

Eskante 27. n.º 1
Cajon 94

BIBLIORVM
SACRORVM

TOMVS QVARTVS

cum Gloſſa ordinaria, & Nicolai
Lyrani expoſitionibus,
Additionibus &
Replicis.

94/5

Iſaiæ,
Ieremiæ,
Threnorum,
Baruch,
Ezechielis,
Danielis.
Oſeæ,
Ioelis,
Amos,
Abdiæ,

In libros

Ionæ,
Micheæ,
Naum,
Habacuc,
Sophoniæ,
Aggæi,
Zachariæ,
Malachiæ,
& Macha-
bæorum.

Nouiſsime omnia ſumma cura ac diligentia recognita.

LVGDVNI, ANNO
M. D. XLV.
Cum priuilegio Regis.

LE PRIVILEGE.

FRancoys par la grace de Dieu Roy de France, a noz aimez & feaulx conseilliers, les gens tenans nostre court de parlement a Paris, & Preuost de Paris, & a tous noz autres iusticiers & officiers, ou a leurs lieutenantz Salut. Receue auons lhũble supplication de nostre cher & bien aime Anthoine Vincent marchant demeurãt a Lyon, contenant que a grand labeur & diligence, & par gens scauans en bonnes & sainctes lettres, quil a entretenu depuis quatre ans en ca a ses despens il a faict reueoir toutes les impressions cy deuant faictes de six volumes de la Glose ordinaire sur la Bible, & restituer les dictions Grecques & Hebraiques, auec les annotations de sainct Hieroſme seu Gabinius, & autres, tãt sur le nouueau que viel Testament, & sur le tout faict vn Repertoire nouuel, lequel il desiroit voluntiers faire imprimer auec ladicte Glose ordinaire selon lesdictes corrections, additions, annotatiõs & Repertoire, pour estre exposé en vente en nostre Royaume a lutilite de la chose publicque diceluy, afin de pouoir recouurer plusieurs grands fraiz & mises quil a en ce faictz & exposé. Mais il doubte que les autres Imprimeurs ou libraires le vouldroient en semblable faire imprimer & exposer en vente, qui luy seroit, si ainsi estoit, grãd perte & dommage, par ce quil ne pourroit recouurer lesdicts fraiz sur ce par luy faictz, & qui luy cõuient encores faire pour ladicte impression, si par nous nestoit prohibe ausdicts autres imprimeurs & libraires de les faire imprimer & vendre, a tout le moins par certain temps cõpetant, dedans lequel ledict suppliant peust recouurer lesdicts fraiz. Pource est il que nous inclinans a sa supplication & requeste luy auons en faueur que dessus permis & octroye, permettons & octroyõs de grace especial par ces presentes que lesdicts volumes cy dessus declarez & specifiez lesquelz il a faict reueoir, corriger & annoter par la maniere dessusdicte preallablemẽt veuz & visitez par les docteurs en la faculte de Theologie de nostre ville de Paris, ou par telz diceux que par vous gens de nostre dicte court de Parlemẽt de Paris sera aduise, pour scauoir si en iceulx volumes y a aucune chose de mauluaise doctrine, & qui soit contraire a la doctrine ecclesiastique, receue en leglise Gallicaine. Afin de la reiecter, ilz puisse & luy loise luy seul faire imprimer, vendre & distribuer en nostre royaume, pays & seigneuries iusques au temps & terme de troys ans prochainement venantz, a compter du iour & date que limpression en sera paracheuee. Sans que pẽdant ledict temps autres que luy les puissent faire imprimer, ne vendre, si ce nest de son consentemẽt & permission. Et ausquelz nous auõs inhibe & defendu, inhibons & defendons de ce faire soubz peine de confiscation desdictz volumes, & de amende arbitraire. Et oultre de tous despens dommages & interestz enuers ledict suppliant, si voulons & vous mandons & a chascun de vous si comme a luy appartiendra que des noz present grace & permission vous faictes, souffrez & laissez ledict suppliant iouyr & vser plainement & paisiblement durant ledict temps: sans en ce luy faire mettre ou donner ne a ses facteurs ou commis a la vente & distribution desdictz volumes ainsi veuz & visitez que dict est aucun empeschement, & a ce faire souffrir & obeyr contraignez & faictes contraindre tous ceux quilz appartiendra par les peines cy dessus indictes, & autres que verrez estre a faire par raison. Car tel est nostre plaisir. Donne a Amboyse le. xxv. iour de Mars. Lan de grace Mil cinq cens quarantequatre, & de nostre regne le trentevniesme. Ainsi dessoubz signe.

Par le Roy, vous present. De la Chesnaye. & seelle du grand seau en simple queue de cyre iaune.

LETTRES DATTACHE.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, A noz aimez & feaulx conseilliers les gens tenans noz courtz de parlemẽt de Tholoze, Bordeau, Rouen, Dijon, Prouence, Grenobles, Chambery, Seneschaux de Lyon, Tholoze, & Prouẽce, ou leurs lieutenantz salut & dilection. De la partie de nostre bien aime Anthoine Vincent libraire de nostre bonne ville de Lyon, nous a este humblement expose quil auroit obtenu de nous les lettres patentes en forme de Priuileges cy attachez soubz le contreseel de nostre chancellerie, pour imprimer les liures contenuz en icelles desquelles il requeroit voluntiers lenterinement par deuant vous. Mais il doubte par ce quelles ne sont a vous addressantes que ne feissiez difficulte icelles enteriner. & le receuoir a ce, si sur ce ne luy estoit pourueu de nostre gratieux remede conuenable, nous humblement requerant iceluy. Pourquoy nous ce considere voulans soubuenir audict exposant, vous mandons & a chascun de vous cõmettõs par ces presentes que procedez a lenterinemẽt desdictes lettres de priuilege selon leur forme & teneur, & le faictes iouyr & vser plainemẽt, paisiblement & entierement de leffect. & enterinement diceelles. En faisant faire par vous a tous ceulx quil appartiendra les defences contenues en icelles. Nonobstiant quelles ne soient a vous addressantes que ne voulons nuire ne preiudicier audict exposant, ains en tant que besoing est ou seroit len auons releue & releuõs de grace, especial par ces presentes: car tel est nostre plaisir de ce faire, vous donnons plain pouuoir, aũctorite, puissance, commission & mandement especial par ces presentes, mandons & commãdons a tous noz iusticiers, officiers & subiects, que a vous en ce faisant soit obeyr. Donne a Bloys le. viij. iour de May, Lan de grace Mil cinq cens quarante cinq, Et de nostre regne le trentevniesme. Ainsi signe.

Par le Roy, a la relation du conseil, Le Picart. Et seele du grand seau en simple queue de cyre iaune.

Extraict des registres de Parlement.

VEV par la Court les lettres patentes du Roy a elle addressantes donnees a Amboyse le vingtcinquiesme iour de Mars dernier passe, impetrees par Antoine Vincent marchant demeurant a Lyõ. Par lesquelles ledict seigneur permect & octroye audict Anthoine Vincent faire imprimer, vendre & distribuer en ses Royaumes, pays, terres & seigneuries six volumes de la Glose ordinaire faicte sur la Bible, que ledict Vincẽt a fait reueoir & restituer les dictions Grecques & Hebraicques auecles annotations de sainct Hieroſme seu Gabinius, & autres tant sur le nouueau que viel Testament. Et ce iusques a troys ans a compter du iour & terme de limpression paracheuee. Sans ce que pendant ledict temps autre que luy les puisse faire imprimer ne vendre, si ce nest de son consentement & permission. Ausqueiz ledict seigneur inhibe & deffend ce faire sur peine de cõfiscation desdictz volumes & damende arbitraire, & oultre de tous despens, dommages & interestz enuers ledict Vincent. Mandant ledict seigneur a ladicte court faire souffrir, & laisser iouyr & vser ledict Vincent desdictz octroy, & permission, iceux volumes preallablement veuz & visitez par les docteurs en la faculte de Theologie de luniuersite de Paris, ou telz autres diceulx que par ladicte court seroit aduise, ainsi & comme il est plus a plain contenu & declaire esdictes lettres. Veu aussi la requeste presentee a ladicte court par ledict Anthoine Vincent a ce que lesdictes lettres luy fussent enterinees, la certification des docteurs en ladicte faculte de Theologie en ladicte vniuersite commis & deputez par ladicte Court. Et le consentement du Procureur general du Roy. Tout considere ladicte Court a enterine & enterine audict Anthoine Vincent lesdictes lettres patentes. Et en ce faisant suiuãt icelles a permis & permect audict Vincent faire imprimer, vendre & exposer en vẽte lesdicts six volumes de la Glose ordinaire ainsi reueuz, corrigez, restituez & annotez. Et fait defence a tous autres de iceux six volumes faire imprimer ne exposer en vente iusques au terme de troys ans passez, a compter du iour que limpression dudict Vincent sera paracheuee, sur peine de cõfiscation de leurs volumes, amende arbitraire, despens dommages & interestz, sil nest de la permission & consentement dudict Vincent.

Faict en Parlement le penultime iour de Iuillet, Lan mil cinq cens quarante cinq. Ainsi signe Du Tillet.

EXCVDEBATVR LVGDVNI, ANNO M. D. XLV.
DIE VERO. XX. MENSIS AVGVSTI.

Hiero. Non sicut ait Montanus, prophetæ in extasi nescientes loquuti sunt, nec quid dicerent ignorauerūt qui alios docuerūt. Actu.7.c. Sapiens enim itelligit quę ꝓfert de ore suo. De Moyse em̄ dr̄, qđ Ezec.28.a. erudit⁹ omni sapiẽtia loquebat̄ ad dn̄m &c. Et de Daniele ad principem Tyri dicit: Nunquid sapientior es Daniele ꝙ Dauid quoq; Psal.50.b. de se ait: Incerta & occulta sa. tuæ &c. Quō aūt sapiẽtes erāt, si tamquā bruta aīalia qđ dicerēt nesciebāt. Intelligebāt ergo quę dicebāt: ẏba ergo eorū sapiẽtia & rōne plena erant. Nec aer voce percussus ad aures eorum veniebat. Sed in aīo eorū de⁹ ipe loq̄bat̄. vñ: Angelus q Zacha.2.a. loquebat̄ in me. Et illud: Audiā qđ loquat̄ in me dn̄s de⁹. Post historiæ ergo Psal.84.b. veritatē, spūaliter intelligēda sunt oia. Iudęa & Ierūm, Babylon & Philisthīm, Moab & Damascus &c. Et in his oībus sapiēs architectus iaciat fundamentum Isaias tāq̄ id est Christum. Hiero. Isaias vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ nihil in eloEuāgelista scribit. quio rusticitatis habens, nō tam ꝓpheta dicēdus est, quā Euāgelista. Ita enim liquidē Christi & ecclesiæ mysteria ꝓse quit, vt de præteritis putet historiā texere. Prophetauit aūt in Ierusalē & in Iuda, nondū. x. tribubus captiuatis. & de vtroq; regno nunc mixtim, nunc seꝑatim texuit oraculum. Et cùm interdum ad præsentem respicit historiam, & post Babylonicam captiuitatem reditum populi significer in Iudæam, ad vocationem tamen Gētium & Christi aduētum omnem intendit curam. Hiero. Sic Isaiam exponam, vt non solùm prophetā, Isaiæ.52.b. sed Euangelistam & apostolum doceam. De se enim & de cæteRom̄.10.c. ris Euangelistis ait: Quod speciosi pedes Euāgelizantium pacem Isaiæ.6.c. &c. Ad ipsum vero quasi ad apostolū loquitur deus, dicēs: Quē mittam? & qs ibit ex vobis &c? Et ille: Ecce ego: mitte me. Hiero. Nemo putet me Isaiam breuiter posse exponere, cùm vniuersa Domini sacramēta cōtineat: prædicans de Virgine natū Emanuel, & signa eius ac mirabilia, mortuum quoq; & sepultum, resurgentem ab inferis, & Saluatorem omnium annunciat. Quid
B loquar de Physica, Ethica & Theologia? Quidquid sanctarū est scripturarum, quidquid potest humana lingua proferre, & mortalium sensus percipere cōtinetur in libro Isaiæ prophetæ. vnde & ipse ait: Erit vobis visio omniū sicut verba libri signati. Quē nesciens literas. i. Gentilis legere non potest. Neq; sciens literas. i. Isaiæ.29.d. Iudęus qui sciētiam literarum iactat: qm̄ ei signatus est, qui non recipit eum quem signauit pater, qui aperit & nemo claudit &c. Apoc.3.b. Hiero. Magni laboris est totū Isaiam dissererein quo nostrorū maiorū magna ingenia defudauerūt, id est Grecorū: Apud Latinos aūt grande est silētiū. Martyr tñ Victorinus imperitus sermone, nō sciētia, scripsit in eū iuxta quatuor editiones vsq; ad visiones quadrupedū in deserto. Origenes autē. xxx. volumina exVictorin⁹ martyr Origenes Eusebius Dydimus Apollinaris arauit & .xxv. Homelias: & quædā excerpta. Eusebius Pāphili historiam explanādo, xv. edidit volumina. Dydimus ab hoc loco. Cōsolamini populę meus, vsq; ad finē voluminis decem & octo tomos. Apollinaris more suo cōpēdiose grādis viæ spacia præteruolat. Aduertendū ergo quāte difficultatis sit Isaias, vt nostrorum fastidiosæ aures ad intelligēdas scripturas nauseātes, ignoscant mihi, plixius loquēti. Hiero. Puto. Lxx. interpretes tam
Math.7.c. aperta fidei sacramēta pspicuè Ethnicis noluisse, pdere, ne sanctū canibus, & porcis margaritas darēt: & ideo in Isaiæ interpretatione mysta occultasse. Hier. Sicubi prętermissis. Lxx. de Hebraico disputaui. Ideo feci: quia aut eadem aut similia sunt plęraq; cum cæteris, & duplici exponendo editione nolui libros explanationis extendere.

Expositio Prologi in Isaiam per Britonem.

Diuisio

NEmo cum ꝓphetas &c. Iste ꝓlogus diuidit ī qnq; ptes, In quarū prima errorē ponētium ꝓphetas apud Hebręos metrice esse cōscriptos eliminat, ibi: Nemo cū ꝓphe. &c. In sed̄a opus & autorē multipliciter cōmēdat: p qđ auditorū attētionē excitat, ibi: Primū de Isaia sciēdū &c. In tertia opis difficultatem, & laboris imēfitatē insinuat: p qđ auditorū beneuolētiā captat, ibi: Nec ignoro q̄ti laboris sit &c. In q̄rta locū & tp̄s & materiā, ꝓphetię determinat, vt p hoc audi tores dociles reddat, ibi: Prophetauit autem. Locus determinat cū dicit: In Ierūm & in Iudęa. Tp̄s, cū dicit: Necdū decē tribub⁹ in captiuitatē ductis. Materia tangit. s. cōtra quos dirigit prophetia cū dicit: Ac de vtroq; regno &c. In quinta ꝑte à Paula & Eustochio, quib⁹ scribit, suffragia orationū postulat, ibi: Quem quātò plus amatis &c. His visis expositioni literæ insistamus. a ¶ Nemo cum prophetas. i. libros prophetarum. b ¶ Versibus uide &c. i. distinctos breuibus clausulis, qa per cola distinguñt & cōmata, sicut inferius exponetur plenius. ¶ Metro eos &c. Exquisitum modum loquendi habet hīc. Hierony. Metrum enim certis pedum mensuris Metrum arq; spacijs terminatur, nec vltra diuisionem temporum constitutam ꝓgreditur: & ita qui metricè loquitur, metro quasi quodam vinculo alligatur. Et dicit metrum à metros Græcè, qđ est mensura Latinè, quia habet certam mensuram syllabarum & temporum, & nemo existimet prophetas. d ¶ Et aliquid simile &c. Vt. s. metris ligentur: aut metricè scribantur: Sicut enim dicit Arator: Psalterium lyrici compo Arator poeta suere pedes. In epistola ad Paulinum, vbi exponit litera illa Dauid Simonides noster &c. inuenies illum versum † scripse- cum expositione sua. Itē finis Prouerbiorum ab illo loco scilicet Mulierem runt fortem quis inueniet: metricè scribitur. vide suprà in ꝓlogo super libros Regum ab illo loco: Sed etiam psalmi. vsq; ad locum: Porrò quinq; literę. & inuenies satis de metris istis. Item in secundo prologo super Iob dicit Hiero. Omnia ferè scripturarum cantica sub metro comprehendi. i. metricè scribi. Sed pou⁹ æstimet fieri ī ꝓphetis. e ¶ Quod in Demosthene &c. id est in scripturis Demosthenis & Tullñ, qui ꝓsaicè scripserunt & non metricę. f ¶ Vt per cola &c. Prophetę. scilicet sicut opera Tullñ & Demosthenis. g ¶ Qui utiq; &c. In secundo prologo super Iob circa medium dictum est, quid sit prosa, & quid versus. Cola & cōmata appellat maiores & minores Scripturarum distinctiones. Colon enim Græcè membrum Latinè. Cōma autem interpretatur articulus siue particula. Articulus autem dicitur paruum membrum. Sicut autē in corpore articulus minor est membro quod maius est, sic cōma minus est colo, quod dicitur membrum orationis. Cōma verò se habet per modum arti- D culi. Et dicunt quidam, ꝙ cōma est quando nec est perfecta constructio, nec perfecta sententia: & fit ibi punctus rotundus vel flexus. Colon vel colum vbi est perfecta constructio, sed non perfecta sententia: & ibi fit punctus eleuatus. Periodus verò est quando perfecta est constructio & perfecta sententia: & ibi fit versus. verbi gratia. Isa.j. Quod si noluerītis & me ad iracūdiam prouocaueritis: Ecce Cōma, Gladius deuorabit vos, Ecce Colon vel colum, quod cōstat ex duobus cōmatibus. Quia os domini loquutum est. Ecce terminatur sententia, & fit periodus in fine versus. Et dicitur à peri quod est circum, & odos quod est cantus, quasi circularis & perfectus cantus: & concordant satis verba Isido. in ij. etymo. vbi dicit: Cōma particula est sententiæ, colon mẽbrū, periodus ambitus vel circuitus: Secūdū ipsum dicitur periodus à περί, quod est circum, & ὁδὸς quod est via: quia in fine versus perfecta est via prolationis. Et subdit Isido. Fit autem ex cōiunctione verborum cōma, ex cōmate colon, ex colon periodus. Cōma est iuncturæ finitio. s. articulus, vtputa: Et si vereor iudices; ecce vnum cōma. Sequitur & aliud cōma, ne turpe sit pro fortissimo viro dicere, & factum est colon. i. membrum, quod intellectum sensui præstat, sed adhuc pendet oratio. Sicq; deinde ex pluribus membris fit periodus. i. extrema sententiæ clausula. Ita veterem iudiciorum morem requirunt. Periodus autem longior esse nō debet, q̄ vt spiritu vno proferatur. Plenius loquitur Isido. in. j. etymolo. de ista materia. Dicit enim ibi: Positura est figura ad distinguēdos sensus per cola, cōmata: & periodos. quæ dum ordine suo apponitur, sensum nobis lectionis ostendit. Dictæ autem posituræ: vel quia punctis positis annotantur, vel quia ibi vox pro interuallo distinctionis deponitur: Has Græci Theses vocāt, Latini posituras. Prima positura subdistinctio dicitur, eadem est & Cōma. Media distinctio sequens est, ipsa est & Colon. Vltima distinctio est quæ totam sententiam claudit, ipsa est Periodus. Cuius vt diximus partes sunt cola & cōmata, quarum diuersitas pūctis diuerso loco positis demonstratur. Vbi enim in initio pronunciationis, necdum plena sensui pars est, & tamen respirare oportet, fit Comma id est particula sensus, punctusq; ad imam literam ponitur, & vocatur subdistinctio, ab eo q̄ punctū subtus. i. ad imam literam accipit. Vbi autem in sequētibus iam

a ñ sentētia sen-

E sententia sensum præstat, sed adhuc superest aliquid de sniæ pleni
tudine, sit colō, id est media distinctio, mediamq; literam puncto
notamus, id est ad mediam literam punctum ponimus. Vbi ve-
rò iam per gradus pronunciando plenam sententiæ clausulam
facimus, fit periodus, punctumq; ad caput literæ ponimus, & vo
catur distinctio, id est disiunctio, quia
integram separat sententiā. Hoc qui-
dam apud oratores, cæterū apud poe-
tas, vbi in versu post duos pedes sylla-
ba remanet, vt ibi: Arma virumq; ca-
no: cōma est: quia ibi post scansionem
precisō verbi facta est. Vbi verò post
duos pedes de parte orationis nihil su
peresset, vt ibi: Anglia, Flandria, Colon
est. totus autem versus periodus est.
† doquen- Aliqui exponunt: Per cola, id est per
tiæ maiores decisiones & per clausulas q̄s-
† quippiā dam ex duabus vel pluribus dictioni-
bus constantes, vt Isa. j. b. Dereliquerunt dominū, blasphemauerunt san-
ctum Israel, abalienati sunt retrorsum.
† obserua- & cōmata, id est minores decisiones,
re vt Isa. ix. b. Vocabitur nomen eius ad-
mirabilis, consiliarius, Deus fortis &c.
a ¶ Interpretationem nouam. Istā
scilicet translationem, quæ iam noua
dicitur, quia de primo vase translata,
scilicet de Hebræo in Latinum, non si
cut aliæ quæ primò de Hebræo i Grę
cum, pòst de Græco trāsferebantur in
Latinum. Vel ideo dicit nouam, quia
ante eum nemo de Hebræo transtulit
in Latinum. b ¶ Nouo scribendi
genere. i. prosaicè, quia antiqui philo
sophi & Poetæ metricè solebant scri-
bere, & non prosaicè. vnde Isido. j. ety-
mol. dicit: tam apud Græcos q̄s apud
F Latinos longè antiquiorem curā fuis-
se carminum quā prosę. Omnia enim
prius versibus condebantur. prosę au-
tem studiū sero viguit. & appellatur,
ideo nouum genus scribendi. c ¶ Di-
stinximus. i. distinctè & apertè scripsi
mus: quod multùm prodest legenti-
bus. d ¶ Ac primum de Isaia sciē
† antecq̄ dum quod in sermone suo diser-
tus sit: id est discretus & eloquens.
e ¶ Quippe. i. quid mirum. f ¶ Vt
uir nobilis gene. & nobilior mente.
g ¶ Et urbanæ eloquen. i. curialis
& elegantis eloquentiæ. Aliqui libri
habent, vrbanæ elegantiæ, quasi dice-
ret, sicut vrbani excellunt rurales i elo
quentia & curialitate, sic Isaias habet
prę eminentiam eloquij prę cæteris, p-
phetis. h ¶ Nec habens quidquā
in eloquio rusti. admixtum: nullā
enim incompositionem vel inordina-
tionem habet i suis verbis, sed semper
ordinatè loquit & ornatè. i ¶ Vnde.
quia scilicet ita discretè & ornatè lo q-
tur in Hebręo. k ¶ Accidit. hoc qd
sequitur: l ¶ Vt præ cæteris. pro-
phetis: m ¶ Florem sermonis eius: Id est ornatum, quem ha-
bet in Hebræo &c. n ¶ Translatio non potuerit &c. in Lati
no. Sic respondet ad antiphoram, quæ posset ei fieri. Quare sci-
licet sua translatio non habet tantum ornatum librorum, q̄tum
habet ipsum Hebraicum: Multa enim bene sonāt in vna lingua,
quæ non ita bene sonant si ad aliam linguam fuerint translata.
o ¶ Deinde etiam hoc adiiciendum. prędcedenti propheę
cōmendationi. p ¶ Quod nō tam: Id est intantū. q ¶ Pro
pheta dicendus sit quā. i. q̄tum etiam. r ¶ Euangelista,
quasi diceret: quia iam facta manifestè narrat, magis dicendus est
Euangelista, q̄ propheta, qui sub ænigmate & obscurè veritatē
futuram prænūciat. s ¶ Ita enim uniuersa Christi ecclesiæq;
&c. Id est clarè & expressè. t ¶ Prosequutus est. scribendo
v ¶ Vt non eum putes de futuro uaticinari. id est pro-
phetare.

a ¶ Quia immediata fuit hæc translatio ab Hebræo in Latinum. ¶ Quia nullus adeo bene distinxit.

a Gentium prouidentes, interp̄tatio-
b nem nouam, nouo scribendi genere
c d distinximus. Ac primùm de Isaia
sciendum, quòd in sermone suo diser
¶ Id est facetę.
f tus sit: quippe ut uir nobilis, & urba-
g h nę † elegantiæ, nec habens † quid-
quā in eloquio rusticitatis admixtū.
¶ Inde. a ¶ Id est dulcedinem & iucunditatem eloquen
tiæ ipsius non potuit seruare in translatione.
i k Vnde accidit, ut præ cæteris flōrem
l m sermonis eius translatio non potue-
n o rit † conseruare. Deinde etiam hoc
p q adiiciendum, quòd non tam prophe-
r ta dicendus sit, quàm Euangelista.
s Ita enim uniuersa Christi ecclesiæq;
¶ Id est expresse.
t mysteria ad liquidum prosequutus
v est, ut non eum putes de futuro ua-
x ticinari, sed de præteritis historiam te-
a ¶ Inde. b ¶ Id est scio & cognosco.
y z xere. Vndē conjciō noluisse tunc
a tēporis septuaginta interpretes fidei
b c suæ sacramenta perspicuè Ethnicis
d e prodere, ne sanctū canibus & Marga
¶ Lxx.
f ritas porcis darent, quæ cùm hanc
editionem legeritis, ab illis animad-
g uertetis abscondita. Nec ignoro
h quanti laboris sit prophetas intel-
i k ligere, nec facilè quempiam posse
l m iudicare de interpretatione, nisi in-
n tellexerit † antè quæ legerit. Nos
o quoque patere morsibus plurimo-
¶ Scilicet æmulorum.
p rum qui stimulante inuidia, quod
¶ Id est scire.
q consequi non ualent, despiciunt.
r Sciens ergo & prudens in flammam
s mitto manum, & nihilominus hoc à
¶ Alias fastuosis id est superbis.
t u fastidiosis lectoribus precor, ut
x y quomodo Græci post septuaginta
z trāslatores Aquilā, & Symmachū &
a Theodotionem legunt, uel ob studi-
b um doctrinæ suæ, uel ut septuaginta

phetare. x ¶ Sed de præteritis hystoriam texere. id est G
construere vel ordinare, Isaiæ nono b. Paruus enim natus est
nobis, & filius datus est nobis. Ecce quàm expressè prædicat
de Christo. Item de ecclesia dicitur. Isaiæ quinto. a. Vinea
facta est dilecto &c. y ¶ Vnde conjcio. id est opinor, vel
quibusdam coniecturis perpendo.
z ¶ Noluisse tunc temporis sę-
ptuaginta interpretes fidei suæ.
id est Trinitatis Incarnationis & Pas-
sionis secreta mysteria. a ¶ Perspi-
cue Ethnicis. id est Gētilibus, qui
erant in Aegypto quando transtule-
runt. b ¶ Prodere. aīs pandere. id
est manifestare. vide in opusculo de vo
cabulis Biblię. vbi exponitur Ethnię.
c ¶ Ne sanctum canibus & mar-
garitas porcis darent: Matth. vij. a.
d ¶ Quæ. sacramenta ō paula & Eu-
stochium. f ¶ Animaduertetis ab
scondita: Id est de industria omissa
ab illis septuagīta interp̄tib⁹. e ¶ Cū
hāc editio. legeritis. scilicet in qua
exprimūtur. vnde Isaiæ. ix. vbi septua
ginta transtulerant, magni consilij an-
gelus. Hierony. transtulit sicut erat in
Hebræo. Et vocabitur nomen eius ad
mirabilis, consiliarius, Deus fortis, pa-
ter futuri seculi, princeps pacis, Item
multa omiserunt vel obscurè transtu-
lerunt: sicut patet in epistola ad Desi-
derium suprà posita. g ¶ Nec igno
ro quanti laboris sit prophe. intel H
ligere. Per hoc insinuat se multum la-
borasse. In ista translatione hoc dicit,
quia prius oportuit eum addiscere He
braicum antequā Prophetarum ple-
num habuerit intellectum: & sic mul-
tùm laborauit in addiscendo Hebrai-
cum, & transferendo postea in Latinū.
h ¶ Nec facile quēpiam posse iu-
dicare de interpretatione. vtrum
sit vera, vel falsa, completa aut diminu
ta: i ¶ Nisi intellexerit. prophetas
secundum linguagium Hebræum.
k ¶ Ante quæ legerit. transla-
tos in Latinum. Per hoc reprehen-
dit quosdam æmulos, qui reprehen-
debant eius translationem, non in-
telligentes Hebraicam veritatem.
l ¶ Nos quoq; patere: Id est ex-
positos esse. m ¶ Morsibus: id est
detractionibus: n ¶ Plurimorum
mihi inuidentium. o ¶ Quod. id est
cuius: sententiam vel incellectum.
p ¶ Consequi non ualent: Id est ne
queunt habere vel adipisci. q ¶ De-
spiciunt: quasi maledictū. r ¶ Sciēs
ergo & prudens: id est sciēter & pru
denter. s ¶ In flammam mitto ma
num: id est expono me periculo, scili-
cet detractionibus æmulorum. Et vi-
detur alludere facto Sceuolæ, qui cùm Muti⁹ scæ
vellet Porsennam regem Romani Im- uola. Titus
perij inimicum occidere, occidit ignoranter in castris regium Liuius de
scribam. Et quia sic errauit, manum tamdiu in igne tenuit, vrbis origi
donec combusta fuit: vel est vulgaris modus loquendi. ne li. ij. Va
t ¶ Et nihilominus hoc à fastidiosis. id est tædiosis vel lerius ma
fastidios plenis. v ¶ Lectoribus precor qui fastidiunt. xim⁹ lib. j.
id est horrent vel spernunt translationem meam, vel quos tedet ca. j.
eam audire. Versus: Fastidit tædet, fastidit spernit & horret.
x ¶ Vt quomodo: id est sicut: y ¶ Græci post septuagin
ta translatores Aquilā: & Symmachum & Theodotio
nem. id est eorum translationes. z ¶ Legunt. De istis tribus
inuenies suprà in secundo prologo super Iob. circa principium.
Legunt inquam. a ¶ Vel ob studium doctrinæ suæ: Id est
exercitiū ingenij sui, vel vt multa legētes multa sciat, & doceant
alios. b ¶ Vel ut septuaginta. interpretum translationem.

Magis ex

magis ex collatione eorum intelligant: sic & isti saltem unum post priores habere dignetur interpretem. Legant prius, & posteà despiciant, ne uideantur non ex iudicio sed ex odij præsumptione ignorata damnare. Prophetauit autē Isaias in †Ierusalē & in Iudæa necdū decem tribus in captiuitatē ductis, ac de utroq; regno, nūc commixtim, nunc separatim texit oraculum. Et cū interdum ad præsentem respiciat historiā, & post Babyloniæ captiuitatem reditū populi significet in Iudeā, tamen omnis eius cura de uocatione Gentium, & de aduentu Christi est. Quem quātò plus amatis, ô Paula & Eustochium, tantò magis ab eo petite, ut pro obtrectatione præsenti (qua me indesinēter æmuli laniant,) ipse mihi mercedē restituat in futuro, qui scit me ob hoc in peregrinæ linguę eruditione sudasse, ne Iudęi de falsitate scripturarum ecclesiis eius diutius insultarent.

Incipit Argumentum.

ISaias in Ierusalem nobili genere ortus est, ibiq; pphetauit: sub Manasse rege sectus in duas partes occubuit. Sepultúsque est sub quercu Rogel iuxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex iactoobstruxerat puluere.

A a ¶Magis ex collatione. Conferendo trāslationē traslationi, quia collatio plurium magis valet ad melius intelligendum. b ¶Sic & isti. Aemuli mei vel lectores fastidiosi. c ¶Saltē unum. Non plures sicut Græci. d ¶Post priores. Me. s. qui post eos qui de Hebræo trāstulerūt in Græcū, de Hebræo trāstuli in Latinum. e ¶Legant prius. Editionem meam. f ¶E posteà despi. Si reprehensibilem viderint. g ¶Ex iudicio. Discretionis: sed non ex odiosa præsumptione, vt fiat endiadis. h ¶Propheta. autem Isaias in Ierusalem. Metropoli Iudææ. i ¶Et in Iudæa. Videtur hoc superfluum. Per hoc enim quod supᵈ dixerat eum prophetasse in Ierusalem: satis videtur dixisse eum in Iudæa prophetasse. Ad hoc dicendū, ꝙ Iudęa qnq; dr̄ tota terra ꝓmissionis. Vñ in Psa. Notus in Iudæa deus. Quādoq; dicit terra duarū tribuū. Matth. ij. d. Audiens autem qd' Archelaus regnaret i Iudęa. Quādoq; ponit pro sorte Iudæ, ij. Paral. xx. d. O Iuda & Ierusalem nolite timere id est sors Iudæ, & sors Beniamin, in qua erat primò Ierusalem: & sic accipitur hīc. Ponitur ergo hīc Ierusalem pro sorte Beniamin, & Iudæa pro sorte Iudę. k ¶Necdū. i. nōdū. l ¶Decem tribubus. s. quas posteà captiuauit Salmanasar rex Assyriorū. Vnde. iij. Regum. xvij. d. Translatus est Israel de terra sua in assyrios. Contrarium tamen videtur. iiij. Regum. xx. & in multis alijs locis, quòd Isaias prophetauit vsq; ad Manassen qui occidit eum: & constat qd' nunc captiuatæ erant decem tribus, scilicet septimo anno Ezechiæ patris Manasse. Vnde. iij. Regum. xvij. anno sexto Ezechiæ capta est Samaria, & transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios. Ad qd' respondendum est exponendo. Prophetauit, id est prophetare inchoauit. m ¶Ac de utroq; regno. i. decem tribuum & duarū: q a scissum est, sicut habetur. iij. Regum. xij. n ¶Texit. i. ordinauit. o ¶Oraculum. i. prophetiā quę est diuinum responsum, vel diuinū eloquiū. p ¶Et cum inter. Hīc tāgitur materia huius libri. s. opera iusticiæ, & misericordiæ. Iusticiæ, ibi: Et post Babyloniæ captiuitatem. Misericordiæ, ibi: Reditum populi significet in Iudęam. Et sequitur: q ¶Tamen omnis eius. i. principalis intentio est. r ¶De uocatione Gentium. Ad fidem. s ¶Et de aduentu Christi. In carnem. t ¶Quem. Christum. v ¶Quanto plus amatis &c. ut pro obtrectatione præsenti. i. pro æmulatione præsenti, vel pro sustinētia præsentis obtrectatiōis. x ¶Laniant. i. detrahendo discerpunt. y ¶Qui scit me ob hoc in peregrinæ linguæ. s. Hebræę & Chaldææ. z ¶Eruditione sudasse: id est multum laborasse. Dicitur enim qd' ꝓpter hoc qd' posset loqui Chaldaicum fecit sibi limare dentes. a ¶De falsitate scripturarum. Quia ante translationem Hieronymi dicebant nos habere falsas Biblias & corruptas. b ¶Insultarent. i. improperarent. Insultare autem aduersariorū proprie dicitur cū quadā cauillatione & derisione deridere.

Postilla Nicolai de Lyra super Isaiam incipit: Et primo eiusdem prefatio.

IEruſalem Euangeliſtam. Iſa. xlj. g. Secundū qd' dicit beatus Hieronymus in epiſtola ad Paulinū de oīb⁹ ſacræ ſcripturæ libris, Iſaias non videtur prophetiā, ſed magis Euangelium texere. propter qd' dicit idem Hiero. in ꝓlogo ſup librū Iſaiæ, qd' non tam propheta dicendus eſt. quā Euāgeliſta. Et ideo cōuenienter dicit verbum ꝓpoſitū de ipſo: Ieruſalem &c. In quo tanguntur quatuor cauſæ huius libri Iſaiæ quę præ manibus habemus. ſ. efficiēs, materialis, formalis, & finalis. Efficiens autē cauſa duplex eſt. Vna principalis. ſ. ſpiritusſanctus, quo tusſanctus, quo inſpirāte loquuti ſunt ꝓphetæ, ſecundū qd' dicitur. ij. Pet. j. d. Nō em̄ voluntate humana allata eſt aliqn̄ ꝓphetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſācti dei hoīes. Et hęc cauſa tangit cū dicit: Dabo. quia cognitionē ꝓphetica dedit Iſaię, de quo pōt accipi qd' dicit infrà. xlij. b. Dedi te in fœdᵘ populi. Iſaias em̄ inter alios ꝓphetas clarius deſcripſit myſterium Chriſti. ꝙ qd' genus humanū eſt ipſi deo fœderatū. ¶Alia ẏ ò cā offici ens inſtrumētalis eſt. ſ. Iſaias, q ſpūſctō dictāte hūc librū cōſcripſit. quæ notat cū dr̄: Euāgeliſtā. Et cū hoc notat etiā cā materialis & formalis. Ad cuiᵘ intellectū ſciēdū, ꝙ Euāgeliſta dr̄ ab eu qd' eſt bonū, & angelus qd' eſt nūcius. Dicit aūt bonᵘ nūcius triplici rōne. Vna ratio accipitur ex parte mittentis. ſ. quia à bono dño mittitur. Et ſecᵈm hoc ſub noīe Euāgeliſtę, tangit cauſa efficiēs inſtrumētalis huiᵘ libri. ſ. Iſaias à ſpūſctō deſtinatus ad nunciandū verbo & ſcripto illa quę cōtinētur in hoc libro. De quo pōt accipi qd' dicitur infrà. lxj. a. Spūs dñi ſuper me, eò qd' vnxerit me, ad euangelizādū pauperibᵘ miſit me. Hæc eſt litera ſecūdū trāslationē. Lxx. Et eadē eſt ſentētia in translatione nr̄a, quæ ſic habet: Spūs dñi ſup̄ me, eò ꝙ vnxerit me, ad annunciandū māſuetis miſit me. Secᵈo mō dicit aliqs bonᵘ nūciᵘ ſeu Euāgeliſta rōne boni qd' per ipſum nunciat. Et ſecᵈm hoc ſub noīe Euāgeliſtæ materia huiᵘ libri deſignat, in quo myſterium ipſi⁹ Chriſti qd' nō ſolū eſt bonū, ſed etiā opimū deſcribit: qa ſicut dictum eſt, magis videtur Euangeliū quā ꝓphetiā texere, vñ pōt dicere illud Luc. ij. b. Euangelizo vobis gaudiū magnum, qd' erit omni ppło. Tertio mō dicit qs Euangeliſta ſeu bonus nūcius rōne modi nūciādi: & hoc eſt qñ nō ſolū nūciat bonū, ſed etiam bono modo. videlicet lucidè & ornatè. Et ſic ſub noīe Euāgeliſtæ tāgit forma huiᵘ libri. ¶Sciendum tamē, ꝙ duplex eſt forma libri. ſ. forma tractandi, & forma tractatus. Forma tractandi eſt modus agendi ſeu loquendi, qui in hoc libro eſt valde lucidus & ornatus. De claritate autem eius dicit Hiero. in prologo ſup̄ librum iſtum de Iſaia. Ita enim vniuerſa Chriſti eccleſiæq; myſteria ad liquidū ꝓſequutᵘ eſt, vt non putes eum de futuro vaticinari, ſed de præteritis hiſtoriam texere. De ornatu verò ipſius dicit in eodem prologo de Iſaia. Siendum, qd' in ſermone ſuo diſertus ſit, quippe vt vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ, nec habens quicquā in eloquio ruſticitatis admixtum. vnde accipit vt præ cæteris florem ſemonis eius translatio non potuerit conſeruare. Sic igitur forma tractandi huius libri (quę eſt idem quod modus loquendi) deſignatur ſub noīe Euangeliſtę, eò qd' t alis modus eſt optimus, vtpote lucidus & ornatus. propter qd' dicitur infrà. xl. b. Exalta vocem tuam qui euangelizas Ieruſalem. Ille enim exaltat vocem ſuam qui ornatè & lucidè annunciat ſuam intentionem. Forma verò tractatus eſt diuiſio libri. De qua dicetur literam proſequendo. ¶Cauſa verò finalis huius libri tangitur ſub nomine Ieruſalem. Ieruſalem enim in ſcriptura aliquando accipitur pro eccleſia militante, Apoc. xxj. a. Vidi ciuitatem ſanctam Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo &c. Aliquādo ẏ ò ꝓ eccleſia triūphāte. Gal. iij. d. Illa quę ſurſū eſt Ieruſalem, libera eſt. Finis aūt huius libri duplex eſt. Vnus propinquus, ſ. inſtructio ſeu ædificatio eccleſiæ militantis ſub noīe Ieruſalem deſignatæ: propter qd' dicitur infrà. lx. a. Surge illuminare Ieruſalem, quia venit lumē tuū. i. ꝓphetia Iſaiæ illuminās totū ſtatum eccleſiæ. Alius aūt eſt finis vltimᵘ & remotᵘ, videlicet cōſequutio ſupnæ beatitudinis in eccſia triūphāte quę ꝓ Ieſm intelligit. ꝓpt qd' dicitur infrà. xxxij. d. Oculi tui videbūt Ieſm cuitatē opulētā, tabernaculū qd' nequaq; vltra tranſferri poterit. Per ꝓphetiā enim Iſaiæ videmus nūc ꝓ ſpeculū & in ęnigmate: ſed poſtea in futuro lucidè videbimus & apertè. Qd' nobis concedat &c.

Incipit liber Isaiæ prophetæ.

CAPVT I.

¶ Verecunde de se quasi de alio. ¶ Spiritualis. ¶ Hæc est
a ¶ Saluator domini. b ¶ Fortis vel robusti. c ¶ Spiri-
tualiter. c ¶ Alij cõtra. d ¶ Quasi Pondus tribulatiõis.

a b c VIsio Isaiæ filij Amos, quam ũidit, super a b
a ¶ Confessionem. b ¶ Visionem pacis. ¶ Beniamin c
in cuius tribu Ierusalem. ¶ Populum. c ¶ Fortitudi d
nis domini. d ¶ Perfectionis domini.

d Iudam & Ierusalẽ, in diebus Oziẽ, Ioathan c
a ¶ Tenentis vel robusti. b ¶ Imperij domini. c ¶ Attentos facit.
¶ Mystice. d Cęlestes.

e Achaz & Ezechię regũ Iuda. Audite cęli, & f

Visio Isa. Hîc accedendũ est ad formã tractatus, quę est G
diuisio libri. Qui diuidit in duas ptes: q̃ primò pręmit Diuisio
tit quędã breuis prælatio. sed'o subdit narratio, ibi: Au-
dite cæli. Circa libri huius expositionẽ intẽdo q̃tũ potero ꝓseq
sensum lrãlẽ, vitãdo multiplicationẽ ꝑticularũ & cõcordãtiarũ,
q̃ q̃ talia magis ipediũt itellectus
hois q̃ iuuẽt. In locis v'o quorum
intellect'ª à Iudęis deprauat', inten
do diuti'ª imorari, sicut & fecì ex
ponẽdo librũ Psalmorum. Igit' in
prælatiõe hui'ª libri q̃tuor manifes
tãt. Primũ est ordo hui'ª libri in
ter alios libros canonicos, cũ dicit:
a ¶ Visio. i. ꝓphetia: q̃ qd'patet,
q̃ liber iste in ordine librorũ pro
phetaliũ cõputat'. Sciẽdũ tñ, q̃ vi
sio ꝓprię dicta est cognitio ꝓphe
tica, quæ fit in vigilia, put dictũ
fuit diffusius in pricipio libri psal
morũ, vbi dictum fuit de diuersis
gradibus ꝓphetię. Sec'm est scri
ptor ministerialis, hui'ª libri, qui
manifestat' hîc ex duob'ª. s. ex noîe
cũ dicit: b ¶ Isaiæ. q̃ inter alios
ꝓpheras fuit notabilis & famos'ª.
Sed'ò ex gñe, cũ dicit: c ¶ Filij
Amos. Et vt dicit hîc Ra. Salo.
iste Amos & Amasias rex Iuda fu
erũt fratres, & sic Isaias fuit de ge
nere regio. vñ & dicit Hie. in ꝓlo
go q̃ fuit vir nobil' & vrbanę elo
quẽtię, vt. s. allegatũ est. Et ꝑ hoc
patet q̃ ille Amos est alius ab illo
q̃ inter. xij. ꝓphetas ponit tertius:
q̃ ille fuit pastor & rusticanª, vt
habet in principio suæ ꝓphetiæ.
Hoc etiã patet ꝑ lrãs Hebraicas qbus scribunt', q̃ אמוץ Amos
pr' Isaiæ habet primã lrãm Aleph & vltimã Sade, & ideo robustus
nterpretat'. Alius aũt עמוס Amos habet primã lrãm Ain, & vlti
mã Samech: ꝓpter qd' auulius interꝑtat'. Tertiũ qd' in hac præfa
tione manifestat' est ꝓpr' cui Isaias ꝓphetauit, cũ dicit: d ¶ Sup
Iudam & Ie. ita q̃ ꝑ Ierlm quæ erat ciuitas metropolis itelligit'
rex & sacerdos sũmus, alij q̃ sacerdotes notabiles & cæteri ibidẽ
habitãtes. Per Iudã v'ò reliquus ppr' de regno Iudę: qd' dicit' re
gnũ duarũ tribuũ. Quartũ autẽ est huius ꝓphetię tps, cũ dicitur: H
e ¶ In diebª Oziæ &c. Tpe enim hui'ª regis cœpit ꝓphetizare: li
cet aũt tpe Manasse filij Ezechiæ ꝓphetauerit, tñ de tpe eª nõ fa
cit mẽtionẽ: Tũ q̃ ille peiim'ª fuit in cultu idolorũ, & in occisiõe
& ꝓsecutiõe inocẽtũ, vt habet. iij. Reg. xxj. Tum q̃ ab eo occisus
fuit, eo q̃ peccata ipsi'ª & ppr' argueb at & ad colorãdũ suã mali
ciã fecit eũ adduci corã se vt habet i q̃dã libro Hebraico, q̃ vocat'
Iethamoth & dixit ei: Dñs dixit Moysi: Nõ videbit me homo &
viuet. Exo. xxxiij. d. & tu dixisti: Vidi dñm sedẽtẽ sup̃ soliũ excelsũ,
vt habet. infrà. vj. Itẽ Moyses dixit Deut'. iij. a. Non est alia natio
tam grãdis quę habeat deos appropinquãtes sibi: sicut dñs deus
nr' adest oîb'ª obsecrationib'ª nr'is: & tu dixisti: Inuocate eũ dũ ꝑ
pẽ est infra. lv. b. q̃ hoc insinuãs q̃ parũ sit nobis ꝓpinqu'ª, & sic
cõdãnauit eũ ad mortẽ: & tũc ꝓpheta inuocauit dñm, q̃ aperuit
cedrũ in loco illo existentẽ, & intra se occultauit ꝓphetã: sed Ma
nasses hoc miraculo nõ fuit retractus à malicia sua, sed vna cũ ar
bore fecit eũ secari Serra. f ¶ Audite cę. Hîc cõsequẽter ponit Intentio
narratio. Circa q̃d' sciẽdũ, q̃ intẽtio hui'ª, ꝓphetię est narrare Chri Isaię
sti mysteriũ, vt dictũ est. s. Quod q̃dẽ mysteriũ fuit ad deiectionẽ
supborũ & exaltationẽ humiliũ. sicut dicit in cãtico beatę v'ginis
Luc. j. e. Deposuit potẽtes de sede, & exal. humi. Propter q̃d' san
ctus Symeon Luc. ij. e. dixit: Ecce positus est hic in ruinam, & in
resurrectionem multorum in Israel. Et ideo Isaias denuncian
do & scribendo Christi mysterium simul denunciat & scribit
deiectionem peccatorum superbientium & se extollentium, & Diuisio
erectionem humilium & iustorum. Et secundum hoc processus
libri

Moraliter. a ¶ Visio Isaiæ filij Amos, quam uidit. &c. Moraliter
In hoc capitu. peccata populi Iudaici arguuntur, per quem
populus Christianus generaliter significatur. Specialiter tamen
clericalis status, prout se extendit ad prælatos, clericos & religio-
sos, quorum mala hic secũdum sensum mysticum arguuntur: &
primò contra eorum peccata cælum & terra pro testimonio in-
uocãtur, cũ dicitur: Audite cæli &c. Et subditur in Dei ꝑsona,

Filiosceni

Quo tpe propheta uerit Isaias

3. Reg. 22. c. Deu. 32. a. Abdiæ. a.

Psal. 122. a. Iohã. 4. c.

Mat. 6. c. Exo. 20. c.

Luc. 17. c.

Infrà. 60. a.

Romul' q̃ tempore.

Deu. 32. a.

Attẽde

☞ ☞Attende cælum & loquar, audiat terra verba oris mei. Post A prævaricationē populi eosdem vocat in testimoniū, vt omnia elementa cognoscant iustē Deum in vltionem mandatorū suorum ad iracundiam concitarum. Voluit autē pluraliter cælos dici, & singulariter intelligi, sicut singulas ciuitates Thebas vel Athenas dicimus vel vocamus. Audite cæli &c. Samaim Hebreū, cęlos pluraliter significat, sicut oīa quæ in syllaba, im, finiūtur masculina sunt & pluralia, vt Cherubim, & Seraphim. quæ in, Oth: fœminina pluralia, vt Sabaoth. Audite cæli &c. Quæ excelsa sunt maiorem habent intelligentiam, quæ humiliora terrenam. vnde: Qui habet aures audiē di audiat. Qui ergo cælestis est audiat allegoriam. qui terrenus est hystoriam. Quidam cę lum & terram quasi animantia ad audiendū prouocari putant. iuxta illud: Qui respicit terram & facit eam tremere. Cùm hoc potestatis Dei sit, nec terrenæ itelligētiæ. a ¶Dominus loquutus est. Nō vobis, sed mihi, vt quod in spiritu audiui referam vobis qui ipsum audire non meremini. b ¶Filios enutriui. Q. Ego eos adoptaui in filios, & appellaui primogenitos, & ipsi nec sicut bruta animalia beneficijs sunt victi, vt intelligerēt nutricium suum. Nec comparat eos cani sagacissimo animal qui pro paruo cibo tecta dominorum defendit, sed stolido sensui bouis & asini, quorum alter terram vertit, alter homines subuehit. Vnde & iumenta appellantur, quia homines iuuant. Filios enutriui. Ab hoc loco narrant quid dominꝰ loquutꝰ est ad filios Israel, quos seruos cōmuni lege condidit, sed in filios conuertit, dicens: Filius meus primogenitus Israel. Apostolis quoq; dicitur: Quia si fecerint voluntatem domini, non dicantur serui, B sed amici. Primogenitus autem dicitur Israel ne superbiat: quia sunt & secundi filij ex Gētibus, & tamen secundum mysteria scripturarum non accipiunt hæreditatem primogeniti, sed secundi. Non Cain munera, sed Abel domino placuerunt: Nec Ismael. sed Isaac cepit hæreditatem. Nec Esau primogenitus. sed Iacob benedictionem arripuit. Ruben quoq; postposito, benedictuo seminis transfertur ad Iudam. Iudæi ergo iuxta vocationis ordinem fuerunt primi, & caput vocati. Nos secundi, & cauda dicti: versi sumus in caput. & filij Dei appellamur. vnde: Dedit eis potestatem filios dei fieri. c ¶Cognouit bos &c. vnde: Non arabis in vitulo simul & Asino: sicut Ebion qui confudit Euangelium & vetus testa. Beatus qui seminat super omnem aquam vbi bos calcat & asinus, i. in eloquijs diuinis scilicet sanctarum scripturarum veteris scilicet & noui testamenti, & calcat aquam occidentis literę, vt fructum metat spiritus viuificantis. Bos, ad Israel refertur, qui legis portauit iugū quasi animal mūdum. Asinus, significat Gentilem populum peccatorum onere grauatū, cui dicitur: Venite ad me qui laboratis & onerati estis. d ¶Asinus. Gentilis vel conuersus lasciuus, antè immundus, peccatis oneratus, qui incarnationem Christi credidit. qui natus statim reclinatus est in præsepio. vt carnis suæ freno reficeret vniuersos. e ¶Israel. Scribæ & Pharisęi clauem scientiæ & legis habentes: Vnde Israel, Deum videntes, appellati sunt. f ¶Nō cognouit me. Cuius scilicet diem vidit Abrahā & lætatus est: cuius aduentum chorus prophetarum expectando vaticinatus est. g ¶Væ Gēti &c. In hoc titulo pſonā, cām, rēpusq; cōme morat. Sed ò, attētos facit. Tertiò. narrat qd locutꝰ sit dñs. Quar tò, quasi excellsibus Gētē increpat peccatricē. Væ gēti &c. Aeternū minaī interitū. qa respuīt filiū q salutē attulit. h ¶Iniqtate. vnde: Iniqtas sedet sup talentū plūbi. vñ alibi: Quasi onus graue grauatę sunt sup me. i ¶Nequā. Alij, pessimorū, vt non seminis sit viciū sed malicię eorū qui volūtate propria deū dereliquerunt. Non enim boni & mali diuersa putanda est natura. ☞ Blasphemauerūt.

Nicolaus de Lyra.

Lucę. 8. a

Psal. 103. d.

Exo. 4. f.

Iohā. 15. b.

Gene. 4. a.

Ibidē. 27. d.

Ibi. 40. a.

Ibid. 49. a.

Iohan. 1. a.

Deu. 32. b.

Mat. 11. d.

Iohā. 8. g.

Diuisio

Zacha. 5. c.

Psal. 57. a.

a ¶Historice. b ¶Terreni. ¶Metonomicos: continens pro contento, cęli. id est cę lestes. terra, habitatores terræ.

aūribus percipe b terra, quoniā a b

a ¶Non vobis qui indigni estis sed mihi. ¶Scilicet hoc. b ¶Iudæos quos filios dignanter vocat. c ¶Nō grauī secūdū quoddā qui enim natus est ex Deo, non peccat. ¶Beneficija quasi paruulos.

a dñs lo̅quutus est. Filios ēnu- c

a ¶Miraculis.

tritui & exaltaui, ipsi aut ē t spre d e

a ¶Præcepta mea abijciēdo, & prophetas contēnendo. ¶Qui tanta eis feci. ¶Credēdo. b ¶Qui

c uerūt mē. Cognouit bos pos- f

de Iudæis crediderūt. a ¶Christum.

d sessorem suum, & asinus præ g

e sepe domini sui, Israël autem h

a ¶Quem exaltaui. i

f me nō cognouit, & p̄opulus i

a ¶Scilicet. b ¶Cum dolore pronunciandum. c ¶Ergo. Aeterna damnatio minatur æternum interitum, quia nolunt credere aduentum filij dei mundum redempturi. d ¶Non filijs.

g mēus non ītellexit. Vę Genti k l

¶Immobili.

h peccatrici, pp̄lo graui iniqta/

a ¶Vos ex patre diabolo estis. Et Genimina vipe. quis vobis ostendit fugere a ventura ira? b ¶Iudæis, qui prius filij Dei beneficio, & filijs iniquitatis suo vicio.

i te, semini nēq; b filijs sceleratis. m n o

populos extraneos. c. x. ibi: Væ Assur virga &c. Prima adhuc in C duas, qa primò cū mysterio Christi describit punitio regni Iudę siue duarū tribuū. Sed ò, ei⁹ liberatio ā pſequutione duorū regū. Diuisio vt post vinū mortificatiuū apponaī oleū lenitiuū. Secunda ps incipit. vñ. ca. Et factū est. Prima in duas, qa primò ponit pphetiæ denūciatio, secūdò eiusdem cōfirmatio. vj. ca. Prima adhuc in duas, qa primò describit regni Iudę punitio. secūdò, p aduentū Christi ecclię, promotio ca. se. Sciēdū tn q̄ hæc diuisio non est ita præcisa, quin mēbra diuisionis coincidant frequenter, ita qd in vna pte dicit: ponit etiā in alia. licet alijs verbis & alio modo: & idē est dicendū de alijs sub diuisionibus, quę sient p magna parte. Præsens aūt capitulū in duas ptes diuidit, quia primò ostēdit populꝰ punięndus p peccatis in deū. secūdò p peccatis in proximum, ibi. Quo facta est meretrix ciuitas &c. Prima in tres, qa primò oñdit populi culpa. secūdò, subdit pœna ibi: Terra vestra deserta. tertiò cōsulit medela, ibi: Audite verbū dñi principes Sodomorū. Circa primū dedarat primò peccati grauitas, secūdò incorrigibilitas, ibi: Sup quo pcutiā vos vltra. Circa primū dicit ppheta: Auditæ cæli i. angeli, q sunt ciues cęlestes. a ¶Et aurib⁹ pcipe terra. i. hoies habitantes in ea: vtrāq; em naturā. angelicā & humanā voluit hre in testem. b ¶Quoniam dominus loquutus est. Cuius verbū attentè est audiendū. Quid autem dixit subdit. c ¶Filios enutriui. s. populū Israel pascendo māna in deserto, & terram lacte & melle fluentem ei conferendo. d ¶Et exaltaui. Regnū Amorrhęorū & Chananęo eis tribuēdo. vt patet i libris Numerorū & Iosue. e ¶Ipsi aūt spreuerunt me. Idolis seruiēdo, ad quæ declinauerūt post mortē Iosue, vt patet in libris Iudicū Reg. & j. Paral. Quorū cęcitatē arguit cōsequēter cōparādo eos ad bruta aīalia rudissima, dicēs: f ¶Cognouit bos possessorē suū. Quia seruiendo ei in aratro recognoscit pabuli sibi exhibiti bñficiū. g ¶Et asinus præsepe do. sui. Inquārū seruit dño in deportādis oneribus pro pabulo, quod recipit in præsepio suo. D h ¶Israel autem me non cognouit. Mihi seruiendo pro tot & tantis beneficijs à me sibi impensis. i ¶Et populus meus non intellexit. Id est populus Israel. qui à Deo recepit legem specialem. k ¶Non intellexit. Mea beneficia & præcepta intra se legendo & recolendo. ideo subditur: l ¶Væ Gēti peccatrici. id est peccato assuetę, sicut dicit aliquis artifex ex arte iā acquisita per operis exercitiū. m ¶Populo graui iniquitate. Quia peccatū quod p pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. n ¶Semini nequā, filijs sceleratis. Quia p talia hoies efficiunt sēmē diaboli & ei⁹ filij, sicut p cōtraria bōa opa efficiunt filij dei: Et illa peccata magis explicat i spēali, dicēs:

c ✠ Dereliquerunt

* c ¶Filios enutriui. Scilicet clericos generaliter sumptos: Ipsi namq; præ cæteris catholicis pane sacræ scripturę & Eucharistiæ sacramento sunt nutriti. d ¶Et exaltaui. A tempore Constantini Imperatoris, qui multum honorauit statum clericalem, & dotauit temporalibus bonis. e ¶Ipsi autem spreuerunt me. Mandata mea transgrediendo manifestè. f ¶Cognouit bos possessorem suum, & Asinus præsepe domini sui. Per bouem & Asinum intelliguntur simplices Christiani: Per Israel (qui videns Deum interpretatur) clerici, & specialiter theologi. Frequenter autem contingit q̄ Christiani simplices deuotè recognoscunt beneficia Dei, & clerici & præbendati & eleuati à Deo sunt, ingrati: Propter quod Augustinus. cùm legisset vitam Pauli simplicis dixit: Surgunt indocti & rapiunt cælum, nos autem cum literis nostris mergimur in infernum. l ¶Væ Genti peccatri. Scilicet inuerecundę: propter quod inuerecunda meretrix peccatrix vocatur: & sic est de apostatis religionis, & de alijs exponentibus se inuerecundè peccatis, m ¶Populo graui iniquitate. Cuiusmodi sunt mali prælati & mali religiosi, quia quantò status altior tantò casus grauior. n ¶Semini nequam: Id est peccantibus ex certa malicia, quod magis contingit hominibus literatis: & sic non peccant ex ignorantia. o ¶Filijs sceleratis. Id est sceleribus assuetis, quod frequenter contingit malis clericis, eo q̄ non timēt iudiciū mortis.

† deserunt a me (vel coniurauerunt in me)

Ingratitudo Iudeorum.

Moraliter

a iiij ✠ Dereliquerunt

c ✠ libri huiꝰ i duas ptes diuidit: qa primò cū Christi mysterio describit peccatorū delectio, sed ò iustorū erectio, sed a incipit. xl. c. Cōsolamini &c. Prima in duas: qa primò cū principib⁹ ad Christi mysteriū describit punitio peccatorū q̄tū ad diuersos pp̄los specialiter, sed ò, q̄tum ad oēs generaliter. xxiij. cap. Prima in duas: quia primò ponitur punitio q̄tum ad Iudęos. secundò q̄tū ad

¶ Quia. ¶ Adorantes idola, filium dei non recipientes.

a ¶ Dereliquerunt dñm, † blaſphema
a ¶ Sanctorum Chriſtum. ſ. qui deū videntes ſanctificat.
b ¶ Nemo mittēs manum ſuam ad aratrum.
b uerunt ſanctū Iſraël, abalienati
¶ Alias In quo.
c ſunt retrorſum. Super quo per
a ¶ Multiplicantes. b ¶ Prævaricationi.
cutiā uos † ultrà, addentes præua
a ¶ Metaphora. b ¶ Principes doctores. c ¶ Conſue tudine peccandi. ¶ Impietate.
d rication em: Omnē caput lángui
a ¶ Sapientes: quia per affectum in corde eſt ſapientia: hi quia intelligūt: & ſua & aliorum peccata plangūt. b ¶ A minimis uſq; ad ſummos.
dum, & omne cor mœrēs. A plāta
pedis uſq; ad uerticem, non eſt in
a ¶ Populo vel capite vel corpore. b ¶ Mentis: quia medicum occiderunt. c ¶ Malitiæ. d ¶ Inuidiæ.
e eo † ſanitas. Vulnus & liuor & pla
a ¶ Superbia Iudæorum. b ¶ Lxx. nō eſt malagma impone re neq; oleum neq; alligaturas.
gā † tumens, non eſt circumliga
a ¶ Falſis orationum. b ¶ Bonorum operum.
tā, nec † curata medicamine, neq;
a ¶ Pœnitentiq, vt lachrymis compunctionis eorum du ricia molliretur. b ¶ Ideo. c ¶ Erit.
fota oleo. Terra uestra deſer
ta, ciuitates ueſtræ ſuccenſæ ſunt
¶ Babyloniorum vel Romanorum.
igni. Regionem ueſtram coram
a ¶ Samaritani vel Romani.
uobis alieni deuorant, & deſo
¶ Reuera.
labitur ſicut in uaſtitate hoſtili.

a ¶ Dereliquerunt dñm. eius cultum debitum negligentes. b ¶ Blaſphemauerunt ſanctum Iſrael. eius boni tati detrahentes. Et dicit hic ſanctus Iſrael ipſe deus, q eſt ſanctus ſanctorum. Et dicebatur ſanctus Iſrael ſpeciali modo, eò q illum populum elegerat ad ſuum cultum. c ¶ Abalienati ſunt re. à deo recedentes, & honorem ſibi debitum dñs alienis tribuentes. d ¶ Super quo. Hīc conſequenter tangitur peccatorum incorrigibilitas, cùm dicitur: Super quo percutiā uos ultra. quaſi dicat fruſtra, quia nō ſequeretur correctio veſtra, ideo ſub ditur: e ¶ Addentes prævaricatio. q. d. ex percuſſionibus meis non eſtis emendati, ſed magis & magis peiorati ſicut. Pharao rex Aegypti: Quod oſtēdit cōſequēter in diuerſis populis ſta tibus, cū dicit: f ¶ Omne caput &c. Et p caput intelligit rex & principes q ſunt capita ppłorū, & dicit: g ¶ Languidū. qa lan guor eſt infirmitas incurabilis, & p hoc oſtendit eorū vita mala incorrigibilis. h ¶ Et omne cor mœrēs. Per cor intelligūt doctores & ſacerdotes: quia ſicut ex corde ꝓcedit ſenſus & motꝰ ad alias partes corporis, ſic p doctores & ſacerdotes debent alij accipere ſenſum bonæ cognitionis, & motū ſanctę opationis, accipiendo ab eis doctrinā & exemplū virtutis. Sed ecōtrario dicitur hīc: Omne cor mœrēs. nō mœrore cōtritionis de peccatis: ſed mœrore qui eſt defectus doctrinæ & virtutis. i ¶ A plāta pedis &c. Per hoc intelligitur reliquus populus procedendo à minoribꝰ vſq; ad maiores. k ¶ Nō eſt in eo ſani. ſcilicet gratiæ & virtutis. Et per hoc intelligitur q ibi ſit contrariū ſcilicet infirmitas culpæ ad mortem gehēnę deducentis. Et hanc infirmitatē ſpecificat dicens: m ¶ Vulnus. i. peccatū patens. n ¶ Et liuor. i. inuidia latens. o ¶ Et plaga tu. id eſt peccatum ſuperbiæ inflans. p ¶ Non eſt circūli. ligatura legis diuinæ à peccato retrahentis. q ¶ Nec curata me. id eſt verbo & exēplo ſacerdotum & doctorum. r ¶ Neq; fota oleo. i. operibus miſericordiæ, quæ impetrant remiſſionem culpę. Dan. iiij. c. Pēta tua eleemoſynis redime. s ¶ Terra ue. Hīc conſequenter ſubditur debita pœna. Circa quod ſciendum, q ſicut dicit Ra. Sa. Iſaias dixit iſta duabus tribubꝰ tempore Ezechiæ decem tribubus iam antè captiuatis, & de terra ſua translatis in Aſſyrios, vt habetur. iiij. Reg. xvij. Et ideo prophera primò reducit ad memoriam illam deſtructionem. ſecundò comminatur regno Iudæ ſimilem, ibi: Et derelinquetur. Circa primum dicit: Terra ueſtra. i. terra decem tribuum quæ dicitur hīc pertinere ad regnum Iude, quia ſibi debebatur de iure eò q fuit de regno Dauid & Salomonis, ſed tēpore Roboā rebellauit, vt habet. iij. Reg. xij. t ¶ Deſerta. i. derelicta ab habitatoribus ſuis in Aſſyrios translatis. vt dictū eſt. v ¶ Ciuitates ueſtræ ſuc. igni. ab Aſſyrijs terram Iſrael deſtruentibus. Et dicuntur hīc ciuitates illius terræ pertinere ad regnum Iudę ratione dicta. Et eodem modo intelligitur quod ſubditur. x ¶ Regionem ueſtram &c. ſcilicet Samaritani qui erant Gētiles, illuc adducti per regem Aſſyriorum, vt habetur. iiij. Regū. xvij. y ¶ Et deſolabitur ſicut in uaſti. hoſtili. i. hoſtes remanebunt in ea: & ita factum eſt: quia filij Iſrael in Aſſyrios trāſlati nunq; poſtea redierunt ad terram illā: vnde litera Hebraica ☞ ſic habet:

* a ¶ Dereliquerunt dominum. per peccatum omiſſionis. Moraliter
b ¶ Blaſphemauerunt ſan. Iſrael. i. Deum ſanctificantem populum Chriſtianum per peccata cōmiſſionis. c ¶ Ab alienati ſunt re. apoſtatæ religionis. d ¶ Super quo &c. Hīc conſequenter deſcribitur incorrigibilitas prædictorum cùm dicitur: Super quo percutiam uos, ultrà addentes preuaricati. q. d. hoc eſſet fruſtra quia non ſequitur ex hoc emendatio pœnitētiæ, ſed magis peioratio culpæ: Percuſſa eſt enim eccleſia in ſchiſmatę Grēcie, & in amiſſiōe terræ ſanctæ, & non eſt ſequuta humiliatio pœnitentiæ, ſed augmentatio pompę. f ¶ Omne caput langui. id eſt prælati languentes ambitione; quia nihil eis ſufficit. h ¶ Et omne cor me. per quod ſignificantur doctores Theologi à quibus, ſicut ex corde, debet ſenſus bonæ cognitionis per eorum doctrinam procedere. ſed docent modo vana & curioſa pro maiori parte. i ¶ A planta pedis uſq; ad uerticem. i. à minoribus vſq; ad maiores. k ¶ Non eſt in eo. i. in corpore eccleſiæ. l ¶ Sanitas. diſpoſitionis debitæ. Per hoc autem q dicitur omne caput & omne cor, non includuntur boni vt dicetur infrà; ſed eſt hyperbolę ad deſignandum multitudinem malè ſe habentium. vnde ſubditur: m ¶ Vulnus. ſcilicet diſcordię, eo q diuidit mentes ſicut vulnus corporis carnes. n ¶ Et liuor. inuidiæ. o ¶ Et plaga tu. ſuperbiæ. Hæc em pēta regnāti clericis prædicto mō ſūptis. p ¶ Nō eſt circūliga. Dei timore à peccato retrahēte. q ¶ Nec curata medicamine. id eſt amore Dei ad bonū attrahēte. r ¶ Neq; fota oleo. miſericordię veniā ipetrāte. s ¶ Terra ueſtra de. i. aiarū cura neglecta, v ¶ Ciuitates ueſtræ ſuc. igni. ſcilicet luxurię, auaritię, & ſuperbię, ppē defectū cuſtodię. x ¶ Regionē ueſtrā corā uo. alieni deuorāt. Id eſt dęmōes à deo aliēati ſubditos vros ſibi icorpant.

* Et derelin-

F
Hiere. 51. a.
Lucę. 10. a.
Pſal. 126. a.
Allego.
Pſal. 73. b.

E.
Iohan. 8. f.
Iohā. 19. c.
Mat. 13. g
Pſal. 17. g.
Lucę. 9. g.
Philip. 3. c.
Pſal. 72. a

† vltra addetis

Ininſtitia prīcipū qd operatur † integrū

† recens, ſanioſa † deuincta

Pſal. 13. a.

G

† irritauerunt.

Diuiſio

H

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Dereliquerunt dominum. eius cultum debitum negligentes. b ¶ Blaſphemauerunt ſanctum Iſrael. eius boni tati detrahentes. Et dicit hic ſanctus Iſrael ipſe deus, q eſt ſanctus ſanctorum. Et dicebatur ſanctus Iſrael ſpeciali modo, eò q illum populum elegerat ad ſuum cultum. c ¶ Abalienati ſunt re. à deo recedentes, & honorem ſibi debitum dñs alienis tribuentes. d ¶ Super quo. Hīc conſequenter tangitur peccatorum incorrigibilitas, cùm dicitur: Super quo percutiā uos ultra. quaſi dicat fruſtra, quia nō ſequeretur correctio veſtra, ideo ſubditur: e ¶ Addentes prævaricatio. q. d. ex percuſſionibus meis non eſtis emendati, ſed magis & magis peiorati ſicut. Pharao rex Aegypti: Quod oſtēdit cōſequēter in diuerſis populis ſtatibus, cū dicit: f ¶ Omne caput &c. Et p caput intelligit rex & principes q ſunt capita ppłorū, & dicit: g ¶ Languidū. qa languor eſt infirmitas incurabilis, & p hoc oſtendit eorū vita mala incorrigibilis. h ¶ Et omne cor mœrēs. Per cor intelligūt doctores & ſa-

☞ fitentes tibi. a ¶ Derelinquetur. Vnde: Surgite eamus hinc.
A Et alibi: Relinquitur vobis domus vra deserta. Et alibi: Reliqui
Ioh.14.d. domum meam &c. b ¶ Filia Sion &c. Affectu prissimi patris:
Luc.13.g. Et: Oēs enim natura filij dei sum⁹, sed nr̄o vitio alieni effecimur.
Iere.12.b. Vñ Babylō sæpe filia nuncupat. ¶ Hiero. Moraliter. Per Sion
Moraliter (quæ est speculatio & pomorum paradisus, dicitur & vinea) anima accipitur quæ in contemplatione debet consistere, & fructus acceptabiles afferre cui si mens, i. ut ,præsit ,habet deum custodē mentis. Si autem vicia & pcta tam quā bestiolæ, virtutū germina depasta fuerint, ilico deum custodē amittit. Vinea domini Saboth domus Israel est.
Isa.5.b. Posteā ergo vastauit eam aper de silua,
Psal.79.b. & vindemiauerunt transeuntes viā derelicta est à domino. c ¶ Nisi domin⁹.
† Ro.9.f. Hoc ex persona prophetæ, & fidelium ex
† superstites paucos. eadem plebe. Nisi dominus. Hīc ostēditur quæ contra Iudam & Ierusalē dicta sunt, ad captiuitatem Romanorum
Roma.9.f. esse referenda, quando in apostolis reliquiæ Iudæorum saluæ factæ sunt, &
Act.2.g. in vna die crediderunt tria milia, & in toto orbe Euangelium seminatum est. Dominus Saboth: quod .Lxx. pro locorum|q̄|litate, vel dominum virtutum, vel dominum omnipotentem transtulerunt.
Mat.28.d. Christus enim qui dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, sicut
B deus dei, & dominus|domini, sic omnipotens, filius omnipotentis est. d ¶ Audite uer. Saluatis reliquijs per apostolos, ad Scribas & Pharisæos & populum clamātem. Crucifige. crucifige. sermo cō uertitur. Audite uer. Hoc ad Iudæos illius temporis, specialiter pertinet ad Scribas & Pharisæos & ad populū clamantem; Crucifige crucifige eum.
Luc.23.c. Sicut enim Sodomitæ publicè peccabant cogitantes consilium pessimum contra virum iustum
Gen.19.b. Loth: & sine verecundia dixerunt: Educ viros qui ingressi sūt ad te, vt abutamur eis. Sic isti contra Christum inuerecundè dixerūt:
Iere.18.c. Venite cogitemus contra iustum cogitationes, & reus est mortis,
Isa.3.b. & huiusmodi. Vnde in sequentibus: Iniquitatem suam sicut Sodoma prædicauit, non abscondit. Audite uerbum domini. Tradunt Hebræi Isaiam, quia hoc dixerat occisum, vel quia dixerat: Vidi dominum &c. Cùm dixerit dominus ad Moysen: Non
infrà.6.a. videbit me homo & viuet: & non poteris videre faciem meam.
Exo.33.d. Nec considerant quidem faciem vel pedes domini vel suos. In Hebræo enim ambiguè dicitur Seraphim texuerunt: & media tamen eius Isaias se vidisse scripsit. Angeli tamen etiam, minorum in ecclesia, semper vident faciem dei: homo autem videre non
1.Cor.13.d potest. Videmus enim nunc per speculum in ænigmate &c. Quādo vero de hominibus in angelos proficimus, gloriam dei reuelata facie speculamur, licet secundum proprietatem naturæ nulla creatura possit videre faciem dei: & nunc mente cernitur, quādo inuisibilis creditur. e ¶ Plenus sum. Q. Putatis me indigere his vel delectari. Ego autem plenus sum. i. nullo indigeo. Mea enim
Psal.23.a. est terra & plenitudo eius. Vel plenus sum, id est tædio affectus,
Psal.9.g. quia non bene offertis. f ¶ Holocausta arietum &c. vsq; Iudicate pupillo &c. Sacrificia Iudæorum respuit, obedientiam Euāgelij commendat. Holocausta arietum &c. Vltimam templi destructionem indicat, quæ in perpetuum perseuerat. Post Babylonicam enim captiuitatem à Zorobabel templum ædificatum est. Et in eo diu sacrificatum est. ¶ Alle. Holocausta. arietum. Potest & de illis accipi, qui cū dei præcepta despiciant, volūt illū multitudine sacrificiorum placare, & peccandi licentiā emere. Vel qui rapinam & auaritiā altari offerunt, & pauperibus tribuunt.

☞ Nolui

Nico. de Lyra.

✠ sic habet: Et desolabitur sicut in versione extraneorū, qa illa terra fuit simpliciter versa ad extraneos, q nō erāt de Gente Isrl.

a ¶ Et derelinque. Hīc propheta consimilē pœnā quātùm ad aliquid cōminat regno duarū tribuū, dicens: Et derelinquetur filia Si. i. Ierusalem, metropolis in regno Iudæ derelinquetur à suis habitatoribus transferendis in Babylonē per Nabuchodonosor regē, & p cōsequens aliæ ciuitates eiusdem regni. b ¶ Vt umbraculum in vinea. derelinquiť à custode ipsi⁹ vindemia collecta: quia non habitat ibi vltrà. c ¶ Et sicut tugurium in cucumeribus collectis derelinquiť à custode. Est aūt cucumerariū locus vbi crescūt cucumeres. d ¶ Sicut ciuitas quæ uastatur. Ciuib⁹ inde captiuatis. Sed quia ista captiuitas reducta fuit in terram Iudæ per Cyrum regem qui dedit populo Iudæ licentiam redeundi in terram suam. Ideo subditur: e ¶ Nisi dominus exercituum. i. angelorum.
f ¶ Reliquisset nobis se. i. aliquos de regno Iudæ redeuntes sub Zorobabel duce & Iesu sacerdote, qui reædificauerunt templum, & postea ciuitatem tē
† desolata pore Neæmiæ. g ¶ Quasi Sodoma fuisse. id est destructi irreparabiliter, sicut Sodoma & Gomorra, & aliæ tres ciuitates fuerunt subuersæ absquè reparatione, Gene.xix. h ¶ Audite uerbū domini principes Sodomorum. Hīc consequenter ponitur medela contra prædicta mala. Et primò falsum remedium excluditur, secundò verum consulitur, ibi: Lauamini. Circa primum scien dum qd habitatores regni Iudæ, qui ,p maiore parte erant ita mali, vt prædictū est. Tamen credebant maliciam suam expiari sacrificijs & alijs huiusmodi quę fiebant in templo quod erat in Ierusalem. Et hoc est falsum, sicut dicitur Prouerb. xv.b. Victimæ impiorum abominabiles domino. Et hoc est quod hīc dicit ,p
Diuisio pheta satis diffuse. Et primò excludit sacrificia, secundò festa solennia, ibi: Neo
D meniam. tertiò orationum suffragia, ibi: Et cū extenderitis. Circa primum excitat maiores populi ad intelligendum, dicēs: Audite uerbum domini principes Sodomorum. i. similes illis quia publicè & inuerecundè faciebant mala supradicta, sicut Sodomitæ, vt habetur Gene.xix. Et ideo dicitur infrà. iij. b. Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Consequenter excitat minores, dicens: i ¶ Percipite auribus &c. Et vtitur hoc modo loquendi: quia sicut populus erat subiectus principibus, ita ciuitas Gomorra erat subiecta Sodomæ, quæ erat metropolis in quinq; ciuitatibus subuersis. Vlterius proponit intentum, dicens: k ¶ Quo mihi multitudi. &c. i. in quo placent mihi. q.d. nullo modo. Ideo subditur: l ¶ Plenus sum. i. talibus non indigeo, sed magis abhorreo, sicut homo plenus cibo abominatur ipsum. Ideo subditur: m ¶ Holoc. ari. De istis cīn
Sacrificiorum repro batio speciebus aliū fiebāt sacrificia maiora. Et p reprobationē istorū intelligit etiā reprobatio miorū, quę fiebat de turturib⁹ & colūbis. Dicebantur aūt holocausta, quę totaliter incēdebātur ad honorē diuinū. De sacrificijs aūt pro pctō vna pars cedebat in vsū sacerdotum. Et sīr de sacrificijs pacificorū vna ps erat in vsū sacerdotū, & alia in vsū offerētiū, sed in oībus sacrificijs esus adipis & sāguinis erat totaliter ,phibit⁹, qa adeps cremabať in altari holocaustorū & sanguis effūdebať ad crepidinē illi⁹ altaris, vt habet in Leuitico.

c✠ Cū veniretis

✠ a ¶ Et derelinquetur si. Sion. i. ecclesia. b ¶ Vt umbra in
Moraliter ui. quæ derelinquūtur à custodibus fructibus collectis, sic rectores ecclesiarum collectis pecunijs parū aut nihil curāt de aīabus. c ¶ Nisi dominus ex. i. aliquos bonos in quolibet ecclesię statu q̄rū meritis alij supportantur. g ¶ Quasi Sodo. i. totaliter destructi. h ¶ Audite. Descripta cleri malicia, hīc subditur medela, primò tamē excluditur falsa, quę cōsistit in diuinis obsequijs peruersè factis, cùm dicitur: Audite uerbum domini pri. Ezechi. xvj. f. dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, saturitas panis & ocium, & manum pauperi non porrigebant. Hæc autem vicia in clero regnant. s. gastrimargia p excessiua & delicata conuiuia, qd per saturitatem panis intelligitur, eò qd in sacra scriptura noīe panis intelligitur oīs cibus, & acidia p ociū significata. & crudelitas erga pauperes q̄rū sunt ecclesiæ bona, prēter cō uenientem victum & vestitum ecclesiæ ministrorum. k ¶ Quo mihi multitudinem victima. i. sacrificia vestra inquantū sunt ex vobis mihi non accepta. m ¶ Holocausta arietum &c. Per omnia legis sacrificia figuratum fuit Eucharistiæ sacramentum, sicut vnum pfectū p multa imperfecta: qd licet sit optimū, tamē non proficit, sed nocet offerentibus & sumentibus indignè.

a v ✠ Neomeniā

☞ a ¶Nolui. Præterito vtẽs, ostendit se nunq̃ Iudæorũ sacrificia amasse, sed propter significatũ ad tẽpus sustinuisse: & vero sacrificio impleto, pronihilo reputasse. b ¶Cũ ueneritis. Hęc sacrificia non quęsiuit deus quasi indigeret, sed ne dęmonib⁹ immolarent, & vt p̃ carnalia & typica ad spũale, & verũ sacrificiũ facilius perueniret. c ¶Quis quæsiuit. Audiant hoc Ebionitæ, qui post Christi passionem putant legem esse seruandam. Audiant hoc eorum socij, qui Israelitico tantùm generi custodiendam decernũt. d ¶Neomeniam. &c. Festum nouæ lunæ, quod celebrabrant in principio mensium. Neos nouum, mene luna. vnde: Buccinate domino in Neomenia tuba. e ¶Iniqui sunt cœtus uestri. &c. Quia spirituales hostias non offerunt. vnde: Sacrificium deo spiritus contribulatus. f ¶Odiuit anima mea Antropospatos: Non quòd animam habeat, sed nostro loquitur more, quasi omnino odiui. g ¶Laboraui. &c. Symmachus. Defeci miserans: Q. Non potui vltra misereri, quia post seruos filium occidistis, sicut illud Hosee: Perditio tua Israel: tantùm in me est auxilium tuum: quod est: Pereas Israel, qui non tuo merito, sed meo tantùm saluaris auxilio. h ¶Manus enim & cæte. Prophetarum, tandem domini eorum. vnde: Implete mensuram patrum vestrorum. Illi interfecerunt prophetas, vos iugulate filium patrisfamilias. Vtendum est hoc testimonio contra eos qui cùm quotidianis operibus sanguineas manus habeant, in oratione dies noctesq̃ inuigilant. i ¶Lauamini. &c. Q. Hoc odiui: placet veritas Euangelij. Lauamini sanguine Christi, aqua baptismi. Mundi estote, manentes in innocentia vitæ. Baptismus enim solummodo potest esse in remissonem peccati. vnde: Nisi quis renatus &c. Et alibi: Ite docete omnes Gen. bap. e. in no. pa. &c. ¶Ordo præcipuus. Non sufficit, lauamini, nisi adiungatur, mundi estote: vt post lauacrum aquæ, cordis habeant puritatẽ. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum vi. Habita autem cordis puritate, de mentibus suis debent malum auferre, non solùm in conspectu hominum, sed etiam in conspectu dei, cui nihil potest celari. Quod autẽ adiungitur: k ¶Quiescite agere per. illud Euangelij sonat: Ecce sanus factus es, iam amplius noli pecare. Recedens ergo à vitijs discat bonũ, quærat iudicium, oppresso subueniat: pupillum viduamq̃ defendat. Si autem hæc fecerit, peccata quæ prius in modum coccini sanguinea fuerant, dimittentur, & opera sanguinis in vestes domini mutabuntur, quę de agni vellere confecta sunt: quem sequũtur in Apocalypsi qui splendent candore virginitatis. l ¶Discite benefacere. Non confisi naturæ, virtus est discenda & imitanda. vnde: Iesus filius Sirach: Desiderasti sapientiam, serua mandata, & dñs tribuet tibi eam. Et Isaias: Omnis qui non didicerit iusticiam super terram, veritatẽ non faciet. Discẽda est ergo iusticia, & magistrorum terenda sunt limina. m ¶Quærite &c. Victimis Iudæorum Euangelica succedunt mandata. Pupillis & viduis, puidetur, vt securi de coniugibus & liberis martyres ad bella, pcedant.

☞ Vt coccinũ.

E

c

Cõtra Ebionitas

†veneritis

Psa. 80. a.
† Iere. 6. e.
Psa. 50. d.

†Amos. 5. f.

Hosee. 13. c

Matt. 23. d.
† Iere. 6. c.

†Isrà. 59. a.

F

Ioh. 3. a.
Matt. 28. d

Mat. 5. a.

† 87. dist. c. defensiõis.
Ioh. 5. c.

Apo. 14. a.

Eccl. 1. d.
Isai. 26. b.
sed m Lxx.

Nico. de Lyra.

✠a ¶Cum ueneritis ante conspectum meum. & cætera. id est ad talia offerendum sacerdotibus in introitu atrij sacerdotum, quod dicebatur esse in conspectu domini, eò quòd erat ante templum, vbi dabantur diuina responsa. b ¶Quis quæsiuit hæc de manibus uestris. q. d, ego nõ quæsiui. c ¶Vt am bularetis in atrijs meis. Hoc dicitur, quia præter atrium sacerdotum in quo offerebantur sacrificia, erant duo alia. Vnum, in quo orabant mundi, & aliud, in quo orabant immundi. d ¶Ne offeratis &c. q. d. talis oblatio vobis nõ valet, sed magis nocet: eò q̃ polluti peccatis ad loca sancta accedit is. e ¶Incensum. id est oblatio thymiamatis in altari incẽsi intra tẽplũ: quę oblatio erat sacrificiorũ oblatorũ sub diuo cõsummatio. secũ dũ qd̃ dicit: Hebr. ix. In priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. f ¶Neomeniam. &c. Hîc excludit solennitates, dicens: Neomeniam. i. festum quod fiebat in nouilunio apud Iudæos propter beneficium diuinæ gubernationis, eò q̃ in nouilunio frequenter apparet mutatio temporis. Et dicitur à neos quod est nouum, & mene defectus, eò quòd nunc renouatur lumen lunæ, quod defecerat. g ¶Et sabbatũ. &c. Quod est festum apud Iudæos in memoriam beneficij creationis, vt habetur Genesis. ij. h ¶Et festiuitates alias. &c. scilicet Paschæ, pentecostes, tubarum, expiationis & tabernaculorum, de quib⁹ dictum fuit plenius Leui. xxiij. i ¶Non feram. &c. Loquitur scriptura de deo ad modum hominis aggrauati onere. Et per hæc omnia & similia ostenditur quòd talia non erant deo placita, sed magis displicentia. k ¶Iniqui sunt cœtus uestri. &c. In octaua enim die festi tabernaculorum fiebat festum cœtus siue collectæ. l ¶Calendas uestras. &c. id est principia mẽsium: per quod signatur idem quod suprà signatum est per Neomeniam.

Neomenia

H

m ¶Et solennitates uestras. omnes generaliter. n ¶Ouidit anima mea. Et patet ex dictis sententia. o ¶Et cum extenderitis. Hîc excludit orationum suffragia, dicens: Et cum extenderitis. &c. ad me deprecandum. p ¶Auertam ocu. me. à uobis. Sicut homo auertit faciem suam ab eo quem non vult exaudire. Ideo subditur: Et cũ multiplicaueritis oratione. non exaudiam. Et subdit omniũ prædictorum rationem: q ¶Man⁹. eni. opera vestra, quę per manus designant, eò qd̃ manus est organũ organorũ. iij. de anima. r ¶Plenæ sang. i. peccatis enormibus. Erant enim homicidæ & idololatræ, & pauperum oppressores. Prædicta enim sacrificia & hmõi non habebãt efficaciam ex ope operato, sicut sacrificiũ nouę legis, sed tantũ ex fide & deuotiõe offerẽtium. Fides aũt erat in eis amota p̃ idololatriam, & deuotio p̃ maliciã obstinatã. s ¶Lauamini. Hîc cõsequẽter vera medela cõsulitur. s. p̃ verã pœnitẽtiã & boni operationẽ. Et hoc est qd̃ dicitur: Lauamini. à peccatorum maculis lachrymis contritionis. t ¶Mundi estote. i. à recidiuo cauete. v ¶Auferte malum &c. quia non sufficit mundicia exterior sine interiori. x ¶Ab oculis meis. Homo enim videt ea quæ patent, sed deus intuetur cor. j. Regũ. xvj. b. y ¶Quiescite &c. à malo declinando. z ¶Discite be. in bonis opibus vos exercẽdo. Istę em̃ sũt duę partes iusticiæ. s. declinare à malo, & facere bonum. a ¶Quærite. iudi. &c. i. exequutionem debitæ iusticiæ. b ¶Subuenite. op. cum reuocando. c ¶Iudicate pupil. i. pro pupillo in causa sua iusta.

†De pœ. di. 3. c. Lauamini.

†operũ ve strorũ

✠ Defendite

*f ¶Neo. p̃ istas solẽnitates veteris legis significata fuerũt noui testamẽti festa, q̃rũ cũ obseruatio p̃ vacationẽ à terrenis opib⁹ nõ valet, nisi fiat cessatio à pctis, quę tũ freq̃nt magis fiũt tũc q̃ in diebus alijs. o ¶Et cũ. in orõne. p ¶Auertã ocu. qa nõ est speciosa laus in ore pctõris. s ¶Lauam. Excluſa falsa medela, hîc cõseq̃nter ponit v̄a, cũ dicit: Lauam. p̃ verã pœnitẽtiã. t ¶Mũdi estote. i. à recidiuo cauete. v ¶Ause. ma. Nã exterior mũdicia sine interiori non est deo accepta. y ¶Quiescite. qa declinare à malo & facere bonũ, sunt duę p̃tes iusticię. a ¶Quærite iudi. Iusticiam exequendo. b ¶Sub. op. s. peccatis ipsum dirigendo vel iniurijs ipsum adiuuando. c ¶Iudicate pu. ipsum in iure suo fouendo.

Moraliter

* defendite

☞ a ¶Vt coccinum. &c. Idem est coccꝰ & coccinum & vermiculus, grande. s. peccatum, vt homicidium & adulterium &c. Quod autem per niuē, hoc per lanam significatur, purgatio. s. & ablutio peccatorum. b ¶Quasi nix. Quia frigidi erunt contra incentiua viciorum. Et velut lana, quia vestiti contra frigus per fidiæ. c ¶Lana alba. &cæt. De qua fiat vestis Christi. vnde: Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Et alibi: Viuit dominus, quia his sicut vestimento indueris.

Gal. 3. d. j. 49. c.

d ¶Si uolueri. & audieritis &c. Liberum arbitrium reseruatur, vt nō ex prēiudicio dei, sed ex singulorum meritis præmia vel pœnas sequi probetur. e ¶Terræ. Cū cætera elementa sunt in motu, terra immobilis stat. Ideo per eam significatur soliditas ęternę beatitudinis. f ¶Gladius. Babyloniorum vel Romanorum, vel dei: pestilentia. s. mortalitas: fames, pœna ęterna: quidquid enim affligit gladius solet dici. g ¶Quō facta est. Hæc tempora prophetæ: sed specialiter ad incarnationem Christi referuntur, quando penitus recesserunt à deo Barrabam eligendo, filium dei occidendo. vnde admirans ait: Quomodo facta &c. h ¶Ciuitas fidelis. Lxx. addiderunt Sion propter manifestiorem sensum. Sion mons est in quo Ierusalem condita est. Sed postēa à Dauid capta est ciuitas, appellata est ciuitas Dauid, in qua sancti viri fuerunt dum habuit tabernaculum domini. Et postea tēplū, quando Nathan & alij prophetauerunt: & super choros, Asaph & Idithū, Ethan, Eman, & filij Chore constituti sunt: vt paulatim à sacrificijs victimarum ad laudem dei trāsiret religio. ¶Moraliter. Anima fidelis & plena iudicij dū deo obedit, deus in ea habitat: qui est iustificās iusticia. Si autem à deo recedit non loco, sed merito habitatur à malignis spiritibus, qui sūt homicidæ animarum. i ¶Iusticia. Iusticia, in Hebræo צדק sedek, quod magis iustum significat: vt intelligamus dominū cōmoratum in ea: de quo: Iustus autē qd fecit? quod in Ezechiele per Oolibam significatur, quod interpretatur tabernaculum, vel tabernaculum meum in ea.

Mat. 27. b. Sion ciuitas Dauid. Moraliter Pſa. 10. a. Ezec. 23. a.

k ¶Argentum &c. Clari scilicet & lucidi ad vitia sunt reuersi. Argentum tuum. &c. vñ: Eloquia domini, eloquia casta, argentum &c. l ¶In scoriam. Scoria, Hebraice siggim סגים: quod est rubigo metallorum: vel purgamenta & sordes quæ igne excoquuntur. m ¶Vinum tuum. &c. Alij. Caupones tui miscēt vinum aqua. Symmachus. Vinum tuum mixtum est aqua. ¶Moraliter. Vinum tuum mixtum est aqua: quia præcepta sanctæ scripturæ quibus corrigere debet auditores, ad illorum voluntatem emollit sensu suo admixto vinum corrumpit. ¶Moraliter. Vinum tuum &c. Hæretici quoquè Euangelium corrumpunt, pessimi caupones de vino aquam facientes, cùm aquā in vinum verterit dominus, quod miratur Architriclin⁹. Et regina Saba in conuiuio Salomonis collaudans pincernas & ministros vini. n ¶Socij furum. Accipientes à scribis & Pharisæis munera quæ pauperibus auferebant. In passione quoquè domini infideles fuerunt, nolentes credere in Christum, & socij furum scribarum & Pharisæorum & Iudæ proditoris. ¶Hieronymus. Moraliter. Socij furum. & cætera. Nos quoquè debemus cauere ne ab illis accipiam⁹ munera, qui de lachrymis pauperum congregant diuitias, ne simus socij furum, & ne dicatur de nobis: Si videbas furem currebas cum eò, & cum &cætera.

†88. dist. c. ejectis in fi. Pſa. 11. b. Moraliter Moraliter Ioh. 12. b. 2. Par. 9. a. Moraliter Pſal. 49. c.

☞ Sequuntur re

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Defendite uiduam. contra eam calūniantē. Istas autē personas exprimit, quia frequenter iniustè patiūtur calumniam, eò quòd non possunt se defendere: & ideo indigent iudicum & potentum sustentatione. b ¶Et uenite. i. si ita feceritis, tunc poteritis conqueri, nisi à deo releuemini: ppter qd̄ subditur de releuatione à pēis uationem à peccatis, cùm dicitur: c ¶Si fuerint peccata &c. Isti duo colores hīc positi sunt valde tenaces & mansiui. & ideo per hoc intelligitur qꝫ peccata cꝫtūcūqꝫ sint grauia ex genere, & habituata ex consuetudine, diuina gratia purgabuntur. Secūdò: subditur de releuatione à corporalibus miserijs, cùm dicitur: d ¶Si uolueritis & au. me. præceptis meis obediendo. e ¶Bona terræ co. per hoc etiam intelliguntur alia bona spiritualia, quæ in talibus promissis sunt principaliter intellecta: quia præmium non debet esse minus bonum cꝫ meritum, sed maius: bona autem temporalia sunt minora bona quā opera virtutum. f ¶Qd̄ si nol. præceptа mea transgrediendo. g ¶Gladius. aduersariorum vestrorum. h ¶Deuorabit. mortem temporalem inferēdo, & ad mortem gehennæ deducendo, quæ sub morte temporali intelligitur. Gentes autem rudes quales erant in veteri testamento, potissimè non attendunt, nisi bona & mala sensibilia: & ideo in diuinis promissionibus & comminationib⁹ prophetæ mala & bona sensibilia exprimebant sub illis, intelligendo spiritualia & ęterna. i ¶Quō facta est. Hīc consequēter ostēditur populus iustè puniendus ꝓ peccatis in ꝓximum. Et primò describitur culpa, secundò pœna, ibi: Propter hoc ait dominꝰ. Circa primū, primò describitur hoim vulgarium culpa, cū dicitur: Quomodo facta est. i. plena meretricio per peccatū adulterij, secundū qd̄ dicitur Iere. v. c. Eq Pēm adul amatores in fœminas & emissarij facti sūt, terij quàm vnusquisqꝫ ad vxorem proximi sui hinniebat. Et hoc est valde graue peccatum cōtra proximum, quia sic sibi iniuria in re sibi charissima. s. in vxore, quæ est vna caro cū ipso, Gene. ij. d. Et in prole quæ substituitur falsa. k ¶Ciuitas fide. i. prius cōseruans fidelitatem matrimonij. l ¶Plena iudi. tempore Dauid & Salomonis. iō subditur: m ¶Iusticia. habitauit in ea. nunc aūt homicidæ, vt expositū est suprà. Consequenter describitur culpa doctorū & sacerdorum, cū dicitur: o ¶Argentū. i. lingua doctorum & sacerdorum, secundum illud Prou. x. c. Argentum electum lingua iusti. p ¶Versum est in. i. à veritate in falsitatem ꝓ malam legis expositionem. q ¶Vinum tu. i. correctio populorum ꝓ doctores & sacerdotes, secundū qd̄ dicitur Luc. x. in parabola sauciati. Infundens oleū & vinū, vbi per vinum intelligitur correctio, eò qd̄ est mortificatiuum. r ¶Mixtum est. i. relaxatum à correctione debita, quia doctores culpabiles non hīt frontem corrigēdi peccatores. Consequenter describitur culpa principum, cùm dicitur: s ¶Principes. tui. in regimine ppli. t ¶Socij. su. sustētātes eos, eò qd̄ cōmunicant furtis eorū. v ¶Oēs di. &c. per auariciam.

✠ Sequūtur retribu.

✠ a ¶Defendite ui. ab iniuriante ipsam: b ¶Et uenite & ar. Moraliter si vobis non bene faciam. c ¶Si fuerint. per ruborem cocani & vermiculi, significatur sanguinis effusio. Est igitur sensus: si peccata vestra sic horrida fuerint, sicut effusio sanguinis innocentis, tamen expiabuntur. d ¶Si uolueritis & au. me. bo. ter. co. s. terræ viuentium per fruitionem beatam. f ¶Qd̄ si nol. Sequitur: g ¶Gladius deuo. s. sententiæ mę. Ite maledicti in ignem æter. &c. Mat. xxv. d. i ¶Quō. Hīc post peccata clericorum arguuntur peccata laicorum, cū dicitur: Quomo. fa. i. inuerecūdè peccans. k ¶Ciuitas fi. i. communitas populi credentis. De cuius fidelitate pristina dicitur Act. iij. f. Multitudinis credēntium erat cor vnum & anima vna. m ¶Iusticia habitauit. s. legalis quę continet omnem virtutem. n ¶Nunc autē. qa Christiani quærunt se mutuò iugulare. o ¶Argē. tu. a. veritatis eloquium, Prou. x. c. Argentum electum lingua iusti. o ¶Versum ē. i. falsitatem. q ¶Vinū. tu. debitæ correctionis. r ¶Mixtū est. inde bitæ remissionis. s ¶Principes tui. data sibi potestate abutentes. r ¶Socij su. sustinentes vsurarios & alios malos propter temporale lucrum. v ¶Omnes diligunt iusticiæ peruersitua.

✠ Sequūtur retri.

☞ a ¶Sequuntur retributiones. Quia amicos nō putāt niſi qui E donāt, quorū nō os, ſed man⁹ cōſiderāt. Et tm̄ quorū marſupia exhauriūt ſanctos iudicāt. Illis donāt à qbus ſperāt, illis ſauent, illos extollūt, vel laudāt eorū cauſam. ¶Symmachus. Viciſitudines vel vltiones, vt ille quoq; in culpa ſit, qui malum ꝓ malo exigit, dentem pro dente, oculum pro oculo, nō audiens illud: Si reddidi retribuentib⁹ mihi mala. Vel illud: Percutienti ſe dabit maxillam &c. Euangelico enim viro dicitur: Qui te percuſſerit in dexteram, præbe ei & aliam maxillam. id eſt patienter tolera.

Pſal.7.b. Thren.3.d Mat.5.f.

b ¶Fortis Iſrael. Lxx. Væ fortes Iſrael. Quaſi: potentes potenter tormenta patientur. Cui plus datur, plus exigitur ab eo. Quod contra principes eccleſiæ dicere poſſumus, qui dignitatem deſtrūnt operibus vel moribus. c ¶Heu ego. Affectu pij patris eos (licet inimicos) plangit & percutit, quia pereunt & pœnitere nolunt.

Sap.6.b.

d ¶Conſolabor. &c. Vltione conſolatur quippe ſuper hoſtibus ſuis, dum qui in proſperitate beneficia dei cognoſcere dedignantur, ſupplicijs & afflictionibus corriguntur. e ¶Et excoquā. Quia ſupra nominauerat argentum, ſeruat metaphoram. Excoquā. &c. Igne tribulationis ſordes & vicia pūrgando, vt ſeparato ſtanno, purum remaneat argentum, quod abſq; igne fieri non poteſt. vnde: Quaſi ignis conflans. & quaſi herba fullonum. Et alibi: Frumentum congregabit in horrea, paleas autem comburet igni inextinguibili. In quo ſignificat eos tormēta paſſuros. f ¶Stannum tuum. Falſam doctrinam Scribarum & Phariſæorum, quæ eſt ſimilis veræ, ſicut ſtannum argento. Et dabo puram & perfectam legis & Euangelij ſcientiam. g ¶Et reſtituam iudices. &c. Non ſolum poſt captiuitatem, vt Zorobabel, Eſdram, & alios, qui vſquè ad Hircanum præfuerunt populo: ſed & poſt aduētum domini apoſtolos & alios eccleſiæ doctores. h ¶Ciuitas iuſti urbs fidelis Sion. &c. Eccleſia in qua conuocantur ad iuſtè viuendum. Eſt enim ciuitas congregatio hominum ad iuſtè viuendum. i ¶Velut quercus defluentibus. &c. Sicut à quercu ariditate concuſſa defluunt folia, & ſicut hortus non valet proferre fructus herbarum niſi irrigetur aqua. Ita vos niſi habueritis folia verborum dei quæ non marceſcunt, & aquam ſpiritualis intelligentiæ, non poteſtis bona operari: ſed omnes labores veſtri ariditate deficient. Vſquè hodie Iudæi legentes ſcripturas ſanctas terebinthus ſūt, vel quercus ſecundum Symmachum, vel ficus ſecundum Euangelium. In qua dominus poma quæſiuit, & non inuenit, & æterna ariditate damnauit. Ipſaq; folia & pompam verborum iam amiſerūt, hortus quoquè irriguus ſcilicet ſcientia ſcripturarum, vel paradiſus (alia litera) diuerſarum arborum, quia ſine gratia ſpirituali nec olera afferunt quæ infirmus māducet.

F † in principio.

† captiuitatis iniuſtitia.

Mat.21.b. † pudebit vos à tilijs quibus delectatiſtis.

☞ Vt faulla.

Nicolaus de lyra.

✠ a ¶Sequuntur retributiones. &c. Peruertentes iuſticiam, ideo ſubditur:

b ¶Pupillo non iudicant. &c. Dando pro eo ſententiam iniuſtam. c ¶Cauſa uiduæ non ingreditur ad illos. Quia non vident inde lucrum temporale conſurgere. d ¶Propter hoc ait dominus deus exercituum. Hīc conſequenter deſcribitur pœna debita, cū dicitur: Propter hoc ait dominus deus exercituum: Id eſt angelorū. e ¶Fortis Iſr. potens ad puniendum malos de iſr. f ¶Heu. Pro malo populi mei. g ¶Ego conſo. ſuper hoſtibus meis. Et ſubditur modus conſolationis: h ¶Et uindicabor de inimicis meis. Et accipitur hīc &, pro id eſt. Paſſiones enim irascibilis terminantur in paſſionibus concupiſcibilis. Iratus enim delectatur cū punit iniuriam ſibi illatam. & ſic ira terminantur in delectationem. i ¶Et conuertam manum meam. i. poteſtatem meam. punientem.

G

k ¶Ad te. Debitè puniendum ideo ſubditur: l ¶Et excoquā ad purum ſcoriam tuam &c. Loquitur de deo ad modum aurifabri, qui per virtutem ignis cōſumit quidquid eſt impuritatis in auro vl̄ argento. & ſic purgatur. Sic in propoſito per ignem tribulationis immiſſæ à deo Iudæis per regem Babylonis fuit purgatus populus Iudæorum, qua purgatione facta reductus eſt à captiuitate Babylonica. ideo ſubditur: m ¶Et reſtituam iudic. tuos &c. ſ. Zorobabel, & Ieſum filium Iosedech, Machabæos, & ſimiles. n ¶Et cōſiliarios tuos &c. ſ. Eldram & Neemiā: Aggæum & Zachariam prophetas.

† Iere.5.g. Exo.21.c.

o ¶Poſt hæc uo. ci. iuſti. dei. p ¶Vrbs fidelis. In diuino cultu. q ¶Sion in iudicio redimetur. Per Sion, vbi erat templum ad quod populus tenebatur ter in anno cōuenire, intelligitur ipſe populus q redemptus fuit de Babylone per viam iuſticiæ, inquantum pro culpa ſuſtinuit pœnam debitam. Et qđ per Sion intelligatur populus, oſtenditur per hoc quod ſubditur: r ¶Et reducent eam. Mons enim Sion, qui eſt immobilis, non fuit translat⁹ nec reductus, ſed populus. s ¶Et conter. &c. quia illi qui erāt in peccatis ſuis obſtinati fuerunt mortui partim in captione Ieruſalem & terræ in circumitu, & partim in captiuitate Babylonis. t ¶Confundentur enim ab idolis. Videntes per experientiam qđ non poterant eos iuuare contra Babylonios. v ¶Et erubeſcetis ſup hortis quos elegeratis. Ad colendum ibi idola in locis amœnis & delicioſis, vbi etiam ſuam luxuriam exercebant in veneratione idolorum, & Priapi maximè. vnde & dicebatur deus hortorum. x ¶Cùm fueri. uelut quercus defluen. i. morti propinqui: ſicut folia defluunt à quercu, cū incipit mortificari. y ¶Velut hortus. In quo mortificātur ſeminata & plantata. z ¶Et erit for. i. applicata debitę pœnę.

H

Priapus

† ſceleſtos

↪ Et opus.

✠ a ¶Sequuntur retribution. Peruerſē iudicantes. b ¶Pupillo non iudicant. ſ. pro eo in iure ſuo. c ¶Et cauſa uiduæ. Quia non vident ibi lucrum temporale. d ¶Prop. hoc. deſcripta malicia, hīc ponit debita pœna, cū ſubdit: f ¶Heu ego. Faciendo vindictam de eis. Loquit⁹ em̄ de⁹ de ipſo ad modum hominis, q delectatur ſe vindicans de ſuis inimicis. i ¶Et con. Puniendū ſecundū ordinē iuſticiæ meæ. l ¶Et exco. Hoc maximè fiet tpe Antichriſti, cuius pſequutio fiet ad purgationē populi Chriſtiani. m ¶Et re. Quia tēpus pœnitentię dabitur electis Antichriſto deceptis. ideo ſubditur: o ¶Poſt hæc uoc. p ¶Sion in. eccleſia militans ꝑ pœna debita expiabit. q ¶Et re. i. Enoch & Elias ꝑ ſuā prędicationē; & hoc quātū ad electos. r ¶Et conte. i. dęmones & pctōres obſtinatos, dicens illud Mat. xxv. d. Ite maledicti in ignē ęternū, q paratus eſt diabolo & angelis eius. t ¶Cōfun. &c. Nā idolū auari ē pecunia, & luxuriōſi ribalda. v ¶Et erub. Ad exercēdū laſciuiā & gulā. x ¶Cū fueri. i. ꝓpinq gehēnę igni, ſicut ꝗrc⁹ deſiccat⁹ cōbuſtiōi. y ¶Et. uelut. ſ. gratiæ. z ¶Et erit fortitudo. Id eſt nō potens reſiſteres

† paradiſ⁹

✠ Et opu

A Allegoricè

a ¶Vt faúilla. Allego. vel Moraliter. Hæc omnia de contrarijs dogmatibus possunt accipi, quia & magistri & discipuli pariter sunt perturi, & opus eorum, cibus ignis.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et opus &c. qa opus demeritorium generat tribulationis incẽdiũ. b ¶Et succẽdetur utrũq; simul. in igne gehẽnę q̃tũ ad obstinatos in malis. c ¶Et non erit qui extinguat. qa ille ignis est ꝑpetuus. Pōt etiã hoc referri ad ignẽ quo Nabuzardã icẽdit domum dñi, & domũ regis, & domos Ierusalem ꝓ circũitum. iiij. Regũ vlti. Et sicille ignis non fuit extinctꝰ ab homine, sed solũ ꝓ cõsumptionẽ combustibilis materiæ.

a ¶Symmachus: purgamentum stupæ. ¶Cito consumetur. b ¶Fortitudinis, vel idololatrię. ¶Omnia munimina (alias molimina)

a ut faúilla ſtupæ, & † ŏpus uestrum

a ¶Scilicet. b ¶Nullius momenti. c ¶Ab hostibus vel a domino. d ¶Fortitudo, opus, vel idolum: vel Ierusalem in qua idolum.

quaſi ſcintillã, & ſuccẽdẽtur utrũmq; b simul, & non erit qui extinguat. c

¶Quod dominus incendit.

Moraliter

a ¶Et opus uestrum. ſ. malũ. b ¶Vt scintilla &. Igne gehennæ: c ¶Et non erit qui extin. eò ꝙ est durationis æternæ.

¶In ca. primo Isaiæ vbi dicitur in Postilla. Tertiũ qd' in hac præfatione manifestatur est populus cui Isaias prophetauit.

ADDIT. I. Quęritur hîc q̃re nõ fecit mẽtionẽ in hac prę fatione de regibus Isrl, vt de Ieroboã filio Ioas, q̃ fuit contemporaneus Hoseę regi Iudæ, sicut Hoseas fecit in sua prefatiõe. Sitr q̃re Isaias nõ facit hîc mẽtionẽ de Samaria, nec de Isrl sicut Hoseas fecit, licet multa Isaias de his ꝓphetauerit, pro ut patet infrà. vij. ca. &. xvij. & in alijs locis. Ad qd' solet dici, qd' Isaias ꝓphetauit principaliter cõtra duas tribꝰ, & ideo earũ reges & suã metropolim. ſ. Ierusalẽ tm̃ in titulo habet: Sed Hoseas cõtra vtroſq; ꝓphetauit. Sed vlterius circa hoc posset dici qd' cũm Isaias prout dicit Hiero. in ꝓlogo de aduentu Christi & vocatione Gentium & alijs mysterijs nouæ legis, quasi historiam Euangelicam videtur texere, ideo de Iuda à quo Christus descendit secundum carnem, & de Iudæa, in qua natus est passus & sepultus &c. de quibus principaliter intendit rantummodo facit mentionem alijs dimissis, quasi incidẽtaliter ab eo introductis.

B ¶In eodem ca. j. vbi dicitur in Postilla. Circa primum dicit propheta: Audite cæli: id est angeli.

ADDIT. II. Qd' in hoc capło cõtinetur circa deiectionẽ ꝓpłi Iudaici, & cãm ipsius & eius mede lam: Postillator exponit de captiuitate Babylonica, & eius causa similiter & remedio, vt patet in Postil. Quæ quidem expositio videtur à plano sensu literæ deuiare, nam causa præcipua prædictę captiuitatis fuit peccatum idololatrię, vt patet. iiij. Reg. &. ij. Para. tamen in prẽsenti ca. non exprimitur hoc peccatum vt causa, sed vt defectus diuinæ cognitionis. & alia huiusmodi: Licet em̃ in fine capłi dicat: Confundentur em̃ ab idolis quibus sacrificauerũt. hoc non ponitur vt causa, put ibidem declarabitur. Item quia Iudæi in captiuitate Babylonica fuerunt purgati à peccatis prædictis secundum Postillatorem anteq̃ reducerentur ad terrã, pmissionis: qd' est cõtra illud qd' dicit: Sup quo ꝓcutiam vos vltrà addentes præuaricationẽ: qd' exponitur etiã secũdũ eũ de incorrigibilitate eorũ, vt patet in Postilla. Item quia manifestũ est, ꝙ Iudęi redeuntes de captiuitate Babylonica pro maiori ꝑte non fuerũt purgati, seu mundati à peccatis: sed erant implicati abominationibꝰ Chananæorum & Amorrhæorũ; vt habetur expreſſe Eldrę. ix. qd' nõ consonat huic qd' in hoc loco dicitur: Et ecce exeoquã ad purũ scoriam tuã, & auferã omne stannũ tuũ: Qd' exponitur in Postilla sic, ꝙ sicut per virtutẽ ignis cõsumit quidquid est impuritatis in auro & argento, sic ꝓ ignẽ tribulationis immiſſæ à deo Iudæis ꝓ reges Babylonis, fuit purgatus populus Iudæorũ, quia purgatione facta reductus est à captiuitate Babylonica. Hæc in Postilla. Ex quibus & alijs quæ patebũt, ꝓsequendo verã expositionem videtur pñs capłm exponendũ de Iudæis circa finẽ templi secũdi in Iudæa & Ierusalẽ residentibꝰ, qui Christum negãtes dereliquerũt dominũ & blaſphemauerũt sanctum Isrl, & alienati sunt retrorsum, put Isa sonat & historiæ euangelicæ testantur & etiam experientia certificat. ¶Ad cuius expositiõis vlteriorẽ declarationẽ cõsiderandũ est, ꝙ Isaias tanq̃ propheta Euangelicus prosequitur in principio suę ꝓphetiæ, vbi intendit agere de electione ꝓpłi Iudaici, & vocatione Gẽtũ eundẽ ordinẽ quẽ Chriſtꝰ in Euangelio prẽnosticauit. ſ. ꝙ abiectio Iudęorũ ex eorũ demeritis prẽcedere debebat vocationẽ Gentiũ. vnde Mat. xxj. d. Christꝰ loquens cũ doctoribus & principibꝰ sacerdotũ eis ꝓposuit parabolã de patre familias, q̃ plantauit vineã & sepe circũdedit &c. Ex q̃ parabola & eius expolitione concludit, ideo dico vobis, quòd auferetur à vobis regnum dei, & dabit Genti facienti fructus eius. vnde & Isaias sequens modũ Euangelicum de simili parabola vineæ Iudæis

neæ Iudæis improperauit. infra. v. ca. vt ibidẽ patebit. Et ideo in C
hoc loco in quo denũciat vocationẽ Gẽtiũ, vt patet in principio
sequẽtis ca. prẽmisit exꝑſſam reprobationẽ Iudęorũ. circa qd' de
cẽnouẽ facit. ¶Priò em̃ testionia inuocat cęlestiũ & terrestriũ, di Primò
cẽs: Audite cęli & auribꝰ ꝑcipe terra. Cuiꝰ rõ sed m glosſam talis
est. Nã sicut ꝓpło Israeli ꝓ Moysen dictum fuit: Audite cæli quæ loquar, &
audiat terra verba oris mei, sic post prę uaricationẽ populi eosdem vocat. Isa- † qui facit
ias in testimonium, vt oĩa cognoscant eum
deum in vltionem mandatorum suorũ ad iracundiã cõcitatũ. vñ aduertẽti
vtrũq; capłm. ſillud Deu. xxxij. & primũ Isaię. satis patet. ꝙ ea quę in illo ca.
prænosticanẽ ꝓ modũ propheticæ monitionis in pñti ca. denũciant tãq̃ pro-
cedentia ad exequtionem. ¶Consequẽter ostẽdit secundò breui Secundò
ter suæ attestationis materiã, dicẽs: Filios enutriui & exaltaui, ipsi
autẽ spreuerunt me. In quibus verbis epilogat compendioſe multa quæ fuerunt in carmine Mosaico supradicto, tãquã prǫambula ad deiectionẽ ꝓpłi illius. Dictũ est em̃ ibi: Nũquid nõ ipse est pẽ tuus q̃ possẽdit, fecit, & creauit te &c. In quo ostẽditur ipsos fuisse filios dei ꝓ creationẽ, similiter & per adoptionẽ, cũ dicit: Pars autẽ domini ꝓpłs eius. Sitr ibi facit mẽtionẽ de educatione, nutritiõe, & exaltatione eorũ, cũ dixit: Circũduxit eum & custodiuit &c. Cõstitues eos ꝓ excelſam terram &c. ad quæ verba alludit Isa. dicẽs: Filios enutriui & exaltaui. ipsi verò spreuerũt me. ¶Conseq̃nter
tertiò, quia secũdũ ꝓpłm Ro. xj. c. Cęcitas ex parte contigit in Isrl, Tertiò
vt plenitudo Gentiũ intraret. ideo ostẽdit qd' prędictũ peccatum
pertinet ad cęcitatẽ. & de hoc dicit: Cognouit bos possessorẽ suũ
&c. q. d. etiã si nõ haberẽt lumẽ naturalis rõnis, sed solũ sensualẽ
cognitionẽ, sicut bruta adhuc debuissent cognoscere ex instinctu
naturali benefactorẽ suũ & nutritorẽ, cũ bos & asinus rõnẽ non
habentes hoc cognoscunt: & sic manifestẽ cõcludit prædictũ pec- Quratò
catũ ptinere ad cęcitatẽ, nõ solũ mẽtis, sed eriã sensus. ¶Cõsequẽ D
ter quartò, oñdit ex qbus causis deuenerũt ad tantã cęcitatẽ. Et de
hoc dicit: Vę Gẽti peccatrici. vbi tria assignat, vt causas seu occasiones incurrendi prędictum cęcitatis ꝑtm̃. ſ. de nõ cognoscendo
Christum. Prima est, qa Gẽs illa ꝓ maiori ꝑte tantã cõsuetudinẽ
habebat peccãdi, ꝙ iã inerat eis habitus vicioſus, ad peccatũ inclinans per modũ naturæ. Et de hoc dicit: Væ Genti peccatrici. vnde nõ dicit: Væ Genti peccãti, sed peccatrici, vt significet actũ conuersum in habitũ. Secũda, qa vt dicit Grego. Peccata grauia ex
suo pondere in alia trahunt. Et de hoc dicit: Populo graui iniquitate. q. d. ꝑtã huius ꝓpłi tã grauia fuerunt, ꝙ ex magno pondere
ad tã magnã cæcitatẽ eos deduxerũt. Tertia, quia licet ꝓpłs ille à
sanctis pñarchis descẽderit, tm̃ tota ferè multitudo ꝓpłi descendebat sed m carnẽ ab illis q̃ frequẽter & enormiter in deũ peccauerũt, vt illi q̃ fecerunt vitulũ in Oreb, Exo. xxxij. Sitr in sepulchro
cõcupiscẽtiæ & apud alios cõtradictionis, & in pluribus alijs, vt patet in libris Mosaicæ legis & Iudicũ & Regũ. Et de hoc dicit: Semini neq̃ filijs sceleratis. q. d. nõ immeritò ad tantã cęcitatẽ deuenit ille ꝓpłs, quia q̃si à natura secũdũ suã generationẽ ineſt eis pecare in deũ. ¶Cõsequenter qntò declarat illud qd' prius dixerat: Quintò
Spreuerunt me. Et de hoc primò dicit: Dereliquerũt dominũ, qa
dixerũt Ioh. xix. c. Nõ habemus regem, nisi Cæsarẽ. Secũdò, quia
blaſphemauerũt sanctũ Isrl, qa dixerũt Ioh. viij. ſ. Samaritanꝰ es,
& dęmonium habes. Tertiò, quia cũ ipsi à veris prophetis eruditi, semper expectabant Messiã de genere Dauid, cũ tamen eis adẽt
pñtialiter, dicentes: Matth. xiij. g. Nonne hic est filius fabri, de quo
dicit: Alienati sunt retrorsum: quia spreto vero Christo adhæserũt cuidã pseudo Messiæ, q̃ dicebatur Bencozha, vt patet in Thalmud. Vel aliter in q̃dã libro q̃ dicitur Cabrid. Ex qua adhæsione
fuerunt ex eis multa milia interfecti, vt ibidem habetur; & sic alienati sunt retrorsum. ¶Consequenter sextò ostẽdit ipsos esse in- Sextò
corrigibiles ꝓ flagella seu tribulationes sibi à deo inflictas, seu infligendas. de quo dicit: Sup quo ꝓcutiã vos &c. Ad quod sciẽdũ,
ꝙ in temporibus quæ ante Christi aduentũ seu passionẽ prǫcesserunt, cũ ille ꝓpłs frequenter peccasset, deus puniebat eum varijs & diuersis modis, ad finem, vt ad pœnitentiã reuerterentur. vnde
Deut. vij. b. Sicut pater corrigit filium suum, sic dominus deus tuus corrigit te. Pater enim flagellat filium, vi corrigatur: sed in hoc
peccato qd' in Christo cõmiserunt, qd' est summum peccatũ, iam
deus nõ punit illos tãq̃ filios, vt corrigantur, sed tamq̃ hostes, vt
pœnã ꝓ prædicto ꝑtõ secũdũ ordinẽ suę iusticię patiantur. Iuxta illud Mat. xxj. d. Malos malè ꝑdat, & vineã suã locabit alijs agricolis, ideo dicit: Super quo ꝓcutiã vos. q. d. qua de causa habeo vos
percutere, quia iam nõ est causa correctionis, cũ ex ꝓcussionibus
magis deteriores

E magis deteriores estis effecti. Quia omne caput languidū. & expo
natur prout in Postilla, vsq; ibi: Terra vestra deserta. ¶ In quo
cōsequēter septimò destructionē Ierusalē & tēpli & totiꝰ regiōis
Iudę p Romanos, ppriè prænosticat. iō dicit. Et desolabit, sicut in
vastitate hostili. subrepabitꝰ. Iuxta illud Dañ. ix. g. Et finis eius va
stitas. Et subdit: Et dereliquet filia Sion. s. Ierusalē, vel tēplū, quæ
nō solū ab hoībꝰ, sed à deo fuit derelicta. Iuxta illud Mat. xxiij. d.
Relinquet vobis domꝰ vra deserta. ¶ Cōsequēnter octauò vt ostē
deret, qd licet maior ps & principalior apud Iudęos prędicta sce
lera & pœnas incurrissent, nihilominꝰ aliquę reliqę paruęvt semia
ad salutē remāserūt. iō subdit: Nisi dñs reliquisset nobis semē &c.
Vbi glossa. Hīc oñdit quę cōtra Iudā & Ierlm dicta sunt, ad capti
uitatē Romanorū esset referēda, qñ in apīs reliquiæ saluæ factæ
sunt, & in vna die crediderunt tria milia, & in toto orbe Euange
lium seminatū est. hęc in glossa. ¶ Consequenter nonò vt ostēdat
qd prædictæ reliqæ seminales, nō erāt de maioribꝰ seu principali
bus, nec in tāta quātitate vt dicerent ppīs. Ideo subditur: Audite
verbū dñi principes Sodomorū, pcipite legē dei vri ppīs Go
morræ. q. d. Licet dñs reliqrit semē ex vobis, adhuc tñ principes
vri principes Sodomorū sunt, & ppīs cōiter ppīs Gomorræ. Vñ
glossa: In hoc, saluatis reliquijs p apīos, ad Scribas & Phariseos &
ppīm clamantē: Crucifige: sermo conuertitur, dicens: Audite ver
bū domini principes Sodomorū &c. Sicut em Sodomitæ publi
cè peccabāt & sine verecūdia dixerunt ad Loth: Adduc viros qui
ingressi sunt ad te, vt abutamur eis, Gen. xix. b. Sic isti inuerecun
dè contra Christum dixerunt principes: Reus est mortis. Et popu
lus: Crucifige eū. vñ de ipsis dicit infrà: Iniquitatem suam quasi
Sodomā prędicauerūt, vt in tertio capło: Hęc in glossa. ¶ Conse
quēter oñdit decimò, qd nō solū prędicti principes & ppīus erāt
à deo electi, sed etiam ceremonialia & obseruantiæ legales erant
euacuāda post passionem Christi: Quod declarat in duobus. Pri
mò, in victimis & holocaustis & alijs sacrificijs, & hoc cùm dicit:
Quo mihi multitudinē sacrificiorū & victimarum vestrarū &cæ.
Secdò, in obseruātijs festiuitatū veteris legis, ibi: Neomeniam &
sabbatū &c. ¶ Circa primū sciēdū, q licet in dictis quorumdam
pphetarū inueniant aliq dicta, quę vident sonare, q sacrificia ve
teris legis non erāt deo accepta, vt in Psal. Non in sacrificijs tuis
arguā te &c. & Iere. vij. e. dicitur: Holocaustomata vestra addite
super sacrificia, & comedite carnes. non tamen expressè leguntur
hmōi sacrificia prohiberi, sic vt nō offerētur, put in hoc loco. vbi
nō solū Isa. dixit: Quò mihi multitudinem sacrificiorū & victima
F rum vestrarū. In quo ostendit, qd deus eis nō indigeret, sed etiam
superaddit expressam, phibitionem, ne vltrà talia offerrent. vnde
dicit: Ne offeratis vltrà sacrificium frustra. In quo ostenditur ma
nifestè, qd post tempus istud de quo, ppheta hīc loquitur, nō erat
licitum offerre sacrificia legalia & huiusmodi: & sic oportet qd
hoc intelligatur de vltima destructione templi p Romanos, quā
do obseruatio legalium erat mortifera secundū doctores: nō aūt
de destructione Chaldaica, quādo legalia non erāt euacuata. vnde
glossa in hoc loco vltimam templi destructionē indicat. Post Ba
bylonicam enim captiuitatem à Zorobabel templum ædificatū
est, & in eo diu sacrificatum est deo. hęc in glossa. ¶ Circa secūdū
dicitur: Neomeniam & sabbatum & festiuitates vestras non ferā
&c. vsq; ibi: Laboraui sustinens. in quo ostenditur obseruantiarū
euacuationem circa festiuitates quas non solū dicit fore inutiles,
sed & nociuas. vnde de eis dicit: Odiuit anima mea &c. Et sic pa
tet, qd ista intelliguntur post passionem Christi & diuulgationē
Euangelij, quando huiusmodi obseruantię sunt mortiferę. ¶ Cō
sequenter vndecimò dicitur: Cùm extenderitis manꝰ vestras &c.
Vbi notandum, q nō prohibuit eis orare sicut fecit in sacrificijs,
dicens: Non offeratis vltrà. Nam orare deum non pertinet ad ce
remonialia veteris Testamenti seu ad eius obseruantias. Nec fuit
determinatus certus modus seu forma orandi in veteri lege, vt
sic esset ceremoniale seu figuratiuum, sed orare pertinet ad præce
ptum Charitatis seu religionis: & ideo non fuit euacuatum p no
uam legem, sicut sacrificia & festiuitates. vnde nō, phibet eorum
orationes: sed solū cōminatur, q nō essent impetratiuę. vnde dicit:
Cùm multiplicaueritis orationem nō exaudiam. Cuius rationem
subdit dicens: Manus vestrę plenę sanguine sunt: Vbi glossa: san
guine prophetarum tandē domini eorū. Vnde: implere mensurā
patrum vestrorum. hęc in glossa: & Matth. xxiij. d. Et subditur: Vt
veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est ab Abel iu
sto &c. ¶ Consequenter duodecimò ponit remedium ad prædi
cta dicens: Lauamini, & mundi estote: Qd intelligit secūdū glos
sam de lotione baptismi, p quē rite susceptum oīa peccata mun
dantur: Et qa post baptismū oportet facere dignos fructus pœni
tentiæ. in qua primò requirit recedere à malo, ideo dicit: Auferte
malum cogitationum vestrarum ab oculis meis &c. Vbi notan
dū secundū

dum secūdū glossam, q malū nō solū debet auferri à cōspectu ho G
minū, sed etiā à cōspectu dei, quem nihil pōt celari: In quo agitur
de directo cōtra hypocrisim Phariseorū & Scribarū, quorū mali
cia tēpore passionis Christi maximè vigebat. de quibus ipse dicit
Matth. xxiij. a. Omnia opera sua faciūt, vt videātur ab hominib⁹.
Cætera exponantur, put in Postilla vsq; ibi: Quia os domini lo
quutum est. ¶ Consequenter tredecimò dicit: Quō factū est me
retrix ciuitas fidelis. In q sermonē suum dirigit ad ciuitatē Ierlm,
sicut direxerat sermonē ad Iudā, cū dixit: Audite verbum domini
principes Sodomorū & populus, Gomorræ. & sic videt tenere or
dinem sui tituli. vbi dicitur: Visio Isaiæ quam vidit super Iudam
& Ierusalem. Et, pcedit admiratiuè, dicēs: Quomodo facta est me
rętrix. Vbi glossa. non tā corpore q̄ mente recedendo à deo. Qui
quidem recessus licet possit intelligi per idololatriā vel alia pecca
ta quæ separāt hominē à deo quæ contigerūt etiam tēpore Isaię,
tamē secūdū glossā specialius ad tempꝰ incarnatiōis Christi re fer
tur, quādo penitus recesserūt ab ipso Christo vero deo, & Barra
bam vt liberaret eligēdo, filium dei interfecerūt, qd maxima ad
miratione dignum est. & ideo dicit: Quomodo. Et quia istud sce
lus præcipuè, pcessit à falsa suggestione Sacerdotum seu Scribarū
vel doctorum. ideo subdit: Argentū tuū versū est in scoriam, per
falsas legis interpretationes & traditiones iniquas. vñ eis dicebat
Christus Matth. xv. a. Irritum fecistis mandatū dei propter tradi
tiones vestras. Cætera exponant prout in Postilla vsq; ibi: Et con
uertam manū meam & excoquā ad purum scoriam tuā, qd non
intelligitur impletū fuisse in captiuitate Babylonica, quia ibi ppīs
non fuit purgatus, vt patet ex supradictis, sed debet intelligi de
purgatione facta post passionem Christi p ignem spiritus sancti,
de quo, ppriè pōt dici: Excoquam ad purum scoriam tuam: quia
tūc dispipuli fuerūt omnino purificati à sorde peccati, quod per
scoriam intelligit, vel p stannū argento mixtum. ¶ Consequēter
decimoquartò dicit: Et restituam iudices tuos, vt fuerunt prius,
scilicet vt Moyses & Aarō & Iosue: vt in glossa. Et consiliarios tu
os sicut antiquitus. Et intelligūtur secūdū glossam, q cōsilia dei &
secreta populo apperiunt qd, ppriè ptinet ad apīos, non autē ad
Zorobabel nec Esdram & hmōi, qui nulla secreta consilia legun
tur aperuisse ppīo, sed solum legem Mosaicam plenè legisse. H
¶ Sequitur decimoquintò. Post hoc vocaberis ciuitas iusti, vrbs
fidelis, quia post prædicta ecclesia quę intelligit p Ierusalē vocat
ciuitas iusti. i. Christi, & vrbs fidelis. s. in eius fide fundata. ¶ Con
sequenter decimosextò dicit. Sion in iudicio redimet, & reducet
eā in iusticiā. quę qdē redēptio nō pōt intelligi de Babylonica, qa
nō fuit per iusticiā facta, sed p dei misericordiā. vñ Zach. j. d. de re
ædificatione tēpli secūdi dicit: Hæc dicit dñs: Reuertar ad Ierusalē
in misericordijs, domus mea reædificabitur in ea. Cuius ratio est.
nam Esdræ. ix. de populo iam reducto in Ierusalem legitur: Non
est separatus populus Israel & sacerdotes & Leuitæ à populis ter
rarum, & de abominationibus eorum, Chananæis videlicet &
Ethęis &c. Et ibidem infrà Esdras cōfitēdo pctā ppli tēpore sacrifi
cij vespertini dei dicebat: A diebus patrū nostrorū & nosipli pec
cauimus grāditer vsq; ad diē hāc. Malachias etiā qui fuit de rede
untibus à captiuitate Babylonica in primò tpe tēpli secundi de
multis grauibus increpabat ppīm dicēs in primo capitulo sacer
dotibus: O sacerdotes qui despicitis nomē domini. & in secundo
capitulo: Vos autem recessistis de via scandalizastis plurimos in
lege. Et ibidem arguebat ppīm de peccato infidelitatis seu blas
phemiæ dicens eis capło tertio in eo qd dictis: Omnis qui facit
malum, bonus est in cōspectu dñi, & tales placēt ei. Quæ quidem
verba manifestè derogant diuinæ bonitati & iustitiæ, quia sunt
blasphemiæ. Ex quibus & alijs similibus satis patet, qd ppīus ille nō
fuit redemptus à captiuitate Babylonica per viā iusticię. sed in mi
serationibus dei, vt dictum est. Redemptio autē de qua hīc agit,
ppriè intelligēda est ad literā de redēptiōe ecclesię p mortē Chri
sti. Quæ quidē redēptio fuit in iudicio diuino. s. discretionis, quo
iudicio iusto licet nobis occulto, quos elegit vocauit &c. secundū
Apostolum ad Roma. viij. f. Et de hac, ppriè intelligitur: Sīō in iu
dicio redimetur. Et quia hæc redemptio Sion. s. ecclesię p mortē
Christi fuit facta per iusticiā, nō p potētiā, vt magister in terno p
autoritatem Aug. declarat. ideo subdi: Et reducet eam in iusticia:
quod non potest competere reductis à captiuitate Babylonica,
vt dictum est. Vñ & alij expositores Hebręorū moderni, vt tam
Rabbi Dauid quā Hug. oīa ista applicāt ad tps Messiæ, non ad re
demptionē Babylonicę captiuitatis. ¶ Cōsequēter decimoseptimò
dicit: Et cōteret sceleres. i. scelerator & peccatores simul, & q
derelinquūt dñm cōsument: quæ ỹba referuntur ad ea quę prius
dixerat circa principiū ca. vbi dixit: Vę Gēti peccatrici &c. Filijs sce
leratis &c. dereliquerūt dominū &c. Et est sensus, sicut iudicio di
scretionis diuinæ Sion redimetur, vt dictum est, qd intelligit de
electis: sic

A lectis, sic eodē iudicio cōterent scelerati, & cōsument q dereliq̄runt dñm, qd implet in pfidis Iudæis & alijs Christū malitiose negātibus, q quotidie cōsumunt, vt .j. dicet. ¶ Cōsequēter decimooctauo dicitur: Cōfundent em̄ ab idolis, quibus sacrificauerūt &c. qd prima facie videtur cōtra prædictā expositionē. Nā vt dictū est in tēplo secūdo p maiorē & principali parte nō fuerūt idololatræ. Ad q̄ dicēdū q hoc intelligit secūdū falsam assertionē Iudæorū, qui cū interroganē de causa huius diuturnæ captiuitatis in qua sunt, rūdēt q causa est idolatria quā cōmiserūt patres eorum in tēplo primo, & etiam peccatum vituli quod fecerūt in Oreb: quod est manifestē falsum. Nō enim punit deus filios p patribus vltra quartam generationē, vt patet Exo. xx. præsertim cū silij non sunt imitatores paternorū scelerū, vt est in ppōsito. Iudæi em̄ in hac captiuitate existentes nō sunt idololatræ, sed ppriē imitanē scelus patrū approbantes occisionē Christi, & hoc est quod dicit hic: Confundent em̄ ab idolis quib⁹ sacrificauerūt. quasi diceret: hi qui dereliquerūt dñm cōsumētur, eo q nō confundent. ſ. pœnitētes de hoc q Christū dereliquerūt, sed potius cōfundunt ab idolis quib⁹ sacrificauerūt, hoc malitiosē fingētes rōne prædicta. Et eodem mō intelligendū est qd subditur: Et erubescetis super hortis quos elegeratis. ¶ Cōsequēter decimonono dicit. Cū fueritis velut quercus defluētibus foliis, & velut hortus absq; aqua: vbi declarat illud qd dixerat parū supra. Qui dereliquerunt dñm cōsumentur. Quæquidē cōsumptio fit tribus modis, quorum duo sunt in hac vita. Consumunt em̄ perfidi Iudæi in sua malicia perseuerantes, velut quercus defluētibus foliis, quia status eorū quasi vetustate cōsumitur. Iuxta illud Hebr. viij. D. Quod veterascet prope interitum est. Consumit etiā alio modo velut hortus absq; aqua. ſ. sapientiæ seu gratiæ. Tertio modo cōsumit status prædictorum finaliter in igne gehennæ inextinguibili, de quo dicit: Et erit fortitudo vestra vt fauilla &c. Et exponatur secundum primam expositionem, quæ ponitur in postilla.

REPLI. Circa isaiā pphetā & primū ei⁹ cap̄. Cū Postillator exponit de Iudæis tpe primi tēpli peccātib⁹, & punitis p peccatis suis, & reductis ad captiuitatē Babylonicā. Qualiter etiam sanctus Tho. hoc cap̄m exponit. Burgen. immemor p
B logi sui valde redarguit Postillatorē, quia sæpe dicta sancti Tho. declinat, quæ tū vt ipse dicit sunt igne charitatis examinata. & naturalis rōnis dictamine multipliciter purgata: ipse hic eū & Postillatorē redarguit, tanquā eos qui à plano sensu literę deuiarūt pro eo, qa vt dicit culpa deiectionis hic descripta fuit idololatria qui in hoc cap̄o non assignat. Hoc & quædam alia mouent ipsum ad exponendum pręsens cap̄m de Iudæis circa finem templi secundi in Iudæa & Ierusalem residentibus, qui Christum negantes dereliquerunt dñm: blasphemauerunt sanctum Israel &c. prout litera sonat, & euangelicæ hystoriæ testant, & experientia certificat. Sed huic expositioni obuiāt multa, quæ primo ponent, dehinc respōdebit ipsius motiuis. ¶ Quomodo ad primum primo obuiat, qa dicitur in litera de tpe huius deiectionis, q eo tpe oblationes, festiuitates, sabbata &c. enumerata fuerint deo molesta, electa & reprobata. Tempore autē secundi templi deo fuerint accepta tanquam grata, vt patet à cap̄o. x. Neemiæ. & infra. & Esdræ tertio libro à capitulo octauo vsq; ad finem libri. Et de redeuntibus à captiuitate Babylonica exponitur ibidem ad literam id qd in hoc capitulo continetur, videlicet: Nisi reliquisset nobis dominus se-
3. Esd. 8. f. men &c. quia dicitur cap̄o. viij. quòd orauit Esdras dicēs: Et nūc quanta misericordia facta est super nos abs te domine deus vt relinqueres radicem nostram &c. quæ in illo capitulo continentur. Similiter in isto cap̄o continetur: Conuertam manum meam ad te, & excoquā ad plenū scoriā tuā. Esdras ad literam exponere videtur de redeuntibus à Babylonica captiuitate, vt patet cap. vlti. tertij Esdræ, vbi cū Esdras nihil irreprehensibile in populo reperisset, nisi q haberent vxores alienigenas, ad eius persuasionem di-
Ibidē. 9. g. miserunt eas cū prole. Quibus factis & sacrificijs consummatis dixit Esdras. Ite manducate nunc: sanctus em̄ hic dies est dño. Nolite contristari: dñs em̄ clarificauit vos. Ex quibus patet q deiectio de qua dicit hoc cap̄. fuit dicta de captiuitate Babylonica, & clarificatio de reditu ab ipsa captiuitate. Nam revera deiectio & sacrificiorum & festiuitatum detestatio, prout hic enumeranē non possunt intelligi de tempore secundi tēpli, & circa eius finem, prout Burgen. quia statim ante Christi natiuitatē ceremonialia legis erāt accepta deo, vt patet Lucæ. j. de Zacharia patre Ioannis baptistæ, cuius oratio tempore incensi fuit exaudita, quando meruit etiam angelum videre, immo & dñs noster Iesus Christus tempore templi secundi non venit soluere legem, sed implere: & ipse iussit discipulos ad diem festum ascendere, & ipse ascendit, opera legis fecit, pascha manducauit, prout in hystoria euangelica clarè continetur: & apostoli post mortem Christi multa legalia seruauerunt, vt patet in epl̄is Pauli, & actibus ap̄lorū. Nā & si in morte Christi legalia C
fuerūt mortua, ante publicationē tū euangelij nō erant mortifera prout haberi pōt ex epl̄a ad Gal̄. & alibi. Legalia em̄ toto tpe templi & vsq; ad mortē Christi valuerūt, assistente opere operante. ſ. fide & deuotione, quo tpe idololatria publica nō permittebat. Detestatio igitur legaliū, de qua in hoc ca. dicit, tpe secūdi tēpli non habuit locū, sed tempore primi templi, qñ reges & populi fuerūt idololatriæ dediti, tunc deficientes fide. ¶ Secundū quod obuiat expositioni Burgē. trahitur ex hoc cap. in quo dicitur: Quomodo facta es meretrix ciuitas fidelis. Meretriciū aūt & adulteriū in scriptura pro idololatria ponitur: quæ tpe secūdi templi locū nō habuit: immo præsides illius tēporis eam ex corde persequebantur. Q̄d aūt Burgen. meretricium illud exponit de Iudæis negantib⁹ Christū & petentibus Barrabā, non videtur rationabile: quia meretrix & adultera dimisso vero sponso adhæret alieno. Iudæi aūt Christo abiecto ex malicia petierunt Barrabam, non vt ei ex amore adhærerent, vt adulteræ cōsueuerunt. Et hoc innuitur cū dicit: Ciuitas fidelis. Non em̄ fidelitatem quam ad deum habere debuerunt, ad Barrabam conuerterunt, cùm eum non fidelitate sed malitia saluarunt à morte. Tempore autē primi templi ille passus locum habet, quia tempore Dauid fuit ciuitas fidelis per cultū vni⁹ dei veri, sed temporibus multorum aliorum regū facta est meretrix & infidelis defluens ad idola, ideo assignatur pro Babylonicę deiectionis culpa & causa. ¶ Tertiū qd obuiat expositioni Burgen. dicitur in hoc cap. Et restituam iudices tuos sicut prius, & cōsiliarios tuos sicut antiquitus, quia apostoli de quibus Burgen. exponit nō erāt tales iudices & populi cōsiliarij, sed potius à populo reputati aduersarij q etiam non fuerūt sicut prius & antiquit⁹: quia populus antiquitus cōsensit in iudices, & stetit eorū sentētię & dictamini. Ap̄lis autē & verbis & factis manifestē contradixerunt. Istē iudices antiquitus & cōsiliarijcū populo remanserant, & p ppō quātūcūq; puerso intercesserāt, sicut Moyses q dixit dño: Aut dimitte noxam ppō, aut dele me &c. Ap̄li autem monitu Exod. 32. c.
spūssancti ab eis recesserunt dicentes: Quia indignos vos fecistis regno dei, ecce conuertimur ad Gētes. Act. xiij. G. Non em̄ est bonorum iudicium, & consiliariorum bona cōditio, eos quibus cōfulendū est relinquere, sed vsq; ad mortē consulendo non deficere ita fecit & docuit apostolorū magister dominus Iesus. Exponitur igitur hic passus de Ierusalem terrestri & iudicib⁹ Zorobabel, Nec
mia & cæteris. Nam exponere de ecclesia prout Burgen. & Glos. D
ordi. est potius literam mysticare, quā ad literam sensum exponere &c. ¶ Quo ad secundum videndum de motiuis. Burg. Nō em̄ concludit primū eius motiuum, cū dicit causam huius deiectiōis fore, quia nō cognouerūt dñm, igit̄ non idololatria. Illa em̄ consequētia nō valet, quia poti⁹ ex antecedēte in ferē oppositū q̄ ppositū. Cū em̄ de⁹ à viatore cognoscit̄ p fidē, & in litera assignat̄ defectus cognitiōis, igit̄ & fidei. Defect⁹ aūt fidei reducit̄ ad idolatriā: quia nemo latriæ colit nisi eū quē deū forte fide cognoscit, nihil em̄ amatū, nisi cognitū. Quia igit̄ verū deū fide non cognouerūt: sequit̄ q nec verū deū coluerūt. & p cōsequēs idola, qd est ppositū. Veritas hui⁹ cōsequētis patet ex lra hui⁹ ca. vbi dicit: Cōfundent ab idolis quib⁹ sacrificauerūt &c. Sed Burgē. huius dicti extortā ponit expositionē dicēs, q Iudæi cōfundunt ab idolis nō quibus ipsi sed patres eorū sactificauerūt tpe primi tēpli. Ista autē expositio lædit fidē nostram, quia fauet Iudaismo moderno, qui falsam excusationē huius extremę electionis sumunt ab idolis patrum suorū. Vt etiam Burgē. dicit: Quando em̄ quærit̄ à Iudæis causa tā extremæ & protēsæ captiuitatis eorum, respōdēt, vt Burgen. q est culpa patrū colentium idola: sic aūt se falsè excusando non erubescunt, sed glorianē, quòd non sit ex demeritis eorū ista captiuitas: & p hoc psuadēt simplicib⁹ q p patiētiā sustinent hanc captiuitatem p peccatis non suis, sed aliorū: & sic p falsam excusationē sibi formāt vanā spē: cui Burgen. hic seruit. Non igitur cōfunduntur & erubescunt ab idolis sic expositis, sed potius vt dictum est sperant & glorianē. ¶ Nec valet Burgē. secundum motiuum, quia dicitur in litera: Excoquam ad purum scoriam tuā. Ex quo arguit, qa Iudęi in captiuitate Babylonica nō fuerūt emēdati, sed māserūt incorrigibiles, ppter hoc qd dicitur in eodē capi. Sup quo pcutiam vos vltrà addētes præuaricationē. Dicta igitur depuratio scoriæ non habet locum in Babylonica captiuitate Respondeo hic q Burgē. hic sicut multoties facit literæ transpositionē. Nam illud super quo percutiam vos, ptinet ad Iudæorum captiuandorum incorrigibilitatē. Hoc aūt quod dicitur in fine capituli. Excoquam ad purum scoriam tuam, secundum Glos. nihil ptinet ad purificationē reductorum de captiuitate, de qua purificatione allegatum est supra vltimum cap̄m, Esdræ tertio. Nunc autem nititur Burgeñ, improbare emendationem reductorum à captiuitate per incorrigibilitatem nondum captiuorum. Videat

Burgen.

B Burgen. grandipensor quantū valeat. Ex mutatione enim temporum, causarū & circūstantiarum spe in scripturis taliter incōsonantia reperiuntur, sicut Matth. xxvj. d. statim correpto Petro & discipulis, quia dormierunt, postea sequitur: Dormite iam & requiescite. Et statim sequitur: Surgite eamus. Nec valet replica Burgen. q̄ populus reductus non fuit purgatus, sed potius implicatus abominationibus Chananæorum: quia dictum est supra, quod ad persuasionem Esdræ dimiserunt vxores cū prole. & sic clarificati fuerunt, ꝑut dicitur in loco per Burgen. allegato. s. ij. Esdræ vlti. ca. Cum autem Burgen. dicit illam purificationem ad apostolos pertinere, non videtur verum ad literam: quia litera dicit de purificatiōe ciuitatis Ierusalem: ideo subditur post purificationem. Ciuitas iusti, vrbs fidelis, cuius ciuitatis ad literam apostoli, nec erāt ciues, nec pars principalis, nec fortassis integralis, nec quantitatiua. Si dixeris, quòd ciuitas accipitur pro ecclesia, cuius ciues & principes erant apostoli, non nego secundum sensum allegoricum, sed non ad literam. Nec valet tertium motiuum Burgen. sumptum ex hoc capitulo. cum dicitur: Sion in iudicio redimetur, & reducet eam in iusticia. Arguendo sic: Captiuitas Babylonica non est reducta ꝑ iusticiā, sed potius per misericordiam. Respondeo, q̄ hoc argumentū fundat super falsa imagi- G nem. Sonat enim quasi misericordia & iusticia in omnibus operibus diuinis non concurrant, quod est contra magistrum in. iiij. dist. xlvj. Vnde & si vna videatur redundare in vno effectu, alia in alio, manēt tamen semper inseparabilia secundum sanctos doctores: Misericordia exhibetur sine meritis, iusticia autem pro meritis aut demeritis. Nunc igitur genus humanum non meruit redemptionem per Christum factam. ideo dicit Apostolus ad Titū. iij. b. Secundum misericordiam suā saluos nos fecit, non ex operibus iusticiæ quæ fecimus nos. Male igitur nititur probare Burgen. q̄ sit facta per Christi iusticiam nobis occultam, quia contradicit Apostolo in multis locis dicenti, quòd solum secundum misericordiam. Id igitur quod hic dicitur secundum expositionem Postillatoris populum de Babylonica captiuitate in iudicio & iusticia redemptum, est verum, in quantum pro sua culpa sustinuit pœnam debitam, concurrente tamen misericordia in punitione citra condignum. Et cum Burgen. in hac materia vltimo adducit, q̄ videlicet populus reductus à captiuitate Babylonica nō fuit immunis à peccato: idem potest argui de populo per Christum redempto in ecclesia, qui non fuit sine peccatis, sicut patet de primo redempto latrone: & hodie in sagena ecclesiæ capiuntur pisces, boni cum malis admixti, qui omnes sunt per Christum sufficienter redempti.

GLO. ORDI.

☞ VErbū q̄d' &c. In prima visione post cōminationē, ꝑspera ꝑmittunt, Restituā iudices tuos, vt fuerūt prius &c. In ista post, ꝑspera aduersa nūciantur. Ecce dñator dñs exercituū auferet à Ierusalem & Iuda validū & fortem &c. Ergo iuxta Hebraicū, & in illa & in ista non contra Iudam & Ierusalē intelligendum est: vel pro Iuda & Ierusalem vt voluere, Lxx. sed secundum Symmachum de Iuda & Ierusalem, in qua possunt læta & tristia 'conti- F neri. Et notandum, quia ibi visionem vidit, hic verbum q̄d' erat in principio apud deum. Et in illa Iudæis cōminans, venit ad salutem gentium

Cap. II.

a ¶ Venturum in carne visibile. ¶ Scilicet.

VErbū quod uidit Isaias a ¶ Intellexit. b ¶ Probat a natura dignum quod viderit cui oportet credi.

filius A- a ¶ Idest de Iuda & Ierusalem.

mos super Iudam & Ierusalem.

NICO. DELYRA. ☞

VErbū quod uidit Isaias. Postq̄ propheta Ca. II. descripsit regni Iudæ deiectionē, hic cōsequēter describit regni Christi. s. ecclesiæ erectionē. Et diuidit ī duas partes: ga primo hęc erectio describit. & sc'd'o ꝑpheta ad describendum prędictā deiectionē reuertit. ibi: Proiecisti cm̄. Prima pars à Christianis & Iudæis de tempore Christi exponit, contrario tamen modo, ga Christiani dicunt hanc scripturā fuisse implerā in aduentu Iesu Nazareni, quem confitentur esse Christum in lege & ꝑphetis ꝑmissum. Iudæi verò dicūt ipam implē dam fore tempore Messiæ, quē expectāt: ga Iesum Nazarenum negant esse Christū. Et arguūt ex litera huius ptis. Primo: ga dicit hic: Et erit in nouissimis diebus ꝑparatus mons domus domini &c. & sic in nouissimis diebus litera huius ptis est implenda. Dies autem Iesu Nazareni non fuerunt nouissimi, ga post mortē eius fluxerunt multi anni. s. M. cc. xciij. ergo nō fuit Christus: sed alius expectatur qui erit in nouissimis. Itē subditur: Mons domus dñi in vertice montium, & eleuabitur super colles, & sic in aduentu Christi mons Sion eleuabitur in altū, q̄d' nō est adhuc factū, ergo &c. Item sequitur: Et fluent ad eum oēs gentes. s. ꝑ credulitatē in Christum. Hoc autem nō est factū de Iesu Nazareno, ga Saraceni, tartari, & plures Gentiles alij, & etiā Iudęi ꝑ maiori ꝑte nō crediderūt in Iesum Nazarenū. ergo &c. Itē sequit: Et cōflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Nō leuabit Gēs contra gentem gladiū &c. Ex quo videtur, q̄ in aduentu Messiæ debeat tanta pax esse in mūdo, q̄ cesset vsus armorū, & materia eorum in instrumenta ꝑ agricultura cōuerrat. Ista nō solum pñt solui, sed etiā in aduersarios retorqueri, saltem ꝑ magna ꝑte. Ad primum dicendū, q̄ nouissimū vno modo accipit simpliciter & absolute: & sic tps nouissimū seu dies nouissimi dicit tps futurū ꝑpe iudicium. Alio mō accipit respectiue, & sic tps gratię seu aduentus Christi dr̄ nouissimū, ga legi euāgelicæ alia nō succedet. ꝑpter q̄d' argumētū nō valet: ga istud tps nouissimū habet lōgū tractū. Sicut vltima ætas hoīs aliq̄n tm̄ durat quātū oēs alię prędecedentes. Itē Gen. xlix. a. dr̄: Cōgregamini filij Iacob, vt annunciē quæ vētura sunt vobis in diebus nouissimis &c. Et omnia illa iā diu sunt adimpleta. etiam sc'd'm opinionē Iudęorū, sicut ibidem fuit expositum. Propter q̄d' ex illo verbo: In nouissimis diebus, non habent argumentū. Itē ibidem subditur: Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, i. Christus. Vñ in translatiōe Chaldaica quæ tantæ autoritatis est apud Hebræos: q̄ nullus vnq̄ fuit ausus ei contradicere, habetur Messias, i. Christus, vbi nos habem⁹ qui mittēdus est. Cū igit sceptrū & dominatio sint totaliter ablata à Iudęis, & iā diu est, sequit q̄ aduēt⁹ Christi trāsit in ꝑteritū. Et cū fuerit ablatū tpe Herodis ad quē deuolutū fuit regnū Iudæorū, cū eēt alienigena, & tpe ipsius nat⁹ fuit Iesus Nazarenus: sequitur quòd fuit & est vere Christ⁹, ga illo tpe null⁹ alⁱ apparuit q̄ ex doctria & opibus dici posset Christus: & sic argumentū reducit ad ꝓpositū nostrū. Ad sc'd'm dicendū, q̄ rōne illius dicti aliqui doctores Hebræi dixerūt, q̄ in aduētu Messiæ mōs Sinai & mōs Thabor H & mōs Carmeli q̄ sunt ꝑpe montē Sion sunt adducendi diuina virtute, & sup illos mōs Sion debet poni: vt sic impleat q̄d' dicit: Erit mons domus dñi in vertice montiū &c. Sed hoc dictum reprobat Ra. Sa. sup locum istū, dicens: Quòd talis eleuatio non est intelligenda secundū loci mutationem, sed ꝑ signorū operationē, quia maiora signa fienda sunt tunc in monte Sion, q̄ in alīs tribus sint facta. Et in hoc dicit veritatē: sed in hoc deficit, quòd dicit futurū q̄d' ꝑ Iesum Nazarenū fuit factum, q̄d' sic patet: Maius signū factū in monte Sinai, fuit datio legis ꝑ angelū loquētē in ꝑsona dñi Act. vij. Mai⁹ signū sine comparatione fuit, q̄ Christus verus hō, verus de⁹, in tēplo docuit legē euangelicā: in quo legit pluries docuisse. Quod q̄dē tēplū erat in monte Sion, vt frequenter dictū est, vbi etiā cæcos & claudos curauit, & multa alia miracula fecit: Vbi etiā ianuis clausis ad discipulos ītrauit, suā resurrectionem manifestando: Et ibi super apostolos, alios q̄ discipulos, spiritum sanctum in die pentecostes misit. Quod fuit maximum miraculum, scilicet quòd homines simplices & illiterati omnes scripturas intelligerent, & linguis omnium gentium loquerentur. Et per hoc patet, quòd maiora fecit Iesus Nazarenus in monte Sion, q̄ vnq̄ fuerunt facta in tribus montibus prędictis. Ex quibus concluditur Christum venisse in persona Iesu Nazareni. Ad tertium dicendum, quòd hoc signum omnes, non distribuit pro singulis generū, sed pro generibus singulorū, ga de omnib⁹ Gentibus aliqui conuersi sunt ad fidem Christi, etiam à tempore apostolorum, sicut diffusius declaratum fuit Psalmo. xviij. a. super illud verbū: In omnem terram exiuit sonus eorum: Sicut hæc propositio vera est: Omne animal fuit in arca Noe, quia aliqua indiuidua de singulis generibus animalium fuerunt ibi. Ad fidem verò Christi non solum aliqui de gentibus singulis, sed multi sunt cōuersi. Et quia sc'd'm expositores catholicos & Hebræos p̄dicta distributio sic est intelligenda, ex hoc concluditur Iesum Nazarenum esse vere Christum. Ad quartum dicendū, q̄ ꝑ hoc q̄d' dr̄: Non exercebuntur vltrà ad prælium, non habetur q̄ post aduen- ⁊tum Christi

Nicolaus de Lyra.

Moraliter. a ¶ Verbum quod &c. Principū huius ca. litera liter exponit de dilatatiōe militātis ecclesię. Anagogicè, ꝙ̄ p̄t exponi de dilatatione triumphantis Christo cū electis, q̄ à principio mundi detenti fuerant in limbo illuc ascēdēte: & sic dicitur: ⁊ Et erit in

Moraliter. Anagogi.

Erectio ecclesiæ

Diuisio

Iudęorum rationes, Messiā venisse arguentes ꝑpugnant.

Nouissimi dies.

lutē gentiū. In ista aūt ā gentiū salute incipiens, punito Israele ex
A utroq; pariete credentes in ecclesia congregat. Quādo hæc fiāt,
ostendit: cū verbum fiet caro qđ vidit. i. intellexit Isaias. Cætera
Baruc. 3. d. enim verba audiuntur, non videnť. de hoc enim dictū est: Super
terrā visus est, & cū hominib⁹ cōuersatus est. & de hoc subdit: Et
erit in nouissimis die. &c. a ¶ In no. di.
De qb⁹ Iacob dixit filijs suis: Cōgregami
† Mic. 4. a ni vt annunti ē vobis, quod futurū sit in
Genē. 49. a. nouissimis dieb⁹. Et paulō pōst: Nō defi-
ciet princeps de Iuda, donec veniat cui p
1. Ioh. 2. c. missum est. Inde Iohānes: Nouissima ho
Dañ. 2. g. ra est, in qua. s. lapis abscisus de mōte sine
manib⁹ creuit i mōtē magnū. b ¶ Mōs.
Mōtes, angeli, ppheteę, pīarchę, apli, mar
tyres, & alij q miraculis effulserunt. Col-
les, minores à maiorib⁹ lumē accipiētes.
Cañ. 2. b. vñ: Saliēs in mōtib⁹, transiliens colles. Et
Psal. 124. a. alibi: Montes in circuitu ei⁹, &c. c ¶ Et
Ioh. 1. b. eleu. su. col. Sup oēs sanctos, qa de pleni
tudine eius omnes accipiunt (de quibus:
Psal. 124. a. Montes in circuitu eius) qui à mōte Chri
sto montes dicuntur. d ¶ Domū dei
Iacob. Qđ ideo dicit, vt vet⁹ testamētū
suscipiamus, nō sed m Manichæū aliā q̄
domū dei Iacob quęram⁹. e ¶ Vias su-
Matt. 6. a. as. quas alij triuerūt. Dñs quoq; ascēdēs
in montē docebat discipulos suos. Pri-
us ergo discēdæ viæ, pōst ambulandū in
semitis. f ¶ De Sion. Non de Sina pe-
tra, sed de mōte Siō in quo Ierm, in qua
Luc. 13. g. templū & religio dei. Dñs quoq; ī tēplo
docuit, qđ nō oportuit ppheta mori ex-
tra Ieruslē. g ¶ Lex & uerbum. Sicut
suprā ỳbū & legē simul posuit, vt princi
pes audirent verbū, legem ppls aure pci-
peret. Qui enim fecerit legē, perueniet ad
B verbum dei, exibit lex de verbo quasi de
Pax vniuer salis totius fonte, vt alios irriget. b ¶ Et conflabūt
mundi qñ gla. suos. Omne studiū bellandi vertet
fuit in pacē, quōd incarnato dño aptē factū
est. Tanta enim ante eū in orbe discordia
fuit vsq; ad vigesimū annū Octauiāi Cę-
saris, sub quo natus est, vt nō esset de pro
uincia in prouinciā trāsit⁹. Eo aūt nato,
Ephe. 2. c. qui est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum,
Luc. 2. b. in cuius natiuitate angeli cecinerunt:
Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ volun-
tatis, omnia bella cessauerunt, & agriculturæ exercitatæ sunt.
¶ Spiritualiter gladij mutantur in vomeres, & lanceæ in falces,
cùm seditiones discordiarum & iræ pelluntur, & duritia cor-
dis vomere, id est verbo dei frangitur, & spinæ vitiorum eradi-
cantur, vt semen sermonis crescat, & tandem labores manuum
nostrarum manducemus in tempore messionis, scilicet mortis.

☞ Domus Ia.

Nicolaus de Lyra.

✠ rum Christi nullum debeat esse prælium, sed quōd debet esse
magna pax tpe sui aduentus, & ita fuit: qa Christus fuit nat⁹ tpe
Cæsaris Augusti, subiectis omnibus gentibus Romano imperio
& pacatis intantum, quōd sub eo numeratus fuit totus orbis, vt
habetur Lu. ij. Et durauit ista pax p magnū spatium temporis,
Nec plus habetur per illam dictionem vltrà: loco cuius ponit
ur in Hebræo עוד od. & similiter. iij. Regum. vj. c. habemus:
Et vltrà non venerunt latrones Syriæ in terram Israel, quia ces-
sauerunt venire per aliquod tempus, tamen postea pluries vene
runt, vt patet ex. iij. Regum. Similiter Genesis. xxxv. b. dicitur
ad Iacob: Non vocaberis vltrà Iacob, sed Israel. & tamen postea
vocatus est Iacob multoties. Per hoc concluditur Iesum Naza-
renum esse verum Christum, quia natum tempore maximę pa-
cis, & temporibus à prophetis prænuntiatis. Ex prædictis patet
sententia huius partis. Tamen adhuc ad maiorem intellectum
discurrenda est breuiter applicando ad propositum, scilicet de
ecclesiæ promotione, & pmittitur breuis præfatio, cùm dicitur:
Ver. qđ ui. Isa. fi. Amos sit. Iu. & Ie. q. d. verbū qđ subdit est
notabile, qa de maxima re, & iō maxīe attendū. Et qđ sit illud
ostēdit, cū dicit: a ¶ Et erit in no. di. i. tpe grāe, qđ dicit nouissi
mū, vt pdictū est. Et hoc mō dicit. j. Ioh. ij. c. Nouissima hora est.
b ¶ Præ. mons do. domi. i. eccl̄a, q̄ dicit hūc dom⁹ dñi. Tū qa
fundata fuit per pdicationem Christi, & eius miracula in monte C
Sion, vbi erat templum dñi, vt pdictū est. Tū quia ecclesia q̄ est
domus dñi, dignitate excellit oēm aliā congregationē ā princi-
pio mundi ad dei cultū ordinatā. d ¶ Et eleuabitur su. col. i.
super terræ principes, quia tēpore Cōstantini cœperunt se sup-
ponere iugo Christi. e ¶ Et fluēt ad eū
oēs gē. i. aliq de oīb⁹ gentib⁹, vt pdictū
est. Vel pōt dici qđ hęc est locutio hyper
bolica, ad designādū multitudinē Genti
liū, q̄ fidē Christi suscepit, Iudęis, p maio-
ri pte exeęcaris in infidelitate remanenti
bus, sed m illud ad Ro. xj. c. Cęcitas ex pte
contigit in Israel, donec plenitudo gē-
tiū itraret. sicut dicit: Omnes de ciuitate
currūt ad tale spectaculū ad signādū mł-
titudinē currentiū, licet aliquando ma-
ior pars remanear. f ¶ Et dicēt: Ve-
nite, ascendamus ad mon. do. & ad
do. dei Iacob. Quia illi qui recipiebāt
fidem Christi, hortabantur alios ad si-
militer agendum. h ¶ Et docebit nos
uias su. & ambu. in semi. eius. Quia
adulti venientes ad fidem Christi, anteq̄
baptizarent, catechizabantur, & instrue-
bant de his q̄ ptinent ad fidē. i ¶ Quia
de Sion exibit lex &c. Hoc nō est refe
rendū ad credētes, quasi sit verbum ipso
rū: sed est verbū Isaiæ reddentis causam
& modū de dicta multitudine gentiū ad
fidē Christi cōuertenda: qa de Ierusalē &
Iudæa exierunt apli, alijq; discipuli ad p̄-
dicandum gētib⁹ fidē Christi, ppter qđ
dicit Act. xiij. g. Vobis oportebat primū
loqui verbū dei: sed qa repellitis illud,
& indignos vos iudicaris ęternę vitæ, ec-
ce conuertimur ad gentes: sic em̄ p̄cepit
nobis dominus. k ¶ Et iudicabit gen
tes. iudicio discretionis, quo p pdicatio-
nē apⁱorū aliquos de gentibus vocauit D
ad fidē, alijs i infidelitate dimissis. Quod
quidē iudiciū iustū est, licet nobis occul-
tum. l ¶ Et arguet populos mul. de
infirmitate & alijs malis suis, sicut patet
in Actibus apⁱorum & legendis sancto-
rum. m ¶ Et conflabunt gla. suos in † in ligōes
uome. &c. Hoc dicit ad designādū diu-
turnitatē pacis, q̄ fuit vbiq; tpe natiuitatis Christi, vt pdictū ē, &
durauit in Iudęa, de qua terra Isaias pricipaliter loquebat ā. xx.
annis & plus ante natiuitatē Christi vsq; post mortē ei⁹ p. xl. an-
nos vel circiter sub dñio Romanorū, vt pōt colligi ex dictis Io-
sephi & aliorū historiographorū, sed Iudaris finaliter rebellanti
bus Romanis, destructi sunt & captiuati p Titū anno. xlij. ā pas-
siōe Christi. Verisimile aūt est qđ in pace tā longa cessantib⁹ bellis
mīta arma & instrumēta bellica fuerūt cōuersa in istrumēta agri
culturę apta, sicut sensibiliter videt ī terris, vbi post bella sequit

✠ pax diuturna.

a ¶ Et erit in no. præpa. mons. id est Christus. de quo dici- Moraliter
tur Dan. ij. c. Lapis qui percusserat statuam, factus est mons ma-
gnus. b ¶ Domus domini. id est triumphantis ecclesiæ.
c ¶ In uertice montium &c. id est angelorum. Psal. cxxiij. a.
Montes in circumitu eius, id est angeli, vt exponit Augustinus.
Homo nanq; Christus est super omnes angelos exaltatus. Et
quia triumphans ecclesia nō solùm est dilatata per sanctos ascen
dentes cum Christo, sed etiam per illos qui post eius ascensio-
nem susceperunt eius fidem, subditur: e ¶ Et fluent ad eum
omnes gentes, & ibunt populi &cæ. Credendo, nam aliqui
ex omnibus gentibus in Christum crediderunt à tempore apo-
stolorum, & credentes alios excitauerunt ad credendum. In quo
rum persona subditur: g ¶ Venite, ascendamus ad &cæt.
& docebit nos uias suas, & ambulabim⁹ in semitis eius.
per apostolos & successores eorum. i ¶ Quia de Sion exi-
bit lex & uerbum domini de Ierusalem. id est ecclesia.
k ¶ Et iudicabit gentes. scilicet iudicio discretionis, quo
credentes à non credentibus discernuntur. l ¶ Et arguet
populos multos. de peccatis commissis per prædicatores veri
tatis. m ¶ Et conflabunt gladios suos in uome. &c. pro-
priè dicit de doctoribus ad fidem conuersis de Gentilibus & Iu-
dęis, q gladijs scripturarū fidē impugnabant ante cōuersionem

b ✠ suā, & cōuersū

☞ Equis

imaginē Cæsaris ad Ierusalem portare, vt refert Ioseph⁹, libro de Iudaico bello. Et ideo saluo meliori iudicio, mihi videtur q̄ hæc litera & sequēs vsq; ad. vij. ca. referenda est ad tēpus p̄cedēs captiuitatē Babylonicā, q̄ fuit inducta super Iudæos maximè, p pter idololatriā, q̄ tunc in eis multū viguit, vt patet ex. iiij. Reg. & ij. Paral. Igitur sec'm hāc sn̄iam litera ista in qua Isaias reuertit ad describendā punitionē regni Iudæ, quam describere s̄. inceperat, vt. s̄. dictū est. Primò in duas partes diuidit, q̄a primò exprimit culpa. Secūdò subdit pœna debita, ibi: Non ergo dimittas. Circa primū dicit, ꝓpheta: Proiecisti enim po. tuū do. Ia. id est, p̄ijcies. Loquit em̄ de futuro per modū p̄teriti, ꝓpter certitudinē prophetiæ, quæ fuit impleta, quādo Nabuchodonosor Iudæos de Ierusalem & de Iudea eiecit, & captiuos in Babylonem duxit. Cōsequenter ostendit ratio dictæ captiuitatis, cùm dicitur: e ¶ Quia repleti sunt &c. In Hebræo habetur: Repleti sunt ab oriente, id est magica arte, q̄ reperta fuit in parte orientali respectu Iudæ. vnde & Balaam ariolus & magus habitabat in partibus orientis, vt habetur Numeri. xxiij. Et eadem sententia est in trās latione cōmuni, cū dicitur: Quia repleti sunt ut olim. quia à tempore iudicū Iudæi cœperunt magicis vti. f ¶ Et augures. id est diuinos diuinatione superstitiosa: cùm auguriū proprie est diuinatio per garritū & volatum auium. g ¶ Habuerunt ut Philisthijm. qui talibus intendebant. Sciendum tamen quòd aliqua diuinatio per garritum & motum auium est licita, videlicet inquantum se extendit cognitio naturalis. Aues enim & bruta animalia citius sentiunt immutationem aēris, eò quòd non habent intellectum distrahentem vim sensitiuam. Et secundum talem immutationem incipiunt garrire, vel moueri de loco ad locum aliter quàm antè: ad hoc q̄d̄ sequit̄ pluuia vel siccitas, vel ventus, vel huiusmodi, secundū diuersitatē naturæ auiū vel brutorum. Et ex tali experientia cognoscunt homines, q̄d̄ talis garritus seu volatus est signum effectus naturalis sequentis. Et hoc modo etiam nautæ pronosticant de futura tempestate per motum delphinorum in superficie maris. Sed si diuinatio talis extendatur ad actus humanos qui dependent ex libero arbitrio, superstitiosa est talis diuinatio, qua vtebantur Iudæi sicut & Philisthæi. h ¶ Et pueris alienis adhæserunt. exercentes in eis vitium Sodomiticum, vt dicunt communiter expositores nostri. Rab. Sa. verò exponit aliter dicens, quod Iudæi acceperunt vxores alienigenas idolorum cultrices, sicut dicitur de Salomone. iij. Regum. xj. a. Et filij qui nascebantur, ex eis sequebantur idololatriam matrum, & sic Iudæi faciebant filios alienos à cultu dei. i ¶ Repleta est terra argento & auro & non &c. In hoc tangitur peccatum auaritiæ, ad quod Iudæi semper fuerunt proni. l ¶ Et repleta est terra eius equis &cæt. In hoc tangitur peccatum diffidentiæ, quia in defensione per talia contra aduersarios magis confidebant, quàm de diuino auxilio.

☞ Et repleta

* suam, & conuersi vsi sunt scripturis ad agri ecclesiastici cultu-

Moraliter

ram. a ¶ Non leuabit gens contra gen. gladiū &c. Hoc intelligit̄ de Iudæis & gentibus in vna ecclesia charitate cōiunctis, qui prius aduersabant̄ sibijpsis. b ¶ Domus Iacob. i. supplantatores vitiorum. c ¶ Ambulemus in lumine dei no. hīc p fidem, & postea per apertā visionē. d ¶ Proiecisti. Hīc reuertit̄ prophe ta ad describēdū punitiones & pœnā Iudæorū. p. q̄ significant̄ punitiones & culpæ malorū Christianorū, cū dicit: Proiecisti enim po. tuū. de terra sancta, & de Aphrica in multis locis. e ¶ Quia repleti sunt ut olim. id est sicut olim eiecti fuerūt Iudei de terra sancta, ꝓpter eorū pœnā, sic & Christiani tpe Cosdroe, & postea tempore Saladini. f ¶ Et augures habu. ut Phili. vtendo diuinationibus superstitiosis. h ¶ Et pue. alienis adhæ. in vitio contra naturā. Hæc em̄ vitia dicunt̄ fuisse in illa terra, anteq̄ à Saracenis caperetur. i ¶ Repleta est terra. scilicet ecclesiæ. k ¶ Auro & arg. & non est finis thesaurorum. quia satiari nō potest̄ cupiditas multorū. l ¶ Et repleta est. adhuc. m ¶ Terra eius eq. multis & magnis ad pompā.

* Et innume

a ¶ Domus Iacob &c. Post vocationem gentiū & ostēsionē montis dei, inuitat populum suū qui est de Iacob, vt exiens de tenebris infidelitatis suscipiat lumē Christi. b ¶ In lumine. Dū lucem habetis, credite in lucē. Accedite ad eū, & illuminamini, &c. Q. Qui malè agit, odit lucē: sed venite mecum, ambulemus in luce domini qui dicit: Ego sum lux mundi, &c. c ¶ Proiecisti enim. Post q̄ exhortat⁹ est vidit in spū, duritiā eorū, & subitò oculos mētis ad dominū cōuertens ait: Proiecisti enim &c. Q. & ideo hortandi: q̄a Proiecisti &cæ. d ¶ Qui repleti sunt, ut olim &c. Romanis scilicet efficientibus Iudæos, in Iudea habita uerunt alienigenæ, vndecunq; adducti à Tito & Vespasiano, vel cæteris principibus. Vel, priusq̄ à Babylonijs vastarentur, hæc commiserūt sub impijs regibus.

Iohan. 12. f. Psal. 33. a. Ioh. 3. c. Ibidē. 8. b.

Philisthijm

e ¶ Vt Philisthijm. Philisthijm qui hodie Palesthini, q̄a. p. literā sermo Heb. nō habet, sed ꝓ ea Philisthijm Græco vtitur. f ¶ Pueris &cæ. Victorum significat libidinē in Iudæā gentē. Græci em̄ & Latini diu hoc vitio laborauerūt: sed sub Cōstantino imperatore & coruscāte euāgelio, cum cæteris deleta est turpitudo hæc. ¶ Allegori. Pueris alienis, vel satellitibus dæmonū. Habent em̄ pueros sicut & Christus, qui dicit: Pueri mei quos dedit mihi dñs. g ¶ Repleta est terra. Et Romanorū & Iudeorum auaritia suggillatur. Græcæ em̄ & Latinę testātur historiæ nihil vtrāq; gente auarius esse. Inter idola auaritia condemnatur. vnde Paulus: Auaritia q̄ est idolorū seruitus.

Allegoricè Isa. 8. d.

Romani & Iudæi auarissimi Col. 3. a.

F

Nicolaus de Lyra.

pax diuturna. a ¶ Non leuauit gens &c. Hyperbole est ad designandum pacis diuturnitatem, prout communiter dicitur de aliquo negotio, quod protrahitur vltra modum consuetum. Istud negotium nunq̄ terminabitur, licet aliquando termi netur infra annum vel infra mensem, seu etiam in minori spatio secundum conditionem negotij. Et hic modus loquendi hyperbolicus, frequens est in prophetis. b ¶ Domus Iacob uenite. Hīc post cōuersionē Gentilium ponitur conuersio Iudæorum, qui circa finem mundi recipient fidē Christi generaliter: & à tempore Christi vsq; nunc recipiūt eā aliqui particulariter. Et q̄a ad hoc inducti sunt per doctores cōuersos ad fidē de Gētilitate vel in se, sicut patet de Augustino & Ambrosio, & alijs multis, vel in parētibus suis, sicut est de illis doctorib⁹, q̄ nati sunt de parentibus Christianis: tū parentes eorū, ꝓpinqui vel longinqui fuerūt de Gentilib⁹ cōuersi ad fidē Christi, & in p̄sona taliū dicit hīc Iudæis: Domus Iacob. id est in lumine fidei Christianę. d ¶ Proiecisti enim po. Aliq doctores nostri hanc literā & sequentem vsq; ad sextum caput exponūt cōsequēter ad p̄cedentē, referendo eā ad tps Christi, dicētes q̄ in istis capitibus describitur pœna Iudæorū, ꝓpter mortē Christi: Sed hoc nō videt̄ mihi, q̄a hīc p̄mittit̄ culpa pœnæ q̄ describit̄ in sequentibus. Culpa aūt ista est principaliter multiplicatio idololatriæ. vñ subditur: Et rep. est terra. A tempore aūt Christi & antè per longū tempus vsq; ad destructionē ciuitatis Ierusalem p Romanos, quæ fuit inducta ꝓpter mortē Christi vt patet Lu. xix. nō fuit idololatria apud Iudæos, imò etiā mirabiliter horruerūt, intantū q̄d̄ cùm Herodes sub quo natus fuit Christus, supra portam templi posuisset aquilā aureā, quod est signū Romani dominij, eò q̄ regnum Iudę receperat à Romanis, nō ad hoc q̄ illa aquila adoraret̄, sed solùm ad portæ decorē, & imperatoris honorē, & tñ Iudæi zelo legis accensi, dicētes non esse licitū aliquā imaginem quacunq; de causa esse in tēplo vel circa templū, illā ad terram dei cecerūt, scientes tñ q̄d̄ ex hoc imminebat eis mortis periculū, sicut & cōtigit: q̄a plures rōnes huius facti fuerunt ab Herode occisi. Item, tpe Tyberij sub quo passus est Christus, Pilat⁹ Iudeæ p̄fectus imaginem Cæsaris portari fecit in Ierusalē. Quod cū cognitū fuisset à Iudæis, in magna multitudine venerunt ad Pilatum, rogantes vt illam auferret, asserentes non esse eis licitum aliquā imaginē esse intra ciuitatem. Et Pilatus videns multos esse paratos magis mori q̄ permittere imagines in ciuitate, fecit illos in Cæsareā deportari ad p̄cauendū dissensionē populi. Et simile factū legitur tēpore Caij, qui successit Tyberio, cò q̄ Petroni⁹ Iudeæ p̄fect⁹ volebat

Iudæi imagines idolorū valde detestātur, vbi & q̄n

Iudæi indignationē imperatorū propter repulsionem imaginum incurrerūt

imaginem

& lanceas suas in falces. Non a leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultrà ad

a ¶ Sicut prius: & si enim prælia postea, nun quam tam grauia.

¶ Mecum.

a prælium. Domus Iacob uenite, b

¶ De virtute in virtutem.

b & ambulemus in lumine dei no- c

¶ Naturam.

c stri. Proiecisti em̄ populum tuum d

a ¶ Scilicet. ¶ Quondam. ¶ Qui deberent esse similes. b ¶ Et merito proiecisti quia. c ¶ Iniquitate & dolis.

d dom̄um Iacob, quia b repleti sunt c

a ¶ In Aegypto, vel in terra promissionis, ꝛc poribus iudicum. b ¶ Qui a garritu auium futura prædicunt vel præsagiunt.

c ut olim, & augures † habuerūt ut f g

a ¶ LXX. Alienigenę. vndecunq; alienigeną mihi subditi sunt. ¶ Vel Palesthini, alia literæ q̄ huic superstitioni maxime seruiunt. b ¶ A deo recedendo: vel Gentilibus quos emebant ad abutendum. c ¶ Libidinose.

Philisthijm, & pueris alienis ad h

a ¶ Q. cum abundent diuitijs, cupidi sunt & auari.

g hæserūt. Replēta est terra argen i

a ¶ Tamen. b ¶ Semper auarus eget. c ¶ Cupiditatis thesaurum. Auarus non implebitur diuitijs.

to & auro, & nō est finis thēsaurorū eius. Et repleta est terra eius, k l

† abundāt plusq̄ orientales diuitijs † sunt

Diuisio

Diuinationes per auguria anlicitæ

H

a ¶Equis & in. Et hoc contra dominū, qui multiplicari curA rus, phibuit & equos. Hæc enim animalia data sunt ad adiuuandū, nō ad superbiendū. vnde & iumēta dicūtur. ¶Alleg. Fallax
Deu.17.d. equus ad salutem. Et alibi: Equum & ascensorē deiecit in mare.
Psal.32.d. Opus manuum. Allego. Omne dogma contrarium veritati
Exod.15.a. adorat opa manuū suarū: & incuruat hō colligat' à diabolo, nec erigit' nisi à dño.
Lu.13.d. Sicut mulier euangelica, quam alligauit satanas. c ¶Incurua. se. Vbi quōdā tēplum & religio dei, ibi statua Adriani &
Matt.24.b idolum Iouis. vñ: Cū videritis abominationē desolatiōis stantem in loco sancto, &c. d ¶Non ergo. Non maledicit Isaias, sed bñdicit: qa imprecat eis quod iustū est, & omne iustū bonum est. Sed de Romanis meli' intelligit, ne ꝓpheta cōtra ppm suū imprecari videat. Ab eo loco quo dictum est: Repleti sunt vt olim vsq; ad hunc locum: quidam tā ad Iudæos referunt vt dixim', quā ad Romanos Chaldæosq;, qui Iudæis captiuatis, terrā eorum incoluerunt, & repleti sunt ido-
†Ne lis, &c. e ¶Ingredere in petram. Allegorice gori. Confuge ad Christū. De quo alibi:
1.Co.10.a. Petra autem erat Christus. Et Psal. Petra
Psal.103.c. refugium herinaciis. f ¶Abscondere
Psal.5.d. in fos. hu. Allego. In protectione carnis ei' ī cruce fosse. vñ: Foderūt man' me, & pe. &cæ. g ¶A facie ti. do. ab ira iudicij. h ¶Et a gl. ma. eius. quia veniet cū
Lu.21.e. potestate magna & maiestate. ¶Morali
Moraliter ter. Abscondere in fossa hu. Intra in cubi
Matth.6.a culū, & clauso ostio ora patrē, &c. Vel in fossa humo abscondit', q intra spelunca carnis mala occultat q̄ cogitat, ne p operationē carnis prodeāt foras. i ¶Oculi sub. &c. Nec diuitiæ, nec potētia, nec nobilitas generis quenq; saluabit, omnibus superueniet vna captiuitas. Possunt
B & de die iudicij hæc accipi, cū omnis creatura in conspectu dei humiliabit', & nihil se esse sentiet cōparatione eius. k ¶Domini exercituum. Vbicunq; de victoria vel vindicta dñi loquitur, dñm exercituū eū commemorat, ne dubitemus de eius victoria, cuius tanta est potentia.
Psal.28.a. l ¶Cedros Liba. Vox domini cōfrin
Ibidē.36.g. gentis cedros. Et, Vidi impium superex-
-& excelsū altatū & eleuatū sicut cedros Libani, & trāsiui, & ecce nō erat. Sunt tamen cedri boni odoris, qui cū Apostolo dicere possunt: Christi bon' odor sum'. Vñ cedri
2.Cor.2.d. Libani quas planta. &c. Et alibi: Ponā in
Isa.41.e.se- terrā absq; aqua cedrum & buxum. Liba
cundum nus mons est Phœnicis regionis, cedros
LXX. habēs excelsas super omnes arbores. Ba-
Deute.3.a. san, regio Arabiæ, cui rex Og imperauit. Quercus habet glandiferas, qui cibus est porcorū, non hominum. Per cedros Libani, de nobilitate supbi: Liban' em cādidatio. Per quercus Basan (q̄ ignominia interpretatur) qui in cœno libidinis volutantur, accipiūtur: quorum fructus dæmonum cibus est, nō hominū. m ¶Mon.
exc. Pro varietate virtutū, alīq bonorū mōtes, alīq colles appellātur. Pro diuersitate vitiorum, alīq impiorum montes, alīq col-
Ezechiel.b. les, quibus dicitur: Ego inducam super vos gladium &cætera.

☞ Et sup omnē

a ¶Visorum vel Iudæorum. b ¶Quia ins est dignum numero quod cōtra deum est. c ¶Hi in curribus, & hi in equis, nos &c.

a equis, & b innumerabiles q̄drigæ eius. Et repleta est terra eius b

a ¶Nimia abundantiam sequitur idololatria. b ¶Terreni.

idolis: opus manuum suarū ado c

a ¶A dignitate sua. vnde: Homo cū in honore esset non intellexit. b ¶Terrenus, infirmus fideq; care homo ab humo dicitur.

rauerunt, quod fecerunt digiti eo d

a ¶Qui virtuosus esse videbatur, quia vir a vir tute. b ¶Quia tanta commiserunt. c ¶Alias dimittam, secundum LXX. ex persona dei.

rū. Et b incuruauit se homo, & hūi/ e

liatus est uir. †Non ergo dimittas f

a ¶Quia non vis conuerti. b ¶Tunc dicent montibus: Cadite super nos, & collibus cooperite nos.

eis. Ingredere in petrā, & absconde g

a ¶In spelunca. quod & factum est, sicut historici narrant. b ¶Babyloniorum vel Romanorum, per quos deus probauit se timendum & glorificandum.

dere in fossa humo à facie timo/ i

ris domini, & à gloria maiestatis k

a ¶Et tunc. ¶Superbia. b ¶Potentis.

eius. Oculi sublimis hominis hu/ l

a ¶Vastantibus Romanis, vel Babyloniis. b ¶Nobilitas generis.

miliati sunt, & incuruabit' altitu n

a ¶Quia nemo iram eius effugiet. ¶Malis humiliatis.

do uirorum: exaltabitur autem o

a ¶Quādo per Romanos vel Chaldæos se vindicabit. b ¶Ideo hæc veniet.

solus dominus in die illa. Quia p

a ¶Qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. vnde: Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur.

¶Veniet.

dies dñi exercituū sup omnē q

a ¶Sacerdotes, scribas & Pharisæos: vel dies iudicij super diabolū & membra eius: Qui se exaltat, humiliabitur.

superbū †& excelsum: & super r

a ¶Cum ex ore infantium & lactentium laus perficitur, vt inimicus deficiatur.

omnem arrogantem, & †humilia

a ¶Nobilitate superbos.

bit': & super omnes cedros Libani s

a ¶Scilicet. ¶Nobilitate. b ¶Superbia.

sublimes & erectas, & sup omnes t

a ¶Luxuriosos qui fructificant porcis. i. dæmonibus. ¶Superiores.

quercus Basan. Et super omnes x

montes excelsos, & super omnes

pa, hīc consequenter describitur pœna. & primō in generali. secundō magis in speciali, ca. sequenti. Prima in duas: quia primō describit pœnam, secundō ostendit medelam, ibi: Quiescite. Circa primum dicit propheta: Non ergo dimittas eis. Quasi diceret: Ex quo faciunt ista turpia, vt præmissum est, non est dimittendum tantum dedecus culpæ sine decore iustitiæ. Consequenter conuertit sermonem suum ad populum, dicens: g ¶Ingredere in petram, & absconde in fossa &cæt. Quia multi de populo timore regis Nabuchodonosor & exercitus eius absconderunt se in cauernis petrarum, & in fossis terræ. i ¶A facie timoris domini. id est ipsius Nabuchodonosor à deo missi ad puniendum prædicta peccata, qui fuit in hoc flagellum domini. k ¶Et à gloria maiestatis eius. Id est à maiestate eius gloriosa, quia fecit Nabuchodonosor venire cum valde magna & excellenti potestate, cui nullus de regno Iudę potuit resistere. ideo subditur: l ¶Oculi sublimis hominis. id est Sedeciæ regis, qui eleuatus in superbiam rebellauerat Chaldæis. m ¶Humiliati sunt. Quia fuit captus & exoculatus, vt habetur. iiij. Regum. xxv. n ¶Et incuruabitur altitudo uirorum. Quia viri bellatores fuerunt occisi & captiuati. o ¶Exaltabitur autem solus dominus in die illa. Id est tunc apparebit eius potentia in puniendo peccatores. Ideo subditur: p ¶Quia dies domini exercituum. Id est tempus vindictæ eius. q ¶Super omnem superbum. D Id est corde elatum. r ¶Et excelsum. Scilicet ex ambitione. s ¶Et super omnem arrogantem. Id est superbè loquentem contra deum. t ¶Et super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan. Id est machinamenta ex talibus lignis non potuerunt eos defendere. x ¶Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles eleuatos. Id est fortalitia in rupibus & locis quasi inaccessibilibus destruentur per regem Babylonis, quæcūq; sint fortia in muris. Ideo subditur: Et super omnē turrim excelsam, & super omnē murū &c.

☞ Et sup oēs †humilem Moraliter

✻ a ¶Et innumerabiles quadrigæ eius. Id est summarijs propter supellectilis abundantiam. b ¶Et repleta est terra eius idolis. Id est pastoribus fictis, secundum illud Zachari. xj. d. O pastor & idolum derelinquens gregem. c ¶Opus manuum suarum adorauerunt. Scilicet illi qui eos elegerunt. d ¶Et incuruauit se homo. à rectitudine rationis. e ¶Et humiliatus est uir. Id est deiectus à statu virtutis. f ¶Non ergo dimittas eis. sine debita punitione. g ¶Ingredere. Descripta culpa, hīc subditur medela, cūm dicitur: Ingredere in petram. Id est Christum, per pœnitentiam recurrendo ad ipsum. h ¶Abscondere in fossa humo. Id est in carne Christi confossa clauis & lancea. i ¶A facie timoris domini, & à gloria maiestatis eius. scilicet in iudicio finali, in quo Christus apparebit in maiestate. l ¶Oculi sublimis hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo uirorum. id est superbi tunc humiliabuntur. p ¶Quia dies domini exercituum super omnem superbum. scilicet corde. r ¶Et excelsum. id est abutentem potestate. s ¶Et super omnem arro. locutiōe. t ¶Et super omnes ce. id est principes supbos. v ¶Et su. oēs quercus Basan. i. sup luxuriosos, eò q̄ Basan interpretat' pinguedo. x ¶Et super omnes mō. ex. & super omnes colles. i. super prælatos maiores & minores superbos.

b ñ ✻ Et sup oēm

Nicolaus de Lyra.

✠ b ¶Et repleta est terra eius idolis. Hīc tangitur peccatum eorum multiplicis idololatriæ. & quantūm ad idolorum fabricationem, & quantūm ad veneration em. ideo subditur: Opus manuum suarum adorauerunt. Et subditur: d ¶Et incuruauit se homo. Idolis inclinando. Omnia enim ista peccata multiplicata fuerunt inter Iudæos ante captiuitatem Babylonicam, vt patet. iiij. Regum. & maximè tempore Manasse, iiij. Regum. xxj. f ¶Non ergo dimittas eis. Præmissa culpa, hīc

Et

Allegoricè

Isa. 49.d. secundum LXX.

2.Pa.20.g. Ibidē.9.e.

3.Reg. 11.a.

Psal.47.b. Psal.106. c.

Genes.1.b. Iosephus

†Infrà.31.d Allegoricè

† omnia

†fissuras

3.Reg.11.b. †in quo reputatus est ipse Salomon an pœnituerit Allegoricè

Osee.2.b.

Psal.112.a. Ibidē.89.a.

a ¶ Et super omnem tur. Ad literā. Venientibus Romanis, & turres & muri fundītus euersi sunt. Allego. Quia qui vita & virtutibus eminebāt, vel ēminere debebāt, in illa die subuertātur. Turris, vel ad munitionē vrbis est, vel ad speculum fit. Hāc computaris sumptibus debemus ædificare oēs. Sed si superbierit, cadet sup eū à quo ędificata fuit: sicut illa in Siloa vel Ierusalem q̄. xviij. hoīes interfecit. Muri ecclesiæ, sapientes viri & omni rōne firmati, ne dogma puersum p̄ualeat veritati. vñ dīs ad Ierēm loq̄t: Sup manꝰ meas depinxi muros tuos. b ¶ Naues. Habuit Iosaphat naues quas mittebat i Tharsis, sed cōtrite sunt ī Asiongaber. Habuit & Salomō naues q̄ ibāt in Tharsis, & reuertebant cū argēto & auro, & ebore & simijs. Sed qa vterq; peccauit, aliꝰ voluptate Gētiliū fœminarū, aliꝰ regis Samariæ societate: vterq; ad ethnicos referī & hęreticos, in qbꝰ fulgor tm̄ eloquētię & sensus diabolica arte constructus, & sermo mortuus: qđ significat in ebore, & similitudo humanæ rōnis, quam veneramur in simijs. vñ: In spū vehementi cōteres naues Tharsis. Sūt & naues bonę, de quib⁹ dicit: Qui descēdūt mare in naui. &c. c ¶ Tharsis. Cuiuslibet maris. Heb. ēm quodcūq; mare Tharsis appellant, & quaslibet cōgregationes aquarū maria. Iuxta illud: Congregationes aquarū appellauit maria. Sicut narrat Iosephꝰ, aduentibus Romanis, q̄ in portib⁹ erant cōprehēsi sunt, & naues eorū succēsæ. Heb. putāt ligna sua mare ppriē Tharsis appellari. Si aliter dicit, Syrū est. d ¶ Incu. oīs. Alleg. Humanꝰ sermo rōnabilis videt, si nō sit diuinæ scientiæ cōparatus. Cū aūt mendaciū veritati, quasi stipula igni appropinquauerit, voretur & deperit: & dogmata falsitatis q̄ idola vocant, ab eo quoq; quo cōficta erāt, penitus conterentur. e ¶ Et idola pe. Hoc in captiuitate Chaldæorū, qñ Iudæorū idola cōminuta sunt, & in Babylonem asportata meralla. In vltima ēm captiuitate non legūt Iudæi idola coluisse. Iō cōmistim de vtraq; & de die iudicij cū dicat hoc speciaſr ad priorē sensum referēdū est. ¶ Beda. Aedificauit Salomō rex in Ierusalē Astarothidolū Sydoniorū &c. vbi (ni fallor) ostendit, quia Salomon nunq̄ perfectè pœnituit, quia idola quæ ædificauerat, non deleuit. f ¶ In die illa. Allegoricè. Argentū, eloquentia, aurum sapiētia, quæ à deo dantur hominibus vt seruiant deo, & de deo loquant: Illi ỹ abutūtur in idolorū simulatione. vñ: Dedi eis argentū & aurū: ipsi ỹ inde operati sunt Baal. Cū ergo quis perritus primū in spelunca pectoris sui idola condiderit, & in voraginibus terræ abscōderit, nō audens pferre qđ malè finxit, secūdus pfectus est vt pñciat, & in se esse nō patiat. g ¶ Vt ador. tal. Nō in re, sed sicut talpę simulacra gentiū, oculos habēt & nō vidēt. Et sicut vespertiliones q̄ lucē fugiūt, cæca ēm sunt. Sic oīa dogmata veritati cōtraria: qbus pfectis, ingrediunt q̄ pieceraut in fissuras petrarū, & in cauernas saxorū vt nō in puluere & vili luto, sed infirma rōne versentur, & inueniant sibi diuersa ỹ tutū foramina, qbꝰ ad veritatē puenit. h ¶ Quiescite er. Quia hæc euenient nisi quiescatis. Quiescite ergo ne sæuiatis in Christum, qui purus homo videt: qa spirat narib⁹, & viuit sicut alij hoīes. i ¶ Excelsus. Excelsus super oēs gētes dīs. Et ipe fundauit eam altissimus. Hebræum tamen excelsum significat, non excelsus. Ipse est enim ipsa altitudo, non tantummodo altus.

Nicolaus de Lyra.

b ¶ Et sup oēs na. qa Sedeciæ & populo suo defecerunt oīno victualia, scre. Ijj. quæ solebant apportari in copia per naues Tharsis. c ¶ Et super omne qđ ui. &c. qa Chaldæi abstulerūt de regno Iudę q̄quid erat p̄tiosum & pulchrū. d ¶ Et incurua. om. sub ho. i. deijcietur per captiuitatem & mortem. e ¶ Et eleuabitur do. exponaꝫ vt suprà. f ¶ Et ido. pe. cō. quia Chaldæi confregerūt ipsa, portātes secū aurū & argentum & alia metalla, Ierē. lij. d. g ¶ Et introibunt in spe. pe. ibi fugientes & se absc̄ōdētes à Chaldæis, vt p̄dictum est. nā & ipse Sedecias rex fugit per viā subterraneā, vt dictū fuit iiij. Re. xxv. b ¶ A fa. for. do. sic est in Hebræo, & exponaꝫ vt suprà. i ¶ Cū surrex. per. ter. s. Iudæę p Nabuchodonosor, tanq̄ p suū flagellū. k ¶ In die illa, prjciet hō id. ar. sui. qa plures de populo fugientes portabāt secū talia: Sed qa ppter pondꝰ impediebātur à velocitate fugę, piecerūt ea ne ea perentur à Chaldęis, sicut profectiūtur meręs in mari, ne hoīes submerganť. m ¶ Vt adoraret talpas & uespertiliones. In talibus ēm imaginibꝰ p artē Necromātię factis dæmones aliq̄n dabāt respōsa. n ¶ Et ingredie. fis. pe. Exponaꝫ vt. s. qa ē replicatio eiusdē sententiæ ad maiorē terrorē. o ¶ Quiescite er. ab ho. Hīc cōsequēter ostēdit medelā cōtra p̄dicta mala pœnę. s. cessationē à puocatiōe irę diuinę, maximè p peccatū idololatriæ. & hoc est quod dicitur: Quiescite er. ab ho. Id est à deo, ciꝰ offensam cauēdo. Scriptura enim veteris testamēti sacra frequenter loquitur de deo more humano. Et sic vocat eum aliquando hominē vel virū, & maximè, qa erat humanūdus. vnde dicit: Exo. xv. a. Dīs quasi vir pugnator. In Hebręo habet: Dīs vir pugnator, sine quasi. Et sicut ibi vocat vir pugnator, ita hīc homo iratꝰ, quasi ad vindictā paratus, ideo subdit: p ¶ Cuius spūs. i. anhelitꝰ. q ¶ In naribus &c. Homo ēm iratꝰ emittit anhelitum fumosum p nares. r ¶ Quia excel. re. est ipse. ab angeris sanctis, qui eum summè reuerent, & multò fortius debet timeri & reuereri ab hoībus cauēdo ab offensa ipsiꝰ scđm Hebræos litera est ista. Quiescite ab ho. cu. spūs in na. eius est. qa in quo appretiatus est ipse, & scđm ipsos nō intelligit de deo, sed de homie mortali, & ideo nō est ponēda spes in eo, sed in deo, & hoc est quod dicitur: Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus est. id est qui viuit per respirationē aēris, & sic est fragilis & mortalis sicut alia animalia respirantia: quia in quo appretiatus est ipse? quasi diceret, in nihilo respectu dei. Et ex hoc subintelligitur, qđ adhuc idola q̄ sunt ab eo facta, sunt minꝰ appretiāda, vt exponit Ra. Sa. & ratiōabiliter q̄tū ad hoc: qa effectꝰ nō excedit suā causam efficiētē, sed magis deficit ab ea.

Moraliter

* a ¶ Et super oēm tur. ex. i, doctorem superbum. b ¶ Et super omnē mu. i. congregationē superborum. c ¶ Et super oēs na. Thar. i. superbientes de fortitudine classis. d ¶ Et incur. oīs subli. i. superbia quocūq; modo facta. f ¶ Et ido. pe. conte. i. pastores ficti & religiosi falsi. g ¶ Et intro. in spe. &c. i. intrarent si possent. k ¶ In die il. prōjci. i. prōscienda cognoscet. l ¶ Idola ar. sui &c. id est fictiones sanctitatis & sapientiæ, quas faciūt hypocritæ, vt honorent ab hoībus parum aut nihil de cognitiōe veritatis habentibus: ppter qđ p talpas & vespertiliones significant. & ideo cū dicitur: m ¶ Vt ado. exponendū est. i. adorare faceret. s. seipsum à p̄dictis. o ¶ Quiescite. Hīc ponit medela cōtra mala p̄dicta cū dicit: Quiesci. &c. i. Christo ei⁹ offensam cauēdo. p ¶ Cuius spūs &c. i. acriter puniēs pcā. Talis ēm puniens fumū de naribus emittit. r ¶ Quia excel. &c. s. à deo patre, q̄ cōstituit eū iudicē oīm. Ioh. v. d. Pater non iudicat quenq̄, sed omne iudicium dedit filio, qui iudicabit in forma humana gloriosa.

Ca. III.

A ECce enim. Hucusq; de iudicio dici putat, quod sequit de captiuitate vētura: quā alij ad Babylonios, alij ad Romanos referunt. Sed melius est cūcta referri ad passionem Christi, positq; omnes gratiæ dona

Allegorice nationes à Iudeis ablatæ sunt. b ¶ Omne robur pa. Allego. Diuina scriptura, quādo attritione expositionis indiget, cibus est: quādo facilē & sine labore sumitur, potus. Hāc abstulit

Matt. 21. d. deus Iudeis, & dedit gentibus. vnde: Auferetur à vobis regnum dei, &c. Et alibi:

Amos. 7. d Mittam famē in terrā, non famē panis,

Allegorice neq; sitim aquę, sed audiendi verbū dei. Habēt Iudæi panē, habēt & aquas: sed sine fortitudine vel robore. Legūt scripturas, & nō intelligūt: tenēt mēbranas, sed Christum ibi scriptum fugiunt: & lacte aluntur quasi paruuli, non solido cibo: qa fortitudinem perdiderunt, infirmi sunt, & olera comedunt. Athletarum solidus cibus est, qui vitam sustentat, cor confirmat. c ¶ Virum bellatorem. Non est apud Iudæos qui pro lege bellet, qui secundū eam iudicet: omnes enim vani &

Nu. 24. c. stulti sunt. d ¶ Et ariolū. Qui aliquan-

1. Reg. 6. a. do vera ariolantur vt Balaam, & diuini quinq; vrbium Palęsthinorū, quorum cōsilio arca domini remissa est. Q. Et veri propheræ & falsi auferentur à Iudæis.

Pro. 20. d. e ¶ Senem. Quē LXX, presbyterum trāstulerūt. Gloria senis canicies. i. sapiētia, de qua: Canicies hoīm prudentia est.

Eccle. 25. a. Solus Abrahā presbyter. i. senex appellatus est, qui paucioribus annis quā multi qui ab Adam vsq; ad Sem vixit. Ro-

3. Reg. 12. b. boam perdidit regnum: quia presbyteros audire noluit. f ¶ Principem su-

Allegorice per quinquaginta &c. Allego. Princeps pœnitentiæ, & eorum qui saluantur per pœnitentiam Christus est. vnde

Gene. 18. d. dicitur: Quōd si quinquaginta viri iusti inueniantur in ciuitate, saluanda sit. Iubileū quoq; quinquagenarij significat, cuius Christus est princeps, sicut sabbathi & aliarum solennitatū. vnde: Dominus est

Mat. 12. a. Psal. 50. filius hominis etiam sabbathi. Pœnitentialis psalmus quinquagesimus ponitur: Miserere mei deus. Per quinquagenariū à pte totū intellige. Per hos, oēs principes intellige ablatos. & ideo non est mirum, si apud eos omnis dignitas perit, qb⁹ nō concedit bellādi ptās. g ¶ Prudentē. Doctorē vel auditorē. Primus em̄ bt⁹ est, q sapiēs est. Sciens q sapiētē audit. Prudentē LXX, auditorē: qui in ecclia necessarius. Vñ sacerdotes olim cōstituti sunt, q discernerēt quo spū, ppheę loquerent. h ¶ De ar. Ipse Christus fabri filius dicit: & in Paralipomenon vallē artificū legim⁹. Ibi qp

Mat. 13. g. Allegorice 1. Para. 4. c 1. Cor. 15. b. † populi 3. Reg. 12. b. pe erāt artifices quos nō inflabat scia, sed humilem Christū sequebantur. vñ: Ego sum minimus apostolorū. i ¶ Et dabo pueros. Cū cętera in psona † sua dixisset, subitò inducit dñm loquētē, p maiori autoritate, Dabo &c. Talis fuit Roboā q secut⁹ est cōsilia iuuenū, cū quadragita duorū annorū regnū cepisset: Salomō aūt. xij. ānorū, nec tn iuuenis dict⁹ ē, qa sapiēs. Daniel quoq;

Dañ. 13. 1. Tim. 3. b. Luc. 10. c. añ iudicū puer, positq; iudicauit, senex pbyter dict⁹ ē, qa sapiēs. Inde phiber Apls eē eligi neophytū, ne supbiat sicut diabolus. vnde: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem.

Iudic. 19. Allegorice k ¶ Effœ. LXX, illusores. Quales. 5. illuserunt cōcubinę Leuitę in Gabaa effœminati delicioſi fracti in fœminas. Alleg. Magistri quoq; ppforū illusores sunt, q deuorāt ppm dei sicut escā panis, & puerse scripturas iterpretant. Sic & in ecclesia, ppter pctā ppli auferūtur boni principes, religioſi, doctores, consiliarij, & prudētes. Cōsurgit puer cōtra senem, nullusq; ordo honoratur.

Sanctus ecclesiæ

NICO. DE LYRA.

Diuisio ECce enī do. Hīc cōsequēter describit pœ Cap. III. na cōminata magis in spāli. Et priō, ppheta oñdit, p positū. sed ò ad hoc iducit exemplū parabolicū. ca. v. tertiò cōfirmat dictū suū, ca. vi. Prima in duas, qa primō pœna describit. sed ò ab ea pars populi excipit, sequenti ca. ibi: In die illa erit germen domini. Prima adhuc in duas: quia primò describitur pœna in sexu virili. secundò in muliebri, ibi:

Et dixit

Et dixit dominus deus pro eo. Prima adhuc in duas: quia primò C describitur pœna. secundò subditur cā, ibi: Ruit enim Ierusalem. Circa primum præmittitur pœna transmigrantium, & secundò subditur pœna remanentium, ibi: Et dabo pueros, &c. Circa primum dicit: a ¶ Ecce enim dominator. quātū ad actum gubernādi. b ¶ Domi. q̄tū ad potestatē. c ¶ Exercituū. i. angelorū q sunt executores diuinæ voluntatis. d ¶ Auferet. per Chaldæos in hoc sibi ministros. e ¶ A Ierusalem & à Iuda validum. quantūm ad agilitatem membrorum. g ¶ Et fortem, quantūm ad robur. h ¶ Omne robur panis & omne robur aquæ &c. Quia in Ierusalem obsessa à Chaldæis defecit omnino cibus & potus. vnde deberet robur bellatorum sustentari. k ¶ Et iudicem. id est iudices ad quos referebantur casus varij in Ierusalem de alijs ciuitatibus. l ¶ Et prophetam. id est prophetas falsos qui decipiebant Sedeciam regem & populum, asserentes quōd non traderentur in manu regis Babylonis, vt habetur Ieremi. xxxvij. m ¶ Et ariolum. id est ariolos, qui immolando dæmonibus in aris diuinabant. n ¶ Et senem. quia Chaldęi non deferebant ætati aut dignitati. ideo subditur: o ¶ Principem super quinqua. & hono. uul. & consiliarium. in agibilibus dubijs. r ¶ Et sapientem de archi. id est principales i mœchanicis. s ¶ Et prudentem eloquij mystici. id est doctores magnos qui intelligebant legem & prophetas: non tantūm secūdum sensus literales, sed etiam mysticos. Quod autem de omnibus statibus p̄dictis multi fuerūt ducti in Babylonem cum Ioacim rege Iuda, patet, iiij. Reg. xxiij. Et dicit illa captiuitas propriè trāsmigratio, qa Ioachin reddidit se regi Babylonis. t ¶ Et dabo pueros † pueri principes eorum. Hīc cōsequēter ponit pœna remanentiū. Et primò à trāsmigratione Ioacim vsq; ad destructionem ciuitatis sub Sedecia. secundò post destructionem, ibi: Apprehender. Circa primum sciendū, qd̄ tūc ppls remanēs fuit pessimè gubernatus: propter qd̄ in populo surrexerūt cōtentiones & diuisiones & aliæ miseriæ, ita qd̄ illi qui ducti fuerant in Babylonē, iudicabant melioris cōditiōis q̄ illi q remāserāt. & hoc est qd̄ dicit: Et dabo pueros principes eorum. quia post Ioacim p̄dictū regnauit filius eius. xvij. annorum, & post illum Sedecias. xxj. annorū. & sic fuerūt iuuenes ætate, & iuniores moribus, & p cōsequēs fuerūt pessimi. s ¶ Et effœminati domina. eis. qa fuerūt ignorantes, & † mutabiles sunt

Moraliter. a ¶ Ecce domi. Hīc prophera describit magis in spāli pœnā malorū Iudæorū, p quā significat punitio malorū Christianorū, cū dicit: b ¶ Do. ex. au. i. auferri pmittet. c ¶ A Ierusalem. i. ab ecclia metropoli & circūstāte dioceſi. f ¶ Validum. ad sustinendū pro iustitia laborē. h ¶ Omne ro. pa. Id est spūalis nutrimēti, eò q̄ in scriptura p panē & aquā, omnis cibus & potus signat. i ¶ Et virum bel. contra vitia. k ¶ Et iudicē. i. iustū. l ¶ Et prophetā. i. p̄dicatorē deuotū pro salute aīarū, & nō ppter quæstū. m ¶ Et ariolū. i. diuinatorem superstitiosum, i quo cōfidūt mali Christiani, ppter qd̄ i pœnā eorū dicit hīc auferri. n ¶ Et senem. moribus & ętate. nam in ecclia p̄ficiunt iuuenes, quantūm ad vtrunq;. o ¶ Principem super quinquaginta. id est dominantem quinq; sensibus cum obseruatiōe decalogi: quinquies em̄ decē faciūt qnquaginta. p ¶ Et honorabilē vultu. i. verū religioſum. q ¶ Et consiliarium. id est confessorē discretū. r ¶ Et sapientem de architectis. Ille est q disponit opus & alij exequunt. ideo p ipsum significat doctor scribēdo, cui⁹ scripturā alij exequunt legēdo vel p̄dicando. s ¶ Et prudentem eloquij mystici. i. exponere scientem scripturā literaliter & mystičē. Dictæ nāq; psonæ, p magna parte defecerūt pro pctis ecclesiæ. t ¶ Et dabo. Hīc ponit mutatio q̄ nō est dexteræ excelsi, cū dicit: ¶ Et dabo pueros. s. moribus, ætate, & scītia. v ¶ Et effœminati. delicijs & lasciuia.

Sanctus eccleſiæ ſtatus confundꝫtur. a ¶Apprehendet. Ad literam. Dum Iudæi Romanorū obſidione clauderentur, in tres partes diuiſi erant. Alij templum arcemq; tenebant, alij ſuperiorem partem ciuitatis, alij inferiorem, & quos volebāt, vbi præſidebant, etiam vernaculos patrum ſuorum dicentes: Veſtimēti. eſt prin. no. &c. rui. aūt hæc ſub matua. Hoc eſt victum habes & veſtimentum, princeps eſto noſter, dummodo à fame eruas nos, & ruina noſtra tuo ſuſtētet auxilio. b ¶Reſpondebit. Hoc in Hebræo nō eſt, ſed de LXX. hoc addit. Sed m Hebræum enim ita iungitur: In die illa dicet: c ¶Non ſum me. Moraliter. nō ſtatim multitudinis iudicio acquieſcam⁹, ſed electi ad principatū, menſurā noſtram noſtram⁹, quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aūt dat gratiam. Multi eſuriētes & nudi, cū nec ſpirituales cibos, nec Chriſti tunicam habeant, alijs veſtimenta, pmittunt & alimoniam, & vlceroſi ſe eſſe medicos iactant, nō timentes quod dicitur: Ne quæras iudex fieri, ne forte non poſsis auferre iniquitates. d ¶Ruit enim Ieruſalem. Ex perſona prophetæ. Quaſi, Ideo nō inuenient qui velit eis ſubuenire, quia dñm blaſphemauerunt, dicentes: Dæmonium habes, & huiuſmodi. e ¶Quia lingua. Quamuis Romani quantū ad ſe pro tributo quod negabaſ, in obſidionem venerunt, tamen præcipuè mors dñi cauſa fuit. f ¶Agnitio. Agnoſcent, propter peccata ſua hoc cōtigiſſe, vel ante oculos mentis ſuper pcta ſua habebunt. g ¶Et peccatum. Moraliter. Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicat nec abſcōdit, qui peccati ſui exemplo tāquam fœtore alios corrumpit. h ¶Væ animæ eo. LXX, Væ animæ eorū, qñ cogitauerūt conſiliū peſsimum contra ſemetipſos dicentes: Alligemus iuſtū, quoniam inutilis eſt nobis.

Diuiſio Iudæorum

Moraliter

Iaco. 4. d.

Eccleſ. 7. a.

Ioh. 8. f.

† Iurabit

Moraliter

Sap. 2. c.

Populū

Nicolaus de Lyra.

✠ mutabiles ſicut mulieres: Vterq; enim rebellauit regi Babylonis in malum ſuum & totius populi. a ¶Et corruet populus. in peccata & miſerias propter defectum regiminis, ſecundum q⁹ dicit Prouer. xj. b. Vbi non eſt gubernator, populus corruet. b ¶Vir ad uirum. id eſt contra virum. ideo ſubditur: c ¶Tu multuabitur puer contra ſenem &c. ſubtracta omni reuerentia & honore. d ¶Et ignobilis contra nobilem. ſubtracto timore ex defectu regentium. f ¶Apprehendet enim uir fra. ſuum. Hīc deſcribitur miſeria remanentium poſt ciuitatis deſtructionem, quia illi qui euaſerant per diuerſas ſocietates, fugiebant ad loca deſerta, & erant poſiti in tanto timore & miſeria, quòd null⁹ volebat recipere curam regiminis alicuius turmæ ſeu ſocietatis, & hoc eſt quod dicitur: Apprehendet enim uir fra. ſuum. vt ſit ſub cura & ꝓtectione ei⁹. ideo ſubditur: g ¶Et di. ue. &c. prin. eſto. no. qui ſum⁹ omnibus denudati, in ciuitate eīs cæcōrum monoculus eſt rex. h ¶Ruina autem hæc. ſ. populi noſtri. i ¶Sub manu. id eſt ſub cura tua ſit. k ¶Reſpondebit. hoc renuendo, dicens: l ¶Non ſum me. i. nō habeo ptātē nec ſciām vos ſaluandi. m ¶Et in do. mea nō eſt pa. i. tāta pauptate ſū ſicut & vos, iō nolo vobis eſſe. p ¶Ruit enim Ie. Hīc cōſequenter ponit cauſa pœnæ ꝑdictæ. Licet eīn ſit ſuperius poſita eā, tamē hīc replicat & adducitur alia. Cauſa aūt iſta fuit multiplicatio peccatorū, inter q̄ primò ponunt peccata contra deū. ſecdò cōtra ꝓximū, ibi: mum. ibi: Populum meum. Circa primum dicitur: Ruit enim Ieruſalem. quantùm ad ciuitatem & populum. q ¶Et Iu. concidit. id eſt regnum Iudæ, cuius metropolis erat Ieruſalem. Et ſubditur cauſa, cùm dicitur: r ¶Quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra do. per hoc quod dicit: Lingua. oſtenditur quòd erant blaſphemi. Per hoc autē quòd ſubditur: s ¶Et adinuentiones. oſtēditur, q̄ non peccabāt ex paſsione, vel ignorantia, ſed ſtudioſe, & ex certa ſcientia ſiue malitia, quod erat grauiſsimū. t ¶Agnitio uultus eorū reſpondebit eis. Id eſt ita erunt exeḡcati in malis, quòd malitia relucebit in vultibus ſuis, ſicut luxuria meretricis relucet in facie eius. Et non ſolummodo in eorum vultibus, ſed etiam in verbis & geſtibus, ideo ſubditur: x ¶Et peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerūt. inuerecundē & publicē peccando. y ¶Væ animæ eorum. Propter culpam, & etiam pœnam ſequentem. ideo ſubditur: z ¶Quoniam reddita ſunt eis mala. ſcilicet mala pœnæ pro malis culpæ. Veruntamen quia qui fuerunt iuſti, inuenerunt tunc Babyloniōs propitios, vt patet de Ieremia, Ieremię. xl. ideo ſubditur: a ¶Dicite iuſto quoniam bene. ſcilicet ſibi erit. b ¶Quoniam fructum adinuentionū &c. Id eſt retributionem bonorū ſuorum percipiet. Et contrarium dicitur de impio cùm dicitur: e ¶Væ impio in malum. Et patet ſententia.

† vi faciet, vel affliget

† erigetſe. inſoleſcet

H

✠ Populum

✠ a ¶Et corruet populus uir ad &c. Prouerbiorum. xj. b. Vbi non eſt gubernator, populus corruet. c ¶Tumultuabitur puer contra ſenem. quod frequenter fit in religione. d ¶Et ignobilis. moribus. e ¶Contra nobilem. id eſt bene morigeratum. f ¶Apprehendet enim uir fratrem ſuum &cæ. Sequitur: Et dicet veſtimentum eſt tibi: princeps noſter eſto. Sic eliguntur modò præſidentes in eccleſijs communiter, ſcilicet ratione propinquitatis, ſanguine vel natione. Quod notatur cùm dicitur: Apprehendet uir fratrem ſuum &c. Vel ratione lucri temporalis: quod notatur cùm dicitur: Veſtimentum tibi eſt. k ¶Reſpondebitq;. Id eſt debet reſpondere. i ¶Non ſum medicus. Id eſt habens ſcientiam animas medicandi. m ¶Et in domo mea non eſt panis. ſcilicet ſacræ ſcripturæ, quo poſſem ſubditos paſcere. n ¶Neque veſtimentum. ſcilicet virtutum. o ¶Nolite conſtituere me. vobis paſtorem. Sed omnes quantuncunq; defectuoſi reſpondent ſicut rhamnus, Iudicum. ix. b. Si verè me regem conſtituitis, venite, & ſub vmbra mea requieſcite. p ¶Ruit enim Ieruſalem. Hīc conſequenter ponitur cauſa dictæ punitionis, quæ fuerit boſuit peccatum contra dominum, ideo ſub nus, tunc ditur: r ¶Lingua eorum &c. contra do. blaſphemando. s ¶Et adinuentiones eorum. ad nouitatem malorum ſtudendo. t ¶Agnitio uultus eorum. id eſt eorū malitia aperta in modo & verbo. v ¶Reſpondebit eis. pœnā debitam ſuſtinendo. ideo ſubdit: y ¶Væ animæ eorū. quod eſt cōminatio ęternæ

† iuſtus ſi ter

---

a ¶Tunc. b ¶Vbi non eſt gubernator, corruit populus.

nati dominabuntur eis. Et † cor[a] ruet populus, uir ad uirū: unuſ[b]quiſq; ad proximū ſuum: † tu[c] multuabitur puer contra ſe[a] nem, & ignobilis contra nobi[b]lem. Apprehendet enim uir[c] fratrem ſuum, domeſticum patris ſui, & dicet: Veſtimentum[d] tibi eſt, princeps eſto noſter: ruina autem hęc ſub manu tua.[e] † Reſpondebit in die illa dicēs:[f] Non ſum medicus, & in domo[g] mea non eſt panis, neq; ueſti[h]mentū. Nolite conſtituere me[i] principem populi. Ruit enim[k] Ieruſalem, & Iudas cōcidit:[l] quia lingua eorum & adinuen[m]tiones eorum contra dominū:[n] ut prouocarent oculos maieſta[o]tis eius. Agnitio uultus eorum[p] † reſpondebit eis, & peccatum[q] ſuum quaſi Sodoma prędica[r]uerunt, nec abſconderunt. Vę[s] animæ eorum, quoniam reddi[t]ta ſunt eis mala. Dicite † iuſto[u] quoniā bene, quoniam fructū[x] adinuentionū ſuarū comedet.[y] Vę impio in † malū: Retributio[z]

a ¶Contra. b ¶Quem debet diligere ſicut ſemetipſum.

a ¶Sine ratione. b ¶Aetate vel moribus.

a ¶Genere vel vita.

a ¶Alij alios non communiter eligunt.

¶Etiam. ¶Vernaculum.

¶Ideo.

a ¶Penuria. b ¶Defenſione.

a ¶Electus in principem.

a ¶Non ſufficio mederi miſerijs veſtris. ¶Solus Chriſtus ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

a ¶Qui ſufficiat mihi & vobis.

¶Ergo.

¶Sine auxilio.

a ¶Beniamin. ¶Ipſa ciuitas. b ¶Iudæa prouincia. c ¶Ideo.

a ¶Crucifige cruc. Sanguis eius ſuper nos & ſuper fi. no. ¶Poſſum deſtruere ęſplum hoc manufactum.

¶Manufactum.

a ¶Ad iram. b ¶Reſpectum miſericordiæ.

a ¶Quia. ¶Quia Chriſtum in carne videntes credere noluerunt.

a ¶Quando poſiti in miſeria, agnoſcent ſe propter necem filij dei hæc ſuſtinere.

a ¶Polluti Sodomitico vitio vel officio. b ¶Clamantes: Crucifige cru. ¶Inuerecunde.

a ¶Secunda poſt naufragium tabula eſt, impietatem abſcondere. b ¶Ergo.

a ¶Non ſolum corpori. b ¶Quaſi: Merito ſuo punientur. c ¶Pro peccatis.

a ¶Sua. b ¶Lectores: Laudate iudicium domini & iuſtitiam. c ¶Chriſto cui iudicium eſt datum.

a ¶Iuſte iudicauit. b ¶Mercedem.

a ¶Quę ſeminauerit homo, hæc & meter. ¶Impius.

a ¶Iuſte bene, quia impio vę malum quia iniquo vę ſemper durat. b ¶Tendenti. c ¶Quia principem ſuum Romani poteſtati tradidit, & ipſe ſubiacebit ei.

Diuiſio

---

pœnæ. a ¶Dicite iuſto &c. ſupple erit ſibi in retributione. c ¶Fructum adinuen. quæ ſunt in bono. d ¶Comedet. in beata fruitiōe. e ¶Væ impio in. ſcilicet in pœna gehennæ.

✠ Populum

☞ a ¶Populum me.&c.Caueamus ne simus exactores in populo,ne iuxta impiũ Porphirium matronæ & mulieres sint nostersenatus,quę dominẽtur in ecclesijs:& de sacerdotali gradu fuor iudicet fœminarum.b ¶Et uiam gres.&c.Interrogate quę sit via bona,& ambulate in ea.Sed si errauerimus,audiamus dominum in Ezechiele dicentẽ:Dabo eis uiã alterã.De qua:Ego sum via veritas & vita. c ¶Stat ad iudicandũ.Iam quasi iratus. Non sedet paratus vnicuiq; reddere sed'm opera sua.Vel,Non sedet adhuc vt in præsenti iudicet,sed stat, considerans & discernẽs omniũ opera,quasi adhuc pœnitẽtię locus esi,& spatium reseruat.Populus q propter imperitiã,& simplicitatẽ deceptus est, adhuc vocat,vt saluet.Non sedet dom' quasi iudicãs,sed stat ad iudicandũ, volens populũ stare, cuius via dissipata est. Cõtra principes & presbyteros venit, vt iudicet, dãs eis locũ defensionis.vñ: Vt iustificeris in sermonibus tuis,&c. d ¶Vos enim depa.Iero.Reor hoc fuisse inter senes & principes veteris populi,quod iter presbyteros & episcopos nostri tẽporis. e ¶Vineam me.Vineam de AEgypto trãstulisti.Vinea domini sabaoth domus Israel est. f ¶Quare atteritis popu.meũ. Nostri quoq; principes cùm pauperes delinquentes publicè arguãt & confundant, diuitib' peiora peccantibus nec nutum faciunt.In quorum domibus rapina pauperum,dum ecclesiæ opes sibi thesaurizant,& in delicijs abutuntur. Quæ ad sustentationem pauperum dantur,& sibi reseruant,vel propinquis distribuũt,& aliorum inopiã, suas vel suorum diuitias faciunt. g ¶Pro eo q; ele.Hoc ad vxores scribarũ, & Pharisęorũ præcipuè: & ad alias quoq; potest referri, ob quarum delicias & luxum, viri earum pauperes expoliabant. Ne se ergo immunes existimarent à peccato, dicit dñs: Pro eo &c. ¶Moraliter.Pro eo qd' ele.sunt. Corripiuntur animæ q̃ in superbiã erigũtur,& non virilẽ duritiam, sed dissolutionem fœmineã sectantur, & perdunt ornamẽta virtutũ,quæ torquibus, monilibus, armillis & huiusmodi describuntur.Cõtra quoq; fœminas hæc dicuntur,quæ ambulant extento collo, nutu, signisq; loquuntur. h ¶Decaluabit.Quod occultũ est patebit,& fœda caluicies apparebit. Nihil enim opertum est,qd' non reuelet. i ¶In die illa.s.Babylonicæ captiuitatis.Vel verius quãdo capti sunt à Romanis,& omnia ornamẽta perdiderũt. Siue metaphoricè mulierum,id est vrbium ornamẽta destructa sunt,quæ in plateis,porticibus,foro,& gymnasijs,& in mœnibus publicis.Moraliter quoque ad animam hæc referimus. k ¶Calceamentorum.Quæ in solitudine non sunt attrita,sed ita vt extraxerunt de AEgypto,per quadraginta annos in deserto habuerunt.His calceãtur qui agni carnes sunt comesturi. Calceati pedes in præparatione euãgelij pacis.Calceamentorũ.Hęc durare nõ possũt,si extẽto collo ambulaẽ. Si pedibus vestimẽta trahũtur,vt pro mũditia matronali terræ spurcitia vertatur.

☞ Annulos

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶Populum meum.Hîc consequẽter ponunt peccata cõtra proximum cùm dicitur:Populum meum exactores sui. id est superiores qui erant tyranni nõ principes. b ¶ Spoliauerunt.bonis suis. c ¶Et mulieres domina.sunt eis. quia pertrahebant viros suos ad idololatriam.

Populeus &c.Isti erant falsi prophetæ promittentes eis prospera,ex quorum promissione popul' rebellauit regi Babylonis,& sic cum ciuitate periit.Et quia hoc factũ fuit iudicio diuino,ideo subditur:f ¶Stat ad iudicandum dominus.i. ad punitionem malorum paratus.Et quia ista mala erant principaliter in superioribus,vt dictũ est, sequtur: Do.ad iudi.s.vt iudicet eos de suis tyrannidib',ideo subdit verbũ ipsius dei ad eos dicentis: i ¶Vos enim depasti estis.i.populũ Israel,qui dicit vinea domini infrà ca.v.b.cui' bona deuorabãt principes, & populus remanebat paup & nud'.ideo subdit:Et rapina pauperis in domo vestra. k ¶Quare atteritis populũ meũ.angarijs,& iniurijs. l ¶Et facies paupe.con. id est macie attenuatis, quia intantum rapiebãt bona populi,q̃ non remanebat ei sufficiẽtia victus. m ¶Et dixit do.Hîc cõsequenter describit pœna in sexu mulieb̃ri.Et primò quantũ ad subtractionẽ ornamentorũ.sed'ò quãtũ ad mortẽ virorũ, ibi:Pulcherrimi quoq; viri.Circa primũ p̃ mittitur insolẽtia mulierum, cùm dicitur: n ¶Pro eo quod eleua.elatione mentis. o ¶Et ambu.extẽ.col. qd' est indicium interioris elationis. p ¶Et nuti.oculorũ ibant.impudicè respiciẽdo. q ¶Et pla. dissolutè ludendo. r ¶Et am.curiosè & lasciuè incedendo,per q̃ ,puocabant' homines ad luxuriã,ideo subdit pœna debita,cũ dicit: t ¶Decal.do.auferendo naturale ornamẽtũ:qa crines à natura dati sunt mulieri in ornatũ. v ¶Stat ad. declarando falsitatẽ capillorum extraneorũ ad compositionem capitis additorum. x ¶In die il.s.diuinæ punitionis. y ¶Auferet do. quia mulieres sotularibus curiosis vtebantur. z ¶Et lunu.i.incisiones ad modum lunæ factas in sotularibus,vt dicunt aliq. Alij verò dicũt,q̃ lunulæ erant quędã paruæ bullæ aureę dependentes circa collum. a ¶Et tor.id est ornamenta in superiori parte vestimentorum facta circa collum,& descendẽtia vsq; ad pectus ,sicut & diuisio vestium erat in superiori parte pectoris. b ¶Et mo.ad coniungendum illam diuisionem. c ¶Et ar.quæ sunt ornamenta brachiorum circa scapulas, ideo dicuntur ab armo. d ¶Et mitras.id est cucufas. ✠Et discri.

✠a ¶Popu.meũ.s.principes & prælati tyrannidem exercentes. b ¶Et mu.i.principes & prælati per molitiem carnis effœminati. d ¶Populum meus. adulando. e ¶Ipse te deci. in malis nutriendo,& à bonis peruertendo. f ¶Stat ad iu.s.ad puniendũ prædictos malos. h ¶Ad iudi.ue.id est cum apostolis,& eorum imitatoribus. i ¶Vos enim de.i. populum Christianum vos tyrannizantes. m ¶Et dixit domin'.Hîc consequenter ponitur malitia & punitio mulierum,cùm dicitur: n ¶Pro eo quòd. id est malè Christianè superbiendo. o ¶Et am.superbiam cordis exterius ostendendo. p ¶Et nu. oibant.impudicè inspiciendo. q ¶Et pl. dissolutè ludendo. s ¶Pedibus &c. ad luxuriam homines prouocando . Sequitur pœna: t ¶Decalu.dominus.i. manifestabit earum vilitatem latẽtem, scilicet earum adulterium & fornicationem: & sic quicquid boni videbatur in eis,amouebitur per earum infamiam, ideo subditur: x ¶In die illa auferet do.or.&c.Per ista ornamenta significantur omnes condi ones quæ videbantur in eis bonę, & auferuntur per malũ infamiæ.ideo sequitur:

b iij ✠Et erit

† populi mei exactores pueri sunt

† ductores tui Diuisio

† fallacib' oculis .

†& in pedibus suis calceamenta habebant squãmata.

a ¶Operationum. b ¶A domino. c ¶Bene quia. ¶Verbã domini.

a enim mãnuũ eius fiẽt ei: †põpu a ¶Non doctores. ¶Scribæ & Pharisæi exigentes primitias & decimas, qui docere debuerant.

lum meum exactores sui spo/ b a ¶Horum, vel ipsi effœminati.

liauerunt,& mulieres domina c a ¶Quasi: Sed ne creda.ei:quia Popu.me. b ¶Olcum aurẽ' peccatoris nõ impinguet caput meum. ¶Sacerdotes adulantes eis: a quibus accipiunt.

tæ sunt eis. Põpule meus † q̃i d a ¶Blandis verbis.

beatum te dicunt, ipsi te dẽci/ a ¶Ne laudes hominem in vita sua. ¶Recũ' tudinem operum.

b piunt: & uiãm gressuum tuo/ a ¶Male laudando.

c rum dissipant.Stat ad iudican/ f

dum dominus, & stat ad iudi/ ¶Tandem. ¶Aeternum.

candos populos.Dominus ad h a ¶Prophetis & patriarchis. vnde:Quando sedent cum senatoribus terræ.

iudicium ueniet cum senibus a ¶Apostolis.De quibus:Constitues eos prin.s.o.t.

populi sui & principibus eius. a ¶O Pharisæi & scribæ. b ¶Violenter exigendo decimas,& huiusmodi.

d Vos enim depasti estis uineam i

e a ¶Domum Israel. b ¶Sensu vel spiritu,qui soluere si poterat nec se defendere. ¶Innocentia.

meam, & rapina pauperis in a ¶Est. b ¶Quasi:Ideo damnabit vos in iudicio. Nunq̃ o principes. c ¶Vel afflictis alia littera.

f domo uestra. Quare atteritis k a ¶Orphanorum, viduarum.

populum meum, & facies pau l a ¶Fame attenuata.vnde:Demolientur enim facies suas &c. b ¶Quem timere debetis.

perum † commolitis, dicit do/ m

minus exercituum: Et dixit do a ¶In superbiam.

minus deus: Pro eo quod ele/ n a ¶Minores ciuitates, vici,oppida,quæ in libro Iesu filij Naue nominantur. b ¶De vitio in vitium.

uatæ sunt filię Sion, & ambu o a ¶In quo notatur superbia. b ¶Signis lasciuię

lauerunt collo extento & †nu p a ¶Ludendo.

tibus oculorum ibant,& plau q a ¶Vt etiam incessu videntes allicerent.

debant,& ambulabant,†pedi r

bus suis & cõpõsito gradu in/ a ¶Ornate,rapina pauperum.

cedebant: Decaluabit domi/ t a ¶Vt pro ornatu sit ignominia.

nus uerticem filiarum Sion,& v a ¶Quo peccata deteguntur.

dominus † crinem earum nu/ a ¶Romanis irruentibus.

dabit. In die illa auferet domi/ x y

nus ornamentum calceamen/ a ¶Lunulæ ecclesiæ ornamenta,quæ a sole iustitiæ illuminantur. b ¶Ornamentum colli vsq; ad pectus dependens,in quo intelligentia mentis

torũ, & lunulas, & torques, & z a

a ¶Quælibet ornamenta. b ¶Brachiorum.s. ns opera.Ita accepit Rebecca in sponsalibus. b c ¶Capitis in quo est omnis sensus. c

monilia,& armillas,& mitras, d

a ¶Annulos. Quibus signamur ad militiam Christi, quem pater signauit, vnde: Tu signaculum similitudinis. Filius quoq; prodigus cum stola annulum recepit, & calceamenta. b ¶Gemmas in fronte. Quibus ora nostra decorantur & caput. De quo: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbā Aaron, &c. c ¶Linte. lero. vt latis in domino pfruamur delicijs. Vnde: Torrente voluptatis tuæ potabit eos. d ¶Vit. Quæ animū huc illucq; fluentē constringunt. e ¶Theristra. vestis muliebris tenuissima, & visui peruia, æstati idonea, & inde nominat: † theria enim æstas dicit. f ¶Fascia. Qua castigant vbera, ne exuberent. Despondi enim vos &c. Et alibi: In Aegypto mā mę tuæ confractę sunt. g ¶Et mœre. Quicunq; locū suum diabolo dederit, & cor suum omni custodia nō seruauerit, lugebūt portę eius, & absente spōso semp in luctu erit, & corruens in puluere sedebit. h ¶Lugebunt portæ. Metonomicos, iudices, reges, principes qui solebant sedere in porta. vnde: Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta.

Ezech.28.c. Luc.15.c. Psal.132.a. † Theros 2.Cor.11.a. Ezech.23.a. Psal.68.c.

GLOS. ORDI.

THapprehen. Cap. IIII. sep. Cū Nabuchodonosor Sedeciā regem, & principes Iudæorum, & tribū Iudæ, & Beniamin captiuauit (aliq; enim. x. iam abductæ erāt vltra mōtes Mœdorū & Persarū, nec postea reuersę sunt) potuit fieri, vt multō plures mulieres remanserint, & septem vnum apprehēderint, dicentes: Panē & vestimentū habemus, ne sine semine moriamur, & hoc maledictum legis incurramus. s. Maledicta sterilis, quæ nō dimiserit semen, sup terram: auser opprobrium sterilitatis a nobis. Inuocet nomē tuum super nos, vt vir dicaris noster. Septenarius & denarius numerus, ppter sabbathū & decalogū Iudæis familiaris est. Tamen iuxta ambiguitatē Hebrēi sermonis quo verbū sabba nunc septē, nūc plures, nūc iuramentū interpretat, hoc loco plures possumus intelligere. Septem mu-

† ruptura, & pro crinū dispositione æquali caluitium.

F

¶lieres

Babylonicę. v ¶Pulcherrimi. Hīc consequenter describitur earum pœna ex morte virorum. Et primò circa hoc ostenditur propositum, secundò infertur quoddam corelarium, ibi: Et apprehendent. Circa primum dicitur: Pulcherrimi quoq; uiri tui. id est iuuenes cum quibus mulieres impudicæ deliciabant.

G

x ¶Glo. ca. s. per Chaldęos. y ¶Et for. tui i prę. nō potētes se defendere. z ¶Et mœ. at. lu. por. e. s. Ierusalē & aliarū ciuitatū. Quæ dicūtur lugere metaphoricè, ppter populi destructionē, sicut pratū ridere dicitur, quādo floret. a ¶Et deso. i ter. sede. Quia muri p Chaldæos fuerant ad terrā deiecti.

* p ¶Et erit pro sua. odo. s. fame p̄cedētis. r ¶Fœ. s. infamiæ. s ¶Et p zo. fu. Nā omnia q̄ videbant in eis bona, ppter infamiā sequentē, ficta fuisse iudicant & falsa. v ¶Pulc. ui. tui in gla. cad. s. linguę: nā propter adulteriū vxorum suarum vituperantur.

¶In ca. iij. vbi dicitur in postil. Et p pheram. i. prophetas falsos.

ADDITIO. Hoc qđ dicit hīc: Et ppheta scd'm glo. intelligitur de vero prophe ta, put planè litera sonat, quia exponit scd'm illud qđ dicit in psal. Iā nō est p pheta, & nos nō cognoscet amplius: vñ scd'm hoc, hęc ppheta q̄ incipit ab illo loco: Ecce enim dñator do. nō pertinet ad statum Babylonicæ captiuitatis, in qua multi fuerūt pphetæ, vt Iere. Ezechiel, Daniel, & huiusmodi: vñ aspiciēti bñ singula quæ de hac materia continētur in hoc ca, magis vident ptinere ad statū huius captiuitatis, in qua nullū robur habēt seu valetudinē, nec ppheta, nec ariolū, & sic de singulis hīc contētis. Quę in gl., ppriè applicant huic statui eorū hodierno, & specialiter cū redit causa huiusmodi pœnarū, cū dicit: Ruit Ierusalē, & cōcidit Iudas, quia lingua eorū, & adinuētiones eorū contra deū, ppriè videt cōpetere Iudæis modernis, q quotidie in suis expositionib⁹ & scripturis conant adinuenire aliqua falsa cōtra Christū. Similiter qđ sequit: Peccatū suū quasi Sodoma prædicauerūt, nō nisi eis, ppriè cōpetit, q̄ publicè approbāt quātū i eis est occisionē Christi, nō abscondētes aliqd de malitia ibidē ppetrata. Vnde expleta miseria eorū, tā in sexu virili, quā i fœmineo statu, ppheta de felicitate eorū, q̄ saluati sunt de Israel abiectis, nō credētibus, & hoc cū dicit in ca. sequē. s. iiij. In die illa erit germē domini in magnificentia & gloria &c. & exponatur prout in postilla.

REPLICA. n. c. iij. postil. et Bur. differūt i applicatiōe: qa postil. applicat ad captiuitatē Babylonicā, sīlr & sanctus Tho. Bur. autē applicat ad captiuitatē Iudęorū hodiernā. Sed cū postillator exponit primā partē hui⁹ ca. Qđ de⁹ auferet à Ierusalē fortē validū &, ppheta. s. falsum, i quo cōfidere solebāt: & fuerūt decepti. Bur. di. scd'm gl. ītelligi debere de ỹo, ppheta. Et ex hoc arguit, q̄ hoc ca. i captiuitate Babylonica locū nō habuit, in q̄ quā plures sctī, pphetę fuerūt. s. Iere. Baruch, Ezechiel, Daniel, &c. Soluat hoc argumētū Thomista, q̄ exponit de captiuitate Babylonica, & cū hoc de, ppheta de īstinctu diuino. Postil. autē expōit de, ppheta falso: iō argumētū ē cōtra eū, ni si quātū est de gl. p Bur. allegata, quā & Bur. & postil. non reputant autēticā.

NIC. DE LYRA. Cap. IIII.

ETapprehē. Hīc ex dictis concludit corelarium. Circa quod sciendū, q̄ in Hebręo non incipit hīc caput. Sed litera ista: Et apprehēdent &c. immediatè cōiungit cum p̄cedēti absq; alio spatio vacuo intermedio, quod est signum alterius sentētiæ seu capitis apud Hebręos: iō ⇝est conclusio

Moraliter. b ¶Et app. Aliquādo cōtingit, q̄ meretrices ad Christū deuotissime reuertunt, sicut patet de Maria Magdalena

Moraliter

&& de Maria

a ¶Annulos. Quibus signamur ad militiam Christi, quem pater signauit, vnde: Tu signaculum similitudinis. Filius quoq; prodigus cum stola annulum recepit, & calceamenta. b ¶Gemmas in fronte. Quibus ora nostra decorantur & caput. De quo: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbā Aaron, &c. c ¶Linte. lero. vt latis in domino pfruamur delicijs. Vnde: Torrente voluptatis tuæ potabit eos. d ¶Vit. Quæ animū huc illucq; fluentē constringunt. e ¶Theristra. vestis muliebris tenuissima, & visui peruia, æstati idonea, & inde nominat: † theria enim æstas dicit. f ¶Fascia. Qua castigant vbera, ne exuberent. Despondi enim vos &c. Et alibi: In Aegypto mā mę tuæ confractę sunt. g ¶Et mœre. Quicunq; locū suum diabolo dederit, & cor suum omni custodia nō seruauerit, lugebūt portę eius, & absente spōso semp in luctu erit, & corruens in puluere sedebit. h ¶Lugebunt portæ. Metonomicos, iudices, reges, principes qui solebant sedere in porta. vnde: Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta.

a ¶Et discrimina. id est pectines. b ¶Et periscelides. quæ sunt ornamenta brachiorum, vel proprie manuū. c ¶Et murenulas. quæ fiebant in finibus vestimentorū contextæ ex diuersis coloribus: ideo vocabantur murenulæ. d ¶Et olfactoriola. id est vasa parua argentea vel aurea, vbi reponebant redolentia ad magis homines prouocandum. e ¶Et inaures. id est ornamenta aurium. f ¶Et annulos. id est ornamenta digitorum. g ¶Et gemmas in fronte pendentes. habebant enim serta, in quibus erant gemmæ positæ pendentes in fronte. h ¶Et mutatoria. id est diuersa vestium paria. i ¶Et pallio. id est exteriora vestimenta. k ¶Et linteamina. id est interiora iuxta carnem. l ¶Et acus & specula. instrumenta sunt cum quibus mulieres aptabant ornamenta corporibus suis. m ¶Et sindones. id est subtilia velamina, quibus operiuntur humeri in terra illa. ¶Et uittas. id est pepla. o ¶Et theristra. Est autem theristrum vestis linea, qua vtuntur mulieres in æstate: & dicitur à tero teris, quia teruntur, vt ibi fiant rugæ multæ, & tenues ad curiositatem. p ¶Et erit. mulieribus prædictis. q ¶Pro suaui odo. se. ex infirmitate & miseria. Et quia multæ fuerunt incarceratæ in locis fœtidis. r ¶Et pro zona fu. quo ligabantur, vt captiuæ. s ¶Et pro crispanti cri. cal. quia trahebantur per capillos, ex infirmitatibus & miserijs fluebant capilli de capitibus suis. t ¶Et pro fascia pectorali cilicium. Est autem fascia pectoralis vitta tenuis, & delicata, cū qua stringuntur māmillæ, ne ex sua grositie turpitudinē ingerāt. Omnia enī ista iflicta sunt mulierib⁹ tēpore captiuitatis Babylonicæ

* ¶Crinium, quæ & scrinones dicuntur. ¶In quibus discretio notatur. b ¶Talorum, similes armillis. vndes: Pes non offendit. Et, Eruerunt pedes meos a lapsu.

a ¶Colli, quæ & auri & argenti texuntur virgulis. s. sensu & sermone. b ¶In quibus muscum portabant alia odoramenta, vt simus bonus odor Christi. c ¶Ab auribus.

¶Ne audiamus iudicium sanguinis. sed qui habet aures audiendi audiat.

a ¶De quibus: Ibunt de virtute in virtutem. b ¶Quibus humeri. & in quibus opus & pedora, in quibus sensus proteguntur.

a ¶Quibus præceptorum omnium regula stringitur. b ¶Videmus enim quasi per speculum &c.

a ¶Subtilia velamina. b ¶Quibus operiuntur humeri. ¶Quibus regimur contra ardorem vitiorum. ¶Tibi.

a ¶Virtutum. ¶Putruerunt & corruptæ sunt cica. &c. b ¶Vitiorum & peccatorū. c ¶Aurea. ¶Veritatis. ¶State accincti lumbos vestros in virtute.

a ¶Peccatorum quo quisq; constringitur. ¶Mendacij. b ¶Torto & reflexo. ¶Pro virtute vitium. c ¶Capitis deturpatio.

a ¶Quę eum locum tenet in fœminis quem rationale in epileopis. ¶Pro castitate austa.

a ¶Pœnitentiæ luctus. b ¶Iuuenes. ¶Iustitia iusti non liberabit eum.

¶Romanorum. ¶Stellatores.

a ¶Quod oculis cernimus. ¶Vrbs funditus euersa est, vel plebs omnino deiecta.

a ¶Christum solum qui sine peccato. b ¶Cum incursabitur altitudo virorum.

lieres:Septē dona spiritussancti.Spiritus sapientię & intellectus,
A spiritus cōsilij & fortitudinis,spiritus scientiæ & pietatis,& reple
Infrà.11.a. bit eū spiritus timoris domini. Quæ mulieres dicunt, qa nemo
generat deo,nisi per spiritum.Et pluraliter,qa plura sunt dona,
Allegoricè cū spirit⁹ vnus. ¶Allego. Septē dona spiritussancti septē mulie-
res sunt, vñ:Regescet sup eū spiritus do
mini,spūs sapię,&c.vir aūt Christ⁹ dicit.
Zach. 6. c. vnde Zacharias: Ecce vir oriēs est nomē
ei⁹.In die illa,i. dominicę incarnationis
apprehēdēt septē dōa spūssancti virū vnū
scilicet Christū,qa nullū aliū inuenerūt,
Ioh.1.c. in quo regescerēt,vñ: Sup quē videris
spiritū descēdētē & manētē, &c.Hi sunt
Zacha.3.d. septē oculi de qb⁹ Zacharias: Sup lapi-
dē vnū sunt septē oculi,& in vno aureo
candelabro lucernæ septē,suffusoria sep-
tem.Nec tunc primū spūs eū repleuit,
quando super eum baptizatū in eolum
Moraliter ba apparuit,sed i tpe cōceptiōis. ¶Mo
rali.Apprehēdēt,vt firmiter teneant,&
nō dimittāt.Oēs viros trāseūt, vsq; ad
Eccle.7.c. Christū nullū apphēdūt.Nō est em hō q
nō peccet.In hominib⁹ alijs hospitiū ha
ber spūs tribulatiōis,nō māsionē qetis.
Fuit em i pphetis,& in alijs iustis:sed qa
hoies,& iō pctōres,in eis fuit,sed nō mā
Ioh.1.c. sit.vñ de solo Christo:Sup quē videris
spm descendētē & manentē,hic est q ba-
Apo.1.a. ptizat. ¶Aug⁹.Septē mulieres,septē ec
†gloria. clesię sunt:quib⁹ scribit Ioh.in Apocaly
psi:p quas oēs designātur.In septē enim
vniuersitas designat.Hę apprehenderūt
Christū p fidē post ascēsionē,p apostolo
rū pdicationē.a ¶Panē no.Panis no-
ster Christus est,virga de radice Iesse,&
flos, mlierū panis pē est, sicut & Christi,
Ioh.4.c. qui ait:Me⁹ cib⁹ est, vt faciā volūtatem
B patris mei.Panē no.co.Corp⁹ Christi.
b ¶Vesti.no.ope.ornamētis virtutū.
c ¶Inuoce.no.t.su.nos. A Christo
dicamur Christiani. d ¶Aufer opp.
† Quando no.qd⁹ patimur à Iudęis tāq; sine deo,si
Ephe.2.d. ne lege. vñ:Iā nō estis hospites,& aduę
næ,&c.Pa.no.co. &c. Quod est spiri-
tūssanctū, cū patre & filio æqualiter pos-
sidere oīa,& nihilo indigere. Inuocetur
nomen tuū sup nos: hoc est à te dicātur
Christiani,qui nostra habitatiōe cupiūt
perfrui:Aufer opprobriū nostrū,ne am
plius fœtore vitiorū expulsi,à cordibus
hominum sępe cogamur mutare hospitium. ¶Aufer. Quia
consurgent contra sapientiam falsę doctrinę,& contra cęteras
mulieres.i.virtutes.Vnicuiq; suum insurgit contrarium, cùm
nomen earum falsę virtutes subripiunt. c ¶In spiritu iudicij
&c.Scilicet tribulationis & passionis,quibus purgantur electi.
Eccl.27.a. vnde:Vasa figuli probat fornax. Vnde Iohannes: Ego baptizo
Ioh.1.c. vos in aqua,ipse in spiritusancto & igne.Hō enim aquā tm̄ tri-
buit, deus spiritūsanctum,qui sordes abluit & pctā sanguinis.
¶Spiritu ardo. qui datur in baptismo,vbi discretio. Extunc
enim apparet,quibus pœna sit prędestinata, quibus corona.

☞Nubem

Nicolaus de Lyra.

☞est conclusio sequens ex prædictis. Ex hoc enim quòd dictū
est, quòd viri interficerentur in prælio,sequitur quòd multæ re
manerent mulieres sine viris:quia mulieres non sic interficiun-
tur in prælijs.Et hoc est qd⁹ dicitur:Et apprehendent septem
mulieres uirum unum.quærentes eum habere sponsum.Et
quia ad sponsum pertinet prouidere vxoribus & filijs de necessa
rijs,quod est difficile pro tot vxoribus:& sic vnus vir renueret
coniungi tot vxoribus, ideo hoc remouetur,cùm subditur:
a ¶Panem nostrum comedemus &c.i. prouidebimus no-
bis & filijs de victu & vestitu. b ¶Tantūmodo inuo.no.tu-
su.nos.s.q; simus vxores tuæ. c ¶Aufer opprobrium no.
s.sterilitatis,& nihil plus petimus à te. d ¶In die illa.Hīc in-
cipit caput in Hebræo:quia ibi præmittitur spatium vacuum.
Superius enim descripta est punitio malorum, & hīc conse-
quenter

a ¶Non indigemus pane nro vel veste. ¶No
ster cibus est panis qui de cælo descendit sermo
dei mulierum panis est pater.

a dicentes: Panem nostrum come/ a
a ¶Sermone dei quo ornantur singulæ harum mu
lierum.

b demus,& uestimentis nostris ope b
a ¶Vt omnes dicamur nomine tuo,id est omnes
vocemur Iesus, vt omnia in omnibus nomen
tuum fiat.

c riemur:tantūmodo inuocetur no c
a ¶Vt imperfectio legis in euangelio compleatur.
¶Iesus.

d mēn tuum super nos:aufer oppro d
a ¶Captiuitatis.

brium nostrum. In die illa erit
a ¶Aperiatur terra & germinet sal. ¶Filius.
¶Reliquiæ Israel sal.ñ. b ¶In hoc q deus.
Domine dominus noster,quam admirabile
est nomen tuum in vniuersa terra.

germēn domini in magnificentia e f
a ¶Filius Mariæ. ¶De fructu ventris tui ponam
super te. b ¶In eo q homo.&c. ¶Super omnes
angelos & homines

& gloria,& frūctus terræ sublimis, g
a ¶Ab eo. b ¶Qui crediderunt in eum,alijs
tristitia vt scribis & Pharisæis. c ¶Ab eo.

& † exultatio his qui salūati fue/ h
a ¶Hoc scilicet. b ¶Non omnes,sed reliquiæ.

rint de Israēl. Et erit:omnis qui re/ i
a ¶A non credentibus abiectus. b ¶Ecclesia,quæ
deum contemplatur,& pacis visione perfruitur.

lictus fuerit in Sion,& residuus in
a ¶A Christo Christianus.

Ierusalem, sanctus uocabitur,o/ k
a ¶Scilicet apostoli & alij fideles de quibus:Ni
si dominus exercituum reli.no.se.qua. So.fu.
b ¶Prædestinatus. c ¶In libro vitæ. ¶Gaude
te quia nomina vestra scripta sunt in cę.

mnis q scriptus est † in uita in Ieru/
a ¶Quod erit. b ¶Cælesti. b ¶Quia affirmati
uum.Q.Vere abluet in baptismo. c ¶Victorū.

salēm. † Si abluerit dns sordem fi/ l m
a ¶Animarum. b ¶Ecclesiæ. c ¶Propheratū
quem fuderunt ipsi & patres eorum:Et illum
de quo dixerunt:Sanguis eius super nos & sup
filios nostros.

liārum Sion, & sanguīnē Ierusa/
a ¶Per pœnitentiā.Vnde:Lauamini,mundi estote.

lē lauerit de medio eius, in spiritu n

C dictum est suprà,modus Isaiæ est cum alijs, qui tractat simul de-
scribere mysterium Christi qd⁹ intēdit principaliter. Et Hebræi
residuum huius capitis referunt ad tēpus Messiæ. Vnde qd⁹ di-
citur hīc:In die illa erit germen domini &c.In translatione
Chaldaica q apud Hebrēos dicit Thar-
gum,& est autentica.apud Hebrēos dici
tur:In tēpore illo erit Messias dñi &c.&
ideo expositores Latini hoc exponentes
de ꝓsperitate redeūtiū de captiuitate Ba
bylonica magis Iudaizāt,quātū ad hoc,
quàm Hebræi.Igitur secundum hāc sen-
Diuisio tentiam hęc litera in duas partes diuidi-
tur,quia primò ponitur dicta consola-
tio bonorum,quantùm ad eorum exal
tationem,secundò quantùm ad diuinā
protectionē,ibi:Et creauit.Circa primū
dicitur:In die illa.id est tēpore gratię,
quę dicitur dies propter claritatem noti
tię,ad Rom.xiij.d.Nox præcessit,dies au
tem appropinquauit. e ¶Germē do
mini.Id est Christus,qui dicit germē do
mini,quia nō fuit conceptus virili semi
ne,sed virtute spiritussancti. f ¶In ma
gnificentia & gloria. in miraculorū
operatione,in sua resurrectione,& ascē
sione.g ¶Et fructus terræ sublimis.
Id est virginis,de qua dicitur infrà. xlv.
b.Aperiatur terra,& germinet saluato-
rem. h ¶Et exultatio his qui salua
ti fuerint de Israel.Id est apostolis,&
alijs fidelib⁹,qui post Christi resurrectio
nē viso domino gauisi fuerūt,Ioh.xx. c.
Et in die pentecostes recepto spiritusan
cto,Act.ij.a. i ¶Omnis qui relic-
tus fuerit in Sion &c.Id est in eccle-
sia,vt dictum est suprà.ij.ca.Sed hoc est
D intelligendum de illis qui in ecclesia sūt
†inter vi. numero,& merito, & ideo sequitur:
uentes. k ¶Omnis qui scriptus est in uita.
Id est in libro vitę,propter quod Ra.Sa.
sic glossat,omnis scriptus.s. seculi ventu
ri. l ¶Si abluerit domin⁹ Hīc accipi-
tur si,pro quia. m ¶Sordem filiarū
Sion.Id est ecclesiam spiritu iudicij: qa
Christ⁹ per viā iustitię ꝓ nobis satisfecit.
☞Et spiritu

* & de Maria AEgyptiaca & alijs pluri
Moraliter bus ,& de talibus potest exponi quod
dicitur: Et apprehendent septem mulieres virum . secundum
quod dicit beatus Gregorius homilia .xxv. quia septem die-
bus omne tempus comprehenditur , rectè septenario numero
vniuersitas figuratur . Gregorius . Per septem mulieres , vni-
uersitas meretricum ad Christum reuertentium designatur:
ideo dicitur,quòd apprehendent virum vnum,id est Christum.
De quo dicitur.ñ.Corinth.xj . a . Despondi vos vni viro virgi-
nem castam exhibere Christo . Licet enim virginitas,quantùm
ad id quod est corporis,recuperari non possit,tamen quantùm
ad id quod est ex parte mentis , potest reparari , dicentes:
a ¶Panem nostrum comedemus,& uestimentis nostris
operiemur.id est nolumus amplius otiosè viuere , sed de labo-
ribus nostris . b ¶Tantummodo inuocetur nomen tu-
um super nos . Id est nobis sufficit tibi per pœnitentiam re-
conciliari . Et quoniam plurimæ tales Christo reconciliatæ ,fe-
cerunt fructum bonorum operum multiplicem ex dono gra-
tiæ diuinæ,ideo subditur: d ¶In die illa erit germen do-
mini in magni . &c. & exultatio his qui saluati fuerint.
Id est sanctis,qui gaudent cum angelis de bonis operibus pœ-
nitentium,Luc.xv.b. Gaudium erit angelis dei, super vno pec-
catore pœnitentiam agente . Et quia tales pœnitentes cum ci-
uibus cælestibus ascribuntur,Sequitur: k ¶Sanctus uoca-
bitur omnis qui scriptus est in uita in Ierusalem . Et
quoniam nihil coinquinatum in Ierusalem supernam admit-
titur, Sequitur: l ¶Si abluerit dominus sordem filia-
rum Sion,& sanguinē Ierusalem lauerit de me . Silicet in-
feriorū.Et subditur modus ablutionis cùm dicitur: n ¶In spū.

* iudicij

☞ a ¶Nubē.i.obumbrationē spīritus in ꝓsperis ne eleuentur, sicut filīs Israel nubes in die erat,ignis in nocte. b ¶Et fu. &c. vnde:Domus inplera est fumo.Et alibi: Qui tangit montes, & fumigāt. c ¶Super omnē enim.Plurimi Iudæorū:& hæc & quibus sunt sociata de Babylonica captiuitate, & de reditu in Ierusalem sub Zorobabel, & Esdra,& Nehemia intelligunt. Super omnē enim &c.Hunc locum Iudei ad Antichristū referunt, quē ꝑ turbinē,& tēpestatē significari cōnciūt, sedꝫ virtute diuina ab eo defendi confidunt.Nos autem ad primum Christi aduentum.

Exo.13.d. Isa.6.d. Psal.103.b.

Nicolaus de Lyra.

†vbicunq; in eo congregatiōes fiunt.

a ¶Et spīritu ardo. Quia hoc fecit ex maximo feruore charitatis. c ¶Et creauit.Hīc cōsequēter ponit cōsolatio bonorū,quātū ad diuinā ꝓtectionē.Circa qd' sciendū,qꝫ in exitu de AEgypto dñs ꝓtexit filios Israel ꝑ colūnā ignis & nubis,Exo.xiij.c.Tol lensqꝫ angel' dñi q precedebat castra filiorū Israel,abiit post eos,& cū eo pariter colūna nubis.Sequtur:Et erat nubes tenebrosa,& illuminans nocte, itaqꝫ ad se inuicē toto noctis tēpore accedere nō valerēt.Fuit etiā postea colūna nubis in ꝓtectionē contra ęstū solis de die,& colūna ignis contra tenebras de nocte:& hoc fuit in figura gratię spiritussancti dādę Christi discipulis in signo visibili,Act.ij.q̄ ꝓtegit ardorem cōtra cōcupiscētiā,& illuminat contra tenebras ignorātię:quę tātō melior est illa colūna ignis,& nubis, quātō veritas est melior vmbra:Et ad literam:signū illud gratię apīs datę habuit speciē ignis lucētis,nō cōburentis. Potest etiā ꝓbabiliter dici,qꝫ apparuit ibi nebula lucida in signum diuinę prēsentię specialis ꝑ gratiā,sicut in dedicatiōe tēpli Salomōis.iij.Reg.viij.& in erectione tabernaculi,Exod.xl.de quo potest exponi qd' dicit Act.ij.a. Et impleuit totā domum vbi erāt sedētes,secundū hoc igit' dicit:Et crea.do.i.creabit,loquēdo de futuro ꝑ modū ꝑteriti propter certitudinē ꝓphetię. d ¶Super om.Io mō.Sīō. i.ecclesię militātis q̄ Sīō dicit',vt ostensum est suprà ca.ij.& qa ad literā in mōte Sion fuit missus spīritussanctus in signo visibili super apostolos in die pētecostes,vt dicit Hiero.in epistola ad Paulinū de omnib' sacrę scripturę libris. e ¶Et ubi inest.& ꝑ.i.vbi iuocat' est fidelib',qa est loc' orātiōis. f ¶Nu. ꝑ diē & fu.i.gratiā spīritussancti mō prędicto protegentem. g ¶Su.om.enim.glo.colūnę ignis & nubis datę filīs Israel. h ¶Pro.s.spīritussancti,qa excedit eam vt veritas vmbram. i ¶Et taber.est.s.spīritussancti. k ¶In umbra.cōtra cōcupiscētię ęstū. l ¶Et in secu.&c.superbię. m ¶Et à pluuia. carnalis lasciuię. Vel à turbine ꝓsecutiōis quā nō timebāt spīritusancto roborati. Et à pluuia.ꝓsperitatis tēporalis,ne ꝑ eam mollificet hō ad vitia.Ra.Sa.dicit hīc,qꝫ ꝑ turbinē,& ignem & hmōi intelligunt gehennę pœnę,inducēs ad hoc istud Psal.x.b. Pluet sup pctōres laqos ignis,sulphur & spirit' procellarū, &c.& quātū ad hoc cōuenit mecū:qa grā spīritussancti ꝓtegit ab illa pœna,& maximē gratia consūmata,quę est ipsa gloria.

†Lere.2.d. †plātis vitis optimę,

Moraliter *iudicij.i.perfectę cōtritionis & satisfactiōis. b ¶Et spīri. ar.i.feruētis amoris,Luc.vij.g.Remittunt ei pcā multa,qm dilexit multū. c ¶Et crea.Post pœnitētiā cōuersionē, hīc ponit ꝓphera bonorū cōsolationē,dicēs:Et creauit do.&c. i. ecclesię militātis. c ¶Vbi inuo.est.nomen eius ꝑ officium solēne. f ¶Nu.ꝑ diē.i.eucharistię sacramētū.quod dicit nubes refrigerās cōcupiscētię ęstū,& ignis flāmās ꝓpter charitatis incēdium:iō dicit amoris sacramētū. Dicit etiā sum' s.incēsorū, qa celebrāt cū orātiōib' sctōrū, Apoc.viij.a. Et ascēdit sum' incēsorū de orationibus sctōrū. g ¶Su.om.glo.i.sup locū ad dei gloriā cōseratū,cuiusmōi est ecclesia materialis. h ¶Pro.i. Christ' in sacramēto qꝫ ꝓtegit à dęmōe. i ¶Et ta.est in um.dici ab æstu. Scilicet

a ¶Leuiora. b ¶Grauiora. ¶Feruentis charitatis, qua sanguinem fudit. c ¶Vetera tollerunt in Christo est noua creatura.

iudicij & spiritu ardoris. Et creabit a b
a ¶Ecclesiæ quæ mons in contemplatione. c d
dominus super omnem locū mōs
a ¶A fidelibus filijs Israel. b ¶Nubes aderat in die,ignis in nocte.
tis Sion,& †ubi inuocatus est,nūbēs e f
a ¶Per diem sol non vrebat,nec luna per noctem.
b ¶Compunctionis vnde lachrymæ. c ¶Ad illuminationem,ne viam perdant.
per diem,& fumum & splēndorem b
a ¶Deus noster igni cōsumens est. b ¶Aduersitate, ne frangantur.
ignis flammantis in nocte. Super g
¶Ecclesiæ. ¶Christi.
omnem enim gloriam protectio.Et h i
¶Ecclesiā. ¶Sub protectione dei. ¶Erit.
tabernaculum in umbraculum diei k
a ¶Persecutionis. b ¶Deus meus adiutor &c. c ¶Protegar in velamento alarum tuarum.
ab ęstū,& in†securitatem & abscōnsionem l m
a ¶Imperu persecutorū. b ¶Minori persecutione

Cap. V.

d CAntabo * dilecto a ¶Populo Iudæorum, vel deo patri. n o
a ¶Carmen lugubre.
meo cāticum †pa b p
a ¶Filij patrui. ¶Christi ex eadem gente qua ego generati ,quod cāticum ipse compeuit vineæ suæ.
b ¶Vinea domini sabaoth domus Israel est.
trū electis mei uineæ suæ. Vinea facta q r
a ¶Hic est filius meus dilectus. b ¶In potentia,in robore. c ¶Vnxit te deus oleo lętitiæ præ con. s
est dilecto meo in † cornu filio olei t v
a ¶Custodia angelorum. b ¶Idola lapidea, & omnia diuinā cultū impedientia. c ¶Abiecit.
Et sepiuit eā, & lapides elegit ex ea, x y
¶Lege instruendo. b ¶Ex omnibus gentibus. ¶Non ex quolibet germine vel genere.
e †& plantauit †uineā electā .Et ędifi z a

Scilicet cupiditatis. l ¶Et in securitatem & absconsionē a ꝑ à turbine.tribulatiōis per virtutem patiētię. m ¶Et à pluuia.Scilicet carnalis concupiscentię,per virtutem continentię.

GLO S. ORDI. Cap.V.

CAntabo &c. Canticū aliqñ in lętitia, aliqñ in tristitia, vt hoc.s. quòd ille cōposuit q videṡ ciuitatē fleuit,dicēs:Quia si cognouisses,& tu &c. Luc.19.a

c ¶Vineā el.Alia editio,vineam Soreth,q d'est gen' vitis optimę, & vberrimę ꝑpetuis fructib'.Cūcta q̄ devinea

NIC.DELYR. ☞ dicunt Cap.V.

CAnt.Posteā,ꝓpheta describit punitionē regni ꝑ verbū narratiuū, hīc cōsequēter hoc idē facit ꝑ exēplū parabolicū.Et diuidit in duas ꝑtes: quia primò ponit ꝓpabola, secūdò arguitur multiplex populi culpa.ibi:Vę q cōiūgi.Prima in duas,qa primò sub ꝓpabola vineę describit ingratitudo populi. & secūdò rectitudo diuini iudicij, ibi: Et nūc ostēdā.Circa primū,sciendū,qꝫ parabola ista est de vinea cum magno sumptu,& diligentia exculta,q̄ tñ fructū nō fecit,& sic à dño vineę contēpta fuit,& derelicta:& ꝑ hāc vineā intelligit' popul' Israel,vt habet infrà,eo.ca. Vinea dñi

Diuisio

Vinea autē domini exercituū domus Israel est,quā vineā deus excoluit suis bñficijs,& tñ ad idololatriam declinauit,& sic eā cōtēpsit subtrahēdo suum anxiliū,& ꝑ cōsequēs tradidit in manibus aduersariorū.Dicit igit': n ¶Cā. i.altè ꝓnuntiabo. o ¶Dilec.meo.i. ꝓ dilecto meo,in ꝓsona ei' loquēs, sicut apparebit infrà.& iste dilect' intelligit de',q sic vocat' in libro Canticorū quasi ꝑ totū. p ¶Cāti. pa. mei uisuæ.i.qd' cāuit de vinea sua.In scriptura aliqñ accipiūt' pabolę seu similitudines ex rebus gestis,& iō dicūt aliq & satis probabiliter,qꝫ quidā patruelis Isaię.i.filius patrui sui habuerat vineā cū magno sumptu & labore excultā & acqsitā,& tñ fuit sterilis: ꝓpter qd' de ipsa sicut de re insolita fecit dictamen

†amici

H

qd' vocat' hīc cāticū:& qa Isaias similiter locut' est hīc de populo Israel sub noīe vineę.Iō subdit: q ¶Vin.fa.est di.m.i.deo q dicit' dilect' rōne dicta. r ¶In cor.i.in loco excelso & eminēti,qa Ierusalē metropolis in Iudęa erat in alto loco respectu terrę adiacētis,saltē quātū ad illā ꝑtē in qua erat tēplū & dom' regia in mōte Sīō. v ¶Fi.olei.i.in loco pleno oliuis,ex quorū fructu exprimit' oleū. Vñ & iuxta Ierusalē est mons Oliueti sic nominat' à fertilitate olei:& tali mō loquēdi dicit' aliquis filius mortis,qa plen' est scelere,ꝑ quo dign' est morte. x ¶Et sepiea.mādatis legis & sua & angelica ꝓtectiōe. y ¶Et la.Chananęos cultores lapidū de terra illa ejciēdo,vt habet' libro Iosue. z ¶Et planta.uineam electā,i.populum Israel,quem ad cultum suum prę cęteris populis elegit,& in terra ꝓmissionis plantauit. a ¶Et ædificauit turrim.i.templū ad modum turris ☞factū,sicut dictū

Moraliter

Moraliter. n ¶Cāta.hīc arguit' ecclesię malitia sub vineę parabola,cū dicit':Cāto.di.i.ꝑ Christo q dilect' in canticis noīat. ꝑ ¶Cāta.s.lugubre de ecclesię sterilitate. q ¶Pa.mei.i.Christi,q est naturalis fili' dei ꝑris. r ¶Vi.suæ.i.de vinea sua, quę est ecclesia.Et subdit cātici forma cùm dicit': s ¶Vi.fa.est di. meo.i.Christo. t ¶In cor.fi.olei.i.in charitate & pietate potēti,sicut dicitur Act.iij.f.Multitudinis credentiū erat cor vnū, & anima vna. x ¶Et se.eā.Custodita angelica, vñ ecclesia primitiua añ subuersionē Iudęę ꝑ Romanos angelico monitu trāsijt in regnū Agrippę,& ibi fuit saluata. y ¶Et la.e.ex ea.i.malos amouit,scilicet Ananiā & Saphirā,vt habet' Act.v.& alios similes. a ¶Et ædifi.tur.in me.eius.i. euangelīū, & doctrinam apostolorum , quę sunt turris contra insultus hęreticorum.

*Et torcular

dicũtur: ad ſtatũ animè referunt, q̃ à deo plãtata nõ attulit vuas
A ſed labruſcas: & tradita eſt beſtijs cõculcanda, nec imbrẽ doctri-
nę ſuſcepit, q̃ dona p̃terita contempſit. a ¶ Labruſ. Hebraicè
beuſsim באשים b ¶ Nũc ergo hab. &c. Similiter Nathã Da
1.Reg.12.a. uid interrogat, vt d eſe tãquã de alio ſententiã proferat. vñ: Ma-
Matt.21.d. los malè pdet, & vineã ſuam locabit alijs
agricolis. Agricolę apoſtoli ſũt. c ¶ An
quod expecta. &c. Hoc ſecundũ quoſ-
dã ſuprà apud ſe dixit, hîc verò qd̃ cogi
tauerat, alios interrogat. d ¶ Et nunc
Nota oſtẽ. uo. Q. Quia nõ vultis reſpondere:
ego rũdebo pro vobis. e ¶ Auferam.
&c. Vt. ſ. q deũ non ſenſerunt p bũficia,
ſentiãt p ſupplicia: & iõ minaẽ pœnã, vt
cõuertanẽ ad pœnitẽtiã. f ¶ Et nubib.
3.Reg.18.a. Quę ſub Elia (qa oẽs idololatrę erant)
trib⁹ annis, & ſex mẽſib⁹ nõ pluerũt, ne
pro vuis afferrent ſpinas: ſed p ariditate
rogarẽt eũ, q̃ dat imbres virtutũ. vnde:
Ponam vobis cęlũ ferreum, & terrã gneã.
Leui.26.c. Et alibi: Erit cęlũ ſup caput tuum ęreũ, &
Deu.28.b. terra ſubter te ferrea. Et nu. man. Hoc
poſt aſcẽſionẽ dñi, quãdo nec prophetas
habuerũt, & apoſtolos repulerũt. de qui
Infra.60.b. bus dicitur: Qui ſunt iſti, q vt nubes vo-
lãt. g ¶ Do. Iſrael &c. Ex quo diuiſum
eſt regnũ, decẽ trib⁹ Iſrael dicẽtę ſunt: duę
aũt Iuda, in qbus reges de Iuda regnauerũt. Cui⁹ viri germẽ delectabile deo, qa
apud eos erãt ſacerdotes, Leuitę viri reli-
gioſi, qñ hęc Iſaias loq̃baẽ, vel qa Chri-
ſtus ex eis natus eſt. h ¶ Et ecce cla.
Vel clamorẽ, p iuſtitia fecerũt, qa Chri-
Geñ. 4.b. ſtũ interfecerunt, cui⁹ ſanguis clamat ad
†depaſtio- dominũ: Vox ſanguinis frĩs tui Abel cla.
nem: ad me de ter. i ¶ Væ q cõiun. Hoc ſpe
B cialiter ad Iudęos q auariſsimi: Generali
ter ad oẽs auaros, q aliorũ neceſsitatem,
ſuã faciũt voluptatẽ. Væ q cõiũ. Cõtra
hęreticos hęc dicunt, q̃ domos domibus
i. dogmata dogmatib⁹ cõiungunt, ſimi-
les viro ſtulto, qui ędificat domũ ſuã ſup
Matt.7.d. arenã. Cõiũgũt aũt noua veteribus, donec
deficiat terra, ſenſus. ſ. & ſermo hũanus.
☞ In auribus

Nicolaus de Lyra.

✠ factũ, ſicut dictũ fuit. iij. Regũ. vj. qd̃
fuit ędificatũ p Salomonẽ in Ieruſalẽ in
medio Iudęę exiſtẽte tanquã metropoli.
a ¶ Et torcular extr. in ea. i. altare ho
locauſtorũ, quòd dicit hîc torcular, eò q̃
ibi effundebaẽ ſanguis victimarũ, ſicut in
torculari ſanguis vuarum. b ¶ Et ex-
pecta. ut fa. uuas. i. opera bona deũ co-
lendo. c ¶ Et fecit labruſcas. i. opera
inutilia, & nociua ad idololatriam decli-
nãdo. d ¶ Nũc ergo habi. Ieruſalẽ
&c. Hoc dicit inducẽdo populũ ad cõſi-
derationem prędictorum beneficiorum.
f ¶ Quid eſt quod ul. de. fa. ui. meæ.
q. d. nihil defuit ex parte mea, quin debe
ret facere optima opera, & fecit peſsima.
g ¶ Et nũc oſtẽdã. Hîc cõſequenter de
ſcribitur rectitudo diuini iudicij, quia, p
pter ingratitudinem debet cõtẽni, & in
manu aduerſariorum dimitti, ideo ſubdi
tur: h ¶ Auferã ſepẽ eius. i. verum legis intellectũ, nõ qa de⁹
inducat aliquẽ ad errorẽ ſeu falſum ęſtimãdũ, ſed quia ſacerdos
& legiſperiti declinauerũt ad vitia, propter quod deus iuſtè re-
traxit ab eis lumẽ ſuę gratię: & ſic ex ſua defectibilitate ceciderũt
in errorẽ ęcitatẽ. i ¶ Et erit in di. quia dęmones ex hoc ha-
buerũt ſuper eos poteſtatẽ diripiẽdo ſpiritualia bona, & diſpo
ſitiones ad ipſa, ſ. bona. k ¶ Diruã. ma. eius. ſcilicet meã pro
tectionẽ, & angelicã cuſtodiã ſubtrahendo. l ¶ Et erit in cõ.
i. in depreſsiõem ab aduerſarijs, & maximè à Babyloniſs qui ter
ram deſtruxerũt, & populũ partim occiderũt, & partim captiua
uerunt. m ¶ Et ponã eã deſer. à p̃tectione mea. n ¶ Non
putabitur. qa ad verba pphetarum noluerũt ſe corrigere aſue C
rendo mala vitę ſuę. o ¶ Et nõ fo. qa foſſorio diuini timoris
nõ fuerũt retracti ab iniquitatibus ſuis. p ¶ Et aſcendent ſu.
i. calamitates pũgentes, & miſerię: & qa ad literã populo ducto
in captiui tatẽ vepres, & ſpinę creuerũt in terra pro defectu cul-
turę. q ¶ Et nubi. ma. &c. qa in terra
illa ſecuta eſt ſiccitas magna. r ¶ Vi-
nea enim domi. &c. In hoc oſtendit,
q̃ parabola prędicta intelligiẽ de popu-
lo Iſrael: & ſic eſt expoſita. s ¶ Et uirí
Iuda. hoc potiſsimè dicit pro Chriſto,
q erat de tribu illa ſecundũ carnẽ naſci- †expectaui
turus. t ¶ Expecta. ut fa. iu. iuſtã ſen
tentiã, pferendo, quòd pertinet ad iudi-
ces, quorũ eſt iudicare. v ¶ Et ecce ini.
i. iuſtitię inęqualitas: qa puerebãt iudi-
cia in fauorem partis, & ppter munera.
x ¶ Et iuſtitiã. i. opera iuſtitię in popu
lo cõi viuẽdo iuſtè adinuicem. y ¶ Et
ecce cl. de iniurijs vnius contra alterũ.
z ¶ Væ qui cõiũgitis. Hîc cõſequẽter
arguitur populi multiplex culpa. Et pri- Diuiſio
mò, pphęta arguit culpã & cõminat pœ
nã cõiũctim. ſecũdò, pſequit pœnã ſepa-
ratim, ibi: Ideo iratus eſt. Prima in tres:
qa primò arguit populũ de cupiditate.
ſecũdò de carnalitate, ibi: Vę qui conſur
gitis. tertiò de ſuperbię vanitate, ibi: Vę
q trahitis, & in qualibet pte cõminatur
pœnã. Circa primũ dicit: Væ q cõiũgi-
tis &c. Iudi enim ſemper fuerunt ad Iudi auari
auaritiã ꝓni, & ideo in illo populo mul
ti, per potentiam auferebant poſſeſsio
nes aliorum, & aliqui per fraudulẽtias.
✠ Nunquid

✠ a ¶ Et tor. extruxit in ea. i. cõſtan- Moraliter
tiã martyrũ, ppter quã expreſſus eſt ſan D
guis eorũ. b ¶ Et expecta. ut fa. uua.
i. opera bona per imitationem prędicto
rum. c ¶ Et fecit la. nam multi q ſunt
de eccleſia numero, ſed nõ merito carẽt
fructibus bonorum operum. d ¶ Nũc
er. ha. Ieruſalem. i. vos angeli & ſancti
qui habitatis in Ieruſalem ſuperiori.
e ¶ Iudicate inter me. & ui. meam.
Angeli nanq; & ſancti iudicant cũ deo
de agẽdis in mũdo, ſicut dicit Dañ. iiij.
c. In ſentẽtia vigilũ decretum eſt ſermo
ſanctorũ. f ¶ Quid eſt quod ul. &c.
q. d. nihil omiſi de pertinentibus ad ei⁹ †ſabaoth
fructificationẽ, ſed ipſa defecit p ſeipſã.
Oſee. xiij. c. Perditio tua ex te Iſrael, tan-
tummodo ex me auxiliũ tuũ. Et ſubdit †vir
punitio eũ dicitur: h ¶ Auferã ſepem
eius. i. angelorum cuſtodiam, qui aliqñ
ab hac cuſtodia ſe retrahunt diuino iudi
cio propter hominum malitiam. Vnde
in perſona eorum dicitur, Iere. lj. a. Cura †plaga
uimus Babylonem, & non eſt ſanata, de
relinquamus eam. i ¶ Et erit in di. p
dęmones & malos homines. k ¶ Diru-
uam maceriam eius. i. dirui permit-
tã virtutũ clauſurã. l ¶ Et erit in cõ.
ſ. dęmonum & infidelium. n ¶ Non
putabitur. falce correctionis. o ¶ Et
non fodietur. foſſorio diuini timoris.
p ¶ Et aſcendent ſuper eam uepres & ſpinæ. ſ. multipli-
cium peccatorum. q ¶ Et nubibus mã. ne pluant ſuper
eam imbrem. ſubtrahendo fructiferam doctrinam, quòd iam
pro magna parte factum eſt, quia multi doctores catholici &
prędicatores deo permittente, & diabolo procurante, ma-
gis ſtudent curioſitati quàm vtilitati. z ¶ Væ qui cõ
iungitis domum ad domũ, & agrum agro copulatis. Hîc
arguuntur aliqua mala in ſpeciali. Et primò mala cupidi-
tas poſſeſsionum & domorum, cùm dicit: Væ qui coniungi-
tis &c. quod frequenter contingit in Chriſtianis princip-
bus prłatis & religioſis. Et ſubditur debita pœna, cùm dicitur:
✠ Niſi domus

a ¶ Templum. ¶ In qua fruges reconderem, & ſuſtinentes beſtias proſpicerem. b ¶ Al
tare vbi fundebatur ſanguis hoſtiarum.

cauit turrim in medio eius, & tor- a
a ¶ Vt ia eodem loco vuę promerentur.
cular extrũxit in ea. Et† expecta- b
a ¶ Fructus bonorum operum. b ¶ Labru
ſcæ dicũt, quia in labris viarum naſcuntur.
¶ Amaritudinem vinicrum.
uit ut faceret uuas, & fecit labru- c
a ¶ Quia feci quod debui.
ſcas. Nunc ergo habitatores Ie- d
a ¶ Audita ratione mea, cui non contradicit vinea.
ruſalẽ & uiri Iuda iudicate inter e
a ¶ Creatoris beneficio. ¶ Vitra.
me & uineã meam. Quid eſt qd̃ f
Supradicta.
debui ultrà facere uineæ meæ,
a ¶ Q. Hoc videor feciſſe forte vltra debitũ.
b ¶ Bene colendo.
& nõn feci ei? An quòd expectaui g
a ¶ Tanquam inculta.
ut faceret uuas, & fecit labruſcas? h
a ¶ Quia pro bonis mala reddit, hoc iudicio
ſubijcit. b ¶ Non alius. Cui nemo reſiſtit.
Et nunc oſtendam uobis, qd ẽgo i
a ¶ Transeamus ab his fedibus. b ¶ Auxilium
angelorum.
faciam uineæ meę. Auferã sepem k
a ¶ Gentibus. b ¶ Idem eſt, ſed repetitio,
confirmatio eſt.
eius, & erit in† direptionẽ: diruã l
maceriam eius, & erit in concul- m
a ¶ Relinquetur domus veſtra deſerta.
cationem, & ponam eam deſer- n
a ¶ Falce verbi dei, & cum peccauerit, non cor
ripietur.
tam. Non putabitur, & non fo- o
a ¶ Admonitione timoris non humiliabitur.
b ¶ Opprimetur multitudine peccatorum.
dietur, & aſcendent ſuper eã ue- p
a ¶ Prædicatoribus qui pluunt verbis, coru
ſcant miraculis, fulgent virtutibus.
pres & ſpinæ, & nubibus mãda- q
a ¶ Doctrinæ guttas.
bo ne pluat ſuper eam imbrem.
a ¶ Metaphoram expouit ¶ Hoc facium vin eę
meæ: Vinea enim.
Vinea enim domini† exercituũ r
a ¶ Decem tribus, vel totus populus. b ¶ Dux
tribus. c ¶ Quia ſeparata aliis tribubus po-
ſtea pullulauit.
dom⁹ Iſrael eſt, & uiri Iuda gẽr s
a ¶ Comparatione Iſrael qui vitulos coleba:
vnde prius captiuatus. b ¶ Dei.
men delectabile eius. Expectaui t
¶ Vuas.
ut faceret iudicium, & ecce† ini- v
a ¶ Labruſcæ. b ¶ Suſciperet. c ¶ Chri
ſtum ſuſcipiendo. d ¶ Tolle crucifige eum.
quitas: et iuſtitiã, & ecce clamor. x
Væ qui cõiungitis domum ad y
domũ, & agrum agro copulatis z

☞ a ¶ In auribus. Propheta. Q. Hęc verba interiorib⁹ auribꝰ audiui, quę ſunt domini exercituum. b ¶ Niſi domus &c. Pōpa. ſ. & ſtructura hęreticorum verborum, & dialectica argumēta. Agricultura quoque & ędificatio hęreticorum eradicabitur. Et de denario & tricenario numero (in quo prophetauit Ezechiel, & dominus baptizatus eſt) redigentur ad ephi, qui ad cōparationē multiplicis numeri vnione conſtringitur, quia de vinea Sodomorū, vinū eorū, & vua eorū vua fellis. c ¶ Decem enim iugera. Sterilitas terrę, quę captiuitatē ſecutura eſt, oſtendit. d ¶ Væ qui cōſurgitis. Q. Captiuitas imminet, vos tamen luxurię vacatis. vñ: Vę vobis. Noſtris quoq; prędicatoribus hęc dicunt, q de mane bibūt vſq; ad veſperā, qui deliciis occupati, ex creaturis nō intelligūt creatorē, nec conſiderāt opera ei⁹. vñ: Verbo dñi cęli firmati ſunt, &c. Væ qui ſurg. ma. ad ebrieta. &c. Omnis perturbatio animi, ebrietas eſt, quę conficitur de vino furoris draconum, & veneno aſpidum: Hoc multi bibūt, de mane vſq; ad veſperam. i. ab adoleſcēria, vſq; ad ſenectutem. Alij hora tertia, ſexta, nona, vel vndecima ſuſcitantur ab hoc vino. Et dicitur eis illud: Expergiſcimini qui ebrij eſtis à vino. Sup hoc vinum pluitur ſulphur & ignis à dño, quicūq; ergo ex eo biberit cōburetur. vnde: Vinum & ſicheram nō biberis, quādo ingredimini in tabernaculū. Requirunt citharā & pſalterium, cuiꝰ repertor Tubal de ſtirpe Cain generatus. Hęc muſica inſtrumēta rex Babylonis habuit, quibus populi proſtrati in terrā, adorabāt ſtatuā aureā. Infeliciſſimi autem ſunt, qui ad ſenectutē gula & ebrietate, & diuerſis voluptatibus occupati, nō intelligūt in ſe opera domini. e ¶ Propterea &c. Morali. Quicquid de populo Iudęorum dixim⁹, ad eos qui deliciis ſeculi occupantur, referamus. Qui nō reſpicientes opera dei, in peccatum ducuntur captiui, nec habēt ſcientiam dei, & pereuntes fame & ſiti operum & virtutum, detrahuntur in gehennam in perpetuum cruciandi, pro potentia, & ſuperbia miſerabiliter hūiliati.

Exech. 4. b. Luc. 3. c. † donec nō ſit locus. Deu. 32. c. Pſal. 32. b. † bathum Ioel. 1. b. Leui. 10. Genē. 3. d. Hīc notaſ i nſamia Dañ. 3. a. Moraliter

☞ Et paſcentur

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Nunquid habitabitis &c. q. d. videmini hoc quęrere, & tamē terra fuit data à deo filijs Iſrael cōmuniter pro habitatione pauperum ſicuti & diuitum. Et ſubditur comminatio pœnę, cūm dicitur: b ¶ In auribus meis ſunt hæc &c. Quia exaudiuit iuſtē oppreſſos ad vindicandum. Ideo ſubditur, clamorem iniuſtē oppreſſorū. c ¶ Niſi domus multæ deſertæ ſue. gratia. &c. i. ſicut fuerant malè acquiſitę; & hoc impletum eſt, quando populus ductus fuit captiuus. d ¶ Decem enim iugera uinearum facient &c. i. ſicut vinęę, & agri fuerunt malè acquiſiti, ita efficientur ſteriles in pœnam. Eſt autem iugerum ſpatium terrę, quod par boum in die arare conſueuit. e ¶ Væ qui conſurgitis mane. Hīc conſequenter arguit populum de carnalitate, dicēs: Væ qui conſurgitis mane &c. Sic enim ſolent facere illi qui fuerunt ebrij prędicenti veſpere, eō q; in mane ſunt ſitibundi. f ¶ Ad ebrietatem ſectandam. Sicut die prędicenti. Ideo ſubditur: g ¶ Et potandum uſq; ad ueſperam. Et quia ex tali potatione calefit caro, & inducitur ad luxuriam, & ad alia mala. ſ. ad rixas, & ad homicidia, & conſimilia. Ideo ſubditur: h ¶ Vt G uino æſtuetis Et poteſt teneri hīc li vt, vno modo caſualiter, quantūm ad illos qui ſic vacabant potationi, vt ad mala ſequētia eſſent magis apti & proni. Alio modo conſecutiuè, quia talia mala nata ſunt ſequi ex ebrietate: etiam ſi inebriās ſe inebriare non intendat. i ¶ Cithara & lyra & tympanum & tibia. Ad excitandum luxuriam per diſſolutionem. k ¶ Et uinum. ſ. forte & electum. l ¶ Et opus domini non reſpicitis. Nihil agēdo ad eius honorem ſiue obſequiū, cūm tamē ab eo habeatis abū dantiam temporalium. m ¶ Nec opera manuum eius conſideratis. ſ. qualiter puniuit acriter vitium carnalitatis. propter ipſum mundum diluuio ſubmergendo, Genē. vij. & quinq; ciuitates igne, & ſulphure ſuccendendo, Genē. xix. Conſequenter ſubditur pœna cūm dicitur: n ¶ Propterea captiuus ductus eſt populus meus. i. ducetur. Iſaias em̄ loquebaꝫ de futuro per modum prędicti. propter certitudinem euentꝰ. o ¶ Quia non habuit ſcientiam. Applicando ingenium ſuum ad diuinum obſequium, & ad iudicia ſua conſiderandum in punitiōe carnalitatum, vt dictum eſt. p ¶ Et nobiles eius interierunt fame, &c. Quia in obſidione ciuitatis ſub Sedecia defecerunt omnino victualia, vt habetur. iiij. Reg. xxv. r ¶ Propterea dilatauit infernus animam ſuam &c. i. capacitatē ſuam: & eſt locutio metaphorica, qa infernus non habet animam propriè loquendo. Accipitur autem infernus in ſcriptura dupliciter. Vno modo, p foſſa, vbi ponuntur mortuorum cadauera. Alio modo pro loco, vbi deſcendūt animę damnatorum ad purgandum: & generaliter illorum, qui non admittuntur ſtatim ad gloriam. Et quia tunc nullus ad eam admittebatur quantuncunque iuſtus, ideo tūc omnes mortui, quātùm ad animas ad infernum deſcenderunt, & corpora eorum partim fuerunt ſepulta, & partim in foſſatis proiecta & putrefacta: & ſic infernus vtroq; modo hīc accipitur. Cętera patent vſque ibi: s ¶ Et incuruabi. homo & humiliabitur &c. i. deijcietur totaliter à ſua ſuperbia. t ¶ Et exaltabitur dominus exercituum in iudicio. i. per hoc q; iudiciū prędictū faciet de peccatoribus, manifeſtabit celſitudo ipſius.

† domini exercituū. † cōſurgūt † Iſa. 9. c. vę que dicitis.

✠ Et paſcent

✠ c ¶ Niſi domus multæ fuerint deſertæ grandes & pulchræ &c. Hoc enim videmus frequenter accidere, q; ędificia magna iniquè conſtructa propter ruinam ſunt derelicta, & poſſeſſiones magnę deſertę. e ¶ Væ qui conſurgitis. Hīc arguitur vitium carnalitatis, & inepię lętitię, & patet ſententia. Et ſubditur p xna cūm dicitur: n ¶ Prop. capti. du. eſt po. me. Dicit em̄ q; ante captionē Achō talia vitia vigebāt ibi, & ī alijs locis plurib⁹ captis à Sarracenis. o ¶ Quia nō ha. ſcię. ſ. practicā bene operādi. p ¶ Et nobi. eius interie. fa. in carceribus recluſi. q ¶ Et mul. eius ſiti exa. ppter labores magnos & duros à Sarracenis ſibiim poſitos. r ¶ Pro. di. in. anj. ſu. hoc dicitur ad ſignificādū dānatorū mſtitudinē, Matt. vij. b. Lata eſt porta & ſpatioſa via, q̄ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrāt per eam. Et quia ſicut mali puniuntur, ita iuſti pręmiantur. Ideo ſubditur:

† ſpter mo. rem

✠ Et paſcent

a ¶Et paſcentur agni. Iuxta hiſtoriam idem eſt quod ſuprà, A regionem veſtrã alieni deuorant coram vobis. b ¶Aduenæ. Mat.21.d. Auferetur à vobis regnũ dei, & da.fa.fru.eius. c ¶Væ qui tra hitis. Hęc ad principes Iudęorũ, qui vaticinia prophetarũ negli Iudęi qua- gentes, peccatis peccata annectebant. Vę qui trahitis. Dicunt liter & quo hęc ad principes Iudęorũ, q sæpe ad pœ- ties Chri- nitentiã vocati, vſq; hodie pſeuerant in ſtianorum blaſphemijs, & ter p. ſingulos dies in oĩ- vocabulũ bus ſynagogis ſub noie Nazaręorũ ana- anathema- thematizant vocabulũ Chriſtianorum. tizant d ¶In funi.ua. In qbus erãt, qb' dixit Ioh.2.c. dñs: Exite. Vacca quoq; rufa nec iugum Nu.19.a. traxit, nec funiculis fuit alligata. Achito- 8.Re.17.f. phel quoq; & Iudas, quorũ alter Dauid, Mat.27.a. alter Chriſtũ, pdidit, lõgo ſune trahentes peccata, ſuſpendio periere, tanq; malum cõſcięntię poſſent pſenti morte finire, pu- Pſal.118.f. tãtes poſt mortẽ nihil eſſe. Funes peccatorũ circũplexi ſunt me. Er ſunib⁹ peccatorum ſuorũ quiſq; conſtringit. Merito Pro.5.d. iniquitas in funiculis vanitatis trahitur, quia peccata peccatis connectuntur, & inania ſunt, vt fila aranearum. Sed ſi exire voluerimus, tanq; ſolidiſſimis vinculis tenemur. e ¶Væ qui dicitis &c. Mat.27.b. Hoc ſpecialiter, cõtra Iudæos qui Barrabam elegerũt, Chriſtũ condemnauerũt. Generaliter ad oĩs qui iniuſtũ iuſtificãt, iuſtũ cõdẽnãt. Malũ, tenebras, amarum, in ſiñ ſignificatione & figura ponuntur. In Barraba diabolũ intelligim⁹, de quo: Matth.6.b Libera nos à malo. ¶Allegori. Væ qui Allegoricè dicitis &c. Oĩa dogmata veritati contra B ria, amara ſunt, veritas dulcis. Cauendũ eſt ergo ne, p veritate ſequamur mendaciũ, pro luce tenebras. Multæ viæ videntur rectę, & nouiſſima eorũ in inferno. Eſt iuſtus q perit in iuſtitia ſua. Cui Eccleſ.7.c. dicitur: Ne ſis nimis iuſtus. vnde: Non Ibidem declinabimus ad dexteram neq; ad ſiniſtram. Difficile enim vitamus hoc male Deute.5.d. dictũ, cùm malis adulemur, ppter potentiam, & bonos deſpiciam⁹, ppter inopiã. vnde Aquila ſignificantius: Væ qui dicitis malo, bonus es: & bono, malus es. Mat.15.a. Scribæ quoq; & Phariſæi verba ſaluatoris non recipientes, ſed traditiones homiꝝ & fabulas aniles, fecerunt bonum malum, & malum bonum. f ¶Væ qui ſapientes eſtis. Deſpecta dei ſapientia, de veſtra apud vos extollimini. Sapientia eſt diuinarum humanarumq; cognitio rerum. Prudentia tantũm eſt humanarum ſecundum Stoicos. Hęc Luc.11.g. contra ſcribas & Phariſæos, qui habent clauem ſcientiæ, nec in- ☞ trant ad

a ¶In ſe. b ¶Sanctus apparebit. ¶Sanctiſ. ceatur nomen tuum. c ¶Facta.

ſanctus ſanctificabitur in iuſtitia.

a ¶Tunc. ¶Illis remotis. b ¶Doctrina patris. c ¶Electi, monſueti. ¶Non hz di. d ¶Capacitatẽ.

* Et paſcentur agni iuxta ordinem a b

a ¶Scripturas a Iudæis deſertas. b ¶Spiritualia intelligentiæ.

ſuum, & deſerta in ubertatem uer c

a ¶Gentes.

b c ſa aduenæ comedẽt. Vę qui † tra d

d hitis iniquitatẽ in funiculis uani e

a ¶Vinculum peccati. ¶Corrigit ſecundũ LXX. b ¶Peccatis onerati.

tatis, & quaſi uinculũ plauſtri pec f

a ¶Vę vobis. b ¶Non putetis iram dei ventu ram. ſed prophetias fruſtra minari.

catũ. Qui dicitis: Feſtinẽt, et citò ue g h

a ¶Captiuitas quam prædicitis vos propheræ. b ¶Si verum ſit.

niat opus eius, ut uideam⁹: & ap

a ¶Quod vos ſoli contemplamini.

propiet & ueniat cõſilium ſancti

a ¶Qui modo non credimus. b ¶Conſilium. c ¶Mortificant animas quæ moriuntur, & viuificant quæ non viuunt.

* Iſrael, & ſciẽmus illud. † Vę qui di i

a ¶Iniuſtum. ¶Barrabam. ¶Diabolum. b ¶Iuſtum. ¶Chriſtum: Ego ſum paſtor bo. k

citis malũ bonum, & bonũ ma l m

a ¶Diabolum qui eſt nox & tenebræ, transfigurat ſe in angelum lucis. vnde: Quæ ſocietas iuſtitiæ ad tenebras?

lum, ponentes tenẽbras lucem, n o

a ¶Chriſtum: Ego ſum lux mundi. b ¶Fatuitatẽ.

& lucẽm tenebras: ponẽtes amã p q

a ¶Veritatem.

rum in dulce, & dũlce in amarum. r s t

a ¶Sui erbi cordis.

* Væ qui ſapientes eſtis in oculis u x y

a ¶Nolite eſſe prudentes apud vosmetipſos.

ueſtris, & cõram uobiſmetipſis z

a ¶Vnde ſupra: Vę qui conſurgitis mane ad ſectã dam ebrietatem. b ¶Potentior iudicatur magis ebrioſus.

prudentes. Vę qui potẽtes eſtis a

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et paſcentur agni. id eſt comedentur agni filiorum Iſrael ab hoſtibus, vt ponunt doctores noſtri. c ¶Et deſerta in ubertatem uer. adue. come. hoſtes ſcilicet, quia non ſolùm comederunt Babyloniꝝ animalia Iudæorum, ſed etiam terrę naſcentia. Rab. Sa. ad contrarium ſenſum exponit iſtam literam ſic: Et paſcentur agni, id eſt iuſti, quia filij Iſrael ducti in Babylonem habebant victum ſufficientem ſecundum ordinem ſuum, id eſt ſecundum ſui ſtatus decentiam. Hoc de Daniele patet & ſocijs eius, Dañ.1. & de Ioacim rege.iij. Regũ.vlt. Et idẽ eſt dicendum de alijs iuſtis ſaltem pro maiori parte. Et deſerta in pinguedinem verſa, id eſt domos peccatorum pinguibus plenas. Aduenæ comedent, id eſt iuſti de Iſrael inter Gentiles vt aduenæ habitantes. Sed melius videtur intelligi de filijs Iſrael reuerſis de captiuitate Babylonica, vt ſit ſenſus: Deſerta in pinguedinem verſa, id eſt fructus terræ Iſrael, quæ fuit deſerta tempore captiuitatis, quia manſit inculta: & ideo quando incepit coli à reuertentibus de captiuitate, prorulit fructus vberiores & meliores. Aduenæ comedent, i. filij Iſrael de captiuitate reuerſi, qui fuerant aduenæ in Babylone. d ¶Væ qui trahitis iniquitatem. Hîc cõſequenter propheta arguit ppſm de pctõ ſuperbiæ, quæ trahit hoiem ad alia peccata, ſecundũ qd' dicit Eccl.x.b. Inicij oĩs pcti ſuperbia. Et hoc eſt qd' dicit: Væ q tra. ini. vobis aggregando gregãdo eam. e ¶In funiculis uanitatis. i. ſuperbiæ, quę eſt occaſio omniũ aliorũ peccatorũ, vt dictũ eſt. f ¶Et quaſi uinculum plauſtri peccatũ. i. procedẽdo vlterius ad peccata grauiora. Vinculũ enim plauſtri eſt groſſius quã funiculus, & ſic p hanc ſimilitudinẽ deſignatur, q⁹ ſuperbia primò eſt occaſio peccatorũ minorũ, & poſtea maiorum, & ſic erat in ppſo regni Iudæę, intantũ qd' inciderat in errorẽ circa diuinã, puidentiã, tenendo qd' de⁹ nõ haberet puidẽtiã de iſtis inferioribꝰ, nec p conſequens inferre propter ea quę fiunt hîc aliquã pœnam, ideo ſubditur: g ¶Qui dicitis. diuinã iuſtitiã deridendo. h ¶Feſtinet & cito ueniat &c. propheta enim comminabatur eis pœnam à deo inferendã pro malis ſuis. Et ipſi deridendo rñdebant: † 1. pergi- Feſtinet & cito ueniat opus eius. tis i iniqui- id eſt pœna quã cõminamini nobis. quaſi tate, dicant, non timemus eam. Vnde de ipſis dicitur Ezech.ix.d. Dixerunt: dereliquit dominꝰ terrã, & non videt nos. Et ex hoc errore ceciderunt vlterius in aliud malum, dicentes qd' cultus diuinꝰ non erat alicuius valoris hominibus. Hoc enim ſequebaꝫ ex eo, q⁹ ponebant deũ non habere prouidentiam de humanis actibus: & ecõtrario cultũ idolorũ dicebant eſſe bonum, quia in illis dabantur aliquãdo reſponſa hominibus de agibilibꝰ, & tãq; eſſet ibi aliquid numinis habens prouidentiam de actibus humanis. & hoc eſt † 11.q.3.vę quod dicit: i ¶Væ qui dicitis malũ. q dicitis, id eſt cultum idolorum. k ¶Bonum. i. D vtilem hominibus. l ¶Et bonum. ſ. diuinũ cultũ, qui eſt bonus ſecũdũ veritatem. m ¶Malum. i. eſſe nullius vtilitatis. n ¶Ponentes tenebras. erroris. o ¶Lucem. ſcilicet veritatis. p ¶Et lucem. ſcilicet fidei. q ¶Tenebras. eſſe ignorantiæ. r ¶Ponentes amarum. id eſt idololatriã, quę ducit ad gehennæ amaritudinem. s ¶In dulce. tanq; per eam homo conſequatur optatum finem. t ¶Et dulce. id eſt ipſam lætitiã quæ coniungit ſummo bono. v ¶In amarum. quod ſit ibi labor inutilis & expenſæ. & ex hoc ſequebatur, qd' iſti ſic errantes ſuam ſcientiam præferebant notitię prophetarũ cõtrariũ aſſerentium, ideo ſubditur: x ¶Væ qui ſapientes eſtis. id eſt cognoſcentes diuina, non ſecundum veritatem, ſed tantùm ſecundum opiniõem veſtram, ideo ſubditur: y ¶In oculis ueſtris. ſ. & ſicut ſe æſtimabant ſcientes circa diuina, ita & circa humana falſò tamen, ideo ſubditur: z ¶Et coram uobiſmetipſis pru. Prudentia enim eſt propriè circa agibilia humana. Ex prædictis aũt erroribus ſequebaꝫ, quòd abſq; vllo timore implicarẽt ſe peccatis carnalibꝰ, iõ ſubdit: a ¶Væ qui potentes eſtis ad bibendum uinum. De hoc enim iactabant ſe, quòd vnus poterat tantũ bibere, quantũ plures alij: & ſic poterãt eos inebriare.

c ✠ Qui iuſtifi-

* a ¶Et paſcentur agni. id eſt innocentes, in paſcua ca- Moraliter leſti. b ¶Iuxta ordinem ſuum. id eſt ſecundum qualitatem meritorum. c ¶Et deſerta in ubertatem uerſa aduenæ comedent. id eſt ſcripturam veteris teſtamenti à Iudęis quantùm ad intellectum ſanum deſertam, Gentiles comedent per ſpiritualem intelligentiam. Conſequenter arguitur ſuperbia malorum Chriſtianorum, cùm dicitur: d ¶Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis uanitatis. Superbia nanq; trahit poſt ſe multa peccata: propter quod dicitur initium omnis peccati, vt dicitur Eccleſia.x.b. g ¶Qui dicitis. deridendo pœnas ſcriptas & prædicatas pro peccatis reddendas. h ¶Feſtinet & cito ueniat opus eius. ut uideamus, & appropiet. Peccatores enim obſtinati non timẽt talia. i ¶Væ qui dicitis bonum malum &c. Hoc enim faciunt aduocati mali, falſas cauſas ſcienter ſuſtinendo, & legitimas impugnando. x ¶Væ qui ſapientes eſtis in oculis ueſtris, & coram uobiſmetipſis pru. Iſti ſunt vani doctores reliquentes vtilia, & curioſa docẽtes. a ¶Væ qui potẽtes eſtis. iſti ſunt ebrioſi.

c ✠ Qui iuſtifi-

trant ad Christum, nec permittuntur intrare. a ¶ Ad bibendum uinum &c. Allegoricè. Vinum, quodlibet vitium. Ipsi enim ebrij inebriant populos, vt bacchantes contra dominum clament. Sacerdotes ingressuri tabernaculum non debent uinū bibere & sicheram, nec Nazarei, quib⁹ nec vua pallsa, nec acetū ex vino datur. Vñ: Noli uinū dare regib⁹ ne. s. obliuiscantur sapiētiam, ne qui plus possunt cęteris vitijs, & ira p̄cipuè subiectis, noceant. Miscet autem sicheram, qui cum ebrietate plen⁹ sit, vmbras quasdam & imagines virtutum mentitur. b ¶ Ebrietatem. Vinum continet vnum vitiū. Ebrietas (quæ Hebraicè sichera) significat omnia quæ statum mentis euertunt. Ex abundantia panis & vini peccatum Sodomorum creuit. c ¶ Qui iustificatis impium pro muneribus. Suprà dictū est, quia pro vuis attulerunt spinas, & focū, & ligna, & stipulas, & vepres arsuros: quia non tantùm ista fecerunt, sed & legem abiecerunt, & eloquium dei blasphemauerunt. De quibus: De Sion exibit lex, & verbum domini de Ierusalem. d ¶ Radix eorum. Praua cogitatio, ex qua procedit opus tanquam germen. Vnde Apostolus: Ne qua radix amaritudinis sursum germinans, &c. e ¶ Ideo iratus. Notandum, quòd non exprobrat idololatriam & cætera peccata, sed quòd abiecerunt legem euangelij, & blasphemauerunt sanctum sermonem domini. Qui iratus fuerat contra principes & potentes, qui erant sapientes sibi & munera sequentes: quos deuorauit lingua ignis, vt potentes potenter tormenta patiantur.

F ¶ Iratus est. Non quòd humanis subiaceat passionibus: sed qui delinquimus, nisi dominum iracscentem audierimus, non timemus. Vnde: Patientia dei ad pœnitentiam te adducit: tu autem secundum duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ. f ¶ Et percussit &c. Futura quasi præterita dicit propheta ad certitudinem. vnde: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me. &c. g ¶ Et sibilabit ad eum de finibus terræ &c. Hebræi hunc locum de Babylonijs intelligunt: Nos autem consequentia attendentes Romanos intelligimus, qui in finibus terræ commorantur. Vnde Italia eò quòd ibi Hesperus occidat, olim dicta est Hesperia. Si enim de Babylonijs sermo esset, propheta li cōsuetudine dixisset: Vocabo eum qui est ab aquilone, eò quòd iuxta Iudęę situm Assyrij atq; Chaldei in septentrionali plaga sint. Vel aperti⁹ Babylonios Assyriosq; demōstrasset.

Nicolaus de Lyra. ☞ Aspi.

✠ a ¶ Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auertis ab eo. dādo sententiam iniquam pro eo contra iustum pauperem. Consequenter, ppter p̄dicta subdit debita pœna, cùm dicitur: b ¶ Sicut deuorat stipulam lingua ignis. In Hebræo & in libris correctis habetur: Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis. Quādo enim ignis modicum tangit stipulam, quasi lambendo statim exuritur. Et sic dicit propheta, quòd pœna p̄dictorum peccantium citò veniet à deo, ideo subditur: c ¶ Sic radix eorum quasi fauilla erit. Id est totaliter exterminabitur sicut arbor cuius radix est totaliter incinerata. d ¶ Et germen eorum. Id est proles eorum. e ¶ Vt puluis ascendet. quia sicut puluis eleuatus in aëre per ventum ad alium locum dispergitur, sic filij eorum extra terram suam fuerunt ducti in captiuitatem. Cuius causa adhuc repetitur in generali, cùm dicitur: f ¶ Abiecerunt enim legem domini. eam absq; timore transgrediendo. g ¶ Et eloquium sancti Israel. id est ipsius dei: quod per prophetas eis mandabat. h ¶ Blasphe. verba eorū deridēdo, fed'm qd' habetur. ij. Paral'. vl. i ¶ Ideo iratus est. Hīc cōsequēter propheta cōminatur pœnā ppñ sep̄atim. Et primò pœnā q̄ p̄cessit captiuitatem Babylonis. Secundò pœnam huius captiuitatis, ibi: In

Diuisio

his omnibus. Circa primum dicitur: Ideo iratus est furor domini. propter peccata prædicta. In populum suum: id est contra regnum Iudæ, vbi erat templum domini. k ¶ Et extendit manum suam super eum. multipliciter affligendo populum & principes per reges Assyriorum & Babylonis ante captiuitatem Babylonicam, vt patet. iij. Regum. &. ij. Paralipo. l ¶ Et percussit eum. scilicet populum. m ¶ Et conturbati sunt montes. id est principes. nam & Manasses rex Iuda tunc fuit captus & catenatus ductus extra terram suam per regem Assyriorum, vt habetur. ij. Paralipo. xxxiij. Et similiter Ioathan filius Oziæ per regem Aegypti. iij. Reg. xxiij. n ¶ Et facta sunt morticina eorū quasi stercus in medio platearum. quia Iechonias rex Iuda fuit occisus, & cadauer eius extra muros Ierusalem proiectum sicut dixerat Ieremi. de eo, xxij. ca. e. Sepultura asini sepelietur. & ita fuit de pluribus alijs. o ¶ In his omnibus. Hīc consequenter describitur pœna Babylonicæ captiui tatis, cùm dicitur: In his omnibus. id est ex pœnis prędictis à deo illatis. p ¶ Non est auersus furor eius. quia ex pœnis illis populus non fuit emendatus: sed magis obstinat' in malo, vt patet ex. iij. Reg. &. ij. Parali. ideo subditur: q ¶ Sed adhuc manus eius extenta. ad puniendum populi obstinationem per exercitum regis Babylonis, ideo subdit: r ¶ Et eleuabit. id est faciet eleuari. s ¶ Signū. id est vexillum, ad congregationem bellatorum. t ¶ In nationibus procul. quia ex longinquis partibus venit ille exercitus contra Ierusalem. v ¶ Et sibilabit ad eum de finibus terræ. id est faciet eum venire. x ¶ Et ecce festinus uelociter ueniet. quia ille exercitus quamuis fuerit valde magnus, tamen fuit in breui tempore cōgregatus: & citò venit ad Ierusalem, quia non fuit impedimentū in via. Quod declarat cōsequēter, di. y ¶ Nō est defi. neq; laborās in eo. Ex tāta em volūtate veniebāt cōtra Ierusalē, cp̄ q̄si nō sentiebāt laborē, & sic tollit ip̄edimētū lassitudinis.

✠ Nō dormi

✠ a ¶ Qui iustificatis impium &c. Moraliter Isti sunt iudices iniqui. b ¶ Propter hoc. Hīc ponitur pœna pro prædictis, cùm dicitur: Propter hoc sicut deuorat stipulam &c. quia prædicti malefactores sunt digna pœna infernali, & etiam imitatores eorum, ideo subditur: d ¶ Et germen eorum &c. Et subditur causa cùm dicitur: f ¶ Abiecerunt enim legem domini. scilicet euangelicam, quę tradita est immediatè à domino Iesu Christo. propter quod multi Christiani ab infidelibus grauiter sunt afflicti in terra sancta & alijs locis pluribus, prout frequenter superius expressum est. Sed quoniam adhuc restat maior tribulatio Antichristi tempore futurò, sequitur: o ¶ In his omnibus non est auersus furor eius: sed adhuu manus eius extenta. r ¶ Et eleuabit signum in nationibus procul, &c. id est eleuari permittet, scilicet ad congregandum exercitum Antichristi de diuersis partibus mundi. x ¶ Et ecce festinus ueniet uelociter. nam in breui tempore vltra humanam æstimationem aggregabitur sibi multitudo magna & ad bellum expedita, ideo subditur: y ¶ Non est deficiens neque laborans &c.

a ¶ Draconis.

a ad bibendum uinum, & uiri
a ¶ In hoc fortitudinem vestram iactatis.
b fortes ad miscendam ebrietatem.
a ¶ Iustitiam habere dicitis.
c Qui iustificatis impium
a ¶ Non causam pensantes, sed munera. ¶ Quod iuste ei iudicaretur.
pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Propter hoc
a ¶ Propter prædictas iniquitates.
sicut deuorat stipulam † lingua ignis, & † calor flammæ exurit,
a ¶ Ignis æterni.
d sic radix eorum quasi † fauilla
a ¶ Opus malum.
erit, & germen eorum ut pulis ascendet. Abiecerunt enim
¶ Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proijcit &c. ¶ Et merito.
a ¶ Nouam. s. euangelij. b ¶ Ideo.
legem domini exercituum, et
a ¶ Idem. ¶ Quia Samaritanus es tu, & dęmonium habet.
eloquium sancti Israel † blasphemauerunt. Ideo iratus est furor
a ¶ Propter peccata principum. b ¶ Vindicta. ¶ Domine ne in furore tuo arguas me. Et Ieremias: Corripe me domine in iudicio, & non in furore.
domini in † populo suo, & extendit manum suam super eum, & percussit eum. Et conturbati sunt montes, & facta
a ¶ Ante in patribus. ¶ Iacob funiculus hereditatis eius.
a ¶ Percussurus. b ¶ Filium. vnde: Brachium domini cui reuelatum est. Et alibi: Manus domini tetigit me.
a ¶ Populum. b ¶ Populum. ¶ Inde. ¶ Hyperbolice pro magnitudine malorum.
a ¶ Prostrata a Romanis.
sunt morticina eorum † quasi stercus in medio platearum.
¶ Sed. ¶ Quia illi non sunt conuersi.
† In his omnibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus
a ¶ Potentis percutiendi.
a ¶ Tanquam adhuc percussura. b ¶ Quia eloquium domini blasphemauerunt.
eius extenta. Et eleuabit
a ¶ Vocationis, quo congregabit Romanos contra Iudęos. b ¶ Romanorum.
signum in nationibus procul,
a ¶ Hoc est signum. b ¶ Inspirabit. c ¶ Romanum exercitum congregandum.
et sibilabit ad eum de finibus
a ¶ Percepto signo. b ¶ Non sua, sed dei tractus potentia.
terræ: & ecce festinus ueniet
a ¶ Hyperbolice. b ¶ Tanto itinere aliquis.
uelociter. Non est deficiens

☞ A a ¶ Aſpiciemus. Non auſi reſpicere cælū, cuius habitatorem deum offendimus.

GLOS. ORDINA.

Cap. VI.

4.Re.15.a. IN anno &c. Ozias ipſe eſt Azarias, q̄ cū temerè ſacrificiū offerret, leprā percuſſus eſt. Eo regnāte p̄dicta viſa ſunt, quo mortuo Iſaias vidit dñm ſedētē ſuper ſoliū excelſum. Moraliter. Dū em̄ rex leproſus .i. diabol⁹, regnat in nobis, nec dñm in ſua maieſtate videre, nec myſteria trinitatis poſſum⁹ agnoſcere: ſic filij Iſrāl mortuo Pharaōe ad dñm potuerūt

Moraliter

Exo.14.b. Ezec.44.a clamare. Ezechiel mortuo Phacea peſſimo principe, cadēs in faciē excelſa voce clamat ad dñm. c ¶ Rex Ozias. Rex, ſcilicet leproſ⁹, q̄ ſacerdotiū vſurpauit.

2.Pa.26.c. Ioh.12.f. d ¶ Vi.do. Chriſtū. ſ. vñ. Ioh. Hæc dixit Iſaias, q̄ñ vidit gl̄am ei⁹. Et Paul⁹ in

Act.28.f. Actib⁹ apoſtorū: Bñ locut⁹ eſt ſpūſſanct⁹ p Iſaiā: Aure audietis & nō intelligetis, & viden. videbitis, & nō ſpi.&c. Viſus eſt fili⁹ i habitu regnātis. Locut⁹ eſt ſpūſ ſanct⁹, ꝓpter cōſortiū maieſtatis, vnitatēq̄ ſubſtātię. Deū nemo vidit vnq̄. ſ.

Ioh.1.b. ocul⁹ carnis. Pōt aūt q̄s eū videre oculis cordis, ſicut vidit Iſaias. vñ: Beati mundo corde, q̄ñ ipſi deū videbūt. Vel certè

Matth.5.a. nō in natura ſua, ſed i ſubiecta creatura viſus eſt à ꝓphetis. e ¶ Su. ſo. Qui videt dñm regnātē in cęleſtib⁹ ỹ tutib⁹, videt eū ſup ſoliū excelſum & eleuatū, q̄ ſunt throni & domi. &c. Moral. Daniel vidit dñm ſedētē, ſed nō ſup ſoliū excelſum. Et alibi dicit: Sedebo, & iudicabo

† tribulatio Dañ.7.c. Moraliter Ioel.3.c. B ppſm̄ i valle Ioſaphat. Qui peccator ē, videt dñm ſedentē in valle Ioſaphat. i. iudicij. Iuſt⁹ vt Iſaias ſup ſoliū excelſū. Dū cōſideras quō hūana diſpenſat, & p noſtra ſalute deſcendit ad terras, vides humilem & ꝓximū terræ thronū eius.

☞ Dom⁹

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Non dor.i. cū magna ſolicitudine feſtinatiōis veniet, & ſic tollit impedimentū pigritię. b ¶ Neq; ſo. cin. re. eius. & ſic tollit impedimētū, quod aliquādo ꝓuenit in exercitu ex diſſipatiōe armorū ad ſuſtinendū. Siſ⁹ & impedimētū armorū ad inuadēdū, cū ſubdit: Sagittæ eius acutæ. Siſ⁹ tollit impedimētū, qđ aliquādo ꝓuenit ex defectu equorū, cū dicit: Vngulę equorū eius, ut ſilex. q.d. in via nō lædent quāuis cū feſtinatiōe veniāt. c ¶ Et ro. ei. currus eius, in qbus pugnabāt antiquit⁹. d ¶ Quaſi imp. tē. i. terribiles ad modū tēpeſtatis, cui nō pōt reſiſti humana virtute. e ¶ Rugi. eius. q.d. non flectetur miſericordia. vnde & rex Babylonis filios Sedeciæ regis occidi fecit in eius oculis, & poſtea oculos eius eruit, & nobiles de regno Iudæ captos occidit. iiij. Reg. vlti. Sedeciā aūt exoculatū duxit ligatū in Babylonē, & populū terræ captiuū, vñ ſubdit: f ¶ Et fren. per iracundiam. g ¶ Et te. præ. q̄a nec à deo nec ab hoſte fuerūt de manib⁹ eius ſaluati. h ¶ Et ſo. ſu. cū in die il. ſi. ſo. ma. q̄a in tanta deſtructiōe fuit magn⁹ clamor & terribilis tā ex parte Babyloniorū ſe ad cædē ꝓpſi exhortantiū, q̄ę ex parte moriētiū & aliorū in captiuitatē ductorū, ideo ſubdit: i ¶ Aſpi. in ter. & ec. prę cōſuſione nō potētes oculos ſurſum leuare, & aſſociat ſe ꝓpheta cū eis, eò qđ erat pars illi⁹ ppli, q̄uis mortu⁹ fuerit diu ante iſtā captiuita tē. ſ. tpe Manaſſe regis, vt dictū eſt ſuprà, ca.ſ. k ¶ Et lux obteſt in ca. eius. q̄a tribulatio illi⁹ captiuitatis fuit tanta, qđ tota gloria quæ fuerat in populo Iſrael, videbat ſimpliciter extincta.

NICO. DE LYRA.

Cap. VI.

IN anno. Hic cōſequēter Iſaias cōfirmat dicta ſuū. nam poſſet aliquis dicere, q̄ verbū eius non eſſet autenticum, eò q̄ prędicta nō dixiſſet ſpūſancto: ꝓpter quod in hoc quod in hoc capite oſtendit ſe locutum fuiſſe ſpiritu diuino. C Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur diuina apparitio. ſecundò Iſaiæ legatio, ibi: Et dixi. Ad intelligentiam primæ partis ſciendū, q̄ Iſaias viſione imaginaria vidit dominū in ſpecie cuiuſdam magni viri ſedentis, cuius ſedile erat in cælo, & ſca Diuiſio bellū pedū ei⁹ i tēplo. ſed m qđ dicit infrā. lxvj. a. Cælum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum pedū meorū: & duos angelos ſtantes in vtroq; latere eius, & intellexit ſignificationem viſionis: aliter nō eſſet viſio ꝓphetica, ſicut Pharao q̄ vidit ſpicas, Geneſ. xlj. & Balthaſar, qui vidit manum ſcribentem in pariete, Danielis. v. b. Viſione imaginaria ille dormiens, iſte vigilans: neuter tamen fuit ꝓpheta: ſed Ioſeph & Daniel qui viſiones intellexerūt. vnde dicit Daniel. x. a. Intelligentia opus eſt in viſione: ſicut diffuſ⁹ dictū fuit in principio libri Pſalmorū. vbi dictū fuit de modis & gradibus ꝓphetię tanq̄ p̄ambulū ad omnes libros ꝓpharū. Igit circa iſtā viſionē Iſaiæ quæ fuit intellectualis & imaginaria. primò ponitur apparitio diuina. ſecundò angelica, ibi: Seraphim. Circa primū primò notatur tēpus, cùm dicit:

1 ¶ In anno quo mortuus eſt &c. ſed m qđ dicit Rab. Sa. Iſte nō fuit ann⁹ mortis Oziæ regis, accipiēdo mortē p ſeparatiōe aīæ à corpore, ſed ann⁹ quo fuit à deo percuſſus lepra, eò qđ voluit ſibi officiū ſacerdotale vſurpare, vt hē ij. Paral. xxvj. c. q̄a ex tūc mundo reputatus fuit mortu⁹, q̄a ex tūc habitauit in domo ſequeſtrata, & Ioathan fili⁹ eius regebat palatiū, & iudicabat populum terræ, vt habet. iiij. Regum. xv. & ij. Paral. xxvj. Huic autē dicto Rab. Sa. conſonat litera ſequens in hoc ca. vt videbitur. Conſequenter ponit ipſa apparitio dei cū dicit: m ¶ Vidi do. ſecūdū Dionyſiū in. iij. ca. cæleſtis hierarchiæ, angelus fuit, tū dñs nominat, eò qđ ad repręſentandū pſonā dñi apparebat, & in eius pſona loquebat, ſicut & angel⁹ loquēs Moyſi in monte Sinai, domin⁹ nominat, vt patet in Exodo in plurib⁹ locis. Quòd aūt fuerit angelus, habetur Act. vij. e. vbi dicitur de Moyſe: Hic eſt qui fuit in eccleſia in ſolitudine cum angelo, qui loquebat ei in monte Sinai & cū patrib⁹ noſtris, quia p̄cepta decalogi dedit audiente populo, vt habetur Exod. xx. n ¶ Sedentem. Sedere autem propriè eſt iudicantis. illa autem apparitio fiebat ad proferendum ſententiam contra Oziam regem thuri ficare volentem de præſenti: quia tunc lepra fuit percuſſus, vt dictum eſt: & contra populum de regno Iudæ de futuro, vt videbitur infrà: & ideo illa apparitio fuit in effigie hominis ſedentis. Per illam etiam apparitionem in effigie hominis ſedentis ſignificabatur deus humanandus in perſona filij. Et hoc eſt quod dicitur, Iohan. xij. vbi allegatur ſcriptura, quæ ponitur infrà in hoc capite, Excæca cor populi huius &cætera. Et ſubdit euangeliſta: Hoc dixit Iſaias, quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo. o ¶ Super ſolium excelſum. hoc eſt ſuprà expoſitum. p ¶ Et plena erat domus. id eſt templum à Salo-

✠ mone

Moraliter. a ¶ In anno quo mortuus eſt rex Ozias. Moraliter
Per Oziam regem & leproſum, ſignatur diabolus, de quo dicitur Iob. xlj. d. quòd ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Ipſe etiam eſt leproſus, inquantum peccatum eius eſt incurabile. Ipſe verò fuit mortuus in Chriſti paſſione, inquantum eius poteſtas fuit notabiliter diminuta, ſicut de homine multùm deiecto dicit, quòd ipſe eſt mortuus. Et in illo anno homo Chriſtus fuit ad dexteram patris in cæleſtibus aſſumptus: & ſic viſus à credentibus per fidem, & à beatis per apertam viſionem, ideo ſubditur: m ¶ Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & plena erat domus. ſcilicet cæleſtis.

c ij ✠ A maieſtate

a ¶ Vt videtur pro deſiderio efficiendi. b ¶ Exercitu. c ¶ Ardore prælianti.

neque labōrans in eo: b non dōrmi- a
a ¶ Nocte, ut ſemper parati ſint.
tabit, neq; dōrmiet, neq; ſoluetur b
a ¶ Vetuſtate. Plus ſolito durabunt omnia.
cingulum renum eius, neque rūm
petur corrigia calceamēti eius. Sa-
a ¶ Qualitas armorum deſcribitur.
gittæ eius acutæ, & omnes arcus
a ¶ Non remiſſi.
eius extēnti. Vngulæ equorū eius
a ¶ Infatigabiles. b ¶ Curruum.
ut ſilex, & rōtæ eius quaſi impetūs c d
a ¶ Metaphora: Non tam ad pugnandum quam ad prædandum, & deuorandum ſicut leo veniet.
tempeſtatis. Rugitūs eius ut leo- e
nis, rugiet ut catuli leonum. Et frē- f
a ¶ Iudęos & ſua. b ¶ Cupide.
det & tenebit prędam, & amplexa g
bitur, & nō erit qui eruat: & ſona- h
a ¶ Strepitus victorum.
bit ſuper eum in die illa ſicut ſoni-
a ¶ Tunc. ¶ Compatiendo adiungit ſe populo ſuo propheta. ¶ Qui modo ſuperbi.
tus maris. Aſpiciēmus in terram, i
a ¶ Deſperatio. b ¶ Spes quam in domino habuimus.
& ecce tenēbręt tribulatiōis, & lūx k
a ¶ Tribulationis.
obtenebrata eſt † in cāligine eius.

Cap. VI.

¶ Extat liber Hiero. de hac viſione.

b IN anno quo mor- l
a ¶ Regnum peccari. b ¶ Sub quo præcedentia ſunt viſa. c ¶ Regnante filio Ioathan qui fecit rectum in conſpectu dñi.
c tu⁹ eſt rex Ozias, ui m
a ¶ Filium. b ¶ Quaſi regnantem. c ¶ In habitu regnantis. d ¶ Angelos in quibus ſedet & per quos ſua iudicia decernit.
d ć di dominum ſedentē ſup̄ ſoliū ex n o
a ¶ Non modo in hominibus regnantem.
celſum & eleuātum, & plena erat p

☞ a ¶Domus a maiesta.eius. Superna ecclesia plenè cognoscit maiestatē eius.i.quātus ipse est,q̄ non facit ea quę deorsum.

Lu.12.f. b ¶Seraphim.Seraphim interpretatur incendium. De quo: Ibidē.24.c. Ignem veni mittere in terram,&c.Et:Nōne cor nostrum ardēs Psal.11.b. erat in nobis,cùm aperiret &c.Et eloquia domini argentū igne examinatum. Est ergo salutare incendiū in sacris scripturis, quibus peccata purgantur.Vel initiū oris,quod significat linguā Hebræam,qua vetus testamentū scriptū est.Incēdium ergo & initium oris duo sunt testamenta,quæ circa deum stant,& per ea cognoscitur.

Allegorice ¶Allego.Duo seraphim,duo sunt testamenta inuicē se aspicientia,per omnia s.cōuenientia,q̄bus media tantū cognoscimus. Origenes.Duo seraphim dominus meus Iesus & spiritussanctꝰ. Ne †designare putes trinitatis† discindere naturā,sed nominū seruātur officia.Quod Hiero. impium dicit.¶Quidam dicunt seraphim virtutes in cælo deo assistentes & † faciē suā laudantes,quæ in ministeria mittūtur, maximè ad eos qui purgatione indigēt, & propter peccata aliqua ex parte supplicijs.¶Hiero.Cherubim, multitudo scientiæ,super quos dominus in modū †suos aurigæ sedere ostenditur,vñ:Qui sedes Psal.79.a. super cherubim ma.co.eff.be &. ma.Seraphim autē prēter hunc locum in scripturis canonicis me legisse non memini.Errant ergo q̄ in preceibus solent scribere: Qui sedes super cherubim & seraphim.

c ¶Stabant.id est stant assistentia deo, volant demonstrantia deū,nudant quasi medietatem:non manifestant quæ velata sunt, non velant q̄ nota sunt. d ¶Sex alæ uni.Hier.Victorinus duodecim apostolos intelligit.

Deu.27.a. Nos autē.xij. lapides altaris quos ferrū Exod.39.b. nō terigit.Et.xij.gemmas in diademate F sacerdotis.¶Alas habere dicunt angeli, q̄a in superioribus cōmorantur,vel propter velocitatē in omnibus discursum, sicut & venti alati dicunt. e ¶Duabꝰ uel.fa.Ante hęc q̄ fuerūt nescio,ex his q̄ sunt,deum intelligo.vnde Isaias:Priora

Infrà.41.f. annuntiate mihi, & nouissima q̄ erunt: & dicā q̄ dij estis. Seraphim.i. prædicta testamenta duabus alis suis(doctrina.s. sua,quæ habet alas:quia leuat ad cælum: & duas,quia duo sunt testamenta. Vel,duas alas,quia docent dilectionem dei & proximi)velabāt faciem dei.i.nihil docent qd' ante mundum fuerit.Angeli quoque & p̄dicatores nihil inde docent,similiter velāt pedes. f ¶Velabāt pedes. Quid post hunc mundū futurū sit,ignoramꝰ:media tñ quæ sex diebus vel ætatibus facta sunt vel fiunt,cognoscimus tantū. Duabus uolabant.quia de præsenti tantūmodo notitiā habemus. ¶Hie. Hebræus meus longè alia via ingressus est.Ait enim nullum p̄phetarum extra Isaiam vidisse seraphim circa deum stantia,& nec ipsa quidem seraphim alibi lectitari.Dehinc consummationis & captiuitatis Ierusalem, quæ sub Nabuchodonosor facta est signum esse præmissum.Ab Ozia quippe sub quo propheta orsus est vsque ad Sedeciam,qui extremus, regnauit: & qui cæcus in Babyloniam ductus est,fuisse reges.xj.& duodecimum Godoliam,quem constituerat rex Babylonis super terram, quē interfecit Ismahel filius Nathanael inter medias epulas reliquiarum patriæ parricida.Et has esse.xij.alas ex quibus quatuor faciem velent,sicut in quibusdam exemplaribus inuenitur,quatuor pedes cōtegant.Ex his quippe duodecim regibus quatuor iustos tantùm fuisse constat,Oziam,Ioathan & Ezechiam & Iosiam,qui sublimes per singulas captiuitates glorificare audent dominum:Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Reliquos verò propter peccata faciem velare, & alios quia in captiuitatem ducti sunt,pedum velare vestigia.Superliminare verò sublatum,& domum impletam fumo (sicut suprà diximus) euersionē Ierusalem & incēdiū templi exposuit.Forsipē de qua altaris carbo cōprehensus est,& labia purgata,propriā Isaiæ asserit passionē,quia sub Manasse interfectus est,& tunc verè purgatus labijs dixi ad dominū:Ecce ego,mitte me. g ¶Et cla.non leuiter dicūt

a ¶Ecclesia. ¶Quæ sursum non quæ deorsum, quam sapiens mulier ędificat,insipiens diripit.
b ¶Regnante. ¶Maiestas superiora,angeli in superiora repient. c ¶Agmina angelorum vel miracula.

a domus à b maiestate eius:& † c ea quæ a b
a ¶Inferiora dro. b ¶Ministerio suo. ¶Diuersis donis. c ¶Id est ecclesiā quæ deorsum. ¶Moraliter.Facie templum vt implearis.
sub ipso erāt,replebant templum.
a ¶Duo scilicet vel duo sunt testamenta,quod meus est. Ardentes, vel intendentes amore dei. ¶Vnde:Et ministros suos ignem vrentem. b ¶Angeli super ecclesiam tanquam custodes. c ¶Templum.
b c Seraphim stabant d sup illud:sex alæ e d
e uni, & sex alę alteri.Duab' uelabāt f e
a ¶Quia quæ ante mundum fuerunt,nescimus.
b ¶Dei,non suum.
f † faciēm eius,& duabus uelabāt pe- g f
a ¶Post hæc quæ futura sunt quis pronuntiabit.
b ¶Media aperiendo. ¶Quia per duo testamenta semper ad superna prouehimur.
g dēs † eius,& duabus uolabant. Et h i k
a ¶Inuicē se ad laudem dei cohortantes. b ¶Vetus testamentum continetur in nouo,& econuerso.
clamabāt alter ad alterū,& dicebāt:

cūt expositores nostri:tamē in Hebræ.habetur,desuper ei,id est domino,quia stabant super templum parati ei obsequi, ideo sic apparebant, quòd vnus erat ad dexteram dei,alius ad sinistram.

c ¶Sex alæ uni.per alam contēplatio designat,vt dicit Greg.sup Eze.Igit per duas alas superius erectas intelligit cōtēplatio diuinorū,q̄ sunt supra naturā angelicā,p duas protensas inferi? ad cooperiendū corp? & pedes ipsorū sera.H phim, cognitio eorū q̄ sunt iferiora angelis designatur,per duas medias ad volādū extensas,cognitio angelicę naturæ, ideo subdit: f ¶Duabus uelabant. In Hebræo habet:Faciē suā.s. ipsorum seraphim secundū Hebręos,nō q̄ essent extēsę ante faciē eorū,sed sup capita,quasi trāsuersaliter & sic velabāt caput superius:& per cōsequēs faciē q̄ est pars capitis. g ¶Et dua.ue. In Hebræo habet: Pedes suos.i.ipsorū seraphim:qa transuersaliter versus inferiora protēdebant:& sic corpora seraphim & pedes velabāt. & hoc ad quandam decētiā & honestatē.Apparebat enim in figura humana, quæ honestior apparet operta quàm nuda. h ¶Duabus. s.alis medijs. i ¶Volabāt.ad designādum,quòd angeli semp sunt parati ad diuina ascendere,& ad inferiora descendere secundum domini voluntatem: ideo volatus in medio loco disponit, quasi ad vtrunque paratus.Et ad melius capiendum posui hāc figuram secundum intentionem Hebræorum.

k ¶Et clamabant alter ad alterum, & dicebāt,&c.id est simul & cōcorditer,vel q̄a unus primò dicebat,& postea idē alius repetebat,sicut duo chori in ecclesia aliq̄n idē dicūt alternatim:

Sanctus

✱a ¶A maiestate eius. nam ciues cælestes reficiuntur interius in aspectu suæ deitatis,exterius in aspectu suæ humanitatis. Moraliter

b ¶Et ea quæ sub ipso erant re. t. id est spiritussanctus ab ipso procedens in signo visibili repleuit collegium apostolorū, Act.ij.a. Et repleti sunt omnes spiritusancto &cæ. c ¶Seraphim stabant super illud.s.templum.nam angelorum custodia stabat super apostolorum collegia.Vel per templum intelligitur ecclesia:Per seraphim prælati,qui super curam ecclesiæ debent stare,& non exterius euagare. c ¶Sex alæ uni &c.per quas designantur eorum motus ad bonum.Nam per duas alas super caput erectas significatur motus contemplationis in deū. per duas protensas versus pedes,motus compassionis ad proximum.Et per duas medias,motus debitæ considerationis circa seipsum. k ¶Et clama.al.ad alterū & di.nā excitare mutuò se debent ad laudandum deum trinum & vnum, ideo dicitur

✱ter Sanctus.

Sanctus sanctus sanctus, quia & ipa scilicet seraphim sancta: Sanctius enim his nihil est. Miranē aūt, qđ de filius tantūm se humiliauerit, & crucem subierit, & terrenis innotuerit. a ¶ Sanctus sanctus &c. Mysterium trinitatis. In vtroq; testamento trinitas prædicatur, dominus Christus. s. qui hīc quatuor literarum est: quod propriè de deo ponitur, Iod He: Iod He .i. duo ia. q̄ duplicata ineffabile nomen dei faciunt. b ¶ Plena est omnis ter. Et implebit eū hoc impletū fuerit. Fiat voluntas tua &c. Adhuc voluntas patris in cælo est, q̄ in terra nondū impleta est: vt credaē. s. in terra, quòd nondū in omni terra habuit. Primò in omni terra gloria dñi p̄dicaē, & postea templū fumo repletur, qa prius euāgeliū toto orbe prædicatū est, & tunc templum à Romanis incēsum est, post. xlij. annos à passione domini. c ¶ Superliminaria. In veteri testamēto locutus est dominus ad ostium tabernaculi, qa nondum introduxerat in sancta sanctorum, id est in cælū, sed Christo ad terras descendente superliminare quasi obstaculū quoddam sublatū est, & tot' mundus implet' est fumo. i. gloria dei. Deus noster ignis cōsumēs est. Sed quia totā substātiā ei' cape nō possum', leuior q̄dā & quasi rarior natura in mundo dispergitur quasi fum', quē capientes dicimus. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetam'. d ¶ Pollutus. hoc dicit pro societate populi, cū quo cogebaē loqui. Noxiū est cum peccatoribus viuere. Qui tāgit picem, coinquinabitur ab ea. e ¶ Ego habi. Nota cū pctōribus non esse morandum. f ¶ Ego regem &c. Sic Abrahā postq̄ vidit dominum, & vocem eius audiuit, se cinerē & puluerem esse confitetur: qa quantacunq; sit hominum dignitas, vilescit in comparatiōe eius. g ¶ De seraphim. Seraphim per .m. in masculino genere. per .n. in neutro genere plurali dicim'. Seraphin tamē singulariter dici potest, sicut cherubi & cherub. h ¶ Et in manu eius. id est operatione eius, id est Christi. Calculus, id est charitas, quem forcipe, id est doctrina duorum testamentorum, de altari tulerat, & Isaiæ in in exemplum posuerat. i ¶ Calculus. LXX., carbunculus, lapis ignitus, qui propter flammeum colorem igneus dicitur. k ¶ Forcipe. Hæc est scala Iacob gladius bis acutus. Hæc sunt duo minuta, quæ mittit paupercul' in dei dona. Hīc est stater duorum denariorum, qui in ore piscis repertus pro domino, & Petro redditur. Nouum testamentum habens veraq;, mandata, scilicet sua & veteris testamenti, dei sermonem dupli ci acie præceptorum comprehendens. l ¶ De altari. Quod Iohannes vidit in Apocalypsi, quod est plenum calculis ignitis, quibus possunt peccata purgari. vnde: Carbones succensi sunt ab eo. Et alibi: Ignem veni mittere in ter. m ¶ Ecce tetigi hoc labia tua. vnde: Quid detur tibi, aut quid adhiciatur tibi ad linguā dolosam? Sagittæ potētis acutæ cū carbonib' desolatorijs. Hīc est sermo dei, de quo dicit: Habes carbones ignis: sedebis sup eos, hi erūt tibi in adiutorium. n ¶ Et auferetur ini. Ieremias qui puer erat ideo penē immunis à pctō soli' man' attactu purgatur. Ad Isaiā verò q̄ dicit, vir pollut' labijs ego sum:

☞ angelus cum

ipsius. d ¶ Et commota sunt &c. quia hæc visio facta est die percussionis Oziæ, vt dictum est suprà, & tunc fuit terræmotus terribilis, sed m qđ' hī Zach. xiij. a. Et fugietis sicut fugistis à facie terræmot' in dieb' Oziæ regis Iuda: q terræmot' fact' fuit ad ostendendū indignationē dñi contra p̄sumptionē Ozię. Ex illo aūt terræmotu, moti fuerūt parietes tēpli, & p cōsequēs supliminaria & cardines ostiorū. e ¶ A uo. da. qa talia fiūt in inferiorib' p angelos. f ¶ Et domus impleta est fumo. ad designandū incendium futurum domus domini per Chaldæos, vt habetur iij. Reg. vlti. g ¶ Et dixi. Hīc consequenter describitur Isaiæ legatio. Et primò describitur dispositio debita, secundò, legatio sibi iniuncta, ibi: Et audiui. Dispositio autem ista facta est primò per Isaię contritionem de eo quòd peccauerat per omissionem, ideo dicit: h ¶ Væ mihi quia tacui, à reprehensione vel represione Oziæ regis de sua præsumptione. erat enim Isaias de genere regio vt dictum est suprà. j. capi. & propter hoc magis poterat ad regem accedere, & defectus suos sibi ostendere, quàm alius de populo: ideo peccauit hoc omittendo, ideo subditur: i ¶ Quia uir pollutus &c. Sicut enim polluuntur labia loquēdo, quòd non decet ita etiam tacendo quod dici debet. k ¶ Et in medio populi &c. non solùm per omissionem, sed etiam per commissionem, quia multi de populo ista erant blasphemi, vt dictum est suprà. l ¶ Et regem .i. angelorum. m ¶ Vidi oculi me. q.d. ex quo sum peccator, ista visio nō est mihi ad .pfectū, sed ad interitum. Et sic etiam dixerat Manue ad vxorem suam, Iudi. xiij. D d. Morte moriemur, quia vidimus dominum. Secundò facta est Isaiæ dispositio per angelum purgantem eius peccata, hoc tamen fuit solùm instrumenta liter, quia solius dei est purgare peccata principaliter. Dicit igitur: n ¶ Et tetigit ad me unus de seraphim. Per istum volatum intelligitur velocitas angelica ad exequendum domini mandatum seu beneplacitum. o ¶ Et in manu eius calculus. id est carbo ignitus. Calcul' enim plura significat. Vno enim modo significat lapidem paruulum. Alio modo significat numerationem, quia antiquitus solebant homines cum lapillis numerare. Significat etiam carbonem ardentem, & etiam quædam alia. vnde versus: Calculus est ratio, numerus, sententia, carbo, Calculus est pondus, minim' lapis, ensis acutus. Per calculum autem istum significabatur prophetiæ donum tunc Isaiæ datum. p ¶ Quem forcipe tulerat de altari. scilicet holocaustorum, vbi erat ignis continuus vt habetur Leuit. vj. Sciendum tamen, quòd non accipitur hīc altare seu carbo materialiter, quia ista fiebant visione imaginaria, sicut dictum est, qua videbatur angelus accipere carbonem de altari holocaustorum. q ¶ Et tetigit os meum. ad designandum purgationem peccati sui per taciturnitatem prædictam, ideo subditur: Et au-

☞ feretur ini-

quitas tua, & peccatum tuum auferetur. Per quod datur intelligi, qđ Isaias non fuit omnino immunis à peccato, quia non fuit solus Sanctus, & semel dominus. d ¶ Et commota sunt superliminaria cardinum à uoce clamantis. Per superliminaria significantur intellectus & voluntas superiores animę potentiæ. Per cardines, electio boni & detestatio mali. Per vocem clamantis, vox prædicatoris, per quam intellectus & voluntas auditorum moneri debent ad eligendum bonum, & detestandum malum. f ¶ Et domus impleta est fumo. quia domus conscientiæ debet impleri fumo pœnitentiæ. g ¶ Et dixi, Væ mihi. Per Isaiam qui tacuit, donec purgatum se cognouit, significatur p̄dicator, qui cōscius sibi de pctō mortali debet à p̄dicatione cessare, donec purgat' sit vera confessione vel saltē contritione, aliter verbum dei tractaret indignè, Psal. xlix. c. Peccatori autem dixit deus: quare tu enarras iustitias meas & cæte.

Mat. 6. b. † Apo. 4. c

Deut. 4. d. † 24. q. 3. c. q negligūt

1. Cor. 13. c.

Eccles. 13. a.

Genē. 18. d.

† carbo

Genē. 28. c. Lucę. 21. a. Mar. 17. d.

Apoca. 2. e Psal. 17. b. Lucę. 12. f. Psal. 119. a.

Iere. 1. b.

a ¶ Pater. b ¶ Filius. c ¶ Spiritussanctus. d ¶ Non domini vnus in substantia. ¶ Dominus virtutum ipse est rex

a † Sanctus sanctus sanctus dominus b

b glorię. a ¶ Olim notus in Iudæa deus. In tempore gratiæ, plena est omnis terra. vnde: Domine do. noster quā ad. est no. tu. in vni. ter. b ¶ Non tātum Iudæa.

b deus exercituum: plena est omnis c

a ¶ Christi. b ¶ Scilo velo. ¶ Vicina templi per Romanes euersio signatur. vnde: Relinquetur vo. do. vestra deser.

terra gloria eius. Et commota sunt d

a ¶ Vt sint altiora. vnde: Tollite por. princi. vestras. b ¶ Duorum testamentorum.

c superliminaria cardinū à uoce cla- e

a ¶ Christi & spiritussancti. ¶ Multitudinis. ¶ Transeamus ex his sedibus. b ¶ Templum. ¶ Aenigmatica. ¶ Iacob. c ¶ Ignorantiæ & inidelitatis. vel per fumum incendium templi prædicitur. ¶ Emissione ignis, fumus enim vapor ignis est.

mantis, & dom' impleta est fumo. f

¶ Mortuo Oziā. a ¶ Quia Oziam & alios libere non reprehendi, ideo cum angelis eum laudare non merui, & timeo ne dicatur mihi, quare tu enarras iustitias meas. b ¶ A laude dei. vide quantum se humiliat, agnoscit peccata, ideo mundatur.

Et dixi: † Vę mihi, quia tacui: quia g h

a ¶ Indignus laudare deum videre. ¶ Non est speciosa laus in ore peccatoris. b ¶ Sicut apostoli pollutis pedibus, quos dominus lauit. i

d uir pollutus labijs ego sum, & in k

a ¶ Quibus idola laudauit. ¶ Non plus quam se vel minus accusat populum. ¶ Populus imponitens, immundiciam labiorum suorum nesciens, non meretur purgationem.

medio populi polluta labia haben

a ¶ Tamen.

c tis ego habito: et regē dominū ex- l

a ¶ Cum pondere pronuntiandum. b ¶ Tamen. c ¶ Id est ministerium complcuit. ¶ Sponte, quia huic macipatus

ercituum uidi oculis meis. Et uo- m

officio. a ¶ Purgandum. b ¶ Christus a patre missus

g n lauit ad mē unus de seraphim, & o

est propter auferenda peccata. a ¶ Similitudinem hos minus vidit ne timeret. b ¶ Ignitus sermo dei.

f k in mānu eius † calculus, quem for- p

a ¶ Duobus testamentis quæ spiritussancti vnione socian tur. ¶ Quo a vitijs circuncidit, ne amplius immundus sermo exiret. b ¶ Quod apparuit in visione. ¶ Igne altaris purgantur labia. c ¶ Calculo.

l cipē tulerat de altari, & tētigit os q

a ¶ Quasi: Ne timeat is. b ¶ Igne tribulationis. s. vel charitatis ardore.

m meū, & dixit: Eccē tetigi hoc labia

a ¶ Sic. b ¶ In alios. c ¶ In nos.

n tua, & auferet iniquitas tua, & pēcca

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Sanctus sanctus sanctus. Secundum Hebræos dicitur ter sanctus, ad maiorem diuinæ sanctitatis expressionem, sicut Iere. xxij. g. dicitur: Terra terra terra, audi verbum domini, ad excitandum maiorem attentionem. Secundum verò doctores catholicos hīc dicitur ter sanctus, ad designandum in deo personarum trinitatē, & subditur: b ¶ Dominus deus exercituū. ad designandū essentiæ vnitatem. c ¶ Plena est omnis terra gloria eius. qa in oīb' creaturis relucet virtus & bonitas ipsius

☞ angelus calculo mittitur. a ¶Quem mittam. Non cogit, sed E voluntatem quærit: voluntas enim sola præmium meretur. Isaias autē tanquam purgatus, offert se spontaneus. ¶Origenes. Nota filius à patre missus, solus hîc dimittit peccata, quæ dimittit tota trinitas. Qui enim in vno credit, in omnibus credit: ne putes filiū quasi minorē à pre missum.

Genes.1.d. Ioh.10.f. Simile dictum: Faciamus hominem ad imaginē & similitudiuē nostram. Ego & pater vnū sum⁹. Vnū, ꝓpter naturā sumus, propter diuersitatem personarum. Sic iubente dño trinitas imperat. b ¶Mitte me. Putat se bonū nūtiaturū, & ideo dicit: Mitte me. & ideo se vltrò offert. Sed qa audiuit: Dic populo huic: Auribus audietis, & nō intelligetis, &c. cùm postea dicatur sibi: Clama: non statim clamat, sed interrogat, quid clamabo? Ieremias quoq; cui dictū est:

►sum

Iere.25.d. Accipe calicem, & propinabis omnes gentes, &c. libenter accipit. Cùm verò audit, primò propinabis Ierusalem, respondit: Decepisti me domine, &c. Nos aūt dicimus nō temeritatis esse, sed obedientiæ, qđ se obtulerit. c ¶Audite au. Lucas secūdū LXX, in Actib⁹ apostolorum: Aure audietis, & non intelligetis, & similia. In quo facilis interpretatio, quæ dicit quid populo facturus sit. Quā interpretationē Paulus quoq; in epistola ad † Hebræos posuit. Vñ ei cōtradicit, qa Hebræis testimonijs non vtat. Nec Iudæi ante scripturā falsauerāt. Dñs em̄ & apli hoc non tacuissent: nec apostoli vel euangelistæ ita ꝓtulerūt, vt Iudæi falsaturi erant. Tradūt aūt Lucā medicū fuisse, & magis Græcas Ifas quàm Hebreas nouisse. vnde in vtroq; volumīe seculare redolet eloquētiā, &

Act.28.f. † Impīgua

†Ro.11.b.

F magis Græcis quā Hebraicis vtitur testimonijs. d ¶Excæca. Cui simile: Suscitaui te: vt ostendā in te virtutē meā. Et dedi eis oculos, vt non videāt: & aures, vt non audiant. Excæca. Prævidēs Propheta cæcitatē superuēturā i Israel, vt plenitudo gentiū intraret ad fidem, dicit: Domine excęca cor populi huius. Q. Si totū mundū saluare desideras, excæca cor populi hui⁹. Si enim populus hîc excæcatus fuerit, gentes illuminabuntur. Nec est dei crudelitas, sed misericordia, infidelibus excæcatis humiles illuminare. vnde: Quoties volui cōgregare filios tuos, &c. Et: Concluſit deus omnia sub peccato, vt omnium misereatur. Et paulò pòst: O profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. e ¶Et conuertatur. Quamuis graue peccatum sit, si conuertatur quis, potest saluari: Sed hi pro magnitudine sceleris, pœnitentia sunt indigni. vnde: Volui congregare filios tuos, & nolebas. f ¶Et ad. & p.i. adhuc ex ea gente decima tio, quasi adhuc decima pars illi⁹ gētis remanebit. g ¶Et erit. Sub Adriano Iudæa iterū vastata est. l. ỳ ò anno post captiuitatē Romanorum. Prohibiti em̄ sunt publicis legibus Iudeā intrare.

Iere.5.c.

Roma.11.d

Luc.13.g. Ro.11.d.

Ibidem.

Luc.13.g.

☞ Et factū

Nicolaus de Lyra.

☙ feretur iniquitas tua &c. a ¶Et audi. Hîc consequenter describit legatio iniuncta Isaię à dño. Primò q̄tū ad illud qđ pertinet ad afflictionē malorū, secđ̀ò q̄tū ad cōsolationē bonorū, ibi: Et multiplicabit. Primū describit cū dicitur: Et au. uo. do. apparentis in effigie prædicta. b ¶Dicentis: Quē mittā &c. Hoc nō q̄siuit ex ignorātia, sed ad cōueniēti⁹ iniūgēdū negotiū Isaiæ se offerēti ad obediēdū, sicut Gen.iij.h. dicit dñs Adā: Vbi es? vt ex eius rñsione conueniēti⁹ argueret eū de transgressione. c ¶Et dixit &cæ. paratus ad obediendum. d ¶Mitte me. nec se offerēdo peccauit, qa ante dispositū se vidit p purgationē prædictā. e ¶Et dixit. Vade. ad arguendū pctā regum Iudæ. Et hoc dicit Heb. & rōnabiliter, vt vī, qđ̀ istud qđ̀ dicit i hoc. c. p̄cessit rpe ea q̄ scripta sunt, ℨ. à principio huius libri, i qb⁹ Isaias arguit multipliciter peccata eius populi, ad ea quæ arguenda missus fuit à deo, sicut & alij prophetæ. Et in hoc ca. ponitur prima eius missio, vt videtur. Nec obstat qꝺ vltimò scribitur, quia frequenter in sacra scriptura scribuntur posterius prius facta, & econuerso, vt frequenter dictum est suprà in alijs libris canonicis. f ¶Et di. po. &c. auribus corporis. g ¶Et nolite intel. id est nolletis. Non em̄ incitauit eos Propheta ad non intelligendū, & nō obediēdū, sed p̄dixit hoc futurum, p̄nūtiando. s. populi obstinationē in malo. iō subdit: h ¶Excæca cor po. i. denūtia ad excæcādum p errorē in intellectu. i ¶Et au. eius ag. i. aggrauandas denuntia in affectu per obstinationē. Circa quod sciēdum, quòd talis excæcatio & obduratio non est à deo directē, sed ex liberi arbitrij defectibilitate. Homo enim auertens se à deo, meretur vt iustē deus retrahat gratiā suā ab eo cui⁹ effectus est illuminare intellectum, & mollificare affectum, & ideo ipsa subtracta homo excæcatur & obdurat ex sua malitia. Hoc ad literam fuit impletum, quando ad prædicationem Christi Iudei pro magna parte fuerunt obdurati, secūdum qđ̀ dicitur expresse, Ioh.xij. Propterea non poterant credere, quia dixit Isaias: Excæcauit oculos eorum: & indurauit cor eorū, &c. Et sequitur: Hoc dixit Isaias, quando vidit gloriā ei⁹. s. Christi, & locut⁹ est de deo. H Cognouit em̄ tunc trinitatem personarum & filium incarnādū, vt prædictum est, & sic tunc vidit gloriam Christi, id est eius diuinitatē. k ¶Et dixi: Vsq; quo domine. scilicet durabit hęc excęcatio & obduratio. l ¶Et dixit: Donec deso. & cæt. quod impletum fuit tempore Titi, qui destruxit ciuitatem & templum & terram Iudæorum, & duxit populum captiuum, & dispersit per orbem, vt non habitaret amplius in Iudea. ideo subditur: Et longè faciet dominus homines. m ¶Et multiplicabitur &c. Hîc consequenter Propheta denuntiat consolationem credentium, quod frequenter fit in hoc Prophera & in alijs. s. denuntiatio consolationis bonorum iuxta denuntiationē desolationis malorum, vt oppositа iuxta se posita magis eluceſcant. & hoc est quod dicitur: Et multiplicabitur &c. qa ante aduentum exercitus Romanorum contra Iudeam, Christiani qui erant ibi per admonitionem angeli transierunt in regnum Agrippę, qui erat confœderatus Romanis, & sic fuerunt derelicti alijs partim capti uatis, & partim trucidatis, qui postea multiplicati sunt per orbem vniuersum, vt patet ad sensum. n ¶Et adhuc decimatio in ea. quia decimæ dantur à fidelibus ecclesiæ. o ¶Et cōuertetur. ab abiectione & paucitate & persecutione, quam passa est ecclesia. Primò à principibus Iudęorum, vt patet Act. viij. & in pluribus locis alijs eiusdem libri: & postea ab imperatoribus Romanis & eorum præfectis, vt in sanctorum legendis & in chronicis habetur. p ¶Et erit in ostensionem sicut terebinthus. quod impletum videmus maximè à tempore Cōstantini, in quo incepit ecclia notabiliter & mirabiliꝰ exaltari & dilatari.

☙ Semē sanctum

* h ¶Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Moraliter id est excæcandum denuntia, si perseueret in malitia, propter quam deus retrahit gratiam suam, & sic excæcatur mens peccatoris & obstinatur, quod debet prædicator denuntiare populo vt caueat à tanto malo. Et consequenter subditur remedium, cùm dicitur: l ¶Donec desolatæ sint ciui. i. hoīes pctōres p amaritudinē pnīæ. Et qa sequit ad hoc bonorū operū fructificatio, subdit: m ¶Et multiplicabitur quæ de. fu. à deo ꝓpter pctm̄. p ¶Et erit in ostensionē sicut tere. &c. nā bona fructificatio pctōris p pniam conuersi, ꝓponit alijs in exēplū pœnitendi, vt patet de Magdalena.

A ✠ a ¶ Semen sanctum erit id quod ste. quia fideles non multiplicantur per generationē carnalē; sed p gr̃am sanctificatē in baptismo. verūtamē quia exc̃ecatiōis & abduratiōis Iudc̃orū tēpore p̄dicatiōis Christi & ap̄lorū ei⁹ figura fuit obduratio p̄decessorū suorū tpe p̄dicatiōis Ieremiæ & aliorū, p̄phetarū, qui fuerūt inuēti tpe destructiōis factæ per Nabuchodonosor regē Babylonis. iō Isa ista p̄t exponi, p illo tpe, licet principalis intēcio p̄phetę ferat ad obstinationē Iudæorū tpe p̄dicationis Christi & ap̄lorū. Et sec'm istā sniam dicit: Et dixi: Vsquequo domine: supple durabit ista exc̃ecatio & obduratio? Et dixit: Donec desolatæ sint ciuitates absc̃ habi. q̄d adimpletū fuit tpe Sedeciæ, q̃n rex Babylonis destruxit ciuitates regni Iudæ, & p̄ssm duxit captiuum in Babylonē, ideo subdit: Et lon. fa. do. ho. Et mul. Hīc cōsequēter propheta denūtiat cōsolationē bonorum, & istud fit frequenter in hoc libro & in alijs li. p̄phetalibus iuxta cōsolationē malorū, denūtiādo cōsolationē bonorū, vt oppositā iuxta se posita ma. elu. & hoc est q̄d dicit: Et mul. id est terra Iuda, q̃ derelicta fuerat à suis habitatoribus in captiuitatē ductis: multiplicabit adhuc in hominib⁹ a ialib⁹, & alijs bonis, q̄d impletum fuit post captiuitatis reditū sub Zorobabel & Nehemia & Machabæis. In medio terr̃e, hoc dicit, qa Iudea est ī quarto climate terr̃e habitabilis. Et adhuc in ea decimatio. i. adhuc dabuntur ibi decimę bonorū sacerdotib⁹ & Leuitis deo ministrātib⁹, sicut habet Nehemię. x. Et cōuertet à captiuitate in ,pspitatē. Et erit in ostēsionē sicut terebinth⁹ &c. qa ,pspitas eorū post tātā captiuitatē fuit magis admirabilis: & hoc tpe Machabęorū, q̃n recupauerunt ciuitatē & tēplū contra Antiochū regē tūc valde potentem. Semen sanctum erit id quod ste. in ea. qa post reditum captiuitatis Babylonicę nō legit Iudæorū pp̄s ad idololatriā declinasse, nisi aliqui pauci ex violentia regis Antiochi, vt habetur. f. Machab. &. n. & tūc etiā aliqui licet pauci comparatiuè respectu totⁱ populi acceperūt aliquas conditiones Gentilium, faciēdo sibi p̄putia, palestrā, & ephebiā, vt habet. j. Macha. j. nō tamē dicitur ibi, quòd declinauerunt ad idololatriam.

¶ In capite. vj. vbi dicitur in postilla: Posset enim aliquis dicere, quòd verbum eius non esset autenticum.

B *ADDITIO I.* Isaias ī pricipio suæ ,pphetię dixit: Audite cęli, & auribⁿ pcipe terra, q̃m dñs locut⁹ est: & iō nullⁿ posset dicere ei, q⁹ verba illa dixisset spū suo & nō spū dei: nisi talē cōtradiceret suę ,pphetię: quā q negaret, sibi posset negare p̄tē visionē & iō ñ oportet dicere, q⁹ hęc visio ponit ad cōfirmationē p̄dictorū, sed est visio p se reuelata ,pphetę.

¶ In eodē capite vbi dicit in postilla: Sicut Iere. xxij. dicitur: Terra terra terra.

ADDITIO II Quòd legit in Ieremia: Terra terra terra, audi ỳ bū dñi: nō oportet vt in telligat ad excitādā maiorē attentionē, sicut Iudæi dicūt: sed ad denotādā terr̃e cui loquebat, expressam distinctionē. Erat em̃ terra cui loquebat tripertita, cui⁹ vna pars dicebat terra Iudę, alia Galilę, alia ỳ ō trās Iordanē, vt patet ī libro q dicit Canchedrin. Vnde ad denotādā talē diuisionē ter noīat terrā, & ideo in hoc loco cū seraphim ter sanct⁹ clamabant, ad literā planè intelligendum est ad designandā trinā distinctionē in diuinis p̄sonis, ,put fides catholica tradit. Vnde & q̄dlibet istorū triū noīm in concreto significat sc̃itatē, vt denotet pluralitas suppositorū, q̃ cōcretiuè intelliguntⁿ. Verbum aūt substātiuum ibi subintellectū, in singulari numero ponit, vt essentię vnitas intelligatur. Et notandū q⁹ q̄dā expositores Hebræorū attēdētes, q⁹ in vnitate diuina quę summa est, periculū esset iterare noīa q̃ oīno fissa essent, ex quo necesse erat vt intelligeret aliqua pluralitas, ideo aliter interpretati sunt hęc dicta, s. vt sanct⁹ qui in primo loco dicit: & etiā sanct⁹ qui in secūdo loco dicitur, intelligant in vocatiuo casu, sic q⁹ vterq; seraphin clamabat ad alterum, dicēs: O sc̃tē sanctus dñs deⁱ exercituum &c. & hoc audēt dicere, eò q⁹ in lingua Hebraica in his noībus non est differentia casualis. Sed hoc non valet aspiciēti, ,pprietatē harū dictionū, ,put hoc ponunt. vñ trās latio Chaldaica ista tria noīa de deo intelligit: & ideo hę duę expositiōes quas postillator ponit, nō debēt itelligi quasi idifferēter cōsonēt literę: sed prima expositio nō est verè literalis, sed q̃si à veritate literę fugitiua. Secūda aūt catholica & ,priè literalis. Vnde magister in. j. di. ij. Inter alia testimonia trinitatis quæ in veteri testamento inueniuntur, hanc autoritatem tanq̃ à literali sensu sumptam allegat.

In eodē ca.

¶ In eo. ca. vbi dicit in postil. Et dixit, vade ad arg. pc̃tā re. &c. C

ADDITIO III. Licet Isaias in p̄cedentib⁹ argueret multipliciter pp̄m de pc̃tis eorū, nunc̃ tū eorū obstinationē p̄nūtiauit, q̃ obstinatio ī hac visiōe fuit primò sibi reuelata, cū dicit: Audite, & nolite itelligi. &c. excęca cor pp̄li hui⁹. Vñ nō est necesse dicendū, q⁹ hæc visio p̄cedat alias ,pphetias p̄dictas, sicut Hebræi min⁹ rōnabiliter dicūt, nā in p̄cedentibus arguebat pc̃tā & scelera pp̄li de mandato dei, vt dictū est. In hac autē visiōe sibi iniūctū ē, vt excęcationē & īdurationē eorū futurā, tpe aduēt⁹ Christi eis ,pnūtiaret.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postil. Et adhuc decimatio in ea. &c.

ADDITIO IIII. Vbi nos habem⁹: Et adhuc decimatio in ea. in Hebræo habetur quædam dictio quæ licet deriuet à decē, tamē non significat decimationem, sed significat denā. i, numerū denariū in genere fœminino. & est sensus sec'm Hebræos, q⁹ à tpe huⁱ visiōis adhuc remanebant decē reges in Iuda vsq; ad transmigrationē Babylonis inclusiuè. qui quidem reges apud eos sunt Ionathan, Achaz, Ezechias, Manasses, Amon, Iosias, Ioachaz, Ioacim, Iechonias, Sedecias. Potest etiā aliter intelligi iste numer⁹ denari⁹, vt referat ad illud q̄d legit Gen. xviij. vbi deⁱ cōcessit Abrahę q̄d si inuenirent ī Sodomis decē iusti, parceret toti ciuitati, p eis. vñ in hoc loco dominⁿ dicebat Isaiæ q̄d licet pp̄s esset ita malⁿ sicut pp̄s Sodomorū, ,put. ℟. dixerat. j. ca. Audite ỳ bū dñi principes Sodomorū, tñ adhuc remanebat in ea. s. in Iudæa & in Ier̃m dena videlicet iustorum, qua volebat eos sustinere & tolerare, donec cōuerterēter.

a ¶ Apostoli & alij fideles. vn de: Nisi dominus sabaoth reli. no. se. &c.

quæ expandit ramos suos. Semen a

2 ¶ Per fidem, nec cadat per infidelitatem.

sanctum erit id quod

stetērit in ea.

Cap. VII.

T factū est in diebus b

GLO S. ORDI.

ET factum est in diebus Achaz &c. Cap. VII. Quę suprà scripta sunt vsq; ad locū sub Ozia & Ioathā filio eⁱ⁹, visa sunt q̃ sequunt sub Achaz rege im- D pīssimo, q à deo derelictus ab inimicis expugnatur.

☞ Achaz

NI. DE LYRA.

ET factū est. Posteq̃ Isaias denūtiauit Cap. VII. regni Iudæ punitionē, hīc denuntiat eius liberationē à persecutiōe duorū regū, vt tanq̃ bon⁹ Samaritan⁹ post vinū mortificatiuū infundat oleum lenitiuum. Luc̃. 10. f.

Sciendū tñ, q̄d principalis intēctio ,pphetæ est denūtiare Christi aduentū, q interponit. vñ dicit Ra. Sa. super. ix. ca. Zacha. Quòd Diuisio vniuersi ,pphetæ nō sunt locuti nisi sup annos redemptionis & ad dies Messię, q̄d est intelligēdū de principali intēcto. Et iō pars ista in tres diuidit. qa primò in signū dictę liberatiōis denuntiatur Christi incarnatio. sec'ò eⁱ⁹ resurrectio, se. ca. tertiò eⁱ⁹ ascensio, ca. ix. Sciēdū tñ q⁹ hæc diuisio nō est p̄cisa. qa ī sec'a & tertia pte fit mentio de cōtrīs ī prima q̃tū ad aliq̄d, qa ,pphetę freq̃nt replicāt idē, alio tñ mō: qa mō exhortatiuo loquūt. P̄ns aūt ca. ī tres ptes diuidit: qa primò ponit regni Iudę iminēs pic̃ulū. sec'ò ,pmittit liberatiōis bñficiū, ibi: Et dixit dñs. tertiò daf huⁱ⁹ liberatiōis signū, ibi: Et adiecit. Circa primū p̄mittit tps, cū dicitur:

b ¶ Et factū est. qa quarto anno regni sui factū est illud q̄d se- ✠ quit: Filij

Moraliter. b ¶ Et factū est. Per Ier̃m significatur anima fi- Moraliter delis sec'm sensum moralē, ī q̃ ciuitate debet Christ⁹ regnare, cōtra eā venit Rasin, q interp̄tat iniqu⁹. i. nō equ⁹, & signat superbiā. Nā sup⁹ vult alios excedere, & sic refugit æq̃litatē. & Phacee q interp̄tat oris aptio, & signat auaritiā. vñ auar⁹ dicit q̃si ꝓris auidus: & sic os aptū hīe dicit, qa nūc̃ pecunijs satiat. & hæc duo vitia dicunt hīc titiões fumigantes & caudas hñtes: titiões, qa concupiscēti ī flammāt, fumigātes, qa mēris oculos tāc̃ fumus excæcāt: & caudas habētes, quia post se alia vitia trahūt. De superbia nāc̃ dicit, Eccl. x. b. Initiū oīs peccati superbia. De auaritia. j. ad Tim̃. vj. b. Radix oīm malorū est cupi. Per Isaiam verò dictam ciuitatē assecurātē, p̄dicator significat veritatis, dans p signo liberatiōis cōceptionē & natiuitatē spūalē Christi in hoīb⁹ bonæ volūtatis. Per Achaz ỳ ō recusantē signū, significat pc̃tōr obstinat⁹ in malo. De bello ỳ ō vitiorū cōtra Ierusalem moralē dicit Berñ. sup. Missus est: Venit auaritia, & vēdicat in me sibi sedem, iactantia cupit dominari, superbia vult mihi esse rex, luxuria dicit: ego regnabo, ambitio, inuidia, & iracundia certā in memet ipso, cuius potissimū esse videar, ego c̃tris valeo resisto, renitor c̃trīs iuuor, dñm meū Iesū reclamo, & dico, nō hēo regē nisi Iesū.

☞ a ¶Achaz. Qui clausit ianuas templi, & Baalim adorauit, si-
Elium suum idolo consecrauit, altare æneum abstulit, & altare
a.Pa.28.d. idolorum in templo posuit. Iure ergo à domino derelictus est,
& surrexerunt aduersus eum inimici. b ¶Ascendit. secundò.
Primò enim Assyrij de tribu Iudæ multos interfecerant, & ca-
ptiuos in Damascū duxerāt: & hac fiducia
reuertunt̄ tpe Achaz, sed nō ꝑualent auxi-
liāte deo, nō meritis Achaz, sed sola miseri
cordia dei. Ascē. Ra. rex. Hic est rex Arā
qui interpretat̄ excelsus, sapia. s. seculari tu
mid⁹. Et Phacee filij Romeliç (rex. s. decē tri
buū scd'm ꝓphetā Osee) rex hęreticorum.
Hi. s. vt expugnēt eccl̄iam, consentiūt. Qđ'
audiēs dom⁹ Dauid. i. simplex ppls Christi
ptimescit, qa nō arboribꝰ frugiferis, sed i-
fructuoso cōpat̄ saltui. Hęretici em̄ & Gē-
tiles argumētorū gladijs pugnāt cōtra do
mū Dauid, cū dissennāt sibi. vñ: Facti sunt
Luc.23.b. amici Herodes & Pilat⁹ in passiōe Christi.
c ¶Egre. Tropo. Cōsiderādū est, qđ' im-
pio regi Isaias iubet occurrere, erigens vel
exurgens de loco suo, non in principio
aquęductus, sed in extremis finibꝰ piscinæ
superioris, q̄ erat in agro Fullonis, vbi sor
des & maculę purgabant̄. Quamuis enim
Achaz regnaret sup̄ Iudā, qa impi⁹ erat,
in extremis finibꝰ piscinę morabat̄. Deꝰ er-
go nō tā ei⁹ miseret, q̄ ppli sui. Caudas ti-
tionū fumigātiū vocat sapiam secularem,
& hęreticū sermonē quorū finis exustio ē.
Qui frustra inierūt cōsiliū, vt ascēderet cō-
tra Iudā, & ponerēt sup̄ eū filiū Tabeel. i.
bonū deū. Vterq; em̄ doctrinā suā putat
optimā: sed deo iuuāte nō stabit cōsilium
eorū. Quādiu autē stabit mundus & quæ
sunt eius, in finibus suis dñantur. Cū autē
finis mūdi aduenerit, hoc est. lxv. annis, &
F tam mūdi res, q̄. vj. diebus factæ sunt: quā
omnia q̄ ad. v. sensus ptinent, finē accepe-
rūt, vniuersa soluent̄. Quod Gētiles & hę-
retici nō credūt: & iō non intelligūt iuxta
Septuagīta q̄ dicunt, q dicūt: Aure audie-
tis. d ¶Dereli. à fratre suo Rabsace, q ad
Assyrios transierat, vt tradunt Hebræi.
e ¶Iasub. qui interpretatur reliquus co-
mes & cōuertēs, qa populꝰ Iuda de mani-
bus duorū regū liberandus erat. f ¶In
uia. ibi Rabsaces, postea ex præcepto Sen
nacherib dei populum blasphemauit.
g ¶Duabus caudis. Duæ caudæ titio-
nū, Rasin rex Syriç, & Phacee filij Romeliç:
qa in illis finitū est regnū Syriæ & Sama-
riæ. Nā Theglathphalnasar interfecit Ra-
sin, & Osee interfecit Phacee, & pro eo re-
gnauit nouem annis, & obsessus à Salma-
nasar trib⁹ annis, captꝰ est: & ductꝰ cū de-
cē tribubꝰ in mōtes Mœdorū & Persarū.

☞ Tabeel

Nicolaus de Lyra.

☙ quis: a ¶Filij Io. filij Oziæ. secūdū
qđ' dicit Ra. Sa. hic exprimūt̄ pater & au⁹
ipius Achaz, ad ostēdēdū qđ' bñficiū diui-
nū factum ipsi Achaz, prout in hoc ca. de
scribit̄, non fuit factū, ꝓpter bonitatē ipsius Achaz, cū esset ido-
Iolatra pessim⁹, vt habet̄. iij. Reg. xvj. & ꝑ cōsequēs indign⁹ di-
uino bñficio: sed factū est propter meritū patris sui Ioathan, qui
fuit bon⁹ & iust⁹, vt habet̄. iij. Reg. xv. Et Oziæ aui sui, qui dict⁹
est etiā Azarias, qui fuit etiā bon⁹ & iust⁹, vt habet̄. iij. Reg. xv.
Verūtamen postea anno. xxij. regni sui supbiuit, & officiū sacer-
dotale sibi vsurpare voluit: ꝓpter quod à deo lepra percussus
fuit, quam patiēter portauit habitās in domo sequestrata, & sic
pctm̄ ei⁹ purgatū fuit ꝑ pnām & pœnā illatā. b ¶Ascen. Ra-
sin rex Syriæ & Phace. fi. Ro. &c. Isti duo reges nō venerūt
tunc sic̄ cōtra regē Achaz, sed qlibet p se & succesiuē, & licet nō
expugnauerint Ierl̄m ciuitatē regiā, tñ de regno Achaz duxerūt
magnā ꝑdā, qa nō poterat eis resistere in campo, scd'm qđ' dicit
ꝙ. Parali. xxviij. a. Tradiditq; eum dominus deus in manu regis
Syriæ

* Achaz filij Ioathan, filij Oziæ
a ¶Id est rex Azar. b
b regis Iuda, ascendit Rāsin rex
a ¶Qui ante. cxx. milia bellatorum percusse-
rat de Iudęa. & ducenta milia mulierum, puer-
orum & puellarum, cum infinita præda in
Samariam duxerat.
Syriæ, & Phācee filius Rome-
liæ rex Israēl in Ierusalem ad
præliandū contra eam, & non
a ¶Quia dominus auxiliatus est vt filiam suam
de virgine nasciturum hac occasione nun-
tiaret.
potuerunt debellāre eam. Et c
a ¶Regis. f.
nuntiauerunt domui Dauid,
a ¶Id est in pace, & amicitia vnita est cum. x.
tribubus, quarum rex erat Phacee filius Ro-
meliç. d
dicentes: Requieuit Syria su- e
a ¶Id est. x. tribubus quæ adhęserant Roboam, f
qui fuit de tribu Ephraim. b ¶Propter
hunc nuntium.
per Ephrāim, & commōtum g
a ¶Regis. ¶Domus Dauid.
est cor eius, & cor populi eius, h
a ¶Folia arborum. ¶Infructuosa.
sicut mouētur lignā syluarum i
à facie uenti. Et dixit dominus k
c ad Isaiam: Egredere in occur- l
d sum Achaz tu † & qui dereli- m
e ctus est Iasub filius tuus ad ex-
a ¶Scilicet. ¶Id est quæ extra ciuitatem
erat, rari enim fontes erant in montanis.
tremum aquæductus piscinæ
f superioris in uia agri Fullonis, n
¶Id est pauorem cordis ne prodas.
& dices ad eum: Vide ut sileas. o p
Noli timere, & cor tuū ne† for
a ¶Mala quę iam passus es. ¶Iam finiendis.
g midēt à duabus caudis titio- q r
¶Scilicet ne timeas.
num fumigantium istorum in s
ira furoris Rasin regis Syriç, & t
filij Romeliæ, eò quòd consi-
lium inierit contra te Syria in
a ¶Subditi.
malum, & Ephrāim, & filius v
a ¶Prælatus. b Quia Iudęa montosa.
Rōmeliæ, dicentes: Ascēda- x y
a ¶Quiescentem, dormientem.
mus ad Iudam, & suscitēmus z
a ¶Trahamus in potestatem nostram.
¶Vel auellamus.
eum, & ꝙuellamus eum ad a
nos, & ponamus regē in me- b

Syriæ, qui percussit eum, magnamq; prædam cœpit de eius im- G
perio. Et subditur ibidem: Manibus quoq; regis Israel traditus
est, & percussus est plaga grandi. c ¶Et nuntiauerunt &c.
id est Achaz, qui descenderat de domo Dauid & populo eius.
d ¶Dicentes. quia exercitus duorum regum non possunt sic
congregari, quin currat rumor, & potissi-
mē ad illos cōtra quos intēdūt bellare. Et
qs fuerit ille rumor, subdit: e ¶Requie-
uit Syria. i. rex Syriç. f ¶Super Ephra.
i. sup̄ regnū Israel, siue decē tribuū, qa Ie-
roboam prim⁹ rex fuit de tribu Ephraim,
vt habetur. iij. Regum. xj. & alij post eum
cōmuniter. Per hoc autē quod subditur:
Requieuit Syria &c. intelligitur consœde
ratio duorū regū ad veniēdū simul cōtra
regnū Iuda. ex hoc em̄ qđ' quilibet eorū
per se victoriam habuerat contra Achaz,
cogitauerunt qđ' ambo simul possent de-
struere regnum & transferre ad alium, vt
habetur infrà. g ¶Et commotum est
cor eius. scilicet regis Achaz. h ¶Et cor
populi eius. præ nimio timore. i ¶Si-
cut mouentur ligna. eò enim quòd fue
rāt debellati à quolibet rege per se, vt dic-
tum est, in campo, fuerunt valde terri-
ti, credentes qđ' non possent resistere am-
bobus simul, etiā in ciuitatibus munitis &
fortalitijs. k ¶Et dixit dominus. Hic
cōsequēter ꝓmittit liberationis beneficiū,
cū dicit: Et dixit do. ad Isaiā. pro conso
latiōe regis & populi, licet non meruisset,
vt ꝑ dictum est. l ¶Egredere in occur-
sum &c. Dicūt aliqui expositores nostri,
qđ' Rabsaces erat filius Isaiæ, qui non fuit
honorat⁹ à rege Iuda scd'm decētiam sui † & Sear Ia
status, cùm esset de genere regio, sicut sub
& pater suus, vt suprà dictū est, ꝓpter qđ' H
indignatus transtulit se ad regem Assyrio
rum, qui posuit eum inter principes sui
exercitus, scd'm qđ' habet̄. iiij. Regū. xviij.
& ideo subdit hic: Tu & qui derelictus est
Iasub à fratre suo ad alienigenas trans-
eunte. Et dicunt ibi expositores hoc di-
ctum Rabsacis haberi ab Hebręis, sed vbi † molle
habeatur nescio. vnde & Ra. Sa. aliter ex- scat
ponit scd'm interpretationē huiꝰ nois Ia-
sub, q interpretat̄ reuersus, & sic dixit do-
minꝰ: tu & q derelictꝰ est Iasub filiꝰ tuus,
quasi dicat dñs: pauci de ꝓpło Iudæ qui re
uertent̄ ad me per pœnitentiā, ad dictum
tuum erunt tibi sicut filius tuus Iasub. In
scriptura enim sacra ille qui per doctri-
nam suā aliquos conuertit ad deum, dicit̄
pater eorū, & ipsi ei⁹ filij. scd'm hūc modū
dicit Apls. j. Corin. iiij. d. In Christo enim
Iesu ꝑ euāgeliū ego vos genui. m ¶Ad
extremum &c. erant enim ibi duæ pi-
scinæ, vbi colligebant̄ aquæ, & vna erat
superior altera, ita quòd de ipsa fluebat
aqua in aliam, sicut fit frequenter in sta-
gnis. n ¶In uia &c. i. per quam itur ad
agrū illum, vbi fullones pannos ab eis lo-
tos in piscina extendebant ad desiccan-
dum. o ¶Et dices ad eū. ex parte mea.
p ¶Vide ut sileas. id est sis in bona pace & quiete, iō subdit:
Noli timere &c. Sequitur: q ¶A duabus caudis. i. exerci-
tibus reges sequentibus. r ¶Titionū fu. &c. Titiones fumigāt,
q̄ extinguit̄ flāma. & qa gsa regis Syriç & regis Isrl̄ erat extin-
guēda, sicut denūtiat ꝓpheta in hoc ca. iō eq̄parat eos titiōibꝰ fu
migantibꝰ. s ¶In ira furoris Rasin regis Syriæ. i. regni ei⁹.
t ¶Et filij Rome. i. regis & regni Isrl̄, supple in ira istorū cōtra
te. Noli timere, eò qđ' cōsiliū inierit contra te Syria in malā. Et
Ephraim. i. regnū Isrl̄. v ¶Et filius Ro. i. rex ei⁹. x ¶Dicen-
tes: Ascēdamus ad Iudā. sil̄ & cōcorditer. & dicit: y ¶Ascē-
damus. eò qđ' regnū Iuda est in eminētiori loco q̄ regna Syriç
& Isrl̄. z ¶Et susc. eū. à sua qete ipm̄ ipugnādo. a ¶Et euel-
lamus &c. i. auferam⁹ & ditiōi nr̄ę subijciam⁹. b ¶Et pona-
mus regē. i. Romeliæ, qui vocat̄ hīc Tabeel, vt dicit hīc Ra. Sa.

☙ Hęc dicit

a ¶ Tabeel. Tabeel bonus deus. Q. Ibi ponamus idolum dei A nostri. Vel ad literam, filium hominis, sic vocat. b ¶ Adhuc sexta. &c. Q. Interim contenti erunt finibus suis, & Damasco tanq̃ metropoli Syriæ imperabit Rasin, & caput ciuitatũ Ephraim Samaria erit, & in ea iterum regnabit filius Romeliç. c ¶ Sexaginta quinq; anni A vicesimo sexto anno regni Oziæ quãdo lepra percussus est, ex tunc Ioathã filius eius regnauit. xxvij. annis, parce adhuc viuente: Post mortẽ eius xvj. post quem Achaz alijs. xvj. Postea regnãte Ezechia sex annis. Ephraim. i. x. tribus in captiuitatẽ ductæ, cessarũt esse populus. d ¶ Pete tibi signũ. Vt qui prophetę non credidit, domini autoritate terreat. Q. difficile videtur tibi, q̃ regna potentissima breui finiantur, & tu libereris & populus tuus: sed pete tibi signũ. ¶ Pete tibi si. Moyses accepit signum de terra. vnde: Misit signa & ꝓdigia in me, tui Ægyptum. Psal. 134. b. Ibid. 104. c. ranas, locustas, cynises & cinomyiã: de cęlo grandinẽ, ignem, & tenebras triũ dierũ. Isa. 38. b. Ezechias quoq; accepit signũ de cælo, q̃ sol. x. lineis regressus est. Et Iosue i Gabaõ Iosue. 10. c. & Hailon stantibus sole & luna. Plerique putãt Saulẽ signũ accepisse de terra & de profundo inferni, q̃ per incantationem 1. Reg. 28. b. visus est Samuelẽ suscitasse. Ionas de abysso & mortis faucibus liberatus, signũ infer Ionę. 2. 2. ni & accepit & dedit. Quia prioribus prophetę non credidit verbis, iubet signũ petere, cuius autoritate cogatur credere. Q. Vis vt scindat̃ terra, & pateant inferi, qui in corde terræ esse dicuntur an aperiantur cæli: ad qd' vtrũq; mortẽ domini & ascensionem respicit. vnde: Qui enim descẽdit, Eph. 4. b. Baruch. 3. c ipse est & qui ascendit. vnde: Ne dixeris in corde tuo, quis ascendit in cælum: hoc est B Christum deducere, aut quis descendit in abyssum, hoc est Christũ de mortuis reducere. e ¶ Non pe. Nõ humiliter, sed supbè. Multi enim leguntˊ à dño signa petiuisse & accepisse: sed Achaz ita respondit tanquã autoritatẽ habẽs: Non tentabis dominum deũ tuũ. Vel, timuit q̃ in signo deus Matt. 4. b. glorificaret, & idola vilificarent. f ¶ Ecce uirgo concipiet. Hebraicè alma, Latinè quoq; alma dicit̃ sancta. Omnium penè linguarũ verbis vtunt̃ Hæbræi. Vnde in Alma canticis de Græco ϕησὶν ai. ferculum fecit Can. 3. c. rex Salomon. Sic enim in Hebræo legim'ˢ: Luc. 1. d. Alioquin q̃ nouitas est miraculi, si iuuẽcula cõceperit, vt mẽtiunt̃ Hebræi? Alma tamẽ virginẽ nubilẽ & adolescentulã significat. Non amplius loquet̃ vobis per ænig†prægnãs, mata: Ecce virgo cõcipiet, hoc erit nouũ & mirabile. Iudæi mentiunt̃ adolescẽtulã cõcipere, sed alma qd' in Hebræo scriptũ est, lingua Punica virginem sonat. Alma apud Hebrços adolescentula dicit̃. vel absc̃dita, i. apocrypha, q̃ nunquã virorum patet aspectibus. Ec. uir. cõ. Hebræi de Ezechia hoc dici putãt, qa eo regnãte Samaria capta sit. Sed Achaz filiˢ Ioathã regnauit annis xvj. cui succesit Ezechias filius, & regnauit annis, xxix. q erat. xxv. annorũ cũ regnare cœpisset. Quomodo ergo primo anno Achaz dicta est ad eũ prophetia de Ezechia nascituro, qui iã erat nouem annorũ, nisi fortè sextum regni Ezechiæ annum, quo capta est Samaria, infantiam eius applicari dicant: Non ætatis sed imperij: Quod violenter esse extortum etiam stultis patet.

Emmanuel

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Hæc di. do. de. cuius verbum nõ potest esse falsum. b ¶ Nõ sta. i. consiliũ eorũ non habebit effectum. c ¶ Et nõ erit istud. s. q̃ transeat ad eos regnũ tuum. d ¶ Sed caput Sy. Da. & nõ Ierusalẽ. e ¶ Et ca Da. Ra. q. d non erit caput seu dominus Ierusalem, vnde subdit: f ¶ Et adhuc sexa. an. id est regnum. x. tribuũ. g ¶ Esse popu. & ca. Ephraim Sa. id est Samaria desinet esse metropolis i regno Ephraim. h ¶ Et caput Sa. fi. Rome. i. filius Romeliæ desinet esse caput in regno Ephraim: quia in fine. lxv. annorum Osee rex Israel satis citò fuit captus, & in captiuitatem ductus cum populo suo per Salmanasar regem Assyriorum, vt habetur. iiij. Reg. xvij. Sciendum tamen, q̃ istũ. lxv. anni non sunt numerandi ab illo anno, quo Isaias loquebatur ista: quia à principio regni Achaz cui loquebatur, fluxerũt tantũ. xxij. anni. Achaz enim regnauit. xvj. annis tantũ, vt habet̃ iiij. Reg. xvj. cui succesit Ezechias, in cuius anno. viij. captus fuit Osee, vt habet̃. iiij. Reg. xviij. & ideo dicit Ra. Salo. q̃ numerã di sunt à tempore quo Amos cœpit ꝓphetare, qui prophetizauit contra regnum Syriæ, & contra regnũ Israel, & cœpit ꝓphetare per duos annos ante terrę motũ, quãdo Ozias voluit thurificare, vt dictũ est suprà, & sic prophetizauit duobus annis antequã Ozias percutere. lepra. Vixit autem leprosus. xxv. annis, cui succesit Ioathan filius eius in regno. xvj. annis, & post ipsum Achaz. xvj. & Ezechias. vj. annis ante captionem Samariæ, qui simul iuncti faciũt lxv. annos. Alij verò dicũt, q̃ isti anni sunt numerandi à tẽpore quo Ozias fuit lepra percussus, eò q̃ extunc reges Israel & Syrię acceperũt frontẽ infestãdi regnum Iuda, eò q̃ rex erat percussus lepra: sed dicũt eũ vixisse leprosum. xxvij. annis, & sicin idẽ redit quantũm ad numerum annorũ, & antè filius Romeliæ fuerat occisus ab Osee, & sic desierat esse caput Samariæ. i ¶ Si nõ cre. nõ per. s. in veritate. hoc dicit Isaias: quia sciebat Achaz idololatrã pessimum, verbis suis nõ crediturũ. Qd' patet ex hoc, quia de diuino auxilio diffisus, refugit ad auxilium regis Assyriorũ, vt habetur. iij. Reg. xvj. k ¶ Et adie. Hîc dicitur liberationis ponitur signum. Et diuidit in duas Diuisio partes: qa primò ponitur signum liberatio D nis ab hostibus tẽpore Achaz. secundò tẽpore filij sui Ezechiæ, ibi: Adducet dominus. Prima in duas, quia primò promittitur signum, secundò datur, ibi: Ecce virgo. Circa primum dicitur: Et adi. dominus lo. ad Achaz. per Isaiam. l ¶ Dicens: Pete tibi sig. liberationis tuæ & populi tui, vt prædixi. m ¶ A do. deo tuo. & non ab idolis, quæ tu colis. n ¶ In profundum inferni. secundũ Ra. Sa. hîc accipit̃ infernˢ pro fossa siue sepulchro, id est: †Matt. 12. d Pete tibi signum per resuscitationem alicuius mortui. o ¶ Siue in excelsum supra. sicut factum fuit tempore Iosue per ſtationem' solis, Iosue. x. c. p ¶ Et dixit Achaz: Nõ petam. & secundum quod dicit Ra. Salo. cùm esset idololatra pessimus, signum renuit, nolens quòd aliquid ad dei gloriam monstraretur, ideo subditur: q ¶ Et non tentabo dominum. Fuit excusatio ficta ad cooperiendum malum suum. propter quod Isaias intulit, dicens: r ¶ Nunquid parum uobis est molestos esse hominibus. id est prophetis, quos sæpe molestabant deridendo, affligendo, & aliquando occidendo, vt patet. iiij. Regum. & ij. Parali. in pluribus locis. s ¶ Quia molesti estis & deo meo. signum ab eo oblatum renuendo, ne nomen eius glorificetur. t ¶ Propter hoc. id est ad declarationem nominis sui principaliter. v ¶ Dabit dominus ipse uobis signum. scilicet liberationis vestræ consequenter quamuis sitis ingrati, quia deus multa bona facit ingratis & inuitis. Vnde dicitur Matthæ. quinto. g. Pater vester cælestis solem suum oriri facit super bonos & malos. x ¶ Ecce uirgo. Hîc consequenter ponitur signum, & quia scriptura ista multipliciter peruertitur à Iudæis, intendo hîc aliquantulum immorari, & sic procedã: Quia primò ponam obiectiones quibus nituntur ostendere, quòd non possit intelligi de Christo ad litExpositio tram. Secundò ponam falsas expositiones eorum, & eas exclu- positillaro- dam. Tertiò ponam expositionem catholicam & veram. ris. p Chri Quartò obiectiones Iudæorum soluam. ¶ Circa primum sanis arguunt ex hoc quòd dicitur hîc: Dabis dominus ipse uo-

c v †bis signum

†intelligetis

Glosordi. Isaiæ Cap. VII. De Lyra

E a. ¶Emmanuel. Quidam Isaiã duos filios habuisse dicunt, Iasub & Emmanuel. Emmanuel de vxore, pphetissa generatum in typũ saluatoris. Et Iasub q interptaẽ relict⁹ vel cõuertẽs in typũ Iudaici ppli q relictus est, & postea reuersur⁹. Emmanuel (.i. nobiscũ de⁹) gentiũ vocationẽ significat, ppter quã verbũ caro factũ est. b ¶Reprobare malum. Quasi: In pannis infantiæ positus habebit boni maliq discretionem. His verbis percipim⁹ saluatoris infantiam diuinam in eo non minuisse sapientiam. Quamuis dicaẽ: Puer autem proficiebat ętate & sapientia, vt veritas humani corporis probaret. Infantia enim non præiudicabat diuinæ sapientiæ.

Luc.2.g. †vocabis tu mater

c ¶Derelinque. ter. &c. Q. Terra Syrię & Samarię ad iuocationẽ noĩs ei⁹ vasta bit, & dom⁹ Iuda à duob⁹ regib⁹ liberabit.

☞ Muscę

Nicolaus de Lyra.

c✝bis signũ scilicet liberationis Achaz & populi sui à duobus regibus regnum eius destruere volentibus, vt dictum est. Iesus autem Nazarẽnus natus fuit post tempus Achaz per quingentos annos & amplius, vt posset de facili ostendi per tempora regnorum: sed dimitto propter prolixitatẽ vitãdam, & quia hoc conceditur ab omnibus Christianis: ergo cõceptio seu natiuitas Iesu Nazaræni nullo modo fuit signum dictæ liberationis. Item ex hoc quòd dicitur: Ecce virgo concipiet, & pariet filium &c. arguunt, quia in Hebræo habetur: Ecce alma concipiet, & pariet &c. quod nomen significat virginem, sed adolescentulã: quod nomen indifferenter dicitur, de virgine & corrupta. Quod Christiani negãt de Maria, quam dicunt virginem concepisse. Item ex hoc quod

F sequitur: Et vocabitur nomen eius Emmanuel. & in Hebræo habetur: Et vocabit ipsa scilicet alma, nomẽ eius Emmanuel: Iesus autem Nazarænus non fuit vocatus à matre sua, nec etiam ab aliis Emmanuel, sed Iesus, vt patet ex euangeliis eorũ: ergo hæc litera non potest intelligi de ipso. Item arguũt ex hoc quod sub ditur in hoc capite: Antequã sciat puer vocare patrem & matrẽ &c. Ex quo patet, quòd in puero de quo fit hîc sermo, fuit ignorantia qd' Christiani negant de Iesu Nazaræno, dicentes eum habuisse plenitudinem scientiæ ab instanti conceptionis inquantum homo: & inquãtum deus ab æterno. ¶Circa sed'm sciẽdũ quòd propter ista quæ dicta sunt, aliqui Hebræi exponunt scripturam istam de Ezechia filio regis Achaz, qui post dictum prophetę natus fuit, vt dicunt in signum liberationis regni Iudæ à prædictis regibus. Et ad hoc inducunt quod habeẽ infrà sequenti ca. Et erit extensio alarum eius implens latitudinem terrę tuæ ô Emmanuel. Ezechias autem fuit domin⁹ terræ post Achaz patrem suum. Sed hoc dictum reprobat Ra. Sa. per hoc, quia Ezechias erat .xxv. annorum, quando cœpit regnare post Achaz patrem suum immediatè, vt habetur .iiij. Reg. xviij. Achaz verò regnauit .xvj. annis tantùm, vt habetur .iiij. Reg. xvj. ergo in principio regni Achaz antequã diceretur ista prophetia, Ezechias iã erat natus, & erat .ix. annorum: & sic non potest hæc scriptura intelligi de Ezechia. Et adhuc ad dictum Ra. Sa. potest addi, quia secundum ipsum & secundum doctores catholicos prophetia ista fuit dicta quarto anno regni Achaz, & sic Ezechias tunc non solùm habuit nouem annos, sed etiam tredecim, ergo non potest intelligi de eo. Propter qd' Ra. Sa. dicit, q hæc prophetia intelligenda est de filio Isaiæ. Dicit enim quòd Isaias acceperat in vxorem quandam iuuenculam, & quòd iam conceperat de eo. vnde dicit, quòd talis est litera: Ecce adolescentula concepit, & pariet filium. & denuntiatio huius partus fuit signum ab eo prædictum, quia de puero existente in matris vtero nescitur, an sit masculus vel fœmina: & ideo quando certitudinaliter prædicitur, signum est credibile, quòd illud quod promittitur ad tale signum sit futurum, vt sit sensus verbi Isaiæ: Ecce adolescentula concepit & pariet filium: & quando in natiuitate eius videbis verbum meum verificatum, scias te à duobus regibus te inuadere disponentibus citò liberandum. Et ita fuit vt iste Rab. Salo. prosequitur; quia citò post ad petitionem Achaz rex Assyriorum venit in Damascum contra Rasin regem Syriæ, & eum interfecit, & populum eius transtulit in Cyrenen, vt habetur quarti Regũ, decimosexto & eodem anno vt dicit Osee filius Ela coniurauit contra Phacee filium Romeliæ regem Israel, & eum interfecit, vt habetur quarti Regum, xvj. Ad suum autem

a ¶O Iuda. ¶In periculis. ¶Alias bit virgo. secundum Hebręum enim vtrunq; significat: vocabitur autem, quod in Matthęo est, in Hebręo nõ habetur; sed, Matthęus sensum non verba sequitur. b ¶Nobiscum deus, quod in destructione duorum regum patebit.

a & †uocabit nomen eius Emma[b] a

a ¶A parte totum, .i. omnem cibum homini idoneum in quo verus homo monstratur.

nuel. Bũtyrũ & mel comedet, b

a ¶Et etiam deus erit, vt sci. b ¶Herodem, scribas & Pharisęos. ¶Nunquam virtorum patet affectibus.

b ut sciãt reprobare mãlum, & eli[c]

a ¶Pastores, Magos. b ¶Bene dicecaudite domus Dauid signum vestrę liberationis. c ¶Antequam fiat deus homo.

gere bõnum: Quia ãntecp̃ sci[d] at puer reprobare malum & e

a ¶Anno sexto regni Ezechiæ ab Assyrijs capta est Samaria.

c ligere bonum, dẽrelinquetur terra quam tu detestaris, à facie[e]

autẽ propositum confirmandũ adducit illud quod scribitur ca. G sequenti. Et accessi ad ꝓphetissam, & concepit & peperit filiũ. Ex quo patet, q̃ ista adolescentula de cuius conceptu & partu fit hîc sermo, fuit vxor Isaiæ, ad quam accessit maritali affectu. Et puer conceptus & natus de ea fuit filius eius. Sed ista expositio non potest stare, quia ca. sequẽti dicitur de puero nato. Et erit extensio alarum eius, id est exercit⁹ regis Assyriorũ implens latitudinem terræ tuæ ô Emmanuel. & loquit ibi de terra regni Iudę, cuius nunq̃ fuit dominꝰ Isaias, nec filius eius: & sic Emmanuel de cuius cõceptione & natiuitate fit hîc sermo, non fuit filius Isaiæ. Itẽ q̃ dicit denuntiationẽ natiuitatis pueri in sexu masculino eẽ signũ à dño ꝓmissum videt falsum, quia de mãdato dñi dixit Isaias: Pete tibi signũ à dño deo tuo in ꝓfundũ inferni, &c. per resurrectionẽ mortui vel p̃ aliquã mutationẽ notabilẽ & supernaturalẽ in cursu cæleſti, vt dictũ est suprà. Et idẽ dicit Rab. Masculum Sa. & sic illud signũ debuit esse aliquid val vl fœmellã de magnũ, & excedens totã creaturæ facul generandã tatem, cuiusmodi nõ est talis denuntiatio: an possit p̃ quoniã aliq̃ medici experti per aliqua si- cognosca gna & experientias præcognoscũt sexũ pueri nascituri. Et si dicaẽ, q̃ non cognoscunt per certitudinẽ: tamẽ negari nõ potest, q̃n dæmones præcognoscant certitudinaliter, cùm ad hoc se extendat eorum notitia naturalis, quæ remansit integra in eis: & per cõsequens tale signum potest certitudinaliter prędici à diabolo. Itẽ .iiij. Regũ. xvij. dicitur, q̃ Osee filius Ela regnare cœpit anno xij. Achaz: & sed'm hoc Phacee filius Romeliæ vixit vsq; ad. xij. annum Achaz. Et sic falsum videtur, quod dicit Ra. Sa. ipsum interfectum ab Osee eodem anno, quo natus fuit Emmanuel, qui secundũ eum natus fuit anno Achaz. iiij. vel. v. ad tardius. Item ca. vij. dicitur; Antequã sciat puer vocare patrem & matrem, auferet fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assy- H riorũ: Sed non legitur Samaria spoliata à rege Assyriorum, ante nonũ annum regni Osee, in quo fuit capta à Salmanasar rege Assyriorum, vt habetur .iiij. Reg. xvij, licet Osee antè fuerit tributarius regis Assyriorũ, & sic à natiuitate pueri de quo est hîc sermo, q̃ fuit filius Isaię secundum dictũ Ra. Salo. vsq; ad captionẽ Samariæ fluxerunt anni .xvij. ſ. vij. de regno Achaz: & .ix. de Osee, vt patet p̃ prædicta, quia puer fuit natus .iiij. anno Achaz vel .v. ad plus: & Osee cœpit regnare .xij. anno Achaz: vt dictum est, ante verò .xvij. annos puer scit vocare patrem & matrem. Si autẽ dicatur q̃ Osee cœpit regnare .iiij. anno Achaz, vt dicunt aliqui, adhuc sequit q̃ puer in spoliatione Samariæ habuit .ix. annos ante quos puer scit vocare patrem & matrem ad tardius. Item quod assumit ad cõfirmationem sui propositi, cũ dicitur: Et accessi ad prophetissam &c. magis est ad oppositum, vt ostendetur ca. sequenti. ¶Circa tertiũ accipiendũ est, quod dicit Matthęi. j. d. Hoc autẽ totum factũ est, vt adimpleretur quod dictũ est à domino per prophetã dicentẽ: Ecce virgo habebit in vtero & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Ex hoc patet, q̃ ista scriptura Isaię loquitur de domino Iesu Christo, cùm Matthęus apostolus & euangelista spiritusancto plenus magis quã fuerunt prophetæ veteris test. dicat eam fuisse impletam in natiuitate Christi. Et secundum hoc sic exponit à doctoribus catholicis: Ecce uir. con. & pa. fi. .i. beata virgo Maria à prophetis denuntiata, quæ concepit & peperit manens virgo. a ¶Et uo. no. e. Em. quia vocatus est Christus, qd' est nomẽ significãs duplicẽ naturã in vno supposito, diuinã .ſ. & humanã, & hoc idẽ significat Emmanuel, qd' est interpretatũ nobiscũ de⁹. b ¶Bu ty. & me. co. hoc dicit ad denotandũ verã eius humanitatem q̃ talibus nutritur maximè in pueritia. c ¶Vt sci. re. ma. li vt, non tenetur ibi causaliter, sed consecutiuè, quia ab infantia sua habuit plenitudinem scientiæ ad reprobandum malum, & eligẽdum bonum, loquendo de scientia humana. Et quia istã habuit ab instanti conceptionis & non antè, ideo subditur: d ¶Quia an. pu. sci. re. ma. &c. dere. ter. &c. id est odio habes tanquam tibi nociuã, ſ. terram Israel & terram Syriæ. e ¶A fa. du. regsu. quia rex Assyriorum regẽ Syriæ interfecit, & populum eius transtulit in Cyrenen, vt dictum est suprà. & postea Osee regẽ Israel cepit, & populum eius transtulit in Assyrios, vt habetur iiij. Regum. xvij. ¶ Circa quartum dicendum. Ad primum Signum fu quòd in sacra scriptura ponitur duplex signum alicuius euen- turi cuẽtus. Vnum pronosticum, quod est indicatiuum effect⁹ futuri, si-

c✝cut Iudic. vj.

☞ a ¶Muſcæ.i. AEgyptijs populo imbelli & idololatria ſordēti.
A Legim⁹ ab AEgyptijs Ioſiā occiſū,& ppſo Iſrl'ſubiugatū,ne mul
Pſal.35.d. to pōſt tpe Nabuchodonoſor cum innumerabili exercitu cepit
Ibidē.36.a Ieruſalē,tēplū ſuccēdit,& habitatores Aſſyrios in Iudęa poſuit.
☞ Nouacula

Nicolaus de Lyra.

Sicut Iudic.vj.datū fuit ſignū Gedeoni in vellere indicatiuū ſuæ victorię futuræ: & tale ſignum frequentius datur in ſcriptura. Aliud eſt ſignum rememoratiuum effectus præteriti,ſicut Exo.iij.c.dixit dominus Moyſi:Hoc habebitis ſignū ꝙ miſerim te,cū eduxeris populum meū de AEgypto,immolabis deo ſuper mōtem iſtū.i.immolabis deo de iſta miſſione,quæ tibi imponitur ad liberationem populi reddēdo gratias deo. Et ſic patet ꝙ iſtud fuit ſignum rememoratiuū miſſionis prēteritæ,nec obſtat magna diſtātia tēporis,quia ſignū rememoratiuū ita reſpicit prēritum in magna diſtātia,ſicut in parua, ſicut & ſignum pronoſticum reſpectu futuri. Sciendum etiam ꝙ liberatio regni Iudæ à perſecutoribus fuit ſignū figuratiuū ſaluationis mundi fiendę per Chriſtum,& quia Achaz erat incredulus verbo prophetę,vt dictū eſt ſuprà cōuenientius fuit,vt ſibi daretur ſignū rememoratiuū futurū in lōginquū,vt ipſe in ꝓpria perſona nō videret ſicut in mēte non credebat:illi tamē qui deſcenderunt de eo viderunt,vt Maria & Ioſeph. ideo ſignanter ꝓpheta nō direxit verbū ad Achaz,dicens:Audi Achaz:ſed ad domū Dauid di. Audite ergo domus Dauid.de qua domo fuerunt Ioſeph & Maria, nō tamen ad eos refertur qđ' ibi dicit:Nunquid parū vobis eſt &c. Sed illud qđ' ſubditur:Dabit dominus vobis ſignū. ¶Ad ſecūdum dicē dum, ꝙ almuth in Hebræo ſignificat abſconſionem. & inde dicitur alma,abſcondita, qđ' ſignificat iuuēculam aſpectū hominū abſcōditam,ita ꝙ de ei⁹ pudicitia & integritate nō dubitat,maximè qū ꝓponit litera He,tūc ſic ſonat haalma. Nec inueniunt in tota ſacra ſcriptura aliū ſic ſcriptę,niſi tm tres.ſ.Rebecca,Ge.xxiij.b.vbi dicit de ea:Puella decora nimis,virgo pulcherrima & incognita viro. Et ſequit ibidē:Puella q̄ egredieť ad hauriendā aquā. In Hebræo habeť:Haalma quæ egredieť,&c Et Maria ſoror Moyſi,Exo,ij.b.vbi dicit de ea:Et iuit puella,& vocauit matrē pueri. In Hebræo habeť: Iuit haalma &c. & iſta quę ſcribitur in hoc capite:& ideo cū duę primę fuerint virgines puriſſimæ,quādo nominatę fuerūt noīe haalma,idē tenēdū eſt de iſta. ¶Ad tertiū dicēdū,ꝙ duplex eſt nomē alicui⁹.ſ. impoſitionis & naturę,ſicut ſortes eſt nomē impoſitiōis,hō vel hoc nomē hō nomē naturę. Ieſus fuit nomē impoſitū ipſi Chriſto,vt patet Lu.ij.Emmanuel aūt eſt nomē naturę ſeu ꝓprietatis:Significat ēm nobiſcū de⁹,vt dictū eſt ſuprà.& hoc eſt,ꝓpriū nomē ipſius Chriſti,in quo diuina natura & humana ſunt cōiūctę in eodem ſuppoſito. Et hoc modo vocat⁹ eſt plurib⁹ aliis nominib⁹ proprietates eius ſignificantibus,ſicut vocatus eſt lapis, Dañ.ij. & Dauid Oſee.iij.& noīe dñi tetragrāmatō. Ier.xxiij.b. Et hoc eſt nomen qđ' vocabūt eū domin⁹ iuſtus noſter.vbi habemus,dñs, in Hebræo habetur nomē dñi tetragrāmaton,& pluribus aliis nominibus cōſimiliter nominatur in ſcriptura. ¶Ad quartum iam ſolutū eſt ex his quę dicta ſunt,quia licet in Chriſto nō fuerit aliqua ignorantia,tamen factus eſt homo in tempore,& ſic habuit ſcientiā infuſam in tempore,& antequā illā haberet,liberatio populi per Iſaiam denuntiata fuit impleta. a ¶Adducet dominus. Sciendum,ꝙ pars iſta ad finem capitis multipliciter exponitur à diuerſis:Sed vnā tm expoſitionē intendo proſequi,quæ rationabilior mihi videtur,& eam proſequitur Ra. Sa.videlicet ꝙ in hac parte deſcribitur ſignum liberationis à deo facto⁹ tempore Ezechiæ filij Achaz,quia rex Aſſyriorum cū magno exercitu venit contra eum,cui Ezechias reſiſtere nō potuit via humana.& ideo conuertit ſe ad diuinū auxiliū implorandum:& ideo miſit dominus angelū ſuū,qui vna nocte ꝑcuſſit in exercitu regis Aſſyriorū centūoctogintaquinq; milia bellatorum . Quod videns rex mane territus & confuſus fugit ad terram ſuam cum paucis,& ibi interfectus fuit à filijs ſuis.
iij.Reg.

iij.Regū.xix.Igitur ſecundum hoc reſiduū huius capitis in duas C
partes diuiditur, quia primò tangitur hoc factum in generali. Diuiſio
ſecundò,explicando partes eius in ſpeciali,ibi:Et erit.Circa primum dicitur ipſi Achaz: Adducet dominus ſuper te.quia Theglathphalnaſar rex Aſſyriorum vaſtauit terram ei⁹ nullo reſiſtēte,& eū afflixit,vt habeť.ij. Paralipo. xxviij. b ¶Et ſuper do.p.tui.id eſt ſuper Ezechiam filium tuū & eius populū. Ezechias enim fuit iuſtus & bonus :& iō magis deſignat hīc per auum ſuum Ioathan,qui fuit iuſtus,quā per Achaz patrem ſuum,qui fuit peſſimus, cùm dicit: Super do.pa.tui.ſ.Ioathan:de qua domo exiet Ezechias filius tuus. c ¶Dies qui non uene.a diebus ſeparatiōis. Iſta ſeparatio fuit facta tempore Roboā, vt habeť.iij.Regū.xij.à tempore illo vſq; ad tempus Ezechiæ non venerunt dies ita terribiles & conſolabiles diuerſis reſpectibus, ſicut venerunt tempore Ezechiæ,quando Sēnacherib venit vltimò ad deſtruendū eius regnum,ideo ſubdit: d ¶Cum rege Aſſyriorū. quoniā in aduentu eius ad Ieruſalē fuerunt illi dies ratione eius & formidinis exercitus,& p Rabſacis blaſphemationibus fuerunt terribiles & triſtabiles. Sed ratione miraculoſæ liberationis fuerunt conſolabiles. Diuiſio
e ¶Et erit.Hīc deſcribitur factum per partes in ſpeciali. Et primò quantùm ad aduentum exercitus.ſecundò quantùm ad percuſſionem ipſius,ibi:In die illa radet.tertiò quantùm ad prouiſionem victus Ezechiæ & populi eius, ibi: Et erit. †ſpinis

Circa primum dicitur: f ¶In die illa.id eſt in tempore illo, quia cōgregatio tanti exercitus nō poruit fieri vno die g ¶Sibilabit domi.id eſt inſpirabit voluntatē veniendi contra Ezechiam. h ¶Muſcæ quæ eſt in extremo. Per muſcam intelligitur hīc populus AEgypti,qui cū magna turba venit cum Sennacherib contra Ezechiam,vt dicunt aliqui. Sed hoc videtur falſum,quia Rabſaces tunc volens terrere Ezechiam & populum eius dixit.iij.Reg.xviij.e.In quo cōfidis, vt audeas rebellare:an ſperas in baculo arundineo atque confracto AEgypto?Hoc autem non diciſſet,ſi populus AEgypti eſſet in exercitu cum Sennacherib contra Ezechiam,& ideo alij exponunt de rege AEgypti qui alio tempore venit contra Iudæam,ſcilicet tempore Ioachaz filij Ioſiæ,quem vinxit & impoſuit terræ centum talenta argenti,& talentum auri.iij.Reg.xxiij.Sed videtur mihi quod melius poteſt exponi de populo Lybiæ,qui erat ſubiectus regi Aſſyriorum.& ideo venit ad eius exercitum.vnde non dicitur hīc:Sibilabit dominus muſcæ quæ eſt in AEgypto:ſed,quæ eſt in extremo fluminum AEgypti.Et vocatur ille populꝰ muſca, ad deſignandum ꝙ venit cum magna turba ſicut muſcæ. Dicit autem hīc fluminum AEgypti,quia in AEgypto rarò pluit,ſed terra irrigatur ꝑ irrigationē Nili,qui ad hoc ab incolis per multos diuiditur riuos,vt habetur Deu.xj. i ¶Et api quæ eſt in terra Aſſur. Vocatur ille populus Aſſyriorum apis,nō à dulcedine mellis,ſed ab aculeo:quia ille populus pupugit alias nationes in circūitu,eas perſequendo, vt habetur.iij. Regum. xviij. k ¶Et uenient & requieſcent omnes in torrentibus &c. Per hoc deſignatur quod eſſent occupaturi & deuaſtaturi omnia loca regni Iudæ.ſicut factum fuit tempore Ezechiæ, excepta Ieruſalem quam Sennacherib non cepit deo exercitum eius percutiente. o ¶In die illa. Hīc conſequenter deſcribitur iſta percuſſio,quia dominus miſit angelum,& ꝑcuſſit in caſtris Aſſyriorū.clxxxv.milia,ita ꝙ corpora redacta fuerūt i cine
ē-res,intactis

* f ¶In die illa ſibila.dominus muſcæ &c. Per muſcas & apes pungentes ſignificant cōtentioſi & detractores, qui dicunt hīc requieſcere. l ¶In torren.ual.quoniā ſunt imperuoſi. ꝓpter qđ' ſignāt domus potentum. m ¶Et in cauer.id eſt in domibus clauſtralium. n ¶Et in omnibus frutetis. quæ ſunt parua nemora.propter quod ſignificant habitationes vulgariū.In omnibus enim iſtis locis vigent vitia contentionis & detractionis.Et ſubditur dictorū vitiorū punitio, cùm dicitur: o ¶In die il.ra.do.id eſt grauiter punient ꝑdicta vitia in malo
ribus qui per

† deſertorum

Haalma

Noīm impoſitio quomodo fiat

Moraliter

E a ¶Nouacula. Rex Assyriorū (qui in Ieremia, colūba dei vocatur) in eo, & in his q trās flum^n. s. Assyrijs sunt, radet dñs, i Iudea caput & pilos pe. s. oēm fortitudinem regum & principū & subiectorū. b ¶Et erit in die illa. Post subuersionē vrbis Nabuzardā princeps militiæ, quē LXX, Archimarrū vocāt: pauperes reliquit, q vineas & agros colerent. Vñ Godolias de regio genere, qui eis præpositus erat, dicit: Seruite regi Babyloniæ, & bene erit vobis, qua re tanta solitudo in Iudæa fuit, & nec greges ouiū haberēt, nec armēta boū. ¶Tropolo. Nutriet homo vix vnam vaccam & duas oues scilicet, mūda animalia habēt Iudæi, vt lacte nutrianť infantiæ, nō solido cibo, vt comedāt verborum mella de labijs meretricis. i. doctorib^9 prauis, nec habeant vinū qđ' lætificat cor hoīs. Sed opera eorū vertant in spinas, & vulnerent ab eis, q sagittant in obscuro rec. cor. si voluerint altius sapere, quā debērēt, vt laborantes in scripturis mysticū posint inuenire. Non fruges afferant, sed vepribus compleātur, & spinis quæ oriunť in manibus ebrij, nec terra eorū vel doctrina à rationabili animante, sed à bobus (quorū curā non habet deus) & à brutis animalib^9 cōculcēť. c ¶Comedet butyrū. Delectabitur in passione Christi vel sua. Butyrū enim ex multis cōfectionib^9 efficit. d ¶Et om. mō. q i sar. sar. relictis campestribus metu hostiū ad montana confugient, aspera mōtium manu propria excolentes, vitā miseram sustētabūt. Cętera erāt in pascua.

Ier.25.g.

4.Reg.25.f.

†cōsumet. Psal.10.a.

Nicolaus de Lyra.

F res, intactis vestibus & armis: quo viso rex Sennacherib fugit, & diuino iudicio in terra sua gladio filiorū suorum interfectus fuit, iij. Regū. xix. & hoc est qđ' dicitur hīc: In die illa. i. in tempore quo Sennacherib veniet cōtra Ierusalē, vt destruat eā. a ¶Radet do. i. acuta: quia illud qđ' acuit, super cotē deducit. Per nouaculā acutā quæ velociter scindit multitudinē pilorum, intelligitur diuina potentia, per quā velociter cecidit rex Sennacherib & exercitus eius. b ¶In is q &c. scilicet Euphraten vltra quod erat terra Assyriorum respectu Ierusalem. c ¶In rege Assyriorum. hoc dicitur ad excipiendum alios populos, qui habitant vltra Euphraten, qui nō venerunt cum Sennacherib ad destruendum Iudæam. d ¶Caput. id est regem, qui à filijs suis interfectus fuit, vt dictum est. e ¶Et pilos pedum. id est pedites de suo exercitu. f ¶Et barbam uniuersam. id est equites, qui erant circa regem adhærentes ei, sicut barba capiti. g ¶Et erit in die illa. Hīc consequenter describitur prouisio victus circa Ezechiam & populum ei^9: quia licet exercitus Sennacherib terrā Iudęę in circuitu Ierusalē destruxerit, & bona partim vastauerit, & partim rapierit, tamen dominus de victu Ezechiæ & populo suo prouidit, vt dictū fuit iij. Regū. xix. exponēdo illud: Hoc erit signū, comede hoc anno qđ' reperis, &c. & quātū ad hoc dicitur hīc: Et er. i die il. tēpore post deuastationē p Sēnacherib. h ¶Nut. ho. i. vaccam vnicā sibi remanentē de magno armēto boū cæteris raptis & consumptis ab exercitibus Sennacherib. i ¶Et du. oues. sibi remanentes de magno grege ouiū, cæteris consumptis ab Assyrijs k ¶Et prę uber. Quia dominus dabit benedictionem suam: & sic habebunt tantū de lacte, q sufficiet ei ad sustentationem domus suæ, intantum, q non solùm comedet lac, sed etiam pinguedinem lactis, quæ colligitur in butyro. Aliqui autem exponūt hoc ad oppositum dicentes, q per hoc exprimitur defectus victus illo tēpore propter vastationem terrę, sic exponētes: Comedet butyrū propter panis defectum; Sed litera p̄cedens videtur repugnare vbi dicit: Et præ ubertate. & similiter subsequens, cùm dicitur: l ¶Butyrū enim & mel co. vel manducabit. Vbicūq; enim ista duo iūgūtur in scriptura, significant abundantiā bonorum terræ: vnde & terra promissionis ad sui cōmendationē frequenter dicitur in veteri testamēto fluens lacte & melle. m ¶Om. ho. q re. fue. in me. ter. id est homines iusti uiuētes vita humana, & nō bestiali. isti fuerūt trelicti in medio terrę Iudęę euadētes gladiū Sennacherib: sed mali qui erāt in pctis obstinati, fuerunt p eum exterminati: & isti iustis remanēt^9 fuit sufficienter, puisum de victu. n ¶Et erit in die &c. mil. ui. valentes mille argenteos. o ¶Et in spinas &c. propter defectum colentium, quia sicut dictū est, multi perierāt per exercitū Assyriorum. Ra. Sa. aliter exponit dicens: q tēpore Ezechiæ post mirabilē liberationem ab exercitu Sennacherib, vt prędictum est, Ezechias induxit populum ad legis studium, & vt magis possent in hoc proficere, abstraxerūt se à vino, ita q parum aut nihil bibebāt, & sic remanserunt vineæ incultę. p ¶Cum sagittis & arcu ingredien. il. propter feras & serpētes ibi latētes inter frutecta ibidē crescētia. ideo subdit: Vepres enim & spinæ. q ¶Et omnes mō. qui sarculo sarien. id est spinis & vepribus purgabunť: ad hoc q posit tibi bladum semināri. r ¶Nō ueniet illuc terror spinarū & uep. quia deo faciente seruabit terra in puritate sua, vt sic faciat fructū bonum & multū, ideo subditur: s ¶Et erit in pascua bouis & in conculca. pec. id est ita erit fertilis in fructu, q nō solū sufficiet ad sustentationē hominū, sed etiā animaliū domesticorum.

G

►homo

Moraliter

Quęrere signū à deo

H

a ¶Quia data est ei Argyptus pro labore quo seruiuit domino apud Tyrum. b ¶Alias conducta alia litera.

a radet dominus in nouacula acuta b
a ¶Euphraten.
in his qui trans flumen sunt, in rege c
a ¶Vt nihil forte, nihil pulchrum remaneat, sed effœminatis hominibus imo ignominiosis mulieribus comin Assyriorum, caput & pilos pedum d e
parcatur. a ¶Decorem & virtutem. b ¶Id est cum omnia trāslata fuerint in Chaldęā. ¶Tēpore gratię, f
b & barbā † uniuersam. Et erit in die g
a ¶Rarus habitator. b ¶Vnam tantum, quia pauper. ¶Carnem. ¶Robustam vnitatem. h
illa: nutriet homo uaccam boum,
a ¶Vnde pascatur & vestiatur. ¶Duos simplices affectus, ad dominum. s. & proximum. b ¶Quia multa pascua & pauca animalia. c ¶Doctrinæ euangelicę. i
& duas oues, & præ ubertate lactis k
c comedet butyrum. Butyrum enim l
a ¶Agreste. b ¶Præ inopia panis.
& mel manducabit omnis homo, m
qui relict^9 fuerit in medio terræ. Et n
a ¶Deficiente vino, desertis vineis, singulę vites singulis emuntur argenteis b ¶Emuntur.
erit in die illa: omnis locus ubi fue- o
a ¶Vineę. b ¶Timore latronum.
rint mille uites, mille argēteis: & in p
a ¶In agros videndos.
spinas, & in uepres erūt. Cum sagit q
tis & arcu ingredient illuc. Vepres
a ¶Erunt tales.
enim & spinę erūt in uniuersa terra. r
d Et omnes montes qui in sarculo sa s
rientur, non ueniet illuc terror spi- t
a ¶Cętera terra. ¶Alias am.
narum & uepriū, & erit in pascua u
a ¶Tantum: non in habitationem hominis.
bouis, & in conculcationē pecoris.

Moralibus qui per caput significantur, & in medio crib^9 qui per barbā, & in minoribus, qui per pilos pedum intelligūtur. g ¶In die illa. Hīc describitur modus viuendi bonorū, cū dicitur: In die illa nutriet homo. id est rationabiliter viuens. h ¶Vaccam boū. id est corpus suū non ad luxuriandū, sed ad seruiendum domino secundum statum suum. i ¶Et duas oues. scilicet intellectum pabulo sacræ scripturę, & voluntatem cęlestiū degustatione, quātùm pertinet ad statum præsentis vitæ. k ¶Et præuber. lactis. id est diuinæ cōsolationis. l ¶Comedet butyrū. id est sentiet excellentem suauitatem cęlestium.

¶In ca. vij. vbi dicitur in postilla: & dixit Achaz: Non petam.

ADDITIO. In hac respōsione Achaz rectè intellecta non recusauit petere signum, timens ne aliquid ad dei gloriam monstraretur, vt Ra. Sa. dicit. Potuisset enim Isaias virtute diuina ostēdere aliquod signū etiam Achaz nolente. Sed hæc respōsio aliter exponi potest & planius. Pro quo sciendum, q aliqui quęrunt à deo signa non tētando quasi dubitantes de diuina potentia, sed vt firmius verbis diuinis adhęreant, vt patet de Gedeone, Iudic. vj. caput. & de Ezechia, infrà xxxviij. & de multis iustis. Alij verò signa quærunt, quasi volentes experientiam sumere de diuina potentia, de qua dubitant: & hoc est propriè tentare deum, sicut legitur de Israelitis, Numer. xiij. d. Tentauerūt me decies. Alij verò in tanta infidelitate sunt excæcati, quòd nolunt tentare deum: sed quasi certificati de impotentia seu improuidentia dei, credunt quòd de hoc non requiritur tentatio, sicut nullus sensatus tentat, an ignis calefaciat, cùm sit certus de hoc. Et isto modo Achaz pessimus tanquam non solùm dubius de fide, sed tanquam certus de oppositio dicit, non petam, & non tentabo dominū, quasi diceret: Nec primo modo quod est petere signum, nec secundo modo quod est tentare, ego volo signa. In quo manifestè ostendebat nullam habere fidem nec confidentiam de deo. Vnde notandum, quòd cùm Isaias dixerat sibi: Pete tibi signa à domino deo tuo, correspondenter debuisset dicere: Non petam, & non tentabo dominum deum meum, sed in sua responsione pessima rescindit deū meum, vt manifestè ostenderet, quòd dominus de quo Isaias loquebatur, non erat deus suus, scilicet Achaz. Ex quo Isaias cōsequēter intulit: Nunquid parū vobis est &c. Infidelitas enim quā Achaz ostendebat in p̄dicta respōsione, maximè offensa dei erat.

In eodem

A ¶ In eodē ca. vij. vbi dicit in postil. Et si dicat qd nō cogno. &c.

ADDITIO II.

Posito q dæmōes p̄cognoscūt certi rudinal' de aliq̄ m'iere p̄gnante, an sit paritura masculū vel fœminā, ex eorū notitia naturali q̄ intergra in eis remansit, vt postillator dicit: adhuc pōt negari qd' de muliere q̄ nondū cōcepit, dæmones ex sua notitia naturali p̄cognoscāt an cōceptura sit & paritura: cū dæmonū cognitio naturalis nō se extēdit ad futura merè cōtingētia. & iō cū in ꝓposito Isaias loquebat de virgine q̄ nondū cōceperat, sed cōceptura erat. Nō em̄ dixit: Ecce virgo cōcipit, seu cōcepit, sed concipiet. Non obstāte rōne postillatoris, adhuc videt cauillatio Iudæorū i suo vigore: ad quā euacuādā videt aliter dicēdū. Pro quo attēdendū est, qd' ex cōtingētib' q̄ æqualiter ad vtrūlibet cōsueuerūt se hre, nō pōt sumi rōnabiliter certificatio alicuius ꝓpositi dubij: etiā si ab aliquo anteq̄ cōtingat p̄nosticet, y bi gra: Si aliq̄s dicat alicui de aliqua re dubitāti. Crede mihi hāc rē tibi dubiā: in cui' signū do tibi q̄ semel p̄scias taxillos, & in illa iectiōe vnica tua puncta erūt paria, manifestū est qd' posito qd' paria ei̇anent, dubitās si sit diseret', nō certificabit de dubio suo: qa ad talem p̄nostication̄ nō requrit aliq̄ supnaturalis cognitio, sed pōt rōnabilr ēsti mari qd' fuit casualr facta. vñ in ꝓposito qd' mulieres cōiter pariūt masculos vel fœminas, casualr posset qs verā partē p̄dicere sine hoc qd' sibi credat i aliis dicēdis. Vñ ridiculū videt, qd' i materia tam ardua & dubia tale signum offeret ad certificationem.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postilla: Vt sciat reprobare malū.

ADDITIO III.

Notādū, q̄ in hoc qd' dicit hīc: Vt sciat reprobare ma. &c. vī ꝓpheta alludere ad hoc qd' dicit Gen. iij. a. Eritis sicut dij, sciētes bonū & ma. Prim' em̄ Adā sciam boni & mali illicitē appetiuit. ſ. vt eēt sicut de'. vñ ibidē dicit: Eritis sicut dij, sciētes bonū & malū. & sic Iapsus est i p̄cm̄ superbię, volens se adęquare deo. sed sed's Adam ſ. Emanuel, de quo hīc agit, nō habuit sciam boni & mali, nisi vt sciret reprobare malū & eligere bonū. q. d. licet iste y gīnis fili' de quo loquor, butyrū & mel comedet tā q̄ ver' hō, in hoc tm̄ differt à primo hoie: qa ille bonū & malū scire appetiuit, vt equaret deo: iste y ò vt sciret reprobare malū & eligere bonū, qd' intelligit de malo culpę, qd' est simplr & y è malū. † Malū y ò pœnæ, est malū sed'm qd tm̄. Et notādū q̄ si scire itelligat hīc de scia exp̄imētali, sic in p̄dictis y bis inuenit impeccabilitas Christi, etiā sed'm hūanā naturā. Isto em̄ mō nō sciuit Christ' malū, qa p̄cm̄ nō fecit, nec inuēt' est dol' in ore ei'. ī. Ioh. c. Sed tm̄ sciuit reprobare malū culpę. ſ. Itē notādū, q̄ vbi nos habem': Vt sciat re. ma. &c. Heb. Jra habet: qa scit. vī, eò q̄ scit, sed'm qd' iueniť q̄ scia eligēdi bonū, & reprobādi malū fuit i ipo Emanuel añq̄ butyrū & mel comederet. ſ. añ natiuitatē suā, sicut causa p̄cedit effectū. Et sic virtute hui' literę habet, q̄ ante natiuitatē suā habuit sciam reprobādi malū, & eligēdi bonum: qd' nō cōpetit alteri puro hoī.

† Bonum B

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postilla: Circa quartum dicēdum. Ad primum quod in sacra scriptura ponitur duplex signum.

ADDITIO IIII.

Signū idicatiuū alicui' effect' du plicit' dat i scriptura. Vno mō cū signū dat i pñti vt aliqd credat: & hoc vel fidēdū i futuro, vt de signo dato Gedeōi & filib'. Vel iā factū i ꝑterito sicut aptio terrę deglutiēs Dathā & Abirō, fuit signū vt ppl's crederet, q̄ de' miserat Moysen ad ꝓbādū & gubernādū ppm̄, Nu. xvj. Alio mō cū signū dat in futuro q̄ in futuro, cū venerit credat. vñ Ioh. xiij. d. Et nūc dixi vobis añq̄ fiat, vt cū factū fuerit, credatis. Et isto secūdo mō intelligit hoc qd' dicit hīc: Ecce dabit dñs ipse signū. Nō em̄ istud signū dabat in p̄senti, nec p̄sentib', sed futuris de domo Dauid, qb' hoc signū innotuit. ſ. beatæ y gini & Ioseph, & sic nō requirit, vt hoc signū dicat memoratiuū, sed verè p̄nosticū. Sed cōtra hoc dicēt Iudęi: q̄ hoc signū imptinenter seu inutiliter ponit in hoc loco, cū solū in futuro in magna distātia tēporis erat dādum, nec est rememoratiuū ꝑteritorū sed'm hāc positionem. Ad qd' dicēdū, q̄ hoc iterponit hīc ad exprobrationē maiorē incredulitatis ipi' Achaz, q̄ oīpotētiā diuinā & ei' ꝓuidētiā intantū cōtempsit, vt signū peteret à deo, & etiā tētare dedignaret: vt suprà i prima additiōe isti' ca. vñ: Quia oppositā iuxta se posita clari' elucescūt. ꝓpheta itroduxit hoc signū. q. d. O dom' Dauid quę nūc tā incredula es, q̄ dedignaris petere signū à deo, &c. adhuc erit tps in quo dabit domui Dauid signū altissimū & ꝓfūdū scilicet: Ecce y go cōci, &c. qd' signū simplr ab angelo ꝓpositū tā mirabilissimū & supernaturale illa y go de radice Iesse electissima per fidē purissimā maximè meritorię acceptabit. vñ de illa dicit, Luc. ſ. Btā quæ credidisti &c. & sic in domo Dauid incredulitas seu infidelitas ipi' Achaz iuxta fidelitatem synceriſsimā virginis gloriosę posita, clari' illucescit. Itē p̄dicta p̄nosticatio Isaiæ & si non esset vulis ipsi Achaz & etiam suis cōtēporaneis, fuit tamen maximè

Signum indicatiuum effectus

De futuris contingētibus

maximè vtilitatis futuris, præsertim his qui fuerūt cōtēporanei Christi & posteris, qb' ab ipo Christo dī: Scrutamini scripturas, in qb' putatis vos vitā ęternā hre &c. Ioh. v. f. Hmōi enim scrutātes cū inueniūt cōcordātiā hui' dicti ꝓpherici: Ecce y go concipiet: cum dicto euangelij: Ecce cōcipies in vtero, &c. ad verā fidē attrahunt, vel in ipsa fortius cōfirmant: & ideo noranter dixit Mat. in hoc loco: Vt impleret qd' dictū est p ꝓpherā. q. d. Attendite concordantiā ꝓphetici vaticinij cū euangelico testimonio.

C

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postilla: Ad secūdum dicendum: Alma significat absconsionem.

ADDITIO V.

Circa hoc qd' dicit in Heb. haalma. Attēdēdū est q̄ alma significat y gi- Matth. 1. d. nē absēditā: vt dicit i posti. Sed hoc q̄ addit ha, est quoddā syncathegorema cōnotās q̄ y go illa de qua agit, aliqua rōne est notior cęteris, ꝓpter aliquā ēminētiā. Vel qa de ea iā facta est mentio: put sup Psalteriū i additiōib'. ē. Psal. viij. largi' est expositū. Ex quo aliqua difficultas in ꝓposito vī emergere circa significationē ꝓpriā hui' dictiōis haalma. Dicūt em̄ aduersarij, q̄ tpe Isaię nō erat nota btā y go, cū nōdū esset in rerū natura, nec de ea iā eēt facta aliqua mētio i scripturis sacris. vñ nō de illa ꝓpriè pōt intelligi li haalma, sed de alia tpe Isaię apud eos qb' loq̄bat' nota, seu cęteris notior. Ad qd' rñdēdū sed'm Ray. Martinū i pugione, in tertia ꝑte dist. iij. ca. viij. qd' iā lōgè ante Isaiā Salomon de cui' stirpe nascitura erat expressa, de ipa fecit mētionē. ſ. Prouer. xxx. c. vbi dī: Tria sunt mihi difficilia, & q̄rtū penit' ignoro. Viā aquilę in cæ. &c. & viam viri in alma. i. in y gine absēdita seu secreta: vbi p̄dict' autor p̄dictas q̄tuor vias applicat, quatuor vias Christi. ſ. ascēsiōi viā aglę. Viā quoq; Christi de cruce ad sepulchrū, q̄ erat excisum i petra, de quo tertio die resurrexit vię colubri supra petrā applicat. Viā ēt Christi p̄ tēpestates & fluctuationes hui' mundi trāscūntis, vię nauis in medio maris applicat. Viā y ò Christi i vtero y ginis icarnati, vię viri i alma applicat: Quā viā ipse Salomō dicit se penit' ignorare. ſ. quō absq; humano semine y go posset cōcipe perfectū deū & hoiem. vñ Isaias non dixit: Ecce alma concipiet, sed haalma tā q̄ de nota, de qua iā Salomon lōgè añ fecerat mētionē, loq̄ret. Sed ex hac expositiōe licet vera & rōnabili Iudęi sumūt occasionē subsannādi seu blasphemandi puritatē & sanctitatē y ginis gl'iosę. Dicūt em̄: fic legat' series text' ꝓ, put iacet i litera, Prouer. xxx. & ibi inuenit: qd' cū dixisset sapiēs: Viā viri in alma. ſtatim sequit': Sic est via mulieris adulterę, quę comedit & tergit os suū, & ait: Nō fecit iniquitatē. Ecce inquiunt, ostēdit manifestè, q̄ alma in hoc loco non pōt esse nisi corrupta, eò q̄ mulieri adulteræ comparat. Ad quā obiectionē prędict' autor rñdet: q̄ verba Salomonis in dicto libro parabolicè intelligi debent, sicut ipse liber parabolæ Salomonis intitulat. vñ frequēter vnū prætenditur, & aliud intenditur, vt ptinet ad parabolicā locutionē: vñ via mulieris adulterę, intelligi debet hīc non femina adulterans, sed plebs Iudaica, de qua infrà Isa. l. vñ. a. Accedite huc filij auguriatricis, semen adulteri & fornicarię. Ex quo & alij simlib' paret, qd' mulier adultera in sacra scriptura sępe accipit ꝓ synagoga Iudaica: Qd' ex multis rationib' p̄dictus autor ibidē cōfirmat. Vñ quēadmodum via aquilę in cęlo, & via serpētis in petra, & via nauis in aquis, & via viri in alma, mirabiles seu difficiles fuerunt Salomoni, atq; distantes ab intellectu eius, sic fuit apud eum mirabilis & valde distās à ratiōe via istius adulterę nequissimè scilicet synagogę. Nō em̄ Salomonis ratio debuit aut potuit capere malitiæ immensitatē, impietatis, pfunditatē, & perfidiæ ptinacitatem, qua hæc adultera verū Messiā Christum dñm innocētem condēnaret, & Bar- Ioh. 18. g. rabam seditiosum & homicidā peteret. Qua etiā fatuitate seu insania, vel qua inuidia diabolica stimulata potuit Messiā repellere, cæcos illuminantem, claudos curātem, mortuos resuscitantem, & innumera miracula facientē: Barrabā verò qui nihil tale vnq̄ fecit, ꝓ Messia susципere. Bene igit Salomon celsitudinem scītiaris supradictorū quatuor, & ꝓfunditatē & immēsitatē, fatuitatis hui' adulterę cōsiderātis, vehemēter admiratus subiunxit: Sic est via mulieris adulterę, sic scilicet admiranda ad intelligēdū difficilis, & vltra modū stupēda, q̄ panē tot mendaciorum comedit: & comedere tā auidē de nō desinit, & tñ qsi tergens os suū, acsi nihil insaniæ vel iniquitatis fuerit opata, erubescere nescit. vñ Iere. iij. b. ei dicit: Frons mulieris meretricis facta est tibi, renuisti erubescere. quæ & alia ad hæc pertinentia largius ponuntur à prædicto autore lib. ij. di. vbi suprà.

¶ In eodem capite vbi dicitur in postilla: Et erit in die illa omnis locus vbi fuerunt mille vites.

ADDITIO VI.

Ad itelligētiā hui' qd' dī: Et erit i die illa ois loc' vbi fue. mi. vi. mi. ar, &c. Attēdēdū, q̄ i vastatiōe fctā p̄ exercitū Sennacherib fuerit vineę de

E vineę decisę intrū.ꝙ nō poterāt ex eis incolę hẽ fructū vsq; ad longū tempus.& iō dimittebantur inculte:& sic crescebāt in eis spinę & vepres & ferę syluarū,q̄ in eis degebār.Et hoc est qđ dicit:Omnia loc⁹ vbi fuerūt mille vites,mille argēteis.i. dato ꝙ vites fuerint ita bonę,ꝙ aliās valerent mille argēteos, tamen ex defectu culturę in spinas & ī vepres erūt:qua rōne cū sagittis & arcub⁹ ingredient illuc.s.timore ferarū.Et qa hoc nō tm erat in vineis,sed etiā ī oīb⁹ locis planis terrę,iō dicit:Vepres em̄ & spinę erūt in vniuersa terra,s.plana.Sed qa multi⁹ tpe belli relictis campestrib⁹ metu hostiū ad mōtana cōfugerūt,& aspera montiū propria manu excolebāt,ideo in his locis mōrosis in primis refugiū habuerūt seminādis bladis & ꝑ pascuis aīaliū:eò ꝙ illa loca alta erāt culta ēt tpe belli,sic ꝙ nō erāt spinę ibi & vepres: & hoc est qđ dicit:Et oēs mōtes q in sarculo sarient,nō veniet illuc terror spīarū & vepriū rōne iā dcā;& erit ī pascua bouis &c.

REPLICA In ca.vij.cū postill.illū passum: Nō pertā,& nō tētabo dñm,&c.exponit sicut cōmuniter exponit Burgen,tā ꝙ Ismahel cōtra omnes exponit,ꝙ Achaz ideo petere noluit,qa ꝑ certo tenuit deū Israel nihil posse.Sed illa expositio non videtur verisimilis:nam auus & pater Achaz,Ozias& Ioathan fuerant boni cultores dei,vt habet.iiij. Reg.xv.Et Achaz viginti annorū erant,anteq; pater eius moreretur,& G

GLO S.ORDI.

☞ ET di. do.ad me: Ca.VIII. Su.ti. Primū ꝓpheta p̄dicit Achaz futura: pòst,ipse dñs pręcipit vt signū petat:ide ad domū Dauid verba cōuertunt,& virgo paritura filiū ꝓmittit,&filius nasciturus. Quo filio ĩuocato subuertat Samaria,& Syria à reg⁹ Assyriorū,q̄ postea capiat Iudęa & in solitudinē vertat.vnde rursū part⁹ virginalis describit.

NIC.DELYR.

Cap.VIII.

§ Sub alia figura partus virginalis describitur.

ET dixit dominus [a] ad me: Sume tibi librum grandem,

a § Isaia.

b § Grandis forsan tem.

☞ Velociter eius.xxix.an.iiij.Reg.xiiij.Et post eum Ozias.lij.an.iij.Reg.xvj.Post eū Ioathan.xvj.an.iij.Reg.xvj.Post eum Achaz.iiij.annis. antequā Isaias diceret ꝓphetiā istā,vt dictū est suprà.q anni simul iūcti faciūt annos.cj.Itē arguit per hoc qđ subdit:Antequā sciat puer vocare patrē & matrē, auferet fortitudo Damasci & spolia Samarię &c.q̄ spoliatio facta fuit.vj.ānо Ezechię,vt dictū est ca.p̄ce.Et sic puer nat⁹ tūc habuit.xvij.ānos ad min⁹.xij.de regno Achaz,vt p̄dictū est.&.vj.de regno Ezechię. Puer autē scit vocare patrē & matrē anteq; habeat tot annos,& sic nō esset verū qđ dicit:Anēq; sciat puer vocare patrē & matrē &c.Igitur ꝓpter ista tenēt doctores catholici cōmuniter,ꝙ illud H qđ dicit in hoc ca.de puero prędicto nō sit intelligendū ad literā de filio Isaię.Sed hoc soluit Thomas sic:¶ Ad primū dicit,ꝙ inductio testiū nō fuit ad vidēdū cōcubitū Isaię,sed scripturam eius:quia dictū fuit sibi à dño:Sume tibi librū grādē,& scribe in eo,&c.¶ Ad secūdū dicit,ꝙ Vrias sacerdos fuit testis fidelis: nō ratione vitę,sed officij dignitate:& qa à rege Achaz fidelis reputabatur,qa similiter erat idolatra.¶ Ad tertium dicit,ꝙ iste Zacharias neuter fuit illorū,q̄ alligati sunt,sed alius illi⁹ temporis qui sic nominabat.Cuius ratię potuit esse duplex,vt dicit. Vna,qa fuit de genere Zacharię ꝓphetę,quem interfecit Ioas rex Iuda,vt habet.ij.Para.xxiij.qui dicitur filius Barachię,Mat. xxiij.& sic iste q̄ fuit tempore Achaz fuit nominat⁹ eodē nomine:qa cōsuetudo fuit apud Hebrę̄os noīb⁹ eorū,q̄ fuerant autē tici in illo genere pueros noīare.Alia,qa iste Zacharias fuit similis in sanctitate & autoritate illi quē interfecit Ioas:& sic appellat⁹ est noīe illi⁹ quāuis habuerit aliud nomē propriū,sicut in euangelio Iohannes Baptista vocat Elias ꝓpter similitudinē officij,quia Iohānes p̄uenit Christi primum aduentum,sicut Elias prę̄ueniet secūdū.¶ Ad quartum dicit,ꝙ ista spoliatio Samarię,de qua hīc agitur,non fuit illa quę facta fuit.ix.anno Osee.& vj.Ezechię,sed ista quę facta fuit p Theglathphalnasar q̄ p̄cesit illam,quia fuit facta in diebus Phaceę,secundū qđ dicit iij.Reg.xv.f.In dieb⁹ Phaceę regis Israel venit Theglathphalnasar rex Assur,& cepit Ahion &c.& hoc fuit antequā puer natus sciret vocare patrē & matrē.Hoc dictum videtur nimis fauere errorį Hebrę̄orū,qui dicunt ꝙ in istis tribus ca.s. vij. viij. &. ix. nō fit mētio de Christo.¶ Ad excludēdū verò hāc falsitatem,& ad declarādū veritatē,primò ponēda est hīc trāslatio Chaldaica, q̄ apud Hebrę̄os dicit Thargū,& est tātę autoritatis apud eos,ꝙ null⁹ fuit ei ausus cōtradicere.Est etiā in passib⁹ obscuris,qualis est iste declaratiua veritatis Hebraicę.¶ Sciēdū igit,ꝙ vbi nos habem⁹ hīc:Et adhibui mihi testes fideles Vriā sacerdotē,& Zachariā filiū Barachię,& accessi ad ꝓphetissam &c.Illa translatio sic habet:Et cōtestat⁹ sum ex pte mea testificatiōes malas,quas dixi vēturas in ꝓphetia Vrię sacerdotis. Ecce futurū est quoq; sic oēm cōsolationē quā dixi vēturā ī ꝓphetia Zacharię filij Barachię ego

Thargum

Moraliter. a ¶ Et dī.ad me:Su.ti.lī.gran.Hoc dicit doctori theologię & auditori,q̄ debēt accipe Bibliam q̄ grādis est liber multitudine verborū:& grādior profunditate sentētiarū. Moraliter

✱Et scribe

F

☞ a ℂ Velociter spo. Hoc est nomẽ pueri. Q. Ne patiaris vltrà
A diabolum regnare. Et non angelos, non ꝓphetas mitte: sed ipse
descẽde. b ℂ Vriam &c. Vrias, lux domini. Zacharias, memo-
ria domini. Barachias, bñdictio dñi: his testib⁹ natiuitas dñi cõ-
Luc.24.b. probat. Vnde duob⁹ testib⁹ eũtib⁹ in Ema⁹ incipiẽs à Moyse &
prophetis, quę de se dicta erant, disseruit.
c ℂ Ad prophetissam. Ad spm̃sc̃tm̃, à
quo oĩs ꝓphetia, q̃ Græcè neutri generis
pneuma, Hebraicè fœminini Ruha, Lati-
nè masculini generis est. & iõ diuersis po
sitionibus sortitur, nullius est enim. Vel
ad Mariã quam ꝓphetissam fuisse nemo
dubitat. d ℂ Et concepit &c. Tropo-
Tropo. logicè. In aĩa ẏ gine (nec polluta sorde)
de spiritusancto sermo dei cõcep⁹, dẽmo
nes spoliat, & sibi facit seruire vniuersa.
Et cùm ex parte videat & ꝓphetet, anteq̃
sit pfect⁹, & merito deũ pr̃em, & matrem
suã vocat Ierusalẽ cælestẽ, quasi infantia
vincit Damasci fortitudinem i. sapientiã
secularem, & aufert spolia Samariæ, qui
bus hæretici ecclesiam spoliant, dicentes:
1.Reg.12.d. Non est nobis pars in Dauid, &c. Pręsen-
te rege Assyriorum diabolo, q̃ non põt
☞ eis auxilia

a ¶ Ne publice prædicer⁹ rem tanum nouæ natiuitatis.
b ¶ More hominum, q̃ scilicet intelligi possit.
c ¶ Verba pr̃tris ad filium.

a & scribẽ in eo stylo hominis: ꝟ uẽ a b
a ¶ Captiuum reduc captiuitatem. ¶ Hominis.
b ¶ Diabolo. c ¶ Idem est.

c lociter spolia dẽtrahe, citõ præ-
a ¶ Ego Isaias. ¶ Huius rei.

d dare. Et ad̃hibui mihi testes fide- d
a ¶ Lux domini. b ¶ Propter doctrinam legis.
¶ Qui vere fuit sacerdos, legem docens & culto
dei⁹. ¶ Labia sacerdotis custodiunt scientiã.
c ¶ Memoriam domini. ¶ Quem prophetã fuis-
se constat.

b les, Vriã sacẽrdotẽ & Zachariã
a ¶ Benedictio domini. b ¶ Dignum accedendi
me fecit. c ¶ Quæ prophetauit, dicens: Magnifi-
cat anima mea dominum.

e filiũ Barachię. Et accẽssi ad prõ- a
a ¶ Id est concipere fecit. vnde Spiritussanctus
superueniet in te, & virtus &c. b ¶ Quod
concepit de spiritusancto.

f phetissam, & cõcepit & pẽperit

eis auxilia

Nicolaus de Lyra.

chiæ ego adductur⁹ sum: & accessi ad prophetissam & conce
pit &c. Ex ista trãslatione patet, q̃ nõ est verbũ Isaiæ, cùm in pro
phetijs istorum duorum testium nihil dixerit vel fecerit, nec in
impletione earũ: sed ipse deus qui illustrando mentes, prophe-
tas constituit: & p̃dicta ab eis impleri fecit, & per cõsequẽs illud
q̃d loco illius habemus: Et adhibui mihi testes fideles, Vriã &c̃.
Non est verbũ Isaiæ testes ad scripturã suam seu concubitum in
B ducentis, sed magis ipsius dei introducentis dictos ꝓphetas ad
prænuntiandũ istud q̃d p̃ordinauit futurũ: & per cõsequens il-
lud q̃d subdit̃ in eadẽ serie. Et accessi ad pro. non est verbũ
Isaiæ ad suam vxorẽ carnaliter accedentis, sed ipsius dei, qui si-
cut prophetas illustrando testes suos constituit, ita sua gratia vir
ginẽ fœcundauit, vt patet Lu. j. Sed ò, ex thargũ p̃dicto patet, q̃
Vrias qs Vrias qui hîc testis inducit̃, non est ille Vrias sacerdos, qui fuit tẽ
pore Achaz: quia ipse fuit pessimus idololatra. Iste autẽ hîc di
citur dñi propheta: & hoc cõcedit Ra. Sa. sup locũ istũ. d. q̃ iste
Vrias q hîc testis inducit̃, fuit Vrias fili⁹ Semei, q̃ ꝓphetauit i no
mine dñi tẽpore Ioacim filij Iosiæ, vt habet̃ Iere. xxvj. Dicit etiã
q̃ Zacharias qui inducit̃ hîc testis sec⁹s. fuit ille qui in duodecim
prophetis est vndecimus, de quorũ testimonijs postea dicet̃. Sed
ex dictis sequitur, q̃ ista inductio testiũ nõ est corporalis, nec in
p̃senti facta sed spiritualis & de futuro in lõginquũ, quia quarto
anno regni Achaz, in quo Isaias dixit illa q̃ ponunt̃ in hoc ca. &
prȩce. vt suprà dictũ est, vsq̃ ad principiũ regni Ioacim sub quo
Vrias ꝓphetauit, vt p̃dictũ est, fluxerũt anni. cxxix. vt põt videri
per tpa regũ suprapositorũ in hoc ca. & multò plures fluxerũt
vsq̃ ad tps sec⁹i testis. s. Zacharię filij Barachiæ. s. anni. cclxvij. se-
cũdũ cõem cõputationẽ, & sec⁹m breuiorẽ. cc. anni & plus, & su-
prà declaratũ est: & p cõsequẽs cũ testes debeãt rũdere rei testifi-
catę, accessus ad ꝓphetissam nõ fuit corporalis nec de p̃senti, sed
spũalis & de futuro i lõgiquũ, sec⁹m q̃d habet̃ Lu. j. d. Spũssc̃tus
supueniet i te, & virt⁹ altissimi obũbrabit tibi. Q̃d autẽ beata vir
Beata vir- go Maria ꝓphetissa fuerit, patet Lu. j. vbi ꝓphetauit de sua ve-
go fuit pro neratiõe futura, di. Beatã me dicẽt oẽs generatiões: q̃a de oĩbus
phetissa gẽtibus sunt aliq̃ Christiani, dicẽtes eã beatã, & non solũ à Chri-
stianis dicit̃ beata, sed etiã à Sarracenis. Scriptũ est enim in Alcho-
rano Mahumeti: Dixerũt ange. O Maria vtiq̃ de⁹ elegit te vt pu
rificaret te, & elegit te clarã sup mulieres seculorũ. Itẽ ibidẽ: Di-
xerũt angeli: O Maria de⁹ annũtiet tibi verbũ ex ipso, nomẽ ei⁹
Iesus filius Marię, & erit honorabilis in hoc seculo & in futuro.
Itẽ ibidẽ: Dixit ipsa: Deus me⁹ quomodo erit mihi filius, & nõ te
tigit me homo? Dixit: sicut de⁹ creat q̃d vult, cũ decreuit vtiq̃
acquirat̃, dicit em̃. Esto & erit: Et hoc modo dixit Gabriel Marię,
Lu. j. d. Non erit impossibile apud deũ omne verbũ. Itẽ in eodẽ
cãtico ꝓphetauit Maria de futura reprobatiõe Iudęorũ, & vo-
catione gentiũ. d. Deposuit potẽtes de sede, & exaltauit humiles,
& sic patet eã fuisse ꝓphetissam. Nũc videnda sunt testimonia te
stiũ suprà inductorũ. Et quia ꝓphetiã Vriæ nõ habemus scriptã
explicitè, sicut nec de multis alijs ꝓphetis, vt patet ex decursu li-
bri Regũ, ideo recurrendũ est ad illud q̃d de eo dicit̃ Iere. xxvj. f.
Fuit quoq̃ vir prophetans in nomine dñi Vrias filius Semei,
& prophetauit

& prophetauit aduersus ciuitatẽ istã, & aduersus terram hanciu
xta vniuersa ẏ ba Ieremiæ. Ex quo habetur, q̃ ꝓphetauit destru- C
ctionem ciuitatis Ierlm & Iudææ per Chaldęos futurã, sicut & Ie
re. Et hoc est q̃d dicit in trãslatiõe Chaldaica suprà posita, & cõ
testat⁹ sum ex pte mea testificatiões malas. q̃s dixi vẽturãs in pro
phetia Vrię sacerdotis. Prophetiã autem
Zachariæ filij Barachię habemus in libro
duodecim ꝓphetarũ, in quo Zachariæ
ix. c. dicit̃: Exulta satis filia Sion, iubila fi-
lia Ierusalẽ: Ecce rex tuus venit tibi iust⁹ †vt accele-
& saluator, ipse pauper & ascẽdens super ret prędari
asinã &c. q̃d intelligit̃ de Christo etiã se- festinet spo
cundũ Hebrȩos, vt pleni⁹ ostendet̃, quã- liare.
do ad ad locũ illũ deuenerimus domino
cõcedente: & hoc est q̃d dicit̃ in transla-
tione Chaldaica suprà allegata. Ecce futu
rũ est quoq̃ omnẽ cõsolationẽ quã dixi
venturã, in prophetia Zachariæ filij Ba-
rachiæ ego adductur⁹ sum: q̃ cõsolatio
implenda dicit̃ in aduẽtu Messiæ ab ipso
Zacharia, vt dictũ est; ideo statim subdit̃
de aduentu eius in mundũ. Et accessi ad
ꝓphetissam, id est beatã virginẽ: & cõce-
pit & peperit filium. Et ex dictis patet, q̃
impletio ꝓphetiæ Vrię de destructione
ciuitatis fuit certũ signum de impletione
ꝓphetiæ Zachariæ futura pro Christi ad
uentu. His igit̃ prędictis patet, q̃ solutiones Thomæ ad ratiões
suprà inductas ad probandũ, q̃ litera huius ca. nõ posset nisi de
filio Isaiæ intelligi nõ valẽt: quia falsum assumunt. Discurrẽdũ
tamẽ est per singulas ad maiorẽ declarationẽ veritatis. Cũ enim
dicit̃ in prima, q̃ testes fuerũt inducti ad videndũ scripturam, pa
ret falsum. quia nondũ erant nati, nec fuerunt vsq̃ ad tẽpus pòst
valde longũ. Itẽ si fuissent p̃sentes, adhuc non valeret. qa posit̃q̃
dixerat: Adhibui mihi testes, Vriã &c. nõ dixit: & scripli, sed ac-
cessi ad prophetissam, &c. Similiter cũ dicit̃ in sec⁹a, q̃ Vrias fuit
testis fidelis ratione officij & reputatiõis regis: qa ille Vrias non
ponitur hîc test⁹, vt patet per p̃dicta, & sic falsum assumit. Nec
fidelitas quam allegat, est sec⁹m veritatẽ, sed sec⁹m falsam homi- D
nũ æstimationẽ quæ à ꝓphetis sanctis nõ reputat̃. Q̃d similiter
in terra dicit̃ tẽpore Achaz fuisse quẽdã ꝓphetã nomine Zacha
riã filiũ Barachiæ, videl̃ fictitiũ; quia de scripturis nõ habet auto
ritatẽ: & ideo eadẽ facilitate contẽnit̃, qua ꝓbatur. Et daro q̃ ta-
lis tũc fuisset, tamẽ nõ fuit ille q̃ hîc testis inducit̃, vt patet per p̃-
dicta. Similiter q̃d i quarta dicit̃ Theglathphalnasar spoliasse Sa
mariã. ad quod ꝓbandũ allegat̃. xv. ca. iij. Reg. ex eodẽ loco ap-
paret falsitas huius dicti: quia ibidẽ dicit̃, q̃ cepit aliquas ciuita-
tes in extremitatibus regni Israel existentes, sed ad Samariã quæ
erat metropolis nõ accessit, nec p cõsequẽs spoliauit. His p̃liba-
tis ad expositionẽ huius ca. accedam⁹; in quo (vt suprà dictũ est) Diuisio
denuntiat̃ Christi resurrectio futura ad spoliationẽ inferni prin
cipaliter, & per cõsequẽs ad significãdũ tanq̃ p signũ rememora
tiuũ spoliationẽ duorũ regũ, f. Israel & Syriæ. Et diuidit̃ in duas
partes, qa primò ponit̃ denuntiatio signi, sec⁹ò occultatio my-
sterij, ibi: Liga testimoniũ, prima adhuc in duas, qa primò ponit̃
signi denũtiatio. Sec⁹ò ad ꝓpositũ applicatio, ibi: Et dixit. Circa
primũ dicit Isaias: Et dixit dñs &c. In Hebræo habet̃, rotulũ grã
dẽ, qui dicit̃ grãdis, qa ibi scribendũ erat mysteriũ Christi resur-
gentis, q̃d est maximũ. a ℂ Et scri. i eo. i. clarè & planè, ita q̃
quilibet homo etiã parũ literat⁹ possit legere & intelligere. vn-
de & in trãslatione Chaldaica habet̃: Scribe in eo expositè. Sciẽ-
dũ tn̄, q̃ hoc nõ intelligit̃ quãtũ ad mysteriũ resurrectionis Chri
sti; qa quantũ ad hoc ponit̃ hîc: Breuiter & celatè: sed nõ quantũ
ad captiuationẽ & spoliationẽ regũ Israel & Syriæ; q̃ clarè & lu-
cidè ponunt̃ infrà eodẽ ca. Sicut enim dictũ est ca. pcedenti, hoc
dicẽs fuit, vt regi Achaz incredulo dare⁹ signum, cuius nõ intel-
ligeret principale intentũ: & tamẽ cũ hoc ex dei liberalitate pci-
peret de ꝓpinquo liberationis suæ effectũ; quia secreta fidei in-
credulis sunt celãda. vnde dicit saluator, Matth. vij. à Nolite san
ctum dare canibus. b ℂ Velo. spo. de. Istud cõuenit Christo
resurgẽti, qui tũc celeriter spoliauit infernũ: & in hoc fuit signũ
rememorationis spoliationis duorũ regũ, & econuerso. Hæc spo
liatio fuit signũ pronosticum spoliationis fiendæ per Christum.
c ℂ Et adhi. mi. te. fi. verbum est ipsius dei, vt prædictũ est, &
de fidelitate & testimonijs ipsorum testium dictum est. d ℂ Et
accessi ad prophe. id est virginem Mariam, vt prædictum est.
Et dixit

✕ a ℂ Et scribe in eo stylo homi. exponendo lucidè & clarè, Moraliter
✕ Accelera, spolia-

eis auxiliari, tales filios & virgo Maria & sanctę mulieres gene-
E rant. Sara. i. princeps, & Rebecca. i. patientia, vxores patriarcha-
rum. a ¶ Puer. Aug. de quo dicitur, priusq; sciat puer bonum
aut malum, contemnet malitiam. Hæc duo aliter & aliter sciun
tur: per prudentiam boni, & aliter per experientiã mali. Per pru
dentiã boni malum scitur, & non senti
tur. Tenet enim bonũ, ne sentiatur ma
lum. Per experientiam mali scitur bo-
nũ. Qui enim amiserit sentit, cui amis-
so bono malè fuerit. Puer ergo antęq;
sciret per experientiam bonum quo
careret, aut malum quod amisso bo-
no sentiret, contemplit malum, vt eli-
geret bonum. idẽ noluit amittere qd̃
habebat, nec sentiri amittẽdo qd̃ amit
tere non debebat. ¶ Allegori. Aquas
Allegoricè Siloe. In quibus ęcus se lauit & vidit.
Io. 5. a. Quia aliter, non sanatur cæcitas Iudę-
orum, nisi de fŏtina Christi quæ sine stre
pitu & clamore leniter fluit. ¶ Anago
Anagogicè gi. Hæreticus q̃ iungit sibi auxilium sa
pientiæ secularis, & Ierusalem. i. eccle-
siam vult oppugnare, relinquit aquas
Siloe, qui interpretatur missus, & qui
salit in vitam æternã. & traditur prin-
cipi Assyriorũ. id est diabolo, ducẽdus
in profundum peccatorum. Hic enim
ausus est dicere illud: Hæc omnia tibi
Mat. 4. b. dabo, si procidens adoraueris me. Iudã
quoq;, id est domum cõfessionis conat
intrare: & per negligentes vsq; ad col-
lũ venit, credentes in Christo cupiens
suffocare. sed non põt, quia Iudas ha-
bet secũ pśentẽ Emmanuel. b ¶ Aq̃s
flumi. Exercitum Sẽnacherib, cui⁹ po
tentia occupans terram Samariæ inun
2. Para. 32. a dationi fluminis comparat. c ¶ Con
F grega. popul. Quasi contra Em manuel
nihil potestis. Hoc etiam omnis
terra procul cognoscat. Congre. po.
Hoc testimonio contra persecutores
abutimur. Quamuis enim fortes esse
& nos in lapsis superare videantur, vin
cuntur tamen in his qui pro Christo
sanguinem fuderunt, & post bella pax
ecclesiæ redditur, & omnia consilia
contra Emmanuel dissipantur. Con-
tradicentes quoque veritati vtiliter
audiunt, quia tandem ratione superan
tur: & ne velint in rationabilia vincere,
quia peruersitas nõ põt rectũ supare.
☞ Ne dicatis

Nicolaus de Lyra.

† Accingi- ✠ a ¶ Et dixit dñs. &c. Hic con
te vos & vi- sequenter ponitur signi adaptatio. &
rimini secundò subditur ratio dicti, ibi: Et ad-
iecit. Circa primum dicitur: b ¶ Vo
ca nomen eius. scilicet pueri nati. Lo
quitur tamen hic scriptura de futuro
per modum præteriti, propter certitu
dinem prophetiæ, vt frequenter suprà
dictum est. c ¶ Acce. spolia detra.
Quia hæc proprietas cõpetit Christo,
vt dictum est. d ¶ Quia antequam
sciat puer uocare &c. s. scientia creata vt dictum est ca. præce-
denti. vnde idem est acsi diceret: Antequam fiat homo. e ¶ Au
feretur fortitudo Damasci. quæ est ciuitas metropolis in re-
gno Syriæ. f ¶ Et spolia Samariæ coram rege Assyrio-
rum. qui citò post interfecit Rasin regem Syriæ, & postea cepit
Osee regem Israel & Samariam, vt dictum est capite præce-
denti. g ¶ Et adiecit dominus loqui ad me adhuc dicẽs.
Hic consequenter ponitur ratio dicti, videlicet quare regnum
Israel fuit ita vastatum. Et primò ponitur destructionis ratio, se
cundò regni Iudæ afflictio, quasi per quandam redundantiam:
quia erat immediatè coniunctum regno Israel, ibi: Et ibi:
Tertiò, vtilis monitio, ibi: Hæc enim. Ratio verò vastationis
regni

a ¶ O Isaia.

filium. Et dixit dñs ad me: Vŏca [a] [b]
a ¶ Pueri. ¶ Qui conceptus est de spiritu sancto.
b ¶ Ascendens in altum capti. duc.
nomen eius, accelera spŏlia detrahe, [c]
a ¶ Infernum. b ¶ Nedum natus populum suum
sola inuocatione saluabit. ¶ Fiat homo.
festina prædări, quia antequã sciat [d]
a ¶ Secundum humanitatem. b ¶ Deum. ¶ Vel
Ioseph putatur. c ¶ Mariam.
puer uocare patrẽm suum & mātrẽ [e]
a ¶ A Theglathphalnasar.
suam, auferetur fortitudo Dama- [f]
a ¶ Per regem Assyriorum Salmanasar.
sci, & spŏlia Samariæ, coram rege [g]
a ¶ Assyrius dirigens vel elatus.
Assyriorum. Et adiecit dominus lo [h]
¶ Translatiue.
qui ad me adhuc dicens: Pro eo qd̃ [i]
a ¶ Decem tribus. b ¶ Quæ per horas ebullit.
abiecit populus iste aquãs Siloe, [k]
a ¶ Reges de Iuda qui quiete & legitime regnabant.
quę uadunt cũ silentio, & assumpsit
a ¶ Regem Syriæ. b ¶ Phacee regem Israel.
magis Rasin & filiũ Rŏmeliæ: pro- [l] [m]
a ¶ Exercitum Sennacherib. b ¶ Assyrij. c ¶ Im-
petuosi & diuturni.
pter hoc ecce adducet dominus su- [n]
a ¶ Scilicet. ¶ Q. non seruient regibus quos
elegerunt, sed seruient Assyrio.
b per eos aquãs fluminis fortes & [o]
multas, regẽm Assyriorum, & o- [p]
mnem gloriam eius. Et ascẽdet su-
a ¶ Principes qui hostibus resistere debuerãt.
b ¶ Samariæ.
per omnes riuos eius, & fluet super
¶ Alias omnes. Terras.
uniuersas ripas eius: & ibit per Iu- [q]
a ¶ Quia non tunc capiet eum. ¶ Vicinam signi
ficat captiuitatem.
dam inundans, & trãsiens usq; ad [r]
a ¶ Suffocationem. b ¶ Vsque adeo se extendit.
cŏllum ueniet. Et erit extensio ala- [s]
a ¶ Principum. b ¶ Iudęæ.
rũm eius implens latitudinem tĕrrę [t]
a ¶ Sarcosmos, hostilis irrisio. ¶ Imsorie.
tuę ô Emmanuel. Cõgregãmini po- [v] [x]
a ¶ Syriæ & Samariæ. b ¶ Tamen. c ¶ Cogno
scite. ¶ Non modo Syria & Samaria. d ¶ Non
solum vicine.
pŭli, & uincemini: & audite uniuer- [y]
sę procul terrę. † Cõfortamini & uin- [z]
a ¶ Quamuis multi, quãuis fortes, quãuis accincti
tamen vincemini. b ¶ Vnde supra. Ascenda-
mus ad Iudam &c.
cemini, accingite uos & uincẽmini. [b] [c]
a ¶ Ab Emmanuel. b ¶ Ponamus scilicet regẽ
filium Tabeel.
Inite cõsiliũ, & dissipabit̃: loquimi [d]
a ¶ Interpretatio Emmanuel. b ¶ Contra quem
nihil potestis. ¶ Prædicta.
ni uerbũ, & nõ fiet quia nŏbiscũ dẽ⁹. [f]
Hæc enim ait domin⁹ ad me. † Sicut [g]

k ¶ Et assumpsit sib. magis Rasin. qui interpretatur varias
eos, id est doctores per varias & dubias doctrinas discipulos va-
riantem l ¶ Et filium Romeliæ. qui interpretatur magister
frangens laborantes, scilicet verborum extrancorum multitudi
ne pro sua ostentatione. m ¶ Adducet dominus. i. adduci
permittet. n ¶ Aquas flu. for. i. doctrinas erroneas à diabolo
excitatas, qui per regem Assyriorum designãtur, ideo subditur:
o ¶ Regem Assyriorũ. Sed quoniam veritas prævalet, ideo
sicut veritas fidei prævaluit tempore Arrij & aliorum hæretico-
rũ, ita pualebit in futuro per dei gratiã, ideo subditur: x ¶ Cõ
gregamini po. & uincemini. i. vos doctores peruersi per dei
gratiam eritis confusi. Sed quia de⁹ ex hoc debet laudari, sequit:

✠ Dominum exer.

regni Israel fuit, quia recesserat à regno Iudæ, & à dei cultu, co- G
lẽdo vitulos aureos, & cõsitẽdo in regib⁹ idololatris. s. Syriæ. &
hoc est quod dicit: h ¶ Pro eo quod abiecit ppl's iste. i. ppls
Israel. i. ¶ Aqua Siloe &c. regimẽ regni Iuda, & dei cultum
qui erat magis in quiete & mansuetudine, maximè tempore re-
gum bonorũ: vt Dauid, Salomonis, &
similiũ. k ¶ Et assumpsit ma. Rasi.
regem Syriæ. l ¶ Et filiũ Romeliæ.
de præcessione eorum magis cõfidendo
quã de deo m ¶ Pro. hoc ec. ad do.
i. aduersarios cũ fortitudine & impetu
venientes: propter hoc subditur exponen
do. o ¶ Re. Assyri. i. potentiã exer-
citũ eius. p ¶ Et ascẽ. su. om. ri. e.
i. destruet totum regnũ Israel, sicut inũ
dantia aquarũ destruit omnia q̃ inue-
nit. q ¶ Et ibit. Hic consequẽter po
nitur regni Iudæ afflictio per redũdan
tiã, cũ dicit: Et ibi p Iu. inũ. quia exer-
citus Assyriorũ qui destruxit Samariã
in regno Iudę, multa vastauit quasi p
quandã redundantiã. r ¶ Et trãsiẽs
usq;. i. intantũ affliget regnum Iuda, q̃
vix poterit sustinere: qd̃ factũ fuit tem
pore Ezechię, vt dictũ est ca. p̃cedenti.
s ¶ Et erit. i. exercituũ eius, qa ad litera
cohortes pugnatorũ vocantur alæ.
t ¶ Im. la. ter. tu. i. Iudęę. quã Assyrij
vastauerũt. v ¶ O Emma. i. Christe,
vt dictũ est ca. p̃ce. cuius dicit illa terra
specialiter, qa ibi fuit natus, cõuersat⁹,
& passus. Sed qa Sennacherib rex Assy
riorũ cũ suo exercitu fuit diuinitus de-
bellatus, vt dictum est, ideo subditur:
x ¶ Con. po. quia Sennacherib popu
los multos adduxit secum. q fuerũt de-
uicti p angelũ. y ¶ Et au. uni. Istud
enim factũ tanquã valde mirabile fuit H
diuulgatũ valde longè. z ¶ Confor.
cõfidentes in virtute vestra. i. cõfortabi
mini, quia ppheta non induxit eos ad
p̃sumptionẽ de sua virtute, sed eã p̃di-
xit futurã. a ¶ Et uin. virtute diuina.
b ¶ Accin. uos. ad vincendũ secun-
dũ æstimationẽ vestrã. c ¶ Et uin-
sci⁹m veritatẽ. d ¶ Ini. cõ. de captio
ne Ierusalẽ. e ¶ Et dis. s. consiliũ ve-
strũ à deo, cui⁹ causa subdit: f ¶ Quia
no. de. in adiutoriũ nostrũ vos debel-
lans per angelũ suũ. g ¶ Hæc enim.
Hic consequenter ponitur vtilis moni
tio videlicet, quod populus Iudæ non
timeat ab humana persecutione, sed
solẽm deum. & hoc est quod dicitur:
Hæc enim ait domi. ad me & cæ. i.
ostendit mihi fortitudinẽ suã, qua põt
p̃tegere omnẽ hominẽ in se cõfidentẽ.

✠ Ne irem in

✠ c ¶ Accele. spo. detra. Studiũ em Moraliter
sacræ scripturæ ad hoc ordinari debet,
vt diabolus spolieť animab⁹ quas de-
cepit. Sed qa multi recusant hũc modũ
docẽdi, recurrẽdo ad doctores curio-
sos & inutiles. Sequit: h ¶ Pro eo q̃ †Quasi =p
ab. po. iste. a. Siloe, q̃ cur. cũ si. i. mo prehende-
dũ docẽdi moralẽ & sine ostentatione. ret me ad
manum, & erud.

☞ a ¶Ne dicatis. Q. Non timeatis duorum regum aduersus Iudam coniurationem. Coniuratio est consensus multorum in malum. b ¶Ne timeatis neq; pa. Tu & qui recum sunt populi, quia videntur timendi: quia principium sapientiæ timor domini. c ¶In lapidem. Quem reprobauerunt ędificantes, hic factꝰ &c. Et hoc loco sumit Apls testimoniũ, qđ Christus factꝰ sit Iudęis scandalũ, Gētibꝰ aũt stultitia. d ¶Duabus domibus. Vel in duabus familijs, Samaiscilicet & Helles, ex qbꝰ scribæ & Pharisęi. Hi duo nõ multò prius quã dñs nati sunt in Iudæa. Horũ scholã suscepit Achibam, quem magistrum Aquilæ proselyti auru mant. deinde † Achir cui successit Iohanna filius Zachęi, & post eum Eliezer, & per ordinem Telphor & Ioseph Galilæus, & vsq; ad captiuitatem Ierusalem Iosue. Samai, dissipator. Helles, prophanꝰ, quia per traditiones suas legis præcepta dissipauerunt & maculauerũt. e ¶Signa legem. Q. Aperi eam dñe discipulis meis. i. apls & apostolicis viris. Vel, lex & prophetæ vsq; ad Iohannẽ ligati sunt, vt legãt & nõ intelligant. Pro discipulis enim iuxta Hebraici sermonis ambiguitatem possumus etiã doctrinas intelligere. f ¶Pueri mei. vnde: Qui non ex voluntate carnis, sed ex deo nati sunt. Et: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Alij prophetæ, & eorum discipuli. Legunt hoc quidam de duobus filijs Isaiæ, quos genuit de prophetissa: sed falsò. Paulus in epistola ad Hebræos (licet eam inter canonicas scripturas non recipiat Latina consuetudo) hoc testimonium ex persona saluatoris ponit: Ecce ego & pueri mei: id est apostoli qui in portentum secularis sapiętię, & superbiæ Iudęorum fuerunt. Stulta enim & infirma elegit deus, vt fortia & sapientia confunderet.

† Machir

Mat. 11. b.

Ioha. 1. b. Gal. 4. c.

Heb. 2. c.

1. Cor. 1. d.

B ☞ Non erit eis

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Ne irem in uia &c. 1. timendo admodum duorum regum. sic populus regni Iudæ timuit valde, sicut dictum est ca. præce. de Achaz & populo eius. Et cõmotum est cor eius, & cor populi eius, sicut mouentꝰ ligna à facie venti. b ¶Dicens. s. dñs. c ¶Ne dica. con. id est non timeatis à coniuratione regũ Israel & Syriæ contra vos. d ¶Oia enim. id est populus Iudæ. e ¶Coniuratio est. id est multùm loquitur de coniuratione duorum regum cõtra se. sicut homines multũ timentes de piculo aliquo sup se venturo quasi cõtinuè loquunt de ipo. Et qa iste timor erat malus, ideo subditur: f ¶Et timore eius. id est illius coniurationis. g ¶Ne timeas. sed quid sit timendum ostenditꝰ, cũ subditꝰ: h ¶Dominũ exercituum. i. angelorum. i ¶Ipsum sanctificate. ei seruiendo. k ¶Ipse pauor uester &c. Offensam illius solicitè cauendo. l ¶Et erit uobis &c. vos confirmando in bono, si ei credetis. m ¶In lapidem autem &c. Quas iusto iudicio fecit ruere. Et istæ duæ domꝰ fuerant domus Phacee filij Romelię, quam fecit ruere per Osee filium Ela. iiij. Regũ. xv. & domus Osee filij Ela quam cũ toto regno Israel fecit ruere p Salmanasar regẽ Assyriorum. iiij. Reg. xvij. Et quia in regno Iudæ erãt aliqui mali & increduli q ruerũt gladio Sennacherib ex diuino iudicio. Ideo subditꝰ: n ¶Et in la. & in rui. ha. Ie. Quia tñ boni remãserũt salui tpe Ezechię, ideo subditꝰ: o ¶Et offe. ex eis plu. non dicit oẽs, qa sicut dictũ est boni sunt saluati. p ¶Liga testi. hîc ponit occultatio mysterij Christi in principio huiꝰ ca. positi. Et primò præcipit ista occultatio. secundò prohibẽtur superstitiosa inquisitio, ibi: Et cùm dixe. Circa primum dicitur Isaiæ à domino: Liga testimo. id est inuolue prophetam obscuritatibus propter incredulos, qui bus talia sunt celanda, vt dictum est suprà. q ¶Signa legẽ &c. id est designa legem euangelicam dandam discipulis meis, id est apls alijsq; Christi discipulis, q ꝑdicãdo legẽ euãgelicã obscuritates, ppheta rũ aperuerunt & declinauerũt, ostendẽtes eas in Christo impletas, vt patet in Actibꝰ apsorũ, sicut fuerat à deo ꝑordinatum, & hoc mõ fuit dictũ, Da. xij. c. Vade Daniel, qa clausi sunt signatiq; sermones vsq; ad prefinit̃ tps. s ¶Expecta. do. &c. Verbum est Isaiæ rñdentis, expectabo dñm. s. Iesum Christũ in carne vẽturũ. t ¶Qui abs. &c. à domo Ia. i. à ppło Iudaico descendente à Iacob: qa in aduentu eiꝰ ppłs ille, p maiori pte fuit cęcatꝰ p infidelitatẽ, sc̃m qđ dicit Ro. xi. c. Cęcitas ex parte cõtigit in Israel, &c. v ¶Et præsto. eũ. i. patienter expectabo eiꝰ aduentũ, licet differat in tps longũ. x ¶Ecce ego &c. Aliqui exponũt hoc de duobꝰ filijs Isaię, scilicet de Iasub, & de eo q vocatꝰ est accelera: spolia detrahe in principio huiꝰ ca. quẽ dicũt fuisse filiũ Isaiæ: Sed istud ostẽsum est esse falsum. Itẽ isti magis Iudaizãt in hoc, quã Ra. Sa. Hebræus q dicit hoc esse intelligendũ de discipulis prophetarũ, qui dicunt eorũ pueri seu filij: qa sunt ab eis in lege diuina instructi. Et p talẽ modum dicit Apls. 1. Cor. iiij. d. In Christo Iesu p euangelium ego vos genui. & secũdũ hoc dicit Isaias: Ecce ego & pueri mei. i. discipuli, quorum aliqui habuerunt spm̃ prophetandi. ideo subditur: y ¶Quos dedit mihi domi. à quo est propheticę spiritus. z ¶In signum & portentum. Fuerunt enim prophetæ contempti & vilipẽsi, & multi eorum occisi. de quorum numero fuit Isaias, in signum Christi passuri, cuius erant nunti. a ¶A do. exer. id est angelorũ. b ¶Qui habitat &c. ibi enim tũc erat tẽplũ, in quo erat ꝓpitiatoriũ, qđ sedes dei dicebatur, vt dictũ fuit Exod. xxv. & inde diuina rñsa dabantur. c ¶Et cũ dixerint. Hîc cõsequẽter superstitiosa inquisitio ꝓhibet, cũ dicit: Et cũ dixe. ad uos. scilicet homines idololatræ & superstitiosi.

†palatium refugij

D

✠ Quærite à Moraliter

✠ h ¶Domi. ex. i. angelorũ. i ¶Ipsum san. &c. id est laudate & timete. l ¶Et erit uobis &c. i. vos cõfirmãt in sanctitate. m ¶In lapidem &c. duabus do. Israel habi. Ierusalem. Per duas domos pñt intelligi clerici & laici. p inhabitantes Ierusalẽ, religiosi. De istis autem ipsis plures cadẽt errorib' decepti, maximè tpe Antichristi, nõ tñ oẽs. iõ subditꝰ: o ¶Et offendent ex eis plu. Liga. testi. Quoniã contra mala futura, maximè tpe Antichristi, per ꝑdicatores muniendi sunt simplices Christiani. iõ dicit cuilibet ꝑdicatori: Liga testimo. s. apsorũ, q p orbem facti sunt testes Christi. Act. j. a. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in Iudęa, & Samaria, & vsq; ad vltimum terræ. q ¶Signa legẽ. euangelicam. r ¶In disci. meis. id est in veris Christianis. Et subditꝰ eorum rñsio: s ¶Expectabo domi. ad iudicium venturum. t ¶Qui. abscon. fa. suam à Iacob. i. ppło Iudaico. Et subditur in persona prædicatoris: x ¶Ecce ego & pue. mei. id est fideles à me edocti. z ¶In signum &c. scilicet Christi ad iudicium venturi. Et quoniã circa tps Antichristi surgẽt multi ꝓphetæ falsi, vt habetur Mat. xxiij. Ideo sequitur: c ¶Et cum dixerint ad uos: quærite à pythonibus, & à diuinis, qui stridẽt in incantationibus &c. Nolite credere, sed verbis domini & apostolorũ. Ideo subditur:

d ✠ Ad legem ma-

C Diuisio

a ¶Opere & virtute. b ¶Isaiam. c ¶Ad hoc scilicet erudiuit me. ¶Beatus vir qui non abijt in cõ. &c.

in mãnu forti erudiuit mẽ, nẽ [a]
a ¶Prauo. b ¶Nequam.
irem in uiã populi huius, di [b]
a ¶Dominus dico, dicens, mihi & alijs prophetis. b ¶Alias Non. c ¶Est timendo.
[a] cens: Nẽ dicatis, cõniuratio. [c]
a ¶Sed hoc magis considerate: Omnia enim. b ¶Iudæ.
omnia enim quæ loquitur pō [d]
a ¶Contra me.
pulus iste, coniuratio est. Et ti [e]
a ¶Populi.
[b] morem eius ne timeatis, neq; [g]
¶Sed timete dominum ex.
paueatis. Dominũ exercituum [h]
a ¶Et. b ¶In robis. c ¶Dominus. ¶Sit. ¶Beatus vir qui timet. d ¶Corpore.
ipsum sanctificate, & ipse pā [f]
a ¶Mente.
uor uester & ipse terrōr uester: [k]
a ¶Ia. b ¶Fidelibus.
[a] et erit uobis in † sanctificatio [l]
¶Sed erit.
[c] nem: in lapidem autem offen [m]
a ¶Infidelibus de duabus & decem tribubus.
[d] sionis & petram scandali dua [n]
bus domibus Israël, & in la
a ¶Qui Christum non receperunt.
queum & in ruinam hãbitanti [o]
a ¶Præcipue. b ¶In lapidem. ¶Per infidelitatem.
bus Ierusalem. Et offendent ex [o]
a ¶Non omnes: quia reliquiæ salue fient. b ¶Roma æterna. c ¶Gladio & fame.
eis plũrimi, & cadent, & cõte [p]
a ¶Peccatorum hostibus. b ¶A Romanis.
rentur, & irretiẽntur, & cãpien [q]
a ¶Ego. ¶Deus ad prophetam. ¶Ne videant. ¶Quia Christum nolunt suscipere. ¶Ea quæ tibi testor. b ¶Visionem. c ¶Id est absconde. Quod enim signatur, absconditum. ¶Figuris.
[c] tur. Ligã testimõnium, signã [p]
a ¶Veterem. b ¶Vel in doctrinis meis talia litera.
legem in discipulis meis: ex [r]
a ¶Propheta. Q. quia præcipis signari & abscondi, Iudęis ergo expe. do. b ¶Iesum Emmanuel quem promisit venturum qui erit nobis in sanctificationem
pectãbo dominum qui ab [s]
a ¶Cognitionem. b ¶Iudæis non credentibus.
scondit faciẽm suam à dõmo
Iacob, & præstolabor eum. [v]
a ¶Hoc repetit vt addat de prophetis' præstolantibus. b ¶Præstolabor dominum. c ¶Præstolabuntur.
[f] † Eccẽ ego & pueri mei, quos [x y]
a ¶Socios. ¶Ad quid? ¶Propheta in signum futuri præcesserunt. ¶Id est vt signa & portenta faciant.
mihi dẽdit dominus in signũ & [z]
¶Quasi hoc fiat.
in portentum Israël à domino [a]
¶Ecclesia.
exercituum qui habitat in mon [b]
a ¶Propheta, o discipuli, o prophetæ. vel Christus ad discipulos. ¶Syri vel decem tribus.
te Siõ. Et cùm dixerint ad uos: [c]

gnum &c. scilicet Christi ad iudicium venturi. Et quoniã circa tps Antichristi surgẽt multi ꝓphetæ falsi, vt habetur Mat. xxiij. Ideo sequitur: c ¶Et cum dixerint ad uos: quærite à pythonibus, & à diuinis, qui stridẽt in incantationibus &c. Nolite credere, sed verbis domini & apostolorũ. Ideo subditur:

† Heb. 2. c.

☞ a ¶ Non erit eis. Hoc est si populꝰ iste noluerit ꝓ itatē à dño E q̄rere, nō habebit Christū. ſ. lumē ꝓ itatis quā negligit. b ¶ Regi suo. Diabolo, & paternis traditionibꝰ. i. antiquis erroribus.

Nicolaus de Lyra.

Pythones

† qui garriūt, loquūtur

a ¶ Quærite à pytho. responsum de occultis & futuris. Dicunt autem pythones, q̄ diuināt quodā modo spēali. ſ. per apparētē ſuſcitationē alicuꝰ mortui, ſicut dictum fuit diffuſius. j. Regū. xxviij. b. Dicuntur aūt diuini generaliter diuinatores ſuperſtitioſi. b ¶ Qui ſtridēt &c. q̄a vrunt quibuſdā noibus & verbis ſignotis. & ſubdit rñſio ppī fidelis: c ¶ Nūqd &c. quaſi di. Sic rādebitis talibus malis perſuaſoribꝰ. Nūqd nō &c. q. d. Sic: q̄a infideles requirūt hoc à deo ſuo falſo: & ſic debēt fideles quærere à deo ſuo vero, ideo ſubditur: d ¶ Ad legem magis. i. ad legem diuinitus datā, & ad teſtimoniū prophetarum à deo inſpiratorum magis eſt recurrendū, quā ad pythones & diuinos. e Quòd ſi nō dixerint. i. fecerint. f ¶ Iuxta uerbum hoc recurrendo. ſ. ad pythones, & diuinos cōtra verbū hoc. g ¶ Nō erit eis ma. lux. id eſt vera dei cognitio & diuina conſolatio, ſicut accidit tempore regis Sedeciæ. ideo ſubdit: h ¶ Et cum eſu. iraſ. q̄a tūc ꝓpter obſidionē longam Nabuchodonoſor, prēualuit fames in ciuitate. iij. Regum. xxv. a. i ¶ Et ma. re. ſuo &c. quia multi valde de populo Iuda ducti impatiētia maledicebant Sedeciæ, ſub quo venerat eis iſta miſeria, & etiā deo, dimittendo legē eiꝰ & ad ritū Gētiliū tranſeundo. k ¶ Et ſuſpiciet ſur. quaſi quærens à deo auxilium

F neceſſitate cōpulſus, & hoc dicit ꝓ ppſo q̄ cū Sedecia remanſit in ciuitate & in lege. l ¶ Et ad ter. præ confuſione & deſperatione, ideo ſubditur: m ¶ Et ecce tri. quātū ad afflictionē corporū. n ¶ Et tenebræ. quātūm ad deiectionē mentium.

†diſperſa

o ¶ Et diſſolutio. virium ex timore. p ¶ Et anguſtia. ſ. mentis, eò ꝙ non apparebat via euaſionis. q ¶ Et caligo perſequens. quia Sedecias & viri bellatores de nocte fugerunt & Chaldæi eos inſecuti ſunt. r ¶ Et non poterit auolare. quia Sedeciam comprehenderunt. iiij. Regum. xxv.

Moraliter

d ¶ Ad le. magis & te. ſupple eſt recurrēdum. e ¶ Quòd ſi non dixe. id eſt fecerint. f ¶ Iuxta uer. hoc. ſ. recurrēdo ad verba Chriſti & apſorū. g ¶ Nō erit in eis ma. lux. ſ. grē per quā in nobis oritur ſol iuſtitiæ. h ¶ Et cū eſu. &c. ſ. credēs falſis prophetis propter defectum veræ doctrinæ. i ¶ Et ma. re. ſuo. Chriſtum blaſphemando. k ¶ Et ſuſpi. ſur. id eſt ex nulla parte habebit auxilium, ſed ineuitabile tormentum.

¶ In ca. viij. vbi dicit in poſtilla. Hoc dictum videt fauere nimis errori Hebræorum.

ADDITIO I. Ea q̄ cōtinent in poſtil. ſcti Tho. vel q̄ ei attribuunt, nō vident fauere errori Hebræorū in aliquo. Nā in hoc loco poſtq̄ poſuit expoſitionē Hebrēorū, intelligētiū quòd iſte puer qui vocatur: Accelera, ſpolia detra. &c. intelligit fuiſſe filiꝰ Iſaiæ. ¶ Cōſequenter ponit contra eos obiectiones q̄ in hac poſtil. continentur, poſtea ponit expoſitionē gloſſę communis, ſcilicet qd̄ hoc intelligatur de Chriſto, qua poſita ſubiungit hæc verba. Hæc aūt expoſitio nō eſt tantæ autoritatis ſicut ſuperior, q̄ fuit. g. ca. vij. de alio ſigno. q̄a magis extorta eſt, & ex ſcripturis nō habet autoritatē. vñ qdē dicūt nō eſſe inconueniēs ſi hoc intelligat ad literā de filio Iſaiæ: ita tñ qd̄ puer ille ſit figura Chriſti. Hęc ille. Ex qbus ꝙbis paret manifeſtē, quod ipe nō improbat illā expoſitionē q̄ dicit iſta intelligi de Chriſto ad literā, ſed dicit qd̄ nō eſt tātæ autoritatis ſicut ſupior: Cuiꝰ rōnē reddit manifeſtā. Nā prima habet autoritatē ex euāgelio, Mat. j. d. hoc totū factū eſt, vt ꝙpleret qd̄ dictū eſt per ꝓphetā: Ecce ꝙgo cōcipiet. ſed expoſitio huiꝰ non habet tātā autoritatē, cū in ſacra ſcriptura nō cōtineat, ꝙ hoc qd̄ dicit hīc: Acceſſi ad ꝓphetiſſam, ītelligat de btā ꝙgine, & ſic manifeſtū eſt, qd̄ nō eſt tātę autoritatis ſicut p̄cedēs. Itē prīcipale fundamentum quòd ponit poſtil. ad firmandū hāc expoſitionē, eſt illud qd̄ cōtinet in trāslatione Chaldaica: ex q̄ cōcludit & bn, ꝙ hoc qd̄ dicit hīc: Acceſſi ad ꝓphetiſſam: non eſt ꝙ bū Iſaiæ, ſed ipſius qd̄ dicit hīc: Acceſſi ad ꝓphetiſſam: non eſt ꝙ bū Iſaiæ, ſed ipſius dei. Et quia hoc fundamentū, licet ſit verū, nō tñ eſt tantæ autoritatis, ſicut ſi in litera cōtineret. ideo ꝙ ba ſancti Tho. p̄dicta vel eidem attributa ſunt manifeſtè rōnabilia, nec in hoc fauet errori Heb. Nā illa q̄ cōtinent in. vij. & ix. ca. neceſſe eſt, vt intelligant de Chriſto ad literā, ſed ea q̄ cōtinent in hoc ca. viij. nō habent ex neceſſitate literæ, vt intelligant de Chriſto ad literā: ſed autoritate Chaldaicæ translationis, vt dictum eſt.

¶ In eo. ca. vbi dicit in poſtil. Siſr qd̄ in iij. Reg. dicit Theglathphalnaſar ſpoliaſſe Samariam, vt in. iij. Reg. dicitur.

► viſionē

ADDITIO II. Licet Theglathphalnaſar ñ expoliaſſet Samariā, q̄a tñ aliquas ciuitates regni Iſrael, cuiꝰ Samaria eſt metropolis cepit: ſaris ꝙ ē poſſet dici, qd̄ expoliauit Samariā: licet nō totā nec totū regnū expoliaſſet, ſicut q̄ expoliat aliq̄m de aliqbꝰ bōis ſuis, dr ipm expoliaſſe, q̄uis nō ex toto. ¶ In eo. ca. vbi dicitur in poſtil. In quo vt ſuprà dictum eſt, denūnat Chriſti reſurrectio futura.

† indurat⁹

ADDITIO III. Ea q̄ cōtinent in hoc ca. nō vident ꝓtinere ad ſignū indicatiuū nec rememoratiuū: nō em in hoc ca. dicit: Dabit vobis ſignū ſicut ī p̄cedēti, vt paret diſcurrēti lram, & iō licet expoliatio duorū regū fuit figura expoliationis inferni p Chriſtū fiendæ, ſicut hiſtoriæ ve. te. fuerūt figuræ eorum quę contigerunt in nouo, nō tñ ex hoc dicuntur fuiſſe data tanquam ſigna indicatiua ſeu rememoratiua.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in poſtil. Et erit vobis in ſanctificationem.

† & obſcuratio anguſtiæ

ADDITIO IIII. Hoc ꝙ dicit hīc. Et erit vobis in ſanctifi. & in la. &c. ꝓpriè videt referēdū ad tps aducēt Chriſti ī carnē, in quo tpe fuit Chriſtꝰ, in ſanctificationē credētibꝰ, & in lapidē offenſionis & petrā ſcādali duabꝰ domibꝰ Iſrl. ſ. regali & ſacerdotali, quas ꝓpter ſuā incredulitatē iuſto iudicio fecit ruere. Et vtraq; earū cōſueuit dici domꝰ in ſcriptura. vñ in p̄cedēti ca. Audite nūc domꝰ Dauid, qd̄ intelligit de domo regali, & in pſal. Domꝰ Aaron bēdicite dño: ītelligit de domo ſacerdotali. Dicere aūt ꝙ iſte duꝯ domꝰ in telligant de domo Phacee filij Romeliæ, & de Oſea filio Ela, qui fuerūt reges Iſrl, nō videt cōueniēter dictū. Nā ſicut in regno Iuda licet fuerit mſti reges ſucceſsiuē, nō tñ ꝓpter hoc dicunt multę domꝰ, ſed domꝰ Dauid tñ. Sic dicēdū eſt de regibꝰ Iſrl. Seqt: Et in laqueū & in ruinā habitātibꝰ Ieruſm: q̄a ī ciuitate Ieruſm vbi Chriſtꝰ paſſus fuit, multi ruerūt ꝓ infidelitatē, nō tñ oēs, & iō ſequit: Et offendēt ex eis plurimi. i. nō oēs. Sed m iſtā expoſitionē ꝓpriè ſequit immediatē: Liga teſti. &c. qd̄ ītelligit de occultatiōe myſterij Chriſti, de quo ſtatim ī p̄cedētibꝰ agit, & exponat ſicut in poſtil. ¶ In eo. ca. viij. vbi dr ī poſ. Nō erit eis matutina lux.

ADDITIO V. Sed m gloſ. qd̄ dicit hīc: Matutina lux, ītelligit ipe Chriſtꝰ, & hoc eſt ꝓ priè dictū. Nā Chriſtꝰ eſt lux ꝙa q̄ illuminat oēm hoiem, Ioh. j. a. Et dr matutina, q̄a añ oēm lucē creata. Vñ hīc ꝓpheta reuertit ad declarationē eorū. q. ſ. dixerat: Erit ī ſctificationē. ſ. credētibꝰ. Et in lapidē offenſiōis. ſ. nō credētibꝰ. Et prīò agit de ſcdo vſq; ad finē. ſcdò verò de primo à prīcipio ſequētis ca. vſq; ibi: Zelꝰ dñi faciet hoc. Vñ circa primū cū dixiſſet: Nō erit ei. ſ. ppſo non credēti. Matutina lux. i. Chriſtꝰ, ne forte q̄ æſtimaret quòd hoc cōtingeret illi ppſo incredulo, eò ꝙ nō habuiſſent pñtiā p̄dictæ lucis. iō dicit: Trāſibit p eā. vñ Lu. iij. e. Ieſus tranſiens per mediū illorū ibat. Et hoc qd̄ dr, p eā, ītelligit Iudæā vel Ieruſm, de q̄ dicit: Et corruet & eſuriet: qd̄ pōt intelligi ad lram de tpe obſidionis Ieruſm p Romanos. & ſequit: Et cū eſuriet, iraſcet & maledicet regi ſuo & deo ſuo: qd̄ ꝓpriè intelligit de Chriſto cui maledicēbāt ſicut & hodie, & ſequit: Aſpiciet ſurſum. i. p auxilio diuio ſeu cæleſti. Et ad terrā intuebit. pro ſubſidio terreno. Et q̄a neuterū ipuenie-

Consilium. Non ab Iſaia.

Quęrite à pythonibus, & à di- a
Inſanientes.
uinis, † qui ſtridentincantatio- b
Reſpondete.
nibus ſuis. Nunquid non po- c
a Vno & vero cum vos a multis & falſis requiratis.
pulus à deo ſuo requiret uiſio- a
Quaſi: Cum vos de viuis, quęritis notitiam a ſimulachris ſimilibus mortuis.
nem pro uiuis ac mortuis? ad d
a In qua inuenietis veritatem. Recurrite.
b Scripturæ quę non fallit.
legem magis & ad teſtimoniū. e
Gentes audiuat diuinostu autem non ita.
Increduli.
Quòd ſi non dixerint iuxta uer- f
Faciemus ſcilicet.
a bum hoc, non erit eis matutina g
a Chriſtus. Non. Lux. b Congregationem vel terram.
lux: & transibit per eam, † & cor
a In damnationem. b Panem verbi dei.
c Fame corporali vel ſpirituali.
Si vero non fuerint ſaturati murmur.
ruet, & eſuriet: & cùm eſurierit h
a Blaſphemabit.
b Principem populi tui non maledices
ira ſcetur, & maledicet regi ſuo i
a Si vndecunq; veniat auxilium.
& deo ſuo: Et ſuſpiciet ſurſum, k
a In tribulatione.
& ad terram intuebitur: & ec- l m
a Vndiq; malum.
ce tribulatio, & tenebræ † & n o
a Formido.
diſſolutio & anguſtia, & cali- p q
a Cęcitas indurati cordis.
gò † perſequens: & non pote- r
a Circui. Donec conuertatur.
rit auolare de anguſtia ſua.

A trum inueniebant,iō sequit:Et ecce tribulatio & tenebræ.s.ignorātiæ & infidelitatis.Et dissolutio.s.uirtutū seu ꝑtutū. Et angustia præcipitatiōis seu ꝓplexitatis.Et caligo ꝑsequēs.s.cęcitas indurati cordis.Et non poterit auolare de angustia:quocunque remedio.& sic ꝓpheta declarat illud quod dixerat de Christo. Quia in lapidē offensionis & in petrā scandali habitātib⁹ Ierm vt suprà.Et sequitur in seqnti ca.Prīo tpe alleuiata ē,&c.ī quo declarat primū quod dixerat.s.Et erit in sctificationē.s.credētib⁹: de qb⁹ ꝓ oppositū dicit: Videt lucē magnā,& lux orta est eis:& incipit à tpe ꝑdicatiōis Christi & ab initio miraculorū ei⁹,de quo dicit:Primo tpe alleuiata est,&c.& exponatur sicut in postil.&c.

REPLICA. In cap.vīj.cùm postillator amore ꝟitatis fidei Christianę ꝓmot⁹ diceret sctm Thomas nimis fauere errori Iudęorū, exponēdo prīcipiū hui⁹ ca.de filio Isaiæ quē admodū Iudæi faciūt:quod tn verè exponi debet de Christo spoliāte infernū,&c.Burg.assumit certamē ꝓ sctō Tho. asserēs ꝙ in nullo fauet Iudæorū falsæ expositioni.Quod q̄ verū sit,patet ex hoc primò:qa friuolis & falsis assertiōib⁹ nitit̄ soluere argumēta catholicorū:quę fieri cōsueuerunt contra illum Iudæorum errorem.Secundò,quia non roborauit argumenta catholicorum,nec aliquid facit pro vera Christianorum expositione,sed literam prętentē diuidit, exponit, concordat q̄tū pōt ꝓ ꝑfidia Iudęorū.Tertiò,quia dicit catholicā expositionē extorti.Demū quia dicit eā non esse tantæ autoritatis sicut illam suprà cap.vīj.vbi ille passus: Ecce virgo concipiet, exponitur de Christo autoritate euāgelistæ. Sed q̄ro:Ista autoritas quā ꝑfert, C an sit apud Iudęos autētica magis an apd Christianos?Sed certū est qd apud Iudęos,qa trāslatio Chaldaica cui innitit̄ expositio hui⁹ līræ,est apud Iudęos maximę autoritatis.Exc̄plū aūt cui innitit̄.vīj.ca.expositio nulli⁹ autoritatis est apud Heb.igitur maioris autoritatis ē apud Iudęos expositio hui⁹ loci quā.vīj.ca.Ad faciēdū em̄ fidē infidelib⁹ ꝓ euāgeliū,qd' nō recipiūt nihil cōdim⁹,nisi cū hoc innitamur eorū fundamētis,q̄ negare nō cōsuerūt.Nec valet qd' Bur.ponit cōtra replicā postil.de spolio facto ꝓ Theglathphalnasar,qa ꝓ hoc spoliū nō ē ablata fortitudo Damasci & Samarię,put innitit̄ in lra,sed fuit ꝑticularis inuasio facta tpe Ozię & Ioathā.Quid ār hoc ꝑtinet ad filiū Isaię de quo Iudæi falsē exponunt,& sctūs Tho.approbat. Sed qa postil.hīc expositionē sancti Tho.ꝓtractat Bur. oppidò offensus nescit in hoc ca.pacificē loq.qa nescit tolerare theologicū modū loquendi post.quo dicit destructionē duorū regnorū fore signū ꝓnosticū destructionis & spoliationis inferni. Spoliationē aūt inferni fore signum rememoratiuū spoliationis,de quibus hīc dicit ad lram:qd' egreferēs Burgē.facit argumētū suum cōsuetū à modernis hæreticis receptū:Hoc nō ponit in textu:igit̄ non est,&c. qa,vt inqt,de signo nulla fit mētio. Quāuis aūt in lra etiā nō fit mentio de figura,dicit tn Burg.qd' vna spoliatio est figura alterius.Nūc autem figura est significatiua figurati. Significatiuum autem & signum quantùm distant,dicat Burgen.grandipensor.

Nicolaus de Lyra.

GLOS.ORDI.

Cap. IX.

PRimo tempore. Hę duæ tribus ab Assyrijs in captiuitatem ductæ sunt,& sic terra pōdere peccatorū releuata:postea reliquę, quę habitabāt trās Iordanē & in Samaria. Regio ergo ppli pri⁹ in captiuitatē ducti, & q̄ erāt in tenebris angustiæ, vidit prius B lucē ꝑdicantis Christi.b ¶ Terra Za. In Ioh.1.a. qua Christus primū ꝑdicauit, & miracula fecit:Ibi em̄ aquas in vinū cōuertit, apl̄os elegit.vīj: Principes Zabulon,principes Psal.67.f. Nephthali. c ¶ Via ma. Mare in hoc loco lacus Genezareth,q̄ Iordane influēte efficitur.In cui⁹ littore est Capharnaū, Tyberias,Bethzaida & Corozaī,in qb⁹ dn̄s maximè cōmorat⁹ est,& sic ppl̄s q ambulabat in tene.vidit lu. ma.

NI.DE LYRA. ☞Galilęæ gē

Cap. IX.

PRimo tē.Añq̄ descēdā ad diuisionē hui⁹ ca.Sciēdū qd' Iudęi & alīq expositores catholici in hoc eos nimis sequēt̄es exponūt principiū hui⁹ ca.ad literā de captiuitate duplici filiorū Israel.Prima aūt fuit facta per Theglathphalnasar regē Assyriorū, q̄ captiuauit duas tribus vltra Iordanē,& trāsiēs Iordanē captiuauit multos de terra Zabulon & Nephthali ,vt hī.iiij.Reg.xv.& de hoc exponūt qd' dicit in principio hui⁹ ca.Primo tpe.i.prima captiuitate: Alleuiata est terra Zabulon & terra Nephthali .s.ꝑ pondere pcōrū,habitatorib⁹ suis in captiuitatē ductis.Postea verò Salmanasar rex Assyriorū cepit Osee regē Isrl',& residuū ppli qd' remāserat trāstulit in Assyrios ,vt hī.iiij.Reg.xviij.& de hoc exponūt qd' subdit.Et nouissimò aggrauata est via maris trās Iordanē Galilęæ gentiū,qa aggrauata fuit tota terra ꝓ dn̄i flagella in captiuitatē ducta.Dicit aūt illa terra via maris,qa est ibi via publica ad portandū merces à Iordane ad mare mediterraneū,& ecōuerso.Sed ista expositio videt incōueniēs.Primò qa implicat cōtraria saltē in mō loq̄ndi,qa primā captiuitatē noīat alleuiationē & secūdā aggrauationē,cū tn̄ fuerūt ciusdē rōnis.Itē qa si loq̄ret de scd'a captiuitate,cū dicit:Et nouissimò aggrauata est,&c.nō fieret ibi mētio de Galilæa,q̄ in prima captiuitate fuit captiuata saltē in magna ꝑte,sed magis de Samaria q̄ erat ciuitas metropolis regni,& prīcipaliter fuit obsessa & capta ꝓ Salmanasar.Tertiò qa Matthęus quarto cap. dicit hāc ꝓpheriā fuisse cōpletā ad lram in Christo,dicens sic de Christo.Et relicta ciuitate sua Nazareth venit & habitauit in ciuitate Capharnaū maritima in finib⁹ Zabulon & Nephthali.vt adimpleretur qd' dictū est ꝓ Isaiā ,ꝓphetam:Terra Zabulō & terra Nephthali,via maris trās Iordanem Galilęę gētiū.Ppl̄s gētiū q ambulabat in tenebris.vi.lu.ma.&c. Itē cū omnes expositores catholici dicāt,qd' necesse est de Christo intelligi illud quod dicit suprà.vīj.ca.Ecce virgo concipiet, & pariet &c.eò quòd dicitur Matthęi.j. d. Hoc aūt totum factum est

a ¶ Dominicę incarnationis.

Cap. IX.

a ¶ Onere peccati releuata.

Rimo tempore alleuiata est b terra Zabu,

a ¶ Id est generali captiuitate.

lon & terra Nephthali,& nouissimè c aggrauata est uia maris d

a ¶ Plurimis in errore manentibus,grauiter afflicta. ¶ Secunda facta est frugibus fidei.

b ¶ Genezareth.

c ¶ Et tu Capharnaū

Moraliter. a ¶ Primo tempore. Hoc literaliter exposui de Moraliter credētib⁹ ad ꝑdicationē Christi,quorū aliq ī fide steterūt,& aliq ab ea recesserūt.Moraliter aūt pōt exponi de religionē intrantib⁹,quorū aliq ibidē ꝓficiūt,& aliq deficiūt.vīj dicit Aug. Sicut nō inueni meliores illis q in monasterijs ꝓfecerūt,ita non inueni deteriores his q in eis defecerunt.Hęc igit̄ lra mistim exponitur de istis & de illis.Et q̄tū ad ꝓficientes in principio tantū,dicit: Primo tem. i.in principio ꝓfessionis. b ¶ Alleuiata est terra Zabulon.q̄ interpretat̄ habitaculū pulchritudinis.iō ꝓ terrā Zabulon significant̄ illi q ꝓ pulchritudinē cōscientię,deo pparāt habitaculū pulchrū cordis. c ¶ Et ter. Nep. q̄ iterꝑtat̄ dilatatio.ꝓpter qd' ꝓ terrā Nephthali significant̄ illi q dilatant̄ ī opib⁹ bonis.Per hoc igit̄ qd' dicit:Pri.tem.al.est ter.significat̄ qd' isti in ꝓfessione alleuiant̄ à pōdere terrenorū ꝓ votū volūtariæ paupertatis. d ¶ Et no.ag.est uia ma. Per mare tumultuosum,significat̄ ꝑsens seculum.ideo via maris est vita secularis ad quā nouissimò reuertunt̄,deficientes in religione ꝓ apostasiā vel in habitu religionis ducētes vitā secularē.qd' notat̄ cū subditur:

d ꝫ ✱Trans lords

a ¶ Galilææ gentium. Galileę duę sunt. Vna gētiū, vicina Tyri ſi tribu Nephthali. Altera circa Tyberiadē, & ſtagnū Genezareth in tribu Zabulon. b ¶ In regi. um. mor. Iero. In vmbra mortis ſunt, qui in pēnis adhuc viuunt. ¶ In regio. um. mor. qui iam cum mortuis operibus ad inferna deſcenderunt.

c ¶ Non magni. læ. Nobis de ſalute Iudęorū. Quāuis em̄ gaudeāt de gentiū cōuerſiōe, dolēt tn̄ de Iudęorū repulſione. vn̄ Apl̄s: Optabā eſſe anathema pro vobis. d ¶ Lætabūtur co. te &c. propheta ad Chriſtū de diſcipulis. e ¶ Iugum enim. Haber Chriſtus iugū, ſed ſuaue: & diabolus, ſed importabile onere. Et Chriſti principatū ſuper humerū, in quo crucē portauit, & diabolus in humero virgā, qua ſuperbit. f ¶ Exactoris. Ipſius. ſ. exigentis. Quotidie em̄ numū peccati quē primo homini cōmiſit, à poſteris cum vſura exigit. g ¶ Quia oīs ui. præ. Aſi dicat: Gen̄ humanum qd̄ diabol̄ deprędat̄ eſt, auſert ei dn̄s violenter. i. potēter, & ipſum cū tumultu detrudet in infernū. Vnde tā de ipſo quā de membris eius dicitur: Perīt memoria eorum cum ſonitu. h ¶ Veſtimiſtum. Diabolus qui plenus omniū ſanguine, qui homicida ab initio. Vel hoīes, quibus diabolus tanquā veſte circūdat, quorū man̄ plenę ſunt ſanguīe.

Principat̄

Nicolaus de Lyra.

☞ Et tu Capharnaū nunqd exaltaberis vſq; ad cælū, & vſq; in infernū deſcēdes? qa p p̄dicationē Chriſtii primò fuit diſpoſita ad conſecutionē beatitudinis credendo, & poſtea depreſſa p demeritū damnatiōis ad vomitum redeūdo, ſicut dictū fuit pleni̇ ſup Matth. a ¶ Galilææ gen. Salomon em̄ dedit Hirā regi Tyri. xx. oppida in Galilęa. iñ. Reg. ix. b. Et ideo illa pars vocata eſt Galilęa gētium, qa Hirā erat Gentilis. b ¶ Populus &c. ignorātiæ & erroris. c ¶ Vidit lu. mag. i. Chriſtū, q̄ eſt lux mundi per p̄dicationē & miracula propria virtute facientē. d ¶ Habitantibus. error enim & ignorantia ſunt quaſi mortis vmbra. e ¶ Lux orta eſt eis. ſcilicet veritas euangelica. Vel poteſt hęc litera referri ad patres detōs in limbo inferni, qb̄ lux orta fuit, quādo Chriſtus ad eos deſcendit poſt paſsionē ſuam. f ¶ Multiplicaſti &c. hoc refertur ad illos qui Chriſto prædicante primò crediderunt, & poſtea ad vomitum reuerſi ſunt, vt prædictum eſt, & ideo ex eis non fuit materia lætitiæ. Et conſequenter ſubdit de credētibus, & in fide permanētibus. h ¶ Lætabūtur co. te. &c. Meſſores em̄ in plenitudine meſsis, & victores in ſpoliis diuidendis valde lætāb. Et ita fuit de diſcipulis Chriſti, quādo in die pentecoſtes receperūt plenitudinem ſpiritus ſancti, alta voce, & varijs linguis loquentes magnalia dei, Act. ij. b. Et huius lætitiæ ſubditur ratio, cùm dicitur: i ¶ Iugum enim oneris eius. id eſt veteris legis. de quo onere dicit Act. xv. c. qd̄ hoc eſt onus, quòd nec nos nec patres noſtri portare potuim̄. m ¶ Et uirgam hu. eius. i. ſcribarū & Phariſæorū, qui ſupra onus legis addebant ordinationes populo graues, ſecundum quod dicitur Mat. xxiij. a. Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponunt ea ſuper humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere. Ab iſtis aūt onerib̄ fuit liberatus fidelis populus per libertatē ſpūſſancti, q̄ eſt in lege noua. n ¶ Et ſceptrum &c. ſcd̄m qd̄ dicit Ioſephus lib. de Iudaico bello, poſt aſcenſionem Chriſti Iudæa fuit multis diſſenſionibus intraneis diſsipata, & erāt ibi aliqui tyrāni, q ppm̄ vexabāt multipliciter, & reb̄ ſpoliabant, & maximè pp̄m credentē in Chriſtū, vt patet in Actibus apoſtolorū, a qb̄ fidelis pp̄s fuit liberatus p exercitū Romanū venientē contra Iudæā, qa tūc admonitus fuit p angelū, vt trāſiret in regnū Agrippæ, q erat confœderatus Romanis, vt habet in Eccleſiaſtica hiſtoria: & exactores p̄dicti fuerūt deſtructi, & ciuitates eorum ſuccenſæ igni. p ¶ Sicut in die Ma. Iſta fuit victoria Gedeonis, de qua habetur Iudic. vij. quæ fuit ſibi prænūtiata per angelū, ſicut & fidelis pp̄s liberatus fuit per denuntiationē angeli in regno Agrippæ, vt dictū eſt, & exactores eorum occiſi per occiſi per exercitum Romanorum, & ciuitates eorum ſuccenſæ, & bona eorum, ideo ſubditur: q ¶ Quia omnis &c. id eſt acquiſita cum clamore & rapina. r ¶ Et veſtimentum &c. id eſt veſtimentum occidentis & occiſi, quia non ſolùm veſtimenta occidentium. s ¶ Erit in cōbuſtionem. quia Romani incendentes Ieruſalē & alia loca, vbi erāt p̄dicti exactores & tyrāni, ſimul cōbuſſerūt veſtimēta illorū tyrānorū, & ea q̄ rapuerant ab alīs, quorū multos iterfecerāt, vt habetur libro de Iudaico bello. Ex hoc aūt qd̄ dicit hīc: Et erit in cōbuſtionem. Illi qui exponūt hūc paſſum de exercitu Sennacherib ab angelo percuſſo, vt ſupra dictum eſt. vij. ca. videntur cōtradicere textui. Dicūt enim, qd̄ angelus percuſſit exercitū plaga ignea, ſic tn̄ qd̄ corpora bellatorū erāt incinerata, arma tamen & ſpolia remāſerūt intacta, ita qd̄ pp̄s Ezechiæ exiens ad colligēdum ſpolia, valde faciliter accipiebat ea remanentibus cineribus. Illud aūt qd̄ cōburit & eſt cibus ignis, nō ſic remanet intactum, ſed cōuerit̄ in ignē, ſicut cib̄ in cibatū. victores

t ¶ Paruulus. Hīc cōſequenter ponit̄ exaltatio Chriſti ſcd̄m humanitatē ī ſua aſcēſione. Sciēdū tn̄, qd̄ Ra. Sa. & Iudæi moderni ſequētes ip̄m exponūt hūc paſſum de Ezechia rege Iuda, lr̄am corrūpēdo. Dicit em̄ qd̄ hęc eſt lra Hebraica: Infans natus eſt nobis: fili̇ datus eſt nobis, & erit principat̄ ſup humerū ei̇, & vocabit̄ nomē ei̇ admirabilis, conſiliarius, dė fortis, pater ſempitern̄, principē pacis. Et talis corruptio pōt de facili fieri in Heb. qa hæc dictio ויקרא uaiquare, q̄ ſignificat, & vocabit̄, & ויקרא uaiqra, quæ ſignificat & vocabit, eiuſdē literis penit̄ ſcribunt̄ in Heb. ſed variē ſonant, ꝓpter aliā & aliā punctuationē. Irē ſiſr qd̄ dicit principē pacis in accuſatiuo, ꝓnoīatiuo faciliter ſit ī Heb. qa noīa ſunt apud eos indēclinabilia, ſicut apud Latinos cornu & gelu. igit̄ ſic exponit autoritatē p̄dictā: Infans natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. quaſi diceret propheta, licet Achaz ſit idololarra peſsimus: tamē filius eius Ezechias qui erit rex noſter poſt eum, erit bonus & iuſtus. Et vocabit nomen eius admirabilis, &c. id eſt deus noſter, qui eſt admirabilis cōſiliarius, dė fortis, pater ſempiternus, vocabit, ſcilicet Ezechiā principem pacis, quia faciet pacem in diebus ſuis. ita qd̄ nomina deitatem exprimentia non referuntur ad puerum natum: Sed qd̄ iſte corrumpat literam ponendo vocabit pro vocabit̄, patet ex tranſlatione LXX. interpretum, qui fuerunt Hebręi & valde literati, quorum translatio talis eſt: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius magni conſilij angelus, ita quòd pro iſtis dictionibus

✻ a ¶ Trās Ior. Ga. gen. Galilæa nāq; volubilis interpretat̄. nā ex volubilitate mentis, pcdit, qd̄ tales à bono propoſito ſic mutātur. Moraliter

b ¶ Populus qui ambu. in tene. ſcilicet peccatorum ante religionis ingreſſum. c ¶ Vidit lucem ma. ingrediendo & profitendo per inſpirationem diuinam. d ¶ Habitantibus in regione um. mor. &c. Repetitio eſt eiuſdem ad maiorem expreſsionem. f ¶ Multiplicaſti gen. ſcilicet religioſam. Sed quoniam aliqui deficiunt, vt dictum eſt, ideo ſubditur malis: g ¶ Non magnifi. læ. &c. Et de bonis ſubditur: h ¶ Lætabuntur co. te. ſpirituali deuotione. i ¶ Sicut qui læ. in meſ. ex bonorum fructuum collectione. k ¶ Sicut exultant ui̇. de mundo, carne, & diabolo triumphantes. ideo ſubditur: l ¶ Iugum enim one. eius. ſcilicet carnis aggrauantis. m ¶ Et uirgam hu. eius. id eſt mundi, qui humeris ſeruorum ſuorum imponit graue iugum. n ¶ Et ſceptrum exa. eius. id eſt dæmonis, de quo dicitur Iob. xlj. d. quòd ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. o ¶ Superaſti, ſicut &c. i. ex diuina virtute, ſicut Madian fuit ſuperatus à Gedeone, Iudic. vij. ſ. ideo ſubditur: t ¶ Paruulus enim natus eſt nobis &cætera. id eſt Chriſtus, cuius virtute diabolus eſt ſuperatus.

✻ Et vocabitur

a ſQuæ eſt. ſ. b ſQuia multæ gentes habitabant ibi.

a ſIſrael vel quarunlibet gentium. ſIgnorantię.

a ſChriſtum, qui dicit: Ego ſum lux mundi. ſErat lux vera, quæ illumi. omnem hominem venientem in hunc mundum.

ſPeccati.

a ſChriſtus. b ſNotitia tua. c ſVox apoſtolorum ad Chriſtum ad lucem ortā. d ſ Gentiles.

ſApoſtoli.

ſO Chriſte. ſMeſſores.

a ſGentis quam ad fidem colligunt. vnde: Meſsis quidem multa, operarij vero pauci. b ſApoſtoli. qui carnem & diabolum vicerunt.

a Alios paſtores, alios doctores, & huiuſmodi. b ſGenus humanum a diabolo ablatum.

ſDominationem. a ſDiaboli. b ſPotęſtatem.

ſImperium.

a ſO Emmanuel. b ſQuam facile. ſ. & ſine ſanguine a Gedeone victi ſunt Madianitę. in quo Chriſti victoria ſignificatur.

a ſEbrii. ſAuferui. b ſQui pugnabit pro nobis. ſSecundum carnem.

ſGehennę.

a ¶Principatus super hu. Dum duceretur ad patibulū, por-
A tauit crucem, in qua meruit principatum. ¶Septuaginta. Ma-
Ioh.19.c. gni consilij angelus. Quod in Hebræo non habet, sed noīm ma
iestate pterriti, nō ausi sunt de puero dicere, ꝙ aptè deꝰ appellā-
dus sit. Iō, p his sex noibꝰ hoc posuerūt, magni cōsilij angelus.

Sup. 7 .b. b ¶Ze.do. Cœpit Emmanuel, ꝓphetia
vbi dicit: Pete tibi signū à deo. hīc finit.
c ¶Ver.mi.do. Verbū Hebraicū דבר
Dabar per tres cōsonātes scribit, Daleth,
Beth, Res. Si legat Dabar, vbū significat
si Deber, mortē & pestilētiā. Vñ quidam
ambiguitate decepti, mortem dicūt esse
missam. ¶Verbū, ꝑceptū ad Iram, vt de
† de sacra vncti. c. vnico. Iuda reges fierēt, q omni Israel imparēt.
Cecidit autē Isrl. i. in. x. tribꝰ, q̄ neglecto
dei mandato domū Dauid abiecerūt, &
2. Reg. 12. c. Ieroboā de tribu Ephraim elegerūt. vñ
& Ephraim cognominatæ sunt. Spūalr
aūt verbū euāgelij misit dns in Iacob. i.
† in perpetuum in aplos & alios, & cecidit in Isrl. Præ-
uaricatiū est. s. ab incredulis. Vel verbū,
id est filiū misit i Iacob. s. pplm Iudeorū
& cecidit in Isrl, qa gētes eū receperunt.
Verbū misit domi. in Iacob. i. in ec-
clesiā. s. q̄ priorē pplm supplantauit. Et
cecidit i Israel. i. in hæreticos, q deū vide-
re se iactāt. Sciēt itaq; principes eorū, &
oēs q habitabāt in Samaria. i. q legem se
custodire dicūt, & in vbertate ꝑturū esse
& fructus afferre iustitiæ (Ephraim nāq;
interpretat vbertas) qui. s. despiciunt ec-
clesiā & simplicitatē eiꝰ putāt imperitiā.
☞ Lateres cecide.

Nicolaus de Lyra.

☞ ctionibus, admirabilis, cōsiliariꝰ, deꝰ
fortis, pater futuri seculi, princeps pacis,
posuerūt hoc solū, magni cōsilij angelꝰ.
Cuiꝰ causa fuit sc̄m qd̄ le, dicit in epla
ad Desideriū, q̄ ꝓponit in Bibliis prīci
B pio Genesis, qa trāstulerant libros vete.
testamēti Ptolemæo regi, q erat philoso-
phus & vnius dei cultor. & ideo vbi in Hebræo fit mentio de
deitate Christi, sicut fit in hoc loco tacuerunt. vel aliter transtule
runt, Neptolemæus crederet eos ponere duplicem deitatem, &
vt secretum fidei non aperirent Gentili. patet tamen ex eorum
translatione quod in Hebræo habetur, & vocabitur, & non vo
cabit, & quòd illud quod sequitur: Admirabilis, consiliarius,
deus fortis &c. referē ad puerū natum, & quod in fine autorita-
tis nō habetur, principem pacis, in accusatiuo, sed princeps pa-
cis in nominatiuo, quia loco omnium istarum distinctionum
ponitur in translatione. LXX. magni consilij angelus, in nomi
natiuo. Item hoc idem patet per translationem Chaldaicam,
quæ autentica est apud Hebræos, vt dictum est suprà p̄cedenti
capite quæ talis est: Infans natus est nobis, & filiꝰ datus est nobis,
& recipiet super se legem ad seruandum eam, & vocabitur no-
men eius ab ante mirabilis cōsilio, deus fortis, permanens in sē-
cula seculorum Messias, in cuius diebus multiplicabitur pax su-
per nos. Ex hoc paret manifestē, quòd passus iste loquitur ad li-
teram de Christo, qui expectabatur in lege & prophetis ad salu-
tem mundi venturus. Quòd autem in hac translatiōe ponitur:
Et recipiet super se legem ad seruandum eam, loco cuius in He-
bræo habetur: Et erit principatus super humerum eius, cōuenit
ipsi Christo, qui factus est sub lege, vt dictum est ad Gal. iiij. Et
qui dicit de seipso, Matth. v. b. Non veni soluere legem, sed ad-
implere. Quia etiā in ea dicitur: Et vocabitur nomē eius ab ante
mirabilis &c. conuenit Christo, qui vocatus fuit ab angelo Ie-
sus, anteq̄ in vtero conciperetur, vt dicitur Luc. ij. in quo nomi
ne, quod salus interpretatur, oēs conditiones hīc tactæ implicitè
continent. Igit remota falsa expositione accedamus ad veram,
quæ est de dño Iesu Christo, cuius hīc introducit principatus, ve
runtamen p̄mittit eius natiuitas, cū dicit: Paruulus enim na-
tus &c. qui verè fuit paruulus in humanitate. Et loquitur hīc
prophetа de futuro p modū p̄teriti, ꝓpter certitudinē ꝓphetiæ.
Et subdit eius magnitudo in deitate. a ¶Et fi. scilicet naturā-
lis ipsius dei patris, & p consequens sibi ęqualis. b ¶Datus est
no. sc̄m qd̄ dicit Ioh. iij. b. Sic deus dilexit mundum, vt filium
suum vnigenitum daret, &c. c ¶Et factus est principatus
super humerum

a ¶Saluandis. b ¶Dei. c ¶A deo sola gratia.
¶Quamuis sit deus.

est nobis, & filius datus est nobis. a b

a ¶Crux per quam exaltauit illum deus, & donauit illi nomen quod est super omne, nomen.

Et factus est principatus super hu c

a ¶Præter præmissa nomina his sex nominibus appellabitur.

merū eius, † & uocabitur nomen d

a ¶Quia deus & homo quod inaudirō. b ¶LXX. magni consilij angelus. c ¶Creator omnium.

eius admirabilis, cōsiliarius, deus e f

a ¶Cui resistere nemo potest. b ¶Quia sine fine benuolus.

fortis, pater † futuri seculi, prin g h

a ¶Qui fecit vtraq; vnum. ¶Qui reconciliauit nos deo & angelis. b ¶In fidelibus. ¶Per prædicationem apostolorum & successorum.

ceps pacis. Multiplicabitur eius i

a ¶Posula a me, & dabo tibi gentes. b ¶Sanctorum licet aliquando tribulentur. ¶Eius.

imperium, & pacis non erit finis. k

a ¶Quod in captiuitate Babylonia fuerat dissipatum. b ¶Iudæos, vel potius in humilibus, sicut fuit Dauid.

Super solium Dauid, & super re l

a ¶Ecclesiam quæ significatur per regnum Dauid.

gnum eius sedebit, ut cōfirmet il m

a ¶Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

lud, & corroboret in iudicio & iu n

a ¶Incarnationis tempore. b ¶In secula seculorum.

stitia amodo & usq; in sempiter o

a ¶Charitas, non hominum merita. b ¶Quem ad æmulationem prouocauerunt ni hīc qui nō erāt dij.

num. Zelus domini exercituum p

a ¶Mitet filium saluare mundum. b ¶Propheta reuertitur ad euertionem Ephraim & Rasin.

c faciet hoc. Verbū misit Dominus q

super humerum eius. Crucem sibi baiulādo, vt dicit Ioh. xix. C
per quā potestates aēreas debellauit, & regnū suū potenter in-
trauit, Luc. vlt. d. Oportuit pari Christū, & ita intrare in gloriā
suam. d ¶Et uocabitur nomen eius admirabilis. Miracu-
la faciendo. e ¶Consiliarius. Consilia euangelica præceptis
decalogi superaddendo. f ¶Deus for
tis. Infernum spoliando. g ¶Pater
futuri seculi. Electos ad ciuitatem cæ-
lestem admittendo. h ¶Princeps pa
cis. Scilicet internæ, quantùm ad con-
scientiam, & supernæ quantùm ad cæle-
stem gloriam, propter quod in eius nati
uitate angeli cantauerūt: Gloria in altis-
simis deo, & in terra pax hominibus bo-
næ voluntatis, Luc. ij. b. i ¶Multipli-
cabitur eius imperium. Vnde dixit
Matth. vlti. d. Data est mihi omnis pote
stas in cælo & in terra. k ¶Et pacis nō
erit finis. scilicet pacis cælestis ab eo da
tæ, quæ est æterna. Et ex hoc pater, qd̄
hæc litera nō potest intelligi de Ezechia
rege Iuda, quia pax parum durabit sub
eo, scilicet per. xv. annos vel circiter, qa
Manasses filius eiꝰ fuit pessimus in prin-
cipio regni sui, ꝓpter quod turbata fuit
pax regni, & ipse fuit in captiuitatem du
ctus, vt habetur. ij. Paralip. xxxiij. Scien-
dum autem, quòd vbi dicitur hīc: Mul-
tiplicabitur eius imperium, &c. In He-
bræo habetur: לְמַרְבֵּה Lemarbeh qd̄
significat, ad multuplicandum. & ponī-
tur ibi litera מ Mem clausa in medio di
ctionis contra naturam suam, quia sem-
per ponitur in fine dictionis, & nunq̄ in
medio nec in principio. & hoc ad deno-
tandum, quòd Christus de quo scriptu-
ra hīc loquitur, natus fuit cōtra cursum D
naturæ de virgine clausa. l ¶Super so
lium Dauid & super regnum eius.
Videlicet cæleste figuratum per solium
Dauid. Vel, Super solium Dauid. id
est super ecclesiam militantē, per regnū
Dauid figuratam. m ¶Vt confirmet illud & corroboret.
Ex hoc pater, quòd non est hīc sermo de regno Dauid, nec de re
gno Ezechiæ ad literam, quia illud regnum nō fuit confirma-
tum. n ¶In iudicio & iustitia amodo & usq; in sempi-
ternum. Sed ecclesia sic est à Christo confirmata, non solùm
triumphans, sed etiam militans. propter quod dicit Christus,
Mat. vlti. d. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad
finem seculi. o ¶Zelus domini exercituum faciet hoc.
Zelus est amor singularis. Ex amore autem singulari ipsius dei
ad genus humanum impletum est Christi mysterium. propter
quod dicitur ad Heb. ij. d. Nusquam angelus apprehendit, sed
semen Abrahæ. p ¶Verbum misit dominus. Descripta Diuisio
Christi exaltatione, hīc consequenter ponitur liberatio regni
Iudæ à regibus Israel & Syriæ ipsum persequentibus & destruē
re volentibus, vt suprà dictum est ca. vij. Et remouet hīc pro-
pheta tria, in quibꝰ cōfidebāt illi reges. s. primò eorū adinuicem
confœderationē. & secūdò psonarū reputationē, ibi: Et dispar-
det. tertiò ppli multiplicationē, ibi: Succēsa est. Circa primū dī:
Verbum misit domi. &c. Per hoc verbū intelligit prophetia
Isaiæ cōtra regnū Isrl, & qa Iacob vocatus fuit Isrl. Ideo subdit:

☞ Et cecidit

*d ¶Et uocabitur nomen eius admirabilis. Facit enim Moraliter
mirabilia in bonis religiosis, eos de terrenis cælestes faciendo.
e ¶Consiliarius. Eos da consiliorum obseruantiam induc-
cendo. f ¶Deus fortis. Patientiam in aduersis præbendo.
g ¶Pater futuri seculi. Filijs charissimis bona futuri secu-
li reseruando. h ¶Princeps pacis. scilicet triplicis, quia
dat pacem conscientiæ internam, & cum proximo pacem frater
nam, & finaliter pacem glorię supernam. i ¶Multiplicabitur
eius impe. scilicet in multiplicatione sanctorum. o ¶Zelus
domi. exer. faciet hoc. id est eius charitas ad genus humanum.
p ¶Verbū misit dō. Residuum huius capitis exponitur ad lite
ram de deiectione regni Israel, p quā ecclīæ deiectio à statu vꝰtu
tis mysticè designat, cùm dicit: Verbū misit domi. in Iacob.
Id est cōtra Iacob, q supplantās interpretatur, ideo p Iacob prin
cipes & prælati superbi qui cōculcant ūbi subditos significant.

a ¶Lateres ceciderunt. Dicebant superius: Ascendam⁹ ad Iudam, & suscitem⁹ eū, &c. Nunc despectiuè de Iuda & Beniamin. Lateres ce. Reges Iudę, infirmi scilicet imbecilles in manus hostiū. Sed cū subiugati fuerint nobis, quadris lapidibus ædificabimus, ex fortibus & bellicosis principibus populū muniem⁹. b ¶Cedros. id est inuincibiles ex nobis principes p̄ficiem⁹ eis. c ¶Syriā ab orien. Vox pphetæ. Hoc est qđ suprà dixit, sciet oīs Ephraim, qđ.s. adducet dñs Syriā ab oriente, q̄ aũ amica, & Philisthijm ab occidēte. Qđ factū est, qñ Sennacherib cepit Syros & Philisthæos, & cum illis irruit in.x.tribus. d ¶Et disperdet &c. Tropologicè. Auferet dominus caput & caudam. Maiorem. s. & minorem. Caudam dicendo, hæreticos, non homines, sed iumēta demōstrat, q̄ hoc mēbro tegūt stercora, & arcēt altera parua animalia. Incuruātē & deprauātē, qa verba legis vel præcepta subuertunt, & rectam deprauāt viā. Lōgæuū quoq; q caput est & pseudo pphetā. i. caudā dispdet, magistros pariter & discipulos, & qui propter munera laudāt, & qui laudati nō agūt pœnitentiā. Ideo in iuuenibus non lætatur dñs. quia, Væ ciuitati, cui⁹ rex iuuenis est, & qui deū patrē vel spōsum verū perdiderunt miseri, cordiam nō impetrabūt. Omnis ỹ hęreticus hypocrita est, & qeqd loquitur, stultitia est. Iā extendit dñs manū suā ad puniendum, & spinas impietatis eorū flāma vorax consumet, & verba absque virtutibus (quę infructuoso saltui cōparantur) fumo ☞supbię inuol

Tropo.

† simul cō gregabit Eccle. 10. c.

Hæreticus hypocrita

F *Nicolaus de Lyra.*

a ¶Et cecidit in Israel. tanq̄ pōdus destruens illud regnum. b ¶Et sciet. per experiētiam suæ deiectionis. c ¶Oīs po. Ephraim. i. regni Israel, qui sic noīatur, eò q̄ primus rex Ieroboam fuit de tribu Ephraim. d ¶Et habitantes Sama. quæ erat metropolis in illo regno quā cepit Salmanasar, & populū captiuauit. iiij. Regum. xvij. b. e ¶In superbia &c. antequā per Salmanasar caperentur. f ¶Lateres cecide. per lateres hīc intelliguntur reges Israel, sub quibus regnum fuerat attritū, videlicet tpe Ioachaz & antè, sec'm qđ dicit. iiij. Regum. xiij. a. Attriuerat eos rex Syrię, & hoc p̄dixerat Eliseus. iij. Regum viij. d. dicens Asaheli: Scio quæ facturus sis filijs Israel mala: ciuitates eorum munitas igne succendes, & iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos eorum elides, & prægnantes diuides. g ¶Sed quadris lapidib⁹. id est reges fortiores habebim⁹, sicut murus de lapidibus quadris fortior est quā lateritius. Quòd dicebāt de Phacee & filio ei⁹, quem intendebāt facere regē in regno Iuda, vt dictū est suprà. vij. ca. Et idē significat quod subditur: h ¶Sycomoros succi. id est reges parui valoris transierunt. i ¶Sed cedros immu. id est altiores & potentiores statuemus. Intendebant enim sibi subiugare regnum Iuda, vt dictū est suprà. Et quia talia p̄sumebāt ex confidentia Rasin regis Syrię, qui erat eis cōfœderatus, ideo hanc confidentiam remouet propheta dicens: k ¶Et eleuabit dominus. scilicet Assyrios qui interfecerunt eū, vt hī iiij. Regum. xvj. l ¶Et ini. eius &c. hoc est in plū cōtra eū qđ cōmittit cū clamore & tumultu. Et qa capta Syria rex Assyriorum adduxit inde bellatores contra regnū Israel, iō subdit: m ¶Syriā ab ori. sup-

ple faci-

a ¶Iudam vel in omnes tribus. ¶Frustratum.
b ¶Alias decem tribus. c ¶Ideo q̄ Rasin & Syri scilicet, qui erant ei amici, quandoq; contra eos pugnabant, vt in sequentibus ostenditur.

in Iacob, & cecidit in Israēl. Et [a b]

a ¶Decem tribuum, quæ ex multitudine superbiæ erant contra Iudæam.

sciet omnis populus Ephraim, [c]
& habitantes Samariam in su- [d e]

a ¶Quia plures quam Beniamin & Iuda, vel quia coniuncti Rasin & Assyrijs.

perbia & magnitudine cordis,

a ¶Infirmi, fragiles, qui & sycomori.

[a] dicentes: Lateres ceciderunt, [r]

a ¶Fortibus. b ¶Ecclesias nostras.

sed quadris lapidibus ędificā- [g]

a ¶Ficus steriles, infructuosos scilicet & sæuos. b ¶Hostes, Philisthijm, Rasin & Syri.

bimus: sycomoros succidē- [h k]

a ¶Quas conteret dominus. vnde: Vidi impium super exaltatum.

[b] runt, sed cedros † immutabi- [i]

a ¶Propheta contra Assyrios & Rasin. ¶Exaltabit.

mus. Et eleuabit dominus ho- [k]

a ¶Sennacherib. b ¶Secularis sapientię in quo confidebat Ephraim. ¶Assyrios.

stes Rasin super eum, & inimi- [l]

a ¶Belli.

cos eius † in tumultum uertet.

a ¶Quę scilicet debellauit Iudam.

[c] Syriā ab oriēte & Philisthijm [m n]

a ¶More ferarum.

ab occidente, & deuorabunt [o]

a ¶Tamen. ¶Vnde dominus: Sine causa percussi filios vestros: disciplinam non recepistis.

Israēl toto ore. † In omnibus [p]

¶Dei

his non est auersus furor eius, [q]

¶Dei

sed adhuc manus eius extenta, [r]

a ¶Quia.

& populus nō est reuersus ad [s]

a ¶Dominum ¶Qui percutit & ipse medetur.

percutientem se, & dominum

¶Vel ex.

exercituum non inquisierunt.

¶Ideo.

[d] Et disperdet domin⁹ ab Israēl [x]

a ¶Principes. b ¶Populum. c ¶Quod iudum est.

caput & caudam † incuruan- [t]

a ¶Alias refrenantem. ¶Verba legis. b ¶Simul.

tem & deprauātem in die una. [b]

a ¶Princeps.

Longæuus & honorabilis, ipse

est caput: & propheta docens

mendacium, ipse est cauda. Et [u]

a ¶Si cęcus cęcum duxerit, am. in fo. cadunt. b ¶Inlelicem. ¶Infidelem. ¶Populeus qui beatum te dicunt, seducunt te.

[a] erunt qui beatificāt p̄opulum

istum seducentes, & qui beati- [x]

¶Simul. ¶Quia scilicet nō reuertūtur ad dominū.

ficantur, † præcipitati. Propter [b]

a ¶Talis populi.

hoc super adolescentulis eius

b ¶Aliqas delectabitur.

non lætabitur dominus, & pu- [c]

pillorum eius & uiduarū non

miserebitur. Quia omnis hy- [d e]

a ¶Aliud simulans, aliud agens. & præferens castitatem & tacitiens, offerens pauperta-tem marsupium replens.

pocrita est & nequam, & uni-

uersum os locutum est stulti-

¶Ergo.

tiam. In omnibus his non est [f]

auersus furor eius, sed adhuc

a ¶Non cessat ferire.

manus eius extenta, & popu-

lus non est reuersus ad percu-

a ¶Omnes mala eorū consumentur sup ipsos.

tientem se. Succensa est enim [g]

ple faciet dñs venire. Et dicit ab oriēte, qa Syria est in pte orientali respectu regni Isrl. n ¶Et Phili. ab occi. qa terra Philisthinorū existens super mare mediterraneum, est in parte occidētali respectu dicti regni. o ¶Et deuora. id est destruent ipsum toto affectu & conatu. p ¶In oībus his. scilicet pcussionib⁹ regni Isrl. q ¶Nō est ad. fu. ei⁹. scilicet dñi. r ¶Sed adhuc. ad amplius puniendū. s. p Salmanasar regē q postea captiuauit regnū Israel. iiij. Regū. xvij. b. s ¶Et po. scilicet Israel. t ¶Nō ē re. p pœnitētiā & emēdationē. v ¶Ad per. se. s. ad dñm cui⁹ volūtate & pmissione fiebat punitio illa. x ¶Et disper. Hīc cōsequēter ppheta excludit sec'm de quo cōfidebant scilicet personarū reputationē, quia cōfidebant de principib⁹ & militibus prouectis ætate & fort. b⁹ armis. qđ excluditur cū dicit: Et disper. do. Secūdò etiā cōfidebāt in pphetis falsis, qui pter quæstum sequebant principes & milites, falsò eis pspera promittēdo. qđ excludit, cū dicit: y ¶Et caudā. Dicunt aūt pphetę falsi, cauda: qa pter lucrū principib⁹ adhęrebāt, sicut vulgariter adhęrentes alicui principi, dicunt eius cauda, & in ista cauda permendacia sua incuruabat eos à rectitudine iustitiæ, & refrenabat eos à dei reuerentia & timore. z ¶Et erunt qui. scilicet prophetæ falsi, pmittentes eis pspera. a ¶Et qui beati. quia vtrique fuerunt captiuati. b ¶Propter hoc. quia ante ætatē adultā fuerunt partim occisi, & partim captiuati. c ¶Et pu. & multò minus aliorū, qa istis pter debilitatē & ipotētiā eēt magis parcendum. d ¶Quia oīs. s. de pplo Israel. e ¶Hypocrita. per iustitiæ simulationē. qa sec'm qđ dicit Iero. Simulata sanctitas duplex est iniqtas. Et dicit ppheta: Oīs &c. qa licet i pplo illo eēnt alig boni, vt Tobias & sīles ei, tñ erāt ita pauci, q̄ nō computabant, qa illd' qđ modicū est nō reputat, vt habet. ij. Phys. f ¶In oīb⁹ his. exponat vt suprà. g ¶Succensa est. Hīc excludit cōsequēter ☞ a ¶Et ceci. id est cōtra doctores vanos q doctrinā vtilē antiquorū cōtēnūt, & nouitates inutiles ad sui iactātiā añ ponūt. iō subditur: c ¶In superbia &c. Lateres ceci. &c. i. doctores q nos p̄cesserūt respectu nīi rudes fuerūt. sicut lateres respectu lapidū quadrorū, & sycomori respectu cedrorū parū valēt. k ¶Et ele. &c. qui interpretat varietas: & signat q̄rentes opiniones varias & nouas, ad sui ostentationem. m ¶Vertet Syriam. Syrij, interpretātur sublimes, & Philisthijm, cadētes. Et vtraq; interpretatio cōgruit dæmonib⁹, p̄ supbiā sublimes sunt: tñ de cælo empyreo ceciderūt. o ¶Et de. qa dæmones superbi incorporant sibi supbos eccliæ. s ¶Et popu. id est ad deū p pniam, q pmisit talē p cussionem. x ¶Et disper. do. id est à populo Christiano. y ¶Caput & cau. id est malos principes & plātos, & obsequentes eis, & qm̄ ista cauda deprauat eos adulationibus suis & incuruat eos à rectitudine rationis, ideo subditur: Incuruantem & depra. & vtrique erūt p̄cipitati in fossam inferni. b ¶Propter hoc super ado. nam subditi mala superiorū immittant. Gre. in pastio. Cū pastor p̄ abrupta gradit, cōsequens est, vt ad p̄cipitiū grex sequat, iō sequitur: d ¶Quia omnis hy. & subditur obstinatio, cū dicit: f ¶In omnibus hy. Sequit: Non est reuer. propter quod sequitur pœna. g ¶Succensa est enim quasi ignis & cæ. id est igni gehennæ deputata.

Diuisio

† loco eorū plātabimus

† Sup. 5. f. Infrà. 10. 2.

H

Philoso. † ramū & iuncū, i. fortē & imbecillem Moraliter

superbiæ inuoluentur. ad eorum pœnas contremiscet terra,& A
decepti populi æternis tradent ignib⁹ vel ardoribus:qa turpis lucri gratia nec suis parcent,sed certati deceptos prædantur, relinquentes bona,sequêtes mala:& nunquam satiant erroribus,seipsos deuorãt,& contra ecclesiam pariter dimicãt.Propter luxuriã autẽ & voluptatẽ & deceptorũ p̃dã, inter se discordant, & de vna hæresi duas faciunt.

GLO S.ORDI.

Anago. Pro.13.b. † eleuabũt se,sicut eleuat fum⁹

Deu.32.c. † obscurata

Ro.10.b. Luc.17.c.

†Sup.5.f. Infrã.10.a. B

VAE qui cõ.Ana. Cap. X. goge.Omnis hæreticus iniquitatẽ scribit, & decipit pauperes,non diuites,vnde: Redemptio animæ viri ꝓpriæ diuitiæ. Pauper autẽ non sustinet cõminationẽ: humilis verò citò scãdalizat:& vidua,q̃ virũ p̃dit deũ:& pupillus,q patrẽ amisit creatorẽ.vñ: Deũ q te genuit dereli.& oblitus es dñi creatoris tui.Quid ergo facient in die iudicij,cũ tantos deceperint, & calamitatis delõge venietis?Ad iustũ dicitur: Propè est verbũ dei in ore tuo. Et alibi: Regnũ dei intra vos est.Econtra calamitas hæreticorũ delõge venit, multo tpe p̃parata.Ad quẽ cõfugiẽt cũ fictũ habeãt deũ?Cui tradẽt gloriã suam cũ simulata sint oĩa?Nõ poterunt euadere vinculũ, quo plurimos ligauerũt,cũ singulis quoque interfectis cadẽt, & ĩ aliorũ nece per eũt.Et cũ multa patiant diesq̃ visitationis aduenerit,nõ erit finis interitus eorũ, sed semp sibi impendentẽ manũ dei pertimescũt. b ¶Væ Assur.Hucusq̃ contra decẽ & duas tribus,sequẽs, ꝓphetia,cõtra Assyrios scribit.Dicit dñs ad Sẽnacherib & populũ ei⁹.In quo secularis sciẽtia significat.Cõminat dñs Sẽnacherib,licet enim ꝓmiserit ei debellare decẽ trib⁹, nõ tamen voluit vt penitus contereret, sed flagellaret & conculcaret,vt lutum platearũ. Ille autem immodicè elatus, assignauit hoc suis viribus & non deo:& nõ solùm captiuauit ,sed partim deleuit.

☞Ipse autem

Nicolaus de Lyra.

cludit consequẽter tertiũ de quo cõsidebãt.s.populi multitudinẽ,dicẽs: Succ. est enĩ.i.impietas populi Israel ꝓuocauit irã dei contra se quasi ignẽ ardentem. a ¶Vepres.i.populũ oẽm. b ¶Et sus. in dẽ.sal.q.d.dẽsitas multitudinis eis nõ valebit. c ¶Et cõ.i.maiores de populo in sumo supbię laborãtes simul punitur cũ populo.Et qa nõ solũ imminebat eis malum ab aduersarijs extrinsecis,sed etiã ex dissensionib⁹ intrinsecis,q̃ sunt magis periculosæ.Ideo subdit: d ¶In ira do.e.cõ.est ter.in se ipsa. e ¶Et erit po.i.materia diuinæ vltionis. f ¶Vir fra.suo.ꝓpter intrinsecã dissensionem. g¶Et de.In hoc comminat eis ꝓpheta malũ famis,qd̃ aliq̃n magis nocet quã gladi⁹, vt dicit Vegeti⁹ libro de re militari. h ¶Vnus.i.illũ de quo pri⁹ cõfidebat,sicut de brachio:& hoc ꝓpter dissensionẽ intrinsecã,iõ subdit: i ¶Manas. Eph.Isti em̃ duę trib⁹ descẽderũt de duobus filijs Ioseph.Cętera parent ex dictis. ¶In ca.ix.vbi dicit in postil.Itẽ hoc idẽ patet per translationẽ Chaldaicam.

Vegetius

†nisi cùm incuruabit sub vinculo,& cadetis inter occisos?

†23.q.5.c. finali.

ADDI. Ra. Mo. AEgyptius in quadam sua epistola in qua tractat de Messia,dicit q̃ sex nomina q̃ hîc ponunt.s.admirabilis,cõsiliari⁹ &c. sunt nomina pueri nati. Idem tenet Ra. Abẽhazra in sua expositiõe, licet postea extortè

extortè referant significata horum nominum ad Ezechiam. C

REPLICA. Circa principium. ix. capitis, vel secundũ aliquas Biblias circa finẽ. viij. capitis, circa illũ passum:Primo tẽpore alleuiata est terra Zabulon. Bur. fortasis pœnitẽtia ductus:vel in defensionem Iudaismorum ac tẽdiatus,cõmendat p̃ter(imò cõtra suũ morẽ)expositionẽ postil.& ad eũ dirigit,nõ obstante q̃ postil.in ea parte sanctum Tho.satis reprehendit.

NIC.DE LYRA.

VAE qui cõ.Hîc Cap. X. cõsequenter ꝓpheta concludit ex p̃dictis conclusionem s.populi Israel exterminationem,ꝓpter qd̃ ista litera in aliquib⁹ Biblijs antiqs est de cap.ix.In qua ꝓpheta primò rememorat principũ Israel malitiam,dicẽs: k ¶Væ qui cõ.Eas instituendo. l ¶Et scri.Eas in posterum cõfirmãdo:& hoc ad depressionẽ subiectorũ,qd̃ est propriũ tyrannorum, ideo subdit: m ¶Vt op.Et patet litera vsque ibi: n ¶Quid fa. vbi denuntiat pœnã debitã. o ¶In die ui. qua dominus visitauit peccata vestra, ea per Assyrios puniendo.iõ subdit: p ¶Et cala.delò.Quia exercitus Assyriorum venit delonge contra regnum Israel. q ¶Ad cuius cõfu. Ad euadendum Assyriorum gladium. r ¶Et ubi derelin. per modũ custodiæ & depositi seu saluationis. s ¶Neĩcur.sub uinculo.Ducti in captiuitatem vinculis alligati. t ¶Et cum inter.cada. Quia populus Israel ab Assyrijs partim captiuatus fuit,& partim occisus.Et dicit ꝓpheta:Ad cui⁹ confu. auxi.q.d. nullus poterit vos liberare ab istis malis,qa deus sic decreuit. v ¶Sup omni.his. s.dei contra vos. x ¶Sed adhuc ma. Ad vltiorẽ punitionẽ, quia decẽ tribus in captiuitatẽ ductæ,ibi fuerunt in magna afflictione,nec inde postea redierũt ad terrã suã,vt dicunt Iudæi. y ¶Væ Assur.Ibi secundũ aliquos incipit cap. x.In quo ꝓpheta incipit describere punitionẽ extraneorũ.Et primò Assyriorũ,qui captiuauerũt regnũ Israel.Sed̃ò Babyloniorũ,qui captiuauerũt regnũ Iuda.xiij.ca Tertiò,aliorũ de afflictione Iudæorũ gaudentium,xiiij.ca.ibi:In anno quo.Prima in duas:quia primò propheta describit Assyriorũ exterminiũ. secũdò reuertit ad describendũ Christi mysterium,qd̃ erat suum principale intentũ,ca.sequẽ.Prima in duas:quia primò describit Assyriorũ punitionẽ.secũdò,populi Iudæ consortionẽ,ibi:Propter hoc dicit dñs.Prima adhuc i duas: quia primò describit Assyriorũ culpa. & secundò pœna,ibi:Propter hoc mitter.Circa primũ sciendũ,q culpa Assyriorũ fuit in hoc,q potestate sibi à deo cõcessa ad puniẽdũ populũ Isrl & etiã aliorũ peccata, abusi fuerũt dupliciter. Vno mõ attribuẽdo victorias illas ỹ tuti sueę,& nõ diuiẽ.Sed̃ò,qa illa potestate

Diuisio

†3.q.3.c. aliorum.

vtebantur

Moraliter. k ¶Væ qui cõ.le.Literalis sensus est simpliciter moralis vsq; ibi: y ¶Væ Assur.vbi sed̃m literalẽ sensum incipit ꝓpheta describere culpã & pœnam regis Assur ,per quem Antichristus mystice signatur. nam Assur tollens robustum interpretatur: Antichristus verò robur auferet principum aliorum,ideo subditur: z ¶Baculus &c.Ad percutiendum alios potentes.

Moraliter †Sup.5.f. &.9.d.

* Ipse autem

a ¶Alias reprem. ¶Non agrum cultum.

quasi ignis impietas:uẽpres & spi[a]

a ¶Non infructuosis arboribus. ¶Vbi habitabunt bestię.

nam uorabit,& succẽdetur in dẽn [b]

a ¶Igne suppositio.

sitate saltus,& †conuoluetur in su[c]

a ¶Altitudine. ¶Omne enim quod in sublime consurgit,superbum potest dici. ¶Quia

pẽrbia fumi.In ira domini exerci[d]

¶Timore. a ¶Obsessus a Romanis.

tuũ †cõturbata est terra,& erit põ[e]

b ¶Materialis vel infernalis.¶Quia.

pul⁹ quasi escã ignis. Vir fratri suo [f]

a ¶Iustitiam.

non parcet,& declinabit ad dextẽ [g]

a ¶In iustitiam. b ¶Delectabitur malitia,& non fatu. ¶Quia semper cupit mala.

ram & esuriẽt:& cõmedet ad sinistram,& non saturabitur. Vnus [h]

a ¶In proximos sęuiet. ¶Scilicet. ¶Qui de vno vtero nati & eodem parente.

quisque carnem brachij sui uõrabit Manasses Ephraim,& Ephra[i]

a ¶Simul. ¶Quamuis inter se discordes,tamen concordes contra Iudam.

b ¶Pugnabunt.

im Mãnassen,& ipsi cõtra Iudã.

†In omnib⁹ his non est auersus fu[k]

a ¶Vitia consumens. b ¶Ad percutiendum,sicut illi ad peccandum.

ror ei⁹,sed adhuc manus ei⁹ extẽtã. [l]

Cap. X.

a [m]

¶Propheta contra scribas & Pharisęos qui traditiones suas præponũt legi dei. ¶Comminatio contra duas tribus.

VÆ qui condunt [k]

leges iniquas:& [l]

a ¶Traditiones.Vnde:Donum quodcunque ex me tibi proderis,cum dominus dixit:Honora pa.t.& ma.

scribentes iniũstitiam scripserunt,

a ¶Iniusto.

ut opprimerent in iudicio paupes [m]

a ¶Peruertendo.

res:& uim facerent causę humili[n]

a ¶Quę non habent defensorem.

um populi mei,ut essent uidũę prę

da eorum ,& pupillos diriperent.

a ¶Condolendo. ¶Et quia tales estis vos scribę & Pharisęi. b ¶Vltionis.

Quid facietis in die uisitationis & [o]

a ¶A Senacherib,vel a Romanis,vel iudicij ętemi longe ante prędicti. [p]

calamitatis dẽlonge uenietis? †Ad [q]

a ¶Qui deum offendit. b ¶Q. Nihil proficient vobis diuitię.

cuius cõfugietis auxilium,& ubi [r]

derelinquetis gloriam uestram,

a ¶Ut ad eius confugiatis auxilium. b ¶Captivitatis hostium.

† nẽ incuruemini sub uinculo ,& [s]

a ¶Pro.

cum interfectis cadatis . † Sũper [v]

a ¶Sicut supra dictum est contra Samariam.

ômnibus his non est auersus furor [x]

a ¶Etiam in hostili terra punit eos.

eius,sed ãdhuc manus eius exten[x]

a ¶Perditio imminet. b ¶Id est Assyrio.

c ¶Quia in ea corrigo.

ta.† Vę Assur: Virgã furoris [y]

a ¶Per quem flagellio.

mei,& bãculus ipse est.In manu [z]

☞ a ¶Ipse au. Sic philosophi, sic hæretici, E sic persecutores Christiani noīs: eū deus
†eorum aliquos eis verberādos p̄mittit, in oēs sęuiūt, nec verberare, sed occidere cupiūt: & paucis superatis, in omnes audaciā sumūt. b ¶Nū. nō prin. meī si. Ordo. Reges sunt mei principes, i. mihi seruientes. Multos enim reges secum adduxit, quos subiugauerat. c ¶Dama. Damascus est metropolis in Syria: hanc condidit Eliezer seruus Abrahæ, in hac regnauit Rasin. d ¶Quo. inue. ma. Vox Sēnacherib admirātis potentiā suam. Plenè dicta compleuit. Omnes enim ciuitates decē tribuū, & Iuda & Beniamin præter Ierusalē depręd atus est: & ipsius partē iseriorē, quā tradidit ei Sobna scriba. e ¶Cū im. do. Subuersiones, s. vrbis, etiā obsidionem qñ venit Rabsaces, & fecit ea quæ in sequētibus cōmemorātur. f ¶Visi. su. fru. Tropologicè. Cùm Sa-
Tropolo. maria & Ierusalē irā dāi sustinuerint, & se in idolorum fabricatione errasse senserint: tunc destruet sensus magnus Assyriorum, qui in tātā contra dūm inflat superbiā, vt sapientiæ suę estimet cuncta eessura. Et quāuis sint excelsa dogmata, & dialectica arte munita, cōcutienda tñ & penitus destruēda, vt (tanquā pulli) non valeāt in sublime cōsurgere, & necdū animata insensibilia esse atq; torpētia, qđ in ouis significat: nec mutire quidē, nec mouere linguā cōtra sui sermonis fortitudi nē audeant. g ¶Gāni. Gānire est vul-
†velut gar- piū, †vel vt alij, auiū. h ¶Nun. gl. se-
rire auium cō. Quasi: Sicut hæc inanimata tantùm sunt instrumēta nihil faciētia per se, sed p
F eū qui mouet ea, sic nec Sennacherib per se, sed per dei virtutē operatus est: vnde & gloriatio eius stulta & vltione digna. Nū. gl. Diabolus, securis, serra, & virga dicitur: quia per illū infructuosæ arbores succidūtur, diuiduntur, & serrant incredulorum duritia: & percutiuntur virga qui nō recipiūt disciplinā. Hæretici quoq; sensum quem à deo accipiunt,
☞ peruertūt, &

Nicolaus de Lyra.

c✝ vtebant̄ cū nimia crudelitate. Primò ergo describitur causa dictæ potestatis à deo, in cuius pſona dicit: Væ Assur. qa instrumentū fuit dei ad puniendū illos q per peccata sua enormia, puocauerāt irā dei. a ¶Ad gē. fal. i. ad populum Israel, vbi erāt falsi, pphetę decipiētes pricipes, & principes defraudabāt inferiores p̄ iniquas leges, vt p̄dictū est. b ¶Mit. eū. vt puniat eū spoliādo bonis & annihilādo. Ideo subdit: c ¶Et po. il. qđ' sine re
†substan- sistentia conculcat. Cōsequēter tangitur
tiam abus' huiꝰ potestatis, cū dicit: d ¶Ipse au. non sic ar. q̄ sua victoria sit virtute mea. e ¶Sed ad cō. e. cor. e. Abutēdo sibi cōcessa potestate ex nimia crudelitate. Et sc'd'ò hoc attribuēdo potestāti suę. Ideo subdit: f ¶Di. enī. corde & ore iactando. g ¶Nū. nō prī. i. æquales regibus, vel maiores. vū dixit Rabsaces Ezechiæ regi. iij. Reg. xviij. c. Quomodo po
†. 21. dis. c. testus resistere ante vnū satrapā de seruis
inferior. domini mei minimis? h ¶Nū. nō ut
23. q. 5. c. Ca. Nomina sunt quitatū regaliū quas
remittunt ceperat rex Assyriorū, i ¶Quo. inue.
peccata. ma. mea. Ea mihi subijciendo. k ¶Sic
& simu.

a ✝Complebitur. b ✝Quæ iuxta me & idola claudicauit quæ se fabricata mea præcepta mentita est.

†eius indignātio mea, ad gentem [a] fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, [b]

a ✝Decem tribuum.

ut auferat spōlia, & †diripiat præ-

a ✝Non intericiat sic populum meum.

dam: & pōnat illum in conculcatio [c]

a ✝Assur. ✝Quasi: Modum iræ meæ excessit, & etiam in gentes plurimas furorem extendit.

[a] nem quasi lutum platearum. Ipse [d] autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit: sed ad con- [e] terendum erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum.

✝Sennacherib.

[b] Dicet enim: Nunquid non princi- [f]

a ✝Seruis mihi.

pes mei simul reges sunt? Nūnquid [h] non ut Carchamis sic Calano: & ut

✝Ciuitates gentium quas subegerat.

✝Cepi.

Arphad, sic Emath? Nunquid non

a ✝Seruit mihi. b ✝Admiratiue legendum est.

[c/d] ut Dāmascus, sic Samaria? Quō [i]

a ✝Potentia.

modo inuenit mānus mea regna

a ✝Scilicet sicut regina idoli. b ✝Subiugabo.

idoli, sic [a]ēt simulācra eorum de Ie- [k]

a ✝Id est sicut cepi Samariam cum idolis suis, sic Ierusalem capiam, quæ eosdem venerantur deos.

rusalem & de Samaria. Nūnquid [l] non sicut feci Samariæ & idolis eius,

a ✝Hoc non permisit dominus propter Ezechiam.

sic faciām Ierusalem & simulacris [m]

✝Hoc dicit Isaias. ✝Per Sennacherib.

[c] eius? Et erit cùm impleuerit domi- [n/o]

✝Quę dispensauit.

nus cuncta opera sua in monte Sion

a ✝Hæc dicit dominus. ✝Vindicabo. b ✝LXX. sensum vel mensem magnam. ✝Opera.

[f] & in Ierusalem. Visitābo super frū- [p]

a ✝Superbi. b ✝Qui inuantum superbit.

ctum māgnifici cordis regis Assur, [q/r]

a ✝Superbus est in oculis suis.

& super gloriām altitudinis ocu- [s]

lorum eius. Dixit enim: In fortitu- [t/v]

✝Non dei.

dine manus meæ feci, & in sapien- [y]

a ✝Multa regna deuicit, eorum terminos abstulit, & sub potestate sua omnia concluſit.

tia mea intellexi, & āb̄stuli termi- [z]

nos populorum, & †principes eo- [a]

rum depręd atus sum, & detraxi

✝Solio.

quasi potens in sublimi residentes. [b]

a ✝Impotentes se fuerit. ✝Imbellem. b ✝Potentia.

Et inuenit quasi nidum mānus mea [c]

†fortitudinem populorum, & sicut [d]

a ✝Metaphoram prosequitur. b ✝Nidi. ✝Alias, vuas, sed falso. c ✝A matre.

cōlliguntur oua quę derēlicta sunt,

a ✝Deficientibus regibus. ✝Habitatores.

sic uniuersam terram ego congre- [e]

gaui, & non fuit qui moueret pen- [f]

a ✝Manum contra me. b ✝Quasi: Nec fiere audent nec gemere.

✝Mutiret.

[g] nam, & aperiret os & ganniret. [g/h]

✝Sed.

[h] †Nunquid gloriabitur securis con- [i]

tra eum qui secat in ea? Aut ex

& simu. eo. de Ie. Nā in Ierusalē rēpo- G
re Ezechiæ non erāt simulacra secundū veritatē, quia Ezechias ea abstulerat: sed tātùm secundū reputationē regis Assur: quia idē reputabat cultū q fiebat in templo domini, & cultū idolorū in alijs terris. l ¶Nū. nō sicut fe. Sa. Quia iam
†diuidat eam destruxerat, & inde simulacra aurea abstulerat. m ¶Sic fa. Ieru. quā proponebat destruere & templū domini: sed quia frustratus fuit ab intento, vt habet iij. Regum. xix. Ideo subdit prophera: n ¶Et erit. scilicet aliter quàm cogiter. o ¶Cum impleuerit dominus cuncta opera sua in monte Sion. Affligendo eam propter aliqua peccata. p ¶Visi. super fructum. i. opera mala. q ¶Magni. cor. i. supbi. r ¶Regis Assur. Puniendo eum de malitia sua. Et mutat hīc propheta modum loquendi de pſona propria ad dominū, qđ' frequenter fit in prophetis, qui à deo inspirati loquebātur. Et ideo locuno. p-
phetarum est locutio diuina, sicut ope- Locutio p
ratio instrumenti, est etiam operatio ar- phetarum
tificis. s ¶Et sup. glori. alti. Hoc dicit quia superbia citius & magis apparet in oculis, quàm in alijs partibus corporis. t ¶Dixit enim. Ex superbia cordis. v ¶In fortitud. ma. meæ. Et non diuinæ. x ¶Feci. scilicet victorias prædictas. y ¶Et in sapientia mea intellexi. qualiter talia essent agenda. z ¶Et abstuli terminos. Adiungendo regno meo. a ¶Et detraxi quasi potens. Id est propria potētia captiuaui. b ¶In sublimi residētes. Id est in solio regali. c ¶Et inuenit & cæ. Id est ita faciliter eos debellaui, sicut pulli existentes in nido capiuntur. d ¶Et sicut colliguntur oua &c. scilicet à matre fouente, q̄ H
colliguntur absque difficultate. e ¶Sic uniuersam terram & cæ. Id est habitatores & diuitias vniuersæ terræ. f ¶Et non fuit qui moueret pennam. Id est manum contra me. Prosequitur metaphoram suam de auiculis inuentis in nido. g ¶Et aperiret os. Ad contradicendum. h ¶Et ganniret. Id est cōqueri audiret. Consequenter arguitur eius superbia, cùm dicitur: i ¶Nunquid gloriabitur securis cōtra eum qui secat in ea & cæte. Attribuendo sibi sectionem, & non artifici mouenti eam: quasi diceret, sic est in proposito. rex enim Assur attribuebat sibi victo-
✝selecta eo- c✝rias diuina rum. i. thesauros & alia quę sibi reposuerāt.

* d ¶Ipse autem non sic arbi- trabitur. scilicet quòd sit ex permissione diuina, sed sibi imputabit ex sua superbia. h ¶Nunquid non ut Carchamis sic Cala. & ut Arph. sic &cæte. Per hoc signantur reges & regna, quos sibi subijciet Antichristus. n ¶Et erit cum compleuerit dominus cuncta opera sua &cæte. scilicet punitionem malorum per Antichristum, sicut per flagellum suum. p ¶Visitabo super fructum magni cordis regis Assur &cætera. Id est puniam superbiam Antichristi victorias attribuentis suæ potestati. Ideo subditur: i ¶Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea &cæte. Quasi diceret: Non.

*Propter hoc

peruertunt, & loquuntur contra deum à quo conditi sunt: & A linguæ ministerium quo dominus laudandus est in blasphemiam conuertunt. a ¶ Et subtus gloria. Dicit Hiero. secundū Hebræos corpora intersectorum cœlesti igne exusta, & in puluerem redacta, vestimenta illæsa: & venientes Iudęi vestium summitate arrepta puluerem excutiebāt. Iero. Quidam volunt hunc regem significare cōtrariam fortitudinem, & eū esse Assyriorum principem, sicut legit: Princeps Persarum & Mœdorum & Græcorum. Et eum Dañ.10.c. volūt propter superbiam sensum magnū Mat.25.d. vocari, & iudicio gehēnæ tradi, quę prępparata est diabolo & angelis eius. Lumen autem Israel & sanctū.i. ipsum dominum succendere vepres & spinas & omnē Assyrij potentiam, & innumerabiles populos ad nihilum deducendos: tunc eum timore perterritum quasi colubrum tortuosum & fugitiuum imminentes pœnas velle vitare. Qui autē de saltu & de confusione eius ignisq; perituris potuerunt euadere, eos dignos esse qui numerent & scribantur à Isa.9.b. puero, cuius principatus super humerum eius. b ¶ Et erit lumen. Dicūt Hebrei, Dañ.12.a. ꝙ Michael archangelus fuerit, cui cōmissa est custodia illius gentis, sicut Daniel dicit. c ¶ Et gloria sal. Carmelus mons magnus, fœcundus arboribus. Quasi exercit⁹ innumerus (sicut ligna syluarum) & corpore & anima peribit. d ¶ Ad carnem. Hæretici quoq; cùm ecclesiastica doctrina illuxerit, & eorum decipula patuerit, ad cā tam venient solitudinem, vt de saltu & in †agri culti fructuosis arboribus, & innumerabili multitudine, vix pauci resideant, qui eorum se quanē errorem. e ¶ Et erit in die illa. Cū Phacee & Rasin vellent venire, & duas tribus captiuare, misit Achaz ad regē AE- 4.Re.16.b. gypti, dicens: Seruus tuus sum, veni & au- †dissolu⁹ vt vexilli fer ter iugum Phacee & Rasin de collo meo. Ille autem non liberauit eos, sed dominus B propter Dauid seruum suum, quo mortuo, Ezechias filius eius regnauit pro eo, & omnia simulacra quæ impius Achaz vbicunque posuerat, confregit, & populum quem ille ad ritus gētium peruerterat, ad deum reuocauit. Quod audiens Sennacherib, iratus est valde. Cūq; iam Syros & Philisthæos haberet, & decem tribus captiuasset, cum innumerabili multitudine Ierusalem aggressus est. Alias enim ciuitates Iudææ iam antè vastauerat. Inde dicitur duabus tribubus, vt non confidant in Assyrijs & AEgyptijs, qui sæpe eos percutiebant, sed in deo suo spē ponant. f ¶ Reli. cō. Ioſephus li.10.c.2. Sed'm Ioſephum innumerabili Iudæorū multitudine occisa, intelligimus paucos in apłis & apostolicis viris esse saluaros.

¶ Consummatio

Nicolaus de Lyra.

Syrias diuina virtute fractas, cùm tamen ipse non esset nisi solum instrumētum dei, vt suprà dictum est. a ¶ Propter hoc. Præmissa Assyriorum culpa, hīc cōsequēter denuntiatur pœna, cùm dicitur: Propter hoc. id est propter superbiam prædictam & gloriationem falsam. b ¶ Mitdo. i. angelorū: & per consequens nullus pōt ei resistere, cū etiā angeli sibi seruiant. c ¶ In pīn. e. i. in prīcipib⁹ suis & bellatoribus robustis. d ¶ Tenui. i. defectū roboris p angelū suū, qvna nocte interfecit ī castris Assyriorū. clxxxv. milia bellatorū, vt habet. iiij. Reg. xix. g. e ¶ Et su. gl. e. i. sub armis & vestibus. f ¶ Suc. ardebit. quia eorum corpora sic cōbusta fuerunt, ꝙ in cineres fuerunt redacta, intractis armis & vestibus secundum aliquos, vt dictum est suprà ca. vij. a. g ¶ Et erit lu. Isr. i. angelus custodię illius populi deputatus, qui dicit fuisse Michael, Dañ. xij. a. h ¶ In igne. id est in percussione Assyriorum per ignem modo dicto. i ¶ Et sanctus eius. id est C idem angelus. k ¶ In flamma. id est per flammam eos interficiet. l ¶ Et succendetur & deuo. spina eius. id est maiores sui exercitus. m ¶ Et ue. id est minores. n ¶ In die una. id est simul. Illa enim percussio fuit de nocte: quia tamē est pars diei naturalis, dicit hīc: In die una. o ¶ Et gl. sal. e. i. principes sui exercitus. p ¶ Et Car. e. i. acies bellatorū. q ¶ Ab anima ad car. cō. quia animæ eorū descendebant ad ignē gehēnæ, & carnes fuerunt incineratæ. Quia tamen vestes remanserunt intactæ. ideo dicitur hīc: r ¶ Vsq; ad car. s. inclusiuè, quia cōbustio illa non processit vsq; ad vestes & arma. s ¶ Et erit ter. p fu. quia Sennacherib vidēs in mane plagā illam, territus fugit ad terrā suam cū paucis. Ideo subditur: t ¶ Et re. id est reliqui de suo exercitu, qui non fuerunt percussi. v ¶ Præ pau. nu. citò & de facili. Iō subditur: x ¶ Et puer scribe. eos. i. scribere poterit: quia potest facere vnum modicū simplicē tractū, cuius figuræ est litera Iod apud Hebræos, quæ in numeris significat decem apud eos, & tot euaserunt cum Sennacherib. y ¶ Et erit ī die illa. in tēpore illo Sennacherib fugato. z ¶ Non adij. Id est illi qui euaserant manū Salmanasar, quādo cepit Samariam, & regem Israel, & non audebant intrare regnum Iuda propter inimicitias quæ fuerant inter regnum Israel & Iuda. Sed post recessum Sennacherib Ezechias assecuravit eos per epistolas: & sic venerunt in Ierusalem in deo confidentes propter percussionem prædictam. ¶ Vel aliter & melius, vt credo, exponi hoc de regno Iudæ, quantùm ad ciuitates alias à Ierusalē, vnde habitatores fugerāt timore Sennacherib: & plures eorum non fuerant ausi venire in Ierusalem, vel non poterant, & sic alibi latebant: sed fugato Sēnacherib redierunt ad loca sua, de dño D confidentes audito miraculo. a ¶ Inniti super eo &c. id est super regē Assyriorum, in quo tempore Achaz & populus Iuda sunt confisus, & ad petitionem Achaz regem Syriæ interfecit, & regnum Israel in parte spoliauit, vt habetur. iiij. Regū. xvj. sed postea de amico factus inimicus inuasit regnum Iuda tempore Sennacherib. b ¶ Sed innitetur super dominum sanctum &c. Quia visa mirabili percussione Sennacherib, extunc firmiter confisi fuerunt de deo qui sacrificat Israel, ideo subditur: c ¶ In ueritate reliquiæ conuertentur & cæ. quia Iudæi qui remanserant, ad deum veraciter conuersi sunt. d ¶ Si enim fuerit populus & cæ. id est in magna multitudine. e ¶ Reliquiæ conuertentur ex eo. Quia pauci remanebunt scilicet ad deum verè conuersi: qa post captiuitatem regni Israel per Salmanasar regem Assyriorum, & post vastationem regni Iudæ per Sennacherib remanserunt pauci Iudæi respectu multitudinis eorum, quæ fuerat temporibus prēteritis. †Ro.9.f.

¶ Consumatio

altabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si e
a ¶ Sic Sennacherib contra dominum.
leuetur uirga contra eleuantem se, & exaltetur baculus
a ¶ Quasi: Quod esse non potest. b ¶ Qui in se gloriatur: Propter hoc.
qui utiq; lignum est. Propter f
hoc mittet dominator domi- b
a ¶ Principibus bellatoribus.
nus exercituum in pinguibus c
a ¶ Per angelum. clxxxv. milia interfecit.
b ¶ Sub vestibus. c ¶ Multitudo enim populi, gloria regis est.
a eius tenuitatem: & subtus glo- d e
a ¶ Sicut ignis combureus.
ria eius succensa ardebit quasi f
a ¶ Angelus qui succendit eos, qui Iudæis custodiendis deputatur.
b combustio ignis: & erit lumen g
a ¶ Lucis est. ¶ Auctor eorum. b ¶ Israel.
Israel in igne, & sanctus eius in h i
flamma: & succendetur & de- k l
a ¶ Diuitię. b ¶¶ Eius. ¶ Iniquitates & pēn.
uorabitur spina eius, & uepres m
a ¶ Multitudo exercitus.
c in die una, & gloria saltus eius, n o
& †Carmeli eius ab anima usq; p q
a ¶ Percusso enim exercitu, fugit in terram suam, & in Ninive adorans deum suum, a nisi suis occisus est.
d ad carnem consumetur. Et a erit r
t terrore profugus, & reliquię s
a ¶ Exercitus innumerabilis. vt⁹ ligna syluarum.
b ¶ Decem tantum cum eo fugerunt: vt traduut Hebręi.
ligni saltus eius prę b paucitate v
¶ Poterit scribere.
numerabuntur, & puer scribet x
a ¶ Qui ante innumerabiles. b ¶ Fugato Assyrio. ¶ Tempore.
e eos. Et b erit in die illa, non adij ci y
a ¶ Pauci remanentes. ¶ Id est de decem tribubus. b ¶ Elapsū in Ierusalem ad fiz echiam.
et residuū Israël, & hi qui fugę b
¶ Confidere.
rint de domo Iacob, inniti su- a
¶ Assyrio. a ¶ Ex amico factus inimicus, qui enim prius pro eis Damascum cepit, & Rasin interfecit.
per eo qui percutit eos, sed inni b
a ¶ Qui sanat. ¶ Sanctificat.
tetur super dominum sanctum
a ¶ Vero corde.
Israël. In ueritate reliquiæ con c
uertētur: reliquiæ, inquam, la- d
¶ Conuertentur.
a ¶ Qui potest liberare.
cob ad dominum fortem. † Si
a ¶ Prophetat de aduentu Christi.
enim fuerit populus tuus
a ¶ Pauci. ¶ Apostoli.
f Israël, quasi arena maris, re- e

pœnam debitam. e ¶ Et subtus gl. eius succensa ar. nam in monte Oliueti cū exercitu suo fulminabitur, paucis exceptis, de quibus subditur: v ¶ Præ paucitate numerabuntur. i. de facili: & quia remanentes detecta falsitate Antichristi firmiter adhęrebunt, ideo sequitur: y ¶ Et erit in die illa, non adijciet residuum Israel, & hi qui fugerint de domo & cæ. scilicet inniti falsitati, sed diuinæ veritati. Residuum autem huius capitis, est quædam replicatio sententiæ prædictæ, ideo pertranseo.

Moraliter

* a ¶ Propter hoc. s. propter hanc superbiam. b ¶ Mittet do. domi. super eam

a ¶ Consummatio abbre. Perfectio eorum quæ de Christo erant tam longo tempore ante prædicta tribus annis & dimidio completa. b ¶ Iustitiam. quia iniustè occisus, mortẽ & diabolũ iustè vicit, & mundum redemit morte. c ¶ Consummationem enim. Ad literã. Fecit, quia tantã multitudinẽ præter decem, occidit breui spatio vnius noctis. d ¶ Noli timere. Anagoge. Præcipit populo ecclesiæ, ne timeat aduersarios, qui ad pugnandum sem per parati sunt, & multa disputatione animas subuertũt. Ideo enim contra populũ dei † pauci illã potestatẽ accipiunt, & non tam gladio quã virga percutiunt, quia in via AEgypti ambulauerũt, & non sunt cõfisi in domino. Cũ autem reuersi fuerint & viã AEgypti dereliquerint, flagellũ dei in iudicio suscitabitur cõtra aduersarios. Madian nãq; ex iudicio interpretat, vt spiritu oris eius & oleo misericordiæ iugũ hostiũ cõputrescat. e ¶ Su. te in uia AEgy. Captiuatis decẽ tribubus reuersus est per ciuitates Iudæ & Beniamin, quæ erãt in via AEgypti quas subuertit. Vel captis ciuitatibus Iudæ & Beniamin, etiã parte Ierusalẽ inferiore, reuersus est in AEgyptũ. Cũq; iterũ rediret ad Ierusalẽ captiuandã, ciuitates q̃ remanserant, & in via ab AEgypto venientibus in Ierusalẽ, erant, coẽpit & subuertit. f ¶ Pau. modi. Hoc longo tempore post completũ est: sed omnia secula æternitati (in qua omnia præsentia sunt) cõparata momẽtanea sunt. g ¶ Vir. su. su. ma. Quasi: Antequã veniat super te aggredietur Tharachã regem AEthiopiæ, & transibit mare rubrum, & leuabit virgam super AEgyptũ, & sic cum multo exercitu reuertetur contra Ierusalem. h ¶ Transierunt cursim, Gabaa sedes &cætæ. Præteritum pro futuro more prophetico.

Nicolaus de Lyra. Conforta

a ¶ Con. abbr. est. qa exterminatio exercitus Sennacherib, q̃ facta est in breui tpe. s. in vna nocte fecit inũdare. i. abũdare iustitiã in Iudæis, quia viso miraculo laudauerunt deum fideliter & ex corde. aliqui verò libri habent inundabit, & falsò ex vitio scriptorũ propter similitudinẽ literarũ. Et quia illa exterminatio facta fuit virtute diuina, vt prædictũ est. Ideo subditur: b ¶ Con. eni & abbre. do. de' exer. fa. in me. i. in Iudæa, quæ est in quarto clima te terræ habitabilis, quę diuiditur in septẽ climata: & ibi fuit percussus exercitus Sennacherib ex diuina iustitia. Sicut enim pater pius castigato filio proiicit virgam in ignem, sic pater misericordiarum deus Sẽnacherib cum suo exercitu, qui erat virga domini ad castigandũ populũ suum, vt prædictum est, facta debita castigatione proiecit in ignem materialem, & in ignẽ gehennæ, vt prædictũ est. Sennacherib tamen in persona ppria nõ fuit cõbustus corporaliter, sed fugiens ad terrã suam. ibi interfectus fuit à filijs suis miserabiliter. iiij. Regũ. xix. c ¶ Pro. hoc. Posita Assyriorũ punitiõe, hîc consequẽter ponitur Ezechiæ & populi sui consolatio, secundò ponitur reditus Sennacherib in Iudæam, & sui exercitus percussio, ibi: Veniet. Circa primum dicitur: Pro. hoc. s. propter punitionẽ Assyriorũ à deo prædictam. d ¶ Hæc di. do. Cui' verbum est infallibiliter verum. e ¶ Noli timere popul' meus. quia ibi vigebat diuinus cultus. ideo specialiter dicitur dei popul'. f ¶ Ab Assur. i. à rege Assyriorum &

¶ Ad Christum. ¶ Euangelij. a

liquiæ cõuertentur ex eo. Con

a ¶ In duobus mandatis legis. b ¶ Inunda re faciet, quia, in omnẽ terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum.

summatio abbreuiata inunda

a ¶ Vt supra vel quæ prædicta erant de sua passione & resurrectione, humani generis liberatione, tribus diebus consummauit.

b c bit iustitiam. † Cõsumma tionem enim & abbreuiatio nem dominus deus exercitu

a ¶ Ierusalem dicitur vmbilicus mundi, id est in medio omnis terræ.

um faciet in mẽdio omnis ter

a ¶ Vt. s. non timerat Ezechias.

d c ræ. Propter hoc hæc dicit do minus deus exercituum: Noli

f g timere populus meus habita

a ¶ Id est ab Assyrijs.

tor Sion ab Assur: In uirga

a ¶ Deprecando, non penitus delendo. Ierusalem enim liberabo propter Dauid seruum meum.

h enim pẽcutiet te, & baculum

¶ Non percutiet.

i e suum leuabit super te in uia

k l AEgypti. Adhuc enim paulum modicum & consum

m mabitur indignatio mea, & fu

a ¶ Aegyptiorum, Assyriorum, & Sennacherib.

ror meus † super scelus eorũ.

¶ Vox prophetæ. ¶ Sennacherib.

n Et suscitabit super eum do

¶ Vltionem.

minus exercituum flagellum

a ¶ Sicut Madianitę a Gedeone sine sanguine Iudæorum victi sunt.

o iuxtà plagam Madian in pe

a ¶ Vbi occisus est. b ¶ Potentiam.

p tra Oreb, & uirgam suam su

a ¶ Rubrum.

per mare, & leuabit eam in uia

a ¶ Quia sperasti in Aegyptijs. b ¶ Cum ab Aegypto redieris. c ¶ Hoc scilicet quod au.

q r AEgypti. Et erit in die illa, au

a ¶ Sennacherib, occiso exercitu eius ab angelo.

feretur onus eius de humero

a ¶ Auferetur sic quia, computre.

tuo, & iugum eius de collo

a ¶ Deficiet dominatio a præsentia misericordiæ dei.

s tuo, & computrescet iugum

a ¶ Viam Sennacherib ab Aegypto vsq; in Nobe describit propheta.

† à facie olei. Veniet in Aioth,

a ¶ Festinanter. ¶ Cursim. ¶ Nolens ibi manere. ¶ Alias Maioth.

t u transibit in Magron, apud

a ¶ Ciuitatem. b ¶ Fiduciam habens capiendę vrbis. ¶ Quasi re. ita. us cito. ¶ Sarcinas.

v Machmas † cõmendabit uasa

a ¶ Sennacherib cum suis sarcinis depositis. ¶ Prædictas ciuitates: vel magnas. & peruenerunt in Gabaa, & dixerunt, Gabaa se. no.

x y sua. † Transierunt cursim, Ga

a ¶ Vbi paululum refecit exercitum. ¶ Hinc enim discessit. ¶ Alias Gabee.

b ¶ Pausada.

z baa sedes nostra. Obstupuit

a ¶ Quia vicina. b ¶ Sedes regia. c ¶ Quia duæ sunt huius nominis. d ¶ Hoc audito.

a Rama: Gabaa Saulis fugit:

¶ Ergo. ¶ Nimio vlulatu himnies. ¶ Equorum more.

b c Hinni uoce tua filia Gallim

¶ In uir. eni per. te. Ex mea ordinatione G

h ¶ Et ba. su. le. i. super Ierusalem. i ¶ In uia AEgy. Sennacherib enim cũ esset in Iudæa eam deuastãs, audiuit nuntiũ de Taracha rege AEthiopũ, cp egressus erat de terra sua ad pugnandũ contra eũ, vt habetur. iiij. Reg. xix. & tunc recessit de Iudæa, vt iret obuiã ei. & sic via sua erat versus AEgyptũ: & tunc misit nuntios & literas, quibus cõminabat Ezechiæ & populo eius de destructione eorum in suo reditu. & hoc est qd' dicitur: Et ba. su. le. su. te in uia AEgy. i. existens in via versus AEgyptũ cõminabit tibi. verũtamen quia illa cõminatio nõ habuit effectum, quia in illo reditu exercitus Sẽnacherib fuit percussus per angelum, vt habetur infrà. Ideo dicitur: Leuabit baculum suũ: Et non dicitur, percutiet, quia illa comminatio non habuit effectum. Ideo subditur: k ¶ Adhuc enim pau. Quia post paucos annos rediit Sennacherib. s. post duos vt dictum fuit. iiij. Reg. xix. & tunc fuit percussus eius exercitus. Ideo subdit: l ¶ Et consum. indigna. mea. id est vindicta. m ¶ Et furor meus. s. Sennacherib & sui exercitus n ¶ Et suscita. super eum dominus. Id est angelum percutiẽtẽ ipsum. o ¶ Iuxta plagã Mad. in petra Oreb, & uirgam suã su. Quia percussio exercitus Sennacherib fuit miraculosa, sicut & p cussio Madianitarum, de qua habetur Iudicum. vij. s. Et percussio AEgyptiorũ in mari rubro, de qua habetur Exod. xiiij. Ideo subditur: p ¶ Et leu. eũ in uia AEgypti. Hoc est, sicut leuauit potentiam suam ad percutiendum AEgyptios persequentes Hebræos in via maris rubri exeuntes de AEgypto, vt habetur Exo. xiiij. q ¶ In H die illa. s. percussionis exercitus Sennacherib. r ¶ Auferetur onus eius. Id est grauamina quæ tibi inferebat. s ¶ Et cõputrescet iu. à fa. olei. id est diuinæ misericordiæ, quia dominus condescendens Ezechiæ interfecit exercitum Sennacherib per angelum, & ipsum Sennacherib per filios suos, vt dictum est suprà. t ¶ Veniet in Aioth. Hîc describitur reditus Sennacherib in Iudæam, vbi tunc fuit eius exercitus percussus, cùm dicitur: Veniet in Aioth. Nomina sunt ciuitatum per quas veniebat cõtra Ierusalem. v ¶ Apud Machmas commendabit uasa sua. ¶ Ibi enim in quodam fortalitio reposuit partem supellectilis suæ, vt expeditius veniret ad destruendum Ierusalem. Ideo dicit: ¶ Trãsierunt cursim. quia festinanter ibant versus Ierusalem. y ¶ Gabaa sedes nostra. Id est illuc poterimus venire ad figendum tentoria. hoc dicebat Sennacherib ad incitandum exercitum de festinatione cõtra Ierusalem. z ¶ Obstupuit Rama. Id est habitatores eius audientes aduentum Sennacherib, quia Rama est ciuitas prope Gabaa. a ¶ Gabaa Saulis fugit. Id est habitatores eius non audentes expectare aduentum Sennacherib. Et dicitur Gabaa Saulis, quia Saul eam inhabitauit, vt habetur. j. Regum. xxij. Et tempore eius fuit ibi sedes regia. b ¶ Hinni uoce tua. Id est geme præ anxietate ex aduentu Sennacherib. c ¶ Filia Gallim. Gallim est mons in quo est ciuitas, quæ dicitur filia montis illius, eò quòd est ibi fortalitiũ. vñ ciuitas illa defenditur, sicut filia per matrẽ.

Attende Laisa

† Infrà 28. f. † pusillam

Iudic. 7.

F † ad cõsumptionẽ eorum.

† propter pinguedinem.

† recensuit exercitum suum.

Diuisio † Transierunt vadũ, in Gabaa diuersorio pernoctauerunt.

☞ a ¶ Confortamini adhuc dies est. Postq; Sēnacherib tetendit A. 4.Par.32.c. castra sua contra Ierusalem, nō cessauit vsq; in mediam noctem minari desolationem Ierusalem, dicēs: En, ista sola ciuitas liberari de manu mea poterit? b ¶ Ecce dominator dominus &c. Dixit pueri nomen de virgine Supra 8.a. nasciturum. s. Emmanuel, & postea in vtero prophetissæ cōcepti. s. accelera, spolia detrahe se. p̄. & q̄ esset lapis offensionis duabus domibus Israel. Sed nunc antequā dicat, q̄ de Iesse & Dauid sit nasciturus, g̃ trāslationem describit eius passionem.

Nicolaus de Lyra.

†Gebim ☞ a ¶ Attende Laisa. s. aduētū Sennacherib, vt tibi caueas. b ¶ Pauper. ciuitas est vnde fuit Ieremias propheta, quę dicitur paupercula, quia fuit ab exercitu Sennacherib spoliata. c ¶ Migrauit Med. i. habitatores eius fugerunt præ timore Sēnacherib. d ¶ Habitato Gab. similiter fugerūt. Qd' autē sequitur, dicit in persona Sennacherib festinātis versus Ierusalem, dicētis exercitui suo: e ¶ Confortamini. Talis enim mutatio in mō loquēdi fit frequenter in prophetis. est enim Nobe locus prope Ierusalem, ad quē euertendā festinabat, ideo subditur: f ¶ Agita. ma. suā. i. sui exercitus virtutē. g ¶ Su. mon. filiæ Sion. quia ciuitatē & templum intēdebat destruere qd' erat in monte Sion: sed quia fuit defraudatus ab intento ex percussione sui exercitus per angelum, etiā antequam obsideret Ierusalem, vt dictum fuit. iij. Re. xix. Ideo subdit: h ¶ Ecce dominator dominus. i. exercitus Sennacherib virtutem. Lagūcula enim fit de terra, ideo significat humana corpora, quæ à domino sunt de terra, corpora verò bellatorū Sennacherib fuerunt in cineres redacta. i ¶ In ter-
B rore. quia Sennacherib mane consurgens, & contritionē sui exercitus videns territus fugit. k ¶ Et excelsi statura. i. principes sui exercitus. l ¶ Succiden. i. interficient ab angelo, sicut arbor q̄ succidit. m ¶ Et sublimes humiliabun. i. superbi, quia Sēnacherib cum paucis fugit, à superbia sua deiectus. n ¶ Et subuerten. i. multitudo sui exercitus destruetur virtute angeli. Quę hīc dicit ferrum metaphoricè, quia ferrum
†ramus domat omnia, vt habetur Dañ. ij. f. Et nulla virtus humana pōt resistere virtuti angelicæ. o ¶ Et libanus i. Sennacherib cū principibus suis: fugiens enim ad terrā suā interfectus fuit ibidem.

¶ In capite. x. vbi dicitur in postilla. Quòd autem sequitur de persona Sennacherib.

¶ Ciuitates Israel per quas transiuit. a ¶ Id est declinare diligenter imperum currentis.

attende Laisa, pāupercula Ana[a]

a ¶ Quia. ¶ Iam. ¶ Fugit. ¶ Ciuitates Iudę Medemena & Gabim.

thoth. Migrauit Medemena,[c]

a ¶ Quasi: Qui habitatis in collibus, quod significat Gabim. b ¶ Sennacherib ad exercitum dicit. ¶ Arma capite.

habitatores †Gabim, cōforta[d]

a ¶ Quasi: Sufficit hora diei vt in Nobe figat tēroria. b ¶ Ciuitas in Iudea de qua fuit Gebi vnus de triginta principibus Dauid.

mini, adhūc dies est ut in Nobe[e]

a ¶ Minas potentię.

stet. Agitabit mānū suā super[f]

a ¶ Sion mons est, in cuius colle Ierusalem est.

montem filiæ Sion, collem Ie[g]

a ¶ Prophetia de passione domini. ¶ Sed. b ¶ Pater.

rusalem. Eccè dominator do[h]

a ¶ Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. ¶ In passione.

minus exercituum †cōfringet[i]

a ¶ Corpus Christi terrenum. b ¶ Quia terra motus factus est magnus, monumenta aperta sunt. c ¶ Iudęi.

lagūculā in terrore, & excelsi[k]

a ¶ In vindictam passionis Christi. ¶ A terra sua. c b ¶ Superbi.

statura succidētur, & sublimes[l][m]

¶ Deijcientur.

humiliabuntur, & subuerten-[n]

a ¶ Sic vocat Ierusalem propter multitudinem populi translatitię. ¶ Romanorum.

tur condensa saltus eius ferro,

a ¶ Ierusalem vel templum. b ¶ Sacerdotibus. vnde: Aperi libane portas tuas, & deuoret ignis cedros tuas.

& libānus cum excelsis cadet.[o]

Cap. XI.

¶ Sed prius. ¶ Quia. ¶ Prophetia de natiuitate. a ¶ Tumidis. ¶ Maria.

Egredietur uir[p]

a ¶ De stirpe Dauid.

ga de rādice Iesse[q]

a ¶ Christus virtutum flos, corona angelorum, fortum electorum. ¶ Mansuetus. b ¶ Iesse.

se, &†flos de radice eius ascen-[r]

a ¶ A conceptione perpetua. ¶ Christum.

det. Et requiescet super eum[s]

a ¶ In quo est libertas, quia spiritus dominus est. b ¶ Ipse enim dei virtus & dei sapientia est. ¶ Vode: Omnia in sapientia fecisti.

spiritus domini, spiritus sapiēn[t]

Egredietur uirga. Hiero. Vsq; ad principiū visionis Babylonis prophetia est de Christo, quam p̄ partes explanam?, ne lectoris memoriā cōfundamus. c ¶ Egredietur. virgā & florē Iudæ ipsum Christū iterpretant, quia in virga, regnūs potētia: in flore, pulchritudo. Nos per virgā, Mariā intelligimus, cui nullus frutex adhæsit. vñ: Virgo concipiet & pa. fil. & florē Christū, qui dicit: Ego sum flos campi, & lilium conuallium. In euāgelio Nazareorū (qd' Hebraicè scriptum est) ita habet: Factū est autem cū ascendisset dominus de aqua, descendit fons omnis spiritus, & requieuit super eū, dixitq; illi: Fili in omnibus ppheris expectaui te vt venires, & requiescerem in te. tu es enim requies mea, & tu es filius me? primogenitus, q̄ regnas in sempiternum. d ¶ Et requiesceret. quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. vnde: Super quē videris spiritū descendentē. e ¶ Spiri. Sicut sermo domini. lux, vita, & resurrectio vocat, sic spiritus sapientiæ & intellectus cōsilij, & for. scientiæ & pie. & timoris dñi. Non q̄ diuersus sit iuxta differentias nominum, sed vnus & idē est fons cunctarū virtutū. Sine Christo ergo nec sapiēs quis est, nec intelligēs, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec timore domini plenus. Hi sunt septem oculi in lapide vno sc̄'m Zachariā. †excindit ramum in robore. Zach. 3. d.

☞ Et replebit

NIC. DE LYRA.

Egredie. Hīc Cap. XI. propheta reuertit ad describendum Christi mysteriū, qd' erat suum principale intentū. Et diuidit in duas partes: quia primò ponit hui? mysterij descriptio. sc̄'d̄ subditur gratiarū actio pro tanto beneficio, ca. sc. Prima in tres: quia primò describit ipsius Christi natiuitas. sc̄'d̄ ei? sanctitas, ibi: Et requiescet. tertiò sublimitas, ibi: In die illa. Circa primum sciendū, quòd istud caput exponitur ad literam de Christo à doctorib? Hebręis & catholicis. vnde in translatione Chaldaica sic habetur: Exibit rex de filijs Isai. & Messias de filijs filiorū eius, &c. Iudæi tamē hoc expectant futurū. Christiani verò hoc dicunt esse impletū in Iesu Nazareno. Et secundū hoc dicit hīc: p ¶ Et egredie. uir. i. virgo Maria, q̄ dicitur virga gracilis paupertate & humilitate, flexibilis pietate. Diuisio D

r ¶ Et flos de ra. eius ascendet. i. Christus, qui dicit flos ratione puritatis: quoniā nullū peccatū actuale seu originale habuit in eo locū. Et qa protulit fructum nostræ salutis. Hebræi autem exponūt vtrūq; de Christo, qui dicit hīc virga, propter regiā dignitatē: & flos, p̄ pter vitæ puritatē. Et dicitur ascendisse de radice Iesse, quia pater Dauid vocatus fuit Isai & Iesse: Christus autem descendit de Dauid secundū eos. s ¶ Et requie. su. est. Hīc consequenter describitur ipsius Christi sanctitas: Et primò in seipso. secundò in corpore eius mystico, ibi: Et erit iustitia. Circa primum dicit: Et requie. quia in baptismo eius apparuit spiritus sanct? in specie colūbæ super eū, Matt. iij. ad designandū plenitudinē omnis gratiæ in eo, ideo subdit: t ¶ Spiri. sapi. Id est dator sapiētiæ, vel spiritus q̄ est sapientia. & sic intelligitur de alijs, cùm dicitur: Diuisio

☞ Et intellectus

Moraliter. p ¶ Egredietur uirga. Caput istud literaliter exponitur de Christo. Moraliter aūt potest exponi de bono ipsius vicario. s. de bono papa in tota ecclesia, & ēpo bono in dioceſi vna. & primò quantū ad eius creationē, cū dicitur: Egredietur uir. Id est pastor bon? cuius est ferre virgā pastoralē. q ¶ De radi. Iesse. i. incendij, nā ex inspiratiōe spiritus sancti debet institui. r ¶ Et flos de radi. e. ascen. i. puritas & decor sanctitatis apparebit in operibus suis. s ¶ Et requiescet super eum spiritus domini &c. Id est spiritus sancti septiformis gratia. Moraliter

ADDITIO. Hoc quod dicitur: Confortamini, adhuc dies est, &c. Similiter potest intelligi in persona Isaiæ fuisse dictum, sicut & præcedentia & sequentia vsque ad finem capitis. Ad quod sciendum, quòd postquam propheta denuntiauit reditum Sennacherib in Iudæam nominans ciuitates, per quas veniebat cōtra Ierusalem, dicens: Veniet in Aioth. & ostendens quomodo ciuitates obstupebant, & aliqui fugiebant præ timore suorum, vt cū dicit: Obstupuit Rama, Gabaa Saulis fugit, migrauit Medemena, similiter & habitatores Gabim. s. fugerūt, prout in postil. Cōsequenter reuertit propheta ad confortandū eos, similiter ad cōsolandū à prædicto timore & fuga, dicēs: Confortamini: adhuc dies est, vt i Nobe stet. Et est sensus: Nolite timere tumultū hui? inimici Sēnacherib, q̄ adhuc est dies. s. in propinquo, vt in Nobe, quæ est quædam villa parua, quæ erat sacerdotum. Stetur. s. securè & sine fuga sublato timore: & quomodo hoc fiat, declarat subdens: Agitabit manum suam. s. dominus deus, super mōtem filiæ Sion, & collem Ierusalem. s. ad protegendum eam. Et qualiter hæc protectio fiat, ostendit dicens: Ecce dominator dominus exercituum, confringet lagunculā. s. exercitum Sennacherib. Et exponantur cætera sicut in postilla.

de Christo, qui dicit hīc virga, propter regiā dignitatē: & flos, p̄ pter vitæ puritatē. Et dicitur ascendisse de radice Iesse, quia pater Dauid vocatus fuit Isai & Iesse: Christus autem descendit de Dauid secundū eos. s ¶ Et requie. su. est. Hīc consequenter describitur ipsius Christi sanctitas: Et primò in seipso. secundò in corpore eius mystico, ibi: Et erit iustitia. Circa primum dicit: Et requie. quia in baptismo eius apparuit spiritus sanct? in specie colūbæ super eū, Matt. iij. ad designandū plenitudinē omnis gratiæ in eo, ideo subdit: t ¶ Spiri. sapi. Id est dator sapiētiæ, vel spiritus q̄ est sapientia. & sic intelligitur de alijs, cùm dicitur: Diuisio

☞ Et intellectus

Moraliter. p ¶ Egredietur uirga. Caput istud literaliter exponitur de Christo. Moraliter aūt potest exponi de bono ipsius vicario. s. de bono papa in tota ecclesia, & ēpo bono in dioceſi vna. & primò quantū ad eius creationē, cū dicitur: Egredietur uir. Id est pastor bon? cuius est ferre virgā pastoralē. q ¶ De radi. Iesse. i. incendij, nā ex inspiratiōe spiritus sancti debet institui. r ¶ Et flos de radi. e. ascen. i. puritas & decor sanctitatis apparebit in operibus suis. s ¶ Et requiescet super eum spiritus domini &c. Id est spiritus sancti septiformis gratia. Moraliter

☞ Non secundum

☞ a ℂEt replebit eum spiritus. Spiritaliter, ꝓpter paruulos
E qui timore indigent, quem foras mittit perfecta charitas. Qui
1. Io h. 4. d. enim timet, pœnam habet, & non est perfectus in charitate. vn-
Psal. 33. c. de: Timorem domini docebo vos. b ℂNon secundum.
Act. 10. c. Non accipiet personam, quia nō est personarum acceptor deus,
sed in omni gēte q̄ timet deum, accept⁹ est
Matt. 23. b. illi. vnde ait: Væ vobis scribæ & Pharisæi.
Ibidē. 12. a. c ℂArguet. Pharisæos & reprehendētes
apostolos, quando in sabbatho ambulan-
tes per sata: spicas vellentes manibus cōfri-
†timoris cabāt, & manducabant. d ℂVirga oris
domini. Et sui. Pōt per virgam sentētia iudicij intelli-
ipse bene gi. In principio enim p̄dicationis dixit: Pœ-
spirantem nitētiā agite, appropinquabit enim regnū
faciet eum cælorū. Et subiunxit: Omnis arbor quę nō
in timore facit fructus bo. era. & in ignem mittetur.
domini. e ℂInter. im. Si enim Michael interficiet
(vt qdā dicunt) ipse de⁹ tamē in Michaele
hoc faciet. f ℂFides. Fideles bene operā
*suorū do adhęrebūt ei qui factus est sapientia, iu-
Ioh. 8. b. stitia & sanctificatio. qui ait: Ego lux & vi-
Psal. 84. b. ta. vnde: Veritas de terra orta est. Et alibi:
Eph. 6. ed State ergo accincti lumbos vestros in veri
Genē. 49. tate. g ℂLupus cū agno. Paulus cū Pe
Ioh. 21. c. tro. vnde: Beniamin lupus rapax. Et: Pasce
oues meas. Habi. lup. cū ag. Nota agnus
& hædus habitant cum lupo & pardo, sed
An omnes lupus & pardus, agni & hædi imitantur in
bestię in ad innocentiam. s. Christum. ℂIero. Habita-
uentu Mes- lu. Iudæi nostri Iudaizantes contendunt,
siæ māsue- ꝙ in aduentu Christi quem expectant, in fi-
scent ne mundi omnes bestiæ mansuescēt. Quos
F interrogam⁹: si omnia ad literā accipimus,
quomodo rebus incorporeis (iustitia. s. &
veritate) renes domini circucidentē? & quid
dignum sit maiestate dñi, vt lupus & agn⁹
pascātur, & similia. Si aūt rādērint hæc pro
beatitudine futura, vt homines securi frua-
tur bonis, audiāt nihil bonū nisi virtutem
Psal. 33. c. esse, & nihil malum nisi vitium. Vnde: Co-
Bonum & hibe linguam tuam à malo, & labia tua ne
malū quo- loquant dolum: declina à malo, & fac bo-
modo & q̄ num. Diuitiæ aūt & sanitas corporū, & omniū rerū abundantia
dicantur his contraria, eriā apud philosophos, nec bona dicunt, nec mala.
Vnde Stoici: q̄ in plerisq; nostro cōcordāt dogmati, nihil dicūt
bonū, nisi solā honestatē & virtutē, nihil malū nisi turpitudinē.
ℂVitulus & ouis, humiles & innocentes, carnē suā deo mortifi-
Act. 11. a. cādo cōsecrantes. Hæc enim animalia sacrificijs sunt deputata.
Hanc diuersorum morum coniunctionem in linteo quod
Petro de cælo quatuor initijs demissum est, per quę quatuor
☞ mundi plagas

Nicolaus de Lyra.

c✠ a ℂEt intellectus. Et enumerant hīc septē dona spiritussan-
Dona spi- cti, quorū sufficientia sic accipit. Dona enim spiritussancti p̄ficiūt
rituſſancti animā, ad hoc q̄ sit bene mobilis secundū instinctū ipsius dei,
tanquā à quodā motuo principio superiori. sed⁹ illud Rom.
viij. c. Quicunq; enim spiritu dei agunt, hi filij dei sunt. & ideo
dona sunt in ratione & voluntate. Ratio verò speculatiua est &
practica, & in vtraq; considerat apprehēsio veritatis, q̄ pertinet
ad inuentionē & iudicium de veritate. Ad apprehensionem igit
veritatis perficit speculatiua ratio per donū intellectus: practica
verò per donū cōsilij. Ad rectè verò iudicandū speculatiua ra-
tio perficitur per donum sapientiæ, practica verò per donum
scientiæ. Volūtas autē in his quæ sunt ad alterū perficit per do-
num pietatis. In his autē quæ sunt ad seipsum perficit per donū
fortitudinis contra terrorē periculorū. Contra concupiscentiā
verò inordinatā delectabilium perficit per donum timoris. secū
dum illud Pro. xvj. a. In timore dñi declinat à malo, & sic patet
q̄ dona se extendunt ad omnia ad quæ se extendunt virtutes in
tellectuales & morales. Ista autē dona perfectissimè fuerunt in
anima Christi, quæ fuit perfectissima in omnibus donis & cha-
Sciētia dei rismatibus spiritussancti. b ℂNon secundū uisio. oculo-
in Christo rum. scilicet corporalium. c ℂIudicabit. Quod exponit Ra.
q̄ & qualis Salo. dicens, q̄ Messias iudicabit per scientiam dei in eo existen-
tē, per quā cognoscet quis sit innocēs, & quis reus; & in hoc bene
dicit: Sed secundū catholicos ista scientia dei existens in Christo
duplex est. Vna increata, quæ conuenit ei inquantum deus. de
qua dicitur

---

a ✠ In effectu initialis. b ✠ Casti permanentis.

a tiæ & intellectus, spiritus consi- a
lij & fortitudinis, spiritus scien-
a ✠ Vnde: Non accepistis spiritum in timo-
re, sed spiritum adoptionis, in quo clama-
mus Aba pater.
a tię & †pietatis, & replebit eum
b spiritus timoris dñi. Non b
secūdum uisionem oculorum
a ✠ Dicentibus: Magister scimus, quia verax
es &c. Respondit: Quid me tentatis hypo-
critæ.
*iudicabit, neq; secundum aūc d
a ✠ Exteriorum.
c ditum aurium arguet: sed iudi- e
a ✠ Spiritu, quorum est regnum cælorum.
f cabit in iustitia paupēres, & ar-
guet in æquitate † pro mansue-
✠ Apostolis. a ✠ Corrigendo. ✠ Doctrina euangelij.
b ✠ Terreas opera. ✠ Terrenos.
b g
tis terræ. Et pērcutiet terram
a ✠ LXX. verbo. b ✠ Id est potestia sui
præcepti. ✠ Solo verbo suo, id est præ-
cepto. ✠ Sancto.
d uirgā oris sui, † b et spiritu la- h
a ✠ Increpasti gentes & perijt impius. ✠ An-
tichristum secundum apostolorum.
e biorum suorum interficiet
a ✠ Percusso impio ✠ Iusti omnes. vnde:
His omnibus velut vestimento vestietis.
impium. Et erit iustitia cin- k
gulum lumborum eius, &
f fides cinctoriū renum eius. l
a ✠ Saulus cum Anania, & huiusmodi.
g Habitabit lūpus cum agno, m
n

---

qua dicitur. j. Regū. xvj. b. Homo videt ea quæ patent, deus au- G
tem intuetur cor. Alia creata quæ competit ei inquantum ho-
mo, diuinitus tamen ei data. & ista scientia se extendit ad omnia
quæ cognoscit deus scientia visionis scilicet ad omnia quę sunt,
fuerunt vel erunt, secundum quamcunque differentiam tēporis
quātūcunq; sint occulta. Et sic de vtraq; sci
entia verificatur in Christo, q̄ per scientiā
dei in eo latentē cognoscit cordiū occulta.
Et ad idē refert quod subdit: d ℂNeq; se
cū. au. i. non indigebit edoceri de veritate
ab aliquo, quia per seipsum cognoscet &
hoc impletū fuisse dicit i Christo, Ioh. ij. d.
Opus ei nō erat, vt qs testimoniū perhibe-
ret de homine: ipse enim sciebat qd esset in
homine. e ℂSed iudi. s. euangelicos, iu-
dicans eos diuitijs cęlestibus dignos, Matt.
v. a. Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorū
est regnū cælorū. f ℂEt ar. Qd' fuit im-
pletū, quādo Pharisęos arguit pro aposto-
lis, quos falsò notabāt de trāsgressione sab
bathi, Matt xij. a. g' ℂEt perc. ter. i. homi
nes terrenos. h ℂVir. oris sui. i. doctri-
na sua arguēdo eorū peccata. i ℂEt spi.
Ia. su. inter. im. i. Antichristū, sed⁹ qd' di
cit. ij. Tessa. ij. b. Tunc reuelabit ille iniqu⁹, †propter
quē dominus Iesus interficiet spiritu oris maſuetos
sui, & destruet illustratione aduentus sui.
k ℂEt erit iusti. Hīc cōsequēter describit
sanctitas in Christi corpore mystico, cùm †2. Tess. 2. b
dicit: Et erit iusti. cin. lum. ei⁹. l ℂEt si.
Id est iusti & fideles adhęrebūt sibi, sicut cin
gulum & lumbare adhærent homini. Vñ
trāslatio Chaldaica hīc habet: Et erunt iu-
sti circūcirca ei, & agentes fideliter appro-
pinquantes ei. & hoc patet impletū in apo
stolis alijsq; discipulis & fidelibus sibi per
fidem & charitatē adhærētibus. m ℂHa. H
lup. Ex hoc enim & sequētibus dicunt He-
bræi, q̄ in aduētu Messiæ siue Christi, ani-
malia quātūcunq; ferocia sic domesticabū
tur: q̄ non nocebunt ad inuicē, nec etiam
hominibus. Et ex hoc arguūt, q̄ Iesus Na-
zarenus non fuit Christus in lege & prophetis ꝓmissus: q̄ ista Iudęorum
domesticatio nō est adimpleta tēporibus eius. Sed Ra. Mo. istud argumen-
dictū improbat, quātū ad domesticationē animaliū, dicēs: Non tum cōtra
ascendat super cor, q̄ in diebus Messiæ deficiet aliqd de via hui⁹ Christum,
seculi, vel innouet aliquid de operibus sex dierū: sed ibit mūdus q̄ nō fuerit
iuxta solitū viā, & per cōsequēs animalia remanebūt in cōditio Messias
nibus suis naturalib⁹. Et sic ex dicto Ra. Moy. patet defectus ar-
gumenti. Similiter patet ex textu, q̄ à principio huius capitis lo-
quit metaphoricè, cū dicit: Egredietur virga de radice Iesse, & flos
de radice eius ascēdet, &c. vbi dicūt Hebræi: Et botrus de radice
eius ascender. & secundum eos Messias ibi nominat virga & bo-
trus metaphoricè. Similiter quod dicit: Et erit iustitia cingulū
lumborū eius, & fides cinctorium renū eius. secundū Hebræos
iusti & fideles Messiæ adhærētes dicunt metaphoricè, & eius cin
gulū & cinctoriū, vt allegatū est suprà per translationē Chaldai
cā: & eadē ratione qd' immediatè sequit: Habi. lu. cū ag. est me
taphorica locutio: per quā intelligit pacifica conuersatio & co-
habitatio fideliū in primitiua ecclesia. secūdū qd' dicit Act. iij. f.
Multitudinis autē credentiū erat cor vnum & anima vna, nec
quisquā eorū quæ possidebat, aliqd suum esse dicebat: sed erant
illis omnia cōmunia. & sic quantūcunq; fuissent ante discordes
in actibus & moribus, vel modo viuēdi, recepta fide Christi &
gratia spūssancti fiebāt concordes in actib⁹, morib⁹, & modo vi
uēdi. & hoc est quod dicit: Hab. lu. Id est ille q̄ prius fuit raptor
seuerus. n ℂCū agno. i. cū innocēte & mansueto. Pōt etiam
hoc exponi, specialiter de Paulo, q̄ fuit de tribu Beniamin, Phil.
iij. a. Beniamin verò vocatur lupus. Gene. xlix. d. Beniamin
lupus rapax, &c. & Paulus post conuersionem suam habitauit
c✠ quietē cum Anania

* b ℂNō secun. uisionē oculorum iudicabit, neque se- Moraliter
cun. au. id est sine personarum acceptione. g ℂEt per. ter. id
est cupidos terrenorum. h ℂVirga oris sui. i. sententia ex
ore suo procedente. k ℂEt erit iusti. cin. lū. ei⁹. i. iusti & fide-
les adhærebūt sibi, sicut cingulū vel lumbare adhæret corpori.
m ℂHa. l. i. feritatē magnorū suis monitis & doctrinis reduces
ad māsuetudinē, ita q̄ habitabūt pacificè cū simplicib⁹ p̄sonis.

✠ Et puer pa-

mundi plagas intelligamus: erant ibi quadrupedia, & serpentes,
A & bestiæ, & volucres cæli, figurari non dubitamus, vt quod arca
in diluuio, hoc præstet ecclesia in mundo. a ¶Leo quasi bos
Historia oblectat simplices. pal. Principes enim huius seculi, & simplices, alij historiæ super
ficie sunt contenti: triticū enim & medullā, i. interiorem sensum
non intelligunt. b ¶Infans. Christus,
vel apostoli, malitia paruuli, sensu perfecti: qui dæmones eijciebant de corpo-
Regulus ribus obsessis. c ¶Reguli. Regulus
rex omnium serpentium, qui flatu & vi
su non solùm cætera, sed & aues volan-
tes necat, & diabolum significat. Sancti
ergo ablactati, qui scilicet iam solido ci
bo possunt vti, gaudēt mittere manum
prædicationis in cauernis aspidis & regu
li, vt diabolum eijciant de obsessis cor-
†Vacca poribus scilicet. d ¶Manum. id est
diuinam potentiam in comprehensum
exinde aspidem vel regulū, id est diabo
lum tradet captiuum. e ¶Quia reple
ta. More suo in fine prophetalia verba
panduntur, ne ad literam accipiantur.
Luc. 2. c. f ¶Qui stat in signum. vnde: Ecce
positus est hīc in ruinā, & in resurrectio
† lactens nem multorum in Israel, & in signum
cui contradicetur. LXX. Qui cōsurget
vt sit princeps gētium, in ipsum gentes
sperabunt, & erit requies eius honor, id
est mors ei⁹ gloriosa. Postq̄ de natiuita
te eius & de cæteris sacramentis dictum
est, venit ad mortem q̄ requies dicitur,
qa in Christo vita ꝑpetua idē significat
☞ sepulchrum

Nicolaus de Lyra.

B ✠quiete cū Anania simplice & īnocēte. Quia em̄ hoīes nominent noībus ani
maliū patet, Gen. xlix. vbi Iudas vocat
leo, Dan coluber, & Beniamin lupus.
Hoc etiā patet ex cōmuni mō loquendi
hoīm: quo raptor vocat lupus, iracun-
†vexillum dus canis, & mitis agnus, & sic de alijs
scd'm diuersas conditiones. a ¶Par-
†quærent dus. i. habens maculas diuersas ex di-
uersis erroribus. b ¶Cū hædo. id est
cū simplici fideli. c ¶Accubabit. id est
cōmorabit pacificè post suā cōuersionē
ad fidē Christi: & sic intelligit de sequēti
bus, cùm dicitur: d ¶Vitulus. id est homo prius petulans &
dissolutus. e ¶Et leo. id est prius superbus. f ¶Et ouis.
id est innocens. g ¶Et puer paruulus. id est Christus, qui su
prà. ix. capi. vocatur paruulus, ducet eos ad voluntatem suam,
quòd adimpletum est in illis qui obediunt ei per fidem.
h ¶Vitulus. id est petulans, vt dictum est. i ¶Et ursus.
id est ille qui prius fuit gulosus, & post fidem sobrius. k ¶Pa-
scentur. vniformiter viuendo, quia sicut dictum est, in primi-
tiua ecclesia omnia erant illis communia. l ¶Simul requie
scent catuli eorum. id est filij & familiæ ipsorum. m ¶Et
leo quasi bos &cætc. id est superbus & delicatus, cum rusti
cano fideli, victu simplici erit contentus. Quod impletum fuit
in primitiua ecclesia, vt dictum est, & quotidie impletur in reli-
gionibus, vbi nobiles & ignobiles, literati & illiterati victu sim-
plici vniformiter sunt contenti. n ¶Et delectabitur &c.
id est de nouo renatus per baptismum. o ¶Super foramina aspidis. id est super personas à dæmonibus obsessas, inde
dæmones eijciendo, secundum quod dicitur Mar. vlti. d. Signa
autem eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæ-
monia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c.
p ¶Et in cauernā reguli. Repetitio est eiusdem sententiæ
per alia verba, quia dæmon qui prius vocabat aspis, hīc iam vo-
catur regulus, qui est serpens venenosus. q ¶Non nocebunt
& nō occi. i. in ecclesia q̄ dicit mons sanctus, vt dictū est suprà
ij. ca. In primitiua enim ecclesia credētibus dabat potestas super
dæmonia, sicut dictum est. Et quia ista ꝑcedebāt ex receptiōe fi-
dei ad ꝑdicationē apostolorū per orbē, ideo subdit: r ¶Quia
repleta est terra &c. id est euangelio Christi. s ¶Sicut aquæ
maris aperientis. Quia tempore apostolorum fuit publicata
fides catholica per orbē vniuersum, sicut declaratum fuit Psal.

xviij. super illud: In oēm terram exiuit sonus eorum. &c. r ¶In C
die illa radix Iesse. Hīc consequenter describitur sublimitas Diuisio
Christi, ad quam peruenit in quantum homo per suam benedi-
ctam passionem, secundum quod dicit Phil. ij. a Humiliauit se-
metipsum factus obediēs vsq; ad mortē, mortē aūt crucis. ꝓpter
quod & deus exaltauit illum, & dedit
illi nomē quod est super omne nomen,
&c. Et describitur primò eius exaltatio.
secundò exaltationis diuulgatio, ibi: Et †Isrā. 65. d
erit. Circa primum dicitur: In die illa
radix Iesse. id est Christus egrediens
de radice Iesse, vt dictum est in princi-
pio huius capi. Et ad hoc denotandum
vbi trāslator scd'm ꝓprietatē gramma-
ticæ debuit dicere, quæ, in fœminino ge
nere: dixit qui, in masculino: quia Chri-
stus naturam humanam accepit in sexu
perfecto, ideo subditur: v ¶Qui stat
in signum populorum. id est in si-
gnum saluris gentium: & hoc fuit in sua
passione impletum, quando fuit eleua-
tus in cruce, propter quod dixit salua-
tor, Ioh. iij. b. Sicut exaltauit Moyses ser
pentem in eremo in ligno, ita exaltari
oportet filium hominis, vt omnis qui
credit in eum non pereat, sed habeat vi † cauernis
tam æternam. De exaltatione autem ser
pentis à Moyse dicitur, Numeri. xxj. b.
Fac serpētem æneum, & pone eum pro
signo, & qui percussus aspexerit eum, vi
uet. Qui serpens æneus fuit figura Chri
sti passuri, quoniam sicut per aspectum
illi⁹ serpētis saluabant hoies à morsibus
serpentū, sic q fide intuet mortē Christi D
sananť à morsib⁹ pctōrū, sicut dictū fuit
pleni⁹ Nume. xxj. &. Ioh. iij. x ¶Ipsum
gen. deprecabuntur. Quia post Chri
sti resurrectionem & ascensionem Gen- †Ro. 15. c.
tiles conuersi ad fidem per prædicatio-
nem apostolorū deprecati sunt ipsum
deuotè. y ¶Et erit sepulchrum
eius gloriosum. Tum quia licet mors
Christi fuerit contemptibilis, sepultu- † requies
ra tamen eius fuit honorabilis, quia in eius in glo
sepulchro nouo lapideo & cum lintea ria
minibus & aromatibus pretiosis, vt
habetur Ioh. xix. g. Tum quia fideles per
orbem existentes, etiam magni & nobi-
les vadunt ad eius sepulchrū venerandum. z ¶Et erit in die
illa. Hīc cōsequēter describit exaltationis diuulgatio, q̄ facta est
ꝑ ꝑdicationē apl̄orū, aliorūq; Christi discipulorū ꝑ orbē, cū dr:
✠ Adijciet

✱ g ¶Et puer paruulus minabit eos. id est ipsemet bo- Moraliter
nus pastor qui puer est ꝑ innocentiam, & paruulus, ꝑ humilita-
tem. m ¶Et leo quasi bos. id est potentissimis cibis simpli-
cibus erit cōtentus. hoc potissimè fuit in ecclesia primitiua, in
qua omnia erant communia. Hoc etiam est in religione, in qua
nobiles genere contenti sunt cibis illorum, qui sunt de humili
plebe. n ¶Et delectabitur in. id est prælatus bonus vel
doctor vel confessor, qui dicitur infans per innocentiam, ma-
gis delectabitur extrahendo impios à malitijs suis, quam fugen-
do lac diuinæ contemplationis: cuius dulcedo aliquando est
interrumpenda propter necessitatem fratris. q ¶Non noce
bunt &c. scilicet impij ad bonum conuersi. r ¶In die illa
radix Iesse. id est bonus prælatus vel doctor vel confessor.
v ¶Qui stat in signum po. ad congregandum eos charitate,
& animandum eos verbo & exemplo, ad pugnandum cōtra vi-
tia, sicut vexillum erectum congregat & animat bellatores.
x ¶Ipsum gentes depreca. vt pro ipsis dominum deprecet.
y ¶Et erit se. eius glo. id est mors eius erit coram deo ꝓtio-
sa. Psal. cxv. b. Pretiosa in conspectu dñi mors sanctorum eius.
Potest aūt hoc specialiter exponi de episcopis & doctorib⁹ cano
nizatis, ad quorū sepulchra deuotè vadunt fideles orandi causa.
z ¶Et erit. Hīc ponit reuocatio electorum ab Antichristo de-
ceptorum per ꝑdicationē Enoch & Eliæ & suorū discipulorū, cū
dicit: z ¶Et erit in die illa, adijciet dominus secundo ma
num suam. Prima nanq; vocatio fuit per ꝑdicationem Chri-
sti & apostolorū eius & discipulorū eius, ideo dicit hīc secundò.

c ✱ Quòd relinquet

sepulchrum. a ¶ Reliquū. Apostolus: Reliquiæ salue fient. Trasdunt eñ hystoriæ, ꝙ apostoli toto orbe diffusi prędicauerūt euangelium: & quidā Persas Indosq; penetrauerūt, vt Aethiopia manum daret deo. b ¶ Signum. crucis, ī qua est victoria, vt sciant omnes in quo diabolus sit victus. c ¶ A quatuor plaHoc in penteco sten videt impletū. Vñ: Act. 2. a. Erant in Ierusalē Iudæi viri religiosi ex omnibus nationib⁹. Ex his crediderunt vna die tria milia, alia die q̄nq̄. Quatuor plagas mundi, orientem, occidentem, meridiē, & septēntrionē significat, vt tot⁹ mūdi vocatio demonstret. d ¶ Et auferetur zelus &c. Qñ Isaias hoc p̄dicebat, iter duas & decē trib⁹ discordia inexorabilis erat, credentes autem pacificati sunt in fide Christi & vnitate charitatis.

Infrà. 60. b. e ¶ Et uolabunt. apli, de quibus: Qui sunt isti qui vt nubes volāt. Sæpe enim nauigio insulas adierunt, inter quas & Act. 8. g. Philisthinorū, quib⁹ verbū vitę annūtiauerūt, & fidei subiugauerūt. Qđ Pauli Ro. 15. c. exemplo conñcimus, qui nauigabat ad multas insulas, & vt ipse scribit, ad Hispanos. f ¶ Præceptum manus eorū. quod p̄cipiūt operanē, & verbo docent & exemplo. g ¶ Linguā maris. quę idola laudabat. Mare. i. ppłs Aegypti, qui sup̄ oēs idola colit, vt cūm laudet & timeat, & idola condemnet & abñciat. h ¶ Et leuabit. vt Idumæa & Moab & filij Ammon tradēt man⁹ aplis, sic & Aegyptij. i ¶ Et percutiet. i. minuet pro vno septē prīcipes ponēdo. Vnū regē habebat Libya, & aliū Pētapolis, aliū Thebaidis, alium Alexandria, aliū AegyF ptus. Et percutiet &c. Cūm hæc Isaias prædiceret, nondum Nilus diuisus erat, quem postea Alexāder in septem riuos Luc. 2. a. diuisit. Regnante aūt Octauiano Augusto, & Christo nato, cūm primū facta est descriptio, regnū Aegypti in morte Cleopatræ destructū est, & diuisum est in septem principes. Nilus quoq; qui anteq̄ ab Alexandro diuideretur, immeabilis erat, cū Romani riuos ampliassent, penē exiccatus per imas valles serpebat, vt siccis pedibus transirent. k ¶ Vt transeant per eum &c. Sub metapho ra Nilus diuisus, & in partes cæsus dicit, vt apli calceati. i. securē & sine impedimento prędicātes liberē possent discurrere ad vltimas ptes Aegypti, Romanorum virtute pacati. Ante natiuitatem domini non licebat de gente in gentem transire, quod post passionem eius licuit, domino euangelio viam præparante.

a ¶ Qui primum per se, secundo per apostolos vel in prędicatione Elię & Enoch, quando reliquiæ Israel salue fient. b ¶ Primo enim apostolos cum paucis possedit, postea multa milia Iudæorum.

la, adiiciet dominus secundò ma[a b] num suam ad possidendum resi[c d]
a ¶ Qui superfuit tantis cladibus. b ¶ Israel. c ¶ Non occisum.
duum populi sui, qđ relinquetur [e]
a ¶ Nomina terrarum & ciuitatum.
ab Assyriis & ab Ægypto & à Phetros & ab Æthiopia, & ab Elā & [f]
a ¶ Ne tantum videatur orientales significare.
à Sennaar, & ab Emath, & ab insū
a ¶ Occidētalis. b ¶ Per apostolos.
b lis māris. Et leuabit signum in [g]
c ¶ Gentes. b ¶ Primo. vnde: Vobis oportet primum prędicare verbum dei. c ¶ Dispersos de decem tribubus.
nationes, & cōgregabit prōfu[g]
a ¶ De Iuda & Beniamin.
gos Israël. Et dispersōs Iuda col[c d h i]
liget à quatuor plagis terrę, & [h i]
¶ Odium.
auferetur zelus Ephraim, & hostes Iuda peribunt: Ephraim non
c emulabitur Iudam, & Iudas nō [k]
pugnabit contra Ephraim. Et uo
a ¶ Celeriter desiderio prędicandi.
lābūt in humeros Philisthiim per [l]
a ¶ Diabolo auferent. b ¶ Orientales.
mare, simul prędābūtur filiōs ori [l]
¶ Per illas gentes, omnes intelligimus.
a ¶ Qui ante inimici. b ¶ Latitudo scilicet gens Arabię quę ante dedita idololatrię. ¶ Impiebunt
f entis Idūmęa & Mōab †præceptū [m]
man⁹ eorum: & filij Ammon obedientes* erunt. Et desolabit domi [n]
a ¶ Hoc mare magnum & spatiosum &c.
g nus †linguā māris Ægypti: & leua [o]
a ¶ Regnum AEgypti.
bit manum suam super flūmen in [p]
a ¶ Romanos addecendo.
i fortitudine †spiritus sui, & percutiet [q]
k eum in septem riuis, ita ut transe[r]

bit sig. &c. i. virtutem crucis faciet p̄dicari p apłos aliosq; discipulos, quā p̄dicationē etiā signis confirmabit. Quod iā est ipletum, vt dictū est. g ¶ Et cōgregabit, pfu. &c. i. illos qui fuerant pri⁹ fidē, pfessi, & postea facti, pfugi â cultu dei, & dispsi p varios errores, colliget in vnitate fidei catholicę. h ¶ A quatuor plagis ter. id est ex omni parte terræ. i ¶ Et auferetur zelus Ephra. per hoc intelligitur mutua concordia & amicitia Christianorū, maximè ī primitiua ecclesia, vt dictū est suprà. k ¶ Et uolabunt in humeros Phili. per mare. Post resurrectionē eñ Christi & ascēsionē Philipp⁹ p̄dicauit in ciuitatibus Philisthinorū, vt habet Act. viij. g. vbi dicit: Philipp⁹ aūt inuēt⁹ est in Azoto, q̄ est ciuitas Philisthinorū, & ptrāsiens euāgelizabat ciuitatib⁹ cunctis, &c. Terra autē Philisthinorū est supra mare mediterraneū, & sunt ibi port⁹ & naues, in qb⁹ aliqui de apłis & discipulis Christi fuerunt deportati ad p̄dicandū in alijs terris, vt patet de Paulo & Barnaba, & pluribus alijs. Et hoc est quod dicit hīc: Et uolabunt in humeros Phili. per mare. i. expeditè nauigabūt ī eorū nauib⁹. Quæ dicunt hīc humeri metaphoricè, eò qđ super humeros portantur onera sicut & super naues. Præsens enim caput vbique loquitur metaphoricè. l ¶ Simul prædabuntur. quia aliqui eorum nauigauerūt versus orientem, & p̄dicantes ibi fidē rapuerūt inde prædam, conuertentes aliquos ad fidē, q̄ prius erāt in possessione diaboli. m ¶ Idumæa & Moab &c. qa in istis terris ad p̄dicationē apłorū aliqui crediderūt ad obedientiā fidei venientes. n ¶ Et desolabit H domi. id est Nilū, qui ingredit mare mediterraneū transiens per Aegyptū. ideo subdit quasi exponitiuè. o ¶ Et leuabit manū suā super flu. Et accipit hīc † erūt imp &, p id est, ita qđ illud quod pri⁹ dictū missio est desolatio linguæ maris. dicit hīc percussio fluminis. p ¶ In fortitudine spūs sui. quia dedit virtutē hoc faciendi qđ subdit: q ¶ Et percutiet eum in septem riuis. Alexander enim magnus per magnū tempus post Isaiā, & per aliquod tempus ante Christi aduētum, vt facilius cū exercitu suo accederet ad Alexandriā & ad aliquas alias ciuitates Aegypti, fecit diuidi Nilum in septem portiones intra mare mediterraneum separatim cadentes. r ¶ Ita ut transeant per eum calceati. id est vt per ipsum possint homines transire faciliter. Et istud fuit prænosticum, quòd prædicatores euangelij transirent faciliter per orbem remotis impedimentis virtute diuina. Quod patet ex hoc, quòd adhuc viuente beato Petro fides catholica diuulgata est versus occidentem vsq; ad mare oceanū. Quod patet ex hoc qđ missi à beato Petro ad p̄dicandum, fundauerunt ecclesiam Senonis, quæ tunc erat metropolis

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Adiiciet dominus se. quia primò prædicauerat per seipsum. & secundò prædicauit per apostolos suos aliosq; discipulos. b ¶ Manum suam. id est virtutem suam, prædicationē istā confirmando miraculis, secūdum quod dicitur Mar. vlti. d. Illi aūt profecti prędicauerunt vbiq; domino cooperante, & sermonē cōfirmante sequentibus signis. c ¶ Ad possidēdū. per fidē & charitatem. d ¶ Residuū populi sui. i. electos qui sunt pauci respectu aliorū. e ¶ Relinquetur ab Assyrijs & ab AEgypto &c. Noīa sunt diuersarū terrarū & locorū, ex qb⁹ p̄ p̄dicationē apłorū aliq; sunt vocati ad fidē Christi, & p̄ ista intelliguntur alia loca, q̄ nō exprimunt, ad q̄ puenit p̄dicatio eorū. Hebræi ÿ̄ò exponūt hoc de sua cōgregatione in Iudæa tpe Messię, quē expectāt. Sed huic expositioni quę falsò innitit fundamēto, cū aduent⁹ Christi trāsierit in p̄teritū repugnat etiā text⁹. Primò p hoc qđ dicit hīc: Adiiciet dñs secōdò &c. qa primò Iudei fuerūt adducti in Iudeā de Aegypto. & secōdò de Babylone. Si aūt reducerentur iterum ab hac dispersione in qua sunt, diceretur: Adiciet tertiò. Sed ò q⁹ ista dispersio ī qua sunt, facta fuit p Romanos, q tñ nō numerant hīc inter ppłos, cūm dicit: Ab Assyrijs & AEgypto, principaliter enim tunc nominarent Romani. f ¶ Et leuabit signum

✠ Frāciæ in

✠ e ¶ Quòd relinquetur ab Assyrijs & ab AEgypto &c. id est ab omnibus partibus, in quibus erunt aliqui Anti- Moraliter christo consentanei. i ¶ Et auferetur zelus Ephraim &c. quia tunc omnes credentes ad eorum prædicationem erūt vnanimes. k ¶ Et uolabūt in humeros Philisthiim. Per humeros qui supponunt onerib⁹ naues significantur, in quibus onera magna portant. Est ergo sensus, quòd discipuli Enoch & Elię in nauibus Philisthiim ibunt ad partes longinquas, vt reducāt deceptos ab Antichristo & discipulis eius. n ¶ Et desolabitur dominus linguā maris AEgypti. Per mare AEgypti, quæ interpretat⁹ tenebra, significat Antichristus & discipuli eius, qui erunt amari & tenebrosi errorib⁹: lingua verò ipsorū desolabit, quādo falsitas ipsorū detegetur. o ¶ Et leuabit manum suam super flu. i. super Antichristi p̄secutionē. q ¶ Et percutiet eū in sep. ri. id est totaliter auferet eā. nam vniuersitas septenario numero designat, eò qđ reuolutione septem dierū cōprehendit

✠ omne tempus

A ✠ Frācię in honore bti Petri viui. Cū igit apli alięq; discipli exierūt de Ierlm ad pdicādū p orbē, q̄ est in q̄rto climate, & sic in medio terræ habitabili: sicut tunc viuente Petro diuulgata est fides catholica versus occidentē vsq; ad oceanū, q est terminus terę habitabilis: ita tenēdum est eam fuisse sibi diuulgatam ad alias ptes orbis. Et ꝓpter velocitatē hui⁹ diuulgatiōis subdit: a ¶ Et erit uia &c. i. electis meis ad fidē vocandis. b ¶ Qui relinquetur ab Assyriis, i. à dęmonib⁹ eā prius possidētib⁹. c ¶ Sicut fuit Israel &c. i. sicut diuina virtute remota fuerūt impedimēta exit⁹ Isrl de Aegypto, sic diuina ✠tute remouebunt ipedimēta ab electis exeūdo de ignorātia & errorū tenebris, ꝙ impletū est in pdicatiōe apl̄orū aliorūq; Christi discipulorū, vt visum est. Aliter exponit ab illo loco: Et desolabit &c. ita ꝙ p linguā maris Aegypti itelligit ipsa Aegypt⁹, q̄ est ꝓpe mare, & sic ligit ipsum. Per flumen potestas regia, q̄ fuit fortis & magna: ꝓpter qd Cęsar Aug. sub quo nat⁹ fuit Christ⁹ diuisit eā i septē principatus: & sic fuit multū diminuta ne possent rebellare. Et talis subiugatio huius regni & aliorū imperio Romano, fuit q̄dā dispositio ad hoc, qd pdicatio euangelij fieret liberè p orbē. Vnde dicit Leo papa in sermone de apl̄is Petro & Paulo: Dispositioni diuini opis maxiè cōgruebat, vt multa regna vno cōfœderarent imperio, vt citò puios haberet apl̄os pdicatio generalis, quos vnius tenebat regimē ciuitatis. ideo subditur: Et erit uia &c. & exponat vt. s. Et hoc maxiè fuit ipletū tpe Cōstātini, q voluit per orbē ecclesias licitè fabricari, & fidē Christi prædicari.

Moraliter ✱ omne tempus. a ¶ Et erit uia. id est electis ab Antichristo deceptis erit via libera redeundi ad Christū p pœnitentiā ..erā.

¶ In ca. xj. vbi dicitur in postilla. Et egredietur &c.

ADDITIO I.

Licet materia hui⁹ ca. q̄ ē de mysterio Christi sc̄m oēs expositores, multū distat tpe & rōne à materia imediatè p̄cedēti, in q̄ agit de iteritu Sennacherib & suorū, cōtinuat tn in lra p iterpositionē hui⁹ cōiūctiōis copulatiuę &, cū dr: Et egredięt. Nō em dixit solū: Egredięt ✠ga: sed cū additiōe, &, dicēs: Et egredięt. vn̄ hui⁹ copulatiuę

B supaddit̄ę aliqualis rō ē q̄rēda q̄ videt talis ee. Nā i p̄cedēti ca. pheta p̄nosticabat pplo liberationē à Sēnacherib & exercitu suo, p quā habituri erant pacē tpalē & tranqllitatē, qa licet eēt valde grata & miraculosa, nō tn erat tā excellēs nec fructuosa, sicut liberatio fiēda p Christū, i qua pax ꝓpetua & spūalis dāda erat, & iō ꝓpheta posit̄ę descripsit primā liberationē, adiūgit secūdā, q. d. Hęc liberatio à Sennacherib licet magna, ad modicū tn reputat respectu alteri⁹ liberatiōis p Christū fiēdę, de qua dr: Et egre. &c. eo mō quo Christ⁹ dixit discipulis & apl̄is Lu. x. c. Ecce dedi vobis ptātē &c. sed in hoc nolite gaude. &c. ideo gratiarū actionem in sequenti ca. subdit pro hoc vltimo beneficio.

¶ In eo. ca. vbi dr i postil. Et enumerant hīc. vij. dona spūlcti.

ADDITIO II.

C Sufficiētia donorū sc̄tispūs quā pos. hīc ponit, est vera & ꝓpria. Et ponit sub eisdē ✠bis i prima sc̄de. q. lxvij. ar. iij. sc̄m quā hmōi dona se extēdūt ad oīa ad q̄ se extēdūt ✠tutes itellectuales & morales, ꝓut dr in pos. Sed stati animū pulsat q̄dā inq̄sitiua q̄stio. s. talis: Cur nō ponūt aliq̄ dona ptinētia ad Theologicas ✠tutes, cū ✠tutes Theologicę maxiè ordināt nos ad deū? Ad qd dicēdū secūdū Tho. ibidē, qd ✠tutes Theologicę p̄supponūt ad dona sicut radices q̄dā donorū. Nō em mouet anim⁹ à spūlcto, nisi ei sc̄m aliquē modū vniat, sicut instrumētū nō mouet ab artifice, nisi p cōtractū vel aliquā aliā vniōnē. Prima aūt vnio ad deū est p fidē spem & charitatē. vn̄ oīa dona ptinēt ad has tres ✠tutes tā quā ab eis deriuata. ¶ Cōsequēter circa hoc qd dicit pos. qd ista dona ꝓfectissimè fuerūt i aia Chri, &c. Videt q̄rēdū, qd licet hoc sit ✠issimū, quō tn hoc posset ostēdi p lram, cū de quolibet viatore i gra existēte ✠ificat, qd requiritur sup eū spūs dn̄i, sapię & itelle. &c. Ad qd videt dicēdū, qd plenitudo horū donorū i Christo ex hoc cōsideratt, qd ab ipo gra spūlcti deriuat i mēbris suis. i. corpe suo mystico. vn̄ cū Ioh. dixisset de eo: Plenū gręe & ✠itatis. subiūxit: Et de plenitudine ei⁹ oēs accepim⁹. Ioh. j. Quā qdē plenitudinē ꝓpheta oñdit. j. cū dixit: Erit iustitia cingulū lūborū ei⁹, &c. Qd exponit de iustis & fidelib⁹ adhęrētib⁹ Christo, sicut cingulū & lūbare adhęrēt hoī. Ex q̄ metaphora satis patet, qd oēs iusti seu fideles habēt ✠tutē fidei & iustitię, & alia hmōi ex adhęrētia ad ipm. Ex quo patet intētū. s. qd ista habet Christ⁹ plenariè, vt ab ipso i alios deriuēt. ¶ Cōsequnter vidt q̄rēdū, q̄re sex dona hīc primò enumerata ponūt vniatim. Nō em dicit spūs sapiētię & spūs intellect⁹, sed spūs sapiētię & intellect⁹. Sibi nō dicit spūs cōsilij & spūs fortitudinis, sed spūs cōsilij & fortitudinis, & sic de alijs duobus. Ad qd dicendū, qd in cōbinatiōe innuit cōnexio donorū ad inuicē, eo mō quo ✠tutes cardinales vno mō ꝓbant cōnexę, ex hoc qd vna earū quodāmodo p aliā pficit. vn̄ Greg. in. j. moraliū de hmōi donis spūlcti loquēs dicit: Minor est sapiētia si intellectu careat, & valde inutilis est intellect⁹ si D sapiētia nō subsistit. Vile est cōsiliū, cui opus fortitudinis deest, & valde fortitudo destruit, nisi p cōsiliū fulciat, nulla etiā est sciētia si vtilitatē pietatis nō habeat, & valde inutilis est pietas, si sciētia discretiōis caret, timor quoq; ipse si nō has ✠tutes habuerit, ad nullum opus bonæ actionis surgit. hæc ille.

¶ In eo. ca. vbi dicit in postil. Et auferet zelus Ephraim.

ADDITIO III.

Exēplificat ꝓpheta mutuā cōcordiā seu amicitiā Christianorū adinuicē p hoc ꝙ dicit: Auferet zel⁹ Ephraī, qa sc̄m glo. q̄n Isaias hoc pdicebat inter duas & decē trib⁹ discordia inexorabilis erat, credētes aūt pacifici sunt in Christi fide & vnitate charitatis, ꝓut patuit in primitiua eccl̄ia, q̄n multitudinis credētiū erat cor vnū & anima vna, Act. iiij. f.

GLOS. ORDI.

Cap. XII.

☞ ET di. &c. Cōfi. Sicut trāsito mari rubro dixerūt: Cantem⁹ do. &c. Sic

Exod. 15. a. † eius regno mūdi destructo dicit ecclia: Cōfite. b ¶ De fon. vn̄: Būdicite dño de fontib⁹ Isrl. De fō.

Suprà. 8. a. Ne videret aliter ee, quā quē. s. noīauit Emmanuel: Spolia detrahe, ab eo

Luc. 1. d. quē Gabriel ✠gini p̄nūtiās Iesū vocauit sic: Et vocabis nomē ei⁹ Iesum, Iō saluatorē quoq; appellat, vt prophetia cū euāgelio cōueniat. ¶ Hie.

NI. DE LY. ☞ liberis al.

ET di. De. Cap. XII. scripto Christi mysterio, hīc cōsequēter describit gratiarū actio ꝓ tāto bn̄ficio, cū dicit: d ¶ Et di. in die il. i. tpe gręe Christi reuelatę, ꝙ tps vocat̄ dies. Ro. xiij. d. Nox p̄cessit, dies aūt appropinquauit. e ¶ Cōfite. tibi do. cōfessione laudis & gratiarū ac-

† dn̄s ctiōis. f ¶ Quo. ira. es mi. Propter peccata mea, me puniēdo in captiuitate Babylonica, & in psecutiōe Antiochi illustris, & plurib⁹ tpib⁹ alijs.

† Exo. 15. a. g ¶ Cōuer. est fu. tu. in mansuetudinem. h ¶ Et consolatus es me. per tuam

¶ Apostoli.

ant per eum calceati. Et erit uia residuo [a]

a ¶ Non fugienti ¶ Prędicatoribus. b ¶ Despicietur a superbis.

populo † meo, qui [b] relinquetur ab Assyriis [b]

a ¶ Sine impedimento. b ¶ Percussa lingua, ariefacto flumine. c ¶ Per marę rubrum.

sicut fuit Israēl in die illa, qua ascendit [c] de terra Ægypti.

Cap. XII.

[a] ET dices in die illa: Con [d] [e]

a ¶ Laudabo.

fitebor tibi domine, quo [f]

a ¶ Iuste. ¶ Qui meruit. b ¶ Sed. ¶ In misericordiam.

niā iratus es mihi: cōuer [b] [g]

a ¶ Scilicet redimendo. b ¶ Iam verbum cato factum est.

sus est furor tu⁹, & cōsolatus es me. Ecce [h] [i]

a ¶ Iesus qui saluum faci. po. a pec. eorum. b ¶ Non timebo quid faciat mihi homo.

† deus saluator meus: † fiduciāliter agā, & [k]

a ¶ Quia non confidam in idolis, nec timebo non timenda scilicet diabolum. ¶ Non idola. ¶ Incarnatus.

nō timebo. † Quia fortitudo mea & laus [l] mea dominus, & factus est mihi in salutē. [a]

¶ O fideles. a ¶ Doctrinę. b ¶ Flumina de ventre eius fluent aquę viuę. ¶ Euangelio. ¶ Non de flumine Ægypti quod percussum est.

b Haurietis aquas in gaudio de fontibus [o] [p]

Nicolaus de Lyra.

per tuā benedictā incarnationē, ideo subditur: i ¶ Ecce de. sal. meus. visibiliter apparēs i carne assumpta. k ¶ Fidu. agā & nō ti. ampli⁹ retardari à vita beata, q̄ p Christū fuit apta. Sic em cōfitebat primitiua ecclesia sub apostolis in Ierusalē cōgregata, q̄ p maiori parte erat de gente Iudęorū, vt patet i Actib⁹ apostolorum. l ¶ Quia forti. mea. i. dans mihi fortitudinē i aduersis. m ¶ Et laus mea domi. Quia virtute diuina in primitiua eccl̄ia fideles nō solū patiēter sustinebāt tormēta, sed gaudenter & cū laudib⁹ diuinis. n ¶ Et fa. est mi. qa immediatè trāsibāt ad vitā cęlestē, qd nō fiebat sctis veteris testamēti. o ¶ Hau. aquas. i. vos catholici haurietis dōa spūlcti de † confidis ✠ sacramē.

Morali. e ¶ Cōfi. Hīc cōsequēter Moraliter ponit gratiarū actio eccl̄ię à psecutione Antichristi liberatę, cū dr: Confi. ti. Psal. 117. b. flagellādo p Antichristū, p culpis meis. h ¶ Et cō. es me. in bn̄ficio liberatiōis & gręe tuę donis. ideo sequit: o ¶ Hau. a. s. gręe & gūę. p ¶ De fon. sal. i. de plenitudie suę pietatis.

c ꝫ ✱ Et dicetis

liberis allegoriç spatijs in Isaia euagatur, & interpretatis nominibus ingenium suũ facit ecclesię sacramentum. Eusebius Pamphili historicam expositionem promittens, oblit⁹ propositi in Origenis mortem excidit.

GLOS. ORDI.

Cap. XIII.

Babylon Salutis

ONus Babylo. Babylon metropoli Chaldęorum, cuius muri, xv. milia passuũ, p quadrũ ab angulo i angulũ, q est sti. lxiiij. milia. s. xl. duabus leucis, & duab⁹ vni⁹ leucę ptibus cẽdebant. Ibi turris triũ miliũ passuũ in altitudine. i. duabus leucis à lato in angustũ coartata. Et qa ibi cõsusum est labiũ, Hebraicè Babel, Græcè dicit Babylon. Ibi Nabuchodonosor rex potẽtissimus, qui inter cæteras terras etiam Iudææ captiuauit, in cui⁹ cõsolationẽ p Isaiã illi⁹ desolationis spũs sanct⁹ lõgè ante p̃dicit sic: Onus Babylõis. i. mũdi: q linguas, opa, mẽtesq; cõfundit: Cui⁹ rex, velut Nabuchodonosor, q dicit: Hæc omnia tibi dabo, si cadẽs adora. me. b ¶ Montem caliginosum. Mysteria ecclesiæ: Posuit tenebras latibulum suum. c ¶ Leuate. O angeli, & ô prophetæ, prædicate eius desolationem.

Mat. 4. b.

† habitatrix

Psal. 17. b.

☞ Militiæ

Nicolaus de Lyra.

✠ sacramẽtis nouæ legis, in quibus cõferẽ gra, qd nõ fiebat in sacramẽtis veteris legis. a ¶ Et dicetis. exhortando vos mutuò ad laudẽ diuinam.

F

† eleuatũ

b ¶ Confitemini do. eius beneficia recognoscẽdo. c ¶ Et inuocate no. eius. ipm deuotè laudãdo. d ¶ Notas facite in populis. i. in omnibus gentibus p prædicationẽ euangelicæ veritatis. e ¶ Adinuentiões eius. id est modos mirabiles humanæ salutis, quos adinuenit diuina sapiẽtia in filij dei incarnatione, prædicatione, passione, resurrectione, & ascensione. f ¶ Mementote quio. vñ Philip. ij. b. Dedit illi nomẽ, qd est sup oẽ nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteat, quia dñs noster Iesus Christus in gloria est dei patris. g ¶ Cantate do. ponendo naturã humanã in Christo ad patris dexteram. h ¶ Annuntiate hoc. Quod impletum est p p̃dicationem apl̃orũ alio rũq; Christi discipulorũ per orbẽ vniuersum. i ¶ Exultate. in corde. k ¶ Et lauda. in ore. l ¶ Habitatio Sion. id est ecclesia, quæ vocat Sion, Heb. xij. f. Accessistis ad Sion montem & ciuitatem dei viuentis cælestem Ierusalem &c. m ¶ Quia magnus in medio tui sanctus Israel. id est Christus sanctificans fidelem populum, nomine Israel appellatum, vt frequenter supra dictum est. Potest etiam hæc litera referri ad montem Sion, in quo erat templũ, vbi legit Christus frequenter p̃dicasse & miracula fecisse. Ibi etiã apl̃is suã resurrectionẽ manifestauit, & super eos spm̃ sanctũ in signo visibili misit, vt dicit Hiero. in epla ad Paulinũ, de omnibus sacræ scripturæ libris.

† p̃parati ad me Persis

Moraliter

✠ a ¶ Et dicetis. inducẽdo vos mutuò ad confessionem diuinæ laudis. d ¶ Notas facite &c. id est varios modos saluandi electos. h ¶ Annuntiate hoc in uniuersa ter. i. nõ solũ in terra morientiũ, sed etiã in terra viuẽtiũ, in qua sancti deo de suis beneficijs regratiant. ideo subdit: i ¶ Exulta & lau. habi. Sion. i. habitatores cæli. m ¶ Quia magnus &c. id est sanctificans Israel.

¶ In ca. xij. vbi dr̃ in pos. Haurietis aquas de fontib⁹ saluatoris.

ADDITIO. Hoc qd dr̃: Haurietis aq̃s cũ gaudio de fontib⁹ saluatoris, posset exponi magis. p. priè ad literã de aqua baptismi, q est ianua sacramẽtorũ, in qua gratia salutaris cõferẽ, & dona spũs sancti dantur.

REPLICA. In capite, xij. vbi pos. exponit illũ passum: Haurietis aquas de fontib⁹ saluatoris. de gratia

a ¶ Ipse enim saluum faciet ppl̃m suum a pec. c. b ¶ Vos reliquię Israel, conuertis gentibus.

† saluatoris, & dicetis in die illa: † Con

a b

a ¶ Relictis idolis, eum laudando, vos acusando. b ¶ Vt Iesus saluet vos.

fitẽmini domino, & inuocate nomen

c

a ¶ Solius cui cantandum est. b ¶ Prędicate. c ¶ Infidelibus.

eius. Notas facite in põpulis † adinuen

d e

a ¶ Mandatum nouum do vobis vt diligi. inuicem.

tiones eius: mementote, quoniam ex

f

a ¶ Excelsus dominus & humilia respicit. b ¶ Solius cui cantandum est.

celsum est nomem eius. Cantate do

g

a ¶ Mortem morte vicit, carnem in cęlo vexit, & huiusmodi.

mino, quoniam magnificè fecit, annũ

h

a ¶ O apti. b ¶ Magnalia eius. c ¶ In omnem terram exiit sonus eorum. d ¶ vbi misericordia eius. e ¶ Ergo tibi ¶ Alijs.

tiate hoc in uniuersa terra. Exulta &

i k

a ¶ Deum tuum. b ¶ Dei sui. c ¶ Id est primitiua vel ecclesia de gentibus, ecclesia catholica.

lauda † habitatio Sion, quia magnus

l m

a ¶ Olim tamen notus in Iudæa. b ¶ Qui sanctificat Israel.

in medio tui sanctus Israel.

ONus Ba. Cap. XIII.

¶ Hoc est miseria.

n

¶ Corde

bylonis, quod uidit Isaias filius Amos.

o

a ¶ Babylonem superbam. ¶ Tenebras tribulationis vel fumo incendij: multi enim succensi incendio eius.

b ¶ O prędicatores. ¶ Mœsti & Persę.

b c

Super mõtem † caliginosum leuate

p q r

a ¶ Crucis victorię. b ¶ Prędicando de altis ¶ Opera bona faciendo.

signum, & exaltate uocem: leuatẽ ma

s t

a ¶ Hostes Babylonis contra ipsum adimando. ¶ Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. b ¶ Babylonię. ¶ Scripturę sacramenta. c ¶ Persarum & Mœdorum. ¶ Cyrus & Darius.

nũm, & ingredientur portas ducẽs.

v x

a ¶ Vt veniret. ¶ Inspirando. b ¶ Mœdis & Persis obedientibus mihi. ¶ In comparatione Babylonis. c ¶ Ministris.

Ego mandaui † sanctificatis meis,

y

NI. DE LY. Cap. XIII.

ONus Babylonis. Postq̃ ppheta denuntiauit punitionẽ Assyriorũ, qui captiuauerũt decẽ trib⁹, hîc cõsequẽter denũtiat punitionẽ Babyloniorũ, qui captiuauerũt regnũ duarũ tribuũ. Et primò denũtiat Babyloniorũ destructionẽ, secò Iudęorũ cõsolationẽ, ca. sse. Prima in tres ptes. qa priò describit vastatis exercit⁹ cõuocatio. Secò, Babyloniorũ afflictio, ibi: Vlulate. Tertiò, sequẽs desolatio, ibi: Et erit. Circa primũ dr̃: n ¶ Onus Baby. i. miseria eã opprimẽs. o ¶ Qd ui. Isa. id est prœnidit in spũ futurum. p ¶ Super mon. i. contra Babylonẽ timore superbiæ eleuatã. q ¶ Caliginosum, id est errorib⁹ obtenebratam. r ¶ Leuate sig. id est vexillum præcedens exercitum. s ¶ Et exalta. uo. exhortando ad prælium. t ¶ Leuate ma. in signum confidentiæ & victoriæ obtinendæ. ideo subditur: v ¶ Et ingrediantur por. scilicet Babylonis tanq̃ victores. x ¶ Duces. scilicet Persarum & Mœdorum: quia Cyrus rex Persarum & Darius rex Mœdorum cum suis exercitibus Babylonem cepe runt, vt habetur Dañ. v. y ¶ Ego manda. &c. Hebræi dicunt, citatis meis. Dictio enim Hebraica quæ ponitur hîc, æquiuoca est ad citationem & sanctificationem. Hebræi tñ videntur hîc melius dicere, quia exponentes translationem nostram dicũt: Manda. sancti. me. id est ministris meis. Inspirauit eñ dñs voluntatẽ & audaciã Persis & Mœdis pugnãdi cõtra Babylonẽ.

Diuisio

H

✠ Et vocaui

Moraliter

Moraliter. n ¶ Onus Babylonis. Hîc ad literam describitur destructio Babylonis. Per Babylonem quæ confusio interpretatur, ciuitas diaboli quæ est malorum hominum congregatio, significatur. Hæc autem ciuitas dupliciter debellatur. Vno modo per conuersionem malorum ad bonũ: quod fit per prædicationẽ, & orationem bonorum. Alio modo per punitionem obstinatorum. Quantùm ad primum modum dicitur: p ¶ Super mon. cali. id est super populum superbum peccatis obtenebratum, r ¶ Leuate sig. scilicet crucis vos prædicatores in principio vestræ prædicationis vos signando. s ¶ Et exaltate uocem. exhortationis. Isa. lviij. a. Quasi tuba exalta vocem tuam: & annuntia populo meo scelera eorum. t ¶ Leuate manum. bonæ operationis. nã in prædicatione plus mouent facta quã verba. v ¶ Et ingredian. por. du. i. prædicatores qui sunt duces verbi diuini: sicut dicitur Act. xiiij. de Paulo qd erat dux vbi, ingrediant aures audientium ad mouendum corda per efficaciam p̃dicandi. y ¶ Ego mandaui sancti. mei. id est prædicatoribus deuotis inspiraui spiritum prædicandi.

Modus de bellãdi ciuitates diaboli

✠ Vocaui fortes

☞ a ¶ Militiæ. Prædicatoribꝰ instructis armatura apli vt omnes
A interficiãt erigẽtes se contra scientiã dei. b ¶ Dissoluẽtur. quia
Psal.142.a. nullũ opꝰ dei iustitia dignũ reperietur. vñ: Non iustificabit in cõ
Ibidẽ.129.a spectu tuo omnis viuens. Et: Si iniquitates obseruaueris dñe:
dñe &c. c ¶ Cõbustæ. Quasi carbones nimio dolore: vel in re.
Multi enim fuere combusti. Cõ
bustæ ig. Igne quem sibi succẽ
derunt: quia dicere nõ possunt:
Psal.4.b. Signatũ est sup nos lumẽ vultꝰ
2.Cori.3.d. tui dñe. Et: Nos aũt reuelata fa
cie gloriam dñi contemplantes.
d ¶ Obtenebratꝰ est sol. Pñt
hæc ad diẽ iudicij referri, quan
do oĩa luminaria obtenebrari
videbunt comparata spendori
Christi. e ¶ Et uisitabo super
orbis ma. Vindicabo vt corri
† numerat exercitum Osc.4.c. gam, vehementer autem super
impœnitentes. Iratꝰ (inquit) nõ
visitabo super filias vestras cùm
forni. fuerint &c. De his autem
Psal.88.c. qui in Christo sunt crediturj, di
cit: Visitabo in ẏga iniquitates
eorũ: Misericordia autẽ mea nõ
auferet ab eis. f ¶ Et requie
Iaco.4.b. scere. Q. Hoc faciã: vt q supbit,
humiliet. vñ: Deus emꝫ superbis
Pro.16.c. resistit: humilibꝰ autem dat gra
tiam: ante ruinam exaltabit cor.

☞ Pretiosior

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et uocaui fortes meos &c. Dando eis fortitudinẽ.
b ¶ In ira mea. i. ad exequẽdũ punitionem à me dispositam.
c ¶ Exultantes. i. in victoria gloriosa à me concedenda. vel
B qa Cyrus rex Persarũ illam vi
ctoriam attribuit gloriæ diuinę
vt habetur. ꝛ̃. Paralipo. vlti. &. j.
Esdræ. ſ. Hęc dicit Cyrus rex Per
sarum: Omnia regna terrę dedit
mihi dñs, &c. d ¶ Vox mul. id
est maximi exercitus contra Bą
bylonẽ veniẽtis. g ¶ Vox so
nitus. id est Cyri regis Persarũ,
& Darij regis Mœdorũ. Et quia
fortẽ isti aliquos alios reges ad
duxerunt secũ. h ¶ Dominus
exer. &c. Quia militibus & bel
latoribus inspirauit voluntatẽ
& audaciam veniendi cõtra Ba
bylonẽ. i ¶ De terra procul.
† superborũ vel forsium Non abhorrentes laborem iti
neris. Et quia non solũm homi
nes fuerunt executores diuinæ
iustitiæ contra Babylonem, sed etiã angeli. ideo subdit: k ¶ A
summitate cæli &c. id est angeli qui sunt quædam instrumen
ta ad exequendum diuina iudicia. l ¶ Vt disperdat omnem
terram. scilicet Babylonis. Et est locutio hyperbolica, ad deno
tandum magnitudinem ciuitatis Babylonicæ & populi multi
Diuisio tudinem. sicut aliquando dicitur: Parisius est totus mundus.
m ¶ Vlulate. Hîc consequenter describitur Babyloniorum afflictio. Et primò quantũm ad eorum anxietatem. secundò quantũm ad eorum pœnæ acerbitatem, ibi: Ecce dies domini. tertiò quantũm ad aduersariorum ferocitatem, ibi: Ecce ego. Circa primum dicitur: Vlulate. scilicet ô vos Babylonij. Vlulatus qui est clamor confusus: indicium est magni timoris prohibentis formare vocem distinctam. n ¶ Quia prope est dies domini. id est punitionis eius super vos. o ¶ Propter hoc omnes manus dí. à sua ẏrute prę cordis timore, qa timor retrahit spũs & calorem à mẽbris exterioribꝰ, & sic remanẽt frigida & trementia, & p cõsequẽs inualida. q ¶ Et omne cor hominis con. &c. id est conteretur p̃ tristitia. r ¶ Torsiones & dolores tene. &c. id est Babylonij affligent p̃ Angustia

a ¶ Sicut Paulum. ¶ In hoc mihi seruientes. b ¶ Vindictæ. ¶ Offen
sa, vt timerent postea. c ¶ Vnde: Sancti estote: quoniam ego sanctus sum.
& uocaui fortes meos in ira mea, exultantes
a ¶ Non in fortitudine sua. b ¶ Impetum & multitudinem hostium de
scribit. ¶ Audita. ¶ Consona. vnde ad ipsum dicamus omnes. c ¶ Mœ
dorum & Persarum. ¶ Babylonis. ¶ Sanctis.
in gloria mea. Vox multitudinis in montibus
a ¶ Multorum. b ¶ Audita est.
quasi populorum frequentium, uox sonitus
a ¶ Magistrorum. ¶ Darij, Cyri & aliorum cum eis. b ¶ Discipulorum.
c ¶ Omnis potestas a deo.
regum gentium congregatarũ. Dominus exer
¶ Mœdis & Persis. b ¶ A finibus terre ad te cla.
cituũ † præcepit militię belli, uenientibus de ter
a ¶ A summo cęlo egressio eius. ¶ A finibus terrę. b ¶ Venient.
c ¶ Bellatores. ¶ Cyrus & Darius.
ra pro cul. A summitate cęli dominꝰ, & uasa fu
a ¶ Terrena sapientes. b ¶ Ergo o Babylonij. ¶ Pœnitendo.
roris eius, ut disperdat oẽm tẽrã. Vlulate, qa
a ¶ Visionis. ¶ Iudicij, vel mortis cuiusque. b ¶ Metaphoram bel
latoris seruat. c ¶ Vastabitur scilicet Babylon.
propè est diẽs domini, quasi uastitas à domino
a ¶ Confortate manus dissolutas. b ¶ Chaldęorum. c ¶ Pauo
re inimicorum.
ueniet. Propter hoc omnes manus dissoluen
¶ Deficiet.
tur, & omne cor hominis contabescet, & cõte
a ¶ Conscientia peccati. b ¶ Tunc. ¶ Conscientię. ¶ Ventris.
c ¶ Aliorum membrorum. d ¶ Eos scilicet.
retur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi
a ¶ Incomparabiliter. b ¶ Et ¶ Videns eum in eisdem tormentis.
parturientes dolebunt. † Vnusquisque ad
a ¶ Pro nimia miseria.
proximum suum stupebit: facies combustę
a ¶ Quia. b ¶ Captiuitatis, vel iudicij generalis.
uultus eorum. Ecce diẽs domini ueniet cru
a ¶ Patientibus. b ¶ Æstimatione malorum. c ¶ In inferno quis
consolabitur ubi? Non est tempus pœnitendi sed pœnę.
delis, & indignationis plenus, & irę furoris
a ¶ Quę peccatorum pondere grauabatur. ¶ Babylonis. b ¶ Vt de
letis sceleribus sola iustitia regnet in terra.
que ad ponendam terram in solitudinem, &
a ¶ Contritione expellendos. b ¶ Alias ea.
peccatores eius conterendos de terra: quoniã
a ¶ Principes ¶ Babylonis. b ¶ Afflictis videntur omnia tenebrosa.
stellę cęli & splendor earum nõn expendent
a ¶ Super Babylonem. b ¶ Aduenientibus Mœdis & Persis.
c ¶ Eis etiam. d ¶ Balthasar rex in corde suo.
lumen suum. Obtenebratus est sol in
a ¶ Regina.
ortu suo, & luna non splendebit in lumine
a ¶ Babyloniæ pro nimia multitudine populi.
suo. Et uisitabo super orbis mala, & contra
a ¶ Visitabo.
impios iniquitatem eorum. Et requiescere
faciam superbiam † infidelium, & arrogan

gustia: sicut illi qui patiuntur talia. s ¶ Vnusquisq; ad px. C
suũ. Non potens eum iuuare nec ab eo iuuari. t ¶ Facies
combustæ uultus eorũ. Quia Persæ & Mœdi incenderũt Ba
bylonem: & multi fuerunt ibi cõbusti. v ¶ Ecce dies. Hîc cõ
sequẽter describit afflicti Babyloniorum ex pœnæ acerbitate cũ
dicitur: Ecce dies domini. i. punitionis eius. x ¶ Veniet
crudelis. Ipsis Babylonijs præ
acerbitate punitionis. ad quod
desiignandum subditur: y ¶ In
dignationis plenus &c. Ad
hoc enim ponuntur tot verba
quasi idem significantia, vt de
signent maiorem exaggerationẽ
pœnæ. z ¶ Ad ponendam
terram. ſ. Babylonis. a ¶ In so
litu. occisis incolis. b ¶ Quo
niam stellæ cæli. id est princi
pes magni. c ¶ Et splendor ea
rum. Id est sapientia eorum.
d ¶ Non expandent lumen
suum. Quia fugiet ab eis mens
& consilium contra imminens
periculum. e ¶ Obtenebratus
est sol in ortu su. id est Baltha
sar rex qui occisus fuit, Dañ. v.
Et tamen adhuc erat prope prin
cipium regni sui. f ¶ Et luna
nõ splẽdebit in lumine suo.
id est regina non procedet vte
rius in apparatu regio. g ¶ Et
uisitabo. Hoc dicit in persona
domini. h ¶ Super orbis ma
la. id est Babylõis. Et ꝓpter hoc
aliqui dicunt hîc, vrbis & malè:
quia in Hebrẽo est orbis. Et dicit
de Babylone hyperbolicè, sicut
dicit: Parisius totus mundus, qa
Babylon erat valde magna. Vñ Philoso.
dicit Philosophus in libro politi D
corũ, qꝺ erat magis regio clausa
muris quã ciuitas, eò qꝺ excede
bat notabiliꝫ magnitudinẽ ciui
tatis. Dicit emꝫ Hie. q muri erãt
in quadro ędificati, & quodlibet
latus habebat. xvj. miliaria, q̃ fa
ciũt octo leucas. i ¶ Et requie
scere faciã superbiã infi. Quia Naũ.2.c.
Babylonij erant idololatræ, vt
patet in Dañ. k ¶ Et arrogan.
Iactabãt enim se de fortitudine.

☞ Pretiosior

✠ a ¶ Vocaui fortes meos. Moraliter
id est p̃dicatores, q ad sustinẽdũ
aduersa debẽt esse fortes. b ¶ In
ira mea. contra vitia. c ¶ Exul
tantes &c. Quia veri prædica
tores non quęrunt gloriam pro
priam. Et quoniam in principio
prædicationis debet fieri oratio communis, subditur: d ¶ Vox
multitudinis. scilicet orantis. e ¶ In montibus. Nam ora. Oratio
tio est ascensus mentis in deum. f ¶ Frequentium populo
rum. Nam minores & maiores in prædicatione debent ora
re. h ¶ Dominus exercituum præcepit militiæ belli. Hîc Exec.32.b.
ponitur secundus modus debellandi ciuitatem diaboli scilicet
per punitionem obstinatorum, quòd erit maximè in iudicio fi
nali: in quo executores erunt angeli, & ideo sequitur: Domi
nus exercituum præcepit militiæ belli uenientibus de
terra &c. id est angelis sanctis vt retrudant damnatos in infer
ni pœnis. Et quia nullus poterit resistere, ideo subditur:
p ¶ Omnes manus dissoluentur. Quia nec alium iuuare,
nec ab eo iuuari poterit. ideò subdit: s ¶ Vnusquisq; ad pro
ximum suum stupe. &c. Quoniã stellæ cæli & splendor
earũ non expandẽt lumẽ suũ. i. angeli sancti non agent am
plius vt reducant peccatores ad gratiæ statum. e ¶ Obtene
bratus est sol. id est Christus nõ in se sed peccatoribꝰ: q nõ vide
bũt eũ amplius. f ¶ Et luna nõ splendebit in lu. suo. id est
virgo Maria pctõribꝰ nõ cõdescẽdet: qa suo filio conformis erit.

a ¶Pretiosior &c. Oia rara pretiosa, E id est vir Babylonis rarius inuenietur auro. Simist dicitur sermo dñi ptiosus i. rarò inueniebatur. In die quoq; iudicij visitabit dominꝰ mala orbis, & quiescere faciet arrogantiã dæmonũ, & pauci inuenientur electi propter persecutionẽ Antichristi. b ¶Cælum turba. &c. Non qđ aiata sint, sed ppter idignationẽ dñi, qui respicit terrã, & facit eã tremere. Forsitan imminẽte captiuitate, cælũ tonãdo, & terra concutiendo mota est. Potest & de die iudicij legi. c ¶Damula. Damula, diabolus est vel praua doctrina, cuius magistri in damula significantur, q̃ Græce dicitur Δαμάλ. d ¶Ecce ego suscitabo &c. Legimus in Genesi. x. a. qđ & Madai filius Noe autor Mœdorũ fuit: q̃ interpretat̃ mensura, siue à potente vel forti. Igitur cõtra Babylonios qui mente confusi sunt, suscitantur à potẽte, & forti deo fortitudines ad puniendum, q̃ reddant vnicuiq; sc̃m opera sua. In qua enim mensura mensi sunt, remetietur eis. e ¶Et erit Babylon illa ci. &c. Non postea reædificata est, sed dicitur in medio eius esse lacus serpentibus plenus, & arbusta in quibus odibiles bestiæ & aues, & venatio regia. & inhabitabilis est propter portenta. Duæ ciuitates apud Mœdos dicũtur factæ ex ea, Ctheſiphontes & Seleucia scilicet. Moraliter. Notandum, qđ per sermonẽ dñi vrbe confusionis euersa, vt Sodomæ & Gomorrhæ cõparet: nõ habitabitur à sanctis ibi, sed bestiæ requiescent. Quicqd em̃ hæretici loquuntur in synagogis sataną, non est doctrina dñi, sed vlulatus dæmonũ & pilosorum, quos imitatur Esau. Syrenes quiescent in delubris voluptatis, quæ dulci & mortifero carmine animas trahunt in profundum. ẽ lupis & canibus deuorandas. f ¶Bestiæ &c. Per has omnes bestias lucis refugas, dæmonum vel angelorum fortitudines intelligimus, quibus ad puniendum traduntur. g ¶Struthiones. De quibus in Iob satis tractatum est, q̃ de terra altius nõ eleuant̃, cùm pennas habere videantur. h ¶Pilosi. Syluestres homines hispidi, qui & incubones vel Satyri vel genera dæmonũ.

☞ Vlulæ

Nicolaus de Lyra.

a ¶Pretiosior erit vir auro. id est rarior, eo mõ loquendi quo dicitur: Omne rarum ptiosum, quia valde pauci de Babylonijs remanserunt viui. b ¶Et hõ mundo ob. i. auro puro & runlãte. Et dicit obrizum, ab ob, & radio radias. c ¶Super hoc cælum. Locutio est hyperbolica, ad designandum magnitudinem iræ dei contra Babylonem. d ¶Et erit quasi damula fu. scilicet exercitus qui venerat aliũde ad auxiliũ Balthasar. e ¶Et quasi ouis. fugiens lupum. f ¶Et non erit qui congre. ad reducendum eos in Babylonis auxiliũ. ideo subdit: g ¶Vnusquisq; ad populum suum conuertetur &c. quia timore perterriti fugerũt ad loca sua vnde venerãt. h ¶Omnis qui inuentus fue. remanens cum Babylonijs. i ¶Occidetur. à Persis & Mœdis. k ¶Et omnis qui superuenerit. vt Babylonios adiuuet. l ¶Cadet in gladio. aduersariorum. m ¶Infantes eorum. s. Babyloniorũ. n ¶Allidẽtur. contra parietes. o ¶In oculis eorum qđ videre est grauissimũ. G p ¶Diripiẽtur domus eo. id est opes & vtensilia domorum. q ¶Ecce ego. † Pretiosi Hîc describit̃ afflictio Babyloniorum ex orẽ faciam persequentium ferocitate, cũ dicit: Ecce virum ego suscitabo. super eos. id est Babylonios. r ¶Mœdos qui. ita qđ præ desiderio occidendi, retardabuntur prædari. ideo subditur: s ¶Sed sagittis paruulos &c. & tamen talibus personis ad se defendendum inualidis solet parci in bellis. & per hoc arguitur maior crudelitas cõtra viros defendere se potentes. t ¶Et erit. Hîc post occisionem Babyloniorũ describitur ciuitatis destructio totalis absq; spe reædificationis, cùm dicitur: Et † attonita erit Ba. &c. quia de ea gloriabantur Babyloniꝰ ppter murorũ fortitudinẽ & populi multitudinem. v ¶In regnis incli. i. nominata ppter nobilitatem suã in omnibꝰ regnis. x ¶In superbia Chal. quia de ipsa se iactabant. y ¶Subuersa. id est destructa, & deiecta à statu suo. z ¶Sicut subuer. &c. id est irreparabiliter. ideo subditur: a ¶Non habitabitur. ab hominibus. b ¶Et non fun. ad sui reædificationem. c ¶Nec ponet ibi &c. Arabes tunc tẽporis habitabant in tabernaculis, frequenter mutãtes loca pro pastu aialiũ. p hoc ergo qđ dicit: Nec ponet &c. designatur destructio Babylonis totaliter, quia sicut erit in epta habitatiõi hoĩm, ita & pascuis domesticorũ aialiũ. ideo subdit: d ¶Sed requescent ibi be. s. feroces & venenosæ. H & etiã monstruosæ. ideo subdit: e ¶Et replebuntur &c. aues sunt magnæ soli tudinem amantes. f ¶Et pilosi saltabunt. id est vulpes & lupi, vt dicunt aliq. Alĩ ỹò dicũt qđ pilosi hîc accipiunt̃ pro quibusdã aialibus monstruosis, q̃ in pte habent effigiem hoĩs, & in pte bestiæ. Alĩ ỹò dicũt, qđ pilosi hîc accipiunt̃ pro hominibus syluestribꝰ, quibus multitudo & magnitudo pilorum est pro indumẽtis. Alĩ ỹo dicunt, qđ pilosi hîc accipiunt̃ p dæmonibus incubis. Sed istud nõ est verisimile, cũ locus ille sit inhabitabilis naturę humanę vt ꝑdictũ est. dæmones autẽ nõ habitant inter bestias, quæ peccare non possunt, sed inter homines eos ad ꝯpcm̃ ptrahere

✱ a ¶Pretiosior erit &c. quia pauci e- Moraliter runt virtuosi & saluati respectu multitudinis damnatorum, Matth. vij. b. Lata est via, & spatiosa porta, q̃ ducit ad mortem, & multi intrãt per eam, &c. c ¶Super hoc cælum tur. &c. Matth. xxiiij. a. Erũt terræmotus p loca, & virtutes cælorũ mouebunt̃. d ¶Et erit quasi da. fu. scilicet si posset. g ¶Vnusquisq; ad po. &c. ga similes in culpa, similiter punien- † in seculũ tur. h ¶Ois qui inuẽ. fue. s. in peccato mortali. i ¶Occidetur. morte gehennæ. m ¶Infantes eorum alli. in oculeo. id est imitatores paternorũ scelerum cum eis cruciabũtur: quod erit ad aggrauationem pœnæ ipsorum: propter quod diues epulo petebat, vt fratres sui non venirent cum eo ad locum tormentorum, Lucę. xvj. g. q ¶Ecce ego suscit. i. dæmones qui non curãt de bonis temporalibus, sed tãtùm de animabus. t ¶Et erit Baby. illa gl. Cuius gloria est quasi momẽtanea in hoc mũdo, erit subuersa in inferno. a ¶Non habitabitur usq; in finem. Id est à pœnis nõ liberabit̃, sed erit cum dæmonibus. ideo sequitur: ¶Et replebũtur domꝰ eorũ draconibus &c.

a ¶Vlulæ. Magnitudinis coruinę,sed maculis respersę,q̃ rostro in palude sito horrendum stridunt. b ¶Syrenes. Sũt serpẽtes cristati & alati,velut alij pisces marini in specie muliebri, vel portẽta diaboli, quę dulci cãtilena decipiũt homines huius Allegoricè seculi naufragium non clausis auribus transeuntes.

GLOS.ORDI.

Cap. XIIII.

Prope est ut ue.tẽ. Alle. rps incarnationis: Sic em̃ misert dñs Iacob. i. noui ppli.de Israel elegit apłos & alios quos requiescere fecit sup humũ suã.i.ecclesiã. d ¶Iacob. Nota pprietatem ỹ borũ.Iacob q adhuc in lucta est,miseretur. Israel qui post victoriã nomẽ accepit,elegit. e ¶Seruos.legi obedietes de vtroq; sexu:vel intantũ exaltari sunt, vt post captiuitatẽ,de gentibus seruos & ancillas haberẽt,sc̃m Hebræos. f ¶Quõ cessa.exa.Admirando quõ vastator terrarũ & tributis cũcta opprimẽs sit cõtrit̃,& ad nihilũ redactus. Et possunt hæc in pſona electorũ in die iudicij de diabolo legi,vel de Nabuchodonosor,vt fabulant̃ Hebræi. Quõ. A domo dei iudiciũ incipit. vñ: A sanctis meis incipite. Pro diuersitate enim peccati disponit ordo iudicij,vt q mi n̄ deliquerũt,añ purgent̃: nouissima aũt inimica destruet̃ mors. g ¶Exa.

Nicolaus de Lyra. ✠ Qui exigit ✠ peccatũ ptrahere nitẽtes. a ¶Et respon.Aues sunt magnitudinis coruinę,sed maculis respersæ, quę fixo in palude rostro stridẽt horrendę. iõ dicunt̃ vlulæ,ab vlulatu dictæ. b ¶Et syre. Dicit Hiero.q̃d sunt serpẽtes alati & cristati. Alij verò dicunt, q̃d sunt pisces marini, in forma muliebri in pte supiori apparẽtes.Sed qcqd sit de talib̃ piscib̃,tñ nõ accipiũt hîc syrenes ꝓ eis, qa si sint tales pisces,habitãt ī mari,& nõ ī ciuitatib̃ destructis. c ¶In de.uo.i.in tẽplis idolorũ ī q̃bus Gentiles exercebãt voluptatẽ carnis,vt in templo Priapi & Veneris.

¶In ca.xiij.vbi dr̃ in postil. Et pilosi saltabũt ibi.i.vulpes & lupi.

ADDITIO. In Heb. ponit q̃dam dictio q̃ sonat שעירים seirim,quod est plurale huius nominis שעיר Seir,& habet multiplicẽ significationẽ.Vno modo significat pilosum. vñ Genũ.xxvij.de Esau q erat vir pilosus,in Heb.dicit Seir.Alio modo significat idẽ q̃d hircus caprarũ.vñ Leui.xvj.b.vbi dicit: Et â multitudine filiorũ Israel accipiet duos hircos: vbi in Hebræo hr̃ Seirim.Alio mõ significat dæmonẽ.Leui.xvij.b.vbi dr̃: Nõ immolabũt vltrà victimas dęmonib̃,in Heb.dr̃ Seirim.In hoc verò loco dr̃:Seirim saltabũt ibi,qa sc̃m trãslationẽ LXX,interpretũ intelligunt̃ tertio mõ.s.dęmõnes idẽ sc̃m trãslationẽ Chaldaicã,idẽ etiã sc̃m oẽs expositores Hebręorũ. Nec obstat q̃d obijcit postillator dicẽs,q̃d cũ ille loc̃ sit inhabitabilis naturæ hũanæ,dæmones nõ habitarẽt ibi,&c. Nam licet ciuitas Babyloniæ fuerit penit̃ destructa,put hr̃ in hoc ca.terra tñ Sennaar vbi sita erat Babylon,nõ legit̃ hîc destruẽda,imò fuit habitata â multis hoib̃,specialiter à Iudęis,q remãserũt ibi post captiuitatẽ Babylonicã,& etiã q ibi redierũt post passionẽ Christi,& ibidẽ fabricauerũt illud op̃ catholicę fidei inimicũ.s. Thalmud Babylonicũ,put plenius dño cõcedẽte declarabitur,Zacha.v. vbi de hoc ad literã agit̃.Et qa illud op̃ fuit maximè diabolicũ, ideo cõgruè dicit ꝓpheta,q̃d in illa regione Babylonis dæmones saltabũt.s.,pcurãtes fieri illud pnitiosum opus.

REPLICA In ca.xiij.pilosus exponit Burg,saltãtes in terra Sennaar pro dæmonib̃ habitãtib̃ ibi:vbi vt dicit,fabricatũ est opus diabolicũ Thalmud Babylonicum,transeat illud contra Iudæos.

Cap. XIIII. C

Prope est.Hîc cõsequẽter ꝓpheta denũtiat Iudęorũ Diuisio consolationẽ. Circa q̃d primò nũtiatur eorum liberatio de captiuitate Babylonica. sc̃d̃ò contra hostes insultatio,ibi:Et erit.tertiò,insultatiõis confirmatio ibi:Non vocabit̃. Circa primũ dicit:

d ¶Prope est ue.i.liberationis Iudęorũ de Babylone,q̃ facta est ī principio regni Cyri,vt patet Esdrę.j.Sed qa hoc fuit Cyro inspiratũ â deo, vt ibidẽ dr̃: Suscitauit dñs spm̃ Cyri regis Persa,&c.ideo subdit:e ¶Miserebitur. i.ppli regni Iudæ descẽdẽtis â Iacob. f ¶Et eliget adhuc. paucos de regno Isr̃cũ Zorobabel reducẽdo.Capta em̃ Samaria, & translato inde ppło p Salmanasar, aliqui euadẽtes manũ ei⁹ intrauerũt regnũ Iudę ibidẽ habitãtes vsq; ad captiuitatẽ Babylonis: & sic cũ illis de regno Iudæ fuerũt captiuati, & cũ redeuntib⁹ de captiuitate redierunt. g ¶Et requieos. tpe Zorobabel,Esdrę,Nehemię & Machabæorũ. h ¶Adiungetur ad.qa aliq de Gentilib⁹ cõuertebant ad Iudaismũ p vnĩ⁹ dei cultũ,& isti dicebant̃ aduenæ. i ¶Et tene. i.dabũt eis in via securitatẽ. k ¶Et addu.qa Cyrus dedit eis cõductũ. l ¶Et pos. eos.i.in Iudęa,quę erat diuino cultui † tollent depurata. m ¶In seruos. Hoc dicit̃ q̃tũ ad pauperes Gẽriles: q iũcti sunt eis ad seruiẽdũ. n ¶Et erũt ca. Hoc fuit implerũ tpe Machabęorũ,qui re- D gnũ Iudęæ recuperauerunt â Grecis, multis eorũ occisis & captis,& aliq⁹ eorũ in seruitutẽ redactis ,vt patet.1. Mach.&.ij. o ¶Et erit.Hîc cõsequẽter ponitur insultatio cõtra hostes. & primò insultatio viuorũ.& sc̃d̃ò mortuorũ,ibi:Infern⁹.Circa primũ dicit:

Et erit in die illa.i.tpe reductionis capriuitatis Babylonicę. q ¶Cũ re. s. Diuisio inueris qñ ductus fuisti in Babylonẽ. r ¶Et à cõ.qa captiui ducunt̃ ipellẽdo & cõcutiẽdo. s ¶Et à ser.ſin Babylõe. t ¶Su.pa.istã.q̃ sequit cõtra regẽ Babylõis.Et dicit regẽ,idefinitè, qa aliq̃ de his q̃ sequũt ỹ ificãt de vno rege,& aliq̃ de altero. v ¶Quõ cessexactor⁹. qa rex Babylonis p violentiã bona aliorũ rapiebat. x ¶Quieti. q̃d⁹ imposuerat sup alias gẽtes & ✠ regna.& hoc

Moraliter. d ¶Prope est &c. Sicut dies iudicij erit tristabilis Moraliter reprobis,sic erit consolabilis electis, propter quod saluator loquens de signis præcedentibus,dicit apostolis,Lu.xxj.c. His autem fieri incipiẽtib⁹ respicite & leuate capita vestra,i.exhilarate corda,vt exponit beat⁹ Greg.& hoc describit̃ in hoc ca. Moralr intellecto,iõ subdit:e ¶Miserebitur enim do.Iacob. id est cuiuslibet qui studet supplantare vitia:quia Iacob supplantator interpretatur. g ¶Et requiescere.id est in terra viuentiũ,quæ debẽt supplantatoribus vitiorũ. h ¶Adiungetur. nã ex gẽtibus & Iudęis facta est vna ecclesia militãs,& etiam triumphans. k ¶Et adducet eos in locũ suum. Multi nãq; Iudęi cõuersi sunt ad fidẽ p doctores ecclesię ex gẽnibus oriũdos. o ¶Et erit. Hîc ponit insultatio cõtra diabolũ & ei⁹ exercitũ.& prĩò ab electis cũ dicit: p ¶In die. ſin beatitudine superna. t ¶Sumes pa.istã cõtra regẽ Ba.i.cõtra principẽ dęmonum. v ¶Quõ cess.exac.Per pœnas corporales q̃ hîc exprimunt̃,q̃ nõ habẽt locũ in dæmonib⁹,signant̃ pœnæ spũales maiores,q̃ sunt ī dęmõib⁹ corpa nõ habẽtib⁹,affligunt̃ tñ ab igne corporali.Et qñ sancti ī punitiõe malorũ ex diuĩa iustitia lętant̃, sicut dr̃ Psal.lvij.b. Lętabit̃ iust⁹ cũ viderit vindictã:& hæc lætitia designat̃ cũ dicit: Sumes. Cõsequẽter ponit̃ insultatio dãnatorũ cõtra principẽ in fern̄ & ei⁹ exercitũ de augmẽtatiõe pœnę dęmonũ,eò q̃ induxerit dãnatos ad pctm̃,sicut ãgelorũ glia crescit de saluatis p mysteriũ eorũ:& hęc insultatio dãnatorũ designat̃ cũ dr̃:Infern⁹ sub.&c.

a ¶Adinuicem. b ¶Vox lamentabilis.

z & respõdẽbũt ibi ululę in ędibus eius. *

a ¶Quę auditores ducunt ad mortem. b ¶In quibus luxuriabantur. ¶Vbi deum maxime offenderunt.

b & †syrẽnes in delubris uoluptatis. b c

Cap. XIIII.

c Rope est ut ueniat tẽ d

a ¶Deo cui omnia prędentia sunt. b ¶Quasi hoc cito.

a ¶Captiuitatis, vel ruina hęreticorũ.

pus eius, & dies eius non elongabuntur.

a ¶Deserta Babylonis. ¶Primo anno Cyri, qui Iudęos captiuos solait de captiuitate Babylonis. b ¶Eorum qui supplantant vitia.

d Miserẽbitur enim dominus Iacob, e

a ¶Apostolos videntes deum mente. ¶Hos qui redierant cum Zorobabel & aliis ducibus.

& eliget adhuc dẽ Israël, & requiescere f

a ¶Ecclesiam. ¶Terram viuentium.

re eos † faciet super humũ suam. Ad g h

a ¶Gentilis. b ¶Qui redierunt. ¶Electos.

c ¶Fide.

iungetur âduena ad eos, & adhærẽ i

a ¶Affectu, non captiuitate. b ¶Reuertentes. c ¶Gentiles.

bit domui Iacob. Et † tẽnebunt eos pò k l

a ¶Aduenæ. b ¶Ecclesiam Ierusalem.

puli, & adducent eos in locum suum. k

a ¶Prodest malis seruire bonis. vnde Esau dicitur. Fratri tuo seruies.

Et possidebit eos domus Israël super l

terram domini in seruos & ancil m

a ¶Vinculis fidei, vel in tempore Asueri, vel Holofernis.

las: & erunt capientes eos qui se ce n

a ¶Sophismatibus. b ¶Pœnitentiæ seruituti. c ¶Qui omnia lucri causa faciunt

perãt, & subiicient exactores suos. Et o

¶O Israel & Iacob. ¶Ecclesia.

erit in die illa cũ requiem dederit tibi p q

a ¶Quo contra hęreticos vel quoslibet alios compugnasti. b ¶A violentia qua tractus es in captiuitatem.

deus à labore tuo, & à cõcussione r

a ¶Fatũ dogmatis ¶Chaldęorum.

tua, & à seruitute dura qua antè seruis s

a ¶Hoc erit. b ¶Non simpliciter historiam. ¶Sermonem hęreticorum. c ¶Erroris vel confusionis.

sti, sumes parabolam istam contra rẽ t

r gem Babylonis, & dices: Quomo, v

a ¶Pœnarum, diabolus, vel retributorũ: vel Nabucho donosor. b ¶Pecunię vel peccati.

s do cessauit exactor, quieuit tribũ? x

☞ Qui exigit vsq; ad nouissimum quadrantem à debitoribus suis,
E qui dicunt illud: Dimitte nobis debita. Huic tradentur debito-
Mat.5.d. res, huic tradidit Paulus Corinthum fornicantem. a ¶ Bacu-
Ibidē.6.b. lum. Vocat Nabuchodonosor vel diabolum, quia sicut per il-
1.Cor.5.b. lum flagellantur à deo impij, sic per hunc in pœnis inferni vel
quotidie in peccatis suggerendo, insidiā-
do. b ¶ Abietes quoque. Principes
diuersarum gentium ab illo afflicti. Vel
filij quorum patres interfecit. c ¶ Ex q.
dormisti. Quia victo forti & direptis
Matt.25.d. vasis eius satellites corruerūt. vnde: Ite
in ignem æternum, qui paratꝰ est diabo
lo & angelis eiꝰ. Nota, mors mortis dor
mitio dicitur. d ¶ Qui succidat. vnde
Psal.79'.b psal. Operuit montes vmbra eius, & ar
busta eus cedros dei. Has aliquando pec
† sine inter cantes tradit dñs supplicio conterendas.
missione Vnde dicitur: Cōteret dominus cedros
Psal.28.a. Libani. e ¶ Infernus. Habitatores vel
Luc.16.f. principes eius inferni subter te. Sub ter-
Zacha.9.c. ra enim est infernus, in quo visus est di-
ues ille à Lazaro. vnde domin⁹ vinctos
suos eruit, vinctum diabolum dimisit.
f ¶ Omnes principes. Etsi hæc facta
non sunt, tamen fieri potuerunt. Solatiū
est malorū, inimicos habere socios pœ-
narū. g ¶ Vulnera. es. Qui immortalis
& deꝰ videbaris. Nos pro imbecillitate
sensuū putabamus nō posse resistere po
tentiæ dei, & te solū in altitudine tua p-
† subtus manere. h ¶ Sub ter. Putredo tinea &
operimētū vermium, pœnę æternæ sūt,
quas propria gignit conscientia. Vel sup
pliciorū materia, quæ ex proprijs pecca-
† mortuos tis nascitur. Sicut enim quandiu humor
F est in cadauere, vermes nascuntur ex pu
tredine, sic ex ipsa materia peccatorū gi-
Matt.4.g. gnunt supplicia. Reqes diaboli, lectulus
tentationis, q dicebat Christo: Hæc oīa
tibi dabo, si cadens adoraueris me.
☞ Qui mane

Nicolaus de Lyra.

✠ regna, & hoc fuit potissimè tempore
Nabuchodonosor, q fuit potētissimꝰ in
ter reges Babylonis. a ¶ Contriuit d.
† Deiecta baculū. id est virtutē. b ¶ Impiorum.
i. Babyloniorū. Et hoc fuit ipletū i Bal-
† etiam so thasar, quē dominus per Cyrum & Da-
nit⁹ nabio- rium expugnauit & occidit, Danie. v.
rū tuorū. c ¶ Virgā dominantium. i. sceptrum
Babyloniorū, q dominabant multis gē-
tib⁹. d ¶ Cædentem populos. i. sup-
bē. e ¶ Plaga insanabili. quia non po
terant eis resistere. f ¶ Subijcientem
in furore gen. quia victorijs sibi à deo
concessis abutebantur in crudelitate ni-
mia. g ¶ Cōquieuit & siluit omnis
ter. i. habitatores omnis terrę habitauerunt in pace regno Baby
lonis deiecto. h ¶ Gauisa est. in corde. Et exultauit. in signo
exteriori. Exultatio enim dicitur quasi extra saltatio. i ¶ Abie
tes quoque. i. principes magni terræ. k ¶ Lætatæ sunt sup t.
id est ex tua deiectione, dicentes: l ¶ Ex quo dor. somno mor
tis. m ¶ Non ascendit qui suc. nos. id est impugnet: prosequ
tur enim parabolam de arboribus magnis principes significan-
tibus, vt dictum est. n ¶ Infernus. Hic consequenter ponitur
insultatio mortuorum. Et primò contra animam. secundò quā
tùm ad corporis sepulturam, ibi: Omnes reges, aliàs principes.
Quęstio Prima in duas, quia primò ponitur insultatio contra regem Ba-
bylonis. secundò occasione huius fit transitus ad casum dæmo-
Nabucho- nis, ibi: Quomodo corruisti, aliàs cecidisti. Circa primū sciendū,
donosor qđ Heb. & alij expositores catholici, exponunt locū istū de aīa
pœnituit Nabuchodonosor descēdēte ad pœnas dānatorū. Sed saluo me
liori iudicio, istud nō videt mihi cōuenienter dictū: qa Daniel
iij. Nabuchodonosor reuersus de amētia videtur extunc vixisse
in confessione laudis diuinę. vnde ibidem dicitur: Igitur post
finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum le
taui, & sensus meus redditus est mihi, & altissimo benedixi,
&cæt.

a ¶Sic scilicet. b ¶Diabolum vel Nabuchodonosor.

[a] tum: [b] Contriuit dominus bacu- [a]
a ¶Qui nolunt sustinere iugum leue.
lum impiorum, uirgam domi- [b c]
nantium, cędentem populos in [d]
a ¶Sua vel domini b ¶Morte æterna.
c ¶Quia vult occidere, non emendare.
indignatione plaga † insanabili, [e]
subijciente in furore gentes, per- [f]
a ¶Hoc contrito. ¶A labore.
sequentem † crudeliter. Conquie [g]
a ¶A fletu. b ¶Quę seditione plena erat. c ¶In
damnatione eius.
uit & siluit omnis terra, gauisa [h]
a ¶Lætabitur iustus cum viderit vin. &c.
b ¶In domini virtute sublimes.
[b] est & exultabit: [b] abietes quoq; le- [i k]
a ¶Odiabole vel Nabuchodonosor.
tatæ sunt super te, & cedri Liba-
a ¶Dicentes. b ¶Somno mortis.
[c] ni. Ex quo dormisti, non ascen- [l m]
a ¶Occidat. b ¶Pœnalis locus vel diabolus,
qui præpositus est inferis.
[c] dit qui succidat nos. Infernus [n]
a ¶In amaritudinem versus. ¶Conturbari potuit.
† subter te conturbatus est, in oc- [o p]
a ¶Nabuchodonosor. ¶Terrenos principes
ge. enim terra.
cursum aduentus tui, suscitabit [q]
[f] tibi † gigantes. Omnes princi- [r]
a ¶Animæ eorum quos interfecerat. b ¶In ad-
uentu principis, vt eius pœnam mirentur cuius
honorabant potentiā. ¶Confusi in pœnis eī.
pes terræ surrexerunt de solijs [s]
¶Etiam. ¶Surrexerunt.
suis: omnes principes nationū. [t]
Vniuersi respondebunt, & di- [u]
¶O Nabuchodonosor: ¶Morte æterna. ¶Væ vi.
[g] cent tibi: Et tu uulneratus es si- [v]
a ¶Vt quos in terra secreuit dignitas, apud infe-
ros socios pœna. b ¶Quos occidisti. ¶In pœnis.
cut & nos, nostri similis effectus [x]
¶Quia.
es. † Detracta est ad inferos super [y]
a ¶Quia subiectis gentibus lętabaris. ¶Morte.
b ¶Mortuum peccatis. c ¶Omnis pœna dia-
boli requies per contrarium erit.
[h] bia tua: † cōcidit cadauer tuū. Sub [z]
a ¶Qui super regum pectora recumbebas. b ¶Cum
prius pallia auro gemmisq; distincta. ¶Per tineam:
& vermes inferni tormenta designat.
ter te sternet tinea, & operimentū
tuū erūt uermes. Quomō cecidisti [z]

& cæt. & postea subditur in fine capitis. Nunc igitur ego Nabu- G
chodonosor laudo & glorifico & magnifico regem cæli: quia o-
pera eius vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradientes in super-
bia potest humiliare. & sic videtur vitam suam in bono termi-
nasse, quia vlterius non fit mentio de recidiuo ad malum. Vn-
de & in decretis, xxiij. q. iii. capi. Nabucho
donosor, dicitur, quòd fecit pœnitentiam
fructuosam. Et ideo dicendum est, quòd
hoc refertur ad Balthasar nepotem suum,
qui in cōtemptum dei fecit apportari va-
sa consecrata diuino cultui, & bibit in eis
& principes eius, vxores & concubinæ. p-
pter quod interfectus fuit eadem nocte,
Dan. quinto. & secundum hoc dicitur: In-
fernus. id est diabolus qui præest infer-
no. o ¶ Subter te. quia infernus dici- † indeclina
tur esse in terræ profundo. p ¶ Contur bili
batus est, in occursum aduentus tui.
id est commotus & intentus, eo modo lo-
quendi quo communiter dicitur: quan-
do aliquis magnus & pessimꝰ homo mo
ritur, qđ dæmones sunt multū occupati
circa receptionem & deductionem animę
eius: prophetæ enim aliquando vtebantur modis istis communibus loquendi.
q ¶ Suscitabit tibi gigantes. id est ani
mas gigantum in inferno existentes, qui
fuerunt mali homines, Gene. vj. ad insul-
tandū tibi. r ¶ Omnes principes ter.
scilicet defuncti. s ¶ Surrexerunt de so-
lijs suis. id est de locis in inferno sibi de
putatis: & eodem modo exponitur quod
subditur: Omnes principes nationum.
t ¶ Et dicent tibi. insultando. v ¶ Et
tu uulneratus. id est deiectus in infernū H
ab honore tuo mundano. x ¶ Concidit
cadauer tuum. per mortem corporis.
y ¶ Subter te sternetur tinea. quia ca-
dauer hominis mortui vermificat circūcir
ca. Aliqui tamen referunt hoc ad vermem
conscientiæ, qui continuè remanet in dā-
natis. Si autem aliquis vellet exponere prę
dicta ad literam de anima Nabuchodono
sor, dicendum esset, quòd ista prophetia
Isaiæ non fuit prædestinationis quę semp
impletur, sed cōminationis, quæ aliquan-
do non impletur, sicut Ionæ. iij. b. dicitur:
Adhuc. xl. dies & Niniue subuertetur: q̄ tū
non fuit subuersa. Talis enim prophetia
non denuntiatur prout est in diuina p̄sen
tia, q̄ est immutabilis, sed secundū merita
vl demerita hoīm, q̄ mutabilia sunt. Secū
dū enim demerita Niniuitarū Niniue erat
subuertenda, sed quia egerunt pœniten-
tiam ad prædicationem Ionę, non fuit im
pleta comminatio subuersionis dictæ. Sic
in proposito: Nabuchodonosor enim an
tequam propter peccata sua percuteretur
amentia, meruerat pœnam gehennæ, & quòd sibi fieret talis in
sultatio à damnatis. Veruntamen quia post amentiam reco-
gnouit dei potentiam, & egit pœnitentiam fructuosam, vt di-
ctum est suprà, ideo pœna per Isaiam comminata nō fuit imple
ta. Et licet sic posset dici, videtur tamen mihi, quòd prima expo
sitio melior est, & magis consonat textui. z ¶ Quomodo
cecidisti de cæ. Hic consequenter occasione regis Babylonis
agitur de casu dæmonis secundum regulam exponendi sacram
scripturam, quæ dicitur de diabolo & eius corpore, quam inter
alias ponit Augu. iij. de doctrina Christiana. & Isid. de summo
bono. xx. cap. Et illas ego posui in principio Gene. pro exposi-
tione totius sacræ scripturæ. Ista autem regula, qua hic vten-
dum est, intelligitur per hoc quod diabolus est caput omnium
iniquorum, secūdum quod dicit Greg. homil. x. Et ideo propter
connexionē capitis ad membra & ecōuerso, scriptura sacra aliquā
do sub vno contextu de vno trāsit ad aliud, & econuerso: & hoc
modo Isaias hic loquens de rege Babylonis, qui erat diabo-
li membrum simpliciter quantùm ad ipsum Balthasar, & ad
tempus quantùm ad ipsum Nabuchodonosor, transit ad loquē
dū de dæmone dicens: Quomodo cecidisti de c. s. empyreo.

✠ Lucifer

a ¶Qui mane ori. Hi ſunt falſi apoſtoli, operarij mendaces, qui transfigurantur in apoſtolos Chriſti, qui ſolium ſuperſeminant dormientibus prælatis & nolentibus vel non valentibus reſiſtere. Alle. Lucifer qui mane orie. Diabol⁹ in exordio mundi creat⁹. vel inter angelos glorioſus: ſed corruit, ſecundū illud: Videbam Satanā ſicut fulgur de cælo cadentē, qui prius cogitabat: In cælū conſcendā ſuper aſtra cæ. ad ſoliū dei. ſ. Poſt lapſum quoq; arrogat idē ſibi. vnde & gloriaſ aſcendere ſuper angelos in cęlū, vel ſuper nubes corda. ſ. electorū & ſedere in mōte teſtamēti in eccleſia, & in lateribus aquilonis in frigidis. b ¶In cæ. cō. In firmamēto erat, in cælum vbi eſt dñi ſolium cupiebat aſcendere. Hæc omnia ad hæreticos ſunt referenda, qui cū deorſum ſint, cū principe ſuo inaſtant ſe excelſos eſſe. c ¶In lateribus aqui. vnde: Ab aquilone exardeſcunt mala, & ſuccendētur olla Ieremiæ. De quo: Dicam aquiloni da: Id eſt redde captiuos. d ¶Nubium. id eſt prophetarum, de quibus: Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam imbrem. Et veritas tua vſque ad nubes. Iudas nubes fuit cum aliis apoſtolis, ſed vitio ſuo diabolum aſcenſorem ſuſcepit. e ¶Veruntamen ad infernum detraheris. Qui per virtutes poruiſti aſcendere, per vitia cades. Sancti habent pennas columbæ & aquila, & volent & requieſcant. Impij quaſi plumbum merguntur in aquis vehementibus, & deſcendunt in profundum quaſi lapis. Iniquitas ſedet ſuper talentum plumbi. f ¶Detraheris. Inuitus Chriſtus deſeēdit voluntarius. g ¶Profundum. Ad infimas & peſsimas pœnas. Quantō, enim gradus altior, tantō caſus grauior. h ¶Laci. Id eſt inferni. vnde: Cum deſcendentibus in lacum factus ſum &c. & poſuerūt me in lacu nouiſſimo. Sicut lacus aquas, ſic infernus animas ſuſcipit: & ad quem Banaias deſcendit tempore niuis, & leonem interfecit. Hæretici relinquunt fontem aquę viuę, & fodiunt ſibi lacus contritos, qui aquam non valent continere. Vnde, ſicut refrigerat lacus aquas, ſic malitia habentes ſe, qui nec calidi nec frigidi ſunt, id eſt nec credunt, nec omnino non credunt, ſed per teporem & ſimulationē fidei à domino reiiciuntur. i ¶Eſtuir. Non deus. vnde: Inimic⁹ homo ſuper ſeminauit zizaniam. k ¶Vrbes. Eccleſias, vt faceret ſynagogas diaboli, & hæretica prauitate polluęret mundiſiam fidei. l ¶Vinctis eius non. Quos ſoluunt apoſtoli imitatores magiſtri, qui ait: Quęcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Soluunt autem ſermone dei, & teſtimonio ſcripturarum, & exhortatione virtutum. Vinct. eius. Immēſa eius crudelitas deſignatur, q non mō captiuos catenis onerabat, ſed in tenebris recludebat, vt nec Euilmerodach filio ſuo apiret. m ¶Oēs re. Hier. Reges gentiū qui bus de⁹ gētes crediderat gubernādas, q cōcuſi ſunt à Nabucho. nec tñ ſubueruſi: q̄rū nō regnat pc̄m, qa cor eorū i manu dei erat ☞ minimē cor.

Matt. 13. d. Allegoricè

Lucæ. 10. c.

† aurorę filij,

† cæli

Ieremi. 1. c.

Iſaię. 43. a.

† eccleſiæ

Suprà. 5. b.

Pſal. 35. b.

Zacha. 5. c.

Pſal. 87. a. B

Matt. 13. d.

Matt. 18. c.

a ¶De ſolio potentiæ. b ¶Nabuchodonoſor aliis regibus glorioſior, vt Lucifer ſtella ſplendidior. c ¶Factus heſperus modo occidens.

a de cęlō Lucifer, † qui mane oriebaris: Corruiſti in terram qui uulnerabas gentes, qui dicebas in corde

a ¶Ante caſum vel poſt.

a ¶Cum ſubiecerim mihi terram, quid teſtat niſi in cælum conſcendam?

b tuo: In cælum conſcendam, ſuper aſtra † dei exaltabo ſolium meum:

a ¶Non infra. ¶Quæ non eciderunt. ¶Id, eſt Iudęos qui & aſtra equi, dei cogatione ſulgentes.

a ¶Eccleſia. Non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montem poſita. ¶Sion vbi templum in quo eſt teſtamentum, quod eſt in latere aquilonis.

c ſedebo in mōnte † teſtamēti, in lateribus aquilonis. Aſcendam ſuper

a ¶Infirmamento erat, in cęlum vbi eſt dominiſolium cupiebat aſcendere. b ¶Diabolorum.

d altitūdinem nūbium, ſimilis ero

a ¶Vt ſicut ille prophetas & apoſtolos habeam.

e altiſsimō: Veruntamen ad inferi

a ¶Nabuchodonoſor vel diabole. ¶Qui ſe exaltat humiliabitur. ¶A tanta altitudine.

f num dētraheris, in profundum laci. Qui te uiderint, † ad te inclinābū tur, teq; proſpicient. Nunquid iſte

a ¶In pœnis. b ¶Cordis intuitu. ¶Humiliatę. ¶Dicentes.

a ¶Dicens. Ero ſimilis altiſsimo. b ¶Terrenos: quibus dicitur: Terra es & in terram ibis. c ¶Non ſubuertit. vnde: Mei autem pene moti ſunt pedes &c.

i eſt uir qui cōturbauit terrā, qui cōcuſsit rēgna, qui poſuit orbem dē

a ¶Reges quorum cor in manu dei. b ¶Virtutibus fugatis.

a ¶Vitiis.

k ſertum, & urbes eius dēſtruxit,

a ¶Quibus Chriſtus dixit: Exite & his qui in tenebris ſunt reuelamini. vnde: Dirupiſti vincula mea. Et alibi: Dominus ſoluit compeditos. ¶Peccatis.

l uinctis eius non aperuit carcerem?

m Omnes reges gentium uniuer

norem ſoli deo debitum, & nulli ſubeſſe, non ſimpliciter, cùm ſciret ſe non poſſe eſſe abſq; dei manutenentia, ſed quantùm ad regulam agendorum. g ¶Sedebo in mōte te. i. in cęlo empyreo, vnde procedunt omnia quæ in terris fiunt tanq; de aula Philoſophū altitudo mundi ſit in polo antarctico, tamē ſecundū apparentiam hominū eſt in poloſoppoſito. ſ. arctico: quia iſte polus eſt nobis ſemper manifeſtus, & ſup noſtrū hemiſphęriū eleuatus & circa ipſum videnſ moueri ſtellę. Polus autē antarcticus eſt ſemper nobis occultus. Vel aliter: Sedebo in mon. te. i. ſuper eccleſiā quę dicit mōs ſuprà cap. & ſic dicitur mōs noui teſt. Super perſonas enim eccleſiaſticas apperit diabolus maximē dñari. In lateribus aqui. i. in cordibus frigidis ex defectu charitatis. i ¶Aſcendā ſu. al. nu. i. angelorum. Qui dicuntur nubes metaphoricē propter velocitatē motus, ſicut & ſuprà dicunt aſtra propter claritatē naturalis intellectus. k ¶Similis er. al. Apperiit enim ſimi litudinē diuinā, vt p̄dictū eſt. l ¶Ver. ad. in. quia ſicut culpa eius fuit grauior, ita pœna maior. m ¶Qui te ui. i. angeli ſancti, qui viderūt eū cadentē, & vidēt eius dānationē. n ¶Ad te in. per cōſiderationē diuinæ iuſtitiæ dicētes: o ¶Nunquid iſte. i. cælū empyreū, qd̄ dicit terra viuētiū. p ¶Qui concur. i. ordines angelorū: quia de oībus ordinibus aliqui eciderūt cum eo. Angeli verò in ſcriptura dicūtur reges, qa per eos regitur tota corporalis creatura: & per cōſequens ordines angelorū dicunt regna. Vel pōt iſtud intelligi de terra habitationi hoim deputata, cuius pacē diabolus nitit perturbare & frequēter perturbat. q ¶Qui po. or. de. qa ante mortē Chriſtū omes decedentes trahebat ad infernū. r ¶Et ur. eius de. i. loca diuini cultus, q̄ frequēter deſtruxit à deo permiſſus. s ¶Vinctis e. nō ape. c. id eſt eos detinuit. Quòd autē inde aliq ſunt amoti in reſurrectione Chriſti, fuit cōtra eius volūtatē. Aliqui verò expoſitores exponūt de rege Babylonis ad literā dicētes ſic: Quō eciditi Lucifer, i. rex Babylonis glorioſior regib⁹ aliis, ſicut Lucifer aliis ſtellis: Qui mane oriebaris, quia licet regnū Babylonię fuit valde glorioſum, tñ in hac gloria durauit tēpus modicū, qa primus rex glorioſus legitur fuiſſe Nabuchodonoſor, cui ſucceſſit Euilmerodach filius eius, & iſti ſucceſsit Balthaſar eius filius, vt declaratū fuit diffuſius, Dan. ij. & in iſto defecit regnū Babylonię, & translatū fuit ad Mœdos, & Perſas, Dan. v. Corruiſti in terrā, dejectus à regni dignitate. Qui vulnerabas gētes, ex nimia crudelitate. Qui dicebas in corde tuo: In cælū aſcendā &c. Opinio enim erat Gentiliū, q̄ poſt dignitatē regni in vita præſentē trāſferebātur ad cęlū, ſecundū qd̄ dicit. ij. Macha. xj. c. Patre nro inter deos trāslato. Sedebo in mōte teſtamēti. i. ſuper Ieruſalem extendā regnū meū, ſicut & factū eſt, qñ cepit Sedeciā. In lateribus aquilonis: qa Ieruſalē dicit eſſe in latere aqlonari mōtis Siō. Aſcendā ſup altitudinē nubiū. i. pphetarū: Similis ero altiſsimo. i. monarcha in mūdo, ſicut ipſe eſt in cęlo. Verūtñ ad infernū detraheris, inuit⁹. In pfundū laci, q plus ſe exaltat p ſuperbiā, magis deiicit p pœnā: qd̄ impletū fuit in Balthaſar, vt ſuprà dictū eſt. Qui te viderint, ad te inclinabunt. q. d. ita pfundè deiicieris, q̄ q te voluerit videre, o portebit ſe inclinare. Nunqd iſte eſt qui cōturbauit terrā. i. habitatores terrę. Qui cōcuſsit regna, ſubiiciendo ea violenter ſuo imperio. Rex enim Babylonis multa regna impio ſuo ſubiecit armorū violētia. Qui poſuit orbē deſertū, p magna parte, interfectis incolis. Et vrbes eius deſtruxit, ſicut patet de Ieruſalē, & de multis aliis q̄s deſtruxit rex Babylonis. Vinctis eius, i. ab eo. Nō aperuit carcerē, dimittēdo eos etiā poſt longā macerationē: & ſecūdū iſtā expoſitionē litera iſta dī de dęmone figuraliter tm. Pria tñ expoſitio magis cōſonat dictis ſcīorū.

Matt. 13. d.

Matt. 18. c.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Lucifer. Id eſt pulchrior inter angelos, ſicut Lucifer quę eſt ſtella matutina pulchrior eſt inter ſtellas: ideò alio nomine vocatur Venus à venuſtate. b ¶Qui mane oriebaris. Quia inter creationem eius quæ dicitur hīc ortus, & lapſum fuit tempus modicum. c ¶Corruiſti in terram. Quia proiectus fuit in hoc aēre caliginoſo. d ¶Qui uulnerabas gen. Id eſt angelos alios quibus ipſe fuit occaſio cadendi. Angeli enim boni & mali frequenter apparuerunt in ſpecie humana, & ideo nomine gentiū, & hominū nominātur, ſicut Act. j. b. de duob⁹ ſanctis angelis dicitur: Ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis &c. & de diabolo dicit ſaluator, Matt. xiij. d. Inimicus homo ſuperſeminauit zizaniā in medio tritici. e ¶Qui dicebas in cor. t. ſuperbiendo. f ¶In cælū aſc. Id eſt ſuper alios angelos. Sic enim voluit eſſe aliis angelis indebitè, ſ. vt ſibi exhiberēt ho

C

Virgilius Hic vertex nobis ſemper ſublimis, ac illū Sub pedibus ſtyx atra videt

D

minimè corruerunt, quomodo enim deus deorum Christus:
E sic dominus dominantium & rex regum. Hi requieuerunt in
Apo.19.c. gloria sua: vnusquisque in domo sua: quæ apud patrē diuersæ
mansiones sunt: & pro varietate virtutum varietates mansio-
Ioh.14.a. num, sed Nabuchodonosor, nec in morte quieſcit à cruciatib⁹.
a ¶ Tu aūt. Videſ fabulę cōsentire,
qua dicūt Iudæi Nabuchodonosor
De Nabu- in ſtatum priſtinum regreſſum Euil
chodono- merodach filiū ſuum (qui eo inter-
ſor in fru- uallo ſeptem annorum regnauit) in
ſta conci- carcerē miſiſſe, & eū ibi cū rege Ioa-
ſo à filio chin in vita patris fuiſſe. Quo mor-
tuo cū nō auderet regnum ſuſcipere
dicens: pater meus, quādo vult mo-
ritur & reſurgit, cōſilio Ioachim. ccc.
aues de diuerſis partibus mundi ex-
quiſiuit, & corpus effoſſum in minu
tias diſcerpſit, & vnicuiq; partem al-
ligauit. Dixit enim Ioachin cū aues
ſimul cōuenerint hæ, reuiuiſcet pa-
Pſal.37.b. ter tuus. b ¶ Quaſi cada. Multi-
tudine peccatorū putruerunt, & cor
Pſa..132.a. ruptę ſunt cicatrices meę. Virtus ſua
►neque uis odoris eſt. vñ: Sicut vnguentum
in capite, & odor tuus ſuauis. & fa-
cies tua ſpecioſa. c ¶ Conſortiū.
Scilicet ſepulturæ. Altera eſt enim
pœna autoris, altera eiꝰ qui ab auto
ritate compulſus. Hīc eſt gladiꝰ quo
vulnerati ſunt plurimi, & interfecti.
vnde: Gladium ſuum vi. ar. ſu. terē.
Pſal.7.c. d ¶ Tu enī ter. quaſi: In ſuperbia
tua regnum Chaldæorū deſtructum
eſt, quod adhuc manſiſſet, niſi ſuper-
bia tua non fuiſſet. e ¶ Populū.
Quē tibi deus cōmiſerat corrigen-
Matt.11.d. dum & regendū: vnde audet dicere
F illud: Hæc omnia mihi tradita ſunt.
f ¶ Occidiſti. Non deo reſeruans
viuos, ſed pœnæ tuæ præparans ſo-
cios. g ¶ Non uoca. Ideo non vo
cabitur in æternū, quia ipſe ſemen
peſſimorū eſt. Nō q̄ ſemen malū ſit
Geñ.1.d. per ſe, deus enim fecit omnia bona.
Sed ab his q̄ voluntate peſſimi ſunt,
ortū eſt ſemen malū, quod volunta
Dañ.13.f. te nō natura ſit. vnde: Semē Chanaā,
1.Co.4.d. & nō Iuda. De bonis dicitur: & eū-
†filiū & ne gelium ego vos genui. Omnes con-
potem cordāt hiſtoriæ, q̄ occiſo Balthaſar,
nullus poſtea de progenie Nabu-
chodonoſor, regnauit: Deleta eſt o-
mnis progenies pro ſuperbia & im-
pietate patris. h ¶ Iniqui. LXX,
P. o iniquitate patris tui. Quod qui
†ſcopis diſ dam non intelligentes, draconem q̄
ſipationis regnat in mari, quem Leuiathan ap-
pellant Hebræi, volunt eſſe patrem
Ioh.8.f. diaboli, ſecundum illud: Quia men-
dax eſt & pater eius. quod malè intel
ligēdo deprauant. i ¶ Et ponam.
Nihil eſt in ea, niſi venatio regia: &
coſtulibus muris poſt annos pluri-
mos refectis incluſa. k ¶ In poſ.
hericij. Mundus quoque ab hericio
& paludibus poſsidetur modò, i. ab
immundis ſpiritibus, ſed in fine mū-
di ſcopabit. i. purgabit eum domin⁹
igne purgatorio. l ¶ Iurauit do.
Hucuſq; de Babylone & regibus e⁹
& populis, nunc de Sennacherib, & quę tunc imminebant ſuper
Aſſyrios, qui Samariam Iudęamq; vaſtauerunt præter Ieruſalē,
4.Re.19.g. & in ſuperbiam contra deum elati. Vnde vna nocte. clxxxv. mi
lia de eis ab angelo ſunt percuſſa. Et hoc in terra Iuda, & in mon
tibus eius ſicut dominus prædixerat. m ¶ In montibus. No-
ta proprietatem, in terra conteritur, in montibus ab ipſo domi
no conculcatur. Cùm enim omnes inimici poſiti fuerint ſub pe
1.Co.15.d. dibus Chriſti, vt nouiſſima deſtruatur mors, tūc auferetur à ſan-

a ¶ Quieuerunt. b ¶ Cęleſti. c ¶ Quia.
ſi dormierunt in gloria, †unuſquiſq; in a
a ¶ In domo patris mei man. mul. ſunt. ¶ Dormiuit.
¶ Sepulchro. b ¶ Sepultura Nabuchō.
a domo ſua, tu autem proiectus es de ſe- b
a ¶ Q. Sepultis regibus quos occidiſti, tu inſepultus abij
cieris: vel ſi omnes animę aliquam requiem quandoque
accipiant, tu nunquam. b ¶ Quę in radice naſcens, arbori
affert ſterilitatem, digna incendio. c ¶ Sanguine occiſorum.
pulchro tuo quaſi ſtirps †inutilis pollu- c d
a ¶ Sanie eorum qui ſcilicet ſunt.
tus & obuolutus cum his qui interfecti e
¶ Tuo ſcilicet.
ſunt gladio, & deſcenderunt ad funda- f
a ¶ Infernī. b ¶ Sed tu exiſtens quaſi cadauer.
c ¶ Quod omnes fugiunt.
b menta laci. Quaſi cadauer †putridū non
a ¶ Quia tu magiſter, illi diſcipuli: Cui plus creditur: plus
exigetur ab eo. b ¶ Id eſt non eris cum eis quos occidiſti
ſocius ſepultura.
c habebis conſortium, neq; cum eis in ſe-
a ¶ Hoc de diabolo: & Nabuchodonoſor. b ¶ Non alios
nam tamen. c ¶ Etiam tuam.
d pultura. Tu enim terram tuam diſperdi e
a ¶ Vñ prophęta in tertia perſona loquitur de Nabuchodo
noſor. ¶ De diabolo poteſt etiam dici. Non vocabitur
in ęternum.
f diſti, tu populum tuum occidiſti. Non h
g a Q. potentia iſtius omnino periit. b ¶ Dęmonum.
uocabitur in æternum ſemen peſſimo-
a ¶ Et ideo. b ¶ Cogitationes opera mala ex impijs patribus
nata. c ¶ Nabuchodonoſor.
¶ Pro.
rum. Præparate filios eius occiſioni † in i
a ¶ Q. occidentur ne conſurgant vitra. ¶ In regnum.
b iniquitate patrum eorum. Non conſur-
a ¶ Patris. ¶ Sanctorum.
gent, nec hæreditabunt terram, neq; im
a ¶ Domini. ¶ Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem.
¶ Vel tit. ¶ Pro quia. b ¶ Non eſt perfecta hominis vi
ctoria. ¶ In Cyro & Dario.
plebūt facie orbis †ciuitatū, & cōſurgā ſu
a ¶ Filios ſcilicet Nabuchodonoſor.
per eos dicit dñs exercituum, & per
a ¶ Vt non nominetur domina regnorum. b ¶ Filios ſcilicet.
dam Babylonis nomen & reliquias, &
a ¶ Ne vitra pullulet in vrbibus Iomini. ¶ Vel ait.
†germen & progeniem, dicit dominus.
a ¶ Non contentus his. b ¶ Hīc etiam cętera monſtra intellige.
i Et ponam eam in poſſeſsionem hericij, k l
¶ Vel ibus. a ¶ Quibus circundantur diuites. b ¶ Similitu
do, vt omnes quaſi ſordes auferantur.
k & in paludes aquarum, & ſcopabo eam m
a ¶ Vt pereant Babyloniæ ſemina. ¶ Vt nihil remaneat
niſi hericius.
†in ſcopa terens, dicit dominus exerci
a ¶ Immobiliter ſtatuit ¶ Q. his peractis iuramentum domini
complebitur.
l tuum. Iurauit dominus exercituum di- n
¶ Q. Non aliter poteſt fieri. ¶ Apoſiopeſis: Q. Non crediderit
is mihi; hoc non fecero. b ¶ Vel ſtatui.
cens: Si non ut putaui, ita erit: & quomo o
a ¶ Scilicet &c. b ¶ Contrariam fortitudinem.
do mente tractaui, ſic eueniet, ut conte- p q
m ram Aſſyrium in terra mea, & in mon
a ¶ Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes.
tibus meis conculcem eum, & auferes r
a ¶ Sanctus. ¶ Iudęa. b ¶ Afflictionis grauę. s t
tur ab eis iugum eius, & onus illius ab

ctis iugum Aſſyrij. Hoſtis temerarius non ſolùm terram dei, G
& humiliora occupare feſtinat: ſed & eos qui virtutibus pro-
fecerūt, de quibus dicitur: Fundamenta eius in mōtibus ſanctis. Pſal.86.a.

Nicolaus de Lyra.

¶ Hoc quo dicūt Hebręi, quòd ipſo mortuo Euilmerodach filius eius, quem in †vir
carcerauerat propter mala, quæ tempore amentiæ patris fecerat, timens ne
reſurgeret à morte, ſicut redierat de amentia, de conſilio Ioachin fecit eum
de ſepulchro extrà trahi, & particulatim etiam diuidi, & vulturib⁹ dari, vt
ſic ipſis auolantibus partes non poſſent iterum congregari: & ſecundum
hoc dicitur: Omnes reges gen. &c. †abomina
ſomno mortis. a ¶ In gloria, id eſt bilis, ſicut
honorifice ſepulti. b ¶ Tu autem veſtimētū
proiectus &cæte. Modo prædicto. occiſorū
c ¶ Quaſi ſtirps inutilis. Quæ ad
nihilum eſt vtilis. d ¶ Pollutus. ſcilicet ſanie; quia cadauera ſic extracta †conculca
ſuht polluta. e ¶ Cum his tus.
qui &c. quorum cadauera remanent
inſepulta, & ſic à beſtijs & auibus de-
uorantur. f ¶ Et deſcenderūt ad
funda. laci. quia carnibus deuoratis
oſſa remanentia per inundantiam plu
uiarum trahuntur ad lacus, & paludes
deſcendunt ad fundum. Cætera pa-
tent ex dictis. g ¶ Tu enim. Poſita
inſultatione contra regem Babylo-
nis, hīc conſequenter ponitur inſulta- Diuiſio
tions confirmatio, per hoc quòd de- † propter
nuntiatur terminatio regni: & primò cōfirmatur verbo. ſecundò exemplo, iniquitatē
ibi: Iurauit domin⁹. Circa primum di- H
citur: Tu enim terram diſ. id eſt eius
perditionem meruiſti. Et ſimiliter ex-
ponitur quod ſubditur: Tu populum
tuum &c. h ¶ Non uo. &c. ſe. peſ. †in inimi
ſcilicet regnum Babylonicum, ſaltem cis,
quātùm ad progeniem Nabuchodo-
noſor, ideo ſubditur: i ¶ Præpara.
fi. &c. Quia Balthaſar fuit interfect⁹,
& tota cognatio eius, & translatū fuit
regnum, vt prædictum eſt, & ſic patet
litera vſq; ibi: k ¶ Et ponam eā. id
eſt Babylonem. l ¶ In poſ. hericij.
Quia facta eſt inhabitabilis homini-
bus. Eſt autem hericius animal ſpino-
ſum. m ¶ Et ſcopabo eam. Auſe-
rendo peccatores de ea, ſicut de domo
auferuntur ſordes cū ſcopa. n ¶ Iu-
rauit domi. Hīc prophetiæ veritas
de deſtructione Babylonica confirma
tur, exemplo ſcilicet regis Aſſyriorū,
quem deus deſtruxit ante deſtructio-
nem regni Babylonis: & vtranque de
ſtructionem prædixit Iſaias in pluri-
bus locis. Et hæc deſtructio regis Aſſy
riorum ponitur ab eo prima, in ſignū
certum deſtructionis Babylonicæ fu-
turæ. Quaſi diceret: Cùm videritis di-
ctum meum implerum de rege Aſſy-
riorum, ſciatis ipſum certitudinaliter
implendum de regno Babyloniorū.
& ſecundum hoc dicitur: Iurauit do
minus. id eſt firmiter ſtatuit. o ¶ Si
non ut putauit ita erit, & cæ. id eſt
in præſentia mea diſponi. p ¶ Sic eueniet. Et quid ſit illud
ſubditur: q ¶ Vt conteram Aſſyrium in ter. mea. id eſt
in Iudæa, vbi vigebat diuinus cultus: & ideo dicitur terra dei
ſpecialiter. r ¶ Et in montibus meis. Quia Iudæa eſt terra
montoſa. s ¶ Conculcem eum. Quia angelus domini,
de exercitu Aſſyriorum exiſtente in Iudæa percuſſit. clxxxv.
milia bellatorum, vt patet. iiij. Regum. xix. g. t ¶ Et auſe-
retur ab eis iugum eius. ſcilicet ab Ezechia & populo ipſius.

►Hoc conſi.

a ¶Hoc conſilium.i.Auferatur iugū eius, eſt meū conſiliū. A Hoc conſi.quod cogi.ſuper om.te. Gentes Aſſyriorum ſcilicet vel omniū q ſubiecti ſunt Sennacherib, vel diabolo. In fine viſionis aperitur,quod latebat dominum,ſcilicet cogitaſſe conſiliū ſup omnē terrā,& eleuata manus eius ſuper oēs gentes nō Babyloniā tantū:vndę oſtendit, quæ dicta ſunt.generaliter ad orbē terrarū ptinere. b ¶In an.quo mor.A principio libri hucuſq; ſub Ozia, Ioathā, Achaz, vaticinatus eſt Iſaias vſq; ad finem ſub Ezechia prædicta,& partim cōpleta. c ¶Achaz. Quo viuente, regnante in peccatoribus: nec pondus contra alienigenas,nec ſermo dei(iuxta Septuagīta)fieri poterat ad prophetā. d ¶Ne læteris. Rege mortuo inimici lætant,quaſi aliquid lucri facturi nouis rebus.Hinc Philiſthæi quos Achaz afflixit,de morte eius lætant,& Iudæis inſultant,quia maturo rege perdito, ſubiaceant eius filio,quo regnante ſe putant fines eorum poſſe inuadere. e ¶Virga p cuſſoris.Abiecto iugo dei,primū in cogitationibus noſtris radicatur ſemen colubri,pōſt de ſemine peſſimo naſcit regulus qui eſt rex ſerpentum,qui flatu & viſu homines occidere dicitur. Hęc ſunt peccata varia de prauo theſauro cogitationū ad opus peſſimū prorumpentia.Hęc cēm regnauerit in his,qui à deo ſunt alieni, egredientur ſerpentes pennati,vt non ſufficiat cogitaſſe vel feciſſe quę mala ſunt,ſed patrocinia malorū quęrant, & hæreſes confingant.Poſſunt hæretici per pēnatos ſerpentes intelligi,qui ſe eleuāt contra ſcientiam dei,& venenato ore abſorbent volucres.i.ad excelſa volare cupientes. Quem diligit dominus,corripit,&c. Quaſi filios erudit nos de⁹,qui viſitat in virga iniquitatis.Hæc eſt virga & iugū qđ vult imponere ſaluator ceruicibus omnium, vt depoſito iugo Aſſyrij portent iugum Chriſti,qđ ſi quis abiecerit vel contriuerit, ſtatim de radice colubri tortuoſi egredietur regulus,& aſpides ſecundum LXX,& de eis ſerpentes volantes,vel qui abſorbeant volucres. f ¶Vlula. Quaſi Philiſthęi plorate miſeriam veſtram,quę venit per Sennacherib. ¶Vlula porta,clama ciuitas.Philiſthęi potiōe cadentes inebriati ſcilicet calice Babylonis,& vino in quo eſt luxuria.Hi tamen propter cętera vitia,tum propter ebrietatem regnum dei perdiderunt. Præcipitur ergo eis,vt vlulet porta eorum: porta hęreticorū, os blaſphemū, ciuitas,anima malis cogitationib⁹ repleta.

Prou.3.b. B Pſal.88.c. Matt.11.a. Epheſ.5.d. †defecit

a ¶Aſſyriorum & Sennacherib vel diaboli. b ¶Ne ſeruiant amplius.

humero eōrū tollētur.Hoc con a

a ¶Si non vt putaui &c. b ¶Ad protegendam omnem terram.

ſilium quod cōgitaui ſuper ō

a ¶Id eſt Sennacherib,vel manus.f.mea eſt extenſa ad protegendum,omnem gentem.

mnē terrā,& hęc eſt mānus extē b c

a ¶Quaſi dicat:Prophetæ,& hoc mutari nō poteſt.

ta ſuper uniuerſas gentēs.Domi

nus enim exercituū decreuit, &

a ¶Quaſi dicat:Nullus. b ¶Decretum eius.

quis poterit infirmāre? Et man⁹

a ¶Ad percutiendum. ¶Nemo.

eius ēxtēta:& qs auertet eam? In

a ¶Impius.¶Contentio vel poſſeſſio.

anno quo mortu⁹ eſt rex Achāz, d e

a ¶Id eſt hæc viſio.¶LXX.verbum. b ¶De morte Achaz.

†factum eſt ōnus iſtud. Ne lętē f

a ¶Cadens potione. ¶Ex hoc.

ris Philiſthēa omnis tu, quoniā g

a ¶Virga tua & baculus tu. ¶Achaz.

cōminuta eſt uirgā percuſſoris h

a ¶Achaz qui Philiſthęos momordit ſed non abſorbuit.

tui.De radice enim cōlubri egre i k

a ¶Ezechias. ¶Sicut baſiliſcus ſolo flatu vel viſu.Pius enim omnibus Philiſthęos percuſſit.

dietur regūlus, & †ſemen eius l m

a ¶LXX.volantes ſerpentes. b ¶Cum te abſorbuerit.¶Dominus paſcit me,& nihil mihi deerit.

abſorbens uolūcrem.Et paſcēn a

a ¶Iudęi de quibus:Filius meus primogenitus Iſrael. b ¶Spiritu qui non abijciunt iugū.

tur primogēniti pāuperum, & o

a ¶Spiritu qui ponuat in deo ſpem ſuam, non in diuitijs. b ¶Abiēt pauore.¶Paſtore proeis ſolicito. c ¶In pace cum Lazaro in ſinu Abrahę.

pauperēs fiduciāliter requiēſcēt, c

a ¶Verbi dei. b ¶Fortitudinem tuam.

& interire faciam in famē rādi p q

a ¶Qui relinquentur ab Ezechia. ¶Abijcientes iugum.

cem tuam,& reliquias tuas †in

a ¶Ne quid de malo ſemine germinetur.¶Per Aſſyrios & Chaldęos. b ¶Ergo. c ¶Qui habitatis in porta ciuitatis Philiſthinorum.

terficiam. Vlūla pōrta,clama r

a ¶Vel ciues. b ¶Qui⁹. ¶Ab Aſſyrijs. c ¶Nihil in ea diuinæ ſapientiæ.

ciūitas,† proſtrāta eſt Philiſthēa

qui fuit bonus & iuſtus,fortificauit regnū ,& p̄ualuit aduerſus Philiſthęos:ſecūdum qđ dicitur.iiij.Reg.xviij.b.Ipſe percuſſit Philiſthęos vſq; ad Gazā & oēs terminos eorū à turre cuſtodū vſq; ad ciuitatem munitā.Et hoc denuntiat hīc propheta futurū ad ppſi Iudę cōſolationē,& Philiſthinorū deſolationē.Et primò notat tēpus,di.In anno.Id eſt anno primo Ezechię q mortuo Achaz regnauit īmediatē. c ¶Factum eſt on.iſt. Id eſt facta eſt reuelatio Iſaiæ de Philiſthinorum punitione,ideo ſubditur: f ¶Ne lætēris Phi.omn.tu.Id eſt nulla ciuitas tua lætetur,quia omnis non,& nullus æqui pollēt:vnde qđ dicitur hīc oīs ciuitas non lætet,ſecundū ordinē cōſtructionis idē eſt ac ſi diceret:nulla ciuitas Philiſthinorū lætet.ſ.de hoc qđ ſubdit: g ¶Qm̄ cō.eſt uir.Id eſt potētia. h ¶Percuſſoris t.i.regni Iudę, qđ ante tēpus Achaz cōſueuit te petere & ſubiicere, ſicut patet tēpore Dauid.ij.Reg.v.& tēpore Ozię,vt hī.ij.Para.xxvj.vbi dicit de Ozia: Egreſſus eſt,& pugnauit contra Philiſthim,& deſtruxit murū Geth,& murū Ianię,murūq; Azoti, tū ,ppter malitiā Achaz tpe ei⁹ diminuta fuit potētia regni: ſed iterū fortificata tpe Ezechię,ideo ſubdit: i ¶De rad.en.co.i.de ipſo Dauid, & aliorū regū potentū. k ¶Egrediet. nō naſcēdo: qa iā erat in primo anno regni ſui,ſed ad bellādū cōtra vos ō Philiſthęi. l ¶Regul.i.Ezechias,q plus nocebit vobis q̄ p̄cedētes, ſicut regulus q idē eſt quod baſiliſc⁹,q̄ ſi rex ſerpentū(à βασιλεύς Græcè qđ eſt rex Latinè)plus nocet q̄ alij ſerpentes,quia interficit flatu,& viſu. D Nec mirandū eſt,q̄ Dauid ſanct⁹, & Ezechias deuot⁹ noīant colubri,& reguli nominibus,qa hoc eſt ,ppter nocumēta q̄ ſe cerūt infidelib⁹ ſicut & Sāſon (q in catalogo ſctōrum ponit.Heb.xj.)noīat colubet ceraſtes. Ge.xlix.ſecūdū oēs expoſitores. m ¶Et ſemen.i.deprimēs Philiſthinorū ſuperbiā nimis eleuatā ex victoria tpe Achaz habita. n ¶Et paſ.pr.Id eſt Iudęi tpe Achaz depauperati releuabūtur tpe Ezechię. o ¶Et pau. Interfecto exercitu Sēnacherib p angelū,& Philiſthæi p Ezechiā depōſis ,ideo ſubditur: p ¶Et interi. fa.i. virtutē Philiſthinorū in obſidione ,ppter defectū victualiū. q ¶Vlu.por.i.cuſtodes portarū & habitatores ciuitatū propter miſeriā in vobis futurā.Ab aquilone enim fumus veniet, id eſt exercitus Ezechiæ tēdens ad terram Philiſthinorū,quia Geth & aliæ ciuitates Philiſthinorū ſuprà poſitæ, quas deſtruxit Ezechias,decīnāt verſus auſtralē partē reſpectu Ieruſalē. vñ mouit ſe exercitus Ezechiæ:vt dicit Rab.Sal.alij verò exponunt de exercitu Aſſyriorum & Babyloniorum, qui venerunt à parte aquilonari ad deſtruendum terram Iudæorum:ſed prima expoſitio magis cōſonat p̄cedentibus & ſubſequētibus.vñ ſubdit:

†fuit prophetia hæc

Ab aquilone

†fructus eius ceraſtes volans.

†interficiet

†defecit

Nicolaus de Lyra.

a ¶Hoc conſilium quod cogi.ſuper omnem terram. ſcilicet ab Aſſyriis depreſſam & grauatam, quòd ab eo auferetur iugum Aſſyriorū. & per hoc quod dicitur hīc: Hoc conſilium quod cogitaui.patet quòd eſt hīc prophetia prædeſtinationis:& per conſequens infallibiliter implenda,vt patet ex prædictis. b ¶Et hæc eſt ma. Id eſt virtus domini. c ¶Extenta ſuper uniuerſas gentes. Ad liberandum eas de oppreſſione Aſſyriorum.Cætera patent. d ¶In anno quo mortuus eſt rex Achaz. Poſtquam propheta denuntiauit punitionem Aſſyriorum, qui captiuauerunt regnum Iſrael, & Babyloniorum,qui captiuauerunt regnum Iuda,hīc conſequenter denuntiat punitionem aliarum gentium de afflictione vtriuſq; regni gaudentium, & affligentes adiuuantium. Et primò denuntiat punitionem Philiſthinorum,& ſecundò aliorum,capite ſequenti &vltrà,prout patebit proſequēdo. Circa primum ſciendum, quòd tēpore Achaz fortitudo regni Iudæ fuit multū debilitata propter eius malitiā:quia Phacee fili⁹ Romelię occidit de regno Iuda.cxx.milia:& propter Philiſthiim intrauerūt regnū Iuda,& acceperūt plures ciuitates,& habitauerunt in eis. ij.Paral.xxviij. & de hoc lætabantur. Sed mortuo Achaz, Ezechias filius eius qui fuit bonus

Diuiſio.

✠f ¶Ne læ.Ph.Philiſthęa iterūtaē eadēs potiōe,iō ſignat quāliber p̄ſonā ī poru excedētē,iō ſubdit:Ne lætnā lętitia ,puenienſ Moraliter ex tali exceſſu,& etiā talis exceſſus ,puenit ex defectu debitæ correctionis,iō ſubdit: g ¶Qm̄ cō.uir.eſt.i.tui correptoris qui terminus debitè correxit.Et qm̄ ex poru exceſſiuo oriunt frequēter alia pctā grauiora.Sequtur: i ¶De ra.c.i.vini, eò q̄ de ipſo ſcribit Prou.xxiij.d.Ingredit blādè,ſed ī nouiſſimo mordebit vt coluber. k ¶Egred.re.pctm̄ grauius,vt adulteriū vel homicidium. m ¶Et ſe.ei.abſ.u.i.intellectū q nat⁹ eſt ſurſū in deū eleuari,ſed abſorbet p exceſſiuā potationē vini. n ¶Et paſ.pr.p. ab exceſſu pot⁹ abſtinētiū.& dicunt hīc primogeniti vires animi q̄ reficiunt,& ſaluant in ſobrietate.Eccl.xxxj.d.Sanitas aīę & corpis ſobrius potus. p ¶Et in.fa.ra. tu.i.Humidum radicale in quo conſiſtit vita,& hoc conſumpto per ebrietatem, ſubſtantia tua conſumitur.Eccleſi.xix.a. Operarius ebrioſus non locupletabitur. q ¶Et reliqu.tu.i.prolem tuam,quia conſumpta patris ſubſtantia,filij non habent vnde ſuſtententur in vita.

☞ a ¶ Ab aquilone enim fumus. Et arde ſcętibus ſagittis diæ-
E boli qui nox⁹ ocul⁹, & cōtrari⁹ lumini. Ab aquilone olla Iere-
Iere.1.c. mię ſuccēdit. vñ i Prouerbijs: Aquilo ventus dur⁹, nomine autē
Pro.25.d. dexter. b ¶ Nō eſt qui effugiat agmē eius. Nullus prȩter
Ieruſalē. Et ſi quęſierunt angeli qui prę ſunt Aſſyrijs, cur ſola ſal
uetur Reſpōdebit: qa dominus fundauit
Iere.27.a. Siō, &c. Et ſicut Ieremias catenas ligne-
as poſuit ſup colla eorū, qui ad ſe miſſi
†vt ne vel fuerāt. Dicit Iſaias ad dām: Quid reſpō-
vnus ſolus debit nuntijs diuerſarū gentiū, ſi quæſi-
manſerit i erint ſuper aduerū Sēnacherib? Cui do-
coetib⁹ ei⁹. minus, cp ipſi capiēdi, & ſola Ieruſalē ſit
liberāda. c ¶ Nūtijs gē. Angelis qui
p̄ſunt ciuitatib⁹ & gentib⁹: ſingulis mi-
rantibus, cur ſola Siō amaritudinē fu-
mi vitauerit vel euaſerit. d ¶ Funda-
Sion. Super fundamentū prudentiæ,
iuſtitię, fortitudinis, tēperātiæ quæ ſunt
1.Cor.3.c. Chriſtus, vñ: Fundamentū aliud nemo
Mat.7.d. pōt ponere p̄ter id quod poſitum eſt:
Qui aūt ſatu⁹ eſt, ędificat ſuper arenam.

a ¶ Motus exercitus Sennacherib vel fama.

a oīs. Ab aquilone enim fumus ue-
a ¶ Nemo enim ſine peccato, nec in ſanc vnius diei.
b niet, † & nō eſt qui effugiat agmē
a ¶ Fumi. b ¶ Cum Philiſthiga contriſtit, & fu-
mus eius vniuerſa penetrauerit.
c eius. Et quid reſpondebitur nun
a ¶ Hoc ſcilicet reſpondetur.
d tijs gentis? Quia dominus funda-
uit Sion, & in ipſo
a ¶ Et ideo ſaluantur. ¶ Spiritu.
ſperābunt paupe-
res populi eius.

GLO S. ORDI.

ONus Moab. Hæc eſt viſio Iſaiæ Cap. XV.
habita de onere, id eſt de deſtructione Moab. Moab
filius Loth, cuius ꝓgenies & prouincia Moab vocata
eſt: In ipſa eſt ar, q̄ nūc Ariopolis metropolis. Onus
Phil.3.a. Moab. eſt circuciſio carnalis & ſpiritualis, vnde: Nos ſumus
☞ circūci

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et quid reſpō. nun. gē. i. nuntijs Ezechiæ, & princi-
pum eius, qui diſcurrentes per Iudæā prædicabant dicentes: Re-
uertimini ad dām deū Abrahā Iſaac & Iſrael, & reuertentur ad
reliquias quę effugerunt manus regis Aſſyriorum &c. ñ. Paral.
xxx. Et ſubdit reſponſio: b ¶ Quia do. fun. Siō. Eligens lo-
cū illū ad ſuū cultum. c ¶ Et in ipſo ſpe. Quia nō ſolū illi de
regno Iudæ, ſed etiā multi de regno Iſrael venerūt ad Ezechiam
in Ieruſalē confidētes de diuina ꝓtectione, vt ibidē ſubdit: ſic ex
ponit Ra. Sa. Aliqui verō expoſitores noſtri exponūt de nūtijs
Sēnacherib, quos miſit in Ieruſalē ad terrendū Ezechiā & popu-
F lū eius, vt habet. ñ. Para. xxxij. Et reſponſum fuit eis, cp non trade
rent ſe regi Aſſyriorū: ſed magis cōſiderent de diuina ꝓtectione
cōtra eū: Ezechia ad hoc adhortāte populū, vt habetur ibidem.

¶ In ca. xiij. vbi dicitur in poſtilla: Qui mane oriebaris, quia
inter creationem eius.

ADDITIO I. Duplex eſt opinio circa hoc: an aliqua
mora fuit inter creationē & lapſum an
An aliqua mora inter creationē & lapſum angeli
geli. Probabilior tamē eſt, & magis ſanctorū dictis cōſona, cp ſta
tim poſt primū inſtās ſuę creationis diabolus peccauit: vñ de eo
Ioh. viij. dicit cp in veritate nō ſtetit. Nec obſtat, cp inter quęlibet
duo inſtantia tēporū eſt dare tēpus mediū, put ꝓbatur in ſexto
Philoſophus Phyſicorū. Nā hoc habet veritatē de tēpore cōtinuo, in angelis
tamē qui non ſunt ſubiecti cęleſti motui (qui per tempus conti-
nuū menſurat) tempus accipit pro ipſa ſucceſſione operationū
intellectus ſeu affectus; & ideo inter operationes tales licet non
ſint ſimul, nō requirit dare tempus mediū, vt in prima parte. q.
lxij. arti. vj. in reſponſione ad vltimum argumentum.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in poſtilla: Sic enim voluit prę eſſe
alijs angelis.

ADDITIO II. Licet angelus malus ſciret ſe nō poſ-
ſe eſſe abſq; dei manutenētia, nihil tñ
ꝓhibet, vt ipſe veller nulli ſubeſſe ſimpliciter. Volūtas eñ qñq;
eſt impoſsibiliū, prſertim voluntas damnata, ſicut in diabolo.

¶ In eodem ca. vbi dicit in poſtilla: Aliqui verō expoſitores
exponunt de rege Babylonis.

ADDITIO III. Hoc qd dicit: Quomodo cecidiſti
lucifer, magis ꝓprię videt expo-
nendū de angelo lapſo quā de Nabuch. Cui⁹ ratio eſt: Nā Nab.
ꝓut dicūt hiſtoriæ, fuit primō homo infimæ cōditionis: & ideo
nimirū ſi poſt ſuā magnā exaltationē cecidiſſet, cū res faciliter cō
uertunt in naturā ſuā, prælertim cū bona fortunę ſint valde mu
tabilia ſecundū Philoſophū: vñ non videt dignū tātę admiratio
nis, cp cecidiſſet, vt de eo diceret: Quomodo cecidiſti lucifer, ſed
potius eſſet admirādū, quom⁹ aſcēdiſſet ad tātā ſublimitatē: ſed
de angelo prio peccāte valde ꝓprię conuenit admirari: q fuit in
tāta puritate naturę, cp cęteras creaturas excedebat, ꝑſertim cùm
ſcd'm quoſdā in gratia fuit creatus. Et de eo legit Ezech. xxviij.
a. Tu ſignaculū dei fuiſti &c. De tali igit merito admiratur pro-
pheta

pheta dicens: Quomodo cecidiſti lucifer? Non enim eſt modi- a
cę admirationis, vt creatura tā pura in naturalibus, & etiam in
gratia creata, q̄ nullū habebat impedimētū, nec cōtrariū, ſic eccī-
diſſet ab altiſſimo loco in ꝓfundiſſimū. Sed de Nabuchodono
ſor rationabiliter cōtingit per oppoſitū admirari. Vñ de eo ꝓ
priè intelligit illud qd infrà dicit: Nun
quid iſte eſt vir, qui cōturbauit terrā q
cōcuſſit regna &c. q. d. nō modicę ad-
mirationis eſt, cp natura tā cōtēptibilis
attingeret ad faciendū tam magna &
inſolita: quæ quidem admiratio eſt op
poſita admirationi prædictæ.

REPLICA. In ca. xiij. Burg. circa caſum & or
tū luciferi voluit aliquid dicere cū ſuo
autore, quomodo ſtatim poſt primū
inſtās ſuæ creatiōis peccauit, quaſi mot⁹
ſpiritualis mēſuret tpe in quo: nō eñ po
nitur cōmuniter prius & poſterius inſ-
tās niſi naturæ, perfectionis, vel origi-
nis: nō ſucceſſionis, quia eadē eſt mēſu-
ra operationis rei quæ eſt naturæ. Cū
igitur natura angeli ſcd'm eſſe ſit indi-
uiſibilis, erit etiam indiuiſibilis ſecundū operari: quō ad menſu-
ram ſucceſſiuā quæ indiuiſibilis eſt, & ex diuiſibilib⁹ eſſe nō pōt.
Ponētes igit morulas aut duas aut tres, aut quatuor inter crea-
tionē, & lapſum angeli, oportet habere reſpectū ad ordinē natu
rę, quę eſt ordo permanētiū: quia ſcd'm illū ordinē prius eſt eſſe
quā bene eſſe: nā nō conuertit ſubſiſtēdi cōſequētia: & ita nō eſt
apud intelligentē terminos capibile angelū fuiſſe bonū vel ma-
lū, niſi p̄intelligat fuiſſe. Si igit accipit illa bonitas & malitia tā
quā moralis, tunc eſt ſolū bonus vel malus vſus liberi arbitrij:
& ſic habemus duas morulas ante appoſitionē vel negationem
gratię, qua appoſita vel negata oportet ponere tertiā, qa nō po
teſt intelligi aliquē eſſe bonū bonitate gratuita, niſi prǽintelliga H
tur bonus bonitate naturali. Et ſic de malitia. In hac autem ter-
tia morula omnes tam boni quā mali fuerunt in via, quia in ſta
tu merendi & demerendi: quia meritum beatitudinis nō eſt ſine
gratia: oportet igitur aſsignare quartā morulam, in qua fuerūt
in termino meriti vel demeriti: quia non eſt intelligibile ſtante
lege ordinata, cp quis ſit in termino præmij, niſi prius fuerit in
via meriti, niſi quis cum Hug. & magiſtro velit dicere in ange-
lis prēmium prǽceſsiſſe meritum, ſed in hoc magiſtri illi non
tenentur: de quo vide circa quartam diſt. ñ. libri ſententiarum.
Illas aūt omes morulas poſsibile eſt eſſe in eodē inſtanti tempo-
ris, etiam ſi plures ponerentur ſcd'm ordinem naturę perfectio-
nis vel originis. Sed de angelorum motibus & operationibus
per tempora & loca dicendū, cp non menſurarentur ſucceſsioni
bus, ſed ſolū coexiſtētijs & prę ſentijs, ſicut flux⁹ aquarū circa pla-
num & mot⁹ ſphęrici in plano. vide Scotum circa diſt. iij. & v.
libro. ñ. Et cum poſtilla. vult luciferum ſic ſuperbiſſe, cp nulli
voluit ſubeſſe, hoc intelligendum eſſe non ſimpliciter, quia ſci-
uit ſe ſine dei manutenentia eſſe non poſſe. Burg. autem dicit, cp
voluit ſimpliciter, ex hoc medio, quia volūtas eſt impoſsibili-
um. Ad hoc mediū reſpondet poſtillator, cp poteſt eſſe verum
in ordine agendi, ſed non eſſendi: Sciens eñ modū eſſendi ſcd'm
ordinem eſſentialis dependentię, qui immutabilis eſt, ille ſcit fo-
re ens prohibitū, vt in illo ordine noluit ſubeſſe. Non eſt igi-
tur ad illud voluntas, ſed in ordine agendorum ſunt multa im
poſsibilia, non ſimpliciter ſed ſibi: & ad ea bene fertur prę ſum
ptio voluntatis qualis fuit in propoſito &c. In locis mediis vſ-
que ad caput. xxvj. multa dicit Burgenſis. Quæ quamuis ſint
alię applicationes, non tamen contra poſtillatorem. quia ea-
dem litera varijs expoſitionibus ſine abſurditate applicari va-
riè poteſt.

NIC. DE LYRA.

ONus Moab. Hīc poſt denuntiationē Cap. XV.
punitionis Philiſthinorum propheta denuntiat pu-
nitionem Moabitarum, qui deſcenderunt à Loth,
cui Abraham pater Iudæorū fecit multa bona educē
do eum de Aran, & inde ducendo eum in Ægyptū & reducen
do, Geñ. xij. & liberando eū de manu Amraphel, qui duxerat eū
captiuum, Geñ. xiiij. & per preces ſuas liberando eum de ſubuer-
ſiōe Sodomorū, Geñ. xviij. & ideo Moabitę debebāt filios Iſrael
c diligere
Moraliter. d ¶ Onus Moab &cætę. Per Moab qui ex Moraliter
patre interpretatur, peruerſitas Iudæorum ſignatur, quibus
dicitur Ioh. viij. f. Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria &c æ.
& Quia nocte

circuncisio carnalis & spiritual. vñ: Nos sumus circuncisio, qui A spiritu domino seruiuimus. Ad differentiam spiritualis Israel
Philip.3.a. dicitur: Videte Israel sc'm carnem. Sic Moab spūaliter accipit, (qui interpretat' de patre, vel aqua paterna) de incestu, & ebrietate generatus: quasi absente, & nesciente patre. ¶ Moab, autor sensus, qui videt de deo patre nasci. Sed quia aduersarius est populo dei, de incestu in spelunca, & nocte generat'. Mœrore
Exo.14.f. ergo noctis sempiterno perijt, sicut AEgyptij vigilia matutina, nocturno scilicet
Gen.19.c. tempore. Loth quoq; Sodoma pereunte
† successus est & infrà. venit in Segor, & ortus est sol. vnde: Nō sumus filij noctis, neq; tenebrarū. Et alibi: Nox præcessit, dies autem appropinqua
† Cir nomen ciuitatis. bit, &c. a ¶ Ar. id est aduersarius: sapientia secularis quæ aduersaria deo. Cuius
Histo. murus dialectica arte constructus nocte
† in Baith vastatur & cōticescit. Historialiter. Quia Moabitæ gauisi sunt de captiuitate Israelitarum, sicut & Philisthijm, quod passuri sunt, prædicitur eis. Et scīdum, quòd primò ab Assyrijs, pòst à Chaldæis vastati sunt. b ¶ Ascendit do. Ad excelsa, in quibus superbierat, vt non immolet, sed vt plangat vbi peccauerat. c ¶ Dibon. Fluxus eorum: Mēdacium transit & fluit, & nunquam in eodem statu permanet: Sermo autem domini est cōpactus, & stabilis. Vnde manna videtur quasi glacies: non fluit sed consistit. d ¶ Super Nabo. Iero. Quia & omnis prophetiæ huius vnus est sensus, nō eam per partes lacerauit. Nabo. sessio vel prophetia. Medaba. de saltu: Esebon, cogitationes: Eleale, ascensio: Iasa, factum siue mandatū: Se-
B gor, parua: Luith, genæ: Oronaim, foramen mœroris: Nemrim, pardi vel præuaricatores: Gallim, vituli, vel arenarum cumuli: Elim, arietes vel fortes: Dibon, suffi ciens mœror. Quia ergo peruersum dogma, qđ sine dei inspiratione humano sensui in tenebris erroris nascitur, nocte vastatum est, & argumēta eius. i. muri ecclesiastico sermone destructa sunt, & conticuerunt, & ad pœnitentiam versa sunt, super Nabo. i. prophetiam & sessionem. i. magistros eorū, & Medaba vbi est saltus infertilis, & habitatio bestiarum erit vlulat⁹ & planctus: & de capitibus eorum ornamenta eloquentiæ, tollē tur, vt nudi maneant & deformes. Et si quid virilitatis in barba habere videbatur, rasum à viro ecclesiastico, effœminatum & debile comprobetur. In triuijs quoque eorum, & diuerriculis errorum dum fingit vnusquisque quod vult, accingetur sacco p ẽ nitentiæ: & super tecta, id est dogmata in quibus se sublimes esse credebant, & in plateis: quia latā ingrediuntur viam, quæ ducit ad mortem, erit vlulatus. Neque ascendent in superbiam, sed descendent in fletū, tunc intelligent cogitationes suas vanas (qđ Esebon significat) & vanum ascensum superbiæ, quod Eleale sonat, & vox eorum audietur vsque ad mala opera quæ fecerint, & mandatum quod putabant dei propria confessione damnā tes. Propterea vectes, id est qui firmi fuerunt in Moab, & errorē suum intellexerunt, vlulabunt, & spem profectus habere incipient, cùm anima eorum vlulauerit sibi. Vnde prophera compatientis affectu: Cor meum ad Moab clamabit. e ¶ Omnis ululatus. Alia litera: Omnis ululat Moab scilicet, & sic descen-
Gen.14.c. det in fletū. Quasi: Ascendit ad excelsa, vt ante idola ploret. Sed cùm ibi nullum auxiliū reperiret, descendit ad fletum in terram vel in domū suam. f ¶ Clamabit Esebon. A principio regni quod est in Esebon, vsq; Iasa ciuitatē vbi finitur, vbiq; clamor vbiq; luctus. g ¶ Expediti Moab ulu. Ab vxoribus, fortes bellatores, Inde dicitur Abraham vernaculos domus suæ elegisse expeditos, id est sine vxoribus. h ¶ Cor meū ad Moab. Vt scilicet prouocem eos ad pœnitentiam. Vectes eorum, id est firmamenta quæ in hæresibus habere videbantur ad Segor, id est ad paruulam peruenient: vt non robusti, sed fragiles videantur. Segor autē. i. parua pœnitentia, si perseuerauerit perduGen.15.b. cet eos ad perfectam salutem, quod in vitula trium annorum significatur. vñ: Abrahę præcipit, vt offerat vitulum & arietem, & hircum

a ¶ Quia Moab de incestu filię nocte conceptus est: vel, nox magnitudinem mœroris significat.
b ¶ Metropolis. c ¶ Prouincia Arabię.

a Quia nocte uastata est Ar: Moab a
a ¶ Non ausa rebellare.
† conticuit: quia nocte uastat⁹ est b
a ¶ Dialectica arte constructus. b ¶ In perpetuū. c ¶ Ad plorandū vbi prius ad immolandum.
b † murus, Moab conticuit. Ascen d
a ¶ Regia. b ¶ Ciuitas nobilis. ¶ Aduersę sapientię. c ¶ Idolorum.
c dit † domus & Dibon ad excelsa e
a ¶ Ad plangendum mala. b ¶ Quod inter prætextu festiuo vel prophetia.
d in planctu, super Nabo & super f
a ¶ Ciuitate nobili. ¶ De saltu. b ¶ Tota prouincia.
Medaba Moab ululabit. † In cū g
a ¶ Antiqui in afflictione & luctu capita barbasq; radebāt. vñ lob. Tonso capite corruit in terram.
ctis capitibus eius caluicium, & oīs h
¶ In publico.
barba radetur. In triuijs eius ac i
a ¶ Pœnitentię.
cincti sunt sacco: sup tecta ei⁹ & k
¶ Omnimodus.
c in plateis ei⁹ omnis ululatus de
a ¶ Cogitationes.
l scendit in fletum. Clamauit Esē
¶ Ciuitates prouincię Moab.
a ¶ Ascensio. b ¶ Factum vel mandatum.
bon & Eleale, usque Iasa audi m
a ¶ Moabitarum. ¶ Malum.
n ta est uox eorum. Super hoc ex o
a ¶ Etiam non solum senes.
pediti Moab ululabunt anima p
a ¶ Compassio, quia dei creatura, quia est miserandus & hostis.
q eius ululabit sibi. Cor meum ad r
a ¶ Id est fortitudo vel termini eius deserti erunt vsq; ad Segor, quę est in fine.
Moab clamabit: uectes eius usq; s

& hircum trium annorum, perfectum scilicet sacrificiū, vt hęres C domini esse mereatur. Cùm autē egerint pœnitentiā per Luith .i. genarum lachrymas, ad altiora cōscendunt, & quasi mœroris foramine & introitu, clamorē contritiōis Ieuabūt ad dominū Psal.60.d. dicentes: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum. Et hoc fiet, quia doctrinæ hæreticorum (qui pardis & prœuaricatoribus comparātur) deserta erit. Omnis quoq; herba & germen, & quicqd in sermone eorum viride videbatur exaruit, & secundū magnitudinē peccatorū à deo visitati sunt, vt quē p beneficia nō senserāt, p flagella cognoscāt. Ducunt deniq; p vallē vel torrētē salicū, vt null⁹ i eis fruct⁹ hęreticorū

remanet

Nicolaus de Lyra.

diligere, sed ipsi ecōtrario tāquā reddētes malū pro bono gaudebant de eorum afflictionibus, & fauebāt eorū afflictoribus, & ideo propheta hîc denūciat eorū vastationē. Et circa hoc primò vaDiuisio stationē eorū denūciare incipit. Secūdò †Iere.48.f. causam cuiusdā dicti sui reddit in princi Ezech.7.c. pio sequētis cap. Tertiò ad propositum redit, ibi: Audiuimus. Circa primum incipit denūciare eorū vastationē duplicē. primò per Assyrios. secūdò, per Babylonios, ibi: Ad torrentē. Circa primū dicit: Onus Moab. i. eius vastatio mihi reuelata, supple est quæ sequit. a ¶ Quia nocte uasta. est Ar. nomen est ciuitatis regiæ in regno illo. b ¶ Moab conticuit, tanquā cōfusus, & non potens rebellare. D Et accipit hîc Moab pro populo Moabitarū. c ¶ Quia no. ua. est mu. i. fractus ab Assyrijs, eò q; custodes muri non poterant ita defendere de nocte, sicut de die. d ¶ Ascen. domi re. i. regis familia. e ¶ Et Dibon. i. habitatores Dibō. f ¶ Ad excelsa. vbi erant eorum idola. g ¶ In plan. q.d. non ad sacrificandum pro victoria, sed ad flendum pro deiectione sua. h ¶ Super Nabo & super Medaba. nomina sunt ciuitatū ab aduersarijs eius captarum. i ¶ Moab ululabit. præ dolore emittens, scilicēt sonum confusum. k ¶ In cunctis capitibus eius cal. &c. quia in signum tristitiæ deponebanē capilli & barba, sicut dicit de Iob: Tonso capite corruit in terrā, vel quia antiquit⁹ capita, & barbæ captiuorū radebant: vñ dicit Deu. xxxj. f. De cruore occisorū, & de captiuitate nudati inimicorū capitis. l ¶ In triuijs eius accincti sunt sac. in signū tristitiæ vel captiuitatis, sicut dictū est de capillis. Quia eīm hoīes in signū tristitiæ induerēt se sacco, patet Esther. iij. a. vbi dicit: Quæ cùm audisset Mardochę⁹, scidit vestimēta sua, & indut⁹ est sacco: & in pluribus alijs locis sīr sacco vestiebantur captiui bonis vestibus spoliati. m ¶ Super tec. eius &c. In hoc rangit magnitudo doloris ex magnitudine clamoris. n ¶ Vsq; Iasa. quæ est ciuitas in extremitate regni Moab. o ¶ Super hoc ex. &c. Et dicuntur hîc expediti iuuenes, fortes, carentes vxoribus & liberis: & ex clamore istorū intelligit maior clamor aliorū. p ¶ Cor meum &c. Verbū est, pphetæ cōpatientis ei⁹ miseriç, cuius causa dicet ca. sc. q ¶ Vectes eius &c. fortes illius ppli, qui deberent esse clausura & defensio alijs, fugerunt vsq; ad Segor. Vitulā, ppter luxurię petulantiā. Et dicit vitulā in fœminino, qa sexu masculino vtebāt habitatores ei⁹ p fœminino ifecti vitio Sodomitico.

Contemnantē

Moraliter * a ¶ Quia no. ua. est Ar. Per Ar quę erat metropolis in terra Moab signatur Ierusalem metropolis Iudææ. Per hoc ergo q dicitur hîc, nocte vastata est Ar, significatur quòd propter noctem erroris Iudæorum contra Christum destructa fuit Ierusalem per exercitum Romanorum, & aliæ ciuitates Iudææ per ciuitates Moab hîc notatas signatę: p clamores aūt & vlulat⁹ Moabitarū, signanē flet⁹ & clamores Iudæorū in destructione ipsorū. k ¶ In cunctis ca. calui. &c. Per hoc signat distractio captiuorum, nā Iudæi p Romanos partim fuerūt interfecti, & partim in seruitutē venditi, & p orbē dispersi. Per hoc aūt qđ sequit infrà:

* Aquæ Dibō

remaneat. Hīc eñ ſeminis harum arborū dicūt eſſe naturā, vt q illud ī poculo hauſerit, careat liberis. Vnde ſancti: In ſalicib⁹ in medio ei⁹. i. Babylonis, ſuſpēdim⁹ organa noſtra. Oēs terminos Moabitarū clamor circūiuit, ad pœnitentiā vocātiū, vt offerre poſſint per vlulatū ſuū vitulos labiorū, & peuenire ad fontē dñi corū arietū vel fortiū: qa Elim vtrūq; ſignificat. Aquę verò Dibō (quod interpretatur ſufficiens mœror vel dolor) q multos ſua aſperſione polluerāt, arguēt deceptis populis nō ſaluti fuiſſe, ſed ſanguini. Vñ ꝓpheticus ſermo ꝓmittit, vt ſuperfluentes lachrymas (qđ interpretat Dibon) non vnū mœrorē, ſed plura mœroris additamēta cōgeminēt, vt cū plenā egerint pœnitentiam & fugerint de Moab, leonē principē habere mereant, quē Septuagita dixerūt Ariel, quod interpretat leo dei. a ¶Ad Segor. Iero. Segor eſt ex. v. vrbibus Sodomorum, q̄ propter Loth liberata eſt. Vitulā, propter luxuriā cōternantē, non cō tias fecit, & ſternātē, vt quidam legūt, ſed falſò. Tradiuitias eo dūt Hebrei, ꝙ his cōcuſſa, tertio terrę mo tu corruerit. Vel cōternantē dicit robuſtē ſalicū de ferent ſub. ſtam, ſunt enim animalia robuſta tertio anno ſicut homo. xxx. & pōt intelligi ꝙ hoſtes robuſta māſiſſet, ſi poſt liberationē non peccaſſet. ¶Nemri. Nemrim oppidū, eſt ſup mare, & habet fontes multos, & aquas, ſed ſalſas & amaras, & ideo ſteriles. Et notandū, qa nō ideo aruit herba in Moab, ꝙ aquæ ſalſę & amaræ eſſent in omni Moab, ſed aquę ſalſę & amaræ erūt ī omni Moab: ſicut aqua Nemrim: & ideo areſcet herba. c ¶Et ui. e. Viſi tatio in malo. Viſitabo in virga iniquitates eorum: Viſitatio in bono. Viſitauit nos oriens ex alto. d ¶Ad torrē. ſali. Hactenus de captiuitate Moabitarū per Aſſyrios, mō de illa q̄ per Chaldæos. e ¶Vlula. ei⁹. Quaſi ideo vlulabit Moab, quia vbi luxus prius, & delectatio ꝓpter irrigua, & fontium amœna, ibi mō riui ſanguinis. f ¶Aquæ Dibon. Dibō ſilentium, Dibō flens, & tamen vna eſt ciuitas.

Pſal. 136.

†triennem

†Aronana im

Genē. 19. c.

† Propterea ꝙ diuitias fecit, & hoſtes

Pſal. 88. c. Luc. 1. g.

† domina tori

GLOS. ORDI.

EMitte agnū. Cap. XVI. Idcirco, ꝓphetæ vix intelligūtur, qa & perſonas & nūeros & tēpora ſubitò cōmutāt: & de qualibet re tranſeūt ad aliam. Dū enim modò loqueretur Iſaias de captiuitate Moab & miſeriis, inſperatò conuertit oculum mentis ad natiuitatem Chriſti, & cœpit Moab alloqui. Quaſi: Ne deſperes, age ꝓ nitentiam, quia licet captiuandus, de tua tamen progenie naſcetur agnus q̄ tollet peccata mūdi, q̄ dñetur in toto orbe. h ¶Pe. de. Ruth. ſ. qa iuxta ꝓceptū dñi Moabitæ vſq; ad decimā gene rationē nō ingrediunt eccleſiam dei. Ruth Moabitis, Booz nu ptſit, ex quo Obed genuit, ex quo Ieſſe pater Dauid, de cuius ſemine virgo Maria, ꝓceſſit, q̄ concepit & peperit Chriſtum. Sicut enim Chriſtus pro vtroq; populo venit, ſic de vtroq; naſci voluit. i ¶Ad mo. fi. Si. Ieruſalem, vel potius ad eccleſiam, quæ eſt in contemplatione, tanquam ſpeculationis filia. In Ieruſalem quoque maximè prædicauit, miracula fecit, paſſus eſt, mortuus eſt, & reſurrexit, & genus humanum redemit.

Deut. 23. Ruth. 4. c.

☞ Sic erunt

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Con. Quia terrę motu corruit in ſubuerſione Sodomę. Hebrei dicūt: Vitulā שלישיה Seliſiah. Et dicit Ra. Sa. ꝙ eſt ciuitas fortis ī terra Moab: ꝓpter qđ dicit Seliſiah ad quā Moabitæ fugerū, ꝓpter ei⁹ fortitudinē: & hoc videt veri⁹, qa alia Segor erat ſubuerſa. b ¶Per aſcē. e. Lu. Nomē eſt mōtis, ad quē fugit pars populi Moab. c ¶In uia Oro. Nomē eſt loci, ꝓ quē incedebāt fugiētes & clamātes. d ¶Aquæ. e. Nē. Nomē eſt terrę abūdantis in fontibus, & ꝓ conſequens bene habitabilis.

Deſertæ erunt

e ¶Deſertæ erūt. Ab habitātib⁹, inde fugiētibus, q̄ſi diceret: Q mō fortius alia loca remanebunt deſerta. Et ſubditur cauſa:

f ¶Quia aruit herba de. germen. i. iuuenes fortes & robuſti de Moab perierunt. g ¶Secun. mag. opis. i. malitiæ eorum per culpā. h ¶Et uiſitatio eorū. ſ. ꝓ pœnam ex vindicta diuina, q̄ correſpōdet malitiæ. i ¶Ad torrē. Hīc conſequenter denūtiat vaſtatio Moabitarū ꝓ Babylonios, cū dicit: Ad tor. ſa. i. ad terrā Babylonis q̄ abundat fluminibus & ſalicibus, ſed m qđ dicit pſ. cxxxvj. a. Sup flumina Babylonis &c. Sequit: In ſalicibus in medio eius &c. k ¶Ducēt eos. ſ. Babylonij. l ¶Quo. cir. cla. Quaſi diceret, in tota terra Moab erit clamor, partim morientiū, & partim fugientium, iō ſubdit: m ¶Quia aquæ. Di. Nomē eſt fluminis ī terra Moab. n ¶Reple. ſunt ſan. Interfectorū. o ¶Poenī ſup Dibō addita. ſ. ſanguinis, qa poſt effuſionē ſanguinis per Aſſyrios addita eſt effuſio ꝓ Babylonios. ideo ſubdit: ꝓ ¶Leonē. id eſt Nabuchodonoſor, qui vocatur leo. Iere. iij. b. Aſcendit leo de cubili ſuo, & hoc propter crudelitatem eius & audaciam: & qa forſitā portabat leonē ī armis ſuis depictū, ſicut rex Romanorū aquilā.

Moraliter

* m ¶Aquæ Dibon re. ſunt ſan. Signatur multiplex effuſio ſanguinis ipſorum.

† Beer elī

NICO. DELY.

†Dimō & infrà.

EMitte. Hīc Cap. XVI. cōſequenter redditur ratio cuiuſdā dicti in capite præcedenti. Dixerat enim Iſaias: Cor meū ad Moab clamabit. ſ. per cōpaſſionē: & ideo hīc reddit huius eō paſſionis cauſam. ſ. propter Chriſtum, quē propheta videbat naſciturum de populo Moab per Ruth Moabitidē quā acceperat Booz in vxorē, ex qua genuit Obed, & Obed Ieſſe ſiue Iſai, qui fuit pater Dauid, Ruth vltimo: de quo deſcendit Chriſtus. Igit̄ circa hunc Iſaias primò denūtiat Chriſti natiuitatē, & ſecūdò eius regiā dignitatē, ibi: Et præparabitur: Prima in duas: quia propheta primò facit quod dictū eſt. ſecūdò quoddam correlariū infert, ibi: Et erit. circa primū ſciendū, ꝙ antiqui patres multū deſiderabant Chriſti aduentum: ideo ꝓpheta denuntiat Chriſtū per modū deprecantis dicēs: q ¶Emitte agnū do. i. ō tu domine pater emitte Chriſtum qui dicit agnus. Ioh. ſ. d. Ecce agnus dei &c. r ¶Do. ter. Propter qđ dicit Matt. vl. d. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. s ¶De pet. de. Locus eſt in terra Moab, de qua fuit Ruth. Vnde dicit Iero. in epiſtola ad Paulinum de omnibus ſacrę ſcripturę libris. Ruth Moabitis Iſaiæ explet vaticiniū dicentis: Emitte agnum domine &c. t ¶Ad mon. filiæ Sion. i. ad Ieruſalē, in qua erat templū in monte Sion, vbi beata virgo obtulit filiū ſuum, Lucæ. ij.

►domine

H Diuiſio

Diuiſio

☞ Et erit ſicut

Moraliter. q ¶Emitte agnū do. Iſtud caput literaliter expoſui de Chriſto, & Moabitis, miſtim tamē. Exponendo tamen myſticè, primò ponā totū quod pertinet ad Chriſtū, per quem ſignatur hīc bonus prælatus, eò ꝙ eſt Chriſti vicarius ſiue ſit ſecularis, ſiue religioſus. Igitur cū dicitur: Emitte agnū. vox eſt eccleſiæ viduatæ deū deprecantis pro bono paſtorē qui ſit dulcis & manſuetus ſicut & Chriſtus dicit. Matt. xj. d. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. r ¶Do. ter. i. carnis ſuæ, per rigorem diſciplinæ. Talis erat Paulus: ideo dicebat. j. Cor. ix. d. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutē redigo, ne forte cū aliis ꝑdicauerim, ipſe reprobus efficiar. s ¶De pe. deſer. i. de ſolitudine contēplationis. t ¶Ad mō. i. ad regimen eccleſiæ: ad hoc enim tales ſunt præficiendi, qui hauſerunt in exercitio ſtudij ſacræ ſcripturæ, qđ poſſunt in populū ſibi creditū effundere per

*doctrinam:

a ℂSic erunt. Sic in captiuitatem transibunt per Arnon: qui A est terminus Moabitarum & Amorrhęorũ. b ℂArnon. (quę interpretat illuminatio) eorũ, qui derelictis erroribus, transcendũt ad scientiã veritatis. c ℂIni consilium. Nihil agas sine Eccle.32.d. consilio, nec circũferatis omi vento doctrinę, sequere magni cõ Eph.4.c. filij angelũ. d ℂCoge consiliũ. De uagis scilicet & errantibus ecclesiam facien Isa.9.b. do. e ℂPone quasi noctẽ. Tabernaculum scilicet, in quo quiescere te putabas, qđ erat noctis & tenebrarũ; pone in meridie, i. in clarissimo lumine, in quo abscondere debes de errore fugientes, & prius vagos vltrà nõ prodere. Pone in meridie, dum erit persecutio Iudęorum. Pone ô tu Moab vmbrã. i. defensionem, †fac iudi- quasi noctem. i. securã absconsionẽ Iudæis. Notãdum, quia antè vastata est Ie cium rusalem ab Assyrijs, & pòst à Chaldæis quã Moab. ideoq; præcipit ei, vt fugien tem populum dei apud se recipiat & abscondat. f ℂPro fu. Qui me fugerunt, qui de ecclesia egressi sunt, qui sensum suum sunt secuti, non doctrinam spiri- Mystičè tussancti. ℂMysti. Consideremus à prin cipio huius oneris, quomodo Moabitæ per gradus & ordinem pœnitentiæ fiant Israelitæ, & fugiant quasi auis, & volent quasi pulli de nido, vt trãscendãt per Ar non, & habitent in monte filiæ Sion, & diaboli vel Antichristi potestate cõtrita, Christus in his regnet, & soliũ suum ponat qui saluati sunt misericordia atq; iu- Ioh.5.d. stitia. Non enim pater iudicat quenquã, † vastans, sed omne iudicium dedit filio. g ℂFi- calcator cõ nitus est. Subitò transit ad interfectionẽ sumpt⁹ est Sennacherib, qui puluis & miser, quia à terra. gloria eius tanquam puluis, quem proj Psal.1.b. cit ventus à facie ter, & miserabiliter ab hac luce migrauit, occisus à filijs suis in templo dei sui. h ℂEt præparabitur. 4.Re.19.g. B Iudæi exponũt hoc de Ezechia, qui post mortem Sennacherib in pace regnauit. Sed melius ad Christum referuntur, & quędã ad primũ, quędam ad secũdũ referuntur aduentũ. i ℂSede. su. eũ. Quiescens & iudicans super corda bonorum.

℣ Audiui.

¶Redit ad captiuitatem Moab.
a ¶Hęc scilicet. b ¶Qui fugerũ de Moab.
¶accipitrem.

on. Et erit sicut auis fugiẽs, † & a
a ¶Sicut. b ¶Crudelissime ¶Nec a Moabitis ser-
pentibus deuorentur.
a pulli de nido auolantes, sic erunt b
a ¶Ciuitates vel viri & mulieres ¶Animę Moabitę.
b filię Moab in transcensu Arnon. c
a ¶O Moab. b ¶Pręcide quò posita euadere-
c d Ini cõsilium, † coge consilium, d e
a ¶Securam absconsionem.
e pone quasi noctẽm umbram tu- f
a ¶In aperta persecutione. b ¶Iudęos.
am in meridie. Absconde fugiẽ- g
a ¶De loco ad locum. b ¶Hostibus. c ¶Quia
vastata ierusalem.
tes, & uagos ne prodas. Hãbita- h i
a ¶Quia confinia ea erit.
f bunt apud te profugi mei. Moab
a ¶Cum diabolus coperit persequi.
b ¶Assyrij & Chaldęi. ¶Diaboli.
esto latibulum eorum à facie uasta
b ¶Quia. ¶Consumptus occisus. ¶Sennacherib.
¶Qui ad aduentum agni, qui ortus de petra de
serti venit ad montem Sion. b ¶Potentia
diaboli comparatur pulueri.
g toris. Finitus est enim † puluis, cõ k l
a ¶Quia miseros fecit.
summatus est † miser, defecit qui m
a ¶Vastando. b ¶Terrenos. c ¶De primo
aduentu. d ¶Illo consumpto.
h conculcabat terram. Et prępara- n
a ¶Patria. ¶Omnes enim peccauerunt &
egent gloria dei. b ¶Regnum sempiternum.
¶Filij.
i bitur in misericordia solium, & se-
a ¶Vt post misericordiam iudicet, & quęrat iusti-
tiam, & reddat vnicuique secundum opera sua.
debit super illud in ueritate in ta-
a ¶In ecclesia. ¶Quod corruerat & suscitatum est.
b ¶In secundo aduentu.
bernaculo Dauid iudicans & quę o
a ¶Dicens malis Ite in ignem ęternum. Bonis.
Venite benedicti patris mei percipite
rens iudicium, & uelociter reddẽs p

Nicolaus de Lyra.

✠ a ℂEt erit sicut. Hîc ꝓpheta ex dictis infert correlarium, videlicet, qꝓ sicut ipse cõpatiebatur populo Moabitarum ꝓpter Christũ: ita ecõuerso populus Moab debebat cõpati populo Iudæorũ, ex quo descendit Christus ꝑ Booz: sicut & ex Moab per Ruth, vt dictũ est. Addit etiã ꝓpheta aliã rationem cõpatiendi, s. ꝓpter angustiã quã Moabitæ erant passuri. Afflicti enim solent alijs afflictis cõpati. Et hãc rationẽ ꝑmittit dicens: Et erit sicut auis fu. s. timore, ne capiatur. b ℂSic erũt filij Moab. s. fugientes ne capiantur ab Assyrijs & Babylonijs. c ℂIn trãsęc. Arnõ. fluuius est in finibus Moabitarum. d ℂIni con. cum sapientibus Moab. e ℂCoge consi. i. congrega in loco secreto ad videndum, quomodo possis effugere manus vastatoris. Et consequẽter dat modũ, dicens: f ℂPo. qua. no. i. fac latibula, in quibus possis filios Israel fugiẽtes abscondere in meridie, ita qꝓ ibi lateãt, acsi esset tẽpus noctis. & ideo subditur: g ℂAb scõ. fu. eis compatiendo. h ℂEt uagos ne pro. s. persecutoribus tradendo. Et qꝓ de filijs Israel intelligat, subdit: i ℂHabitabunt apud te profu. mei. id est fugientes de populo meo timore Sennacherib: quia licet non ceperit Ierusalem, tamen vastauit alias ciuitates Iudæ, vt habet. iij. Reg. xviij. & de illis multi fugerunt ad terrã Moab. Et vlterius denuntiat ꝓpheta casum Sennacherib de propinquo futurũ, & Moabitæ nõ retrahãtur à receptione populi Israel timore Sennacherib, dicẽs: k ℂFini. est enim pu. i. in ꝓpinquo est exercitus Sẽnacherib terminandus, qui dicit hîc puluis, eõ qꝓ corpora bellatorũ fuerũt redacta in cinerẽ, vt dictũ est suprà. l ℂCõsum. est mi. i. Sennacherib est in proximo occidendus à filijs suis in terra sua. m ℂDefeci. qui concul. ter. s. Sennacherib, qui subijciebat sibi habitatores terrę. n ℂEt præparabitur. Hîc describit ipsius Christi regia potestas, cũ dicit: Et præparabitur ī misse. so. qa post resurrectionẽ Christus ascẽdit in cęlũ, & sedet ad dexterã pris, vt habet Mar. vl. d. cui⁹ regnũ est in dulcore misericordię, vsq; ad iudiciũ extremũ, in quo erit tps iustitię, iõ sequit: o ℂIudicãs & quæ. iu. s. extremũ. p ℂVelociter red. quia in breui tempore dabit sententia pro iustis: Venite benedicti &c. & contra iniu- Versus stos: Ite maledicti &c. Mat. xxv. d. vñ ver † & de nísus: Mortis vel vitæ breue verbum, ite do pulsa venite. Dicetur reprobis ite, venite probis. Totũ aũt istud de capite presenti exponit Ra. Sa. de Moab ad lit eram continuando capite precedenti. Ad cui⁹ intellectum sciendũ, qꝓ Mesa rex Moab solue bat pro tributo regi Israel centum milia agnorũ, vt habet. iiij. Reg. iij, tamen postea mortuo Achaz negauit: & quia extũc populus Moab erexit se in superbiã, de qua dicit in parte sequenti. Audiuim⁹ superbiam Moab, superbus est valde: iõ Isaias volens eius superbiã repellere, improperat ei tributum istud dicens: Emitte agnum domine dominator terrę. Nomina enim Hebræa sunt indeclinabilia. ideo de facili dici potest dominator pro dominatorem, sicut hęc nomina cornu & gelu indifferenter accipiuntur in casu accusatiuo & nominatiuo apd Latinos. Et est sensus secundum Ra. Salo. Emitte agnũ, quasi diceret, ꝓpheta, quid superbis populę Moab contra regnũ Iuda cõ- †emulsor. tẽnendo, quia ille qui fuit dominator, & domin⁹ in terra vestra, scilicet rex vester D aliquando misit pro tributo regi Israel: Agnũ. i. agnos accipiendo singulare pro plurali, sicut Exo. viij. f. Venit musca gra uissima. i. multitudo muscarum. De petra deserti. i. de tali loco terræ Moab. vñ mittebanf agni prædicti. Ad montẽ filię Sion. i. ad Samariã quæ ædificata fuit in mõte empto à Somer. iij. Re. xvj. & erat metropolis in regno Israel. Et dicit mõs filiæ Sion, quia omnes ciuitates totius Iudęæ fuerunt sub Ierusalem, in qua est mons Sion vsq; ad diuisionem regni tẽpore Roboam. Et erit propter superbiã Moab. Sicut auis fugiens &c. quia vasta- Diuisio tio hæc fuit eis inflicta, pro superbia sua cum alijs malis. Consequenter ostẽdit ꝓpheta modũ euadendi hanc pœnam, scilicet ꝑ compassionẽ ad filios Israel dicens: Ini consiliũ &c. exponat vt suprà vsq; ibi: Finitus est enim puluis, cõsummatus est miser, defecit qui conculcabat terram, vbi Ra. Salo. dicit qꝓ hæc est litera Hebraica: Defecit suctio, consummata est mamilla, defecerunt mobilia de terra. Quam literam sic exponit. Defecit suctio, id est animalia quæ antè abundabant in terra Moab. Non sugent amplius lac matrum suarum: consummata est mamilla, id est defecit lac de mamillis animalium: vnde Moabitæ in lacte & butyro solebant abundare. Defecerunt mobilia de terra, id est animalia quæ gradiuntur super terram: quia hostes deduxerunt ea per prædam: hanc enim pœnam comminatur eis Isaias: & tunc conuertit se ad nuntiandum fortificationem regni Iudæ tempore Ezechiæ dicens: Et præparabitur in misericordia solium, quia ex dei misericordia exercitus Sennacherib ab angelo percussus fuit, & ipse fugiens ad terram suam ibi interfit: & tunc Ezechias in pace & gloria regnauit, vt habetur. ij. Para. xxxij. Et sedebit super illud in veritate, vnde dixit: Fiat pax & veritas in diebus meis. iij. Regum. xx. dicit. In tabernaculo Dauid, id est in ciuitate quam ædificauit Dauid iudicans & quærens iudicium &cæ. quia ipse fuit iustus, & in alijs iustitiam seruauit.

✠ Audiuimus

⁂ doctrinam. Et quia secundum Greg. in bonis rectoribus de- Moraliter bet esse iuste consulens misericordia, & pie seruiens disciplina, ideo subditur: n ℂEt præparabitur in misericordia soliũ &c. Et quoniam aliqui sunt nimis tardi iustitiam exequendo, ideo sequitur: Et uelociter reddens quod iustum est.

⁂ Audiuimus

E a ¶ Audiuimus ſuperbiã Moab. More ſcripturæ, quia læta nuntiauerat, ne negligentes faceret, comminatione terret. b ¶ Et indignatio. Contra deum in cælum poſuit os ſuum, p phetis detrahens. Illud euangelicũ apponens: Omnes qui venerunt ad te ante me, fures fuerunt, & latrones. Moyſen & Dauid homicidas vocat, Ioſue ſanguinariũ. c ¶ Vlula. Alter ad alterũ omnes ſcilicet hæreticorum & philoſophorum diuerſitates contra ſe in tormentis mugiẽt. d ¶ Super muros. Non ædificatos quadro lapide, ſicut templum dei ſunt, in quo ſimili lapides poſiti, vt nec malleus auditus ſit nec ſecuris. e ¶ Suburbana Eſebon. Oẽs cogitationes eorum (qđ ſignificat Eſebõ) non pertinet ad ciuitatẽ dei, de qua: Fluminis impetus lætificat, ciui. dei. Sed ſuburbana ſunt, vt ad vrbẽ domini pertinere credebantur. f ¶ Sabama. Attollens altitudinem. Qui in altum ſe erigit, & ſuperbiæ turrem vſq; ad cælum extruere cupit, præcipuè comburitur. Sabama. Non ſolùm extollens altitudinem, ſed etiã conuerſio aliqua: quia videtur in regione Moabitica ad domini ſeruitutẽ aliqua ex parte velle conuerti. Domini ergo gentium, vineę Sabama exciderũt flagella. g ¶ Errauerũt. Luſtrãtes vniuerſam terrã Moab. h ¶ In deſerto. Vt tãdem quos interficerent, nõ haberent. i ¶ Propagines. Metaphorã vineæ proſequit. k ¶ Tranſierunt mare. Vt mirabilia domini viderent in ꝓfundo tentationum liberati ex eis. l ¶ Vine. Vinea Moab, ex vicinia loci talis eſt, qualis Sodoma. vnde: De vinea Sodomorum vinea eorum. m ¶ Sabama. Qui ſe extollit cõtra ſententiã dei. n ¶ De Car. Carmelus mons eſt inter Phœnicem, & Palæſtinã imminẽs Ptolomaidi, in quo Elias orauit. Et ponitur ſæpe pro qualibet fertilitate. Vnde & hîc: Auferetur lætitia & exul. de Carmelo, i. fertilitas in qua lætabant Moabitæ. o ¶ Exultabit. Quia ſpiritalis circumciſionis notitiam ſe habere iactant hæretici. p ¶ Vocem. Ne draconis venena inde exprimantur, & bibentes interficiantur. q ¶ Venter meus. Prophetæ qui tãquã cithara muſica arte cõpoſit⁹, & de dei timore concipiens multos liberos

☞ generat

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Audiuim⁹. Quia ſecundum expoſitores Hebraicos & Latinos Moabitæ non fecerunt ſcđm monitionem Iſaiæ de cõſeruando fugitiuos de populo Iſrael: iõ nõ euaſerunt pœnã comminatã: & ad hoc deſignandũ reuertitur hîc propheta ad deſcribendũ eorũ pœnam & culpã. Et primò prędicit exterminiũ. ſecundò excludit eorum remediũ, ibi: Et erit. Circa primum dicit: Audiuimus ſuperbiã Moab. per ſamam volantẽ. b ¶ Super. ei⁹. In factis. c ¶ Et arrogan. ei⁹. In verbis. d ¶ Et indigna. ei⁹. In exterioribus ſignis. e ¶ Pl⁹ quã forti. e. Eſt enim modus ſuperbi plus æſtimare de ſe, quã ſit in veritate. f ¶ Idcirco. i. propter iſtam ſuperbiã. g ¶ Vlulabit Moab ad Moab. Quęrentes abinuicem auxiliũ, & nõ inuenient. h ¶ His qui lætan. ſup mu. Tales enim muri fiebãt antiquitus, ſcilicet de lateribus coctis, & in fortitudine talium murorũ gloriabãtur Moabitæ. i ¶ Loquimini. O vos prophetæ. k ¶ Plagas ſuas. i. miſerias eis ſuperuenturas. l ¶ Quo. ſuburba. Eſeb. Nomen eſt ciuitatis famoſæ in terra illa.

†Ier. 48.e. m ¶ Deſerta ſunt. A ſuis habitatoribus inde fugientibus. n ¶ Et uineam Sabama. Ciuitas erat in Moab abundans in vineis. o ¶ Domini gentium excidẽ. i. Aſſyrij primò, & poſtea Babylonij. Et dicuntur vtriq; domini gentiũ, quia temporibus ſuis multas gẽtes ſubiecerunt ſuis dominijs. p ¶ Flagella eius. i. palmites, q̃ vulgariter vocantur flagella. & ſic eſt in Hæbreo: tamen accipiunt hîc palmites metaphoricè, pro populo illius ciuitatis quæ abundabat in vineis, vt dictum eſt. q ¶ Vſque ad Iazer perue. Fugiendo aduerſarios. r ¶ Errauerunt in deſerto. Homines enim præ timore ſugientes de facili errant propter mentis perturbationẽ. s ¶ Propagines eius. i. viri fortes. t ¶ Relictæ ſunt. ſ. à deo tanquã iutiles. v ¶ Tranſierũt mare. i. Euphratẽ ducti in captiuitatem ad terram alienã. Et vocatur hîc fluuius Euphrates mare, ꝓpter eius magnitudinem, ſecundum morẽ Hebraici ſermonis, quo congregatio aquarum mare vocatur, ſecundũ illud Geñ. 1. a. Congregationesq; aquarũ appellauit maria. x ¶ Super hoc plorabo. Hoc dicit propheta compatiẽs populo Moab ratione ſupradicta. y ¶ In fletu. i. veraciter, & non fictè compatiens. z ¶ Iazer. Eſt nomen ciuitatis in Moab. a ¶ Et uineam Sabama. i. ſuper Sabama ciuitatem, vineis abundantẽ, quia ille ciuitates fuerunt deſtructæ. Et eodem modo exponitur quod ſubditur: b ¶ Inebriabo te. Eſebon & Eleale ſunt nomina ciuitatum in Moab. Et cauſam ſuę cõpaſsiõis ſubdit: c ¶ Quoniam ſuper uinde. vnde debebas viuere. d ¶ Vox calcantium irruit. ſ. hoſtium ſibi rapientium. e ¶ Et auferetur lætitia. Locus eſt in Moab fertilis in vino & blado. f ¶ Et in uineis non exultabit. Quando enim vindemia eſt abundans & meſsis, & colligitur pacificè, homines exultant & cantant: & ideo quando ab aduerſarijs partim occiduntur, & partim fugantur, & meſsis & vindemia ab aduerſarijs capit, tunc habetur materia triſtitiæ & ploratus. g ¶ Su. hoc uẽ. me⁹. i. mens mea.

✠ eo modo

✠ a ¶ Audiuimus Moab. Hîc ponitur expoſitio myſtica, quantùm ad Moabitas per quos ſignantur Iudæi, vt dictum eſt capite præcedenti. Sic ergo dicitur: Audiuimus ſuperbiam Moab. id eſt Iudæorum primò Chriſtum eis miſſum deſpiciendo & crucifigendo. & ſecundò Romanis rebellando, vt dicit Ioſephus libro de Iudaico bello. g ¶ Vlulabit & cætera. per quod deſignatur contentio Phariſæorum & Saducæorum de reſurrectione mortuorum, vt habetur Actu. xxiij. h ¶ His qui lætantur ſuper muros cocti lateris loquimini plagas & cæ. Ex confidẽtia nanque ſortilitorũ rebellauerũt Romanis. l ¶ Quoniam ſuburbana Eſebon deſerta ſunt &c. Per iſta loca ſignantur Iudææ ciuitates deſertæ per Romanos. g ¶ Super hoc uenter meus & cætera. Gemendo per compaſsionem, ſicut in cithara cantatur lugubre carmen, licet enim deſtructioni Iudæorum parum aut nihil eſſet compatiendum, tamen compatiendum erat ſanctitati locorum, in quibus Chriſtus fuerat conceptus, natus, oblatus & ſepultus: propter quod Chriſtus prævidens hanc deſtructionem fleuit per compaſsionem, Luc. xix. g. Videns Ieſus ciuitatem ſanctã, fleuit ſuper illam, &c.

Ioh. 10. b

3. Reg. 6. a.

Pſal. 45. a.

†arua

†plantationes optimas Deu. 22. e.

3. Reg. 18. g

†vitesoptimas eius

†celeuſma

†Iſ. 48. e.

†Super domia Cir hareſeth loquimini, verũ tamen per cuſsi.

†Idcirco Moraliter

Ioſephus

†maturos fructꝰ tuos

a ¶ Vnicuiq; ſecundum opera ſua. b ¶ Hoc iterum de Moab. ¶ Vox ſanctorum, qui de Moab ſaluati ſunt, & ſuperbiam eius experti.

a quòd iuſtum eſt. † Audiuimus b

a ¶ Hæreticorum ſimplicitatem eccleſiæ irridentium.

ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt ualde. Superbia eius & ar- b c

a ¶ Præcipitata audacia plus audet ꝙ poſſit.

d rogãtia eius & indignatio eius, d

a ¶ Vltra ſuam fortitudinem ſuperbit.

plùſquàm fortitudo eius. Id- e f

a ¶ Quia contra deum ſuperbit. b ¶ Ad inuicem.

circò ululabit Moab ad Moab, g

a ¶ Moab. b ¶ Qui confidunt & gloriantur in munitione murorum.

e uniuerſus ululabit. † His qui lę b h

tantur ſuper muros cocti late- i

a ¶ O prælati eccleſiæ vel de Moab ſaluati. b ¶ Mortem captiuitatem. ¶ Hęreticorum taculis factas.

ris, lòquimini plagas ſuas: quo k l

a ¶ Vici & villæ. b ¶ Ciuitas nobilis, ſicut & Sabama. c ¶ Dei auxilio, vel combuſta igne diuino.

e niam † ſuburbana Eſebon dẽ- m

a ¶ Præcipue. b ¶ Multitudinem populi.

f ſerta ſunt. Et † uineam Sabama n

a ¶ Principes Aſſyriorum vel Chaldæorum. ¶ Apoſtoli vel apoſtolici viri. ¶ Veliſic diſtingue: Et vinea Sabama domini gentiũ. b ¶ Habitatores. ſ. Sabama ceciderunt.

domini gentium exciderunt: o

a ¶ Ne ex aliis hæreſibus aliæ naſcerentur in infinitũ excideris flagella eius &c. b ¶ Etiã. c ¶ Ciuitas. ¶ Quod eſt fortitudo eorum, id eſt ad fortiſſima quęq; hæreticorum dogmata in quibus confidunt.

† flagellã eius ůſq; ad Iazer per- p q

a ¶ Domini gentium.

r uenerunt: errauerunt in deſer- s

a ¶ Peſsimæ radices b ¶ Exciſis ſcilicet flagellis. ¶ A deo. ¶ Fugitiuos intelligę.

t to propagines eius, † relictæ u

a ¶ Sed. ¶ Domini gentium. ¶ Duci in Babyloniam. b ¶ Tentationibus ſeculi. Veni in altitudinem maris & tempeſtas demerſit me.

k ſunt, tranſierunt mare. † Super x y

a ¶ Malo. b ¶ Iſaias. ¶ Vt mecum plorent. ¶ Fortitudinem ſcilicet hæreticorum: quæ ſe extollit contra ſcientiam dei. c ¶ Deflens ſcilicet Iazer.

l hoc plorabo in fletu Iazer, & z

a ¶ Abundanter ſuper captiuitatem tuam flebo. a

m uineam Sabama: Inebriabo te b

a ¶ Cogitationes eorum, quibus ad excelſa conſenderunt. ¶ Aſcenſio.

Iachryma mea Eſebon & Elea c

le, quoniam ſuper † uindemi-

a ¶ Quę naſcitur in vallibus Raphaim.

am tuam & ſuper meſſem tu- d e

a ¶ Dominorum gentium. ¶ Aſſyriorum m: Chaldæorum diripientium bona Moabitarum.

n am † uox calcantium irruit. Et

a ¶ Hæreticorum, vt audiunt, Beati qui lugent.

auferetur lętitia & exultatio de f

a ¶ De ſcientia falſi nominis. ¶ Moab.

o Carmelo, & in uineis nõ exulta- g

a ¶ Æterno ſilentio tacebunt. ¶ Quoniam.

bit, neq; iũbilabit. Vinũ in tor-

¶ Moab.

culari nõ calcabit, qui calcare

a ¶ Celeuma, quod conſueuerant vindemiantes cantare.

p conſueuerat: uòcem calcantiũ

a ¶ Infortunio. ¶ Deſtructio Moab, & falſa lætitia in luctum mutata. ¶ Senſus.

q abſtuli. † Super hòc uẽter meus r

generat, vt omnis chorda sonū suum reddat. a ¶Et uisce. m. A Sicut cithara sonū cōpositum non emittit, si vna chorda rupta fuerit, sic spiritualis venter prophetæ, si vna chorda virtutum defuerit, dulce melos non resonabit, nec ad lateritiū murum cunctis clamabit viscеribus. Philosophorum quoq; sentētia est, hęre

Iacob. 2. d. re sibi inuicē virtutes. Et Iacobus: cui vna deest, desūt oēs. b ¶Sctā sua. Ad sctā. s. ecclesię, q̄ conabit sua facere, non

†ad Cir ha res pualebit: nō em statim perfectē virtutē capim⁹. c ¶Nō uale. In eis. s. nō inueniēt auxiliū, in qb⁹ sperabat. & sic apparuit, qa incassum colebat. d ¶Hoc uer. In pœmio. s. vbi dē: On⁹ Moab. Extūc, ex quo scilicet loq̄ cœpit, vt oē qd' dixit vnū ỹ bū. i. vna snia sit. Hoc ỹ bū proœmiū reddit epilogū. Qd' em ibi cœperat, hīc est cōpletū. e ¶In tr. a. Q. Sicut pauci racemi remanēt post vindemiatores, ita ex multitudīe Moab pauci effugiēt hostes. In tr. a. Prophetia cōtra Philisthęos & Moabitas, mortuo Achaz, cœpit dirigi. Et pōt intelligi, qa extunc tertio anno Moabitę fuerunt vastati, acsi diceret: Sicut mercenari⁹ expectat finē āni, vt recipiat mercedem opis, sic Moab post tres annos delebit ab Assyrijs. Pōt de Babylone intelligi, qa post captā Ierusalē tertio anno à Chaldæis vastāda sit, vel qd' ī trib⁹ annis nulla reges sit dāda eis. Sicut misericordia dei ī pōdere ē & mēsura, sic ī Iudęis cruciat⁹ & suppliciū: vt cū

B tres anni trāsierint, qb⁹ relinquet parvus & modicus, inglorius esse desistat. Moab igit q̄ externus erat, nec de populo dei, sed relicto errore cōuers⁹ tri-

Psal. 76. b. bus annis tm̄ paruus & modic⁹ & iglorius relinquit. de qbus: Cogitaui dies antiquos & annos æternos ī mente habui. f ¶Mercēnarij. Falsa doctrina

Ioh. 10. b. Exod. 12. g. omnia lucri causa facit. Mercenari⁹ em videt lupū venientē, & fu. Et iō dictum est: Aduenā & mercenariū sacerdotem de sanctis nō comedere, sed seruos sanctorum esse participes: quia nō p dilectione dñi, sed p mercede cūcta faciunt, vt lanis vestiant & lac mulgeāt. Similiter, q̄ facit e-

Simulator peccatore publico pe ior. leemosynā, vt laudet ab hoīb⁹, recepit mercedē suā: qa mercenarius est. Qui castum se simulat, habens aliud ī corde, supplicia peccatoris recipit. Ideo in comparatione duorum malorum leuius peccatum est aperte peccare, quàm sanctitatem simulare.

GLOS. ORDI. Cap. XVII.

ONus Damasci. Ecce Damasc⁹. Damascus metropolis Syrię, quā condidit Eliezer seruus Abrahā, cui⁹ rex Rasin semp p̄bebat auxilium decem tribub⁹ cōtra Iudā. Ideo spiritussanctus minatur ei captiuitatem p

Gene. 4. b. Isaiam. Per eam autem, totam intelligimus, puinciā. Damascus fugens sanguinem vel bibens, vel sanguinis osculum, quia ibi occidit Cain Abel, vel sanguis cilicij. Hi enim qui multū sanguinē fundebant, pœnitentiam agere debuerant: quod significatur per olicium. Sed quia non egerunt pœnitentiam, captiuati sunt.

☞ Aroer.

Nicolaus de Lyra.

✠ eo mō loquēdi, q̄ dr̄ de aliquo parū lr̄ato: Parum habet in vētre. a ¶Ad Moab quasi cithara so. emittendo vocem lugubrē gemitus, sicut in fletu mortuorum aliq̄ cantabant carmē lugubre in cithara. b ¶Et uiscera mea. mouebunt per compassionem. c ¶Ad murum cocti late. id est ad Moabitas q̄ habitabant in ciuitatib⁹ clausis talibus muris, vt suprà dictū est. d ¶Et erit. Hīc consequenter propheta excludit remedium, dicēs: Et e. cum apparu. quod labo. Moab. s. in vanum ad defendendū. e ¶Super excelsis. i. ad idola in montibus posita, quæ reputauit sancta. id eo dicitur hīc: Sancta sua. non simpliciter & absolutē, sed cū determinatione eius, qd' e. s. sua. f ¶Vt obsecret. p sua liberatione. g ¶Et non ualebit. quia idola nullam habent virtutem adiuuādi. h ¶Hoc uer. quod &c. i. de punitione Moab absq; retractatione. i ¶Extunc. i. ab æterno, quia extunc oia futura

a ¶Conuersus. b ¶Pœnitentem. c ¶Plangendo. ¶Luctum.

a ād b Moab, quasi cithara sonābit: & ui a b

a ¶Cordis interiora, vnde: Benedic anima mea domino & omnia quæ in. b ¶Fragilem. c ¶Ciuitatis quæ de lateribus.

scēra mea † ad murum cocti latēris. c

a ¶Vanum esse. ¶Ipsi. b ¶Frustra.

Et erit: cùm apparuerit quod † labora d

a ¶In montibus & rectis. ¶Dogmatibus quæ putabat excelsa. b ¶Tunc.

uit Moab super excēlsis suis, ingrēdie e

a ¶Idola quæ sancta putabat. b ¶Pro liberatione.

b c d tur ad sanctā sua ut obsecrēt, & non f g a

ualebit. Hoc uerbum quod locutus a

a ¶Contra. b ¶Ex quo creatus est. Ait enim dominus: Moabitæ & Ammonitæ non intrabunt in ecclesiam meam. Vel ex quo præscijt ea.

est dominus ād Moab extunc: & nūc i k

a ¶Hoc de Babylone. b ¶Non pluribus.

e locutus est dominus dicēns: In tribus l

a ¶Profectus est Moabvt qui habuit multos comites erroris, relinquatur cum paucis.

f annis quasi anni mercēnarij āferetur n

gloria Moab super omni populo mul g o

to, & relinquetur in eo sicut racemus

¶Humilitate.

paruus & modicus, nequaq̄ multus.

Cap. XVII.

a ¶Ethnicorum qui ante fidem Christi amici erant sanguinis & crudelitatis: & opera digna plāctu & sacco agebāt.

ONus Dāmasci. Ecce p

a ¶Gentes. s. quę conuersæ nō erunt in prētiua conuersatione. De vocatione enim gentium hic agitur. b ¶Potens nobilis.

Dāmascus desinet esse ciuitas, &

futura dispositum. Ra. Sa. exponit: Extūc. i. ex tēpore quo Moabitę cōduxerūt Balaā ad maledicēdū populo Israel, Num. xxij. Dispositum deus hanc pœnā sup Moabitas futurā: nō tn̄ intelligit per hoc, q̄ aliqua nouitas sit in deo, sed quia illud factū fuit dispositum seu meritoriū respectu pœnę, q̄ hīc describit. k ¶Et nūc

C lo. est do. s. p me, pphetā suum dicēs: l ¶In tri. an. Aliq̄ numerāt istos tres annos à morte Achaz. Sed hoc non videt verū: qm̄ vastatio Moabitarū fuit post destructionē regni Israel, vt patet ex supradictis. Samaria verò metropolis in regno Israel fuit capta & popul⁹ captiuatus. vj. anno Ezechiæ. iiij. Reg. xviij. & per consequens. vj. anno post mortē Achaz: & iō alij numerant à captiuitate regni Israel: alij à captiuitate regni Iudę. Ra. Sa. aūt exponit aliter dicens, qd' Salmanasar tribus annis pugnauit cōtra Samariā, & tandē eā cœpit. iiij. Regū. xviij. & in suo exercitu erāt Moabitæ stipendiarij: & sic exponit qd' dicit hīc: In trib. annis. i. p tribus annis quibus Moabitę cum Salmanasar impugnauerunt filios Israel. m ¶Quasi anni mercen. i. anni q̄ fuerunt Moabitis quasi mercenarij, eō qd' pro stipendijs erant ibi. n ¶Auferetur gloria Moab. p vastationem terræ suæ. q. d. illud factum eorū in tribus annis dictis fuit causa punitionis suæ à deo, & sic per hoc qd' dr̄ hīc in tribus annis, nō p̄figit tēpus suæ punitionis, sed assignatur eius causa partialis, qa cōductio Balaā p̄dicta, & ista impugnatio ppli Israel cōcurrēt ad hoc: & etiam Moabitarū superbia, vt dictū est. o ¶Et relin. qa pauci de Moabitis effugerūt manus vastatorū: vl' qa aliqui pauci vl' pauperes à vastatorib⁹ fuerūt dimissi p cultura terrę, sicut Nabuzardan destructa Ierusalē duxit populum reputationis ī Babylonē & de pauperibus terrę reliquit vinitores & agricolas, vt habetur Iere. vltimo. D

¶In capi. xvj. vbi dicitur in posti. Extunc, id est ab æterno: quia extunc omnia futura disposuit.

ADDIT. Expositio Ra. Salo. videtur irrationabilis. Tū qa de⁹ vsq; ad tertiā & quartā generationē punit pctā patrū in filios, vt patet Exo. xx. & ideo iā trāsiuerāt multò plures generationes à tpe cōductiōis Balaā, vt manifestū est. Tū quia alia pctā hīc expressa sufficiūt ad promerendā talem punitionē, scilicet pugnatio filiorū Israel fugientiū, & etiā superbia ipsius Moab, q̄ maximū peccatū est. vñ qd' dr̄: Extūc meli⁹ exponit sec'm posti. scilicet ab æterno, scilicet sec'm diuinā p̄scientiā.

NICO. DELYRA. Cap. XVII.

ONus Damasci. Hīc ponit punitio Syrorū, pplm̄ Israel ad pctm̄ inducentiū, qa Phacee rex Israel fuit cōfœderat⁹ regi Syriæ, vt dictū est suprà. c. vij. & sicut cō municauit ei amicitia, ita & in idololatria. Similiter Achaz rex Iuda fecit, sibi fieri altare holocaustorū in Ierlm ad si- Diuisio militudinē altaris qd' erat ī Damasco, vt hr̄. iiij. Reg. xvj. Diuidit aūt p̄sens ca. in tres partes: q a primò describit punitio Syrorū, filios Israel ad pctm̄ trahentiū. sec'dò, filiorū Israel in ipsis confidētiū, ibi: Et erit. & tertiò Assyriorum vtroq; vastantium, ibi: Vę multitudini. Circa primum dicitur: Onus Damasci. id est punitio Syriæ à deo p̄uisa, qa Damasc⁹ erat metropolis in Syria. Ecce

✠ Damascus desi, Moraliter

Morali. p ¶Onus Dam. In hoc ca. lr̄aliter intellecto describit punitio Syrię, p Damascū eius metropolim intellectæ, ppter hoc q̄ Isr̄ ad pctm̄ idololatriæ ptraxit, & punitio Isr̄ q̄ ī hoc sibi cōsensit, & punitio Assyriorū q̄ captiuauerūt vtroq; tn̄ iniq̄ volūtate. Morālr̄ p Damascū q̄ sanguinē bibēs iterp̄tat signat quilibet, q̄ labore & sanguine simpliciū nutrit & potat, sicut est mal⁹ dūs p tyrānidē, & q̄libet deceptor p fraudē, & vsurari⁹ p cupiditatē. Per Israel assentiens Damasco signant ministrantes prędictis in opere malo. Per Assur qui captiuauit vtroq; signatur princeps superior malus, qui spoliat multos sua cupiditate & potestate.

f

☞ a ¶ Aroer. Mirica q̄ est arbor infructuosa nascēs in desertis & †salsosis locis. Q. Oēs Syri fructuosi erunt & desolati. Alij dicūt ex hac arbore maleficis artib⁹ odia concitari. b ¶ Reliquiæ. Ironicè. Pro ignominia. Q. Sicut filij Israel in captiuitatem ducti sunt, quia spem suam nō in deo, sed in hominibus posuerūt: Sic Syri qui promittebant auxiliū eis, vt separarent illos à cultu dei, quod & fecerūt, ambo ergo captiuati ignominiosē. c ¶ Et regnum. Vt peccatum non regnet i ea quæ prius sanguinē diligebat. d ¶ Et e. Cū Syria vastata fuerit ab Assyrijs, & Damascus desierit esse ciuitas. Tres similitudines, sententia penè vna. Sicut enim rarissimę spicæ manus fugiunt metentium & pauci racemi (qui à remanendo dicti) manus vindemiatorū, & paucæ oliuæ remanent post excussionem oleę, sic pauci remanebunt in Damasco & i tota Syria primū venientib⁹ Assyrijs, & post Chaldęis. Sub captiuitate em̄ Assyria, pauci q terrā excolerēt remanserunt. Alij in Cyrenem translati, quæ est regio vltra AEgyptum, e ¶ Emarcescet. Non habebunt prophetas nec signa, nec virtutes, nec regnum, nec sacerdotium: sed omne corp⁹ gentis marcescet. f ¶ In messe. De gentibus dicit: Messis quidē mul. op. ārt pau. Illi verò pauperes, messis reliquias quæ p apostolos saluandę sunt, & rarissimas spicas legūt. Nec in mōtibus, sed in valle Raphaim. i. in humilitate, literę veritate. Raphaim enim gigātes sonat. g ¶ Sicut excussio. Percussio populo Iudęorum, oliua quæ sub Moyse fecerunt milia armatorum habuerat, & sub Dauid numerantę Ioab innumerū populum, vix paucos fructus saluatori obtulit. h ¶ Dua. Pauli & Barnabę. Et trium Petri, & Iacobi & Iohannis, qui in monte transfiguratū dominum conspexerūt, & Archisynagogi filiam suscitari viderunt. i ¶ Siue quat. Hi sunt reliqui nouem, in quibus Iudę, p ditoris Matthias locum obtinuit. Hi propter diuersitatē gratiarum nobis ignoti, in q̄tuor aut i quinq; separati sunt, vt euangeliorum numerum & legis in se volumina demōstrarent, tā q̄ pdicatores vtriusq; testamenti. k ¶ In die il. Q. dominus essuriens vix paucas oleas reperit i populo Iudæorum, & subintrauit plenitudo gentium. Reliquię decem tribuum, quæ post q̄ maxima pars in Assyrios est captiuata, propter idola quæ colebant, vnum in Dan, alterum in Bethel Ezechię regis literis commonitæ, ad dominum conuertę sunt, & ad templum dei in Ierusalē venerunt, sicut legitur in Paralipomenō, & idola abiecerūt. l ¶ In die. Irruentibus Assyrijs, & vastantibus non solū Damascum, sed & terram. x. tribuū. m ¶ Aratra. Amorrhæorū. Hoc contra. x. tribus. Q. Sicut olim venientibus filijs Israel, relictis aratris fugerunt Amorrhęi, sic modō. x. trib⁹ venientibus Assyrijs. n ¶ Plātationē fi. Plantatio fidelis est, quando quis plantat & colit, & fructum colligit. Plantatio infidelis & germen alienum, quando alienus colligit. Omnis plātatio quā nō plātauit pater meus, eradicabit. ☞ Germē alie

Nicolaus de Lyra

Damascus desinet esse ciuitas. s. notabilis, vt exposuit aliqui, eò q̄ Theglathphalnasar qui interfecit Rasin regē Syrię non legitur eam destruxisse. Sed illud q̄ subditur, videtur repugnare: & erit sicut aceruus lapidū i ruina. & ideo dicendū, q̄ Damasc⁹ fuit destructa p Theglathphalnasar, vel aliū sibi succedētē, & postea reędificata, sicut de Ierl'm legit, q; fuit bis destructa, & bis reędificata. a ¶ Derelictæ c. Aroer. nomē est regiōis i regno Syrię, qua sunt plures ciuitates. Aroer autem prout est nomen vnius ciuitatis, est in Iudæa. b ¶ Gregibus erunt. scilicet gregibus aduersariorum. c ¶ Et requiescent ibi. & non erit qui exterreat. s. de Syris; quia populus Syrię fuit translatus Cyrenem, vt hī Amos. j. Et q̄a Syri erant cōsœderati regno Israel, vt dictum est supra. vij. ca. iō subdit: d ¶ Et cessā. adiutorium ab Ephraim. id est à regno Isr̄ nominato ab Ephraim, eò q; Ieroboam primus rex fuit de illa tribu. e ¶ Et regnum à Damasco. eò q̄ nomē regiū fuit ablatū p Theglathphalnasar. f ¶ Et reliq. Syriæ. id est isti & illi captiuabūtur paucis euadentibus fugiēdo, & sic factum est: q̄a sicut Theglathphalnasar captiuauit populum Syrię, sic Salmanasar regnum Israel, vt habetur. iiij. Regum. g ¶ Et erit. Hīc consequenter describit punitio regni Israel, eò q̄ confidebat de adiutorio Syrorum, plus q̄ de deo, & ad eorū idololatriam trahebatur. Et diuidit in tres partes, quia primò propheta denūtiat punitiōis effectum. secundò, eius fructum, ibi: In die illa inclinabitur. tertiò, redit ad denuntiandum destructionem regni Israel, ibi: In die illa ciuitates. Circa primum dicitur: Et erit in die illa &c. id est regni Israel. & hoc per destructionem Syrorum, de quorum confidentia gloriabat. h ¶ Et pinguedo carnis eius emarcescet. id est diuitiæ ei⁹ deficient. Vnde de aliquo diuite homine dicit cōmuniter, q̄d' est pinguis: & hoc fuit q̄ Salmanasar cepit Samariam & populum captiuauit, & sic diuitias regni sibi rapuit. i ¶ Et erit sicut congregans. id est pauci de populo Israel euadent, sicut spicæ remanentes post terga metentium paucæ sunt. k ¶ In ualle Raphaī. Locus est in Iudæa, vbi Philisthæi venerunt ad pugnandū contra Dauid. ij. Regum. v. l ¶ Et relinque. in eo. q remanet post vindemiatores. m ¶ Et sicut excussio oleæ. Est autem olea fructus oliuæ. Per ista intelligitur, q̄d' pauci nūero euaderent manus Salmanasar, sicut post vindemiatores remanent pauci racemi & paucæ oleæ post excussionem oliuarum. n ¶ In die illa. Hīc ostenditur huiⁿ punitionis fructus, q̄ illi q euaserūt fugiendo, postea venerūt in regnum Iuda sub Ezechia rege, & seruierūt dño idolis dimissis. & hoc est q̄d' dicit: In die il. scilicet ad dominum. & patet litera exp̄ dictis. o ¶ In die illa. Hīc redit prophe ta ad denūtiandū destructionē regni Isr̄, dicēs: In die illa erunt. scilicet Samaria & alię ciuitates munitę. p ¶ Derelictæ. ab habitatoribus suis in captiuitatē ductis. q ¶ Sicut aratra & segetes. quia sicut filij Israel non potuerunt defendere ea quæ erant in campis, ita nec seipsos in ciuitatibus muratis. Et huius destructionis causa subditur: Et eris deserta, quia oblita es dei saluatoris tui &c. r ¶ Propterea plantabis plantationem fidelē. secundum expositores nr̄os ꝓpheta irrisorię hoc dicit, eò q̄d' subdit:

Et germen

---

a ¶ Grex fidelis de multis collectus. b ¶ Viuorum. c ¶ Iudæorum excæcatorum.

erit sicut aceruus lapidum in ruis[a]
a ¶ Illa ciuitas. b ¶ Ab hominibus. c ¶ Regio Syriæ, in qua plures ciuitates. ¶ Mirica.
na. Derelictæ ciuitates Aroer[b]
a ¶ Infructuosa. ¶ Scilicet ecclesiasticis. b ¶ In pascuis. c ¶ Mente pacata.
gregibus erunt, & requiescēt ibi,[b c]
a ¶ Tanta solitudo erit, vt nec lupo timendus sit. b ¶ Quia dominus inter eos, præsente pastore non timebunt lupos.
& nō erit qui exterreat. Et cessabit[d]
a ¶ Damasci. ¶ Dei. b ¶ Scribis & Pharisæis, qui contrarij populo dei.
† adiutorium ab Ephraim, &
a ¶ Cessabit. b ¶ Eorum qui de gentibus crediderunt.
regnum à Damasco: & reliquię[b c]
a ¶ Scilicet sicut prius fuere filij Israel regno Iudæis ablato & gentibus tradito.
Syriæ sicut gloria filiorum Israēl
a ¶ Per prophetas. s. promisit.
erūt, dicit dominus exercituum.
a ¶ Tunc. b ¶ Syria & Damascus in quibus gloriabatur.
Et erit in die illa: attenuabit̄ glo[d e]
a ¶ Gloriosū enim in toto orbe erant. ¶ Fortitudo fiduciæ eius. b ¶ Id est Iudæorum. c ¶ Alias pingues eius carnes marcescent, sed falso.
riā Iacob, & pinguedo carnis ei⁹[b]
¶ Hoc scilicet.
emarcescet. Et erit sic congre-[e f]
gans in messe quod restiterit, &
brachiū eius spicas leget. Et erit
sicut quærens spicas in ualle Ra[k]
phaim: & relinquetur in eo † qua[l]
a ¶ Qui saluati fuerint. b ¶ Et erit.
si racemus, et sicut excussio oleę[m]
duarum aut trium oliuarum in[h]
summitate rami, siue quatuor[i]
aut quinq; in cacuminibus eius
a ¶ Qui meriti nescit. b ¶ Qui saluator est Iudæorum.
fructus eius, dicit dominus de[b]
a ¶ Deleta Damasco & Syria. b ¶ Humiliabitur.
us Israēl. In die illa † inclinabi[k n]
a ¶ Gentibus conuersus. b ¶ Deum & idola abiecerunt.
tur homo ad factorem suum, &[b]
¶ Templum.
oculis eius ad sanctum Israēl re-
spicient, & non inclinabitur ad
¶ Idolorum.
altaria quę fecerunt manus eius,
& quę operati sunt digiti eius: nō
a ¶ Qui relictus fuerit. b ¶ In quibus sacrificare consueuerant.
respiciēt lucos & † delubra. In[o]
a ¶ Robustæ.
die illa erunt ciuitates fortitudi-
¶ Israel. a ¶ Ab hominibus timore Romanorum.
nis eius derelictę sicut † aratra: &[p q]
a ¶ Ab Amorrhæis. b ¶ Impetu.
segetes quę derelictę sunt à facie
a ¶ Plebs. b ¶ Et merito.
filiorū Israēl. Et eris deserta quia
a ¶ Vnde Israel me non cognouit &c. ¶ Q. hæc est causa omnium malorum.
b ¶ Qui te eduxit ab AEgypto ¶ Quem tibi lex & prophetæ prænuntiabant. c ¶ Contra ferocissimas gentes.
oblita es dei saluatoris tui, & † fortis adiutoris tui nō es recordata.
a ¶ Quia oblita es. Ironia. Q. An propterea.
b ¶ Prædicans vnum deum.
Propterea plātabis plātationem[r]

G

Diuisio

† racemi, sicut

H

† aspicies

† imaginem

† virgultū & rami dereliēti

† petræ fortitudinis tuę

Cap. XVIII. C

VAE terræ. Quia de cæteris pſecutoribus eccleſię dixerat, addit de hæreticis q cymbalū dicunt charitatē dñi r,Cor.13.a. nō habēres. vñ: Si charitatē nō habeā, factus sum velut ęs ſo. & ſicut cymbalū tinniēs. Nec tñ cymbalū, raucū cōcrepās, ſed ꝓpter leuitatē ſermōis diſcurrētis, cymbalū alarū q̄ eſt trans flumē AEthi. oēs em̄ ſua impietate vincunt. Dicit Epicurus nō eſſe prouidentiam, & voluptatē ſummū bonū, ſed illi peiores q̄ puidētiam recipiūt & autorem accuſant, q̄ſi † errando inutilia fecerit. f ¶ Væ t.cym.a. Cōuertit iterū ad AEgyptū, & vocat eū cymbalū alarū. Nilus enim (q & Geon) fluui⁹ imenſ⁹ p AEthiopiam veniēs, & p AEgyptū fluēs, hīc añ quā diuideret magno ſonitu p montana deſcendēs, ſonitū ſimilē ſonitui alarū multarū grandiū auiū dabat. Ideoq̄ multitudo illius populi alarū cōparatur ſonitui. Velox quippe & concitus auiū volarus ſono cymbali cōparatur. Vel ſimpliciter Nilus citiſſim⁹ ſonitū alarū i modicū cymbali haber. Vt cymbalū alarū, qa ſicut auis citō trāſuolat, ſic citō Nilus fruges generat. Vt p cymbalū alarū, auxiliū & protectionem, quā duab⁹ tribub⁹ illi ꝓmitrebant, accipiam⁹ ſecm illud: Sub vmbra alarū tuarū ꝓtege. Iō minat AEgyptijs, qa ſicut Syri decē tribub⁹, ita AEgyptij ꝓmittēdo auxiliū Iudęis, timorē dñi abſtuleret eis.

Epicurus

† creando

† ſicut fremitus maris ſonarium ſonabunt.

Pſal. 16. b.

D

NI. DELY. ☞ In vaſis

VAE t.cym. Cap. XVIII. Ra. Sa. expōit hoc caput de deſtructione exercitus Gog Magog, p regē Meſiā quē Iudęi expectant futurū. Sed hæc expoſitio inniti falſo fundamento, cū aduentus Chriſti tranſierit i ꝓteritū: & iō expoſitores noſtri dicūt, qd Iſaias incipit hīc ſcribere punitionē AEgyptiorū, q tpe Sedecię fecerūt populū de regno Iuda cōfidere in ſuum auxiliū, & ſic rebellauit contra regem Babyloniorum, propter quod captiuatus fuit populus & deſtructa ciuitas & templum. Sic igitur præſens caput in duas partes diuiditur: Quia primò deſcribitur AEgyptiorū pręuaricatio. ſecundò pœnæ commination ibi: Omnes habitatores. Circa primùm dicitur: p ¶ Væ terræ. ſcilicet AEgypti. q ¶ Cymbalo alarum. Dicitur autem AEgyptus alarum, cymbalum, quia rec AEgypti denuntiādo regno Iudæ magna promiſſa, faciebat ipſum in vnum in vanum cōfidere ſub alarum ſuarum vmbra. r ¶ Quæ eſt t. flu. AEthiop. Iſtud flumen eſt Nilus diuidens AEgyptum ab AEthiopia & per ipſam tranſiuit Alexander magnus de AEthiopia in AEgyptum. s ¶ Qui mittit in mari ligatos. id eſt nuntios per mare ad regem Iudæ ipſum aſſecurando.

† prius ſ; mane

† gluma

† inumbrāti alijs

☞ In vaſis pa

Moraliter. p ¶ Væ terræ. In hoc ca. & duobus ſequētibus deſcribitur ad literā p̄uaricatio AEgyptiorum & punitio eorum in hoc qd fuerunt tribus vitiis debellati, ſcmel per regem Babylonis; & hoc deſcribitur in hoc ca. cuius cauſa fuit, qa p lras & nūtios Iudęis auxiliū promiſerunt, ſed non impenderūt: & ſic Iudęi ſub eorū falſa confidētia fuerūt p Babylonios deuaſtati. Myſticè ỹ ò p AEgyptios q tenebroſi iterpretant, hęretici diuerſis erroribꝰ obtenebrati ſignīf. Per Iudęos ār ab AEgyptijs deceptos, ſimplices Chriſtiani ab hęreticis decepti deſignant. Et quia hæretici p magnas & falſas ꝓmiſſiones decipiunt ſimplices, iō terra AEgypti p quā hæreſis deſignat, cymbalum alarū vocat, e ð qd' hæretici hñt magna verba, ſed ỹitate & pietate vacua. ſ, Corin. xiij. a. Si linguis hoim loq̄r & angelorū, charitatem autem nō habeā, fact⁹ ſum velut ęs ſonās aut cymbalū tinniens. Per cōſolationē autem

Moraliter

Myſticè

Ioh.3.d. ☞a ¶ Germen alienū. Non recipiēs patrē, quia nō recipis filiū: Aqui em̄ credit in patrē, credit in filiū. Germē alienū, blaſphemiæ cōtra Chriſtū. b ¶ Mane ſemē tuū. Cū. ſ. viſum fuerit germē & aliquam vmbrā habere pietatis, dum homines ab idololatria retrahis. Cū ad fructum colligendum veneris, dolebis, cernēs po

Roma.9.a. pulū gentiū tibi prælatū. vñ: Triſtitia eſt mihi magna, & cōtinu⁹ dolor cordi meo. Volebāt em̄ oēs ſancti cū ramis oleaſtri radicē ſaluari. c ¶ Væ m.

† pulchrā † ſemen

† In die plā tationē tuā

Sennacherib & exercitui ei⁹, quē congregauerat cōtra populū dei, mi⁹ crescere facies, & mane ſemē tuum germinare facies: ſermo ꝓpheticus. Cū tanta em̄ multitudine venit, ſonitus ei⁹ cōpareſ ſonitui maris. Væ mul. Dixit gentiū vocationē, Iudæorū abiectionē, & i pauc̄is electionē. Sed qa de gentib⁹ multi at eo die q̄ vocati, pauci electi, nec oīm eſt fides, colligēdus ergo erit fruct⁹, incredulis gētib⁹ væ p̄dixit, q perſecuti ſunt ppm̄ dei, q cōparanſ frementi habebis infirmitatē & dolores lā guentis.

mari, cuncta opprimere & occupare cupiēti. d ¶ Rapi. Rapt⁹ eſt à Ieruſalem, qñ cū paucis fugit in Niniuē. Demundo raptus eſt, qñ à filijs ſuis citō occiſ⁹ eſt, vt patet. e ¶ Hæc eſt pars eo. qui. Prophera ex perſona Iſrł. Q. Sic ſoler deus beare inimicos noſtros.

Nicolaus de Lyra.

☞a ¶ Et germ. alie. ſ. à fide & m. oribꝰ. b ¶ Semina. Et ad hoc cōcordat qd' ſubdit: c ¶ In die tē. t. lu. i. vitis ſyluestris & inutilis. Et p iſta deſi-

B gnat ppm̄ Iſrł malitia. Ra. Sa. aliter expōit dicēs, qd' ppheta hīc loq̄t de p̄terito p modū futuri cū dicit: Propterea plātabis plātationē fidelē, qa ppm̄ Iſrael fuit plātatus in ſanctis patriarchis, ſed poſtea declinauit ad idololatriam, ideo ſubdit: Et ger. alie. ſe. In die plan. t. i. receptionis legis diuinæ in mōte Sinai, qa domin⁹ plātauit Iſrael tanq̄ vitē ſpecialē p legis dationē, ita qd' plantatio hīc accipit aliter q̄ primò. Labruſcā. qa tñ fecit ſibi vitulū cōflatilē. d ¶ Et mane ſemē t. flo. i. añ tp̄s debitū, & ſic fructu carebit. Hoc mō populꝰ Iſrael gloriās de cōfidentia Syrorū inconuenienter efflo ruit. & iō pœna ſecuta ſuit, vt p̄dictū eſt, ideo ſubdit: e ¶ Ablata eſt m. ſ. Iſrael ab Aſſyrijs. f ¶ In die hæ. Hebraei dicūt: In die infirmitatis, qa virtus populi Iſrael tūc fuit infirmata & annihilata, iō ſubditur: Et dolebit graviter. Secundū autem translationem noſtrā ſic exponit: In die hęreditatis. i. tempore quo debebat colligi meſsis & recondi in horreis, & ſicut hæreditas poſsideri. g ¶ Et dolebit gra. ſ. Iſrael ex malis ſibi illatis. Cauſa autem diuerſitatis huiꝰ literę eſt: quia dictio Hebraica quæ pōitur hīc, ſcilicet נחלה Nahelah æquiuoca eſt ad infirmitatem & hæreditatem. h ¶ Væ multitudini. Hīc deſcribitur punitio Aſſyriorum regna Iſrael & Syriæ vaſtantium, cùm dicitur: Væ multitudini populorum multorum, qui venerunt cum Sennacherib contra Ieruſalem. Et ponitur hīc væ, pro onere, quia idem important in propoſito. i ¶ Vt multitu. ma. ſo. In proceſſu enim exercitus fit magnus tumult⁹ ex colliſione armorum & motu curruum & ſonitu bucinarum, & maximè quando exercitus eſt valde magnus, qualis erat exercitus Sennacherib. k ¶ Et increpa. eum. per angelum turum percutiendo eius exercitum. iiij. Regum. xviij. l ¶ Et fugi et pro cul. quia Sennacherib viſa plaga cum paucis fugit ad terram ſuam valde velociter, ideo ſubditur: ¶ Et rapietur ſicut puluis montium. m ¶ In tempore veſperi & ec. tur. quia perculſio dicta facta fuit de nocte, quæ incipit à veſpere. n ¶ In matu. & non ſub. quia Sennacherib i mane videns plagam ſui exercitus fugit, vt dictum eſt. Et concludit propheta. o ¶ Hæc eſt, id eſt pœna dicta eſt illud qd' iuſtè redditur inimicis noſtris.

Cap. XVIII.

¶ AEgypto. ſ. quæ in vmbra alarum ſuarum promittit auxilium duabus, ſicut Damaſcus de cem tribubus.

VAE terrę † cymbalo a p q

a ¶ Id eſt riuos Nili qui per AEthiopiam fluit.

larum quæ eſt trāns r

a ¶ Hæreticos. ¶ AEgyptus populus. b ¶ Mundo.

flumē Æthiopię, qui mittit in mari le s

a ¶ Sed hoc non. potius. b ¶ Quod hoſtis colligat. c ¶ In ſynagoga ſatanæ.

a † fidelem, † germen alienum ſemina a b

a ¶ Ideo. b ¶ Q. quia oblita es domine ſalu. tuum. ¶ Pro vite optima naſcetur labruſca.

bis. † In die plātationis tuæ labruſca, c

a ¶ Id eſt primum ſemen tuum pulcrum erit, & deficiet cum maturuerit: vel ante tempus florebit, & ideo non valebit. b ¶ Ab hoſtibus, vel ſicut dictum eſt.

b & mane ſemen tuum florebit. Ablata d e

a ¶ Cum deberet in horreum recondi. b ¶ Gratiarum ſpirtualium. ¶ Ideo.

ta eſt meſsis in die hæreditatis, & do f g

a ¶ Qui ſeminauit. b ¶ Perſequutus. ¶ Quis multi vo. pau. ele. c ¶ Viuentium cum Sennacherib.

c lebis grauiter. Væ multitudini popu h

lorum multorum, † tut multitudo maris ſonantis, & tumultus turbarum, i

a ¶ Aquæ multæ, populi multi. b ¶ Contra ſanctos. ¶ Vocę conſona impietatis.

ſicut ſonitus aquarum multarum. Sō

a ¶ Venientes cum Sennacherib.

nabunt populi ſicut ſonitus aquarum

a ¶ Dominus occidēdo exercitum. b ¶ Autorem ſeditionis diabolum. ¶ Sennacherib, dominū tanti exercitus.

inundantium, & increpabit eum, & k

a ¶ A populo dei. ¶ In Niniuen. b ¶ Vt religetur in abyſſo. ¶ Ab Ieruſalem, vel de mundo. ¶ Tanto fortius quāto excelſior.

d fugiet procul. Et rapietur ſicut † pul l

a ¶ Separatus a populo dei. ¶ Qui de terra conſurgit.

uis mōtium à facie uenti, & ſicut tur

a ¶ In extrema parte noctis. b ¶ Conſummationis.

bo coram tempeſtate. In tempore uē m

a ¶ Multitudinis angelo percutiente. ¶ Ex cōſcientia peccati. b ¶ Similiter imbrio. ¶ In die reſurrectionis.

ſperi, & ecce turbatio: † in matutino, n

a ¶ Exercitus. ¶ LXX, Non erit. Quomodo ergo poſtmodū, & archāgelo cum ſatigium obtinebit? b ¶ Vox Chriſtiani populi. ¶ Hæc quæ ſupradicta.

e & non ſubſiſtet. Hæc eſt pars eorum o

a ¶ Æternus interitus. ¶ Æternam damnationem recipient in futuro.

qui uaſtauerunt nos, & ſors diripientium nos.

a ¶ In ua. pa. i in nauib⁹ de papyro factis, quę tãtę sunt magnitudinis secũdũ historiã Alexandri, vt naues fiant ex eis. Vel chartis de papyro factis, quas p legatos mittebãt. Vel, inciculorum capsulis de papyro factis. In uasis pa. Qui hęreticorum portant volumia, rectè vasa papyri. i. chartacea sup aquas portare dicunt, q̃ citò delentur. Libri enim vicino humore obscurantur & delentur, ita doctrina eorũ quę in principio fortis videt, pertrãsit & labit. b ¶ Ite angeli. Allegoricè. Ironicè discipulis hæreticorũ hęc dicuntur, qui operarij subdoli transfigurati i apostolos lucis. Ite ad gentẽ euulsam, à deo scilicet, laceratam morsibus hęreticorũ, populũ horrendũ, nihil horribilius blasphemia, quæ ponit in cælũ os suum. Post quem non est alter. Omne em̃ peccatum comparatũ blasphemiæ, leuius est. c ¶ Gentẽ expectan. & cõ. Oẽs enim hæretici sibi ꝓmittũt ingentia: sed à dæmonibus conculcanť, cui⁹ terrã diripuerũt flumina; nõ de cęlo, sed de terra. Quę em̃ terra est ad quã turbidus sermo hęreticorũ nõ pueniat. Itaq̃ oẽs qui moriantur i orbe terrarũ, ad signũ hæreticorum qđ q̃si i mõnb⁹ eleuatũ est, oculos erigũt & clãgorẽ tubæ. i. doctrinã eorũ audiũt. d ¶ Ad mon. Exponit Isaias ad quã terrã nũtios mittant. Vel, AEgypti: Q. q̃rẽtib⁹ nũtijs quò mittanť, exponit ad mõtẽ nominis dñi exer. Ironicè. e ¶ Nubes roris. Grata messorib⁹ fatigatis, quibus refrigerium pręstat, & stipulã arentẽ, facit humectando secabilẽ: sic sermo meus cõtra AEgyptũ, gratus oib⁹ erit i me⁹ credẽtibus, & Assyrijs à me eis data victoria.

Ioh. 15. a. f ¶ Ramusculi. Inutiles. Vñ: Ego sum vitis vera, & pr̃ me⁹ agricola est: omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum. g ¶ Et omnes b. t. Hyperbolicos. Neq; em̃ oẽs bestię terræ sup eũ hyemabũt. Sed significat, & occisionẽ ĩmensam, & bestiarũ multitudinẽ maximã superuenturã, quibus ęstate & hyeme cadauera sufficiant in escã. h ¶ In tempore. Reuertitur propheta ad populum Israel, & promittit eis bona dicens: In t. Q. Vastata AEgypto, non separabit vltra Iuda in vmbra ei⁹: sed fidei & bonorũ operũ domino offeret munus. Quod ĩpletum est. lxx. anno post captiuitatẽ sub Zorobabel & alijs ducibus.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ In ua. pa. i. in nauibus de papyro factis. Est enim papyrus spẽs iunci ita magni, qđ inde poterãt fieri nauiculę, vt dicunt aliqui. Vl vt dicunt alij: In ua. p. i. literis in papyro scriptis, q̃s portabant dicti nũtij: videt tũ mihi qđ papyrus nõ accipit hic, p iunco realiter, sed tm̃ similitudinarię. s., p ligno complanato, sicut tũcus habet superficiem planam & absque nodis; vnde & Gen. vj. c. vbi dicitur: Fac tibi arcam de lignis leuigatis. i. dolatis & cõplanatis, vt dictum fuit ibidem. In Hebræo habetur: De lignis Gofer. Et i ista eadem dictio ponitur hic. vbi enim nos habemus: In vasis papyri, in Hebræo habetur in vasis Gofer. & secũdum Hebræos significat iuncum, non tamen realiter, sed similitudinariè accipitur hic & ibi mõ dicto. Arca em̃ Noe q̃ fuit tantæ q̃ntitatis non potuit fieri de iuncis. b ¶ Ite an. ue. id est nuntij. c ¶ Ad gentem conuulsam. id est ad gentem regni Iudæ, vt patebit ex fine huj⁹ partis. Hęc em̃ gẽs fuit multipliciter cõuulsa & dilacerata. & frequẽter. s. à regib⁹ Isr̃ AEgypti, Syriæ assyriorũ & Babyloniorum, vt patet. iiij. Regum. d ¶ Ad populum terri. non à ptãte sed à miseria sibi superueniente; quia populus cadens i ĩfortunijs & miserijs, ex sui cõsideratione incutit terrorẽ alijs, ne sibi eis contingat. e ¶ Post quẽ nõ est &. sel. miserabilior. f ¶ Gen. G tẽ expe. sci. auxiliũ ab AEgyptijs cõtra regẽ Babylonis: sed quia illa expectatio fuit frustra, iõ subdit: g ¶ Et c. ab exercitu Babylonis. h ¶ Cui⁹ di flu. i. impet⁹ aduersariorũ. i ¶ Terrã ei⁹. Et quæ sit illa terra, subdit: k ¶ Ad mõ. no. do. &c. quia in Ierlm erat rẽplũ nomini dei dedicatũ. l ¶ Oẽs ha. Hic cõsequenter ponit AEgyptiorũ punitio. Circa quã sciendum, q̃ punitio AEgyptiorũ posita i hoc. c. & duob⁹ seq. cõiter exponitur à doctorib⁹ nr̃is de punitione AEgyptiorũ, q̃ facta est p Assyrios, sed saluo meliori iudicio videt mihi, qđ⁹ meli⁹ exponať de triplici punitione AEgypti: q̃rũ prima secũdũ ordinem historiæ facta fuit p Assyrios, scd'a p Babylonios, tertia p Romanos. Et priò hic ponit scd'a, scd'ò tertia ca. se. & tertiò prima ca. xx. Scriptura em̃ sacra nõ semp ꝓcedit scd'm ordinẽ historię, & maxime i ꝓphetis: sed freq̃nt̃ pri⁹ facta, posteri⁹ scribũt vt patet q̃si i oib⁹ libris sacrę scripturę. Rõnabilit̃ etiã priò ponit, ꝓpheta punitiõem p Babylonios factã, cõtinuãdo se ad ptẽ pcedentem, in qua posuerat p̃uaricationem AEgyptiorũ, præbendo cõfidẽtiã falsam Iudæis rebellãdi contra Babylonios. & iõ ĩmediatè subiũxit punitionẽ AEgyptiorũ p ipsos. Et diuidit i duas ptes, qa priò ponit AEgyptiorũ punitio. scd'ò Iudęorũ cõsolatio, ibi: In tẽpore illo. Circa primũ dicit prophera: Oẽs h. o. i. AEgypti. & est locutio hyperbolica, ad denotãdũ magnitudinẽ illi⁹ regni & multitudinẽ ppli, sicut dr̃: Parisi⁹ est tot⁹ mũdus. m ¶ Cũ ele. fu. si. i. vexillũ regis Babylonis. n ¶ In mõ. i. i fortalitijs i alto situatis. o ¶ Videbitis. ad desolationẽ vr̃am. p ¶ Et c. t. au. ad cõcitãdũ bella cõtra totã terrã AEgypti refiduã. q ¶ Ego qes. à tota ꝓtectiõe AEgyptiorũ. r ¶ Et cõsi. i l. m. i. i meipso. s ¶ Sic. me. lux c. est. qa oĩa nuda & aperta sũt oculis dñi. t ¶ Et si. nu. q̃ refrigerat messore. à labore & calore, ita refrigerabo Babylonios à labore belli, vt de facili posint vos deuicere & detrũcare. v ¶ Ante mes. e. i. añ perfectionem. x ¶ Totus es. s. ppls AEgypti. y ¶ Et imma. per. g. i. añ rẽs debitũ; & sic citò corrũpet. ideo subdit: z ¶ Et p. ra. e. f. i. ppłus AEgypti etiã vsq; ad minimos interficiet. a ¶ Et relinquen. si. a. s. cadauera AEgyptiorum ab eis deuoranda. b ¶ Et æstate perpetua. i. vna ęstate integra. c ¶ Erunt super eum uoluc. quia inde satis habebunt ad comedendũ pro illo tempore. d ¶ Et omnes bestiæ terræ. id est satis ad comedendum per totam hyemem habebunt. Per æstatem em̃ hic positã & hyemẽ, intelligitur tempus vnius anni, vt dicit Rab. Sa. e ¶ In tempore illo. Hic consequenť describit cõsolatio Iudęorũ facta per Cyrum regem Persarum, qui dedit licentiã Iudæis redeundi in Iudæam; & vasa templi remisit cũ eis, vt habetur. j. Esdrę. j. & hoc ẽ qđ dicit: In tẽpo. il. qa posiq̃ Nabuchodonosor debellauerat AEgyptũ, tpe Balthasar nepotis sui regnũ Babylonię fuit ad Mœdos & Persas trãslatũ. f ¶ Dese. m. i. vasa à Cyro remissa Iudęorũ in fine capitis positã, cũ dicitur: f ¶ In tempo. illo deferetur mu. do. ex. signatur reuersio' Iudæorum à sua perfidia ad fidem Christi, & maxime circa finem mundi. ¶ Moraliter autem per AEgyptios, qui induxerunt Iudæos ad rebellãdũ Babylonijs, signantur illi qui suis persuasionibus simplices inducunt ad rebellandum superioribus suis, & tunc nullum ferunt eis auxilium, & sic rebellantes remanent confusi.

a ¶ Nuntios ad duas tribus. ¶ Discipulos.

a gãtos, & † in uasis papyri super a

a ¶ Qui mittit dicens. b ¶ O nuntij mei. c ¶ Israel.

b aquas. Itẽ angẽli ueloces ad gẽn b c

a ¶ A deo & partim à terra sua. b ¶ Ab Assyriis.

tem † cõuulsam & dilãceratam, c

a ¶ Quondam dum deum habebat protectorem.

ad populum t̃ribilem, † post d e

a ¶ Eius potentiæ comparandus. b ¶ Auxilium nostrum. ¶ Vel dei.

e quem non est ãlius: ad gentẽ ex- b f

a ¶ A diuersis gentibus.

pectantem & cõculcatam, cu- h

a ¶ Reges & principes.

ius diripuerunt flũmina terram i

¶ Exponit. ¶ etiam. a ¶ Vbi inuocatum est nomen domini.

d eius. Ad mõntem nominis do- k

¶ Scilicet.

mini exercituum montem Sion.

a ¶ In persona dei. ¶ Q. Attendite omnes gentes.

Omnẽs habitatores orbis q mo- l m

ramini in terra, cùm eleuatũ fue-

a ¶ Victoriæ Assyriorum. b ¶ Alias nationibus. ¶ AEgyptiorum. c ¶ Quæ cogitauerim super AEgyptios. ¶ Alias quod cogitauerunt super AEgyptum.

rit signũm in mõntibus uidẽbi- n o

a ¶ Quia. b ¶ Incipientibus pugnare Assyrii.

tis: ẽt clãngorem tubę audietis, p

quia hæc dicit dominus ad me: a ¶ Finem rei.

Ego quiescam, & considerãbo in q r

a ¶ Quæ in ecclesia fiunt. b ¶ Zelo ¶ Ecclesiæ. c ¶ Ita vniuersa perlustrat. vnde: Nec est qui se abscondat a calore eius.

lõco meo: sicut † meridiãna lux s

a ¶ Sic dominus habitatores ecclesiæ refrigerat quo præsente cuncta floreſcunt.

clara est, & sicut nubes roris † in t

a ¶ Consummationem. ¶ Maturitatem b ¶ AEgyptus.

die messis. Ante mẽssem em̃ † to- v x

a ¶ Ante tempus consummationis. b ¶ Ante tempus, & ideo inutilis. c ¶ Vnde: Quotquot perfecti sumus, hoc sentiamus.

tus efflõruit, & immãtura pẽr- y

a ¶ Ideo. b ¶ Quasi inutiles. ¶ Ne totam massam modicum fermentum corrumpat.

fectio germinauit, ãt præcidẽn- z

a ¶ Habitatores. b ¶ Assyriorum.

f tur rãmusculi eius falcibũs, & a b

a ¶ Ab Assyrijs. b ¶ A corpore ecclesiæ. ¶ A Chaldæis.

quæ derẽlicta fuerint abscindẽn

a ¶ De terra sua. b ¶ Deorandi interfecti.

tur, & excũtientur, & relinquẽn- a

a ¶ Quæ iuxta viam comedunt sementem. b ¶ Quibus traditur anima non custienti.

tur simul aũb⁹ montiũ, & bẽstiis b

a ¶ In prosperis.

terræ: & ęstãte perpetua erunt su- b c

a ¶ Populum occisum.

g per eũm uolucres, & omnes be- d

a ¶ Alias illum. b ¶ In aduersitate.

stię terrę super eũm hyemãbunt.

h In tempore illo deferetur munus, e f

A ro remissa, vt dictū est: & etiam quia Iudei remanētes in Babylone miserunt ad locum diuini cultus per Iudęos illuc redeuntes munera plurima, vt habetur .j. Esdrę .j. a ¶ Apopulo. scilicet regni Iudę. b ¶ Diuulso & dil. modo suprà expositō. ¶ In .c. xviij. vbi dr̄ in po. Circa primū dicit: Vę terrę .s. AEgypti.

Hoc ca. xviij. qđ incipit:

ADDI. Vę terrę cymbalo alarū,

De inclusione decem tribuum.

videl. ppriè exponendū de filijs Israel qui fuerūt trāsmigrati p Salmanasar regē Assyriorū, vt habet .iij. Reg. xvij. vbi dr̄: Et trāstulit Israel ī Assyrios, posuitq; eos ī Hailā, & ī Habor iuxta fluuiū Gozā ī ciuitatib⁹ Mœdorū: q tēpore Alexādri magni reduſi fuerūt miraculoſe ad oſonem ipſi⁹ Alexandri, vt narrat Ioſephus: ita qđ locus ille in q̄ sunt, est immeabilis: egredient tamē circa finē mundi magnā hoīm stragem facturi, put hr̄ in historia Scholastica, vnde de istis videt agere propheta in hoc capite, cū dicit: Væ terrę cymbalo alarū. De gēte em̄ seu terra q̄ est ī valde remotis seu ī locis cōiter ītrāſibilib⁹, nō hr̄ notitia niſi q̄ſi ex ſono cymbali, q̄ de lōginquo ſentitur: & q̄n q̄s de illa ptę lōginq̄ venit q̄ſi etiam volare dr̄: vñ Deu. xviij. c. dr̄. Adducet dñs

Ioſephus libr. xi.

ſup te gētē de lōginq̄ ī ſimilitudinē aq̄læ volātis: & hoc ē quod dicit: Vę terrę cymbalo alarū. i. vę terrę ita remotę & excluſę à cōuerſatiōe hoīm cōi, qđ q̄ſi cymbalo ſon⁹ ei⁹ euenit p volatū alarum. & ſequit: Qui est trās flumina AEthiopię, alludēdo ad illud qđ dicit ea. ſuprà dicto. iij. Reg. xvij. q̄ fuerūt trāsmigrati trans flumina Gozā: q̄ hīc videnē vocari flumina AEthiopiæ. vñ propheta hīc nō noīat ppriō noīe terrā nec ciuitates, ī q̄b⁹ erāt ſicut nec fuerūt noīatæ ī ppria hiſtoria ſuæ trāsmigrationis ſuprà dicta. Et ſeq̄t: Qui mittit ī mari legatos & ī vaſis papyreis ſup aq̄s. Pro q̄ ſciēdū, qđ illi de decē tribub⁹ ſic exterminati & recluſi veri ſimiliter credit, qđ deſiderāt ſcire ea q̄ gerūtur circa illos, q̄ ī his ptib⁹ remanſerūt ī Iudæa. Tū qa multi de illis decē tribub⁹ remāſerunt in Iudæa & in alijs diſperſi partib⁹ fugientes à rege Aſſyriorū, vt patet d: Tobia q erat de tribu Nephthali: & ſic de alijs:

B Tū qa illi licet, p maiori ptę fuerūt idololatrę, tñ ſpectabāt ſaluatorē ſeu Meſsiā ſicut & alij de genere Iacob: & iō aliquando mittebāt nuntios verſus Ieruſalem vt aliquid ſcirēt ex p̄dictis: ſed qa hoc non poterant facere per terrā propter recluſionē, nitebant hoc facere, p aliquas aquas ſubterraneas ſeu occultas. Et in vaſis papyreis, id est in fiſcellis ſcirpeis. Dictio enim Hebraica q̄ hīc ponitur, nō cōſonat ī aliquo dictioni quę ponitur Gen. vj. cū dicit: Fac tibi arcā de lignis leuigatis. ibi em̄ dr̄ de lignis Goffer, hīc aūt de lignis Gomæ: & est dictio eadē oīno ei q̄ ponit, Exod. ij. vbi dicit: Fecit fiſcellā ſcirpeā & liniuit eā. vñ dictio Gomæ q̄ hīc & ibi in Exo. ponit, ſignificat iūcū. Sunt enim aliq iūci marini ita duri qđ poſſent ex eis fieri aliq̄ vaſa ad nauigādū p flumina. Et quia huiuſmodi iūci licet duri, non tamen hñt duritiā lignorū & ex q̄bus nauigia fiunt: & ideo dicūt Hebræi, qđ tutius nauigāt in eis p aliquas ripas fluminū, eò qđ nō ita citò frangunt, ſed q̄nq̄ cedūt tāgēti: & iō talibus nauigijs mittebāt legatos ſuos, vt ſecuri⁹ p loca ſubterranea ſeu occulta trāſire poſſent. Hoc aūt qđ dicit ī mari, intelligēdū est de cōgregatione aquarū, put ſępe conſueuit dici in ſcriptura. Quid autē deberent facere iſti nuntij ſubdit, cū dicit: Ite ad gentē cōuulſam & dilaceratā. i. ad gentē Iudęorū prout in poſtil. declarat. & ſequitur: Ad ppłm terribilē. Gēs em̄ Iudęorū licet propria ptāte nō eſſet terribilior alijs, ptāte tamē diuina frequēter mirabilia pro eis operante terribilis erat, vt patet Ioſue ij. a. de Raab dicēte exploratoribus, qđ oēs habitatores terrę Chanaan timebant eos propter tranſitum Iordanis & hmōi. Et iō dicit: Poſt quē nō est alius, ſ. terribilior in ſignis & p̄digijs. Et ſeq̄t: Gētē ſpectantem. ſ. ſaluatorē & redēptorē. Et cōculcata cui⁹ diripuerūt flumina terrā ei⁹. q. d. q̄ tūcūq; cōculcata est ab impetu aduerſariorū, ſemp est ſpectans ſuā liberationē à deo. Et vt oſtēdat in q̄ terra eſſet illa gēs cōuulſa & dilacerata & ſpectās, ſubdit: Ad mōtē noīs dñi exercituū mōtē Sion. In illo em̄ loco vbi est inuocatū nomē dñi, habitabat illa gēs ad quē mittebant illi qui trās flumia AEthiopiæ reludebātur. & ſequit: Oēs habitatores orbis q moramini ī terra, &c. Quæ q̄dē verba ſcd̄m oēs expoſitores ītelliguntur eſſe dicta p ppheta ī p̄ſona dñi. Ad q̄rū declarationē attēdēdū, qđ in his q̄ dicta ſunt, exprimit⁹ rō huiꝰ legatiōis. Dicit em̄: Ite angeli veloces ad gētē cōuulſā. nō autē dicit qđ illi angeli ſeu nūtij debebāt nūtiari illi gēti cui mittebāt: vel qđ ab eis debebant ſcire: ſed hoc aliqualiter inuenit ī hoc qđ dixit ſuprà: Ad gētē ſpectantem. q. d. ſciatis ab eis ſi illud qđ ſpectant à deo, habeāt in re vt & noſipſi p̄ticipem⁹ eorū redēptionē. Ad qđ rñdet in p̄ſona dei: Oēs habitatores orbis qui moramini in terra, cū eleuatū fuerit ſignū in montib⁹, videbitis & clāgorē tubę audietis. Cui⁹ ſenſ⁹ est, q̄ redēptio veri Meſsię. ſ. Chriſti, quā omnes fideles expectabāt, oſtendēda erat publicè oīb⁹ habitatoribus orbis in duob⁹ principaliē. Primò in leuatione ſigni crucis. vñ: Si exaltatus fuero à terra, oīa trahā ad meipſum, Iohan. xij. c. Secō ī p̄dicatiōe vniuerſali apoſtolorū & diſcipulorū Chriſti p orbē diuulgata, de q̄ dicit: Et clāgorē tubæ audietis. q. d. nūtijs miſsis p̄dictis, nō oportet vos mittere ad inquirēdū de tpe ſpectatiōis redēptiōis vr̄ę: qa hoc publicabit oīb⁹ cōmorātib⁹ in terra p̄dictis duob⁹ modis. Pōt etiā referri hoc qđ dr̄: Cū eleuatū fuerit ſignū in mōtib⁹, videbitis, ad exaltationē crucis p victoriā Cōſtantini imperatoris, q̄ p totū orbē ſalutiferę fuit diuulgata. & ſic in hoc qđ dr̄: Oēs habitatores orbis, &c. oñdit q̄ ſaluator nō erat ſic ſpectād⁹, vt circumiret p orbē ad ſaluādos eos q ſaluādi erāt, put q̄dam Hebræorū erroneè putabāt, ſed p eleuationē ſigni & auditū clāgoris tubę ſupradictis ſal⁹ erat p orbē & vſq; ad reluſos p̄dictos extēdē

C

da. Ad qđ ampli⁹ declarādū subdit: Quia hęc dicit dñs ad me: q̄eſcā & cōſiderabo in loco meo. Et est ſenſ⁹: qa poſtq̄ paſsio Chriſti fuit celebrata nō oportebat, vt Chriſtus p mūdū diſcurreret, ſed vt iā q̄eſceret à laboribꝰ. de q̄ dicit: Quieſcā & cōſiderabo. i. quideret ſuæ eccl̄æ ipſo ſurſū ī loco ſuo ad dexterā p̄ris exiſtente. de q̄ dicit: Et cōſiderabo ī loco meo. Et quia hęc conſideratio ſeu p̄uiſio ſit mediāte lumīe fidei & feruore charitatis ab ipſo deo inſuſis. iō ſubdit: Sicut lux clara eſt & meridiana. vt p hoc qđ dr̄: Lux clara, intelligāt lumē fidei: & p hoc qđ dicit, meridiana, feruore charitatis: ſicut feruor dei viget p̄cipuè ſole exiſtēte ī meridie. Et qa ex iſtis vtutib⁹ q̄ à deo q̄ſcēte & cōſiderāte ī loco ſuo ī eccl̄ia infunduntur, deriuāt dona ſpūſcti, q̄ ſui roris aſpſione eccl̄ſiā fœcūdat. iō ſubdit: Et ſicut nubes roris in die meſsis. Et ſequit: Añ meſsem em̄ totus effloruit, in q̄ ppheta inſinuat iſtis trās flumia AEthiopię exiſtēnib⁹, q̄ tpe & mō ad Chriſtū acceſſuri erant. & hoc erat ſuū principale intētū, qđ quidem tp̄s erit circa finē mundi, vt dictū est. Finis em̄ mundi dicitur meſsis, Mat. xiij. d. Sinite vtraq; creſcere vſq; ad meſsem. Et est ſenſus: Añ meſsem, i. añ finale iudicium, ille ppłs florebit. i. tēdet ad fructificandū in bonis operib⁹ & cultu dei, ſicut flos tendit in fructū. Et dicit, effloruit, p̄teritū, p futuro. Et ne cū dicit, totus, intelligat, p toto illo ppło nemine deficiente, iō ſubdit: Et immatura perfectio germinauit: qa nō oēs venient ad maturitatis p̄fectionē. Præcidentur ramuſculi eius falcibus, &c. qa illi ramuſculi q̄ ſunt quaſi inutiles p̄ſcindent, & q̄ derelicta ſunt abſcīdent. ſ. à corpore eccleſię, & excutient. ſ. de terra ſua ī q̄ ſūt reduſi. Et ſequit: Derelinquētur ſimul auib⁹ montiū, vſq; ibi: Super eū hyemabūt. In quo p̄dicit ſtrages & mortiçina, q̄ debēt fieri in ſua excuſsione, put dictū fuit in principio huiꝰ expoſitionis. Et qa tā de execūtib⁹ q̄ de obuiantibus erāt multi mortui, ideo dicit: Derelinquent ſimul. ſ. ab vtraq; ptę pugnātiū. Sequitur: In tempore illo deferet munus, &c. in q̄ ppheta poſtq̄ p̄dixit modū ſuæ egreſsionis ſiue excuſsionis, ſubdit tp̄s ſuę cōuerſionis ad Chriſtum, dicens: In tempore illo. ſ. añ meſsem (vt expoſitū fuit) deferetur munus domino exercituum, ſcilicet per latriæ cultū. A populo diuulſo & dilacerato, &c. æ. ſ. à reliquijs populi Iudæorū: & etiā ab illis q̄ excutiendi ſunt à terra trans flumina AEthiopiæ ſupradicta. De vtriſq; em̄ p̄ñt propriè poni illa q̄ hīc traduntur. Nā ī illi de decē tribubus q̄ vltra flumina p̄dicta exiſtūt, vt est dictū, q̄ illi de duab⁹ tribubus, ppriè p̄ñt dici gēs cōuulſa & dilacerata ſpectās & hmōi, vt patet intuenti. Et ſequit: Ad locū noīs dñi in Sion. ſ. ad eccl̄iam. Cōcordat aūt huic ſententię ſeu expoſitioni qđ legit Sophoniæ .iij. b. Vbi ſic vltra flumia AEthiopię inde ſupplices mei filij diſperſorum meorum deferent mun⁹ mihi. Ad qđ ſciendū, qđ ibi loquit de ſtatu finali quō oēs gentes reducendæ ſunt ad verū cultū diuinū. vnde immediatè añ dr̄: Tūc red dā ppłis labiū electū, vt vocēt oēs in nomine domini, & ſeruiat ei humero vno. Et ibidē vocat illos q̄ ſunt extra flumina AEthiopiæ, ſcilicet illos de decē tribubus p̄dictis ſupplices dei inquātū ei hūiliabunt p pœnitētiā de p̄teritis. Dicit etiam eos filios diſperſorum meorum, eò qđ deſcendunt ab illis qui diſperſi fuerunt per Aſſyrios ex ſententia diuina, de quibus concludit, quòd ex tunc deferent deo munera pariformia, ſicut hīc dicitur: In illo tempore deferetur munus domino exercituū à populo diuulſo, &c.

D

☞ E ONus AEgyp. &c. Sciendū multa q̄ hīc Cap. XIX dicunt ad AEgyptū historialiter ptinere. Sed & hīc & in alijs locis scripturarū multa ponūt, q̄ nō pūt iuxta historiā stare, vt rerū necessitate cogamur altiorē intelligentiā q̄rere. b ¶ Ecce dō. ascē. &cæ. AEgyptus tenebrę vel mœror, significat hunc mundum aū aduentū dñi infidelitate tenebrosum, quē Christ⁹ ingressus est in leui nube, id est corpe nulla grauato corruptione. Et tunc idola sunt cōmota. a. cōfracta & ab hominib⁹ ad Christū venientib⁹ abiecta. Quæ hīc de AEgypto dicunt, tā ad eius destructionē quę p Assyrios, q̄ ad Christi aduentū referunt. Nubem enim leuem, dicit exercitum Assyriorū velocem. Dicit ergo, nō p angelum percutiet dominus AEgyptū, sed ipse ascendet super exercitum Assyriorū vel ociſsimum: & sic ingredietur AEgyptum, &c. Ascendet autē inspirando: & in bello vires ministrādo, vt pcutiat AEgyptū q̄ seduxerat populū suū, pmittēdo auxiliū. Simulachra AEgypti mota sunt, i. cōfracta ab Assyrijs. Vel forsitā dño cooperā te dæmones q̄ erāt in idolis, nō pterāt dare responsum AEgyptijs superuenientib⁹ Assyrijs. Dominus quoq; sup nubē leuē ascendet, corpus humanū assumpsit nō grauatū corruptiōe virilis commistiōis, & cū Maria & Ioseph in AEgyptū fugit, & tunc forsitan simulachra AEgypti corruerūt, & dæmones in eis obmutuerunt, & corda sapientium AEgypti pauore tabuerunt. c ¶ Simulachra AEgypti. Idololatria fractā se sentiens, vt etiam magi à dæmonibus docti, vel iuxta prophetiam Balaā intelligentes natū filiū dei, qui magicā destrueret artem, in Bethleē venerunt, & puerum adorauerunt. d ¶ Et concurrere f. Vñ in euangelio: Non veni pacē mittere in terrā, sed gladium: veni enim separare hominē à patre suo, &cæte. e ¶ Et ditumpetur. Diuidetur i cōtraria voluntas AEgypti, vt non magna sentiant sicut antē, sed spirituali gladio separati, consiliū suum cognoscāt pręcipitatum esse. f ¶ Dominorum crudeliū. Multis dominis AEgyptus tradita est. Primùm Assyrijs, pōst Nabuchodonosor, tertiò Alexādro, ad vltimum Romanis, Antonio & Cleopatra ab Augusto superatis. Chaldæi crudeliores, Romani potentiores. g ¶ Et arescet. Fieri solet, vt cū ira dei captiuitas venit, vt indignationem eius pestilentia subsequatur, & contra peccatores elementa desęuiant. Veniēte ergo captiuitate p Chaldęos vel Romanos, forsitan & Nilus & fontes siccati sunt. Hyperbolicos quoq; propter nimiam tributationem flumia possunt dici defecisse, & fontes aruisse & rituuli. ¶ Metaphoricè autem in flumine siccato, regnum desolatum intelligimus, in riuis duces, in calamo & in iunco AEgypti abundantiam: horum enim fertilissima est AEgyptus.

NICO. DELYRA.

☞ Stulti

ONus AEgyp. Hīc cōsequēter denūtiat Cap. XIX. punitio AEgyptiorum p Romanos, & prīo pomt dicta punitio. sed ō Iudæorū consolatio, ibi: In die illa erunt. Circa primū sciendū, qd Antonius collega Augusti Cęsaris (sub quo natus fuit Christus) amore Cleopatræ regine AEgypti captus, repudiauit vxorem suam, Augusti sororē, & Cleopatrā accepit: & Augusto bellū induxit, à q̄ tamen fuit debellat⁹ & capta AEgyptus. Et qa tēpore Augusti Christus fuit natus, & i AEgyptum portat⁹, ideo ab hoc incepit propheta, dicēs: Ecce

Cap. XIX.

a ¶ In Heb. Massa. ¶ Alij assumptio. LXX, vino. b ¶ Mundi.

a b ONus Ægypti. Ecce dominus ascendet su-

a ¶ Exercitum Assyriorum, vel carnem pondere peccati immunem. ¶ Corpus sanctę virginis.

per nūbem leuem, & c

a ¶ Ad literam vel mundum. ¶ Sic.

d ingredietur Ægyptum, & mouebuntur simulachra Ægypti à facie e-

a ¶ Scilicet sapientes. b ¶ Deficiet.

ius, & cōr Ægypti tabescet in medio f eius. Et concurrere faciam Ægy-

a ¶ Ciues contra ciuesscum alij se tradere cupiebant, alij contradicebant.

ptios adūersus Ægyptios, & pugnabit uir contra fratrem suum, & uir

a ¶ Non credētes contra credentes.

contra amicum suum, ciuitas aduersus ciuitatem, regnum aduersus re-

g gnum, & †dirumpetur spiritus Ægy-

a ¶ Quo rebellare conantur.

pti in uisceribus eius, & cōsiliū eius h

a ¶ Obstinati in malo. ¶ Quærent quare hæc fient.

i †præcipitabo, & interrōgabunt si-

a ¶ Hæc Assyrijs superuenientibus, & in domini aduentu simili modo gerebantur.

mulachra sua, & diuinos suos, & py-

a ¶ Qui & vēriloqui. b ¶ Tamen. c ¶ Q. Nihil prodent cum hæc fecerint.

thones suos, & ariolos: k et trādam

a ¶ Mundum. b ¶ Chaldæorum scilicet. c ¶ Dæmonum, vt discant non blasphemare.

l Ægyptum in manu dominorum crū-

a ¶ Diabolus, de quo dicitur: Cum fortis ar. ea. armū fuū &c.

delium, & rex fortis dominabitur

a ¶ Cuius dicere est facere.

corum, ait dominus deus exercituum.

a ¶ Dominante rege forti. b ¶ Doctrina secularis. c ¶ Matrimonia lasciua. d ¶ Nilus. ¶ Diabolus a quo omnia mendacia.

m Et arescet āqua de mari, & fluuius

a ¶ Cætera. ¶ Nilus sepe dictus.

n †desolabitur atque siccabitur, & de-

a ¶ Tandem. b ¶ Qui de turbidis aquis Nili implebantur. c ¶ Sermo vacuus.

ficient fluminā. Et attenuabuntur &

a ¶ De quo charta fit. ¶ LXX, Papyrus, qui videbatur habere medullam, & non esse vacuus, sed fragilis & cito marcescit. ¶ Siccabitur.

siccābuntur † riui aggerum. Cāla-

a ¶ Riuus & fons. ¶ Arefacto capite.

mus & iūncus marcescet, † nudabitur

a ¶ Irrigata aquis AEgypti.

alueus riui à fonte suo. Et omnis se-

mētis irrigūa siccabitur: arescet, & nō

b ¶ Ecce d. ascē. super nubē le. assumendo sibi carnem humanā. Quę dicitur nubes, quia formata fuit spūssancti virtute, sicut nubes surſū generant⁹ in aēre virtute solis. Et leuis, quia nō fuit aggrauata pondere peccati originalis. c ¶ Et ingredietur AEgyptum. fugiens pſecutionem Herodis. Matt. ij. d ¶ Et mouebuntur simulachra AEgyp. à facie eius. quia eo ingrediente AEgyptum, simulachra corruerūt, vt dicitur in Scholastica historia: in signū destructionis idololatriæ per prędicationem euangelij destruendę. e ¶ Et cor AEgypti tabescet. hoc refertur ad Antonium regem & Cleopatram reginam, quia sicut cor mouet alia mēbra, sic populum AEgypti mouebāt rex & regina. Et bene dicitur: Tabescet i me. qa exercitu AEgypti debellato, Antonius fugiēs seipsum interfecit, ne caperetur ab Augusto, & similiter Cleopatra excitauit serpentem venenosum ad se mordendū, & sic morsu serpentis interijt. f ¶ Et concurrere faciā AEgyp. quia aliqui eorum timentes Augusti potestatem iunxerūt se ei, & sic pugnabant cōtra alios AEgyptios, q̄ erāt cū Antonio. g ¶ Et dirumpe. spiri. AEgyp. i. fortitudo eius. h ¶ Et cōsilium eius. quia Antonius intendebat Augustum dejicere ab imperio, & accidit e contrario. i ¶ Et interrogabūt simulachra sua. quia Antoni⁹ & Cleopatra in talibus confidebant. k ¶ Et tradā AEgy. qa multi AEgypti i illo bello fuerūt occisi. Et quia capta Aegypto à Romanis, fuerūt ibi positi pfecti Romanorū, qui super eos ponebant graue iugum. l ¶ Et rex for. dominabi. eo. scilicet Augustus qui imperator fuit potentissimus. m ¶ Et arescet aqua de mari, & fluuius desolabitur. per hoc intelligitur desolatio terrę AEgypti, q̄ ex vna parte est supra mare, & ex alia sup Nilū. n ¶ Cala. & iū. mar. p hoc designat, p gaudium & lętitia deficient de AEgypto, qa viror iūci & calami lętitiā significat. vū pratū virens communiter dicit ridere.

✠ Et mœrebūt

Moraliter. a ¶ Onus AEgyp. Principium huius capitis literaliter exposui de translatione saluatoris in AEgyptū propter persecutionem Herodis, vt habetur Matthęi secundo. ¶ Mysticè per hanc translationem signata fuit trāslatio verbi dei (eò quòd Christus est dei verbum) ad Gentiles, Iudęis persequē † eccident tib⁹ apostolos prędicantes: propter qd Paulus & Barnabas constanter eis dixerunt, Act. xiij. g. Vobis oportebat primùm loqui verbum dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes: sic enim præcepit nobis deus. d ¶ Et mouebuntur simulachra AEgypti à facie eius. quæ corruerunt ingrediente domino AEgyptum vt dicitur in Scholastica historia: per hoc autem signata fuit idololatriæ directio per prædicationem apostolorū. e ¶ Et cor AEgypti tabescet in medio eius. Hīc describitur percussio AEgypti per Romanos. Et sicut in parte præcedenti per AEgyptum, signata fuit Gentilitas ad quam verbum dei transijt per prædicationem apostolorum, ita hīc per AEgypti percussionem à Romanis, fuit pſecutio credentium ex Gentilitate à Romanis imperatoribus & eorum ministris. In qua pſecutione multi fuerunt mortui corporaliter, & aliqui spiritualiter apostatātes à fide Christi suscepta. Et quoniam imperatores dicti eorum ministri Gentiles erant. ideo subditur: f ¶ Et concurrere faciam AEgyptios aduersus AEg. scilicet permissiuè. i ¶ Et interrogabunt simula. sua. s. manentes in infidelitate.

Moraliter

Mysticè

graminetą, quæ sunt iuxta riuū.

Matth. 2. c. † euacuabitur

†destruam

Nu. 24. c.

Mar. 2. b.

Matt. 10. d.

†arescet

AEgyptus à multis occupata † flumina AEgypti

Diuisio

☞ a ¶Stulti. Adueniente captiuitate Babylonica vel Romana, omnia magorum defecerunt consilia. b ¶Principes Thaneos. Humilis mandati. Omnes enim hæretici contrariam altitudini humilitatem docent, & ad inferos detrahunt, & humilis mandati & deiecti sunt principes. c ¶Filius sapientium. Hęc dicebat vnusquisque Pharaoni, filius sapientium ego, vt commendaret consilium suum. Quasi viriliter debes pugnare contra Assyrios vel Romanos, quia filius sapientium ego filius regum antiquorum. AEgyptij nanque heroas & deos magnos autores suę gentis fuisse iactãt Isim & Osirim & Tiphonẽ. d ¶Regum antiquorum. Quasi: Habeo scientiam scripturarum cum sapientia seculari. e ¶Ebrius & uom. furore draconum, vt tandem post vomitum intelligant ebrietatem suam. Quandiu enim ebrij fuerint, nec principiũ habebunt nec finem. f ¶Refrenantem. Haymo. Hieronym. Pro eo quòd debuit transferre incuruantem & lasciuientem, id est senem & puerum, ambiguitate deceptus transtulit incuruantem & refrenantem. Quod est venientibus Assyriis vel Chaldæis non erit AEgypto opus, id est consilium, quod aut caput habeat aut finem, aut senibus cõueniat aut paruulis, quorum alij senio †deficiunt, alij præsciuia quid faciant, nesciunt. g ¶Mulieres. Quas amat AEgyptus, quas solas vult Pharao viuere necatis viris. Diabolus virtutes interficit, vitia conseruat. h ¶Terra Iuda AEgyp. Scientia scripturarum lex & prophetæ, euangelia erunt AEgypto in festiuitatem cũ se cognouerit. Vel in timorẽ, cùm se mendacia habuisse intellexerit. i ¶In pauorem. Alij in festiuitatem, sed secundum Hieron. melius est in pauorem vel formidinẽ, quasi dicat, cùm AEgyptij quasi mulieres timore hostium dissoluti fuerint, tunc terra Iuda erit AEgypto in pauorem. recordabitur enim quia tanta mala passa sit, quia Iudæos à cultu dei auertit, promittendo auxilium eis. vnde & sequitur: Omnis qui illius fuerit record.

☞ Quinq;

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Et mœrebunt piscatores. Multi enim illius artis erant in AEgypto, eò quòd abundat aquis, habet enim mare ex vna parte & Nilũ ex altera. b ¶Confundentur. Id est qui faciebãt opera subtilia de ligno. c ¶Et erunt irrigua eius. Id est arentia. d ¶Omnes qui fa. Id est viuaria, de ista quæ dicta sunt intelligit, quòd omnes artifices AEgypti per Romanos spoliarentur & vastarentur. Et cõsequenter idẽ ostẽdit de principibus & maioribus, cũ dicitur: e ¶Stulti principes Thaneos. dicti à Thanis ciuitate AEgypti valde nobili. f ¶Sapientes consiliarij Pharaonis. Antonium vocat Pharaonẽ, quia omnes reges AEgypti ab antiquo & tempore Isaię vocabantur Pharaones. g ¶Dederunt consilium insipiens. scilicet Antonio de mouendo prælium contra Augustum. h ¶Quomodo dicetis. Allegabant enim, quòd in AEgypto viguerat sapientia ab antiquo, vt habetur. j. Metaph. & quòd illud regnum erat valde antiquum, & antiquius satis quàm regnum Romanorum, quod incepit tempore Achaz regis Iudę, vt habetur in historia Scholastica. & sic dicebant, quòd nomen monarchię ibi poneretur. Et quia accidit contrariũ, ideo subditur: i ¶Vbi nunc sunt sa. Quasi dicat: Apparet eorum insipientia. k ¶Annuntient ti. Quasi dicat: Non poterũt. & patet litera vsq; ibi: l ¶Decepe runt AEg. s. consiliarij prędicti. & subdit modũ deceptionis: m ¶Angu. po. e. Angulus qui duabus lineis cõcurrẽtibus efficitur, hìc dicitur coniunctio Antonij & Cleopatræ, & sic est sensus, quòd decipiẽdo Cleopatrã & Antoniũ, deceperunt per consequẽs totã AEgyptũ. n ¶Domini. mi. in m. e. id est cõtrouersiæ & erroris. hoc enim fecit dominus permisiuè, ppter mala AEgyptiorũ puniẽda. o ¶Et non erit id est populus AEgypti nõ habebit se intromittere de rege preficiẽdo, q per caput designat, nec de familia eum sequẽte, quę dicit cauda, nec de iudicibus & prefectis populũ gubernantibus, cum refrenando ab iniuriis inferendis, & pœnis incuruando pro illatis, quia capta AEgypto per Augustũ, gubernatio AEgypti deuoluta est ad imperiũ Romanũ, quòd ponebat ibi pfectos & iudices. p ¶In die illa. id est AEgyptij erunt totaliter subiecti Romanis, sicut mulieres viris. q ¶Et timebunt. Id est potestates eius quam tribuit Augusto contra AEgyptum, quia omnis potestas à deo est. r ¶Et erit terru. Imputãdo vastationẽ suam euenisse propter mala quæ fecerat Antonius, in terra Iuda, qui Antigoniũ descendentẽ à Machabęis interfecit, & Herodẽ alienigenã regẽ Iudææ instituit, vt habetur in Scholastica histo. s ¶Omnis qui il. fuerit re. de malis quæ fecit Antonius in Iudæa, & de illis qui propter hoc venerunt in AEgypto. t ¶Pauebit a facie com. do. timens eius iudicia. v ¶In die illa. Hìc cõsequẽter describitur AEgyptiorũ reuelatio per susceptionẽ fidei & cultũ diuini, quę pualẽt oĩbus tpalibus bonis. Et diuidit in duas partes. qa primò describitur ista receptio fidei ab AEgyptiis. secundò ab Assyriis, ibi: In die illa. Circa primũ sciendũ, quòd aliq Hebręi & similiter aliq catholici in hoc eos sequẽtes, exponunt partẽ istã de Onia sacerdote, q de Iudæa cũ pluribus aliis intrauit AEgyptũ, dicẽs se velle implere ꝓphetã Isaiæ q̃ ponitur hìc. & cũ rex AEgypti honorifice eũ recepisset, & ciuitatem ad habitandum concessisset, erexit ibi altare domini hostias & oblationes ☞ offerens

☞ v ¶In die illa. Hìc describit reuelatio AEgypti per susceptionẽ fidei Christianæ per prædicationẽ Simonis apostoli & beati Marci euangelistæ, sicut plenius dixi in expositione literali. Et quoniam hæc expositio est etiam spiritualis, ideo pertranseo de alia hìc ponenda.

tertia eius contrita

† consiliũ insatuatũ

† desipiũt

† seducti sunt

† fiscum & ramum

† naſſas, vel retia

† peruersitatum

Diuisio

Moraliter

a ¶Flebunt. ¶Siccitatem fluminum. ¶AEgypti, qui contrarij sunt piscatoribus euangelij.

erit. Et mœrebunt piscatores, & lugebunt [a]

a ¶Ad decipiendum vt decipiant occulte. b ¶Aquas turbidas. c ¶Publice loquentes in synagogis satanæ, & adducentes decepti orum greges.

omnes mittentes hamum in flumen, & ex

a ¶AEgyptiarum.

pandentes rete super faciem aquarum e[a]

a ¶Vt faciant vestes sacerdotum.

marcescẽt. Confundentur qui operantur [b]

a ¶Illud. b ¶Ad faciendas fagenas. c ¶Argumenta. ¶Vestimenta, vel qui texebant ex lineo diuersi generis vascula.

linum, plectentes & texentes † subtiliã. Et [c]

a ¶AEgypti. b ¶Arentia c ¶Morebunt. ¶Omnes. s. insidiæ piscatorum AEgypti destruentur.

erunt † irrigua eius flaccentia, omnes qui [d]

a ¶Viuaria. b ¶Animas. c ¶Erunt. s. eo tempore.

faciebãt lacunas ad capiendos pisces. Stul [e]

a ¶Memphis AEgypti in qua Moyses multa signa fecit. b ¶Opinione.

ti principes Thaneos, sapientes consiliarij [f]

a ¶Regis AEgypti, qui dissipator & diuisus. b ¶Inutile. c ¶Quia perdidit dominus sapientiam sapientium.

Pharaonis † dederunt consilium insipiens. [g]

a ¶O hæretici sicut soletis. b ¶Qui ab initio doctrinam apostolicam mihi tradiderunt.

Quomodo dicetis Pharaoni, filius sapien [h]

a ¶Sum. b ¶Eorum. s. qui reges sunt philosophorum.

tium ego, filius regum antiquorum? Vbi [i]

a ¶O AEgypte, o hæretici, o Pharao. b ¶Qui contemnebant ecclesiæ simplicitatem.

b ¶Si possunt.

nunc sunt sapientes tui? Annuntient & in [k]

a ¶Facturus in consummatione. b ¶Cui non potes resistere.

dicent tibi, quid cogitauerit dominus ex

a ¶Mundum. b ¶Q. Ideo non possunt, quia ¶Vt supra.

ercitu super Ægyptum. Stulti facti sunt

a ¶Qui putabantur sapientes. b ¶Defecerunt.

principes Thaneos, † emarcuerunt princi

a ¶Eloquentiæ, quæ sonat os vel ex ore. ¶Ciuitas magicis artibus olim dedita. b ¶Mundum vel regnum. s. mundanæ sapientiæ c ¶Regnum more Hebraico.

pes Mempheos, deceperũt Ægyptum an [m]

gulum populorum eius. Dominus mi [n]

a ¶Bibendum. vnde: Tradidit illos in reprobum sensum. b ¶AEgypti. c ¶Erroris.

scuit in medio eius spiritum † uertiginis,

a ¶Sapientes.

& errare fecerunt Ægyptum in omni ope

a ¶Vnde: Væ qui ebrij sunt absq; vino.

re suo, sicut errat ebrius & uomes. Et non [o]

a ¶Consilium. b ¶Principium.

erit Ægypto opus quod faciat, caput &

a ¶Finem. b ¶Senem. c ¶Lasciuientem.

caudam † incuruantem & refrenantem. [p]

a ¶Quando miscebit dominus spiritum erroris. ¶Captiuitatis per Assyrios vel Chaldæos vel Romanos. b ¶Infima, imbellis. ¶Timida exomito furore.

In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, [q]

a ¶Admirando. b ¶Præsentia.

& stupebunt & timebunt à facie com [r]

a ¶Suppliciorum, mouebit enim dominus manum vt percutiat AEgyptum. b ¶Vindictæ commotæ a domino per Sennacherib vel Nabuchodonosor vt percutiat AEgyptum.

motionis manus domini exercituum,

¶Vel, uit. ¶Dominus ¶AEgyptum.

quam mouebit ipse super eam: & erit [s]

a ¶Alias festiuitatem. ¶AEgyptios.

terra Iuda Ægypto in pauorem. Omnis [t]

¶Terræ Iudææ. a ¶Principium sapientiæ timor domini, tota die vel quotidie hæreticus a recordatione ecclesiastici viri pauet.

qui illius fuerit recordatus, pauebit à [v]

a ¶Vt AEgyptium per Assyrios, Chaldæos, Romanosq; deleret. ¶AEgyptum.

facie consilij domini exercituum, quod

ipse cogitauit super eam. In die illa

a ¶ Quinq; ciui. Quidã quinq; libros Moysi intelligunt, qui E in Alexãdria prius translati sunt. Sed hęc melius ad dñi aduẽtum referunt. In die illa. s. post dñi passionẽ, erunt quinq; ciuitates in terra AEgypti loquẽtes lingua Chananæa. AEgyptus q̃ est mœror vel tenebræ, mundi est, Chanaã cõmutata. Quinq; ciuitates quinq; sensus corporis, quarũ vna solis est. s. oculi quibus lumen aspicim⁹. Qui verò vitiis seruiunt, sensus corporis à prauis voluptatibus non custodiunt, lingua AEgyptia loquunt, quia in tenebris peccatorũ morantur. Qui verò operã tribuũt virtutibus, lingua Chananitidi cõmutata. s. loquuntur. quia de vitiis ad virtutes cõmutantur.

Quæstio

b ¶ Lingua Chananæa. Quæritur, cur nõ lingua Hebręa, sed Chananitidi loquantur quinq; ciuitates AEgyptię? Quia. s. Hebręus transitorẽ sonat, qui de loco transit ad locũ. Quandiu ergo in AEgypto huius mundi sumus, lingua Hebræa loqui nõ possumus, sed lingua Chananitidi quæ inter Hebræam linguã & AEgyptiã media est, & Hebręę magna ex parte cõfinis. Chanaan interpertatur commotio vel quasi respõdens. Quãdo de AEgypto recedimus cõmouemur, & quasi respõdemus dñi volũtati. Sed qa adhuc in seculo sumus, lingua Hebręa loqui non possumus. Videtes mulierẽ ad concupiscendã, loquũtur lingua AEgyptiaca, & audientes iudiciũ sanguinis. Et q primis delectãtur vuguentis, & quorũ deus vẽter est, gustus eorũ AEgyptiaca lingua loquitur, & qui tactu immũdo delectantur. c ¶ In die. Hoc non intelligẽs Onias sacerdos, cùm venisset in AEgyptũ cũ multitudine Iudæorũ secũdũ Iosephũ ędificauit templũ dño & altare in ciuitate Heliopoli, tanquã implẽs vaticiniũ Isaię, cõtra hoc prœceptũ faciẽs. Non ædificabitis mihi altare per omnes vrbes vestras, sed in loco quẽ elegero. Sciendũ autẽ qa nõ solũ Heliopolis, sed quatuor huic vicinę q̃ iuxta † Rinocoluram sunt sitæ lingua Chanaan. i. Syra loquũtur. Putant quidã Nabuchodonosor Syros & Arabes in eas ciuitates trãstulisse, & eos vsq; hodie linguã propriã tenuisse. d ¶ Et titulus. Titulus dñi euãgelica doctrina & apostolica, quę est vsq; ad terminos terræ. vnde: In omnẽ terrã exiuit sonus eorũ. Vel titulus iuxta terminũ fidei, operatio bona, q̃ quantũ & fides extẽdi debet, vel imitatio passionis Christi. e ¶ Clama. enim. Cũ euangelica doctrina creuerit, & persecutio ingruerit, tunc qui crediderint, clamabunt ad deũ patrẽ.

Phili. 3. d.

Iosephus libro. 12. & 13.

† Rinocorulam

Psal. 18. 2.

☞ In die illa

Nicolaus de Lyra.

c✠ offerens super illud: Sed hoc non videtur verũ. Primò quia hîc dicitur: Erunt quinq; ciuitates, &c. Oniæ verò non legitur, nisi vna tantùm ciuitas assignata. Secundò quia illud factum Oniæ non fuit laudabile, sed magis vituperabile, secundum quod dicitur Dani. xj. c. Filij quoq; prœuaricatorũ populi tui extollentur, vt impleant visionem, & corruent. Quod exponitur de hoc facto Oniæ. Non enim licebat Iudæis erigere altare & sacrificare, nisi in Ierusalem, & maximè post templi Salomonis ædificationem. Factum autem quod hîc dicitur, commendabile est & deo acceptũ, vt patebit literã prosequẽdo. Rab. Sa. aliã expositionem ponit, dicens: quòd Sẽnacherib vltimò veniẽs contra Ierusalem adduxit secum aliquos principes de AEgypto quos ceperat in bello contra Tharacham regem AEthiopiæ, quem iuuabant. de quo bello habetur. iiij. Regum. xix. Et illos principes adduxit secum compeditos vt ostenderet eos Ezechię & populo eius ad terrendum eos. Sed quando exercitus Sennacherib fuit percussus ab angelo, ipsi fuerunt saluati, & per Ezechiam à vinculis liberati, & sic reuertentes in terram suam fecerunt altaria ad colendum deum Israel, qui eos liberauerat de manu Sennacherib. & sic exponit literam istam. a ¶ Erunt quinque ciuitates in terra AEgypti lo. &c. Sed contra hoc est quod subditur: loquẽtes linguã Chananęã &c. i. Hebraicã: quia terra Chanaan tunc & à longo tẽpore antè ab Hebræis habitabat. Si autẽ G dictum Ra. Sa. esset verum, propheta diceret: Loquẽtes linguam AEgyptiacã, &c. Si autẽ dicatur, q̃ duxerunt secũ Hebræos ad faciendum diuinum officium in AEgypto, nõ valet, quia nõ erat eis licitum ibi erigere altare, vt dictũ est, & sic factũ eorũ esset vituperabile. nulla etiam scriptura canonica nec historia famosa de hoc aliqd dicit, & ideo illud dictum videtur esse ficticium. Propter quod pars ista exponitur de receptione fidei Christianę ab AEgyptiis, quam beatus Simon apostolus prædicauit in AEgypto, quæ ei sorte aduenit, vt habetur in legenda sua. Et similiter Marcus euangelista secundum quod dicit Hieronym. libro illustrium virorũ, & tunc ipsi ordinauerunt ibi ecclesias & erexerunt altaria in nomine dñi Iesu Christi. Et secundũ hoc dicit hîc: In die illa. Id est tẽpore Christi, qui natus fuit sub Augusto. ¶ Erunt quinq; ciuitates. Id est Hebraicã. In AEgypto enim erant multi Iudęi, qui fuerant illuc dispersi tẽpore Machabęorũ & antè, qui credentes ad prędicationẽ Simonis apostoli, & Marci euangelistæ fuerunt ab eis ordinati & dispositi ad regimen & doctrinam AEgyptiorũ in Christum credẽtium, & ad celebrandum diuinũ officium in lingua Hebraica. Potest etiã dici, quòd AEgyptii ad fidem conuersi deum laudabant Hebraica lingua, quia in primitiua ecclesia baptizatis per impositionẽ manuum apostolorum dabatur spiritussanctus in signo visibili. & loquebantur variis linguis, vt habetur Act. viij. &. xix. Fit autem hîc mentio magis in speciali de lingua Hebraica, quàm de aliis, quia illa est lingua prima, & fuit omnibus cõmunis vsq; ad H ædificationem turris Babel, vt habetur, Gen. xj. Et exprimuntur hîc quinque ciuitates tanquam principales in quibus euangelij prædicatũ est in AEgypto, licet in pluribus aliis locis eiusdem regni prędicatum fuerit tempore apostolorum. b ¶ Ciuitas solis uocabitur una. Dicunt aliqui quòd hæc est Alexandria, quę dicitur ciuitas solis, id est Christi, qui est sol iustitiæ, eò quòd fides Christi ibi viguit tempore Marci euangelistæ sub quo fideles viuebant in Alexãdria, habentes omnia communia eo modo quo leguntur vixisse sub Petro in Ierusalem, Actu. iiij. propter quod Philo disertissimus Iudæorum, librum composuit ad commendationem vitæ ipsorum, vt dicit Hierony. in libro illustrium virorum. Alij verò dicunt, quòd ciuitas solis hîc dicitur Heliopolis, quæ est ciuitas in AEgypto. Et dicitur ab Helios, quod est sol, & Polis quod est ciuitas. Et de hac hîc fit specialis mẽtio, eò quòd sacerdotes ibi manserunt ab antiquo vt habetur, Ge. quadragesimoprimo. c ¶ In die illa erit altare domini in medio terræ AEgypti. Dicatum in honore Christi, ideo subditur: d ¶ Et titul. domini terminum eius: & erit in signum. Illud potest referri ad Christum, ita quòd iste titulus sit Iesus Nazarenus rex Iudæorum, qui in termino vitę Christi passibilis fuit positus super crucem. Signum autem crucis ponitur in altaribus & locis Christi nomine dedicatis. Potest etiam referri ad terram AEgypti, vt sit sensus, quòd fides Christi fuerit prædicata per totã AEgyptum, vsq; ad terminos eius. e ¶ Clamabunt enim ad dominum. scilicet AEgyptij. f ¶ A facie tribulan. s. Dæmonis. g ¶ Et mittet eis saluatorẽ & prop. videlicet Iesum Christum ab eis receptum per verã fidem, ab apostolis ab eo missis prædicatam. h ¶ Qui liberet eos. de tenebris erroris & potestate dæmonis, ideo subditur: i ¶ Et cognoscetur ab AEgypt. Hostia noui testamenti est eucharistia. Quę dicitur hîc hostiæ in plurali, quia succedit omnibus hostijs & sacrificijs veteris testamenti. Potest etiam hoc referri non solùm ad eucharistiam, sed etiam ad orationes & suffragia ecclesiæ, quæ dicuntur hostiæ, Psal. xlix. d. Sacrificium laudis honorabit me, &c. k ¶ Et percutiet domi. &c. id est temporali pœna, vt dictum est, ad eius castigationem.

c✠ Et sanabit

a erunt quinque ciuitates in terra Ægy a
b pti loquentes lingua † Chananæa, &
a ¶ Dei omnipotentis recordantes, non dæmonum.
iurantes per dominum exercituum:
a ¶ Iustitiæ quo oculi illuminati ciuitatem videant.
b ¶ Post passionem domini.
c Ciuitas solis uocabitur una. In die illa b c
a ¶ Per hoc omnia altaria habemus quæ in mundo sunt, vel per altare fidem super quam sacrificamus deo bona nostra quæ agimus.
erit altare † domini in medio terræ
¶ Mundi. a ¶ Scripta literis Hebraicis, Græcis, & Latinis, Iesus Nazarenus rex Iudæorum.
d Ægypti, & titulus domini iuxta ter d
a ¶ Fidei vel mundi. b ¶ Altare vel titulus. c ¶ Passionis, resurrectionis, & crucis.
minum eius: & erit in signum & in te
a ¶ Omnium gentium, quæ hic AEgyptus appellantur.
stimonium domino exercituum in
a ¶ Apostoli vel alij. ¶ In cordibus suis aba pater.
e terra Ægypti. Clamabunt enim ad e
a ¶ Patrem. b ¶ Persecutionis.
dominum à facie tribulantis, & mit f
a ¶ Auxilium Iesu, quoties enim auxiliatur quasi a patre mittitur.
tet eis saluatorem & † propugnato
a ¶ Vt liberati cognoscant dominum & cognoscantur ab ipso.
rem qui liberet eos. Et cognosce h i
o ¶ Mundo. ¶ Qui liberati fuerunt.
tur dominus ab Ægypto, & cogno
a ¶ Persecutores. ¶ superati virtute dei & ideo conuerti.
scent Ægyptii dominum in die illa,
a ¶ Corpore & sanguine Christi. ¶ Spiritualibus sacrificium deo spiritus contr. b ¶ Bonis operibus.
& colent eum in hostijs & in mu
a ¶ Sicut in baptismo. ¶ Vouete, & red. de. deo vo.
neribus: & uota uouebunt domi
a ¶ Rei vota. b ¶ Quem diligit dominus, corripit. ¶ Per cuti patietur. ¶ Trahet passionibus martyres, qui passio ante de mundo.
no & soluent. Et percutiet dominus k

† magnatẽ

† Chanaan

a ¶ In die illa. Añ aduentum dñi singulę nationes suos habe-
A bant reges, nec licebat de vna regione trāsire ad aliā: quia explo-
ratores timebant. Romani aūt oēs in vnā redegerūt oīa quib⁹
vnita sunt, & maximè posti⁹ crediderūt. Ad Euphratē verò vsq;
ad Tigrim regio Assyriorū fuit, & quos ātiq Assyrios vocāt, nos
Syros, partē ponentes pro toto. Post
dñi ergo passionē vias parauit de AE-
gypto in Assyrios, & AEgyptij in As
syriā liberè trāseūt, & maximè nego-
tiatores, qui de regno in regnū discur
runt. b ¶ Et seruient AEg. Non
quòd postea illi fuissent subiugati, sed
quia legiones Romanorū instructæ
Syro milite, custodiebant AEgyptū.
Vel, qa vtraq; gēs sibi inuicē exhibuit
seruitū reciprocādo cōmerciū. Sicut
in libro Machabęorū legit Iudęorum
regnū sibi Assyrij & AEgyptij alternis
vendicabāt victibus. In dñi verò aduē
tu neq; illis neq; his, sed Romanis ser-
uiebat, eiusdē cū ipsis cōditionis. vn-
de: c ¶ In die il. erit. Q. Non vicis-
sim ab Assyriis AEgyptiisq; medi⁹ ve
xabitur, sed erit tertius cū ipsis seruiēs
s. Romanis. d ¶ Benedictus. Hæ re
giones præ oībus aliis monarchis abū-
dauerāt, & ideo benedici meruerunt.

GLOS. ORDI.

Cap. XX.

IN anno. Assyria nomina
sunt hęc: Thartā, turris, vel
superfluus, vel elongans.
Sargō, princeps horti. Rex
Assyrius. s. sensus magnus habet pluri
mos duces, quorū vnus est Thartan,
elatus in superbiā in scelere longè pro
† Assyrio cedēs, qui mittit ad expugnandā Azo
tum, q̄ Hebraicè dicit Esdor. i. ignis ge
nerationis. Dux nāq; regis Assyrij ex
pugnat eos q seruiūt generationi & li
bidini. c ¶ In anno. Azotus, vrbs Pa
B lesthinorū potētissima de quinq;, quā
Sargon q & Sennacherib (sex em̄ no
minibus dictus est secundū Hier.) miss
so Thartan duce exercitus expugna-
uit & tenuit. Q̄ autem capta est, locu
tus est dñs in manu Isaię verbis conue
niente opere, opera em̄ his attestaban-
tur, q̄ per eū loquebat dñs. f ¶ Cum
misisset. Pulchrè rex Assyriorū Sar-
gon. i. princeps hortorū dicit, cui simi
3. Re. 21. a. lis est Achab: Qui vineam Naboth in
hortū vertere cupiebat, quod ille tro-
pologicè intelligēs, maluit mori quā
facere, ne pīna hæreditas & possessio
antiqua in regis impij muraretur deli
cias. g ¶ Vade & sol. Præcipit pro-
phetę, vt sacco calceamentisq; deposi-
tis incedat nudus & discalceatus, in si-
gnium AEgyptiis & AEthiopibus, qui dei populū pśecuti sunt.
AEgyptus enim persequēs, vel tribulās, AEthiopes humiles &
Luc. 14. g. deiecti. Qui enim se exaltat, humi. Hi ducēti sunt in captiuitatem
Psal. 76. b. tribus annis tormēta passuri. De quibus: Annos ęternos in men
te habui. Nec putemus parua esse supplicia, sed magnis elonga-
ta erunt tęporibus. In ipsa autē captiuitate AEgypti iuuenes. s.
malitia roborati, senes qui ad perfectæ ætatis vitia peruenerunt,
Matt. 10. c. ibunt nudi, vt omnia eorum scelera pateant. Nihil enim occul-
tum quod non reueletur. h ¶ Et fecit sic. Mira obedientia, so
lo cilicio induebatur vir nobilissimus, vt Hebræi tradunt. Cu-
ius filiam rex Manasses accepit in coniugium, non erubuit nu-
dus incedere, nihil honestius iudicans quàm domino obedire.

Discalcea-

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et sanabit eā. Per veram fidem. b ¶ Et reuertentur
ad dominū. veraciter & perfectè, ideo subdicit: Et placabitur
eis & sanabit eam. c ¶ In die illa erit uia de AEgypt. in
Assyrios &c. quia prędicatores euāgelij de vna terra discurre-
bant ad

a ¶ Martyrij. b ¶ In resurrectione. ¶ Passos coronando
æterna sanitate fouendo.

Ægyptum plagā & sanābit eam, & [a] [b]
a ¶ Si aliqui forte re. eiserunt a deo. ¶ Pœnitendo.
¶ Sanati. b ¶ Interim semper misericordia indige-
mus, & nullus finis clementiæ. ¶ V enim tribuendo.

reuertentur ad dominum: & plā-
a ¶ A peccato. b ¶ In aduentu domini.

[a] bitur eis, & sanābit eos. In die illa erit [c]
a ¶ Primis credentibus. b ¶ Conuertendos in prædi-
catione AEgyptiorum, vt veniant cū eis in AEgyptū.
tandem in Iudæam.

uia de Ægypto in Assyrios, & intra-
a ¶ Conuersus. ¶ Quæ prius conuersa.

bit Assyri⁹ in Ægyptū, & Ægyptius
a ¶ Prædicando vt eos lucrifaciant.

[b] in Assyrios: & seruient Ægyptij As- [d]
a ¶ Vt omnem massam suæ benedictionis fermento misceat.

[c] sur. In die illa erit Israël tertius Ægy- [e]
a ¶ Benedicetur in toto mundo in apostolis & aliis fidelib⁹,
quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Ie-
rusalem. ¶ Erit.

ptio & Assyrio, benedictio in medio [f]
a ¶ Populo. b ¶ A quo ante maledicebatur.

terrę cui benedixit dñs exercituū
a ¶ Societate Israelis. b ¶ Sit. ¶ V t scilicet populus dei
sit AEgyptius, & opus manuum eius Assyrius, Israel au
tem hæreditas.

[d] dicens: Benedictus pōpulus meus
a ¶ Quia in ipso clementiam suam demonstrauit.

Ægypti, & opus manuum mearum
a ¶ Quia ibi natus, nutritus, passus est, & cætera nostræ re
demptionis mysteria consummauit. b ¶ Qui meante
conspicit, deum solus potest dicere. Pars mea, deus.

† Assyrius: hęreditas autē mea Israel.

Cap. XX.

[e] IN anno quo in- [g]
a ¶ Turris, superfluus, vel
elongans.

gressus est Thar-
b ¶ Ignem generationis.

tan in Azōtum,
cùm misisset eum
a ¶ Princeps hortorum.
Sennacherib.

[f] Sargōn rex Assyriorum, & pugnasset
contra Azotum & cepisset eam, in
tempore illo locutus est dominus in [h]
a ¶ Opere verbis concordante.

[g] mānu Isaię filij Amos, dicēs: Vade & [i]
a ¶ Cilicium. Hic enim habitus propheę plangentis peo
cata populi. b ¶ Quibus securus contra serpentes &
scorpiones huius eremi.

solue sāccū de lūbis tuis, & cālceamē-
a ¶ Solue calceamenta de pedibus tuis: Locus enim in
quo stas, terra sancta est.

[h] ta tua tōlle de pedib⁹ tui. Et fecit sic:

Azotum, quæ interpretatur incendium, charitas intelligitur. Per
hoc igitur, quòd rex Assyriorum misit Thartan ad percutiēdum
Azotum, signatur quòd diabolus excitat cupiditatem in homi-
nibus ad destruendū in eis mutuā charitatē, quia cupiditas est ve
nenum charitatis. Greg. homil. xxix. Antiquus hostis dum men-
tem nostrā ad rerū temporaliū dilectionē trahit infirmiorē cōtra
nos proximū excitat, q ea ipsa quę diligimus, auferre moliatur.
Nec curat antiquus hostis hęc faciēs, vt terrena tollat, sed vt cha
ritatē in nobis seriat, &c. i ¶ Vade & solue saccum de lum-
bis tuis. Per hoc quòd Isaias propheta iuit nudus, tunc & discal
ceatus, signatur quòd prędicator veritatis crescentibus vitiis per
defectum charitatis, sicut dicitur, Matth. xxiiij. a. Et quoniam a-
bundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. debet plus so
lito magis austerè viuere, vt contra vitia efficacius prædicet ver
bo & opere. Per hoc etiam, quòd per illam nuditatem Isaiæ,
signata fuit captiuitas AEgyptiorū & AEthiopū qui tenebrosi
interpretant, signat quòd pctōres tenebris pctōrū excęcati, ducē-
tur p diabolū in captiuitatē inferni, nisi pœniteant ante mortē.

Nudam

C

Et seruiēt AEgyptii Assyriis. s. ex mutua charita
te, qa in primitiua ecclesia fideles vndecūq; essent quādo conue
niebāt adinuicē, viuebāt in maxima cōcordia, vt patet Actu. iiij.
Et ad hoc refertur quod subdit: e ¶ In die illa erit Israel ter-
quia apostoli fuerunt de Israel. Et per
prędicationē euangelij coniunxerunt
diuersos populos adinuicē mutua cha
ritate, ideo subditur: f ¶ Benedi-
ctio in medio terræ cui benedixit
do. exerci. di. Bened. po. me. AE-
gypt. Quia benedictio dei datur exi-
stentibus in charitate. Et his dictis pa-
tet sententia litęrę sequentis.

¶ In ca. xix. vbi dicitur in postill. dñs
misscuit in medio eius spīm vertiginis.

ADDI. Vertigo prout in hoc
loco competit, signifi-
cat cōuolutionē seu congyrationem,
quę quandoq; fit in cerebro à morbo,
sicut in terra fit à vento, prout medici
tradūt. Vnde qui talē morbū patitur,
nō potest rectè iudicare de agēdis, sed
errat sicut ebri⁹, prout dicit in litera.

NI. DE LYRA.

Cap. XX.

IN anno. Hîc consequēter
ponit punitio AEgyptio-
rum facta per Assyrios. Et
diuiditur in duas partes, qa
primò ponit punitio AEgyptiorum.
Secūdò, ex hoc sequēs stupefactio Iu-
dæorū, ibi: Et timebūt. Circa primum Diuisio
præmittitur tēpus reuelationis factæ D
de ista punitione, cū dicit: g ¶ In an
no quo ingressus est Thartan A-
zo. Quę est ciuitas Philisthinorū, quā
cepit iste Thartan princeps militiæ re-
gis Assyriorum. h ¶ In tempore il-
lo locutus est dominus in manu
Isaiæ filij. De punitione AEgyptio-
rum. i ¶ Vade solue saccum de
lum. Propheę enim aliquādo denun
tiabant prophetiam suam non solùm
verbis, sed etiam aliquando sensibili-
bus signis, sicut Ieremias posuit cate-
nas in collo suo, ad designandum,
quòd sic ducerētur cōcatenati illi con
tra quos prophetabat, lere. xxvij. Et sic
Isaias iuit
Moraliter. g ¶ In anno quo in- Moraliter
gressus est Thartan Azotum, cū
misisset. Per regem Assyriorum dia-
bolus signatur, eò quòd est rex super
omnes filios superbię, vt dicit, Iob. xlj.
d. Per Thartan qui interpretatur su-
perfluus, signatur cupiditas, quæ non
est contenta necessariis nec sufficienti-
bus, sed semper quærit superflua. Per

E

☞ a ¶Discalceatus. Notandū q̄ antecē capiat Azotus ,ppheta
E sit sacco vestitus, †calceatis pedibus, vt plāgat eos q̄ ardētib⁹ sa-
†calceatus gittis diaboli vulnerati sunt, & libidini seruiūt, & calcare posit
sup̄ serpentes & scorpiones, qui sunt in eremo huius seculi, vbi
omniū bonorū est sitis. Postē aūt Azotus captꝰ fuit, in signum
captiuitatis AEgypti & AEthiopiæ,
discalceatus & nudus vadit. Sacco em̄
vestitus & pelle opertis pedibus, non
potest in terra sancta, ad quā festinat,
vel stare vel ambulare. b ¶Ad igno
miniā. Quia pascha domini comede-
re non poterant, quod comedit lum-
bis accinctus, baculum tenens manu,
Exo.12.b. calceatis pedibus, ne per huius seculi
solitudinē transiens à serpētibus mor-
deatur. c ¶Hæccine erat. Admiran
da dei prouidentia, omnia regna con-
tra se inuicē superbiētia destruxit. Isra-
el contra dei voluntatem, in Damasco
Syriæ sperauit. & ideo vtriq̄ captiua
† captiuos ti ab Assyriis. Iudas verò in AEthiopi
ducet rex b⁹ & AEgyptiis, & ipsi quoq̄ victi ab
Assyriorū Assyriis & Chaldæis. Assyrij quia de se
AEgyptios & expul presumpserunt, à Chaldæis perierunt.
sos ex AE- Chaldæi & Babylonij erecti contra
thiopia dñm Mœdis & Persis subiugati sunt,
& hi Alexandro magno. Qui cū se tan
quam deū extulisset, veneno enectus
est, & regnum eius in partes scissum, &
post à Romanis subiugatū. Romanū
imperiū quod quasi ferreis dētibus &
vnguibus carnes sanctorum lacerauit,
ex magna parte iam periit. In fine ex to
† aspectu to peribit, cùm regnū Christi illuxerit.
suo

GLOS. ORDI.

Cap. XXI.

F ONus desert. Babylonis,
Iere.51.d. pro multitudine populi di
cta mare. vnde: Desertū fa-
Matt.4.a. ciet dñs mare eius. c ¶De
Num.21.b deserto ue. In quo dominus tētatus,
in quo Israelitæ percussi à serpētibus.
☞ Qui in-

Nicolaus de Lyra.

Isaias iuit nudus & discalceatus ad
designandū, quòd AEgyptij & AEthi
opes nudi & discalceati ducerentur in
captiuitatē per regē Assyriorū. Et pa-
tet litera hoc excepto. a ¶Trium an
norū signū & porten. Quod expo-
nitur sic, quòd hoc fecit Isaias per tres
annos antequā accideret istud factum,
quorū numerus incipit ab illo tēpore
quo Thartan intrauit Azotum. Rex
enim Assyriorum vi existens in Iudæa
& eam deuastans, audiuit de rege AE-
thiopum quòd egressus erat ad impu-
gnandū ipsum, & cum eo erat rex AE-
gypti, & tūc recessit de Iudea, & illos reges debellauit, & populū
duxit captiuū in fine triū annorū postē Isaias p̄dixerat hoc. Ra.
Sa. dicit, q̄ li triū annorū, nō solū refert ad tp̄s reuelationis factæ
Isaiæ vsq̄ ad eius impletionē, vt dictū est, sed etiā refert ad factū
Isaiæ, s. q̄ tribus annis iuit sic nudus & discalceatus. Sed hoc non
est verisimile, q̄ dñs tā diu faceret eū incedere taliter, maximè cū
esset de stirpe regia. & ideo alij expositores dicūt, q̄ iuit sic tantū
tribus diebus in signū triū annorū dictorū, sicut dicit, Eze.iij.b.
Die pro anno dedi tibi. c ¶Et timeb. Hīc cōsequēter ponitur
stupefactio Iudæorū, q̄ cōfidebāt in adiutorio regū AEgypti &
AEthiopiæ cōtra regē Assyriorū. & ideo quādo sciuerūt eos ca-
ptiuos à rege Assyriorū, fuerūt territi & stupefacti. & hoc est qd̄
dicit: Et timebunt & confun. s. Iudæi. d ¶Ab AEthiopia
spe. s. id est de cuius auxilio sperabāt. e ¶Et ab AEgypto g.
sua. i. de cuius auxilio gloriabant. f ¶Et dicet habitator in-
su. huti. i. populus regni Iudæ. Quod dicit insula, eò quòd est in-
ter duo maria. s. mare mortuū ab oriēte, & mare mediterraneū
ab occidēte. Dicūt tamē aliqui, quòd dicit insula, eò quòd cōcu
tiebatur hinc & inde tribulationibus, sicut insula fluctibus: sed G
prima expositio est magis literalis. Cætera patent ex dictis.
& b ¶Nudam & discalceatam discoopertis natibus. per Moraliter
quæ signatur omnis boni subtractio, & extrema confusio in
damnatis.

NI. DE LYRA.

Cap. XXI.

ONus deserti mar. Presens
caput in tres partes diuidi-
tur, qa prophera primò lo Diuisio
quitur cōtra Babylonios,
secūdò cōtra Idumæos, ibi: Onus Du.
tertiò cōtra Agarenos, ibi: Onus in A-
rabia. Circa primū sciendū, quòd spūs
prophetię nō semper adest prophetis:
& quādo tāgit mentē propheræ de ali-
quo negotio futuro, non semper reue
lat omnes cōditiones, sicut plenius di-
ctum fuit in principio libri Psalmorū,
cū ageret de vario tactu spūssancti cir-
ca mētes ,pphetarū. & inde est quòd de
eodē negotio pluribus vicibus rangit
aliqū mētes propheratū, reuelādo vna
vice q̄d nō erat in alia reuelatū: & sic
propheræ frequēter idē repetūt, adden
do ad ea quę prius dixerant, vel magis
explicādo quàm prius fecerāt. & sic est
in proposito. Superius enim Isaias de-
structionē Babylonis denunciauerat †horrescēt
xiij. cap. & xiiij. & hīc eandē destructio
nē repetit explicādo aliqua quę nō fue
rant priꝰ taliter explicata. Et diuiditur
in duas partes secundū duo q̄ hīc expli Diuisio
cantur. Secundū ponit ibi: Babylon di
lecta. Prima in duas, qa primò ponitur
dicta explicatio. secūdò propheræ com
passio, ibi: Propterea. Circa primū di-
cit: g ¶Onus deserti ma. i. Babylo
nis, vt patebit ex sequētibus, & secūdū
aliquos dicit hīc mare propter populi H
in ea existētis multitudinē. Et mare de-
sertū, eò quòd ,ppheta denunciabat eā
deserendā à suis habitatoribus. Sed mi
hi videt melius hīc dici desertū maris
vel mare desertū, ad explicandū modū
captionis Babylonicæ, q̄ nō fuerat su-
perius explicat⁹. Persæ enim & Mœdi
obsidentes Babylonē, & nō potentes
eā capere propter murorū altitudinē
& spissitudinē, longè à ciuitate diuise-
runt fluuium Euphratē, qui per arcus
transibat per mediā ciuitatē in multos
riuos, ita quòd intrauerunt ciuitatem
per arcus illos. & sic dicit Babylon de-
sertū maris propter attenuationē Eu-
phratis, qui est magnus fluuiꝰ: propter
qd̄ dicitur hīc mare more Hebraici ser
monis, quo congregatio magna aquę
mare vocatur, secundū illud, Gene.i.
Cōgregationesq̄ aquarū appellauit maria. h ¶Sicut tur. ab.
Africꝰ em̄ est vētus lateralis iter meridiē & occidētē. Et dicūt hīc
aliqui expositores, q̄ Persę & Mœdi ex illa pte venerūt cōtra Ba
bylonē, sed hoc nō videt verū, quia regiones Mœdię & Persidis
magis declināt ad oppositā partē, & ideo per hoc q̄d dicit hīc:
i ¶Ab Afri. nō designat terminꝰ seu plaga. vñ venit exercitus
cōtra Babylonē, sed magis designat modus veniēdi, qa Africus
est vētꝰ tēpestuosus generās turbines, fulgura & tonitrua, q̄ sunt
valde terribilia. & ex hoc Persę & Mœdi venerūt cōtra Babylo-
nē quī destruxerūt & populū occiderūt, vt p̄dictū, est suprà cap.
xiij. k ¶De de. ue. qa inter Babylonē & locū vñ venit exerci
tus, erat quoddā desertū per q̄d trāsiit. l ¶De terra horr. i. de
Mœdia & Persida, q̄ erāt horrēdę Babylonis. m ¶Visio du.
contra Babylonios. n ¶Nuntiata est m. Et q̄ sit illa, subdit:
☞ Qui incre-

Moraliter. g ¶Onus deser. Per desertū maris signatur mun
dus, prout sonat in malū. j. Iohan. v. d. Totus mundus in mali Moraliter
gno positus est. Et dicitur desertum, eò quòd est moribus incul-
✠ tus, peccato-

¶Prophetæ non solum verbis sed & factis futura prædicabant, sicut in hoc loco.
a ¶Tribus diebus.
a ¶Non q̄ tribus annis, nudus ierit, sed dies per annos possunt intelligi. Vnde ad Ezechielem dominus dicit: Diem pro anno dedi tibi.
a
a ¶AEthiopes erant sociati AEgyptiis. b ¶Humilem & delectam, quia propter superbiam humiliata est.
a ¶Tribus annis sicut seruus meus nudus ambulauit tribus diebus.
a ¶Minabit.
a ¶Malitia robustum. b ¶Inuenerunt dierum malorum. c ¶Captiuitatem dico. ¶Nihil opertum quod non reuelerur.
a ¶Per quas egrediuntur stercus.
a ¶Demonstrandam. b ¶Iudæi.
a ¶Pudere. a ¶Cum viderint confusum.
a ¶In qua sperabant. b ¶In cuius auxilio gloriabatur.
a ¶Ideo. b ¶Non aduena & peregrinus, sed mansionarius. c ¶Ierusalem quæ persecutionibus & iniquitatibus inceſſanter tundebatur. ¶Insula quasi in salo. ¶Seculi.
a ¶Tam fragilis. b ¶Ad quales & fragiles & infirmos quæ se non poterant liberare.
a ¶A deo & hominibus. ¶In quo non habitat deus. b ¶Mundi. vnde: Qui descendunt in naui.
a ¶Vox Babylonis. b ¶Tentationum. c ¶Vnde venti vehementissimi.
a ¶Sic de deserto Mœdorum & Persarum mihi vastitas irrait.
¶Mihi. a ¶Quantis tentationibus mundus plenus sit. ¶Captiuitatis. b ¶A deo. ¶Isaiæ.

☞ a ¶ Qui incredul⁹. Generalis ſentẽtia, quaſi culpa ſingulorũ A eſt q̃ in tẽpeſtate opprimũtur. b ¶ Aſcẽde AEl. LXX, AElamitę & legati Perſarũ. AElamitę, deſpicitẽtes, Perſę tẽtates. Aſcẽ. Q. O Perſę & Mœdi nolite timere, equos aſcẽdite, Babylonẽ ob ſidete. Aſcẽde e. Dei fortitudine cõfiſ⁹, audacter cõtra aduerſarios loquitur. c ¶ Omnem gemitum. Quo te & alias gentes gemere faciebat. Vel, vt nullus iam gemat preſſus potentia Babylonis. Vel, tantis malis ſit affliẽta, vt contra te gemere non audeat. †Inſidians inſidiẽtur, vaſtans⁹ vaſtet, d ¶ Pone men. Quas. O Perſæ & Mœdi ſumite cibum, præparantes vos ad bellum, contemplamini in ſpecula quæ exarata ſunt in pariete, proſpicite quia deus regnũ huius numerauit. Surgite poſtquam comederitis & biberitis, arma arripite, Babylonem debellate. Comedite & bibite credentes ſanguinem & corpus domini, vt principes eccleſiæ ſitis, vt clypeum fidei & armaturã Pauli arripiatis, Epheſ. 6. c. in quo ignea tela diaboli reſtringatis. e ¶ Contẽplare. Quid poſt menſam in gruat ei. Vel, Contemplare ô Balthaſar Deute. 5. g. quid ſcripſerit in pariete: Mane, Tethel, Phares. f ¶ Speculatorem. Speculan- Ezech. 3. d. tes dicuntur prophetæ. vnde ad Ezechielem: Speculatorẽ dedi te domui Iſrael.

☞ Aſcenſorem

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Qui credulus eſt infideliter agit, & qui depo. eſt ua. in Heb. habetur: Contemnens contemneris, vel decipiens decipieris, deuaſtãs deuaſtaris. Quod exponit Rab. Sa. de regno Babylonis & regno Perſarum. quia poſt regnum Babyloniæ quod cõtemplit ſeu decepit, & deuaſtauit multas prouincias, ſurrexit regnum Perſarum ſub Cyro, qui ſibi ſubiecit regnum Babyloniæ & deuaſtauit, B ſecũdum quod dicitur infrã. xxxiij. a. Væ qui ſpernis, nõnne & ipſe ſperneris? Vę q prædaris, nõnne & ipſe prædaberis &c. & ad eundem ſenſum reducitur translatio noſtra. Qui in credulus eſt ifideli ter agit. Hoc dicitur de Balthaſar rege †comeda- tur & biba tur Babylonis, qui fuit idololatra peſſimus, vt habetur, Dani. v. & ſic fuit incredulus. vel quia dictum Iere. xxix. de regni ſui terminatione credidit eſſe falſum, propter quod fecit illud conuiuiũ magnũ, Da. v. Egit etiam infideliter, quia vaſa diuino cultui dedicata applicauit vſibus cõmunibus in illo conuiuio. c ¶ Et qui de. eſt u. quod intelligitur de Cyro, qui Babylonem & multas alias prouincias depopulauit & vaſtauit. d ¶ Aſcẽde AElam. Regio eſt Perſidis, cuius bellatores cum Cyro aſcenderũt contra Babylonẽ. e ¶ Obſide Mede. In Hebræo & in libris correctis habetur Mede, quoniam Perſæ & Mœdi obſederunt Babylonem. f ¶ Omnem gemitum eius ceſſare fecit. Id eſt faciam de propinquo, eò quòd Babylonij à vobis capti, non audeant coram vobis cõqueri præ nimio timore & depreſſione. g ¶ Propterea. Hîc conſequenter ponitur prophetę compaſſio, quia licet odiret Babyloniorum malitiam, diligebat tamen naturam, & ideo compatiebatur miſeriæ eius quam videbat futuram. Et propter hoc dicit propheta: Propterea repleti ſunt lum. mei dolore &c. Et patet litera vſque ibi: h ¶ Tenebræ ſtupe. ſe. me. Id eſt miſeriæ venturæ ſuper Babylonem Diuiſio ſtupefecerunt me præ admiratione. i ¶ Babylon. Hîc ponitur ſecundum, explicans captionis Babylonicæ modum. Et primò ex demerito Balthaſar regis. Secundò, quantùm ad modum exercitus contra eum veniẽtis, ibi: Hæc enim dixit. Circa primum dicitur: l ¶ Pone menſam. In hoc alloquitur Balthaſar qui fecit grande conuiuiũ, Dan. v. Dicunt enim aliqui, quòd Cyrus & Darius fuerunt in hoc cõuiuio inuitati à Balthaſar, eò q̃ dolo ſimulauerũt ſe velle pacificare cum eo, & ſic recedere cũ amicitiæ fœdere

a ¶ Domino vel deo. ¶ Darius vel Cyrus.
b ¶ Contra dominum ſuum Balthaſar, occidendo illum quamuis deo permittente.

a † Qui incredulus eſt infideliter a b
¶ Quod incredulo congruit. ¶ Me. b
agit, & qui depopulator eſt ua- c
a ¶ Vox domini ad Perſas & Medos. b ¶ Deſpicientes, qui. ſ. tentare ſolent & contemnere. ¶ Prouincia Perſarum & ciuitas. c ¶ Babylonem. d ¶ Ciuitas in Mœdia.
b ſtat. Aſcẽdẽ Ælam, ôbſide † Mẽ, d e
a ¶ Maris vel duræ diuiſionis.
c de, omnen gẽmitum eius ceſſa- f
a ¶ Vox prophetæ, quia Babylon ſic contereretur. b ¶ Quia lumbi mei agentes pœnitentiam, non voluptate vt prius, ſed dolore pleni ſunt.
re feci. Prõpterea rẽpleti ſunt g
a ¶ Tantæ miſeriæ.
lumbi mei dolore: angũſtia poſ-
a ¶ Mulier cum parit triſtitiam habet, quia venit hora eius.
ſedit me, ſicut angũſtia parturi- h
a ¶ In triſtitiam vel in terram. b ¶ Miſerum Babylonis. ¶ Viſionem duram. ¶ Vel turbatus.
entis. Corrũi cũ audirem, contur i
a ¶ In ſpiritu.
batus ſum cum uidẽrem. † Emar
a ¶ Angũſtiæ vel oculi caligauerunt præ lachrymis.
cuit cor meum, tenẽbræ ſtupe- k
a ¶ Mentem meam vt turbatus neſcirem pene quid cernerem. b ¶ Mundus qui in maligno poſitus. c ¶ Quondã. ¶ Vnicuiq; ſua ſpecies facta eſt, vt homo homini.
fecerunt mẽ. Babylon dilẽcta l
a ¶ Dei vel prophetæ. b ¶ Iſaiæ. c ¶ Quia ſubuerſa.
¶ Quomodo tam cito potuit a ſuperbia cuerti.
meã poſita eſt mihi in miracu- m
a ¶ Dominus ad prophetam. b ¶ Domini, cuius cibo ſaturatus quæ ventura ſunt mõdo contemplatur acutius. c ¶ O Balthaſar. ¶ O Babylon. ¶ Ventura vt annuntiẽ, dicens: Comedẽ. & biben.
lum. Põne mẽnſam, contẽpla- n
a ¶ Vos o Dari & Cyre cum rege comedẽtes. & bibẽtes. ſurgite & interricite dominum veſtrum.
re in ſpecula: † cõmedentes & bi- o
¶ Vel accipite.
bentes, ſurgite principes, † arri- p
pite clypeum. Hęc enim dixit q
mihi dominus: Vade, & po-
a ¶ In corde tuo, id eſt diligenter intuere quę mundo ventura ſunt. b ¶ Temetipſum. ¶ Chriſtũ in quo ventura ſpeculamur.
nẽ ſpeculatorem, & quodcun- r
¶ Spiritus prophetiæ.
que uiderit annuntiet. Et ui- s
a ¶ Speculator ego ſcilicet. b ¶ Bigam quę duobus equis trahi ſolet.
dit currum duorum equitum t

ter interpretatur, aquæ eminentes, ideo ſignat profundum peccatorum. f ¶ Omnem gemitum eius ceſſare feci. Per defectum pœnitentiæ. Et quoniam prædicator de talibus angũſtiatur, ideo ſequitur: g ¶ Propterea repleti ſunt lũbi mei dolore. i ¶ Babylon dilecta mea. Idem ſignatur homine Babylonis, quod prius ſignatum eſt per deſertum maris. ſ. mundus peccatis plenus. de quo dicitur: Babylon dilecta mea, non propter culpam, ſed propter naturam. k ¶ Poſita eſt mihi in m. Id eſt admirationis materiã. ſ. quõ liberũ arbitriũ, qđ eſt ordinatũ ad bonũ, ſic obſtinatè cõuertitur ad malũ. l ¶ Pone mẽ. i. ſacrã ſcripturã, tu pdicator q deſignaris per Iſaiã. m ¶ Contẽplare in ſpe. diligẽter vidẽdo ipſam. n ¶ Comedẽtes & bi. ſurpr. i. vos pdicatores ſacra ſcriptura refecti, & principes in exercitu Chriſtiano cõſtituti, pſal. xliij. d. Cõſtitues eos prin. o ¶ Arri. cly. ſ. oratiõis deuotę ad reſiſtẽdũ ptti diaboliç. p ¶ Hæc enũ. p ſacrã ſcripturã, vel ſpecialẽ inſpiratiõnẽ. q ¶ Vade & p. ſi. i. tellectũ tuũ ad intelligẽdũ. r ¶ Et ui. p duas curr⁹ rotas, duo teſtamẽta deſignant, p duos eqtes Chriſtus & Moyſes itelligunt.

& Aſcenſorem

C deſ verũ: quia Da. v. a dicit: Balthaſar rex fecit grande cõuiuium optimatibus ſuis mille. Si aũt feciſſet illud cõuiuiũ Cyro & Dario regib⁹, principaliter fuiſſẽt expoſita eorũ noia: ,,pter qđ dicũt Hebręi, q̃ fecit illud cõuiuiũ ſuis principibus, ęſtimãs dictũ Iere. fuiſſe falſum de terminatione regni ſui, quia terminũ poſitum, Iere. xxix. credidit eſſe tranſactum, propter quod in dei contemptũ fecit apportari vaſa dei in illo cõuiuio. Et qa ex hoc meruit à deo condẽnari, vt ibidẽ dicit, ideo ſequit: m ¶ Cõtemplare in ſpe. ſ. manũ ſcribentẽ ſentẽtiã dei cõtra te, cõtra candelabrũ in ſuperficie parietis aulę regię, cuius ſcriptura & expoſitio diffuſè ponit. Da. v. n ¶ Comedentes & bibentes ſur. prin. q. d. pro † Medeba pheta, non eſt vobis tẽpus feſtinandi, ſed magis vos deſendẽdi. qa eadẽ nocte Perſæ & Mœdi intrauerũt ciuitatẽ modo ſupradicto, & interfectus fuit Balthaſar cũ populo ſuo, Dan. v. p ¶ Hæc enim dixit mihi. Hîc cõſequẽter propheta explicat modũ veniẽdi Perſarũ & Mœdorum cõtra Babylonem di. Hæc enim dixit mi. d. cuius verbũ nõ poteſt eſſe falſum. q ¶ Vade & pone ſpe. Dicũt Hebræi, quòd iſte fuit Abacuc, ,,pheta, eò quòd ſubdit infrà: Super ſpeculã dñi ego ſum † Errauit ſtans, &c. Cui⁹ ſentẽtia ponit, Abacuc. ñ. cormeum, ex perſona ipſius dicta, ſed melius intelligit de ipſomet Iſaia, vt habeat ex fide hui⁹ tremor ter ruitme, cre partis. Sic igit exponitur: Vade & pon. puſculũ de ſpe. ſ. teipſum ad videndũ & nuntiandũ ſideri mei populo tuo quę vẽtura ſunt ſuper Baby poſuit miſ lonẽ. r ¶ Et uidit. Loquitur de ſeipſo hi in terro quaſi de altero. Et hic mod⁹ loquẽdi frerem. quens eſt in prophetis & etiã in euangeliis. s ¶ Currum duorum equitum. Id eſt Cyri regis Perſarum, & Darij regis Mœdorũ, qui erãt iuncti quaſi duæ rotæ i vno curru ad currẽdũ cõtra Babylonẽ.

☞ Aſcenſorem aſini

& tua p. cõrum ſpinis & vepribus repletus. Et deſertũ maris, eò quòd eſt turbini Moraliter bus cauſarũ turbatus, contra ipſum dicit D pdicator veritatis, quòd turbines veniũt cõtra ipſum, id eſt horribiles pœnæ niſi pœniteat verè, ideo ſubditur: a ¶ Qui incredulus eſt. verbis prædicatoris. † vngit b ¶ Infideliter agit. In peccatis perſeuerando. Et quia talis perſeuerantia contemptũ parit, ſicut dicitur, Prou. xviij. a. Impius cùm in profundũ peccatorũ venerit, contemnit, ideo ſequitur: d ¶ Aſcẽde AElam. qui interpretatur deſpiciens, propter quod ſignificat contemptum. e ¶ Obſide Mede. Quæ interpretatur fames antiqua. Et ſignificat ambitionem qua parentes primi voluerunt eſſe ſicut dij, Gene. iij. Item Medeba aliqua ciuitas Moabitarum, quæ interpretatur aqua ſatietatis, vel aqua ſilentij, vel aqua ſatietatis ſilentij. Et ſignificat ſatietatem ſilentij, quæ ſequitur in Babylone. Et ſic per Medeba intelligitur Babylon. Et ſic Medeba interpretatur ſatietas

a ¶Ascensorē. Cyrus princeps impabat Mœdis & Persis post E mortē Darij auūculi sui. Hūc ergo ascēsorē vidit ꝓpheta cū Mœdis & Persis venientē contra Babyloniā cū Dario auūculo suo. Asinus regnū Persarū est, qđ ante Cyrū ignobile fuit & nulli⁹ di
Mart. 21.a. gnitatis. Camel⁹ regnū Mœdorū, quod semꝑ potētissimū. Quia
Zach. 9.b. dam ascensorē asini secundū euangelium & Zachariā prophetā, Christū dicunt. Ascensorē cameli, contrariā fortitudinē propter foeditatē tortuosi animalis. Alij verō duos ascensores, literꝫ scilicet & spiritus ad duo referūt testamenta. b ¶Leo. Idē leo pro virtute animi, qui speculator prerogatiua contemplationis. c ¶Super speculam
†domine domini. Id est per diē in contēplatione positus diebus ac noctibus paratus audire & loqꝫ quę ꝑceperit. d ¶Stās totis no. Vt me custodiā ab omni peccato, vt sim dignus audire verbum domini. e ¶Ecce iste ue. Quod sequitur, se vidisse significat, venire. s. saluatorem super bigam sedentem, & duobus animalibus, id est asino & camelo vnum currū iungentem. f ¶Cecidit cecidit Cyro & Dario Babylonem vastantibus, etiā idola sunt confracta templo Beli subuerso, & igne concremato. g ¶Tritura mea. Quasi: O populę, qui recondēdus es in horrea mea, quem triui variis angustiis, vt excuterem paleas & triticum purum, conferrē in horrea, quę audiui à domino ex deo Israel & cæt. h ¶Onus Duma. LXX, Idumęę, quæ est prouincia Sarracenorum. Duma, regio Idumææ: habitatores eius de progenie Esau, qui Edom & Seir. Idumæi autem ab Assyriis & Chaldæis expugnati sunt, sicut & duæ tribus. Qui videntes post. lxx. annos duas tribus à seruitio liberari, & se in captiuitate teneri, cūm de eadem stirpe fuerint, implorabant auxilium domini: & hoc est, Onus Du. ad me. cla. i ¶Ad me cla. Deus. s. custos meus die ac nocte me ad pœnitentiā vocat, vt relinquens Seir (qui interpretatur hispidus & pilosus) reuertar apud eum habitaturus. Duma, similitudo vel silētiū. Idumęa, terrena. Pos-
F sumus ergo dicere, quòd ad similitudinē populi Israel vocetur gentium multitudo: & vbi prius fuerat silentium legis dei, ibi sit clamor confessioni⁹. Potest & ecclesia narrare quòd dominus de Seir, id est de terrenis locis ad se clamet, & ad salutē prouocet, & dicat ad eum: O custos, qui de nocte consurgens versaris in tenebris, qui es in carne absqꝫ peccato carnis, qua causa voluisti humanum corpus assumere. Dixit custos Samaritanis scilicet, qui
Luęę. 10.f. vulneratum portauit propriis humeris ad stabulum. Venit mane & nox, gentibus. s. sol iustitiæ, Iudæis tenebræ. Vnde: Vt non
Iohā. 9.g. videntes videant, & videntes cæci. Loquitur deinde gentibus.

☞ Si me quęri-

a ¶Videlicet qui est pro equis ascensor asino & camelo adurebatur.

a ¶Speculator.

a ¶Christus qui & speculator. ¶Vel ego. b ¶Exponit quis sit speculator.

a ¶Isaias. ¶In lumine. s. domini constituta: vnde ventura prospicuam. b ¶Officium mihi iniunctum. vt. s. in tenebris seculi prospiciam ventura.

a ¶Firmus a ¶Non solum in prosperitate.

a ¶Leo qui supra clamauerat.

a ¶Mihi verba eius audire cupienti. b ¶Iam in presentia dei. ¶In aduentu meo primo, & penitus in secundo.

a ¶Totus orbis confusio. b ¶Falsa dogmata, acuto acumine dialecticæ scripta, & rhetoricis fucis colorata.

a ¶Qui de terra est de terra loquitur. b ¶Vox prophetæ vel Christi: quasi quę debui fecisti tibi, & ne dicas non fuisse dictum. c ¶O Ierusalem multis tribulationibus triturata.

a ¶Id est templi constructi in area Ornæ Iebusæi qui & Aureuna. b ¶Q. Non sunt mea verba crede, domini enim sunt qui nescit fallere. ¶Vel filij.

a ¶Liberas populum tuum, quasi illis dormientibus pro ipsis vigilas, quare & non de eodem genere similiter non liberas? b ¶Deus omnipotens.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ascensorem asini. Vidit enim visione imaginaria duos equites, quorum vnus equitabat asinum, & alter camelum: & intellexit, quòd equitans asinū significabat Cyrum præsidem regno Persarum: quod vsqꝫ ad tēpus Cyri fuerat humile & subiectum, & quòd ascensor cameli (qui est animal nobile & magnificum) significabat Dariū præsidentē regno Mœdorū, quod à longo tempore fuerat nobile & magnum. c ¶Et contēplatus est dili. Ad percipiendum reuelationem diuinam, sicut bonus discipulus ad intelligendum magistri sui doctrinam. vnde dicit infrà. l. h. Mane erigit mihi aurem, vt audiam eum quasi magistrum. d ¶Et clamauit leo. Quia sicut rugitus leonis est terribilis, sic prophetia sua erat terribilis Babylonis. e ¶Super speculam domini ego sum stans &c. Paratus ad videndum illud quod mihi ostenditur. f ¶Et super custodiā meam. Vt per defectum seu peccatum meum diuinis reuelationibus non ponam impedimentum. Et subditur visio sibi ostensa. g ¶Ecce iste uenit. s. contra Babylonem. h ¶Vir ascensor. i. Cyrus in proximo accepturus sup duo regna dñium. Vel aliter: Vir ascēsor. i. viri ascensores, accipiendo singulare pro plurali, sicut Exod. viij. f. Venit muſca grauissima, id est multitudo muſcarum

muſcarū: & isti viri sunt Cyr⁹ & Dari⁹, ita qꝫ ꝑ bigā equitū idem G
intelligit quod suprà ꝑ currū duorū equitū. i ¶Et respōdit & dixit. s. Isaias ꝓpheta, q nōatus est hic speculator, vt dictū est. l ¶Cecidit cecidit Babylon. & duplicat cecidit, ad maiorem affirmationē, vt cōmuniter exponitur. Rab. Sa. dicit qꝫ duplicatur ad significandū duplicem Babyloniæ casum, vnū à Cyro & Dario, & qui bus capta fuit & incensa, alium à domino à quo postea subuersa est totaliter quòd est inhabitabilis facta vt dictum est suprà. xiij. Erit Babylon subuersa, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorrham. m ¶Et omnia. Quia Persi & Mœdi ea confringentes, aurum & argentū asportauerunt. Consequenter Isaias conuertit se ad loquendum de regno Iudę, dicens: n ¶Tritura mea. In Hebræo habetur filius, idē tamen significatur vtroque vocabulo. Prophęta enim populū regni Iudæ vocat triturā suam, & filium seu filiam areæ suæ, per quod intelligitur granū †Iere. 9.a.
purum à palea excussum. Intentio ēm Apo. 14.c.
eius erat excutere à populo illo omnē malitiam, & castigare eos per aliorum flagellationē ab eo denuntiatam. ideo subditur: o ¶Quæ audiui. Qui fallere non potest, nec falli. p ¶Annuntiaui uobis. in veritate pro vestra correctione. Et per hoc patet, quòd tota pars ista à loco illo: Vade & pone speculatorem &c. intelligitur de Isaia, & nō de alio ꝓpheta. q ¶Onus Duma. Hīc ꝓpheta scribit contra Idumæos, qui post captiuitatem regni Iudæ fuerunt captiuati à Nabuchodonosor: & postea liberatis Iudæis per Cyrū H
ipsi nō fuerunt liberati: propter quod conquerebantur, cùm descendissent de Isaac per Esau, sicut filij Israel per Iacob: sed hoc non valebat, quia non fuerant ita pœnitētes & conuersi ad deum

† quid

sicut Iudei. & hoc est quod dicitur: Onus Duma, id est Edom. Nomina enim Hebraica aliquādo variātur à parte principij & à parte finis, sicut & Latina. vnde sicut idem nomen est Colinus & Nicolaus, sic Edom & Duma. r ¶Ad me clamat ex Seir. s. populus Idumęorum in captiuitate detentus. Edom enim & Seir nomina sunt eiusdem terræ. Ad me clamat pro sua liberatione. Ra. Sa. dicit quòd iste clamor intelligitur orario angeli præsidentis populo Idumæorum. Angeli enim sancti deum deprecantur pro populis, quorum custodiæ sunt præfecti, vt habetur, Danielis. x. s ¶Custos. Id est domine, qui es custos omnium secundū illud, Psal. cxxvj. a. Nisi dñs custodierit ciui. t ¶Quid de nocte. Id est quantum remanet de nocte huius captiuitatis.

✠ Dixit cu- Moraliter

✠ a ¶Ascensorē asi. s. Christum, qui pullū asinę dicitur equitasse, Matth. xxj. b ¶Et ascensorē cameli. s. Moysen populi Iudaici ducem. Camelus enim est animal gibosum: ideo signat populum Iudaicum superbum contra deum. c ¶Super speculam domini ego sum st. ad sciendum eius voluntatē. g ¶Ecce iste uenit uir as. Id est viri, accipiendo singulare pro plurali, sicut dicitur, Exod. viij. f. Venit muſca grauissima, id est multitudo muſcarum. Et isti viri sunt Christus & Moyses. k ¶Et dixit. id est dixerunt contra peccatores obstinatos, contra quos Christ⁹ & Moyses locuti sunt. l ¶Cecidit cecidit Babylon. Primus enim casus est in culpam mortalem, & secūdus in gehennam. m ¶Et omnia sculptilia eius contrita sunt. Sculptile nāqꝫ luxuriosi est ribalda, & auari pecunia; & sic de aliis in quibus finem ponunt peccatores, quę conterūtur cùm in morte penitus auferūtur. n ¶Tritura mea. id est gens à me percussa, sed non emendata. o ¶Quæ audiui a do. s. pœnam æternam obstinatis. p ¶Annuntiaui uo. hoc enim annuntiare debet prædicator veritatis. q ¶Onus Du. Sicut dictū fuit in expositione literali, Edom & Duma idē signāt. Edom interpretatur terrenus: & ideo signat inordinatā cupiditatē terrenorū. & ideo cùm dicitur: Onus Du. ad me cla. idem est ac si diceretur: grauitas pēti cupidorū expetit punitionē per iustitiā diuinā, sicut dicitur, Gen. iiij. b. Ecce vox sanguinis fratris tui Abel cl. ad me de terra.

✠ Dixit custos

Si me quæritis, studiosi, quærite. a ℂ Venit mane &c. Quasi populo meo dabo lumē lętiņ reuertēti à captiuitate: vos autē in nocte captiuitatis de lin quā, qa exultastis super cōtritionem populi mei: quia eīn Idumęi de captiuitate isr̄l sunt lętati, ideo & ipsi sūt captiuati. b ℂ Si quæritis. Si quæritis meū auxiliū in necessitate: quærite. similiter in ꝓsperitate. Cōuertimini. ad me corde. Venite. operatione, & sic audiā vos. c ℂ Onus in Ara. Arabes sunt Saraceni ab Ismaele, & Cedar filio eius, qui mel̄ ab Agar matre sua, Agareni: sed maluerūt vocari Saraceni quasi Sarę liberæ, nō Agar ancillę, sint filij. Hi cū debuissent panē & aquam dare Iudæis fugiētibus à facie Chaldęorū, panē præbentes aquā subtraxerunt, vt siti magis inardescerent & perirent. Quapropter & ipsi in captiuitatē ducti. Inde alloquitur Deus Iudęos fugientes sic. d ℂ In saltu ad vesperā. O Iudęi qui obsidionē Babyloniā fugietis in saltu. i. in siluis Saracenorū dormietis, fugientes Chaldæos in semitis Dodanim, quod interp̄tatur in propinquos vel cognatos. i. in via quæ ducit ad propinquos vestros Saracenos. e ℂ Vespera. Quæ est principiū noctis, Qui peccare incipit, in vespera est, qui ad summū venit, in media nocte. Media nocte primogenita Aegipti occidūtur. Petr̄ negat, luce iam vicina pœnitet. f ℂ In semitis. Quia vespera principiū malorum. Lxx. Invia Dedan, quod interpretatur iudicia. Quot enim peccatorū genera, tot iudicia. Qui peccatorū ingrediūtur viā, nō in agris consitis dormiunt: sed in saltu infructuoso. vbi vepres, spinę, bestię. Is salt̄ plures deuorauit de exercitu Absalonis, q̄ gladius, quādo cōtra patrē rebellauit. g ℂ Occurrētes sitienti ferte. Hoc contra eos potest dici, qui ocio & desidiæ se tradiderūt & propria salute cōtenti sunt, nec pœnitētibus & cōuersis manū porrigunt. h ℂ Sitienti ferte aquā. Fatigatis fratribus ardore solis & sitis, ferte aquā, ne in solitudine pereant. i. ℂ Adhuc in vno &c. Q. Quia nō habuistis in eos misericordiā, prope sustinebitis captiuitatis miseriam. Post annū à Iudaica captiuitate & Ierusalē subuersione, hi quoq; vastati sunt. vnde: k ℂ Quasi in an. mer. quod est: Quomodo mercennarius annū suum putat velocē, & breuem omnē laborē, dū inhiat ad mercedem, sic & vobis minimū restat spaciū, quia prope est excidiū. Sicut s. ann̄ mercēnarij citò prętcrit, qui tātum expectat mercedē laboris, vel semper laborat, vt laboris mercedē recipiat: sic gloria Cedar, qui interpretat̄ tenebrę. vnde: Habitaui cū habitātibus Cedar. Omis quoq; sagittariorū. i. diuersorum dogmatum numerus, qui in saltu Arabiæ vulnerabat, redigetur in nihilum, cum fugientes fuerint de saltu liberati & aquas baptismi acceperint, panemq; cœlestem comederit.

Exo. 12. d.
Matt. 26. g
Psal. 128. b.

GLOS. ORDINA. Cap. xxij.

Ierusalem despecta
Luce. 19. e

Nus vallis. Ierusalē quōdā domina gentiū, ciuitas regis magni, nūc despectiue dicit̄ vallis. nō enim vallis est, quia in mōte est. sed quia humilis est facta, & vilis subdita idolis, sicut & castellū despectiue dicta est. Ite in castellū quod cōtra vos est, & bene vallis visionis. Ibi eīn ꝓphetę fuerūt, qui visiōes videre meruerūt. Nec ptinent hæc ad obsidionē quæ fct̄a est à Sennacherib tēpore Ezechię, sed magis ad eā quæ tēpore Sedechię à Nabuchodonosor fct̄a est. On⁹ hęreticorū, qui de sublimi sēsu scripturarū ad infima corruerunt.

Psal. 2. a

m ℂ Vallis visi. Lxx. Sion. i. speculę. s. ecclię. vnde: Cōstitu⁹ sū rex ab eo

Nicolaus de Lyra.

c✠ a ℂ Dixit cu. i. dñs loquēs p Isaiam. b ℂ Venit mane & nox. i. mane cōsolatiōis, & nox tribulatiōis induxunt à deo secūdū merita & demerita hoim, q. d. si vultis exire de captiuitatis nocte. c ℂ Cō. & ue. ad me veracit̄ & ex corde. Ideo subdit: Si q̄. q̄. d ℂ On. in Ar. Hīc ꝓpheta scribit cōtra Agarenos q ma gis ꝓprie significant̄ q̄ Saraceni, eo q̄ desc̄ēderūt ab Abraā p Ismaelē ācillę Agar filiū: sed ipsi vsurpauerūt sibi nomē à Sara, quę fuit libera. Tpe eīn q̄ Nabuchodonosor vastauit Iudęā mlti de Iudęis fugerūt versꝰ Arabiā, vbi habitabāt Agareni credētes se ibi habere aliquod refugiū, eo q̄ descēderāt ab Abraā, sicut & ipsi cōtrario fuerūt eis duri, ꝓpter quod ꝓphęta denūtiat eorū punitionē, dicens: Onus in Arabia. Circa quod sciendū, q̄ duplex est Arabia. s. supior & inferior. Inferior aūt ꝓpinqua est Iudęę ad quā fugerūt Iudæi: & illa fuit captiuata à Nabuchodonosor propter duriciā prædictā & nō alia: & ad hoc denotandū dicit hic: Onus in Ara. i. in vna ptę Arabiæ, & nō in tota: Et nō dicit onus Arabiæ sicut onus Babylonis & aliarū. Consequēter describit fugā Iudęorum, dicēs. c ℂ In saltu ad vespe. dor. propter defectū hoſpitij, quia nō recipiūt vos Agareni. f ℂ In se. do. Nomen est loci ad quē est via per saltū illū. g ℂ Occurrētes sitiēti &c. qui habitatis terr. austri. i. ô vos Agareni, qui habitatis in plaga australi respectu Iudęę, occurrite misericorditer Iudæis fugiētibus, qui sūt cognati vestri. h ℂ A facie enim gladiorum fugerūt &c. q. d. ista fuga non procedit ex pusillanimitate, ēd ex necessitate. ꝓpter quod debetis eis magis compati. Et quia hoc nō fecistis, ideo subdit pœna vestra cum dicitur: i ℂ Quoniā hæc dicit dominus. Cuius dictū nō potest esse falsum. k ℂ Adhuc in vno anno. id est post captiuitatē Iudęorū per vnū annum tātum stabitis in gloria & potestate vestra. l ℂ Qua. in an. mer. i. sicut mercēnarij cōsiderat finē āni in q̄ locat̄ est ad seruiēdū & recipiēdū ꝑmiū, sic ego cōsidero reddere vobis pœnā pro vestra duricia & nequitia statim illo anno transacto. Ideo subditur: m ℂ Et au. o. gl. ce. i. terrę Agarenorū sic noīatę à Cedar filio Ismaelis. p vnū ānū eīn post captiuitatē regni Iudę captiuauit eos Nabuchodonosor. n ℂ Et rel. &c. Erāt enim Agareni exercitati in arte sagittādi, sicut & Ismael eorū pater, vt dicit̄ Gen. xxj. d. Factusq; est iuuenis sagittarij. o ℂ Do. e. de. Cuius verbū est stabile & firmum & in hoc ostēdit ꝓpheta q̄ hęc est ꝓphetia p̄destinationis, quæ infallibiliter adimpletur.

C

D

† in Ara. biapnocta
† Theman
† sicut āni
† paruus reliquus numerus Moraliter.

✠ a ℂ Dixit. custos. i. dominus. de quo dicit̄ Psal. cxxvj. a. Nisi domin⁹ custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eam. b ℂ Ve. ma. &c. i. ꝓperitatē cupiditatis terrenæ sequit̄ nox gehēnę, sicut patet Lu. xvj. de diuite epulone. Quia tamē hęc pœna potest euadi q̄ veritatē pœnitētię, subdit: c ℂ Si q̄. quæ. cō. & ve. i. si q̄ris veracit̄ euade repœnā gehēnę, cōuertimini per veritatē pœnitētię, & venite p opa misericordię. d ℂ On. in Ar. hic loquit̄ ꝓpheta cōtra Saracenos, quos denūtiat per gladiū exterminādos. p quod significat̄ illud quod dixerūt aliqui doctores nr̄i de lege Mahumeti, qd̄ sicut p gladiū incepit & p gladiū tenct̄a p gladiū ēminabit.

Mahumeti lex per quid finiet
Diuisio

NICOL. DE LYRA.

Nus ual. Hīc inter punitiones aliarū gentiū resumit ꝓpheta punitionē regni Iudæ, ad dēdo aliqua quę nō fuerūt superi⁹ dicta. Et diuidit in duas ptes, quia primò ꝓpheta loquitur cōtra regnū, secūdo cōtra sacerdotiū, ibi: Hęc dicit domin⁹. Prima in duas, quia primò describitur regni Iudę punitio, secūdo subdit̄ punionis ratio, ibi: Et reuelata est. Prima adhuc in duas, quia primò ponit̄ denūciatio pœnę, secūdò subdit̄ cōpassio ꝓphetę, ibi: Propterea dixi. Circa primū dicit̄ p ℂ Onus val. vi. Hīc ad literā loquitur ꝓpheta cōtra Iudaicū populū. Mystice verò cōtra malū ppm̄ christianū,

Moraliter. p ℂ Onus val. visi. Moraliter.

g ✠ qui per Iudæū

rex ab eo ſuper Siō mon. &c. Qui cōſidunt in domino, ſicut mōs E Sion. Et: diligit dominus por. Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. a ¶ Quidnā tibi quoq; Q. cum philoſophia & ſapiētia Pſal. 114. a ſeculariſ de ſublimib⁹ diſputans, ſimplicitatē eccleſiç contēnat, Ibidē. 86. a cur tu quoque ſectaris exceſſa? ¶ Plena. doctrina hęreticorum plena eſt multiloquio & clamore. c ¶ Interfecti tui. Vallis. ſcilicet Sion, voluntate propria ad hæreti. os. ſcil. tranſierunt, Comparatione eorum qui poſt prælium victi ſunt, infœlicius vulneratur, qui ſponte ſe tradunt. Quomodo in martyrio qui poſt pœnas negat, leuiꝰ punitur, quā qui ſine neceſſitate Chriſtū abnegat. d ¶ Cūcti prin. &c. Sicut in Ieremia legitur: Sedechias nocte per muri foramen cū prin- Iere. 39. b cipibus exiuit & aufugit, ſed in campis Ieri- † tumultu choūtinis captus, ad Nabuchodonoſor (qui oſa. tunc erat in Reblata: ibi enim manens exercitum ſuum ad capiendam vibē præmiſerat) adductus ſūt. Hic Sedechię filios ante ipſum occidi fecit, ipſi oculos eruit, & exœcatum ſecū in Babilonē duxit. Princi- † aſs non pes autem & alij qui cum eis capti ſunt, habet tui, aut occiſi, aut dure ligati, & in Babilonē mortui ducti ſunt. e ¶ Fugerunt. In fuga concordes, quorum princeps eſt dracho fugi- † iaculato ens, coluber tortuoſus. f ¶ Et fletum. ribus. Lxx. Erroris. Non ꝙ fletus & error à dño ſit, ſed occaſione ſcipturarum quas dedit eis legēdas, naſcitur erroris occaſio: & poſ- Iſai. 63. d ſunt dicere: Quare nos errare feciſti à via Ibidē. 29. c tua? Vnde: Dedit eis dominus ſpiritū † er- † ſoporis roris &c. g ¶ Elā. Ciuitas in Perſida, puincia in qua optimi ſagittarij. Elā ſum pſit pha. Elam aſcenſus eorū. i. ſuperbia hæreticorū ſumpſit pharetrā. vt ſagittet Pſal. 10. a in obſcu. rec. corde. h ¶ Parietem. Eccleſiæ firmamēta, clypeo ſuo. i. impugnatiōe nudauit. i ¶ Opimētū: Tēplū qđ à F gēub⁹ & polluris añ optū & clauſū erat. ☞ Armamen

Nicolaus de Lyra.

partem ſit in monte, tamen vna pars eius eſt in valle. Et quia prophera hic denuntiat futuram eius deiectionē per Nabuchodonoſor regem, ideo potiꝰ nominat eā nomine vallis quā mōtis. a ¶ Viſionis. quia multi prophetę viſiones habuerunt de eius deſtructione. b ¶ Quid † Aſs habet a nam tibi quoque eſt. i. qua de cauſa. quare Ieruſalē deſtructa. c ¶ Quia aſcēdiſti & tu omnis in te. id eſt ad ſacrificandum idolis ſuper tecta † cum curribus eqtes accenſūt † Cyrene nudauit clypeum domorum, vt dicunt communiter expoſitores noſtri: & in hoc tangitur culpa ciuitatis, ꝓpter quā deſtructa fuit. ſ. idololatria. Rab. Sal. exponit. ꝙ appropinquāte exercitu Nabuchodonoſor ad Ieruſalem homines aſcendebant ſuper tecta domorum, quæ ſūt plana in terra illa ad cōſiderandum inde magnitudinem exercitus: & ad pronciendum inde cōtra aduerſarios lapides & ſpicula cum machinis ad hoc ibi diſpoſitis. d ¶ Clamoris plena. quia in præparatione fit clamor populi. e ¶ Vrbs frequens ci. exultans. id eſt quæ prius ſuiſti exultans ex frequētia populi in te habitantis. f ¶ Interfecti tui. de populo tuo. g ¶ Nō interfecti gladio tuo: quæ eſt mors breuis, ſed fame quæ eſt mors diuturnior. ſecūdum quòd dicitur quarto Regum viti. a. Prævaluit fames in ciuitate. h ¶ Cūcti principes tui fugerunt. ſcilicet Sedechias & viri bellatores. vt habetur ibidem. i ¶ Dureꝙ ligati ſunt: quia exercitus regis Babylonis comprehendit Sedechiam, & eos qui erāt cū eo. k ¶ Propte. dixi. Hic cōſequēter ponitur cōpaſſio Iſaię ꝓphę malū qđ vid. bat futurū gēti ſuę, cū dicit Propte. di- recedite à

recedite à me. q. d: nolo conſolationē humanā, & patet litera G viſq; ibi. m Domino deo exercituum. i. à domino deo exercituum ordinata eſt. l ¶ Dies interfectionis. populi mei. n ¶ Scrutans murū. ſcilicet domin⁹ faciēs ſcrutari p Chaldæos & deſtrui. o ¶ Et magnificus ſuper mon. ſcilicet Sion, vbi erat templum & domus regia cum magnis ſumptibus & laborib⁹ ædificata: quę omniaī momēto deſtructa fuerūt à Chaldęis, magis virtute diuina quàm humana propter idololatriæ peccata. Rab. Sal. dicit ꝙ ab illo loco: Propterea dixi &c. verba ſunt ipſius dei compatientis populo ſuo in affictione poſito. Vnde & in libro qui apud Hebræos dicitur berakaoth. i. benedictionum, dicitur, ꝙ quandò deus recordatur de deſtructione templi & captiuatione Iudęorū flet, & lachrymę eius cadūt in mare, ſed hoc dictum falſum eſt & puerile. d ¶ Et Elam ſu. pharetrā. id eſt Elamitę qui fuīt optimi ſagittarij ſū pſecuti pharetras ad veniendum cū Nabuchodonoſor cōtra Ieruſalem. q ¶ Et currum. id eſt currus ad portandum arma & alia neceſſaria exercitus. r ¶ Et parietem nudauit clypeus: id eſt clypei pendentes ad parietes inde fuerunt aſſūpti à bellatoribus Nabuchodonoſor, vt venirent ad bellandum cōtra Ieruſalem. s ¶ Et erunt electæ valles tuę. id eſt in quibus creſcebat triticum & vinū in abūdantia. t ¶ Plenæ quadrigarum. omnia terrenaſcientia conterentiū. v ¶ Et equites ponent ſedes ſuas: Id eſt cuſtodias ſuas. x ¶ In porta: Id eſt in portis Ieruſalem, ita ꝙ nullus poſſet ingredi ad auxiliandum, nec exire ad aliꝰ ſignificandum, alias fugiendum. y ¶ Reuelabitur. Hic ponitur deſtructionis Ieruſalem ratio duplex. Secunda ponitur ibi: Et vo- H cabit. Prima ratio fuit, quia non confidebant de deo ſed magis de propria virtute & induſtria ad reſiſtendum Nabuchodonoſor. & hoc eſt quod dicitur: Et reuelabitur &c. ſcilicet templum qđ, ꝓpter ſū ctitatem ſui ſic erat opertum, ꝙ ſoli ſacerdotes intrabant: ſed tunc fecerūt inde foralitiū. z ¶ Et videbis in die illa armamētarium: Id eſt locum vbi reponebantur ar- † diruens murum, & clamor ad montem.

Alia ratio quare Ieruſalē deſtructa

* per Iudaicum ſignatur. j. Co r. x. c. Omnia in figura cōtingebant illis. Qui populus Chriſtianus dicitur vallis viſionis, eo quòd in multis declinauit ab eminentia, virtutis, licet informi fide maneant ſaluatoris. Et primò prophetat contra regnum. & ſecundò contra ſacerdotium. ibi: Hæc dicit dominus. Circa primum ad literam deſcribitur deſtructio regni Iudæ per Nabuchodonoſor tempore Sedechiæ, quarto Regum vltimꝰ. per quod ſignificata fuit deſtructio regni Ieroſolimitani per Saladinum tempore Guidonis regis anno domini Milleſimo cēte. ſeptuageſimo ſpti. quia tamen valde compatiendum eſt & dolendū. Sequitur: k ¶ Propterea dixi: recedite ame, amare flebo. Nolite incumbere, vt conſo. &c. Et ſicut deſtructionis factæ ſub Sedechia fuit duplex cauſa, ſcilicet falſa confidentia de auxilio Aegypti, & deriſio prophetarum, prout deſcribitur hic ad literam, ſic deſtructionis factæ ſub rege Guidone fuit duplex cauſa ſcilicet falſa confidentia qua magis confidebant Chriſtiani de virtute propria quàm diuina, vt dicit epiſcopus Athonēſis in libro de geſtis trāſmarinis. & deriſio prædicatorū ad pœnitētiā eos inducētiū. ipſi vero p cōtrariū vitā voluptuoſam

2 ¶ Vox prophetæ ex perſona ſpiritusſancti. ¶ Nō tūa trisionis. Quidnam quoq; tibi a b
alijs. a ¶ Opinione tua, vnde potius humiliaris.
b ¶ Inter alios.
eſt, quia aſcendiſti & tū omnis c
2 ¶ Aliter, quia multa hęreticorū varietas. ¶ Ad excelſa. b ¶ Prō igitur, poſt triſtitię. d
b in tecta clamoris plena: urbs
2 ¶ Multitudine deceptorum. ¶ Populoſa. b ¶ Tempore Dauid & Salomonis ¶ Superbia. Inflati enim tument, & ſanctiora ſe inuenisſe gloriantur.
†freqūens, ciuitas exultans. e
2 ¶ Maxima ſine certamine & contentione ab hęreticis ſupplantatur pars. b ¶ Sed fame & ſiti. f
c Interfecti tui non interfecti gla- g
2 ¶ Quia omnes fugerunt.
dio, nec mortui † tui, mortui in
¶ Enim. a ¶ Hęreticorū. ¶ A nobis exierunt, ſed ex nobis non fuerunt. b ¶ Ad ſynagogam ſathanę ab eccleſia.
d bello. Cuncti principes tui fugē h
e 2 ¶ Capti a Chaldęis. ¶ Vinculis diaboli. vnde: Anima noſtra ſicut paſſer ere. eſt de la.
runt ſimul, † dureꝙ ligati ſunt. i
2 ¶ Quia obturauerunt aures ſuas vt non audirēt bonum. b ¶ Quos decipiūt hęretici ſe inuenisſe gloriantur. c ¶ Laqueis peccati.
Omnes qui inuenti ſunt ſuncti
2 ¶ Cum principibus. b ¶ A domino.
ſunt pariter procul fugerunt. k
2 ¶ Quia fugiunt. b ¶ Ego iſaias. c ¶ Conſolantes ¶ O comprophetę.
Propterea dixi, recedite à me, k
2 ¶ Vnde: Quis infirmatur, & ego non infirmor? b ¶ Vanitatem populi mei. ¶ Sic Samuel plangebat Saul, & Ieruſalem Chriſtus. c ¶ In ſuam ad me ęgritudinem nimio dolore.
amare flebo. Nolite incumbere, l
2 ¶ Non ſibi qui virilitatis perdidit dignitatem.
ut conſolemini me ſuper uaſti-
b ¶ Solicet immine: quę ingulorū opera demonſtrētate filię populi mei. Dies enim i
2 ¶ Nō Ieruſalem, quę vilio pacis. ſed antiqui nominis hic. eus quod interpretatur conculcatio.
interfectionis & conculcationis,
2 ¶ Oritur.
f & fletuum † domino deo exer- m
2 ¶ Non in monte viſionis. b ¶ Ieruſalem. c ¶ Facietis ſcrutari vt omnino deſtruant.
cituum in uallē uiſionis, † Scru- n
2 ¶ Hæreticorum contra eccleſiam conſtructum.
b ¶ Exitiū.
tās murum & magnificus ſuper o
2 ¶ Doctores qui ſe ſit Chriſto monte conſiſtere gloriantur. vnde. Venite aſcendamus ad montem &c.
¶ Templum quod exerti fecit.
¶ Vel tes. b ¶ Contra populum meum.
e mōtem, & Elam ſumpſit pha- p
retram, † & currum hominis q
2 ¶ Templi auro veſtiti.
equitis, & † parietem nudauit r
2 ¶ Fortitudo Chaldęorum. b ¶ Olim dele. ſabilis. c ¶ Humiſia dogmata.
clypeus: Et erunt electę ualles s
2 ¶ O Ieruſalem. a ¶ Chaldęorum quos non potuit capere ciuitas. c ¶ Qng cum Pharaone ſu mergūtur.
tuæ plenę quadrigarum, & t
2 ¶ Qui intrare potuerunt. b ¶ Ne quis effugiat & ſaluetur.
equites ponent ſedes ſuas in x
2 ¶ Ne concluſos in te putauerunt exire. b ¶ Tunc. ¶ Ingredientibus Chaldęis. c ¶ A deo per ecclēſiaſticos viros. d Secretū eorū, qui in libri cōſiliabe ſunt.
porta: et reuelabitur operi y
2 ¶ O vallis ſion. ¶ In lumine veritatis. ¶ Euerſum.
i mentum Iudæ. Et uidebis in z

ſuit duplex cauſa ſcilicet falſa confidentia qua magis confidebant Chriſtiani de virtute propria quàm diuina, vt dicit epiſcopus Athonēſis in libro de geſtis trāſmarinis. & deriſio prædicatorū ad pœnitētiā eos inducētiū. ipſi vero p cōtrariū vitā voluptuoſam

a ¶ Armamentariū. Iuxta templum erat domus quā ędifi-
cauit Dauid ad reponenda arma in cuius circuitu arbores mul-
tę. Vnde dicitur domus ſaltus. Ipſa quoq; non lapidea, ſed li-
gnea fuit: ex humore enim cemēti & lapidū (vt aiunt) eruginat
Ieruſalē pa titur penu riā aquarū ferrū. b ¶ Et congregaſtis. Terra, pmiſſionis q̄uis vberri-
ma, magnā penuriā aquæ ſuſtinebat, & maximè Ieruſalē. Ideo faciebant ciſternas ad colligēdas aq̄s. Fluui⁹ em̄ Iordanis int̄ Galileā & Iudeā fluit. Siloa aūt ad radicē mōtis Sion orit. In Ieruſalē duę piſcinę erāt. Inferior q̄ ab hoſtib⁹ capi poterat, ſupior quæ nō poterat. c ¶ Et lac. Nō puteū, qui aquā vitalē habet & ęternā: ſed lac⁹ cōtritos qui cōtinere nō valēt aquā. d ¶ Inter duos muros: ſcilicet & nouum & vetus teſtamentum fecerunt ſibi nouas aquas quas interiores putāt. & maiora cōtinere myſteria q̄ vetus teſtamentum. e ¶ Et vocabit dominus deus exercituum. Quotidie, puocat domin⁹ hęreticos ad pœnitentiam & ad fletum.
Matth. 5.a Beati enim flentes, qm̄ ipſi ridebunt. Et ad planctum: ne dicatur eis: Lamentauimus vobis & nō planxiſtis. Et ad calu-
Matt. 11.a uitium: vt opera mortis radāt, & de corpore ſuo quidquid non viuit auferant. Et ad cingulum ſacci. ne pro cingulo veſte cingātur. Cūm Nabuchodonoſor (ſicut Ieremias oſtendit) cœpiſſet obſidere ciuitatem, miſit dominus Ieremiā ad Sedechiam & ad Iudęos, vt pœniterent
Iere. 34.a & miſereretur eorum: ſed vilipendentes & deſperantes dicebant: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. f ¶ Moria. Vitijs aut cū eis ad inferos deſcēdatis. Hoc non ſolum de hęreticis, ſed de omni eo poteſt intelligi, qui negligens peccata ſua deſperatione pēior fit. & voluptatibus irretitus peccato blaſphemiam iungit, vt omnem ſenſum viuentium putet finiri morte, ſecūdum illud Epicuri. Poſt
Epicuri ſententia mortem nihil eſt, & mors ipſa nihil eſt. Quæ hic dicuntur non pertinent ad ea-
B puitatē factā tēpore Ezechię. g ¶ Sobnam. Vertere nunc, vel conuerſio, interpretatur: Cui dicitur: vt conuertatur de ege ad Euangeliū, & relictis figuris trāſeat ad verum ſacrificium. Sobnas, ſuperbus, lupus rapax, hic timore perturbat⁹, inferiorē partē verbis tradidit exercitui Sēnacherib, vñ ei domin⁹ hęc mala minaſ.

☞ Quid tu hic

Nicolaus de Lyra.

bantur arma à tempore Salomonis. vt illis te munias contra Chaldæos. a ¶ Et ſciſſuras ciuitatis Dauid vidēbitis. Ad reparandum & ponendum ibi defenſores contra Chaldęos propter loci debilitatem. b ¶ Et congregaſtis aquas piſcinæ inferioris. Ad prouidendum hominibus & iumētis de potu in tempore obſidionis. c ¶ Et domos Ieruſalem numeraſtis. Ad ſciendum quot eſſent ibi perſonæ, & qualiter poſſent eis victualia ſufficere. d ¶ Et deſtruxiſtis domos ad muniendum murum. Id eſt muros Ieruſalem ad fortificandum eos de lapidibus & lignis inde aſſumptis. & etiam ne hoſtes poſſent ibi habere latibula. Loquitur tantum hic de domibus quæ erant in ſuburbijs, quæ ſolent deſtrui ante aduentum aduerſariorum, ne ſint ciuitati obeſſę in nocumentum. e ¶ Et lacum feciſtis: id eſt foſſam in qua aqua curreret. f ¶ Inter duos muros. Ad murorum maiorem fortitudinem. Ciuitas enim clauſa erat triplici muro. g ¶ Et aquam piſcinæ veteris: Scilicet in ſtatum priſtinum reſtituiſtis. In obſidione enim plus indiget ciuitas aqua, eò quòd plures conueniunt ibi ad C
defenſionem ciuitatis: & ideo quædam piſcina quæ alio tempore non erat neceſſaria, propter quod fuerat derelicta, immi-
nente obſidione fuit reparata. h ¶ Et non ſuſpexiſtis ad eum qui fecerat eam: Scilicet Ieruſalem. i ¶ Et operatorem eius de longe. Quia ab ęterno præordinauit ibi ponere templum ſuo nomini dedicatum. k ¶ Non vidiſtis. Ad eius auxilium recurrendo. Hoc ponitur ad oſtēdendum, q̄ alias talis prę paratio pugnæ eſſet licita & bona, ſicut Ezechias diligenter ſe præparauit ad reſiſtendum Sennacherib, vt habetur quarto Regum & .ij. Parali. quia principaliter de deo confidit, & illud quod erat humanæ prouidentię non omiſit: ſed iſti diuinum auxilium totaliter neglexerant in ſua virtute ac prouidentia confidentes. l ¶ Et vocabit dominus. Hic ponitur ſecunda cauſa deſtructionis Ieruſalē Sc̄a cauſa deſtructionis Ieruſalem ſcilicet contemptus verbi diuini per prophetas eis dicti. & hoc eſt quod dicitur: Et vocabit dominus. ſ. p prophetas. m ¶ In die illa. ſcilicet ante deſtructionem Ieruſalem. n ¶ Ad fletum & ad planctum &c. id eſt ad debitam contritionem & ſatisfactionem de peccatis, vt euitaretur pœna diuinę vltionis. o ¶ Et ecce gaudium & lętitia. Per contrarium in contemptum verbi prophetarū eos ad pœnitentiā reuocantiū. p ¶ Comedamus & bibamus: cras enim moriemur. Hoc enim inter epulas deriſorie dicebant, eo q̄ prophetæ cōminabantur eis captiuitatem & mortem niſi pœniterent: Et quia talis cōtemptus malum eorum aggrauabat ſupra modum, D
Ideo ſubditur: q ¶ Et reuelata eſt in † vocauit auribus meis vox domini exercituum. prouocati per talem contemptum. r ¶ Si dimittetur iniquitas hæc. id eſt non dimittetur, accipiendo ſi pro nō. s ¶ Donec moriemini. Non ſolum corporis morte, ſed etiam gehennę. Et accipitur hic donec, abſque temporis determinatione, ſicut Pſal. cix. a. Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. t ¶ Hæc dicit. Hic conſequen Diuiſio ter loquitur propheta contra ſacerdotium. & primo contra Sobnam in ſpeciali, ſecundo cōtra alios magis in generali, ibi: In die illa. Prima in duas, quia primò † 1. Co. 15. ponitur ipſius Sobnæ deiectio. ſecundò d De pœ. Eliachim ſubſtitutio ibi: Et erit. Circa pri diſ. 2. c. ſi emum ſciendum, q̄ iſte Sobna & ei adhę nim verſi. rentes ſuadebant Ezechiæ, q̄ redderet petr⁹ quoſe & ciuitatem Sennacherib, vt dicunt que meis Hebręi. Iſaias autem perſuadebat contra vox. rium. Et quia Sobnę non fuit factum cō Sobna filium, ideo partim motus indignatione, partim timore ne Sennacherib ex magnitudine potentię temporalis ciuitatem caperet armis, finaliter cum ſuis occultè exiit & ſe reddidit Aſſirijs, & inde ductus in eorum terrā ibi mortuus fuit: & hoc eſt quod prædicitur hīc Iſaiæ à domino. v ¶ Vade ingredere ad Sobnam Theſaurarium iſtum præpoſitum templi. id eſt ſummum ſacerdotem, vt dicunt aliqui Hebræi. Alij verò dicunt, quòd erat theſaurarius & cuſtos vaſorum templi domini. Primi tamen videntur melius dicere, quia infrà dicitur quòd

☞ Eliachim fi-

a ſ Euerſum. ſ Armaturam fidei apoſtoli.

die illa armamentarium domus

a ſ In quo conſiſtit turba gentium. vnde: Inuenimus eam in campis ſilue.
b ſ Tunc. c ſ Schiſmata. ſ. eccleſię que multiplicaſti vt deceptos congregares. e ſ Ieruſalem.

a ſaltus, et ſciſſuras ciuitatis Da-

a ſ Sciſſurę.

uid uidebitis: quia multiplicate

a Vos. ſ. qui diſtis ſciſſuras ciuitatis Dauid. ſ Intra ciuitatem per occultos meatus. ſ In lacum vnum.
b ſ Docuiſti. ſ Non ſuperioris. ſ Quę de terra habet aquas. ſ Quę auferri poterat.

ſunt. Et cōgregaſtis aquas piſci-

ſ Eccleſiæ.

næ inferioris, & domos Ieruſalē

a ſ Vt numero & menſura diſpenſaretur.

numeraſtis & deſtruxiſtis do-

a ſ Contra hoſtem. b ſ Concilium malignantium.

mos ad muniendum murum.

a ſ Piſcinæ inferioris. b ſ Fluere. c ſ Noui & veteris teſtamenti. ſ Duos, quibus ciuitas cingebatur: alij infra primum murum, alij habitant infra ſecundum.

Et lacum feciſtis inter duos mu-

a ſ Vt neutrum haberetis dū vetus reprobat, quia nouum probatur teſtimonijs veteris. b ſ Reſtauraſtis. c ſ Quę diu nō habuerat aquas. d ſ Secūdum nec ſcitilla.

ros, et aquam piſcinę ueteris: et

a ſ Datoręlegis. ſ In quo magis ſperandum.

non ſuſpexiſtis ad eum q fecerat

a ſ Aquam. ſ Ante vltionem.

eam, & operatorē eius de longe

a ſ Prę. ſ Omnino neglexiſtis. b ſ Dominus exercituum dicitur, quoties aliquid magnum potenter facturus laudatur.

non uidiſtis. † Et uocabit domi-

nus deus exercituū in die illa ad

a ſ Oculorum. b ſ Manuum. ſ Antiqui pœnitentes. & caput tondebant, & barbam radebant, & ſacco induti in cinere ſedebant.

fletum, & ad planctū, & ad calui

tium, & ad cingulū ſacci: & ecce

a ſ Econtra. ſ Quaſi contra dominum monentem pœnitentiam & triſtitiam: habuere gaudiū & lętitiā.

gaudium & lęticia: occidere uitu

los, et iugulare arietes, comedere

a ſ Dum in hoc ſeculo ſumus, delitijs affluamus. Craſtinum enim. ſ. futurum tempus ſine ſenſu eſt vel erit. ſ Quaſi omnia morte finiantur, contra deum blaſphemiam loquuntur.

carnes, & bibere uinū. † Comēda-

mus & bibamus, cras enim mo-

riemur. Et reuelata eſt in auri-

ſ Hæc blaſphemia. a ſ Hæc vox domini eſt.

bus meis uox domini exercitu-

a ſ Apoſiopeſis: Q. Non dimitteretur.

um. Si dimittētur iniquitas hęc

uobis, donec moriamini, dicit

ſ Mihi. ſ Mihi.

dns deus exercituum. Hęc dicit

ſ O Iſaia.

dns dē exercituū: Vade, & ingre-

a ſ Sermo. ſ. Iudaicæ legis, & ratio quæ verſata eſt in lectione veteris teſtamenti.

dere ad † eū qui hābitat in taber-

a ſ Dominū. b ſ Scilicet.

naculo, ad Sobnam prępoſitum

ptuoſam ducebant. Ideo ſubditur. o ¶ Et ecce gaudium Moraliter & lætitia occidere vitulos & iugulare arie. &c. Hæc dicit domi. de. &c. Hic prophetat cōtra ſacerdotiū, & per Sobnā præpoſitū tēpli ſignificat mal⁹ prælat⁹ in eccſia dei. Cui dicitur:

g ij ☞ Quid tu hic

☞ a ¶ ¶ Quid tu hic? Ac si diceret: Cur E tibi vis ædificare domum occidentem, literam: & tabernaculum tuum quod nō † quis tibi habet fundamentum in petrę figurę firmitate: quod non tam tabernaculum & domus quàm sepulchrum & memoria appellandum. b ¶ Coronans corote. Qui scilicet quondam habebas coronam pontificis, & sanctificationem in lamina auri (in qua scriptum erat nomen Exo.28.f. dei) tribulatione & angustia coronaberis. c ¶ Tribulatione. Pro lamina aurea in qua scriptū erat nomen domini, quā in fronte portabat sacerdos semel in an- †, psectiōe no. d ¶ Quasi pilam. Sicut sphera in viri.i. vehe loco declivi & spacioso stare non potest, menti, et a- sic populus tuus in orbis terminos dispermittet te a getur. e ¶ Seruum meum eli. Per Sob miciendo. nā superbū, Scribę & Pharisęi. Per Eliachim iustum & humilem (qui interpretatur deus resurgens) Christum intelligimus, qui die tertia resurrexit, & sacerdotio ludęorum reprobato, sacerdos factus est in ęternum secundum ordinem Melchisedech. Hic est pater habitantib⁹ in Pſal. 109.a ►mittet te Ierusalem id est in ecclesia. Eliachim, deus resurgens vel dei resurrectio. Filiū Helchiæ i. patris domini. f ¶ Clauem. Per clauē Ioan. 19.c. quam super humerum portat, sceptrum subra. 9.b regni, & signum victorię, i. crucem possumus intelligere: quam Christ⁹ ipse in suo proprio portauit humero. vnde: Factus est principat⁹ super humerū ei⁹. g ¶ Domus Dauid. Domum Dauid vocat domum domini, in qua erat aurea clauis. Apoc 3.b. h ¶ Et aperiet. vñ: Qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Qđ in passione reserauit: claudi non potuit. quod in ęremoniȝ clausit, nemo aperit. i ¶ Et F suspendam super. Vnde in Euangelio: Luc.19.g Omnis populus pendebat ex eo. Hodie quoq; ad verbum sapientię eius pendent. ☞ Auferetur

Nicolaus de Lyra.

✠ Eliachim filius Helchię fuit substitut⁹ loco eius, qui Eliachim fuit sacerdos summus tempore Ezechię. vt dicit hic Ra. Sa. & scriptura hoc satis innuit in hoc capit. & iiij. Reg. xix. a ¶ Quid tu hic. scilicet agis in templo dei indignè ministrando. c ¶ Aut quasi quis hic: quasi diceret, facto te ostendis ac si esses de genere regis Dauid, ideo subditur: c ¶ Quia excidisti tibi &c. Aedificauerat enim sibi sepulchrum notabile in ciuitate Dauid inter sepulchra regia. vt post mortē esset in memoria celebri, sicut & Ioiada summus sacerdos fuerat ibidē sepultus propter bonitatem ipsius, vt habetur secūdo Parali. † clauū & vigesi. quarto. sed non erat simile de isto: infra propter quod priuatus fuit intento, ideo † stabili. & subdit: d ¶ Ecce dominus asportari infra te faciet. ab Assyriis. e ¶ Sicut asporta- † domui tatur gall⁹ gallinaci⁹ &c. i. per castrationem in pusillanimitatem gallinę reductus. Et in hoc designat propheta, quòd partim erat ex timore se Assyriis reddituros. f ¶ Et quasi amictum sic subleuabit te. id est facilitèr & sine resistentia. g ¶ Coronans coron. te tribulatiōe. id est vndiq; suscitabit tibi tribulationes sicut corona caput circundat. h ¶ Quasi pilam mittet te. quę à ludentibus proiicitur de manu ad manum: Sic iste Sobna primò redditus manibus maiorum, fuit positus ad manus minorum, qui duxerēt eū ad terrā Assiriorū. k ¶ Ibi mor. & non hīc vbi statuisti tibi sepulchrum.

Ibi es

a ¶ Facis in domo mea.

templi, & dices † ei: Quid tū a

a ¶ Q. ita sedes hic quasi aliquis hic diu stare possit.

hic, aut † quasi quis hic? Quia b c

a ¶ In ciuitate. b ¶ Nō times captiuitatem.

excidisti tibi hic sepulchrum, ex b

a ¶ Vt etiam sepultus superbias.

cidisti in excelso memoriale dili a

a ¶ Sepulchrum.

genter in petra tabernaculum

a ¶ Sed. ¶ Q. Noli laborare de occisione sepulchri: quia transferet dominus sacerdotium tuum. b ¶ Captiuum. b d

tibi. Eccē dominus asportari tē

a ¶ Facile sine labore. b ¶ Qui nutrit gallinæ filios. c

faciet, † sicut asportatur gallus e f

gallinacius: & quasi amictum

a ¶ Leuiter super humerum leuitam.

sic subleuabit te. † Coronans g

coronabit te tribulatione, quasi h

a ¶ Quę facile ima petit.

b ¶ A monte gloriȝ in vallē ignorantię & ignominiæ.

pilam mittēt te in terram latam i

a ¶ Cum littera tua.

& spaciosam ibi morieris, & ibi k l

a ¶ Potentia. ¶ Quo ante inclytus ferebaris.

a ¶ Reddita tibi. c ¶ Splendor scilicet domus domini vertetur in ignominiam.

erit currus gloriæ tuę, et ignomi m

nia domus domini tui. Et expel n

a ¶ Cæremoniȝ scripturarum. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat.

lam te de statione tua, & de mi o

nisterio tuo deponam te. Et erit

a ¶ Depositionis tuæ ¶ Te eiecto de ministerio.

b ¶ De quo: Magnum est tibi vocari seruum meum. p

in die illa, uocabo seruum meū q

a ¶ Vnū. f. de. xxiiij. sacerdotibus, qui post Sobnā pontifex factus, quia ipsius.

Eliachim filium Helchiæ, & in r

a ¶ Vt episcopatum tuum accipiat ab.

duam illum tunica tua, & cin s

a ¶ Vt quod habebas in littera, ille possideat in spiritu.

gulo tuo confortabo eum, & po

testatem tuam dabo in manus

a ¶ Tu lupus rapax.

eius, & erit quasi pater habitan t

a ¶ Visione pacis. i. ecclesiæ. b ¶ Vbi est vera fidei confessio. de qua: Fides tua te saluum fecit.

tibus Ierusalem & domui Iuda. v

a ¶ Scientiam scripturarum.

f g Et dabo clauem domus Dauid x

a ¶ Sanctam scripturam. ¶ Vnde: Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas.

* super humerū eius: & aperiet y

& nō erit qui claudat, & claudet

¶ Metaphorice, firmamentum.

& non erit qui aperiat. Et fi a

a ¶ In ecclesia vbi consentus fidelium.

gam illum † paxillum in loco a

a ¶ Ideo. b ¶ Caput. f. ecclesiæ. ¶ Vt pro ipso tota eius familia honoretur.

† fideli: et erit in solium glorię

a ¶ Ecclesiæ. ¶ Angelorum & sanctorū.

b ¶ Attendere faciam ad doctrinam eius electos.

i domus patris sui, & suspendam b

a ¶ Quasi paxillum, sicut in postibus insignia suspendantur.

super eum omnem gloriam do

a ¶ Etiam suspendam. ¶ Cordium.

mus patris eius: † uasorum di c

a ¶ Apostolos & omnes credentes.

b ¶ Suspendam. ¶ Benedicite

uersa genera: omne uas par d

deo de fontibus israelitin his miscuit vinum suæ sapientiæ. a ¶ Apostolis & aliis qui vinum doctrinæ ministrant ecclesiæ.

uulum a uasis craterarū usq; ad d

1 ¶ Ibi erit currus glorię tuæ. cōuer- G
sus in ignominiam. m ¶ Et in ignomi † ad eum
nia domus domini tui. quia eius ignominia redundabat in templum domini, cui fuerat prępositus. n ¶ Et expellam te de statione tua. id est de dignitate sacerdotali, in qua credis stabiliri. o ¶ Et erit. Hic cōsequēter describitur ipsi⁹ Eliachim substitutio, cùm dicitur: q ¶ Vocabo seruum meum Eliachim. i. mihi fideliter seruientem. r ¶ Et induam illum tunica tua: Id est tunica sacerdotali hiacynthina. s ¶ Et cingn. tuo. De p̄ciositate materię, & speciositate formę istorum ornamentorū summi sacerdotis dictum fuit diffuse Exod. xxviij. t ¶ Et erit quasi pater habitan. Ierusalem. Id est habens curam de eis pastoralem. † circūdan
x ¶ Et dabo clauem domus Dauid. do circūda
id est templi, quod dicitur hic dom⁹ Da- bit te.
uid, eo quòd prępepit ipsum fieri p Salomonē filiū suum, & præparauit expensas p magna parte, & tradidit Salomoni de scriptionem templi & ędificiorum circa ipsū, vt habetur. j. Parali. xxviij. y ¶ Super humerum eius. quasi habens onus curę tēpli & totius populi. z ¶ Et aperiet & non erit qui claudat. Hoc dicit ad ostendendum superioritatem eius ad disponendum de ingressu templi & ministerij ibidem exercendi. Ex quo satis ostēditur, quòd fuit in summo sacerdotio cōstitutus. a ¶ Et figam illum paxillū in loco fideli: Id est principalem in templo domini. b ¶ Et suspendam super eum omnem gloriam domus patris sui: Id est omnes alij sacerdotes & leuitę innitentur eius potestati, sicut appen H
sa in paxillo innituntur ei. c ¶ Vasorū diuersa genera &c. per hoc innuens, p̄ omnia essent sub ordinatione & potestate sua. d ¶ Vsq; ad omne vas musicorum. Vasa musicorū dicunt hic instrumēta, in quib⁹ cantores cantabāt diuinas laudes: mō loquēdi Hebraico q̄ instrumē

✠ tum cu

Moraliter.

* a ¶ Quid tu hic. q. d. non deberes in hac dignitate stare. b ¶ Aut quasi quis hic. quasi dicat non es vere prælatus, sed phantastic⁹. Zach. vndecimo. d. O pastor & idolum derelinquens gregē. c ¶ Quia excidisti tibi hic sepul. q. d. in inferni pœna erit sepultura tua. Sicut Luc̄ xvj. f. dicitur de diuite epulone: Mortuus est dives, & sepult⁹ est in inferno. d ¶ Ecce dominus asporta- te faciet. de p̄senti seculo per mortem. e ¶ Sicut asportatur gallus &c. qui non facit opera galli, sed gallinę: Sic malus prælatus non facit opera p̄lati. s. verbo & exēplo docere, sed magis opus muliebre viuēdo delitiosè. g ¶ Coronans coronabit te tri. i. vndiq; tribulabit sicut corona circundat caput. i ¶ Mittet te in terram latam. i. in gehēnę pœnam. Mat. viij. b. Lata est via & spaciosa porta quę ducit ad perditionē. k ¶ Ibi † filij & ne
morie. morte secunda. p ¶ In die illa potes.
&c. Contingit autem aliquando ex dei beneficio, quod optimus p̄lat⁹ succedit pessimo. & sic dicitur: o ¶ Et erit in die
il. vo. ser. me. i. bonum p̄latū. r ¶ Et erit quasi pater habitanti. Ierusalem i. religiosis. v ¶ Et domui Iu. secularibus actiuis. x ¶ Et dabo ei clauē scilicet scientię & potentię. a ¶ Et figā eum paxillum. ad debiles supportandum.

* In die

☞ a ¶ Auferetur paxillus. Quę hic dicuntur, non pertinent ad A captiuitatē Sobnę, sed Sedechi, quę vltima. Et notandū cū supra per paxillum Eliachim intelligeret, modo ipsum sacerdotiū post mortem eius destructum. Aduenięte enim captiuitate tempore Sedechię sacerdotio carebant. Auferetur paxillū. Cùm Rom. 11. d plenitudo gētiū intrauerit, & Antichristus venerit, in prędicatione Eliæ, Iudęi conuertentur ad fidem. Cap. XXIII.

GLOS. ORDIN.

Tyrus ONus Tyri. Tyr⁹ nobilissima ciuitas Chananęorum. Cùm hęc Isaias prædicebat insula magni maris erat, post aūt lōgo tēpore Nabuchodonosor voluit eā continentem terrę facere, sed multo frustratus labore nō potuit. Qui autem in ✻Onus ciuitate erant, cū non possent resistere, qui naues potuerunt habere, fugerunt in Aegiptum & in Moab & in vicinas regiones. vñ Nabuchodonosor furore succensus, naues succendit, ciuitatē subuertit, captiuos abstraxit, sicut patet in sequenti. Et in Chaldæam reuersо datū est ei à domino ꝓ Tyro regnum Aegypti reędificata Tyro. Post. lxx. ānos cùm Alexander ꝑgeret ad captiuandā Aegyptum dimisit ibi partem exercit⁹, & terrę eā equare voluit & nō potuit. Aegypto y ò subiugata, Aethiopes & multas † Ita vt nō supsit dom⁹, nec qs ꝗ ꝑpli⁹ eā adeat. alias gentes secum adduxit, & lapidibus & arboribus continentem terrę fecit, ciues cepit, ciuitatem subuertit. Nunc aūt Isaias de illa captiuitate agit quam Nabuchodonosor fecit. Hoc verò ideo accidit, quia cùm Ierusalē caperetur, & populus eius in captiuitatem duceretur, à Chaldęis tempore Sedechię, Tyrus quę debuit compati, cœpit insultare. Hāc misericordiam prędicit Isaias: Onus tyri &c.

c ¶ Vlulate. In Gręco aptius: Vlulate Virgilij⁹. 1. naues Carthaginis vos. s. qui Tyrū venire cōsueuistis causa negotiatiōis. Carthago Cōlonia fuit Tyrijs ab eis cōstructa & culta. d ¶ Naues maris. Hebraice Tharsis. i. exploratio gaudij vel contēplatio, quia gaudij cōtēplatio & lęticiæ vertetur in lachrymas. e ¶ Negotiatio. Negotiatores, scz Insulę sunt de Sidone, quę interpretatur venatrix, in qua venatores pessimi. Vnde: Anima nostra sicut passer erepta &c. Qui habitant in Insula, Psal. 123. a. negotiatoribus huius seculi similes sunt, qui omni vento doctrinæ cedunt, & de alijs vitijs ad alia transeunt. f ¶ Semen Nili messis fluminis fruges &c. Sic construitur: Semen nili flumi nis erat messis & fruges eius, scilicet Tyri. Terra Chananęorum in qua Tyrus est, infertilis est AEgyptus quam irrigat Nilus fertilis frugibus, quas Tyrus ab AEgyptijs commutabat.

☞ Mare, Secu

Nicolaus de Lyra.

✠ tum cuiuslibet artificis dī vas ei⁹. vñ &. j. Reg. xx. g. vbi dicitur: Dedit ergo Ionathas arma sua puero. In Hebręo habet, vasa sua. a ¶ In die illa. hic loqtur ꝓpheta etiā cōtra alios sacerdotes in gñali, secundū ꝙ dicūt expositores nri cōtēr. dicētes, ꝙ hic ꝓphetizat de abiectiōe sacerdotū tpe Sedechię, qñ tēplū fuit cōbustū, & sacerdotes in captiuitatē ducti, cū dicit: b ¶ Aufe. pa. i. Iosedech. q tūc fuit sūm⁹ sacerdos. c ¶ Et pi. qd⁹ pe. in e. i. alij sacerdotes & mīstri innitētes ei sicut principali. Ra. Sa. y ò hoc exponit de eiectiōe sacerdotij minus generaliter, referens hāc scripturam ad ipsum Sobnam, de quo suprà fecerat mentiōnem in speciali. & hoc iterum vt ostendat deiectionem aliorū sibi adhęrentium cū eo. & secūdum hoc cū dicit: Aufere. paxil. intelligitur ipe Sobna qui fuit sacerdos sūm⁹. Qui fix. fue. in lo. fide. i. constitut⁹ in sūmo sacerdotio templi. & ꝓpter hoc oblatus à domino. quia ministrabat infideliter & indigne. Et peri. quod pepende. in eo. i. adhęrentes sibi. & videtur ista expositio melior ꝙ prima, quia literę præcedentes magis consona.

Moraliter. ✻ a ¶ In die illa &c. i. prælat⁹ mal⁹. b ¶ Qui fixus fue. &c. quātum ad officium. tamen indignē propter abusum. c ¶ Et peribit quod pepēde. in eo. i. omnis adhęrens sibi in malo.

ONus Tyri. Ad intelligentiam huius Ca. XXIII. C capituli sciendum, ꝙ Tyrus fuit ciuitas sita in ma Tyri situs ri mediterraneo vndiq; mari circunclusa; tamen ex vna parte non multum distabat a litore: & ideo erat aptissima ad receptionem nauium, propter quod afferebantur ibi multa mercimonia: vnde, pessu tpis fuit multū ditata, & in superbiā eleuata: ꝓpter qd⁹ diuino iudicio bis fuit euersa. Primò ꝙ Nabuchodonosor, qui vt eam faeili⁹ posset capere, voluit eā contiguare terrę, implēdo spaciū intermediū lapidibus & lignis & terra: sed hoc non potuit verūtn nauigio eā cepit & subuertit: postea reędificata iterū ꝙ Alexādrū magnū fuit euersa, qui ꝙ multitudinē populi cū eo existentis cōtiguauit eā terrę: & sic eā cepit sine nauigio. De prima verò euersione agit in hoc capitulo, & specialiter ratione captiuitatis Iudaicę, quia regnū Tyri & regnū Iudę fuerūt ad inuicē cōfœderata tpe Salomonis. iij. Reg. v. & ideo captiuatis Iudęis debuerunt compati ratione antiquę cōfœderationis: sed ecōtrario magis gauisi fuerunt eos deridentes. propter qd⁹ ꝓpheta hic denūciat Tyri deie- Diuisio ctionē. Et diuidit in duas, ptes: quia primò denūciat hmōi deiectio, secūdò eiusdem restitutio. ibi: Et erit. Prima in duas: quia primò denūciat destructio Tyri, secūdò à quib⁹ debeat destrui, ibi: Ecce terra Chaldęorū. Prima adhuc in duas, secūdū duo quę simul ꝓpheta describit cum Tyri destructiōe. Primū est tristitia amātiū, sed m fuga inhabitantiū, ibi: Transite maria. Circa primum dicit: d ¶ Onus Tyri. id est eius depressio, quę subditur: e ¶ Vlulate prę tristitia. f ¶ Naues ma † negocia ris. i. ō vos nautæ, quia ponit hic cōtinēs prolcōtento, sicut frequēter in scriptura tores D accipitur domus vel ciuitas ꝙ habitantibus in domo vel ciuitate. Et subdit causa hui⁹ tristitiæ, cū dicit: g ¶ Quia vastata est dom⁹. i. Tyrus, in cui⁹ domibus solebatis recipi. h ¶ Vnde venire consueuerat. supple vobis cōsolatio. Naugantes em ꝙ mare multū cōsolantur, quādo veniūt ad portū bonum & quietū. Et est hic modus loquēdi truncatus, quē oportet ꝑficere per aliquē suppletionē. & tali modo loquēdi vtitur hic ꝓpheta, quia modus loquendi dolētium est in truncatione verborū, dolore impedięte pfectā expressionem. i ¶ De terra Cethim reuelatum est eis. In illa em terra Tyri habebant amicos, vt videbitur infra & illi prescientes apparatū Nabuchodonosor ad veniędū cōtra Tyrū. prænūtiauerūt eis vt se munirēt: tamē quia hoc nō valuit eis, ideo subdit. K ¶ Tacete qui habitatis in insula: Id est in Tyro mari circūdusa. quasi dicerēt, nō loquimini de defēsione, quia non valebit vobis. l ¶ Negotiatio Sydo. Multi em mercatores de ciuitate Sidonis frequętabāt Tyrū, ꝓpter quod dicit hic, negociatio eius. m ¶ Trāsfretantes ma. repleue. te. Diuitijs & mercimoniis in suis nauibus apportatis. n ¶ In aquis multis id est venientes per multas partes maris. o ¶ Semen Nili messis fluminis fruges eius: & fact. &c. In Aegipto raro fit pluuia, sed ✠ fluuius Nili di-

Moraliter. d ¶ Onus Tyri. In hoc capitulo secundum sensū literalem describitur Tyri destructio per Chaldeos, & eius repa- Moraliter ratio per dominum; & sanctificatio diuitiarum ei⁹ domino post septuaginta annos. ¶ Moraliter autem per Tyrum qui interp̄tatur angustia, peccator signatur. qui peccatorum aculeis cruciatur, Isai. xl viij. d. Non est pax impijs dicit dominus. Per Chaldęos, eius destructores, signantur dæmones ipsum spoliantes gratuitis & in naturalibus vulnerantes, sicut signatur Luce. x. c. per parabolam illius qui incidit in latrones. Per reparationem verò Tyri post annos septuaginta signatur peccatoris resurrectio ad statum gratię pœnitentia perfecta. Septuaginta namq; resultant ex ductu denarij, qui signat perfectionem, eo quòd eit limes numerorum. Per septenarium qui signat vniuersitatem, eo quòd omne tempus reuoluitur septem diebus: & sic septuaginta perfectā pœnitētiā signat de peccatis omib⁹. Per hoc aūt qd⁹ subdit:

a ¶ Cantorum qui dulci modulatione corda auditorum delectant, & ad dei amorem inuitant.

omne uas musicōrū. In die illa, a

a ¶ Transferetur ad iudęos.

b dicit dominus exercituum, aūferetur paxillus qui fixus fuerat in

a ¶ Ecclesię gentium. b ¶ Refrigescet charitas multorum. c ¶ Infidelitate. ¶ Multi ēm timore deficiēt.

loco fidēli, & frangętur & cadēt, b

a ¶ Fide. ¶ Id est per.

c & peribit * quod pependerat in eo, quia dominus locutus est.

Cap. XXIII.

¶ Quę Hebraice sors, latine angustia, & significat animam vicijs occupatam.

ONus tyri. Vlulate b c

a ¶ Animę mundanis curis deditę, & diuitijs intentę.

naues maris, ꝙa uastata est † dōmus unde uenire d

c ¶ Tyrus. ¶ Mundus.

a ¶ Aurum & negociatio.

b ¶ Græcia. ¶ Græci mercatores quinti⁹ueruntdestructionem Tyri.

consuēuerant: de terra Cēthim b h

a ¶ Carthaginensibus. ¶ O tyri.

reuelatum est eis. Tacete qui k

¶ Pœnitentiam agite. a ¶ In mundo tentationibus concusso. b ¶ Tyrus colonia Sidonis. Sidonij vero causa negociandi veniebant Tyrum.

habitatis in insulā, † negōciatio

a ¶ Sidonij, Carthaginēses Græ & maxime Aegyptij. b Si congelascens non poterit. s. mare nauigari & omnia congelascent.

l Sidonis. Trānsfretantes marē b n

a ¶ Diuitijs. b ¶ Intem.

repleuerunt tē b in aquis mul o

a ¶ Quæ nō habet de cœlo pluuia, sed de terra. ideoq; cum sementibus est pertura.

tis, semen Nili, mēssis flu

¶ Et. ¶ Tyri.

f minis fruges eius: & facta est

☞ a ¶ Mare. Seculi scilicet in quo parua animalia cum magnis, E & draco (quem dominus fouauit ad illudendum ei) uidens à
Psal.103.d venatoribus Christi capi: qui à demonibus fuerunt capti, dicit contrarię fortitudini venatorum, (quã significat Sidon) Erubesce Sidon.
b ¶ Non parturiui. Q. Nihil profuit parturisse, peperisse, enutrisse iuuenes: quia Tyrus sine defensione capta est.
c ¶ Cum auditum fuerit in Aegypto &c. Tum de omnibus uitijs. Tum de hæresibus hoc sentitur, quia una capta alia pertimescit, & in alterius confusione altera se capiendã sentit. d ¶ Trãsite maria, ululate, qui habitatis insulã. Tyrus.
Leuiti.13. Contaminatione contaminabit eũ, non quòd sacerdos contaminationis auPsal.136.a tor fuerit, sed quòd ostendit contaminatum
† exultans à dieb⁹ antiquis antiq tas eius: eum quem mundum putabant multi.
h ¶ Flumen. Babyloniorũ. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuim⁹, dum recordaremur Sion. i ¶ Cingulum ultra tibi. Fortitudo resistendi. Cingulo enim lumbos restringimus. In lumbis fortitudinem habere dicimur.
k ¶ Conturbabit regna. Scilicet Aegyptiorum & Moabitarum & aliarum in circumitu. Tyro enim capta & subuersa, alia regna conturbata sunt timore. Regnum quoque Aegypti pro subuersa Tyro datum est Nabuchodonosor.
F Vnde in Ezechiele: Fili hominis, NabuEzech.29.d chodonosor seruo meo, non est reddita merces pro seruitute qua seruiuit mihi contra Tyrum: dabo ergo ei Aegyptum, p Tyro. l ¶ Chanaan. Allego. Omnis
Allego. anima in seculi fluctibus posita, vento doctrinę agitata, Chanaan appellatur, quę fluctuatio vel commotio interpre-
Dañ.13.f tatur. vnde: Semen Chanaan & non Iuda. m ¶ Filia Sidonis. In terra Chanaan sunt Tyrus & Sidon. Vn-
Matt.15.b de: Mulier Chananæa exiuit de finibus Tyri & Sidonis occurrens saluatori.

☞ Transfreta-

Nicolaus de Lyra.

✠ fluuius Nili diuiditur per riuos ad hoc, vt fructificent semina in terra proiecta, vt habetur Deutero. vndeci. & ideo
† ad filiam fruges Aegypti dicuntur fruges flumis Nili: & quia ibi crescunt in magna abundantia, terebantur inde ad Tyrum per nauigium. a ¶ Erubesce Sidon ait ma. fortitu maris dicens. id est Tyrus quæ vocatur hic mare, eo quòd erat mari circumdusa. Erubesce Sidon. quia deiecto ciuitatis metropolis cuiusmodi erat Tyrus respectu Sidonis, cedit in confusione aliarum ciuitatum. Et modus destructionis subditur, cùm dicitur in persona Tyri: b ¶ Non parturiui quia in ei⁹ obsidione & destructione mꝛg mulieres passę fuerunt aborsũ: & multi de pueris natis & de iuuenibus & uirginibus mortui fuerunt ante ętatem adultam & debitum incre- G
mentum. c ¶ Cum auditum fuerit in Aegyptum. quòd destructa fuerit Tyrus. d ¶ Dolebunt. eo quòd habebant cũ Tyrijs amicitiam propter abundantiam frugum quam ibi adducebãt ad venden-
dum. e ¶ Trãsite. Hîc cum destructione Tyri denunciatur fuga inhabitantiũ cùm dicitur: Transite maria. fugiendo per nauigium ad diuersa loca. f ¶ Vlulate. præ confusione & tristitia. g ¶ Qui habitatis in insula. id est in Tyro quę dicitur insula ratione prędicta. h ¶ Nũ quid nõ hæc uestra est. supple ciuitas. Et est modus loquendi truncatus eadem ratione qua superius. i ¶ Quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate suã: quia multa tempora cucurrerant à sua fundatione. & nullus potuerat eam debellare. k ¶ Ducẽt eam pedes sui longe ad peregrinandum. id est habitatores eius. l ¶ Quis cogitauit hoc super tyrum? quasi dicat, nullꝰ homo cogitasset, quòd sic posset destrui. Cuius ratio subditur: m ¶ Quondam coronatam. Id est super alias ciuitates reginã propter diuitias eius & fortitudinem.
n ¶ Cuius negotiatores principes. † secũdum Id est equales magnis principibus terrę audituꝫ Ty
vel maiores. o ¶ Dominus exercitu- rus. sicut
um cogita hoc. inspirando Nabucho- doluit Ty
donosor audaciam inuadẽdi eam. Et sub rus cũ pri
dit causam: pꝰ ¶ Vt detraheret super- mũ audiuit
omnis gloria. Id est Tyri quę dicit hîc omnis gloria hyperbolicè, ad designandum magnitudinem superbię eius, sicut de aliqua ciuitate in qua multũ viget superbia, dicit vulgariter, quòd in ea est superbia totius mundi. Et eodem modo intelligit quòd subdit de nobilib⁹ Tyri. q ¶ Et ad ignominiã deduceret. Cõsequẽter denititiat velocitatẽ fugę habitãtiũ in Tyro dicẽs: r ¶ Transi terram tuam quasi
H flumen. id est ad modum fluminis continuè & velociter currentis. s ¶ Filia maris. ô tu Tyre, quę dicit filia maris, eo quòd erat mari circũcluſa, vt dictum est suprà. t ¶ Nõ est cingulum ultra tibi. Id est fortitudo resistẽdi, quę designatur p cingulũ militare. v ¶ Manum suam. id est potestatem suam. x ¶ Super mare extẽdit. scilicet Tyrus quę per nauigiũ fuit habebat in mari magnam potestatẽ.
y ¶ Conturbauit re. per potentiam su- † cõsulnia
am iniustè deprimendo. Et quia hęc fuit vna causa fuę subuersiõis, subdit: z ¶ Dominus mã. Id est aduersus Tyrum quæ sita est in terra Chanaam: Fili enim Israel non potuerunt expellere totaliter Chananęos. vnde dicit Matth. xv. b. Iesus successit in partes Tyri & Sidonis: & ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa &c.
a ¶ Vt cõtere. for. per Naduchodonosor. b ¶ Et dixit. scilicet dñs. c ¶ Non † fortitu-
adijcies vltra vt glorieris &c. Id est do.
in tantam superbiam eleuata. d ¶ Caluniam sustinens. à Nabuchodonosor.
e ¶ Virgo filia Sidonis. Dicitur au- Sidon edifi
tem filia Sidonis, quia Sidonij existentes cauit Tyrũ
prope illam insulam ędificauerunt eam de præcepto regis Assyriorum, cui tota terra illa fuit subiecta longo tempore. Et ideo vnus rex Assyriorum considerãs quòd illa insula erat aptissima pro portu nauium, fecit eam ędificare per populum propè existentem. i ¶ In Cethim &c. Fugiendo. Ibi enim habebant Tyri amicos, & ideo ibi fugerunt aliqui pro receptaculo habendo: quia tamen hoc nõ va-

✠ luit cis-

a ¶ Quia ditior omnibus.
negõciatio gentium. Erubesce a
a ¶ Quę debuisti defendere Tyrum quasi colonam tuam. b ¶ Marini negociatores. ¶ Seculi. c ¶ Habitatium in mari.
a Sidõn, ait mare fortitudo mã b
a ¶ Vox doloris. b ¶ Partus meus apostolico partu deletus est. ¶ Cõparatione Leius qui dicit: Filioli mei, quos iterum parturio.
b ris dicens: Nõn parturiui, & non b
a ¶ Sed ille qui dicit. Hac dedi vobis potum non siccam.
peperi, & non enũtriui iuuenes,
a ¶ Sed ille qui dicit: Despõdi enim vos vni viro. virginẽm exhi. Christo.
nec ad incrementum perduxi
a ¶ Quia ante eccliã vel rapę. ¶ Fatuas.
b ¶ Propheta. ¶ Hoc. ¶ p palã est Tyrũ.
c uirginẽs. Cùm auditum fuerit c
a ¶ Quæ Hebraice mesrai. Leribulans & coartans. ¶ Quę vicina, & amicitia commercij coniuncta.
b ¶ Quia idem se pasturos intelligent.
in Ægyptõ dõlebunt, † cùm au d
a ¶ Subuersa. b ¶ Ad verum. ¶ gaudiũ. c ¶ Hebraice Tharsim, quod est contemplatio vel exploratio gaudij. ¶ Qui habetis naues.
d dierint de Tyrõ. Transite mãria, e
a ¶ Qui remanetis capturandi. b ¶ Tyro. ¶ Quę omni parte tentationum fluctibus exponitur, recedite ergo ab ea.
ululãte, qui habitatis in insulã. f
a ¶ Ciuitas.
e Nunquid non hæc uestrã est, g h
a ¶ Cuius gloria in confusione. c ¶ Deponite ve.
† quę gloriabatur à diebus pristi i
norum actibus suis. a ¶ Quia ceteris antiquior & dignior. ¶ veteri errore. ¶ Vetustate peccati.
nis in antiquitate suã? Ducent k
a ¶ Quæ gloriatur in superbia. b ¶ In Chaldæã. Hoc de illis qui in ciuitate capti. c ¶ Vt recedat ab angustia, & Christi Euãgelio colla submittat. ¶ Vetus aduena & inquila saluatoris.
eã in longè pedes sui ad peregri- l
a ¶ Vox spiritus sancti. ¶ Nullus nisi dominus, subaudi. b ¶ Malè. c ¶ Principes Tyri.
nãdũ. Quis cogitauit hoc super m
a ¶ Tanqꝫ reginam aliarũ ciuitatum, vel quia in medio quasi corona aliarum cingebatur.
Tyrum quòdam cõronatam cu n
a ¶ Horum principum tota cura in negotiationibus opes quęrere.
f ius nẽgociatores principes insti o
¶ In omni terra.
a ¶ Non ecclesiarum tertena tantum cupiunt.
tores eius inclyti terrę? Domi p
a ¶ Consilium. s.
nus exercituum † cogitauit hõc, q
b ¶ Ab altitudine glorię.
ut detraheret superbiam omnis r
a ¶ Eius qua contra deum superbiendo gloriatur.
b ¶ Pro gloria.
g glorię, & ad ignõminiam dedu s
¶ Confusos.
ceret uniuersos inclytos terræ
a ¶ Chananæorum festinando ad ęstum.
b ¶ Quòd citissime nauibus transitur.
h Transi terrã tuam quasi flumen t
a ¶ Mundi. b ¶ Iustitię. ¶ Niũ transieris.
i † filia mãris non est † cingulum u
a ¶ Quia. ¶ O Tyre. ¶ Vindictam.
ultra tibi. Mãnũ suã super ma- v x
a ¶ Siccandum. b ¶ Dominus.
c ¶ Diaboli vel mundi.
k a b rẽ extẽdit, & cõturbabit rẽgna. y
a ¶ Inspirauit Nabuchodonosor. b ¶ In terra.
l Dñs mãdauit aduersus Chanaã. z
a ¶ Ipse Nabuchodo. b ¶ Chanaam. ¶ Dominus.
ut cõtereret fortes eius: & dixit: a b
a ¶ In diuitijs. b ¶ A diabolo. ¶ Ab hominibus accusata quasi superba.
Nõ adijcies ultra ut gl̃ieris cãlũniã c d
a ¶ Turpitudini & voluptati erat ita. ¶ Colonia Sidoniorum. b ¶ Græciam. ¶ Congelationes.
m sustinẽs uirgo filiã Sidonis. In Cẽ e

Caput. XXIIII.

Ecce dominus nudauit &c. Posi specialem gentium singularum correptionem Iudęę, Babylonis, Philisthiim, Moab, Damasci, Israel, Aegypti, deserti maris, Arabię Idumęę vallis visionis, & Tyri: quod tot' orbis in consummatione passurus sit describit. Nec de singulis gentibus, sed de cunctis pariter agit. Prius, quæ sunt impiorum tormenta, quomodo transeat cœlū & terra, & deducantur peccatores in infernum, post, quomodo sancti rapiantur obuiam domino in aera. De speciali ergo descriptione transit ad generalem, quę est quarta regula Cyconij, de specie enim & genere agitur, nec persona mutatur. Ecce dominus nudabit. A specie ad genus transit, descripto enim speciali onere Babyloniorum, Assyriorum, Aegptiorum, & multorum aliorum, ad generale onus iudicij extremi transit. b ¶ Et erit. Oēs simꝫ vꝫ, p bonis remunerabūt vꝫ pro malis dānabunt. Nulla diuersitas erit inter nobilē & ignobilē, sacerdotē & laicū, seruum & dominum &c. Omnes enim ex æquo stabunt ante tribuna Christi, nec erit acceptio personarum apud deum. Vnde Iob: Paruus & magnus ibi sunt. & seruus non timet dominum suum. c ¶ Sic sa. Bonus populus cum bono sacerdote percipiet coronam vitę, mali simul sustinebunt tormenta gehennę sine acceptione personę. d ¶ Terra. Terrena opera ad nihilum redigentur, vt abolita imagine terreni hominis permaneat imago cælestis. Caro enim & sanguis regnum dei non possidebunt, quia mortale hoc induet immortalitatē. e ¶ Malē dictio. Sicut in principio benedixit deus omni creaturę, sic in fine maledicit his qui terreni sunt: nec peregrini, sed habitatores terrę: & qui in ea peccant obliti condītionis suę, contra se mutuo debacchantes. Et pauci remanebunt, qui habeant imaginem cęlesti. f ¶ Luxit vinde mia, infirmata est vitis. In consummatione mundi præteritarum deliciarum recordatio erit materia cruciatuum. Vnde: Purpuratus diues qui receperat bona in vita sua, eleuans oculos de inferno cernit Lazarum in requie. Vnde: Vę vobis qui saturati estis, quia esurietis. g ¶ Ingemuerunt omnes qui lætabūtur &c. Hoc testimonium ingerimus eis qui in conuiuijs non solum gula & ebrietate, sed auribus luxuriantur, vt per omnes sensus animæ fortitudo molescat.

☞ Attrita ✠ debeat ad tempus Christi, in quo multi de Tyro deuote venerunt ad audiendum prædicationem Christi, vt habetur Matthei tertio & Lucę sexto & reliqui de Tyro posita crediderunt ad prædicationem discipulorum Christi, se & sua ad obsequium dei deuote offerentes: Huic etiam expositioni concordat Rab. Sa. quantum ad aliquid, dicens quòd hęc prophetia implenda est in aduentu regis Messię qui diuitias dei cultoribꝰ applicabit. Sed id hoc discordat, quòd dicit implendum de futuro, quod in rege Christo de prætrito est adimpletum.

NICOL. DE LYR.

Caput. XXIIII.

Ecce dominus. Aliqui expositores dicunt, quòd hoc capitulum exponendum est ad literā de destructione Idumęorum, quam supra tetigit propheta breuiter capitulo vigesimo primo. Sed hic resumitur, vt diffusius pertractetur. Sed hoc dictum non habet apparentiam, quia nec ex litera huius capituli nec ex circunstantia habetur ali quid per quod intelligi debeat de Idumęa: propter quod beatꝰ Hieronimus dicit quòd propheta hic loquitur ad literam de euersione generali totius mundi in iudicio finali, ita quòd in præcedentibus, ꝑpheta locutus fuerat de subuersione diuersarum gentium in speciali scilicet Iudęorum Babyloniorum Aegyptiorum & huiusmodi, vt patet ex præcedentibus. Hic autem loquitur generaliter de subuersione mundi circa finale iudicium. Et quia illud iudicium erit ad ignominiam iniquorum & gloriam iustorum, ideo sic procedit. Quia primò ponuntur pertinentia ad istud iudicium. Secundò propheta insurgit ad dei præconium capitu. sequē. Prima in duas, quia primò ponunt quędā iudiciū antecedētia, & secūdò, cōsequētia, ibi Et erit. Prima in duas, quia primò describitur tribulationis circa finē mūdi acerbitas. secūdò ei' ineuitabilitas, ibi: Formido. Circa primū sciendum, qꝫ tribulatio mūdi præcedēs iudicium, licet futura sit in fine mū hominibus iniustis, tū erit iustis materia dicōsolatiōis, ꝑpter qd' saluator Luc. xxj. de hoc loquēs, dixit apostolis: His aūt fieri incipiētibus, respicite & leuate capita vra. i. exhilarate corda, vt exponit Gre. homel. j. Et ideo hīc primò ponit malorū tribulatio. Secdò iustorū consolatio, ibi: Quia hęc erūt. Prima in duas, quia primò ponit malorū afflictio, secdò lętię subtractio, ibi Luxit vidēmia. Circa primū dicit: a ¶ Ecce do. di. ter. quia ꝓpter ignē cōflagratiōis, præcedentē iudiciū à statu suo immutabit. b ¶ Nuda. eā, herbis & arboribꝰ. c ¶ Et affli. faci. e. quia igne prędicto superficies eiꝰ cremabitur. Et accipit hic afflictio metaphoricè, sicut & ꝓ oppositū dicit terra vel pratū ridere, qū virescit. d ¶ Et disp. ha. e. quia tūc oēs morient, vt resurgat in iudicio. e ¶ Et erit si. po. &c. i. quātū ad hoc nō erit acceptio cōditionis, statꝰ, aut sexus. f ¶ Luxit & de. i. habitantes in terra. g ¶ Defluxit. à statu suo. h ¶ Et infirma. quia defecit in hominibꝰ dominium & principat'. i ¶ Et terra inter. id est habitatores terrę. k ¶ Ab habitatoribus suis. id est propter peccata inhabitantium, ideo subdit: l ¶ Quia transsunt le. diuinas, Mutauerunt ius bonę consuetudinis quę est ius humanum. m ¶ Dissipauerunt fœdus sē. facientes contra jus nature, quod in mētibus humanis indelebiliter est scriptū. n ¶ Propter hoc maledi. scilicet dei. o ¶ Vorabit terram. id est homines terrenos. p ¶ Et peccabunt habi. e. quia appropinquante iudicio abundabit iniquitas, & refrigescet charitas, Matthe. xxiij. a. q ¶ Luxit. Hic consequēter describit subtractio gaudij: & primo ex defectu vini, qđ solet cē mātia gaudij ✠ secundum illud

Moraliter. a ¶ Ecce dominus &c. In præcedentibus Isaias denunciauit diuersarum gentium & regnorū subuersionem, & hoc est secm sensum lītalem. In hoc aūt. c. denunciat ad literā, vt videt generalē mūdi subuersionē, per tribulationē Antichristi, & p ignē cōflagratiōis aducētū iudicis præcedentē: q erit ad gloriā electorū, & ignominiā iniqrum: & sic lītaliter exposui: ꝑpter quod sensus lītalis est etiam moralis, & ideo de moralitate nō mihi videt hic aliqd addendū, nisi qꝫ ista prędicta sūt à ꝓpheta, vt qlibet ex istorū cōsideratiōe se prepararet ꝓ opa iustitię, vt venientem videat iudicē cōsolabil & securū.

a ¶ In vsum. b ¶ Sancta c ¶ Frange esurienti pa' tem tuum.

no erit negociatio eius, ut mān-
a ¶ Cum videris nudum operi eum.
ducent in saturitatem, & uestiān-
¶ In omni vita sua.
tur usq; ad uetustatem.

Cap. XXIIII.

a ¶ Vt omnia pateant. ¶ His habitatoribus.

Ecce dominus nū- a b
dabit terram & a ¶ Cōmutabit per ignē in melius. vnde: Vidi cęlū nouum, & terram nouam.
† dissipābit eā, a ¶ Lxx. reuertabit: vt procedit mortui de sepulchris. ¶ Igne cōburendo, vt tanqꝫ aurum caliorem & pulchriorē restituat. b ¶ in diuersa loca bonorū vel malorum. ¶ Separabit oues ab hœdis.
& afflīget faciē eius, & † dispergetb habitatores eius. Et erit sicut c d
a ¶ Sine acceptione personę.
c populus, sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius: & sicut ancilla, sic domina eius: sicut emens, sic ille qui uendit: sicut
a ¶ Q. meum ius.
† fœnerator, sic is qui mūtuū accipit: sicut † qui repetit, sic qui de
¶ Igne incendij.
bet. Dissipatione dissipabitur
a ¶ Habitatorum suorum. ¶ A domino.
terra, & direptione prędabitur:
a ¶ Q. Hoc sine dubio fiet: Dominus enim locu. b ¶ Per prophetas
Dominus enim locutus est uer- b
a ¶ Lugebit. ¶ Eerrema gaudij luctus oc. b ¶ Defluet in igne. c ¶ Terreni.
d bum hoc. † Lūxit & defluxit terf
a ¶ Quę fortis videbatur.
ra, & infirmāta est: defluxit or- g
a ¶ Id est infirmabitur in die iudicij. b ¶ Potentes superbi. Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.
bis, & infirmāta est altitudo pō- h
a ¶ Terreni b ¶ Ab aliis alij. ¶ Propter eos qui sanguine sanguini miscuerunt, & sanguinem interfectorū ad dominum clamare fecerunt.
puli terrę: & terra † interfecta est i k
b
ab habitatoribus suis, quia trās- l
a ¶ Scripta vel naturalea. b ¶ Quia totus mundus prius accepit naturalem legē: sed postea lex per Moysen data est quia prima dissipata est. ¶ Legem.
gressi sunt lēges, mutauerunt
b
a ¶ Consuetudinis. b ¶ Pactum amicitiæ quod deberet esse sempiternum.
ius, dissipauerunt fœdus sempi- m
a ¶ Ite maledicti in ignem æternum.
c ternū. Propter hoc maledictio n
¶ Terrenos.
uorabit terram, & † peccabunt o p
a ¶ Stupebunt in die nouissimo.
habitatores eius: ideoq; insāni-
a ¶ Amatores. b ¶ Alijs damnatis.
ent cultōres eius, & relinquēn-
a ¶ Multi vocati pauci electi. b ¶ Amator vini & ebrietatis. Ebrioſi regnum dei nō possidebunt. ¶ De vinea Sodomorum vinea eorum. ¶ Lugebit.
f tur homines pauci. † Luxit uindē b q
a ¶ Rifus dolore misebitur.
g mia, infirmata est uitis: ingēmu-

Diuisio

Tribulatio in fine mū

† infecta impiē egit

Diuisio † desolati sunt Moraliter.

† Pereūt

Vra A Ecclesiastes. 12. Matt. 7.b. † cessabit Act.1.b. Marc.c.

¶Attrita est ciui.uani. Mundus in quo omnia vana. vanitas vanitatum & omnia vanitas.b. ¶Clamor erit. Per vinū, errorem.ebrij enim errant. Per plateas (quæ Græce à latitudine dicuntur) spaciosam & latam viam, quæ ducit ad mortem, accipimus. Super his ergo qui errauerunt in lata & spatiosa via huius seculi, in die iudicij clamor doloris erit.c ¶In medio terræ. Ieruſalem quę est (vt aiunt) vmbilicus terræ. Et autumant multi, quia dominus iudicaturus, super montem Sion ex quo ascendit, in aere sedebit, in nube veniet. vnde: quēadmodum vidistis eum eun. in cæ. sic veni. Et alibi: Tunc videbunt filium hominis venientē in nubibus. d ¶Quomodo si paucæ olivæ &c. Paucis relictis, cùm persecutio vorauerit terram, tanta erit sanctorum paucitas, tanta pressura, vt tentētur etiam electi si fieri possit: & paucitas eorum baccis oliuarum rarissimis comparetur, quibus excussis vix paucæ remanēt in cacumine arboris: collectis quoque racemis vix pauci remanent in vitibus vacuis.e ¶Atque laudabunt. Laudabūt qui poterunt remanere, & pressuram Antichristi fugere, vel ardorem imminentis gehennæ.f ¶Hinnient. Equorum simi litudine, lætitiæ gestientes magnitudine. g ¶A finibus. In Hebræo, alis terræ. Alæ autem vel fines terræ, prophetæ sunt & apostoli, qui de terrenis ad cælestia volant, & quibusdam præceptorum finib⁹ viuendi modum terminant. Dicunt ergo sancti: Sicut à prophetis & apostolis audiuimus, sic mō impletū videmus. h ¶Secretum meum mihi. Nec potest plenè enarrare præmia bonorum, nec pœnas malorum quæ præuidet per spiritum: & inde doler, dicens: Væ mihi. i ¶Formido & fouea. Possunt hęc tā ad tempora martyrū, qꝫ ad tpa Antichristi referri. Imminente enim persecutione multi formidine tormenti, Christum voce & non corde negabant, & post pœnitere nolebant. & sic

Nicolaus de Lyra.

secundū illud psal. ciij. b. Vinū lętificat cor hominis, ideo dicitur Luxit uinde. Secundò ex subtractione ludi recreatiui, cùm dicitur. a ¶Cessauit gaudium. Et patet litera. Tertiò, ex destructione habitaculi, cùm dicitur: b ¶Attrita est ciui. i. quęlibet ciuitas mundi quæ dicitur vanitas. Ecclesiasti. j. a. Vanitas vanitatum dicit Ecclesiastes &c. c ¶Clausa est omnis domus &c. quia deficiēt homines. d ¶Clamor erit super uino. i. ex defectu vini: per quod intelligitur defectus cuiuslibet potus. e ¶Deserta est omnis lætitia. In præsenti vita. f ¶Translatum est. ad ocum beatorum, vbi solum remanebit gaudium. g ¶Relicta est in urbe so. i. in vrbibus, accipiendo singulare pro plurali, sicut Exo. viij. f. Venit musca grauissima, id est multitudo muscarum. Sciendū etiam, quòd propheta loquitur de futuris per modum præteriti propter certitudinem prophetię. Et quia talis modus loquendi frequēter ē in pphetis. h ¶Quia hæc erunt. Hīc consequenter describitur iustorum consolatio qui nūc sunt depressi, sed in iudicio erunt exaltati. Et diuiditur in duas partes, in partem principalem & incidentalem. secunda ibi: Væ mihi. Circa primum sciendum, quòd electi ad gloriam erunt valde pauci respectu damnatorum, secundum quod dicit saluator Mat. vij. b. Lata porta & spatiosa via est quæ ducit ad perditionē, & multi sunt qui intrant per eam. Quā angusta porta & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. & hoc est quod dicitur hic: Quia hæc erunt in medio terr. Iudicium enim vltimum dicit futurum prope Ieruſalem, quæ est in medio terræ habitabilis, quia est in quarto climate. i ¶Quō si pau. oli. &c. Fructus enim remanentes in oliua post excussionem, & racemi remanentes in vinea post vindemiationem sunt valde pauci respectu collectorum: sic electi in iudicio erūt valde pauci respectu aliorum. Et de istis paucis subditur: k ¶Hi leuabunt uocem suam. Ex magno affectu. l ¶Atq; laudabunt. cum toto conatu. m ¶Cū glorificatus fu. dominus. i. cum dominus Iesus Christus in iudicio apparuerit in forma hūanitatis gloſa. n ¶Hinnient. i. signa lætitiæ ostendent, sicut equus hinniens ex lætitia. o ¶De mari. i. quia tunc transferentur de hoc mundo qui est ad modum maris tempestuosi, ad portum gloriæ in anima & corpore. Et quia hoc est valde desiderabile, ideo admonet propheta fideles, vt se & alios ad hoc disponant per prædicationem & susceptionē fidei catholicæ, dicēs. p ¶Propter hoc. i. vt cum electis in iudicio exulteris. q ¶In doctrinis glorifica domi numquod fecerunt apostoli aliq; discipuli Christi. r ¶In insulis maris. quia prædicauerunt non solum habitantibus in arida, sed etiam in insulis maris, vtpatet de Paulo in actibus apostolorum & in pluribus locis: Et quia publicatio Euāgelij processit ad omnes partes orbis ideo subditur: s ¶A finibus ter. lau. scilicet diuinas. t ¶Audiuimus. glo. s. Christi, cuius gloria vbique terrarum est prædicata. Et quia mysterium Christi erat occultum & secretum tempore veteris testamenti: propter quod. Lxx. interpretes p eo quod habetur. supra. ix. ea. de Christo: Et vocabitur nomē eius admirabilis, cōsiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, transtulerunt. Et vocabitur nomen eius magni consilij angelus. Ideo dicit hic propheta. v ¶Et dixi: Secretum meum. Et duplicatur ad maiorem affirmationem. Vel, quia duplex continebatur secretū ibi: Vnum, personæ, in qua duplex coniungitur natura. s. diuina & humana, quod est valde arduū. Aliud tēporis, quia determinatū tempus sui aduentus erat valde occultū. x ¶Væ mihi. Hæc est pars incidentalis in qua propheta deplōrat casum populi sui, quia in aduentu Christi pauci Iudæi crediderunt, & multi remanserunt excęcati: & per consequens sorte & gaudio electorum priuati, quod prouidens propheta, dicit: Væ mihi: ex casu populi mei. y ¶Prævaricātes prævaricati sunt, Hīc quater ponitur prævaricatio: Quia primò prævaricati sunt Iudæi, Christi humanitatem blaphemantes: Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus, Matth. xj. c. Secundò, eius diuinitatem, miracula virtute diuinitatis facta, dæmonibus attribuentes Lucæ. xj. b. In Beelzebub principe dæmoniorum ejcit dæmonia. Tertiò, mortem eius procurantes. Quarto, ipsum in suis discipulis persequentes, vt patet in actibus apostolorū in plurib⁹ locis. z ¶Formido & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ &c. Postquam suprà circa malos descripta est pœnæ acerbitas, hīc cōsequenter describit ei⁹ imuta-

erunt omnes qui lętabantur cor de. † Cessauit gaudium tympanorum: quieuit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharę.

a ¶Quia. ¶Ab cantico. b ¶Sicut ante.

Cùm gaudio nō bibēt uinum amāra erit pōtio bibentibus il lam. Attrita est ciuitās uanitātis

a ¶In die iudicij amata pro dulcibus bibent. b ¶Omnis ebrietas quę statum mentis euertit, homines vigilare non patitur.

a ¶Quęlibet spiritualis, vel Babylon. a ¶Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

a ¶Quę modo marmore & ebore decoratur.

clausa est omnis dōmus nullo introeunte. Clamor erit super

¶Erroris.

a ¶Non in angusta via quę ducit ad vitā.

uino in plāteis, deserta est omnis lętitia, translātum est gaudium

a ¶In cęlos. ¶Tranſit in dolorem.

a ¶Quondam celeberrima.

terrę. Relicta est in urbē solitudo, & cālamitas opprimet pōr

a ¶Miseria. ¶Habitatorum. b ¶Per quas affluebāt agmina populorum.

a ¶Prędicta.

b ¶Impleta. c ¶Constat de toto orbis interitu hoc nunciari.

tas, quia hęc erunt in mēdio ter

a ¶Fit. ¶In die iudicij.

rę, in medio populorum. †Quō

a ¶Si pauci electi post separationem malorum.

modo si paucę oliuę quę remanserunt excutiantur ex olea, & racemi cū fuerit finita uindemia,

¶Pauci. ¶In sublime.

hi leuabunt uocem suam, atq;

a ¶Dominum. ¶Beati qui habitant in domo tua domine in sę. sę. laud. &c. b ¶In sanctis. c ¶Venient in gloria patris cum angelis.

laūdabūt: cum glorificātus fuē

a ¶Christus. b ¶De mundo liberati.

c ¶Lętabuntur ineffabili lętitia.

rit dōminus, † dē mari hinnient.

a ¶Quia audistis præmium vestrum & supplicium reproborum. b ¶Vestris c ¶O apostoli, doctores ecclesię. ¶Qui in scripturis sacris eruditi estis. ¶Qui gloriatur, in domino glorietur.

Prōpter hęc † in dōctrinis glōri

a ¶Nō vos. b ¶Ecclesiæ. ¶Nō in vrā. ¶Seculi.

ficate dōminum, in insulis mā

d ¶Prędicate. ¶Nō nobis domine nō nobis, sed nomini tuo da gloriam.

ris nomēn domini dei Israel. A

a ¶Vox electorum in die iudicij. ¶Lxx. Ab alis terræ vox eorū. de quibus supra: Laudabunt vocē suā &c.

a ¶Prędicari.

finibus terrę laudes audiuimus,

a ¶Quia omnia prędicta impleta. b ¶Christi iustificantis omnes. c ¶Hæc dicentibus alijs. d ¶Quod oculus nō vidit, nec auris audiuit &c.

gloriam iusti. Et dixi, †Secrē

a ¶Soli, nō possunt effari.

b ¶Q. Quoniq; ponæ ante oculos meos versantur.

tum meum mihi, secrētum

¶Eā. ¶Ideo.

a ¶Hæc est causa luctus.

meum mihi. Vę mihi. Pręuā

a ¶Legem scriptam, vel naturalem.

ricantes pręuāricati sunt, & prę

¶Exaggeratio est.

uaricātione transgressorū pręua

a ¶Et ideo. ¶Q. nō differtur, pœna, nec ꝓdicitur futura.

ricati sunt † Formido & fouea

quæ ducit ad perditionē, & multi sunt qui intrant per eam. Quā angusta porta & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. & hoc est quod dicitur hic: Quia hæc erunt in medio terr. Iudicium enim vltimum dicit futurum prope Ieruſalem, quæ est in medio terræ habitabilis, quia est in quarto climate. i ¶Quō si pau. oli. &c. Fructus enim remanentes in oliua post excussionem, & racemi remanentes in vinea post vindemiationem sunt valde pauci respectu collectorum: sic electi in iudicio erūt valde pauci respectu aliorum. Et de istis paucis subditur: k ¶Hi leuabunt uocem suam. Ex magno affectu. l ¶Atq; laudabunt. cum toto conatu. m ¶Cū glorificatus fu. dominus. i. cum dominus Iesus Christus in iudicio apparuerit in forma hūanitatis gloſa. n ¶Hinnient. i. signa lætitiæ ostendent, sicut equus hinniens ex lætitia. o ¶De mari. i. quia tunc transferentur de hoc mundo qui est ad modum maris tempestuosi, ad portum gloriæ in anima & corpore. Et quia hoc est valde desiderabile, ideo admonet propheta fideles, vt se & alios ad hoc disponant per prædicationem & susceptionē fidei catholicæ, dicēs. p ¶Propter hoc. i. vt cum electis in iudicio exulteris. q ¶In doctrinis glorifica domi numquod fecerunt apostoli aliq; discipuli Christi. r ¶In insulis maris. quia prædicauerunt non solum habitantibus in arida, sed etiam in insulis maris, vtpatet de Paulo in actibus apostolorum & in pluribus locis: Et quia publicatio Euāgelij processit ad omnes partes orbis ideo subditur: s ¶A finibus ter. lau. scilicet diuinas. t ¶Audiuimus. glo. s. Christi, cuius gloria vbique terrarum est prædicata. Et quia mysterium Christi erat occultum & secretum tempore veteris testamenti: propter quod. Lxx. interpretes p eo quod habetur. supra. ix. ea. de Christo: Et vocabitur nomē eius admirabilis, cōsiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, transtulerunt. Et vocabitur nomen eius magni consilij angelus. Ideo dicit hic propheta. v ¶Et dixi: Secretum meum. Et duplicatur ad maiorem affirmationem. Vel, quia duplex continebatur secretū ibi: Vnum, personæ, in qua duplex coniungitur natura. s. diuina & humana, quod est valde arduū. Aliud tēporis, quia determinatū tempus sui aduentus erat valde occultū. x ¶Væ mihi. Hæc est pars incidentalis in qua propheta deplōrat casum populi sui, quia in aduentu Christi pauci Iudæi crediderunt, & multi remanserunt excęcati: & per consequens sorte & gaudio electorum priuati, quod prouidens propheta, dicit: Væ mihi: ex casu populi mei. y ¶Prævaricātes prævaricati sunt, Hīc quater ponitur prævaricatio: Quia primò prævaricati sunt Iudæi, Christi humanitatem blaphemantes: Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus, Matth. xj. c. Secundò, eius diuinitatem, miracula virtute diuinitatis facta, dæmonibus attribuentes Lucæ. xj. b. In Beelzebub principe dæmoniorum ejcit dæmonia. Tertiò, mortem eius procurantes. Quarto, ipsum in suis discipulis persequentes, vt patet in actibus apostolorū in plurib⁹ locis. z ¶Formido & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ &c. Postquam suprà circa malos descripta est pœnæ acerbitas, hīc cōsequenter describit ei⁹ imuta-

† exulta- būt hi qui erūt ab occidente † vallibus † in gloria Duisio † Quāmaceer sū, quā macer sū. Quadruplex prędicatio Iudęorū contra Christum. Ier. 48. g

bant, & ſic in ſoueam cadebant, poſt inſtãte diabolo in laqueũ
E æternæ dãnationis, ſic etiam fiet in tẽpore Antichriſti. a ¶ Aperte ſunt. Vt videat deus iniquitates Antichriſti & iudicet. Dum enim nõ punit peccata, ſe videre ea diſſimulat. b ¶ Fundamenta terræ. Principes ſeculi, terrena opera. c ¶ Cõfracta. Nõ quòd terra redigatur in puluerẽ, vel in nihilũ, ſed quia omnia terrena trãſibũt. Et quõ ebrius neſcit quid agat, ſic oẽs q verſantur in terra malorũ magnitudine ebrij erunt & ſtupebunt ad omnia. d ¶ Tabernaculũ. Quod à viatore tranſſertur, vt
1. Cor. 7. f. nullum remaneat veſtigium, ſic trãſibit figura huius mundi, & erit terra deſerta vt non ſit habitatio amplius hominum
† explicauerit in ea. e ¶ Et erit &c. Q. Feneſtræ cœli apertæ ſunt, vt proſpiciente domino terrena peccata, omnis figura terrenorum operum prætereat & corruat, neque in priſtina ſtatura reſurgat. Viſitabit ergo dominus in die illa ſuper militiam
Iſa. 34. a. cæli, vt nõ ſolũ terrena, ſed cœleſtia iudicet. f ¶ Super. Inebriatus eſt in cælo gla
Iob. 15. b. dius meus. Aſtra nõ ſunt mũda in conſpe
Ibidẽ. 4. d. ctu eius. Et in angelis ſuis reperit prauita
Eph. 6. b. tem. g ¶ Reges. Rectores tenebrarum harum, cõtra ſpũalia nequitiæ in cæleſtibus. vnde in Daniele: Exẽt in occurſum
Dañ. 10. c. mihi princeps regni Perſarũ, & princeps
Mat. 25. d. regni Medorũ. h ¶ Et cong. Hierony. Origenes dicit, q̃ poſt hãc ſentẽtiam: Ite
Ibidem. maledicti in ignem ẽternum: poſt multos dies, i. poſt mille annos viſitãdi & liberandi ſunt. Sed hoc eccleſia nõ recipit.
► vnius noctis Dictũ eſt emi: Ibũt ipſi i ſupliciũ, ẽternũ
Matt. 13. d. F iuſti aũt i vitã æternã. Quod aũt ẽternũ eſt omni fine caret, & ſicut gaudiũ ẽternũ ita & ſupplicium. i ¶ Vnius. vñ: Alligate ea per faſciculos ad cõburẽdũ. k ¶ Et poſt. Notãdum, q̃ non addit à dño vel ab angelis, ſed abſolute viſitabuntur. Ex qua ambiguitate verbi & remediũ põt intelligi & correctio. ſ. q̃ poſtq̃ iuſti præmia receperint, illi in ppetuis pœnis viſitentur. Et tñ ſciendũ, q̃ iudiciũ dei hũana non poteſt ſcire fragilitas, nec de pœnarũ magnitudine, vel mẽſura ferre ſententiam: qd' domini arbitrio derelictum eſt. l ¶ Et erubeſcet. Vñ creatura ingemiſcit & parturit. Cernẽs homines. ſ. qui ſuo fruebant lumine, nihil dignũ dei bonitate feciſſe, qui ſolem ſuum oriri facit.
Pœnarũ in ſernalium magnitudinem humana fragilitas ſcire non poteſt
Roma. 8. d
Math. 5. g. Quõ ſi diſpẽſator veniente dño cernat familiã variis ſubijci cruciatibus. Vnde:
Mat. 24. c. Sol obſcurabit, & luna non dabit lucem ſuam. m ¶ Senum. Qui imitantur veſtuſtum dierũ, quales preſbyteros iubet
Exo. 18. d. Moyſes eligere, qualis fuit Abrahã mor
Genẽ. 25. a. tuus in ſenectute bona.

Nicolaus de Lyra.

c-habilitas vel ineuitabilitas, cum dicitur: Formido & fouea & laqueus ſup te qui habitator es terræ. Generaliter etiam dicitur hic: Formido. ex perſecutione Antichriſti, quam aliqui nimis formidantes cadent in ſoueam tranſgreſſionis ei obedientes. Ideo ſubditur: Qui fugerit à facie formidinis &c. a ¶ Et qui ſe explicauerit de fouea. Poſt mortem Antichriſti de tranſgreſſione pœnitendo, quia ſecundũ ſanctos & doctores noſtros poſt mortem eius dabitur ali quod tempus pœnitentiæ deceptis ab eo. b ¶ Tenebitur laque. i. igne conflagrationis, quantum ad omnes generaliter, vel ſententia damnationis, quantum ad reprobos partialiter. c ¶ Quia cataractæ de ex. &c. i. talis punitio veniet à deo, cui reſiſtũ non poteſt. d ¶ Et concutientur fun. ter. quia per terræ motũ montes

motum montes adæquabuntur terræ planę. ideo ſequitur: Cõ G
fractione confringetur terra &c. Et patet littera vſq; ibi.
&c. e ¶ Et auferetur quaſi &c. Quod non habet ſtabilitatẽ:
q.d. firmitas terræ nõ poterit reſiſtere voluntati diuinæ. f ¶ Et
grauabit eam iniquitas ſua. A ſuo ſtatu priſtino. g ¶ Et nõ
adijciet ut reſurgat. Ad hoc quòd ſit
apta habitationi hominum & animaliũ:
quia ceſſabit motus cæli, & generatio &
corruptio in elementis: tamen terra innouabitur & meliorabitur, ſicut & cætera
elementa. h ¶ Et erit. Hæc ponuntur cõſequentia ad diuinum iudicium. ſ. retruſio dæmonũ & damnatorũ in infernũ: &
deductio electorũ ad cælum empyreum.
Primũ ponitur cũ dicitur: i ¶ In die illa
i. ſuper dæmones in quibus remãſerunt. i.
naturalia integra, & in quibus cõuenerũt
cũ angelis ſanctis, & ſic ſunt de militia cæli. vel qui habitant in hoc aere caliginoſo
vnde dicuntur aereæ ptãtes. & hoc modo
põt dici militia cæli, ſicut dicuntur aues
cæli, eo q̃ volitant per cælũ aereũ. k ¶ Et
ſuper reges terræ. i. ſuper tyrannos & p
conſequẽs ſuper oẽs alios malos. l ¶ Et
cõgregabuntur in congreg. unius faſcis in lacũ. i. in infernum, vbi ſimul detrudentur dæmones & damnati: ſecundũ
qd' dicitur Matth. xxv. d. Ite maledicti in
ignem æternũ, qui paratus eſt diabolo &
angelis eius &c. m ¶ Et claudentur ibi
in. Quia inde nõ poterũt egredi. n ¶ Et
poſt multos dies viſitabunt. Viſitatio
dei aliquando accipitur in bonũ, ſicut Luc. j. f Viſitauit & fecit redẽptionẽ plebis
ſuæ. Et hoc modo dicitur hîc eam accepiſ Origenes
ſe Origenes, dicens, q̃ poſt magnum circu vnde erro-
lum annorum ſaluabũtur damnati, & dæ- ris ſui ſum
mones: quod eſt contra dictũ ſaluatoris pſit perſua
allegatũ, Matth. xxv. d. Ite maledicti in ſionem
gnem æternũ &c. Alio modo accipitur vi H
ſitatio dei in malum pœnæ, ſicut infra. 27. † exercitũ
g. Viſitabit dominus in gladio ſuo duro excelſum.
&c. & hoc modo accipitur hic ſecundum doctores catholicos. Et eſt ſenſus: Poſt
multos dies viſitabuntur: id eſt poſt
quodcunque tempus datum in pœna detinebuntur. Sciendum tamen, quòd ſic in
Hebræo habetur de diebus multis, vel à
diebus multis viſitabuntur, id eſt pro peccatis diebus multis perpetratis puniẽtur. †ſicut con-
ſ. pro peccatis perpetratis à principio mũ- greganſoſ-
di. Conſequenter ponitur ſecundum de lent vinctũ
gloria bonorum, cum dicitur: o ¶ Et e- in carcere.
rubeſcet luna. Non quia tunc lumen
eorum minuatur, ſed magis augmentabitur, vt habetur, infra. xxx. f. Erit lux lunæ
ſicut lux ſolis & lux ſolis ſeptẽplicit. Sed
dicit hic erubeſcere methaphoricè, quia
lumen eorum quaſi nullum erit reſpectu
luminis patriæ, ſecundum quòd dicitur.
Apocal. xxj. g. Ciuitas non eget ſole neq;
luna vt luceant in ea, ſed claritas dei illuminabit illam, & lucerna eius eſt agnus.
p ¶ Cum regnauerit dominus exercituum. i. angelorum. q ¶ In monte
ſcilicet cæleſti, de qua dicitur Gal. iij. d.
Illa quę ſurſum eſt Ieruſalem, libera ẽ, quę
eſt mater noſtra. r ¶ Et in conſpectu ſenum ſuorum: Scilicet patriacharum,
prophetarum, & aliorum ſanctorũ. Fuerit glorificatus.

¶ In cap. xxiiij. vbi dicitur in poſtil. ideo ſubditur A finibus terræ laudes. ſ. diuinas &c.

ADDI. I. Hoc quod dicitur: A finibus terræ laudes audiuimus &c. ſequendo expoſitionẽ poſtillæ, quę eſt vera, poteſt referri ad hoc quod dixerat pauloante, quia hæc erunt in medio terræ. ¶ Pro quo ſciendum, qd' hic

ppheta dolet

A propheta dolet de hoc q̄ pauci de gente sua.s.Israel adhęserunt doctrinę Christi:cum tamē in medio eorum Christus conuersat⁹ est.& illi qui longe erant.s. in insulis & extremis terrę in magna copia ipsi Christo adhęserunt.vnde cūm dixisset supra:quia hęc erunt in medio terrę.s.Ierusalem,quę vt dicitur in glo.est vmbilicus terræ à qua pauci exclusi sunt. s.apostoli.de quibus dicit: Hic leuabunt vocē suā &c.p quorū doctrinā glorificatus est deus etiam in insulis maris.s.in remotis. Nūc aūt subdit: A finibus terræ laudes audiuim⁹ gloriā iusti.q.d.admirādo in medio terræ,vbi salus fuit celebrata. Iuxta illud Psalm. Operatus es salutem in medio terræ,non fuerunt nisi pauci inuenti,

Pſa.173.c

GLO. ORDI.

☞ † consilia quę dixisti à longe,firma,firma sunt.

DOmine Cap.XXV. deus &c. a ¶Amen. Hebræū,qđ sępe dīs vtitur in Euāgelio:Amē amē.i.verē verē dico vobis.b ¶Ciuitas. Euersa à Nabucho donosor,restituta est à Neemia,& à Iesu sūmo sacerdote. Euersa à Romanis,restituta è ab Adio Adriano:sed nō in eodem loco, nec in statū pristinū. c ¶Et in sempiternum.vt mille annorum regnum & aureæ Ierusalem & gēmatæ fabula quiescat.

† tumulū

☞ Et triturabit

NICO. DE LY.

Diuisio

DOmi.deus Cap.XXV. &c.Hic cōsequēter insurgit ,ppheta ad dei prędictū ex visione prædicta.& primō ponit ,ppheta præconium.secūdō cælestium ciuium,ibi: Super hoc laudabit.Circa primū dicit ,ppheta:

† tegmen.

B a ¶Domine.ratione generalis gubernationis.b ¶Deus.Ratione creationis.c ¶Meus. rōne specialis illuminationis.d ¶Es tu.& nō alī⁹. e ¶Exaltabo &. Collaudando te assidue. f ¶Quoniā fecisti mira. in damnatione malorū & glorificatione iustorū. g ¶Cogitationes. quia ista disposuisti ab ętno.h ¶Fideles.quia vniuersæ viæ dīi,misericordia & veritas.i ¶Quia posuisti &c.Quod exponūt aliqui doctores nīi de destructione Ierusalē facta p Titum & Vespasianū. Sed huic dicto obuiat quod sequitur:k ¶Vt non sit ciuitas &c.Ierusalem autē reædificata est post illā destructionē, sed ad hoc rñdēt q̄ est alia penitus ciuitas & in alio situ. Quod arguitur ex hoc quòd Christus passus fuit extra Ierusalē.vt h ̄ Ioh.xix. & Heb.xiij. Loca aūt vbi passus fuit & sepultus, fūt clausa intra Ierusalem quę nūc est.Sed hoc non viderur valere, quia historiographi dicūt Ierusalem quę nūc est, esse in eodem situ cum præcedenti:hoc excepto quòd ā parte aquilonari murus fuit dilatatus ad includēdum loca prædicta.& ideo nomine huius ciuitatis intelliguntur omnes ciuitates mundi, accipiendo singulare pro plurali,quæ oēs destruent in fine mūdi,sicut dictū ē ca.prędēti. Propheta ēn in hoc ca.grās agit de visiōe sibi facta, put cōtinet prędēti ca.& ad talē destructionem nō sequet alia reædificatio. l ¶Sup. Hic cōsequēter ponit gratarū actio cęlestiū ciuiū.& primò de sua ,promotione,scd'ò,de dæmonū depressione.ca.27. Prima in duas:quia primò ponit gratarū actio de bōficijs collatis intra,scd'ò de collatis in cęlesti pria. ca.se. Circa primū ponit gratarū actio de q̄druplici beneficio.s.de duplici evasiōe mali,& de duplici consecutiōe boni.Et scd'm hoc ps ista in q̄tuor diuidit,& patebūt ptes ,psequēdo.Primū malū est psecutio tyrānorū huius mūdi, à qua sunt penit⁹ liberati.& hoc est qđ dicit hic:Sup hoc.i.cęlestis qui nō pōt inuenti,sicut racemi finita vindęmia:& tamen e finibus terræ.i. ab extremis laudes audiuimus gloriam iusti.s.Christi.Et quia hoc contigerat eo q̄ propter peccata illius populi secretū Christi à seculis non cognouerant.Ideo subdit:Secretum meum mihi.Et est sensus,secretū.s.mysteriū Christi meū.s.qđ' ego,pherizo mihi.i.nō eis profuit,sed mihi tm iuxta illud quod habetur.ē.vj.ca. Excęca cor ppli huius: Et duplicat ista verba.s.secretum meum mihi, quia nō solum verbis,sed etiam rerum figuris huiusmodi secretū ,pphetauerat: Et sequitur:Vę mihi ex cōpassione gentis suæ,vt dictum est. Cætera exponantur,prout in postilla.

► es tu

Cap. XXV.

¶Hæc Isaias de die iudicij, vel de passione domini gratias agens patri ¶Ergo.

DOminē deus meus † es a b tu,exāltabo te,& cōfiteb or nōi tuo,qm̄ feci⁹ c d e

a ¶Prædicando magnitudinē tuam. b ¶Gratias agam. c ¶Retribuendo vnicuiq; secundum opera sua. d ¶Quos prædestinauit ,hos & magnificabit. e ¶Ab æterno.

sti mirabilia,& † cogitationes antiquas f g h i

a ¶Veritate impletas, quādo dicetur:Venite benedicti &c. b Hoc est,est. c ¶Causa quare confitebatur,& quæ sint mirabilia & cogitationes antiquæ. d ¶Ierusalem.

fideles amen. Quia posuisti ciuitatem k l m

a ¶Ruinæ. b ¶Id est. c ¶Humiliasti.

in † tumultu,urbem fortē in ruinā,† dom̄ n o p q

a ¶Iudæorum. ¶Filij alieni mentiti sunt mihi. Et alibi, Vos ex patre diabolo estis.

alienorū ut nō sit ciuitas,& in sempiternū nō ædificetur. Super hoc laudabit r s t u v w x y z

a ¶Destructa Ierusalem. ¶Hæc vindicta.

te populus fortis,ciuitas gentiū robustarum timebit te. Quia factus est

a ¶Principiū sapientię timor domini &c. ¶Videns vitionē in lucem. ¶Illis blasphemantibus.

a ¶Christo ¶Vt in Zacharia, Hebraice Hebion.i.est pauper supplicans:nec sedet.s.Christus. b ¶Id est Christo, qui dixit: Vulpes foueas habent &c. Beatus qui intelligit super egenū & pauperē.

fortitudo pauperi, fortitudo egēno in tribulatiōe sua, † spes à turbine umbraculum ab estu. Spiritus enim robustorum

a ¶Passionis. ¶Patibuli. b ¶Iudaici impetus. c ¶Protectio. ¶Quādo dixit:Pater,in manus tuas cōmendo spiritum meū.

a ¶Mortis:vt nō deficeret & die tertia resurgeret. b ¶Iudæorū. c ¶Iesum in passione immobilē. d ¶Deficiunt patientes.

rū quasi turbo impellēs parietem. Sicut

a Astu. b ¶Iudæorum.

æstus in † siti,tumultū alienorū humilias

a ¶Morientur viri.

bis: & † quasi calore sub nube torrente

a ¶Opinione sua.

a ¶Sagittę parvulorū factæ sunt plagę eorū.

propaginem fortium marcescere facies.

a ¶Redu ad dīē iudicij. ¶In die iudicij. b ¶Post passionē domini. c ¶Nō Indæū tantū.

Et faciēt dominus exercituum omnibus

a ¶Electis ex omni populo. b ¶Sion. ¶In ecclesia cęlesti: vel vt ajunt: super montem Sion sedens vt prædictum est iudicabit.

populis in mōte hoc conuiuiū pinguium,

a ¶Omnimodā beatitudinē. vnde Sapiabor cū ap.glo.tua.Et alibi:Torrente voluptatis tuæ po.eos. b ¶Holocausta medullata. & vi.vindemiæ defecatæ.

cōuiuiū uīdemię pīguium medullatorū,

Cap. XXV.

DIcit dīs fecisse cœnā discipulis suis. c ¶Conuiuiū pinguium. i.conuiuium excellentissimum ,habens in se omne spirituale ☙ delectamentū

Moraliē.a ¶Domine deus meus es tu, exaltabo te &c. In principio huius capituli secūdū sensum literalem ponitur gratiarū actio prophetæ de sibi facta diuinitus reuelatione, sicut dicitur Dan.ij. Ponitur gratiarū actio de visione Nabuchodonosor reuelata Danieli. Et in hoc moraliter docemur, quòd de omni cognitione veri,maxime circa diuina debemus deo regratiari. l ¶Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas. Istud literaliter expositi de sanctis laudantibus deum de euasione duplicis mali.s.persecutionis tyrannorum præteritę, & persecutionis Antichristi futuræ.Et de dublicis boni collatione.s.sacramenti eucharistiæ de præterito,& immortalitatis gloriæ de futuro. Et sic sensus literalis,est etiam spiritualis ,nec occurrit mihi aliud addendum,nisi quòd per hoc docemur deo gratias agere de cuiuislibet mali euasione,& cuiuslibet boni consecutione.

Moraliter

Nico.de Lyra.

non potest ampli⁹ à suo statu deijci. m ¶Ciuitas gē. Ro.i.ciuium cælestium.Et est replicatio eiusdem sentētiæ ad maiorē affirmationē.n ¶Timebit te.s.timore filialis reuerentię, qui timor remanebit in patria,secūdum illud Psal.xviij.c.Timor domini ſāctus pmanet in seculū seculi. Et huius laudis & reuerentiæ subditur rō,cūm dicitur: o ¶Quia factus. præstans ei patientiam contra tyrannos pauperes spoliantes. p ¶Fortitudo egeno ,quia conculcabatur à diuitibus in presenti vita. q ¶Spes i.superborum rabiæ. r ¶Vmbraculum ab. cupiditatis iniquorum. vnde subditur quasi,p oppositione præcedentium.s ¶Spūs enim robustorum:Id est tyrannorum potētium.t ¶Quasi tur.&c. quia impellunt iustos & innocentes per tyrannidem.v ¶Sicut æstus in siti. Sicut enim homo sitiens ab æstu aggrauatur, sic pauperes per tyrānidē iniquorum,quæ tamē à deo destruetur,ideo subditur:x ¶Et quasi co. i.tyrannorum.y ¶Marcescere fa. i.deficere faciet. Nubes enim multū calefacta sub sole immittit calorem inferius super terrę naſcentia:ex quo aliquando subito marcescunt & desiccantur, sic virtus diuina aliqū repēte destruit potentiā iniquorū. z ¶Et faciet. Hæc est secūda ps,in qua ponitur cōsecutio primi boni, qđ' respicit refectionē animæ in sacramento eucharistię.qđ' instituit dīs in cœna iminente sua passiōe.& quātum ad hoc dixit ,ppheta: Et faci:Id est Christus rex angelorū a ¶Oibus.i. electis suis q assumunt ex oibus ppłis. b ¶In monte.i.in monte Sion,vbi

† palatiū.

D

Sed'a pars

Hiere. 48. b. ibidem. c. † fœtū expressarū. & perdet in monte isto velamē, velamen qđ est ob faciē oīm populorū, & operimētū, qđ operit oēs gentes. Gen. 19. g. Nume. 22. a. & 25. a.

Ea ¶ Et triturabitur Moab &c. Licet generaliter de cōsummatione mundi loquerē, ne tamen presentia omnino negligere videretur, nominat Moab inimicū Israel: qui fecit eum fornicari cum Madianitis & consecrari Beelphegor, qui interpretatur priapus. Contra quem Ieremias loquens, ait: Egredietur Chamos in captiuitatem, sacerdotes eius & principes illius simul. Et iterum. Confundetur Moab in Chamos. Ex vno idolo & demone qui ei presidebat, indicat omnes contrarias fortitudines humiliandas, & in infernum deducendas, & ad instar pulueris conterendas. Moab filius Loth à quo oīm populorū Moabitæ qui semper filijs Israel infesti fuerunt: & Balach rex eorum consilio Balaā filios Israel allexit in peccatum. Per Moab igitur recte intelligimus diabolum, filijs dei semper aduersarium. b ¶ Paleæ in plaustro. ferratis plaustris teritur palea, vt eas facilius animalia & pascant & ruminent.

Nicolaus de Lyra.

† Apo. 7. d. & 21. a.

† omnem

c ✠ delectamentum, quod designatur per delectabilia corporalia hic expressa. Tunc enim dedit discipulis suis corpus suum in cibum, & sanguinem in potum: & hoc sacramentum est animæ maxime refectiuū & per apostolos suos & discipulos fecit, & facit hoc conuiuium ministrari omnibus Christianis p orbē diffusis. Aliqui aūt exponunt istud conuiuium de conuiuio à Iudeis facto pro gaudio de interfectione Holofernis: sed hoc non videtur bene dictum. Tum quia illa historia non est de canone, nec apud hebræos habetur. Tū quia ista expositio non se habet consequenter ad præcedentia. & ideo melius exponitur primo modo sequēdo Alexandrum.

Diuisio

Fa ¶ Et præcipitabit. Hæc est tertia pars in qua ponitur euasio secundi mali. i. persecutionis antichristi, quę grauior erit omnibus præcedentibus, cū dicitur: Et præcipitabit &c. i. in mōte Sion in quo fuit templum, vbi statuet antichristus sedem suam. secundum qđ dicitur. ij. ad Thessal. ij. b. de antichristo, quòd extolletur supra omne quod dicitur deus aut quod colit, ita vt in templo dei sedeat & Christus eū ibi interficiet. vnde ibidem subdit apls. cp dominus Iesus interficiet eum spiritu oris sui. Secundum alios verò hoc erit in monte oliueti in illo loco vbi dominus ascendit in cælum. & istud communius tenetur. b ¶ Faciem uincli &c. i. faciem antichristi, qui erit quasi quoddam vinculū constringens omnes populos sub sua potestate. c ¶ Et telam quam ordditus est. i. processum suum & intentionem. d ¶ Præcipitabit. Hæc est quarta pars in qua ponitur consecutio secundi boni. i. incorruptio corporis. Et diuiditur in duas partes. quia primò propheta describit consecutionem huius boni secundi. Secundo redit ad describendum dejectionem antichristi, ibi: Et triturabitur. Circa primum dicit: Præcipitabit &c. Quia in iudicio omnes resurgent ad vitam immortalem. ista tamen immortalitas corporis erit in augmentum pœnæ damnatorum: sicut erit in augmentum gloriæ beatorum. e ¶ Et auferet dominus de. qđ ptim habet veritatē in reprobis, sicut & in electis. Tunc em̄ cessabit oīs generatio & corruptio. & idō nō erit resolutio lachrymarū à cerebro, nec defluxꝰ earū p oculos. tū in eis erit turbatio cerebri, & dolor capitis, & tristicia mētis. & cōsistia, q̄ pūt esse absq; coruptiōe. & sic dm̄ istū intellectū dicitur Matth. xiij. g. Ibi erit fletus & stridor dentiū. sed in electis nō erūt lachymę corpales seu mentales, ne dolor aliquis in corpore seu mēte. sed plena delectatio vtrorunq;.

Parisiensis sine fece.

† uindemię defecatę. Et præcipi- a
a ¶ Antichristum secūdum quosdam. b ¶ Mortis vel peccati vel diaboli. hoc enim vinculū primū omnibus colligatiis erat a primo parente.
tabit in monte isto faciem uin- b
a ¶ Absorpta est mors in victoria tua.
culi cōlligati super omnes po-
¶ Id est.
pulos, & telam quam ordditus c
a ¶ Graue iugum super filios Adę.
b ¶ In die iudicij.
est super uniuersas nationes prę- d
a ¶ Dissolutionem animę & corporis omnino tam bonorum q̄m malorum. ¶ Vt amplius non sit dissolutio animę & corporis.
cipitabit mortem in sempiter- d
a ¶ Beati qui lugent, quoniam ipi cōsolabuntur
num. † Et auferet dominus deus e
Et illud. Absorpta est mors in victoria tua.
† lachrymam ab omni facie, & f
¶ Sanctorum. ¶ Seruitutem diaboli.
opprobrium populi sui auferet g
¶ Sanctorum.
de uniuersa terra, quia dominus
a ¶ Ero mors tua o mors. b ¶ Absorpta morte liberati. c ¶ Tremenda.
locutus est. Et dicent in die illa: h i
a ¶ Quem increduli hominē tantum putauerunt. b ¶ Eū. c ¶ Patiendo. vnde: Expecta dominū & viriliter age, & con. &c. ¶ Verbis eius credidimus.
Ecce deus noster iste, † expecta k l
b ¶ Promissa complendo. ¶ Id est.
uimus eum, & saluabit nos. Iste
¶ Eū. a ¶ Ergo.
dominus, sustinuimus eum, et m n
a ¶ Cor pore. ¶ De faucibus mortis erepti. c ¶ Mente.
exultabimus & lætabimur in o p q r
a Salutatione.
salutari eius: quia requiescet
a ¶ Potentia diuinitatis, quæ ante in membris sanctis laborabat. b ¶ Sion. ¶ Ecclesia. b ¶ De diabolo & principib⁹ eius. ¶ Cōminuitur amissa potētia.
manus domini in monte isto. s t
a ¶ De patre. ¶ Diabolus. ¶ Christo.
Et triturabitur Moab sub eo, si- v
a ¶ Trita palestina
cut teruntur paleę in † plaustro.
a ¶ Sicut solent qui labuntur. ¶ Domino.
Et extendet manus suas † sub eo, x y
¶ Totum corpus.
sicut extendit natans ad natan-
¶ Dominus. ¶ Diaboli.
dum: & humiliabit † gloriam z a
¶ Operum potentię.
eius cum allisione manuū eius. b
¶ Satellites.
a ¶ Imitatorum quibus quasi muro cingitur.
Et munimenta sublimium mu- c
a ¶ O principes dęmonum. ¶ In barathrum.
rorum tuorū cōcident, & hu- d
miliabūtur, & detrahentur † in
terram usq; ad puluerem.

¶ Et opprobrium: Id est dedecus G
rū, quoniam frequenter opprobria sustinent in præsenti vita.
g ¶ Auferet de uniuersa. Conferendo eis honorem eęlestem.
h ¶ Et dicent. i. iudicij, quando videbunt Christum in forma
gloriosa. & dicentē eis: Venite benedicti patris mei &c. Matth. 25. c. i ¶ Ecce deus noster iste. Visibilis in demonstrata humanitate. k ¶ Expectauimus eum. Per veram spem. l ¶ Et saluabit nos. Sicut promisit. m ¶ Iste Scilicet omniū. n ¶ Sustinuimus eum: Id est patienter sustinuimus aduersa propter ipsum. o ¶ Exultauimus. Gaudio exterius, quia exultatio dicitur quasi extra saltatio. p ¶ Et lætabimur. Interius. q ¶ In salu: Id est in salute ęterna nobis ab eo concessa. r ¶ Quia requie: Id est potestas eius. s ¶ In monte. i. in monte Sion, qui imminet valli Iosaphat, vbi tenebitur finale iudiciū, vt habetur Iohelis. iij. Et tunc requiescet ibi Christi potestas qua damnati detrudent in infernum, & electi in anima & corpore transirent ad ęlum. t ¶ Et triturabitur. Hic redit propheta ad describendum dejectionē antichristi, quā supra tetigerat in breui. Dicit igitur: Et tri. Moab. Id est antichristus: Nec mirandum si sic nominatur, quia pphetę (& maxime Isaias) frequenter metaphorice loquunt. Antichristus verò erit totaliter à dęmone obsessus. & opera eius fient virtute dęmonis: & ideo nominatur hic Moab: qui interpretat ex patre, quia erit filius perditionis, vt dicit apostolus. ij. ad Tessal. ij. & sic erit ex diabolo sicut ex patre, eo modo loquendi quo saluator dixit Iudeis: Ioh. viij. ¶ Vos ex patre diabolo estis. v ¶ Sicut teruntur. Quia virtus eius totaliter annihilabitur. x ¶ Et extē. s. antichristus. y ¶ Manus suas. Per hoc enim intelligitur, qđ valide à Christo percutietur, sicut aliquando inter homines alicui dicitur: Ego percutiam te ita valide quod extenderis ad modū natātis ranæ. Prophetæ enim frequenter vtunt communi modo loquendi. z ¶ Et humiliabit: Scilicet Christus. a ¶ Gloriam eius. Scilicet antichristi, qui se ostendet tanquā sit deus præ nimia superbia, vt dicit. ij. ad Tessal. ij. b. b ¶ Cū allisiōe manuum: Id est ministrorum eius. c ¶ Et munimenta sublimi. O antichriste d ¶ Cōcident &c. Quia omnia per quę credebat stabiliri in potestate sua deficient. Cætera patent.

Antichristi dejectio

† expectauimus & cū saluauit

† sicut quilinio † in medio eius. † supebiā eius cū cubitis manuum suarum.

In ca. xxv. vbi dicitur in postil. Quia posuisti ciuitatem in tumultum.

ADDI. Hoc quod dicitur: Quia posuisti ciuitatem in tumultum, proprie potest intelligi de destructione Ierusalem per Romanos, prout doctores nostri exponunt: Nec obstat quod obijcit postillator, dicens. quòd Ierusalē postea fuit reædificata ab Adriano: quia hoc non fuit in statum pristinum, scilicet vt ibi fieret cultus dei, prout in veteri testamento. ad quem cultum templum in illa ciuitate constructum fuit & ordinatū, vt habetur. iij. Regum octauo. Vnde secundum philosophum, vnumquodq; est secundum illud quod est principale in eo. Et dabit te populus fortis, & ciuitas gentium robustarum timebit te. proprie intelligitur de ecclesia militante, quæ est fortis propter tolerantiam martiriorum p̄o nomine Christi: quæ quidem fortitudo non ita fuit inuenta in populo veteris testamenti: Quæ quidem expositio videtur magis consona literæ. Cętera autem exponentur prout in postilla, correspondent prędictis.

† ad

Cap. XXVI.

IN die illa cã. &c. Hoc ad præsentẽ ecclesiam potest referri, & ad diem iudicij. Nunc ecclesia canticũ nouũ cantat Christi natiuitatẽ, passionem, resurrectionem, ascẽsionem, Vetus nãq; & antiquũ hominẽ ad inferna descendere, nouũ ad cœlũ ascendere. b ¶ Vrbs for. Vox iustorum, & nunc, & in futuro. c ¶ Aperite por. Hoc canticum repẽte mutat personas. d ¶ Portas. iustitiæ Vnde. Aperite mihi portas iustitię. Portæ vitæ & iustitiæ fides, charitas, humilitas & cæterę virtutes. Et portę mortis iniquitas, infidelitas, & cætera vitia Qui liberatur de portis mortis, potest ingredi portas vitæ. qui has non fuerit ingressus, non inueniet vnam portam. de qua: Hæc porta domini, iusti intrabũt in eam. Per plures margaritas, ad vnam margaritam venitur: & per multas portas, ad eum qui dicit: Nemo venit ad patrem, nisi per me. e ¶ Pacem. Repetitio, confirmatio est. Hanc habet ille de quo dicitur: Homo homo filiorum Israel. Et alibi: Vir vir cuius vxor cubile maculauerit, vt duplex homo & duplex vir pacem consequatur duplicem. f ¶ Cõculcabit eã pes &c. Quia omnis qui se exaltat humiliabitur. Etiam ad contrarias fortitudines hæc referre possumus. g ¶ Egenorum. Apostolorum, quos expulerunt iudęi de finibus suis, qui domini imitantes paupertatem, priuilegiũ virtutis eius consecuti sunt. h ¶ Anima mea desiderauit &c. Non caro. vnde Sitiuit anima mea ad deum fontẽ viuum. Concupiscit aduersus spiritum. ☞ Sed & spiritu

B *NICO. DE LYRA.*

IN die illa. Hic Ca. XXVI. consequẽter ponitur gratiarũ actio de beneficijs collatis in cælo. Et primò onditur. p. positum, secundò concluditur duplex correlarium, ibi: Morientes. Prima in duas. quia primò ponitur apertio ianuę electis. secundò, eiusdem clausio reprobis; ibi: Cum feceris iudicia. Prima in duas, quia primò ponitur apertio beatitudinis secundo, rõ huius apertionis. ibi: Semita iusti. Circa primum dicitur. a ¶ In die illa: scilicet peracto iudicio. b ¶ Cantabitur canticum istud. ab electis. c ¶ In terra. quę interpretatur confessio, id est in terra viuentium, vbi est iugis confessio diuinæ laudis, secũdum illud Psal. lxxxiij. a. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Et ideo terra Iuda secundum sensum literalem hic metaphorice accipitur, & sequitur forma cantici, cùm dicitur, d ¶ Vrbs forti. no. i. ciuitas, cœlestis, cuius excellẽtia non potest verbis humanis exprimi: propter qđ non nominatur hîc. Quòd enim in aliquibus libris ponitur hic Siõ additum fuit ab aliquo expositore secundum suam imaginationem: quia nõ est in Hebræo, nec in libris correctis. c ¶ Saluator. in ea &c. i. erit nobis pro omnimoda protectione. f ¶ Aperite. de plano & libere. g ¶ Gens. pro qua dabitur diuina ista. Venite benedicti &c. loquendo de ingressu electorũ generaliter in corpore & animatũ à tpe passionis Christi apta fuit ianua, & ingressi sũt electi q̃tũ ad alias. & aliqui etiã q̃tũ ad corpora ex gra speciali vt pie creditur de btã virgine, & de btõ Iohãne eius ministro, ab aliquib⁹. h ¶ Custodies. vitę & doctrinę. i ¶ Vetus. quãdiu em̃ homines sũt in pũti vita possunt errare, sed in beatis deũ clare videbũt hoc est ipossibile. Et quia nõ solũ ibi ẽ clara visio, sed etiã perfecta fruitio totaliter quietãs appetitũ, ideo subdit. k ¶ Seruabis. & est

a ¶ Cum Moab fuerit humiliatus.

IN die illã cantabitur cãticum a ¶ Nouum. b ¶ Quia non pot cantari canticum domini in terra aliena. istud in terrã c a ¶ Confessionis. ¶ Protectio. ¶ Hoc est canticũ. ¶ Sanctorũ xpi. Iuda. Vrbs fortitudinis † nostrę a ¶ O. ¶ Bñ. b ¶ Christus. c ¶ A Christo. d ¶ Operanto: ¶ Fides. ¶ Nõ sufficit fides nisi bonis operibus consumetur. ¶ De viuis lapidibus. Sion saluator, ponẽtur in ea mũ a ¶ Prophetæ. b ¶ Deus ad angelos c ¶ Opera virtutum. rus & antemũrale. Aperitẽ põr a ¶ Electi. ¶ Non iudęi, quia rei. tas, & ingredietur gẽs iusta, cu a ¶ Omnes viæ mæ veritas. ¶ Euangelium, b ¶ Responsio populi. ¶ Cultus idolorum. stodiẽs uẽritatem. † Vetus error a ¶ Nobis. b ¶ Ideo c ¶ Quietem animæ & corporis d ¶ Pacem relin. vo. pa. me. do vob. ãbit, seruabis pacem, pacẽ quia ¶ Ecce meritum. ¶ In te domine sperani, non cõfundar in æternum. b ¶ Propter. in tẽ sperauimus. † Sperastis in a ¶ Qui. f. retributor est æternus. b ¶ Semper. dominõ in sæculis æternis, in a ¶ Et merito. b ¶ Sperantes. ¶ Cuius auxilium in perpetuum. ¶ Quiperseuerauerit vsq; in fi. sal. erit. ¶ Sperate. dominõ deo forti in perpetuũ. a ¶ Iudęos humiliabit aduersarios vestri prædicatores. Quia incũruabit habitantes in a ¶ Superbos. ¶ Qui se exaltat hu. b ¶ Romam secundum Iudęos. Ierusalem secundum nos quę occidit ppheras. c ¶ Sub Babylonijs prius. excelso, ciuitatem sublimem hũ a ¶ Per Vespasianum & Titum post. miliabit. Hũmiliabit eam usq; ad terram, detrahet eam usq; a ¶ Causa quare concutietur. ad puluerem. † Concũlcauit eã a ¶ Christi quem iniuste damnauerunt. b ¶ Ego sum pauper & dolentis. i. deus &c. c ¶ Qui excusserant pulueres super eam. pẽs, pes pauperis gressus egẽ a ¶ Prophetæ. ¶ Doctrina. ¶ Recte viæ domini, & iusti ambulabunt in eis. b ¶ Christi. norum. Semitã iusti recta est, ¶ Idem. rectus callis iusti ad ambulandũ. a ¶ Vox sanctorum in die iudicij. ¶ In Euangelio in quo omnia iudicia tam veteriaq; noua. Et in semitã iudiciorum tuorum a ¶ Patienter expectauimus. domine sustinuimus te, nomen tuum & memoriale tuum in de a ¶ Nostrę. b ¶ Propheta. ¶ Ergo. siderio animę. Anima mea

Psal. 117. c. Psal. 117. c. Ioh. 14. a. Ezech. 14. a Nu. 5. b. Luc. 18. c. Psal. 41. 2. Gal. 5. c. † scilicet iusti põderabis recte. † est desiderium.

a ¶ Sperastis in dño. Vox est ppheta alloquentis sanctos. n ¶ In sæculis æternis. i. ad consequẽdum ab eo vitam ęternã. o ¶ In domino deo. &c. per cuius fortitudinem reprobi tenebuntur in pœnã ppetuam, ideo subditur: p ¶ Quia. Id est superbos dęmones, & etiam tyrannos, & potissime Antichristum superbissimũ & sibi ad hęrentes. q ¶ Ciuitatem &c. i. ciuitates, accipiendo singulare pro plurali, vt frequenter dictum est, in quibus abundat superbia & alia vitia. r ¶ Cõculcabit. i. pedes, & quorum sũt isti pedes subdit: s ¶ Pes pau. Sic est in Hebræo & in libris correctis. Et iste pauper est Christus etiam secundum quod exponit hîc Ra. Sa. adducens ad hoc pro cõcordia illud Zach. ix. b. Ecce rex tuus venit tibi iustus, & saluator ipse pauper &c. Sed reducit hoc ad primum Christi aduentũ, in quo dicit orbem ei subiugandũ. Sed in hoc falsum dicit, quia primus eius aduentus transijt in prętertũ, & fuit in humilitate. secundus aũt erit in potestate: de quo loquitur hic scriptura, cũ dicit: Conculcabit. s. Christi, q in primo suo aduentu duxit vitã pauperẽ. t ¶ Gressus. i. apostolorũ, q propter Christũ oia temporalia reliquerunt: propter quod ei in iudicio assessores erunt. secundũ quod ipse dicit Matth. xix. d. Ecce reliquimus omnia &c. Sequitur: Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Et sic superbi huius mundi, erunt pedibus eorum subiecti. v ¶ Semita iusti. Hic consequenter ponitur ratio apertiõis ianuę cœlestis, quę duplex. Prima & principalis, est meritum Christi: p quod aperta est generaliter quantũ est ex parte dei, qui vult oẽs homines saluos fieri. Secunda, est meritum electorum, quo aperitur electis se disponẽtibus ad ingressũ & non reprobis. Primum tangitur, cùm dicitur: Semita iusti. i. via Christi quã tenuit & docuit. Et dicitur semita propter altitudinem consiliorũ. Dicitur aũt Christus iustus absolutè, quia per excellentiam. s. formaliter & effectiuè, quia alios iustificat. x ¶ Recta est. distorsionẽ nullã habẽs à rectitudine virtutis. Oẽs em̃ aliæ leges ab Euangelica permittunt aliqua mala, sicut manifestè patet de legib⁹ hũanis, quę pmittũt meretrices in ciuitatib⁹, & plura alia quę nõ possũt corrigi lege hũana. vt dicit Aug. Similiter de lege Mosaica quę pmittit viuras cũ extraneis, & libellum repudij ex parua cã: sicut diffusi⁹ declarauimus in principio Mat. Lexãt Euãgelica nullã pfectionẽ virtutis omittit, nec aliqd illicitũ pmittit. Sed m aũtã gię cũ dicit in pśona electorũ. y ¶ Et. i. in via euãgelica te sequẽdo. z ¶ Susti. i. ppẽ te sustinuim⁹ tribulationes & opprobria. a ¶ No. s. Iesu⁹. b ¶ Et. vñ dicit Bernardus Iesus mel in ore, melos in aure, iubilus in corde, ideo subdit in persona cuiuslibet iusti: c ¶ Anima mea. scilicet præsentis vitæ in qua videmus per speculum & in ænigmate. Desiderium enim

c ✠ propriè

Moraliter. a ¶ In. In hoc capto Israẽl sensũ describit gratiarũ actio sanctorũ, & eorũ exultatio d' dei bñficijs i cęlo receptis, quę sũt admissio eorũ ad gliã & exclusio reproborũ ab ea: qa sicut sanctã de ppria gia, sic etiã ętnã de diuina iustitia ireproborũ pœna. Psalm. Lętabit iust⁹ cũ vidicta. & sic sensus Israẽl nõ videt addendũ, nisi q̃ p ipm debem⁹ excitari ad imitãdũ vitã sanctorũ, vt cũ ipis possim⁹ ad gliam admitti, & malorũ vitã deuitare, ne socij sim⁹ suę pœnę.

Moraliter

† est nobis salus fecit nobis muros & antemurale

† Eũ cuius desyderiũ est coniunctum tibi, custodies i pace, in pace inquã, quia tibi fidit.

† Fide domino in ppetuũ, qa in domino deo positũ est omnis mundi robur.

† Cõculcabit

1. Cor. 12. d

☞ E

a ¶Sed & spiritu meo in prę. &c. Aię vox & desideriū iungit, spūs aūt mane & vigilia. Spū in prędictis vigilat ad deum, q dicit: De profundis clamaui ad te dñe dñe ex. &c. b ¶Miserea.

Psal. 129. 2. Dñs ad pphetā. An misereamur impio. i. ita vt discat. s. clementiā meā, dū ipse saluat quasi. hoc melius est. c ¶Et nō discet iust. &c. Q. Quō poterit nosse tuam

† desidera- bit iustitiā, experī tuā clemētiā? ¶Et nō uide. Dñs ad pphetam, quasi melius est, vt videat, & erubescat de malitiis. Et. Q. ad pœna sufficit, q non videbit me regnātē in cū sanctis meis, Lxx. Auferet impius, vt non videat claritatem dei. e ¶Cōfundātur zelātes. Lxx. Zelus apprehēdet populū ineruditū. f ¶Domine dabis. Notandū, q positę opera nra reddiderint nobis, pacē etiā daturus sit. & q ideo postulēt pacē, quia operatī sit in eis: Dicūt se. s. tormēta sustinuisse, vt post misericordiā cōsequātur.

Nota

† Misericordiā assecutus est impius. Ioh. 14. b.

g ¶Domine. possederūt. Dęmones quos in idolī colum. Lxx. Dñe, extra te nescim aliū. Nō absolute aliū, sed extra te. Pē eīn in filio, & filī in pre. h ¶Tā tū in te recorde. Nō aliud petimus, nisi vt post errores digni simus. q noīs tui recordemur. i ¶Perdidisti oēm. Lxx. masculinū eorū. Hisdē enim tribus lris, zai & caph & res hebreū scribit. sed qn memoriale dicimus legit zachar: qn masculinū zachor. Hac ambiguitate Saulē

† excelsa ē 1. Regum. 15. 2. arbitrant esse deceptū, qn de Amalech intersecit oīe masculinū, deo eīn prēcipiē te, vt deleret ois mēoria Amalech, nō tā errore quā cupiditate prędę pro mēoria masculinum interpretat est cōtra illud:

Gal. 6. b. Nolite errare, de nō irridet. k ¶Num quid. Non pœnitentiā egit. & hoc est:

F Nunquid &c. Q. Securitas negligentiam, negligentia contemptum parit.

Nota

☞ Et p. perimus

Nico. de Lyra.

c✠ ppriē loquēdo est rei non habitę, sicut delectatio rei prętitis. & ideo electi in vita prēsenti ✠ ppriē loquendo deum desiderat. cui desiderio succedit fruitio.

Clausura ianuę cęlestis

a ¶De mane uigilabo ad te. i. à mane iuuētutis incipiam te quęrere. ¶Cū feceris. Descripta apertione ianuę cęlestis electis, hic cōsequenter describitur eiusdem clausio iniustis. Clauditur aūt aliquibus iniustis simpliciter, aliquib ad tempus. primō ergo ponitur primū secundo secundum, ibi: Domine dabis, Circa primum sciendū, q clauditur simpliciter & ad semp malis in sua malitia perseuerantibus, & sic morientibus. & isti sunt ✠ ppriē q non corriguntur diuinis flagellis, nec etiam beneficijs. & hoc est quod dicitur primō de flagellis. b ¶Cū feceris iudicia tua in terra. Flagellādo peccatores. c ¶Iustitiā discent. i. iustitiam tuam discent per expientiam flagelli, non tamen per emendationem

† Addidisti gēti domine, addisti gēti (. i. auxisti gentē) glorificasti te, amplificasti vt executores suorum beneficiorum. e ¶Impio. obstinato. f ¶Et quead finē non discet iustitiam. Reuertendo ad ipsam pro beneficijs diuinis: sicut patet de Pharaōe, à quo deus frequenter ex sua misericordia retraxit pœnas inflictas: & tamen ex hoc non fuit reuersus ad statum iustitię. g ¶In terra sanctorum iniqua gessit. Non retractus ex loci sanctitate, quia talis peccat ex contemptu & ideo

terrę.

a ¶Lauabo per singulas noctes lectū meum. ¶Tribulatione. Per diem sol non vret te, nec ira &c. nec prosperis nec aduersis mouebere. ¶Vel nocte & die. i. omni opere.

a †desiderauit te ī nocte, sed & spiritu meo in prędictis meis † de

a ¶Prosperitate. b ¶Deus deus meus, ad te de nocte vi. &c. c ¶Promerendum. d ¶Propheta ad dominum. ¶Non ante.

b mane uigilabo ad tē * cum fece

a ¶Vltionē. ¶In die iudicij.

c ris iudicia tua in terra, iustitiam

a ¶Sola vexatio dat intellectum auditui. ¶Iudei. b ¶Qui modo te putant iniustum.

d discent omnes habitatores or

a ¶Cuilibet, vel qui culmen dei non habet.

e bis. † Misereamur impiō, & nō

a ¶Prophetas Q. Nisi flagellaueris, non aget pœnitentiam. ¶Ex persona nemąq impatientis.

b ¶Cum dolore pronunciandum. ¶Apostolis & aliis, in quibus impij inique egerunt. Sūdeo sentiens tuam iustitiam.

f discet iustitiā facere. In terra † san

g ctorum iniqua gessit, & † non uis

a ¶Filiū cui pater dedit iudicium. ¶Propheta videt,

h debit glōriā domini. Domine

a ¶Iniuicio. b ¶Potentia.

i † exaltetur manus tua, & non

a ¶Gloriam dei patris, nec ad pœnitendum hoc tamen fruantur. b ¶Dominus ad prophetam: imo videbant me exaltatum & gloriam electorum meorum. ¶In uidentes mihi & meis.

k uideant: uideant & confundan

a ¶Pœnitentiæ qui eos cruciet, qui talem dominum perdiderunt. ¶Inuidiæ vel gehennæ,

l tur zēlātes populi, & ignis ho

a ¶Et sanctorum meorum. ¶Ergo. ¶Propheta, cōgaudens. b ¶Tunc.

m stes tuos deuoret. Domine dā

a ¶Quæ eruperat omnem sensum, quæ post cantatibus cadit est. ¶Vel in.

n bis pācem nobis: omnia eīn opera

o nostra operatus es nobis.

a ¶Quia. ¶Tu es. b ¶Ex persona Iudæorum qui post passionem domini ad fidem conuersi sunt.

b ¶Idola vel dæmones eis affidentes.

p Dōmine de nostер, dōmini pos

a ¶Qui solus & verus deus.

q sederunt nos absq tē: † tantum

a ¶A Christo Christiani dicti.

r in te recordemur nōminis tui.

a ¶Prophetæ. ¶In peccato. b ¶In gloria nisi pœniteant. c ¶De fortitudine superbientes.

s Mōrientes non uiuant, gigan

a ¶Ad gloriam in iudicio nisi humilientur.

b ¶Quia mortui in peccato, & tortes in malo vel hateli.

t tes non rēsurgant. Propterea

a ¶Vindicabis in iudicio.

u uisitāsti & contriuisti eos, & per

a ¶Ab ea. a ¶De terra viuentium.

x didisti omnem memoriam eo

a ¶Et merito, quia sepe indulsisti do. genti. &c. ¶Peccatrici.

y rum. † Indulsisti domine genti,

a ¶Humano generi. ¶Quia. ¶Ab eis.

z indulsisti gēti. Nuquid glorifi

¶Non. a ¶Elongari permisisti, vt permanerent in errore. b Omnes nationes.

a catus es: Elongasti omnes tēr mi

a ¶Q. Percussē eos domine, quia nisi in angustia non requirent te.

nos terræ. Dñē in angustia re,

ptu. & ideo subditur: h ¶Et non uidebit gloriam domini. Quia nunquam admitteretur ad gloriam paradisi. i ¶Domine exaltetur manus tua: Id est potestas tuę iustitię. k ¶Et non uideant: Id est vt non illuminentur à te propter suum demeritum. l ¶Videant: Scilicet meritum sanctorum. m ¶Et confundantur. Sicut de Cain dicitur, Gen. iiij. d. Iratus est Cain vehementer & concidit vultus eius, quia deus respexerat ad Abel & ad munera eius, vt ibi præmittitur. n ¶Zelantes populi: Id est illi qui inuident fraternæ gratię. o ¶Et ignis, scilicet infernal. p ¶Hostes tuos deuoret. Non per eorum consumptionem, sed per continuā afflictionē. q ¶Domine dabis pacem nobis. Hic consequenter ostenditur quibus malis ianua cęlestis ad tempus clauditur, scilicet quandiu manent in peccatis. sed cum pœnitent, à deo visitati, eis aperitur. & hoc est quòd in eorum persona dicitur: Domine dabis pacem nobis, nos reconciliando. Et quia hoc prouenit ex diuina gratia, subditur: r ¶Omnia enim opera nostra: Scilicet meritoria. Operatus es nobis. Quia non sunt meritoria, nisi ex acceptatione diuina, & gratia per quam sunt acceptabilia, à solo deo in nobis efficit. s ¶Domine deus noster, possederunt nos domini &c. Id est spiritus maligni qui sunt alieni à te, possederunt nos vt seruos, quia qui fiet peccatum, seruus est peccati, Ioannis octauo. d. t ¶Tantum in te recordemur nominis tui. Ita quòd de cætero nō seruiemus nisi tibi. v ¶Morientes non uiuant gigan. Hic ex prædictis concluditur duplex correlarium. Secundum ponitur ibi: Domine in angustia. Superius locutus fuerat propheta de resurrectione generali omnium, quæ non erit similis in reprobis & in electis, vt patet ex supradictis. Ideo concludit quòd reprobi non resurgent ad gloriam, sed ignominiam & pœnam. & hoc est quòd dicit propheta: Morientes non uiuant. vita glorię. hoc dicit optando ex conformitate suę voluntatis ad diuinam iustitiam, secundum illud Psal. lvij. b. Lętabitur iustus, cum viderit vindictam. Et loquitur hic de morientibus in peccato mortali. x ¶Gigantes. qui fuerunt in compositi moribus & tyranni. y ¶Nō resurgant. scilicet ad gloriam, sed magis ad pœnam. Ideo subditur. z ¶Propterea uisitasti & contriuisti eos. p pœnā duram. a ¶Et perdidisti omnem memoriam eorum. secundum illud Prouerbio. x. b. Nomen impiorum putrescet. quia si remanet aliqua eorum memoria, non est eis ad honorem, sed ad confusionē. b ¶Indulsisti gēti &c. Punitionem eorum differendo vt haberent locum pœnitendi. Sed quia tales dilationes beneficio abusi sunt, subditur: c ¶Nunquid glorificatus es. scilicet ab eis per pœnitentiam. q. d. non. Ideo subditur: d ¶Elongasti. à te. e ¶Omnes terminos terræ. i. obstinatos in peccatis, in quacunque parte orbis. f ¶Domine in angustia. Hic ponitur secundum correlarium. i. quòd electi resurgent ad gloriam. Et diuiditur in tres partes, quia propheta primò describit circa resurrectionem, iustorum desiderium. Secundo, resurrectionis actum, ibi: Viuent mortui, Tertiò, terminum, ibi: Vade populo meus. Desiderium autem resurrectiōis ad vitam beatam consurgit principaliter ex duobus. Primum est, afflictio, quam iusti sustinent de communi cursu in prēsenti vita. secundum q dicitur. ij. Timoth. iij. d. Omnes qui pie volunt viuere

c✠ in christo

G

* Quoniā cū primū iudicia tua venerunt in terrā, iustitiā didicerunt

† non reuerebit mā testatē dominī.

† vbi debebat rectasa cere

H

Quō fiet re surrectio.

† sed tamē solum tui memores fumus.

Diuisio

Vr A

a ¶Et peperimus. Alij distingunt sic: Et peperimus spiritum .i. sufficientem ex nobis, sed ex te salutem non fecimus in terra. b ¶Spiritum salutis. Vt tota mẽte credamus, & per quem beneficia nõ sensimus, per tormẽta discamus. ¶Reuelabit terra. Terreni tunc non poterunt celare, quos occiderunt, quia tũc omnia aperta. Vel terra quæ susceptt sanguinem martyrum & operuit, tunc reuelabitur quando resurgent.

†effuderũt orationẽ, quãdo correctio tua fuit eis.

Nicola. de Lyra.

✠ in Christo persecutionẽ patientur, propter quod dicit Grego. Mala quæ nos hic comprimunt ad deũ ire compellunt. & hoc est quod dicitur hic: Domine in angustia positi electi tui in vita præsenti. Requisierunt te. desiderantes vitam futuram ex toto corde. a ¶In tribulatione murmuris. i. in tribulatione quę de communi cursu est occasio murmuris in tribulatis. b ¶Doctrina tua eis. s. valet in dando eis patientiam, quia tamen non aufert totaliter tristitiam sensibilem, licet diminuat. Ideo subditur: Sicut quæ concepit &c. c ¶Sic facti sumus. Et associat se propheta iustis positis in tribulationibus & merito, quia post multas tribulationes fuit serratus, vt dictum fuit supra capitulo primo. d ¶A facie. Hic ponitur secundum ex quo consurgit desiderium futuræ vitæ. s. claritas faciei diuinę, cuius aspectus est desiderabilis intantum, quòd in eam desiderant angeli prospicere. j. Petri. j. & hoc est quod dicitur: A facie tua domine. i. ex pulchritudine faciei tuę. e ¶Cõcepimus & quasi &c. Hic est punctus in Hebræo & in libris correctis: Et per spiritum hic intelligitur feruens desiderium, & bene dicitur: Parturiuimus & peperimus. In partu enim est afflictio, & tamen cum peperit mulier, sequitur delectatio, secundum illud Ioh. xvj. Mulier cùm parit tristitiam habet: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressurę propter gaudium. sic desiderium visionis diuinę in psenti habet aliqd afflictionis, ratiõe dilationis qa spes q̃ differt affligit animam, Prouer. xiij. b. & habet aliquid delectationis propter spem consequendi optatum: sed cum venerit visio diuina: tunc erit delectatio summa absq; vlla tristitia. f ¶Salutes nõ fecimus &c. Sic est in Hebręo & libris correctis. Et est sensus, per ea quæ fecimus non obtinemus, nec obtinere possum⁹ in terra. Salutes. i. animæ & corporis beatitudines: quia primò requiritur mors generalis omnium, ad quam sequet correctio mortuorum quę in electis erit ad gloriam animę & corporis. propter quod subditur: g ¶Ideo non ceciderunt. per mortem corporalem. h ¶Habitatores terræ. generaliter. & tenetur hic li ideo consecutiuè. & nõ causaliter. i ¶Viuent mortui. Postquam descripsit prophetia desiderium resurrectionis. hic consequẽter describit eiusdem resurrectionis actum, dicens: Viuent mortui. vita gloriæ quantum ad electos, de quorum resurrectiõe fit hic sermo. ideo subditur: k ¶Interfecti. propter deum & iustitiam. l ¶Resurgent. Et dicit mei, se eis connumerando, quasi de sua morte prophetando, quia fuit serratus, sicut dictum est in principio huius libri de præcepto Manasse regis idololatræ pessimi, eo qđ ipsum & alios idololatras arguebat. Consequenter conuertit sermonem ad electos resuscitandos, dicens: m ¶Expergiscimi. A somno mortis: n ¶Et laudate, deum de vestra glorificatione futura. o ¶Qui habi. in pulue. quantum ad corpora in cinerem redacta. Consequẽter alloquitur deum, ex cuius virtute fiet resurrectio mortuorum, dicens: p ¶Quia ros. i. sicut ros cœlestis est suauis terrę nascentibus qui facit ea de terra resurgere, sic benignitas tua erit suauis electis dormientibus, qs faciet ad gloriã resurgere. Et ecõtrario hęc resurrectio erit terribilis damnatis, ideo subditur: q ¶Et terram gigantum. i. peccatorum, qui per potentiam fideles oppresserunt. r ¶Detrahes in ruinam. i. in gehennam. Et accipitur hic terra pro peccatoribus in ea habitantibus eo modo loquendi qui dicitur: Terra destructa, quando eius habitatores destruuntur. s ¶Vade. Hic cõsequẽter describitur resurrectionis tempus. Posset enim aliquis credere ex prædictis, quòd esset propinquum tempus resurrectionis, quod non est verum: sed erit in fine temporis, ideo dicitur: Vade populus meus: prius recedendo de vita psenti. t ¶Intra incubicula tua: Id est sepulchrum, quantum ad corpus, & purgatorium, quantum ad animas electorum, qui tamen habent aliquid purgandum in futuro. Vel limbum patrum quantum ad purgatas & ante apertionem ianuæ per mortem Christi. vel cęlũ empyreum, quantum ad purgatas post apertionem ianuę. v ¶Abscondere. Quia defuncti ab hominibus huius vitæ sunt absconditi. x ¶Modicum ad momentum. Quia tempus vsque ad iudicium respectu ęternitatis est modicum &c. Hoc modo dicitur animabus electorum desiderantibus vltimum iudicium: Apoc. vj. c. Et dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicũ, donec compleantur conserui eorum & fratres eorum. y ¶Donec pertrãseat indignatio: Id est electorum pertubatio per tribulationes tyrannorum & maxime antichristi tempore. In aliquibus libris additur, mea. sed non est in Hebręo, nec in libris correctis. z ¶Ecce enim domi. Iesus Christus. a ¶Egredietur de cœlo suo: Id est de cœlo empyreo ad iudicium veniẽdo: Quantum enim ad humanitatem egredietur, & veniet per localem motum: Quantum verò ad deitatem quæ est vbique egredietur per nouum effectum. b ¶Vt uisitet iniquitatem habitatoris terræ. Id est iniquitates peccatorum terrena amantium. c ¶Et reuelabit terra sanguinem suum. Id est mortem & depressiones fidelium, quia tunc manifestabuntur omnia latentia. d ¶Et non operiet ultrà interfectos suos. Quia de cætero non committentur talia.

¶In ca. xxvj. vbi dicitur in posti. Nomen tuum. s. Iesus, & memoriale tuum.

ADDI. I. Quomodo deus nomẽ suum propriũ, scilicet Tetragrãmaton reseruauit Moysi. Exod. iij. d. legitur sic: Hoc est nomen meum in ęternum, & memoriale meum in generatione & generationem: Vbi in additione ibidem fuit notatum quòd hoc quod dicitur: Hoc est nomen meum, refertur ad nomen domini Tetragrammaton: quod propriè significat essentiam diuinam, prout ibidem fuit expositum Et quod sequitur: Hoc est memoriale meum, refertur ad nomen Iesus, quod est conforme maxime nomini Tetragrammaton, prout ibidem fuit declaratum. Et de hoc propriè intelligitur illud ad Philipp. secundo. b. Et donauit illi nomen quod est super omne nomen. vnde in persona expectantium seu desiderantium Christi aduentum Isaias dicebat in hoc loco: Domine sustinuimus te, nomen tuum & memoriale tuum desiderium animæ. q. d. desideramus notitiam non solum nominis tui. s. Tetragrãmaton nobis in veteri testamẽto propositi

C

† parturiẽtes nihil genuim⁹ nisi ventum:

D

†terra pro ijcient mortuos.

†Mich. I. g

†salutes nõ sunt factę terrę, &.

† cum coribus

† olerum

E ppositi,sed etiã notitiã memorialis tui.q.p.s.est hoc nomẽ Iesus, vt dictum est,de quo plenius habeẽ in prędicta additione.

¶In eo.ca.vbi dicitur in postil. Indulsisti domine genti.

ADDI.II. Vbi in trãslatiõe nostra dicit:Indulsisti dñe genti, &c.In Hebræo habeẽ sic:Ad didisti dñe gẽti,addidisti,glorificat⁹ es,dõgasti oĩa extrema terræ.& secũdũ istã ſam ppheta loquit̃ de additiõe gentiũ ad ppſin israeliticum. Et est sensus:Addidisti dñe gẽti,s.israeliticę,gẽtes aliarũ nationũ. Et quia ex hac additiõe deus fuit magis glorificatus, inc̃tũ nõ solum laudatus est in Iudæa,sed etiã a solis ortu vsq; ad occasum. Ideo subdit:Addidisti,glorificatus es.Et ne ex hoc intelligeret,q̃ oẽs indifferẽter fuerunt additi p̃ verę fidei susceptionẽ.Ideo subdit:Elongasti omnia extrema terrę.s.infideles & reprobos.

¶In eo.ca.vbi dicitur in postilla: Vade. Hĩc cõsequenter describitur resurrectionis tempus.

ADDI.III. Si ppheta in hoc q̃ dicit: Vade ppſe meus, itra in cubicula tua &c.intẽdisset excludere, ne aliquis crederet propinquũ esse tẽpus resurrectionis,vt postil. dicit,sic valde impropriæ diceret: Abscondere modicum ad momentum.Iste enim dictiones significãt breuitatem temporis,nõ autem prolixitatem seu dilationem.Hoc autem quod dicit:Claude ostia tua super te,nõ videtur ptinere ad intrantẽ in sepulchro, vel in limbo,vel in empyreo.vnde melius videt dicendũ, q̃ quia ppheta immediate añ locutus fuerat de resurrectiõe electorũ,dicens:Viuẽt mortui &c.q̃ in magnũ gaudiũ vertit electorũ,ideo de persecutione antichristi quæ modicũ ante tempus resurrectionis futura est,quę inter alias est maxima, vt habetur Dañ.xij.eos monet.q.d.eis,de hoc q̃ vobis ppheticõ debetis exultare cum tremore,vt sitis parati ad persecutiones futuras patiẽter toleran das,q̃ sunt ppinquę p̃dictę resurrectiõi. Et q̃liter debeãt se ẽparare ostẽdit,dicẽs:Vade populemeus,intra in cubicula tua.s.ad orãdũ deũ eo mõ quo dicit Matth.vj.a. Intra in cubiculũ tuũ,& ora patrem tuũ.Oro enim ẽ maximũ remediũ in tribulationib⁹. Iux.illud Psal.cxix.Ad dñm cum tribularet clamaui.Item monet eos,vt à deo petãt ne ex vehemẽtia tribulationis aliq̃ verba prorũpent in dei offensam,seu in veræ fidei derogationẽ.Et de hoc dicit:Claude ostia tua super te:Quæ q̃dẽ clausura à deo impetratur p oronẽ:iuxta illud Psal.cxl.a. Pone dñe custodiã ori meo,& ostiũ circũstantiæ in labijs meis.Itẽ monet eos, vt abscondãt se à sæuissimis cõtradictiõib⁹ aduersantiũ, q̃ nõ nisi virtute diuina fieri posset.Iuxta illud Psal.xxx.f.Abscõdisti eos in abscondito faciei tuæ à cõtradictiõibus hoĩm &c.Et quia tps hmõi piculosissimæ persecutionis deus abbreuiabit ,ppter electos,vt Mar.xiij. ideo propriẽ subdit:Modicum ad momentum.

REPLI. In ca.autem.xvj.cũ postil.dicit circa illum passum : Abscondere modicũ ad momentum,de tẽpore iudicij exponendo, quod à tpe prophetiæ est modicum respectu æternę durationis.Burgẽn.dicit impropriissime sic dici : quia illæ dictiones significant breuitatẽ tẽporis: Sed illa obiectio est cõtra rotundũ textum in multis locis sacrę scripturæ.Dicit enim.ẽ. ca.ij.de tpe Christi.Erit in nouissimis diebus,post quos tñ multa centena annorum fluxerũt.& Ioh.in canonica:Filioli nouissima hora est,q̃ tamen propriissime ab omnibus exponũtur de multis cẽtenis annorũ qui restant,& sic de alijs locis scripturæ. 1.Ioh.2.c.

GLOS. ORDI.

IN die illa &c.Ca.XXVII. Tradunt Hebræi diabolum(i.. criminatorẽ,q̃ grę̃cũ nomẽ est) hebraicæ dici sathan.i.aduersarium.vñ:Stabat sathã à dextris eius,vt aduersaretur ei.Dr̃ & belial.i.apostata.i.p̃uricator,& abq; iugo.vnde:Quæ communicatio christi ad beliał:Dicitur quoque & alijs nominibus s. vnde: Super aspidem & basiliscum &c.Ethi: Qui capturus est magnum cetum.Item: Nunquid capies leuiathan hamo.Et ibi: Draco iste quem formasti ad illudendum.factus est enim,vt angeli illudant ei. vnde: Apostoli accipiunt potestatem calcandi super serpẽtes & scorpiones.quia ergo ab eo loco.s. Dominus disipabit terram & nudabit eam , vsq; ad pñs capitulum,contra totum orbẽ in consummationem mundi iudiciũ p̃dictũ est, & nouissimus inimicus destruetur mors: contra diabolum extrema snia est,vt inducatur gladius super eũ. b ¶Sup leuiathã.Gregor.in moral. Draco vt tertur, in terra serpit,natat in aquis,volat in aere. Inde Diabolus, & serpẽs,& cetus , & leuiathan.c ¶Vectem.Lxx.Fugitiuũ.Tunc enim fugiet q̃ fugere nesciebat ,nesciẽs illud:Quo ibo à spiritu tuo &c. Vnde quidã pulchrẽ lusit in gigantomachia.Quo fugis † Engelade?q̃scunq; accessoris oras,sub Ioue semper eris.Leuiathan additamentũ eorũ interpretatur,quorũ nisi hoĩm? Rectẽ autem additamẽtũ eorũ dicitur,quia postquam primã culpam mala suggestione intulit, hanc quotidie augere grauibus p̃suasionibus non desinit.Leuiathan quippe iste in eo quod se homini tradere spopondit,tortuosis ad eum flexibus irrepsit.Et dum falso impossibilia ,pmittit,vera & possibilia sustulit.Quærendum nobis,cur qui serpentem dixerat,& tortuosum illi subiungebat, interposuit vectem? Nisi forte.quod in serpentis tortitudine fluxa mollities , in vectẽ autẽ est duritiæ rigiditas.Vt ergo hũc & duorũ signaret & mollẽ:& vectem nominat & serpentẽ.Durus quippe est p malitiam, mollis p blandimentũ. Vectis dicit,quia vsq; ad necẽ pcutit.Serpẽs aũt,quia insidias mollẽ infidit.d ¶Cetũ.Heb. תנים tãnim, Vñ Heb. fabulabant leuiathã habitare sub terra & in ęthere:tamim verò in mari. e ¶Vinea meri cantabit. Cui Ieremias propinat calicẽ meracissimum. Merum græcè purum latine.

Zacha.3.a

2.Corũ.6.c

Psã.90.c. Iob. 40.c. Ibidem. d. Psã.103,c.

Apocal.12. Luc.10.c. Esa.24.a.

1. Corum. 15.d.

† cantabũt ipsi vineę, quæ bona vina dat. Psal.118.b. † Encelade

Iere, 25.d.

NICO.DELYRA.

IN die il.Posteã descripta est gr̃arũ actio de ,pmotiõe electorũ,hic cõsequẽter ponit gr̃arũ actiõde deiectiõe dęmonũ. Et diuidit in duas pres, qa prio ponit hmõi deiectiõe & secto soluit duplex q̃stio,vbi:Ego dñs.Circa primũ dicitur:

Diuisio

An potius Ca.XXVII.

Cap. XXVII.

a IN die illa uisi/tãbit dominus in gl̃adio suo

a ¶Anima.duerte.

b ¶Verbo.i.filio per quẽ iudicabit pater.

a ¶Impijs. b ¶Vt omnes cõprehẽdat. c ¶Vt nemo q̃ ei comparetur,& leuiathã.h ¶Tortuosum.ppter eius calliditatem ad decipiẽdũ.

b duro & grandi & fort̃i, super

a ¶Leuiathan additamentum eorum,per antiphrasim:cum enim se addere promittat,minuit. b ¶Serpit ne audiatur. c ¶Malleum vniuersæ terræ.¶ Alis:claudentem: eo q̃ carcere suo multos clauserit.

c leuiathan serpẽtẽ uectem &

a ¶Qui in veritate nõ steterit. b ¶Qui dirigi nõ potest virga directionis. ¶In decipiendo.

sup leuiathan serpẽtẽ tortuo/

a ¶Qui absorbuit Ionam. b ¶Mundo falso & amaro.

d sm:& occidet cẽtũ q̃ in mãri est.

a ¶Vinea facta est dilecto. ¶Olim in prophetis & alijs sanctis. ¶Populus Iudæorum. b. ¶Inebriata. c ¶Canticum doloris. d ¶Domino.

e In die illa ↑uinẽa meri cãtabit ei.

primũ dicitur:a ¶In die il.s.iudicij generał.b ¶In gla.&c.q̃tũ ad pœnę asperita
a tem. c ¶Et grã.quãtũ ad eius latitudinẽ.
d ¶Et forti.quãtũ ad immutabilitatem.
c ¶Sup leui &c.p leuiathã q̃ hic bis ponit,& p cetũ,idẽ intelligit.s. diabolus vt dictũ fuit diffusi⁹ Iob.xl.& dicit hic leuiathã
b vectem ,ppter eius fortitudinẽ, secũdũ q̃ de eo dicit Iob.xlj.d.Non est ptãs sup̃ terrã
c q̃ ei comparetur,& leuiathã.h ¶Tortuo-
d sum..ppter eius callidit atem ad decipiẽdũ.
i ¶Et occidet cetũ &c.i. diabolum,q̃ H
habitat in hoc aere caliginoso tanquam in mari tempestuoso: non tñ intelligitur eius
f occisio per mortem naturæ, cũ hoc modo sit immortalis,sed p mortem gehẽnę, quia tũc ibi retrudetur,nec poterit inde exire & homines tentare,seu ad peccatũ inducere, quod erit sibi graue: & in hoc crescet pœna
i eius q̃ etiam portat modo ignẽ suum secũ. crescet etiam pœna sua accidentalis ex damnatione hoĩm quos inducit ad peccatum,
k sicut & gr̃ia sctorũ angelorũ ex gr̃ia electo-
l rũ quos inducit ad bonũ. k ¶In die illa. deiectionis dæmonis. l ¶Vinea meri. In
Hebręo habetur, vinea vinosa.Ex quo patet,quod meri hic non est nomen ,ppriũ, sed cõmune.& significat hĩc vinum purum & optimũ.Vinea igit̃ meri,hĩc accipitur societas superiorũ ciuiũ, in qb⁹ nihil erit ipurũ:& ipi deũ laudabũt de deiectiõe dæmonũ.

☞ Ego dominus.Hic

Moraliter.a ¶In die illa uisitabit dominus &c.Hic adl Moraliter.
teram describitur deiectio dęmonum,quæ fiet in iudicio finali,& quoniam secundum Grego. homel.x.oĩm iniquorum caput est diabolus.& huius capitis membra sunt oẽs iniqui, ideo capitulũ istud moraliter põt exponi de eiectiõe iniquorũ q̃ simul cũ dę monibus tũc dejicient in pœnã gehẽnę.& sicut dicit In die illa. s.iudicij finalis.b ¶Visitabit dominus in gladio suo duro. Iste gladius est illa terribilis sentẽtia,quæ ponitur Matth.xxv.d. Ite maledicti in ignem ętrnũ.qui paratus est diabolo & angelis eius &c. e ¶Super leuiathã. Qui interpretat additamentum eorũ.ideo signat peccatorem addentem peccato peccatum.
f ¶Serpentem uectem:Id est in peccatis firmatum p malum habitũ acquisitũ,sicut vectis firmat ostiũ.g ¶Super leui. serpentẽ tortuosũ.Sicut enim peccator dicit leuiathan, eo quod addit peccatũ peccato,sic dicit serpẽs ex peccati veneno.Et etiã tortuosus, quia declinat à diuinæ legis & rõnis recto iudicio.
i ¶Et occi. cetũ q̃ est in mari.i.tyrãnũ q̃ deuorat simplices.sicut cetus maris pisces. k ¶In die illa .sicut in die finalis iudicij reprobi cõfundent̃,sic iusti exaltabunt̃.Iõ dicit:In die illa &c.i. ecclia christũ à peccato purissimi.m ¶Can.ei.gr̃as agendo libi.

* Ego dñs q

☞ a ¶An potius. Vox patris, deliberatiuè more nostro, qui magna facturi deliberamus. Quasi: Mittã filiũ ad incarnandũ? An potius te. fortitudinẽ meã. Vt scilicet potius id agat fortitudo mea, vt irã differã, & saluẽ eos per Euangelij dementiã, q̃ non sunt saluati autoritate legis. b ¶Israel. Id est populus Iudæorũ conuersus, videns doctrina filiorũ suorũ orbem floruisse. c ¶Idcirco. Q. Ideo dimittetur iniquitas domui Iacob, &cæ. propter merita scilicet apostolorũ, q̃ per mundum idolorum altaria cõminuerũt.

Nicolaus de Lyra. ☞ Cõterent

✠ a ¶Ego do. Hîc consequenter soluitur duplex quæstio oriens ex prædictis. secunda soluitur. ibi: Quis dabit me. Prima quæstio orit ex hoc, quòd hîc dicitur: vinea meri societas electorũ, quia ex quo fuerunt à deo ita electi & dilecti ab æterno, videretur alicui extraneũ, quomodo deus permittit eos tribulari in hoc mundo, secundum quod dicitur. ij. Timo. iij. c. Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et respondet dominus ad hoc, quòd talis permissio non est ex odio, sed magis ex dilectione, ne ex prosperis in superbiam eleuent, & per exercitium patientiæ in bono custodiant, secũdum dictum saluatoris Lu. xxj. a. In patientia vestra possidebitis animas vras. & hoc est quod dicit hic: Ego dominus q̃ seruo eã. s. vineã meam, quæ

† Eò deueniet, quòd radicabit Iacob.

est vniuersalis ecclesia, eò q̃ à primo Abel iusto vsq; ad vltimũ electum, qui i fine mundi nascitur est, q̃t electos ptulit tot palmites misit, vt dicit Grego. homi. vij. b ¶Repẽte p ei. s. potũ tribulationis rõnib prædictis: ideo subdit: c ¶Ne forte ui. i. ne ex psperis insolescat. & sic p insolẽtis visitet contra eam in die iudicij. d ¶Nocte & die. i. tpe aduersitatis & prosperitatis sub paterna disciplina. e ¶Indignatio nõ est mi. i. hoc nõ facio ex ira seu indignatiõe, sed ex paterna correctione. f ¶Quis dabit. Hîc soluitur secunda quæstio, quia videretur alicui, quòd pro merito iustorum de populo Israel, & maximè apostolorum parcẽdum fuisset aliis eiusdem populi de captiuitate quę facta est per Romanos. & sic ī hac quæstiõe p̃cedit, ga prìò ponit ad vtranq; partem rõ. sed ò ponit quęstionis solutio, ibi: Nunqd iuxta est. Primo arguit, q̃ nõ debuit parci, sed magis p multitudine malorum iusti cum eis debuerẽt affligi, sicut frequenter factũ fuit in vetere testamento: & hoc est quod dicitur in persona dñi: Quis da. ad succẽdendum ciuitatem. g ¶In præ. s. Romanorum, qui captã ciuitatem incẽderũt. h ¶Gradiar. cã calcãdo p Romanos. i ¶Succẽdam. s. fideles in Christum tunc credentes cũ infidelibus in sua cęcitate obstinatis. q. d. hoc videretur decens iustitię meę, sicut succensa fuit Ierusalem per Chaldæos: & multi iusti fuerunt ibi mortui & captiuati occasione iniustorum. k ¶An potius. Hîc ponitur argumẽtum ad oppositum s. q̃ debeat parci malis, cũ dicitur: An potius time. i. retinebo. l ¶Fortitudinem me. cessando à punitione sub spe correctionis: ideo subditur: m ¶Faciet pacem mihi. Et pro apostolorum aliorumq; Christi discipulorum meritis. ꝓpter q̃ subditur: n ¶Qui egredientur. scilicet ad prædicandum Fidẽ catholicam per orbem. o ¶Impetu. id est cum feruenti desiderio, p ¶A Iacob. id est à populo Israel cuiusmodi fuerunt apostoli & alij. lxx. discipuli: qui pro maiori parte fuerunt Iudei. q ¶Florebit. In apostolis scilicet floribus sanctę vitę & doctrinę. r ¶Et implebũt. s. verba Euãgelicę doctrinę, secũdũ q̃ dicitur in parabola seminantis, Luc. viij. a. Semen est verbum dei.

s ¶Nunquid. Hîc ponit solutio in qua sic procedit, q̃a primo C
soluit quantũ ad malos, sed ò quantũ ad bonos, ibi: Et erit. Circa Diuisio
primũ prìò oñditur, quòd pro prædictis non est malis parcendũ
secundò soluitur argumentum, ibi: Id circo. tertiò ponitur malorum exterminium, ibi: Ciuitas. Circa primum dicitur: Nunquid iuxta plagã percutientis se. i. populi Iudaici dum Christum crudeliter affligerent. t ¶Percussit eum. q. d. non ante ciuitatis destructionem. v ¶Aut si eam. cut occidit. i. apostolos Christiq; discipulos à Iudęis occisos, quos occiderunt Iudæi & persecuti sunt grauiter, vt patet Act. vij. de Stephano. & xij. de Iacobo, & viij. de persecutione generali Christianorum, & in plurib locis de pśecutiõe Pauli & aliorũ apostolorum. x ¶In mensu. contra mensurã. quisi diceret, non conuenit diuinæ iustitiæ, q̃d tanta facinora transeant absq; debita pœna. ideo subditur: y ¶Meditatus est in spũ. i. disposuit diffinitiuè ista punire. z ¶Idcirco Hic soluitur argumentum ad oppositũ de merito apostolorum, cùm dicit: Idcirco su. h. i. propter meritũ apostolorum. a ¶Dimitte. iniq. prædicta. b ¶Domui Iacob. id est Iudæis in sua malitia obstinatis. c ¶Et iste omnis fructus. id est ne totus fructus meriti apostolorũ quòd dimittatur alijs Iudęis dictum peccatum. Et vlterius specificat meritũ istud dicens: d ¶Cum posue. scilicet prędicatio apostolorum: e ¶Omnes lapides altaris. id est altarium idolorũ. f ¶Sicut lapides cineris illisos. Per prædicationem enim apostolorum fuit cultus idolorum multum destructus per orbẽ, etiam ipsis viuentibus: & quasi toraliter ablatus per successores eorum, ideo subditur: g ¶Non stabunt luci & delubra. vbi exercebatur idololatria. Nec potest illud intelligi de idololatria Iudæorum, quæ à reditu captiuitatis Babyloniæ non legitur in populo Iudaico fuisse, nisi tempus modicum, & per violentiã & in pacis scilicet tempore Antiochi i lustris, qui cogebat Iudæos idolis immolare, vt patet. j. & ij. Machab. Nec quod dicitur: Cum posuerit oẽs lapides altaris. si. lapicineris. potest conuenienter exponi de destructione templi per Romanos, vt volunt aliqui dicere, quia statim subditur: Non stabũt luci & de. per quod intelligit idololatria, quæ nullo mõ tunc erat apud Iudeos: & iõ itelligit de destructiõe idololatriæ Gentilium p prædicationem apostolorũ

† fructu
D
† percussorum ab eo.
† suos
† Et sic exhibitur.

✠ a ¶Ego domi us qui seruo eam. Moraliter
✠ à nequitia hæreticorum, dando sibi verã sapientiam: & à violentia tyrannorum, dando sibi patientiam. b ¶Repente, p pinabo ei. potum aduersitatis temporalitatis. c ¶Ne forte uisitetur. in condemnatione iudicij finalis. d ¶Nocte & die seruo eam. Nocte aduersitatis, ne per impatientiam frangatur, & die, p speritatis, ne per superbiam eleuetur.

† auferet omnẽ frustum peccati.
† calcis.

f ¶Quis dabit me spinam. Hîc vsque ad finem capituli secundum sensum literalem tractatur vna quæstio scilicet vtrum deus parcere debuit Iudæis Romanorum propter bonos eiusdem populi scilicet apostolos & alios credentes ex Iudaismo? & respondetur quòd non, quia fuerunt Christi persecutores & apostolorum aliorumq; credentium in Christum: Iudæi tamen credentes in Christum, tunc fuerunt saluati ab illa persecutione: nam monitu angeli transierũt in regnũ Agrippę, qui confœderatus erat Romanis: & sic fuerunt ibi saluati, vt dicitur in Ecclesiastica histo. Moralitas autem huius est, q̃d firmiter est adhærendum deo: nam adhęrẽtes sibi semper saluat spiritualiter, & aliq̃n etiã corporaliter, sicut patet ī ꝓpósito exẽplo.

† faciet

† Vt prælier.

† Ipse eã iudicabit solũ in ꝓpaginibus eius spatiũ iugeri, & auferet vento suo duro tẽpore quo flat Eurus. Diuisio

† posuerit

✠ Quis. a ¶Vel modo ab omnibus aduersis, vel obserno dans locũ pœnitentię. b ¶In iudicio.

Ego dominus, qui seruo eam: †repente prõpinabo ei, ne forte uisitetur contra eam, nocte & die seruo eam. Nõ est mihi indignatio. uõ eam, indignatio non est mihi: quis †dabit mẽ spinam & uepres? Conculcabo eam. Quam ante seruaui. Destruam. †In prelio grãdiar super eam, succendam eam pariter. An potius tenebo fortitudinem meam: Faciet pacẽ mihi, pacem faciet mihi. Prophera de apostolis. Apostoli. Ad prædicandum. Desiderij. De Sion exibit lex &c. †Qui egrẽdientur impetu à Iacob, florebit & germinabit Israel, & implẽbunt faciem orbis †seminẽ. Nunquid iuxta plagã †percutientis se percussit eum? Aut si cut occidit interfectos †eius, sic occisus est? †In mensura cõtra mensuram cùm abiecta fuerit iudicabit eam. Meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus. †Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob, & iste †omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. Cùm †posuerit omnes lapides altaris, sicut lapides †cineris allisos, non stabunt luci & delubra.

Tam crudeliter. Non diu enim sustinuit eos, sed quia non egerunt pœnitentiam, tandem In mẽs. contra mẽs. Pœnæ. Culpæ. Cum apostoli ad gentes transierint. Per Romanos, vel in die iudicij. Ierusalem. Dominus. Quid retribuat eis. Opinione malorum. Suæ passionis, vel suorum. Persecutionis, quando ardentiùs est indignatio. Idolorum. In quibus sacrificabant dæmonibus.

Nunquid

Ra ℂ Cōterētur. Sicut Debora ad bellū iuit, & populū ad ignominiā iudicū iudicauit, & imminēte Chaldęorū captiuitate virginitatē tacētib⁹ Olda pphetauit: Sic imminēte captiuitate Romanorū veniebāt forte mulieres & docebāt eos. b ℂ Mulieres. diuersę synagogg. Vel apertæ mulieres, quæ nudatis pectoribus sanguinantes ferūt lacertos. c ℂ Docentes eā. Magna infœlicitas populi, & reprehensio à mulieribꝫ, lamentationis carmina discere. d ℂ Ab alueo. LXX. ab Euphrate vsq; Rinocorulā. Est enim riuus, non magnus, qui diuidit terram promissionis & Aegyptū, sup quē ciuitas Rinocorula sita est, q̄si ab eo quo incipit, vsq; terminat. Ab alueo. flu. Euphrate. s. vnde à flumine vsq; ad terminos orbis terrarū. Alij Iordanem putant, & nota qđ in terminis Iudææ, fluuius appellatur, in Aegypti finibus, torrens, quia habet turbidas aquas, & non perpetuas.

Iudic. 4. b. 4. Re. 22. c.

† habitaculum dimissum erit.

† Pręaridi tate rami eius.

GLO. OR. Cap. XXVIII.

VAe coronæ sup. Huc vsque de consummatiōe mūdi dictum est, ab hoc loco: Ecce dñs dissipauit terram & nudauit eā. Væ coro. Diam⁹ primus historiam, deinde Tropologiam, tādem vaticiniū prophetale. Væ. Superius de die iudicij, de subuersiōe Ierusalem de conuersione gētium, nunc agit cōtra decem tribus quę Ephraim dicuntur: Vel Ieroboam qui de tribu Ephraim primus super eam regnauit vel à Iosue qui Moysi successit. Hæc corona superbiæ, quia de multitudie superbierant, quę est quasi corona regis. Multitudo enim populi gloria regis. Flos decidit, quia à gloria sua cito decident. vnde spiritussanctus: Væ coronæ superbię. Secundum prophetiā. Væ coro. Scribæ & Pharisæi q̄ iuxta LXX. dicūt mercēnarij Ephraim, ppē

Pro. 14. d. F

Nicolaus de Lyra. Iudam qui

† in terrā.

apostolorum vt dictū est. a ℂ Ciuitas. Hīc ponit Iudęorū exterminiū q̄tū ad obstinatos, cū dicit: ℂ Ciuit. enim munita. s. Ierusalem. b ℂ Desola. e. per Romanos qui eam destruxerunt. c ℂ Spaciosa relin. i. Ierusalem quæ antè erat ciuitas spatiosa relinquet à suis habitatorib⁹: qa à principio obsidionis vsq; ad finem: multi fuerunt mortui gladio & fame & peste, scilicet decies centum milia, vt dicit Egesippus libro. v. d ℂ Et dimit. qua. de. quia alij fuerunt in captiuitatem ducti, & ciuitas fuit destructa, ita qđ nō erat habitationi hominum apta. e ℂ Ibi pascetur ui. s. populus Roman⁹ qui dicitur hīc vitulus propter carnis petulantiam. Ibi enim fuit pastus. i. diuitis ciuitatis repletus. f ℂ Et ibi accu. i. poterit secure dormire: quia eorum aduersarij erant mortui vel captiuati, vt dictum est. g ℂ Et consumet summitates eius. id est templū & ædificia in circumitu, quæ erant in monte Sion, qui est superior pars ciuitatis. h ℂ In siccitate messis illius. id est ex defectu victus in Ierusalem. i ℂ Conterentur mulie. ue. s. in Ierusalē ad diem festum. vnde refert Egesippus lib. vj. qđ quædā mulier de vltra Iordanē venerat in Ierusalem & cum alijs fuit ibi obsessa, & angustia famis cōstricta coxit proprium filium & comedit. Et idē credibile est de pluribus alijs, licet non fuerint deprehensæ, quia talia enormia fiunt clanculo. k ℂ Et docen. eā. Sicut est in Heb. & libris correctis: Et accipiunt hīc docentes, ipsi sacerdotes, q ex officio habebant docere populum: & isti fuerūt tūc cōtriti, qa cū à Tito postularēt misericordiā, iussit eos occidi, dicēs eos degeneris esse animi, qa tēplo & nunimi cuperēt superuiuere. Et causa subditur: l ℂ Nō est e. po. sa. Id est habens dei sapiētiā, quæ sapida est: sed tātū terrenā sapientiā quę est animalis & diabolica, Iaco. iij. d. m ℂ Propterea nō mi. & patet litera. n ℂ Et erit. Hīc

Hīc soluitur quæstio quantū ad bonos qui de Iudæis crediderūt Christo, qui destructa Iudæa fuerunt saluati in vita, ideo dicit: Et erit. s. quod sequitur. o ℂ In die illa percuti. Et dicitur hic Alueus fluminis, locus vbi oritur Iordanis. Torrens autem Aegypti dicitur Rinocorula, qui est paru⁹ fluuius in extremitate Iudææ in parte australi versus Aegyptū. Ortus Iordanis est in termino Iudæ in parte aquilonari in radicibus montis Libani, vt dicit Hiero. & sic designatur hic terra Iudææ percussa à Romanis, p ℂ Et uos cōgre. unus. & u. i. pauci respectu multitudinis percussę & captiuatę. q ℂ Filii Israel. i. vos ī Christū credentes fidē Patriarchæ Iacob, q alio nomine dicit Israel imitātes. Scribitur em̄ in Ecclesiastica histo. qđ ante obsidionē Ierusalem per Romanos, fideles qui erant in Ierusalem & Iudæa fuerant admoniti per angelū, vt trāsirent in regnū Agrippæ qui erat cōfœderatus Romanis: & sic fuerunt ibi saluati. r ℂ Et erit ī die il. clang. in tuba. Per hanc tubam intelligitur ędictū Aelij Adriani imperatoris Romani q Ierusalem destructam per Titum reædificauit, & suo nomine Aeliam appellauit: Sed postea magis tenuit nomen antiquum, & ipse ędicto publico prohibuit ne aliquis Iudæus ibidem habitaret, sed fuit permissa ipsis Christianis ad habitandum, vt dicit Hugo Floriacensis lib. iiij. Et tunc in Ierusalem confluebant vndecunq; Iudæi ad Christū conuersi, eò q̄ diligebāt locū illū, ideo subdit: s ℂ Et ue. qp. fue. de. t. Assyrio. & q eie. qa in istas terras per captiuitates præcedentes multi Iudæi fuerāt ducti & habitabant ibidē, qui per prædicationem apostolorum & aliorum discipulorum fuerunt conuersi ad fidē & sic veni ebant in Ierusalē rōne dicta. Et p istas duas terras intelliguntur etiā aliæ in quibus Iudæi captiuati habitabant. Potest etiam hęc litera itelligi de ecclesia non ine Ierusalem significata secundum qđ dicitur Apoc. xxj. a. Vidi ciuitatem sanctam Ierusalē nouam descendentem de cælo, &c. ad quam peuenerunt per fidem multi de omnibus terris, qui prius erant perditi, p errores & idololatriam deū adorantes fideliter & deuote: & hoc adoratione latrię.

NICO. DE LYRA.

a ¶ Ierusalem. b ¶ Olim. ¶ Custodia angelorum. c ¶ Per Romanos, quia filium dei occidit.

Ciuitas enim munita † desolata erit, a b

a ¶ Quondam. ¶ In qua habitabat speciosus forma præ filijs hominum. b ¶ A deo. ¶ Surgite eamus hinc. c ¶ Ab hominibus.

† spaciosa relinquetur, & dimittetur c d

a ¶ In vinea illa. b ¶ Romanus exercitus. vnde: Vastauit eam aper de sylua. ¶ Titus, de quo: Singularis ferus deuastauit eam.

quasi desertū. Ibi pascetur uitulus, & e f

a ¶ Quibus consumptis cito moritur vinea. ¶ Magnates.

ibi accubabit, & cōsumet † summitates g

a ¶ Metaphora. ¶ Morte plebis eius. ¶ Dolore.

eius. † In siccitate messis illius con h i

a ¶ Vnusq;. ¶ Iniuriæ, fame, & squalore confectæ.

terentur mulieres uenientes & docen b c k

a ¶ Ideo docebunt mulieres. ¶ Non vult esse. b ¶ Intelligens creatorem.

tes eam. Non est enim populus sapiens, propterea nō miserebitur eius qui l m

a ¶ Captiuitatis. b ¶ Terram Iudæorum.

fecit eum, & qui formauit eum, non parcet ei. Et erit in die illa, † percutiet n o

a ¶ Vt in Iudæa quæ quondam fuit terra, promissionis, nullus reperiatur seruo doctrinæ vel scientiæ scripturarum. vnde suadet vt non attendamus Iudaicis fabulis & mendaciis hominum. ¶ Ab Euphrate.

dominus ab alueo fluminis usque d

a ¶ Nilum. b ¶ Ad fidem.

ad torrentem Ægypti, & uos con p

a ¶ Pauci scilicet. ¶ Veri Israelitę.

gregabimini unus & unus filij Israel. q

a ¶ Post ascensionem vel subuersionem Ierusalem. b ¶ Ab apostolis. c ¶ Prædicatione Euangelica.

Et erit in die illa, clangetur in tuba r

a ¶ Gentes. ¶ Ad fidem. b ¶ Per Idololatriam.

magna, & uenient qui perditi fuerant s

a ¶ Ab ortu solis vsq; ad occasum. ¶ Per hos enim omnes gentes significat. b ¶ A deo.

† de terra Assyriorum, & qui eiecti erant † de terra Ægypti, & adorabunt

¶ Ecclesia.

dominum in monte sancto in Ieru

¶ Scilicet.

salem.

Caput XXVIII.

a ¶ Magistris erroris. b ¶ Posuerunt in cælum os suum.

Æ cōronæ superbiæ t

Cap. XXVIII.

VAE coronæ su. Superius locut⁹ est propheta cōtra duarum tribuū persecutores, hic prophetat cōtra prophetarum cōtemptores. Et diuiditur in duas partes, quia priō propheta prophetat cōtra cōtemptores præsentiū, secundō futurorū, xxx. cap. Prima in duas: quia primō propherat contra cōtemptores de decē tribubus, secundō contra eos de duabus. ibi: In die illa. Circa primū dicit: t ℂ Væ coro. super. i. regno decē tribuū quod intantum superbierat, quod prophetas domini omnino

Diuisio

contempserat

Moraliter t ℂ Væ coronæ superbiæ. Postquam Isaias prophetauit contra diuersas gentes, hic ad literam prophetat contra prophetarum contemptores. Et primō contra illos de regno Israel, per quos signantur in ecclesia sacerdotes, & clerici peruersi, qui prædicatores veritatis pauperes contemnunt, impediunt, & affligunt, sicut Amasias sacerdos Samariæ frequenter afflixit Amos prophetam domini. & Ozias filius eius ipsum vecte per tempora transfixit, vt dicit Hieronym. in prologo super Amos propheram. Talibus ergo clericis mystice dicit hic. Væ coronæ superbiæ. quæ fuit primo signum humilitatis, sed nunc abutuntur ea mali clerici pro signo superbiæ & malignitatis.

Moraliter

* Ebrijs Ephraim

Iudam, qui de tribu Ephraim, & de vico eiusdem tribus Scarioth, dominum vendidit, qui verè flos apostolicæ doctrinæ decidit super montem pinguissimum. vnde: Incrassatus est dilectus & recalcitrauit, in vertice scilicet vallis Gethsemani secundū Hebræum, vbi dominum tradidit, quæ dicitur vallis pinguium: propter vbertatē & Scribas Phariſæos, q ibi dominum comprehenderunt. vnde Tauri pingues obsederūt me. Ebri[a] aūt fuit Iudas, non vino, sed auaritia, & diaboli cibo: qui post buccellam intrauit in ipsum, & penitus deuoratus est, quia oratio eius in peccatum conuersa est, nec pœnitentiæ fructum salutis habuit. a ¶ Vallis pinguis. Gethsemani fertilitate frugū, p eam erat eis ascensus in ciuitatem, & ibi figebant aliqui ludi causa tentoria dum in ciuitate morabātur. b ¶ In die il. Secundum prophetiam, cùm domin[a] Scribas & Phariſæos, & Iudam proditorem subuerterit, erit corona gloriæ his q de Iudæis crediderint. i. apostolis, & spiritus iudicij, inspirās ecclesiæ prælatis, & fortitudo bellatoribus, ad se qui est porta, reuertentibus. Scribę enim & Phariſæi vino & sicera inebriati sunt. ¶ Tropo. In die il. Hæreticis, à diabolo deuoratis, domin[a] erit corona gloriæ his qui in ecclesia commorantur, multitudine errantium pauci sunt. Est autem spiritus iudicij, sordes lauans filiarum Sion, & fortitudo reuertentib[a], de bello quo diabolum vicerunt, ad portā quæ est Christus, cui omnia tribuūt. Verum hi quoq; præ vino ne. &c. Vinum est quod de vinea fit Sicera, omne quod inebriare potest, quam propriè Aquila ebrietatem transtulit. Sacerdos & prophęta nescierunt præ ebrietate, &cætę. Tales fuerūt Prisca & Maximilla & Mōtanus, qui nesciebant quid dicerent. Inebriantur vino, qui scripturas malè intelligunt & peruertunt. Sicera, qui secularī scientia abutuntur. c ¶ Fortitud. reuerten. Non leguntur bella Ezechiæ, sed dñs p eo bellum gessit, interfectis. clxxxv. milib[a] Assyriorū, q̄rū Iudęi spolia collegerunt: & ad portas Ierusalē cū

Nicolaus de Lyra. ☞ gaudio re

cōtempserat, & pphetis idolorū ad hæserat. a ¶ Ebriis Ephra. q̄a illud regnū nō solū infectū erat p pēctū superbiæ sed etiam gulæ & luxurię, & denoiat ab Ephraim illud regnū, q̄a prim[a] rex. s. Ieroboā fuit de tribu Ephraim. b ¶ Et flori dec. Per hoc designans, q̄d destructio illi[a] regni erat ppinqua, quæ facta fuit p Salmanasar regē Assyriorū. ix. anno Oseæ regis Israel. iiij. Regum. xviij. d ¶ Qui erāt i uer. Ista vallis secundū Rab. Sa. est vallis Zenereth fertilissima existens in regno decem tribuū. e ¶ Ecce ualidus. Cui nullus potest resistere. f ¶ Sicut im. Per hoc intelligitur exercitus Salmanasar, instinctu diuino venturus cū magna fortitudine ad destruēdū regnū Israel, ita q̄ Ismaelitę non possent resistere, sicut factū fuit; ideo subditur: Pedibus conculcabitur, &c. & patet ex dictis litera vsque ibi: g ¶ Qua. tempo. id est primitiuum. h ¶ Ante ma. autum. i. ante maturitatē de cursu eōi. i ¶ Quod cū aspe. Et est sentētia, q̄d sicut aliquis videns fructum aliquē maturū añ alios, vt pomum vel ficum vel huiusmodi, ex desiderio nouitatis, statim accipit & comedit, sic Salmanasar & eius exercit[a] cum magna auiditate destruendi regnum Israel venturi erant de ppinq̄: & sic cōtigit: quia populū partim occiderunt, & partim captiuū duxerunt in Assyrios, & terram populauerunt alienis gentibus, iiij. Reg. xvij. k ¶ In die illa. Hic consequenter prophetat contra contemptores

temptores, qui erant de duabus tribubus, & primò contra maiores populi specialiter. secundò contra eorum populum communiter cap. sc. Prima in duas, quia primò vt apparear contemptus grauior, præmittit dei beneficium eis exhibitū. secūdò, pphęta prędicit eorum interitum, ibi: Verum hi. Circa primū sciendum, q̄d captiuatis decem tribubus p Salmanasar, Sennacherib voluit destruere regnum Iudæ, sed angelus domini pcussit ei[a] exercitum, ita q̄d oportuit eum fugere ad terrā suā, vbi à filijs suis fuit interfectus. iiij. Re. xix. Et tunc Ezechias rex Iudę cū ppło suo & spolijs mortuorū fuerunt valde ditati, & sic habuerunt duplicem materiā gaudij. s. de morte aduersariorum suorum, & de spolijs eorum. & hoc est quod dicitur, In die illa, &c. i. angelorum. l ¶ Coron. gloriæ. quantū ad maiores. m ¶ Et ser. exulta. quantū ad minores, quia corona fit de auro, & argento, & gēmis: ferrum verò de floribus. n ¶ Residuo popul. s. id est duabus tribubus quæ remanserant aliįs captiuatis. o ¶ Et spiritus iudicij. id est inspirantis voluntatem iudicium faciendi. p ¶ Sedenti super iudicium. Sic est in Hebræo, & in libris correctis. i. Ezechiæ regi qui fuit iustus. q ¶ Et fortitudo. i. populo Ezechię, qui exiit ad colligendum spolia Assyriorum, vt prædictū est. Et redit ad portam ciuitatis Ierusalē plenus diuitijs aduersariorum. & ideo dicitur hîc: Reuertentibus de bello, & non bellantibus: quia illam victoriam non fecit dominus per homines, sed per angelū. D r ¶ Verum hi quoq;. Hic præmisso beneficio denunciatur interitus ratione ingratitudinis. Et primò ponitur interitus duarum tribuum factus per Chaldæos, secundò per Romanos, ibi: Propter hoc audite. Prima in duas, quia primò prophęta describit eorum culpam. secundò debitā pœnam: ibi: Et erit. Circa primum dicit: Verum hi. id est illi de duabus tribubus, s ¶ Præ uino nescierunt. Quia exposuerunt se epulis & potibus & aliįs malis, & cito dei beneficium obliti fuerūt. ideo subditur: t ¶ Sacerdos & proph. Qui deberent alios de dei beneficijs instruere, & ad dei laudem inuitare. v ¶ Nescierūt præ ebrietate. Et loquitur hîc Isaias de prophetis falsis. x ¶ Absorpti sunt. Inculcatio est verborum idem significantiū ad ostendendum magnitudinem excessus eorum in talibus. y ¶ Nescierunt uid. i. verum propheram, secundum q̄d dicit̄ j. Regum. ix. b. Qui enim hodie dicitur pphęta, olim appellabatur vidēs. Sacerdotes enim mali & prophetæ falsi, veros ppheras domini contemnebant: ideo subditur: z ¶ Ignoraue. iudicium. Quia

✠ nolebant

Moraliter

a ¶ Ebriis Ephraim. id est excedentibus in cibis & potibus. b ¶ Flori decidenti. Nam tales exciderunt ab honestate clericali. c ¶ Gloriæ. ex eius. id est dęmonis, qui gaudent in rebus pessimis, inter quas est deiectio clericalis sanctitatis. d ¶ Qui erant in uer. Hoc dicitur propter plenitudinem diuitiarum Ecclesiæ, quibus mali abuuntur ad carnalitatem & superbiam deducendam. propter quod subditur pœna, cùm dicitur: e ¶ Ecce ualidus & fortis dominus. Ad puniendum tantùm malum. k ¶ In die illa. Sicut enim mali clerici contemptores bonorum sunt acriter puniendi, ita boni ab eis contempti sunt magnificè præmiandi, ideo subditur: In die illa. i. reddens præmium gloriosum. n ¶ Residuo pop. s. i. pauperibus religiosis fideliter laborantibus in ecclesia dei, verum tamen quia aliqui eorum irretiti sunt vicijs prędictis, ideo subditur: r ¶ Verum hi. Propter quod mouet quæstio, cū subditur:

† quæ

† percussi

† domini scilicet dies

† in terra in fortitudine

† erit in spiritum

† errauerūt in visione.

a ¶ Vinū. ¶ Vino fornicationis, idololatriæ.
b ¶ Hæretici eorum. c ¶ Quia de gloria domini excident de flore & spe cæsorū.

ebriis Ephraim, & flori decidenti, a b
a ¶ Ebrijs.
glorię exultationis eius, † qui erant c
a ¶ Tempore Dauid vocati a rege vel exigente solennitate. non enim ibi habitabant neque ad eam sortem pertinebāt. ¶ Id est culmine superbiæ. b ¶ Ierusalem, quæ erat super Gethsemani. c ¶ Qui non tenuit Manna & humilitatem ecclesiæ sequuntur, sed in monte pinguissimo tanquam ebrij versantur.
a in uertice uallis pinguissimę † errā d
a ¶ Idololatriæ. b ¶ Errorei super eos.
tes à uinō. Ecce ualidus & fortis e
a ¶ Exercituum Sennacherib significat.
† dominus sicut impetus grandi f
a ¶ Violentium notat.
b ¶ Irruens multitudo.
nis, turbo confringens, sicut impe b
a ¶ Quæ omnia obuia trahunt.
tus aquarum multarum inundan
a ¶ Decem tribus leuiter captiuatarum.
tium, † & emissarum super terram
a ¶ Diaboli. ¶ Assyriorum.
spaciosam. Pedibus conculcabi
tur corona superbiæ ebriorum E
phraim, & erit flos decidens glo
riæ exultationis eius, qui est super
uerticem uallis pinguium, quasi g
a ¶ Malum præmaturum, vel aliquid huiusmodi. ¶ Quasi: Dulcissimus cibus diaboli erunt.
præcox ante maturitatem h
autumni. Quod cùm aspexerit, ui i
dens statim ut manu tenuerit, de
a ¶ Cupide, sic deuorabuntur decem tribus.
b ¶ Delens scilicet tribubus ab Assyriis.
uorabit illud. In die illa erit domi k
a ¶ Quasi ex auro & gemmis.
nus exercituum corona gloriæ, & l
a ¶ Ex floribus. b ¶ Duabus tribubus quæ non sunt captiuatæ ab Assyriis tempore Ezechiæ.
sertum exultationis residuo popu m
a ¶ Ipse deus inspirando quomodo iudicet.
b ¶ Ezechiæ.
li sui, & † spiritus iudicij sedenti su o p
a ¶ Regni.
per thronum, & fortitudo reuer q
a ¶ Interfectione Assyriorum. b ¶ Ierusalem.
tentibus de bello ad portam. Ve r
a ¶ Duæ tribus. ¶ Sicut aliæ tribus. ¶ Quia Iuda & Beniamin legem prævaricati sunt, & ipsi in captiuitatem ducti sunt. b ¶ Fornicationis.
c ¶ Creatorem, qui sæpe liberauit eos.
rum hi quoq; præ uino nescierunt, s
a ¶ A via dei. b ¶ Iniquos.
& præ ebrietate errauerunt. Sacer t
a ¶ Falsos.
dos & prophetā nescierunt præ e v
¶ A via dei.
brietate, absorpti sunt à uino, erra x
uerunt in ebrietate, † nescierunt ui y
a ¶ Deum qui omnia videt. b ¶ Iustum.
dentem, ignorauerunt iudicium. z

h ij ✠ Quem docebit

gaudio reuersi sunt. a ¶ Omnes e. Dum scripturarū nō dige-
E runt cibos, nec corpori faciunt vitales, sed immaturos & foeten
tes egerunt, vt in eis dominus nullū inueniat locū. b ¶ Ablac-
tatos a lacte au. Alios non, qa portare non possunt Hi enim
1.Cor.3.a. sunt qui iam solido cibo vti possunt. Aliis dicit Apostolus: Lac
dedi vobis potum, non escā. c ¶ Quia
manda re. Q. Sed vos non potestis do-
ceri, quia irridentes prophetas (per quos
prædicit dominus vobis mala superuen
tura vt pœnitentiam agatis & liberemi-
ni) opponitis: manda remanda: Q. O pro-
pheta præcipe quod vis, minare quæ vis
hæc tamen non eueniunt quæ minaris.
d ¶ In loquela enim. Q. Malo vestro
hoc dicitis, quia non prænunciabit vobis
dominꝰ amodò mala, sed statim inferet.
Et hoc est: In loquela eīm labrij, & lingua
†præceptū altera loquen. ad populum istum, &cæ.
super præ- *Nicolaus de Lyra.* ¶ Lapidē
ceptū, præ-
ceptū, sup- nolebant dirigi per verba sanctorum
præceptum prophetarum. a ¶ Omnes enim men
linea post sæ reple. sunt uomitu sordium cæ. ex
lineam pa- nimio epulationis & potationis excessu.
rum ibi pa b ¶ Ita ut non esset lo. ul. s. mundus à
rum ibi. talibus sordib⁹: Et quia talis excessus cau
sat cęcitatem intellectus, sic ecōtrario absti
nentia clarificat, secundum quod dicitur
Dañ. j. de ipso & socijs eius, qui fuerunt
valde abstinentes, vt ibidem dicitur: Pue
ris autem his dedit deus scientiam & di-
sciplinam in omni libro & in omni sapiē
tia, &c ideo subditur: c ¶ Quē doceb.
scilicet. p sacrarū scripturarū studiū. d ¶ Et
† hæc re- quē intel. i. verba doctorum vel eriā an
quies, gelorū reuelantiū, & respondet: e ¶ Ab
lactatos à la. i. segregatos à delectationi
bus carnalib⁹, quæ sunt circa cibos & ve-
nerea. Et quia detenti dilectionib⁹ carna
libus sunt ad hoc inepti, ideo subditur:
f ¶ Manda-remanda, manda remā.
Sic enim loquebantur sacerdotes mali &
prophetæ falsi deridendo verba prophe
tarum sanctorū quæ non intelligebant.
F Circa quod sciendum, qđ prophetæ ni-
tebant populum retrahere à malis aliqñ
comminando eis mala, si ī malis perseue
rarent; & tunc vtebantur verbo mandati
sicut suprà. v. b. Mādabo nubib⁹ ne, &c.
& .xiij. a. Mandabo militiæ belli. Aliquā
do verò, pmittendo bona si à malis desi-
sterent, & tunc vtebantur verbo expecta
tionis sicut Abacuk. ij. a. Si morā fecerit
expecta eū, &c. & ideo sacerdotes mali &
ꝓphetæ falsi eos deridēdo dicebant: Mā
da re. & subditur: g ¶ Modicum ibi,
q. d. de cōminationibus eorum seu pro-
missionibus modicum aut nihil vidim⁹
impletum. h ¶ In loquela enim. In He
bræo habetur: In Balbutiendo. Balburi-
ens enim satis mouet labia, sed tamen lo
quitur malè intelligibiliter. i ¶ Et i lin-
al. id est extranea. k ¶ Loque. ad po. i.
& est sensus, quòd sicut loquela balbuti
entis & loquentis alicui in lingua sibi ex-
tranea non est sibi intelligibilis, sic verbum domini per ꝓphetas
loquentis non intelligebatur saltem quantum ad effectum à con
tęptoribus prædictis. Et ponitur exemplum eū subditur: l ¶ Cui
dixit. scilicet dominus. m ¶ Hæc re-mea. i. impletio meæ vo
luntatis. n ¶ Reficite lassi, afflictis impendite opera misericor-
diæ. o ¶ Et hoc est refrigerium meum. secundum illud Mat.
xxv. d. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. p ¶ Et
noluerunt audire. mihi obediendo, & sic factum est eis verbū
domini quasi non intelligibile. q ¶ Et erit eis. Hic consequen
ter ponitur pœna debita ex dei iustitia per Chaldæos inflicta. Cir
ca quod sciendū, qꝓ Sedechias rebellauit regi Babylonis ex cōfidē
cia adiutorij ꝓ regē Aegypti: & ideo venięte rege Babylonis cō-
tra eū misit pluries ad regē Aegypti, ad habendū auxiliū, & ille pluries
ꝓmisit, & de terra sua exiuit ad hoc agendū, sed nō pfecit, G
quia redit in Aegyptū, vt habet Iere. xxxvij. & sic Sedechias fuit
defraudatus à suis petitionibus & promissis regis Aegypti: & hoc
sibi improperatur hīc, sicut ipse & sui improperabant prophetis
domini, quòd verba eorum non haberent effectum, vt prædictū
est, & hoc est quod dicitur: Et erit eis
uerbum domini. eos deridendo.
r ¶ Manda remanda. regem Aegy-
pti pro succursu habendo. s ¶ Expe-
cta reexpecta. eius aduentum sicut di
xit promittendo. t ¶ Modicum ibi
modicū ibi. i. nullū remedium habe-
bis ab eo, ideo subditur: v ¶ Vt ruadāt.
in rebellione sua procedendo. x ¶ Et
cadant retrorsum. tanquam victi.
y ¶ Et conterantur. fame & gladio
quantum ad morruos. z ¶ Et illaque †auulsos
entur & capiantur. quantū ad cæte-
ros in captiuitatem Babylonicam ī vin
culis deductos. a ¶ Propter hoc. Hīc
consequenter contra illusores veritatis
prædicitur afflictio per Romanos. Circa
quod sciendum, qꝓ illa afflictio fuit
quædam figuratio iudicij finalis: propē †Quia hal
quod apostoli simul quæsierunt de tē- butientib⁹
pore vtriusq; Matth. xxiij. a. Dic nobis labijs.
qñ hæc erunt. s. destructio ciuitatis & tē
pli: & quod signum aduentus tui & cō
summationis seculi? Et Christus ad vtrūq;
simul rñdit, Matth. xxiij. & Mar. xiij. &
Luc. xxj. Et ideo primò ponit hīc affli- Diuisio
ctionem primam, secundò secūdā, ibi:
Et nunc. Circa primū sciendum, qꝓ pri-
ma afflictio facta est propter maliciam
Iudæorum contra Christum, vt habet
manifestè. Luc. xix. & ideo hīc priò po-
nitur contra Christum Iudæorum ma-
lignitas. Secundò, ipsius Christi firma H
stabilitas, ibi: Idcirco. tertiò pœnę Iudæo
rum acerbitas ibi: Et ponam. Circa pri-
mum dicitur: Propter hoc. ꝓpter de-
structionem ciuitatis ꝓ Chaldęos, quæ
contigit propter illusores prophetā-
rum, vt dictum est. b ¶ Audite uer-
do. ui. il. scilicet veritatis quales fuerūt
sacerdotes & legisdoctores tempe Chri
sti: propter quod dixit eis, Matth. xv. a.
Irritum fecistis mandatum domini pro
pter traditionem vestram. Doctrinam
enim Christi verissimam illudebant.
c ¶ Qui dominamini super. tunc e-
nim Sacerdotes & Scribę regebant po-
pulum. d ¶ Dixistis enim. id est facto
ostendistis. e ¶ Percussimus fœdus.
Ille enim qui habet fœdus vel pactum
cū alio, non timet ab eo. Est igitur sen-
sus. Vos ostendistis per facta, qđ non ti
mueritis mortem naturę nec gehennæ:
quia ita obstinatè persecuti sunt Chri-
stum innocentem vsq; ad mortem, acsi
nullam pœnam timerent inde sequi-
in presenti vel in futuro: ideo subditur:
f ¶ Flagel. inun. super alios: Et intelli
gitur hīc flagellū inundans exercit⁹ Ro-
manorum, qui afflixit totum mundum.
g ¶ Non uenient super nos. destruendo nos, & captiuando.
h ¶ Quia posuimus mendacium. Ad hoc eīm, ꝓcurauerunt
mortem Christi
* c ¶ Quem doceb. scilicet salutis: non solùm speculatiuè, sed Moralitas
etiam practicè. Et respondetur eīm subditur: ¶ Ablactactos.
à lac. &c. ab ube. i. separatos à delitijs carnalibus, cuiusmodi sūt
boni religiosi & studiosi. q ¶ Et erit eis uer. domini mand.
ad literam describitur pœna veritatis illusoribus inflicta ꝓ Chal
dæos, quæ fuit breuis respectiuè: quia duravit trīs septuaginta an
nis secundum numerum maiorē, & quinquaginta duob⁹ trīs se
cūdū minorē: ꝓpter qđ mora signat pœnā quę illusorib⁹ ꝓ iusti-
aliqñ infligit à deo ī præsenti. a ¶ Propter hoc aut. Hīc ad lite
rā describit pœna veritatis illusorib⁹ inflicta per Romanos. s. Iu-
* dęis obsti-

☞ a ¶Lapidē. Lapidē quē ędificantes reprobauerūt, hic factus est
A in caput anguli, viri, ſ. illuſores. b ¶Sicut e. Philiſthæos con-
Pſal. 117. c. gregatos ſuperueniens Dauid auxilio domini diuiſit viuos à
2. Reg. 5. c. mortuis, & peruerſa loca diſperſit. vnde locus ille Baalpharaſim
nomen accepit. c ¶Alienū op. Opus propriū dei eſt miſereri,
parcere, cōdonare. Nō ſuū ſed alienū,
eſt iraſci, punire. ¶Grego. In mundū
veniet, vt faciat opus ſuum. ſ. redimat
Nicol. de Lyra. ☞ genus huma

✠ mortem Chriſti, vt euaderent fla-
gellum exercitus Romani, vt habetur
Ioh. xj. c. Si dimittimus eū, ſic omnes
credent in eum, & venient Romani &
tollent noſtrum locum & gentem.
Hanc autem mortem procurauerunt
†fundamē ti fūdati .i. per mendacia accuſantes eum coram
bene & firmiſſime fū Pilato, eò qđ prohubebat tributa dari
datum. Cæſari; & qđ volebat ſe facere regem
† Ro. 10. b. vt habetur Luc. xxiij. Sciebant autem
iſta eſſe falſa, quia reſpōderat eis cōtra
riū Mat. xxij. c. Reddite quæ ſunt Cæſa
ris, &c. & qđ ſugerat populum q vo-
†ad funicu lebat eum regem conſtituere, Iohan.
lū, vel ad a- vj. b, hoc enim fuerat ita publicū, qđ
muſſim. non poterat eos latere. & ſic per talia
† verret, mendacia procurando mortem Chri
purgabit ſti, credebant euadere inſultus Roma-
norum, per hoc tū accidit eis cōtrariū,
† occulta- vt prędictū eſt. a ¶Idcirco. Hîc ponitur conſequenter ipſi⁹ Chriſti ſtabili-
tionem. tas, qa p afflictionē & mortē à Iudæis
† viſio ve- ſibi procurată peruenit ad ſtabilitatē
ſtra. immortalitatis corporis. & hoc eſt qđ
dicit hic: Idcirco .i. propter nequitiā
Iudæorū prędictam. b ¶Hæc dicit
do. de. Cuius verbum non poteſt caſ-
ſari. c ¶Ecce ego. Verbum illud eſt
patris de filio vel totⁱ⁹ trinitatis de ho
mine Chriſto. Secūdum eū omnes ex
poſitores Hebraicos & Latinos ſcri-
ptura hęc loqtur de Chriſto. d ¶Mit
B tā in funda. Sion .i. eccleſiæ militan-
tis, quæ fundata fuit in Sion per prę-
dicationē Chriſti: quia pluries in tem-
plo exiſtente in monte Sion prædica-
uit: Et quia in monte Sion ſuam reſur
rectionem diſcipulis manifeſtauit: &
ibidem ſuper apoſtolos ſpiritum ſanc-
tum in ſigno viſibili miſit. e ¶La-
†operimē pidē .i. Chriſtum, qui dicitur lapis Da
tum angu- niel. ij. c. Lapis qui percuſſerat ſtatuā,
ſtum. factus eſt mons magnus. f ¶Lapi. p.
multis perſecutionibus in ſua paſsio-
ne, & approbatum à deo patre. & qđ
hoc intelligatur de Chriſto ad literam
†Perazim etiam ſecundum Iudęos, patet p trā-
ſlationē Chaldaicā quę ſic habet: Ecce
ego ſtatuens in Sion regē Meſsiā regē
potentem angularem, qa ex Iudæis &
Gentib⁹ tanq̄ ex duobus parietibus ſi
mul iunctis fecit vnam eccleſiam, ſecū
dū quod dicit Ioh. x. c. Alias oues ha-
beo quæ nō ſūt ex hoc ouili, & illas o-
†Quod p portet me adducere, & fiet vnum oui-
prie non eſt le, & vnus paſtor. g ¶Precioſum.
opus eius. Humanitas enim Chriſti ex coniunctiōe ad deitatem habet quo
dāmodo infinitum valorem. h ¶In fundamento funda. Hoc
dicitur, qa apoſtoli aliquando dicuntur eccleſiæ fundamenta, A-
poca. xxj. d. Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim: tamē
hoc eis ſolū conuenit inquantū innituntur ipſi Chriſto. i ¶Qui
crediderit. Hoc poteſt referri ad dictum Iſaiæ. & ſic eſt ſenſus:
Qui crediderit. mihi denūtiāti aduētū Chriſti primū. k ¶Nō
feſtinet. Sic intelligendo verbum meum, quòd Chriſtus ſtatim
ſit venturus, quia adhuc eſt longū tps. A tempore Iſaiæ vſque ad
tps Chriſti fluxerūt anni quingēti vⁱ circiter. Alio mō pōt referri
ad ipſū Chriſtū, & ſic eſt ſēſ⁹, q crediderit. ſ. doctrię Chriſti: qa plu
ries locutⁱ⁹ fuit de aduētu ſuo ad iudiciū, vt patet expręditis. Nō
feſtinet. imo expectet patienter tēpus à deo determinatū. vñ &
apoſtolis

a ¶Diabolo, qui eſt pater mendacij.
¶Quia mortui imminentem captiuitatem declinauimus.
noſtram, & mendācio protecti ſumus.
a ¶Quia deſperaſtis. b ¶Miſericors & miſerator.
Idcirco hæc dicit dōminus deus: †Ec- a b
a ¶Vobis nolentibus. b ¶Quaſi ſapiens architectus fundamentum poſui. c ¶Eccleſiæ.
ce ego mittām in fundamentis Siōn la- c d
a ¶Chriſtum. b ¶Gentes & Iudæos copulantem. c ¶A deo. e
pidem angularem, lapidē prōbatum f
a ¶Quo redimitur mundus. b ¶Eccleſiæ. g h
preciōſum, †in fundāmēto fundatum.
a ¶Scilicet. b ¶In illum. ¶LXX. non confundetur.
¶Si morem fecerit expectā eum. ¶Quærere retributionem
c ¶Per filium meum. i
†Qui crediderit non †feſtinet, & pōnā k l
a ¶Meo, quia pater non iudicat quemquam. ¶Iuſto examine.
b ¶Vt reddat vnicuique ſecundum opera ſua.
†in pondere iudiciū & iuſtitiam in men
a ¶Multitudo tormentorum. b ¶Ipſum diabolum, vel
ipſos qui in eo ſpem habuerunt.
ſura. Et †ſubuertet grādo ſpem men- m
a ¶Diabolum quem putabant protectionem ſuam.
b ¶Tribulationum.
dacij & †protectionem. Aquę inunda- o p
a ¶Amicitiæ. b ¶Quod perculſiſtis cum diabolo. q
bunt & delebitur fœdus uestrum cum r
morte, & †pactum uestrum cum infer- s
a ¶De quo dixiſtis: Non veniet ſuper nos. ¶Mortis veluti
pitiatis Sennacherib vel Nabuchodonoſor.
no non ſtabit. Flagellum inundās, cùm t v
a ¶Vel venerit b ¶Conculcabit vos cum tranſierit.
tranſierit, eritis ei in conculcationem. x
a ¶Quia. b ¶Deſtruet.
Quandōcunq; pertranſierit, tollet uos. y
a ¶Diluculum, quaſi dubia lux.
Quoniam mane diſiculo pertranſibit z
a ¶Continue. ¶Tam in proſperis quam in aduerſis ſentietis domini iram.
in diē & in nocte, & tantummodo ſola a
a ¶Faciet vos intelligere vera eſſe quæ dixerunt prophetæ.
b ¶Veſtro.
uexatio intellectum dabit auditui. Co- b
a ¶Non capiet me & adulterum. ¶Dominus ad Ieruſalem quaſi ad vxorem. b ¶Metaphora pudici mariti & adulteræ vxoris.
angustātum eſt enim strātum, ita ut †al
a ¶Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Non poteſtis deo ſeruire & Mammonæ. ¶Quaſi abijce idola, vt me
is fruaris complexibus.
ter decidat, & †pallium breue utrūnq; c d
a ¶Quia lapidem recipere noluerunt.
b operire non poteſt. Sicut enim in mon e
a ¶An ſtabit ſicut ſtetit in monte? ¶Quaſi: Non pugnabit pro vobis ſicut fecit contra Philiſthæos & Gabaonitas.
te †diuiſionum ſtābit dominus, ſicut in
a ¶Iratus eſt, Ioſue pugnante & dicente: Stet ſol & luna, & ſpatio vnius diei ſteterit ſol, & de alienigenis perierūt multi. b ¶Hoc eſt, iraſcetur nunc vt unc contra impios vt faciat opus ſuum? Non quia non eſt opus dei perdere quos creauit.
uālle quæ eſt in Gabaon irāſcetur, ut fa- f
a ¶Non, quia: Alienum.
ciat opus ſuum? †Alienum eſt opus e- g
¶Idem repetit aliis verbis. ¶Non, quia.
ius, ut operetur opus ſuū? Peregrinum

C apoſtolis quærētibus de tpe huius aduētus. Act. j. a. reſpōdit: Nō
eſt veſtrū noſſe tpa vel momēta &c. ¶Et ponā. Hîc cōſequē
ter deſcribit pœnę Iudęorū acerbitas, pro morte Chriſti neqter
procurata, cùm dicitur: Et po. ideſt puniam eos ſecundum deme
rita. m ¶Et ſub. gran. id eſt exercitus Romanorum cū magno
ſtrepitu veniens ad modum grādinis
deſcendentis. n ¶Spem mendacij.
quia ſperabant euadere inſultum ex- †Ro. 9. g.
ercitus Romani, mendaciter procurā
do mortem Chriſti, vt prędictum eſt.
o ¶Et protect. ex hoc mēdacio ſpe 1. Pe. 2. b.
ratam. p ¶Aquæ. tribulationum.
q ¶Inundabūt. i. ſimpliciter auferēt, ſicut aquę inundantes rapiūt quę
inueniunt: ideo ſubdit: r ¶Et delebitur. qa vos inuadet ineuitabiliter:
à principio enim obſidionis per Ro-
manos fuerunt decies centum milia †turbetur
mortuorū, vt dictū eſt ſuprā. s ¶Et
pa. ue. quia obſtinati in ſua infidelita
te detracti fuerunt ſecundum animas
ad pœnam gehennæ. t ¶Flagellū
inundans .i. exercitus Romanorum
valde potens. v ¶Cū trāſ. ad terram
veſtram. x ¶Eritis ei in cō. q̄trum ad
mortuos. y ¶Quādocū. q̄tū ad ca-
ptiuos. z ¶Quoniā m. i. q̄cūq; tpe
vel hora venerit, cōtinget vobis ſine
dilatione iſta miſeria. a ¶Et mane.
Prędixit em̄ Chriſtus hanc deſtructio
nē pluries: vt patet i Euāgeliſtis; ſed no
luerūt credere donec ſenſerūt p expe-
rientiā. b ¶Coangusta. i. cor hūa-
nū nō pōt capere ſimul deū & diabo
lū, ſed ſuſcepto diabolo p pctm̄, exit
deus: & econuerſo ſuſcepto deo per
charitatē, exit diabolus. c ¶Et pal. D
bre. ſ. amoris. d ¶Vtrumq; o. quia
diabolus non poteſt operari pallio
charitatis, nec deus pallio amoris ma
lē inflammantis: & quia Iudæi à ſe e-
ieccerant deum humanatum, & p cō-
ſequens receperant diabolum dīm,
ex quo merito debebat ſequi dicta
punitio. e ¶Sicut enim. hîc tāgū-
tur breuiter duæ hiſtoriæ. Pria habet
ij. Reg. v. vbi dicit, qđ virtute diuina †non ſuf-
Philiſthęi venientes cōtra Dauid ſue- fluat.
rūt debellati & fugerunt relinquētes
idola ſua. & tūc dixit Dauid: Diuiſit
dūs inimicos meos ſicut diuiduntur a-
quæ: & propter hoc vocatus eſt locⁱ⁹
ille Baalpharaſim, i. campus diuiſio-
num ſecundum Hebræos. Secūda hi
ſtoria habetur Ioſue. x. c. vbi dixit Io-
ſue: Sol ne mouaris contra Gabaon
& ſic ſtetit ſol immobilis donec fuerēt
eius aduerſarij totaliter debellati. Eſt
ergo ſenſus qđ ſicut tūc dominus oñ
dit iram ſuam tempore Dauid cōtra
Philiſthęos, & tempore Ioſue contra
Chananæos, ſic oſtēdit iram ſuam cō-
tra illuſores veritatis prędictos: ideo
ſubditur: f ¶Vt faciat opⁿ ſuum.
id eſt vindictā de peccatoribus: Quia
tamen punire non eſt ſibi proprium, ſed magis miſeri & parcere,
ſecundum quòd dicit eccleſia: Deus cui proprium eſt miſereri ſē
per & parcere. punire autem conuenit ei per accidens ſci. propter
hominū malitiā, ideo ſubditur; g ¶Alie. eſt. q. d. opus puniēdi
✠ non ineſt Moraliter
ꝺ deis obſtinatis, quę fuit & eſt lōga. qa iā durauit. m. cclxij. annis.
ſ. anno domini milleſimo tricēteſimo ſeptimo nec adhuc apparet
aliquod ſignum liberationis ipſorum: ꝓpter q moraliter ſignat
pœnam æternam, veritatis illuſoribus inſtigēdam. a ¶Idcirco
&c. Poſita pœna illuſorum veritatis, hîc conſequenter deſcribit
ſtabilitas veritatis catholicæ, ſuprà petram firmam ſcilicet Chri-
ſtum fundatæ. propter quod ſenſus literalis eſt etiam ſpiritualis,
nec occurrit alius conueniens: ideo hîc ponendus.

genus humanum. Sed ab ipso est alienum opus eius. Non conue
E nit enim deitati conspui, flagellari, crucifigi. a ¶ Nunquid to.
Pius & misericors deus genus humanum, vt fructū boni operis
afferat, arat vt agricola vomere prædicationis, proscindit verbe-
re tribulationis, nunc pestē, nunc captiuitate corrigit, & hoc est:
Nūquid to. b ¶ Gith & ciminū.
Gith & ciminum, quę in virga excuti
untur, Gentes, quæ cognitionem dei
non habent, intelliguntur quæ min⁹
punientur. Triticum & hordeum vn
† fortificē tur de panis fit. Iudei prę meminētes cogni
tione dei: Vel, mali prælati ecclesię, &
principes huius seculi, qui punientur
† abbreuia ram, aut de cisam gratioribus tormentis. Vel, gith, &c.
Simplices & idiotę, qui fidem acceptā
malē viuentes corrupere. Frumentū,
ecclesiæ Sacerdotes, claucm scientiæ
habentes. *Nicolaus de Lyra.*

non inest ei ex sua cōditione, sed ex
malorum trangressione. a ¶ Et n.
Hīc consequenter agitur de punitio-
ne quę erit in finali iudicio, cùm dici-
tur: Et nunc, id est post destructionē
ciuitatis per Romanos. b ¶ Nolite
illudere. virtutem Euangelicæ prę-
dicationis. c ¶ Ne forte. pœna irre
mediabili in iudicio finali. ideo sub-
ditur. d ¶ Cōsummationē enim.
s. mūdi, & abbre. i. ifrā breue tps re-
spectu eternitatis. e ¶ Audi à d. q est
regula veritatis. f ¶ Super uniu. t.
† mensura tum malos generaliter puniendo pœna ir
remediabili, & bonos prēmiādo glia
interminabili. g ¶ Auribus per. i.
† speltam attendite diligenter ista. Et ponit exē
plum ad hoc sensibile: & primò quā-
tū ad præmiationem bonorū, dicēs:
h ¶ Nunquid to. die. i. singulis die
F bus continuē. i ¶ Arabit arans. vt
serat semen suum in agro. k ¶ Pro-
scinder. cū aratro vel ligonę. l ¶ Et
farriet. i. purgabit à sentib⁹ & herbis
nocuis, q. d. non iō subdit: m ¶ Nō
ne cū adæquaue. fa. eius. i. superfi-
ciem terrę perfectē disposuerit ad reci
piendum semina. n ¶ Seret. g. secū-
dum glossam genus est legumnis ci-
mino simile. o ¶ Et po. tri. id est po
net semina ordinate secundum vari-
am dispositionem terræ, cui⁹ vna ps
est apta vni semini, altera alteri. Per
hoc intelligitur, quòd Christus qui
est agricola agri sui qui est ecclesia p-
acto finali iudicio ponet electos suos
in distinctis mansionibus gloriæ secū
dum varia eorum merita: ꝓpter qd
dicit Ioh. xiiij. a. In domo pa. m. mā,
multę sunt. p ¶ Non enim ser. Hīc
ponitur exemplum de punitione malorum, quia terr nascentia
collecta non similiter triturantur seu excutiuntur vniformiter,
sed aliqua cum leuiori instrumēto, vtpotè cum virga, vt ciminū
& similia. Alia autem triturantur cū instrumentis ferreis & pon
derosis. Similiter in finali iudicio, vbi erit vniuersalis peccatorū
collectio, non omnes vniformiter punientur, sed aliqui grauius
& alij minus grauiter secundum eorum demerita. Et secundum
hoc intelligitur ista parabola. Nec mirandum, qd per eadem se-
mina intelligātur iusti prēmiādi & pctōres puniendi: qa hoc est ꝓ
pter idētitatem naturæ i ipsis, sed est varietas i meritis & demeri-
tis. q ¶ Panis au. i. triticū vñ fi. panis, qd cōminuit iter molas.
r ¶ Verū n. i p. Hoc refert ad pœnas tpales, qb⁹ dē secūdū ordi-
nē sapię suę aliqū punit pctōres ad correctionē eorū, vel ad terro-
rē aliorū. & talis punitio cessabit i iudicio, & succedet pœna æter-
na, quā dē cōmittet executioni dęmoniū qb⁹ erūt subiecti i pœna
q ante fuerant eis subiecti in culpa. s ¶ Et hoc à do. deo. tanq
verbum irretractabile. t ¶ Vt mira. fa. quia nullus scit i qua par
te sit futurus scilicet præmij vel pœnæ finalis. v ¶ Et magni-
ficaret iustitiam. qui finale iudicium omnibus apparebit iustū.

a ¶ Vos qui dicitis: Manda remanda.
est opus eius ab eo. Et nunc nolitē il/ a
a ¶ Prophetis. b ¶ Super vos, vt non euadatis. b
¶ Funibus peccatorum suorum quisq; constringitur. c
lūdere, ne fortè † cōstringantur uin/
a ¶ Peccatorum vel captiuitatis quæ iam non differtur. d
culā uestra. Consummationem enim
a ¶ Quasi: Cito veniet vestra captiuitas, vt audiui a
domino, vel dies iudicij. e
† & abreuiationem audiui à domino f
deo exercituum super uniuersam ter
a ¶ Iudæorum vel omnium. b ¶ Ideo.
c ¶ Viri illusores. ¶ Scribæ & Pharisæi. g
ram. Auribus percipitē & audite uo
a ¶ Diligenter. h
cem meam, attēndite & audite elo/
a ¶ Semper. i
quium meum. Nunquid tota diē ara
a ¶ Arator. b ¶ Non. c ¶ Sed. ¶ Cum trah. k
bit arans, ut serat? proscindet, & far
a ¶ Cum Sarculo & rastro. l
riet humum suam? Nónne cùm ad/ m
a ¶ Communicauerit æquauerit. b ¶ Superficiem.
¶ Gith, genus leguminis simile cimino in quantitate,
sed nigri coloris, & in pane dulcorādo spargitur.
b æquauerit faciē ei⁹, seret † gith, & ci n
minum sparget, & ponet triticum o
a ¶ Conuenienti loco. Non eadem tellus parit omnia.
† perordinē, & hordeum † & mili/
a ¶ Vicia enim in circuitu melium solet seminari.
um & † uiciam in finibus suis? Et eru/
¶ Agricolam. a ¶ Discretione, vt discrete
& tempestiue vniquodq; fiat, alias faciat.
diet illum deus suus, in iudicio doce/
a ¶ Cum triturę tempus fuerit. p
bit illum. Non enim in † serris tritū/
rabitur gith, nec rota plaustri super
ciminum circumibit: sed in uirga ex
cutietur gith, & ciminum in baculo,
a ¶ Serris & plaustro.
panis autem comminuetur. Verum q
a ¶ Quia saluabuntur si pœnituerint saltem in die iudicij.
¶ Aliud est enim esse impium, aliud peccatorem esse.
non in perpetuum triturans tritura/
a ¶ Panem.
bit illū, nec q uexabit eum rota plau
a ¶ Serrę summitatibus.
b ¶ Rota plaustri. ¶ Alias hæc dispositio.
stri, nec ungulis suis comminuet e/ r
¶ Hæc dispensatio.
um. Et hoc à domino deo exer/ s
cituum exiuit, ut mirabile faceret t
a ¶ Secundum quam plus exigit ab eis, qui plus acceperunt.
consilium, & magnificaret iustitiam. v

¶ In cap. xxviij. vbi dicitur in postil. Qui crediderit non festi. G
Vbi dicitur in trāslatione nostra: Non
ADDITIO I. festinet. in Hebręo habetur quoddā ver
bum quod significat indifferenter, non festinet, vel non festina-
bit. Et in secundò significato est sensus: Quòd qui crediderit do-
ctrinæ Christi, de quo hīc loquitur non
festinabit ad credēdum eò quòd doctri-
na Christi maximè est suprā sensum ho-
minis. Vnde & discipuli Christi qui eius
doctrinam continuè audierunt, & ei⁹ mi
racula viderūt, nō tamen festinauerunt
credere. vnde eis dicitur etiā post resurre
ctionem: O tardi corde ad credendum.
¶ In eo. ca. vbi dicitur in postilla: Sicut
enim in monte diuisionum.

ADDITIO II. Ad vlterio
rē declara-
rationem hui⁹ quod dicitur hīc: Sic em
in monte diuisionum, &c. vsq; ad finem
considerandum, qd hę duę historię quę
hīc tanguntur. s. de monte diuisionis, &
de valle Gabaon, videntur propriè rese †& colet.
rendę ad duos aduentus Christi, in quo-
rum vtroq; iudicium mundi considerat.
Nam in primo fuit iudicium discretio-
nis seu separationis, secundum qd sepa-
rati fuerunt credentes ab infidelibus. De
quo iudicio Ioh. xij. e. Nunc iudicium est †viciam
mūdi, & ad hoc iudicium refert quod di
cit hīc: Sicut in mōte diuisionum stabit
dominus. i. iudicio discretionis seu sepa
rationis. In secundo verò aduentu erit
vniuersale iudicium i valle Iosaphat, in † signatū.
quo iudicio finaliter reprobi punientur. H
Ad qd iudicium refert illud qd hīc di-
citur: Sicut in valle quę est in Gabaon i- †tribula
rascitur; quia in eodem iudicio sol iusti-
tiæ stans ad iudicandum contra damna-
tos irascetur. s. signa iræ ostendendo. Et
qa in primo aduentu opus redēptionis
humani generis Christus expleuit p pas-
sionem quā sustinuit, quę non conuenit
eius deitati, ideo subdit. Vt faci. o. suū,
alie. est op. e. vbi glossa: & est Greg. In
mundum veniet, vt faciat opus suum. s.
redimat genus humanum, sed ab ipso a-
lienum est opus eius. Non enim conue-
nit deitatiō spui, flagellari, crucifigi. Hęc
in glo. ¶ Et notandum, q iste modus ex
ponēdi hui⁹ qd dicitur: Alienū est opus
eius, &c. videtur verior, quā dicere q pu
nire nō est proprium deo, sed magis par
cere & misereri, prout in postilla. Tum
quia licet verū est, qd deo ꝓprium est
misereri, inquantū ad ipsum propriè p-
tinet releuare defectus aliorum, non ta-
mē videt cōcedēdū, q opus puniēdi pec
catores est alienum à deo: cū hoc opus
pertineat ad veritatem iustitiæ, quę deo
maximè competit, vt sacra scriptura in quāplurimis locis testa
tur. Tum quia opus puniendi transgressores est bonum simplici
ter, licet secundum quid scilicet respectu punitī habeat rationem
mali scilicet pœnę. Constat autem, quòd omne opus bonum deo
maximè competit: & sic patet quòd punire delinquentes secun-
dum ordinem diuinæ iustitiæ non est dicendum esse alienum
opus deo, licet misereri sit deo maximè proprium. ¶ In secundo
verò aduentu quia iudicium vniuersale competit Christo etiam
secundum quòd homo. vnde Ioh. v. e, Potestatem dedit ei iudici-
um facere, quia filius hominis est. Quæ quidem ptās etiam se ex-
tendit ad angelos, vnde apostolus, j. Cor. vj. a. Nescitis qm ange-
los iudicabimus. s. autoritate Christi, ideo sequit: Vt operetur o-
pus suū, peregrinū est opus eius. Nam sicut alienum est. i. nō cōue
nięs deitati flagellari & crucifigi, ita peregrinū est humanitati oēs
hoīes & angelos iudicare nisi ex vniōe ad verbum & alijs gratijs
in Christo singularibus hæc ei competerent. Et quia ista sic sunt
alta suprā sensum hominum, vt in infidelibus lumine fidei carēti
bus qñq; ludibria videant, ideo subdit: Et nūc nolite illudere, ne
forte cōstringātur vincula vra, Consummationē em & abbreuia
tionem audiui

tionē audiui à dño.q.d.,ꝓpter tales illusiones ordinata est à deo cōsummatio abbreuiata. Qđ intelligiť de captiuitate Babyloni ca vel Romana. Et ꝙ ad credēda illa quæ dixerat de Christo esse aliena & pegrina, videnť regri dispositiones hūanę & diuina au xilia. ideo subdit: Aurib⁹ ꝓcipite &c. Nūqd tota die arabit arans &c. Qđ quidē exemplū nō videť referēdū ad finalē præmiationē bonorū. Tū quia in futura remuneratione valde impropriè electi dicerenť poni vt semina. Semina em̄, dicunť esse in hac vita, in scriptura, vt cū dicit in Psal. Eūtes ibant & flebant mittentes semina sua, Fructus verò seminum, ꝓpriè dicunť esse in vita alia in qua manipuli rerū seminatarū portanť. vñ dicit: Venientes ueni ent cū exultatione por.ma.su. Tū quia hîc dicit ꝓpheta: Et ponet triticū ꝑ ordinē & hordeū &c. statim subiūgit: Et erudiet illū deus suus, in iudicio docebit illū. Constat autē, ꝙ in finali statu beatorū cessat eruditio & doctrina, ꝙa tūc oēs electi erūt perfectè in dño docti, vt inf. liij. cap. Et ideo hoc exemplū videť poni⁹ esse referēdū ad illa quę facit de⁹ misericorditer circa gen⁹ humanū, vt credāt quę ad salutē ꝑtinēt, & bonū fructū afferāt more boni agricolę, ꝙ multa & diuersa opa ī agrū suū facit, vt bñ fructificet. vñ in hoc loco glo. sic dicit: Pius & misericors dñs, genus humanū vt fructū boni opis afferat, arat vt agricola vomere prędicationis, pscindit verbere tribulationis: nūc peste, nūc captiuitate corrigit. & hoc est qđ dicit: Nunqd tota die. Hęc in glo. Vbi notāđū, ꝙ ī hoc ꝙ dr̄: Nūqd tota die. secūdū hāc expositionē quæ valde ꝓpriè est, ꝓpheta monet auditores, ꝙs añ ad attētionē excitauerat suprà dicēs: Aurib⁹ ꝓcipite &c. vt estimēt, ꝙ sicut agricola nō tota die arat, sic de⁹ nō semper facit disposītiōes istas, sed tm̄ vsq; ad tps futurū ex qua cōsideratione auditores discreti ad pœnitētiā reuocāť. Qđ aūt seqť in lra: Nō em̄ in serris triturabit Gith &c. referēdū videť ad diuersū modū mortis electorū. ¶ Posset em̄ aliqs quęrere, ex quo oēs iusti cū de hac vita trāseūt sunt in statu gr̄æ, ꝑ quā vitā merenť, quare aliq eorū moriūť ī maximis tormētis & alŋ leuiter hāc vitā trāseūt? ad qđ rñdēdū ꝑ exēplū de collectiōe fructuū diuersorū. Quorū aliq cū duritia & asperitate colliguntť, sicut bladū de quo fit panis. Alŋ verò leuiter per leuē excussionē virgæ vel baculi, & hoc est qđ dicitur: Nō em̄ in serris triturabitur Gith, nec rota plaustri sup̄ ciminū circūibit, supple sicut sup̄ bladū: sed in virga excutietur Gith, & ciminū in baculo. s. leuiter, panis ât cōminuet. s. serris & plaustris, ꝓut in glo. Sed ꝙa posset ꝙs dicere, ꝙ licet res quæ deducit in exemplū sit vera. tm̄ ad propositū nō videť ꝑtinere, eo ꝙ videť iusticiæ dei esse incōsonū, ꝙ in his ꝙ in statu gr̄ę exeūt de hac vita, tāta inueniať diuersitas in ipō mō mortis. Ad qđ dupliciter rñdet. Priò dicēs: Veruntū̄ non in ꝓpetuum triturans triturabit quasi dicat momētanea sūt ista tormēta respectu ꝓpetuę prę mi ōis, in qua oīa reducenť ad verā iusticiam. Secđò respondet sic. Et hoc à dño deo exercituū exibit, vt mirabile faceret cōsilium, & magnificaret iusticiā quasi dicat secundū̄ consilium diuinum, mirabile, ista exeūt, vt magnificet iustitiā. Glossa interlinearis, secundum quā plus exigit ab eis qui plura acceperunt.

Psal. 125. a. Ibidem.

REPLICA. In ca. xxviij. circa illū passū: Alienū op⁹ est. Postillator dicit, ꝙ per hoc intelligiť opus iusticię dei qđ est alienū. inquātū alienū distinguiť cōtra ꝓpriū. idcirco sicut deo ꝓpriū est misereri. ita punire dicit hic deo alienū, ꝙa etiā punit circa cōdignū. Burgē. instat rōnib⁹ quę ex dicto postillatoris sūt solutę. Nā cū dicit iusticiā & ꝑitatē, secūdū quā puniť iniquus bonū simpliciter &c. Nō negat postillator: sed loquiť solū. secūdū cōparationē ꝓ priꝰ vt distinguiť cōtra alienū, ꝙ sunt modi dicendi. Dicit ergo ꝙ sc̄m esse iusticia & ꝑitas & misericordia sunt vnū in deo & ęque ꝓpria sc̄m esse, sed nō secūdū dici. argumētū igiť qđ facit Burg. cōtra posti. & sc̄m Tho. optime reducit cōtra expositionē Burg. quā dicit veriorē q̄uis incōtinuā. Exponit em̄ Burg. illū passum de ope redēptiōis. dicens: Id op⁹ deo esse alienū. nā nō cōuenit deitati cōspui, flagellari, crucifigi. Tūc arguiť sic: Ita verē & catholicē dicim⁹: Deū consputū, flagellatū, & crucifixū: sicut de virgine natū, & neutrū est alienū, nisi vt distinguiť cōtra ꝓpriū idioma. Cōmnicatiōe em̄ Idiomatū ita verū est deum cōspui, sicut à puero secūdum Damasce. stellas creari. Et mirādum, ꝙ tā solubili ratiōe Burg. contra suū magistrū sanctū Thomā laborat, quē tm̄ præcūctis colere cōsueuit Burg. etiā notat postilatorē exponētē semination̄ pro retributione finali. Burg. em̄ vult, ꝙ semē serēdo, vt faciat fructū ꝑtinet ad prę̄sentē vitā nō futurā, & maximè ꝙa de significato ꝑ semē seqtur: Erudiet illum de⁹, & docebit illū. nam eruditio & doctrina, put ipse vult, cessabunt in futura vita, qñ oēs erunt ꝑfecti. Sed & illud videtur ꝛproprie appropriari præsenti statui. nā si modi seminādi & plantādi, ꝓpter fructum ꝙ venit à fruitiōe habēt aliquā appropriationē ad statum viæ in quo est fructus & fruitio ꝛperfecta, multo maiorē habēt appropriationē ad statum gloriæ in quo est fructus & fruitio ꝑfectissima. Et si Christus seminat iustos in terra moriētiū, ꝓpriissimè eos plantat & seminat in terra viuentium. Et saluo iudicio meliori min⁹ eruditè videtur dictū, in vita beata eruditionē & doctrinā cessare, quia sic dicens destruit actus hierarchicos, qui actus non distrahunt à ꝑfectione, vt dicit beatus Dionysius de cælesti hierarchia: nec dicit imꝑfectionē in vita beata accipere doctrinam, sicut nec esse. Ideo sicut Christus accepit à patre esse, ita & doctrinam: & in hoc sensu dicit Ioh. viij. b. Mea doctrina non est mea, secundum expositionem beati Hilarij ab hoc loco vsq; ad cap. xliij. multa dicit Burg. quæ non sunt contraria postillato. nisi secundum aliam applicationem, quæ vt dictum est suprà non variat catholicam veritatem.

GLOS. ORDI.

Cap. XXIX.

Luce. 19. g. 2. Reg. 5. b. 1. Par. 11. b. †in qua castra sua posuit

VAE Ari. ad Ierusalē cōpatiētis affectu: ꝙa si cognouisses & tu, Ariel, leo. Leo em̄ de Ierusalē potētissima & fortissima fuit. b ¶ Expugna. Cū potentissima esset, repugnitur⁹ cædis & claudis. quādo Ioab primus domatum excelsa cōscendit c ¶ Additus est an. Cùm captiuati essent à Nabuchodonosor, neq; tēplū habebāt neq; sacrificium, & hoc ꝑ mltos annos et hoc est annus ad annū additus.

‡ Tametsi annuatim sacrificetis: tamen angustiabo ‡eris

NI. DE LY. ☞ Quasi sphērā

Cap. XXIX.

Diuisio

VAE Ariel. Hîc cōsequēter loquitur propheta cōtra illusores veritatis generaliter. Et diuiditur in duas partes: ꝙa primò declarat suū propositum, & secundò remouet dubium, ibi: Propter hoc. Prima adhuc in duas, quia primò cōminatur populo captiuitatem per Chaldæos, secundò per Romanos, ibi: Obstupescite. Prima adhuc in duas, quia primò populo comminatur. secundò, ipsum aliqualiter cōsolať more Samaritani post vinū mordicatiuū infundens oleū lenitiuū

Arid

secunda ibi: Et erit. Circa primum dicitur. a ¶ Væ Ariel. Et quid ꝑ Ariel intelligatur ostēdit, cū subditur. b ¶ Ariel ciui. quā expu. da. s. Ierusalem quā expugnauit in principio regni sui inde eiiciens, Iebusęos. ñ. Reg. v. c ¶ Additus ē an. ad. an. quasi dicat appropinquat finis duratiōis Ierusalē, ꝙa Chaldęi destruxerūt eā tpe Sedechiæ regis. d ¶ Solēnitates &c. quia destructo

Cap. XXIX.

¶ Quasi: Omnis gloria tua auferetur a Chaldæis & Romanis.
a ¶ Templum & altare.

VÆ Ariel, Ariel ciuitas † quam expugnauit Dauid.

a ¶ Præteritum pro futuro.

c † Additus est annus ad annum, solennitates euolutæ sunt. & cir‧ cumallabo Ariel, & † erit tristis & mœrens, & erit mihi quasi Ariel.

a ¶ Finitæ sunt, id'est perierūt. ! ¶ Exercitu Chaldęorū.
a ¶ Sub Iesu Sacerdote magno.
b ¶ Umbram tamen antiquæ retinens dignitatis.
c ¶ Quia diruta.

Nicolaus de Lyra.

structo tēplo ꝑ Chaldęos cessauerūt. vñ ī Heb. habeť: Prę̄cisę sūt. & logť ꝓphera de futuro ꝑ modū prę̄teriti, ꝓpter qđ subdiť. e ¶ Et cir. Ariel. i. Ierusalem quę à Chaldeis fuit obsessa in circuitu. iiij. Regu. vltimo. f ¶ Et erit tri. &c. ex fame & gladio sup̄ uenięte. g ¶ Et erit mi. s. Ierusalem. h ¶ Quasi Ari. hoc dicit ad exprimēdū quare Ierusalē hic vocať Ariel in loco isto. Ariel em̄ sc̄m heb. signat altare holocaustorū: & hoc etiā habeť Eze. xliij. ꝑ hoc aūt qđ dicit de Ierusalem hîc: Erit mi qua. Ari. itelligitur ꝙ sicut altare holocaustorū erat optū & circūdatū carnib⁹ aialiū imolatorum, ꝙa vna ꝑs ponebať sup̄ altare cremāda, alię autē partes dimittebanť circa altare distribuendę Sacerdotibus, & Leuitis ministrantibus, & aliquæ etiam offerentibus scilicet de hostiis pacificis: sic in destructione Ierusalem per Chaldæos ciuitas fuit ple‧

Moraliter

Mora. a ¶ Væ Ari. In hoc ca. lr̄aliter itellecto prędicit duplex destructio Ierusalem, ꝓpter ꝑitatis illusionē. Prima facta fuit ꝑ Chaldæos: q̄ tpe fuerūt illusores ꝑitatis. sicut patet ī illusiōe ꝑborum Ieremiæ & aliorū sc̄tōrū, ꝓphetarū, sicut scribit. iiij. Reg. Sc̄a destructio fuit ꝑ Romanos, ꝓpter illusionē ꝑitatis à Christo eiusq; discipulis prædicatæ. Per primā, cuius captiuitas fuit breuior, vt dictū est ca. præcedēti, signať pœna tpalis, quæ aliqū infligitur illusoribus veritatis. nā & tūc fuerūt tēporaliter afflicti. Per secundam verò quæ est diuturnior, signatur gehennę pœna, quę est illusoribus veritatis permanentibus in sua malicia reseruata.

☞ a ¶Quasi Spheram in circumi-
E tu tuo. Templi similitudinem reti-
nentis antiquam, non magnificentiam
1. Reg. 28, a. b ¶Phythonis &c. Phytonissa quæ
erat in Endor per necromantiam Sa-
muelem, immo Dæmonem suscitauit:
& huiusmodi futura prædixit in popu
lo illo. Mania, insania. vnde Manichæos, Manthos, diuinatio. c ¶In
tonitruo. Visi sunt Romani irruere
cum tonitruo, & terra moueri eo-
rum aduentu, & cum flamma ignis
quia & ciuitatem succenderūt & tēplū.
d ¶Obstupescite & admiramini.
Post subuersionem Ierusalem & tem-
pli. i. Ariel. cōtra Scribas & Pharisæos
prophetia dirigit. e ¶Signatus
est eni. Hæc ipleta sunt, qñ & dignita-
tem & sacerdotiū amiserunt, & ciuitas
† gluma ☞ destructa est

Nicolaus de Lyra.

☞ tas fuit plena cadaueribus mor-
tuorū intus & circa. & sic exponit Ra.
Sa. a ¶Et circundabo. &c. Re-
uertitur propheta ad describendū obsi
dionis modum: quia sic fuit obsessa à
Chaldæis, q̄ nullus' poterat egredi ad
F fugiendum, nec aliquis exterior intra
re ad ciuitatis auxilium. b ¶Et ia-
ciam contra te aggerē. scilicet terrā,
lapides, & ligna, ad implendum fossa-
ta. c ¶Et munimenta ponam
in obsidio. tuā. i. machinas ad destru
endum muros. d ¶Humiliaberis.
Deiecta à regno. e ¶De terra
loqueris. Quia vulnerati ad terram
cadentes gemitus emittebant. f ¶Et
erit quasi & cætera. Vox enim ex-
quisita per artem Phythonicam est
vox mortuorum, vel potius Dæmo-
num ad similitudinē mortuorū appa-
rentiū & loquētiū. vt dictū fuit. j. Reg.
xxviij. & per hoc datur intelligere populi
mortalitatē, ita q̄ non audiretur vltrà
vox eius, nisi p modū Phythonicum.
g ¶Et erit. Hic consequenter prophe
ta populū regni Iudæ aliqualiter con-
solatur, denunciando Babyloniorū de
structionē, q̄ quāuis secūdū ordinē diui-
nę iusticię Ierusalē destruxerint ma-
gis virtute diuina quā humana, tñ hoc
† excęcati estis, & ali os excęca tis iniqua voluntate fecerūt, & factū illud
proprię virtuti attribuerunt: ꝓpterq̄d'
postea p Persas & Medos etiam deleti
fuerunt. & hoc est qd' dicit: Et erit. qui
† ab a vento rapiē & dispergitur. h ¶Mul
† 37. dis. c. vino titudo. i. Chaldæorum in captiuita-
tem te deducētiū. & patet litera vsq;
ibi: i ¶Visitabitur. Per hoc intel-
ligitur multitudo, fortitudo, & crude
litas exercitus Persarum & Medorum
† Clausit, venturi in breui contra Babylonem.
k ¶Et flammæ &c. Quia capta Ba
bylone incenderunt eam. l ¶Et erit
sicut somnians. Quia sicut somni-
Somnians ans aliquando somniat se comedere
& bibere & in delitijs esse, & in hoc dele
ctat: sed hæc delectatio modicum du-
rat quia vigilans sentit se esurientem &
sitientem: sic gloria regni Babylonis
modico tempore durauit respectu ali-
orū regnorū, q̄a incepit esse glorioſū
sub Nabuchodonosor & sub nepote
eius Baltasar defecit illud regnum: &
secundū istam sententiā patet litera se-
quens. m ¶Obstupescite & admira
mini. Hic cōsequenter propheta con-
minat de

a ¶Hæc ad Romanam obsidionem. ¶Quasi circunda-
bunt te inimici tui vallo, & coangustabunt te undiq.

a 1 Et circundabo quasi spheram in cir- a
cumitu tuo, & iaciam contra te agge b
rem, & munimenta ponam in obsi c
a ¶Terrenis, quæ ante de cælestibus per propheras
& patriarchas.
dionem tuam. Humiliaberis, de tēr- d e
a ¶Significat de illo populo magos futuros vt Si
mon Magus.
ra loquēris, & de humo audiētur elo
b quium tuum. Et erit quasi phytho- f
nis de terra uox tua, & de humo elo-
quium tuum mussitabit. Et erit sicut g
a, ¶Innumerabilis. b ¶Romanorum.
puluis tenuis multitudo †uentilanti h
a ¶Quæ semper in motu pertransit: & ideo non po
test numerari.
um te, & sicut † fauilla pertransiens
multitudo eorum qui contra te præ
a ¶Calamitas illa. b ¶Quia subito obsessi sunt
ante expectatum.
ualuerunt. Eritq; rēpente, cōfestim
a ¶In vltione.
à domino exercituum uisitābitur in i
a ¶Quod auditum est ante aduentum Romanorum, &
terra mota est. b ¶Etiam elementa vindicabunt
autorem.
k tonitruo, & commotione terræ, &
uoce magna turbinis & tempestatis
a ¶Fulguris. ¶Templum significat comburendum.
b ¶Homines. c ¶Quia sibi & suis dijs hoc assigna
uerunt nec deum cuius nutu & virtute hoc egerant glo
rificauerunt.
& flāmmæ ignis deuorantis. Et erit k l
a ¶Quasi nihil & inane cito peribunt.
sicut somniū uisionis nocturnæ mul
a ¶Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.
titudo omnium gentium quæ † dimi m
cauerunt contra Ariel: & omnes qui
militauerunt & obsederunt & præ
ualuerunt aduersus eā. Et sicut som-
niat esuriens & comedit, cùm autem
fuerit expergefactus, uacua est ani-
ma eius. Et sicut somniat sitiens & bi
bit, & postquam fuerit expergefa-
ctus lassus adhuc sitit, & anima eius
uacua est, sic erit multitudo omnium
gentium quæ dimicauerunt contra
a ¶Anima eius vacua est. ¶Scribæ & Pharisæi.
b ¶Miseriam vestram.
n montem Sion. Obstupescite & ād- m
miramini, †fluctuate & uacillate, ine n o
a ¶Sed a dolore. b ¶Supere monemini malorum,
vel pœnitentes, vt evadatis.
briamini, & nō à † uinō, mouemini, p q
& non † ebrietate. Quoniam miscuit r
a ¶Allusionem mentis.
uobis dominus ſpiritum ſoporis,
a ¶Quia videntes salvatorem, clausistis oculos ne
videretis. b ¶Cordis. c ¶Sed ¶Qui debent
præsidere. ¶Per quos scientiam dei videbatis.
¶Lex & prophetæ vsque ad Iohannem.
† Claudet oculos uestros, prophētas s t
a ¶Qui debent defendere.
& principes uestros, qui uident ui- x
a ¶Abscondet & auferet. b ¶Non omnibus.
siones operiet. Et erit uobis uisio o- y
a ¶Prophetarum. b ¶Obscura. c ¶Totius sanctæ
scripturæ quæ vnus liber, quia vno spiritu scripta.
mnium sicut uerba libri signati, quē z a
a ¶Scribis qui se iactabant intelligere.
cùm dederint scienti literas, dicent:
Lege istū. Et respondebit: Non pos- b
a ¶Obscurus.
sum, signatus est enim. Et dabitur b
a ¶Vetus testamentum. b ¶Laico vel Gentili.
liber nescienti literas, dicetúrque ei, c

minatur destructionē p Romanos, quę G
facta fuit. xlij. anno post passionē Chri
sti: & illo tēpore aliq̄de Iudęis, licet pau
ci cōparatiuè, receperūt fidē Christi, &
alij remanserūt in sua infidelitate excę-
cati. Primò igit' ꝓpheta denunciat di-
ctā destructionē, sed' ò malorū excęcati
onē, ibi: Claudet oculos vros. Tertiò
bonorū illuminationē, ibi: Nonne ad-
huc. Circa primū dicit propheta: Ob-
stupescite & admiramini &c. Præ
magnitudine mali super vos venturi.
n ¶Fluctuate &c. Quia sicut dicit
Iosephus: Imminente obsidione Ieru- Iosephus
salem à Romanis, Iudæa dissensioni
bus interius erat lacerata, & aliqui sęq-
bantur vnū tyrannū, & alij alium: appro †† dispergē
pinquantibus etiā Romanis aliq cōsu- tium
lebant, q̄ ciuitas redderet eis, alij autem
contrarium, & sic tot' populus erat in
quadam fluctuatione & vacilatione.
o ¶In ebriamini. p defectū sensus &
consilij. p ¶Et nō à ui. sed à ſtupore
vos conturbāte. q ¶Mouemini. de
vno proposito ad aliud. r ¶Et non
in ebrietate. sed. s. ex perplexitate.
s ¶Quoniam miscuit uobis H
dominus ſpiritum ſoporis. id est mor-
tis, quæ sopor nominatur: & iste pot'
fuit eis propinatus à Romanis, qui po
pulū in maxima multitudine occide-
runt, & residuū captiuauerūt, vt dictū
est supra ca. xxvij. t ¶Claudet. Hic
cōsequēter ponitur malorū excęcatio,
Et primò quātū ad maiores, sed' ò quā
tū ad vulgares, ibi: Vę qui, ꝓfundi estis. † dimica-
Prima in duas. quia primò ponit' malò bunt & in-
rum excęcatio. sed' ò excęcatiōis ratio, frà
ibi: Et dixit dominus. Circa primū dici
tur: Claudet oculos uestros. id est ex
cęcabit sacerdotes & Scribas, q̄ debent
vos dirigere, sicut oculi cætera corpis
mēbra. Sciendū tñ, q̄ deus nō est causa Diuisio
excæcationis directæ: sed indirectæ in
quantum iuste à malis subtrahit gra-
tiam suā mētis illuminatiuā. v ¶Pro-
phetas. Imminēte em̄ euersione Ieru
salem apparuerunt plura signa huius
euersionis, vt dicit Iosephus: quę tamē
aliqui tanquam ꝓpheę falsi interpre-
tabant in contrarium. s. in bonū ciuita-
tis futurū. x ¶Et principes uestros.
Quia decepti à talibus propheris re-
bellauerunt Romanis. y ¶Et erit uo
bis uisio &c. s. prophetarū antiquo-
rū, qui propheraverūt de aduētu Chri
sti, & de destructione ciuitatis & tēpli
propter eius mortē. z ¶Sicut uerba
libri signati. Qui non potest legi
quandiu est sigillatus, ideo subditur:
a ¶Quem cum dederint. Sit enim
respondent Iudęi moderni. Multi em̄
doctores eorū qui præcesserunt, deter-
minauerūt tēpus Messię vnus post aliū
& omnes defecerunt: quia tempora
ab eis præfixa transierunt, secundum
quod dixit Ra. Sa. super Danielē: Et
causam huius defectus dicunt docto-
res moderni. s. q̄ sermones propheta
rum sunt clausi. b ¶Et dabitur li-
ber. scilicet apertus prędicatione Chri
sti & apostolorū. c ¶Nesciendi li-
teras. Quia quando simplicibus Iudę
orum fit mentio de aduentu Christi
præterito & de similibus, dicunt se nō
esse peritos in lege. Sed magistri eo
rū scirent de talibus respondere, quo
rum erroribus firmissime adhærere.

☞ Et dixit dñs

destructa est & trāslū à principib⁹ Romanorū. a ¶ Eo quod appropin. populus iste. Dominus in Euangelio Matthæi vtitur hoc testimonio: Populus iste labiis me honorat, cor autē eorum longe est à me: frustra autem colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum. In quo notandum Euangelistas & apostolos, non verbum de verbo expressisse, nec Lxx. interpretes secutos esse, quorū iam editio legebatur, sed quasi Hebræos & lege instructos sine dāno sensuū verbis propriis vsos. b ¶ Labiis suis. Lxx. Labiis suis me honorat, cor autem eius longe est à me frustra autem colunt me, docentes precepta hominum arcę doctrinas. c ¶ Peri. enim. Ab loco hoc Apostolus testimonium ponit: Perdam sapiētiam sapientium, & intellectū prudentium reprobabo: aliis verbis eundem sensum. Verè grande miraculum fecit deus in populo: vt eodem tēpore ciuitas arderet, & templum corrueret, & ois magistrorum scientia deperiret. d ¶ A domi. abscon. Quasi non videat deus. Hoc errore Adā & Eua absconderunt se: Cain quoq; dixit: à facie tua abscondar. e ¶ Peruersa est &c. vt creator ignoret creaturam, vnde populus: O homo tu qui es? qui respondeas deo, nunqd dicit figmentum factori suo, quare me sic fecisti? f ¶ In modico & in breui. Modicum & breue ex quo hoc prædictum est vsq; ad ascēsionem domini: Omnia enim tempora æternitati comparata, breuia sunt & momentanea. g ¶ Libanus in carmel. Libanus mons in Phœnicia, Carmel in confinio Palæstinę & Phœnicis est. Est & alius vbi Elias habitabat in terra promissionis eiusdem nominis. Libanus candidatio: Carmel, scientia circuncisionis: in quo fuit Nabal, homo stultus, marit⁹ Abigail: quo mortuo nupsit Dauid. Illo-em̄ viuēte, virū Dauid accipere nō poterat, ne vocaretur adultera si esset cum adultero viro.

Et declinauerūt

Nico. de Lyra.

a ¶ Et dixit domi. Hīc ponitur causa dictæ exęcrationis. S. hypochrisis siue simulata sanctitas, quæ secūdum Hiero. est duplex iniqtas: & maxīe etiā vigebat in Sacerdotib⁹, Scribis & Pharisęis tempore Christi, vt patet ex decursu Euangelij: & hoc est quod dicitur. b ¶ Eo quod appropinqua. populus iste &c. falsę simulando iusticiam. c ¶ Et timuerunt me mandato hominum & doctrinis. propter qđ Christus improperat eis Matthæi. xv. a. Irritum fecistis mandatum dei propter traditionem vestram. d ¶ Ideo ecce ego addam. ad cæcitatem eorum: propter quod subditur. e ¶ Peribit niem sapientia! à sapientibus. id est illis qui sunt in statu sapientum, sicut erant Sacerdotes, Scribę & Pharisæi. f ¶ Væ qui profundi estis. Hīc consequenter ponitur exęcratio vulgarium. Tempore enim Christi in Iudæis erat vna secta Saduceorum qui negabāt spiritū & angelū. & per consequens resurrectionem futuram. Act. xxiij. & per consequens negabant punitionem omnē post vitam istam

a ⁋ Multo leuius est imperitiam legis confiteri, quam iactare prudentiam, nec posse quod dicetur scire.

lege, & respondebit. Nescio literas.

a ⁋ Quia idola non colit. ⁋ Appropinquamus deo mente, non corpore. vnde solus Moyses appropinquauit ad deum.

* Et dixit dominus: Eò quòd âppro/ *

a ⁋ Tantum, non corde.

b pinquat † populus iste ōre suo, & la/

a ⁋ Quia non credidit in filium: & qui non credit in filium, nec credit in eum qui misit illum.

biis suis glōrificat me: cor autem eius longè est à me: & timuerunt me c

a ⁋ Traditionibus Scribarum & Pharisęorum qui iustitiam suam volentes statuere, iustitiæ dei non sunt subiecti.

b ⁋ Non dei.

mândato hōminum & doctrinis, ideo ecce ego addam, ut admiratio d

nem faciam populo huic miraculo

c grandi & stupendo. † Peribit enim c

a ⁋ Scribis & Pharisęis qui sapientiam dei non receperunt.

sapientia à sapiēntibus eius, & intel/

a ⁋ Qui in litera continetur.

b ⁋ Ne cum reperiant qui in lege continetur.

lectūs prudentium eius abscōnde/

a ⁋ Defecerunt scrutantes scrutinio. ⁋ Celantes iniquitatem veritam. ⁋ Sapientes seculi, hæreticorum magistri, Iudæorum & Pharisęorum.

tur. Væ qui prōfundi estis corde, f

a ⁋ Secretum.

d ut à domino abscondatis cōnsili/ d

a ⁋ Quia. b ⁋ Abscondito. c ⁋ Mala.

um, quōrum sunt in tenebris opēra, e

a ⁋ Tanquam deus non videat etiam.

& dicunt: † Quis uidet nos, & quis

a ⁋ Qui tam astute celamus consilia.

e nouit nos? † Peruersa est hæc uestra h

cogitatio, quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori

⁋ Opus.

suo, non feciſti me: & figmentum dicat fictori suo, non intelligis.

f † Nónne adhuc in modico & in bre f

a ⁋ Prædicatione apostolorum.

b ⁋ Gentes candidæ & mundæ.

c ⁋ Hebraice, Chermel. ⁋ ⁋ Scientiam veræ circumcisionis.

g ui cōuertetur Libānus in Cārmel, g

a ⁋ Iudæi excerius circuncisi in gentes syluestres infructuosas.

& Cārmel in saltum reputabitur?

⁋ Intelligent. a ⁋ Gentes quæ non audierunt legem dei.

b ⁋ Verus & nouum testamentum Scribis & Pharisęis signatum.

Et audient in illa die sûrdi uĕrba li/ h

a ⁋ Ignorantiæ. b ⁋ Peccatorum.

bri, & de tēnebris & cāligine oculi i

a ⁋ Gentium. b ⁋ Mysteria fidei.

c ⁋ Sibi. ⁋ Conflacentibus Gentibus ad fidem.

cæcōrum uidebūnt. Et addēnt mi/ k

a ⁋ Apostoli, vel ipsi Gentiles.

b ⁋ Beati pauperes spirim.

tēs in domino lætitiam, & paūpe/ l

a ⁋ In deo, qui sanctificat Israel.

res homines in sanctō Isrāēl exul/

a ⁋ In morte Christi.

b ⁋ Princeps mundi.

tabunt, quoniam dēfecit qui prætia m

a ⁋ Consumptus est.

b ⁋ Deceptor humani generis.

lebat, consummātus est illūsor, & n

a ⁋ Ministri diaboli.

⁋ Alius festinabant.

succisi sunt ōmnes qui uigilabant o

⁋ Suggerendam.

super iniquitatem, qui peccare faci/ p

a ⁋ Admonebant. b ⁋ Iudæos.

c ⁋ Blasphemiæ, in Beelzebub princ. de. & huiusmodi.

d ⁋ Christum, vel quemlibet iustum peccatores corrigentem.

ebānt hōmines in uĕrbo, & arguen/ q

istam: & per hoc processit error in vulgarib⁹ hominibus, qp de⁹ nō intromitteret se de humanis actibus puniendis neq; agnosceret, & hoc est quod dicit: Væ qui profundi estis corde. intantū secūdū ęstimationē vestram, qp diuina scięntia nō attingit ad ipm. g ¶ Quo rum sunt in tenebris opera. intantum, qp nō sunt deo occulta secūdū errorē vestrū, & absurditatē: Hanc arguit propheta, dicēs: h ¶ Peruersa est hæc uestra cogitatio. &c. propter quod Iere. xviij. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. i ¶ Nōne adhuc in modico & breui. Hīc consequenter ponitur simplicium illuminatio: Sicut em̄ in aduentu Christi Sacerdotes & Scribę qui erāt literati, fuerūt suis demeritis exęcati, sic apostoli aliiq; discipuli Christi, qui prius erant simplices illiterati, fuerunt diuinitus illuminati: propter quod dicit saluator Matth. xj. d. Confiteor tibi domine pater cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus et prudentibus, & reuelasti ea paruulis: & hoc est quod dicit hīc. Nōne adhuc in modico & in breui. ga illuminatio apostolorum fuit statim post Christi resurrectionē: tunc em̄ aperuit illis sensum, vt intelligerēt scripturas. Luc. vltimo. k ¶ Conuerte. Libanus &c. In Hebræo habetur: In nemus reputabit. per Carmel intelligit hic mons Carmeli, vbi Elias interfecit prophetas Baal. qui locus est aridus & sterilis. Libanus aūt est nemus vbi arbores sunt pulchræ & aromaticæ. Per hanc igitur parabolā intelligitur, qp Sacerdotes & Scribę q erāt magnę reputationis & autoritatis, annihilarentur per exęcationē: & tandem per occasionē indestructione ciuitatis p Romanos: & apostoli aliiq; discipuli Christi, quia nullius erant reputationis eleuarenē per illuminationes diuinas & operationes miraculosas, vt patet in actibus apostolorū in plurib⁹ locis. Et qa per eorū prędicationē conuersi sunt Gētiles ad fidē, ideo subdit: l ¶ Et audiēt in die illa surdi. i. Gētiles qui prius erant idololatriæ dediti. m ¶ Verba libri. s. veteris ac noui testamenti. n ¶ Et de tenebris &c. errorum. s. & ignorantiæ. o ¶ Oculi cęcorum. id est Gentilium. p ¶ Videbunt. Et addēt mi. id est apostoli quibus dixit Christus, Matth. xj. d. Discite à me, qa mitis sum &c. q ¶ In domino lætici. de conuersione Gētium ad fidē. r ¶ Et pauperes hominū. id est paupertatē Euangelicam sequentes: quia in primitiva Ecclesia oia erant fidelibus cōmunia, quasi renunciando proprietati, Act. iiij. s ¶ Quoniam defecit qui prævalebat. Cœtus Sacerdotum Scribarum, & Pharisæorum qui in destructione ciuitatis fuit occisus. t ¶ Consummatus est illusor. Illuserunt enim multipliciter doctrinam Christi. v ¶ Et succisi sunt omnes. quia tota eorum intentio versa erat ad auariciam & rapinam. x ¶ Qui peccare faciebant homines &c. qa quęrebāt de ore Christi discipulorūq; ei⁹ aliqd calūniabile rapere, vt patet i Euāgelio & i actib⁹ apostolorū in pluribus locis. y ¶ Et arguentē. scilicet Christū arguentē eorum vitia in palā.

Et declinauerūt

C

† Mat. 15. a
Mar. 7. b.

8. dist. c. fin.

† Abdi. 1. c.
1. Cor. 1. c.

† Infr. 23. d.

1. Cor. 1. c.

Mat. 15. a.

1. Cor. 1. c.

Gen. 3. b.
Ibidē, 4. b.

Rom. 9. d.

† Subuersio vestra fere.

1. Reg. 25. a.

Ecc. 24. c.

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XXX. De Lyra

a ¶Et declinauerunt frustra iu. Dæmones conati sunt declinare iussum à iusticia, sed frustra. Melius est enim legere, iussum
Iohã.19.c. quàm à iusto. Vel, Scribę & Pharisęi declinauerũt frustra à iusto,
Gene.41.d. dicentes: Non habemus regem nisi Cæsarem. b ¶Redemit Abra. De igne Chaldęorum. Legitur enim Chaldęos Aram &
Abrahã ignẽ ꝓiecisse, eo ꝙ nollent eũ colere. Aram aũt ibi expirauit,
Gen.11.b. Abrahã illęsus exiuit. vñ: ego dominus qui eduxi te de vr Chaldeorum. Ignis em̃ lingua eorum vr dicitur.

GLO S. ORDI. Cap. XXX.

VAE fi. de. Posti prophetiã cõtra Ariel & cætera, vsq; ad hũc locũ vaticinat quæ posti. cl. annos (quę fuerũt iter Isaiã & Ieremiã) ꝓbatur esse cõpleta. De his dicit, q̃ spret o cõsilio dei & Ieremiæ post mortẽ Godoliæ quem reliqis præfecerat Nabuchodonosor fugerũt in AEgyptũ: & hoc est: Væ filiꝭ deser. Tropo. Væ fi. dese. Oës scilicet q̃ dei religiõe cõtẽpta ineũt cõsiliũ nõ ꝓ dñm, & addũt pctã peccatis, vt superati blãditiis spectorũ recipiãt etiã prauitatẽ dogmatũ. & descẽdãt in tenebras AEgypti quęrentes Pharaonis auxiliũ q̃ regnat in AEgypto.

† timebũt

Nico. de Lyra. ¶Seu⁹ lor.

a ¶Et decli. i. à Christo q̃ dicitur iustus Anthonomastice, eo ꝙ alios iustificat, quẽ negauerũt coram Pilato.
† semem b ¶Prop. hoc. Hic remouet quoddã dubiũ circa prędicta de exęcatiõe sapiẽtũ, & illuminatiõe simpliciũ, ne forte crederet aliqs, ꝙ hoc deberet accidere ꝓpter ꝙs Isaię, iõ remouet hoc, dicit. c ¶Nõ mõ cõs. Ia. i. populus
F Iudaic⁹ q̃ ꝓ maiori parte in aduẽtu Christi fuit exęcat⁹, & ꝓ Romanos ꝙ orbẽ in captiuitate dispsus, vbi multas cõsusiones sustinet, & iõ determinatio hui⁹ ꝙs subdit. eũ dicitur. d ¶Sed cũ uid. fi. i. apłos q̃ fuerũt de gẽte ista. e ¶Opema. mea. Quia ꝓ infusionẽ spiritussancti de idiotis & timẽtib⁹ fecit eos sapiẽtissimos & cõstates. f ¶In me. sui, Et hoc fiebat potissime in die Pentecostes. Act. ñ. g ¶Et sanct. i. sctm̃ prędicabũt, h ¶Sanct. Ia. i. Christũ, quem Iacob patriarcha prædixit venturũ ad sanctificandum mundum, Gen. xlix. b. Nõ auseret sceptrum de Iuda, & dux de sẽmore eius, donec veniat qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium. i ¶Et deũ Israel prædicabunt. Gentibus per orbẽ dispersis. k ¶Et scięt errantes spiritu. i. Gentiles prius multis erroribus implicati, intellectum legis & Euangeliꝭ. l ¶Et musita. i. qui prius erãt ociosi & vanis occupati. m ¶Discent legem. Mosaicam & Euãgelicam, & hoc patet impletum iam per orbem quasi vniuersum.

Moraliter ✻b ¶Prop. hoc hæc di. do. Hîc ad literã prædixit Isaias temp⁹ exęcationis Iudęorũ futurũ tpe illuminatiõis apłorum̃ fuerũt de eodẽ ppõso, ꝙ qđ moraliter signat ꝙ prędicator veritatis catholicę q̃ ꝓ Isaiã figurat, annũciãdo ✻tutes & pręmia bonorum, debet simul denũciare vitia pœnasq; malorũ. Nam opposita iuxta se posita magis elucescunt: & sic mali habẽt maiorem occasionem cõuertendi se ad bonũ, & boni ad magis ꝓficiendum.

¶In ca. xxix. vbi dicitur in postilla. Propter hoc hîc remouetur quoddam dubium &c.

ADDI. Hoc qđ dicit: Propter hoc hęc dicit dñs ad domũ Iacob. propheta videt remouere quãdam opinionẽ erroneã. Posset em̃ quis dicere, ꝙ cũ Pharisei & Scribæ de quibus statim suprà agit. qui tãtum errauerũt declinando à Christo & eũ negãdo, & huiusmodi descẽderũt de Iacob secũdũ carnem ꝙ hęc redũdaret in cõsusionẽ Iacob patris eorũ, sicut dicit Prou. xvñ. Sed hęc ꝓpheta ꝓbat, dicẽs: Propter hoc, i., ꝓpter pctã & scelera prędictorũ Phariseorũ & Scribarum̃ nõ modo, i. nõ hac rõne cõsundet Iacob. i. patriarcha pater eorũ. Nec modo vult⁹ ei⁹ erubescet, & est eadẽ sñia sub diuersis ỹbis. Cuius rationem subdit dicens: Sed cum viderit filios suos &c. sic est in Hebræo. & est sensus: Nõ habet Iacob rõnẽ qua cõsundat ex hoc nec erubescat, qa cũ viderit filios suos. s. apostolos ab eo descẽdẽtes tam secundũ carnẽ q̃ secundũ Fidẽ sanctificãtes nomẽ meũ qa replesti spũsctõ loquebant magnalia dei, Act. ñ. b. Et sctificabunt sctm̃ Iacob & deũ Israel. Prędicabũt. i. prędicabũt ꝙ Christ⁹ sctusctõrũ de Iacob descẽdit, & ipse fuit ꝓmissus, qđ in magnã gñã ipsi⁹ Iacob vertitur. Nõ aũt i cõsusionẽ, pręsertim cũ ꝓ hmõi prędicationẽ idololatrę venerũt i cognitionẽ veritatis de q̃ dicit. Et sciẽt errãtes spiritu intellectũ. Similiter & musitatores. s. plurimi ex Iudęis cõtra deũ murmurãtes. Discẽt legẽ scilicet spirituałẽ ꝓ apłos prędicatam. † frustra declinare seu cerũtiusũ,

NI. DE LY. Cap. XXX.

VAE fi. des. Hîc cõsequitur Isaias loqtur cõtra irrisores, ꝓphetarũ futurorũ & potissime Ieremię q̃ ꝓphetauit tpe captiuitatis Babylonicę. Isaias ỹ ò ante, ꝓphetauit ꝓ plures annos. Interfectus em̃ fuit circa principiũ regni Manasse, vt dictũ fuit suprà. j. cc. A principio ỹ ò regni Manassę vsq; ad destructionẽ ciuitatis Ierusalẽ per Chaldęos fluxerũt anni. cx. qa Manasses regnauit. lv. annis. Amon. ñ. Iosias xxxj. Ioakim. xj. Sedechias. xj. Secũdũ igit, ꝙ regnũ Israel & regnũ Iuda fuerunt destructa ex cõsidẽtia adiutorũ regis AEgypti. Expositores igitur nostri cõmuniter exponũt hoc capłm ad literam de Iudęis q̃ euaserũt manus regis Babylonis: sed intersecto Godolia quẽ rex Babilonis pręfecerat terrę Iuda trãsierũt in AEgyptũ timore Chaldęorũ cõtra mãdatũ dñi factũ eis ex ore Ieremiæ, vt habet Iere. xliñ. Sed hoc dictũ nõ videt verũ, qa de ipsis descendẽtibus in AEgyptũ dicit ista ca. isto: Nũcñ tui vsq; ad Anes puenerũt, quę est ciuitas AEgypti: illi aũt q̃ interfecto Godolia trãsierũt in AEgyptũ, nõ iuerũt illuc sicut nũcñ ad redeũdum, sed sicut fugitiui ad illic manendũ. ꝓpter qđ Ra. Sa. exponit hoc ca. de Osęe rege Israel, q̃ misit nuncios ad regẽ AEgypti ꝓ auxilio habẽdo cõtra regẽ Asyriorũ, vt sic liberaret à tributo, qđ sibi reddebat singulis annis, vt habetur. iiij. Reg. xvñ. Et licet litera posset ad hoc applicari, videtur tamen mihi quòd melius debeat intelligi de Sedechia rege Iuda, q̃ ex cõsidẽtia regis AEgypti rebellauit Nabuchodonosor regi cõtra cõsiliũ Ieremię, vt habet Iere. xxxvñ. Et ꝓ isto auxilio habẽdo misit frequẽt Sedechias solẽnes nũcios ad regẽ AEgypti: sed defraudat⁹ fuit ab intẽto: qa rex AEgypti nõ adipleuit ꝓmissũ de ferẽdo ei auxiliũ: Igit sect̃m hãc sñiam ꝓcedit sic, ꝓpheta, qa priò cõminat pœnã regno Iudę, ꝓpt cõsidẽtiã i AEgyptiis, sc̃d ò, idẽ facit regno Isrł ca. se. Et pria in duas qa primò cõminat illis de regno Iuda afflictionẽ, sc̃d ò denũciat eis cõsolationẽ. oleũ i fundẽs postvinũ, sc̃d a ibi: Propterea expectat dñs. Pria in duas, qa primò arguit culpã, sc̃d ò subdit debitam pœnã, ibi: Propterea hęc dicit. Pria adhuc i duas, qa primò arguit confidẽtiam eorũ sup AEgyptum. secundò dei cõtẽptum, ibi: Nũc ergo ingressus. Circa primũ dicit. n ¶Væ filiꝭ deser. cõsiliꝭ Ieremię & aliorũ ꝓphetarũ dñi. o ¶Vt fa. cõsilium. De regrendo Pharaonis auxiliũ. p ¶Et nõ ex me. Quia prophetæ domini hoc nõ cõsulebant, sed magis disconsulebant. Diuisio

↪Et ordiremini

Mora. n ¶Vę fi. In hoc ca. sc̃d m Isalẽ sensũ arguũt filij Iuda de hoc, ꝙ cõsidẽtes de AEgyptiis rebellauerũt Nabuchodonosor regi cui seruire iurauerãt ꝓ dñm deũ, vt habet. ñ. Par. in fine: Nec ista rebellio ꝓfuit eis, sed multũ nocuit. Moraliter aũt ꝓ istos q̃ dicũt hic filij desertores, signãt claustrales, q̃ ex cõsidẽtia secularium claustrũ deserũt: qđ in eis cõsusibile est & noxiũ. Priò spiritualiter: qa sunt fractores voti & excõicati. ruũt etiã de pctõ in pctm̃ tanq̃ derelicti à deo, & ptãi dæmonũ subiugati. Sed ò nocet eis corpaliter, qa seculares i qb⁹ cõsidebãt frequẽter attediãt, de ipsis & expellũt eos à se: aliq̃ ꝓpter expẽsas, & aliq̃ ꝓpter cõsciam timẽtes excõicationẽ, & aliq̃ ꝓpter vtrũq;: & sic defraudati ad latrocinia se ponũt vel celebrãt excõicati, vel alia mala ꝓpetrant, & aliq̃ egestate cõpulsi reuertũt & grauiter ac cõsusibiliter puniũt. Moraliter Duplex destructio Ierusalem

✻Expectat do.

cuius fortitudo ducit in opprobriū sempiternum. Sunt enim in
A Thaphnis.i.in mādato humili & deiecto.principes ei⁹ q frustra la
borabant super populo. Sanctos magistros adiuuare discipulorū
salus.perditio seductorum perdit iniquos. a ¶Qui ambula-
tis. Vt dicit Hiero. Ieremias cum eis ibit, & super portam ciuita
tis Thaphnis lapides cōportauit, &
Ier. 43. c. dicit: Hæc dicit dñs: Ecce ego addu
† tegerent cam Nabuchodonosor seruum
tegumētū meū, & ponet sedem suam super
hos lapides & cōprehendet vos pa
riter cum omnibus AEgyptiis in
quibus confusi estis, & peribitis fa
me captiuitate dura, gladio, eo q⁹
noluistis audire vocem meā, vt ha
bitaretis in terra vestra. b ¶Erāt
enim i Thaphnis.quasi: Anideo
† Thanis recessistis à me vt fugeretis vsque
in Thaphnis & Anes. † Thaphnis
ciuitas in qua magi cōtra Moysi
Anes gna fecerūt. Anes in finibus AEgy
pti sita est, forsitan timore tur
bati non ausi sunt in Thaphnis ma
nere: & fugerunt vsq; ad Anes.
c ¶Onus iumentorum. Post
decē onera diuersarum gentium,
vndecimum on⁹ reliquarum dua
rum trbuum ponit, quę remanse
runt ducto Sedechia & aliis prin
cipibus in Babylonem. ¶Iuramē
torum. Lxx. quadrupedum in de
serto. Omnes qui creatore deserto
seculi erroribus se dederūt, quadru
pedes in deserto seculi sunt, à q⁹ fru
stra quęrūt auxiliū qui deum dere
liquerunt. d ¶In terra. Eremus
Ier. 41. d. per quā pōtifex Iohāna filius Cha
reæ & alij duces traduxerunt reli
quias in AEgyptum cōtra præce
B ptum domini, vel ipsa AEgyptus
in qua multas tribulationes & an
gustias sustinuerunt. e ¶Nūc er.
Dominus ad Ieremiam vel ad
Isaiam secundū Hebræos. Vnusem
spiritus est in prophetis, & apud
deum oīa tempora sunt coniūcta.
Dominus ad Ieremiā: O Ieremia
ingressuscū eis in AEgyptum, scri
be diligenter quæ mandaui eis, vt
non fugerent scilicet in AEgyptū,
sed manerent in terra sua, vt sit scri
ptura hęc in testimoniū, quia bene
feci eis, bene docui. & ipsi spreue
runt. f. ¶Et fi. menda. fi. no. au-
Ioh. 2. c. dire le. dei. Tropologice. Omnis
hæreticus filius appellatur. Ex no
bis enim exierunt, sed non fuerunt
ex nobis, qui interioribus auri
prænolunt audire legem dei. Sed
dere latis dicunt. Nolite nobis vi
bus quæ recta sunt nec minari
gehennę flammas, sed promittite
nobis regna cælorum. Ad popu
lum quoque ecclesiæ negligen
tem, austeritatem magistrorum
fugientem, & adulationem quę
rentem hæc referuntur.

☞Pro eo

Nicolaus de Lyra.

a ¶Prauum demonstrat consilium. b ¶Qui monebat manere non fugere. ¶Metaphora.

& †ordirē mini telam, & non per spiritū [a] [b]

a ¶Contentionis & superbiæ. b ¶Venti.

meum, ut adderetis peccātum super pecca- [c]

a ¶Quasi: Ambulabitis, Ab Isaia enim vsque ad Ieremiam, cuius tempore hoc factum est, clxj. anni sunt.

tum. Qui ambulatis, ut descēdatis in Ægy- [d]

a ¶Ieremiam prophetam, prophetæ enim os domini sunt, vnde: Os domini locutum est. b ¶Quia quod interrogantes audierant neglexerunt.

ptum, & ōs meum non interrogastis, spe-

a ¶In fortitudine tua domine habemus fiduciam. b ¶Pharao nomen dignitatis regiæ, sicut Augustus Cæsar.

rantes auxilium in fortitudine Pharaonis, [b]

¶Protectione.

habentes fiduciam in umbra Ægypti, & [e]

a ¶Qui & Mephres sicut alius Necano proprie.

erit uobis fortitudo Pharaonis in confusio

nem, & fiducia umbræ Ægypti in ignomi-

a ¶Ironia. ¶Emphaticos, cum irrisione legendum est. ¶Alias Ierant. b ¶Alias Thamnis.

niam. Erānt enim in Taphnis principes tui, [f] [g]
& nuncij tui usq; ad Anes peruenerunt. O. [h] [i]
mnes confusi sunt super populo qui eis pro [d]

¶Quia.

desse non poterat. Non fuerūt in auxilium,

& in aliquam utilitatē. Sed in confusionem,

a ¶Duæ tribus. ¶Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus.

b ¶Quia in Australi parte habitabant.

c & in opprobrium. Onus iumentorum Au- [k]

a ¶Metaphoricos. ¶Ierusalem uel populus. ¶Iohanna & alij principes.

stri. In terra tribulationis & angustię, lęena [l] [m]

a ¶Venenatis venenati. b ¶Generatio viperarum.
c ¶Cito transiens sicut patres eorum.
d ¶Secum in AEgyptum.

& leo, ex eis uipęra & regulus uolans, pōr- [n]

a ¶Equorum, asinorum.
b ¶Aurum & argentum &c.

tantes super humeros iumentorum diuiti- [o]

as suas, & super gibbum camelorū thesau- [p]

ros suos, ad populum qui eis prodesse non

a ¶Aduentante Nabuchodonosor.

poterit. Ægyptus enim frustrā & uanè au-

a ¶Quia in AEgypto vanum auxilium.
b ¶In AEgypto, non constantia belli.

xiliabitur. Ideo clamaui †super hoc, super- [q]

a ¶Ergo. ¶In terra tua. b ¶AEgyptum.

c bia tantūm est, quiēsce. Nunc ergo ingres- [r] [s]

a ¶Vt in perpetuum maneat.

sus scribe ei super buxūm, & in libro dili- [t] [v]

a ¶Scriptum illud. b ¶Cum veneris Nabuchodonosor cum tua completa fuerit.

genter exara illud, & erit in die nouissimo [x]

a ¶Prophetalis veritatis. b ¶Dicent: Non manebimus hic, sed in AEgyptum fugiemus.

in testimoniūm usque in †æternum. Po- [z] [a]

a ¶Me. ¶Qui semper rebellis & incredulus.

pulus enim ad iracundiam prouocans

a ¶Dixerunt enim Ieremiæ: Ora pro nobis dominum vt dicat nobis quid agere debeamus, & audire noluerunt.

t est, & filij mendaces, filij nolentes au-

a ¶Si promittunt se bene facturos, cito deficiunt.
b ¶Futura. ¶Ieremiæ, & Baruch, & Oliæ. ¶Spiritu prophetico, propria industria. ¶Nolite annuntiare nobis verbum domini, non enim audiemus.

dirē legem dei. Qui dicunt uidentibus, [b]

C ¶Erant enim in Thapnis. Aliqui libri habent: Ierant, quod fuit sic dictum ab aliquibus correctoribus, eo quod subditur: Vsq; ad Anes peruenerunt, & male: qa in Hebræo & in libris correctis habetur. Erant enim in † Thaphnis quæ est ciuitas nobilis AEgypti. g ¶Principes enim & nuncii tui. missi tanquam solennes nuncij. h ¶Vsq; ad Anes. Primò enim inuenerunt regē AEgypti in Thaphnis sed antequā respōderet eis transtulit se ad Anes quæ etiam est ciuitas AEgypti: sic secuti sunt eum ad habendum eius responsum. i ¶Omnes confusi sunt. s. dicti nūcij: qa non habuerunt inde aliqd remediū, sed confusionē, & cū hoc magnum dānū. ideo subdit. k ¶Onus iu. au. id est iumētorū portantiū onera versus AEgyptum, quę est in parte australi respectu regni Iudæ. Munera multa & magna pro habendo eius auxilio, & vnde portarentur subditur. l ¶In terra tribula. id est in regno Iudæ, cui imminebat magna tribulatio & angustia à Nabuchodonosor rege. m ¶Leęna & leo. id est rex Sedechias & regina. n ¶Ex eis ui. &c. id est filij ex eis nati veneno maliciæ pleni. o ¶Portantes &c. Filij enim regis aliquando mittebātur ad quę- D rendum tale auxilium, vel potest exponi de quibuscunq; nunciis à rege & regina missis, & propter hoc dicuntur esse ex eis. p ¶Super gibbum ca. Habet enim camelus gibbum super dorsum, supper quē ponitur sella et onus. Cætera patent ex dictis vsq; ibi: q ¶Superbia tantum est. Exmagna enim superbia procedebat, q⁹ ipse Sedechias & populus eius nolebant seruire regi Babylonis, secundū cōsilium Ieremiæ à domino sibi reuelatū. r ¶Quiesce. à quærēdo tale auxilium ab AEgyptiis cōtra regē Babylonis, & seruias ei in pace. s ¶Nūc er. igres. Hīc cōsequēter arguitur populus de cōtēptu dei & prophetarū suo- † ad est: fortitudo eorū est manere rū. Primò tū introducitur deus loquens ipsi Isaiæ, dicens: Nunc ingres. s. tu Isaia locum vbi scribis ti bi à domino reuelara. t ¶Scribe ei. id est populo Iudæ. v ¶Super buxū. In Hebræo habet: Super tabulā, sed Iero. trāstulit buxum, eo qd tabulę ad scribendum fiunt cōmuniter de buxo. x ¶Et in libro &c. s. q⁹ notarium ruū. Habebāt enim prophetę aliquādo notarios, † sempiternum sicut Baruch fuit notarius Ieremię vt habet Iere. xxxvj. & magis probabile est de Isaia, qui fuit nobilis & de stirpe regia, q⁹ habuit notariū scribētē i volumine illud qd propheta pri⁹ scripserat in tabula pro exēplari. y ¶Et erit &c. & vocat ibi nouissima dies, i qua ciuitas fuit

a ¶Et Ordi. &c. id est faceretis ꝓcessum ad rebellandū Chaldæis. b ¶Et nō &c. sed ꝓspm mēdacē in ore ꝓphetarū falsorū Iere. xxviij. c ¶Vt adde. Quia primò diffisi fuerunt de diuino auxilio, secundò nimis confisi de humano. ideo subditur: d ¶Qui ambulatis. Et patet litera ex dictis vsq; ibi: e ¶Et erit uobis fortitudo Pharaonis. Quia ex confidentia eius falsa rebellauerunt Chaldęis, qui venientes destruxerunt ciuitatem & templū destructa per Chaldęos: tunc em implera fuit comminatio pœnę hic posita. z ¶Vsq; in æternum. id est vsq; ad finem mundi: quia semper erit prophetia Isaiæ in testimonium malitiæ illorū contra quos loquebatur. ideo subditur. a ¶Populus e. ad iracun prouo. est. scilicet ipsum deum per maliciā & cōtēptum. b ¶Qui dicūt ui. id est viris ꝓphetis: qa verba eorū verissima reputabant inania & falsa. Et patet litera vsque ibi:

c ¶Cesset à fa

☞ a ¶Pro eo quod reprobastis uerbū. Hæretici quoque & omne dogma contrarium veritati confidunt in calumnia & mendacio, propterea impietatis eorum ciuitas destruetur, quam scilicet ædificauit Cain, cui veniet repentina perditi cùm capta fuerit ab ecclesiasticis viris, & ideo destructa & comminuta, vt nihil remaneat in ea quod possit ignē emortuum reaccendere, & saltem cœnosam & paruulam aquam sitientibus præbere. b ¶Sicut interruptio ca. Quasi quomodo interruptio muri altissimi qui longam traxit ruinam diffi
† Recedite de via, declinate de semita Anago. cile instaurari, & pristinum decorem recipere potest, sic veniet vobis repentina contritio. c ¶Quia hæc dicit dominus deus sanctus Israel. Anagoge. Omnes ad pœnitentiam, præcipue & maxime hæreticos hortatur: quia si reuersi à vitiis ingemuerint & pœnitentiam egerint, salui erunt. Illi contrario confidentes in falsis magistris, & in incertis seculi equos AEgyptios desiderāt, & eorū velocitate lętātur, quos multiplicare dñs prohibuit.
Deu. 17. d. Ideo ecclesiastici viri persequētur eos,
† peruersitate & vnus bellatoris vocē, vt quoq; qđ ad mentē & ad quinq; sensus referre debemus mille homines, & incomposita turba fugientium sustinere non poterunt.
☞ Plorans

† ruptura

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Cesset à facie nostra sanct. F id est deus sanctificans Israel, ex tali enim contemptu verbis & factis ostendebant, quod deus deberet eos dimittere propter maliciam suam. b ¶Propterea erit uobis iniquitas hæc. Descripta populi malicia. Hic consequenter denunciatur debita pœna, cū dicitur. c ¶Pro eo quod reprobastis uerbum hoc. id est verbum domini per prophetas dictum. d ¶Et speratis in calumnia. Quærendo occasionem recedendi à seruitute regis Babylonis: cui tamen Sedechias rex & principes iurauerunt seruire, vt habet. secundo Paral. vlti. e ¶Et in tumultum. scilicet exercitus regis AEgyptiorum, quem sperabant venire ad eorum auxiliū, in magno fragore armorum & pompa. f ¶Et inixi estis super eo. Magis quam super diuino auxilio. g ¶Propterea erit iniquitas hæc. De transgressione iuramenti & de contemptu dei. h ¶Sicut interruptio cadens. Quę quanto cadit à loco altiori, tāto magis opprimit illa super quę cadit: & per hoc intelligitur quod iniquitas esset causa destructionis ciuitatis & populi. Et patet litera vsq; ibi: i ¶Et non iue. de frag. eius testa. id est nō remanebunt aliq residui de populo in terra Iuda, q possint eam operari: qa illi quos dimisit Nabuzardan ad colēdū terrā. mortuo Godolię fugerunt in AEgyptū timore Chaldęorū: k ¶Quia hæc dicit. deus. Qui nō pōt mēriri. l ¶Si reuertam. Per pœnitentiā ad dei misericordiam. m ¶Et quiescatis. à rebellione contra regem Babylonis. n ¶Salui eritis. Ita enim prædixit Ieremias regibus & populo regni Iudæ, vt patet in multis locis suæ prophetiæ. o ¶In silentio. id est humiliter & pacifice seruiendo regi Babylonis secundū domini voluntatē. p ¶Et in spe. diuini auxilij nō humani. q ¶Er. for. ue. Cōseruās ciuitatē & populū à destructione. sed quia Sedechias noluit credere Ieremiæ & populus eius, ideo subditur: Et noluistis. r ¶Et dixi. G Neuuaquam. Scilicet faciemus Ieremiæ consilium. s ¶Et ad equos fugiemus. Id est ab equitibus AEgypti refugium & auxilium quæremus. t ¶Ideo fugietis. Quia deficiente auxilio AEgypti & rupta ciuitate, Sedechias rex & viri bellatores fugerūt nocte. iiij. Regum vltimo. v ¶Et super ueloces ascendemus. id est si rex Babylonis aduersus nos prævaluerit, per velocitatem equorum nostrorum euademus manū eius. Quod excludit, dicens. x ¶Ideo velociores erunt qui persequentur uos. Quia Chaldæi insequentes Sedechiam fugientem ipsum comprehenderunt, quarto Regum vltimo. y ¶Donec relinquamini quasi malus nauis, In signum naufragij prætereiti. z ¶Et quasi signum super collem. Vbi aliquando in sublimitate arboris magnæ ascendit speculator ad videndum si hostes veniant, & ex qua parte: & sic dat Signū fugiendi signum fugiendi illis pro quibus speculatur, & ad quam partem debeant fugere, ne cadant in manibus hostium & ipse etiam velociter descendens fugit cum aliis: Sic fuerunt illi qui remanserunt de populo Iuda, quorum aliqui fuerunt ducti in Babylonem in signum victoriæ Chaldæorum & destructionis Iudeæ, sicut malus est signū naufragij prætereiti: & alij fugerunt in AEgyptum, timentes contra se aduentum Chaldæorum. ✠ ¶Propterea expectat dominus &c. Hic consequenter propheta post vinum mortificatiuum infūdit oleum lenitiuum H denuncians populi cōsolationem. Circa quod sciendum, quod hanc partē exponunt doctores nostri communiter ad literam de redemptione populi Iudæ de captiuitate Babylonica facta per Cyrum destructo regno Chaldęorum, vt habetur Esdrę. primo Sed huic expositioni non videtur litera bene consonare in pluribus locis, vt potest quod dicitur infrà: Plorans nequaquam plorabis. id est post reditum de captiuitate Babylonica materiam tri †In quiete & requie. stitiæ non habebis, vt isti exponunt: Contrarium videtur Neemi. primo vbi dicitur, quod populus reuersus de Babylone erat in afflictione magna & opprobrio. Item quod subditur postea: Et dabit tibi dominus panem arctum & aquam breuē, id est in redundo de Babylone sustinebis penuriā victus. Secundum istos hoc non bene cosonat prædictis ab eis. scilicet quod non haberent materiam tristiciæ. Item ei quod postea subditur Et dabitur pluuia seminis tui & cætera quod exponunt de magna abundantia in terræ fructibus & animalibus. cuius contrarium videtur post reditum, Neemiæ quinto capite vbi dicitur, quōd multi de populo disponebant vendere filios & filias suas in seruos & ancillas pro victu habendo. Item quod dicitur: & non faciet auolare à te vltra doctorem tuum, scilicet Esdram, vt dicunt quod non videtur verum, quia Esdras non semper steterit cum eis, sed pauco tempore, quia post alios longo tempore venit de Babylone, & non multum superuixit. Itē q̄ infrà dicitur: Et erit lux lunæ sicut lux solis &c. exponūt dicentes, q̄ hoc intelligi de maiori lætitia, quā habuerūt post captiuitatē quā antecātus tū excessus lętitiæ non videtur bene prædictis concordare, & maxime quia nunquā redie-
✠ runt ad tan

nolite uidere, & aspicientibus, nolite
a ¶Vt maneamus hic. b ¶Vt eamus in AEgyptum.
aspicere nobis ea quę rēcta sunt. Lo-
a ¶Sinite nos errare.
quimini nobis placentia, uidēte no-
a ¶Quam docetis. b ¶Auferte a me veritatem hanc.
bis errores, † auferte à me uiam, dē-
a ¶Tandem. b ¶Præsentia.
clinate à me semitam, cēsset à facie no-
a ¶Monita eius. ¶Propterea hæc dicit dominus.
b ¶Quia reprobastis illum.
stra sanctus Israēl. Propterea hęc di-
a ¶Nolentibus se ingerit, vt quem neglexistis commonentem, sentiatis punientem, vt habitaretis in terra vestra. ¶Alias ex.
cit sanctus Israēl. Pro eo quòd repro-
¶Hoc. a ¶Habentes fiduciam in AEgyptiorum calumnia atque mendacio.
b ¶Deceptionem.
bastis uerbum, & spērastis in calum-
a ¶Superbiam AEgypti. ¶Spe.
niam & † tumultum, & innixi estis su-
¶Tumultu.
per eo. Propterea erit uobis iniqui-
a ¶Transgressio præcepti. b ¶Muri.
c ¶Vt ipsa cadatis subito.
tas hęc, sicut † interruptio cādens † &
requisita in muro excelso. Quoniam
subito dum non speratur ueniet con
a ¶Muri. b ¶Alia similitudo. c ¶Sic nec de vobis aliquid vtile remanebit persequente Nabuchodonosor.
tritio eius, & comminuetur sicut cōn
teritur lagena figuli contritione per-
ualida, & non inuenietur de fragmen-
tis eius testa, in qua portetur ignicu-
lus de incendio, aut hauriatur parum
a ¶Qui per me & Ieremiam vobis loquitur.
aquæ de fouea, quia hæc dicit dōmi-
a ¶Quasi: Pœnitentiam agite antequam veniat ea ptiritas.
nus deus sanctus Israēl. † Si rēuerta-
a ¶In terra vestra.
mini & quiescatis, salui eritis. In
a ¶Quietis. b ¶Fixa in me, & non in AEgypto.
silētio & in spē erit fortitudo uestra.
a ¶Obedire mihi.
b ¶Manebimus hic.
Et nōluistis, & dixistis: Nequaquam,
a ¶AEgyptiorum.
sed ad equos fugiemus. Ideo fugie-
a ¶Concito gradu pergemus ad eos.
tis. Et super ueloces ascēdemus. Ideo
a ¶Chaldæi quos effugere non poteritis.
uelociores erunt qui persequentur
¶AEgyptij in quibus confidistis.
uos. Mille homines à facie terroris
¶Chaldæi.
unius & à facie terroris quinque fu-
a ¶Pauci in signum tantæ captiuitatis.
gietis, donec relinquamini quasi ma-
a ¶Fixus in signum naufragij.
lus nauis in uertice montis, & qua-
a ¶Potentiæ dei demonstrandæ, & cuius sermo compleatur, meus an illorum.
si signum super collem. Propterea

☞ a ¶ Plorans ne plo. Iudæi referunt hoc ad tempus illud quãdo A sub Zorobabel & Iesu magno Sacerdote post, lxx. annos redierũt de captiuitate Ierusalem, & bona fleuerunt quę prius habuerant. Nos autem oẽs promissiones quæ excedunt mediocritatem illius temporis ad Christi referimus aduentum: In quo captiuus quõdam populus, passione domini liberatus, habitat in Sion & in Ierusalem in specula scilicet & visiõe pacis, id est ecclesia. b ¶ Post tergum. Prima conditione quasi in facie Adam audiuit â domino: Crescite & multiplic. & reple terram. Gene. 1. d. Post peccatum quasi post tergum posit⁹, Gene. 3. c. maledicta terra in opere tuo. Huius casu nos omnes retrocidemus, & modo audiuimus â domino: Conuertimini ad me, Zacha. 1. a. & ego con. ad vos. Et alibi: Conuertimini ad me in toto corde vẽo, &c. vt his monitis anteriora petamus: & hoc est: Aures tuæ audient verbum mo. post tergum. Ioheli. 2. c. c ¶ Neque ad dex. In vtraq; parte qd. quid supra modum est, in vitio est. Neq; Nũe. 20. c. ad de. &c. declinandum est sed via publica gradiendum. i. regia quæ non fallit. d ¶ Et contami. Ia. Idola scilic. quæ ad similitudinem veritatis artifex lingua cõposuerit in splendore eloquentiæ, quod significat argẽtum, & in ratione sapientię quod significat aurum: comminues & dissperges, & immunda iudicabis. e ¶ Et dabitur iu. In Regum volumine scriptũ 3. Re. 18. g. est, quia interfectis ab Elia pseudoprophe- 4. Re. 4. g. ris data sit pluuia terræ Israel, & panis Eli- Ioh. 6. b. sęi. Et postea saluatoris vberrimus fuerit atque pinguissimus, & tantam plenitudinem habeat, vt multa hominum milia saturata sint. In presenti quoq; loco nõ datur pluuia semini spirituali, & panis terrę B vberrimus atque pinguissimus, nisi idola deargentata & deaurata, fuerint cõminuta & reputata in sterquilinium: nisi enim vitia abiecerint, virtutes non subeũt.

☞ Pascentur

† vobis

Nicolaus de Lyra.

runt ad tantam prosperitatem sicut fuerant ante de multò: maximè tempore Dauid & Salomonis, & aliorum regũ plurimorum. Et ideo saluo meliori iudicio, videtur, quòd Iudæi melius quantũ ad aliquid exponant partem istam, scilicet de redemptione eorum fienda p Christum: sed in hoc errant, quòd expectant futurum, quod iam transijt in præteritum. Igitur accipiendo ab eis quod est verum, & falsum respuentes, exponamus literã de redemptione facta per Christum. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur redemptio facta per Christum ĩ suo aduentu primo, secundò fienda in secundo, ibi: Et erit. Prima hîc prædicitur ab Isaia cùm dicitur: Propterea. Id est propter mala vestra multiplicata. a ¶ Expectat dominus, ut misereatur uestri. Id est differt redemptionem vestram perfectam per Christum fiendam: veruntamen quia non aufert eam, subditur: b ¶ Et ideo exaltabitur parcens uobis. quia tempus sui aduentus erit temp⁹ magnæ misericordiæ: veruntamen non erit sine iustitia, quę semper dei misericordiam concomitatur. ideo subdit: Quia deus iudicij dominus. c ¶ Beati omnes qui expectant eum. firmiter credendo eius aduentum. d ¶ Populus enim Sion. id est fidelis & catholicus, e ¶ Habitabit in Ierusalem. id est ecclesia, secundum quod dicitur Hebræ. xxij. f. Accessistis ad montem Sion, & ciuitatem dei viuentis Ierusalem cælestem. Et quia ad literam in monte Sion incepit fides catholica per prædicationem Christi

Diuisio

in propria persona, & per missionem spiritussancti super apostolos, vt dictum fuit suprà. xj. cap. f ¶ Plorans nequaquam plorabis. pro dilectione Christi venturi, pro qua suspirabant ingemiscentes patres veteris testamenti. g ¶ Miserans miserabitur tui. in tantum quòd exponet se morti. h ¶ Ad uocem clamo. In primitiua ecclesia & per longum tempus postea, sancti viri habebant frequentissimè ad vota diuina responsa. i ¶ Et dabit tibi dominus panem. i. ex dei gratia erit contentus paruo victu, aliàs parco, sicut patet ĩ decursu ecclesiæ in viris perfectis & religiosis. k ¶ Et non faciet auolare à te doctorẽ tuum. id est Christum, qui dicit de seipso Matth. xxiij. a. Vnus est magister vester Christus. Et de sua permanentia dicit Matt. vlt. d. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Secundum enim diuinitatem vbiq; est per essentialem præsentiam & potentiam: & in ecclesia sua per specialẽ gratiam, & secundum humanitatem in eucharistiæ sacramento, in quo corpus est ex vi sacramẽti, & anima & diuinitas ex concomitãtia inseparabili post resurrectionem. In trãslatione Chaldaica sic habetur: Et nõ recedet vltrà diuinitas eius. Ex quo patet, quòd nõ potest conuenienter intelligi de Esdra doctore: sed de Christo conuenit optime. l ¶ Et erunt oculi tui uiden. præcep. t. i. est Christum, qui apparuit visibilibus etiam oculis corporalibus in forma humanitatis, & ĩ sacramẽto sub specie panis. m ¶ Et aures tuæ audient uerbum. scilicet Euan- D gelicum. n ¶ Monentis post tergum. id est ad sequendum vestigia Christi prædicantis in persona propria primò, & postea in apostolis alijsq; discipulis. o ¶ Hæc uia. scilicet fides catholica. p ¶ Ambulate in ea. quia ecclesia nunquam declinabit generaliter à fide catholica. q ¶ Et contaminabis laminas. Quia Gentiles ad prædicationem apostolorum confregerũt idola sua † angustiæ materiam & ornamenta idolorum pauperi & aquam bus erogantes. r ¶ Egredere & dices oppressio- ei. id est idololatriæ, quę cessauit quasi in vo- nis. niuerso orbe. s ¶ Et dabitur pluuia semini tuo ubicunq; seminaueris in terra. Semen parabolice dicitur hic verbum Euangelicum, secundum quod dicit saluator in parabola seminantis Lucæ octauo. b. Semen est verbum dei. Et recipientibus ipsum per fidem, data est pluuia gratiæ dei. Et per talem modum dicitur Deuteronomi. trigesimosecundo, a. Cõcrescat vt pluuia doctrina mea. t ¶ Et panis frugum terræ e- rit uberrim⁹ & pinguis. Iste est panis eucharistiæ, qui dicitur panis frugum terrę, qa materia huius sacramenti est panis triticeus de terra productus, & continet iste panis pinguedinem gratiæ diuinæ.

☞ Pascentur in

Moraliter

† contami nabit

✻ a ¶ Expectat dominus. Hîc ad literam post filiorum Iuda increpationem, prophe ta denunciat eorum consolationem p Christum futuram, more boni Samaritani post vinum mordicatiuum infundentis oleum lenitiuum. Moraliter autem potest exponi consequenter ad prædictam de apostatis expositionem. nam aliqui eorum ex diuino respectu verè pœnitentes reuertũtur, & impositam sibi pœnam non solùm patienter sustinent, sed etiam maiorem accipiunt ex seipsis & sic magis proficiunt in bono virtutis, quã aliqui qui nunquam per apostasiam ceciderunt. vnde Grego, exponens illud Luc. xv. b. Gaudium erit in cælo super vno pẽ- ore pœnitentiam agente, quã super nouaginta iustis, dicit; Dux ĩ prælio militem illum plus diligit, qui post fugam reuersus, hostem fortiter præmit; quam illum qui nunquã terga

i ☞ præbuit nec

[a] ¶ Quasi. Hæc venient illi pœnitentiam egerint: Propterea ex. do.
[a] ¶ Pœnitentiam vestram.
[a] ¶ In misericordia. Superexaltat misericordia iudicium.
¶ Vel in cruce, vt omnibus parcat.
[b] ¶ Filius. Pater enim non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.
[a] ¶ Expectis dominum, & viriliter age. &c.
¶ Recta spe.
[b] ¶ Ecclesiæ quæ est modo in speculatione.
[b] ¶ Cælesti, vbi est vera visio pacis.
[a] ¶ Ante. ¶ Cõuersus. [b] ¶ In Ierusalem.
¶ Absterget dominus omnem lachrymam ab oculis eorum.
¶ Fletus tuus vertetur in gaudium.
[a] ¶ Quotidie. [b] ¶ In die iudicij omnino.
[a] ¶ Plenam miserationem.
[b] ¶ Orationis [c] ¶ Ierusalem.
[a] ¶ Si digna audiri.
[b] ¶ Ecce Adsum.
¶ Magis re quam voce.
[c] ¶ Iudæi dicunt, quod egressuri de captiuitate inopiam cibi & potus passi sunt.
[a] ¶ Doctrinam Euangelij quæ duobus mandatis coarctat omnia mandata veteris testamenti.
[a] ¶ Scriptura vbi obscura panis, vbi est aperta aqua.
[a] ¶ Recedete.
[b] ¶ Magister vester vnus est Christus.
[a] ¶ Cordis.
[b] ¶ Modo in speculum in re.
¶ Interiores.
¶ Exaudient. ¶ Christi.
[a] ¶ Christus ad credentes loquitur.
¶ Ego sum via, veritas, & vita.
[b] ¶ Me imitamini. vnde: Vende omnia quæ habes & sequere me. Et alibi: Qui mihi ministrat, me sequatur.
¶ De virtute in virtutem.
[a] ¶ Noli esse nimium iustus.
[a] ¶ In malum declines.
[b] ¶ Conuersus ad fidem reputabis omnia idola contaminata sculptilia & conflatilia.
[a] ¶ Ornamentum.
[a] ¶ Gratia spiritussancti.
[b] ¶ Prædicationi. [c] ¶ In quacunque Gente.
[a] ¶ Ego sum panis Vitæ.
[a] ¶ In cordibus sanctorum.
[b] ¶ Gratia & pinguedine spiritussancti.

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XXX. De Lyra

a ¶Pascentur. Quidam hæc hyperbolicos Cyri tẽporibus, q captiuitatem populi relaxauit, in Iudæa completa contendunt.
Gene.26.c. b ¶Commixtum mig. Isaac hordeũ seuit, quia apud Allophylos erat, & cẽtenariã hordei frugẽ recepit. Et Hosee, choro & dimidio hordei adulterã conduxit. Saluator quoq; quinq; milia virorum, quinq; sensus corporis & legem Moysi sequentium, hordeaceis panibus saturauit, qui in alio loco, frangens septem panes & in frusta comminuens, q̃ ruor milia triticeis panibus repleuit, qui Euangelicum numerum seq̃bant. Huiusmodi populi, partem comedunt palearũ in quibusdam sequentes literam; & p paleas & hordeũ paulatim proficiũt, & trãseunt ad frumentum. c ¶Et erũt. In die iudicij super montes & colles erunt riui currentium aquarum, qa bona opera sanctorum clarebunt, quę obseruãtes mãdata impleuerunt, & doctrina Euangelij appropinquãte die iudicij, prædicatione Eliæ & Enoch penè per omnes gentes abundadit. Et erunt super Iudæi, multos interfectos, & ruentes turres, ad Romanũ referunt imperium, vnde: Vt q̃ tenet nũc teneat, donec de medio fiat: qd' eo tempore tanta beatitudo fuerit populo Israel, v non solùm valles & campestria, sed montes & colles aquis fluentibus irrigẽtur. Nos montes & colles intelligimus, q virtutibus eleuantur, & qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quos dominus prouocat ad bibendum. Qui enim biberit de aquis eius, non sitiet in æternum. vnde: Benedicite domino de fõ. Israel. d ¶Interse. m. Mat. 20. b. Multi enim sunt vocati, pauci v̄ò electi. Turres, potestates dęmonum, vel superbi, de quibus psal. Vidi impium super exaltatum & eleuatum sicut cedros Li. Has turres ædificare cupiebant qui moueriũt pedes: suos ab oriente, quorum linguę in Babylone confusæ, & super quos cecidit turris in Siloe. e ¶Et erit lux. Cùm præmium laboris percipient, quia creatura liberabitur à seruitute corruptiõis. Non mirum si luna solis fulgorem recipiat. Quia iusti fulgebũt sicut sol. f ¶Ecce nomen domini. Filius i nomine patris. vnum enim nomen est patris & filij & spiritussancti. vnde: Baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti: non in nominibus, sed in nomine quod est deus. g ¶Spiritus eius uelut torrens inundans. Sicut torrẽs inundans cùm peruenerit vsque ad collum, ani-
mantem suffocat,

Nicolaus de Lyra.

a ¶Pascentur in possessione tua in die. i. Christus. de quo dicitur Iohã. j. d. Ecce agnus dei qui tollis pec. &c. Pascitur spaciose in dilatione castitatis Ecclesiæ, secundum quod dicit Cañ. ij. d. Qui pascitur in liliis, donec aspiret dies & inclinẽtur vmbrę. b ¶Et tauri tui. id est apostoli. c ¶Et pulli asinorum. alij inferiores prædicatores. d ¶Qui operantur terram. laborãdo in agro dominico verbo & exemplo. e ¶Cõmixtum migma comedent. Glossa super istum locum dicit, quòd migma est hordeum mixtum cùm palea: & eam sequuntur expositores nostri. Sed huic dicto videtur contrariari quod subditur: f ¶Sicut in area uentilatum est. Id est purgatum à palea. Quid autem intellexerit Hiero. per migma, nescio. Sed in Heb. hẽ sic: Mixtum fortè comedent. i. commixtionem diuersorum granorũ absq; aliqua corruptione in sua bonitate manentiũ: Per qd' metaphoricè intelligit cõgregatio fideliũ ex Iudæis & Gẽtilib⁹ & varijs nationib⁹, q incorporati sunt ecclię p prædicationẽ apostolorũ aliorũq; prędicatorũ. g ¶Et erunt super oẽm. Per mõtes excelsos intelliguñ apostoli, per colles, q sunt mõtes minores prædicatores alij. h ¶Riui currentium aqua. i. abundantia sanæ doctrinæ, eo modo loquendi quo dicitur suprà. xj. Repleta est terra scientia domini, sicut aquæ maris operientis. i ¶In die interfectio-

a ¶Pane verbi dei. b ¶Ecclesia.
a guis. Pascentur in possessione tua a
a ¶Cum idola confregeris. b ¶Miris corde, qui sequitur agnum quocunq; ierit, & semper ad deteriora est. c ¶Apostoli duces gregis.
b in die illa †agnus spacioſe, & tauri b
a ¶Filij fulicet Iudæorum qui per asinam, vel Gentilium, qui per asinæ pullum significantur. ¶Sub tecti. b ¶Vt fructificent.
c tui & pulli asinorum, qui operan- c d
a ¶Ecclesiam, vel vnumquemq; corpus suum.
b ¶Historiam cum spirituali sensu.
c ¶Migma est hordeum cum palea.
b tur terrã † commixtum migmã e
a ¶Scripturæ. b ¶A spiritu sancto examinatum.
f comedent, †sicut in aręa uentila- f
a ¶De die iudicij.
g tum est. Et erunt super omnem g
a ¶Sanctos virtutibus eminentes, vel plus vel minus, vel expositores diuinorum eloquiorum.
mõtẽ excelsum, & super omnem
a ¶Doctrina Euangelij.
h collem eleuatum riui currentium h
¶Iudicij.
d aquarum in die interfectionis mul i
a ¶Dæmones, munimentum malorum, & principes huius seculi.
e torum, cùm ceciderint turrẽs. Et k
a ¶Post iudicium, & cælum erit nouum & terra nouæ. Quia enim propter hominem facta in eius lapsu peiorata sunt, sol & luna suo lumine minorata.
erit lux lunæ sicut lux solis, & lux
¶Finitum pro infinito.
solis erit septempliciter, sicut lux
a ¶Scilicet quando creatus est mundus. b ¶Scilicet.
septẽm dierum, in die qua allega- l
a ¶Sanando. b ¶Mortalitatem peccati & omnes miserias. c ¶Absolute, vt omnes deo seruientes significet. ¶Sanctorũ ¶Fugiet dolor & gemitus.
uerit dominus †uulnus populi sui, m
a ¶Bonis promittit præmia, contemptoribus minatur supplicia. b ¶Ad damnandum malos, & remunerandum bonos.
& percussuram plagæ eius sana- f
a ¶Post multa tempora. b ¶In vindicta more nostro.
n de longinquo, ardẽs furor eius, n
a ¶Reprobis. b ¶Verba.
& grauis ad portandum. Labia p
a ¶Filij. b ¶Dicendo: Esuriui, & non dedistis mihi manducare &c.
eius repleta sunt indignatione,
a ¶Ite maledicti in ignem æternum.
b ¶Diabolum & membra eius.
& lingua eius quasi ignis deuo- q
g rans. Spiritus eius uelut torrens r
inundans usque ad medium colli,

die interfectionis. Id est tẽpore destructionis Ierusalẽ, in qua G erant multæ turres, quæ cũ muris destructæ fuerunt per Romanos, & illo tẽpore multũ viguit prædicatio Euãgelij per apostolos aliosq; discipulos Christi. k ¶Et erit. Hîc denunciatur liberatio fideliũ in secundo aduentu Christi, tunc enim liberabuntur à pœnalitatibus vitę p̃sentis. Et diuidit̃ in duas, qa priò ponitur hmõi liberatio, scd'ò dæmonis abiectio, ibi: Ecce nomen. Circa primũ sciendum, qd' scd'm sanctos doctores & catholicos, finali iudicio mũdus innouabit & meliorabit ad augmẽtũ gl̃ię electorũ, q in elemẽtis & corporibus cęlestibus melioratis videbunt clarius relucentiam diuinæ virtutis & bonitatis, secundum illud Sap̃. xiij. a. A magnitudie spẽi creaturę poterit cognoscibiliter creator horum videri. Decor autem corporum cęlestium maximè consistit in luce. & ideo tunc augebitur. & hoc est quod dicitur: Et erit lux lu. si. lux s. &c. In die q. al. do. uul. po. sui. qa fideles resurgent in corporibus glorioſis ab omni corruptione & pœnalitate liberatis. l ¶Ecce. Hîc consequẽter agitur de deiectione dæmonis. Sciendum tamen, quòd Heb. & expositores nostri exponũt partem istã ad literam de deiectiõe Sennacherib regis Assyriorum venientis cõtra Ierusalem, quando exercitus eius p cussus fuit ab angelo, sic quòd corpora bellatorum fuerunt incinerata intactis vestibus & armis, sicut dictum fuit suprà. vij. ca. & ad hoc satis posset applicari litera. Sed contra hoc videtur, qd' dicit hîc in principio: Ecce nomen domini venit de lõginquo. Ex quo videt Isaias loq de tẽpore longinquo, qd' est tempus iudicij finalis, & non de propinquo seu præsenti, cuiusmodi fuit dicta H pcussio Sẽnacherib, qa fuit tẽpore Isaię vt habetur. iiij. Reg. xix. Itẽ qd' dicit i fine huius ca. Præparata est eñ ab heri Tophet, &c. i. pœna gehennalis, secundum quod dicitur ab omnib⁹ expositorib⁹ Hebręis & Latinis. ideo videt Isaias hîc loq de tempore finalis iudicij, i quo dęmones cum damnatis retrudentur in ĩferno. Et hanc sententiam sequitur hîc magister Alexãder de Ales, qui fuit maximus theologus temporibus suis. Igit̃ Diuisio secundũ hãc sententiam hęc pars in tres diuiditur partes: quia primò describit aduentus iudicis terribilis impijs, secundò delectabilis iustis. ibi: Canticum erit. & tertiò vt abiectiuus dęmonis. ibi: Et auditam. Circa primùm dicit Isaias: Ecce nomen domini. quia i iudicio apparebit dominus, quia iudicat⁹ fuit corã Pilato, vt seru⁹ & abiectus. m ¶Venit de longinquo. quia à tempore Isaiæ erat magna distantia vsq; ad tempus iudicij. n ¶Ardens furor ei⁹. quia ignis conflagrationis præcedet aduentum iudicis. o ¶Et grauis ad por. quia terribilia signa apparebunt prope iudicium. p ¶Labia eius repleta sunt. contra reprobos, contra quos p ferret illam sententiam: Ite maledicti, &c. Matt. xxv. d. q ¶Et lingua eius quasi ig. deuo. quia per sententiam ab eo prolatam deducentur ad ignem gehennæ interminabilẽ. r ¶Spiritus ei⁹. id est eiusdem indignatio contra reprobos. s ¶Velut torrens inundans usque. quia non poterunt punitionem eius euadere.

Ad perdendas

Diuisio

Mundus innouabitur

Diuisio

Moraliter

✠ præbuit, nec vnquam aliquid fortiter fecit. Sic & agricola illam terram plus amat, quę post spinas, vberes fructus facit, quam illam quæ nunquam spinas habuit, nec vnquam frugem vberẽ ꝓducit. De talib⁹ subditur: Erunt oculi tui, &c. l ¶Ecce nomẽ domini. Hîc ad literam describitur deiectio dæmonis in iudicio finali. Et sic expositio ista non solùm est literalis, sed etiam spiritualis propter quod aliam addere non oportet.

mantẽ suffocat, sic spiritus ire dei, in iudicio impios suffocabit. Fi
A nem omniũ venisse significant, sicut torrens suffocat eum ad cu
ius collũ peruenit, sic dei iudicium neminẽ transibit impunitum.
a ¶Quod erat in ma. Vt pro volũtate diaboli circũferrentur,
hæc perdet dominus in die iudicij, vel in prędicatione apostolo
rum, cùm Gentes ad fidem venerint, & i
dola relinquent. b ¶Canticum erit
uobis. Post pœnam malorũ agit de glo
† cribran- ria sanctorum. Sicut filij Israel transito
dum. mari rubro, cũ vidissent Pharaonẽ & Ae
gyptios submersos, cùm lętitia dixerunt:
Exo.15.a. Cantemus domino, gloriose enim, &cę.
Sic in die iudicij transito mundo & dam
nato diabolo & membris suis, sancti cũ lęti
† nox cia exultabunt in dei laudib⁹, eodem mo
do in conuersione Gentium. c ¶Sicut
Exod.22.d. qui per agit. Præceptum est filiis Israel,
Leui.27.d. vt decimã bonorũ suorũ domino offer
Nu.18.d. rent, datorem bonorum glorificantes, sic
sancti in iudicio offerent manipulos suos
exultantes & deum laudantes, & Gentes
conuersæ similiter. d ¶Sulphuris. In i
nferno fœtor itolerabilis & iextinguibilis
† descẽsio- ignis.
nem

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ad perdendas gentes. s. quã
tùm ad reprobos. b ¶Et frenum er. qa
cognoscent se errasse. illa tamen cognitio
non erit eis vtilis, sed magis afflictiua per
† flammæ remorsum conscientię, de quo dicitur in
frà vlti. g. Vermis eorum non morietur.
B c ¶Canticum. Hîc describitur dictus
aduentus delectabilis electis, qui tunc læ
tabuntur non solùm de sua glorificatio
ne, sed etiam de reproborum punitione,
applaudendo diuinæ iustitiæ: & hoc est
qd dicitur: Canticum erit uo. s. electis.
d ¶Sicut uox. sic est in Hebrẽo. e ¶Sã
ctificatæ solẽnitatis. s. solennitatis Pa
schalis, in qua filij Israel laudauerunt do
minum pro suo exercitu de Aegypto, in
quo figuratus fuit exitus electorũ de oĩ
† eleuatio- pœnalitate, quando ad cælum transferẽ
ne, id est in tur gloriosi in anima & corpore. f ¶Et
bellorũ cõ lætitia cordis. Li sicut importat hîc æ
motione. qualitatem, quia lætitia electorum tunc
excedet omnem lætitiam quæ potest ex
primi à nobis: sed propheta vtitur talib⁹
exemplis hominibus cognitis: quia secũ
dum quod dicit Grego. Balbutiendo, p
ut possumus, excelsa dei facta resonam⁹.
g ¶Et auditam. Hîc consequenter o
stenditur dictus aduentus, vt dæmonis
abiectiuus: quia tunc auferetur eius pote
stas inducendi homines ad peccatum. Et quia tunc cùm reprobis
retrudetur in infernum, ex quorum pœna augebitur pœna dæ
monum, sicut gloria angelorum augmentabitur ex gloria ele
ctorum, quos induxerunt ad meritum, ideo dicitur: Et auditam
faciet dominus gloriam uocis suæ. dicens electis: Venite be
nedicti, &cæ. h ¶Et terrorem brachij sui ostendet. in dæmo
num deiectione. i ¶In comminationem furoris. cùm dicet:
Ite maledicti in ignem æternum. qui paratus est diabolo & ange
lis eius, Matthęi. xxv. b. k ¶Et flamma ignis. scilicet gehennæ.
l ¶Allidet in turbine & in lapide grandinis. per ista quæ
sunt hominibus terribilia intelligitur terror iudicis. m ¶A uo
ce enim domini. id est sententia iudicij. n ¶Pauebit Assur. i.
diabolus, qui hîc ad literam intelligitur sub nomine regis Assur,
qui multũ afflixit populum domini, sicut suprà. xiij. cap. sub no
mine regis Babylonis significatur diabolus ad literam, vt dictũ
fuit ibidem. o ¶Virga percussus. id est virga diuinæ sententię.
p ¶Et erit transitus uirgæ fundatus. Id est firmus & stabilis,
quia illa sententia erit irretractabilis. ideo sequitur: q ¶Quam
requiescere faciet dominus super eum. quia pœna illius sen
tentiæ tenebit eum depressum in perpetuum. r ¶In tympa
nis & citharis, in bellis præcipuis expugnauit eos. Per ista
intelligitur electorum lætitia de potestate dæmonum electa, se
cũ dum quod dicitur Apoc. xij. c. Audiui vocem magnã de cęlo di
centem

ad †perdendas gentes in nihilum, a
a ¶Diabolum qui subiectos trahit in ruinam.
¶Dominationem.
a & frenũm erroris quod erat in ma b
b xillis populorum. Canticum erit c
uobis sicut †uox sanctificatæ solen d
e nitatis, & lætitia cordis sicut qui f
a ¶Iudæi in templum sancti in cælum.
pergit cum tibia, ut intrẽt in mon g
tem domini ad fortem Israël. Et
¶Redit ad pœnam malorum. a ¶Venit ho
ra, vt omnes qui in monumentis sunt audient
vocem filij dei, & procedent &c.
b ¶In iudicio. c ¶Pater. d ¶Vltionẽ malorum.
auditam faciet dominus †gloriam h
a ¶Filij qui & verbum. b ¶Ite maledicti in
ignem æternum. c ¶Filij.
uocis suæ, & †terrorem brachij sui h
a ¶Ite maledicti in ignem æternum.
ostendet in cõminationem furo i
a ¶Ignis succensus est in fumeo, & ar. vsque ad inf. &c.
ris, & †flãmã ignis deuorantis. †Al k
a ¶In circumita eius tempestas valida.
b ¶Lapidatione tribulationis.
lidet in turbine, & in lapide grandi
¶Sententia terribili.
nis. A uoce enim domini †pauebit m
a ¶Diabolus & membra. b ¶Vltionis.
c ¶Hoc contra Origenem.
Assur uirgã percussus, & erit trãsi o
a ¶Percussio vltionis æternæ. b ¶Non transitorius.
tus uirgæ fundatus quam requie q
a ¶Vt non transeat. ¶Diabolum.
scere faciet dominus super eum, in
a ¶Lætitia sanctorum.
¶Lætabitur iustus cum viderit vindictam.
citharis, & tympanis, & in bellis r
a ¶Reprobos. ¶Dæmones.
†prȩcipuis expugnauit eos. Prępa s
a ¶Ite maledicti in ignem æternum qui præparatus
est diabolo. b ¶Ab initio. c ¶Vallis gehennæ.
rata est enim ab heri Tophet, tare t
a ¶Omnipotenti. b ¶Impiis.
gẽ præparata: profunda & dilata u
a ¶Impij.
ta, nutrimenta eius ignis & ligna x
a ¶Ira. ¶Metaphora, flatus enim & voluntate do
mini succenditur.
multa, flatus domini sicut torrens y
a ¶Quod flammas excitat vel excutit. ¶Gehennam.
sulphuris succendens eam. z

¶In capitulo. xxx. vbi dicitur in posil. Plorans nequaquam plorabit.

ADDITIO I.

Licet patres veteris testa. desiderassent ad †etiam ipsi
uentum Christi, non tamen leguntur, p regi
dilatione huius aduentus ploraſſe. vnde
hoc quod dicitur: Plorans nequaquam
plorabit, videtur intelligendum de san
ctis ecclesiæ Christi, qui persecutiones ad
uersariorum pro amore Christi gauden
ter tolerabãt, sicut de apostolis legit Act.
v. g. Ibant apostoli gaudentes, &cę. Et de
sanctis martyribus frequenter legitur, quòd tormenta sibi illata
lætanter sustinebant. Et de istis dicit: Plorans nequaquam plora
bit. Patres verò antiqui testamenti tribulationibus aduenientib⁹
anxiabãtur. & quãdoq; plorabant, vt patet de Iacob Genẽ. xxxvij.
& de Ezechia infrà. xxxviij. Ratio autem huius differentiæ vide
tur esse passio Christi, quam sancti ecclesiæ considerant, vt iam
experti. Antiqui verò considerauerunt, vt futurum, nondum fa
ctum. Constat autem, quòd in ea quæ sunt in actu, magis mouẽt
quàm ea quæ sunt in potentia.

¶In eodem capitulo vbi dicitur in posil. Et frenum erroris,
quia cognoscent se errasse.

ADDITIO II.

Hoc quod dicitur: Et frenum erroris, quod erat in maxillis popu
lorum canticum erit vobis, &cę. continuatur sub vna sententia.
Ad quod sciendum, quòd diabolus ante eius electionem seu re
clusionem, sic dominabatur suis possessis, quòd trahebat eos
ad libitum suum, sicut ascensor trahit equum cum freno. vnde in
glo. vbi dicitur: Et frenum erroris: dicit dominationẽ diaboli, q
subditos trahit ad ruinam. Quod quidem frenum erroris in can
ticum erit vobis scilicet eo modo quo dicitur: Cantemus domi
no, glorioſe enim honorificatus est, equum & ascensorem proie
cit in mare. Cætera exponantur prout in posilla.

C Tophet. Tophet enim vno modo significat laxationem vel ampliationẽ: & ideo sic nomina tur gehenna, quia omnis homo, qui non restringit fomitem suum, sed magis laxat ei habenas, cadit in gehennã, vt dicit glos sa Hebraica. Dicitur autem prępparata ab heri, id est à secunda die creationis mun di, vt dicunt aliqui, quia ab illa die non fuit nudiustertius, se. tantũ heri. Sed hoc non est verisimile, quia secunda die facta fuit distinctio cæli siderei ab aquis infe rioribus & superioribus, vbi non est ge henna, sed circa centrum terræ, vt dicunt sancti doctores. Item ratio eorum magis concludit contrarium, quia si secunda di es fuit prima habens heri: sequitur quòd non ipsa fuit primũ heri, sed magis dies prędecedens: & ideo melius dicitur: qd heri hîc accipitur pro principio temporis, in quo de⁹ cęlũ creauit & terrã, ita qd sicut tunc fecit cælum empyreum pro electis, ita & infernum pro reprobis. t ¶A re. † potentiã
præ. Id est à deo qui regit vniuersa: quia † In disper
licut fecit habitationẽ electis in cęlo em sione
pyreo, sic etiam reprobis in inferno. In
Hebrẽo habetur, regi præparata: id est dę
moni & angelis eius, qui dicitur rex sup
omnes filios superbiæ, Iob. xlj. v ¶Pro
funda. quia dicitur esse circa cẽtrũ terrę.
x ¶Et dilatata. quia multi vadunt ad † cõteretur
perditionem, secundum dictum saluato omnes
ris, Mat. vij. y ¶Nutrimenta eius i
gnis & ligna multa. per hoc designat acerbitas pœnę. z ¶Flatus domini. i. effectus suæ iustitiæ. a ¶Sicut torrens. per hoc etiam ostenditur horror illi pœ næ, & quòd impediri non possit, eò qd procedit secundum ordinem diuinæ iu stitiæ.

Cap. XXXI.

¶ Timore Chaldæorum præcepta domini contemnentes. ¶ Sperantes in idolatria, qui cultū dei habere se existant.

VAE qui descendunt in AEgyptum, ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, & super equitibus, quia præualidi nimis, & non † sunt confisi super sanctum Israël, & dominum non † requisierunt. Ipse autem sapiens adduxit malum, & uerba sua non abstulit. Et consurget contra domum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem. Ægyptus homo & non deus, & equi eorum caro & non spiritus. Et dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet cui † præstatur auxilium, simulq; omnes consumentur. Quia hæc dicit dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, cùm † occurrerit ei multitudo pastorum, à uoce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non † pauebit, sic descendet dominus exercitum ut prœliętur super montē Sion, & super collem eius. Sicut aues uolantes, sic proteget dominus exercituum Ierusalem, protegens & liberans, transiens & saluans. Cōuertimini † sicut in profundum recesserunt filij Israël. In die enim illa abiiciet uir idola argenti sui, & idola auri sui, quæ fecerunt uobis manus uestræ in peccatum.

a ¶ Timore Chaldæorum præcepta domini contemnentes. ¶ Sperantes in idolatria, qui cultū dei habere se existant.

2 ¶ Quærendum.

2 ¶ Non in domino: Fallax ea quæ ad salutem.

b ¶ Aegyptiorum. Equum & ascensorem proiecit in mare.

c 2 ¶ Qui manentibus in terra sua, per Ieremiam promittebat auxilium.

d 2 ¶ Omnipotens. b ¶ Nabuchodonosor, vel absolute malum, id est rem, non personam.

c ¶ Quæ loquutus est per Ieremiam & Isaiam

e 2 ¶ Faciendo irrita.

f 2 ¶ Tribum Iuda. b ¶ Incredulorum.

g 2 ¶ Aegyptiorum.

h 2 ¶ Aegyptius. b ¶ Iudæus.

i 2 ¶ A Nabuchodonosor.

k 2 ¶ Aegyptius. b ¶ Fragilis. c ¶ Inuincibilis. d ¶ In quibus confisi.

l 2 ¶ Cito deficiens.

m 2 ¶ Luxabit habenas.

n 2 ¶ De tribu Iuda.

o 2 ¶ Consilio viribus.

p 2 ¶ Miserando.

q 2 ¶ Tanquam defensor. b ¶ Non contra.

r 2 ¶ Sicut gallina cōgregat pullos. ¶ Sicut aquila prouocat pullos suos ad volandum. ¶ Super pullos.

s ¶ Vt princeps strenuus & prouidus.

t 2 ¶ Pœnitentes, pugnante domino pro vobis.

u 2 ¶ Qui in profundo consilio & peccato recedentis a deo.

x 2 ¶ Conuertimini: Si enim cōuerti fueritis. In die illa &c.

y 2 ¶ Monente Ezechia cum liberasset eum dominus de manu Assyriorum. ¶ Vel secundum quosdam post reditum a Babylonica captiuitate vsq; aduentum domini nunquam filij Israel idola coluerunt.

b ¶ Pro quibus capta est ciuitas vestra.

Sub patre Ezechiæ.

E VAE qui descendunt in AEgyptum. Egit de gloria bonorum & de pœna reproborum, nunc reuertitur ad reliquias quæ remanserunt in terra Iuda ducto Sedechia & aliis in Babylonem. Sed prius monuit, ne irent in AEgyptum; modo quia ierunt

F VAE g de. Positq; locut⁹ est Isaias cōtra regnū Iudę, eò qđ ex diffidentia diuini auxilij recurrerūt ad hūanū tpe regis Sedechiæ: hīc exsimili causa loq⁹ cōtra regnū Isr⁹l tpe Hosee, q vt euaderet, reddere tributū regi, qđ regi Assyriorū dare cōsueuerat, misit nūcios ad Susach regē Aegypti. & sic ex eius cōfidētia rebellauit. p

† clamauerit contra eum.

pter qđ Salmanasar rex Assyriorū venit cōtra eū, & regnū ei⁹ destruxit, vt hī iij. Regū. xvij⁹. Sed m hoc igit⁹ istud capitulū diuidit⁹ in duas partes, quia prīò ponitur destructio regni Israel ex dicta causa. Sed ò saluatio regni Iudæ p tīc rōne oppositā, ibi: Quia hęc dicit. Circa primū sciendum, qđ sicut regnū Israel fuit destructū ex mala cōfidentia super Aegyptū, sic rex Aegypti cū suo exercitu fuit deuictus à Nabuchodonosor rege Babylonis quarto anno Ioachim filij Iosię, vt habet Iere. xlvj⁹. & hoc, quia falsam fiduciam dederat regi Israel. & vtrūq; istorū denūtiat Isaias hīc, & patet Isa ex dictis paucis exceptis. a ¶ Væ q desc. in AEgyp. s. de populo Israel.

† quantū decidendo immersi essus filij Israel.

b ¶ Habē. fidu. sup qua. ga multæ sunt. ad portādū arma & omnia exercitui necessaria. c ¶ Et sup equit. qa prætua. tunc enim Aegyptij erant i armis famosi. d ¶ Et non sunt cōsi. s. sanctum Israel. i. super deū q sanctificat Israel. e ¶ Ipse autem sapiens. i. ipse deus cui⁹ sapientię non est nūerus.

f ¶ Adduxit malū. s. pœnæ super regnum Israel. g ¶ Et uerba sua. quę p prophetas dixit de destructione regni Israel. h ¶ Non abstulit. scili. ab effectu, sed effectu, sed ea impleuit. i ¶ Et consurget contra domum pessimorum. Id est regnum Israel, qui vitulos aureos adorabant. k ¶ Et contra auxilium. Id est contra regem AEgypti, regi Israel auxilium promittenti. l ¶ AEgyptus homo. Et sic est sub deo ad puniendum illum pro libito suæ voluntatis.

m ¶ Et nō deus. vt posset saluare regē Israel contra ordinem dei. n ¶ Et equi eorum caro, & non spiritus. id est spirituales substantię: cuiusmodi sunt angeli, qui sunt exercitus dei. o ¶ Et dominus inclinabit manum suam. ad accipiendum de vtroque rege vindictam ideo subditur: Et corruerunt, &cætera. p ¶ Simulq; omnes consumentur. Li simul, non importat identitatem temporis, quia duo reges prædicti tunc scilicet eodem tempore non fuerunt debellati, vt patet ex prædictis: sed designat similitudinem pœnæ vtriusque regis.

† respexit

q ¶ Quia hæc dicit. Hīc consequenter ponitur saluatio regni Iudæ pro tunc ex causa oppositā, scilicet ex vera confidentia in domino. Ezechias enim qui tempore Hosee regnauit, vt habetur. iij⁹. Regū xviij⁹. totam confidentiam suam posuit ī domino: & ad hoc induxit etiam populum suum, propter quod dominus modo mirabili liberauit eum de manib⁹ Sēnacherib regis Assyriorū. iij⁹. Regum. xix. Et hæc saluatio describitur hīc diffusē. & primò propheticē, secundò historicē, ca. xxxvj⁹. Prima in duas, quia ponitur modus dictę saluationis in generali, secundò magis in speciali. cap. seq. Prima in duas: H quia primò ponitur regni Iudę saluatio, secundò Sennacherib deiectio, ibi: Et cadet. Circa primum ponitur exemplum de leone, qui non dimittit prędam timore pastorum sibi occurrentium: sic dominus cōstanter & sine impedimēto protexit & saluauit Ierusalem cōtra Sennacherib & eius exercitum. Et sicut aues volantes non habent timere arcum sagittatoris, sic nec habitantes in Ierusalem impetum Sennacherib regis. & sic patet litera vsque ibi: r ¶ Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israel. Hoc dicitur, quia populus Israel dū trāsferebatur in Assyrios per Salmanasar regem: aliqui de illo regno euaserunt, latitantes vbi poterant: sed postea venerunt ad Ezechiam regē, & reiecta idololatria, conuersi fuerant ad verum dei cultum, ideo subditur: s ¶ In die illa abiiciet uir idola argenti sui, quæ fecerunt. id est despiciet præ amore cultus diuini.

† est auxilio

† humiliatur,

Et cadet

Moraliter. a ¶ Væ qui descendunt in AEgyptum ad auxilium in eqs sperantes. Hīc ad literam arguitur populus Israel, eò quòd ex confidentia regis AEgypti rebellauit regi Assyriorū: propter quod fuit à rege Salmanasar captiuatus. Moraliter, per hoc signantur illi qui procedunt ad bellum, magis confidentes de apparatu magno in equitibus & cæteris bellicis dispositionibus quàm de deo, propter quod frequenter superati leguntur, & per experientiam vident. Per hoc etiam signantur illi qui in bella contra vicia nimis confidunt de virtute propria, propter quod aliquādo dimittūtur cadere in vicia enormia, vt sic cognoscant propriam fragilitatem, & humiliētur, & in bonum melius reformentur. p

Moraliter

Nota contra bellantes de suis viribus prę sumentes.

pter quod subditur: Conuertimini sicut in profundum recesseratis filij Israel.

Ierc. 42. d. Psal. 13. b. Iere. 17. a. Psal. 59. c. Gene. 12. b. Apoc. 11. b. Esdrę. 4. a. 1. Mac. 3. b.

NI. DE LY. Cap. XXXI.

Diuisio

Diuisio

profundo malorum receſſerãt, ſic toto affectu mentis redirent.

A a ¶Ignis eſt in Si.Sion, eccleſia in qua ignis & caminus qui de
Ioheli.1.b. uoret peccatores ſcilicet ligna, fœnum, ſtipulamq; conſumat.
Eſa.5.f.

GLOS.ORDI.

CAP.XXXII.

ECce in iuſticia regnabit. Finita prophetia de his q in Aegyptũ deſcenderant, incipit de aduẽtu Chriſti & apoſtolorum eius. c ¶Et erit uir ſicut.

‡ non Q. Sic erit tutus in tribulationibus, ſicut qui ventum & turbinem fugiens tuto ſe abſcondit loco, & qui fontes puriſſimos inuenit in deſerto, qui ſolis ardorẽ ſub prominẽti deuitat ſaxo.

☞ Mulieres

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et cadet. Hîc conſequẽter ponitur Sennacherib deiectio, quæ facta fuit per hoc quòd angelus domini percuſſit in exercitu eius.cl.xxv.milia. Q; videns Sennacherib, cùm paucis fugit territus. & hoc eſt quod dicitur: Et cadet Aſſur. id eſt exercitus Aſſyriorũ. b ¶In gladio non uiri. ſed angeli. c ¶Et fugiet. ſcilicet rex Sẽnacherib. d ¶Non à facie gladij. ſcilicet aduerſariorum ſuorum, ſed ex terrore ſupradicto. e ¶Et iuuenes eius uectigales erunt. id eſt tributarij qui antea tributũ ab alijs accipiebant. f ¶Et fortitudo eius à ter. trãſ. quia amplius nõ terrebit populos in circũitu, ſed magis

† locus in quo quis ſe abſcondit. ecõuerſo: ideo ſubditur vt dictum eſt. g ¶Et pauebũt fugientes prin. ei⁹. ſ. cùm rege Sennacherib, vt dictum eſt.

B h ¶Dixit dominus cui⁹ ignis eſt in Sion. quia in altari holocauſtorũ

†in deſerto quod erat in monte Sion, erat ignis perpetuus, qui nutriebatur à Sacerdotib⁹. Leui.vj. i ¶Et caminus eius in Ieruſalem. Hoc dicitur pro altari incenſi, ad quod ingrediebantur omni die ſacerdotes, vt ibi comburerent thymiama ad conſummandum ſacrificia, vt habetur ad Hebr. ix.

NICO.DE LYRA.

CAP. XXXII.

ECce in iuſti.re. Hîc proſequitur prædictum magis in ſpeciali. Et diuiditur in duas partes: quia primò deſcribit

†ſeſſinabit loqui nuda. iuſticia Ezechiæ, propter quam facta fuit tunc dicta ſaluatio. Secundò, malicia Sennacherib, propter quã facta eſt eius deiectio. cap.ſe. Prima diuiditur in

Diuiſio †liberalis, neq; parẽ duas partes, quia primò deſcribitur iuſticia Ezechiæ, quæ meruit dictam ſaldicere ref⁹ ma gnificus. uationem. Secundò, malicia Manaſſes quæ demeruit regni Iudę deſtructionẽ ibi: Stultus. Circa primum dicitur: k ¶Ecce in iuſticia regnabit rex. ſ. Ezechias qui fuit iuſtus. l ¶Et principes in iudicio præerunt. ab eo inform̃ati & inducti. m ¶Et erit uir ſicut qui abſconditur. Secundum hanc literam li vir refertur ad quemliber de populo Iudæ q fuit protectus ab impetu & tempeſtate Sennacherib meritis Ezechię. In Hebræo autem habetur: Et erit vir ſicut abſconſio à vento, &cæ. Et ſicut li vir refertur ad Ezechiam, qui dicitur vir à virtute. Et abſconſio, id eſt protectio: à vento, id eſt tempeſtate ad ipſius Sennacherib populũ ſiue exercitum, vt dictum eſt. o ¶Sicut riui aquarum in ſiti. ſunt valde amabiles & vtiles, ſic Ezechias populo ſuo. p ¶Et umbra petræ pro minentis in t.d. ex ſiccitatibus et coloribus maximis: Nam talis eſt vmbra eſt valde delectabilis hominibus ibi quieſcentibus, ſic Ezechias populo ſuo. q ¶Non cali. ocu.ui. quia Iſaias illo tempore multas habuit reuelationes & claras, & alij prophetę qui tũc temporis erãt.

Et aures

r ¶Et aures audientiũ diligenter auſcultabunt. Quia Eze- C
chias & eius populus verba Iſaiæ deuotè receperunt. s ¶Et
cor ſtultorũ. Id eſt illorũ qui fuerant ſtulti tempore præcedenti
ſcilicet tempore Achaz patris Ezechiæ qui fuit idololatra peſſimus. t ¶Intelligentiã. tẽpore Ezechiæ, qui fuit deuotus & ſtudioſus. v ¶Et lingua balborum. id eſt illorum qui tempore Achaz non audebant deum laudare manifeſtè, & idololatriam deteſtari. x ¶Velociter lo. & planè. prompte deum confitendo, & idololatriam manifeſtè deteſtando. y ¶Non uocabitur ultrà is qui inſipiens eſt. ſcilicet Achaz qui à vera ſapientia decidit per idololatriã. z ¶Neque fraudulentus app. id eſt Achaz qui fraudulẽter reſpõdit Iſa. ſuprà. vij. b. Non petam, & non tẽrabo dominũ. in hoc fraudulenter ſimulans dei reuerentiam, cùm tamen ob hoc recuſaret ſignum à deo dari, ne ex hoc glorificaret nomen domini, vt dictum fuit ibidem.

† ab arce ſua prę terrore.

† à vexillo

a ¶Et ſtultus. Hîc conſequenter pomi Diuiſio
malicia Manaſſes filij Ezechiæ propter † dibanus
cuius maliciam deſtructa fuit ciuitas g
Chaldęos. iij. Reg. xxv. Et primò deſcribit eius transgreſſio, ſecundò ciuitatis deſtructio, ibi: Mulieres. Circa primum ſciendum, quòd ſicut Iſaias deſcribendo iuſticiam Ezechiæ ſimul tetigit malitiã Achaz patris ſui, ſic deſcribendo maliciam Manaſſes tangit iuſticiam Ioſiæ nepotis ſui, vt oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcant. Dicit igitur: Stultus, ſcilicet Manaſſes: q ad idololatriã declinauit ſuper omnes, quia idololatria nõ ſolùm eſt, ſtultitia, ſed magis inſania.

b ¶Fatua loquetur. quia per verba † ſcopuli
ſua ſeduxit principes & habitatores Ie- grauis
ruſalem, vt declinarent cùm eo ad idololatriam. iij. Paralip. xxiij. c ¶Et cor D
eius faciet iniquitatem. quia ex magna libidine talia faciebat. d ¶Vt perficiat ſimulationem. oſtendendo ſe quęrere bonum commune, vt per cuius oim idolorũ impetraretur à multis dijs auxilium, ſicut de ciuitate Romana dicit Leo Papa, quòd magnam arbitrabatur ſe ſuſcepiſſe religionem, cùm nullius Gentis reſpueret falſitatem. e ¶Et loquatur ad dominum fraudulenter. quia cùm hoc quòd adorabat idola, adorabat etiam deum, vt ſic haberet gratiam aliquorum principum, qui à cultu dei non totaliter receſſerãt.

Romanorum ſtultitię circa deos.

✠ Et vacuam

Moraliter. k ¶Ecce in iuſticia regnabit rex. Hîc ad literam agitur de virtute regis Ezechiæ, per quem bonus rex ſignatur, de quo dicitur: Ecce ī iuſticia regna. rex. Quę ſicut dicit Philoſophus. v. æthicorum. eſt prædariſſima virtutum, propter quod decet ſtatum regis prędarum. l ¶Et principes in iudicio præerunt. nam membra regni debent capiti conformari.

Moraliter

Philoſophus

† impietatem † errores

m ¶Et erit uir. id eſt quilibet de populo ſubdito. n ¶Sicut q abſconditur à uento. quia quando rex & principes ſunt boni, ſubditi ſunt in magna ſecuritate poſiti. q ¶Non caligabunt oculi uidentium. id eſt talis regis conſiliarij non ſunt per auariciam excęcati. r ¶Et aures audientium diligenter auſcultabunt. id eſt populus ſubiectus erit ad obediendum paratus. v ¶Et lingua balborum uelociter loquetur & planè. i. ſimplices de populo poterunt iuſticiam ſuam in iudicio proponere ſine aduocatorum conſilio, qui magis ſuis fraudulentijs impediunt quam expediunt noticiam veritatis. y ¶Non uocabi. ultis qui inſipiẽs eſt princeps. Tales enim in ſtatu ſuo nõ ſunt niſi equiuoce, ſicut princeps lapideus aut depictus, imò peius: quia nulli nocet pictura, & multis nocet talium malicia. ideo ſubdit:

a ¶Aſſyrius cuius metu fugitis. b ¶Sed dei qui nocte
vna. clxxxv. milia ex eis percuſſit.

Et cadet Aſſũr in gladio non uiri, & a
gladius nõ hominis uorabit eum, & b
a ¶Sennacherib cum paucis.

fugiẽt non à facie gladij, & iuuenes d
a ¶Vectigales Nabuchodonoſor, & poſtea Medis & e
Perſis. b ¶Exercitus.

eius uectigales erũt: & † fortitudo e
a ¶Angeli. b ¶Deficiet.

ius à terrore tranſibit, & pauebũt †fu f
c ¶Et decem (vt aiunt) qui reuerti ſunt cum eo.
b ¶Supradicta ſcilicet promiſſa.

gientes principes eius. Dixit domi- h
a ¶Vt aduerſarios conſumat, ſicut flamma ſtipulam vel
ligna. ¶Dilectionis in præſenti eccleſia quæ ſpeculatur in futuris. b ¶Plenitudo ardoris & charitatis in
cœleſti patria, vbi pacis veræ viſio plena eſt.

a nus cuius ignis eſt in Sion, & †cami- i
nus eius in Ieruſalem.

Cap. XXXII.

ECce in iuſticia regna k
a ¶Chriſtus. b ¶Apoſtoli

bit rex, & principes l
a ¶Iuſto.

in iudicio præerunt.
a ¶Populus fidelis.

c Et erit uir ſicut †qui abſcõditur à uen m
a ¶Dæmonum. b ¶Huius mundi.
c ¶Irrigatio doctrinæ.

tõ, & celat ſe à tempeſtate. Sicut riui o
a ¶Eccleſiæ.

aquarum †in ſiti, & umbra †pẽtrę pro p
minẽtis in terra deſerta. Non caliga q
a ¶Videntes oculi qui vident quæ võ videtis.
b ¶Apoſtolorum credentium. c ¶Cordis.
d ¶Quę prius ſurdæ erant.

bunt oculi uidẽtium, & aures audi r
a ¶Domino prædicante.

entium diligenter auſcultabunt, & s
a ¶Ante. ¶Idiotarum vel Gentilium. ¶Stulta & infirma mũdi elegit deus, vt confundat fortia. b ¶Dominal.

cor ſtultorum intelliget ſcientiã, & t
a ¶Quæ Chriſtum ſonare non poterat. b ¶Prius.
¶Quantum ad verba fidei. c ¶Expedite.
d ¶Suggerente ſpiritu.

lingua balborum †uelociter loque- x
a ¶Aperte.

tur & planè. Non uocabitur ultrà is y
a ¶Philoſophus Sapientia huius mundi ſtul. eſt apud deũ.
b ¶Sapientiæ.

qui inſipiẽs eſt †princeps, neq; frau z
a ¶Scribæ & Phariſæi, qui fraudulenter legem dei interpretantur. b ¶In lege. c ¶Qui ibi trepidauit vbi non erat timor.

dulẽtus appellabitur maior. Stul- a
a ¶Dæmonium habes & huiuſmodi.
b ¶Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt deus.

tus enim fatua loquetur, & cor eius b c
a ¶Scimus quia verax es &c.

faciet iniquitatẽ, ut perficiat ſimula d
tionem, & loquatur ad dñm †fraudu e

a ¶Mulieres. Matronas alloquitur captiuandas à Romanis vt pœniteãt. Vel, p mulieres synagogas notat, vel urbes Iudęę. Mulieres opulentæ surgite. Post vocationem Gentium quibus Christus in iustitia imperauit, ad mulieres opulentas sermo dirigitur. b ¶Post di. & an. Vnde: Ecce nunce. Cor. 6. a. nunc tempus accepta. Esa. 61. a. bilem dómino. ¶Post dies, i. post prædicationem Christi. Qui enim impœnitentes fuerunt, & si non illico captiuati, tamen illico conturbati, quia noluerũt recipere prædicationem dñi. c ¶Sup Lu. 23. d. u. p. Filiæ Ierusalẽ nolite flere sup me, sed sup vos ipsas flete & super filios ve Allegorice stros. d ¶Su. hu. po. m. Grego. Alleg. Humanum quippe sui populi domin' electorum, omnium mentes vocat, super quas spinas & vepres ascendere perhibet, quia nec ipsas quoq; esse sine pũctionibus vitiorum videt. Domus gaudij ciuitatis exul, est mens prauorũ, quę dum ventura supplicia conspicere negligit in carnis voluptate se deserens in aniter hilarescit. Ait ergo: Si & illorum mentem vicia deprimunt, qui se pro cęlestis patriæ desiderio affligunt, quibus culpis subtracti sunt qui sine formidine se in carnis voluptate derelinquunt. c ¶Onagrũ. Quorunlibet syluestriũ animaliũ & auium, quę ibi lõgo tpe habitauerunt. Allego. Allego. Pagani bestialiter in sanięte, diuersa portenta ibi coluerũt.

☞ Donec effundat

Nicolaus de Lyra.

✠ 2 ¶Et ua. faciet animam esuri. F quia ad cultum multorum deorum dicebat requiri magnas expensas. Et sub isto prætexu leuabat à populo magnas pecunias, vnde pauperes grauabantur. b ¶Fraudulẽti ua. pes. sunt. i. ministri Manasses regis sunt pessimi. Apud Hebręos enim instrumẽta cuiuslibet artis dicuntur vasa. & quia Manasses rex per ministros suos suam maliciam exercebat tanquã per instrumenta, ideo dicuntur hic vasa pessima. c ¶Ipse em. f. Manasses. d ¶Cogi. cõ. i. machinationes suas malas verbis iusticiæ apparẽtis colorabit. e ¶Ad perdendos mites. i. innoxios, secundũ quod dicit. iiij. Regũ. xxj. c. Sanguinem multũ innoxiũ effudit Manasses in sermone mendacij. i. per mendacia, sermonibus iustis & apparentibus colorata, sicut dictum fuit suprà. j. ca. qđ Isaiã cõdẽnauit ad mortẽ quasi zelo legis. Et idẽ credẽdũ est, q̃ fecit de multis alijs. f ¶Cũ loqueret. pauper. iu. i. diceret veritatem. Eo em̃ qđ Isaias & alij prophetæ eius malicią † Palatiũ veraciter arguebant, quærebat occasiones interficiendi eos. Consequenter trãsit propheta ad describendum iusticiã Iosiæ, qui per duos annos post mortẽ Manasses regnauit dicens: g ¶Princeps uerò. id est Iosias. h ¶Ea quæ digna sunt principe cogitabit. quia ã iuuentute sua cœpit esse multum sollicitus de cultu dei, & communi bono regni sui. i ¶Et ipse super duces stabit. quia nobiles Iuda ad cultũ dei induxit, & toto tempore regni sui i hoc eos stabiliuit. k ¶Mulieres opulentæ. Diuisio Hîc consequenter subditur ciuitatis & regni Iudę destructio & secũdò restitutio, ibi: Et erit. Circa primum dicitur: Mulieres opulentæ. Habitatores enim Ierusalem tempore Sedechiæ vocat mulieres, eò quòd non habuerunt virtutem se defendendi vel ut efœminati. l ¶Filiæ e. in fortitudie murorũ, & i auxilio Aegyptiorum, vt patet ex supradictis cap. xxx. m ¶Percipite auribus eloquium meum. Quasi dicat: Cordibus vestris deberet esse impressum. Et quid sit illud, subditur: n ¶Post dies & annum. Per hoc intelligitur aliquod tempus certum & determinatum, vt dicit Rabi Salomon. Sed est sensus, sicut dies addentur ad dies prędecentes & annus ad annum, sic multiplicabuntur vestræ iniquitates, quousq; veniat destructio per Chaldæos. o ¶Et uos cõtur. consi. id est vos qui modo confiditis vt securi, eritis vltrà modum conturbati. p ¶Cõsummata est enim uin. quia ducetur populus in captiuitatem, & sic non erit qui vltrà colat terrã, nec per consequens qui fructus colligat. q ¶Obstupescite. præ nimio terrore vobis imminente. r ¶Exuite uestibus gloriosis. s ¶Et confundemini. induentes vos vilibus & asperis. ideo subditur: ¶Accingite lũ. ue. s. ciliciis. v ¶Super ube. plan. i. signũ planctus & doloris ostendite. Hebręi dicunt hîc: Super agros plangite, quia dimittentur inculti & deserti, & consonat hoc literę sequenti, cũ dicit: x ¶Super regio. de. id est Iudæa, quę frequenter in scriptura dicitur fluens melle & lacte pro sua fertilitate. y ¶Super humũ po. mei. Id est sup terrã habitantium in locis campestribus, vbi solẽt esse homines innocẽtes & sine malicia. z ¶Spinæ & ue. as. propter cultorum absentiam, qui ducentur in captiuitatem. a ¶Quanto magis sup omnes do. gau. Id est hominum vacantium gaudijs & delicijs, quales de communi cursu sunt homines habitantes in ciuitatibus magnis. In Hebræo sic habetur: Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent, & etiam super omnes H domos, &c. Et sic est sensꝰ cõtrario modo: Quasi diceret: Non est mirum, si super terram Iudæ inducam talem destructionem, quia etiam hoc faciam in Ierusalem meo cultui electam, & in domibus templi vbi solent Leuitæ canere in † confundimini domino exultantes. b ¶Domus enim dimissa est. scilicet domus regia à Sedechia fugiente relicta. Et loquitur de futuro per modum præteriti propẽ certitudinem prophetiæ. c ¶Tenebræ & palpatio factæ sunt. à volentibus introire. d ¶Super spelunc as. hoc est cellaria & foueas ex ruina ædificiorum. e ¶Vsque in æternum. In Hebræo habetur, vsque in seculum: Id est vsq; ad tempus à deo præordinatũ de eius reædificatione. f ¶Gaudium onagrorũ. Hîc consequenter agit de populi reparatione vsq; ad finem huius capituli. Et exponunt aliq doctores no ✠ stri torum

✠ b ¶Fraudulenti ua. pesi. qa sim Moraliter plices decipiunt. ideo subditur: c ¶Ad † arx & mu perdendos mi. in ser. men. Et quoniritio am vxores talium de rapinis gaudent, ad eas viros suos excitant, ideo subdit: k ¶Mulieres opulentæ. de rapina. l ¶Audite uocem me. Et quę sit illa subditur: n ¶Post dies & annum & uos cõ. id est tempore à deo determinato acriter punimini. Et subditur ad hoc argumentum cùm dicit: y ¶Su per humum populi mei spi. & ue. ascen. Id est super populũ deo seruientem tribulationes aliquando veniunt, & multò magis punięntur tyranni & eorum familiæ, qui de bonis alienis lautè viuunt & dolosè. f ¶Gaudium onagrorum. Residuum huius capituli ad literam exponitur de saluatione facta per aduentum Christi: propter quod non indiget alia expositiõe spirituali.

a ¶Pane verbi dei. b ¶Auertendo a prædicatione Christi. c ¶Populi.

lenter, & uãcuã faciet ánimam ésuri- ¶Doctrinæ. ¶Doctoris. entis, & potum sitiẽti auferet. † Frau- a ¶Corda vel auditores: Qualis magister, talis discipulus. dulenti uãsa pessima sunt. Ipse enim a ¶Argumenta concinnauit quibus probaret non esse Christum. vnde ad Nicodemum: Scrutare scripturas & vide, quia propheta a Galilæa non surgit. cogitãtiones concinnauit ad perden- ¶Simplices. dos mites in sermone mẽdacij, † cùm a ¶Christus pauper pro nobis. loqueretur páuper iudicium. † Prin- a ¶Iesus qui & pauper. b ¶Ego a deo processi & veni. Ego & pater vnum sumus, & hoc solo modo. ¶Si non facio opera patris mei, noli te credere mihi. cèps uerò ea quæ digna sunt princi- a ¶Apostolos. pe cogitabit, & ipse † super dúces sta- a ¶Quasi solicitus pro nobis omnibus. b ¶Olim. c ¶A vicijs. bit. Mulieres opulentæ surgité, a ¶Post ruinam. b ¶Correctionem. & aúdite uócem meam, filiæ confi- ¶In diuitijs. dentes percipite auribus eloquium a ¶Duos annos & dimidium & annum, hoc est post tres annos & dimidium. meum. Póst dies & annum, & uos a ¶Adimpleta. conturbabimini confidentes. Cón- a ¶Captiuitas. b ¶Et hæc est victima & perpetua. ¶Alias antea. summata est enim uindémia, cólle- a ¶Super miseria vestra. ctio ultrà non ueniet. Obstupéscite a ¶Quondam, & ideo miserabiliores. ¶Pœnitentes. opulẽtę, conturbamini confiden- a ¶Pectora nudate. ¶Hoc enim habet alia editio. b ¶Super peccato vestro. tes. Exúite uos, & † confundémini, ¶Cilicio. accíngite lumbos uestros super u- a ¶Filios. b ¶A quo exules. berã, plangite super regione desíde- a ¶Fluente lac & mel. b ¶Domo Israel. ràbili, super uínea fértili. Super ¶Iudæ & Beniamin. humum pópuli mei spinæ & uepres ascéndent, quantò magis super o- a ¶Ciuitates aliarum tribuum. mnes dómos gaudij ciuitatis exul- a ¶Olim. b ¶Domus mea domus orationis vocabitur. ¶Relinquetur domus vestra deserta. ¶Templum. ¶A deo Surgite eamus hinc. tántis. † Dómus enim dimíssa est, a ¶Domorum. b ¶Ab habitatoribus. c ¶Ex densitate veprium & spinarum. multitúdo urbis relícta est, † tẽne- a ¶Palpabiles. bræ & pálpatio factæ sunt super spe- a ¶Abdita & secreta loca templi & mysteria. b ¶Scilicet c ¶Manebit captiuitas. luncãs usque in æternum. Gau- ¶Erunt. dium onagrorum pascua gregum,

a ¶Donec effundatur. Spiritussctūs prędicāte Elia & Enoch
A descēdat super nos sicut in Pētecoste sup apostolos. Adiūgit autē
se propheta cōpatiendo illis. b ¶Desertum. Solitudo. s. Gentium vertē in diuitias Israel, & Israel reputabit in Gentes. c ¶Et
cultus iusticiæ. Vt in silentio oremus, non in plateis, non cla-
Matt.6.a mantes, non in multiloquio. vnde: Tu autem cū oraueris intra in cubile, &cę.
d ¶In tabernaculis. Iam in māsionibus cæli confidenter habitat. vnde: In
Ioh.14.a domo patris mei mansiones multę sūt.
Vel, in ecclesijs quę in domio fiduciali
‡Sup.29.f. ter sperant. e ¶Grando. Q. Cū populus Christianus in pulchritudine pacis
sederit, tunc ira dei in saltum fœuiet.
f ¶Beati qui seminatis. Hiero. in expositione Ecclesiastis. Ille magister dignus beatitudine habetur, q̄ super irriguum pectus seminat audiētiam, tā de Iudæis quā de Gentibus populo congregato. GLOS. ORDI.

†quies VAE q̄ prę. Cap. XXXIII.
nō. Cōtra Sennacherib pñt
hæc etiā referri ad quēlibet
raptorē, & ad ipsum diabo-
Nicolaus de Lyra. lū. Dñe
strī totū istud de tpe reædificationis tēpli & ciuitatis p. Zorobabel, Neemiā,
& alios sanctos patres eiusdē temporis
Sed contra hęc videt. qa in reditu captiuitatis populus nūq̄ fuit in tanta pspe
ritate temporali & spirituali, qualis describitur in hac parte, vt videbitur: pro
B pter quod Ra. Sa exponit partem istam de tempore magnę fœlicitatis & pspe
ritatis, quā expectant Iudei habere īad
†immittē- uentu Messię. & ideo de dictis eius q̄d
tes falsum est, relinquēdo scilicet q̄d Christus in mundum sit venturus, videtur
mihi locus iste exponendus de statu, p
spero, quē fecit nobis Christus oriēs ex
alto. Propheta tamen cōtinuando dicē
da dictis, recolit afflictiones populi à tē
pore suo futuras, vsq̄ ad aduētū Christi, dicens: Gaudium onagrorū pa-
scua gregum. Greges hīc dicuntur Iu
dei, q̄ quāuis quantū ad multos esset idololatrię, & peccatis alijs
multiplicati, tamen multi de illis erant boni & cultores dei. Onagri autem dicuntur hīc reges infideles, qui eos seruituti subiecerūt
& afflixerūt. s. primò Babylonij, postea Persę & Medi, tertiò Grę
ci, & quartò Romani; ita quòd à tempore captiuitatis Babyloniæ vsq̄ ad tempus Christi fuerunt subiecti alicui istorum successiuè, & si fuit aliquod interuallum: fuit tamen ita modicum respectiuè, quòd quasi non est computādum. Et isti onagri gaudebāt
rapere bona Iudæorum vnde deberent viuere. a ¶Donec effū
datur super nos spiritus de excelso. Quod fuit impletum, q̄n
post Resurrectionem & glorificationem Christi spiritussanct⁹ ef
fusus est super Apostolos aliosq̄ discipulos in signo visibili, Act.
ij. qui est spiritus perfectę libertatis, secūdū illud. ij. Cori. ij. d. Vbi
spiritus domini, ibi libertas. b ¶Et erit desertum. i. Gentilitas,
quæ fuit inculta & deserta, non habens legem diuinam & prophetas. c ¶In Charmel. Id est abundans in bonis spiritualibus, sicut Iudæa quantū ad bonos. vnde accipitur hīc Charmel, p Charmelo, qui est in regno Iudæ: & erat locus fertilis. d ¶Et Charmel in saltum reputabitur. i. Iudea meliorabitur quantum ad
susciptentes Christi fidem, quia apostoli & alij. xxx. discipuli, qui fe
rē omnes fuerāt Iudei, fuerunt magnæ arbores in ecclesia dei, quę
dicitur eius saltus. per eos enim publicata est fides p orbem: ideo
subditur: e ¶Et habitabit in solitudine. id est in Gentilitate
quæ prius erat inculta, vt dictum est. f ¶Iudicium. id est execu
tio iusticiæ quæ est per fidem. g ¶Et iusticia. scilicet Euangelica. h ¶In Charmel se. id est in credentibus ex Iudæa: ex quibus
& Gētibus facta est vna Ecclesia. i ¶Et erit opus iusticię pax.
quā Christo nato angeli clamauerunt, Lucæ. secundo. b. Gloria
in altissimis deo, & in terra pax hominibus &cę. k ¶Et cultus
iusticiæ silen. in prosperis cauendo à verbis iactatoriis, & in ad
uersis à murmuratoriis. l ¶Et securitas usq̄ in sem. Quia in
primitiua primitiua Ecclesia ita erant firmati virtute spiritussancti, quòd C
tormenta non timebant, sed magis in eis gaudebant, Act. v. Et
quia ex hac vita transibant ad securitatem & gaudium cælestis a-
moto impedimento per Christum, ideo subditur: m ¶Et sedebit populus meus in pulchritu. pacis. quia pax cælestis ex nul
la parte impedietur seu obscurabitur. †vos
n ¶Et in tabernaculis. i. in māsionibus diuersis secundum varietatem me †Agrum
ritorum. de quibus dicitur Ioh. xiij. a. In cultum.
domo patris mei mansiones multę sūt.
o ¶Fiduciæ. quia omnes sunt ibi certi de suę beatitudinis ęternitate. p ¶Et
in requie opulenta: quia ibi totaliter
quietabitur apperitus, secundum illud †ς.q.4.c.in
Psal. xvij. d. Satiabor cùm apparuerit loco.
gloria tua. Et quia post glorificationē
Christi destructa fuit Ierusalem in vindictam mortis Christi. ideo subditur:
q ¶Grando autem. i. multitudo exercitus Romani. r ¶In descensiōe s.
i. in deiectione templi & domus regiæ.
quæ dicuntur saltus, eò q̄d ligna illius
ædificationis apportata fuerunt de saltu Libani. s ¶Et humilitate humiliabitur ciuitas. s. Ierusalem quę fuit
destructa & proiecta ad terram. Et quia
illo tempore fides catholica fuit valde
publicata per orbem, ideo subditur:
t ¶Beati qui seminatis. scilicet ver
bum Euangelicum, Lucæ. viij. b. Semē
est verbum dei. v ¶Super omnes a. D
i. super omnes populos, Gentiles, & Iudæos, Apoc. xvij. b. Aquę multæ popu
li multi. Patet autem quòd ppheta loquitur hīc metaphoricè, quia semē materiale non seminatur super aquas materiales. x ¶Innectentes pedem bouis & asini. id est indifferenter & sine
acceptatione, docentes fortes & debiles
literatos & simplices.

NIC. DE LYRA. †& tu non
prædā pas-
VAE q̄ præ. Cap. XXXIII. Hīc consequēter describit in sus q̄ sper-
particulari saluatio prędicta nis, & non
regni Iudæ quantū ad mali- sprecuerunt
tiam Sennacherib, quia in exercitu eius te.
fuerunt Idumei, qui semper fuerūt Iudeis infesti, sicut Esau à quo
descenderunt fuit infestus Iacob, à quo descenderunt Iudæi, ideo
propheta primò inuehitur contra Assyrios, secundò contra Idumæos, ea. sequenti. Circa primum sciendum, quòd presens capitulum ab expositoribus nostris secundum literam refertur totū
ad tempus Ezechiæ, in quo deiectus fuit Sennacherib, & populus
Iudę liberatus. Ra. Sa. verò exponit ad literam totū istud ca. reducendo ad tempus Messię, in quo expectant Iudæi de omnib⁹ Gētibus triumphare, & eis simpliciter dominari. Videtur autem mihi, quòd expositores nri meli⁹ dicant. Et secundū hoc præsens capitulum diuiditur in duas partes, quia primò ponitur Sennacherib deiectio. secundò status Ierusalē melioratio, ibi: Respice Sion.
Prima in duas, quia primò describitur deiectio Sēnacherib regis. Diuisio
Secundò Sobnæ sibi adhęrentis, vt dictum fuit suprà. xxij. ca secū
da ibi: Audite. Circa primum sciendum, quòd ad deiectionē Sēnacherib secuta est exaltatio populi Iudæ, & ideo ppheta mixtim
loquit de vtroq̄. Primò tamen inuehitur contra Sennacherib, di
cens: y ¶Væ qui prædar. s. populum domini. z ¶Nonne
& ipse præ. quasi diceret, sic: quia exercitu eius percusso ab ange
lo. iiij. Regū. xix. populus Ezechiæ exiuit ad colligendum spolia.
¶Et qui spernis Moraliter
Moraliter. y ¶Væ qui prædaris. Hoc ad literam exponitur
de rege Sennacherib, qui superbè deum blasphemauit, & popu- Mysticè
lum Israel afflixit multipliciter & spoliauit. Mysticè verò potest
exponi de Antichristo, de quo dicitur. ij. Thessa. ij. b. Quia aduersatur & extollitur suprà omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat tanquam sit deus. Ipse etiam populum dei multum afflīget & spoliabit, tamen finaliter destruetur
sicut dicitur ibidem. Quem dominus Iesus interficiet spiritu oris
sui, & destruet illustratione aduentus sui. Et hoc faciet Christus ad
preces fidelium ab Antichristo afflictorum, in quorum persona

 ✠subditur: Dñe

a ¶Vnde: Mittam vobis spiritum veritatis.
a donec effundatur superᵗnos spiritus a
¶Vt supra. a ¶Repulsis apostolis a Iudæis, & transeuntibus ad Gentes.
b de excelso. †Et erit desertū in †Char- b c
mel, & Charmel in saltum reputabi d
¶Per fidem. ¶Gentibus.
a ¶Filius, cui datum est omne iudicium.
tur. Et habitabit in solitudine iudici- e f
um, & iusticia ī Charmel sedebit. †Et g h
a ¶Quæ exuperat omnem sensum. ¶Reconciliatione i
eum deo. Christus enim reconciliauit nos deo.
¶Iustificantis.
erit opus iusticiæ pax, & cultus iusti k
a ¶Erit. b ¶In spe. ¶Securi in æterna pace requiescūt.
c ciæ †silentium, et securitas usque in l
a ¶In plateis iudicando. b ¶Gentes.
sempiternum. Et sedēbit populus m
¶Honestate. a ¶Ei sanctis data pax mentis & requies, etiam in hac vita. b ¶Mysteriis veteris & noui testamenti.
d meus in pulchritudine pacis, & in tā n
a ¶Torrente voluptatis tuæ potabis eos.
bernaculis fiduciæ, & in requie opū o p
a ¶Miseriæ & nunc quotidiæ, a Romanis in die iudicij.
b ¶Populo Iudæorum syluestri mente viuentium.
e lenta. Grando autem in descensione q r
¶Omnino. ¶Destruetur. ¶Ierusalem.
saltus. & humilitate humiliabitur ci- s
¶O apostoli. ¶Verbū dei.
f uitas. Beati q̄ seminatis super omnes t v
a ¶Corda Gentium emollita. ¶Scripturæ. b ¶Vinculis præceptorum. c ¶Iudæi, qui iugum legis diu sustinuerunt. ¶De vtroq̄ populo congregatur ecclesia.
aquas, †innectentes pedem bouis & x
a ¶Gentilis qui sine lege & ratione.
asini.

Cap. XXXIII.
¶Alios.
g Æ q̄ prędaris, †nón y z
a ¶A domino occiis. clxxxv. milibus.
ne & ipse prædabe-

Glum. a ¶Domine mise. In persona populi obsessi à Sēnache
E rib. vel potius, apostolorū & omniū fideliū. b ¶Mane. Qui
de exercitu Sennacherib remāserunt, socios mortuos viderunt,
& in fugā versi sunt. c ¶Angeli. Michaelis. s. qui princeps lu
dęorū, vł Gabrielis q̄ fortitudo & dux prę̄liorū. d ¶Bruchus.
Ex locusta bruchus nascitur, & quouſ
que alas habeat sic vocatur. Cum aūt
alę̄ crescere cœperit, atelabus dī cū pla
nè volare cœperit, & est locusta, & dr:
Nocet enim bruchus plus quā atela
bus vel locusta, quia alis caret, nec mo
ueri potest: & sic, vbi insederit nihil re
liqui. i. residui facit. Ideo fiunt fossę & obruuntur locustæ, ne à vento rapiā
tur in mare, & ad terram reiectæ, ex o
uis quæ viuæ conceperant, mortuæ
etiam bruchos gignant. e ¶Tuis. O
Ezechia: Vel, suis secundum alios. s. li
berati populi. f ¶Eius. s. salutis: Sine
timore ēm neq; sapia neq; scientia qd
quā prodest. vnde: Habebis multa bo
na si timueris deum. Et: Initium sapi
entiæ timor domini. g ¶Pactū. qd
pepigit dominus cū Abraham. scil.
Multiplicabo semen tuum sicut stel.
&c. Et alibi: Habitabis in loco isto am
modo & vsq; in sempiternū. h ¶Li
ban⁹. templū. vñ: Aperi Libane por
tas tuas, & deuoret ignis cedros tuas.
& i Ezech. Aqla magnarū alarū venit
ad Libanum, & tulit medullam cedri.
i ¶Basā. Regio Og, quā dedit Moy
ses trās Iordanē duab⁹ tribub⁹ & dimi
diæ: hęc q̄q; vberrima. Carmel⁹ mōs
terræ ꝓmissionis fertilissimus. Per hæc

Tobi. 4. d.
Psal. 110. b.
† fremitus seu multitudinis.
Gene. 22. c.
Zacha. 11. a.
Ezec. 27. a.
Deu. 3. a.
† secundū īcessum locustarū incedēs p eū.
ʃ habitat

Nicolaus de Ly. ergo debe

✠ a ¶Et qui spernis. s. ipsum deū, contra quē blasphemias dixit & scri
pſit, vt habetur. iiij. Reg. xix. b ¶Non
ne & ipse spe. s. à domino & populo
tuo, quia percusso suo exercitu, fugit
confusus ad terram suam, vbi fuit in
terfectus à filijs suis. Consequenter ꝓ
pheta conuertit sermonem ad deum
pro liberatiōe populi, dicens. Domi
ne mise. no. & patet litera vsque ibi:
d ¶A uoce angeli. percutientis exercitum Sennacherib. e ¶Fugerūt po. quia Sēnacherib cū illis qui remā
serunt fugit. f ¶Et ab exaltatione tua. id est ab ostensione tuæ virtutis in angelo percutiente. g ¶Dispersæ sunt Gentes. scilicet Sennacherib cum exercitu suo: quia aliqui mortui remanserunt, & alij fugerunt. In Heb. habetur: A voce multitudinis fugerūt populi. & secūdum hoc istud refertur ad exercitum Sennacherib: Quem po
puli audientes superuenire, non aude
bant expectare quia plurimos deuice
rat & expugnauerat. Ab exaltatione
tua, id est à potestatis tuæ ostensiōe &
tu Sennacherib. Dispersæ sūt Gētes, ꝑ
diuersas vias fugientes. h ¶Et con
gregabuntur spolia ue. si. col. bru.
Id est faciliter & in magna copia: quia
exercitus Sennacherib fuit sic percuſſ⁹
quòd corpora erāt incinerata, sub vestibus & armis illęsis. & ideo
faciliter & copiosè colligi poterant. i ¶Magnificatus est do
minus. in percussione Sennacherib mirabili. k ¶Quoniam habitabit in excelso. Id est in cęlo empyreo, vbi specialiter relu
cet excellentia suę gloriæ: licet secundum potentiam, præsentiam,
& essentiam sit vbique. l ¶Impleuit Sion iudicio & iusti. in
dieb⁹ Ezechiæ qui fuit iustus, & principes suos ad iusticiam indu
xit, vt habetur in principio præcedentis ca. m ¶Et erit fides. i.
fidelitas. n ¶In temporibus suis. scilicet Ezechiæ: hoc ēm peti
uit, vt habetur infrà, xxxix. d. Fiat tantu m pax & veritas in diebus
meis. o ¶Diuinæ salutis sapien tia & scientia. Id est in co
gnitione

a ʃQuia non deo sed tibi attribuis.

ris? Et qui spernis, nónne & ipse sperne a b
ris? Cū cōsummaueris depredationē,
a ʃTedio multarum victoriarum ab Aegypto rediens.
depredaberis, cū fatigātus desieris con
a ʃLibera nos de manu Assyriorum.
temnere, contēneris. Domine miserēre c
a ʃProtectorem non idola. b ʃDefensio nostra.
nostri, tē enim expectauimus, esto brā b
a ʃAlias. Borum secundum Hieronymum scilicet expugnas
tio inimicorum. b ʃIn prosperitate.
chium nōstrum in mane: † & salus no d
a ʃObsidionis.
stra in tempore tribulationis. A uoce
a ʃMagni consilij. b ʃScilicet Assyrij vel quilibet
persecutores. c ʃIn iustis quos liberat. ʃIn visi
one malorum magnus & altus apparet dominus.
† angeli fugerunt populi, & ab exalta e f
a ʃQuilibet persecutores. b ʃO Assyrij. ʃA Iudæis.
ʃVtilis Gentibus.
tione tua dispersæ sunt Gentes. Et cōn g
a ʃVel vestra facta.
gregabuntur spolia uestra, sicut colli h
gitur bruchus, † uelut cùm fossæ plenę
a ʃIn hoc miraculo.
fuerint de eō. Magnificatus est domi i
a ʃMontis Sion, vel cælorum, vel in cordibus electorum.
nus, quoniam † habitauit in excelso, im k
a ʃPer Ezechiam qui populum dei iuste iudicauit, & ab ido
latria reuocauit. b ʃEcclesiam.
pleuit Sion iudicio & iusticia, & erit † fi l m
a ʃFidelis populus. b ʃIn tempore accepto exaudiui te.
ʃAlias suis.
dēs in temporibus tuis. Diuitiæ † sa n o
a ʃIudæorum. ʃSunt. b ʃDiuinarum rerum, vt idolo
latriam abominantes ad dominum conuersi sunt. c ʃHu
manarum rerum ne Assyria se traderent.
lutis sapientia & scientia, timor domini p q
a ʃReuertitur ad victimam captiuitatem. b ʃApostoli.
ʃBeati oculi qui vident quæ vos vi. Et in Euangelio: sic
ce ego mitto ad vos prophetas, sapientes & Scribas.
ipse est thesaurus eius. Ecce † uidentes r
a ʃImminente captiuitate inter Gentes.
b ʃNuncij, expulsi à Iudæis. c ʃReconciliatio
nis inter deum & homines.
clamābunt foris, ângeli pācis amarè s t
a ʃDe perditione suæ Gentis. b ʃPost captiuitatem Ro
manorum. c ʃVnde. Viæ Sion lugent, eo quod non
sint qui veniant ad solennitatem.
flebunt, dissipatæ sunt uiæ, cessauit v x
a ʃQui solebat venire ad solennitatem.
b ʃSecundum opinionem hominum.
trānsiēs per semitam: irritum † factum y
a ʃDomini. b ʃDominus. c ʃIudæorum. d ʃBos.
est pactum, proiecit ciuitates, nō repu z a
a ʃSed iumenta, quia bestiali more viuentes non reputaue
runt eum deum, nec timuerunt. b ʃTerrent.
tauit hōmines. Luxit & elanguit terra, b
a ʃTemplum. b ʃNe ibi exaudiantur preces a do
mino sicut ante.
† confusus est Libānus & obsurdūit. Et c d
a ʃProuincia inter Ioppen & Lydam, ibi campi fertiles
& latissimi.
fact⁹ est † Sarōn sicut desertū, & cōcussa
a ʃRegio Og. b ʃContra Iudæos, vel a morte, vel a pa
tientia. ʃQuia apostolos recipere noluerunt.
est Bāsan & Carmelus. Nunc cōsurgā e

G gnitione rerū diuinarū. p ¶Et scientia. In cognitione huma
narum. q ¶Timor domini ipse est thesaurus eius. s. Eze
chię, qui prępposuit ista omnibus bonis tēporalibus. Consequen
ter reuertit ꝓpheta ad narrandum afflictionem populi per Sen
nacherib, dicens: r ¶Ecce uidentes clamabunt foris. Lite
ra est intricata, quia li foris reducitur
ad videntes. Speculatores enim existē
tes in alto: videbant foris longè exer
citum Sennacherib: & sic ēi nunciabāt
Ezechiæ regi & populo suo, vt prę̄ser
uarēt se. s ¶Angeli pacis. Id est nūcij Ezechiæ quos misit ad loquendū
cū Rabsace de pace, vt habetur infrà
xxxvj. t ¶Amare fleb. quia ꝓpter
blasphemias contra deū dictas à Rab
sace, scissis vestibus flentes ad Ezechiā
redierunt. v ¶Dissipatæ sunt uiæ.
ab exercitu Sennacherib. x ¶Cessa- † attamen
uit transiens. scilicet de populo Iu
dæ: quia nullus audebat timore Assy
riorum per terram ire. y ¶Irritum
factum est pactum. Primò enim Sē
nacherib fecit pactum cum Ezechia,
sed fregit illud, vt dictum fuit quarto
Regum. decimooctauo. z ¶Pro
iecit ciuitates. quæ erant in regno
Iudæ circa Ierusalem. a ¶Non re
putauit homines. scilicet quòd pos
sent sibi in aliquo resistere. b ¶Lu H
xit & elanguit terra. scilicet Iuda.
c ¶Confusus est Libanus & ob
surduit. In Hebræo habetur: Et præ
cisus fuit. quia ibi exercitus Sennache
rib præcidit, multa ligna ad faciendū
machinamenta, & ex tali decisione fu
it Libanus deturpatus. d ¶Et fa- † veritas
ctus est Saron sicut desertum, &
concussa est Basan & Carmelus. † salus
Ista enim loca erant ferulia; sed per ex
ercitum Sennacherib fuerunt deuasta
ta. Sciendum etiam, quòd Carme- Carmelus
lus non accipitur hīc pro monte Car
meli, in quo Elias occidit propheras
Baal, & erat in regno Israel: sed accipi † nuncij eo
tur pro Carmelo vbi manebat Na rum
bal, qui erat mons ferulis, & erat in
regno Iuda, & consequenter ponitur
vindicta de maleficijs Sennacherib.
e ¶Nunc consurgam dicit domi
nus. ad percutiendum Sennacherib.
& exercitum eius, quia nunc est tēp⁹.

✠ Concipietis

✳ subditur: c ¶Domine misere. Moraliter
nostri te e. expectaui. esto brachi
um nostrum in mane, & salus no † fecit
stra in tempore tribulationis. Et
quoniam secundum communem o
pinionem per angelum de mandato
Christi fulminabitur, & magna pars
sui exercitus & alij fugient territi: pro
pter quod eorum spolia remanebunt
fidelibus post mortem Antichristi re
manentibus: ideo subditur: d ¶A
uoce angeli fugerunt populi. sci
licet Antichristo coniuncti. r ¶Ecce
uidentes clamabunt foris. Hīc re
uertitur propheta ad denunciandum
mala quæ faciet Antichristus ante mortem suam, dicens: Ecce ui
dentes clamabunt foris. Id est homines literati clamabunt cō
tra Antichristum in oratione secretè, qui tunc non audebunt lo
qui contra eum publicè. s ¶Angeli pacis amare flebunt.
quia religiosi occultantes se gement. v ¶Dissipatæ sunt uiæ
cessauit transiens per semitam. quia fideles non audebunt p
terram transire. y ¶Irritum factum est pactum, proiecit. nam ecclesiam quantum poterit, destruet, quę signatur hīc per Li
banum, Saron & Carmelum. Et quia de mandato domini ful
minabitur, vt dictum est, sequitur: e ¶Nunc consurgam dicit do. &c. patet litera quæ de facili pōt ad ꝓpositū applicari.

✳ Contrita sunt

ergo debemus intelligere Iudęos omnem sterilitatem amisisse.

A a ¶Quis poterit. dei magnalia narrat. & deū ignē vocat, secū dum illud: Deꝰ noster ignis cōsumens est. Et Ipse: Ignē veni mittere in terrā: & qd vt. ni. vt ardeat. b ¶Sāguinem. Lxx. iudiciū sanguinis. Ois iniqtas & oppressio, & iniusticia iudiciū sanguinis est & sine gladio volūtate iterficit. c ¶Terviuētium. Beati mites qm̄ ipsi possident. vel in cælo posiū. terrena despiciunt

☞Tabernaculū.

Deu. 4. d. Lu. 12. i.

Mat. 5. a.

Nicolaus de Lyra.

c ✣a ¶Concipietis ar. ex maleficiis enim vestris sequitur demeritū. b ¶Et parietis sti. id est vt efficiamini sicut stipula applicata igni. c ¶Spiritus ue. id est voluntas vestra mala. d ¶Vt ignis uora. uos. id est meretur. vt igne consummamini: & ita factum fuit: quia exercitus Sennacherib sic percussꝰ fuit ab angelo. q̄ corpora eorū redacta fuerunt in cineres, ac si fuissent igne materiali combustaiō subdit. e ¶Et erunt po. exercitus Sennacherib. f ¶Quasi de incen. ci. id est vt cinis remanens de incendio. g ¶Spinæ congre. i. bellatores Sennacherib qui pūgebant populum domini. h ¶Igni cōbu. nō solū ex percussione angeli, vt dictū est, sed etiā igne inferni. i ¶Audite. Hīc cōsequenter describitur deiectio Sobnę pōtificis, q consulebat ciuitatē reddi Assyriis: Et qa hoc nō fuit factū, partim indignatione, partim timore, cū sibi adhęrētibus ad Assyrios transiuit occultē, & ei successit in pontificatu Heliachin, vt dictum fuit supra. xxij. & hoc est qd dicit hīc: Audi. q lō. estis. Et in hoc notat magnitudinē rei nunciādę. k ¶Cōtri. sunt ī Sion pec. id est Sobna & ei adhęrētes. l ¶Possedit tre. hy. quia erāt in statu ministrādi domino, & sic apparebāt boni & deuoti exterius: sed ipsi nihil habebāt interius dignū Sacerdotio. Et cōsequenter cōqueritur de ista dignitate Sacerdotali, cū dicitur. m ¶Quis poterit habitare de uobis cū igne de. id est digne ministrare in altari holocaustorū, vbi erat ignis perpetuus: Leuitic. vj. Et eadē sēntia replicat cū subdit. o ¶Cum ardoribus sem. subditur responsio. p ¶Qui ambu. in iu. quantum ad perfectionem vitæ. q ¶Et loquitur ueri. quantum ad sanitatem doctrinæ. r ¶Qui proiicit aua. & c. ita q̄ nullam habet notam auaricię. rapiendo aliena per violentiam, nec etiam accipiendo dona contra iusticiam. s ¶Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem. id est sermonē de sanguine effundendo per mortem innocentis vel eius mutilationem. t ¶Et claudit occulos suos ne uideat malum. id est mulierem alienā ad concupiscendum. v ¶Iste in excelsis habi. id est talis dignus est fungi summo Sacerdotio in monte Sion vbi erat templum: & talis fuit iste Eliachim, qui in hoc officio successit Sobnæ. x ¶Munimenta saxorum sublimtas eius. Salomon enim ædificauit templum in monte Moria de lapidibus magnis & preciosis. iij. Reg. v. Et ædificia ad templum pertinentia: & ibi erat habitatio summi Sacerdotis. y ¶Panis datus est ei & cætera. Nomine panis & aquæ intelligitur omnis

✣Calds ✣excisæ

B

† eleuatio refugium

†stabiles

†oculi tui

†t. Co. r. c.

†illū sortē

omnis cibus & potus in scriptura, Vnde. iiij. Reg. vj. a. Ponę eis panem & aquam. Et subditur: apposita est eis magna ciborum præparatio. Summo autem Sacerdoti debebantur primitiæ fructuum & animalium, a ¶Regem in decore uidebunt. scilicet Ezechiam glorioſe regnantem post Sennacherib deiectionem, vt habetur. ij. Paral. xxxij. & in hac gloria viderūt ipsum Eliachim pontifex, & alij ministri templi. b ¶Oculi eius. scilicet Eliachim. c ¶Cernent terram de longe. quia de monte Sion, vbi erat eius habitatio, poterat videri Iudęa pro magna parte. d ¶Cor tu. O Eliachim: murat enim prophetamodum loquendi de tertia persona ad secundam: qd̄ fit frequenter in prophetis. e ¶Meditabitur timo. scilicet domini ex casu prędecessoris sui. & iō subditur: f ¶Vbi est literatus &c. id est vbi est modo Sobna prędecessor tuus in officio pontificis: propter quod debuit esse literatus ad ponderandum. g ¶Legis uerba. ad docendū ignorantes, qui dicūtur hīc paruuli, quasi diperiit in terra aliena, vt habetur supra. xxij. ideo subditur. h ¶Populū ipsum dentem .i. Sobnam & sibi adhęrentes, i ¶Non uide. amplius in templo dñi.

c✣populū

†qsquilias

† cōterriti

Moraliter

†Aut D

✣k ¶Contriti sunt in Sion peccatores. Hīc describitur ad literam abiectio Sobnę pontificis, qui Sēnacherib adhęsit, per quem mysticē signatur quilibet prælatus malus, qui timore mortis Anti christo adhęserit. Sed quia tunc electi firmiter stantes merebuntur gloriam cæli, sequitur. m ¶Quis poterit habitare de uobis cum igne deuorante. id est firmiter stare in Antichristi tribulatione. n ¶Quis habitabit de uo. in ardo. sempiternis. in tentationibus dæmonum semper ardentium, quia portant ignem suum secum, & in Antichristi tribulatione astabunt sibi in persecutione fidelium: & respondet. p ¶Qui ambulat in iusticiis & loquitur ueri. & cætera. Iste supple in Antichristi tribulatione poterit stare, iō subditur: v ¶Iste i excelsis habita. muni. saxorum sublimtas eius. Id est firmitas thronorum: nam sancti secundū qualitatem meriti assumuntur ad ordines angelorum. y ¶Panis eis datus est: id est Christus, qui est panis viuus. z ¶Aquæ eius fideles sunt. Id est dona spiritussancti. Vnde dicit saluator Iohan. vij. f. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. a ¶Regem in decore uidebunt. visione clara & beatifica. b ¶Oculi eius terram cer. de longe: scilicet terram viuentium, quia viuentes in corpore mortali cælestia meditantur: Et per oppositum subditur ad literam de Sobnæ electione, per quem malus prælatus signatur: propter quod de eo mystice dicit. s ¶Vbi li. i. vbi est malꝰ prælatus q scripturā scire debuit, & verba legis pōderare, & paruulos docere, cui quę stioni pōt respōderi: Absēdit ab eo subdit: h ¶Popu. impru. &c. id est prælatū dānatum cum familis suis non videbis amplius in magnificentiis suis.

†t. q. 1. c. sūt nōnulli

ii. q. 3. ca. q recte. De simo. c. & si quęstiones

†scribæ ve. bi quęstiones vbi numerās turres

i v ✣ Populum

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XXXIII. De Lyra

a ¶Tabernaculum qu. Tabernaculum quod habuerunt Iudæi per eremum de loco ad locum trãslatum est. Primum in Silo, deinde in Nobe: de Nobe in Ierusalem, inde de Ierusalem ad Moysi sepulchrum, vt dicit liber Machabæorum. Ecclesia autem immobilis fundata est supra firmam petram. d ¶Dominus Iudicabit orbẽ terrę in iustitia. e ¶Laxati sunt funiculi tui: sed non præ. Redit ad terrenã Ierusalẽ, & loquitur de ea sub specie nauis. Superiora dicta sũt de vrbe solennitatis nostræ, quam dominus fluuiis suis circundat.

Ios. 18. a. 2. Mac. 2. b. Psal. 9. b.

†, pfundę lingue

† blesum lingua

Nico. de Lyra.

a ¶Populum alti. sermo. Id est profundi, sicut dicitur Ioh. iiij, b. Puteus altus est. Et dicitur hic ,pfundus sermo, qui propter extraneitatẽ nõ est intelligibilis. Et populũ talis sermonis vocat hic propheta Sennacherib & Assyrios, quos intendebat Sobna introducere in tra ciuitatem & tẽplũ: sed defecit à proposito. b ¶In quo nulla est sapi. s. in Sennacherib & populo eius, quia vera sapientia non potest esse in infidelibus. c ¶Respice. Hic consequenter describitur ciuitatis melioratio, quia p deiectionem Sennacherib fuit mutata de timore in securitatem, de tristicia in lęticiam, & de penuria in abundantiã. Primò igitur hæc melioratio describitur. Secundò propheta contra Sennacherib iterum inuehitur, ibi: Laxati sũt. Circa primum tangitur primò melioratio quantum ad diuinum cultum, cùm dicitur: Respice Sion ciuitatem solennitatis nostræ. Vocabatur cẽ illa pars ciuitatis Ierusalem, vbi erat mons Sion, ciuitas Dauid: in illa erat tẽplum, vbi celebrabantur solennitates p annum, scilicet Paschę, Pẽtecostes, & Tabernaculorum, in quibus populus de tota terra debebat conuenire: quod nõ potetat propter excercitum Sennacherib existentem in Iudæa: sed ipso deiecto venerunt vndiq; gaudenter. Secundò ponitur melioratio, quantum ad abundantiam, cum dicitur. d ¶Oculi tui uidebunt. quia de spoliis exercitus Sennacherib omnes de ciuitate fuerunt repleti & ditati. Tertiò, quantum ad securitatem. cùm dicitur. f ¶Tabernaculum qđ nequaquam transferri poterit. Vocat hîc templum Salomonis tabernaculum, qđ dicitur immobile. ad differentiam tabernaculi Moysi, quod transferebatur de loco ad locum. vt patet in libro Numeri. Et ad idem ponit qđ subditur. g ¶Nec auferentur claui eius in sempi. In tabernaculo enim Moysi parietes erant de tabulis simul coniunctis per incastraturas & clauos qui amouebantur de locis suis, quando tabernaculum deponebatur & portabatur ad alium locũ. In templo enim Salomonis parietes erant interius de lignis laminis aureis opertis, & erant ibi claui positi, vt inseparabiliter manerent ibi. h ¶Et omnes funiculi eius nõ rumpen. &c. id est stabilitas templi per imperium Sennacherib nõ dissoluetur. Et causa subditur. i ¶Quia solummodo ibi magnificus dominus deus & cætera. quia magnificè deiecit Sennacherib cum exercitu sine opere humano. k ¶Locus fluuiorum riui latissimi & patentes. Hoc refertur ad illud quod fecit Ezechias propter excercitum Sennacherib, qa aquã de ciuitate Ierusalẽ egredientẽ extra, ipe retinuit ad ipl̃dum fossata & piscinas magnas sicut stagnum: & residuũ aquę quod non poterat ibi capi: fecit ib. decurrere per alium locum, vt sic exercitus Assyriorum nullum inde haberet solatium, ideo subditur. l ¶Non transibit per eum nauis remi. Quia sic disposuit Ezechias aquas illas, quòd erãt ad munimentum ciuitatis, & in nullũ auxiliũ aduersariis, quia non deseruiebant eis ad potum nec ad nauigium, vt sic cum nauigio possent obsidere vel intrare ciuitatem: Et quia omnia ista atribuendae erãt bonitati diuinæ principaliter, ideo subdit: m ¶Domi. iu. no. i. iudicabit, p nobis cõtra Sennacherib. n ¶Do. le. noster. quia ab eo recepimus legem in monte Sinai, vt habetur Exo. xx. & Deut. v. o ¶Dominus rex noster. Reges enim Iuda non erãt nisi eius vicarij. p ¶Ipse sal. nos. In aliquibus libris interponitur, veniet sed nõ est in Heb. nec in libris correctis. q ¶Laxati sunt. Hîc propheta iterum inuehitur contra Sennacherib, cuius exercitus percussus fuit ab angelo antequã obsederat Ierusalem, vt dictum fuit, iiij. Reg. xviij. c. Disponebat tñ de ,ppinquo obsidere eã figendo tentoria ibidem, ideo dicitur. Laxa. sunt fu. tui. id est disposita, vt eum eis figantur tentoria circa Ierusalem. r ¶Sed non prævalebunt. quia non obsedit eam. s ¶Sic erit malus. Malus hîc dicitur lignum longum qđ in medio tentorij erigitur sicut malus in medio nauis. Et quia desup ponitur signũ vel vexillum illius cuius est tentorium, sicut in summitate mali nauis ponitur signum aliquod. Ligna autem tentoriorũ Sennacherib circa Ierusalẽ non fuerunt erecta nec signa supra posita, ideo dicitur. Vt dilatare sig. &c. t ¶Tũc diuidẽtur spo. s. Assyriorũ: quia habitatores Ierusalẽ perculsõ excercitu Sennacherib exierunt ad prędã. v ¶Predarum multarum. Tum quia magna fuit multitudo percussorum, s. clxxxv. milia. Tum quia aporrauerant ibi spolia quę in aliis locis Iudęę rapuerant. Tũ qa rex Sennacherib, & fugientes cũ eo nihil secũ asportauerũt. vt velocius fugerẽt. Et quia ad tale lucrũ cucurrerũt homines etiã debiles, ideo subditur. x ¶Claudi etiã &c. i. illud qđ Assyrij aliunde rapuerãt. y ¶Nec dicet &c. id est ex longua infirmitate præcedẽte nõ detinebit, quin cũ aliis vadat ad prędam, put poterit. z ¶Popu. qui hab. in ea. i. in Ierusalẽ. a ¶Auferetur ab eo iniq. s. idololatrię, quę ibi viguerat ante tempus Ezechię, propter quã ciuitas meruerat subuerti: sed propter bonitatẽ Ezechię qui abstulit idololatriã, & reduxit populum ad dei cultũ, dicta pœna non fuit inflicta.

* a ¶Populũ alti. sermonis .i. super bũ in verbis quales sunt mali prælati & adhęrentes sibi. b ¶In quo nulla est sapientia. s. de sursum descendẽs. Sed illa quæ est terrena animalis & diabolica. Et quoniam opposita iuxta se posita magis elucescũt, iõ prophera cõsequẽter inducit ad contẽplationẽ gloriæ cæ lestis, dicẽs: c ¶Respi. Sion &c. nã ibi est laus iugis. e ¶Ciuitatem opulẽ. id est in omnibus bonis plenam. f ¶Tabernaculũ qđ nequa. trãs. po. per quod significatur securitas sempiterna. Et subditur causa cùm dicitur. n ¶Dominus legifer no. &c. Laxati sunt fu. tui. hoc ad lĩram dicit de Sẽnacherib, p quẽ sicut dictũ est antichristus signat cuius funiculi adcapiẽdũ oẽs fideles extẽdẽt. r ¶Sed nõ præ. nã electi saluabũtur, ,pter quos breuiabit ei⁹ ,psecutio, vt dicitur Mat. xxiij. iõ subditur. s ¶Sic erit ma. tu. ut di. sig. nequeas. Aliqñ nãq; sic impedit vt⁹ nautę, qp nõ põt vdũ leuare: & tũc ipedit ei⁹ nauigatio, sic Antichristi vt⁹ auferet, & cessabit ei⁹ ,psecutio. t ¶Tũc di. &c. ab Antichristo raptarũ, quę diuident fidelib⁹ post antichristi mortẽ remansurię.

¶Id est. a ¶Logicæ. b ¶Non sapientiæ. c ¶Sicut Platonis: Aristotelis: Tullij facundiam & subtilitatem pauci intelligunt.

populum † ãlti sermonis, ita ut nõ [a] possis intelligere, † disertitudinẽ lin[a]guæ eius, in quo nulla est sapiẽtia. [b]

a ¶Populo. b ¶Quantum ad deum, sed tantum verba. c ¶Perdam sapientiam sapientium &c.

a ¶Quicunq; iustus. b ¶Præsentem ecclesiam, in qua vera est solennitas.

Respicẽ Sion ciuitatem solennitatis [c] nostrę. Oculi tui uidebunt Ierusa[d]lem † ciuitatem opulentam, tãberna[e]culum quod nequaquam trãsferri [f] poterit, nec auferentur claui eius in [g] sempiternũ, & omnes funiculi eius [h] non rumpentur, quia † solummodo [i] ibi magnificus dominus deus noster. [k] Locus fluuiorũ riui latissimi & pa[k]tentes, non transibit per eum nauis [l] remigium, nec trieris magna transgredietur eum. Dominus enim ius[m]dex noster, dominus legifer noster, [n] dominus rex noster. Ipse saluabit [o] nos. † Laxati sunt funiculi tui, sed [p] non prævalebunt. Sic erit malus tu[q]us, ut dilatare signum non queas. [r] Tunc diuidentur spolia prędarum [s] multarum, claudi diripient rapinã, [t] nec dicẽt † uicinus, elangui. Populus [u] qui habitabit in eã, auferetur ab eo [v] iniquitas. [x]

a ¶Sicut Platonis: Aristotelis: Tullij facundiam & subtilitatem pauci intelligunt.

a ¶Sicut tabernaculum Iudæorum translatum est. ¶A fide, a charitate.

a ¶Metaphora. a ¶Dofores quibus fixa tenetur.

a ¶Præcepta quibus extensa dilatantur.

a ¶Non in conventiculis hæreticorum.

a ¶Videtur. ¶Ibi.

a ¶Prophetarum, apostolorum. b ¶Expositores.

a ¶Plane exponentes. b ¶Locum.

c ¶Diaboli dominatio.

a ¶Nauis tres ordines remorum habens, id est diabolus, qui tres partes mundi, Asiam, Africam, Europam, suo subiugauerat imperio. b ¶In superbia.

a ¶Sicut olim. b ¶Vox congratulantis ecclesiæ.

a ¶Legis naturalis, Euangelicæ, Moysicæ.

a ¶Reges eos in virga ferrea.

b ¶A diabolo. ¶Nihil timendum est.

a ¶Dilatata fortitudo populi ad pugnandum contra Romanos.

a ¶Templum altissimum in quo olim vela preciosa.

a ¶Ne non appareant signa ruinæ eius, quia non relinquetur lapis super lapidem.

a ¶A Romanis.

¶Diuitiarum ruarum. a ¶Romani in se fortes in domino vires subministrante.

a ¶Vicino. ¶Nemo Romanorum de infirmitate conqueretur. ¶Romanos.

a ¶Colendi. b ¶Comparatione Iudæorum. ¶Quia secutus est dei voluntatem.

a ¶Peccatum illius stragis.

remansurię.

A ¶In capite.xxxiij. vbi dicitur in Posilla: Audite. Hîc consequenter describitur.

ADDITIO. Ab hoc loco in quo dicit: Audite q lōgè estis: incipit ea. secūdū Hebreos. & cōtinuatur vsq; ibi: Auferet ab eo iniqtas. Q; quidē ea. ppriè videt exponendū de electione Pharisæorū respectiū doctrinā Christi, & de ,pseritate adhærentiū Christo, & de quibusdā ad hoc ptinētibus. Dicit enim: Audite q longè estis. s. post lōga tēpora. Quę fecerim. Glo. inimicis meis iudęis. Et cognoscite vicini. s. contēporanei. Fortitudinē meā, in hac vltione. Cōterriti sunt in Sion peccatores. In Hebreo habet: Timuerūt in Sion peccatores, qa & vt in Iohan. xj. dicit: Timuerūt ne ꝑderēt gentē, & regnū si Christo adhęsissent. Possedit tremor hypocritas. s. Pharisæos & Scribas, quos frequenter Christus hypocritas nominat, prout in multis locis Euāgelij habet, q principaliter prædictū timorē habuerūt. Et qa in hoc trepidauerūt timore, vbi non erat timor, qa potius debuissent timere offensam dei, & pœnas perpetuas quas ,ppter hoc incurrebāt, ideo quasi in persona eorū ,ppheta subdit dicēs: Quis poterit habitare &c. ex vobis cū ardoribus sempiternis. Q. propheta: Magis essent timēdi ardores gehennę sempiternę, quā bona tēporalia ꝑdere per Romanos, præsertim cū ille qui nō fiēt sicut Pharisęi. sed rectè in iusticiis ambulat. & loqtur veritatē s. absq; hypocrisis fictione, securus ab aduersitatibus periculum quo ad spiritualia inducētibus, de quo dicit: Iste in excelsis habitabit munimēta saxorū. s. exēpla sanctorū. Sublimitas eius: Id est protectio eius apud deū. Si autē quæratur, in quo reficitur talis antequā habitet in excelsis, subdit dicēs: Panis ei datus est, scilicet panis viuus qui de cælo descēdit. Aquę ei⁹ fideles sunt. s. doctrinæ spirituales, iuxta illud Ioh. vij. s. Aquę viuę fluēt de ventre. Quę aūt sit ista pręmiatio hui⁹ iusti, de quo loquit cū dicitur: Habitabit in excelsis, subdit dicens: Regem in decore suo videbunt oculi tui. s. regē Christū in deitate, in qua visione clara tota mercēs cōsistit secūdū Aug. vel pacto iudicio oculi eius videbunt regem Christū indutū decore humanitatis assumptæ. Et qa hoc
B maximè longe est à statu hui⁹ vitę, ideo subdit: Oculi ei⁹ cernēt terrā de longe. s. terrā viuētiū. Et sequit: Cor tuū meditabitur timorem. s. admirationis: Quę quidē admiratio consurgit ex hoc & illi q videbāt ut prudētes, & speculatiui in pręsenti statu, nō vident attingere ad cernēdam illā terrā de longe, & de hoc dicit. Vbi est literatus? i. philosoph⁹ sed m glo. Vbi est verba legis pōderās? s. Pharisę⁹ & Scriba, qui verba legis potius quā mētem legis ponderabāt, vñ Mat. xij. a. & Luc. xiij. c. curare hominē i Sabbatho dicebant illicitū esse, Vbi est doctor paruulorū? s. legis peritus, qui dicitur doctor paruulorum, eo q; dicit ad Gal. iij. d. Lex pedagogus noster fuit in Christo. Populū imprudētem. s. in compositū in moribus. Non videbis. s. in illa terra longinqua, populum alti sermonis, ita q; nō possis intelligere disertitudinē linguę eius, quod secūdum glo. intelligit de rhetoricis, vt Tulius, cuius facūdiā & subtilitatē sermonis secundum glo. pauci intelligūt. In quo nulla est sapientia. s. quantum ad diuina: Quę oīa ponūtur ad designandū, q; doctrina Christi nō in psuasibilibus humanæ sapientiæ verbis sit, sed in doctrina & veritate, vt in. j. ad Cor. ij. ¶Consequenter dicit: Respice Sion: In quo propheta loquit peccatoribus & Pharisæis, q timuerūt Gentem perdere & regnū ,ppter adhæsionē Christi, ostēdens eis hunc timorē esse vanū, cùm ecclesia Christo adhęrens habet opulentiam & firmitatem nō obstātibus aduersariis. Et de hoc dicit: Respice Sion. s. O Pharisęæ hypocrita. Respice Sion ciuitatē solennitatis nostræ. s. ecclesiam militantē. Oculi tui videbūt Ierusalē scilicet huiusmodi ecclesiā. Habitationē opulentā. s. in qua nihil deficit de necessariis ad salutem. Tabernaculū quod nequaquā transferri poterit &c. Ecclesia em militans licet Tabenaculum dicitur, respectu triūphātis, nō tamen transfertur de loco ad locum sicut Tabernaculū Iudęorū factum in deserto: quia immobilis est tanq; fundata super firmā petrā. Quod intelligitur de Ecclia spūali pręsenti quę i fide Christi fundata est. Et ideo ratione huius immobilitatis subdit dicēs: Quia solūmodo ibi magnificus dñs de⁹ noster, supple est, ,ppriū fundamētū. Et quia in hac Ecclesia viget sana doctrina, plana & patēs, sine aliquo artificio seu industria humana, ideo subdit: Locus fluuiorum riui latissimi & patētes: nō intrabit p eum nauis remigum, nec trieris magna transgredietur eū, quia non per artificia magna nec per ua huiusmodi doctrina acquirēda est. Dominus em noster Iudex, dominus legifer noster &c. q.d. Totum regimen huius Tabernaculi seu Ecclesiæ est in deo, à quo speramus salutem. & iō hoc Tabernaculum est intransferribile, qa non p industriam humanā, sed p ,puidētiam diuinam regitur. ¶Consequenter dicit: Laxati sunt funiculi tui, sed nō prævalebunt &c. q. d. O Pharisęę cōtrarium prędictorū tibi contingit, quia cùm magis respiceres ad humana subsidia quā ad diuina, funiculi tabernaculi tui sic laxati sunt, q; iam nō possunt vlterius prævalere. Sic erit malus tu⁹? Quod intelligit de tēplo i quo vela preciosa pendebāt, quod destructum fuit irreparabiliter p Romanos & spoliatum, de quo dicit: Tunc diuidentur spolia prędarū multarum: Quę quidem spoliatio deuenit ad tantam facilitatem, q; etiam infirmi vel debiles ea diriperent. & de hoc dicit. Claudi diripient rapinam. Et quia in hac vastatione Ierusalem, & templi per Romanos discipuli Christi non fuerunt læsi: qa inspiratione diuina
D recesserunt ad terrā Aggripæ, ideo dicit: Nō dicet vicinus, clangui. discipulos enim Christi vocat vicinos illius Ierusalem materialis. nō autem ciues, quia nō erant cum eis vniti. Qui quidē discipuli non solum fuerunt nō læsi in illa persecutiōe Ierusalē, sed indulgentiam peccatorum ibidem consequuti sunt ideo subdit: Popul⁹ qui habitat in ea auferetur ab eo iniquitas. scilicet ex merito passionis Christi ibidem celebratæ. Et attendendū q; prędicta expositio non solum est ,ppria & vera, sed magis literalis quam illa quę continetur in postil. Nam hoc quod dicit in principio huius ,ppheriæ: Possedit timor hypocritas, ,pprius verificatur de Pharisæis q hoc nōie sępe à Christo vocant, & q ,pnicio sē timuerūt ne tollerētur ab eis regna p Romanos quā de Sobna de quo nō legit q; timuisset nec qd' fuisset hypocrita. Similiter magis propriè dicitur Tabernaculū qd' nequaq; trāsferri poterit de Ecclesia quam de tēplo Salomonis: qd' nō post multa tempora fuit penitus destructum: & sic de aliis, vt patet intuenti.

NI. DE LY.

NI. DE LY.

Cap. XXXIIII.

Diuisio

✠ ACcedite Cap. XXXIIII. Gē. Hîc ,ppheta cōminatur dumęis q fuerūt cōtrariī Iudęis, cū tū debuissent eos iuuare, eo q; a duobus gemellis fratrib⁹ descēderēt. s. Esau & Iacob. Prīò tū propheta cōminat oib⁹ existētib⁹ in circuitu regni Babylonis gñaliter. Sec'ò Idumæis specialiter, ibi: Ecce sup Idumęā Circa primū dicit: Acce. Gē. &c. & p hoc insinuat, q; vult dicere magna, iō subdit: b ¶Quia indig. &c. quas. s. rex Babylonis ỹ tute armorum sibi subiecit, quæ fuerūt multæ valde, secūdum q; diffusē exprimitur Iere. xxv. c ¶Et fu. qa nō potuerūt sibi resistere ỹ tute armorū: & bñ ponit hîc indignatio dñi, quia Nabuchodonosor non fecit illas victorias virtute propria, sed inquatū erat flagellum dei ad puniendum peccata illius temporis. d ¶Interfecit. eos. id est interficiet, loquēdo de futuro p modum prēteriti. e ¶Interfecti eorū ,putrefacti. bestiis & auibus insepulti Tabescent

¶De die iudicij generaliter.
a ¶Gentiles. b ¶Retributionem iustam Iudæis reddit am.

a ACcedite Gētes, & b audite, & pōpuli attendite, audiat terra &
a ¶Iudæi.
a ¶Habitantes in ea. b ¶Idem sed repetitio confirmatio est.
plenitudō eius, ōrbis & omne germē
a ¶Vindicta.
b eius, quia indignātio domini super
a ¶Generaliter in iudicio. b ¶Specialiter.
c omnes Gentes, & furor super †uni-
a ¶Dæmonum. b ¶Dicens: Ite maledicti in ignē æter.
d uersam militiam eōrum. Interfecit
a ¶Iusto iudicio. b ¶Dæmones.
e eos, & dedit eōs in occisionem. Inter
a ¶Quos diabolus vel mali homines exemplo interfecerunt. b ¶In infernum. c ¶Peccatoribus.
f fecti eorū proiicientur, & de cādave-
a ¶Peccatorum. b ¶Defecient.
g ribus eōrum ascendet fœtor. Tābe-

g ¶Tabescen montes &c. per hoc designatur multitudo iterficiēdorum,
c ✠ Et tabescet
Mora. a ¶Accedite Gētes. Hîc ad literam describit psecutio generalis aliarū gentium per regē Babylonis quæ cōfusio iterpretat, ideo p ipsū diabol⁹ signat, q est rex iferni, vbi nullus est ordo sed sūma cōfusio. Ipe ỹ ò psequit generaliter gen⁹ humanū cū potētia, neq tia, & astutia, ,ppter qd' solliciti debem⁹ esse de bona resistētia, ideo dicit: Accedite Gentes. s. ad resistendum impugnatiōi dæmonū. b ¶Quia indigna † omnem
tio domini super omnes Gentes.
Dicitur aūt dñs Gētibus indignari, inquantū pmittit homines à dæmonib⁹ graviter tentari. c ¶Et furor super militiam eorū: Id est sup magis perfectos, quos deus aliq; permittit tentari gravius: & patet in negatione Petri.
e ¶Interfecti eorū. peccato mortali.
f ¶Proiicētur. i foueā iferni. g ¶Tabescēt mō. a sangui. eorū. qa & reli-
✠ gioſi

Cap. XXXIIII.

a ¶Omnis militia cælorum. Sol & luna & stellę obscurari videbuntur, clarescente vera luce, quę est Christus. Spiritus quoque mali amissa potestate in inferno recludentur. b ¶Et complicabuntur sicut liber. Non scilicet interibunt, sed postquam omnia peccata aperta fuerint & derelicta, complicabuntur libri qui aperti fuerant vt vltrà in eis non scribantur delicta. vnde: Iudicium sedit & aperti sunt libri. Complicabuntur si. li. ce. Aer iste igne inuoluetur, & plicari videbitur sicut liber. Postquam enim omnia peccata aperta fuerint & relicta complicabuntur libri q fuerãt aperti: nihil enim postea scribetur in eis. Hîc Daniel: Iudicium sedit & libri aperti sunt. c ¶In Bosra. In ciuitate mundi contra deum munita. Bosra enim †munita vel ex deo. Mundi enim voluntate domini firmatur. Vnde Ipse super maria fun. eum. Et ego confirmaui columnas eius. Bosram & Edom, Hebræorum magistri Romam volunt intelligi, & omnia de ipsa dici quæ sequẽti cõtinẽt capĩlo. d ¶Quia dies ultionis do. Post generalẽ mundi vltionem, ad Ierusalem reuertit, cui primum loquebat, & destructionem eius plano sermone describit, quæ facta est à Romanis. e ¶Et conuerten. tor. &c. Hyperbolycè, sęuiciam Romanorũ & quincię & ciuitatis & tẽpli significat incendiũ,

Dañ. 7. c

vbi suprà.

†murata

Psal. 23. a.

Ibid. 74. a.

Xenim

☞Et Herici'

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et tabescet oĩs militia cælorum. quod exponit Ra. Sa. de angelis præfectis ad custodiam dictarum Gẽtiũ quos dicit simul puniri & contristari cũ Gẽtibus quibus præsunt: quod est erroneum: Illi enim sunt angeli beati. & ideo non potest eis aliquid contingere quod sit contrarium voluntati ipsorũ: & ideo in nullo tristantur, nec grauantur de punitione temporali seu ęterna Gentium quas custodiunt: quia talia procedunt secundum ordinem diuinę iusticiæ, cui per omnia & simpliciter assentiunt: & ideo aliqui expositores hoc exponunt de dęmonibus. Sed nõ videtur rationabiliter dictum, quia de talib⁹ occisionibus nõ tristantur, sed magis delectãtur, ideo per militiam cæli sol & luna & alia astra notabilia intelliguntur, quę frequenter in sacra scriptura militia cæli dicuntur. Huiusmodi verò astra multi Gẽtiles antiquitus colebant sicut deos; & ideo metaphorice dicũtur tabescere in destructione Gentium ea adorantium, eo quòd apparet manifestè, quòd non poterant eas saluare. b ¶Et complicabuntur quasi liber cæli. In libro enim plicato quæcũq; scripta sunt non possunt legi: & eodem modo dicitur hîc quòd Gentiles ex constellationibus futura prænosticantes nõ poterant ibi videre infortunia superuentura per Nabuchodonosor. c ¶Et omnis militia eorum defluet. id est influentia stellarum eis non proficiet.

F

Diuisio

d ¶Quoniam inebriatus est in cælo gladius meus. id est gladius vindictę meę ex ordinatione cælesti seu diuina extentus est ad afflictionẽ Gẽtium, & effusionem multi sanguinis eorũ. e ¶Ecce sup Idu. ascen. Hîc consequẽter prophetat inuehit cõtra Idumęos specialiter. Et diuidit in tres partes, qa primò cõminatur eis hoim occisionẽ. Secũdò terrę destructionẽ, ibi: Et cõuertẽt: & tertiò põit vtriusq; dicti cõfirmationẽ, ibi: Requirite diligẽter. Circa primũ dicit i pson dñi: Ecce sup Idu. & patet ira vsq; ibi:

a ¶Tyranni. ¶Vel angeli, qui singulis Gentibus præsidebant. b ¶Ques occiderunt.

sc̃ent montes à sanguine eorum, &

a ¶Dæmonum aeriorum.

tabescet omnis militia cælorum,

a ¶Virtutes cælorum mouebuntur & cadent stellæ de cælo. b ¶Aerij.

& complicabuntur sicut liber cęli

a ¶Dæmonum.

& omnis militia eorum defluet, si

¶Sub autumno.

cut defluit folium de uinea & de fi

a ¶Implebus malitia peccanti. ¶Sanguine interfectorum.

cu: quoniam inebriatus est in cæ

a ¶Aere in quo dæmones habitant. b ¶Vitio. c ¶Post pœnam dæmonum.

lõ gl̃adius meus. Ecce super Idu

a ¶Terrenam militiam. ¶Idumæus terrenus. b ¶Interficiendum.

mæam descendet, & super põpu

lum interfectionis meæ ad iudici

um. Gladius †domini repletus est

a ¶Peccatis. b ¶Iniquitate superborum.

sanguine, incrassatus est adipe de

a ¶Simplicium. ¶Subiectorum. b ¶Principum idolatrorum.

sanguine agnorum & hircorum,

a ¶Potentiorum ducum.

de sanguine medullatorum arie

a ¶Tormenta.

tum. Victimà em̃ domini in Bos

a ¶Quis est iste qui venit de Edom tin. ve. de Bosra?

rà, & interfectio magna in terra E

a ¶Mundo, sanguineo vel terreno. Edom namque sanguineus vel terrenus. b ¶In infernum. c ¶Monarchiam mundi obtinentes sicut Nero.

dom. Et descendent unicornes

a ¶Principes alij.

cum eis, & tauri cum potentibus.

a ¶Infernus. b ¶Malitia.

Inebriabitur terrà eorum sangui

a ¶Idem. b ¶Superbia.

ne, & humus eorum adipe pingui

a ¶Veniet. b ¶Sanguinis Christi.

um. Quia dies ultionis domini an

a ¶Tempus prædicationis Christi contempti a Iudæis. quod in iudicio retribuet eis, & in tempore captiuitatis.

nus retributionis iudicij Sion. Et

conuertentur torrentes eius in pi

cem, & humus eius in sulphur, &

erit terra eius in picem ardentem,

¶Assidue.

nocte & die nõ extinguetur in sem

a ¶Signum & memoria illius incendij.

piternum. Ascendet fumus eius à

generatione in generationem, de

¶A Iudæis.

solabitur in secula seculorum,

a ¶Decreuerunt Romani vt nemo Iudæorum reuerteretur ad terram nativitatis suæ. b ¶Iudæus libere sicut ante.

non erit transiens per eam, &

¶Iudæam. ¶Solitarius.

possidebunt illam †Onocrota,

peccatorũ ex sententia domini. n ¶In Bosra. De hac enim ciuitate fuit Iobab rex Edom, Gene. xxxvj. o ¶Et descendent unicornes. Id est superbi & ceruicosi. p ¶Et tauri cum potentibus. Id est idomiti. q ¶Inebriabitur terra eorum sanguine. In hoc notatur magnitudo effusionis sanguinis humani, cuius causa subdit cùm dicit. r ¶Quia dies ultionis do. Sic em̃ fuerunt puniti Idumæi, eo q; fuerunt molesti & aduersarij Iudęis, quorum ciuitas Metropolis fuit Ierusalem, in qua erat mons Sion. s ¶Et cõuer. Hîc cõsequẽter prophetat comminatur eis terrę destructionem cũ dicitur Et conuertẽtur torrent. eius in picẽ. i. in corruptionẽ & amaritudinem ex multitudine sanguinis ibidem decurrentis, & cadauerum ibidem proiectorum. t ¶Et humus eius in sul. hoc est in fœtorem ex cadaueribus exhalantem. v ¶Et erit terra eius in picem ardentẽ nocte & die. quia habitacula illius terrę fuerunt combusta ab aduersariis ita faciliter, ac si essent linita pice. x ¶Nõ extingue. opere humano: Ignis enim ille non fuit extinctus ab incolis qui erant pro maiori parte interfecti & residui fugitiui vel capti, nec ab aduersariis qui ignẽ accenderant, sed solum cessauit p defectũ materiæ cõbustibilis. Vel potest dici, q; in aliqua parte illius terrę in signum diuinæ vindictę apparuit ignis exiens de venis sulphureis terrę qui adhuc perseuerat sicut est in Sicilia in mõte Aethna, ideo subditur: Ascẽdet fumus eius. y ¶Non erit transiens per eam. quia euacuabitur ab incolis. z ¶Et possidebit eã Onocrotalus. auis est immunda: Et dicitur ab onos qd' est asinus, eo q; habeat faciem aliquo modo similẽ asino, vt habet in libro: qd dicit catholicõ. Hebręi tñ dicũt hîc Noctua, quę est auis volans de nocte.

Onocrotalus H

✠ Et Herici'

✻giosi qui per montes signãtur, dolent de damnatione hominum. b ¶Et cõplicabuntur si. liber cæli. i. viri perfecti, quorum conuersatio in cælis est. Qui dicuntur hîc complicari ex timore propriæ fragilitatis & diuinæ seueritatis. c ¶Ecce super Idu. Hîc ponitur persecutio specialis Idumęę quæ sanguinea interpretatur, & sic dicitur: Ecce super Idumæam descendet scilicet ira dei in quantum permittit eam peccatis enormibus maculari. f ¶Et super populum interfectionis. id est super de rum qui dicitur populus interfectionis. g ¶Ad iudicium. quia iusto dei iudicio sic permittitur spiritualiter iugulari, & sic iustius punientur, vnde subditur. h ¶Gladius domini repletus est sang. Per sanguinem signantur peccata iracundiæ, inuidiæ, & huiusmodi. Per adipem verò peccata carnalis concupiscentiæ, quæ vigent in clericis & in obstinatis, qui punientur pœna Gehennę. o ¶Et descẽ. uni. cum eis. Per vnicornes & tauros signãtur dęmones cũ eis puniẽdi. q ¶Inebriabitur &c. Per terrã intelligũt laici terrenis actib⁹ implicati, q; pctis inficiũt clericorũ dicẽtes: Quare nõ faceremus, qa clerici & religiosi talia faciunt, qui sunt doctores nostri? s ¶Et conuertentur torrẽ. eius in picem. i. doctrinę ecclesiæ in contẽptũ & vilitatẽ. Gregor. Homi. xxxvij. Cui⁹ vita despicitur: restat vt ei⁹ prędicatio cõtemnat. t ¶Et humus &c. i. corpus qd' de humore post eius resurrectionẽ ardebit igne gehẽnę fœtido & ęterno. v ¶Nõ erit transiens. qa nullus euadere poterit de gehẽna. z ¶Et possidebũt eã Ono. per hęc alia signantur diuersa dæmonia

†pelican⁹

✻Et extenden

17 A a ¶Et He. Greg. Per Hericium impuræ mentis sesęq; callidè defendẽtis duplicitas designatur. Hericius cũ apprehenditur, caput & pedes conspiciuntur, sed apprehensus in sphęrã colligitur. Caput cernitur & pedes, cũ quo initio peccator ad culpam venerit, vel quibus vestigiis culpa perperrata sit, cognoscitur. Sed addu-

ctis excusationibus, & initia iniquitatis, & vestigia absc̃duntur, cũ is qui corrigit cũcta quę pri⁹ nouerat amittens, tergiuersatione prauę defensiõis inuolutũ intra cõsciam pc̃tõrẽ† comperit. Malicioseq; em̃ mẽtis duplicitas sese intra se colligens, absc̃ditur in tenebris defensionis. b ¶Ibis. Auis aquatica serpentibus inimica: Has aues dicit Iosephus à Moyse delatas in bellum cõtra Aethiopes: quia serpentes abundãt in terra illa: p quam aditus erat. c ¶Nobi. e. Apli em̃ iam transierãt ad Gẽtes: Alĩ fideles admonitiõe spũsc̃ti, iminẽte captiuitate trãsierũt Iordanem ĩ regnũ Aggrippæ qui pacem habebat cũ Romanis. d ¶Spinæ & ur. Mora. Grego. Quid p spinas, nisi punitiones vitiorũ? Quid p vrticas, nisi peccatorũ prurigines? In domib⁹ Babylonis spinę & vrticę pullulant: quia incõfusione mentis reprobę & desideria cogitationũ surgunt quæ exasperant, & peccata operũ quę pungũt. Paliurus tãta spinarũ circũdatione densescit, vt pro asperitate vix tangi possit. Intus vrtica & spina nascitur, sed vtrũq; exterius per Paliurum munitur, quia minores iniqui mala quęlibet faciunt, si ea nequissimi maiores tuentur. e ¶Et erit. Grego. in Mora. Contra peruersam mẽtem sub Iudęę specie dicitur. Erit cubile draco. Quid per dracones nisi malicia? Quid verò Struthionis nomine, nisi hypocrisis designatur? Struthio nãq; speciem volãdi habet: quia & hypocrisis cũctis intuentibus imaginẽ de se sanctitatis insinuat, sed vitã sanctitatis ignorat. In puersa ergo mẽte draco cubat & Struthio pascitur, qa & latens malicia callidè regit, & intuentiũ oculis simulatio bonitatis antefertur. Quid verò onocẽtauri noĩe nisi & lubrica vita signat & elati? Grẽco q̃ppe eloquio ὄνος dicitur asin⁹ & appellatione asini, luxuria designatur. Onocentauri ergo subiecti sunt luxuriæ & vitiis. Inde ceruicẽ erigũt, vn de humiliari debuerunt. Vñbene subiũgitur: Et pilosus da. al. ad al. Qui alĩ pilosi nomine figurãtur nisi Hi quos græci σάτυρους latini verò incubos vocant? Quorũ nimirũ forma ab humana effigie incipitur, sed bestiali extremitate terminat. Pilosi ergo nomine cuiuslibet aspitas designatur: quę & si qñ ab obtẽtu rationis incipit, semp tñ ad irrationabiles mor⁹ tẽdit. Qualishomo in bestiã desinit cũ culpã per imaginẽ rõnis inchoãs, vsq; ad irrationabilem effectum trahit. Pilosus alter ad alterũ clamat, cum perpetrandã maliciam prouocat. f ¶Illuc. Tropo. Expulso populo Iudęorum, sub bestiarũ & portẽtorum noĩbus idololatras, & superstitiosos in Ierusalẽ habitaturos significat: & hos onocratalos, Herscios † ibim & coruũ, dracones & struthiones onocentaurosq; & dęmonia lamiã appellat, quã qdã Hebręorũ furiam suspicantur. Et reuera si cõsideremus de diuersis Gẽtibus adductas Ierm colonias & scd'm ritũ, puinciarũ suarũ singulas, puincias familiasq; ppriorũ dęmonũ coluisse portẽta, Hęc omnia habitasse firmabimus ĩ Ierm.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et Hericius. animal est paruũ spinosum. b ¶Et ibis. id est Ciconia: Hebrei dicũt monedula: p ista designat vastatio terrę, quia ista habitãt in locis desertis. c ¶Et extendetur super eã mensu-

per eam mensu. Id est destructio erit & vastatio secũdum mensuram peccatorũ, ideo sequitur: e ¶Nobiles eius non erunt ibi. Quia erunt interfecti vel capti, ideo subditur: g ¶Regem potius inuo. Id est regem Babylonis cui erunt subiecti inuocabunt, vt eorũ misereatur, quia tamen non inuenient apud eum misericordiã subdit: Et erunt &c. k ¶Et ori. ĩ do. e. ruinosis & derelictis. l ¶Spinæ & ur. Cardu⁹ est spinosus, cũ quo paranť pãni. m ¶Et erit cu. dra. Per oĩa ista ĩtelligit̃ q̃ terra ad solitudinem redigẽt. n ¶Et oc. dæ. ono. Secundũ expositores nr̃os dicuntur hĩc dæmonia dęmones incubi vel hoĩes siluestres. Onocentauri autẽ aĩalia monstruosa in parte supiori similitudinẽ hominis habentia. in inferiori asinitãtiõ dicitur ab onos qd' est asin⁹: Hebrei sic dicunt: Et occurrẽt Martine cattis siluestribus: Et dicũtur Martine apud eos animalia similitudinẽ habentia cum simiis, sunt tamen caudata. o ¶Et Pilosus clama. &c. id vlulabit: Et dicũtur hĩc pilosi secũdum Hebrẽos animalia ferociora & pilosa, sicut lupi & huiusmõi. p ¶Ibi cuba. la. est aĩal monstruosum habẽs in superiori pte similitudinẽ mulieris & in inferiori pedes equinos. Cętera patent ex dictis. q ¶Requirite diligẽter. Hĩc cõsequẽter ponitur prędictorũ cõfirmatio, cùm dicit. Requrite diligẽter in li. do. i. in hoc libro Isaię qui scripsit ipsũ spiritu sancto dictãte, put dictũ fuit in principio huius libri. r ¶Et legite. s. futuris temporibus & inuenietis q̃. s ¶Vnũ ex eis. quę prædixi ventura supra Edom. t ¶Nõ defuit. quin sit adimpletũ, v ¶Alter alte. si quęsi. hoc est dictũ hocnõ contigit ex casu nec ex humana industria, sed ex ordinatione diuina, ideo subditur: x ¶Quia quod ex ore meo proce. ppheticãdo. y ¶Ille s. deus. z ¶Madauit. mihi ispirãdo. a ¶Et spiritus eius ipse cõ. ea. s. animalia mõstruosa prędicta. b ¶Et ipse mi. eis sor. s. ad locũ habitandũ. c ¶Et manus eus &c. id est singulis secundum suæ naturæ cõuenientiã. d ¶Vsq; in æter. In Hebræo. habet: Vsq; in seculum qd' ppriẽ significat tempus. l. annorũ. Aliquando tamen accipitur in scriptura. p maiori parte aliquando pro minori: vñ nõ accipit hĩc. p duratiõe ppetua, quia Idumęa post destructionẽ dictã per Nabuchodonosor fuit postea habitata ab hoĩbus & prędicta aĩalia inde iecta.

C

D

Moraliter

†vlula

Lamia

†vnũqd'q; cum socio suo nõ defuit,

† os ipsius mandauit.

Moraliter

ADDITIO

¶In cap. xxxiiij. Accedite Gentes.

Istud ca. (in quo prophera inuitat omnes Gentes ad audiendum, & indignationẽ domini super omnes Gentes comminatur, & consequenter restringit se ad Idumæam tantum, de cuius vastatione plura & principalia quæ in hoc ca, continentur, denũciantur) secũdũ postil. i postilla sua principaliter exponit de Idumæis ab Esau descẽdentib⁹, eo q̃ fuerũt cõtrarij Iudęis, cũ tñ debuissẽt eos iuuare, eo q̃ à duobus gemellis fratribus descenderãt, prout in postilla

largius

Ꝟr largius cõtinet, qđ nõ videt rõnabiliter dictũ. Tũ qa p prẽambu
E lũ huiꝰ ꝓphetię daf intelligi, ꝙ indignatio dei de qua hĩc agit fit
maxia respectu prędictarũ quę ĩ ꝓphetiis prędictꝰ fuerũt tra-
dita. Dicit ẽm. Accedite gẽtes &c. Audiat terra & plenitudo eiꝰ,
orbis terrarũ, & oẽ germẽ eius. Quę ÿba quę tã maximã attẽtio
nẽ denũcãt, & torũ orbẽ terrarũ ad audiendũ excitãt, nõ legunt
in aliis ꝓphetiis Isaię, ĩ quib⁹ de destructiõe Babyloniorũ Assyri
orũ & Aegyptiorũ & aliorũ agit. Ex q̃ videt, ꝙ ĩ hoc ca. de acer
biori & duriori indignatiõe dei tractet. Tũ qa fraternitas gemel
la Esau & Iacob, quã allegat ad hoc, ꝙ debuissent Idumæi adiu-
uare Iudęos, nũq̃ fuit causatiua amicitię, sed potius causauit in
ter eos magnam inimicitiã tã in suis primordiis, vt pater, Gen.
xxv.c. vbi de ipsis gemellis ĩ vtero exũtib⁹ dicit. Collidebant ĩ v-
tero eiꝰ puuli, q̃ ĩ ꝓcessu ĩ suis posteris. vñ Exo. xvij. Primus ad-
uersariꝰ q exiuit obuiã populo Israel ad pugnãdũ cũ eis cũ exiret
de Aegypto, fuit Amalech filiꝰ Eliphaz priogeniti Esau: vñ. ij.
Reg. viij. b. dr̃ de Dauid: Posuit ĩ Idumęa custodes, statuitq̃ prę-
diũ, & facta est vniuersa Idumęa seruiẽs Dauid. Ex quo patet, ꝙ
istę duæ Gẽtes, Israel. s. & Idumæa nõ habebãt se ad inuicẽ vt fra
tres, sed potiꝰ vt aduersarij, put fuit ꝓphetatũ de eis, Gen. vbi. su
prà. Duo populi ex vẽtre tuo diuidẽt, populusq̃ populũ super
abit. Nõ ergo ex tali fraternitate videt seq, ꝙ Idumęi tã acerbissi
m debuissent puniri, eò ꝙ nõ adiuuissent Israelẽ. ¶ Vnde ali-
qui expositores nostri hoc ca. videnẽ exponere principaliter de
finali iudicio, ĩ quo oẽs reprobi punient ex oibus nationib⁹. Et li
cet huic expositioni plurima quę in hoc ca. cõtinent cõcordẽt, tñ
non cõsonat ei hoc qđ dicit inf. Regẽ potiꝰ inuocabũt, cũ ĩ iudi-
cio nec post iudiciũ nõ sit aliud regnũ, nisi regnũ Christi, quẽ nõ
possunt iuocare dinati, ĩ qbus malignitas odij semp ꝑmanet, vt
in. iij. sniarũ. di. xlvij. ¶ Ra. Sa. ÿò & cõiter oẽs Hebręorũ expo-
F sitores, hoc ca. exponũt de Romano impio seu regno. Vñ glo. no
Eccłię Ro- stra ꝑ Bosra & Edom, Hebręorũ magistri Romã volũt itelligi, &
manæ de- oĩa de ipsa dici quę cõtinent ĩ sequẽti ca. Hęc gl. Circa quã atten
structionẽ dẽdũ, ꝙ ꝑ Romã itelligũt ecclesiã Romanã cuiꝰ caput in terris est
esse futurã Roma, quã dicũt esse destruẽdã ꝑ Messiã ab eis spectatũ. Qđ qui
ꝑ Messiã, dẽ regnũ ecclesię dicũt esse prefiguratũ ꝑ quartã bestiã, Dani. iij.
est Iudæo- ca. quę destruẽda est ꝑ vnũ regnũ ĩcorruptibile à deo suscitandũ,
rũ opinio put ibidẽ habet. In qua expositione duo falsa præsupponũt. Pri
mũ. s. ꝙ regnũ Christi seu ecclesię sit figuratũ ꝑ quartã bestiã ĩ uisi
one Danielis cõtentã. Qđ est mãifestẽ falsũ, put plenẽ fuit expo
sitũ ĩ additiõib⁹ sup Dan. ca. supradicto, Secđm presupponũt, ꝙ
ppłs Christianꝰ est Idumæꝰ, & sic tenẽt ĩ oĩb⁹ suis libris tã Thal-
mudicis quã aliis, vñ ĩ hoc ca. Ra. Canhi. sic dicit, ꝙ regnũ Roma
nũ, & oẽs q tenẽt legẽ Nazareni ꝓ maiori ꝑte sũt Idumęi, licet
eis fuerũt aliquę nationes admixtæ. Sifr dicit, ꝙ Cæsar & oẽs reges
q fuerũt añ cũ ĩ Roma sũt Idumęi. Ad qđ ꝓbandũ nihil allegat,
sed solũ suã fabulosã narrationẽ præsupponit tãq̃ verã: cuiꝰ fal
sitas tñ est mãifestissima. Christiani ẽm li dicãt descẽdere secđm fi
dẽ. tũc principaliter descẽdũt à Christo, cuiꝰ fidẽ & denoiationem
tenẽt q de Dauid, & ꝑ cõsequẽs de Iacob descẽdit, nõ ãt de Esau.
Si ãt loquẽt de descẽsu secđm carnẽ. tũc de oĩb⁹ nationib⁹ sunt idif
ferẽter. vñ Petrꝰ apłs. Act. x. c. In ÿtate cõperi, ꝙ nõ est acceptor
ꝑsonarum deꝰ: sed ĩ oĩ gẽte &c. Paulꝰ etiã ad Ro. x. c. inqt: Nõ
est distinctio Iudæi & Græci. Dicere ergo, ꝙ ꝑ Idumęã intelligãt
Christianitas seu ecclesia Romana, nõ solũ nõ habet fundamen
tũ. sed etiã mãifestẽ est falsũ. ¶ Et notãdũ ꝙ ĩ hoc loco sicut ĩ aliq
bus aliis ÿificãt de eis illud psalmistæ: Gladi eorũ ĩtret ĩ corda
Psal. 36. c. ipsorum. Nã si bñ cõsiderẽt scripturæ, Idumæa ĩ hoc loco, & in
aliis similibꝰ, significat ad lram Synagogã Iudęorum, quæ ꝑ pec
catũ negatiõis & occisiõis Christi facta est ecclesiæ dei inimica: si-
cut Idumæa ab Esau descẽdẽs, aduersatrix fuit ipsi Iersm. ¶ Ad
cuiꝰ declarationẽ ostẽdẽdum est, quõ Idumæa, q̃nq̃ sub Metha-
phora lr̃aliter significet prædictã Synagogã Iudeorũ. Sđ ò, qua
liter lr̃a huiꝰ ca. applicetur Idumææ ĩ hoc sensu sũptæ. Circa pri
mũ sciẽdũ, ꝙ secđm Isidorũ. vij. Ety. Esau priogenita sua ꝓpter
escã fratri suo maiori vẽdidit, ac postmodũ paterna bñdictiõe
sibi ꝓmissa priuatꝰ est: signat eũdẽ populũ Israeliticũ, q à deo vt
Exo. narrat liber, priogenitꝰ filiꝰ nũcupatꝰ est: Qui etiã propter
præsentis seculi lucra, nõ solũ primatꝰ sui honorem amisit, ve-
rum etiam & regni cęlestis præmiũ præparatum adipisci nõ me
ruit dño exprobrãte eũ dicit: Auferet à vobis regnũ dei, & dabi
Idumæi nunc tpis bitur gẽti faciẽti volũtatẽ eiꝰ. Hæc ille. Ex q̃ ꝑ locũ ab oppositis
ꝙ quẽ, sicut ꝓpositũ de ꝓposito, sic & oppositũ de opposito ÿ
ficãt, ꝙ sicut priogenitura & bñdictio Esau priogeniti secđm
carnẽ trãsiuit ĩ Iacob minorẽ, sic priogenitura & bñdictio Syna
gogæ Sathanæ priogeniti secđm carnẽ, trãsiuit in ecclesiã ętate
minorẽ: & sic in Israeliticã dignitatẽ Gẽtium trãsiuit plenitudo.
intãtum ꝙ Gẽtes verã fidẽ ipsiꝰ Iacob recipiẽtes ppłs Israelis di-
catur, vnde
ear, vñ ĩfrà. xliij. a. de Gẽtili ad fidẽ accedẽti legit: Et ĩnoẽ Israelis G
assimilabit. Sic eadẽ rõne descẽdẽtes à Iacob secđm carnẽ, & ab eiꝰ
fide recedẽtes, sicut est Synagoga Iudęorũ Christũ negãtium &
crucifigẽtiũ, in abiectionẽ trãseũt Idumæticã: vnde & nomẽ Idu-
mææ sibi vẽdicauerũt, quæ ab exordio fuit Israi inimica, & ideo
Apo. ij. c. de ipsis dicit: Qui dicũt se Iudæos & nõ sunt, sed sũt Sy
nagoga Sathanæ. ¶ Et notãdũ, ꝙ exordiũ huiꝰ distinctiõis. s. Sy
nagogę & ecclesię ꝓprie figurat ĩ exordio horũ duorũ fratrũ. s.
Esau & Iacob Ge. xxv. Si diligẽter attẽdat: oĩa ẽm horũ fratrũ ge
sta principaliter fuerũt figuratiua, vt ibidẽ ĩ additiõe dictũ fuit. Si
cut ẽm ibidẽ collidebãt ĩ vtero puuli, sic hic ĩ vtero materno. s.
in gremio sacræ scripturę, quæ est mater vtriusq̃, cũ ex ipsa scri-
ptura sacra materiã vitę spũalis sumit. In q̃ qđ vtero tã Synago
ga q̃ ecclia cõtinuẽ colliduũt, repugnãtes sibi inuicẽ ĩ eiꝰ ĩtellectu.
Sicut etiã priò egressꝰ est Esau, sđ ò ÿò Iacob, sic & hic Synago
ga patrũ. s. eccłia antiq testamẽti priò egressa est. Cõsequẽter ÿò
ecclesia Christi. s. noui testa. Sicut etiã ibi Iacob egrediẽs, plãtam
fratris tenebat manu, sic ecclesia ĩ prio suo exordio quę ĩcepit à
passiõe Christi, quodãmõ ritũ Synagogæ tenebat in obseruãtiis
legalibꝰ. Nã à tpe passiõis Christi vsq̃ ad diuulgarienẽ Euãge-
liꝰ secđm Aug. licet legalia mortua erãt, nõ tñ mortifera. Vnde &
Paulus circũcidit Timoth. Sicut ãt ibi posit egressũ totaliter sunt
diuisi. vñ dicit: Duo ppli ex vẽtre tuo diuidenẽ: Sic & hĩc eccłia
& Synagoga oĩno sũt diuisę in fide & moribꝰ. Sicut etiã ibidem
dicit populꝰ populum supabit, & maior minori seruiet: sic Syna
goga quæ est maior natu, ecclesiæ quæ minor est natu seruit. Ex
qbus patet intẽtum. s. ꝙ sicut vniuersalis ecclesia Gẽtium in vni
tate, fidei Christi adunata, verè & propriè dicit Israel & domus
Iacob (de qua ãgelꝰ ad ÿ ginẽ: Regnabit in domo Iacob in ęter-
num. L. u. j. c.) sic & Synagoga Sathanæ. s. Iudęorũ, quę domui
Iacob. s. veræ ecclię est inimica, Idumęa dici debet. ¶ Itẽ ad hãc
veritatẽ cõfirmãdã facit quoddã valde notabile, qđ habet ex eo
dicibus eorũ valde autẽticis. Tradunt ẽm & firmiter credunt, ꝙ
doctrina Thamuldica nefãda eorũ, fuit data Moysi à deo in mõ
te Synai oretenus, Quæ qđẽ doctrina falsa & Pharisaica redacta H
fuit in scriptis ꝑ quẽdã q dicit apud eos Ra. Iudanasci, qui totã
illam doctrinam accepit à quodã qui dicebatur Ra. Mayr. a cuiꝰ
autoritate depẽdet illa doctrina: sed cõstat per eos ꝙ Ra. Mayr.
ille qui fuit principalis autor erat Idumæus natione, & recepit
fidem & ritum Iudęorũ per tempus post passionem Christi: vn
de & proselytus Idumæus apud eos dicit, quę omnia habentur
in diuersis locis ĩ Thalmud, & epilogãt per ordinẽ in sũma Rab
bi Moy. Aegyptij: quæ apud eos est solẽnissima in ꝓlogo suo
vbi agit de autoritate Thalmudicæ doctrinę. ¶ Ex quo patet
ꝙ sicut ecclesia Christi dicit eccłia apostolica, eo ꝙ doctrinã Euã
gelicæ legis recepit à Christo mediãtibus apostolis: sic Synago
ga Iudæorũ q doctrinã Thalmudicã habẽt ꝓlege, dicenda est
Idumæica, eo ꝙ recepit doctrinã illã mediãte illo Rabbi Mayr Id-
umæo: & sic habet primum intẽtũ. ¶ Circa secundũ dicit in li
tera. Accedite gẽtes & audite, populi attẽdite: audiat terra & ple
nitudo eius in quo inuitat ꝓpheta omnes gẽtes ad audiendum
sententiã latã cõtra Idumæã. s. Synagogam. Nam sicut passio
Christi per Synagogã malicioſẽ procurata, fuit diuulgata per or
bẽ per prædicationẽ apostolorũ, & sic cõlectes est vt pœna Idu
męę. s. Synagogę, omnibus Gẽtib⁹ insinuaret ad laudẽ diuinæ iu
stitiæ; & sequit: Quia indignatio domini super omnes Gentes.
Ad quod sciendum, ꝙ sicut cũ Israele de Aegipto exeunte, mul
tum vulgus promiscuum exiuit, vt habet Exo. xij. sic cũ ipsis ascẽ
dẽtibus de Babylonia multi se miscuerunt, vt patet Esdrę. v. id
circo tẽpore passiõis Christi dicunt fuisse in Ierusalẽ de cunctis
nationib⁹, vt habet Act. ij. Et quia de ipsis multi adhęserunt Sy
nagogæ: vnde in lapidatione Stephani Act. vj. c. Surrexerunt
quidam de Synagoga quæ appellabatur libertinorum: ideo di
cit: Indignatio domini est super omnes gentes, vt intelligatur di
stributio pro generibus singulorum, nõ pro singulis generum.
Fuit etiam Synagoga postmodum ꝑ orbẽ terrarum ignomi-
niosẽ dispersa, ꝓut fuit pronosticatum ꝑ Moysen, Deut. xxviij.
& sic vindicta de ipsis inflicta publicat ꝑ omnes Gẽtes. Qualis ãt
fuerit hæc vindicta declarat dicens. Interfecit eos &c. Quod pri
mum ĩpletũ fuit ꝑ Romanos, q capta ciuitate Ierusalẽ innume-
rabiles occiderunt. Cõsequẽter potꝰ modicũ t̃p⁹ in ciuitate quę
dicitur Bicher, vbi fallũ Messiã sup se posuerũt & postea à Ro-
manis obsessi & capti, multa millia ex eis cũ suo Messia fuerũt oc
cisi, put in hystoria Iosephi, & ĩ aliis Thalmudicis hystoriis nar-
rat. Et qa taliũ cadauera ꝓpter eorũ multitudinẽ ĩsepulta rema-
nebãt. iõ subdit Interfecti eorũ, ꝓiicięt, & de cadauerib⁹ eorũ ascẽ
det fœtor: Quæ qđẽ iterfectio seu occisio nõ cessat, sed q̃dãmo
do continuẽ durat, cũ ꝑ interualla tẽporum q̃nq̃ in Gallia, q̃nq̃
in Anglia

in Anglia, aliquādo in Hiſpania, & ſic de aliis nationib⁹ multa millia occidunt à regibus, ſeu à populis. Nā vt hæc vindicta eſſet in memoria hominū, & nō traderet obliuioni, diſpoſuit deus, ꝙ in ꝓceſſu tēporū, & in diuerſis nationibus ſeu regionibus exerceret, & nō ſimul de terra delerent, ꝓut ꝓpheta orauit in pſal. dicens: Ne occidas eos. ſ. ſimul, ne forte obliuiſcantur populi mei, ꝓut fuit ibi expoſitū in additione. ¶ Segtur in litera. Et tabeſcet oīs malicia cælorū. ſ. dæmonū aereorū ſecundū gloſ. qa deficientibus mēbris eorū quodāmodo videtur tabeſcere vel annihilari, de quo dicit: Et cōplebuntur ſicut liber cæli, qa ſicut in libro cōplicato nihil apparet legendū, ſic nō apparebūt huiuſmodi aereæ poteſtates, ac ſi eſſent vetuſtate ad cōſumptionē tendētes. de quo dicit: Et omnis militia eorū defluet &c. & ſequitur: Quoniā inebriatus eſt in cælo gladius meus: quia. ſ. per cæleſtē ſententiā inebriatus & ſanguine interfectorū gladius diuinę vindictę modo prędicto. Et ſequit: Et deſcendet. ſ. gladius meus de cælo ſuper Idumęā. ſ. ſynagogā prædictā. Et ſup populū interfectionis meę ſ. qui me interfecerunt ad iudiciū. ſ. diuinū manifeſtandū. ¶ Et quia hæc vltio ſe habebat extēdere ad oēs tā maiores quā minores, ideo ſequitur: Gladius dñi repletus eſt ſanguine &c. vſq; ibi: Victima enim dñi in Boſra. Ad quod ſciendū, quòd Boſra eſt ciuitas regia in terra Idumęæ, vt habet, Gene. xxxvj. Et ſicut hīc, Idumæa accipit pro ſynagoga rationibus iā dictis, ſic Boſra pro eodē accipit, ſub alia tamē ratione. Boſra enim interpretatur vindemiata. Nam Vatir in Hebræo ſignificat vindemiā. Sinagoga enim ante aduentū Chriſti dicebatur vinea domini, ſuprà. v. cap. Vinea domini domus Iſrael eſt. Quæ quidē vinea licet antè haberet palmites cū racemis ſeu fructū, tamē poſt paſſionē Chriſti nihil in ea remanſit boni fructus, ſicut in vinea poſt vindemiā nihil fructꝰ remanet, qua conſideratione ꝓpriè dicitur Boſra ſcilicet vindemiata. Cętera patent ex dictis vſq; ibi: Quia dies vltionis domini. ſ. ſanguinis Chriſti, prout in gloſſ. Annus, id eſt tempus retributionum iudicij Sion, quia non ſolū Idumæa. ſ. ſynagoga perſecuta eſt Chriſtum caput, ſed etiam membra ſuæ Eccleſiæ, quæ per Sion deſignantur. Vnde: Matthæi. xxiij. d. Cùm reprobaſſet ſynagogam Iudæorum, ex perſecutione prophetarum & huiuſmodi, dicēs: Ecce ego mitto ad vos ꝓphetas &c. Et ex illis occidetis in ſynagogis veſtris. ſubdit: Vt veniat ſuper generationem iſtam omnis ſanguis innoxius qui effuſus eſt à ſanguine Abel iuſti &c. Ex quo patet, quod vindicta omnis ſanguinis effuſi iuſtorū Eccleſię ab Abel incipientis, deſcendere debet ſuper Synagogā, quæ p Idumæā hīc intelligitur, & ſequitur: Et conuertētur torrentes ei⁹ in picem, & humus eius in ſulphur &c. Et aſcendet fumus eius in generatione & generationem. Per torrentes em̄ intelligūtur doctrinę, quæ à ſacra ſcriptura fluunt per veros doctores, ſicut ſupra ca. xxxiij. de ſimili dicit: Locus fluuiorū riui latiſſimi, & in ſequenti ca. dicit. Et torrentes in ſolitudine. Vnde torrētes Synagogę quę in antiqs fluebāt à ſanctis prophetis & doctoribus in aquas ſaluberrimas, poſtea conuerſi ſunt per doctrinam Phariſaicam & Thalmudicam in picē & ſulphurem, quæ generant fœtorem. Ad cuius intellectum notanda ſunt aliqua de multis & innūmerabilibus quæ in eorū doctrinis abſurda & nefanda leguntur. ¶ Ad quod ſciendum, ꝙ Synagoga Iudęorum poſt paſſionē Chriſti intantum fuit excęcata, ꝙ in ſua Thalmudica doctrina (quam falſè dei legem vocant) multa tradiderūt maximè abſurda de deo: vnde in libro qui dicitur Barattoch Rabbini eorum plane dicūt, ꝙ de⁹ in qualibet vigilia noctis dolens de deſtructione tēpli ſui, & captiuitate Iudæorum rugit vt leo, & dicit de ſeipſo: Vę mihi qui deſtruxi domum meā, & combuſſi tēplum meū. & captiuaui filios meos inter Gentes ſeculi. Et hāc ſententiā multis & variis modis replicant. In principio etiā libri Abodozera, querunt quid facit de⁹ in duodecim horis diei? Ad quod reſpondent, ꝙ in tribus horis primis ſedēs ſtudet in lege. & in tribus ſecundis iudicat vniuerſum mundū, intribus tertiis paſcit totum mundum. in tribus quartis ludit cum Leuiathan, iuxta illud Iob: Leuiathan iſtum quem formaſti ad illudendum ei. Dicunt tamen. ꝙ à die qua templum eſt deſtructū: nō fuit ludus nec riſus coram deo: ſed fletus & planctus, iuxta illud Iſaiæ: Vocabit dominus exercituū in die illo ad fletū & ad planctū &c. ¶ Cōſequēter ibidē quęrūt: Quid facit in duodecim horis nocturnis? Et reſpondent alia ſimilia in fatuitate: vnde quilibet habens vſum ratiōis admirari debet de tanta cæcitate, quomodo illi qui gloriant ſe habere legē dei, attribuant verò deo, qui nec in diis habet ſimilē paſſionē fletus & planctus & huiuſmodi: quas peſſimi idololatrę ſuis diis non attribuunt. Et quod deterius eſt, ꝙ Rabbini eorū determināt in libro q dicit Huſin, ꝙ de⁹ peccauit faciēdo lunā minorē ſole in quantitate: ꝓ cuius peccato. ſ. dei expiādo, dicūt ꝙ offerebatur .iij. kalendas: hircus caprarum, de quo habet. Nūmeri. xxviij. O mira & bruta C
Iis inſania, quæ deo audet attribuere qd' etiā beatis minimè cōpetit, ꝓut eſt vę, quod miſeriā ſignificat: quę aliena eſt à quolibet beato. Similiter & peccare, & expiatione, ꝓ peccato indigere. & huiuſmodi, quę horrēda ſunt & ſtupēda. Sed ſunt nōnulli modernorū q ad has īſanias colorādas. dicūt ꝙ prędicta & multa ſiſſa quę in Thalmud, de deo dicūt ſunt Metaphoricè ītelligēda, eo mō quo ſacra ſcriptura deo attribuit pœnitere, vt Genē. vj. & iraſci, vt Numeri. xxij. & ī aliis quā plurimis locis, quæ & ſimilia ītelligēda ſūt ſiſtitudinariè. ſ. ꝙ ſe habet in effectib⁹ ſuis de qb⁹ ī illis locis agit, ad modū tales paſſiones habētis. Quę qdē cauillatio nō valet. Tū qa licet ī ſacra ſcriptura, ꝓut ꝓphetę quandoq; more humano loquūt, talia qñq; tradāt, i dictis tñ expoſitorū ſacrę ſcripture talia nō ſūt admittēda, cū ad expoſitores ꝓtineat, vt ſacrā lām exponāt, nō āt ꝙ talia tradāt ī actis ſuis quæ ſunt errorū īductiua ſicut prędicta. Tū quia pœnitere vel iraſci aut moueri, & huiuſmodi, quę in ſacra ſcriptura deo attribuūt, ꝛportāt aliq qd' ī hominib⁹ eſſet laudabile. Pœnitere em̄ ī hoīe q peccatum cōmiſit laudabile eſt. Iraſci etiā ſcd'm moderationē rationis, vt iuſtitia exerceatur, eſt laudabile. Moueri etiā ad bona ꝓſequenda, & mala fugienda laudabile eſt: & talia deo attribuunt, vt bonū quod ꝛportār, homines conent imitari. Sed miſerū eſſe, vel peccare, nihil boni importat, ad quod imitandū homines ꝓuocari debeāt: & ſic talia deo attribuere ſtultiſsimū eſt. ¶ Sunt etiā ī prędicta Thalmudica doctrina neſāda quędā fœtida, quę aures cuiuſcūq; modeſti offendūt: quorū multa epilogat magiſter Raymūd⁹ ī pugiōe. iij. pte. diſ. iij. ca. xx. Et qa talia non ſunt digna repetitiōe ſeu relatiōe, ideo illa omitto. Sed ſolùm ex his infero, ꝙ talis doctrīa mānifeſtè eſt abſurda & fœtida: de qua ꝓpriè dicit hic: Et aſcendet fum⁹ ei⁹. ſ. horrid⁹ & fœtid⁹ mō prędicto. ¶ Sunt etiā ī iurib⁹ eorū Thalmudicis multa iniquiſsima & naturalis dictaminis ratiōi oīno in cōſona, vt plenè declarabit deo duce ſup Zach. ca. v. vbi ꝓpriè agit de hac materiatiō ad pręſens omitto. ¶ Et ſegtur: Et deſolabit ī ſecula ſeculorū. ſ. Ierīm illa materialis à Iudęis ſcd'm glo. Nō erit trāſiēs ꝓ eā. quia Romani decreuerūt, vt nemo ex Iudęis reuertereť ī terrā ſuam ꝓut ī glo. Et poſsidebit illā Cnocrotal⁹ & Hericius. Per aues & D
alia alia quę ī hoc ca. ponūt, itelligūt vitio ſi homines, ſicut cōiter exponit Deu. xiiij. vbi horū & ſimiliū ei⁹ ꝓhibebat. Sicut ꝓ coruū, intelligunt illi q ſunt voluptatib⁹ denigrati, vel qui ſunt expertes bonæ affectionis, qa coruus ſemel emiſſus ab arca non eſt reuerſus: Et in miluo qui maxime vtit inſidiis, deſignātur fraudulenti. Iſta em̄ vitia ſimilia frequēter in Synagoga Iudeorū inueniunt, quę poſtq; à Chriſto receſſit, nūq; ad eā reuerſa eſt, ſaltem vniuerſaliter; & quę fraudulētiis frequēter vtit, & ſic de aliis animalibus hīc expreſsis, intelligēda ſunt vitia quę in ipſis remanſerūt poſtq; Chriſtū nō receperūt. Et nō ſolū vitia, quę vt ꝓ ſua aīa lia hīc expreſſa deſignātur, ſed etiā alia quę hīc nō exponūt itelligāt ineſſe eis, iō ſubdit: Regrit diligēter in li. dñi. ſ. Moſaicæ legis. Et legite: vnū ex eis non defuit. ſ. ex auibus & animalibus ſim̄ mūdis cōtentis in lege. qa oīa ſcd'm eorū ſignificata mō prędicto ibi manēt. Quę oīa dicunt in eis durare in ſecula ſeculorū. ſ. durāte eorū pfidia, ſicut Pro. xxxj. dicit de bibēte vinū, qdoloris eius nō recordāt ampliꝰ. ſ. ebrietate durāte. Et ſcd'm hoc exponi poteſt reſiduū huiꝰ ca. cōformit ad prędicta, exceptis duobus paſſibus qui ſpecialiter ſūt exponēdi. ¶ Primus enim dicit: Nobiles eius non erunt ibi: regē potius inuocabūt, & erunt omnes principes eius in nihilū. Ad quod ſciendum, ꝙ Iudęi ſcītes ſe cōfuſos ī negatiōe Chriſti ꝓ prophetiā patriarchæ Iacob dicentis. Nō auferet ſceptrū de Iuda, & dux de fœmore eius donec veniat qui mittēdus eſt. ſ. Chriſtꝰ; ꝓut in eorum Thargū. ſ. in translatione Chaldaica exponit, eo ꝙ iā à magnis tēporib⁹ ablatum eſt ab eis ſceptrum & ducatꝰ, & tñ Meſsiā nō habēt, ideo fingunt ꝙ illi q regūt eos in hac captiuitate, ꝓ Thalmudicā doctrinā dicuntur habere ſceptrū & ducatū, ꝓut tradūt in libro qui dicit Cāhedri, qd' tñ euacuat ꝓpheta di. Nobiles eius nō erūt ibi. q. d. Ad ducē ſeu ſceptrū habētē, nobilitas ꝓtinet; quā tñ ipſi non hnt, ſed regē potius inuocabūt. Manifeſtè em̄ cōſtat ſunt coram Pilato. Non habemus regē niſi Cęſarē, & etiā extunc vbicūq; ſint, ſunt ſub ptāte regia alicuiꝰ dñantis ſeu regētis. Et ſic patet, ꝙ falſum eſt dicere ſe habere ſceptrum & ducatum. prętertim cū etiā Scribæ & Phariſæi, ſub cuius doctrina ſunt, iā à longo tēpore defuerūt. Et de hoc ſubdit: Et erunt omnes principes eius in nihilum. Gl. Scribæ & Sacerdotes & Phariſæi. ¶ Secūdus paſſ⁹ eſt cū dicit: Et piloſus clamabit alter ad alterū. Circa qd' ſciēdū, ꝙ Piloſus ī hoc loco ī telligēd⁹ eſt dęmō. Eadē em̄ dictio ponit hīc & Leuit. xvij. vbi dicit. Nō īmolabūt vltra victimas dęmonib⁹: & eſt ſenſus: nā fabricatores Thalmudicę facultatis, vel potius falſitatis, habebant

Fabuloſa & irrideda opinio Iudęorū de pœnitētia ꝓpter tēplidestructionem

Iudęorum vana iactatio ſe adhuc regē habere glorian tes

Iob. 40. d.

Genē. 49. b.

Additio Isaiæ Cap. XXXV. Additio

habebãt duos dęmões maximè sibi familiares, quorũ vn⁹ vocabat Benthamaleõ, & ali⁹ Iosepheda, & eũ istis maxiè cõuersabant, put in multis locis ipsi⁹ Thalmud habet: & etiã narrat ab eis, ꝙ semel fuerat à Cęsare ꝓhibitũ, ne illã Thalmudicã doctrinã diuulgaret, & tũ ad cõsiliũ, & ꝓcuratiõnẽ prędictorũ dęmonũ hususmodi ꝓhibitio fuit reuocata, & sic Thalmudica doctria recupata fuit dęmonũ ꝓcuratiõe. Quę qdẽ historia narrat ꝑ extẽsum in libro textuali ipsi⁹ Thalmud q dicit Mehila, q est autẽtic⁹ apud eos, sed̃m ꝙ ꝓpriè d'r ꝙ i Idumęa, ſ. synagoga Sathanę. Et pilosus clamat alter ad alterũ. ſ. vn⁹ dęmõ ad aliũ cõsociũ ad op⁹ suũ explẽdũ seu recupandũ. Posset etiã hoc iteligi de duob⁹ diaboli eis hoib⁹, q iter cęteros ꝓsecutores Christi, & ecclię pniciosiores cẽ sent. Prim⁹ seu principalior in primitiua synagoga Sathanę fuit Iob.19.b. Schariothes, de q̃ Christ⁹. Qui tradid. me ti. &c. vñ à Christo diabol⁹ noiat, Ioh. vj. g. Nõne. xij. degi & vn⁹ ex vo. &c. Alter verò pilosus põt itelligi Antichrist⁹, q pricipalior erit i ꝓsecutione vltima Ecclię, & ꝑtute dęmonũ miracula faciet saltẽ apparẽtia, de quo Apłus. ij. ad Thess. ij. b. ꝙ secũdũ opationẽ Sathanę &c. & sic pilosi clamabãt alter ad alterũ, licet valde remoti i tpe: qa affecti ones eorũ diabolicę adiuicẽ correspõdẽt, nitẽtes. ſ. Christũ, & Ecclesiã subuertere, alter. ſ. in capite, alter verò in oib⁹ mẽbris uniuersaliter

GLO S. ORDI.

CAP. XXXV.

LAEtabitur. Expośita captiuitate Iudæorum agit de conuersione gentium. b ¶Saron. Populi Iudęorum, vnde: Erit Sarõ sicut desertũ.

Isa.32.d.

NI. DE LY. ☞ viror ca

Cap. XXXV.

LAEtabitur. Andreas & alię expositores catholici in hoc iꝑm sequentes exponũt ista de, ꝓsperitate Iudęorum post reditũ de Babylone: sed hoc nõ videt rõnabiliẽ dictũ, qa ab illo tpe vsq; ad Christũ fuerũt i seruitute q̃uis in terra sua, sicut dictũ fuit supra. xxij. Fuerũt etiam in multis afflictionibus & angustiis, vt patet in libris Esdrę & Neemię & Dañ. & iõ ꝓspitas & iucũditas quę i hoc ca. describũt, ad tps illud nullo mõ referri vident. Si aũt dicat ꝙ imo, qa hic est hyꝑbolica locutio, sicut dicitur de alba muliere, ꝙ est albior niue q̃uis multũ deficiat à niuis albedine, hic nõ videt cõueniẽter dictũ i ꝓposito, qa magnificũ & piũ decet plus cõferre quã ꝓmittere, vel saltẽ nõ min⁹, & min⁹ punire quã cõminari: de⁹ aũt magnificentissim⁹ & piissim⁹ est: iõ ei⁹ ꝓmissiones de bonis nõ videt rõnabiliẽ exponi ꝑ restrictionẽ ꝛpleriõis, nisi aliq̃n appareat manifestè, ꝙ sic debeãt exponi, vt ꝓpter Demetriũ manifestè supueniẽs: propter qd̃ bonũ ꝓmissũ iuste rescindit vel totaliter auferẽ: cõminationes tũ de malis rõnabiliter aliq̃n excessum, siue restrictionẽ exponũtur secũdũ qualitatẽ & mẽsurã pctorũ ipsorũ delinquentiũ: ꝓpter qd̃ Ra. Sa. hoc ca. exponit de felici statu quẽ expectãt Iudęi in aduẽtu Messiæ. Igit dimittẽdo qd̃ falsũ est in dictis eius scilicet ꝙ Christus sit adhuc vẽturus in mũdũ, & accipiendo qd̃ verũ est. ſ. ꝙ hoc ca. sit ad tps Christi referẽdũ. põt sic cõtinuari ca. præcedẽti, in quo ꝓphera denunciauit destructionẽ Idumęæ ad cõsolationẽ Iudęorũ. Hic cõsequẽter denũciat eis cõsolationẽ ꝓfectã Christi tpe credẽtib⁹ affuturã. Et diuidit in tres partes: qa priò cõsolat eos de futura multiplicatione: secd̃ò de credẽtiũ roboratiõe, ibi: Cõfortate man⁹. tertiò de dęmonũ deiectiõe, ibi. In cubilibus. Ad eujdẽtiã primi sciẽdũ, ꝙ in Zanhedrin Ieroso-

Diuisio

lymitano (q apud Hebrẽos est liber auct̃icus) dicit, ꝙ qnq; res notabiles defuerũt in sed̃ò templo ꝑ Zorobabel ędificato quę fuerãt in templo Salomonis. Primũ est ignis cõtinuus in altari holocaustorũ: q tũc ꝑ pluuiã vel vẽtum nõ extinguebat, quãuis etiam sub dio. Sed̃m est, area testamẽti, vñ dicit Iere, iij. c. In illis diebus non dicent vltra arca testamẽti domini, nec ascẽdet super cor, nec recordabunt illius &c. Tertium est vnctio regũ & pontificũ: qa põtifices qui fuerunt post captiuitatem Babylonicam non fuerũt instituti ꝑ vnctionẽ sacrã, sed instituebant frequenter ꝑ reges, quib⁹ Iudęi erãt tributarij, q frequenter vendebant summũ Sacerdotiũ. Similiter toto illo tpe Iudęi reges nõ habuerũt nisi aliq̃s paucos parũ ante tps Christi: & illi nõ fuerũt ꝑ vnctionẽ ĩstituti. Quartũ ẽ spũsctus seu diuinitas, quę ꝓ tanto dicebatur in

Primũ item plũ i qnq; prestat secundo

uersaliter sibi cõ tẽporaneis. Si aũt obñciat cõtra expositionẽ prędictã, ꝙ videt eẽ mystica nõ literalis, eo ꝙ idumęa ꝓprie significat illã terrã Seir quã Esau possedit: ĩfr Bosra ciuitas principalis in ea existẽs, vñ ꝙ ꝑ ista intelligit Synagoga, videt ꝓtinere ad sensum mysticũ seu spũalẽ: & sic de multis i hoc ca. cõtẽtis sed̃m prędictã expositionẽ. Dicẽdũ igit, ꝙ i dictis ꝓphetarũ mixta traduũt parabolicè seu metaphoricè, sicut suprà. v. Vinea dñi accipit pro domo Israel, & .xxv. ꝑ Moab itelligit Antichrist⁹ ad lr̃am, vt ibi dẽ habet i postilla: vñ & i hoc loco. qa lr̃a hui⁹ ca. nõ bñ adaptat nec ꝓprie Idumęæ nec Romę, nec aliis de quib⁹ dictũ est, sed Synagoge Sathanę mõ prędicto. Idcirco de illa exponit ad lr̃am. qa in locutiõe pabolica, vt dictũ fuit suprà i quęstiõe suprà ꝓlogũ Ge. sens⁹ lr̃alis est non ille, q significat priò ꝑ vocẽ, sed ille qui ꝑ res intẽdit significari, præsertim cũ i hoc loco multa inueniũt huic ỹitati cõsona: vñ & in aliis locis frequẽter accipit Idumæa ꝓ Synagoga prędicta, vt infrà. lxij. a. Quis est iste q venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? & in aliis locis, vt ibidẽ deo dante videbitur & eadẽ est rõ de aliis in hoc ca. pabolicè contentis.

REPLICA Sed in ca. xxxiij. recedit à postil. q exponit hoc ca. ad lr̃am: Bur. ipse ãt ꝓ allegoriã satis ex tẽsã ponit, ꝓpositiones Thalmudicas, & alia mira, de qb⁹ ñiudi.

Nico. de Lyra.

Cap. XXXV.

¶Gentilitas. a ¶A deo.

†Ætabitur deserta & a b

a ¶Sine Christo qui dicit: Ego sum via, veritas, & vita. ¶Sine doctoribus veritatis. b ¶Idem.

inuiã, & exultabit a

a ¶Cum odore opinionis bonæ Christi, bonus odor sumus deo.

b ¶Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter ñ.

c ¶Fides, spes, op; gratiorem.

solitudo, & florebit quasi liliũ. Gẽr a d c

a ¶Spe. ¶Adepta salutis cognitione

minãs germinabit, & exultabit læta f

a ¶Deum. b ¶Templi legis. c ¶Gratia.

bũda & laudãs. †Gloria Libani dãta g

a ¶Fertilitas terræ promissionis. ¶Erit desertum in Carmelo. ¶Verę circumcisionis. ¶Apostoli & alij spirituales.

est ei, decor Carmeli & Saron. Ipsi ui h

Nico. de Lyra.

†Lætabit̃ solitudo ĩ inuium

baſ in templo Salomõis habitare: qa ibi à summo sacerdote audiebãtur diuina respõsa: nõ aũt in sed̃o templo. Quintum est אוּרִים וְתֻמִּים Vrim & Thũmim ꝑ quo ponit i latino doctrina & veritas, Exo. xxviij. & secũdũ Iosephũ erat qdã fulgor subito ꝓsiliẽs de lapidib⁹ rõnalis & suphumeralis, qñ deus acceptabat preces summi Sacerdotis, de quo dicit Iosephus. iij. lib. antiqtatis Iudaicæ, ꝙ defecit ꝑ ducẽtos annos anteq̃ inciperet scribere librũ illũ, quẽ incepit scribere anno quadragesimosecũdo à passione Christi vel circiter, qa librũ illũ obrulit Vespasiano imperatori: q cœpit impare anno dñicę incarnationis. lxxj. & sic sed̃m iꝑm cessauit ꝑ magnũ tẽpus ante Christũ: & ad huc ꝑ mai⁹ tps ante cessauit sed̃m librũ prędictorũ: & secũdum hoc dicitur. a ¶Læta. deser. Id est Iudęa, quę fuit desserta à deo quãtũ ad quinq; prædicta. b ¶Et in uia. Tpe enim primi templi ꝓphetæ discurrebãt ꝑ Iudæã ppłm à malis retrahẽdo, & bona exhortãdo. Tpe verò secũdi templi nõ legũtur habuisse nisi Ageũ Zachariã & Malachiã, q ꝓphetauerũt tpe reędificatiõis templi secũdi: sed postea popul⁹ Iudaic⁹ caruit ꝓpheta talib⁹ ꝑ. ccc. annos & ampli⁹, vsq; ad tẽp⁹ Iohãnis baptistę, q cœpit pœnitẽtiã prædicare, & aduẽtũ Christi nũciare: Leta. deser. i. Iudęa, quę fuerat prędicto mõ deserta. Et in aduẽtu Christi habebit materiã gaudij q̃tũ ad defunctos quos Christ⁹ de libo patrũ trãstulit ad gloriã, & quãtũ ad viuos credẽtes in eũ, ꝙ potissimè fuit impletũ qñ recepto spũsancto in die Pentecostes confidẽter, & magna voce laudabant dominũ. Act. ij. c ¶Et exultabit solitudo. Id est gentilitas, quæ ad modũ solitudinis caruerat cultu legis & prophetarũ, cũ gaudio suscepit fidẽ Christi ad prædicatiõnẽ apostolorũ. d ¶Et flore. quasi lilium. decore sanctitatis & odore bonæ famæ. e ¶Germinãs germina. per talẽ replicationem & reduplicationem intelligitur multitudo Gẽtilium recipiens Christi fidem. f ¶Et exultabit læta. corde. g ¶Et laudans. ore. h ¶Gloria li. &c. ꝑ ista tria loca quæ aliis in Iudæa fuerũt amœna & sertilia, intelligit ꝙ quidqd erat pulchritudinis & amœnitatis i sanctitate & honestatẽ i Synagoga, translatũ est ad ecclesiã ex Iudæis & Gentib⁹ cõgregatã. i ¶Ipsi uidebũt gloriã do. i. ąꝑ Christi quẽ viderũt apli aliq̃ discipuli oculis corporeis quantum

Moraliter

Mora. a ¶Lætabi. de. Istud capitulũ literaliter expośui de ecclesia tpe Christi ex Iudæis & Gentib⁹ collecta: & sic sensus literalis est etiã spiritualis. Potest tũ cũ hoc exponi moraliter de q̃libet pctõre ad deũ cũ magna pœnitẽtia reuertẽte: & sic aliquãdo plus in merito ꝓficit, quã ille qui innocentiã seruauit, vt dictũ est supra. xxx. c. ꝓpter quod dicit Ro. v. d. Vbi abũdauit delictũ, superabundat & gratia. Et de tali cõuenienter põt dici: Lætabitur deserta & inuia. &c. quia ꝑsona prius à deo deserta lætabit in domino & germinat in bono: ꝓpter qd̃ subdit de tali prẽmio, i ¶Ipsi uidebũt gloriam domini. facie ad faciem: Et

*qñ tales

a ¶ Viror cala. Impletio scripturæ, quæ p calamū, & intētionis A adiutoriū, quæ p iuncū. Calamus em & iuncus iuxta aquas oriuntur & virent. *Nicolaus de Lyra.*

C

corporeis quantū ad humanitatē, & oculis mentis quantū ad deitatē, Ioh. j. b. Vidimus gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti a patre, &c. Viderunt etiā gloriā eius in miraculorū operatione & resurrectione eius & ascensione. Gentiles etiā postea ad fidem conuersi viderunt gloriam eius i miraculis factis p apostolos i nomine Christi. a ¶ Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite † pusillanimes, confortamini & nolite timere. Ecce deus noster ultionem adducet retributionis, deus ipse ueniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Ista enim miracula fuerunt facta per Christū, & postea per apostolos & alios credentes in nomine Christi, vt patet in Euangelijs & Actibus apostolorū. Et fuerunt facta spūaliter in illuminatione infidelium fidē recipiendo. Et aures eorū fuerē apertæ mandatis Christi obediendo. Et claudi sanati per viam morum incedendo, & muti loquelam receperunt, fidem liberè confitendo. Cuius causa subdirit: o ¶ Quia scissæ sunt i deser. Iudææ & Gētilitatis, vt patet ex supradictis. p ¶ Aquæ. s. sacramēti baptismi. q ¶ Et torrentes in solitudine. i. variæ gratiæ spiritussancti. de quibus dicitur. j. Cor. xij. a. Alij dat sermo sapiæ, &c. r ¶ Et quæ erat arida in sta. & si. in fon. aqua. Per hoc notat plenitudo gratiæ dare tpe ecclesiæ primitiuę. s ¶ In cubili. Hīc cōsequēter denunciatur materia gaudij ex dęmonum deiectione, cum dicit: In cubili. id est in phanis & templis idolorum. t ¶ In quibus prius habitabant d. id est dæmones in idolis responsa dantes, & aliquando in talibus locis apparuerunt dæmones in specie draconū. v ¶ Orietur uiror calami & iun. Quia idolis inde abiectis talia loca frequenter per apostolos aliosq; discipulos diuino cultui applicabantur. y ¶ Et e. ibi se. quantū ad obseruationem consiliorū. z ¶ Et uia. quantū ad obseruationem mādatorū. b ¶ Et hæc erit uobis directa uia peruenientibus ad beatitudinē. c ¶ Ita ut stulti. i. simplices & illiterati etiā. d ¶ Non errent p eā. Frequenter enim contingit, quod simplices directius incedūt per hanc viam. vnde cum Augustin⁹ legisset vitam Pauli monachi simplicis, dixit cis, dixit: Simplices & illiterati rapiūt cælū. & nos cū literis nostris trahimur ad infernū. Et nō transibit p eā pollutus. Ex hoc patet, qd' propheta nō loquit̄ hīc de via materiali, p quā indifferenter transit pollutus & mundus. Et sic metaphoricè loqt̄ ,ppheta ī prę cedentibus & sequētibus, cū dicit e ¶ Nō erit ibi leo & mala be. nō as. p eā. Per hoc intelligūtur dæmones, qui in primitiua ecclesia fugabantur p credētes, Mar. vlt. d. Signa eos q crediderint hæc sequent̄, In nomine meo dęmonia ejcient, &cæ. f ¶ Et ambulabunt. Per viā iusticiæ. g libe. fue. à dęmonis seruitute. g ¶ Et redem. à do. Iesu Christo suo sanguine precioso. h ¶ Cōuerten. & ue. ī Siō. i. ad ecclesiam militantē primo, postea ad triumphātē, secūdum qd' dicit Hebr. xij. f. Accessistis ad Sion montem & ciuitatē dei viuentis Ierusalē cælestem, &cę. i ¶ Et lætitia sempitern. su. cap. eo. Ex hoc & pluribus alijs in hoc capitulo positis videtur, qd' hoc capitulū referri non possit ad tempus Iudæorum de captiuitate Babylonica redeuntium.

† pusillanimis stultis corde.

† retribuēs

B Miracula Christi.

Augustī. de Paulo simplici.

a ¶ Vnam substantiam patris & filij & spiritussancti. ¶ Quomodo "pater in filio, & filius in patre, spiritussanctus in vtroque.

debunt gloriā domini & decorem dei nostri. Confortāte mānus dissolutas, & genua debilia rōborate. Dicite † pusillanimes, cōfortamini & nolite timere. Ecce deus noster ultionem adducet retributionē, deus ipse ueniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & † aperta erit lingua mutorum, quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine, & quæ erat aridā in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In cubilibus in quibus prius drācones habitabant, orietur uiror calami & iunci, & erit ibi semitā & uia, & uia sancta vocabitur. Non transibit per eam pollutus, & hæc erit uobis directa uia, ita ut stulti non errēt per eam. Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec inueniet turibi. Et ambulabunt qui liberati fuerint & redempti à domino, conuertentur, & ueniēt in Sion cum laude, & lætitiā sempiterna super caput eorum. Gaudium & lætitiam obtinebit, & fugiet dolor & gemitus.

a ¶ Malorum. b ¶ Causa securitatis.

a ¶ Bonos. b ¶ Ad literam. ¶ In primo aduentu: vt lumen veritatis aspiciant.

a ¶ Exteriores & interiores. b ¶ Sine lumine veritatis. c ¶ Virtutes.

a ¶ Ad verba dei. b ¶ De vitijs ad virtutes, de mundo ad cælum.

a ¶ Sine gressu fidei & operis. b ¶ In laude dei.

a ¶ Quorum Sathanas ora conclauserat. b ¶ Emanuātes.

a ¶ Gentium. b ¶ Baptismi. c ¶ Abundantes doctrinæ veteris & noui testamenti. ¶ Gratiæ spiritualis.

a ¶ Sine rore gratiæ. b ¶ In plenitudine scientiæ.

¶ Idem. a ¶ In cordibus.

a ¶ Dęmones.

a ¶ Quibus scribatur fides domini, & scilā prius membra quiescent.

a ¶ In solitudine Gentium. b ¶ Christus. ¶ Ego sum via, veritas & vita. c ¶ Illa.

a ¶ Sancta. b ¶ A Gentibus.

a ¶ Ecclesiam. b ¶ Beati immaculati in via. ¶ Diabolus homicida ab initio. c ¶ Fides Christi.

a ¶ Ad deum. b ¶ Gentes, ante idola pro creatore colentes. Stulta mundi elegit deus, vt confundat &c.

a ¶ Princeps dæmonum: qui circumit quærens quem deuoret. b ¶ Satellites diaboli.

a ¶ Vestigium colubri non inuenitur in petra. ¶ Per Fidem expulsus.

a ¶ De virtute in virtutem. b ¶ A vinculis peccati & erroris.

a ¶ Sanguine agni.

a ¶ Per pœnitentiam. b ¶ Sic. c ¶ Ecclesiam. d ¶ Dei.

a ¶ Spe æterni boni. b ¶ Mentem.

a ¶ Cursum comsum. Fidem ser. &c.

a ¶ Aeternaliter. ¶ Cum venerit in cælestem gloriam vel Ierusalem. b ¶ Ab eis. ¶ Succedente gaudio nunc in spe, in futuro in re.

Moraliter

† laudabit

† & ipse in eis ambulans per eā viam, etiā stulti non errabunt.

D

ADDI. Præsens capitulum bene & propriè videtur exponi à postil. sed circa eius continuationem ad præterita attendendum est, quòd in cap. xxxiij. præcedenti ab illo loco in q̄ dicitur: Audite qui longe estis, &c. vt dictum est, incipit capitulum secundum Hebræos vsque ad finem illius ca. propheta tractauit de deiectione & reprobatione Pharisæorū, doctrinā Christi respuentium, & de psperitate adhærentiū Christo, & de qbusdam ad hoc pertinētibus, vt ibidē fuit ostensum. ¶ In ca. ỳ ò prędcenti scilicet. xxxiij. specialius agit de destructione synagogæ Iudæorum quæ per Idumæam ibi designatur & de pluribus ad hoc pertinētibus, vt ibidem fuit largè ostensum. ¶ In pñti verò ca. tractat de consolatione & statu credentium in Christo. Vt sic oppositā iuxta se posita clarius elucescāt. Et exponat̄ totū præsens capitulum sicut in postilla.

Caput. XXXVI.

ET fa. Cap. XXXVI. eſt. Libri Regum & Paralip. conſentiunt ſexto anno regni Ezechiæ veniſſe Salmanaſar regem Aſſyriorum & ex parte maxima .x. tribus tranſtuliſſe vltrà montes Medorum & Perſarum, cum quib⁹ & Tobias captiuatus: ſicut habetur in libro ei⁹: Poſt Salmanaſar, Phul, qui & ipſe populum ex parte captiuauit, poſt Theglatphalaſar & Sargon ſucceſſe runt vſq; ad Sennacherib, qui quartodecimo anno regni Ezechiæ aſcẽdit. Sed quomodo tot reges tantillo ſpacio? Sed tradunt Hebræi, qđ tot nominibus dictus ſit vnus Sennacherib, nec eſt diſſimile veri. Sacra narrat hiſtoria primũ Phul Aſſyriorum regem ſub Manahem rege Iſrael vaſtaſſe .x. tribus. Secundum Theglatphalaſar, ſub Phacee filio Romelię veniſſe in Samariam. Tertium Salmanaſar ſub Hoſee rege Iſrael totam cepiſſe Samariam. Quartum fuiſſe Sargon qui expugnauit Azotum. Quintum Aſarad don qui translato Iſrael Samaritanos cultores miſit in Iudæam. Sextum Sennacherib, qui ſub Ezechia rege Iuda capta Lachis & multis aliis Ieruſalem obſedit. b ¶ Sobna. puto: conſi Sobna Scriba, alius, non ſuperbus, lium & vis qui vt tradunt Hebræi commina- tua ad bel- tione Rabſacis perterritus inferiorẽ lum tantũ- partem ciuitatis tradidit, arce rema modo eſt ĩ nente & templo. c ¶ Hæc dicit. Si labiis tuis. cut forſan à patre audierat, hæc dicit dominus: & vt verba eius habeant maius pondus. Notat arrogantiam. Hæc dicit rex magnus quaſi contraria fortitudo. d ¶ Ecce cõ fidis. Mentitur planè. Nuſquam enim legitur Ezechiã in Aegypto ſpem poſuiſſe. e ¶ Nec po. Nõ ex imbecillitate, ſed prçceptorum dñi obſer-

4. Re. 18. c.
E
† dixi, vel puto:
† innixus
4. Re. 15. d.
Ibidẽ. f.
4. Re. 17. a.
Eſaiç. 10. a.
4. Re. 17. d.
4. Re. 18. c.
F

NIC. DE LYRA.

CAP. XXXVI.

ET factum eſt. Superi⁹ Iſaias deſcripſit liberationem Ezechię & populi eius per modum prophetiæ. Hîc conſequenter eam deſcribit per modum hiſtoriæ. Circa quod ſciendum, quod Ezechias miſit magnas pecunias regi Aſſyriorũ tali pacto quòd à terra eius recederet, & ipſum in pace dimitteret, vt dictum fuit quarto Regum xviij. ſcilicet accepta pecunia pactũ fregit, nitens Ieruſalem deſtruere, & populum in Aſſyrios transferre & ad terrendum Ezechiam & populum ſuum verbis cõminatorĳs miſit Rabſacem cum magno exercitu antè Ieruſalem. Circa hoc igitur ſic proceditur, quia primò ponitur dicta comminatio, ſecundò Ezechiæ liberatio cap. ſe. Prima diuiditur in tres, quia primò ponitur dicta comminatio, ſecũdò comminati poſtulatio, ibi: Et dixit Eliachim. Tertiò petitionis refutatio, ibi; Et dixit ad eos. Prima in duas, quia primò prę mittuntur quædam præambula. ſecundò, comminatio dicta, ibi: Et dixit ad eos

† fideiuſſo rẽ da, vel, da vadem.
† ſiquidem
Diuiſio

a ¶ Decem tribubus captiuatis, & ciuitatibus Iudæ vaſtatis ad Ieruſalem peruenitur.

a ET factum eſt in quarto decimo anno regis Ezechiæ, aſcendit Sennacherib rex Aſſyriorum ſuper omnes ciuitates Iuda munitas, & cepit eas. Et miſit rex Aſſyriorum Rabſacen de Lachis in Ieruſalem ad regẽ Ezechiam in manu grauĳ, & ſtetit in aqueductu piſcinæ ſuperioris in uia agri Fullonis. Et egreſſus eſt ad eum Eliachim filius Helchię, qui erat ſuper domũ, & Sobna Scriba, & Ioahe filius Aſaph a cancellarius. b Cancellarius regis.

a ¶ Quam tunc expugnabat.
¶ Multitudine.
a ¶ Erat enim & inferior.
¶ Vbi Fullo manebat.
a ¶ Summus pontifex, qui Sobnæ ſuperbo ſucceſſit.
¶ LXX grammaticus.
b ¶ Hunc alij filium Iſaiæ autumant, alij Samaritẽ fuiſſe, & ideo loqui Hebraice.

a ET dixit ad eos Rabſaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus rex Aſſyriorum: Quę eſt iſta fiducia, qua confidis, † aut quo conſilio vel fortitudine rebellare diſponis? Super quem habes fiduciam, quia receſſiſti à me? Ecce cõfidis ſuper baculum arundineum cõfractum iſtum ſuper Ægyptum, cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam, ſic Pharao rex Ægypti omnibus qui confidũt in eo. Quòd ſi reſpõderis mihi, in domino deo noſtro confidimus, nónne ipſe eſt cuius abſtulit Ezechias excelſa & altaria, & dixit Iudæ & Ieruſalem: corã altari iſto adorabitis? Et nunc † trade te domino meo regi Aſſyriorum, & dãdo tibi duo milia equorum, † nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum. Et quomodo † ſuſtinebis facere iudicis unius loci ex ſeruis domini mei minoribus? Quòd ſi confidis in Ægypto, in quadriga & in equitibus, & nunc nũquid ſine domino aſcẽdit ad terram iſtam, ut diſperderem eã? Dominus dixit ad me: Aſcende ſuper terram iſtam, & diſperde eam. Et dixit Eliachim & Sobna & Ioahe ad Rabſacen. Loquere ad ſeruos tuos Syrã lingua, intelligimus enim, ne loquaris ad nos

a ¶ Quaſi: Me famulum Sennacherib minimum, non poteris ſuſtinere, quomodo ſuſtinebis ipſum?
a ¶ Quaſi: Fruſtra. b ¶ Reſpicit ad hoc ſi reſponderis mihi in domino deo confidimus.
c ¶ Satis aſtute.
a ¶ Non. ¶ Quia.
b ¶ Chaldæa
a ¶ Eam quæ vtriq; communis eſt. b ¶ Hebraice loquebatur, vt aſtanti populo terror ſic incuteretur.

xit ad eos Rabſaces. Circa primum præmittitur tempus, cùm dicitur: a ¶ Et factum eſt in quarto anno. Secundo: Iocus, ibi: b ¶ Super omnes ciuitates Iuda. excepta Ieruſalem & paucis fortalicĳs. c ¶ Et miſit rex Aſſyriorum. vbi remã ſit cum parte exercitus ad expugnãdum locum iſtum. d ¶ In manu grauĳ. id eſt in tanta poteſtate, qđ Ezechias ſe nõ poterat in campo ſuſtinere: ideo tenebat ſe inter muros Ieruſalem. e ¶ Et ſtetit aquædu. Illum enim aquæductum qui exibat extra ciuitatem diuerterat Ezechias, vt dictum eſt ſuprà. xxxiij. tamen locus retinebat nomen aquæductus. f ¶ In uia agri ful. ſic nominati, eò qđ fullones extendebãt ibi veſtes ad deſiccandum. g ¶ Et egreſſus eſt ad eum. ad tractandum de pace de conſenſu vtriuſq; partis. h ¶ Qui erat ſuper dom. ſcilicet domini, quia erat ſũmus Sacerdos, vt dictum eſt ſuprà. xxxiij. i ¶ Et Sobna Scriba. i. ſcriptor animalium, & iſte eſt ali⁹ ab illo, de quo habetur ſuprà. xxij. qui ante Eliachim fuit ſũm⁹ Sacerdos. k ¶ Et Ioahe fi. Aſaph à commẽtarĳs. i. Cãcellarius regis. Et eſt à commẽtarĳs vnum nomen indeclinabile & communis generis. In Heb. ramẽ habetur, recordator. Et vt dicit Ra. Sa. habebat officium reducendi ad memoriam caſus tractandos corã rege, & ſecundum debitum ordinẽ prout caſus debebant prius vel poſterius expediri. l ¶ Et dixit. Poſtis quibuſdam præambulis. Hîc cõ ſequenter deſcribitur comminatio Rabſacis ex parte regis Aſſyriorum loquentis. m ¶ Quæ eſt iſta fid. qua confidis. ſ. te poſſe reſiſtere, q.d. nulla eſt: quia ſi confidis de auxilio humano per regem Aegypti, illud nullum eſt, ideo ſubditur: Ecce confidis ſuper baculum arũ. & patet litera vſq; ibi: n ¶ Quod ſi reſponderis mi. vbi excludit ab Ezechia auxilium diuinum, dicens: o ¶ Nonne ipſe eſt cuius. q. d. non debes à deo ſperare auxilium, cuius dimiſiſti cultum. iſte tamen Rabſaces dicebat falſum, quia poſt ædificationem templi per Salomonem non fuit Iudæis licitum alibi offerre ſacrificia, niſi in caſu ex diſpẽſatione diuina, ſicut Elias obtulit in mõte Carmeli. iij. Reg. xviij. p ¶ Et nũc t. i. obliga te per cautionẽ ſuffĭcientẽ. q ¶ Et da. Vñ i Heb. hĭ: Sis vadiatus. ſ. pro duobus milibus equũ ąs tradi tibi. r ¶ Nec p. q. d. i. to to ppło tuo nõ inuenies tot hoĭes, q ſciãt & poſſint egrare. s ¶ Et q. ſuſti. q. d. nullo mõ. qa ꝙlibet eorũ habet ſatis plures equites i acie ſua. t ¶ Quod ſi cõ. i. ĩ adiutorio dei & regis Aegypti ſimul excludit hoc dicẽs: v ¶ Domi. di. hoc falſo dicebat ad terrendũ Ezechiã. x ¶ Et d. Eliac. Hîc conſequẽter ponit Ezechiæ petitio p nũcios ſuos facta, cũ dicit: y ¶ Loq. ad ſ. quę nõ erat i-

G
† y tere ſa cies faciem ducis vti⁹.
c telligibilis
Mora. a ¶ Et factũ eſt in. Huius
Moraliter
✱ hiſtorię

℣ obseruatione q̃ p̃ Moysen de re
A ge Israel præcepit, dicẽs: Nõ mul
tiplicabis tibi eq̃s & currus, nec
vxores plurimas. a ℂ Faci. me
cũ. Laudate me, benedicite me.
Vel sicut habet alia editio: Facite qđ vobis vtile est, vt me reci
piatis, & pax maneat vobiscum.

GLOS. ORDI.

CAP. XXXVII.

† aquam

ET factũ. b ℂ Scidit
uestim. sua. Scindũt
uestes, quia audierat
Rabsacẽ blasphemã
tẽ. Scidit rex credens ex peccatis
suis & populi hoc prouenisse.
c ℂ Isaiam fi. Amos. In libro
4. Re. 19. 2. Regũ legit, q̃ misit ad Isaiam p̃
phetã. Sed hîc, qa de se Isaias te
xit historiam, non prophetam,
sed filium prophetę se nominat.

℣ Pro reli.

Nicolaus de Lyra.

✠ intelligibilis populo cõi. Et
erat petitio rationabilis, quia ta
lis tractatus debet esse secretus
quousq; sit perfectus & firmat⁹.
a ℂ Et di. ad eos Ra. Hîc con
sequenter ponit dictæ petitionis
refutatio, cũ subdit: b ℂ Nũqd
B ad do. t. s. Ezechiã. c ℂ Et ad t.
eius nũciũ. d ℂ Misit me d. m.
q. d., non, sed magis ad populũ.
e ℂ Vt comedant sterco. sua.
id est nisi reddant se voluntariè,
ita diu erunt obsessi, quòd non
habebunt aliquid ad comeden
† sinatis, dum & bibendum. f ℂ Et bib.
vt verbis c urinam pedum suorum. id
ludat. est fluentem ad pedes suos. Ho
minibus enim in timore & angu
stia magna positis solet fluere u
rina versus pedes, & per hoc in
nuit famem & anxietatem eis fu
turam in obsidione, nisi reddide
rint se. g ℂ Et clamauit uo. m.
Iudaicè. Ex hoc dicũt doctores
quòd iste erat apostata à Iudaís
mo. h ℂ Non uos seducat E
zechias. Promittẽdo vobis au
xilium à domino futurũ. i ℂ Fa
cite mecum benedi. ad reddẽ
dũ vos mihi voluntariè. k ℂ Et
comedi. id est habitate pacificè
& quietè in terra ista. l ℂ Don.
ueniam & tollam uos. q. d.
hîc est modus regum Assyriorũ
scilicet transferre Gẽtem sibi sub
iectam de terra sua natiua ad a
liam, vt de eius obedientia sit
magis securus. iam enim ante fe
cerat hoc rex Assyriorum de Ho
see rege Israel & eius populo, vt
habetur quarto Regum decimo
octauo. m ℂ Ad terram quæ
est tut terra uestra. id est similis
in fertilitate & amœnitate; pro
pter quod talis translatio non
debet vobis esse grauis. Nec cõ
turbet uos Ezechias, retrahẽ
do vos ab isto, quòd vobis offe
ro. n ℂ Dicens dominus lib.
nos. q. d., non poterit; quod niti
tur probare cũ dicit: o ℂ Nun
quid liberauerũt dij Genti.
†prophetę q. d. cũ essent multi dij; non po
tuerunt

Iudaicè in auribus populi, qui est super murum.

a ✠ Arroganter. b ✠ Elatus in superbiam, ex nunciorum humi
litate, omnes quasi vnum alloquitur.

Et dixit ad eos Rabsacẽs: Nũnquid ad domi a b
num tuum & ad te misit me dominus meus, ut c d
loquerer omnia uerba ista, & non potius ad ui

a ✠ Obsessi. b ✠ Fame.

ros qui sedent in murõ, ut cõmedant stercora e
a ✠ Siti compulsũ. ✠ Quæ fluit ad pedes.
sua, & bibãt turinam pedum suorum uobis f
cum? Et stetit Rabsaces, & clamauit uoce ma g

a ✠ Vt populus intelligeret & timeret.

gna Iudaicè, & dixit: Audite uerba regis magni,

a ✠ Vt fortitudo contraria ei de qua dicitur: Hęc dicit dominus deus
Israel. b ✠ Confortando. ✠ Accusatio Rabsacis testimoni
um est Ezechiæ quod in domino confisus populum confortauerit.

regis Assyriorum. Hæc dixit rex: Non uos sedũ h

a ✠ Quamvis promittat.

cat Ezechias, quia nõ põterit eruere uos, & non

a ✠ Suo.

uobis tribuat fiduciam Ezechias super dõmino,

a ✠ Coniiciebat, vel audierat ab aliquo Ezechiã sic persuadere populo.

dicens: Eruẽs liberabit nos dominus, non da
bitur ciuitas ista in manu regis Assyriorum. No
lite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assy

a ✠ Minis miscet blanditias, vt quos non vincit terrore, vincat pro
missione. b ✠ Quæ in benedictionem vestram proficiat.

a riorum: Facite mecum benedictionem, & egre i
dimini ad me, & comedite unusquisque uineam k
suam, & unusquisq; ficum suam, & bibite unus

a ✠ Ab Ægypto. Illuc enim ire decreuerat capta Lobna.

quisque aquam cisternæ suæ, donec uẽniam & l

a ✠ Quisq; desiderat terram in qua natus est. b ✠ Terram Mordorum
promittit, quæ est cultu & situ terræ Iudęorum similitudine; qualis enim
inueniri non potest.

tollam uos ad terram, quæ est ut terra uestra, ter m
ram frumenti & uini, terram panum & uinea
rum. Nec † conturbet uos Ezechias, dicens: Do n

✠ Qui multi, quanto minus vnus.

minus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dij
Gentium unusquisque terram suam de manu re

a ✠ Antiochiæ & aliarum ciuitatum.

gis Assyriorũ? Vbi est deus Emãth & Arphat?

a ✠ Multi dij etiam quos ante captiuitatem decem tribus coluerunt, & ideo
perierunt.

Vbi est deus Sepharuaim? Nunquid liberaue o

a ✠ Cum eos coluerit.

runt Samãriam de manu mea? Quis est ex omni
bus diis terrarum istarum, qui eruerit terram su

a ✠ Simditer. b ✠ Vnus, cum multi non potuerunt decem tribus liberare.

am de manu mea, ut erũat dõminus Ierusalẽ de

a ✠ Ne stulto respondeas iuxta stultitiam suam, ne videaris ei ß. Non succen
das carbones.

manu mea? Et siluerunt, & non responderunt ei p

a ✠ Ne alternando plura populum seduceret, vel maiores
blasphemias inferret. vnde: Non succendas carbones.

uerbum. Mandauerat enim eis rex, dicens: Nẽ

a ✠ Hiero. Perspicua relinquentes, latentia disseramus.

respondeatis ei uerbum. Et ingressus est Helia q
chim filius Helchiæ qui erat super domum, &
Sobna Scriba, & Ioahe filius Asaph à cõmenta

a ✠ More suæ Gentis audita blasphemia.

riis, ad Ezechiam scissis uestibus, & nunciaue r
runt ei uerba Rabsacis. Cap. XXXVII. d

a ✠ Blasphemiam Rabsacis.

b ET factum est cùm audisset rex s

a ✠ Peccato suo irascens quo putabat affligi ciuitatẽ.

Ezechias scidit uestimenta sua,

a ✠ Posita regali veste & purpura.

b ✠ Ad auxilium orationis fugit.

& obuolutus est sacco, & intra t v
uit in domũ domini. Et misit Eliachim qui erat x
super domum, & Sobnam Scribam, & seniores

a ✠ Non stolis. ✠ Habitu miserabili.

de saderdotibus opertos saccis, ad Isaiam filium y
Amos † prophetam, & dixerunt ad eum: Hęc di

tuerunt defendere cultores suos C
contra regem Assyriorum: ergo
deus vester qui vnicus est, vt di
citis, non poterit vos defendere:
sed istud argumentum nullum
est, quia illi non erãt dij veri, sed
falsi & nullius virtutis. deus au
tem verus vnicus est & potentię
infinitæ. p ℂ Et siluerunt de
manda. regis Ezechiæ. Ti
mebant enim ne si respondẽret,
quod Rabsaces multiplicaret ꝑ
ba blasphemiæ contra deum.
q ℂ Et ingressus est Helia
chim filius. vt referret Ezechię
Rabsacis verba. r ℂ Scissis ue
stibus. Hîc erat modus Iudęo- Scindere
rum, quòd scindebant vestimen vestes
ta sua in signum doloris, quan
do contra deum blasphemiam
audiebant. Vnde & summus sa
cerdos imponens Christo, quod
blasphemasset scidit vestimenta
sua, vt habetur Mar. xiiij. g.
✱ historiæ quæ ponitur ī hoc ca. Moraliter
& duobus alijs immediatè sequẽ
tibus sensus mysticus positus est
iiij. Reg. xviij. cap. & xix. & xx. ꝑ
pter quod hîc pertranseo.
ℂ In ca. xxxvj. vbi dicitur in po
stil. Et nũc tradite dño meo, &c. D

ADDITIO. Dictio Hebra.

quæ hîc ponitur, vbi nos habe
mus: Nunc trade te, ꝑriè signi
ficat mixtionem. Et est sensus: Et
nunc admisce te domino meo. i.
fis de societate eius, & ipse dabit
tibi plus de equis quàm tu pote
ris habere de ascensoribus: & pa
tet litera.

NICO. DELY.

CAP. XXXVII.

ET factum est. Hîc
consequenter descri
bitur ipsius Ezechiæ
liberatio. & priò po
nitur eius liberatio ab hoste, se
cundò ab infirmitate ca. sequen.
Prima in duas, quia primò circa
hoc ponitur prophetica denũ
ciatio, secũdò angelica executio,
ibi: Egressus est. Prima in duas se
cundum duplicem denunciatio
nem, secunda ibi: Reuersus est. Diuisio
Prima in duas, quia primò po
nitur Ezechiæ humilis petitio,
secundò, Isaiæ consolabilis re
sponsio, ibi: Et dixit. Circa pri
mum dicitur: s ℂ Et factum
est cum audiuisset rex Ezec.
Eadem causa qua & nuncij sui,
vt dictum est. t ℂ Et obuo
lutus est sacco. id est veste cilici
na humiliando se coram domi
no. Ideo subditur: v ℂ Et in
trauit domum domini. Ad i
psum deprecandum humiliter
& deuotè. x ℂ Et misit Helia
chim qui erat. quia magis con
fidebat de meritis Isaiæ quam de
suis. y ℂ Filium Amos pro
phetã. Ita habent aliqui libri;
quod factum est ab aliquib⁹ cor
rectionibus, cõ quòd iste Amos
fuit propheta, sicut dictum fuit
in principio hui⁹. sed meli⁹ dicit

k ñ ✠ hîc prophetã,

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XXXVII. De Lyra

a ¶Pro reliquiis. Iam enim decē tribus adductę, ciuitates Iudę & Bēiamin vastatę. pars etiam inferior ciuitatis in manus hostium tradita ab impio & superbo pōtificē Sobna. b ¶Et dixit. Orationem eorum præueniens, in spiritu cuncta præsciens. c ¶Ecce ego. Q. Non dicam vniuersa quæ Assyrio faciam ne meam videar iactare potentiam. Sed hoc vnum: Ecce ego dabo. d ¶Et inuenit. Pugnasse Sennacherib regem Assyriorum contra Aegyptios, & obsedisse Pelusium, iamq; extructis aggeribus vrbe capiēda, venisse Taracham regem Aethiopiæ in auxilium, & vna † nocte in Ierusalem. dxxxv. milia de Assyrio exercitu corruisse, narrat Herodot⁹ & Berosus Chaldaicæ scriptor historiæ. e ¶Orauit. Iam securior de liberatione. Ante enim ascendit, sed nō legitur orasse: quia pro pctis suis metuebat hæc fore.

☞ Vere

Nicolaus de Lyra.

☞ hîc prophetam, vt referatur ad Isaiam, sicut &. iiij. Regum. xix. in principio, vbi tractat ista historia. a ¶Dies tribulationis & correptionis. scilicet mei & totius populi. b ¶Et blasphemiæ. contra deum. c ¶Dies hæc. scilicet in qua Rabsaces dixerat prædicta quę erāt ad afflictionem regis Ezechiæ & populi & vituperium dei. d ¶Quia uenerunt filij usq; ad partum. in tanta afflictione sumus positi, vt mulier existens in afflictione partus cui deficiunt vires pariendi. e ¶Si quomodo audiat domin⁹ &c. Sic legenda est ista litera ibi incipiendo: Leua ergo ad dominum orationem pro re. quæ repertę sunt. id est pro Iudæis qui remanserunt in regno Iudæ, qui sunt valde pauci comparatiue ad tempora præterita; quia iam decem tribus erant captiuatæ. Si quo modo audiat dominus deus tuus. id est quem tu colis sollicite. f ¶Verba Rabsacis. vt sic moueatur contra Assyrios pro verbis blasphematorijs: & liberet nos ab eis. g ¶Et dixit ad eos Isaias. Hîc consequenter ponitur Isaiæ consolabilis responsio, cùm subditur: h ¶Ne timeas à facie uerborum quæ audisti. id est propter verba Rabsacis. i ¶Quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. qa verba illa exprimebant deum Israel esse impotentem, eò quòd non posset saluare Ezechiam de manu regis Assyriorum: & sic sequebatur quod esset impotentior homine mortali. k ¶Ecce ego dabo ei spiritum. id est perturbationem mentis. l ¶Et audiet nuncium. de Taracha rege Aethiopum inuadere regnum suum, vt habetur parte sequenti. m ¶Et reuertetur in terram suam ad eam defendendam. n ¶Et corruere eum faciam gladio in terra sua. Hoc non fuit in ista reuersiōe, qua rediit pro defensione terræ suæ, sed in alia

† agendū, corripiendum.

† vice

† literas

a ¶Conquestio. b ¶Nostræ. c ¶Diuinæ.

cit Ezechias. Diēs tribulationis † & correptio a
a ¶Hostium. b ¶Per similitudinem parturientis dolores significant suos. ¶Quasi: Non possumus dicere: A timore tuo concepimus domine, & peperimus spiritum saluris. c ¶Consilia nostra
nis & blasphemiæ dies hęc: Quia uenerūt fi- b c
a ¶Explendi. ¶Quasi: Fortasis audiet. d
lij usque ad partum, & uirtus non est pārien- e
di. Si quomodo audiat dominus deus tuus
a ¶Non audemus dicere nostrum, quem iratum sentimus.
uerbā Rabsacis, quem misit rex Assyriorum f
a ¶Qui vindicare potest. ¶Ad
dominus suus ad blasphemandum deū ui-
uentem, & † exprobrādum sermonibus quos
a ¶Nostram latentem.
audiuit dominus deus tuus. Leua erga ōratio
nem pro reliquiis quæ repertæ sunt. Et uene- a
a ¶Omnes duces regis, serui consiliarij, amici. Vnde ab Absalone dicitur Chusi, Quare non uisti cum amico tuo?
b ¶Nota humilitatem non se prophetam dicit.
runt serui regis Ezechię ad Isaiā. Et dixit ad b g
a ¶Non meo. ¶Meus & eius.
eos Isaias: Hæc dicetis domino uestro. Hæc
a ¶Commationem.
dicit dominus: Ne timeas à facie uerborum h
a ¶Famuli.
quæ audisti, quibus blasphemauerunt pueri i
a ¶Non te.
regis Assyriorum mē. Ecce ego dabo ei spiri- k
a ¶De Tharacha, vt patebit in sequenti. b ¶Chaldæorum
tum & audiet nuncium, & reuertetur in ter- b l m
a ¶Duo dicit, quod desiderabat audire, ipsum scilicet a periculo liberandum, & hostem in terra sua moriturum.
ram suam, & corruere eum faciam gladio in n
a ¶Domino permittente venit, ipso præcipiente recessit.
terra sua. Reuersus est autem Rabsaces, & in- d o p
¶Prætiantem.
uenit regem Assyriorum aduersus Lobnam.
a ¶Iam superata Lachis vbi eum dimiserat. ¶Vbi putabat eum esse. ¶Iam capta vel deserta.
Audierat enim, quia profectus esset de Lā- q
a ¶Sennacherib-
chis, & audiuit de Tharacha rege Æthiopię, di- r
a ¶Nuncios. ¶Hoc scilicet.
centēs: Egressus est, ut pugnet cōtra te. Quod s
a ¶Vt quos non ceperat viribus, sermone terreret.
cùm audisset, misit nunciōs ad Ezechiam, di-
cens: Hæc dicetis Ezechiæ regi Iudæ † lo- t
quentes: Non te decipiat deus tuus, in quo tu v
confidis dicens: Non dabitur Ierusalem in ma
nu regis Assyriorum. Ecce tu audisti omnia x
a ¶Patres mei.
quæ fecerunt omnes rēges Assyriorum omni
a ¶Solus. ¶Ab vno.
bus terris quas subuertunt: & tū poteris libe
a ¶Cultore: suos. b ¶Multi.
rari? Nunquid eruerunt eōs dii Gentium b
a ¶Reges Assyriorum. ¶Sollicet.
quos subuerterunt patrēs mei, Gozan & A-
a ¶Subuerterunt. b ¶Orientalis regionis.
ran & Reseph & filiōs Edēn, qui erant in Tha
¶Gentes vel secundum alios ciuitates.
lasar? Vbi est rex Emath, & rex Arphat, & rex
urbis Sepharuain, Ana & Aua? Et tulit Eze- y
a ¶Epistolas.
chias † librōs de manu nunciorū, & elegit eos, z
a ¶Contra Sennacherib blasphemias, solita arma arripuit.
& ascēndit in domum domini, & expandit e- a b
a ¶Confortatus, Isaia dicente: Ne timeas.
os coram domino, & orāuit ad dominum, di-
a ¶Hominum & angelorum.
cens: Domine exercituum deus Israēl, qui se- c d
des super Cherubim, tu es deus sol⁹ omnium
regnorum terræ: tu fecisti cælum & terram.
a ¶Ergo. b ¶Exaudiendo. c ¶Miserando.
Inclinā domine aurem tuam, & audi. Aperi e
a ¶Vindicando.
oculos tuos, & uide: & audi omnia uerba sen

in alia, qui debellato rege AEthiopum, postea venit in Iudę- G
am ad destruēdam Ierusalem. † angustiæ
Et percusso suo exercitu ab angelo fugiēs, rediit in terram suam, & tunc filij eius interfecerunt eum gladio, vt habetur in fine huius capituli. o ¶Reuersus est autem Rabsaces. Hîc ponitur secunda denunciatio propherica de liberatione Ezechię & populi sui. Et primò circa hoc ponitur comminatio Ezechiæ per regem Assyriorū. Secundò eius deuota oratio coram rege cælorum, ibi: Et tulit Ezechias. Tertiò consolatio et⁹ per prophetam conscium secretorum diuinorum, ibi: Et misit Isaias. Circa primum notatur locus cùm dicit: Reuersus est autem Rabsaces. per acto suo nuncio. p ¶Et inuenit regem Assyriorū aduersus Lobnam. vbi erat forte talicium. q ¶Audierat enim quia profectus esset. ipsa expugnata. r ¶Et audiuit. scilicet Sēnacherib. s ¶De Taracha rege AEthiopiæ. scilicet nuncios, qui ad hoc venerant ad eum, dicentes quod sequitur: t ¶Egressus est ut pugnet contra te. Quod cùm audisset misit nuncios ad Ezechiam, ne glorietur aut asse curetur in aliquo propter recessum Sennacherib de Iudæa, asH serens pro certo, quòd rediret contra eum & populum suum in tanta fortitudine, quòd non posset ei resistere, non solùm virtute humana, sed nec etiam diuina: ideo subditur: v ¶Non te decipiat deus tuus. Et sic blasphemauit deum tanquam falsiloquum & impotentem: † dicentes & ad hoc inducit rationem, cū subditur: x ¶Ecce tu audiuisti. aliās nosti: & est eadem ratio quæ posita est capitulo prę cedenti à Rabsace dicta. y ¶Et tulit Ezechias libros. Hîc cō sequenter ponitur ipsius Ezechię deuota deprecatio cùm dicitur: Et tulit Ezechias. id est accepit z ¶Libros. id est literas regis Assyriorum, qui ei comminabatur literis & verbis ad maiorem assertionē. a ¶Et ascendit in domum domini. ad deuotius deprecandum ex sanctitate loci. b ¶Et expandit eos coram domino & orauit ad dominum dicens. scilicet Ezechias, quia continebant blasphemias contra ipsum vt sic indignaretur contra regē Assyriorum. c ¶Domine exercituum. id est angelorū. d ¶Deus Israel, qui sedes super Cherubim tu es de⁹. Propiciatorium enim quod sedes dei dicebatur sup alas Cherubim ponebatur, vt dictum fuit Exo. xxv. & p hoc designabatur q̄ præerat oi angelicę creaturę. e ¶Inclina domi. i. effe

☞ ctū tuę

☞ a ¶Vere enim domine de. Multis probatur historijs venisse reges Persarum in Græciã, & subuertisse & spoliasse templa. b ¶Et misit. Historia libri Regum & Paralipomenon admiscetur prophetiæ, qa & prophetia de liberatione vrbis, de interitu Assyrij, de reuersione solis, & de annis Ezechiæ additis.

† vt ꝓbris afficeret.

c ¶Filia Ierusalem. Quæ prius non responderat iam certa de vltione, secura de pœna. d ¶Et exicca. Tantus fuit exercitus, vt fluenta exicarent, & iõ puteos, aquę iopia facerent. Sup

Iuuenalis Creditur olim velificatus athos epotaq; flumina in ęgilo prandẽte.

Nicolaus de Lyra.

✠ ętũ tuæ iusticiæ ostende contra Sennacherib te blasphemãtẽ. Cætera patent vsque ibi: a ¶Cognos. omnia regna. Conterendo Sennacherib, qui deos aliarum Gentium destruxit. b ¶Et misit. Hîc consequenter ponitur Ezechiæ consolatio per Isaiam, ruinam Sennacherib de propinquo futurã denunciãdo. Et primò dicta ruina prædicitur, secundò ad hoc signum mirabile inducitur, ibi: Tibi autem. Circa primum dirigitur primò verbum ad Ezechiã, cũ subdit: ¶ Hæc dicit dominus. Cuius verbum non põt esse falsum. d ¶Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Ass. Sunt exaudita. e ¶Despexit te. In corde suo virtutem tuam pro nihilo reputando. f ¶Et subsannauit te. sensibili signo. Subsannatio enim propriè dicitur cõtempt⁹ qui fit per rugationẽ nasi. g ¶Virgo filia Sion. id est habitatio templi in monte Siõ, mihi dilecta sicut filia. Et dicitur virgo propter integritatem fidei, quę semper remansit ibi in aliquibus, & maximè etiam tunc vigebat tpe Ezechię. h ¶Post te caput mouit. Comminando à longe. i ¶Filia Ierusalem. Quæ dicitur virgo & filia ratione iam dicta, quia Ierusalem fuit ciuitas electa ad dei cultum, vt habetur. ij. Paralipo. vj. Consequenter Isaias dirigit sermonem ad Sennacherib, dicẽs: k ¶Cui exprobrasti, & quẽ &c. Comminando & blasphemando ex nimia superbia: Et respondet propheta. l ¶Ad sanctum Isra. id est ad deum sanctificantem Israel. Vel sic: Ad illum quem Israel adorat vt sanctum sanctorum: & sic superbisti contra deum, & non contra hominem tantum. m ¶In manu seruorum tuorũ. vt patet de Rabsace præcedenti capitulo, & de alijs nuncijs à Sennacherib missis, vt habetur ī isto capitulo. Et iste fuit maior contemptus, quàm si Sennacherib hoc fecisset in propria persona, sicut dare alapam alicui per personam vilem, quàm si aliquis notabilis hoc faceret manu ꝓpria. n ¶Et dixisti. Præsumptuosè attribuendo tibi victorias quas diuina virtute habuisti. Ideo subditur: In multitudine quadrigarum mearum. o ¶Ego ascen. altitudines montium. id est Iudææ quæ est terra montuosa. Iuga Libani. i. montẽ Sion C vbi erat templum, quod dicitur hîc Libanus, eò quòd erat ædificatum de lignis Libani, vt habetur. iij. Regum. v. Et loquitur de futuro per modum præteriti, quia præsuperbia credebat certitudinaliter hoc futurum esse, ac si iam fecisset: verũtamen quia realiter non erat factum, ideo subditur per modum futuri: q ¶Et succidam excelsa cedrorum eius, & electas abietes illius & introibo altitudinem sũmitatis eius. Templum enim erat ædificatum, partim de lignis cedrinis, & partim de abiegnis. r ¶Saltum Carmeli eius. ad deprędãdũ animalia quæ ibi depascebantur in magna copia. s ¶Ego fodi & bibi aquam. scilicet puteos & cisternas de nouo. Et causa subditur: t ¶Et exiccaui uestigio pedis mei omnes riuos aggerũ. q. d. Tanta est multitudo exercitus mei in hominibus & animalibus, quòd aquæ præexistentes ibi non sufficerent. v ¶Nunquid non audiuisti. tu Sennacherib. x ¶Quæ olim fecerim. Creando mundum de nihilo. Vel aliter & melius, vt videtur: Quæ olim fecerim. transferendo regna de Gente in Gentem pro voluntate mea: quasi diceret sic, vt ex annalibus & chronicis in conspectu tuo lectis, sicut & de Assuero legitur Esther sexto in aliquibus libris addatur ei. Sed non est in Hebræo, nec quarto Regum decimonono vbi ponitur ista historia: si tamen addatur non est referendũ ad regem Assyriorum, vt aliqui exp positores dicunt, sed ad genus humanum cuius deus transtulit potestates & regna, vt dictũ est. y ¶Ex diebus antiquis. id est ab æterno. z ¶Ego plasmaui illud. id est disposui fiendum quidquid fit successione temporum. a ¶Et nunc adduxi. scilicet victorias quas per patres tuos & te feci propter peccata hominum punienda, secundum quod dicitur supra decimo. b. Vę Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est. b ¶Et factum est in eradicationem collium compugnantium & ciuitatum munitarum. id est principium ad inuicem discordantium: quia aliqui volebãt se reddere, alij verò contradicebant. c ¶Habitatores earum breuiata manu cõtremuerunt, & confusi sunt. potestate eorum diminuta. d ¶Fa fine viristi sunt sicut fœnũ agri, & gra bus men. in quo non est potentia resistendi. e ¶Et herba tectorum quæ exaruit antequam matur. Quæ defecit antequam veniret ad perfectionem. f ¶Habitationem tuam. id est regno tuo. g ¶Et egressum tuum. ad veniendum contra populum meum. h ¶Et introitum tuum. intra Iudæam. i ¶Ego cognoui. id est antè disposui. k ¶Et insaniam tuam contra me. Vt permitterẽ hoc te facere: qa deus nõ est actor mali culpę, nisi tm̃ ꝓmissiuè.

† audistis

nacherib quę misit † ad blasphemandum de
a ¶Non idola, non imagines mortuorum.
[a] um uiuẽtem. Verè enim domine destertas
¶Idem coniiciunt de nobis.
fecerunt reges Assyriorum terras & regio/
¶Idola.
nes earum, & dederunt deos earũ igni. Non
¶Et merito. a ¶Idola & imagines mortuorum.
enim erant dij, sed opera manuum homi/
¶Scilicet. ¶Alias des. ¶Ideo.
num, lignum & lapis & comminuerunt e/
¶Sic.
os. Et nunc dñe deus noster salua nos de ma
¶Sic. ¶Nomini tuo da gloriam.
nu eius, & cognoscant omnia regna terræ, [a]
a ¶Non tuit, quia tam audacter orauerat, nec ad se vt prius miserat.
[b] quia tu es deus solus. Et misit Isaias filius [b]
¶Per nuncios.
Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit do/ [c]
minus deus Israël. Pro quibus rogasti me [d]
de Sennacherib rege Assyriorum, hoc est
¶Sententia.
uerbum quod loquutus est dominus super
a ¶O Sennacherib. ¶Quando nuncij Ezechiæ non responderunt nuncijs tuis.
b ¶Non corrupta cultu idolorum.
eum. Dẽspexit te, subsannauit te uirgo filia [e f]
a ¶Fugientem. cxxxv. milibus interfectis.
[c] Sion: post tẽ caput † mouit uirgo filia Ierusa [g h i]
a ¶Ezechias ad Sennacherib. ¶Non mihi, sed deo.
¶Per seruos tuos.
lem. Cui exprobrasti, & quem blasphema/ [k]
sti, & super quem exaltasti uocem tuam, &
¶Proprium superbiæ est supercilia erigere.
† leuasti altitudinem oculorum tuorum?
a ¶Non ad me. b ¶Non tua propria, vt maior esset arrogantia.
Ad sanctũ Israël. In manu seruorum tuo [l]
¶Non mihi.
rum exprobrasti domino, & dixisti: In mul [m]
titudine quadrigarum mearum ego ascen [o]
¶Ierusalem. ¶Id est templum.
di altitudinem montium, † iuga Libani, & [p q]
¶Regez.
succidam excelsa cedrorum eius, & electas
a ¶Potentes reges, Iudæis parentes. ¶Domum domini.
abietes illius, & introibo altitudinem sum/
a ¶Populum. ¶Metaphoricos. Quasi: In transitu reges & regiones subegi cum habitatoribus suis.
mitatis eius, saltũm Carmeli eius. Ego fodi [r]
& bibi aquam, & exiccaui uestigio pedis mei [s t]
¶Populos. a ¶Dominus ad Isaiam. b ¶In spiritu.
omnes riuos † aggerum. Nũnquid non † au [v]
a ¶Ab æterno. b ¶Prædestinauerim. c ¶Ab initio.
disti quæ ólim fecerim ei? Ex diebus anti/ [x y]
a ¶Malum, quod per Sennacherib infertur: Non in hoc quod malum, sed quod malum, & omne iuilum bonum.
b ¶Idem super eum.
quis ego † plasmaui illũd, & nunc adduxi, & [z a]
a ¶Hoc malum. b ¶Meritis exigentibus. c ¶Principum.
factum est in eradicationem colliũm com/ [b]
a ¶Intra se.
pugnantium, & ciuitatum munitarum. Ha [c]
a ¶Retracta ab auxilio earum. b ¶Mea.
c ¶Sub aduentu eius.
bitatores earũ breuiata † manu cõtremue
a ¶Tremore, b ¶Cito consumpti, peccatis impedientibus.
c ¶Non oliuæ non vineæ, nec fructuosis arboribus comparantur.
runt, & cõfusi sunt, facti sunt sicũt fœnũ a/ [d]
a ¶Termi (alias, Temna) quæ messem impedit.
gri & grãmen pascuę, & herba tectorũ quæ [e]
a ¶In manu Sennacherib. b ¶Ante mortis tempus.
c ¶Babylonis.
exarũit antequã matũrescceret. Habitationẽ [f]
a ¶O Sennacherib. b ¶Inde.
c ¶In terram Iudæorum.
tuam, & egressum tuũ, & introitum tuum [g h]
a ¶Prophetas cognoscere feci & annunciare.
b ¶Qua ducitis? Quis deus poterit liberare vos de manu mea?
ego cognoui, & insaniam tuam contra me. [i k]

k iñ ✠ Cũ su

facerent. a ¶ Superbia. Non vltrà sustinebo, vt scias te non viribus tuis hæc potuisse, sed arbitrio meo. Merebatur enim impię Gētes & īfructuose arbores vt pte, q̄si securi succiderēt. b ¶ Po. e. Quasi diceret cogitādo īsidias suspiras, sed explere quæ appetis nō valēdo, oī potētiæ meę circulū in narib⁹ portas, vt cū bonorū mortē ardentius anhelas, ab eorū vita vacuus redeas. c ¶ Tibi autem. Oia hæc p nūcios propheta ad Ezechiam loquitur quid Sēnacherib dixerit, quid ei dominus responderit. Nūc ad ipsum verba cōuertit, ne dubitet ventura quæ prædixit. In hoc enim maxiē ꝓpheris credebaī: q̄a non solū longe post futura, sed i ꝓximo cōplēda testabanī. d ¶ Et in anno. ī imminente messe irruerunt Assyrij, & vastauerunt messes, & vineta, & oliueta: & ob nimiam obsidionē, quod ex granis repertum est, habuerunt in victum primo anno & secundo: q̄a eīn ī anno obsidiōis serere nō potuerūt, quę repererūt ex pomis & frugib⁹ sumpserunt. e ¶ Propterea. Reuertitur ad ꝓpositum, & post futurorū spem metū excutit præsentem. Nec eīn tāta erit lætitia de his quæ promittebat futura, quāta de imminētib⁹ cura. f ¶ Propter me. Significat, q̄a non ex merito suo sed dei clementia conseruantur, imo & pīs eorum Dauid memoria. In q̄ admonentur suæ negligentiæ, & fidei illius atq; iusticię quā tātū diligit deus, vt posteros sanctorum merito eorū tueaī. g ¶ Et reuers⁹. Ideo reseruatus, vt sciat potentiā dei & blasphemantia comprimat ora: & prædicit maiestatem illius quem ante despexerat. h ¶ Filij eius. Inuidentes (secundū traditionem Iudæorum) Asaraddon fratri suo, & ex altera mīre, quē ob amorem mīris sibi decreuerat in regnum succedere. Et quia ille iam cœperat regnare, fugerūt occiso pīre. In hoc nequior populo suo ostensus, q̄a nō ī terra sua ab ipso percuss⁹: sed ad gīam dei (sicut Pharao inter multas plagas) reseruatus à filijs i tēplo dei sui occidendus. i ¶ Ararath. Regio Armeniæ campestris, p quā fluit Araxes increbilis vbertatis ad radicem Tauri mōtis, q̄ illuc vsq; tēdit. Arca ꝙ Noe nō ad montes generalis Armenię dilata est, quę appellata est Ararath, sed ad montes Tauri altissimos q̄ imminent campis Ararath.

mittet

Filij Sennacherib qua re fugerūt.

Ararath

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Cum fureres aduer. me. meam maiestatem blasphemando. b ¶ Superbia tua. qua facta prędicta attribuisti tuę virtuti. c ¶ Ascendit i aures meas. q. d. tempus est te reprimendi & puniendi. ideo subditur: d ¶ Ponam ergo circulum in naribus tuis. sicut fit bubalis, vt iugo supponantur. e ¶ Et frenum in labiis tuis. sicut equis indomitis. f ¶ Et reducam te. malis gratibus tuis. e ¶ In uia per quam uenisti. vt habetur infrà eodem capitu. h ¶ Tibi autem hoc erit sig. Hīc ad prędictorum confirmationem datur mirabile signum, cùm subditur: i ¶ Comede hoc an. id est fine cultura hominis: & illa fuerunt qui germinauerūt ex granis contritis ab exercitu Sennacherib, q̄ vastauit & diripuit bona terræ, q̄ fuit ad pugnandum contra regem Aethiopiæ vt dictum est, quia sicut dicunt Hebræi ex illis granis tot bona creuerūt, quòd totus populus Ezechię potuit vno anno ex illis viuere. k ¶ Et ia. ſ. p. u. dicit Ra. Sa.

† surrexit

† omnia

a ¶ Quando dixisti: In cœlum ascendam, supra sidera exit, ponam sedem meam

a b c Cùm fureres aduersum me, superbia tua ascendit in aures meas.

a ¶ Potentia diuinitatis te refrenando.

d b Ponam ergo circulum in naribus

a ¶ Quibus blasphemasti me.

b ¶ A Ierusalem in terram tuam.

e f g tuis, & frenū in lābiis tuis, & reducam te in uiam per quam uenisti.

a ¶ Propheta ad Ezechiam per nuncios.

b ¶ Salutis & eorum quæ futura prænuncio.

h i c Tibi aūtem hoc erit signum. Co-

a ¶ Quæ seuerant scilicet antequam venirent Assyrius.

k d mede hoc annō † quæ sponte nascuntur, & in anno secundo po-

¶ Fugato Assyrio.

l mis ueſcere. In anno autem tertio seminate, & metite, & plantate

¶ Quæ vastatæ sunt.

uineas, & comedite fructum ea-

a ¶ Reliquiæ Iudæorum quæ se euasuras non credunt: sed tantam recipient abundantiam, vt quasi arborum sertilissima pomis repleantur.

rum. Et mittet id quod saluātum

¶ Idem est.

fuerit de domo Iuda, & quod † re-

a ¶ A simili arboris fructuosæ.

m liquum est, mittet rādices deor-

n sum, & faciet fructum sursum.

a ¶ Quia & decem tribus, & ciuitates Iudæ vastatæ.

o Quia de Ierusalem exibunt rēliquiæ, & salūatio de monte Sion.

p a ¶ Dilectio & misericordia, non eorum merita.

b ¶ Qui contra aduersarios suos ciuitatis est populum tuum.

q Zelus dōmini exercituum faciet

r s ıstud. Propterea hæc dicit domi-

¶ Quamuis obsideat.

t nus de rege Assyriorum. Non † introibit ciuitatem hanc, & non ia-

a ¶ Vnde quenquam occidat.

u cietibi sagittām, & non occupabit

x eam clypeus, & non mittet in cir-

y cumitu eius aggerem. In uia

qua uenit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit dominus. Et protegam ciuitatem istam, ut saluem eam propter

a ¶ Non merito vestro. ¶ Nota ibi aliquos esse & fide & opere hæredes Dauid. b ¶ Pro bonis patribus etiam malis filios misereturus deus.

z a mē, & propter Dāuid seruum meum. Egressus est autē angelus do-

a ¶ Dei potentia sine vulnere occidit, & in cinerem redegit.

b mini, & percūssit in castris Assyriorum, centum octogintaquinque

a ¶ Sennacherib, & pauci cum eo decem tantum, vt tradunt Hebræi, & Israelitæ.

milia. Et † surrexērunt mane, & ecce † omnes cādauera mortuorum.

a ¶ Mortui erant.

¶ A Iudæa.

c Et egressus est & abiit. Et reuersus

d est Sennacherib rex Assyriorum, & habitauit in Niniue. Et factum

a ¶ Contemptor veri dei quasi victus.

est cùm adōraret in templo Nesrach deum suum, Adramelech &

a ¶ Non angelus, a quo percussus alijs, parricidio filiorum reseruatus est.

e Sarasar filij eius percusserunt eum

f gladio, fugerūtq; in terrā Ararath:

a ¶ Qui missi, Samariæ cultores ne inculta remaneret.

g & regnauit Asarāddon filius eius pro eo.

Ra. Sa. q̄ exercitus Sennacherib præcederat arbores fructuosas, & ipse Ezechiæ ꝓmittitur, q̄ miraculose facerent ramos ita magnos, qd̄ de fructibus ibi nascentibus populus anno secundo poterit sustentari. l ¶ In anno autem ter. semina. q. d. O tu Ezechia cùm videris ista duo signa, scias ruinam Sennacherib futuram ī principio anni tertij, quādo reuertetur ad obsidendum Ierusalem, ita quòd ipso defecto poteris tute seminare & metere & viuere quietè, ideo sequitur: Et mittet. Subditur: m ¶ Radices deorsum. id est stabilietur in terra. n ¶ Et faciet fructū sursū. id est opera sancta. o ¶ Quia de Ierusalem exibunt reli. Id est duæ tribus quæ rémanserant, alijs decem captiuatis, & istæ duæ tribus timore Sennacherib intrauerūt Ierusalem fugiendo de circūstantibus locis timore Sennacherib: sed exercitu eius percusso exierunt inde securè ad loca sua redeuntes. p ¶ Et saluatio de monte Sion. quia oratione Ezechiæ ibidem in templo stantis & sacrificia Sacerdotum cū prædictis Isaiæ meruerunt illam saluationem populi de manu Sennacherib. q ¶ Zelus domi. vindicans blasphemia Sennacherib. r ¶ Propterea hæc dicit dominus. cuius verbum non potest esse falsū. s ¶ Nō intrabit ciuitatem hanc. vt credit. t ¶ Et non iaciet ibi sagittam. quia nō permitteretur tantùm appropinquare, vt hoc posit facere. v ¶ Et non occupabit eam clypeus. id est bellatores clypeati ad inuadendum ciuitatem parati, vnde quarto Regum decimonono. g. dicitur: Et non occupabit eam munitio, quia sicut dicit Rab. Sa. adhuc exercitus Sennacherib non erat antè Ierusalem: quia fuit percussus in Nobe, quæ non multum distat à Ierusalem & huic consonat quod dictum est suprà decimo. g. Adhuc dies est, vt in Nobe sietur: Et dicitur ibi: Nob locus ille quem Rab. Sal. vocat Nobe. x ¶ Et non mit. in circumi. eius ag. ad implendum fossata. y ¶ In uia qua uenit. quia compulsus fuit fugiendo redire in terram suam, vt habetur parte se. z ¶ Propter me. id est propter meam iusticiam demonstrandam in Sennacherib destructione, & gloriam meam ī templi protectione. a ¶ Egressus est autē. Præmissa denunciatione prophetica de ruina Sennacherib: Hīc consequenter ponitur executio angelica, vbi primò ponit percussio exercitus, cùm dicitur: Egress⁹ est autem. Secundò percussio regis, cùm dicitur: b ¶ Et egressus est. de Iudea cō fusibiliter fugiens. c ¶ Et factum est cū adoraret. Dicunt aliqui, quòd hoc fuit quia ordinauerat Asaraddon regnaturū post se, istis duobus scilicet Adramelech & Sarasar filiis suis postpositis: & sic interfecerunt eum desiderio regnādi. Sed huic videtur obuiare quod subditur: d ¶ Fugeruntq; in terram Ararath. id est Armeniæ, & sic videtur quòd non interfecerunt eum cupiditate regnandi: propter quod Ra. Sa. aliam causam assignat dicens, quòd principes regni sui erāt turbati contra eum, eò quod filij eorum & amici fuerant mortui propter eius superbiam & blasphemiam contra deum Israel, vt dictum est: propter quod tractabant de morte ipsius: Quod cùm ad aures eius peruenisset intrauit templum dei sui, orans & promittens q̄ si periculū

Diuisio

† decidua, & anno sequendo ipsō nascētia,

† reliquum

† intrabit

c ¶ hoc euaderet

IN diebus illis ægrotauit. Cap. XXXVIII.
Quia de victoria dignas deo grates non retulit, sed in superbia euanuit, sicut, Reg. & Paralip. liber aperit vnde: Quem deus diligit, corripit, ne eleuetur in superbiam post incredibiles triumphos. b ¶ Morieris tu. Cui simile: Niuiue subuertetur: & multa sub cōminatione prędicta, nec ipleta non deo mutāte sniam, sed ꝓuocāte nos ad sui noticiā. Dns em̄ patiens est supꝫ malicia. ¶ Aug. In psal. l. In certa & occul. sapię tuę mani. mihi. Sup hoc incerto Niniuitę pœnituerūt: dixerūt em̄: Quis scit si cōuer. & ig. de⁹ Stetit ergo Niniue, an euersa est: Aliter videtur hoibus, aliter deo. Ego aūt impletū esse qd̄ propheta prędixit video. Respice quę fuit Niniue, & vide, qa euersa est in malo, ędificata est in bono. Sic dictū est Ieremię: Ecce dabo tibi verba dicare, suffodere, & rursus ędificare & plātare. Inde est etiā illa vox: Ego pœnitentiam, & ego sanabo. ¶ Greg. Cū ꝓphetia rerū euentus īmobili veritate ꝓnuntiet, falsū videt qd̄ Isaias ait ad regem ęgrotantē: Dispone domui tuę, qa morieris tu, & nō viues. cū regi pœnitēti & orāti qndecim annos addiderit dominus ad vitā. Similiter de Iona dicit qd̄ prędicauit Niniuitis: Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertet: & tū postea ante. xl. dies Niniuitę miseri cordiā dei cōsecuti sunt. Sed dicendū est ꝙ ꝓpheta in libro ipso prędictiæ dei vbi omnia scripta sunt legētes, non oīa ꝓcipiebāt, sed quędā, & eodē modo quo deus ꝓmittebat. Legerat enim Isaias in illo libro, ꝙ rex Ezechias secūdum opa quę fecerat longiorē nō merebat vitā: & secūdū rei physicā viuere nō poterat. Sed nō legerat, ꝙ p lachrymas & orationes esset impetraturus. Legerat similiter Ionas in eodē libro qd̄ Niniuitarū nequitia secūdū hoc qd̄ agebāt quadragesima die cōplenda erat, & ita ciuitas eorū destruēda. Sed illud nō legerat qd̄ p suā cōmonitionē essent acturi pœnitentiā. & ita misericordiam consecuturi. Vterꝙ igitur qd̄ legerat prędicauit, & quantum ad eos ꝓtinebat, incōmutabilis erat veritas, qa neminē itē debant fallere. Dicit em̄ Augu. Quicūꝙ sic credit vt loqtur, & si nō vera loqt̄, tū fideliter loqtur. ¶ De⁹ etiā scd̄m qd̄ Gre. dicit, sniam mutat, sed nō cōsiliū. Sententiā debemus intelligere sensum verborum, consilium verò ab ęterna dispositione est. Sententiam verò seruis suis deus reuelauerat. non tamen consilium: sed vt eorum cōminationibus pœnitentiam incuteret populis suis, & sic eorum misereretur. Videtur tamē, quòd ea verba quę dixerunt, in libro vitę non legissent. Cùm enim Isaias simpliciter diceret, morieris & non viues, & Ionas: Niniue subuertetur, & ista nō essent futura, nō videtur illa esse in libro dei quæ non erant futura. Sed sciendum est, quòd deus duobus modis aliquas res considerat secundum merita & secundum rei naturā (quę dicuntur causę inferiores esse) & secundum suum consiliū. Vnde Ezechiam moriturum deus pręuiderat secundum meritū vel secundum physicam, licet non futurum & non moriturum secundū consiliū suū. Vtrūꝙ igit̄ scriptū erat in libro vitæ sed alterum suo ꝓphetę ꝓmisit legendū, alterū verò nō ꝓmissū est. Verū dixit. nec est deceptus qa sic legit, nec est mēt⁹ qa sic credidit: & secūdū illas inferiores causas locutus est, quāuis simpliciter & sine additamento. Si quis videret cęcū & diceret: Iste amplius nō videbit, etiā si diuino consilio lumē reciperet: ille non mēteret, quia rei physicā est secutus. Eodē mō & Ionas subuersionē Niniuitarū viditī mēte diuina, quę tū futura nō erat qa illud qd̄ vidit, scd̄m merita eorū vidit. Quòd verò cōuersi sūt cōsilio dei fuit, quod ipse non vidit. c ¶ Ad parietem. templi, scilicet iuxta quod Salomon extruxit palatium. d ¶ Obsecro domine. Iturus ad dominum narrat opera sua. Fœlix conscientia quę in tempore malorum potest recordari bonorum. ¶ Obsecro dñe. audiens se moriturū, nō annos plurimos petit, sed dei iudicio dimittit quid prestare velit. Nouerat Salomonem deo placuisse, qa non petierat ampliores annos vitę. e ¶ Et quod bonum. Idola patris sui destruxit, ostia domus domini quæ illeC
dauserat aperuit: serpentem æneum quem in Gabaon Iudęi adorabant comminuit, & in ventum sparsit. f ¶ Et fleuit. Fleuit quia moriebatur sine filiis, & promissionem patribus suis factā timebat pitura, ꝓ peccatis suis: de qua ad Dauid: Cū dormieris cū patribus tuis suscitabo semē tuum qd̄ egredietur de lumbis tuis, & ponā illud super thronum Israel in sempiternum, & erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Alij asserunt etiam sanctos morte terreri pro incertitudine iudicij. Notandū aūt, ꝙ dies mortis non necessitate singulis prescita sit, sed voluntate dei & ignotis mortalibus causis vel viuat aliqs vel moriat, præsertim cùm nunc statuta mortis necessitas differatur & post mortem plurimos resuscitatos legamus. g ¶ Et factum est uerbū domini. Prępostero ordine hīc refertur historia, quæ in Regum volumine consequētius legitur. h ¶ Ecce ego adiiciā su. di. Secūdū quod visum est. In prescientia enim in ☞ qua &

2.Pa. 28.d.
4.Reg. 18.
1.Par. 17.b.
†Prœcipe.

Caput XXXVIII.

a ¶ Id est quibus mortuus est Sennacherib.

a IN diebus illis ægrotauit Ezechias usque ad mortem. Et introiuit ad eum Isaias filius Amos †propheta, & dixit ei: Hæc
a ¶ Quis in regno succedat &c.
dicit domin⁹: †Dispone domui tuę, b
b ¶ Quia morieris tu, & nō uiues. Et con c
a ¶ Quia ad templum ire non poterat. ¶ Domus vel templi, ne gemitus auditor vel lachrymæ videantur.
c uertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad dominum, & dixit: Obsecro domine memento quæ d
so quomodo ambulauerim coram te
a ¶ Religionis. b ¶ Non claudicans post idola. Quis enim gloriatur mundum se habere cor'
'in ueritate, & in corde perfecto, & qd̄ e
f bonum est in oculis tuis fecerim. Et f
¶ Priusquam exiret mediam partem atrij.
g fleuit Ezechias fletu magno. Et fa g
ctum est uerbum domini ad Isaiam dicens: Vade & dic Ezechiæ: Hæc
a ¶ Cuius promissionem desiderat, opera sectatus. Fecit enim rectum sicut Dauid pater eius.
dicit dominus deus Dauid patris tui:
a ¶ Quia ambulasti in veritate & in corde perfecto.
Audiui orationem tuam, & uidi †la
a ¶ Quia fleuisti fletu magno.
h chrymas tuas. Ecce ego adiiciam h

Nico. de Lyra.

c ✠ hoc euaderet, in eius honorem duos filios prædictos sacrificaret: qd̄ intelligentes filij eum interfecerūt, ne ab eo occiderentur: & huic consonat quod dicitur: Cùm adoraret.

NI. DE LY.

Cap. XXXVIII.

IN diebus illis. Post liberationē Ezechię ab hoste, hīc consequēter ponit eius libe
ratio ab infirmitate. Circa

†lachrymā tuam D

Diuisio

qd̄ primò ponit eius mirabilis sanatio, secundò reprimitur ex hoc insurgens elatio, ca. se. Prima in tres, qa primò denunciatur sanatio, secūdò interponitur Ezechiæ oratio ibi: Scriptura. tertiò sanationis executio, ibi: Et iussit. Prima in duas: quia primò sanatio denunciatur, secundò, ad hoc signum mirabile datur: ibi: Hoc autem. Circa primū præmittit infirmitas, secundò nunciatur sanitas, ibi: Et factū est. Circa primū dicitur. a ¶ In dieb⁹ illis ægro. id est taliter, ꝙ non poterat curari p naturā. Dicunt autem aliqui, qd̄ hoc contigit ei eo ꝙ non reddiderat gratias domino sufficienter de ꝓcussione exercitus Sennacherib. Sed hoc improbat Ra. Sa. per hoc ꝙ Isaias dixit sibi postea: Et de manu regis Assyriorum eruā te & ciuitatē istam. Ex quo videt, ꝙ illa percussio exercitus fuit post infirmitatem Ezechiæ, & non ante, propter quod dicit hoc ei accidisse, eo quòd noluerat vxorem accipere: quod tamen facere tenebatur, vt linea Dauid in regno peripsum continuaret: ꝓpter quod cōualescens accepit vxorem de qua genuit Manassen. Et huic dicto concordare videtur qd̄ habet. iij. Reg. xxj. vbi dicitur ꝙ Manasses erat duodecim annorum cùm regnare cœpisset immediate post mortem Ezechię, qui vixit quindecim annis post sanationē istam, ideo dicit Rab. Sa. ꝙ illud quod sęgtur: b ¶ Dispone domui tuæ, quia morieris. id est fac testamentum tuum: Isaias Ezechiæ tertia die ante percussionem exercitus Sannacherib, & tertia die sequenti qua fuit illa percussio facta, Ezechias sanatus ascendit in domum domini, vt habetur. iij. Regum. xx. c ¶ Et conuer tit Ezechias faciem suam ad parietem: vt oraret secretius & deuotius, & non impediretur ab assistentibus. d ¶ Ob secro domine memento quæso quomodo ambulauerim coram te in ueritate & in corde &c. Hoc non dixit ad iactantiam, sed magis ad gratiarū actionem, recognoscens ꝙ hoc processisset ex bonitate diuina, vt sic gratus de præcedentibus, vlteriorem gratiam impetraret. e ¶ Et factum est uerbum domini ad Isaiam dicens. Hīc consequenter denunciatur eius sanitas. & patet litera vsque ibi: f ¶ Ecce ego adiiciam super dies tuos. quos iam perfecisti.

Pro. 3.b.
Psal. 50.b.
Ione. 3.d.
†prophetę
Iere. 1.b.
Deu. 32.f.
Ione. 3.b.
Prophetæ q̄li cognitione ꝓphetias enūciēt
Res aliqua a deo duobus modis cōsideraī
3.Reg. 3.b.

☞ qua & hi anni erant, nihil additum
E eſt. Preſciebat em̃ deus, cum quidem
vſq; ad mortem infirmitate animi
aſſligendum, ſed oratiõe & pœnitẽ
tia conualiturum. Dicunt quidam
quòd malè viuendo, non mereatur
quis ad vitę ſuæ terminum perue
nire, vel bene agendo, ante tempus
mereatur rapi ad præmia vitæ, vn-
de: Viri ſanguinum & dolоſi non
Pſal. 54. d. dimidiabunt dies ſuos. Et illud; Ra
Sap. 4. c. ptus eſt ne malicia mutaret cor il-
lius. Hiſtoria libri Regum & Paral.
prophetiæ mixta eſt, qa & prophe-
tia hiſtoriç copulata, de liberatio-
ne vrbis, de interitu Aſſyrij, de re-
uerſione ſolis, & de annis Ezechiæ
additis. a ¶Hoc autem tibi
er. ſig. preſentis ſcilicet temporis &
futuri, vt quomodo ſol reuertitur
ad exordium ſui: ita Ezechiæ vita
ad euolutos redeat annos. Nobis
quoq; in Hebdoade & Ogdoade
viuẽtibus poſt reſurrectiõẽ Chriſti
vitę ſpacia protelentur. b ¶Ego
†ſepulchri dixi. Cùm deus Ezechię ſine labore
victoriam dediſſet, nec ille ei condi
gnas gratias reddidiſſet, infitmitate
coactus laudes perſoluit, quas in ꝓ-
† dominũ ſperitate neglexit, & poſtq̃ conua-
luit, quę in anguſtia cogitauerat, ex-
dicit: Ego dixi in di. Sancti im-
plent dies ſuos ſanctos: Abraham
mortuus eſt plenus dierum ſenectu
te bona: peccatores in dimidio die-
rum moriuntur. c ¶In dimidio.
vnde: Viri impĩ & dolоſi non di-
midiabunt dies ſuos, quia non im-
plent opera virtutum, nec pœniten
do emendant delicta. d ¶Ad. por
tas inferi. vbi conſtituta eſt dom̃
omni viuẽti ante aduentũ Chriſti.
F ☞ Quietis

Nico. de Lyra.

c✠ a ¶Quindecim an. de ma
nu regis Aſſyriorum eruã te.
Iſta fuit prophetia prędeſtinatio-
nis, quę eſt, quando fit reuela
tio prophetæ alicuius futuri; pro-
ut eſt in diſpoſitione diuina & ei⁹
preſciẽtia: & hęc infallibiliter ipſe
quia diuina preſciẽtia eſt imutabi-
lis. prophetia autem ſupra poſi-
ta qua dixit: Morieris tu, & non vi
ues, fuit prophetia comminationis
quę eſt quando reuelatur aliquid
futurum, non prout eſt in mente di
uina, ſed prout eſt in cauſis inferio-
ribus; & ſic erat de infirmitate eze-
chiæ, quę erat incurabilis per natu-
ram, non tamen per hoc excludeba
tur quin diuina virtute curaretur
& ideo talis prophetia non ſemper
impletur. b ¶Hoc autem ti
bi erit ſignum à domi. Hîc con
ſequenter datur ſignum mirabile
ad confirmationem dictæ prophe-
tiæ, quæ erat prędeſtinationis, cùm
dicitur in perſona domini: c ¶Ec
ce ego reuerti faciam umbram
linearum. Et hoc patet, quod il-
lud horologiũ erat ad ſolem ad co
gnoſcendum horas diei per vmbrã
& dicunt aliqui, quod duę lineę fa
ciebant vnam horam: & ſecundum
hoc illa

¶Quos non poſtulaſti.

ſuper dies tuos quindecim annos, & a
¶Inſuper regni ſecuritas promittitur.
de manu regis Aſſyriorum eruam te,
& ciuitatem iſtam, & protegam eam.
¶Iudæi ſemper quærunt ſignum. b
a Hoc autem tibi erit ſignum à domi
no quia faciet dominus uerbum hoc c
quod loquutus eſt: Ecce ego reuerti
faciam umbram linearum, per quas
deſcẽderat in horologio Achaz in ſo
a ¶A decima enim hor æ in primam, & pene duplicatus
eſt dies.
le retrorſum dẽcem lineis: & reuer
ſus eſt ſol decẽ lineis per gradus quos d
a ¶LXX. oranoſed hoc melius, quia præterita narrat
de beneficio agens gratias.
deſcenderat. Scriptũra Ezechiæ re
gis Iuda, cùm ęgrotaſſet & conualuiſ
a ¶Deſperando. ¶In anguſtia.
b c ſet de infirmitate ſua. Ego dixi: †In e
a ¶Quia non complebo numerum annorum meorum
ſicut patres mei.
dimidio dierum meorum, uadam ad f
a ¶Id eſt vicia quæ portæ inferi. b ¶A domino.
d portãs †inferi. ‡ Quæſiui reſidu g
a, ¶Ob ſuperbiam mihi ablatum. b ¶Apud me.
c ¶Damnatus apud inferos.
ũm annorum meorum. Dixi: Nõn h
a ¶Beatitudine. b ¶Sanctorum. i
uidebo †deũm in terra uiuẽnti k
a ¶Timet, ne aſpiciat cum ſanctis dei, & habitet in re-
quie, & deum videat.
b ¶Chriſtum nobis promiſſum, verum ho-
minem & verum deum.
um, nõn aſpiciam hõminem ultrà,

¶*Vtrum autem iſta dies ſub Ezechia fuerit maior, quàm illa quæ prolongata fuerit tempore Ioſue dictum fuit Ioſue. x. cap.*

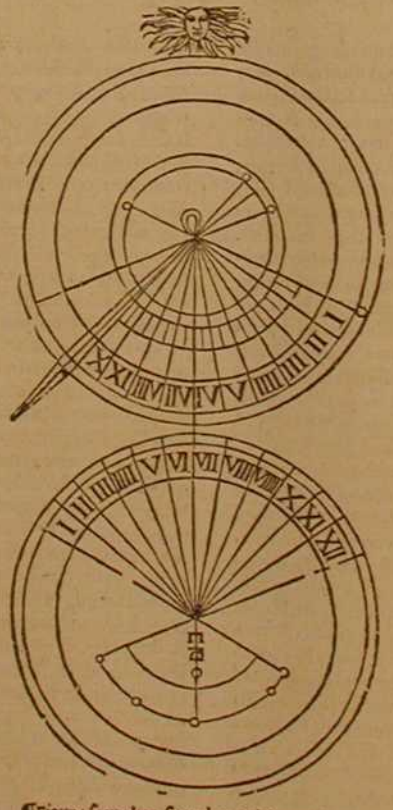

¶*Figura ſecundum ſecundam opinionem, in qua quelibet linea fecit vnam horam.*

hoc illa dies artificialis fuit augmẽ G
tata decem horis tantum ſcilicet
quinq; horis in ingreſſu ſolis verſ⁹
orientem & quinque horis rede-
undo ad locum vbi inceperat re
troceſsio. Alij verò dicunt, & con
ueniens videtur, quod quælibet li
nea faciebat vna horam: & ſic illa
dies artificialis fuit augmentata vi
ginti horis, decem retrocedendo
ad oriẽtem, & decẽ redeũdo ad lo-
cum priſtinum, & ſic illa dies ar-
tificialis fuit trigintaduarum hora
rum. quia antequam ſol retrocede
ret, habuerat decem horas, & po-
ſtea per retroceſſum & regreſſio-
nem viginti: & tandem duas habu
it ſole tendente ad occaſum. Et
hæc videtur opinio Dioniſij in epi
ſtola ad Policarpum, vbi loquens
de iſta retroceſsione ſolis, dicit ſic: †in excisio
Sol cùm decima hora eſſet deo prę ne. i. antecẽ
cipiente repedauit ad orientem a- ſint finiti di
liꝰ decem horis deſignatis, deinde es mei,
rurſus decem horis aliis ad occi- † Carebo
dentem currente ſole: ſed & refi reſiduo.
duis diei duabus horis &c. d ¶Scri
ptura Ezechiæ regis Iuda, &c.
Hîc interponitur oratio Ezechiæ
pro gratiarum actione de ſua ſa-
natione. & primò præmittitur ti
tulus cùm dicitur: Scriptura &
cætera. ſecundò tractatur, cùm
dicitur: Ego dixi. Et diuiditur in
duas partes, quia primò Ezechi Diuiſio
as recolit anxietatem animi in qua
fuerat. ſecundò bonum quod
deus ſibi per Iſaiam promiſerat, H
ibi: Tu autem eruiſti. Circa
primum dicit: e ¶In dimi
dio dierum meorum. Tunc
enim Ezechias erat in trigeſimono
no anno vitæ ſuæ. Quod ſic pa-
tet, quia. iiij. Reg. xviij. a. dicitur qd⁹
Ezechias erat vigintiquinq; anno
rum, quando regnare cœpit, & vi
gintinouem annis regnauit, ſimul
iuncti faciunt quiquagintaquatuor
annos, à quibus ſi ſubtrahãtur qn-
decim, quibus regnauit poſt infir
mitatem iſtam, remanẽt trigintano
uem. & ſic erat in trigeſimo anno,
quãdo infirmat⁹ fuit: quod eſt qua
ſi medium vitæ hominis ſecundum
curſum naturæ. f ¶Vadam
ad portas inferi. In Hebræo ha
betur שאול ſeol, quod aliquãdo ac
cipitur pro foſſa vel ſepulchro, &
ſic accippitur quantum ad corpus
Ezechiæ. Aliquando autem ac-
pitur pro inferno, & ſic accipitur
quantum ad animam eius: Acci-
piendo tamen infernum pro lim-
bo patrum. & ideo non dicitur
hîc ad infernum, ſed ad portas in
feri, quia limbus ille à ſanctis di
citur eſſe in parte ſupetiori inferni.
g ¶Quæſiui reſiduum annorum
meorum. & cætera. id eſt me-
cum conſiderabam, quot annis
poſſem viuere per naturam.
h ¶Dixi. Audito verbo Iſaiæ:
morieris tu & cætera. i ¶Non
uidebo dominum. id eſt templũ
domini. k ¶In terra uiuen
tium. inter omnes viuentes: non
aſpi. ho. ul. &c. in preſenti vita.
c✠ Et habitatorẽ

A

a ¶Quietis. Quidā codices habent, quieuit generatio mea, qđ & Hiero. aliquando transtulit. deceptus amhiguitate verbi, & postea correxit. b ¶Respondebit mihi. Quod errauī emendabo, tu esto fideiussor & protector. Non est enim volentis neq; currentis, sed dei miserentis. c ¶Cum ipse. Hęc mihi iustè. Q. nihil restat nisi patienter sustinere, & ipsum † fortē exorare q̄ fecit quod voluit. d ¶Recogitabo. Qđ præteritū est non adiuuat sustinentē. vnde stulta est Epicuri sentētia, qui asserit recordatione præteritorū bonorū mala præsentia mitigari. e ¶In amaritudine ani. Q. Et hi etiam in amaritudine, qa præsens tribulatio nihil boni præteriti sentit, & semper humana sœlicitas aliquibus aspergitur aduersis. f ¶Quia non infernus confi. Sine fine, damnati, neq; in in ferno pœnitentiam agūt, neq; laudes deo referunt. g ¶Viuens uiuens &c. Non infernus vel mors. h ¶Pater filiis. vnde interroga patrem tuū & annun. &c. i ¶Super uul. eī. Aiunt Hebræi: † Sin vlcus sonare non vulnus: quod Aquila & Symmacus morbum regium interpretati sunt: Alij, non vlcus sed apostema suspicati sunt, cui iuxta artem medicorum sinciporibus ficis & contusis subueniatur. quibus sanies in superficiem cutis prouocatur: nec spernendam esse medicinam, cùm deus fecerit eam.

Ro.9.d.

†factorem

†orbis

†migrauit

†grītudie cōcide me.

Deu.32.a.

†Sun

►Attenuati sunt.

Ecc.38.a.

B

Nicolaus de Lyra.

c✠a ¶Et habitatorem quietis. id est populum regni mei habitantem in pace mortuo Sennacherib: hoc dicebat Ezechias, quia iam Isaias sibi dixerat hoc ante ruinam Sēnacherib & liberationem ciuitatis & populi, vt patet ca. præcedenti: & ideo graue erat Ezechiæ illud bonum tēpus non videre. b ¶Generatio mea ablata est. i. non habeo filium mihi succedentem in regno, & hoc consonat dicto Ra. Sa. suprà posito, q̄ non habebat adhuc filium. c ¶Et conuoluta est à me. ne extendatur vltrà p generationes futuras, sicut palliū plicatum non extēditur, d ¶Quasi taber. pastorum. Quod quando mutant, locum deponunt & plicant ad alibi portandū. e ¶Præcisa est uelut à texent &c. id est in medio processus sui, sicut tela aliquando scinditur à texente, dum est adhuc in fieri. f ¶Sicut pullus irun. clamans pro pastu recipiendo à matre. g ¶Medita. in gemitibus multis. h ¶Et ut colum. quæ habet gemitum procantu. i ¶Attenuati sunt oculi mei &c. quia ex diuina attentione oculorū ad aliquid debilitatur visus visiua. k ¶Domi. uim pa. ratiōe infirmitatis ad mortem meducentis. l ¶Responde p me. Sic est in Hebræo, & in libris correctis. q. d. nō possum mortē euadere, nisi negocium meum accipias super te. m ¶Quid di. creatori meo. n ¶Aut quid responde. sicut figulus luto quasi dicat nō habeo de factis suis contendere. o ¶Cum ipse fecerit: me credando. Vel aliter: Cum ipse fecerit hanc infirmitatem, suo iusto iudicio mihi inferendo pro delictis meis: & ideo non habeo nisi illa referre humiliter coram ipso. ideo subditur: Recogitabo & cetera. p ¶Domine si sic uiuitur &c. vt scilicet constitutus sim in tali angustia q ¶Corripies me. id est corripias, ita quod hæc infirmitas non sit mihi ad mortem, sed ad correctionem. r ¶Et uiuificabis me. id est viuifices, Hebrei enim non habent optatiuum, sed loco eius vtuntur futuro indicatiui. s ¶Ecce in pace. id est tempore pacis mihi annunciatæ per Isaiam super deiectione Sennacherib de propinquo futura. t ¶Amaritu. mea amarissima. id est amaritudo mortis mihi imminentis, nisi tu iuues me valde augmentabitur, eo quod per mortem priuabor ab assecutione & beneficio dictę pacis. v ¶Tu autem. Hīc consequenter Ezechias recolit beneficium à deo sibi prestitum de prolongatione suæ vitæ, dicit. Tu autem eruisti animam meam. id est vitam meā, x ¶Vt non periret per mortem. y ¶Proiecisti post tergum tuū omnia peccata mea. quasi nolens ea videre amplius ad puniendum: & sic viuificasti me non solum corporaliter sed etiā spiritualiter. z ¶Quia non infernus confitebitur tibi. Post mortē enim non habet locum confessio peccatorum. a ¶Nō expectabunt qui descendunt in lacum. id est infernum damnatorum. b ¶Veritatem tuā. i. effectū tuę veritatis qua promisisti salutē humani generis p Christum qa nō eduxit illos q ibi detinebāt. c ¶Viuēs uiuēs ipse cō. ti. ad cōfessionē em̄ pāti reqrit vita presēs, qa nō habet locū post mortē, vt dictū est. Ad cōfessionē laudis requiritur vita grāe, qa nō est speciosa laus in ore pctōris. Ecc. xv. b: iō duplicat liuiuēs. d ¶Sic. & e. ho. cōfitebor vtroq; mō. Fecit em̄ hanc orōnem post cōualescētiā de infirmitate, vt prędictū est. e ¶Pater. s. qcūq; de ppło Israel. f ¶Filiis. solicet suis. g ¶No. fa. ue. tuā. qua sanasti me sicut dixisti p Isaiā, & hoc narrabūt pres filiis suis ad gliam tuā. Et qa Ezechias semp indigebat diuino auxilio etiā post sanationē, ideo cōcludit i fine: h ¶Do. sal. me. fac. qa ex te pēdet sal⁹ corpis mei & animę. i ¶Et psal. no. ca. ego & ministri tui. k ¶Cun. die. i. in aliqua parte dierū singulorū. l ¶In domo do. vbi est locus deputatus orationi, & sic oratio exteris paribus est magis exaudibilis ibi quā alibi. m ¶Et iusit. Hīc ponit executio sanationis Ezechię, quę tū ordine tpis precessit orationē prędictā, vt patet ex precedētib⁹ & etiā ex sequētib⁹. Dicit igit: Et iusit Isaias ut tollerēt massam de ficis &c. Dicunt aliqui & satis apparēter. quod emplastrū de ficis de natura sua erat aggrauatiuum illius infirmitatis, & ideo iussit propheta apponi, vt sanatio mirabilior appareret. n ¶Et dixit. Eze. &c. Istud refertur

C

† Habitatio, vel tēpus meū.

† cōsumes

†gr⁹ & irū do.

†quiescere faceme.

† & dixit mihi, & fecit qđ dixit

† tristis ĩce dam

D

a ¶Ipsum Christum vel quemlibet iustum. b ¶Æternæ. ¶Vel: Quietis generatio ablata est, vt sic incipiat versus. c ¶Filiorum.

a & habitatorem †quietis. †Generatio mea ablata est, & †conuoluta est à me, quasi tabernacula pastorum. Præcisa est uelut à texente uita mea: †dum adhuc ordirer succidit me: de mane usque ad uesperam finies me, sicut †pullus irundinis, sic contriuit omnia ossa mea. De mane usque ad uesperam finies me, sicut †pullus irundinis, sic clamabo: meditabor ut columba. Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Domine uim patior, †respondē pro me: quid dicam, †aut quid respondebit mihi cùm ipse fecerit? † Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Domine si sic uiuitur, & in talibus uitā spiritus mei: corripies me, & uiuificabis me: ecce in pace amaritudo mea amarissima. Tu autem eruisti animam meam, ut non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Quia non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te: non expectabunt qui descendunt in lacum ueritatem tuam. Viuens uiuens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filiis notam faciet ueritatem tuam. Domine saluum me fac, & psalmos nostros cantabimus cunctis diebus uitę nostrę in domo domini. Et iussit Isaias, ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarāt super uulnus eius, & sanaretur. Et dixit

a ¶Mihi. b ¶Plicata ut generatio mea, ne extendatur in posteros.

a ¶Ante tempus.

a ¶Tela imperfecta. b ¶In iuuentute.

a ¶Dicebam. ¶More infirmi, qui finiri vel mutari sperat. infirmitatem suam mutatione temporis.

a ¶O domine. b ¶Et de nocte, spera. vsque ad ma. ¶Sicut Iob qui in die expectabat noctem & econuerso, vt anxius. c ¶Sed d ¶Omnipotens.

a ¶Omnia comminuens. b ¶Non solum carnes.

c ¶Suspensive dicit: Quasi aut mane aut vespere dabis mihi finem.

a ¶Hoc dicebam. b ¶Ad mattem clamat, vt escam percipiat.

¶Ad deum. a ¶In domino. b ¶Gemitu compūctus.

a ¶Ad dominum: vn de auxilium.

a ¶Violentiam infirmitatis vltra vires corporis.

b ¶Plus quam poscunt merita.

a ¶Vel. sponde idem est. b ¶Factori meo. c ¶In se reuertitur. d ¶Figulus luto.

¶Vel fecerim. ¶Alij Reputabo.

a ¶Etiam infideles.

a ¶De statu humanæ vitæ philosophatur iam securus.

a ¶Fragilis & caduca vita & miseriis plena, vt scilicet facile cadat. b ¶Seueritate tua, & culpa mea. c ¶Sic.

a ¶Misericordia. ¶Salutem & vitam dando.

b ¶Percusso enim Assyrio pax erat in populo.

a ¶Corrigendo. ¶Per flagella.

a ¶Modo in inferno præsentis vitæ vel futuræ.

b ¶Ne meminerim.

a ¶Vel sensum tuum vel meum.

b ¶Nec ego aspicerem ea, sed tuam misericordiam.

a ¶Reprobi semel damnati.

b ¶In inferno autem quis confitebitur tibi?

¶Laudando. ¶Diabolus.

a ¶Qui omnino damnati.

a ¶Inferni. b ¶Filij liberationem qui dicit: Ego sum vita veritas & vita. c ¶Nunc protectione tua.

a ¶In futura requie. ¶Laudando.

b ¶Liberatus ab hostibus gratias ago.

a ¶Bonus vt David. b ¶Illis quos post genuit, quia tunc non habebat filios. ¶Cultum veræ religionis.

a ¶Ergo. b ¶Ab Assyrio a morte animæ.

a ¶Ego & populus meus, laudant, vsque hodie laudari, & si non profit illis.

a ¶Templo. ¶Corde.

b ¶Famulis regis.

a ¶Vt dei mirabilior esset potentia: Morbo enim regio secundum Symmachum laborabat, cui nocent omnia dulcia vel tacta, vt aiunt, vel guttata.

a ¶Domino inflictum: non corpus totum.

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XXXIX. De Lyra

☞ E IN tpe ill. Superius dictū est, quia Asa Ca. XXXIX. raddon, Sēnacherib succesit, q̄ iperabat Assyriis, & Babyloniis hic āt q̄a Merodach, qui misit nuncios ad Ezechiam illo adhuc viuēte, rex erat Babyloniorum. Sed duo regna erant, & ille prerat Assyriis, hic Babyloniis. Ferūt aūt hystoriæ, q̄ Merodach pater Nabuchodonosor fuit, q̄ regna illa subiugata vniuit. Venerūt āt nūcij, qa portēta in sole viderāt, & astronomi erāt, & arte sua cognoscere nō poterāt venerūt ergo i Ierm vt hoc à ꝓphetis & sapiētib⁹ discerēt. Tradūt Hebrei iō ꝭgrotasse Ezechiā, qa post inauditā victoriā dño laudes non cecinerit, sicut Moyses subuerso Pharaone, & Debora iterfecto Sisara, & Anna nato Samuele. vñ fragilitatis suę cōmonit⁹ est p infirmitatē. Rursumq̄ post corporis sanitatē & signi magnitudinē offerē alia occasio supbię: quā vt prudēs dei cultor debuit vitare, nec diuitias quas deo tribuēte possidebat, alienigenis mōstrare. Nos quoq̄ scd'm Tropologiā nō debem⁹ Margaritas ante porcos ponere, nec sanctum canib⁹ dare. Qui em̄ fidelis est, spū absc̄ōdit negocia. Qui ÿō hoc fecerit, virt⁹ illi⁹ eneruatur, & perit posteritas, & amisso virili robore in muliebrē redigit molli ciē. c ¶ Et in om.po. sua. In thesauris dom⁹ domini, in quo prēcipuē ostendit. Hoc em̄ nō erat potestatis eius. Iam tamē de valuis illius tēpli auri laminas tulerat. b ¶ In thesau. e. Tacet de thesauris domini, metuēs reprehendi, ꝙ scilicet ostendit eis quodcūq̄ haberet in ptāte, tēpli. s. supellectilem: vn de infert Isaias: Audi verbum dñi &c.

Exo. 15. a. Iudic. 5. a. 1. Reg. 2. a.

Mat. 7. b. Prou. 11. b.

☞ Et erūt eu

† omnia F

Nicolaus de Lyra.

c ✠ fertur ad illud ponit̄ suprà. Hoc āt tibi erit signū, vbi ꝓpheta respōdet ad quæstionē Ezechiæ hīc motā. Scriptura enim sacra nō semp obseruat ordinē tēporis, sed frequēter pri⁹ dicta vel facta posterius scribunt̄, & ecōuerso, ¶ In ca. xxxvij. vbi dicit̄ in postilla Hīc cōsequēter datur signū mirabile.

ADDITIO. I. Licet cōis expositio doctorū stōrū circa hoc signū factū Ezechię sit cōformis huic qd' exponit̄ in postilla, multa tñ occurrūt i hoc maxima ad miratione digna, put in additiōe sup. iij. Reg. xx. ca. vbi de hoc eo dē signo similiter tractat, fuit largè ostenium. vñ ad prędictas admiratiōes tollēdas, & ad veritatē literæ, put plane sonat, ꝓsequēdā, salua semp stōrū autoritate & absq̄ aliqua temeraria assertiōe, hoc signū aliter videt̄ exponendū, put ibidem planè fuit declaratum. Vide ibi.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postilla: Et dixit Ezechias.

ADDITIO. II. Licet frequenter in sacra scriptura nō seruetur ordo tēpis. vt dicitur in postilla, tamen ꝙ quæstio iam determinata & satis facta statim sine medio iteretur non recolo me vidisse. vnde de hoc qd' dicitur hīc: Dixit Ezechias: aliter videtur posse exponi. Ad quod sciē dū, ꝙ vbi nos habemus hoc interrogatiuum, scilicet Quod erit signum? in hebræo habet hęc dictio מָה mah. Quę vno mō significat hoc idē qd' i trāslatiōe nra. s. interrogationē de signo hahendo. Alio mō hęc dictio mah accipit cōgatiuē seu admiratiuè sicut ibi Quā dilecta tabernacula tua: vbi loco quā ponit̄ hæc dictio mah & est sensus: Sunt valdē dilectæ vel mirabiliter dilectæ. Et simlis dictio. s. mah & sub eodē sensu ponit̄ ibi: Quā dulcia faucibus meis. & ibi: Quā bonū & quā iucundū, & in multis aliis tis aliis. Vnde in hoc loco hęc dictio Mah nō videtur transferenda sub primo sensu. s. interrogatiuo, sed sub secundo sic. s. Dixit Ezechias. Quod signum quòd ascendā in domum domini. Id est quàm mirabile seu notabile signum est, quod datur mihi ad hoc quòd ascendā in domū domini. Et sic verba Ezechię in hoc loco posita nō signāt quęstionē seu petitionē signi, cū iā illud habuerat, sed potiꝰ significāt acceptationē signi iā dati seu admirationē de tāto signo: & sic hę narrationes i proprio loco ponūtur.

a ✠ Hisseron Proteron. Ante enim hæc dicta sunt quam de sanitate & oratione præcesserunt.

Ezechias: Quod erit signum, quia ascendam in domum domini?

Cap. XXXIX.

IN tempore illo misit a ✠ Assyrio interfecto Ezechia sanato. ✠ Alia littera Maradach. Merodach Baladan filius Baladan rex Babylonis libros & munera ad Ezechiā. Audierat enim quòd a ✠ Epistolas. a ✠ Oblatione munerum, & sanitatis congratulatione. b ꝭgrotasset, & conualuisset. Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, a ✠ Secundum Epiphanium præclaram domum in qua sepeliebantur corpora regum. a ✠ Thesauros & undiq̄ aromata multa. & aūri & odoramentorum & unguenti optimi, & omnes apothecas supellectilis suæ, & ✠ uniuersa quæ inuenta ✠ Cellaria. a ✠ Res quælibet, Hebręa vel Hebraica consuetudine. b sunt in thesauris eius. Non fuit uerbum quod non ostenderet eis Ezechi c as in domo sua, & in omni potestate sua. Introiuit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei: Quid a ✠ In thesauris suis. a ✠ Duo quærit. dixerunt uiri isti, & unde uenerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longin a ✠ Cum pondere superbiæ. a ✠ Multo labore. ✠ Vnum respondet alterum tacet. a ✠ Non Dicit ad laudandum deum pro signo. b ✠ Quæ potentissima. qua uenerunt ad me, de Babylone. Et dixit: Quid uiderunt in domo tua? Et a ✠ Preciosa. dixit Ezechias: Omnia quæ in domo a ✠ Mirabilia. mea sunt, uiderūt. Non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis. a ✠ Tu qui secreta alienigenis reuelasti. Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi uer a ✠ Prædicit pœnam sceleris. bum domini exercituum: Ecce dies uenient, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizauerunt patres tui usque ad diem hanc in Babylonē. Non relinquetur quidquam,

NI. DE LY.

IN tpe illo. Posiq̄ descripta est Ezechię mirabilis sanatio, hīc cōsequēter describit̄ ex hoc cōsurgēs elatio. Et diuidit̄ in duas ptes: qa priò huiusmodi elatio describit̄. & scd'ò reprimit̄, ibi: Introiuit autē. Circa primū sciendū, ꝙ Babyloniꝭ circa cursum siderū erāt intēti. Vñ & astronomia ibidē priò fuit inuēta. s. in Chaldęa, cuius Metropolis est Babylon. & iō qñ ꝓceperūt retrocessionem solis prędictā cōtra cursumnaturę, fuerūt solliciti quęrere qualiter hoc accideret. & cū audissent hoc accidisse in sanatione Exechię, de consilio sapiētū rex Babylonis misit libros .ij. literas ad Ezechiā ad scięndū de retrocessione solis mirabili, scd'm ꝙ dicit̄ ꝭ. Paral. xxxij. g. vbi dicit̄, ꝙ nūcij regis Babylonis missi fuerūt ad Ezechiā, vt interrogarēt ipsum de portēto qd' acciderat super terrā: & misit munera i signū reuerētiæ. b ¶ Lętatus est &c. Lętitia inepta, procedēte ex elatiōe. ex hoc ꝙ talis rex & tātus & de tā lōginqꝭ partib⁹ mississet sibi nūcios solēnes & munera. vñ subdit̄, c ¶ Et ostēdit eis cel. aro. Dicit Ra. Sa. ꝙ nō solū ostendit eis diuitias regni sui ad suā iactantiā, sed etiā ea quę secretissime & reuerētissimè seruabāt in tēplo. s. sacrā vnctionē regū & pōtificū, tabulas testimonij & legē, quę nō erat Gentibus ostendēda. & hoc notatur cū subditur: Nō fuit uer. &c. Et subdit̄ In omni ptāte sua. d ¶ Introiuit. Hīc consequenter reprimit̄ dicta elatio ꝓ reprehensionē ꝓphetæ, cū dicit: Quid diuiri isti. Nō quęsiuit ex ignorātia, qa tortū erat sibi à deo reuelatū: sed vt ex respōsiōe Ezechię cōueniēti⁹ argueret eum. e ¶ De terra &c. q.d. hoc mihi fuit ad magnā gloriā: & iō ostendi eis totius regni magnificentiā. f ¶ Ecce dies uenient &c. Istud fuit completum, quando Nabuchodonosor rex Babylonis tēpore Sedechię in Babylonē trāstulit de Ierusalē quidqd erat ibi preciosū, vt habet. iij. Re. vlti. Sed ✠ & de

Moraliter. a ¶ In tempore illo misit Merodach Baladan filius, & cætera. Per illum regem Babylonis, qui misit nuncios & literas ad Ezechiam: ex qua missione Ezechias licet esset bonus & sanctus, tamen fuit in vanam gloriam eleuatus, signatur diabolus, qui mittit adulatores ad hominem virtuosum. ex quorum adulatione in gloriam erigitur. Per hoc autē quod Ezechias ostendit eis thesauros suos & quæcunq̄ habuit preciosa, signatur quod virtuosus adulationibus deceptus merita sua manifestat ad sui gloriam: & sic amittit ea per diuinam sententiam, Mat. vj. a. Amen dico vobis receperunt̄ mercedem suam. Et Greg. Homil. xxxvij. Deprędari desiderant qui thesaurum in via publicè portant. Moraliter

a ¶Et erunt eunuchi. Tradunt Hebrei hoc impletū esse in Daniele & eius socijs, qui capto Ioakim filio Iosue, cū suo populo sunt capti & in Babylonē ducti & eunuchizati vel euirati, non tamen putandū quòd eunuchi fuerint corpore sed mente, sicut qui se castrauerunt propter regnū cęlorum. b ¶Fiat tan. pax. Debuit pctm̄ suum cū Dauid cōfiteri, & irā dei remouere à posteris, aut cōpati cū Moyse, q dicit: Dimitte eis hāc noxā, aut dele me de libro quē scripsisti. Qd̄ qa nō fecit, ꝓpterea nō respōdet ei, sed cōuersus ad ppl̄m dicit: Cōsolamini &c.

Mat. 19. b. 2. Reg. 12. c.

Exo. 32. a.

GLO S. ORDI.

Cap. XL.

Consola. Q. Quia rex vester nō cōpatit vobis, cōsolamini Christo. Pōt ad Gētes referri, de qb⁹ dīs p Zachariā: Ego cōgregabo ppl̄m oriētis, & erunt mihi ī ppl̄m, & ego ero illis ī deū.

Zach. 8. b.

d ¶Loqui. ad cor. Ad cor loqtur q mœstū cōsolat, sicut de Sichen dicitur: Locut⁹ est Sichen ad cor ei⁹, & cōsolatus est eā. e ¶Ieru. Ierm̄ à Chaldęis & Romanis corpore & aīa, Ecclia à psecutorib⁹ corpe cruciata, animo angustiata. f ¶Malicia eius. Malicia afflictio sicut illud: Si est malum in ciuitate qd̄ nō faciat dīs. g ¶Dimi. ē. Causa cōsolatiōis, remissio pctōrū, causa remissionis qa suscepit duplicia. Notādū, qp nō soluūtur pctā nostra, nisi de manu dñi susceperim⁹ ea. Nec idē est solui pctā & dimitti, cui em̄ dimittūt solutiōe nō indiger. vñ Dimittūtur tibi pctā tua. Cui aūt soluūtur, ꝓptetea soluūtur, qa purgata sunt & soluta p pœnas. h ¶Vox cla. Hui⁹ vocis memores Iudęi miserūt ad Iohannē, vt interrogarent eum: Tu qs es? i ¶Ois ual. ex. Qui se exaltat, hu. & qui se hu. &c. Hoc vsq; hodie in deserto Gētiliū Ecclarū clamāt mgri.

Amos. 3. b. †i. benignè blandè

Mar. 2. a. B

Iohā. 1. c. Luc. 13. c.

†Expurgate

Nico. de Lyra. ✠Et videbit ✠a ¶Et de si. tu. hoc fuit ipletū in Daniele & sociis ei⁹, q fuerūt de semine regis Iudę, & ducti in Babylonem tpe Ioakim, & ibi nutriti & eruditi, vt possent stare ī palatio regis, vt habeē Dañ. ſ. b ¶Et di. Eze. Pœnituit em̄ de sua elatiōe, & sic acceptauit dñi sentētiā super se & sup regnū suū; ꝓpter qd̄ pœna ista nō fuit dilata vsq; ad tēpus Ioakim regis & Sedechię, qd̄ postq̄ sibi dictū fuit p Isaiā, rndit: c ¶Fiat tantū pax. recognoscēdo in hoc beneficium diuinum de prædictę pœnę dilatione.

NI. DE LY.

Cap. XL.

Consolamini. In precedētibus huius libri, Isaias cū mysterio Christi denūciauit pctōrum punitionē, hīc consequēter describendo idem mysteriū, denunciat iustorū cōsolationē. Et diuidit ī duas ptes: qa priò inducit eos ad expectādū, ꝑmissa diuina. Secd̄ò magis i speciali, ꝑsequitur illa. xlv. ca. Prima adhuc diuidit ī tres secd̄m tria ex qb⁹ induc it rōnē ad dicta, ꝑmissa expectādū: Quia priò inducit hoc ex diuina ptāte. Secd̄ò ex ei⁹ charitate, ca. ſe. Tertiò ex ei⁹ veritate. xliij. ca. Prima ī duas: qa priò denūciat cōsolatoris psonā, secd̄ò declarat ei⁹ potētiā, ibi: Quis mēs⁹ est. Prima adhuc ī tres, qa priò alloquitur ppl̄m ꝓbis cōsolatoriis, secūdò denūciat psonā pręcursoris, ibi: Vox clamātis. tertiò psonā Christi cōsolatoris, ibi: Super mōtē. Circa primū dicit: d ¶Cōsola. cōsola. replicat hoc ꝓbū, quia ꝑmittit eis duplicē cōsolationē. ſ. in bonis tpalib⁹ & spiritualibus. e ¶Loquimini. vos ꝓpheę. f ¶Ad cor Ieruſalem. i. ad cōsolationē fidelium. g ¶Quo. comple. est. i. terminata. h ¶Malicia eius. quia peccatū Adę p Christum fuit amotum. i ¶Dimissa. quia Christus cōtra peccata psonalia attulit remediū, qd̄ loqt̄ hic ꝓpheta de futuro p modū pręteriti, ꝓpter certitudinem certitudinē prophetię. k ¶Suscepit de manu. Id est duplicem consolationem per Christum. ſ. in collatione gratię, & apertione glorię, sicut pro peccatis accepit duplicē pœnā. ſ. corporis & animæ. l ¶Vox claman. Hic consequēter introducitur persona pręcursoris. ſ. Iohannis Baptistę, de quo intelligitur ad literā hęc scriptura, vt patet Ioh. j. & Mat. iij. ꝓpter qd̄ aliq doctores catholici malè videnē dicere exponēdo hūc passū ad literā de reditu captiuitatis Babyloni cę, ī hoc magis iudaizātes quātū ad aliqd. quā Hebrei: q hūc passū & totum ca. exponūt ad literā, referendo ad tps Messię, dicētes q tūc supficies terrę habitabilis cōplanabit⁹ diuinit⁹ p elevationē vallių & depressionē montiū, vt sic amotis oīb⁹ ipedimētis Iudei p orbē dispsi possint facilit⁹ in Iudęa cōgregari. & sic exponūt qd̄ hīc dicit: Oīs vallis iple. &c. Sed deficiūt dupliciter. prīò qa aduētū Christi dicūt futurū, qd̄ iā trālit in prēteritū. Secd̄ò, qa literalē sensū hic accipiūt secd̄m significata vocū, cū dicit: Oīs vallis iple. &c. qd̄ nō est verū ī locutiōe pabolica. sicut Iudi. ix. b. cū dr̄, Ierūt ligna ad arborē Rhā. &c. Sens⁹ l̄alis ibi nō est de arboribus materialib⁹ p voces significatis, qa sic scriptura esset falsa, sed de Abimelech & viris Sichē, q ibi per arbores metaphoricè significāt. Qd̄ aūt sit hic meta phorica locutio, patet nō solū p dicta doctorū catholicorum, sed etiā p dicta Ra. Mo. dicētis: Nō ascēdat sup cor, qp in dieb⁹ Messiæ deficiat aliqd de via huius seculi, vel innouet aliqd de operibus sex dierū, sed ibit mūd⁹ iuxta solitā viā, & p cōsequēs nō est itelligēdum qp in aduētu Messiæ fiat talis cōplanatio mōtiū & vallių, nisi ītelligat⁹ de aduētu Christi ad iudiciū. qa tūc inouabit⁹ mūdi stat⁹. Sed Iudei hoc mō nō intelligūt, sed de aduētu ei⁹ ī mūdū, vt satis patet ex prędictis. Igit̄ sequēdo sententiā Euāgelistarū, pall⁹ iste exponendus est ad literā de Iohāne Baptista & ei⁹ prędicatiōe cū dicit: Vox clamātis. Iohānis prędicātis. m ¶In deser. id est in Iudęa, quę dicit desertum rōne dicta supius in prin. xxxv. ca. Et qa ad literā Iohānes incepit prędicare in deserto Iudęę, vt habetur Mat. iij. a vbi dicitur: In diebus illis venit Iohānes Bap. prędicās &c. n ¶Parate. Prędicatio em̄ eius & suus baptism⁹ erāt quędā dispositiones populi ad suscipiēdū de ꝓpinquo fidē Christi vētur, vt patet ex decursu Euangeliī. Et di. o ¶Viā do. quantū ad mandata decalogi. p ¶Semitas, quantum ad consilia Euangelica. q ¶Omnis ual. id est humilis. r ¶Et omnis &c. id est superbus, quia sicut dictū fuit in prin. hui⁹ libri, p aduētū Christi. superbi dejecti sūt & hūiles exaltati. s ¶Et erūt pra. i. hoēs deprauati ex cōsuetudine peccādi. t ¶In dia. ad rectitudinem iusticiæ reducti. v ¶Et asi. crudeles & duri. x ¶In ui. plaid est ad māsuetudinē deducti. sicut patet de Paulo, q fact⁹ fuit agn⁹ de lupo. Pōt etiā hoc aliter expōi de opib⁹ pniş. quę videnē dura & aspera, sed p gratiā Christi facta sunt credētib⁹ leuia: vñ dicit Aug⁹, Oīa sęua & immania leuia & ꝓpè nulla facit amor.

✠Et reue

Moraliter. a ¶Cōsolamini. Capl̄m illud literaliter exposui de cōsolatione populi facta p Christū in aduentu suo prīo, quæ duplex est. ſ. ex collatiōe gr̄æ. & gl̄ię p aptionē ianuę cęlestis. sicut dicit Ioh. j. b. Lex p Moysen data est, gr̄a & ꝟitas p Iesum Christū. iō dicit hīc bis, cōsolamini: Semel, p cōsolatione gr̄æ, & semel, p collatiōe gl̄ię in aptiōe ianuę cęlestis. Et sic patet, qp hæc expositio nō solū est literalis, sed etiā spūalis: ꝓpter qd̄ de alia spūali ptrāseo, maxiè qa alij expositores cōiter exponūt hoc ca. ad l̄ram de cōsolatiōe facta ppl̄o Iudęorū p Cyrū regē Persarū qū dedit eis licētiā redeūdi ī Iudęā: Et expositionē quā hic posui dicūt esse mysticā tm̄, sed cōtrariū ego ostēdi p textū Euangelij.

a ¶ Et uidebit omnis caro. De primo aduentu subito ad secundum raptus dicit: Et videbit omnis caro. b ¶ Os domini. Prophetæ qui prædicauerunt futurum Christum scilicet salutare dei nostri. c ¶ Quid clamabo. Non sine causa quærit: cùm enim se spõte obtulit, dicens: Ecce ego, mitte me: populo suo dura nunciauit, & nunc idem metuit.

d ¶ Omnis caro. Qui portat ima ginẽ terreni, & vicijs seruit, fœnum & silos præteriens. Qui custodit ima ginẽ cęlestis caro est, sed quę cernit sa lutare dei, quę quotidie renouat secundũ imaginẽ creatoris: & tandẽ in corruptibilis & immortalis gloriã mutat nõ naturã. Fœnũ nascẽdo habet virorẽ: crescendo decorẽ, deinde florẽ tandem ardore solis siccatũ redigitur in puluerẽ. Sic homo p ętatũ successiones amittit decorẽ, & cadit in mortẽ. e ¶ Verbũ ãt domi. Verbũ Christi cũ corpe suo, qđ est Ecclesia. f ¶ Sup mõ excel. Greg. Qui cælestũ prędicatione vtiť, ima iã terrenorũ operũ desirẽs in rerũ culmine stare videť: ãtoq; facili subditos ad meliora pertrahit, quãto p vitę meritũ de supnis clamat. Illa nanq; vox auditorũ cor libenti penetrat, quã dicẽtis vita cõmẽdat: qa qđ loquẽdo ipat, ostẽdẽdo adiuuat vt fiat. Vñ in lege prępijť armũ dextrũ & sepatũ dari Sacerdotib. g ¶ Siõ. Per Sion & Ierlm, apostolos & alios doctores intelligit, quos admonet, vt quę à dño acceperũt prędicẽt, & culmina virtutũ ascendẽtes, verbo & exẽplo docẽãt. h ¶ Gregẽ suum pe. nunc cõtemplatione, in futuro ipa visione: nũc docẽdo, postea saluãdo vel satiando. i ¶ Fœtas. doctores filios quotidie deo parturiẽtes, vnde apostolus: Filioli mei, quos iterũ parturio. k ¶ Quis mẽ. ẽ. Ne de vocatione Gẽtiũ dubitẽť, magnitudo vocãtis describit. l ¶ Pugillo. Pugilli cõtractis digitis pugni, palmus, à pollice vsq; ad minimũ digitũ extẽta manus: vt p palmũ, & pugillũ cęlos extẽtos & globũ terrę noverimus. m ¶ Spiri. domi. Spiritus domini super me, eo q; vn. me ad annunciandũ mansuetis misit me: Et requiescet super eum spiritus domini.

☞ Quasi pul-

Nico. de Lyra.

a ¶ Et reuela glo. do. i. dei filius, q dicit gña patris, eo q; gña secũdũ Tullij est clara noticia cũ laude. vñ gloria dicit quasi quędã claritas: e mutatã g. Illa ãt tqu ad noticiã pertinẽt in diuinis, filio appropriãť. & iõ sicut dicitur sapientia patris, ita eius gloria. b ¶ Et uide. om. ca. i. potent videre. c ¶ Quod os &c. Cui verbũ deficere nõ põt ab ipletione. d ¶ Vox dicẽtis. s. dñi loquẽris ad Isaiã, vel ad Iohannẽ bap. e ¶ Clama. i. publicẽ denũcia. f ¶ Ois caro. i. nullã firmitatẽ seu stabilitatem ex se habens, & accipiť hic caro p oi hoie carnaliter viuẽte, sed m q dicit. 1. Cor. xv. f. Caro & sãguis regnũ dei nõ posť. g ¶ Et om. glo. Qm repẽte deficit ex modico calore febrili exvo lũtate dei. iõ subdiť. h ¶ Quia spido. i ¶ Vere fœ. est popu. p hoc ostẽditur manifestiť, q; apphera loquitur hic

a ¶ In prædicatione vel in baptismo, quando aperti sunt cæli, & spiritus super eum mansit. b ¶ Filius de quo pater: Exaudi gloria mea. c ¶ In iudicio, vel in primo aduentu.

a Et revelabitur glória domini, & uidébit a b
a ¶ Homo non spetiui prius, quia spiritum non habebat. b ¶ Prophetæ.
b omnis carõ pariter quod ós domini lo- c
¶ Christi. a ¶ Mihi. b ¶ O Isaia. c ¶ Ad mézos vel ad omnes.
cutum est. Vox dicẽtis: Clãma, ẽt dixi: d e
a ¶ Homo. b ¶ Fragilis.
c d Quid clamabo? Omnis cáro † fœnũm, f
a ¶ Iuuentus, potentia & cætera omnia vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
& ómnis † gloria eius quasi flos agri. Ex- g
iccatum est fœnum, & cecidit flos, quia h
¶ Sententia, vitam præsentem exculsit.
spũs dñi sufflauit in eo. Verè fœnum est i
populus. Exiccatum est fœnum, & cecis
a ¶ Iuuentus, quæ seruit vitijs, præcipue libidini. b ¶ Regnabit.
e dit flós, uerbum autem † domini stábit in k
a ¶ Alias: Verbum dei manet in æternum. b ¶ Christum: vt nihil annuntiet, nisi quod ab ipso habet.
æternũm. Super mõtem excelsum a l
a ¶ Bona nuncias. b ¶ Nota quod Sion quæ est mons iubetur montem ascendere, id est Christum. ¶ O. c ¶ Vt multi audiant.
m scende tu quę euángelizas Siõn, exálta
a ¶ Prædicationem.
in fortitudine uocẽm tuam quę euange
a ¶ O. b ¶ Perfectorum fruitio, diaboli affutiam.
lizas Ierũsalem, exalta, noli timere. Dic n
a ¶ Ecclesiis vel synagogis. b ¶ Vnde: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierant domus Israel. c ¶ Apostoli de secundo aduentu. d ¶ Vobis promissus & Iudæi, vel Gentes, suscipite illum.
ciuitatibũs Iudæ: Ecce deus uester. Ecce o p
a ¶ Quem spreuistis, quasi vilem & debilem.
dominus deus in fortitudine ueniet, & q
a ¶ Fortitudo. b ¶ Qui formam serui accepit. c ¶ Retributio omnium.
brachium eius dominabit. Ecce mercès r
a ¶ Potestas iudicij.
eius cum eo, & opus illius coram illo. s
¶ Propheta de primo aduentu. a ¶ Sed prius. ¶ Qui venturus est in maiestate. ¶ Ego sum pastor bonus.
Sicut pastor gregem suum pascet, in bra- t v
a ¶ Fortitudine. b ¶ Ex omnibus Gentibus. c ¶ Pasce agnos meos. Mitra, non superbos.
a ¶ Protectione.
chiõ suo congrẽgabit agnos, & in sinu
a ¶ Ad Cælum.
i k suo leuábit, fœtas ipse † portabit. Quis x
a ¶ Facile. ¶ Mensuras enim & pondera omnium novit.
i mensus est pugillo aquas, & cælos pal- y
¶ Metaphora. a ¶ Super nihilum.
mo † ponderauit? Quis áppendit † tri- z
a ¶ Potestate trinitatis. b ¶ Libratos suo pondere fecit.
bus digitis molem terræ, & librauit in
¶ Nullus.
pondere montes, & colles in statera?
a ¶ In creando. ¶ Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris &c.
m Quis † adiuuit spiritum domini, † aut a b
quis consiliarius eius fuit, & † ostendit il
a ¶ Quid ageret. b ¶ Qualiter operari debuisset.
li? Cùm quo iniit consiliũ? & quis instrũ b
a ¶ Regulam operandi.
xit eũ, & docuit eum semitã iusticię, & e
rudiuit eũ scientia, & uiã prudẽtię ostendit illi? Ecce Gentes quasi stillã situlę, & c d
¶ Nullus. a ¶ Quia. b ¶ Idola colentes vel omnes Gentes. ¶ In comparatione eius. c ¶ Quæ cadens pro nihilo ducitur.
a ¶ Quod velut ex nihilo in vtramq; partem loctiantur.
quasi † momentum stateræ reputatæ e

G

¶ Verbum domini. Quod potest intelligi de verbo increato, secundum quod dicitur Iohann. j. a. In principio erat verbum &c. & de verbo creato per prophetas dictio, quod infallibiliter impletur in prophetia prædestinationis. vt dictum est suprà frequenter. l ¶ Super montem. Hîc cõsequẽter introducit pśona cõsolatoris. s. dñi nri Iesu Christi, & est verbũ dñi ad Isaiã vel potius ad Iohannẽ baptistã, cũ dicit. l ¶ Sup mõ. excel. asc. i. ad pręeminẽtiã scitatis vitę, tu. s. Iohannes de quo dicit Saluator Mat. xj. b. Inter natos mulierum nõ surrexit maior Iohãne baptista. m ¶ Qui Euãge. Sion. i. populo Iudaico: & dicit Euãgelizas, qa prædicatio Iohãnis ad Euãgeliũ ptinet. n ¶ Exalta, noli timere. Iohannes enim timore Herodis aut Phariseorũ & Sacerdotũ nõ destitit à cõstãti veritatis denũciatione. o ¶ Ecce deus uester. i. deus humanatus. Sic enim denũciauit Iohannes Iohã. j. d. Ecce agnus dei q tollit peccata mundi. Nomine agni exprimẽs humanitatem: & per ablationẽ peccati eius diuinitatẽ. p ¶ Ecce do. deus. In aduẽtu eius suo Christus egit miracula stupenda quę fieri nõ poterãt. nisi virtute infinita. q ¶ Et bra. ei. do. Per brachia eius ei intẽdit cruce extẽsa puenit ad gloriã suę resurrectionis, & sic ad dñm plenę prãtis. ppter qđ tũc dixit Matthęi, vlt. d. Data est mihi oĩs ptãs in cęlo & in terra. r ¶ Ecce me. e. cũ e. Quia virtute diuinitatis de se poterat dare gr̃am in presenti & gl̃am in futuro. s ¶ Et opus il. cũ il. i. in voluntate & pte. t ¶ Sicut past. vñ dicit de ipso Ioh. x. c. Ego sum pastor bonus. v ¶ In bra. suo. Per hoc designatur Christi pietas ad fideles suos, propter qđ ibidẽ dicit: Et animã meam po. p oui. meis. x ¶ Qui mẽsus. est. Hîc cõsequẽter ponit ptãs cõsolatis, ad ostẽdendũ, q; de ei promissiõe nullus debeat dubitare, cũ sit potẽs adimplere. & diuidit in duas, qa priõ declarat ei ptãs cõtra idololatras, ei creaturã adequãtes. Sedò cõtra pusillanimes Iudęos de ipso minus debito cõfidentes, ibi: Leuate. Prima in duas: qa primò dicta ptãs oñdit. sedò ex hoc idolatria arguitur, ibi: Cui ergo. Circa primũ dicit. Quis mẽ. e. pu. i. valde faciliter: aquas: quãuis sint multę & magnę. y ¶ Et cæ. i. sine difficultate cet. aliqua, sicut illud qđ cõtinẽt in palma. z ¶ Quis ap. tri. i. valde facilit. Qm enim aliqs vult leuare aliqđ ponderosum, apponit duas manus: sed qm est valde leue, apponit tm duos vel tres digitos. Per hoc aũt ostẽdit Christi ptãs, q virtute diuinitatis oĩa ista fecit. Vtit ãt hic scriptura verbis põderis & stateręs, qa de oĩa dispositum in numero, põdere, & mensura. Sap. xj. d. ppter dicta potẽtiam subiũgit. a ¶ Quis adiu. spi. do. quasi minus potẽtẽ. q. d. nullus. b ¶ Aut qs cõsi. e. fuit. quasi haberet sapiẽtiam diminutam. Et pater litera vsq; ibi: c ¶ Ecce Gẽ. oẽs gñaliter. d ¶ Qua si stil. situ. i. cadẽs de situla, quę nulli momẽti reputatur. e ¶ Et quasi mo. sta. id est lingula statheręs, quę valde de facili ad vtranq; partẽ mouetur, de se nullã habẽs stabilitatem.

¶ Ecce insu

† tanto sedu

† in mẽsu-

Diuisio

† docuit eũ

† prepara-uit

† Sp. 9. c.

† direxit

Rom. u. d.

† puluis te nuis

☞ a ¶ Quasi puluis exiguus. Hebræi hoc verbo tenuissimum A puluerem significari putant qui magis sentitur quã videtur. Hũc ergo forsitan cũ Epicuro suo Democritus atomos vocat. Multa autem sunt nomina, quæ ita leguntur in Græco & in Hebræo, pter interpretandi difficultatem, & tam Greçę quã Latinæ linguę paupertatem. b ¶ Libanus non sufficiet. Libanus mons maximus & pascuis vberrimus & arboribꝰ: Sed &si omnia ligna succidãtur ad succẽdẽdũ, & omnia animalia immolentur ad holocaustum, ad implendam vel placandam tamen maiestatis potentiam nõ sufficiunt c ¶ Cui ergo similem fecistis. d. Tropologicè. Increpantur principes hæreticorum qui diuersa idola de corde suo fingunt, vel eloquij venustate id est argento, vel sensus splendore qui significatur in auro, vel ligno imputribili quæ viliora sunt dogmata, quæ dialectica firmantur arte ne corruãt. d ¶ Nunquid. Stulticiã Gentium redarguit, vt ab idolatria recedant. e ¶ Forte lignũ. Hebraicè עֵץ מְסוּכָן mesuchan, quod genꝰ ligni est imputribilè, de quo maximè idola fiunt hoc autem dicit vt idolis reprobatis suscipiatur doctrina Euangelij & reueleť gloria domini, vt videat omnis caro salutare dei. f ¶ Ab initio. Legis Moysi vel à principio mundi in ipsis creaturis quæ omnes suum suo modo prædicant artificem. g ¶ Super gyrum. Hinc nonnulli terram quasi punctum & globum esse contendunt. h ¶ Quasi locusţę. In eius comparatione vel considerata terræ magnitudine. i ¶ Tabernaculum. Hinc quoque in similitudinẽ sphęræ cælum esse contendũt, & eius Hemisphęrium terris imminere. k ¶ Qui dat secreto. Stultam fecit deus sapientiam huius mundi, & hoc est: Qui dat secretum. Q. Non sint. l ¶ Cui assimilastis. Q. Quare similitudini deum comparatis, nec ex creaturarum magnitudine deũ creatorem intelligitis: si non creditis verbis, credite oculis vestris, & elementorũ omnium seruitute omnipotẽtiam domini cogitate. m ¶ In numero. Illi numerata sunt, quæ Abraham numerare non potuit: & seruiunt delegato officio, vt sol cursum cæli vno expleat anno, & cętera suo modo. n ¶ Militiam eorum & omnes ex nomie uocat. Angelos scilicet. vnde: Milia milium ministrabant ei. Inde & dominus Sabaoth dicit, id est militię vel exercituum vel virtutũ.

☞ Quare di

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Ecce insulæ quasi puluis exiguus. In conspectu eius. b ¶ Et Libanus non sufficiet ad succẽdendũ. id est si aliquis vellet facere sibi sacrificiũ debitum, omnia ligna non sufficerent ad ipsum cremandum, nec per cõsequẽs omnia animalia sufficerent ad offerendũ sibi debitum holocaustum. c ¶ Omnes Gentes quasi non. Quia ex se non habent aliquod esse. Omnia ista inducuntur ad ostendendum, quòd in nullo indiget alterius auxilio seu consilio. d ¶ Cui ergo similẽ fecistis deum? Hic consequenter ex dictis idololatria reprehenditur, in qua cultus soli deo debitus creaturæ impẽditur, & sic ei secundum reputationem idololatræ adęquantur. propter quod dicitur: Cui ergo similem fecistis deum? Hoc dicitur contra idololatras credẽtes aliqd diuinitatis esse in imaginibus factis. e ¶ Aut quam. Et hoc dicitur contra idololatras, qui imaginibus non attribuebant aliquid numinis, sed quibusdam dijs inuisibilibꝰ in imaginibus repręsentatis: ponebãt tñ pluralitatẽ deorũ. f ¶ Nunquid sculptile cõfla. fa. Omnia ista inducunt hîc ad ostendendum, qd idola nullã stabilitatẽ habẽt à se, sed magis ab artifice. Et cũ omnes Gentes q̃si nihil reputatæ sint respectu dei, vt prædictũ est. ex hoc conC cluditur qd idola adhuc minus sunt reputanda. ideo subditur: g ¶ Nunqd non scietis. Illud quod dictũ est de idolis, quod sensibiliter potestis experiri. h ¶ Nunquid nõ audiuistis. q. d. sic quia in libris Gẽtilium & chronicis semper fuit facta mentio de ortu idololatriæ per opus hominum, vt magis videbitur cap. sequenti. i ¶ Nunquid nõ intellexistis. q. d. intelligere debuistis, quòd â solo deo habeat stabilitatem: cũ nihil sit sub ea sustẽtans eam. k ¶ Qui sedet super gyrum terræ. Tanquam princeps terrenus. l ¶ Et habitatores eius. id est homines ei subditi. m ¶ Sunt quasi locustę. respectu dei. † conflavit n ¶ Qui extendit uelut cęlos. Cum † figurabit sint naturæ vel materiæ subtilis, quę dicitur quasi nihil, eò qd non est palpabilis: eò modo loquẽdi quo aer nihil vocatur propter suã subtilitatẽ. Vnde dicitur cõmuniter nihil ĩ puteo esse, cum tamen sit plenus aere. In Hebręo haberur: Qui extendit uelut telam cælos. Et sic plana est litera & sequentibus consona, cùm subditur: o ¶ Et expandit eos. Loquitur hîc de cælo secundum apparentiam visus, quia extrema cęli in circũitu orizontis nostri videntur sup D terram figi, & medium quod est super capita nostra in altum erigi, & sic habet † audictis apparentiam tabernaculi extenti. p ¶ Qui dat secretorum scrutatores. id est sapientes in speculabilibus. q ¶ Iudices terræ. id est prudentes in agibilibus. r ¶ Velut inanes fecit. id est nullius reputationis in dei comparatiõe: quod ostendit per simile, cùm subditur: s ¶ Et quidẽ. id est certè. ¶ Neque plantato neque sato. id est sicut plantula non radicata adhuc nec firmata in terra à modico vento eradicatur, sic etiam omnes prædicti quantumcũque magni ad nutum dei eradicantur, & tolluntur de vita præsenti. & ideo in † in nihilũ fine concluditur: v ¶ Et cui assimilastis me, & adequastis dicit sanctꝰ? reducit prĩcipes. Quasi diceret, talis assimilatio est valde erronea. x ¶ Leuate in excelsum oculos uestros. Hîc consequenter ostẽ Diuisio ditur dei potestas contra Iudęos de deo † inane minus debito confidentes, & primò ad considerationem diuinæ maiestatis inducuntur, cùm dicitur: Leuate in excelsum oculos uestros. id est ad opera cælestua. y ¶ Et uidete quis creauit hæc. id est ex hoc considerate magnitudinem creatoris, secundum quod dicitur Sap. tredecimo. b. A magnitudine enim speciei & creaturę poterat cognoscibiliter creator eorum videri. z ¶ Qui educit in numero militiam eorum. id est multitudinem stellarum ordinatè in suo cursu procedentium. a ¶ Et omnes ex nomine uocat. Quia omnia cognoscit perfectè vsque ad minima. b ¶ Præ multitudine forti. Ista tria in deo sunt vnum, tamen in nobis differunt. Fortitudo enim respicit magnitudinem & correspondẽtiã mẽbrorũ, robur fortitudinem ossiũ, & neruorũ, virtus magnitudinẽ effectuũ.

1 ✠ Neque vnum

---

a ¶ In comparatione eius. b ¶ Hoc addit vt Gentes ab idololatria reuocet auferendo victimas: quia nec ligna nec animalia sufficiunt.

b gũus & Libanus non sufficiet ad b
a ¶ Hostiarum ignem.
succẽdendum & animalia eius non sufficient ad holocaustum. Omnes c
a ¶ Quæ sub cælo sunt. b ¶ In comparatione eius.
Gentes quasi non sint, sic sunt co
ram eo, & quasi nihilum & inanere
¶ Simulachro.
c putatæ sunt ei. Cui ergo similem fe d
a ¶ Vnum qui omnia fecit.
cistis deum, aut quam imaginẽ po e
a ¶ Qui spiritus est, in omnibus est, & vbiq.
b ¶ Dominus ad omnes Gentes.
d netis ei? Nunquid sculptile †con f
flabit faber, aut aurifex auro †figu
¶ Simile deo qui vbiq.
rabit illud, & †laminis argenteis ar
a ¶ Non. b ¶ Durabile. vnde facium simulachrum duret in longum.
c gentarius? †Forte lignum & impu
a ¶ In hac arte.
tribile elegit artifex sapiẽs: quærit
quomodo statuat simulachrum,
¶ Ad Gentes. ¶ Naturali ratione idola nihil esse, & me deum æternum esse
quòd non moueatur. Nũquid non g
a ¶ Saltem secundum legem scriptam quę hoc prohibet.
scietis? Nunquid non †audistis? h
Nunquid non annunciatum est uo
bis ab initio? Nunquid non intelle i
a ¶ A domino fundata. b ¶ Omnia regit & ambit.
xistis fundamẽta terræ? Qui sedet k
super †gyrum terræ, & habitato l
a ¶ Terræ. b ¶ Quid ergo superbiunt? c ¶ Etiam.
res eius sunt quasi locusţæ. Qui m
a ¶ Tenues, subtiles.
extendit uelut †nihilum cælos, & n
a ¶ Sub eis quasi sub taberaculo habitant homines, supra angeli & sancti.
expandit eos quasi tabernaculum o
¶ Etiam.
ad inhabitandum. Qui †dat secre p
a ¶ Philosophos. b ¶ Omnes mortui oblivioni dati.
torum scrutatores quasi non sint,
a ¶ Principes. b ¶ Quia transeunt cito.
iudices terræ uelut †inanes fecit. q
a ¶ Firmato scilicet.
Et quidem neque plantato, neque r
a ¶ In præsenti vita. b ¶ Stans.
sato, neque radicato in terra trun s
a ¶ Spiritus dei.
co eorum, repente flauit in eos, & t
a ¶ Mortui. ¶ Transiui, & ecce non erat.
b ¶ Repentina sententia.
aruerunt: & turbo quasi stipulam u
a ¶ Ab hac vita. b ¶ Cum tanta sit potentia. c ¶ Deorum vestrorum. d ¶ O Iudæi vel Gentiles idola colentes.
auferet eos. †Et cui assimilastis me, x
a ¶ Singulariter.
& adæquastis me dicit Sanctus? y
a ¶ Cælum. b ¶ Intelligite saltem per creaturas.
Leuate in excelsum oculos uestros, z
a ¶ Quæ in cælo. b ¶ Ille scilicet qui edu.
& uidete quis creauit hæc: qui edu a
a ¶ Qui numerat multitudinem stellarum.
¶ Angelos & stellas. b ¶ Cælorum.
cit in numero †militiam eorum, & b
a ¶ Stellas. ¶ Quasi: Qui omnipotens.
omnes ex nomine uocat. Præ mul c
titudine fortitudinis & roboris uir

Gloſ. ordi. Iſaiæ Cap. XL. Additio

Vergilius An curare putas ſuperum mortalia quẽquam?

Rom. 11. d.

Aquilę renouatio.

† fortitudinem. Pſal. 102. b.

a ¶ Quare di. Ia. & Io. Iſr. Cum hæc propheta diceret decẽ tribus iam captiuatę erant, duę reſtabant captiuandę. In captiuitate autem omnes deſperantes, dicebant terrena: Deus non conſiderat, nec curat quid quiſq; faciat. Ideo ſine rege, ſine iudice ſumꝰ, & immerito affligimur: b ¶ Via. mea. Bona opera, non pertinent ad deum terrena, non conſiderat quid qſq; agat. Inde iniuſtẽ opprimimur, q̃ſi iumẽta & piſces, ſine rectore. c ¶ Creauit. Omnia nouit, oĩa cõtinet, oĩa maieſtate ſua diſpenſat. d ¶ Sapientiæ eiꝰ. Ex hoc loco illud apoſtoli ſumptũ videt: Incõprehenſibilia iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius: Q. Solꝰ deus æternus, impaſſibilis, immutabilis, cætera oĩa deficient. e ¶ Deficient pu. q. ſ. gaudent corporis ſanitate, & puericiã & adoleſcentiam putant eſſe perpetuã. f ¶ Mutabũt. Vt ſint fortes in deo, fient debiles mundo, & poſt mortem carnis fient immortales. g ¶ Sicut aquilæ. Sicut aquila ſecundum Phyſicos alliſo ad ſilicem roſtro, vetuſtate nimia adũcato, innouatur: ſic qui vetuſtatem peccati per petrã quæ eſt Chriſtus mortificant, mortui mũdo innouantur deo. vnde: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Neq; unum reli. fuit. i. nulla res quãtũcũq; modica latet potẽtiam & ſcientiam diuinam. ideo conc̃luditur: b ¶ Quare di. Ia. i. populo Iudaice deſcẽdẽs à Iacob. c ¶ Abſcondita eſt uia mea. i. opera mea. d ¶ A domino. i. non reddet ꝓ eis mercedem. e ¶ Et à deo meo iudi. i. non faciet vindictam de iniurijs mihi illatis. Ex hoc videtur, qd' in populo illo erant aliqui qui deciderant i illum errorem, qd' dei prouidentia ad actus humanos non ſe extẽderet: Vel dicendũ, qd' propheta vtit̃ communi modo loquendi, quo homines in afflictione longa poſiti dicuntur à deo derelicti & traditi obliuioni. f ¶ Nũquid ne. a. n. au. Et qd ſit illud ſubditur: g ¶ Deus ſem. i. ſua deitate. h ¶ Domi. q. & ſic dicit̃ dominus, ex tempore quo habuit creaturã ſubiectã. q. d. iſta debuiſti ſcire, qa Moyſes tibi anñciauit i pricipio Geneſis. i ¶ Nõ defi. in opere gubernationis. k ¶ Neq; labo. qa laſſitudinẽ operando non incurrit. l ¶ Neq; eſt inueſti. ſa. e. ſ. ad pfectũ, qa excedit inueſtigationem humanam in infinitũ, Ro. xj. d. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ dei, &c. m ¶ Qui dat laſſo u. ꝓducendo eos de non eſſe ad eſſe. n ¶ Deficient pue. ſ. morib' & ſenſu. o ¶ Et iuuenes. i. inſolentes. p ¶ In infirmitate caprimõ in culpam & poſtea in pœnam. q ¶ Qui au. ſpe. in do. & non in ſeipſis præſumptuoſe. r ¶ Mutabunt forti. qa q erãt prius debiles ad grauia ſuſtinendum, gratia diuina efficientur fortes. s ¶ Aſſument pen. ſicut aquil. i. q prius erant tardi & pigri ad bona opera, efficientur veloces ad ipſa: Et hoc videtur impletum in vete. & no. teſta. per ſucceſſiones generationum in illis qui veraciter conuerſi ſunt ad deum. ¶ In ca. xl. vbi dicit i poſtil. Sup mõtem hĩc cõſequẽter introduciꝫ ꝑſona cõſolatoris.

a ¶ Ex omnibus his. b ¶ Alienum a numero & a cognitu eius.

tutisq; eius, neq; unũm reliquum fuit. a

a ¶ Ergo. ¶ Cum tanta ſit dei magnitudo, cum eius nutu regantur omnia. ¶ Vel ees. b ¶ Duę tribus.

c ¶ Decem tribus tam in captiuitatem ducũt.

b Quare dicis Iacob, & loqueris Iſrael,

a ¶ Non videt eam. b ¶ Meo.

c abſcõdita eſt uia mea à dõmino, & à deo

a ¶ Quia præiudicauit me. ¶ Vel bit.

meo iudicium meum trãſiuit? Nunquid

a ¶ Per te. b ¶ In ſcripturis. ¶ Hoc Scilicet.

e nẽſcis, aut non audiſti? Deus ſempiter-

¶ Vnus eſt. a ¶ De nihilo.

nus dominus, qui creauit terminos ter-

a ¶ Qua caro non eſt. b ¶ Quia ſpiritus omnipotens eſt.

ræ non deficiẽt, neque laborãbit, neque

a ¶ Quia omnia nouit.

d eſt inueſtigatio ſapientiæ eius. Qui dat

a ¶ In fide hæſitanti. b ¶ Fidei & operis.

c ¶ In mundo fortes.

laſſo fortitudinem, & his † qui non ſunt for-

e titudinem & robur multiplicat. † Defi-

a ¶ Sed. ¶ Ex toto damnati. b ¶ A puericia. ¶ Qui pueriliter viuunt. c ¶ In infirmitate.

d ¶ Qui fortes & ſani. ¶ Vicijs feruentes.

cient pueri & laborabunt, & iuuenes † in-

a ¶ Animæ & corporis. b ¶ In hac vita.

firmitate cadent. Qui autem ſperant

a ¶ Non in ſe.

f in dõmino, mutabunt fortitudinem: † aſ-

a ¶ Quibus volent ad deum. b ¶ Inpouati. c ¶ Ad deum.

ſument pennas ſicut aquilæ, current &

a ¶ Omnia facilia amanti. b ¶ Proficient.

non laborabunt, ambulabunt & non

¶ Quia in æternum viuent.

deficient.

a ¶ Quare di. Ia. & Io. Iſr. Cum hæc propheta diceret decẽ tribus iam captiuatę erant, duę reſtabant captiuandę. In captiuitate autem omnes deſperantes, dicebant terrena: Deus non conſiderat, nec curat quid quiſq; faciat. Ideo ſine rege, ſine iudice ſumꝰ, & immerito affligimur: b ¶ Via. mea. Bona opera, non pertinent ad deum terrena, non conſiderat quid qſq; agat. Inde iniuſtẽ opprimimur, q̃ſi iumẽta & piſces, ſine rectore. c ¶ Creauit. Omnia nouit, oĩa cõtinet, oĩa maieſtate ſua diſpenſat. d ¶ Sapientiæ eiꝰ. Ex hoc loco illud apoſtoli ſumptũ videt: Incõprehenſibilia iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius: Q. Solꝰ deus æternus, impaſſibilis, immutabilis, cætera oĩa deficient. e ¶ Deficient pu. q. ſ. gaudent corporis ſanitate, & puericiã & adoleſcentiam putant eſſe perpetuã. f ¶ Mutabũt. Vt ſint fortes in deo, fient debiles mundo, & poſt mortem carnis fient immortales. g ¶ Sicut aquilæ. Sicut aquila ſecundum Phyſicos alliſo ad ſilicem roſtro, vetuſtate nimia adũcato, innouatur: ſic qui vetuſtatem peccati per petrã quæ eſt Chriſtus mortificant, mortui mũdo innouantur deo. vnde: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Neq; unum reli. fuit. i. nulla res quãtũcũq; modica latet potẽtiam & ſcientiam diuinam. ideo conc̃luditur: b ¶ Quare di. Ia. i. populo Iudaice deſcẽdẽs à Iacob. c ¶ Abſcondita eſt uia mea. i. opera mea. d ¶ A domino. i. non reddet ꝓ eis mercedem. e ¶ Et à deo meo iudi. i. non faciet vindictam de iniurijs mihi illatis. Ex hoc videtur, qd' in populo illo erant aliqui qui deciderant i illum errorem, qd' dei prouidentia ad actus humanos non ſe extẽderet: Vel dicendũ, qd' propheta vtit̃ communi modo loquendi, quo homines in afflictione longa poſiti dicuntur à deo derelicti & traditi obliuioni. f ¶ Nũquid ne. a. n. au. Et qd ſit illud ſubditur: g ¶ Deus ſem. i. ſua deitate. h ¶ Domi. q. & ſic dicit̃ dominus, ex tempore quo habuit creaturã ſubiectã. q. d. iſta debuiſti ſcire, qa Moyſes tibi anñciauit i pricipio Geneſis. i ¶ Nõ defi. in opere gubernationis. k ¶ Neq; labo. qa laſſitudinẽ operando non incurrit. l ¶ Neq; eſt inueſti. ſa. e. ſ. ad pfectũ, qa excedit inueſtigationem humanam in infinitũ, Ro. xj. d. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ dei, &c. m ¶ Qui dat laſſo u. ꝓducendo eos de non eſſe ad eſſe. n ¶ Deficient pue. ſ. morib' & ſenſu. o ¶ Et iuuenes. i. inſolentes. p ¶ In infirmitate caprimõ in culpam & poſtea in pœnam. q ¶ Qui au. ſpe. in do. & non in ſeipſis præſumptuoſe. r ¶ Mutabunt forti. qa q erãt prius debiles ad grauia ſuſtinendum, gratia diuina efficientur fortes. s ¶ Aſſument pen. ſicut aquil. i. q prius erant tardi & pigri ad bona opera, efficientur veloces ad ipſa: Et hoc videtur impletum in vete. & no. teſta. per ſucceſſiones generationum in illis qui veraciter conuerſi ſunt ad deum. ¶ In ca. xl. vbi dicit i poſtil. Sup mõtem hĩc cõſequẽter introduciꝫ ꝑſona cõſolatoris.

ADDITI. I. Licet expoſitio poſtillatoris de hoc qd' dicit: Super montem excelſum, &c. ſit ſatis conſona literę & veritati ſecundum translationẽ noſtram, ſecũdũ tñ Heb. veritatẽ nõ totaliter cõſonat literę. Pro quo ſciendũ qd' Grãmatica Hebraici ſermonis à multis deuiat à Grammatica Latina, & ſpecialiter in hoc, qd' ſecundũ Grãmaticã Hebraicã in verbis habetur differẽtia inter ſexum maſculinum & fœmininũ ſicut nos habemus in nominibus, & hoc ſecundum quãlibet differentiam trium perſonarum. Verbi gratia, aliter dicitur à fœmina ego comedo quam à maſculo, & ſic in ſecunda & tertia perſona. Similiter in hoc pronomine tu tui, &c. eſt differẽtia inter ſexũ maſculinum & fœmininum: Loquens enim cum maſculo aliter ꝓnominat tu quã ſi cũ fœmina loqueretur: & hoc eſt valde manifeſtum cuicũq; habenti aliqualem noticiam in illa lingua. vnde in hoc loco vbi dicitur: Super montem excelſum aſcende. li aſcende eſt fœminini generis, non maſculini. Similiter li tu, & li Euãgelizas, & li lizas, & li exalta, & ſic de cæteris verbis & pronominibus hic contentis quę omnino pertinent ad fœmininum genus vſq; ibi: Ecce deus veſter. & ideo vt magis propriẽ hęc verba ſecundũ verã literam Hebraicã intelligantur, referenda ſunt ad beatã virginem & ad ſanctã Eliſabet, ſecundũ ea quæ traduntur de eis, Luc. ç. vt ſit ſenſus qd' Iſa. in perſona domini dicit beatę virgini: Super mõtem excelſum aſcẽde tu quæ Euangelizas Sion ſ. btã virgo: qd' impletũ eſt qñ concepto filio dei in vtero virginali Maria exurgens perrexit i montana, vbi manifeſtiẽ patet qd' aſcendit in mõtẽ excelſum. nã Iudæa vbi Zacharias manebat, erat altior Galilæa, à qua receſſit Maria. Chriſtus eñ de Galilæa i Ieruſalem pergens dicebat: Ecce aſcendim' Ieroſolymam, & qa de Galilęa in Ieruſalem beata virgo nõ ꝓplanã viam, ſed per montana iuit. ideo propriẽ ei dicit̃: Sup montẽ excelſũ aſcende. ¶ Et qa i ſua ſalutatiõe ad Eliſabet nõ ſolũ mater, ſed etiã infans in vtero ei' Chriſtũ iſtinctu ſpũſſcti cognouit: qa vt dicit̃ Luc. ſ. d. Factũ eſt cum audiuit ſalutationẽ Marię Eliſabet, exultauit infans cũ gaudio, in quo deſignat̃ gaudium de præſentia domini, iõ de beata virgine i ipſa ſancta ſalutatiõe propriẽ intelligitur. Quæ Euangelizas Sion, ſ. quę nuncias bona ſanctis aĩabus. ſ. Eliſabet & Iohanni. ¶ Conſequenter propheta in ꝑſona domini alloquitur ipſã Eliſabet, di. Exalta vocẽ tuã quę Euãgelizas Ieruſalẽ: qd' implerũ eſt qñ Eliſabet exclamauit voce magna Euangelizando ipſi Ieruſalem videlicet beatæ virgini dicendo: Beata quæ credi. qm̃ ꝑfi. ĩ te quę dicta ſunt tibi à dño. Luc. vbi ſuprà. ¶ Cõſequenter ꝓpheta i ꝑſona dñi alloqt̃ virginẽ di. Exalta, noli timere. In quo innuit canticum eius altiori voce formandũ, quã cũ primò ſolũ ſalutando Euangelizauit, q. d, Nõ tm̃ loquere voce ſubmiſſa, prout ſufficit ad cognatæ tuę ſalutationẽ, ſed etiã exalta vocẽ. ſ., put requirit̃ ad modũ cantici: p qd' canticũ ciuitatib' Iudæ. i. eccleſijs preſentibus & futuris annũcies præſentiã filij dei in te incarnati. & hoc eſt qd' dicit: Die ciuitatibus Iudæ: Ecce deus veſter, qd' cõtinuẽ implet̃ in eccleſijs, cũ per canticũ prædictũ ſolẽniter memoratur ſeu annũciatur aduentus domini in eadẽ virgine: Interpoſuit tamen ibi propheta: Noli timere, qa virginalis pudicicia pauida eſt & timida, vnde angelus ei dixit: Ne timeas Maria: Et etiã vt innueret, qd' tanta erat humilitas ꝑginis, qd' nõ præſumebat canticũ publicẽ cantandũ formare niſi ſpũſſcti inſtinctẽ eam † tangeret ſeu moueret. De quibuſdam autẽ i cantico virginis contentis, quædam innuendo prophetа hĩc ponit, vt cũ dicit: Ecce dominus in fortitudine veniet, & brachiũ eiꝰ dominabitur. Quæ quidẽ verba videnť correſpondere huic qd' dicit̃ in cantico. Fecit potẽtiã i brachio ſuo. Vtrobiq; enim dať intelligi q̃ incarnatio filij dei ptinet ad infinitatẽ diuinæ potentiæ. Et ſequitur: Ecce merces eius cũ eo: In ꝓphetics eñ locutionibus ꝓmittebať incarnatio filij dei quaſi merces à deo danda in futurũ. ſicut Gene. xxij. d. Abrahæ dictũ fuit: Benedicẽtur in ſemine tuo oẽs Gẽtes, ſed in prædicto cantico hæc merces, vt iã data annunciatur. vnde dicit: Suſcepit Iſrael puerum ſuum: cui correſpondent verba prophetæ, di. Ecce merces eius cũ eo. Et quia vt dicit Greg. in benedictione cerei: Nihil nobis naſci profuit, niſi redimi profuiſſet. iõ ſubdit: Et opus illius coram illo ſcilicet opus redemptionis, qd' maximè pertinet ad diuinam miſericordiam: quæ inter diuina opera præeminet. vnde Pſal. cxliij. b. Miſerationes eius ſuper oĩa opera eius: & ideo in cantico cũ dixiſſet: Suſcepit Iſrael puerũ ſuũ, ſubdit: Recordatus eſt miſericordię ſuę. Sequit̃: Sicut paſtor gregem ſuum paſcet: In quo innuit propheta, q̃ Chriſtꝰ ſe haberet, vt paſtor ad gregẽ ſuum; non vt ad gregẽ alienũ ſicut mercenarius, cui nõ eſt cura de ouibus, Iohan. x. b. qd' correſpondet huic qd' dicitur in cantico. Sic locutus eſt, &c. Ad patres enim ſemp̃ ſe habuit deꝰ vt paſtor cũ proprio grege. vnde Pſal. xciij. b. Nos autẽ ꝑpł eius, &c. Cętera exponãtur, vt in poſtil. Quæ qdẽ expoſitio nõ ſolũ videť cõſona literæ, ſed in ſe rõnabilis. Iſaias eñ q Euãgelicus propheta dicitur

Grãmatica Hebraica

† qbus nõ eſt fortitudo.

† Laſſabuntur.

† cadendo

† aſcendas alis.

Luc. 1. c.

H

† cogetur

A prophet: dicit, vt in ꝓlogo & in ꝓemio, sicut de voce Baptistæ in deserto clamãtis historiã ꝓphetice texuit, vt statim suprà: Sic non immeritò de voce virginis salutãtis & cantãtis ꝓphetica historiã prædicere debuit: præmittit tñ historiã de voce Baptistæ, quãuis ordine tẽporis posterior fuit, eò ꝙ illa fuit oĩbus notior: A notioribꝰ em̃ incipit ꝓcessus disciplinę, ꝓut in primo Physic.

¶ In eo. cap. vbi dicitur in postil. Præ multitudine fortitudinis & roboris.

ADDITIO II. Vbi nos habemꝰ: Præ multitudĩe fortitudĩs, Hebraica litera sic habet: Præ multitudine multitudine & fortitudine roboris & virtutis nec vnꝰ defuit. Cuius sensus potest esse talis, quòd militia cælestis quæ in tanta multitudine est, considerari debet quòd quælibet stella habet fortitudinem, s. potentiã & virtutẽ actiuam ad influendũ in istis inferioribus. vnde Gene. j. de sole & luna & stellis dicit: Posuit ea in firmamẽto &c. & in psal. Solem in potestatem diei, &c. & sic diuinam potẽtiã & scientiã cõmẽdat, ꝓpheta nõ solũ ex numerosa multitudine cęlestis militię, sed etiã ex fortitudine & robore & virtute influxiua eis â deo collata, â quibus nulla stella quantũcũꝙ modica deficit quin habeat aliqualẽ potentiam: ex quibꝰ excitatur magis humana mens ad cõsiderandũ magnitudinem potẽtiæ creatoris. C

GLOS. ORDI. Cap. XLI.

Caput XLI.

Ceant. a ¶ Insulæ. Quia in salo Gentes. s. quæ salsis & amaris fluctibꝰ seculi tundũtur. b ¶ Quis suscitauit ab or. Quidã Hebrẽorum hoc ad Cyrũ regem Persarũ referũt, qd̃ suscitatus sit aduersꝰ Babylonios ab oriente, qd̃ ei fecerit dominus parere plurimas Gẽtes, subĩciẽs gladio & arcui eiꝰ. Sic quoꝙ cætera ad ipsum referũt ꝙ. s. Babyloniis idola nõ ꝓfuerẽt hũano studio factа. Alij Hebrẽorum hoc ad Abrahã referũt, ꝙ vocatꝰ sit iustus ab oriẽte. i. de Chaldæis: ꝙ solus iustus inuentus sit; & secutus est deũ. Egredies de terra sua, & tradidit eis reges qui cõtra Sodomã & Gomorrã venerãt, & fecit eos añ gladiũ & arcũ eiꝰ quasi puluerẽ & stipulã, & ꝓsecutus est illos, reuersus est ĩ pace, nec lõgi itineris cursũ sẽsit, & hoc nec suis viribꝰ, sed dñi misericordia fecit, qui ab initio cognouit hæc. Gen. 14. a.

B d ¶ Vide insul. i. Gẽtes in circũitu: & illius virtute ꝓteritæ sunt, & extrema terræ. i. Sem filiꝰ Noe, ꝙ in extremo terrarũ ipse cũ pẽ & framibꝰ diluuiũ euasit, vsꝙ ad tẽs illud reseruatꝰ, quẽ Melchisedech intelligi volũt, & venisse obuiã Abrahę de prẽlio reuertẽti, & eũ bñdixisse & dei benedictionibꝰ roborasse. Ipsum ꝙque fabrũ esse ærariũ, qui Abrahã cõflauerit & malleo suæ artis ad meliora ꝓduxerit, & dixerit: Bonũ est vt timori dei glutineris, & ei iũgaris, & cõfortauit eũ clauũs præceptorũ, vt in timore domini ꝓmaneret. c ¶ Semitam in pe. Laborẽ vel lassitudinem huius vitæ nõ sentiet. Psal. 18. b. Exultauit vt gigas ad currendam viam.

†Inf. 44. a.

NIC. DELY. Cap. XLI.

Et tu Is.

Aceant ad me. Postꝙ prophęta induxit populum Israel ad certã expectationem pmissorũ ex diuĩa ꝓuidẽtia, hîc cõsequẽter idẽ facit ex eiꝰ charitate, quę amicos nõ defraudat â ꝓmissi cõsecutione. Et diuidit ĩ duas ꝑtes, ꝙa priò oñdit dei dilectio ad dictũ populũ ex bñficiis quę ei ĩ ꝓpriꝰ cõcessit. Scd̃ò, ex ꝓprio filio quẽ ei ꝓmisit ca. sequẽti. Prima in tres secundũ tria beneficia. Secũdum ponitur ibi: Et tu Israel. Tertiũ ibi: Prope facite. Circa primũ sciẽdum, qd̃ primum beneficium fuit collatũ in Abrahã, quẽ deus se parauit ab infidelibus educẽdo eum primò de Vr Chaldęorum, Gene. xj. ca. Et secundo de Aram Genẽ. xij. & per cõsequẽs populũ ab eo descendentem per Isaac & Iacob ab infidelibus separauit: ꝓpter quod & legẽ ei in monte Sinai specialiter cõcessit; ꝓpter qd̃ dicitur psal. cxlvij. b. Nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et diuiditur in duas, quia primò ponitur huiusmodi separatio, secundò contra idololatras inuectio, ibi: Videruntur. Circa primum primò ad huius considerationem inducit di. Diuisio

a ¶ Taceant ad me. id est habitatores insularum. b ¶ Et Gẽtes. Terram aridam habitantes. c ¶ Fortitudinem mutẽt. Vt qui erant fortes ad mala, sint fortes ad bona. d ¶ Accedant, & tunc loquantur. Si habẽt aliquid iustum pro se, secundò beneficium recolit di. e ¶ Quis suscitauit ab oriente iustum. id est Abraham, vt exponũt communiter catholici & Hebrei quem dominꝰ vocauit primò à Chaldæa, vt dictũ est. & postea Abrahã. & vtraque regio vergit ad orientẽ respectu Iudææ, quã dñs ei repromisit, Genẽ. xiij. f ¶ Vocauit eũ. Per viam fidei & obedientiæ, vnde & ex fide secũdũ

Nicolaus de Lyra.

& ex fide secundũ mandatũ dei voluit filium immolare, Genẽ. xxij. & ad Hebr. xj. & ideo dominus ei astitit ipsum ꝓtegẽdo: propter quod subdit̃: g ¶ Dabit in cõspectu. Et loquiẽ hîc prophęta de prẽterito ꝓ modũ futuri, sicut frequẽter fit in ꝓphetis: & hoc fuit impletũ qñ Abraham cũ. ccc. vernaculis suis quatuor reges fortes debellauit, Ge. xiiij. a. h ¶ Dabit quasi pul. quia eos facilimè debellauit diuina virtute sibi assistẽte. i ¶ Persequetur eos. Quia ꝓsecutus fuit fugientes vsꝙ: Soba & Phœnicem Gene. xiiij. k ¶ Transibit in pace. Quia nullus de suis in bello illo cecidit. l ¶ Semita in pe. eius. Quia valde faciliter ab bellum iuit & rediit, sicut de homiẽ faciliter trãseunte & leuiter, dicitur, qd̃ non figit vestigiũ in terra, vel non tangit terram. m ¶ Quis hæc operatus est. q. d. deus, & non homo. ideo sub ditur: n ¶ Vocans generationes. scilicet ad fidem & amiciciam suam. o ¶ Ab exordio. scilicet temporis quod patet ĩ Abel iusto, Seth, Noe, Abrahã, & sic de aliꝭs. p ¶ Ego do. Et ideo possum vocare ad meã amiciciã quos volo sine iniuria cuiuscũꝙ cum nulli tenear, sed omnes id quod sunt tenent à me. ıõ subdit̃: Primus & nouissimꝰ ego sum. q ¶ Viderũt. Hîc cõsequẽter ꝓ oppositũ põit̃ iuectio cõtra factores & cultores

Morali. a ¶ Taceant ad me. Hîc primò ponit̃ quędã excitatio audientium ad intellectũ dicendorũ quę sũt duo secundũ sensum literalẽ huiꝰ ca. Moraliter

Primum est vocatio Abrahæ à domino, quæ habetur Gene. xij. ꝓ quã mystice signatur institutio debita boni prælati, de qua dicit̃: e ¶ Quis suscitauit. Dicit̃ em̃ bonus prælatus suscitari ab oriẽte propter splendorem sapientiæ, & iustus propter rectitudinẽ vitæ, quæ debent attendi in institutione prælati, quia ponit̃ in statu perfectionis exercendę. Quod quidẽ exercitium præsupponit perfectionis habitũ acqsitũ. ıõ subdit̃: f ¶ Voc. e. s. Christꝰ, vt seqręt̃ se. Iesus em̃ nõ venit ad acqrẽdũ i se ꝓfectionẽ quã habuit ab instãti cõceptionis, sed ad ꝓfectionẽ aliꝭ cõicãdã. g ¶ Dabit ĩ cõ. Quia debet cognoscere statũ sibi subiectorũ, paruorũ & magnorũ. h ¶ Dabit q. Per gladiũ qui propè ꝓcutit signat doctrina per verbum, ꝙ arcũ verò qui à longè ferit doctrina ꝓ scriptũ: Vtroꝙ nãꝙ modo sẽti prælati, vt Aug. Greg. & alij, hęreses & vicia destruxerunt, qbꝰ aliꝭ prælati debẽt quãtũ bono modo possibilè est cõformari. k ¶ Transibit. Nã de prælato dr̃ı. Tim. ı̃. d. Seruũ dei nõ oportet litigare, sed mãsuetũ esse ad oẽs, salua tamẽ iustitia: aliter non esset mansuetudo vera: sed pusillanimitas deserenda. l ¶ Semita in pe. Per semitã quæ est parua via declinãs â via cõi, signat̃ declinatio aliqua à cõi doctrina ecclię, quę quãtũ cũꝙ parua in prælato nõ debet esse. Et quia promotio prælati talis est à deo subdit̃: m ¶ Quis h. & sequitur: p ¶ Ego do. Vnusquisꝙ ꝓximo suo, &c. hoc ad lr̃am exponi̇ de fabricantibus idolum, ꝓ qd̃ signat̃ malus prælatus, de quo dicitur. Zach. xj. d. O pastor & idolũ relinquẽs gregẽ. Iõ ꝓfectos fabricãtes idolum signantur illi qui laborãt ad ꝓmouendũ prælatũ indignũ. Et subdit̃: Apo. 1. d.

Gloſ. ordi. Iſaiæ Cap. XLI. De Lyra

Nota

Sup. 40. g.

Act. 13. g.

Pſal. 21. b.

1. Cor. 15. d. Gal. 1. d.

† quia

† Inſ. 43. a.

† ſuſcepi te dextera iuſticiæ meæ.

† omnes

Tres operarij ad fabricationē idoli.

Moralitas

† faber lapidicida fabrū lamnarū : qui dicit de ſculpto idoli. be ne ſe habet conſolabit illū q̄ aſſparatus fuit filium vnigenitū immolare. n ¶ In quo apprehendi te. id eſt mihi appropriaui eū meritis. o ¶ Ab extremis terræ &à longinquis eius uocaui te. quia Abraham fuit vocat⁹ de Chaldæa, vt dictum eſt ſuprà. p ¶ Ser. m. exponatur vt ſuprà. q ¶ Ne timeas. minas Pharaonis. r ¶ Quia e. tecū ſum. te p- H tegens & defendens. s ¶ Ne declines. à verbis Moyſi ſerui mei. † terrarū t ¶ Quia ego deus tu. v ¶ Cōfortaui te. ſcilicet per eum. ideo ſubditur: x ¶ Et ſuſcepi te dextera iu. mei. id eſt Moyſi, ad extrahendum te de ſeruitute Aegypti. y ¶ Ecce cōfun. Hīc conſequenter ponit aduerſariorū caſus cū dicitur: Ecce cō. quia Pharao cū ſuo exercitu pſequēs Hebræos, ſubmerſus fuit i mari rubro. Exo. xiiij. z ¶ Quæres e. quia ſicut dictum fuit Exod. xiiij. mare peccit Aegyptios mortuos ad littus ad quod tranſierant filij Iſrael, vt ſic eſſent certi de morte eorum. & vt haberent ſpolia. ideo dicit: Quæres eos. inueſtigādo p̄ioſa quæ erant ſup defunctorum corpora. a ¶ Et nō iuuenies. uiros rebelles tuos. & erunt quaſi nō ſint, & ueluti conſump. Non dicit: Non inuenies eos, abſolutè, ſed, non inuenies viros rebelles tuos, id eſt te perſequentes, quia iam erant mortui: & ſic nō poterant amplius eos perſequi, & ſic patet litera vſq̄ ibi: b ¶ Noli timere uermis Iacob. qui fuiſti inter Aegyptios reputatus vilis ſicut vermis. c ¶ Qui mortui eſtis ex Iſrael. i. reputati vt mortui in ſeruitute Aegypti, quia ſeruitus eſt mors ciuilis. Et q̄a nō ſolū Iſi Aegyptij aduerſarij erāt Heb. ſed etiam Chananęi q̄ poſtea ab Hebræis fuerunt debellati, vt patet libr. Ioſue. ideo ſubditur:

† viri ex Iſrael.

† nihil viri debilantes.

✣ Ego poſui

Diuiſio

C

Ra ¶ Et tu Iſrael ſer. m. Dominus ad apoſtolos affectuoſe. Iu-
E dæi autē hoc ad ſe referūt. Nota, quòd prophetia ordinē hiſtoriæ non ſeruat. Poſt vocationē enim Gentiū, prędicitur vocatio apoſtolorū. Et tu Iſ. Carnali Iſrael dictū eſt: Quare dicis Iacob & loqueris⁹ Abſcōdita eſt via mea à dño &c. Nunc ad ſpiritua-
lē loquit̄ q̄ domini ſuſcepit aduentū.. Hunc primò ſeruū: deinde electum: tandē ſemen Abrahā vocat. Prius em̄ ſpīm ſeruitutis in timore accepimus. poſtea electi i amiciciā dei iungimur. b ¶ Et à lon. Iam vſq̄ ad extrema Iudęi diſperſi, & inde ad fidē multi vocati. vñ: Vobis oportebat primū loqui verbum, &cæ. c ¶ Vermis Ia. Vermes dicuntur apoſtoli tāq̄ eius imitatores q̄ dicit: Ego ſum vermis, & non homo. Et ſicut vermis penetrat terrā, ſic prędicatio eorū corda audientium. d ¶ Qui mortui eſtis ex Iſra. ſicut ille qui dicit: Quotidie morior ꝓpter veſtrā gloriam fratres: Et alibi: Viuo autem iam non ego: viuit
✣ verò in me
Nicolaus de Lyra.

cultores idolorū. Circa q̄ ſciendū, q̄ ſicut dicit Euſebius⁹ i chronica ſua anno. vij. Abrahæ Ninus rex Aſſyriorū cōdidit Niniuem, & ipſe incepit idololatriā, q̄a fecit imaginē Belo patri ſuo defuncto, cui exhibebat tātā reuerētiā, q̄ parcebat reis fugiētibus ad ipſam, vt dicitur in Scholaſtica hiſtoria: ꝓpter q̄d dicti cōfugientes incœperunt adorare illā imaginē, & ad imitationē huius facti alij fecerūt imagines charis ſuis defunctis. Et ſicut imago facta à Nino vocabat Belus⁹, & fuit primū idolū: ſic hoc nomen deriuatum eſt ad alia idola, vtpotè Bel, Baal, Baalim, Beelphegor, & Beelzebub, & huiuſmodi ſecundū diuerſitates Gentiū & linguarū: & quia hoc fuit multiplicatū tpe Abrahæ vt dictū eſt, ideo iuxta ipſius fidelitatē arguitur hīc idololatria iſtorū. & hoc eſt q̄d dicit: Viderunt inſulæ & timuerunt, extrema terræ obſtupuerūt: appropinqua-
i. habitatores inſularū & aliarū
rtarū viderūt reuerentiam idolis à potētibus exhibitam: & ſic in timore poſiti confugerunt ad ipſa veneranda, vt ſic eis parcere tur, ideo ſubditur: Appropinquauerunt & acceſſerunt, ſcilicet ad idola. Vnuſquiſq̄ proximo ſuo, &cę. quia quando aliquis habebat amicum in periculo poſitum, conſulebat ſibi refugere ad idolum: Et quia exemplo Nini alij potentes fecerunt idola per man⁹ tamen artificum, ideo ſubditur: a ¶ Confortauit fab. Ad cuius intellectum ſciendum, q̄d in fabricatione idoli de metallo p mal
leationem tres operarij ſunt neceſſarij. Primus eſt ille, qui materiam in igne calefactam cùm martello ducit ad formam partium idoli. Secundus eſt qui partes ſic formatas cum martello cū lima polit. Tertius eſt qui partes ſic præparatas ad inuicem conſolidat & coniungit: & hoc notatur cùm dicitur: Confortauit fab. Et conſtruitur ſic, litera: Faber ærarius, id eſt metallicus. Percutiens malleo, id eſt martello ſcilicet materiam ducendo ad idoli formā. Confortauit, id eſt efficaciter monuit. b ¶ Eum qui cu. id eſt cū lima polichat. Cudere enim in vna ſignificatione idem eſt quod polire, vt dicitur in libro qui vocatur catholicon. c ¶ Tunc temporis. i. tpe Abrahæ q̄ fabricatio idolorū cœpit multiplicari, vt dictū eſt. d ¶ Dicēs. iſte q̄ poliebat erat dicens ſupple conſolatori. e ¶ Glutino bon. eſt. i. bonum eſt partes idoli formatas & politas ad inuicē conīūgere glutino, id eſt forti iūctura. Ita quòd accipitur hīc glutinū pro illo metallo, quo conſolidantur partes ad inuicē. Et vocatur Gallicè ſoudure, vnde in Hebræo ſic habetur: Dicens cōſolidatori: bonū hoc. ſ. quòd fortiter conſolides partes idoli ſic præparatas, ſic enim mutuò ſe exhortabantur artifices propter maius lucrum habendum. & propter gratiā dominorum. h ¶ Et tu Iſrael. Hīc recolitur ſecundum beneficiū exhibitum populo tēpore Moyſi ſ. eductio de ſeruitute Aegypti: Et diuiditur in tres partes: quia priò deſcribitur hic exitus. ſecundò ad uerſariorum caſus, ibi: Ecce conſū dentur. Tertio, Hebræorum ꝓſectus, ibi: Egeni. Circa primum dicitur in perſona dei: Et tu Iſrael ſerue meus. q. d., exquo eduxi te de ſeruitute Aegypti, factus es ſpecialiter ſeruus mihi. k ¶ Iacob q. elegi. Eſau reprobato, ſecundum quod dicitur Malach. j. a. Iacob dilexi, Eſau autē odio habui. Et accipitur hīc Iacob pro populo deſcēdente ab eo. m ¶ Semen Abraham amici m. quia amore mei
✣ modus. d ¶ Dicens glutino bonum eſt. Tales enim faciunt colligationes, vt obtineant multitudine. q̄d non poſſunt ratiōe. f ¶ Confortauit eum clauis. ſcilicet aureis & argenteis per dona ſuperioribus facta. g ¶ Vt non moueretur. Id eſt propter inſufficientiam iuſtè repelleretur vel promotus deponeret. Sed q̄a bonus prælatus talibus cautelis & fraudulentijs non fulcitur, indiget diuina conſolatione contra inſurgentes iniuſtè, ideo ſibi dicitur à domino: h ¶ Et tu Iſrael. per veritatis noticiam. i ¶ Seruus meus. per debitam obedientiam. k ¶ Iacob. per viciorum ſupplantationem. l ¶ Quem elegi. promouendo ad prælationem. m ¶ Semen Abraham amici mei. imitando ſuam perfectionem. Et ſubditur: q ¶ Ne timeas, quia ego tecum ſum. te protegens contra inſur-
✣ gentes tibi inui-

a ✣ Gentes vel eccleſiæ. b ✣ Initium ſapientiæ timor domini.
c ✣ In omnem terram exiuit ſonus eorum. d ✣ Auditu prædicationis apoſtolorum.
a ✣ Fide ad eum. b ✣ Fidelium.
a ✣ In fide. b ✣ Verbo & facto. c ✣ Infirmo.
a ✣ In domino deo viuo & vero, quia idola dij non ſunt, ſed opera hominum & hoc eſt: Confortauit. b ✣ Deum ſuum ſtudioſe faciendo.
a ✣ Formam ſimulacri. b ✣ Cum idola colebantur.
a ✣ Glutinum hoc.
d e f ✣ Deum. b ✣ Quolibet impulſu. c ✣ Vere.
g h a ✣ Prius ſpiritu timoris. b ✣ Luctator contra dæmones. c ✣ Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos &c. d ✣ Carne & ſide.
i a ✣ Spiritu Charitatis. b ✣ In cuius fide. c ✣ Fit ſimiles. d ✣ Vbi diſperſus eras.
k l m n o a ✣ Spiritualiter qui & aliis prædicaturus.
p a ✣ A facie perſecutorum. b ✣ Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummā. c ✣ A me.
q r s a ✣ Via veritas & vita. b ✣ Ne vincaris. c ✣ Vt vincas.
t v a ✣ Potentia, ſilij mei.
a ✣ Ideo. b ✣ Iratus. ✣ Aduerſarij tui populus Iudæorum. c ✣ Exterius. d ✣ Iudæi & Gentes.
z a ✣ Vidi impium ſuper excelſum, & eleuatum ſicut cedros Libani. Et tranſiui, & ecce non erat, & quæſiui eum, & non eſt inuentus.
b a ✣ Quamuis vilis. ✣ Ego ſum vermis & non homo, oppro. ho. & abiectio plebis. ✣ Mundo.
c a ✣ Non inuenies viros rebelles tuos. id eſt te perſequentes.
a ✣ Qnaſi: Non debes timere.
b ✣ Proiector. b ✣ Operationem.
a ✣ Ne timueris. b ✣ Vel verbo.

vero in me Chriſtus. a ¶Ego poſte.q.pla. Vir eccleſiaſticus habeſ prædicationis noſtra ſerrantia in plauſtro nouo, qđ non operatur in vetuſtate literæ, ſed in nouitate ſpiritus cõterit incredulorum corda duriſſima ſeparans triticum à palea, mõtes colleſq; comminuens. i. hæreticorum principes qui comminuti, in pulue rem rediguñ, & nihil eſſe dicuntur, vt male cõgregati bene diuidantur. b ¶Dabo in ſo.ce. Arborum varietas diuerſitatem ſpiritualis gratię ſignificat, ne ſaltẽ vna chorda de cithara domini & aliqua virtus gratiarum eccleſiæ deeſſe videatur: quarũ ſublimitatẽ ad cæleſtia ſe ſtinãtem illuminat lignũ oliuæ, fomes lucis, requies laborantis vel laſſati. c ¶Spin. & m. & li. o. LXX. Sethim, quæ eſt arbor albæ ſpinę ſimilis miræ & lenitatis & pulchritudinis & imputribilis, de qua arca facta eſt. Ex hac etiã terra dicta eſt Sethim. Spina primò homini ĩpœnã fuit data. vnde: Cũ operatus fueris terrã, nõ da. fru. ſu. ſed ſpi. & tri. ger. ti. Gentib⁹ .p. gſia prædicatores ſpinę ſunt, q ſubditorũ vicia nõ palpãt ſed pungũt. Myrtus Aromatica ſpecies imputribilis feſſa membra conſolidat & reparat, & ideo conſolatores ſanctę eccleſiæ ſignificat. vnde apoſtolus: Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui conſo. nos in omni tempore. d ¶Nũciate. Significat, quia nec idola nec audiẽdi nec reſpõdendi habẽt facultatẽ. nunciate futura, vt rerum euẽtibus veſtram monſtretis potentiã. Notandum poſt aduentum Chriſti conticuiſſe idola, futurorum ſcientiam promittentia. De Chriſto quoque & de apoſtolis, & de ſua abolitione nihil potuerũt prędicere multò minus ergo aliena bona vel mala nunciare potuerũt. Si qđ aũt prędixẽt, ſemper mẽdaciũ ỹitati adiũxerunt, & ſic ſententiam tẽperauerẽt, vt quidquid eueniret oraculo conueniret, vt hoc: Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe. Patet: quòd idola poſt aduentum Chriſti vocem amiſerunt. e ¶Si poteſtis. Neque dæmones poſſunt niſi dei permiſſione quòd aſſident idolis, qui nec porcos, nec ſanctі Iob iumenta potuerunt diſperdere ſine dei permiſſione. Faulus quoq; tradidit Satha ꝟnæ quoſdam.

† vt trahã, vt tribulã nouã: habẽtem ora.

Exod. 25. 2.

† eos Gene. 3. c.

Myrtus

2. Cor. 1. 2.

Idolorum vanæ vaticinationes ceſſarunt poſt Chriſti aduẽtũ.

† ſitram. genus cedri optimæ. Ennius

1. Cor. 5. b.

Nicolaus de Lyra.

c-† a ¶Ego poſui te quaſi plauſtrum. Sicut enim tale plauſtrum ductum ſuper ſegetes conterit eas, ſic populus Iſrael contriuit Chananæos. ideo ſubditur: b ¶Triturabis mon. i. maiores: Ioſue enim debellauit. xxxi. reges, Ioſue. xij. c ¶Et colles. id eſt minores principes.

† lites vĩas

† 16. q. 5. c. 2.

d ¶Et tu exultabis. Expulſis Chananæis de terra promiſſionis. e ¶Egeni & pauperes quærũt aquas, & non ſunt. Hîc deſcribibitur profectus filiorum Iſrael per deſertum, vbi filij Iſrael primò paſſi ſunt aquæ defectum, ſed domin⁹ ſuppleuit non ſolùm ſemel, ſed pluries, vt patet, Exo. xv. & xvij. & Nume. xx. & hoc eſt quod dicitur: Egeni & pauperes quærunt aquas, & non ſunt. Et patet litera vſque ibi: m ¶Dabo in ſolitudinẽ. In deſerto enim deſerto enim illo vigebat ardor ſolis: ſed dominus ,puidit de vmbraculo per columnã nubis: Exod. xiij. d. Et ſocundũ hoc dicitur: Dabo in ſolitudinem cedrum. i. vmbraculũ ita bonũ vel melius, q̃ facerent arbores iſtæ. Vmbraculũ eñ nubis erat excellentius, quia datum diuina virtute non naturæ. ideo ſubdit: Et intellig̃t pariter, quia manus domini fecit hæc. o ¶Prope facite iu. ue. di. do. Hîc recoliť tertium beneficium ppſo exhibitũ tẽpore Zorobabel. ſ. liberatio de captiuitate Babylonica. Et diuiditur in duas partes, qa primò contra idola quę vigebant in Babylone ponitur inuectio. Secundò ſubditur populi liberatio ibi: Suſcitaui. Circa primũ dicitur: Prope facite iudicium ueſtrum. i. declarate iuſticiam veſtram, ſi habetis ð Babyloniį. p ¶Afferte ſi quid habetis. ſcilicet iuſticię & ỹitatis. q ¶Accedant & nunciẽt uobis. ſcilicet idola veſtra, de quibus confiditis. s ¶Quæcunq; uentura ſunt. Qđ eſt proprium diuinitatis, ideo ſubditur: t ¶Et ſciem⁹. Quia dį eſtis vos ð idola. v ¶Bene quoq; aut ma. q. d. non poteſtis, quia ſenſu & intellectu caretis. ideo concluditur: x ¶Ecce u. Vos ſcilicet Babyloniį. y ¶Et opus ueſtrum. idola veſtra quæ feciſtis. z ¶Ex eo q. i. nullum habens fundamentum ſeu firmamentum. Et conuertit ſermonem ad idola dicens:

Diuiſio

† quiſquilias

† ſupinis

Moraliter

† arborem pinum.

Abominatio eſt:

gentes tibi iniuſtè. c ¶Egeni. Hîc ſecundum ſenſum literalem deſcribiť exitus Iſrael de Aegypto & progreſſus eius per deſertum: per quæ ſignatur exitus hominis de peccato, & progreſſus eius per deſertum pœnitentię vt ſic perueniat ad gloriam pœnitentię vt ſic dicitur: Egeni. id eſt peccatores in ſpiritualibus egentes. f ¶Quærunt aquas. ſcilicet gratię. g ¶Et non ſunt. Do nec fuerunt debitè contriti: ſed tunc habebunt. ideo ſubditur: h ¶Aperiam in ſupremis. Per quod ſignatur effectus angelorum ad hoc qđ pœnitentes proficiant in gratia. i ¶Et in medio camporum. id eſt doctrinas prædicatorum ad promouendũ bonum pœnitentium. k ¶Ponam deſertum. id eſt cor pœnitentis qđ prius erat à me derelictum. l ¶In ſtagna aquarum. per abũdantiam chariſmatum, ſecundum illud Rom̃. v. d. Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. m ¶Dabo in ſolitudinem. per iſtas arbores ſignantur diuerſę virtutes, quæ cum gratia infunduntur. n ¶Et ſanctus Iſrael creauit illud. id eſt deus ſanctificans populum ſuum. o ¶Prope facite iudicium. ue. Hîc ad literam deſcribitur deſtructio Babyloniorum per Cyrum qui fuit figura Chriſti. ideo myſticè ſignatur hîc confutatio Scribarum & Phariſęorum per Chriſtum vt patet in Euangelio. Sic ergo dicit eis deridendo. Prope fa. iudi. ueſt. Nitebantur enim oſtendere iuſticias ſuas coram hominibus ad quærendã vanam gloriam. r ¶Annuncient uobis &c. uentura ſunt. q. d. non potuerunt prænunciare aduentum Romanorum ad deſtructionem ipſorum. v ¶Bene q. a. m. q. d. eis nõ poteritis reſiſtere. x ¶Ec. u. c. ex n. Fingebãt eñ bõitatẽ, quę fictio nihil eſt.

a ¶Non diu.

Iſraël. Egõ auxiliatus ſum tui dicit dominus, & redẽptor tuus ſanctus Iſraël. Ego posui te † quaſi plauſtrũ tritũrans nouum habens roſtra ſerrantia. Triturabis montes & comminues, & cõlles quaſi † pulues rem pones. Ventilabis eos, & uentus tolet, † & turbo diſperget eos, & tu exultabis in domino, & in ſancto Iſraël lætaberis. Egẽni & pauperes quærunt aquas & non ſunt, lingua eorum ſiti aruit. Egõ dominus exaudiam eos, deus Iſraël non derelinquam eos. Aperiam in † ſupremis collibus flumina, & in medio camporum fõtes. Ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram in uiam in riuos aquarum. Dabo in ſolitudinem cedrum & † ſpinam & myrtum & † lignum oliuæ. Ponam in deſerto abietem, ulmum, & buxum ſimul, ut uideant & ſciant, & recogitent & intelligant pariter, quia manus domini fecit hęc & ſanctus Iſraël creauit illud. Prope facite iudicium ueſtrum, dicit dominus: afferte ſi quid forte habetis dicit rex Iacob. Accedant & annũncient uobis quæcunq; uentura ſunt. † Priora quæ fuerunt nunciate, & ponemus cor noſtrum, & ſciemus nouiſſima eorum, & quæ uentura ſunt indicate nobis. Annunciate quę futura ſunt in futurũ, & ſciemus quia dij eſtis uos. Bene quoq; aut malè ſi poteſtis facite & loquamur, & uideam⁹ ſimul. Ecce uos eſtis ex nihilo, & opus ueſtrũ ex eo quod

a ¶Sanguine ſuũ. b ¶Qui eſt.

a ¶Vt conteras contrarias poteſtates.

¶Reges.

a ¶Duces, comites.

a ¶Separans triticum a palea. b ¶Superbia eorum.

a ¶Fide bonorum & potentia miraculorũ: diſperſione malorum.

a ¶Gentes, magiſtrum veritatis non habentes. b ¶ Aphiloſophia. c ¶Doctrinæ.

a ¶In philoſophia. b ¶Ideo. c ¶Sine lege & prophetis. d ¶Alius non poteſt.

¶Et ¶Omnino.

¶Gentibus ſuperbis.

a ¶Prædicatores a Chriſto fluminę. De quo: Flumen dei repletum eſt aquis. ¶Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. b ¶Humilium. c ¶Benedicite deo domino de fontibus Iſrael.

a ¶Gentes. b ¶Abundantiam cæleſtis ſapientiæ. c ¶Qui ſitit, veniat, & bibat.

a ¶Idem. b ¶Doctoribus. c ¶Qui biberit ex hac aqua non ſitiet in æternum. d ¶Irrigata terra oriuntur arbores.

a ¶Gentium. b ¶Sanctos in æternum victuros, in quibus opinionis bonæ odor. c ¶Prædicatorum reprehenſionem. ¶Miſericordes.

a ¶Mirabilis deus in ſanctis ſuis.

a ¶Ipſe feci nos, & non ipſi nos. b ¶Mirabile. c ¶Qualibuscunq; in vitis, vt reſpondeamus, quare non intellexiſtis, quod manus domini fecit hoc? ¶O Gentes, quæ credere deſpiciebatis aliis credentibus, ſicut ſcriptum eſt: Iſraël eſſe credenẽ & non credentem.

a ¶Quare non vultis credere? ¶Conſilia rationis quare veritatem non ſuſcipiatis.

a ¶Incident idola ſi debeant colliſa ille. b ¶Idola in quibus confidit is. ¶Os habent & non loquentur. c ¶Filij aduentum Fi. i em Gentium: Iactorum ſuum.

a ¶Quomodo mundus factus ex nihilo.

a ¶Idola. b ¶Si poteſtis. ¶Vt colamus vos. c ¶Vos deos eſſe.

a ¶Finem cuiuſque.

¶Sic.

a ¶Alio ſigno. Demonſtrat idola deos non eſſe.

a ¶Agenda vel futura prædicite ſicut ego. b ¶Quia debet coli.

a ¶Idolum nihil eſt. b ¶Quia dij putamini quod nihil eſt.

Ne quosdã. a ¶ Suscitaui. Adhuc cõtra idola loquitur, & contra cultores eorũ post Christi aduentũ quibusdã in errore manẽtibus suscitatur populus nationũ. Hebræi suscitari ab aquilone, & venire ab ortu solis Assyriũ & Persam interpretãtur, qui Ierusalẽ venerũt & principes illius conculcauerũt, nullũq; idolorum quæ colebãt, hoc sciuit esse vẽturũ, nisi solus de⁹, q vltus est eos pro pãis suis. Sus. ab aq. & ue. ab or. so. Gẽtes quę frigidæ torpentes, sine calore dilectiõis, vt credãt in eũ qui venit ab ortu solis.

suprà c. a. vñ suprà. Quis suscitauit ab oriente iustũ? b ¶ Quis annũ. ab exor. ut sciã. & à princi. ut di. iu. es? Q. Nullus deus in Gẽtib⁹ fuit q annũciauerit aduentũ filij. Si est aũt q annunciauerit, dicemus, quia iustus est. In aduentu filij, dẽmones qui in idolis ventura nũciabant

† venier su per princi pes. obmutuerãt. c ¶ Audiẽs ser. ue. quia bruta Gẽtiliũ corda errorẽ suũ intellexerunt, & vaticinia falsa reliquerunt d ¶ Primus ad Siõ di. Ecclesiã significãt, ecce astiterũt filij. s. tui q̃s p fidẽ meam donaui tibi. s. apli q̃rũ prædicatiõe nati sunt tibi filij. e ¶ Ecce oẽs iniu. Quidquid de idolis vel de Gẽtibus diximus, ad hæresiarchas & prauitatis dogmata referam⁹, quia Christo pacem ec-

† Ego primus sum q dixi ad Siõ ecce hic sũ: & mittam nuncios ad Ierusalẽ, q afferãt bona nũcia ei. Sup. 41. d. † sciret aliquid clesiæ nunciante, & veritatẽ monstrante, ipsi errores sequũtur, & vẽto & turbini cõparant.

GLOS. ORDI.

ECCE seru⁹. Cap. XLII. Notandum quia apostoli, Iacob Israel & semen Abrahę appellantur, quibus ponitur, quasi seruis & hoĩbus dicit: Noli timere vermis Iacob, &c. Christus autẽ

Nicolaus de Lyra. nõ semẽ

F

a ¶ Abominatio est. i. suprà modum abominabilis deo. ideo dicit abominatio in abstracto, sicut excellẽs in liberalitate dicitur liberalitas. b ¶ Qui elegit u. i. qcũque reputauit vos tanq̃ deos suos. c ¶ Suscitaui. Hĩc consequenter ponit liberatio populi de Babylone, quæ facta fuit p Cyrũ, & hoc est qđ dicitur: Suscitaui. s. Cyrum ei volũtatem inspirando pugnandi contra Babylonem. d ¶ Ab aquilone. regio enim Persidis est quasi in medio aquilonis & orientis; medium autem ab vtroq; termino nominatur, & ideo aduentus Cyri contra Babylonem dicitur hĩc esse ab aquilone & ab oriente. Vel quia Darius rex Mœdorum venit cum Cyro cõtra Babylonem, & regnum vnius magis declinat ad oriẽtẽ; alterius aũt ad aquilonem. e ¶ Vocauit no. meum. i. cõfitebit. cõfessus enim fuit Cyrus se obtinuisse monarchiã virtute dei cęli, vt patet. j. Esdrę. j. a. Hæc dicit Cyrus rex Persarũ: Oia regna terrę dedit mihi dominus deus cæli, &c. f ¶ Adducet ma. i. potentes Babylonis. g ¶ Quasi lu. cõculcans eos & deijciens. h ¶ Quis annũ. ab exor. i. ante q̃ fieret, q. d. hoc non fecerunt idola Babyloniæ, quia non prędixerunt casum illius terræ. iõ subdit: i ¶ Nõ est annũ. consequenter ostenditur quis annũciauit. k ¶ Prim⁹. i. ipse deus qui est primus & nouissimus, vt dictum est suprà. eo. ca. l ¶ Ad Sion di. i. ad populum Iudæ denominatũ à loco principaliori, in quo vigebat cultus dei. m ¶ Ecce adsum. ad vestrã liberationẽ per Cyrum seruum meum. n ¶ Et Ie. Euan. da. i. phetam hoc bonum prænunciantem: Et ponitur hĩc Euangelista in singulari, pro plurali, sicut Exod. viij. f. Venit musca grauissima. i. multitudo muscarũ, quia deus per plures prophetas hanc liberationẽ prænunciauit. o ¶ Et uidi. s. reuelationem à domino mihi factam: Et est verbum Isaiæ cui plures reuelationes fuerunt factę de ista liberatione, vt patuit ex præcedentibus, & magis apparebit ex sequentibus. p ¶ Et non erat ex istis. i. ex Babylonię idolis. q ¶ Quisquam qui i ni. cõsi. pro liberatione cultorum suorum. r ¶ Et interro. à suis cultoribus, responderet uerbũ. ideo concluditur: s ¶ Ecce omnes iniu. s. Babylonij. t ¶ Et uana o. e. i. idola ab eis facta, ideo subditur: Vent. & inane si. e.

Moraliter

a ¶ Abominatio est qui eleg. uos. i. ille qui elegit imitari fictionem vestram

a ¶ Abominabilis. b ¶ Fecit & coluit.

non est. Abominatio est qui elegit a b

a ¶ Quasi. Ego autem. b ¶ A quo exardescunt mala. c ¶ Christus.

uos. Suscitaui ab aquilone, & uenient c

a ¶ Quia Iudæa in oriente. b ¶ Christi. c ¶ Vt relictis idolis vnum deum colant. vnde: Ego in nomine patris mei veni. ¶ Vel uti.

ab ortu solis. Vocabit nomen meũ, e

a ¶ Seculi. b ¶ Tanquam vas figuli confringes eos. f

& adducet magistratus quasi lutũ, f g

a ¶ Figulus. b ¶ Vt faciat aliud vas in honorem, aliud in contumeliam.

& uelut plastes cõculcans humum. h

a ¶ Ista quę adhuc futura. Quasi: prętereita dico me fecisse.

b Quis annũciauit ab exordio, ut sciã h

¶ Quia.

mus & à principio, ut dicamus, iũ

a ¶ Ex diis vestris. b ¶ Præterita. i

stus es? Nõn est annunciãs neq; prę

a ¶ Futura. ¶ Quia muti. b ¶ Quia surdi.

c dicẽs, neq; audiẽs sermones ue

a ¶ Primogenitus meus. b ¶ Prædicatores. k

d stros. † Primus ad Sion dicet: ecce l

a ¶ Vobis ad auxilium. b ¶ Ecclesiæ. c ¶ Bona annunciantes.

ãdsum, & Ierusalem euãgelistas da m

a ¶ Ego omnipotens. b ¶ Idolis. o

bo. Et uidi & non erat ex istis quis p

a ¶ Prædicendi vel respondendi. b ¶ A cultoribus. q

quam qui † iniret cõsilium, & inter r

c rogatus responderet uerbum. Ecce s

¶ Idolorum cultores. ¶ Cultus, vel ipsum idolum.

omnes iniusti, & uana opera eorum: t

¶ Inutile.

uẽtus & inane simu v

lacra eorum.

Cap. XLII.

¶ Filius secundum humanitatem.

t ECCE seruus meus x

fictionẽ vestrã, abominabilis est apud deũ. c ¶ Suscitaui ab a. s. Christũ hoiem, q fuit cõceptus i Nazareth, & nutrit⁹ est i aqua. Ionari parte terrę, pmissionis. d ¶ Et ue. ab o. so. qa fuit baptisatus i Iordane, q est termin⁹ oriẽtalis terræ fictæ; & inde venit ad nos i Iordane, q est termin⁹ oriẽtalis subditis: e ¶ Vo. no. me. ipsũ prędicãdũ i aliis gubus Iudęę. ideo subdit: f ¶ Addu. ma. q. lu. Scribas & Legisperitos cõsutãdo, vt patet in plurib⁹ locis Euãgelij. h ¶ Quis a. s. aduentũ Christi. q. d. Vos Sacerdotes & Legisperiti nõ annũciastis ideo subdituri: i ¶ Nõ est an. & c. Primus ad Sion di. ec. ad s. Christus ẽm declarauit aduẽtũ suum p scripturas sacras & opera miraculorũ. n ¶ Et Ie. Euã. d. s. Christum qui pluries in Ierusalẽ prædicauit. o ¶ Et ui. & nõ e. i. Legisperitis superbis. q ¶ Quisquã q ini. c. de salute aiæ suæ, sed de humilibus peritis venerũt aliq ad Christũ, sicut Nicodemus & Nathanael & plures alij, v ¶ Vẽ. & in. a. i. Legisperiti superbi, erant simulachra, qa falsio fingebãt sanctitatẽ. ¶ In ca. xlj. vbi dr in postil. Benẽ quoq; aut malẽ si potestis facite.

ADDI. I. Vbi nos habemus. Bñ q̃q; aut malẽ si potestis facite. In Heb. hr: Bñ q̃quẽ aut malẽ potestis facere. cui⁹ sensus est q̃ p pheta idola alloq̃bat. Sic nũcietis nobis quęcunq; ventura sunt, & sciemus quia dij estis vos, & sciemus etiam qđ benè aut malẽ potestis facere. Et rõ est, qa sicut p annũciationem futurorũ si hoc fecissent idola, sciret qđ essent dij: cũ scire futura sit, ppriũ diuinitatis: eadẽ rõne sciret q̃ possent bñ vel malẽ facere sicut dr. vñ cũ dicit: Et sciem⁹ qđ dñ est sista copulatiua, &, cõiungit similes oões. s. sciem⁹ q̃ dñ estis vos. & sciem⁹ q̃ bñ & malẽ potestis facere: sed ,ppheta cõcludit qđ quodliber prædictorũ est falsum. d. Ecce vos estis ex nihilo. s. ô idola. Et opus vestrũ ex eo qđ nõ est. q. a. s. nec iudicatis futura, nec potestis benẽ facere & iõ cõcludit: Abominatio est qui elegit vos: exponaẽ ,put in postil. ¶ In eod. capi. vbi dr in postil. Primus. i. ipse deus.

ADDI. II. Vbi in translatione nostra dicitur: Ecce adsum: qđ est verbũ primæ psonę singularis nũeri. In Heb. hr: Ecce adsunt, qđ est tertiæ psonæ pluralis nũeri: & est sensus secundũ glos. q̃ prim⁹. s. de⁹ ad Sion. s. ecclesiam dicet: Ecce adsunt, s. filij tui q̃s p fidẽ meã dedi tibi. s. apli, q̃rũ prędicatione nati sunt tibi filij, & sic qđ seq̃t: Et Ierusalẽ Euãgelistã dabo. intelligit ,ppriẽ de Euãgelistis Christi q à deo fuerẽ dati Ierlm. s. ecclesiæ ad annunciãda bona spũalia à Christo sibi data. Et seq̃t: Et vidi & nõ erat, &c. qa nullus fuit ex idololatris nec ex incredulis, q̃ iniret cõsiliũ ad redẽptionẽ aiarũ, nec responderet v bũ. Cũ oẽs essent iniusti & vana opera eorũ. & seq̃t: Ecce seruus meus suscipiã eum, electus meus: quod exponitur de Christo ad literam prout in postilla. Et sic continuatur cap. sequens cum præsenti.

NICO. DE LY.

Cap. XLII.

ECCE seruus. In præcedenti ca. ostensa est dilectio dei ad ppłm Iudaicũ ex beneficijs quę ei in patrib⁹ concessit. hĩc consequẽter idẽ ostendit ex filio quẽ ei ex dilectione misit, secundum

Moraliter. a ¶ Ecce seruus meus. Illud capitulum & duo sequentia exponũt ad lram cõiter doctores nostri de liberatiõe populi Iudaici, de captiuitate Babylonica per Cyrum, & de multiplicatione eiusdem populi post eiusdem populi reditũ in Iudæam, & de eius prosperitate tpali. Mystice verò exponũt dicta capitula de Christo & ,psperitate spũali populi Christiani. Ego verò secũndo dictum beati Matt. apostoli dicentis. xij. ca. hĩc literã: Ecce seruus me. impletam de Christo fuisse, exposui dicta capla literaliter de liberatione fidelis populi facta per Christum, & de multiplicatione eiusdem populi per prędicationẽ apłorũ, & de eius spirituali ,psperitate: propter qđ de alia expositione spirituali pertranseo, maximè quia expositio mea ab alijs mystica nominatur.

Moraliter

Mystice

☞ non semen Iacob vel Israel, sed seruus dicitur. Vnde: Ecce seruus meus &c. Humiliauit enim se. for. ser. acci. a ¶ Dedi spi. In conceptione. Vnde: Spiritus sanctꝰ superueniet in te &c. Et in baptismo claruit, cùm spiritus in specie colũbæ super ipsum requieuit.

Phili. 1. a. Luc. 1. d. Mat. 3. d.

b ¶ Calamum. Scribas & Pharisæos. extra nitidos, intus vacuos, qui idola non colebant vñ nitebant, sed fidẽ nõ habebãt. vñ vacui. Hos nõ cõtriuit, sed ad pœnitẽtiã vocauit. Calamũ ergo secũdum istos, & regnũ Iudeorũ, dicit quassatũ: qa iã alienigenas in si. regnabat. c ¶ Linũ fu. Sacerdotiũ iã penè extinctum: de lino ãt fit Sacerdotale vestimẽtũ. d ¶ Educet iu. Iudicabit sci. nõ metuẽs Scribas & Pharisæos.

† innitar ei † Mat. 12. b. 2. q. 7. c. nos si in si.

Mat. 12. b.

e ¶ Non erit tris. Hoc Matthæus nõ posuit, siue inter iudicium & iudicium media scriptoris errore sublata sunt.

† contẽdet Socratis facies semper æqualis. Ioh. 9. g.

Est autẽ sensus, æqualitatẽ vultus oĩ tẽpore cõseruabit. Quod de Socrate salso gloriãtur Philosophi, qꝑ. s. plus solito nec tristis fuerit ne lætus. f ¶ In t. iudi. vnde: In iudiciũ ego veni ĩ hunc mundũ, vt q nõ vident videant, &cæ.

† in plateis Act. 15. g.

g ¶ Iusticia. Iustũ fuit, vt transiret p apostolos ad Gẽtes cõemptus à Iudeis. h ¶ Victum. Funibꝰ pctõrũ i Euã-

† caligabit nec deficiet viribus.

gelio quẽ Sathanas vinxerat, dñs solueit. i ¶ Alteri. Filius & spũssanctus in deitate à patre alter non est, & ideo eandem & gloriam & laudem habet.

Nicolaus de Lyra. ☞ Vobis fa

Diuisio

one misit, secũdum qꝺ dicit Iohãnẽ. b. Sic deus dilexit mundũ, vt filium suũ vnigenitũ daret, &cę. Et diuidit in duas partes: qa primò agit de filij missione. secũdò de fidei multiplicatione,

B ca. se. Prima adhuc in duas, qa priò describit hui⁹ beneficij magnitudo, sedò malorũ ingratitudo ibi: Hæc ẏba. Prima in tres: qa primò prędicitur filij dei aduentus. secꝺò malorũ casus, ibi: Dominus sicut fortis. tertiò iustorum ꝓsperi status, ibi: Et educam. Pria adhuc in tres, quia primò describitur filij mittendi condicio, secundò prædicit eiusdem missio, ibi: Hæc dicit dominꝰ. tertiò inducit gratiarum actio, ibi: Cantate dño. Circa primum sciẽdum, qꝺ litera ista secundum Latinos & Hebræos est de Christo ad literam intelligenda. & hoc patet Matt. xij. b. vbi ista litera allegatur impleta in Christo: & hoc etiã patet per translationem Chaldaicam, quæ vocatur Thargum apud Hebræos, & est tantę autoritatis apud eos qꝺ nullus fuit ausus ei contradicere: propter quod alię doctores catholici exponentes passum istum & totum capitulum de Cyro rege qui Iudęos liberauit à captiuitate Babylonica, malè dicunt, & quantũ ad hoc magis Iudaizãt quã Hebręi exponentes ipsum de tẽpore Christi: tamen hoc expectant in futurum & malè, quia transijt in pręteritum. Igitur sequendo dictum beati Mat. apostoli & Euangelistæ exponatur de Christo, vt sit ẏbum patris, cùm dicitur: Ecce seruus meꝰ. quia licet ab æterno fuit in forma dei, in tempore tamen accepit formam serui, vt habetur Phil. ij. a. a ¶ Suscipiam eum. Quia humanitas Christi assumpta est in vnitatem suppositi diuini. Per hoc enim quod dicitur: Suscipiam eum. Non est intelligendum, qꝺ pater naturã humanam assumpserit. quia solus filius est humanatus, sed hanc assumptionem tota trinitas fecit. b ¶ Electus meꝰ. Ad redimẽdum humanum genus. c ¶ Complacuit sibi in illo. Per hoc intelligitur patris ad filium dilectio perfecta. d ¶ Dedi spiritũ. id est plenitudinem gratiæ spiritussancti in anima Christi, Iohãnẽ. ſ. b. Vidimus eum quasi vnigenitum à patre, plenũ gr̃ę & ẏritatis. e ¶ Iudicium. Iudicium enim extremũ denũciauit hominibus futurum, vt patet, Mat. xxv. Itẽ in forma humanitatis in qua iudicatus fuit corã Pilato, feret sententiã in vltimo iudicio: hoc excepto quòd tunc apparebit in forma gloriosa, Act. j. b. Hic Iesus qui assumptus est à vobis sic veniet. ſ. ad iudiciũ, sicut vidistis eũ ascendentẽ. i. i forma humanitatis gloriosa in qua ascendit in cælũ. f ¶ Nõ clamabit. Clamore cõtentionis, licet clamauerit clamore prædicationis, Io. vij. f. In nouissimo festiuitatis die stabat Iesus & clamabat, &cæ. Et clamore orationis, ad Heb. v. Cũ clamore valido & lachrymis offerens, &c. g ¶ Neq; acci. per. secundum qꝺ dicitur Matt. xxj. b. Non respicis personã hominum. h ¶ Nec aud. u. s. vox prędicatiõis extra Iudæam, quia in persona propria non prędicauit prętereũt Iudæis, nisi rarò vtpotè Samaritanis, Ioh. iiij. q tamen erant in parte Iudæi, quia recipiebãt quinq; libros Moysi: & propter hoc dicit Matt. xv. c. Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israel. i ¶ Cala. i. populũ Gentilem vacuũ à fide ad modũ calami & cõ quassatum variis erroribus idololatrię. Hũc calamum non contriuit, sed magis resartiuit vocãdo ad fidẽ p apostolorũ prædicationẽ. k ¶ Et li. fu. i. populũ Iudaicũ modicè aut nullius potestatis D cõtra exercitũ Romanorũ. l ¶ Nõ ex. Quia ignis p Romanos accensus ĩ Ieru salẽ nõ fuit extinctus, nisi per consumptionẽ cõbustibilis materię. m ¶ In u. Quod intelligit de iudicio discretiõis q aliquos vocauit, & vocat ad fidẽ suo iusto iudicio, alijs dimissis: ter de iudicio extremæ examinationis, in quo procedet secundum lineã æquitatis. n ¶ Nõ erit tri. In animo. o ¶ Neq; tur. In exteriori signo. hoc tamen non est intelligendum de tristicia naturali quæ passio existens ĩ parte sensitiua: illã em̃ assũpsit ad ostendendũ in se veritatẽ humanæ naturæ. Matth. xxv j. d. Tristis est aĩa mea vsq; ad mortẽ: sed de tristicia obnubilante rõnem quæ in eo, non habuit locũ vbi habemꝰ: Non erit t. In Heb. habetur: Non obscurabitur donec ponat ĩ terra iudiciũ: Quod potest intelligi de duplici iudicio prędicto. p ¶ Et le. e. Qꝺ patet ipletũ i Sicilia, Anglia, Cipro & alijs insulis quæ legẽ Euãgeli cã receperẽt: Etiã aliquæ à tempore apostolorum, vt patet in Actibus apostolorum in pluribus locis, quomodo Paulus prædicauit in insulis. q ¶ Hæc di. Hìc cõsequenter describitur ipsa missio, cùm dicitur: Hæc dí. q. d. sicut creauit omnia de nihilo sua virtute infinita, ita eadem potestate mittit filium in mundum. ideo sequitur: r ¶ Ego do. quia Christus mundum redemit per viam iusticię satisfaciens pro peccato plenissimè. s ¶ Et ap. ma. t. Humanitas enim Christi est instrumẽtum diuinitati coniunctũ: & iõ non mouet ad aliqd, nisi secundum motũ diuinitatis. t ¶ Et ser. t. Recipiendo animam tuã in morte, secũdũ qꝺ saluator petijt Luc. xxiij. g. Pater in m. tu. &c. v ¶ Et dedi. quia per mortem eius sumus deo reconciliati. x ¶ In lu. Recipientium fidem ad apostolorum prædicationem. y ¶ Vt aperir. id est Gentilium qui prius erant erroribus exęcati, quia ad literã Christus multos cæcos illuminauit corporaliter. z ¶ Et educe. id est patres de limbo, qui ibi tenebantur sicut in carcere recłusi. a ¶ Sedentes in tenebris. quia carebant claritate diuinę visionis. b ¶ Ego dominus hoc est nomen, scilicet simpliciter & absolutè. Alij autem dicuntur domini diminutiuè & participatiuè. c ¶ Gloriam meã. id est honorem mihi soli debitum. d ¶ Alteri non dabo. & laudem meam sculpt. Concedendo, qꝺ hoc posset licitè fieri. e ¶ Quæ prima ſ. scilicet nũciata per Moysen.

† expandẽs

† Inſ. 49. b.

† carcere

† Inſ. 48. b

a ¶ In die ascensionis. b ¶ Ex militibus ad redemptionem Israel. c ¶ Hic est filius meus dilectus. ¶ Qui dei virtus & sapientia. d ¶ In quo omnes virtutes.

†suscipiã eum: †electus meus, cõplacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iudicium

a ¶ Quod ante nesciebant.

a ¶ Quæ cecidérunt. Iudæis excæcatis. b ¶ Per apostolos. ¶ Per ũgulos. c ¶ Sicut ouis ad occisionem ductus est. ¶ Mitis & mansuetus.

Gẽtibus proferet. Non clamabit, ne

a ¶ In iudicio. b ¶ Vnde: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Fuit tamen in confinio Tyri & Sydonis, & Cesareæ Philippi: sed eas non intrauit.

que †accipiet personam, nec audietur

a ¶ A Iudæa.

uox eius †foris. Calamum quassatum non cõteret, & linũm fumigans

a ¶ Quia misericors peccatoribus. b ¶ Propinquos extinctioni.

a ¶ Secundum opera cuiusque. b ¶ Filius.

non extinguet. In ueritate educet iudicium:

a ¶ Vltimum. b ¶ Semper enim hilaris, semper & iocundus fuit.

non ↑erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium

a ¶ Terrenis. b ¶ Nouissimum.

a ¶ Euangelium. b ¶ Gentes vndiq; tribulationibus percussę.

um, & legem eius insulæ expectabunt.

a ¶ Superiora. b ¶ Ne dubites de autore.

Hæc dicit dominus deus, creans cælos, & extendens eos: †firmans

a ¶ Creator scilicet omnium. b ¶ Materiales. c ¶ In habitaculum angelorum. d ¶ Vt ex creaturis creator intelligatur.

a ¶ Super iniquos. b ¶ Quotidie.

terram, & quæ germinant ex ea, dans

a ¶ Animam secundum illud: Et insperauit in faciem eius spiraculum vitæ.

flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam. Ego do-

a ¶ Sũctum. a ¶ Virtute rationis. b ¶ Terrenitatem.

a ¶ Omnium. b ¶ O fili. ¶ A Iudæa in Gentes. c ¶ Vnde. Pater iuste, mundus te non cognouit.

minus uocaui te in iusticia, & apprehendi manum tuam, & seruaui te. †Et

a ¶ Pater in meipsum, ipse facit opera. b ¶ A morte.

a ¶ Qui omnia conseruat. b ¶ Implendum sicut pepigeram populo meo Israel.

dedi te in fœdus populi, in lucem

¶ Quę erant in tenebris. a ¶ Cordis. b ¶ Infidelium.

Gentium, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de †conclusione uinctum, de domo carceris sedentes in

a ¶ Dæmonum.

a ¶ Fautibus peccatorum. b ¶ Peccati.

¶ Ignorantiæ. ¶ Non alius. a ¶ Dominus. ¶ Glorificaui, & iterum glorificabo.

tenebris. Ego dominus, hoc est nomen meum. †Gloriam meam

a ¶ Præter te cui daturus sum. ¶ Idolis.

alteri non dabo, & laudem meam

a ¶ A prophetis prædicta.

sculptilibus: quæ prima fuerunt

futurum,

Gloſſ. ordi. Iſaiæ Cap. XLII. De Lyra

☞ a ¶ Vobis faciam. Vt ſciatis, quia ego dominus, non eſt alius
E præter me: & qui priora cernitis impleta, credatis quæ polliceor
Rom.7.b. futura. b ¶ Nouum. In nouitate ſpiritus non in vetuſtate literæ, nec ſolùm in veteri teſtamento, ſed etiam in nouo. c ¶ Qui
Mar.4.c. deſcenditis in mare. Priùs piſcatores piſcium, poſt hominum:
Marc.16.d. vnde ad literam multa maria tranſierunt. vnde: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euange. oi creatu. d ¶ Cedar. Filius Iſmaelis:
Saraceni ab eo, qui melius Agareni: ſed nomine liberæ velauerunt ignominiã
Gene.25.b. ancillę. Iſmael enim filius ancillæ Agar fuit, ab hac Saraceni. Duodecim enim duces genuit. Nomine quoq; eius ipſa
†149.a. dicitur prouincia. c ¶ De uertice mõ
Sup.40.b. tium clamabunt. Super montem excelſum aſcen. tu. q. c. Sion. De uertice montis. de altitudine virtutis & contẽplationis, vt etiam exemplo doceãt quę
Deu.32.c. prædicant. f ¶ Vociferabitur. vnde: Ipſi me prouocauerunt i eo qui nõ erat deus, & ego in Gente ſtulta irritabo eos. g ¶ Sicut parturiens. Partum conſilij mei profundam in lucem ſicut mulier infantem, ſic proferam diſſimulatum dolorem. h ¶ Inſemitis. In cognitione prophetarum, q ſũt ſemitæ ad Chriſtum cum eius natiuitatem, reſurrectionem, & aſcenſionẽ præ
Rom.11.c. dicunt. i ¶ Confundantur. Cũ plenitudo Gentium intrauerit, tunc etiam Iſrael conuerſus, erroris ſui pœnitebit, qui idolis ante ſeruiuit. k ¶ Et cæci. Ille præcipuè cęcus dicit: q ante vidit ad literã ſpiritualiter, q nũc. Ita Iudęus proprie,

Nicolaus de Lyra. ☞ Gentilis

☞ a ¶ Ecce uenerunt. ſicut patet de ingreſſu terræ promiſſionis & pluribꝰ aliis per Moyſen nũciatis quæ impleta ſunt à tempore Iſaię. & ſuprà. b ¶ No
† à ſeculo ua quoq; ego annunciabo. ſcilicet
diu de miſsione nłi in carnem. c ¶ Ante-
† pariens quam oriantur. id eſt incipiant fieri.
d ¶ Audita uobis faciam. Per Iſai
F am & ad alios prophetas. e ¶ Canta
te. Hîc conſequenter ponitur gratiarũ
† excelſos actio pro tanti beneficij promiſsione, cùm dicitur: Cantate domino canti-
† germen cum nouum. pro nouitate tanti myſterij. vnde & nato Chriſto nouum cãticum cantauerunt angeli, Luc.ij. f ¶ Laus eius ab extre. terrę. quia in omnibus terræ partibus ſunt aliqui fideles Chriſtum laudantes. Et quia Chriſtus laudãdus eſt, non ſolum in arida, ſed etiam in mari & eius inſulis, ideo ſubditur: Qui deſcenditis in mare & cæter. g ¶ Leuet deſertum. id eſt Gẽtilitas exurgat ad fidei Chriſtianæ ſtatum.
†, directa h ¶ In domibus habitabit Cedar. Cedar fuit filius Iſmaelis, Gene. xxv. b. & ideo per ipſum deſignat populus Iſmaelitarum, qui antiquitus habitabat in tabernaculis: vagando de loco ad locum: & per hoc metaphoricè deſignant populi Gentiles in diuerſis erroribꝰ vagantes, qui modo per fidem habitant in domibus Chriſti, id eſt eccleſijs per fidem charitate formatam. i ¶ Laudate habitatores petræ. Dicit Rab. Sa. qd̃ per hoc intelliguntur mortui ſepulcra lapidea inhabitantes, quos dicit
† viſum recipere. ſuſcitandos in aduentu Meſsię. Sed hoc
† nuncius iam eſt adimpletum, quia Chriſtus Lameus, quẽ zarum ſuſcitauit de monumento, & eo
miſi. reſurgẽte multa corpora ſanctorum re
† ſicut præ ſurrexerũt de monumentis, Mat. xxvij.
ſoſius. ſ. Põt etiã aliter exponi de terra Moab, quæ petra nominatur ſuprà xvj. a. Emitte agnum domine domi. G
natorem terræ de petra deſerti, &c. Et de terra illa aliqui crediderunt ad prædicationem diſcipulorum Chriſti in domino exultantes. k ¶ Ponent domino gloriam, laudem eius ĩ inſulis. ſcilicet diſcipuli Chriſti gloriam eius prædicantes. l ¶ Dominus ſicut fortis egredietur. Hîc conſequenter prędicitur malorum caſus, cùm dicitur: Dominus ſicut fortis egredietur. i exercitu Romanorum propter incredulitatem Iudæorum. m ¶ Sicut uir. ſcilicet in Romanis ad deſtruendum ciuitatem & populum. n ¶ Vociferabitur. Et quid dicat ſubditur: o ¶ Tacui. coram Pilato à Sacerdotibus accuſatus falſò. p ¶ Semper ſilui. de iuriſs & opprobrijs mihi illatis. q ¶ Patiens fui. expectans eorum pœnitentiam. r ¶ Sicut parturiens loquar. q. d. nõ poſſum nec debeo vltrà continere me à punitione eorum. ideo ſubditur: s ¶ Diſſipabo & abſorbebo & cæt. deſer- † villis ſp
tos faciam montes. id eſt maiores.
t ¶ Et colles. id eſt mediocres.
v ¶ Et omne gramen eorum ex
iccabo. id eſt minores de populo de
ſtruam. x ¶ Et ponam flumina in inſulas & ſtagna arefaciam. ſubtrahendo ab eis omnes delectationes & diuitias. y ¶ Et educam cæcos. Hîc conſequenter deſcribitur ſaluatio credentium, cùm dicitur: Et educam cæcos. id eſt Gentiles erroribus cæcatos. z ¶ In uiam † bellator
quam neſciunt. per obſeruantiam
mandatorum. a ¶ In ſemitis
quas ignorauerunt ambulare eos faciam. per obſeruantiam con- † robora
ſiliorum. b ¶ Ponam tenebras bit ſc.
coram eis in lucem. per diuinorũ H
cognitionem. c ¶ Et praua. ex cõ
ſuetudine peccandi. d ¶ In recta. per operum rectificationẽ. e ¶ Hęc uerba feci eis. Supra poſita eſt diuini beneficij magnitudo in filij miſsione, hîc conſequenter ponitur malorum ingratitudo ex ſua obſtinatione cùm dicitur: Hæc uerba feci eis. filium ſcilicet eis mittendo. f ¶ Et n-
† ducam dereliqui eos. ſed ipſi me. ideo
ſubditur: g ¶ Conuerſi ſũt re. Per infidelitatẽ. Et qa aliqui de Gentilibus fuerunt contra fidem Chriſti obſtinati, ꝓpter idola Chriſtum pſequẽtes, ideo ſubdit: h ¶ Confundã. cõfuſio. q cõ. i ſcul. & aliqui de Iudæis ideo ſubditur: i ¶ Surdi audite. ſc. verba prophetarum ad vos miſſorũ qui annunciauerũt Chriſti aduentũ. k ¶ Et cæci intuemini ad uidẽ. ſ. impletionem prophetiarũ i Ieſu Nazareno. Et quia Iudæi pro maiori pte remanſerunt in ſua cæcitate, ideo ſubditur: l ¶ Quis cæcus niſi ſermeus, & ſur. niſi ad q. nũ. me. mi. id eſt populus Iudaicus diuinæ ſeruituti ſpecialiter obligatus à tempore ſuſceptæ legis. Et ſubdit: m ¶ Niſi
q uentũ. eſt. ſ. populus Iudaicus i deſtructione Ieruſalem per Titũ in vindictam mortis Chriſti. Dicit enim
Hugo Floriacenſis, quòd Romani Iudæi v-
multa cæde Iudæorum feſti quæ- diti,
bant qbus captiua, mãcipia vẽderẽt. Sed qa plurimi venales & pauci inuenibantur emptores, non defuere qui triginta mancipia vno numiſmate mercarentur: ſicut econuerſo

☞ Chriſtum emerant

---

a ¶ In filio impleta. b ¶ Euangelium, repulſionem Iudæorum, ſobuerſionem Ieruſalem, conuerſionem Gentium.

ecce uenerũt: noua quoq; ego annun- a
a ¶ Fiant actu.
cio, antequam oriãtur audita uobis fa- d
a ¶ Noua hæc. b ¶ O apoſtoli Euangelium prædicate.
ciam. †Cantate domino canticum no- e
a ¶ In miraculis laus eius: A ſolis ortu & ab occa. laudi. no. ſomini. In omnem terram exi. ſo. eorum &c. A ſummo cęlo egreſſ. eius.
uum, laus eius ab extremis terræ. Qui f
a ¶ Seculi temperates. b ¶ Laudes.
deſcenditis in mare & plenitudo eius,
a ¶ Diuerſe eccleſię vel Gentes. b ¶ Laudet & lætetur leuet vocem ꝓ laudemequia liberauit & lętetur de ſalute ſua.
inſulæ & habitatores earum. Leuet de g
a ¶ Eccleſijs.
ſertum & ciuitas eius, in †dõmibus ha- h
a ¶ Qui non ſolebat. b ¶ Tenebræ, id eſt Gentes deum ignorantes. c ¶ Dominum. d ¶ Gentes.
c ¶ Chriſti. ¶ Ciuitas in Paleſtina, ſed hîc duricij Gentium ſignificat.
bitabit Cedar. Laudate habitatores Pe- i
a ¶ Apoſtoli & alij. b ¶ In auditoribus.
træ: de uertice montium clamabũt. Po- k
a ¶ Gentibus. ¶ Deſcribit ſaluatoris aduentum & comparat eum viro fortiſſimo contra aduerſarios pugnaturo.
nent domino gloriam, & laudem eius
in inſulis nunciabunt. Dominus ſicut l
a ¶ Qui videbatur debilis. b ¶ De captiuitate Iudæorum. ¶ A miſericordia, opinione, nõ re. c ¶ Contra inimicos ſuos.
fortis egrẽdietur, ſicut uir †pręliator ſu- m
a ¶ Victoriæ. b ¶ Dicens: Vos ex patre diabolo eſtis.
æ citabit zelũm. Vociferãbitur, & clama- n
a ¶ Iudæos. b ¶ Per Romanos.
bit ſuper inimicos ſuos †cõfortabitur. o
a ¶ O Iudæi. b ¶ Expectans pœnitentiam veſtram.
Tacui †ſemper, ſilui, patiens fui: ſicut p q r
a ¶ Tamen dolorem. ¶ Aperiam quæ cogitaueram. b ¶ Conſilia veſtra. c ¶ Vos omnino delebo.
†pãturiens loquar. Diſſipãbo & ãbſor- s
a ¶ Maiores. ¶ Superborum varietates.
bebo ſimul: deſertos faciam mõtes
a ¶ Mediocres. b ¶ Populum.
†& cõlles, & omne †grãmen eorum ex t v
a ¶ Per Romanos. ¶ Tunc. b ¶ Flumen ſapientiæ. c ¶ Gentium.
iccabõ. Et ponam flũmina in inſulãs, x
a ¶ Doctrinæ Iudæorum vt propheras legentes non intelligant. b ¶ Gentes.
& ſtãgna arefaciam. Et †educam cęcos y
a ¶ Chriſtum, qui eſt via veritas & vita. b ¶ Modo.
in uiãm quam neſciũt: in ſemitis quas z a
¶ Proficere. a ¶ Noa eſt voluntis neq; curr. ſed dei miſer.
ignorauerunt ambulare eos faciãm.
a ¶ Ignorantiam. b ¶ Gentibus. c ¶ Vt in veteris. ſa. lumen Chriſti accipiant.
Ponam tenebrãs coram eis in lũcem, b
a ¶ Corda eorum. b ¶ Prædicta. c ¶ Vt territi pœnitentiam. ¶ Non futura promitto, ſed promiſſa iam reddo.
& prãua in †recta. Hæc uerba feci eis, & c d
a ¶ Incorrectos. b ¶ Sed ipſi. ¶ His auditis. c ¶ Etiam apoſtolos expellendo.
non dereliqui eos: cõuerſi ſunt rẽtror e f
a ¶ De Gentibus quæ prædicantibus apoſtolis credere noluerunt. b ¶ Gentes. ¶ Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia.
ſum. Confundãtur confuſione qui h
confidunt in ſculptili, qui dicunt
¶ Sed. a ¶ Auribus cordis.
conflatili, uos dij noſtri. Surdi aũ- i
b ¶ Mente. b ¶ Lumen veritatis.
dite, & cæci †intuemini ad uidẽdum. k
a ¶ Expoſitio. b ¶ Iſrael qui domino prius ſeruiuit. ¶ Non Gentes, vt mentiuntur Iudæi.
Quis cæcus niſi ſeruus meus, & ſur- l
¶ Prophetæ.
dus, niſi †ad quem nuncios meos miſi? m
¶ Modo. ¶ Sub peccato.
Quis cæcus †niſi qui uenundatus eſt? n

Gentilis impropriè. a ¶Laqueus iu-
A nē dñi, increpans Scribas & Pharisęos: Hi em̄ erāt laquei simplicibus ne ad dñm cōuerterent. b ¶Quis est. Horta-
tur eos, pphe
ta, vt saltē aliq audiant, & causam suę captiuitatis intelligāt & caueāt. c ¶Super
†Etiā cūm eum. Vt qđ prius tacuerat, iā nō taceret
multa uide nec ꝙ bis, sed tormētis corriperet. d ¶Et
tis, nihil tñ nō cogno. Sicut historię tradūt, nec Gē
obseruas: tes hoc fieri in vltionē filij intellexerunt,
& quāuis a nec Iudęi malicia sua excęcati.
periat au-
res, nihil tñ
exaudit.

GLO S. ORDI.

Cap. XLIII.

†Actū bñ
ei vult dñs
ob iusticiā
suā, & ma-
gnificabit
& glorifica
bit legem
suam.

Et nūc hæc. Supius locut' est de captiuitate Iudęorū, & malicia eorū qui credere noluerūt, nūc primitiuā alloqt̄ ecclesiā, quæ est de Iudęis, vt creatorem aię suæ & corpis intelligāt. ſ ¶Creans te Ia. Iacob supplātator, Israel vir vidēs deū. Hi sunt apli & aplici viri, q & vicia supplātauerūt, & deū videre meruerunt. g ¶Per aquas. sed m Hebręos: Per aquas Aegypti, p magnitudine Nili. Per flumina, Chaldęi: qa apud eos sunt flumina mita. Per ignē (qa crudeles & ignīti) Macedones designāt. Per flāmā (quæ omnia cōsumit) Romani. Hęc quoq; regna prędicando trāsierūt apostoli, & dominus vbiq; cū eis. h ¶Dedi ppi. Vt inde aegras nbi misericordiā & coronā, prędicādo. ſ. Aegyptiis, & Aethiopibus (q pene vltimi) & Sabęis, est aūt Saba ci
Psal. 18. a. uitas in finibus Aethiopiæ sita. In omnē terram exiuit sonus eorū & in fines. &c.

B ¶Ex quo

Nico. de Lyra.

Christum emerāt triginta numismatibus. a ¶Quis cæcus nisi seruus domi. i. populus Iudaicus, q fuit specialiter ad seruitutē dei obligatus, ab illo tempore quo deus pcussit primogenita Aegyptiorū. b ¶Qui uides multa. In lege & prophetis scripta. c ¶Non ne custodies. q. d. melius deberes custodire quā m alij, sed tu magis deuiasti. d ¶Qui apertas habes aures. idest qui frequenter aperuisti aures ad audiendum legem & pphetas. e ¶Nonne audies. quasi dicat audisti aure corporis, sed nō mētis. f ¶Et dominus uoluit ut sanctificaret eum. ſ. populum Iudaicū, mittens eis filiū suum. g ¶Et magnificaret legem. In Christo implēs eā, secundū qđ ipse dixit Mat. v. b. Non veni soluere legem, sed adimplere. h ¶Ipse autem populus direptus & uastatus. per Romanos propter incredulitatem suā. i ¶Laqueus iuuenum omnes. Id est à iuuenibus ducti sunt, ligati, ſ. à bellatoribus. k ¶Et in domibus carcerum. pro magna parte positi. l ¶Facti sunt in rapinam, nec est qui eruat. Adhuc em̄ sunt in hac captiuitate, quæ iā durauit p annos mille. cclxj. ſ. anno dñi. M. cccxxvij. quo liber iste fuit scriptus. m ¶Quis est in uobis qui audiat hoc? Auribus mentis, quasi dicat pauc. n ¶Quis dedit in direp Iacob. Et respondet: Nonne dominus. Iesus Christus. o ¶Ipse est cui peccauimus. Eum negādo coram Pilato, & mortē eius procurādo. Et loquit̄ de futuro p modū prēteriti in persona Iudæorū, qui post destructionē ciuitatis non crediderunt in Christum. p ¶Et noluerunt in uiis eius ambu-
ſ. increduli
ſ. increduli sequendo Christum per opera bonæ vitæ. q ¶Nō audierunt legem eius. Scilicet Euangelicam, sed magis re-
C spuerunt eam. r ¶Et effudit super eū indigna. Per exercitum Romanorū. s ¶Et cōbussit &c. Quia Romani nō solū cōbusserūt Ierusalem, sed & alias ciuitates in circumitu. t ¶Et nō cogno. Scilicet ꝙ hoc esset in vindictam mortis Christi, & sic etiā in infidelitate permansit.

NIC. DE LY.

Cap. XLIII.

Et nunc. Posq̄ actū est capi. prædicti de missione filij dei. Hīc cōsequenter agit̄ de multiplicatione fidelium. Et diuidit in duas partes, quia primò ponitur Gentium illuminatio. Secundo Iudęorum excæcatio, ibi: Hæc dicit. Prima in duas: quia primò ponit̄ multiplicatio fidelium. Secūdò huius multiplicationis effectuum principium, ibi: Quis in vobis. Circa primum sciendum, ꝙ fides multiplicata est per opera miraculosa virtutem totius naturæ transcendentia, quib' visis infideles conuertebantur ad Christum, vt patet in Actibus apostolorum in pluribus locis, & in sanctorū legendis. Et ideo primò ponitur hīc talis operatio. Secūdò fidelium multiplicatio, ibi: Dedi propiciationē. Circa primū dicitur. x ¶Hæc dicit dominus. Sicut enim fides patrum sanctorū à Iudęis transiit in Christianos, sic & nomina, secundum quod dicitur capitulo sequenti. Ille vocabit in nomine Iacob, & hic scribet manu sua domino, & in nomine Israel assimilabitur, vt plenius ibi dicet. Et ideo nominibus Iacob & Israel, intelligitur hīc populus Christianus, cùm dicitur: y ¶Creans te Iacob. Id est deducens te ad esse gratię p fidei susceptionem. z ¶Et formans te Israel. In moribus per apostolorum prædicationem. a ¶Noli timere. Inter pressuras primitiuæ ecclesiæ. b ¶Quia redemi te. Sanguine meo. c ¶Et uocaui te nomi. tuo. Idest nomine Christiano. d ¶Cum transieris per aquas. Id est per tribulationes temporales. e ¶Tecum ero. & flu. non ope. te. id est ad literam multi Christiani super aquas ambularunt ad confirmationem fidei. f ¶Cum ambulaueris in igne, non combureris: & flamma nō ardebit in te, quia ego dominus. Dicit hīc Rabbi Salomon, quòd tempore futuro, quod vocat tempus Messiæ: accenderet̄ ignis diuinitus comburens alios populos, & nō lædens Iudęos. Sed quod expectat futurum, iam transiit in prēteritum: quia multi Christiani ab infidelib' in ignem proiecti. fuerunt diuinitus liberati, & frequenter carnifices combusti. g ¶Dedi propicia. tuam. Hīc consequenter ponitur fidelium multiplicatio cùm dicitur: Dedi propiciationē tuā AEgyptum. Glosa dicit hīc, & similiter magister Alexander de Ales, ꝙ hoc intelligitur ad literam de conuersione AEgypti & AEthiopiæ ad fidē Christi. & sic est sensus: Dedi ppi. tuā AEgyi. dedi Aegyptū similē tibi in ppiatioe incorporādo eū Christo p fidē, qui est propiciatio p peccatis totius mundi. ſ. Ioh. iij. & in hoc alloquitur de' ecclam primitiuā, quę primò fuit in Iudęa colle
† Qui laqueis capti sunt oēs in cauernis, & cōdusi sūt in carceribus.

D
† peccauerunt.

† precium
l v cta, & inde tuum

Ex quo audierũt à dño: Euntes in mundũ vniuersum prę. Euã. E oi creaturę. Illi autẽ ,pfecti prę. a ¶ Ab oriẽ. Multi venięt ab o
Mar. vl, d. riẽte & occi, & recũ, cũ Abrahã, Isaac, & Iacob, ab oĩbus. s. mũdi est intelligẽda per localem motũ, sed qa sunt aggregati Christo capiti per vnitatem fidei & charitatis, Ideo dicitur Matth. viij. b. G
Mat. 8. b. ptibus. b ¶ Dicã aglo. Greg. Aglo- Multi venient ab oriente & occidente &c. k ¶ Affer filios. Hîc
Moraliter ni dicit da. cũ offerre deo suę fidei mu accipitur longinquitas nõ secundum
nera Gẽtilitas impaũ. Austro aũt iube distantiã loci sed peccati. qđ facit ho-
tur ne ,phibeat, qa Hebræis in lege cõ mines à deo elongari. l ¶ Et omnẽ
fidẽtibus pręcipiẽ, ne vitã Gẽtiũ con- qui ĩuuo. no. meũ. Ex quo patet ꝙ
temnẽdo repellãt &c. c ¶ Educ foras. Vox patris ad filiũ de ludęis mẽ- non loquitur de populo Iudaico tm, † Propter
te cęcis. Et nota prius esse factã vocatiõnẽ Iudęorum, deide Gentiũ. vñ & sed de oi aduenięte ad fidẽ. m ¶ Crea ca quòd.
Act. 13. g. Paulus: Vobis oportebat primò loq verbum dei. d ¶ Omnes Gentes. ui eũ. In esse gratię, quæ est per creatio
Propheta ad Gẽtes increpãs de idolo- nẽ. n ¶ Forma. eũ. moribus. o ¶ Et
latria & admirãs, ꝙ null⁹ in Gẽtibus feci eum. Deducendo ad perfectio-
hoc præscire potuit: sed tm populus nis statũ. Ideo subdit: p ¶ Educ fo.
dei q legẽ dei accepit, pphetas habuit id est extra errorẽ. q ¶ Popu. cæcũ.
Psal. 75. 2. vnde: Notꝰ in Iudæa deus. e ¶ Non prius. r ¶ Et ocu. haben. Nunc per † supra. 42. c.
est forma. Quidã codices habẽt, plas fidei susceptionem. s ¶ Surdum. sci-
matus: sed nõ cõuenit bñ. sic tm potest licet prius per inobedientiam. t ¶ Et
exponi: Ante me nõ est formatũ ido- aures ei sunt. Nunc per obedientiã,
lũ, qa feci hominẽ iustũ à quo iniustè & intelligẽtiam. Et intelligitur hoc de
formatũ est idolũ. f ¶ Ego annun- Iudæis ad fidem Christi cõuersis, qui
ciaui & sal. Per prophetas natiuita- præcedenti capitulo vocati sunt cæci
tem filꝫ. vocationem Gentium, expul & surdi. Et quia ecclesia non solum
† vocat no sionẽ dęmonũ. g ¶ Hæc dicit domi ex Iudæis est collecta, sed etiam de o-
mine meo nus saluator &c. Hęc. s. quę sequun mnibus Gentibus: ideo subditur:
tur: Pater ad apłos. Propter vos, qui v ¶ Omnes Gen. congre. sunt. sci-
supra eo. 2. f. testes mei estis, qui. s. Euãgelium prę licet in vnitate fidei Christianæ. Et cũ
dicatis. Quibus dixit: Noli timere. dicitur hic: Oẽs Gentes. Est distribu-
Chaldęos tio pro generibus singulorum: quia
in ea congregati sunt aliqui de omni-
bus Gentibus. x ¶ Quis ĩ uobis. Hîc
cõsequenter describitur dictię congre- H
gationis effectiuum principium. scili-
cet ipse deus, qui talia potest prædice-
re, & sic efficere: Nõ autẽ idola quæ à
Gentibus colebantur, & hoc est qđ
dicitur hîc: Quis in uobis: Id est in
diis Gentiũ. y ¶ Annunciet istud.
quasi dicat nullus, quia futura con-
tingentia certitudinaliter prędicere est
proprium dei per se, vel per prophe-
tas suos, ideo subditur: z ¶ Dent. sci-
licet dij Gentiũ. a ¶ Testes eorum,
Id est, pphetas eorũ. b ¶ Et iusti. Id
est examinent. vtrũ sint veri vel falsi.
c ¶ Et au. A dñs suis futura cõtingẽ
tia. d ¶ Et dí. Ea aliis ex noĩe deorũ
suorũ. q. d. nõ potẽrũt, sed ego potero
Ideo subdit: e ¶ Ve. uos te. Et est ver
bũ dei ad pphetas suos, & maximè ad
apostolos, q fuerũt testes eius, sc̃m
qđ dicit Act. j. a. Eritis mihi testes in
Ier usalẽ & in oi Iudæa & Samaria, &
vsq; ad vltimũ terræ. f ¶ Et ser. me'
quẽ ele. Id est quẽcunq; elegero ad ser
uiendum mihi supple erit testis me'.
g ¶ Vt sciatis & credatis mihi.
Cùm videritis implera quæ ante de-
nunciaui. h ¶ Ante me nõ est for
matus deus, & post me non erit.
qua ipse est solus æternus à parte
principij, & etiam à parte finis propriè
loquendo de æternitate. i ¶ Ego
sum. Non habens esse aliunde, sed ex
me. k ¶ Ego sum do. Quia omnia
alia habent à me esse. l ¶ Ego an.
scilicet salutem generis humani per
prophetas. m ¶ Et salua. Per Chri-
stum sicut promiseram. n ¶ Et nõ
fuit in uo. alienus. Scilicet deus qui
talia nunciaret. Cætera patent ex di-
ctis. o ¶ Hæc dí. Hîc consequẽter po-
nitur Iudęorum excæcatio ex ingrati-
tudine procedens. Et ideo diuiditur Diuisio
in duas partes, qa primò ponitur be-
neficiorum dei magnitudo. Secundò
Iudæorum ingratitudo, ibi: Non me.
Prima i duas, qa primò ponitur bñ-
ficia ve. te.

Nicolaus de Lyra.

cęta, & inde ad alias nationes dilata ta, sicut dictũ fuit suprà ca, ñ. Nomi natãt hîc specialiter AEgyptus AEthiopia, qa ibi satis citò fides fuit mul tiplicata in AEgypto. sub Marco & Alexandria, & p beatũ Matth. in AEthiopia, rege cũ vxore & filio baptiza to & populo suo, iõ subdit, a ¶ AEthiopia & Saba. Nomẽ est ciuitatis in AEthiopia, vt dicit hîc glossa. b ¶ Pro te. s. dilatãda dedi. Et p istas duas terras intelliguntur aliæ ad quas dilatata est fides ecclesię, c ¶ Ex quo honora. factus es. Tu populę meus hoc potissimè implerũ fuit in Christi incarnatione, accipiendo. s. naturam humanã de Iudęis in vnitate psonæ, quę honorẽ nõ fecit angelis ad Heb. ñ. a. Nusq; angelos apprehendit, sed se
† Hoseę. 8. b. men Abrahę. d ¶ Dilexi te. dando animã meã pro te. e ¶ Et dabo homines. s. ad mortem multo fortius. f ¶ Pro te. cõseruãda & dilatanda, sicut patet de Iuliano imperatore, qui cũ magna parte exercitus Romani pe riit in bello contra Persas, eo ꝙ firmi ter statuerat in suo reditu destruere ciuitatem Cæsaream cũ populo Chri ſtiano ibidem existente sub sancto Ba silio episcopo, & multi etiã imperato res Romani, vt Nero, Domicianus & plures alĩ perierũt, eo ꝙ mouerãt pse cutiones contra ecclesiam. Ideo subdi tur. g ¶ Noli timere. Pressuras quę in primitiua Ecclesia fuerũt magnę. h ¶ Quia ego tecum sum. Te pro tegendo & multiplicando. vnde & in illis pressuris multũ creuit ecclesia in Gentibus, constantiam martyrum & miracula dei quæ circa eos fiebant ad mirantibus. & sic ad fidem Christi cõ uertebantur. Ideo subditur: i ¶ Ab oriente adducam semẽ tuum. Ista adductio seu congregatio fidelium nõ est intelli-

piciationem tuam Ægyptum, Æthio- b
a 5 Pro tua vtilitate. b 5 Pro illis conversis.
piam & Saba pro tẽ. † Ex quo hõnora b
a 5 Non hominum.
bilis factus es in oculis mẽis & glorio-
5 Ideo. a 5 Prior. Vnde Ipse prior dilexit nos.
sus, ego dilexi te. Et dabo homines pro d e
a 5 Vt de habea mercedem. b 5 Conversos in prædica- c 5 Ergo.
tione tua. d 5 Salute.
tẽ, & põpulos pro animã tua. † Noli f
a 5 Aduersa mundi.
timẽre, quia ego tecum sum. Ab ori- h i
a 5 Ad ecclesiam. b 5 Filios tuos in fide.
ente adducam semẽ tuum, & ab oc
5 Similes tibi, a 5 Diabolo, redde quod captiuasti.
cidente congregabo te. Dicam âqui- k
loni: Da, & austro: Noli prohibere.
a 5 O Israel. b 5 Prædestinatos. c 5 Ab ex
tremis terræ. 5 Qui eratis delonge, prope facti
estis sanguine Christi.
Affẽr filiõs meos de lõginquo, & fi- l
a 5 Animas vel mulieres sanctas. b 5 Adducam.
liãs meas ab extrẽmis terræ. Et omnẽ
qui † invocat nomen meum, in gloriam
a 5 Corpore. b 5 Anima. c 5 Fidelem.
meam creãui eum, formãui eũm, & fe m n
a 5 O fili. b 5 Ab infidelitate mentis.
ci eum. Educ foras populum cæcũm, o p q
a 5 Corporis. b 5 Mente. c 5 In corpore.
& oculõs habentem: surdũm & aũres r s
a 5 Post vocationem Iudæorum.
ei sunt. Omnes Gentes congregatæ t v
a 5 In ouile vnum cœtus & vnus pastor.
b 5 Prius. c 5 Iudæi prædestinati.
sunt simũl, & collẽctæ sunt tribus.
a 5 Deorum vestrorum. b 5 O Gentes.
c 5 Quod dico.
Quis in uõbis annunciet istũd, & quæ x y
a 5 Præterita. b 5 Sicut deus noster.
c 5 Ipsi dij testimonia se probent.
primã sunt audire uos faciet: Dent te z a
a 5 Veri dij probentur. b 5 Ita. c 5 Quod dubitent.
stes eorum & iustificentur, et audiant b c
a 5 Veros deos esse. b 5 O prophetæ, o apostoli.
5 Quasi. Ipsi non habent, sed: Vere vos testimoniũ &c.
& dicant: Verè uõs testes mei, dicit do d e
a 5 Pater. b 5 Christus. c 5 Ex omnibus in salu-
tem omnium. 5 In quo complacui.
minus, & seruus meus quem elẽgi, ut f g
a 5 Hæc omnia scilicet fieret.
b 5 Qui prius bruti & insensibiles.
sciãtis, & credatis mihi, & intelligãtis,
a 5 Solus. b 5 Deus. c 5 Ego omnia creaui, quia:
Ante me &c. d 5 Qui sum principium &c.
quia egõ ipse sum. Antẽ mẽ non est h
a 5 Alicuius rei. b 5 Quia finis sum.
5 Quia. 5 Non alius.
formãtor deus, & põst me non erit. † E i
a 5 Repetitio, confirmatio est. b 5 Quia vnum
in substantia pater, & filius, & spiritus sanctus. vel sine
me non est filius, qui est mundi salus.
go sum, egõ sum dñs, & non est absq; k
que me saluator. Ego annunciaui, l
a 5 In filio genus humanum. b 5 Præteritum vel
futurum annunciaui.
& salũaui, auditum feci, & non fuit m n
a 5 Prophetis & apostolis prædicantibus.
b 5 Scilicet deus, sed ego tantum.
c 5 Prophetæ & apostoli, quia ego prædixi
non alius.
in uõbis alienus. Võs testes mei di
cit dominus, & ego deus: & ab initio
a 5 Protestare. 5 Qui ab initio prædico futura.
ego ipse, & non est qui de mãu mea e
a 5 Salutem Centum. b 5 Quis.
ruat. Operãbor, & quis auertet illũd? o
a 5 O apostoli. b 5 Per filium.
5 Alias redemptor.
5 Hæc dicit dominus saluãtor uester san- o

c ¶ fica ve. te.

A Chaldæi nautæ opti mi

a ¶Chaldæos in nauibus. Secundum historiã Chaldæi abũ dant fluminib⁹, & strenui sunt nauib⁹ & inde gloriãtur. b ¶Ego do. san. ue. Olim filiis Israel, modo vobis apostoli, in mũdo expulsis dæmonibus & oĩb⁹ victis principib⁹. c ¶Facio no. Multa quæ reficiũt aĩas, nõ corpora: olim de petra vnũ tm̃ pduxi fontẽ ad corpa reficiẽda. d ¶Dracones: maligni, venenosi, q̃ in solitudie Gentiũ morabãt, idololatriæ sanguine morũq; feritate bestiales. ¶Struthio spẽm alarũ habet, volatu caret. Sic hypocrita spẽm sanctitatis habet, rẽ aũt nõ habet. e ¶Nõ me inuo. Ad Iudæos loquit, q̃ ante aduentum dñi idola coluerũt. Vel ad eos qui post aduẽtum credere noluerũt. f ¶Nec labo. Non fecisti laborare post aduentum filij, vt preciosa quæq; offerres, quia Sacrificiũ deo spiritus cõ. &c. Vel, nõ laborasti i me tãtum, quia idolis offerebas. g ¶In thure. Per thus & calamum qui est furculus arboris aromaticæ, omnia aromata accipe. h ¶Ego sum. Q. Fecisti me laborare sub onere peccati tui. Iõ iam nõ seruũ meũ, nõ puerũ voco, sed simpliciter appello Iacob & Israel, vt ostendam & arguã pt̃ores. i ¶Reduc me. bona quæ feci tibi. Quid vltrà debui facere tibi, & non feci? Vel si quid iusti habes, ego libenter recipiam. k ¶Narra si. Lxx. de suo addiderunt. Dic tu prior iniquitates tuas, vt iustificeris. Narra tu prior. Si prior dixero, oppones forsitã vel sapiẽtia mea, vel fortitudine verborum. l ¶Pater tu. Abrahã. s. q̃ dño terrã promissionis pollicẽte rẽdit: In q̃ sciã, quia possidebo eam? Pater Vel ipse Abraham qui peccasse dicit in promissione filij dubitando. Vel

B

☞ populus in

Fatis de diuersis

Isa. 5. b.

Gene. 15. b.

Pſal. 50. d.

† robusto què

† Nõ q̃me iuocaris Iacob, vel q̃ laboraris mihi Israel.

Calamus.

† vehementibus

† 2. Cor. 5. d.

Apo. 21. b.

C

D

Nico. de Lyra.

ficia veteris testamenti. Et secundõ noui, ibi: Ne memineris. Inter beneficia exhibita Iudæis tempore veteris testamenti, ista fuerunt magis famosa & nota. s. liberatio de seruitute Aegyptiaca, & liberatio de captiuitate Babylonica. Primõ igit̃ hîc recolitur secũdum, cùm dicitur: a ¶Propter uos. scilicet liberãdos. b ¶Emisi i Babylonẽ. scilicet Cyrum & Darium cũ exercitibus suis. c ¶Et detraxi uectes uni. id est clausuras in quibus confidebant. d ¶Et Chaldæos in na. su. gloquia debellauerunt plura regna nõ solum bellis campalibus, sed etiam naualibus. cõsequẽter recolitur primum beneficium, cũ dicit: e ¶Hæc dicit do. Diuidendo mare rubrũ, vt præberet filiis Israel transitũ per siccum. s. ¶Et in aqs tor. se. desiccãdo Iordanem fluuium in trãsitu arcꝰ. vt habet Iosue. iii. g ¶Qui eduqua. & equũ. i. currus & equites Aegyptiorum ad insequendum filios Israel intra mare rubrum. h ¶Simul obdor. somno mortis. q̃a fuerũt submersi in aqs. Exo. xiiij. i ¶Ne memineritis. Hîc recoluñ bñficia noui testamẽti, cũ dicit: Ne dicitur: Ne memi. prior. id est prę dictorũ beneficiorũ. q. d. licet fuerint magna, tñ in cõpatione ad beneficiũ incarnatiõis sũt modica aut nulla. Iõ subdit: k ¶Ecce ego fa. noua. secundũ qd̃ dicit Iere. xxxj. d. Creauit dñs nouũ sup terrã, mulier circũdabit virũ. i. Christũ in vtero suo ab instanti incarnationis virũ pfectum virtutibus & scientiis. l ¶Ponam in deser. uiã. s. pfectionis & iusticię. Et vocatur hîc desertũ Iudæa & Gẽtilitas, sicut dictum est suprà. xxxv. m ¶Et in inuio flu. id est spũssan ctã dona. Vnde dicit saluator Iohan. vij. f. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Q̃d exponẽs Euãgelista subdit. Hoc aũt dixit de spũ quem accepturi erant credentes in eũ. n ¶Et glori. me bestia agri. id est illi qui ante conuersionẽ bestialiter & crudeliter viuebãt. o ¶Vt da. potũ po. meo. Christiano. p ¶Electo meo. Ad vitã beatam. Hoc additur, quia non oẽs Christiani saluabuntur, sed tm̃ electi. q ¶Nõ me inuo. Hîc ponit Iudæorũ obstinatorũ ingratitudo, cũ dicitur: Non me inuoca. Iacob gratias agendo de tantis beneficiis. r ¶Nec laborasti. id est nec laborẽ magnum sustinuisti. in Hebręo habetur. Quia laborasti. Exponitur tñ ad eũdem sensum ab Hebræis sic: Quia laborasti id est citò arrędiatus & fatigatus fuisti seruiendo mihi. s ¶Non obtulisti mihi arietem. hoc refertur ad beneficium liberationis de Aegypto, secundum quod dicitur Iere. vij. e. Non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum &c. t ¶Non emisti mihi & cætera. scilicet in exitu de Aegypto. Est autem calamus vna de quatuor speciebus aromaticis, quæ ponebantur in Thymiamate. v ¶Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis. Id est pro peccatis tuis expiandis. Hoc perfectissimè fuit impletum in deo & homine Christo, qui formam serui accepit, vt pro peccatis nostris satisfaceret. x ¶Præbuisti mihi laborem: Id est fuisti mihi occasio, vt laborem passionis sustinerem. y ¶Ego sum, Et nõ alius. z ¶Qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Reduc me in memoriã, & iudicemur simul, narra si qd habes, ut iustificẽris. Pater tuus primus

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XLIIII. Additio

☞ populus in deserto cõtra deũ murmurãdo, quasi cognoscẽte de E peccatoribus generatũ. a ¶Inter. Q. inter partes. s. pacẽ ferẽtes.

GLOS. ORDI. Cap. XLIIII.

ET nunc au. Primos fideles de Iudæis aliis obduratis cũ quodã priuilegio noïs, & dignitate honoris alloquit apsorũ. s. Chorũ. Audi Iacob ser. & c. Prima seruit⁹. Se ¶principes cũda electio. c ¶Ab ute. In quo ¶fra Gene. 25. c. tris plantam arripuisti: vel in principio ecclesiæ manus persecutorum euasisti. d ¶Et rectissime. Israel secũ dũ Hebraicã ỹ̃itatẽ, rectus vel rectissimus. Quòd ãt. vir videris deũ dicit: ¦nõ à ꝓprietate, sed à sono vocis habetur.

Nico. de Lyra. ☞ Effundã.

c ¶tans de diuino, pmisso. Sed qa ibi tenui cõtrariũ, sicut & alĩ doctores catholici, & maxiẽ, qa ibidem prẽmittit: Credidit Abrahã deo. & reputatũ est ei ad iusticiã. Ideo meli⁹, dicit qp iste pater prim⁹ intelligit Adã, de q̃ certũ est qp peccauit trãsgrediẽdo dei mãdatũ, Ge. iĩ. Et qa pctũm ei⁹ trãsit ad posteros, nõ sic ãt pctã aliorũ parentũ, iõ fit hĩc specialis mẽtio de ei⁹ pctõ. a ¶Et ínter. i. Moyses & Aarõ, q ỹba dñi referẽbãt ad populũ, & eõuerso ỹba ppli, ad deũ. b ¶Præuarí. sunt i me. Aarõ in fabricatiõe vituli. Exo. xxxii. & vterq; simul F ad aquas cõtradictiõis, Nu. xx. c ¶Et cõta. i. cõtamiatos ostẽdi. d ¶Prin. san. s. Dauid in adulterio Bethsabeę & homicidio Vrię & Ezechiã in elatione, qñ nũcij regis Babylonis fuerũt ad eũ missi. iiij. Reg. xx. e ¶Dedi ad ínterne. Ia. Per reges Assyriorũ & Babylonis, vt patet ex supradictis. & hoc propter pctã populi & principũ. f ¶Isra. in blas. Ex hoc em̃ qp deus Israel, nõ liberauerat suum populũ, Gentiles dicebãt eũ impotẽtẽ. Aliq etiã de ppõ Israelis impatiẽtia fracti ꝓrumpebant in blasphemiã dei.

¶In ca. xliij. vbi dicit in post. Vere vos testes mei dicit dñs &c.

ADDITIO. I. Sicut apli fuerũt veri testes Christi, ꝓut allegat in postilla, qp illud qd̃ dicit Act. j. a Eritis mihi testes in Ierusalẽ, sic & potius Christus testis dei dicit. vñ de Christo ad literã dicit: Ecce testẽ Gentium dedi eũ. Et in Euãgelio: Ego ad hoc veni in mundum &c. vñ qd̃ dicit hic: Ioh. 9. g. Et seruus meus quẽ elegi. s. erit testis meus, intelligendum est ꝓprie ad literam de Christo.

In eodem capitulo vbi dicitur in postilla, Consequenter hic excluditur, cùm dicitur: Pater tuus.

ADDITIO. II. Quod aũt dicit hic: Pater tu⁹ prim⁹ peccauit, Recte exponit de Adã, sicut in postilla, prout verba planè sonãt. Adã em̃ fuit prim⁹ pater simpliciter & peccauit, Ge. iĩ. Sed qd̃ seq̃t: Et interpretes tui prẽuaricati sunt in me. Nõ bñ exponit de Moyse & Aaron. Tũ quia Moyses & Aarõ ꝓphetę dñi dicũt, nõ interpretes. gña em̃ ꝓphetandi distinguit à gra interpretãdi, vt patet p apl̃m. j. Cor. xij. Tũ qa licet Moyses & Aarõ peccassent, nũq̃ tñ prævaricati dicũtur fuisse i deũ, prẽuaricari em̃ addit sup rõnẽ peccãdi, sic qd̃ prævaricari importat trãsgressionẽ legis prę aliis, vt habet i catholicõ. Qd̃ nõ põt dici de Moyse, cui⁹ pctũm ad aquã cõtradictiõis nõ fuit ita graue, vt ostensum est in additiõe Nu. xx. Et ideo videt aliter hĩc dicendum. Pro quo attendendũ est, & prophæta hic facit mentionem de duobus peccatis quę ad posteros trãsierũt, & de pœnis illis peccatis correspondentibus. Primum est pctũm A- Peccata parentum ad posteros trãsierunt dę quod trãsiit ad posteros p originẽ. Sed m est pctũm Phariseorũ, legẽ diuinã ꝓuerse interpretantiũ, qbus Christ⁹ Mat. xv. a. Irritum fecistis mandatum dei &c. Quod quidem peccatum transiit ad posteros, non per originem, sed doctrinæ successionẽ Falsa enim interpretatio legis per Pharisæos primò inuenta transiit in posteros scilicet in Iudæos hodiernos eam susciꝑientes. vnde isti Pharisæi propriè dicuntur interpretes, non enim suã doctrinam tradunt vt prophetę, sed vt legis expositores seu interpretes: Qui quidem propriè dicuntur prẽuaricati in deũ, qa prę aliis transgressionẽ legis cõmittũt p falsam interpretationẽ. De quorũ falsa & peruersa doctrina dictũ fuit supra in additione ca. xxxiij. Et vlterius dicetur deo duce infra Zacha. v. ¶De pœna aũtem primo peccato correspondente scilicet Adę dicit propheta: Et contaminaui principes &c. vbi in Hebrẽo habet

Et ꝓphanaui:

a ¶Moyses & Aaron, ad aquas contradictionis, qui medij sunt inter me & te.

a peccauit: & ¶interpretes tui prævari- a b

a ¶Contaminari permisi, ne intrarent terram promissionis.

cati sunt in me. Et contaminaui princi- c d

a ¶Moysen & Aaron. b ¶Ne quis intraret in terram promissionis, præter Iosue & Caleph.

b pes sanctos, dedi ad internecionem Ia- e

¶Quorum corpora prostrata sunt in deserto. f

cob & Israël in blasphemiam.

Cap. XLIIII.

a ¶Mandata mea. b ¶Fidelis quia infidelis Israel non vult.

ET nunc aũdi Iacob ser⁹ a ue meus, & Israël quẽ

¶In prædestinatione.

elegi. Hæc dicit do- a ¶In corpore. b ¶In anima. c ¶Antequam esset.

b c minus faciẽs & formãs te, ab ute- b

a ¶Crudelitatem eorum.

ro auxiliator tuus. Noli timére ſerue

Et ꝓphanaui principes sanctorũ. Et est sensus, qp ꝓpter pctũm A- G dę principes sancti. s. Pharchæ & alij iusti, q debuissent gaudere diuino cõsortio, fuerũt à deo prophanati, carẽtes diuina visione quasi ꝓphani. ¶De pœna aũtẽ correspõdente secũdo peccato dicit: Et dedi ad internecionẽ Iacob. s. p Romanos, q exequentes vindictã sanguinis Christi (q p malicią Phariseorũ fuit effus⁹ recipiẽtium iꝑm sanguinẽ sup se & filios suos) iꝑm Iacob. a. ppl̃m Israeliticũ, ad ĩternecionẽ dederũ. & prícipes Israel in blasphemiã: qa sunt à deo cõdẽnati tãq̃ blasphemi dei. ¶Cõsequẽter ãt vt oñdat ꝓpheta qp Iacob q dat⁹ est ad internecionẽ. & Israel in blasphemiã, distinguit à ỹo Iacob q est ppl̃s fidelis, & à ỹo Israel, q est à deo electus: Iõ subdit in principio hui⁹ ca. sequẽtis. Et nunc audi Iacob serue me⁹, & Israel quẽ elegi. q. d. tu Iacob serue me⁹. s. ppl̃s fidelis, qa infideles Isl̃ nõ vult, vt in glo. Et Israel quẽ elegi. s. prędestinãdo. q. d. nõ loquor Iacob prædicto in precedẽtib⁹, q tm̃ sed m carnẽ Iacob dicit. qui dat⁹ est ad internecionẽ, nec Israeli q in blasphemiã, sed Iacob seruo meo & Israel quẽ elegi. Et huic sentẽtię cõcordat glo. & segtur: Hęc dicit dñs. In q̃ prędicit quõ Iacob seru⁹ & Israel electus H ẽt⁹ à deo. erãt saluãdi. s. p aquã baptis-

mi, & infusionẽ spũs sancti, dicẽs: Effundã em̃ aq̃s sup sitiẽtẽ &c. Effundã spũm meũ sup semẽ tuũ. Exponat totũ sicut i postilla.

REPLICA In ca. xliij. xliij. cũ dicit: Vere testes mei eris, & seru⁹ me⁹ quẽ elegi. Burg. dicit illud vltimũ ad literã, ꝓprie ẽ intelligi de Christo cõtra expositionẽ postillatoris. Sed hoc videt piculosũ, sicut piculosũ est dicere Christũ ꝓprie creaturã: quẽadmodũ Arri⁹ q, ꝓpter hoc crepuit, & ei⁹ diffusa fuit vis cerebri. ita dicere Christũ simpliciter & ꝓprie seruũ, cũ sit fili⁹ & hęres p deũ, ad Ga. iiij. a. Nã ad Phi. ij. dicit accepisse formã serui. ex hoc nõ debet dici seru⁹, sicut missus in similitudinẽ & formã carnis pcti, nullo mõ dicẽdus est peccator. Et si aliqũ dicit seru⁹, vt infrã. xlix. hoc debet accipi specificatiuè. s. inquãtum homo vel secũdũ similitudinẽ. sed ꝓpter hoc nõ debet concedi simpliciter seruus, sicut nec creatura nisi cũ reduplicatiõe specificatiuè tẽta. ¶In eodẽ ca. Burg. notat postil. &c. qa dicit Moysen & Aarõ interpretes. Primò, qa fuerũt verè ꝓphetæ dñi: Sed ex hoc nõ bñ infert, igit nõ sunt interpretes. Nã dñm Iesum ꝓphetã oĩm ꝓphetarũ Euãgelista nõ dedignat dicere interpretẽ, qa interpretabat scripturas, Lucę vlti. Sed ó obiicit Burg. qa hic dicuntur prẽuaricati, qd̃ de Moyse & Aarõ dici nõ põt. Respondeo, qd̃ Aarõ prẽuaricator fuit in fabricatione vituli, & vterq; ad aquas cõtradictiõis: quorũ pctã sic fuerũt grauia, vt eorũ occasione terrã ꝓmissiõis ingredi nõ ꝓmittebant à deo, vt patet Nu. xx. Nec Burg. his motiuis inualidis solũ impugnat postillatorẽ, sed etiã sanctũ Tho. cũ postil. in hoc concordem.

NIC. DE LY. Cap. XLIIII.

ET nunc audi. Superius Isaias induxit populum ad expectationẽ diuinorũ ꝓmissorũ ex diuina prãte & eius charitate: hic facit illud idẽ ex diuina veritate, cuius est implere ꝓmissa. & diuidit in tres prtes. qa primò declarat diuina veritas ex impletione ꝓmissi. Sed ó ex defectione idoli, ibi Hæc dicit dñs rex. Tertiò, ex liberatione populi, Diuisio ibi: Hæc dicit dominus, redemptor. Circa primã partem sciendum, qp aliqui doctores catholici eam exponũt de liberatiõe populi à captiuitate Babylonica quam ꝓmiserat deus ante per ꝓphetas, & de prosperitate eius temporali & spirituali post illum reditum. Sed qa populus non legitur tunc tantã prosperitatem habuisse, sicut dictum fuit supra. xxxv. ideo Ra. Sa. exponit eam magis catholicè quantum ad hoc de impletione promissionis factę ipsi Iacob, Gen. xxviij. c. Erit semen tuum quasi puluis terrę, dilataberis ad orientem & occidentem &c. Quam ꝓmissionem Ra. Sa. dicit implendam tempore Messiæ per conuersionẽ aliorum ad eius fidem, & in hoc verũ dicit: Sed quod expectat futurum iam trãsiit in prteritũ, vt ostenderet, igit sic exponatur. g ¶Et nunc. Primò excitat attentionem. per hoc insinuans, quod denũciaturus sit aliquid magnum. h ¶Noli timere &c. Alloquitur ppl̃m nomine Iacob à quo defecerat. Et rectissime Iacob dicit⁹ est altero nomine Israel, q interpretatur directus cum

c deo: vt ple

☞ A

a ¶ Effundam. s. in baptismo p̄ipositionē manuū. b ¶ Qua si sali. iux. Salix arbor infructuosa, sed citò crescit, maximè si iuxta aquas sit: & aiūt physici, qa si quis eā sumpserit vel cibo vel potu, sterilē eū facit, Bene ergo Gētes significat, quę ante steriles iuxta fluenta Euāgelij citò crescētes fructificauerūt cōtra naturā. Vel, vtriusq; populi vocationē hic possum⁹ accipere p herbas. s. multitudinē Gētiū ad fidē venientē. Per salices y ò primitiuā de Iudęis Ecclesiā, quæ citò credidit prędicātib⁹ apl̄is. c ¶ Iste di. Credentiū varietatem describit. d ¶ Et in no. Israel. as similabit. vt recipiant legē & ꝓpheras & spiritussancti gratias, quę Israeli ꝓmisę sunt. e ¶ Ego primus Post vocationē Gentiū quę abiectis idolis crediderūt, agit cōtra eos q cōuerti nolurūt. f ¶ Absq; me. Nō dicit se solū esse, sed præter virtutē & sapiētiam suam nullum externum deū esse, deorū multorum opinionem & simulacra condēnans. g ¶ Noli te timere. O Israel simulacra, quę in monte Sinai nihil esse didicistis. h ¶ Esu. Fame & siti artificis, & artis vilitas demōstrat. Quidquid de idolis dictum est, ad hęreticorū re-

☞ ferri pōt

B

Nicolaus de Lyra.

☞ deo, vt plenius ostendi Gene. xxxij. ideo loco Israelis dicit hic. a ¶ Rectissi. quē ele. Esau reprobato. b ¶ Effun. e. aquas. diuinę glorię. c. ¶ Su. si. s. Iudā. d ¶ Et fluenta. sanę doctrinę. e ¶ Super aridam. id est Gentilitatem, vtraq; enim supra nominata est deserta & solitudo. xxxv. & eadem ratione dicitur hic Sitiens & arida. Et quod per aquas intelligatur diuina gratia, ostenditur cum subditur. f ¶ Effundam spiritum. id est super hominem Christum, qui secūdum carnem descendit de semine Iacob, & ab instanti incarnationis fuit repletus spiritussancto. g ¶ Et benedictionem meam &c. Id est super apostolos & alios Christi discipulos, qui fuerunt Iudęi in principio super quos est effusa diuina benedictio in effusione spiritussancti sup ipsos in signo visibili. h ¶ Et germinabunt inter her. Quod glosat sic Ra. Sa. id est i medio Esau: per quem intelligit Romanum imperium. i ¶ Iste dicet: domini ego sum. isti erunt iussu pfectē. k ¶ Et ille uoca. in nomine Iacob. isti sunt paruuli filij ipiorū id est Iudęi descendentes à malis patribus, & sic paruuli sunt in noticia legis, tanquam malè edocti à parentibus. Vel quia communiter Romanos designat sub nomine impiorū paruulos intelligit filios Romanorū tēpore Messię crediturorū. l ¶ Et hic scribet &c. Isti sunt viri pœnitentię seu reuersionis. m ¶ Et in nomine Israel as similabitur In Hebręo habetur pronominabitur. Isti sunt cōuersi de Gētibus. Hęc est glo Ra. Sa. & patet quòd litera ista etiā accipiendo secundum expositionem suam est impleta, licet hoc nō intendat: quia in ciuitate Romana quę est quæ est metropolis Romani imperij, tantum creuit fides catholica, quòd Romana sedes facta est caput populi Christiani. Viri autem perfecti veraciter dicuntur apostoli, qui fuerunt in gratia confirmati. Et de quolibet istorum dicitur: Iste dicet, do. ego sum. s. apostolus ad Euāgelium eius prędicandū. Similiter multi filij Iudęorū & etiā Romanorū fidē Christi receperunt per baptismū. Ité à principio Ecclesię multi delicati facti sunt viri pœnitētię accipiētes religiosum statū, cōuersi etiā ex Gētibus apparent per totū mundū. Patet etiā, q noīa Isrl & Iacob cōmunicāt Gētilibus cōuersis ad fidem. n ¶ Hæc di. Hīc cōsequēter oñdit diuina veritas ex defectu idolorū. Et primò oñdit idolorū defectū, Secò reuocat Iudę os ad verū dei cultū, ibi: Memēto horū. Prīa adhuc ī duas, qa primò oñdit idolorū defectū, Secò fabricādi mod⁹, ibi: Quis formauit. Circa primū, vt oppositа iuxta se posita magis eluceścāt. Primò ponit diuinę excellētię singularitas, cū dicit: o ¶ Ego pri. vt p hoc magis appareat idolorū defectibilitas, cum dicitur. p ¶ Quis si. &c. q. d. null⁹. sed sunt dñ falsi: qd̄ ꝓbat p hoc qd̄ subdit. q ¶ Vo. & an. i. ordinatè referat illa quę feci à principio mūdi ātę hoīs cōditionē, quę nō potuerūt sciri p hominē nisi ex diuia reuelatiōe, sicut factū est Moysi q i principio Ge. ordinatè narrat creationē mundi. r ¶ Vētu. i. cōtingēria futura quæ soli deo sūt nota. q. d. hęc nō potuerūt facere idola, sed ego possū, Ideo subdit. s ¶ Ex tūc au. te fec. i. añ p lōgū tps. illud qd̄ erat sic futurū. t ¶ Vos. s. ꝓphetę. estis te. mei. q talia ātę aduēntum vobis nunciaui. v ¶ Nūqd e. de. q. d. nō. x ¶ Plas. ido. i. formatores idolorū. Et declinat hic plastes. huj⁹ plastę. y ¶ Oēs ni. sūt. i. nulli⁹ y turis ad faciēdū aliqd numinis. z ¶ Et amā. eo. i. idola sua. a ¶ Ipsi sūt te. e. Ex hoc em qd̄ fecerūt ea de materia īsēsibili & inaiata, pñt veraciter testificari. qd̄ in eis nō est y tus visiua nec intellectiua. & sic debēt in seipsis cōfundi de cultu eorū. b ¶ Quis for. Hīc cōsequēter ponit circa idola formationis modus vt per hoc qlibet aduertat q nihil est ibi diuinitatis. qa illud qd̄ fit p artificiū hominis non pōt esse nobili⁹ ipo, sed est vilius & defectibilius idolum est hmōi ergo &c. Virtutē huius rōnis deducit hic diffuse. Et primò in formatiōe idolorū metallicorū, cū dicit: Quis forma. deū. q. d. nullus. nisi sēm reputationē suā qua idolum reputat deū verū. c ¶ Fabri. s. idolorū sunt ex hoibus. i. de nūero hoīm. & sic nō possunt facere aliqd mai⁹ homine. d ¶ Cōueni. oēs. hoies ad iudiciū extremū. e ¶ Et paue. à facie iudicis f ¶ Et cōfun. simul. per eius sententiam. g ¶ Faber fer. Totū hoc inducitur ad ostendendū quō idolū de metallo formatur labore hominis, & p cōsequens est aliqd minus ipo. h ¶ Esu, & defi. s. faber ferrari⁹, & p hoc oñditur diligēria artificū ad faciēdū idola: Tū ꝓpter lucrū: Tū ꝓpter gratiā dominorū.

☞ Artifex

Salix sterilē facit

†germinabunt tua

†cognominabitur

†suprà. 41. d. & infrà. 48. b.

†seculi

†præter

†cōcupiscibilia

Apo. 1. d.

C

D

Ꝺ Israel.

meus Iacob, & rectissime quem elegi. Ef[a] fundam enim aquas super sitientem, & flu[c] enta super aridam. Effundam spiritum me[f] um super semen tuum, & benedictionem[g] meam super †stirpem tuam: et germinas[h] bunt inter herbas quasi salices iuxta præ[i] terfluentes aquas. Iste dicet, domini e[k] go sum: & ille uocabit in nomine Iacob. [l] Et hic scribet manu sua domino: & in no[m] mine Israel †assimilabitur. Hæc dicit do[n] minus rex Israel & redemptor eius domi[o] nus exercituum. †Ego primus & ego nō[p] uisimus: & absq; me non est deus. Quis[q] similis mei: Vocet & annunciet, & ordi[r] nem exponat mihi, ex quo constitui po[s] pulum †antiquum: uentura & quæ futu[t] ra sunt, annunciet eis. Nolite timere, neq; conturbemini. Extunc audire te feci, & annunciaui: uos estis testes mei. Nunquid[v] est deus †absq; me, & formator quem ego non nouerim? Plastę idoli omnes nihil[x] sunt, & †amantissima eorum non prode-[y] runt eis. Ipsi sunt testes eorum, qui non[z] uident. neque intelligunt, ut confundan[a] tur. Quis formauit deum, & sculptile[b] conflauit ad nihil utile? Ecce omnes par-[c] ticipes eius cōfundentur. Fabri enim sunt[d] ex hominibus. Cōuenient omnes, stabunt, & pauebunt, & cōfundentur simul. Fa-[e] ber ferrarius lima operatus est: in pru-[f] nis & in malleis formauit illud, & ope-[g] ratus est in brachio fortitudinis suæ. [h] Esuriet & deficiet, non bibet aquam,

a ¶ Veteris testamenti & noui. ¶ Idem.
a ¶ Gentilitatem. ¶ Sine humore dilectionis sapientiæ & gratiæ.
a ¶ Filios spirituales. b ¶ Gratiam quæ cor auditoris illuminat, per quam sermo prædicationis fructificat.
a ¶ Sic. b ¶ Bono opere. ¶ In baptismo renati.
a ¶ Sanctos fide virentes. b ¶ Tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.
a ¶ Fidelis. b ¶ Operibus iustitiæ confisus. c ¶ Non seruus idolorum, quia ab illo factus, & ab ipso redemptus
a ¶ Alius fidelis ad pœnitentiam vt vicia supplanter.
a ¶ Idem. b ¶ Ostendet etiam opere. c ¶ LXX. manu sua, vt de tyrocinio se Christi militem glorietur.
d ¶ Secundum Hebræum dominj scilicet ego sum.
a ¶ Si non carne erit secundum nomen Israel scilicet vir videns deum: mane spe & fide, tandem ipsa re.
a ¶ Qui creditura est. ¶ Qui filij aduentum suscipiet. b ¶ Omnipotens.
a ¶ Virtutum. b ¶ Ante me nullus. Ego sum Alpha & Omega, principium & finis. c ¶ Post me nullus.
a ¶ Quia puer quem elegi in me deus est. b ¶ Naturaliter c ¶ Inidolis.
a ¶ Ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. b ¶ Ego creaui omnia ex nihilo, ipse exponat ordinem eorum.
a ¶ Ab Adam, vel, ex quo elegi populum Israeliticum in peculiarem mihi.
b ¶ Si deus verus est sicut ego annunciaui.
a ¶ O fideles. b ¶ Minas idololatrarum.
a ¶ Timen Io. b ¶ Quia idolum nihil est.
a ¶ O apostoli. b ¶ Quia deus sum omnium.
a ¶ Alterius mundi.
a ¶ Factores non solum idola. b ¶ Similes illis sunt qui faciunt ea. ¶ Quia idolum nihil est.
a ¶ Preciosissima in idolis. b ¶ In die iudicij vel quo libet tempore vindictæ.
a ¶ Sculptoribus. b ¶ Factores. c ¶ Idolorum.
d ¶ Vel quia. e ¶ Oculos habent & non videbunt.
a ¶ Factores. b ¶ In diis suis.
a ¶ Quasi insanus qui sic putat fieri deum.
a ¶ Assumpti ad eos fabricandos.
¶ Ad iudicium. a ¶ Tanquam iudicandi.
a ¶ Conscientia peccati. b ¶ Super errore. ¶ Quia.
a ¶ Tamen. ¶ Non dabit ei manducare talis deus.
b ¶ Deinde deo suo.

☞ ferri potest principes qui simulacra dogmatũ suorum artifici
A corde componunt, & venerantur ea quæ se simulasse sciunt.
Nec sufficit eis error pro
prius, nisi simplices eorũ
adoratione decipiant, q
quæstum pietatem pu
tant, & deuorãt domos
viduarum abutentes vul
gi imperitia: ita dialecti
ca arte quasi terebro &
lima & runcina formant
deum suum, & maleis cu
dunt, & inaurant rheto
rici semonis venustate:
quorum deus venter est,
gloria in confusione eo
rum. a ¶ Iubilate ex
trema terræ. Angeli q
habitatoribus terræ præ
sunt. Vel apostoli, vel
prophetæ super quos
& alij esse constant. vn
de: Superedificati super
fundamentum aposto
lorũ & prophetarũ &c.
b ¶ Hæc dicit & cæte.
Supra locutus est de ido
lorum subuersione, & Is
rael pœnitentis redem
ptione, nunc autem de
potentiæ suę magnitudi
ne, ne quis dubitet de
saluatione quã ꝓmittit.
c ¶ Qui dico &c. De
restauratiõe quę facta est
à Zorobabel aliis duci
bus Cyro permittẽte lo
quitur, cũ tñ adhuc im
B plenda esset captiuitas.
☞ Flumina

†lassus erit
†Sap. 13. c.
† creata
Phi. 3. d.
† & obfir
mauit se vt
quęrat
Ephe. 2. d.
†Euge.

Nico. de Lyra.

a ¶ Artifex ligna
rius. Hic inducitur vir
tus prędictę rõnis, qnan
tum ad idola lignea labo
re artificum facta. & pa
tet sententia aliquibus
paucis exceptis quę dis
currentur. b ¶ Extẽ
dit normam. In hebręo
habetur, lineam: quia
primum in factione ido
li lignei est extendere li
neam super lignum secũ
dum quantitatem idoli
formandi. c ¶ Forma
uit illud &c. Est autem
runcina instrumentum
ad cauandum ligna. d
¶ Fecit illud in angu
laribus. In Idolis enim
fiunt multe figurę angu
lares. Cætera patent vs
que ibi: e ¶ Succidit
cedros &c. Ista indu
cuntur ad ostendendum
quod Idola aliquando
fiunt de vili materia, &
applicabili foco pro ne
cessarijs hominis. & ideo
nõ est applicabilis ad hoc
quod fiat ibi aliquid nu
minis. & sic patet fatui
tas colentium. propter
quod in fine concludi
tur. f ¶ Cor insi. ado.
&c. Adoratione latrię.
Neq; di.

† Pascens
cinerem
† aliis habet
misericor
diam
†expandẽs

a ¶ Ideo. b ¶ Operando. c ¶ Vt rectum opus faceret.
ẽt † lassescet. † Artifex lignarius extendit normam, forma
a ¶ Quadrangulum vel rotundum.
uit illud in † runcina. Fecit illud † in angularibus, & in cir
a ¶ Torno. b ¶ Vt repente in deum consurgeret. c ¶ Aliud. d ¶ In qua
drato vel rotundo. e ¶ Vt quanto pulchrior, tanto putetur deus augustior
cino tornauit illud, & fecit imaginem uiri quasi speciosum
a ¶ Clausum æterno carcere: qui longo tempore creuerat in saltibus, vel cedrus, vel pinus.
b ¶ Faber ad idola facienda.
hominem habitantem in domo. Succidit cedros, tulit ili
¶ Diu. ¶ Vt faceret deum.
cem & quercum, † quę steterat inter ligna saltus. Plantauit
a ¶ Vt cresceret. b ¶ Pars.
pinum quam pluuia nutriuit, et facta est hominibus in fo
a ¶ Vt calefaceret artificem dei. b ¶ Ex prædictis arboribus. ¶ Inde.
cum. Sumpsit ex eis, & calefactus est, & succendit, & coxit
¶ Opus suum.
panes: de reliquo autem operatus est deum & adorauit,
a ¶ Quod fecit. ¶ Ligni.
& fecit sculptile, & curuatus est ante illud. Medium eius
¶ Alias non habet coxit.
combussit igni, & de medio eius carnes coxit & comedit:
¶ Inde. ¶ Ex ligno eodem.
coxit pulmentum, & saturatus est: & calefactus est, & di
xit: † Vah calefactus sum: uidi focum. Reliquum autem e
ius deum fecit, & sculptile sibi. Curuatur ante illud, & ado
rat illud: & obsecrat, dicens: Libera me, quia deus meus
es tu. Nescierunt, neque intellexerunt: † obliti enim sunt ne
uideant oculi eorum, & ne intelligant corde suo. Non re
a ¶ Me fecisse eos. b ¶ Quamuis rationales.
c ¶ Idola esse opera manuum hominum.
cogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt
a ¶ Apud se. b ¶ Ligni.
ut dicant: Medietatem eius combussi igni, & coxi super
carbones eius panes, & coxi carnes & comedi, & de reli
a ¶ Quasi: Hoc facere insania est. ¶ Absit. b ¶ Vnde, Flaccus irridens simulachra
Gentium: Olim truncus eram ficulnus inutile lignum.
c ¶ Homo rationalis. ¶ Absit, quia.
quo eius idolum faciam. Ante truncum † ligni procidam:
a ¶ Deus ergo non est. ¶ Non sapiens.
† Pars eius cinis est. Cor insipiens adorauit illud, & non li
¶ Quod tamen deberet. a ¶ Forsitan. b ¶ Quia idolum nihil est quod facio.
berabit animam suam, neque dicet: forte mendacium est
a ¶ In opere meo. b ¶ Tu autem. c ¶ Idolum nihil est quod facis. Et ideo abiice,
memor creatoris tui, ne facias iniuriam tibi, vt adores opera manuum tuarum.
in dextera mea. Memento horum Iacob & Israël, quoni
a ¶ Non Idolorum. b ¶ Ideo. c ¶ Non idolorum.
am seruus meus es tu. Formaui te, seruus meus es tu Isra
a ¶ Ergo. b ¶ Creatoris tui. c ¶ Facile. d ¶ Quæ solis calore dissoluitur,
vel vento raptante tenuatur. e ¶ In proximum.
el: non obliuiscaris mei. Deleui, ut nubem iniquitates tu
a ¶ In teipsum. b ¶ Pœnitendo, quod si feceris, cælum & terra & omnia
elementa in salute tua lætabuntur.
as, & quasi nebulam peccata tua. Reuertere ad me, quoni
a ¶ Sanguine filij. b ¶ Ideo. c ¶ O angeli. d ¶ Misericordiam cum Iacob.
am redemi te. Laudate cæli, quoniam † fecit dominus: iu
a ¶ Angeli vel potestates quibus portantur fundamenta terræ. b ¶ Superiores sancti.
bilate extrema terræ. Resonate montes laudationem, sal
a ¶ LXX. colles. ¶ Populi fideles, id est mediocres. b ¶ Electi iusticia præditi.
c ¶ Morte vnigeniti.
tus & omne lignum eius, quoniam redemit dominus Ia
a ¶ Apud deum & homines.
cob, & Israël gloriabitur. Hæc dicit dominus, redẽptor tu
a ¶ Antequam esses. b ¶ Quasi: Bene hoc possum, facere, quia
extendi celo.
us & formator tuus ex utero. Ego sum dominus faciens o
a ¶ Filium non excludit, nec spiritum sanctum: quia vnum, sed idolum. b ¶ Deorum.
mnia, extendens cælos solus: † stabiliens terram, & nullus
a ¶ Præter filium qui in me. b ¶ Præcipue in aduentu filij. c ¶ Prædicta
a diuinis vel facta, huiusmodi enim ante aduentum multa mirabilia fecerunt.
mecum, irrita faciens signa diuinorũ, & ariolos in furorem
uertens. Conuertens sapientes retrorsum, & scientiã eorũ
a ¶ Ostendens, quia humanis cogitationibus dei sapientia non comprehenditur.
b ¶ Scilicet. c ¶ Per mundum. ¶ Euangelij prædicandi. d ¶ Christi. e ¶ Voluntatis dei.
stultam faciens. Suscitans uerbũ serui sui, & consiliũ nun
a ¶ Apostolorum & prædicatorum. b ¶ Opere. c ¶ Etiam.
d ¶ Quasi hoc ego feci. e ¶ A fidelibus tam Iudæis quam Gentibus.
ciorum suorum complens. Qui dico Ierusalẽ, habitaberis,

g ¶ Neq; di. s. Idolum quod de se est mendacium, quia est fi C
ctio eius quod non est. h ¶ Memento horum Ia. & Israel.
Hic ex prędictis inuitat
populũ sum ad veri dei
cultum, dicens: ¶ Me
mento horum Iacob
idest huiusmodi errorũ.
ad euitandũ idololatriã
i ¶ Quoniam seruus
meus es tu. eo qd' edu
xi te de Aegypti seruitu
te. k ¶ Forma. te. Dan
do tibi legem in monte
Sinai. l ¶ Deleui ut nu
bem iniqui. tuas. Quã
do veraciter pœnituisti.
Ideo subditur: Reuer
tere ad me, quo. &c.
m ¶ Laudate cæli. id
est angeli sancti, qui estis
ciues cęlestes. n ¶ Iubi
late extrema terræ: Id
est vulgares homines, q
sunt extremi in populo.
o ¶ Resonate mõtes.
Id est maiores. p ¶ Sal
tus & omne lignum
eius. id est mediocres
q ¶ Quoniam rede
mit dominus Ia. Redẽ
ptione perfecta per filiũ
suum, Et loquitur de fu
turo per modum præte
riti propter certitudinẽ
prophetię. r ¶ Hæc di
cit dominus. Hic cõse
quenter ostenditur diui
na veritas ex liberatione
populi de captiuitate Ba
bylonica quam prædixit
per prophetas, & sic ad
impleuit. & primò ostẽ
ditur dei potentia ad hoc
agendum, cum dicitur:
s ¶ Ego sum domin'
faciens omnia. Quasi
diceret. multo plus pos
sum. quã populum libe
rare de captiuitate Baby
lonica. t ¶ Irrita faciẽs
signa diuinorum &c.
Quia carent effectu.
v ¶ Et ariolos in fu
rorẽ uertens. Adducẽs
contrarium illius quod
prędicunt. x ¶ Conuer
tens sapientes retror
sum Id est astrologos q
de futuris contingentib'
asserunt per constellatio
nes, & deficiunt. y ¶ Su
scitans. Id est implens
in effectu. z ¶ Verbum
serui tui. Scilicet Moy
si, cuius verba adimple
uit educendo populum
de AEgypto. & ad ter
ram promissionis intro
ducendo. a ¶ Et con
silium nunciorũ suo
rum implens. Id est
illud quod secretè reue
lauerat prophetis suis.
b ¶ Qui dico. Lon
ge antequam veniat.
c ¶ Ierusalem habi
taberis. per Neemiam.
Et ciui

† dolabris
& circino
descripsit
† qa tã sunt
subditi, vt
non
Diuisio
D
† lignum

a ¶Flumina tua. Sub Dario scilicet ex Cyro nepote eius Nocte enim qua ab eis Balthasar occisus est, Euphrates fluuius qui per mediam ciuitatem fluebat, ab eorum exercitu in riuos diuisus est, vt per eius alueum ciuitatem ingrederentur.

GLO S. ORDI.

Allego.

Cap. XLV.

HAEc di. do. &c. Allegorice. Possum⁹ hęc de ecclesiasti co viro dicere, cui deus dat sermonē & sapiam. vt cōtrarias sectas

Act.6.c.

sua disputatiōe subuertat, sicut Stephano, cuius non poterāt inimici resistere sapię: & vt reges, i. patriarchas singulārū hęresum suæ subiiciat prāti. & aperiat atq; cōfringat qđ dialectica arte videbaf cōclusum, & in mediū ꝓferat arcana hęreticorū superās & cōuincēs: vel Christi secreta agnoscar, ī quo oēs thesauri sapię & scię absc̄diti. Talē virū deus noīe vocat, qa defensor est pueri sui Iacob, & electi sui Israel. Hūc suscipit, & assimilat sermoni suo, cp qs cauere debet, ne suū putet esse qđ loqtur ne audire mereaf. Accinxi te & nō cognouisti me. Cū em oēs docuerit nō esse aliū deū, nisi vnū deū Iacob & Israel,

Cōtra Martionem

cōfideſ Martiō duos deos itelligēs, vnū bonū, alterū iniustū, alterū visibiliū alterū inuisibiliū cōditorē. Quorū prior lucē faciat, sed⁹ tenebras. Ille pacē. hic malū: cū vtrūq; ꝓ diuersitate meritorū vn⁹ de⁹ idēq; cōdiderit. c. ¶Christo. Apud Romanos diadema, apud Iudęos vnctio, & reges facit & Sacerdotes, à qua & Christi dicītur. Cyrus Christus, non vnctione, sed dignitate.

Christus

† tortuosa recta faciā

d ¶Et dorsa re. Quę ciuitas illi non paruit? Quis regū terga non vertit? q muri ante inexpugnabiles, non sunt eius obsidione subuersi? Hæc aūt cōpleta pleni⁹ inuenies in historia Zenophōtis. e ¶Thesauros absconditos. Cunctarū vrbiū, vt abiectis idolis, beneficiis inuitat⁹, vnū deū sentires, q ante prędixit nomē tuū antequam esses.

B

Nicolaus de Lyra. ☞Et vocaui

c-d a ¶Et ciuitatibus Iuda ædifi. Per populū de Babylone redeūtē ad ciuitates suas & loca. b ¶Qui dico ꝓfun. deso. i. fluuio p Babylonē trāseunti, quē exercitus Cyri lōge à ciuitate diuisit in plures partes. & sic intrauit p eius alueū ciuitatē, vt dictū est suprà. xxj. ca. c ¶Qui dico Cyro. Nomen ei⁹ prędicēdo longe ante eius cōceptionē. d ¶Pastor meus es. Curā gerēs de ouib⁹ meis f. Iudęis. e ¶Et omnē uoluntatem &c. puniēdo Babylonios pro peccatis suis, & populū meū liberādo, Esdrę. j.

¶In ca. xliij. vbi dicit ꝓ postil. Quis formauit, Hīc cōsequēter.

ADDITIO. Cū Gētiles nō solū ide la manufacta colebāt, sed etiā solē & lunā & stellas. Deu. iiij. nō videt ratio ꝓphetę quæ ex fornicatiōe idolorū p artificium hoīs sumitur, sufficere. cū prędicta corpa cælestia nō sunt p manus hominū fabricata. Ad qđ dicendū. cp colētes talia semp sciebāt aliqua humano artificio qb⁹ credebāt influētias cęlestes ad se attrahere. & ideo ratio ꝓphetę cōtra eos militat.

NI. DE LY.

Cap. XLV.

Diuisio

HAEc dicit do. Postq; Isaias induxit ppl'm ad expectādū diuīa, ꝓmissa tāq; certitudinaliter adimplēda, hic cōsequēter, ꝓseq; magis in spāli illa bnficia. Et priō quātū ad liberationē à malis. Sed'ō quātū ad cōseruationē in bonis, ca. lvj. Pria in duas. qa primō ꝓmittit eis liberatiōis beneficiū. Sed'ō excludit hui⁹ liberatiōis ipedimētū. ca. l. Prima adhuc in tres. qa primō præsignat liberatorē. Sed'ō detinentiū destructionē. ca. lv. Et tertiō prædixit Iudæorum liberationē. ca. xlviij. Prima in tres. qa primō prænunciat liberationē. Sed'ō refellit cōtradictorē. ibi: Væ qui cōtradicit. Et tertiō denunciat liberationē. ibi: Hæc dicit. Prima in duas. quia primo describitur liberatoris potestas. Secundō eius natiuitas, ibi: Rorate cæli.

a ¶Ecclesiis in confessione fidei fundatis.

& ciuitatibus Iuda, ædificabimini, & a deserta eius suscitabo. Qui dico pro b

a ¶Mundo. ¶Habitatoribus vel amatoribus suis. b ¶Tigrim & Euphraten. ¶Sapientiam mundi, potentiam regum.

a fundō, desolare, & flūmina tua aresa

a ¶In meis. Quod vni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti.

ciam. Qui dico Cyro pāstor meus c d

a ¶Dimittendo populum meum.

es, & omnem uoluntatē meam cōm/ e

a ¶A Iesu Sacerdote magno, & aliis redeuntibus a captiuitate.

plebis. Qui dico Ierusalem ædificā/

a ¶Sub Cyro tantum templi fundamenta facta sunt vel iacta.

beris, & tēmplo, fundaberis.

Cap. XLV.

b c HAEc dicit dominus f

a ¶Id est regi.

Christo † meo Cyro,

a ¶Dux, auxiliator, vt nullus re sistere queat.

cuius apprēhēdi dex g h

teram, ut subiiciam i

a ¶Chaldæos, Babylonios, Medos, & alios multos.

d ante faciem eius Gentes, & † dorsa re k

a ¶Ante eum in fugam. b ¶Alias coram eo.

gum uertām. Et aperiam ante eum ia l

nuas, & portæ non claudentur. Ego m

¶O Cyre. a ¶Babylonios, Chaldæos.

ante te ibo, & † glorioſos terrę humilia n

a ¶Tibi. b ¶Omnis potestas a domino deo est.

bo. Portas æreas conterām, & uectes o

ferreos confringam. Et dabo tibi p

e thesauros absconditos, & † arcana q

secretorum, ut scias quia ego do/ r

a ¶Antequam fiat prædicando quæ futura sunt tibi.

minus qui uōco nomen tuum, deus

a ¶Non propter te. b ¶Vt liberes eum a captiuitate, agnoscens quæ pro eo tibi bona fecerim, & facienda prædixerim.

Israël propter seruum meum Iacob, s

a Ecclesiis in confessione fidei fundatis.

& ciuitatibus Iuda, ædificabimini, & a deserta eius suscitabo. Qui dico pro b

a ¶Mundo. ¶Habitatoribus vel amatoribus suis. b ¶Tigrim & Euphraten. ¶Peccanti, id est Babyloni. ¶Sapientiam mundi, potentiam regum.

a fundō, desolare, & flūmina tua arefa

a ¶In meis. Quod vni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti.

ciam. Qui dico Cyro pāstor meus c d

a ¶Dimittendo populum meum.

es, & omnem uoluntatē meam cōm/ e

a ¶A Iesu Sacerdote magno, & aliis redeuntibus a captiuitate.

plebis. Qui dico Ierusalem ædificā/

a ¶Sub Cyro tantum templi fundamenta facta sunt vel iacta.

beris, & tēmplo, fundaberis.

Cap. XLV.

b c HAEc dicit dominus f

a ¶Id est regi.

Christo † meo Cyro,

a ¶Dux, auxiliator, vt nullus re sistere queat.

cuius apprēhēdi dex g h

teram, ut subiiciam i

a ¶Chaldæos, Babylonios, Medos, & alios multos.

d ante faciem eius Gentes, & † dorsa re k

a ¶Ante eum in fugam. b ¶Alias coram eo.

gum uertām. Et aperiam ante eum ia l

nuas, & portæ non claudentur. Ego m

¶O Cyre. a ¶Babylonios, Chaldæos.

ante te ibo, & † glorioſos terrę humilia n

a ¶Tibi. b ¶Omnis potestas a domino deo est.

bo. Portas æreas conterām, & uectes o

ferreos confringam. Et dabo tibi p

e thesauros absconditos, & † arcana q

secretorum, ut scias quia ego do/ r

a ¶Antequam fiat prædicando quæ futura sunt tibi.

minus qui uōco nomen tuum, deus

a ¶Non propter te. b ¶Vt liberes eum a captiuitate, agnoscens quæ pro eo tibi bona fecerim, & facienda prædixerim.

Israël propter seruum meum Iacob, s

a ¶Et vocaui

hoc enim recognouit Cyrus, vt habetur primi. Esdrę primo. Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi dominus cæli &c. s ¶Propter seruum meum. Ia. id est propter populum descendentem à Iacob per te liberandum.

Moraliter. f ¶Hæc dicit dominus Christo meo. Capitulum istud literaliter exposui partim de Cyro, & partim de Christo. Moraliter autem potest exponi de quolibet doctore notabili catholico, specialiter autem de Paulo apostolo vel Augustino, qui per Cyrum significatur, eo quod Cyrus hæres interpretatur: Talis autem sanctus hæres est æternę vitę, & sic dicitur de eo: Hæc dicit dominus Christo meo Cyro cuius ap prehendi dexterā. Dans ei contra fidei aduersarios potentiam & virtutem. i ¶Vt subiiciam ante faciem eius Gentes. Eas iugo Christi per fidem & mores subiiciendo. k ¶Et dorsa regum uertam. Id est demonum: eos ab obsessis corpore vel mente repellendo, qui dicuntur reges & principes. Eph. vj. b. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ.] ¶Et aperiam ante eum ianuas. id est intellectus literales & mysticos sacræ scripturæ. m ¶Ego ante te ibo. in doctrina dirigendo. n ¶Et glorioſos terræ humiliabo. superbos hęreticos confutando. o ¶Portas æreas conteram &c. obstinatos ad pœnitentiam reducendo. p ¶Et dabo tibi thesauros absconditos &c. scilicet gratiæ & gloriæ. j. Cor. ij. b. Oculus nō vidit, & auris nō audiuit &c. s ¶Propter seruum meum Iacob &c. i. propter salutem populi Christiani, qui dicitur Iacob quātū ad actiuos, & Israel quātū ad cōtemplatiuos.

Moraliter

† lūbos resacta p Christum. g ¶Cuius. f. Cyri. gū dissoluam

D

† absc̄dita occulta

* Assimilaui te

Glos. ordi. Isaiæ Cap. XLV. De Lyra

a ¶Et uocaui te. Sicut uocaui Abraham, Isaac, & Iacob, & multos ante prędixi, ut Isaac & Iosiã, ne ille esse videaris in cuius typũ pręcessisti, & nõ cognouisti me. Et uo. te i no. Assimilaui te filio meo in nomine. ſ. Cyrus enim hęres, quia auunculi hęreditatem susc epit. Christus quoq; hęres est. secũdũ illud: Postula à me & dabo tibi Gẽtes &c. Cyr' q̃q; Christus dignitate ip̃erij. Fili' aũt Christus oleo lętitię vnct' prę participibus suis. b ¶Extra me. Quia filius & spiritussanct' in patre, pręter sermonẽ quippe & rationẽ, virtutẽq; meã & sapientiã quę in me est, nõ est alius deus. c ¶Vt sciãt. Esdras dicit Cyrũ scripsisse oĩbus Gẽtibus non esse deum, nisi deum Irael. Vel ex captiuorũ liberatione dei clemẽtia & potẽtia oĩbus magis nota. Iosephus autẽ in libro antiquitatũ ideo populũ fuisse dimissum, qa Cyrus legit in libro Isaiæ quæ de eo dñs p. ꝓphetã dixerat ante. d ¶Formans lucem &c. Greg. Nõ mala, quę nulla sua natura subsistũt, creãt a dño, sed creare se mala dñs indicat, cũ res benẽ creatas nobis malè agentibus in flagellũ format. vt ea ipsa & p. dolorẽ quo fuerint delinquẽtibus mala, sint & per naturã qua existũt bona, vñ & venenũ q dem mors est homini, & vita serpẽti. Formãs lucem &c. qa cũ p. flagella exterius doloris tenebrę creãt, intus per eruditionẽ lux mẽtis accẽdit, Faciens pa. &c. qa tũc nobis pax cũ deo reddit cũ hęc quę bñ sunt cõdita sed nõ cõcupita, in ea quę nobis mala sunt flagella vertũt. e ¶Tenebras. Noctẽ vel captiuitatem. Quasi pœnitẽtes misertus à captiuitate reduco, Iratus peccantes captiuo. ſ. ¶Malum. Bellũ. ſ. afflictionẽ ſcd'm qd' dicit: sufficit diei malicia sua. Cõfundãt ergo qui deũ malorum cõditorẽ arbitrãt. Hic enim malũ nõ cõtrariũ bono sed ꝓ afflictione ponit & bello. g ¶Rorate cæli. De aduẽtu Christi p. Cyrũ significati, qa a captiuitate diaboli liberauit gen' humanũ, cõuenienter ad iũgit. Vel possunt hęc hęrere supioribus, vt Cyro captiuitatem laxante methonomicos cælum & terra lętent. h ¶Et nubes. Prophetæ corda nostra salutari pluuia irrigantes, & Christi natiuitatẽ & passionẽ & resurrectionẽ, & ascensionẽ annũciantes. vñ: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem, Et alibi: Veritas tua vsque ad nubes. i ¶Creaui eum qui. scilicet vermis fuit, & germinatus de terra legitur secundũ humanitatẽ, k ¶Væ qui cõtradi. Q. Credite quę prędico Cristum. ſ. venturũ, quia ve-

Psal. 7. b. — in — cognominauit — 1. Esd. 2. a. — Iosephus — Malũ an aliqd sit: & an à deo creatum — deus — F — suprà. 5. b. — Psal. 35. b.

& Israël electum meum. Et uocaui te
ſ Quod est Cyrus. — ſ Tamen.
in nomine tuo: assimilaui te, & nõ
a ſ Vnum deum: sed idola adorasti quę nihil profuerunt tibi.
cognouisti mẽ. Ego dominus, & non
a ſ Alius.
est amplius. Extra me non est deus.
a ſ Fortitudine multarum Gentium. ſ Virtute vt regna subiicerem. b ſ Qui hæc dedi tibi. c ſ Hæc feci.
Accinxi te & non cognouisti mẽ vt
a ſ Totius orbis.
sciant hi qui ab ortu solis & qui ab oc
a ſ In filio pater: filius in patre. vnde: Ego & pater vnũ sumus.
cidente, quoniam absque me non est
ſ Discretiue.
deus. Ego dominus & non est alter:
a ſ Diem vel liberationem. ſ Res scilicet inter se contrarias: sicut enim luci contrarię sunt tenebræ: ita pacì bellum.
formans lucẽm, & creans tenebras,
a ſ In hoc probatur. ſ Quia Ego dominus faciens hæc.
faciens pacem & creans malum. Ego
dominus faciens omnia hæc. Ro-
a ſ Venit Gabriel mittat nobis rorem: scilicet annunciet salutem. b ſ Nuncians do.
ratè cæli dẽluper & nubes pluant
a ſ Christum vel iusticiam. b ſ Veritas de terra orta est &c. ſ Maria ad credendum.
iustũm, aperiatur terra & germinet
a ſ Iesum. vnde: Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. b ſ Omnis. c ſ Mundo, d ſ Cum eo.
saluatorem: & iusticia oriatur simul.
a ſ Pater. b ſ Secundum humanitatem.
Ego dominus creaui eũm. Væ
a ſ Deo creatori. b ſ Ipsa est.
qui contradicit factori suo: testa-

in Ierusalẽ. ¶Et creãs malum. ſ. pœnę ad punitiõem pctõrũ. G m ¶Rorate cæli. Hic cõsequẽter describitur liberatoris natiuitas, sicut dictum est: principalis intentio ꝓphetę est hic designare Christum per Cyrũ. & sic designatur hic Christi natiuitas per natiuitatem Cyri. Primò ergo exponatur figura. Ad cuius intellectũ sciẽdũ, qp Astiages rex Medorũ & Persarũ vidit in somnis de genitalibus suę filię vitẽ oriri quę totã Asiam occupabat: & dictũ fuit sibi à cõiectoribus de ea filiũ nasciturũ q totã terrã illam occuparet, qd' ipletũ fuit in Cyro filię Astyagis filio. & iõ natiuitas Cyri hic describitur sub metaphora vitis seu plãtę orientis de terra, ad quã requritur influẽtia cęlestis, & dispositio terrę p. descẽsum sup eã & pluuię & roris, & hoc est qd' dicit: Rorate cæ. de surorem & influentiã emittendo: Et nubes pluant iustũ. i. disponãt materiã ad ortum iusti. i. Cyri, qui vocatur hic iustus inquãtum fuit executor diuinę iusticiæ erga Babylonios. Aperiatur terra. i. Astyagis filia, & germinet saluato. i. Cyrũ ad saluãdum populũ Iudę à Babylonica captiuitate. Et iuoriatur similis. i. virtus exequẽdi iusticiã meã. Ego do. creaui eũ. dãdo ei impiũ, sicut papa vel imperator dicit creari qñ ꝓmouet ad talẽ dignitatem. Cõsequẽter exponat litera de re figurata. i. de Christi natiuitate. Rorate. cæ. Terra ista germinãs saluatorẽ, est beata virgo concipiẽs Saluatorẽ mundi, nõ ex virili semine, sed ỹ tute spiritussancti tanq̃ rore cælesti. Et qa principalis intẽtio ꝓphetę hoc est significare ideo sub isto sensu hãc autoritatẽ allegauit in aliquib' locis. n ¶Et iusti. id est gratia iustificãs. Ioh. j. c. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. o ¶Ego do. Quãrum ad humanitatẽ, quę est creatura dei. p ¶Væ q contradicit. Hic ꝓpheta increpat cõtradictorẽ seu ipeditorẽ. Astyages enim audiẽs expositionẽ somnij prędicti, timẽs ne regno priuaretur filiam suã dedit vxorẽ cuidã plebeio militi, vt si filius de ea nasceretur nõ haberet amicos potentes, q iuuarent ipsum ad obtinẽdum regnũ: cũ hoc etiã fecit diligẽter obseruari tempus impregnationis filię suæ & partus, & puerũ natũ fecit sibi apportari, quẽ cuidã principi occidendũ tradidit: ille aũt cõpassus, tradit eũ cuidã famulo. vt secreto eũ ad nemora portaret, & eũ ibi dimitteret. Qd' cũ factũ fuisset, canicula pastorũ iuxta nemora habitantiũ, quę catulos nutriebat, diuina prouidẽtia horis cõpetentibus accedebat ad puerũ, & eum lactabat: quã sequẽs pastor mirans ad quid nemora intraret, inuenit puerum quẽ vxori suę tradidit nutriendum, vocans eum Spartacum: quia Spartes lingua Persica canem signat, sed postea ab eodem principe cui traditus fuerat occidendus vocatus fuit Chores, qd' signat hęredem in illa lingua quasi dicat quantuncunq; reluctetur Astyages, iste erit hæres. Et hoc modo scribitur in hebrẽo: sed qñ transfert ad latinũ, vocat Cyrus, sicut hoc nomẽ Saul trãslatũ ad latinũ, pnunciat & scribit Saulus. & iste Cyrus postea obtinuit monarchiã: Et illa quæ dicta sunt hic de Astyage & Cyro habent ischolastica historia. Igit: cũ dicit Væ qui cõ. fa. suo. In hoc increpat Astyages, qui volebat diuinã ꝓuidentiam impedire. q ¶Testa de Samiis ter. & cætera. Id est opus terrenum seu testeum: quod dicit de Samiis, eo qp in Samo insula primò fuit repertũ:

Cyri educatio — Astiages — ↷Nunquid dicet

Nicolaus de Lyra.

↷a ¶Et uoca. te no. tuo. i. nomen tuum reuelaui longe ante tẽpus tuũ. b ¶Assimila. te. Notabilibus personis, quoq; nomina prędixi ante tempa eorum, vt Ismaeli. Genẽ. xvj. & Iosiæ iñ. Reg. xiñ. c ¶Et non cogno. me. Quia adhuc non eras. d ¶Accinxi te. Fortitudine, ad debellandũ Gentes & regna. e ¶Et non cogno. me. Etiam postq̃ dedi tibi fortitudinem, quamuis enim Cyrus recognouerit oĩa regna à deo sibi data, vt prędictũ est, tñ nõ cognouit eũ tanq̃ solũ adorãdum, qa colebat idola. f ¶Vt sciant. Hic consequẽter ponitur potestatis Cyri sequens fructus. ſ. in liberatione populi Iudæ de Babylone & in confessione potestatis diuinę, quia sicut habeẽ. j. Esdrę. j. a. Cyrus verbis & literis significauit p. totũ suũ impiũ monarchiam à deo sibi datã, & ab eo sibi mãdatũ fuisse de templi reędificatione & ad hoc faciendum populũ Iudę ad terrã suã remittere. & hoc est quod dicit: Vt sciãt hi qui ab ortu solis & qui ab occidente. Id est per totum imperiũ Cyri p. literas eius missas, mõ prædicto. g ¶Quo. absq̃ me non est deus. Qui posit tot & tãta facere. h ¶Formans lucem. Iudęis ipsos de carceribus educendo. i ¶Creans tenebras. Babyloniis, ipsos per Cyrum destruendo. k ¶Faciens pacẽ. Iudęis reuertentibus in Ierusalem

Moraliter

*b ¶Assimilaui te, mihi per gratiam. c ¶Et non cognouisti me. Ante vocationem tuam. f ¶Vt sciant hi qui ab ortu solis, & qui &c. Scilicet p. doctrinã tuã verbo & scripto. g ¶Quo. absq̃ me non est deus. Hoc enim docuerunt Paulus & Augustinus. h ¶Formans lucem. prosperitatis. i ¶Et creans tenebras. Aduersitatis: Et qñ talis doctor datur Ecclesię ex beneficio diuinæ gratiæ. Sequitur: m ¶Rorate cæli de super &c. Væ qui contradicit factori suo. Nam contradicendo tali doctori contradicit deo, qui dedit illum: & qui pater est Ecclesiæ filios generando, & mater eos nutriendo.

*Ventura inter

turum, quia: Væ qui contradicit factori ſuo, vel Cyrum cui per
A liberationem populi mei omnia regna ſubſternam. a ¶Mulíeri quid parturis? Vir mulieris potens, mulier viri potens.
b ¶Plaſtes eius. Filij, ſecundum humanitatem in vtero virginali. vnde: Spiritusſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi
luc.1.b. obumbrabit tibi, &cæ. c ¶Et oi militiæ. Hæc occaſione putant
cum figu luti. quidam aſtra eſſe rationalia, aiũt eũ, quia inſenſatis non mãdaret
Ro.9.d. aliquid, quæ mandata non intelligerent. d ¶Ego ſuſ. Q. Qui ſupradicta feci: quid mirũ ſi & filium mittã in mundum, vt redimat genus humanum, & à mortuis ſuſcitem eum? e ¶Vias e-
Pe.2.d. di. Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.
f ¶Ipſe ædificabit. de quo dictum eſt: Nõ cognouiſti me. Nec
Iſa.45.a. ipſe ædificauit ciuitatem vel templum, ſed permiſit ædificari. Nec in eius tempore hoc conſummatum eſt, ſed Aſſueri. g ¶Labor AEgypti. Cultus idolorum. Multum enim laborabat in exequendis idolorum ſacrificijs. Sed apoſtolis prædicãtibus conuerſi ſunt, & præ omnibus regnis abũdant ibi religiones monachorum, vt ibi abundauit delictum ſuperabundet & gratia.
Roma.5.d. *Nico. de Ly.* ☞ Nõ in abſcõ

► meam

a ¶Nũquid dicet lutum. id eſt ſicut lutum non poteſt aliquid cõtra figulum, ſic nec tu potes impedire voluntatem meam
B & propoſitum. b ¶Væ qui dicit patri. In hoc increpat Aſtyages, qui generationem & educationem Cyri nitebatur impedire vt dictum eſt. c ¶Hęc dicit dominus. Hîc conſequenter ponitur liberationis vtilitas. Et prĩd quantũm ad Iudęos. ſecundõ q̃tũm ad Gentiles conuerſos, ibi: Congregamini. Prima in duas: quia primò ponitur Iudæorum liberatio. ſecundò huius liberationis confeſsio. ſecunda, ibi: Verè tu es deus. Circa primũ primò declaratur poteſtas diuina ad ſuſcitandum Cyrum liberatorem Iudæorum, cùm dicit: e ¶Ego feci terram, & hominem ſup eam creaui ego. & patet litera. f ¶Et omni militiæ eorum. manda. Id eſt curſum ſyderum diſpoſui & ordinaui. g ¶Ego ſuſcitaui eum. ſ. Cyrum eadem
Reædificatio Ieruſalẽ ſub Cyro. poteſtate. Ad iuſticiam. ſ. faciendam de Babylonijs. h ¶Ipſe ædificabit ciuitatem meam. id eſt licentiabit reædificare. Et loquitur de reædificatione Ieruſalem. Circa quod ſciendum, qd' hęc reędificatio poteſt dupliciter intelligi. Vno modo quantum ad domos inhabitantium: & ſic Cyrus dedit licentiem reædificãdi Ieruſalem, quia mandauit reædificare templum ad dei cultum & ſic conceſsit qd' Sacerdotes & miniſtri & alij indifferenter habitarẽt ibi. Alio modo accipitur reędificatio quantũ ad muros ciuitatis & portas: & hoc modo fuit reædificata per Neemiam de licentia & voluntate regis Artaxerxis. i ¶Et captiuitatem m. id eſt Iudæorum in me credentium. k ¶Dimittet. gratis. Et qa ex hoc facto poteſtas Cyri fuit ampliata, ideo ſubditur ¶Labor Aegy. id eſt preciosa pro qbus Aegyptij laborauerunt. n ¶Et negociatio Aethiopiæ. i. ꝓioſę diuitię Aethiopum, quę de lõge per mercatores ibi appertatæ ſunt. Et quia non ſolùm diuitiæ iſtæ ſed etiam domini earum facti fuerunt ſubiecti Cyro ĩ præmium liberationis Iudęorum de Babylone, ideo ſubditur: o ¶Viri ſublimes, id eſt reges & principes dictarum terrarũ. p ¶Ad te tranſibunt

a ¶Fictilibus. Samos ciuitas eſt: vbi figulorum ars reperta eſt. b ¶Homo. c ¶Deo.
†de Sãmijs terræ. †Nunquid dicet lutum figu- a
lo ſuo, quid facis, & opus tuum abſq; manibus
a ¶Omnipotenti. b ¶Filium equalem patri. c ¶Mariæ. vnde: Natum de muliere, factum ſub lege.
b eſt? Væ qui dicit pãtri: Quid generãs, & †mũli b
a ¶Cum ex viro nõ conceperis.
eri quid pãrturis? Hæc dicit dominus ſanctus c
a ¶Plaſmator. b ¶Myſterij. c ¶Ironice. ¶O Iudæi.
b Iſraël plãſtes eius. Ventura interrõgate me d
a ¶Adoptiuos: qui per filium crediturí quomodo debeamus eos regere.
ſuper filiõs meos: & ſuper opus manuũ mearũ
a ¶Ironice. ¶Præcipite: quaſi ignoranti quomodo creata diſponam.
b ¶Tanquam dominum.
mandãte mihi. Ego feci terram: & hõminem e
a ¶Hominibus habitandam.
ſuper eãm creaui ego. Manus meæ tetenderunt
a ¶Stellis & angelis. b ¶Quę faciunt.
c cælos: & omni militiæ eorum mãdaui. Ego f
d a ¶A mortuis. ¶Mortuus eſt propter peccata noſtra: & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. ¶Opera. b ¶Chriſti non Cyri.
e ſuſcitãui eum ad iuſticiam: & omnes vias eius
a ¶Supra firmam petram: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. b ¶Quæ in monte poſita non poteſt abſcondi. ¶Ec Gentiles & Iudæis eccleſiam.
f dirigam. Ipſe ædificãbit ciuitãtem meam & ca- h
b i
a ¶Exules a paradiſo, & captiuos pro primi, hominis peccato.
b ¶Liberam in patriam. c ¶A nobis ei dato.
ptiuitatẽm meam dimittẽt, non in preciõ ne- k
a ¶Sed gratis miſericordia pura. ¶Gratis ſalui facti ſumus: Gratis acceptiſti, gratis date.
que in mũneribus dicit dominus deus exerci-
a ¶Cultus idolorum, cui AEgyptus præcipue ſubdita.
g tuum. Hæc dicit dominus deus: Labor Ægy- m
a ¶Terrena. b ¶Ad deum conuerſæ. ¶Ceſſabunt adueniente Chriſto. c ¶Sabaim quæ & Saba. vnde: Omnes de Saba venient, aurum & thus defe. ¶Per AEgyptios & Aãthiopes & viros Sabaim de toto mundo collecti intelligantur.
pti & negõciatio Æthiõpiæ & Sãbaim viri ſub n o
a ¶Potentes. b ¶O fili. c ¶Per fidem. d ¶Imitantes.
limẽs ad tẽ trãnſibunt & tui erunt. Poſt tẽ am- p q
a ¶Proficientes. b ¶Præceptis dei. c ¶De virtute in virtutem. d ¶Abiectis idolis.
bulabũnt: uincti manicis pẽrgent: & te adõra- r s t
a ¶Non aliud a te. b ¶Dicentes. c ¶Filius: Ego in patre & pater in me eſt.
bunt tẽq; deprecabũntur. Tantùm in tẽ eſt de- v
a ¶Ego & pater vnum ſumus. b ¶Verus.
us & non eſt abſque te deus. Verè tu es deus x
a ¶In carne. b ¶Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. ¶Ideo.
abſcõditus: deus Iſraël ſaluatõr. Confuſi y
a ¶De confuſione. ¶Traditi in manus Romanorum.
ſunt & erubũerunt omnes ſimul, abierunt in
a ¶Scribæ & Phariſæi qui finxerunt dominum furtim ab apoſtolis ſublatum vt ſic facerent errare populum. ¶Sed.
confuſionem fabricatõres †errorum. Iſ- z
¶Vere. ¶Per fidem.
raël ſaluatus eſt in domino ſalute æterna. a b

Oculus adulteri obſeruet caliginem. Per Aethiopiam, detractio quæ denigrat fratris famam. Per Sabaim, id eſt clamantes, aduocatorum malicia deſignatur, qui per clamores veritatem ſubuertere nituntur. o ¶Viri ſublimes. per ſuperbiam. p ¶Ad te tranſibunt & tui erunt. per veram humiliationem. q ¶Poſt te ambulabunt. tuam ſequendo doctrinam. r ¶Vincti manicis pergent. id eſt operibus vinculo charitatis, quæ eſt vinculum perfectionis, Coloſen. tertio. t ¶Te adorabunt teq; deprecabuntur. adoratione duliæ tantùm. v ¶Tantùm in te deus eſt. ſupple per verum cultum latriæ, de quo dicitur vera confeſsione: Tu es deus abſconditus. ſub aſſumpta humanitate. y ¶Confuſi ſunt & erubuerunt omnes ſimul. Hîc ex prædictis ponitur inuectio contra rebelles Chriſto: & conſolatio credentium in ipſum, cùm dicitur: Confuſi ſunt & erubuerũt omnes ſimul abierunt in confuſionẽ. ſubditur: z ¶Fabricatores errorum. Iſti ſunt Iudæi dimittentes mandata dei propter traditiões Scribarũ & Phariſæorũ, Mat. decimoquito. a ¶Iſrael ſaluatus eſt in do. i. populus Chriſtianus in Chriſto dño.

C ¶Poſt te ambulabunt. te ſequentes vt dominum. r ¶Vincti manicis. Id eſt compedibus manualibus. s ¶Pergent. Quia aliqui eorum ſic ducebantur compediti, ad declarationem victoriæ Cyri.
t ¶Et te ado. Suppliciter poſtulãdo à te miſericordiã. x ¶Verè tu es. Hîc propheta cõuertit ſermonem ad deum per modũ gratiarum actionis, cõfitendo eius diuinitatẽ & poteſtatẽ pro liberatione populi ſui, dicens:
v ¶Tantũ in te eſt de. i. nulli † matri
eſt deus niſi tu qui potes facere talia. Et quia diuinitas dei nõ patet hominum oculis, ideo ſubditur: Verè tu es de. abſcõ. & ex hoc conſequenter inuehitur cõtra idololatras, di. y ¶Confuſi ſunt fabricatores errorũ. i. idolorum. Et vocantur hîc fabricatores non ſolùm artifices ſacientes idola, ſed etiam illi qui faciunt fieri, vt adorent ea. Et iſti dicuntur hîc confuſi, quia per idola ſua non potuerunt ſaluari de manu Cyri. a ¶Iſrael ſaluus eſt in domino. id eſt per virtutem domini oipotentis. b ¶Salute æterna. Ex hoc videtur, qꝺ iſtud ſit referendum ad ſalutem factam per Chriſtum, quia illa quæ facta fuit tempore Cyri, nõ fuit talis: quia poſtea populus Iſrael fuit multum afflict' tempore Anthiochi illuſtris, & poſtea ► deus captiuatus per Romanos. Et ſi dicatur qd' hîc in Hebræo habetur: Salute עולמים holamim. i. ſalute ſeculorũ: quę nõ importat æternitatem, ſed tps lõgum: hoc remoueꝺ; p illud qd' ſubdit:
☞ Non confundemini
*d ¶Ventura inter. per oratiõnẽ deuotã, & nõ diuinos per obſeruationem ſuperſtitioſam. Moraliter D
e ¶Ego feci. & ſic poſſum reſpõdere de omnibus veritatem.
g ¶Ego ſuſ. eum. ſ. doctorem bonum, ad iuſticiam operandã & docendam. h ¶Ipſe ædi. ci. ſ. eccleſiæ militantis. i ¶Et cãmeã di. populum meũ eruẽdo à peccatis. l ¶Non in pre. qa ſcriptũ eſt Matt. x. a. Gratis acceꝑiſtis, gratis date. m ¶Labor AEgy. Per hoc ſignificant labores diuerſis vicijs, Sap. v. b. Laſſati ſumus in via iniquitatis & p
† ſculpãliũ ditionis, &cæ. Per Aegyptũ em quę tenebræ interpretat, vicium luxuriæ deſignatur, Iob. xxiij. c.

m * Non inuanum

a ¶Non in abscon. olim in monte Sinai vni tantum populo dixit: Non erunt tibi dij alieni. Euangelium autem per apostolos omnibus Gentibus prædicauit. vnde: In omnem terram exiuit sonus eorum. b ¶Non dixi. Primùm quidem ad Iudæos veni: & vt vmbram legis relinquentes, veritatem sequerẽtur admonuit. vnde: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt do. Is. c ¶Annũcians re. Vt creatura creatorem adoret, vt relictis figuris sequatur veritatem Euangelij. d ¶Nescierunt. Noluerunt scire quidam remanẽtes in errore, simulacrorum scilicet onere grauati, & sperantes in quibus non est salus. e ¶Consiliamini. Vt omnes per mundum euntes idem annuncietis. Hinc enim simul symbolum composuerunt de trinitate & vnitate, de cõione ecclesię, de generali resurrectione. f ¶Prædixi. Gentes esse saluandas, sed idolum nihil esse: quando locutus sum Abrahæ, vel quando legem dedi. g ¶Egredietur. in mundum visibiliter in carne. h ¶Iusticiæ uerbum. filius, donec obedientiam impleuerit, vel sermo prædicationis non completus fuerit. Iusticiæ verbum, filius qui sapiẽtia patris, vel sententia iustificandarum Gentium vel rerum. i ¶Curuabit omne genu. In nomine domini Iesu omne genu flectetur cæleste. & inf. Mos ecclesiasticus est Christianos Christo genua flectere, quod Iudæi superbiam mentis demonstrantes omnino non faciunt. k ¶In domino dicent. Omnes Gentes etiam Barbaræ, non in Synagogis, sed in ecclesijs confitentes.

Exod. 20. a. Psal. 18. a. Mat. 15. c. Symbolũ apostolorũ Phil. 2. b.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Non confunde. In Hebræo habetur: Vsquè in secula & vltrà. Et talis locutio vbicq; in sacra scriptura importat æternitatem à parte finis secundum doctores Hebræorum. Et quòd deus sit potens ad dandam talem salutem, ostenditur cũ subdit: b ¶Quia hæc dicit do. creans cælos. de nihilo virtute sua infinita. & patet litera vsquè ibi: d ¶Non in absco. lo. sũdando filijs Israel legem, sed in mõte Sinai in aperto. c ¶Non dixi semi. adimplendo præcepta mea pro modico præmio, sed pro magno valde scilicet æterna salute. Sicut enim suprà frequenter dictum est: Vbicũq; lex vetus pro virtutum operibus (de quib⁹ fuit mandata legis) promittit pro præmio bona temporalia, sub illis intelliguntur æterna bona principaliter promissa: quia diuinum præmium principale, nõ est minoris bonitatis quàm meritum, sed maioris. Bona aũt temporalia sunt minora bona, quàm opera virtutum: propter quod non sunt eorum principale præmium. f ¶Congregamini. Hic consequẽter agitur de salute Gentiũ: Et exponũt partẽ istã aliqui doctores nostri de Gentilibus conuersis ad Iudaismum, quando viderunt liberationem eorum per Cyrum: & sic cum eis venerunt in Ierusalem. Sed hoc non videtur bene dictũ: quia illi fuerunt pauci, vt patet i libro primo Esdræ. Conuersio autem istorum de quibus est hic sermo, se extendit ad omnem nationem & linguam, vt patebit prosequendo literam. Et ideo intelligenda est de conuersiõne Gentilium ad fidem Christi per prædicationem apostolorum. & secundum hoc dicitur: Congregamini & uenite. venite per fidem: Congregamini per charitatem. h ¶Qui saluati estis ex Gentibus. Et quia non omnes crediderunt ad prædicationem apostolorum, sed multi in idololatria remanserunt, ideo subditur: i ¶Nescierunt. intelligere veritatem fidei. k ¶Qui leuant. In Hebræo habetur: Qui leuant lignum sculpturæ suę. Et credo, quòd aliquis scriptorum posuit ſ. p. i, tamen est eadem sententia, quia per lignum vel signum intelligitur idolum sculptum qd'à suis cultorib⁹ leuatur in alium, vt reuerentius adoretur. l ¶Annũciate & cę. adinuicem conferendo. m ¶Quis auditum. i. euentum futuri connngentis longè anteq; veniret. n ¶Extunc prædixi. id est inuenietis p dicta prophetarum, quòd ego solus talia prędixi, qui sum solus deus saluans: & ideo consequenter inducuntur omnes generaliter ad cultum vnius veri dei, cùm dicit: o ¶Cõuertimini. i. habitantes in omnibus finibus terrę. p ¶In me. Hoc dicitur ad oñdẽdũ certitudinẽ illi⁹ qd' denũciat. Vñ adhuc subdit: q ¶Nõ reuincassum, sed implebitur: Et quid sit illud subditur. r ¶Quia mihi curuabitur. per adorationem latriæ, cuius signum exterius est genuum flexio, vt dictum fuit pleni⁹ Esther. xiij. a. Et iurabit omnis lingua. Ista nunc fuit adimpleta, quia per orbem cessauit idololatria, & ab omnib⁹ colitur vn⁹ de⁹, licet vario modo à Christianis, Iudęis, Saracenis & alijs. Alio modo potest intelligi de solis Christianis, quia de omnibus Gentibus & linguis aliq credunt in Christum, ipsum venerantes tanquàm verum deum: & adhuc plures credent circa finem mundi. Ex dictis concluditur: s ¶Ergo in domino dicent. id est poterunt dicere. t ¶Meæ sunt iusticiæ. quia principes mundi pro magna parte submissurunt colla iugo Christi, & obediũt eius vicario summo põtifici. Et quia adhuc plures venient ad fidem in posterum, vt dictum est, ideo subditur, v ¶Ad eum ueni. de suis pristinis erroribus. x ¶Omnes qui repugnant ei. per infidelitatem seu malam vitam. y ¶In domino iustificabitur. Semen Israel dicitur hic omnis fidelis, qui imitatur fidem ipsi⁹ Israelis, qui de aduentu Christi prophetauit Gene. xlix. prout dictum est capitulo præcedenti.

F

†in iusticia Virtutum opera, temporalia remunerare non sufficiunt. †curuabũt omnia genua. Ro. 14. b. † veniet

Moralitas

* ¶Non in uanum creauit eam. scilicet viuentium terram: sed vt habitetur à sanctis post hanc vitam. d ¶Non in abscondito locutus sum. Iohã. decimooctauo. d. Ego palam locutus sum mundo. e ¶Non dixi semi Iacob frustra, quærite me. Hoc dicit propter apostolos & alios credentes de Iudaismo, quorum fides non est frustrata. f ¶Congregamini & uenite. Hoc dicit propter credentes ex Gentib⁹, ex quibus cũ Iudæis facta est vna ecclesia. i ¶Nescierunt qui leuãt signũ. Id est idololatræ nesciunt Christum. Licet enim idololatria pro maiori parte cessuerit per prædicationem Euangelij tamen adhuc dicuntur esse aliqui habitantes in par-

* te aquę

† Vere

† fortitudo

† quærens

† abiecti Gentium.

a ¶O apostoli & alij fideles. ¶Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam &c. b ¶Patientes pro nomine meo, quia hic etiam secuti de præmio.

Non confundẽmini & non erubescetis usque in seculum seculi. Quia hæc di

a ¶Omnium creator, omnium equaliter deus est: Omnis ergo saluator esse debet, vt non respuat Ægyptum vel Æthiopiã, vel quaslibet barbaras Gentes. ¶Quia hæc dicit dominus: Hoc contra idolorum cultores.

cit dominus creans cælos, ipse deus formans terram & faciens eam, ipse plastes

a ¶Hominum habitaculum, qui filium adorarent, & intelligerent creatorem, & idola contemnerent. ¶Plasmator.

eius. Non in uanum creauit eam, sed ut

a ¶Hominibus creatorem agnoscentibus.

habitẽtur formauit eam. Ego dominus,

a & non est alius. Non in abscondito lo-

¶Vno tantum.

cutus sum, in loco terræ tenebroso.

a ¶Quia regnum cælorum promisi.

Non dixi semini Iacob frustra, †quæris

a ¶Dicens apostolis, Iudæis abiectis: Euntes in mundum vniprædi. Euan. omni cre.

te me. Ego dominus loquẽns iusticiam,

a ¶In vnum colle. ¶O Gentes, quia Iudæi nolunt. b ¶Non loco sed merito. ¶Paulatim & per partes Gentes significat creditoras.

annuncians recta. Cõgregamini, & ue

a ¶Fide ad me. b ¶Sanguine meo.

nite: & accẽdite, simul, †qui saluãti estis

¶Simulacrum.

ex Gentibus. Nescierunt qui leuant si-

a ¶De vel alios. b ¶Vos timea ô apostoli annunciare oportune & importune.

gnum sculpturæ suæ, & rogant deum

non saluãntem. Annunciãte, & uenite,

a ¶In vnum. b ¶Nisi ego qui Abrahæ dixi: In semine tuo benedicentur omnes Gentes, & alia similia. Et qui dixit Non erunt tibi dij alieni &c.

& consiliamini simũl. Quis auditum fe-

¶Ore propheratum.

cit hoc ab initio? Extunc prædixi illud.

¶Ergo. ¶Quia. a ¶In parte enim filius, & in filio pater.

Nunquid non egô dominus, & non est

a ¶Non vnius Gentis, sed totius mundi, cui dicitur: Conuertimini ad &c.

ultrà deus absque me? Deus iũstus &

a ¶Ergo. ¶Ab idolis.

saluans non est præter me. Cõuertimini

a ¶A morte gehenę. b ¶Postula a me, & dabo tibi Gen. 22.

ad me, & salũi eritis omnes fines ter-

a ¶Non idola.

ræ: quia egô deus, & non est alius. In

a ¶Quia non est maior. b ¶Immobiliter stati, vt firmissimum solatium haberetis.

memẽtipso iurãui: egredietur de ore

c ¶De salute Gentium.

meo †iũsticiæ uerbum, & non reuerte-

a ¶Non idolis sicut ante. b ¶Corporis & mentis. ¶Generaliter hominum.

tur: quia mihi †curuabitur omne genu,

a ¶Firmiter mihi obediens tanquam iurauerit: debet enim sermo Christianorum esse, est, est: non, non.

& iurãbit omnis lingua. †Ergo in domi-

a ¶Christiani. ¶Non Iudæorum. b ¶Legis, non figuræ. c ¶In iudicio per vniuersum orbem.

no dicẽnt: Meæ sunt iũsticiæ & †impẽ-

a ¶Christum. b ¶Gentes vndique fide & opere. ¶Tunc. ¶In iudicio. c ¶Quem fructum habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis?

riũ. Ad eũm †uenient, & cõfundentur

a ¶Pœnitentes super errore suo qui Euangelio repugnabant. b ¶Obstinati. c ¶Per baptismum. ¶Per pœnitentiam.

omnes qui repugnãt ei. In dño iustificã-

a ¶Videant opera vestra bona & glorificent vt. qui in cœl. Et alibi: Laudabuntur omnes recti corde.

b ¶Apostoli scilicet & eorum filij, quorum prædicatio in toto orbe vberes fructus attulit.

bitur, & lãudabitur omne semen Israel.

A ✠te aquilonari, qui nominatur Linicarñ, & adorant pro deo di-
Moraliter ei primũ viuẽs qđ occurrerit eis in mane: quorũ dñ non possunt annunciare futura, sicut annunciat deus verus. Ideo subditur in persona eius: Conuertimini ad me, & salui eritis.

¶ In cap. xlv. vbi dicitur in postilla: Assimilaui te.

Vbi translatio nostra habet: Assimilaui te, in
ADDI. I. Hebr. habet: Cognominaui te, & est sensus, qa nõ solũ deꝰ nomẽ Cyri reuelauit lõgè añ tps suũ, sed etiã cognomẽ, vocãs eũ pastorẽ, vt su. xliiñ. d, q dico Cyro, pastor meus &c.
¶ In eo. ca. vbi dicit in postil. Et hoc est quod dicitur: Rorate cę.

Hoc qđ dicit: Rorate cęli. valde extor-
ADDITIO II. tè exponit de natiuitate Cyri, in qua nihil noui euenit prẽter illud qđ ĩ cæteris hoĩm natiuitatib⁹ contingit. Illud em̃ qđ narrat de canicula eũ nutriẽte seu lactãte, qđ videt ĩ eo singulariter cõtigisse, nõ ptinet ad eiꝰ natiuitatẽ, sed ad eiꝰ educationẽ, & iõ qđ hĩc dicit: Rorate cęli de sup, &c. de nullo planè põt itelligi ad lr̃am, nisi de Christi cõceptiõe, quẽ rorãte spiritusctõ btã ỽgo germinauit. Nec etiã qđ seqt: Et iustitia oriat simul, põt dici de ortu Cyri, ĩ q̃ nulla est iustitia orta. Vñ hęc autoritas nullo mõ est applicabilis nisi ad ortũ Christi, & iõ ab vniuersali eccl̃ia ĩ diuinis officijs solũ ad istud trahit, ꝓpositũ, qđ ꝓpriè
Impugnatio contra mysterium Christi, quę & quotuplex. cõtinuat ad imediatè seq̃ntia. Ad qđ dicẽdũ, q cõtra mysterium Christi duplex ĩpugnatio surrexit. Pria. s. p corporalẽ psecutionẽ, quę ĩcœpit ab Herode volẽte Christũ occidere, ne pderet regnum Iudęę. Scda est psecutio spũalis, quę incœpit à Phariseis doctriam Christi ipugnatib⁹. s. negãdo eiꝰ diuinitatẽ, silr & mris ỽginitatẽ. Vñ, ꝓpheta hoc loco alludẽs istis duabꝰ ipugnatiõibꝰ. Circa primam dicit:

Vę q cõtradicit factori suo, qđ ꝓpriè exponit de Herode, q audiẽs natiuitatẽ Christi miraculose magis offũ, & ore suo cõfitẽs se adoraturũ Christũ, temerariè nisꝰ est cõtradicere diuinæ ordinationi p occasionẽ puerorũ. & hæc fuit pria psecutio Christi corporalis. De psecutiõe aũt spũali dicit: Vę q dicit pri, qđ generas: & mulieri qđ pturis: qđ denotat ipugnationẽ Iudęorũ seu hæreticorũ cõtra duplicẽ natiuitatẽ Christi. s. ętrnã & tpalẽ. In hoc em̃ qđ dicit: Vę q dicit patri quid generas: intelligit ille qui patri omni potenti dicit: Quid generas. s. æqualem tibi filiumẽ & est errror negantium generationẽ ętrnã in diuinis. In hoc autẽ quod sequitur: Et mulieri quid parturis: intelligit ille qui negat natiuitatem Christi temporalem fuisse sine semine virili. Talis em̃ dicit mulieri. s. Marię, qđ parturis: s. si hoĩem non cognouisti. q. d. hoc nullo mõ posset esse. Et patet, q exposition horũ versuũ prædicta magis ꝓpria est & lr̃alis, q̃ alia quæ de Astyage & somno eius loquitur.

Prima persecutio Christi. C

REPL. In ca. xlv. Burg. singulariter mouet cõtra Postil. ipsũ capl̃m exponẽtẽ multũ distinctè, dicens q ĩ eo quędã dicũtur tm̃ de Cyro. ĩ quibꝰ nõ gerit figurã Christi, sicut cũ dicit: Nõ cognouisti me, q sine absurditate Christo nõ põt applicari. Quędã aũt dicũt de Christo tm̃, quędã de vtroq principaliter tm̃ de Christo tanq̃ p Cyrũ figurato. & sic exponit illũ passũ: Rorate cæli desup, &cę. Quia nihil absurditatis est in vtraq expositione. Burgen. autem dicit: sed nihil probat, qđ de Cyro exponi nõ possit. Quod autem inquit, ecclesia vtitur illo passu ĩ diuino officio. Si illa ratio valeret: Psalmus Domine probasti, in officio diuino assumi nõ deberet. qui de Dauid ab omnibus exponitur tãq figura, & sic de quamplurib⁹ alijs locis psalmorũ & sacrę scripturæ.

GLOS. ORDI. Cap. XLVI.

Onfractꝰ est Bel. Post vocationẽ Gẽtium subijcit destructio idolorũ. b ¶ Nabo. Nabo est aurum, Nabo est idolum. Sed hĩc magis interpretatio nominis operatur. Dicitur enim, ꝓphetia vel diuinatio. Et nota cũ dixit: Cõfractus est Bel. & Adiecit: Contritꝰ est Nabo. de specie ad genus transiuit significans qđ post ascensionem dominj p prædicationem apostolorũ, idola destructa sunt: & ꝓphetia dæmonũ, & diuinatio magorum ad nihilũ deuenerunt. c ¶ Bestijs & iumẽ. Bestias em̃ & iumẽta adorabant, & regio eorũ plerisq oppidis ex bestijs & iumẽtis quæ adorabãt nomĩa imposuit, vt. s. Leonata à leõe, & alia hmõi. d ¶ Et aĩa eo. Nõ q simulacra habeant aĩam, sed metaphoricè, & aĩa & mẽbra, earũ rerũ dicũtur, quę & sensu & mẽbris carent. vnde: Mors & vita in manibus linguę. Vel est sensꝰ q error idololatriæ grauissimũ onus Gẽtibus fuerit, quæ cultores suos depressit ad terrã, & saluare animas nõ potuit, q̃s diabolo & dęmonibus subiugauit. e ¶ Domus Ia. Nõ dicit Iacob seruj mei electi mei cũ adiectiõe honoris, sed simplicit: & alloqtur tãq carnales & recedentes à mandatis suis. f ¶ Qui portami. Qui gestamini tanq̃ fœtus cõceptus per desertũ vsq ad terrã p missionis. Diu em̃ patienter eos expectauit: & in deserto peccantes, & in terra promissionis, & post passionem per quadragintaduos annos.

† Incuruatus.

† fracta

B Iuuenalis Ver. Qualia demens Aegyptꝰ simulacra colit.

† excutere onus Prou. 18. d.

Cap. XLVI.

a ¶ Saturnus primum idolum Babyloniorum, inde ad alias Gentes translatum, in tanta veneratione habitum est, vt etiam filios suos ei immolarent.

a †Onfractus est Bẽl, a
b contritus est Nãbo: b

a ¶ Deorum. b ¶ Adoranda, non hominibus. Homo enim cum in honore esset, non intellexit &c. Et alibi: Similes illis fiant qui faciũt ea.

c † facta sunt simulacra eorũ bestiis c

a ¶ Alias opera. a ¶ Pondus metalli.
b ¶ Onerosa, simulacra sunt scilicet tantum.

d & iumentis. Onerã uestra graui põ d
e

a ¶ Portantium sacerdotum. b ¶ Defecerunt scilicet in aduentu Christi.

dere usq ad lãsitudinẽ † cõtabue- f

a ¶ Omnino. b ¶ Ideo.

runt & contrita sunt simũl. Non po- g

¶ Se.

h d tuerunt † saluare portantẽ, & anima h

a ¶ Colentium vel idolorum. ¶ Dæmonum.
b ¶ Pro precio metalli primo captiuantur.

i eorũ in captiuitatem ibit. Audite i
k

a ¶ Iudæ & Beniamin. ¶ Propinquitate carnis & sanguinis. b ¶ Feces reliquiarum.

e me dõmus Iacob, & omne reliquum e

a ¶ Decem tribuum, quæ iam abductæ in Assyrios.
b ¶ Etiam peccantes.

f dõmus Israël. Qui portamini à meo f

NICO. DELY. CAP. XLVI.

Onfractus est. Post liberatoris præsignationem, hĩc consequenter prophęta denunciat hostium. s. Babyloniorum destructionem. Et diuiditur ĩ duas partes, qa primò denũciatur destructio idololatriæ & populi. secũdò cessatio regni. ca. sequen. Prima ĩ tres, qa primò dicta destructio denunciatur. secundò populꝰ ad cultũ latriç reuocat, ibi: Audite me. tertiò liberatio ei ꝓmittitur, ibi: Recordamini. Circa primum præmittitur idolorũ destructio, cũ dicit: a ¶ Cõfractus est Bel. alꝰ cõflatus. qđ erat principale idolũ Babyloniorũ, & loquitur de futuro p modũ prẽteriti. b ¶ Cõtritus est Nabo. Aliud idolum minus principale. Dicunt tamẽ aliq, qđ Nabo nõ est nomẽ ꝓpriũ sed appellatiuũ: & signat ꝓphetiã siue diuiãtionẽ. & sic est sensus: Confracto idolo noĩe Bel, contrita est ꝓphetia seu diuinatio, quam Sacerdotes Belis fingebant. Vel quia dæmones in idolis

Diuisio

Nicolaus de Lyra.

in idolis aliqñ dabant respõsa. c ¶ Facta sunt simu. eorũ bestijs & iumẽ. i. similia eis, qa carẽtia intellectu. Cõsequenter denunciatur destructio idolo latrantium. Circa qđ sciẽdum, q Sacerdotes idolorum quęrẽtes fugere de Babylone, qñ capta fuit p Cyrũ, secũ portabãt idola: & sic ꝓpter põdus à veloci cursu fuerũt ipediti: & sic cũ idolis capti & destructi. & hoc est qđ dr̃d ¶ Onera uestra graui põdere usq ad &c. Vos à cursu impedientia. D
s. ¶ Cõtabuerunt & cõtrita sunt s. i. vnà vobiscũ. h ¶ Anima eorum. s. sacerdotũ & idololatrarũ. i ¶ In c. i. † decidentiũ incuruata sunt. Quia aliq eorũ fuerũt capti viui, & ĩ captiuitatẽ ducti. k ¶ Audite me domus Iacob. Hĩc consequenter reuocat populum Iudę ad verũ cultum, qa multi fuerunt idololatræ ante captiuitatem Babylonicam, vt patet. iiij. Regum in pluribus locis. Et ex hoc probabile videtur, qđ multi eorũ qui fuerũt ducti ĩ Babylonem, sequebãtur Babyloniorum idololatriam: Et ad reuocãdum eum primò ostenditur affectꝰ dei ad ipsum, cũ dicit in persona deiꝰ: Ame domus Ia. Sequit. l ¶ Qui portamini à meo utero, qui gestamini à mea uulua. idest qui afficior ad vos, sicut mater ad filios.

✠ Vsq ad se-

Moraliter. a ¶ Confractus est Bel. qui deuorator interpretatur: ideo per ipsum gulosus & ebriosus signatur, & sic in corpore & anima frangitur: quia sicut dicitur Eccle. xxxj. d. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Et per oppositum excessus in cibis & potibus est infirmitas corporis & animæ. b ¶ Contritus est Nabo. qui interpretatur superueniens. propter quod signat superbum, qui supergredi vult omnem alium, & sic conteritur in mente: quia non potest ad hoc attingere. x ¶ Facta sunt simu. eorum. Simulacra Gastrimargi sunt imaginationes de cibis & potibus, & simulacra superbi, sunt imaginationes de excellentijs indebitis & honoribus, quæ confringuntur, nam à deo grauiter puniuntur. d ¶ Onera uestra graui pondere usq. hoc de peccatoribus, in quorum persona dicitur Sap. v. b. Lassati sumus in via iniquitatis, &cæ. g ¶ Non potuerunt saluare portãtem. scilicet in vita presenti, quia magis accelerant mortem. k ¶ Audite me domus Iacob & omne. i. supplantatores viciorum & contemplatores diuinorum, qui per Iacob & Israel signantur. l ¶ Qui porta. à meo u. i. sustentamini à me, sicut filij à matre.

Moraliter

m n ✠ Cui assimilastis

a ¶ Cui aſsimila. In eos præcipuè inuehitur, qui tempore Achaz & Ezechiæ idola coluerunt in angulis platearū ſ. horti, in lucis, ſuper domos. b ¶ Mementote iſtud. Quia vos genui, & uſq; ad ſenectā portaui, deſerite idola quę feciſtis, & ad vnius dei cultum reuertimini. c ¶ Ad cor. Intellectum, qui quaſi beſtię vixiſtis, ſimulacra venerantes, vt ſuri oſi in ligna & lapides impingentes. d ¶ Annuncians. Per ꝓphetas, vt cum prędicta impleuero per diuinationem. i. ꝓphetā prędicentem futura probem diuinitatem meam. e ¶ Nouiſsimum. Nos ſumus in quos fines ſeculorum deuenerunt. Et alibi: At vbi venit plenitudo tēporis miſit de⁹ filium ſuū. Et Iohā. Filioli in qt, nouiſsima hora eſt. f ¶ Cōſilium. redimendi mundum p filium, q̄ ſi, cōſiliū meū ſtatutū nūc dico, vt cū videritis effectū, ſciatis nullū eſſe deū niſi q futura cognouit & fieri præcepit. g ¶ Vocans ab or. Auem ſecundū Hebræos Cyrum regem Perſarū, vel Dariū regem Mœdorū, qui citiſsimè ab oriēte aduolauerūt, & cōtra Babylonios volūtatem dñi impleuerūt. Nos verius referimus hęc ad Chriſtum, qui quaſi citò volatu ſua fide per apoſtolos totū mundū impleuit. vñ Balaā: Orieť ſtella ex Iacob Et alibi: Oriēs nomē ei⁹. Et quē magi ab oriente venientes adorauerūt. h ¶ Duro corde. Qui ſemper reſiſtitis veritati: primò ꝓphetis, randē & filio. i ¶ Dabo i Sion. LXX. ſalutare, & Iſraeli gloriam meam. filium. ſ. qui dicit: Non quęro gloriam meam. Et, pater in me manēs ipſe fa, opera. In Sion, quia in Iudæa natus, paſſus. Vel, per Sion ſignificat eccleſiam in ſpeculatione poſitam.

Nu. 24. c. Zach. 6. c. Mat. 2. a. Act. 7. f. Ioh. 8. f. Ioh. 14. a.

GLOS. ORDI.

DEſcende &c. Cap. XLVII. Quia omnes creaturę dei ſum⁹. Nec iuxta hæreticos, natura Babylonis damnabilis; vel ob luxuriam & ornatum potentiſsimæ vrbis, quæ iam ſenex & vicina occaſui, virguncula ſe &

Nicolaus de Lyra.

puellam

¶ Vſq; ad ſe. id eſt iſtam affectionē ego continuabo. Conſequenter reuocat populū ab idololatria, dicens: b ¶ Cui aſsi. me. fabricando vobis idola; ideo ſubditur: c ¶ Qui confertis. q. d. quāuis diligatis aurū ſicut auari, tamē ita fuiſtis ad idololatriam proni, quòd ibi poſuiſtis aurum veſtrum, ideo ſubditur: d ¶ Conducentes aurificem. Et conſequenter oſtendit idolorum impotentiam, dicens: e ¶ Portant illum in humeris, propter quod in fine concludit: i ¶ Redite prævaricatores. id eſt idolorum fabricatores, & cultores. k ¶ Ad cor. cogitando, quòd in idolis nihil numinis ſit ſeu virtutis. l ¶ Recordamini prioris. Hīc denunciatur liberatio populi: primò tamen oſtenditur dei potentia ad hoc agendum, cùm dicitur: Recordamini prioris ſeculi. id eſt creatoris mundi, qui à me creatus eſt. ideo ſubditur: m ¶ Quoniam ego ſum de⁹ ſolus. creator. & ideo poſſum populū meū liberare, & liberationē prædicere. ideo ſubditur: n ¶ Annuncians ab exordio nouiſsimum. id eſt antequam fieret annunciaui principium & terminum, ſicut patet Gene. decimoquinto

23. q. 5. c. S. Paulus

a ¶ Miſericordia. ¶ Non quod ineffabilis maieſtas membra habeat, ſed per membra noſtra, affectus eius diſcimus. b ¶ Egreſſientes De Aegypto. c ¶ Clementia quaſi a matrice.

a ¶ Veſtram. b ¶ Creator omnium ſuæ parcit creaturæ. ¶ Scilicet qui dixi Moyſi: Ego ſum qui ſum.

a ¶ Veſtros, finem ſcilicet mundi. b ¶ Vos. ¶ Protegam vos. ¶ Donec plenitudo Gentium intrauerit, & tunc vos quoque intretis. c ¶ Vos.

a ¶ Expectabo. b ¶ Si conuerſi fuerritis. c ¶ Quis hæc omnia feci vobis.

a ¶ Ad idola facienda.

a ¶ Quamuis earum, quamuis abſcondium. b ¶ Precio.

a ¶ Cuius eſt facere, non fieri. b ¶ Factio deo. c ¶ Omnes. d ¶ Deum talem.

a ¶ Quia per ſe moueri non poteſt. b ¶ Sacerdotes.

a ¶ Portum.

a ¶ Per ſe. ¶ Pedes habent, & non ambulabunt.

a ¶ Cultores.

a ¶ Aures habent & non audient.

¶ O idololatræ. a ¶ Prædictum. b ¶ In fide Chriſti pœnitentes. ¶ Ne ſubitus idololatriæ vos turbo ſubuertat.

a ¶ Naturalis legis & ſcriptæ.

a ¶ Quæ bona fecerim vobis, ex quo eduxi vos de terra Aegypti. b ¶ Ab initio mundi.

¶ Nō alius. a ¶ Verus, qa illa dedi. b ¶ Et ſi diſ manufacti.

a ¶ Quia ſciticer. b ¶ Mundi: vel Abrahæ cui dictum eſt: In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes.

a ¶ Iudęa enim (in qua natus eſt) ab oriente eſt. b ¶ Chriſtum. Vnde Iob: Semitam ignorauit auis. c ¶ Id eſt.

a ¶ Mundo qui longe a cælo. b ¶ Filium in quo mihi complacui: Vocaui ad cælum in aſcenſione.

a ¶ Per prophetas de aduentu filij, de redemptione mundi. b ¶ In filio. c ¶ Conſilium. d ¶ Secundā humanitatem.

a ¶ Secundum voluntatem meam. b ¶ Domus Iacob, & reſiduum domus Iſrael.

a ¶ Chriſto, qui omnes iuſtificat.

a ¶ Faciam. b ¶ Mittam filium ſcilicet in mundum. c ¶ Ate.

a ¶ Filios, qui ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. b ¶ In Iudæa in qua natus eſt.

a ¶ Filium. vnde: Viderunt oculi mei ſ. ſuum. ¶ Idem.

a ¶ Inuehitur in Babylonem & Chaldæos. ¶ O Babylon de ſolio regni.

Eſcēde Ca. XLVII.

moquinto vbi ſimul denunciauit Abrahæ deſcenſum Iacob & filiorum eius in Aegyptū, & afflictionem eorum ibidem & liberationem. Et eodem modo Iſaiæ, reuelauit futuram captiuitatem populi per Nabuchodonoſor, & liberationem per Cyrum. Et quòd iſtud ſit certum, oſtenditur conſequenter cū dicit: o ¶ Cōſilium meū ſta. de liberatione populi per Cyrū. p ¶ Vocās ab o. auē. i. Cyrū ad modū auis velociter vēturū. q ¶ Virū u. i. executorē meę volūtatis. r ¶ Creaui. i. creandū diſpoſui. s ¶ Et faciam iſ. quia voluntas mea non poteſt impediri: Et ad huius conſideratiōem excitat Iudæorum attentiōnem di. t ¶ Audite me d. cor. i. qui habetis durum cor. Propter quod dicit dominus Exo. xxxij. c. Cerno, qđ populus iſte duræ ceruicis ſit. v ¶ Prope feci. i. fiendam diſpoſui. x ¶ Iuſticiam. in Babyloniorū deſtructione, & veſtra liberatiōe. y ¶ Dabo in. reædificando ibi templum ad nominis mei cultum, per quem cultores conſequuntur ſalutem. z ¶ Et in Iſrael. ſic eſt in Heb. & in libris correctis. i. in populo imitāte fidem ei⁹. a ¶ Gloriā meā. Quod fuit implerum imperfectē in liberatione facta per Cyrum, & perfectè in liberatione facta per Chriſtum, de qua eſt principalis intentio huius capituli, vt dictum eſt.

Moraliter

Moraliter

†roborate

H

† iuſtum

† conſilij mei

† Ieruſalē Diuiſio

Moraliter

*b ¶ Cui aſsimila. me. Hīc increpātur homines mali, qui nō ſolū æquāt hominem mortalem deo, ſed etiā ꝓponūt magis timentes offenſam mali principis vel prælati, quā offenſam dei: ꝓpter qđ eis dicitur in perſona dei: Cui aſsi. q. d. in hoc feciſtis peſsimè. c ¶ Qui confer. aurū. Iſti ſunt mediatores ſimoniæ, vt per munera habeant ſibi fauorabilē prælatum, qui non ſit niſi idolum, ſicut dicitur Zachar. xj. d. O paſtor & idolum relinquens gregem. e ¶ Portant illum in hume. excuſando ſuos defectus ne deponantur. f ¶ Sed & cum cla. ad eū. pro aliqua tribulatiōe eccleſię. g ¶ Nō au. i. remedium adhibere nō poterit nequè ſciet. h ¶ Mementote. verè pœnitēdo de. ꝓmotione talis prælati. l ¶ Recordamini prioris ſecu. i. temporis ecclęſię primitiuæ, in qua non promouebantur niſi digni ratione vitæ & ſcientię qui perſonam dei verè repræſentabant: ideo ſequitur: m ¶ Quoniam ego ſum deus & non. annuncians per bonos prælatos voluntatem meā. p ¶ Vocās ab oriente auem. id eſt bonum cōtemplatiuum, vt ab oriente contemplationis deſcendat ad eccleſiæ regimen ꝓpter populi neceſsitatem: & ſic ſolebat fieri, vt patet de beato Gregorio, ſancto Martino, & multis aliis. Et qa tales eccleſiæ ſunt vtiles, ideo ſubditur: Dabo in Sion ſalutem, & in Iſrael gloriam meam.

NICO. DE LY.

CAP. XLVII.

DEſcende. Hīc conſequenter deſcribitur deiectio Babyloniorum quantùm ad ceſſationē regni. Et diuiditur in tres partes qa primò ponitur huiuſmodi

Diuiſio

Moraliter. b ¶ Deſcende ſede &cætera. filia Babylon. quæ confuſio interpretatur; ideo per filiam

* Babylo-

puellã iactat. ¶ Moraliter. Greg. Desce. sede ĩ p. u. si. Ba. Hoc loco humana mens, virgo non incorrupta (vt arbitror) dicitur, sed insœcunda. Et quia Babylon confusio interpretatur, recte in sœcũda mẽs filia Babylonis vocat, quę ĩ eo q̃ neq; bõa opa ger minat (dum nullo ordine rectæ vitæ componitur) quasi matre confusiõe generatur. Sin autem virgo nõ insœcunda dicitur, sed corrupta, postq; ista tum salutis perdidit, ad confusiõis suę cumulum appellatur, quod fuit, descende. In alto quippe humanus animus stat, quã do supernis retributionib⁹ inhiat. Sed ab hoc statu descendit, cũ turpiter † vinctus sese defluentibus mundi desideriis subiecit cui mox bene additur: Sede in pul. Descendens enim in puluere residet, quia cælestia deserens terrenis cogitationibus aspersus in infimis vilescit. Sede ĩ terra. quia de cæleſti conuersatione noluisti te erigere: sub temetipso in terrenis prostratus humiliare. Vnde necessariò subditur: Non est solium filiæ Chaldæorum. Chaldæi, feroces interpretãtur: valde aũt feroces sunt qui voluptates proprias seq̃n tes, nec suis motibus parcere sciũt. Sed filia ferocium solium nõ habet, quia mẽs quæ ad amorem mundi ex prauis desideriis na scitur, atq; eisdem obscuratur: in eò q̃d se terrenis desideriis subiicit, sedem amittit: & quasi à iudicis sui sessione repellitur, q̃ per exteriores concupiscentias vagatur, & saepe iusto iudicio in sua ipse voluntate re linquitur: & sub ea quę anxiè apperit labo riosa mundi ministerium relaxant: Quia ultrà non uocabe. mol. & te. Constat nimirum, quia teneræ filiæ suæ parentes parcunt, nec duris atq; seruilibus operib⁹ hanc affligunt. Omnipotens ergo deus q̃ si teneram filiam vocat, quando dilectam cuiusq; animam à laboriosis huius mundi seruitijs reuocat, ne dum ab exterio bus afficitur, ab internis desideriis obdu retur. Sed Chaldæorum filia mollis & tenera non vocatur, quia mens prauis desi deris dedita, huius seculi labori relinquit vt foris mundo velut ancilla seruiat, quia int⁹ deum nequaquam vt filia amat: vnde & molam tollere & farinam molere perhibetur. Mola in gyro du cit, & farina p̃seri. Vnaquæq; aũt hui⁹ mũdi actio mola est, quæ dũ multas curas cõgerit, hũanas mẽtes q̃si ĩ gyrũ ỹtit, atq; ex se fa rinas proiicit, quia seducto corde semper minutissimas cogitatio nes gignit. Nonnunquam verò qui quietus alicuius momẽti cre ditur: positus in qualibet actione denudatur. Denuda turpitu dinem. Inani quippe ministratiõe operis turpitudo denudatur, dum vilis abiectaq; mens in actionis ostentatione cognoscitur, quæ quieta prius magna putabatur. Humerum mens discoope rit, quando opus suum quod ignorabatur ostendit. Crus reuelat, quando quibusdam desideriorum passibus lucris mundi inhiat, manifestat. Flumina etiam transit, quando actiones huius seculi quę q̃ndie ad terminũ defluũt, idefinenter appetit, dũq; alias reli quit, alias sequitur, q̃si de flumine ad flumen trãsit. a ¶ Nõ u. mollis. Methaporicè. Solent reginæ molles esse & delicatę, nec se ipsas ferentes præ tenerit udine. sub hac specie alloquitur Babylõ. b ¶ Farinam. vel coitum præbe Mœdis & Persis, qui in hoc ser uentissimi sunt. Secundum hoc dicunt Hebræi, quod Philisthæi Samsonem erutis oculis molere coegerũt, id est cum mulieribus suis coire, vt ex eo susciperent homines magnæ & inuincibilis sta turę. c ¶ Et non resistet. sicut Moyses deo volenti delere filios Israel. Significat autem angelum Babyloni præpositum, qui cum alijs ait: Curuauimus Babylonem, & nõ est sanata. d ¶ Se de. Sermo ad Babylonem refertur, & quasi quondam reginam, modo ancillam alloquitur. Sede humilis & vilis: Tace vt tristis considerans misericordiam tuam. e ¶ Iratus sum. Causam reddit qua re Chaldęos ita afflixerit, ne sine causa fecisse videretur qui nihil si ne causa operatur, & vt cognoscant Chaldęi, q̃a nõ in viribus suis superauerũt ponitur huiusmodi cassatio. secundò subditur hui⁹ pœnę rõ ibi: Iratus. & tertiò excluditur eius euasio, ibi: Sta cũ incanta. Circa primum ca primum dicit: Descende. de dignitate regni. a ¶ Sede in pul. tanquam vilis & abiecta. b ¶ Virgo filia Ba. Id est ciuitas Babylonis. & dicitur virgo, quia alias non fuerat violata siue capta ab aduersarijs. c ¶ Non est solium. Id est regni thronus. d ¶ Filiæ Chal. Id est Babylonis, quę erat Metropolis in Chaldæa. e ¶ Quia ultra. id est regina seu domina, quæ solent esse delicatæ, sed magis seruituti subiecta. ideo subditur: f ¶ Tolle molam. quod est officium ancillæ. g ¶ Denuda tur. In Hebræo habetur, denuda ligaturã tuam, id est ornamentũ capitis, quod descendit vsq; ad humeros: ideo subditur: h ¶ Discooperi humerum. Per ista designatur applicatio ad opus seruile. Cùm enim ancillæ ad talia se applicant, tales cooperturas amouent. Et eadem sententia importatur per literam communem cùm dicitur: Denuda turpitudinem tuam. quia ornamenti ablatio est quædam turpitudinis denudatio. i ¶ Reuela crura. transi flumina. q.d. in captiuitatem duceris peditando, & sic oportebit te eleuare vestes, & discooperire partes inferiores ad transeũdum aquas & flumina. m ¶ Vltionem capiam. de malis tuis. o ¶ Redemptor noster. Pri us locutus est propheta in persona domini, nunc loquitur in propria persona dicens: Redemptor noster. de AEgypto & Babylone. p ¶ Dominus exercitum. id est angelorum. q ¶ Nomen illius. Et sic est in Hebræo, ita quòd nomen domini hîc dicitur dominus exercituum, id est angelorum. r ¶ Sanctus Israel. i. sanctificans Israel. s ¶ Sede tace. tanquã confusa. Et redit hîc propheta ad loquendum in persona domini. t ¶ Et intra in tenebras. Quia multi de Babylonijs ĩ captiuitatem ducti fuerunt & incarcerati in locis tenebrosis. x ¶ Iratus sum. Hîc cõsequẽter ponit dictę punitionis ratio, quę triplex est. Prima accipitur ex crudelitate quã Babylonij exercuerunt in populum regni Iudæ. & hoc est quod dicitur in persona domini: Iratus sum. de præterito. y ¶ Sup po. m. ppter eius peccatũ. ✠ Contraminaui Babylonis persona peccatrix, quę est digna cõfusione significatur sicut. xj. Regũ. xxj. b. dicitur: Vir mortis est vir ille, id est dignus morte. igitur tali peccatrici personæ dicitur: Descende. de sublimitate superbiæ. a ¶ Sede in puluere. per iugem meditationem mortis tuæ, quia puluis es & in puluerẽ reuerteris. c ¶ Nõ est solium. tibi, scilicet in cælis. e ¶ Quia ultrà nõ uocaberis mollis. id est non debes vacare carnalibus deliciis, sed austeritatibus pœnitentiæ pro peccatis commissis. ideo subditur: f ¶ Tolle molam. id est conterere carne. g ¶ Denuda turpitudinem. peccati spiritualis per veram confessionem. h ¶ Discooperi humerum. abiiciendo à te peccati sarcinam. i ¶ Reuela crura. confitendo peccata carnalia. k ¶ Transi flumina. carnis illecebras dimittendo. l ¶ Reuelabitur ignominia tua. in foro cõscientię Sacerdoti, ne manifesteturin iudicio finali. m ¶ Vltionem capiam. per pœnitentiæ pœnam. n ¶ Et non resistet mihi homo. Nam vtens ratione non renuit pœnam pœnitentiæ, sed magis acceptat satisfaciens diuinæ iustitiæ. s ¶ Sede. tace. per veram humiliationem. t ¶ Et intra in tenebras. per peccatorum tuorum lamentationem. v ¶ Non uoca. ultrà do. re. i. non queras vltrà per superbiam eleuari, sed magis humiliari. Aliter potest dici sic. In hoc enim ca. ad literam prænunciatur destructio Babyloniorum propter tria. Primum est, quia victoria de Iudæis habita, vsi fuerunt nimis crudeliter & dure, partim occidendo, & partim captiuãdo. Secundum, quia vsi sunt ea nimis superbè, attribuẽtes eam totaliter virtuti proprię. Tertiũ, quia ad habẽdum ipsam vsi fuerunt diuinationibus superstitiosis. Per hoc aũt moraliter docẽt bellatores, vt victorijs habitis vtantur tpatè. s. cũ moderamine misericordię, & q̃ vtanť hũiliter. s. attribuẽdo victoriã virtuti diuię. tertiò cauẽdo neĩ talib⁹ vtanť aliqua superstitiosa obseruatione, ne sicut Babylonij tradanť confusibiliter manibus inimicorũ suorũ. & sic priò tẽporaliter, & post ęternaliť cõfundanť.

A Moraliter

† victus

† fasciam, vel cincinnos tuos.

† plantam pedis.

† crus

† nõ occuram tibi siquę iusto iudicio in sua ipse voluntate recut homo.

B

Samson coactꝰ molere. Exo. 32. Iere. 51. a.

C

D

† tacens

Quare Chaldęi puniti.

Moraliter

Gene. 3. d.

a ¶ Vt captiua. b ¶ Sterilis a bono opere. c ¶ Plebs Babyloniæ.

sede in pulũere uirgo filiã Babylon, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum, quia ultrà non uocaberis mollis & tenera.

a ¶ Vt ancilla, quia non est so. b ¶ Dignitas regni.

a ¶ Quia a Chaldæis condita.

a ¶ Delicata, deliciis affluens.

a ¶ Quæ paulo ante regina. b ¶ O captiua: hoc est enim opus captiuorum.

Tolle molam, & mole farinam. Denudã † turpitudinem tuam, discooperi † humerum, reuela † crura, transi flumina. Reuelabitur ignominia tua, & uidebitur opprobrium tuum. Vltionem capiam, & † non resistet mihi homo. Redemptor noster dominus exercituum, nomen illius sanctus Israel. Sede † tace & intra in tenebras filia Chaldæorum, quia non uocaberis ultrà domina regnorum. Iratus sum super populum meum:

a ¶ Dominis tuis Mœdis & Persis victoribus.

a ¶ Vt mulier videaris. b ¶ Libidini victorum.

a ¶ Vel vt trafeas flumina eundo in captiuitatem. b ¶ Tygrim, Eufratem, Chobar. ¶ Hostibus.

a ¶ Iniseria captiuitatis.

a ¶ Ex te. ¶ Vindicabo enim populum meum quem oppressit, si enim præcepi vt affligeret, non tamen vt opprimeres omnino.

a ¶ A seruitute captiuitatis. ¶ Vox populi post. lxx. annos de captiuitate reuertentis.

a ¶ Hominum & angelorum. b ¶ Quia. ¶ Est.

a ¶ Qui dicit: Sanctificare, quoniam ego sanctus. b ¶ Præ confusione ne videaris.

a ¶ Præ confusione lucem ferre non sustinens. b ¶ Quia constructa a Chaldæis.

¶ Sicut, aute.

a ¶ AEgyptiorum, Assyriorum & aliorum. ¶ Quia.

¶ Iudæos.

E ☞ superauerunt populum dei. a ¶ Subitò. Ex improuiso irruente Cyro & Dario. Non enim metuebat vt à Mœdis & Persis (q illius comparatione nullius erāt fortitudinis, & ipsi subiecti) posset superari. b ¶ Nescies ortum. Ex insperato veniet calamitas, nec à Magis nec diuinis prædicta, despectum eñ & subiectum populum non timebāt. c ¶ Augures cæli. Astrologi, q p stellas arbitrantur omnia regi. Q. Quare non prouiderunt omnia tibi? Hi vulgo appellantur matematici, qui cursu astrorum res mundanas putant regi. vnde: Ab oriente venerunt Magi dicentes: Vidimꝰ stellam eius in oriente. Vel, à vaticinio Balaam prouocati, qui ait: Orietur stella ex Iacob. d ¶ Facti sunt quasi stipula &c. LXX. Habens carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adiutorum. Quasi, Gazareni & Magi per errorem duxit te ad superbiam. Incēdium autem Babylonis, per supplicia vocat ad pœnitentiam.

† manum tuam

Matth. 2. a.

Nu. 24. c.

† Integrè

Nicolaus de Lyra.

† fortitudinem.

† Ier. 49. c.

† rebellare fecit te.

Secūda rō

† Fatigatæs

Tertia rō

† Sic fiet illis cū quibꝰ occupata fuisti.

† sua

✠ a ¶ Contaminaui hæreditatem meam. id est contaminari passi Ierusalē & tēplū à Babyloniis ingredientibꝰ & succedētibꝰ vtrūq; tiij. Regū vl. b ¶ Nō posuisti eis. crudeliter vtens victoria à me tibi data. c ¶ Super senem aggrauasti. cui propter ætatem omnes debent compati. d ¶ Et dixi. Hic ponitur secunda ratio, quę accipitur ex Babyloniorum superbia, cū dicitur: ¶ Et dixisti. præ nimia elatione. e ¶ In sempiternum ero domina. aliorum regnorū. f ¶ Non posuisti hæc super cor tuum. scilicet quòd in momēto deijcere te possum à dignitate & confidentia tua, & patet litera vsquè ibi: Venient tibi hæc duo subitò: & quæ sint illa, subditur: g ¶ Sterilitas. id est carētia prolis per interfectionem habitātium in te. h ¶ Et uiduitas. id est carentia dominij. i ¶ Vniuersa. Hic ponitur tertia ratio, quę accipitur ex maleficorū multiplicatione, cùm dicitur: Vniuersa uenerunt. Et dicuntur malefici, qui vtuntur inuocationibꝰ dæmonum. k ¶ Et propter duriciam. qui deludunt sensus humanos. l ¶ Et fiduciam habuisti in malicia. in ipsa perseuerando absquè timore. Cuius ratio subditur: m ¶ Et dixisti, non est qui uideat me. Ille eñ error erat tunc in Babylone scilicet quòd diuina prouidentia ad actus hūanos se nō extēdat: & sic tollit timor domini. n ¶ Sapientia tua & scientia tua hęc decepit te. Et bene dicitur, tua, quia non erat vera scientia nec sapientia, sed deceptio. o ¶ Præter me non est altera. similis in potestate & dignitate. p ¶ Veniet super te malum & nescies.

a ¶ Subitò. Ex improuiso irruente Cyro & Dario. Non enim metuebat vt à Mœdis & Persis (q illius comparatione nullius erāt fortitudinis, & ipsi subiecti) posset superari. b ¶ Nescies ortum. Ex insperato veniet calamitas, nec à Magis nec diuinis prædicta, despectum eñ & subiectum populum non timebāt. c ¶ Augures cæli. Astrologi, q p stellas arbitrantur omnia regi. Q. Quare non prouiderunt omnia tibi? Hi vulgo appellantur matematici, qui cursu astrorum res mundanas putant regi. vnde: Ab oriente venerunt Magi dicentes: Vidimꝰ stellam eius in oriente. Vel, à vaticinio Balaam prouocati, qui ait: Orietur stella ex Iacob. d ¶ Facti sunt quasi stipula &c. LXX. Habens carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adiutorum. Quasi, Gazareni & Magi per errorem duxit te ad superbiam. Incēdium autem Babylonis, per supplicia vocat ad pœnitentiam.

a ¶ A te contaminari permisi. b ¶ Sol. c ¶ Scilicet vt flagellares, non vt occideres.

Contaminaui hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua. Non posuisti eis misericordias. Super senem aggrauasti iugum tuum valde, & dixisti: In sempiternum ero domina. Non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es nouissimi tui. Et nunc audi hæc delicata & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, & non est præter me amplius. Non sedebo uiduā, & ignorabo sterilitatem. Venient tibi hæc duo subitò in die una, sterilitas & uiduitas. Vniuersa uenerunt super te, propter multitudinem maleficorum tuo rum, & propter duriciam incantatorum tuorum uehementem. Et fiduciam habuisti in malicia tua, & dixisti: Non est qui uideat me. Sapientia tua & scientia tua hæc decepit me. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, & præter me non est altera. Veniet super te malum, & nescies ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Veniet super te miseria repentе quam nescis. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosint tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Stent & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex eis annunciarent uentura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula: ignis combusit illos. Non liberabunt animam suam de manu flammę: non sunt prunæ quibus calefiant, nec focus, ut sedeant ad eum. Sic facta sunt tibi in quibuscunque laboraueras. Negociatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in uia sua errauerunt: non est qui saluet te.

a ¶ A te contaminari permisi. b ¶ Sol. c ¶ Scilicet vt flagellares, non vt occideres.

a ¶ Nullius misereris. b ¶ Crudelitas. c ¶ Etiam qui miserandus & hosti. a ¶ Superbia. b ¶ Semper regnabo. d e a ¶ Quæ modo pateris. f a ¶ In prosperis euitamus aduersa. ¶ Recogitans futura. b ¶ Venturi mali. ¶ Ideo. a ¶ Prædicenda. b ¶ Deliciis affluens. c ¶ Nihil metuens. a ¶ Domina mundi. a ¶ Qui regnet. a ¶ Sine, rege. b ¶ Quia semper erit qui regnet ex me. ¶ Ergo. a ¶ Populorum, quasi filiorum. g h a ¶ Regis. b ¶ A me & prophetis prædicta. i a ¶ Non solum propter crudelitatem & superbiam tuam. b ¶ Quia scilicet in magis & in maleficis tuis & eorum consiliis confidis. k a ¶ Regnandi. l a ¶ In consilio maleficorum tuorum. b ¶ Qui corrigat ea quæ facio. m a ¶ Arioli, magi, aruspices. b ¶ Diuinatio, aliorum aspectio. n a ¶ Quod prius. a ¶ Domina mundi. o p a ¶ Retributio mali quod fecisti. b ¶ Initium. c ¶ Mali. a ¶ Irruent mali. a ¶ A te expellere. a ¶ Modo. ¶ Ironia. b ¶ Contra Cyrum & Darium. c ¶ In quibus confidis. q a ¶ Multo studio. b ¶ A principio regni, eorū consilio cuncta disponis. r s a ¶ Per eos. b ¶ Sed. c ¶ Quibus prius multas Gentes superasti. a ¶ Ironice. ¶ Astrologi. t u v a ¶ Quæ dominus cogitauit super te. b ¶ Illis stacentibus pro pheta ventura annunciat. c ¶ Impotentes resistere. x a ¶ Ciuitatis, vel tributariorum. b ¶ Vobiscū. c ¶ Etiam. d ¶ Vtil. y a ¶ Diuina sapientia, qua possint prouidere & euadere, & frigus erroris expellere. z a ¶ Vt possint excutere tenebras, sed vndè conuertantur. a ¶ Sic desit lumen verę sapientiæ tibi. b ¶ Inutilia. a a ¶ Magi. ¶ Incantatores tui, mendacia tibi vendentes. b a ¶ A principio regni. b ¶ Te seducentes. c ¶ Diuersa secta. c a ¶ Ex eis. b ¶ A miseria. d

& ideo non poteris tibi prouidere. G In Hebræo habetur: Et nescies requirere ipsum. hoc est, non præuidebis, & sic remedium quærere non poteris. Cætera patent ex dictis. q ¶ Sta cum incantatoribus tuis, & cū multitudine maleficorum tuo. Hīc consequenter excluditur dictæ pœnæ euasio: Et hanc excludendo ponit tria, per quæ regnum Babylonis confidebat manere in sua potentia. Primum erat multitudo incantatorum & maleficorum, per quorum artes & opera credebant se posse scire occulta & futura; & sic cauere pericula: hoc autem excluditur cùm dicitur: Sta cum incātatoribus tuis & cum multitudie maleficorum. quasi dicat per eos non stabis. r ¶ In quibus laborasti ab adolescentia tua. hoc est à principio, ex quo Babylō fuit fundata: vnde & Necromātia cœpta fuit in Chaldæa. s ¶ Si forte quid prosint tibi. eorum scientia, quasi diceret, non proderit. t ¶ Aut si possis fieri fortior. te muniendo contra futura pericula tibi per eos prænunciata: quasi diceret non quia te pręmunire non poterūt: ideo subditur, Defecisti in &cætera. v ¶ Stent. ut saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera. Hīc excluditur secundum, de quo cō fidebant scilicet scientia astrologorū & diuinorum, ad prænognitionem futurorum hoc excludit dicens: Stēt & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex eis annunciarent uentura tibi. Id est diuinantes de futuris per motum cęli, quasi dicat, nihil poterunt indicare tibi; ideo subditur: x ¶ Et facti sunt quasi stipula. id est materia ad incendium parata. y ¶ Ignis combusit eos. quia perierunt in incendio Babylonicæ ciuitatis. z ¶ Non sunt prunæ quibus calefaciant, nec focus, ut sedeant ad eum. Id est ille ignis non erit ad recreationem sicut ille qui fit in camino in hyeme, sed ad exterminationem. a ¶ Sic facta sunt tibi in quibuscunquè laborauerās. Id est data combustioni. b ¶ Negociatores tui ab adolescentia. Hīc excluditur tertium de quo cōfidebant Babylonij, scilicet multitudo & potentia mercatorum, quibus abundabat illud regnum, qui discurrebant ad diuersas partes per mare & per terram, & inde diuitias multas apportabant ad muniendum regnum Babylonicum. Explorabant etiam conditiones aliarum Gentium, quod multum faciebat ad stabiliendum regnum suum: hoc igitur excluditur cùm dicitur: Negociatores tui ab adolescentia tua. id est quos habere consueuisti à fundatione tua. c ¶ Vnusquisquè in uia sua errauerunt. id est in itineribus suis & operibus: & ideo ex supradictis concluditur: d ¶ Non est qui saluet te. scilicet in omnibus illis per quos confidebas saluari & stabiliri, vt patet per exclusionem eorum ex prædictis.

Secundum H

Tertium

Chaldęi in tribus confidebāt.

† eius

† maledi corum

Cap. XLVIII.

AVdite hæc. Consuetudo est vt quando agitur de carnali Israel, simpliciter & sine nominis adiectione Iacob vel Israel dicatur, sicut in hoc loco, vbi eos alloquitur, qui nomine tenus Iacob vel Israel appellantur. b ¶Et de aquis Iuda. Iudæ facit mentionē, qa decē tribubus captiuatis, Iuda & Beniamin & Leuitę in terra ꝓmis. manebāt, & Regē de Iuda habebant. c ¶Et dei Israel. Populus hic labiis me honorat, cor aūt longè est à me. d ¶De ciui. enim sancta. Ac si dicat: Habitatores Ierusalē vos esse iactatis, & dñi Sabaoth habere priuilegium, cū cassa vobis, Iacob, Israel, & sanctę vrbis, & dei oipotētis assumatis vocabula. e ¶Priora extūc. Prædixi Babylonios superādos, & repente faciā qđ minatus sum: vt cū venerint quę predicta sunt, scias nec fortuitò nec deorū tuorum nutu accidisse. ¶Priora miracula. s. quę feci in medio eorū exquo ab Aegypto exierūt: & imminēte captiuitate à Nabuchodonosor: Nūc aūt anteq̄ captiuentur prædicit eorū liberationē, & Chaldęorū vastationē: vñ repete. s. quę ventura prędico, operat⁹ sum. f ¶Neruus fer. Hinc Stephanus: dura ceruice & incircūcisi cor. g ¶Frons tua ærea. vnde Ezechiel: Ois qppe dom⁹ Israel attrita frōte est &c. Et Ieremias: Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit, eru. h ¶Et cōser. sunt. Q. Pluma ānūciatur⁹ erā, sed qa nō recordaris quę dico, quę dictur⁹ erā reseruo.

NIC. DE LY.

Cap. XLVIII.

AVdite hæc. Posti⁹ Isaias ꝓpheta denūciauit Babyloniorū destructionē, hīc cōsequenter denūciat populi Iudę liberationē, qcaptiuus à Babyloniis tenebat: Et diuiditur in duas partes: quia primò excitat audiētium intellectū, sc'd'ò ꝓsequit, ꝓpositū, ibi: Priora. Circa primū recolit duo de q bus gloriabātur, & quę debebant eos mouere ad bonū. Primū est, nobilitatis ort⁹, quę debet mouere ad bonū: vñ dicit Boet⁹. iij. de cōsol. q in nobilitate generis istud est optimū. qa per hoc est imposita ipis nobilibus quædā necessitas ne à maiorū suorū probitate degenerēt, & quātū ad hoc dicit. a ¶Audi. hæc. i. q descēdistis à tā to patriarcha, & ab eo vocari estis. Iij Israel. b ¶Et de aqs Iu. exi. i. de tribu nobiliori filiorū Isrł. qa erat regia. Secūda est, sanctitatis cultus, quia soli Iudęi dicebātur ꝓ aliis cultores dei. & quātū ad hoc dicit: c ¶Qui iuquasi ad eius reuerētiā: hoies em̄ per maiorē sui iurāt, Heb. vj. c. Sed qa reuerētia debita nō est in illicito iuramēto, sed magis irreuerētia, iō ad remouēdū eorū falsā gloriā subdit: d ¶Nō inue. Et sic eos notat de iuramēto falso, qđ caret veritate, & de iuramēto iniquo, qđ caret iusticia. e ¶De ciui. enim sctā i. Ierusalē ad cultū dei electa. f ¶Vocati sunt. i. de noiati ciues, de quo similiter gl̄iabāt. g ¶Et su. deū Isr. qa legē eius seruare ꝓmiserūt, & hoc etiā debebat eos mouere ad bonū. h ¶Priora. Hīc exeg⁹ ꝓpositū. s. de ppⁱs liberatiōe. Circa quā primò ponit liberātis cōditio, secūdò subdit ipsa liberatio, ibi: Cōgregamini. Cōditio aūt liberātis est, q⁹ sit sciens & potens ad hoc: & ideo primò ostēditur ipsi⁹ dei sciētia, & secūdò ipsi⁹ potētia, ibi: Audi me. Prima in duas. qa primò dei sciētia ostēdit. secūdò quędā obiectio soluit, ibi: Propē nomē meū. Circa primū sciē dū. q⁹ dei scīa ostēdit dupliciter, vno mō ex certa reuelatiōe contingentium futurorū, alio mō ex occultatiōe eorū, secūdū ponitur, C ibi: Audita feci. Circa primum dicitur in ꝑsona domini: Priora extunc. Id est antequam fierent. i ¶Annunciaui. sicut patet, Gen. xv. d. vbi denunciauit Abrahæ peregrinationem seminis sui futuram in AEgyptū: & inde reditura quarta generatione: & sicut denunciauit, ita posita in effectū ꝓduxit, iō subdit: k ¶Repē. ope. sunt. Et causa hui⁹ reuelationis & cōsimiliū subdit: l ¶Sciui enim qa du. es tu. s. ad credēdum veritatē & ꝓnus ad idololatrię falsitatē: ideo. m ¶Prædixi tibi ex tunc. s. longè ante factū. n ¶Ne for. di. si euenissent absq̄ mea denūciatiōe. o ¶Quę audi. ꝓ me reuelata. p ¶Vide oīa. sicut prædixi adiplera & sic potes scire, qđ ego feci & nō idola. q ¶Vos aūt nō an. sed ego q hęc reuelaui Abrahæ & aliis ꝓphetis. r ¶Audi. feci. Hīc oñdit ꝓpositū ex aliquorū occultatiōe. Sicut em̄ de⁹ aliqua reuelauit Iudęis anteq̄ fierēt, ne idolis eorū ad scriberētur, vt dictū est: ita aliqua nō reuelauit eis, ne prędognitio idolis adscriberet: & hoc est qđ dicit: Audi. tise. no. extūc. i. anteq̄ fierēt, vt dictū est parte prędeti: & sic cōtinuat se ad prędētia. s ¶Et cōser. sunt. i. nota apud me tm̄. t ¶Quæ ne. nūc crea. sunt. i. i effectu posita. v ¶Et nō ex. i. lōgè anteq̄ essent, nec etiā ante diē vel horā in qua facta sunt illa cognouisti. Cui⁹ rō subdit: x ¶Ne for. di. ec. & c. ꝓ me vel ꝓ idola anteq̄ fierēt, iō subdit: y ¶Neq; au. ab idolis tuis. z ¶Neq; co. ꝓ te ipm. a ¶Neq; ex tūc &c. & subdit cā. b ¶Scio enim &c. i. scio ꝓnitatē tuā ad idololatriā. Et trāsgressorē

Mora. a ¶Audi. hæc. In hoc cap. sc'd'm sensum Isrłē describit duplex liberatio. Prima est liberatio Iudęorū à captiuitate Babylonica, quę fuit facta ꝑ Cyrū. Sc'd'a est liberatio fideliū oīm à seruitute dęmonis, quę facta est per Christū. Pria ꝙ ò fuit figura sc'd'ę: & ista secūda quę est liberatio à dęmonis seruitute figura est tertię liberatiōis. s. à corruptiōe pītis miserię, quę erit in futura resurrectione: Sicut em̄ ea quæ fuerūt i ve. testa. figuraueruīt ea quę sūt in nouo sc'd'm qđ dicit. j. Cor. x. c. oīa in figura cōtingebāt illis: sic ea quę fiūt in ecclesia militāte, suo mō figurāt & repręsentāt ea quę sunt in eccłia triūphāte. Vñ dicit Hugo de sctō victore: Supnæ matris gaudia repītāt eccłia. In eccłesia verò triūphante nulla est figura, sed oīa sunt ibi clara absq̄ ænigmate, iō de ciuitate cęlestī dicit Apo. xxj. Et templum non vidi in ea: dominus enim omnipotens templum est eius. Igitur prima liberatio mystícè ponitur de secunda: & ideo sicut Cyrus primā liberationē fecit, & per nūcios & literas in suo impio publicauit, vt habetur. j. Esdrę. j. sic Christus qui secundā liberationē fecit, eā in orbe per apostolos suos & discipulos alios publicauit: sicut dicitur Mar. vl. d. Euntes in mundū vniuersum prędicate Euāgeliū omni creaturę &c. Secunda verò liberatio mystícè exponenda est de tertia. Christus enim per passionē suam aperuit gloriæ ianuam, & tunc liberati fuerunt patres in limbo detenti, & cùm Christo resurgente surrexerunt aliqui: sicut dicitur Matth. xxvij. f. Multa corpora sanctorum surrexerunt &c. Et hęc resurrectio particularis, figura fuit resurrectionis generalis, quę erit in fine mundi: & tunc creatura quæ ingemiscit & parturit, liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei, vt dicitur ad Rom. viij. & hæc sufficiant pro mysticatione huius capituli.

Cap. XLVIII.

¶Quid dicam? ¶Ac si dicat, quæ Babyloni prædixi, necesse est impleri: vos autem audite attentius quæ sum dicturus.

a AVdite hæc domus Iacob, qui uocamini no-
a ¶Solo. ¶Non Iacob, non Israel, qui non habetis opus nominis. ¶Iuda & Beniamin & Leui.
b ¶Semine, carne scilicet non fide.
b c minè Israēl, & de aquis Iuda existis, qui
a ¶Non in honorem domini, sed in confirmationem vestri mendacij: quia idola adoratis. quorum abominatione præceptum est, vt iuretur per nomen domini.
iurātis in nomine domini, & dei Israēl
d recordamini, non in ueritate neq; in iu-
¶Ironice. a ¶Sicut iactant. b ¶A Ierusalem Ierosolymitæ.
d e sticia. De ciuitāte enim sancta uocati
a ¶Protectorem. ¶Fundati.
e f sunt, & super deum Israēl † constabiliti
a ¶Cuius nos scilicet testes sumus. b ¶Bā.
g sunt: dominus exercituū nomen eius.
a ¶Antiqua. b ¶Ex quo corpi loqui contra Babylonem, Onus Babylo. &c. ¶Prophetis.
c Priora extunc annunciaui, & ex ore
h i meo exierunt, & audita feci ea: repente
a ¶Chaldæorum subuersio, vestra reuersio.
b ¶Quasi pro vtilitate tua loquor.
k † operatus sum & uenerunt. Sciui enim
a ¶Incredulus. b ¶Irreuocabilis superbia.
l f quia durus es tu, & neruus ferreus cer-
a ¶Inuerecunda. b ¶Futura tibi & Babyloni.
m g uix tua, & frons tua † ærea. Prædixi ti-
a ¶Ex quo corpi loqui contra Babylonem, per prophetas ne for. di. ido. mea &c.
bi extunc, antequam uenirent indicaui
n a ¶Vt Cyrus & Darius de Babyloniis me vindicarent.
tibi, ne fortè diceres: idola mea fecerunt
hęc, & sculptilia mea, & conflatilia man-
a ¶Per prophetas complenda. b ¶Impleta.
o p dauerunt ista. Quę audisti uide omnia.
a ¶Filiis vestris quæ ventura erant super Babylonem, sed cęlestis veritatem.
Vos autem non annunciastis. Audita
q r
a ¶De miseriis Babyloniis. ¶Non quod de AEgypto eduxerim, & huiusmodi. b ¶A me.
h s feci tibi nōua extunc, & † conseruata
a ¶A me. b ¶Apud me antequam fiant.
t v sunt quæ nescis. Nunc creata sunt, &
a ¶Cognouisti. b. ¶Quo creata sunt. c ¶Quo impleantur.
x non † extunc & ante diem: & non au-
a ¶A diis tuis. ¶A diis meis.
x disti ea, ne fortè dicas: ecce ego cogno-
y z ui ea. Neque audisti, neque cogno-
a ¶Ex quo apud me fuerunt. b ¶Audiens ea. c ¶Cordis vel corporis.
a uisti, neq; extunc aperta est auris tua.
a ¶Legem Moysi.
b Scio enim, quia præuaricans præ-

cios & literas in suo impio publicauit, vt habetur. j. Esdrę. j. sic Christus qui secundā liberationē fecit, eā in orbe per apostolos suos & discipulos alios publicauit: sicut dicitur Mar. vl. d. Euntes in mundū vniuersum prędicate Euāgeliū omni creaturę &c. Secunda verò liberatio mystícè exponenda est de tertia. Christus enim per passionē suam aperuit gloriæ ianuam, & tunc liberati fuerunt patres in limbo detenti, & cùm Christo resurgente surrexerunt aliqui: sicut dicitur Matth. xxvij. f. Multa corpora sanctorum surrexerunt &c. Et hęc resurrectio particularis, figura fuit resurrectionis generalis, quę erit in fine mundi: & tunc creatura quæ ingemiscit & parturit, liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei, vt dicitur ad Rom. viij. & hæc sufficiant pro mysticatione huius capituli.

Mat. 15. a. — Act. 7. f. — Ezech. 3. b. Iere. 3. b. — Boetius — † olim — † opabor — † innixi — † cnea — Moraliter — Mystícè — Mystícè — † absc̄ōdita

☞ a ¶Propter nomen meum. Scilicet ne violaretur, longe
E am. feci. s. furorem meū ne disperderē te, quia adorasti vitulū:
& laude mea. vt me scilicet laudares: Infrenabo te. lege mea.
b ¶In camino paupertatis. Purgando per paupertatem, di-
uitias tuas dando hostib⁹, vel in Aegypto, vbi ostenditur diuitiis
& paupertate plerosq; tentari. c ¶Au
di me Ia. Eisdem adhuc loquitur qui
Mat. 10. b. bus dixerat: Audite me domus Iacob,
qui vocamini nomine, non re Israel.
Multi enim vocati, pauci verò electi.
Ideo nō electos, qa nondū Saluatorem
Eccl. 10. b. receperāt, sed vocatos appellat. d ¶Cō
grega. Quid ergo gloriatur terra
& cinis ignorans fragilitatem suam?
†, pter lau e ¶Anūncia. hæc. Quòd Cyr⁹ Baby
dē meā cō lonē destrueret, vel qꝫ filij⁹ me⁹ de ꝙgi
tinebo me ne nasciturus esset. f ¶Do. dile. eum.
† pur gaui Hęc, ꝑpriè ad Christū ꝑtinēt. Pūt tū ad
† ex camio Cyrū referri, & ad Darīū vsq; ad locū il
afflictiōis lum: Directa est via eius. g ¶Suā. qa
Ioh. 12. c. capiet eam. Vel, filius in mūdo redimē
do eū, q & Chaldęos. s. dęmones eiecit:
vnde, princeps hui⁹ mūdi eiicietꝫ foras.
h ¶Voca. eū. Cyrū, vel filium, per Ga
briēlē dicēs: Et vocabis nomē ei⁹ Iesum.
☞ Misit
Luc. 1. c. † supr. 24. b.

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Et transgressio. ex utero. afs de ventre. i. de deserto in quo porta
bam te, quasi mater puerū in vētre: ibi
em fabricauit populus Israel vitulum
cōflatilem, & adorauit hostias īmolan
do, Exo. xxxij. & ideo aliqua sunt illi po
pulo celata vel velata vsq; ad horā euē
tus, ne ex pronitate eius ad idololatriā
attribueret idolis istam pręcognitionē.
b ¶Propter nomē meū. Hīc remo-
F uetur quędā obiectio. qa posset aliquis
Iudęorum ꝓpō ingra dicere ex quo deus pręscuit maliciam
to de⁹ qua & ꝓnitatē huius populi, nō debuit eis
re tot bñfi tot bona facisse: hoc remouet dicēs, qꝫ
cia cōtulit illa nō fecit, ꝓpter ꝓpm, sed ꝓpter no-
mē suū. & hoc est qđ dicit: Propter
no. meū Ion. fa. i. feci Et loqtur de prę
terito p modū futuri. sicut frequenter
fit in ꝓphetis: Quia tūc penitus nō te
deleui, vt seruarē, ꝓmissum meū ad A-
braham, Isaac & Iacob de cōseruādo se
mē eorū: ꝓpter qđ dicente dño Moy-
si, Exo. xxxij. c. Cerno qꝫ ꝓpls iste durę
ceruicis sit, dimitte me vt irascatur fu-
ror meus cōtra eos, & deleā eos. Moy-
ses orauit dominū dicēs: Quiescat ira
tua, & esto placabilis sup negtia popu-
li tui. Recordare Abrahā, Isaac, & Israel
seruorū tuorū qb⁹ iurasti &c. c ¶Et
laude mea infrena. te. Id est in frena subigam. occupando te
in ceremoniis. d ¶Ne intere. offerēdo. s. Idolis: ista fuit vna de
causis multiplicationis ceremonialiū. e ¶Ecce excoxi te. per
tribulationes multiplices in deserto, & postea in terra ꝓmissio-
nis per reges Assyriorū & Babylonię. f ¶Sed nō quasi argē.
quasi dicat, semp in te remānsit aliqd impurū. g ¶Elegi te in
camino paupertatis. id est in Aegypto, vbi in paupertate &
afflictione coquebas lateres in camino. h ¶Propter me,
propter me. i. propter honorem meū seruādum: Et duplicatur
li propter me, ad maiorē assertionem. i ¶Faciam. s. liberatio
nem tuam & saluationem. k ¶Vt non blasp̄hemer dictibus, quòd
non tenerē ad patres prędictos fidelitatē. l ¶Et gloriam meā.
id est cultum mihi debitum. m ¶Alteri non dabo. id est
dari licitè non concedam. n ¶Audi me. Hīc consequenter
ostēditur potentia dei liberantis, & hoc ex creatiōe rerū de nihi-
lo, ad quam requiritur potētia infinita: quia inter nihil & aliqd
non est, ꝓportio aliqua: & hoc est qđ subditur: o ¶Ego ipse: &
nō alius supple est creator. p ¶Ego pri. & ego nouissimus:
à quo dependet oē esse creatū: q ¶Man⁹ quoq; mea. hoc dicit:
qa terra est pars īfima mūdi, sicut sūdamētū i domo. r ¶Et de-
mea mensa est cælos. In Hebrēo habetur: Palmizauit cæ-
los. i. palmo

a ¶In aduentu filij legem Euangelij. b ¶Ex quo les
gem accepisti, quia illico idolum adorasti.

uaricāberis, & transgressorem ex u⁹ a
a ¶Quando de Aegypto liberatus, quasi meo vtero
conceptus es. ¶Alius ventre.
b ¶Ne vitiesc. ¶Non tuum meritum. b
tēro uocaui te. Propter nomen me⁹
a ¶A te. ¶Differendo. b ¶Feci scilicet ne disperdes
rem. ¶Reducendo a captiuitate. c
um lōgè faciām furorem meum: &
a ¶Vt me laudes. b ¶Ereno legis, vt quasi iumen
tum me sequaris. d
†laude mea infrenabō te, ne intereas.
¶Fornace tribulationis. b ¶Quia non es purgatus. e f
Ecce †excōxi te, sed non quasi argen
tum, elegi te † in camino paupertatis: g
a ¶Misericordiam meam. b ¶Non pro meritis ves
stris liberabo vos. h i
propter me, propter mē faciā, ut non
a ¶In Genibus quasi impotens liberare. ¶Laudem. ¶Idolo. k l
blasphemer, †& gloriam meam alte
a ¶Ne videatur oppressisse populum dei. m
b ¶Carnalis. c ¶Nomine non re.
ri nō dabo. Audi me Iacob, & Isrā n
a ¶Ad pœnitentiam, & ad salutem. ¶Viuus.
¶Initium. o p
ël quem ego uocō. † Ego ipse, ego pri
a ¶Finis. ¶Mortuus. ¶Quia viuo & sui mortuus.
b ¶Filius. vnde: Omnia in sapientia fe. q
mus, & ego nouissimus. Mānus quo
¶Filius. r
que mea fundauit terram, & dextera
mea mensa est cælos. Ego uocabo eos s
a ¶Cælos. b ¶Coram me. ¶Vt mez pateant visioni. t u
ōs, & stābunt simul. Congregamini
a ¶Cæli vel omnes creaturę, vel filij Israel.
b ¶Quæ dicturus sum.
c ¶Cælis vel creaturis. x y
omnes uos, & audite, quis de ēis an
a ¶Cyrum & Darium, quia dimisit populum suum. z
nūciauit hæc? Dominus dilexit eum: a
faciet uoluntatem suam in Babylo b
¶Quia interficiet eos.
ne, & brachium suum in Chaldæis.
a ¶De Cyro per prophetas meos vel de filio.
b ¶Proprio nomine per Isaiam antequam nasceretur. c d
Ego ego locutus sum & uocaui eum,
a ¶Scilicet filium in carnem mihi. ¶Ab oriente contra
Babylonios. b ¶Non Cyri, qui idololatra, sed
Christi qui peccatum non fecit, nec inuentus est &c. e f
addūxi eum, & †directa est uia eius.
a ¶Filius ad Gentes: Venite ad me omnes qui labo.
& onerati estis, & ego reficiam vos. g
Accedite ad me, & audite hæc.

los, id est palmo mensurauit: per quod intelligitur facilitas men G
surationis, sicut est in eo quod mensuratur palmo hominis.
s ¶Ego uocabo eos. Id est corpora cęlestia imponēdo eis pro
pria nomina, Psal. cxlvj. a. Qui numerat multitudinē stellarum,
& omnibus eis nomina vocat. r ¶Et stabunt si. Id est parati
sunt ad obsequū meū: & sic oñdit dei po
testas nō solū ex rerū creatiōe, sed etiam
ex earū gubernatione. v ¶Congre.
Positiō Isaias denūciauit dei liberātis cō Diuisio
ditionē, hīc cōsequenter denūciat ipam
liberationē: & sed ō liberatiōis modum
& ordinē, ibi: Egredimini. Circa primū
sciendū qꝫ liberatio populi de Babylo
ne facta p Cyrū, figura fuit liberationis
à ptāte dęmonis factæ p Christū: & iō
primò ponit liberatio prima, & sed ò
sed'a, ibi: Accedite ad me: Mod⁹ est em
istius, ꝓphetę, vt frequenter dictū est su
prà denūciando statū illius ppli, simul
denūciare mysteriū Christi. Circa pri-
mū dicit. Cōgregami. oēs uos. i. vos
Iudęi. x ¶Et audi. Vocē dñi loquētis
p os ꝓphetæ. y ¶Quis de eis. i. de
Chaldęis, de qbus suprà fecerat mētio-
nē. z ¶Annū. hæc. s. mala eis futura p
Cyrū. q. d. null⁹ etiā de idolis hęc ānūci
are potuit. a ¶Do. dile. eū. s. Cyrum. Quō dñs
Circa qđ sciendū, qꝫ diligere est velle ali dilexit Cy
cui bonū. de⁹ ait, ꝓmouit Cyrū ad digni rum
tatē regni de statu infimo & vili, vt di-
ctū fuit, suprà xlv. & sic dilexit eū quātū †supra. 45.
ad bonū regni & Monarchię, nō tamē b. 3. 44. d.
quātū ad bonū grāe & gl̄ię: qa licet deū Apoc. 2. d.
cęli cōfessus fuerit, vt habet. j. Ffdrę. j.
tū cū hoc idola coluit. vt dictū fuit su-
prà. xlv. ca. b ¶Faci. uo. suā. s. dedi in
Babylone Chaldęos, ꝓpter pcā sua pu
nitēdo sc̄m ordinē diuię iustitię, & Iu-
dęos ide liberādo. c ¶Ego ego lo- H
sum. in ꝑsona dei hoc dicit, q mētin nō Diuisio
pōt. d ¶Et uo. eū. ad dignitatē regni.
e ¶Addu. eū. cōtra Babylonē. s. ¶Et
di. cē uia. ꝓ victoriā sequētē. g ¶Acce
dite. Hīc cōsequēter denūciat liberatio
à ptāte dęmonis figurata p liberationē
à captiuitate Babylonis. Hęc aūt libe-
ratio facta est ꝓ missionē filij dei in mū
dum: iō primò describit hęc missio, secū
dò facta p eū liberatio, ibi: Hæc dicit.
Circa primū est aliquātulū īmorandū,
qa ibi exprimit sanctę trinitatis mys-
teriū. Sciēdū igit qꝫ illud qđ hīc dicit: Nō
à princi. &c. secūdū doctores catholi- † ꝓsperāti
cos & Hebrēos itelligit de datiōe legis tur.
in mōte Sinai, quę nō fuit data occultè
sed manifestè, intārū qꝫ tot⁹ ppls audie-
bat vocē dñi loquētis quātū ad decem
pręcepta decalogi. vt habet Exo. xx. & sic qđ dicit hīc: Nō à pri- Iudęorū o
cipio. &c. non est verbū Isaiæ q legē nō dedit. sed ipsi⁹ dei: & in pinio erro
hoc cōueniūt catholici & Hebrēi: Qđ aūt subdit: Ex tē. an. fie- nea de ꝓ
ibi erā. i. anteqꝫ lex daret. Et in Hebræo habet: A principio fui phetarū il
esse ego ibi. i. a principio datiōis legis. Qđ exponūt aliq Hebrēi lumiatiōe
de ꝑsona Isaię dicētes, qꝫ oēs ꝓphetę fuerūt in mōte Sinai, & ibi
acceperūt à deo ꝓphetias suas, sicut Moyses legē: futuris tū tēpo
ribus secundum ordinationem dei ab eis pronunciandas, & se- Trinitas
cūdum hoc subdit Isaias: Et nunc domi. deus misit me & notatur
spiritus eius. scilicet ad denunciandum ꝓphetiam quā tunc
acceperant. s. ipso tempore dationis legis: Sed istud dictum est
falsum, quia post datiōnem legis Isaias fuit nat⁹, scilicet per. dc.
annos & amplius: multi etiam prophetæ adhuc posterius. scili-
cet, Ieremias Ezechiel, Daniel, Aggęus, Zacharias. & plures alij.
Si autem dicatur quòd animæ prophetarum extunc vel ante
fuerunt creatæ, & sic fuerunt ibi prophetæ secundum ani-
mas. Hoc non solūm est contra doctores catholicos & Philo
sophos (qui dicunt animam hominis non præcedere corpus
duratione) sed etiam contra aliquos doctores Hebræos: vnde
sup illud Zach. xij. a. Ego formās spm̄ hominis in medio eius.
☞ vbi trāsla.

a ¶Misit me. Totam trinitatem breuiter, plenè & apertè distinguit. b ¶Ego do. Qui Israel futura promitto. Reddit causam quare eos prius afflixerit. c ¶Non sitierunt. De AEgypto venientibus ad literam. De captiuitate autem Babylonis redeuntibus hoc in re impletum fuisse non legimus, sed hyperbolicè accipiendum est sicut cætera multa: apostolis aũt gratia spiritussancti de Christo ꝓfluxit. Nõ sitie. fideles de mũdo mente exeũtes, satiati aqua sapientiæ. d ¶Scidit petrã. Petra erat Christꝰ. Scinditur in partes sermo diuinus, vt quem totum suscipere non possumus per partes sumamus. e ¶Et fluxerunt aquæ. Vnus militum lancea latus eius ape, & cõtinuo exiuit sanguis nostræ redẽptionis, & aqua baptismi, baptismũ & martyriũ dedicãs nobis.

1.Cor.10.a. Ioh.16.f. ►deus

Nicolaus de Lyra.

†ambulare te faciẽs.

¶ Vbi trãslatio nostra habet: Fingens spm̃ eiꝰ in eo, dicit quædã glo. Hebraica, ꝙ creator creat aĩam cum ꝓfectione figurę corpis hũani: & ita dicũt philosophi: qa aĩa est actus primus corporis physici orga. &c. ĩ. de ania. Hoc etiam apparet Gene. j. vbi dicit, ꝙ formato corpore Adę, deꝰ inspirauit in faciẽ eius spiraculũ vitę. Ergo qđ dicit hic: Ex tẽpore anteq̃ fierẽt ibi erã, vel B à principio sui esse. Ego ibi: non põt intelligi de Isaia: hoc etiã patet in quo dã libro apud Hebrẽos autẽtico, vbi ista litera inducit, dicta in ꝑsona dei, sicut & precedẽs immediate. s. Nõ à principio in abscondito locutꝰ sum, & eodẽ modo qđ subdit in eodẽ cõtextu, & sub eodẽ versu. Et nũc misit me dñs &c. in ꝑsona dei dicitur: Si em̃ ad ꝑsonã Isaię referreĩ, esset ibi principium noui versus, vt esset distinctio inter ꝑsonas loquẽtes: nũc aũt in Hebrẽo vnicus est versus q ibi incipit: Accedite ad me &c. & terminat, ibi Et nunc dñs deus misit me, & spirit⁹ eius, includiuè. Ex dictis patet mysteriũ sanctę trinitatis, qa hĩc exꝑsse dicit deꝰ missus à deo & spiritu eius, inter missum & mittentem est ꝑsonalis distinctio: & sic appareret distinctio ꝑsonalis ipsiꝰ filij missi à patre & spiritussancto, à qbus missus est in carnẽ ꝓ mundi salute. Resumat ergo litera à principio, cũ dicitur: Accedite. hoc verbũ est filij dei, vt patet ex prędictis, q excitat attẽtionẽ audientium ad significandũ ꝙ vult dicere aliquid magnum. s. sanctę trinitatis & incarnatiõis filij mysteriũ. a ¶Non à prin. s. dationis legis. b ¶In abscõlo. quia in manifesto eam dedi. Circa quod sciendum, qđ licet lex illa fuerit data à tota trinitate, cuius opera sunt indiuisa, tamen illa datio appropriatur filio. Sicut enim illa quę pertinent ad potentiã appropriãtur patri, & quę ad bonitatẽ spiritussancto, ita quæ ꝑtinent ad sapiẽtiã appropriãtur filio: cuiusmodi est datio legis & propheticę cognitionis, & similium. c ¶Ex tpe antequã. cũm patre & spiritussancto secundum diuinitatem. d ¶Et nunc. id est tempore gratię. f ¶Domi. id est deus pater. e ¶Misit me. ad humanitatis assumptionẽ. g ¶Et spi. e. qui est tertia in trinitate persona. h ¶Hæc di. Hĩc consequenter describitur liberatio facta ꝑ filiũ incarnatũ, & hoc ꝑ suã sctãm doctrinã & opa, cũ dicit. Hæc di. i. dei filiꝰ icarnatꝰ, q redẽptor est mũdi, & vnus deꝰ & dñs cũ pre & spũsctõ. i ¶Sanctꝰ Isi. sctificãs Israel. k ¶Ego do. rõne deitatis. l ¶Do. te uti. i. Euangelica consilia, quæ licet nõ sint necessaria ad salutẽ, disponunt tñ ad ꝓfectionẽ. Christꝰ em̃ quãtũ ad moralia pręcepta nõ addidit nisi cõsilia. m ¶Guber. i. põi vita quę est via ad pãriam: & qa licet doctrinã Christi plures Iudęi acceperit, tñ mꝛto plures recusauerũt, vt patet ĩ Euãgeliis & Actibꝰ apłorũ, iõ subdit: n ¶Vti. at. quãtũ em̃ ad credenda Christus plura docuit tãq̃ de necessitate salutis, vt de articulo sanctę trinitatis, & incarnationis, de baptismo, & confirmatione, quia Romani non venissent ad destruendum locũ & Gentem, quę destructio fuit in vindictã mortis Christi: & quantũ ad pacẽ internã conscientię, & pacẽ superną glorię finaliter cõsequẽdã, sicut angeli clamauerũt in natiuitate Christi credẽti bꝰ affuturã. Lu. ŋ. b. Gria ĩ altissimis deo, & ĩ terra pax &c. p ¶Et iu. Id est valde abũdãs, qa iusticia quę est ꝑ fidẽ Christi, illa est iusticia abũdans. q ¶Et fuisset qua. are. se. tuũ. Id est si Iŋ tui, & filię fuissent multo plures quã sunt: qa ĩ destructiõe Ierlm ꝓpter Christi mortẽ mꝛti Iudęi fuerũt iterfecti, vi delicet decies cẽtũ milia à principio ob sidiõis vsq̃ ad finẽ: & ĩ captiuitatẽ duẽti nonaginta septẽ milia, vt dicit Ege sippꝰ illorũ tẽporũ vicin⁹ li. v. r ¶Et stirps ute. tui. i. filij & filię. s ¶Vt la. eius. i. maris Repetitio est eiusdẽ ſniæ. Vocãt etiã hoc semẽ & filij & filiæ ões q credidissent ad doctrinã Iudęorũ, si fidẽ Christi recepissent. t ¶Nõ iteriss. i. nõ fuisset destructio iã dicta. v ¶Egredi. Positq̃ Isaias denũciauit dupliceĩ liberationẽ. s. ꝓ Cyrũ, & ꝓ Christum hĩc cõsequẽter describit vtriusq̃ ordinẽ siue modũ: & prĩo prime, sed ò secũ de ea. se. Circa primũ dicit. Egredi. de Ra. q. d., ppe est destructio eiꝰ ꝓ Cyrũ & exercitũ ipsiꝰ. x ¶Fu. à Chal. qa nõ solũ ciuitas metropolis fuit capta à Cyro, sed etiã tota regio. y ¶In uo. exan. s. hãc destructionẽ applaudẽdo diuinę iusticiæ: & etiã liberatiõi Iudęorũ quę post destructionẽ facta est ꝓ Cyrũ. D z ¶Di. Re. s. in liberatione de captiuitate Babylonica, reducite etiã ad memoriã tãq̃ grati liberationẽ de seruitute Aegypti. a ¶Nõ siti. ĩ deser. cũ exirẽt de Aegypto: ꝓ hoc nõ excludit sitis gñaliter, qa filij Isrł exeũdo de Aegypto pasi sunt pluries sitĩ in deserto, vt patet Exo. xv. &. xvij. & Nu. xx, sed excludit sitis ducẽs ad piculũ mortis. Et qa dñs subuenit eis, iõ subdit. b ¶A. quã de pe. &c. vt patet Exo. xvij. & Nu. xx. c ¶Non est pax impiis. qa quãtuncũq̃ dñs prestaret eis hęc bẽficia & plura alia, fuerũt tñ multi mali in ꝑsõ Israel cõtra dominũ murmurãtes, q mortui fuerũt vagabũdi in deserto, vt habet Nu. xiiij. Nõ em̃ põt issiud de, ꝑductiõe aquę de petra exponi cõueniẽter de reditu captiuitatis Babylonicæ, qa nõ legit tũc dominus talia fecisse. Et nõ est verisimile, ꝙ Esdras & alij, q illum reditũ descripserũt hoc tacuissent, & iõ melius exponitur mõ dicto de reditu de Aegypto.

Trinitas notatur

a ¶Multi enim audierunt quæ Moysi in monte Sina locutus sum.

Non à principio in abscõdito locutus sum. Ex tempore antequã fierent, ibi eram: & nunc dominus deus misit me, & spiritus eius. Hæc dicit dominus deus redẽptor tuus sanctus Israel: Ego dominus deus tuus docẽs te utilia, †gubernans te in uia qua ambulas. Vtinam attendisses mandata mea. Facta fuisset sicut flumen pax tua, & iusticia tua sicut gurgites maris. Et fuisset quasi arena semen tuum, & stirps uteri tui ut lapilli eius. Non interisset, & non fuisset attritum nomen eius à facie mea. Egredimini de Babylone: fugite à Chaldæis. In uoce exultationis annunciate: auditum facite hoc, & efferte illud usq; ad extremum terræ. Dicite: Redemit dominus seruum suum Iacob. Non sitierunt in deserto, cùm educeret eos: aquam de petra produxit eis: & scidit petram, & fluxerunt aquæ. Non est pax impiis dicit dominus.

a ¶Quæ facta sunt. ¶Ia patre.
b ¶Incarnari constituit.
a ¶Pater. b ¶Filium. b ¶Conceptus est de spiritusancto.
a ¶Sanguine.
a ¶Euangelium. ¶Prædicationis.
a ¶Optantis affectu. a ¶Mente. ¶O Israel vel apostoli.
a ¶Quia inde. b ¶Abundans. c ¶In celo.
a ¶Hyperbole: Huc illuęque redundans.
a ¶Innumerabilis. b ¶Spirituale apostolicum.
¶Idem: Filioli mei, quos iterum parturio, donec for. &c.
a ¶Arenæ.
a ¶Semen. b ¶Semper essent veri Israelitæ, vel Christianum nomen: A Christo enim omnes filij apostolorum Christiani dicuntur. c ¶Israel.
a ¶O Iudæi de Babylone pmitteate Cyro. vel fideles de mundo.
a ¶Si non corpore vel mente.
a ¶O Iudæi liberationem: Vel O vos apostoli animarum redemptionem.
a ¶Prædicando.
a ¶Precio sanguinis. ¶De Babylone vel de mundo.
a ¶Ad literam. ¶Vel supplantatores vicierum. b ¶Egressi de Babyloe sub Zorobabel & alus ducibus: Egressi de AEgypto non solum sitierunt sed & murmurauerunt.
a ¶Seculi. b ¶De Babylone vel de mundo.
a ¶De AEgypto venientibus ad literam. b ¶Permisit scindi.
a ¶Latus Christi. b ¶Ablationis.
a ¶Christus, qui est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. b ¶Incredulis qui in errore remanserunt, qui de petra bibere non meruerunt.

¶In capitu. xlviij. vbi dicit ĩ Postil. Propter nomen meum longè faciam.

ADDITIO I. Quod in ꝓpheticis scripturis frequenter fit sermo de futuro per modũ præteriti, ratio est propter certitudinem propheriæ prout communiter dicitur, sed quod de præterito per modum futuri fiat sermo: hæc ratio non sufficit, sed assignanda est alia.

¶In eodem capitulo. vbi dicitur in Postilla, Et laude mea infrenabo te.

ADDITIO II. Per diuinam laudem homo ascendit in deum per affectum, intantum quòd per hoc retrahitur ab his quæ sunt contra deum: & hoc est quod hĩc dicit propheta, Laude mea infrenabo te, ne intereas secũdũ sanctũ Tho. in secũda secũdæ. q. xcj. quę videntur magis ꝓpria expositio quã illa quę in Postil. continet de laude.

In eodem

Numeri in terfectorũ Iudęorum Egesippus

Additio Isaiæ Cap. XLIX. Replica

E In eo.cap.vbi dicit in posti.Et dextera mea mensa est cælos.

ADDITI.III. Per hoc qđ dicit:Dextera mea palmi zauit cęlos,secūdū Hebraicā literā,nō solū intelligit facilitas mēsuratiōis,sed etiā mēsuratiōis debita cō gruētia seu coaptatio ad rē quę ędificari intēdit,sicut ille q palma aliquid mēsurat,sic vt non excedat nec deficiat ab intēto,secūdū illud,Sapi.xj.d.Omnia fecit dñs numero, pondere & mensura.

RELPICA. In ca.xlviij.Posti.exponit illū passum:Pro pter nomē meū furorē meū longè faciam, Id est feci,ponēdo futurū ,p prēterito.Burg.dicit vsitatū in pro phetis ponere prēteritū ,p futuro.,ppter certitudinem ,pphetiæ: Sed ponere futurum ,p prēterito habet aliā rōnē.quā tn nō assi gnat:Pōt ātt prēter alias rōnes dici,q ,pphetęvtūt & sacra scriptu ra de deo loquētes ỹbo oim temporū indifferēter:qa ęternitas soli deo cōueniēs coexistit oīb⁹ differētiis tēporū,sicut dictū est suprà.Exo.xxx. ¶In eo ca.vbi dicitur: Et laude mea infrenabo te ne intereas:hoc frenū dicit Postil. ceremoniales obligationes quibus populus tenebatur,ne ad idola defluēret. Burgēn, autē hoc factum paruipendens dicit illam laudem fore ascensum mentis in deum per affectum tam seruidū, vt ꝑ hunc tanquam per frenum retraharur ab his quę sunt contra deum.Sed manifestū est ex litera,q illi Iudęi de quib⁹ hīc dicit, hmōi affectū nō habuerunt ad deū:qa coluerūt deū timore seruili.Dum ēm tri bularent ad dñm clamauerunt,vt dicit de hoc populo in multis locis scripturę.Tpe aūt ,pspitatis defluxerūt ad idola:ideo dicit de eod̄:Populus hic labiis me honorat &c. Vnde alia est laus dei quæ procedit à libera voluntate,quā quæ à seruili obli gatione.Prima nō habet rōnē freni,sed libertatis, quia fit amo re iusticiæ.Secunda habet rationem freni,quia fit timore pœnę. Prima non retrahit à malo,sed tendit in bonum,qđ fit liberè si ne freno.Secūda aūt retrahit à malo,sed nō afficit ad bonū. Et qđ de prima hoc nō dicat,sed de secūda ,patet sanct⁹ Tho.expo nens hūc locū & dicēs:Infrenabo.i. obligabo te ad ceremonia les laudes meas,ne sacrificia idolis offerens intereas. Et adducit ad id concordantiam Psal. In chamo & freno maxillas eorum confringe.Puto hīc & alibi oculos Burg.odio & liuore cęcatos vt videre non potuit,quòd vilipēdēdo Postil.sanctū Tho.vili pendit:cuius tn dicta dicit in prologo sui operis igne charitatis examinata,& naturalis rationis dictamine multipliciter purga ta,& tamen hīc Burgēn. pro sui erroris confirmatione allegat sanctum Thomam secunda secundæ,quęstione. xcj. vt eum sic relinquat in contradictione.

Mat.3.a.

Psal.31.

GLOS. ORDI.

☞ AVdite in- sulæ.Post reliqarū Isrł vo cationē & isd̄ cliū abiectio nē(de qb⁹: Nō est pax im piis dicit dñs)sub insularū noīe alloq tur in pson̄a filij eccłias de Gentibus.

Isai.48.d.

F

Matt.10.d.

b ¶Gladiū acutū. Non veni pacē mittere,sed gladiū,malos,s.à bonis se parans.b ¶Gloriabor. Quod non in aliis seruis:Pater glorificaui nomen tuū. Et alibi: Exurge gloria mea &c.

Ioh.17.a.

Psal.56.b.

☞ Et ego dixi.

Nicolaus de Lyra.

AVdite in- sulæ. Cap. XLIX. Hīc cōsequēter describit mod⁹.s.sed'çliberatiōis factę ꝑ Christū. Sciēdū tn, qđ aliq doctores catholici totū istud capl̄m exponūt de liberatiōe facta per Cyrū.Sed istud nō videt verū,qa popul⁹ de Babylone rediēs nō fuit in tā ta ,pspitate, quanta describit hic:imo fuit in multa angustia,& paupertate, sicut dictū est suprà.xxxv.ca.& in plu rib⁹ aliis locis.Prēterea sic exponētes magis Iudaizāt quātū ad hoc quā do ctores Hebrçorū antiq,q aliqua dicta in hoc ca. referunt ad tp̄s Christi,sallud:Dedi te i lucē Gētiū,vt sis sal⁹ mea vsq; ad extremū terrę,& ꝑ cōsequēs alia quę annectūt huic sniç,cōsequēter vel an tecedēter:Quòd aūt ita sit,patet in glo.magna sup̄ Gene,xlj.ca. vbi mouet talis quęstio de Messia: Poterit ne dici,q redemptor cū venerit,sit leuās facies,i.acceptor ꝑsonarū secūdū modū loqn di Hebraicū:& rndet ibi:Absit:sed oēs cōfitētes ei corde & ore & op⁹ saluabit,sicut scriptū est Iere.xxiij.b. In diebus illis sal uabitur Iuda & Israel &c.ac si dicat:Confitētes ei:& sic dicit Isa. xlix.b.Dedi te in lucē Gentiū,vt sis sal⁹ mea vsq; ad extremū ter rę:Hęc glo.secūdū oēs doctores catholicos itelligitur ad īcarnde Christo,vt pleni⁹ videbim⁹,qñ erimus ibi dño cōcedēte: & per cōsequēs alia quę ad idē inducūtur de cap.isto:Dedi te in lucem Gētiū &c.sed'm autorem vel autores illius intelligit ad īcam de Christo.Itē Act.xiij.g.hęc autoritas:Dedi te in lucē &c.a Paulo & Barnaba inducit tāq; dicta ad īcam de cōuersiōe Gētiliū ad fidē Christi,Itē.Ra.Sa.dicit,q illud qđ habet ỹ sus finem huius ca pituli,Nunqd tollet à forti præda &c.intelligit de Esau,per quē intelligit Romanū imp̄iū,qa cū aliis Iudęis expectat per Messiā futurum liberari de seruitute in qua sunt:& sic secundū eū refe rendū est ad temp⁹ Christi:quod verū est.Sed expectant futurū qđ per Iesum Nazarenū impletum est:ppter qđ dicit Mat.xvij. d. Ergo liberi sunt filij:& loquit de tributo Romano imperato ri reddendo,Igit exponendo capitulum secundū hunc sensum

Diuisio

in duas partes diuiditur: Quia primò ponitur modus saluatio nis,Secundò tollitur metus desperationis, ibi: Et dixit Sion Prima in duas,quia primò ponitur Saluatoris conditio,secun dò subditur sa-

Cap. XLIX.

a ¶Ecclesiæ fidelibus seculi vndique consurgæ.

2 AVdite insulæ,& atten a ¶Ab extremis terræ.
dite populi de lõge. Dominus ab utero b
a ¶Vocabis nomen eius Iesum. b ¶Antequam nasceret.
uocauit me: de uentre matris meæ c
a ¶Per Gabrielem dicens:Vocabis nomen eius Iesum.
recordatus est nominis mei,& posuit d
a ¶Vt spiritu oris sui interficiat impium. ¶Verba oris mei.vnde:Gladius spiritus,quod est verbum dei. ¶Protectione.
os meum quasi gladiū acutum: in um c
a ¶Potentiæ diuinitatis. b ¶Ab omni malo,vt vilitas carnis tegeretur potentia diuinitatis, vnde: Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus &c.
bra manus suæ protexit me, & posuit f g
a ¶Super alias,prophetæ enim & apostoli sagittæ sunt: Sagittæ potentis acutæ. b ¶In carne.
me sicut sagittã electã:in pharetra sua h
a ¶Vnde supra:Tu es deus absconditus. b ¶Diuinita tem. c ¶Obediens vsque ad mortem.
abscondit me, & dixit mihi:Seruus me i k
a ¶De genere Israel secundum carnem. b ¶Pater in me manens,ipse facit opera.
us es tu Isrãel, quia in te gloriabor. l m

Nicolaus de Lyra.

dò subdit salutis opatio.ibi:Et ego di xi.Circa primū dicit.a ¶Audite in sulæ.Hīc excitat attentio,vt ꝑ hoc de signetur nunciandæ rei magnitudo. b ¶Do.ab ute.uo.me.Hoc dicit in pson̄a Christi hoīs,de quo adhuc eri tętę in vtero mris dixit dñs p angelū suum ad Ioseph.Vocabis nomē ei⁹ Ie sum.Ipse ēm saluū faciet populū suū H à pctis eorū.Mat.j.d ¶Et po.osme. In quo notat efficacia ỹ bi Christi ad prēscindendum vicia.c ¶In um.ma. suę.i.potestatis suæ. f ¶Prote me. nō ēm fuit captus à Iudęis,nisi qn̄ vo luit,& se obtulit,Ioh.xviij.a.Dixi vo bis.quia ego sum:si ergo me quæri tis,finite hos abire. g ¶Et pos.me. sicut.In Hebræo habetur: Clarū.i.li matū:per hoc intelligitur puritas & claritas doctrinę Christi.h ¶In phare.sua.i.in sua prouidētia.i ¶Absco dit me.vsq; ad tp̄s reuelationis meę. k ¶Et dixit mihi:Seruus. ratione humanitatis in qua accepit formam serui,Phil.ij.a.Semetipsum exinaniuit for.ser.ac.&c.l ¶Israel.sic nominat Christus,qa de populo Israel nat⁹: & Christ⁹ no minat Isr̄

ratione interpretationū,quarū vna est:Vidēs deū,qa aia Chri sti vidit diuinā essentiā ab instāti suę creationis. Alia interpreta tio est:Directus cum deo:qđ optimè cōuenit Christo hoī,qa ei⁹ hūanitas est instrumētū diuinitatis cōiunctū ei:& sic i oīb⁹ mo uet sed'm deitatis influctum.m ¶Quia in te gloriabor. Per miracula, diuinæ potestatis & excellentiæ demonstratiua.

✠Et ego dixi

Moraliter. a ¶Audite insulæ & attendite. Capitulum il lud literaliter exponitur de modo liberationis factę per Christū Moraliter autē potest exponi de modo liberationis ecclesiæ per bonum prælatum:Qui primò cognoscit promotionem suam à domino factam dicens: b ¶Dominus ab utero uocauit me.Id est de studio sacræ scripturæ vocauit me ad regimen ec clesiæ suæ:& hæc est debita vocatio,non de curiis principum & tumultibus secularium negociorum. c ¶De uentre ma tris meæ &c.Repetitio est eiusdem sententiæ per alia verba. d ¶Et posuit os meum quasi gladium acutum. Per sanã doctrinã hęreses & vicia rescindentem. e ¶In umbra manus suæ protexit me. A dęmonum peruersitate. g. ¶Et posuit me sicut sagittã elec. â longo feriētē:ideo signat doctrinam sa nam datam in scripto,quæ nō solū docet præsentes,sed etiam fu turos. h ¶In pharetra sua abscondit me. Per specialem mei custodiam. k ¶Et dixit mihi.Seruus meus es tu. Diuina celebrando. m ¶Quia in te gloriabor.id est per te gloriam meam ostendã aliis exemplo vitę & verbo doctrinę. Et qñ dicit Luc.xvij.c. Cùm omnia quæ præcepta sunt feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Ideo subditur verbum boni prælati.

Moralit

✠Ego di.

a ¶Et ego dixi. Quasi: quomodo te glorificaui, qui magnam partem iudæorum ad te reuocare non potui? Hîc autē liberum hominis monstratur arbitriū. Dei enim est vocare, nostrū credere; ipso tamen adiuuāte, vt iusti voluntatis præmiū cōsequātur.

¶Ergo iu. Iudicabit pater, vtrū omnia fecerim eis quæ debui.

Ioh.17.a. Manifestaui nomē tuum hominibus, quos de mihi. Et alibi: Ego te glorificaui sup terram. c ¶Opus me. Alij: Labor & dolor meus: quia fleuit ciuitatem. Et ait in Psal. Quę vtilitas in sanguine meo? Iuxta Hebraicū, pēdens in cruce longe à salute mea verba lamentationū mearum. d ¶Glorificatus. Q. Ego Iudęos perdidi, sed glorificat⁹ sum in Gentibus. vnde: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

Ibidem.

Psal.29.b.

Mat.28.d.

e ¶Abominatam. Christum & Nazarēos eius, quos quotidie Iudei in Synagogis maledicūt: qa ꝓpter eos regnū, locū, & Gentē amiserunt. f ¶Reges. Propheta ad filium. Reges ui. te venientem ad iudicium. Reges. s. apostoli & alij qui cum domino iudicabunt. g ¶In tempo. pla. Passionis, resurrectionis, in quo complacuit deo redimere genus humanum.

☞Dixit Sion.

Nico. de Lyra.

†supra 42 b. Diuisio

✠a ¶Et ego dixi. Hîc cōsequēter ponit saluus oparo: & primò respectu Iudęorū, sed ò respectu Gētilū, ibi: Et glorificatus sum. Circa primū sciēdū, ꝙ labores Christi ieiunādo, vigilādo, docēdo, prędicādo, & oīa alia erāt ad nram salutem ordinata, secūdū ꝙd dicit Psal. lxxiij. c. Opatus est salutē in medio terę: & quāuis principaliter miss⁹ fuerit ad prędicādū Iudęis in ꝑsona ꝓpria: ꝓpter qd dicit. Mat. xv. c. Nō sum missus nisi ad oues quę perierūt dom⁹ Israel: tū pauci Iudęi cōparatiuē ad alios crediderūt: & quātum ad illos dicit: b ¶In ua. la. ꝓpter incredulitatem Iudęorū. Et ad idē facit quod sequit: c ¶Sine cā & ua. licet enim mortuus fuerit in ætate virili, tamen ex laboribus vi debatur iam antiquus & in parte cōsumptus: ꝓpter qd dixerunt ei Iudęi. Joh. viij. g. Quinquaginta annos nōdum habes &c. d ¶Ergo iu. quia ipse videt, ꝙ nihil omisi de cōtingētibus ad salutē Iudæorum.

e ¶Formans me. quia ab instanti incarnationis fuit diuinit⁹ corpus Christi formatū & animatū, & sic extūc ꝓfectus fuit Christus omnibus scientiis, & charismatibus. f ¶Vt redu. Ia. ad eum. id est populum Israel descendentem à Iacob, ad quem docendum fuit missus, vt dictum est. g ¶Et Israel non congregabitur, in ouili domini per susceptionem fidei, quia pro maiori parte in infidelitate sua permansit. Sicut enim Iacob & Israel sunt duo nomina vnius personæ, Gene. xxxij. ita sunt hîc nomina vnius populi ab illo descendentis. Potest etiam hæc litera exponi, vt quod dicitur hîc: Vt reducam Iacob ad eum. intelligatur de illis qui crediderunt ex populo Iudæorum, sicut fuerunt apostoli aliiq; discipuli multi, vt habetur in Actibus apostolorum. Et quod subditur: Israel non congregabitur, intelligitur de illis qui remānserūt increduli. h ¶Et glorificat⁹ sum. Hîc consequenter describitur operatio salutis quantum ad Gentiles, qui fidem Christi receperunt: & diuiditur in duas partes. qa primò describitur huius salutis operatio, & secundò subdit⁹ gratiarum actio, ibi: Laudate cæli. Circa primum dicitur in ꝑsona Christi. Et glorificatus sum. inter credentes nomen meum: qd factum est ꝑ virtute dei patris; iō subditur: i ¶Et dixit: parū est. in humanitate assumpta ad suscitādas tribus Iacob de morte infidelitatis ad vitā fidei, secundū quam dicitur Abac. ij. a. Iustus autem ex fide viuit. k ¶Et feces Is. Id est vicia. l ¶Conuertendas. In virtutes. m ¶Dedi te in lu. Gen. Per susceptionem luminis fidei. n ¶Vt sis sa. mea. Id est à me missa & data. o ¶Vsq; ad extre. ter. Et hoc modo dicit Christus apostolis Act. j. a. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimum terræ. p ¶Hæc dicit dominus. s. deus pater. q ¶Redē. Israel. quia dedit filium pro eius redemptione. r ¶Sanctus eius. i. sanctificator ipsius. s ¶Ad contem. ani. id est Christum denominādo à parte totū: q in humanitate assumpta contemptibilis apparuit infrà. liij. b. Quasi absconditus vultus eius, & despectus &c. t ¶Ad abomi. Gētem. id est primitiuam ecclesiam, quā supra modū abominati sunt principes Iudęorum, vt patet in Actibus apostolorum in plurib⁹ locis. similiter postea multi Romani impatores, vt Nero, Domicianus, Diocletianus, Maximianus, & multi alij eā totaliter exterminare quærentes. v ¶Ad ser. domi. i. populū catholicū: qa tunc Christiani frequenter condemnabantur ad metalla fodienda, & alia opera seruilia facienda. x ¶Reges uide. miracula in virtute nominis Christi fienda per apostolos, & eorū successores. y ¶Et cōsur. prin. ad statum fidei Christianę, qd maxime patuit ꝑpe Cōstantini. z ¶Et ado. ꝓpter do. s. patrem. a ¶Quia fide. est. mittendo redēptorē mundo, sicut patribus promiserat. b ¶Et san. Israel: id est sanctificatorē eius. c ¶Qui elegit te. s. Christum hominem ad opus redemptionis humanæ. d ¶Hæc dixit do. id est deus pater. e ¶In tēpo. placi. id est gratiæ. f ¶Exaudi. te. Omnis enim erano Christi ad patrem fuit exaudita, quæ processit secundū debitam voluntatem. g ¶Et in die salutis. id est in die passionis, qua operat⁹ est salutem in medio terrę. h ¶Auxiliatus sum tui. dando constantiam patiendi. i ¶Et seruate. recipiendo animā tuā in morte, & prēseruādo corpus à corruptione. k ¶Et de. te &c. vt ꝑ te deo sœderarei. ¶Vt su. ter. Id est habitātes in terra à morte culpę ad vitā gratię.

Perfecutores Christi

† desertos Israel vt reducas

Act.13.g.

D

✠Et posside.

Moraliter

✠a ¶Ego dixi: Inuacuū la. &c. d ¶Ergo iudi. meū cum do. i. gratiam eius tātum expecto, iō subdit. e ¶Formās me. ex infusione suę gratiæ. f ¶Vt redu. ad eū Ia. s. simplicē baptizatū. g ¶Et Israel. i. literatus superbus cū sanctis nō sociabitur Vnde beatus Augu. cùm legisset vitam Pauli simplicis fertur dixisse: Simplices & illiterati rapiūt cęlū, nos aūt cū literis nostris trudimur ad infernū. h ¶Et glo. sum i ocu. do. s. i spe. Sed qa bonus prælatus nō solū in sua dioceſi ꝓficit, sed etiā in alis, sicut patet de beatis Augustino & Ambrosio & similibus. q ꝓ libros ab eis conditos ꝓficiunt toti ecclesię dei, ideo dicitur à dño sibi: i ¶Parum est, ut mihi sis ser. ad suscitandas. &c. Sequitur m ¶Dedi te in lucē Gē &c. p ¶Hæc dicit domi. quoniā sub bono prælato proficiunt magni & parui, ideo subditur. Hæc dicit domi. &c. ad contemptibilem animam &c. in quo notantur parui. x ¶Reges uidebunt & consurgent prin. in quo notantur magni. z ¶Et adorabunt ꝓpter dominū deum &c. proficientes in bono ex tua doctrina. Et quoniam boni prælati deum deprecant pro tali profectu ꝓpuli sui, subditur: c ¶Hæc dicit dominus: In tempore placito exau. te ut sus. ter. Id est homines terrenos à morte culpę.

Augustin⁹ de Paulo simplice

✠Et posside.

a ¶ Dixit Sion. Ierusalē & Sion quatuor modis dicitur: Terrena scilicet. de qua: Et Ierusalem quæ occidis prophetas. Congregatio iustorū in terra positorum. vnde: Diligit dominus portas Sion. Multitudo cælestium virtutū & sanctorum iam cum domino regnantiū. vnde: Quæ sursum est libera est, quæ est mater nostra. Et illa quā Iudęi, & nostri Iudaizantes, fingunt descendere de cælo ornatam secundum apocalypsim Ioh. Sciendū autem quia congregatio sanctorū in captiuitate Babylonis hoc dicit: Dereliquit me domi. b ¶ Ecce in ma &c. Ex hoc discimus, Ierusalem in regione Palęstinę nō esse quęrendā: quæ totiꝰ prouincię deterrima & saxosis mōtibus exaspata penuriā fontium patit. c ¶ Structores. Apostoli & alij. Culpa Iudæorū id est Scribarum & Pharisęorū destructa es, prędicatione quorūdā Iudęorū. i. apl'orū tā de Iudęis quā de Gētibꝰ cōgregata es.

Mat. 23. d. Psal. 86. a. Gal. 4. d. Apo. 21. a.

† migrate manifestate vos

† locis excelsis

☞ Oēs

Nico. de Lyra.

a ¶ Et possideres hæ. dissipatas. id est nationes Gentium diuersis erroribus laceratas. b ¶ Vt diceres his qui uin. sunt. Consuetudine peccandi. c ¶ Exite. per veritatem pœnitentiæ. d ¶ Et his qui in tenebris sunt. s. ignorātiæ. e ¶ Reuelamini. in veritatis cognitione. f ¶ Super uias pascentur. id est in obseruatione mandatorum & cōsiliorū. h ¶ Et in omnibus planis. id est in sanctorum exemplis, quæ sunt ita plana, quòd possunt ab omnibus videri. i ¶ Pascua eorū. Quia magis ædificant exempla quā verba. k ¶ Non esurient neq; sitient. Ex hoc enim patet, quòd non intelligitur de reditu captiuitatis Babylonicæ, quia nunquā sic est impletum: sed de redemptione facta per Christum, quæ quidem habet effectū in consecutione vitę beatę, vbi nullum sentitur malum, & habetur omne bonum. Ideo subditur. l ¶ Et ad fontes aquarum potabit eos. Per quod designatur quies appetitꝰ in bono adepto. m ¶ Et ponam omnes montes &c. Per hoc intelligitur remotio impedimentorum publicationis Euangelij per discursum apostolorum aliorumq; discipulorum, vt fuit dictum suprà. xl. cap. Ideo subditur. n ¶ Ecce isti de longe uenient. scilicet ad fidem per prędicationem. o ¶ Et ecce illi ab aquilone &c. id est de omni parte terræ habitabilis aridę & insularum maris. p ¶ Laudate cæli. Hic consequēter ponitur huius beneficij gratiarum actio, cùm dicitur: Laudate cæli. id est angeli qui sunt ciues cęli, & Christo nato gratias agentes cantauerunt Gloria in altissimis deo &c. Lucæ. ij. b. q ¶ Et exulta terra. id est habitantes in terra, quantū ad minores & mediocres. r ¶ Iubilate montes laudem. quantum ad maiores. s ¶ Quia consola. est dominus populum suum. per modum prædictum. t ¶ Et dixi Sion Hic consequēter tollit metus desperationis: Et primò respectu redēptionis fiendę per Cyrū. sed'ò respectu redēptiōis fiēdę p Christū: qa istę duę simul tāgunt à ꝓpheta, vt dictū est suprà. sed'a ibi: Leua in circuitu. Circa primū dicit: Et di. Siō. i. illi qui fuerant habitatores Sion.

F

† ducet

meos

† infrà. 52. c.

† 2. q. 6. c. ad Rom. 1.

Diuisio

Dereli.

v ¶ Dereli. me do. Hoc dicebāt Iudęi in Babylonē ducti, post destructionem ciuitatis & templi: quod remouetur cùm subditur: x ¶ Nunquid obliuisci potest. Et patet litera. y ¶ Ecce in manibus meis descripsi te. Id est ita te habeo in memoria, sicut illud quod tenetur manu. z ¶ Muri tui. scilicet ciuitatis & templi. a ¶ Coram oculis meis semper. Quia præuideo eorum reparationem. b ¶ Venerunt structores tui. i. citò veniēt. s. Zorobabel & Iesus filiꝰ Iosedech, ad reędificationē tēpli, & Neemias ad reędificationē ciuitatis. c ¶ Destruentes te. i. conā es te destruere. d ¶ A te exibūt. Qd' patet impletū de Samaritanis quos noluerant reuersi de captiuitate associari sibi in tēpli reędificatione. vt habetur. j. Esdrę. iiij. & similiter de ædificatiōe ciuitatis, dixerunt eis Neemiæ. ij. d Vobis nō est ps & iusticia & memoria in Ierīm. e ¶ Leua. Hic remouet metꝰ desperatiōis respectu redēptionis fiēdę per Christū, In primitiua em̄ ecclesia erāt credentes pauci, & de humili plebe, & persecutionibus principū oppressi: vt

G

Diuisio

* a ¶ Et possi. hære. dissi. i. animas pctis laceratas. b ¶ Vt dice. his quincti sunt. Cōsuetudine peccādi quę est quędā cathena ligās peccatorem in culpa. d ¶ Et his qui in tenebris sunt. Scilicet ignorantiæ. f ¶ Super uias. s. mandatorū dei, & consiliorū. g ¶ Pascentur. Doctrina tua. h ¶ Et in oībus planis. i. sanctorū exēplis quæ de plano etiā à simplicibus capiūtur. i ¶ Pascua eorum. id est refectio mentis. k ¶ Nō esurient neq; &c. s. illi q perducti fuerint ad cæli gaudia. m ¶ Et ponā oēs montes in uiā. id est impedimēta prędicationis auferam, nam & prelati qui ratione status montes possunt dici, dant proficere valentibus autoritatem prędicādi in oībus partibus suæ diocesis: Iō subditur. n ¶ Ecce isti de lon. ue. Et qm̄ ex tali profectu laudādus est deus. Sequitur: p ¶ Lauda. cæli. i. angeli. q ¶ Et exulta terra. i. habitatores terræ: nam vtriq; debent de cōuersione pctōrū gaudere. t ¶ Et dixit Sion. Aliquando fuit ecclesia in tanta tribulatione, q̄ videbat aliquibus deꝰ eā deseruisse: & adhuc magis videbitur Antichristi tpe: propter quod in eius psona dicitur: Et dixit Sion: Dereliquit me do. propter qd' deus eam cōsolatur, dicens. x ¶ Nunquid obliuisci potest mulier infantem suū. Quasi diceret non, sic nec ecclesiam meā derelinquam. z ¶ Muri tui coram oculis meis. id est disposui te claudere clausura virtutum. b ¶ Venerunt structores tui. Id est doctores sacri. c ¶ Destruentes te. i. hæretici. d ¶ A te exibunt. A sacris doctoribus confutati. Promittit etiam ei multiplicationem fidelium & bonorum spiritualium, cùm dicitur: e ¶ Leua in circuitu oculos tuos & uide: omnes isti congregati & cætera. Et hoc modo literaliter exposui vsq; ad finem huius capituli: Nec occurrit mihi alia spiritualis expositio conuenientior hic ponenda, nec eadem ratione in residuo libri huius quod simili modo literaliter exposui, scilicet de Christo & ecclesiæ processu.

† scaturigines

Moralitas

H

† calcatę runc

† Istę obliuiscentur.

¶ Fidelis. a ¶ Ad vitam animæ. b ¶ Iudęorum qui credere noluerunt. ¶ Terrenos qui in idololatriq; iacebant erroribus.

populi, ut suscitares terram, & possideres

a ¶ Gentes: Postula a me & dabo tibi Gen. hæ. tu. b ¶ Per varios errores.

res hęreditates dissipatas, ut diceres his

a ¶ Funiculis peccatorum: Funibus enim peccatorum suorum quisq; constringitur. b ¶ Infidelitatis & ignorantiæ, qui lucem videre non poterant.

qui uincti sunt, exite: & his qui in tenebris, † reuelamini. Super uias pascētur, & in omnibus † planis pascua eorum.

a ¶ Illuminamini. b ¶ Et sic. c ¶ Conuersi lumen Christi aspicientes. ¶ Doctrinas apostolorum & prophetarum. d ¶ Dominus pascit, & nihil mihi deerit &c.

a ¶ Apertis scripturis. b ¶ Erit.

a ¶ Pasti ante. ¶ Panem verbi. b ¶ Aquam sapientiæ. c ¶ Aduersa seculi non nocebunt. Per diem sol non vret te, neq; luna per noctem.

Non esurient neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad † fontes aquarum † potabit eos. Et ponam omnes montes meos in uiam, & semitæ meæ † exaltabuntur. Ecce isti de longe uenient, & ecce illi ab aquilone & mari, & isti de terra australi. † Laudate cæli, & exulta terra: iubilate montes laudem, quia consolatus est dominus populum suum, & pauperum suorum miserebitur. Et dixit Sion: dereliquit me dominus, & dominus oblitus est mei. † Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? † Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.

a ¶ Christus qui in misericordia sua redemit.

a ¶ Benedicite domino de fontibus Israel. Et alibi: Haurietis aquas de fontibus saluatoris.

b ¶ Veteris & noui testamenti.

a ¶ Impedimenta mundi, vel apostolos, qui via aliis. ¶ Eis.

a ¶ Planam. b ¶ Gradientes super semitas meas.

a ¶ Quibus paratur via. b ¶ Ab oriente. c ¶ Ad fidem ad vnitatem ecclesiæ.

a ¶ Alij fideles. b ¶ Quasi ab omnibus mundi partibus. c ¶ Occidente.

a ¶ Ergo. ¶ Dominum de salute humani generis. b ¶ O angeli. c ¶ Habitatores terræ.

a ¶ Ex immensa cordis lætitia. b ¶ Præeminentes virtute. ¶ Perfilium.

¶ Pater. a ¶ Fidelem, qui scilicet ex Iudæis crediderunt.

a ¶ Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. ¶ Gentium quæ sine lege & sine deo. ¶ Qui deserti dæmonibus subiacebant.

b ¶ Congregatio sanctorum.

a ¶ Captiuam.

a ¶ Iam diu. b ¶ Sed. ¶ Responsio domini naturali similitudine vtentis.

a ¶ Non. b ¶ Tamen. ¶ Quasi: Plus aliquid dicam. c ¶ Duricia mentis vincens iura naturæ.

a ¶ Creator. b ¶ Creaturę. ¶ Semper sanctorum animas in medio corde retinebo.

a ¶ LXX. Super manus meas depinxi muros tuos. b ¶ Vt semper videam & memorem te, ne te arbitreris penitus derelictam. c ¶ Patriarchæ & prophetæ qui orationibus suis te muniunt.

Ecce in manibus meis descripsi te, muri tui coram oculis meis semper. Venerunt structores tui, destruentes te, & dissipantes à te exibunt. Leua in

a ¶ Scribæ & Pharisæi traditionibus suis. b ¶ Prauis exemplis suis doctores praui, vt sequaris traditiones hominum non legem dei.

a ¶ Capti a Romanis. b ¶ Leuate oculos vestros & videte regiones, quia iam albæ sunt ad messem.

17 A a ¶Omnes isti cõ. Iudęi ex omni natione, quę sub cælo est, i die Pentheco stes, dispersi enim fuerant, tempore Machabæorum ab Antiocho Epiphane. Ex his crediderunt vno die tria milia, altera quinq; milia. Gentes quoq; ex omnibus partibus mundi quotidie cõgregant ad fidẽ ecclesiæ. b ¶Ornamẽto. Variis spũlẽtũ gratiis, quibus ornat sponsæ ambitio, de qua dicit: Astitit regina à dextris tuis i vestitu deaurato, circũdata varietate. c ¶Ego

Act.2.g.

psal.44.c.

ibidem

† ligabis

psal.98.b.

Matt.16.c. † effugabuntur.

Matt.10.b.

psal.26.a.

Gen.32.f.

B

† me.

† captiuitas iusta eludet.

a ¶O apostoli & primitiua ecclesia.

a circumitu oculos tuos, & uidẽ: omnes isti con- a b
a ¶Iurando securos facit, hoc est iuramentum veteris testamen.
gregati sunt, uenerunt tibi. Viuo ego, dicit do-
a ¶Fidelibus tam Iudæis quam Gentibus: Felix qui tantus est, vt omnẽ tum ecclesiæ dicatur. b ¶Ornaberis.
b minus: quia omnibus his uelut ornamento ue- b c
a ¶Ecclesia quæ est Christi corpus: vnde eis tanquam de vna persona loquitur, iuxta primam regulam Tichonij.
stieris, & †circũdabis tibi eos quasi sponsa.
a ¶Infidelium. b ¶Sine deo.
Quia dẽserta tua, & solitũdines tuę, & terra rui d
a ¶Veniente Euangelio. b ¶Quia subintrabunt fideles.
næ tuæ, nũnc angusta erunt præ habitatori- e
a ¶A Romanis. b ¶A deo separabant a falsa doctrina & operatione mala. c ¶Pharisæi & Scribæ. ¶Persecutores.
bus: & longè †fugabũntur qui absorbẽbant te. f
a ¶O primitiua ecclesia. b ¶Quia diu sterilis fuisti.
Adhuc dicẽt in auribus tuis filij sterilitatis tuę. g
a ¶In Iudæa, in synagogis. b ¶In toto mundo in ecclesiis.
c ¶Latius, ne comprimar blasphemiis Iudæorum.
Angustũs est mihi locus: †fac ſpacium mihi, h
a ¶Admirando non valens ingratitudinem ſticij tuę ore proferre.
ut habitem. Et dicẽs in corde tuo: Quis ge- i
a ¶Filios. b ¶Eram. c ¶In generatione fidelium. ¶Deo.
c nuit mihi istos? Ego sterilis & nõn pariens, k
a ¶In Babylonium. ¶Filios.
transmigratã & captiua: & istos quis enutri- k
a ¶A deo viro meo. b ¶Filij. ¶Miratur quomodo tam cito tales & tot generet.
uit? Ego destitũta & sola, & isti †ubi hĩc erant? l
a ¶Pater. b ¶Quasi: Non mireris vnde filios habeas &c. ecce &c.
c ¶Romulo, qui exurget regere Gentes, in cum Gentes sperabant.
Hęc dicit dõminus deus: Ecce †leuabo ad Gen- l
a ¶Filium. ¶In vexillo crucis.
tes manum meam: & ad populos exãltabo †si- m n
a ¶Crucem. ¶Quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.
b ¶Tunc. ¶O primitiua ecclesia. c ¶Apostoli ad fidem. vel angeli post mortem ad requiem. d ¶Filioli mei quos, &c. p. e ¶Verbo & opere.
gnum meum. Et afferẽt filios suos in ulnis, & o
a ¶Fœminas vel animas. ¶Vnde: Lac vobis potum dedi, non escam.
b ¶Apostolis.
filiãs tuas super humeros portabunt. Et e- p
a ¶Quorum cor in manu dei: vnde Abrahæ dicitur, Rex ad deum tuum nobis es. b ¶In tacte verbi.
d runt regẽs nũtricij tui, & reginæ nutrices tuæ. q
a ¶Supplices. ¶Alias dimisso.
b ¶O primitiua ecclesia in capite tuo, qui est Christus.
e f Vultũ in terra demisso adorabunt te, & pulue q
a ¶Per hæc omnia. b ¶Non alius.
rem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego r
a ¶Trinitas. b ¶Super me scilicet. ¶In iudicio. ¶Fideles.
dominus, super quo non confundentur qui ex- s
a ¶Per quemlibet sanctorum. b ¶Diabolo. Cum fortis armatus custodiat atrium suum, in pace sunt omnia quæ possi.
pectant †eum. Nunquid tolletur à forti præ- t
a ¶Humanum genus. b ¶Idem. c ¶Mundus in maligno positus est.
d ¶Qui auder dicere: Hæc omnia dabo tibi si prostraueris me.
dã, aut †quod cãptum fuerit à robusto, saluum
g esse poterit? Quia hęc dicit dominus: Equidem v
a ¶Humanum genus captiuam duxit captiuitatem.
b ¶Diabolo. c ¶Per filium.
& captiuitas à forti tolletur, & quod ablatum
a ¶Diabolo. b ¶Per sanguinem filij. c ¶Dæmones vel Gentes vel Iudæos.
fuerit à robusto saluabitur. Eos uerò qui iu- x y
a ¶Iniuste. b ¶Et in præsenti & in die iudicij. c ¶In fide.
dicaue runt te, ego iudicabo, & filios tuos ego z
a ¶A morte æterna. b ¶In præsenti & in futuro.
c ¶Contrarias potestates. d ¶Pœna carnalitatis scilicet sua peccatis. ¶Non aliena morte, sed propria.
h saluabo. Et cibabo hostes tuos cãrnibus suis, a
a ¶Pœna sanguinis quem fuderunt.
& quasi musto sanguine suo inebriabuntur.
a ¶Sic. ¶Tunc. b ¶Quæ videbit salutare dei.
Et sciet omnis caro, quia ego dominus saluans b c
a ¶In sanguine filij. b ¶Qui lætatus fuit cum Iacob, vel fortitudo Iacob mediator fuit vt in passione superatus, benedicere crucifigentibus. Pater ignosce illis &c.
te, & redemptor tuus fortis Iacob. c

i Et di. in cor. t. præ admiratione tãtæ multiplicationis. k ¶Transmi. & ca. qa tempore p- secutiõis quę facta est sub Stephano, oẽs fideles q erãt in Ierusalẽ, dispersi sunt ad alias regiões præter apostolos, Act. viij. illi etiam qui poterant capi, trahebant ad carceres vt capitui, Act. ix. & modus hic multiplicationis ostenditur cũ subditur: l ¶Hæc di. do. ecle. ad Gent. q. d. nõ fiet virtute hũana sed diuina. m ¶Manum meam. i operib⁹ miraculosis, q- bus vtiis Gẽtes cõuertebantur. n ¶Et ad po. exal. sig. meum. i. lignum crucis. o ¶Et af. fi. su. qa se & prolẽ suã offerebant apostolis aliisq; discipulis, vt fierẽt filij ecclesiæ p susceptionẽ sacramẽti baptismatis. p ¶Et erunt re. nutri. tui. hoc patet ipletũ i multis regibus & reginis, qui fidẽ catholicam susciꝑientes pascebant pauperes fideles. q ¶Vultu in terra demisso ad. te. i. habebũt te in maxima reuerẽtia, qđ patet ipletũ tpe Cõstantini & aliorum regum Christianorũ. r ¶Et sci. qa ego do. p experientiã tãti boD nus. s ¶Sup quo nõ confun. qa finaliter consequuntur expectata. t ¶Nũqd tol. Hic remouet obiectionẽ: quę posset fieri: Et primo ponit eã dicẽs, Nun. t. à f. p. Tãta em erat ptãs principũ Iudeorũ in primitiua eccla, q primò conati sunt ecclam absorbere, & multo maior imperatorũ Romanorũ q postea idẽ attẽtauerũt, vt suprà dictũ est, qđ nõ videbatur posibile ecclam erui de manib⁹ eorũ: Et per fortẽ hĩc intelligitur ptãs Iudæorũ, p robustum ptãs Romanorũ. Consequẽter remouet hãc obiectionẽ, dicẽs: v ¶Equidẽ & c. à for. tol. qa in vtraq; pſecutiõe nõ solũ ecclia fuit saluata, sed etiã mirabiliter multiplicata. x ¶Eos ue. i. Iudæos & Romanos. y ¶Qui i. te. iniustè. z ¶Ego iudicabo. inferendo pœnã debitã, p pctõ; ideo subdit: a ¶Et ciba. ho. tu. car. suis. i. istos satiabo de carnib⁹ illorum, quia Romani multũ sanguinem Iudæorum effuderunt. Iudęi etiã inter se multa bella intrinseca tũc tẽporis habuerũt, vt dicit Ioseph⁹. Multi etiam imperatores Romani persequentes ecclam per senatũ ad mortem condemnati sunt, vt patet de Nerone, qui primam mouit persecutionẽ, & de Domiciano, qui mouit secũdã. b ¶Et sci. o. c. i. scire poterit omnis homo. c ¶Quia ego dominus. sal. t. Tantas em pſecutiones sustinuit ecclia, qđ quilibet rationabiliter scire põt, qđ stetit sola virtute diuina. d ¶Redemptor t. p prio sanguine. e ¶Fortis Iacob: fortis supplantator diaboli. & sic Iacob est nominatiui casus. Vel fortis

n — c ad defendendum

Glos. ordi. Isaiæ Cap. L: De Lyra

HAEc dicit dominus. Quis est. CAP. L. Post vocationem Gentium, post captionem fortis, cuius præda diuisa est apostolis, loquitur ad populum Iudæorum super Sion quę superius ait: Dereliquit me dominus, &cæt. b ¶ Vendidi. Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. Qui facit peccatum seruus peccati est. Vnde: Non regnet peccatum in corpore vestro. c ¶ Quia ueniet. Hoc est, vt sciatis me matrem vestram non repudiasse; sed eam voluntate propria recessisse. Post multa beneficia carnem assumpsi. nec iam per prophetas, sed præsens ipse locutus sum. d ¶ Non erat uir. Herodi, propter malitiam dictũ est: Dicite vulpi illi. Et Pharisæis: Genimina viperarum. Et de libidinosis: Equi insaniętes fœminas. De voluptuosis. Nolite mittere margaritas ante porcos. De impudentibus: Nolite sanctum dare canibus. De omnibus in cõe: Visio quadrupedum in deserto. e ¶ Vocaui. Q. Rationales: Inclinate aurem vestram in verba oris mei. Qui sitit, veniat & bibat & huiusmodi. f ¶ Nunquid. Inuehitur contra eos qui putabant dominum non potuisse liberare populum suum à captiuitate, ponens rationem, & exempla planissima. Q. Qui olim hæc feci, etiam nunc populum meum libera re non potui? Vel, Qui cælum, terras & maria facio seruire mihi, crucem euadere non potui? secundum illud: An putas quia non possum rogare patrem meum, vt exhibeat mihi plus quàm duodecim legiones angelorum? g ¶ Induam. Aiunt philosophi nõ amplius decem stadiis à terra nubes in sublime leuari, & solis splendorem abscondi: sic excluso ęthi lumine, aer inferior obscuratur. Induam. Sanctos. s. vt se cognoscant peccatores. vnde: Iustus in principio accusator est sui. h ¶ Et fac. po. op. eo. vt agant pniam in timore & cilicio. i ¶ Dominus de. Quãuis possint hæc referri ad Isaiam, propriè tamen referuntur ad Christum. Quasi Qui olim talia operatus sum, & modo similia

E

Sup. 49. d.

Roma. 7. c.

Iohã. 8. d.

Roma. 6. b.

Luc. 13. g.

Matt. 23. d.

Iere. 5. c.

Matt. 7. a.

Ibidem

Isa. 30. b. secundum LXX.

Psal. 77. a.

Ioh. 8. f.

†35. q. 1. §. hac itaq;.

Matt. 26. c.

† quare

F

Nicolaus de Lyra.

† saluãdũ ad defendendum populum meũ catholicum: & sic Iacob est genitiui casus vel dativi. nomina enim Iacob & Israel trãslata sũt ad populum catholicum, vt ostẽsum est suprà. xliij. ¶ In ca. xlix. vbi dicitur in postil. Reges videbunt miracula ī virtute Christi.

ADDITIO.

Iste versus: Reges videbunt, punctuatur sic in Hebræo: Reges videbunt & consurgent ibi punctus. Et est sensus qđ reges videntes miracula Christi seu discipulorum eius: Cõsurgent scilicet ad venerandam doctrinam Christi, eo modo quo dicitur Leuit. xix. g. Coram cano capite consurge. Sequitur: Et principes adorabunt dominum deum tuũ. Et est sensus: Principes videbũt miracula supradicta. Et adorabũt deum scilicet qui prius adorabant idola: & est quasi repetitio eiusdem.

† eò q̃ nõ sit aqua.

NICO. DE LYRA.

CAP. L.

HAEc dicit dominus. Superius denũciata est populi dei liberatio. Hîc consequenter ponitur impedimenti remotio. Et diuiditur in tres partes, secundum triplex impedimentum, secunda incipit se. cap. tertia. lij. Circa primum sciendũ, quòd impedimentum sic excluditur ex parte dei, qp

† tempore suo loqui verbum tribulato vel lasso. Diuisio

Cap. L.

HAec dicit dominus: † Quis est hic liber repudij matris uestræ, quo dimisi eam? Aut quis est creditor meus, cui uendidi uos? † Ecce enim in iniquitatibus uestris uenditi estis, & in scelerib⁹ uestris dimissa est mater uestra. † quia uẽni & non erat uir, uocaui, & non erat qui audiret. † Nunquid abbreuiata, & paruula facta est manus mea, ut non possim rẽdimere: aut non est in me uirtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea deserta faciam mare, & ponam flumina in siccum. Computrescent pisces † sine aqua, & morientur in siti. Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum. Dominus dedit mihi linguam eruditã, ut sciam † sustentare eum qui lapsus est uerbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam, quasi † magistrũ.

a ¶ Ac si dicat: Libellum repudij ostendere non potestis. Sed dicetis forsitan, quod creditori meo non aliud habeas, vos reddide rim. b ¶ Tanquam non habeas quid aliud reddam.

a ¶ Quasi: Nullus.

a ¶ Quasi: Dicitis ô Iudæi me abiecisse matrẽ vestram, sed ipsa prior abiecit me.

b

a ¶ Pro libidine, auaricia & huiusmodi. ¶ Diabolo, qui animas accepit propter peccata vestra. b ¶ Non culpa mea.

a ¶ Vltra tenere non potuit volentem abire permissi. b ¶ Fornicantem.

a ¶ In carne.

a ¶ Quia omnes quasi bestiæ. ¶ Homo cum in honore esset, non intellexit. b ¶ Ad pœnitentiam.

a ¶ Vocantem.

a ¶ Potentia.

a ¶ A diabolo sicut liberaui ab Ægypto. ¶ A Babyloniis.

a ¶ Populum meum sicut olim. b ¶ Iussione mea.

a ¶ Aquis. b ¶ Si voluero, sicut feci mare rubrum.

a ¶ Mundum, vt eius amaritudo siccetur. b ¶ Alia sicut Arnon & Iordanem. ¶ Prauas doctrinas, de quibus draco dicebat: Mea sunt flumina, & ego feci ea. c ¶ Separati a bonis piscibus.

a ¶ Aquæ viuæ. ¶ Sicut in Ægypto arescentibus fluuiis. b ¶ Aereos.

a ¶ Tribus, diebus in Ægypto tenebras palpabiles fecit, vt cælum facco operum videretur.

a ¶ Pater.

¶ Homini. a ¶ Scilicet. b ¶ Scientiam & sapientiam.

a ¶ Humanum genus.

a ¶ In peccatum: in mortem. ¶ Aliquantisper. b ¶ Prædicationis.

a ¶ Sicut magister. b ¶ A natiuitate. ¶ Vel ab initio prædicationis.

a b c ¶ Mentis.

a ¶ Ego autem a meipso non loquor.

te dei, qp

conuerso concluditur ex parte populi increduli. Diuiditur ergo in tres partes. quia primò excluditur impedimentũ. secũdò declarat̃ ꝓpositũ, ibi: Ecce ī increpatione. tertiò cõcludit īcredulos: interit⁹, ibi: Quis ex vobis. Impedimẽtũ aũt posset esse ex parte Saluatoris tripliciter, vtpotè si esset nolens vt nesciẽs aut impotens ad saluandum. & ideo primò excluditur ab eo defectus voluntatis, cùm dicitur: a ¶ Hæc dicit dominus. Saluator noster Iesus Christus alloquens Iudęos incredulos. b ¶ Quis est hic liber repudij matris uestræ, quo dimisi eam? q.d. non potestis ostendere, qp ego dimiserim Synagogam matrem vestrã propter odium, sicut in lege veteri vir dimittebat vxorem ratione odij, nec etiam ꝓpter † Vbi est lucrum meum; ideo subditur: c ¶ Aut le quis est creditor meus cui uẽdidi uos? à me alienando: & ideo consequenter verũ impedimentum concluditur contra incredulos, cùm dicitur: d ¶ Ecce enim in iniq; id est, ꝓ iniquitatibus vestris. e ¶ Venditi estis. in seruos & ancillas à Romanis. f ¶ Et in sce. id est Synagogam. Sciendũ, quòd scel⁹ ꝓpriè accipiendo est peccatũ cõtra deum: Iniquitas autem contra proximũ, eò quòd sit contra æquitatem iustitiæ. Iudei autem primò peccauerunt in Christum, vt contra proximum, dicentes: Ecce homo vorax & potor vini, &c. Et iterum quando proditorie emerũt ipsum vt morti traderẽt secundum humanitatem: quia diuinitas mori non poterat: & propter hoc venditi fuerunt per Romanos in seruos & ancillas intãtum, quòd nõ defuerunt aliqui venditores qui triginta pro vno numismate darent, H vt dicit Hugo Floriacen. sicut econuerso, Christum tringinta denarijs emerant. Peccauerunt etiam in Christum tanq̃ in deum operando miraculosa diuinitatis ostensiua dæmonibus attribuentes, Luc. xj. b. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Secundò remouetur impedimentum ignorãtiæ, cũ dicitur: g ¶ Quia ue. in humanitate perfecta scientijs & virtutib⁹. h ¶ Et nõ &c. quia pauci virtutes operũ Christi imitabãtur. i ¶ Vocaui. per prædicationẽ clarã & efficacem. k ¶ Et non e. cũ effectu quia comparatiuè multò plures non crediderunt ei. Tertiò remouetur impedimentũ impotentiæ, cùm dicitur: l ¶ Nunquid abbre. q.d. non. patet & litera. m ¶ Ecce Diuisio in incre. Hîc consequenter declaratur ꝓpositum, & primò põitur huiusmodi declaratio, secundò soluitur quædam obiectio. ibi: Iuxa est. Declaratio verò põitur primò quantùm ad exclusionem impotentiæ, cùm dicitur: Ecce ī increpatione mea. id est in verbo meo. n ¶ Desertum faciam mare, ponam flumina in siccum. id est siccũ potero facere cùm voluero, sicut feci in exitu de Ægypto. o ¶ Induam cælos tenebris. sic enim fecit tempore suæ passionis. p ¶ Et saccum ponam operimentum eorum. id est nigredinem. secundò declaratur propositum quantùm ad exclusionem ignorantiæ: cùm dicitur: q ¶ Dominus dedit mihi linguam eruditam. id est loquentem ex interiori cognitiõe, qa humanitas Christi fuit plena omnibus scientiis & virtutibus. r ¶ Vt sciam su. Sic est in Heb. & ī libris correctis. i. monere eũ ad tolerãtiã patiẽtiæ ꝙbo prędicationis meę: & qa ī Christo est duplex scia, vna diuina & ęterna, alia ꝙalis & hũana, & vtraq; è à pre ī filio secũdũ duplicẽ naturã, iò subditur ¶ Erig. mane ꝙ primũ mane accipit ꝓ ęternitate, i q̃ filius habet sciam diuinã à pre. & sec̃m ꝓ pistãi ī carnatiõis. i q̃ habuit sciam infusam. tertiò † doctiꝰ declaratur ꝓpositũ q̃tũ ad exclusionem iniquitatis

† mutationis

similia operari possum, nō est potētia imminuta. a ¶ Quasi uesti. Vestimentum vetustate & tinea cōsumitur. Iudæi quoq; quadraginta duobus annis post passionem ad pniam vocati sunt: tā dē negligentes contriti sunt aduenientib⁹ Romanis, & malę conscientiæ tinea deuorati. b ¶ Quis ex uo. Qui timet nō est perfectus in charitate: sed hic timor ꝓ bonitate ponit. vñ: Beat⁹ vir qui

Eccle. 18. d. Prou. 28. b. Eccle. 25. b. Ibidē. 1. b. Psal. 33. b. Ibidē. 18. b. Apoc. 4. b.

omnia metuit. i. q timoratus est in religione dei. De hoc timore scriptū ē: Timor dñi superat oīa. Et: Initiū sapiētiæ timor dñi. Et alibi: Non est inopia timentibus eum. Et: Timor dñi sanct⁹ pmanet i seculum seculi. Hic custodit animas sanctoꝝ integras & pudicas & puras. vñ: Timete dominum & date gloriā ei. c ¶ Quis am. in te. Gētilis populus in tenebris infidelitatis, & non est lumen ei Christus, qui

†Ma. 26. g. Ioh. 8. b. Ezec. 18. g.

dicit: Ego sum lux mundi. Q. Vos me flagellastis & conspuistis: ego tū ad pniam voco. Nolo enim mor. pec. &c. d ¶ Ecce omnis. Q. Nihil prodest exhortatio,

Psal. 13. a.

nec est spes salutis post scelera. Omnes deli. simul inuti. fa. sunt, &cæt. e ¶ Accēdentes ignē. Ciuitatis ignem q̄ à Romanis succensa est accenderūt, quando contra Christum zeli & inuidiæ igni exarserunt. Hinc discimus pro qualitate peccati vnumquemq; sibi ignem accendere. Et quō in eodem loco vel lectulo, alij sani sunt, alij febriunt ex diuersitate humorum diuersa supplicia sentientes. Sic

† q habet ius in me: ► domin⁹ Matt. 25. d.

in peccatoribus diuersa pēnī materia plus vel minus succenditur. f ¶ In dol. quia nec beneficiis nec tormentis dei filium suscipere voluerunt. vnde: Ite maledicti in ignem æternum.

GLOS. ORDI. Cap. LI.

AVdite me qui sequimini q. g ¶ Attendite ad pe. Christū: De qua: Petra autem erat Chri-

B

i. Cor. 10. a.

stus: vnde exci. est, à Christo Christiani dicti. h ¶ Et ad ca. la. Propter fossionē la

† deum

Nicolaus de Lyra.

teris ✠ misericiæ ex parte voluntatis. per hoc q̄d Saluator Iesus Christ⁹ ex maxima charitate sustinuit passiones multas pro oībus: cū dicit: a ¶ Domi. de. s. pr̄. b ¶ Aperuit mi. au. insinuādo mihi futuram ꝓ populo passionem meam. c ¶ Ego au. nō cō. immo dixit: Fiat voluntas tua, Matth. xxvj. d. loquens de passione sua. d ¶ Retrorsum nō abij. immo quęrē tibus ipsum ad mortem iuit obuiam, Iohan. xviij. e ¶ Corpus meum dedi p. vt patet in Euangelijs. f ¶ Et genas meas uel. licet non sit scriptum in Euangelijs, q̄d euellerent eius barbam, tamen paratus fuit hoc sustinere, sicut alia maiora. & forsitan sustinuit: quia non omnia sunt scripta. g ¶ Faciem meam nō auerti. hoc patet ex Euangelijs. h ¶ Dominus deus. scilicet pater. i ¶ Auxiliator meus. præbens mihi voluntatem & constantiam patiendi. k ¶ Et ideo non sum confusus. quia per passionē suam transijt ad gloriam suæ resurrectionis: corpus etiam ei⁹ mortuum fuit honorifice sepultum. l ¶ Ideo posui faciem meam ut petram durissimam. id est me exposui ad sustinendum quæcunq; quæ aspera. m ¶ Iuxta est qui iustificat me. Hic soluitur quædam obiectio. Iudæi enim dixerunt Christo Iohannis octauo, b. Tu de teipso testimonium perhibes, testimoniū tuū non est verū. Et Saluator rndit: Testimoniū phibet de me q mecū est pater. Et ista respōsio præuisa in spiritusancto

† eius

a ¶ Intelligendi.

Dominus deus aperuit mihi aurem, a b
a ¶ Voluntate eius. b ¶ Recedens ab ipso.
ego autē non cōtradico: retrorsum c d
a ¶ Vltro. b ¶ Iudæis vel militibus Romanis.
non abij. Corpus meum dedi percus- e
a ¶ Quia dabant ei alapas. ¶ Hæc omnia in passione impleta sunt.
tientibus, & genas meas uellentibus. f
† Faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me. g
¶ Quia. ¶ Pater. ¶ In passione.
Dominus deus auxiliator meus, & h i k l
a ¶ Spe resurrectionis.
ideo non sum cōfusus. Ideo posui
a ¶ Terrentibus & percutientibus.
faciē meam, ut petrā durissimam,
& scio, quoniam non confundar.
a ¶ Paratus auxiliari. b ¶ Dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. c ¶ Quasi non sim iustus.
Iuxtā est qui iustificat me. Quis con- m n
a ¶ In iudicio. b ¶ Dicens me meritō crucifixum.
tradicit mihi? Stemus simul. Quis est
a ¶ Vt iudicemur simul comparatione non autoritate: secundum illud: Iustificata est Sodoma soror tua ex &c.
† aduersarius meus? accedat ad me.
Ecce dominus deus auxiliator me- o
¶ Nullus quia.
us. Quis est qui condemnet me? Ec- p q
a ¶ Aduersarij. b ¶ Quia nullus potest iustificari præsente domino. c ¶ A Romanis. ¶ In inferno.
ce omnes quasi uestimentum † cōte a b
a ¶ Conscientia peccatorum vel zelus Gentium. b ¶ Etenim.
rentur, & tinea comedet eos. Quis ex r
a ¶ Iudæis infidelibus. b ¶ Principium sapientiæ timor domini: sed perfecta. c. f. m. t. ¶ Vt filius patrem. c ¶ Corde. d ¶ Pœnitentiam agite &c.
uobis timens † dominum, audiens uo d
a ¶ Secundum carnem. ¶ Filij. b ¶ Christus abiectus. vnde: Nec reputauimus eum & non est in. in eius gloria scilicet in populo suo, sicut air: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua.
cem serui † sui? Quis ambulauit in te- e f
a ¶ Ita veniet ei lumen gaudij & lætitiæ. ¶ Christus vel Gentilis populus. ¶ Ammodo.
nebris, & non est lumen ei? Speret in v x
a ¶ Non in idolis. b ¶ Vt humana fragilitas diuina maiestate sustentetur.
nomine domini, & innitatur super de
a ¶ O Iudæi. b ¶ Contra vos.
um suum. Ecce omnes uos accendens, y
a ¶ Inuidiæ vel tribulationis. ¶ Homo, lignis, stipula, spinis, tribulis. vade in Proverbijs: In multa ligna viget ignis. ¶ Ironice.
tes ignē accincti flammis. Ambula
a ¶ In pœnis dei potentiam discite ad salutem. ¶ Infernalis. b ¶ In tribulatione, captiuitatis quam meruistis.
te in lumine ignis uestri, & in flammis
a ¶ Peccādo. b ¶ Potentis. c ¶ Christi.
quas succendistis. † De manu mea c z
a ¶ Malum, afflictio. b ¶ Vastationis & captiuitatis. vel inferni.
factum est hoc uobis. In doloribus
dormietis. Cap. LI.

¶ Quasi, quia alij nolunt, vos falsi apostoli. Audi. ¶ Corde alij dormientibus in dolore. ¶ Per fidē. ¶ Imitamini.

AVdite me qui sequi- a
a ¶ Christum.
mini quod † iustum
a ¶ Apostolos & apostolicos viros significat. b ¶ Non terrenos.
est, & quæritis dominū. Attendite ad b
a ¶ Abraham fide firmum. b ¶ Nati.
petrā unde excisi estis, & ad cauer- h
a ¶ Saram. b ¶ Lege generandi.
nam lāci de qua præcisi estis. Attendite c

spiritusancto ponitur hic, cùm dicitur: Iuxta est qui iustificat me. s. pater, qui dicitur esse iuxta filium, faciendo opera diuina ꝓ ipsum. propter quod ibidem dicit Saluator Iohan. x. c. Opera quę ego facio i nomine patris mei, illa testimonium perhibent de me. n ¶ Quis contradicit mi. secundum veritatem. q. d. nullus vestrum. Christus enim frequēter legit impositum esse Iudęis silentium, propter ꝓximitatis euidentiam. o ¶ Ecce deus auxiliator me. in mea passione modo prędicto. p ¶ Quis est q cōdēnet me. s. iustē. q. d. nullus. Fuit cīn iniustē cōdēnat⁹ ad mortē, primò per Sacerdotes, postea ꝓ Pilatū: sed ex hoc deportauerūt exterminiū, intantum ꝙ Pilatus per Tiberium imperatorem fuit missus in exilium, & ibi ignominiosē mortuus & Sacerdotes per Titum fuerunt interfecti in destructione templi. Dixit enim iustum esse sacerdotes cū templo perire: ideo subditur: q ¶ Ecce omnes quasi uestimentum conterētur. quantum ad mortuos in exilio. r ¶ Tinea comedet eos. quātum ad interfectos gladio, sicut tinea consumit vestimentum quadam violentia. s ¶ Quis ex uobis timens dominum. Hic consequēter concludit incredulorum interitū: Et primò arguit eorū culpā, dicens: Quis ex uo. ti. do. uo. ser. tui. i. Christi, ratione formę serui assumptę. t ¶ Quis ambu. in tene. s. ignorantiæ. v ¶ Et nō est lumen ei. si credidit verbis Christi. q. d. nullus, ideo subditur: x ¶ Speret in nomine domini. scilicet quilibet fidelis. Secundò subiungit pœnam, cùm dicitur: y ¶ Ecce uos omnes accēdētes ignem. id est ex incredulitate vestra meremini quòd succendamini cum † vetera- ciuitate & regione vestra. & sic fuit factū scent per exercitum Romanorum. Et quia factum est hoc secundum ordinē diuinæ iusticiæ, subditur: z ¶ De manu mea factum est hoc uobis. in doloribus dormietis. id est moriemini. Nunquā enim populus Iudaicus tot & tantos dolores sustinuit, sicut in obsidione & destructione Ierusalem per Tyrum, vt patet per Iosephum libro de Iudaico bello, & alios Historiographos illis temporibus vicinos.

NICO. DE LY. Cap. LI.

AVdite me qui sequimini. Hic remouetur secundum impedimentū ex dilectione pro missi. Ex hoc enim, q̄d liberatio ꝓ Christum fięda tm differebatur, estimabant aliqui Iudæi, quòd illa liberatio nulla foret: ideo hoc remouetur in hoc capitulo. Et primò confertur spes assequendi promissum. Secundò, auferetur timor circa malum pœnæ huic liberationi annexum, ibi: a ¶ Audite me qui. Primum, facit duplicīter, scilicet exemplo & verbo. Secundum ibi: Attendite ad me. Circa primum sciendum, q̄d Abrahæ facta fuit promissio de obtentu terrę Chanaan, Genē. xv. & tamen ista promissio non fuit ꝓpleta tunc, sed post quadringentos annos, vt habetur ibidē: tamen finaliter fuit impleta propter fidem Abrahæ & Sarę, quę eiusdem fidei † iudicium fuit. Et ex hoc cōcluditur, quòd dilatio aduentus Christi non debuit Iudæis differentiam inducere. Primò igitur circa hoc ponitur exemplum: cùm dicitur: b ¶ Attendi. ad pe. i. ad Abrahā & Sarā, vt exponit postea, cū dīt: c ¶ Attend. ad Abra. patrem. Et vocat Abraham

Diuisio

† vobis

† iudicium

n ij ✠ petra

teris Christi. De qua præcisi estis, quando
E exiuit sanguis redemptiõis & aqua baptismatis. Vel, sepulcrum domini, de quo resurgens innumerabiles filios genuit. Vel, ecclesia quę diu sterilis, de qua quotidie excidimur. i. nascimur per lauacrum baptismi. a ¶ Gaudium & læti. Nota in Siõ quę comparatur paradiso dei, tantũ debet esse gaudium & læticia & confessio & vox laudis, vt quod in cęlo facturi sunt cum angelis, in terra iugiter meditentur. b ¶ Iustus. Omnes iustificans, vel iusticia elegãter: non vt vna Gens, sed totus orbis saluetur. c ¶ Cæli sicut fumus. De sanctis
1.Cor.15.g. scriptum est: Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur. Quanto magis ergo de cælo, sole, & stellis credendum est quando luna sohs lumen accipiet, & sol septuplo fulgore rutilabit. vnde:
Roma.8.d. Omnis creatura ingemiscit, & parturit expectans liberationem filiorum dei, vt scilicet mutentur in melius: non solum animę quæ immortales erunt, sed & corpora ęrum substantia clarificabitur. Quidam tamen perire & inueterascere pro abolitione & morte accipiunt. d ¶ Consurge. Vox ꝓphetæ & fidelis ppli aduẽtũ Christi deprecãtis, ĩ ꝙ promissũ erat auxilium.

Nicolaus de Lyra. ☞ Quis

petra ꝓpter fidei firmitatẽ. a ¶ Quia unum. id est solum sine prole. b ¶ Et bene. ei. conferendo ei bona temporalia & spiritualia. c ¶ Et multiplicaui eum. in multitudinem populorum per Isaac, Ismaelem & alios filios eius. Consequenter cõcluditur intentum. scilicet de cõsolatione populi ꝙ Christum, cùm dicitur: d ¶ Cõsolabitur ergo. i. ecclesiam, quæ vocatur Sion, eò ꝙ ibi icœpit, ꝙt dictum est suprà
F ñ. ca. & in pluribus alijs locis. e ¶ Et cõsolo. ex diuersis erroribus ortas in populo Iudæorum ex mala doctrina doctorum, ꝙs amouit Christus per suam doctrinam. propter quod dicit Saluator de eis Mat. xv. b. Cæci sunt & duces cæcorum. f ¶ Et ponet desertum eius quasi delicias. quia Iudæa bonis spiritualibus erat deserta: sed per Christum fuit adimpleta ꝓ infusionem spiritussancti super credentes in signo visibili Act. ij. & in pluribus alijs locis. g ¶ Gaudium & læticia. quia spiritusancto repleti loquebantur magnalia dei, lætanter, manifestè & constanter. h ¶ Attendite. Hîc consequenter remo
Diuisio uetur dictum impedimentum verbo, & primò remouetur impedimentum, secundò confirmatur dictum: ibi, Leuate. Remo
† iusticiam uetur autem impedimentum in hoc quòd asseritur aduentus Christi de propinquo, & primò excitatur attentio cùm dicitur: Attendite. quia nunciantur hîc magna & ardua, scilicet lex Euangelica, cùm subditur: i ¶ Quia lex à me exiet. Et qđ de lege Christi intelligatur, ostenditur eũ dicitur: k ¶ Et iudicium meum. s. secũdum legem meam. l ¶ In lucem popul. quod non potest intelligi de lege Mosaica, quæ fuit data vni populo tantum, sed lex Christi diffusa est per orbem vniuersum. Ra. Sa. etiam dicit hîc quòd istud erit quãdo dictum Sophoniæ implebitur. iij. cap. vbi dicit dominus: Tunc reddam populis meis labium electũ, vt inuocẽt omnes nomen domini, & seruient ei humero vno. quod secundum omnes expositores catholicos & Heb. refertur ad tempꝰ Christi. Et hoc patet, quòd aliqui expositores catholici in vno

a ¶ Christum patrem multarum Gentium.
te ad Abrãham patrem uestrum, &
a ¶ Ecclesiam quæ prius sterilis.
ad Sãram quę peperit uos. Quia u[a]
a ¶ Solum. Exi de terra tua & de cog. tua.
b ¶ In operibus suis.
nũm uocaui eum, & bẽedixi ei, & [b] [c]
a ¶ In substantia & filiis. b ¶ Quasi: Qui etiam Abraham multiplicauit & consolatus fuit: ecclesiam quoq; & multiplicare & consolari possum.
multiplicãui eum. Cõsolabitur er [d]
b ¶ Ecclesiam. b ¶ In apostolis.
go dominus Sion, & cõsolabitur [e]
a ¶ Supplebit ruinas Iudæorum multitudine Gentium.
b ¶ Quasi: Quæ prius erat a deo deserta, ipso habitante erit deliciosa, virtutis afferens flores & poma perfectionis.
omnes ruinas eius. Et ponet deser [f]
tum eius quasi delicias, & solitudi [g]
nem eius quasi hortũ domini. Gau
a ¶ Pro beneficiis dei. b ¶ Dei. c ¶ Ergo diligenter.
dium & leticia inuenietur in ea, gra [h]
a ¶ Apostoli. ¶ Gentes vel reliquiæ Israel. vnde: Lætamini Gentes cum plebe eius &c. b ¶ Fideles.
te ad me populę meus, & †tribus
a ¶ Euangelij.
mea me audite: Quia lẽx à me exi [i]
a ¶ Decretum scilicet vt Iudæis credere nolentibus, Gentes ad fidem vocentur. b ¶ Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.
et, & iũdicium meum in lucem põ [k] [l]
a ¶ Supradicta filius: Hæc autem pater de filio dicit. ¶ Cito nascetur filius de virgine, vt impleatur quæ promisso.
pulorum requiescet. Prope est iu [m]
a ¶ Genitus a patre sine tempore. b ¶ Qui saluum faciet populũ a peccatis eorum.
stus meus, egressus est saluator me [n]
a ¶ Virtus. ¶ Apostoli iudicantes xij. tri. Israel.
us: & brachia mea populos iudica [n]
a ¶ In nouissimo die. b ¶ Gentes, vel ecclesiæ vel sanctorum animę. c ¶ Ipse erit expectatio Gentium.
bũnt. Me insulæ expectabunt, & [o] [p]
a ¶ Filium per quẽ omnia feci. b ¶ Patienter expectabunt.
brachium meum sustinebũt. Le [q] [r] [s]
a ¶ O Gentes vel ecclesiæ. b ¶ Mentis.
uate in cęlum oculos uestros, & ui
a ¶ Aëreï.
dete sub terra deorsum, quia cæ [t]
a ¶ Secundum figuram, non secundum essentiam.
b ¶ Cælum & terra transibunt.
li sicut fumus liquescent, & terra si
a ¶ Qui vini inueniatur.
cut uestimentum atteretur, & hãbi [v]
a ¶ Ex hoc habemus quod cętera non in nihilũ redigentur, sed in melius mutabuntur. ¶ Secundã figurã & veritatẽ.
tatores eius sicut hęc intẽribũt. Sa [x]
a ¶ Filius, de quo: Viderunt oculi mei salutare tuum expectio domine. b ¶ Ideo.
lus autẽ mea in sempiternũ erit, & [y]
a ¶ Idem. b ¶ Quia lex a me egredietur &c. ¶ Intelligite.
iusticia mea non defecit. Audite [z]
a ¶ Christũ vel iudiciũ, ꝙ discrete omnia faciatis. b ¶ Fideles.
me qui scitis †iustũ: populus me
a ¶ Euangelium. ¶ Lex dei eius in corde ipsius &c.
b ¶ Non in ore tantum. c ¶ Apostoli. ¶ Nolite timere eos, qui corpus occidunt. Contra persecutores, quos futuros fore prædicebat exhortatur eos.
us lex mea in cõrde eorum. Nolite [a] [b]
timere opprobriũ hominũ, & blas [c]
phemiam eorũ ne metuatis. Sicut [d]
a ¶ Quasi cito transibunt, & opprobrium eorum. Sicut vestimentum vetustate & tinea corruptum.
enim uestimẽtũ, sic comedet eos
a ¶ Conscientiæ qui non moritur.
uermis: & sicut lanã, sic deuorabit
a ¶ Iniquæ mentis. b ¶ Christus.
eos tinea. Salus autem mea in sem [e] [f]
piternũ erit, & iusticia mea in gene
a ¶ Prioris populi & posterioris, qui aduentum filius receperunt, de quo, supra: Prope est iustus meus.
b ¶ In æternum. c ¶ De solio patereꝙ gloriꝙ
rationes generationum. Cõsur [g]

ci in vno magis Iudaizant hîc quãtùm ad hoc, quàm Hebræi exponentes, quod dicitur hîc: Quia lex à me exiet &c. dicendo ꝙ intelligitur de ędicto Cyri per totum imperium suum publicato, quòd Iudæi redirent liberè in terram suam. Consequenter, exprimitur legislator, cùm subditur: m ¶ Propè est. id est Christus qui dicitur iustus absolutè & antonomasicè, eò quòd non solùm est iustus formaliter, vt alij: sed etiam effectiuè, alios iustificando. n ¶ Et brachia mea populus. id est apostoli, ꝙ dicuntur brachia corporis ecclesiæ, sicut & Christus caput, quibus dicitur Matthæi decimonono. d. Cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos sup sedes iudicãtes duodecim tribus, &cę. o ¶ Me insulæ. id est Gentiles, vt dicunt Hebræi. p ¶ Expectabunt. sicut dicitur Geneſis. xlix. b. Et ipse erit expectatio Gentium. q ¶ Et brachium meum. id est Christum, qui brachium domini dicitur, infrà. lij. ca. vt videbitur. r ¶ Sustinebunt. legem eius recipiendo. s ¶ Leuate in cælum. Hîc consequenter ponitur confirmatio dicti per stabilitatem ipsius Christi. cùm dicitur: Leuate in cælũ. id est considerate instabilitatem superiorum & inferiorum corporum. t ¶ Quia cæli sicut fumus liquescent. Aduentũ enim Christi ad iudicium præcedet ignis conflragationis, purgans cælum aereum, & terram. Vel, si intelligatur de cælo sydereo. per hanc liquefactionem intelligitur cessatio à motu, qui cessabit in finali iudicio. v ¶ Et habitatores eius sicut hæc interibunt. quia in igne conflagrationis morientur omnes qui tunc viui reperientur. x ¶ Salus autem mea in sempiternum erit. id est Christus, qui dicitur salus à deo data. y ¶ Et iusticia mea. id est Christus similiter, qui propter excellentiam iusticiæ non solùm dicitur iustus in concreto, sed etiam iusticia ĩ abstracto. z ¶ Audite me. Hîc consequenter tollitur timor mali annexi. Receptioni enim fidei Christi annexa erat ꝓpessio mali pœnę. propter quod Saluator dicebat apostolis, & per consequens fidelibus alijs, Iohannis decimosexto. a. Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo. Et hoc patuit in persecutionibus ecclesię præteritis, & in persecutione Antichristi magis apparebit. Primò ergo tollitur timor persequentium generaliter, secundò Antichristi specialiter, ibi: Quis tu vt timeas, &cæ. Primus autem ti- Diuisio
mor tollitur per hoc quòd illæ persecutiones ostenduntur paruæ & breues, &cęter. & consolatio futura est perpetua, ideo dicitur: Audite me qui scitis iustũ. id est Christum per fidem cognoscitis. a ¶ Lex mea. scilicet Euangelica, vt declaratum est suprà. b ¶ In corde eorum. radicata & firmata. c ¶ Nolite timere opp. propter Christum, sed magis gaudete, qđ fuit impletum Act. v. g. Ibãt apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. & idem apparuit & apparet in multis sanctis. d ¶ Sicut enim uesti. id est citò morientur persecutores, & rodent eos vermes. e ¶ Salus autem mea. id est Christus. f ¶ In sem. e. saluãs fideles suos salute æterna: & ideo aduentum eius desiderans Isaias propheta orando exclamat di. g ¶ Cõsurge. con. & duplicatur, ꝓpter duplicẽ Christi aduẽtum, primũ, & secũdum.

☞ Induere

☞ a ¶ Quis tu ut timeas ab homine
A mortali, & à filio. Increpat fideles, vt
Sup. 40. b. nō timeant minas vel tormenta princi
pum: qa oīs caro fœnum. Eos etiā increp
Matt. 26. f. par q i passiōe fugerūt & pterriti nega
uerunt, vt erubescant & pniam agant.
†in diebus b ¶ Eleuare eleuar. Eos hortatur ad
pntis. pniam, q i passione negauerūt v'r in in
Ioh. 19. a. fidelitate pstiterunt clamantes: Crucifi
Moraliter ge crucifige, &c. Moraliter possum⁹ hęc
iuxta anagogen sup aīa intelligere pec
catrice, quæ nolēs bibere calicē furoris
Psal. 6. a. dñi dicit: Domine ne in furore tuo ar
me, neq; in ira t. &c. Si aūt biberit, bonū
est ei sua scīre supplicia, & dñm audire
Iere. 33. a. dicentem: Cùm ira furoris mei transie
Iere. 8. b. rit: rursum curabo. & alibi: Nunquid
qui cadit, non resurget dicit dominus?
☞ Calicem

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Induere fortitudinem bra
chium domini. Consurge. ad sal
uādū populum tuum: & ad hoc adduc
it exemplū præteritorum temporum
dicēs: b ¶ Nunquid nō tu percussisti
superbum. i. Pharaonē, qui superbiuit
cōtra dñm, dicens, Nescio dñm, & Isra
el nō dimittā, Exo. v. a. Dicitur etiā dra
B co propter malicīā qua filios Israel op
primebat iniustē, Exo. j. ppter qđ dicit
de Pharaone Ezech. xxix. a. Draco ma
gne q cubas i medio fluminū. c ¶ Nūq
gd nō tu sic. mare. vt hī Exod. xiiij.
d ¶ Et n. i. tempore gratiæ. e ¶ Qui
re. sunt à d. Iesu Christo. f ¶ Reuer
tē. ad vnitatē fidei ecclesiasticę. g ¶ Et
ue. i. Sion. i. ad sanctam ecclesiam, quę
vocat Sion. vt prædictum est. Potest e
tiam p Sion intelligi ecclesia triūphans
quæ vocatur Sion in plurib⁹ locis scri
pturę. vnde ad Heb. xij. c. Accessistis ad
Sion montem & ciuitatem dei viuentis
Ierūm cælestē, & multorū miliū angelo
rum frequentiā: ad quā peruenient fi
deles Christi post hāc vitā: Et huic sen
sui concordat litera sequēs. h ¶ Et læ
titia sempiterna super capita eo
rum. Gaudium & lætitiā tenebūt
fugiet do. quod non potest haberi in
præsenti vita; iō subdit: i ¶ Ego ego
ipse. & non ali⁹. k ¶ Cōso. u. cōsolati
one eterna quæ à solo deo potest dari.
l ¶ Quis tu. Hīc consequenter amo
uet timor Antichristi: & hoc duplici ra
tione. Secunda ponit ibi: Ego aūt. Prīa
aūt rō accipit ex breuitate tpis, qa licet
persecutio Antichristi futura, sit valde
grauis: tñ erit breuis tpe. ppter qđ min⁹ timēda, vñ dī Mat. xxiiij. b. Nisi bre
uiati fuissent dies illi, nō fieret salua o
mnis caro, & c. dicit ergo. Quis tu ut
ti. & alloquit quēlibet futurū fidelē tēs
pore Antichristi, qui cū sit regeneratus
in Christo, nō debet timere persecutio
nē Antichristi timore deiiciēte à bono.
m ¶ Ab ho. m. Antichristus ēm erit
hō, pur⁹ & citò morietur post assecutio
nē dominū. ideo subdit: n ¶ Qui q
fœ. ita arescet. Fœnū ēm existēs i viro
re, si superueniat æstus immoderatus
facit ipsum arescere. sic Antichrist⁹ exi
stēs in sua ptāte interficiet à deo repēte.
o ¶ Et oblitus es domini creato
ris tui? Qui tendit cælos. hoc dici
tur pro illis qui cadent à fide vel con
stantia

a ¶ Redimendo genus humanum. b ¶ Diuinitatis con
tra principem mundi.

ge consurgē, induere fortitudinem bra a
a ¶ O filii. ¶ Genus humanum redimendo.
b ¶ Ab Ægyptiis liberando.
chium domini. Consurge sicut in diē b
a ¶ Et sicut. ¶ Sicut patribus nostris ostendisti potentiam tuam.
bus antiquis, †in generationibus secu
a ¶ O filii. b ¶ Cum patre. c ¶ Diabolum.
lorum. Nunquid non tū percussisti †su b
a ¶ Pharaonem vel diabolum.
perbum, uulnerasti draconē? Nunquid c
a ¶ O filii. Quasi: Qui hæc fecisti hoc quoq; facturus es.
b ¶ Rubrum. ¶ Huius seculi. c ¶ Doctrinam philosophicā.
d ¶ Secularis profunditatis.
non tū siccasti mare, aquā abyssi ue
a ¶ De quo: Veni in profundum maris, & tempestas demersit me. b ¶ Huius seculi.
hemētis? Qui posuisti profundum mā d
a ¶ Ab Ægyptiis.
ris uiam, ut transirent liberāti. †Et nunc e
a ¶ Sanguine filij. b ¶ Ad viam iustitiæ.
qui redēmpti sunt à domino reuerten f
a ¶ Præsentem ecclesiam & in beatitudinem æternam.
b ¶ Beati qui habitant in domo tua domine.
tur, & uenient in Sion laudantes, & lęti g
a ¶ Quæ non deficiet. b ¶ Montes.
cia sempiterna super capita eorū. Gau h
a ¶ In cælo.
dium & lætitiam tenebunt: fugiet do
a ¶ Filius. Quasi: Inuocabis me, & Ego consolabor vos & cæ.
b ¶ Quia altus non potest. c ¶ Non per prophetas sed per memetipsum. d ¶ Absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorū. ¶ Ipse deus misericordiarū & consolationis.
lor & gemitus. Ego ego ipse consola i
a ¶ Quasi: Deus: Nolite timere opprobria hominum & blasphemias, quomodo ergo timetis quæ tam cito arescunt ad instar fœni?
B bor uos. Quis tu ut timeas ab homi l
ne mortali, & à filio hominis: qui qua m
a ¶ Hominem timens.
si fœnum ita arescet, & oblitus es domi n
a ¶ Alias factoris. b ¶ Incredibili virtute suspendit.
ni creatoris tui? Qui tetendit cælos & o
a ¶ Stabili mole.
fundauit terrā, & formidasti iugiter to p
a ¶ Passionis ¶ Non ad horam quia venialē.
b ¶ In corpore.
ta diē à facie furoris eius qui te tribulā q
a ¶ In anima. b ¶ Quasi non est æstimandum quod cito tranſit.
bat, & parauerat ad perdendum. Vbi r
a ¶ Filius.
est nunc furor tribulantis? †Citò uē s
a ¶ Secundum humanitatem. b ¶ Cor superbo
rum, vel in seruum. c ¶ Peccatores sed vocabit ad pœnitentiam.
niet grādiens ad aperiendum, & non in t
terficiet usque ad internecionem, nec u
a ¶ Contra electos & contra ipsum filium. vnde: Et mouebatur aqua. Et mirabiles elationes maris, mirabilia in alta dominus.
a ¶ Ego sum panis viuus. ¶ Corpus & sanguis eius, doctrinæ Euangelij.
b ¶ Pater ad filium.
& intumēscunt fluctus eius: dominus x
a ¶ O filii.
exercituum nomen meum. Posui a
a ¶ Quidquid filius loquitur, verba patris sunt.
¶ Sapientiam & scientiam.
uerbā mea in ore tuo, & in umbra ma b
a ¶ Protectione diuinitatis. ¶ A peccato, ne vilescerent humanitas vnita verbo.
b ¶ In fide. c ¶ Nouos apostolos scilicet & alios.
nus meæ protexi te, ut plantes cælos, c
a ¶ Nouam. b ¶ Ecclesiam.
& fundes terrām, & dicas ad Sion: po d
a ¶ Sion ergo non est alia nisi populus dei. b ¶ A vitiis.
pulus meus es tu. Eleuare, eleuare, e f
a ¶ A somno peccati ad pœnitentiam. b ¶ Potestate.
consurge Ierusalem: quæ bibisti de mā g h
i k l

stātia morum timore Antichristi: ideo C
subditur: p ¶ Et formidasti iugi
ter tota die. id est nimis diu & irra
tionabiliter. q ¶ A facie furoris e
ius qui te tribulabat. Tunc enim e
rit tribulatio magna, qualis non fuit à
principio mundi, Matth. xxiiij. r ¶ Et †Rahab. i.
parauerat ad perdendum? Vbi est Aegyptū.
nunc fu. Disponet enim Antichrist⁹ to
taliter exterminare populum Christia
num. s ¶ Citò ue. i. velociter attinget
gradum suæ potestatis. t ¶ Gradiens
ad aperiē. suū pessimū intentū contra
Christū. In Heb. habetur ad laxandum
quod exponit Rab. Sa. de laxatione seu
defectu virtutis, licet ad alium intelle
ctū. Per hoc igit scd'm ītellectū nostrū
designatur, quòd sicut potestas Anti
christi citò ascendet, ita citò deficiet, iō †Sup. 35. b.
subditur: v ¶ Et non interficiet us
que ad internetion. scilicet Christia
nos morte repentina præuentus. In He
bræo habetur: Et non morietur interfe
ctione. i. humano gladio. x ¶ Non de
ficiet panis eius. i. non morietur fa
me, sicut nec gladio, sed domini nostri
Iesu Christi verbo, secundum quod di
citur. ij. Tessa. ij. h. Quem dominus Ie
sus interficiet spiritu oris sui, &c. y ¶ E
go autem sum. Hīc ponitur secunda D
ratio ad tollendum timorem Antichri
sti: & accipitur ex consolatiōe fidelium
illam persecutionem sequente, propter
quod est minus timenda. Et qa oppo
sita iuxta se posita magis elucescīt, iō
primò ponitur magnitudo tribulatio
nis præcedentis. Secundò subditur ma
gnitudo consolationis sequentis, ibi: Id
circo audi. Circa primum deus pater al
loquitur filium q deiicier Antichristū,
& consolabitur populum suum, cùm
subditur: Ego autem sum dominus
deus tuus. ratione humanitatis tuæ &
me creatæ. z ¶ Qui conturbo mare
& intumescunt fluctus eius dom.
id est facio tribulationes in mundo ve
nire secundum ordinem sapientię meę † Accelera
& iustitiæ. a ¶ Posui uerba mea in uic incarce
ore tuo. Ad nunciandum Euangelū rat⁹, vt sol
propter quod dicit Christus Iohā. vij. uerē, & nō
b. Mea doctrina non est mea, sed eius q est mortu⁹
misit. b ¶ Et in umbra manus meę i fouea, nec
protexi te. à Iudęis volentibus te occi passus est
dere: quod tamen non permisi fieri an defectū in
te completionem doctrinæ tuæ, ideo cibo suo,
subditur: c ¶ Vt plantes cælos. id est
homines contemplatiuos. d ¶ Et fun
des terram. id est actiuos. vtrāque e
nim vitam prædicauit Christus, scilicet
contemplatiuam & actiuam. e ¶ Et
dicas ad Sion. id est ad ecclesiam,
f ¶ Populus meus es tu. per susceptī
onem baptismi. Ex hoc patet, quòd ista
verba non sunt ipsius dei ad Isaiam, vt
aliqui exponunt, quia populus Sion nō
fuit sub dominio Isaiæ. Et quid dicat
Christus ecclesiæ in Antichristi persecu
tione subditur: g ¶ Eleuare. à per
secutione temporali ad pacem quantū
ad omnes. quia illa erit vltima perse
cutio ecclesiæ. h ¶ Eleuare. de cul
pa ad gratiam, quantùm ad pœnitēn
tes, qui timore Antichristi ceciderant.
i ¶ Consurge. ad accipiendum præ
mium à Christo veniente ad iudicium.
k ¶ Ierusalem. id est ecclesia ration
bus dictis suprà. l ¶ Quæ bibisti de
ma. d. i. ex ei⁹ remissione & ordiatiōe.

E a ¶Calicem ir. Solēt medici amariſſimum antidotum quod ex guſtu nomen accepit, dare ſtomacho nauſeanti, vt noxios humores euomat, & poſsit coctos cibos atq; digeſtos in aluum trāſmittere, quos fleumatum magnitudo digeri non ſinebat. Igitur & Ieruſalem quæ bibit de calice furoris domini, iuberur de ebrietate conſurgere: quia totū epotauit. Si eñ adhuc biberet, nō conſurgeret. vnde patet q̄ de vltīa captiuitate hoc dicit: b ¶Ecce. Prędixit captiuitatē futurā, nunc hortaſ ad pœnitētiā vt euadant. c ¶Ponā. ſecūdum literā humiliauerūt eos Chaldæi, & ipſi humiliati à Mœdis & Perſis, & humiliauerunt eos Romani, & ipſi in multis humiliati, humiliauerūt eos dæmones ſuadēdo vt crucifigerent Chriſtum, & ipſi in hoc humiliati ſunt, quia ſic poteſtatē ſuā amiſerūt, & in iudicio omnino humiliabuntur. Moraliter autē anima dū peccat, diabolo ſubdit capti ua dū pœnitentiā agit eleuaſ & conſurgit, & diabolus humiliatus ruit.

Moraliter

GLOS.ORDI. Cap. LII.

COnſurge cōſurge. Eos hortaſ pheta, qui poſt aſcenſiōem prędicantib⁹ apoſtolis crediderunt. ¶Allegori. Eadem & de eccleſia poſſum⁹ dicere (quę viſio pacis & ſpecula) ſi in hęreſim corruerit, iubetur exire, & priſtinæ fidei ornamenta ſuſcipere. Et ſi fuerit ſuſcitata, ſanctitatis eius & continentiæ præmia promittuntur, vt per eam non tranſeat incircumciſus & immundus, quod ad immundiciæ opera referri poteſt. Incircumciſi enim & immundi ſunt qui corporis voluptati & libidini ſeruiunt.

Allegoricē

℣ Induere

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Calicem iræ eius. in perfectione Antichriſti. b ¶Vſq; ad fundum. p hoc deſignatur magnitudo tribulationis futurę Antichriſti tempore. Sciendum tamē, qd̄ li vſq; ad hīc accipiť excluſiuē, quia fund⁹ calicis eſt Antichriſto & eius ſatellitibus reſeruatus, vt videbiť poſteā. c ¶Nō eſt q. quia nullus de principib⁹ Chriſtianis audebit ſe opponere, vt reſiſtere poterit Antichriſto. Et ad idem facit qd̄ ſubditur: d ¶Et non eſt qui apprehendat manum e. ad educendū eam de tribulatione: licet eñ Enoch & Elias tūc ſe opponent Antichriſto, tamē interficientur ab eo. d ¶Duo ſunt. ſcilicet mala pœnę. f ¶Quæ occurrent tibi. quę poſtea ſubdūtur, ſed iterpōitur. g ¶Quis cōtriſtabitur. q. d. nulli aut pauci. & iſtud refertur ad illud quod prædictum eſt: Non eſt qui ſuſtentet eam. Quæ autem ſint duo mala pœnæ prædicta, ſubditur: h ¶Vaſtitas & contritio. & exponendo ſubditur: i ¶Et fames. &, pro id eſt; fames, pro qua poſita eſt vaſtitas: k ¶Et gladi⁹. ſpro quo poſita eſt contritio, ita q̄ licet ponantur ibi quatuor ſecundum nomen, ſunt tamē duo tantum ſecundum rem. l ¶Quis conſolabitur te? quaſi di. nulli aut pauci. Cuius cauſa ſubditur: m ¶Filii tui. qui te poſſent conſolari. n ¶Proiecti ſunt. i. mortui: iō ſubditur, o ¶Dormierunt. ſomno mortis. p ¶In ca. o. carentes ſepultura. q ¶Sicut oryx. animal eſt immundū, vt habeť Deut. xiiij. a. & declinatur oryx orygis. r ¶Pleni ind. hoc dicit ſecūdū eſtimationē hoīm, qa tribulatio Antichriſti pricipaliter ordinabiť ad purgationē & meritū electorū, q̄uis tūc eſtiment hoīes mundani deum contra eos eſſe offenſum. s ¶Id circo. Hīc conſequenter ponitur, ſeq̄ns conſolatio, cū dicitur: Id circo audi. Id eſt eccleſia tunc depauperāda per Antichriſtum, eius diuitias acceptūrum. t ¶Et ebri. Id eſt plena. v ¶Non a ui. ſed à tribulationis tormento. hoc dicitur proſequendo parabolam de potatione calicis prædictā. x ¶Hæc dicit do. tu. G ad te conſolandum. y ¶Qui pugnauit pro populo ſuo. In crucis ligno, in humanitate aſſumpta. z ¶Ecce tuli de manu tua calicem. i. pœnam tribulationis. a ¶Fundum calicis indignationis meæ. de manu tua abſtuli. b ¶Non adiicies, ut bi. illum ul. quia tribulatio eccleſię tempore Antichriſti erit vltīa. c ¶Et ponā il. ſ. fundum calicis reſeruatū. d ¶In m. eorum qui te hu. ſ. Antichriſti & ſatellitum eius. e ¶Et dixerunt anim. tuæ. i. tibi. f ¶Incuruare, ut tranſea. ſuper te ſicut ſuper terram. Intentio enim Antichriſti erit totaliter conculcare eccleſiā. g ¶Et poſ. ut t. c. t. quia corpora fidelium occiſorū tunc remanebunt ſup terram inſepulta, vt dictū eſt, ita quōd homines & beſtiæ poterunt ſup ea tranſire,

✠ nunc afflicta

F

† tribulauerunt,

NYCO. DE LY. Cap. LII.

COnſurge. Aliqui expoſitores catholici exponunt iſtud capitulum de liberatiōe populi Iudaici de Babylone facta per Cyrum, de qua frequenter ſuprà dictū eſt: Sed ſaluo meliori iudicio nō videť hoc cōueniēter dictū, quia Paulus apoſtolus in lege & prophetis humanit⁹ edoct⁹ & ſpiritu ſancto plenus, illud qd̄ habeť in hoc capīo: Quām pulchri ſup mōtes pedes annūciātis & prędicātis pacē, &c. allegat hoc dici de prædicatiōe Etiagelij, Ro. x. & iō nō videť cōuenienter exponi de nūcijs Cyri miſsis p imperium ſuum ad publicandū ędictum de licentia data Iudæis redeundi in Ieruſalem, vt iſti exponunt. Item Ra. Sa. ſup iſtud ca. dicit, q̄ iſtæ cōſolationes vltimę ſ. poſitę ab iſto loco vſq; ad finē libri nō dicūtur niſi ſup captiuitatē Edom. p quē intelligit Romanū imperiū, qd̄ poſuit Iudæos i iſta captiuitate, in qua ſunt, à qua liberari expectāt p regē Meſsiā: & ſic ſecū dū eum hoc cap. intelligitur de tempore Chriſti: & in hoc verū dicit, licet erret expectando futurū qd̄ iam eſt prēteritum. Igitur ſequendo ſententiam apoſtoli & dictum Ra. Sa. in hoc ca. quātū ad id qd̄ continet veritatis, poteſt dici conſequenter, qd̄ in hoc ca. remouetur tertium impedimentum liberationis factæ per Chriſtum quantūm ad incredulos, quōd prouenit ex contemptu humilitatis Chriſti. Principes enim Sacerdotum & Scribę de aduentu Chriſti nimis carnaliter ſapientes, expectabāt eum temporaliter regnaturum: & dominium à Romanis ablaturum. & ideo cū viderunt eū humilem, abiectum & pauperem, & contēptum terrenorum docentem, contemſerunt eū, & ſic fuerunt cęcati, & fructu ſuę redēptionis priuati: & hoc iuſtē: quia aduentus eius fuerat prænunciatus in paupertate, Zach. ix. b. Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & Saluator, & ipſe pauper, &c. quod ſecundum omnes docto. Hebr. de aduentu Chriſti intelligitur. Hoc igitur impedimentum remouetur hīc, oſtendendo quōd humiliatio Chriſti fuit diſpoſitio ad gloriam, ſecūdum quod dicitur Phil. ij. a. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autē crucis propter quod deus exaltauit illum, &c. & nō ſolū poſt mortē fuit glorificat⁹, ſed etiā añ in operib⁹ miraculoſis ad declarationē ſuę diuitatis, ppē qd̄ Chriſto petēte Ioh. xij. d. Clarifica me pr̄ &c. rūſum fuit: Clarificaui & iterū clarificabo. i. clarificaui te ī miraculis, & iterū te clarificabo p gliā reſurrectiōis: & ſic ē in corpore myſtico Chriſti, quod eſt eccleſia, quia poſt depreſſiones eius per Iudæos & tyrannos eleuata eſt in magna gloria, etiam tempo-

† in quo cōſolabor

† boſ ſylue ſtris

† qui iudicabit populum iuum.

✠ raliter.

a ¶Vaſtationem per Romanos.

* nu domini cālicem iræ eius. Vſq; a b
¶Mortis.
ad fundum calicis ſoporis bibiſ
a ¶Quaſi: Hanc captiuitatem ſuſtinebis vſq; ad finem ſeculi. b ¶Sicut Moyſes, ſicut Daniel, & alij prophetę qui ſæpe Iudęos ſuſtentauerunt: modo autem neq; propheram neq; Sacerdotem, neq; conſolatorem habuerunt.
ſti, & potāſti uſq; ad feces. Nōn c
eſt qui ſuſtentet eam ex omnibus d
a ¶Tanquam dux & doctor bene operandi. b ¶Nam & apoſtoli tranſierunt ad Gentes.
apprehendāt manū eius ex omni b e
filiis quos genuit: & non eſt qui f
a ¶O Ieruſalem. b ¶Sicut Ieremias, Daniel & ipſe Ieſus, qui videns ciuitatem fleuit ſuper illam.
quæ occurrerunt tibi: † quis con f g
a ¶Duobus quatuor reddidit, ſed vaſtitatem ſequitur contritio, famem gladius.
triſtabitur ſuper te? Vāſtitas & h
a ¶Id eſt mors.
contritio, & fames, & glādius. i k
a ¶Quaſi: Aut nullus aut rarus. b ¶A terra ſua.
Quis cōſolabitur te? Filij tui pro b l m
a ¶Mortui inſepulti.
iecti ſunt, dormierunt in capite n o p
a ¶Animal immundum, nec ſacrificio aptum. ¶Oryx. LXX. Beza ſemicoſta.
omnium uiarum: ſicut † oryx il⁹ q
a ¶Irretiti finibus peccati.
laqueatus: pleni indignatione dō r
a ¶Quia non habes conſolatorem.
mini, increpatione dei tui. Idcir⁹ s
a ¶Non habes ſpirituales diuitias. b ¶Inebriaui me abſinthio.
co audi hęc † paupercula, & ebria t
non à uino. Hæc dicit dominator v x
a ¶Scilicet contra Aegyptios & alios multos.
tuus dominus, & deus tuus † qui a y
b pugnauit pro populo ſuo. Ecce z
a ¶Tollam ſcilicet ſi pœnituerit. b ¶Captiuitatem mortis.
tuli de manu tua cālicem ſoporis, a
fundum calicis indignationis
a ¶Si pœnitentiam egeris.
meę. Non adiiciēs, ut bibas illum b
a ¶Reddam eis retributionem ſuam.
ultrā. Et pōnam illum in manu c d
a ¶Perſecutorum dæmonum.
eorūm qui te † humiliauerunt, & e
a ¶Suggerendo. b ¶A naturali dignitate. ¶Niſi teipſum ſubdideris, dæmones non nocebunt tibi.
dixerunt animę tuę: Incuruare ut f
a ¶Super te.
tranſeāmus, & poſuiſti ut terram g
a ¶Illis calcandum.

cōrpus tuum, &
a ¶Quę oīb⁹ patet. ¶Dęmōib⁹.
quaſi uiam tranſe
euntibus.

Cap. LII.

¶Ad virtutes.

d Onſurge, con h

a ¶Induere uestimentis. Moraliter. Anima quoq; si per pœnitentiã pristinum robur receperit, vocabitur habitaculum sancti, & sic fiet templum dei, nec pertransibit per eam immundus, de quib⁹ dicitur: Si circumcisus & immundus, de quib⁹ dicitur: Si mei non fuerint dominati, tunc im. e. Omnia autem quæ promittuntur Sion & Ierusalem, nõ vt Iudæi somniant ad lapides & cineres illius dicunt, vt instaurentur in pristinum statũ: sed ad populum Ierusalem quæ occidit ꝓphetas, corruens in passione Christi, in resurrectione illius est resuscitatus: quando multa milia de Iudæis crediderunt, & reliquiæ salue factæ sũt.

b ¶Quia n. adiici. Hęc ad cœlestem Ierusalẽ quã nullus immundus ingredi. c ¶Excute re. Anima polluta sordibus candorem pristinum amittit, sed excutit puluerem cũ apostolis, quia imaginem terreni acceperat, vt portet imaginem cęlestis. De puluere hoc dicitur: Nũ quid confitebitur tibi puluis? &ęę. Soluuntur quoq; vincula colli, vt nõ audeat neruus ferreus collum tuum sicut monilia, vt graui one reliberata, & recipiens pristina ornamenta, cesser esse captiua, redempta ab eo qui venit prędicare captiuis remissionem: nõ corruptibilibus argento & auro, sed sanguine agni immaculati. d ¶Gratis. Nec commodum habuistis, nec incommodum effugistis, cùm filium dei tradidistis. e ¶In AEgyptum, Arguit Iudæos, & ventura prædicit scilicet quòd descenderunt sponte ad AEgyptios tempore famis post ab Assyriis sine causa oppressi sunt. In AEgyptum de. Q. AEgyptij voluerunt populum meum seruitute opprimere, & videbantur aliquid inde rationis habere: quia subuenerunt eis in famis necessitate. Sed ego liberaui eum, & eduxi eum per desertum i terram promissionis. Sed quid causæ est Assyrio, vt etiam in terra sua opprimat illum, & calumnietur ei? f ¶Quàm pul. De eo qui suprà dixerat: Ego ipse qui loquebar, ecce adsũ,

Nicolaus de Lyra. ☞ testatur ꝓ ✠ raliter: & ipsis depressionibus fuit multũ eleuata spiritualiter in receptiõe spiritussancti & in miraculis quæ fiebant per apostolos & alios sanctos in nomie Christi, vt patet in Actibus apostolorum in pluribus locis, & in sanctorũ legẽdis. Secundũ hoc igitur prẽsens capitulum in duas partes diuiditur: quia primò ostenditur propositum in mystico Christi corpore, secundò in ipso capite, ibi: Ecce intelliget. Prima in duas, quia primò describitur ecclesiæ depressæ sublimatio, secundò eius dilatatio, ibi: Quàm pulchri. Prima in duas, quia primò ostenditur propositum, secundò adducitur exemplum, ibi: Quia hæc dicit. Circa primum propheta alloquitur ecclesiam primitiuam dicens: Consurge consurge. ad opera virtutum, & duplicatur li consurge, ad maiorẽ excitationem. a ¶Induere fortitudine tua Sion. ad tolerandum constanter aduersa quia citò post ascensionem Christi ad cęlos, facta est persecutio magna in ecclesia, Act. viij. & postea Romæ per Neronem & alios plures persecutores ecclesię, sed quia post persecutiones ecclesiæ secuta est pax & honor, ideo subditur: b ¶Induere uestimentis gloriæ tuæ. & hoc fuit impletum Constantini imperatoris tempore, qui pacem ecclesię per totũ Romanum imperium dedit, & mirabiliter eã honorauit. c ¶Quia non adiiciet ultrà, ut pertranseat p te. sic te calcando & vilificãdo. d ¶Incircumcisus. id est persecutor Gẽtilis. e ¶Et immundus. id est persecutor Iudęus. Si autem contra hoc obiiciatur, quòd post mortem Constantini Licinius ꝓsecutus est ecclesiam, & postea Iulianus apostata: dicendum

Moraliter

Psal. 18. d.

Luc. 13. g.

Roma. 9. f.

Matt. 10. b. 1. Cor. 15. f. Psal. 29. c.

Gen. 46. a.

Diuisio

† Vlulare fecerunt eũ,

† Ro. 2. d.

a ¶Quia debilitate cecidisti.

a surge, induere fortitudine
a ¶Sion, ante & ciuitas Dauid, Ierusalem, reliqua pars ciuitatis.
b ¶Virtutibus.
tua Sion. Induere uestimen
b a ¶Et sic eris.
tis gloræ tuæ Ierusalem ci
a ¶Dei vel templi.
uitas sancti: quia non adii
a ¶Si pœnitueris, si mandata mea custodieris.
ciet ultrà ut pertranseat per
a ¶Spiritualiter. ¶Quæ societas lucis ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial?
b ¶Id est.
te incircumcisus et immun
a ¶Declina a malo. b ¶Peccati.
dus. Excutere de puluere,
a ¶Fac bonum. b ¶Quieta mente.
cõsurge, sede Ierusalem.
a ¶Captiua. b ¶Peccata.
Sõlue uincula colli tui ca
a ¶Cui iam imminet captiuitas. ¶Illuminatione animi vsque hodie populus Iudæorum Nabuchodonosor iugum portat, & peccatorum funibus constringitur.
ptiua filia Sion, quia hæc di
a ¶Vestra sponte.
b ¶Diabolo.
cit dominus: Grãtis uenun
a ¶Nullo merito vestro, sed gratuito dei beneficio.
dati estis, & sine argentõ re
a ¶Sanguine filij.
dimẽmini. Quia hæc dicit
dominus deus: In Ægy
a ¶In mundum qui mortor & tenebræ. b ¶In patribus. c ¶Genus humanum.
ptum descendit populus
a ¶In Adam. b ¶Peregrinus, quia patria nostra paradisus.
meus in principiõ, ut cõlo
a ¶In terra Gessen. b ¶Diabolus. ¶Assyrij cum Nabuchodonosor. c ¶Adam enim eis nihil nocuerat: quare eum ad peccandum compelleret.
nus esset ibi, & Assur ãbsq;
a ¶In terra promissionis.
ulla causa calũniatus est
a ¶Quasi: Quid mortor amplius in Iudæa, vbi tam pauci fideles: transibo ad Gentes vnde fideles? transeamus ab his sedibus.
eum. Et nũc quid † mihi
est hîc, dicit dominus: quo
a ¶De terra sua, vel a deo male viuendo. vnde: Populus meus ablatus est gratis.
niam ablãtus est populus
a ¶Reges, principes, sacerdotes, per quorum peccata sæpe populus tam corpore quam anima captiuatur.
meus gratis? Dominatores
a ¶Populi,
eius † iniquè agunt, dicit do
a ¶Per quotidie maledicunt dominum & Nazaræos eius.
minus. Et iugiter tõta die
a ¶In synagogis. vel in Gentibus. vnde: Per vos nomen domini blasphematur in Gentibus.
† nomen meum † blãsphe
a ¶Quia blasphemor a Iudæis.
matur. Propter hoc sciet
a ¶Fideles a Christo Christiani vocati.
populus meus nõmẽ meũ
a ¶Incarnationis.
in diẽ illa: qa ego ipse qui lo
a ¶Olim per prophetas. b ¶Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum. c ¶Per metipsum. ¶Prophetа de filio.
quebar, ecce adsum. † Quàm

cendum, quòd illę persecutiones non fuerunt tãtæ ꝙ deiicerent ecclesiam ab honore, nec diu durauerunt. Licinius enim in bello fuit deuictus, & apud Thessalonicã capite truncatus, Iulianus etiam apostata à sancto Mercurio lãcea fuit transfixus. Potest etiam dici quòd illa dictio, vltrà, cùm dicitur: Non adiiciet vltrà, &cæt. non importat semper perpetuitatem à parte post, sed durationem temporis determinatam, & aliquando non multùm longam, sicut dictum fuit plenius suprà ca. secundo. Toto autem tempore Constãtini post eius baptismum vniuersalis ecclesia fuit i pace & honore. f ¶Excutere de puluere. id est de prædicenti abiectione, vel de puluere ad literam, quia multi Christiani fuerant condemnati ad fodiendum & deportandum arenam vnde puluerizabantur: qui omnes fuerunt absoluti de mandato Constantini. g ¶Sede Ierusalem. in sede honoris, quod tunc fuit impletum quando Roma quæ erat caput mundi, facta est sedes summi pontificis per Constantinum, sede imperiali translata apud Constantinopolim. h ¶Solue uincula colli tui. quia omnes Christiani in diuersis partibus orbis incarcerati, per Constantinũ fuerunt liberati. i ¶Gratis uenundati estis. id est sine causa deputati operibus seruilibus. k ¶Et sine argento redimemi. quia Constantinus non accepit inde pecuniam, sed magis econuersõ pecunias suas distribuit per orbem ad ędificationem ecclesiarum & sustentationem ministrorum. l ¶Quia hæc dicit dominus deus. Hîc adducitur exemplum ad propositum, & ponitur hîc duplex exemplum. Primum est de descensu populi Israel in AEgyptum: cùm dicitur: m ¶In AEgyptum descendit populus meus in principio. De quo descensu habetur Genesis quadragesimosexto. n ¶Vt colonus esset ibi. id est habitator ad quadendum famis periculum: sed postea fuit ibi multùm depressus & afflictus: sed dominus liberauit eum. Ista tamen liberatio hic non exprimitur quia erat nota & famosa: & ideo satis datur intelligi per hoc quòd descensus in AEgyptum tangitur: & idem dicendum de secundo exemplo, cùm subditur: o ¶Et Assur. id est rex Assyriorum. p ¶Absque ulla causa calumniatus est eum. tamen dominus mirabiliter liberauit ipsum tempore Ezechiæ, vt habetur. iiij. Regum. Consequenter applicantur exempla ad propositum, cùm dicitur: q ¶Et nunc quid mihi est hic. id est in ꝓ † id est qd secutiõe ecclesię, quasi di. decet me eam liberare. contra eos Et subditur causa: r ¶Quoniam ablatus est agere de populus meus gratis? quia in primitiua ecclebeo, sia multi fuerunt ablati per occisionem de prędicti vita. & multi de locis suis ꝓ incarcerationes & exilia. s ¶Dominatores eius iniquè agũt. quia Iudæi sub quorum dominio primò fuit ecclesia in Ierusalem & Iudæa, iniquè tractauerunt populum Christianum, & postea imperatores Romani & eorum prędecessores. t ¶Et iugiter tota die nomen meum blasphematur. scilicet nomen Christi, qui ab infidelib⁹ magus & deceptor fuisse dicebatur. v ¶Propter hoc. id est propter iniurias dictas. x ¶Sciet populus meus. scilicet Christianus. y ¶Nomen meum. id est efficaciam nominis mei per experi- † spernitur entiam suæ salutis, sicut vocor Iesus, id est salus vel Saluator. z ¶In die illa. scilicet notabili & famosa, quando Constantinus recepit baptisma. a ¶Quia ego ipse qui loquebar. in humanitate assumpta discipulis meis. b ¶Ecce adsum. per saluationis effectum & etiam in persona propria, quia Constantinus de baptismo consurgẽs confessus est se vidisse Iesum Christũ. c ¶Quàm pulchri. Hîc consequenter describitur ecclesiæ dilatatio per prædicationem apostolorum aliorumq; discipulorum, cùm dici † Naũ. 1. d. tur: Quàm pulchri. id est valde pulchri. Rom. 10. c.

testatur propheta quod ipse supra montes
E Euangeliū prædicauit.a ¶ Annunciantis, Christi p semetipsum, per apostolos, q̄
Ioh.14.d. bus ait: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Super quos dominus sedens prædicabat: Ipsi etiam pedes Christi, prædicationem eius portando. b ¶ Vox spec. apostolorum & aliorum qui in specula sūt semper, vt omnia præuideant, & subiectos præmoneant. c ¶ Gaudete. Primitiuam ecclesiam consolatur, de multitudine Gentium, quæ excæcatis Iudæis in locum eorū subintrauerūt. Ducto aūt populo à Romanis in captiuitatē, & succensis vrbibus, habitator aut nullus remansit aut rarus. Eccle sia autem quæ quōdam in eis fuit, multitudine Gentium, & reparata est & multiplicata est, vnde eis qui crediderūt dicitur: Gaudete, &c. d ¶ Brachium. In brachio meo
Psal.97. Psal.88.c. Gentes sperabunt. Et alibi: Brachium tuū cū potentia. e ¶ Recedite. hoc Iudæi ad se referunt, quando permittente Cyro re-
1.Esdr.1.c. gressi sunt i Ierusalem, & vasa domini q̄ Nabuchodonosor asportauerat, reportā-
†Su.49.d. uerunt. Quib⁹ (vt aiunt) mundicia indicitur, vt ab illis sancta vasa referant. Et quia non in tumultu vel fuga exibunt, prædicit: Sed melius ad apostolos & ad primitiuam ecclesiam hoc referimus. Antē enim q̄ Romani superuenirent, & apostoli in Gentes sunt diuisi, & alij fideles in regnum Agrip-
† Denudauit Matt.18.d. pæ transierunt, à spiritu sancto admoniti. f ¶ Exite. in toto orbe Euangelium prædicantes. Ite docete omnes Gētes. g ¶ Vasa domi. Templum domini sanctum est,
2.Cor.3.d. Act.9.c. qd̄ estis vos. vasa. s. aurea & argētea, vnde Paulus, vas electionis dicitur: Vel, vasa
F domini, armatura dei. Loricæ iusticiæ, clypeus fidei, galea salutis, & gladius spiritⁿ, qd̄
Ephe.6.c. † 2.Cor.6. est verbum dei. h ¶ Ecce intelliget. ne dubitetur quis dixerit, qui loquebar ecce
d.45.dist. c. recedite. 23. d.4.c.ecce. adsum: Et cp̄ sit brachiū dñi, pater p̄spicue docet. i ¶ Sicut obstu. Non seruat ordo
&c. recedite. historiæ. Superius enim loquebatur pphe ta in p̄sona patris de ascensione filij, & subitò ad passionē rediit.

Nicolaus de Lyra.

† 1.q.1.c.nec esse. ✠ a ¶ Super montes. i. terrenos principes fidem Christi recipiētes ad prædicationem p̄dictorum. b ¶ Annunciantis. i. legem Euangelicā. quę est lex pacis & amoris. Posset etiam hæc litera exponi de nunciis Constantini missis per orbem ad denūciandum ecclesiæ pacem. Sed prima expositio magis consonat dicto apostoli, vt supra dictum est; & etiam literę sequenti, in q̄ subditur: c ¶ Dicentis. Sion regna. d. t. Apostoli enim & alij prædicatores ecclesię prædicauerunt & prædicant regnum Christi, propter quod dicitur Matthæi. xxiij. b. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, &c. vnde in fine legendarū sanctorum communiter ponitur: Regnāte domino nostro Iesu Christo, &c. d ¶ Vox specu. id est prælatorum, secundum quod dicitur Ezech. iij. d. Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, &cætc. e ¶ Le-
† corrupt⁹ est præ viro aspect⁹ eius, & forma ei⁹ præ filijs hoim: Sic asper. uauerunt uocem. constanter prædicando. f ¶ Simul laudabunt cōcorditer gratias agendo. g ¶ Quia oculo ad oculū. id est sensibiliter. h ¶ Cum conuerterit dominus Sion. videntes multitudinem Gentilium cōuersam ad Christum; & hoc fuit impletum tempore Constantini. Anno enim quo baptizatus fuit, tanta multitudo credidit, vt ad duodecim milia & amplius baptizādi adscriberentur, vt habetur in gestis

a ¶Sanctos. ¶Iudæos, vel apostolos, virtutibus eminentes. b ¶Apostoli quorū pedes dominus laudat.

a pulchri super montes pedes annun- b

a ¶Nobis. b ¶Cum deo & angelis. ¶Pacem his qui longe & his qui prope. Hic est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.

ciantis & prædicantis pacem, an-

a ¶Euangelium, gratiam spiritus sancti. b ¶Nobis. c ¶Quam dedit. ¶Redemptionem & beatitudinem.

nunciantis bonum, prædicantis sa-

a ¶O. b ¶Visio diabolo.

lutem, dicentis: Sion regnabit de-

a ¶Non peccatum. b ¶Audietur in toto orbe. c ¶Super muros tuos constituti sunt custodes.

b ūs tuus. Vox speculatorum tuo- d

a ¶Ipsi. ¶Alta loquentes. b ¶Prædicationis: In omnem terram exiuit sonus eorum. c ¶Corda quæ discordāt non laudat. d ¶Dominum.

rum leuauerunt uocem, simul lau- f

a ¶Cordia. b ¶Facie ad faciem. ¶Oculi mei semper ad dominum.

dabunt: quia oculo ad oculum uide- g

a ¶Ad fidem. b ¶In conuertendo dominus captiuitatem &c.

bunt, cum conuerterit dominus Si- h

a ¶Ecclesiam. b ¶Quia instaurata. c ¶Reliquiæ Iudæorum apostoli & alij.

on. †Gaudete & laudate simul de- i

a ¶Per spiritum sanctum subintrante multitudine Gentium.

serta Ierusalem, quia consolatus est

¶Fidem. a ¶Sanguine filij.

dominus populum suum, redemit

a ¶Generalem ecclesiam. b ¶Incarnari fecit filium vel prædicari vbiq.

Ierusalem. †Parauit dominus bra- k

a ¶Cordium.

chium sanctum suum in oculis o- l

a ¶Corde vel etiam corpore in iudicio.

mnium Gentium, & uidebunt o-

a ¶Mundi cardines. b ¶Filium.

mnes fines terræ salutare dei nostri.

a ¶O apostoli, ne peccatis eorum involuamini, vel quilibet sancti. b ¶Ierusalem.

e †Recedite, recedite, exite inde, pol- m

a ¶Iudæos morte & sanguine Christi. ¶Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.

lutum nolite tangere. Exite de me-

a ¶Ierusalem. b ¶O apostoli. ¶A vicijs, a consortio blasphemantium in necem quorum, paratur exercitus Romanus. c ¶Vosipsos, in quibus dominus vel arma iusticiæ.

dio eius: †mundamini qui fertis uā o

a ¶Timore. ¶Sicut prius de Ægypto, sed in pace regis ¶Quamuis enim certi tamen viriores extiterunt. ¶A Iudæis.

sa domini. Quoniam non in †tu- p

a ¶Vt victi, sed victores quotidie multi Iudæorum milia fidei subiicientes. b ¶Ad Gentes.

multu exibitis, nec in fugā prope- q

a ¶Hunter ad Gentes. b ¶Dux & moderator.

rabitis. Præcedet enim uos domi- r

a ¶Ex Iudæis & Gentibus, vt fiat vnum ouile & vnus pastor.

nus, & congregabit uos deus Isra- s

a ¶Voluntatem meam. b ¶Filius obediens. vsque ad mortem. ¶Dei verbum & sapientia. c ¶Ideo.

h ēl. Ecce intelliget seruus meus et ex t v

a ¶Ad cælos, vel per apostolorum prædicationem. b ¶Super omnes cælos. ¶Ad dexteram patris.

altabitur, & eleuabitur, & sublimis x y

a ¶Admirantes miracula ante passionem.

i erit valde. Sicut obstupuerunt sup z

a ¶In passione. ¶Quia cōsputus, flagellatus, crucifixus. Reuera enim speciosus præ filijs hominum.

¶Vnde maiora miracula

eum multi: sic †inglorius erit inter a

a ¶Species sine honore

uiros aspectus eius, & forma eius b

a ¶Laubit sanguine proprio, non sicut in lege sanguine agni. b ¶In baptismo.

inter filios hominum. Iste asperget c

a ¶Prædestinatas. b ¶Super sapientum eius prædicantibus apostolis.

Gentes multas, super ipsum conti- d

in gestis sancti Syluestri, absq; mulieribus & paruulis: ideo subditur: ¶ Gaudete & laudate simul. id est loca seruituti Christi dedicata: quæ ante tempora Constantini ita fuerunt deserta, quōd nullus Christian⁹ nisi furtim audebat accedere, sed Constantinus per totū orbem iussit ea aperiri, & à fidelibus frequentari, & alia de nouo ædificari. k ¶ Parauit dominus brachium sanctum suum. id est filium, qui dicitur virtus patris. 1. ad Cor. 1. d. Prædicamus Christum dei virtutem, &c. & sic dicitur brachium domini, eo modo loquendi quo potestas secularis dicitur brachium seculare. l ¶ In oculis quia prędicatores à tempore Constantini liberius potuerunt vbique discurrere. & multi valde exemplo imperatoris incitati fuerunt ad fidem Christi cōuersi, Gentilitate relicta: ideo subdit: m ¶ Recedite, recedite. de cultu idolatriæ. n ¶ Pollutum nolite tangere. id est nolite extendere manus vestras ad opera peccatorum. Et quia ministri ecclesiæ debent esse mundiores alijs, ideo sequitur: o ¶ Mundamini qui fertis. qui estis deputati ad cultum dei. sicut Leuitę in veteri testamento, qui portabant vasa cultus tabernaculi. p ¶ Quoniam nō in tumultu exibitis. id est per violentiam armorū, quod dicitur propter multos cōfessores & ministros dei incarcera- H tos, quos Constantinus liberè absoluit. q ¶ Nec in fuga. carcerē frangendo, & inde fugiendo. r ¶ Præcedet enim uos. per Constantinum liberādo. s ¶ Et congregabit uos. cū fidelibus alijs ad laudandum deum in ecclesijs. t ¶ Ecce intelliget. Hīc ostenditur propositum in capite nostro Iesu Christo, qui fuit humiliatus & exaltatus, vt suprà dictum est. Et vtrumq; mixtim ponit hīc cū dicitur: Ecce intelliget seru. quia habet scientiam diuinam ab æterno, & humanam ex tempore. Et quod ītelligatur de Christo ad literam, patet per translationē Chaldaicam, quæ dicitur Thargum apud Hebræos. & tantæ autoritatis est apud eos, cp̄ nullus ausus fuit ei contradicere. quæ talis est hīc: Ecce prosperabitur seru⁹ meus Messias; ppter quod antiqui Hebræi †festiuale ab illo loco vsq; ad finem. liij. cap. exposuerunt ad literam de persona Christi. v ¶ Exaltabitur. ad vnitatem suppositi diuini. Vel aliter: Exaltabitur. in sua resurrectione. x ¶ Et eleuabitur. in sua ascensione. y ¶ Et sublimis erit vald. sedens ad dexteram dei patris: Marci. vlt. d. Et dominus quidem Iesus postquàm locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris dei. z ¶ Sicut obstupuerunt. videntes miracula ante passionem facta, Matth. viij. d. Porrò homines mirati sunt dicētes, qualis est hic, quia vēti & mare obediunt ei? & similiter doctrinam Christi audiendo miraculis cōfirmatam, Matthæi septimo. d. Admirabant turbæ super doctrina ejus: erat enim docens eos sicut potestatem habens.

a ¶ Sic inglorius erit. id est vituperatus erit. b ¶ Inter uiros aspectus eius, & forma eius inter filios homi- quando fuit cōsputus & colaphis cæsus. c ¶ Iste asperget Gētes multas. id est mundabit suo sanguine & baptismate. d ¶ Super ipsum continebunt &c. quod videmus impletum in regib⁹ ad fidē conuersis, q̄ nō solū continēt ora pra-

✠ pria à

cta pria à blasphemiis, sed faciunt etiã suos subditos continere, A blasphemos puniendo. a ¶ Quia quibus non est. credẽdo: & isti sunt Gẽtiles ad quos prophetę missi nõ fuerũt, neq; audierũt Christũ psonaliter prędicãtẽ sicut Iudęi: ꝓrer qđ dicit Saluator Mat. xv. c. Nõ sum missus nisi ad oues quę perierũt domus Israel. s. ad prędicandũ in psona propria. ¶ In cap. lĩj. vbi dicit in po. Cõsurge.

ADDI. In hoc cap. lĩj. videtur ꝓpheta quędã prędam bula prędupponere ad passionẽ Christi ptinẽtia, de qua dicturꝰ est aptẽ & plenẽ i seq. ca. s. lĩj. vnde primò hortat populũ fidelẽ ad virtutes, di. Consurge, consurge induere fortitudine tua Sion. Duplicat aũt hoc verbũ, cõsurge: ad maiorẽ cõfirmationẽ. Vel ꝑ primũ cõsurge, intelligit resurrectio à pctis. Per secundũ ỹ ò ꝓcessus ad virtutes: & seqtur: Induere fortitudie tua Siõ, s. fortitudine grę, ꝑ quã resistit aduersitati ibꝰ mũdanis, & diabolicis tẽtationibus, juxta illud Luc. vj. c. Estote fortes in bel. &c. Et qa ꝑ talẽ fortitudinẽ deuenit ad statũ glię, put ibidẽ seqtur: Et accipietis regnũ æternũ, iõ subdit: Induere vestimẽtis gloriæ tuæ Ierusalẽ ciuitas sctã, s. ecclesiis, de qua propriè verificatur qđ subdit: Quia nõ abiiciet vltrà &c. quã exhortationẽ & excitationẽ iterum ad maiorẽ cõfirmationẽ sub aliis verbis repetit, di. Excutere de puluere. s. pctõrũ, juxta illud Psal. xxix. c. Nũqd cõsite. ti. pul. Cõsurge. s. ad faciẽdũ bonũ. Ierusalẽ sede. s. mente quieta. Solue vincula colli tui &c. s. ꝑ cõtritionẽ verã ꝑ quã vincula peccatorũ soluũtur, qualiter aũt seu qua virtute possent hmõi vincula captiuitatis pctõrũ solui, subdit, di. Hęc dicit dominus: gratis venũdati estis &c. In hoc em qđ dicit gratis venũdati estis, intelligit venũdatio quæ est ꝑ pctm vñ suprà. l. ca. dixerat: Ecce in iniqtatibꝰ vestris venũdati estis. Nã q facit pctm seruꝰ est pcti, Ioh. viij, d. In hoc aũt qđ seqtur: Et sine argẽto redimemini ostẽditur qđ passio Christi de qua intẽdit in ꝓximo loq, opata est salutẽ nostrã ꝑ modũ redemptionis nõ corporalis, secũdũ quã qñq; alii qui pecuniali precio redimũtur: sed ꝑ redẽptionẽ spũalẽ. i. ꝑ sanguinẽ preciosũ Christi. vñ. j. Petri. j. c. Nõ corruptibilibꝰ auro B vel argẽto redẽpti estis, sed precioso sanguine agni immaculati & incõtamiati Christi. Quæ qdẽ verba apli manifestẽ correspõdent prędictis verbis ꝓpheticis. s. cũ dicit: Sine argento redimemini. Et ad declarationẽ prędictorũ subdit: Quia hęc dicit dominꝰ de ꝑtin Aegyptũ descẽdit ppls meꝰ. Vbi ꝓpheta ostẽdit differentiã inter captiuitatẽ Babylonicã & Aegyptiacã, à qbꝰ fuerũt ꝑ deũ liberati, & captiuitatẽ pcti seu diaboli à qua Christus redemit hũanũ genus ꝑ suã passionẽ. Nã ĩ prędictis duabꝰ captiuitatibꝰ licet essent inter se differẽtes, qa Aegyptiacã incurrerunt spõte descẽdentes in Aegyptũ, vt coloni essent ibi, vt patet Geñ. xlvj. & sic Aegyptij habuerũt aliqualẽ rõnẽ detinẽdi eos, qa sub uenerũt eis in famis necessitate, vt in glo. In captiuitate ãt Babylonica quę significat hĩe ꝑ Assur, eo ꝙ Assyrij cũ Nabuch. venerũt, nõ fuit talis cã, vt in terra sua cãlũniarẽt & opprimerẽt eos, vt in glo. In vtraq; ãt captiuitate prędicta quę solũ corpalis erat in manu violẽta ꝑ coactionẽ opprimẽtiũ sufficiẽter fuerũt redẽpti ꝑ potentiã diuinã aduersarios violẽter populũ dei detinentes opprimẽtem, vt patet ĩ sacris scripturis de hoc loquẽtibꝰ: Sed in hac captiuitate, à qua Christus ꝑ suã passionẽ redemit, hoc nõ solũ nõ congruebat. s. qđ deꝰ ꝑ suã solã potẽtiã diabolũ spoliaret, eđ ꝙ hũanũ genꝰ ꝑ pctm (qđ secũdũ Aug. nõ est nisi voluntariũ) captiuatũ fuit: qua rõne erat iustẽ sub seruitute diaboli derelict⁹ à deo, vt tractat à doctoribꝰ ĩ. lĩj. di. xix. & hoc est qđ seqt: Et nũc qđ mihi est? Hæc dicit dñs, qa ablatus est ppls meꝰ gratis. q. d. & nunc. s. in hac captiuitate hoc non sufficit. s. ꝑ solã potẽtiam redimere. Qm ablatꝰ est ppls meꝰ gratis. s. sponte tradẽdo se pctõ seu diabolo, qua rõne cõueniẽs est, vt per iustitiã redimat. Si ãt cõtra hoc dicat ꝙ Christus ꝑ suã passionẽ nõ solũ ab actuali sed à pctõ originali principaliter redemit: Qđ qdẽ originale pctm nõ est voluntariũ in ipsis descẽdentibꝰ per ꝓpagationẽ. Dicẽdum qđ licet pctm originale nõ est voluntariũ in ipsis ꝓpagatis, fuit tñ volũtariũ in primis parẽtibꝰ à qbꝰ trahũt originẽ. Et iõ simpliciter dicit: Ablatꝰ est ppls meꝰ gratis. s. spõte se tradidit diabolo seu pctõ. & ideo nõ ꝑ solã potẽtiã redimẽdus est sicut in aliis captiuitatibꝰ supradictis, & seqtur: Dominatores eius iniquè agunt. q. d. licet dñatores eius. s. principes tenebrarũ inique agũt, deducẽdo eos ad peccãdũ, nihilominꝰ, qa gratis. s. spõte (vt dictũ est) se tradiderunt. Et iugiter tota die nomẽ meũ blasphematur. s. eõ ꝙ in eis remanet culpa pcti secundũ quã deꝰ offendit: & iõ dicit blasphemari, juxta illud ad Rom. ij. d. Per vos nomẽ domini blasphemat in Gentibꝰ. Ex supradictis igit cõcludit, ꝙ captiui

tas de qua agit nõ ꝑ solã potẽtiã opprimẽtẽ aduersarios redimẽda erat sicut alię captiuitates, sed ꝑ aliqđ remediũ sufficiẽs ad tollendã culpã seu maculã peccatorũ: & ideo subdit: Propter hoc sciet ppls meꝰ nomẽ meũ in die illa. s. ꝓpter necessitatẽ seu cõgruẽtiã prędictã sciet ppls meꝰ. s. ppls nouiter ꝑ me redẽptus, nomẽ meũ. s. nomẽ Iesus, qđ significat redẽptorẽ à tali captiuitate diaboli seu pcti iuxta interpretationẽ huiꝰ nois ꝑ angelũ, factã ipsi Ioseph, Mat. j. Ipse em saluũ faciet po. su. à p. e. & seqtur: In illa die. s. tpe gratię, qñ hoc nomẽ fuit manifestũ. Tps enim grędies dicit, juxta illud ad Ro. xiij. d Nox prœcessit, dies ãt appropinquauit: Et qa hęc redẽptio à deo ỹ o facta trãscẽdit, oẽs alias redẽptiones quę factę fuerũt mediãtibus angelis seu hoĩbꝰ mõ prędicto: iõ subdit: Quia egoipe q loquebar. s. ꝑ ꝓphetas, ecce adsum. s. ꝑ carnẽ assũptã. q. d. Redẽptiões prœteritę ꝑticulares & corpales ꝑ angelos seu ꝓphetas in psona mea loquẽtes factæ sunt, sed hæc redẽptio quę spũalis atq; vniuersalis est oportet vt ꝑ me fiat. Vñ egoipe q loquebar ecce adsũ. Itẽ circa hoc qđ dicit: Sciet ppls meus nomẽ meũ. Notãdũ. ꝙ sicut in redemptiõe Aegyptiaca fuit Moysi, & deinde senioribꝰ Israel, & deinde ppło reuelatũ nomẽ dñi Tetragrammatõ: sed m cuiꝰ verã significationẽ ad deũ ꝑtinet signa & ꝓdigia facere facultatẽ naturę excedẽtia, quę reqrebatur ad illã redẽptionẽ, ꝓput fuit dictũ Exo. iij. in additiõe ar. vij. sic in hac redẽptiõe vniuersali reuelatũ fuit nomẽ Ieꝰ. primò virgini gł̃iosę, deinde Ioseph & aliis discipulis & fidelibꝰ, ꝑ qđ nomẽ intelligit salꝰ vel saluator à pctis, vt dictũ est. Seqtur: Quã pulchri sup mõtes, vbi posit ꝓpheta oñderat, ꝙ prędicta redẽptio spũalis erat ab ipso ỹ o deo fiẽda, de publicatiõe huiꝰ redẽptionis, dicit: Quã pulchri sup mõtes. Ad qđ sciẽdũ, ꝙ facta redẽptiõe per passionẽ Christi, licet pluries suis aplis in sua resurrectiõe appa- D ruit, tñ de apparitiõe eiꝰ facta in monte Galilę specialẽ mẽtionẽ fecit prędicẽs mulieribus: Annunciate fratribus meis, vt eant in Galilęã, quę qdẽ apparitio fuit in quodã mõte Galilęæ. vñ Mat. vl. b. Vndecim discipuli abierũt in Galilęã in montẽ, vbi constituerat illis Iesus, de quo ꝓpriè põt intelligi istud ỹ bũ. Quã pulchri sup montes. i. sup montẽ, sumẽdo plurale ꝑ singulari, sicut in aliis multis locis. Et seqtur: Pedes annũciãtis & prędicãtis pacẽ. s. pedes Christi, qui in illo mõte annũciauit eis, & iniunxit prædicationẽ Euãgelij pacis, di. Euntes docete oẽs Gẽtes. s. Euãgelũ pacis. Mat. xxviij. d. Annũciantis bonũ, prędicãtis salutẽ: qa tunc dictũ fuit eis: Qui crediderit & baptizatꝰ fuerit, sal⁹ erit, Mar. vlt. d. In quo ỹ bo manifestẽ prędicauit salutẽ oĩ credẽti, dicentis: Siõ regnabit deꝰ tuꝰ: qa tũc Christꝰ dixit Siõ. s. aplis in qbus prę cipuè ecclesia residebat: Data est mihi oĩs ptãs &c. Mat. vlti. d. Si aũt quæraꝝ quare pedes Christi singulariter nominauit ꝓpheta: dicẽdum, ꝙ in hoc designat adoratio apłorũ fuisse ibi facta vsq; ad pedes, eo modo quo de mulieribꝰ ibidẽ dicit: Illęãt accesserũt & tenuerũt pedes eius, & adorauerũt eũ: Et seqtur: Vox specula torũ tuorũ: qđ cõiter exponitur de aplis & prælatis eis succedẽtibus. Sed saluo meliori iudicio magis, ꝓpriè videt exponẽdum de patribus in limbo existẽtibus, q speculatores vocant in ve. te. Ezech. iij. d. & xxxiij. b. Fili hominis speculatorẽ te dedi. Isti em patres dicũtur leuare vocẽ & laudare prę gaudio suæ liberationis simul, qa cõiunctim liberati fuerũt, & bꝛitudinẽ sibi, ꝓmissam & diu spectatã attigerũt. de quo dicit: Quia oculo ad oculũ videbũt. s. facie ad faciẽ. Cũ conuerterit dñs Sion: Et seqtur: Gaudete & laudate simul deserta Ierusalẽ, qđ satis, ꝓpriè applicat primitiuæ ecclesiæ, ꝓput in glo. Parauit dominus brachium sctm suũ &c. exponat sicut in Postilla, referẽdo tũ ad tps prędicatiõis apłorũ. Recedite, recedite, exite inde. exponat de primitiua ecclesia sicut in glo. qa anteq; Romani supuenirẽt, apli & alij fideles à Iudæa quę cõtaminata remãserat ex occisiõe Christi in regnũ Agrippæ transierũt, & ad alias Gẽtes spũsiõ admonẽte, vt in historia Ecclesiastica habẽt. Seqtur: Mundamini scilicet à viciis q fertis vasa dñi. Per vasa dñi sec m glo. intelliguntur sctã. vñ Paulꝰ vas electiõis dicit, vel, vasa dñi sunt armatura dei, ꝙ loricæ iustitię, clipeꝰ Eph. 6. c. fidei, galea salutis, & hmõi. Et ne quis estimaret ex hoc ꝙ dixerat: Recedite, recedite, exite inde: ꝙ in hac redẽptione reqrebatur recessus corporalis ꝑ modũ fugę, sicut in redẽptiõe Aegyptiaca, Exo. xij. iõ subdit: Qm nõ in tumultu exibitis, nec in fuga ꝓperabitis. s. sicut tũc. Prœcedet em vos dñs. s. ipse dei filius in psona ꝓpria. Et congregabit vos dñs deus Israel, in fide & charitate: quis aũt sit iste deus Israel statì subdit, di. Ecce intelliget seruꝰ meꝰ, quẽ aũt sit iste deus Israel statì subdit, di. Ecce intelliget seruꝰ meꝰ, quẽ hĩe vocat seruũ, eõ ꝙ fuit obediẽs vsq; ad mortẽ: de q morte statì ĩ sequẽti ca. tractat & seqt: Exaltabit. s. ad cęlos sec m glo. qa ꝑ

a ¶ Philosophi, quorũ sapientia crucis prædicatione subuersa est.
b ¶ Gentibus. ¶ Horum comparatione, Iudæorum duricia reprehenditur, de quibus: Audietis, audietis & non intelligetis.

a nebunt reges os suum. †Quia quibus
a ¶ Per prophetas. b ¶ Corde credent.
non est narratum de eo, †uidẽbunt: &
a ¶ Ab ipso in carne prędicante, de quibus: Beati qui non viderunt & crediderunt &c. b ¶ Fide.
quę non audierunt, †contẽplati sunt.

† Ro. xj. c. † viderũt: † intellexerunt.

n vo obedientiam

Cap. LIII.

¶ Quis credidit. Propheta in perſona prophetarum conqueritur, quòd pauci ex Iudæis credunt quod de aduentu filij ab illis audiunt b ¶ Et brachrium do. Pater filiũ ſuum mundo nunciauit venturũ, & ante ſcandalum crucis præmiſit gloriam reſurgentis. Eleuabitur & exaltabit &c. Reſpõdet ergo ꝓphetarũ chorus ſe officiũ impleſſe, & brachiũ dñi annũciaſſe. c ¶ Virgul. Symmachus, ramus hominẽ ſignificãs, q̃ ꝓceſſit de vtero virginis. d ¶ Sitiẽti. Aqla, inuia, vbi virginitatis priuilegiũ demonſtrat, qa ſine ſemie de terra prius inuia creatus eſt. e ¶ Liuore. Perſpicuũ eſt, qa ſicut corp⁹ laceratũ & flagellatũ, ita aĩa verè doluit ꝓ nobis, ne ex pte ỹ itas, ex pte mẽdaciũ in Chriſto credatur.

Nicolaus de Lyra.

¶ Non obediẽtiã vſq̃ ad mortẽ de⁹ exaltauit illũ, vt habet Phi. ij. d. Et eleuabit ſuper oẽs cęlos, & ſublimis erit valde. qa ad dexterã patris ſedẽs, hęc in glo. Antiq autẽ Hebręorũ iſtas eleuatiões exponũt de Meſsia ſic: Exaltabit pluſq̃ Abrahã. Et eleuabit pluſq̃ Moyſes. Et ſublimis erit valde, pluſq̃ angeli ſupiores: Ex quo patet, q̃ Meſsias de qb⁹ etiã ſcḋm ipſos loqtur ꝓpheta, eſſet ſublimior angelis ſuperioribus. Et cùm ſcḋm eos inter natura diuinã & angelicã nõ ſit mediũ, cõſequẽter cõcedere habẽt, q̃ ipſe ſit de⁹, & cũ ꝓpheta hîc vocat eũ ſeruũ, qḋ nõ cõpetit diuinę naturę: ſeqtur q̃ in ipſo ſint duę naturæ, diuina. f. & hũana: qḋ tñ ipſi negãt licet cõcedãt præmiſſa. In his ẽm & ſimilibus non verenẽ veritati ꝓ eos implicitè cõceſſę cõtradicere.

NIC. DE LY.

Cap. LIII.

¶ Quis credi. Ra. Sa. & Andreas exponũt hoc ca. ad literã de ppſo Iudęorũ, dicẽtes, qḋ ꝓpheta de illo loqtur, quaſi de homine vno eo modo loquẽdi quo dicit Exo. iij. f. Fili⁹ me⁹ primogenitus Iſrael: ſed eorũ puerſitas patet ꝓ doctores Hebręorũ antiquos, vt dictũ eſt præcedẽti ca. Itẽ ſup illud Gen. xxix. c. Et introduxit eam Iſaac &c, dicit Rab. Moy. Hîc eſt rex Meſsias, q̃ dedit cor ſuum ad petendũ miſerationes ꝓ Iſrael, & ad ieiunandũ & hũiliandũ ſe ꝓ eis, ſicut ſcriptũ eſt Iſa. liij. a. Ipſe aũt vulneratus eſt ꝓpter iniqtates noſtras &c. Ex quo patet, q̃ ſecũdũ iſtũ doctorẽ hoc capitulũ loqtur de Chriſto ad literã: Hoc etiã patet ꝓ ſcripturas noui teſtamẽti, quæ ſunt maioris autoritatis, quãuis à Iudęis nõ recipiãtur. Qḋ ẽm dicit in principio ca. Dñe qs credidit &c. Ioh. xij. dicit impletũ in Chriſto. & ſimiliter ad Ro. x. c. Item quod dicitur infrà: Verè languores noſtros ipſe tulit &c. Mathr. viij. dicit ipletũ eſſe in Chriſto. Similiter qḋ poſtea ſubdit: Sicut ouis ad occiſionẽ ducet &c. vſq̃ ibi: Qui abſciſ⁹ eſt de terra viuẽtiũ, Act. viij. dicit dictũ ad literã de Chriſto. Similiter qḋ poſtea ſubdit: Et cũ ſceleratis reputat⁹ eſt. Mar. xv. dicit ipletũ in Chriſto. Igitur ſequendo hãc ſentẽtiam, dicendũ, q̃ hîc ponũtur remedia contra impedimẽta prædicta, ſicut fuit ſuprà diuiſum ca. I. Et diuiditur in tres partes ſecũdũ tria remedia. Secũdũ ponit ca. ſequẽti. tertiũ. Iv. ca. Primũ aũt ipedimẽtũ percipiẽdi fructũ redẽptiõis Chriſti fuit Iudęorũ pcẽm, cõtra qḋ ponit hîc remediũ paſsiõis Chriſti, quæ ſufficit ad delẽdũ oẽ peccatũ quantũ eſt ex ſe. Et diuidit prędẽs capitulũ in duas ptes, quia primò Iſaias rei dicẽdę deſignat altitudinẽ, ſecũdò ꝓſequitur dicẽdorum ordinem ſibi: Et aſcendet. Circa primum dicit: a ¶ Quis credidit auditui noſtro? paſsionis Chriſti myſterio, qḋ ego & alij ꝓphetæ ꝓphetę audiuim⁹ à ſpiritu ſancto. Pręuidit enim Iſaias prophetas Iudæos pro maiori parte non credituros, ſecundũ quod dicitur, Ioh. xij. f. Cùm autẽ tãta ſigna feciſſet corã eis, non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ impleretur quem dixit: Domine quis credidit auditui noſtro? &c. & ſequitur: Propterea non poterant credere, quia iterũ dixit Iſaias: Excęcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorũ &c. Et ſubditur: Hęc dixit Iſaias quando vidit gloriã eius, & locutus eſt de eo. b. ¶ Et brachium domini. id eſt filiꝰ vt dictũ eſt ca. præcedenti. c ¶ Cui reuelatum eſt? quaſi diceret paucis valde & incompletè. d ¶ Et aſcendet. Hîc conſequẽter proſequitur dicendorum ordinem, & primò quantũ ad modũ naſcentis, cũ dicitur: Et aſcendet ſicut uirgultum coram eo, id eſt corã deo patre. e ¶ Et ſicut radix. ſurſum fructificãs. f ¶ De ter. ſitienti. id de uirgine non humecta, vel fœcundata humano ſemine. g ¶ Non eſt ſpecies ei. Hîc conſequẽter proſequitur ordinem ſuum quantùm ad tolerãtiam patientis. Et primò deſcribitur eius paſsio ignominioſa. Secundò, nobis fructuoſa, ibi: Ipſe autẽ. Tertiò ſibi finaliter glorioſa, ibi: De angustia. Iſta tamen diuiſio non eſt ſic præciſa, quin partes in aliquo coincidant: & ſic eſt communiter per totũ librum iſtũ ſicut à principio fuit dictum. Circa primum dicit: Non eſt ſpecies ei nec̃ decor. quamuis enim ſecundum veritatẽ Chriſtus in humanitate aſſumpta fuerit ſpecioſus forma præ filiis hominum. Pſal. xliij. a, tamen iſta ſpecioſitas fuit deturpata alapis in facie eius inflaturam & liuorem cauſantibus & ſputis eam fœdantibus. h ¶ Et uidim⁹ eum, & non erat aſpectus. quia præ horrore auertebant homines faciẽ. i ¶ Et deſiderauimus eum. Loquitur propheta in perſona ſui & aliorum c. cũ Matſanctorum aduentũ Chriſti deſiderani thum, ſecundum quòd dicitur Matth. xiij. b. Multi prophetæ & iuſti deſiderauerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt & cætera. k ¶ Et notiſsimum uirorum. id eſt valde abiectum. l ¶ Virum dolorum. id eſt multi & magni doloris expertum, paſsiuè, ſicut vir ſanguinum dicitur qui eſt effuſor multi ſanguinis actiuè. m ¶ Et ſcientem infirmitatem. ſcilicet carnis per experientiam, abſque tamen peccato. n ¶ Et quaſi ab ſconditus uultus eius. præverecũdia. o ¶ Vnde nec reputauimus eum. non tantum ſcilicet Saluatorem, ſed nec etiam alicuius valoris hominem. Et loquitur hîc ꝓpheta in perſona Iudæorum tempore Chriſti exiſtentium, & connumerat ſe eis in quantùm erat de populo Iudaico, ſicut Daniel connumerat ſe peccatoribus enormibus, qui fuerant in regno Iudæ. ix. cap. quamuis particeps non fuiſſet. p ¶ Verè languores noſtros ipſe tulit, id eſt infirmitates carnis, vt famem, ſitim, & ſimilia quæ verè fuerunt in eo ſicut & humanitas vera. q ¶ Et nos reputauimus eum quaſi leproſum. id eſt vilem & abominabilem ad modum leproſi. r ¶ Et percuſſum à deo & humiliatum. propter peccata ſua propria. Impoſuerunt ẽm ſibi Iudęi, q̃ haberet dæmoniũ, & q̃ ſubuertebat pupulũ, & multa alia crimina, vt patet ex decurſu Euangeliorũ. s ¶ Ipſe aũt. Hîc cõſequenter oſtenditur paſsio Chriſti nobis fructuoſa, quia non paſſus fuit pro peccatis ꝓpriis, ſed ꝓ noſtris expiandis & hoc eſt qḋ dicit: Ipſe autẽ uulneratus eſt propter iniquitates noſtras. & patet litera. Ra. Sa. dicit, q̃ iſtud dicitur in pſona Gẽtiliũ: Et vocat Gentiles omnes præter Iudęos, dicẽs qḋ in aduentu

Iſa. 6. c.

†Ioh. 12. f.

Rom. 10. c.

Diuiſio

G

Diuiſio

H

†Matth.

†Mar. 15. i

†Deu. 21. c.

†Mat. 8. h

†Mat. 11. k

†Mat. 13. b

†Mat. 27. l

†Mat. 26. n

†Mat. 27. o

†Mat. 27. p

†Mat. 27. q

†Mat. 27. r

†Mat. 27. s

†Mat. 27. t

†Mat. 27. u

†Mat. 27. x

†Mat. 27. y

†Mat. 27. z

†Mat. 27. aa

†Mat. 27. bb

†Mat. 27. cc

†Mat. 27. dd

†Mat. 27. ee

†Mat. 27. ff

†Mat. 27. gg

†Mat. 27. hh

†Mat. 27. ii

†Mat. 27. kk

†Mat. 27. ll

†Mat. 27. mm

†Mat. 27. nn

†Mat. 27. oo

†Mat. 27. pp

†Mat. 27. qq

†Mat. 27. rr

†Mat. 27. ss

†Mat. 27. tt

†Mat. 27. uu

†Mat. 27. xx

†Mat. 27. yy

†Mat. 27. zz

†Mat. 27. aaa

†Mat. 27. bbb

†Mat. 27. ccc

†Mat. 27. ddd

†Mat. 27. eee

†Mat. 27. fff

†Mat. 27. ggg

†Mat. 27. hhh

†Mat. 27. iii

†Mat. 27. kkk

†Mat. 27. lll

†Mat. 27. mmm

†Mat. 27. nnn

†Mat. 27. ooo

†Mat. 27. ppp

†Mat. 27. qqq

†Mat. 27. rrr

†Mat. 27. sss

†Mat. 27. ttt

†Mat. 27. uuu

†Mat. 27. xxx

†Mat. 27. yyy

†Mat. 27. zzz

†Mat. 27. aaaa

†Mat. 27. bbbb

†Mat. 27. cccc

†Mat. 27. dddd

†Mat. 27. eeee

†Mat. 27. ffff

†Mat. 27. gggg

†Mat. 27. hhhh

†Mat. 27. iiii

†Mat. 27. kkkk

†Mat. 27. llll

†Mat. 27. mmmm

†Mat. 27. nnnn

†Mat. 27. oooo

†Mat. 27. pppp

†Mat. 27. qqqq

†Mat. 27. rrrr

†Mat. 27. ssss

†Mat. 27. tttt

†Mat. 27. uuuu

†Mat. 27. xxxx

†Mat. 27. yyyy

†Mat. 27. zzzz

†Mat. 27. aaaaa

†Mat. 27. bbbbb

†Mat. 27. ccccc

†Mat. 27. ddddd

†Mat. 27. eeeee

†Mat. 27. fffff

†Mat. 27. ggggg

†Mat. 27. hhhhh

†Mat. 27. iiiii

†Mat. 27. kkkkk

†Mat. 27. lllll

†Mat. 27. mmmmm

†Mat. 27. nnnnn

†Mat. 27. ooooo

†Mat. 27. ppppp

†Mat. 27. qqqqq

†Mat. 27. rrrrr

†Mat. 27. sssss

†Mat. 27. ttttt

†Mat. 27. uuuuu

†Mat. 27. xxxxx

†Mat. 27. yyyyy

†Mat. 27. zzzzz

†Mat. 27. aaaaaa

†Mat. 27. bbbbbb

†Mat. 27. cccccc

†Mat. 27. dddddd

†Mat. 27. eeeeee

†Mat. 27. ffffff

†Mat. 27. gggggg

†Mat. 27. hhhhhh

†Mat. 27. iiiiii

†Mat. 27. kkkkkk

†Mat. 27. llllll

†Mat. 27. mmmmmm

†Mat. 27. nnnnnn

†Mat. 27. oooooo

†Mat. 27. pppppp

†Mat. 27. qqqqqq

†Mat. 27. rrrrrr

†Mat. 27. ssssss

†Mat. 27. tttttt

†Mat. 27. uuuuuu

†Mat. 27. xxxxxx

†Mat. 27. yyyyyy

†Mat. 27. zzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbb

†Mat. 27. ccccccc

†Mat. 27. ddddddd

†Mat. 27. eeeeeee

†Mat. 27. fffffff

†Mat. 27. ggggggg

†Mat. 27. hhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkk

†Mat. 27. lllllll

†Mat. 27. mmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnn

†Mat. 27. ooooooo

†Mat. 27. ppppppp

†Mat. 27. qqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrr

†Mat. 27. sssssss

†Mat. 27. ttttttt

†Mat. 27. uuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccc

†Mat. 27. dddddddd

†Mat. 27. eeeeeeee

†Mat. 27. ffffffff

†Mat. 27. gggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkk

†Mat. 27. llllllll

†Mat. 27. mmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooo

†Mat. 27. pppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssss

†Mat. 27. tttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccc

†Mat. 27. ddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffff

†Mat. 27. ggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooo

†Mat. 27. ppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssss

†Mat. 27. ttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccc

†Mat. 27. dddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffff

†Mat. 27. gggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooo

†Mat. 27. pppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssss

†Mat. 27. tttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssssssssssssss

†Mat. 27. tttttttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. ccccccccccccccccccccccccc

†Mat. 27. ddddddddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. fffffffffffffffffffffffff

†Mat. 27. ggggggggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. lllllllllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. ooooooooooooooooooooooooo

†Mat. 27. ppppppppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. sssssssssssssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttttttttttttt

†Mat. 27. uuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuuu

†Mat. 27. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

†Mat. 27. yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

†Mat. 27. zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz

†Mat. 27. aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa

†Mat. 27. bbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbbb

†Mat. 27. cccccccccccccccccccccccccc

†Mat. 27. dddddddddddddddddddddddddd

†Mat. 27. eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee

†Mat. 27. ffffffffffffffffffffffffff

†Mat. 27. gggggggggggggggggggggggggg

†Mat. 27. hhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

†Mat. 27. iiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiiii

†Mat. 27. kkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkkk

†Mat. 27. llllllllllllllllllllllllll

†Mat. 27. mmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmmm

†Mat. 27. nnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnnn

†Mat. 27. oooooooooooooooooooooooooo

†Mat. 27. pppppppppppppppppppppppppp

†Mat. 27. qqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqqq

†Mat. 27. rrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr

†Mat. 27. ssssssssssssssssssssssssss

†Mat. 27. ttttttttttttttttttttt

☞ a ¶Non aperuit & c. Pilato vel Herodi. Pauca enim respondit, ne differretur salus humani generis. b ¶Et quasi agnus. In cuius figura populus Israel agnum in AEgypto comedit. Hic est agnus qui tollit peccata mundi, qui occisus est ab origine mundi, qui carne & sanguine suo nos pascit, & vellere protectionis nos vestit. c ¶De iudicio. Iudex omnium. iudicij non reperit veritatem, sed sine culpa damnatus est. Vnde admiratur propheta, quòd omnium deus passioi se tradiderit. d ¶Dabit impios. id est Gentes quæ sine pietate deo patri, quia mortuus & sepultus eos acquisiuit, & diuites Iudæos scilicet diuitiis legis & prophetarum gloriantes. e ¶Diuites pro morte. Scribas & Pharisæos doctrinæ legis diuitiis gloriantes. f ¶Semen longæuum, Verbum Euangelij scilicet quod non veterascet sicut vetus testamentū vnde: Exiit qui. se. se. s. g ¶Et uoluntas domini in manu eius dirige, & cætera. Vt quidquid pater voluit illius virtutibus impleatur. vnde: Seruaui eos in nomine tuo, & quos dediſti mihi custodiui. h ¶Saturabitur. Fide Gentium: vnde Esuriens & sitiens supra puteum Iacob emptis cibis vti noluit, quia iam Samaritanæ & eorum qui de ciuitate ad eum exibant, fide satiatus erat. i ¶Fortium diuidet spolia. Vnde: Cùm diuideret cælestis vel altissimus Gentes. Et alibi: Rex virtutum dilecti di. Et de Paulo: Mane com. præ. & ves. di. spo. k ¶Cum sceleratis. Vt sceleratos à peccato redimeret omnia oĩbus factꝰ. Pctā enim nostra portauit in cor. suo. Cuius imitator Paulus ait: Omnibꝰ oĩa factus sum, vt omnes lucrificarem.

☞ Roga.

Nicolaus de Lyra.

¶in aduentu Messiæ Gentiles videntes Iudæos per eum mirabiliter exaltari, dicent quòd afflictiones quas modo sustinent Iudæi in hac captiuitate, fuerunt propter peccata Gentilium: & in hoc sibiipsi contradicit, quia alibi in multis locis dicit, quòd hæc captiuitas est propter peccatum vituli conflatilis expiandum, Exo. xxxij. a. a ¶Omnes nos quasi oues errauimus &c. Quia nullus quantùmcumq; iustus potest euitare omnino peccatum saltem veniale. b ¶Et posuit dominus in eo iniquitatē om. nostrū. id est pœnam pro iniquitatibus omniū expiandis: Et quia Christus hanc pœnam ex maxima charitate sustinuit, ideo subditur. c ¶Oblatus est. scilicet ad passionem. d ¶Quia ipse uoluit. propter obedientiam dei patris & liberationem humani generis. e ¶Et non aperuit os & cætera. verbis recalcitrando, & iniurias pro iniuriis reddendo: sed magis coram falsè accusantibus & iniustè iudicantibus tacendo, sicut patet ex Euangeliis. Cætera pane dabo ei tent. f ¶De angustia & de iudicio sublatus & cætera. Hîc consequenter ostenditur eius passio finaliter glorioſa, quia' per eam transiit ad resurrectionis gloriam, Lucæ. vlti. Oportuit pati Christum, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam. & hoc est quod dicitur: De angu. s. mortis. g ¶Et de iudi. quo omnes descendentes ex diuina sentēria detinebantur in limbo. h ¶Sublata est. p potentiā suæ resurrectionis. i ¶Generationem eius &c. qd' secūdum Hiero. sup Mar. intelligitur de generatione diuinitatis, quæ inenarrabilis & incomprehensibilis est non tm̄ ab hoĩbus, sed etiā ab angelis. ¶Amb. Impossibile est scire generationis secretū, mens deficit, vox silet, non mea tm̄, sed etiā angelorū, videtur tamē mihi saluo meliori iudicio, q̄ melius exponatur de spūali generatione per multiplicationem fidelium, ideo subditur: k ¶Quia absci. est de ter. ui. per mortem corporalē, ad quē secuta est multiplicatio fideliū. secūdū qd' dicitur Iohā. xij. d. Nisi granū frumēti cadens in terra mortuū fuerit ipsum solum manet, si autē mortuū fuerit, multū fructum affert. Ad generationem ꝟ ò ęternam filij nō videtur habere aliquā conuenientiā qd' seq'. Quia absci. est. l ¶Propter scelus po. expiādū. m ¶Percussi eū. i. pcuti pmisi. n ¶Et da. impi. p sepid est Iudæos impios & auaros dabit in manibus Romanorum in pœnā mortis suę, qd' tempore Titi fuit adimpletum. o ¶Eo qd' iniq. & sic mors eius fuit punitione digna. p ¶Et do. s. pater. Voluit cōterere eū in infirmitate. s. carnis, quia q̄ diuinitas patiaē est ipossibile. Per hoc autem qd' dicitur hîc: Eo qd' iniq. patet falsa expositio Ra. Sa. exponētis hoc capi. de populo Iudaico, vt suprà dictū est: quia ab antiquo vsq; ad præsens populus ille multas iniquitates fecit contra deū & ꝓximū, vt patet ex decursu scripturarū. Neq; dolus fuerit in ore eius, qd' similiter patet falsum de ppło Iudæorū, cū inter oēs hoies sint & fuerūt multū mēdaces & dolosi, non solū erga alios, sed etiam inter seipsos. q ¶Si posue. ani. suā. Accipitur hîc si pro quia, Christus animā suā posuit p peccato mundi. r ¶Vide. semēlon. id est multiplicationē fideliū qui sunt semen Christi, & hæc multiplicatio secuta est ad mortē eius, vt prædictum est. s ¶Et uolū. de salute mūdi. t ¶In manu eius id est per ipsum complebitur. v ¶Pro eo qd' labora. ani. eius. ieiunando, vigilando, prædicando, mortem sustinendo. x ¶Videbit. resurrectionē suam. y ¶Et satura. Tunc em̄ & non antè habuit gloriā in corpore, & sic fuit satiatus ex omni pte. z ¶In scien. sua. diuina & humana. a ¶Iustifica. ipse. quia nullus iustificabitur nisi per ipsum. Sed quia multi reddūt se indignos, ideo dicit hîc: b ¶Multos & nō oēs. c ¶Et iniq. eorū. i. pœnā. p iniqtatibus. d ¶Ipse portabit. ex obedīcia ad patrē & charitate ad hominē. e ¶Ideo disper. ei. plu. id est reddam ei plures de Gentilibus quā ceciderūt de Iudæis. f ¶Et forti. id est dęmonū, de quorū fortitudine dicitur Iob. xli. d. Nō est potestas sup̄ terrā quę cōparet ei &c. g ¶Diuidet spo. extrahendo patres de limbo: qd' fecit Christus in sua resurrectione. h ¶Pro eo q̄d' trā. ex maxima charitate. i ¶In mor. &c. valde acerbam, & cū hoc confusibilem, ideo subditur: k ¶Et cū. quia inter latrones fuit crucifixꝰ, vt p hoc ꝓpriceps malefici eorum à vulgaribus reputaret. Ad hoc Luc. xx. d

c ☜ cū impe.

Ecc. xx. a. Iohan. i. d. Apo. xiij. b.

† Oppressꝰ est & afflictus.

†Act. 8. f. Luc. 8. a. Iohā. 7. b. † tundente Depę. di. 2. c. si em.

Iohā. 4. a.

Deu. 32. a. Psal. 5. c. Gen. 45. d. B

1. Petri. 2. d.

2. Cor. 9. d.

† 1. Pet. 2. d. † fuit

† Generatio Christi

† 24. q. 1. c. nō turbaſ. † Qui dępę. di. 3. c. talis D

† Et dedit cū ipiis sepultura eius, & cū diuite inter mortuos suos, q̄uis nq; qratē &c.

† piatiōe peccati † ☞ videbit dies

† magnam multitudinē dabo ei tent. f ¶De angustia & de iudicio sublatus & cætera. Hîc consequenter ostenditur eius passio finaliter glorioſa, quia' per eam transiit ad resurrectionis gloriam, Lucæ. vlti. Oportuit pati Christum, & resurgere à mortuis

† Mar. 15. c

a ¶A peccato. b ¶Misericordia indigemus. ¶Non est distinctio Iudæi & Græci. c ¶Tradentes eum morti. ¶Errauit, sicut ouis quæ perijt, quæ videlicet humeris pij pastoris est reportata.

a sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, unusquisq; in uiam suam declinauit, & dominus posuit in eo in-

a ¶Pœnam omnium iniquitatum, vel peccatorum nostrorum, quam sustinere nequiuimus, sustinuit homo deus. b ¶Hostia pro nobis in ara crucis.

b iquitatem omnium nostrum. † Oblatus

a ¶Nemo coegit. vnde: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.

c est, quia ipse uoluit: & non aperuit os suum. † Sicut ouis ad occisio-

a ¶Innocens mansuetus. b ¶Pasca nostrum immolatus est Christus. ¶Qui tollit peccata mundi.

d nem ducetur, & quasi agnus coram

a ¶Non repugnans: sed cum cęderetur a militibus, obmutuit.

e tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. De angustia & de iudi-

a ¶Ideo. ¶Passionis. b ¶Iniusto.

f cio sublatus est. † Generationem eius

a ¶In resurrectione, quando data est illi omnis potestas in cælo & in terra. b ¶Diuinam vel humanam, quam nemo ratione humana cōprehendit vel differit.

g quis enarrabit? † Quia abscisus

a ¶Rarus aut nullus. b ¶A Iudæis, & si deo inspirante sciuerit.

h est de terra uiuentium: propter scelus

a ¶Conuersatione hominum. vnde: Eradamus eum de terra viuentium. ¶Vt viueres in cælo. b ¶Delendum.

i populi mei percussi eum. † Et dabo

a ¶Peculiaris. b ¶Permissione. vnde: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. c ¶Romanis.

k impios pro sepultura, & diuites

a ¶Iudæos. b ¶Quia vsq; ad mortem persecuti sunt eum, & munierunt sepulcrum sig. la. cum cus.

l pro morte sua, eò quòd iniquitatem

a ¶Quia morti tradiderunt eum. b ¶Quod de nullo alio potest, dici. Nemo enim mundus a sordibus.

m non fecerit, † neque dolus † fuerit in

a ¶Facto iustus fuit. b ¶Verbo verus fuit.

n ore eius, et dominus uoluit conterere

a ¶Ideo quia. b ¶Pater. c ¶Sola gratia. d ¶Percutiam passorem &c. ¶Conteri. a ¶Sit. b ¶Carnis. ¶Filius.

o re eum in infirmitate. Si posuerit ani-

a ¶Vitam. b ¶Nostro. c ¶Fideles in perpetuum regnantes.

p mam suam pro † peccato, uidebit se-

a ¶Redemptio humani generis. b ¶Patris.

q men † longæuum, & uoluntas domini

¶Opere a ¶Implebitur.

r in manu eius dirigetur. Pro eo,

a ¶Iudęis prædicando, miracula faciendo, patiendo, requiem in eis non inuenit. vnde: Vulpes foueas habent &c. Et alibi: Laborauī sustinent. ¶Frustra, quia noluerunt conuerti. b ¶Ecclesias in toto orbe de Gentibus.

s quòd laborauit anima eius uidebit

a ¶Doctrina. b ¶Non iustificatus sed iustificans.

t & saturabitur. In sciēntia sua iustificabit

a ¶Qui peccatum non fecit. b ¶Filius formam serui accipiens. c ¶Non omnes: Quia multi vocati, pauci electi.

u ficabit ipse iustus seruus meus mul-

a ¶Pœnam iniquitatum. b ¶Quia illi non poterant. c ¶In corpore suo super lignum.

v tos, & iniquitates eorum ipse porta-

a ¶Quia factus obediens patri vsq; ad mortem. b ¶Pro Iudæis negligentibus Gentes fideles. Postula a me, & dabo tibi Gentes &c. c ¶Dæmonum.

x bit. Ideò † dispertiā ei plurimos, & fortium

a ¶Apostolis, vt alius Iudæis, alius Gentibus præsit. b ¶Genus humanum a diabolo ereptum. c ¶Fiet hoc. d ¶Filius. ¶Sponte.

y spolia diuidet spolia, pro eo q̄ tradidit

a ¶Vitam. b ¶Vnde: Reputatus sum cum descendentibus in lacum. &c. ¶Latronibus.

z in mortē animā suā, † & cū sceleratis

a ¶ Rogauit. Pater ignosce illis. Ad hāc vocē secūdū Euāgeliū E Nazarenorū multa milia Iudeorū astāriū circa crucē crediderunt.

Luc.23.c. LAuda sterilis. Hacten⁹ de nativitate, Cap. LIIII. passione, resurrectione, nunc de Gentiū & Iudeorum vocatione. Sterilis, Gentilitas: quę tūc filios nō pariebat deo, qa nec legē nec ꝓphetas habebat, nūc aūt plures generat quàm synagoga, quę se deum verū habere putat. Vel ecclesia, quæ in Iudæis deserta erat: qa aduenięte dño filios ei nō pariebat, vt hoc referamus ad ecclesiā tā de Iudæis quàm de Gentilibus cōgregatā. b ¶ Lauda ste-

Gal.4.d. A postolus iuxta.lxx. Lętare sterilis, quę nō paris, erumpe & clama quę non parturis, quia multi filij deserte & cętera.

☞ Ad dexterā

Nico. de Lyra.

†Sap.2.c. Luc.23.d. ℣Tem ipetrauerūt Iudei à Pilato, vt duo latrones cū eo crucifigerēt: sed ex dei ordinatione etiā hoc factū est, vt hæc scriptura impleret, vt dicitur Marci.xv.c.a ¶ Et ipse pec. mul. tulit. quantū ad efficaciam, oīm tn quātū ad sufficiētiā. b ¶ Et, p trās. ro. Luc. xxiij. c. Pater ignosce illis &c. Et ex hoc patet expositio Ra. Sa. falsa. qa ꝓphs Iudaicus nō orat ꝓ Gentilib⁹, imo quotidie orat ꝓ destructione Romani ipij, & maximè ꝓ destructione discipulorū Christi,

F sec'm qd' dicit Hiero. & ei⁹ discipulos intelligūt Christianos.

¶ In ca.liij. vbi dicit in Postil. Et dabit ipios ꝓ sepultura.

ADDIT. I. Hoc qd' dicit hīc: Et dabit impios ꝓ sepultura sua nō, ꝓprie videt expōi de Iudęis, q tradidi fuerūt Romanis i pœnā mortis Christi, put i Postil. qa si sic debuisset dicere: Dabit impios ꝓ morte sua, nō ꝓ sepultura qa licet in morte Christi maxiē peccauerūt, in sepultura tn nō. Meritoriē em & honorificē Christus fuit sepult⁹. vñ Isa.xj.c. Erit sepulcrū ei⁹ gl̄iosum. vñ aliter videret dicendū. Pro quo attēdendum est ꝙ sicut aliq errauerūt circa diuinitatē Christi credentes eū purū esse hominē sicut Fotin⁹ & Nestori⁹, & alij hęretici: Similiter alij errauerūt circa hūanitatē, sicut Manichæ⁹, q euacuabat mysteriū incarnationis hūanā naturā à Christo auferēdo: sic fuerūt aliq q negauerūt Christi mortē & sepulturā sicut Saraceni, vñ Mahumet⁹ in suo Alchorano nephādo dicit expresse, ꝙ Iesus nō fuit suspens⁹ nec mortu⁹, sed ꝙ sic assimilabat videntibus. s. p apparitionē phātasticā nō verā: quorū errorē ꝓpheta excludit, dicēs: Et dabit impios ꝓ sepultura sua. Et est sensus, ꝙ impij s. milites custodientes sepulcrū dñi fuerūt testes suæ sepulturæ, & sic dedit impios. s. milites testes ꝓ sepultura sua. Et sequitur: Et diuitē ꝓ morte sua. s. Ioseph ab Arimathęa q nobilis decurio erat. Iste em fuit testis mortis domini, qa ipse corpus eius petiit, Mat. xxvij. & sic dedit testē diuitē ꝓ morte sua. vnde notāter posuit impios in plurali & diuitē in singulari, quia custodes sepulcri plures erant, & diues ille vnus tantùm.

¶ In eo. ca. vbi dicit in Postil. Si posuerit animā suā ꝓ pctō.

ADDITIO II. Vbinos habem⁹: Si posuerit aiam suā ꝓ pctō. In Heb. habet: Si posuerit pec catū aiam suā. Ad qd' sciēdū, ꝙ hīc videt loq ꝓpheta cōtra Iudæos & alios puerse credētes seu opinātes, ꝙ Christ⁹ ꝓ pctō suo ꝓprio fuisset pass⁹: quorū falsā credulitatē seu opinionē euacuat ꝓpheta p hoc ꝙ ex morte Christi secuta est ꝓpagatio fideliū lōgęua. & hūana vita ꝓ ipsum Christū deū directa. Qd' patet ex hoc ꝙ seruātes legē Christi, & pręcipuè eius cōsilia, nō solū vt hoies sec'm rōnē viuūt, sed etiā quasi angeli in cęlis cōuersantes. vnde apls ad Phi.iij.d. Cōuersatio nra in cęlis est. Ait em Hiero. In carne præter carnē viuere nō terrena vita est, sed cęlestis, sec'm quā sniam lra sic exponit. Si posueris ꝓ pctō aiam suā. i. si tu infidelis posueris pctm aiam suā. i. si asseruēris peccatricē fuisse animā Christi. Videbit semē lōgeuum: qd' intelligit admiratiuè seu interrogatiuè dictū. q. d. quō videbit semē lōgeuū. s. multiplicationē fideliū, quæ secuta est ad mortē Christi qua qdē fideles semē Christi sūt ꝓ adoptionē, quę qdē rō ꝓpheę cōsonat rōni Gamalielis honorabilis legis doctoris, q Act. v. g. Pharisęis dicebat: Discedite ab hoib⁹ istis. s. à discipulis Christi, & sinite illos qm si est ex hoibus cōsiliū hoc aut opus, dissoluetur. Si ꝙ ex deo est, nō poteritis dissoluere. Si aūt cōtra hoc dicat, ꝙ aliquæ sectę prauę qnq; durāt magno tpe pmissōe diuina, vt patet de Saracenis. Ad hoc euacuādū iducit ꝓpheta aliā rōnē, di. Et volūtas dñi in manu ei⁹ dirigēt. Cōstat aūt, ꝙ volūtas dñi est sctificatio nostra. ꝙ. ad Thes. iij. a. Sed cōstat, ꝙ sanctificatio humana nunquām in le. ve. nec in aliqua lege seu secta fuit sic frequēter dirēta in deū, sicut in sequēte sub⁹ doctrina & vita Christi reperit: quorum quā plurimi in tātū sctimoniā sequunt, ꝙ terrena oīno despiciūt, & vsq; ad sanguinis effusionē ꝓ veritate pugnāt: & sic volūtas dñi in manu Christi directa est. vñ qd' dicit: Voluntas dñi in manu ei⁹ dirigēt. legat admiratiuè seu inquisitiuè conformiter ad ꝙba immediatè prędicta sic: Si posueris tu. s. infidelis pctm aiam suā. s. peccatricē aiam Christi. Nūqd videbit semē longęuū, & nunquid volūtas domini in manu eius dirigetur?

a ¶ Prædestinatorum. b ¶ Sanguine luit. c ¶ Iudæis persecutoribus.

a ¶ Iudæis. reputatus est. Et ipse peccata a multōrum tulit: & pro trāsb ¶ Alias orauit.

a ¶ Creatorē suū. b ¶ Ecclia

a LGressoribus rogauit. Cap. LIIII.

b †Aūda sterilis c quæ non paris:

REPLI. In ca.liij. cū dicit: Et dabit impios pro sepultura: Postil. & san. Tho. cōcordiē exponūt de Iudęis, q data sunt in manu Romanorū ob vindictam mortis Christi. Burgē. se opponēs dicit illā expositionē nō ꝓpriā, qa vt inqt sec'm hoc debuit dicere. dabit ipios ꝓ morte nō ꝓ sepultura: qa licet in morte Christi valde peccauerūt, nō tn i sepultura. Meritoriè em in qt & honorificè Christ⁹ fuit sepult⁹: iō dicitur suprà. Erit sepulcrū ei⁹ gl̄iosū. Sed ista videt frustra dicta, qa sepultura est cōsequēs mortē: iō si Iudæi malè egerūt mortē iferēdo, pei⁹ egerūt mortuo nō parcēdo: qnimmo fecerūt custodire sepulcrū ne (put prę dixit) resurgeret, cui⁹ nō crederēt resurrectionē futurā. Sed & custodes corruperūt pecunia, ne resurrectionē factā plublicarēt. In fideliter igit & falsē dicit Bur. ꝙ Iudei in sepultura non peccauerūt. ¶ Nec valet ꝙ allegat sepulturā fuisse honorificā & meritoriā qa hoc ꝓtinet ad credētes, nō ad ꝓfidos Iudęos qb⁹ hodie sepulcrū Christi nō est gl̄iosum. Et falsū est ꝙ dicit testes sepulturę custodes fuisse: qa nō fuerūt positi i testimoniū: qa rōne notorietatis nō egebat testimonio, sed erāt positi ex cautela cōtra discipulos, ne furarēt corp⁹ Iesu, vt Habet ihistoria Euāgelica. & sic ex tortis expositiōib⁹ Bur. phārasiaī cōtra sctm Tho. & Postillatorem.

H

NICO. DELY. Cap. LIIII.

LAuda sterilis. Aliq doctores catholici exponunt hoc ca. de rediru captiuitatis Babylonicæ, ita ꝙ eadē gens. s. Iudęa dicit hīc habēs virū & fœcūda. sterilis & deserta sec'm diuersa tpa. Habēs virū & fœcūda, à tēpore legis date: q̄ fuit tūc despōsata deo ꝓ legis susceptionē derelicta & sterilis, tpe Babylonicæ captiuitatis. Sed hoc nō videt bn dictū, quia sterili & desertæ ꝓmittit hīc maior multiplicatio ꝓlis, exaltationis & honoris, quā habēti virū: ꝓpls aūt reuersus de captiuitate Babylonica nūq; fuit postea in tāta ꝓsperitate quantū ad multitudinē ꝓpli, diuitias, honores & hmōi, sicut fuerat aū captiuitatē, & maximè tēpore Dauid & Salomonis: sed fuit i seruitute licet in terra sua & afflictionib⁹ multis, vt dictū est suprà. xxxv. Itē infrà eodē ca. dicit. Ecce sternā ꝓ ordinē lap. tuos, & fundabo te in saphiris: in quo denotatur reædificatio ciuitatis & tēpli multò excellentior quā antè. Reædificatio ꝙ tēpli & ciuitatis post captiuitatē Babylonicā nulla fuit respectu illius quæ præcessit. Et ideo Ra. Sa. exponit istud ca. de tpe Christi, ita qd' secundū eū Iudæa dicit habens virū & fœcūda ꝓ tēpore ante captiuitatē factā ꝓ Titū. Sterilis & derelicta à viro, ꝓ tpe captiuitatis in qua est modò: sed in aduentu Messiæ erit in maiori ꝓsperitate quasi incōparabiliter, quàm fuerit vnq̄. sed istud dictum fundat sup erroneū fundamētū. s. ꝙ Christus sit adhuc vētur⁹: ꝓpter quod Paul⁹ apls ad Gal.iij. exponit principiū hui⁹ cap. de vocatiōe Gentiliū ad fidē Christi, quā sniam intēdo ꝓsequi. Igitad itellectū dicēdorū sciēdū, ꝙ sicut vna est fides ātiquorū & modernorū, licet sit mō magis explicita, ita est vna ecclesia à principio mūdi vsq; ad finē. vñ dicit Greg. homil. vij. Quis rectⁿ patrisfamilias similitudinē renet, quā cōditor noster, q eos quos cōdidit quasi subiectos possidet in domo? q habet vineā vniuersalē. s. ecclesiā, quæ à primo Abel iusto vsq; ad vltimū electum, q in fine mundi nasciturus est quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit & sic vna & eadē ecclesia dicitur sterilis & fœcunda virum habēs & derelicta, secundū diuersas Gentes & tpa; ita ꝙ ꝓ tpe veteris testamēti dicit fœcunda, & virum habēs quantū ad Iudęos rōne legis acceptæ & diuini cultus: quæ duo viguerūt apud eos. Sterilis & derelicta quantùm ad Gentiles, quorū pauci habuerūt fidem mediatoris, vt sanctus Iob & aliqui alij: nec data fuit eis lex diuina. Econuersō autem pro tempore noui testamenti in quo pauci de Iudæis comparatiuè, & multi de Gentilibus crediderunt. Secundum hoc igit dicendū, ꝙ in præsenti capitulo ponitur remedium oppositum impedimento liberationis fiendę per Christum tacto suprà. ca. lj. quia ex dilatione ꝓmissionis dictæ saluationis ab aliqb⁹ poterat estimari, licet falsò, ꝙ ꝓmissio posset frustrari. In hoc aūt ca. ostēdit dicta promissio non solùm adimpleri quātùm ad Iudæos oēs, q credere noluerunt, sed

A a ¶Ad dexteram enim.ad omnia loca mūdi. Vel, nec elata prosperis nec fracta aduersis. Vel,ad bona futuræ vitę & presen-
tis. Vnde lōgitudo dierū in dex.ei⁹, & in
Prou.3.b. sinistra ei⁹ di.& gloria. ¶Greg. Intrante
multitudine Gentiū, ecclesia ad dextram
extenditur, dum quosdā iustificandos
suscipit, Ad lęuā verò dilatat, dum ad se
Mat.20.b. quosdā etā in iniquitatibus pmāsuros
admittit.vñ: Multi vocati, pauci verò
electi.b ¶Noli time. Cū turris Babel
ędificaretur, Gentilitas quam deus sibi
desponsauerat in Noe & filiis eius, quasi
in adolescentia sua fornicās, à domino
derelicta est vsq; ad tēpus incarnationis.
Iudaica plebs electa: & iō illa vidua, ista
Deu.32.b. maritata, vñ: Pars aūt domini popul⁹ e-
Zach.11.b. ius, Iacob funi.h.eius. vnde p. Zachariā:
Assumpsi mihi duas virgas: Vnā voca-
ui decorā, Gentes, s. in Noe & in filiis e-
ius, alterā funiculū, s. Iudęos quos elegit
Ibidem dominus sibi in confusione linguarū in
familia Heber, vñ ibi habet: Et succidi à
cultu meo. s. virgā quæ deus dicit, & ad
hibui illi mihi quæ funiculus. c ¶Quia
ut mulie. Qui sequunt tropologiā &
in locis difficilimis ex cursu liberæ dispu-
tationis nascentes fugiūt quęstiones, hęc
ad animā peccatricē referunt, quæ abie-
cta à deo fit non ex odio, sed ex dispen-
satione, vt pressa pondere malorum, ad
virum reuertatur pristinū, & pdita sub-
† dilatabis te, stantia nō desperet de patris clemētia q

filio

Nicolaus de Lyra.

c-Petiā quātū ad Gentiles, qđ videntes
adimpleri Iudęi, q crediderūt in primiti
ua ecclesia admirantes & glorificātes de-
B um dixerūt: Ergo & in nationes gīa spūs
Diuisio sancti effusa est, Act.xj.g. Secundū hoc
igitur prsens capitulum in tres partes
diuiditur: quia primò describitur salua-
tionis fiendę per Christum dilatatio, se-
cundò fidelū exaltatio, ibi: Noli time.
tertiò hostiū, pstratio, ibi: Ecce ego crea
ui. Circa primū dicitur: Lauda sterilis.
† maritus tuus id est ecclesia quę fuit sterilis in Genti-
libus tēpore veteris testamenti, & dicit:
Lauda. s. interius corde. a ¶Decan
ta laudem. exteri⁹ ore. b ¶Et hinni
in corpo. q.a fortis motus deuotionis
redūdat exterius in motibus corporis,
Psal.lxxiij.a. Cor meū & caro mea exul
tauerūt in deū viuū. Et subdit rō tātę ex-
ultationis, cū dicit: c ¶Quoniā multi
fi. id est Gentilitatis quę fuit deserta tpe
ve. tesla. d ¶Magis quā ei⁹. i. Gentis
Iudaicę, q.a in nouo testamento plures
sunt fideles de Gentilibus, quā de Iudęis
fuerunt tēpore veteris testamēti. Et quia
ad multiplicationem fideliū sequitur au
gmētatio diuini cultus, subdit: e ¶Di-
lata locū tentorij tui. Per locum ten
torij intelligitur locꝰ sacrificij, eo q̄ sa-
crificia in veteri lege fiebāt in tabernacu
lo, accipiendo tabernaculum, p patrio sa-
cerdotū, qđ erat ante tabernaculū Moy
si factū de cortinis, pellibus, tabulis, & li
milibus ad erectionē tabernaculi neces-
sariis. Locus aūt sacrificij fuit arctus tpe
veteris testamēti: q.a nō erat licitum of-
ferre sacrificiū nisi in Ier̄m, nec in tota ci
uitate, sed in monte Sion, vbi erat tēplū
sed tpe noui testamenti dilatatus est lo-
cus p orbē vniuersum, vbi à Christianis
offert Eucharistia quę est noui testamēti
sacrificiū, sed m qđ fuit prędictū Malac.j.
c. Ab ortu ēm solis vsq; ad occasum ma
gnum

a ¶Quia modo paries. b ¶Nimio gaudio sicut equus ad rīsorium.

decāta laudem & hinni quę non a b
a ¶Opinione.
pariebas: quoniam mūlti filij de- c
a ¶Ecclesiæ vel Gentilitatis. ¶Quia & ipsa apostolos, & per eos genuit multos.
b ¶Synagogæ. de qua: Vacua facta est quæ pa-
riebat septem propter mysterium scilicet
Sabbati, cui prior populus alligatus erat.
c ¶Vidētur habere.
sertæ, magis quàm eiūs quæ hābe d
a ¶Deum. b ¶Cuius dicere sacre est.
c ¶Ostirilis.
batuirūm, dicit dōminus. Dilā e
a ¶Per totum mundum, non in Iudæa tantum.
b ¶Id est ecclesiæ per tabernaculum Moy
si figuratæ.
c ¶Rubricatas scilicet martyres, & hiacin-
thinas, contemplatiuos. ¶Prędicatores
scilicet ecclesiam protegentes.
ta locum tentorij tui, & pelles ta-
bernaculorum tuorum extende.
a ¶Præcepta diuina.
Ne parcas. Longos fac funicu-
a ¶Rationem & intellectum quibus præce-
pta continentur.
los tuos, & clauos tuos consoli-
a ¶Ad omnia loca mundi.
da. Ad dextrām enim & lęuam f
a ¶Verbum Euangelij. ¶Apostoli, de
quibus: Nisi dominus Sabaoth reliquisset no-
bis semen.
†penetrabis, & semēn tuū Gentes g
a ¶Ecclesias, vel Gentes, vel animas.
b ¶A deo prius.
hæreditabit, & ciuitates desertas h
a ¶Ecclesia de Gentibus.
b ¶Erubescentiam.
b inhabitabit. Nōli timēre, quia i k
a ¶Sicut ante.
non cōfunderis, neque erube-
sces. Non enim te pudebit, quia l
a ¶In ædificatione turris.
cōfusionis adolescentiæ tuæ ob-
liuiscēris, & opprobrij uiduitatis
a ¶Vtro tuo fœdata per idem.
tuæ non recordaberis amplius.
Quia †dominabitur tui qui fecit
a ¶Non idola.
tē, dominus exercituum nomen
¶Sanguine. ¶Sanctificans.
eius, & redemptor tuus sanctus
¶Non Iudæa tantum.
Israēl, deus omnis terræ uocabi-
a ¶Mulier derelicta Gentilitas, quia cum idolis
fornicata. b ¶A deo.
c tur. Quia ut mūlierem dereli- m
a ¶Per pœnitentiam.
b ¶Sollicet corde vero. c ¶Ad se.
ctam & mœrentēm spiritū uoca
a ¶Auersum.
uit te dominus, & uxorem †ab a
a ¶Ab ædificatione turris, quando adhuc nouel
la & iuuencula. ¶Quia.
dolescentia abiectam. Dixit deus
a ¶Omnia tempora æternitati comparata quasi
punctum sunt. b ¶Vsq; ad incarnationem.
tuus. Ad pūctūm in modicō dere n
a ¶Sine vllis meritis. ¶Misericordia domi
ni plena est terra.
liqui te, & in miserationibus ma-
a ¶De cunctis terris.
b *¶Paruo tempore.
gnis congrēgabo te. In momento
a ¶Propter idolatriam.
b ¶Cognitionem.
indignationis abscōndi faciē me
am parumper à te, & in misericor-
¶Redimendo.
dia sempiterna misertus sum tui:
Dicit redemptor tuus dominus.

gnum est nomen meum in Gētibus dicit dominus: & in oī loco C
sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, &c. & pro-
pter hoc dicitur hīc: Dilata locū. ad
designādū ampliationē cultus diuini.
f ¶Ad dex. enim & le. pe. i. dilata-
beris ad oēm partē orbis. g ¶Et semē
tuum Gētes. Quia apli & alij fideles
acqsierūt ecclesiæ alias Gentes p suam
prędicationem. h ¶Et ciuita. deser.
s. à deo, pter idolatrię cultū. i ¶In-
habita. fidē ibi seminādo. k ¶Noli ti
mere. q.a multiplicatio hoīm nō est ad
lętitiā, nisi sit ordinata ad bonū, secūdū
qđ dicit supra. lx.a Multiplicasti Gētē, Diuisio
nō magnificasti lętitiā. Ideo post mul
tiplicationē fidelium, hīc consequenter
describit exaltatio eorū. Et diuidit in du
as partes: q.a primò ponitur remotio
cuiuscūq; cōfusiōis. Secundò assecutio
honoris: ibi: Pauncula. Circa primū di
cit: Noli timere, q.a non. Cui⁹ rō sub
ditur, cū dicit. l ¶Quia cōfu. Ad intel Iudęorū &
lectū huius literę sciēdū, q.a à principio Gētiliū di-
nō fuit distinctio Iudęę & Gētilitatis, sed stinctio, qñ
incœpit in Abrahā q circūcisionē acce- & p quē ini
pit in signū distinctionis. Vñ circūcisio tiū habuit
sic diffinitur: Circūcisio est signū distin-
guēs Israel à Gētib⁹: & iō cōfusio ado-
lescentię Genulitatis est idololatria: ad
quā statim declinauit cultu dei remanē
te in Abrahā & suis successoribus per
Isaac. Opprobriū ỹ ò viduitatis in Gen
tilitate accipit à tpe legis datæ, q̄ pter
idolatriā quali à deo dimissa est & re
pudiata ipa Iudęa ab ipso plegē despō-
sata. Cōfusio ỹ ò adolescētię ipi⁹ Iudęę D
est idolatria, ad quā declinauit post
dationē legis i deserto. & postea in terra
pmissiōis. vñ dicit Ier.ij.a. Recordatus
sum tui miserās adolescentiā tuā, & cha
ritatē despōsationis tuę, qñ secuta es me
in deserto. Opprobriū aūt viduitatis ei⁹
est à tēpore legis nouę, quā renuit reci-
pere: & sic derelicta est à deo & repudia
ta, p maiori parte. Nūc aūt ita est, q̄ ipsę
cōfusiones & opprobria Gentilitatis &
Iudęę, non sunt recordāda in ecclesia ex
Iudęis & Gentilibus cōstituta tpe gratię
eo q̄ sunt equales Iudæi & Gentiles ad
participādū gratiā Christi in via, & glo-
riā in patria. Et hoc est qđ dicit aposto-
lus ad Ro.x.c. Nō ēm est distinctio Iu-
dęi & Gręci. nā idē dūs oīm diues in oēs
q̄ inuocāt illū: & ad Gal.v.a. & vj.d. In
Christo ēm Iesu neq; circūcisio valet a
liquid neq; pręputiū, sed noua creatura
s. p baptismū regenerata: q baptism⁹ est
culpę & pœnę deleiuus: & p cōsequens
cōfusionis & opprobrij: ppter qđ Iudęi †adolesce-
credētes nō pnt aliquid iproperare Gē- tiarū, seu iu
tilibus credentibus de prēteritis, nec eō- uencūlam
uersō. iō dicit: Quia confusionis. &c.
& patet litera ex prędictis vsq; ibi:
m ¶Quia ut mu. vbi alloquit ecclesiā
prout se extēdit ad Iudæos & Gentiles &
fideles, q in presenti vita cōmuniter affli
guntur, vt patet ex decursu veteris ac
noui testamenti: iō assimilatur mulie
ri derelictę & mœrenti: Sed q.a ista trifti
cia conuertitur in gaudiū in vita beata,
quæ à tempore passionis Christi est ap-
ta, ideo subditur: n ¶Ad pūctum in
modico. q.a quęcunq; tribulatio vitæ
prsētis q̄ti momētanea est respectu cō-
solatiōis cęlestis: iō subdit: Et i miseri-
cordia sempiterna misert⁹ fū tui. Notādū q̄ in
hac pte vbi trāslatio nīa habet: Quia do
minabit tui, q fecit te, dominus exerci-

c-tuum

filio reuertenti anulum, stolam osculumq; E porrigit. a ¶Sicut in diebus Noe &c.
† Gen. 9. c. Ve credat sanctorum cōgregatio misericordiam domini sempiternā, & ad punctum esse desertos, vt amici dei fœdere eterno fiant, maiorū ponit exemplā. b ¶Fundabo. Hiero. Lxx. Prębebo vel præparabo tibi carbunculum &c. Carbunculus sermo ignitus. qui fugatis tenebris errorū illuminat corda credētium. Hīc est quo Isaiæ labia purgantur, & iuxta Gene. in terra Euilath nascitur. Saphyrus cæli habet similitudinem, significans qui cùm Socrate dicunt,
Phi. 3. d. Scando aerē solemq; despicio, & cum Paulo: Nostra conuersatio in cælis est. Iaspis autem munit ꝓpugnacula, qui possunt omnem altitudinem eleuantem se contra scientiam dei destruere, & mendacium veritati subiicere. Iaspidum multa genera sunt: a Ius est Smaragdo similis, qui reperitur in fontibus Termodoontis, & vocatur Amasisios, quæ omnia phantasmata fugari putant. Alius viridior mari, & tinctus quasi floribus. q in Phrygia repitur in Ida in profundissimis specubus. Alius iuxta Hyberos Hircanosq; & mare Caspiū, & precipuè lacū Neusim. Ali⁹ niui & spumę similis est mari nę. demēter mixto colore subrutilans. Hęc diximus. vt oēs spirituales gratias in ecclesię ꝓpugnaculis cognoscamus, qbus vani timores fugant, quas q habet dicit: Fraruelis me⁹ dilectus, cādidus, & rubicūdus. c ¶Recede. Cōsolatus est ecclesiā de Gentib⁹, ꝑmittēs eis spirituales gratias: nūc docet qd agat, ne aduersarios timeat. d ¶Ecce ac.
† carbūculi F Hoc ad se inuertūt Iudęi, rāq; sint futuri ꝓselyti ex Gētibus tpe Christi sui. e ¶Ecce ego. Nō q̄ sim causa ꝓditōis eorū, sed aduersarius pugnās, victis ꝓditionis victorib⁹ causa est prędā. f ¶Hæc est hære. Ne iustus tribulatus deficiat, addit præmia.

Nicolaus de Lyra.

c ¶tuū nomē eius. In hebręo habetur sic: Quia dñatores tui factores tui dñs exercitum nomē eius. ibi manifestè apparet pluralitas ꝑsonarū in deo, cū dicit in plurali: Dñatores tui factores tui, & vnitas essentiæ, cū subditur: Dñs exercituū nomen est eius, ita q̄ nomina pluralis numeri cōiungūtur nominib⁹ numeri singularis. a ¶Sicut in diebus Noe Hīc cōsequēter ponit cōfirmatio dicti & hoc iuramēto diuino, cū dicitur: Sicut in diebus &c. Pactū em firmū statuit deus cū Noe de diluuio vltrā nō inducēdo super terrā: & eo dēmō dicit de tribulatione
† Ecce congregando cōgregabit se, q nō me cū q̄ sqs ille fuerit q cōgregabit se cōtra te, cadet. vlterius nō inducēda super ecclesiam, cū dicit
b ¶Sic iuraui &c. Increpatio diuina est tribulatio à deo immissa: & sic patet q̄ scriptura loquitur hīc de statu ecclesiæ triumphantis, vbi cōfusio & tribulatio nullū locum habēt. vnde & hęc subditur. c ¶Montes enim cōmo. ante aduētum Christi ad iudiciū. d ¶Fœdus pacis &c. qđ si intelligāt de fœdere gratiæ, non mouebitur ab ecclesia militāte generaliter, fœdus autē gloriæ est oīno immutabile. e ¶Paupercula. Hīc cōsequēter ponit honoris allectio, vbi primò recolit prędecens tribulatio, cùm dicitur: Paupercu. tēpesta. scilicet primò fuit. &c. f ¶Conuulsa &c. quia ecclesia, vt plurimum fuit & est afflicta, & erit in præsenti vita loquendo de ipsa quantū ad illos
† cōdemnabis. qui numero & merito sunt in ecclesia: & hoc prętmittitur hīc, vt oppositā cōsolatio siue honoratio clarius elucescat, cū subdit. g ¶Ecce ego sternam &c. Quod vno modo potest intelligi de ecclesia militāte: & sic lapides

a ¶Quando venit diluuium. b ¶Iuramentum.
a † Sicut in diebus Noe istud mihi est, a
a ¶Et non sum transgressus.
cui iurauī, ne inducerem aquas diluuij ultrà super terram, sic iurauī ut b
a ¶Immobiliter.
a ¶O ecclesia cuius misertus sum. ¶Sicut olim.
non irascar tibi, & non increpem te.
a, ¶Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.
Mōntes enim commouebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, & fœ c d
a ¶Quod pepigi tecum sicut cum Noe.
dus pacis meæ non mouebitur, dixit
a ¶Quod non merito tuo, sed mea clementia.
b ¶O ecclesia. ¶Prius. ¶Sine diuitiis legis & doctrina.
miserator tuus dominus. Paupercu e
a ¶Dæmonum, variarum errorum.
b ¶Sine patriarchis, prophetis, apostolis.
¶Quæ substantiam in medicis perdiderat.
la tempestate conuulsa absque ulla f
a ¶Spiritusancti. b ¶In terris cælestem Ierusalem ædificans, quæ sponsa & vxor agni. d
consolatione. † Ecce ego sternam g
a ¶Prædicatorum, confessorum, coniugatorum.
b ¶Prædicatores.
per ordinem lapides tuos, & fundabo te in saphyris: & ponam † aspidem b
a ¶Saphyrus aerei coloris significat illos qui cælestem vitam ducunt in terris.
b ¶Iaspis colore viridis præfert nitorem fidei.
a ¶Defensionem.
b ¶Prædicatores qui alios introducunt.
dem propugnacula tua, & portas
a ¶Vita & doctrina patrum.
tuas in lapides † sculptos, & omnes
a ¶In omnem terram exiuit sonus eorum. b ¶Prædicatores qui vita & doctrina subiectis, & terminum & modum viuendi præscribunt.
c ¶Bobis.
terminos tuos in lapides desiderabiles. Vniuersos filios tuos doctos à h
a ¶Reliquos. b ¶Discipulos. ¶Spirituales.
c ¶Faciam. ¶Erunt omnes doctibiles dei.
a ¶Dabo. b ¶Reconciliando deo & angelis & hominibus.
domino, & multitudinem pacis filiis
¶Omni virtute.
tuis, & in iustitia fundaberis. † Recede procul à calumnia, quia non timebis, & à pauore, quia non appropinquabit tibi. † Ecce accola veniet, c i k l
a ¶Ne calumnieris. b ¶Si hoc feceris.
a ¶Diabolum vel membra eius, sed demum.
a ¶Pauor. ¶Rationi tuæ. b ¶O primitiua ecclesia. c ¶Gentilis ante seruiens idolis.
d ¶Ad me.
a ¶Proselytus. ¶Quæ alienus a fide tua.
qui non erat mecum: aduena quondam tuus adiungetur tibi. Ecce ego d m n
a ¶Vnitate fidei. b ¶Quia.
a ¶Secundum substantiam. b ¶Diabolum. ¶Iniquitatis, & omnium malorum. c ¶Suggestione. d ¶Ignem prunas, id est incentiua viciorum.
creaui fabrum sufflantem in igne e o p
a ¶Inde. b ¶Quodlibet malum.
c ¶Vt faciat voluntatem suam.
prunas, & proferentem uas in opus q
a ¶Bonum, in se malum.
b ¶Eorum qui incredeli sunt futuri.
suum, & ego creaui interfectorem ad r
a ¶Malos. b ¶Diabolus vel hæretici persecutores omnes mali.
disperdendum. Omne uas quod fictum s
a ¶A diabolo. b ¶Prævalebit.
est contra te non † dirigetur: & t
a ¶Hæreticorum. ¶Philosophorum.
omnem linguam resistentem tibi, in x
a ¶Nunc vel in futuro. b ¶Damnabis vel separabis disputatione comdictos. c ¶Vita æterna.
iudicio † iudicabis. Hęc est hæreditas y
a ¶Sanctorum. ¶Esse.
b ¶Vt pro labore æternaliter quiescant.
seruorum domini, & iustitia eorum apud me, dicit dominus.

sic lapides isti sunt viri sancti in dī. G uersis gradibus & officiis ecclesiæ. Viri sancti cōstituti, ex quib⁹ ędificat ecclesia. lapides di Alio modo de ecclesia triūphante: cuntur & sic lapides isti sunt beati in diuersis mansionibus & gradibus gloriæ collocati: De quo ædificio habetur Apo. xxj. vnde ibi concluditur: Et ciuitas nō eget sole neq; luna, vt luceant in ea: nam claritas dei illuminabit illam. h ¶Vniuersos filios doctos à do. Quia in beatitudine cælesti omnes vident in diuina essentia illud quod pertinet ad eorū beatitudinem: & sic sunt edocti à domino immediatè & hoc est quod dicitur Ierę. xxxj. f. Et nō docebit vltrà vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicēs cognosce dominū. Omnes enim cognoscēt me à minimo eorū vsq; ad maximū ait dñs: i ¶Recede. id est recedes. k ¶Procul à calūnia. quia non habebit locum in patria. l ¶Ecce ac ueni. id est Gentilis. m ¶Qui nō erat mecum. ante conuersionem ad fidē. n ¶Aduena quondam tuus. id est qui non fuit natione Iudæus. o ¶Adiungetur tibi. id est adæquabitur tibi in do- † erchristi Io fenestra nis gratiæ & gloriæ, vt suprà dictū tuas, est. p ¶Ecce ego. Hīc consequēter describitur hostiū deiectio scilicet dęmonis & Antichristi, q eiūn strumentū diaboli ad persequēdū ecclesiā: & hoc est qđ dicit: Ecce ego creaui fabrum. id est diabolum, q quantū ad naturā quæ bona, est à deo creatus est, sed per suā malicię deprauatus: de quo dicitur H Iob. xlj. b. Halitus eius prunas ardere facit, id est tentationes in cordibus peccatorum & ꝓsecutiones contra ecclesiā fidelium. q ¶Et proferentē uas in opus suum. i. Antichristū quē possidebit, & ad per- † Longi secutionem fidelium applicabit. ris. r ¶Et ego creaui interfectorē ad disperdendum. id est Michaelem archangelum cuius ministerio de præceptо domini Antichristus & magna pars adherentium sibi interficietur, vt dicunt doctores sancti: ideo subditur. s ¶Omne uas quod fictū est cōtra te, diaboli instigatione. t ¶Non dirigetur. id est intēto frustrabitur. v ¶Et oēm linguā resistētem tibi. i. ad uersantem catholicæ fidei. x ¶In iudi. iudicabis. quia sancti in extremo iudicio cum domino impios iudicabūt. y ¶Hæc est hæres. Quia peracto iudicio cęlestem hęreditatem in corpore & anima possidebunt.

¶In capitu. liij. vbi dicitur in Postil. Quia dominabit tui q fecit te dñs exercituū nomen eius.

ADDITI. Vbi trāslatio † ꝑsperabi nostra habet. tur Quia dñabit tui q fecit te. In Hebr. habet: Quia dñator tui & factor tui dñs exercituū nomē ei⁹: & sic in hoc loco appet pluralitas ꝑsonarū i deo Nec inde debet sumi argumentū cōra Hebræos, q a sorte cederet eis in derisū: sunt tñ multa alia loca i q⁹ hoc mysteriū clarius cōprobat.

Cap. LV.

Mnes sitientes Cap. LV. uenite. Quia vas fictū contra ecclesiam dixerat cōterēdum, & oēm linguā armatā contra sciētiā destruendā, puocat credētes ad fruitiū dei q repletus est aqs. b ¶ Ad aquas. Spūsancti baptismatis. vnde Apud te est fons vitę. & in lu. tuo videbimus lu. Et alibi: Si quis sitit ve. ad me, & bi. Has aquas spargūt nubes, ad quas venit veritas dei. c ¶ Et q nō ha. ar. Gratia salui facti estis. Et alibi: Gratia accepistis, gratis date. d ¶ Comedi. Audiēdo, loquēdo, legendo, meditādo, orando, corde retinendo. Diuina sigdē scriptura, & potus, est apta: & cib', occulta. Ipsa etiā & aqua est & panis q de cælo descēdit. e ¶ Quare appē. ar. Pēsatis sacra eloquia, sed nō refectionē. Qui solā speciē literę custoditis, de spūali intelligētia pinguedinē, internæ refectiōis amittitis. f ¶ Et feriā uo. Feriri pactū dicitur, eo q in pacto cōfirmādo hostis feritur. g ¶ Ecce te. Prouocauit Iudęos ad credendū, sed qa sciebat illis nō credētibus Gentiles esse creditūros, dicit se filium misisse q præcepta ipsius populis nunciaret. h ¶ Do. deū. tu. Quādo pater dicit, pater Christi secūdū diuinitatē dicit pater glię: sed m hūanitatē, pater dñi nri Iesu Christi. i ¶ Quæri. do. Hæc pertinent ad Iudęos vel ad Gētes specialiter, & ad vnūquēq; generaliter. Propheta ad Iudęos. Quærite do. Q. Gētes suscipiūt misericordias David, & vos dedignamini, sed agite pīām, & cōuertimini dum tps habetis. Vñ: Ecce nūc tps acceptabile, ecce nunc dies salutis. k ¶ Dum prope. Ne vestris viciis recedat q appropinquat appropinquantibus sibi, & filio reuertenti lætus occurrit. ☞ Nō em

Psal. 35. c. Ioh. 7. f. Eph. 2. a. Mat. 10. 2. Ioh. 6. c. 2. Cor. 6. 2.

a ¶ Tam Iudæi quam Gentiles. b ¶ Potum doctrinæ & veræ. & nouę legis.

a Mnes sitientes ¶ Vitæ.
b uenite ad aquas:
c & qui non habe
a ¶ Diuini eloquij.
b ¶ Fide. c ¶ Nolite timere paupertatem diuini eloquij. ¶ Bene viuendo, credendo.
tis argentum, prōperate, ēmite
a ¶ Mente. ¶ Fide. b ¶ Humana sapientia emitur auro & argento.
d & cōmedite. Venite emite absq;
a ¶ Argentum vestrum reprobum est.
que argentō, & absq; ulla com
a ¶ Terrena. b ¶ In principio erat verbum. & cætera huiusmodi. c ¶ Simplicium doctrinam. vnde: Verbum caro factum est. d ¶ O Scribæ & Pharisæi, hæretici & philosophi.
e mutatiōne uinum & lac. Quia
a ¶ Nitorem eloquentiæ.
re appenditis argentum † non in
a ¶ Spiritualibus. qui sequimini literam quæ occidit, non spiritualem intellectum qui reficiat. Hic est Christus qui dicit. Ego sum panis vitæ.
b ¶ Studium scilicet in foliis verborum, quæ aurem præterfluunt, non animam saturant.
panibus, & laborem uestrum
a ¶ Auribus cordis.
non in saturitate? Audite audi
a ¶ Actu. b ¶ Consuetudine.
c ¶ Christum vel Euangelij verbum.
entes me, & comedite bonū, &
a ¶ Charitatis & aliarum virtutum.
¶ Et si corpus macceretur.
f delectabitur in crassitudine a
a ¶ Quasi homines. b ¶ Audiendi.
nima uestra. Inclinate aurem
a ¶ Fide & opere. b ¶ Obedite.
g uestram, & uenite ad me: audi
a ¶ In deo qui est vita animę. b ¶ Sanguine filij confirmando Euangelium cui non sic cedet alia lex.
h te & uiuet anima uestra, & fe
riam uobiscum pactum sempi
a ¶ Non breue sicut populus Iudæorum.
b ¶ Confirmando. ¶ Promissiones sola misericordia factas. ¶ Misericordias domini in æternum cantabo. c ¶ Christi.
ternum, misericordias Dauid
a ¶ Veracis. b ¶ Ego in hoc natus sum, vt testimonium perhibeam veritati. ¶ Omnium quæ promisi.
c ¶ Fidelium.
d ¶ Ego pater.
i fidelis. Ecce testem populis de
a ¶ Nemo venit ad patrem nisi per me.
b ¶ Legislatorem.
di eum, ducem ac præceptorem
a ¶ Non solum Iudæis. b ¶ Pater ad filium.
Gentibus. Ecce † Gentē, quam
¶ O filij a ¶ Propter idololatriam.
b ¶ Ad Fidem per apostolorum prædicationem.
nesciebas, uocabis: & Gentes
quæ te non cognouerunt, ad te
a ¶ Domine refugium factus es nobis.
¶ Fide. ¶ Patrem.
k current † propter dominum de
a ¶ Secundum humanitatem.
um tuum & sanctum Israël, quia
a ¶ In morte. ¶ Hic est filius meus dilectus. ¶ In resurrectione & ascensione. ¶ Gloria quam habes antequam mundus fieret. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre &c. b ¶ Secundum humanitatem. c ¶ Fide, opere, simplicitate.
l glorificauit te. Quærite domi
a ¶ Dum viuitis. ¶ Dum pœnitentiæ locus est. ¶ Modo potest inueniri merito fidei: in futuro videbitur, non inuenietur.
num dum † inueniri potest: in
a ¶ In veritate. b ¶ Dum tempus habetis.
k uocate eum, dum prope est.
a ¶ Non est satis quærere dominum, nisi derelinquat impius viam suam. ¶ Declinet a malo. b ¶ Gentilis. c ¶ Prauam.
† Derelinquat impius uiam

Per Dauid intelligitur Christus

† i. præque nō est panis, & tamē panem esse putatis.

Diuisio

D

† Gentes quas

Diuisio

glorię. & vnde ista, pueniāt subdit. i ¶ Et feriā uo. i. legē Euangelicam cui alia non succedet. k ¶ Misericordias Dauid &c. Sic est in Hebręo & in libris correctis i. misericordias Christi fideliter adimplendas, Quod p Dauid intelligat Christ', patet Hosee. iij. b. Reuertēt filij Isr' & quęrēt dominū deū suū, & Dauid regē suū: vbi trāslatio Chaldaica habet: Et obediēt Messiæ filio Dauid regi suo, & Iere. xxx. b. Seruiēt dño deo suo, & Dauid regi suo quē suscitabo eis. Glo. Hebraica. Obediēt Messię filio Dauid. Certū est tamē, q Dauid diu ante erat defunctus, quām isti prophetæ essent: & ideo non intelligitur hoc de ipso sed de Christo ab eo descensuro, secundū qd' dicit Roma. j. a. Qui fact' est ei ex semine Dauid secundū carnē: & eodem modo hīc per Dauid intelligitur Christus. Hoc etiā patet p Paulū apl'm, q Act. xiij. c. allegat hanc scripturā de Christo dictā, di. Dabo vobis sāctā Dauid fidelia, vbi ēm translatio nostra habet hīc: Miseri. da. fideles. Translatio. Lxx. quā allegat Paulus habet: Sāctā Dauid fidelia, vt dicit glossa Act. xiij. c. Ex quo etiā vlteri' patet, quòd sentētia toti' capituli ad literā reducēda est ad tēpus Christi: hoc etiā sentit Ra. Sa. vt patet ex suprà dictis. l ¶ Ecce testem. Hīc cōsequēter describit ipsi' Christū subli mitas: & primò in doctrina, cū dicit: Ecce testē po. de. eū. i. in veritatis diuinæ testimoniū: ppter qd' dixit Ioh. xviij. g. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundū, vt testimoniū phibeā ☞itati. Sed ò in ptātis eminētia, cū subdit: m ¶ Ducē ac præce. sed' m qd' dicit Mar. vl. d. Data est mihi oīs ptās in cælo & in terra. n ¶ Ecce Gentē. Hīc mutat modus loquendi de tertia persona ad secūdam, quod frequēter fit in prophetis: & dirigit sermonē ad Christum, dicens: Ecce Gentem. id est populum Gentilē. o ¶ Quā nesciebas. per approbationem propter eius idololatriam, eo modo loquēdi quo dicit satuis virginibus: Nescio vos. Matthæi. xxv. a. p ¶ Et Gentes quæ te non cognouerunt. per fidem. q ¶ Ad te current. per celerem conuersionem ad prædicationem apostolorum. r ¶ Propter dominum deum tuum. id est patrem, qui est deus ipsius Christi hominis. s ¶ Et sanctum Israel. id est deum sanctificantem Israel. t ¶ Quia glorificauit te. quātùm ad gloriam corporis in resurrectione, quam tunc habuit Christus, & non antè: & quantùm ad sessionē ad dexteram patris in humanitate, quam habuit in ascensione, & quantùm ad operationem miraculorum per apostolos factorum ī nominis Christi inuocatione: quæ videntes populi Gentiles ad Christum conuertebantur, vt habetur in Actibus apostolorum in pluribus locis. v ¶ Quærite. Hīc consequenter excitatur humana sedulitas ad quærendum deum tempore gratiæ ex consideratione suę liberationis & maiestatis. Et primò fit propositum. secundò declaratur dictum, ibi: Non enim. Circa primum dicitur: ¶ Quærite dominum, dum inueniri potest. id est antè quàm veniat seueritas iudicij. x ¶ Inuocate eum. per deuotam orationem. y ¶ Dum prope est. ad exaudiendum paratus: Et qa peccatoris oratio non est exaudibilis, ideo subditur: z ¶ Derelinquat impius uiam suam. id est opera sua mala.

☞ Et vir

NI. DE LY.

Mnes sitiētes. Cap. LV. Hīc incipit capi. in Hebręo in quo ponit remediū oppositū tertio impedimēto suprà posito. ij. ca. ex cōtemptu Christi, p̄cedēte, & iō hīc ponit eius eminētia. Et diuidit ī tres partes, qa primò describit ei' magnifica liberalitas sed' ò ipsi' summa dignitas, ibi: Ecce testē. Tertiò excitat nra sedulitas, ibi, Quærite dominū. Circa primum dicitur: Oēs sitiētes. s. gratię in pāni, & gloriæ in ciuitate cęlesti, p ipm Christū donādas, secūdū qd' ipse dicit Ioh. iij. b. Qui aūt biberit ex aqua quā ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ saliētis in vitam æternam. b ¶ Et q non. q. d. ista non cadunt sub precio temporali, sed danē ex mera liberalitate diuina. c ¶ Vinū & lac. p ista quæ in nutribilibus sunt præcipua, intelliguntur bona gratiæ & glorię spūalia aię nutritiua: quia ppriū est hoib' ad cognitionē spūal. ū p sensibilia deuenire. d ¶ Quare appē &c. id est ponitis studiū & laborem vestrū circa bona tpalia trāsitoria & deceptoria quę nō reficiunt, sed magis famē & sitim faciūt quia cupiditatē augent. Vnde dicit poeta: Crescit amor numi, quantū ipsa pecunia crescit. Et idē dicit Amb. sup. Lucam de hydropico: Et idem est de ambitiōe honorū & hmōi. e ¶ Et delectabitur &c. id est gratię pinguedine. f ¶ Aia ue. nō corp' qd' nō sentit talia. g ¶ Inclinate aurem &c. ad Euāgelicam veritatem. h ¶ Et uiuet &c. vita gratiæ & postea gloriæ

Iuuenalis † inuenitur ipse

† De pe. di stinct. j. §. hus autoritatibus.

Glos. ordi. Isaię Cap. LVI. De Lyra

a ¶Nō enim. Ne putetis difficile esse qđ E spondeo: considerate q̄ inter mea & vestra consilia multa sit differētia: & qualis natura ꝑfecta voluntatis diuersitas. b ¶Et quo. Alia similitudine ostēdit, quia multus est
Ecc.11.a. ad ignoscēdum. c ¶Panē eo. Vñ Salomō Mitte panē tuū sup̄ aquas, qa in multitudine dierum inuenies eū, hoc est panē doctrinæ tuæ & gratiā spiritualē cūctis infunde, qa in nouissimo præmia recipies. d ¶Nō
Psal.109.a. reuer. Sed posteā meā impleuerit voluntatē in terris, redibit & sedebit à dextris meis secūdum illud: Sede à dextris meis &c. e ¶Montes. s. aię sanctorū, quæ pro varietate virtutū montes appellant & colles. f ¶Prō saliuncula. Saliūcula, aculeis & pūctionib⁹ plena. Abies, alta, ꝑcera, fabricidis domib⁹ apta pice fœcūda. ¶Greg. in moral'. Pro saliuncula ascendit abies. dū in sanctorū corde ꝑ abiectionē terrenę cogitatiōis altitudo supnæ contēplationis exoritur. Vrtica verò omnino igneæ naturæ dicit: Myrtus verò tēperatiuę fertur esse
b virtutis. Pro vrtica ergo crescit Myrtus, cū iustorū mētes à prurigine & ardore viciorū ad cognitionis tēperiē tranquillitatēq̄ peruemūt: dū iā terrena nō appetunt, dum flammas carnis desideriis cęlestibus ex
† generare facit. tinguunt. g ¶Et erit do. Alṇ. Et erit dās in nomē & in signū sempiternū quod non deficiet.

GLOS. ORDI.

F HAEc di. do. Cap. LVI. Custoditę iudicium. Termino Gētium varicinio, quę in aduentu Christi de saliunca & vrtica in abietē myrtūq̄ mutanē, loqtur ad auditores illius tp̄is, vt se parēt ad aduentum Saluatoris, q est misericordia & iustitia. i ¶Custodite iudiciū. Non ac
Deu.1.c. cipientes p̄sonam in iudicio. Domini em̄ iudicium est, qui iudicat iudicantes bo-
¶na. vñ

Nico. de Lyra.

a ¶Et uir iniquus co. suas. Ex hoc patet falsitas Iosephi dicentis, q̄ cogitationes intra manentes nō sunt peccata. b ¶Et reuer. ad do. per verā pœnitentiā. c ¶Et miserebi. eius. dando ei gratiā. d ¶Quoniā mul. est ad igno. id est pronior quā
† siluarum ad condemnādum. e ¶Nō enim cogi. meæ. Hīc cōsequenter declarat dictū suū. Et primò de diuina pietate, dicens: Nō enim cogi. meæ Cogitationes em̄ humanę sunt ad iniurias vindicandum, cogitationes aūt diuinæ sunt magis ad miserandū. f ¶Qui
† domino sicut exaltan. cæli à terra. quia cælum
in nomen, vel gloriā. sursum est, & terra deorsum, sic cogitationes diuinæ & opa sunt semper eleuata ad superiora. secundum qđ dicit Prouerb. xvj. a. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. Cogitationes autem humanę & opera tendunt ad deorsum. Gene. viij. d. Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Secū dò, quantum ad verbi sui stabilitatem cùm dicitur. g ¶Et quomodo descendit imber. absque effectu: ideo sequitur. h ¶Sed inebriat terram & infundit eam. & patet vsque ibi: i ¶Sic erit uerbum meū. per propheras dictū. Vel aliter: Verbum meum, id est filius, de quo dicitur. Io.

a ¶Iudęos. b ¶Antiquas pessimas, de quibus: Vt quid cogi. mala in cordibus vestris.

suam, & uir iniquus cogitationes su-
a ¶Fac bonum. b ¶Qui non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat.
as: & reuertatur ad dominum, & miserebitur eius, & ad deum nostrum quo
a ¶Multum misericors. b ¶Clementissimus pater. ¶Consilium domini manet in æternum, cogitationes eius in gene. & gene.
c ¶Quasi: Et misereri volo, & possum: non enim cog. me.
niam multus est ad ignoscendū. Nō
a ¶Immutabiles. ¶Dominus reprobat cogitationes populorum. b ¶Sicut.
enim cogitationes meæ cogitationes
a ¶Vanæ. b ¶Rectę. c ¶Sicut. d ¶Prauæ.
uestræ, neq̄ uiæ meæ uiæ uestræ dicit dominus. Quia sicut †exaltantur
a ¶Angelorum. b ¶Hominum. c ¶Rectæ.
cæli à terra, sic exaltatę sunt uiæ meæ
a ¶Immobiles & inuestigabiles. ¶Inscrutabilia eius iudicia. ¶Prauis.
à uiis uestris, & cogitationes meę à co
a ¶Quoniam vanæ sunt. ¶Cogitauerunt consilia quæ non posita. b ¶De nubibus.
gitationibus uestris. Et quomodo de-
a ¶Euangelica doctrina. ¶Apostolis.
scendit imber & nix de cælo, & illuc
a ¶Homine.
ultrà non reuertitur: sed inebriat ter
a ¶Terrenorum corda. b ¶Aqua viua. c ¶Sic. d ¶Fructus iustitiæ.
ram, & †infundit eam, et germinare e-
a ¶Qui seminat in lachry. in exul. Sē. b ¶Filios spirituales. c ¶Prędicanti. d ¶Verbi. ¶Doctrinæ.
am facit, & dat semen serenti, & pa-
a ¶Exercenti. b ¶Promissio de salute Iudæorum & Gentium.
nem comedēti: sic erit uerbum meum
¶Filius. In principio erat verbum. a ¶Prophetarum, apostolorum, humana similitudine
quod egredietur de ore meo: Non re-
a ¶Vnde. ¶Quæ placita sunt ei facio. b ¶De redemptione humani generis.
uertetur ad me uacuum, sed faciet quę
a ¶Etiam secundum hominem prędicando ad fidem conuertendo.
cunque uolui: & prosperabitur in his
ad quæ misi illud. Quia in lætitia e-
a ¶Gentes ab idolotarria, Iudæi a legis vmbra. b ¶Christo qui est pax nostra. ¶Gratia vobis & pax ab eo &c. c ¶Ad patrium cęlestem.
grędiemini, & in pace deducemini.
a ¶Angeli. b ¶Patriarchæ, prophetæ, apostoli. c ¶Lęti de salute vestra.
Montes & colles cantabunt coram
a ¶Deo. b ¶Vel filiarum. ¶Primitiuæ ecclesiæ, id est fideles qui erant tanquam lig. quod plan. est fid. a.
uobis laudem, & omnia ligna regio-
a ¶Opere. b ¶Spinosis & viciosis. ¶Pro vitiis virtutes.
nis† plaudent manu. Prō †saliuncula
a ¶Scitote. ¶Virtutes. ¶Virtutibus exaltati. b ¶Igneis aculeis pleni. ¶Lubricosis cupiditatibus.
ascendet abies, & pro urtica crescet
a ¶Odore virtutum pleni, animarum medici. Myrtus enim est odora aromatica, vrtica ignea aculeis plena. b ¶Tunc. ¶Commutatus de malo in bonum. c ¶Quia a Cirillo nominabuntur Christiani, hoc signo insigniti.
myrtus. Et erit† dominus nomina-
a ¶Nomen Christi. b ¶Vt crucis eius caractere omnes muniantur vel insuantur. ¶Fidelibus.
tus in signum æternum, quod non au
feretur.

Cap. LVI.

HAec dicit dominus: a ¶Iudum. Custodite iudiciū, a ¶Omnes virtutes, aperte totum. omnes enim sibi hærent, vt qui vnā carnerit omnibus careat. & facite iusticiā: qa iu-
a ¶Cito veniet. b ¶Filius meus saluans iustificans homines. b ¶Visibilis mundo apparens.
xta est salus mea, ut ueniat: & iustitia

citur Iohan. j. a. In principio erat verbum G
a &c. k ¶Quod egredietur de ore meo. quia semp̄ nascit à patre: Ista enim nativitas mensuratur æternitate, quę complectitur omne tempus. l ¶Non reuertetur ad me uacuum. Filius enim procedens à patre & veniens in mundum, non rediit vacuus in cælum, sed patres detentos in limbo adduxit secum: ideo subditur. m ¶Sed
faciet quæ uo. i. quecunq̄ per ipsum fieri dispo sui. Similiter si hoc referatur ad verbum domini per prophetas dictū, nō frustratur effectu à deo intento. n ¶Quia in
† altiora sunt. lætitia egredi emini. vos patres in limbo detēti. o ¶Et in pace deducemini. ad
gloriam cæli. p ¶Montes & colles. Id est angeli superiores & inferiores, eo modo loquendi quo dicitur Psal. cxxiij. a. Montes in circuitu eius. i. angeli, vt dicit glossa Augustini. q ¶Cantabunt coram uobis laudem. Quia Christo ascendente cū electis fuit gaudium & lętitia angelis sanctis. r ¶Et oīa ligna regionis. id est omnis creatura etiam insensibilis. s ¶Plaudent manu. congaudentes suo creatori. t ¶Pro saliuncula ascēdet abies. quod exponit Rab. Sa. sic id est potestas auferetur ab impiis, & dabitur iustis: Et istud fuit impletū in resurrectione Christi a, per quam patres in limbo detenti fuerunt de potestate dæmonum liberati, & ad cælum exaltati, & plenius implebitur in iudicio finali, quando dæmones retrudentur in infernū, & omnes electi in corpore & anima transferentur ad cælum. ideo subditur. v ¶Et
erit dominus nominatus, ab omnibus electis. x ¶In signum æternum. id est in signum salutis æternę. y ¶Quod non auferetur. quia perpetuitas in ratione veH
rę beatitudinis includitur.

NI. DE LY.

Cap. LVI.

HAec dicit dominus. Superius propheta consolatus est fideles denunciando eis liberationem à malis. Hīc iterum eos cōsolatur denunciādo eis conseruationem in bonis. Et diuiditur in tres partes. Quia primò ponitur huius salutis præparatio. Secundò huius salutis collatio. ca. lix. Ter- Diuisio
tiò salutis collatæ discretio. lxiij. ca. Prima † rubo
in duas, quia primò ponitur dicta præparatio seu dispositio. Secundò tollitur erroris occasio, ibi: Et non dicat. Circa primū sciendum, q̄ debita dispositio ad recipiendum salutem per Christum donandam, est quòd homines iustè se habeant erga proximum, & deotè erga deum. Primum tangitur, cùm dicitur: a ¶Custodite iudi. quod dicitur iudicibus & maioribus, vt
x non declinent à rectitudine iudicij timore
y vel amore. b ¶Et facite iusti. hoc dicit quantum ad omnes, quia quilibet tenetur viuere iustè cùm proximo. c ¶Quia iuxta est salus mea. id est Christus, per quē
z à patre data est mundo salus. d ¶Vt ueniat. carnem assumendo e ¶Et iustia mea. id est Christus, qui per viam iustic̄ satisfecit deo patri. Dicitur autem Christus iustitia & salus, quia ꝑfectio Christi vno
b nomine non potest explicari. & ideo noīa
c plurib⁹ noibus hīc & alibi, Consequenter
d ponitur secūdū de diuino cultu, cū dicitur:
e ¶Beatus

na.vñ:Btī qui custodiunt & faciunt iusticiā
A in omni tempore. a ¶ Custodiens Sab.
Psal.105.a. Hiero. Ne.sit.s. de sex diebus quibus factus
est mundus. De quibus apostoli non erant,
Ioh.15.c. gb' dī:Si de mundo essetis, mundus quod
suū erat diligeret,&c. Ego elegi vos de mun
do,idcirco odit vos mundus. b ¶ Et non
dicat. Hoc contra Iudęos, qui sibi tantū ad
uentum Christi vendicabant,& alios despe
Rom.10.c. rare cogebant. Sed non est distinctio Iudæi
& Græci. c ¶ Eunuchus. Propter re
gnum cęlorum,qui mortificāt membra sua
super terram,quales erant apostoli: Quib'
pro difficultate rei admirantibus & dicen
Mat.19.b. tibus:Quis potest saluus fieri? respōdit Sal
uator:Qui potest capere capiat. Vnde apo
stolus de huiusmodi eunuchis,id est virgini
bus dixit:Præceptum domini nō ha.consili.
2.Cor.7.c. autem do. Eunuchi à natiuitate,eunuchi ab
hominibus facti, eunuchi propter regnum
cælorum,oēs consolatur,qa in lege diceba
Deu.7.c.se cundū aliā tur:Maledictus q nō reliquerit semē su. ter.
literam. Quod de semine spirituālis operis dicitur,
non prolis. d ¶ Quia hæc dicit domin.
Duo proposuit,proselytos scilicet & eunu
chos. Prius eunuchis dat præcepta viuendi,
† Si
† Sup.3.c. & præmia promittit: post ad proselytos ve
nit quibus similia promittit. Hic ergo logē
eunuchis qui desperātes dixerunt: Ecce ego
lignum aridum,ne se putent subiacere ma
ledictioni legis. e ¶ Et filios adue. Post
eunuchos ad aduenas transit & præmia pro
mittit. f ¶ In seruos. Qualis Paulus qui
Roma.1.a. de se ait:Paulus seruus Christi Iesu,& Moy
ses famulus dei. g ¶ Holocausta eorū.
Colos.3.a. Mortificate membra vestra, quæ sunt super
Ro.12.a. terrā. Et:Exhibeatis corpora vestra ho.deo
B vi. Holocaustum totum offertur deo & icē
ditur. Victimæ pars sacerdotibus datur.
† ꝯ filiis Holocaustū deo tribuit, qui mūdum relin
quit, vt semper vacet orationi. Victimam,
qui deo seruit & quæ mundi sunt disponit
iustē. h ¶ Super altari meo. Fidem sup
quā omnia offeruntur,sine qua impossibilē
☞ est deo pla

Nicolaus de Lyra.

† diligunt a ¶ Beatus uir qui faciet hoc & fil.
scilicet quod postea subditur: b ¶ Custo
diens Sabbatum,ne polluat illud. Per
Sabbatum, quod erat ordinatum specialiter
diuino cultui ,intelligitur omne illud
quod pertinet ad diuinum cultum in noua
lege. c ¶ Custodiens manus suas.à ma
lis operibus,in quibus maximè est transgres
sio Sabbati & cultus diuini magis quām in
operibus corporalibus vtilitati hominum
deseruientibus. d ¶ Et n. dicat filius aduenæ.
Hic consequenter remouetur error ori
Diuisio ens circa prædictam dispositionem. Et di
uiditur in tres partes, secūdùm tres errores:
Secūda pars incipit sequenti ca. Tertia. lviij.
capitu. Prima in duas ,quia primò ponitur
erroris remotio. secundò doctorum puni
tio,ibi:Omnes bestiæ:Prima adhuc in duas
quia primò error tollitur, secundò contra
28.di.c.1.1. ria veritas asseritur,ibi: Quia hæc dicit. Iste
q.3.c.Sal autem error primus procedit ex defectu na
uator.26. turali scilicet generis & prolis. Ex hoc enim
q.7.c.ab quòd Gentiles conuerti ad Iudaismum nō
hoc dixi admittebantur ad cœtum Iudæorum æqua
mus. liter,quia recipiebantur ad legis obseruan
tiam:non tamen admittebantur statim ad
ea quę erant honoris,sed aliqui in tertia ge
neratione & aliqui in decima, & aliqui nīq
uàm , vt dictum fuit plenius,Deuterono.
vigesimotertio.& ex hoc credebāt quòd in
præmio beatitudinis esset tanta distantia.
& hoc

a ¶ Hominibus. b ¶ Quia beati qui custodiunt
iu.& fa.iusticiam omni tempore. c ¶ Fortis

mea,ut reuelētur. Beatus uir qui a
a ¶ Iudicium & iusticiam. b ¶ Interioris hominis.
vnde in Leuitico sępe homo homo dicitur.

facit hōc,& filius hominis qui ap
a ¶ Strenue. b ¶ Feriendo a vitiis: insistendo
bonis operibus.

prehēndet istud. Cūstodiēs Sab b
a ¶ Male operando ¶ Scilicet.

batum, ne pōlluat illud: custo c
diens manus suas, ne faciat o
a ¶ Quodlibet peccatum. b ¶ Proselytus. ¶ Gentilis.

mne mālum. Et non dicat filius d
¶ Per circuncisionem.

aduenæ, qui adhæret domino di e
¶ Hoc.s. a ¶ Cum veniet non dignans me æquali gloria.

cens: Separatione diuidet me do f
¶ Israelitarum.

minus à populo suo. Et non di g h i
c cat eunuchus: ecce ego lignum
a ¶ Quia sine prole. ¶ Vere.

d aridum. Quia hęc dicit dominus k
a ¶ Continentibus. ¶ Vnde: Beata sterilis
immaculata, quę non cognouit virū in delicto.
b ¶ A vitiis cessando.

eunuchis. † Qui custōdierint Sab
a ¶ De præceptis meis.

bata mea, & elegērint quæ ego l
a ¶ Non prœcepi. vnde: Qui potest capere capiat.
¶ Continentiam. ¶ Non quę pro imbecillitate
permisi. b ¶ Omni fide. c ¶ Bonum.
¶ Quod pepegerunt mecum in baptismo.

uolūi,& tenuērint fœdus meum m
a ¶ In domo patris mei man.mul. sunt. b ¶ In
numero prædicatorum. ¶ Vt muniant fabie
cios verbo & exemplo.

dabo eis in dōmo mea & in mū n o
a ¶ Quod nulla obliuione delebitur. b ¶ Excel
lentius scilicet quā si filios & filias generassent.

ris meis locum,& nōmen mēli p q
¶ Christianum quod non deficiet.

us † à filiis, & filiabus. Nomen r
sempiternū dabo eis quod non
¶ Vel ist. a ¶ Gentilis.

s peribit. Et filios aduēnæ qui ad s
a ¶ Fide. b ¶ Dabo. c ¶ Seruiendo,
honorando.

hærēnt dominō ut colānt eum,
a ¶ Quasi filij. b ¶ Quod est Christus.
c ¶ Christi. ¶ Filij.

& † diligānt nōmen eius, ut sint
a ¶ Eunuchum aduenam.

t ei in seruos: omnem cūstodien
¶ Vt supra,

tem Sabbatum, ne polluat il
a ¶ Vt semper instet orationi. vnde: Sine inter
missione orate.

lud,& tenentem fœdus meum:
a ¶ Christum ipsum,qui mons domini: vel eccle
am præsentem vel dogma veritatis.

adducā eos in mōntē sanctū meū u
a ¶ In ecclesia vel,in æterna beatitudine.

& lętificabo eos in dōmo oratio v
a ¶ Spiritualis. b ¶ Eunuchorum, qui se totos
consecrant domino.

x nis meæ. Holōcausta eōrum, & x
a ¶ Victima a vincendo. b ¶ Aduenarum qui
ad tempus vacant orationi.

uictimæ eorūm placebunt mihi
a ¶ Christo. b ¶ Non figurale templum.

y super altāri meo: † Quia domus y
a ¶ Ecclesia extra quam nec sacrificij nec oratio
nis locus est. b ¶ Non tantorum non
hircorum.

meā domus orātionis uocabi
a ¶ Non tantum Iudæis. b ¶ Hoc promittens.

tur cūnctis populis, ait dōmi z
a ¶ In vnum cuncte. vnde: Vt filios dei, qui erant
dispersi congrega.in vnum.

nus deus qui congregāt di a
a ¶ Israel duodecim tribus per mēdum, vel
per diuersos errores. ¶ Quibus scri
bit Petrus quasi electis aduenis dispersio
nis. b ¶ Dispersis congregatis.
c ¶ Ego pater.

spērsos Israēl. Adhūc cōgre a
& hoc remouetur cūm dicitur: Et non dicat filius aduenæ , id est. Gentilis natione. C
c ¶ Qui adhæret do. per veram fidem.
f ¶ Separatione diuidet me do. in retri
butione iustorum. g ¶ A populo suo.
sci. Iudaico. Similiter: quia defectus prolis
in lege erat vituperabilis, aliqui simplices p
le carentes,quamuis essent de populo Israel
estimabant se deficere à præmio iustorum,
eò qd' non multiplicauerant populum. &
hoc remouetur cūm dicitur: h ¶ Et nō di.
eunuchus. id est impotens ad generādum.
i ¶ Ecce ego lignum aridum. & non fa
ciēs prolis fructū: & subintelligitur diminu
tio mercedis vel ablatio. k ¶ Quia hæc.
Hīc consequenter contraria veritas asserit,
videlicet quòd eunuchus,& Gentilis veniēs
ad fidē tantū bonū cōsequetur gratię ī prēsē
ti & gloriæ in futuro, cæteris tamen paribꝰ
quantū recipiet Iudæus natione & dotatus
multa prole,& hoc patet impletum ī noua
lege, Act.x.g. vbi spiritus sanctus in signo vi
sibili descēdit super Cornelium & alios Gē
tiles cū eo existentes, sicut ceciderat super a
postolos & alios fideles de Iudęis existentes.
propter quod dicit Paulus apostolus Rom.
x.c. Non est distinctio Iudæi & Græci. nam
idem dominus omnium diues in omnes q
inuocant illum. & hoc est qd' dicitur: Quia
hæc dicit domi.i. debite' deum coluerint.
l ¶ Et elege. quæ ego uolui. s. iustè viue
re cū proximo. m ¶ Et tenu. fœ. meum. i.
legem Euāgelicam p quā deo fœderamur. D
n ¶ Dabo eis in do. mea. i. in ecclesia mi
litante, vt dictum est suprà ī. ca. o ¶ Et in
mu. me. i. in ecclesia triumphāte, quę p muros intelligitur, eò qd' violentia non potest
ibi inferri. p ¶ Locū. recipiendo gratiā in
prēsēti & gloriam in futuro. q ¶ Et nomē
me. Istud ,priè refertur ad illos q se castra
uerunt propter regnum cælorum, per casti
tatis obseruantiam, quę melior est & magis
meritoria q' fœcunditas ,prolis , secūdū qd'
dicit Saluator Mat.xix.b. Sunt eunuchi qui
se castrauerunt propter regnum cælorum,
qui potest capere capiat. i. tantū bonum ,p
pter sui altitudinem non præcipitur sed cō
sulitur. r ¶ Nomē sempiternum dabo
eis. quod non potest intelligi de vita prēsē
ti, vbi non continuatur nomen talium, per
successionem generationū , sed intelligitur
de vita btā. Consequenter ostenditur pro
positū ī Gētibꝰ, cū dicitur: ¶ Et fi. ad. &
patet sententia ex dictis vsq; ibi: ¶ Addu
cā eos. i. in gloriam cælestem, vbi nihil ad
mittitur nisi sanctum. Apoc.xxj.g. Non in
trabit illam aliquid coinquinatum: Et præ
mittitur hīc status ecclesiæ triumphantis, eò
quòd est primus in intentione. Et subditur
status eccliæ militātis, cū dicitur: v ¶ Et lę.
e. orationes eorum acceptando, ideo subdi
tur: x ¶ Holocau. e. & dicuntur hīc holo
causta & victimæ quæcunq; bona ad glo
riam dei facta. Pōt etiā hoc accipi specialiter
de eucharistia, quæ est sacrificium fidelium, †Iere.7.b.
& dicitur holocausta & victimæ in plurali, Matt.21.b.
qa continet in se virtutē oīm sacrificiorum Mar.11.c.
veteris legis modo supereminenti. y ¶ Cū Luc.19.g.
ctis po. sine aliqua acceptatiōe. propter qd'
dixit Petrus Act.x.e. In vītate cōperi, qd'
non est personarum acceptor deus , &cæte.
z ¶ Qui congregat dispersos Israel.
id est omnes electos in vnitate charitatis &
fidei. a ¶ Adhuc congregabo ad e
um omnes &cætera . quia post con
gregationem fideliū in vita p̄ti mō prædi
cto: fiet iterum cōgregatio ipsorum ī cælo,
& illa congregatio amplius nō dispergetur.

o ☞ Omnes

☞ est deo placere. Vnde: Iustus autem in fide sua viuet. a ¶ Omnes E be. Vox prophetæ qui aduocat Romanos ad excidium Ierusalē
Abacuk. 2. c. quibus penè totus orbis seruiebat. Vel per bestias dæmones. q bus ad deuorandum Iudæi traditi sunt. b ¶ Cæci. Non habētes Christū verū lumen vel fidem & alias virtutes. c ¶ Canes. Si
† cōgregationes Luc. 23. c. cut canes gregem, sic prælati debēt custodire plebē. Canes im. Qd ē: Sicut canes sine discretione etiam bonos sepe psequūtur: sic & Iudæi impudēter clamauerūt: Crucifige crucifi. eū: nec domini saturati sunt opprobriis. d ¶ Venite suma. Sic puerebant qui corrigere debuerant. Et qa oēs peccauerūt: traditi sūt ī manū Romanorū.
Moraliter Eph. 5. d. ¶ Moraliter. Venite vitemus exēpla malorū, nec inebriemur vino in quo est luxuria, nec voluptatibus obruamur, nec contra aduersarios muti simus.

GLOS. ORDI.

CAP. LVII.

IVstus perit. Hęc referunt Iudæi ad Isaiā g serra lignea sectus est à Manasse impiissimo rege, & alios pphetas qs ipse occidit, appellāt viros misericordiæ. Sed verius hoc de illo dicit
†dormitationem Mat. 27. b. qui est summè iustus. de quo: Nihil tibi & iusto illi. Et Pilatus: Quid faciā de Iesu q
Ibidem. c. dicit iustus? ¶ Et ne. est. Propter speculatores cęcos & canes mutos. g ¶ Qui rga cæci & multi ignorantes sapiētiā, non cogitant ea quæ dei sunt. h ¶ Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulauit in. Propheta precatur vt Christus veniat, & resurgens à mortuis requiescat in cu. in gloria. s. paternæ maiestatis
† Iere. 6. c. 1. Pet. 2. d. vel in ecclesia in qua in directione ambulauit: qa pctm nō fecit, nec in est do. i o. c.

☞ Super quem

Nicolaus de Lyra.

Sap. 2. b. c. a ¶ Oēs be. qa error prmissus, pcedebat ex ignorātia credētiū. Hīc cōsequenter ponit punitio doctorū, q debebāt eos docere & ira fuit in destructiōe Ierūm p Titū, q Sacerdotib⁹ noluit parcere, dicōs, iustū esse sacerdotes cum templo perire. Et hoc est qd dicit: Oēs bes. a. i. multitudo exercitus Romani. b ¶ Venite ad deuorandum uniuersæ bestiæ saltus. i. ad destruendū sacerdotes & templū. & causa subditur: c ¶ Speculatores eius. i. sacerdotes & doctores, ad qs spectat pericula prævidere, & populo nūciare. d ¶ Cæci o. id est in cognitiōe Saluatoris, quē reprobauerunt. propter qd
† & nemo est qui ad uertat, qd malo perit. f ¶ Videntes uana. quia tunc magis studebant in curiosis, vtpotè cursu syderum, & similib⁹. qs in lege & prophetis. propter quod Saluator dixit eis Matthæi decimosexto. a: Faciem cæli diiudicare nostis signa autem temporum non potestis. Et vocat ibi temporū signa quæ, de aduētu Christi p pphetas erāt dicta. g ¶ Dormientes & amantes somnia. in hoc notat eos de carnalitate, & etiam de gulositate, cùm subditur: Canes impudentissimi nescierunt & cætę. h ¶ Ipsi pastores. id est sacerdotes & doctores, qui pascere debent populum verbo & exemplo. i ¶ Ignorauerunt intelligentiam. veram scripturarum, ppter quod
†adulteri Saluator improperat eis, Mar. septimo q irritabant mandata dei propter traditiones suas, & de falso intelle
k ¶ Omnes in ui. su. decli. ctu in scriptura arguit eos in pluribus locis Euangelij. k ¶ O. Et quæ sit illa subditur cū dicit: l ¶ Vnus quisq; ad aua. suam. Sacerdotes enim & Scribæ multū ad auaritiā declinauerunt, & sub specie religionis oblationibus & consti
Sacerdot. virtus a. tutionibus milib⁹ populū multipliciter spoliabant, p uaricipter qd statuerāt in tēplo homines qui vē debant oues & boues & numularios, vt dū ctum fuit plenius Ioh. ij. & Matt. xxj. vnde & in libro Heb. qd dicitur Ionia, & est autenticus apud Iudæos, dicitur qd in secunda domo erāt auariciæ intenti. Et vocat se cunda domus templum in reditu captiuitatis Babylonicæ ędificatum, vbi Christus fuit oblat⁹: & vbi legitur pluries docuisse.
m ¶ Venite sumamus ui. Istud erat ꝟ. bum eorum semetipsos ad carnalitates inuitātium. n ¶ Et erit si. h. sic & qa sem. † 43. dic. per iuenieb̄āt nouos modos extrahēdi pe primo cuniā à ppło ad cōtinuādū ista, & ampliandum.

NICO. DE LYRA.

IVstus pe. Hīc Cap. LVII. remouetur error secundus qui † dormitio
proueniebat ex defectu pœnali. Ex hoc enim qp aliq cōsiderabant iustos de cōi cursu temporaliter affligi præ cæteris, & maximè Christum & apo † forma animo stolos & fideles alios ī primitiua eccłia, cogitabāt qd hoc esset, p pctis eorū, & refugiebāt vitam & doctrinā ipsorū, ad oppositā vicia se cōuertentes in nouo & veteri testamento: & secundum hoc presens capitulum diuiditur ī duas: quia primò error Diuisio exduditur. secundò malicia eorum arguit H ibi: Vos autem. Circa primum dicitur: o ¶ Iustus perit. i. Christus qui morte confusibili ex hoc mundo transiit. p ¶ Et † eius ne. est q rec. qd hoc non est propter suū delictum, sed propter nostrum expiandū. q ¶ Et ui. misericordiæ. id est apostoli aliq; fideles ex cōpassione aīarum se laboribus & tormentis exponentes. r ¶ Colligun. de vita præsenti sicut fructus maturi ad reponendum in horreo cęlesti. s ¶ Nō est qui intel. qd hoc sit ad bonū ipsorū, sed magis ad malum vt estimant, qd excludit eū subdi. ur: t ¶ A facie e. ma. hominum præsentis vitæ. v ¶ Collectus est iu. in horreo cęlesti. x ¶ Veniat pax. cælestis super eum. y ¶ Requiescat i c. i. in gradu glorię sibi prępărato. z ¶ Qui † non ambula. in presenti vita. a ¶ In directi one s. nō declinādo à recta via. b ¶ Vos Hīc consequenter arguitur errantium malicia, secundò commendatur redeuntium pœnitētia, ibi: Qui autem, tertiò amborū Diuiso differentia, ibi: Non enim, &cæt. Prima in duas: quia primò arguitur malicia populi Iudaici captiuitatem Babylonicam præcedens, secundò subsequens, ibi: In multitudine. Malicia autem præcedens potissimè fuit idololatria, propter quā secuta est captiuitas illa, vt patet ex. iiij. Regum. & . ij. Paralip. & hoc est quod dicitur: Vos autem acce. huc filij au. i. Gentis Iudaicæ, quæ † Venite fuit multū intenta auguriis tempore Manasse & aliorū regum malorū. c ¶ Semō adul. & for. sic est in Heb. & in libris correctis. Vocatur autem hīc adulter ipsum idolum, & fornicaria ipsa Iudæa, quæ per idololatriam cū idolo fornicata fuit: & sic posteri eorū dicuntur filij fornicariæ & adulteri. & nō solū illi q fuerūt ante captiuitatē Babylonis, sed etiā illi q fuerūt post. e tiā tpe Christi, qa sicut merita patrū vt Abrahā, Isaac, & Iacob recordāt ad laudē borum, ita mala idololatrarū ī properāt mal.

Super

a ¶ Christum. b ¶ In prædestinatione.
gabo ad eum † congregatos eius.
a ¶ Gentes sine ratione. b ¶ Mundi.
c ¶ De longinquo.
• Omnes bestiæ agri uenite ad de a b
a ¶ Iudæum non credentem in Christum. ¶ Cælestem panem, carnem agui.
b ¶ Ne tradas bestiis animā con. tu.
uorandum, uniuersæ bestiæ sal
a ¶ Incultæ Gentilitatis. b ¶ Scribæ & Pharisæi, Sacerdotes, reges, principes, sic & hodie in ecclesia. ¶ Quia. c ¶ Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt.
b tus. Speculatores eius cæci o c d
a ¶ Deum veram lucem.
mnes, nescierunt uniuersi, † canes •
a ¶ Sine voce prædicationis contra inimicos.
b ¶ Quia astricti viciis. c ¶ Prædicare.
muti, non ualentes latrare, uiden f
a ¶ Sapientes in mundo. b ¶ In peccatis.
tes uana, † dormientes & aman g
a ¶ Quibus decipiebātur a dęmonibus. Quasi non possent loqui veritatem sed mendacium.
tes † somniā, & canes † impudētissi h
a ¶ Peccatorum. vnde: Canis reuersus ad vomitum. Et alibi: Qui deuorant plebem meam sicut escam.
mi nescierunt saturitātem. Ipsi pa k
a ¶ Qui & canes. b ¶ Legis & prophetarum. vnde: Errātis nescientes scripturas.
stores ignorauerunt intelligen l
a ¶ Prauum. b ¶ Non dei. c ¶ Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.
tiam. Omnes in uiam suam dēcli k
a ¶ Quia a via domini declinauerunt. b ¶ Quę sua sunt, non quæ Iesu Christi quærentes.
nauerunt, † unusquisque ad auari l
a ¶ A principibus. ¶ A planta pedis, vsque ad verticem non est in eo sanitas.
ciam suam, à summo † usque ad
a ¶ Populum. b ¶ Comedamus & bibamus, cras enim morieмur.
• nouissimum. † Venite sumamus m
a ¶ Vel siceram. Io Hebr. enim sicera est omne quod inebriare potest.
uinum, & impleamur ebrietate:
a ¶ Vide supra: Nescierunt saturitatem.
& erit sicut hodie, sic & crās, & n
multò amplius. Cap. LVII.

a ¶ Quia. ¶ Christus moritur. b ¶ Opinione infidelium, vel immēditate rorum.
a ¶ Reptoborum Iudæorum.
Vstus perit, & nē o
a ¶ Eum pro nobis non posse cruciari.
mo est qui recogi
a ¶ Apostoli misericordia dei ad nos missi.
tet in corde suo, & uiri misericor q
a ¶ De mundo ad deum per tormenta tranfeunt.
die colliguntur: † quia non est qui r
a ¶ Eos iniusse pati, & ideo iuste coronari.
b ¶ A præsentia peccatis: vel quia peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui iusticiæ viuamus.
intelligat. A facie enim mali s
a ¶ Vt mala scilicet seculi non videat.
b ¶ Ad dexteram patris. ¶ Christus.
b ciæ collectus est iustus. † Veni t x
a ¶ Ad Gentes per apostolos quibus dictum est: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.
b ¶ Christi. c ¶ Æterna beatitudine.
at pax, requiescat in cubili suo, qui u y
a ¶ Recto tramite rediens ad patrem.
b ¶ Sublato iusto.
ambulauit in directione sua. Vos z a b
a ¶ Auscultate verba mea.
b ¶ Iudææ Gentis quæ & idola coluit, & auguria obseruauit.
autem accedite huc filij augŭratri
a ¶ Quæ derelicto deo alterez diabolo.
b ¶ Quæ mœchata est cum ligno & lapide.
cis, semen † adulterę, & fornicarię. c

☞ a ¶Super quem. Vox filij. Super quē lu. A Q. Nisi super me, dicentes: Prophetiza quis Matt. 26. c. Tropo. Ioh. 8. f. † Super q̄ oblectamini Gen. 3. b. † Lapidib⁹ lenibus Gene. 19. f. Matt. 5. b. Metapho. B † ascendisti excelsa. Iohā. 14. a. Supra. 55. c. est qui te percussit? b ¶Nunquid non. Tropologicè possunt hæc de hæreticis legi, qui sunt filij sceleſti, mendaces, semen diabo li qui est pater mendacij, qui consolantur se in sectæ suæ simulacris: subter lignum fron dosum. s. voluptates suas. Sicut Adam post peccatum abscōdit se subter lignum, ne dei pateret respectui. Hi filios quos deceperūt, immolant in vallibus. i. in baratro impieta tis subter imminentes petras quæ semp mi nantur ruinam. Quæ pro diuersitate men dacij & varietate peruersorum dogmatum plures dicuntur petræ. Nos autem vnam pe trā habemus, quę semper populum dei seq̄ tur, de qua populus Israel bibebat, cū fami liaritate domini fruebatur. c ¶Libamen. Vinum, oleū, & huiusmodi liquores. Sa crificium panis, victima & huiusmodi. d ¶Sup mō. ex. Hæretici q̄p̄ q̄ eleuanē in superbiam, qui ecclesię humilitate contēpta sibi excelsa promittunt, dogmatum suorū montes ascendunt, vbi cubile suum dæmo nibus prostituunt. Et quia conuersi sunt re trorsum, vxorem Loth imitantes, mutanē in statuam salis, habentes imaginem eccle si asticæ conditurę, & saporem non habentes q̄ proiiciuntur foras, vt conculc̄tur ab ho minibus. e ¶Et post osti. Q. Non solùm in montibus idola adorasti, sed etiam post ostium posuisti, vt ingrediens & egredies vi deres, & semper adorares. f ¶Quia iuxta me di. Metaphora adulteræ sicut supra me retricis, quasi dormiēte viro dam suscipiat adulterum, & discooperiat pallium, dilatet stratum & faciat pactum quasi dotis instru mentum. In quo significat, qd̄ etiam in tem plo simulacrum Baal posuerūt, sicut & me retricem arguerat, quòd in introitu domo rum & in locis tenebrosis post ostia profti tuta sit omnibus exposita intrantibus. g ¶Misisti legatos. Vt afferrēt longinq̄ idola. quasi non sufficiant vicina. Et in hoc Babylonios & AEgyptios deos significat. h ¶In multitudine uiæ tuæ laborasti. Qui ambulat via regia nō laborat. Vna est via veritatis quæ dicit: Ego sum via, veri tas & vita. Multæ sunt viæ mundanorum. vnde: Non sicut viæ meæ sunt viæ vestræ. ☞ Qui autem

Nicolaus de Lyra.

a ¶Super quem lusistis. id est illusi stis Christum sputis & colaphis illudendo. b ¶Sup quem dilatastis os. ipsum dis famando & vituperando. c ¶Et eiecistis linguam. ipsum blasphemando, quæ pa tent in multis locis in Euangelio. quasi di cat hoc nō fecistis super hominem tantùm, sed etiam super deum & saluatorem vestrū. † defatiga ti te. † Despera tum est. Re quiē virili tuarum. † ægrotasti d ¶Nunquid non uos filii sceleſti. id est fœderibus pleni. e ¶Semen mendax. quasi dicat sic. f ¶Qui? consolamini in diis subter omne lignum frondos. Ibi enim colebant idola, & in locis umbro sis iuxta hoc luxuriam exercebant i venera tionem aliquorum idolorum scilicet Vene ris & Priapi. g ¶Immolantes paruu los in torrentibus. ita quòd sanguinem in parte decurrere faciebant intra aquam ad habendum ibi diuinationem. h ¶Sub ter eminentes petras. De rupibus enim solent torrentes descendere. i ¶In parti bus torrentis pars tua. hoc dicitur, quia ad immolandum pueros eligebant talia lo ca. k ¶Et ipsi sunt idolis. l ¶Et ef fudisti libamen. de parte sanguinis pue rorum. Liba

a ¶Nisi super me? b ¶In passione. ¶Con spuendo faciem, vellendo barbam.

a †Super quem lusistis? super quem b

a ¶Inclamantes: Crucifige, crucifige. b ¶Vnde: Posuerunt os suum in cælum. c ¶Samaritanus tu es, & dæmo. habes.

dilatastis os, & eiecistis linguam? c

a ¶Quasi: Vos ita fecistis, qui estis filij sceleſ. b ¶Vos ex patre diabolo estis.

Nunquid non uos filii sceleſti, semen d

a ¶Filij diaboli qui est pater mendacij. Vnde: Mendax est & pater eius.

mendax? Qui †consolamini e

¶Alienis.

ni in diis, subter omne lignum

a ¶Immolauerunt filios suos & filias suas dæ. ¶Diis. b ¶Innocentes.

frondosum, immolantes paruu f

¶Vel in.

los in torrentibus subter eminen h

a ¶Quasi: Derelinquens domum dei, iuxta tor rentes immolasti.

tes petras. In †partibus torrentis i

¶O Ierusalem. a ¶Cultus idolorum. ¶Diis.

pars tua: hæc est sors tua. Et ipsis k

a ¶Sacrificasti.

effudisti libamen, obtulisti sacri l

a ¶Peccatis tuis.

ficium. Nunquid super his †non m

a ¶Vindicando. b ¶Quasi: Merito indigna bor, quia c ¶Hoc in tempore Isaiæ, sub rege Achaz maxime.

indignabor? Super montem ex o

a ¶Vt idola coleres, & luxurium exploreres.

celsum & sublimem posuisti cu bile tuum, & illuc ascendisti ut im

a ¶Turpe simulacrum in tuitionem domorum.

molares hostias. Et post ostium p

¶Id est. a ¶Idolum in memoria habeadum.

& retro postem posuisti †memo

a ¶Etiam. ¶Te.

riale tuum. Quia †iuxta me discos q

a ¶Diabolum.

operuisti, & †suscepisti adulte

a ¶Vt susciperes.

rum. Dilatasti cubile tuum, & r

a ¶Vt ad me non redires.

pepigisti cum eis fœdus. Dile s

a ¶Adulterium. b ¶Adulterorum. c ¶Ope re. d ¶Siue verecundia, vt turpitudinem non absconderes.

xisti stratum eorum †manu aper

a ¶Diabolico. Diabolus enim rex super omnes filios superbiæ. ¶Idolum Moabitarum, Mo loch vel Molon interpretatur rex, cui orabat se Ierusalem.

ta: & ornasti regio unguento, & v

a ¶Quasi varia ornamenta quæsiisti, vt visu & odo re adulteros prouocares. ¶Insuper.

multiplicasti pigmenta tua. Misi x

a ¶Ideo. b ¶De culmine cælitatis in ba rathrum libidinis.

sti legatos tuos procul, et humilia y

a ¶Actionis prauæ. b ¶Declinando ad dexteram vel ad sinistram.

ta es usque ad inferos. In multitu z

a ¶Ponendo. ¶Ab opere malo. b ¶Abundantiam diuitiarum. ¶Alias Viam.

dine uiæ tuæ †laborasti: nec di a

a ¶Pœnitendo. ¶Ab opere malo. b ¶Abundantiam diuitiarum. ¶Alias Viam.

xisti: †Quiescam. Vitam ma b

nus tuæ inueniisti: propterea non c

a ¶Corde & ore. ¶Me. b ¶Pro diuitijs custodiendis. ¶Quia in diuitijs confidens me ro gare noluisti. Et ideo multos timuisti.

†rogasti. Pro quo sollicita ti d

a ¶Hostes vel deos, a quibus te eas habere puta bas. b ¶Dicens: Omnia quæ locutus est do minus faciemus. c ¶Dicentes: Honora domi num & confortaberis.

muisti? quia mentita es, & mei e

a ¶In lætitia tua.

non es recordata: neque cogi f

¶Hoc scilicet.

tasti in corde tuo, †quia ego ta

rorū. Libamen enim est oblatio de liqui dis. m ¶Obtulisti sacrificium. de car nibus eorum. n ¶Nunquid super his non indi. q. d. sic. Tū ꝓpter effusionem sanguinis innocentis. Tum quia hoc fie bat ad impendēdum obsequium idolis. o ¶Super mont. excel. ad fornicandū per idololatriā. p ¶Et post ostium. vt sic ingrediendo & egrediendo domū, videres idolum, vt sic non elaberetur de tua memoria. q ¶Quia iuxta me discooperuisti. loquitur de Iudæa sicut de adultera effrenata, quæ in eodem le cto recipit adulterum cū marito: & hoc fuit ꝑ ipletū potissimè ꝓpter regis Manasse, qui posuit idolum in templum domini. ñ. Para. xxxiij. r ¶Et pepi. cū eis fœd. s. idololatriç. s ¶Dilexisti stra. eo. m. aperta. s. ad faciendum expēsas magnas in idololatria. t ¶Et orna. te regi. sic est in Heb. & i libris correctis. v ¶Vn guento. quo meretrices pingunt facies suas, vt magis placeant adulteris. & hoc fuit impletum maximè tempore Ioram filij Achaz regis Israel per Iezabel matrē eius quæ ad introitum Iehu in Iezrahel depinxit oculos suos stibio, &c. vt place ret ei, sicut habetur. iiij. Reg. ix. x ¶Misi. Ie. t. pro. s. ad Theglathphalasar regē As syriorū tpe Achaz, vt patet. iiij. Reg. xvj. & ad regē Aegypti tpe Sedechię, confidē do de hoib⁹, & de dño diffidendo: ꝓpter qd̄ secuta est captiuitas Babylonica, vt habet. iiij. Reg. vlt. ideo subditur: y ¶Et humiliata es usque ad inferos. In He bræo habetur: Vsq; שאול seol. qd̄ ali quando accipitur pro fossa, aliquādo ꝓ iferno, & vtroq; modo accipitur hîc, q̄a in captiuitate Babylonica multi fuerunt mortui in peccatis suis quorum cadaue ra in fossis fuerunt proiecta, & animæ ad infernum descenderunt. x ¶In multitu di. Hîc consequenter ponuntur peccata Iudæorum post captiuitatem Babyloni cam, inter quæ primum fuit auaricia, vt dictum est suprà. & ex hoc processerunt alia, quia secūdum qd̄ dicitur. j. Tim. vj. b. Radix omniū malorum est cupiditas & hoc est quod dicitur: In multitudin. quia rectores populi vt sacerdotes & hu iusmodi, per diuersas vias quærebant ex torquere pecunias à populo. a ¶Nec dixisti quiescam. quia auaricia semper iuuenescit. b ¶Vitam manus tuæ in. i. omnia necessaria ad vitam venerunt tibi ad manum. c ¶Propterea nō ro me deprecando deuotè, quia homines pleni diuitijs obliuiscuntur dei Deutero. xxxij. b. Incrassatus est dilectus & recalci trauit, incrassatus, impinguatus, dilatat scilicet diuitijs, & sequitur: Dereliquit de um factorem suum, &cætera. d ¶Pro quo sollicita timuisti? Hîc incipit ver sus in Hebræo, & legatur interrogati uè vt sit sensus: Pro quo sollicita timu isti? quasi diceret, non pro me, nec ꝓ cul tu nominis mei, iō sequitur: e ¶Quia mentita es. scribitur enim Exod. vicesi moquarto. a. Venit ergo Moyses, & nar rauit plebi vniuersa verba domini ac ꝯ iudicia. Respondit ꝙ totus populus vna uoce: Omnia verba domini quę locutus est faciemus: & sic promisit pro se & pro sua posteritate legem domini seruare, quod non fecit. f ¶Neque cogita sti in corde tuo. qa ego t. & qua. &c.

C

† coitis cū diis.

† cōsolatio nē accipiāt Pingere fa cie stibio.

D

† suffitū ru um.

† absq; me

► fœdus

† in loco quē vidisti. Et profecta es cū oleo ad regem.

tacerem, & id est dissimulans punire pctā vsq; ad tps tu non ti tā postea punio grauius, ideo subditur: meres mec

a ¶Ego annun

a ¶ Qui autē fiduciā habet mei. Qui idola non coluerunt, vel in captiuitatē duēti pœniterunt: sub Zorobabel & alijs ducibus reuersi deum suum in loco suo adorauerunt secundum Heb. Qui au.fi. Allego. Allego. Qui in eum verè confidunt, terrā viuē-
Psal.26.d. tium hæreditabunt secundum illud: Credo videre bona domini in terra viuentiū.
b ¶ Posside.mon.san.tu.s. legē veteris & noui te.vtrūq; enim in mōte datum. Et
† multitudinem ad præmiorum † altitudinem inuitat, vel Christum, de quo: Venite ascendamus ad
Mich. 4.a. montem domini. c ¶ Et dicā. ego Christus scilicet apostolis. Viam faci.bene prędicando, præbete iter in exemplum eis bene operando. auferte offendicula per baptismum peccata abluendo, idolorum cultum prędicatione amouendo. d ¶ Quia hæc dicit. Increpatione contra Ierusalem finita, venit ad eos qui confidunt in domino, quorum reuersioni iter iusserat præparari. Vñ & à laudibus dei incipit. & quę redeunti populo promiserit, consequenter ostendit. e ¶ Non enim in sempiternū
liti. Non in sempiternum seruabo irā me
am, nec; causabor cum creatura mea, sed percutiam in præsenti, vt sanem in futuro.
f ¶ Quia spi. Pax gaudiū, vita oīm quo sensum dat & intellectum. Q. Quia & spiritum viuificātem tribuo & animam creo
▸ domin⁹ indignum est vt ęternaliter pereāt. Referūtur autem hæc generaliter ad omnes fideles, qui corripiuntur in presenti à domino specialiter ad Iudæos. g ¶ Abscondi à te faciem meā. Scilicet auxilium meū, vt
Psal.79.b. amplius desideres dicēs, Ostende faciem tuam, & salui erimus. h ¶ Abiit. Quod qui
Psal.37.b. dam intelligens ait: Tota die contristatus ingrediebar. i ¶ Vias eius. Allego. Videt
Allego. actiones bonas credentis populi, & reddit consolationem spiritussancti, qui paracletus, i. cōsolator dicitur, quā Adam p inobedientiam perdidit, pœnitentibus & peccata lugentibus reddit. k ¶ Creaui. Q.
Iere.25.c. Liberationē à captiuitate quā p Ieremiam posit lxx. annos, pmisi, opę cōpleui. Crea.
fructum l. Allegori. Quod de filio ꝑ prophetas prædixi, adimpleui, faciens per ipsū
Allego. pacem Iudæis, qui per legem propè, & Gentibus, quæ à deo longè: quia sine

Nicolaus de Lyra. ☞ lege

a ¶ Ego annunciabo: Id est manifestabo. b ¶ Iusticiam tuam. id est iniusticiam tuam, quia ironicè loquitur, sicut fatuo ironicè dicit: Tu es multum sapiens. c ¶ Et opera tua. id est diuitiæ tibi cōgregatę. d ¶ Non proderunt tibi. ideò subditur: e ¶ Cum clama. in angustia obsidionis per Romanos. f ¶ Liberent te congregati tui. s. numi aurei & argentei, quos indebitè congregasti. q. d. non poterunt. ideò subditur: g ¶ Et omnes eos auferet uentus. id est Romanorum impetus. h ¶ Qui autem. Hīc consequenter describitur reuertentium pœnitentia: quia ad prædicationē Christi & apostolorum plures de Iudęis crediderunt, & pœnā per Romanos inflictam euaserūt: quia aū aduentum Romanorum in Iudęam admoniti fuerunt fideles per angelū, vt transirēt in regnum Agrippæ, qui erat confœderatus Romanis, vt habetur in Ecclesiastica historia. ideo dicitur: Qui autem fiduciā h.m.i. in me, & non in pecuniis suis, cuiusmodi tunc erant fideles, nihil proprium possidentes, vt habetur Act. iiij. i ¶ Hæreditabit ter. scilicet Ierusalem in qua est mons Sion.

a ¶ Dissimulando. Quasi & si non timore, saltem prō patientiā mea reditus. ¶ Ad horam non semper: Tacui. numquid semper tacebo? b ¶ Peccata tua.

cens, & quasi non uidens, & mei
a ¶ Sed. ¶ Qui diu tacui. b ¶ Omnibus.
¶ Tandem tradens te Chaldæis, Romanis vel iudæis.
c ¶ Ironice.

oblita es. Egō annūciabo iusticiā
a ¶ Idola. ¶ Quæ contra me egisti tempore passionis.

am tuam, & opera tua non prodesa
a ¶ In iudicio. b ¶ Ad me tempore captiuitatis, vel in die iudicij. c ¶ A periculo.

runt tibi. Cùm clamaueris, liberent
a ¶ Dij ex diuersis Gentibus acquisiti.

rent te congregati tui. Et omnes
a ¶ Deos. b ¶ In tempore captiuitatis.
c ¶ Impetus hostium. d ¶ Idem est.

eos auferet uentus, tollet † aura.
a Qui autem fiduciam habet mei,
a ¶ Viuentium. b ¶ Ierusalem cælestem, vel scripturas sanctas.

b hæreditabit terrā, & possidebit
¶ Christum.

c montem sanctum meum, & †dicā:
a ¶ Cyro & principibus eius. b ¶ Populo meo repatriandi licentiam dans. c ¶ Doctores.

cām: Viam facite, præbēte iter, †de
a ¶ Ne impeditis semitam eorum.

clinate de semita, aufferte offendi
a ¶ Omnia nociua vel quæcumq; difficilia videntur, vestra interpretatione dissolute.

d culā de uia populi mei. Quia hæc
a ¶ Super omnes Gentes dominus, non loco sed merito eorum in quibus habitat. vnde: Exalrabo te domine, quoniam suscepisti me.

dicit dominus excelsus & sublimis habitans æternitātem, & san
a ¶ Sine fine, sine principio.

ctum nōmen eius in excelso, & in
a ¶ Filio vel quodlibet per fidem & dilectionem, b ¶ Habitat. b ¶ Cor contritum & humiliatum.

sancto habitans, et cum cōtrito &
a ¶ Remissione peccatorum & incremento virtutum.

humili spiritu, ut uiuificet spiritum
a ¶ Vt consolando, de tristicia seculi ad lętitiam, de morte ad vitam transeant.

humilium, & uiuificet cor contritorum. Non enim in sempiternum
a ¶ Ego, pater excelsus & sublimis.
b ¶ Ac si dicat, iram & vltionem non semper effundam super eos.

litigābo, neque usque † ad finem
f irascar, quia spiritus à facie mea †e
a ¶ Sanctus. ¶ Anima scilicet. vnde. Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.
b ¶ Quia scilicet iniquitatem concupiuit, non vna contentus.

gredietur, & flatus ego faciā, †prō
a ¶ Iudaici populi.

pter iniquitatem auaritiæ eius ira
a ¶ Ad breue vt sanarem. ¶ Per Assyrios, per Chaldæos, tandem per Romanos.
b ¶ O Iudæe.

g tus sum, & percussi eum. Abscon
a ¶ Contra te propter idolatriam, & pro nece filij mei.

di à te faciem meam, & indignā
a ¶ Vt non in facie hominum, sed in corde pœniteret.
b ¶ Amens sicut Cain, cui dictum est: Vagus & profugus eris super terram. c ¶ Actione praua.

h tus sum. Et abiit † uagus in uia
a ¶ Conuersionis. ¶ Operis boni. b ¶ Iudaici populi.

i cordis sui. Vias eius uidi, & sana
a ¶ Quem vulneraueram. b ¶ Ad patriam. ¶ Ad pœnitentiam. ¶ A captiuitate, dum in captiuitate fleret peccata sua. c ¶ Quę peccā. d ¶ Hæreditatē propriā.

ui eum, & reduxi eum, & reddidi
a ¶ Veras, multę enim falsæ. b ¶ Populo vel principibus.
¶ Subiectis.

consolationes ipsi & lugentibus
a ¶ Malo peccatoris pœnitentiam quam mortem.

k eius. Creaui fructum labiorum
a ¶ Hæc est promissio eius: Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. b ¶ Scilicet.
c ¶ A terra sua.

pacem, pacem ei qui longè est,

mons Sion. Aelius enim Adrianus imperator Ierusalem destructam per Titum reædificauit, prohibens Iudęos habitare in ea, & concedens eius habitationem Christianis. ideò subditur: k ¶ Et dicam. id est dici faciam per Aelium Adrianum. l ¶ Viā facite. scilicet quòd populus meus Christianus asq; vllo impedimento posit ibi redire. Potest etiam aliter exponi, vt p hoc quod dicitur hīc, Hæreditabit terram: intelligatur terra viuentium, quam verè pœnitentes possidebunt. vnde quod subditur postea: m ¶ Declinate de semita, auferte offendicula de uia populi mei. In Heb. habetur: Expedite viam. Quod sic glossit Ra. Sa. Amouete de viis vestris figmentum malum, per quod intelligit inclinationem fomitis ad peccatum, & sic pater, qđ secūdum ipsum passus iste nō intelligitur ad īram de expeditiōe viæ materialis in reditu Babylonicæ captiuitatis, † dicet, vt aliqui expositores nostri volunt dicere sed de expeditione viæ in reditu ad deum per pœnitētiam. Et huic dicto concordat † mundæ qđ subditur: Quia hæc dicit excelsus & sublimis habitans æternitatē. Sequitur: n ¶ In sctō ha. & cū cō. & hu. spū. o ¶ Non enim. Hīc consequenter ponit obstinatorū & pœnitētiū differentia in punitione & remedio. Circa qđ sciēdū, qđ ad ueniente punitione cessat comminatio & ira punientis. prout quilibet experitur. & hoc modo loquitur dominus dicens: Nō enim in sempi. liti. peccatoribus comminando. p ¶ Neq; usq; in finem. id est sē
per. q ¶ Irascar. cuius ratio subditur:
r ¶ Quia spiritus à facie mea egredietur. Loquitur de seipso ad modum hominis punientis, de cuius naribus egreditur fumus & flatus. q. d. punitione facta cessabit ira mea. s ¶ Propter iniquitatem auaritiæ eius. supple & aliorum malorū ad hāc auariciam sequentium. t ¶ Iratus sum, & percussi eum. per exercitum Romanorum. Auaricia enim Pharisęorum & Sacerdotum fuit eis occasio deridendi Christum, secundum quod dicitur Lucæ. xvj. d. Audiebant autem hæc omnia Pharisei, qui erant auari & deridebant eum: † in seculi
& ex consequenti odium contra ipsum cō † indue
ceperunt, ex quo vlterius eius mortem p. corpus
curauerunt: propter quod posita per Romanos puniti fuerunt. v ¶ Abscondi. scilicet me gratiam meam ab eis iustē sub. † De.
trahendo. x ¶ Et abiit uagus. per di. d.c. talis
uersa vicia. y ¶ In uia cordis sui. pro
nitatem fomitis sequēdo. y ¶ Vias eius uidi. quia omnia nuda & aperta sunt oculis dei. a ¶ Et sanaui eum. id est dedi pro omnibus sanationis sufficiens remedi ▸ à re fasti
um. b ¶ Et reduxi eum. per pœniten meam.
tiam: quod intelligitur non de omnibus, sed de verè pœnitentibus solùm. c ¶ Et
reddidi consolationes ipsi. id est donū † rebelli
spiritussancti in signo visibili apostolis aliisq; credentibus, Act. secundo. d ¶ Et lugentibus eius. quia eadem die ad prędicationē Petri multi corde cōpūcti receperunt fidem Christi, secūdū quod dicitur Actuum secundo. g. Et appositæ sunt in illa die animę circiter tria milia: & propter hoc subditur: e ¶ Creaui fructum labiorum. Id est prædicationis Christi & apostolorum. f ¶ Pacem. scilicet gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro. quibus subditur: g ¶ Pacem ei qui longè est. i. populo Gentili ad Christum converso, qui
legem & prophetas non habuerat.

☞ Et qui

lege: & sanui eum à pctō. s. vtrūq; pplm.
A a ¶ Impij au. Suprà de illis q in captiuitate pniam egerunt, & ideo liberati sunt & de illis q post ascensionē crediderunt. Hīc de de illis specialiter loquitur, qui ī isidelitate
Act. 13. g. sua remanserunt. vnde: Vobis oportebat primùm loqui verbum dei, &cætera.

GLOS. ORDI. Cap. LVIII.

Clama. Dñs ad pphetas, vt, ad apostolos: finito scilicet priori
Isa. 40. b. tu. Vbi aplis dicit: In montē excelsum ascē
Su. 48. d. de tu qui euā. Si. nec buccina nec tuba assu
mit, sed mōtē iubet ascēdere & propria vo
ce psonare. Hīc aūt, qa & pctōres sunt & de
orsum qb⁹ est nūciandū, nō iubetur pphe
ta ī mōtē ascēdere, sed tm vocē suā sicut tu
ba exaltare, & futura nūciare bella. vt quō
mortui ad vocē tubę sunt viuificādi. vnde:
1. Cor. 15. g. Canet em tuba & mortui re. sic Israel pctō
mortuus audiat scelera sua. d ¶ Popu. m.
Acsi dicat: videant qualē patrē pdiderunt
q eā pctōres pplm suū vocat. e ¶ Qua.
Hoc est q̄re ego non exaudiā eos sicut illos
q in eccla iusticiā faciūt, iustè & piè viuētes
Christum verū deū & verū hoīem cōfiten
tes. f ¶ Rogant. Alia temeritas Iudæorū
q̄si cōfidētes in cōscientia bona iudiciū iu
stum postulant, secūdū illud: Iudica me do
Psal. 25. mine quoniam ego in inno. m. ingress. sum.
g ¶ Quare ieiu. Obliti sunt veteris histo
Gen. 4. 2. riæ, qd dñs nō respexit ad munera Cain, eō
qd nō rectè diuidebat cū fratre suo cui cha
De cō. dis. 3. caeiunii. Ieiunium deo acceptum est non solùm
B à cibis, sed ab omnibus rebus illicitis absti
nere. i ¶ Volun. ue. Greg. Voluntas ad iu
sticiā pignus pertinet ad iram. Incassum p
pœnitētiā corpus atteritur, si inordiatis mo
ribus mēs viciis dissipat. k ¶ Repetitis.
Qui repetit non habentem, deo facit violē
tiam. l ¶ Nolite ieiunare sicut usque
ad hanc diem. Ne videatur reprobare ie
iunium: docet quomodo sit ieiunandum.

Nicolaus de Lyra. ☞ Colligatio.

a ¶ Et q prope est. i. pplo Iudaico le
gem & prophetias habenti. Hanc autē scri
pturā inducit apls. Ephe. ij. d. in Christo im
pletam di. Et veniēs euangelizauit pacem
vobis qui longè fuistis. Ex quo patet, quod
passus iste nō intelligit ad literā de nunciis
Cyri per regnū suū missis ad denūciādū li
centiā datā Iudæis redeundi pacificè in Iu
dæā, vt aliqui expositores nostri volunt di
† inuenitis concupiscē tiam, † pecuniā vestram. cere. b ¶ Impij autē. i. Iudæi in sua mali
cia obstinati. c ¶ Quasi mare feruens.
quia persequebantur ad mortem creden
tes in Christo, vt patet in Actibus apostolo
rū in plurib⁹ locis. d ¶ Et redū. flu. e. i c.
& lu. Sicut em fluctus maris venientes ad
littora generāt ibi lutū, qd postea à trāseū
tibus conculcatur, sic psecutiones à Iudæis
illatę Christianis meruerūt qd cōculcarent
tanq̄ viles à Romanis. e ¶ Non est pax
impijs dicit dominus deus. quia Iudei
qui remanserunt obstinati, sunt per orbem
vagi in opprobrio & seruitute graui.

¶ In capitulo. lvij. vbi dicitur in postil.
Qui autem habet fiduciam mei.

ADDITIO.

Cùm hoc quod dicit hīc: Qui autē habet fi
duciā mei: exponat de fidelib⁹ Christi nihil
pprium possidentibus. Hoc qd sequitur:
Hæreditabit terram & possidebit montem
sanctum meū, nullo mō intelligendū est de
Ierusalem illa materiali: q̄uis em Adrian⁹ C
imperator illam Ierusalem cōcessisset Chri
stianis ad habitandum, nunq̄ tamen est di
cendum qd hæc propheta prænosticauit
in præmiū fidei & spei fidelibus Christi, vñ
talis expositio tanq̄ Iudaica est respuenda:
& secunda quam ponit Postillator, est pro
priè catholica & vera.

NI. DE LY. Cap. LVIII.

Clama. ne cess. Hīc remouetur
tertius error procedēs ex defectu
morali. Aliq enim confidentes
de apparenti iustitia seu simula
ta, per hoc præsumebāt saluari: & istud mul
tùm vigebat tempore Christi, vt patet ex
decursu Euangelij, vbi multùm arguit hy
pocrisis Phariseorum, Sacerdotū & Legis
peritorū. Et sc̄m hoc istud capitulū ī duas Diuisio
partes diuidit: qa primò falsū remediū exclu
dit sc̄ò verū cōcludit, ibi: Nōne hoc ē. Pri
ma adhuc in duas, quia primò falsitas ponitur, & secundò excluditur, ibi: Ecce in die. † 43. dis. c.
Circa primū deus pater alloquitur hoīem sit rector,
Christum di. f ¶ Clama ne cess. prædica
tionem debitè continuando. g ¶ Quasi
tu. exal. uo. tu. manifestè docendo: hoc em
modo prædicauit Christus, vt patet in Euā
gelio. h ¶ Et annun. po. meo. sci. Israel.
i ¶ Scelera eo. id est peccata contra deum
commissa. k ¶ Et domui Ia. qui sic dictus no
mine dictus est Israel. l ¶ Pctā eo. cōmis
sa in proximū. huic pplo prædicauit Chri
stus in propria persona. propter qd dicit,
Mat. xv. c. Nō sum missus nisi ad oues quę
perierant domus Israel. m ¶ Me etēm de D
die in diē quę. legendo scripturas, de quo
multū gloriabant. tamen hoc magis facie
bant ad habendum dominium sup populum, qui tunc gubernabat per Sacerdotes
& Legispertos, quā propter noticiam ve
ritatis. n ¶ Et scire ui. me. uol. i. prætendunt qp hoc velint. o ¶ Quasi gēs quæ
iusti. fe. cū tū contrarium egerit. Secundò
gloriabantur de oratione. & quātū ad hoc
dicitur: p ¶ Rogant me iudi. iu. id est qp
iudicē pro eis, contra aduersarios. s. Roma
nos qui eos tenebant subiectos. q ¶ Et ap
propinqua. deo uo. s. in iudicio ad allegā
dum suam iusticiam ideo subditur in per
sona eorum: r ¶ Quare ieiunauimus
& non aspexisti? per exauditionem.
s ¶ Humiliaui. animas nostras. id est
nosmetipsos in cilicio & cinere. t ¶ Et
nescisti? per approbationem. Quòd autē
tempore Christi talia ieiunia facerent, pa
tet Matthæi nono. b. vbi discipuli Iohan
nis dixerunt Christo: Quare nos & Pha
risæi ieiunamus frequenter, tui autem disci
puli non ieiunant? v ¶ Ece in die ieiu.
Hīc excluditur remedium falsum p respō
sionem domini, cùm dicitur: Ecce in die
ieiunij uestri inuenitur uoluntas uest.
Et accipitur hīc voluntas pro appetitu sen
sitiuo, quem sequebātur contra dictamen
rationis & diuinæ legis, ideo subditur:
x ¶ Et omnes debitores uestros repe
titis. cū austeritate etiam impotētes ad sol
uendum & tempore prohibito, scilicet an
no septimo qui est remissionis, Deute. xv.
y ¶ Ecce ad lites & contē. ie. i. in die ie
iunij uestri talia exercetis. z ¶ Et percuti.
pugno impiè. iniuriando proximo nō so
lùm verbis, sed etiam factis, ideo subditur:
a ¶ Nolite ieiunare. per talem modum.
b ¶ Vt audiatur in excelso clamor
uester. contentiones & brigas suscitando.
c ¶ Nungd tale est ieiu. q. e. i. probaui.

a ¶ Non vni tantum Genti, sed toti mundo.
& qui propè dixit dominus, & sa
a ¶ A peccato. b ¶ Pœnitentem.
c ¶ In circumitu impij ambulant.
¶ Iudæi inclamantes, reus est mortis.
d ¶ Semper turbati, irati.
e naui eum. Impij autem quasi ma
¶ Quia dixerunt: Sanguis eius super nos &c.
re feruens, quod quiescere non
a ¶ Persecutionis. ¶ In Christianos. b ¶ Maris.
potest: & redundant fluctus eius
a ¶ Erunt scilicet conculcati vt lutum aduersantibus Romanis. ¶ Dæmonibus. b ¶ Peccati.
in cōculcationem & lutum.
a ¶ Christus. ¶ In circumitu impij ambu.
†Non est pax impiis, dicit domi
nus deus.

Cap. LVIII.

a ¶ Tu tamen. ¶ Aperte
abiecto timore prænuncia
captiuitatem iam imminen
tem, & multorum necem ad
uenientibus Romanis.
b ¶ A prædicatione.
†Lamà ne cesses,
a ¶ Vt ab oīb⁹ possis audiri.
quasi tuba exal
a ¶ Quasi: Adhuc potes, pessimè cere.
ta uocem tuam: & annūcia po
a ¶ Execrabilia, idolatriam, homicidium, & huiusmodi. ¶ Maiora.
pulo meo scelera eorum, & do
¶ Minora.
mui Iacob peccata eorum. Me
a ¶ Quotidie. b ¶ Ore & si non corde ad templū, ad synagogam conueniendo, legem dei legendo.
etenim de die in diem quærunt,
a ¶ Actiones, voluntates. b ¶ Non vere.
& scire uias meas uolunt. Quasi
¶ Quia idola non coluit.
Gens quę iusticiam fecerit, & quę
a ¶ Christum qui omnes iustificat. Idem est iudicium: quia pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit. ¶ Legem vel veram fidem, de qua iustus viuit.
iudicium dei sui non dereliquit.
a ¶ Voce. vnde: Populus hic labiis me honorat. &c. ¶ Vt scilicet faciam.
Rogant me iudicia iusticiæ,
a ¶ Quasi: Ideo non exaudiam. b ¶ Cui non loco propinquatur, sed merito.
& appropinquare deo uolunt.
a ¶ Iniusticiæ arguunt deum, quasi non respiciat opera bona. ¶ Dicentes.
b ¶ Ventris esuriem putant virtutem. vnde: Ieiuno bis in Sabbato. c ¶ Quasi gratum.
Quare ieiunauimus, & non aspe
a ¶ Affliximus, ieiunando.
b ¶ Vitam animalem.
xisti: humiliauimus animas no
a ¶ Non placuit tibi. b ¶ Respondeo.
¶ Quasi: Ideo non exaudio, quia sine misericordia, & pro laude & pro vana gloria ieiunatis.
stras, & nescisti? Ecce in die ieiu
a ¶ Non mei. b ¶ Ieiunia non contemno sed quæ obsunt ieiuniis. c ¶ Carnalia non dei. ¶ In cibis lautioribus.
nij uestri inuenitur uoluntas ue
a ¶ Ideo forsitan sæpe ieiunabant vt reperendis debitis vacarent.
stra, & omnes †debitores uestros
a ¶ Cum lite. b ¶ Quia. ¶ Homo interior vescitur carnibus draconis, qui datur in escam populis Æthiopum.
c ¶ Contra debitores.
repetitis. Ecce ad lites & conten
a ¶ Exigentes etiam quæ non commodastis.
b ¶ Exterius. c ¶ Resistentes. d ¶ Quod peius est.
tiones ieiunatis, & percutitis pu
a ¶ Quasi si vultis vt exaudiam vos. ¶ Pro laude
b ¶ Sine misericordia. hominum vt audiatur dum oratis in synagogis & in angulis platearum, vt videamini ab hominibus.
gno impiè. Nolite ieiunare, sicut
a ¶ Intra in cubiculum, & clauso ostio ora patrem tuum.
usque ad hanc diem, ut audiatur
in excelso clamor uester. Nungd

a ¶ Colligationes. Peccata intelligimus quæ in die ieiunij pro
E ximis dimittere iubemur, vt nobis dimittat deus, vt securi dica-
Mat.6.b. mus: Dimitte no.de.&c. LXX. apertius. Omnē scripturā iniquā
consciđe, falsa. s. chirographa, q̄bus sæpe pauperes deprimebant
impiè. Si enim impium est debitū ab eis exigere, qui non p̄t red-
dere, multò magis ab his qui non de-
Tropo. bent. Tropologi. Qui ieiunat ab oī-
bus malis, & vult ieiuniū suū respici,
nō solū declinet à malo, sed & faciat
bonū, vt soluat oē vinculum iniqui-
Psal.124.a. tatis quo simplices hæreticorū ligati
†vt curuet sunt fraudib⁹. vnde: Declinantes aūt
sicut iugū in obligatio, adducet dominus cū o-
ini. Hmōi enim qui confracti sunt, di
mittere debet vir ecclesiastic⁹, atq; dis
soluere oēm scripturam hæreticorū.
Vñ: propheta: Væ qui scribunt iniq
tatem, &c. Frangat q̄q; esurientibus
Matt.15.d. panem doctrinæ. Dominus eñ fra-
Ioh.6.b. ctos panes ap̄lis tradidit, quos eis in
vñ. sportis & xñ. cophinis cōminu-
tos atq; cōfractos in Euangelio non
integros, sicut erant i lege dereliquit
vt hr̄ent qđ pauperibus erogarent.
Quos non habentes calorē fidei, & ex
tra ecclesiam algentes frigore infidelita
tis inopes atq; peregrinos, inducat
† iugi in domum ecclesiæ, & operiat incor-
ruptionis pallio, vt tunica Christi ve
stiti non maneant in sepulcris: qđ de
Luc.8.d. eo legimus qui possessus â dæmonū
legione in monumentis mortuorum
b Nonne habitabat nudus. Cumq; hoc fecerit,
hoc.s. carnem suam ne despexerit, id est spi-
ritualiter domesticos fidei, quod dixe
runt LXX. domesticos seminis tui
ne despexeris. b ¶ Frange esurien
Ieiunium ti panē. Panem esurienti frangimus
quomodo cū Christi fidem (qui panis viu⁹ est)
fit faciēdū. & scripturam sacram) quæ spiritualis
F est nobis victus) alijs manifestamus.
Si non potes totū dare, vel vt multis
Psal.111.b. ,plit, dispersit, dedit pauperib⁹. Qđ
manducaturus eras, si non ieiunares,
da pauperib⁹, vt ieiunium tuum nō
sit lucrū marsupij, sed animę saturi
tas. c ¶ Et carnem tuam. Proximū
† aurora in necessitate qualibet recognosce si
milem tibi, considerans te mortalem
& passibilem. Vnde: Visitās speciem
Iob.5.d. tuam non peccabis. d ¶ Lumen
tuum. Sicut matutina lux soluit te-
nebras, ita lumē veritatis fugat erro-
res. e ¶ Iusticia. Christus qui oēs
iustificat, antecibit ad gloriam. vnde:
Ioh.14.a. Vado vobis parare lo. Idem. f ¶ Et
gloria domini colliget te. id est
Ioh.12.d. suscipiet ad se, qui dixit: Vbi ego sū:
► quia mi illic & minister meus erit. g ¶ Cate
sericors sū nam. Peccatorum. Vnde: Funes pec
dominus. catorum circumplexi sunt me. Et. Fu
Psal.118.h. nibus peccatorum suorum constrin
Prou.5.d. gitur quisque. h ¶ Digitum ex
tendere. Proximos notare, detra-
† vana here. Id est non solum non cogites, &
non facias hæc, sed ne detrahas.

☞ Hortus

Nicolaus de Lyra.

c ✠ a ¶ Per diem affligere homi
nem animam suam: id est seipsum
per abstinentiam absque pietate. qua
si dicat non, quia exercitatio corpo-
ralis ad modicum vtilis est, pietas au
† satiabit ficcitatib⁹ tem ad omnia, primę ad Timo. quar
to. b ¶ Nunquid contorquere
quasi circulum. In Hebræo habe-
tur quasi hamum. c ¶ Caput suum. quod faciebant ad ostē- G
tationem ieiunij, in hoc designantes dolorem capitis ex ieiunio.
d ¶ Et saccum & cinerem sternere: id est pro lecto sibi para
re. e ¶ Nunquid istud uocabis ieiunium: scilicet deo acce-
ptum. quasi dicat non. ex quo est pietate & virtute vacuum.
f ¶ Nonne hoc est. Hīc conse- Diuisio
quenter verum remedium condu-
ditur. & primò quantùm ad pieta-
tis exercitium, secundò quātùm ad
diuinum cultum, ibi: Si aduerteris.
Quantùm ad primum dicitur: Nō
ne hoc est magis ieiuniū quod elegi:
id est approbaui. scilicet in quo fit
abstinentia â viciis, & exercitium in
operibus pietatis, ideo subditur:
g ¶ Dissolue colligationes im-
pietatis. i. cauillationes quibus Sa
cerdotes & Phariſei inuoluebāt sim † Dañ.5.f.
plices ad pecunias eorum extrahen
dū. h ¶ Solue fasciculos depri- † 15.q.1.c.
mentes. i. pœnas graues quas im- autoritate
ponebant super populum, secundū
qđ dicit. Matt. xxiij. a. Alligāt enim
onera grauia & importabilia super
humeros hominū. i ¶ Dimitte e.
qui cō. sunt. ex dura seruitute. Cæ
tera parent vsq; ibi: k ¶ Tunc erū
pet quasi mane lu. tu. oriente tibi † deprēdi
sole iusticiæ per gratiam. l ¶ Et sa H
nitas tua citius orietur. ab infir-
mitate culpæ. m ¶ Et anteibit fa
ciē tuā iusticia tua. per angelum
custodientem coram deo præsenta
ta. n ¶ Et glo. domi. col. t. i mor
te. o ¶ Tūc inuo. Hīc concluditur
remediū verū quātū ad orōem: cū
dī: Tūc inuocabis & dñs exaudiet.
s. quando exercueris opera pietatis.
p ¶ Clamabis. in feruore oratiōis † & d carne
q ¶ Et di. ec. adsū. p exauditionis tua nō ab-
effectum. Quod autem subditur: scondam te.
r ¶ Quia mi. sū do. de. t. nō est in † 13.q.2.c.
Heb. nec i libris correctis, sed p mo non eiusm
dū glossæ interlinearis primò fuit mus.
positum, postea p imperitiam scri-
ptorum textui insertum. s ¶ Si ab
stu. de me. tui ca. incarceratos re-
laxādo. Vt, catenā vocat cauillatio
nē ad inuoluendū simplices. t ¶ Et
desieris ex. di. alios de pctis notā
do, sicut faciebat Phariſæus, Luc.
xviij. d. Velut etiā hīc publicanus.
v ¶ Et lo. q. n. p. alios vituperādo,
& te cōmēdādo, sicut ille Phariſæus
dicebat: Nō sum sicut cæteri homi- † me
num, raptores, adulteri, ieiuno bis
in Sabbato, &cæte. x ¶ Cum ef
fuderis esurienti animam tuā
per pietatis affectum, & etiam si fa-
cultas adsit p effectum. Et ideò sub-
ditur: y ¶ Et aiam affli. repleue † iugum,
ris. eius defectum subleuando.
z ¶ Orietur in tenebris lux
t. Id est mutaberis de tenebris culpę
ad lucem grāe. a ¶ Et requiem. s.
mentis. b ¶ Dabit tibi dominus
semper. Exquo patet, quòd non lo
quitur de requie temporali, quę fre
quenter interrumpitur, & maximè
iustis qui de communi cursu plus
cęteris temporaliter affliguntur: sic-
cūdę ad Timothēū tertio. c. Omnes
qui piè volunt viuere in Christo Ie † ducent
su, persecutionem patiētur. Quòd
autem in aliquib⁹ libris interponit:
Deus tuus: non est de textu. c ¶ Et
implebit splendorib⁹ a. tu. i. splē
doribus diuinę noticiæ & virtutis.

✠ Et ossa

✠ Quale agitis. a ✠ Totam. b ✠ Non emendare.
✠ Abstinendo a cibis, non ab illicitis.

tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nun- a b

a ✠ Inclinando ad pedes, vel in circumitu sicut monachi.
b ✠ Exterius tantum. ✠ Hæc bona sunt, & accepta deo si sint corde puro.

quid †contorquere quasi circulum caput c

a ✠ Induere.

suum, & saccum & cinerem sternere? d

✠ Alias ui. ✠ Acceptabile deo.

Nunquid istud uocabis ieiunium, & di- e

a ✠ Non: Sed hoc est magis. b ✠ Offenso quale ieiunium reprobet, quale approbet offenditur.

em acceptabilem dómino? †Nónne hoc f

est magis ieiunium quod elegi? †Dissol- g

a ✠ Falsas chartas, de quibus dicebant obligatos pauperes.
b ✠ Non prohibet sua repetere charta. c ✠ Id est sine lite.
d ✠ Chartarum. ✠ Falsi scilicet chirographa, quibus innocentes opprimebant foeneratores.

ue colligationes impietatis, solue fasciculu h

a ✠ Qui pro fame se vendiderunt, quod fæpe faciebant.
✠ Fame vel longa seruitute. aliquando enim vltra terminum detinebant eos.

los † deprimentes. Dimitte eos qui † cón- i

a ✠ A seruitute. b ✠ Seruitutis vel peccati.

fracti sunt liberos, & omne onus dirum-

a ✠ Quasi dicat aliquis: Debitores non habeo, quid faciam, vt suscipiatur ieiunium meum? Frange esurienti panem.
b ✠ Non alienum. c ✠ Ne de paupertate causeris.

pe. Frange esurienti panem tuum, et

a ✠ Egenos & vagos in domum inducimus, cum discordantes in fraternam pacem & charitatis vnitatem reuocamus. ✠ A quibus non expectas præmium.
b ✠ Hospitales inuicem. c ✠ Præbe tectum, accipe cæ lum, si non potes præbere panem.
d ✠ Conducam si non habes tuam.

egenos uagos sc̄s induc in domum tuam.

a ✠ Fide, virtutibus & operibus.
b ✠ Verbo & exemplo. c ✠ Peccatorem tibi similem.

Cùm uideris nudum, operi eum † & car- k

a ✠ Considerans teipsum, ne & tu tenteris.
b ✠ Cum hæc feceris.

nem tuam ne despexeris. Tunc erum-

a ✠ Timentibus nomen meum orietur sol iu. ✠ Sicut sol in mane. b ✠ Christus.
c ✠ Remissio omnium peccatorum.

pet quasi † mane lumen tuum, & sanitas l

a ✠ Ad præsentiam iudicis, ad beatitudinem. vnde: Ecce homo & opera eius.

tua citius orietur. Et anteibit faciem m

✠ Bona opera. a ✠ Filius, de quo: Exurge gloria mea.
b ✠ Vt glorificeris apud deum & homines.
✠ Misericordiæ in protectione.

tuam iusticia tua, & gloria domini collis- n

a ✠ Corde, ore & opere.
b ✠ Cuius voluntatem feci ſi.

get te. Tunc inuocabis, † & dominus o p

a ✠ Beneficiis respondendo.
b ✠ Ad remunerandum, qui adfui in bonis operibus auxilium.

exaudiet te, clamabis, & dicet: ecce adsum q

quia misericors sum dominus deus tu- r

✠ Depositeris.

us. Si absstuleris de medio tui † catenam, s

✠ Detrahere.

& desieris digitum extendere, & loqui t v

a ✠ Sed obest. b ✠ Larga pietate.
c ✠ Panem spiritualem vel corporalem.

† quod non prodest. Cùm effuderis esuri- x

a ✠ Voluntatem compatientem. b ✠ Quacunque angustia.

enti animam tuam, & animam afflictam y

a ✠ Quocunque beneficio non modo sustentando, sed etiam sanando. b ✠ Peccatorum fugandis. c ✠ Christus.

repleueris, orietur in tenebris lux tua, & z

a ✠ Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.
✠ Peccata. b ✠ Claritas iusticiæ. ✠ Tunc.
✠ Cum tenebræ tuæ erunt sicut meridies. ✠ Æternū.

tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et † re- a

quiem dabit tibi dominus deus tuus sem b

a ✠ Virtutibus vel visione deitatis. ✠ Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum.

per, & † implebit splendoribus animam c

a ☞ Hortus irri. voluptatis paradisus, quē
A plātauerat dñs de° à principio. s. ecclesiā.
Gene. 2. b. Fons in medio, Christ° est, cui° nō defici-
unt aquę doctrinę spūalis, quę ecclīam ir-
rigant. Et hoc est: Et eris qua. hor. irri.
ò fidelis vel ecclīa. b ☞ Sicut fons. Assi-
milaberis Christo capiti tuo. c ☞ Aedifi.
Iudæi referūt hoc ad restaurationē quæ
facta est sub Zorobabel. & Iesu Sacerdo-
te magno. vel ad illā quā delirāt futurā in
vltimo. Melius ad ecclesiā hęc referri pos-
sunt. d ☞ Fundamē. Apostolos, ꝓphe-
tas & similes. Vñ: Fūdamēta eius in mon-
Psal. 86. 2. tibus sctis. Fundamentū aūt singulari nu-
mero Christ° est. Vñ: Fundamentū aliud
1. Cor. 3. c. nemo potest ponere prēter id qđ positū
est, qđ est Christ° Iesus. e ☞ Iniqratū. alīs
in qrē. s. semitas erroris, in quietē vel ve-
†cōpactor rupte sepis & instaura tor semita-
rū ad habi-
tandum
rā pacē. s ☞ Terræ. Viuēniū, quę sursum
nō deorsum, vñ Loth dicit° in mōte saluū
te fac. g ☞ Hæredi. Cælesti, quā dedi Ia-
cob, cuius filius es p fidē & opationē, vi-
cia atq; peccata supplātando. Cuius enim
si quis imitator fuerit, dus filius dicitur.

GLO S. ORDI. Cap. LIX.

ECce nō est. h ☞ Sed iniq.
ue. Ostēdit quare nō exaudiri
& in captiuitatē duci. i ☞ Ma
n° e. Iniqrates ꝓpter exponit,
nec idololatriā obiicit quę tpe Isaię cole-
bat, sed sanguinis effusionē. Vnde suprā.
Iust° perit, & nō est q recogitet. Manus
Sup. 57. 2. eīn vestrę Ieremiā lapidauerūt, Isaiam se
cuerunt, Ezechielem in Babylone occi-
B derunt, & tandē filium dei indamantes:
Sanguis ei° sup nos & sup filios nostros,
☞ Cōceperūt.

Nico. de Lyra.

a ☞ Et ossa tua libera. Ab infirmita
te corpis. b ☞ Et eris quasi hor. irrig.
id est in bonis opib° fœcūd°. c ☞ Et ædi
fica. in te deser. secu. id est Gentiles ad-
iungentur tibi in vna ecclesia, qui fuerūt
deserti in pristinis seculis, inquātū caru-
erunt lege & ꝓphetis. d ☞ Fundamenta
genera. &c. id est per generationum suc
cessionem adduces aliquos ad fidem: qđ
impletum est in apostolis & in aliis cre-
dentibus de Iudæis: per quorum prædi-
cationem & doctrinam in scripturis eo-
rum relictā cōuertunt Gētiles ad fidem.
e ☞ Et uoca. ædi. &c. Aedificare sepes
materiales est officiū pauperū & rustico-
rum. & ideo non est tale quid qđ debeat
promitti ꝓ opibus vrtum. Et ideo per
sepes hic intelligūtur impedimenta pctō-
rum per sanā doctrinā & ordinationes sa
cras. Et hoc impletū est in apostolis & eo-
rū successoribus, qui per sanā doctrinā &
sacræ ecclesię institūta, oppossuerunt pec-
catis obstacula. Et ideo subditur: f ☞ Ad
uertens semitas in quietē. Sic est in He
bręo & in libris correctis. Ad cessationē
enim peccatorum sequitur quies mentis,
propter qđ dicit° in fine capituli prēceden
tis: Non est pax impiis, dicit dominus de°.
g ☞ Si aduerteris. Hīc ponitur verum
remedium, quantūm ad dei cultum. Cir
ca quod sciendum, quòd per obseruatio
nem Sabbati hīc intelligūtur omnia quæ
pertinent ad debitum dei cultum, sicut
Sabbatio b & in prēcepto decalogi, Exo. xx. Memen-
seruatio to vt diem Sabbati sanctifices. Ad cuius
obseruationem requiritur cessatio ab o-
peribus peccatorum, quæ sunt maximè
seruilia. Iohan. viij. d. Qui facit peccatum
seruus est peccati. Idco dicitur: Si auerte-
ris à Sab-

a° ☞ Virtutes ne deficiant. vel corpus in die iudi
cij suscitabit. b ☞ Ab igne æterno.

tuam: & ossa tua †liberābit. Et e- a b
a ☞ Fidelis vel ecclesia. b ☞ Virtutum floris
bus & operum fructibus conspicuus.
a b ris quasi hortus irriguus, & si-
a ☞ Christus. b ☞ Spiritualium virtutum no. test.
cut fons aquārum, cuius non de
a ☞ Cælum & terra transibunt, verba autem mea
non transibunt. ☞ Præter cætera.
c ficient aquæ. Et ædificabuntur c
☞ In ecclesia per fidem. a ☞ O Ecclesia.
b ☞ Conventicola Iudæorum. ☞ Propter
infidelitatem. c ☞ Multorum. d
d †in tē deserta b seculorum, funda-
a ☞ Vtriusque populi.
menta generationis & gene-
a ☞ O ecclesia. b ☞ O Christiane. e
rationis suscitābis. Et uocāberis.
a ☞ Prædicator. ☞ Confitendo Christum ve-
rum deum & verum hominem.
b ☞ Doctrinarum quibus munitur ecclesia.
f †ædificator sepium, auertens se- f
a ☞ Errorum, vbi non est quies, neque pax qui est
Christus. b ☞ Ne transgrediaris.
☞ Ne malefacias in die Sabbati.
g mitas iniquitātum. Si āuerte g
a ☞ Quiete animę quæ omni tempore celebranda.
b ☞ Mei autem pene moti sunt pedes.
h ris à Sabbato pedē tuum, †fa- h
a ☞ Carnis.
cere uoluntatem tuam in die san
a ☞ Celebrans domino Sabbata delicata. i
cto meo, et uocaberis Sabba-
☞ Deo acceptum. ☞ Purum. ☞ Non tum.
tum delicatum, & sanctum do-
a ☞ In operibus tuis. k
mini gloriosum, & glorificaue-
a ☞ Dominum. ☞ Vel diem Sabbati.
b ☞ Actiones pravas.
l ris eum, dum non facis uias tu-
a ☞ Vt nec scilicet opere pecces, nec voluntate.
m as, & non inuenitur uoluntas m
a ☞ Odiosum vel ociosum.
b ☞ Cum suprà dicta feceris.
tua, ut loquaris sermonem: tunc n o
a ☞ Delectare in domino & dabit tibi pe. &c.
b ☞ Non mundani.
delectāberis super dominō, & p
a ☞ In æterna beatitudine. b ☞ Æternæ fœ-
liditatis. hoc enim solum elementum immobi-
le & solidum.
f sustollam te super altitudines ter q
a ☞ Scilicet patria vera. ☞ Quam nec o-
culus vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-
minis ascendit.
r ræ, & cibabo te hereditate Iacob q
a ☞ Quasi: Vera sunt hæc omnia. Os enim do.
patris tui. Os enim domini locu r
a ☞ Per prophetam. ☞ Sermonem scilicet.
tum est.

Cap. LIX.

☞ Propheta ad Iudæos.
a ☞ Breuiata potētia ex quo
liberauit vos ab Ægypto.
†Ecce non est āb- s
breuiata manus t
a ☞ Vos si crederitis.
domini, ut salua
re nequeat: neque aggrauata est v
a ☞ Si pure inuocaueritis, sicut Moysen & alios
olim audiuit.
h auris eius, ut non exāudiat: sed x
a ☞ Cultus idolorum. b ☞ Quasi murus interpositus.
☞ Christus solus paritem medium maceriæ.
iniquitātes uestræ diuiserunt y
a ☞ Ne vos saluet vel audiat.
inter uos & deum uestrum,
a ☞ Non potest facies peccatorum vestrorum sustinere.
b ☞ Ne videat turpitudinē vestram, sed statim feriat.
& peccāta uestra ābsconde- z
a° ☞ Quasi murus interpositus. ☞ Pœnitentiam, su
x. lium, gratiam.
runt faciē eius à uobis, ne ex- a
a ☞ In tempore tribulationis.
i audiret. †Manus enim uestræ b

ris à Sabbato pedē tuum, vt nō procedas C
ad malē agēdum. Ideo subditur: h ☞ Fa-
cere uoluntatem tua. sequēdo appetitum tuū †impingua
irrationabilem. Secūdò ad obseruationē bit.
Sabbati requiritur occupatio & medita-
tio circa diuina. Ideo subdit. i ☞ Et uoc.
Sab. id est intendēdo ad diuina. k ☞ Et
glorifica. id est honoraueris debitē ob-
seruādo. l ☞ Dū nō fa. ui. tu. sequendo
tuas cōcupiscētias. m ☞ Et nō inueni.
uoluū. tua. id est effectus sensibilis appeti-
tus. n ☞ Vt lo. ser. scilicet malum con-
tra deum vel proximū, sed magis sis inten
tus ad deum laudandum. o ☞ Tunc de-
lectabe. sup. do. sentiens intra te consola
tiones diuinas. p ☞ Et sustollam &c.
per contēptum terrestrium & appetitum
cælestium. q ☞ Et cibabo te &c. scilicet
in beatitudine cęlesti. Bona enī terrena cū
sint multo minora bona operibus virtu
tum, non possunt esse principale præmiū
promissum patriarchis pro operibus vir
tutis, sicut declaratum fuit diffusius, Gen.
xv. r ☞ Os enim do. locu. est. quasi di
cat hoc stabile est & firmum.

☞ In capitulo. lviij. vbi dicitur in Po †vt nō fa-
sulla: Nolite iciunare. cias

ADDI. Vbi translatio nostra ha- D
bet: Nolite iciunare: He-
braica līa habet quędā ỹba quę vno mo
do signant: Et non iciunetis. Et alio mo-
do signant, & nō iciunatis. Et si primo
mō intelligantur, exponunt sicut in Po-
stilla. Si autē secūdo mō, sensus est: Et nō
iciunatis, vt audiatur in excelso clamor
vester. i. nō intēditis in iciunando, vt au-
diamini à deo: qa si sic, cessaretis à cōten-
tionibus & iniuriis quæ deo nō placent.
Et hæc expositio videtur magis propria,
specialiter ꝓpter li &, quæ præponitur
huic verbo iciunatis seu iciunetis.

NI. DE LY. Cap. LIX.

ECce non est abbreuiata.
Positę posita est prēparatio
ad salutem. hīc cōsequenter
ponitur salus, & diuiditur in Diuisio
duas partes, qa primò ponit ipa salus. Se
cūdò magnitudo ipsi°, ca. sequēti. Prīa in
duas, qa prīò ponit salutis necessitas. Se-
cundò, eius eqtas, ibi: Et vidit dñs. Circa
primum sciendum, qp necessitas ista est p-
pter misriā culpę & pœnę quā incurre-
runt Iudæi ex contēptu Christi & de ista
eadē misria exponit Ra. Sa. prēsens cap.
& quantū ad hoc conuenit mecū: sed dis
conuenit in quantū dicit Iudæos ab ea li
berari per Christū venturum: cuius aduē
tus transiit in præteritum. Igitur primò †Sup. 50. a
ponitur huius misrię descriptio. Secūdò
eiusdem confessio, ibi: Propter hoc. Pri-
ma in duas: qa primò describitur misria
culpæ. Secundò pœnę, ibi: Cogitationes.
Circa primum dicitur. s ☞ Ecce non
est abbre. id est minorata. t ☞ Manus
do. id est potestas eius. v ☞ Neqp ag-
graua. est au. q. d. ista misria in qua e-
stis, non prouenit ex dei impotentia vel
ignorantia ad saluandū, sed ex pte vestra,
Ideo subdit. x ☞ Sed iniquitates ue-
stræ diuiserunt inter uos & deum ue. separantes vos ab eo. y ☞ Et pec-
cata ue. absconderunt faciem eius à
uo. s. demeritorię. z ☞ Ne exaudiret: Eccl. 15. c.
qa nō est speciosa laus in ore peccatoris.
a ☞ Manus enim uestræ. i. opa vestra
quę p manus designant, eō quòd manus
est organum organorum. iij. de Anima. †Sup. 3. d.

¶Propheratum, & ipsius Christi.

a ¶Cōceperūt.q expectāt Anti E christū. Quē em̄ multo labore q̄ quirunt i iniquitate suscipient. b ¶Outa. Et ouo foet⁹,ex corde cōsiliū,ex quo act⁹. Oua ergo ru perūt,dū corda iniqua & veneno sa cōsilia ỹ bis oñderūt. dicentes:

Matt.26g. Reus est mortis.c ¶Aspidū. As pis ad primā vocē incātatoris al terā aurē terrę infigit,alterā cau da obturat,ne possit incātari. sic Iudęi inhęrentes terrenis,ne locū & Gētē pderēt,metuētes, Christi

†Iob.1.d. prędicationē repulerunt, vene †puerilitatē nati venenatorū filij.vnde: Geni Matt.23.d. mina viperarū.d ¶Erū.in reg. Basilisc⁹ vn ex ouis aspidis regul⁹,q & basilisc⁹ de nascatur cus,ex Iudęis Antichrist⁹. Ex eis e nim nascet flatu suo,i. sermōe ve nenoso multos occidēs volāte:ad patriā cęlestē. Occidit em̄ basilisc⁹ flatu suo aues volantes per aera.

Rom.3.b. e ¶Vastitas. Hoc apls posuit ad Psal.13.b. Romanos,sicut illud: veloces pe † fractum des ad effundēdū sanguinem. Q̄ multi ignorātes de tertiodecimo psalmo putāt sumptū,q vers⁹ in e ditione vulgata additi sunt, & in Hebraico non habentur.f ¶Pro pter hoc.Propheta in pson̄a po F puli pœnitētis resp̄ndet post a cu sationē qd loqui debēt pœniten tes. g ¶Rugiemus quasi ursi oēs,& quasi colūbæ. Iudæorū meditatio,& doctrina in sacra scri ptura rugitui vrsi & gemitui co lūbę cōparā. quasi inutilis& vana,

†Prou.1.b. sicut & illa.Cōtra subiectos quoq; ☞ sequunt

Nico.de Lyra.

a ¶Pollutæ sunt sang. scilicet pauperū bona eorū rapiendo. b ¶Et digiti ue.iniq. per hoc designantur iniustici minores, sicut digit⁹ minor est manu.c ¶La bia uestra lo.menda.cōtra Chri stū dicendo,q̄ fuit magus & pphe ra falsus.d ¶Et lingua ue. iniq. fatur.Replicatio est eiusdē senten tiæ ad maiorē assertionē.e ¶Non est qui inuocet iusti.i.Christum Qui fact⁹ est nobis à deo sapię tia, & iustica & sāctificatio &c.1.Cor. 1.f ¶Neq; est q iudic.ue.de fa ctis Christi.Et loquitur propheta quantū ad illos q sunt in infidelita te obstinati. g ¶Sed cōfidūt in nihili.id est in aduētu Messię futuro,qui iā trāsiit in prēteritū. & iō talis cōfidētia est sup nihilum. h ¶Et loquū.uanita. quia do ctores Iudæorum multoties ter minos prefixerūt de aduētu Messię & omnes trāsierūt tanḡ prēnūcia ti inaniter & falsē.i ¶Conce.lab. id est excogitauerūt inferre laborē Christo & discipulis eius. k ¶Et pepere.iniquita.procedendo ad effectū,vt patet ex Euāgeliis & A ctibus apostolorū.l ¶Oua aspi. ruperunt. id est cōsilia venenosa contra Christum & discipulos ei⁹

† Clamaui mus † gemēdo gemimus. m ¶Et telas araneæ texuerūt. id est adinuentiones falsas contra doctrinam Christi,vt ab ea popu

lum auerterent. n ¶Qui come. G de ouis eo.cōsentiēdo malignis consiliis ipsorū.o ¶Morietur. morte culpę.p ¶Et qđ confo: est,erūp.in regu.quia quidquid procedebat ex dictis consiliis,totū erat venenosum. q ¶Telæ eo. nō erunt in uesti.scientię virtu tis,quibus animę vestiunt & ornā tur:sed magis ad cōtrariū.r ¶O. pera eorū opa inu.i. nociua. Mi nus enim dicendo plus significat. Ideo sequitur:s ¶Et opus iniq. &c.Pedes eo.ad ma.cur. feli cet ad effusionē sanguinis Christi & suorū discipulorū,vt de Chri sto patet in Euangeliis,& in Actibus apostolorū de eius discipulis. t ¶Cogitationes. Hīc conse quenter ponitur miseria pœnę. Dicit enim Iosephus libro de Iu Iosephus daico bello,q̄ post mortem Chri sti ante destructionem ciuitatis p. Tirum Iudæa erat multum lacera ta in testinis dissensionibus, & sic cogitabant se mutuo spoliare & interficere:Ideo dicitur: Cogita tiones eorum co.inuti.id est no ciuę.v ¶Vastitas & contritio. id est mutua priuatio rerum & oc cisio personarum.x ¶In uiis eo. vt dictum est. y ¶Viam pacis nescierunt. quia post dissensio nes intestinas Romanis rebellaue runt.z ¶Et non est iudicium. id est executio operum iustię. a ¶In gressibus eorū.i. in suis processibus.b ¶Semitæ eorum incuruatæ sunt eis. à rectitudi H ne iustię & veritatis.c ¶Omnis qui cal.in eis.per eas procedendo.d ¶Ignorat pacem. Cum deo & proximo. e ¶Propter hoc. Hīc consequenter ponitur prædictę miseriæ confessio. Isaias enim ipsam præuidens eam con fitetur se eū illis numerando,eō quòd erat de populo Iudaico si cut Daniel.ix.capi. confitetur pec cata populi sui numerādo se cum peccatoribus.licet esset innocens, & sic dicit Isaias: Propter hoc elongatum est iudicium à no bis. Id est executio iustię actua lis. f ¶Et non apprehendet nos iustitia. habitualis. Et lo quitur de futuro per modum præteriti, propter certitudinem propheticę. g ¶Expectauimus lucem. id est Christum qui dicitur lux.supra xlix.b. De di te in lucem Gentium & cæte ra. h ¶Ecce tenebræ.quia in aduentu Christi Iudæi pro maio ri parte fuerunt excęcati.i ¶Splē dorem,& in tenebris ambula ui.& cætera. Repetitio est eius dem sententiæ ad maiorem exag gerationem. k ¶Impegimus meridie, quasi in tene bris.in caliginosis quasi mor & cætera. id est in tempore lu cis gratiæ,quod maximè habuit rationem meridiei tempore prędi cationis Christi propter euidentiā miraculorum. l ¶Rugiemus & cætera. hoc fuit implerum in aduētu Romanorū cōtra Iudæos

☞ Expectauim⁹

¶Propheratum, & ipsius Christi.

pollutę sunt sanḡine,& digiti uestri iniquita a b

a ¶Quando dixerunt:Omnia quæ præcepit dominus nobis faciemus. Vel Dæmonum habent & huiusmodi. ¶Pro Christo Antichristum ponunt, vel prominunt.

te. Labia uestra locuta sunt mēdacium,& lin c d

a ¶Blasphemiam.

gua uestra iniquitatē̄ tatur. Non est qui in e

a ¶Credat in Christum. b ¶Quia elegerunt Barrabam,crucifixerunt Christum.

uocēt iusticiam,neque est qui iudicet uere,sed f g

a ¶In idolo:Idolum nihil est:vel in nescio quo Messia futuro. b ¶In laicas fabulas. ¶Christum ter quotidie in synagogis blasphemando,Messiam adhuc expectando. h

confidūnt in nihili,& loquuntur uanitates.

a ¶Multo labore mortem Christi machinantes. b ¶Patrem scelere sui suscipientes Antichristum.

a †Conceperūnt†laborem & pepererūnt iniqui i k

a ¶Consilia venenosa. b ¶Manifestando. c ¶Consilia,opera vana & inutilia,muscas & culices scilicet fluitos & simplices capientia.

b c tatem. Oua aspidū ruperunt,& telas ara l m

a ¶Contra Christum machinantes. b ¶Acquiescendo. ¶Sicut Abel acquiescens Cain,dicenti,egrediamur in agrum. c ¶Consilia. d ¶Iudæorum.

neę texuerūnt. Qui cōmederit de ouis eorum n

a ¶Morte æterna. b ¶Nutritum ex ouis. c ¶Dum corda iniqua & venenosa consilia verbis ostenderunt, dicentes: Reus est mortis.

d morietur:& quod †cōfotum est, erumpet in o p

a ¶Antichristum regem omnium malorum. b ¶Consilia,opera,doctrina. c ¶Animæ.

regulū. Telæ eorum non erunt in uestimen q

a ¶Contra frigus inferni. b ¶Sanctorum vestimenta,opera bona.Vnde:sacerdotes tui induantur. ¶Malis quia. c ¶Telæ aranearum.

tum,neque operiēntur operibus suis. Opera r

a ¶Omnes declinauerunt,simul inutiles facti sunt. b ¶Mors Christi.

eorum operā inutilia. Et opus iniquitatis in s

a ¶Quamuis dicant:Nobis non licet interficere quemquam. b ¶Affectus. c ¶Cum laternis & facibus ad comprehendendum Christum.

manibus eorum. †Pedes eorum ad malū t

a ¶Operando. b ¶Tacitose Pilatum rogando. c ¶Vtilem aquam. d ¶Christi vel prophetarum. vnde:Ierusalem quæ occidis prophetas &c.

currūnt,& festinānt,ut effundānt sanguinem u

a ¶Contra deum. Vnde:Eradamus eum de terra viventium, & huiusmodi.

innocentem. Cōgitationes eorum cogitatio x

a ¶Ab hostibus,a dæmone. b ¶Actionibus pravis pro quibus vastati & contriti.

c nes inutiles:uastitas & contritio in uiis eorū. y z

a ¶Christum qui est pax vera qui ait:Pacem relinquo vob. &c. b ¶Credere nolentes. c ¶Christus. ¶De quo,iudicium Gentibus proferet. ¶Discretio boni & mali vel rectitudo.

uiam pacis nescierunt, & non est iudicium in a b

a ¶Operibus. b ¶Actiones. c ¶Non natura, sed voluntate.quia,quod enim incuruatur de recto torquetur in prauum. ¶A bono in malum.

gressibus eorum. Semitæ eorum incuruatæ c d

a ¶Imitatur. b ¶Non solum non inuenit,sed nescit quid quærere debeat.

sunt eis: omnis qui cālcat in eis, ignorat pa e f

a ¶Christum. b ¶Quia ignorauimus pacem. c ¶Transiens ad Gentes. d ¶Filius est datum est iudicium.

g cem. Propter hoc elongatum est iudicium à h i

a ¶Fide trahendo. b ¶Sed Gentes. c ¶A Gentibus comprehensa. ¶Christus.

nobis:& non apprehendet nos iusticia. Expe j k

a ¶Christum in lege promissum.de quo:Emitte lucem tuam &c. b ¶Iudæorum,Antichristus. c ¶Christum,qui splendor gloriæ,& figura substantiæ patris.

ctauimus lucem, & ecce tenebræ: splendo l m

a ¶Ignorantiæ,peccati. b ¶Scripturam sacram,Christum in ea non videntes:verba tantum & folia, non sensum tres diumque quærentes.

rem, & in tenebris ambulauimus. Palpa n o

a ¶Quia pene occulta etiam visibilis offertur Christus.

uimus sicut cæci parietem, & quasi absque o p

a ¶In scripturam sacram quæ quasi meridies clara & aperta sanctis. b ¶In toto orbe sole iustitiæ rutilante.

culis attrectauimus. Impegimus meridie, q r

a ¶Non intelligentes. b ¶Obscura mysteria,quamdiu enim legitur Moyses, velamen super corda eorum est.

quasi in tenebris, in caliginosis quasi s t

mortui. †Rugiemus quasi ursi omnes, u

a ¶Non habentes cor.

& quasi cōlumbæ †meditantes gememus.

A

sequunt vt vrsi contra maiores vel equales, gemunt vt columbe vt illud Ephraim: Factus est quasi columba non habens cor.

Hose.8.c. Ioh.4.a. Ps.84.b

a ¶Veritas. Christus qui est via, veritas & vita. vnde: Veritas de terra orta est & iust. de eq. pro. Et notandū q crebrò veritas nominata est vt Christi psona monstret, quā deserētes secuti sunt mē dacij. b ¶Et uidit. Ostenso qa pœnituerunt, ostēdit nō placuisse dño pœnitentiā eorū, qa nō puro corde plures pœnituerunt. c ¶Quia nō est uir. Mēte oēs effœminati sunt, sicut & illud: Vocaui & nō erat q audiret. d ¶Et salua. sibi. Pater. s. p filiū Gentes. & iustitia eius, vel misericordia secundū Lxx. confirmabit eum q voluerit cōuerti: non merito, sed misericordia & iustitia. Iustū em est vt pœnitēti creaturę creator parcat, quę meritis suis saluari nō poterat. e ¶Et time. q. prēmōstrat vindicta dei in Iudæos per Romanos, describit fidem Gentium de quatuor partibus mūdi venientium audita prędicatione apostolorū.

Supr.50.a. †accusant nos:

†q à dño delecimus & qđ negauimus eū

B

† à longe

C

cutione & morte Christi pœnitendo, cuiusmodi fuerunt Iudęi, qui contriti fuerunt ad prędicationem Petri, Act. ij. s. vbi dicitur: His auditis compūcti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ait ad illos: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi &c. Sequitur ibidem: Et appositę sunt in die illa animę circiter tria milia. t ¶Præ dæ patuit. vt patet Act. viij. a. Facta est autē in die illa persecutio magna in ecclesia quæ erat Ierosolymis. v ¶Et uidit. Hīc consequenter ponitur salutis eq. Salutis eg- tas per punitionem malorum & tas saluationem bonorum: hoc em exigit æquitas: & hoc in destructione Iudęę per Romanos fuit impletum per quam increduli mortui fuerunt & captiuari, & credentes fuerunt saluati. Primò ab exercitu Romanorū: quia monitu angeli trasierūt in regnū Agrippæ ante aduentū eorū, vt dictum est suprà. Posteà à Iudæis, quia p eorū destructionē fuerunt liberati à pśecutionibus, quas eis faciebant: & reędificata ciuitate Ierusalem per Aelium Adrianū, eam inhabitare pacificè permissi fuerūt Ideò dicitur: Et uidit dominꝰ &c. scilicet q fideles à Iudæis incredulis sic affligerentur. Ideò sequitur: x ¶Quia nō est iudi. D †impegit eò quod iniustè principes Iudęorum Christianos condemnabant. y ¶Et uidit qa nō est. i. q nō apponebatur sibi remedium humana potētia. z ¶Et apposuit. id est de miseria & infelicitate eorū molestiatus. a ¶Et salua. sibi brasuum. id est fideles virtute sua. b ¶Indutus est iu. & lo. log[t] de deo ad modum militis armati procedentis ad saluationem populi sui. c ¶Indu. est ue. ultio. id est exercitu Romanorū prępparato ad punitionem malorum ex deus instinctu diuino. d ¶Et opertus est &c. id est Tito qui erat su †oret, ita per exercitum, sicut pallium supercedat alia vestimenta. Et vocatur pallium zeli, quia multum fuit sollicitus de captione Ierusalem ad malorum punitionem. Ideò subdit: e ¶Quasi ad retributionem indignationis hosti. suis. i. Iudæis in infidelitate obstinatis: Licet enim Titus debellaret ciuitatem, eò q rebellauerat Romanis, deus tamen ad hoc eum instigabat, vt per eum vindicta fieret de Christi inimicis. f ¶Insulis uicem reddet. Dicuntur autē hīc insulæ Ierusalem & alię ciuitates Iudęę, eò quòd sint sitæ inter maria. Tota enim Iudæa secundum suam longitudinem sita est sup Iudęę situs mare mediterraneū ex parte occidentis, & in latere oppositō habet Iordanem fluuium trāseuntem. p mare Galilęę & mare mortuū. g ¶Et timebunt qui ab occidente nomen domini: & q ab ortu &c. quia à tempore apostolorū fides catholica fuit multū dilatata ad omnes pres orbis.

c+ Cū vene

Nico. de Lyra.

c+ a ¶Expectaui. iudicium. id est q fieret nobis vindicta de Romanis nos affligētibus. c ¶Et nō est. qa ecōuersō fuerūt destructi à Romanis. c ¶Salu. s. Christum, quē patres veteris testamēti expectauerūt. d ¶Et elongata est à nobis. id est à Iudeis incredulis propter suā incredulitatem. e ¶Multipli sunt enim iniq. no. quia Iudæi à Christo elōgati ruunt de peccato in peccatum. f ¶Et pec. no. resp. no. per miseriam subsecutā. g ¶Quia scelera no. no. per miseriæ effectū. h ¶Et iniq. no. cog. i. ex certa scientia peccauimus, qđ est grauius, quā exignorātia vel infirmitate. i ¶Et auersi &c. obediēdo doctrinę Christi. k ¶Vt loque. calūniam contra Christū & eius familiam. l ¶Et transgressionem. psequēdo innocētes ad mortem. m ¶Conce. & locu. su. de cor. iscitēr & à ppósito. n ¶Verba mēdacij. contra Christū, vt patet Luc. xxiij. vbi accusauerūt eū qđ prohibebat tributa dari Cęsari, & q volebat rex fieri, cū tā de contrario essent certi: qa dixerat eis: Reddite quę sunt Cęsaris Cæsari, Mat. xxij. c. Et similiter sciens qđ venturi essent vt constituerēt eum regem fugit in montē. Ioh. vj. b. o ¶Et cōuer. est retro. iudi. in condēnatione Christi innocentis per Pilatū. p ¶Et iustitia lon. ste. quia non habuit locū. q ¶Quia cor. in pla. ueri. quia Sacerdotes auerterunt populum à veritate cōtra Christum vt Barrabas liberaretur, & Christus crucifigeretur. Ideò sequitur: r ¶Et facta est ue. in obli. qa veritas doctrinę Christi quam populus audierat, à mente eius recessit per Sacerdotū deceptionem. s ¶Et q recessit à ma. de persecutione

a ¶Christum de quo: Deus iudicium tuum re. da. t b ¶Nobis, sed Gentibus.

Expectauimus iudicium, & non est, salutem, a b

a ¶Vsq; ad Gentes. ¶Relinquetur vo. do. vestra deserta. c

b ¶Quia & scripturam cōtempserunt, & aurorem occiderunt.

& elōgata est à nobis. Multiplicate sunt enim d e

a ¶A quibus faciem auertens, ne cerneres ne ferires. b ¶Cui nihil occultum. c ¶Secundum iniquitates nostras accepimus. f

iniquitates nostræ coram te, & peccata no/

a ¶Secundum petitionem nostram: Sanguis eius super nos & super filios nostros.

stra †responderunt nobis. Quia scelera nō/ g

a ¶Sunt adhuc. b ¶Quas putabamus esse iusticiam. c ¶Pœnitentes quando compuncti corde dixerunt: Quid faciemus viri fratres? & huiusmodi. h

stra nobiscum, & iniquitates nostras cōgno/

a ¶Tradendo Pilato. b ¶Dicendo: Reus est mor. &c. i

uimus, †peccare & mentiri contra dominum:

a ¶A domino. ¶Dicentes: Scimus quoniam Moysi locutus est dominus: hunc autem nescimus vnde sit. b ¶Imitantes. vnde: Si quis mihi ministrat me se. Et illud: Post dominum deum tuum ambu. k

& auersi sumus nē iremus post tergum dei no l

a ¶Contra Christum. b ¶Hic homo non est a deo qui Sabbatum non custodit. c ¶Legis.

stri, ut loquerēmur calumniam & trāsgres/ m

¶Maliciam. ¶Scienter.

sionem. Concepimus & locuti sumus de cor/ n

a ¶Inuenimus eum subuertentem Gentem nostram. ¶Traditiones hominum. b ¶A d Gentes.

de uerba mendācij. Et cōuersū est retrorsum o

¶Christus. a ¶Idem. b ¶Quæ pars iusticiæ eum iniquitate? c ¶A nobis. d ¶In Gentibus. e ¶Quasi Non manūt in eis qui mundi latitudinem & voluptatem sequuntur Scribis & Phariseis & huiusmodi.

iudicium, & iustitia †longè stetit. Quia tcor/ p q

a ¶Idem. b ¶Quæ in cordibus habitat per fidem, non potuit ingredi propter infidelitatem.

ruit in plateis ueritas, & æquitas non potuit r

a ¶Corda Iudæorum. b ¶Christus. c ¶Iudæis.

ingredi. Et facta est ueritas in obliuione, & s

a ¶Credendo in Christum. b ¶Infidelitatis. c ¶Aliorum Iudæorum qui diripiebant fidelium bona. vnde: Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.

d ¶Pœnitentium eorum infructuosam.

qui recessit à malo, prædæ patuit. Et uidit t v

a ¶Quia non puro corde. b ¶Qui omnia videt.

dominus, & malum apparuit in oculis eius:

a ¶Bis. b ¶Quia translatum est ad Gentes. ¶Discretio boni & mali. vel inter simplicitatem & duplicitatem. vel in eorum potentia iudicium rectitudinis. c ¶Pater. x

b quia non est iudicium. Et uidit deus quia y

a ¶In Iudæis. b ¶Sanctus. ¶Sicut Moyses, Dauid & alii. c ¶Contristatus est de infidelitate eorum. d ¶Iudæis in infidelitate obstinatis. ¶Interueniens pro eis sicut Moyses in deserto. ¶Deo ne percutiat.

c non est uir: & †aporiatus est, qa non est qui oc z

a ¶A persecutione illorum resuscitando a mortuis.

b ¶Filium, per quem omnia facta sunt.

c ¶Id est filius per quem omnia iustificat.

d currat, & saluābit sibi brachium suum, & iu/ a

a ¶In Gentibus per fidem. b ¶Patrem.

c ¶Electos suos ab inimicorum persecutione liberando, & pro ipsis pugnando, ipsos saluando.

sticia eius ipsa †cōfirmauit eum. †Indutus est b

¶Hoc est iuste quasi loricatus, & galeatus in vltione inimicorum suorum venit. cum per Romanos euertit Iudæam.

iusticia ut lorica, & galea salutis in capite ei/. c

a ¶Militibus Romanis.

Indutus est uestimētis ultionis, & opertus est d

a ¶Iræ vindictæ. b ¶Partus armis indutus.

quasi pallio zeli. Sicut ad uindictam, quasi e

a ¶Vt secundum opera sua recipiant. ¶Iudæis.

ad retributionem indignationis hostibus su

a ¶Retribuendum. ¶Vt sicut prophetas & ipsum Christum occiderunt, a Romanis occidantur. b ¶Ciuitatibus Iudæorum. f

is, & uicissitudinem inimicis suis: insulis ui/

a ¶Mercedem iniquitatis. b ¶Delendo eas. c ¶Sanctæ, calle, filialiter. vnde: Beatus vir qui timet dominum. vel seruili timore.

d ¶Multi ab oriente & occidente venerunt &c.

g cem reddet. Et timebunt qui ab occiden/

a ¶Patris. vnde: Manifestaui nomen tuum hominibus.

b ¶Filium cui dicitur: Exurge gloria mea.

te nomen dómini, & qui ab ortu solis glóri/

a ¶Quasi flu. Quia citissimè mundū sua prędicatione & fide
E implerunt de quo: Velociter currit ser. eius. b ¶Quē spi. do. cogit.
Psal. 147. Ad redimendū genus humanū, spiritussanctus. s. Vnde: Qui con
a. ceptus est de spiritusancto. Et: Requiescet super eū spiritus domi
Isa. 11. a. ni &c. c ¶Hoc fœ. me. vt. s. eos sanguine filij redimā, & ipsi prę
cepta mea faciāt, & memoriter teneāt: &
hoc est: Spi. meus q est in te. d ¶Semi.
Sequētiū, pphetarū, apostorū, martyrū.
q eodē spū repleti sunt. Spūs em̄ sctūs,
q docuit Isaiam: ad alios quoq; quasi p
successionem transit. Et hoc est, amodo
& usq; in sempi.

†hostis

GLOS. ORDI.

†ad eos

SVrge illu. Cap. LX.
Hęc referūt Iudæi ad tēpus
Christi sui, quē nos Anti-
christū dicim⁹, & intelligūt
Ieruſalē illā quā aureā & ornatā de cæ
lo autumant descensurā. Cui⁹ Iohānes
Apo. 21. s. in Apocalypsi facit mētionē, pquā nos
sanctā ecclesiā accipim⁹. Dicūt em̄ q tūc
Iudęorū opi- oēs Gentes seruiēt eis, cameli, dromeda
nionis cō- rij, Madiā, & Effa, oēs de Saba venientes
futatio de aurū deferāt & thus, & oues Cedar, &
aurea Ieru arietes Nabaioth cōgregentur ad offe-
salem. rendū dño sup altare tēpli, qđ tunc ex
truxerūt: Nos aūt eorū insanias contē-
nentes, hoc ad ecclesiā primitiuā referi-
mus. Quidā aūt hęc oīa Iudęis carnali-
ter pmilla dicūt, vt vel p his suscipiant
dei filiū. e ¶Surge. In ecclesiis, quę oc-
cidisti in Synagogis. Surge in Gentibus
quę cecidisti in Iudęis. Surge per cōfes-
sionē, p virtutes quę cecidisti p negatio-
nē, p vicia: & cū surrexeris illuminare. i.
accipe Christi fidē. f ¶Lumen. Tibi lō
Iohā. 1. a. gē ante pmissum ad redēptionē tuā vē
Ibidē. 8. b. turū qđ illuminat oēm hoiem veniētē
F in hūc mūdum. s. q dicit: Ego sum lux
mūdi, à quo illuminaberis si fidē Christi susceperis. g ¶Gloria
do. Ad illuminandū. filius. s. sicut sol ortus illumināt mundum,
in cuius figura Moysi & Salomoni alteri tabernaculū, alteri tem
plum ędificāti ostenditur gloria domini. Gloria quoque domi
ni fuit mortui resuscitatio, leprosi mundatio, & huiusmodi.

Nicolaus de Lyra.

☞Terram

a ¶Cum uenerit &c. s. Romanorū exercitus. b ¶Quē spi.
do. co. qa spūs dñi ad hoc eū instigauit, vt prędictū est. c ¶Et ue
nerit Siō redēp. Et est hīc Siō dativi casus, p quā intelligitur ec
clesia, vt dictū est suprà. ij. ca. ad quā redimēdā venit in passione
sua, & iterū venit p effectū in destructione Ieruſalē, ad accipien-
dum vindictā de morte sua. veniet etiam ad recipiēdum pœni-
tentes in sua misericordia, & maximè Iudęos feruidè reuertētes
ad ipsum derecta falsitate Antichristi per Enoch & Eliam. Ideo
sequitur: d ¶Et eis qui redeunt &c. Et in hoc sensu allegatur
hęc scriptura, Roma, xj. e ¶Hoc fœ. meū cū eis. qđ subditur
cū dicitur: f ¶Spi. me⁹ qui est in te. Ad hoc enim descendit
spiritussanctus sup credentes in die Pentecostes, vt qui prius erāt
timidi, fierēt firmi & stabiles in amore Christi. g ¶Et uerba
mea quæ po. in ore tuo. qa illa extūc prædicauit ecclesia, &
prędicabit usq; in finē mundi, & tunc gloria & veritas hīc præ-
dicata, lucidè apparebit in patria.

¶In ca. lix. vbi dicit in Posti. Quia corruit ī plateis vitas.

ADDIT. I. Hoc qđ dicit: Quia corruit in plateis vitas, ppriè videt exponēdū de ipso Christo, qui
de seipso Ioh. xiij. a Ego sum via, veritas & vita. Et quod sequit.
Et facta est veritas in obliuionē, bene exponit de veritate & do-
ctrina Christi, put in Posti. Prima em̄ veritas prędicta corruit in
plateis p mortē. Secūda vò vitas. s. doctrinę facta est ī obliuionē.
¶In eo. ca. vbi dicit i Posti. Et timebūt q ab occidēte nomē dñi.

ADDITIO II. Circa hoc qđ dicit: Et timebūt q ab occidente nomen dñi &c. Considerā
dum, q timor dei. s. filialis fuit in toto orbe quantū ad iustos dif
fusus apostolis prędicatibus de quo dicit hīc: Et timebūt qui ab
occidēte nomē dñi, & ab ortu solis gloriā eius. & hoc principali-
ter ex quinq; quę hīc exprimuntur, licet nō seruato tēporis ordi
ne. ¶Primò, eò q manifesta fuit vindicta dei in occisores Chri-
sti de quo

a ¶Patris. b ¶Autor beatitudinis. ¶Filius incar-
natus, vel ad Gentes in prædicatione apostolorum.
c ¶Quia in ipso sona sapientiæ, & doctrinæ, & sci-
entiæ, qui dicit: Si quis sitit, veniat &c.

a am eius. Cùm uenerit quasi fluuius a
a ¶Cui nihil resistit. vnde: Data est mihi omnis potestas
in cælo & in terra. b ¶Amor, bonitas, charitas.
b †uiolentus, quem spiritus domini b
a ¶Cum. b ¶Fidelibus Iudæis vel ecclesiæ. ¶Christus.
cogit, et uenerit Sion redemptor, & c d
a ¶Non omnibus. b ¶Qui idem habent scilicet & o-
perationem. c ¶Infidelitatis & negationis. d ¶Ad
eos, qui cum vitiis & concupiscentiis pugnant.
†eis qui redeunt ab iniquitate in la- e
cob, dicit dominus. Hoc fœdus me- e
a ¶Scilicet qui redeunt ab iniquitate.
b ¶Sanctus, a quo prophetia. f
um cum eis, dicit dominus. Spiritus f
a ¶O Isaia. b ¶Euangelium meum cui non succedit
alia lex. Vnde Iohannes dicit Euangelium æternum.
meus qui est in te, & uerba mea quæ g
posui in ore tuo, non recedent de o- h
re tuo, & de ore seminis tui, dicit do
a ¶Cælum & terra transibunt, verba autem mea &c.
minus, amodo & usq; in sempiter- a
num. Cap. LX.

a ¶Quę cecidisti in infidelitate.
¶Quæ iacet in vitiis.
b ¶Fit fic. c ¶Fide. c ¶O.
Vrge illuminare Ie- b
a ¶Homo factus. b ¶Filius dei.
rusalē, quia uenit lu- i
a ¶Miraculorum, vel filius dei.
¶Gloriosa dicta sunt de te ciuitas
dei. b ¶O ecclesia.
men tuū, & glória domini sup te or- k
j

qđ non seruierit tibi, peribit: qa illa regna nō seruierunt eis, sed
magis eōuersò. Primò, Persis tributū reddendo, posteà Grœcis,
& posteà Romanis, vt patet ex libris Esdræ & Neemię & Macha
bęorū & Euangeliorū, & ex libris Iosephi & aliorū historiogra-
phorū. Item expositores isti magis videntur Iudaizare quantū
ad hoc quàm Hebræi, q exponunt totum istud capitulū de tem-
pore Christi. vnde Ra. Mo. super Gene. xxv. dicit q illud qđ di-
citur hīc: Et ambulabūt Gentes in lumine tuo, intelligitur de
Messia. Dicūt igitur, q ea quæ ponūtur hīc, implēda sunt tempo-
raliter in aduentu Messię. Sed contra hoc arguitur per hoc qđ Iudęorū
versus finē capituli dicitur: Non occidet vltra sol tuus &c. qa se error de eō
cundū antiquos doctores Hebręorū in aduentu Messiæ nō essęt in nua solis
telligendū aliqd immutari de cursu mundi, vt dictū fuit suprà. statim tē
xj. cap. Et ideo qđ dicit hīc de statu solis & lunę, & de diuīo lumi Messiæ.
ne, non pōt conuenienter referri ad statum huius mūdi seu ad pś-
peritatem terrenam, sicut Iudæi intelligunt, dicētes Messiam tem-
poraliter regnaturum sup oēs Gentes, & q tunc Iudæi prosperen-
tur eo modo quo in hoc capitulo describitur. Igitur dicen-
dum, q sicut capitulo prædicti descripta est salus Christi, ita in
hoc consequenter describit magnitudo salutis huius. Et primò ex
parte materię recipientis. Secundò ex parte causæ efficientis, capi-
tulo sequenti. Circa primum sciēdum, q materia siue subiectū
recipiens Christi salutem est ecclesia fidelium, quę habet dupli-
cem statum. s. in mundo, quantùm ad ecclesiam militātem; & in Diuisio
cælo, quātū ad triūphātē. Primò ergo ponit magnitudo salutis
ecclesię respectu status primi. Sed ò respectu sed i, ibi: Non audie
tur. Pria diuidit in tres: qa primò describit pśperitas militātis ec
clesię ex fidelium multiplicatione. Sed ò ex ecclesiarū ędificatione,
ibi: Et ędificabunt. Tertiò ex honorū assecutione, ibi: Et veni
ent. Circa primum dicitur: h ¶Surge illu. Ieruſa. id est eccle-
sia militans, vt dictū fuit. suprà. ca. ij. quę surgere cœpit & illumi
nari à principio doctrinę Christi. i ¶Quia uenit lu. tuum. i.
Christ⁹ q est vera lux Ioh. j. & suprà. xlix. b. vbi dicit de Christo:
Dedi te in lucē Gētiū &c. k ¶Et glo. do. i. filij⁹ q est gloria de
patris, sicut & eius sapiētia. Gloria em̄ à claritate dicit quasi quę
dā claria, c. mutata i. g. & sic appropriat filio, sicut & cętera ad no
ticiam ptinētia. l ¶Super te orta. natura humana assumpta.

☞Quia eccę

Terram. Iudæos terrena tm̃ amantes, quib⁹ dicit: Bona terræ comedetis qd' carnaliter accipiunt. ¶ Ortus tui. Quo. s. ex aqua & spiritu sancto nata es, oẽs in splẽdore ortus primitiuę ecclesię ambulamus: qa eamdẽ fidẽ habemus, eodẽ baptismo renascimur. ¶ Leua in circũitu ocu. Cui similę: Leuate oculos vestros & videte regiones, qa iã albæ sunt ad messem. d ¶ Filij tui. Quos in fide genuisti, vnde Paulus Per Euãgeliũ ego vos genui. Primi fideles de Iudæis qñ spiritus datus est, erãt in Ierusalẽ viri religiosi ex oĩ natione quæ sub cęlo est, vel Gentes ex oĩbus ptibus mundi. e ¶ De longe ueniẽt. Quia longè erãt à deo per idololatriam. Vnde: Vos qui eratis longè, facti estis ꝑpè. f ¶ De latere. Hiero. Quidã codices habẽt: de late. surg. Perforato em̃ in cruce domini latere, effluxit sanguis redẽptionis, & aqua baptismi, de quibus facta est ecclesia, sicut ex costa lateris Adę mater omniũ Eua. Vnũ horũ sine altero nõ prodest. Nisi em̃ Christi passionem & resurrectionem pro nostra redemptione credam⁹, quãuis baptizemur, non saluabimur. Nec si hęc credam⁹, nisi baptizemur. Sed hoc neq; in Hebrẽo, neq; i Lxx. inuenit, neq; Hieronymi sensus ad hoc inclinatur. g ¶ Camelorum. Camelus animal est gibbosum & oneriserum. Hi sunt diuites onus diuitiarũ & peccatorum gibbum portantes. h ¶ Dromedarij. Dromedari⁹ vel Dromas, vtrũq; enim dicitur. est enim animal camelo minus, sed velociꝰ, in quo figurãtur Gentes velociter ad fidẽ currentes. i ¶ Madian & Effa. Regiões trans Arabiam camelis & dromedarijs abundantes, per quas designãtur omnes partes mundi de quibus veniunt ad fidem Gẽtes. Madian. iniquitas. Effa, resolutus, vel effundens. Saba conuersatio vel captiuitas. Diuites ergo & potentes huius seculi & Gentes velociter ad fidem venientes, resolutis vinculis iniquitatis, animas suas domino effuderunt, & reuertentes de captiuitate diaboli & vanę conuersationis munus fidei quæ per aurum, & orationis mundę, quæ per thus figuratur, domino obtulerũt. k ¶ Omne pecus Cedar congregabitur ti. Simplices qui antè erant tenebræ & mœror. Vnde: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Interpretatur enim Cedar tenebræ vel mœror. Cedar filius Ismaelis, à quo regio nomen accepit vbi habitant Saraceni de illius stirpe progeniti. l ¶ Arietes. Prædicatores, greges, duces, filij prophetarum qui ea quę prophetæ prædixerunt de Christo impleta docuerunt. m ¶ Nabaioth. Filius Ismaelis, & interpretatur ꝓphetia. n ¶ Ministrabunt tibi. Sancti episcopi, presbyteri ministri ecclesiæ corpus & sanguinem Christi fidelibus administrando. o ¶ Qui sunt. Admiratur propheta Gentes tam citò ad fidẽ currentes, vel primitiua ecclesia. p ¶ Vt nubes uolant. Vt nubes volant, pluunt verbis, coruscant miraculis, ad cælum volant contemplatione mentis. ¶ Grego. Imbrium gurgites de nubibus fluunt, quia profundæ prædicationis sequentium intelligentiæ, originẽ à sanctis apostolis receperunt. Vnde: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. q ¶ Ad fenestras. Ad fenestras suas stãt sancti custodiẽtes quinq; sensus corporis, ne p eos tanq; per fenestras intret mors in aias. Vñ: Estote prudẽtes sicut serpẽtes, & sim. sicut col.

Argentum

¶ Infidelitatis.

ta est. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super tẽ autem orietur dñs, & gloria † eius in te uidebitur. Et ambulabunt Gentes in lũmine tuo, & reges in splendore ortus tui. † Leuã in circumitu oculos tuos, & uide: omnes isti cõgregati sunt, uenerũt tibi. Filij tui de longè uenient, & filiæ tuæ † de latere surgent. Tũc uidẽbis, & tãfluues, & mirãbitur & dilatabitur cor tuum: quando cõuersa fuerit ad te mũltitudo maris, fortitũdo Gentium uenerit tibi. Inũdatio camelorum, operiẽt te, dromedarij Mãdian & Effã. Omnes de Sãba uenient, aurũ & thus deferentes, & laũdem domino annunciantes. Omnes pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi. Offerentũr super placabili altãri meo, & domũm maiestatis meæ glorificabo. Qui sunt istĩ, qui ut nũbes uõlant, & quasi colũmbæ ad fenestras suas? Me enim † expe-

¶ Peccatorum.

a ¶ Illuminandam. b ¶ Sol veruet.

a ¶ Miraculorum, vnde: Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti a patre &c.

a ¶ Quæ prius in tenebris. b ¶ Fide, vel Christo qui est lux mundi. c ¶ Constantinus, Bractius, Theodosius: vel sancti se & alios bene regentes. ¶ Cor regum in manu dei est, & quocunque voluerit vertet illud.

a ¶ O primitiua ecclesia.

¶ Mundi. ¶ Mentis. ¶ Intellige.

a ¶ In fide sociandi.

a ¶ Ad fidem. b ¶ Fideles in fide fortiores.

a ¶ Paruuli in Christo, quibus dicit Apostolus: Lac de. vo. po. non escam. Et Petrus: Quasi modo geniti infantes.

¶ Alias lac sugent. a ¶ Cum eleuabis oculos. b ¶ Multitudinem Fidelium. c ¶ Filiis quasi fluuius aqua subiris.

a ¶ Multitudinem. b ¶ Præ gaudio ¶ Vt suscipias hospitem Christum. ¶ Secundum illud: Cor meum dilatatum est, dilatamini & vos.

a ¶ Per fidem.

a ¶ Omnes nationes mundi.

a ¶ Reges, principes. b ¶ Sociandæ fide.

a ¶ Abundantia diuinum ad fidem venientium.

a ¶ Muneribus sua exornabit. b ¶ Quia. ¶ Gentes. c ¶ Iniquitas.

a ¶ Resolutus vel effundens. b ¶ Captiuitas vel conuersatio. ¶ Alias Epha.

a ¶ Ad fidem. b ¶ Fidem, charitatem & sapientiam. c ¶ Sacrificium ¶ Orationem. Vnde: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

a ¶ Opera filij. ¶ Filium in quo laudatur pater. b ¶ Aliis, quasi non contenti sua salute,

a ¶ Afferte domino fi. d. afferte domino &c.

a ¶ Arietes, sicut a Paulo Titus, & alij, a Petro Marcus.

a ¶ Fide super qua omnia bona offeruntur. b ¶ Ecclesiam.

¶ In talibus.

a ¶ Gentes. b ¶ A mundi turbinibus remoti. c ¶ Ad me de toto orbe. alis spiritu sancti.

a ¶ Simplices. b ¶ Introitus fidei per quam intrare cupiunt in ecclesiam.

¶ Vnde: Ipse erit expectatio Gentium.

a ¶ Quia ecce tene. operient &c. Vbiq; enim extra ecclesiam sunt tenebrę erroris & ignorantiæ. b ¶ Et glo. eius in te uidebi. per operationem miraculorum gloriam diuinæ virtutis demonstrantiũ. c ¶ Et ambu. Gen. in lumine tuo. &c. id est in lumine fidei Christianæ, qd' apparet impletum in diuersis partibus orbis in filiis ecclesiæ. d ¶ Leua in circum. ocu. tuos. Ad omnem scilicet differentiam orbis respectu Ierusalem vbi primò prædicatum est Euangelium, & inde alibi per Christi discipulos deriuatũ. e ¶ Congregasunt. Fideles in vnitate fidei Christianæ. f ¶ Filij tui de longè ue. & filiæ tuæ de latere. id est de propè. g ¶ Surgent. quasi dicat vtriusq; sexus personæ nascent filij & filiæ ecclesiæ tam de longinquis partibus quã de propinquis. h ¶ Tũc ui. multitudinẽ credẽtium. i ¶ Et afflues. cõsolationibus diuinis. k ¶ Et mirabi. Ex tã veloci multiplicatione, quia à tempore apostolorũ deriuata est fides ad omnes terræ habitabilis partes, sicut declaratũ fuit super illud Psal. xviij. a. In oẽm terrã exiuit sonus eorũ. l ¶ Et dila. cor. tuũ. prę gaudio. m ¶ Quãdo cõuersa &c. i. habitantiũ in insulis, sicut patet de Sicilia, Anglia & aliis insulis maris. n ¶ Forti. Gen. i. in periũ Romanorũ, qd' toti mundo dñabat. o ¶ Venerit ti. qd' impletũ fuit tpe Constantini. p ¶ Inunda. came. ope. te &c. Cõstantinus em̃ impator & multi alij potentes exẽplo sui aiati diuitias suas multas per orbẽ miserũt sup talia aialia ad sustẽtationẽ ministrorũ ecclesiæ & pauperũ Christianorũ & ędificationes ecclesiarũ. q ¶ Madiã & Effa. Hoc dicit, qa in terris illis speciales nascuntur talia animalia fortia. r ¶ Omnes de Saba ueni. Hoc dicunt expositores nostri cõiter impletum in illis regibus q venerunt ad adorãdum Christum natum. & ideo subditur. Oẽs &c. quia populi subiecti in illis regibus virtualiter continebantur. s ¶ Omne pe. Nabaioth & Cedar descẽderunt de Abrahã per Ismaelẽ, Gene. xxv. Et isti habitabãt in tabernaculis nutrientes pecora: ideo ex tali occupatione designantur hic cũm dicitur: Omne pecus Cedar. quantũ ad minores illius populi. t ¶ Congregabitur tibi. In ouile domini. Loquitur enim hic propheta metaphoricè, sicut etiam in multis aliis locis. v ¶ Arietes Nabaioth. id est maiores illius populi. x ¶ Ministrabunt tibi. sicut deuoti filij. De istis enim Gentibus plures crediderunt ad apostolorum prædicationem, aliorumq; discipulorum, licet postea gens illa fuerit infecta perfidia Mahumeti. per istos autẽ intelliguntur alij Gentiles ad fidem venientes. sed isti specialiter exprimuntur, quia descenderunt de Abraham patre fidei nostræ. y ¶ Offerentur super placabili altãri meo. id est ipsi Christo, qui est altare & hostia. z ¶ Et domum maiestatis meæ. id est ecclesiam militantem. a ¶ Glorificabo. miraculis doctrinam ecclesię cõfirmãtibus. b ¶ Qui sunt isti q ut nubes uolant? Id est apostoli aliiq; prædicatores per orbem velociter discurrentes ad modum nubium & columbarum, quasi diceret, sunt valde mirabiles. c ¶ Me enim insulæ expectant. id est habitatores insularum ad recipiendum fidem, vnde & Paulus apostolus in multis, ipsis fidem publicauit, vt habet in Actib⁹ apostolorũ.

¶ Et naues

† iuxta lat⁹ nutrientur

† illumina beris & timebit

† expectabunt

℣ E

a ¶ Argẽtũ eo. Hoc est: corde creditur ad iusticiam, ore aũt cõfessio fit ad salutẽ.

Ro.10.b. †adducãt

b ¶ Filij peregri. Principes Gentium qui per orbẽ ecclesias ędificauerunt, sicut Cõstantin⁹ q Romę.xij.ecclesias in honorẽ.xij.apostolorũ fecit, & alij multi q multas extruxerũt ecclesias. & necessaria præbuerũt. Allego. Filios peregrinorũ & reges eorũ, dicit martyres & doctores Gentiũ, quorũ fide & virtutibus sancta fundat ecclesia. c ¶ Glo. Líba. Liban⁹ mõs est cõfinis terræ, pmissionis: ex quo ministrauit

†glorificabit 3.Re.5.b.

Hirã rex Tyri Dauid ad palatiũ, Salomoni ad tẽplũ ligna pulchra & imputribilia. Cuius gloria, altitudo arborũ, & diuersitas. & bestiarũ copia. Liban⁹ ergo mũdus, ei⁹ gloria mũdi sublimitas. reges. s. & principes q ad ecclesiã venerũt. d ¶ Abies. Supbi. s. diuites Phi. Diuitias em & fortitũ segtur supbia. Cyprianus. & Hylarius. Excelsę in seculo arbores, ecclesiã dei ędificauerũt. Arborũ diuersitas, diuersos i ecclesia ordines significat. Ex qb⁹ oĩb⁹ cõstructa est ecclesia miro decore distincta. e ¶ Locum pe. Ecclesiã: in qua apli qui domini pedes eũ. s. prędicatione circũferentes. Vñ In habitabo in illis, & inambulabo. Et alibi: Bti pedes pacẽ. i. Christũ portantes, vel prędicatores dicuntur pedes qui totũ corpus. s. ecclesiã sustinentes institutis, miraculis, & exemplis. f ¶ Ciui. do. Ciuitas em à cõione dicit. Ecclesia ãt oĩb⁹ vna, & oĩa habet cõia. Vn⁹ dñs, vna fides, & vnũ baptisma. Vñ: Multitud. creden. e. c. v. & a. g ¶ Dereli. Cũ venit Christus, nõ erat in Iudęis vel Gẽtib⁹ ꝓpheta neq; apls. q soliciteꝫ circũiret & auxiliũ prębaret. h ¶ Odio habita. Iudęis, qa fidẽ Christi prędicabat, legis obseruãtias destruebat. Gẽtibus, qa vnũ deũ asserebat, idola nihil esse astruebat. i ¶ Nõ erat q per. Trãsiret & benediceret tibi. Vñ. Et nõ dixerũt q prętereãt: bñdi. dñi sup vos. Prętereũtes em de more operariis benedicebãt. Vñ: Booz dicit messoribus suis: Dominus vobiscum. Insup Superbia aliquando mala, aliquando bona. Vnde; Opes superbę & iusticia.

Ruth.2.a.

Prou.8.b.

℣ Prolig.

Nicolaus de Lyra.

c ¶ Et na. mar. per hoc designatur ꝓmptitudo eorũ ad credendũ. b ¶ Argẽ. eo. & au. quia venientes ad fidem offerebãt deo se & sua, vt habet Act. iiij. c ¶ Et ædifica. Hîc cõsequenter describitur prosperitas ecclesiæ militantis in ecclesiarũ cõstructione, cũ dicitur: Et ædifica. fi. pere. id. est venientes ad fidẽ nati de Gẽtilibus, qui fuerant peregrini à lege & cultu dei. d ¶ Muros tuos. id est ecclesias materiales ad dei cultum. Et hoc patet impletum à tempore Constantini, vt dictũ est supra. e ¶ Reges eo. minis. tibi. expẽsas ministrando, vt dictũ est. Potest etiam hoc referri ad reædificationem Ierusalem per Titum destructam, quãm postea quasi per qnquaginta annos vel circiter Adrianus imperator reędificauit, sic qđ loca sancta passionis Christi & sepulturæ fuerũt in

†sperne bant te

†gloriã perpetuam

ciuitate intra ciuitatẽ per dilatationẽ muri ex illa pte, quę pri⁹ extra fuerãt, vt patet Ioh. xix. Iste aũt Adrian⁹ erat Gentilis, & ciuitatem ędificauit per Gẽtiles artifices. Et sic potest exponi qđ dicitur: Et ædificabũt filij peregrino. mu. tu. i. Ierusalem. & reges eo. ministra. tibi. scilicet expensas, quia reges terræ reddebant tributum imperatori

a ¶ Diuersæ Gentes. b ¶ Ecclesiæ c ¶ Mundi. ¶ Fidei.

ctant insulæ, & naues maris in

a ¶ Centes. b ¶ O primitiua ecclesia.

principio, ut †adducam filios tu

a ¶ Ab idololatria. b ¶ Eloquentia. ¶ Confessio fidei.

os de lõgè. Argẽtum eorum,

a ¶ Sapientia. b ¶ Venient scilicet vt gloriã ceant super illos.

& aurũm eorum cũm eis, nomini domini dei tui & sancto Isra

a ¶ Per illos. b ¶ Præter cætera bona.

ẽl, quia †glorificauit tẽ. Et ædifi

a ¶ Hæc ad literam & spiritualiter. b ¶ Gentium. ¶ Constantinus & alij q per orbẽ ecclesias ędificauerunt. c ¶ Ne hostis posset tantare.

cabũnt filij peregrinorũm mu

a ¶ Spirituales & seculares.

ros tuos, & regẽs eorum mini

¶ In iudæis.

strabunt tibi. In indignatione e

a ¶ Tribulatione prsenti, vt corrigerem per tyrannos, per captiuitates plurimas. b ¶ In Gentibus.

nim mea percũsi te, & in trecon

ciliatione mea misertus sum tui.

a ¶ Parati¶ suscipere alios. b ¶ Ministri ecclesiæ qui alios introducunt.

Et aperiẽtur pòrtę tuæ iugiter

a ¶ Prosperitate & aduer. ¶ In gaudio & tribulatiõe.

diẽ ac nocte, non claudentur, ut

a ¶ Principes vel martyres fide fortes.

afferatur ad te fortitũdo Genti

a ¶ Vt Constantinus, vel sancti qui se & alios regunt, & in viam iusticiæ dirigunt. b ¶ Ad fidem quasi captiui.

um, & regẽs earum adducantur.

a ¶ Iudæorum vel quorũlibet. b ¶ Regnantes.

Gens enim & regnũ quod non

a ¶ Fide & opere. b ¶ O ecclesia. c ¶ Quasi non sit. ¶ In die iudicij. d ¶ Gentiles.

seruierit tibi, péribit: & Gentes

a ¶ Dereliçq a deo, quem noluerunt suscipere hospitem. b ¶ A diabolo vel igne gehennæ. c ¶ Potentia mundi.

†solitũdine uastãbuntur. †Glo

a ¶ Fide.

ria Libani ad te uẽniet, abies &

a ¶ Fide virẽtes. b ¶ Sapientia, doctrina. & virtutib⁹.

buxũs & pinus simul ad ornãn

a ¶ Ecclesiam scilicet quam fundauerunt apostoli.

dum lõcũ sanctificationis meæ,

a ¶ Multitudine credentium.

& locum pedum meorum glò

a ¶ Pasibus fidei. b ¶ Humiles, vel qui in necessitate Christiani sunt, ne principes offendant. c ¶ Tam Iudęi quam Gentes.

rificabo. Et uẽniẽt ad te curui fi

a ¶ Persecutores. b ¶ Sanctos affligendo.

Iij eorum qui humiliauerunt te,

a ¶ Venerabuntur. b ¶ Signa & opera apostolorum.

& adorabũt uestigia pedum tuo

a ¶ Prius sicut Paulus.

rũ omnes qui †detrahebant tibi,

a ¶ Vere. ¶ Cum hæc impleta fuerint. b ¶ Non poterit abscondi ciuitas super mon. po.

& uocabũt te ciuitatem dñi Si

a ¶ Speculatricem. s. æternæ vitæ.

ón sancti Israël. Pro eo quòd fui

a ¶ A deo. b ¶ Ab infidelibus, Iudęis, & Gentibus.

sti derelicta, & odiò habita, &

a ¶ Fractis ramis infructuosis. b ¶ Pro fractis ramis aliis inserris.

non erãt qui p te transiret, ponã

a ¶ Altitudinem. b ¶ Scilicet vt semper gaudeas.

te in †superbiã seculorũ, gãudiũ

a ¶ Gentium. b ¶ Iudæorum.

in gẽnerationẽ & generationẽ.

a ¶ In paruulis. b ¶ Simplicem doctrinam doctorum de Gentibus venientium. c ¶ Doctrina apostolorum, de quibus: Constituent eos principes &c.

Et sugẽs lãc Gentiũ, & mãmmil

¶ Tunc.

la regũ lactaberis. Et scies quia

peratori qui eam ędificauit. f ¶ In indignatione enim mea. õtra pfidos Iudeos in te habitãtes. g. ¶ Percus. te. per Titum. h ¶ Et in reconcilia. mea. erga Christianos fideles. i ¶ Misertus sum tui. reędificando te per Adrianũ, q ciuitatẽ Christianis concesit ad habitandũ, & Iudęis habitationem ꝓhibuit. Referendo aũt hanc literam ad ecclesię ędificationem, vt prius sic exponenda est hæc litera: In indignatio. enim mea ꝓcu. te: qa primitiua ecclesia fuit multum afflicta, primò à Iudęis. postea à tyrannis, & hoc secundum iudicium humanum videbatur procedere ex indignatione dei, licet hoc esset ex paterna castigatione & probatione. scriptura aũt frequenter loquitur secundum modum humanum, & secundum hoc dicitur hîc: In indigna. enim mea &c. & in reconcili. mea misertus sum tui. dans tibi pacem ampliationẽ, & honorem tempore Constantini. Ideo subditur: k ¶ Et aperien. portæ tuæ iugiter. quia ecclesias prius clausas præcepit aperiri, & per imperium suum nouas ędificari. Potest etiam hoc exponi de apertione spirituali, quia ecclesia semper est aperta ad recipiendum pœnitentes: Et quia à tempore Constantini cœperunt homines sine timore confugere ad ecclesiã Christi. Ideo subditur. l ¶ Vt afferatur ad te fortitudo Gentiũ &c. Quia exemplo Constantini multi potentes & reges venerunt ad fidem Christi. H m ¶ Gens enim & regnũ quod non seruierit tibi, peribit. Quia nullus potest fieri saluus, nisi efficiatur Christi & ecclesiæ seruus. n ¶ Gloria Libani ad te ueniet. Quia ad ędificationem ecclesiarum adducebantur ligna electa et precio sa per deuotionem imperatoris, regum & potentum ad hoc sumpt⁹ prębentium. Possunt etiam per istas arbores intelligi personę notabiles ad ortum ecclesiæ per fidem venientes. o ¶ Et locum pedum meorum glorificabo, id est ecclesiam militantem, in qua habitat specialiter per gratiam. Dicitur tamen locus pedum dei eo modo loquendi, quo dicitur. in frã, levj. Cælum mihi sedes est & terra scabellum pedum meorũ. p ¶ Et uenient. Hîc consequenter ponitur prosperitas ecclesiæ militantis, quantùm ad consecutionem honoris, cùm dicitur: Et ueniant ad te curui. Facientes reuerentiam tibi. q ¶ Filij eorum qui humiliauerunt te. Id est regum & tyrannorũ, qui persecuti fuerunt ecclesiam, vt videmus implerum per orbem in fidelibus qui ex eis descenderunt. r ¶ Qui detrahebant tibi. Quia Christianos vocabant magos & maleficos, vt patet in legendis multorum martyrum. s ¶ Pro eo quòd fuisti derelicta: Id est permissa ab eis affligi. t ¶ Et odio habita. principibus mundi. v ¶ Et non erat qui per te transiret. Ad te temporaliter consolandum. x ¶ Ponam te in superbiam seculorum: Id est in gloriam & honorem, ita quòd superbia non sonat hîc in vicium, sed in honoris excellum. y ¶ Et suges lac Gentium & mammilla & cætera. Id est ab eis accipies nutrimentum, sicut videm⁹ implerum in dotatione ecclesiæ de bonis principum. z ¶ Et scies, quia &c. per experientiam boni qđ faciam tibi.

†voluntate

†superb. 3.a

†curuãbũt se filij eorũ qui afflixerũt te

℣ Pro gre

☞ a ¶ Pro li. æs. Per ligna & lapides duri & ſtulti & inſenſati idola colẽtes, q̃ credentes, i aliquẽ vſũ eccleſiæ cõuerſi ſunt, qd' ſignat p ęs & ferrũ. Et rurſũ, p aurũ & argẽtũ, dũ ad pfectũ fẽi fidei & cõfeſsionẽ verã accedũt. Vt, p ferrũ & ęs habem⁹, q̃ alicui⁹ vtilitatis ſũt i Gentib⁹, ſcd'm quã diuerſas gr̃as fideles accipiũt, vt alij ſonẽt in prędicatiõe ſicut æs, alij efficiãt doctria & ſapia iſignes, qd' p aurũ & argẽtũ ſignifi-
Proũ.21.c. cat. vñ: Theſaurus deſiderabilis requieſcit i o. ſa. Alij ſortes fide, vt Cyprian⁹, & alij martyres, ſicut ferrũ. b ¶ Viſitationẽ. Chriſtũ, vt apoſtos pacificos, & præpoſitos iuſtos, vt rectẽ doceãt & iudicẽt. c ¶ Nõ
c. Hoc de die iudicij. Hoc capſo cogimur
†trapina quęcũq; dicta ſũt vl dicẽda, ad vltimũ tpa referre, qm̃ęli terrę, ſolis atq; lunæ nobis ceſſabit officiũ, & erit ipſe dñs lumẽ i
ppetuũ. ¶ Iſid. i lib. creaturarũ. Poſt iudi
† non erit cũ ſol laboris ſui mercedẽ recipiet, vñ p
Iſa.30.f. pheta: Lucebit ſeptẽpliciter, & non veniet occaſũ, nec ſol nec luna, ſed i ordine
Abacu.3.c. q̃ creati ſũt ſtabũt: ne ipſi i tormẽtis poſi-
Iere.2.d. ti ſub terra, fruãt luce eorũ. vñ Abac. Sol
† Apo.21. & luna ſteterũt i habitaculo ſuo. d ¶ Ger
g. mẽ p. Angeli, oẽs electi, q̃ fidẽ quã habẽt
Iſai.43.b. opib⁹ iplẽr. Ipſi germẽ plantatiõis dñi &
Iere.23.b. opus manuũ ei⁹, qa ab ipſo creati, & i ecdeſia p fidẽ plantati ad gl̃ificãdũ creatorẽ
ſuũ. vñ: p Ieremiã: Quos ego creaui i laudem & glo. no. &c. e ¶ In tẽ. e. ſu. ſ. ad-
Matt.13.f. uẽtus Chriſti. Vt in tpe oportuno, vt præfinito, cũ miſerit fili⁹ hominis angelos, &
colligẽt de regno ei⁹ omnia ſcandala.

GLOS. ORDI. Cap. LXI.

B SPIRITVS DOMI. Chriſtus ſcd'm hũanitatẽ, q̃ ſuprà dixerat: Ego dñs; i tpe congregabo eos, &c. g ¶ Qd' u-
m. oleo lętię, abũdãtia gr̃æ. Hiero. Hæc vnctio i baptiſmate completa eſt, qa ſpũs
† tibi dñi i ſpecie colũbæ deſcẽdit, & manſit in
Matt.3.d. illo. vñ poſt baptiſmũ in Luca iuenitur
Luc.4.c. ſcriptũ: Spũs dñi ſup̃ me, eò qd' vn. &c.

Nicolaus de Lyra. ☞ Apertionẽ

✠ a ¶ Pro ære af. aurũ. In primitiua enim eccleſia calices & alia eccleſiæ vaſa fuerunt de materia parũ preciosa, vt de ſtãno, cupro & ferro & hmõi, quæ poſteà facta ſũt de auro & argẽto & lapidib⁹ p̃cioſis. b ¶ Et po. ui. &c. q. d. ſicut viſitaui te caſtigãdo & pbãdo in perſecutiõibus: ita viſitabo te dãdo tibi pacẽ & quietem.
c ¶ Et præpo. tu. i. ep̃os & alios præla-
† vt gloriſi tos. d ¶ Iuſticiã. ſ. effectiuè quãrũ ad oẽs
cer. Parua familia. qa officiũ eorũ eſt docere iuſticiã, quæ eſt p Chriſti fidẽ, & etiã formaliter q̃tũm ad bonos, itãtũ emi fuerũt iuſti, q̃vſq; ad tpa ſatis nobis ꝓpinqua oẽs ferè ep̃i faciebãt miracula, & adhuc multi ſunt boni.
e ¶ Nõ audí. Hîc conſequẽter ponitur pſpitatis magnitudo & ſalutis, quãtũ ad ſtatũ eccleſiæ triumphãtis quæ aperta eſt fidelib⁹ à tpe paſſionis. & quãtũ ad hoc dr̃: Nõ audie. ul. iniqui. &c. i cęleſti patria vbi iniquitas nõ habet locũ, Apoca. xxj. g. Non intrabit in ea aliqd coinquinatũ, &c. f ¶ Vaſtitas & contri. qa ſicut nõ habet ibi locũ culpa, ſic nec pœna, ſed oĩmoda ſecuritas & exultatio iucũda, iõ ſubdit: Et occupabit ſa. g ¶ Non erit tibi ampli. Et hoc eſt qd' dicit, Apoc. xxj. g. Ciuitas nõ eget ſole neq; luna, vt luceant i ea: ſed claritas dei illuminabit eam. Et quia hæc illuminatio eſt æterna, iõ ſubditur:

¶ Pater. a ¶ In ſanguine ſũtij. ¶ A morte æterna. b ¶ Precio ſanguinis.

ego dominus ſaluãns te, & rędem-
a ¶ Fortitudinem præbens luctatoribus contra, vicia, ne deficiant in luctu.
ptor tuus fortis Iacob. Pro ære affe-
¶ Brutis. a ¶ Inſenſibilibus.
gentum, & pro lignis æs, & pro lã-
a ¶ Vt aliquam vtilitatem præbeant ciuitati.
b ¶ Viſitatorem, ſicut in epiſtola Pauli: Dedit eis operationem iniquitatis, id eſt operatorem.
pidibus ferrũm. Et ponam †uiſita
a ¶ Chriſtum, vel apoſtolos qui pacem prædicant.
tionem tuam pacem, & præpoſitos
a ¶ Sub his præpoſitis. ¶ Ex quo ad beatitudinem peruenerit.
tuos iuſticiam. Non audietur ultrà
a ¶ Aduentum. vnde: Credo vide. bo. domini &c.
†iniquitas in terra tua, uaſtitas & cõ
a' ¶ Non erit. vnde: Qui poſuit fines tu. pacem.
b ¶ Replebit.
tritio †in terminis tuis: & †occupa-
a ¶ Alias ſaluator. quod in Hebræo.
b ¶ Prædicatores, qui etiam portæ. c ¶ Vt qui ingrediuntur portas diſcant laudare & confiteri nomini tuo domine.
bit ſalus muros tuos, & portas tuas
a ¶ In beatitudine æterna.
laudatio. †Non erit tibi amplius
a ¶ Hîc viſibilia, quia fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum.
ſol ad lucendum per diem, nec ſplen-
a ¶ Quam modo cernimus.
dor lunæ illuminabit te: ſed erit ti-
¶ Vilo deitatis.
bi dominus in lucem ſempiternam,
a ¶ Sicut pſeudopropheta, ſol occidit miſeri cordiæ: Timentibus dominum ſemper oritur ſol iuſticiæ.
& deus tuus in gloriam tuam. Non
a ¶ Quia mortuus eſt ſemel. ¶ Chriſtus.
b ¶ Eccleſia quæ modo videtur creſcere, modo minui-
occidet ultrà ſol tuus, & luna tua
a ¶ Tibi.
non †minuetur: quia dominus erit
a ¶ Per diem ſol non vret te, neq; tu. &c. ¶ In conſtructione eccleſiæ, vnde: Beati qui lugent.
†in lucem ſempiternam, & cõmple-
quoniam ipſi conſolabũtur. ¶ Finietur. Abſterget deus omnem lacrymã ab oculis eorum. a ¶ Piorat modo eccleſia & ſua & aliorum peccata, vel quod differtur a gloria. b ¶ Finito luctu.
buntur dies luctus tui. Populus au-
a ¶ Angeli electi. b ¶ Non ad horam.
tem tuus omnes iuſti in perpetu-
a ¶ Viuentium, cum impijs ibunt in ignem æternum.
b ¶ Iuſtum. ¶ Iuſti autem ſemper videntes creatorem, peccare non poterunt.
um hereditabunt terrã, †germen
a ¶ Non quæ eradicabitur. De qua: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus eradicabitur.
plantationis meę, opus manus
a ¶ Tunc, vt Paulus. ¶ Humilia. vnde: Qui voluerit eſſe maior eſſe ſit vester minister. Et alibi: Euge ſerue bone & fidelis &c.
meę †ad glorificandum. Minimus
a ¶ Vt Ciliarchus. b ¶ In oculis ſatis.
c ¶ Hæc in fine mundi plenius complebuntur. ¶ Super eos quos docuit verbo & exemplo.
erit in millẽ, & pꝛuulus in Gentem
fortiſsimam. Ego dominus in tem-
a ¶ Cum omnia fuerint deſperata.
b ¶ Dies domini ſicut fur in nocte veniet.
c ¶ Minimum in mille &c.
porẽ eius ſubitò faciam illũd.

Cap. LXI.

†Piritus domini ſu
a ¶ Quia maior. vnde: Requieſcet ſuper eam ſpiritus domini.
per mẽ, eò quòd un-
xerit me. Ad an-
a ¶ Gaudium vitæ æternæ.
b ¶ Humilibus ſpiritu, vnde: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.
nunciandũm manſuẽtis miſit me:

dicit: Non occi. ul. &c. h ¶ Et cõ. di. Iu. C
tui. ſcd'm qd' dicit Apoc. vij. &. xxj. Et abſterget deus oẽm lachrymã ab oculis eorũ. i ¶ Popu. au. tu. o. iu. Iuſticia conſũmata & cõfirmata, qa beati non pñt vltrà peccare, ideò ſubdit: k ¶ In ppe. hæ. ter. ſ. viuẽtiũ, quę non amittit niſi p peccatũ.
l ¶ Germẽ plãta. meæ. Illud refert ad hoc qd' pręmittit: Ppłs autẽ tu⁹, q̃ eſt germen plãtationis diuiæ. priò i terra morientiũ p gratiã à deo datã, ſed poſteà trãſ- †exactionẽ
plãtabit i terra viuẽtiũ p gloriã. iõ ſequi- tuam
tur: m ¶ Opus ma. meæ ad gloriã. ad gloriã conſequendum. n ¶ Minim⁹ e.
in mil. Iõ dicit Saluator Matt. xj. b. Qui autẽ minor eſt in regno cęlorũ, maior eſt illo. o ¶ Ego do. Ideò poſſum hoc facere. p ¶ In tpe e. i. i tpe debito & à me diſpoſito. ¶ In capi. lx. vbi dicit i Poſul. Qui ſunt iſti qui vt nubes volant? † vocabis

ADDITIO.

ſalutẽ muros tuos, &
Circa hoc quod dicitur hîc: Qui ſunt iſti portas tuas laudem.
qui vt nubes volant, & q̃ſi colũbæ ad feneſtras ſuas? Notãdũ eſt, qd' diſcurſ⁹ apoſtolo⁹ aſſimilat nubibus, eò q̃ totũ orbẽ diſcurrerũt ſicut nubes totũ orbẽ diſcurrunt, quaſi non tendentes ad vnũ certum locũ, iuxta illud Pſal. In omnẽ terrã, &c. æ. & de hoc dicit: Qui ſunt iſti qui vt nubes volãt? Aſſimilantur etiã columbis, eò q̃ D
in ſuo decurſu tetẽderit ad certa loca & determinata, in quibus locis ſpiritualiter nidificant & fœcundant; & vbi corpora ſua in pace requieſcunt, ſicut Petrus & Paul⁹ Romę, & Iacobus in Hiſpania, & ſic de aliis, & de hoc dicit: Et quaſi columbæ ad feneſtras ſuas, quaſi diceret: Licet aſſimiletur nubibus in diſcurſu vniuerſali, & q̃ſi indeterminato, aſſimilatur tamen colũbis in hoc qd' in locum certum tendunt.

NICO. DE LY.

CAP. LXI.

SPIRITVS DOMI. Hîc conſequẽter ponitur ſmagnitudo ſalutis ex parte cauſæ efficiẽtis quę Chriſtus eſt, in autore ꝑ ð ſalutis requiriť clementia & potẽtia. primũ ponitur ca. præſenti. ſecũdum Diuiſio
in ſequenti: Propter Sion, &c. Prima i duas, quia priò oſtenditur in Chriſto pietatis dulcedo. ſecũdò ex hoc oriens eccleſiæ † virgultũ
gratitudo, ibi: Gaudens. Prima i duas, qa primò oſtenditur in Chriſto dulcedo pietatis ex multiplici afflictorum conſolatione. ſecundò ex fidelium multiplicatione, ibi: Et vocabuntur. Circa primum ſciendum, qd' aliqui expoſitores catholici volunt hoc exponere ad literam in perſona Iſaiæ dicentis: Spiritus domin &c. ſc. ſpiritu prophetię. Ad annunciandum man. ſcilicet liberationem populi à captiuitate Babylonica, & ad hoc adaptant cõſequenter literam prout pñt. Sed hoc nõ poteſt ſtare, vt videtur, ex eò qd' Saluator Luc. iij. expreſſè dicit hanc prophetiã in eo fuiſſe completam. Igitur in perſona Chriſti hominis dicitur hîc: q ¶ Spirit⁹ † Luc. 4. c.
domini. quia ſecundum humanitatem De ſacra
minor eſt patre. r ¶ Eò quòd un. me. vn. c. viii.
dominus plenitudine gratiæ, Ioh. j. b. Vi- co.
dimus eum quaſi vnigenitum à patre, ple- † domin⁹
num gratiæ & veritatis. s ¶ Ad annun-
ciandum manſu. id eſt apoſtolis & aliis doctinam Chriſti in manſuetudine ſuſcipientibus. t ¶ Miſit me. quantùm ad efficaciam, licet miſſus fuerit ad ſalutẽ oĩm

p ✠ quãtùm

Gloſ. ordi. Iſaiæ Cap. LXI. De Lyra

☞ a ¶ Apertionem. ſ. reſolutionem: ſic enim Symmachus aperti' E tranſtulit. b ¶ Diem ultionis. damnationis, quæ p Romanos,
Luce. 19. g. ſecundùm illud: Venient dies in te, & circũ. te ini. &c. Et, Cũ vide-
Ibidẽ. 21. d. ritis ab exercitu circũdari Ieruſalẽ, &c. c ¶ Coro. Cũ. ſ. viderint
de Iudæis plurimos credidiſſe, & pro lugubri inſtrumento ſtolã
mundiſsimam accipere. d ¶ Pro cine
re. Pro luctu & dolore fructuum ſuorũ
cũ ſcilicet viderint Gentes ad fidẽ cõflu
entes: tunc habebunt oleum gaudij pro
luctu, pallium laudis, p ſpiritu mœro-
†apertionẽ ris. e ¶ Vinitores ueſ. Mali cultores
carceris. vineæ, Scribæ, & Phariſæi, de quibus di
Mat. 21. d. citur: Malos malè perdet, & vineam ſuã
locabit alijs agricolis. f ¶ Vos autem.
Hoc ad prædicatores de Gentibus, qui
filij peregrinorũ. Vel, ad apoſtolos, de
Roma. 9. f. quibus dicitur: Reliquiæ ſaluæ fient: vt
q maioris dignitatis, dicantur Sacerdo
tes domini, vt iſtud de filijs Dauid, qui
erant ſacerdotes in domo domini.
g ¶ Partem eorum. dominum. Vñ
Pſal. 15. b. Pſal. Dominus pars hæredita. meæ. &c.
Quod nemo veraciter dicit, q aliã par-
†ordiarem tẽ quærit. h ¶ Quia ego do. Q. hoc
► conſola faciet dominus, qui magis diligit iuſtiti-
tionem ciam pauperum, & iudicium verum,
quã munera diuitũ quę ſæpe de rapina

Nicolaus de Lyra. ☞ ſunt

quãtũ ad ſufficiẽtiã. a ¶ Vt me-
de. cõ. cor. quia verè pœnitentibus da
tur gratia ſanans vulnera peccatorum.
b ¶ Et prædicarẽ capt. i. in captiuita
te peccati detentis. c ¶ Indulgentiã.
F p diuinã miſericordiam. d ¶ Et clau-
ſis. i. patrib' in limbo detentis. e ¶ A-
pertionẽ. Illos enim inde eduxit Chri-
ſtus in ſua reſurrectione. f ¶ Vt prædi
carẽ annũ pla. d. Iſte eſt annus domi-
†longi tẽ nicæ paſſionis, in quo deus placatus eſt
poris humano generi, ſoluta emenda pro
populi peccato. g ¶ Et diem ultio.
Hîc eſt dies iudicij extremi denunciatus
a Chriſto Matt. xxv. h ¶ Vt conſola.
† & quod omnes luã. lugentes ſtatũ preſentis mi
deſertũ eſt ſeriç, & dilationem cęleſtis patriç. Hoc
ſi generatio- fecit Chriſtus Mat. v. a. dicẽs: Beati qui
ne, lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.
i ¶ Lugẽ. in Sion. i. in eccleſia mili
tante per Sion deſignata, extra quam lu
ctus nõ eſt meritorius. k ¶ Et darẽ
eis co. ſ. gloriæ. l ¶ Pro cinere. i. abie
ctione, Mat. v. a. Beati pauperes ſpiritu
&c. m ¶ Oleũ gaudij. id eſt conſolati
onem mentis. n ¶ Pro luctu. interio
ri. o ¶ Pallium laudis, id eſt gaudi-
um exterius. p ¶ Pro ſpiritu mœro
ris. id eſt pro luctu exteriori. q ¶ Et
uocabuntur. Hîc conſequenter oſtẽ-
dit pietas Saluatoris ex fidelium multi-
plicatione: Vbi primò ponitur apoſto
lorum aliorũq; Chriſti diſcipulorũ prę
dicatio & vocatio, per quos fecit Chri-
ſtus hanc multiplicationem, & per hoc
† exaltabi- intelligitur cõditio miniſtrorũ eccleſiæ
mini eis ſucedentium: cùm dicitur: Et uoca-
buntur in ea. id eſt in eccleſia militan
te. r ¶ Fortes iuſticiæ. id eſt apoſto
li & alij diſcipuli eorũq; ſucceſſores, q
ad maiorem tenentur iuſticiam quã po
pulus communis. s ¶ Plantatio do-
mini. quia apoſtoli & diſcipuli fuerũt
primæ plantæ in horto militantis eccle
ſiç. t ¶ Ad glorificandum. id eſt glo
riam Chriſti prędicandum, ideò ſubdi-
tur: v ¶ Et ædificabũt deſerta à ſe.
i. Gentiles reducent ad ædificiũ eccleſię
militantis, qui fuerunt quaſi à deo dere
liçti ab antiquo, eò quòd non habuerunt legem nec prophetas. G
x ¶ Et ruinas anti. eri. i. Gentiles erigent ad ſtatum fidei, qui
ab antiquo fuerunt ruinoſi in peccato idololatriæ & alijs multi-
plicibus pctis. y ¶ Et inſtaura. ciui. deſer. & diſ. per idolola-
triam, quæ per eos fuerunt inſtauratæ ad latriam. z ¶ Et ſta.
alieni. id eſt Gentes ad fidem conuerſi.

a ¶ Et paſcẽt pecora ueſt. iſta deſerui. Prędicato-
unt ad victum & veſtitum. Et per hoc de rei debent
ſignatur, q̃ prędicatores Euangelij poſſẽt habere vi
accipere ſumptus ab illis quibus prædica- ctum,
rent, vt dicit Chriſtus Luc. x. Et Paulus a- † libertatẽ
poſtol'. j. Cor. ix. b. Domin' ordinauit his
qui Euangelium annunciant de Euangelio
viuere. Per hoc etiam intelligitur, q̃ mini-
ſtri eccleſię habituri eſſent de iure decimas † herepla-
animalium & terręnaſcẽtiũ, ſicut videm' citum
impletum. Et quantũ ad iſtã partem deci-
mam laici dicunt paſcere eorum pecora. i.
pro eis: b ¶ Et fi. pe. agri. & ui. & ſic a-
lieni & peregrini dicuntur hîc laici qui nõ
debent ad diuinum miniſterium accedere.
c ¶ Vos aut ſa. do. uo. i. vos apoſtoli
& alij diſcipuli & ſucceſſores veſtri: dato
etiam qd' ſint ex Gentilitate vocati. A ſpe
enim apoſtolorum multi de Gẽtibus vo-
cati ad fidem fuerunt ab eis inſtituti ep̃i & † gloriam
Sacerdotes, vt patet de ſancto Clemente,
Dioniſio, Tito, Timothęo, & multis aliis.
d ¶ Fortitudinẽ Gen. come. quia mi-
niſtri eccleſiæ de bonis laicorum ſuſtentã
tur. e ¶ Et gloria eorum ſuper. i. à glo † arbores
rioſis & potentibus laicorum eritis hono iuſticiæ
rati, ſicut videmus qd' principes prælatos
eccleſiæ honorant ſicut patres. f ¶ Pro c. H
ue. d. Iſtud refertur ad tempus primitiuę † vt gloriã
eccleſiæ, in quo qui populo prælatus præ eer.
ficiebatur, primus ad tormenta ducebat,
& duplex malicia eis imponebatur ſcilicet
ſui & populi, quia eis imponebatur q̃ eſ-
ſent in ſe ſacrilegi, & qd' ab eis alij eſſent de
pti: & ſic grauius puniebantur. g ¶ Lau
dabunt per eorum. i. veſtram. ſ. mercę-
dem. Et eſt hîc metaplaſmus, vt exponunt
aliqui. Sed quia iſte modus loquẽdi vide-
tur extraneus à communi modo loquen-
di ſcripturæ ſacrę, maximè quia metaplaſ
mus ſecundum doctores grammaticæ eſt
transformatio ſyllabæ in ſyllabam, vel li-
teræ, in literam, vel accidentium eius cau-
ſa metri, vel alia cauſa rationabili: ſed qd'
fit mutatio dictionis in dictionem, vt dici
tur hîc, non inueni, ideò poteſt aliter dici:
Laudabunt partem eorum. i. ſuam, q̃a
opprobria & tormenta apſis & aliis eccle-
ſiæ prælatis illata cedebant ad bonum po
puli. h ¶ Propter hoc in terra. id eſt in
cæleſti patria. i ¶ Duplicia poſſide-
bũt. id eſt duplicem gloriam, aiç. ſ. & cor-
poris. ideò ſubditur: k ¶ Lætitia ſem. e.
e. Poteſt etiam hæc duplicitas intelligi in
preſenti, ſecundùm qd' dicitur. j. Timo. v. † Opus
c. Qui bene preſunt presbyteri, duplici ho
nore digni habeantur: q̃a à populo debet
eis victꝰ & honor. Ex hac autem litera pa
tet qd' dictum eſt ſuprà. ſ. qd' præſens ca.
intelligi non poteſt de proſperitate rede-
ntium de Babylone: quia proſperitas eorũ
nõ fuit dupla reſpectu tpis captiuitatẽ pręc † duplicis
cedẽtis ſub regib' Iſrael & Iuda, ímo mul- recipietis,
tò minor q̃a quaſi cõtinuè fuerũt i afflicti & p ignoꝰ
one & ſeruitute, vt dictũ ẽ ſuprà freq̃nter: minia hu-
nec eorũ lętitia fuit ſẽpiterna, ſed ſatis bre dabunt in
uis. l ¶ Quia ego domi. d. iudicium. agris ſuis.
& ideò ſanctis patribus volo reddere du-
plex præmium. m ¶ Et odio habens ra
pinam in holocauſtum. Nõ enim vult
dominus quod ſibi fiat oblatio de alieno.
n ¶ Et dabo opus eo. i. apoſtolorum.
☞ & eis ſucedentiũ;

a ¶ Remiſsione peccatorum. b ¶ Compunctione.
¶ Cor contritum & humiliatum deus non deſpicies.
ut medẽr contritis corde, & præ a b
a ¶ Dicens: Pœnitentiam agite.
b ¶ Sub diabolo & erroribus variis.
dicarẽ cãptiuis † indulgentiam, c
a ¶ In carcere infidelitatis & ignorantiæ. d
& clauſis † apertionem. Vt prædi e f
a ¶ Totum tempus quo in carne conuerſatus eſt. vnde
Paulus, de primo aduentu: Ecce nunc tempus accep.
¶ Tempus gratiæ. vnde: Ecce nunc tempus accept.
b ¶ Fidem & ſalutem hominum.
dicarem annũm † placabilem do g
a ¶ Pater enim eſt Chriſti deus ſecundum humanitatem.
mino, & diem ultionis deo noſtro. h i
a ¶ Peccata ſua, & aliorum. vnde: Beati qui lugent,
quoniam ipſi conſolabuntur.
Vt conſolarer omnes lũgentes, ut h
a ¶ Apoſtolis. vnde: Triſticia eſt mihi magna & con
tinuus dolor pro fratribus meis, & optabam ana
thema eſſe pro fratribus meis.
† ponerem conſolationem lũgen i
a ¶ Remunerationem æternam.
tibus Sion, & darem eis † cõronam k
a ¶ Habitu luctuoſo. l
pro cinerẽ, oleum gaudij pro lu m n
a ¶ Veſtimentum iucunditatis pro lugubri.
ctu, pallium laudis pro ſpiritu mœ o p
a ¶ Tunc. b ¶ Illo tempore.
roris. Et uocabuntur † in eã fortes q r
c ¶ Eccleſia d ¶ Apoſtoli & alij.
a ¶ Ad iuſticiam faciendam. b ¶ Sed. ¶ Plan-
tati in domo domini ab ipſo. ¶ Deum.
iuſticiæ, plantatio domini † ad glo s t
a ¶ Apoſtoli plantati verbo & exemplo.
b ¶ A deo corda Gentium & Iudæorum.
rificandum. Et ædificabũt deſer v
a ¶ Iudæorum infidelitatem.
ta † à ſeculo, & rũinas antiquas eri x
a ¶ Ad fidem. b ¶ Per eos qui ex eo populo cre
diderunt. c ¶ Diuerſas eccleſias diuerſarũ Gen
tium, vel quinq; ſenſus corporis.
gent, & inſtaurabunt ciuitates de y
a ¶ A deo. b ¶ Per diuerſos errores.
¶ Iudæorum.
ſertas, † diſsipatas in generationem
¶ Gentium. a ¶ Recti fide & opere. b ¶ A deo.
& generationem. Et ſtabunt alie z
a ¶ Gentes de quibus multi prædicatores.
¶ Repulſis prauis paſſionibus. ¶ Pabulo verbi
dei. b ¶ Simplices, manſuetos. vnde: Paſce
oues meas, paſce agnos meos. ¶ Idem.
ni, & paſcent pecora ueſtra, & filij a b
a ¶ Cultores eccleſiæ. b ¶ Vineam cuſtodien-
tes & excolentes. Vinea domini Saba. do. II. eſt.
peregrinorum agricolæ & uinitores c
a ¶ Quaſi: Filij pere. ag. &c. Vos autem apoſtoli.
b ¶ Magiſtri eorum.
res ueſtri erunt. Vos autem Sacer d e
¶ Quia.
dotes domini uocabimini, miniſtri
a ¶ Martyres omnia ſuperantes.
dei noſtri dicetur uobis. † Fortitu d
a ¶ O apoſtoli deſolati, reſecti victoria martyrum.
dinem Gentium comedetis, & in e
a ¶ Exaltabimini. ¶ Quia.
gloria eorum † ſuperbietis. Pro f
a ¶ O apoſtoli. b ¶ De infidelitate Iudæorum,
& apoſtaſia vel idololatria Gentium.
confuſione ueſtra † dũplici & ru g
a ¶ Iudæi & Gentes conuerſi ad fidem.
bore laudabunt partem eorum. g
a ¶ Viuentium, quæ, ſurſum non deorſum. vnde ad
Loth dicitur: In monte ſaluum te fac.
b ¶ Animæ & corporis præmia.
Propter hoc in tẽra ſua dũplicia h i
poſsidebunt: lætitia ſempiterna k
erit eis. Quia ego dominus di l
ligens iudicium, & odio habens m
rapinam in holocauſtum. Et da n

sunt, nec magis quàm scorti precium, vel canis sacrificium, vel si quis immolet filium domino, placent. a ¶ In ueritate. Vt in veritate comedant agnum, vt faciant circuncisionem cordium, & quæ data sunt in figura, omnia in ueritate faciant. b ¶ Fœdus p. Euangelii æternũ, non vt vetus testamen tũ, cui succedit Euangelium. c ¶ Semen eo. Fideles, quibus apostoli semen verbi cõmiserunt qđ à dño acceperunt. vñ: Ite, docete oẽs Gentes bap. eos, &c. d ¶ Gaudẽs gau. Gaudebo in domino, nõ in mĩ do. vñ: Gaudete in domino semper. e ¶ Vestimentis sa. virtutibus, ipsi Christo. vnde: Christum induistis, &c. Christus enim est indumẽtum sanctis, & ipsi ei. f ¶ Quasi spon. Christus, ecclesiæ spõsus, sed tñ pfectos in ecclesia eodẽ noie dignatur. De quibus: Sapientiã loquimur inter perfectos. Imperfecti, spõsa, de quib' dicitur: Tãq; paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Ipse ergo sponsus Christus sponsos facit & sponsas, tamen vna in capite & in mẽbris est ecclesia. g ¶ Et quasi sponsam decomo. suis. Alter' cõparationis ponit exempla, quorũ prius ad sponsum, sequens refertur ad sponsam. h ¶ Et laudẽ. suam, vnde: Laudate dominũ omnes Gentes. Et alibi: Domine dñs noster, &c. Q. Sicut terra & hortus irriguus germinant, sic eccla spũsancto fœcundata, reddet domino fructum laudis & bonæ operationis.

Matt. 28. d. Phil. 4. a. Gal. 3. d. 1. Cor. 2. b. Ibidẽ 3. a. Psal. 146. 2. Ibidẽ 8. a. ► enim

GLOS. ORDI.

CAP. LXII.

PROPTER SION. Propheta ĩ pſona sui, impendio exhilarat' ex his oĩbus quæ mundo consert filius incarnatus. Et hoc est, ppter Siõ nõ ta. q̃uis log, phi beat, q̃uis mortẽ minetur. k ¶ Lãpas accẽ. Lãpas Græcè, flãma Latinè. vñ: Ignẽ veni mittere ĩ terrã, & qđ volo nisi vt ardeat? Hoc succensi apostoli loquebantur varijs linguis. l ¶ Nomẽ no. Mos est Hebræis ex nouis rebus noua nomina imponere. Vt eñ aiunt, Abraham prius dictus est Ram qđ inde coniiciũt. A Eliu filius Barachelis Buzites de cognatione Rã; dein de dictus, est Abram, id est pẽ excelsus

B Lucæ. 1. Actu. 2. a. Abrahã p additionẽ nomẽ acq̃ siuit. Gen. 17. a. † iusticia

Nicolaus de Lyra. ✠ tandem ✠ & eis succedentium. a ¶ In ueri. in prædicatione veritatis catholicæ. b ¶ Et scietur in Gentib. semen. eorũ. id est successores eorũ. c ¶ Omnes qui uiderint eos cognoscẽt il. Distinctos ab alijs ĩ operib' miraculosis & ỹ tuosis, ĩ qb' apli & alij successores cõmunẽ pplm, excellebãt, & adhuc excellũt ĩ multis. d ¶ Gaud. Hic cõsequnt ponit ecclesię gratitudo, eũ dr: Gaud. gau. ĩ d. Et duplicat ỹ bũ gaudij, qa ex gaudio & gratitudie ĩteriori fit redũdãtia ĩ signo & ope exterio ri. e ¶ Quia in. m. ue. sa. i. noticia diuiæ gr̃æ; & ỹtutis, quę sũt ecclesię vestimẽta & ornamẽta. f ¶ Et ind. iu. i. ope iusto ad pximũ. g ¶ Qua. s. de. co. Hoc dr̃ ppter prelatos, q sũt spõsi ecclesiarũ sibi cõmissarũ; & in hoc sũt Christi vicarij. h ¶ Et qua. spõ. Hoc refert ad pplm prælatis subditũ. i ¶ Si. e. t. p. g. s. ex influctia solis. k ¶ Sic do. de'. q est sol iusticię. l ¶ Germi. i. germinare faciet. m ¶ Iustic. i. corde & ope. n ¶ Et lau. i ore. o ¶ Co. uni. Gẽ. p prædicationẽ apl'orũ & aliorũ Christi discipulorũ & eis succedẽtiũ. ¶ In cap. lxj. vbi dicit in posti. Et in gloria eorũ superbietis.

ADDITIO. Vbi in translatione nostra dicitur: Et in gloria eorum superbietis, in Hebræo habetur: Et in gloria eorum exaltabimini: quod magis cõcordat sententię, quia superbia sonat ĩ malũ, nõ autem exaltatio seu honor.

PROPTER Sion. Aliqui expositores catholici exponunt hoc caput sicut & præcedens de prosperitate redeuntiũ de Babylone, dicentes, quòd per illud quod dicitur hîc donec egrediatur vt splendor iustus eius &c. intelligitur Cyrus, qui fecit iusticiã eos remittendo, & de captiuitate saluando: & sic consequenter literam adaptant ad suũ propositum: sed valde extortè in multis, quorum pauca accipiam. Quod enim subditur hîc: Et eris corona gloriæ, &cæt. exponunt de dignitate sacerdotali & regia. Quod non potest conuenienter dici, quia dignitas Sacerdotalis & regia consistebat in hoc quòd instituebantur reges & sacerdotes per sacram vnctionem, quæ secundum Iudęos cessauit à destructione primi templi, ita quòd toto tempore templi secundi per redeuntes de Babylone ædificati, non fuerunt aliqui reges vl sacerdotes sic instituti. Item toto illo tempore ca- Regum saruerunt regibus vsq; ad Aristobolum cerdotũq; filium Hyrcani, qui primus sibi diade- institutio ma imposuit, post quadringentos vnũ ve. testi. qñ & octoginta annos & tres menses, ex q̃ imperfici populus de captiuitate Babylonica li- cœpit. beratus ad propria remeauit, vt dicit † Sicut spõ Iosephus. xiij. libro antiquitatum. cap. fus magnifi vicesimoprimo. Item quod dicitur in- cabit glori frã: Si dedero triticum tuum vltrà cibũ am, & sicut inimicis tuis, &cæt. exponunt de pacifi- spõsa quæ ca collectione terrę nascentium à Iudęis adornat or post dictum reditum. Quod non est natum suverum, quia frequenter illo tempore um. fuerunt molestati à Samaritanis & alijs Iosephus Gentibus se circumstantibus, non solũ in bonis exterioribus, sed etiam in personis, vt patet in libro Esdrę, Neemiæ Machabæorum & Iosephi. Regibus etiam Persarum reddebant tributum de D bonis suis, & postea Græcis & Romanis. Propter quod etiam Rab. Sal. & alij Hebræi exponunt istud capitulum & præcedens de prosperitate quam expectant eis futuram tempore Messiæ. Propter quod nos qui secundum veritatem confitemur Christum venisse habemus ipsum exponere de prosperitate ecclesię. Igitur sicut capitulo præce † salus dẽti ostẽsa est clementia Saluatoris ĩ cõsolationibus & beneficijs ecclesiæ exhibitis, ita in hoc capitulo & consimilibus ostenditur eius potentia. Et diui Diuisio ditur in duas partes, quia primò describitur eius potestas. secundò potestatis veritas, ibi: Iurauit dominus. Circa primum dicit propheta: p ¶ Propter Sion nõ tacebo, & propter Ierusalem non quiescã. id est propter gloriam ecclesiæ, quam video in futuro. Non cessabo à diuinis laudibus & precibus. q ¶ Donec egrediatur. De sinu patris in mundum. r ¶ Vt splendor iustus eius. id est Christus, qui ratione diuinitatis dicitur splendor patris, & figura substantiæ eius, ad Hebræos primo. a. s ¶ Et Saluator eius. per suam omnipotentiam, propter quam subditur in autoritate allegata ad Hebræos primo. a. Portansq; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens &cæte. t ¶ Vt lampas accendatur. ardore charitatis ad alios accendendum, sicut & de lampade accensa accenduntur aliæ, propter quod dicitur Lucæ. duodecimo. f. Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt accendatur? v ¶ Et uidebunt Gentes iustum tuum. per fidem in prædicatione apostolorum. x ¶ Et cunctі reges inclytum tuum. Quorum multi receperunt fidem Christi, & omnes recipient ante finem mundi. y ¶ Et uocabitur tibi nomen nouum. scilicet ecclesia Christiana, quæ prius vocabatur Iudęorum Synagoga. z ¶ Quod os domi. nominauit. Matt. xvj. c.

a ¶ Fidelium. b ¶ Cęlum & terra transi. ver. autem m. non t.

a bo opus eorum in uerit ate, & fœdus b perpetuũ feriam eis. Et scietur in Gen- a b
a ¶ Idem. b ¶ Filij in fide.
c tibus semen eorum, et ger. inẽ eorum in medio populorum. Omnes qui ui- c
a ¶ Apostoli & eorum imitatores. b ¶ Statim. ¶ In fide, virtutibus, miraculis.
derint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit dominus.
a ¶ In persona ecclesiæ. b ¶ Non quia sim de genere Abrahæ & aliorum patrum.
d Gaudens gaudebo in domino: & ex- d
a ¶ Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum.
e ultabit anima mea in deo meo. Quia e
a ¶ Dominus. b ¶ Sacerdotes tui induantur iusticiam.
f indu it me uestimentis salutis, & indu- f
a ¶ Decorauit me Christus subaudi.
g mento iusticiæ circundedit me. † Qua- g
a ¶ In perfectis. c ¶ In maioribus.
h si sponsum decoratum corona, & qua h
a ¶ In minoribus. b ¶ Sanctimonia, sine qua nemo videbit deum. ¶ Variis virtutibus.
si sponsam ornatam monilibus suis.
a ¶ Cælestibus pluuijs irrigata.
Sicut enim terrà profert germen su- i
a ¶ Qui fontium & fluuiorum aquas desiderat.
um, & sicut hortus semen suum germi
nat, sic dominus deus germinabit iu- k l
a ¶ Electorum suorum. ¶ Christum qui omnes iustificat. m
b ¶ Non Iudæa tantum in quo percutitur supercilium Iudæorum.
k sticiam & laudem coram uniuersis n o
Gentibus. Cap. LXII.
a ¶ Ergo. b ¶ Reges & principes. c ¶ Imo annunciabo aduentum domini.
i Propter Sion non tace p
¶ Sacerdotes.
bo, & propter Ierusalẽ
a ¶ A precibus, donec veniat dei filius. vnde alibi: Vtinam dirumperes cælos & venires. b ¶ Ex vtero ỹginis.
non quiescam, donec egrediatur ut r
a ¶ Christus splendor patris & sol iusticiæ.
b ¶ A quo omnis iusticia. ¶ Iesus.
splendor † iustus eius, & † saluator e- s
a ¶ Ecclesiæ. b ¶ Qui dicit: Ego sum lux mundi.
c ¶ In Cordibus fidelium. ¶ Tunc.
d ¶ Fide, meate. ¶ Vnde: Beati qui non vid. &c.
k ius ut lampas accendatur: & uidebunt t v
a ¶ Christum. b ¶ O primitiua ecclesia. ¶ Fideles.
Gentes † iustum tuum, & cuncti reges x
¶ Tunc.
† inclytum tuum. Et uocabitur ti- y
a ¶ O ecclesia. b ¶ Christiani, & quæ prius Sion Ierusalem, modo ecclesia.
i bi nomen nouum, quod os domini z

tandē Abraham. Similiter prius Simon postea Petrus. a ¶ Corona gloriæ. De omnibus partibus mundi, quasi corona venientibus fidelibus. b ¶ Non uocaberis ultrà derelicta. Ecclesiam de utroq; populo alloquitur quasi non hoc uocabulorū fine contenta eris. c ¶ Et gaudebit. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem. Sacramentum hoc magnum est in Christo & in ecclesia. d ¶ Super muros tuos Ieru. Apostolos, prædicatores, qui ecclesiam muniunt, quorum custodes angeli sunt. unde: Omnes administratorii spiritus sunt: propter eos missi qui hæreditatem capiunt salutis. Vel muri ecclesiarum, a postolorum discipuli, quorum custodes ipsi apostoli. e ¶ Donec ponat Ierusalem. Quod est, uel ipsa longè latèq; diffusa, ubique laudetur, uel ubiq; laudet semp creatorē suū. f ¶ Iurauit. per filium scilicet qui dei virtus est & dei sapientia. g ¶ In dextera i filio' uñ: Omnia in sapientia fecisti, qui & brachium, & fortitudo patris. unde: Omnia per ipsum facta sunt: h ¶ Si dedero tríticum tuum. Triticum Iudæorum & uinum, sæpe dedi inimicis eorum, sicut in lib. Iudicum legitur: qđ in tempore messis Madianitæ irruebant, & eorum fruges colligebant. Et quando captiui ducti sunt, Samaritani qui eorum messes comederent, substituti sunt. Sed in hoc loco intelligit cibum ecclesiæ, uirtures, & bona opera, corpus Christi & sanguinem: ¶ Id est laudes, opera, quæ cum idolis impenderis, dæmones comedebant. Sed post aduentum filij dominus delectat' est in eis. Triticum ergo & uinum, cibus, scilicet Iudæorum, corpus Christi & sanguinem significabant. unde: Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Hoc hodie non sumitur ab hæreticis

declarabit — Ioh. 1. f.
Gene. 2. d. Matt. 19. a. Ephe. 5. g.
Hebr. 1. d.
1. Cor. 3. d.
Psal. 103. c. Ioh. 1. a.
Iudic. 6. a.
4. Reg. 18.
Ioh. 6. f.

Nicolaus de Lyra.

Super hanc petram, id est super me Christum, ædificabo ecclesiam meam. a ¶ Et eris corona gloriæ. id est coronata gloriosè, sicut de notabiliter liberali non solùm dicitur quòd sit liberalis in concreto, sed etiam liberalis in abstracto. b ¶ In manu domini. id est in eius protectione. c ¶ Et diadema regni in manu dei tui. Ista secunda coronatio pertinet ad honorem ecclesiæ triumphantis, prima ad honorem ecclesiæ militantis. d ¶ Non uocaberis ultrà derelicta. à sponso tuo, qui dicit Matth. vlti. d. Ecce ego uobiscū sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. e ¶ Et terra tua nō uocabitur amplius desolata. id est diuinis consolationibus destituta: quę semper aderūt ecclesiæ, etiam in pressuris. f ¶ Sed uocaberis uoluntas mea in ea. per bona opera mihi accepta. g ¶ Et terra. t. inhabitabi. à fidelibus: Et seqtur iterum post hoc ¶ Et terra tua inha. per hanc secundam intelligitur terra uiuentium, ad quam fideles de præsenti uita transferuntur. i ¶ Habitabit enim iuuenis cum uirgine. sanctè & castè, ut Ioseph & Iohannes cum Maria, Valerianus cum Cecilia & Chrysantus cū Daria, & plures alij hanc perfectionem imitantes, ut habetur in Collationibus patrum, & in alijs pluribus locis. k ¶ Et habitabunt in te filij tui. per baptismum regenerati. l ¶ Et gaude. spō. super sponsam. id est Christus super ecclesiā. m ¶ Et gaudebit super te deus tuus. id est tota trinitas. n ¶ Super muros tuos Ierusalem constitui custodes. id est constituendos à deo prædixi, ut sit verbum Isaiæ. Dicit autem hīc glossa Hebraica, quòd per muros intelliguntur hīc patres sancti Abraham, Isaac,

congregant

a ¶ Potentia uel in Christo qui manus patris.
nominauit. Et eris corona
a ¶ Honoris, quod martyres sua uarietate distinxerunt.
b ¶ Vt filiis suis eorū coronet victoriis.
gloriæ in mānu domini, & b c
diadēma regni in mānu dei
a ¶ A deo. b ¶ Habitatio.
d
b tui. Non uocaberis ultrà de
relictà: & terrà tua non uo
a ¶ Quia Christus in medio tui erit.
e
cabitur amplius dēsolata.
a ¶ Dicetur. Hæc est quæ uoluntatem dei facit.
f
Sed uocaberis uōluntas mea
a ¶ Deo.
g
in ea, & terra tua †inhābita
a ¶ Non meritis tuis, sicut olim displiceut omnes enim tam Iudæi quam Gentiles peccabant.
bitur. Quia complācuit do
¶ Deo.
h
mino in te, & terra tua inha
a ¶ Casse & sancte sicut Maria cum Ioseph Chrysantus & Daria.
i
bitabitur. Habitābit enim
k
iuuenis cum uirgine, & habi
¶ Spirituales.
l
c tabunt in te filij tui. Et †gau
a ¶ Christus, de quo. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.
b ¶ Ecclesiam de qua: Qui habet sponsam sponsus est.
debit spōnsus super spōn
a ¶ O ecclesia.
m
sam, & gaudebit super tē de
a ¶ Omnipotens. b ¶ Deus pater ad Ierusalem.
d ūs tuus. Sūper muros tuos n
a ¶ O Ecclesia, quæ uisio pacis.
Ierūsalem constitui custo
a ¶ In prosperitate. b ¶ Aduersitate.
des: tota diē & tota nōcte,
a ¶ Vnde: Non possumus non loqui quæ uidimus & audiuimus.
¶ A precibus & a prædicatione.
perpetuò nōn tacebunt.
a ¶ Dicit propheta ad custodes murorum.
Qui reminiscimini domini, o
a ¶ Ergo ô custodes murorum, qui scitis uoluntatem domini.
¶ A precibus & a votis.
b ¶ Instate opportune, importune, sicut uidua durum iudicem fatigando oratione uicit.
nē taceatis: & nē detis silen
a ¶ Domino. ¶ Firmando.
p q
tium ei, donec stabiliat, &
a ¶ Ecclesiam. b ¶ Eius.
r
e donec ponat Ierusalem lāu
a ¶ Immobiliter statuit. b ¶ Pater
s
f dem in terra. Iurāuit dōmi
g nus in dextera sua & in bra
h chio fortitudinis suæ. Si de
t
dero triticum tuum ultrà ci
v x
bum inimicis tuis, & si bibe
y
¶ A fide.
z a
rint filij alieni uinū tuum in
a ¶ Apostasiæ. ¶ Gemitibus, votis, precibus, exercendo corpus totis uiribus.
b
quo labōrasti. Quia qui con
c
a ¶ Episcopi, presbyteri, diaconi, ministri ecclesiæ. ¶ Aduenas, consecrando præparant. b ¶ Triticum, uirtutes, uel corpus Christi in altari. Satiabor cū apparuerit gloria tua.
gregabūntillūd, comedēt, & d
laudabunt dominum: & qui e
¶ Vinum.
f
†cōportant illud, bibent in a
a ¶ Ecclesiis. b ¶ In domo patris mei mansiones multæ sunt.
c ¶ O custodes murorum.
triis sanctis meis. Trānsite g

a Isaac, Iacob & cæteri, quorum merita sunt posteris quasi defensionis muri. Et per custodes, angeli sancti, eorum merita coram deo recolētes. Et nos multò fortius secundùm ueritatem possumus dicere, quòd isti muri sint apostoli secundùm quod dicitur Apocali. vicesimo primo. d. Et murus ciuitatis habens fundamēta duodecim, & in ipsis nomina duodecim apostolorum & agni scripta. Et per custodes intelliguntur angeli ad custodiam fidelium deputati, eorum merita corā deo præsentāres. Et quia pro bono statu ecclesiæ non solùm angeli sunt solliciti sed etiam homines deuoti. ideò eos exhortando subdit: o ¶ Qui reminiscimini domini ne taceatis. cessando à precibus & laudibus diuinis. p ¶ Donec stabiliat. contra omnem aduersitatem. q ¶ Et donec ponat Ierusa. id est ecclesiam. r ¶ Laudem in terra. quod implebitur circa finem mundi quando omnes conuertentur ad fidem Christi. s ¶ Iurauit dominus. Hīc consequenter describitur Saluatoris ueritas, quia non sufficeret potestas ad saluandum, nisi simul adesset ueritas in adimplendo promissū. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit huius ueritatis ostensio. secundò ex hoc inducitur quædam salubris monitio. ibi: Transite. Primum ostenditur per certitudinem iuramēti, cùm dicitur: Iurauit dominus in dextera sua. Id est in filio, qui dicitur eius dextera & brachium, ut suprà. lij. a. Brachium domini cui reuelatum est? t ¶ Si dedero. id est non dabo. v ¶ Triticum tuum. Triticum ecclesię est sacramentum eucharistiæ in pane triticeo confectum, quod non est infidelibus dandū. Nec p hoc qđ additur: x ¶ Vltrà. Intelligendum est, quòd antè fuerit eis datum: quia hæc dictio vltrà, nō semper importat talem antecessionem, sicut patet Deutero. vlti. d. vbi dicitur: Non surrexit vltrà propheta sicut Moyses, qui posset dominum uidere facie ad faciem, &cætera. quia nec similis ante eum fuerat in conditionibus ibidem expressis. y ¶ Et si biberint. id est non bibent. z ¶ Filij alieni. à fide catholica. a ¶ Vinum tuum. id est Christi sanguinem sub specie vini contentum. b ¶ In quo laborasti. Licet enim summus Sacerdos Iesus Christus hanc consecrationem faciat, tamen Sacerdotes ad hoc laborāt ieiunijs & oratiōib', & alijs pijs operibus se disponendo, ut verba consecrationis debitè proferant, & sacramentum percipiant. c ¶ Quia qui congregabunt illud. scilicet triticum prædictum. d ¶ Comedent & laudabunt dominum. per cōgregationem. hīc intelligitur labor fidelium, disponendo se ad debitè communicandum, sicut dictum est de Sacerdotibus. Nominatur tamen iste labor nomie cōgregationis: qa istud sacramentum est sacramentum ecclesiasticæ vnitatis. Et etiam circa hoc sacramentum labor fidelium corporalis in præparatione materiæ. scilicet panis & vini, in quibus cōficitur hoc sacramentum. e ¶ Et qui comportant illud. scilicet vinum. per comportationem intelligitur hīc labor prædictus fidelium. f ¶ Bibent in atriis sanctis meis. id est in locis diuino cultui consecratis Et hoc patet, quòd non est hīc sermo de pane triticeo & vino communiter acceptis, quibus vtuntur homines in locis non sacris, & magis quàm in sacris: quia loca sacra non sunt epulis & conuiuiis communibus apta, nec erant in veteri lege. g ¶ Trāsite. Hīc ex prædictis ponitur monitio siue exhortatio. Ex hoc enim quòd Saluator est potens & fidelis in promissis adimplendis, debent omnes ad ecclesiam

transire

G Murorum nominetur triarchæ & sanctī significantur.

† habitas

Diuisio † sicut legit

ticis, Paganis, Iudeis inimicis ecclesiæ. c ¶Per portas. Ministros ecclesiæ, qui alios introducunt. Vel virtutes quæ ducunt in
A Psal.83.b. cælum, quasi de virtute in virtutem. b ¶Planũ facite. auferendo scandala in baptismo, remittendo peccata. c ¶Eligite. Vel, producite secundum. LXX. quod est auferre duriciã infidelitatis
a cordib⁹ hoim. vel reprobos & duros
à cõsortio fideliũ. d ¶Dici. fi. Si. s. primitiuę ecclię, quæ ex Iudeis primũ. vñ:
Filij mis meæ pugnauerũt cõtra me. Vt
Cañ.1.b. Ioh.a. sed m illud: Quotq; autẽ receperunt eũ
&c. e ¶Et uoc. e. dicẽtes: Vos estis populus sanctus, vos estis redempti à dño
deo. Sic enim quidam codices habent.

a ¶Tamquam vigiles omnia prœuidendo, ne ministri vel cadant vel somno torpescant. b ¶Doctrina & exemplo. c ¶Reãm.

GLOS. ORDI. Cap. LXIII.

Angeli ad mirantur mysteria Christi.
†Su.40.c.

QVis est iste. Quidã angeli nõ plenè cognoscẽtes mysteriũ incarnationis, passionis, resurrectionis, vidẽtes ad cælos ascẽdere dñm cũ multitudine angelorũ & sctõrũ, hominũ ꝓpria virtute, nõ auxilio angelorũ, admirant incarnationis, & passionis & resurrectionis, & ascẽtionis mysteriũ: & quõ sibi & alijs aperiat regnũ cęlorũ, vñ & angelis dñm comitantib⁹ dicunt: Quis est iſ. Et Dauid ſſſ: Quis est iste
Psal.23.b. rex glorię? Videt tñ Aug. dicere sup Gne. ꝙ oẽs angeli ab ipsa creatiõe sua, statim cognouerũt in cõtẽplatiõe sui creatoris, quidquid ipse erat factur⁹. ¶Hieronymus autem apertè declarat, quia q dam angeli donec perficeret mysteriũ incarnationis ad plenum nõ cognouerũt.

a ¶Tanquam vigiles omnia prœuidendo, ne ministri vel cadant vel somno torpescant. b ¶Doctrina & exemplo. c ¶Reãm.

a transitẽ per portas, præparate uiã a b
b populo, planum facite iter, & teligi c d
a ¶Prædicando. b ¶Crucis scilicet passionẽ & resurrectionẽ annunciando. c ¶Nationũ, non tantũ in Iudea.
te lapides: & leuate signũ ad põ e
a ¶Fidem passionis & resur. b ¶Per apostolos.
pulos. Ecce dominus auditum fecit
a ¶O custodes vineæ. b ¶Ecclesiæ.
f
in extremis terræ. †Dicitẽ filię Sion:
a ¶Secundo aduentu scilicet in die iudicij cum potestate magna & maiestate. b ¶Bonorum & malorum.
†Ecce saluator tuus uenit, ecce mẽ g h
a ¶Potestas iudicandi.
ces eius cum eo, & opus illius corã
a ¶Apostoli & alij doctores congaudentes eis quos acquisierunt. b ¶Alias populum sanctũ redemptum a deo. Sic habet Hebraica veritas, sicut ait Hieron. & sensus apertus.
eo. Et uocãbũt eos põpulus sanctus, i k
¶O ecclesia. a ¶Sanguine filij. vnde: Venit filius hominis quę. & Isa. quod pe. Hæc est enim ouis quã pastor bonus quærere venit, alias in deserto dimissus. l
redẽmpti à domino. Tu autem uo m n
caberis ciuitas quæsita, & non de o
relicta.

Cap. LXIII.

¶Hoc in persona angelorum qui si mysterium ignorantiũ, & ideo quærentium. ¶Quam magnus quam potens, quam admirabilis cum tanto exercitu.

f VIS EST ISTE p

Nicolaus de Lyra. ☞ De Edõ

ↄ trãsire, cui bona ꝓmissa ꝓmittũtur & cõcedũtur: & hoc est qd dicit: Transite, ad ecclam militãtẽ. a ¶Trãsite. ad triũphãtẽ. b ¶Per portas. porta militãtis est baptismus. Porta triũphantis est extrema vnctio, quæ est sacramẽtũ exeũtium de hoc mũdo ad transeũdũ ad cęlũ. c ¶Præparate uiã po. Vos prædicatores & sacerdotes sacramẽta ministrates. d ¶Planũ facite i. amouẽdo impedimẽta quę sunt pec
B cata. Vñ hĩc dicit Ra. Sa. ꝙ hoc dicit de figmẽto malo, ꝓ qd intelligit somitẽ inclinantẽ ad pctm. Et sic patet etiã sc̃m ipsum, qd nõ est hĩc sermo de prꝑaratiõe materialis viæ. e ¶Et leua. sig. ad popu. virtutẽ sanctæ crucis eis prædicãdo. Et qa iã factũ est ꝙ rũ ad aliquos credentes in oĩb⁹ terræ habitabilis locis à tpe apostolorũ, secũdũ qd⁹ diffusius declarauit sup illud psal. xviij. In oẽm terrã exiuit sonus eorũ. ideo subdit: Ecce do. au. fe. in ex. ter. Et subdit: f ¶Dicite filiæ Si. i. congregationi fideliũ. g ¶Ecce Salua. tu. ue. i. veniet ad iudiciũ, sicut ꝓ incarnationẽ iam venit in mundum. h ¶Ecce merces eius cũ eo. ad reddẽdũ pœnam vel præmiũ secũdũ merita & demerita hoim. i ¶Et uo. s. angeli sancti, q erũt executores diuini iudicij. k ¶Eos. s. electos. l ¶Populus sanct⁹. eos ad gloriã reducẽdo. m ¶Tu autẽ. s. ecclesia.
n ¶Vocaberis ciui. quæ. s. à dño & angelis sanctis. o ¶Et non derelicta. in manibus dæmonum cum reprobis.

¶In cap. lxxij. vbi dicitur in postil. Et videbunt Gentes iustũ tuum.

ADDITIO.

Hoc quod dicitur: Et videbunt Gentes iustum tuum potest intelligi de visione Christi in corpore assumpto, in qua deus visibiliter cognoscitur. & etiam de visione eucharistiæ eadem ratione.

NICO. DE LY.

CAP. LXIII.

QVIS EST ISTE. Capitulum istud exponitur de Christo communiter ab Hebræis expositoribus & Latinis, aliter & aliter tamen. Dicit enim Ra. Sa. quòd per Edom cùm dicitur hĩc: Quis est iste qui uenit de Edom. intelligitur Romanum impe
Iudeorũ opinio de so orbi, di. quòd Messias in aduentu suo multos de habitatoribus regni Romani depopulatione. subiiciet. & ad hoc aptat literam prout potest. Sed non pro
rium, prout fuit in latitudine sua, quando dominabatur vniuersequor hãc expositionẽ, qm̃ fundat sup falsum, cũ aductus Christi trãsierit in prꝑteritũ. Catholici verò cõiter exponũt de Christo post passionẽ suã redeũte ad patrẽ, sequẽtes in hoc beatos Hie. & Diony. secundũ quos illud qd dicitur: Quis est iste qui ue. de E. est verbũ angelorũ Christũ ascẽdentẽ admirãtiũ, & de eius mysteriis plenius doceri & illuminari petẽti
C um. aliter tamẽ: quia sc̃m Hiero. est verbũ angelorũ inferiorũ quęrẽtium edoceri à superioribus. Sc̃m Dion. verò. vñ. ca. cælestis Hierar. est verbũ oĩm: quia etiam supremi angeli quæsierũt de prædictis plenius edoceri. Sed istis videt obuiare dictum Aug. v. sup Gen. ad literã. vbi dicit ꝙ angeli à principio cognouerunt omnia mysteria gr̃ę fienda. Cui dicto respondet ab alijs, qd licet cognouerint dicta mysteria in generali, non tamen q̃tũ ad' oẽs cõditiones particulares, & de ipsis quæsierũt plenius edoceri. Hanc autẽ ex positionẽ nõ intendo ꝓsequi ꝓ oĩa, quia diffusè tradit ĩ glosis & aliorũ postillis: ad q̃s qlibet põt recurrere. nec ipsã intendo in aliquo reprobare, sed tm̃ ꝓ modũ inquisitionis scolasticæ aliq̃ circa eã dicere. Primũ est, ꝙ ista expositio ĩ aliqb⁹ videt extranea, qa sc̃m ipsã cũ dicit hĩc: Quis est i. g ue. de Edõ. Per Edõ intelligendus est locus vñ Christus ascẽdit. s. mons Oliueti vel Ierusalem: quę est iuxta eũ. Quòd aũt Ierusalem vel Iudæa intelligat ꝓ D Edom, videt extraneũ, cũ Idumæa semꝑ fuerit Iudææ inimica, sicut Esau ipsi Iacob. Itẽ qd dr̃ infrà. Et aspersus est sanguis eorũ sup vestimẽta mea. sic exponit ab eis: vt sit ỹ bum Christi de sua passiõe loq̃ntis. Et aspersus est sanguis eorũ. i. sanguis meus q dicit eorũ, eò ꝙ est effusus ꝓ ꝓcurationẽ Iudæorũ. Hoc extraneũ videt, qa nõ recolo me vidisse alibi in scriptura talẽ loquẽdi modũ. Item Christo ascendente mysterium incarnationis iam erat in effectu cõpletũ, q̃tũ ad substãtiã facti & circũstantias. Talia verò posit̃ę sunt in effectu posita nõ videnẽ excedere facultatem cognitionis angelicæ, & maximè, quia angeli etiã inferiores qui mittunt̃ in ministerium, fuerunt in istis ministri, vt patet de angelis natiuitatem Christi nunciantibus ipsis pastoribus & de angelis apparentibus Marię & Ioseph & Magis, & consimilibus, vt patet ex Euangelio in pluribus locis. & ideò dubium videtur, qd' ascendente Christo quærerent plenius edoceri de passione Christi, dicẽdo: Quare ergo rubrum est indumentum tuũ? &c. vt dicit expositio ista. Item dato quòd nõ sit ibi aliqd' tale dubiũ seu modus loquendi extraneus, tamen non sumus artati ad tenendum ipsam, vt videtur. Tum quia sacra scriptura expressè non determinat, qd' iste debeat esse sensus huius scripturę, sicut determinat de pluribus aliis in hoc libro scriptis, & alijs veteris testa. locis. Verbi gratia quod dicitur suprà in principio. lxj. a. Spiritus domini sup me eò quòd vnxerit me. Saluator dicit Luc. quarto c. impletum fuisse in ipso. Tum similiter nec autoritas ecclesiæ determinauit hoc qd' viderim vl' audierim, sed solũ ad hoc habem⁹ autoritates sanctorum Dionysij & Hieronymi: ex quibus non habetur argumentum necessarium, sed tantùm probabile, quod sic debeat intelligi, vt habetur in summa sancti Thomę parte prima: arti. octauo primæ quæstionis. Et ideò dicit sanctus Augu. in epistola ad Vincentium donatistam, qui arguebat contra ipsum de dictis sancti Hilarij. Ad quod respondens dicit. Hoc genus literarum ab autoritate canonis distinguendum est. Non enim sic legũtur tanq̃ ita ex eis testimonia proferantur, vt contra sentire non liceat, &cæt. Itẽ de obscura traditione sacræ scripturæ in pluribus locis, & maximè in prophetis vna causa à doctoribus assignatur, vt per studiosos multipliciter exponatur. Secundum quòd dicit, Dani. xij. b. Tu autem Daniel claude sermones & signa libruꝫ vsque ad tempus statutum: pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia, id est expositio, vt dicunt doctores nostri. Propter quod absque prꝑiudicio aliquo expositionis prædictę intendo aliam ꝓ sequi, quæ mihi clarior videtur. prædicta verò sic diffusè posui: non solũ ꝓ isto loco sacræ scripturæ, sed etiã pro alijs, vt diligens lector consideret quę expositiones sacrę scripturę necessariò sunt tenendæ, & quę non. Ad cuidentiam expositionis ponendę, considerãdum, quòd Edom & Bosra in Heb. sunt nomin. propria &

 ↄ appellatiua, prout aũt

a ¶ De Edom. Edom: Ab edulio rufæ lẽtis, propter quod vendidit primogenita. Vel à
Gen. 25. d. † colore
E † calore: interpretatur enim terrenus, vel sanguineus; & mundum significat. Esau ꝓ ò quercus vel roboreus, Seir, hispidus, id est pilosus. Hîc autem non ipsum hoiem, sed mundum secundùm interpretationem significat. Sicut & Bosra. i. munita vel firma, non rem suam hîc sed infernum secundum suam interpretationẽ significat, vbi firmiter quasi sub multis custodibus animæ tenebantur. vnde: Quis deducet me in ciuitatem munitam? Vel terrenam Ierusalem, quæ firmissimis muris munita fuit
Psal. 59. c.
in qua passus est dominus. vnde Homerus: secũdum Iosephum Ieron inquit, à quo Ierusalem
Iosephus lib. 7. ca. 3.
interpretatur munita vel firma. Bosra autẽ ciuitas, neq; in terra promissionis neq; in Edom sita, sed in Moab. Venit ergo Christus de mũdo sanguineo, venit de Bosra, tinctis vestib⁹. i. corporeis membris. de ciuitate munita, scilicet Ierusalem, vbi passus. Vel de inferno spoliato victor cũ fidelibus suis. b ¶ Formosus
† magnus
in sto. Formosum, calidum. Vnde formosus quasi calidus, quia ex colore rubeus & roseus efficitur vultus, & inde speciosus. c ¶ Quare ergo. Tanquàm dicant angeli: Didicimus, qđ loqueris iusticiam, & salus † omnium in tuo
† hominũ
est arbitrio, sed fore volumus, quare vestimẽta tua sint velut musto tincta: & tunica (quæ desuper contexta est, & scindi non potest, & ab vtero virginali tantum candorẽ habuerit quãtum fullo non potest facere super terram) quare sanguine cruentetur? Magis tibi clementia conuenit quàm crudelitas. Quibus respondetur: Ideò scilicet. d ¶ Torcular calcaui solus. Scilicet crucem & omnia tormenta passionis, in quibus quasi prælo pressus, vt etiam
E
Treñ. 1. c.
sanguis funderetur. Torcular, pro suppliciis peccatorum põitur. vnde: Ieremias: Torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda. Interdum in congregatione nouorum fructuum. Vnde in bonam partem quidam Psalmi, pro torcularibus intitulantur. e ¶ Solus. Solus Samson præcisis crinibus Philisthæis exponi, nec
Iudic. 16. c.
angelus nec archangelus vel quilibet cælestis spiritus. Deniq; humani generis nullus vel Iudæus vel Gentilis auxiliator, solus pugnat, solus superat. f ¶ Aspersus est. Sanguis meus, eorum rancore, dæmonum suasione effusus. vnde: Diabolus misit in cor, vt traderet eũ Iu. &c. Eorum est sanguis suasione fusus, & ipsi
Ioh. 13. a.
ibidem victi & occisi. Similiter sanguis Christi Iudæorum dicitur, quia fuderunt: & inde
Vergil⁹. 5. Aene. Sanguine cernis adhuc sparsoq; in fœcta cerebro.
vindictam sustinuerunt. Et est à simili victoris dictum & victi, cuius sæpe sanguis super vesti
† tribulationis Iob. 16. b. secundum literam.
menta victoris aspergitur. g ¶ Et non fuit qui adiuuaret. vnde, Omnes amici mei dereliquerunt me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me. h ¶ Et salua. Hiero. ad Augu. & Alipium. Impietatem Sabellij declinates, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi patrem, non ipsum sibi filium, non ipsum sibi spiritũsanctum esse dicentes: sed aliã pris, aliam filij, aliam spiritussancti personam esse. Non enim nomina tantũ modò, sed proprietates nominum confitemur.
† iuuit me
Miserationũ

Nicolaus de Lyra.

appellatiua: prout autem sunt propria: Edom est nomen filij Isaac, qui alio nomine vocatur Esau, Gene. vicesimoquinto & etiam terræ ab eo denominatę, quæ Latinè dicitur Idumæa. Bosra verò vel potius Bisra, sic enim scribitur in Hebræo, nomen est ciuitatis, vnde fuit Iobab rex Edom, Gene. xxxvij. Prout verò sunt nomina appellatiua, Edom signat rubedinem, & Bosra munitionem. His igitur prædictis veniamus

a ¶ In cælum. b ¶ Mundo.

a qui uenit de Edom † tinctis a b
a ¶ Prius sanguine, scilicet in cruce, vel quia etiam tunc apparebant cicatrices eius.
b ¶ Membris corporeis.
c ¶ Qui est c
b uestibus de Bosra? Iste for b
a ¶ Speciosus forma præ filiis hominum.
b ¶ Habitu humanitatis. c ¶ Vel ambulans super cælos omnes.
¶ Nullo egens auxilio. d
mosus in stola sua, † grãdi d
a ¶ Siue in plenitudine diuinitatis suæ.
b ¶ Altus fortitudinis.
ens in multitudine uirtutis b
a ¶ Angelis racentibus ipse respondet.
¶ Cui datum est iudicium. b ¶ Reddens vnicuique secundum opera sua. e
suæ. Egò qui loquor iusti b
a ¶ Contra dæmones. f
cia, & † propugnator sum
a ¶ Genus humanum. ¶ Homicidas, adulteros, & huiusmodi. b ¶ Rursus quærunt angeli. ¶ Si talis es.
c ad saluandum. Quare ergo g
a ¶ Sanguine tuo. b ¶ Corpus.
rubrum est indumentum b
a ¶ Membra rubra, sicut musto nigrò subrubeo. ¶ Quasi: Tibi non conuenit ista, sed homicidis & adulteris, & huiusmodi.
tuum, & uestimenta tua si
cut calcantium in torcula
a ¶ Interrogantibus respondet Christus tam plene, vt non necesse sit amplius quærere hic, Ideo scilicet quia. Torcular cal.
b ¶ Pressuram crucis sustinui solus.
¶ Quamuis calcatus terræ die resurrexi. d e
ris. Torcular calcaui solus, h
a ¶ Omnes apostoli relicto eo fugerunt.
b ¶ In adiutorium mihi. ¶ Nec Petrus.
& de Gentibus non est † uir i
a ¶ Quamuis occisus.
b ¶ Iudæos dæmones.
mecum. Calcaui eos in fu k
a ¶ Vindicta. ¶ Furor subitus, ira longa. vnde: Furor est ira breuis. b ¶ Auferrens dæmonibus mũdi principatum, & Iudæis locum & Gentem, Sacerdotium, templum & omnem dignitatem per Romanos.
rore meo, & conculcaui eos
f in ira mea. Et asperfus est l
¶ Meus. a ¶ Ab eis fusus.
b ¶ Membra.
sanguis eorum super uesti
a ¶ Id est.
menta mea, et omnia indu
a ¶ Opinione eorũ.
¶ Inquinari permisi.
menta mea inquinaui. † Di m
a ¶ In Dæmones vel in Iudæos.
b ¶ Dum penderem in cruce.
es enim ultionis in corde n
a ¶ Quia. ¶ Tempus acceptabile.
b ¶ Generis humani.
meo, annus redemptionis o
a ¶ In cruce. vnde: Considerabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognosceret me.
meę uenit. Circumspexi, & p
a ¶ Mihi. b ¶ Quilibet. c ¶ Adiutorium. vnde: Expectaui qui simul contristaretur, & non fuit. & qui consolaretur, & non inueni.
non erat auxiliator: † quæ c
g siui, & non fuit qui † adiuua
a ¶ Saluationem mihi fecit scilicet resurrectionem. b ¶ Verbum carni vnitum, vel fortitudo mea saluauit mihi omnes prædestinatos ad vitam.
ret. Et † saluauit mihi brachi q
a ¶ Vindicta in Iudæos & dæmones.
um meum, & indignatio mea r
ipsa auxiliata est mihi. Et s
¶ Iudæos.
conculcaui populos in fu
a ¶ Repleui afflictione & miseria per Romanos.
rore meo, & inebriaui eos in t
indignatione mea: & detraxi u

ctis veniamus ad diuisionem. Superius enim posita est facta per Christum saluatio, hîc consequenter ponitur saluationis discretio, quę ꝓfectè fiet in finali iudicio. Tunc enim Saluator segregabit electos à reprobis, sicut segregat pastor oues ab hœdis, Matt. xxv. Illud autem iudicium præcedet persecutio Antichristi & eius exterminium. Et ideò primò põitur Antichristi exterminatio. secundò iudicij executio, ca. sequenti. Circa primum sciendum, quòd sicut dicit Methodius martyr. & doctores communiter, ad detegendam Antichristi perfidiã, mittentur à deo Enoch & Elias. Qua detecta Iudæi conuertentur ad fidem Christi pœnitẽtiam agentes. Et ideo hîc primò ponitur Antichristi deiectio, & secundò Iudæorum cõuersio, ibi: Miserationum domini. Circa primum Isaias præuidens Antichristi potestatem futuram, & per Christum subitò deiciendam, admiratiuè dicit de Christo: Quis est iste. id est quã victoriosus. a ¶ Qui uenit de Bosra. id est de Ierusalem ciuitate munita, in qua Antichristus sedet in templo tanq; sit deus. ñ. Thesalo. ij. & ipsam muniet ad sui stabilitionem. b ¶ De Edom tinctis uesti. id est rubricatis secundum quod dicitur infrà: Quare ergo rubrum est indumentum tuum? & per hoc designatur interfectio Antichristi. Quem dominꝰ Iesus interficiet spiritu oris sui in monte Oliueti Iuxta Ierusalem. Et loquitur hîc prophęta de Christo ad modum hominis victoris, cuius vestimenta sunt rubricata sanguine victorum ab eo. c ¶ Iste formo. in stola sua. i. in humanitate sua gloriosa, quę est quasi vestimentum diuinitatis. Phil. ij. a. In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. d ¶ Gradiens in multitudine uirtutis s. quia tunc apparebit cum angelorum multitudine. Cõsequenter ponitur Christi respõsio ad quęstionem prophętæ dicentis: e ¶ Ego qui loquor iusticiam. spiritu oris mei interficã do impium & magnam partem sibi adhærentium. f ¶ Et propugnator sum ad saluã dum. scilicet electos de persecutione Antichristi. Et consequenter quærit prophetia iterũ. g ¶ Quare ergo rubrum est indumentum tuum? & patet ex dictis sentẽtia: Et subditur Christi responsio dicentis. h ¶ Torcular calcaui solus. & accipitur hîc cõtinens pro contento scilicet torcular pro vuis in torcularicalcatis, per quas hîc intelligitur Antichristus & satellites eius. i ¶ Et de Gentibus non est uir mecum. quia nullus de hominibus poterit deficere Antichristiũ. k ¶ Calca. eos in furore meo. id est in vindicta iustitiæ meæ. l ¶ Et asperfus est sanguis eorum super uestimenta mea. & omnia in. & patet ex dictis sententia. m ¶ Dies enim ultionis. scilicet sanctorum de imperio Antichristi interfectorum. n ¶ In corde meo. scilicet firmiter dispositа. o ¶ Annus redemptionis meæ uenit. reddendo sibi & satellitib⁹ suis pœnam debitam pro peccatis. Vel aliter: Annus retributionis, id est iudicij generalis. p ¶ Circumspexi & non erat auxiliator. exponatur sicut suprà: De Gẽtibus nõ est vir mecum. q ¶ Et saluauit mihi. scilicet electos meos de persecutione Antichristi. r ¶ Brachium meum. id est potentia mea. s ¶ Indignatio mea. contra Antichristi mala. t ¶ Ipsa auxilia est mihi. inquantùm ex decentia diuinæ iusticiæ procedet ista vindicta. Loquitur hîc prophęta de futuro per modum præteriti, vt frequenter fit in prophetis, propter certitudinem prophetiæ. v ¶ Et cõculcaui populos. Antichristo adhærentes. x ¶ Et inebriaui eos. auferendo eis sensum & potentiam euadẽdi. y ¶ Et detraxi i ter.

annullando

G † rubeis

† migrat faciem. Methodꝰ de temporibus Antichristi. Diuisio

H † quisquis

† 2. 4. 5. 6. quidam.

† admirat⁹ sum, † fulcire

a ¶ Miserationum. Prophetā ī pso-
A na Iudaici populi pœnitentis, & mise-
† potentiā ricordiam domini recognoscentis.
b ¶ Secundùm indul. Q. Ducti em̄
in Babyloně ꝓpter pctā nostra, redu-
cti sumus misericordia eius. c ¶ Nō
est t. Vox quę est Ioth, apud Heb. ambi
gua est, & significat, nō: vel, & ipse. Vñ
vtroq; mō possum⁹ legere. s. In oī tri-
eorū; nō est tribulatus cōpatiēdo: sed
ad horā distulit auxiliū vt cogeret ad
rogādum. Vt, & ipse tribulatus est, cō-
patiens tandem eorum iniurijs & mise
†misericor riis. Et misit eis angelum qui saluaret e
diam os, Michaelē. s. qui præpositus erat illi
populo. vnde: Nemo est adiutor me⁹
Dañ. 10. d. nisi Michael princeps vester, qui astat
ꝓ filiis populi mei. d ¶ Spiritum s. e.
Psal. 105. c. i. Moyli. vnde: Exacerbauerunt Moy-
† Verē sen i castris, & Aa. san. domini. Vltiāti
eius, Christū, cui credere noluerunt. Fi-
lius enim dei qui nos redemit, ipsos de
† qui non AEgypto & mari rubro liberauit. Spi
mentient. ritū san. vel sancti eius. Quidam co-
dices habēr. s. spiritū sanctum, quē con
Zacha. 2. c. tristat, qui virum spiritualem contri-
† auxiliabi stat. vnde: Qui vos tangit, quasi qui tī
tur etiam git pu. ocu. mei. Vel, angelum in custo
ipse. diam missum, quē sæpe male faciendo
offenderunt. e ¶ Moysi. quia non est
ali⁹ q orat ꝓ eis. f ¶ Vbi est. Prophe
ta videns populi sui abiectionem, mi-
seriam & afflictionē iam imminētē, ꝓ-
pter filij dei negationē, condolēdo ex-
clamat di. Vbi est. Q. clementia omni
† gestauit potentis. g ¶ Vbi est qui p. Moysi. s.
Nu. 11. d. quia orante Moyse, tulit dominus de
spiritu ei⁹, & dedit. lxx. viris. h ¶ Qui
B sci. Vel dicitur. Cùm Moyses mare pe-
cussisset, & in duodecim vias scidisset
& alijs hęsitantibus, tribus Iuda ingres
sa est, & ob hoc regni dignitatē adepta
est. i ¶ Spiritus domini. angelus.
scilicet, vnde: Er prędedet te angel⁹ me-
Exod. 14. c. us. Spiritus enim, naturę nomē est, An
gelus officij. k ¶ Attende de cælo
& ui. Dominus vbique totus & semp
Iere. 23. c. est. vnde: Cælum & terram ego im-
† antiquo pleo. Dicitur tamen sedem habere in
rum, in q⁹ cælo
bus milit
Moysē po- *Nicolaus de Lyra.*
pulo suo.
† pastore ✠ annihilando ipsam. a ¶ Misera. Hic consequenter ponitur conuersio
Iudæorum ad Christum, vbi primò ꝓ
gratia impetranda recoluntur benefi
Diuisio cia antiqua. secūdò ponitur eorum pe
titio deuota, ibi: Vbi est. Circa primū
recoluntur primò in generali benefi
cia exhibita Iudæis, cùm Isaias dixit in
eorum persona: Miserationum do-
mini recordab. & patet sentētia vsq;
ibi: b ¶ Et dixit. scilicet dominus.
c ¶ Verūtamē populus meus est.
i. quamuis sint peccatores in multis e-
tiam à temporibus antiquis, tamen e-
legi eos in populum à tempore Abra
hæ, cui data fuit circuncisio, quæ est si-
gnum distinguens Israel à Gentibus.
d ¶ Filij non negātes. scilicet nomē
meum in afflictione AEgypti. q. d. De
cens est propter hoc apud me ipsorū
misereri, ideò subditur: e ¶ Et fa. est.
quā sustinuerunt. f ¶ Non est tribu.
s. populus Iudaicus quantū demeruit
& ideò subdit: g ¶ Et an. faci. e. i. à fa
cie dei missus. h ¶ Saluau. e. secūdū
q⁹ dicit Exod. xxiij. c. Tollens q; se an-
gelus

a ¶ In nihilum. b ¶ Iudæorum vel dæmonum.

a terrā † uirtutē eorum. Miserationum a
a ¶ Prælius pondere malorum... b ¶ Prædicabo quia iu-
stus dominus in omnibus viis suis.
¶ Signa & miracula.
domini recordabor, b laudem domini su
a ¶ Bona vel malis, quæ prodest peccatis nostris.
b ¶ Pro malis.
per omnibus quæ rēddidit nobis domi
¶ Datorum.
nus, & super multitudinem bonorum
¶ Alias mul.
b domui Israēl, quæ largitus est eis secun
a ¶ Non eorum merita. b ¶ Id est.
dùm † indulgētiam suam, et secundùm
a ¶ Vel misericordiarum.
multitudinem miserationum suarum.
a ¶ Dominus scilicet videns eorum pœnitentiam. b ¶ Israel.
Et dixit: † Verumtamen pōpulus meus b c
a ¶ Quia scilicet sunt, b ¶ Me. ¶ Sicut alij.
¶ Vel tantùm scilicet sunt populi non negantes, id est ꝓ
triarcharum, propheratum, qui in me vere crediderant.
c ¶ Dominus. d ¶ Pœnitentibus
est, filii † non negantes. Et factus est eis d e
a ¶ In AEgypto, in deserto.
saluator. In omni tribulatione eorum
a ¶ Vel, & ipse, saluator compassus. b ¶ Vnde: Angeli
eorum semper vident faciem patris &c. quia semper in pre
sentia dei sunt.
c † non est tribulatus, & angelus † facieī e f g
a ¶ Non meritis eorum.
ius saluauit eos. In dilectione sua & in h i
a ¶ Misericordiæ suæ. ¶ Ab AEgypto, & a Baby
lonia, vel a morte æterna in sanguine filij k
dulgentia sua ipse redemit eos, & por l
a ¶ Ab AEgypto in terram promissionis. vnde: Expā lit alas
suas & assumpsit eos, atq; portauit in humeris suis.
b ¶ Super alias Gentes. c ¶ Ab initio ex quo elegit
eos in populum.
tauit eos & † eleuauit eos cūctis die m
bus seculi. Ipsi autem ad iracundiam n
prouocauerunt, & afflixerunt spiritum
a ¶ Quia prius amicus infirmos sanando, mortuos suscitando.
b ¶ Malè agentibus.
sancti eius. Et cōuersus est eis in inimi o
a ¶ Opinione. ¶ Vltorem mali. b ¶ Per Romanos
xlij. anno ascensionis. ¶ Immissus hostibus in eos.
c ¶ Credere nolentes. Potest enim ad tempus incarnationis
hoc referri. d ¶ Post flexus ad misericordiam pro
Moyse seruo, qui orauit pro eis in deserto: Aut dimitte eis
aut dele me de libro quem scripsisti.
cum, & ipse debellauit eos. Et recorda p
a ¶ Saluati oratione Moysi.
tus est dierum † seculi, Moysi & pōpuli q r
a ¶ Moyses scilicet.
sui. Vbi est qui eduxit eos de mari cum
a ¶ Moyse & Aaron, Maria, Vt & aliis.
b ¶ Ineffabilis misericordia dei.
s † pastoribus gregis sui: Vbi est qui po t
a ¶ Populi. b ¶ Paracletum. c ¶ Filij.
fuit in medio eius spiritum † sancti sui: u
a ¶ Vbi est. b ¶ De AEgypto. c ¶ Prospere.
d ¶ Filio qui potentia & virtus patris est.
Qui eduxit ad dexteram Moysen bra v x
a ¶ Vbi est potentia eius qui diuisit mare rubrum in duas
partes? b ¶ In. xij. vias. c ¶ Mare rubrum.
h chio maiestatis suæ: qui scidit aquas an y
¶ Laudem.
te eos, ut faceret sibi nomen sempiternū: z
¶ Profunditates maris.
qui eduxit eos per abyssos, quasi a b
a ¶ Sine impedimento.
quum in deserto non impingentem: c
a ¶ Inoffenso cursu. ¶ Descenderunt scilicet in ter
ram promissionis.
i quasi animal in campo descendens, spi c d
a ¶ Ideo scilicet offendere non potuit, quia spiritus do. &c.
b ¶ Populi. c ¶ Sine offensa.
ritus domini ductor eius fuit. Sic † ad e f
a ¶ In terram promissionis.
b ¶ Per tot miracula
duxisti populum tuum, ut faceres tibi
a ¶ Gloriosum. b ¶ In persona pœnitentis populi
¶ Qui tanta fecisti nobis. ¶ Misertam nostram
c ¶ Misereris, secundum illud: Videns vidi afflic
tionem populi mei.
k nomen glorię. Attende de cęlo, & uide g h
p iij ✠ de habitaculo

gelus domini qui præcedebat castra fili C
orū Israel, abiit post eos, & cum eo pa-
riter columna nubis vt Aegyptij non
possent nocere eis. Et ibidem subditur,
vt toto noctis tempore ad inuicem ac-
cedere non valerent. i ¶ In dilectio-
ne sua. gratuita. k ¶ Et indul. sua.
remittente eorum peccata. l ¶ Ipse re
demit eos. scilicet dominus, & nō ex
populi iusticia. Quod patet ex ingrati
tudine sequenti cùm subditur: m ¶ I-
psi autem. scilicet dominum in fabri
catione vituli, Exod. xxxij. & in multis
alijs factis, vt patet in libris veteris te-
stamenti. n ¶ Et afflixerunt spiritū
sancti eius. scilicet Moysi, cuius spiri-
tum multoties & multipliciter afflixe-
runt, vt patet in libris Exod. & Deute.
& Nume. o ¶ Et conuersus est eis
in inimicum. scilicet dominus, non
ex odio. sed iusticia puniens eos per vi
cinos eorum, vt patet libro Iudicum.
& posteà per reges AEgypti, Assyrio-
rum & Babylonis. quarto Regum.
p ¶ Et recordatus est dierum se.
Quia sicut p Moysen liberauit eos de † qui corā
AEgypto, sic posteà liberauit eos de ea ipso est.
ptiuitate Babylonica per Cyrum.
q ¶ Vbi est qui edu. Hic consequen Diuisio
ter ponitur petitio eorum deuota, &
primò pro libertatione à pœna, secun-
dò pro liberatione à culpa, ibi: Tu au-
tem. Circa primum dicitur in persona
Iudæorum tempore Antichristi futu-
rorum quātū ad pœnitentes. Vbi est D
q eduxit eos de ma. s. rubro, aquas
coram eis diuidēdo, Exo. xiiij. r ¶ Cū
pastoribus gregis sui. i. cū Moyse &
Aaron. Psal. lxxvj. d. Deduxisti sicut o-
ues populum tuum, in manu Moysi
& Aaron. quasi dicat: Ita faciliter pos-
set nos educere de persecutione Anti-
christi. Et hoc modo subintelligēdum
est in in omnibus sequētibus partis hu
ius. s ¶ Vbi est qui posuit in me-
dio eius. scilicet populi Israelitici.
t ¶ Spiritum sancti sui. scili. Moy-
si, cui dedit spiritum propherandi, &
sapientiam & constantiam ad educen-
dū Israel de terra AEgypti. v ¶ Qui
eduxit ad dexteram Moysen. id
est ad partem bonam & prosperam, li-
berando eum de persecutione Pharao † sanctita-
nis eum occidere volentis, Exod. ij. tis suæ.
x ¶ Brachio maiestatis suæ. id est
fortitudie deitatis suæ. y ¶ Qui sci-
dit aquas ante eos. scilicet maris, vt
patet ex dictis. z ¶ Vt faceret sibi
nomen sempiternum. Ad gloriam
enim nominis dei recolitur & recole-
tur in futuris generationibus istud fa-
ctum. a ¶ Qui eduxit eos per a-
byssos. id est per profundum maris
rubri. b ¶ Quasi equum in deser
to non impingētem. id est promptè
& absque aliquo impedimento proce
dentem. c ¶ Quasi animal in cā-
po. id est i terra plana, vbi non habet
obstacula. d ¶ Descendens spiri-
tus domini. id est angelus à deo mis-
sus. e ¶ Ductor eius fuit. vt patet † deduxisti,
ex prædictis. f ¶ Sic adduxisti po direxisti.
pulum tuum ut faceres tibi nomē
gloriæ. Istud enim factum fuit redu-
ctum ad memoriam vsque nunc, & re
ducetur in posterum ad gloriam divi-
ni nominis. g ¶ Attende de cæl. ad
orationem nostram. h ¶ Et uide

celo, ſecundū illud: Cęlū mihi ſedes, quia. ſ. in cęleſtibus angelis, & hominibus iuſtis (quorū. ſ. cōuerſatio eſt in cęlis) eius volūtas
Infrā. 66. a. præcipuè fit. a ¶ Vbi eſt ze. & for. Q. Quia peccauimus, & nos odiſſe cœpiſti, receſſit zelus tuus: quo recedente receſſit fortitudo, & paternorū viſcerū ſuperatur affectus. b ¶ Et Abraham ne. Q. Quia te offendimus, filios ſuos non agnoſcit eſſe filios ſuos, qa. ſ. diſſimiles illi receſſimus à deo q̄ de cauſa nō orat pro nobis, qa nihil impetraret, vñ ad Ieremiā: Noli orare p̄ ppło
Iere. 7. c. †Baru. 2. d. iſto, qa nō exaudiā te: Peruerſi em̄ filij orōne ſctōrū patrū nō p̄ñt liberari. Vñ
Ezec. 14. c. ad Ezechielē: Si fuerint tres viri in medio Ieruſalē: Noe, Daniel, & Iob, filiū & filiā nō liberabūt, ſed ipſi ſoli iuſticia ſua liberabūt aīas ſuas, & de Iacob ſimiliter. Abrahā neſciuit nos, &c. Abrahā
Gene. 17. a. & 32. f. de Gēnib⁹ ad fidē vocat⁹ eſt, & p̄ q̄lita-
†13. q. 2. c. 9 diuina. §. q de mortuis. te prioris & ſequētis cōditionis ſortit⁹ eſt mutationē noīs. Iacob q̄q; vt appellareſ Iſrł, multo labore acq̄ſiuit. vñ Abrahā habet tres vxores, Iacob q̄tuor. Iſaac vſq; ad finē antiquū nomē poſſedit, & eccłiæ indicās caſtitatē, vna fuit vxore cō. ętus. Iſti ergo q p̄catur de peionib⁹ cōmutationē i meliorē ſtatū eorū aſſumūt ſimilitudinē, qbus lęta poſt triſtia ſucceſſerūt. Hoc aūt eſt qd̄ petiuit, vt q pater eorū eſt, nō obliuiſcat fi
Supr. 52. b. liorū ſuorū, ne per ipſos nomē dei blaſphemet in Gētibus. c ¶ Quare erra.
2. Cor. 11. c. Paulus ad Corinthios ſcribens ad vni⁹ ſcili. pplm̄ ciuitatis, p̄ varietate habitāti ſctōrū. ſ. & p̄ctōrū: nunc laudat, nūc
F reprehēdit: Sic præſens capitulū qd̄ ex
† Paruo tē pore⁹ poſſe dit popul⁹ ſāctus tu⁹. oratione pplī deū deprecātis cō texitur nūc laudat dñm, nūc accuſat, iuxta ſecūdā regulā Ticoñ, quæ eſt de corpe dñi mixto. d ¶ Quaſi in princi. An-
Hoſee. 3. b. tē q̄q; vocares nos in Abrahā. Vl cū i Ae
† quaſi à principio non fuiſſes dominat⁹ noſtri, & q̄ gypto colebamus idola ſine rege, ſine principe, ſine pphetis, ſine deo, ſine lege, ſine Sacerdote, quę partim in aduentu Chriſti, oīno poſt eī⁹ aſcenſionē cōpleta ſunt. Cōplentur autē q̄tidie ſecundū ſi nunc̄q; in illā maledictionē: Sanguis eī⁹ ſuper nos
uocatū fuiſſet nomen tuum ſuper nos. & ſuper filios noſtros. Dū em̄ pm̄ ſerint in vetuſtate legis, nec ſuſceperint v̄itatem Euangelij, nō vocabuntur ppłs dei à Chriſto. ſ. Chriſtiani.

Nicolaus de Lyra.

Mat. 27. c. ✠ de habitaculo ſancto tuo. afflictionē noſtrā, ſicut alias feci. ſtia. ideò ſubditur: a ¶ Vbi eſt ze. tuus. quo dilexiſti patres electos? b ¶ Et fortitudo tua. quoties liberaſti eos. c ¶ Multitudo ui. tuorum. i. pietatū quibus eis bona præſtitiſti. d ¶ Sup
Diuiſio me cōtinuerunt ſe. à condeſcenſione: In iſta enim tribulatione mea ceſſauerūt. e ¶ Tu enim. Hīc conſequēter petit liberatio à culpa. Circa quā primò allegat pietas & potētia diuina, cū dr, Tu enim pater noſter. In generatione enim mater miniſtrat materiam, & pater dat formam: & ideò in generatione hominis deus dicitur pater, quia corpori organizato infundit animam creādo. f ¶ Et Abrahā neſciuit nos. q. d. ab eo nō habemus animam nec à Iacob. g ¶ Tu domine pater no. animā dando. h ¶ Redemptor noſter. ipſam iuſtificando. i ¶ A ſeculo no. tuū. ſ. patris noſtri redemptoris. k ¶ Quare erra. nos feci. domine. id eſt permiſiſti. l ¶ De uiis tuis. i. præceptis & conſiliis Euangelicis. m ¶ Induraſti cor noſtrum. ſubtrahendo gratiam tuam cor mollificantem, tamen iuſtē pro noſtra incredulitate. n ¶ Ne timeremus te. Non eſt intelligendum iſtud cauſatiuè, ſic quòd deus ſubtrahat gratiam ſuam, vt per hoc ab hominibus excludat diuinum timorem: ſed intelligitur tantùm conſecutiuè: Ad ſubtractionem enim gratiæ ſequitur ſubtractio timoris filialis, qui eſt ei annexus o. ¶ Conuertere. peccata noſtra remittēdo, & nos iuſtificando. p ¶ Propter ſeruos tuos. i. ꝓpter merita patriarchārū in fide Chriſti venturi mortuorum. ideò ſubditur: q ¶ Tribus hæredi. tuæ. Et vt petitio ſit magis exaudibilis, adhuc recolitur atrocitas perſecutionis Antichriſti, cùm dicitur: r ¶ Quaſi nihilum poſ. po. ſan. tu. ſ. Chriſtianum, ipſum nihil reputando. s ¶ Hoſtes noſtri. ſ. Antichriſtus & ſibi adhærentes de habitāculo ſancto tuo, & ſolio glo

a ¶ Angelis & aliis iuſtis.

a ¶ Vnde. Iam non iraſcar tibi, & zelus meus receſſit a te. ¶ Quo diuexiſti nos & patres. b ¶ Quia eduxiſti patres noſtros de Aegypto.

riæ tuæ. †Vbi eſt zelus tuus & fortitudo tua, multitudo uiſcerū tuorum, & miſerationum tuarum? †Super me continuerunt ſe, †Tu enim pater noſter, & Abraham neſciuit nos, & Iſrāël ignorauit nos. Tu domine pater noſter, & redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum. Quarē errare nos feciſti

a ¶ Vbi eſt. b ¶ Affectuum circa nos.

a ¶ Quūi obliuiſceretur miſereri deus.

a ¶ Creator. ¶ Auguſtines dicit: Quia mor tui neſciunt, etiam ſancti, quid agant viui, etiam eorum filij.

a ¶ Iacob ſcilicet & Iſaac quoq; adiunxiſſet, niſi per extrema medium intelligi voluiſſet.

¶ Creator.

¶ Permanet. ¶ Laus.

a ¶ Errotis & duriciæ cauſa videtur. dum non corripit delinquentes. b ¶ Permiſiſti.

a ¶ Mandatis. b ¶ Induraſti permiſiſti, ſuſpendendo flagella, ſecundum illud: Induraho cor Pharaonis. &c.

a ¶ Ad miſericordiam.

a ¶ Patres noſtros. ¶ Abraham & Iſrael qui non cognouerunt nos. ¶ Scilicet. ¶ Vel poſſeſſionis.

propter ſeruos tuos, tribus hæreditatis tuæ. †Quaſi nihilum poſſederunt populum ſanctum tuum hoſtes noſtri, conculcauerūt ſanctificationem tuā. Facti ſumus †quaſi in principio cùm non dominareris noſtri, nec̄q; in uocaretur nomen tuum ſuper nos.

a ¶ Sine pugna, ſine labore.

¶ Nos. ¶ Olim. a ¶ Chaldæi, Babyłonij, Romani.

a ¶ Templum.

¶ Quia. ¶ Sine deo.

a ¶ Dum populus dei non vocantur.

bi adhærentes. ¶ Conculcauerunt ſanctifi. tuam. Antichri. Gius enim conculcabit eccleſiam dei, cultum eius auferendo. v ¶ Facti ſumus quaſi in principio. Q. d. tanquàm extranei à te dimiſſi ſumus in manibus inimici tui. ¶ In ca. lxiij. vbi dr in Poſtil. Primū eſt, quòd iſta expoſitio in aliqbus videt extranea.

ADDITIO I. Expoſitio ſanctorū i hoc loco non videtur extranea, ſi bene cōſideret, ſed ſatis rationabilis, nō obſtantib⁹ Poſtillatoris rōnib⁹ contra eā factis. Et iō ſicut p̄ modū inquiſitiōis ſcholaſticæ eam Poſtillator impugnauit, ſic pari modo defendēda eſſe vide† vindicatur. Ad hoc em̄ qd̄ primò dicit, qd̄ Ieruſalē ſeu Iudæa non debet intelligi p̄ inimi Edom, cū Idumæa ſemp fuerit Iudæę inimica, dicēdū qd̄ deſcendentes à Iacob ſecūdū carnē, & ab eī⁹ fide recedētes, ſicut fuit ſynagoga Iudęorū, Chriſtum negantium & crucifigentium: talis ſynagoga mera tranſit in Idumitiam inimiciciam contra veram Iudæam: vñ & nomē Idumææ ſibi vendicat, quæ ab exordio fuit Iſraeli inimica, prout plenè declaratum eſt ſupra xxxiij. ca. in additione. vbi oſtenſum fuit, qꝓ p̄ Idumæā intelligit ibi ad literā ſub ſenſu metaphorico ſynagoga Iudæorū, quæ eſt ſynagoga Sathanæ, Apoc. ij. c. Similiter per Boſra eadem intelligitur ſynagoga ad literam ſub alia ratiōe: vide ibi. Item ad hoc quod dicit qꝓ ex hoc qd̄ dicitur: Aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta mea non rectè intelligit de ſanguine Chriſti, quia non inuenit talem modum loquendi in ſcripturis ſacris. Dicendum quòd ſicut in ſcripturis ſacris q̄q; attribuuntur Chriſto aliqua quæ ei non competunt ſecundùm ſe, ſed ſecundū alias conſiderationes, vt cùm dicitur in Pſal. in perſona Chriſti, Verba delictorum meorum. In quib⁹ vbis Chriſtus dicit delicta aliorum eſſe ſua, inquantū pro eis pœnam ſuſtinuit, vt ipſe Poſtil. ibidem exponit: Sic i hoc loco aſperſus dicitur eſſe ſanguis eorum, non quia eſſet eorum ſanguis proprię ſed quia per procurationem eorum fuit effuſus: vel etiam quia ipſi fecerunt ſe obnoxios huⁱ⁹ ſanguinis, di. Sāguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Item ad hoc quod dicit, qd̄ Chriſto aſcendente myſterium incarnationis iam erat in effectu completum. Dicendum, qd̄ licet angeli viſiōe beatifica myſteria gratiæ cognoſcūt, nō tamen omnia, nec̄q; æqualiter oēs, ſed ſecundum quod deus voluerit eis reuelare, vt in prima parte. q. lvij. arti. vlti. in corpore quęſtionis. Et ideò cognitio omnium myſteriorum incarnationis Chriſti videtur excedere facultatem angelicæ cognitionis. vnde de talibus angeli amplius quærebant edoceri. Dato etiam qd̄ hæc ratio eſſet valida, tamen adhuc cogeret exponere hanc prophetiam de Chriſto poſt paſſionem ſuam ad patrē redeunte: & hoc exponendo quod dicitur hīc: Quis eſt iſte qui venit de Edom: ſit verbum Iſaiæ admirātis de victoria paſſionis, ꝓ ut Poſtillator vult ſecundum ſuam expoſitiōem. Item ad hoc qd̄ dicit, quòd non arramur ad tenendum expoſitionem prædictorum ſanctorum, dicendum. quòd licet verum eſt quòd ea quæ habentur tantùm ex dictis ſanctorum doctorum: non ſunt tantæ autoritatis: vt ex eis teſtimonia non referantur, prout dicit Auguſtinus. Tamen ſecundum pietatem ſeu ex dono pietatis oportet honorare ſanctos, & non contradicere temerariè eorum ſcripturis. prout in ſecunda ſecundæ. q. cxxj. ar. ij. ¶ In eodem capitulo vbi dicitur in Poſtilla. Indignatio mea contra Antichriſtū mala.

Mat. 27. a.

ADDI. II. Vbi nos habemus: Indignatio mea in Heb. habetur: Ira mea auxiliata eſt mihi: Cuius ſenſus eſt: Nam ſecundum philoſophum, ad præſentiam vindictę delectatio ſequitur. Quę quidem vindicta ſi ſit perfecta totaliter excludit triſticiam, in prima ſecundæ. q. xl viij. vnde hīc loquitur deus ad modū hominis, qui vindictam perfectam exercens p̄ ſuā iræ ex hoc cōſequitur quietationē & delectationē: & ſic ira auxiliatur irato, de quo dicit: Ira mea ſeu indignatio mea auxiliata eſt mihi.

In eodem ca

A ¶In eodem ca. vbi dicitur in Postil. Tu enim pater noster In generatione enim mater ministrat materiam.

ADDIT. III. Sicut deus infundit animã corpi organizato creãdo, ita etiã est creator materiæ de nihilo eã ꝓducẽdo. vñ secũdũ cõsiderationẽ Postillatoris sic ꝓtineret ad deũ respectu hoĩs rõ maternitatis. sicut & paternitatis. Et iõ aliter videt dicendũ. Pro quo attẽdendũ est, qd ad hoc qd affectũ filialẽ habeamus ad deũ, requirit donũ spũssancti. s. donũ pietatis, ꝑ qd donũ cultũ & officium exhibemus deo, vt patri secundũ illud Ro. viij. c. Accepistis spiritũ adoptiõis filiorũ in q̃ clamamus Abba pater: vñ sed'm sẽtm Tho. ĩ sed'a secũdę. q. xxj. arti. j. in respõsiõe sed'i argumẽti, deo exhibere cultũ vt patri, est excellẽtius quã exhibere cultũ deo, vt creatori & dño. Et iõ ad ꝓclamandũ paternalẽ ꝓtatẽ dei cũ dixisset: multitudo viscerũ tuorũ &c. subdit: Tu enim pater noster. q. d. nõ solũ ad te clamamus, vt creatorẽ seu dominũ, sed vt ad patrẽ cui magis ꝓtinet ostendere viscera miserationũ ad filios. & sequitur: Abraham nescivit nos. q. d. paternitas tua erga nos nõ est ita sicut paternitas Abrahę vel Israelis, qa tu nõ solũ es pater, sed etiã dñs & redemptor: vñ subdit. Tu pater noster, redẽptor noster à seculo &c.

REPLI. In ca. lxiij. Postillator allegat expositionem beati Dionysij & beati Hieronymi exponẽtium prout cõmuniter de Christo, post passionẽ redeũte ad patrẽ. Sed dicit salua reuerẽtia sanctorũ illã expositionẽ nec velle sequi nec reprobare, sed ꝑ modũ scholastice inquisitiõis pauca circa eã dicere. Primum qd illa expositio videt ad literã esse extranea, vbi ꝑ Edom accipitur mons oliueti vel Ierusalẽ, cũ Edom fuit Iudee semper B hostis sicut Esau Iacob. Secũdò circa hoc qd dicitur: Et aspersus est sanguis eorũ sup̃ vestimenta mea: exponit qd sanguis Christi dicatur sanguis Iudeorũ, qa ꝑ ꝓcurationẽ eorum effusus est, dicit Postillator se nõ recolere simile modũ loquẽdi in scripturis. Tertiò est sibi dubiũ, quò ad admiratiões hĩc positas, quas ista expositio dicit esse angelorũ &c. Et finaliter se excusans à sequela illius expositionis dicit: Dato qd nõ esset talis loquẽdi extraneitas, nõ sumus tamẽ artati ad tenendũ illã expositionẽ: Tũ quia sacra scriptura expresse nõ declarat, qd iste sit sensus hui⁹ scripturę, & nõ alius sicut in plerisq; locis fit exemplũ suprà viij. ca. Ecce virgo concipiet: sensus illius determinat autoritate Euangelij: & sic de aliis. Nec ecclesia determinauit, sed solũ habemus ad id autoritatẽ Dionisij & Hieronymi: ex qua nõ habet argumẽtum necessariũ quamuis probabile prout vult sanctus Tho. prima pte summę arti. viij. j. q. in respõsiõe ad secũdũ argumẽtũ: Et hoc idẽ vult btũs Aug. ad Vincentiũ Donatistã, q arguebat cõtra eũ dedictis beati Hilarij: cui rñdit btũs Aug. dicens: Hoc genus scripturarũ ab autoritate sacri canonis distinguendum est. Non em̃ sic leguntur tanq̃ ex eis testimonia proferantur, vt contra non liceat sentire. Sic & eisdem beatus Augu. libros suos, non vult legi. vt necessitatem credulitatis imponant, vt pater in libris. retractationum

C ponit volens dicta motiua Postil. euacuare, Ad primũ respondet per sensum quẽ ipsemet dicit metaphoricũ. qd per Edom significet Ierusalẽ: Qd si ita est, nihil est ad ꝓpositũ. quia Postillator dicit ad literã nõ ad metaphorã. Nã multa sunt vera ꝑ metaphorã quę ad literã, (vt termini sonãt) sunt absurda, vt Iudicũ. ix. b. Ierunt ligna. vt eligerẽt sibi regẽ: vñ sicut secundũ Bur. & oẽs cõiter doctores à solo sensu literali sumitur efficax argumentum. igit etiã à solo sensu literali, nõ a metaphorico sumitur efficax ad argumentũ rñsio: qa igit Burg. ꝑ metaphoram respõdet, nõ euacuat primũ Postillatoris argumẽtũ, Ad sed'm argumentũ Postil. respondet Burg. ꝑ literæ corruptionẽ, qa mutat actiuũ in passiuũ: ꝓpheta em̃ in ꝑsona Christi dicit hĩc de sanguinis effusione quã actiuè Christus fecit, nõ quã passiuè sustinuit, patet hoc ex litera in qua dicit: Calcaui eos in ira, & cõculcaui in furore meo, & aspersus est sanguis eorũ sup̃ vestẽ meã &c. Hĩc fit sermo de ira, furore & idignatiõe Christi, quæ i effusiõe sanguinis Christi q de corpe ei⁹ effus⁹ est, locũ nõ habẽt: qa in ea ex ꝑte Christi nec fuit ira, nec furor, nec indignatio, sed charitas, patiẽtia, & diuina miseratio. Ad tertiũ argumẽtũ Postilla. Burg. rñdet quasi ad⁹ aliqs hierarchicus esset inqsitiuus. Qd nõ videt verũ, qa ad⁹ hierarchici sunt superiorũ ad inferiores, vt docet btũs Dionysi⁹. Cũ igitur nõ sit minor difficultas in quęrẽdo quã in determinãdo quęsita, talis igit actus hierarchicus si esset, nõ esset inferiorũ ad supiores, sed ecõuersõ: Sunt igit ad⁹ hierachici reuelationes spõtaneę non inquisitiones exactæ. Sunt etiã beati in his quę ostẽdũt contenti, nõ inquirẽdo curiosi: & videt in hac ꝑte Bur. Postillatorẽ nõ rectè vidisse, qũ dicit eũ sentire, q̃ille inqsitiones sint Isaiæ de victoria passionis Christi. Nõ enim Postillator hoc dicit, sed dicit qd Isaias admiratur ꝑ hmõi iqsitiones de victoria Christi cõtra Antichristũ, de qua & Burg. rõne cõpulsus dimittẽdo sententiã sctõrũ & sequẽdo Postillatorẽ exponit hũc passum. Et indignatio mea auxiliata est mihi cõtra Antichristũ inqt. Ad vltimã rõnẽ Postil. nõ rectè innuit Burg. quasi Postil. temerariè se opponat dictis sctõrũ, qd patet in sua ꝓtestatione, qa vt dicit, sine prę iudicio sententię sctõrũ intẽdo aliã ꝑsequi. ¶In eodẽ ca. vbi dicit: Tu pater noster es Postil. dicit, qd de⁹ potu⁹ dicit pater hoĩs, quã mater, qa ministrat formã, mater ỹ ò materiã in hoĩs generatiõe. Burg. volẽs hoc bene dictũ infirmare, arguit, qd sed'm dictũ Postil. de⁹ habet ita rõnẽ maternitatis sicut paternitatis, creãdo materiã ministrat, sicut formã. Respõdeo quãuis deus creauit materiã primã, ex hoc tñ nõ dicit mater in generatione hoĩs qa nõ cõponit hõ ex illa materia prima & aĩa, sed ex corpe & anima: Corp⁹ em̃ organizatũ nõ est ex nihilo, ꝑ cõsequẽs non est creatũ, sed opere parentũ generatũ: Parens aũt in hoc ope ministrãs materiã verè mater dicit, administrãs formã dicit pater: qa igitur deus huic corpori generato dat formã. s. aĩam, igit dicit pater. Est igitur obiectio Burg. tentatiua sicut in vico straminũ Parisius cõsueuit fieri contra btiaunos.

D

GLO S. ORDI.

Cap. LXIIII.

VTinã dirũ. In ꝑsonã sua, & omniũ ꝓphetarũ, aduentum Christi desiderãtiũ loquit Isaias prẽuidens aduentum filij, ab iectione sui ppli, vocatione Gentium: Et hoc est: Vtinã dicẽ. Itẽ Dauid: Inclinauit cælos, & descendit.

Psal. 17. b.

NICO. DELY.

¶Aquę ar.

VTinã. Aliq. Cap. LXIIII. doctores catholici exponũt principium huius capi de prio Christi aduẽtu: sed hoc nõ videt cõueniẽter dictũ. qa prim⁹ Christi aduẽt⁹ fuit i maxia hũilitate, & sic descript⁹ fuit futurus, Zach. ix. b. Ecce rex tu⁹ venit tibi iustus & saluator, & ipse paup &c. vñ sup illud Gen. xlix. b. ligãs ad vitẽ pullũ suũ &c. dicit Ra. Mo. qñ veniet rex Messias ĩ Ierusalẽ ad saluandum Israel, ipse erit cingulans asinum suũ, & equitans sup eũ, vt ducat se cũ humilitate, sicut scriptum est Zach. ix. b. Et ipse pauper. Hĩc aũt aduentus eius describit cũ magna ꝓtẽte & terrore propter qd magister Alexander de ales exponit hoc de secundo aduentu ei⁹. s. ad iudicium q in ꝓtẽte magna erit & maiestate, Luc. xxj. Igitur hanc sententiam sequẽdo, dicendũ quòd postq̃ descriptũ est Antichristi exterminiũ. hĩc consequenter describit iudiciũ: circa q̃ primò ponit sanctorũ desideriũ, sed ò ipm iudicium, ibi: Ecce tu iratus es. Prima in duas, quia primò ponitur

Diuisio

Cap. LXIIII.

a ¶Quia hostes nostri conculcauerunt sanctificationem tuã. b ¶Excita domine potentiam tuam & veni. ¶Propere veniendo, promissa implendo.

a Tinã̃ dirumpes b

a ¶A maiestate (in qua nobis inuisibilis) visibilis in carne.

b ¶Quia si descenderes, a facilitet a præsentia.

res cælos & descẽderes, à facie tua b

a ¶Superbia Iudæorum, vel dæmonum. b ¶Lignum, fœnum, stipula: Deus noster ignis consumens est.

montes defluerent, sicut exustio c

dictũ desiderii. Secundò, huius desiderij motiuũ principiũ, ibi: Asculo. Circa primũ scidũ qd licet iudiciũ futurũ horrẽdũ sit reprobis, tñ desiderãdũ est electis q tũc in aĩa & corpe beatificabũtur: ꝓpter qd Saluator Luc. xxj. loquẽs apostolis de iudicio futuro dicit: His autem fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra. i. exhilarate corda, vt exponit Greg. Quoniam appropinquat redemptio vestra: Hoc autem prę uidens Isaias dicit. a ¶Vtinã dirumperes cælos & descen. s. ad iudicium. licet enim tunc non rumpantur cæli superiores qui non sunt sensibiles, tamen cælum aereum, de quo dicitur in Euangelio: Vo lucres cæ. &c. inflammabitur igne conflagrationis, iudicis aduentum prẽcedente, secundùm quòd dicitur Psal. xcvj. a. Ignis ante ipsum prẽcedet, & sic cælum aereũ quodã mõ lacerabitur. Quod dicit eẽli pluraliter, ponẽdo plurale pro singulari, sicut Exo. xxxij. b. dicitur: Isti sunt dij tui. de vitulo conflatili qui erat vnicus, vel aliter, propter diuersas partes aeris, scilicet superiorẽ montes transcẽdentẽ, & inferiorẽ. Ignis em̃ cõflagratiõis attinget vtrãq; partẽ, qa tantũ ascendet quãtũ aquę diluuij, quę. xv. cubitis vltra cacumina montium ascenderunt, Gen. vij. d. b ¶A facie tua mon. deflu. quia ante aduẽtum iudicis montes terræ moru corruent. c ¶Sicut exustio. ig. tabe. Igne enim conflagrationis materia montium, cum alia terra purgabitur.

a ℂ Aquæ arder. Symmachus. Aquæ maris arderẽt igni. Qđ E est, populi mundi inflamarẽtur igne charitatis, vnde: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? & sic notum fieret nomen tuũ quod est Christus Iesus inimicis tuis, scilicet Iudæis.

b ℂ Non sustine. Nos Iudæi, sed blasphemabimus dicentes: In principe dęmoniorũ Beelzebub e.d. Mat.12.b. † liquefaciens, sicut a quãbullire facit ignis Ioh.12.e. Mat.21.d. Hoc enim dicit, ppheta in psona ifideliũ.

c ℂ Descẽdisti, Tamẽ precibus suis ex auditis inq̃t: Descẽdisti. d ℂ Mõtes de. Amissa potentia: Nũc priceps huiꝰ mũ. eiꝰ. fo. Et Iudæis dicitur: Auferẽt à vobis regnũ dei. i. scẽtã scriptura & oĩs gloria, & omnis dignitas. e ℂ A seculo. Hĩc Paulus ad Corinthios testimoniũ sumit, nõ verbũ ex verbo, sed sensum exprimens. 1.Cor.2.b.

f ℂ Oculus. Quia non est corpus vel color. Qđ apostolus ponit in cor hominis non ascendit, qa maiꝰ, & cor debet illuc dirigi. Parauit enim seipsum cognitionẽ sui, cognitionem sanctę trinitatis. vnde: † quę non speꝛabamꝰ Ioh.17.a. Hęc est vita ęterna, vt cognoscant te vede. & quem mi. Iesum Christum. Hũc nemo potest videre. vnde illud: Deũ nemo vidit vnq̃. Ioh.1.b,

g ℂ Ecce tu. In persona infidelis populi, qui volens transire ad veritatem Euangelij pœnitentiam prę 1.Co.2.b. † ferebat ore, quam non habebat in corde.

h ℂ Menstruatæ uniuersæ iusti. no. Mene Hebraice, Iuna Latine. Vnde menstruatæ quę singulis mensibus solent sanguinis fluxum sustinere: Et tunc viri absti † præter te, nere debent ab eis Tunc enim concipiuntur mẽbris dãnati, cęci, claudi, lepro si, & hmõi: Vt qa parentes nõ erubuerũt misceri in cõclaui, eorũ pctã pareãt cunctis, & aperte redarguantur in paruulis.

i ℂ Ventus. Commotio aeris, vt ibi: Mat.8.d. Imperauit vẽtis & mari. Vel spiritussan Act.2.a. cti sicut ibi: Aduenięntis spũs vehemẽtis.

F ☞ Hĩc † quia

Nicolaus de Lyra.

a ℂ Aquæ arderẽt igni. Quia ille ignis purgabit aquas existentes in superficie terræ. b ℂ Vt notum fieret nomen tuum. id est potestas tua tamq̃ iudicis venientis. † omnes c ℂ Inimicis tuis. Quia antè, timorem tuum à se abiecerũt. d ℂ A facie tua Gentes turbarẽtur. secundùm quod dicitur Lucæ. xxi. c. Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi. ideò subditur: e ℂ Cùm feceris mirabilia. Prędicta. f ℂ Non sustinebimus. Quia quantũcumq̃ sint tunc temporis aliqui homines iusti, concutientur tamen horrore ex humana fragilitate. Quod consequenter declaratur per simile, cùm subditur: g ℂ Descendisti, In datione legis super montem Sinai. h ℂ Et à facie tua montes defluxerunt. Quia tunc mons Sinai videbatur tremere & ardere, vt habetur Exo. xx. c, propter qđ filꝰ Israel territi & pauore concussi steterunt à longè dicentes Moysi: Loquere tu nobis & audiemus, & non loquatur nobis dominꝰ, ne fortè moriamur: & ex hoc sequtur, qđ maior terror erit, qñ veniet ad iudiciũ: qa illud respectu istiꝰ fuit minimũ. i ℂ A secu. nõ. Hĩc cõsequẽter ponit rõ dicti desiderij. i. ex pfecta beatitudine quã sancti tunc habebũt in anima & corpore, & non antè. A seculo non audierunt. Quia illud bonum est infinitum, & per consequens inenarrabile. k ℂ Quę præparasti expectãtibus te. scilicet filiũ tuũ, in cuius aspectu reficientur beati interius ratione suæ deitatis, & exterius rõne suę hũanitatis, secundùm qđ dicit Aug. sup Ioh̃. & secundùm hoc allegatur hęc autoritas dicta de filio qui est dei sapiẽtia. j. ad Cor. j. l ℂ Occurristi. id est occurres & loquitur & loquitur de futuro per modũ præteriti propter certitudinem prophetiæ. m ℂ Lætanti & facienti iusti. id est cœtui electorum tunc in iudicio apparenti, vt cum lætitia deducatur ad patriam. n ℂ In uiis tuis record. tui. Gratias agendo de omnibus bonis quæ eis fecisti. o ℂ Ecce tu iratus es. Hĩc consequẽter describitur ipsum iudiciũ. Circa qđ sciẽdum, qđ duplex est dei iudicium: Vnũ discretionis, qđ est vocatio aliquorum ad fidem aliis dimissis iudicio dei occulto tamen iusto. Et istud iudicium quantùm ad suum statũ potissimũ cœpit à principio prædicationis Christi: propter qđ dicitur Ioh. xij. c. Nunc iudicium est mundi, secundũ qđ exponũt sancti. Aliud est iudiciũ discussionis quo dei iudicio reduntur pœnę ac prędicta pro peccatis & meritis: Et istud potissimum fiet in iudicio finali, quando in anima & corpore beatificabuntur electi, & cruciabũtur reprobi. A tẽpore tamẽ passionis Christi cœpit præmiatio electorum quantũ ad gloriam aĩę: & punitio reproborũ i aĩa, nõ solũ ex tũc, sed etiã antè. De istis aũt duobus iudiciis videtur Isaias loqui mixtim vsq; ad finem libri. Et diuidit in duas partes. In prima ponitur Iudęorum querimonia. In secũda domini sententia. Circa primum sciendum, qđ Iudæi per orbem dispersi frequenter lamentantur destructionem ciuitatis & templi per Titum factam, & suam dispersionem per orbem, precantes in Iudæa congregari, & ciuitatem & templum sibi restitui. Licet autem dicta destructio & dispersio in filiũ Iudæ fuerint eis propter mortem Christi vt habetur expressè. Luc. xix. tamen hoc non credunt Iudei, sed attribuunt hoc peccato idololatriæ vituli conflatilis: In ducentes ad hoc illud quod Exo. xxxij. g. dicitur: Ego autem in die vltionis visitabo hoc peccatum ipsorum, & idolola † attamen triæ antiquorum. quæ continetur in libris Iudicum & Regum tpe tẽpli primi: adiuuũ nos & peccaris auariciæ & odij fraterni, quę viguerunt tempore templi secundi: & secundũ hoc põt hæc litera exponi. In hac igitur querimonia primò ponitur confessio peccatorũ, cũ dicitur: Ecce tu iraes contra nos. Et causa subditur cùm dicitur. p ℂ Et peccauimus. quasi dicat: Et iustè iratus es, quia peccauimus, & non solùm de nouo, sed etiam ab antiquo: ideò subditur. q ℂ In ipsis. scilicet peccatis. r ℂ Fuimus semper. Tamen de tua misericordia speramus: ideò subditur: s ℂ Et saluabimur. Non ex nostra iustitia: sed tua misericordia, ideò subditur: t ℂ Et facti sumus ut im. Immundicia peccati. Potest etiam hoc exponi corporaliter, quia Iudęi per orbem dispersi ab aliis Gentibus reputantẽ viles & abominabiles. v ℂ Quasi pannus men. uni. iustitiæ no. &c. Quia Iudæi modò non possunt sacrificia pro peccatis offerre, quia talia non possunt offerri ab eis nisi in Ierusalem, & sine talibus sacrificiis nõ reputant se perfectè mundari, & iustificari. x ℂ Et cecidimus quasi folium. De arbore cadens. sic cecidimus ab honore regni & Sacerdotij. y ℂ Iniquitates &c. Expellendo de terra promissionis ad longinquas partes orbis. z ℂ Non est qui inuocet nomẽ. i. nõ habemus summũ Sacerdotẽ q oret, p nobis & offerat sacrificiũ, vt nobis placeris, sec'm qđ dicitur Leui. iiij. de expiatiõe pctĩ totiꝰ multitudinis: Et post determinationem sacrificij debiti pro pctõ subditur: Et orante pro eis Sacerdote propicius erit eis dominus: ideò subditur: a ℂ Qui consurgat. Pro nobis. b ℂ Et teneat te. In nostra reconciliatione. c ℂ Abscondisti faciem tuam. Loquitur de deo ad modũ hominis irati, qui non vult ostẽdere.

c-† facies

a ℂ Accepta hac sententia, hoc implebitur in die iudicij. Ite in igoem æternum. quotidie tamen parcitur impletur.

a ignis †tabescerent, aquæ arderent a
a ℣ Per potentiam. b ℣ Iesus.
b igni, ut notum fierẽt nomẽ tuum b
℣ Dæmonibus, Iudæis, quibuslibet aduersariis.
a ℣ Gentiles mox ad pœnitentiam.
c inimicis tuis, à facie tua Gẽtes c d
a ℣ Alia translatio habet, commouebuntur.
b ℣ Tamen. ℣ Incarnatus. c ℣ Mor tuos suscitando & alia huiusmodi.
d turbarentur. Cùm feceris mirabi d e
a ℣ Aduentum tuum. b ℣ In vterum virginis id est verbum caro factum est.
b c lia, †non sustinebimus. Descẽdi f g
a ℣ Præsentia. b ℣ Iudæi, dæmones.
d sti, & à facie tua mõtes defluxe h
a ℣ A principio mundi.
e runt. †A seculo non audierunt, ne i
a ℣ Corporis quia non est sonus. ℣ Bona scilicet. ℣ Et.
f que auribus perceperunt. Oculus
℣ O.
non uidit deus †absq; te, quæ præ k
a ℣ Vel diligentibus. b ℣ Quia. ℣ Visibilis vt Symeont, vel in auxilium vt Dauid, Machabæis & aliis.
paraſti expectantibus te. Occurri l
a ℣ Vt Symeoni de aduentu suo gaudenti. de quo: Symeon iustus & timoratus, expectans consolationem Israel.
sti lætãnti & facienti iusticiam: in m n
a ℣ Mandatis. b ℣ Vt idem Symeon & Anna.
c ℣ Sed
g uiis tuis recordãbuntur tui. Ecce o
a ℣ Quia scilicet. ℣ Vnde hæc mala nobis. ℣ Hisseron proseron.
tu iratus es, †& pẽccauimus: in p q
℣ Peccatis. a ℣ Gratia tua, non meritis nostris.
ipsis fuimus semper †& saluãbi r s
a ℣ Leprosus.
mur. Et facti sumus ut immũdi t
a ℣ Quo nihil immundius.
h omnes nos, quasi pannus men v
a ℣ Miseris. b ℣ Sunt. c ℣ Circumcisio. immolatio & oblatio post mortem scilicet veri agni.
struatæ †uniuersæ iusticiæ nostræ.
a ℣ Occisa a Romanis. b ℣ Leuiter.
Et cecidimus quasi foliũm uni x
a ℣ Impij tamquam puluis quem proicit ventus a facie terræ. ℣ In Christum.
uersi, & iniquitates nostræ qua y
a ℣ Tentatio dæmonum, persecutio Romanorum. ℣ Folia. b ℣ A terra nostra, a præsentia tua.
z si uentus abstulerunt nos.
a ℣ Quia sicut folia defluximus.
b ℣ Pro nobis, voce, corde, opere.
Nõ est qui inuocet nomen x
a ℣ Fortis in aduersis ad orationem. ℣ De ruina iniquitatum. b ℣ Precibus. ℣ Sicut Moyses, ne effundas iram tuam super nos. ℣ Vnde. Inse ni quem quæsiuit anima mea: tenebo eum nec dimittam.
tuum, qui consurgãt & teneãt a b
a ℣ Misericordiam, præsentiam, auxilium.
te. Abscondisti faciẽm tuam c

Hic enim spūs p vento ponit in significatione spiritus sancti. Vel, tentatio dæmonum & malorum hoim vt illud: Venerunt flumina, & flauerunt venti, & hoc est quasi ventus. a ¶Et nunc domine. Ac si dicat: Si consideremus nostra merita, de sperandum est: si clementiam tuam qui flagellas omnem filium quē recipis, audemus preces fundere: tu enim pater noster es. b ¶Opera ma. Q. respice opus tuū non merita nostra. Mysterium trinitatis, recta confessio est ignorantia scientiæ. c ¶Ne irascaris domine. Hoc est non vitamus iram nec vltrà quærimus patientiam, per quam thesaurizamus nobis ira in die vindictæ. Sed quæsumus ne irascaris nobis satis, scilicet ne tēpore vltionis memineris iniquitatis nostræ. d ¶Sion deserta. Sion & Ierusalem in hoc loco idem significant, templum. s. & ciuitatem, vbi quondam specula virtutum & visio pacis. Sed postq̄ populus Iudæorum negauit regem suum, & addidit illud Non habemus regem nisi Cęsarem. Ierusalem: deserta est à deo: Vnde. Relinquetur vobis domus vestra deserta. Et illud: Surgite eamus hinc. Et in templo, auditæ sunt voces (sicut dicit Ecclesiastica historia) Transeamus ab his sedibus. e ¶Domus. Allegori. Domus dei, ecclesia, & vnaquæq; fidelis anima, quæ aliquando ignibus luxurię corrumpitur & auaricię.

Psal. 73. d. Hebr. 12. b. Roma. 2. a. †domine Iohē. 19. c. Mar. 23. d. Mar. 14. c. Allegoricè B

GLOSORDI.

Cap. LXV.

Ysa. 65. d. OVæsierunt &c. Ad hoc respōdet filius Quare nos errare fecisti domine de viis tuis? Q. Si non alii ni me quærentes tam clementē inuenerunt, non est crudelitas mea quę vobis neget auxilium, sed ingratas vestras, & impœnitens cor vestrum. vnde: Populus quem non cognouerat mihi: Et: Filij alieni mē. Psal. 17. g. Ibidem. Luc. 23. c. Allegoricè fuerunt mihi. g ¶Expandi manus meas. In cruce orans pro eis: Pater ignosce illis, qa nesciunt qd faciunt. Vel, vt eos recipe rem & collocarem in sinu meo. Vel, bene ficia operum largiendo exquo eduxi eos ab Aegypto. Incarnatus quoque infirmos eorum curaui, mortuos suscitaui, paucis panibus eos pauī. Ipsi tamen semp extiterunt increduli. h ¶Populus q ad & cætera. Allego. Omnis hæreticus deum ad iracundiam prouocat, in falsita te doctrinæ offert immunda sacrificia non in perpetuum mansura, sed ad instar hortorum ad breue virentia. Carnis ēm deliciis prouidet. vnde: Omnes caro sicut fœnum. Hinc quoq; illius apud Græcos sapientissimi laudatur sententia, q oēs seculi voluptates & mundi pompam, & celeriter trāseuntem luxuriam, hortos Adonidis vocat. Sacrificāt aūt hęretici supra. 40. b. Plato Adonidis horti † quę nesciebat me lateres quādo exq̄sita mēdacia dialectica cupiūt arte firmare, & i quadrū extruere, & fecti in latere pulueris roborare lineis.

☞ In delu.

Nicolaus de Lyra

faciem suam illis cōtra quos iratus est. a ¶Et allisi. nos .i. confregisti. b ¶In manu iniquitatis no. id est propter iniquitatem nostram. Consequenter notat miseri

a ¶Opere quo vicia nos retinent sicut manibus: vnde: Mors & vita in manibus lingę.

à nobis, & † allisisti nos in mānu [a] [b] iniquitatis nostrę. Et nunc domi [c]

a ¶Vnde: Filios genui & exal. &c. ii: Filius meus primogenitus Israel.

ne, pāter noster es tu, nos uerò lu [d]

a ¶Limus terrę. b ¶Plasmator. c ¶Ideo resistere non possumus voluntati tuæ.

[b] tum, & fictor noster tu, & opēra [c]

a ¶Quasi: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me &c.

¶Ergo.

[c] manuum tuarū omnes nos. † Ne [e]

¶Oper. tuo. a ¶Nimis. b ¶Id est.

irascaris domine † sātis, [b] et ne ul [f]

a ¶Etiam secundum iustitiam, quia ferre non possumus. b ¶Sed operis tui.

trà memineris [b] iniquitatis nostrę.

a ¶Fuimus olim scilicet.

Ecce † respice, populus tuus ō [g] [h]

a ¶Quam fluminis impetus. lx. & in qua quendam fuit specula virtutis.

¶Sanctuarii, templi mi.

mnes nos. Ciuitās † sancti tui fa [i]

¶A te. ¶A te.

[d] cta est deserta, Sion deserta facta [k]

a ¶Templum

[e] est, Ierusalē desolata est: dōmus [l]

a ¶Vbi sanctificabamur, immolabamus, gloriabamur.

sanctificātionis nostræ & gloriæ [m]

nostræ, ubi laudauerunt te pa

a ¶Succensa a Romanis.

tres nostri, facta est in exūstio

a ¶Sancta sanctorum.

nem ignis: & omnia desidērabilia nostra uersa sunt in ruinas.

a ¶Ergo. b ¶Miseriis nostris, flagitiis hostium. c ¶A misericordia.

Nunquid super [b] his cōtinebis te [n] [o]

a ¶Aduersariis blasphemantibus.

b ¶Quasi durus, indignās audire nos.

c ¶Humiles.

domine, tācebis & affliges nos [p]

a ¶Non more solito. ¶In perpetuum.

uehemēnter? [q]

Cap. LXV.

[f] a ¶Gentes per fidem.

OVæsierunt me [r]

qui antè non in [s]

a ¶Antequam homo fierem. ¶Populus quem non cognouī ser. mi.

terrogabant: in [t]

a ¶Misericordē me scilicet. b ¶Ante.

uenērūt qui non quæsierunt me. [v]

a ¶Filius qui ante dixi Moysi: Ego sum qui sum. ¶Formam serui accipiens. b ¶Vt faciam. s. e. cunctis Gentibus viam Christiani nominis. [x]

Dixi: Ecce ego [b] ecce ego, ad Gens [y] [z]

tem † quæ non inuocabat nomen

a ¶Quasi largus nihil denegans pœnitentibus.

[g] meum. Expāndi manus meas to [a] [b]

a ¶Passionis. b ¶Iudæorum.

ta die ad populum † incredulum, [c]

a ¶Relicto Christo qui est via. b ¶Lata & spaciosa quæ ducit ad mortem.

qui grāditur in uia [b] nō bona post [d]

a ¶Vnde: Populus hic labiis me honorat, cor autem longe &c. b ¶Prauus. ¶Ab occultis me. mē. me. c ¶Hæc fecit populus.

[h] cogitātiones suas. Pōpulus qui [e]

a ¶Vindictam. b ¶Studio delinquendo, vel di.

ad irācundiam prōuocat me,

a ¶Aperte quod pelus est. ¶Cui omnia patent. ¶In templo meo scilicet. Idola posuerunt, in quo sæpe exhibui præsentiam meam.

ante faciēm meam semper, qui [f]

a ¶Diis alienis: idolatriæ iungentes luxuriam.

immōlant in hortis, & sacri [g]

a ¶Dæmonibus. ¶Incensum. b ¶Pro vno altari quod erat in templo, plura faciebant & super sacrificabant.

ficant super lāteres, qui habitant [h]

misericordię petitio, cùm dicitur: c ¶Et nunc do. pa. no. es tu. per creationem. d ¶Nos uerò lu. & fictor noster supples es tu, secundum qd dicitur Iere. xviij. a. Sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea domus Israel. e ¶Ne irascaris &c. id est abundanter. f ¶Et ne ul. memineris iniquitatis no. ad amplius puniēdum. g ¶Ecce respice. miseriam nostram: & allegatur ratio cū dicitur: h ¶Populus tuus om. nos. Per legem Moysi nobis datam. i ¶Ciuitas sancti tui. scilicet Ierusalē tuo cultui depurata. k ¶Facta est deser. per Titum. l ¶Domus sanctifi. no. id est templum, vbi offerebantur sacrificia pro sanctificatione nostra. m ¶Et gloriæ no. quia in ipsa gloriabamur super omnia terrena. Cætera patent ex dictis vsq; ibi: n ¶Nunquid super his. miseriis nostris. o ¶Cōtinebis te do. à nostra consolatione. q. d. non. p ¶Tacebis & affli. nos id est affligi permittes ab inimicis nostris. q ¶Vehemēter. id est vltra possibilitatem nostram sustinendi, quasi diceret, non decet te.

C

Diuisio

D

†Psa. 78. b. †vsq; adeo

†sētā tua

NICO. DELY.

Cap. LXV.

OVæsierunt Hic consequenter ponitur domini sententia & primò. de Gentium vocatione: secūdò de Iudæorum reprobatione: ibi: Expandi. Sic enim allegat Paulus apostolus ad Ro. x. hāc literā dictā esse de vocatione Gētilium, & reprobatione Iudęorū, Circa primū dicit. r ¶Quæsie. me. ad me deuotē p fidē venientes ad prędicationē apostolorū. s ¶Qui an. nō inter. s. Gēiles. qa legē diuinitus datā & prophetas non habebāt. t ¶Inue. s. me p gratiā. v ¶Qui nō quæsie. me. s. ante prędicationē apl̄orū. nō subdit. x ¶Dixi. s. determinatē diffiniēdo. y ¶Ecce ego ec. e. & fit duplicatio ad maiorē assertionē. z ¶Ad Gē. quæ ne. qa ante prędicationē apl̄orū Gētiles erāt cōiter idololatrię dediti: & sic inuocabāt idola, & non nomē dñi. a ¶Expādi. ibi ponit ista sententia dñi quantū ad Iudęos. Et primò ponit sentētia, scd̄ò remouet Iudęorū falsa fiducia, s. ca. Prima diuidit in tres, quia primò ponit multitudinis Iudaicę reprobatio, scd̄ò paucorū electio, ibi: Hęc dicit dñs: tertiò virorūq; retributio, ibi: Et vos. Ista tū diuisio non est oīo præcisa, qa in prima pte ponit aliqd de punitiōe reproborū, qa pphetę frequēter de vno trāseūt ad aliud, & ecōuerso, & maxiē Isaias. Circa primū dicit in pśona dñi. Expā. ma. meas. volens ad me trahere. b ¶Tota die. i. ab antiquo vsq; ad prēsens, priò p pphetas. posteà p meipsum incarnatum. c ¶Ad po. ūcre. i. Iudaicum q semp fuit durę ceruicis, vt patet ex decursu vete. ac no. testa. d ¶Qui graditur &c. i. post inclinationē fomitis ad malū, & nō post leges meas. e ¶Populus &c. qa etiā in loco diuini cultꝰ exercebāt idololatriā tpe Manasse, & aliquorū aliorū regū, vt patet iij. Reg. &. ij. Para.. f ¶Qui imo in hortis. vbi colebāt idola in locis. s. nemorosis, vbi etiā luxuriā exercebant in veneratione idolorū. vt pote Veneris & Priapi. g ¶Et sacri. su. la. i. sup tecta domorū, & in loco patēti, ad dandū aliis idololatrię exēplū. h ¶Qui habitant in sepulcris. quæ rendò diuinationes in mortuis p artem phythonicā, & aliis modis superstitiosis.

Diuisio

Ecce ego

declinātē

c ☞ Et in delu

☞ a ¶In delubris. Delubra à delendo dicta, eò quòd ibi putabatur ablui anima. Vel quia propè erant piscinę vbi & Sacerdos lauabatur & hostia. ¶ Alle. Hęretici in memoriis magistrorum, & in specubus dormiunt. qui lumen spiritussancti relinquentes, & cœnaculum in quo apostoli versabatur in diaboli tenebris commorantur, & speluncas diligūt de qbus: Vos aūt fe. il. spe. la. Somniis credunt & phantasiis, Carnē porcorū comedūt de qbus: Ne mittatis margaritas ante porcos, & ius pphanum qđ in libris eorū hęretica arte cōditū est. Vasa eorum immunda tā doctrinæ. s. quā corpora. In tātā quoq; amentiā veniunt, vt q ipsis nō fuerit similis, quasi pditū detestētur. b ¶In fu. meo. Furorē obliuionē, iram, pœnitudinē, ita in deo accipere debemus, quō manus, pedes, oculos, aures, & cętera mēbra quę habere dicūt, nō, q̄ his pareat pturbationib⁹ qui eas extinguit in nobis, sed p verba nostra dei intelligimus affectum erganos. c ¶Nō tacebo. qui superius dixit: Tacui, s̄p silui, patiens fui, modo dicit: Nō tacebo. i. ne parcā amplius, nec; sustinebo iniqtates eorū. d ¶Iniquita. pa. ue. Vt scilicet nō solū, p peccatis vestris puniamini, sed etiā, p patrū iniquitatibus quos imitati estis. Aliter em̄ nō portat filius iniqtatem patris. e ¶Qui sa. sup mō. Qū in Bethel & in Dan, aureos vitulos adorauerūt: Hęreticus quoq; cōtemnēs simplicitatem ecclesię sacrificat in mōtibus & exprobrat deo dū eius pręcepta contemnit. f ¶Quō si. Q. pter malos nō pdam bonos: Sed quō si &c. Dixerat em̄ peritūrū Israel. g ¶De Ia. semē. Semē Iacob & Iudę, apostoli, posidētes mōtes, alios. s. credētes virtutibus eminentes. vnde: Nisi dns Sabaoth reli. no. se. quasi So. facti essem⁹. h ¶Mōtes san. Lxx. Montē meū. s. Christū, q est mons montiū. Mōtes em̄ sunt apostoli, qui de Iudęis possederūt Christum⁹. in quo fundati sunt. i ¶Et hæredi. vnde Semē Abrahę serui eius fi. Ia. e. eius Quicunq; adhuc semē sunt: nec formati in filiū, serui domini sunt, quibus dicitur: Scio qa semē Abrahę estis nōdū. s. filij. Qui autē filius est domini, electus est. vnde: Electi posidebūt Ierusalē, serui habitāt in ea: vnde: Nō accepistis spm̄ seruitutis iterū in timore, sed acce. spi. adop. fi. dei. k ¶Cāpestria. Alij saltus Vnde: dominus reuelabit cōdensa silua rū, vt latrones ibi latitare desistant, & bestię venenataq; animalia in ecclesiā dei transeant. l ¶In caulas greg. Alia trāslatio habet, Saronas, quę est regio inter Ioppē & Lyddā atq; Ramā fœcūda & pabulosa, sed latrōib⁹ infesta: vñ interpretat⁹ vallis effundēs sanguinē.

Mar. ii. c. †in desertis pnoctant

Matt. 7. a.

† mane a. pud te Passiones in deo quō esse dicant.

supr. 42. c.

Eze. 18. d.

3. Re. 12. g. ij

†mustum Rom. 9. f.

Psal. 104. a

Iohā. 9. c.

Rom. 8. c.

Psal. 28. b.

†erit Sarō

☞ Et vallis

Mat. ix. b. Quare cum Publicanis &c. & tamen Matthęus erat natione Iudæus: & simile legitur in Euangelio in pluribus locis. Isti enim Pharisęi erant iusti apparenter, sed non realiter. Et quia simulata sanctitas duplex est iniquitas. secundū quod dicit Hiero. ideò subditur debita punitio. cū dicitur: f ¶Isti fumus erunt. in fu. meo. i. materia applicabilis igni gehennæ. g ¶Ignis ar. to. die. i. continuę & absq; fine, & sicut dicit infrà in fine libri: Ignis eorū non extinguetur. h ¶Ecce scri. est corā me. Indelebiliter, secūdum qđ dicit Iere. xvij. a. Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamātino. i ¶Nō tacebo. Dissimulando. k ¶Sed red. re. Ad intellectum huius sciendum, q̄ sicut gloria cuiuslibet beati crescit ex gloria sibiconiūctorum, sic pœna cuiuslibet dānati crescit ex pœna sibiconiūctorum. propter quod diues epulo in inferno positus periit Lazarum mitti ad fratres suos, vt contestaretur illis. ne venirent in locum tormentorum. Lucæ. xvj. g. & hoc est quod dicitur: Sed reddam & retribuam in sinu eorum. id est Iudæorum reprobatorum generaliter priorum & posteriorum. l ¶Iniqtates uestras. Hoc dicitur quantum ad Iudæos qui fuerunt post captiuitatem Babylonis, maximè tempore Christi & deinceps. m ¶Et iniquitates patrum. ita q̄ ex pœna vestra crescit pœna eorum, & e conuerso, vt dictū est. n ¶Qui sacrificauerunt super mōtes. Istud refertur ad Iudæos illos qui præcesserunt captiuitatem Babylonicā qui fuerunt multipliciter idololatrę vt patet in libris Iudicum, Regū. & Paralipomenon. Post captiuitatem verò Babylonicam non leguntur Iudæi fuisse idololatræ, nisi aliqui pauci circa tē pora Machabæorum: sed postea agitur de peccatis eorum, & iam in parte dictum est suprà. o ¶Et super colles & cętera. Colendo enim idola faciebant deo opprobria. p ¶Et remetiar opus eorum. Inferendo pœnam secundùm mensuram peccati & modum. q ¶Primum in sinu eorum. id est peccatum factum in iuuentute simul puniam cum peccato facto in senectute. Vel aliter: Primum. id est peccatum patrum in filiis, modo dicto. r ¶Hæc dicit & cętera. Hîc consequenter circa Iudæos ponitur paucorum electio. scilicet apostolorum & aliorum qui crediderunt in Christo, cùm dicitur. Hæc dicit dominus: Cuius verbum frustrari non potest. s ¶Quomodo si inueniatur granum. scilicet vnum. t ¶In botro. Post tempestatem quod est modicum respectiuè. v ¶Et dicatur. Volenti accipere. x ¶Ne dissipes illud quoniam bene dictio est. id est donum dei quod remansit cæteris pereuntibus. y ¶Sic faciam propter seruos meos. id est propter patriarchas & prophetas antiquos. z ¶Vt non disperdam totum. scilicet populum Iudaicum. a ¶Et educam de Iacob semen. scilicet apostolos, & alios de Iudaismo credentes. b ¶Et de Iuda. de qua tribu natus est Christus secundum carnem. c ¶Possidentem montes meos. id est ecclesiam militantem & triumphantem. d ¶Et hæreditabunt eam. scilicet Ecclesiam militantem primò & triumphantem postea. e ¶Electi mei. id est Christiani. veri. f ¶Et erunt campestria in caulas gregum &c. Et per greges frequenter in scriptura intelliguntur fideles.

☞ Psal. xciij.

a ¶Mortuorum quę Iudęi in modum domorum faciunt.

in sepulcris, & †in delubris idolorum a

a ¶Super pelles scilicet hostiarum, vt futura somnient.

b ¶Contra præceptum legis.

dormiunt: qui cōmedunt carnem su b

a ¶Porcinum.

illam, & ius pphanum in uasis eo c

a ¶Immundi. ¶Alij non manducanti non adoranti idola.

rum. Qui dicit, †recede à me, non ap d

propinques mihi: quia †immundus e

a ¶Qui talia agunt, & in alios superbiunt. b ¶Nihil. c ¶Et. d ¶Erit.

es. Isti fumus erunt in furore meo, f

¶Gehennæ. a ¶In eis. b ¶Semper. c ¶Malum eorum vt non obliuiscar.

ignis ardens totā die. Ecce scriptum g

a ¶Imo dicam: Ite maledicti in ignem æternum.

est coram me. Non tacebo: sed red h

a ¶In interiora mentis, vt propria torqueantur conscientia.

dam & retribuam in †sinu eorum in i

a ¶Idololatrarum.

iniquitates uestras, & iniquitates patrū k

a ¶Vt puniamini, sicut illi quos imitati estis. & sic quodammodo eorum filij.

uestrorum simul, dicit dominus: qui l

a ¶Filios & filias dæmoniis.

sacrificauerunt super montes & su m

a ¶Me despiciendo, & idolis immolando.

per colles exprobrauerunt mihi, & re n

a ¶Pro culpa pœnam metiendo vel mensurando.

b ¶In anima post iudicium, & in corpore, cum & vermis eorum non morietur, & ignis non ex.

metiar opus eorum primum in sinu o

a ¶Post tempestatem. b ¶Illatum.

eorum. Hæc dicit dominus: Quomo p

do si inueniatur †granum in botro, & q

a ¶Volenti tangere. b ¶Sine crescere.

dicatur, ne dissipes illud, quoniam r

a ¶Id est placuit domino vt pro benedictione de tanta copia reseruaret aliud. b ¶Aliquos reseruando.

benedictio est: sic faciam propter ser s

a ¶Abraham, Isaac, & Iacob, ad quos facta est promissio, vel propter eos qui inter plurimos peccatores seruiunt mihi.

b ¶Genus humanum.

uos meos, ut non disperdam totum. t

a ¶Non deficiet sceptrum de Iuda &c.

b ¶Christum quod supra botri granum.

¶Et reducam de lacob semen, & de Iu a

a ¶Apostolos. vnde: Leuaui oculos meos in montes in circumitu eius &c.

da possidentem montes sanctos me b

a ¶Scilicet hæreditarem. de qua: Dabo tibi Gen. he. t.

b ¶Scilicet ecclesiam. c ¶Apostoli. vnde: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

os. Et hæreditabunt eam electi d

a ¶Fideles.

mei, & serui mei habitabunt ibi. Et e

a ¶Ecclesias. b ¶Fidelium: Quorum cor vnum & anima vna.

†erunt campestria in caulas gregum, f

Nicolaus de Lyra.

Diuinatores somniorū quę loca exquerebant

☞ a ¶Et in delu. ído. dormi. Ibi em̄ antiquitus superiorum hostię immolatæ dormiebāt ad habēdum reuelationes in somniis, sicut legit de Bruto in historia Britonū: b ¶Qui come. carnē suillā. Idolis immolatā: & sic erat ibi duplex transgressio, scilicet legis Mosaicę, (quę absolutè ,phibet talē carnē comedere) & ,phibitiōis idololatriæ. c ¶Et ius ,ppha. in ua eo. i. oblatio de materia liquida, quę fiebat cū oblatione sacrificij de animalibus. d ¶Qui di. s. Gētili. e ¶Rece. à me. Reputabāt em̄ Gētiles ita imūdos, q̄ nō cōicabāt cū eis, vt patet ex libris vete. & no. test. Iste tñ cōtēpt⁹ sic inualuit, & maximè apud Iudęos q Pharisęi dicebant, q̄ etiā Iudęos cōtēnebāt q nō erāt de secta sua: vñ & dño discūbente in domo Matthęi qui erat natione Iudęus, dixerunt,

Mat. ix. c.

¶Alibi Achan. ¶Requiem.

☞ 2 ¶Et uallis Achor. Vbi Achor filius Charmi de spoliis Ieri
A cho furatus cum omni domo periit. Et quia populum turbauit
Iosue.7.c. & ibi periit, vocatur locus vallis Achor id est turbationis vel tumultus. In quo significatur Gentilitas: sicut & per Saronas, quæ interpretatur vallis fundēs sanguinem, quæ effusione sanguinis plena in tumultu & in turbatione vitiorum manebat. Sed Achor versa est in caulas gregum siue ouilia, & in cubile armētorum id est ecclesias & requiem prædicatorum & aliorum fidelium, qui designātur per armenta & greges ouium. b ¶Armentorum. Prædicatorum, qui ecclesiam armant & defendunt. Armentū enim dicitur ab armādo. c ¶Et uos q dere. Allego. Omnes qui ecclesiam deserunt & obliuiscuntur
Allego. montem sanctum dei tradentes se spiri-
†pficitis numero stellarū ibamē Mēsamsortunę parare quid sit tibus erroris vel immundis doctrinis dę morionum. parant fortunæ mensam, & nihil ad deum pertinere credentes, sed vel stellarum cursu vl varietate fortunæ omnia gubernari, hi tradentur æternis supplicijs, vt nullus eorum possit euadere. d ¶Fortunæ mensam. Deę Aegyptiorum cui in fine anni parabant mensam, omnibus escis refertam, & poculis mulsa mixtis: vel quasi sœlicem annum prębuerit. vel quia futurū sœlicem prębitura sit. e ¶Vocaui. Per Prophetas
Sup.45.d. dicens: Conuertimini ad me, & salui eritis. Et per memetipsum: Pœnitētiam agi-
Mat.3.a. te. Et alibi: Venite ad me omnes qui la.&
Ibidē.11.d. one. estis. f ¶Ecce serui mei. Q. Non
B solùm corruetis gladio pro iniquitatibus vestris, sed etiam in præsenti esurietis & sitietis. Gentiles verò ad fidem conuersi in præsenti satiabuntur cibo corporis & sanguine meo & doctrina spirituali, & in fine vel in futuro visione trinitatis. g ¶Comedent.
Ioh.6.f. Corpus meum, Vnde: Nisi manducaueritis car.fi.ho. Vel doctrinam spiritualem mysteria fidei, vel in futuro cognitionem diuinitatis: Vnde: Vt edatis
Luc.22.c. & bibatis supermeā in regno meo.
Psal.36.d. Et Satiabor cùm ap. gloria tua. h ¶Et dimitte. Vt aliqui affirmantes dicant: Si aliter fecero, contingat mihi sicut Iudæis Romanorum gladio occisis. Vel ita: Iuro per deum in quem olim Iudęi crediderunt. Vel, quia deus iuramentum eorum erat, quod Christiani modò iurant necessitate compulsi: Viuit dominus scilicet. i ¶Et interficiet te
Iohā.14.a. dominus. Vt vel hunc non habeas qui dicit: Ego sum via, veritas & vita. Nec vocemini circuncisio. sed consci-
†execratio nem sio. k ¶Quia obliuioni. Vt non idolorum meminerint, & pristini erroris, nō obliuiōe memorię, sed successione honorū. vñ: In die bona obliuio malorū. Et alibi: Afflictio horę obliuionē facit deliciarū. Forsitā & i futuro pristinę cōuersationis memoria oīno delebitur.

☞ Quia ecce

Nico. de Lyra.

Ecc.11.c. Ibidem.d. † Quicūq; in terra ista bñdicet sibi, in deo fidelium sibi benedicet: & qui iurat &c.

☞ Psal.xciiij.b. Nos autem populus pascuæ eius, & oues manus eius. Per caulas igitur in campestribus & vallibus ædificatas, intelliguntur ecclesiæ ædificatę per orbem vbiquè, in quibus fideles congregantur ad percipiendum sacramenta & diuini verbi nutrimentū. Exprimitur tamen in speciali vallis Achor qui de peccato suo verè pœnitens dedit gloriam deo, Iosue.vij.c. quia ecclesia est locus recep-
C tiuus verè pœnitentium. Designantur etiam hîc nomine gregum fideles minores, & maiores nomine armentorum. a ¶Et
Diuisio uos qui. Hîc consequenter ponitur prædicatorum retributio: & primò reproborum & electorum mixtim, secundò electorum separatim, ibi: Quia obliuioni. Circa primū dicit: Et uos. colentes idola.
b ¶Qui obliti estis montem sanctū. me. & cætera. vbi erat templum diuino cultui dedicatum. c ¶Qui ponitis fortunæ mensam. eò quòd reputabatur dea fœlicitatis temporalis.
d ¶Et libatis super eam. oblationē de liquidis: in hac idololatria & supradictis fuerunt Iudæi multiplicati ante captiuitatem Babylonicam, quia multi ex eis sequebantur omnimodam idolo-
† exercitui cæli latriam, vt patet ex iiij. Reg. e ¶Numerabo uos in gladio. quasi dicat nullus euadet: ideò subditur: f ¶Et
Pro.1.c. omnes in cæde corruetis. &c. pro eò † quod uocaui. per prophetas. g ¶Et
Iere.7.c. non respondistis. peccata vestra confitendo, sed magis prophetas derisistis cōtumaciam augendo, vt patet. ij. Paral. vlt. h ¶Locutus sum. in persona propria in humanitate assumpta.
i ¶Et non audistis. sed magis doctrinam meam reprobastis, vt patet ex Euangelio in pluribus locis. k ¶Et faciebatis malum in oculis me. &c. bona pauperum rapiendo & fratres vestros odiendo. Ista enim duo, scilicet auaricia & odium fraternum, multùm vi-
D guerunt in populo Iudaico post reditum captiuitatis Babylonię, vt dicunt etiā Iudęi, & magis increuerūt imminente tpe Christi. l ¶Et quæ. s. falsam apparētiā sēctitatis: ppter qđ Christ⁹ maxiē contra hypocrisim prędicauit. Et subdit pœna iuxta bonorū prędicta, qa opposita iuxta se posita magis elucescūt, cū subdit.
m ¶Ecce &c. Per cibū & potū hîc intelligit refectio bonorū in cęlo, qa cōiter in scriptura sacra bona spiritualia, & cęlestia metaphoricè p corpalia designātur: & p sitim & esurię punitio malorū in inferno, vbi ē defect⁹ oīs bōi. n ¶Ser. mei lætabūtur in data visione diuina. o ¶Et uos. cōfusiōe extrema deiecti cū dęmonib⁹ in pœnā. p ¶Serui. etiā laude corpali, quę sęd'm doctores erit i patria. q ¶Et uos. Sicut ēm in patria ponit clamor exultationis, sic in gehēna clamor tristicię & desolatiōis. r ¶Et præ. i. desolatiōe. Cōtritio ēm meritoria ibi locū nō habebit.
s ¶Vlula. qa vlulat⁹ est vox cōfusa, & designat magnitudinē angustię & doloris. t ¶Et di. s. execratiōis. v ¶Elect. i. Christianis, q sic iurāt aliqñ. Si feci istud qđ mihi imponit, suspēdar ego p pedes sicut Iudęus. x ¶Interfi. qđ fuit ipletū p Titū. y ¶Et ser. i eū credētes. z ¶Voca. qa vocant Christiani à Christo. a ¶In quo. bñdictiōe gię, quę dat i baptismo, in quo accipit nomē Christiani. b ¶Benedi. i. bñdictiōe cęlesti, si i gra pseueret.
c ¶Amē. i. fideliter sic fiet. d ¶Et qui. i. hominib⁹ aliqd affirmādo. e ¶Iura. & nō i idolo. f ¶Amē. i. fideliter debet iurare. g ¶Quia ob. hîc consequēter describitur retributio electorū separatim, tū aliqd interponit de punitiōe malorū, vt videbit. & primò ponit retributio quātum ad cōsecutionē boni, cū dicit: Quia ob. quas fideles sustinuerūt, ppter magnitudinē glorię supueniētis in patria. Et qđ sic intelligat, patet p hoc qđ subdit:

☞ Ecce ēm

† uero vel fideli

¶Aliàs Achan. ¶Requiem.

a b & uallis Achor in cubile armento
a ¶Fideli scilicet. b ¶Hæc fient eis scilicet qui requi. me. ¶Fide & opere.
rum populo meo qui requisierunt
¶O Iudæi.
c me. Et uos qui dereliquistis domi- a
a¹ ¶Templum quod in monte, vel cælestem Ierusalem, vel Christum qui, est mons montium.
num, qui obliti estis montem san- b
a ¶Alia translatio. paratis.
d ctum meum, qui ponitis †fortunę e
mensam, & †libatis super eam: nu- d e
a ¶Ne quis euadat. b ¶Qualibet afflictione.
merabo uos in gladio, & omnes in f
a ¶Chaldæorum: Romanorum. b ¶Prefura: non enim omnes occisi sunt vel omnes afflicti. c ¶Præter cætera.
e cædē cōruetis: †prō eo quòd uo-
a ¶Omnia feci quæ debui. b ¶Obediendo, sequendo. c ¶Præsens nobiscum Emmanuel. ¶In parabolis.
caui & non respondistis, lō quutus g h
a ¶Mente. b ¶Insuper.
sum & non audistis: et faciebatis i k
a ¶Idololatriam. b ¶Quia omnia video: vel in templo idola colentes.
malum in oculis meis, & quæ no- l
a ¶Aliud vult deus, aliud permittit. b ¶Malum scilicet. c ¶Vt peteretis Barrabam homicidij & seditionis autorem.
luì elegistis. Propter hoc hæc dicit
f g dominus deus: Ecce serui mei co- m
medent, & uos esurietis. Ecce ser-
a ¶Sanguinem meum. b ¶Aquam vitam.
ui mei bibent, & uos sitietis. Ecce
a ¶In æterna beatitudine, vnde illud: Gaudium vestrum nemo tollet a vobis.
serui mei lætabuntur, & uos con- n o
a ¶Videntes alios in locum vestrum succesisse.
fundemini. Ecce serui mei lau- p
a ¶Secundum illud: In secula seculorum laudabunt se.
dabunt præ exultatione cordis, & q
a ¶In inferno. b ¶Conscientia peccatorum.
uos clamabitis præ dolore cordis,
a ¶Vnde: Ibi erit fletus & stridor dentium: vel in iudicio positis hordis a sinistris: & ouibus a dextris.
& præ contritione spiritus ulula- r s
a ¶Aliis in locum vestrum succedentibus.
h bitis: & dimittetis nomen uestrum t
a ¶Sacrosanctum. b ¶Vt dicantur filij Abrahæ sicut vos olim.
i in †iuramentum electis meis. Et v
a ¶Spirituali gladio in iudicio.
interficiet te dominus deus, & ser- x y
a ¶Christiano. z
uos suos uocabit nomine alio.
a ¶Nomine, vel Christo. b ¶Christianus vocatus & ipsum nomen in terra hac bene custodierit.
†In quo qui benedictus est su- a
a ¶Nunc scilicet. b ¶In futuro. vnde: Venite benedicti patris mei &c. Ibi alibi: Vt benedictionem hæreditate possideatis. c ¶Christo.
per terram, benedicetur in deo, b
a ¶Fideliter & veraciter. b ¶Veritatem loquitur. c ¶Hac: In die iudicij vere & fideliter deum laudabit.
amen. Et qui iurat in terra, iu- c d
a ¶Succedentibus bonis æternis. Absterget deus e omnem lachrymam ab oculis eorum.
k rabit in deo. †amen. Quia obli- f g
a ¶Ne sit pars malorum prioris angustiæ memorari.
uioni traditæ sunt angustiæ pri-

a ¶ Quia ecce. Ex angelis scilicet & hominibus vnam ecclesiam, & exultabunt & gaudebunt, vt ego qui creaui exultē & gaudeam in eis. b ¶ Exultationem. Vniuersæ terræ, vt quæ vetus vnigeniti erat gaudium, noua cunctis nationibus lætitia sit. c ¶ Gaudium. Quod vel post resurrectionem possumus intelligere, vel post baptismū in prima resurrectione. Hoc ad generalem resurrectionem, qua omēs i perfecta ętate resurgēt. Et hoc est: Nō erit &c. d ¶ Puer cētum anno. &c. Ille. s. qui etsi diu, tamē pueriliter vixit, seruiēs viciis: & hoc exponit sic: Et peccator &c. ¶ Greg. i moralib⁹. Puer centum ānorū. Vita quidē pueri longū trahitur, vt à factis puerilibus corrigat. Sed si à peccati perpetratione, nec tēporis lōgitudine ętate cōpescit: hęc ipsa vitę lōginquitas quā per misericordiam dei accepit, ei ad cumulū maledictionis crescit. e ¶ Domos. Virtutes pro quibus in cælestibus requiescent. vnde: In domo patris mei man. mul. sunt: vnusquisq; propriā mercedē accipiet secundum propriū laborē. Tales domos obstetrices sibi dicuntur ędificasse, quia timuerunt deum. Iacob quoq; habitat in domo quam Esau q feris delectabatur, possidere non potuit. Ad literā enim stare non potest. Multi enim sancti ędificāt domos, sed nō habitāt in eis. s ¶ Secundum enim. Sicut Christus iā nō moritur. mors illi vltrà nō dominabit, sed in ętternum regnat cū patre, sic & illi: Lignū em̄ vitæ Christus est, qđ erat in medio paradisi. s. ecclię. Vñ Salomō: Lignū vitæ est his q apprehenderūt eā. s. sapientiam quę est Christus. g ¶ Opa ma. Fidē, doctrinā, operationē apostolorum inueterabūt, vsq; ad finē seculi seruādo, fideles eorum imitatores. s. Vel secundū qđ q dā codices habent electis meis inueterabunt, id est ætternaliter saluabūt eos opera eorū. s. apostolorum, h ¶ Semen be. Apostoli, & alij doctores in prędicatione vel in aliis opib⁹ sicut Iudæi, qa ętternā merce dē recipiēt, qa veniēt cū exul. por. ma. suos. i ¶ Nepotes. quos filij eorum in fide genuerunt, sicut Marcus Petri discipulus, & Lucas Pauli filius.

Nico. de Lyra.

Antēq;

a ¶ Ecce enim. quia in futuro innouabuntur corpora cælestia & elementa, non quantùm ad substantiam, sed quantùm ad claritatem & decorem, vt sic magis reluceat in eis bonitas diuina ad gloriam dei & etiam electorū in ipsis bonitatem dei clarius contemplātium quàm antè: & talis innouatio vocatur hîc creatio. Sicut dicitur rex vel papa creari propter immutationem status quamuis eorum substantia non mutetur. b ¶ Et erunt &c. hoc est dictum quòd status eorum præcedens nullius momēti reputabitur respectu sequentis. c ¶ Sed gau. &c. vox electi. d ¶ Vsq; in sempiter. &c. quia ętternitas à parte pòst est de rerationе beatitudinis. e ¶ In his quæ ego &c. id est in corporibus cælestibus & elementis prædicto mō melioratis. f ¶ Quia ec. i. ecclam triūphantē. Heb. xij. s. Accessistis ad Sion mōtē & ciuitatē dei viuētis Ierusalē cęlestē &c. Nō enim dicit creari simpliciter, qa cælū empyreum à principio mundi fuit factum, & angelis repletū: sed dicitur creari quantū ad nouā exultationem quæ fiet in fine mūdi: quia peracto iudicio electi trāsferentur illuc in perfecta beatitudine corpis & aīæ, & ex hoc crescet gaudium angelorum: iō subditur. g ¶ Et popu. eius. Quia angeli audebunt de pfecta beatitudine electorū, & electi de consortio angelorū. h ¶ Et exul. in Ierusa. Non est intelligendum, quòd aliquid per hoc deo accrescat, cū ex seipso sit perfectè beatus, sed qa faciet ciues cęlestes in seipso perfectè exultare, sicut dicitur, Gen. xxij. c. Nunc cognoui, id est cognoscere feci. i ¶ Et non. Hîc consequenter ponitur dicta retributio quantùm ad amotionem mali, cùm dicitur. Et non audietur. In quo notatur amotio omnis tristiciæ interioris & exterioris. k ¶ Non erit. Id est aliquis habens multos dies, deficiens tñ in industria vel scientia. l ¶ Et senex q &c. id est habēs multos annos in vacuū trāfactos, sed plenos meritis: & p hoc à ciuitate cęlesti amouetur defectū noticię & ȳtutis. Et cp sic debeat hęc litera itelligi, patet p hoc qđ subdit: m ¶ Quo. pu. cen. an. i. q multū vixit, pueriliter sequēs passiōes suas. n ¶ Morietur. Morte ętterna. o ¶ Et pec. cen. an. q trāsegit tps suū inuacuū à bonis opibus, peccās ex certa malicia. p ¶ Maledi. eris. Illa maledictiōe quæ habetur Mat. xxv. Ite maledicti in ignem ętternū &c. q ¶ Et ædifica. do. Per hoc remouetur malū infortunij à Ierusalē cęlesti. Circa qđ sciendum quòd magnum infortunium reputatur inter homines quādo quis multū laborat in aliquo, & non percipit fructū: in ædificatione ät domus, & plantatione vineę antequàm faciet fructum, est magnus labor: ideò magnū infortuniū reputabat antiquit⁹, & adhuc reputat: qñ aliquis prœuenitur morte antequā experiatur bonū sequēs domus ab eo ędificatę, & vineę plantatę propter qđ Deu. xx. b. dicitur cp illi qui ædificauerant domos nouas, & plantauerant vineas nō intrarēt ad prœlū: sed reuerterentur ad domos suas ne forte interficerentur in prælio, & priuarentur bono consequente modo prædicto. Et ex horrore hui⁹ infortunij multi postèa possent à bello pro republica defendenda retrahi, per hoc igitur qđ dicit hîc r ¶ Non ædifica. Datur intelligi, quòd nulla infortunia erunt in ciuitate cęlesti. Ista tamen specialiter exprimuntur, qa communius inter homines huius vitæ reperiuntur, iō subdit. s ¶ Secun. enim dies ligni. De quo ligno debeat intelligi exprimit translatio Chaldaica, quę dicitur Thargū apud Hebreos: & est valde autentica apud eos, quę sic habet: Secūdum dies ligni vitæ. Per esum em̄ ligni vitæ durāte statu innocētiæ cōtinuabat vita hūana absq; aliqua inueteratiōe, & illud fuit figura Christi, secūdū qđ dicit Ioh. in Apo. vlti. Quo ligno reficiuntur beati interi⁹ in aspectu suæ deitatis & exterius in aspectu suę humanitatis iō subdit. t ¶ Erūt di. po. mei. qa vita beatorū est ppetua à pte pòst, sicut & Christus q p lignū vitæ hîc intelligit. v ¶ Opa ma. eo. inue. e. mei. i. merita sāctorum tantū durabūt in præmio, p eis reddito quantū ipsi: sed m qđ dicitur Apo. xiij. c. Opa enim illorū sequuntur il. Per hoc ät qđ dicitur hîc: Inueterabūt, nō intelligitur aliqua corruptio, sed ppetua duratio, eo mō loquēdi quo dicitur de deo Dañ. vij. s. Donec venit antiquus dierū, & iudiciū dedit sanctis &c Per antiquitatem ibi intelligitur ætternitas, & non defectio, quæ concomitatur antiquitatem cōmuniter dictam. Heb. viij. d. Quod antiquatur & senescit propè interitum est. x ¶ Non labo. id est nō laborauerunt, quia frequenter hîc accipitur futurū pro præterito, & econuersō. y ¶ Frustra. quia consequuntur præmia. z ¶ Neq; ge. In conturbatione id est carnaliter, quam generationē sequitur cōturbatio sollicitudinis circa prouisionē vxoris, familiæ, & prolis, quod non habet locum in cęlis, iō dicit Saluator Mat. xxij. c. In resurrectiōe nō nubent neq; nubētur, sed erunt sicut angeli dei i cęlo. a ¶ Quia se. be. do. est. i. apforum. b ¶ Et nepotes eorū cū eis. Isti sunt electi, per successores & discipulos apostolorum in fide regenerati. Potest etiā exponi

qđ dicitur

ores, & quia absconditæ sunt ab o/
a ¶ Adiungit se eis, quia & ipse multa pertulit, serra lignea sectus a Iudæis.
culis †nostris. Ecce enim ego creo a
a ¶ Sanctos qui quotidie innouantur. vn de: Videbo c.t. &c. b ¶ Meliorando, qualitates mutando: Vidi cælum nouum, & terram nouam. Et Apostolus: Præterit figura huius mundi. c ¶ Bonam. ¶ Quæ affert fructum in patientia.
b
cælōs nouōs & terram nouam, & b
a ¶ Mala tormenta.
non erunt in memoria priora, & c
a ¶ In memoriam scilicet vestram. ¶ Vestrum.
non ascendent super cor: sed gau/ c
a ¶ Sine fine. ¶ Omnibus rebus a me factis.
debitis & exultabitis usque in sem d
piternum in his quę ego creo. Quia e f
a ¶ Cælestem. ¶ Ex angelis & hominibus. ¶ Emphasis.
b ecce ego creo Ierusalē exultatio g
c uem, & populum eius gaudium, h
& exultabo in Ierusalem, & gaude
a ¶ Vbi gaudium & exultatio: contraria enim simul esse non possunt. ¶ Abstergeret deus omnē la. ab o.
bo in populo meo: & non audietur i
a ¶ Non sicut Iudęi, pro iudicio faciet clamorem.
in ea uox fletus ultrà, & uox clamo
a ¶ Omnes enim resurgemus in virum perfectum in mensuram ætatis plę. Christi.
ris. Non erit ibi amplius infans die k
a ¶ Præuentus morte. b ¶ Qua nemo morietur.
rum, & senex qui non implēat dies l
d suos. †Quoniam puer centum an m
a ¶ Etsi hic diu viuat.
norum mōrietur, & peccator cen/ n o p q
tum annorum maledictus erit. Et
a ¶ In præsenti. b ¶ Virtutes.
e ædificabunt dōmos, & inhabita/
a ¶ Opera bona. vnde: Inebriabuntur ab vbertate d. tuæ. Et alibi: Satiabor cum a. g. t. ¶ Hæc est vinea quæ ait: Ego sum vitis vera, & vos palmites, & pater meus agricola est.
bunt, & plantabunt uineas, & co/
medent fructum earum. Non ædi r
a ¶ Diabolus scilicet. b ¶ In medio eorum.
ficabūt, & alius habitabit: non plan
a ¶ Diabolus, Id est non deuorabit virtutes eorum.
f tabunt, & alius comedet. Secūdum s
a ¶ Vitæ. ¶ De quo: Iustus vt pal. flo. qui. s. quotidie triumphum reportat de aduersariis suis.
b ¶ Fidelis.
enim dies †ligni erunt dies pōpu/ t
g li mei, & opera manuum eorum in v
¶ Vel is. ¶ Vel is. ¶ Ergo.
ueterabunt electi mei. Non labora x
a ¶ Filios spirituales sicut Rachel carnalem filium.
bunt frustra, neque genērabunt y z
h in conturbatione: quia semen bene/ a
a ¶ Apostolorum.
i dictorūm domini est, & nepotes eo b

Dañ. vij. s. Donec venit antiquus dierū, & iudiciū dedit sanctis &c Per antiquitatem ibi intelligitur ætternitas, & non defectio, quæ concomitatur antiquitatem cōmuniter dictam. Heb. viij. d. Quod antiquatur & senescit propè interitum est. x ¶ Non labo. id est nō laborauerunt, quia frequenter hîc accipitur futurū pro præterito, & econuersō. y ¶ Frustra. quia consequuntur præmia. z ¶ Neq; ge. In conturbatione id est carnaliter, quam generationē sequitur cōturbatio sollicitudinis circa prouisionē vxoris, familiæ, & prolis, quod non habet locum in cęlis, iō dicit Saluator Mat. xxij. c. In resurrectiōe nō nubent neq; nubētur, sed erunt sicut angeli dei i cęlo. a ¶ Quia se. be. do. est. i. apforum. b ¶ Et nepotes eorū cū eis. Isti sunt electi, per successores & discipulos apostolorum in fide regenerati. Potest etiā exponi

qđ dicitur

Iohā. 14. a.

Exo. 1. d.

Rom. 6. b.

Gene. 2. b.

Prou. 3. c.

Psal. 125. a.

†arborum

Laborem sine fructu

† 24. 74. Paul⁹ dicit &c. q nos

A a ¶Antequàm clament. In conturbatione, in dolore mentis. sed in gaudio & lętitia. vnde: Quod enim est gaudium nostrum aut corona gloriæ, nónne vos? &c. b ¶Lupus & agn⁹. Lupus Saulus id est persecutor. de quo: Beniamin lupus rapax. c ¶Agnus. Qui scilicet in candidis vestibus sequuntur agnum quocũq; ierit. De qbus Petro dicitur: Pasce agnos meos. d ¶Et leo & bos comedent. Vir. s. desertus & potẽtissimus in seculo, spreta philosophię eloquẽtia comeder paleas, i. vilitatẽ & supficiẽ historię cũ bobus, i. prædicatoribus ecclesię. Hęc comedũt leones donec multis laboribus veniatur ad ꝓfunditatẽ mysterij sicut Aug. & Cyprian⁹ & alij. e ¶Neq; occi. Deposita feritate, vel i presenti vel in futuro, & hoc est: f ¶In oi &c. Hoc Iudęi carnaliter acciꝑiũt dicẽtes, qd⁹ in tpe Christi sui tãta pax & securitas sibi erit, vt lupi & agni, leones & boues, serpẽtes & hoies cõmorent simul & comedãt neq; eis nocẽt quę in tẽplo, & in monte sãcto habitãt. Ex quo colligit, qd⁹ oẽs alij occident. Sed hoc falsum esse ostẽdit his verbis, Hęc dicit dñs: Cęlũ se. mea ter. sca bel. pe. me. &c. hoc tamen Iudęi carnaliter intelligunt.

1. Thes. 2. d. Gen. 49. d. Apoc. 14. 2. Iohañe.

a ¶Sint domini, vel in æternum gaudebunt. b ¶Qre.

a rum cũm eis. Eritq; antequàm cla- a

a ¶Clamantes corde. b ¶Apostolis.

ment ego exaudiam, adhuc il- b

a ¶Prædicantibus, vel pro aliquo rogantibus. b ¶Quod petierunt dando, miracula faciendo. ¶Sermonem eorum signis confirmando.

lis loquentibus ego exaudiam.

a ¶Saulus. b ¶Ananias. c ¶Fide credentium, pane verbi dei. ¶In aduentu Christi.

b c Lupus & agnus pascẽtur simul, b c

a ¶Prædicatores corda auditorum vomere prædicationis arantes. b ¶Simul in ecclesia. c ¶Simplicem doctrinam cum profunditate mysterij pascentur, sicut quidam codices habent. d e

d & leo & bos comedẽt palèas, & e

a ¶Diabolo. b ¶Leones infructuosi. ¶Impij tamquam puluis quę pro. v. a. t. c ¶Vnde: Terram comedes. f g

serpẽnti pulũis pãnis eius. Non no- h

a ¶Agnis & bobus. b ¶Lupus & leo conuersi.

cebunt, neque occident in omni i

a ¶Ecclesia in confessione Christi, qui est mons in vertice montium.

monte sancto meo, dicit dominus.

Cap. LXVI.

e HÆc dicit dominus: 1

a ¶Vbi voluntas mea sit.

†Cælũ sedes mea, k

a ¶Terrenũ, a quibus angeli quos propria virtute calcauit.

terrà autem scabel- l

a ¶Tam magna. ¶Vt in ea includar.

lum pedum meo- l

rum. Quæ est ista domus quam l

ædificabitis mihi, & quis est iste m

a ¶Humilis & quietus & tremens sermones meos. ¶Qui? Nullus quia: Omnia &c.

locus † quietis meæ? Omnia n

¶A me scilicet.

hæc manus mea fecit: & facta sunt uniuersa ista, dicit dominus.

GLOS. ORDI.

B HAEc dicit do. Cap. LXVI. ¶Celũ. Oẽs sanctiquorum cõuersatio in cęlis est. vnde: Anima iusti sedes est dei. Cælũ sedes mea. Q. Ne putetis hęc ad literã esse complẽda. h ¶Quæ est ista. Q. Putatis me localem, & in templo tantũ manentem. Sed quæ est ista domus &c.

phi. 3. d. Sap. 7. d. secũdũ alĩ literam † Act. 7. f.

Nico. de Lyra.

☞ Ad quem ✠ qd⁹ dicit hîc: Neq; generabũt in conturbatiõe, de generatiõe baptismali. quę est ꝑ gratiã spũs scti mentis qetatiuam.

a ¶Eritq;. Hîc tertiò ponit retributio electorũ, quantũ ad dei familiarẽ assistẽtiã, & mutuã charitatis cõcordiã. Quãtũ ad primũ dicit: Eritq; ante. &c. Clamor em̃ oratiõis est, ꝓpter implecionem desiderij clamãtis. Sancti ỹò in patria nihil volũt absolutè nisi qd⁹ deus vult: & iõ nõ orant, nisi ꝑ eo qd⁹ estimãt deum velle: & sic deus exaudit eos antèq; clamene inquantũ in sua dispositione imutabili iã est ordinatũ qdqd simpliciter volũt seu optant. Secundũ ponit ibi: b ¶Lu. & ag. pa. si. Si hoc referaẽ ad statũ ecclesię militãtis, patet sententia ex dictis suprà. xj. ca. Excepto qd⁹ hîc addit: Et ser. pul. pa. e. Per serpẽtem hîc intelligit diabolus q̃ sub specie serpẽtis primos parẽtes decepit, Gen. iij. Cuj⁹ panis t. nutrimentum sunt hoies vani & terreni in qbus delectaẽ, q̃ no mine puluerꝭ designãtur: Si aũt referaẽ ad statũ ecclesię triumphantis, eò qd⁹ propheta semꝑ transit de vno statu ad alium, & econuerso, sic exponatur: Lupus. id est ille qui in mundo prius fuit rapax, sed postea pœnituit bene viuẽdo. c ¶Et agnus. id est ille qui bene vixit in innocentia pseuerãdo. d ¶Pascentur. quia in cælesti patria simul reficiunẽ, vt Paulus & Iohãnes Euangelista, & consimiles. e ¶Et leo & bos. id est rex vel princeps secularis, & homo ruralis. f ¶Comedent pa. id est similiter reficientur in patria, dum tamen sint similes in meritis. Et si dicatur hîc, qd⁹ ꝑ paleã nõ intelligit conuenienter refectio cęlestis, dicendum, qd⁹ hîc est metaphorica locutio, vt satis patet ex prędictis, quæ non importat semper similitudinẽ in omnib⁹: sicut Christus metaphoricè leo dicit Apoc. v. b. Ecce vicit leo de tribu Iuda, propter eius constantiam & victoriã, & non quantũ ad crudelitatẽ. Et eodem modo tenet hîc propheta similitudinẽ quantũ ad refectiõis vniformitatẽ, & nõ quantũ ad palearũ vilitatẽ. g ¶Et serpẽti pul. &c. exponatur vt prędictum est. h ¶Nõ noce. Illa enim ciuitas cęlestis erit immunis à mutuo nocumento, & omnibus modis inuicem consolabuntur.

Retributio electorum

¶In ca. lxv. vbi dicitur in Postil. Benedicetur in deo id est benedictione cęlesti si in gratia perseueret: Amen.

ADDITIO. Ista dictio Amen nõ legit⁹ in vet. testa. dici in de ꝑsona aliqua affirmatiuè annũciãtis seu promittentis, sed solũ in persona hominis supplicãtis. vnde, Deu. xxvij. c. Respõdit omnis popul⁹, amẽ. Et Ier. xj. a. Et dixi. Amen dñe, id est supplico vt ira fiat, & sic in aliis similibus: Sed in Euangelio hæc dictio frequenter inuenit dici in persona Christi promittentis seu annũciantis, vt cũ dicitur: Amen dico vobis, qd⁹ denotat ꝓmissiones seu assertiones à Christo factas fore veras seu fideliter implẽdas: vnde Christ⁹ ꝓpriè põt dicì deus amẽ, eò qd⁹ ipse sol⁹ hãc dictionẽ amẽ frequẽtabat, ꝓmittẽdo seu asserẽdo. Et qa eius significationẽ firmiter obseruat implẽdo ꝓmissa, & ideò posẽt⁹ propheta dixit qd⁹ noĩa Iudęorũ Christũ nõ recipiẽtiũ dimitteret i iuramẽtũ. s. execrationiũ, eò mõquo dicit Iere. xxix. c. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iudę quę est in Babylone dicẽtium. Ponat te dñs sicut Sedechiã, & sicut Achab. quos frixit rex Babylonis in igne: & subũxit. Quòd serui dei vocarentur noĩe alio. s. Christiani. Cõsequẽter dicit, qd⁹ de⁹ etiã sortiret aliud nomẽ. s. de us amẽ. & hoc est quod dicit: Qui est benedict⁹ sup terrã, bñdicet in deo amen: qa oĩs bñdictio gratię seu gl̃ię nõ habeẽ nisi à deo amẽ. s. Christo. Similiter q iurat in terra debet iurare in deo amẽ, qa iuramẽtũ pertinet ad latriã. vnde Deu. vj. b. cũ dixisset: dominũ deũ tuum timebis &c. subdit: Et ꝑ nomẽ illi⁹ iurabis. & sic ex prędictis verbis ꝓpheta intendit qd⁹ oĩs benedictio expectãda est à deo amẽ, s. à Christo: & oĩs latria debeẽ deo amẽ, s. ipi Christo q dicit de⁹ amẽ rõne prędicta. Et nota qd⁹ de⁹ in ve. le. ꝓmittebat bona spũalia & ęterna ipliciẽ, & tamen nõ totaliter dabat, sed Christ⁹ prędicta ꝓmissa impleuit: vnde sup illud Ro. j. b. Ex fide in fidem, g'o. Ex fide ꝓmissiõis in fidẽ impletiõis: & iõ de⁹ in vet. test. nũq; legit⁹ dici de⁹ amẽ: qa principalia ꝓmissa nõ erãt ipleta, sed innouo ꝓpriè dicitur de⁹ amen ꝓpter eorum implectionem.

REPL. In ca. lxv. vbi dicitur: Qui benedictus est sup terrã, benedicetur in deo amen. vbi Burg. facit vnã extortam expositionẽ dicẽs hic amẽ esse debere cognomẽ Christi. vt dicatur Christus de⁹ amẽ ꝓpriè, qa frequẽter vtebatur illo nomine, vt patet in pluribus locis Euangeliorum. Sed videtur ironia imponere alicui nomẽ ex aliquo termino ꝑ loquelã frequẽtato, sicut frequẽter prędicãs de nomine Iesu ꝑ dischol os nominatus fuit Iesita ironicè. Quid enim ꝓhibet hîc amẽ accipi significatiuè in propria significatione sine tali abusiua expositione? Postilla. enim expositio valde rationabilis est vsq; ad finẽ huius libri.

NIC. DE LY.

Cap. LXVI.

HAEc dicit do. Hîc circa prædicta remouetur Iudæorum fiducia falsa: Et primò hæc fiducia tollitur. Secundò propheta ad propositum reuertitur, ibi: Audite verbum domini. Circa primum sciendum, qd⁹ Iudæi i aduentu Messiæ expectant templum reędificandum, in quo offerentur sacrificia deo acceptissima: hoc remouet propheta: Et primò confidentiam ędificationis, secundò dictæ oblationis, ibi: Ad quem. Circa primum dicit in persona domini. k ¶Cælum sedes mea: terra autẽ scabellum pedum meorũ. Non est per hoc intelligendũ, qd⁹ in deo sint lineamenta corporis, sicut intellexerunt aliqui Iudæi, & etiam aliqui simplices Christiani, qui propter hoc dicti sunt antropomorphitę, vt habetur in Collationib⁹ patrũ: Collatiõe Isaac, ij. sed ꝑ hoc dat intelligi, qd⁹ diuina essentia non est loco cõprehẽsibilis. ideò subdit. l ¶Quæ est ista do. quã edi. mi. id est quã creditis in futuro ædificari pro meo cultu? q. d. in hoc frustra confiditis. m ¶Et qs iste lo. quie. aꝰ requietionis meę? q. d. non q̃ uiesco nisi in meipso, qa in seipso ꝑfectè beatus est. n ¶Omnia hæc q. d. istis non indigeo, sed econuersò indigent conseruatione mea, aliter redigerentur in nihilum, sicut & ex nihilo facta sunt

Diuisio

An de⁹ habeat membra hũana

✠ Ad quem

☞ a ¶ Ad quem au. res. Ablato altari temploq; terreno quod hu
E mana manus construxit, rectè auferentur victimæ Iudæorum,
†sacrificiū ne fortè dicerent: Non tam sumus stulti, vt deum putemus hoc
dum deo loco posse concludi, sed in separato ad †glorificandum deum lo
co victimas immolamus sicut in lege præcipitur. b ¶ Qui im-
molat bouē. Q. Sacrifi ium vestrum
nō placet mihi post immolationē veri
sacrificij, in cuius vmbra illa sacrificia cō
cessi vobis, & ne immolaretis idolis.
c ¶ Canem. De quo per Moysen: Nō
Deu. 23.c. offeres in domo dei tui mercedem me-
retricis, neq; preciū canis. Et bene canis
& meretrix copulant, qa similiter libi-
dinantur. d ¶ Elege. in uiis suis.
Nō mea volūtate, ex quo verus agnus
†1. q.1.c.9. immolat' est. Vñ: Pascha nostrū īmola
Isaiam t' est Christ'. e ¶ Et quæ time. Roma
1.Cor. 5.b. nos. vnde: Venient Romani, & tol. no.
Ioh.11.f. lo. & Gentē. Vel famē, pestē, captiuita-
tem. f ¶ Odiētes uos. Quia de mun-
Ioh.15.c. do nō estis, quia in me creditis, qa no-
mē meū habetis, à Christo Christiani
dicti. vnde: Iam em cōspirauerāt Iudęi,
Iohā.9.f. vt sigs cōfiteret Christū, extra synago-
gam fieret. g ¶ Glorificetur. Q. appa
F reat gloriosus, quia est lętitia vestra, vt
Luc.11.f. credamus vobis, qui modo vilem & ab
†suffumi- iectū prędicatis. In die iudicij cū vene-
gat thus rit in gloria sua cū potestate magna &
†Attamen ma. & virtute. vel etiam in pręsenti, vñ
illa subditur: h ¶ Vox populi de ciui
tate. Iosephus. Aduenīente Romano
Iudęorum exercitu secundum Iosephum diuisi
dissensio ī sunt Iudæi in tres partes de principatu
Ierusalem contendentes. Alij sibi alium princi
pem præponentes. Pars autem populi
& Sacerdotū, tenebat tēplū, arcē ÿò &
regiā domū pars ppli & principū: reli-
quā ÿò ciuitatē tertia pars & maximè
☞ vulg'

Nico. de Lyra.

☞ a ¶ Ad quē autē Hīc cōsequēter
remouetur confidentia sacrificiorum.
Circa quod sciēdum, quòd sacrificia ve
teris legis ex duobus fuerunt accepta:
Vnum erat deuotio & obedientia offe
rentium, cō quòd deus talia pręceperat
offerri: & secundùm hoc motus volun
tatis interior ad obediendum deo erat
principaliter deo gratus: & quantū
ad hoc dicitur: Ad quē autē respici-
am nisi ad pauperculū: id est ad verè
humilem. b ¶ Et tremētē ser. meos.
id est verè obedientem qui reformidat
transgredi verba mea etiā in minimis.
Aliud erat fides offerentium. Sacrificia
enim illa fuerūt quędā figna oblationis
Christi futurę ī cruce: & iō talis oblatio
† cōspiciat erat quędā, prestatio hui' fidei: oblatio
autem Christi in cruce iam trasiit in prę
teritum, & ideò oblatio talium sacrifi-
ciorum post publicationem Euagelij est mortifera, si quis vellet
protestari qd' Christus sit venturus, qui venit: & hoc est qd' dici
tur hīc. c ¶ Qui immolat &c. Istud semper fuit prohibitū &
illicitū. & eodē mō offerre tale sacrificiū post Euāgelij publicati-
onem. d ¶ Qui ma. pe. i. caprū vel ouē: de istis em tribus specie
bus aialiū. s. bouis, caprę & ouis fiebāt sacrificia veteris legis. sicut
dictū fuit plenius sup. Leitic. e ¶ Quasi q excę. ca. Reputabat enim canis tantę vilitatis, qd' nō solùm erat animal immundum
ad immolandū & comedendum, sed etiā ad redimendum. Pri-
mogenitū em asini licet non offerretur, tamē redimebatur oue,
Exo. xiij. b. Non autem primogenitū canis, sed excerebrabatur.
f ¶ Qui offert oblationem. De terrę nascentibus vt de pane,
vino, oleo, & thure. g ¶ Quasi qui sanguinem suillum offe-
rat. Quod erat abominabile coram deo. Tum quia fus est ani-
mal immundū secūdū legē. Tū qa idololatrę in suis sacrificiis tali sanguine

¶ Quasi: Hæc est quies & sedes mea, non illa quam putatis, de qua. Templum dei sanctum est quod estis vos.

a Ad quem autem respiciam, nisi ad
a ¶ Humilem spiritu: Beati pauperes spi. Et alibi Cor contritum & humi. deus &c. b ¶ Pro peccatis suis & aliorum. ¶ Beatus vir qui timet dominum. Initium sap. tim. dom.
b pauperculum, & contritum spiri-
tu & trementem sermones meos?
a ¶ Misericordiam volo, & non sacrificium. b ¶ In sacrificio.
b †Qui immolat bouem, quasi qui
¶ Quod prohibitum est.
interficiat uirum. Qui mactat pe-
cus, quasi qui excerebret canem.
¶ Secundum legem.
Qui offert oblationem, quasi qui
a ¶ Quod contra legem.
sanguinem suillum offerat. Qui
a ¶ Vt afferat quod lex præcipit. b ¶ Laudet, veneretur.
†recordatur thuris, quasi qui bene
a ¶ Supradicta. b ¶ Proprio arbitrio.
dicat idolo. †Hæc omnia elege-
a ¶ Non dei scilicet qui est via. b ¶ In his scilicet quę abominari debuerant.
runt in uiis suis, & in abominatio-
a ¶ Animalitas, non ratio. b ¶ Quia sui magis quam dei amatores.
nibus suis animā eorum delecta-
a ¶ Permissione. b ¶ Dæmonum & Romanorum quibus illudantur. ¶ Scilicet illusores, diabolus, Antichristus, malos principes, Sacerdotes, Scribas & Pharisæos.
ta est: undē & ego eligam illusio-
nes eorum, & quæ †timebant ad-
a ¶ Venite ad me om. qui lab. & on. es. & eg. ref. vos. Et: Pœnitentiam agite. ¶ Hos. ¶ Ex eis.
ducam eis: quia uocaui, & non e-
a ¶ Vt supra obedien lo, imitando. b ¶ Idem.
rat qui responderet: locutus sum,
a ¶ Exaudierunt. b ¶ Aperte malum suum sicut Sodoma prædicaverunt.
& non audierunt: fecerunt q; ma-
lum in oculis meis, & quæ nolui e-
a ¶ Errorem. ¶ Barrabam.
b ¶ Propheta ad apostolos.
legerunt. Audite uerbum domi-
a ¶ Reuerentes, veneranies.
ni, qui trēmitis ad uerbum eius.
a ¶ Iudæi secundum carnem.
Dixerunt frātres uestri, odientes
uos, & abiicientes propter nomen
¶ Vester.
meum. Glorificetur dominus, &
a ¶ Ipsum in ipsa manifestare. b ¶ Qui talia loquuntur.
†uidebimus in lętitia uestra, ipsi au-
a ¶ Quia. ¶ Doloris & planctus
tem confundentur. Vox populi

Isaiæ credentes. v ¶ Qui trēmitis ad uerbum eius. Tanquàm verè humiles & obedientes. x ¶ Dixerunt fratres uestri. id est Iudæi in infidelitate obstinati. y ¶ Odientes uos. interius in corde. z ¶ Abiicientes. id est exterius ingerentes persecutiones in corpore. a ¶ Propter nomen meum. id est quia confitemini me tanquàm verum Christum. b ¶ Glorificetur dominus. Istud dicebant ironicè de Christo. vnde: Et ipsi in cruce pendenti dicebant Matth. xxvij. c. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere & cætera. c ¶ Et uidebimus in lætitia uestra. quasi dicat, finis vestræ credulitatis non erit vobis ad lætitiam, sed magis ad tristitiam & confusionem: Sed quia accidit contrarium, ideò subditur: d ¶ Ipsi autem confundentur. s. in destructione ciuitatis & templi per Romanos facta post mortem Christi: ideò subditur: e ¶ Vox populi &c. Clamantis in eius destructione.

☞ Vox

vulgus. Pugnabant ergo & extrà contra hostes, & intrà contra ciues. Romanis ergo vrbem irrumpentibus audita est vox populi plangẽtis de ciuitate, vox Sacerdotum, & qui cum ipsis erant de templo. Vox etiã domini audita est in Romanis exultãtibus qui etiam nutu dei venerunt reddentis retribution. s. Iudæis. s. p Romanos.

a ¶ Antequã par. Nõ paulatim, sed nec multo tempore vt populus Iudæorum creuit ecclesia: sed statim mundus concepit audita prædicatione & peperit masculum quem Pharao & Herodes conabantur occidere, qui in Moyse & in Christo saluatus est in AEgypto. Abraham quoq; & Isaac masculos habuere filios. Iacob iter multos filios Dinam genuit, pro qua multa sustinuit. Peperit ergo Sion, id est reliquiæ Israel masculum, id est Christum qui in toto orbe generatur simul quod nullus audiuit: nulla historia narrauit, vt alicui doctrina ocẽ simul crederẽt nationes, & de diuersis Gẽtib⁹ vna fieret. Vñ: Adorate i cõspectu ei⁹ vniuersi fines terræ. Et David, inquit: Spes oĩm finium terræ & in mari lõb ¶ Masculũ. ppẽm fortẽ de quo Stephanus, Paulus qui dicit: Quis nos sepabit à charitate Christi? c ¶ In die u. Apostolus filios suos: amquàm vna die & simul genuerũt, quia i Christo qui lux & dies, & in vnitate fidei. d ¶ Si ego q. Q. Ego q omnes creaui homines ex nihilo, creabo mihi ex oĩb⁹ Gentibus ecclesiam vnam quæ ædificatur de viuis lapidibus. e ¶ Lætamini cũ ô angeli, ô apostoli tristes de perditione Iudæorũ infidelium: Lætamini cõsolati de fide & salute Gentium de q bus ædificatur ecclesia. f ¶ Vt sugat. Fidẽ simpliciũ, & opera bona inde delectati. Fides credẽtiũ] lac & cibus est prædicatorum. Vñ & Christus: Ego cibũ habeo manducare, quẽ vos nescitis. Vt sugat. & re. Puerpera quæ genuit masculum non caret abundantia lactis in educatione Gentis & paruulorũ qui simul nati sunt, vt præberet eis duo vbera veteris & noui testa. Et notandũ qd

Gen. 30. c. & 34. d.

Tob. 13. c. Psal. 64. b.

Act. 6. c. Roma. 8. g.

Iohã. 4. d.

Nicolaus de Lyra. ℣ paruuli la

a ¶ Audita est. b ¶ Sacerdotum. c ¶ Exultationis in Romanis. ¶ Audita est.

de ciuitate, uõx de templo, uõx do[a] [b] mini reddentis rẽtributionẽ inimi[c] [d]

a ¶ Pro morte patriarcharum, prophetarum & ipsius Christi.

a ¶ Iudæis scilicet qui olim filij. ¶ Iudæis per Romanos. b ¶ Iudæis pro impietate sua damnatis, ecclesia parit. ¶ Maria. ¶ Primitiuæ ecclesiæ.

cis suis. Antequàm parturiret pe[e]

a ¶ Deus pater verbum filium sibi coæternum. b ¶ Idem. ¶ Quasi inspecate, citissime. c ¶ Mariæ. ¶ Primitiuæ ecclesiæ.

perit. Antequàm ueniret† partus ẽ[f]

a ¶ Deus pater. ¶ Genuit sine tempore. ¶ Vna die tria milia, alia quinq; qui potius voluerunt mori quam a fide Christi & charitate separari. b ¶ Fortem filium per quem omnia facta sunt & subsistunt.

b ius pepẽrit masculum. †Quis audi[g]

a ¶ Vt antequam parturiat pariat, eũ naturaliter parturitio parturiens præcedat, & in tam breui spacio gignat tot milia hominũ.

uit unquam talẽ, & quis uidit huic[h]

a ¶ Semel, tamquam omnia sit in lucem futura.

simile? Nunquid parturiet terra in[i] [k]

a ¶ Quam illustrat sol iusticiæ. b ¶ Filioli mei quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. c ¶ Tota.

diẽ una, aut parietur Gẽs simul?[l]

a ¶ Quasi. Multo labore genuit in fide. b ¶ Apostoli.

quia pãrturiuit & peperit Siõn fi[k] [l]

a ¶ Spirituales. b ¶ Simile. Qui plan. aurem, non audiet

liõs suos. Nunquid ego qui alios[m]

a ¶ Carnaliter. b ¶ Spiritualiter filium coæternum & alios spirituales. Vnde: De Iesu eis potestatem filios dei fieri.

parere facio, ipse non pariam dicit[n]

dominus? Si ego qui generationẽ[o]

a ¶ Quasi mirum erit.

†cæteris tribuo sterilis erit do[p]

minus deus tuus. Lætamini cum[p]

a ¶ Quæ ædificatur ex viuis lapidibus. ¶ Cœlesti, & ecclesia præsenti ex Gentibus collecta. b ¶ In fide filiorũ eius.

Ierusalẽm, & exultate in ea omnes[q]

qui diligitis eam. Gaudete cum ea[r]

a ¶ Vero. b ¶ De perfidia Iudæorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

gaudio uniuersi qui †lugetis su[s]

per eam, ut sugatis & †repleamini[t]

verò dicũt, quòd ipse est Romæ in porta sedẽs cũ pauperibus & leprosis, allegantes ad hoc illud, Isa. liij. a. Et nos vidimus eũ quasi leprosum à deo pcussum & humiliatũ, & intelligitur de Christo etiam secundũ Hebræos, vt dictũ fuit ibidẽ. Alij dicunt, quòd vadit p mundum in paupertate & afflictione ad satisfaciendum pro peccatis Iudæorum. Sed iste responsiones & consimiles satis apparent friuolæ & falsæ ex eorum variatione. Item secundùm eos Messias est purus homo, vt patet ex dictis: & quia reputant eum hominem purum, & per consequẽs habet senectutem & corruptionem ann exam. & iõ nulla apparentia est qd̃ tamdiu vixerit. Item exiorẽ exponũt literam istam: Añ quã parturiret peperit. q. d. dũ parturiret scilicet Iudæa vel ciuitas Ierosolymitana sentiens dolorem de ciuitatis & templi destructione, peperit Saluatorem. s. Messiã dicendo quòd eadem die fuit dicta destructio & Messiæ natiuitas: quia ista dictio anteq̃ semper denotat temporis anteceſsionem, & idem est de dictione Heb. hîc posita. s. בטרם Bethere quæ semper signat in ante, & nunquã signat dum vel quando. Igitur accipiendo id qd̃ est verũ in hoc dicto Hebræo. s. qd̃ iste passus intelligendus est ad literã de natiuitate Messiæ. i. Christi. & dimittendo id qd̃ est falsum, sic exponitur secundùm veritatem: Antequã p. pe. id est anteq̃ beata virgo Maria dolorem partus sentiret peperit: qa sicut virgo cõcepit, ita sine dolore peperit. f ¶ Antequã ueniret partus e. id est dolor ex partu: & est replicatio eiusdem sententiæ ad maiorem expresionẽ & confirmationem. g ¶ Quis au. unq. ta. q. d. nullus, quia sicut nulla alia virgo concepit, ita nec sine dolore peperit. h ¶ Nunquid parturiet. Hîc consequẽter agitur de natiuitate fidelium per regenerationem baptismalem: quia post resurrectionem & ascensionem Christi fideles breui tempore fuerunt valde multiplicati, vt apparet in Actibus apostolorum in plurib⁹ locis & in legendis apostolorum aliorũq; Christi discipulorum, ita qd̃ viuente Petro fuit fide publicata in oĩbus partibus terræ habitabilis, sicut fuit dictũ plenius super illud Psal. xviij. a. In omnem terrã exiuit sonus, &c. & hoc est quod dicitur: Nunquid partu. terra in die una. id est in tempore breui. Et dicet: Parturiet, sci. ecclesia primitiua quę fuit in afflictione & persecutione multa. i ¶ Aut parietur Gens simul? id est Gentiles de omnibus partibus. k ¶ Quia parturiuit & peperit Sion. id est ecclesia sic nominata, vt dictum est suprà cap. ij. l ¶ Filios suos. in Christo regeneratos. Et quia talis multiplicatio repẽtina facta est virtute diuia, iõ subditur: m ¶ Nunquid ego q alios parere fa. id est fœcunditatẽ naturalẽ omnib⁹ tribuo. n ¶ Ipse non pariam? dicit dominus. multiplicando fideles dicto modo, quasi diceret, immo sic faciam, ideò subditur: o ¶ Si ego qui generationem. Replicatio est ciusdẽ sententiæ ad maiorẽ affirmationem. Aliqui autem doctores catholici exponunt hoc de æterna generatione filij à patre secundùm naturam diuinam: sed hæc expositio videtur magis mystica quàm literalis. p ¶ Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea. Hîc consequenter agitur de pertinentibus ad iudicium retributionis, & primò retributionis bonorum, secũdò malorum siue reproborum, ibi: Et cognoscetur. Circa primum dicitur: Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea. id est cum ecclesia militante ad triũphantem transeunte in finali iudicio. o ¶ Omnes qui diligitis eam. id est habentes veram & firmam charitatem. r ¶ Gaudete cum ea gaudio. Replicatur gaudium propter duplicem lęticiam tunc perfectè habendam, scilicet interius & exterius ex gloria animæ & corporis. s ¶ Vniuersi qui lugebatis super eã. id est afflictionibus tyrannorũ, & maximè Antichristi. t ¶ Vt sugatis & repleamini ab uberibus cõsolationis eius. tot verba consolatiua & affluentiæ boni expressiua ponuntur hîc ad designandum excellentiam retributionis cælestis quæ excedit nostrã apprehẽsionem, sicut dictum est, suprà. lxiij. b. Oculus non vidit

† dolor

† Iere. 8. c.

† lugebatis

† saturemini

a ✠ ¶ Vox de templo. scilicet sacerdotum, quando templũ fuit combustum, & ipsi fuerunt occisi de præcepto Titi, dicentis iustum & sacerdotes cũ templo perire. b ¶ Vox domini. i. Romanorum ex victoria exclamantium, vt dicit Iosephus libro de Iudaico bello. Et dicitur vox eorum vox dñi, quia, in illa victoria fuerunt instrumenta dei & ministri. c ¶ Reddẽ. retri. i. debitam pœnam. d ¶ Inimicis suis. i. Iudæis qui eius mortẽ procurauerũt. e ¶ Antequã. Hîc agitur de iudicio discretionis quãtũ ad vocatos ad fidem: Et quia Christus est caput fidelium, ideò primò agit de natiuitate Christi, secundò de natiuitate fidelium in regeneratione baptismali, ibi: Nunquid parturiet. Circa primum sciendũ, quod pars ista ab Hebræis antiquis & etiam à modernis cõmuniter exponi de natiuitate Christi. Et quòd debeat sic intelligi, patet per translationem Chaldaicam apud Hebræos autenticam, quæ vbi hîc habemus: Anteq̃ parturiet peperit, anteq̃ veniret partus eius peperit masculum. sic habet: Adhuc non erat ei veniens angustia redimetur, & adhuc non veniet ei tremor ex doloribus, propter partum, reuelabitur rex Messias. Dicunt igitur Iudæi moderni, quòd eadem die qua fuit destructum templum per Romanos natus, fuit rex Messias, sed adhuc non liberauit Iudæos de captiuitate: qa adhuc nõ habuit licẽtiã à deo, propter eorum peccata sed statim cùm habuerit exequetur, & ideò expectant eum venturum scilicet ad suam liberationem, sicut filius regis natus adhuc magno tempore expectatur ad regnandum. Sed potest quæri ab eis, vbi stetit tantũ temporis, quia à destructione templi vsq; nũc fluxerunt anni. M. CCLI. quia templum fuit combustum anno à passione domini. xlij. & modò currit annus domini. M. CCC. xxvij. Ad hoc autem respondent variè, quia aliqui dicunt quòd est cũ angelis, sicut fuit Moyses. quadraginta diebus & xl. nostibus cũ angelo qui loquebatur ei in persona domini. Ac. vij. Alij verò

Iosephus

Diuisio

Iudæorum opinio qñ natus Messias: & vbi hodie sit.

q ✠ deus absq;

¶ paruuli lacte conſolationis indigent quaſi ad
E huc in carne verſantes: Qui verò poſt lac con-
† vbere ſolationis ad ſolidum cibum profecerunt af-
fluent delicijs veritatis & ſcientiæ omnimodæ
gloriæ. a ¶ Vt mulgeatis. Sancta eccleſia in
omnibus vna, in alijs habet lac, ſimplicem ſ. fi-
dem & operationem. In alijs affluit omnimo-
da gloria, chariſmatum ſcilicet abundantia, &
diuinitatis ſcientia & humanitatis Chriſti. San
cti ergo prædicatores in omnibus delectantur
tamquàm carpentes ab alijs hoc, ab alijs illud.
b ¶ Ad uber. Ab apoſtolis & prædicatorib⁹
ad dona ſpiritus ſancti. vel, ad doctrinā veteris
& noui teſta. Quod enim prædicant operibus
monſtrāt, vt ſic auditorib⁹ ducatum præbeāt.
c ¶ Blandiēt. uo. Suſtentantes lac dantes, ſi-
Rom. 12. a. cut ille qui dicit: Obſecro vos fratres per miſe-
ricordiam dei vt exhibe. corda veſtra, &cæ. Et:
1. Pet. 2. b. Obſecro vos tamq̄ ad. d ¶ Quomod. Oī-
† pacem potens deus tamquā miſericors & miſerator,
modo aquilæ, modo gallinę, modo matri blā
dienti ſe comparat, vt vos ſaltem blandicijs al
Aquila oīb⁹ auib⁹ liciat. Sicut etiam aquila in rupibus inacceſsis
pullos plus nidum parat, ne acceſſus alicui pateat. Et in
diligit. medio amethiſtum lapidem qui omnia vene-
na fugat ſecundum Phyſicos, propter ſerpen-
tes arcendos, quædam alia ſecreta naturæ col-
† oblecta- locat. Sic ipſe in cordibus noſtris lapidem. i. fi-
mini dem ſuam ponit. ſ. ſeipſum qui eſt lapis abſci-
Dañ. 2. g. ſus ſine manibus de monte quo omnia vene-
na diaboli fugantur. Aquila enim plus omni
F bus beſtijs, & iumentis, pecudib⁹, auibuſq; fœ-
tus diligit, vt aiunt qui de animantium ſcripſe
re naturis. e ¶ Videbitis. O apoſtoli multi-
tudinem venientium ad fidē. Et gaudebit cor
veſtrum de ſalute illorum, & oſſa veſtra virtu
tes germinabunt in aliorum cordibus, fruct⁹
bonæ voluntatis & operationis. Sicut enim
corpus oſsibus, ita anima ſuſtentatur ỹ tutib⁹.
f ¶ Et oſſa ue. In die iudicij corpora veſtra re
uiuiſcent in immortalitate, vt ſicut corpore &
anima in preſenti vita deo ſeruiuiſtis, ſic corpo
re & anima premia recipiatis. g ¶ Cognoſce
tur. In iudicio ſcilicet bonis ſuauis & mitis, i-
pſis vltor, & fortis cognoſcetur fili⁹ qui patris
manus eſt, p̄ quem omnia operatur. h ¶ In i-
gne. qui æternus erit malis quos inuoluet, &
adducet ad ſupplicium æternum, quo purga-
bitur quod in bonis erit purgandū. i ¶ Qua
drigæ. Currus, quia tūc triumphaturus, & o-
mnes aduerſarios debellaturus, non quod e-
geat miniſterio angelorum. k ¶ In igne do.
In iudicio. Vel, diſcretio eius & iuſtitia mon-
ſtratur, dum bonos à malis diuidit iuſto iudi-
cio, non potentia. l ¶ Gladio. Sententia, vñ
Amos. 9. c. Amos: Gladio dei peribunt omnes pec. &cęt.
Dum enim reddet vnicuiq; quod meretur, o-
mnes cognoſcēt illum iuſtum iudicem, & lau-
dabunt eius iudicium. m ¶ Qui ſancti. opi-
niōe ſua ī fontibus & baptiſmatib⁹ quaſi ſibi in
locis amœnis parabant: vbi & luxuriabantur
libentius, vt ſtatim ſe mundarēt & abluerent
tamquàm ſic mundari potuiſſent. Ibi ante
idola luxuriabantur cum maſculis & fœminis
more canum. & hoc eſt. n ¶ Poſt unam int.
id eſt retrò, quod turpe eſt dicere, ſed tamen di
citur ad cōfuſionem eorum qui nec erubeſcūt
facere. ¶ Qui ſanctifica. Poſſumus ſecundū
Tropo. Tropologiā dicere, omnes voluptatis magis
quàm dei amatores dicere ſanctificari in hor-
tis & in liminibus ſecūdum LXX. quia in my
ſteria veritatis non valent introire & comede-
re cibos pietatis, quia non ſunt ſancti corpore
& ſpiritu. Nec comedunt carnē Chriſti, vt ha-
1. Cor. 5. c. beant vitam æternam; Etenim Paſcha noſtrū
immo, eſt Chriſtus, qui nō foris ſed in vna do
mo & intus comedit. o ¶ In h. non in ſacrifi-
Nume. 19. a cio vitulæ rufæ quod præcipiebatur in lege.

¶ Ego autem

a ¶ Duobus teſtamentis. vnde trahitur do-
ctrina ſimplicium quaſi lac infantiū. vn-
de & ipſa conſolatur: vel denis ſpiritus
ſancti.

ab †uberibus conſolationis
a ¶ Simplicium fidem. ¶ Sit ſic.
a eius, ut mulgeatis, & †delici
a ¶ Fide, virtutibus, operibus, cognitione
diuinitatis & humanitatis Chriſti.
is affluatis ab omnimoda
gloria eius. Quia hæc dicit
a ¶ Extructa per apoſtolos eccleſia.
b ¶ Infundam. c ¶ A Iudæis, a me-
dicinalibus.
dominus: Eccè ego dēclina
a ¶ Ieruſalem. b ¶ Abundantiam ſanctis
ſpiritus, quo pacificamur deo & angelis.
¶ Fluminis impetus lætificat. Et: Flumina
de ventre eius fluent aquæ viuæ.
bo ſuper eam, quaſi flumen
a ¶ Velociſſimam ſidem. vnde: In audi-
tu auris obedient mihi. vnde gloriosę
Gentes ſunt.
†pacis, & quaſi tórrentem
inundantem gloriam Gen-
a ¶ Delectū.
tium, quam ſugētis. †Ad
a ¶ O Gentes credituræ.
ubera pórtabimini, & ſuper
a ¶ O apoſtoli.
genua †blándientur uobis.
Quomodo ſi cui mater blan
a ¶ Et plus. vnde: Et ſi illi obli. fuer. ego
tamen non obliuiſcar.
diatur, ita egò conſolabor
a ¶ In præſenti. vnde: Vobiſcum ſum vſq;
ad conſummationem ſeculi. b ¶ Cæleſti.
c ¶ Præſentia mea.
uōs, & in Ieruſalē cónſolabi
a ¶ O fideles in æterna beatitudine deum
ſcilicet ſicuti eſt. vnde: Beati mundo cor
de, quoniam ipſi deum videbunt.
b ¶ Gaudium veſtrum nemo tollet a
vobis. ¶ Sine fine.
mini. Vidēbitis & gāudebit
cor ueſtrū, & oſſa ueſtra qua
a ¶ Hyeme mortua, vere reuiuiſcunt.
ſi herbā germinabunt. Et co
a ¶ In die iudicij, vel hic. b ¶ Poterunt
operatio. vnde ad Pharaonem per Moy
ſen: Manus domini ſuper te & ſuper po-
pulum tuum. c ¶ Quibus dicet: Venite
benedicti patris mei.
gnoſcetūr manus domini ſēr
a ¶ Dæmonibus, Iudæis, operibus reprobis
quibus dicet: Ite maledicti in ignē æter.
uis eius, & indignabitur ĩ-
imicis ſuis. Quia ecce domi
a ¶ Ignis ante ipſum præcedet. Et: Ignis
in conſ. eius exar. b ¶ Ad iudicium.
nus in ignē uēnier, & quaſi
a ¶ Angeli in iudicio comitantes eum.
turbo quādrigæ eius. †Red-
a ¶ Dicendo: Ite maledicti in ignem æternū.
det in indignātione furorem
a ¶ Eſurtui & non de. mi. manducare.
ſuum, & increpationem ſu-
a ¶ Sententia terribilis, quaſi ignis deuo-
rabit eos.
am in flāmma ignis, quia in
igne dominus †diiudicabit,
& in gladio ſuo ad omnem
a ¶ Multi inuenientur qui modo putantur
pauci.
carnem, & multiplicābun-
a ¶ Omnes mali damnati.
tur interfecti à domino. Qui
ſanctificabantur & mundos
ſe putabant, in hortis poſt u-
a ¶ Alij Iudæi.
nam intriſecus, q̄ comedebāt
a ¶ Contra legem. b ¶ Cætera prohibita.
carnē ſuillā, & abōminationē
a ¶ Quem nos glirem dicimus. b ¶ Omnes.
& mūrē, ſimul cōſumēt di-

c ¶ de⁹ abſcōdite quę præparat. expec. te. a ¶ Ad c
ubera. Iſta dicuntur ad exponendum familia
ritatem & beneuolētiam dei erga electos per
afflictionem matris ad filios. b ¶ Videbi
tis. in effectu quod prænunciaui vobis. Vel: † oblecta-
Videbitis faciem meam dare & aperē. c ¶ Et mini ſplen
gaudebit cor ueſtrum. quia dictæ viſioni dore glorę
annexa eſt fruitio beata. d ¶ Et oſſa ueſtra. cius,
quæ modo ſunt in terra partim arida, partim
putrefacta. e ¶ Quaſi herba germina-
bunt. in reſurrectione futura. vnde & primę
Corinthi. decimoquinto. b. reſurrectio mor-
tuorum aſsimilatur ſemini germinanti.
f ¶ Et cognoſcetur. Hîc agitur de retribu
tione pœnæ quantùm ad reprobos: Et conti
nuando ſequentia premiſsis dicit: Et cogno
ſcetur manus domini ſeruis eius Siepore
ſtas domini manifeſtè apparebit in retributi-
one gloriæ ſeruis ſuis & in electis, ita appare-
bit eius poteſtas in retributione pœnæ infide
libus & reprobis. ideò ſubditur: g ¶ Quia
ecce dominus in igne. quia ignis cōflagra † ſuplana
tionis ante faciem eius ad iudicium venientis
præcedet, Pſal. xcvj. a. Ignis ante ipſum præ
cedet. h ¶ Et quaſi turbo quadrigæ eius.
id eſt angeli qui erunt executores diuini iudi-
cij. & venient cū magna poteſtate. i ¶ Red-
det in indignatione ſu. id eſt ſuæ iuſtitiæ
effectum. k ¶ Et increpationem ſuam. Matt. 25.
qua dicet reprobis: Eſuriui, & nō dediſtis mi-
hi manducare. Sitiui, & non dediſtis mihi bi-
bere, &cę. l ¶ In flamma ignis. quia poſt H
increpationem dictam proferet cōtra eos ſen
tentiam di. Ite maledicti in ignem æternum,
&c. vt habetur ibidem. m ¶ Quia in igne
dominus. hoc poteſt referri ad ignem præce
dentem aduētum iudicis, vt dictum eſt, & ad
ignem gehennæ, in quem poſt ſententiam iu
dicis reprobi detrudentur, vt dictum eſt. Aliq
libri habent: Quia in igne dominus diiu
dicabitur. & ſic eſt in Hebræo, & eſt eadem
ſententia. n ¶ Diiudicabitur. id eſt eius iu
ſticia oſtendetur, quia quilibet eius iudicium
iuſtum videbit. o ¶ Et in gladio ſuo. id eſt
in ſententia ſua quę gladius dicitur: p ¶ Ad
omnem carnem. id eſt carnaliter viuentem.
q ¶ Et multiplicabuntur interfecti à do
mi. morte gehennæ. r ¶ Qui ſanctificabantur & mundos ſe putabant. falſò ta-
men. s ¶ In hortis. id eſt in locis amœnis
vbi colebant idola ad ſuam ſanctificationem
ſecundùm ſuam erroneam eſtimationem.
t ¶ Poſt unam intrinſecus. Sic eſt in He-
bræo & in libris correctis, & eſt ſenſus, intrin- †| Reddere
ſecus, id eſt intra hortos dictos. Poſt vnam vt reddat.
ſcilicet portam vel clauſuram & ideò aliqui
libri habent poſt Ianuam. Rab. Sal. ſic expo-
nit: Poſt vnam, id eſt vna ſocietas poſt aliam
quia non omnes idololatræ intrabant ſimul
hortos ad venerationem idoli, ſed vna ſocie-
tas primò, qua egreſſa, alia poſt intrabat. &
ſic conſequenter. v ¶ Qui comedebant † diiudica-
carnem ſuillam. idolis immolatam. bitur
x ¶ Et abominationem & murem. id eſt ► ad
animalia immunda ſecundum legem, non ſo
lùm ad offerendum, ſed etiam ad comeden-
dū quę Gentiles ſacrificabāt idolis. & inde ali
quam partem comedebant in venerationem
idolorum: Et ſimiliter multi Iudæi hoc facie-
bant, qui non ſolùm imitabantur Gentiles in
idololatria, immo etiam frequenter excede-
bant. vt patet quarto Regum & ſecundo Pa-
ralipome. quod dicitur de Iudęa ſub nomine
Ieruſalem, Ezechiæ. quinto. Vt plus eſſet im-
pia quàm Gentes, &cætera. y ¶ Simul
conſumentur di. non per pœnę terminatio
nem ſed magis per eius continuationem, ſi-
cut dicitur in fine huius capituli: Ignis

c ✝ eorum

☞ A a ¶Ego au. Quasi Ideò venio ad iudiciū cū omnibus Gētibus & linguis vt iudicē simul oīa opera eorū & cogitationes, & reddam eis oīa quę merētur. b ¶Linguis. Quę secundū Apostolū non solū hominū sunt, sed etiā angelorū. Vnde intelligimus omnes creaturas ā dño iudicādas non solū super terrā sed & in mari & in cęlestibus. Iuxta illud: Inebriatus est in cælo gladius meus, & vsq; ad terrā descendit. c ¶Et ponā e. si. Crucis, Christianitatis, salutis: Quo signati in Ezechiele nō interficiūtur: Quo ī Aegypto postes signant, & Israelitæ saluā tur. Hoc signum. Achaz noluit petere qđ supponit Isaias: Ecce virgo concipiet, &c. d ¶Et m. ex e. Videt esse cōtrariū cū de iudicio prius dictum sit reuerti ad primum aduētū, q; apli ad Gētes dirigunt & audiunt: Ite docete oēs Gen. Sed iudicij dies prędicat, vt meru futuræ pœnæ pterriti, accipiāt aduētū Saluatoris, & aplorū prędicationē qui sunt præmittēdi. e ¶In ma. Mundū. s. cui⁹ partes subdit Aphricā, &c. meridianā. s. plagā in q̄ Aphrica est. f ¶In e. In eg̃s fūt adducti, q; velociter credūt & citò ad fidē currūt. g ¶In qua. & ī le. Philosophos. s. & doctrina & morū honestatē fulgētes, vñ citius ad doctrinā q̄tuor Euāgelistarū puenerūt & q̄tuor principalib⁹ virtutibus subleuari cælestia mente attigerunt. h ¶In m. Sup q̄s Dauid & Salomon sedisse legūtur: Qui em̄ ā mūdi fœtu steriles fūt domino q; pillos figurāt, q̄si mansueti deseruiūt. i ¶In carr. LXX. tectis vehiculis, alij simpliciter vehiculis. Hi sunt quibus dicit: Inuicē onera vestra portate. k ¶Quō. Q. Cū tanta lętitia ad ducunt apli fratres vestros quorū munera, fides, spes, charitas, oratio mūda, bona opa & cætera vasa pura corda & corpora immaculata. l ¶Inse. qđ secūdū legē ter in anno faciebāt. s. in Pascha, ī Pētecoste, in festiuitate Taberna culorū. vñ: Non apparebis in cōspectu meo vacuus. m ¶Domum domi. Templum dei sanctū est, qđ estis vos. Et alibi: Templū dei estis & spūs sctūs habitat eorū nō extinguet. Et istud qđ dictū est de idolatria idolorū, referēdū est ad illos q captiuitatē Babylonicam prœcesserūt, vt. s. dictū est: Et qđ subdit ad eos q post fuerūt: qa tñ isti & illi fecerunt vnū ppm, sub eodē cōtextu de primis cedit ad posteriores, cū dicitur: a ¶Ego au. ope. eo. i. rapinas & homicidia ex odio fraterno, pcedentia, quæ vicia viguerunt in ipsis, vt dictum est suprà. b ¶Et cogitationes e. ad interficiendū Christum, & etiā Lazarum resuscitatū, eò qđ ppter eū multi credebāt in Christū, vt dicit Ioh. xj. & xij. & post resurrectionē Christi & ascensionē idē machinati sunt contra apostolos aliosq; fideles. c ¶Venio. ad iudiciū extremū. d ¶Vt cōgre. i. in manifesto ponam simul. e ¶Cū omni. Gen. & lin. qa illud erit iudicium generale, & pctā omnium erunt manifesta singulis, vt diuinum iudicium appareat iustum. f ¶Et ue. omnes ad iudicium, quia nullus subterfugere valebit. g ¶Et uide. glori. me. quia Christus ī iudicio apparebit ī forma humanitatis gloriosa, cui⁹ tamen aspectus erit terribilis & tristabilis reprobis & delectabilis iustis. h ¶Et ponam in eis signum. s. sanctæ crucis, secūdùm quod dicitur Matt. xxiij. c. Tunc apparebit signum filij hominis in cęlo, quod exponunt Origenes & Chrysostomus de signo crucis mirabiliter radiante in iudicio ad gloriam fidelium, & confusionem reproborum, & maximè eorum qui eum crucifixerunt manibus siue linguis, ideò dicit Matt. xxiij. c. Et tunc plāgēt oēs trib⁹ terræ. i. aliq ex oib⁹ Gentib⁹. i ¶Et mittam. Hîc vltiò ponitur simul aliquid pertinēs ad iudicium discussiōis, præmittit tñ illud qđ ptinet ad iudiciū discretionis. Et subdit illud qđ ptinet ad iudiciū retributionis, ibi: Quia sicut ce. Iudicium autē discretionis

Isa.34.b.

Ezec.9.b. Exod.12.a. Sup.7.c. †oēs Gentes & linguas.

Matt.28.d.

3.Reg.11.2.

Gal.6.2.

Exod.23.b. 2.Cor.3.d. 4.Cor.6.d.

Cruz apparebit in iudicio.

a ¶Cui omnia aperta.

a cit dominus. Egò autem opera eorum a
a ¶Quæ modo latent. ¶Quę etiam iudicabuntur. vnde: Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam &c.

& cogitationes eorum: †uenio ut con b c
a ¶Vnde: Et congregabuntur ante eum omnes Gētes. d

gregem, †cum omnibus Gentibus & e
a ¶¶Quibus cogitationes accusabunt vel defendent.
b ¶Omnes Gentes ad iudicium vel ad fidem. hæc enim pertinent ad primum aduentum & fidem Gentium.
c ¶Oculis cordis.

b linguis. Et uenient, & uidebunt glo f g
a ¶Diuinitatem, & humanitatem quæ supra omnia.
b ¶Qui crediderunt.

c riam meam. Et ponam in eis signum, h
a ¶Apostolos. b ¶Iudæis. c ¶Reliquiæ saluæ fient. Nisi dominus Sa. re. no. se.

d & mittam ex eis qui salui facti fuerint ad i k
a ¶Conuertendas. b ¶Per has omnes mundi partes significantur. l

e Gentes, in mare, in Aphricam & Ly m n
a ¶Lydi enim periti sunt sagittarij.
b ¶Occidentem: scilicet.

diam tenentem sagittam, in Italiam & o p
a ¶Silicet Athenæ.

Græciam, ad insulas longè, ad eos qui q r
a ¶Vnde quibus non est annunciatum de eo videbunt.
¶Scilicet.

non audierunt de me, & non uiderunt s
a ¶Fideles Iudæi. ¶Missi ad nationes.

gloriam meam. Et annunciabunt glo t
a ¶Apostoli.

riam meam Gentibus, & addùcent o v
a ¶Fideles. b ¶O Iudæi.

mnes fratres uestros de cunctis Gen x
a ¶Posita a me & dabo tibi Gen. hæ. tu.

f g tibus donum domino, in equis & in y
a ¶Debiles qui ab aliis portantur. b ¶De quibus: Nolite fieri sicut equus & mulus &c.

h quadrigis & in lectícis & in mulis & z
a ¶Qui auxilio adducti aliorum & morum grauitate ornati, deseruiunt sapientiæ & prædicationi.
b ¶Ecclesiam præsentem & futuram. ¶Prius ad præsentem, post ad cælestem Ierusalem, & hoc est ad mon. sanctum meum.

i in carrucis ad montem sanctum me a
a ¶Quali lætitia scilicet agitur illud quod cum summo gaudio confuerunt facere.

k um Ierusalem, dicit dominus: quòmo a
a ¶Spirituales fructus animæ.
b ¶Corpore immaculato.

l dò si inferant filij Israël munus in uase b
¶Ecclesiam.

m mundo in domum dñi. Et assumam c

C D

a ¶Ego au. Quasi Ideò venio ad iudiciū cū omnibus Gētibus & linguis vt iudicē simul oīa opera eorū & cogitationes, & reddam eis oīa quę merētur. b ¶Linguis. Quę secundū Apostolū non solū hominū sunt, sed etiā angelorū. Vnde intelligimus omnes creaturas ā dño iudicādas non solū super terrā sed & in mari & in cęlestibus. Iuxta illud: Inebriatus est in cælo gladius meus, & vsq; ad terrā descendit. c ¶Et po. e. si. Crucis, Christianitatis, salutis: Quo signati in Ezechiele nō interficiūtur: Quo ī Aegypto postes signant, & Israelitæ saluā tur. Hoc signum. Achaz noluit petere qđ supponit Isaias: Ecce virgo concipiet, &c. d ¶Et m. ex e. Videt esse cōtrariū cū de iudicio prius dictum sit reuerti ad primum aduētū, q; apli ad Gētes dirigunt & audiunt: Ite docete oēs Gen. Sed iudicij dies prędicat, vt meru futuræ pœnæ pterriti, accipiāt aduētū Saluatoris, & aplorū prędicationē qui sunt præmittēdi. e ¶In ma. Mundū. s. cui⁹ partes subdit Aphricā, &c. meridianā. s. plagā in q̄ Aphrica est. f ¶In e. In eg̃s fūt adducti, q; velociter credūt & citò ad fidē currūt. g ¶In qua. & ī le. Philosophos. s. & doctrina & morū honestatē fulgētes, vñ citius ad doctrinā q̄tuor Euāgelistarū puenerūt & q̄tuor principalib⁹ virtutibus subleuari cælestia mente attigerunt. h ¶In m. Sup q̄s Dauid & Salomon sedisse legūtur: Qui em̄ ā mūdi fœtu steriles fūt domino q; pillos figurāt, q̄si mansueti deseruiūt. i ¶In carr. LXX. tectis vehiculis, alij simpliciter vehiculis. Hi sunt quibus dicit: Inuicē onera vestra portate. k ¶Quō. Q. Cū tanta lętitia ad ducunt apli fratres vestros quorū munera, fides, spes, charitas, oratio mūda, bona opa & cætera vasa pura corda & corpora immaculata. l ¶Inse. qđ secūdū legē ter in anno faciebāt. s. in Pascha, ī Pētecoste, in festiuitate Taberna culorū. vñ: Non apparebis in cōspectu meo vacuus. m ¶Domum domi. Templum dei sanctū est, qđ estis vos. Et alibi: Templū dei estis & spūs sctūs habitat eorū nō extinguet. Et istud qđ dictū est de idolatria idolorū, referēdū est ad illos q captiuitatē Babylonicam prœcesserūt, vt. s. dictū est: Et qđ subdit ad eos q post fuerūt: qa tñ isti & illi fecerunt vnū ppm, sub eodē cōtextu de primis cedit ad posteriores, cū dicitur: a ¶Ego au. ope. eo. i. rapinas & homicidia ex odio fraterno, pcedentia, quæ vicia viguerunt in ipsis, vt dictum est suprà. b ¶Et cogitationes e. ad interficiendū Christum, & etiā Lazarum resuscitatū, eò qđ ppter eū multi credebāt in Christū, vt dicit Ioh. xj. & xij. & post resurrectionē Christi & ascensionē idē machinati sunt contra apostolos aliosq; fideles. c ¶Venio. ad iudiciū extremū. d ¶Vt cōgre. i. in manifesto ponam simul. e ¶Cū omni. Gen. & lin. qa illud erit iudicium generale, & pctā omnium erunt manifesta singulis, vt diuinum iudicium appareat iustum. f ¶Et ue. omnes ad iudicium, quia nullus subterfugere valebit. g ¶Et uide. glori. me. quia Christus ī iudicio apparebit ī forma humanitatis gloriosa, cui⁹ tamen aspectus erit terribilis & tristabilis reprobis & delectabilis iustis. h ¶Et ponam in eis signum. s. sanctæ crucis, secūdùm quod dicitur Matt. xxiij. c. Tunc apparebit signum filij hominis in cęlo, quod exponunt Origenes & Chrysostomus de signo crucis mirabiliter radiante in iudicio ad gloriam fidelium, & confusionem reproborum, & maximè eorum qui eum crucifixerunt manibus siue linguis, ideò dicit Matt. xxiij. c. Et tunc plāgēt oēs trib⁹ terræ. i. aliq ex oib⁹ Gentib⁹. i ¶Et mittam. Hîc vltiò ponitur simul aliquid pertinēs ad iudicium discussiōis, præmittit tñ illud qđ ptinet ad iudiciū discretionis. Et subdit illud qđ ptinet ad iudiciū retributionis, ibi: Quia sicut ce. Iudicium autē discretionis separādo fideles ab infidelib⁹ factū est executiuè p prædicationē apostolorū aliorūq; discipulorū primò Christo credentiū. qui omnes vel ferè oēs fuerunt Iudęi. & secundū hoc dicitur: Et mit. ex e. q sal. alijs ī infidelitate pmanentib⁹ cuiusmodi fuerūt apli & alij discipuli. k ¶Ad Gē. i. ad Gētiles cōuertēdos. Sic em̄ dixerit Paulus & Barnabas Iudęis obstiatis Act. xiij. g. Vobis oportebat primū loq; verbum dei, sed qm̄ repellitis illud, & idignos vos iudicatis ętternæ vitæ, ecce cōuertimur ad Gentes: sic em̄ præcepit nobis dñs. l ¶In m. i. ad habitantes in insulis maris, ī q⁹ publicata est fides catholica. primò p Barnabā & Paulum, vt patet in Actibus apostolorū, & postea p alios prædicatores in diuersis insulis maris.

†uenit. s. tē pus

m ¶In Aphricam. qa beatus Matthęus prędicauit in Æthiopia, & Marcus in Alexandria quæ sunt in Aphrica. n ¶In Lydiam. in qua p rædicauerūt etiā alij. o ¶Tenentem sa. in Itali. Petrus enim & Paulus prædicauerunt Romæ quæ est caput Italię. Et dicuntur hîc tenentes sagittam quia multi discipuli Christiani fuerūt facti sub eis Romæ, q⁹ tamq̄ sagittas dñi miserit in ptes longinquas ad prędicandū, vt Dionysiū ī Francia. Marcū in Alexandriā, & sic de multis alijs. Quod autē prædicatores verbi diuini sagittæ dicantur patet suprà. xlix. a. Posuit me q̄si sagittā electā, &cæte. p ¶Et Græciā. in q̄ Paulus prędicauit. s. Athenis & multis alijs locis. & Iohannes Euangelista in Epheso.

q ¶Ad insu. Iō. vt dictum est suprà de Paulo & Barnaba. r ¶Ad eos q nō au. de m. i. ad Gentiles legē & prophetas non habentes, in quib⁹ fit mētio de Christo venturo. s ¶Et nō uiglo. me. qa non viderunt Christum docentem & miracula facientē, sicut viderunt Iudæi. in quorū terra prædicauit in propria persona & fecit multa miracula, vt patet ex decursu Euāgelij; ppter quod dicit Matthę. xv. c. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. t ¶Et annunci abunt gloriam meam Gentib⁹. sci. gloriam meæ resurrectionis & ascensionis, & miracula ī nomine meo faciendo ad confirmationem sui sermonis: Et subditur fructus huius doctrinę, cùm dicitur: v ¶Et adducēt o. fra. ue. i. Christianos. x ¶De cū. Gē. fidem Christi recipiendo. y ¶In eqs & in. Non est per hoc intelligendum, quòd talis adductio sit per motum localem & instrumenta corporalia, quod patet p hoc quod subditur: Ad mōtem sanctum meum Ierusalem, quia eadem ratione hîc acciperet Ierusalem & mons Sion ad literam pro ciuitate & templo materialibus, quod non potest dici, quia non posset ibi congregari totus populus Christianus, immo nec etiam Iudaicus per orbem dispersus. & ideò talis adductio seu congregatio intelligenda est in vnitate fidei & charitatis, de qua dicit Saluator Matt. xviij. c. Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ī medio eorum sum. Et p varios vectur̄ modos, cū dicit hîc: In eqs & in q. intelliguntur ministeria apostolorū, & adiutoria angelorum quib⁹ ī fideles adducti sunt ad fidē, ita q⁹ p eqs & q̄drigas sc̄d'm Hiero. intelligūt auxilia angelorū, eò q⁹ Elias eqs igneis & curru igneo legit raptꝰ ī cælū. iij. Reg. ij. & hoc ministerio angelico. Per lecticas & mulos & carrucas intelliguntur ministeria apostolorū, secūdū tria quę ī eis fuerit ad cōuersionē fidelū. s. fcta cōuersatio, sana prędicatio, & p miracula cōfirmatio. z ¶Ad montē. i. ecclesiā militātē, vt dictū est suprà ca. ij. a ¶Quō si in fi. Isa. i. apli q fuerit Israelitæ genere. b ¶Munus in uase mundo. sic supple accepta est coram deo conuersio infidelium per laborem eorum, immo multò plus, quia sacrificium deo acceptissimum est zelus animarum: c ¶Et assumam ex eis. Id est ex Gentibus.

habitat in vobis. a ¶ Quia sicut cæ. Quasi: Sicut hæc innoua
E ra in æternum manebunt immobilia, sic semen vestrum ò Apo
stoli innouatum ab omni corruptione carnis in æternũ mecum
regnabit. ¶ Quia sicut cæli noui. Hæc vsq; ad finem libri per
tinent ad diem iudicij. b ¶ Mensis ex men. Mene Græcè, La
tinè luna vñ neomenia, q̃si noua luna.
A mene mẽsis, apud illos q̃ initiũ kalẽ
darũ, non secũdũ solis cursum & diuer
sa spacia mensiũ, sed secũdũ lunę circũi
tũ & terminant & incipiũt, qd' Hebræi
faciũt. Per mensem ergo lunam: q lunã
(quæ modò crescit modò decrescit, &
sicut aiũt Physici & Philosophi à sole
qd' non habet lumen recipit) ecclesia i
telligit. de q̃: Permanebit cũ sole & añ
Psal. 71. a. lunam. Et alibi: Pulchra vt luna, electa
Cant. 6. d. vt sol. & hoc est, erit mensis ex mense.
c ¶ Et egredientur. electi q̃si ad vidẽ
dum non loco sed intelligentia vel vi
sione manifesta, vt ad laudem dei ma
gis accendant. d ¶ Et uide. Non mirũ
si sancti iam immortales reprobos vi
deant, cũ prophetę adhuc mortales hęc
oia videre meruerunt. e ¶ Cadaue.
qa in æternam damnationẽ cadẽt, secũ
dũ qd' & dæmones cadauera pñt dici,
secũdũ q̃ etiã hoies appellantur. vnde:
Matt. 13. d. Inimic' homo hoc fecit. f ¶ Vermis
Prou. 25. c. eo. Materialis vel cõscientiæ, vñ: Sicut
tinea comedit vestimẽtũ, & vermis cor
rodit lignũ, & ignis deuorat ligna, sic
mœror & tristicia excruciat cor viri.
g ¶ Ad satietatẽ. qa. s. boni videbũt
eos à se iusto dei iudicio segatos, amis
sa potẽtia qua sęuiebãt contra bonos,
Apoc. 6. c. & vindictam dei i illos tãtã, vt maiorẽ
✠ quòd F nõ exposcãt. Qui modò dicunt, Vsque
quo dñe non vindicas sanguinem no
† Mar. 9. g. 29. q. 3. cap. quoniam. c strũ? Satiabunt quoq;, de beatitudine
sua agentes gratias visa impiorum inef
fabili pœna. *Nicolaus de Lyra.*

† opprobri um vel nau sea.

✠ a ¶ In Sacerdotes. quia plures ex
ipsis etiã à tempore apostolorũ ordina
ũ sunt episcopi & ecclesiæ ministri. vt
patet de beatis Clemente & Dionysio & multis aliis. Et hoc etiam
dicit quædam glossa Hebraica, Exod. xij. g. super illud: Hæc est re
ligio Phase, &c. Et sequit: Eadem lex erit indigenę & colono, qui
peregrinatur apud vos: Glossa. Futurum est, vt cõuersi de Gen
tibus, sint Sacerdotes domino ministrantes. b ¶ Quia sicut cæ.
Hîc consequenter subditur id quod pertinet ad iudicium retribu
tionis: & primò quo ad bonos, cũ dicitur: Sicut cæli no. quia à
statu illi' innouationis futurę: de q̃ suprà dictũ est, in perpetuũ nõ
mutabuntur. c ¶ Sic stabit semen uestrũ. id est adducti ad fi
dem per vos qui sunt de numero electorum. d ¶ Et nomẽ ue
strum. id est apostolorum in perpetuum de ciuitate cælesti, ideò
subdit. e ¶ Et erit mensis ex mense, & Sabbatum ex Sab
bato. id est perpetua quies & duratio, quæ non possunt à vobis
exprimi nec capi nisi per nomina & verba differentias temporis
significantia: & hoc modo de ęternitate dei dicit Apoca. j. b. Qui
est & qui erat & qui venturus est. Aeternitas tamen durationis de
signatur per hoc quod dicitur: Mẽsis ex mẽse. Et ęternitas quie
tis, cùm dicitur: Sabbatum ex Sabbato. Sabbatum enim quie
tem significat in Hebręo: f ¶ Veniet omnis caro. Id est omnis
homo existens de bonorum numero, eo modo quo dicitur suprà
xl. a. Videbit omnis caro pariter quod os domini locutũ est, vbi
translatio. LXX. habet: Videbit omnis caro salutare dei nostri,
vt adoret coram facie mea, quę clarè videtur in patria. Consequẽ
ter ponitur retributio malorum, simul cũ retributione bonorum
cùm dicitur: g ¶ Egredientur. scilicet beati, non per loci muta
tionem, sed per considerationem. h ¶ Et uidebũt cadauera. i.
corpora damnatorum in gehenna. Et qd' iste sit intellectus, patet
per hoc qd' subditur: i ¶ Vermis eorũ nõ mo. qa vermes cor
pora mortuorũ corrodẽtes in sepulcris citò deficiunt cũ eis, & in
puluerem conuertuntur. k ¶ Et ignis eorum non extingue.
Ex quo patet qd' dictum est, scilicet de cruciatu corporum damna
torum in igne inferni, qui est inextinguibilis. l ¶ Et erunt us
que ad satietatem. Id est repletionẽ & perfectiõem. m ¶ Visio
nis omni carni. Id est omni homini beato, non sic intelligen
do, quòd beati delectentur per se in pœnis damnatorum, sed An beati
quia talis intuitus damnatorũ declarat eis diuinæ iusticię exerci- gaudebunt
tiũ, & diuinæ misericordiæ beneficium, quo pœnas illas euaserũt de pœnis
& proprię gloriæ augmentũ: inquantũ maior apparet, cõparata malorum.
ad suum contrarium, qa appositis iuxta
se contrarijs maiora & minora vident.
j. Elenchorũ. & ex istis tribus beati per se
lætanť secundũ qd' dicit Psal. lvij. b. Læ
tabitur iustus cũ viderit vindictã. Ecce
primum: Manus suas lauabit in sanguĩe
peccatoris inquantũ dei misericordia sa
ctus est immunis ab illis pœnis. Ecce se
cundum. Si utique est fructus iusto. Ac
cipitur hîc si pro qa. qa p hoc apparet
maior fruitio propria. & sic totũ cedit i
gloriam electorum. & ipsius dei pricipa
liter. Cui est honor & gloria in seculase
culorum Amen. ¶ In capi lxvj. vbi
dicitur in Postilla.

a ¶ Iudæis. ¶ Vel ex vtrisq;. ¶ Gentibus con
uersis reprobato ministerio Iudæorum. b ¶ Se &
alios sanctificantes. ¶ Apostolos & apostolicos vi
ros. c ¶ Assumptos de mundo in ministros dei.
¶ Qui in abscondito non sequuntur seriem generis
sed ordinem fidei.

a ex eis in Sacerdotes & Leuitas, dicit dominus: quia sicut cæli noui & terra noua quæ ego facio stare coram me, dicit dominus, sic stabit semen uestrum et nomen uestrum. Et erit mensis ex mense, & Sabbatum ex Sabbato. Veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea, dicit dominus. Et egredientur, & uidebunt cadauera uirorum qui preuaricati sunt in me. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur & erunt †usque ad satietatem uisionis omni carni.

a ¶ Aerei. b ¶ Secundum figuram innouati.

a ¶ Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. b ¶ Immobilia.

a ¶ O apostoli.

a ¶ Liberatum a seruitute corruptionis. ¶ Filij spirituales. b ¶ Filij dei. b ¶ O apostoli. c ¶ Caritatinum, cui aliud non succedit.

a ¶ Ecclesia scilicet cælestis, constructa ex præsenti. ¶ Spiritualis. b ¶ Carnali. ¶ Vt scilicet transeuntis diebus, in quibus factus est mũdus, in vero Sabbato quiescamus. c ¶ Sabbatizamus qui reseruatur populo dei. ¶ Quasi: Ille quiescet in futuro, qui hic quiescit a malo opere.

a ¶ In die iudicij. b ¶ Omnes Gentes quascumque feci, ve. & ado. &c. ¶ Et videbit omnis ca. fa. dei nostri. ¶ Sancti cum corporibus suis. ¶ Etiam mali, territi dei omnipotentiam adorabunt.

a ¶ Omnium reproborum. b ¶ Legem naturalem vel scriptam. ¶ Præuaricantes repu. om. pec. ter.

a ¶ Materialis vel conscientiæ. b ¶ Sic nec materia eius.

a ¶ Materialis vel conscientiæ. b ¶ Quia semper erit ei quod consumat. scilicet mali perdurantes in pœnis.

a ¶ Reprobi electis. b ¶ Lætabitur iustus cum viderit vind.

a ¶ Sanctis.

ADDITIO.

Hæc dicit dominus. In hoc ca. vltimo propheta agit de his quę primo. c. tractauit. s. de reprobatione Iudæorum & Gentium vocatione, & de imperfecti one seu euacuatione quorũdam conten torum in ve. lege: quæ ad cultum dei p. tinere videbantur: vt sic reprobatio pri mi status nõ solũ attribuatur peccatis Iu dęorum, sed etiam imperfectiõi legis an tiquę. de q̃ apostolus ad Heb. viij. c. Qd' autem antiquatur veterascet, & propè interitum est. Et similiter concludit in fine cap. de statu finali iustorum, & sup plicio reproborum. Circa quæ octo ha. H cit. Primum ostendit imperfectionem le gis circa determinationem solius vnius templi ad diuinum cultũ. de quo dicit: Hęc dicit dominus: Cęlũ sedes mea est, & terra scabellum pedum meorum: quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? Licet enim templum à Salomone ædifi catum, similiter & templum secundum ad diuinum cultum pertinerent: nõ ta
men huiusmodi domus materiales capaces sunt dei, vt fortè (pro ut habetur in glossa) aliqui stulti seu nescientes estimabant: non autem sapientes. Nam vt dicitur in. iij. Regum. viij. c. Si enim cæ lum & cæli cælorum te capere non possunt, quantò magis dom' hæc quã ędificaui? Et hoc est quod dicit propheta: Cęlum est sedes mea, &c. quæ est ista domus quã ædificatis mihi? q. d. Ista non suffi cient ad habitationẽ meam: Quæ quidem imperfectio per legem nouam fuit ablata. in qua non fuit tantũ vnus locus deputat' ad diuinum cultũ. vnde Iohan. iiij. c. dicebat Christus Samaritanæ: Venit hora, quãdo nec in monte hoc, nec in Ierosolymis adora bi. pa. &cæ. Vnde habitatio dei prout in lege noua declarat. prin cipaliter consistit in corde ad hoc disposito. vnde Ioh. j. b. Habita uit in no. s. in recipiẽtibus Christum p veram fidem: & hoc est qd' dicit propheta. Ad quẽ autẽ respiciam nisi ad pauperculum & cõ tritum spiritu? q. d. Habitatio mea non est in domo materiali, sed in creatura rationabili quę est dei capax. cũ p veram humilitatem & contritionem ad hoc disponitur. vnde in Psal. Cor contritum Psal. 50. d. & humiliatum deus non despicies. Sancti enim & iusti in noua lege templum dei dicuntur. primæ Corinthi. tertio. d. Templum dei sanctum est quod estis vos. Possunt tamen ista verba: Ad quẽ autem respi. & cæt. principalius & magis propriè exponi de Chri sto, in quo habitat plenitudo diuinitatis, vt dicitur ad Colossen. secundo. b. Qui pauper & humilis corde, non soltm simpliciter sed exemplariter fuit. vnde Matthæi. vndecimo. d. Discite à me, &cæte. Similiter & trementem sermones meos scilicet per sum mam obedientiam vsque ad mortem crucis, vt ad Phili. secundo a. Quasi dicat Inter omnia quę manus mea fecit, & vniuersa quę facta sunt: de quibus statim suprà fecerat mentionem: hæc est p. pria sedes mea & quies scilicet Christus pauperculus: non illa quã ædificatis. ¶ Consequenter secundò posquã ostẽdit imperfectio nẽ legis, antiquæ quo ad tẽplum materiale, hîc consequẽter oñdit ipsius iperfectionẽ q̃ ad sacrificia in templo oblata. de q̃ dicit: Qui immolat bouem quasi q interficit virũ, &cę. put i glo. Sacrificiũ

A vestrum non placet mihi post immolationem veri sacrificij,in cuius vmbra illa sacrificia vobis cõcessi.Hęc enim habentur in glossa, secundùm quam glossam continuantur hæc verba ad istud quod immediatè dixerat: Ad quem autem respiciam ? quasi dicat ad illum scilicet pauperculum supradictum respiciam ,nõ solùm vt templum meum, sed etiam vt munus mihi suauissimè oblatum.iuxta illud ad Ephes.v.a.Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam &c. Post hoc sacrificium , qui immolat bouem , quasi qui interficit virum : quia post Euangelij publicationem talia sunt pestifera,prout in Postilla,& exponantur cætera prout ibidem vsque ibi : Audite verbum domini.

¶ Vbi consequenter tertiò propheta declarat falsum motiuum, quod Iudęi habuerũt,vt in abominationibus prædictis permanssillent,& infert eorum confutationem. Ad cuius declarationem sciendum,quòd prædicta duo quæ sunt de principalioribus fundamentis fidei legis nouæ.Quorum primum est,quòd deus dicitur propriè habitare in Christo homine singulariori & excellentiori modo quàm in aliqua alia re, scilicet per vnionem personalem.de quo dicit: Ad quem autem respiciam? &c. vt fuit expositum. Secundum est, quòd sacrificium Christi fuit deo acceptissimum.propter quod dicitur : Qui immolat bouem &c. Ista & similia quæ sunt vera fidei fundamenta Iudæi existimant esse valde derogatoria diuinæ excellentiæ.Primum enim credunt implicare, quòd creator sit creatura . Secundum verò quòd diuinitas sit passibilis seu corruptibilis:quorum vtrumque esset manifestè derogatorium diuinæ excellentiæ,si sic intelligeretur,vt ipsi falsè existimant.vnde in hoc loco propheta dirigit sermonem ad discipulos Christi qui reuerenter susceperunt eius verbum & doctrinam,dicens: Audite verbum domini,qui tremitis verbum eius:dixerunt fratres vestri scilicet Iudæi infideles qui fratres sunt secundùm carnem , odientes vos & abiicientes propter nomen meum,quia Iudæi tantum odium conceperunt de Christo quòd inter se statuerunt,vt si quis confiteretur nomen Christi,extra synagogam eiiceretur.& sic de eis propriè dicitur:Abiicientes vos
B propter nomen meum. Quid autem dixerunt hi fratres odientes subdit,cùm dicitur:Glorificetur dominus,quasi dicant.Absit quòd de deo glorioso talia dicantur scilicet quòd sit homo verus.Similiter & quod sit in sacrificio oblatus, quia ista prout ipsi falsè concipiunt sunt contra diuinam excellentiã , vt dictum est: Quos propheta confutat,dicens in persona sui & iustorum.Et videbimus in lætitia vestra,q.d.veritas prędicatorum elucidabitur in euentu.Primò,quia videbimus in lætitia vestra,scilicet discipulorum,prout infrà eo.ca.declarat vbi dicitur:Lętamini cum Ierusalem,vt ibidem exponẽt. Secundò pro confusione fratrum odientium prædictorum dicit:Ipsi autem confundentur.de qua confusione statim subdit:Vox populi de ciuitate,&c. ¶ Circa quod sciendum,qđ in destructione templi secundi tria maximè aduersantia Iudæis concurrerunt. Vnum,ſ. q; ciues eorum adinuicem odientes se interficiebant,prout dicit Iosephus.de quo dicit:Vox populi de ciuitate.Secundum erat,q; in templo occurrerunt multa signa diuinæ reprobationis,vt cùm velum templi scissum fuit Mat.xxvij.& alia multa quæ in Thalmud narrantur ad hæc pertinentia,de quo intelligitur illud:Vox de templo. Tertiũ est vox Romanorum exequentium diuinam iusticiam.de quo dicit:Vox dñi reddentis retributionem inimicis suis,& sequitur:Antequàm parturiret peperit.Vbi consequenter quartò propheta agit de natiuitate illius pauperculi.ſ.Christi,de quo antè dixerat:Ad quem autem respiciam nisi ad pauperculum?de quo denunciat, q; eius natiuitas de beata ỹgine fuit maximè admirabilis.& ideò subdit: Quis audiuit vnquam tale,aut quis vidit huic simile ? Subiungit etiam propheta de regeneratione fidelium,di . Nunquid parturiet terra?& exponatur totum sicut in Postilla. Subdit etiam ,propheta de generatione æterna dicens:Nunquid ego qui alios parere facio,ipse non pariam?Qui quid perfectionis est in creaturis, peramplius & perfectius in deo inuenit̃ secluſa quacũq; imperfectione,vnde hæc expositio quæ datur à sanctis doctoribus,vt in Postilla non videtur esse mystica sed literalis: Nam paternitas & filiatio per prius & magis propriè dicuntur in diuinis,quàm ī creaturis.Iuxta illud apostoli ad Ephe.iij.c.Flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi,&c. ¶ Consequenter quintò dicit:Lætamini cum Ierusalem,&c.vbi extensè declarat illud quod prius discipulis Christi dixerat:Videbimus in lætitia vestra,exponatur totum sicut in Postilla. ¶ Consequenter sextò declarat extensè punitionem fratrum odientium & abiicientium discipulos Christi propter nomen eius,de quibus dixerat.suprà. Ipsi autem confundentur.& de hoc agit cum dicitur:Et indignabitur inimicis suis.vsq; ibi : Simul consumentur dicit dominus. & exponatur totum sicut in Postilla.Et notãdum q; ex hoc qđ dicitur hîc:

Tria aduersa Iudęis in destructiõe templi secundi.

Qui comedebant carnem suillam,&cæ.Simul consumentur . Expositores Heb.credunt se habere efficax argumentum ad hoc qđ C Comedere carnes suillas.
status Christianitatis consummandus est tẽpore sui Messiæ inaniter expectati,eò q; Christiani vescuntur carnibus suillis,nõ tamen Iudæi nec etiam Saraceni . Sed falsitas eorum declaratur in glos. maiori super Gene .vbi expressè habetur , qđ omnia quorum esus erat illicitus in veteri lege debebant esse licita ad esum tempore Messiæ,& specialiter hoc dicunt de porco. vnde hoc quod dicitur:Qui comedebant carnem suillam , exponendum est prout in Postilla. ¶ Consequenter septimò dicit : Ego autem opera eorũ. In quo videtur ostendere exordium apostolicæ doctrinæ, scilicet quomodò processit post resurrectionem Christi.Quod cõtinuatur ad prædicta,specialiter ad illud quod dixerat:Peperit Sion filios suos.Ad quod sciendum,qđ prout legitur in Actib9 apostolorum.ij.co tempore quo spiritussanctus descendit in apostolos Christi,erant in Ierusalem habitantes viri religiosi ex omni natione quæ sub cęlo est:qui omnes viderunt gloriam dei,inquãtũ videbãt ipsos apostolos loquẽtes varijs linguis magnalia dei, quod non nisi virtute diuina fieri poterat . & hoc est quod dicitur hîc: Ego autem opera eorum & cogitationes eorum scilicet Iudęorũ volentium supprimere fidei veritatem . vnde & apostolos & discipulos intantùm persequebantur , qđ omnes erant congregati propter metum Iudæorum in eodem loco:& sic deus ex operib9 & cogitationibus prauis Iudæorum bonum elicuit scilicet congregare apostolos cum omnibus Gentibus & linguis, vt viderẽt gloriam dei modo prędicto.Et in hoc quod dicitur:Cum omnibus Gentibus.intelligatur distributio pro generibus singulorũ, prout in multis alijs locis. Et sequitur: Et ponam in eis signum scilicet in discipulis,signum sanctæ crucis,quia crucifixum cõmuniter prædicabant,vel signum id est miracula,vel signa quæ ī nomine Christi faciebãt.iuxta illud Mar. vlt.d. Signa ãt eos qui crediderint hæc sequentur.In nomine meo dæmonia ẽjcient, &cæ. Et mittam ex eis qui saluati fuerint,vbi in Hebræo habetur: Qui euaserint:quia apostoli & discipuli quasi fugiẽtes euaserunt de p̃secutione Iudæorum ab Ierosolymis ad Gentes scilicet ad Gentiles.Exponantur cætera,,put in Postilla vsq; ibi ; Et adducent ioẽs fratres vestros.Quod videtur exponendum de martyribus Christi,qui in diuersis partibus mundi fuerunt pro testimonio dei interfecti,quorum corpora seu ossa adducuntur frequenter de cun D ctis Gentibus.In equis,& quadrigis,&cę. scilicet honorifice & diuersis & varijs modis:ad montem sanctum meum Ierusalem scilicet ad ecclesiã.Quomodò inferant filij Israel munus in vase mũdo in domũ domini, quia tanta veneratio fit reliquijs sanctorum in ecclesia , sicut olim fiebat in templo , cùm aliquod munus solennissimum ibi offerebatur.Et hîc innuit propheta tertium pertinens ad perfectionem noui status . In veteri enim lege corpora seu ossa mortuorum erant immunda intrantùm, qđ contaminabantur sacerdotes per contactum mortuorum,vt Leui.xj.a.Sed in noua lege hoc non habetur,immo reliquiæ sanctorum in altaribus ponuntur.Cuius differentiæ ratio potest esse , quia animæ defunctorum in veteri lege quantumcũq; sanctæ fuissent,separabantur tamen à visione diuina.vnde & corpora eorum meritò se paranda erant à sanctuario:cuius oppositum est in noua lege, in qua animæ sanctorum beatificè deo coniũguntur .vnde ad perfectionem sui status pertinent prędicta. ¶ Consequenter octauò dicitur.Et assumam ex his Sacerdotes & Leuitas.In quo innuitur quartum pertinens ad status nouæ legis perfectionem, inquantũ Sacerdotium ipsius se extendit ad omnes Gentes,& non coartatur ad certam tribum, sicut in veteri lege.Quæ quidem extensio pertinet ad perfectionem,sicut noua lex perfectior est quæ obligat omnes , quàm lex vetus quæ tantùm obligat populum antiquum. ¶ Et in hoc etiam ostenditur translatio legis antiquę ad nouam,iuxta illud Hebr.vij.b.Trãslato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat:quod tamen Hebræi fatuè negant,de quo nõ est ad præsens agendum.Cętera exponantur prout in Postilla.

Finit Postilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Isaiam prophetam,una cum additionibus domini Pauli Burgensis ac Replicis magistri Matthæi Thoring ordinis minorum.

Britonis In præfationem expositio

Incipit expositio deuoti fratris Britonis ordinis minorum super prologum Ieremiæ.

IEremias prophe. Istū prologū dirigit Hieronimus ad Paulam & Eustochium, ad quarum instantiā transtulit librum istum. Diuiditur autē iste prologus in quinq; particulas: in quarū prima dicitur qđ licet iste ꝓpheta cæteris ꝓphetis simplicior videat in verbis, tamen in sensibus est æqualis. Vñ dicit Hiero. Ieremias propheta, &cę. In secunda parte simplicitatis huiꝰ rationem assignat, in qua eū multipliciter cōmendat, & ista pars incipit, ibi: Porrò simplicitas eloquij, &c. In qua cōmēdat à tribus. primò à dignitate, ibi: Sacerdos ex Sacerdotibus. secundò à priuilegio gratiæ ibi. Et in matris vtero sanctificat, tertiò à status perfectione, ibi: Virginitate sua, &c. In tertia ꝓte q̄tuor exprimūt. s. ꝓpheticę tps, materia & locus, & ꝓpheticę lamētationis modus. Tps ꝓpheticę exprimitur, cū dicit: Hic vaticinari exorsus est puer. Materia, ibi: Captiuitatem vrbis atq; Iudę, &c. Agit em̄ de captiuitate duarum tribuū. Locus tangit cū dicit. vñ: In Iuda tm̄, &c. Lamētatiōis modus tangit ibi: Et ciuitatis suæ ruinas, &c. Et qa lamētatio metricè scribit in Heb. dicit q̄ secundum mensuras metri & versuū distinxit sententias in Latino, ibi: Quod nos mensuræ metri, &c. In quarta tangit modus agendi in libro isto cū dicit, Propterea ordinē visionū, &c. Vltimò dicit q̄ qa librū Baruch omiserat, cūq; librū istū ad petitionē earū trāstulerat, contra se æmulos ꝓuocabat, quos silendo cōpescere rectuꝰ erat, ibi: Librū Baruch, &cę. Litera satis plana est. b ¶ Rusticior. i. simplicior: & huic expositioni concordat litera sequēs. scilicet, Porrò simplicitas eloquij. Aliq tamē exponūt, Rusticior. i. rudior, qa non plano sermōe loqt̄ sicut Isaias, sed sub figuris. c ¶ Sensi. par est. qppe q eo. spi. ꝓphe. Sed contrā Hieronymus dicit i glossa in principio Isaię: Nemo me puteꝫ Isaiam breuiter posse exponere cū vniuersa domini sacramenta contineat: sed illud nusq; legitur de Ieremia: ergo non videt sensibus esse par Isaiæ. Item in principio Ezechielis dicit glossa Hieronymi: Ezechielis difficultatē Hebręorum monstrat traditio: Nisi enim quis apud eos Sacerdotalis ministerij dignitatē, id est. xxx. annos impleuerit, nec principia Geneseos nec Cantica cāticorum, nec exordium Ezechielis vel finem legere permittitur vt ad plenam sententiam & mysticos intellectus plenum humanæ naturæ tempus accedat, sed hoc nusq; de Ieremia legitur quomodò ergo dicit sensibus par? Respō deo: Par sensibus dicitur, quia vtrobique de Christo & de captiuitate duarum tribuum propherizatur: stylus tamen profundior in alijs inuenitur. d ¶ Anathotites. i. de Anathot. e ¶ Viculus. scilicet Anathot. f ¶ Est usq; hodie distans tribus milibus. Id est tribus miliaribus. g ¶ Sanctificatus. Vnde Iere. j. b. Anteqū exires de ventre sanctificaui te. quod de alijs nō legit. h ¶ Virgi nitate sua Euangelicum uirum. Id est Euangelica perfectione prædictum.

Diuisio

An Ieremias æqualis Isaię.

Colonię

Incipit præfatio in Ieremiam prophetam.

HÆc interpretatio Hieronymi est. Si quid in ea nouerit, secundum Hebræos codices exploretur. Alia est Septuaginta interpretum ecclesiis usitata. Quæ quamuis nonnulla aliter habeat quàm in Hebræis codicibus inuenitur, tamen utraque, id est secundum Septuaginta & secundum Hebræam, apostolica autoritate firmata est, non errore neque reprehensione superiori, sed certo consilio Septuaginta nonnulla aliter dixisse uel contexuisse intelliguntur. Quod ideò præmonemus, ne quisquam alteram ex altera uelit emendare. Quòd singulorum in suo genere ueritas obseruanda est.

Incipit prologus sancti Hieronymi in eumdem.

IEremias propheta cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebręos Isaię & Hosee & quibusdam aliis prophetis uidetur esse rusticior, sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu propheta uerit. Porrò simplicitas eloquij à loco ei in quo natus est accidit. Fuit enim Anathotites, qui est usque hodie uiculus tribus ab Ierosolymis distans milibus. Sacerdos ex Sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus, uirginitate sua Euangelicum uirum Christi ecclesię dedicans. Hic uaticinari exorsus est puer, & captiuitatem urbis atque Iudææ, non solùm spiritu sed & oculis carneis intuitus est. Iam decem tribus Israël Assyrij in Mœdos transtulerāt, iam terras earum coloniæ Gentium possidebant. Vnde in Iuda tantùm & in Beniamin prophetauit, & ciuitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto: quod nos mensuræ metri uersibúsque reddidimus. Præterea ordinem uisionum qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autē Baruch notarij eius qui apud Hebræos nec legitur, nec hacopulans. Per hoc enim, qđ sub lege seruabat virginitatem in Sacerdotio, prætē debat in se continentiæ perfectionē, quæ docetur in Euangelio. Signanter autem dicitur Christi ecclesiæ dedicans, id est in separabiliter per fidem adhęrēs. k ¶ Vaticinari. Id est prophetare. l ¶ Exors. est. Id est incœpit, Ordior, diris, ditus sū vꝰ orsus sum dr̄ telā ponere: Et qa q telā ponit tunc eam incipit. ideò ordiri ponitur pro incipere. & compōitur exordior. vnde exorsus. m ¶ Puer. Iere. j. b. Ecce nescio loqui, quia puer ego sum, &cætē. n ¶ Vrbis. Ieruſalem atq; Iudæ. i. duarum tribuum. o ¶ Oculis carneis. Vnde Ieremi. xxxix. c. Post quàm prædixerat captiuitatem Ieruſalem & translationem populi in Babylonem, legitur qđ Nabuchodonosor rex Babylonis præcepit Nabuzardan, vt tolleret Ieremiam & nihil mali ei faceret. Sed q̄re non ꝓphetizat de captiuitate decem tribuum, sed duarum tantùm reddit causam, cùm dicit: p ¶ Iam decem tribus Israel Assyrij in Mœdos transtulerant. Continua sic: Non solùm spiritu reuelāte, sed oculis corporis intuitus est captiuitatem duarum tribuum. ¶ Iam decem tribus Israel Assyrij in Mœdos transtulerant. Vnde. iij. Reg. xvij. d. Translatus est Israel de terra sua į Assyrios, &cætē. q ¶ Iam terras earum coloniæ Gentium. Colonia dicitur vrbs vel castrum, quod pro defectu indigenarum nouis colonis adimplet̄ur. Itē Colonia dicitur agricultura vel cultus religionis: Quia ergo indigenis id est decem tribubus in Assyrios translatis, rex Assyriorum misit Gentes de Babylone & de Cutha & de Ahaiath & de Emath & de Sepharphaim, quæ pro filijs Israel possederunt Samariam & habitauerunt in vrbibus eius. Vnde dicitur hîc: r ¶ Coloniæ Gentium. Id est Gentes colentes, id est inhabitantes vrbem decem tribuū possidebant terras earum, vꝰ colonię, id est agriculturæ. s ¶ Gentium. Id est Gentes agriculturæ deditæ, quia à rege Assyriorum missæ erant ad colendam sibi terram decem tribuum. Possidebāt. terras earum. Vel, Coloniæ Gentiū. Id est Gentes varium cultum religionis habentes, quia sicut dicitur. quarto Regum decimoseptimo. c. Vnaquæque Gens fabricata est deum suum. Possidebant terras earum. t ¶ In Iuda tantùm. Id est in duabus tribubus. v ¶ Et in Beniamin ꝓphetauit, & ciuitatis suæ ruinas. Id est Ieruſalem: quia in sorte Beniamin primò fuit Ieruſalem, sicut dictum est suprà circa finem prologi in Isaiam. x ¶ Quadruplici planxit, vel distinxit alphabeto. illud expositum est suprà in epistola ad Paulinum. y ¶ Quod. scilicet quadruplex alphabetū. z ¶ Nos. in translatione nostra. a ¶ Mensuræ metri uersibusq; reddidimus. Propterea ordinem uisionū qui apud. Id est iuxta mensuras metri & versuum quas habet in Hebraico distinximus i Latino, quia distinximus sententias secundū dictas mensuras. metricè enim scribunt Threni in Hebraico, & sub certis clausularum mensuris distinguntur in Latino. b ¶ Ad pristinam fidem correxim⁹ Librum autem Baruch notarij eius qui apud Hebræos. Id est iuxta Hebraicam veritatem, cui fides debet adhiberi.

Præteriimus

A a ¶Prætermisimus. quia nō est de canone,sed postmodùm trāslatus fuit de Greco in latinū iuxta vulgatā editionē,in qua inuētus est. b ¶Prestolantes.i. expectantes.Versus. Prestolor expecto, prestolor quærere dico. Paula fuit quædā matrona Romana, cuius filia fuit Eustochiū.de qbus inuenies satis suprà in ,plogo sup Iosuę versus finē.c ¶Cæterū.pro sed. d ¶Rectius &c. id est ad abbreuiationem. e ¶Mali.vitandi in aliis.s.in æmulis meis,vnde nō dicit rectius absolutè, sed addit: Ad compē.mali.f ¶Ponere modū.i.finē.g ¶Furori:Id est detractioni.h ¶Eorū. qa quasi furibūdi detrahūt mihi. Cætera plana sūt.

Versus

Incipit Postilla uenerabilis Patris Fratris Nicolai de Lyra super Ieremiam. Et primò eiusdem præfatio.

PRophetā in Gentibus dedi te.Verbum propositum sībiť Iere.j.b.Et dictū fuit sibi à domino. In quo possunt notari quatuor causę huius libri Ieremię,quē habemus prę manib⁹ exponēdū.videlicet Cā efficiēs,materialis,formalis & finalis.Cā verò efficiēs duplex est.Vna principalis.scilicet de⁹ reuelans omnia in hoc libro contēta. Alia instrumentalis.s.sanctus Ieremias.q ,spiritusancto dictāte scripsit librū istū.Et hęc duplex causa efficiens nota tur,cū dicitur:Dedi te.ita qd' in suppositō huius verbi dedi,qd' est ipse deus, exprimit causa efficiens principalis. In hoc autē ,pnomine te, causa efficiēs instrumēralis.Et de vtraq; potest accipi illud qd' scribitur Ezech.iij.d.Fili hoīs speculatorē dedi te domui Israel.¶Ad hoc em̄ ponit speculator ī excelso,vt à longè speculet, & quę viderit fideliter annūciet;& sic fecit Ieremias,vt statim videbitur in quodam generali: & plenius in prosecutione libri. Causa verò materialis & formalis possunt notari in nomine ,ppheтę,cū dicitur:Prophetā.Ad cuius intellectū sciendū qd' ,ppheta secm̄ interp̄tationē nomis dicit quasi ,pcul fans,qa fatur seu denunciat ea quę sunt longinqua à naturali cognitiōe hūana.Et ista quītū ad pñs sunt in duplici gradu, qa aliqua sunt hmōi ,pter suā eminētā respectu itellectⁱ nr̄i,cuiusmōi sunt diuīa:ad quę se habet intellectⁱ noster sicut oculⁱ noctuę ad lucē solis.ij. Metaphisicę.¶Inter ista ỳò valde lōginquū & remotū est à cognitiōe nr̄a incarnatiōis diuinę mysteriū.Ex creaturis em̄ pōt hō deuenire ī cognitionē primę causæ quę de⁹ est.quātū ad multas ei⁹ cōditiōes:&sic philosophi cōcluserūt de deo plurimas cōclusiōes.Similiter natura hūana p se accepta,nō excedit cognitionē nostrā, sed vnio naturæ diuinę & hūanę in suppositō ỳbi supra modū trāscendit facultatē intellectⁱ hūani.Mysteriū aūt istud denūciauit Ieremias ,ppheta inter alios valde clarè.xxiij.a.dicēs:Eccedies veniūt,dicit dominus,& suscitabo David germē iustū & regnabit rex,& sapiens erit & faciet iudiciū & iustitiā ī terra. In diebⁱ illis saluabit Iuda,& Israel habitabit cōfidēter. Et hoc est nomen quod vocabūt eum,dñs iustⁱ noster. Hęc em̄ autoritas ad literā de Christo dicit scⁱm moēs doctores Hebręos & Latinos, vt plenⁱ videbit ibidē dño cōcedēte. Per hoc aūt qd' dicit:Suscitabo Dauid germē iustū.exprimit hūanitas Christi,q factⁱ est ex semie Dauid secū dū carnē ad Ro.j.a. Per hoc āt qd' sub dit:Et hoc est nomē qd' vocabūt eum dñs iustⁱ noster, exprimitur diuinitas Christi clariⁱ vt mihi videt quā ī aliis libris veteris testamēti:qa vbi habemⁱ dñs,In Hebręo habet,nomē dñi Tetragrāmaton,qd' scⁱm antiqs doctores Hebręorū sic ē appropriatū altissimo creatori,vt nō liceat ip̄m nomē de alio dici,,put plenⁱ dicet dño cōcedente, qñ ad locū illū veniemⁱ. Et qa Ieremias ita clarè Christi mysteriū denūciauit, ,pphetice pōt dici de eo qd' scribit Lu.j.g. Et tu puer ,ppheta altissimi vocaberis, qa valde clarè expressit altitudinē sue diuinitatis.&hęc est materia principalis huiⁱ libri.vnde dicit Ra.Sa.super.ix.ca.Zacharię,qd' vniuersi ,pphetę nō sunt locuti nisi de diebⁱ Messiæ qd' est intelligēdū de principali intentiōe eorū,qa de pluribⁱ alijs sunt locuti.Et secundū hoc, Deⁱ hūanādus est subiectū in oībus libris ,pphetalibus, sicut deⁱ hūanatus in Euāgeliis:qa qd' ,ppheтę nūciant futurū,Euāgelistę narrāt factū. Sicut em̄ deus sub ratiōe absolutæ est subiectū in tota sacra scriptura, sic est in pribus eius subiectū sub rōnibus determinatis, vt dictū fuit plenius in principio Geneſis. Alia verò sunt longinqua à cognitione hūana ,ppter suę entitatis & veritatis deficiētiam,cuiusmodi sunt futura contingentia,de quibus nō est determinata veritas apud nos,sed est determiata apud deum.Et de talibus est ,pphetia secūdū qd' dicit Casiodorus super Psal. Prophetia est diuina inspiratio rerum euentⁱ immobili veritate denunciās. De talibus verò erat destructio ciuitatis & templi, & captiuatio populi per Nabuchodonosor futura: quam Ieremias ,pphetice denūciat, & scribit in hoc libro,intantùm qd' voluerunt eum propter hoc occidere,secundùm qd' dicit infrà.xxvj.d.Iudicium mortis est viro huic,quia prophetauit aduersus ciuitatem istam. Et hæc est materia huius libri secundaria sub nomine propheтæ designata. Causa etiā formalis huius libri sub nomine propheтę designatur.Circa quod sciendū qd' duplex est forma libri.scilicet forma tractatus & forma tractandi. Forma tractatus, est diuisio libri per partes & capitula, de qua videbitur in prosecutione libri: Forma verò tractandi est modus agendi, qui modus est propheticus describendo diuinas reuelationes Ieremiæ factas: propter quod de ipso potest dici illud quod scribitur Ioh.vj.b. Hic est verè prophetа,Et dicitur verè prophetа,ad differentiam pseudo prophetarū.q non prophetabant ex diuina inspiratione sicut Ieremias,sed aliqui eorum ex propria fictione ,pter quę dixit. Alij ex reuelatione dęmonū qui sunt mēdaces,propter quod falsi erant,vt in pluribus demonstrant ,pphetię eorū. Causa finalis huius

Cā efficiēs

Causa materialis Prophetа

Philosophi

Casiodori ,pphetia

Causa formalis

Cā finalis

a betur,prætermisimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior, quia uos me cogitis.Cęterum ad compendium mali rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quàm quotidie noui aliquid scriptitantem inuidorum insaniam prouocare.

Item alius prologus in eundem.

IOakim filius Iosiæ, cuius tertiodecimo anno prophetare orsus Ieremias: sub quo & Olda mulier prophetauit,ipse est qui alio nomine appellatur Eliachim,& regnauit super tribū Iuda & Ierusalem annis undecim. Cui succesit in regnū filius Ioachin cognomēto Iechonias,qui tertio mense regni eius die decima captus à ducibus Nabuchodonosor, ductus est in Babilonem, & in loco eius constitutus est Sedechias filius Iosiæ patruus eius,cuius anno undecimo Ierusalem capta atque subuersa est. Nemo igitur putet eumdem in Danielis principio Ioakin, qui in Ezechielis exordio Ioakim scribitur. Iste extremam syllabam kim habet,ille chin. Et ob hanc causam in Euangelio secundum Matthæum una uidetur deesse generatio, quia, secunda thesseredecas in Ioakim desinit filium Iosiæ ,& tertia incipit à Ioachiñ filio Ioakim. Quod ignorans Porphyrius,calumniam instruit ecclesiæ, suam ostendens imperitiam, dum Euangelistam Matthæum arguere nititur falsitatis. Quodq; traditum scribitur Ioakim monstrat non aduersariorum fortitudinis fuisse uictoriam,sed domini uoluntatis.

Incipit argumentum in eundem.

IEremias Anathotites, qui est uiculⁱ tribus à Ierosolymis distans milibus, apud Thamnas in AEgypto à populo lapidibus obrutus occubuit. Iacet uerò in eo loco sepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat. Et quoniam postulatione sua defugatis ab eodem loco serpētibus,Ægyptios à tactu aspidum faci t esse securos,magna eum ibi religione Ægyptij uenerantur.

☞ E †Raba. ORigenes. Deus ad benefaciẽdũ prõpt⁹ est, ad puni endũ dissimulator. Cũ em̃ possit reos sine cõtestatione vẽturi iudicij punire, nusq̃ hoc facit, sed etiã si condemnauerit, prædicit vt liberẽtur per pœnitẽtiã, q dãnati fuerãt per delictũ. Niniuitę condẽnati erant pctõres à deo. Adhuc em̃ tres dies, & Niniue erat subuertẽda. Noluit em̃ de⁹ eũ silẽtio punire dãnatos, sed dãs eis locũ pœnitẽtię misit Ionę.3.b. Hebræũ ꝓphetã, q diceret: Adhuc tres dies & Niniue subuerteť, ne peritẽt. s. qa condẽnati erãt, sed agẽtes pœnitẽtiã, ipe trarẽt misericordiã. Sodomitæ quoq; & Gomorrẽi diuio iã erãt exitio destinati, Gene.18.c. sicut sermo dei ad Abrahã oñdit: tñ qđ suũ erat fecerũt angeli volẽtes eos salua Ibid.19.c. re, q se indignos salute iudicauerũt, & dicẽtes ad Loth: Est ne aliqs hic tibi gener, ☞ Quòd aut filñ, aut filię &c. neq; ignorabãt nõ esse eos secuturos Loth, sed oñderunt suã pariter & eius q eos miserat benignitatẽ & amorẽ. Simile qddã in Ieremia inuenim⁹. Notãdũ est em̃ tps ꝓphetiæ eius, Quęstio qñ ꝓphetare cœperit vel finierit. Dicet ergo aliqs: Quid ad me tps historiæ qa cœpit ꝓphetare in dieb⁹ Iosię filñ Amõ regis Iuda. & vsq; ad annũ tertiũdecimũ in regno ei⁹. Deinde ꝓphetauit in dieb⁹ Ioachim filñ Iosię regis Iuda vsq; ad consummationẽ vndecimi anni Sedechię filñ Iosiæ regis Iuda: & ꝓ tres reges ꝓphetia eius extẽsa est vsq; ad captiuitatẽ Ierusalẽ ī qnto mẽse. Cõdẽnauerat em̃ deus Benignissim⁹ deus ad pœnitẽtiã hortatur. Ierusalẽ ꝓpter pctã sua & hęc erat extrema sentẽtia sua, vt captiuitati relinqueręt. Sed cũ hominũ amator sit deus, nec quẽq; velit perire anteq; depopulatiõis F tps instaret, misit & hũc ꝓphetã q iuitaret ad pœnitẽtiã. Misit eũ dẽ etiã sub scd'o rege post primũ. Misit quoq; sub tertio, Iã captiuitas iminebat, & adhuc ad salutẽ hortabať deus, tribuẽs & ante vnũ diẽ locũ pœnitẽtiæ. Vñ scriptũ est: Vsq; ad captiuitatẽ Ierusalẽ & vsq; ad qntũ mẽsem ꝓphetasse Ieremiã. Iã hostiũ vincula strinxerãt manus, & nihilomin⁹ hæc dicebat de⁹: Ecce captiui facti estis, agite (licet serò) pœnitẽtiã. Rogate me, & ego parcã vobis: possũ eruere de captiuitate q tradidi. Hęc etiã de nobis possumus intelligere. Si peccauerimus, captiui futuri sumus. Tradi e- 1. Cor.5.b. nim pctõrẽ Satanæ, nihil distat ab eo qđ Iudæi traditi sunt Nabuchodonosor, vt sicut illos de⁹ cõcesserit aduersario ꝓpter frequẽtes impietates: sic nos ꝓpter pctã trademur spũali Nabocho- 1.Tim.1.d. donosor. Vnde: Quos tradidi Satanæ, vt discãt nõ blasphemare. Putas quantũ malũ est peccare, vt tradaris Satanæ captiuãti animas eorũ q relinquũť à deo nõ sine causa. s. nec sine iudicio? Cũ enim miserit pluuiã sup̃ vineã, & ipa ꝓ vua attulerit spinas, quid faciet nisi vt mãdet nubibus, ne pluãt sup̃ vineã imbrem? Propè est ergo & captiuitas nostra, si nõ egerimus pœnitẽtiam, vt tradamur. s. Nabuchodonosor & Babyloniis qbus iã adiacẽtibus sermones ꝓphetarũ, legis, apostolorũ: & ipsius Christi hortant nos ad pœnitentiã, quocãt ad salutẽ. Si audierimus, credimus ei q dixit: Et ego pœnitẽtiã agã de oĩbus malis quæ locutus sum eis facere. ☞ Hieronym⁹ ad Eusebiũ. Quia volumẽ est Infrà.18.b. gissimũ, & ī plerisq; historia mãifesta in Ieremia latã explanationẽ nõ quęras, sup̃ his maximè quę iã in aliis ꝓphetis sunt dicta. Vt nihil desit in sensibus cũ multum desit in verbis: stamina tibi atq; subtegmina & litia præparabo, tu ipse vestẽ pulcherrimam conficito. Cæteri ꝓphetę, vt Isaias, Hosee, Iohel fuerũt ante captiuitatẽ duarũ tribuũ. s. Iudæ, & Beniamin. Alñ post, vt Daniel Aggęus & Zacharias. Ieremias verò & Ezechiel imminẽte captiuitate ꝓphetauerũt, alter in terra Iuda, alter in Babylone. Ieremias puer ꝓphetare cœpit, tertiodecimo anno Iosiæ regis Iuda Quãdo Ieremias ꝓphetarecœpit. filñ Amõ: ꝓphetauitq; sub eo decẽ & nouẽ annis, & sub Ioachim filio eius annis vndecim, & sub Sedechia q vltimus fuit regũ Iuda annis. xj. vsq; ad qntũ mẽsem quo à Babyloniis captiuata est Ierusalẽ. Ioachaz ỹõ & Iechonię trini mẽses (quorũ alter in Aegyptũ, alter cũ matre ductus est in Babylonẽ) ter supradictis annis computanť. Ac per hoc ab exordio ꝓphetiæ suæ vsq; ad captiuitatẽ Ierusalem, in qua & ipse captus est, prophetauit annis quadraginta & vno. præter illud tempus quo in AEgyptum ductus est, ibiq; prophetauit in Thamnis sicut in hoc ipso volumine continetur.

VErba Iere. Ixx. Verbũ dei, quia verba Ieremię verbũ domini est. Hiero. Post exordiũ vaticinationis Ieremię .xxxv. ꝓphetię anno, Ezechiel in Babylone his q cũ eo captiuati erãt, exors⁹ est ꝓphetare. b ☞ In diebus &c. Hiero. Mirabilis dei clemẽtia. Iã captiuitate vicina, & Babylonio exercitu valante Ierusalẽ, nihilominus populum ad pœnitentiã vocat, mallẽs seruare cõuersos, quã pdere delinquẽtes. c ☞ Priusquã te. Nõ qđ antè cõceptionẽ fuerit vt Hæretici suspicantur. Sed quia præ- ☞ sciuit eũ dãs

Inciput Ieremias propheta

Caput I.

¶ Hæc sunt.

a VErba Ieremiæ filij b Helchiæ de Sacerdotibus qui fue- c

a ¶ Ecce locus. ¶ Vicus est, in tertio ab vrbe miliario.

runt in Anãthoth in d

¶ Id est quia. a ¶ Hoc.

terra Beniamin. Quòd factũm est e

a ¶ Quod erat in principio apud patrem.

b uerbũm domini ad eum in diebus Iosiæ filij Amon regis Iuda in tertiodecimo anno regni eius. Et factum est in diebus Ioachim filij Iosię regis Iuda usq; ad cõsummatio

¶ Qui vltimus regum Iuda.

nem undecimi anni Sedechiæ filij

¶ LXX. Captiuitatem.

Iosiæ regis Iuda, usq; ad transmigrationem Ierusalẽ in mense quin

a ¶ Quod erat in principio apud deum, in quo loquuntur prophetæ.

to. Et factum est uerbũm domini f

e ad me, dicens: Priusquàm te for- g

Nicolaus de Lyra.

✠ Iis huius libri est vtilitas vniuersalis ecclesiæ, quæ collecta est ex omnibus Gẽtibus. Et hîc finis notatur, cũ dicitur: In Gentibus id est ad vtilitatẽ omnium Gentiũ: propter qđ de ipso potest dici illud Isa. xlix. b. Dedi te in lucẽ Gentiũ, vt sis salus mea vsq; ad extremũ terræ, vt sit verbũ dñi ad Ieremiam dicentis: Dedi te in lucem Gentiũ, ad illuminandũ eos lumine fidei & claritate morũ, vt sis salus mea vsq; ad extremũ terræ, & hoc denũciatiuè tm̃, qa Christus est salus Gentiũ effectiuè, secundũ qđ dicitur: Operatus est Psal.73.c. salutẽ in medio terræ. i. in Ierusalẽ, quæ est in medio climate terræ habitabilis, in qua opatus est salutẽ hũanam ꝓ suam passionem benedictã, & resurrectionẽ & ascensionem in cælum, vbi cũ patre & spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum Amen.

Causa finalis huius libri.

H

NICO. DE LY.

VErba Iere. fi. Liber iste diuiditur in duas partes scilicet procemiũ & tractatum. Secunda incipit ibi: Et factum est. Prima in duas, quia primò ponitur autoris notificatio, secundò facta sibi commissio, ibi: & factum est. Circa primum notificatur autor, primò ex nomine, cũ dicitur. a ☞ Verba Iere. supple sunt quæ sequuntur in hoc libro. Secundò ex genere, cũ dicitur. b ☞ Filij Helchiæ. qui fuit etiam propheta, licet non tam famosus, sicut Ieremias. Et hoc secundũ regulã Hebręorũ quæ dicit, qđ quando in principio alicuius ꝓphetię exprimit nomẽ patris ipsi⁹ ꝓphetę intelligendũ est qđ & pater fuit ꝓpheta. c ☞ De Sacer. Ex quo patet qđ dignitas sui generis, quia tribus Sacerdotalis cõmixta fuit tribui regię propter sui dignitatẽ. Tertiò ex loco, cũ dicitur: d ☞ In ter. Ben. Dicit enim Hier. in ꝓlogo huius libri, qđ Anathot est vicus tribus milibus distãs à Ierusalẽ in sorte Beniamin situs. Quartò notificat ex tpe, cũ dicitur. e ☞ Quòd factum est uer. &c. Et sciendũ qđ ista qđ nõ est ꝓnomẽ, sed conjũctio. Et ponit ꝓ qa, & refert ad id qđ dicit in principio: Ver. Ier. Et ad ostendendũ, qđ hæc ỹba ꝓcedebant ex spũ diuino, dicit. Quòd fac. est. i. qa factum est verbum domini ad eum in diebus Iosię &c. Tacentur hîc duo reges, quorũ temporibus prophetauit scilicet Ioachaz & Iechonias filius Ioachin, eò qđ quilibet eorum regnauit tantũ tribus mensibus; & sic tẽpus eorũ cõputatur sub aliis regibus vsq; ad transmigrationẽ Ierusalem. i. captiuitatem populi eius, & ciuitate destructa per Nabuchodonosor in mense quinto. Contrariũ videtur infrà. xxxix. vbi dicitur: Mẽse quarto quinta die mensis, aperta est ciuitas &c. Dicendũ, qđ mense quarto fuit capta à Babyloniis, vt ibi dicitur. sed ciuitas non fuit destructa, nec populus in Babylonẽ ductus, donec sup̃ hoc audireť volũtas Nabochodonosor existentis tunc in Antiochia, per nuncios ad hoc missos, qui redierunt mense quinto, vt dicit hîc: f ☞ Et factum est uer. do. ad me dicens. Hîc consequenter describitur commissio facta Ieremiæ de actu prophetandi, cùm ei dicitur à domino. g ☞ Priusquàm te forma. in utero noui te. Notitia prædestinationis, quæ est ab æterno.

Divisio libri

✠ Et anteq;

Moraliter. a ☞ Verba Ieremiæ. Per Ieremiã q excelsus dño interpretat, bonus prælatus vel doctor, vel prędicator significat. Quilibet em̃ istorũ in gradu suo est excelsus dño. Huic autẽ dicit à domino. g ☞ Priusquàm te formarem in utero noui te. & cætera. Vterus autem in quo formatur, est studium sacræ scripturæ: & inde exit vel educitur à domino vt ap- ✠plicet regi-

Moralitas

scíuit eū dominus futurū, cui faciēda iā facta sunt: qui vocat ea
A que nō sunt tāquā ea quę sunt. ¶Hier. Priusq; &c. Quidā hūc lo
cū sup saluatorē intelligūt, q propriè .pphera Gentiū fuit, & per
apsos oēs natiōes vocauit. Qui priusq; in vtero virginali forma
retur, anteq; de vulua exiret, sanctificat⁹ est in vtero, & notus pa-
Ioh.14.b. tri q semp in pře, & in quo semp pater. a ¶Antequā de uul-
Gal.1.c. Hiero. secundū illud Pauli. Positq; cō-
placuit ei qui me segregauit ex vtero
matris meę & vocauit p gratiā suā: vt
reuelaret filiū suū in me, vt Euāgeliza-
rem eū in Gentibus. Iohānes sanctifica
tus quoq; in vtero & spū sanctū acci-
†Infra.14.b pit, & in vulua mouef, & p os matris
8.q.1.c.in loquit. b ¶A a a do. deus. Detestat
scripturis. officiū qđ .p ętate nō pōt sustinere. Ex
Exo.6.b. dē verecūdia qua Moyses gracilis & te
nuis vocis se esse dicit: sed ille quasi ma
gnæ & robustæ ętatis corripitur, quasi
puero huic venia dat, qui verecūdia &
Officium pudore decorat. c ¶Noli dicere. Gre
prędicandi go. Officiū prędicationis alię laudabili
an sit appe ter appetīt, ad qđ alię laudabiliter co-
tendum gunt. Isaias em̄ vltro se obtulit dicens:
Isa.6.c. Ecce ego, mitte me. Ieremias hūiliter
reluctat, dicens: A a a do. deus. Ab v
trisq; exterius diuersa vox .pdit, sed nō
à diuerso fonte dilectionis. Duo em̄
sunt præcepta charitatis, dei. s. amor &
.pximi. Per actiuā ergo vitā .pximis .p-
B desse cupiēs Isaias officiū prædicatio-
nis appetit. Per cōtēplatiuā Ieremias a
more dei inhærere desiderās. mitti ad
prædicandū renuit. Hīc ne tacitę con-
tēplationis lucra loquēdo .pderet: Ille
†36.dis.c.q ne dāna studiosi operis tacendo senti-
ecclesiasticis ret. Sed notandū, qa q recusauit peni-
Dema.o. & tus nō restitit, & q mitti voluit ante se
ob.c.solitę p altaris calculū purgatū vidit: ne aūt
nō purgat⁹ adire qs sacra mysteria au
deat, aut quē de⁹ elegit sub humilitatis
specie supbè cōtradicat. Quia ergo dif
ficile est purgatū se cognoscere, prædi
cationis officiū ruti⁹ declinat. Nō tñ p
tinaciter declinari debet, cū adhoc susci
piēdū superna volūtas agnoscitur. Qđ Moyses vtrūq; mirabili-
ter explruit, qui prędesse tantæ multitudini, & noluit & obediuit.
Forte em̄ superb⁹ esset, si ducatū intrepid⁹ susciper, vel autoritm
perio obedire recusaret. Vtrobiq; ergo subiect⁹ & præesse popu
lis sese m̄tiēdo noluit, & tñ de impantis viribꝰ præsumēdo con
sentit. d ¶Et misit &c. Notandū, qđ hīc manus dei mittit quę
Isa.6.b. rangit os .pphetę. Et dicitur: Ecce dedi verba mea in ore tuo. In
Isaia scriptū est: Et missus est vnus de Seraphin, & in manu ha-
bebat carbonē quē forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum
&c. Quia Isaias pfectę ętatis erat & immunda labia habebat, &
in medio populi pollutā labia habentis habitabat. Mittitur v-
nus de Seraphin qui nō manu, sed forcipe & carbone tāgat os
eius, iniquitates eius auferat. Hic aūt ipsi⁹ dei manus mittitur,
non vt peccata auferat, quæ multa p puericiā nō fecerat, sed vt
Ezech.2.d. loquendi gratiam tribuat. Ezechiel verò librū deuorat, intus &
foris scriptum. s. tam sacramenta diuina, quā simplicē historiam
cōtinētem, Ieremiæ os tangit. & domini verba tribuūtur, vt con
fidentiā accipiat prædicādi. e ¶Vt euellas &c. Quatuor tristi
bus duo lęta succedunt. Neq; enim poterant ędificari bona, nisi
Mat.15.b. destructa essent mala: nec plantari optima, nisi eradicarentur pes
Luc.6.g. sima. Omnis enim plantatio quā nō plantauit pater meus cęle-
stis &c. Et ædificatio quæ non est ædificata suprà petram, sed su
per arenā sermone dei suffoditur atq; destruitur. Illā aūt quam
cōsumet dñs spū oris sui. & destruet aduentu prędentiæ suæ, oēm
2.Cor.3.d. s. sacrilegā puersamq; doctrinā dispdet in ppetuū. Ea verò quæ
eleuantur cōtra scientiā dei, & in sua confidūt sapientia, quæ est
apud deū stultitia, disipabit atq; deponet, vt .p his ędificent hu-
milia, & in locum superborū quæ destructa sunt & euulsa extruā
1.Cor.3.b. tur & plantētur quę ecclesiasticę conueniunt veritati, de quibus:
Dei ædificatio estis, dei agricultura estis. Multi hunc locum
super persona Christi accipiunt. Ieremias enim interpreta-
tur excelsus domini, qui destruxit regna diaboli, quæ sibi in
excelso montis ostenderat, aduersarias perdidit potestates,
delens chirographum errorum in cruce: De quibus post histo-
riæ veritatem

a ¶Actu. b ¶Matris. c ¶In præscientia.

a marē in uterō, noui te: & antequàm a exires de uulua, †sanctificaui te, & b
a ¶In vtero vsus est libero arbitrio.
prophetàm in Gentibus dedi te. Et di c
xi: †A a a domine deus: Ecce nescio d
loquī, quia puer ego sum. Et dixit do
a ¶Quasi: Ne consideres ętatem cani hominis: sapientia
eius adhibebit voluntatem, vt pergas habebis me comi
tem: quo cuncta cōpleas: Aperi os tuū & impleho illud.
minus ad me: Nōli dicere, quia puer e
sum, quoniā ad omnia quæ mittā te,
ibis: & uniuersa quęcumq; mandaue
a ¶Ne consideres multitudinem eorum ad quos loqua-
turus es, sed me qui tecum sum.
ro tibi, loqueris. Nē timeas à facie eo
a ¶Habebis me comitem quo cuncta compleas. b ¶Non
quod persecutionibus & angustiis careat, multa enim pa
tua, est, sed vt omnia patienter superet & non cedat.
rum, quia ego tecūm sum, ut eruam
a ¶Pater.
te, dicit dominus. Et misit dominus f
a ¶Filium per quem omnia. ¶Vt humanam similitu
dinem videns non expauescat. b ¶Vt humanorum
artuum similitudinem videns tangi non formider.
¶Pater. ¶Quasi: viriliter age, & confortetur cor tuum.
manūm suam, & tetigit os meum. Et
dixit ad me: †Ecce dedi uerba mea in g
a ¶Pater ad filium. b ¶Posuit a me & dabo ti
bi Gentes hæreditatem.
ore tuo, eccè constituī te hodie super h
a ¶Mala.
Gētes & super regna, ut euellas & de i k
a ¶Regna diaboli. ¶Ecclesiam. l
struas, & dispdas, & dissipes, & ædifi m n
¶Bona.
ces & plantes. Et factū est uerbū do o p

riæ veritatē tropicos dicitur: Quare fremuerūt Gētes & populi C
meditati sunt inania? Astiterunt reges terrę, & principes conue- Psal.2.a.
nerunt in vnum. Pro his euulsis, destructis, perditis, & in inferio-

Nico. de Lyra. ra detractis

a ¶Et antequā exi. de uul. te purgādo ab originali in vte
ro matris p gratiā sctificantē. b ¶Et
.pphe. &c. nunc tibi officiū .pphetan
di iponēdo. Et q officiū est magnū, iō
subdit excusatio Ieremię. c ¶Et dixi † prępara-
A a a do. deus. Et dicūt aliq expositō ui
res, qđ hīc ter ponitur a: qa Ieremias se
excusat à tāto officio .ppter triplicem
defectū. s. ætatis, sciæ & eloquentiæ: qa
adhuc erat iuuenis, sed hæc expositio
.pcedit ex ignorātia Hebraici sermonis
vbi ponit hīc vna dictio, & dicitur aha
cōposita ex tribus literis: s. Aleph he &
he, qa bis ponit hęc litera he, & hęc di-
ctio sic sonat a a a. Litera em̄ he, aliqn
sonat in Hebręo sicut a in Latino; & est
dicta dictio, interiectio dolētis vel ad-
mirātis. Sed qa de⁹ pōt supplere omnē
defectū. Ideò subdit. e ¶Noli dicere
&c. q. d. potēs sum omnē defectū tuū
supplere, & te ab impugnatiōibꝰ eorū
quos tu formidas .ptegere. Sciebat em̄
Ieremias qđ .pphetæ q ante eū fuerāt,
psecutiones vsq; ad mortē sustinuerāt
maximè tēpore Manasse regis, vt habe
tur. iiij. Reg. Et subdit iniūctio officii,
cū dicitur: f ¶Et misit do. &c. Vidit
enim imaginaria visione quasi simili-
tudinē hois deum repręsentātis, os Ie-
remię manu sua tāgēris, & itellexit qđ
p hoc designabat collatio doni .pphe-
tiæ sibi datæ à deo. Iō subdit: g ¶Ec-
ce dedi &c. Et quia Ieremias non so
lū prophetauit contra regnum Iudæ, D
sed etiā contra plura alia, vt videbitur
infrà ideò sequtur: h ¶Ecce cōsti. &c.
ut euel. id euellendo denuncies trans-
ferendos inde habitatores. k ¶Vt de
struas. quantū ad occidendos. l ¶Et
dispердas. quantùm ad fugientes per diuersas vias. m ¶Et
dissipes. quantū ad morientes in fuga vel captiuitate. n ¶Et
ædifices & plantes. id est denuncies Iudæos reædificandos &
plantandos in terra sua: Quod implerum fuit tempore Cyri, qui
dedit populo licentiam redeundi in terram suam, & reædifican-
di templum: & tempore Artaxerxis qui dedit licētiam Neemiæ
reædificandi ciuitatem Ierusalem. vt habetur primo Esdræ. j. &
Neemiæ. j. p ¶Et factum. Finito prooemio, hic incipit tracta
tus. Circa quem sciendum, quòd licet principalis materia huius
libri sit mysterium ipsius Christi, vt suprà dictum est, tamen Ie-
remias multo diffusius scribit futuram ciuitatis & templi destru-
ctionem propter qđ meli⁹ pōt accipi diuisio libri secundū istam
materiā. Et secundū hoc liber iste in duas pres diuiditur, quia pri Diuisio
mò Ieremias hanc destructionem futuram denūciat. Secundò,
ipsam factam deplorat in Threnis, qui non est liber distinctus ab
isto, vt patet per Hieronymum in prologo galeato, qui prolo-
c ✠gus ponitur

✠plicetur regimini populi vel ei⁹ doctrinæ, seu ipsi⁹ prædicatio Moraliter
ni, & propheta cōstituitur p denunciationē futuræ pœnæ & glo
riæ. Per hoc aūt qđ dicitur: d ¶Ec. ne. loq. ostenditur qđ qli-
bet reputare se debet insufficientē ad officia dicta, propter qđ
valentissimi viri leguntur officium pastorale quantū poterant
recusasse. s. Ambro. Greg. Aug. & plures alii. Sed multi valde in
sufficientes modo se ingerunt impudenter, sicut auricula festinās
ad prædam, & muscipulam non attendens. e ¶Noli dicere.
Sciens enim circa se voluntatem dñi de sua .pmotione, debet hu
militer obedire: & sic fecerūt sancti prędicti. f ¶Et misit &c.
Promotis enim ex ordinatione diuina, ipse dat gratiam exequē
di debitè officia imposita. i ¶Vt euellas. vicia. k ¶Et de-
struas. Hæreses. l ¶Et dispердas &c. malorum colligatio
nes. n ¶Et ædifices. Virtutes. o ¶Et plantes
In ecclesia bonas personas & sufficientes. Et talis prælatus vi-
det virgam vigilantem, quia cōsiderat finalis iudicij terrorem.

✠Ollam

ra detractis ædificatur & plãtaf ecclesia dei. Super Ieremię autem
E persona nulla dubitatio est, qui in manu accipit calicẽ meri ple-
num vini, & propinare iubetur omnibus nationibus. a ¶Vir
gã ui. Virgam vigiliarũ. LXX. baculũ nuceũ propter verbi si-
militudinẽ transtulerũt: Vigilia enim & vigil & vigilare, Hebrai
cẽ seched dicit, & nux seded. vñ in sequẽti
infrã.5.d. bus, pardus vigilãs, hoc nõe ponit. Qđ
Dan.13.f. & in Daniele iuxta Theodotionẽ scriptũ
est, vt ab arboribus schino & prino: ilice
Gene.3.d. s. & lentisco scisio & serrato adulteris
presbyteris decernat. Et in pricipio Gene
seos. A viro q dicit is, appellat illa mulier
quasi quędã virago. Quidã virgã vigilã
tem atq; nuceã, dñm intelligũr. De quo
Isaiæ.11.a. Isaias: Exibit virga de radice Iesse, vñ: Vir
† accelera- ga Aarõ quę putabat emortua, in resur-
bo verbũ rectione dñi floruisse narrat. Moraliter.
meum Virgã uigi. de qua: Virga tua & bacul9
Moraliter tuus ipsa me cõsolata sunt. Ad hoc enim
Psal.22.b. corripit dñs, vt emendet: Et quõ nux &
amygdalũ amarissimũ habẽt corticem, te
statam durissimã, vt detractis duris & ama
ris, fruct9 dulcissim9 reptat: sic omnis cor
rectio & labor cõtinentię amara sunt ad
Notent di- presens, sed fructũ dulcissimũ pariũt. Vñ
scentes vetus illa sentẽtia est: Literarum radices a
marę, fructus dulces. b ¶Et factũ est.
Gradatim peccãtes corripiunt, qui nolue
runt penitẽte virga corrigi vel emendari:
†soluetur, mittuntur in ollã succẽsam, de q plenius
emittetur Ezech. c ¶Ollã succẽ. Hinc domin9 ad
Ezec.24.a. Iob dicit: De naribus eius ꝓcedit fumus,
Iob.40.b. sicut ollę succensæ atq; feruẽtis. Halitus e-
ius prunas ardere facit, & flamma de ore
F eius egreditur. Quidam hunc locũ in bo
nam partẽ accipiunt. Quòd hi videlicet q
in olla ærea excocti sunt, & per cruciatus
purgati, postea principes sint Ierusalẽ, &
posteq; dominus fuerit misertus eorũ ex-
probret eis, quia se deserto simulacra co-
luerunt. Sed hęc violenta & praua inter-
pretatio est. d ¶Habitatores terræ.
Apo.8.d. De quibus in Apoc. Væ super habitato-
res terræ. Sancti enim non sunt habitato
res terræ, sed aduenę & peregrini. Vnde
Psal.38.c. vnus eorum dicit: Aduena ego sum &
peregrinus, sicut omnes patres mei. Et
Gen.47.b. alius: Parui sunt & pessimi dies mei qui-
1.Pe.2.a. bus ego peregrinor super terram. Et Pe
trus: Electis aduenis Ponti, Galatiæ, Cap
padociæ, Asię, & Bithyniæ. e ¶Tu er-
Iob.4.a. go accinge & cætera. Iob quoq; præci
Ephe.6.c. pitur, vt accingat lumbos suos. Et apos-
to lus: State ergo succincti lumbos vestros
☞ in verita.

Nico. de Lyra.

Diuisio ☞gus ponitur in principio libri Regũ.
Prima in duas, quia primò futuram de-
structionem denunciat. Secundò dicta ex-
pilogat, ca.iij. Prima adhuc in duas, quia
†timeas primò prẽnunciatur destructio Iudęorũ,
Secundò aduersariorum suorũ. ca.xlvj.
Prima adhuc in duas, quia primò denũ-
†ne forte ciatur dicta destructio prophetice. Secun
cõterere te dò historice, capitu.xxxix. Prima adhuc
facią ante in duas: quia primò ostenditur destructio ciuitatis futura. Secũ-
eos dò subditur huius destructionis causa, ca.lę. Prima adhuc in du
as, quia primò ponitur dicta ostensio. Secundò prophetiæ con-
fortatio ibi: Tu ergo. Ostensio verò destructionis futuræ fuit
duplici visione. Secunda ponitur ibi: Et factum est. Prima poni
tur, cũ dicitur: a ¶Quid tu ui. Nõ quærit dominus ex ignorã-
tia, sed vt ex ei9 respõsione cõueni9 eũ instruat de futura destru
ctiõe ciuitatis. Iõ cõsequẽter ponit ꝓpheę rñsio. b ¶Vir. ui.
Aliq sic exponũt: Virgã uigi. id est vigilantiũ. s. latronum qui
vigilant de nocte qñ alĩ dormiũt ad faciendũ furta, & habẽt ali
quãdo ỹ gã lõgã in extremitate vncinũ ferreũ habentem cũ qua
extrahũt vestes vel alias res de domibus per fenestras. & per hoc
vt dicunt

vt dicunt designabat futura spoliatio ciuitatis p Chaldęos. Sed ¶
istud dictum processit ex ignorantia Hebraici sermonis, qui sic
habet hîc: Baculũ amygdalinũ ego video. Et dicit baculũ, ad de-
signandum percussionẽ ciuitatis futuram. Amygdalinũ, ad de-
signandũ huius percussionis acceleratione, eò quòd inter alias
arbores amygdalus multũ accelerat emit
tere flores. Et ideò cum subditur: c ¶Be
ne ui. qa uigi. In Hebręo habetur: Quia
festinabo ego &c. & eadẽ sentẽtia est in li
tera nostra, cũ dicitur: Vir. ui. Et postea: Vigi. ego. per vigilantiã em intelligitur
festinatio, eo modo loquẽdi quo cõmuni
ter dicit de hoie multũ festinante ad aliqd
obtinendũ qđ vigilat sup illud, sacra scri
ptura em nõ sẽp trãsfert de ỹbo ad ỹbũ,
sed aliquãdo accipiẽdo sensum ex sensu,
d ¶Et fa. est. Hîc ponit secunda visio, cũ
dicit. e ¶Quid tu ui. Exponit vt supra.
f ¶Ollã suc. ego. ui. nõ est intelligendũ
qđ vident imaginaria visione ollã plenã
igne ardente, vt aliqui imaginant, sed vi-
debat ollam bullientẽ, & hoc modò com-
muni verbo dicitur olla succensa, quan-
do fortiter bullit. vnde in Hebręo habet:
Ollam bullientem ego video. g ¶Et fa.
eius. id est ebullitiões eius quę apparẽt in
superficie ollæ bullientis. In Hebręo enim
facies ponitur in plurali. h ¶A facie aq.
id est à parte aquilonis, olla enim posita
ad ignem quãdo bullit, eius ebullitiones
incipiunt à parte ignis & flectũtur ad par
tem oppositam, & per hoc significabatur
qđ Chaldęi ciuitatem incensuri venirent
à parte aquilonis, & idcò sequitur exponẽ
do dictam visionem. i ¶Ab aqlo. &
pater litera vsq; ibi: l ¶Et po. unusso.
suum. i. tentoriũ suũ. m ¶In intro. poꝛ.
vt nullus possit egredi vel ingredi quin
capiatur. Vel ad literam. soliũ suum. qa
capta ciuitate sederũt principes in portis
in soliis suis tãq; victores, vt habet infrà.
xxxj. p ¶Et loquar. reddendo eis pœ-
nam debitam pro peccatis. Sed quęritur
hîc, quomodò Chaldęi dicuntur venisse
ab aquilone, cũ Chaldęa sit magis ad orie
tem respectu Iudæę. Ad qđ dicendũ, qđ
Nabuchodonosor tunc erat monarcha,
vt patet Dan.iij. Et sic regna aquilonis e
rant sibi subiecta, & pro maiori parte col-
legit inde exercitũ ad veniẽdum contra Ie
rusalẽ, vt sic Chaldęam dimitteret munitã
bellatorib9 in sui absentia cõtra pericula im
minentia, qđ autẽ ponit duplex visio ad
significãdum idẽ. s. ciuitatis destructionẽ,
facit ad iudicium veritatis, vt sermo di
velocius compleatur, secundũ qđ expo-
suit Ioseph de duplici somnio Pharaonis,
famẽ futurã significãte Gen.xlj. q ¶Tu
er. ac. lũ. Hîc cõsequẽter ponitur ꝓpheę
confortatio, cũ dicitur: Tu, er. ac. i. iis prõ
ptus & paratus ad exequendum manda-
tum meũ abiiciendo à te timorem hũanũ:
ꝓpter qđ subditur. r ¶Nec enim time
re te fa. i. permittam. propter qđ subdit:
☞Ego quippe

*f ¶Ollã suc. i. pœnę gehennalis horro
rem vt ipse timeat. & ad hoc alios inducat

qa maligni spũs ad cõtrariũ nitũtur. Iõ sequ. k ¶Quia ecce
ego &c. per quas signãtur cõgregationes dęmonũ. Quas dicit
hîc deus cõgregare in quantũ pmittit dęmones suos fideles tenta
re, sicut patet de sancto Iob. l ¶Et ponẽt &c. Per quas signant
Sacerdotes curati, qa ministri sunt sacramẽtorum, & sic prædẽt
aliis aditum ad ecclesiam dei. n ¶Et super om. mu. eius. Per
quos signantur prælati & prędicatores, qui debent esse muri ad
defensionem populi Christiani, propter qđ de malis dicitur E-
zech.xiij.a. Non opposistis vos murum ꝓ domo Israel. o ¶Et
super uniuersas. i. sup aliorũ fideliũ cõgregationes. Super o-
mnes enim prędictos quęrunt dæmones dominari, propter qđ
doctores & prælati debent ad oppositum conari: Ideò sequitur
*Ego quippe

Moraliter

† ex amplio dato ordine ter sumit

† familia

Quęstio

in veritate &c. vt accinctis lũbis quos Elias & Iohã. Baptista zonis mortificauere pelliceis, lucernas teneãt in manibus suis Euangelię. s. prędicationis. Quicũq; prędicaturus est sermones dei, debet accingere lũbos suos. Diaboli enim fortitudo in lũbis. Vnde; Lũbi mei impleti sunt illusionibus. Accinctis lũbis audiat qđ scriptũ est: Surge qui dormis, & illuminabit te Christus, vt semp vigilãs & de somno cõsurgẽs impata faciat & dicat.

4. Reg. 1. b. Mat. 3. a. Iob. 40. b. Psal. 37. b. Epł. 5. c. Mat. 5. b. 2. Tim. 3. d.

a ¶ Ciuita. Nõ domũ vnã, nõ turrim aut aliqua mœnia, sed ciuitatẽ totã, quę sup montem posita latere non potest.

b ¶ Et in co. De qua apostol⁹: Columna & firmamentũ veritatis. Et Petrus & Iacobus & Iohãnes q putabãtur esse columnæ ecclesię, & Paulo & Barnabę dederunt dextras cõionis. c ¶ Regi. Iu. Si qñ reges Iuda (q ĩterpretat cõfessio) & principes & Sacerdotes eius & populi, eţi. s. & presbyteri & diaconi & vulg⁹ vile atq; ignobile, cõtra sẽtm virũ consurgere voluerũt, fidei firmitatẽ habeat nec timeat, in domino speret vt vincat.

Nico. de Lyra. ☞ Adolescẽtiã

a ¶ Ego qppe &c. q. d. sicut ciuitas munita nõ pot capi, nec colũna ferrea frãgi, nec murus æneus penetrari: sic nec poteris à tuis aduersarijs supari. Cuius causa subditur: c ¶ Quia e. te. q sum infinitę virtutis, & sic possum te in omnibus protegere.

†infrà. 5. d.

Moraliter

* a ¶ Ego qppe &c. recipiendo charitatiuè cõfugientes ad tuum cõsilium. b ¶ Et in co. ad suportationẽ debiliũ. c ¶ Et in murũ. Resistẽdo violẽtię tyrannorũ. Et subditur diuinũ auxiliũ, cũ dicit: d ¶ Et non &c.

B

¶ In capi. 5. Ieremię vbi dicitur in Postilla: Filij Helchiæ qui fuit etiam propheta.

ADDITIO. Quòd sit regula apud Hebręos Quòd quãdo in principio alicuius ꝓphetię exprimitur nomẽ patris ipsius ꝓphetæ, intelligendum est qđ pater fuit ꝓpheta, nullũ habet fũdamẽtũ i sacra scriptura, nec aliquẽ Hebręorũ expositorẽ me recolo legisse hoc asserentẽ: licet i quo dã Thalmudico libro hoc legatur, qđ tã hoc non est pro regula reputandũ, imo secũdũ Ra. Camhi & alios autenticos Hebręorum expositores, Helchias hîc nominatus est Helchias ille summus Sacerdos q inuenit librũ legis tpe Iosię, vt habetur. iiij. Reg. xxij. Qui q dem Helchias nõ fuit ꝓpheta: qđ patet ex hoc qđ ipse cũ aliis de mandato regis iuit ad quærendum verbũ domini ab Olda prophetissa, vt patet in cap. supradicto.

REPL. In ca. 5. Ieremiæ vbi Postulla. Helchiã patrẽ Ieremiæ hîc nominatũ dicit fuisse ꝓphetã iuxta regulam Hebræorũ dicentẽ patres ꝓphetarũ nominatos fuisse ꝓphetas, sed Burg. dicit se illam regulã non legisse, nec regulã esse dicit tamẽ in Thalmud repiri, vñ qa Thalmul apud Iudęos pro lege reputatur: lex aũt & regula coincidũt, igit Burg. negans illud dictum fore regulã cõcedit ipsũ esse regulã ex eò: qa dicit ipsum in Thalmud fore cõtentũ. Assumit autẽ Burg. qđ Helchias hîc nominatus nõ fuit propheta, sed fuit ille summus pontifex. de quo. iiij. Reg. xxij. b. dicitur. qđ inuenit librũ legis tẽpore Iosiæ: & ad hoc allegat Rabi Camhi & alios. Sed videtur qđ Burg. per assumptũ illud ꝓbat ꝓpositũ, qa summi põtifici officiũ fuit ꝓphetare. si enim tpe Christi qñ Sacerdotiũ & ꝓphetia legis debuit obmutescere, ad põtificis officiũ ptinebat ꝓphetare. sicut dicit Ioh. xj. g. de Caipha: cũ esset pontifex ꝓphetauit, multò amplius tpe regũ qñ ꝓphetia fuit in maximo vigore, ad pontificis officiũ ptinebat ꝓphetare, ergo qa secũdum Burg. Helchias nõ fuit ꝓpheta, cũ hoc secundũ eundẽ fuit põtifex. ergo fuit ꝓpheta, saltẽ officio, & si nõ actu. Et ad hoc tendit argumentum Burg. per qđ nititur ostendere ipsum non fuisse prophetã, quia missus est à rege ad Oldã prophetissam ad consulendum. Ad hoc aũt communiter dicit, qđ aliq sunt ꝓphetæ actu, sed nõ officio, vt Dauid, Iob, & quã plures alij. Quidã aũt fuerũt ꝓphetę vtroq; mõ, sicut Isaias, Ieremias &c. Quidam autem officio & nõ actu, sicut multi summi pontifices, & sic Helchias. Et ad sedandam Burgẽ contentionem contentionem potest dici, quòd non est inconueniẽs vnum pro ꝓphetam ad alium accedere & ab eo inquirere aliquid sibi non reuelatum, & ab eo instrui: vt patet factum in multis locis tempore regum. In primo libro regum dicitur: Num Saul inter propheras? qui tamen consuluit Phithonissam: multò rationabilius Helchias existens propheta potuit consulere veram prophetissam, quia prophetæ spũ prophetico non semp tanguntur, nec est in eorũ potestate vsus luminis ꝓphetalis, quia donum supernaturale est. Sed quidquid sit de ꝓphetia istius Helchiæ non videtur verisimile hunc summum pontificẽ fuisse patrem Ieremię, quia pater ipsius hîc nominatus dicitur fuisse de Sacerdotibus qui sunt in Anatoth, q secũdũ beatũ Hieronymum fuit viculus ruralis: & inde accidit ei Ieremiæ rusticitas in eloquio. fuit enim Anathotes, vt inqt idẽ beat⁹ Hieronym⁹. Nec puto verisimile summum Sacerdotem in tali viculo habitasse, sed in ciuitate regia ad reddendũ iura in causis perplexis: Nec videtur honestus modus loquẽdi literæ beati Hieronymi de patre Ieremię si fuisset summus põtifex: nõ em̃ honestè de summo põtifice dici potest, qđ sit vnus de Sacerdotibus. Prędidens em̃ cũ simplicibus Sacerdotibus, nõ connumeratur honestè, sicut non decet regem populo connumerari.

a ¶ Comes & adiutor, quo ducẽ tutus eris.

uultum eorum. Egõ quippe dedi te

a ¶ Donec hodie dicitur in præsenti vita. b ¶ Ecclesiam. ¶ Vnde: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Et alibi: Ego ciuitas firma qę non oppugnor.

a b hodiẽ in ciuitatem munitam, & in co

a ¶ Quasi: Nec hoc sufficit. b ¶ Qui nulla rubigine violatur, non cedit imbribus, & vetustate fit fortior.

lumnam ferream, & in murũm æneũ c

a ¶ Talis eris regibus Iuda &c.

c um super omnem terram rẽgibus Iuda, & principibus eius & Sacerdoti

a ¶ Quia terrena sapiunt, qui imaginem terreni non cęlestia portant.

bus & omni populo tẽrræ. Et bellabunt aduersum te, & non prævalebunt, quia egõ tecum sum, ait domi

a ¶ In quo vincis fortior omnibus.

nus ut liberem te. Cap. II.

a ¶ Ne in tentationibus succumbas.

ET factum est uerbum domini ad me

a ¶ Alte aperte, vt nemo excusationem habeat.

dicẽs: †Vade & clã

¶ Habitatorum scilicet.

ma in auribus Ierusalem, dicens: Hæc dicit dominus:

NIC. DE LY.

Cap. II.

ET factũ est Hîc consequẽter describit dictę destructionis causa, scilicet populi Iudaici malicia. Et diuiditur in duas partes: quia primò Ieremias arguit populi maliciã. Secũdò ex hoc patitur multiplicem iniuriam, cap. xx. Prima in duas, qa primò arguitur populi malignitas. Secũdò eius irreparabilitas, xiij. ca. Prima adhuc in duas: quia primò Ieremias arguit populi transgressionem. Secundò plangit sibi futuram persecutionẽ. capi. xj. circa medium, ibi: Tu autem domine demonstrasti mihi. Sed istud dictum videtur repugnare ei quod dictum est capitu. præcedenti. Nec enim timere te faciam, id est ꝓmittam, quia planct⁹ de malo futuro videtur ꝓcedere ex timore. Ad quod dicendum qđ sicut dicit Philosophus. ñ. rhetorico. Timor est passio de malo futuro de difficili euitabili, non tamen impossibili: quia si apprehendatur vt impossibile euitari, iam cessat timor, & succedit tristicia: quę est propriè de malo præsenti, qa iã apprehenditur illud malũ vt præsens: propter quod iudicati ad mortem cũ illuc ducuntur non timent, sed tristantur. & hoc est peius quã timere. Prouer. xvij. d. Spiritus tristis exiccat ossa. Ieremias autem per diuinam reuelationem erat certus de persecutiõe sibi futura. Et ideò non erat in eò timor de hoc, sed tristicia. Et sic plangebat, quia apprehendebat illam quasi iam præsentem propter euasionis impossibilitatem. Planctus enim propriè est de malo præsenti vel præterito secundũ rem vel secundũ apprehensionem. Per prędicta patet solutio argumenti. Prima adhuc diuidit in duas, quia primò arguitur populi multiplex flagitium. Secundò excluditur ab eò remedium, cap. v. Prima adhuc in tres: quia primò arguitur populi malicia. Secũdò peccãdi inuerecũdia, ca. sequẽti. Tertiò peccantium contumacia, cap. iiij. Præsens autem capitulum in duas partes diuiditur, quia primò præmittitur dei & populi mutua dilectio. Secundò ipsius populi deprauatio: vt grauior apparear ex præcedenti bonitate. Secunda ibi: Audite. ¶ Circa primum sciendũ, qđ deus magnã dilectionẽ ostendit populo Iudaico, quando sic mirabiliter eduxit eũ de Aegypto, & sibi specialiter desponsauit p dationẽ legis, secundũ qđ dicit Psal. cxlvij, b. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et econuersò, populus magnam dilectionem ostendit ad deũ, quãdo ad mandatũ eius exiuit i desertum, vbi victualia non crescebant, nec cibos ad sufficientiam sibi prępparare poterant. Et hoc est quod dicitur hîc: g ¶ Vade & clamã in auribus Ierusalem. Id est habitatorum eius, ita qđ omnes possint audire tam maiores quàm minores. b ¶ Hæc dicit dominus. Cuius verbum nõ põt esse falsum.

Diuisio

Diuisio

Diuisio

☞ Recordatus

☞ a ¶ Adolescentiam. Plenius hoc in Ezechiele legitur vbi sibi
E dominus Ieruſalē matrimonio copulat, & ſub perſona vxoris
Ezech.16. ſuis iungit amplexibus. Siue vt ardentiorē mōſtret affectū, puel
lam eā & adoleſcentulā & deſponſatā vocat. Quo enim nōdum
potiti ſumus, ardētius appetimus. b ¶ Omnes qui de. Hiero.
Sicut q primitias deuorāt. nō de genere
Sacerdotali rei ſunt ſceleris, ſic qui cōta
Pſal.16.a. mināt Iſrael. vnde: Dū appropiāt ſup
me nocētes, vt edāt car. me. &c. vſq; ceci
derūt. Neq; em̄ à ſupplicio imunes erūt,
qa domini ſententiā impleuerūt. Opor-
Luc.17.a. tet em̄ vt veniāt ſcādala, ſed vę ei p quē
ſcandalū venit. Primitiæ debent Sacer-
dotibus, nō hoſtibus. c ¶ Iſrael. Hiero.
Vtrūq; nomē ponit, Iacob & Iſrael, nō
ſecundū duas & decē tribus, ſed iuxta o-
Gene.32.f. mnē ppſin, cū ipſe Iacob poſteà dictus
ſit Iſrael. d ¶ Quid inue. pa. Offenſam
dicit de⁹ à patribus factā, non qđ pcta
patrum filiis imputent, ſed qa filij habē-
tes ſimilitudinē patrū & ſuo & parentū
ſcelere puniūtur. Propter ſctos patres fi
liorū miſereſ de⁹. e ¶ Neq; ha. hō. Qui
ſemp ad maiora feſtinat. non eſt em̄ pfe
ctio in via, ſed in fine, & māſiōe quę ſctis
Pſal.134.a. in celis paraē. qbus dicit: Qui ſtatis in do
mo domini, ī atriis dom⁹ dei noſtri. Fru
ſtra igit hęretici ſuſpicant hic pfectā eſſe
victoriam, vbi pugna eſt & nō victoria,
ſed certamē & incertus exitus futurorū.
¶ Et induxi uos. Q. Pro labore duriſ
ſimi itineris, dedi vobis abundantiā o-
F mniū rerū, qđ ſignificat Carmelus, qui
Hebraicē Chermel. Latinē, ſcientia circūci
ſionis. Quō autē populus ille terrā ſan-
ctā & omniū rerum fertilē idololatria
polluit & uiolauit, ſic nos verē circunci
ſionis accipientes ſcientiā, comedimus
fructū eius, & ſi negligentia ſurrepſerit,
cōtaminamus hęreditatē dei & hęredita
tem illius abominabilē facimus. g ¶ Sa
cerdotes non dixe. ubi eſt do. Greg.
Neſciri ſe à Sacerdotibus queritur veri
Luc.13.f. tas, & neſcire ſe principatū neſcientiū, pteſta
tur. Vñ: Recedite à me operatrij iniqtatis,
neſcio qui eſtis. Quia iniqui. dum ea
☞ quæ ſunt

Nico. de Lyra.

a ¶ Recordatus ſum tui. ſ. ô Iſra-
el. b ¶ Miſe. ado. tuā. id eſt tempus tui
exitus de AEgypto. c ¶ Et charitatem
deſpō. tuæ. in legis datione. d ¶ Quā-
do ſecu. es me ī de. ad dictū Moyſi ſer
ui mei. e ¶ In terra quæ nō ſemina.
eò qđ eſt omnino ſterilis. f ¶ Sanctus
Iſrael do. quaſi dicat tūc populꝰ Iſrael
fuit domino ſanctificatus. g ¶ Primi.
fru. eius. quaſi dicat ſicut primitię fru-
gum offerebanē domino prę frugibus aliis, ſic populus Iſrael fu
it ei applicatus ſpecialiter p ſuſceptionē legis, tūc enim dixerunt:
Omnia quęcūq; locutus eſt dominus faciemus, Exodi. xxiiij. a.
h ¶ Oēs q deuorāt eū delin. Sicut enim primitię non come-
debantur hicrē, niſiſā Sacerdotibus & eorū familiis: ſic populi ter
rarū vaſtātes populū Iudaicū peccauerūt; quia licet hęc punitio
procederet à diuina iuſticia, tamen aduerſarij Iudęorū exeque-
bantur voluntate mala. Ideò ſubditur: i ¶ Mala uenient ſu
per eos, dicit domi. &c. ſicut declaratum eſt multipliciter in
Iſaia, & adhuc declarabitur infrà. k ¶ Audite uerbum do
Diuiſio mini. hīc conſequēter deſcribitur populi deprauatio. Et diuidit
in duas, quia, primò deſcribitur ei⁹ malicia. Secūdò remouet ſal
ſa fiducia, ibi: Si laueris te. Prima adhuc in tres, ſed m qđ malicia
populi ex tribus oſtēdit. Priò, ex eius ingratitudine. Secundò ex
Gētiliū cōparatione, ibi: Propterea. Tertiò ex flagellorū multitu-
dine, ibi: Nunqd ſeruus &c. Circa primū dicit: l ¶ Quid inue-
nerunt patres ueſtri in me iniquitatis? q.d. nihil, qa nō ha-
bet locū in deo. m ¶ Quia elon. a me. q.d. non fuit defectus ex
parte mea, ſed ſua. n ¶ Et ambulauerunt poſt ua. Id eſt idola
quæ nullam

a ſ Quaſi: Hoc totum miſericordię meę eſt, non meriti tui.

a Recordatus ſum tui † miſeràns ado a b
leſcentiam tuam, & charitatem de c
a ſ Qua inſtar deſponſatorum leg a tibi ornamenta
& verborum diſtribui monilia.
ſponſatiōnis tuæ, quando ſequuta d
a ſ Fuit tamen ciborum affluentia. e
es me in deſerto, in terrā quæ non f
ſeminatur. Sanctus Iſraël domino
a ſ Populus enim Gentū poſt primitias Iudæorum
congregatur. ſ Ergo.
b primitiæ frugum eius. Omnes qui g h
deuorant eum delinquūt: mala ue- i
nient ſuper eos, dicit dominus. Au- k
a ſ Quaſi: Populo meus quid feci tibi, aut quid mole-
ſtus fui tibi: Reſponde mihi &c.
ditē uerbum domini domus Iacob, l
c & omnes cognationes domus Iſra m
d ēl. Hæc dicit dominus: Quid inue- n
nerunt patres ueſtri in me iniquita
ſ Id eſt longo tempore reliquerunt.
tis, quia elongauerunt à me, & am- m n
a ſ Idola, quæ non profunt cultoribus, ſed illis ſi
miles ſunt. ſecundum illud: Similes illis fiant qui fa
ciunt ea & omnes qui confidunt in eis.
bulauerunt poſt uanitātem, & ua- o
ni facti ſunt? Et non dixerunt, ubi p q
a ſ Quamdiu in hoc ſeculo ſumus, & de AEgypto
ducimur, paulatim aſcendimus.
eſt dominus qui aſcēndere nos fecit
ſ Prius.
de terra AEgypti, qui traduxit nos r
ſ Quam ſanctus inhabitare non debet.
per deſertum, per terram inhabita- s
a ſ Difficultatem notat itineris. b ſ In qua
ſemper maiora cupimus, non contenti præſentibus.
bilem & inuiām, per terrā † ſitis & t v
a ſ Semper enim in periculo ſumus, & laqueos vndiq;
tendit diabolus.
imaginēm mortis, per terrā in qua x y
a ſ Vir qui perfectæ ætatis in Chriſto, omnes enim ſur
gemus in virum perfectum, in menſuram ætatis pleni
tudinis Chriſti domini noſtri.
c non ambulauit uir, neq; habitauit z
ſ Deus.
homo. Et induxi uos in terram Car a b
meli, ut comederetis fructū eius &
ſ Idololatria.
bona illius. Et ingreſsi contamina c
ſtis terrā meam, & hęreditatē meam d
e poſuiſtis in abominationem. Sacer- e f
dotes non dixerunt, ubi eſt domi-

quę nullā habent virtutē aut bonitatē. o ¶ Et uani fa. ſunt. Id G
eſt bonitate vacui, ſicut & idola: ppter qđ dicit, Pſal. cxiij. c. Si-
miles illis fi. qui fa. ea &c. Quòd enim declinauerunt ad idolola-
triam, patet Exo. xxxij. in adoratione vituli, & poſteà in libris Iu
dicum, Regum, & Paralipo. p ¶ Et non dixerunt. id eſt facto
nō oſtenderūt. q ¶ Vbi eſt domi. &c.
quia non oſtenderunt ſe gratos de hoc
beneficio. r ¶ Qui tradu. nos p deſer. † miſerum
qui erat locus inhabitabilis & inutus, die quę-
r ¶ Per terram ſitis. quia carebat fon ſtus adu-
tibus & fluminibus. v ¶ Et imaginē ſcētes ut
mortis. propter ſerpentes & animalia dilectione
venenoſa ibi exiſtentia, Deute. viij. qui habi
x ¶ Per ter. in qua non ambula. uir, ad patriā
ſcilicet anteà: & ſi aliqui ambulauerūt
fuerunt ita pauci, qđ quaſi nihil ſunt re
putandi, & tamen in tota iſta via deus
prouidit bonis de victu, & veſtitu, ita
quòd nihil eis defuit, ſecundùm quod
dicitur Deute. ij. b. Dominus nouit iter
tuum quomodo tranſieris ſolitudinem
hanc magnam per. xl. annos habitans te
cum, & nihil tibi defuit. Et in hoc maior
dei dilectio apparuit, quod tanto tem-
pore prouidit eis & ita bene. a ¶ Et in
duxi uos. Mutatur modus loquendi
de tertia perſona ad primam. b ¶ In ter
ram Carmeli. id eſt terram Iſraelis, ex-
primitur tamen ſpecialiter Carmelus,
eo quòd eſt locus fertilis & amœnus. I
ſte tamen Carmelus eſt alius ab illo Car H
melo, qui eſt in ſorte Ephraim, qui eſt
magis ſterilis. ſicut dictum fuit Iſa. xxxv.
Liban⁹ cōuertetur in Chermel, & Cher
mel in ſaltum reputabit. c ¶ Et ingreſsi
contaminaſtis. multis idolatriis.
f ¶ Sacerdo. non dixe. ubi eſt do-
minus. Eum deuotè requirendo.
☞ Et tenētes

Moraliter. a ¶ Recordatus ſum Moralitē
tui. Hoc poteſt moraliter exponi de re-
ligioſis generaliter, & de mendicātibus † anim
ſpecialiter. qbus ad memoriā reducitur & vnita
ſeruor deuotionis ſuæ in religionis in- mortis
greſſu. vt conuenienti⁹ arguatur tepor
& remiſsio ī progreſſu. Et ſic dicitur in
perſona domini: Recordatus &c. In
principio profeſsionis. d ¶ Quādo ſe-
cuta es &c. religiōis. e ¶ In terra quæ
nō ſemi. Quod de religioſis mēdicanti
bus, ppriè dicitur. Et conſequēter argui
tur laxatio. cùm dicitur: l ¶ Quid
inuenerunt &c. Et non loquitur de
primis patribus qui fuerunt valde fer-
uentes, ſed de ſequētibus qui cœperunt
paulatim declinare à prima perfectio-
ne. n ¶ Et ambulauerunt poſt ua-
nitatem. per ſecularium imitationem.
o ¶ Et uani facti ſunt. id eſt ſuperbi & cupidi, ita quòd mul
ti religioſi ſolo habitu à ſecularibus diſtinguntur, & aliqui pe
iores efficiuntur. p ¶ Et non dixerunt, ubi eſt dominus
& cætera. id eſt non recognouerunt beneficium diuinæ voca-
tionis ad ſtatum religionis. r ¶ Qui traduxit nos per de-
ſertum. prouidendo ſufficienter de neceſſariis. s ¶ Per ter-
ram inhabitabilem & inui. & cætera. hominibus carnalib⁹
& vanis. t ¶ Per terram ſitis. id eſt deſiderij patriæ cæ-
leſtis. v ¶ Et imaginem mortis & cætera. ſcilicet pecca
to. ppterq; quod religioſi dicūtur mortui mūdo. y ¶ In qua non
ambulauit uir. id eſt ſuperbus innitens ſuis viribus. z ¶ Ne
que habitauit homo. carnalibus intentus. a ¶ Et indu. uos.
ego dñs. b ¶ In te. Car. vt comederetis degustādo bona ſpūalia
p ſtudiū ſacrę ſcripturę & orōnis deuotę. c ¶ Et cō. ter. meā.
pctis veſtris. d ¶ Et hæ. meā. i. religionē. e ¶ In ab. angelis &
hoibus. ppter vſam malā cōuerſionē. f ¶ Sacerdotes non di
xerunt, ubi eſt domi. id eſt ſimplices religioſi qui circa diui-
nū officiū debēt eſſe intēti, nō dixerunt illud attente nec deuotē.
☞ Et tenētes

quę ſunt domini neſciunt, â dño neſciſtur. vnde: Si quis ignorat A ignorabitur. Quę paſtorũ imperitia ſępe meritis ſubiectorũ con
1.Co.14.g. gruit q̃ quũis lumẽ ſciæ ſua culpa exigẽte nõ habeãt, diſtricto
tñ iudicio agit vt per eorũ ignorãtiã, & q̃ ſequũtur offendãt. vn
Mat.15.b. de: Si cęcus cęco ducatũ prębeat, ambo in ſoueam cadũt. Quaſi,
poſt multa beneficia dignitatis priuile
gia verterunt in cõtemptũ vt ſacerdo
tes dominum non quærerent, docto
res legis ignorarent eum qui alios do
cere deberent, & paſtores p negligentiã
prævaricatores fierent. Et prophetæ q
i populis diſputãt non in deo loquũt,
† poſt ea ſed in idolo, vt ſua figmẽta venerent.
quæ nõ po His verbis vtendum eſt aduerſus magi
tuerunt iu ſtros noſtri ordinis qui deuorant ppm
uare ambu dei velut cibum panis, & per mala opa
lauerũt. non inuocãt nomẽ dñi. a ¶ Cethim.
Cethim Cethim, vel Italiæ ſcilicet, vel occiden
taliũ partiũ, qa Iudææ Cyprus inſula,
in qua vrbs hui⁹ nominis vicina eſt, de
qua Zeno prięceps ſtoicorũ. b ¶ Et cõ
ſiderate. Poſſumus contra eos hoc di
cere, q maiori ſtudio ſequunt vicia quã
Roma.6.d. virtutes, qb⁹ dicit: Humanum dico, p
ter infirmitatem carnis veſtrę ſicut ex
Anthropo hibuiſtis membra veſtra ſeruire immũ
phormita diciæ & iniquitati ad iniquitatem, &c.
rum hæreſis. c ¶ Populus me. Vel anthropophor
mitę, qui occaſiõe hui⁹ teſtimonij: Faci
Gene.1.c amus hominem ad imaginem & ſimili
tudinẽ, nõ immenſam & ſimplicẽ diui
nitatis ſubſtantiã lineamentis noſtris, &
humana figuratione cõpoſitam perti
naciter contendunt. d ¶ Obſtupeſci
† in rẽ quę te cæ. Hiero. LXX. Obſtupuit cælũ. ſ.
auxiliari nõ de quo dicitur: Attende cælum & lo
poteſt. quar, & audi cælũ & auribus percipe ter
Deu.32.a. ra. Vidẽs pręcepta dei cõculcata inhor
† timete, de reſcit, & ſtuporem diſſimulare nõ põt,
ſol. oĩs creatura contremiſcit & cõdolet ſu
B per peccatis hominum. Aquila & Sym
machus, cælos. LXX. & Theodotion,
† venam cælũ, interpretati ſunt. Sed שׁמים ſa
maĩm Hebræũ cõmunis numeri eſt, &
tã cæli q̃ cælũ eodẽ dicuntur nomine,
Exod.20.a. vt Thebę, Athenæ. e ¶ Me dereliq-
Qui præceptum dedi dicens: Ego ſum
dominus deus tuus qui eduxi te de ter
ra Aegypti. Et ſecundũ q̃ in eodẽ loco
ſcriptum eſt: Nõ ſint tibi dij alieni i cõ
ſpectu meo: p quo ſecut⁹ eſt dęmones.
f ¶ Fontem aquæ uiuæ. Fons perpe
tuus eſt & vitales habet aquas. Ciſternæ & lacus de torrentib⁹ &
aquis turbidis complent impluuijs. g ¶ Nunquid ſeruus. Ex
Ioh.8.d. hoc loco Iudęi in ſuperbiam elati dixerunt: Semen Abrahæ ſum⁹
& nemini ſeruiuimus vnq̃: quõ ergo tu dicis: liberi eritis? Neſciẽ
tes, qd⁹ oĩs q̃ facit peccatum ſeruus eſt peccati: & ſeruiet ei â quo
vincitur. Nati de amico dei Abraham, vicio ſuo quaſi filij Cham
Geneſ.9.d. facti ſunt, cui dictum eſt: Maledictus Chanaam ſeru⁹ erit fratrib⁹
Anago. ſuis. h ¶ Leones. Secundũ Anagogen, Ieones, intelligim⁹ aduer
ſas poteſtates vł hęreticorũ principes, q terrã eccleſię deſolãtes oẽs
vrbes illius hæreticorum incendio vaſtauerunt illo igne, de quo
Hoſee.7.a. dicitur: Omnes adulterantes quaſi clibanus corda eorum.

☞ Vſq; ad

nus: & tenentes legem neſcierunt me, a b
& paſtores prævaricati ſunt in me, & c d
prophetæ prophetauerunt in Baal: e f
a ¶ Ne videatur opprimere per potentiam: quaſi cum pa
tribus ratione contendit. vnde: Vt iuſtificeris in ſermoni
bus tuis & vincas cum iudicaris.
b ¶ Sæpe hoc feciſſe ſignificat.
& †idola ſecuti ſunt. Prõpterea adhuc g
iudicio contendam uobiſcum, ait do
a ¶ Qui ſimiliter pertinaces in malo, occulte, ſignat quod
antiquam in deum negationem etiam nũc eorum in aduen
tu domini ſunt ſecuti.
minus, & cum filiis uęſtris diſcepta
a ¶ Rem comparat incomparabilem, & verum deum con
fert mendacibus.
a bo. Tranſitẽ ad inſulas Cethim, & ui h
a ¶ Hæc eſt regio ſolitudinis Iſmaelitarum, quos nunc
Saracenos vocant, contra quam in partibus extremis
Ieremias vaticinatur. de qua dicit David: Habitaui
cum habitantibus Cedar.
b dete: & in Cedar mittite, & conſidera i k
te uehementer, & uidete ſi factum eſt
a ¶ Ligneos vel lapideos, aureos, quaſi errorẽ antiquum
a maioribus acceptum tenuit cum nullus eorum deus
ſit, ſed ſimulacra manufacta.
huiuſcemodi, ſi mutauit Gens dẽos l m
c ſuos. Et certè ipſi non ſunt dij. Popu n
a ¶ Veritatem in mendacium.
b ¶ Mihi ſcilicet idolum prætulit.
lus uerò meus mũtauit gloriam ſuam o
d †in idolum. Obſtupeſcite cæli ſuper p q
a ¶ De quibus dicitur: Leuate portæ capita veſtra &
introibit rex gloriæ.
hoc, & †põrtæ eius deſolamini uehe r
menter dicit dominus. Duo enim ma
¶ Hæc ſcilicet.
e la fecit populus meus. Me derelique- s
f runt †fontem aquę uiuæ, & foderunt t
a ¶ Dæmones. b ¶ Qui mandata dei non ſeruant.
ſibi ciſternàs diſſipatas, quę continere v
g non ualent aquas. Nunquid ſeruus x
a ¶ Interrogat vt reſpondeat.
eſt Iſraël, aut uernaculus? Quãre ergo y
factus eſt in prædam? Super eum z
a ¶ Principes Babylonis. b ¶ Clamant enim & z
congregant quæ non pepererunt: facient diuitias, non
cum iudicio.
h rugierunt leones, & dederunt uocem

ite ad inſulas Cethim. id eſt ad inſulas maris mediterranei in C
quibus habitant Barbari. i ¶ Et in Cedar mitti. id eſt ad Agare
nos qui deſcenderunt ab Agar ancilla Abrahę per Iſmaelẽ & Ce
dar filium Iſmaelis. k ¶ Et conſiderate uehe. i. toto mentis co
natu. l ¶ Si mutauit Gens. ſcilicet alia quęcumque à vobis.
m ¶ Deos ſuos. q.d. nõ: ſed quęlibet
Gens alia, illud quod primò coluit tã
q̃ deũ tenuit eius cultum q̃uis ſint dij
falſi. n ¶ Populus uerò meus. id eſt
populus Iſrael à me ſpecialiter electus.
o ¶ Mutauit gloriam ſuam. id eſt
deum ſuum in quo debebat gloriari.
p ¶ In idol. Sicut patet Exod. xxxij.
vbi tamquam deum coluit idolũ vi
tuli: ppter qd⁹ dicitur Pſal. cv. c. Muta
uerunt gloriam ſuam in ſimilitudinẽ
vituli, &c. Poſteà verò multis idolis &
varijs ſeruierunt, vt patet in libris Iu
dicum, Regũ, & Paralip. Et quia iſtud
erat valde inhonorabile, ideò ſubdit:
q ¶ Obſtupe. cæ. i. angeli ſuperiores
& portæ cęli. i. angeli inferiores. Scien
dũ tamen, qd⁹ in Hebręo ſic habet: Ob
ſtupeſcite cæli ſup hoc, & turbetis ac
diſſipetis. Et ſecũdũ Hebræos loquit * diligen
de cęlo aereo, qd⁹ dicit hîc cęli in plu tiſſimè in
rali, ppter diuerſas eius partes, vel acci quã videte
piẽdo plurale p ſingulari: ſicut Exod.
xxxij. b. dr: Iſti ſunt dij tui Iſrael. Et tñ D
erat ibi tantũ vnicũ idolum. Dicit aũt
cælũ aereũ metaphoricè obſtupeſcere
qñ notabiliter immutat ſicut hõ ſtupi
dus in facie mutat, & in modo ſe habẽ
di, in tẽpeſtate & diſſipatione qñ fiunt
ibi tonitrua, pcellę, & fulgura quę ſũt
iræ diuinæ ſigna. Et p hoc vt dicit Ra.
Sa. intelligit deſtructio ciuitatis & tẽ
pli futura p Nabuchodonoſor, quæ
fuit magna tempeſtas Iudæis, ſicut in
cõmuni modo loquendi dicit aliqua
Gens vel ciuitas tempeſtari qñ magnũ
infortuniũ accidit ei. & huius tempe
ſtatis ſubdit cauſa, cũ dicit: r ¶ Duo
e. m. f. po. me. Et quæ ſint illa ſubdit:
s ¶ Me dere. fon. a. ui. Sic nominat
de⁹, eò q̃ eſt vita p eſſentiã dãs oĩbus
alijs vitã & inſpirationẽ. t ¶ Et fod.
ſibi. i. cũ diligẽtia & labore quęſierũt.
v ¶ Ciſternas diſſi. i. idola nullã vi
tę virtutem in ſe nec in alijs habentia.
x ¶ Nunquid. Hîc oſtenditur mali
cia populi ex flagellorũ multiplicatio
ne, cũ dicitur: Nunquid ſeruus. ſcilicet empticius eſt Iſrael aut
uernaculus. id eſt ſeruus natus in domo, vt ſic debeat flagellari?
q.d. non eſt iſta cauſa. & ideò inquiritur de ea cũm dr: y ¶ Quã
re er. fa. eſt i præ. alijs Gentibus? z ¶ Su. e. ru. leo. i. Aſſyriorũ
& Aegyptiorum reges, crudeliter ipſum inuadentes. ideò ſubdit:

☞ Poſuerunt

* a ¶ Et tenentes legẽ. id eſt lectores & ſtudentes q̃ tenent ſcri Moraliter
pturam legendo, ſed non operando. b ¶ Neſcierunt me. practi
cè per imitationem. c ¶ Et paſtores prævaricati ſunt. magis
quærentes præeſſe quàm prodeſſe. e ¶ Et prophetæ. id eſt prę
dicatores. f ¶ Prophetauerunt in Baal. Qui interpretatur de
uorator ſub prætextu prædicationum quærentes deuorare do
m⁹ viduarum. g ¶ Propterea adhuc iudic. conten. Hîc argui
tur prædicatorum malicia, cùm ſubditur: l ¶ Si mutauit Gẽs Spiritualiũ
deos ſuos. quaſi dicat Non. Dij militum, ſunt excellentiæ: Dij peruerſitas
mercatorum, ſunt diuitiæ: Dij carnalium ſunt deliciæ, & ſeruiunt ad mundia
eis immobiliter. Sed religioſi qui elegerunt Chriſto ſeruire: ipſũ lia.
relinquentes quærunt excellentias cum militibus, & pecunias cũ
mercatoribus. & delicias cum carnalibus. Et quoniam hoc eſt mi
rabile, ſubditur: q ¶ Obſtupeſcite cæli ſuper hoc, & portæ
eius deſolamini uehementer dicit dominus. Duo enim
mala fecit populus & cæte. Me dereliquerunt fontem a
quæ uiuæ. Fugientes orationis ſtudium & ſacræ ſcripturæ exer
citium. t ¶ Et foderunt ſibi ciſternas diſſipatas quæ &c.
Immiſcentes ſe ſecularibus negocijs, & Gentilium doctrinis.

r * Filij quoq;

a ¶ Vsq; ad uer. Secundum illud: A planta pedis vsq; ad verticem capitis non est in eo sanitas. Tāta fuit libido AEgyptiorum qui sunt magnarū carnium, vt nulli parcerent membro. Iuxta lit. teram hęc ad idola AEgyptiorū referūtur. Spiritualiter ad magistros peruersi dogmatis qui puritatē ecclesię sua polluunt turpitudine. ¶ Gregori. Vsque ad verticem. Tropologicē. Cōstuprari est post malæ operationis vsum etiam in ipsa fidei sub limitate corrumpi. Cū enim nequissimi spiritus vniuscuiusque animum impijs operibus inuoluunt, sed integritatem fidei viciare non possunt, quasi adhuc interiora membra polluūt. Qui autem in fide corrumpitur, iam vsque ad verticē constupratur. Malignus enim spiritus q̄ si ab inferioribus membris vsq; ad summa pertingit, cùm actiuam vitam pollu ens, castam celsitudinem fidei diffidentiæ morbo corrumpit. b ¶ Vt bibas aquam turbidam. Moraliter. Qui fontem aquæ viuæ Christum reliquerunt, & hæreticorum lacus sibi foderunt, qui doctrinarum aquas continere non possunt, necesse est vt leonibus subijciantur qui redigant eorum terram in solitudinem, & vniuersas ecclesias destruant & vsq; ad verticem polluant, & bibant aquas turbidas, & Assyrij fluminis & aquilonis: vnde exardescunt mala sup terrā. c ¶ Arguet te malicia tua. Hier. Nota q̄ malicia & pręuaricatio post̄ prę uaricantem satiauerunt, & instar coturnicum vsq; ad nauseā deuenerunt, erudiant agentem pœnitentiam cui imperat, vt videat q̄d reliquerit, quid secut' sit, quomodo spernens bona & dulcia, mala elegerit & amara: hoc autem totū factū est, quia dereliquit dominum deū suum. d ¶ A sec. cō. Hiero. Potest hoc ad eū dici q ab initio Christianus & saeris literis ex parte deditus, postea desiderio secularis literaturæ (quæ significatur in collibus) & amœnæ eloquentię (quæ in frondosis arboribus monstrat) pśternit se dæmonibus qui sub occasione eruditionis & sublimis scientiæ, polluunt animas credentium & faciunt diuaricare pedes suos omni transeunti. e ¶ Vineā e. In Hebrēo soreth, quod genus est vitis optimę, de cuius sarculo plantauit Israel, & mirat quomō semen verū & electa vinea in amaritudinem versa facta sit aliena. f ¶ Quomodo ergo conuer. es. Nullus securus sit, si & plātatio domini, & semen verū, & vinea soreth, intantū vicio suo cōmutatur, vt p amaritudinem à deo recedat & fiat vitis aliena. Et notanda creatoris clementia qui est vitis vera. Ipse enim discipulis suis & credēti in se populo dedit, vt sint vitis vera, vitis electa, si permanserit in eo q̄d plantata est. g ¶ Borith. Ipsum Hebręum, LXX. verò herbam fullonum, quæ in palestina in humidis & virentibus nascitur locis, & ad lauandas sordes eādē vim habet quam & nitrū. ¶ Hiero. Allegori. Nitrum nostrum & herba fullonis pœnitentia est. Ecclesiasticus quoq; sermo qui arguit & increpat & corrigit delinquentem, mordacioris nitri habet similitudinem. Qui verò leui peccatorum sorde maculatus est, leuioribus purgatur. Porro, gravia peccata quæ ad mortem trahunt, nec nitro nec herba borith dilui possunt, sed grauioribus tormentis indigent. Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit.

Nicolaus de Lyra. ☞ Quomodo

Isa. 1. b.

Tropo.

Moraliter

Supra. 1. c.

† viridi tu discurrebas † Isa. 5. a.

† soreth

† sarmenta vitis alienæ.

† nihilominus descripta est iniquitas

Borith herba fullonū.

suam: posuerunt terram eius in solitudinem. Ciuitates eius exustæ sunt, a
a ¶ Non habent habitatorem deum.
& non est qui habitet in eis. Filij quo b
a ¶ Duæ maximæ ciuitates AEgypti positæ.
que Memphēos & Thamneos † con c
† stuprauerunt te usque ad uerticem. d
Nunquid non istud factum est tibi, e
quia dereliquisti dominum deum tu
a ¶ Quo scilicet sequi debuisti. f g
um eō tempore quo ducebat te per
uiam? Et nunc quid tibi uis in uia Æ
a ¶ Hebraice sior, communis editio habet geon.
¶ Nilum scilicet cuius aqua turbidā. b
gypti, ut bibas aquam † turbidam? i
Et quid tibi cum uia Assyriorum,
a ¶ Euphrates scilicet qui est Assyriorum flumen. b ¶ Alij: Erubescet te prauaricatio tua.
ut bibas aquam fluminis? † Arguet k
te malicia tua, & auersio tua, increpabit te. Scito, & uide, quia malum l m
& amarum est reliquisse te dominum deum tuum: & non esse timorem n o
a ¶ Qui principium sapientiæ. b ¶ Qui timendus.
eius apud te, dicit dominus deus
a ¶ Quasi: Ad meretricem loquar.
d exercituum. A sęculo † confregisti p q
a ¶ Coniugij. b ¶ Alias tua.
iugum meū, rupisti uincula mea, r
a ¶ Domino vel marito.
& dixisti: Non seruiam. In omni e s t
a ¶ Amœna & excelsa semper idolis dedicantur.
nim colle sublimi, & sub omni ligno
a ¶ Idolatriæ. b ¶ Quasi.
† frondoso tu prosternebaris mere u
trix. † Ego autem plantaui te uinea x
am † electam, omne semen uerum.
Quomodo ergo conuersa es mihi in y
a ¶ LXX. In amaritudinem vitis alienæ.
† prauum uinea aliena? Si laueris te z
nitro, & multiplicaueris tibi herbā a
a ¶ Quamuis munda in conspectu hominum.
borith, † maculata es iniquitate tua b
a ¶ Qui noui cogitationes hominum, vnde: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.
coram me dicit dominus deus.

ceret sic. e ¶ Quia dereliquisti dominum. per idololatriam. f ¶ Eo tempore. i. ab illo tempore. g ¶ Quo ducebat te per uiā. s. per columnā ignis & nubis præcedēdo, vt habetur, Exo. xiij. d. Et hoc fuit, quādo populus fecit sibi vitulū conflatilē & adorauit vt deum, Exod. trigesimo secundo. d. & posteā tempore iudicum, quando non habebant regem nisi deum, vt habetur. j. Regum. h ¶ Et nunc quid tibi uis &c. aquā turbidā: id est Nili, vt habetur i Hebrēo, qui Nilus diuiditur per multos riuos ad irrigādum terram AEgypti: & sic ex commixtione terræ fit eius aqua turbida, & per bibitionem illius aquæ intelligitur petitio subsidij ab illa Gente. i ¶ Et quid tibi cum uia Assyriorum ut bibas &c. æ. fluminis. scilicet Euphratis p terram illam currentis. Terra enim Israel erat ꝯta inter Syriam & AEgyptum, ga ab aquilone habet Syriā, à meridie AEgyptum: & quando infestabantur filij Israel ab vna parte, quærebant auxilium ab altera, & nihil eis valebat: ideò subditur: k ¶ Arguet te malicia tua. Desperantes enim de diuino auxilio recurrebant ad humanum: & ideo iusto dei iudicio deficiebant cadentes in manibus aduersariorū: ideò subditur: l ¶ Scito & uide. pœna intellectum dante. m ¶ Quia malum. ex priuatione boni prius habiti. n ¶ Et amarum. ex incursione mali prius inexperti. o ¶ Reliquisse te dominum. per idololatriæ cultum. p ¶ A sęculo. id est à principio legis datæ. q ¶ Confregisti iugum meum. faciendo & adorando cō flatilem vitulum, Exod. xxxij. r ¶ Rupisti uincula mea. id est præcepta. s ¶ Et dixisti. facto. t ¶ Non seruiā. quia seruisti idolis, & nemo potest duobus dominis seruire, Mat. vj. c. v ¶ In oī enim colle sublimi & sub omni ligno in collibus enim colebant idola propter eminentiam loci & amœnitatem ibidē in veneratione idolorum, exercentes in condensis luxuriam in veneration Veneris & Priapi. x ¶ Ego autem plantaui te uineam electam. in sanctis patribus primis, Abraham, Isaac & Iacob. y ¶ Quomodo ergo conuersa es mihi in p. quasi diceret, ex malicia tua. z ¶ Si laueris te. Hīc cōsequenter remouetur falsa fiducia in duobus, quæ excluduntur, secundum ibi: Quid niteris. Prima in duas: Quia primò fit ista remotio. secundò pœnę comminatio, ibi: Prohibe. Primum in quo confidebant, erant sacrificia quæ in templo offerebantur pro peccatorū expiatione: quæ tamen non valebant absque debita pœnitentia: ideò subditur: Si laueris te nitro. species est terræ qua vtuntur purgatores vestium: Et dicitur à niteo nites, quia facit vestes nitidas. a ¶ Et multiplicaueris tibi herbam borith. quæ similiter habet vim purgatiuam. In Hebrāo non habetur herbam sed tantū borith, quod secundum Hebræos significat saponem qui habet vim purgatiuam: Et per ista intelligitur multiplicatio sacrificiorum veteris legis ad expiandum peccata, quæ non valent ad hoc sine debita

† confregisti iugum meum rupisti uincula. H

Idolorum cultus quo re in colle celebrabatur.

Diuisio

✠ a ¶ Posuerunt ter. & patet litera vsq; ibi: b ¶ Filij quoq; Mēphe. & Tha. i. Aegyptij sic nominati, qa Memphis & Thamnis erant ciuitates notabiles in Aegypto. c ¶ Constupraueruṅt te. i. dissipauerunt te. In Hebrēo habetur: Cōfregerunt te vsq; ad verticem: Istud fuit impletū, qñ Aegyptij interfecerunt Iosiā regē qui erat caput in Iuda. Et subdit dictorum malorum vera causa, cùm dicitur: d ¶ Nunquid non est istud factum ti. quasi d

✠ a ¶ Filij quoq; Mēpheos & Thamneos. Ciuitates sunt AEgypti, in qua primo fuerunt Philosophi, vt habetur. j. Metaphy. ideò per istos filios intelligūtur Philosophi & eorum doctrina, qua multi abuntur in theologia: & plus videntur reuereri dicta Philosophorum quàm sanctorum, ideò subditur: c ¶ Cōstuprauerunt te usque ad uerticem. Propter quod subditur: h ¶ Et nunc quid tibi uis in uia AEgypti, ut bibas aquā turbidam? id est doctrinam erroribus plenam. z ¶ Si laueris te. Hic aufertur falsa confidentia prædicatorum quæ consistit in sequenti confessione & celebratione quæ parum aut nihil valet sine emendatione ideò dicitur: Si laueris te nitro, &cætc. Sed quoniam, aliqui malum suum falsò volunt excusare. Sequitur:

Moraliter

✠ Quomodo

☞ A Tropo. Matt. 7. b.

a ¶ Quomodo dicis. Iuxta tropologiam: Impudentiam frontis eorum arguit, qui nolunt vicia ſua confiteri, operibus ipſis pater: quia non ambulant in arcta & anguſta via, quę ducit ad vitam: ſed in lata & ſpacioſa quam ingrediuntur plurimi quæ ducit ad mortem, quæ ſignanter πολύπλοκος nominata eſt. Veliuxta hiſtoriam, quia idolatriæ malo ibi ꝑdita eſt, & interfecta populi multitudo.

b ¶ Vide ui. t. d. reſpice cōuallē filiorū Ennon quæ Siloe fontib⁹ irrigat. ubi cernes delubrū Baal quē relicto deo coluiſti. c ¶ Prohibe pe. tuū. Paſcha facturi calciamenta iubent habere in pedib⁹. Et Apoſtolus prędicat pedes eorū calciatos ad Euangeliū præparant. Ne dū p ſeculi huius ſolitudinē ingrediūtur, venenatis pateant animantib⁹, quæ deberēt Euangelico pede calcari & conteri.

Exod. 12. b. Ephe. 6. c. † tuas

d ¶ Deſperaui. Hiero. Cōueniunt hęc eis qui hęreticos ſequunt, qui à bono deſperant & in ſuo cōfortātur errore. Neceſſe eſt autē vt q alienam doctrinā ſequtur, alienos diligat. e ¶ Adamaui. Impudenti confeſsione putat ſe crimina deuitare. f ¶ Quomodo confunditur. Hiero. Vti poſſumus hoc teſtimonio, ſi

†principes Pſal. 49. c.

qū † prudentes noſtri & hi qui in eccleſia putantur duces, in peccatis turpibus deprehenduntur. g ¶ Verterunt. Proſciſcentes ſermones meos retrorſum. Qñ em magiſter præcipit, iudicium eſt obaudientis ſi demiſſo audiat capite. Si tergū vertat, cōtēnentis. vñ: Verterūt ad me ſcapulā recedentē. Q. Intantū præcepta mea

Zach. 7. c.

B ſpreuerunt, vt nec audire quidem digni ſunt: ſed tumorem animi indicant geſtu corporis. h ¶ Secundum numerum. Vel eoſdem, vel diuerſos, ſingulæ ciuitates colebant deos, vt nec in impietate viderent habere conſenſum: ſed pugnans contra ſe ſuperſtitio, errorem ſeqretur diuerſum. i ¶ Quid uultis. Prona eſt ad excuſationē ſui humana peruerſitas: & quod meritò ſuſtinet, ſibi iniuſtè videtur ſuſtinere. k ¶ Filios ueſtros. Vt plagis filiorum diſcretis, qđ auſterio ri curandi eſſetis medicamine: & ne forſi tan diceretis, peccantes corripere noluiſti. l ¶ Videte uerbū do. Moyſes vi

†Deu. 32. c. Exod. 33. d. † Iohū. 12. a.

debat vocem domini. Et Iohannes apſs, verbū dei, ſe vidiſſe & attrectaſſe dicit.

☞ Nunquid ob-

Nicolaus de Lyra.

ſine debita pœnitentia. a ¶ Quō dicis non ſum pollu. Quia peccata negare & defendere grauius eſt quā facere. i. 3. Regū. xv. c. Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, &c. Iō ſequit: b ¶ Vide uias tuas in conualle. ſ. Ennon, vbi filios ſuos traducebant per ignem, offerētes idolis. Ra. Sa. dicit: In cōualle Phegor vbi filij Iſrael cōmiſerunt idololatriam, Nu. xxv. c ¶ Curſor le. q. d. ſine freno cucurriſtis ad idololatriā. In Heb. habet: Camela leuis retinēs vias ſuas, id eſt modum ſuum currendi abſq; obliuione exercens. & eſt eadem ſententia. Et dicunt Hebræi, qđ fœmella camela agilior eſt ad currendum q̄ maſculus. d ¶ Onager aſſuetus in ſolitudie. quia ibi cōuerſat. e ¶ In deſiderio animæ ſuæ attraxit uentum amoris ſui. Per talē attractionem ſentit à longe fœmellam & ſic inſequitur ſine retinaculo, quaſi diceret, ſic gens Iudaica ſecuta eſt idololatriam. f ¶ Omnes qui quærunt eam. Ad fornicandum cum ea per idololatriam. g ¶ In mēſtruis eius inuen. e. In lege prohibitum erat, ne mulier tempore menſtruorum iuorū admitteret concubitum alicuius viri

a ¶ Quaſi: Mundiciam factas, fruſtra immundiciam negas, quæ idolatriæ ſorde polluta es.

a Quomodo dicis, non ſum polluta, poſt
b Baalim non ambulaui? Vide uias tuas

a ¶ LXX. Peliandrion quod eſt ſepulcrum multitudinis. b ¶ Cluſos oculos aperit negātis, vt videat quod aſpicere erubeſcit. c ¶ Capreæ.

in conuálle, ſcitō quid feceris. †Curſor
c
a ¶ Vt expedite feratur ad pabula. b ¶ Quia ſicut ad meretricem loquebatur deſcribit fornicationem eius.

leuis explicāns uiás ſuas: onager aſſue
4
a ¶ Sic Iſrael toto impetu ac deſiderio libidinis fertur, & omni idolorum amore feruet.

tus in ſolitudine, in dēſiderio animæ ſuę
e
a ¶ Salutaribus monitis.

attraxit uentum amoris ſui. Nūllus a
a ¶ Obliuiatam.

uertet eā. Omnes qui quærunt eam
f
¶ Sordibus.

non deficient, in menſtruis eius inueni
g

ent eam. Prohibe pedem tuum à nu
h
a ¶ Vade. Qui ſitit veniat & bibat.
i

ditate, & gūttur tuum à ſiti. Et dixiſti: De
k l
a ¶ Deſperatione meliorum (alias malorum) negat ſe facere quod dominus imperauit. b ¶ Quia.

ſperāui, nequaquam faciam. Adāma
m
a ¶ Deos. a ¶ Hæreticos vel dęmones.

ui quippe alienōs, & poſt eos ambula
a ¶ Quamuis impudens & procax.

bo. Quomodo confunditur fur quān
n
a ¶ Illi qui ſunt do. ¶ Deprehenſi in idololatria.

do deprehenditur, ſic cōfuſi ſunt do
o
a ¶ Non modo populus.

mus Iſrael, ipſi & reges eorum, principes & Sacerdotes eorum & prophetæ eorum, dicentes ligno, pater meus es tu: & lapidi, tu me genuiſti. †Verterunt ad me tergum & non faciem, & in tem
p
a ¶ Impudentis eſt, tempore neceſſitatis ab eo quęrere auxilium, quem in pace contempſerit. ¶ Quem per beneficia non tenuerunt patrem, per formēta ſentiunt dominū.

porē afflictionis ſuæ dicent: Surge &
a ¶ Increpantes. Quaſi: Deus creator eſt hominum, homo fecit ſibi deum, ipſa probat neceſſitas quid poſſint, quos ſecamus coluiſti.

libera nos. †Vbi ſūt dij tui quos fe
q
ciſti tibi? Surgant & liberent te in tem
r
pore afflictionis tuæ. †Secundum nu
s
merum quippe ciuitatum tuarum e
a ¶ Tempore afflictionis. b ¶ Quaſi: Fruſtra obiicitis querimonias, & iniquam cauſam in iudicem retorqueta, cum impietatis, veſtræ ſit quod patimini.

rānt dij tui Iuda. Quid uultis mecum
t
¶ Quia.

iudicio contendere? Omnes dereliqui
v
a ¶ Percutiebam vt diſciplinam ſuſciperent, ſed nihil profeciſtis me, dicit dominus. Fruſtra percuſsi
a ¶ LXX. Non recepiſtis.

filios ueſtros, diſciplinam non rēcepe
k
a ¶ Quem pro peccatis veſtris ſuſtinetis. ¶ Non ſine meritis veſtris. b ¶ Non meus.

runt. Deuorauit gládius ueſtēr prophe
x
c ¶ Baal & ariolos.
a ¶ Non meos. b ¶ Vos tamen in ſcelere perſiſtitis nec prophetarum timore ad meliora reditis.

tas ueſtrōs, quaſi leo †uaſtator † genera
y z
a ¶ Intelligite.

tio ueſtra. Videtē uerbum domini.
l
a ¶ Admirando. b ¶ Cum idola ſequatur, quaſi celebritatem vtbotum.

Nunqūid ſolitūdo factus ſum Iſraeli,
a

ius viri: propter quod nimis luxioſa reputabatur, quæ tali tempore ſe exponebat. & per hoc deſignatur vehemētia idolatriæ in populo Iſrael, quia omni tempore erat ad eam paratus. In Hebræo habetur: In menſe ſuo inuenient eam. quod exponens Rab. Sa. dicit quòd in vno menſe anni onager dormit toto menſe. & alio tempore non quęritur vt capiatur quia hoc eſſet pro nihilo, propter eius curſū velocē: ſed tūe accipitur facilē & ſine defectu. & per hoc (vt dicit) deſignatur captio gentis Iudaicę quæ facta eſt per Nabuchodonoſor menſe quarto, vt habetur. iiij. Regum vlti.

† Drome daria

h ¶ Prohibe pedem tuum. Hic cō ſequenter ponit pœnæ comminatio, cùm dicitur: Prohibe pedem tuū. q. d. recede ab idolatria, ne ducaris in captiuitatem nudis pedibus & ſitiens, ſicut ſolent duci captiui. k ¶ Et dixiſti, de. de remedio. & ideò nō dimittam. In Hebræo habetur non curo. ſ. de tali cōminatione, & magis cō ſonat ei qđ ſequitur: m ¶ Adamaquippe alienos, ſcilicet deos, & talis amor vehemens facit non curare de monitione ad oppoſitum. n ¶ Quō confunditur fur quando deprehenditur: quaſi dicat ſic confundentur filij Iſrael, quia inuenientur idola eorum à Chaldęis eos ſaluare nō potentia. Et loquitur propheta de futuro p modum prǽteriti & ideò ſubditur: p ¶ In tempore afflictionis dicēt. id eſt tempore obſidionis per Chaldæos. q ¶ Libera nos. Et ſubditur domini reſponſio: r ¶ Surgāt & liberent te in tempore afflicti. quia ipſe noluit eos liberare. s ¶ Se- D cundum numerum quippe ciui. pro domini cultu habebant vnum tā tùm altare ad immolandum in Ieru- †Infrà. 32. ſ. ſalem, ex quo patet dei contemptus maior. Ideò ſequitur: t ¶ Omnes dereliquiſti me. ſine differentia ſexꝰ aut ætatis. v ¶ Fruſtra percuſsi fi. quia nō eſt ſequuta correctio. x ¶ Deuorauit gladius ueſter prophetas ueſtros. ſcilicet Zachariam tempore Ioas, & Iſaiam tempore Manaſſe, & plures alios qui occiſi fuerunt ante tempus Ieremiæ. Ideò ſubditur:

y ¶ Quaſi leo uaſtator. Qui ani- †Infrà. 11. c. malia innocentia occidit, vt ceruos & huiuſmodi. z ¶ Generatio ueſtra. quæ ſemper ſitiuit ſanguinem innoxium. a ¶ Nunquid ſolitudo factus ſum aut terra ſerotina. quaſi diceret. Non: Immo prouidi ei de terra fertili lacte & melle manante.

✠ Quare ergo

✠a ¶ Quomodo dicis non ſum Moraliter polluta, poſt Baalim, non ambu. Et admonetur humiliatio vera, cùm ſubditur: b ¶ Vide uias tuas i cōuallē, ſcito quid feceris &cæte. Prohibe pedem tuum à nuditate. virtutis. i ¶ Et guttur tuum à ſiti. mundanæ cupiditatis. k ¶ Et † vaſtatur dixiſti. per obſtinationem in malo. † vos poſteri videte l ¶ Deſperaui, nequaquam faciam. Poſſe ſeruare perfectionem regularium. Et ſubditur cauſa, cùm dicit: &cæ. m ¶ Adamaui quippe alienos & poſt eos ambulabo. id eſt mores ſecularium. Et ſubditur punitio talium. n ¶ Quomodo confunditur fur quando deprehēditur? Quia cum furto ſuo ad mortem ducitur; o ¶ Sic confuſi ſunt domus Iſrael ipſi & reges eorum, principes. id eſt religioſi mali i morte, quia cū pctis ſuis ducūtur ad morte gehēnę.

Glos. ordi. Ieremiæ Cap. III. De Lyra

☞ a ¶ Nunquid ob. Hier. Ornamentū suū perdit qui à dño rece-
E dit, & intelligētiā doctrinę, quę significatur in pectore. Vnde: Io-
Ioh.13.c. hannes supra pectus dñi in cœna recubuit, & Sacerdotibus inter
Num.18.c. cętera seruatę pectusculū victimarū. b ¶ In om. Istis siue: sub o-
mni quercu alia litera: Hebrę ēm & quercū & ista significat. In a-
mœnis autem locis, vmbra & frondibus i-
molabāt. c ¶ Et dixisti. His vtendum est
† tenebri- aquod eos, qui nolunt peccata sua cognosce
cosa re, sed in tempore afflictionis dicunt se im-
meritos pati. Magisq; irā dei, puocant, dū
alterū (immo maius) pctm̄ sit qđ feci, nō
lugere sed excusationes prætēdere. d ¶ Ec
ce ego. Hiero. Audiat hæresis noua ex ve-
teri, irā dei esse vt maximam, nolle pctm̄ hu
militer cōfiteri, sed impudenter iactare iusti
ciam. e ¶ Et ab Ægypto. Vt Ægypti
orū ipetum declinarent, ad Assyrios cōfu
giebant q nihil, pfuerūt. Ab Ægyptijs ēm
victi sunt. Rursus, vt irā Assyriorū fugerēt
ad Ægyptios fugiebant, sed nihilominus
superati sunt. Increpantur ergo quia reli-
cto deo spem in hoib⁹ ponūt. f ¶ Sup ca-
tu. More lugentiū, vt Thamar ab Amnon
2.Reg.13.d. corrupta cinere caput sparsit, & manus su-
prà posuit: & ita reuersa sit in domū suam.

GLOS. ORDI. CAP. III.

VVLGO DICITVR: SI DI-
mittat uir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit alterum, nunquid reuertetur ad eam ultrà? Nonne terra ista polluta & contaminata erit? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit dominus.

Ecce de fornicata & relicta mulie-
re argumentum iustitię proponit, & tamen nobis post lapsum redeuntibus,
† oris vesti mētorū tu- non iustitia sed pietas exhibetur: Vt colli-
orum.] gamus, si nobis delinquentibus tanta pie-
tate parcitur, à nobis (nec post delictum redeuntibus) quanta improbitate peccat: aut quæ ab illo erit super illos improbos uenia, quę non cessat vocare post culpam? vnde: Et erunt oculi tui videntes præcepto
Isa.30.c. F rem tuum, & aures tuę verbum post tergū monentis audient. Debemus igitur pietatē vocantis erubescere, si iusticiam noluerim⁹ formidare, quia tanto grauiori improbita te contemnitur, quanto contemptus adhuc vocare nō dedignatur. g ¶ Si dimi-
uiit. Hoc dicere possumus aduersus eos, q fidem domini relinquentes & hęreticorum erroribus irretiti post multas fornicatiōes & deceptionem suarum animarum simulant se reuerti ad pristinam veritatem: non vt deponant venena pectoris, sed vt insinu ent alijs. h ¶ Tu autem fornic. es. Siue: Habuisti pastores multos in offensionē tui vt deum scilicet offenderes, & q magistri es se debuerant, vt alios ab omni errore pro-
hiberent, autores impietatis extiterunt.

☞ Tamen

Nicolaus de Lyra.

†spreuit ✠ a ¶ Quare ergo dixit populus me
us. q.d. nullam causam habuit nisi malicią suam. b ¶ Nunquid obliuiscetur uir-
go. desponsata. c ¶ Ornamenti. quod dat ei sponsus in desponsatiōe sua. d ¶ Aut
f. fasc. id est ligamenti mammillarum, ne grossities earum indecenter appareat. q.d. Non: & per hoc intelligitur, quòd Gens Iu daica nullo mō debuit obliuisci legis quā deus dedit ei in ornamentum, quando eā desponsauit in monte Sinai: & præceptorū restringentium indecentiam vitæ. Quia ta men fecit contrarium & longo tempore,
† peruari- ideo sequitur: Populus autem &c cæter-
cando præ e ¶ Quid niteris ostendere bonam.
uaricata est Hic remouetur secūdum, scilicet apparens
terra hæc iustitia per quam suam malicią palliabāt:
vnde & rex Manasses occisionem Isaiæ pal liauit zelo legis, imponens ei quòd contra Moysen locutus fuis-
set: vt dictum fuit Isa. j. propter qđ dicitur: Quid ni. q.d. frustra
pallias malicią tuā, qa sec⁹m Hiero. Simulata sctitas, duplex est ini
quitas. f ¶ Ad quæren. Allegando q⁹ deberet te deus diligere. G
g ¶ Quæ insuper & ma. Semper in malis crescendo. h ¶ Et
in alis tu. Id est in Sacerdotibus & regibus per quos debebat po
pulus subleuari sicut auis per alas. i ¶ Inuentus est san. s. pro-
phetarū, & maximè tēpore Manassę. vnde dicitur. iiij. Reg. xxj. c.
Et sanguinem innoxium effudit Manasses multū nimis, ita vt impleret Ierusalem vs
que ad os. k ¶ Nō in fos. q.d. Ista occisio innocētū nō fuit facta in occulto, sed ī ma
nifesto, ita q⁹ nō pōt negari. Ra. Sa. dicit q⁹ † domūs
hæc est vera īra: Non in fos. inue. e. Et est sanguis.
sensus: Non habuisti causam occidēdi eos sicut ille q inuenit furē de nocte domū ef-
fodientē, licitē pōt eū occidere, vt habetur Exo. xxij. l ¶ Sed in oibus quæ su. m. i.
qa inueniſti eos, de idololatria tua & alijs malis prædictis te arguētes: iō occidisti e-
os: cū tamen debuisses eorū verba recepis-
se cū tremore & reuerentia. m ¶ Et dixi.
Post ista flagitia manifesta. n ¶ Absq; p.
ino. sum. qa licet malū sit peccare, grauiꝰ
tū est peccata perpetrata mendaciter excu
sare: ideò subditur: o ¶ Ecce ego iudi.
conuincens te de malicia tua & punięs nō
violenter, sed rationabiliter: & patet litera
vsq; ibi: p ¶ Et ab Ægypto &c. ab
Assur. Tēpore ēm Achaz processerat ista
confusio ab Assur, quia spoliata domo do
mini misit regi Assyriorum munera, & tñ
finaliter nō valuit ei, sed magis nocuit: qa
iuit obuiā regi Assyriorum in Damascū,
vbi vidēs altare idololatriæ fecit fieri simi
le in domo dñi: qđ fuit occasio ruinæ sibi
& pplo suo. Et eodē mō postea sequuta est H
confusio ab Ægypto tempore Sedechię, † ista
q etiā ex cōfidentia regis Ægypti rebella
uit Nabuchodonosor regi: ppter qđ ciui- ▸ Absque
tatē & tēplū destruxit, & pplm partum occi peccato &
dit & partim captiuauit, Ægypti rege nul
lū auxiliū tribuente: iō subdit: q ¶ Nam
& ab ista. s. terra. r ¶ Egredieris. in ca-
ptiuitatē ducta. s ¶ Et manus tuæ erūt
su. ca. in signum confusionis & tristicię, si-
cut Thamar ab Amnon violata & eiecta
posuit manus sup. caput suū. ij. Reg. xiij. d. † Quare
t ¶ Quo. o. d. c. t. quā habebas ī rege Ae festinat
gypti: Et loqr̄ de futuro p modū prēteriti.

NICO. DE LY. CAP. III.

VVLGO DICITVR. Posq̄
pphęta redarguit populi malicio-
am. Hic cōsequēter arguit peccan
tium inuerecundiam: & hoc sub metapho
ra mulieris, p sua libidine à marito dimis-
sę. Et diuidit ī duas partes, qa primò argui Diuiso
tur hęc verecūdia absolutē, secūdò cōpara tur.
tiuè, ibi: Et dixit. Circa primum dicitur:
v ¶ Vulgo dicitur. i. vulgariter seu cō
muniter. x ¶ Si dimiserit uir uxorem
suam. propter effrenatam eius libidinem.
y ¶ Et recedens ab eo duxerit uirum
alterum. nolens aliqualiter continere &
reconciliationem viri modicum expecta-
re. z ¶ Nunquid reuertetur ad eam
ultrà? scilicet vir primus, quasi diceret,
Non: Et causa subditur: a ¶ Nunquid
non polluta & contaminata erit mu-
lier illa? quasi diceret, Sic: quia nimis vili-
ficata est: & ex hoc oñdit dei clemētia, cùm
subdit: b ¶ Tu a. for. es. p idololatriam.

✠ Cum ama-

Moraliter. v ¶ Vulgo dicitur: Si di- Moraliter
miserit uir uxorem suam, & recedens
ab eo. Hic arguitur inuerecūdia malorū
religiosorum sub metaphora meretricis inuerecundæ. Nam aliq Religioso-
deposita verecundia ita sę gerunt dissolutè sicut seculares: verūtñ rum inuere
quia deus semper est paratus recipere pœnitentes, sequitur: cundia.

✠ Tamen re-

a ¶ Quæ imbrem non recipit doctrinæ.
b ¶ LXX. plena sentium. Non exculta scilicet.
aut terrā † serotina? Quare ergo a
a ¶ Quondam. b ¶ Quod scelestum.
dixit populus meus, † recessi-
a ¶ Quod scelestius.
mus, non ueniemus ultrà ad te?
¶ Grauis offēsa, nolle placere ei quē offenderis. a ¶ Ec
clesia quæ mater parit, & virgo est sine macula & ruga.
a Nunquid obliuiscetur uirgo or b c
namenti sui, aut sponsa fasciæ d
pectoralis suæ? Populus uerò
a ¶ Hiero. quanto longius obliuiscimur deum,
tanto maius peccatum est, cum nec longitudi
ne seculorum possimus edomari.
meus oblitus est mei diebus in-
a ¶ Quasi: Frustra niteris verborum te arte de-
fendere, & quasi bona, opera tua offendere vt
mereatis dilectionem, quę insuper. &c.
numeris. Quid niteris ostēdere e
bonam uiam tuam, ad quæren- f
dam dilectionem: quæ insuper g
a ¶ Alios, vt aliis esses exemplum malorum.
& malicias tuas docuisti uias tu
a ¶ Tunc. ¶ Alias, in manibus.
as, ēt in † talis tuis inuētus est san h
a ¶ Quos idolis immolasti, vel exemplo perdidisti.
guis animarum paupērum &
a ¶ Quod pigrumque accidit latronum insidiis.
innocentum? Nōn in fossis in- k
a ¶ Interfectos. ¶ Alias ibis.
b ueni eōs, sed in omnibus † quæ l
a ¶ ¶ Quæ supra dixi scilicet. ¶ O Ierusalem.
c supra memoraui. Et dixisti: Abs m n
que peccato & innocens ego
sum, & propterea auertatur tu-
a ¶ Dicit dominus. ¶ Ex quo diffiteris b. ¶ Non potēta.
d ror tuus à me. Ecce ego iudicio o
contendam tecum, eò quòd di-
a ¶ Cum mains peccatum sit, aliud habere in con
scientia, aliud in ore.
xeris, non peccaui. † Quàm ui-
a ¶ Sapius. ¶ Peccata tua.
lis facta es nimis, iterāns uias tu
e as? Et ab Ægypto confunderis, p
a ¶ In quo non inuenisti auxilium.
sicut confusa es ab Assur. Nam q
a ¶ Ægypto sicut ab Assyria. b ¶ Sæpe frustra
tu. c ¶ Lugentis, quia frustra speraſti auxilium.
& ab istā egrēdieris, & mānus r s
f tuæ erunt super caput tuū: quo- t
a ¶ Quam in alienis posuisti.
niam † obtriuit dominus cōfi-
dentiam tuam, & nihil habebis
¶ Aduersio deo.
prosperum. Cap. III.

e VIgo dicitur: v
Si dimiserit uir x
uxorem suam, y
& recedens ab
eo duxerit ui-
rum alterum, nunquid reuer- z
tetur ad eam ultrà? Nunquid
non † polluta & cōtaminata erit
a ¶ Alij terra, quia terram Israel adulterę comparabat.
h mulier illa? Tu autem fornicata b

a ¶ Tamen reuerte. Si reuertebaris ad me dicit dominus. Arguit impudentiã meretricis, quę post adulteriũ audet reuerti ad virum. b ¶ Leua oculos tuos. Iuxta anagogen: His qui hæreticos errores deserere se promittunt pręcipitur vt leuent oculos in directũ. Nisi enim recta viderint, prisunã prauitatem dãnare non possunt. c ¶ Quasi la. Sicut solẽt latrones ad vesperam in desertis locis viatoribus insidiari, sic tu vt cõcubitu tuo animas interficeres fornicantium. Pro latrone, & cornice, i Hebræo Arabe, hĩ: qđ & Arabes significare põt: Quę Gens latrociniis dedita, vsq; ad terminos Palestinæ incursat, & descendentibus de Ieru salem in Iericho obsidet vias, vnde: Hõ quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho & incidit i latrones. d ¶ Quãobrẽ prohibitæ. Greg. Aliquando solis nomine caritas prædicatorũ designat. vñ: Factus est sol vt saccus cilicin⁹, &c. In extremo eñ tẽpore sol quasi saccus cilicinus ostenditur: quia fulgens vita prædicantium, ante reproborũ oculos aspera & despecta dæmonstratur. Qui stellarũ quoq; claritate figurant, qa dũ recta peccantibus referũt vel prędicant, tenebras nostræ noctis illustrant. vñ: Prohibitæ sunt stellæ pluuiarũ. Quia verò sol per diẽ lucet, stellę verò p noctẽ, & plerũque p noctẽ prędicans vita signat, & p diẽ, æterna patria; prædicatores sancti sol nobis fiunt, cũ cõtemplationẽ veræ lucis aperiunt: & stellæ cũ p actiuã vitã necessitatibus præsentis vitæ ꝓspiciũt. e ¶ Frõs mulieris. Hoc possumus dicere de hæreticis, qui in erroribus suis gloriantur. Suprã. 2. g. B Quia suprà dixit, non peccaui, arguit eã vt mulierẽ procacem quæ ad nullũ dedinare erubescit. f ¶ Dux uirginitatis meæ tu es. Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finem? Ecce loquuta es & fecisti mala & pot. Despondit deus animam amplexibus suis, & docet quomodo orare debeat & agere pœnitẽtiam. Quãtò autem ille clementior qui salutis viam post fornicationẽ ostẽdit, tantò miserior meretrix quę nõ vult recipere sanitatẽ. g ¶ Et dixit dominus. Hiero. Fit hæc prophetia temporibus Iosiæ regis iusti, sub q̃ cœpit Ieremias prophetare. Si intelexisti ppños dunos Israel scilicet & Gentiũ, intellige trãsmigrationẽ Israel in populo Iudæorum. Et de eodem dictum: Dimisi eum, & dedi ei libellũ repudij, vt scilicet relinquens firmet exemplum. Iubet lex Moysi, mulieri viro displicenti dari libellum repudij & dimitti, & tunc viro licere vt alteram ducat. Sic intellige, Iudęos accipientes libellũ repudij, & ideò à deo omnino relinqui. Vbi enim apud eos prophetę? vbi signa virtutum? vbi manifestatio dei? Non templum, non victimæ, non alius eis cultus lege expressus. Electi sunt de regionibus suis, & ita dedit eis libellum repudij. Post eos nos qui in scripturis Iudæi vocamur propter tribum Iuda, ex cuius stirpe Saluator descendit, conuersi sumus ad dominum, & nouissima nostra in consummatione seculi similia erunt peccatis Iuda, immo peiora. vnde: Cùm multiplicatæ fuerint iniquitates refrigescet charitas multorum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et: Putas veniens filius hominis inueniet fidem super terram? Si etiam nunc iudicemus fidem nostram, non multitudinem & voluntatem hominum, non congregationem videbimus in tanto numero ecclesiarum difficilimè reperiri fidem, difficilè enim est plures esse bonos. vnde: Multi vocati, pauci electi. Si ergo dicit: primum dimisi propter peccata Israel, & reliqui eum in contaminatione: Iudas autem audiens quæ acciderunt Israeli, noluit ad me conuerti: de nostris peccatis loquitur, qui legentes ea quæ passus est populus Iudæorum non timemus, neque dicimus: Si naturalibus ramis non pepercit, quantò magis nec nobis parcet deus? Non enim tantùm benignus est, & non seuerus. Si benignus tantùm esset, bonitatẽ eius contemneremus. Si seuerus tantùm, desperaremus. Necessaria est nobis bonitas ob pœnitentiam, & seueritas ob delicta. h ¶ Nunquid uidisti quæ fecerit? Facit comparationem inter duas & decem tribus, quæ iam captiuatæ erant ab Assyriis. Et cùm hoc duæ tribus vidissent non emendauerunt se, sed deterius fecerunt. Et hoc est quod dicit: Nũquid uidisti quæ fecerit? ☞ Aduersatrix enim populus Hebræus communiter erat integer ab idololatriq̃ peccato vsque ad fabricationem vituli. p ¶ Nunquid irasceris in perpetuũ? Recedẽdo à me p peccatũ. q ¶ Et loquuta es & fecisti mala. id est ore & opere peccasti. r ¶ Et potuisti. Me permittente ex tuo demerito. Quod autem sequitur: Et pro verbis pœnitentiæ, &cęt. vsque ibi: Quod sermone tractasti inclusiuè, non est de textu: quia non habetur in Hebræo, nec in libris bene correctis. s ¶ Et dixit dominus ad me in diebus Iosiæ. Hîc consequenter arguitur inuerecundia prædicta comparatiuè scilicet ad populum regni Israel. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur dicta comparatio. & secundò peccantium reuocatio, ibi: Vade & clama. Circa primum notatur tempus huius reuelationis factæ Ieremiæ, cùm dicitur: Et dixit dominus ad me in diebus Iosiæ regis. scilicet Iudæ. Antè enim tempore Ezechiæ regis Iudæ Hoiee rex Israel & populus eius fuerat debellat⁹ & captiuatus & ductus in Assyrios propter idololatriam & alia peccata ipsorum, secundum quod dicitur quarto Regum. xvij. & hoc est quod dicitur: t ¶ Nunquid uidisti. id est consideraſti. Ieremias enim non vidit oculis carnis, nondum enim erat natus quando populus regni Israel fuit captiuatus, quia hoc fuit sexto anno Ezechiæ, quarto Regum. xvij. & extunc vsq; ad decimum octauũ annum regis Iosię, in quo ista reuelatio facta fuit Ieremiæ vt dicit Rab. Sal, fluxerunt anni. xcviij. & patet quarto Regum.

Anago.

Arabes latrones.

† ad excelsa loca,

Luc. 10. c.

Moraliter

Apoc. 6. c.

† stellæ

Deu. 24. c. Iudęorũ exẽplo Christianis minaſ tribulatio.

Matt. 24. 2. Luc. 18. b.

Matt. 22. b.

a Alias pastoribus: Hebræum enim Romi pastores Romi amatores significat. b Post fornicationem suscipit pœnitentem, & horratur vt ad se reuertatur.

a es cum amatoribus multis: tamen b reuertere ad me, dicit dominus: Le a Sic. b Ierusalem. b Huc illucq;.
uã oculos tuos †in directum, & uide ubi nunc prostrata sis. In uiis sedebas expectans eos quasi †latro a Sic. b Alias: interfecisti: quia multi idololatriæ malo perierunt.
in solitudine, et polluisti terram in fornicationibus tuis, & in maliciis a Ablata est scilicet omnium rerum benedictio, vt paterentur siccitatem sermonis dei.
tuis. Quamobrem prohibitæ sunt †stillæ pluuiarum, & serotinus imber non fuit. Frons mulieris meretricis facta est tibi: noluisti erubescere. Ergo saltem amodo uoca me pater meus, dux uirginitatis meæ tu es. Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis †in finem? Ecce loquuta es & fecisti mala & potuisti. †Et dixit dominus ad me, in diebus Iosiæ regis. Nunquid a LXX. Facies. a LXX. facta est ad omnes. a Erubescant hæretici, quia ad meliora nolunt conuerti. a Fit hæc prophetia in diebus Iosiæ regis iusti sub quo Ieremias orsus est prophetare.

a ¶ Cum amatoribus multis. Id est seruiendo multis idolis. b ¶ Tamen reuert. ad me. Quasi dicat suscipiã te. Quod autem subditur: c ¶ Et ego suscipiam te. In aliquibus libris non est de textu: quia non est in Hebræo nec i libris correctis, sed subintelligitur: propter quod aliqs expositor posuit hîc per modum glossæ interlinearis quæ postea inserta fuit textui per imperitiam scriptorum. d ¶ Leua oculos tuos in directum. id est ad facta tua rectè considerãdum. e ¶ Et uide ubi nunc prostrata sis. q.d. non est locus vbi non exercueris idololatriam. f ¶ In uiis sedebas. sicut meretrix i biuio, vt se exponat trãseuntibus. g ¶ Expectans eos quasi latro. id est cum magno fornicandi desiderio, sicut latro expectat aliquem transeuntem desiderans ipsum spoliare. h ¶ Et polluisti terram in fornicationibus tuis. id est in idololatriis. i ¶ Et in maliciis tuis. peccando cõtra proximum. k ¶ Quamobrem prohibitæ sunt stillæ. Sicut pater. iij. Regum. xvij. vbi dicitur, qđ clausum fuit cælum propter peccata terrę, sed non dicitur ibi quantùm temporis: sed Iacobi v. dicitur, quòd non pluit annis tribus & mensibus sex, propter idololatriam & alia peccata tempore Achab & Iezabelis. Consequenter ex prædictis conduditur inuerecundia peccandi, cùm dicitur: l ¶ Frõs mulieris meretricis. & subditur diuina clementia ad pœnitentiam recipere semper parata, cùm dicitur: m ¶ Ergo saltem amodo. id est post tot & tanta flagitia. n ¶ Voca me pater meus. Recognoscendo beneficium tuæ creationis. o ¶ Dux uirginitatis meæ tu es. Recognoscendo beneficium eductionis tuæ de Aegypto: tũc enim coniungendo ✠ b ¶ Tamẽ re. ad me dí. do. &c. Le. o. t. in di. Cõsiderando tuum religionis ingressum habẽs, pficiendi ꝓpositũ. c ¶ Et uide. nunc prostra. sis. Deuiando à rectitudine obseruantiæ regularis. f ¶ In uiis sedebas expectans eos quasi latro. Tuis malis exemplis iuniores virtutibus spoliando. h ¶ Et polluisti terram. id est religionem tuam. k ¶ Quamobrem prohibitæ sunt stillæ pluuiarum. id est distributiones diuinarum gratiarũ. Et concluditur propositum cùm dicitur: l ¶ Frons mulieris meretricis facta est tibi. per inuerecundiam peccandi. s ¶ Et dixit dominus ad me in die. Hîc sub metaphora gentis Israel & Iuda potest intelligi transgressio duplicis religionis, s. habentiũ possessiones, & mendicantiũ. Per Israel enim qui colebat vitulos aureos, vt habetur. iij. Regũ. xij. signantur transgressores religiõis habentium possessiones, qui per vitium proprietatis coaceruãt sibi aurũ & argentũ; & p hoc vt ascendãt ad maiorẽ statũ. lõ subdit:

Moraliter

† Arabs

† i ęternũ

Suprã. 2. g. B

† Et p verbis pœnitẽtiæ verbis superbiæ blasphemiis & impiis cogitationem tuã malam & obstẽdisti cõtra virũ fortitudinẽ tuam vt posſis facere qđ sermone tractasti.

r iij ✠ Abijt sibi

Glos. ordi. Ieremiæ Cap. III. De Lyra

☞ a ¶ Auersatrix Isra. Sub figura duarū sororū loquitur quę de
E vna stirpe Abrahę, Isaac & Iacob sunt generatę. Priorem auersa-
3.Reg.12.g. tricem vocat quæ statuit in Dan & in Bethel vitulos aureos.
Anago. b ¶ Abiicit sibi m. Secundū anagogen de hæreticis prophetia
est, qui falsi nominis scientiā hæreticā subtilitate putant se secta-
ri, & ascendunt montem lupbię, & car-
† rebellis nis voluptatibus delibuti sub omni li-
Supra.2.d. gno frondoso & amœno exponūt for-
nicationem suam. Qui cū tradant dia-
bolo i interitū carnis, freq̄nter euenit
vt dom⁹ Iuda.i. confessionis & verę fi
dei nō terreat exemplo, sed multò ma-
iora cōmittat, & à fornicatione sua cō
taminat terrā ecclesiæ, & mœchat cū li
gno & lapide, dogmata deo contraria
sequēs. Si autē vir ecclesiastic⁹ corrige-
re voluerit errātem, & putridas carnes
† aduersa- resecare, & ad pnām retrahere eos q se
trix quuti sunt falsitatē, illi nihilomin⁹ sub
specie ecclesiasticæ veritatis antiquum
sequunt errorē. c ¶ Et uidit. Aliorū
Pœna vni⁹ tormēta, aliorū remedia sunt. Cūq; pu
metus mul nit homicida, recipit qdē ipse qd⁹ fecit
torum. sed alij terrētur à scelere. Decē tribub⁹
(quę vocabant Israel) captis ab Assy-
rijs, in Mœdiāq; trāslatis, duæ trib⁹ Iu-
da & Bēiamin quæ debuerunt similia
formidare, & tota mente ad deū cōuer
ti, vicerūt decē tribuū scelera: vt etiā i tē
Ezech.8.b. plo dei statuā Baal ponerēt, quæ i Eze
chiele dr̄ idolū, & ad zelū & æmulatio-
nē dñi collocatū. d ¶ Et mœchat. O-
F rige. Et mœchat, i lignū & lapidē, &c.
Qñ peccauimus duro corde cōtra deū,
in lapidē fornicamur: Qñ peccauimus
in voluptate, mœchamur subter oē li-
gnum nemorosum. Et in his oibus nō
est cōuersa ad me pręuaricatrix Iuda ex
toto corde suo, sed i mēdacio. Nos q̄q;
conuersi sumus ad deū: sed nō ex toto
corde, sed in mendacio. Neq; verò ait:
Nō est cōuersa ad me præuaricatrix Iu
da & tacuit, sed addidit, ex toto corde
† miseri- suo, sed in mendacio, vt ostenderet eos
cors q nō ex toto corde cōuertuntur i mēdacio, nō in veritate cōuerti. e ¶ Iusti
ficauit ani. Iustificata est Sodoma so-
Ezech.16.f. ror tua ex te. Et alibi: Descendit hic iu-
Luc.18.c. stificatus in domum suā ab illo. f ¶ Va-
de & clama. Hiero. Contra aquilonē
& Assyrios dirigit sermo, & ad decē &
ad duas tribus, & earū reuersio prædi-
catur. g ¶ Et non auertam faciem.
Psal.50.c. Vnde: Auerte faciem tuam, &cæ. Alij verò. Obfirmabo faciē meā
contra vos. i. non austeritate iudicis, sed vultu misericordię susci-
piam vos. Sanctus enim & misericors sum, vt vltrà non memine-
rim iniquitatis vestrę. Hoc ad hęreticos & negligentes in ecclesia
referri potest, qui quotidie per ecclesiasticos viros ad pœnitentiā
vocātur, quib⁹ propriè aptatur. Et vocē meam non audistis. Ois
autem hæreticus habitat i aquilone sine fidei calore: Nec illud A-
Rom.12.c. postoli potest audire; Spiritu feruentes, &cæ. Et quia se volupta-
tibus tradidit, à domino recessit, & vias suas alienis dogmatib⁹ di
sperſit, & voluptatem sequut⁹ est. Nulla eñ hęresis nisi propter
gulam & ventrem, seducens mulierculas oneratas peccatis, semp
discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes: de qui
Psal.52.b. bus verè dicitur: Qui deuorant populum meum sicut escam pa-
nis. h ¶ Verūtamē sci. Q. cū misertus fuero tui, nō te iustū pute
s sed semper memento iniquitatis tuæ & superbię colla dimitte, vt
q per arrogantiā offendisti, & per humilitatē placare deū possis.

Nicolaus de Lyra.

☞ Cōuertimini

✠ coniungendo annos intermedios p tēpora quibus dicuntur
regnasse reges Iuda illius temporis. Ieremias autē adhuc iuuenis
cœpit ꝓphetare tēpore Iosiæ, vt dictum est suprà ca.j. a ¶ Quæ
fecerit auer. Israel. i. populus regni Israel. b ¶ Abiit sibimet
super omnem mō. id est exposuit se oi idololatriæ. d ¶ Et di
xit cùm fecisset hæc. Hoc dixit dominus per Amos & Hosee
qui prophetauerunt de regno Israel. e ¶ Et non est re. quia ad
verba eorum non fecit pœnitentiam, sed magis auxit maliciam G
f ¶ Et uidit præ. Id est populus de regno Iudę qui desēderat
ex eisdē patribus: propter quod vocatur eius soror. g ¶ Quia
pro eo quòd mœ. est. Exponēdo se omni idololatriæ, vt dictum
est. h ¶ Dimisissem eam. in manibus regis Assyriorum. i ¶ Et
dedissem ei. permittendo, quòd ducere-
tur in captiuitatem. k ¶ Et non timuit
præuaricatrix. ex dicta pœna illata po-
pulo Israel: & tamen debuisset timere ne
accideret sibi simile, quod nō fecit, ō sub
ditur: l ¶ Sed abiit & forni. est. p ido
lolatriā timore dei postposito. m ¶ Et
in omnibus his. licet eam reuocauerim
verbo prophetarū, & facto punitiōis in
populo Israel, vt dictum est. n ¶ In toto
corde suo. sed i mēdacio. quia in ppto
Iuda erant multi qui exterius videbant iu
sti, & tamen non erant, vt dictum est cap.
precedenti. o ¶ Et dixit dominus ad
me. cuius dictum non potest esse falsum.
p ¶ Iustificauit animam suam auer.
Israel. Nō simpliciter, sed comparatiuè,
ideo subditur: q ¶ Comparatione p.
Iu. Hoc modo dixit Iudas Gene. xxxvij.
g. de Thamar: Iustior me est, quia minus
peccauerat quàm ipse: & sic est in propo-
sito: Tum quia in regno Iuda erat templi
& cult⁹ diuinus quo debebat regnum Iu H
da teneri in timore dei: tum quia regnum
Iuda viderat punitionem præteritam re-
gni Israel: ex qua debebat à peccato retra-
hi: regnum autem Israel nō sic viderat pu
nitionem præteritam regni Iuda. r ¶ Va- † magis q̄
de. Hīc consequenter ponitur peccantiū præuarica
reuocatio: & primò de regno Israel specia trix
liter, secūdò omnium generaliter. ibi: Cō-
uertimini. Circa primum dicit: Vade & † aduersa
clama. Et est verbum domini ad Ieremi trix
am, qui (vt dicit Ra. Sa.) fuit missus in ter
ram Assyriorum, quæ est in plaga aquilo †non fuit
nari respectu Iudææ, vbi populus Israel cadere si
detinebatur captiuus ad prędicandum eis meli vra.
pœnitentiam. Alij verò dicunt & verisi-
milius, vt videtur, q̄ fuit missus ad aliq̄s
qui de populo Israel effugerant manus re
gis Assyriorum, & latuerant in terris cir-
cumadiacentibus, & postea ad terram Isra
el redierant: & ibi multiplicati fuerant. Et
quia erant idololatræ sicut ante captuita
tem fratrum suorum. ideò Ieremias iuit
ad reducendum eos ab idolololatria ad dei
cultum qui vigebat in Ierusalem, maxiè
tempore Iosiæ. Terra autem regni Israel
est in parte aquilonari respectu Ierusalem & regni Iudæ. s ¶ Re
uertere auer. Israel. ab idololatria. t ¶ Et non auertam faciē
&cæ. sed suscipiam vos in misericordia. v ¶ Quia sanctus e. s.
q. d. hoc faciam ex bonitate mea, non propter vestra merita: Et q̄
ad veram conuersionem requiritur proprij peccati cognitio: ideò
subditur: Verūtamen scito iniquitatem tuam, &cę. x ¶ Et disp.
ui. tu. ali. i. idolis quę dicuntur dij alieni, & vocat hic vias tuas. i.
pedes tuos quibus proceditur per viam. Loquitur enim hīc pro-
pheta de populo Israel sub metaphora meretricis quæ parata est
diuidere pedes suos oi transeunti i cōcubitu carnali, sicut dr̄ Eze
chi. xvj. c. Diuisisti pe. tu. oi trāse. &c. y ¶ Sub o. In talibus enim
locis exercebatur idololatria, & cū hoc aliq̄ etiā luxuria i vene-
✠ rationem

✳ a ¶ Abiit sibimet super. sequendo pompam secularium. Moralitas
c ¶ Et sub omni ligno frondoso. ducendo vitam carnalium.
f ¶ Et uidit præuaricatrix soror eius Iuda. i. religio mendi-
cātiū. Iuda enim confessio interpretatur, mendaces autem saltem
pro magna parte in confessionibus occupantur. g ¶ Quia pro
eo quòd mœ. ruere de peccato in peccatum. k ¶ Et nō ti. præ.
Iuda. scilicet iudicia mea seuera. l ¶ Sed abiit & fornicata est
etiā, sequendo vicia prædicta. m ¶ Et in omnibus his. per ve
ram pœnitentiam. n ¶ Sed in mendacio. per falsam sanctitatis
simulationem, quæ secundum Hiero. est duplex iniquitas: tō sę-
quitur: p ¶ Iustificauit animam suam auersa. quia tamen deus
paratus est suscipere verè pœnitentes de religione vtraq̄, sequit:

✳ Conuertimini

a ¶ Conuertimini. Hiero. Iudæi putãt hoc completũ esse post reuersionẽ de Babylone sub Zorobabel. Et quòd nõ oẽs fuerũt reuersi, in hoc significari. Assumã vos &c. Sed melius completur Roma. 9. f. in aduẽtu Christi, qñ reliquiæ saluãtur. vnde Apls: Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut So. &c. b ¶ Cumq; multi plicati. Hiero. Alij hoc ad finem tẽporũ Rom. 11. d. referunt, qñ subintrante plenitudie Gẽ f rebelles tium, oĩs Israel saluus fiet. c ¶ Arca te. Hiero. In arca quæ custos fuit Mosaicæ legis non habebunt fiduciam, sed & ipsi erunt in templum dei. Nec iuxta errãtes Nazareos abolitis iseruiẽt sacrificiis, sed spiritualem cibum sectabunt. d ¶ Vocabũt. Qui olim dicebant: Qui sedes su Psal. 79. a. per Cherubim, manifestare, & cæt. Inter duo Cherubim in propiciatorio domini maiestas apparebat, & loquebat Moysi & Sacerdotibus, sed mõ aliter tẽpore fidei. e ¶ In die. il. Hoc ꝓprie i Christi aduẽtu cõpletur, cũ duodecim tribus simul Euangelio credunt, & terram aquilonis relinquunt & diaboli imperium.

Nicolaus de Lyra. In filios

rationẽ Veneris & Priapi. a ¶ Cõuertimini. Hîc consequẽter ponitur re uocatio peccãtium generaliter. Sciendũ f foederis. tñ, q̃ aliq̃ expositores nr̃i exponũt residuũ huius capituli de reditu filiorũ Isra B el de captiuitate Babylonica. Et qa plures eorũ remãserũt in Babylone detenti amore ꝓpls quã ibi genuerant, & possessionum quas ibi acquisierãt. Ideò subditur: Et assu. uos unũ de ciuitate, & duos de cogn. &c. & qd̃ subditur: Et dabo uobis pastores &c. exponunt de Zorobabel, Esdra, Neemia, Aggeo, & Zacharia, qui gubernauerũt ppm̃ in temporalibus & spiritualibus. Non dicent ultrà, arca testamenti. quia in tẽplo ab eis reædificato non fuit arca, vt dicunt etiam Iudæi, & habetur. 1. Macha. 3. & sic consequenter adaptant literam ad istud propositum prout possũt. Sed huic dicto obuiat qd̃ subdit: In tempore illo uocabunt Ierusalem solium domini. quia non legitur Ierusalẽ fuisse in tanta solennitate & reuerentia post tẽpus captiuitatis Babylonicę, sed semper vel quasi semper, erat subiecta seruituti. primò Persarum, postea Græcorum, & vltimò Romanorum, vt patet ex libris Esdræ, Neemiæ, Machabæorum, & ex Euangeliis. Item quod subditur: Et congregabuntur ad eam omnes Gẽtes in nomine domini. quia non leguntur conuersi ad Iudaismum de Gentilibus nisi pauci. Similiter quod subditur: In diebus illis ibit dom' Iuda ad domum Israel, & uenient simul de terra aquilonis ad terram quam dedi. quia non legitur ꝙ aliq̃ Iudæi eiusdem temporis iuerint ad reducendum filios Israel de regno Assyrionum, vbi fuerunt ducti per Assyrios. Propter quod Ra. Sa. exponit passum istum de tempore Christi, & in hoc dicit magis catholice quã expositores prædicti: Dicit tamen qd̃ ista sunt implẽda de futuro, sicut & expectat Christum venturum, cuius tamen aduentus transijt in præteritum. Igitur sequendo dictum eius q̃tùm ad id qd̃ continet veritatis, pars ista in qua agitur de vocatione Christi qui venit vocare peccatores, Mat. ix. diuiditur in duas quia primò circa hanc vocationem ponitur vocantis benignitas, & secundò Iudæorum malignitas, ibi: Sed quomodo. Prima adhuc in duas, quia primò ponitur dicta vocatio, secundò circa hoc soluitur quæstio, ibi: Et dixi. Circa primum dicitur in persona Christi: Conuertimini filij reuertentes. id est verè pœnitẽtes reuertendo de tenebris ad lucem, de vmbra ad veritatem.

Diuisio

b ¶ Quia ego uir uester. id est sponsus. Sic enim habetur i Hebræo, quod optimè conuenit Christo qui sponsus est ecclesiæ, secũdum quòd dicitur Iohannis tertio. d. Qui habet sponsam sponsus est. Verumtamen quia ad Christi vocationem pauci de Iudæis crediderunt, quibus ipse in persona propria prædicauit. ideò sequitur: c ¶ Et assumam uos unum de ciuitate, & duos de cognatione. id est paucos respectu multitudinis in sua infidelitate remanentis: Et istud fuit figuratum in ingressu terræ promissionis, quia de sexcentis milibus, qui exierunt de Aegypto duo tantũ ingressi sunt eã. s. Caleb & Iosue. d ¶ Et introuos ecclesia mi C Sion dicit litans.

a non audisti, ait dominus. Conuer a ¶ Alij vagi & recedentes.
timini filij reuertentes, dicit domi
a ¶ Alias: dominator vester.
nus, quia ego uir uester. Et assumã b c
a ¶ In vnitate fidei. ¶ Non enim omnium est fides.
b ¶ Mundi. c ¶ In dilectione dei & proximi.
uos unũm de ciuitate, & dũos de co
a ¶ Carnis.
gnatione, & introducam uos in Si d
a ¶ De qua: Gloriosa dicta sunt de te ci. dei.
b ¶ Apostolos & apostolicos viros.
on. Et dabo uobis pastores iuxta e
a ¶ Credentes. b ¶ Christi.
cor meum, & pascent uos scientia f
a ¶ Non Iudaicis ceremoniis. b ¶ In toto orbe multiplicato Euangelio.
& doctrina. Cumq; multiplicati fue g
a ¶ In omnem terram exiuit sonus.
ritis, & creueritis in terra in die h
bus illis, ait dominus, non dicent ul i
trà, arca † testamenti domini, neque k
ascendet super cor, neque recorda l
buntur illius, nec uisitabitur, nec fi m
et ultrà. In tempore illo uocabunt n
a ¶ Visio pacis. de qua: Factus est in pace locus eius. ¶ Ecclesiam. b ¶ Omnes perfecti credentes, thronus dei erunt. c ¶ De toto mundo.
Ierusalem solium domini, & cõ o
gregabuntur ad eum omnes Gen p q
a ¶ Ecclesiam. ¶ Fideles.
tes in nomine domini in Ierusa
a ¶ Facientes desideria sua & sequentes errores suos, sed dicent: Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua &c.
lem: & non ambulabunt post pra r
uitatem cordis sui pessimi. In die s
bus illis ibit domus Iuda ad do
mum Israel, & uenient simul de ter
a ¶ Durissimi frigoris. b ¶ Promissionis. c ¶ Sicut promisit.
ra aquilonis ad terram quam dedi t

suit, quando Christus sedens apostolos docebat, & impletur in Eucharistia quæ reuerenter seruatur in ecclesia, in qua totus Christus continetur. q ¶ Et congregabuntur ad eam omnes Gẽtes in nomine domini Ierusalem. Id est aliqui ex omnibus Gentibus per fidem charitate formatam. r ¶ Et non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. Sequendo idololatriam, sicut ante fidei receptionem. s ¶ In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israel, & uenient simul de terra aquilonis. Sancti enim apostoli Simon & Iudas fuerunt de domo Iuda, quia fuerũt cognati germani ipsius Christi: ipsi verò prædicauerunt in Perside, quæ est in parte aquilonari respectu terræ promissionis. vnde exierunt Christi discipuli ad prædicandum per orbem: vbi erant multi Israelitæ qui non redierant de captiuitate & multos de illis adduxerunt ad fidem. sicut & de Gentilibus. t ¶ Ad terram quam dedi patribus uestris. id est ad terram viuentium, ad quam Christus ascendens in cælum transtulit patres sanctos, qui prius detenti fuerant in limbo. Illa enim terra fuit eis promissa principaliter, sicut declarauit plenè Gene. xv. Præmium enim à deo promissum non est minus sed maius merito. oĩa verò bona terrena sunt minus bonũ quã opus virtutis. & iõ quandocũq; ꝓ operib' virtutum à deo ꝓmittit aliq̃d terrenũ, intelligit principaliter promissum bonum spirituale & æternum.

Moraliter

Ego autem

* a ¶ Conuertimini filij reuertentes, dicit dominus &c. Quia tamen pauci comparatiuè reuertuntur. Sequitur: c ¶ Et assumam uos unum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam. Malicia namque religiosorum videtur minus curabilis quã secularium communium, quia quanto status altior tanto casus grauior. & per consequens ad sanandum difficilior.

a ¶In fili. In numero filiorū, qui de Gētibus crediderūt. Quot E quot enim receperunt eū dedit eis potestā. s. de. fieri. b ¶Mu-
Ioh. 1. a. liera. Semel mixta, videns eum seruire libidini suę, & in se muta
tam legē naturę per quā quōdā viro subiecta fuerat, dicēte dño:
Et abs te conuersio eius. c ¶Vox in uiis au. Libenter suscipit
dñs pœnitentrem, occurrit filio inopia &
squalore cōfecto, pristinis vestib⁹ induit,
gram reddit reuertēti, si tn cū ploratu &
vlulatu redeat ad prem. d ¶Auersiōes
ue. Alię cōuersiōes, quibus ppria voluntate
ad eū cōuertamur, nisi tū ille nos traxerit
& cupiditatē nram suo prēsidio corrobo
rauerit, nō possum⁹ eē salui. Intelligim⁹,
& de ppło Iudęorū ad eū reuertēte, & de
hæreticis q dñm dereliquērūt. e ¶Dor-
mie. Vox Israel q deū suū nō audiuit &
Psal. 50. hęretici pœnitentis. Pars enim est salutis
peccata nosse & confiteri. vnde: Dic tu
prius iniquitates tuas, vt iustificeris.

GLOS. ORDI.

CAP. IIII.

† excelsis SI REVERTER. LXX. alia lra, conuerteris. i. si salutem
desideras & te peccasse dicis ple-
nè, conuertere. id est quem negasti crede.

Nicolaus de Lyra. ☞ Si abstule.

† rebelliones ✠ a ¶Ego au. Hīc circa prædicta mo-
uet quæstio. s. q̄liter habeat fidelium multi-
plicatio, & hęreditatis cęlestis adeptio, cū
dicit: b ¶Quō p. Et patet ex dictis lra vs
que ibi: c ¶Hæredita. p. qa ibi clarè vi-
det de⁹ facie ad faciē. d ¶Exercit. Gē.
F Exercitus Gētiū dicūtur hic angeli sctī ad
custodiā regnorū & Gētiū deputati, & il-
lorū ppriè est hęreditas cęlestis. e ¶Et di
xi. Hīc ponit respōsio, sci. q̄ duo prædi-
cta habent p fidem & mores: iō subditur:
f ¶Pa. uo. me. Nō solū corde credēdo,
sed ore cōfitēdo, ad Ro. x. b. Corde enim
creditad iustitiā, ore aūt cōfessio fit ad sa-
lutē. Et qa fides sine operib⁹ mortua est:
Iac. ij. d. iō subdit: g ¶Et p. m. bona opa
vsq; ad finē cōtinuādo. h ¶Sed q. Hīc
cōsequnt circa Christi vocationē ponit Iu
dæorū malignitas, cū dr: Sed q. s. i. mari
tū suū: vn & i Hebræo habet, sociū suū.
comedit confusio. i ¶Sic cō. me do. Is. blasphemādo, pse
quēdo, & tādē occidēdo. Et quia i vindi-
ctā ei⁹ sequuta est destructio Iudęorū per
Romanos, vt habet Luc. xix. ideō subdit:
k ¶Vox in uiis. Quia destructa ciuita-
te Iudæi ducebant captiui ad diuersas par
tes, suā miseriā deplorātes. l ¶Qm̄ ini.
recedēdo à Christo, q̄ est via, veritas & vi
ta. Sed qa post destructionē ciuitatis aliq
de Iudæis Christo crediderūt, tenētes qd̄
ppter ei⁹ mortē fuisset illa destructio sub
sequuta, iō Ieremias hoc prędicēs dicit q̄
tū ad istos. m ¶Cōuertimini. exponat
vt suprà. n ¶Et sana. auer. ue. qb⁹ auer
si estis à Christo: & subdit pœnitētiā rn̄
sio. o ¶Ecce nos uęni. p fidē. p ¶Tu
e. es. Iudęi em̄ verē cōuersi Christū esse ve
rū deū cōfitētur. q ¶Verè mē. i. supbi p
colles & montes hīc metaphoricè designati, sicut Isa. xl. a. Omnis
mōs & collis hūiliabit, qa ppheę vt cōiter metaphoricè loquūt,
& isti supbi fuerūt Sacerdotes & Pharisæi, q̄ p suā supbiā Christū
cōtēpserūt, & pplm̄ p sua mēdacia à fide Christi auertērt, quę mē-
dacia cōuersi de Iudaismo recognoscūt. r ¶Verè in do. s. Chri
sto. s ¶Salus Israel. secundū qd̄ dicit Act. iiij. b. de ipso. Et nō
est in alio aliquo salus. t ¶Confusio. i. pctm̄ in Christū, ppter
qd̄ venit sup nos confusio. v ¶Comedit. qa Romani omnia
preciosa in quibus laborauerant Iudæi, & animalia, & filios & fi-
lias eorum rapuerunt: & ideò sequitur: x ¶Dormiemus. quā-
diu stabimus in infidelitate: ideò subditur: v ¶Quoniā do. d.
Ista sunt verba pœnitentiū pctā prætērita lamentantium: & non
solùm

a ¶Abraham, Isaac & Iacob. b ¶Christus.

patribus uestris. Ego autem dixi: a

a ¶Vox Christi. b ¶Vt fiat vnum ouile.

Quomodo ponam te in †filios, & b

a ¶Vocentium.

tribuam tibi terrām desiderabilem,

a ¶Id est fortium.

hereditatem præclarā exercituum c d

a ¶Theodotio. robustissimi. s. Christi. b ¶Qui credit in me cre. in de. pa. c ¶O Israel.

Gentium: Et dixi: Patrem uocabis e f

a ¶Imitando. ¶Obediendo.

me, & post me ingredi nō cessabis. g

b Sed quomodo si contemnat mulis h

a ¶Non virum. b ¶In perniciem suam. c ¶Saluatorem.

er amatorem suum, sic cōtēpsit mē i

c domus Israēl, dicit dominus. †Vox k

in †uiis audita est, ploratus & ulula
tus filiorum Israēl, quoniā iniquam l

¶Vicio suo.

fecerunt uiam suam, obliti sunt do

a ¶Sed. ¶Quia intellectis patrum peccatis, cum plo-
ratu & vlulatu redeunt ad patrem.

mini dei sui. Cōuertimini filij reuer- m

a ¶Quibus auersi estis a domino.

d tētes, & sanabo †auersiones uestras. n

a ¶Dicat hoc pœnitens & omnem superbiam relinquens.

Ecce nos uenimus ad te. Tu enim es o p

dominus deus noster. †Verè men- q

a ¶Vel aliud quo superbit contra deum.

daces erāt colles, & multitudo mon

a ¶Non in aliis.

tium. Verè in dōmino deo nostro r

a ¶Vnde scriptum est: Defecerūt scrutantes scrutinio.

salus Israēl. Cōfusio comedit labo- s

¶Hæreticorum.

rem patrum nostrorum ab adole-

a ¶Quos deceperunt.

scentia nostra, Grēges eorum & ar

a ¶Qui in hæresi profecerant.

menta eorum, filios eorum & filias
eorum †comedit confusio. Dormie- t u x

a ¶Christo. ¶Non solum quando in carne apparuit, sed & antequam veneret.

mus in confusione nostra, & operi y
et nos ignominia nostra: quoniam

a ¶Christo. ¶Non solum quando in carne apparuit, sed & antequam veneret.

dominō deo nostro peccauimus
nos & patres nostri ab adolescen-

¶Si credereris Moysi, forsitan & mi. &c.

tia nostra usque ad hanc diem, & z
non audiuimus uocem domini

a ¶Qui patribus nostris loquebatur.

dei nostri.

Cap. IIII.

¶Si reuerti vis a captiuitate.

I reuerteris Israēl, ait dominus, ad me

sent equalia, non essent omnia. Omnimoda enim similitudo po-
tius esset dicenda identitas quam similitudo vt dicit Burgensis.
Vide circa primum capitulum Hosee.

NICO. DE LYRA.

SI REVERTERIS ISRAEL. CAP. IIII.
ait dominus, ad me. Postquàm Ieremias reprehen-
dit populum de peccandi inuerecundia, hīc arguit eū
de contumacia. Et primò dicta contumacia arguitur,
✠ secundò pœna Moraliter

Moraliter. ¶Si reuerteris. Hoc literaliter exponitur de cō-
tumacia Iudæorum. Moraliter autem potest exponi de cōtuma-
✠ cia malorum

☞ A psal. 72.a. a ¶Si abstule. Patet, quia quando mouemur & dicimus. Mei autem pene moti sunt pedes, pe. eff. sunt gre. mei. Non ex imbecillitate naturę hoc patimur, sed quia contra deū offendicula & idola nostra ponimus. b ¶Et iura. ui. Hier. In suggillationem, scilicet mortuorum deorum, per quos iurat omnis idololatra. c ¶Noua. eradicādo vepres & sentes vt mūda semina suscipiātur ua mūda, nec mittatis margaritas antē porcos, nec sctm̄ de Matt. 7.a. † 22. q. 1. c. & iurabūr. tis canib⁹: Nō pōt anim⁹ erūnis mūdi plenus semē dei suscipere & fructum facere. d ¶Circunci. Hiero. Viro Iuda & habitatoribus Ieruslē præcipit, vt deserāt occidentē literā, & sequātur viuificantē spiritum. e ¶Ne fortè. Hiero. Monet & prædicit, ne facere cōpellatur quæ in Niniuitis probamus: q̄bus est prędicta snia, vt imminētem furorem declinarēt pœnitentia. De iureiu. c. & si Christus. † & in eo laudabunt se f ¶Ascendit leo. Hiero. Si qs factor est aut auctor querelarū dogmatū, de eo pōt dici: ascēdit leo de cubili suo, & prędo Gētiū se. le. g ¶Et prædo. De quo dicitur: Psal. 9. c. Iob. 2. a. Omniū inimicorū suorū dominabit. Qui gloriat dicēs: Circūiui terrā, & pambulaui eā. Quis est em̄, quē diaboli venena non Ioh. 14. d. tangūt nisi ille qui ait: Venit em̄ princeps mūdi huius, & in me non habet quidquā? h ¶De lo. suo. De abysso, in qua est relegandus, in quā ne mittatur exorat. i ¶Super hoc. Sine pœnitentia sæuissimam bestiam vitare non possumus, & nisi ad deum, non solùm mente sed etiam corpore conuertamur. Dum enim vastatur ecclesia ira dei est aperta. k ¶Principum qui legem docere debuerunt, & subiectos à leone defendere. l ¶Sacerdotes. qui putantur esse sapientes. Stultam enim fecit deus sapientiam huius mundi, quia per illam non cognouerūt deū. m ¶Prophetæ conster. & cætera. Aquila: amentes erūt. Quis enim nō insaniat, non perdat cor, cū principes & reges & Sacerdotes quondā suos sub leone cōspexerit?

☞ Et dixi

Nicolaus de Lyra.

secundò pœna debita subiungitur, ibi: Annunciate. Circa primū dicitur in persona domini: Si reuer. Israel. hîc accipitur si pro non, quia ista reuersio non fuit sub sequuta, & sic apparet cōtumacia: Et eodē modo accipitur cū subdit. a ¶Si abstuleris offen. &c. id est peccata quibus me offendisti. b ¶Non commoueberis. de terra tua, in captiuitatem Babylonicam. c ¶Et iurabis. hîc ponuntur tres comites iuramenti liciti, & quolibet subtracto redditur illicitum, sicut est iuramentum mendax. quod caret veritate, & iuramentum iniquum, vt si quis iuret se hominē occisurum, qđ caret iustitia. Et iuramentum incautum, quod caret iudicio discretionis, vt si quis iuret sine causa & ratione legitima. d ¶Et benedicent eum &c. imprecando sibi bona si fecerit ista. Et mutatur modus loquendi de secunda persona ad tertiam; sed quia hoc non fecit, ideò in captiuitatem ductus fuit: Et per Israel intelligitur hic populus regni Iudę, quia Israel est nomen generale ad omnes Hebręos: & hoc patet per hoc qđ subditur. e ¶Hæc e. di. do. In aliquibus libris interponitur, habitatori, sed nō est de textu. f ¶Nouate uobis noua. & cætera. est autē nouale terra de nouo culta prius spinis & sentibus plena, & per hoc inuit, pheta qđ erāt inueterati in malicia. g ¶Circūcidi. do. In circuncisione spirituali quæ placet ei. Et quæ sit illa subditur: h ¶Et auser. Id est peccata & consuetudines peccandi. i ¶Ne fortè egred. Id est vindicta mea per ignē. Et quia hæc non fecerunt ī cōtumacia permanētes, ideo sequuta est succensio ciuitatis & templi per Chaldęos tēpore Sedechię. iiij. Reg. vlti. & infrà. xxxix. k ¶Annun. annunciate. Hîc consequenter sequitur pœna tiōes tuas contumaciæ: Et diuiditur in duas, quia Diuisio primò ponitur cōminatio pœnæ, secundò, compassio Ieremiæ, ibi: Et dixi? Circa bis primum dicitur: Annun. in iu. id est omnibus notificate. l ¶Et canite tu. in terra. ad conuocandum bellatores vndecumq̄. m ¶Et dicite: congregami. & ingrediamini ciuitates munitas. vt ibi possimus saluari. n ¶Leuate si gnum. id est vexillum. o ¶In Sion. vbi erat fortalicium ciuitatis Ieruslem. p ¶Confortami. ad inuicem, q ¶Noli te stare. ocioſi. r ¶Quia malum. i. graue bellum, quod non poteritis sustinere, ideò subditur: s ¶Et contritionē magnam. id est ciuitatis & templi destructionem: & ideò qđ dicit Iere. Canite tuba, & posteà leuate signum in Sion confortamini &c. dicit ironicè quasi dicat sic facietis, sed nihil valebit vobis. vnde subditur: t ¶Ascen. leo de cubili suo. id est Nabochodonosor de regno suo, qui dicitur hîc leo, eò qđ in vexillo suo habebat imaginem leonis, vt dicunt aliqui: vel propter suam audaciam & ferocitatem. v ¶Et prædo Gen. se leu. quia à multis Gentibus prædas accepit. x ¶Egressus est de loco suo. ad veniē dum contra Iudę, ideò subditur. y ¶Vt ponat ter. tuā in soli. ciuitates destruēdo, & habitatores captiuando. Et quia hoc fuit Iudæis materia doloris, ideò subditur. z ¶Super hoc accingite uos ciliciis & cætera. in signum tristiciæ & lamentationis. b ¶In die illa dicit domi. peribit &c. quia de nocte fugerunt per locū occultum, tamen nō valuit eis, quia comprehendit eos exercitus Chaldæorum. iij. Regum. vlti. & infrà. xxxix. c ¶Et obstupescent Sacerdotes & prophetæ, quia dixerant Sedechiæ regi, & principibus contrarium.

☞ Et dixi

a ¶Prius ponitendo. b ¶Idola.

a conuertere. Si abstuleris † offendicula tua à facie mea, non † com

a ¶Despectis idolis per quæ prius iurabas. ¶Iusiurandum vere. te.

b moueberis. † Et iurabis, uiuit do

a ¶Hos tres comites habet iusiurandū: qui si defuerint, periurium est.

minus in ueritate & in iudicio &

a ¶Cum hæc scilicet fecerit Israel, cum per apostolos magister Gentium fuerit.

in iustitia: & benedicent † eū Gen

a ¶Quia salus ex Israel est.

tes, † ipsum q̄ laudabunt. Hęc e

a ¶Veræ fidei.

nim dicit dominus uirō Iuda &

¶Ecclesiæ.

c habitatori Ieruslem: † Nouate

a ¶Quæ suffocant semen. b ¶Mundamini. ¶Symmachus: Purificamini.

d per spinas. Circūcidimini do

a ¶Vitia. Symmachus, malicias.

mino, & auferte pręputia cordi

um uestrorum uiri Iuda & ha

e bitatores Ieruslē, ne fortè egre

diatur ut ignis indignatio mea,

& succendatur: & non sit qui ex

tinguat. † Omnia autem hęc ma

a ¶Hæc omnia fient.

la uenient propter malicia m̄ † co

gitationum uestrarū. Annuncia

a ¶In quo confessio dei. b ¶In qua pax.

te in Iudā & in Ieruslē m̄ audi

tum facite, loquimini & canite

a ¶Cui simile: Exalta in forti. vocem tuā &c.

tuba in terra, clāmate fortiter, &

a ¶In vnam fidem. b ¶Quasi: Si hæreticorum bella consurgunt, Christi munimenta nos tenebunt.

dicite: Cōgregamini, & ingre

diamur ciuitates munitas, leua

a ¶Crucis. b ¶In specula & sublimitate ecclesiæ. c ¶Qui timetis. ¶Ad Christi auxilium currite.

te signū m in Sion. † Confortā mi

a ¶Verum Nabuchodonosor scilicet qui ideo in mundo isto a me permittitur, vt fortitudo vestra comprobetur.

ni, & nolite stare: quia malum e

go adduco ab aquilone, & con

f tritionem magnam. Ascendit

a ¶Nabuchodonosor, ferus qui tamquam leo circumit quærens quē deuo. b ¶Id est de nequitia vel de inferno vbi retrudetur.

g leō de cubili suo, & prædo Gen

h tium se † leuabit. Egressus est de

a ¶Scilicet ecclesiā, vt egressi de ecclesia pugnent contra ipsam. vnde: A nobis exierunt sed non erant ex no.

loco suo, ut ponat terram tuam

a ¶Ecclesiæ.

in solitudinem. Ciuitates tuæ ua

a ¶Cum florerent hæreticorum conciliabula.

stabuntur, remanentes absque

i habitatore. Super hoc accingite

uos ciliciis, plāgite & ululate, qa

non est auersa ira furoris domi

a ¶LXX. a nobis. b ¶Prædone ecclesiam vastante, ira dei contra permanente. a ¶Inutile erit

ni à uobis. Et erit in die illa di

cit dominus, peribit cor regis

omne consilium. a ¶Quod debet esse in manu dei.

k & cor principū, & obstupescent

l m Sacerdotes, & prophetę conster

a ¶Et erit in die il. &c. corre. & cor

r v ✕ principum

cia malorū religiosorum, q̄bus dicitur: Si reuerte. Et accipitur hîc si pro non nā multi apostatę reuertuntur magis coacti fame & nuditate quā devotione, & eodē modo cū dicitur: a ¶Si abstuleris offendicula. accipitur si pro nō: nā plurimi reuertētes de apostasia sic offendūt sicut antea, ideò subditur: c ¶Et iurabis ui. &c. quia reuertētes, fictè promittūt emēdationem vitæ, ideò sequitur: f ¶Noua. uonoua. auferentes totaliter pristina vicia. h ¶Auferte prœputia cordium uestrorum. id est malas voluntates ad cauēdum recidiuum. i ¶Ne forte egredi tur ut &c. puniendo vos in gehenna. k ¶Annunciate in Iuda. Hîc prænunciat: punitio contumaciæ religiosorum. Et loquitur prophera ironicè de populo Iuda, cū dicit. m ¶Congregamini. quasi diceret, non poteritis euadere manus regis Babylonis, & per hoc designatur qđ mali religiosi non poterunt euadere manus dæmonis, de quo subdit. t ¶Ascendit leo de &c. ad ducendum secum malos religiosos ad infernum.

Divisio

† leuauit

† De ybolite stare. ocioſi. r ¶Quia malum. i. † significat. c. 1. graue bellum, quod non poteritis sustine † Arate vore, ideò subditur: s ¶Et contritionē bis aruum. magnam. id est ciuitatis & templi destructionem: & ideò qđ dicit Iere. Canite tuba, & posteà leuate signum in Sion confortamini &c. dicit ironicè quasi dicat sic facietis, sed nihil valebit vobis. vnde subditur: t ¶Ascen. leo de cubili suo. id est Nabochodonosor de regno suo, qui dicitur hîc leo, eò qđ in vexillo suo habebat imaginem leonis, vt dicunt aliqui: vel propter suam audaciam & ferocitatem. v ¶Et prædo Gen. se leu. D quia à multis Gentibus prædas accepit. x ¶Egressus est de loco suo. ad veniē dum contra Iudę, ideò subditur. y ¶Vt † operum ponat ter. tuā in soli. ciuitates destruēndo, & habitatores captiuando. Et quia hoc fuit Iudæis materia doloris, ideò subditur. z ¶Super hoc accingite uos ciliciis & cætera. in signum tristiciæ & lamentationis. b ¶In die illa dicit domi. peribit &c. quia de nocte fugerunt per locū occultum, tamen nō valuit eis, quia comprehendit eos exercitus Chaldæorum. iij. Regum. vlti. & infrà. xxxix. c ¶Et obstupescent Sacerdotes & prophetæ, quia dixerant Sedechiæ regi, & principibus contrarium.

☞ Et dixi † Cōgregare vos. Moraliter

☞ a ¶Et dixi:Heu. Quia suprà dixit;in tẽpore illo vocabunt Ie-
E rusalẽ soliũ domi.&c.& nunc dicit:peribit cor regis &c.turbatur
Sup.3.f. propheta,& in se putat deũ mẽtitũ,nec intelligit illud longè post hoc in ꝓximo futurũ. b ¶Ventus ur.quãdo.s.peruenerit gla-
dius vsq; ad aĩam,& fuerit;area cõsummata,tũc vẽtus vrẽs veni-
et de deserto:q nõ eã purget & vẽtilet vt pa-
leis huc illucq; dispersis frumentũ in horrea
recondatur:sed spiritus plenus nequaq; po-
pulo sed mihi veniet,vtmeũ triticũ discipeſ.
c ¶Spiri.ple. Quidam hũc locum sic expo-
nunt,vt postq; purgata fuerit area,reliquiæ
saluæ fiant. Vnde scriptũ est: Spiritus pleni-
Ioh.1.b. tudinis veniet mihi.vnde Euãgelista:De ple-
nitudine eius oẽs accepimus.d ¶Et nunc
Ver.1. Ae-neci. ego. Apostopesis sicut ait Vergilius:Quos
ego:sed motos prẽstat componere fluctus.
Propheta dicturus prospera retinet se,& tri-
stibus iunxit tristia. e ¶Ecce quasi &c.
Ventura cernit vt præsentia,& Babylonio-
rum describit exercitũ,cuius curruum rota-
rũq; strepitus tempestati sæuissimę cõparat:
& equorũ velocitas aquilis.Exercitus diabo-
li currus.s.& equites Pharaonis:qđ intelli-
gens vir ecclesiasticus dicit. f ¶Væ nobis
Ezech.33.c. quo.uasta.su.credens illi sniæ.Cũ conuer-
† Ventus vehementi or his sus ingemuerit,saluus eris. ¶Væ nobis.
quia propheta quasi digito demõstrauit,po-
pulus ingemiscit.Et nõ futura,sed iam facta
sentit dicẽs:Væ no.g ¶Laua à mali.Res-
Isa.1.d. pondet ꝓpheta:Immo in ꝓpheta domin⁹.
Laua.vnde:Lauamini,mũdi estote.s. aqua
baptismi ,aqua pnię salutaris. h ¶Vox
enim an.Iuxta situ Iudę loquit. Tribus e-
nim Dan iuxta Libanũ montẽ & vrbẽ quę
nunc Paneas dicit aquilonẽ respicit vñ ven-
turus Nabuchodonosor.i ¶De monte.
Allegoricè Post tribũ eñ Dan succedit terra Ephraim
per quã venitur in Ieruſalem. ¶Allegoricè.
F Venit iudicium domini in terrã domino de
linquentem cum omni vbertate supplicij.
k ¶Concita.Gen.aduersarios.s.q tã dili-
genter obsideant,& munitionibus vrbem
claudant,vt magis vinearum agrorumq; cu-
stodes quã aduersarios putes. Vult domin⁹
nationes oẽs in circuitu suam nosse senten-
tiam,& flagellata Ieruſalem cũctos recipere
disciplinã. l ¶Viæ tuæ. Quidquid mali
Malicię or t⁹ ex nobis nõ ex deo † iniqtatẽ nobis accidit,vicij nostri est,non dei:qui dul
cẽ deũ uertimus in amaritudinẽ,& cogim⁹
sæuire nolentẽ. Nõ viribus hostiũ imputeſ
hoc,sed culpæ Ieruſalẽ.Si enim i porcos nõ
Mat.8.d. habent potestatẽ dæmones, quantò minus
in homines quondã ciuitatis dei:m ¶Ven
trẽ me.Hier.Loq; hoc dñs , cũ seditionem
& discordiam cernit in ecclesia,& in conuẽ
ticulis suis clamare perdicem , & in bella
conuerti dei requiem. Vnde sequitur.

☞ Vsq;quo

Nicolaus de Lyra.

Diuisio ↬a ¶Et dixi.Hĩc consequenter ponitur
compassio Ieremię,eò qđ erat de populo il
lo.Et diuidit̃ in duas,q; primò ponit ipsius
dolor in mente,secundò in corpe,ibi: Ven-
trem meum. Circa primum dicit Ieremias:
b ¶Heu.interiectio est dolentis, & ponit̃
ter propter triplicem destructionem.s.tem-
pli, ciuitatis,& populi.c ¶Ergo ne dece-
pisti popu.istũ.i. decipi permisisti per fal-
sos prophetas.q.d.sic.d ¶Dicẽs.i. dicere p
mittens per eos.e ¶Pax erit.Potest etiam
exponi negatiuè: Ergo ne decepisti.qua
si dicat non,sed falsi prophetæ fingentes lo
† parietes cordis mei, resonat in me cor meum qui per te. f ¶Et ecce perue.i. vsq; ad in-
tima cordiũ populi & principum,& loquit̃
de futuro per modum prẽteriti.iõ subditur:
In tẽp.il.&c. g ¶Ventus urens &c.i.
sicut vẽtus vrens oĩa cõsumẽs quę crescunt
in deserto

in deserto eò q; modicũ habẽt de humiditate:ꝓpter qđ citius de G
siccãtur & cõsumũtur à vẽto vrẽte. h ¶Viæ filij po.m.q.d.sic
populus meus cõsumetur,ideò subditur: i ¶Non ad uent. &
ad pur.Sicut in aliquibus terris triticũ purgatur à vẽto,qa gra-
num cũ palea proiicitur sursum cũ instrumento ad hoc apto,&
vẽtus tulit paleas,& granũ cadit i area.q.d.
sic non purgabitur populus meus , sed ma-
gis cõsumet.iõ sequtur: k ¶Spũs.i. ventus.
l ¶Ple.ex hiſ.s.adustionibus.m ¶Veni-
et mihi.id est ad voluntatẽ meam.n ¶Et
nunc ego. supple faciam hoc ex odio vel
violentia.q.d. Non, sed ex iustitia. & ideò
sequit̃.o ¶Sed Io.iu.puniens eos pro iniq
tatibus suis.p ¶Ecce quasi nu.s.tẽpestuo
sa quæ subitò surgit q ¶Ascen.s.exercitus
Chaldęorũ.Et dicit,ascender,qa Iudęa est in
altiori situ quã sit regio vnde venit.r ¶Et
quasi tẽ.cur.eius,ad portãdũ arma & alia
exercitui necessaria,& isti curr⁹ propter mul
titudinem faciebant strepitũ magnũ & terri
bilẽ ad modũ tẽpestatis.s ¶Velo.aq.eq. † siccus is
il.Hyperbole est ad designandũ velocitatẽ excellẽtis lo-
& fortitudinem equorũ. t ¶Vę no. Ver. 6is erit is
bum est prophetę plangentis miseriã popu- des.
li sui imminẽtem & cõsulentis pœnitentiã
dicentis: v ¶Laua à ma.vt per hoc rigor
diuinæ iustitiæ tempereť. x ¶Vsquequo H
mo.q.d.tu nimis tardas agere pniam, quia
in promptu est dei vindicta,vnde subditur.
y ¶Vox e.an.s.aduẽtũ regis Babylonis.
z ¶A Dan.quę est ciuitas in extremitate a
quilonari Iudęę,exercitus eñ Chaldæorum
venit ex illa parte.a ¶Et notũ fa.ido.i.re
gem Babylonis,qui se fecit adorari , vt deũ
in statua aurea,Da.iij.b ¶De mõ.Ephra.
Locus est ꝓpinquior Ieruſalẽ quã sit Dan.
& secundũ qđ exercitus Chaldęorũ magis
appropinquabat,secundũ hoc currebãt nũ
ęi Sedechię destinati ad hoc ad nunciãdum
sibi: iõ subditur:c ¶Ecce audi.est in Ier.
vbi erat Sedechias.d ¶Custo.ue.i. Chal-
dæos venientes ad obsidendũ Ieruſalẽ, & ita
diligẽter custodiẽtes portas & exitus,qđ nul
lus posset egredi quin caperet. Cuius causa
subditur: e ¶Quia me ad ira.peridolo-
latriã & alia mala suprà posita. f ¶Ven-
trem meũ. Hĩc consequenter ponitur do-
lor propheticus in corpore. Vehemens enim
motus mentis gaudij vel doloris redundat
ad corpus.Ideò dicit propheta:Ven.meũ.
q.d.ita affligor in corpe sicut mulier partu
riẽs:vel sicut vir torsiões horribiles sentiẽs.
g ¶Sensus cordis &c.ex vehemẽtia do- † & audiet
loris.h ¶Quo.uocẽ bucci.audiuit ani facies in Ie
ma mea.videbat eñ in spũ exercitũ Chal- rusalem
dęorũ de ꝓpinquo inuasurũ ciuitatem Ieru
salem cum tubis & clamoribus bellicis.

↬Cõtinuo

*principum.id est dolebit cor bonorũ re- Moraliter
gentiũ de perditione suorũ subditorũ ,secũ
dũ illud Apli.ij. Cor.xj.g.Quis scandalizat
& ego nõ vror? Iõ in eorum persona dicit.
b ¶Heu heu heu domi.deus.Debent e-
nim timere ne contingat hoc ex aliqua ne-
gligentia ipsorũ. c ¶Ergo ne decepisti
populum istum. id est decipi permisisti p
suggestiones dæmonũ dicentium.e ¶Pax
erit uobis. Sic enim suggerunt dæmones
hostibus , qđ non damnabuntur pro suis
peccatis. f ¶Ecce peruenit gladi⁹ usq;
ad animam.ipsam iugulans morte culpę,
& cõsequenter morte gehennę. Et quoniã
boni pastores de perditione suorũ subdito-
rũ non solùm dolẽt mẽte,sed etiã corpore,
quia motus fortis animæ redũdat ad corp⁹:
ideò in eorum persona subditur posteà. † tubæ
g ¶Vẽtrẽ meũ doleo. Et subditur causa.

*Contrito

In A

Joh.11.d. Luc.19.g.

†vexillum

Isa.1.a. †16.q.7.c. & hoc dixi m⁹

Luc.6.b.

Ibidem Gen.3.a.

†& desola ta

B

†locus ser tilis Ionę.3.

† Propter hoc desola bitur.

†syluas dę sta

†quę lamē tatur, expō dit

a ¶ Vsquequo ui. Vox ꝓphetæ, & per ꝓphetā dei, dolētis sup contritionē ppłi sui, cuius viscera ad instar hoīs lacerātur: Sicut Saluator in morte Lazari, & sup Ie rusalē flevit: Nec dolorē celat silentio, & clangor buccinæ & strepitus prælioꝝ illius turbat affectū, dū mala malis cumu lantur, & vniuersa duarū tribuū terra va statur. b ¶ Quia stul. po. Lxx. qa princi pes populi mei non cognouerūt, Vt ma gistrorū maior sit culpa, quā populi dei scientiam nō habētis. Quæ est maior stul ticia quā boue cognoscēte dīm suū, & a sino ꝓsepe dñi sui, Isrł dīm nō cogno scere, ꝑtem cōtēnere quē semp cupiebat videre? c ¶ Sapiē. sunt. Sapientes malicio si, Cui illud simile: Filij hui⁹ seculi sapien tiores sunt filijs lucis i gnātiōe sua. Et vil licus iniquitatis quędā sapiētius fecisse nar rat, & serpēs in paradiso prudētior cūctis bestiis legit. Illa ergo est vera sapiētia, quę cū timore dei iungitur. Vbi aūt insidię & tergiuersatio est, non sapientia sed versu tia & calliditas vocatur. d ¶ Aspexi ter. Prophera cernit in spū quæ ventura sunt, vt audiēs populus terreat & pniam agat, vt nō sustineat quę formidat, Quid quid secūdū historiā de Iudea & Ierusalē dicit, ad ecclesiā dei referam⁹: quę cū deū offenderit, & viciis & psecutione vastata fuerit, vbi quondā virtutū cohors & lęti cia, ibi multitudo peccatorū & mœror versetur. e ¶ Hæc e. di. Mixta est domi ni clemētia iræ, terra deseri, sed non con sumi, vt remaneāt q intelligāt clemētiā eius. f ¶ Cogitaui. Vt prædictā auferrē ſniam, & ira ſquientis nō pueniret ad finē, minatus est dominus ꝑ Ionā, sed imp nendē gladium lachrymarū & gemitū magnitudo superauit. g ¶ A uoce eq. Describit furentis exercitū, à cuius timo re populus ciuitatē reliquit, & ardua con scendit, sed tamen irā dei declinare nō po tuit. Hoc totū ad ecclesiam potest referri cū deum offenderit, & aduersariis tēpo re persecutiōis vel viciis atq; peccatis tra dita fuerit. h ¶ Tu autē ua. Hiero. Hoc idem dicendum contra eos qui coniuga les affectus & verę fidei pudiciciam perdi derunt. i ¶ Cū uestie. Hęc enim & tuis amatoribus prępara⁹, & lectus angustus vtrumq; capere non potest. Nec deus or namenta suscipit, quibus antē amatorib⁹ tuis placuisti. k ¶ Vocē enim quasi. Duo exempla posita sunt, & parturientis & lugentis, vt quidquid mulier patitur, vel in fœtu, vel in morte filiorum, Ieruſa lem patiatur in populis.

Nico. de Lyra.

a ¶ Cōtri. sup cōtri. qa primò vasta tus est popul⁹ fame, sed ò gladio. b ¶ Re pente uastata &c. id est tēplū vbi erāt multa tabernacula. c ¶ Sub. pel. meæ. loquitur de templo Salomonis ad modū tabernaculi Moysi, qđ fuit opertū pelli bus, vt habetur Exo. xxvj. d ¶ Vsque quo ui. su. per hoc designat qđ popul⁹ Israł non posset se defendere. e ¶ Stul tus populus meus. falsis prophetis cre dendo. f ¶ Me non cog. verba mea recipiendo, vt habetur infrā in multis locis. g ¶ Filij insipientes sunt. nescītes distinguere vera à falsis. h ¶ Et uecor. tāquā insani pseudo propheta rum dicta sequentes. i ¶ Sapientes sunt ut fa. ma. Ista est sapientia munda na, quæ est terrena, animalis & diabolica

Iacobi.

mea, clamorem prælij. Contritio super contritionem uocata est, &

a ¶ Inſperato. b ¶ Irruente Babylonio.

uastata est omnis terra. Rēpētē ua stata sunt tabernācula mea, subi-

a ¶ Quondam.

tò pellēs meæ. Vsquequo uidebo

a ¶ Regem Babyloniū, vel a meo seruitio recedentes.

†fugientēs, audiam uocem bucci

a ¶ Causam supponit prædictorum malorum. b ¶ Non natura sed studio voluptatis.

næ: †Quia stultus populus meus me non cognouit. Filij insipientes

a ¶ Pro sapientibus.

sunt & uecordes. Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere

a ¶ Habitatore deſero.

neſcierunt. Aspexi terram, & ecce uacua erat, † & nihil: & cælos, &

a ¶ Terroris magnitudinem populo non videnti. b ¶ Hyperbolicos.

non erat lux in eis. Vidi montes & ecce mouebātur, & omnes col-

a ¶ Conturbari videntur. b ¶ Circumquaque.

les contŭrbati sunt. Intuitus sum

a ¶ Quod solet habitatores sequi. ¶ Iram dei sen tiunt elementa, & irrationabilia pertimescunt ani malia.

& non erat homo, & omne uŏla-

a ¶ Cum homine perijt eius pereunte.

tile cæli recessit. Aspexi & ecce

a ¶ Qui mari magno imminet⁹ olera conitus, arbo ſtis vinetisq; depressis alias consideſtur.

†Cārmelus desertus, & omnes ur-

a ¶ Instantis domini.

bes eius destructæ sunt à facie do-

a ¶ Instantis. b ¶ Vicio populi concitate, quæ omnium malorum causa.

mini, & facie iræ furoris eius. Hęc enim dicit dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamē consumma-

tionem non faciam. †Lugebit ter ra, & mœrebunt cæli desuper, eò

a ¶ Quia sententia mea ad finem peruenit.

quòd locutus sum. Cogitaui & non pœnituit me, nec auersus sum

ab eo. A uoce equitis & mittentis sagittam fugit omnis ciuitas. In-

gressi sunt †ardua, & ascenderunt rupes. Vniuersæ urbes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo.

a ¶ Quæ culpa clementem deum amaricauit.

Tū autē uastata quid facies? Cùm

a ¶ Sub figura adulterę alloquitur eam. b ¶ Fide sanguinis Christi.

uestieris te cōcino, cū ornata fue-

a ¶ Meditatione sensus & intelligentia spirituali. b ¶ Si habueris studium mysteriorum, & desi deris mōnili aureo, & pinxeris stibio

a ¶ Cum deum quasi virum tuum

oculos tuos, frustra componeris.

offenderis. a ¶ Dæmones.

Contempserunt te amātores tui,

a ¶ Non stupri immundicias. b ¶ Describit Ieruſalem exagitantem atque clamantem,

animām tuam quærent. Vocem enim quasi parturientis audiui, an

a ¶ Inter quas potest vix respirare. b ¶ Huiusmodi dolorem nondum experte. c ¶ Est talis scilicet.

gustias ut puerperę. Vox filiæ Si on †inter morientes expandentēs que manus suas. Væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

Iacobi.iij.d.k ¶ Aspexi terrā. s. Iudęę. C l ¶ Et ecce ua. erat. bonis omnibus p Chaldæos inde sublatis & habitatorib⁹ capriuatis. m ¶ Et cælos, & non erat lux in eis. Loquitur metaphoricē, p hoc designās magnitudinem tribulatio nis imminentis secūdum communē mo dum loquēdi: quo positis in angustia ma gna, dicunt cęli obtenebrari: Et hic mod⁹ loquēdi frequēs est in scriptura. n ¶ Vi di montes. id est principes Iudęę & bel latores. o ¶ Et ecce mo. ad fugā tāquā viribus dissoluti. p ¶ Intuitus sum, & ecce non erat homo. quia partim fue runt occisi, & partim in captiuitatem du cti: & per fugā euaserunt pauci, vt habet infrā. xl. ca ideò subditur. q ¶ Et omne uolatile &c. per hoc designans euaden tes in fuga. r ¶ Aspexi &c. id est Iudea à Carmelo denominata eò qđ erat locus fertilis & amœnus, intelligendo tamē e Carmelo qui est in sorte Iudæ, quia alius erat in sorte Ephraim sterilis. Cætera pa tent ex dictis vsq;. s ¶ Sed tamē cōsum mationem non faciam. id est populo Israel omnimodam destructionem, quia postea tempore Cyri rediit in Iudęam & reędificauit templum & ciuitatē, vt habe tur. j. Esdrę & Neemiæ. quia tamē hoc fu it post. lxx. annos secundum communio rem opinionem, ideò subditur. t ¶ Lu gebit terra. ramquā inculta, quæ dicit metaphoricē lugere, sicut pratū virēs dici tur ridere: & eodē mō qđ subdit. v ¶ Et mœre. cæli desu. qa ros & pluuia inde descēdentes nō ꝑficiebāt ibi ꝑpter defe ctū hoīm colentiū. x ¶ Eò qđ locutus sum. diffinitiuè hāc vindictā inferendo, ió subditur. y ¶ Cogitaui &c. A uoce equitis. id est equitū regis Babylonis. Et accipitur hīc singulare ꝑ plurali, sicut dicitur Exo. viij. f. Venit musca grauissi ma. id est multitudo muscarū. z ¶ Fugit omnis ciuitas. id est habitatores omni um ciuitatū. a ¶ Ingressi sunt ardua. i. loca inaccessibilia equitibus, vbi multi fuerunt fame mortui, non audentes inde egredi ad quęrendum sibi victū. b ¶ Tu aūt uastata quid fa. quasi dicat non ha bebis remedium. vnde subditur. c ¶ Cū uestieris te coccino. Loquitur de Iu dæa sub metaphora meretricis se ornan tis vestibus & iocalibus & vnguentis me retricijs, cū subditur d ¶ Et pinxe. stib. id est fardinatione, sicut dicitur de Iezа bel. iij. Reg. ix. & hoc ad quęrendum gra tiam. e ¶ Frustra compone. cuius cau sa subdit. f ¶ Contēpserūt te amato res tui. id est Chaldæi cū quibus mœcha ta fuisti per idololatriam. g ¶ Animam tuam quærent. quā auferent de corpo re. ideò subditur. h ¶ Vocē quasi par turientis audi. in quo propheta descri bit clamorem moriētiū fame & gladio, & ideò subditur. i ¶ Væ mihi. lamentans interfectionem populi sui.

Moraliter

* a ¶ Cōtri. super con. id est mors ge hēnæ super mortem culpæ.

¶ In ca. iij. vbi dicit in Posil. Circa primum dicit Ieremias: heu &c.

ADDITIO. Vbi dicitur, heu heu heu. cadē dictio ponitur in Hebræo sicut in primo cap. vbi dicitur, A a a. vnde nec ibi nec hīc ponitur triplex dictio, sed est vna dictio composita ex tribus literis, prout Postilator ibidē exposuit: & eodem mo do est in hoc loco exponendum.

☞ E. CIrcumite ui. Grandis amor iuſticię vt non iuxta interrogationē Abrahę & reſpōſionē dei: quòd pro decē viris iuſtis liberet deus ciuitatē tāiamq; periturā: ſed ſi vnū inuenerit q faciet iudiciū & quærat fidem. b ¶Dom. oc. t. Damnantur opera iudæorū (in quibus iuſtificabāt) p fidē Chriſtianorū: per quā gratia ſaluifacti ſumus.

†Scrutamini c ¶Percuſſiſti eos. Greg. Omnis diuina pcuſſio: aut purgatio eſt nobis vitę preſentis: aut initiū pœnę ſequentis. Propter

Pſal. 93. d. eos qui ꝓficiūt dictū eſt: Qui fingis laborem in præ. &c. quia dum flagellatur iniquus & corrigitur, qui pręceptum audire noluit, audiuit dolorē: & a malis quaſi præcepto dolore cohibetur, de his verò quos dānāt flagella & nō emēdāt, dicit: Percuſſi. eos & nō dolue. Hæc flagella in hac vita inchoant in æternū pdurāt.

Deu. 32. c. vnde: Ignis exarſit ab ira mea: & ardebit vſq; ad inferos deorſum. Et eſt vnū flagellū qđ tēporaliter incipit & æternis conſummatur ſuppliciis. d ¶Et non do. Inferuntur ſupplicia vt corrigātur vicia ſed non emendatur Ieruſalē nec per tormenta. e ¶Forſitan pau. ſunt. Sicut ilMatt. 21. d. lud: Mittā filiū meū, forſitan ipſum verebuntur, Vtiſ deus ſermone dubitātis: vt ex ambiguitate ſentētiæ & verborū ſuſpēſione liberū hois monſtretur arbitrium. f ¶Ecce magis hi ſimul cōfre. Iuxta tropologiam. Qui magni putantur in eccleſia: quia ſoluūt iugū & rumpunt vincula: traduntur in ignominias paſſionū: vt faciāt quæ nō cōueniunt. g ¶Vincu-

F la. pręceptorū dei, nō Phariſeorū de quiPſal. 2. a. bus dicitur: Dirūpamus vin. eorū & ꝓiiciamus à nobis iugū ipſorū. h ¶Pardus uigi. Alexādri impetū ſignificat q ſubditis ſibi variis Gentibus, quaſi variat⁹ pardꝰ cōtra Mœdos Perſaſq; arma corripuit.

†qa ignorant Quia verò non de futuro ſed de pręterito: vel iamiāq; de futuris hiſtoriā texit: ideò de Romano tacet imperio: de quo forſitā dicitur: Omnis q egreſſus &c.

NIC. DE LY. ☞ Sup q

Cap. V.

CIrcūite. Superius Ieremias arguit regni Iudę multiplex flagitium, ꝓpter qđ meruit ſupplicium: hîc cōſequenter excludit remediū: & diuiditur in duas partes: quia primò ponitur remedij excluſio. ſecundò ſubditur Ieremiæ lamētatio: ca. ix. Prima in quatuor: ſecundum quatuor media quę excludit in hoc ca. & tribus ſequentibus; quę ſunt populi iuſticia, Sacerdotū ſanctimonia, tēpli ſanctitas, doctorū veritas: vt videbitur. Primū āt per qđ poſſet populus habere remedium eſſet aliquorū iuſticia: pro quibꝰ parceret dñs toti populo: ſicut Gene. xviij. dñs dixit ſe velle parcere toti ciuitati Sodomorum pro decem iuſtis ſi ibi inuenirentur: & iſtud remedium i hoc capitulo excludit. Et diuiditur in tres partes: qa primò excluditur iuſticia vulDiuiſio garium, ſecundò principum, ibi: Ego autē. tertiò: ſimul iſtorum & illorum, ibi: Sup quo. Circa primū dicit. a ¶Circūite uias Ieru. quærendo diligenter & non ſuperficialiter. c ¶An inueniatis &c. id eſt aliquos viros iuſtos in tali numero, qđ propter eos decens ſit parcere communitati. Non enim accipitur hîc virū facientē iudicium pro vnico: quia ibi erat Ieremias & Baruch & Adramelech Aethiops: qui erant iuſti. Ad hoc enim qđ pro iuſticia aliquorū cōmunitati parcatur, ſufficiēs numerus requiritur. vnde & Abrahā p̄tēs à domino vt pro aliquibꝰ iuſtis pceretur Sodomæ: nō fuit auſus vltrā decē deſcēdere: Gene. xviij. d ¶Quòd ſi etiā uiuit do. dixerint. quaſi faciēdo reuerētiā nomini diuino. e ¶Et hoc &c. & ſic tale iuramentū reuertit in diuinā irreuerentiam. f ¶Domi. oculi tui reſpiciunt fidem. i. mētus fidelitatē & nō tantū verba: ſecundū qđ dicit. i. Reg. xvj. b.

Hō videt ea

Homo videt ea quę parent, deus autē intuetur cor. g ¶Percuſſiſti e. Per reges Aſſyriorū & Aegypti qui ante tēpus Ieremiæ afflixerant regnū Iudę: vt patet. iiij. h ¶Et non do. dolore contritionis de peccatis ſuis. Ideò ſequitur poſtea: i ¶Induraue-

runt facies ſuas ſup. petrā. inuerecūde & contumaciter peccantes: vt patet ꝑ ſuprādicta. k ¶Et noluerūt reuer. de malicia ſua ad monita prophetarum. l ¶Ego aūt. Hîc cōſequēter excluditur iuſticia principū, cū dicitur: m ¶Forſitā paupe. ſunt & ſtulti. vulgares iſti. Cuius cauſa ſubditur: n ¶Ignorātes uiā do. quantū ad præcepta moralia & ceremonialia. o ¶Et iudi. dei ſui. quantū ad iudicialia: quia tales homines ſunt intēti agriculturæ & operibus mæchanicis & non mandatis dei audiendis. p ¶Ibo igitur ad opti. id eſt ad regem & principes & alios maiores. q ¶Ipſi e- †veritas nim cog. id eſt cognoſcere debuerunt. r ¶Viā do. & iud. exponatur vt ſuprà De rege enim ſcribitur Deu. xvij. qđ debet habere legem & eam meditari. & idē intelligendum eſt de principibus. s ¶Et ecce ma. &c. id eſt præcepta moralia & ceremonialia tranſgrediendo. t ¶Rupe-

runt uincula. id eſt præcepta iudicialia quæ erant quędam retinacula à tranſgreſſione pœnarum timore, & quia peccatū iſtorum erat grauius ratione ſtatus altioris & maioris cognitionis. ideò ſubditur quadruplex pœna quæ inflicta eſt Iudęis ſucceſſiuè ſecundū diuerſa tempora, cū dicitur. v ¶Idcir. per. eos leo de ſil. id H eſt rex Babyloniſ: qui ꝑ leonem intelligitur: vt dictum eſt ca. præcedenti. x ¶Lupus ad ueſp. id eſt rex Perſarū & Mœdorū: quia licet Cyrus fuerit Iudæis bene uolus: tamen poſt eum fuerunt aliqui alij eis duri: tenentes eos ſub ſeruitute grauī. y ¶Pardus uigilans &c. ad eos ſpoliandum. Per hoc intelligitur regnum Grecorum: & potiſsimè Antiochi illuſtris: qui multa mala intulit Iudæis: vt patet. j. Machab. &. ij. z ¶Omnis qui &c. per Romanum imperium per Edom ſignificatū: vt dicit hîc Rab. Sa. & hoc potiſsi- ←magis mè fuit impletū quando Titus deſtruit ciuitatē & templum & captiuauit populum. Et cauſa prædictorum ſubditur: b ¶Quia multiplicatę ſunt præuari. eorum. ante captiuitatē Babyloniçam.

↔Cōfortate †deſertis colens

Moraliter. a ¶Circūite uias Ieruſalem & aſpicite. Hîc ad literam excluditur iuſticia habitantium pro tunc in Ieruſalem: per quā myſticè ſignatur militans eccleſia, in qua ſunt clerici & laici: Et in hoc cap. excluditur iuſticia laicorum: & clericorū in capitulo ſequenti. nam de vtriſq; pauci comparatiuè ſunt iuſti: & per oppoſitum concluditur iniuſticia eorum. Et quantùm ad laicos vulgariter dicitur. b ¶Quærite in plateis, Ieruſalem: an inuenietis uirum facientem iudicium. quaſi dicat paucos valde inuenietis: Mat. vij. b. Arcta eſt via quæ ducit ad vitam & pauci intrāt per eam. d ¶Quòd ſi etiam uiuit dominus dixerint &c. id eſt ſi aliquid ſub iuramento promiſerint vel dixerint, non tenebunt. g ¶Percuſſiſti eos & non dolue. id eſt flagellis tuis ſe non emendauerunt: ſed obſtinati in ſuis ſecibus remanſerunt. l ¶Ego autem dixi. Hîc conſequenter oſtenditur propoſitum quātùm ad principes de quibus ſubditur. p ¶Ibo ergo ad optimates. &c. Et ſequitur. s ¶Et ecce magis &c. Iuſtioꝝ & legis diuinæ. v ¶Idcirco pcuſ. diabolus. q dicit leo inquātū pcutit principes plaga ſuppliç. x ¶Lupus. inquātū pcunt eos ſubditorū oppreſsione & bonorū ſuorū deuoratiōe. y ¶Pardꝰ uigi. inquantū pcurit eos plaga doloſitatis & malicię. Et ſubditur eorū pœna cū dicit: z ¶Omnis qui egreſſus &c. ſ. de preſenti vita. a ¶Capietur &c. à dæmonibus & punietur in gehenna.

*Super quo

☞ a ¶Super quo pro.t.Catalogus peccatorū Ierusalē:dū dicit se A deus ignorare qua ratione posit eis misereri. b ¶Saturaui e. Audiāt hoc qui acceptis diuitiis luxurię seruiunt. c ¶Equi a. Equis,cū non vidēt iumentū,nō apparēt genitalia,sed cū vidēr, imminēt & irruūt super eam.Hebraice moſechim,i.trahentes vt ostendatur magnitudo genitaliū, vnde in Ezechiele: Quasi asinorū Eze.23.c. carnes eorum.Et alibi:Assimilatus Psal.48.c. est iumentis insipiētibus:& similis factus est illis.d ¶Et dissi.Audiat †Quō sup hoc posſē ecclesia quàm citò muri & propu- obi pcer gnacula dissipentur eorum qui nō habent spem in domino:& præua ricātur in eum.Sed tamen non fiat consummatio propter clementi- am iudicis, non propter meritum peccantium. e ¶Negauerunt do.&c.Audiat hoc ecclesia negli gens:& prouidentiam dei refutans quòd & gladium & famem sustine at,nisi ventura crediderit quæ di- cuntur. f ¶In ignem.vt increduli sermone tuo crementur.Sicut de Deu.4.d., us ignis consumens dicitur:vt con sumat in nobis ligna,fœnum,stipu lam:si supra fundamentum Christi ædificauerimus. g ¶Ignorabis ling. In Hebræo: Non intelliges quid loquatur.Est enim malorum solatium,si habeas hostes quos ro- gare valeas qui intelligant preces tuas. h ¶Et comedet segetes †minas tuas & pa.&c. Vastitatem ter- murorum ræ describit interfectionem multo †dij ☞ tū,ab

a ¶Vsu alsi duo. b ¶A domino.

ones eorum,confortatę sunt †auersiones eo a
rum. †Super quo propicius tibi esse pote- b
a ¶Non mei.
ro? Filij tui dereliquerunt me,& iurant in c d
a ¶Quibus honorem tribuunt dei. b ¶Sine Cerere & Baccho friget Venus. Amica sunt venter & genitalia. e
his qui non sunt dij.Saturaui eos & mœcha f g
a ¶Non homines.vnde: Homo cum in honore esset,non intel- lexit,comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis.
tur.Equi amatores in fœminas,& emissarij h
facti sunt: unusquisq; ad uxorem proximi i
a ¶Metaphora. ¶Quasi equus libidine plenus. b ¶Cum hoc feceris, visitatione digna es.
sui hinniebat.Nunquid super his non uisi- k
a ¶Visitabo in virga iniquitates eorum. b ¶Quasi:Iam non populus dei.
tabo,dicit dominus:& in Gēte tali non ulci
a ¶Quod in veteri testamento pro affectu ponitur,in nouo pro veritate. Potestatem habeo ponendi animam meam. b ¶Vos Gentes de quibus:Percussit leo de sylua &c. ¶Hiero.Pro vera anima. c ¶Ierusalem.
scetur anima mea? Ascendite muros eius & l
a ¶Vt saluentur reliquiæ,& sint qui annuncient in Gentibus gloriam dei. b ¶Seueritati miscet clementiam.
dissipate, consummationem autem nolite m n
a ¶Alias,sustentacula,auxilia scilicet. ¶Alias propagationes.
facere.Auferte †propagines eius, quia non o p q
a ¶Decem tribus. b ¶Duæ.
sunt †domini.Prævaricatione enim præua r
ricata est in me domus Israël & domus Iu- s
da,ait dominus. Negauerunt dominum, t
a ¶Cuius iudicio sunt omnia,sed casu fiunt.
& dixerunt: Non est ipse, neque ueniet su- u
a ¶Quod propheę minantur. b ¶Obsidionis.
per nos malum: gladium & famem non ui
a ¶Omnia irrita transierunt.
debimus.Prophetæ fuerunt †in uentum lo v
a ¶Domini. b ¶Quæ sequens sermo describit.
quuti,& responsum non fuit in eis.Hæc er- x
go euenient illis: Hæc dicit dominus deus exercituum: Quia loquuti estis uerbum i-
a ¶Prophetæ fuerunt in ventum loquuti. b ¶O Ieremia.
stud: Ecce ego do uerba mea in ore tuo in y
a ¶Quæ scilicet ignis habeant potestatem.
ignem,& populum istum in lignā,& uora z
a ¶Quasi:Non in ventum,loquuti sunt prophetæ. b ¶Iam nunc.
bit eos.Ecce egō adducām super uos Gens a
¶Babylonis.
tem de longinquo domus Israël,ait domi-
a ¶Pro quo in Hebræo Bthan. b ¶Cui quondam domina tus est Nemroth Gigas.
nus: Gentem robustam, Gentem anti- b c d
quam, Gentem cuius ignorabis linguam, e
a ¶Armatura Babyloniorum: Assyrij enim & Babylonij, Persæ & Medi sagittarij sunt.
nec intelliges quid loquatur. Pharetra e- f
a ¶Gens prælicta.
ius quasi sepulcrum patens, uniuersi for- g
tes. Et cōmedet segetes tuas,& panem

a ¶Super quo pro.t.Catalogus peccatorū Ierusalē:dū dicit se A deus ignorare qua ratione posit eis misereri. b ¶Saturaui e. Audiāt hoc qui acceptis diuitiis luxurię seruiunt. c ¶Equi a. Equis,cū non vidēt iumentū,nō apparēt genitalia,sed cū vidēr, imminēt & irruūt super eam.Hebraice moſechim,i.trahentes vt ostendatur magnitudo genitaliū, vnde in Ezechiele: Quasi asinorū carnes eorum.Et alibi:Assimilatus est iumentis insipiētibus:& similis factus est illis.d ¶Et dissi.Audiat ecclesia quàm citò muri & propugnacula dissipentur eorum qui nō habent spem in domino:& præuaricātur in eum.Sed tamen non fiat consummatio propter clementiam iudicis, non propter meritum peccantium. e ¶Negauerunt do.&c.Audiat hoc ecclesia negligens:& prouidentiam dei refutans quòd & gladium & famem sustineat,nisi ventura crediderit quæ dicuntur. f ¶In ignem.vt increduli sermone tuo crementur.Sicut de usignis consumens dicitur:vt consumat in nobis ligna,fœnum,stipulam:si supra fundamentum Christi ædificauerimus. g ¶Ignorabis ling. In Hebræo: Non intelliges quid loquatur.Est enim malorum solatium,si habeas hostes quos rogare valeas qui intelligant preces tuas. h ¶Et comedet segetes tuas & pa.&c. Vastitatem terræ describit interfectionem multo

Nico. de Lyra.

B ✠a¶Cōfortatæ &c.post templum dictæ captiuitatis: & potissimè tempore Christi;à quo Iudæi per deceptionem Sacerdotum & Phariſeorum fuerunt auersi:vt dictum est suprà capitulo.xij.b¶Super quo.Hîc consequenter describitur malicia omnium laicorum generaliter. Et diuidit in duas partes:quia primò excludendo iusticiam eorum concluditur oppositа malicia:& secundò subditur debita pœna,ibi:Hæc ergo. Circa primum dicitur: Super quo tibi,ppi.&c.quasi dicat domin⁹:ex quo non est iusticia in vulgaribus nec in principibus ex parte populi: non potest tibi remediari:iō de vtrisq; subdit: c¶Filij tui.id est maiores & minores:qui dicuntur filij regni, Iudę,& etiā Ierusalem,quę erat metropolis. d ¶Dereliquerūt me. per idololatriā. e ¶Et iu.in his. scilicet idolis ad eorum reuerentiā. f ¶Saturaui eos. replendo bonis temporalibus. g ¶Et mæch. sunt.per idololatriam:quæ est spiritualis mæchia:& etiam corporalis luxuria,iō sequitur: Et i domo meretricis &c. h ¶Equi amatores in fœ.in hoc notat effrenatam eorum luxuriam:eò qd' equi præ ardore libidinis aliquando insaniunt post equas. i ¶Vnusquisq; ad uxo.&c. id est signa luxuriæ prętendebat inuerecundè. k ¶Nunquid su.&c.quasi dicat.Sic:Ideò conuertit sermonem ad Chaldæos dicens.l¶Ascē.mu.ciuitatē &Gētem. m ¶Consummationē autē.i. totalem populi exterminationem.n ¶Nolite face. qa illi q fuerunt ad vitam reseruati & in captiuitatē ducti:postea redierūt in Ierusalē tēpore Cyri.o ¶Auferte,p eius. i. ramos & non radices:per hoc designans reditū dictum. p ¶Quia nō sunt do.id est seruientes ei. q ¶Pœuarica.enim &c.id est decē tribus decem tribus primò quę erāt iam captiuatę in Assyrios. r ¶Et domus.i.duę tribus postea. s ¶Negauerunt do.s.facto idolis immolādo. t ¶Neq; ue. super nos ma. à Ieremia & aliis prophetis nunciatum: sic enim falsò estimabant, ideo sequitur v ¶Prophe.fue.in uē.Id est pro nihilo.Et respōsum non fuit in eis:qa nō est sequuta aliqua correctio.x ¶Hæc ergo.Hîc consequenter ponitur debita pœna: & primò ponitur huius pœnę comminatio.secundò comminationis ratio,ibi: Quòd si dixeritis. Circa primum dicitur: Hæc ergo eue. eis. id est pœnæ quæ sequuntur. y ¶Ecce ego. &c. in ignem. Verbum est domini ad Ieremiam: qui prophetauit ciuitatem succendendam suprà.j.capit. z ¶Et populum istum in ligna.quia multi de populo cū ciuitate fuerunt cōbusti. a¶Ecce ego adducam super uos Gētem de longin. qua si diceret:Nō miserebitur vestri ex aliqua familiaritate pristina, sicut solet esse inter vicinos.b¶Gentē robustā cui nō poteritis resistere. c¶Gentem antiquam.quia Nēroth citò post diluuium regnauit in Chaldęa:quasi diceret exercitata est in armis ab antiquo.d ¶Gentem cuius ignorabis linguam. & ideò preces tuæ non valebunt apud eam:quia non intelliget te, nec tu eam. e ¶Pharetra eius quasi sepulcrum patens. quasi diceret:in ea sunt optimi sagittarij, ita qd' percussi ab eis statim moriuntur & ad sepulcrum portantur f ¶Vniuersi fortes.ad sustinēdū belli labores. g ¶Et come.segetuas & pa.tuum. id est destruet omnia bona tua in rebus, prole, & animalibus, & terræ fructibus. c✠Verūtamen

Diuisio

Diuisio

D

†rebelliões

† sociabīt turmatim.

Vt eq satu rari singuli de populo cū ciuitate fuerunt cōbusti.

rant

†vt gluma aū vētū, & nihil erit in eis

Moraliter

✻b ¶Super quo.Hîc ostenditur propositum quantū ad vtrosq;.s. vulgares & principes simul, & arguuntur de infidelitate, cū dicitur à domino: c ¶Filij tui dereliquerunt me &c. Arguuntur etiam de luxurię fœditate,cùm dicitur.h¶Equi amatores in fœminas &c.Et subditur pœna cū dicitur.l ¶Ascendite muros eius, & dissipate.auferendo ab eis prę fidiū angelorū.Sic in persona eorum dicitur Iere.lj.a. Curauimus Babylonem & non est sanata: derelinquamus eam. m ¶Consummationem autem nolite face. Hoc dicitur eò qd' in vita præsenti potest peccator semper ad bonum reuerti. s ¶Negauerunt dominum & dixerunt. scilicet factis: de quibus dicitur ad Titum.j.d. Confitentur se nosse deum, factis autem negant. t ¶Neque ueniet super nos malum. Sic enim dicunt aliqui peccatores: Deus non fecit nos ad damnandum:& verum dicunt si faciamus debitum nostrum:ideò sequitur. y ¶Ecce ego do uerba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & uorabit &c. Debent enim prædicatores ignem gehennæ obstinatis in malo denunciare. a ¶Ecce ego adducam super uos Gentem de longinquo domus Isra.& cætera,id est dæmones de inferno qui dicunt hic gens robusta:qa non est pris sup terrā quæ eis cōparet:Iob.xlj.d.Et gens antiqua.Nā à mūdi principio pecauerūt. g ¶Et come.segetes. i.consumet omnia bona tua.

✻Quòd si dixeri-

rum,abactionem pecorū, subuersi
E onē vrbiū & murorū,qđ gladio ho
stili cīcta capiant.a ¶ Verūta.Re
liquię.s.saluę fiēt, vel eorum qui in
Babylonē ducti sunt,vel relicti ad
culturā terræ Iudęę,vel eorum qui
post p̄secutiōis ardorē vel fuga vel
cōfessione fidem deo seruauerunt.
b ¶Quòd si dixe.Tropologicē.
Tropolo. Potest hoc sup̄ Hęreticis accipi de
1.Ioh.2.c. quibus: A nobis exierunt,sed ex
nobis nō erāt &c. Hæreticos nāq;
proiicit dominus ab ecclesia, qui
multo tempore sub nomine eius,
mēdaciorū suorū simulacra vene
rati sunt,vt foris ea colāt,vt paleæ
separēt à tritico.c ¶ Diis alie. in
terra &c.Babyloniis & Chaldæis
►diis Q. Si vos peregrina religio dele
ctat,quid necesse est longinquum
errorem suscipere? Habitate,immo
seruite his quorum deos colitis.
d ¶Audi populestul. Propriè
ad Iudam loquitur,& ad domum
Iacob.Israel enim multo iam tem
pore exulabat in Assyriis. e ¶Qui
nō habes cor.Dat intelligi, quòd
absq; præcepto, naturaliter debe
mus intelligere quæ recta sunt.
† pauebi- f ¶Qui habentes.Cui simile: o
tis? culos habent,& non videbunt &c.
Psal.113.b. Similes illis fiant,qui faciunt ea,&
F
† pręuale- oēs qui confidunt in eis. g ¶Ini
bunt quitates.Si quando mare transcē
dat terminos,& pluuia retrahitur,
man⁹ domini non abbreuiatur, vt
ista non faciat. Sed peccata nostra
ad nos hęc venientia declinauerūt
Isa.5.b. vt pergant ad alios qui non pecca
uerunt.vnde: Mandabo nubibus
meis ne pluant &c.Possumus per
imbrem temporaneum & serotinum,legem atq; Euangelium accipere,& diuersas vocationes à pri
Matt.20.a. ma hora vsq; ad vndecimam:in q
bus operariis vineę vnū ęternę prę
† hebdo- mium promittitur. h ¶Sicut de
madas prę ci. Dum inuicem se venantur ad
ceptorum mortem, & aliorum damnis atq;
messis.i.ne dispendiis domos suas complent
pluat tem secundum illam philosophorum
pore mes- sententiam. Omnis dies, aut ini
sis quus,aut hęres iniqui. Atq; vtinā
hæc tantùm ab eis fiant qui foris
sunt,& non à nobis,& venientium
†cauea ad nos,non manus contempletur,
Deu. 32.b. sed ora. i ¶Incrassati sunt &c.
Ibidem Cui simile: Incrassatus,impingua
† superaue tus,dilatat⁹,dereliquit deum facto
rūt i malis rem suū. Et: Incrassatus est dilectus
alios viros & recalcitrauit.k ¶Et impingua
malos ti.In diuitiis confisi: Q. dicat: Ani
Luc. 12. c. ma,multa bona habes posita in an
† Isa.1.f. nos plurimos: requiesce, comede
& bibe.

† Infr.9.c. *Nico. de Lyra.*

↷✠a ¶ Verūtamēi. exponat vt
suprà.b ¶ Qđ si dixeritis. Hīc
cōsequenter ponitur dictę cōmina
tionis duplex ratio.secūda ibi: Ini
quitates. Prima ratio actipit ex pec
cato idololatrię,cū dicit:c ¶ Dices
ad eos:tu Ieremia ex dñi persona.
d ¶Sicut dere.legem meam trās
† accipie- grediēdo.e ¶Et seruistis.sin Iu
bant dęa.s. ¶Sic seruietis.scilicet in Ba
bylone

tuum, deuorabit filios tuos & filias tuas,
comedet gregem tuum & armenta tua,&
comedet uineam tuam & ficum tuam,&
conteret urbes munitas tuas,in quibus tu
§Hostili.
[a] habes fiduciam,gladio. Verūtamen in die [a]
bus illis, ait dominus, non faciam uos in
a §Grandis stultitia,nescire cur patiantur,cum tanta commi
serunt mala.
[b] consummationē. †Quòd si dixēritis:qua [b]
re fecit nobis dominus deus noster hæc o
§Brevis responsio.
mnia? Dices ad eos: Sicut dereliquistis me [c d]
a §Baal vel dīis alienis omnium Gentium. b §Iuda.
& seruistis dēo alieno in terrā uestra, sic ser [e]
uietis diis alienis in terra non uestra. An
a §Multis modis peccatores retrahit ad salutem, & stultum vo
cat populum qui sapientiæ reliquit autorem.
[d] nunciate hoc domui Iacob,& auditum fa [g]
cite in Iuda,dicentes: Aūdi populestulte
a §Simulacris similes.
[e f] qui non habes cor, qui habentes oculos [h]
a §Qui tanta seni vobis.
non uidetis, & aures & non auditis. Mē [i k]
a §Quasi:Non dilectionem quæro perfectorum, sed timorem in
sipientium.
ergo non timēbitis, ait dominus,& à facie
a §Beneficia narrat,vt ingratos arguat.
mea non †dolebitis? Qui posui arenā ter [l m]
a §Ne littora ingrediatur. b §Tam potenti elemento.
minum mari, præceptum sempiternum
[n]
quod non præteribit: & cōmouebuntur
a §Quasi:Me sentiunt quæ non habent sensum.
& non †poterunt, & intumescent fluctus
[o]
eius,& non transibunt illud. Populo au
a §Quondam meo scilicet. b §Non solum contemnens.
tem hūic factum est cor †incredulum & ex [p q]
a §Terga mihi dederunt. b §Concito gradu.
asperans. Recesserūnt & abierunt,& non
a §Nec tacita eos retraxit conscientia.
dixerunt in cōrde suo: Metuamus domi
a §Per hæc omnia bona significat.
num deum nostrum,qui dat nobis plūui
am temporaneam,& serotinam in tempo
re suo,†plenitudinem annuę messis custo
[r]
dientem nobis. Iniquitates nostrę declina
a §A nobis.
uerūt hęc,& peccata nostra prohibuerunt [s]
bonum à nobis,quia inuenti sunt in popu [t]
a §Quia aperte negant deum:Iniquitas atq; peccatum, si confitea
tur errorem,facile ad misericordiam flectit deum.
lo meo impij,insidiantes quasi aucupes,la [v]
queos ponentes & pedicas ad capiendos
uiros. Sicut †decipula plena auibus,sic do [x y]
mⁱ eorū plenę dolo. Ideò magnificati sunt [z a]
[b] & ditati, incrassati sunt & impinguati, & [k]
a §Cunctos despicientes.
†præterierunt sermones meos pessimè.
a §Quia dare non potest. b §Iudicis est,aduocatum pu
pillo dare,& causam eius dirigere.
†Causam uiduę non iudicauerūt, causam [b c]
pupilli non direxerūt, & iudiciū pauperū
a §Quod tutum est. §Peccatis.
nōn iudicauerunt. †Nūquid super his non [d]
§Tam malum.
uisitabo,dicit dñs: aut super Gentē huius
a §Affectus.
cemodi non ulsciscetur anima mea? †Stu [e]
a §Quis. §De quibus ibo ad optimates.
por & mirabilia facta sunt in terra. Prophe [f]
a §Qui futura prędicunt. b §Nemo in his omnibus qui recta
sentiat. c §Qui facienda ex lege decernunt.
tę prophetabant mendacium, & Sacerdo [g h]
a §Quasi:Populus non est quoq; sine culpa.
tes †applaudebant manibus suis: & pō [i k]

bylone,vbi multi de Iudęis transla G
ti secuti fuerunt illius terrę idolola
triam. g ¶Audi popu.&c. id
est intelligentiam boni. Cor enim
frequenter ponit in scriptura pro
mente seu intelligētia.h ¶Qui ha
bētes oculos.s. carnis.i ¶Non
uidetis.oculis mētis. k ¶Me er.
quasi dicat me debetis timere.& de
offensa mea dolere:Cui⁹ ratio sub- †Infra.44.
ditur:l ¶Qui po. are.i. terram a
ridam.m ¶Termi.ma.quem nō
transit vltrà se effundendo.n ¶Et
commo.i. quātumcūq; cōmouea
tur & intumescant fluctus eius,nō
tamen transeunt terminum à me
præfixum,cū tamē nullam habeāt
cognitionē. o ¶Popu.au.huic.
ad imaginem dei facto per rationē
& intellectum.p ¶Factū est cor
incre.verbis meis p̄ prophetas di
ēis. q ¶Et exasperans.i. leges
meas transgrediens. Cætera patent
in litera.r ¶Iniquitates.Hīc con
sequenter ponit secūda ratio, quæ
accipitur ex peccato auaritię. Et pri Diuisio
mò continuat litera hęc præcedēti,
cū dicitur: Iniquita.no. de.hæc.
id est abstulerunt.s. plenitudinē an
nuæ messis.s ¶Et pec.&c.scilicet
bonum spirituale & temporale:&
subditur quomodo.t ¶Quia in
uen.&c.insidi.simplicib⁹ ad eos
decipiendum & depauperandum.
v ¶Quasi au.qui studeant decipe
re aues.Sideò subditur.x. ¶Sicut H
decipula. id est rete aucupum. †decipula
y ¶Plena auib.ab eis deceptis.
z ¶Sic domus eo. id est bonis
simpliciū dolosè acquisitis.a ¶Iō
magni.sunt &c. & præte.&c.
quia secūdum quod dicit Aposto
lus.j.Timoth.vj.b. Radix omniū
malorum est cupiditas.ideò subdi
tur.b ¶Causam nō iudi.iustè
sed iniustè propter munera. Aliq li
bri habēt: Cām viduæ,Jy viduę nō
est i Hebræo nec in libris correctis.
c ¶Causam pupilli non direxe
runt &c. quia nō sperabant inde
habere lucrum. d ¶Nunquid
super his non uisitabo.quasi di
cat immo pœnam debitam inferō
do. e ¶Stupor & mirabilia fa.
sunt inter.& quæ sint illa,subdit.
f ¶Prophe.scilicet falsi.g ¶Pro
phetabāt mēdacium. cū tamen
fingebāt,qđ loquerentur quasi ex
ore dei qui est veritas. h ¶Et Sa
cerdotes. Qui præ aliis debent ꝺ
se intelligētes.i ¶Applaudebāt.
eorum mendaciis. k ¶Et popu.
meus dile. talia. Quia populus
communis pronus est ad mala.
↷✠Quid igit

✠b ¶Quòd si dixeritis,quare Moraliter
nobis fecit dominus deus no
ster hæc omnia? Et respondetur
duplex causa. Prima est multiplica
tio peccatorum cōtra dominum.
cū dicitur: d ¶Sicut dereliquis- †Ratio ad
tis me,& seruistis deo alieno ratione di
in terra. Secunda est, multiplica- gna & tra
tio peccatorum cōtra proximum, pis
quæ tangitur cùm dicitur postea.
e ¶Quia inuē.&c.s. simplicibus
ad defraudādū eos ꝺ bis mēdacib⁹.
✠Quid igit

Cap. VI.

Onfortamini. Quia iamiamq; ab aquilone Nabuchodonosor vēturꝰ est, ō habitatores Ierusalē, arma † corripite, vt hostibus posſitis resistere. Hæc omnia referamus ad ecclesiā, vt sit † dereliquerit & persecutionis impetus fuerit, præparet se ad resistendum. mnia. Tertiò, remedium per Sacerdotes euacuatur, ibi: A minore. Quarto denunciatio punitionis iteratur, ibi: Propterea. Circa primum dicit propheta: c ¶ Confortamini filij Beniamin in medio Ieruſa. Ad defendendum eam, hoc autem dicit, quia Ieruſalem pro vna parte erat in ſorte Beniamin. d ¶ Et in Thecua clāgi. Techua em & Bethacaren erāt duo fortalicia i Iudea in parte Aquilonari reſpectu Ieruſalem: & iō in illis fuerūt poſitæ armatorum cuſtodię ad impediendum iter exercit⁹ Chaldęorū venientis ex illa parte verſus Ieruſalem, vt dictū est ſuprā. c. j. e ¶ Specioſę & delicatę. mulieri, quæ non poteſt ſuſtinere aliquid laboris. f ¶ Aſſimilatur hīc populus habitans in ea: & iō qđ dictū est: Cōfortami. dicit ironicè. q. d. propheta, ſic facietis vos prępparantes ad reſiſtendū, ſed nō poteritis: vnde ſubdit. g ¶ Ad eā. ſcilicet Ieruſalem. h ¶ Venient &c. id est principes exercitus regis Babylonis cū aciebus ſuis. i ¶ Fecerunt in ea. &c. ſic eā occidendo, vt nullus poſſet egredi ad fugiendum, nec ingredi ad prębendum obſeſsis auxilium. k ¶ Paſcet unuſqſq; principū dictorū. l ¶ Eos q ſub manu. de prędis terræ m ¶ Sanctifica. &c. id confirmate, ga ſanctum, in vna ſignificatione idem qđ firmū. n ¶ Conſurgite. Verbum est bellantium contra Ieruſalem, & mutuo ſe exhortantium. o ¶ Et aſcendamus muros eius. p ¶ In meridie in quo deſignatur deſiderium eorum ad bellandum contra ciuitatem, quaſi non retracti præ feruore ſolis ab actu bellandi. q ¶ Væ nobis &c. & ſic non poterimus eam capere ante noctem. r ¶ Surgite & aſcendamus in no. Totum iſtud dicitur ad exprimendū dictum de deſiderium Chaldęorum, quaſi non retrahantur à bello propter tenebras noctis. & quādo homines ſolent quieſcere à labore diurno. s ¶ Cædite lig. eius. i. ligna regionis in circuitu. t ¶ Et fundite. id est effundite. v ¶ Circa Ieruſalem ag. i. congeriem de lignis, terra & lapidibus ad implendū foſſata. x. ¶ Hæc est ciui. &c. i. punitiōis à deo. y ¶ Ois. Hīc conſequenter dictę punitionis aſſignat cauſa, cū dicitur: Ois calū. quia potentiores omnibus modis quęrebāt occaſiones cōtra minores ad rapiendū bo † quæ viſina eorū. z ¶ Si. fri. hoc est dictū, qđ chatanda eſt ritas in ppſo erat totalit refrigidata, & p cōſeqns malicia augmētata, ſed m qđ dicit Saluator

Onfortamini filij Beniamin † in medio Ieruſalem, & in Thecua clangite buccina, & ſuper Bethacaren leuate uexillum, quia malum uiſum eſt ab aquilone, & contritio magna. † Specioſæ & delicatæ aſſimilaui filiam Sion: ad eam uenient paſtores & greges eorum. Figent in ea tentoria in circuitu, paſcet unuſquiſq; † eos qui ſub manu ſua ſunt. † Sanctificate ſuper eam bellum, conſurgite & aſcendamus in meridie. Væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ ſunt umbræ ueſperi. Surgite, & aſcendamus in nocte, & diſſipemus domos eius. Quia hæc dicit dominus exercituum: Cædite lignum eius, & effundite circa Ieruſalem aggerem. Hæc est ciuitas † uiſitabilis in medio ſui ſitationis, omnis calumnia in medio eius. Sicut † frigidam facit

a ¶ Quondam, ſed poſtquam talia dilexit, meus eſſe deſiit.
a ¶ Ab eis. ¶ Iudicio vel captiuitate ſcilicet.
b ¶ Ieroſolym itz.
a ¶ Filij dexterę.
b ¶ Tuba.
a ¶ Villa vineæ.
a ¶ A quo exardeſcunt mala ſuper terram.
a ¶ Sicut ad mulierem amatorem.
a ¶ Principes. b ¶ Exercitus Chaldæorum.
a ¶ Ad obſidionem vrbis.
a ¶ Turmas ſuas. ¶ Vel am.
a ¶ Poteſtate. b ¶ Paſtores ſic dicent gregibus ſuis. ¶ Domini enim imperium eſt. ¶ Firmate.
a ¶ Ieruſalem. b ¶ Cito.
a ¶ Non nocte, non per inſidias, plena luce pugnemus: nemo enim nobis reſiſtet.
a ¶ Alij defecerunt.
a ¶ Cui ſimile: Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ.
a ¶ Vel fundamenta. ¶ Quæ firmitate murorum vallantur. b ¶ Quaſi: De victoria certi ſimus quia dominus præcipit.
a ¶ Aliàs: Fodite. ¶ Hic ſignificat vrbem non ſtatim ſed longa obſidione capiendam.
a ¶ Munitionibus faciendis. b ¶ Enim.
a ¶ Dei. ¶ Viſitabo in virga iniquitates eorum. b ¶ Sycophantia. ¶ Hoc maximum inter peccata.
¶ Ergo.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Quid igi. fiet: vos Sacerdotes & prophetæ falſi. b ¶ In nouiſſi. eius. ſ. populi mei. quādo per Chaldęos occidetur & captiuabitur. q. d. cū eis cōfuſibiliter morientini & captiuabimini.

Moraliter. * a ¶ Quid igitur. quaſi dicat grauiſsime punietur.

¶ In ca. v. vbi dicitur in Poſtil. Domine oculi tui reſpiciunt fidem.

ADDIT. Quòd dicit hīc: Dñe oculi tui reſpiciunt fidē: ppriè pōt exponi de vera fide, p quā homo iuſtificatur, ſecūdū illud Abac. ij. a. Iuſtus in fide ſua viuet: Quę quidē fides nō erat i viris Ieruſm, de qb⁹ hīc agit: Qđ ppheta, pbat ex hoc qđ licet de⁹ pcullerat eos p aduerſarios, nō tñ dolebant p pœnitētiā eo qđ credebāt qđ hoc nō, p cedebat ex puidētia diuina, eo mō quo Philiſthini dicebāt. j. Reg. vj. b. Nequaq; manus ei⁹ tetigit nos, ſed caſu accidit. vñ pſeuerabant in pctis ſuis tanq; nō eſſent à deo flagellati: Et hoc est qđ dicit: Dñe oculi tui reſpiciunt fidē, p quā iuſtus credit. qđ tu punis peccatores, q a das vnicuiq; ſecūm opera ſua, & tu reſpicis qđ iſti nō habēt talē fidē, qđ patet ex hoc, q a tu pcuſsiſti eos & nō doluerūt, ſed poti⁹ idurauerūt facies ſuas & noluerūt reuerti, vt patet i Ira. Et ſic ex ſua ipœnitētia arguit defectū fidei eorū.

NICO. DE LY.

Cap. VI.

Onfortamini. Hīc cōſequenter excluditur remedium ſecundū. ſ. Sacerdotū ſanctimonia: p qua pareceretur populo, ſi adeſſet, ſicut ad preces Aarō & obſtatione incenſi extinctus fuit ignis q deuorabat populum, Numeri. xvj. Sed hoc remedium in hoc capitulo excluditur: Quod diuiditur in quatuor partes: quia primò punitio populi nūciatur. Secundò cauſa punitionis aſſignatur, ibi: Ois calumnia cluditur. iuſtitia clericorum & iniuſtitia concluditur per oppoſitū. Sed quia malicia cleri est occaſio transgreſsionis populi, ſicut dicit Greg. Cū paſtor per abrupta graditur, conſequens est vt ad prępcipitiū grex ſequatur: ideò primò tangitur malum populi cū dicit: Confortamini & cætera. ad literam, dicitur ironicè: propter quod idem est ac ſi diceretur: Deſolamini, quia traditi eſtis in manu diaboli, per regē Babilonis deſignati. e ¶ Specioſæ & cætera. quia ſicut mulier delicata nō poteſt ſe defendere, ſic nec populus peccatis aſſuetus poteſt tentationibus dæmonis reſiſtere, ideò ſubditur. m ¶ Sanctificate & cætera. id est firmate. ſanctum enim in vna ſignificatione idem est quod firmum. & ſanctificare idē est qđ firmare. Et ſubditur cauſa, cū dicit, y ¶ Ois ca. ad ſubuertēdū ſimplices & reſiſtere nō potentes. z ¶ Sicut fri. &c. ſic fri. ſe. &c. Per hoc ſignatur qđ abūdantia iniquitatis facit refrigeriū charitatis, ſicut dicitur Matt. xxiij. b. Qm abūdabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Ex hoc autem ſequitur obſtinatio, propter qđ ſequitur poſtea:

* Ecce incir

Moraliter. c ¶ Confortami. Hīc ex Moraliter

Cōgregatini, fugiarcē vrbis ſonet. Sion em arx. i. ſpecula interpretat. & ſpecioſæ mulieri cōparatur. d ¶ Paſtores. Satis eleganter ponit hīc verbū Hebræū, qđ quatuor literis ſcribitur, res, eyn, ioth, men. Si em legaſ Reim amatores: ſi Roim paſtores ſignificat. Vt iuxta metaphorā, pulchræ mulieris amatores, vel iuxta euerſionē vrbis, intelligātur paſtores, quorū alij feſtināt ad polluēdum ſcortū. alij ad vrbis excidiū. e ¶ Væ no. q decli. Hiero. Illis dicētib⁹: Surgite & aſcē. alij reſpōdēt: Væ nobis &c. Et est hic ſenſus: Si p dię hoc patimur, qđ p noctē patiemur. f ¶ Surgite. Qui dixerūt, conſurgite & aſcēdite &c. Sese illis verbis Mulieri habenti i dolo. puocāt ad bellū: Surgite & aſcendamus in nocte, vt ſciāt aduerſarij non tēporis eſſe victoriā, ſed virtutū. g ¶ Sicut fri. Sine calore fidei, eccleſia ſpiritu feruētes. Mala āt frigida. vñ: Refrigeſcet charitas multorū. Et illud: Aſſimilabor deſcēdēti b⁹ i lacū. Semel ſufficiat dixiſſe lacū, non ſtagnū ſonare ſcḋm Grecos, ſed ciſternā, B quę Syro & Hebręo ſermone Gab dicit. Prępate

¶ iniqtas

¶ cit Saluator

Moraliter. c ¶ Confortami. Hīc ex Moraliter

Cōgregatini, fugiarcē vrbis ſonet. Sion em arx. i. ſpecula interpretat. & ſpecioſæ mulieri cōparatur. d ¶ Paſtores. Satis eleganter ponit hīc verbū Hebræū, qđ quatuor literis ſcribitur, res, eyn, ioth, men. Si em legaſ Reim amatores: ſi Roim paſtores ſignificat. Vt iuxta metaphorā, pulchræ mulieris amatores, vel iuxta euerſionē vrbis, intelligātur paſtores, quorū alij feſtināt ad polluēdum ſcortū. alij ad vrbis excidiū. e ¶ Væ no. q decli. Hiero. Illis dicētib⁹: Surgite & aſcē. alij reſpōdēt: Væ nobis &c. Et est hic ſenſus: Si p dię hoc patimur, qđ p noctē patiemur. f ¶ Surgite. Qui dixerūt, conſurgite & aſcēdite &c. Sese illis verbis Mulieri habenti i dolo. puocāt ad bellū: Surgite & aſcendamus in nocte, vt ſciāt aduerſarij non tēporis eſſe victoriā, ſed virtutū. g ¶ Sicut fri. Sine calore fidei, eccleſia ſpiritu feruētes. Mala āt frigida. vñ: Refrigeſcet charitas multorū. Et illud: Aſſimilabor deſcēdēti b⁹ i lacū. Semel ſufficiat dixiſſe lacū, non ſtagnū ſonare ſcḋm Grecos, ſed ciſternā, B quę Syro & Hebręo ſermone Gab dicit. Prępate

¶ iniqtas

¶ cit Saluator

Diuiſio

¶ ſcaturire

¶ de medio

¶ loco ſuo

☞ a ¶Iniquitas. LXX. Impietas & miseria audiętur in ea contra E faciem eius: per omnē dolorē & flagellū erudieris Ierusalem &c.
Hebr.12.b. b ¶Erudire Ie. Hiero. Per hoc discimus, quòd flagellet deus omnem filiū quem recipit, & ideò plagis & tormētis eruditur Ierusalē vt corrigatur, & non recedat anima dei ab ea. Si quādo igitur crebris angustiis subiacem⁹, istius versiculi recordemur: per oēm dolorem & flagellum erudieris Ierusalem
†fons c ¶Vsq; ad racemū. Quasi cùm vastata fuerit Ierusalem, reliquię salvę fient. Vel sic: Ne vnus quidem racemus remaneat: & quomodò vindemiator, sic quocumq; inueneris pertrahe in Babylonē, quasi in cartallū vel in torcular. d ¶Incircūcisę &c.
Tribus modis dicitur circūcisio †Racemādo racemabunt sicut vitem Notandū, qđ circūcisio in scripturis dicitur tribus modis: In pręputio, in corde, in auribus. vnde: Qui habet aures audiendi audiat. e ¶Idcirco
Mat.11.b. furore. Q. Venientē irā dei ,pspicio & furore eius & iracūdia plenus sum, & vltrà sustinere non possum. Nec pro peccatorib⁹ audeo deprecari deum. f ¶Extendā. Lxx. Eleuabo, vtrumq; aūt pcutiētis habit⁹ est. vnde:
Isa.5.f. Et adhuc manus eius extēta siue excelsa. g ¶Et curabāt contri. Q. Cū tāta facerent mala, tamen prospera quę F que populo meo nunciabāt. & quasi curare cupiebant vulnus: & ignomi-
† amplius ferre non possum niā filię populi mei dicentes, pax pax. Hoc propriè de Sacerdotibus & doctoribus intelligendū est, q diuitibus & honoratis repromittunt ,pspera & clementē prædicant deū, magis illos supplicio & dei iracundiæ prępārātes
†Expresi⁹ h ¶Confusi sunt. †Depressius hoc legēdum est iuxta Hebraicū sermonē Et cū ingę tanta fecerunt, nūquid cōfusi sunt? nunquid erubuerūt in scelerib⁹ suis? quinpotius pcēm auxere contēptu. i ¶Nescie. Noluerūt: sed nimio contēptu & vicio violenti mali nec intelligere quidem potuerunt.
Grandis impietas nō solū nō cauere sed nec intelligē velle pcā, & nullam habere distātiā bonorum malorūq;
Mat.13.f. operum. k ¶State sup uias. Legamus Euāgelicam parabolam, in qua negociator bonus omnes vendidit margaritas, vt vnam emat pretiosā:
Ioh.14.a. vr. s. per patriarchas & prophetas veniamus ad eum q dicit: Ego sum via, ve. vnde: State super uias &c.

† leui sermone *Nico. de Lyra.* ☞ Vocē tubæ ~ cit Saluator Mar. xxiij°b. Et qm abundabit iniqtas, refrigescet charitas multorū. In Hebræo habetur Sicut puteus effluit aquā suā. s. continuè, sic populus continuat maliciam suam.
a ¶Iniquitas & uastitas audietur in ea. id est destructio & plaga. b ¶Erudire Ierusalem. Verbum est domini quasi cōpatientis. c ¶Ne fortè recedat anima mea à te. i. dilectio mea. d ¶Ne fortè po. &c. Vsq; ad race. &c. li, vsq; tenet hic exclusiuè, & est sens⁹, qđ sicut pauci racemi euadunt man⁹ vindemiatorū, sic pauci Iudęi euadēt manus Chaldęorum. ió subditur. e ¶Conuerte ma. &c. ad carta. Quod est instrumentum quo portant vuæ ad pressoriū, & est ỳbū dñi directū ad exercitū Chaldęorū, q ptim occiderūt, & ptī captiuauerūt ip̄m pp̄m ducētes ad pressorium mortis & angustiæ. In Hebræo habet: Adite-

†cisterna aquam suam, sic †frigidam fecit maliciam suam. Iniquitas & uastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas & plaga. Erudire Ierusalem, ne forte recedat anima mea à te, ne forte ponam te desertam terram inhabitabilem. Hæc dicit dominus exercituum.
† Vsque ad racemum colligent quasi in uinea reliquias Israël. Cōuerte manum tuam quasi uindemiator ad †cartallum.
¶Vel aut.
Cui loquar, & quem †cōtestabor, ut audiat? Ecce incircumcisæ aures eorum, &
¶Quis.
a ¶Quia nolunt. Non posse enim de contemptu & infidelitate descendit. b ¶Ideo. c ¶Quod datum est eis in salutem.
audire non possunt. Ecce uerbum domini factum est eis in opprobrium, &
a ¶Vicio eorum versum est in pœnam.
non suscipient illud. †Idcirco furore domini plenus sum, & †laboraui sustinens.
a ¶Propheta ad Chaldęum. b ¶Furorem. c ¶Nulli parcatur ætati.
Effundè super paruulum †foris, & su-
a ¶Qui ad repugnandum arma corripuerant. b ¶Dulcissima eius nomina pariter sentiunt captiuitatem.
per consilium iuuenum simul. Vir enim
a ¶Patet quod senectus non est ætas vitima. b ¶Quem decrepitum vel depositum dicimus.
cum †muliere capietur, senex cum plè-
a ¶Hæc omnia referimus spiritualiter ad ecclesiam, si dominum offenderit.
no dierum. Et trànsibunt domos eorum
a ¶Coniunx scilicet & possessio.
ad alteros, agri & uxores pariter, quia
a ¶Qui semper in vicio.
¶Vnde: Væ habitatoribus terræ.
extendam manum meam super hàbitantes terram, dicit dominus. †A minore quippe usque ad maiorem omnes a-
a ¶Radix omnium malorum auaricia. b ¶Qui mendacium propheræt.
uariciæ studeant, & à prophęta usque ad
a ¶Qui peruerse interpretantur legem. Dicit enim in alio loco propheta: Quærite legem a Sacerdotibus.
Sacerdotem cuncti faciunt †dolum. Et
curabant contritionem filię populi mei
†cum ignominia, dicentes. Pax, pax, &
¶Omnino.
non erat pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quinpotius confu-
sione non sunt confusi, & erubescere ne
a ¶Nec scierunt quidem nec sensum pœnitentiæ habuerunt. b ¶Qui prius stabant. c ¶Vicijs suis.
scierunt. Quamobrē cadent inter ruen-
a ¶Pœnæ. ¶A Nabuchodonosor.
tes, in tempore uisitationis suæ corru-
a ¶Ruentibus sociati.
ent, dicit dominus. Hæc dicit dominus:
a ¶Prophetæ. b ¶Sic.
State super uias & †uidete, et in-
a ¶Diligenter inquirite. b ¶Quæ multorum sanctorum tritæ vestigijs.
terrogate de semitis antiquis, quæ
a ¶In Euangelio. b ¶Quasi: Hæc via inuenta præbet refugium animabus credentium.
sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus uestris.

Deus. G dæorū, qui remāserāt cū Godolia. quo interfecto fugerūt in AEgyptū cōtra consiliū Ieremiæ, vt habetur infrà, xliij. ca. & ibi cum
A Egyptiis perierunt per Chaldæos. vt habetur infrà. xliij. cap.
f ¶Cui loquar. Verbū est Ieremiæ desperātis de Iudæorū correctione: ió subdit: g ¶Ecce incir.
au. eorū. In Hebręo habetur, obturatę. h ¶Ecce uer. do. quod est pđ †fortissimū: quia peius est ipsum vituperare quā non audire. propter qđ subdit propheta. i ¶Idcirco fu. do. i. eius vindicta. k ¶Plenus sum. quia plenè reuelata est mihi super populum futura. l ¶Laboraui su. id est populo meo cōpatiēs. m ¶Effunde. id est effundēs dictā vindictam, & loquitur Ieremias ad dominum.
n ¶Su. par. for. q. d. nō parces alicui rōne ætatis, sexus, aut conditionis. o ¶Et transibunt. id est bona † casibus de domibus eorū. p ¶Agri. bona agrorum, Chaldæi enim nō remanent in terra ad possidendum domos & agros in Iudęa. q ¶A mino. † maiorib⁹
Hîc consequēter excludit remedū qđ posset haberi per Sacerdotiū, & Diuino primò ,pter malitiā eorū, secundò ,pter displicētiā sacrificiorū, ibi: Vt quid. Circa primū dicit: A minore †illud. ppe. id est à Ieuita, q ministrabat Sacerdoti. r ¶Vsq; ad maio. id est summū sacerdotē. s ¶Omnes a- H uari. stu. Variis cautelis & dolis subtrahendo bona laicorū, t ¶Et cu †fauorabant &c. id est destructionem Ierusalem p prophetas domini nunciatam. v ¶Cū igno. id est cū falsitate. x ¶Dicen. pax pax. s. populo & ciuitati. y ¶Cōfu. sunt. id est confundent in destructiōe cuitatis, quia tunc eorū falsitas apparebit. & ipsi ignominiosè occidentur & captiuabūtur. z ¶Quinpotius &c. quia etiam ante destructionē cuitatis apparuit eorum falsitas in multis: de quo nō erubescebant. sed magis errorem suum mendacijs pal- †falsis. Isa.56. liabant. a ¶Quāobrem &c. q. in captione Ierusalem fuerunt cum aliis partim occisi & partim capti.
b ¶State super uias. id est varios viuendi modos. c ¶Et uidete. in †falsum spiciendo scripturas. d ¶Et interdicam rogate. à prophetis domini, qui sciunt intellectū scripturarum per reuelationē ,spiritussanti. e ¶Desemitis anti. id est antiquorum. scilicet Abrahā, Isaac, & Iacob, & aliorum sctōrum patrū. f ¶Et ambu. in ea, Aliter etiam eius cognitio nō proficeret. g ¶Et inuenietis re. &c. In sinu Abrahę cū patrib⁹ sūis
Et dicit
g ¶Ecce incir. &c. q ¶A mi. Moraliter Hîc ponit occasio dicti mali, quę est malicia cleri, vt prędictū est de qua dicit: A mi. s. clerico habente solùm tōsurā. r ¶Vsq; ad. q. habet pōtificalē dignitatē. s ¶Oēs aua. stu. q. p diuersas cautelas pecunias extorquēt. s ¶Et à ,pphe. &c. i. à simpli †audire ci prędicatore vsq; ad curā habētem. t ¶Et curabant. excusando potentum pcā propter quęstū, ,pter qđ cū ipsis damnabūtur, & grauiter. ideò subditur. a ¶Quamobrē cadent inter ruen. Et qm sacrificia talium nō valent eis, sequitur postea.
*Vt quid

a ¶Vocẽ tu.Hiero.Vocem tubæ,mã
A data Euangelij vel doctrinam apoſtolo
rum.vnde: In montem excelſum aſcen-
Iſai.40.b. de tu qui Euangelizas Sion,exalta ſicut
tuba vocem tuam, qui annuncias Ieru-
ſalem.b ¶Vt quid mi.thus.Q. Fru-
ſtra mihi ad vnguenta conficienda quæ
in lege præcepta ſunt,ſuauiſſimi odoris
pigmenta confertis, & holocauſta ſuccẽ
ditis, qui meam in lege voluntatem nõ
faciris.vnde.ſuprà.Vocem meam nõ au
dierũt,&c.Alleg.Hoc propriè conuenit
Allego. his qui de rapinis & nudatione miſero-
†cognoſce rum offerũt ſacrificia & eleemoſynas.&
† quid ſit ex iniquitate putant ſe redimere peccata
in eis. cũ ſcriptura dicat:Redemptio aĩę viri.p
Proũ.13.b. prię diuitiæ eius.c ¶Patres & fi. Filij
† Infr.19.a patrũ ſequuntur blaſphemias,quotidie
Matt.27.c illam imprecationem ſuſcipientes:San-
guis eius ſuper nos & ſup filios noſtros.
d ¶Ecce po.Propriè hoc dicit de Ba-
byloniis,qui venturi ſunt contra Ieruſa
lem:Et omnis armaturæ ordo deſcribi-
tur & præliantium impetus, vt terrore
commoti agant pœnitentiam,& deum
clementiſsimum placent.e ¶Vox ei⁹.
Allego. Allegori.Hiero. Poſſumus hoc teſtimo
† Iſa.22.d. nio abuti tempore perſequutionis,quã
do omnis aduerſum nos diaboli rabies
concitatur,cuius nulla miſericordia eſt:
& quaſi vehemẽtiſsimi maris fluctus ita
opprimunt reſiſtentes. f ¶Nolite exi
Mat.24.b. re. Euangelium quoq; docet non eſſe
exeundum in agrum, nec de tectorum
altitudine deſcendendum.Sed illud au-
Genẽ.29.d. diendum: In monte ſaluum te fac.Ad
Iſa.22.a. quem in Iſaia & Michęa iubemur curre
Mich.4.a. re.Præcepit iuxta literam:ne foras exeãt,
ne muros deſerãt,ſed firmiſsimè ſe rueã
tur munitionibus.g ¶Et probabis.
Quaſi.Vt cum ꝓbaueris & ſcieris viam
populi delinquentis, tunc intelligas ar-
gentum ære mixtum nulla ratione pur-
gari.Quomodo enim plumbum immi
B ſcetur metallis quę ſunt adulterata vt a-
liena ſeparetur materia: & ſi fortè pur-
gata fuerint

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et dixerunt.facto.b ¶Non
ambulabi.quia viuebant modo con-
trario.c ¶Et cõſtitui ſuper uos ſpe.
ſcilicet prophetas ſanctos, ſecundum q̃
dicitur Ezechi.iij.d. Fili hominis ſpecu-
latorẽ dedi te domui Iſrael.d ¶Audi
te uocem tu.ſancti prophetæ qui dicit
tuba eò q̃ ſicut tuba materialis non po-
teſt emittere ſonum niſi inſufflata, ſic,p
phetæ ſancti loquebantur à deo inſpira
ti.iij.Pe..d.Non voluntate humana alla
ta eſt aliquando prophetia ſed ſpirituſa
cto inſpirati loquuti ſũt ſancti dei homi
nes.e ¶Et dixe.non audi.quia pro-
† via phetis non credebant,ſed magis eis calũ
niam inferebant,vt habetur infrà.xx.,p
pter quod ſubditur pœna eorum cũ di-
citur: Ecce ego adducam mala &c.
f ¶Fructum cogi.eius.Fructus eſt vl
timum qd̃ de arbore expectatur.& iſte
pœna vel præmium eſt illud qd̃,p ope
malo vel bono vltimò recipit.g ¶Vt
q̃d.Hic excludit remedium per ſacerdo
tes quãtũ ad ſacrificia per ipſos oblata,
† miſeria quę non erãt ire dei placatiua.,ppter qd̃
dicitur in perſona dei: Vt quid mihi
thus de Saba offertis?In illa enim ter
ra inuenitur thus lucidiſsimum, quod
ponebatur in thymiamate cremando in
altari

a ¶Econtrario. b ¶Per viam ſcilicet Euangelij.
c ¶Hæc prophęta dicente proprie de perfidia Iudęo
rum,ſtatim infert:Cõſtitui ſu.vos ſpe.
Et dixerũt:non ambulabimus. Et a b c
a ¶Scilicet apoſtolorum chorum.vnde:Fili hominis ſpe
culatorem dedi te domui Iſrael.
conſtitui ſuper uos †ſpeculatorem.
a ¶Dicens. b ¶Inuitati ad eam noluerunt venire.
Audite uocem tubæ, & †dixerunt: d e
a ¶Vnde:Ecce conuertimur ad Gentes.
Non audiemus. Ideo audite Gen-
a ¶Alias cognoſcite q̃ paſcitis gregem ẽ epiſcopi ſcilicet &
preſbyteri. b ¶Non Iudaica ſed omnium nationum.
tes, & †cognoſcite cõgregatio,
a ¶Incredulis. b ¶Totus orbis,ſicut illud Iſa.
Audi cælum & auribus percipe terra,quæ ſcilicet
dominus populo Iudæorum facturus ſit.
†quanta ego faciam eis.Audi terra:
a ¶Supplicia.
†Ecce ego adducam malã,ſuper po-
a ¶Qui reſpondet,non audiemus. ¶Non ſus
per Gentes,quæ vocantur ad veritatem. b ¶Vel
uerſionum eius.vnde:Labores manuum tuarum,
pulũ iſtum, fructum cõgitatio- f
a b
quia mandacabis. ¶Aute cordis.
num eius:quia uerba mea non audi
a ¶Indomabili ceruice.
erunt,& legem meam prõiecerunt.
a ¶Vnde thura veniunt:ſecundum illud Vergilij: Cen-
tumq; Sabęo thure calent arę.
†Vt quid mihi thus de Sãba affer- g
a ¶Hebraice canen.pro quo.LXX.& Theodotio cin
namomum tranſtulerunt.
tis, & calãmum ſuaue olentem de h
a ¶India ſcilicet de qua per mare rubrum veniunt.
terrã longinqua? Holocauſtomata i
a ¶Non mea. b ¶Quantum in vobis eſt.
ueſtra non ſunt accepta,& uictimæ k
a ¶Quantum in vobis eſt.
ueſtræ non plãcuerunt mihi. Pro- l
pterea hæc dicit dominus †deus:
a ¶Hæc omnia quotidie impleri videmus.
Eccè ego dabo in populum iſtum m
a ¶Nihilnn eis forte,ſed omnia infirmitas apud eos eſt.
b ¶Sanguis eius ſuper nos. c ¶Quia pariter peccauerũt.
ruinas,& rũent in eis patres & filii ſi n
¶Non ſolum ſcilicet illi,ſed omnes qui legem ſequun-
tur ad literam occidentem.
mul,uicinus & proximus peribunt.
Hęc dicit dñs: Ecce populus uenit o
de terra aquilonis,& Gẽs magna cõ
ſurget à finibus terrę.Sagittã & ſcu- p
tũ arripiet,crudelis eſt & nõ miſere-
¶Vt etiam voce terreat.
bitur. Vox eius quaſi mare ſonabit, q
& ſuper equos aſcendent præparati
a ¶Adoccaſionem rogandi dominum ac placandi.
quaſi uir ad prœliũ:& aduerſum tè ſi
a ¶Reſponſio populi,cui per prophetã dñs cõminatus eſt.
b ¶Babylonij. c ¶Timore nõ poſſumus leuare manus.
lia Sion.Audiuimus famã eius, diſ- r
ſolutę ſunt manus noſtrę. Tribula-
a ¶Dolores parturitis affirmãt,nihil eſſe grauius his q̃ ſenſerũt.
tio apprehendit nos,dõlores ut par
turientẽ.Nolite exire ad agros,& in f
†uineã ne ambuletis:qm̃ gladius in
a ¶Sed. b ¶Docet quid facere debeant,conuertãtur ſ.ad
pœnitentiã,& hanc firmiſsimam habeant armaturam.
inimici pauor in circumitu. Filiã po- t
puli mei accingere cilicio,& cõſper- v
a ¶In Heb.ſolitarij. ¶Nihil dolentius quam vnige-
nitum vel ſolum perdere filium.
gere cinere.Luctum unigẽiti fac ti x
a ¶Nabuchodonoſor vel diabolus. b ¶Affectuoſe,
quod ſuper populum venturum eſt,ſuper ſe deus venis
re teſtatur. c ¶Dominus ad propheram.
et ſuaſtator ſuper uos. †Probato- y
a ¶Incredulo. b ¶Quondã. c ¶Vt nihil timeas,
vllas populi inſidias.
rem dedi te in põpulo meo †robu- z
ſtũ,& ſcies & probabis uias eorum.

altari incenſi,Exo.xxx. h ¶Et calamũ C
ſuaue olentẽ de terra longinqua? id Calamus
eſt de India.Eſt autem calamus arbor a-
romatica gracilis & nodoſa ad modum
cannæ vel arundinis,& ponebatur in ſa † ſpecula-
cra vnctione qua vngebantur vaſa diui tores
no cultui conſecrata,Exo.xxx. i ¶Ho- † & dixi
locauſtomata ueſtra.id eſt ſacrificia
totaliter incenſa. k ¶Non ſunt accep-
ta.quia ſacrificia veteris legis non erãt
accepta ex ſeipſis, ſicut Euchariſtia, quæ
eſt ſacramentum nouæ legis, ſed erant
tantummodo accepta ex fide & deuotio
ne offerentium.ſacerdotes autem iſti e-
rant infideles & indeuoti,vt patet ex prę
dictis.& ideo ſacrificia & victimæ eorũ
non placebãt deo.l ¶Propterea. Hìc Diuiſio
conſequenter excluſo remedio ex parte
ſacerdotum,iteratur denunciatio puni-
tionis. Et primò ponitur hæc iteratio.
ſecundò infertur quędam concluſio,ibi:
Probatorem.Circa primum dicit:Pro-
pterea.id eſt propter mala ſuprà dicta.
m ¶Ecce ego dabo in popu.iſtum
ruinas.ſcilicet famis, gladij & captiuita
tis.n ¶Ecce populus uenit de terra
aquilonis.ſcilicet exercitus Nabucho-
donoſor qui intrauit Iudęam ex illa par
te.o ¶Gens magna.id eſt fortis & ad
prœlium docta.p ¶Crudelis eſt.& ſic
nõ parcet alicui pietate ducta.q ¶Vox
eius quaſi mare ſonabit.id eſt terribi
liter ſicut ſonus maris ex vndarum colli
ſione eſt terribilis.r ¶Audiuimus fa
mam eius.& loquitur Ieremias ex per
ſona populi Iudæ.s ¶Diſſolutæ ſunt
manus noſtræ.præ timore. Timor enim ꝓ deus
cordis cauſat tremorem in exterioribus Infrà.17.b.
membris.Cætera patẽt uſq; ibi: t ¶Fi
lia populi mei.id eſt Ieruſalem quę di
citur populi filia,eò q̃ fuit ab eo ædifica
ta.Vel ad literam:Filia.i.filiæ, accipien
do ſingulare pro plurali:ſicut Exo. viij.
f.Venit muſca grauiſſima.i. multitudo
muſcarum.v ¶Accĩgere ci.in ſignum
triſtitiæ & doloris:Mulieres enim in tẽ- D
pore tribulationibus oñdunt maiora ſi
gna triſtitiæ & doloris quã viri.x ¶Lu
ctũ uni.f.t.i. ſiſtem luctui quẽ facit ma
ter ꝓ morte vnigeniti filij ſui,qui eſt ma
ximus & amariſsimus. y ¶Probator.
Hìc ex prędictis infert cõcluſio.ſ.q̃ labor
Ieremiæ ad reuocandum ſacerdotes &
populum de malo ad bonum,nõ habu
it aliquẽ effectum ſicut labor examinato
ris ſeu probatoris alicuius metalli,quan
do metallũ illud non purgatur, ſed ma
gis in ſcoriam & cineres conſumit & hoc
eſt qd̃ dicit dñs Ieremiæ: Probatorẽ.i.
examinatorẽ. z ¶Dedi te in populo
&c.robuſtum,& ſci.q̃,ꝓpter q̃cũq;
minas & perſequutiones nõ dimiſit ar-
guere eius malum: Sed q̃ correctio nõ
c ✠ fuit ſequuta
✠ g ¶ Vt quid mihi thus de Saba Moraliter
aſ.Circa quod ſciendum, quòd omnia
ſacrificia veteris legis figura fuerũt vnius
ſacrificij perfecti ſcilicet Euchariſtiæ.qd̃
licet in ſe ſit bonum & ſanctum, tamen
ſi offeratur pro obſtinatis i malo,eis nõ
valet,& offerenti indignè multum no-
cet:quia iudicium ſibi mãducat & bibit
primæ Corinthi.xj.propter quod repli
catur pœna cùm ſubdit,poſtea:n ¶Ec-
cepopulus ue.id eſt exercitus dæmo- † munitio
nis ad torquendum malum clerum i pœ nẽ,turrim
nis:Et ſubditur cauſa quæ eſt deſperatio † munitio
corruptionis,cùm dicit verſus finem ca. nem inquã

a ✠ Deſeci

gata fuerint, plumbū omnino cōsumitur, & in nihilū redigit, sic
E doctrinę verbū & sermo propheticus perit in his qui audire con
temnunt. Dicamus & super his, q sicut aspides surdę obturāt au
res suas, ne audiant vocem incantantium. a ¶ Omnes isti. Gre
go. Principes sunt à domino recedentes & inob
Moraliter dientes qui per
uersę ambulāt & fraudulenter. De hac e
nim conflatione legitur: Habet argentū
Iob.28.a. venarum suarum principia, & auro loc⁹
est in q̄ cōflat. In argento, eloquiū: In au
ro, vita vel sapientiæ caritas signatur. Et
quia hęretici sic de eloquij nitore superbi
unt, vt nulla sacrorū librorū autoritate
solidentur (q nobis ad loquendum q̄si ar
gēti venæ sunt, qa de ipsis loquendi ori
ginem trahimus) eos ad sacræ autoritā
tis paginas revocat, vt si verè loq desidē
rāt, inde qd loquāt sumāt. Et auro locus
est i q̄ cōflatur: Q. Vera fidelitū sapia (cui
vniuersalis eccl⁹sia est locus) tribulationē
nobis p̄sequētibus patit: sed à cūctis pctō
rū sordibus p̄sequutiōis nostræ igne pur
gat. Vñ: Igne, p̄bat aurū & argētū: hoies
Ecce.2.a. ỹ̄ò receptibiles i camino hūliatiōis. Vel
auro locus est i q̄ cōflat: qa q̄qs extra v
nitatē ecclesiæ patit, pōt qdē pati, sed nō
Martyres potest martyr fieri. Hūc ergo locū ō hęre
non fiunt tici cōflationis quærite, hāc fornacē q̄ au
extra eccle- rū rectè purgat, inuenite. Si qd p deo a
siam. maritudinis, si qd tribulationis extra hūc
sustinetis, incēdi potestis, nō purgari. vñ:
Fruſtra cōsla. cō. ma. enim eo. nō s. Et
1.Cor.13.b. alibi: Si tradidero corp⁹ meum ita vt ar
deā, charitatē aūt nō habuero, nihil mihi
p̄dest. Alij em̄ de deo praua sentiūt, alij à
F p̄ximorū societate dissentiūt. Illi errore
† Inf.26.d. fidei, isti schismatis diuisi sunt. Vñ in prin
† opera cipio decalogi vtrorūq; culpa reprimit,
Deute.6.a. cū divina voce dī: Diliges dūm deū tuū
Matt.22.d. ex toto corde, &c̄ę. statim subdit: Diliges
p̄ximū tuū sicut teipsū. Qui enim de deo
praua sentit, nō eū diligit. Qui ab eccl⁹iæ
vnitate discordat, p̄ximum non amat.

GLOS. ORDI. CAP. VII.

† dixeritis

VErbū quod factū est ad Iere.
b ¶ Sta in por. per quā multi
rudo populi ad rogandum dūm
ingreditur, vt hac occasione audiāt quod
dominus præcepit. Per quod intelligim⁹
duriciam Iudaici populi, q q̄si mendaces
& vesanos habuerūt, p̄phetas: & per occa
† 23.q.5.c. sionem & celebritatē loci audire cogātur
regum. verbum domini. c ¶ Templū do. Po
Virgo mē test hoc convenire illis virginibus quæ ia
te corrum- ctant pudiciciam, & impudenti vultu præferunt castitatem, cùm
pitur. aliud habeant in conscientia. Virgo autem vera, & corpore & spi
ritu casta est. Quid enim p̄dest corporis pudicicia si mente corru
pta, vel si virtutes defuerint quas propheticus sermo enumerat?
Præcepit isti populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur, in
ecclesia constituti, ne habeamus fiduciam in splendore ędificiorū
& auratis laquearibus, & marmoreis parietibus, & dicamus: Tē
plum domini, templum domini. Illud em̄ verè tēplū dñi est,
in quo fides vera, conuersatio sancta, & omnium virtutū chor⁹.

Nicolaus de Lyra.

Ecce

A domino.

Omnes isti principes †declinantes, a
ambulantes fraudulenter, æs & fer b c
rum uniuersi sunt corrupti. Defecit d
Nihil proficiens.
sufflatorium, in igne consumptum e
a Verbum dei Alias argentarius.
est plumbum, fruſtra conflauit con f
flator. Malitiæ enim eorū non sunt
a Ergo. Non aurum.
consumptæ. Argentum reprobum
Looge a se.
uocate eos, quia dominus proiecit
illos. Cap. VII.

b VErbum quod factū g
est ad Ieremiam à h
domino dicens: Sta
in porta domus do
mini, & prędica ibi
uerbū istud, & dic: Audite uerbum
domini omnis Iuda, qui ingredimi
ni per portas has, ut adoretis domi
num. Hæc dicit dominus exercitu⁹
Clementissimus medicus omnes sanare desiderat.
a Quæ modo malæ.
um deus Israël. †Bonas facite uias i
uestras & †studia uestra, & †habi k l
a Quia naturale est natale solum diligere, & nihil pa
tria dulcius, Policetur præmia obedientibus: habitabo
vo. in loco illo.
tabō uobiscum in loco isto. Nolite m
confidere in uerbis mendacij, dicen
c tes: Templum domini, templum n
domini, templum domini est. Quo o
Opera.
niam, si †benedixeritis uias uestras p
Cogitationes. Hiero. Si iusticiam sequuti fueritis.
& studia uestra: si feceritis iudi q r
a Qui non possunt se defendere.
cium inter uirum & proximum
cius. †Aduēnæ & pupillo, & ui s t
a Si mala. b Defendendo.
duæ nōn feceritis calumniam, nec v

rectione Iudæorum, ideo subditur: f ¶ Fruſtra conflauit con- G
flator. Vt paret sententia ex dictis.
* d ¶ Defecit suffla. Loquitur de deo sicut de aurifabro, qui Moraliter
purgare volens aurum apponit plumbum vel stannū, ne ignis cō
sumat aurū: sed quando consumptum est plumbum, tunc consla
tio nocet auro ipsum cōsumendo. De⁹ † declinatio
autem ad purganda pctā aliqn cōflat ỹ̄ um
bis doctorū, & aliqn flagellis aduersari
orū, & qn̄ ad neutrū sequit emendatio,
fruſtra fit conflatio: & est signū qd talis
pctōr q ỹ̄bis & flagellis nō emēdat. ge
hēnę reseruat. ¶ In sexto ca. vbi dī i Po
stil. lō subdit: Ecce icircūcisę aures eorū.

ADDI. In Heb. hoc loco nō di
cit, aures obturarę, sed p
riè dicit incircūcisę aures. Sed qa auris
incircūcisa intelligit habere præputium
qd aures videt obturare, iō per incircū
cisionē aurium ītelligit earū obturatio.

NIC. DE LY. Cap. VII.

VErbum. Hīc consequenter ex
cludit tertium remedium in q̄
cōfidebāt ludęi, s. sctitas tēpli: p
pter quā credebāt ab aduersariis defen
sari: Et diuiditur in duas partes, qa prio Diuisio
pōit hęc exclusio. sed'ò dicti cōfirmatio,
ibi: Tu ergo. Prima in duas, quia primò
ponitur exclusio remedij, secūdò destru
ctio templi, ibi: Ite ad locum. Prima in
duas: quia primò excludit fiducia in tē
plo ex omissione boni impositi. secun
dò ex cōmissione mali, phibiti, ibi: Ecce
vos. Circa primum dicitur Ieremiæ: H
h ¶ Sta in por. do. domini. vt os in
gredientes & egredientes possint te au- † habitu
dire. Cętera patent vsq; ibi: i ¶ Bonas facil vo.
fa. ui. ue. i. opa. k ¶ Et stu. ue. i. cogi
tatiōes. l ¶ Et habitabo uo. in lo. isti.
vestras preces exaudiendo. quasi dicat si
ista omiseritis facere, non exaudiam: iō
subditur: m ¶ Nolite confidere in
uerbis mendacii. quæ dicebantur à sa
cerdotibus propter temporale lucrum,
& quæ sint illa subditur: n ¶ Templū
domini. Sic enim dicebant sacerdotes,
quòd omnia mala remitterentur eis si
facerent multas oblationes. Et replicat
ter, vt sacerdotes offenderent dictum su
um magis firmum, quod tamen erat fal
sum quia primò requiritur pœnitentia
de præteritis & cautela de futuris: ideò
subditur: o ¶ Quando si be. i. bene
dictione dignas feceritis. p ¶ Vias ue.
id est operationes & cogitationes vestras. Et explicat magis i spe
ciali, dicens: q ¶ Si feceritis. vos iudices. r ¶ Iudicium scilicet
rectum quantùm ad intraneos, & etiam quantum ad extraneos:
ideò dicitur: s ¶ Aduenæ. & quantùm ad imporentes se defen
dere. ideò subditur: t ¶ Et pupillo & uiduæ non feceritis ca
lumniā. & istud tangit iudices: vt in fauorem partis oppositę nō
condemnent eos, & etiam alios inferiores, vt non moueant con
tra eos causas iniustas. v ¶ Nec sanguinem inno. effuderitis
in loco. vos iudices innocentes condānando, & vos inferiores
falsō accu

Moraliter. g ¶ Verbum quod factum est Ieremiam à do Moralitas
mino dicens. In hoc capitulo secundum sensum literalem exclu
ditur falsa confidentia Iudæorum de falsitate templi, qua credē
bant peccata sua sine pœnitentia expiari, quod est falsum. Morali
ter autem per hoc signantur Christiani, qui capellas ædificant de
rapinis, vel ministris ecclesiæ eleemosynas dant: per hoc creden
tes saluari sine emēdatione peccati; ideò talibus dicitur: m ¶ No
lite confidere in uerbis mendacii, dicentes: Templum do
mini, templum domini, templum domini est. id est peccata
vra nō expientur p prædicta absq; debita pœnitētia. Et dicit ter tē
plum domini, ppter tres radices peccatorū, scilicet concupiscenti
am carnis, concupiscentiā oculorū, & supbiam vitæ. Peccata n̄q;
ex eis procedentia nō expiantur per modum prædictum. Et qn̄
ædificia dicto modo facta citò cadere solent, ideo sequitur: postea

* Ite ad

17 a ℂ Ecce uos. Fruſtra eos in templo habere fiduciam hæc peccata demõſtrãt. Quid enim prodeſt audacter ingredi limẽ domus dñi, & erecta ſtare cerui-ce: & nõ ſolũ cor, ſed & manꝰ habere polluta? Hec ſpecialiter accidere in eccleſia nemo dubitat, quando preſentis temporis felicitatẽ cõſiderãtes ſua pcta nõ contẽnunt. Sed deum non videre putant, quia non ſtatim vindicta conſequit. Et in tantã ꝓrumpũt amẽtiam, vt liberatos ſe iactent quia à cultu dei receſſerunt. b ℂ Spelũca. Hiero. De hoc loco ſumptũ puto qd dicit in Euãgelio: Domus mea do. orationis vo. vos aũt feciſtis illã ſpelũcã latronũ. Siue vt in alio Euangelio: Domũ negociationis. Eccleſia dei vertitur in ſpelũcã latronum, quando furta, homicidia, adulteria, periuria, ſacrilegium, hęreſes & alia ſcelera verſantur in ea, qñ auariciæ ſacibus principes inardeſcunt, & regum opes, quondam vile, aut certè non vilè palliolum poſſidet. vnde ifert: Ego ego &c. c ℂ Ite ad lo. Vbi. ſ. fuit primum tabernaculum meum. vnde: Et reppuli tabernaculum Silo. Sicut enim in cinerem lapſum eſt, ita & templum. cum ſimiliũ fuerit habitatio peccatorum. Sicut autẽ Silo exemplum eſt templi, ſic templum vobis. vnde: Cum venerit filiꝰ hominis putas inueniet fidem ſuper terram? d ℂ Ad uos ma. Nõ qd' ei tẽpus abſq; diluculo ſit, ſed quia poſt noctis quietẽ, corporis viribus inſtauratis, anima hominum vigentior ſit. & non voluptati bꝰ occupata audire & facere valeat quæ dicuntur. vnde: Mane exaudies vocem meã: Mane aſtabo tibi & vide. Et ī Iſaia: De nocte ſiue diluculo conſurgit ſpiritꝰ meus ad te deus, quia lex præcepta tua ſunt ſuper terrã. vnde filij lucis dicuntur & non noctis neq; tenebrarum, nec dormientes, qui ſolicet mandata dei conſeruãt. e ℂ Sicut feci Si. Abieci Silo abiectur? & tẽplũ, abieci decẽ tribus, abiectus & duas tribꝰ. Quidqd illi ppſo minaſ, timeamus & nobis, ne ſimilia faciamus. f ℂ Tu ergo n. Hiero. Ne videaſ propheta rogans non impetrare quod poſtulat, præcepit dominus ne oret pro populo peccatore, & nullã pœnitẽtiam agente. g ℂ Et non ob. Sanctorũ preces iræ dei pñt obſiſtere. vnde Moyſi dicitur: Dimitte me vt percutiam populũ iſtum, &cæ. Et ſteti Phinees & placauit, &cæ. Aaron quoq; accepto thuribulo inter ignem & populum arſurũ medius ſtetit, & ira dei ceſſauit. ℂ Hiero. Duo dibilia non ſunt quæ obſiſtunt orationibus ne audiantur à domino, incorreptꝰ ſcilicet & permanens error, & impœnitens. Error enim namq; veniam promereſ, ſed qui ab eo veraciter abſoluitur. Cor verò impœnitens in ſpiritumſanctum peccat quo in vnum populus dei congregatur, quo ſpiritus immundus ejcitur, quo baptizamur, quo peccata omnia dimittuntur, & quem accipit eccleſia: vt cui dimiſerit peccata dimittantur ei, verbum enim valde malum & nimis impium dicit contra ſpiritumſanctum cogitatione vel lingua, vt ſecundum duriciam cordis theſaurizet ſibi iram hæc impœnitentia, hæc blaſphemia: vel ꝙbum in ſpiritumſanctum remiſſionem non habet in æternum.

Nicolaus de Lyra. ☞ Nonne

Exo.32.c. Pſal.105.e. Nu.16.g. Duo exaudiũtur à domino, incorreptꝰ ſcilicet & permanens error, & impœnitens. Error enim namq; veniam promereſ, ſed qui ab eo veraciter abſoluitur. Cor verò impœnitens in ſpiritumſanctum peccat quo in vnum populus dei congregatur, quo ſpiritus immundus ejcitur, quo baptizamur, quo peccata omnia dimittuntur, & quem accipit eccleſia: vt cui dimiſerit peccata dimittantur ei, verbum enim valde malum & nimis impium dicit contra ſpiritumſanctum cogitatione vel lingua, vt ſecundum duriciam cordis theſaurizet ſibi iram hæc impœnitentia, hæc blaſphemia: vel ꝙbum in ſpiritumſanctum remiſſionem non habet in æternum.

Nicolaus de Lyra. ☞ Nonne

Matt.21.b. Ioh.2.c. Eccleſia fit ſpelũca latronum. Luc.18.b. †Iſa.56.c. Infrã.32.f. Matt.21.b. Pſal.5.a. Ibidem. Iſai.26.b. ſecundum LXX. †Etiã ego ecce. 1.Teſ.5.a. Pſal.77.g. Pſal.105.e. Nu.16.g. †nõ deprecemur me.

a Simplices ſcilicet ſcandalizando.

ſanguinem innõcentem effuderitis

a Peruerſa dogmata adorando, quæ ſimulatis in malum vo. ap.

in loco hoc, & poſt deos alienos non ambulaueritis in malum uobiſmet/

a Quem vocatis: vel vocatis templum domini.

ipſis: habitabo uobiſcũ in lõco iſto, b

a Apoſtolis & apoſtolicis viris.

in terra quam dedi pãtribus ueſtris c

à ſeculo uſque in ſeculum. Ecce uos d

cõfiditis uobis in †ſermonibus mendacij, qui non proderunt uobis, †furari, occidere, adulterari, iurare, mẽ e f g

daciter libare Baalim, & ire poſt deos alienos quos ignoratis. Et ueniſtis, & ſtetiſtis coram me in domo i

hac in qua inuocatum eſt nomen

a Poſt opera mala.

meum, & dixiſtis: Liberati ſumus, k l

eò quòd fecerimus omnes abomina m

b tiones iſtas. †Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus iſta in n

qua inuocatum eſt nomen meum in oculis ueſtris? †Ego, ego ſum, ego

a Quod putaris occultum. b Ex prædictis docet fieri præſentiam.

c uidi dicit dominus. Ite ad lõcũ meum in Silo, ubi habitauit nomen meum à principio, & uidete †quæ fecerim ei propter maliciam populi mei o p q r

Simillia ſolicet.

Iſraël. Et nunc quia feciſtis omnia s

opera hæc dicit dominus, & loquutus ſum ad uos mane conſurgens, & t u

loquens & non audiſtis, †& uocaui uos & non reſpondiſtis: faciam x y

a Templo in quo confidit is.

domũi huic in qua inuocatum eſt nomen meum, & in qua uos habetis fiduciam, & loco quem dedi uobis & patribus ueſtris, ſicũt feci Si- z a b c

a Decem tribus quibus præfuit Ieroboam de tribu Ephraim.

lo: & proiiciam uos à facie mea, ſicut proieci omnes fratres ueſtros uniuerſum ſemẽ Ephraim. †Tu ergo d

e

noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudẽ & orationem, & f

†non obſiſtas mihi: quia non exaudiam te. g

a ℂ Et poſt deos alie. colendo ſolum deum verũ, vos bene habentes erga deum. Iſta imponuntur hominibus faciẽda ſcilicet bene ſe habere in his quæ ſunt ad deũ, & in his quæ ad proximum. b ℂ Habitabo uobiſcum in loco. Exponatur vt ſupra. c ℂ Ecce uos confiditis. Hic conſequẽter excluditur dicta fiducia ex cõmiſtione mali, plubiti, cũ dicitur: Ecce uos confiditis uo. in ſerm. men. Pſeudoprophetarum & Sacerdotum. C d ℂ Qui non prode. uo. Sed magis nocebunt. Minus enim dicendo plus ſignat. e ℂ Furari. Per quod nocetur proximo in rebus poſſeſsis. f ℂ Occidere. Nocendo ei in perſona propria. g ℂ Adulterari. In perſona ſibi coniuncta. h ℂ Iura. mendac. Iſta ſũt peccata cõtra deum directè. Et per hoc deſignatur ꝙ ſacerdotes & ꝓphetæ falſi informabant populum, qd' omne pctm cõmiſſũ cõtra deum vl' proximũ, remittebaſ eis ꝓ ſolas oblationes in templo, quæ cedebant in vſum ſacerdotum in toto, cuiuſmodi erant oblationes pro peccato. De oblationibus autem pacificis vna pars cedebat in vſum offerentium: ideò ſubditur: i ℂ Et veniſtis. confidẽter, ſecundũ informationẽ prædictam. k ℂ Et dixiſtis. factis oblationibus veſtris. l ℂ Liberati ſu. ab omnibus peccatis. m ℂ Eò qd' ſe. abominationes iſtas. Quod poteſt exponi dupliciter. V no modo ſic, eò ꝙ fecerimꝰ, &cęſ. i. ab omni malo qd' fecerimus abſque alia ſatisfactione. Alio modo ſic, eò qd' fecerimus abominationes iſtas, id eſt qd' fecimus oblationes in templo, quæ ſecundum veritatẽ erãt abominatiões ipſi deo, qa de alieno erãt factæ, & mala intentione: ideõ ſubdit: n ℂ Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt dom. q. d. Sic: Spelunca eſt latronum eſt eis ad refugium, & ad repoſitionem ſuorũ furtorũ: & ſic ad tẽplũ recurrebant ꝓ ſalute conſequenda, & ibi offerebant prædas & latrocinia. o ℂ Ite. Hic ex prædictis nunciatur tẽpli deſtructio, cũm dicit: Ite ad loc. m. id eſt cultui meo deputatũ. ꝓ ℂ In Si. quę eſt ciuitas ī ſorte Ephraim. q ℂ Vbi ha. no. meũ à prin. quia tabernaculum Moyſi & arca teſtamẽti primò habuerunt ibi ſtabilem manſionem. vt habetur Ioſue. xviij. r ℂ Et uidete quæ fecerim ei. quia locus iam erat deſtructus, & cultus domini inde ſublatus. s ℂ Et nũc qa feciſtis omnia opera hæc, dicit dominus. id eſt mala prædicta quæ ſunt tanta vel maiora quàm illa, propter quæ deſtructa fuit Silo. t ℂ Et loquutꝰ ſum ad uos. per prophetas vos reuocando. v ℂ Mane cõſurgens &c. i. diligenter hoc faciens. x ℂ Et non audiſtis. vos corrigẽdo. y ℂ Faciam domui huic. id eſt templo per Salomonem ædificato. z ℂ Sicut feci Silo. Quod impletum fuit ꝓ Nabuchodonoſor, qui deſtruxit Ieruſalem & templum, vt habetur infrà. a ℂ Et proii. uos à fa. mea. eiiciendo de terra veſtra in Babylonicam captiuitatem. b ℂ Sicut proieci omnes fratres ueſtros. Id eſt decem tribus, quę iã erant in captiuitate inter Aſſyrios. c ℂ Vniuerſum ſemen Ephraim. Hoc dicitur, quia illa tribus erat principalior inter decem, & quia Ieroboam primus rex eorũ fuit de tribu Ephraim. d ℂ Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec aſſum. Excluſo prædicto remedio, hic cõſequenter ponitur dictę excluſionis cõfirmatio. Et hoc ex tribꝰ quæ hic excluduntur: ſcilicet Ieremiæ oratio, & holocauſtorũ oblatio, ibi: Hæc dicit, & adhæſio populi cum deo, ibi: Tonde capillum. Circa primum dicit dominus Ieremiæ. Tu ergo noli orare pro populo hoc nec aſſumas pro eis. Et ſubditur poſt: e ℂ Et non obſiſtas mihi. rogando, qd' non inferam ei prædicta mala. f ℂ Quia non exaudiam te. Cuius cauſa ſubditur:

†verbis

†ꝙ furami ni occiditis &c.

†ambulare

† quid

†Ge. 28.d. Prou.2.b. Iſai.65.b.

† Inf.14.b.

Diuiſio

☞ Nonne Moraliter

☞ o ℂ Ite ad lo. m. vbi fuit arca domini, & tamen fuit deſtructus propter maliciam populi: & ſic temporibus modernis deſtructa ſunt loca ſcta Iudæę, ppẽ pcta Gentis Chriſtianæ, ꝓpter qd' ſequitur:

¶ Intus & foris.

☞ a ¶ Nonne uid. Ne putemus cru-
E delem deum: qui nec rogari patiatur
cauſam reddit quare nō audiat. Nō
ne vides. b ¶ Conflatur. Hiero. Q.
Quod diu facere nolui, veſtrorū pec
† miſcent maſſam catorum multitudine facere compel
lor ſuper viros & ſuper iumenta. Cū
iraſcitur deus, etiam homines, & quę
ſunt hominis ſimilem ſeueritatē ſen
tiunt. c ¶ Quia nō ſ. Manifeſtē oñ
† ſtellæ Exo. 31. d. dit, quia primum decalogum dede
rit in lapideis tabulis, ſcriptum digi
to dei: & poſt offenſam idololatriæ,
caputq; vituli iuſſerit ſibi hoſtias fie
ri magis q̄ dæmonibus, auferens re
ligionem puram mandatorum dei,
& cōcedēs ſanguinē victimarum car
niūq; deſiderium. d ¶ A die q. Oē
tempus medium dicit eos per offen
ſam domini tranſegiſſe. Neceſſaria er
go fuit Euangelica gratia quę eos nō
merito ſuo, ſed dei miſericordia con
ſeruaret. e ¶ Et loquer. Ne dubite
tis induraſſe ceruices, &c. Ecce do lo
cum pœnitentię: Nec ideo loquor,
vt fiāt quę dico, ſed quia futura, ideo
prędico: Nunc ſaltem loquere eis v̄
bis meis. f ¶ Hęc eſt gens. Hoc in
tempore prophetarum factum eſt, &
in vmbra præceſſit. In Chriſto plenè
completum eſt, cui⁹ diſciplinam no
luerunt audire. vnde eleganter infer
tur: g ¶ Periit fides, & oblata
F eſt. quę propriè Chriſtianorum eſt.
☞ Tonde c

Nicolaus de Lyra.

† de hacre a ¶ Nonne uides quid iſti faciūt
in ciuitatibus Iuda & in plateis Ie
ruſ. quàm horribile. quaſi dicat, dignū
eſt qđ puniant. Et quid ſit iſtud oſtē
ditur: b ¶ Filii colligūt lig. ad co
quēdum idololatrię ſacrificia, ad hoc
enim pueri inducebantur à parenti
bus, vt nutriti in talibus, i ſenectute
nō recederent ab eis, ſecūdū qđ dici
tur Prouer. xxij. a. Adoleſcens iuxta
viam ſuam etiā cū ſenuerit non rece
det ab ea. c ¶ Et patres ſuccendūt
ignem. dantes filijs exemplum ſic fa
ciendi, cū venerint ad ętatem adultā.
d ¶ Et mulie. con. adipem. i. fari
nam tritici delicatiſſimā, ſecundum
illud Pſal. cxlvij. a. Ex adipe frumen
ti ſatiat te. in q̄ miſcebant aquam fa
ciendo inde paſtam. e ¶ Vt face. p.
id eſt panes rotundos & tenues.
f ¶ Reginæ cæli. lunæ. & ſic patet,
q̄ oēs perſonæ domus intrinſecę. ſci.
vir, vxor & ,ples erant in illa idolola
tria occupatæ. g ¶ Et libent diis
alij. Libamina ſunt oblationes de li
quidis, vt de vino, oleo, & ſimilibus.
h ¶ Et me ad ira. pro. ſ. ad inferen
dum vindictam, quia ira & aliæ paſ
ſiones non ſunt in deo: ſed eius puni
tio dicitur ira, eò q̄ ad modū hoīs ira
ti ſe habet q̄n punit. i ¶ Nonne ſe
metipſ. ſupple prouocant. k ¶ In
confuſionem vul. ſui. quaſi dicat.
Sic, eò qđ procurant per mala ſua p̄
me confuſibiliter puniri. propter qđ
ſubdit: l ¶ Ecce furor me. Id eſt vi
dicta mea. m ¶ Conflatur ſuper
† veritas locum iſtum. ad deſtruendum ciui
tatem & tēplum. n ¶ Super uiros.
puniendo eos in perſonis propriis.
o ¶ Et ſuper iumenta & ſu. pu-
niendo

a Quaſi: Nulla eſt ætas, nullus ſexus qui ab ipſa impietate diſſentiat.

a ¶ Hieronymus. Vel præparationem, id eſt omne genus ſacrificij.
b ¶ Lunæ vel militiæ cæli, id eſt omnibus ſtellis. c ¶ Qui non ſunt dij ſed ſub nominibus deorum dæmonibus immolant.

a ¶ Sic. b ¶ Quam non habeo ſcilicet. c ¶ Quaſi: Hæc faciendo, non intelligunt miſeri quod hæc contentio non me lædat, quem ira non mutat, ſed ipſos.

a ¶ Deum nunquam lædimus qui lædi non poteſt, ſed nobis interis tum præparamus theſaurizantes nobis iram in die iræ.
b ¶ Ignominia ſempiterna erunt.

a ¶ Furor. b ¶ Quoniam non agit populus in quo poſſit extingui.

a ¶ Quorum reprobauit templum reprobat ſacrificium, & publice arguit, quia non veneratione ſui ſed epularum deſiderio immoſ lauerunt.

a ¶ Mandata in quibus religio pura.

a ¶ Proficientes

a ¶ Quaſi: vobis prouideo, non mihi, verus dominus ſum, non ego ſeruorum officijs.

a ¶ Me dicente: Audite vo. meum.

a ¶ Contra illud apoſtoli: Quæ retro ſunt obliuiſcens, in anteriora me extendi.

a ¶ Præterita cupientes.
b ¶ Futura contemnentes.

a ¶ Sicut ſupra.

a ¶ Pater, quia merito ſtillauit ira dei ſuper populum contemptorem durę ceruicis.

a ¶ Tamen.

a ¶ Tamen. b ¶ Tanę ſunt ſuperbiæ, vt deſignentur reſpondere.
¶ Tamen.

¶ Non populus.

a ¶ Chriſtianorum. b ¶ Filij dei fidei q̄ confeſſio.

niſi do eos ī bōis poſſeſſis. p ¶ Hæc q
dicit dominus exercituum &c.
Hīc conſequenter confirmatur pro
poſitum per excluſionem holocau
ſti deo oblati, ita quòd nō valeat po
pulo ad aliquod remedium, cùm di
catur: q ¶ Holocauſtomata ueſtra. † Inf. 44. c
Iſta erant ſacrificia digniora, eò qđ
toraliter incendebantur ad diuinum
honorem. r ¶ Addite uictimis
ueſtris. id eſt hoſtiis pacificis, quarū
vna pars cedebat in vſum offerenti
um. ideo ſubditur: s ¶ Et comedite
carnes. ſcilicet holocauſtorum qua
ſi dicat non incendite pro me, quia
in nullo placent mihi, ideò ſubditur:
t ¶ Quia nō ſum loquutus cum
patribus veſtris, & non præcepi.
de ipſis mihi offerendis. v ¶ In die
qua eduxi eos de terra Ægyp.
ſicut patet Exod. vigeſimo, vbi deus
dedit præcepta decalogi populo, &
de holocauſtis non fit ibi ſermo.
x ¶ Sed hoc uerbum præcepi eis † teſtandi
dicens. Audite uocem meam, &
ero uobis deus, & uos eritis mi.
Ex hoc patet Exod. decimonono. a.
vbi dicit: Si audieritis vocem meam
& cuſtodieritis pactum meum, eritis
mihi in peculium. Melior eſt enim o
bedientia quā victimę. primo Regū. H
xv. c. Sciendum tamen, quòd poſtea
dominus per Moyſen præcepit holo
cauſta & victimas ſibi offerri à popu
lo, ne talia offerrent idolis ad quod
erant proni, & ad experiendum obe
dientiam populi, & ad præfiguran
dum futuram immolationem Chri
ſti: Et, ppter hoc dictum eſt hîc: Nō
præcepi eis ī die qua eduxi &c.
per quod non excluditur præceptum
poſtea datum. y ¶ Et non audie
runt. obediendo. z ¶ Sed abierūt
in uoluptatibus. quantùm ad deli
cias carnis. a ¶ Et i prauitate cor
dis ſui mali. ſeruiendo idolis.
b ¶ Factiq; ſunt retrorſum. à me
recedentes. c ¶ A die qua egreſſi
ſunt patres eorum de terra Æ
gypti. id eſt à tempore illius egreſſio
nis quia tunc fecerunt & adorauerūt
vitulum conflatilem, Exod. xxxij. b
d ¶ Vſque ad diem hanc. non q̄a
continuè fuerint idololatræ. ſed pro
maiori parte temporis, vt patet ex li
bris Iudicum, Regum & Paralipom.
e ¶ Et miſi ad uos omnes ſer
uos meos prophetas per diem.
ſci. reuocandos. Sic eſt in Hebræo. &
mutatur modus loquendi de tertia
perſona in ſecundam. Cætera patent
ex ſupradictis vſq; ibi: f ¶ Et uoca
bis eos. ad pœnitentiam. g ¶ Et † Infraſcio
non reſpondebunt tibi. per corre
ctionem. Propter quod poſt ſequi
tur: h ¶ Periit fides. Id eſt fidelitas
populi erga deum & proximum.
i ¶ Et abl. eſt de o. eorum. q̄a tñ
modò loquuntur dolos & mēdacia.
✠ Tonde

Moralitas ✱ a ¶ Nonne uides, quid iſti fa
ciunt in ciuitatibus Iuda & in
plateis Ieruſalem? Dicitur enim, q̄
ante deſtructionem multa peccata &
enormia fiebant in terra illa. Et quo
niam hoc debet eſſe cauſa doloris
omnibus bonis, ideò dicitur poſt:
✱ Tonde

a ¶ Tonde ca. Apud veteres consuetudo fuit lugentiū tondere cæsariem, nunc econtra comam demittere luctus indicium est. Mos lugē. tium, tō de re capillos.

b ¶ Excelsa To. Hiero. Tophet Hebraicè, latitudo Latinè, qui locus est in valle filiorū Ennon. Et Hebraicè dicitur Gehennon. Ge enī vallē, Ennon hominis nomē, vel gratiā sonat. Et tradūt Hebræi ex hoc loco dictam gehennā eò q; omnis populus Iudæorū ibi offendens dīm perit. In quo loco etiā filios suos in igne idolis consecrauerūt.

† super loca excelsa.

c ¶ Quæ est in valle. Locū q; Siloe fontibus irrigat, significat, amœnus atq; nemorosus, & vsq; hodie hortorū præbet delicias. Hic autem Gentilitatis error oēs prouincias occupauit, vt ad capita fontium lucos q; amœnissimos victimas immolarent. d ¶ Et filiæ. Si Iephte obtulit filiam virginē, non sacrificium deo, sed animus placuit offerentis. Neq; enim si canis aut asin⁹ autim mūdū quodlibet animal primum occurrisset domino, offerre debuisset. e ¶ Ecce dies. Quando recessit à fidelitate domini sui, tunc in captū. Sed cum rex Aegypti veniret & liberaret Ierusalem, Nabuchodonosor illū fugauit. Postea Nabuzardan obsedit eam, & cepit, & duxit Sedechiā in Antiochiam, & ibi orbat⁹. f ¶ Et qes. Cū locus idololatriæ versus fuerit i sepulcra, vt vbi deū offēdebāt, ibi cadauera eorum inhumata iacerent.

† abominationes suas. Iudic. 11. f. † Hennon 4. Re. 25. b.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Tonde. Hīc tertiò cōfirmat propositū, excludendo coniunctionem & amicitiā ppli cū deo. Ad cuius intellectum sciendum, q; prophetæ dīi non solū pphetabāt verbis, sed etiā aliquando sensibilib⁹ signis, sicut Ieremias posuit in collo suo catenas, ad significandum q; sic ducerent cōcatenati in captiuitatē, infrà. xxvij. & sic ī p posito, dīs præcepit Ieremię vt tōderet capillos suos suo capiti adhærentes, & ei valde amabiles, eò q; erat Nazaręus ex vtero matris suę, vt dictum est suprà. ca. j. & sic nouacula non debebat super caput suū ascendere, vt dicit de Samsone Iudi. xiij. Et hoc fuit ad significandum, q; dominus populum regni Iuda sibi prius adhærentē & amabilem, separaret & proiiceret à se, & hoc est q; dicitur: Tonde ca. tu. i. capillos: accipiendo singulare pro plurali. b ¶ Et proiice. à te. c ¶ Et sume in directum. i. directē aspiciens capillos. d ¶ Planctum. cui. significatio subditur: c ¶ Quia proiecit dominus & reliquit ge. su. i. pplm Iuda quē dilexit prius, quia p mala sua prouocauit contra se iram dei, & ideo dicitur hīc generatio furoris dei, sicut homo dignus morte dicit filius mortis. ij. Reg. xij. Cōsequenter ponitur duplex causa huius protectionis. Prima cū dicit: f ¶ Posuerunt offen. sua. i. idola. g ¶ In domo in qua. i. in tēplo diuino cultui deputato vt habet. iiij. Regū. xxj. & hoc fuit valde detestandū, sicut cū mulier introducit adulterū in eodē lecto cū marito suo. Secunda ponitur ibi: h ¶ Et ædificauerunt excelsa. id est altaria alta, quia locus ille erat in valle, vt patet ex litera sequenti. i ¶ Tophet. i. idolo Moloch. & secundum quod dicit hīc Ra. Sa. sonat tympanum seu tympanizationem, eò q; d' in ritu illius idoli fiebat tympanizatio. Erat enim illud idolū æreum, & interius concauum, & intra concauitatem illam fiebat ignis fortis: & quando idolum erat ignitum, ponebatur puer qui offerebatur in manibus eius, & tunc sacerdotes percutiebant fortiter tympana, & ne parentes pueri audirent clamorem pueri & compaterentur, & vt crederēt sine dolore corporis animam euolasse. Et istud erat valde horribile scilicet innocentem ad veneration idoli sic interficere.

Moloch idolum

k ¶ Filii Ennon. Nomen erat proprium hominis, cuius filius erat dominus loci illius. l ¶ Vt incenderent filios suos. modo prædicto. m ¶ Quæ non præcepi nec cogitaui. Hoc dicitur, quia sacerdotes illius idoli asserebant talem oblationem esse deo valde acceptam, eò quòd dominus dixit Abrahæ: Tolle filiū tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & offer illum in holocaustum &c. Gen. xxij. a. q; d' est falsum, q; illud nō fuit dictū Abrahæ vt Isaac moreretur, sed vt Abrahę obedientia ꝓbaretur. propter quod ibidē subditur: Ne extendas manū tuā super puerū, neq; facias illi quidq;. nunc cognoui, quòd timeas dīm &c. n ¶ Et non dicent amp. To. & ual. si. En. Licet enim Ennon sit nomen proprium, vt dictum est, tamen alio modo est appellatiuū, & signat

C

a Tonde capillum tuum, & proiice: & sume in directum plāctum, quia proiecit

a ¶ Populum Iudæorum: & hoc proprie ad Christi tempus referendum, quando periit fides, & ablata est de ore populi dominum blasphemantis.

dominus, & reliquit generationem furoris sui, quia fecerunt filij Iuda malum

a ¶ Vel in templo meo. ¶ Quem nihil latet.

in oculis meis, dicit dominus. Posuerūt

¶ Idola Baal.

offendicula sua in domo, in qua inuocatum est nomen meū, ut polluerent eam:

a ¶ Quæ Hebraice Ramath, siue Aram Tophet alia littera.

& ædificauerunt excelsa Tophet, quæ est in valle filij Ennon, ut incenderent filios suos & filias suas igni, quæ non præcepi nec cogitaui in corde meo. Id

a ¶ Obstinationis scilicet quam a nono anno Sedechię regis vsq; ad vndecimum perpessi sunt.

eò ecce dies ueniunt dicit dominus, & non dicent amplius Tophet, & uallis

a ¶ Obsessionem plurimorum.
b ¶ Tanta erit cædes.

filij Ennon, sed uallis interfectionis: et

a ¶ In loco suæ religionis.

sepelient in Tophet, eò quòd non sit locus. Et erit morticinum populi huius in cibum uolucribus cæli & bestiis terræ,

a ¶ Quia quisque sibi timebit, vel victus humandi officio.
b ¶ Hieronymus. Manifesta transcurrimus, vt in occultis immoremur.

& non erit qui abigat. † Et quiescere faciam de urbibus Iuda & de plateis Ieru

a ¶ Quæ Ierusalem habitabant.

salem, uocem gaudij & uocem lætitiæ, uocem sponsi & uocem sponsæ. In desolatione enim erit terra.

a ¶ Vt mœrore & gemitu omnia complentur.

vt Isaac moreretur, sed vt Abrahę obedientia ꝓbaretur. propter quod ibidē subditur: Ne extendas manū tuā super puerū, neq; facias illi quidq;. nunc cognoui, quòd timeas dīm &c. n ¶ Et non dicent amp. To. & ual. si. En. Licet enim Ennon sit nomen proprium, vt dictum est, tamen alio modo est appellatiuū, & signat consolationem. q. d. non vocabit amplius locus cōsolationis, sed magis cōtrarium. s. vallis intersectionis q; a multi Iudę fuerūt postea interfecti à Chaldæis. o ¶ Et se. in To. s. sepultura asini: sicut dicit infrà. xxij. de Iechonia. Sepultura asini sepelietur, & hoc patet p hoc q; d' subdit: Et erit morti. populus in ci. uo. Cætera patent.

Moraliter

✠ a ¶ Tonde ca. tu. Modus enī anti quorū fuit tondere capillos in signum doloris & humiliationis, sicut dicitur de sancto Iob: Scidit vestimenta sua, & tonso capite corruit in terrā. ¶ In ca. vij. vbi dī ī Postil. Et replicatur ter.

ADDI. I. Secundū trāslationē Chaldaicā replicat hīc ter tēplū dīi, eò q; d' ter in anno debebāt apparere ī tēplo corā dño, vt patet Deu. xvj. p quā trinā apparitionē credebāt expiari à suis delictis: q; tñ erat falsū nisi corrigerēt vias suas, vt cōiter dī. ¶ In eo. ca. vbi dicit in Postilla: Reginæ cæli. i. lunæ.

D

ADDI. II. Vbi nos habemus Reginæ cęli: ī Heb. habet dictio מלאכת Melecheth, quę vno mō significat reginā, & alio mō significat opus, & sic nō designat vnū certū planetā, sed totū opus cęleste, q; d' obseruat ab astronomis secūdū certas cōstellationes: Et quōcūq; sit, irrōnabile videt dici q; d' luna sit regina cęli, cū sol sit maioris efficaciæ, luminis & virtu. † Ezec. 16. c. tis. ¶ In eo. c. vbi dī in postil. Quia nō sū loquut⁹ de ipsis mihi offerendis.

ADDIT. III. Licet in præceptis decalogi non fiat mentio de holocaustis, nec de sacrificijs: tñ antea & spāliter qñ de⁹ eduxit ppm de AEgypto, præcepit eis de agno paschali immolando, quod fuit celebratū in die propria seu tpe eductionis de AEgypto, vt habetur Exo. xij. Quod q; dē sacrificium vt habetur ibidem, vocat victimas: & hoc fuit primū præceptum de principalibus datis filijs Israel à deo p Moysen. Vnde ratio Postillatoris qua dicit. q; in hoc q; d' dicit hīc: Nō præcepi eis ī die qua eduxi, &c, non excluditur præceptum postea datum scilicet de sacrificiis: sed præceptum antea non videtur sufficere, vt patet: Et ideo aliter videtur hīc dicendum. Pro quo sciendū est quòd ī precedenti cap. iam dixerat propheta, quòd holocausta mata & victimæ non placebant deo, eò quòd legem non seruabant: nunc autem arguit eos de hoc quòd immolationes suas seu sacrificia non p cultu dei, sed magis pro voracitate sua faciebāt. Vnde glo. interlinearis super illud verbum: Et comedite carnes, sic dicit, quia non veneratione sui, sed epularum desiderio immolauerunt. Hæc in glos. Vnde cùm dicitur hīc: Holocaustomata vestra addite victimis vestris, &c. æ. sensus est q. d. Ex quo ad appetitum vestrum satiandum immolatis, conuenientius est vt non offeratis holocausta quæ totaliter incenduntur: & sic consequenter videntur consumi totaliter in honorem meum, sed addatis ea victimis vestris, vt saturemini carnibus, nam victimæ pro maiori parte cedebant in vsum offerentium. Et sequitur: Quia non sū loquutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra AEgypti de verbo holocaustomatum & victimarum, quia tunc non præcepit eis facere holocausta & victimas, sed solùm victimam: nam agnus paschalis victima erat, vt patet in prædicto capitulo, Exod. duodecimo, non autem holocaustum. Postea verò cum lapsi fuerunt in idololatriam, deus præcepit eis holocausta & victimas sibi offerri à populo, ne talia offerrent idolis, prout in Postilla. Et sequitur: Sed hoc verbum præcepi eis: Audite vocem meam quasi dicat hoc mandatum de obediendo deo, in quo verus dei cultus consistit, semper fuit per se intentum à deo: non autem holocausta & victimæ, &c.

Additio Ieremiæ Cap. VIII. Replica

E ¶In eod.ca.vbi dicitur in Postil.Periit fides. i.fidelitas populi

ADDIT.IIII. Hoc qđ dicit hîc:Periit fides ꝓprie po-
teſt intelligi de fide iuſtificante, qa qui
idola colũt,ſicut verũ deũ,manifeſtẽ deficiũt in fide,credẽtes ido-
Duplex actus fidei a lum habere potentiã ſeu autoritatẽ diuinã. Et quia duplex eſt actus fidei.ſ.intrinſecus in corde,quo creditur ad iuſticiam,& extrinſecus in ore quo fit confeſsio ad ſalutem: ad Rom.x. Ideo de primo dicit:Periit fides.ſ.in corde.de ſecundo verò:Et ablata eſt de ore eorum.& iſtum ſenſum videtur tenere gloſſa.

¶In eodem cap.vbi dicitur in Poſtilla:Tonde.Hic tertiò confirmatur propoſitum &c.

ADD.V. Hoc qđ dicitur hîc:Tonde capillũ,& ꝓiice & iume nõ ſunt ỹba dñi directẽ ad Ieremiã, qa vt dictũ fuit Iſaiæ.xl.ſuper illud verbum:Sup mõtẽ excelſũ aſcẽde.Verba Hebraica & pronoĩa diſtinguuntur ſecundum ſexum, qa aliq̃ ſũt maſculina,& aliq̃ fœminina. Et ꝙ hîc dr:Tonde & ꝓiice & iume,ſũt fœminini generis in Hebraico in hoc loco, ſic ꝙ dirigunt ad fœminam.Et ideo hęc verba intelligenda ſunt tamq̃ dicta ꝑ ꝓphetam in ꝑſona dñi ad ciuitatẽ Ieruſalẽ,vt.ſ.in ſignum mœroris tõderet capillos,quia vt dicitur in gloſ. Apud veteres conſuetudo fuit lugẽtiũ tõdere cæſariẽ,ſicut tũc ecõtrà comã dimittere luctus indiciũ eſt.Hęc in glo.&c. ¶In eo.ca.vbi dicit in Poſtilla:Et non diceẽ amplius Tophet,& vallis filij Ennon.

ADDI.VI. Vbi nos habemus:Vallis filij Ennon,ĩ Hebræo habeẽ: גֵּיא בֶן הִנֹּם Geben hinnom vnde ex hoc vnde ex hoc noĩe fuit aſſumptũ ĩ Heb.gehẽna, ad ſignificãdũ lo- G cũ ĩfernalẽ vbi cruciãt dãnati,& ſic habeẽ ĩ Catholicõ. Et rõẽ.qa ĩ loco hoc crudeliſsimẽ & irremediabiliẽ cruciabãt hoies ꝑ dęmonũ ad.miſtratioẽm,qđãmõ ſicut ĩ iferno.Siſr & Tophẽt nomẽ eſt iferni,iuxta illud Iſa.xxx.g.Præparata eſt ab heri Tophet,&cætę.

REPL. In ca.vij.extraneũ videẽ Burg.qđ Poſtil.reginã cæli vocat lunã.eõ qđ ſol ſit maioris efficaciæ. Qđ argumentum Burg.modicũm concludit,ſed vſu loquentiũ Philoſophorũ & poetarũ concludit illa ratio pro Poſtillatore. Nam ſol dicitur pater,quia generat hominem,& non hominũ tãtũ ſed deorũ.i.aliorũ planetarum.Et à multis poetis dicit ſol rex,rõne maioris efficaciæ.Luna dicitur regina,& mater,& bona congruentia quia ſol & luna ſunt duo magna luminaria,ſol tamen maius,& luna min⁹,vt patet Gene.j.Ita in regno magnæ perſonæ ſũt rex & regina,maior tamen rex quã regina,&c. ¶In eo.ca.vbi dicitur Non præcepi eis in die qua eduxi,&c.dicit Poſtilla.per hoc nõ excluduntur præcepta poſt data,vbi Burg.accipit occaſionẽ contra Poſtil.cũ tamen hic & ille volunt idem,vt patet. ¶In eod.ca.vbi dicitur:Tonde capillos.Burg.hîc & ſuprà.Iſa.iiij.phãtaſiatur de generibus verborum,quòd videlicet verba ſunt maſculini generis,& fœminini generis in Grammatica Hebraica, ſicut nomina in Grammatica Latina.Quod ſi ita eſt.puto beatum Hiero.& alios non latuiſſe.Sed glo.quam adducit non facit pro eo,ſed ſtat cum expoſitione Poſtil.quòd tonſio capitis Ieremiæ hîc præcepta,prænoſticè deſignauit mœrorem ciuitatis & populi, ſicut in ipſius collo catena fuit prænoſticum ſignũ captiuitatis,de quo infrà vigeſimoſeptimo.

Nicolaus de Lyra.

GLOS.ORDI.CAP. VIII.

☞ IN tem.il.&c.Eiicient oſſa. Oĩa quæ ꝓpheralis ſermo deſcribit,nõ tpe videmus accidiſſe,non vni Ierſm quæ iſta perpeſſa eſt à Chaldæis & Romanis,ſed vniuerſo orbi,vt iã lachrymę aruerit,& mortuorũ oſsib⁹ cõpleãt oĩa.b ¶De ſepul.Quę-
†regis rentes aurũ & argẽtũ & cætera quæ ĩ ſe-
Aurũ quæ ſitum in ſepulcris. pulcris more antiq̃ ponebant. c ¶Et dices.Poſt tanta mala ad pœnitẽtiã ꝓuocat eos q remanſerũt.Siue,priuſquã veniãt quę minaꝰ eſt, hortatur ad cõuerſionẽ,& pœnitẽtiæ locũ indulger.
† pandent d ¶Auerſus eſt,ſiue auertit.Q. Conuerſus põt iræ dei precibus reſiſtere & auertere. e ¶Quare ergo.Q.Quãtò eos ad pœnitẽtiam prouocaui,tãtò magis receſſerũt,non tã ſtudio peccãdi. ꝙ me ſuperandi. f ¶Nemo quod bon.
Gene.8.d. Omne genus hoĩm ꝓnũ eſt ad malum.

NI.DE LY. ☞ In tpe Cap. VIII.

IN tpe illo.Hîc excludit q̃rtũ remediũ.ſ.ſapia doctorũ ſi eſſet,ꝑ quã ꝑſ poſſet ab errore & idololatria reduci, & à punitiõe diuina liberari: ſed hoc excludit ĩ hoc ca.Qđ diuidit ĩ duas partes
Diuiſio qa priò prædicit populi exterminiũ.ſecũdò excludit dictũ remediũ,ibi:Miluꝰ ĩ cælo.Pria adhucĩ duas qa priò ponit ꝑſ exterminatio,ſed ô exterminatiõis rõ,ibi:Et dices.Circa primũ priò ponit exterminatio q̃rtũ ad deſũctos. ſ.rũ ĩterhoies nõ remanẽt niſi oſſa ſepulta,& q̃rtũ ad hoc dr:a ¶In tpe il.ſ.deſtructionis Ierſm ꝑ Chaldęos.b ¶Eiiciẽt o.r.
Mos pomꝑ Mos eñ fuit apud Iudæos ſepelire mortuos ſũptuoſe vt habeẽt Io.xix.& maxiẽ
poſitus ſepe liendorum perſonas regũ & pontificũ & aliorũ no-
apud Iudęos. tabiliũ,ita qđ in capitib⁹ regũ ponebãt coronas aureas cũ lapidib⁹ preciosis,& anulos ĩ digitis: & circa alias ꝑſonas ponebãt alia preciosa ſecũm cõueniẽtiã ſui ſtatꝰ. ꝓpter qđ Chaldæi ĩ deſtructione Ierſm,ſepulcra talium effoderũt,oſſa ꝓiicientes & iocalia accipientes. c ¶Et expandẽt ea ad ſo.& lu.q.di.ſicut ſacrificauerunt ſoli & lunæ & cæteris ſtellis: ſic iuſtum eſt, ꝙ oſſa eorũ ꝓiciant ad ſolẽ & lunã extracta de ſepulcris: iõ ſubditur

Cap. VIII.

IN tẽpore illo ait dominus: Eiicient oſſa a b †regum Iuda,& oſſa principum eius,& oſ
¶Quæ effodit auaricia. ſa Sacerdotũ & oſſa prophetatum,& oſſa eorum qui habitauerunt Ieruſalem de ſepulcris
a ¶Vt quibus ſeruierãt,derelicto deo,eorũ pœnã aſpectibus.
ſuis,& †expandent ea ad ſolẽm & lunam,& omnem militiam cæli, quæ dilexerunt & quibus ſeruierunt, & poſt quę ambulauerunt,& quę quęſierunt,& adorauerunt.Non colligen- d
tur, & non ſepelientur, in ſterquili- e
a ¶Inhumati. b ¶Si qui fugere poterunt.
nium ſuper faciem terrę erũnt.Et ẽli- f
gent magis mortem quàm uitam omnes qui reſidui fuerint de cognatione hac peſsima,in uniuerſis locis quę- g
derelicta ſunt, ad quę eieci eos, dicit dominus exercituũ. Et dices ad eos: h
¶Peccando. ¶Pœnitendo.
Hęc dicit dñs:Nunqd qui cadit non i
¶A domino. ¶Ad deum.
reſurget,& qui auerſus eſt,nõ reuertetur? Quare ergo †auerſus eſt populus iſte in Ieruſalẽ auerſione conten- k l
¶Foriter. a ¶Idola vel quęlibet prava veritati iuſtitiæq̃ contraria.
tioſa? Apprehenderũt mẽdacium, m
a ¶Qui cum poſſent quaſi ſtudioſe in quæ ſunt feſtari.
b ¶Si redirent. c ¶Si aliquid boni dicerent.
& nõluerunt reuerti. Attẽdi & ãſcultaui,nemo quod bonum eſt loquitur.Nullus eſt, qui agat pœniten- n o p
¶Ore vel corde.
tiam ſuper peccato ſuo,dicens:Quid feci? Omnes conuerſi ſunt ad curſum q

ſubditur: d ¶Nõ col.& nõ ſepe.de cætero,qa habitatores terræ in captiuitatem ducentur. e ¶In ſterqui.ſu.fa. t.e.i. putrefient ſup terrã per pluuiã & niuem deſup cadentem.Conſequenter ponit exterminatio q̃tũ ad viuos,cùm dicit: f ¶Et eligẽt ma.mo.præ nimia anxietate & miſeria,quàm ſuſtinebunt. g ¶In uniuerſ.lo. quæ derelicta ſunt ad quę eieci eos in captiuitatem ductos vbi dicẽt mortuos fuiſſe beatos.h ¶Et H
di.Hîc conſequenter ponitur huius exterminij rõ,quę eſt obſtinatio populi in peccato,cùm dicitur: i ¶Nunqd qc. nõ re.q.d.ille q cadit ad terrã libenter reſurgit,& qui auerſus eſt à recta via,libenter reuertitur ad eam. k ¶Quare ergo auer.eſt po.i.ĩ Ie.à via morum. l ¶Auerſione conten. id eſt obſtinata nolens reuerti.Et ſubditur huius cauſa.m ¶Appre en.men. pſeudoprophetarum. n ¶Et noluerunt reuer. ad meum obſequium. o ¶Attendi & aud.Loquitur deus ad modum hominis emẽdationẽ ſui filij deſiderantis. Et qa nõ fuit ſequuta,ſubdit: p ¶Nullus eſt q a.pœ.de pctis pręteritis,ſed ſũt obſtinati ad futura perpetranda:ideo ſequitur: q ¶Omnes cõuerſi ſunt ad curſũ ſuum.in q̃ notatur libido peccandi

Moraliter.a ¶In tẽ.il.ait,do.e.oſſa. Moraliter
Per reges & principes veteris teſtamenti ſignantur principes noui teſtamenti, & per ſacerdotes,prælati noſtri,& ꝙ ꝓphetas,doctores & prædicatores catholicos;& ꝙ habitãtes ĩ Ierſm,religioſi. Per hoc ſcꝫ iſtorũ igit oſſa quæ poſt mortẽ remanẽt carne putrefacta,ſignãt eorum pctã quæ poſt mortẽ remanẽt puniẽda. Hęc ãt oſſa ſepulta ſũt ꝙdiu ſunt occulta,ſed ad ſolẽ expãdũt añ publicè ꝓpetrãſ, qđ ĩ multis de oĩb⁹ ſtatib⁹ prædictis fit hodie.publicè nãq̃ peccãt & iuerecũdè in ſcãdalũ magnũ ſpopulariũ,ideò ſubdit: e ¶In ſterquilinium ſup.ſ.per infamiam ipſorum inter habitatores terræ: † rebellis
Et qa plures de talibus in ſua malicia ſunt obſtinati,ideò ſequit: p ¶Nullus eſt q a.pœ.Talis autem obſtinatio obſcurat intellectũ,nõ ſolũ quãtũ ad cognitionẽ legis diuiq̃,ſed etiã legis naturę. ✠ ideo ſubditur:

☞ In tempore Saluatoris omnes declinauerunt, simul inutiles facti
A sunt, non est qui faci. bonum. Vnde ipse: Saluum me fac d. quo-
Psal. 13. a. niã defe. sanctus. Vbi sunt ergo qui dicunt in nostra positũ po-
Ibidem. b. testate, omni peccato carere? a ¶ Mil. in. Quasi: Etiam aues sua
Non est in norunt tẽpora, vt sciãt qñ ad calida festinantes loca rigorem hye-
peate no- mis declinare debeant, & veris prin-
stra pecca- cipio ad solitas redire regiones
to omni b ¶ Propterea da. Receperũt mer-
carere. cedem suam: & qui verbum domi-
ni abiecerunt, ipsi abiecti sunt.
c ¶ Et sanabant con. Quasi: Bo-
ni medici aliena vulnera verbis sana-
re cupiebant, qui omnibus flagitiis
vulnerati erant. Hæc quoq; quoti-
die in nostro populo cernimus. vn-
de: Qui prædicas non furandum. fu-
Roma. 2. c raris &c. Huiusmodi enim cùm pec-
catores & diuites viderit, sanare con-
tritionem cupiunt filiæ populi mei,
id est ecclesiæ, & ignominiã eorum
qui decipiunt dicentes, pax pax &c.
d ¶ Idcirco ca. Vt quorũ dignitas
excellebat, etiam ruinæ populi mi-
sceantur, quia scilicet à minimo us-
que ad maxi. om. aua. se. e ¶ Non
est uua &c. Quasi: Cùm tempora
præteant, & æstati succedat autum-
nus; & hyeme arborum cadent fo-
lia, de longe cuncta videbitis, nec ex
eis cibum capietis. f ¶ Quare se-
demus. Vox populi inducitur re-
spondentis, & vicia sua confitentis,
& sese mutuò cohortantis. Conue.
& ingre. ciuita. munit. Vel vnam ci-
B uitatem Ierusalem: iam enim aliæ ca-
pæ fuerant. ¶ Hiero. Personarum
Difficultas mutatio maximè in prophetis diffi-
intelligen- cilem facit intellectum: quæ si in su-
di prophe- is locis, & causis, & tẽporib⁹ reddã-
tas, vñ fit. tur, plana fiet quæ obscura videban-
tur. g ¶ A Dan auditus est. Vbi
†leniybo. fordanis fluuius oritur. Nabucho-
donosor describitur à Dan veniens
per Phœnicem cum exercitu suo.
☞ Mittam

Nicolaus de Lyra.

Diuisio ædi & obstinatio maxia. a ¶ Mi-
tuus. Hîc consequenter excluditur
remedium, quod posset haberi per
sapientiam doctorũ: & primò hoc
remedium excluditur: secũdò exter-
minii populi futurũ repetitur, ibi:
congregans. Circa primum præmit
†Cõsumẽ- titur ignorantia populi per exem-
do cõsumã plum auium intellectu carentium,
tita q̃ nõ cùm dicitur: Mil. in cæ. cog. tẽ. su.
remanebit s. nidificandi & pullificãdi. b ¶ Tur
ua. tur & hyrun. & ciconia cust. tẽ.
ad sui. quia tẽpore determinato re-
cedunt & reuertuntur. c ¶ Popu-
lus autem meus non co. iu. do.
Id est eius mãdata, pro quorũ trans-
gressione dominus iudicabit popu
lum & condamnabit: & quia igno-
†deficere rantia populi prouenit ex defectu
doctorum, ideo consequenter argu
it insipientiã eorũ, dicẽs: d ¶ Quo
†Ja. 24. d modo dicitis: Vos scribæ & do-
ctores. e ¶ Sapientes nos sum.
Cognoscẽtes diuina de quibus pro-
priè est sapientia. f ¶ Et lex do.
nobiscum est. Id est apud nos est e-
ius intellectus, qđ excluditur cùm subditur. g ¶ Verè men-
dacium operatus est stylus mendax scribarum. quia falsè
& extortè legem interpretabãtur sicut dictum est cap. præcedenti
de rela-
de relaxatione rapinarum per oblationes. h ¶ Confusi sunt C
sapientes, perterriti & capti sunt. i. confundentur, quando
cum ciuitate capientur. s. cuius contrarium asserebant: Cuius
causa subditur. i ¶ Verbum enim domini proiecerunt, &
sapientia nulla est in eis. per prophetas dictum k ¶ Proiece
runt, tanquàm falsum. l ¶ Et sa. e.
scilicet domini. m ¶ Nulla. sed tã-
tum sapiẽtia quę ẽrena est, aĩal & dia-
bolica. Iaciñ. d. propter qđ subdit
pœna, cũ dicit: n ¶ Propte. i: Chal-
dæis qui eas violabunt, & postea du-
cent captiuas. o ¶ Agros eorum.
i. bona agrorũ. p ¶ Hæredibus.
i, extraneis, nõ modicũ tẽp⁹ sed ad lõ
gũ, q̃si hæreditario iure. Dimisit eñ
ibi rex Babylonis de pauperib⁹ ẽrę q
colerẽt trã, nõ sicut dñi, sed magis ser
ui reddendo tributum regi: & post re
ditũ Babylonię Iudęa fuit sub serui-
tute, primò Persarũ, secũdò Græcorũ,
& ẽtiò Romanorũ, vt patet ex libris
Esdrę, Neemię, Machabæorũ: & etiã
ex Euãgeliis q̃tũ ad seruitutẽ sub Ro
manis. q ¶ Quia à mi. vsq; ad locũ
illũ: Cõgregãs, expositũ est supra vs. c
circa mediũ. r ¶ Cõgreg. positq; ex
dusũ est doctorũ remediũ, hîc cõse- †quam er
quẽs repetit popli exterminiũ, cũ dicit: go posi nt
Cõ. con. e. qa timore exercit⁹ Chal- habere pru
dæorũ de villis cãpestrib⁹ fugerũt le dentiam
rusalẽ. s ¶ Nõ ẽ u. i. nõ erit aduenię †sup. 9. b
tib⁹ Chaldæis, q totũ comedẽt, iõ sub Isa. 56. d
dit. t ¶ Et de. e. s. Iudęis ẽrenascen
tia ĩ abũdãtia. v ¶ Quæ præt. sũt. s.
ab eis, & occupata à Chaldæis, x.
¶ Quar. s. verbũ ẽ habitãtiũ extra
Ierusalem. q. d. Si tardem⁹ fugere in
Ierusalẽ quæ est ciuitas fortis, & mu-
nita, à Chaldęis capiemur. y ¶ Et si. †vulnus.
ibi. Modus est eñ obsessorũ silere D
de die, vt audiãt sonũ tubę, & currãt
ad locũ vbi sit isul⁹ hostiũ. z ¶ Qu.
ad hãc necessitatẽ nos adduxit. a ¶ Et
po. de. i. ãxietatẽ amarã dedit nobis:
Cui⁹ cã subdit: b ¶ Pe. e. hoc dicebãt
illi q̃ peccatũ suũ recognoscebant.
c ¶ Expec. s. dicta pseudo prophe-
tarũ, d ¶ Et n. e. bo. s. pacis quod ẽ sũ
mũbonũ i vita, sicut dicit Prisian⁹ in
maiori volumie: Siquęraẽ qđ sit sũmũ
bonum in vita, bene respondeẽ, pax.
e ¶ Tẽ. me. à. r. A Egip. qui ꝓmise-
rat auxiliũ Sedechię & defecit: iõ sub
dit: Et . ec. for. Cui⁹ causa subditur:
s ¶ A Dan au. est. fre. equor. Ab il
la enim parte intrauit Iudęam ex-
✠ ercitus

✳ iõ subdit: a ¶ Mil. ĩ cæ. s. ad agẽdũ Moraliter
ea quę secũdũ naturã suã sũt cõueni
entia. c ¶ Pop. a. me. i. legẽ naturæ
scriptã ĩ corde suo, & tñ tales frequẽ
ter se iactãt de sapiẽtia sua, quę ẽrena
est, animalis & diabolica, vt dicit. Ia-
co. iĩ. d. puertit eñ legẽ naturę quæ
dicit: Hoc facias alĩ qđ tibi vis fieri. † deficia-
Hoc nõ facias alĩ qđ tibi nõ vis fieri. mus
Propter quod contra sapientiam ta-
liũ dicitur: d ¶ Quomodo dici.
sapien. nos su. quia talis sapientia
stultitia est apud deum propter qđ
subditur: g ¶ Verè mendacium
operatus est stylus mendax scri
barum. Et subditur ipsorum pœna
cùm dicitur n ¶ Propterea dabo
mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus. Per ma-
la tẽporalia hîc diffusè posita signanẽ mala ẽterna iusticiæ subuer
soribus infligenda propter quod subditur versus finem capituli.

Mittam uos. Vt insanabiliter percutiãt vos. Frustra preces fundunt contra serpentẽ antiquũ colubrũ tortuosum, q̃ dei præcepta contẽpserunt. Sic quoq; q eloquia dñi contẽnunt traduntur a diuersariis potestatibus. b ¶ Dolor me. Ex persona domini hæc legẽda euersionẽ Ierusalẽ plangentis, & eius miseriã non ferentis. c ¶ Et ecce uox cla. Describit fletũ & vlulatũ vrbis ingressis hostibus. Hostes venientes de terra longinqua clamãt cõtra ciuitatẽ vt ciues cõtra hostes. d ¶ Transiit messis. Verba populi in Ierusalẽ longa obsidiõe conclusi, qa mutata sunt tẽpora, anni circulus reuolutus. Spes autẽ nostra irrita. e ¶ Super contritione. Domini responsio, q̃ in afflictione Ierusalẽ videt afflictus.

† equorũ fortium.

GLOS. ORDI.

† qui nõ ad mittit incãrationem

Cap. IX.

4. Re. 25. b.

QVis da. Rex Ierusalẽ obsessa ciuitate ab hostib⁹, nocte fregit murũ ciuitatis & fugit & i cãpo Ierichõtino capt⁹ est cũ sequacib⁹ & duct⁹ Antiochiã exorbat⁹ est corã filiis suis. f ¶ Quis da. Q. Si tot⁹ vertar i fletũ, & nõ sint guttæ lachrymarũ, sed abundãtia fluminis, dignè tñ flere non potero. Tãta em̃ sunt mala, vt oẽm dolorẽ sua vincant magnitudine. Hoc autẽ tã ex psona domini. quã ex psona pphetæ intelligi potest. g ¶ Quis da. me in so. Q. Melius est habitare in solitudine, quã inter tanta scelera hominũ cõmorari. Vnde in Euãgelio: Vsque quo sustinebo vos? Et alibi: Qui intelligit sedebit, qm̃ tempus pessimum est.

Matt. 17. c. Treñ. 3. d. Mich. 2. a.

F

h ¶ Quia de malo in. De malo in malum transeunt peccatores, quando idolo mutant, & de peccato cadũt in peius peccatum, vel de obsidione in captiuitatem. De sanctis dicitur: Ibunt de virtute in virtutem. De peccatoribus verò: De malo in malum egressi sunt. Causa autem malorũ est, qd̃ nõ cognouerunt dñm, & cœtus sunt prꝑuaricantium, & lingua armantium in blasphemiam.

Pſal. 83. b.

Nicolaus de Lyra. ☞ Vnusq;

† 1. O vtinã aliqs da rer

Exercitus Chaldæorũ cũ maxima potestate; vt patet litera vsq; ibi: a ¶ Mittã uobis serpen. pessimos. i. Chaldæos. b ¶ Quibus nõ est incãtatio. id est deprecationibus vestris, nõ flectẽtur ad parcendũ vobis. c ¶ Dolor meus sup dolo. Verbũ est Ieremiæ dolẽtis de populi sui culpa, & de superueniẽte pœna. d ¶ Ecce uox cla. filiæ populi mei. synagogæ vel congregationis Iudæorum. e ¶ De terra longin. scilicet de Babylone, vbi ducta in captiuitatẽ lamentabatur Ierusalem destructionẽ, dicendo: f ¶ Nunqd do. nõ est in Siõ. quasi dicat non, quia tẽplum est destructũ, & rex Sedechias captiuatus. Et subditur responsio domini ad hanc querimoniam. g ¶ Quare ergo me ad iracun. quasi dicat ita est dictæ destructionis causa. Consequenter ponuntur verba Ieremiæ lamentantis. h ¶ Transiit messis. id est tempus quo rex Aegypti debebat nobis auxiliari, quia guerræ fiunt in æstate. i ¶ Et nos sal. nõ sum. destructi sumus: Minus em̃ dicendo plus signat. Ex confidentia enim regis Aegypti rebellauit Sedechias regi Babylonis: & ex hoc sequuta est destructio ciuitatis & populi, vt habetur infrà. xxxvij. & ideò subdit Ieremias: k ¶ Su. cõtri. filiæ popu. mei cõtri. sum. id est afflictus corpore. l ¶ Et cõtri. meate. m. ¶ Stupor. i. stupefactio membrorum. n ¶ Obtinuit me. præ horrore tãti mali. o ¶ Nunquid resina nõ est in Galaad. Per resinã intelligitur gutta aromatica & medicinalis, per quã vt dicit Ra. Sa. hîc intelligitur sapiẽtia, & per medicũ sapiẽs, qui curat vulnera peccatorũ: & talis erat Ieremias, & etiam Baruch, & alij prophetæ sancti, ideò subditur. p ¶ Quare igitur non o. i. perfectè curata. q ¶ Cicatrix. Id est vulnus. r ¶ Filiæ populi m. ex quo habet medic⁹ & medicina, & tacetur responsio, quia loquitur ad modũ hominis turbati qui truncat verbũ suũ, & nõ cõpler. Responsio tñ est, qd̃ ppls nolebat audire medicũ, nec ei⁹ recipere medicinã, vt patet ex supradictis.

C

Moraliter

s ¶ Transiit messis. i. tẽpus merendi. i ¶ Et nos saluati nõ su. quia tempore merẽdi neglexim⁹ bene operari: hoc dicit in pson dominatorũ, sicut & illud Sap. v. b. Quid nobis ꝓfuit superbia, & diuitiarũ iactãtia quid cõtulit nobis? transierũt oĩa velut vmbra, lassati sumus in via iniquitatis & perditionis.

¶ In ca. viij. vbi dicitur in Posti. Nũ quid resina non est &c.

ADDIT. Vbi nos habemus: Resina, in Heb. habet Tori. qd̃ significat in Hebræo vbicũq; ponitur tyriaca, quę est medicina ad salutẽ hominũ ordinata specialiter cõtra venena & toxicationes: & est significatio literæ magis propria in proposito.

NI. DE LY.

Cap. IX.

Diuisio

QVis dabit. Postq̃ Ieremias descripsit maliciam populi, H & exclusionẽ remedij, hîc cõsequẽter prę dolore incipit lamentari: Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur Ieremię lamentatio, secundò populi Iudæ reuocatio, sicut pius pater post increpationem filij, & abiectionem, studet eum reuocare ad bonum, secunda incipit sequenti capi. Prima adhuc in duas: quia primò Ieremias lamentatur. secundò cæteros adhortatur, ibi: Hęc dicit. Prima adhuc in duas, quia primò ponitur dicta lamẽtatio, secundò lamentationis ratio, ibi: Quia omnes: Circa primum dicit Ieremias: s ¶ Quis da. &c. quasi dicat vellem totus resolui in lachrymas. t ¶ Et plorabo die ac no. id est cõtinuè, quãtùm potest fieri. v ¶ Inter se. filiæ pop. mei. id est Ierusalẽ, vt dictum est suprà. x ¶ Quis da. me &c. Lugentes enim quærunt loca solitaria. y ¶ Et dere.

† cæterã hortatur

† O vtinã popu. meũ. Hoc enim desiderabat pro habẽ te propter mala culpæ, quæ videbat inesse populo de præsenti, & mala pœnæ de futuro in deterioro, vt dicitur postea: sed de præcepto dñi vbi diuersimode cogebatur ibidem remanere ad arguendum populũ. z ¶ Quia oẽs. Hîc consequenter ponitur ratio lamentationis: Et est duplex, prima propter malum culpæ præsentis, secunda propter malum pœnæ imminẽtis: secũda ibi: Propterea. Circa primum dicitur: Quia oẽs &c. q.d. ex hoc habeo causam lamentãdi, & fugiendi. a ¶ Et extende. linguã &c. Verba em̃ mẽdacia sunt quasi quędã sagittę emissę, & sic lingua ex qua emittũt

Moraliter

Vnusquisq;

Moraliter. s ¶ Quis da. &c. Increpara malicia ppli Iudæ, Ieremias hîc se cõuertit ad lugẽdũ ppli sui culpas. & pœnas propter hoc dicto populo infligendas, & in hoc dedit ex tẽplum ecclesiæ prælatis lugendi propter peccata sibi subditorũ, & propter pœnas eis infligendas in æternum: nec requiritur hîc alia moralitas, quia sensus literalis est etiam moralis.

¶Cognatum fratrem & cæue charum q̃ sodalem.

dominus. Vnusquisq; se à proximo suo custo-
diat, & in omni fratre suo nō habeat fiduciam,
quia omnis frater supplantans supplantabit,
a ¶Inane nomen amicicię, nomen inane fides.
& omnis amicus fraudulēter incedet: & uir fra-
trem suum †deridebit, & ueritatem non loquen-
a ¶Vias facit magistrū, consuetudo altera natura est. b ¶Verba mendacij.
tur. Docuerunt enim linguam suam loqui men-
a ¶Student scilicet vt agant iniquitatem. b ¶O Ieremia
dacium, ut iniquè agerent laborauerunt. Habi-
¶Vel Ierusalem. a ¶Populi dolosi. b ¶Quotidie peccata augentes.
c ¶Qui hoc prohibui.
tatio tua in medio dōli, in dolo renuerunt mē
scire, dicit dominus. Propterea hæc dicit domi-
a ¶Vel igne examinabo.
nus exercituum: Ecce ego conflābo, & proba-
a ¶Impudentia. b ¶Ierusalem.
bo eos. Quid enim aliud faciam †à facie filiæ po-
a ¶Quondam. b ¶Hæreticorum qui vulnerant corda auditorum & nescientium. contra quos dicitur: Omni custodia custodi cor tuum.
puli mei? Sagitta †uulnerans lingua eorum do-
a ¶Non dei. b ¶Quia in corde & corde loquitur. vnde: Qui loquuntur pacem cum proximo suo mala autem in cor. e. vr. ab. Iudæa.
lum loquuta est. In ore suo pacem cum amico
suo loqtur, & †occultè ponit ei insidias. †Num-
¶Tot & tantis. a ¶In virga.
quid super his non uisitabō dicit dominus, aut
¶Tam iniqua.
in Gente huiusce modi non ulciscetur anima
a ¶Babylonio cuneo vastante propheizatur solitudo pronuncię.
mea? Super montes †assumam fletum ac lamen-
¶Vel semitas.
tum, & super †speciosa deserti planctum, quo-
a ¶Alias deserrunt. b ¶Homo. c ¶Non est qui per terram gradiatur. ¶Cuius omnibus nihil remanit quod viuere possit.
niam incēnsa sunt, †eò quòd non sit uir pertrans-
a ¶Vel subsistentiæ cuiuslibet scilicet possessionis.
iens, & non audierunt uocem †possidentis. A
a ¶Iram dei vniuersa sentiunt.
uolucrē cæli usque ad pecora transmigraue-
a ¶Ecclesiam. ¶Vel transmigrationem.
runt & recesserunt. Et dabo Ierusalem in acer-
¶Hæreticorum.
uos arenæ, & cubilia draconum: & ciuitates
¶Confessionis.
Iuda dabo in desolationem, †eò quòd non sit
a ¶Deus. b ¶Interrogat propheta. ¶Propheta. ¶Scilicet in Ierusalem
habitator. Quis est uir sapiens qui intelli-
¶Digne.
gat hoc, & ad quem uerbum oris domini fiat,
¶Alius. a ¶Causam aperit. b ¶Desolata.
ut annunciet istud: quare perierit terra, & exu-
a ¶A deo. b ¶Omnibus interfectis.
sta sit quasi desertum, †eò quòd non sit qui per-
a ¶Inducit propheta dominum respondentem causisque reddentem.
transeat? Et dixit dominus: Quia dereliquerunt
legem meam quam dedi eis, & non audierunt
¶Præcepta.
uocem meam, & non ambulauerunt in ea, &
abierunt post prauitatem cordis sui, & post
a ¶Baalim pluralis numeri, Baal singularis numeri, idolum Sylonitarum. b ¶Nec parentum error sequendus est, sed autoritas scripturarum & dei docentis imperium.
Baālim, †quod didicerunt à patribus suis. Id-
circo hæc dicit dominus exercituum deus Isra-
a ¶Necessitatibus & angustiis.
el: †Ecce ego cibabo populum istum ābsin-
thio, & potum dabo eis aquam fellis, & di-
a ¶Magnitudinem malorum & sempiternum exitium aut legis ignorantiam. Pro Christo enim Antichristum sunt suscepturi.
spergām eos in Gentibus quas non nouerunt
ipsi & patres eorū, & mittam post eos gladium
donec consumantur. Hęc dicit dominus exerci-

a ¶Vnusquisq; se. Greg. Calidus hostis cū à bonorum cordibus expelli se cōspicit, eos qui ab illis valde diliguntur exquirit, & per eorū verba blandiens loqtur qui plus cęteris amantur vt dum vis amoris cor pforat, facilē psuasionis gladius ad intimæ rectitudinis † intima irrum-
pat. b ¶A proxi. suo. Quia & inimici hois domestici eius. Fratrū quoq; gratia rara. Et tra-
det pater filiū, & filius patrem. Et duo in tres & tres in duo diuidē-
tur. c ¶Et proba. eos. in forna-
ce tribulationis. Vasa figuli ,p-
bat fornax. vt quidquid in no-
bis adulterinę materiæ est, exco-
quatur. Argentū enim domini
igne examinatur. d ¶Nunquid
super his. Sæpe verticulum i-
stum repetit, vt malis eorum enu-
meratis inferat se iuste facere qđ
facit. e ¶Super montes. Tro-
pologicē. Super montes fletus
assumitur, & lamentatio super
speciosa deserti, dum peccāt prī-
apes ecclesiæ, & nihil in ea inue-
nitur substantiæ dei, nec auditur
vox Christi ecclesiā possidentis
per apostolicos viros. Et à volu-
cribus cæli, vsq; ad pecora. Ab
his. s. q possunt in sublime ascen-
dere vsq; ad simplices recesserūt
à deo. f ¶Et dabo Ieru. Cùm
ecclesiastici doctores deficiunt,
Ierusalē datur in aceruum arenę
vel in transmigrationem, vt hę-
reticus sermo in ea prævaleat. Et
sic cubile draconū, & ciuitates il-
lius desolentur ne inhabitet ser-
mo diuinus, & q dicit: Inhabita-
bo, & inābulabo in eis. g ¶Cor
dis sui. Non in corde nostro,
sed in domino confidēdum est.
Prauum est cor hominis, de quo
exeūt prauę cogitationes. h ¶Id
circo hæc di do. Potest de vici
no tēpore prophetari. quo capti
sunt à Chaldæis: & proprie de
hoc, quo in omnibus Gentibus
sunt dispersi, & toto orbe diuisi.
i ¶Gladium. Vel materia-
lem vel spiritualem, quo diui-
dunt ne in malum consentiant.
sed in eo, qđ mali sūt, dispereāt.
☞Et voca-

Nico. de Lyra.

a ¶Vnusquisque se à pro-
ximo suo &c. quasi dicat vi-
cinitas & consanguinitas non
habent aliquam fidelitatem sibi
adiunctam: quia vicini, & con-
sanguinei nituntur prodere se
ad inuicē, iō subdit: b ¶Quia
omnis frater supplantans.
Duplicatur autē supplantatiōis
verbum, quia multum stude-
bant ad hoc, qđ vnus alium de-
operet & supplantaret. c ¶Do
cuerunt enim linguam &c.
per verba pulchra, & decepto-
ria sua mendacia colorando, iō
subditur: d ¶Habitatio tua
in me. do. qa quiescentes in su-
is domibus dolos cōtra alios co
gitabant. e ¶In dolo renue-
runt scire me. id est mandata
mea vt licentius peccarent.
f ¶Propterea. Hīc ponitur se
cunda ratio lamentationis. Et di
uiditur in duas partes, qa primò
ponitur, hęc ratio. secundò quæ
ritur huius rationis considera-
no, ibi: Quis est. Circa primum
dicitur. Propterea. id est pro-
pter peccata populi prædicta.
g ¶Ecce ego conflabo. i. pu-
niā eos debita pœna. h ¶Quid
enim aliud faciam &c. quasi
dicat Tantum dedecus culpę nō
debet dimitti sine decore iusticię.
i ¶Sagitta u. Inerans ling.
eorum. quia habebant verba
nociua valde, ideò subditur:
k ¶In ore suo pa. nulla enim
pestis grauior ad nocendū quā
familiaris inimic⁹: & iste est ami-
cus fictus. l ¶Nunquid sup
his non uisita. debitam pœnā
inferendo. q. d. Sic. m ¶Super
mōtes assumam fle. meū. i. as-
sumi faciam, & per montes intel
ligitur Iudæa, quę est terra mon
tuosa. n ¶Et super speciosa
deserti planctū, quoniam in
censa sunt. Loquitur de futuro
per modum præteriti propter
certitudinem. o ¶Eò qđ non
sit uir pertran. quia sunt occisi
vel captiuati. p ¶Et non au-
dierunt uocem possidentis.
id est ipsius dei, qui est dominus
totius terrę, & specialiter terræ
promissionis. q ¶A uolu. cæ-
li usq; ad peco. id est à maiori
bus vsq; ad minores. r ¶Trās
migra. in Baby. Vel, à uolu.
cæli. quia cum hominib⁹ capta
sunt pecora, & ad recessum ani-
malium, & pecorū remanet ter-
ra deserta: & sic inde fugiunt a-
ues nutrimentum sibi conueni-
ens non habentes. s ¶Et dabo
Ierusalem in aceruos arenæ.
per destructionem murorum &
domorum. t ¶Et cubi. dra.
Animalia cīn venenosa habitāt
in ruinis. v ¶Quis est. Hīc
cōsequēter queritur huj⁹ destru
ctionis cōsideratio, cū dicitur:
Quis est uir sapiens qui in-
telligat hoc. id est cōsideret di-
ctam destructionem. x ¶Vt an
nunciet istud. quærendo qua-
re perierit terra: Et subditur res-
ponsio domini: y ¶Quia de-
reliquerunt &c. & patet litera
ex supradictis. z ¶Ecce ego
cibabo populū istum ab &c.
id est mittam eis tribulationes
amaras. a ¶Et disper. eos in
Genti. extraneis. b ¶Et
mittam post eos gladium.
quia multi de Iudæis in via cap-
tiuitatis Babylonicę & i termi
no fuerūt mortui: & similiter de
illis qui contra Ieremiæ consili-
um post destructionem ciuitatis
fugerunt in Aegyptū. c ¶Hæc
dicit dominus exercituum.
Hīc consequenter Ieremias ali-
os inducit ad lamentum, dicens:
c☞Cōtēplamini

Diuisio

† Sup. 5. g. D

† pecudū

† ita vt

Pſa. 34. d.

Glos. ordi. Ieremię Cap. X. De Lyra

a ¶ Et uocate. Vocate lamentatrices propter futurā captiuita
E rem, & ciuitatis euersionē. Lamētatrices vocari iubet, quę uoce
fiebili, verberatis lacertis ad lachrymas inuitant. Is enim mos vſ
que hodie pmanet in Iudęa, vt ſparſis crinibus mulieres nudatis
pectoribus, voce modulata populum trāsfundāt in lachrymas,
b ¶ Oculi no. Propheta: vel ipſe deus adiungit ſe companentis
affectu, vt qđ populꝰ ſuſtinet, ſuſtine
re & ſentire ipſe dicaſ. c ¶ Quō ua. ſ.
Dicāt hoc in ꝓſequutiōe credētū tur
bæ quæ ideireo vaſtatæ ſunt atq; cōſu
ſæ, qa dereliquerūt legē dñi, & deſeru
ērūt tabernacula ſua. d ¶ Audi. er. Su
perius dixit: vocate lamentatrices &c.
†veſtri Nūc quaſi preſentes alloq̄ in ſuggil
†veſtræ lationē Sacerdotū, atq; doctorū & vi
rorū oīm: vt illis à doctrina ceſſantib⁹
mulieres audiāt ꝙ bū dñi. e ¶ Quia
aſcē. Quia tāta erit ſorutudo, & velo
citas hoſtiū, vt nō expectēt oſtiū, ſed p
feneſtras & tecta cōſcēdāt. f ¶ Loque
re, hæc di. Verbū Hebraicū qđ trib⁹
literis ſcribit deleth, beth, res. Vocales
eīn i medio nō habet, p cōſequētia, &
legēti⁹ arbitrio ſi legaſ dabar ſermonē
ſignificat, ſi deber mortē, ſi daber, loq̄
re. Vñ Lxx. & Theodotio iūxere illud
in fine capīi qđ ſic terminauerunt, vt
F dicereſ: Iuuenes de plateis morte. Aq
la & Symmach⁹ trāſtulerūt, loq̄re, vt
iperet dñs, pphetę. g ¶ Qua. ſe. Qđ
poſt tergū metētis quaſi iutile negli
gīt. In quo oñdit tantā i vrbe, & circa
futurā cędē, vt nō ſit q ſepeliat corrue
tes. h ¶ Qui f. m. Et ſi quędā videant
iuſta, oīa tū facit iuſte, oīa, puidē. V.
Liberū ar bi ſunt ergo q dicūt hoiem, pprio re
bitriū non gi arbitrio, & ſic dāt liberi arbitrij ptā
valet ſine tē, vt dei tollāt miſeri⁹ atq; iuſticiā:
deo Hoc apſs ponit teſtimoniū, dicēs: Qui
2. Co. 10. d. gloriaſ, in dño gliet. i ¶ Ecce di. ue.
Multę Gētiū, & maxiē Iudęę, & Paleſti
† manipu nę cōfines vſq; hodie circūcidūt, & pre
lus cipuē Aegyptij, & Idumęi Ammoni
Circūciſio tę & Moabitę, & oīs regio Saracenorū
apud Gen q habitant in ſolitudine, & q attonſi
tes ſunt in comā. Nō igit debet gliari Iu
†1. Co. 7. d. da, ſi ex lege circūciſ⁹ eſt. Circūciſio e
nim nō ꝓdeſt, niſi legē obſerues.

GLOS. ORDI.

AVdi. uer. Pro. Cap. X.
prię aduerſus eos loqtur,
qui cęleſtia venerātur. qu ę
in ſignū poſita ſunt anno
rū & temporū & mēſiū & dierū, tāq̄
☞ ab his

Nico. de Lyra.

a ¶ Contempſi. conſiderate ma
la ſupradicta. b ¶ Et uocate lamē.
Antiqtus enim in lamētationib⁹ vo
cabaſ mulieres carmē lugubre prę
nētes ad cōmouēdū alios ad fletū, eō
qđ mulieres magis ſūt cōpaſsiuę quā
†diſperſos viri. & adhuc fit i aliqb⁹ terris. c ¶ Et
ad extrema ad eas. in hac arte. d ¶ Mitti. &, p.
mundi q. d. tſs lamētatiōis inſtar. Cætera pa
tent in litera vſq; ibi: ¶ Quia aſcē.
mors. quaſi dicat nihil valebit claude
re oſtia vel portas cōtra Chaldęos, qa
aſcendēt, & intrabūt p feneſtras ad in
terficiendū iuuenes & puulos. f ¶ Et
cadet &c. q. d. non erit q ſepeliat, iō
ſubditur: g ¶ Non glo. ſa. hoc dicit
quia illi de regno Iudæ iactabant ſe
poſſe Chaldæis reſiſtere partim per
ſapientiā doctorū, partim per fortitu
dinem bellatorū, & partim p muni
tiones & diuitias

a tuum: Contēplamini, & uocate lamen a b
tatrices ut ueniāt: & ad eas quæ ſapien c
a ¶ Vt loquantur.
tes ſunt mittite, & properēt, feſtinent d
& aſſumant ſuper nos lamentum. De
b ducant oculi †noſtri lachrymas, & pal
pebręſtrędefluāt aquis: quia uox
lamentationis audita eſt †de Sion:
a ¶ Vox eſt lamentantium in Sion.
c Quomōdo uaſtati ſumus, & confuſi
a ¶ Ipſi ſibi reſpondent. b ¶ Noſtro vicio.
uehementer? Quia dereliquimus ter
a ¶ Vel deſerta. b ¶ Quæ quaſi prætereuntes quon
dam poſſederunt vel poſsidebant.
ram, quoniā deiecta ſunt tabernacula
a ¶ Viris negligentibus.
d noſtra. Audite ergo mulierēs uerbum
domini, & aſſumant aures ueſtræ ſer
monē oris eius, & docete filias ueſtras
lamentū, & unaquęq; proximā ſuam
a ¶ Cauſa lachrymarum. b ¶ Peccatorum.
e planctum, quia aſcendit mors per fe e
a ¶ Senſus. b ¶ Ad interitum animæ. ¶ Mentes.
neſtras ueſtras: ingreſſa eſt domos ue
a ¶ Ad diſperdendum. ¶ Senſu. b ¶ Extra eccleſiam.
ſtras diſperdere paruulos deforis, iu
a ¶ Leues qui ambulant ſpacioſam viam, quæ ducit ad
mortem. b ¶ Cum hæc completa fuerint.
f uenēs de plateis. Loquere: Hæc dicit
a ¶ Cadauera mortuorum.
dominus: Et cadet mortcinum homi f
nis quaſi ſtercus ſuper faciem †regio
g nis, & quaſi †fœnum poſt tergum me
tentis, & non eſt qui colligat. Hæc di
a ¶ Omnis auferetur ſuperbia, ſola & vera gloriatio eſt
ſcire deum & intelligere.
cit dominus: †Non glorietur ſapiens h
in ſapientia ſua, & nō glorietur fortis
in fortitudine ſua, & non glorietur di
ues in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur i
qui gloriatur, ſcire & noſſe me: quia
h ego ſum dominus, qui facio miſericor
diam, & iudicium, & iuſticiam in ter
ra. Hęc enim placēt mihi, ait dominus.
i Ecce dies uenient, dicit dominus: & ui k l
ſitabo ſuper omnem qui †circunciſum m
¶ Scilicet.
habet pręputium, ſuper Ægyptum & n
¶ Circunciſum carne non corde.
ſuper Iudam, & ſuper Edom, & ſuper
filios Ammon, & ſuper Moab, & ſu o
a ¶ Gentem ſignificat, non fortitudinem pugnatorum.
per omnēs †qui attōſi ſunt in comam,
¶ Alias.
habitātes in deſerto: quia omnes Gen p
¶ Carnis.
tes habent pręputium. Omnis autem
a ¶ Non carne, quod ad mortem ducit.
domus Iſraël incircunciſi ſunt cōrde.

q Cap. X.
AVdite uerbum quod
loquutꝰ eſt dñs ſuper
uos domus Iſraël. Hęc
dicit dominus: Iuxta r

tiones & diuitias in Ieruſalē cōgregatas. q. d. iſta nō valebūt vo G
bis. h ¶ Sed in hoc glo. verē. i ¶ Scire & noſ. me. cauēdo of
fenſam meā & recurrēdo ad meū auxiliū, & nō hūanū. k ¶ Ecce
dies ue. de ꝓpinquo. l ¶ Et uiſi. p punitionē. m ¶ Sup oēm
q incir. ſiue ſit pręputiū carnis, ſiue pręputiū cordis. n ¶ Sup
Aegyp. & ſup Iu. Cū punitione Iudę ppſi exprimit hūc puni
tionē aliquorū ppſorū, q erant eis p
ping: & in qb⁹ habuerāt fiduciā de ad
iutorio, & ipſi magis fuerūt eis in nocu
mētū: ꝓpter qđ hīc exprimit punitio
corū. o ¶ Et ſu. o. g. Iſti erāt Agareni
deſcēdētes de Iſmael filio Abrahę, qha
bebāt capillos reciſos, vſq; ad aurē ad
modū pugilū. In Hebręo habeſ: Et ſu
per oēm angulatū angulo: Et dicit Ra. Tim
Sa. qđ ꝓ hoc intelligit ppſs habitūs in
deſerto iuxta angulū Iudęę. p ¶ Quia
oēs &c. ſ. carnis, & Iudęi pręputiū
cordis. Scīēdū āt, qđ vbi nos habem⁹
ſupra. Sup oēm q &c. i Hebręo habe
tur: Sup oēm incircūciſum habēt prę
putiū, qa aliq de populis circūſtāntib⁹
Iudęā, erāt circūciſi i carne, ſ. Iſmaelitę
& q Agareni ſeu Saraceni dicunt, & ſi
militer Idumęi, ſicut Iſmael filiꝰ Abra
hę, & Eſau filiꝰ Iſaac, à qb⁹ deſcēderūt,
fuerūt circūciſi: & ſic quātū ad circūci
ſionē carnis filij Iſrael nō pręcellebāt i
ſtos ppſos. Eſt ergo ſnia, qđ ſicut circū
ciſio carnis nō valebat extraneis, eō qđ
erāt incircūciſi mēte ꝓ idololatriā, ſic
nō valebat filiis Iſrael, q hoc mō erāt
incircūciſi corde: & ſcd'm hoc lra quę
ſeqt: Quia oēs &c. ſic eſt exponēda,
qđ habēt pręputiū cordis, quātū ad
circūciſos carne, vel pręputiū carnis,
& cordis quantū ad alios.

NIC. DE LY.

AVud. uer. Poſtq̄ Cap. X. †tem
Ieremias deplorauit ppli H
malicię, hīc cōſequenter re
uocat eos ad pœnitētię. Et
primò reuocat eos à ſeruitute idolo
latrię, ſecūdò à trāſgreſsione legis diui
nę ca. ſe. Prima in duas, qa primò po
nit dicta reuocatio, ſecūdo obſtinato Diuiſio
rū punitio, ibi: Cōgrega. Primaadhuc
in duas, qa primò ponit reuocatio po
puli, ſecūdò declaratio dicti, ibi: Qua
lignū. Ad intelligentiā primæ partis,
ſciendū qđ Gentiles crediderūt cor
pora cęleſtia eſſe animata, & non ſo Error Gen
lū eſſe animata, ſed habere aliquid di tilium circa
uinitatis, & ſic ex libero arbitrio i fluę corpa cę
re in iſta inferiora ad cauſandū effect⁹ leſtia
ꝓſperos vel aduerſos hominibus: & i †in
deō ſtatuerunt ea placare ſacrificiis &
oblationibus: & iſtud eſt falſum, qua
vt dicit Damaſce. cęli inaiati ſunt, &
inſenſibiles, & ſic agūt in hęc inferiora
ex neceſsitate naturæ: & ſic offerre eis
munera ad placationē ex timore effe
ctuū eſt erroneū, & ſuperſtitioſum ad i
dololatriā ptinēs: & qa Iudęi in hūc er
rorē inciderāt, vt patet ex ſupradictis.
vñ. ea. qđ faciebant placentes reginæ
cęli, ideò ab hoc errore reuocat eos
Ieremias, dicens: r ¶ Iuxta uias
Gentium. i. leges & ſtatuta earum.
☞ Nolite daſ.

Moraliter. q ¶ Audite uerbū do. Moraliter
Poſtq̄ Ieremias luxit populi ſui pec
cata, reuocat eum à ſua malicia, & pri
mò reuocat eū ab idololatria, dicens:
r ¶ Iuxta uias Gentiū noli diſce
re. Et ſubditur cauſa cūm dicitur:
* Quia leges

ab his regatur gen⁹ humanū, & ex causis cęlestiū moderētur terrena. z ¶Lignū. Qđ deidolis dixim⁹, ad hęreticos referamus. Ipsi enim ingenia ꝓmittūt, & simulacra vani cultus de suo corde confingunt. lactant grādia, & quasi sensibus aureis, & eloquiis argenteis imperitorū aciē obstringūt: quorū dogmata à suis inuentoribus portant, in qbus nulla vtilitas, quorū cultura Gentiū, ꝓpria est & eorū qui ignorāt deū. b ¶Argen. & auro. Hiero. Vt fulgore materię simplices occupet & decipiat. Hic error vsq; ad nos puenit, vt religionē in diuitiis arbitremur. c ¶Nolite ergo timere. Solent plęriq; Gentiū, dæmones colere ne officiāt, & alios exorare, vt ꝓficiant: vñ Vergilius: Nigrā hyemi pecudē, & zephiris fœlicibus albā. d ¶Nō est si. Non est similis tui domine, deorū. s. qui ab hæreticis finguntur. e ¶Tuum est enim. Quāuis hæretici iuxta sapientiā mundi quæ destruitur sibi sapiētes videantur, ñ in omnibus regnis ecclesiā laceraut, nullus similis domino. Vnde: Perdā sapientiā sapientiū, & prudentiā prudentiū reprobabo. f ¶Inuolu. de Thar. affert. Aliter nō decipit, falsitas inuoluitur, veritas aperitur. g ¶Ophir opus. Vnum de septē nominib⁹ quibus aurū apud Hebrœos appellat qđ dicere possum⁹ obrizum, vt in superficie ꝓpareat qđ intus latet. h ¶Hyacinthus & purpura & cætera. Vt superficiē intuētes decipiāt, dū cœli sibi colorem ostendunt, & cęlestia promittūt.

☞ cælos

Nota

Ver. 3. Aspici.

ꝛ. Cor. 4. c

†tollūtur

†splendeat

†Apo. 15. b

Nico. de Lyra.

a ¶Nolite disce. s. idololatriam.

B b ¶Et à sig. cæ. i. à planetis & constellationibus diuersis. c ¶Nolite metu. s. metu superstitioso modo prædicto. d ¶Quia leges po. ua. sunt. quibus statuerunt signa cæli placare munerib⁹, vt dictū est per hoc tñ non excluditur metus rōnabilis. Licet em̄ corpora cælestia sint agentia de necessitate, habent tñ virtutē immutādi elemēta, & cōposita ex eis ad diuersas qualitates: ex quib⁹ disponuntur hūana corpa ad varias infirmitates. Sicut ex dīuo Martis cholera accēdit, ex qua accensione non solūmodo corpa disponuntur ad infirmitatem aliquā, sed etiā appetitus sensitiuus ad irā: ex quo sequuntur vlterius lites & dissensiones, eō qđ hoīes, vt in pluribus sequūtur suas passiones. Soli aūt sapientes earū dominantur ꝓrationē. Timor aūt hoīes cōsiliarios efficit, vt dicit philosophus, ñ. rhetoricæ, ad pręcauendū de malis futuris: & ideō timere à cæli cōstellationibus ad hoc qđ homo cōsulat de habendo remedio cōtra dispositiones ad infirmitates corporū & malas passiones, & alia hmōi quæ possunt ex influētia cæli causari, non est malū, sed licitū & honestum, & secundum hoc dicit Ptolemæus in centiloquio suo, qđ sapiens dominabitur astris: inquantū ꝓuidebit sibi de remedio cōtra effectus eorum. c ¶Quia lignum Hīc ponitur declaratio dicti: Et diuiditur in duas partes, quia primò ponit ista declaratio, secundò in ferī quędā cōclusio ibi: Sic ergo. Dixit em̄ Ieremias parte præcedenti, qđ leges populorū vanæ sunt, quę sunt de idololatria; & hoc declarat hīc diffuse ostendens, qđ idola nullā habēt vtutē iuuandi vel nocēdi hoibus: sed magis ecōuersō: qa hoīes faciūt idola ꝓ artē, & ꝓn̄ ea disipare; & hoc est quod dicitur: Quia li. de sal. præ. & patet litera vsq; ibi: i ¶In simi. pal. fabrica. sunt. Quod exponitur vno modo, quia sicut arbor palmæ celata per artem non habet aliquam virtutem faciendi fructum, sic nec idola habent aliquam virtutē faciendi bonum vel malū. Alio modo, qđ sicut palma crescit in altum virtute naturæ, sic idolū metallicū erigit in altū virtute artis, & non ꝓpria virtute, & ideō subditur: m ¶Nō est similis tui do. quia omnia agis ꝓpria virtute à nullo dependens, & ideo subditur. n ¶Quis non timeb. q. d. nullus est, qui te non debeat timere. o ¶Tuum est e. i. honor̄ debetur tibi ab hominibus. In Hebræo habet: Quia tibi veniet: & subintelligitur, quicumq; sapiēs ad te honorandū, & sic est eadē sentētia, sed trāslator potuit clarius transferens sensum ex sensu, & non verbū de verbo. p ¶Inter cun. sa. Apud omnes enim Gētes sapientes seu philosophi posuerunt vnam causam primam hominibus pręsidētem, & illā dixerunt esse deum deorum, & illum præ cæteris honorauerunt. Verumtamen cū vulgaribus hominibus vt communiter adorabant idola in templis. ideō subditur. q ¶Pariter insipien. & fatui pro. Dicuntur autem hīc insipientes, idolorum factores, & fatui eorum cultores: & vtriq; probabuntur. i. reprobabuntur. r ¶Doctrina uanitatis eorū. id est doctrina qua asserunt idolum esse deum vana est, iō subditur. s ¶Lignū est. s. idolū interius, sed ornatum auro & argento exterius, ideō subditur. t ¶Argen. inuolu. In Hebrœo habet: Argentū ductile de Tharsis affertur, qa ibi inuenit argētū ductilius. x ¶Et aurū de Ophir. iij. Reg. ix. nominatur locus iste Ophir, & ibi inuenit aurum valde bonum. y ¶Opus artifi. supple est idolum ex isti⁹ factum. z ¶Hyacinthus & pur. &c. idolis enim aliquādo fiebant vestes de tali materia. a ¶Dominus au. cæli & terrę.

c ✠Deus verus

D

y d ¶Quia leges popu. uanæ sunt. nam inducunt ad seruiendum idolis quæ nihil sunt, vt dicitur. j. Corin. viij. & subditur ratio cū dicitur. e ¶Quia li. de sal. præ. Moraliter per saltum, cuius ligna sunt infructuosa, signatur quęlibet congregatio quæ in pluribus caret bonis operibus: qđ aliquādo cōtingit in religiosis & secularibus: Igitur lignū de saltu accipitur, cū aliquis insufficiens scientia pariter & vita, ad ecclesiæ regimē eligitur vel assumitur, vt indefi at idolū. De quo dicitur. Zach. xj. d. O pastor & idolum derelinquens gregem. f ¶Opus ma. artificis. talis enim ꝓmotio est ab hominib⁹, & nō à spūsctō. g ¶Arg. & au. deco. il. quia tales ꝓmotores ꝓmouēt eum ad cōgregationē auri & argenti, vt habeant partem sibi. h ¶Clauis & malleis &c. Tales enim promoti nō stant in statu pastorali per virtutem intellectualē vel moralem, sed per potentiam temporalem. i ¶In similitu. palmæ fabri. sunt. Nam qui plātat palmam non comedit eius fructū, quia communiter moritur ante palmæ fructificationem. Similiter qui promouet prælatum inutilem non peroipit inde fructū dulcē meriti, sed amarum peccati. k ¶Porta. tol. Nam à promotoribus inconuenienter sustentantur. l ¶Quia incede re non ualent. scilicet ꝓ uiam morum. r ¶Doctrina. Hīc moraliter arguitur doctrina curiosa, cùm dicitur: Doctrina uanitatis eorum. scilicet multorum theologorum qui magis studeut curiositati quàm veritati: & cū maiori pondere allegāt autoritates philosophi, & commentatoris, quàm dicta nostri Saluatoris. s ¶Lignum est argentum inuolut. Talis enim doctrina, sicut lignum aridum caret humore deuotionis, & est inuoluta verbis ornatis. v ¶De Thar. affer. Tharsis, explorans gaudium interpretatur, iō designat doctorem vanū q non quærit docere vtilia, sed magis curiosis auditoribus placentia. x ¶Et aurū de Ophir. quod interpretatur radiās, quia nō curat de veritate, sed magis de apparētia famę. y ¶Opus artificis & nō dei. quia talis doctrina non est ex instinctu spiritus sancti. z ¶Hiacynthus & purpura indumentū eorum. Nam anhelāt ad pontificalem ornatum. a ¶Dominus autem deus. Hīc ostenditur diuina veritas iuxta prædictorum falsitatē, vt oppositа iuxta se posita magis elucescant. iō dicitur.

✠Dñs autem

C

† egrediat à loco suo

† extēsum

Moraliter

† industrio rum

Philoso.

Ptolemęus

Diuiso

uias Gentium nolite discere, & à signis cęli nolite metuere, quę timent
a ¶Humana sapientia. b ¶Inutiles sunt.
Gentes, quia lēges populorum uanę
a ¶Descriptio idolorum. b ¶Materia vilis & corruptibilis.
sunt. Qūia lignum de saltu præcidit
a ¶Qui mortalis immortalia facere non potest.
opus manuum ārtificis in ascia. Ar
a ¶Mirabilis potentia idolorū, quæ per se fluxe non potest.
gento & auro decorauit illud, clāuis & malleis compegit, ut non †dissol
a ¶Quasi: Pulchritudinem habent materiæ & pictura sed nihil vtile & vitale.
uatur. In similitūdinem palmæ fa
a ¶Vnde: Os habent & non loquentur.
b ¶Fortior ergo qui portat.
bricata sunt, & non loquēntur, pōr
tata †tollentur, quia incedere non ua
lent. Nolite ergo timere ea, quia nec
a ¶Hæc in. LXX non habentur, sed de Theodotione in plęrisque additur.
malè possunt facere nec bene. Nōn
est similis tui domine, magnus tu, & magnum nomen tuum in fortitu
a ¶Principium sapientiæ timor domini.
dine. †Quis non timēbit te ô rex
a ¶In veritate decor, in mendacio turpitudo.
Gentium? Tuum est enim decus in
ter cunctos sapientes Gentium, & in uniuersis regnis eorum nullus est similis tui. Pariter insipientes & fa
¶Simul.
tui probabuntur, doctrina uanitatis
a ¶Vile. b ¶Similis argento eloquentiæ vesultate. c ¶Verbosum artificio.
eorum lignum est, argentum †inuō
a ¶In Indæ regio secundum Iosephum, vel quo libet mare.
lutum de Thārsis affertur, & au
¶Vel Ophiz.
rum de Ophir opus artificis, & ma
nus ærarij, hiacynthus & purpura indumenta eorum. Opus †artifi
a ¶Putatiue, apud deum enim fluxi sunt.
¶Alias sapientum.
cùm uniuersa hæc: dominus autem

lem, sed per potentiam temporalem. i ¶In similitu. palmæ fabri. sunt. Nam qui plātat palmam non comedit eius fructū, quia communiter moritur ante palmæ fructificationem. Similiter qui promouet prælatum inutilem non peroipit inde fructū dulcē meriti, sed amarum peccati. k ¶Porta. tol. Nam à promotoribus inconuenienter sustentantur. l ¶Quia incede re non ualent. scilicet ꝓ uiam morum. r ¶Doctrina. Hīc moraliter arguitur doctrina curiosa, cùm dicitur: Doctrina uanitatis eorum. scilicet multorum theologorum qui magis studeut curiositati quàm veritati: & cū maiori pondere allegāt autoritates philosophi, & commentatoris, quàm dicta nostri Saluatoris. s ¶Lignum est argentum inuolut. Talis enim doctrina, sicut lignum aridum caret humore deuotionis, & est inuoluta verbis ornatis. v ¶De Thar. affer. Tharsis, explorans gaudium interpretatur, iō designat doctorem vanū q non quærit docere vtilia, sed magis curiosis auditoribus placentia. x ¶Et aurū de Ophir. quod interpretatur radiās, quia nō curat de veritate, sed magis de apparētia famę. y ¶Opus artificis & nō dei. quia talis doctrina non est ex instinctu spiritus sancti. z ¶Hiacynthus & purpura indumentū eorum. Nam anhelāt ad pontificalem ornatum. a ¶Dominus autem deus. Hīc ostenditur diuina veritas iuxta prædictorum falsitatē, vt oppositа iuxta se posita magis elucescant. iō dicitur.

✠Dñs autem

non time.

a ¶Cælos &c. Quę cooperatores Christi, q dñs vocãtur & dñi, p E doctrinã ecclesiasticã partim fecerũt. b ¶Qui facit. Orig. Dñs qui facit terrã in sor. &c. Tres quodãmodo virtutes dei assumẽs Dei tribus virtutib⁹, ppheta, fortitudinẽ, sapientiã, prudentiã, vnicuiq; ppria opera tria opa ad distribuit. Fortitudini, terram, sapientię, orbem terrarum, pru scribuntur dentiq; cælum. In nostra ergo terra (de qua dictum est: Ter Gene. 2. d. ra es & in terrã ibis) necessariã habemus secundũ 2. fortitudinẽ dei, sine qua impossibile est liã literam exeq; qđ repugnat carni. Cũ aũt mortificata fuerit mẽbra supra terrã, tũc paret †verax spũs volũtati. Spiritu enim facta carnis mortificãt. Dñs ergo facit terrã i fortitudine sua, quã (sicut scriptũ est in Iob) sta Iob. 26. b. tuit supra nihilũ, quo cõstat in fortitudine dei immediatẽ mũdi terræ librã fusti neri. Veniã & ad orbẽ terrarũ q Gręcè οἰκουμένην hîc dicitur. i. inhabitata. Scio aĩam inhabitatã. Scio defertam. Si ergo nõ habet deũ patrẽ & filiũ dicẽtẽ: Ego & Ioh. 14. c. pater apud eũ mãsionẽ faciemus, & spi †Infr. 51. b. ritũsanctũ, verè deserta est. Habitata aũt est quę deo plena est, & habet Christũ & spũm sctm. Hinc Dauid in Psal. confessio Psal. 50. d. nis: Spũ principali cõfirma me. Spũ re. †stabiliuit in. in vis. Spũm. s. t. ne au. ame. Hæcaũt in approbationẽ hui⁹ rei dixim⁹, qđ habitata. i. orbis terrarũ, in sapiẽtia dei fabri Luc. 19. c. cata sit. Sapiẽtia em̃ auxiliat iusto sup de Sap. 3. c. cẽ potestatẽ habẽti ciuitates: Sapiẽtiã dei & disciplinã q abiicit infœlix est, & vana spes eius, labores insensati, & inutilia o pera. Laborem⁹ ergo vt habitata aĩa no stra dei sapientia erigat. Cecidit em̃ de sublimi veniẽtib⁹ nobis in locũ miseria rũ, cecidit postq; peccauim⁹. Deniq; qui cũq; vel qdqđ est in isto orbe, añ erectio nẽ cecidit. Oẽs em̃ corruim⁹ p pctm̃ i or F bẽ terrarũ. Sed dñs eleuauit iacẽtes, & in prudẽtia sua extẽdit cælũ. Nõ fortitudo, nõ sapiẽtia in cæli extẽsiõe assumpta est. Sap. 3. c. vñ: Dñs sapiẽtia fundauit terrã, prępara uit aũt cęlos prudẽtia. Est ergo aliqua De⁹ em̃ li. cet vnus di uersis vocabulis significatur, prudentia dei quam nolo extra Chri stum requiras. Oia em̃ quæ dei sunt Christ⁹ est. Ipse est sapiẽtia eius, ipse for titudo, iustitia, sctitas. Ipse etiã prudẽtia. Sed cũ vnũ sint in subiacẽti, pro varieta te sensuum diuersis vocabulis nũcupat. Aliud em̃ significat sapiẽtia, aliud iusti cia. Qñ em̃ sapientia dicit, disciplnis te hĩanarũ diuinarũq; rerũ instituit. Qñ iu stitia, distributor, & iudex meritorũ significat. Ita ergo prudẽtiã eius hic intellige, cũ doctrina est & demonstratio bonorum aut malarum rerum aut neutrarum. Sicq; nunc cælum extendisse Prou. 3. c. se dicitur in prudentia sua. vnde: Extẽdi verba mea, & non attendi cundũ aliã literam stis. Asserit enim quãdã esse verborum extensionẽ, vt cæli. vñ: Psal. 103. a. Qui extendit cælum sicut pellem. Extenditur em̃ aĩa nostra, quę prius fuerat cõtracta. Qui autẽ cælestẽ portãt hoiem, cæli sunt. Si enim ad peccatorem dicitur: Terra es, & in terrã ibis: Cur non Gen. 3. d. dicatur ad iustũ: Cælũ es & in cælũ ibis? Aut si propter coycum dicitur ei qui portat imaginem coyci: Terra es, & in terram ibis: 1. Cor. 15. f. Cur propter cælestẽ ei qui portat imaginem cælestis non dicaf: Cælum es, & in cælum ibis? Vnusquisq; nostrum aut cælestia Matt. 6. c. facta habet, aut terrena. Si terrena sunt, ad cognatã sibi terrãde ducunt eum qui thesaurizauit sibi in terra, & non in cælo. Si ve rõ cælestia, thesaurizatorem suum ad propinquam sibi regionẽ Exo. 9. g. subuehunt. c ¶Nebulas. Quæ nouerunt scilicet quibus plu Iob. 29. d. uias suspendant, & quibus impendant. Moyses quasi nubes Isa. 5. a. loquebatur, qui dicebat: Expectet terra, vt pluuiam verba mea. Et Isaias: Audi cælum, & auribus percipe terra quia dominus lo Mar. 9. c. quutus est, d ¶Ab extre. Qui vult in vobis prim⁹ esse, sit oĩm nouissimus. Aliter em̃ nemo fit nubes. e ¶Fulgura in plu. Orige: Fertur, qđ fulgura ex nubium vel imbrium collisione generantur. Sicut ex durioribus silicibus sibi complosis me dius ignis elabitur. Moyses nubes erat, & Iesu naue qui dum sibi colliduntur, ex sermonibus eorum micant fulgura. Ieremias quoque & Baruch sibi colloquentes rutilantia fulgura mittunt. f ¶Et educit uentum de the. Idem venti qui terras pflant in thesau

¶Illa mendacia. ¶Illa mortua. a b c
deus †uerus est. Ipse deus uiuens, &
¶Illa transitoria.
rex sempiternus. Ab indignatione d
¶Terreni.
eius commouebitur terra, & non su e
¶Non populus dei.
stinebunt Gentes cõminationem e-
a ¶Falsa dĩis ista dicenda sunt. f g
ius. Sic ergo dicetis eis: Dñ qui cæ
los & terram non fecerunt, pereant
de terra, & de his quę sub cælo sunt.
¶Pater. a ¶Filio qui dei virtus & sapientia dicitur. h
† Qui facit terrã in fortitudine sua,
a ¶LXX. & erexit orbem. b ¶Filio. vnde: Ipse enim dixit, & facta sunt, ipse manda, &c. loquens ad filium: Faciamus ho. &c. i k l m
† prępărat orbem in sapiẽtia sua,
& prudentia sua extendit cęlos. Ad
a ¶Omnis doctrina domini de cælestibus fluit. vnde: Pluuiam voluntariam segre. hæreditabis.
uocem suam dat multitũdinẽ aqua-
a ¶De quibus: Mandaui nu. m. p. &c. n
rum in cælo, & eleuat nebũlas ab
a ¶Non a consultibus, nõ a ductibus, non a diuitibus. Beati enim pauperes spiritu, quo. ip. est re. &c. ¶Prius fra gilis, modo firmus dei fortitudine. b ¶Cum arentia hominum corda corruscanti doctrina sternat. o p
extremitãtibus terræ. Fũlgura in
pluuiam facit, & educit uentum de q
a ¶In quibus omnes sunt thesauri sapientię & scientiæ absconditi. r
thesaũris suis. Stultus factus est o- s
mnis homo à scientia sua, confusus
est omnis artifex in sculptili, quo- t
niam falsum est quod conflauit, &
¶Sanctus. ¶Hæreticis. u x
non est spiritus in eis. Vana sunt, &
opus risu dignum. In tempore uisi- y
tationis suæ peribunt. Non est his z
a ¶Eorum scilicet qui supplantauerunt Iudæos & desiru unt hæreticos. vnde: Dominus pars hære. meæ.
similis pãs Iacob. Qui enim a b

in thesauris dei nõ sunt, qa natura eorũ mãifesta, sed sunt thesau G
ri ventorũ. i. Spiritus: spũs. s. sapiẽtię, intellectus, spũs cõsilij & for Isa. 11.
titudinis, spũs sciẽtię & pietatis, & spũs timoris dñi. Hi autem the Col. 2.
sauri sunt in Christo abscõditi. Inde oritur vt alius sit sapiẽs, alius
fidelis & huiusmodi. g ¶Stultus f. Stultus cõparatiõe dei. Stul 1. Cor.
tũ em̃ dei sapiẽtius est oĩb⁹ hoĩbus sapiẽtibus. s. Infatuauit enim 1. Cor. 3.
deus sapientiam mũdi, non in sapiẽtia Iob. 4.
sua. Non em̃ potest sapiẽtia mundi ea
pere sapientiã dei: Non em̃ designatur
sapientia dei ad mundi sapientiã conuin
cendã tota descendere. Sed modicũ qđ
necessariũ fuit, qđ fatuũ dei erat. Oia e
nim cõtraria assumpsit deus, vt contra
ria dissoluat. h ¶Fal. eũ. Orige. Qđ in
corde suo fingit. Falsum est em̃ qđ con
flauit. sicut stult⁹ est oĩs homo à sciẽtia,
stultũ etiã est qđ facit. i ¶Nõ est spi. Non
in. Notãdum qđ in hoc ca. vẽtus & spi
ritus vno nomine apud Hebrẽos appel
latur. k ¶Vana sunt. Aut em̃ ru H
stica sunt vt lignũ, aut pulchro sermone t
tinniẽtia, vt argẽtũ, aut de ppio sensu fi
mulata mẽtiũtur aurum. l ¶In tpe ui. 1. Cor. 3.
Ad tẽpus valet hęresis, vt q ꝓbati sunt

Nico. de Lyra.

manifesti

a ¶Deus ue. est. isti aũt falsi. b ¶I
pse deus ui. isti aũt carentes vita. c ¶Et
rex sem. isti tẽpaliter facti. d ¶Ab in- † subito
dig. &c. aliquando inducit à deo terre motus propter hominũ pctã. e ¶Et nõ Isa.
sustine. &c. quæ in terremotu aliquan
do subitõ moriuntur. f ¶Sic er. His ex
prædictis inferẽ cõclusio, scilicet qđ ido
la non sunt veneranda, sed magis viture
randa. & hoc est qđ dicitur: Sic ergo di
ceris &c. Ra. Sa. dicit, qđ hoc est princi
pium literæ missę à Ieremia Ioakim regi
Iuda, & illis qui cũ eo iã erant in Baby
lone. quia de cõsilio Ieremiæ se tradide
rant regi Babylonis, vt habet. iiij. Regũ.
xxiiij. vñ & Chaldaicè scribitur ab hoc
loco. Sic ergo dice. vsq; ibi: Quæ sub
cælo sunt. inclusiuè. Et est sensus secun
dum Ra. Sa. Cũ Babylonij induc⁹t vos
ad idololatriã sic dicetis eis. g ¶Dñq
cælos & terram &c. & patet litera vi
que ibi. m ¶Ad uocem suam dat
&c. scilicet aereo, vbi vapores humidi
condensantur & nubes in pluuias resol
uuntur. n ¶Et eleuat nebulas ab
extremi. terræ. Id est à mari occeano, quod terminat terram ha
bitabilem. inde em̃ eleuantur nebulæ pro maiori parte. o ¶Ful
gura in pluuiam facit. quia resolutis in pluuiam nubibus ful
gura cessant quæ procedebant ex eis. p ¶Et educit uentum
de thesauris suis. Id est de locis occultis. q ¶Sultus factus
est homo &c. faciẽdi idola & colendi. r ¶Vana sunt &c.
Id est derisione. s ¶In tempore uisitationis suæ. à deo
t ¶Peribunt. idola & idololatrę. v ¶Non est his. sci
licet idolis. x ¶Similis pars Ia. s. ipse deus, quem solũm co
luit. y ¶Qui enim formauit omnia ipse est. s. deus Iacob.
¶Et Israel
*Dominus au. deus uerus est. in factis & in verbis. h ¶Qui Moraliter
facit terram in fortitudine sua &c. Id est terrenos principes
ad defensionem bonorum, & punitionem malorum. i ¶Præ
parat orbem. Id est ecclesiam. k ¶In sapientia. scilicet Euã
gelica, & non philosophica. l ¶Et prudentia sua extendit
cælos. Id est homines contemplatiuos, extendit ad praxim regi
minis ecclesiæ propter populi necessitatem. m ¶Ad uocem
suam. Id est sanarum doctrinarum. n ¶Et eleuat nebulas.
id est prędicatores ad prædicandum, de quibus dicitur Isa. h. b.
Qui sunt isti qui vt nubes volãt? &c. o ¶Fulgu. in plu. facit.
id est tormenta diuinitus comminata cessare facit per pluuiam
lachrymarum: exemplum de Niniuitis pœnitentiam agentibus
ad Ionę prędicationem. p ¶Et edu. uen. de the. suis. id est
multiplex spiritus sancti donũ de sapiẽtię suę occultis. q ¶Stul
tus factus est omnis homo à scientia sua. nam ad talia per
tingere non potest scientia humanitus reperta.

manifesti sint. Cū autē visitatio dei venerit,& oculus eius cuncta respexerit,omnia conticescent. a ¶Congrega.przcipitur Ierusalē vt quidquid substātię foris haberet,in vrbē munitissimā congreget,& longę obsidioni przparet alimenta. Non enim deus sicut prius longē post futura minatus,sed statim futura. b ¶Væ mihi super contritione. Conqueritur Ierusalem quōd vehementer afflicta sit & plaga insanabili. c ¶Tabernaculū. Plāgit Ierusalem tam facilem factam subuersionem suam,vt nō mœnia eruta,sed tabernaculum ablatum putes. d ¶Et non subsistunt. Neq; enim in Chaldęā translati sunt,sed magna pars eorum interfecta atq; deleta est. e ¶Grex. Hiero. LXX. pecora. Qd' iuxta historiam stare non potest. In tam lōga enim obsidione pecora nō durassent. f ¶Vox auditio. Hęc omnia quę prćteritus & przsens sermo describit ad psequutionis ecclesiasticæ tempora referamus. qū tabernacula dīi subuertunt. & habitatio ecclesiæ in solitudinē redigit. Quę omnia culpa pastorū fiunt, qui stultē egerūt,& dīm nō quęsierūt. g ¶Draconū. Vel Struthionum. Simachus, Syrenarū. Vt pro hoībus habitēt scilicet dracones,& omia venenata. Vel: struthiones, quę solitudini familiares i desertis nascunt & nutriunt. Aut Syrenes. s. quædā mōstra & dęmonum phātasmata. h ¶Scio &c. Erubescant qui aiunt vnumquemq; suo regi arbitrio. Non est ēm hominis via eius &c. vnde Dauid: A domino gressus hominis dirigetur. i ¶In iudicio &c. Quasi Quę patimur iusta sunt,& maiora meremur sed corripe vt pī filiū,nō affligas vt hostis inimicū. Castigas ēm oēm filiū quē recipis,& oi dolore & flagello emēdas Ierusalem. Gētes aūt quę nō cognouērunt te non iudiciū sed idignationē merētur.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et Isra. i. populꝰ Isrł. b ¶Virga. hębre. e. i. pars vel mensura inęqtum elegit eum specialiter ad cultum suum. c ¶Domi. exer. i. ągelorum. d ¶Nomē il. & nō alteri. Hoies ēm bn dominātur hoibus, sed nō angelis. e ¶Cōgreg. Hic cōsequēter describit obstinatorum punitio. & primò q̄tū ad Iudęos, sc'd'ò q̄tum ad extraneos, ibi Effunde. Circa primū dicitur: Cōgrega de te. q. d. veniet tibi cōfusio ex vniuersis ptib⁹. f ¶Quæ habitas i obsi. i. tu Ierusalem quę obsideberis à Chaldæis: & loqt̄ de futuro per modū prćteritis ppt̄ certitudinē, pphetiæ. g ¶Ecce ego lō. pro. &c. Ante enim captiuitatē Babylonis aliqui de regno Iudę fuerunt captiuati in ppinquis regionibus: vt in Aegipto & Syria & similibus, sed Babylonia valde lōgē distat à Iudęa. h ¶Ita ut nō iu. s. ab amicis suis. In Hebręo habetur: Ita vt inueniant scilicet pœnam debitā pro pctis suis, vt dicit glosa Hebraica, ideo subditur: i ¶Væ mi. Ista loquitur sub pśona Ierusalem seu populi habitātis in ea. k ¶Ego aūt. vexatione mihi intellectū dante. l ¶Planè hęc in. i. pœna ista, pcessit ex culpa mea. m ¶Et portabo. mihi à deo iustè iflictam. n ¶Tabernaculū meum uasta. Id est templum de quo loquit ad modū tabernaculi Moysi, quod funibus extendebatur, & pellib⁹ cooperiebat. o ¶Filij mei. i. habitatores mei in captiuitatem ductiꝰ p ¶Quia stultè egerunt pastores. i. dest principes & sacerdotes. q ¶Et dominum dominū non quæsierunt. per debitum cultum. r ¶Propterea non intel. Verba prophetarum. s ¶Et omnis grex e. Id est populus. t ¶Dispe. e. Partim occisiōe, partim captiuitate. v ¶Vox audi. Quia à parte aquilonis intrauit exercitus Chaldæorum Iudęam ad deuastandū eam, x ¶Scio domine, quia nō. Id est non est in potestate hois rectè ambulare in via iustię, nisi p te dirigat. Quia tū de us nō deficit alicui, directiōem istā debitè petenti. sed multi per sua peccata demerētur à deo dimitti: & sic erant Iudæi, ideo subditur. y ¶Corripe me do. de meo errore. z ¶Verū tamen in. tua misericordia temperato. a ¶Et non in furore. idest rigore iusticiæ. b ¶Ne fortè ad nihilū re. ita qd' null⁹ de populo meo remaneat. c ¶Effunde. Hic cōsequenter petitur punitio quantū ad extraneos. q Iudæam vastauerūt: qa licet in hoc fuerint executores diuię iustię, tamē hoc fecerūt mala voluntate. scilicet ex odio. & suæ virtuti præsumptuosē attribuēdo quod fiebat à deo. ideo dicitur, Effunde indignationem. idest punitionem, d ¶Super Gentes quæ nō cognouerunt te. per fidem veram. e ¶Quę nomē tuū non inuocaue. sed magis nomina idolorum. i ¶Quia comederunt Iacob. populū Israel crudeliter occidendo. g ¶Et decus eius dissipauerunt. id est templum in quo Iudęi maximè gloriabantur. ¶In cap. x. vbi dicit in Postila. Ad intelligentiam primę partis: Sciendum quōd Gentiles &cetera.

ADDIT. Non solum Gentiles vt Platonici posuerūt corpora cælestia esse animata, sed etiam doctores nostri aliqui hoc sentire videntur. vt Origenes. & Hieronymus. Augustinus vero super Gene. ad literam hoc reliquit sub dubio non declinās ad aliquā partem. Dicit etiam in Enchiridion, qd' si corpora cælestia sunt animata, animæ eorum ad angelorum societatem ptinēt, sanctus Thomas verò in prima parte. q. lxx. articulo tertiò in decisione quęstionis in fine dicit, quōd inter ponentes corpora cælestia esse animata, & ponētes ea nō animata, parua vel nulla differentia inuenitur in re: sed in voce tantùm. vnde nō debet censeri erroneum dicere quod corpora cęlestia sint animata. Item superstitio idololatrarum non solùm se extēdit ad colendum res animatas: sed etiam res inanimatas & corruptibiles. vt patet Isaiæ xliij. & in multis alijs locis. Et ideo motiuum idololatrandi cū planetis non pendet ex hoc qd' credāt esse aīata seu inaīata przsertim cū secūdū vtrāq; opinionē moueātur a substātia apprehendēte. &c.

REPLICA. In ca. x. vbi in principio Postila. ponit notabile verbum scilicet qd' Gentiles crediderunt corpora cælestia animata, & nō solùm animata, sed habere aliquid diuinitatis: & sic ex libero arbitrio influere in ista inferiora ad causandum in hominib⁹ prosperitatem & aduersitatem. & ideo statuerunt ea placare sacrificijs, & oblationibus: hoc autem est erroneum & superstitiosum ad idololatriam pertinens. Et quamuis Burgen. inquantùm vult esse catholicus hoc totum notabile non audet negare. trūcatim tamen Postillatoris factum interpretatus dicit quod Postillator non bene dicit esse errorē qd' corpa cęlestia sūt aīata qa vt iqt Bu. hoc dicūt

r Orige. &

a ¶Tam in anima quam in corpore. b ¶Omnis qui directus est in deo vel sensu cernās deum, scepterum est hæreditatis eius.

formauit omnia, ipse est, & Israēl a
uirga hæreditatis eius: dominus b
¶Sabaoth. ¶Oi Ierusalem. c
exercituum nomen illi. Congre- d
¶Agris. a ¶Substantiā. quidquid enim habes confusione dignum est. e
ga de terra †confusiōnem tuam, f
quæ habitas in obsidione: quia
a ¶Non alius.
hæc dicit dominus: Ecce egō lon- g
a ¶A terra sua. ¶Quasi funda.
gè proiiciam habitatores terrę, in h
hac uice, & tribulabo eos, ita †ut
a ¶In vrbem scilicet effugere non valentes.
b non inueniantur. Væ mihi super i
contritione mea, †pessima plaga
¶Verba Ierusalem culpam suam confitentis.
mea. Ego autem dixi: Planè hæc k
a ¶Patienter. ¶Vel iram dei sustinebo.
infirmitas mea est, & pōrtabo il- m
¶Habitatio. a ¶Quia peccani ei.
c lam. Tabernaculum meum uas- n
¶Sicut tentorij.
tatum est: omnes funiculi mei di o
rupti sunt, filij mei exierunt à me,
¶Interfecti.
d & non subsistunt. Non est qui ex p
a ¶Id est qui instauret me, & murorum iacias fundamenta.
tendat ultrà tentorium meum, &
erigat pelles meas: quia †stultè e- p
¶Metaphora. a ¶Principes, quorum culpa populus dispergitur.
gerunt pastores, & dominū non q
quæsierunt: propterea non intel- r
¶Populus.
c lexerunt, & omnis grex eorum di- t
¶Propheta loquitur.
f sperfus est. Vox auditionis ecce v
¶Babylonij venientis.
uenit, & commotio magna de ter
a ¶Habitatoribus interfectis.
ra aquilonis, ut pōnat ciuitates
Iuda in solitudinem, & habitacu x
g lum draconū. Scio domine quia
non est hominis uia eius, nec ui-
a ¶Babylonij, sed mei meriti, & rę indignationis.
ri est ut ambulet, & †dirigat gres- y
a ¶Huic consonat Dauid: Domine ne in furore tuo arguas me, neque &c.
sus suos. Cōrripe me domine, ue- z
rumtamen in iudicio, & non in a
furore tuo, ne fortè ad nihilum b
¶Sed. ¶Non iudicium.
redigas me. †Effunde indignatio c
nem tuam super Gentes, quę non d
cognouerunt te, & super prouin-
cias quæ nomen tuum non inuo- e
a ¶Quasi: Tradidisti nos vt emendaremur: illi autem aggrauauerunt iugum suum, nec ætati, nec sexui, nec dignitati, nec loco pepercerunt.
cauerunt. Quia comederunt Ia- f
cob, & deuorauerunt eum, & con
sumpserunt illum, & †decus eius g
dissipauerunt.

C

†merces tuas.

Nota

Psal. 36. d.

B

Heb. 12. b

Psal. 78. b

D

Corpa cęlestia an animata

†stulti facti sunt.

†prćparet

†Psal. 78. b

†habitaculum

E Origē. & Hiero. & beatus Augu. relinqr sub opinione. Allegat sanctū Thomā in. j. parte. q. lxx. dicitē, qp iter ponētes corpora cēlestia fore esse aīata, & ponētes cōtrariū, parua vel nulla differentia est in re, sed in voce tm̄. Quidqd sit de opinione sctōrū circa illas ꝓpositiones, tm̄ vt Plato & alij Philosophi posuerūt ex hmōi

Plato

aīatione mundū fore aīal. hoc dicit beatꝰ Aug. j. retract. c. x. nec haberi posse exrōne, nec scripturæ autoritate. Vñ patet qp & si opinabile sit sic dici cælū vel mōdū aīatū, nō est tm̄ ꝓbabile qp ergo sīdaīal qa talis anima cęli si ponaī, nō tamen est vt pars essentialis cū cęlo cōstituens vnū p se. Hoc dictū cōiter doctores moderni exponentes, dicūt illas corporū cælestiū aīas cōiūgi solū vt motores, & cōiūgūt

† testamēti

illis corporibꝰ sedm opari, nō sedm eē. Iō dicit beatus Augū Enchiridiō: Si corpora cælestia sunt aīata, animæ eorū ad angelorū societatē ptinēt. Vñ patet esse falsum, qp modica fit differētia tm̄ vocis & nō rei inter tales positiones, qa positio Gētiliū vult tales aīas cōiungi corpo

† vos

ribꝰ, vt cōstituāt vnū p se tāqm̄ partes essētiales. Positio aūt Christianorū est secundum rē cōtraria, qa tales aīę si sūt, nō cōstituūt vnū, nisi sicut motor & mobile: qd nō est vnum p se, sed p accidēs. Inter modernos aūt fortalsis verū est, qp non sit differētia in re inter positionem affirmatiuā vel negatiuā. Qui em̄ negāt cælum aīatū, itelligūt secūdū esse & ꝓpriè. q aūt ponūt, intelligūt sedm operari tm̄ & impropriè. Sedm em̄ ꝓpriā rōnē aīæ

Pholoso-phus

quā ponit Aristoteles. ñ. de anima. ipsa est actꝰ corporis organici habentis vitā in potētia, quæ rō nō cōuenit motoribꝰ cæli, ꝓpriè, igiī nō dicūt aīę corporū cælestiū quę nō sunt organizata, quia non mixta sed simplicia. nec habēt ia vitā in

F

potētia, qa sunt ingenerabilia & incorruptibilia. Patet ex his quā vtiliter Burgē. mouetur contra Postillatorem.

GLOS. ORDI.

Ioh. 1. a.

VErbū. Qd. s. erat in Cap. XI. principio apud deū. Hęc est em̄ vtilitas prædicatiōis, si ad singulos fiat dei ꝓbū. Quid em̄ ꝓdest mihi cū venisse ī mundū, si nō habeā eū q factus

Matt. 28. d.

est ad ꝓphetas? Et discipulis ait: Vobiscū sum vsq; ad cōsūmationē sēi. a ¶ Verbū q. fa. est. Non est positū in titulo, q̄ rpe, vel q̄ rege, vel quoto eiꝰ anno hęc ꝓphetia facta est, sed intelligim̄ priori, ꝓphetiæ & tēpori hæc esse iūgēda. Vel qp

Allego.

post tpis interuallū hīc sermo dñi ad ꝓphetā factꝰ fit. Propriè aūt nūc ad viros Iuda & Ierm̄ sermo dirigit. b ¶ Ad u. Iu. All. Chri

Gen. 49. b.

stianos. s. Christus em̄ de Iuda ortus est. De q̄ verè dicit: Iuda te laudabunt fratres tui: manus tuæ sup dorsū inimicorū t. &c. c ¶ Ierusalē. ecclesiæ, quæ est ciuitas regis magni, & visio pacis. Pax em̄ in ea multiplicat & cernit. d ¶ Maledi. Orige. Iudi em̄ maledicti sūt, q nō audierūt testamentū dei, qū eduxit eos de terra Aegypti. Nos aūt q in Christo credimus, testamēto eiꝰ obedimꝰ qd̄ p Moysen tradit. Et nobis hoc dicit, ne maledicti simꝰ. e ¶ Eduxi e. Hiero. Orige. Nos q̄q eduxit deus de Aegypto & fornace ferrea, mūdo. s. & eiꝰ angustia: Locus em̄ vbi crucifixus est dñs, vocat spiritualiter Sodoma & Aegyptus. f ¶ Forna. f. Hiero. Tribulationis & pœnæ magnitudinē significat, nō locum aliquē ferri materia in pœnā præparatū. g ¶ Audi. uo. Ac si dicat: Nō generis priuilegio, nō circūcisionis prærogatiua, nō sabbati ocio, sed propter obedientiam, Israel efficior deus, & ipse populus meus. Et hīc

Ioh. 15. b.

quidē ad seruos loquit, ī Euāgelio ad amicos: Vos amici mei estis si feceritis quæ præcipio vobis, lā nō dicā vos seruos &c. Cū aūt

Ioh. 1. a.

amici fuerint, de amicis trāsiit in filios, vñ: Quotq̄t em̄ receperūt eū dedit eis potestatē filios dei fieri. Amicis aūt & filijs præcipit:

Matt. 5. g.

Estote ꝑfecti sicut pater vester perfectus est. Similitudinē imperat nō æqualitatē. In lege obedientia mādatorū, hīc similitudo dei.

Isa. 43. a.

h ¶ Et e. Nō est deus omnium, sed eorum tm̄ qbꝰ se largit. Vñ:

Ego sum

Ego sum dominus deus tuus sanctus Israel. Et alibi quoq; inquit. G

ERo deus eorū. Et, Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deꝰ Iacob. Quod exponens Saluator ait: Deus aūt nō est mortuorū, sed viuorū. Mortuus est. s. peccator. i ¶ Lacte & melle. Melle & la-

Ezech. 16. d.

Exod. 3. b.

Lucan. 2. d.

Virgilius

illis ferat & rubꝰ asper amomū. Vel tropologicè. Terra lacte & melle manās, ecclesia est, in qua paruuli nutriūtur lacte donec possint solidum cibum accipere.

in Bucol.

k ¶ Et dixi. Vox ꝓphetæ desiderantis impleri promissiōm domini. Q. Verè domine impleſti quod promisisti. Vel si at do. id est semper maneat quod dedisti. l ¶ Quia contestans contestatus sum patres. Vsque, vt facerent hæc. in LXX. non habentur. Qđ sequitur: Et non fecerunt, ab ipsis in fine superioris capti positū est. Audite ver. pac. hu. &c.

☞ Iumenta

NIC. DELY. Cap. XI.

VErbum quod fa. est &c. Hīc consequēter reuocat populus ā legis trāsgressione. Et diuidit in tres partes, quia primò ponitur reuocatio domini, secundò rebellio populi, ibi: Et dixit dominꝰ. Tertiò inflictio supplicij, ibi: Quāobrē: Circa primum dicitur: b ¶ Audite verbū

Diuisio

† statum, præsens.

pacti huius. Id est legis quæ fuit quasi quoddā pactum inter deum & populū. c ¶ Maledictus uir qui non. non solū aure corporis, sed etiam cordis & impletiōe operis. d ¶ Quod præcepi. in die. id est in tempore eductionis de Aegypto, quia quinquagesima die à principio egressionis data fuit lex in monte Sinai. g ¶ De fornace. i. valde dura, eò

H

qp afflicti fuerunt ibi filij Israel labonꝰ duris in compositione laterum & de-

† Præsa.

coctione. i ¶ Vt suscitem iura. effectu adimplendo. k ¶ Quod iurauī. Abrahæ, Genesis. xxij. & Isaac. xxvj. & Iacob. xxviij. l ¶ Daturum me. in quo notatur bonitas terræ. m ¶ Sicut est dies hæc. Id est sicut hæc dies ostendit, quòd filij Israel erant in terra ꝓmissionis, quā

† vos

obtinuerant à tempore Iosue. n ¶ Respondi. Verbum est Ieremiæ. o ¶ Amen domine. Id est sit maledictus qui legem non obseruauerit. p ¶ Et dixit dominus ad me. Hīc cōsequenter ponitur populi rebellio, quia mandato domini de obseruatione legis non obedierunt quamuis semper admoniti fuerint

Rebellio populi.

† damna

ad hoc per ꝓpheras, per Moysen, Iosue, Samuelē. & alios sequētes vsq; ad captiuitatē Babylonicā: & patet lra huiꝰ ptis hoc excepto.

✠ Iuuenta

Moralitas

Moraliter. a ¶ Verbum quod factum est ad Ieremiam. Secundū sensum literalem reuocatur hīc populus Iudaicus à Mosaicę legis trāsgressiōe. Moraliter autē reuocat populus Christianus à legis Euangelicæ transgressione cùm dicitur: c ¶ Maledictus uir qui non audiuit & cæte. quod præcepi. scilicet ego Christus. e ¶ Patribus uestris. id est apostolis & fidelibus aliis. f ¶ In die qua eduxi eos. Sicut enim lex Mosaica data fuit quinquagesima die egressionis populi de Aegypto, sic lex Euangelica per spiritum sanctum scripta fuit in cordibus apostolorum quinquagesima die eductionis patrum de limbo. quæ dicitur fornax ferrea propter longam detentionem scilicet à principio mundi vsque tunc. h ¶ Audite uocē meam, & facite omnia quæ mihi fideliter obediendo. i ¶ Vt suscitem iuramētum quod. In iuramento namque diuino facto patribus de terra promissionis, intelligebatur principaliter promissio de terra viuentium, sicut ostendi Genesis decimo quinto in expositione literali. & hæc promissio per Christum est impleta. ideo sequitur: m ¶ Sicut est dies hæc. Et respondi & dixi: Amen domine. nam à tēpore eductionis de limbo datur fidelibꝰ purgatis vera beatitudo.

✠ Inuenta

A a ¶ Inuenta est coniuratio. Orige. Inuenta est colligatio in viris Iuda. &c. Si peccauerimus, qui viri Iuda propter Christum dicimur, de nobis dicitur: Inuenta est colligatio, vel, cũiuratio in ui. Iu. & in ha. Ie. cũ in ecclesia tales sint in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, & vincula peccati. de quib⁹ dicitur: Vinculis peccatorũ suorũ quisq; cõstringit. Conuersi sũt ad iniq̃tates patrũ suorũ priorũ. Non ait simpl'r patrũ, sed addidit patrũ suorũ priorũ. Duplices em̃ habemus patres, & vna species est pessimorũ patrũ. Ante cęq; crederemus, diabol⁹ pater noster fuit, vñ: Vos ex patre diabolo estis. Cũ aũt credidim⁹, facti sum⁹ filij dei. Si postea peccam⁹ cõuertimur ad iniquitates patrũ nostrorũ priorũ. Ois em̃ qui facit pctm̃, ex diabolo natus est. Toties ergo ex diabolo nascimur, quoties peccam⁹. Infœlix ille q semper à diabolo generat, ille aũt fœlix q semp ex deo nascitur. Nõ em̃ semel dicã iustũ ex deo natum, sed per singula veritatis opera semp ex deo nascit. Saluator q̃q; noster splendor claritatis est, splẽdor aũt non semel nascit & desinit, sed quotiescũq; ortũ fuerit lumẽ ex quo splẽdor orit, toties orit etiã splẽdor claritatis. Saluator nr̃ sapia est dei, sapictia verò est splẽdor æternę lucis. Sic ergo Saluator nr̃ semp nascit, vñ ait: Ante oẽs colles generat me. nõ vt quidã malè legunt generauit. Tu ergo in similitudinẽ eius. si tñ adoptiõis habes spiritũ, semp generaris à deo per singulos intellectus, p singula opera, & effici eris filj⁹ dei in Christo Iesu. b ¶ Clamabũt. In necessitatibus & nõ exaudiã, qa me audire nolu erunt. Quod & Saul passus est: Cũ em̃ Philisthęos timeret & verbum dei accipere nõ meruisset, cõuersus est ad Phithonissam vt ab idolis discceret, qđ instantia orationis & fletuum à domino extorq̃re debuisset. Vñ discimus si dominus nõ exaudierit, nõ esse cessandum. Cirò em̃ iratus flectit mutatq; sententiã. si quib⁹ iratus est, cõmutẽtur. Totũ hoc aũt qđ nunc dicitur ad Iudã & Ierusalem pertinet, quib⁹ instat captiuitas. c ¶ Secundum nu. In libro Regũ & Parali. inuenim⁹

B Iudã & Ierm̃ multò peiora quã Israel fecisse, vt q̃t habebant vrbes, tot habebãt idolorũ species: & q̃t in vrbe plateæ & viarũ capita, tot in confusionem suam aras haberẽt, quibus idolis immolarent. d ¶ Tu ergo. Præcipitur prophetæ, ne pro eis oret in quos est iam consummata sententia, ne videatur oratio eius infirma, & meritò nõ exaudita. e ¶ Et ne as. pro eis laud. Q. Ne replicando veteris hystoriæ clementiã qua misereri soleo: & laudando meam nitaris mutare sententiam. Non enim exaudiam eos, qui afflictiõe coacti damãt. Ex his discimus frustra pro aliquo rogari qui non meret accipere. f ¶ Quid est. Hiero. Dicamus hoc principibus ecclesiarum & diuinibus, qui cùm aliena rapiant, & malicias cordis sui non auferant, putant se dei mereri clementiam. g ¶ Nunquid car. san. At nunc publicè offerentium nomina recitantur, & redẽptio peccatorum in laudem mutatur, nec Euangelicæ viduę memoria celebratur, quæ plus omnibus in gazophylatium misit. h ¶ Ad uo. Io. Q. Eralta tus p superbiam, nõ humiliter creatorẽ & dñatorẽ tuũ intellexisti, sed cõtra dominum granditer loquut⁹, igne eius succensus redigeris in nihilum.

Nicolaus de Lyra.

☞ Et domin⁹

✠ a ¶ Inuẽta est coniu. In Hebræo habetur: Inuenta est colligatio, & est eadem sententia. Illi em̃ qui colligãt se ad aliq̃d malum agendũ, solẽt se ad hoc astringere per iuramẽtũ: & in hoc designatur obstinatio: populi in malo, qđ videbatur vnanimiter operari, ac si esset iuramento constrictus. d ¶ Quãobrẽ. Hìc consequenter ponit inflictio supplicij, cũ dicit: e ¶ Ecce e. ind. super eos mala. s. famis, gladij & captiuitatis. g ¶ De quibus exire non poterunt. p se nec p adiutores, de qbus confidunt. h ¶ Et clamabũt ad me. necessitate compulsi. i ¶ Et nõ exaudiam eos. quia non promeruerunt. k ¶ Et cla. ad eos quibus libãt. offerendo sacrificia liquida. s. idolis. l ¶ Et non saluabunt eos. quia nullam quia nullã habent virtutẽ saluandi. m ¶ Secundũ nu. e. ci. tu. Ex quo patet multiplicatio idololatriæ in terra Iuda. n ¶ Et secundũ nu. uia. t. Ier. quia in singulis vicis & plateis erãt altaria constructa idolis, & maximè tempore Manasse regis, qui idolatriam & alia mala supra modũ multiplicauit i Ierusalẽ vt hr. iij. Regum. xxj. Et subditur: o ¶ Tu ergo. Ieremia. p ¶ Noli orare pro populo hoc. q.d. non est dignus vt preces tuę p eis exaudiantur. Et specialis ratio ad hoc subditur: q ¶ Quid est quòd dilect⁹. id est populus Israel à me specialiter electus. r ¶ In do. mea. s. in templo, meo nomini consecrato. s ¶ Facit scelera mul. ponendo ibi idola tempore Manasse reg. iij. Reg. xxj. Et in hoc fuit maxim⁹ dei cõtemptus, quia simile est ac si vxor introducat adulterũ i eodem lecto cum marito. t ¶ Nunquid carnes sanctæ. scilicet sacrificiorum mihi oblatorum. v ¶ Ause. à te ma. tu. q.d. non quia talia non placent nisi ex deuotione & bonitate offerentium. propter quod dicit Gene. iiij. a. Respexit dominus ad Abel & ad munera ei⁹, & qa principaliter respexit ad bonitatẽ offerẽtis, & ex cõsequenti ad ei⁹ oblationẽ. Ra. Sa. exponit: Nũqd carnes sanctę &c. i. circũcisio. q.d. circũcisio non liberabit te, nisi cũ ea adsint opa iustitiæ. x ¶ Oliuam ube. In principio enim exitus de Aegypto vsque ad conflationem vituli aurei fuit gratiosus status populi. Vel istud potest referri ad statum ipsius tẽpore Dauid & Salomõis, eõ q; Dauid augmentauit cultum diuinum, & de præcepto eius Salomon ædificauit templũ, vt habetur. j. Parali. Et subditur: deterioratio, cùm dicitur: y ¶ Ad uocem lo. id est ipsius dei cuius magnitudinis non est finis, vel ipsi⁹ Nabuchodonosor, q fuit instrumentum dei i destructione tẽpli.

✠ Exarsit ignis

✠ a ¶ Inuenta est cõ. Quoniam multi Christiani & specialiter mali clerici & religiosi declinant à veritate Euangelij, dicitur postea: Inuenta est coniura. id est mala colligano in clericis qui signantur per viros Iuda, id est cõfirens, quia deputati sunt ad confessionem diuinæ laudis. b ¶ Et inhabi. Ieru. id est in religiosis qui debent esse pacifici & quieti, & tamẽ multi clerici faciunt litigia & appellationes: etiam multi religiosi sunt suis superioribus rebelles; iõ subditur: c ¶ Reuersi sunt ad iniquitates pa. scilicet Adam & Euæ qui fuerunt deo inobedientes. Et pœna subditur cùm dicitur. f ¶ Inducã super eos ma. nam in inferno nulla est redemptio. Et de celebrantibus indignè dicitur postea: q ¶ Quid est quòd dilectus meus. Signum maximę dilectionis est, quando dominus admittit aliquẽ ad sui corporis & sanguinis consecrationem: ppter quod pctã taliũ scelera dicuntur propter grauitatem, nec per celebrationem expiantur sed magis aggrauanẽ, † viridem ideo subditur: t ¶ Nunquid car. s. s. agni immaculati Iesu Christi. v ¶ Auserẽt à te ma. tu. q.d. non, sed magis multiplicabunt. Et subditur debita conditio cordis sui mali. Et induxi super eos omnia uerba pacti huius quod præcepi ut facerẽt, & non fecerunt. Et dixit do-

a ¶ Alij colligatio. Q. pari mente, & iniuriose mandata dei contemnunt.

a minus ad me: Inuẽta est cõiũ a ratio in uiris Iuda & in habita b toribus Ierusalem. Reuersi c sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire uerba mea. Et hi ergo post deos alienos abierunt, ut seruirent eis. Irritum

¶ Decem tribus.

a ¶ Dug. ¶ Vt quorum est commune studiũ fiat commune supplicium.

facerunt domus Israël & do-

mus Iudã pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum. Quamobrem hæc dicit dominus: Ecce ego indu- c cam super eos mala, de quibus exire non poterunt: & d clamabunt ad me, & non exaudiam eos. Et ibunt ciuitates Iuda & habitatores Ierusalem, & clamabunt ad eos quibus libãt, & nõ saluabunt eos in tempore afflictionis eorũ. † Secũdũ numerum enim ciuitatũ tuarum erant dij tui Iuda, & secundũ numerũ uiarum tuarũ Ierusalem posuisti aras cõfusionis ad libãdum d Baalim. † Tu ergo noli orare e pro populo hoc, & ne assumas p eis laudẽ & orõnẽ, qa nõ exaudiã in tẽpore clamoris eorũ ad me, i tẽpore afflic-

¶ Populus Iuda.

tionis eorũ. † Quid est qđ di- g lectus meus ĩ domo mea facit

¶ Venerando idola.

a ¶ Q. multitudine talium sacrificiorum non delentur peccata tua.

f scelera multa? Nunquid car- e nes sanctę auferẽt à te malicias tuas, in quibus gloriata es? Oliuam † uberẽ, pulchram, x fructiferã, speciosam uocauit h dominus nomen tuum, Ad y

Exarsit ignis

✠ a ¶ Inuenta est cõ. Quoniam multi Moraliter
Christiani & specialiter mali clerici & re- D
ligiosi declinant à veritate Euangelij, dicitur postea: Inuenta est coniura. id est mala colligano in clericis qui signantur per viros Iuda, id est cõfirens, quia deputati sunt ad confessionem diuinæ laudis. b ¶ Et inhabi. Ieru. id est in religiosis qui debent esse pacifici & quieti, & tamẽ multi clerici faciunt litigia & appellationes: etiam multi religiosi sunt suis superioribus rebelles; iõ subditur: c ¶ Reuersi sunt ad iniquitates pa. scilicet Adam & Euæ qui fuerunt deo inobedientes. Et pœna subditur cùm dicitur. f ¶ Inducã super eos ma. nam in inferno nulla est redemptio. Et de celebrantibus indignè dicitur postea: q ¶ Quid est quòd dilectus meus. Signum maximę dilectionis est, quando dominus admittit aliquẽ ad sui corporis & sanguinis consecrationem: ppter quod pctã taliũ scelera dicuntur propter grauitatem, nec per celebrationem expiantur sed magis aggrauanẽ, † viridem ideo subditur: t ¶ Nunquid car. s. s. agni immaculati Iesu Christi. v ¶ Auserẽt à te ma. tu. q.d. non, sed magis multiplicabunt. Et subditur debita conditio

☞ a ¶Et do. Q. Oluam vberem pul. fru. ſpe. E vo. d. n. tu. atq; plantauit te: ſed propter vo
cē loquelæ grandis flamma ei⁹ deſeēdit i te.
†vinea b ¶Tu au. Iudæi & noſtri iudaizantes ad
pſonā Ieremiæ hoc referūt, & ꝓpter vatici-
niū futurorū malorū hæc eū à populo ſuſti-
nuiſſe aſſerūt. Sed quō eū crucifixū probant
cū ſcriptura hoc nō dicat: niſi forte dicāt po
pulū cogitaſſe, & nō feciſſe. ¶Orige. Tu ãt
Pſal. 142. c. domine &c. Vel notū fac mihi dñe & cogno
Pſal. 93. b. ſcā. Iuxta Pſalmiſtā: Dñs docet hoiem ſcien-
Mat. 23. a. tiā. Vñ, Nolite vocari magiſtri ſup ter. vnus
quippe eſt magiſter veſter q̄ in cælis eſt, q. ſ.
erudit hoies vel p ſe, vel p filiū. Erudit etiā p
Paulū, per Petrū vel quēlibet ſctōrū. Tm̄ de
us ſpiritus, & deus ſermo deſcendat & doce-
at. Notum fac mihi dñe & cognoſcā. Q. Nō
poſſum ſcire, niſi tu reuelaueris. Te autē de-
monſtrante videbo cogitationes ſingulorū
& quid gerant, vel cuius ſint voluntatis: Mit
tamus lig. in pa. e. &c. Panis Ieſu quo nutri-
†opera mur eſt ſermo eius. Quia verō docente eo,
voluerunt quidam ſcandalum ponere do-
ctrinæ eius crucifigentes eum dixerunt: Mit
tamus lig. in pa. ei⁹. &c. Cū enim verbo & di
ſciplinę eius, coniungitur crucifixo magiſtri
in panē lignū mittūt, & illi quidē inſidiantes
dicūt: Mittam⁹ lignū i panē ei⁹. Ego ꝙ ō i ui
ſibile vel mirabile q̄ddā inſerā, lignū miſſū i
►dicentes panē eius, panem fecit meliorē. i. doctrinam
Exod. 15. d. dulciorē. Sicut ligum per Moyſen miſſū in
amaram aquam, fecit eam dulcem. Ante eū
q̄ mitterē lignum in panem eius, quando
tantū erat panis, & non lignum, in omnem
Pſal. 18. a. terram non exierat ſonus eorum. Sed poſtq̄
aſſumpſit fortitudinem. per lignum in oēm
F terram, ſermo paſſionis eius ſeminatus eſt.
Ego autem autumo legem nō intellectā a-
maram eſſe aquam. Cūm autem venit lignū
Ieſu Chriſti, & ſermo Saluatoris in eam de-
ſcendit, dulcoratur. c ¶Tibi enim. Quia
Iohā. 14. d. non merito meo, ſed eorum ſcelere crucifi-
gor. Venit princeps mundi huius, & in me
non habet quidquam. d ¶Propterea hęc
dicit dominus. videtur hoc ſuperiori ſen-
tentiæ contrarium, in qua quæ dicta ſunt p
ſonæ Chriſti aptam⁹ non Ieremię qui pro-
priè habitabat in viculo Anathot. Sed per
Anathot (quod obedientia interpretatur)
Iudæos & maxiè Ieroſolymitas intelligim⁹
qui quondam præcepris domini obedierūt.
†Ne vatici neris. Sed quia à domino receſſerunt, venit in eos
extranea ſententia, vt iuuenes eorum mo-
riātur in gladio, &c. Vt autem nos omnem
moleſtiam interpretatiōis liberemus, illam
regulam ſequamur. Quōd omnes prophe-
tę in typum Saluatoris plęraque geſſerunt
& quod in præſenti in Ieremia completur,
hoc in futurum de domino prophetatur.

GLOS. ORDI.

Pſal. 72. a. IVſtus qui. tu es d. Cap. XII. Contra omnes iniquē agentes di
ſputatio eſt, ſicut in illo Pſalmo. Quām bonus Iſrael deus his q. re
cti ſūt &c. Sed præcipuè contra hæreticos.

☞ Et tu

Nico. de Lyra.

Abac. 1. a. ☞ a ¶Exarſit ignis. Nabuchodonoſor
enim præcepit incendi ciuitatem & templū:
& hoc contigit propter populi peccata. Cę-
tera patent in litera. b ¶Tu autem. Supe-
†Iob. 21. a. rius à principio tractatus huius libri Ieremi
as increpauit populi Iudę maliciam. hīc con
ſequenter plangit imminentem ex hoc ſibi
iniuriam: Quia ſicut dicit Iohannes os au-
reū: Incurrit odium qui arguit crimināſos:
Et diuiditur

uocem loquelę grandis exarſit a
a ¶Gladio hoſtium. Vnde Exterminauit eā aper de ſylua.
†ignis in ea, & † cōbuſta
¶Populi.
ſunt fruteta eius, Et dominus
exercituum qui plantauit te
a ¶Non immerito, cum poſſit deus facere quæ vult.
lōquutus eſt ſuper te malum,
a ¶Cauſas tamen exponit, ne videatur
iniuſtus. Vnde Vt iuſtificeris in ſermo
nibus tuis & vincas cum iudicaris.
prō malis domus Iraēl, & do
¶Studioſe,
mus Iuda, quæ fecerunt ſibi ad
irritandum me, libantes Baa
a ¶Pater. b ¶Secundum hominem.
c ¶Quomodo oporteat me loqui.
b lim. Tū autem dominē dēmō b
¶Filio.
ſtraſti mihi, & cognoui: tu oſtē c
¶Iudæorum.
diſti mihi † ſtudia eorum, & e-
go quaſi agnus † manſuet⁹ qui
a ¶Crucis. b ¶Peccatum. vnde ſium qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.
portatur ad uictimā m. Et nō d
cognoui, qa cogitauerunt ſup
a ¶Prouerbium fuit in Iſrael.
mecōſilia, dicēntes. † Mittamus e
¶Crucis.
a ¶Corpus Saluatoris qui eſt panis qui de
cælo deſcendit. b ¶Vt nomen eius deleatur.
lignum in pānem eius, & erā b
a ¶Orige. Niſi granum frumenti cadens in terra mor
tuū fuer. ſolum. ſi autem mor. fuer. multum fructum affert.
damus eum de terrā uiuentiū.
& nomen eius nō memoretur
a ¶Filius ſecundum carnem ad patrem loquitur, & iudicium eius imprecatur.
ampli⁹. Tū autem domine Sa- f
a ¶Reddendo vnicuiq; quod meretur.
baoth, qui iudicas iuſtē, & pro-
bas renes & corda, uideam ul- h
a ¶Borum. ſ. qui in ſcelere perſeuerant, non qui pœnitent. b ¶Obſtinatis. Pro anima enim dicit: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.
c tiōnem tuam ex eis. † Tibi em̄ b i
reuelaui cauſam meā. Propter
a ¶Iudæos. ¶Obedientia.
hæc dicit dominus ad uirōs A-
nathot, q quærūt animam tuā, k l
& dicūt: † Nō ꝓphetabis in no
mine domini, & non morieris d m
in manibus noſtris. Propterea
hęc dicit dominus exercituum:
Ecce ego uiſitabo ſuper eos, iu-
uenes moriētur in gladio, filij
eorū & filię eorum morientur
in fame, & reliquiæ non erunt
ex eis. Inducā em̄ malum ſuper
uiros Anathot, annum uiſitati-
onis eorum. Cap. XII.

e IVſtus quidē tu n
es domine, ſi di o
ſputem tecū, ue
rumtamen † iu- p
ſta loquar ad te:
¶Hæreticorum.
† Quare uia impiorum proſpe q
ratur, bene eſt omnibus qui
a ¶In lege. b ¶Spoliando eccleſiam.
prævaricāntur, & iniquē agūt:
¶Sicut iactāt.
Plantaſti eos, & radicem mi- r

Et diuiditur in duas partes, qa primò plan- G
git ſuā aduerſitatē. Et ſecundò aduerſantiū Diuiſio
ſibi proſperitatem. ea. ſeqn. Circa primum † cōſrequ.
dicit: Tu au. do. de. mi. certitudinaliter per rationes et
tuam reuelationem. Et quid ſit illud ſubdi-
tur: e ¶Tu oſten. mi. ſtu. eo. quia p vias
occultas quęrebant interficere eum, ideo ſub
ditur: Et ego quaſi agnus manſuetus.
d ¶Et nō cogno. ante reuelationem tu-
am factam mihi. Quia co. ſu. me con. qđ
ſubditur: e ¶Dicentes. Non eſt de textu,
ſed ſubintelligitur: f ¶Mittamus lignū.
Eſt enim in terra illa arbor nomine taxus ve
nenata, & inde dicitur toxicum, id eſt vene-
num. & toxico. icas. i. venenare, à mutata
in o. Et de ligno illius arboris minutatim in
ciſo volebant ponere in cibo Ieremiæ, qui
cibus nomine panis intelligitur, vt ſic more
retur & amplius eos non argueret. g ¶Tu
au. do. Id eſt exercituum p quod angeli de-
ſignantur. h ¶Videā ul. Hoc non dicebat
zelo vindictæ, ſed amore iuſticiæ: & maxiè † & vin
quia volebant verbum diuinum impedire. bos. q. dic
i ¶Propterea hæc dicit do. Iſti enim e- tur ad vi
rant qui principaliter eum occidere volebāt. ctū.
Erat enim Ieremias de eadem ciuitate: & ſic
frequentius & acrius eos arguebat, propter †Corru
quod magis odiebant eum: Et quia propter pant⁹ cib
donum prophetię ſibi magis inuidebant q̄ p⁹ lignū,
alij eō q̄ inuidia magis eſt inter compatrio venenū.
tas, & ſimul habitantes, quām inter extrane
os & longinquos, ſecundum qđ dicit Philo
ſophus. 8. Rhetoricæ. Cuius ratio eſt: quia
inuidia eſt triſticia de bono alterius inquan-
tū eſtimatur proprij boni diminutiuū. Bo-
num autem ſeu excellentia alicuius multū
longinqui non apprehenditur ſic diminui
uum boni proprij, ſicut excellentia propin-
qui, ideo ſubditur: k ¶Et dicunt. ex inui-
dia mori. l ¶Non prophetabis. id eſt ſi H
tu ceſſes à prophetia ſicut & nos, non inter-
ficiemus te. m ¶Propterea &c. ego uiſi-
tabo ſuper eos. pœnam debitam inferēdo
pro ſua malicia. & patet litera.
✻a ¶Et combuſta ſunt. id eſt omnia di † Infra. 20.
dona. Moraliter

NI. DELY.

IVſtus quidem. Hīc Cap. XII. conſequenter Ieremias plangit ſibi
aduerſantium proſperitatem. Alig
tamen expoſitores dicunt, quōd plangit hīc
proſperitatem Chaldæorum, qui erant infi
deles: ſed litera præcedens & ſubſequens ma
gis conſonat, quōd loquatur de viris Ana-
thot perſequentibus Ieremiam, vt dictū eſt.
Et diuiditur in duas, quia primò per modū Diuiſio
querimonię ponitur Ieremiæ quæſtio. Se-
cundò domini reſponſio, ibi: Si cum peditis
bus. Circa primum dicit: n ¶Iuſtus quidē
tu es domine, ſi diſputem tecum. Hoc
enim præmittit Ieremias ne videatur loqui
temere de diuinis iudiciis hominibus occul
tis. o ¶Verumtamē iuſta loquar ad te.
non per modum contentionis, ſeu diſputa-
tionis ſed per modum humilis quæſtionis ſi
cut diſcipulus quærit à magiſtro, volens do
ceri ab eo. p ¶Quare uia impiorum. id
eſt virorum Anathot me perſequentium.
q ¶Proſperatur, bene eſt omnibus qui
prævaricant. & iniquē agunt: id eſt tem- † iudicia
poralia bona veniunt eis ad votum. ideo
ſubditur: r ¶Plantaſti eos, & radicem
mi. id ē. firmati ſunt in terra filiis & amicis.
☞ Proficiunt Moraliter
Moraliter. n ¶Iuſtus quidem. Per hoc
autem, quōd ſanctus Ieremias in hoc capi.
dominum interpellat contra perſequutores
ſuos, eis optādo pœnam temporalē. d. iſrd.

✻ Congrega

☞ a ¶Et tu domine. Ac ſi dicat: Non eſt ſcandalum ſi impij vel hæretici p tempore florent. Licet enim proficiant, filios faciant, licet ppē iis ori eorum, & longē à renibus eorum. i. a conſcientia: non eſt tamen conſolatio parua q̄ ſignantur ad victimam ſicut pecora. b ¶Congrega eos. In paſcha quando omnes congregabantur ad diem feſtum, tunc o bſeſſi ſunt & ductiin captiuitatē. c ¶Occiſionis. Occiſio hæreticorum, ſalus eſt deceptorum cùm fuerint. ſ. eccleſiaſtico iugulati mucrone. d ¶Si cū pedibus. Q. Si captiuitas vicinarum Gentiū te fatigauit Moabitarum. ſ. Philiſtīm. Ammonitarum, Idumæorum qui propter difficultatem locorum nō tam pugnæ q̄ latrocinio apti ſūt. e ¶Quomodo. Id eſt quid facies, cùm ad captiuitatem in Chaldæā veneris? Chaldæi em̄ & Perſæ equis gaudent. ſ ¶Nam & fratres tui & do. Poteſt hoc de Chriſto intelligi, contra quem fratres clamauerunt. †Euelle. †prępara eos ad diem Ioh. 13. c Luc. 15. & Marc. 14. c Crucifige eum: Non habemus regem niſi Cæſarem. g ¶Reliqui domum. vnde: Relinquet vobis domus veſtra deſerta. Et: Surgite eamus hīc. h ¶Hæreditas mea quaſi &c. Orige. Non eſt mirandum ſi tunc truci beluę comparata ſit hęreditas, cū vſque hodie ſint Icones in ſylua anathematizantes Chriſtum, & blaſphemantes & fidelibus inſidiantes. i ¶Nunquid auis diſcolor hæ. Lxx. Nunquid ſpelunca hienę hęreditas mea mihi? Hiena, nocturna beſtia mortuorum deuorat cadauera, & deſepulchris effodit corpa & cūctis ☞ veſcitur ſor

B

Nicolaus de Lyra.

†ſecurus, confiſus c ✠a ¶Proficiunt. in bonis temporalibus. b ¶Et faciunt fructum. prolem multiplicando. c ¶Propè es tu ori eorum. Erant enim ſacerdotes, vt habetur ſupra primò ca. erat enim Anatoth vna de ciuitatibus ſacerdotum & ſic diuinis laudibus laudabant deū. d ¶Et longè a renibus eorum. q. a erant adulteri, ſecundum quod dicitur ſuprà. v. ca. Vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat. e ¶Et tu dñe noſti me, uidi. me & probaſti me. quia nihil eis nocui, ſed magis profecere volui. f ¶Congrega eos quaſi gre. hoc dicit zelo diuinæ iuſticiæ. †animæ meæ. g ¶Et ſanctifica eos in die. In Hebræo habetur: Et præpara eos i die occiſionis. vt tua iuſticia impleatur: & ne propter eorum maliciam terra vlterius ſterilis reddatur. iō ſubdit. h ¶Vſquequo. Iam enim, vt videt, domin⁹ induxerat ſiccitatē, de qua habetur. inſ. xiij. ca. i ¶Cōſūptum eſt animal. †ficta, mul ticolor. victum in campis non inuenientia. Et cauſa huius ſiccitatis ſubditur, cū dicit: k ¶Quoniam dixerunt, viri Anatoth & alij mali. l ¶Non uidebit. ſolicet dominus. m ¶Nouiſſima noſtra. ad puniendum. Ex quo videtur, quòd ceciderant in errorem, quo negatur animæ hinmanæ immortalitas, & ſic poſt mortem non remanet punitio aliqua, vel in illum errorem qui negat diuinam prouidentiam ſe extendere ad actus humanos, eò quòd procedunt ex libero arbitrio: & ſic non puniuntur à deo. n ¶Si cum pedibus. Hīc conſequenter ponitur domini reſponſio, quantum ad duo. ſd̄m poniſ ibi: Reliqui. Conquerebat aūt Ieremias de viris Anathoth eum perſequētibus, & dñs rndet ſibi, quod ſit grauior paſſurus di. Si cū. Metaphorica ē loquutio, & eſt ſēſ⁹: Si cū difficultate ſuſtines pſequutionē viror⁹ Anathot q ſūt q̄ſi pedites & pui momēti, quō ſuſtiebis pſequutionē regis & pricipū q ſūt q̄ſi eques reſpectu eorū: & tamē oportebit te illā ſuſtinere, vt habet inſ. xxxvj. p ¶Cū autem, i. in ciuitate Anathot in qua natus & nutritus fuiſti, & ſic habes ibi parētes & amicos qui aliquā C ſecuritatem poſſunt dare tibi, & tamen ibi times. q ¶Quid faci es in ſuperb. i. in Ieruſalem vbi oportebit te ſuſtinere perſequutionē? vt habetur inſ. xxvj. Vocatur autem Ieruſalem hīc ſuperbia Iordanis, quia Iordanis fluuius frequēter intumeſcit intantum, quòd exit ripas ſuas. ſic Ieruſalem propter potentiam & diuitias ſuperbierat & metas ſuas circa diuinum cultum ſupra modum exierat ad idololatriam declinando: vt patet ex dictis præcedē. cap. r ¶Nam & fratres tui. Id ē viri Anathot qui ſūt ſacerdotes ſicut & tu. s ¶Et domus patris tui. i. aliqui tibi conſanguinei. t ¶Et iam ipſi pugnauerunt aduerſum te & clamant. cum alijs quærentes te intoxicare. v ¶Clamauerunt poſt te plena. dicentes tibi verba pungitiua. vel potius verba detractiua quæ non dicunt ante faciem, ſed poſt, Id eſt occultè. x ¶Ne credas &c. Aliquando loquebantur ei pacifice fingentes amiciciam, vt magis eū deciperēt. y ¶Reliqui domū meam: Hīc ponitur ſecundum, de quo reſpondet dominus Ieremiæ. ſ. de populi Iudæ deſtructione. Et primò denunciatur hæc deſtructio, & ſecundò ipſius reparatio, ibi: Et cùm D euulſero: Et ex iſtis duobus apparebit quæſtionis Ieremiæ ſolutio. Circa primum dicit dominus: Reliqui & c. i. templū meo noī dedicatū. z ¶Dimiſi. i. Ieruſalem & Iudæam. a ¶Dedi. i. ita mihi dilectam ſicut eſt anima mea. Et dicitur hoc ad exprimendum amiciam dei erga locum & gentem, ſicut aliquis de amico ſuo ſpeciali dicit: Talis eſt cor meum & anima mea. b ¶In manus inimicorum eius. i. Nabuchodonoſor & exercitum eius. c ¶Facta eſt mihi hæreditas mea. i. gens Iudaica, ſecūdum quod dicitur Iſa. xix d. Hæreditas mea Iſrael. d ¶Quaſi leo i ſylua. i. a me extranea per Idololatriam. e ¶Dedit contra me uocē. dicēdo cōtra me blaſphemiā. f ¶Ideo odiui eam. dimitendo eam in manibus inimicorum ſuorum, ideo ſubdit: g ¶Nunquid auis. i. rubricata ſāguine in diuerſis partibus? q. d. Sic, quia regnum Iuda fuerat afflictū ꝓcialiter ab

✠ Aegiptijs &

✠ f ¶Congrega eos quaſi gregē Moraliter ad uictimam & ſanctifica eos in die occiſionis. oſtenditur, quòd innocentes poſſunt licitè zelo iuſticiæ diuinæ optare pœnas corporales & temporales ſuis perſequutoribus. quia ſunt quædam medicinæ, vt ſic vexatione dante intellectum corrigantur vel ſaltem ad male agendum impotentes efficiantur. Sed quoniam innocentes parati debēt eſſe ad grauiora ſuſtinēdū, ſi dñs voluerit, iō ſeq̄t: n ¶Si cū. qđ eſt minus. o ¶Quō. qđ eſt grauius q. d. Si pœnalitates vitæ preſentis cum difficultate ſuſtines, quō pœnas purgatorij poteris ſuſtinere? hæc em̄ meditatio, cū maiori patiētia ſuſtinere facit vitę pñtis mala: & qm̄ ad idē facit paſſiōis Chriſti mēoria, iō ſubdit in ei⁹ pſōa: a ¶Dedi dilectam animam meam i manus inimicorum eius: facta eſt hæreditas mea: Id eſt plebs Iudaica. d ¶Quaſi leo in ſylua & c. rugiens contra me nequitia magna. e ¶Dedit contra me uocem. dicens: Crucifige crucifige eum. f ¶Ideo odiui eam. volendo per Romanos eius punitionē. de q̄ ſubdit: g ¶Nūqd auis & c. ſuit em̄ plebs Iudaica per Romanos partim rubea ex ſui ſanguinis effuſione & parti nigra ex ciuitate cū ppō cōbuſtione. Et qm̄ principes Romanorū nō ſolū p ſequuti ſūt Iudæā, ſed eriā poſtea grauit eccleſiā tpe Neronis & aliorū tyrānorū, iō ſubdit pœna eorū cū dicit:

c iij ✠ Hæc dicit

☞ vescitur sordibus, cuius immunditiæ Israel cōparatur. a ¶Pastores multi. Hieroni. Audiant hæc qui principes volunt esse, & pro commissis sibi in die iudicij rationem reddere. propter illos enim pars domini conculcatur atque polluitur, & vbi q̄ndam erat dei hospitium, est habitaculum bestiarum. Alij nō prepositos plebis & sacerdotes, sed hostium principes intelligunt, qui populum dei dissipauerunt. b ¶Desolatione. Orige. Quoniam Iudæi cōpleuerunt mensuram patrum suorū & addiderunt ad prophetarum occisionem, etiam Saluatoris: tunc exterminatione exterminata est omnis terra eorum. ¶Orige. Considera terrā quæ inte est, quomodo exterminata sit, & videbis post aduentum Christi impleta esse quę dicta sunt, mortificatis membris nostris super terram. Cùm iam non operetur terra opera sua, nec fiant apud iustū ea quibus caro antea souebat, fornicatio .s. immundicia, luxuria & c. Vnde: Non
Mat.10.d veni mittere pacem, sed gladium. Antequam ille veniret, non erat gla-
Gal.5.c dius super terram, neq; cōcupiscebat caro aduersus spm̄, neq; spūs aduersus carnem. Quādo aūt venit & docti sumus quę sūt carnis vel spūs, doctrina eius quasi gladi⁹ imissus diuisit terrā s. carnē à spū, & exterminauit eā, qa mortificationē Iesu circūferim⁹? i corpore nostro, & iō non viuimus iuxta carnē. viuit aūt spiritus. Et seminam⁹
1.Cor.15.f nō in carne sed in spū, vt nō metam⁹ corruptionem de carne, sed de spū vi-
F tam ęternam. c ¶Non est pax &c. Caro pacem dei in se recipere nō po-
Roma.8.b test. Sapientia enim carnis inimica est deo, & qui in carne sunt, deo placere non possunt. d ¶Seminauerunt. Hoc quoque ecclesiasticis dicit, qui verbū dei mala cōuersatione disperdūt. De quib⁹ per Lxx. inseri. Clerici eorū nō ꝓderūt eis. Nihil eis em̄ ꝓderit nomē episcopi, p̄sbyteri, & huiusmodi: sed magis dignitatibus suis gra-
Sap.6.a uabūt. Et: Potētes potēter tormenta patiētur. Et: Cuius pl⁹ cōmittit, plus ab eo exigitur. e ¶A fructi. Lxx. A gloriatiōe vīa, vestib⁹ .s. p̄ciosis, domibus exornatis, possessionibus multis, seculari sapiētia: Qui aūt gloriat,
1.Cor.1.d in dño glorietur. Et, in cruce dñi nr̄i Ie-
Gal.6.d su Christi. Et, in infirmitatibus suis, vt ī
2.Cor.11.g habitet in eo virtus Christi. f ¶Vici-
& 12.c nos. Ad literā, Idumęos, Philistiim,
Allegoricè Moab & Ammon. ¶Allego. Hęreticos q̄ Christiani dicūt, & magis terræ sanctę fiunt affines quā habitatores,

GLOS. ORDI.

Cap. XIII.

HAec dicit dom̄. Vade. Vir sanctus lumbare dei dicit, qui de limo terrę assūptus est, & ei⁹ cōsortio copulat. Et q̄dāmodo quę in ecclesia videntur obscœna maiori diligentia circundat, ne Gentiliū & hæreticorū

Nico. de ly. ☞ morsibus

Aegyptijs & Assyrijs. a ¶Nūqd aqua is. i. tota sāguinolēta. q. d. Sic, q̄ Nabuchodonosor, q̄ totā terrā destruxit occidēdo & captiuādo. iō subdit: b ¶Venite, ꝓperate ad deuorādū carnes occisorū. c ¶Pastores. d. prīcipes exercitus Nabuchodonosor secūdū qd̄ expositū est sup. c, vj. in prin. Ad eam veniēt pastores & c. d ¶Demoliti. Id est populum Israel, sicut G dicit Isa. v. b. Vinea dñi exercituū dom⁹ Israel ē. e ¶Luxit. assūtione dāte eis intellectū. Cętera patēt vsq; ibi. f ¶Seminaue. Qd̄ expoit Ra. Sa. dicēs, q̄ iminēte destructiōe ciuitatis Iudęi secerunt aliqua bōa, sed nō valuerūt eis, eò q̄ nō fecerāt debitam pœnitētiam de malis prēteritis, secū dū monitionē Ieremię supra positā iij. ca. Nouate vobis nouale, & noli te serere super spinas. Potest etiā hoc exponi, qa domin⁹ ante aduentū Nabuchodonosor īmiserat sterilitatē p quā nō fuit reuersus popul⁹ ad pœnitētiā. g ¶Cōfūdemini. i captiuitatē ducti. h ¶A fructibus. Id ē, ꝓpter demerita vestra. i ¶Hęc dicit do. Hīc consequēter ponit ppli Iudææ paratio. & hoc ad consolationē bonorum, sicut prę̄missa est destructio ad cōfusionē malorū: Prę̄mittit tamē destructio aduersariorū, cū dicit: Hæc. Isti erāt Idumæi descēdentes ab Esau fratre Iacob & Moabitę & Ammonitę qui descenderant de Loth nepote Abrahæ, ppē qd̄ debebāt Iudęos diligere, & ipsi ecōtrario aduersabātur eis, & ĩcitauerūt Nabuchodonosor cōtra eos & i⁹ exercitu venerūt cōtra Iudęam. iō subdit: k ¶Qui tangūt. Ecce. qa post captiuitatē Iudęorum ipsi fuerūt satis citò captiuati. m ¶Et domū Iuda. qa ipsi habitābat circa terrā Iuda. n ¶Et cū euul. scilicet Iudęos. o ¶Conuertar. & hoc fuit ipletū tēpore Cyri regis Persārū, qui remisit captiuitatem Iudęorū, vt habet .ĵ. Esdrę. ĵ. a. & qa plures de Babylonijs cōuersi ad Iudaismū venerūt cū eis, iō subdit: p ¶Et erit. à Iudęis. Alię libri hūt: Eruti, & malè, q ¶Didicerit. Idololatriā dimittendo, & vnū deū colēdo. r ¶Vt iurēt. Iuramētū enim tale, quādo habet ĩr cūstantias debitas, fit in reuerētiā dei. s ¶Sicut do. quia ante conuersionē iducebāt Iudęos ad ritū Gentilē. t ¶Aedifica, fide & morib⁹ & temporalibus bonis.

Xi ¶Hæc dicit. Dicūt aūt Romani Christianorum vicini, eò q̄ Christia ni inter eos habitabant: l ¶Euellā. Ꝑtes em̄ ipatores Romani Christianorū ꝓsequtores fuerūt de fua dignitate deiecti, scilicet Nero, Domician⁹ & ꝑs alij. n ¶Et cū. scilicet ꝑte Cōstātini, q̄ baptizatus ꝓcepit gratiā Christi, & cū eo magna ꝑs ppli Rōa.

NIC. DE LY.

HAec dicit. Cap. XIII. Superius à principio tractat⁹ hui⁹ libri describit ē circa populum regni Iudę malicię grauitas, hīc cōsequēter describit ipsius incorrigibilitas seu irrepārabilitas. Et diuidit i septē ꝓsecūdū Diuisio septē modos oñdēdi ꝓpositū. Partes patebūt ꝓsequēdo. Prim⁹ aūt mod⁹ cōtinet i hoc c. videlicet ꝑ pabolā lūbaris putrefacti ad nihilū vltrà valentis. Et diuidit i duas ꝑtes, qa priò parabola pōit ad ꝓpositū, sed ō adhoc adducit exēplū, ibi: Si mutare pōt. Primā in duas, quia primò parabola ponit & secūdò exponit, ibi: Et factū est Circa primū dicit: v ¶Posui. s. de lino contextum.

Moralit. v ¶Hæc dicit do. Per Ieremiam qui interpretatur

morsibus pateant. Hoc lumbare si aquam tetigerit,& Euphratis fluenta trāsierit,Assyrio humore imbutū pdit pristinā sortitudinē,& cōputrescit.Et q̄uis redeat in vsū dei,tamē pristinā pulchritudinē habere nō poterit:nō dei duricia,sed sua culpa,quia noluit audire verbū domini.Caueat ergo qui potest dicere:Mihi autem adhærere deo bonū est.Ne fortè per negligentiā ab illi⁹ renibus separeī,& transeat Euphratē & deī in potestatē Assyrij regis,& nequaq̄ in solidissima petra,sed in foramine petræ corrupte atq; viciatę,hoc ē hæreticorū sordibus & vicijs occupeī: & in tantā veniat putredinē,vt in vsum & cinctorium domini vltrà redire nō possit.a ¶Lumbare & c. populus Israel est. Qui sicut lignum de terra assumptus & illot⁹ nec molliciem habuit nec cōdorē,& tamen p dei misericordiam deo adhęsit.Cùm autē peccasset,trās Euphratē,i.ī Assyrios eductus.& ibi absc̄ditus.i.multitudine innumerabilium Gentium quodāmodo absorpt⁹ & nihil reputatus.b ¶Et absconde. Origenes. Iudęi indigni extiterūt deo & piecti sunt ab eo,nobis p illis accinctus est deus.Neq; em̄ putādū est cinctoriū abijciētem māsisse icinctū:statim vt illos piecit,alios sibi contexuit.i. ecclesiā de Gētib⁹ quę ex nigra facta est lucida atq; cādida.vñ:Quę ē ista quę ascēdit dealbata?Sciat tamē, qa si naturalib⁹ ramis nō pepcit, nec sibi pcet si nō fuerit digna lūbo eius:id est si nō adhęrēs domino,vn⁹ spūs sue in Christo.c ¶Et tulit lumbare. In captiuitate.Significat autem, qd̄ pphęta in typū domini populum liberat,sed nihilomin⁹ peccat. Postea deos alienos sequit, ad extremū ī dei filium man⁹ mittit.ideo ęterna perditione cōtabescit.d ¶Omnis laguncula. Hęc est ebrietas qua obliuiscimur præceptorū dei, & vicijs atq; peccatis humana implet cōditio. Vnde: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs..Non ad cōparationem dei,vt veteres & noui volunt hęretici. & eorū patroni,sed ad scientiam ei⁹.Homo enim videt ī facie,deus in corde:& quod nobis mūdum videt,ei immūdum deprehenditur.Verbū Hebraicum nebel Aglę prima editio, lagunculam. Secunda ipsum nebel. Symmachus.craterem.Lxx.vtrē,Theodotio vas,interpretati sunt qd̄ om̄e vino tin̄ & ebrietate complet. Sumus em̄ vas fragile,& thesaurum habemus in vasis fictilibus,in quib⁹ id cōplet: Nō habitat ī carne mea bonū. Nō em̄ q̄d̄ volo bonū hoc facio,sed qd̄ nolo malū,hoc operor.Et:Miser ego hō,quis me liberabit de corpe mortis huius?

Nico. de Lyra.

¶Et dispergam eos alienos sequiſ, ad extremū ī dei filium Canti.3.c Psal.142.a ī.Reg.16.b 2.Cor.4.b Rom.7.d Ibidem. Rom.7.d

regni Iudę virtute propria sed diuina: sicut lūbare nō fuerat putrefactum ex madefactione aquę, nec ex loci cōditione.quia erat absc̄ditū in foramine petræ,sed diuina volūtate. e ¶Populū. primò ꝓpter eius inobedientiam,ideo subdit: f ¶Qui n ol. Secūdò, ꝓpter nequitiam in ꝓximū,cū dicit:g ¶Et ambulāt. ex certa scięcia nocumētū inferentes ꝓximis suis in reb⁹ suis per auariciā, sicut dictum est suprà.vj.c. A minore vsque ad maiorem omnes auaricię studeñ & c.& in vxoribus per luxuriam.sup.v.c.Vnusquisq; ad vxorem ꝓximi sui hinniebat.h ¶Abierunt q; post.p idololatriā.i ¶Et erūt sicut lūbare istud. destructi & annihilati.k ¶Sicut enim &c.sic agglutinaui mihi. Id est adiunxi mihi.l ¶Omnem domum Israel & c.quantum ad decem tribus. m ¶Et omnem domum Iuda. quantum ad duas. n ¶Vt essent mihi in populum.dando eis legē in monte Sinai præ cæteris populis. o ¶Et in nomen.vt nominarentur specialiter populus dei. p ¶In laudem &glo.Id est vt essēt famosi per totū orbem supple si audirēt verba mea debitè obedirēdo.q ¶Et non audierunt &c.in contrarium rebellando.r ¶Dices ergo. Diuisio

Hìc cōsequenter subditur debita pœna. & diuiditur in duas partes, quia primò ponitur denunciatio pœnæ quantum ad omnes generaliter, secūdò q̄tum ad principes specialiter, ibi:Dic regi. Circa primum præmittitur parabola, cùm dicitur: t ¶Omnis laguncula implebitur uino & dicent ad te:nunqd ignoramus, quia oīs laguncula implebitur uino? Est autem lagūcula vas terreum ad reponendum vinum:& quia acceperunt verba ꝓphetæ ad literam, ideo exponit parabolam dicens: v ¶Hæc dicit dominus:ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius & reges qui sedent de stirpe Dauid super thronū eius & sacerdotes & prophetas & omnes habitatores Ierusalem &c.Id est sicut lagūcula materialis iplet vino, sic tot⁹ populus regni Iudæ quantū ad maiores & minores & mediocres, replebit spūali ebrietate, i. defectu mentis & corpis ad resistēdū aduersarijs sicut ebrietas aufert sēsū & mēbrorum vsū.

¶Et dispergam

Moraliter

* excelsus domino, signatur dominus noster Iesus Christus ad patris dexteram eleuat⁹, Mar.vl. Per lumbare verò lumbis eius adhærens,popul⁹ Christian⁹,q sibi debet adhærere p fidem formatā charitate Sed qa multi ab ea declinant,iubet lumbare poni in Euphrate:per quod signatur declinatio ad amorem terrenæ cupiditatis & delectationis carnalis, & sic putrescit vicijs.Per foramen petræ in quo ponitur, obstinatio in malis signatur,& sic inutilis ad omne bonum homo redditur,ideo dicitur: Et ecce computruerat lumbare, ita vt nulli vsui aprum esset. Et seq̄t pœna cū dicit:s ¶Hæc.Per vinum enim mordicatiuum signat pœna, vt patet in litera sequente; & p implationem lagūculę magnitudo pœnę.

Diuisio

a ¶Et pones.te accingendo. b ¶Et in aquā.ne ex madefactione citius putrefiat,sed magis aliūde,Cętera patent in litera. c ¶Et factū. Hic cōsequēter exponit parabola. & primò q̄tū ad ppl̄m Iudę culpam, secundò quantum ad pœnam, ibi: Dices ergo. Circa primum dicitur: d ¶Sic cōputrescę.faciā.eam annihilādo & per hoc insinuatur,q; Nabuchodonosor nō ānihilauit gloriā

¶Vel cinctorium.

a bi lumbare lineū, & pones illud super ¶Ne corrumpatur.
lumbos tuos,& in aquam non inferes il b
¶Vel cinctorium.
Iud.Et possedi lumbare iuxta uerbum domini,& posui circa lumbos meos.Et
¶Post quam peccauit.
factus est sermo domini ad me secundó,
a ¶A te sicut ablatum est a me.
dicens: Tólle lumbare quod possediſti,
a ¶Quia ego surgam in vindictam.
quod est circa lumbos tuos, & surgens
a ¶Assyrios. b ¶Præsica absorbendum.
b uade ad Euphrâten, & absconde illud
¶In typo domini.
ibi in foramine petræ.Et abij,& abscondi illud in Euphrate,sicut præceperat mihi dominus.Et factum est post dies plurimos,dixit dominus ad me: Surge &
a ¶Sicut ego reducam filios Israel.
uade ad Euphraten & tólle inde lumbare,quod præcepi tibi,ut absconderes il
c lud ibi.Et abij ad Euphraten & fodi, &
¶In signum captiuitatis.
tuli lumbare de loco ubi absconderam illud. Et ecce computruerat lūbare,ita ut nulli usui aptum esset. Et factum est c
uerbum domini ad me dicēs:Hęc dicit
a ¶Adaptat similitudinem.
dominus deus:Sic cōpūtrescere faciam d
a ¶Duarum tribuum Iudæ.
superbiam Iudā,& superbiā Ierusalem multam,populum istum pessimum qui e
a ¶Vicia sua sequentes.
nolunt audire uerba mea,& ambūlant f
in prauitate cordis sui: abieruntq; post g
deos alienos, ut seruirent eis,& adorarent eos,Et erūt sicut lumbare istud,qd̄ h
nulli usui aptum est.Sicut enim adhęret i
lumbare ad lumbos uiri, sic agglutina
¶Decem tribus.
ui mihi omnem domum Israël,& omnē k
¶Duastribus.
domum Iuda dicit dominus,ut esset mi l
hi in populum, & in nomē & in laudem m
a ¶Tamen. ¶Me qui hęc omnia feci.
& in gloriam:et non audierūt. Dices ergo ad eos sermonem istum:Hęc dicit do n
a ¶Bonus scilicet vel malus.
minus deus Israël: Omnis lagūcula im o
a ¶Singulorū meritis cōgruo.
plebitur uinō: & dicent ad te: Nunquid ignoramus, quia omnis laguncula implebitur uino?Et dices ad eos: Hęc dicit p
a ¶Non solum vulgus ignobile.
dominꝰ:Ecce ego implebo omnes habi q
a ¶Id est. b ¶Ecclesiarum.
c ¶Resupini, erecta cervice.
protenso aquilicio.i.stomacho.
tatores terræ huius, et reges qui sedent r
a ¶Secundus in ecclesia gradus.
de stirpe Dauid sup thronū ei⁹, & sacerdō s
a ¶Qui videntur habere scientiam scripturarum.
b ¶Pro peccatorum varietate.
tes & pphętas, & omnes habitatores Ie

Et dispergam. rationabili ira, vt reducam ab errore dolo-
E ribus, & tormentis, qui sermone nō poterūt conuerti. b ¶Non
parcā. Nō crudelitate sniæ, sed iudicij seueritate. Qui enim truci
darūt, in æternū peribūt. Hoc iuxta hi-
storiā simpliciter accipimus, quòd re-
ges & sacerdotes & prophetæ & oīs
ppl̄s Ierūm calice Babylōiæ sit inebriā
† alterū ad alterum dus. & captiuitate obruēdus. c ¶Da-
te domino deo uestro gloriam, an
tequā &c. Ad pœnitētiā puocat, an-
teq̄ ducant in Babylonē. ¶Alle. Date
Allegoricè Ioh. 9. a. do. &c. Q. Opamini dū dies est: veniet
Isa. 13. b. nox, cū nō poteritis opari. Vnde & Isa
ias: Stellę cœli nō dabūt lucem, & tene
brabunt orto sole &c. Et Sophonias:
Soph. 1. d. Dies tenebrarū & turbinis. d ¶Qd̄
si hoc nō audieritis. Dicam⁹ ludęis
& nr̄is Iudaizātib⁹, gl̄ram occidētem
sequunt. Nisi. s. audieritis in abscondi-
to. i. in mysterio. Vel sec'm Aquilā in
tenebris, quas posuit deus latibulum
Psal. 17. b. suū. Et iuxta Salomonē, intellexeritis
Pro. 7. b. parabolā & tenebrosum sermonē: plo
rabit anima, pphetę à facie superbię eo
rū. e ¶Captus est. à diabolo vel Na
buchodonosor, vel, cōtrit⁹. Aliq̄n Isr̄l
fuit grex dn̄i. Sed qa īdignos se iudica
uerūt salute, cōuersus est sermo ad Gē
tes. Caueat oleaster ī bonā oliuā cōtra
naturam insertus, ne & ipse cōteratur.
f ¶Dic regi & domina. Verbū He
bræū Gebira, Aquila & Symmachus
dominatricē & dominam interpretati
sunt. Lxx. putātes esse Geburoth, potē
tes dixerūt. ¶Dic regi & potētib⁹. De
lirat in hoc loco q regē Christū, & po-
tētes angelos intellexit, vt assūmāt cor
pus humilitatis, & in puluere sedeāt &
amittāt de capite suo coronā & gloriā
fortitudinis. Ciuitates q̄s austri clau-
sas, infernū, quę nulli aperiant, & oēm
Psal. 13. gl̄am Iudę esse trāslatā, qū in pasiōe
cōpletū est. Oēs declinauerūt simul inu
tiles facti sunt. Dic regi & do. &c.
Manichæ⁹ Manichęus dicebat naturā bonā â deo
creatā, malā verò à diabolo. Et qd̄ q⁹
dā angeli pasi sunt, p predēptiōe dęmo
nū, & post iudiciū portas inferni clau-
di, & nullū ibi puniri qd̄ Orig. sentire
† Translat⁹ videt, q. d' friuolū est. g ¶Tu enim
docuisti eos aduersum te & cæte.
4. Reg. 20. c Qū Ezechias ostēdit thesaurū uīcio
regis Babylōię. Tu enim &c. Audi-
at hoc ecclesia negligēs quæ docet ad
uersarios suos quō possint eā spūali ca
ptiuitate cōprehendere, & pec⁹ ci⁹ be
stiali crudelitate lacerare. h ¶Pro-
† gl̄iæ tuę pter multitudinē iniquitatis tuæ,
reuelata &cæ. Hiero. Hinc discimus
quādiu pcā sunt minora deū patiēter
agere, & pniam nostram expectare. Si
aūt delictis delicta copulam⁹, & cumu
los pcōrū facim⁹, reuelabunt pudēda
Mat. 10. c. nostra vel in hoc seculo vel in futuro.
Dan. 12. a. Nihil enim opertū qd̄ nō reueles, qū
illud Danielis implebit: Isti resurgēt in
vitā æternā, & illi in opprobriū & cō-
† apprehen derunt. fusionem sempiternā. i ¶Si mutare
potest Aethiops pellem suā &c.
Hoc testimonio vtunt qui diuersas na
turas asserere conantur, tantam nigre-
dinem vel varietatem peccatorum di-
centes, vt in candorem & vnius colo-
ris pulchritudinem trāsire non possit.
† discoop⁹ tę sunt fim briç tuę, dis coopte sūt Non hoc attendentes, cùm didiceritis
malum. Quidquid enim discitur non
naturæ est, sed studij & propriæ volū-
tatis, quę cōsuetudine peccādi q̄dmō
☞ in naturā

✠ a ¶Et dispergā eos. in captiuitatē ad diuersas ciuitates & G
loca. b ¶Neq; miserebor &c. q. d. bene tamen miserebor in
alio. s. postea reuocans ipsos. sicut dictū est ca. prēce. c ¶Audi-
te &c. Verba sūt Iere. reuocātis ppl̄m
ab errore. d ¶Nolite ele. cōtēnendo
ÿbū domini. e ¶Date do. deo ue.
&c. cōfitēdo humiliter culpā vestrā &
ei⁹ iusticiā, sicut Iosue dixit Achan Ios.
vij. c. Fili, Da gl̄iam deo &c. f ¶An-
tequā tene. &c. i. antequā tribulatio
importabilis sup vos veniat. g ¶Ex
pe. lu. i. cōsolationē à rege Aegyptū à
quo tpe Sedechiæ sperauerunt contra
Nabuchodonosor auxiliari. h ¶Et
ponet &c. qa illa fiducia fuit eis occa
sio destructiōis, vt dictum est suprà fre
quēter. i ¶Quòd si hoc non audie
ritis. in malo p̄seuerādo. k ¶In abs-
cōdito plora. &c. vobis comparię.
l ¶A facie superbiæ. i. de malis vo
bis superueniētib⁹ ppter superbiā ve
strā. m ¶Dic regi. Posit̄ posita est
pœna sup totū ppl̄m generaliter, hīc
cōsequēter ponit quantū ad principes
specialiter, cū dicit: Dic regi & do-
mina. &c. qd̄ exponit Rab. Sa. de Ioa
chin filio Iosie & matre ei⁹. q. reddide-
rūt se Nabuchodonosor. & duxit eos
in Babylonē, vt habet, īfrà. xxix. ca. Li-
tera tamē sequēs magis concordat qd̄
intelligat de Sedechia rege & ei⁹ vxo-
re, q. capt⁹ fuit à Nabuchodonosor &
exoculat⁹. n ¶Ciuitates austri clau
sę sunt. Prę timore Nabuchodonosor
venientis cōtra Sedechiā: et dicunt hīc ci
uitates regni Iudę ciuitates austri qa re Threnā.
gnū Iuda respectu regni Isr̄l est in par- ſibrāja.
te australi. o ¶Et nō est &c. i. exire
audeat. p ¶Transla. est oīs Iu. qd̄
fuit sub Sedechia: trāslatio eīn quę fuit
sub Ioachin, fuit tm̄ partialis. q ¶Le
uate ocu. &c. ab aquilōe. exercit⁹ eīn H
Nabuchodonosor venit ab illa parte.
r ¶Vbi est grex. i. ppl̄s. q. d. nō com
parebit in terra tua, sed trāsferet ad alie
nā. s ¶Quid dices &c. scilicet Na
buchodonosor te captiuando. q. d. nō
habebis excusationē, qa dedisti ei occa
sionem. ideo subditur: t ¶Tu enim
do. &c. id est Babylonios. v ¶Ad-
uersum te. & hoc primò fuit quando
Ezechias omnia quę in domo sua erāt
nunciis regis Babylōis ostendit, ppter
qd̄ Isaias eū reprehendens dixit quòd
de filijs eius ducendi essent eunuchi in
Babylonē, & qd̄ ibi trāsportarent bōa
Ier̄m Isa. xxxix. c. Sed ò hoc fuit quādo
illi de regno Iudę miserūt nūcios ī Ba-
bylonem ad apportandū inde idola si
cut habet Ezechielis. xxiij. & sic Baby-
lonij cōtraxerūt cū eis familiaritatē, &
cōsiderauerūt infirma terræ, p quę pos- †allusio
sent eam obtinere & habere preciosa fi
quæ ibi viderāt tpe Ezechiæ, & postea †vt sint
alijs tpibus. x ¶Nunquid nō dolo principes
res apprehen. te. q. d. Sic: Nabucho- per
donosor te captiuante. & subditur cau caput
sa cū dicit: y ¶Propter multitu. ini tuum.
qui. tuæ. in. pximū & in deū. z ¶Re
uelata sunt &c. id est spoliata es bo
nis tuis, & loquitur de Ierusalē ad mo
dum meretricis, quæ cū spoliat⁹ aduitu
periū incipit à parte inferiori. a ¶Pol
lutæ sunt plan. tuæ. i. gressus tui, per
quos opa designant. In Hebræo habe
tur: Prēcisæ, sunt plantæ tuæ. q. d. non
poteris vltrà in malis tuis procedere.
b ¶Si mutare potest &c. Hīc addu
✠ citur ex

a ¶Id est. b ¶Vt crescat dolor pœnæ, dum mutuis se
non consolantur alloquijs. c ¶Ebriosos.
a rusalem ebrietate, ēt dispergam eos a
a ¶Vt diuersis polluantur erroribus & hæresibus, vt sub
nomine Christi dimicent cōtra matrem suam ecclesiam.
†uirum à fratre suo, & patres & filios
b pariter ait dominus. Non parcam &
non concedam, neque miserebor, ut b
a ¶Ergo tam intrinsecus quā extrinsecus, tam mēte quam
corpore.
non disperdam eos. Audite & auri c
a ¶In superbiam. Q. cogitate fragilitatem vestram, quia
nullus est qui pro qualitate peccati hac ebrietate careat:
bus percipite, nolite eleuari, quia do d
a ¶Id est agite pœnitentiam. vnde alibi: Date gloriam
deo vestro.
minus loquut⁹ est. Dāte domino deo e
a ¶In die iudicij.
uestro gloriam, antequam tenebres f
¶Vobis in Babylone.
cat, & antequam offendant pedes ue
a ¶Babylon & omnis regio Chaldęorum, montes cali
ginis dicuntur. vnde Isaias: Super mōtem caliginosum
eleuate signum. b ¶Dæmones qui cruciatibus
præpositi. ¶Vobis. ¶Hic.
stri ad mōntes caliginosos. Expecta g
¶Ibi.
bitis lucem, & ponet eam in umbram h
¶Vt nec gemitus quidem & ploratus liber sit, ne vic-
tores offendantur.
mortis, & in caliginem. Quòd si hoc i
non audieritis, in abscōdito plorabit k
a ¶Dei vel prophetæ. b ¶Victorum. ¶Impœnitē-
tium. c ¶Vnde. ¶Id est dolorem meum dissimulare
non potero.
anima mea † à facie sūpbię † Plōrans l
plorabit, & † educet oculus meus la
a ¶Ironice.
chrymam, quia captus est grex domi m
a ¶Vox domini ad prophetam. b ¶Ioachin. c ¶Ma-
tri eius.
ni. Dic rēgi & dominātrici: Humilia n
¶Puluere.
mini, sedete in terra: quoniam descen
a ¶Regia dignitas Babylonio tradita.
det de capite uestro cōrona gloriæ
a ¶Iudæ & Ierusalem quæ ad austrum versa est.
uestrę. Ciuitates austri clausæ sunt, & o
a ¶Obsidione clausas.
nō est q aperiat. † Trāslata est omnis p
¶O habitatores Ierusalem.
Iuda, transmigratione perfecta. Leua q
¶Chaldæi.
te oculos uros, & uidete, qui ueniūt
a ¶O Ierusalem. b ¶Populus. c ¶A deo.
ab aquilone. Vbi est grex qui datus r
a ¶Inclyta multitudo, quasi tota prouincia in vnum con-
gregata.
est tibi, pecus † inclytum tuum? Quid s
a ¶In virga, Babylonijs tradendo. b ¶Ad eorum auxi
lia cōfugiendo, & idola colendo qui sub occasiōe ami
citiæ didicerunt qua venirent ad te.
dices cū uisitauerit te? Tu enim † dō t
cuisti eos aduersum te, † & erudisti in v
¶Captiuitatis.
caput tuum. Nunquid non dolores x
¶Subito dum nescis.
† apprehendēt te, quasi mulierem par
¶Id est si causam quæris.
turientem? Quòd si dixeris in cor
de tuo, quare uenerunt mihi hæc? y
¶Respondeo.
Propter multitudinem iniquitatis z
a ¶Sublatis vestibus. b ¶Sicut meretricis vt
publice pateat fornicatio tua.
tuæ † reuelata sunt uerecundiora tua, a
a ¶Quasi non pollutæ. deus potest.
pollutæ sunt plantæ tuæ. Si mū b

☞ in naturā transit. Sed qđ hominibus impossibile est, deo possibile est: vt non Aethiops vel pardus suam naturā mutare videatur, sed qui in illis operatur. Vnde Apostolus: Omnia possum in eo qui me confortat. Et: Non autem ego, sed gratia dei. Et: Viuo ego iam non ego, viuit vero Christus. Et: Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quare gloriaris quasi non acceperis? Nō igit̄ glorietur sapiens in sapiētia sua, vel fortis in fortitudine sua, & huiusmodi, quę in omnibus operatur virtus Christi. a ¶Nudaui. Rogemus Christum, vt nec in prȩsenti, nec in futuro reuelet posteriora nostra, sed deleat iniquitates nostras, & scelera nostra apparere non sinat. b ¶Super colles. Allegoricè, In collibus & in agris fornicatur & nunq̄ mundat̄ qui erecta ceruice p superbiā non humiliatur sub potenti manu dei, sed conflict in sceleribus suis.

Luc. 19. c. Phi. 4. c Gal. 2. d. 1. Co. 15. b. 2. Co. 4. b. Ier. 9. g.

†assueti sitis malè facere.

Allego.

GLOS. ORDI. Cap. XIIII.

QVod factū est uerbū. c ¶Et portæ eius, Sensus. s. per quos animo concipitur disciplina. d ¶Et obscuratæ sunt. Iræ dei vniuersa consentiunt. Vnde: Sol sup̄ peccatores occidit in meridie, & luna & stellę non dant lumen suū. Putandū est autem obsidionis tempore pluuias nō fuisse, vt obsessi sustinerent sterilitatē aquæ. Vno quippe fonte Siloe, & hoc non perpetuo vtitur ciuitas, & vsq̄ in præsentē diem sterilitas pluuiarū nō solū frugū, sed & bibendi facit inopiam. e ¶Agricolæ. Quorū vnus ait: dei agricultura estis. Et alibi: Dei cooperatores sumus.

Amos. 8. c.

B

†posit̄q̄ ad huc. s. in munda.

1. Cor. 3. b. 3. Ioh. b.

☞ Nam & cer-

Nicolaus de Lyra.

¶ citur exemplum ad propositū. Et diuiditur in duas: quia primò ad propositum ponuntur duo exēpla. Secundò subdit̄ debita pœna, ibi: Et disseminabo. Primū exemplū est de Aethiope, qui nō potest suā nigredinē immutare. Secundū de pardo, qui nō pōt mutare varietates pellis suæ, quia vtrūq̄ istorū est à natura. Et sic dicit de Iudęis, qđ nō poterāt reuerti ad bonū, ppter cōsuetudinē ad malū quia cōsuetudo est quędā natura, vt dicit Philosophus libro de memoria & reminiscentia, & secundū hoc patet litera. Sciendū tamē qđ hęc similitudo nō tenet simpliciter, sed tantū secundū quid. Illa enim natura quæ est causa nigredinis Aethiopis in nullo subiacet imperio rationis. Et ideo Aethiops non potest illam immutare quantuncūq̄ conetur ad hoc. Sed habitus ex consuetudine peccandi generatus & per modum naturę inclinās ad malum, causatur ex inclinatione appetitus sensitiui, qui natus est obedire rationi. Et ideò per conatum liberi arbitrij ad oppositum potest reuerti ad bonum. tamen cùm difficultate propter habitum inclinantē ad oppositum: & hoc dicitur impossibile secundum quid, put dicitur. v. Metaph. Vno modo dicit̄ impossibile, qđ vix potest fieri aut cum difficultate. In exemplis autem positis de Aethiope & pardo, est impossibile simpliciter, secundum naturam tamen quia deo non est impossibile. a ¶Et disseminabo. Hīc consequenter ponitur debita pœna, cùm dicitur: Et disseminabo &c. Eiiciendo in captiuitatē ad diuersa loca. b ¶Hæc sors &c. Id est pœna correspondens peccatis tuis. c ¶Quia oblies. Dimittēdo cultū diuinum. d ¶Et cōf. es. i. idolo. e ¶Vnde & ego nudaui. id est inferendo tibi pœnam debitam ostendi peccatorū tuorum turpitudinem. Ideò subditur: f ¶Adulteria tua. id est adulterium spirituale per idololatriā, & corporale per luxuriā. g ¶Et hinnitus tuus. id est vtriusq̄ adulterij patens libido. h ¶Super colles. ibi enim colebant idola. Ideò conduditur: Væ tibi Ierusa. Et causa subditur: i ¶Non mundabe. post me. id est mihi obediendo. k ¶Vsq̄quo adhuc. id est ira citò. Et sic legitur depresiuè. alij autem legunt interrogatiuè. quasi dicat Non. Et est eadē sn̄ia.

¶In ca. xij. vbi dicitur: In absc̄ondito plorabit anima mea.

ADDITIO. Dicit in abscondito se plorare, vt ostendat qđ tanta esset superbia inimicorū. qđ nō auderet liberè plorare seu gemere, ne offenderentur inimici, qui erant maximè superbi, iō subdit: A facie superbi.

NIC. DE LY. Cap. XIIII.

QVod factū est. Hīc ponit̄ secundū, p qđ ostenditur pœti Iudę irrepabilitas. s. p siccitatē inductā ad designādū, qđ humor gratię & deuotiōis totaliter defecerat in eis, sicut terrę nascētia totaliter desiccata vltrā nō virescūt. Circa qđ primò ponit̄ siccitatis reuelatio. Secdò prophetę dep̄catio, ibi: Si iniqtates. Tertiò dn̄i rn̄sio, ibi: hęc dicit. Et quartò dep̄catiōis iteratio ibi: Nunqd. Circa primū prȩmittit̄ destructio Ierm cū dicit: m ¶Lu. Iu. i. luget, ppter mala sibi futura. Logt̄ em de futuro p modū prȩteriti, ppter certitudinē, pphetiæ. n ¶Et por. e. i. corruent p Chaldæos deiectæ. o ¶Et ob. i. obscurabūt̄, terra & lutò, eò q̄ nō reuelabūtur, sed putrefiēt. Nec mias em̄ ciuitatē reędificās, fecit ibi portas nouas, quia priores erant totaliter purrefactę p longitudinē tēporis: Et subdit̄ de siccitate prȩuia dictæ destructioni, cū dicit: q ¶Maiores mi. Et patet litera vsq̄ ibi:

Divisio

† fimbrias tuas

D

† sup. phibitionibus s. pluuiarū

c✠Nam &

Mora. l ¶Qđ fac. &c. Per quā signat̄ in ecclia arefactio deuotiōis, iō subdit: m ¶Luxit. p quā signat̄ ecclia p Christū & apłos q fuerūt Iudæi in Ierm priò fūdata: quę nunc habet lugēdi materiā, ppter aridita tē deuotiōis & doctrinæ salutaris. nā multi Theologi nimis sūt occupati erga curiosa & iutilia, de qbus nunq̄ sciēt̄ vitatē, & dato qđ scirēt, & docerēt, nihil ꝓficeret ad animarū salutē. n ¶Et por. i. prælati, qui portæ dicūt̄ ecclię, eò qđ p eos alij debēt ingredi ad vitā, & ipsi p magna prę corruerūt p supbiā, sicut angeli supbientes de cælo ceciderūt in terrā. o ¶Et obscu. istę portæ p ignorātiā: Et qa magis studēt ad cōgregādū pecunias quā scientiā. p ¶Et cla. i. murmur ppli cōtra eos: & si tacerēt, lapides clamare deberēnt. q ¶Maiores. Hīc ponitur malum sequens ex doctrina curiosa, cū dicitur: Maio. Nam ep̄i aliquos de suis subditis licentiāt, vt vadāt ad audiendū doctrinā salutarē: & similit̄ superiores religionū idē faciūt. Et sequit̄: r ¶Repor. s. salutari doctrina, s ¶Cōfu. Nam in adiscendis curiosis magnus est labor, & parū aut nihil vtilitatis. Vnde subdit̄: t ¶Operue. prę cōfusione. Nā aliquādo de cōibus ad salutē ptinentibus interroganť, & nesciūt rn̄dere. Et subdit̄ causa: v ¶Quia nō ue. i. doctrina Saluatoris ad aures audiētū. x ¶Cōfu. sunt agri. Id est prędicatores, quorum officium est in agro domini laborare, sed nesciunt p propter defectū scientiæ: quia lectores non legunt eis vtilia, de quibus debent populum informare. Ideò subditur:

Moraliter

Theologi pati erga curiosa & iutilia, de qbus zantiū mo derno tpe & docerēt, nihil ꝓficeret ad animarū salutē. n ¶Et por. i. prælati, qui portæ dicūt̄ ecclię, eò qđ p eos alij debēt ingredi ad vitā, & ipsi p magna prę corruerūt p supbiā, sicut angeli supbientes de cælo ceciderūt in terrā. o ¶Et obscu. istę portæ p ignorātiā: Et qa magis studēt ad cōgregādū pecunias quā scientiā. p ¶Et cla. i. murmur ppli cōtra eos: & si tacerēt, lapides clamare deberēnt. q ¶Maiores. Hīc ponitur malum sequens ex doctrina curiosa, cū dicitur: Maio. Nam ep̄i aliquos de suis subditis licentiāt, vt vadāt ad audiendū doctrinā salutarē: & similit̄ superiores religionū idē faciūt. Et sequit̄: r ¶Repor. s. salutari doctrina, s ¶Cōfu. Nam in adiscendis curiosis magnus est labor, & parū aut nihil vtilitatis. Vnde subdit̄: t ¶Operue. prę cōfusione. Nā aliquādo de cōibus ad salutē ptinentibus interroganť, & nesciūt rn̄dere. Et subdit̄ causa: v ¶Quia nō ue. i. doctrina Saluatoris ad aures audiētū. x ¶Cōfu. sunt agri. Id est prędicatores, quorum officium est in agro domini laborare, sed nesciunt p propter defectū scientiæ: quia lectores non legunt eis vtilia, de quibus debent populum informare. Ideò subditur:

a ¶Niger in peccatis.

tare potest Æthiōps pellem suam, aut ¶Diuersitates viciorum.
pardus uarietates suas, & uos poteritis
a ¶Studio, non natura.
bene facere, cùm † didicēritis malū. Et
a ¶Quia studio peccādi non potuerūt mutare naturam.
dissemināb eos quasi stipulam, quæ
a ¶Vnde: Tamquam puluis quem proiicit ventus a facie terræ. b ¶O Ierusalem.
uentō raptatur in deserto. Hęc sors tua
a ¶Quā elegisti tibi. Vnde: In qua mēsura mēti fue. reme. &c.
pārsq̄ mensuræ tuæ à me dicit domi-
a ¶Causa dispersionis Israel. ¶Temporalibus.
nus, quia ōblita es mei, & cōfisa es i men-
a ¶Vel posteriora tua, vt scilicet videat ignominiam suam, & que retro esse debent fiant in prioribus.
dacio. Vnde & ego nudaui † femōra
a ¶Omnibus.
tua contra faciem tuam, & appāruit ig-
a ¶Quasi equarum que insaniunt ad coitum. Vnde Vergilius: Lentum distillat ab ingvine virus.
nominia tua: adulteria tua, & hinnitus
tuus, scelus fornicationis tuæ. Super col-
¶Non solum in ciuitate. ¶Idola.
les in agro uidi abominationes tuas.
a ¶Quamuis iactes te sequi vestigia mea, & mei nominis veritatem confessionem.
¶Ergo.
Vę tibi Ierusalem: Non mundāberis
¶Expectabo quousq̄ diu feram:
†post me: Vsquequo adhuc?

Cap. XIIII.

¶Id est qui 2.

QVod factum est uerbum
domini ad Ieremiam † de
a ¶Pro fame verbi dei.
¶Cultum dei se prius habere facias & confessionem veræ fidei.
sermōibus siccitatis. Lu-
xit Iudęa, & portę eius cor-
a ¶Peccatis b ¶Confusus non rationabilis.
ruerunt, & obscurātę sunt in terra, & cla-
a ¶Qui ipsi deberent pergere.
mor Ierusalem ascendit. Maiōres mise-
a ¶In quibus non sunt cani sapientię. b ¶Quam legantur inuenisse patriarchę.
runt minōres suos ad aquam, uenerunt
†ad hauriendum, non inuenerūt aquam,
a ¶Minores, non quoda quę non fuerunt, sed quia illi inuenire non potuerunt.
reportauerunt uasa sua uacua. Confusi
a ¶Quia reuelata facie non contemplantur gloriam dei.
sunt, & † afflicti, & operuerūt capita sua
a ¶Causa: Mandatum quippe est nubibus, ne pluant super eam imbrem.
propter terræ uastitatem: quia non
uenit pluuia in terram. Confusi
a ¶Non intelligentes sine dei gratia se nihil proficere.
sunt agricolę, operuerunt capita sua.

Philoso.

Cerua

a ¶Nam & cerua &c. Grego. Nam & cerua vel ceruę in agro
E peperit vel pepererunt. Hæc sñia de doctoribus genitos filios in-
cautè deserentibus dicit. Bene autē ceruis doctores assimilantur,
qui more ceruarum interemptis vicijs quasi extinctis serpenti-
Psal. 41.a. bus viuunt, & inde acrius ad fontem vitæ inardescunt. Vnde: Si-
cut ceruus desiderat ad fontem &c. Ipsi e-
tiam dum labentia huius temporis mo-
menta, quasi quędam flumina transeunt,
compatientes charitate onera sua sibi in-
Gal. 6.a. uicem superponunt, quia cauta obserua-
tione custodiunt qđ scriptum est: Inuicē
onera vestra portate, & sic adimplebitis
legem Christi. b ¶Traxe. uen. Greg. Per
uersi quasi dracones trahunt ventum, cū
malicioſa superbia inflantur. c ¶Defe-
cerunt oculi. Claram lucem cernere nō valentes
subtractis rationabilibus cibis. Hæc ficei-
tas sæpe accidit ecclesiæ, quando cerui &
† testificatę onagri inueniuntur in populis, & magi-
fuerint cō- strorum penuria contabescunt, sunt qui
tra nos discant, non qui doceant. d ¶Expecta-
tio Israel. Dicamus & nos in tempore sic
Psal. 50.a. citatis, & aquæ penuria. Tibi peccauimus
& malum coram te fecimus, tuum prę-
† rebelliōes stolamur aduentum qui saluas Israel nō suo
merito, sed tua gratia. e ¶Quasi colo.
Greg. Qui enim vt dominus auditus non
est, non possessor agri, sed colonus est cre
ditus; qui quasi viator ad manendum tan
tūmodo declinauit, quia paucos ex Iudęa
abstulit, & ad Gentium vocationem per
gens iter cœptum peregit. f ¶Et quasi
uiator. Iudæi hunc locum sic exponunt:
Quare segregas te à populo tuo, & quasi
viator propter vnius horæ refrigerium,
non curas quali vtaris hospitio: sed ad a-
lia transiturus non saluas populum tuum
& templum quōdam indytū tuum? No-
F stri de incarnatione dici putant, qđ futu-
rus sit Christus peregrinus in terra, & tem
pore paruo terrę vsurus hospitio, & qua
si vir pertransiens ac robustus relicto Isra
el tendat ad Gentes, vt de loco ad locum,
de populo ad populum, de templo ad ec
clesiam. g ¶Moue. pedes suos & nō
quieuit. Notandum in scripturis sanctis
qđ semper peccatorū pedes moueantur,
Deu. 5.d. & sanctis cū Moyse dicatur: Tu verò hīc
Psal. 134.a. sta mecum. Et alibi: Laudate serui domi-
nū, qui statis in domo domini in atriis do
mus dei nostri. Et q turrē Babylonis ędifi
cauerūt, ab oriente mouerūt pedes suos.
h ¶Noli ora. Stultum est orare pro eō
☞ qui peccauerit

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶Nam & cerua. Vt iret ad quærē
dum pastum, vt posset nutrire fœtum, &
quia non inuenit, mortua est fame ex par
te vna, & fœtus ex altera. c ¶Et onagri
stetę. In Hebręo habet: In ripis. s. fluuio-
rum & torrentium desiccatorum. Et tra-
xerunt ventum, i. attraxerūt aerem ad sui
refrigerationem, eò qđ non inueniebāt aquam. e ¶Quasi dra
cones. Habet enim draco multum de calore intrinseco. Et ideò
ad eius refrigerium non solum vtitur potu aquæ, sed etiam ae-
ris attractione. f ¶Defecerunt ocu i eorum. id est onagro
rum. g ¶Quia non erat herba. Et sic moriebantur ex de-
fectu potus & pastus. h ¶Si iniqui. Hīc cōsequenter ponit
prophetæ deprecatio, eò quòd compatiebatur populo suo. Et
primò confitetur peccata populi sui, dicens: Si iniqui. Et poni
tur hīc si pro quia quasi dicat ex peccatis nostris sumus consci,
q uòd meruimus à te puniri, & quamuis essēt iustus, connume-
rat se tamen peccatoribus, eò quòd erat de eodē populo. i ¶Do
mine fac. per tuā misericordiā, nō propter nostram iusticiam.
k ¶Quare quasi colo. Dicitur autem colonus, qui non est
de terra natus. Et ideò de facili recedet inde. Et per talem modū
loquitur

a ¶Grandis est sterilitas. b ¶Qui assimi-
lantur illi qui venenosa interficiunt.

a Nam & cerua in agro peperit & a
a ¶Pullus gratiæ.
reliquit, quia non erat herba. Et b
a ¶Vnde Iob. Quis dimisit onagrum liberum?
b ¶Plana relinquentes, currere nō valentes.
b onagri steterunt in rupibus, tra d
a ¶Trahunt odore aerium.
xerunt uentum quasi dracones. e f
c Defecerūt oculi eorū, quia non g
a ¶Q. horum omniū causæ sunt iniquitates nostrę.
erat herba. Si iniquitates nostræ h
† respōderint nobis, domine, fac i
a ¶Non secundum opera nostra.
propter nomē tuum: quoniam
a ¶Non possumus ea vincere, tu vince qui vin-
cere potes. b ¶Peccata quibus auersi sumus
a te, & tu a nobis.
multæ sunt † auersiones nostræ.
a ¶Qui seruatis corda & renes. b ¶In te so-
lum speramus, te expectamus. ¶Vera.
d Tibi peccauim⁹ expectatio Isra
a ¶Vnde: Ad dominum cum tribularer clamaui,
& exaudiuit me.
el, saluator ei⁹ in tempore tribu
a ¶In propria venit, & sui eum non receperunt.
lationis. Quare quasi † colonus k
a ¶Qui exultauit vt gigas ad curren. viā suam.
futur⁹ es in terra, & quasi uiator l
declinans ad manendum? Qua m
¶In Gentibus.
re futur⁹ es uelut uir † uagus, & n o
a ¶Israel.
fortis, qui nō potes saluare? Tu p q
a ¶Relinquens Iudæos. b ¶In Gentibus.
autem in nobis es domine & no r
¶Christianum.
men tuum inuocatum est super
¶Ergo.
a ¶Quibus aduentū tuum prophetæ cecinerunt.
nos, ne derelinquas nos. Hæc di s
a ¶Quærenti quare futurus es quasi colon⁹ &c.
cit dominus populo huic qui di v
a ¶Q. Vis scire rationem auscultа, quia dilex.
¶Populus meus. b ¶A domino.
c ¶Affectus. d ¶Non dei.
sic lexit mouere pedes suos, & non x
a ¶In deo qui est vera quies, in quo quieuit Iacob
dom. Esau vagatur vt venator. b ¶Ideo.
quieuit, et domino non placuit. y
a ¶Quoniam diu sustinuit. b ¶Quia impoeni-
tentes obstinatur. c ¶Innumerabilium.
Nunc recordabit iniquitatū eo, z
a ¶Quia quasi ægroti & deum nō sentientes, vt
peccare desistant.
rum, & uisitabit peccata eorum.
h Et dixit dominus ad me: † Noli
a ¶Frustra. b ¶Pessimo, obstinato.
c ¶Quo indigni sunt.
orare p pōpulo isto in bonum.

loquitur de deo qui erat recessurus à Iudęa per subtractionē au G
xilij sui contra Chaldęos. l ¶Et quasi uia. decli. ad ma. id est
quare ita parum stabis nobiscum quasi viator? qui tantum per
vnam noctem manet in domo in qua hospitatur. m ¶Qua-
re fu. es ue. uir uagus? nos dimittens, & ad alios transiens. In
Hebræo habetur: Velut vir pauidus &
fortis &c. quasi dicat quamuis sis potens
ad nos saluandum, tamē Chaldæi dicent
te pauidum & impotentem nos saluare,
& ita dixerunt Chaldæi postea attribuen
tes victoriam suæ virtuti proprię, ꝓpter
quod p. Persas fuerunt destructi. q ¶Tu
autem in nobis es domine. Hoc dicit,
quia in templo erat propiciatorium qua
si sedes ipsius dei, vt dictum fuit plenius
Exo. xxv. r ¶Et nomen tuum inuo.
est super nos. quia licet sit deus omniū,
tamen vocabatur specialiter deus He.
brę̄orum, Idola verò dicebantur dñi Gen
tium. Et ideò subdit propheta: s ¶Ne
derelinquas nos. in manibus aduersa-
riorum nostrorū. Alio modo exponitur
hæc litera: Quare quasi colonus, de Alia ex
Christo qui habitauit inter homines qua positio.
si alienus Ioh. j. a. In propria venit, & sui
eum nō receperunt. Et quasi uiator de.
quia Christus non habuit propriū domi-
cilium, Mat. viij. c. Filius hominis non ha-
bet vbi caput suū reclinet. Et ideò declina
bat ad domū Marthę & aliorum deuoto
rū. ad hospitādū. Et ue. uir ua. qa discur
rebat p. Iudęā ad prędicandū. Et uir for. † pegina
qui nō pōt saluare. In passione, enim sua nō
fuit vsus sua fortitudine, ꝓpter qđ deride
bāt eū, dicētes: Alios saluos fecit, seipsum
nō pōt saluū facere, Mat. xxvij. c. Et hęc ex
positio magis cōsonat huic literę pręcisæ
& secundū hoc dicitur ab aliqbus exposi-
tio literalis & prędictę figuratiua, qa p. † antonia
phetę nūciādo ppli captiuitatē futurā, p
Christū redēptionē intermiscebāt, vt pa. H
tet in pluribus locis. Cōsiderādo ỹ ò litte-
rā prędictē & subsequentē, dicit ab aliis
prior expositio literalis, & ista mystica.
t ¶Hæc di. do. Hīc cōsequenter ponit dñi
respōsio, & sđ ò circa hoc, ꝓpheę admira Diuisio
tio, ubi: Et dixi. Circa primū dicit Ieremias
explicās dñi respōsionē: Hæc di. &c. Ieremias em rogauerat, p ppło, & iō ppło fit
responsio. v ¶Qui di. mo. ad quęrēdū
aliūde idola, sicut dictū fuit supra ca. præ
ce. x ¶Et nō ge. in cultu diuino. y ¶Et
do. nō pla. i. displicuit. z ¶Nūc re. in
ferēdo pœnam absq; retractiōe. Et ideo
✠ phibet ꝓpheta
✠a ¶Cerua ī ag. pe. & re. i. simplex per Moraliter
sona bonū opus inchoatū citò relinquit.
b ¶Quia nō erat her. i. fomentū vulis
prædicatiōis. c ¶Et ona. ste. i ru. Per o-
nagros in solitudine cōmorātes, signant
primi religiosi cōtēplatiōi vacātes, tumul † Sup. 7.d.
tus secularių fugientes, sed mō mutatū est & 11.c. De
prędicamentū. nā multi se ingerūt nego- par. dist.
ciis secularių, vt ascēdant ad prelatiōis sta prędicator
tū. ideō dicit: d ¶Traxe. uen. quasi dra. aspirātes magis prę̄sse
quā. ꝓdesse. f. ¶Defece. A cōtēplatione diuinorū. g ¶Quia
nō erat her. i. deuotiōis fomētū. Et qm̄ talis doctrina subtrahi
tur aliqn̄ ꝓpter auditorū defectū. sicut Ezech. iij. g. dicit: Linguā
tuā adhęrere faciā palato tuo: qa dom⁹ exasperās est. Iō subdit:
h ¶Si ini. Et ponit hīc si, p. nō. k ¶Quare. Hoc exponit de
dño nro Iesu Christo q deus est ab ęterno. Iō dicit: Qua. quasi
colo. Hūanitatē assumēdo. l ¶Et quasi uia. &c. s. aliena do-
mo. Mat. viij. c. Vulpes foueas habēt, & volucres cęli nidos; fili⁹
ār &c. n ¶Velut uir ua. i. discurrens hinc & inde ad prędicādū.
o ¶Et fortis. sed m deitatē. p ¶Qui nō pōt sal. sed m Iudęo
rū errorē. q putabāt eū purū hoiem. Iō derisorię dicebāt. Mat.
xxvij. c. Alios saluos fecit, seipm nō potest sal. sa. Ad quæstionē
verò factā respōdet veraciter, qđ hęc oīa sustinuit p nra salute.

qui peccauerit ad mortem. Vnde Iohannes: Est peccatū ad mortem, non pro illo dico vt roget quis: & est peccatum nō ad mortem. Ieiunia & preces & victimæ & holocausta tunc proficiunt, cùm à vicijs recedimus, & antiqua peccara deflemus. Si autem in scelerib⁹ permanemus, putantes votis atque sacrificijs redimi aures dei, vehementer erramus quia deū iniquum arbitramur. Qui enim semel gladio & fami & pesti destinatur, nullis precibus eruitur. Vnde: Noli orare p populo isto in bonum. a ¶Prophetæ dicunt eis &c. Audiant hæc magistri qui peccātibus & in vicijs permanentibus prospera pollicentur. ¶Multi tales hodie sunt, qui non curant vndecunque sit oblatio, consulentes suæ auaritiæ, vt quidam fecisse dicitur: qui persuadebat vt secreta confiterentur peccata coram deo ante altare: & ipse ex aduerso sedebat & audiebat, & hāc securitatem dabat: Tantum modo largas eleemosynas facite & sufficit. b ¶Hæc dicit dominus &c. Caueant pseudoprophetæ, ne qui decipiendo lacerant populum dei, & ipsi pereant cum deceptis, & iaceant insepulti, & non sit qui operiat ignominiam eorum puluere pœnitentiæ. c ¶Deducant oculi mei &c. Dupliciter hîc locus intelligitur. Quòd vel ipse deus populum suum plangat & flere non desinat, vel, imperet populo vt lachrymis effluat. Alij ex p̄sona prophetæ hæc dici arbitrantur. d ¶Quoniam contritione magna contrita & c. Iusta causa plangendi, virgo contrita, filia percussa, populus deletus. e ¶Si egressus & c. Audiant hoc prophetæ nostri & sacerdotes, quod nec foris nec intus, propter negligentiam eorum sit vlla securitas. Qui foris sunt ab eis scandalizantur, & eos qui intus sunt, fame perire patiuntur. Sed qui autores fuerunt peccandi, in tormentis sint primi. f ¶Prophetaquoque. Qui prophetabant prospera, & legis mandata aperire debebāt, abiecti in ter. quā igno. Id est captiuati sunt. g ¶Nūquid proijciens abiecisti Iudā? aut Sion abominata est anima tua? Vt vbi fuerat cultus dei & tranquilitas, ibi sit seditio & hostilis fremitus. Si quādo nostra Sion nosterque Iudas abominabilis abijcitur, nequaquām miremur sed dicamus quod sequitur: h ¶Cognouimus domine impietates nostras, iniquitates &c. Q. Et nos & patres nostri eadem dementia dei præcepta neglexerimus, & impleta est in nobis mensura patrum nostrorum. & quod ilhs defuerat, peccato nostro cumulatur. Vnde & de Iuda dicitur: In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius non deleatur: fiant cōtra dominum semper &c. i ¶Patrum nostrorum quia peccauimus tibi &c. Vnde: Implete mensuram patrum vestrorum. Nondum venerant ad C iniquitatis cumulum, quod in Christi morte completum est. Math.23.d k ¶Solij gloriæ. Templi vel cuiuslibet sancti, in quo sicut scriptum est: Thronum eius in terra allisisti. Tunc alliditur atq; destruitur cùm ab eo multitudine peccatorum deus offenditur. Sed quia culpa pditur, domini clementia sustentatur, quæ mutatur seueritate sententiæ, si irritum faciat dominus pactum suum, q̄ nobis pollicit⁹ ē salutem.

☞ Nunquid

Nicolaus de Lyra.

prohibetur prophetapro eis orare, cùm dicitur: Et dixit &c. a ¶Cùm ieiunauerint & c. q.d. pro afflictione sua corporali & p precibus & sacrificijs non dimittam punitionem. Ideo subditur: Quoniam gladio & fa. b ¶Et dixi. Hîc consequenter ponitur prophetę admiratio de tanta populi sui destructione. cùm subditur: c ¶A a a domine deus. Dicunt alię, quòd hîc ponitur ter a, contra tria væ posita, Ezechie. xxiij. i simili materia. Sed hoc procedit exignorantia Hebraici sermonis, sicut dictum fuit plenius. supra .c. j. quia hîc & ibi ē vna dictio, quæ sic sonat: Aba, & est aduerbium admirandi. Cuius causa subdit: d ¶Prophetæ dicunt eis, nō. Et subdit respōsio domini, cū dicitur: Et dixit dominus ad. Et primò quantum ad prophetas populum decipientes cùm dicitur: e ¶Falsō prophetæ uaticinantur & c. Et patet litera. Secundò, quantum ad populum à falsis prophetis deceptum, cùm dicitur: f ¶Et populi. erūt proiecti mortui. Et patet litera. Tertiò, quantum ad Ieremiam pro populo orantem, cū dicit: g ¶Et di. ad eos uer. ist. Dedu. ocu. m. la. q.d. ꝓpheta: ex q̄ nō possū ꝓ vobis exaudiri, nō restat mihi lachrymari. Cętera patēt in lra. h ¶Nūqd. Hîc ponit ipse⁹ Ieremię deprecatio iterata, cuius em dictū esset sibi, qd' nō exaudiret qui popul⁹ captiuaret, tū i aliq̄ spabat pœnā differri vel diminui. Et habet sifr. ŋ. Reg. de Dauid. q licet audiuisset à Natā ꝓpheta ꝙ puer natus de Bethsabee moreret tū ipso ęgrotāte, ieiunabat & orabat ꝓ eo⁹ salutē. Similit Samuel posteā cognouit Saulē abiectū esse à dño, tamē lugebat eū. j. Re. xv. Dicit igit Ieremias lamētādo: Nūqd. Et duplicat ꝙ bū abŋciēdi ad designādū abiectiōis magnitudinē. i ¶Expec. Per auxiliū regis Aegypti. k ¶Et ga nō. magis fuit i nocumētū, vt treq̄nt dictū ē. sup. l ¶Cognouimus. Hoc dixit Ieremias in persona sua & aliorū bonorū pētā ppli cōfitētiū. m ¶Ne. Qd' iuocatū ē sup nos cias soliū vt ꝑdictū ē q.d. quodammodo gloriæ: redūdaret i te.n ¶Solij glorię tuæ. Id est tēpli vbi est propicia-

toriū tāq̄ sedile tuū. o ¶Recor, tēperādo rigorē iusticiæ tuæ.

† neq; deñ

c ✠ Ne irritum

---

a ¶Impœnitentes. b ¶Iustus. c ¶Iniustas.

Cùm ieiunauerint, non exaudiā preces eorum: b ¶Etiam. ¶Que digniora.

& si obtulerint holocaustomata & uictimas, a ¶Q. Peccauerunt ad mortem, semel morti traditi sunt.

non suscipiam ea: quoniam gladio & fame & a ¶Per contra gladium, famem & pestem.

peste ego cōsumam eos. Et dixi: A à a domine ¶Pseudo. a ¶Tormentorum dei.

deus, prophetæ dicunt eis: Non uidebitis gla- ¶Verbi dei.

dium, & fames in uobis non erit: sed pacem ue- a ¶Ecclesiæ vel Ierusalem.

ram dabit in lôco isto. Et dixit dominus ad me: Falsò prophetæ uaticinantur in nomine meo. a ¶Sponte venerunt, non audiōti.

†Nōn misi eos, & nō præcepi eis, neque loquutus sum ad eos Visionem mendacem & diui- a ¶Non prophetiam. b ¶Vblanditijs seducant timorem domini tollentes.

nationem † fraudulentā, & seductionem cor- a ¶Non dei.

dis sui prophetant uobis. Idcirco hæc dicit do- ¶Dicentes: Hæc dicit dominus.

minus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac. In gladio & fame a ¶Qui calcauerunt mandata dei.

consumentur prophetæ illi, & pōpuli quibus a ¶Quantos cernimus tacere in vijs Ierusalē insepultos: & recipere sua malæ

prophetauerunt, erunt proiecti in uijs Ieruſa- a ¶Paluere pœnitentię.

lem præ fame & gladio, & non erit qui sepe- a ¶Decepti plebes. b ¶Idiotę. ¶Genimina viperarum.

liat eos, ipsi & uxores eorū filij & filię eorum, a ¶Abundanter. b ¶Quod meruerant.

& effundā super eos malum suum. Et dices ad ¶Vel vestri. ¶Assidue.

eos uerbum istud: †Deducant oculi mei lachry- ¶Lachrymæ ponderavocis habent.

mam per noctem & diem, & non taceant, quo- a ¶Non leue, non vile quod plangitur. b ¶Quondam, non idololatria polluta. ¶Cuius zeali & tenentudini & integritati naturaliter condoleatur.

niam contritione māgna contrita est uirgo fi- a ¶Inexcerabili.

lia populi mei, plaga pessima uehementer. Si a ¶Ecclesiam.

egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: & si a ¶Ecclesiam. b ¶Vix ossibus hærentes. c ¶Verbi dei. d ¶Q. Ne miseris plebem & vulgus ignobile.

introiero ciuitatē, ecce attenuati famē. Prophe- a ¶A domino. b ¶In infernum.

ta † quoq; & sacerdos abierūnt in terrā quā a ¶Debito dignitatis officio. b ¶Miratur propheta, quod deus siculdam abiecerat. c ¶ Iam repente. d ¶Duas tribus in quibus religio & templum domini.

ignorabāt. Nūnqd proijciēs abiecisti Iudā, aut Siō abominata est anima tua? Quare ergo ¶Plaga insanabilis.

percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? Expectauimus pacē, & nonest bonū, & tēpus curatiōis, ¶Vbi fuerat cultus.

& ecce turbatio. Cognouimus domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccauimus tibi. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, † neque facias a ¶Templi, vel cuiuslibet sancti.

nobis contumeliam. Sōlij gloriæ tuæ recorda

☞ a ¶Nunquid sunt in sculptilibus Gentium q. Post multos varios sermones redit ad titulum prophetiæ quo scriptum
Iere.14.a est: Factum est verbum domini ad Ieremiam de sermonibus sicitatis. Q. Demonum simulacra pluuiam dare non possunt: tu ergo da, cuius omne bonum est, sine quo dari non potest. Hęretici quoque pluuiã doctrinæ dare nõ possũt
Psal.18.a q̃uis se cęlos esse gloriãtur. De quibus dicit: Cęli enarrãt gloriã dei. Tu solꝰ es qui populũ tuum potes instruere, & diuisiones gratiarũ dare expectantibus te.

GLOS. ORDI.

ET dixit dominus. Ca. XV. Greg. Omissis tot pribꝰ, soli Moyses & Samuel ad medium deducũtur, quorũ mira obtinẽdi virtꝰ ostendit, dũ nec ipsi posse intercedere dicũt. Q. Nec illos audio, quos ꝓpter magnũ petitiõis suę meritũ minime contemno. Quid est ergo qđ Moyses & Samuel cęteris pribus in postulatione prętulit, nisi qđ isti duo tãtum modo ī oī testamẽti veteris serie etiã ꝓ iimicis orasse leguntꝰ? Vnus â populo lapidibus
Exo.17.b & Nu.20.a 1.Reg.12.c impetitur, & tamen pro lapidatoribus precatur. Alter ex principatu ejcitur, & ait: Absit à me hoc peccatum, quia cessẽ orare pro vobis. b ¶Si ste. Moyses (inquit) & Samuel coram me, non est aní. mea. ad po. Q. Nec illos modo pro amicis audio, q̃s magnę virtutis merito, orare etiã pro inimicis scio & c. Virtus ergo verę orõis est celsitudo charitatis: & tũc quisque quod rectè petit adipiscitur, cùm eius animus non in petitionis odio inimici fuscaꝰ. c ¶Et uisitabo super eos quatu. Quatuor plagas quibus
†Zach.11.b populus Iudę traditus est, etiam Ezechiel ꝓpheta demõstrat, gladium, pestilentiam, & famem, bestias, & captiuitatẽ. Inter bestias autem canes quoq; & volatilia intellige quibus laceranda & deuoranda & dissipanda corpora tradita sunt. Neque enim fieri poterat, vt creatore neglecto non vniuersa creatura consurgeret in peccatores. d ¶Et dabo eos in feruorem & c. Hoc sub Babylonijs ex parte completũ est, & nũc explet in toto, quando pessimum regem & qui Ierusalem à porta vsque ad portam repleuit cruore, iu-
†cõmotionem. 2.Paral.35. storum populus impius imitatus est. Ex quo discimus regum ac principum ac præpositorũ scelere populoſq; plęrũq; deleri. e ¶Propter Manassen. Legimus in dicrum volumine Manassen post captiuitatẽ & pœnitentiã reuersum in Ierusalem regnasse. Sed quo modo ſactorũ merita ad posteros descẽdũt, sicut Dauid & cęterorũ, sic peccatorũ flagitia, si liberi nepotesq; similia gesserint ad posteros pueniũt. Iste Manasses neqssimus fuit, Isaiã serra lignea secuit, Amon filiũ suũ per ignem traduxit ad honorẽ idolorum & Topher. e ¶Quis enim miserebitur tui? Nullus offenso deo potest rogare pro flagitijs peccantium, quia nec tam clemẽs potest esse creatura q̃ creator, nec tam alienus extermis, quem dominus suis misereri. g ¶Re-
Phil.3.c. †parcendo grauor. trorsum abijsti, & extendam manum meam super te &c. Cùm iuxta Apostolum posteriora obliuiscens ad priora se extendere debuit, Aegyptias carnes desiderauit.

☞ Multiplicatæ

Nico. de Ly.

✠a ¶Ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. Quo in monte Sinai elegisti nos in specialem populũ. Et vt impetret aliquam misericordiam cognitetur dei magnificentiam, dicens: b ¶Nunquid sunt in sculptilibus Gentiũ. q. d. Non, sed tu das pluuiam. c ¶Aut cæli possunt dare imbres? q. d. Nullo modo sine te. d ¶Nonne tu es. q. d. Sic. e ¶Quem ex. Saluatorẽ in nostris tribulationibꝰ. f ¶Tu enim feciſti omnia hæc. s. cęlos & ibres & oĩa alia quę sũt ī cęlo & ī ęra.

NICO. DELY. Ca. XV.

ET dixit dominus. Hîc ponitur tertium ad ostendendum peccatũ Iudæ irremediabile quantum ad †infligendam pœnam temporalem. s. per exclusionem orationis Moysi & Samuelis, quorũ tamen orationes fuerũt valde efficaces. Et dicitur in tres partes, quia primò ponit populi reprobatio. Secundò reprobationis ratio, ibi: Tu reliquisti. Tertiò Ieremiæ lamentatio, ibi: Væ mihi. Circa primum dicitur in persona domini. h ¶Si steterint Moyses & Samuel. qui sũt valde amici mei. i ¶Coram me. id est ad deprecãdum ꝓ populo isto. k ¶Non est aĩa mea. i. vol untas mea ad parcendum ei. Ideo subditur: l ¶Ejce illos. Id est tu Ieremia denuncia eos deponendos de terra sua. Et quòd ista ejectio sit dura subditur: m ¶Qui ad mortem, ad mor. Quia in obsidione Ierusalem aliqui fuerunt mortui infirmitate & peste, aliqui gladio, & aliqui fame, & reliqui in captiuitatem ducti. n ¶Et uisitabo super eos quatuor species. dicit dominus id est quatuor modos consumendi eos qui patent in littera. o ¶Et dabo eos in feruorem unsuersis regnis terræ propter. In Hebræo habetur: In commotionem, quia vbicumque audiebatur eorum destructio, fiebat in hominibus cordiũ commotio siue concussio, quæ vocatur hîc feruor. p ¶Propter Manassen. Qui supra modum irritauit dominum, idololatriam multiplicando, & sanguinem innoxium effundendo. iiij. Regum. xxj. q ¶Quis eni H miserebitur tui Ierusalem? q. d. Nullus, post tanta mala in te perpetrata. r ¶Aut qs contristabitur pro te? q. d. qui libet iustus †tentus magis lætabitur de impletione diuinæ iusticiæ. s ¶Aut quis ibit ad rogandum ꝓ pace tua? q. d. nullus, ex quo oratio Moyũ & Samuelis est exclusa. t ¶Tu reliquisti. Hîc consequenter ponitur dictæ reprobationis ratio, cùm dicitur: Tu reliquisti me. Et patet littera vsque ibi: v ¶Laborau rogans. In Hebræo habetur: Laborau recogitans, pluries punitionem differendo, tuam emẽdationem expectãdo, & ad eumdem sensum pertinet litera ista: Laborau rogans: Id est laborare feci prophetas reuocando populum dulciter ꝓ deprecationis modum. x ¶Et dispergam. Ventilabro iusticiæ meæ. y ¶In portis terræ. Ejciendo eos ad diuersas partes & longinquas. z ¶Interfeci & disperdidi populum meum & tamẽ à uijs suis. Per flagella multiplicia eos castigãdo, & tamen non sunt emendati.

✠ Multiplicatæ

Moraliter. g ¶Et dixit dominus ad me & c. Ex hoc patet, quòd oratio iustorũ facta pro peccatoribus obstinatis, non habet pro ipsis effectum. Ideo subditur: m ¶Hęc dicit dominus & c. Per septem quæ ponuntur hîc posunt notari septem vicia capitalia, propter quæ damnãtur peccatores obstinati. Per mortẽ (quę facit cõputrescere) luxuria. De q̃ dicit Greg. iulmoralibꝰ: Iumẽta in suo stercore cõputrescere, est ī fœtore luxuriæ vitam finire. Per gladium, ira: quæ facit insurgere ad occisionem. Per famem, insatiabilis auaricia. Per captiuitatem, animum deprimentem accidia. Per canes corrodẽtes, mordax iuidia. Per uolatilia, nimis eleuata supbia. Per bestias trę deuorãtes, vorax gula.

✠ Multiplicatæ

¶Salutis promissæ.

re, ne irritũ facias fœdus tu a / b
um nobiscũ. Nũquid sũt ¶in sculptilibus Gentiũ qui plu
¶Per ic.
ant, aut cęli possũt dare ĩbres? c
Nõne tu es dns deus noster, d
a ¶In q̃ spes nra ad quẽ cõuertimus vota.
quẽ expectauim⁹? Tũ enim e / f
feciſti omnia hęc. Ca. XV.

ET dixit domi g / h
nus ad me: Si i / k
a ¶Pro ppto. b ¶Cui dictũ est. Dimitte me &c. ¶Qui ire dei pro populo legit restitisse, & tam ipendetem sententiam auertisse.
stẽterit Mõyses & Samuel
a ¶Quia consũmata sũt scelera populi.
corã me nõ est ¶ãi a mea ad po- l / m
a ¶Ergo. ¶Offende electos.
pulum istum. Ejcẽ illos à n
a ¶Quia indigni. b ¶Non loco sed voluntate, q̃quam legamus. & Adam & Cain esse electios à facie domini.
fãcie mea, & egrẽdiãt. Quod
si dixerit ad te, q̃ egrediemr? o
Dices ad eos: Hæc dicit dominꝰ: ¶Qui ad mortẽ, ad mor p / q
tem: & q ad gladiũ, ad gladium: & q ad famẽ, ad famem:
& qui ad captiuitatẽ ad cap- r / s
tiuitatẽ. Et uisitabo ¶ sup eos t / u
quatuor species, dicit dominus. Gladiũ ad occisionẽ, &
canes ad lacerãdũ, & uolatilia cęli & bestias terrę ad de- v / x
uorãdũ & dissipãdũ: & da- y / z
bo eos ī ¶feruorẽ uniuersis regnis terrę, ꝓpter Manassẽ filiꝰ
um Ezechię regis Iuda super a / b
oĩbꝰ quę fecit ī Ierusalẽ. Quis c / d
enim miserebitur tui Ierusalem? aut qs cõtristabit, ꝓ te? e / f
Aut qs ibit ad rogãdũ, ꝓ pa- g / h
¶Quia,
ce tua? Tu reliquisti me dicit i / k
a ¶Nemo mittẽs manũ ad aratrum &c.
domin⁹, rẽtrorsũ abijsti. Et l / m
a ¶Manus extẽsa, penitẽs significat, intersectio peccatorũ irã cõsimatã.
extẽdã manũ meã super te, n / o
a ¶Lxx. nequaq̃ vlerã dimittam eos.
b ¶Q. defeci crebro eis ignoscẽdo, vt lassus sũ sup eos ad salutẽ prouocando.
& itẽrficiã te. ¶ Lãborau ro- p / q
a ¶Dispersi vt purgarẽ arẽã meam.
gans. Et dispergãm eos uen- r / s
a ¶Vt q̃dmõ iferni timia calcarent.
b ¶Vt coacti necessitate malorũ fugerẽt im pendentia mala.
tilabro in pỏrtis terrę. Intẽr- t / u
feci & perdidi populum me v / x
a ¶Q. ideo non prodẽt pro eis rogare, quia nec reuertuntur, nec pœnitent.
b ¶Malis.
um, & tamẽ à uijs suis nõ sũt

15 a ¶Multiplicatæ sunt mihi. Diuersis medicaminibus cupit de
A us saluare peccantes, vt qui contempserant blandientē, timeāt mi
nantem. b ¶Septē. Verbum Hebraicū Saba, vel septē, vel, iura-
mentum, vel plurimos sonat. Vnde. LXX. & Aquila & Theodo
tio, septē iterātā: apud Symmachū, ī plurimos, trāsferī. Alij hæc
ad synagogam referunt, quę infirmata est ec
clesia crescente. Vnde: Sterilis peperit septē
vel plurimos, & quæ multos habebat filios
infirmata est. Inde occidit sol iustitię. in cui⁹
pēnis est sanitas. Cōfusa est, in æternum spi-
rituali gladio perdens populum suum.
c ¶Væ mi. Potest hoc Synecdochicos de
Ieremia intelligi, qui nō ī toto orbe terrarū
sed in Iudæa iudicatus fit. Verē autē domi-
no competit qui ait: In iudiciū ego in mun-
dum istum veni, vt qui non vidēt videāt, &
qui vident cæci fiant. De quo scriptū est: Po
situs est hīc in ruinam & resurrectionē mul-
torū in Israel, & in signum cui contradicet.
Quis em̄ Philosophorū, quis Gentiliū, quis
hæreticorū nō iudicat Christū, ponēdo ei le
gē nascendi, patiēdi, & resurgendi, & subsīā-
tię, vanē de eius essentia opinando? Væ mi
hi. Non mirū, iuxta humanitatem Christū
dicere: Vę mihi, &c. Cūm alibi apertē dicāt:
Væ mihi, qa factus sum sicut qui colligit stī
pulam in messe, & racemū in vindemia &c.
Et ne putemus vilitatem gemituum referri
ad dei verbum, quis sit iste qui plangit, sta-
tim indicat: Væ mihi anima, qa periit reuer
tens de terra. Nō ꝙ diuidamus ꝓsonas vt ī-
pīj, sed ꝙ vnus atq; idē filiꝰ dei & hominis,
nunc iuxta carnē, nunc iuxta deitatem loq̄t.
d ¶Nō fœ. LXX. Nō prosui, neq; mihi ꝓ
fuit qs̄q̄. Theodotio, Nō debui, neq; debuit
mihi qs̄q̄. Quorū oim hīc sensus est: Nullus
B quis̄q̄ in pauperib⁹ cōfouendis, me sibi de-
bitorem faciēs. Nō fœ. vel, Non ꝓfui. Nul
lus em̄ voluit tātū accipere, quātū ego dare,
nec ꝓfuit mihi quis̄q̄. Salus creaturæ, lucrū
est creatoris. Vñ: Nō debui. i. nemo mihi de
dit quātū volui, nec me sibi debitorē fecit,
nec debuit mihi quis̄q̄. Q. Quomodo mihi vsuram deberē ꝓpotu
it, qui fœnus non est dignus accipere? e ¶Omnes maledicunt
mihi. hæretici scilicet peruersē credendo: peruersius blasphema
do. ¶Omnes maledicunt. Hiero. Pro eo quod nos iuxta He
braicum interpretati sumus, Omnes maledicunt mihi vsque ad
hoc: In tempore tribulationis aduersum inimicum. In vulga edi
tione repperi: Fortitudo mea defecit in his qui maledicunt mihi:
fiat domine dirigentibus illis si non astiti tibi in tempore afflictio
nis eorum. & in tempore tribulationis eorum in bono contra
inimicum. Q. Fortitudo mea defecit in his qui maledicunt mihi.
Non enim intelligunt virtutem meam quæ ī infirmitate perficit,
& quantō plus mihi maledixerunt, tantō mea in illis defecit am-
plius fortitudo. Iungitq; vel propheta vel dominus, & ait: Fiat
domine dirigentibus illis. Hoc est: Eueniant mihi maledicta quæ
loquuntur inimici, & illi dirigantur in bonum, si non in tempore
tribulationis eorum & angustiæ quando eos vastabat inimicus,
Luc.23.d. sieri in conspectu tuo, & rogaui te pro illis, & dixi: Pater ignosce
illis: quod enim faciunt, nesciunt. Sed & Ieremiam deprehēdim⁹
Supra eo. sępe in hoc volumine rogasse pro populo. f ¶Si reliquiæ. Re-
sponsio domini ad id quod Ieremias supradixerat: Væ mihi
mater mea, &cætę. Q. Noli considerare præsentia tantum, sed fu
tura. Reliquiæ enim tuæ in bonum, &cætę. In præsenti quoque
cūm te cuperent inimici opprimere, occurri tibi, & protexi te.
¶Si non reliquiæ tuæ in bonum. De Christo quoq; secundū
humanitatem possunt hæc dici: ¶Si nō reliquiæ. Possunt hæc
de Ieremia accipi, qui pessimo tempore, imminentęq; captiuitate
prophetare compulsus est, & dura perpeti à populo nō credēte.
☞ Nunquid fœderabit

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Multiplicatæ sunt mihi uiduæ. maritis earum inter-
fectis. b ¶Super arenam maris. Hyperbole est, ad denotan-
dum magnā multitudinem virorum interfectorum. c ¶Indu. e.
ſui. adolescētiū, accipiēdo singulare ꝓ plurali. Et hæc mat. r dicit
Ierusalē, quæ erat mater totius terrę. e ¶Vastat. me. i. palā & ma
nifestē. f ¶Misi su. ci. alias. g ¶Repēte te. audita destructione C
Ierusalē. h ¶Infir. est quæ pe. se. Aliq libri habēt additū, Filios,
sed non est ī Hebręo nec in libris correctis. Per istā īfirmitatē ītelli
gitur terra decem tribuum, quę iam erat captiuata per regem As
syriorum, & per septem quos pepererat intelligūtur septem co-
gnationes regum malorum qui ibi regna
uerant, vt dicit hīc Ra. Sa. s. Ieroboam, &
domus sua, Baasa, & domus sua, Amri, Ie
hu, Manahem, Phacee & Hosee cū domi- † matrem
bus suis. k ¶Occidit ei. quia regnum Is- iuuenū. i.
rael fuit captiuatū, cūm adhuc regnū Iu congrega-
dæ stabat in prosperitate sub Ezechia re- tionem vi-
ge. l ¶Et resi. e. i. illos de regno Iuda q rilitatis.
dicuntur eius residui, qa vtrumq; regnū
erat pars eiusdem populi. s. Heb. m ¶In
gla. da. per Chaldæos. n ¶Væ mi. Hīc
consequenter ponitur Ieremiæ lamenta-
tio. Et diuiditur in duas partes, quia pri- Diuisio
mò ponitur eius lamētatio. Secundò do
mini consolatio, ibi: Dicit dominus. Cir-
ca primum dicit Ieremias: Væ mi. m. m.
Hoc dicit propter persequutionē virorū
Anathoth contra ipsum, vt dictum est su
prà. ca. xj. Ideo subditur: o ¶Quare ge
nu. me. quia ipsum persequebantur ver-
bis & factis. p ¶In uniuersa t. s. illa, quia
non intelligitur generaliter: Et consequ-
ter ostendit qꝑ nō erat ex culpa sua, dicēs:
q ¶Non fœne. i. non commodaui. q. d.
nullum tractatum de re temporali cū eis † Quòd.
habui vnde possent me odire & persequi.
r ¶Oēs maledicunt mihi. Et hoc erat
quia vicia, eorum arguebat, Incurrit enim
odium qui arguit criminosos, vt dicit Io
hannes os aureum. s ¶Dicit do. Hīc po
nitur primò domini consolatio, & secun Diuisio
dò prophetæ petitio, ibi: Tu scis. Et tertiò D
domini responsio, ibi: Propter hoc. Circa
primum dicitur in persona domini cōso-
lantis Ieremiam. t ¶Si non reli. t. in b.
i. nisi finis huius negocij veniat ad bonū
tuum, supple nō credatur mihi. Et est mo † & angu-
dus loquendi qui apud Hebræos dicitur sui-
æ. trūcatus vbi oportet aliquid suppleri. Et eodem modo etiam cū
dicitur: v ¶Si non occur. tibi. occurram. x ¶In tempore af.
In Hebr. habetur: Si non feci tibi occurrere, &c. Et est eadem sentē
tia, quia dominus potest occurrere per se vel per alium. Et expo-
nit istud Ra. Sa. dupliciter. Vno modo de Sedechia rege Iuda, qui
tēpore suæ afflictionis misit nuncios ad Ieremiam rogans, vt ora
ret deum ꝓ ipso & populo suo, vt habetur infrà. xxj. q Sedechias
dicitur hīc inimicꝰ Chaldęorū ipsum obsidētium. v. Ieremię, qa
pmisit incarcerari, vt hī infrà. xxxvij. c. cū tū ex officio regis debuis-
✠ set eum de
✠ a ¶Multiplicatæ sunt. Hīc describitur malum prouenięs ex Moraliter
defectu prælatorum. cūm dicitur: Multiplicatæ sunt mihi ui.
Nam ecclesiæ multæ derelictæ sunt à suis pastoribus quantū ad
fructum animarum, sed non quantùm ad leuationem pecuniarū
quas expendunt excessiuè ī principum negociis. Et alij, qd' peius est
in venationibus, & aucupijs. & alij qd' pessimum est in rebus bel-
licis, non pro sua ecclesia defendenda, sed frequēter pro alia inde-
bita causa & in alijs maleficiis. c ¶Induxi. permissiuè. d ¶Sup
mat. adole. i. populi ignorantis & insolentis. e ¶Vastat. i. me.
id est dęmonium meridianum deuastans bonum populi propter
defectum pastoris boni. g ¶Infirma. est. i. ecclesia quæ tempo
re boni sponsi pariebat multos filios bonos, infirmata est quæ pe-
perit septem sponsi defectuosi. i ¶Defecit anima ei⁹. i. deuo-
tionis spiritus. k ¶Occidit ei sol sa. Cū adhuc esset dies. i. tps be
ne opandi. Et sic dicit Saluator Ioh. ix. a. Me oportet operari opa
eius qui misit me donec dies est, &c. n ¶Væ mi. Verba sunt Iere
mię ad literam conquerentis de persequutione sibi mota à suis ci
uibus propter prophetiam veritatis. Et in hoc signat quemlibet
prædicatorem vel doctorem bonum, qui propter doctrinam ve
ritatis fit odiosus malis hominibus, & persequutiōem patitur ab
ipsis. Sed quoniam dominus tales consolatur, sequitur: s ¶Di-
cit domin. i. non dubites quin opus tuum habeat finem bonū.
v ¶Si non occurri tibi. id est occurram. x ¶In tempore af-
flictionis. Dando tibi patientiæ virtutem & meam consolatio-
nem. Ideo sequi postea: Et fa. est mi. u. tuum in gau. Sequi-
✠ Et si separaue-

☞ a ¶Nunqd fœderabi.ferr.fer.Q.Nec doleas qđ populus tu⁹ E inimicus sit,te eñ dura nunciante non potest re amare qui durus est.vel Babyloñ q ab aquilone veniũt,& sunt vt ferrum durissimum,huic ppō duriori & indomito ī fissitudinē æris nō poterũt amicicia copulari.Vt,ferrũ durissimũ.i.ppō Isrł,dei recognitiõe indignus est qui in tantam peruenit malitiã,vt duriori metallo.i.ære circũdat⁹ sit. b ¶Et thesauros.Orige.Vn⁹ thesaurus est Ieremias,alius,Isaias vł Moyses, & cęteri. Hos thesauros abstulit de⁹ Iudæis,& dedit nobis.vnde:Auferetur à vobis regnũ dei,& dabit Gen.xl.f.c. Primum credita sunt illis eloquia dei, & postea data nobis. Hñt quidē legem & prophetas,sed non intelligũt.c ¶In oĩbus pe.i.ppter pctã tua,quæ in oēs terminos tuos peruenerunt, qa.s.cętũ in te est interfeciśti sapientiam & veritatem.Si quidem Christus sapientia est & veritas.Omnia ergo perdiderĕt.& resurgēs Christus non apparuit vltrà interfectoribus suis, sed tantũm credentibus. d ¶Ardebit.Non potest extingui,qa materiam præbuisti ardoris, vt meus ignis tua quę in te sunt ligna consumat & fœnum & stipulã. Nō est ergo causa ardoris in dño.sed in his qui fomẽta ministrant incẽdio. e ¶Noli in pa. Vox Christi.Q. Longanimis fuisti sup huic ppō delinquenti, sed quia etiam cõtra me erexit temeritatem suã,noli iam esse longanimis.Si aũt consideres tpa dñicę passonis,& ruinę Ierusalem,videbis,qa oĩno patiẽs fuit.A quitodecimo anno Tyberij Cæsaris vsq; ad subuersionem tẽpli numerant anni quadragintaduo. Quia spacium pniæ oportebat dari ,ppter eos q per apostolos erant creditури. f ¶Nō se.Hebræi arbitrant hæc ex persona Ierusalem dici,cp sola sederit a maritudine repleta,& dolor eius ppetus:Et sicut aquę ptransĕunt,sic verba ,phetarũ q ,pspera ,pmittebãt,transierũt mendaciter. Sed melius à ,ppheta vel â viro sctō hæc dicunt,q non sedit in cõcilio ludẽtium.Præstet nobis dominus non sedere in concilio ludẽtium,& eorum qui futura non cogitant. Præstet nobis aduersis non credere, sed semper dei sentẽtiam formidare, & cũ ,ppheta dicere:Solus sedebã,qa amaritudine repleta est aĩa mea. Gaudeant illis lusib⁹, nobis aũt bonũ sit adhærere deo,& ponere spem nostram ī eo,saturari opprobriis,& expectare sententiã iudicis, qę opere monstrabit omnem amaritudinẽ instar fuisse fluentium aquarũ. g ¶A fa. Orig.Facies manus dei est ipsa percussio iusti iudicij,quæ superbientẽ hoĩem à paradiso expulit in hãc cæcitatẽ pñis exilij.Cõminatio verò eius est terror adhuc pñis supplicij.Post faciem ergo manus, adhuc nos minæ terrificant,qa post experimentum iudicij nos pœna pñis exilij pculit:&si peccare non desistimus,æternis adhuc supplicijs adijcit. h ¶Solus sedebam.Grego.Q.d.Dũ considero qd iã p iudicij expiratẽ patior à tumultu desiderioru tpaliũ,trepid⁹ mẽtis secessũ peto,qa adhuc acri⁹ illa quę mĩaris ęterna supplicia formido.

Nicolaus de Lyra.

† Putas cp ferrũ aliqd posit contra ferrũ? Matt.xi.d. † propter oĩa peccata tua,& pctã quę sunt in omnibus. † Et trãsire facia tead inimicos tuos in terram. 2.Corĩ.1.d. †Deu.32.c.

† coctu

Sedere ī cõcilio ludẽtium. duplici sensu intelligitur. † fortis

☞ Si sepa

a micum.†Nunquid fœderabitur ser- a
a ¶Omnem substantiam.
rũ ferro ab aqlone,& æs? Diuitias b
b tuas & thesauros tuos in direptio-
¶Inimicis tuis.
c nem dabo gratis,†in omnibus pec- c
d catis tuis,& in omnibus terminis d
tuis.†Et adducam inimicos tuos de e
terra quã nescis,qa ignis succensus f
e est ī furore meo,& sup uos ardebit.
a ¶Fortix conscientia quæ propter deum patitur opprobriũ.
† Tũ scis domine,recordare mei,& g
h uisita me & tuere me ab his q perse- h
i quuntur me.Noli in†patiẽtia tua su i
k scipere me.Scito quoniam sustinui k
¶Veri.
l ,ppter te opprobriũ.Inuenti sunt ser- l
a ¶Quos meo ore loquebaris. b ¶Id est versũ sunt mihi in cibum.Symmachus:suscipiam eos,subaudis,in gaudium qui fuerant in opprobrium.
m monẽs tui,& comẽdi eos. Et factũ m
¶Alias domini.
n est mihi uerbum tuum in gaudium n
& in lęticiam cordis mei: quoniam o
a ¶Q.Ideo gaudsus sum,quia propter nomen tuum dura passus sum.
p inuocatum est nomen tuum super p
q me,domine deus exercituum.Non q
¶Non sedi cum concilio va.& cum ini.geren.non introi. Hinc Iesus se resurrexisse docet,air: Dimittentur vo. domus v.d.reliquit enim semo diuinus concilia Iudæorũ.
r sedi in †concilio ludentium,†& glo- r
a ¶Non habere consortium malorum. b ¶Dum impendentem mihi manum tuam semper expecto.
s riatus sum à fãcie manus tuæ. †So- s
a ¶Solitarius sum ego donec transeam. b ¶Quasi in concilio ludentium sedere nolui,sed amaritudinem meã deuoraui,vt in futuro prparem gaudium mihi.
t lus sedebam ,quoniam † amaritu- t
a ¶Q.Non habui interualla doloris,nec vlla remedia expectaui.
u dine repleśti me.Quare fact⁹ est do- u
¶Prœualuerunt qui me contristabant.
x lor meus † ppetuus,& plaga mea x
y desperabilis renuit curari? †Facta y
a ¶In hoc est consolatio,sicut enim aquæ defluunt,sic impetus inimicorum te adiuuante peribit.
z est mihi quasi mẽdacium aquarũ in- z

falsum conuictũ.Ra.Sa.dicit qđ hęc litera vera:Nunqd conteret Q ferrum ferro ab aquilone,& ꝯ:Ratio huius diuersitatis est, quia verbum Hebraicum hîc positum à Hierony. æquiuocum est,& signat associationem & confractionem.Primam significationem sequitur translatio nostra.Secundam verò Ra.Sal. & secundum eum p ferrum primò positum intelligit rex Aegypti, de cuius auxilio cõfidebat Sedechias.Per ferrũ secundò positũ, rex Babylonis.& per æs ipse Ieremias, qui ī fine huius capi. vocatur murus æreus. Et sic est sensus: Nunquid rex AEgypti per suam fortitudinẽ cõteret regẽ Babylonis,& te qui prophetizas,p rege Babylonis contra Sedechiam & regem Aegyptiq̃si diceret,nõ,immo accidit contrariũ.Ideo subdit conuertẽdo sermonem ad regnum Iuda. b ¶Diuitias t.& tuos in dĩ.d.gra.i.,p nihilo.Sedechias enim vnam partem misit regi Aegypti vt auxiliaret sibi & nihil ei valuit,vt habebitur infrà,aliã uerò partẽ rapuerunt Chaldæi. c ¶In oĩ.pec.t.i.,p peccatis tuis accidẽt ubi hæc. d ¶Et in oĩ.ter. †ligna tu.sicut in omnibus terminis tuis statuistĩ idola,vt habetur .3.ca.xj.e ¶Ignis suc.est in furore meo.id est zelus vindictæ meæ. f ¶Et sup uos ar.i. vindictam meam non euadetis. g ¶Tu scis Hîc consequenter ponitur prophętę petitio,qa dixerat sibi dominus,cp finis sus esset bonus ipsum consolando. Ideo petit huius consolationis accelerationẽ, dicens:Tu scis domine. innocentiam meam,supple.h ¶Recorda. mei. me citò consolando,& de aduersariis liberãdo. i ¶Noli in patientia tua.i. diu supportando aduersarios meos. vndei Hebræo habetur:Noli in prolongatione tua suscipere me.i.meam petitionem exaudire in longinquum .k ¶Scito tui. quoniam sustinui pro te op.q.d.cì tò debes adhibere remedium. l ¶Inuẽ ti sunt s.t.scilicet veritate pleni,m ¶Et qũ comedi eos. id est suscepi tamquàm cibum suauem.n ¶Et factum est mihi uerbum tuum in gaudium.s.à principio quando missĩ me ad arguendum ppłm,cuius correctionẽ sperabã:eò qđ dixisti suprà.iij.a.Tu autem fornicata es cum amatoribus multis,tamen reuertere ad me.Et sic exponit Ra.Sa. Aliter exponitur sic:Et factum est. quia materia gaudij debet esse homini quando ſlustratur reuelatione diuina,& maxime in iuuentute sua,sicut fuit de Ieremia,vt habetur suprà.j.ca. Et huic expositioni concordat litera sequens,cũ subdit: o ¶Quoniam inuoc. est no.eò quòd sum institutus,& vocor propheta domini. Et quia prophętę se abstrahebant à vanitatibus mundi,vt essent magis apti ad percipiendum illuminationes diuinas.Iõ subdit: p ¶Nõ sedi &c.& gloria.sum.in te,non in mundana vanitate, veruntamen quia processu temporis reuelata est Ieremiæ destructio ciuitatis & templi diffinitiuè.ita qđ sciuit illã prophetiã esse præfinationis:de qua tamen in principio nesciebat,vtrum esset præfinationis vel tm̃ comminationis: quia sicut in cognitione naturali est processus de cognitione minus determiata ad magis determinatã,vt habetur.j.Physicorum.sic frequenter fit in cognitione supernaturali,qui processus est per reuelationem diuinam.Iõ sequitur:q ¶A facie ma.tu.i.,ppter cognitionem vindictæ tuę futuræ. r ¶Solus sedebam.tamquã tristis & mœrẽs.s ¶Quoniã amaritudi.replesti me,reuelando destructionem ciuitatis & templi diffinitiuè.Et subditur: t ¶Quare fa.est do.me.ppe. i.absq; consolatione temporibus meis,quia videbat cp ciuitas & templum non reædificarentur tempore suo. v ¶Facta est mihi quasi men.aqua.infi.Dicuntur aquæ infideles,torrentes,qui ad tps fluunt aquis,quæ aduenĕte siccitate deficiũt.& p hãc fistitudinẽ insinuat ,ppheta,cp consolatio tpalis sibi deficiebat,qñ ea indigebat,sicut aq̃ torrẽtis magis esset necessaria in æstate cp in hyeme.

☞ Propter hoc

a ¶Si separaue. Grego. Vilis quippe est deo pīs mundꝰ. precio si est ei munda aia. Qui ergo preciosum à vili separat, q̄si os dīni vocat, quia per eum dīs verba sua exerit, qui ab amore pītis secu lo loquēdo quæ pōt, hūanā aiam euellit. b ¶Quasi os meum. Consideremus quantā mercedē habeat sermo doctoris, si ab erro re quempiā liberare voluerit, & de peccantium numero reuocare.

GLOS. ORDI.

ET fa. est uer. d. Cap. XVI. ad me, dic. Non accipies uxorem. Instante captiuita te, ne sup proprium dolorē, vxoris quoq; & liberorū miseriis torq̄a ris. Bene ergo apostolus iubet, quia tps breue est & cōsummatio imminet, vt q vxores habent, sint quasi non habentes d ¶Mortibus ægrotationū. Nota q̄ longa infirmitate tabescere, ira dei est vnde Ioram filius Iosaphat infirmitate consumitur. Et Apostolus ait: Ideo iter vos multi infirmi, & imbecilles, & cæte. e ¶Ne ingrediaris do. Vnde: Cum huiusmodi nec cibū sumere. Nec debes dicere ei aue. Apostolis quoq; interdi ctū est, ne quēq̄ in itinere salutēt. Vnde & Eliseus salutationē Giezi interdicit: Mos autē est lugentiū ferre cibos & prę parare conuiuium, quę parētalia vocā tur, eō q̄ à parentibus ista cælebrantur. Vnde alibi: Date vinū his qui sūt in lu ctu, vt obliuiscantur doloris. Præcipit ergo prophetæ, ne quēq̄ de populo cō soletur, ne inimicorū dei conuiuijs mi sceatur, ne ista celebret in mortuorū su neribus. Aliud enim est mori communi lege naturę, aliud dei occubuisse sētē tia. Ieremias iuuenis ad prędicādū mis sus est à domino. Vnde ait: A a a domi ne, nescio loq. Et virgo fuit & castus, & sine liberis vt expeditius prædicaret.

Nico. de Lyra. ☞ Neq; plan.

B ✠ a ¶Propter hoc. Hīc consequen ter ponit dīni responsio, in qua pro mittit, pphetæ superna consolatio, quę est summè appetenda, cū dicit: b ¶Si conuerteris, s. aliquos de malo ad bonum p tuā exhortationem. c ¶Cōuer tam te. s. ad me, dando tibi internā cō solationem. d ¶Et ante faciem meā sta, ęternaliter videndo dare faciem meam cū angelis. e ¶Et si separaueris. i. prædestinatos à præscitis. f ¶Quasi os meum er. q.d. In hoc loqueris pro me, qui prędestinatos ab æterno ad gra tiam voco in tempore. Ille enim q lo quit pro rege, dicitur os regis. g ¶Cō uertentur ipsi ad te. Malum dimittē do & te imitando. h ¶Et tu non cō. i. ad eorum malicią præcedentem. q.d. dominus, non debes dimittere prædica tionem ex hoc q̄ pauci tibi credunt. Et multi propter hoc te oderūt: & quia ero tecum contra eos. Ideo subditur: i ¶Et dabo te &cæ. Intantū, qd' non habebis eos timere. Cuius causa subditur: k ¶Quia ego tecum sum. Qui sum virtutis infinitæ. l ¶Et liberabo te de manu pessimorum. i. sacerdotū & pseudopro phetarum, qui sub specie sanctitatis decipiebant populum, & di cebāt Ieremiā esse pphetā falsū. & hoc est pessimū sub specie sctī tatis agere malū. Vñ dicit Hiero. Simulata sanctitas duplex est ini quitas. m ¶Et redi. te de ma. for. i. regis & principū, q̄ pseq̄bā tur Ieremiā ad instinctū sacerdotum & falsorum prophetarum.

Moraliter ✠ e ¶Et si se. Hīc ostenditur meritum boni prædicatoris vel do ctoris, cùm dicitur: Si separaueris preciosum à vili. Id est ani mas Christi sanguine precioso redemptas à vilitate peccati p ru am doctrinam. f ¶Quasi os meum eris. Quia verbū boni prę dicatoris, est verbum Saluatoris, Matthæi. x. c. Non enim vos e stis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur ī vobis.

Et dabo

a ¶Puer quod ꝓpheta superiora dixerit, cui dominus respondit.

fidelium. Prōpter hoc hæc dicit do a
a ¶Populum a peccatis. b ¶De tribulatione in læticiam.

minꝰ: Si cōuerteris, cōuertam te, b c
a ¶Sicut angeli stant in conspectu dei videntes faciem eius. b ¶Sermonibus tuis.

a & ante faciem meam stābis: & si sē d e
a ¶Sanctum. b ¶Peccatore. c ¶Q. Ne putes boni operis non esse mercedem. d ¶Præceptis meis copulaberis.

b praueris prēciosum à uili, quāsi ōs f
a ¶Imitatores tui erunt, non tu eorum.

meum eris. Conuertētur ipsi ad te, g
a ¶Ne reformides, dicens: Quare factus est dolor meus perpetuus?

& tu non cōuerteris ad eos. Et dābo h
a ¶Vt contra aduersarium omni robore resistas.

te populo huic in mūrum æreum i
†fortem, & bellabunt aduersum te, k
& non prealebūt: quia ego tecum l
sum ut saluem te, & eruam te, dicit dominus. Et liberabo te de manu
a ¶Meo sanguine, vel in presenti meo auxilio.

pessimorum, & rēdimam te de ma m
nu fortium. Cap. XVI.

ET factum est uerbū n
dñi ad me, dicens:
a ¶Non quod ꝓhibuisset ꝓpheę vxorem accipere. sed populo dictum est.

Non accipiēs uxo o
rem, & non erunt ti
bi filij & filię in loco isto. Quia hæc dicit dominus, super filios & filias p
qui generantur in loco isto, & super matres eorum quę genuerunt eos, & super patres eorum de quorum q
stirpe sunt nati in terra hac. Mortibus ęgrotationum morientur. Nō r
a ¶Præ multitudine morientium.

plangentur & non sepēlientur, in s
a ¶Q. In sterquilinio iacebunt cadauera volatilibus & bestijs terrę laceranda.

stērquilinium super faciem terræ t
erunt, & gladio & fame consumen
tur. Et erit cadauer eorū in escā uo u
latilibꝰ cæli, & bestijs terræ. Hęc ēm x
dicit dominus: Ne ingrediaris do y
mū † cōuiuij neq; uadas ad plāgēdū,

i ¶Et dabo te populo huic in murū æreū. AEs enim est soli C
dum, durabile, & sonorum, sic prędicator vl' doctor bonus in aduersis est solidus per patientiam: durabilis per constantiam, & sonorus per eloquentiam efficacem.

¶In cap. xv. vbi dicitur in Postil. propter Manassen, &cæte.

ADDI. Hoc qd' dicit hīc: Propter Manassen &c. videtur esse contra illud qd' habet Deuter. xxiiij. c. Non occidentur filij ꝓ patribꝰ. Ad quod dicēdū scd'm glo. q̄ quō sanctorū merita ad posteros descendūt, sicut Dauid & cæterorū, sic pctorū flagitia si liberi nepotesq; sibi similia agerēt, ad posteros perueniunt.

NIC. DE LY.

ET fa. est. Hīc CAP. XVI. ponitur quartum, p qd' oñ dit peccatū Iuda irremediabile quātū ad euasionē pœnæ. s. mortalitas hominū futura sine retractione. Et diuidit in duas partes, quia Diuisio primò ponit huius mortalitatis denunciatio. Secūdò ipsius causa vl' ratio, ibi: Et cū annunciaueris. Circa primū dicit dominus Ieremiæ: o ¶Nō accipies uxor. Ex hoc loco dicunt doctores, qd' Ieremias mortuus fuit virgo: qa nō est aliq̄ mō verisimile, q̄ cognouerit mulierē fornicarię, cū fuit sanctificatus in Ieremias virgo creditur pmāsisse. vtero matris, vt habetur suprà. j. ca. & illustratus dono prophetię à iuuentute vsq; ad mortem. Sed contra hoc posset obiici quod subditur: p ¶In loco isto. Ex quo videt, q̄ alibi accepit vxorē Ad qd' dicendū, qd' argumentū est magis ad oppositum quā ad ꝓpositū: qa cùm dicitur: In loco isto. intelligitur tota Iudæa, quę per Nabuchodonosor fuit vastata, & multò magis excludunt ab eo nuptię in terra aliena, scilicet ī Aegypto vbi descendit cū populo Iudę fugitiuo, vt habetur infrà. xliij. Nec habuit ibi materiā læticiæ seu nuptiarū, sed D magis tristicię & miseriarum pro culpa populi quā arguebat, & p pœna sequnte quam præuidebat. Cętera patēt vsq; ibi: v ¶Ne ingrediaris domum. Scilicet gaudioſi. q.d. non imminet tēpus gaudij, sed doloris. x ¶Neque uadas ad plangendum. scilicet mortuos: Tum quia non vacabat alicui plāgere amicum mortuum propter continuū insultū Chaldęorū. Tū qa prę nimia angustia melioris cōditionis reputabāt mortui q̄ viuētes. Cętera patēt vsq; ibi.

✠ Et non Moraliter. Moraliter. n ¶Et factum est &cę. Non accipies. Vxor, accipiēda est vera sapia, sicut dicit Sap̄. viij. a. Hanc quę sibi sponsam assumere. Et per oppositum mundana sapientia (quę vt dicitur Iacobi. iij. d. Est terrena, animalis, diabolica) est mulier refutanda. Et sic dicitur hīc: o ¶Non accipies. id est non facies opera à sapientia mundi procedentia, quæ sunt fraudes, lites, contentiones & similia. q ¶Mortibus. Et dicit mortibus propter mortem culpæ, & mortem gehennę, quibꝰ moriunt, tales filios facientes. r ¶Non sepelien. per occultationem. nam talia veniunt ad communem noticiam. Ideo subditur: s ¶In sterquilinium. Per scandalum & infamiam. t ¶Et erit cadauer eorum. id est animæ eorum in peccatis putrefactæ tradentur dæmonibus, qui per volucres designantur, Matthę. xiij. a. in parabola seminantis, cùm dicitur: Et volucres cæli comederunt illud. id est dæmones, vt Saluator exponit ibidem. Et quia in inferno nulla est consolatio, ideo subditur: v ¶Ne ingrediaris domum conuiuij. per quod intelligitur exclusus omnis modus gaudij. Residuum huius capituli ad literā, est repetitio punitionis Iudęorū p Chaldęos, p quā signant' pœnæ damnatorū p spūs malignos, quæ non est à nobis plenè explicabilis: ideo pertranseo.

℣ a ℂNeque plangentur &c.
E Modus fuit apud veteres & vsque hodie permanet in quibusdam ludæorum, in luctu lacerare
† condolebunt eis. Lacertos in luctu incidere Iob.1.d.
mus Iob fecisse. Interdicitur ergo prophetæ ne panem inter eos frangat, ne ingrediat domũ conuiuij, ne misceatur eis quos dei sententia execrauit. Si autẽ de lugentibus hoc dicitur, qd si et de hæreticis quorum sermo serpit vt cancer, & quotidie deceptorum funera prosternunt in ecclesia? b ℂEcce ego auferam. Si ãq̃ peccanti ecclesię aufert deus omne gaudium & omnem lętitiam. De quo dicit.
Phil.4.a. Gaudete in domino semper &c
c ℂSed & uos &c. Ne fortè dicerent: Iniusta sentẽtia est patrẽ comedisse uuam acerbã, & dentes filiorum obstupescere.
Iere.31.
d ℂEcce dies veniunt dicit dominus, & non dicetur vltrà &c. Prædicuntur miracula, quæ iuxta literã sub Zorobabel & Iesu pontifice partim
F completa sunt: spiritualiter plenius in Christo complenda. Ecce dies veniunt, dicit dominus et c. Possumus hoc de persequutionibus dicere, quæ populo nostro accidere à diebus Neronis vsque ad tempa Maximiani. Misertus enim dominus populo suo, reduxit eos in terram suam, id est ecclesiam quam dedit patribus eorum, id est apostolis & apostolicis viris.
e ℂEcce ego mittam pisca-
†duritiem tores multos dicit do. &c. Iudæi putãt piscatorum nomine significari Chaldæos, & p. venatores Romanos, qui de montibus collibusq̃, & de cauernis petrarum venati sũt infœlicem populũ. f ℂCauernis pe. &c. Apostolis & apostolicis viris:
1.Cor.10.b Petra enim Christus: sed & Petro donauit, vt petra vocaret,
†Infr.23.b in cuius sensibus requiescentes rectè dicuntur transtati de petra. Et ostẽdit vel apostolos vel
Mat.16.c. qui postea venandi sunt, peccata habuisse, & recepisse duplices iniquitates suas. g ℂDuplices iniquitates & peccata
Lucæ.12.f. eorum. Quia seruus sciens & non faciens voluntatem domini, vapulabit multis. Dignũ est ẽm eos qui de Gentibus sũt simplicia peccata recipe. & nos duplicia. vñ volũtariè nobis pecãtibus, nõ relinq̃t hostia, p pctis.

℣ Ad te Gen-

Nicolaus de Lyra.

a ℂEt non se incident. In Hebræo habetur: Lacerabunt vnguibus. b ℂNeque caluicium fiet pro eis: idest eradicatio seu tonsio capillorum, talia enim fiebant tunc in luctu mortuorum. c ℂEt nõ frangent

neque †consoleris eos, quia abstuli pacem me
† Quia misericordia indigni sunt.
am à populo isto, dicit dominus: misericordi-
a ¶ Nulli parcam ætati.
am & miserationes. Et morientur grãdes &
a ¶ Sepultura quoq̃ carebunt.
[a] parui in terra ista. Non sepelientur, neque plangentur, & nõ se incident, neque caluicium fiet [b] [c]
pro eis Et †non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo, & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre. Et domum conuiuij non ingrediaris, ut sedeas cum eis & comedas & bibas. Quia hæc dicit dominus exercituum deus
[b] Israël: Ecce ego auferam de loco isto in oculis uestris & in diebus uestris uocem gaudij & uo-
a ¶ Qui habet sponsam, sponsus est.
cem lętitiæ, & uocem sponsi & uocem sponsę. Et cùm annunciaueris populo huic omnia uerba hæc, & dixerit tibi, quare loquutus est dominus sup nos omne malũ grãde istud? Quæ iniquitas nostra, aut qd peccatũ nostrũ, quod peccauimus domino deo nostro? Dices ad eos:
[d]
a ¶ Qui præsunt in ecclesia.
Quia dereliquerunt me pãtres uestri, ait do- [e]
a ¶ Quorum deus venter est, auaricia, luxuria & huiusmodi. b ¶ A quo quis vincitur eius seruus est.
min⁹: & abierũt post deos alienos, & seruierunt [f]
a ¶ Adorat quisque quod diligit.
b ¶ Sacerdotem est proprium, non solum docere, sed etiam facere legem: vt non solum verbis, sed etiam exemplis gregem doceant.
eis & adorauerũt eos, & me dereliquerũt & le- [b]
gem meã non custodierũt. Sed & uos peius o- [g]
a ¶ Semel a domino derelicti faciunt quæ non conueniunt.
perati estis ecce patres uestri. Ecce ẽm ãbulat unus
a ¶ De quo exeunt cogitationes pessimę: ideo ab ecclesia separantur, vt vadant in terram longinquam quam nec ipsi nec patres eorum nouerant antequam peccarent.
quisq̃ post † prauitatẽ cordis sui mali, ut me [h]
nõ audiat. & eiciã uos de terra hac in terrã quã [i]
ignoratis uos & patres uestri: & seruietis ibi
a ¶ Qui non sunt dii, sed putantur.
b ¶ Perseuerantiam peccandi ostendit, dum in diebus flagitijs, in nocibus seruunt libidini. ¶ Dij. c ¶ Quidquid ergo peccamus imperium dęmonum est qui nunquam dant nobis requiem, sed semper compelluat delictis cumulare delicta.
dijs aliẽnis die ac nocte, † qui non dabũt uobis [k]
a ¶ Manifeste populo resurrio prædicatur.
[d] requiem. † Propterea ecce diẽs ueniũt dicit do- [l]
¶ Per Moysen & Aaron.
minus, & non dicetur ultrà: uiuit dominus, qui
¶ Cyro rege Persarum laxante captiuos,
eduxit filios Israël de terra Ægypti, sed uiuit
a ¶ Quod non sub Cyro, sed sub Christo completum est. Vnde: Cum plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet.
dominus qui eduxit filios Israël de terra Aqui-
Ionis, & de uniuersis terris ad quas † eieci eos: & reducam eos in terram suam, quam dedi pa
¶ Enim.
a ¶ Apostolos. Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.
[e] tribus eorũ. Ecce ego mittam piscãtores mul- [m]
tos dicit dominus, & piscabuntur eos. Et post [n]
a ¶ Ecclesiasticos viros, vel angelos, qui post q̃ consummatio aluenerit, venentur sanctos.
hæc mittam eis multos uẽnatores, & uenabun [o]
¶ Dogmatum.
a ¶ Bonorum operum.
tur eos de omni monte, & de omni cõlle, & de
[f] cauernis petrarum, quia oculi mei super om- [p]
nes uias eorum. Non sunt absconditæ à facie mea, & non fuit occulta iniquitas eorum ab o-
¶ Quia postea bona recipient.
[g] culis meis. Et reddã primũ duplices iniqtates [q]

frangent inter eos lugenti C
panem &c. Conueniebant enim amici defuncti ad manducandum & bibendum cum filio eius. vel alio repręsentante personam defuncti ad consolationem pro morte eius: & adhuc fit in plurib⁹ terris. Per hoc autem quòd hîc dicitur, quòd †non talia non fient, designatur qd non vacabit alicui flere mortuos, nec flentes consolari rationibus prædictis: d ℂEt cõ annunciaueris. Hîc cõsequẽter ponitur dictæ mortalitatis ratio. Et diuidit in duas, quia primò explicatur causa. Secundò replicatur pœna ibi: Et ejiciam. Prima pars patet vsq̃ ibi. e ℂQuia dereliquerunt me patres vestri. negligendo diuinum cultũ, f ℂEt abierũt post deos alienos. Per idolatriam. hoc patet Exodi xxxij, in adoratione vituli cõflatilis, & in libro Iudicum quasi per totum. g ℂSed & vos peius operati estis. qui non solùm coluistis idola. sed etiam ea posuistis in templo domini. vbi habetur iij. Regum xxj. quod non fecerunt patres vestri. & in hoc etiam estis obstinati. Ideo subditur: Ecce ẽm vnusquisq̃. h ℂEt ejiciam vos de terra. Hîc cõsequẽter replicatur pœna. Et diuidit in duas, quia primò ponit Iudęorum reprobatio, Secũdò Gentium vocatio, H ibi: Domine fortitudo. Circa primum dicitur: Et ejiciam uos de terra hac. Hoc fuit impletum quando Nabuchodonosor in Babyloniam trãstulit populum, vt habetur infra. i ℂEt seruietis ibi dijs aliquia multi Iudęorum adhęserunt idololatriæ Babyloniorũ. k ℂQui. n. q̃si dicat, ibi affligemini valde dura seruitute. ideo †quia quiẽ: l ℂEcce dies ueni. Per hoc innuit seruitutẽ Babyloniã fore duriorem Aegyptiaca, quia faciet obliuisci seruitutis Aegyptiacę, & liberatio de Babylone liberationẽ de Aegypto. Mot⁹ ẽm maiores repellũt minores. libro de sõno & vigilia. †etiam. m ℂEcce ego. i. Chaldæos q̃ ceperunt habitatores Ierusalẽ tamquàm pisces conclusos in tra rete, n ℂEt post hæc mit. quia rex Sedechias & viri bellatores & plures alij de Ierusalẽ fugerũt p viã occultã, sed Chaldęi ad modum venatorũ insequuti sũt eos & ceperũt, vt habetur iij, Regũ. vlt. o ℂEt venabuntur eos de omni monte & c. idest de omnibus latibulis vbi refugiẽt. p ℂQuia oculi. sup omnia mala opera sua ad puniendũ. q ℂEt reddã primũ du. Idest peccata cordis & operis ipsorum. Vl peccata cõtra deũ & ,primũ punitũ debitè añq̃ reuocẽ eos de Babylone.

↩ Quia contami-

a ¶Ad te Gē.ue.Posiq̄ electus est Israel,& à piscatoribꝰ vena A toribusq̄ trāslatus,Gētium multitudo consequēter vocat,& pri
mum confitetur errorem. b ¶Ab extre. Primi terræ,sunt sa
pientes seculi,nobiles,diuites,optimates.Sed extrema.i.stulta mū
c.Cor.1.d. di elegit deus,vt fortia quæq̄ confundat. Veni.Gen.i.ab his q
sunt nouissimi super terrā,fatui & ignobi
les & abiecti. c ¶Deos.Non solū de cor
porcis simulacris faciunt sibi homines de
os,sed & de corde confingunt.Omnes Phi
Philoso- losophi,hæretici,qui varia dogmata pro
phi & hæ diderunt,fecerunt sibi idola,& aīæ volun
retici sibi ido tatē putauerūt deū,& adorauerūt opus ma
la fingunt. nuū suarū,putantes vera esse quę finxerūt.

GLOS.ORDI. Cap. XVII.

Ecc.32.c. PEccatū Iuda. Q. Gentiū pctā deleta sunt,de quibus ad Moy
sen dr̄,Dimitte me, vt interficiā ppm̄ istū,& faciā te i Gentē ma
gnā.Pctm̄ verò Iuda indelebile quasi scri
Vnguis a ptū stylo ferreo in vngue adamantino,qui
damātin⁹. Hebraice dicit samir,non qd̄ vllus vnguis
appelletur samir,sed adamas qui in eo qd̄
indomitus sit & infrāgibilis,hoc nomē ac
cepit:Tātū nitorē habet & lenitatē,vt absq;
que vllo impedimēto scribi possit i eo sty
lo ferreo,vt dura ferri materies scribat i du
Mart.27.c. riori tabula,& scriptum in æternum mane
at.secundū illud:Sanguis ei⁹ super nos,&c.
¶Hiero.Pctm̄ Iud.&c.De Gentibus con
uersis dictū est:Idcirco ecce ego,&c. Nunc
de abiecto Israel loquit:Pctm̄ Iuda &c.Cur
Isai.d. aūt hoc a.LXX.prætermissum sit nescio,
nisi pepercerint populo suo,sicut in eo lo
co,Isa.Quiescite ab hoie cuiꝰ spiritus i na
ris. ¶Orig.Forsitan peccatū Iuda,pctm̄
nostrū,qui credimus i Christū de tribu Iu
da.Anteq̄ pctm̄ faciā, nulla in corde meo
B peccati imago versatur. Cū aūt cōscientia
pctī imaginē sumpserit,habeo formā illius
& añ oculos cordis mei delicti pompa de
pingitur,& si quidē esset peccatū atramēto
cōscriptū,deleri posset.Sed scriptū est stylo
fer.in vngue adam,super pectus cordis,vt
Luc.12.a. cōpleat.Nihil opertū quod non reuelet,ne
que occ.qd̄ non sciatur.Nudabit pectoris
☞ mei conscientia

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Quia conta.ter.m.s.Iudæam,quæ erat diuīo cultui de
putata ratione templi quod erat in ea. b ¶In mor.idolor.i.in
animalibus idolis immolatis.c ¶Domine.Hic iuxta deiectio
nē Iudæorū ponit erectio Gentilium ad fidē,sicut fit in pluribus
locis i ppheis.Et qa istud fuit ex maxima dei miseratione & potē
tia,ō ppheta dei potētiā cōfitetur,dicēs:Domi.for.mea. In ag
grediendo magna,cōfidēs de virtute tua.d ¶Et robur me.i.me
roborās in sustinēdo aduersa. e ¶Et re.meum.contra imminē
tia pericula. f ¶Ad te Gentes.i.Gentiles. g ¶Venient. p fi
dem ad apostolorū prædicationē. h ¶Ab ex.ter.Quia in oēm
Psal.18.a. terrā exiuit sonus eorū,& in fi.or.&c.i ¶Et dicēt.tuā deitatē cō
fitendo. k ¶Verè mendacium.in cultu idolorum. l ¶Posse
derunt.Sic em̄ dicebāt Gentiles conuersi per apostolorū prædica
tionē de idolis quæ patres eorum coluerant,ō subdit:m ¶Nūq̄d fa.q.d.non,sed magis econuerso, deus facit homines,ō con
cludit de idolis:Et ipsi non sunt dn̄.Et subdit in persona dn̄i:
n ¶Idcirco,i Gentilibus ad fidem venientibus.o ¶Per uicem
hanc.i.apostolos:& qd ostendatur,subditur:p ¶Ostendā eis.
i.potentiā in operibus miraculosis ad cōfirmationē veritatis prę
dicatæ p apl̄os,secūdū qd̄ dicitur Mar.vl.d.At illi,pfecti prædica
uerūt vbiq; dño cooperāte & sermonē cōfirmante,sequētibus si
gnis.q ¶Et sciēt.In Heb.habet hīc:Nomē domini Tetragrāma
ton,quod est appropriatum summo creatori.Gentiles enim vidē
tes miracula,quæ nō poterāt fieri nisi virtute diuina,statim cōfite
bātur diuinitatē Christi i cuiꝰ noīe hæc fiebāt. Totū aūt istud ab
illo loco:Ad te Gē.exponit ab aliqbꝰ doctoribꝰ cōsequēt ad lram
præcedētē de Iudęis reuertētibꝰ de Babylōe, cū qbꝰ plures Gētiles
cōuersi,ad Iudaismū redierūt, & vtriq; cōfitebātur patres suos in
idololatria errasse.Et patet applicatio literæ ad hanc sententiam.

In cap.

¶In ca.xvj.vbi dr̄ in Postil.Nō ingrediaris domum conuiuij. C

ADD.I. Vbi lra nīa habet,cōuiuij,i Hebrę.hr̄ dictio מִשְׁתֶּה marzeach,quę significat cōuiuiū non simpliciter,
sed cōuiuiū lugētiū tm̄.vñ glo.i hoc loco.Mos est lugētibus ferre
cibos & prępparare cōuiuiū.vñ alibi:Date vinū his q sūt i luctu,vt Pro.31.a.
obliuiscant doloris.Hęc i glo. ¶In eo.ca. vbi dr̄ i Postilla. Ecce dies veniēt dicit dn̄s.

ADDI.II. Liberatio Ab Aegypti aca captiuitate q̄si īcom parabiliter excedit liberationē à captiuitate Babylonica.Illa em̄ fuit cū maximis miracu lis & portēt̄is,& cū vera libertate & triūpho sine aliq̄ iugo Gētiū,cuiꝰ oppositū cōtigit i Babylonica captiuitate.Vñ i tēplo sedo ce lebrat festū Paschę i memoriā liberatiōis Ae gyptiacę.vñ Luc.xxij.a. Appropinquabat aūt Pascha dies festus Iudæorū. Vñ de illo tē plo nō verificarē illud qd̄ hīc dr̄:Nō dicēs vltra viuit dn̄s q eduxit filios Israel de terra Aegypti,cū i illo tpe vigebat memoria libe rationis Aegyptiacę,sicut i priō tēplo:& ideo hęc ppheta de tpe redēptiōis Christi itelligē da est,quę qdē redēptio īcomparabiliter ex cedit redemptionem AEgyptiacam. Vnde in glo.Hoc quod dicitur,nō sub Cyro, sed sub Christo complerum est.

REPL. In ca.xvj.vbi dr̄.Nō īgrediaris domū cōuiuij,Postil.dicit gau diosi.Bur.lugētiū tm̄:qa mos inqr,ferre ci bos & parare cōuiuiū lugentibꝰ,qa alibi dr̄: Date vinū his q sūt i luctu,vt obliuiscāt do Proū.31.a. loris.Hęc Bur.Sed hęc expositio videt cōtra lram quæ dicit:Nō ingrediaris ad cōuiuiū. Bur.aūt prępcipit i suo tēsu parari cōuiuiū, & D sic glo.Bur.prępcipit qd̄ lra ꝓhibet & inter dicit.In e.c.vbi dr̄: Ecce dies veni.&c. Expo nit Postil.put lra sonat,qꝑ seruit? Babyloni ca fuit durior Aegyptiaca,& liberatio ab il la glorioſior & cōpēdioſior q̄ ab ista: hoc sane itelligēdo de liberatiōe cōpleta, quæ p Christū tpe sec̄i tēpli fuit cōsūmata.Istā sup pletionē ponit Postil.infrà.xxiij.cap.Et p eā tollit obiectio Burgē.i hoc loco.Ea quæ ab hoc loco vsq; ad .xlj.c.Bur.facit,sūt modicę speculationis.

NIC.DELY.

PEccatū Iuda.Hīc Cap.XVII. pōitur quintū ad ostēdēdū peccatū populi Iudę insanabile,per hoc quod dicitur:Scriptū stylo ferreo in adamante quæ scriptura est indelebilis. Et diuiditur hoc capi. in duas partes,quia primò ponitur populi Iudæ reprobatio, se Diuisio cundò Ieremiæ deprecatio,ibi:Sana me domine.Prima i duas qa primò ponitur reprobatio populi propter eius idololatriam,se cundò propter ipsius falsam confidentiam,ibi:Hęc dicit.Circa pri mum dicitur: r ¶Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo. id est p sculpturam.s ¶In ungne adamantino.id est in lapide adamantino ad modum vnguis polito. Et in hoc designatur in delebilitas huius peccati,& eius manifestatio coram deo.t ¶Ex aratum.i.scriptum. v ¶Super la.In Hebræo habetur: Sup tabulam cordis eorum. Ex hoc patet, quòd in vngue adamantino significauit cor populi Iudæ,quod sic nominatur propter obstīa tionem in peccato.In Hebræo habetur:In vngue samir.& dicunt Hebræi.quòd samir est nomen cuiusdam vermis, cuius sanguis habet vim cauandi & incidendi lapidem. & secundum hoc vn guis non accipitur hīc pro politione,sed pro virtute illius sangui nis.& secundū eos sic fuerunt scissi lapides qui ponebantur in tē plo Salomonis,sicut dictum fuit tertiò Reg.vj.super illud:Malle us & securis non sunt audita in domo domini, cùm ædificaretur.

☞ Et in cor-

Moraliter. r ¶Peccatum Iuda.Iuda tribus erat regia & Sa Moraliter cerdotali commixta,& ideo signat statum prælatorum, quibꝰ dr̄ ſ.Pe.ij.d.Vos estis genꝰ electū,regale sacerdotiū.&c.Et quia quā tò status altior tātò casus grauior,ideo dicitur:Peccatum Iuda scriptum est stylo ferr.i.idelebiliter,quia propter eiꝰ grauitatē difficulter potest deleri. t ¶Exaratū super la.Per quod designat dilatatio huius pctī ad alios per exēplū. ¶Greg.in pastorali.Cū pastor p abrupta gradit,cōseqūs est vt ad præcipitiū grex sequat.

v ✱ Et in cor

mei cõscientia & aperto corde videbuntur literæ pctõrũ quę siy
E lo ferreo in vngue adamantino scriptæ sunt, atq; vniuersa spẽcã
tium multitudo leget in pectore meo signatas imagines pctõrũ.
Si de Iuda proditore volueris intelligere: Peccatum Iu. scrip.
est. repugnat quod sequitur eorum. a ¶ Excelsa. Quæ Hebrai
cè Ramoth: Et significantur hæretici
qui ponunt in cęlũ os suũ, & in tantã
insaniam ꝓruperunt, vt sine spiritus-
sancti gratia soli remanserint, & hgre
ditatem domini priorem perdiderũt
†virentiũ id est veritatem fidei. Vnde eis æter-
num paratur incendium, & seruitus
dæmonum, qui inimici & vltores.
b ¶ Maledictus homo. Maledict⁹
ergo Paulus Samosetanus & sotinus
qui quamuis sanctũ & cunctis virtu-
tibus excelsum, Christum tamen prę-
dicant hoiem tm̃. Nos aũt benedicti
Ioh.7.c. qui credimus in eum qui dicit: Quæ-
ritis me interficere hoiem qui vera lo
quutus sum vobis. Et si em̃ Christui s.
aliquãdo secundũ carnem cognoum
mus, sed nũc iam non nouimus. De q̃
Gal.1.a. dicit Paulus apostolus: Nõ ab hoib⁹
2.Cor.5.g. neq; ꝑ hominẽ, sed ꝑ Iesum Christũ
Si em̃ absorpta est mors in victoria,
quare non carnis humilitas quæ pro
pter nos assũpta est i diuinitatis trãsie
rit maiestatem, vt fieret vtrũq; vnum
& non adoremus creaturam, sed crea
torem. c ¶ Bened. uir. Q. Iudęi ma
ledicti & hæretici, qui non habẽt spẽ
in domino. i. in Christo, quẽ non dei
filium sed hoiem putãt purũ. Qui em̃
confidit in dño, & dominus est fidu-
cia eius: in tẽpore Iudaicæ siccitatis
nõ metuet, sed semper afferet fructũ,
credens in eũ qui semel ꝑ nobis mor
Rom.6.b. tu⁹ est, & vltrà non moritur. Et dicit:
Ioh.14.a. F Ego sum vita. d ¶ Quod ad hu.
Q. de siccitate Iudaica trãsit ad baptis
mi gratiã. e ¶ Prauũ est cor. LXX.
Profundum est cor sup oĩa, & homo
est qs cognoscet eũ? Verbũ Hebrai-
cum Enos quatuor literis scribitur.
Aleph, Nun, Vau, Schin, Si igit̃ lega
tur Enos, hõ dicit̃. Si aũt Enõ: inscru-
tabile vl̃ desperabile, qa cor hominũ
nemo põt inuenire. Symmachus: In-
scrutabile cor hoim, vir aũt quis est q
inueniat illud? Solẽq; nostri zelo dei
sed non secundũ scięntiã, hoc dicere cõ
tra Iudęos, q̃ homo sit Christus secũ
dum carnem: & nemo posit eius co
gnoscere natiuitatẽ, secundum illud:
Isa.53.c. Generatiõem eius quis enarrabit? &
arcana rimatur, & reddit vni. Iu. ope
ra sua. Quia dixit, Maledictus homo
Apo.22.c. qui cõ. in ho. Et benedictus vir q cõfi
†Fraudulẽ in do. ne hoim certũ putemus esse iu
tum est cor diciũ, infert oĩm ꝓpe esse corda puer
prę oĩ re, & sa. vñ: Ab occultis meis mũda. me. i.
puersum. cogitationibus. Et in Gene. Cũcta co
Psal.18.d. gitatio hoim intẽta ad malum. Et ite
Gene.6.a. rum: Sensus & cogitatio humani cor
Ibidẽ.8.d. dis in malũ, & cæ. Patet ergo solũ deũ
nosse cogitatiões hoim. Christ⁹ ergo de⁹ est, q vidit cogitatiões.

Nicolaus de Lyra. ☞ Perdix

a ¶ Et i c. qa ibi erãt sculpta noĩa idolorũ. b ¶ Cũ record. imitãtes idololatriã patrũ i oĩb⁹ locis, vbi partes eorũ sacrificabãt idolis. c ¶ Fortitudinẽ tuã. i. bellatores tuos. d ¶ Et oẽs the. tu. i. oẽs diuitias. e ¶ In dire. d. ipsis Chaldęis, q diripiẽt sibi oĩa. f ¶ Propter peccata. quia non solũ in Ierusalem, sed etiã in alijs ciuitatibus Iudææ vigebat idolatria, vt habetur suprà. vndecimo. g ¶ Et reliqueris sola. id est priuata. h ¶ Ab hæreditate tua quã dedi tibi, & seruire te faciam. id est à terra Iudææ. i ¶ Quoniam ignem succẽ. i. occasionem te puniẽdi mihi prę-
buisti, k ¶ Vsq; in æter. ar. hoc dicitur quãtũ ad illos q in pctis suis mortui sunt, & sic nõ tantũ temporaliter, sed æternaliter puniti sunt: l ¶ Hæc dí. Hîc consequẽter ponit reprobatio ppũ Iudææ ꝓpter falsam cõfidẽtiã, & ꝓpter cõfidentiã i Aegyptiis, sed nõ ꝓpter cõfidẽtiã i diuitiis ꝓpriis, ibi: Prauũ est cor. Circa primũ dicitur: m ¶ Maledict⁹ homo. sicut fuit Sedechias cum populo sibi assentientie, q rebellans cõtra Nabuchodonosor, confidebat de auxilio regis Aegypti, & de dei auxilio diffidebat: ideò subditur: n ¶ Et à domino re. cor. eius. quia confidere in homine, dum tamẽ confidentia ꝓncipaliter sit in deo. non est malũ. o ¶ Erit enim qua. my. in de. id est sine fru- Myrica ctu bono. sicut mirica, quę alio nomi † tamarice ne vocatur genesta. Est enim frutex etiã inutile ad ędificationem, nec facit fru- ctum qui est conueniens ad nutritio- nem. p ¶ Et non uide. cũ uene. b. rel. quia Sedechias fuit exoculatus & in Babylonẽ ductus, & ibi in amaritudine mortuus: ideo subditur: q ¶ Int. falsu. i. amaritudinis. Et qa in popu- lo Iudæ erãt aliqui boni, vt Ieremias Baruch, & Adrameleh in domino cõfidẽtes, ideo de talib⁹ subditur ¶ Benedictus uir. E patet sententia vsq; ibi: v ¶ Er nõ timebit cũ ue. æst⁹. s. tribulationis. Sicut enim lignum su- per aquas plantatũ non perdit viri- H ditatem adueniente æstu, sic bon⁹ nõ relinqt iusticiã adueniente tribulatio- nis tempore. x ¶ Prauum. Hîc con- †Iud. 4.a. sequenter ponitur reprobatio popu- li propter confidentiam in suis diui- tiis, cũ dicitur: Prauum est cor ho. i. pronum ad auaritiam. y ¶ Et scru- tabile. ab homine, qui tantũ vide- t ea quæ patent. s. Reg. xvj. non tamen à deo, ideo sequitur: z ¶ Ego domi- scru. corda. i. cogitationes. a ¶ Et pro. renes. i. examinans affectiones. b ¶ Qui do unicuiq; iu. uiã. s. pri- uãs eũ diuitiis malè acquisitis. iõ sequ:

☞ Perdix fouit Marãt.

✻ a ¶ Et in corni. i. est in mitris suis cornutis, quæ nimis sumptuose orna tæ sunt auro & lapidib⁹ preciosis, ad ostentationem, de bonis quæ deberẽt expendi ad pauperũ sustentationem. †sec. uul. b ¶ Cum recordati fue. si. Eorum †Septu. filij dicuntur hîc clerici inferiores, qui mente tractantes vitam superiorum in vanitatibus & carnalitatibus, stu- dent eos sequi. c ¶ Fortitudinem tuam. nã aliqui eorum corpora sua & diuitias suas expendunt, discurren- do & laborando pro temporalib⁹ ne- gocijs principũ, sperantes ꝑ hoc altius promoueri. ideo sequitur: m ¶ Ma- †Aquil. ledictus homo. ꝑ tali promotione ideo sequitur: o ¶ Erit enim quasi my. id est inutilis ad ædificium eccle- siæ, sicut myricę non valent ad mate- riale ædificium, nec ad faciendum fru- ctum pro pastu hominum. p ¶ Et non uidebit cùm uenerit bonum. quia carebit visione diuina. Et econtrario dicitur de bo no prælato. r ¶ Benedi. uir. id est prælatus virtuosus. s ¶ Qui confidit in domino. de bonis gratiæ & gloriæ obtinendis ab eo. t ¶ Et erit quasi lignum quod transplantatur. id est sem per in melius proficiendo. v ¶ Et non timebit cum ue. æstus. s. persequutionis humanæ, vel diabolicæ tentationis. x ¶ Prauũ est cor hominis. Hîc ponitur vnde malum hominis oritur. s. ex inclinatione mala, ex parentibus contracta. ideo dicitur: Pra- uum est cor hominis, Geneſis octauo. d. Sensus & cogitatio hu mani cordis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. y ¶ Et inscrutabile. Quis cognoscet. &c. scilicet ab homine, sed non à ✻ deo. iõ subditur:

a ¶ Vt opera sacrilegij in æterna memoria sint.

latitudinem cordis eorũ, & in cornibus [a] [b]
ararum eorum. Cùm recordati fuerint
filij eorum ararum suarum & lucorum
lignorumq; † frõdentium in montibus [c]
excelsis, sacrificantes in agro fortitudi- [d]
nem tuam, & omnes thesauros tuos in [e]
[a] direptionem dabo. Excelsa tua ꝓpter [f]
peccata in uniuersis finibus tuis. Et † re- [g]
linqueris sola ab hæreditate tua quam [h]

a ¶ Babylonijs, vel verius, Romanis.

dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tu

a ¶ Clementissimus deus in furorem prouocando.

is in terra quã ignoras. Qm̃ ignem suc- [i]

a ¶ Hoc in. LXX. non habetur, ne permaneat in Gente sua sententia æterna.

cendisti in furore meo usq; in ęternum [k]

a ¶ Ignis.

[b] ardẽbit. Hæc dicit dominus: Maledi- [m]

a ¶ Tantum: Homo enim & deus, Christus.

ctus homo qui confidit in hõmine, &

a ¶ Non deum. b ¶ Fortitudinem .i. bonorum suorum.

c ¶ Sic.

ponit cãrnem brãchium suum, [et] à do- [n]

a ¶ Asserens se posse quod non potest.

mino rẽcedit cor eius. † Erit enim quasi [o]

a ¶ Hebraice xroer. ¶ Symmachus, quasi lignum infructuo- sum in solitudine.

myricẽ in deserto, & non uidebit cùm

a ¶ Quod visurę gentes. b ¶ Sicut Iudęi qui à deo deser- ti sunt, fructumque non fuerunt.

uenerit bõnum: sed habitabit in deser- [p]

a ¶ Infructuosa, quæ non habet hoĩpitem deum, nec prędia angelorum, nec ꝓspiritus sancti gratiam, non magistrorum scientiam.

to in siccitate in terrã salsuginis & inha- [q]

¶ Als Beatus. a ¶ Ecclesiasticus.

[c] bitabili. Benedictus uir qui confidit in [r] [s]

a ¶ De quo Psal. Scitote quoniam dominus ipse est deus. ¶ Non homo. b ¶ Vera.

dominõ, & erit dominus fiducia eius.

a ¶ De quo Psal. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.

Et erit quasi lignũm quod transplanta- [t]

a ¶ Spiritus sancti diuisas gratias. b ¶ Gratiam.

[d] tur super aquas, quod † ad humorem [v]

a ¶ Vt a domino accipiat vberratem.

mittit rãdices suas, & non † timebit cùm

a ¶ Persequutionis vel iudicij. b ¶ Als inde. c ¶ Non timeatis siccitatẽ.

uenerit ęstus. Et erit foliũ eius uiridẽ, &

a ¶ Quando dominus iratus mandabit nubibus, ne pluant super Israel imbrem.

in tempore siccitatis non erit solicitum,

a ¶ Sicut ficus cui maledixit dominus. b ¶ Virtutum.

nec aliquando dẽsinet facere frũctum.

[e] † Prauum est cor hominis & inscru- [x] [y]

tabile: Quis cognoscet illud? † Ego [z]
dominus scrutans cor & probans [a]
renes, qui do unicuique iuxta uiam [b]

Perdicis natura.

Sicut Luc.12.c. sic qui

† sublimitas † spes

1.Cor.15.d. Luc.8.f. † nō recessi, ne essem pastor posterior & dię doloris.

Matt.11.d. Hebr.12.b.

a ¶Perdix so.Qđ ad LXX.dicūt:Clamauit perdix,ad hæreticos referēdū est,per quos diabolus clamat,& diuitias congregat, quæ derelinquēt eū.Perdix so.Aiūt scriptores naturalis hīstorię tā bestiarū & volucrū,q̄ arborū & herbarū(q̄rū principes sunt apud Græcos,Aristoteles & Theophrast⁹:apud nos,Plini⁹ sed's)hāc ꝓdicis esse naturā,vt oua alterius ꝓdicis furripiat,incubet & foueat:fœtus verò adultos auolare,& alienū parēti relinquere.Hmōi,diuites sunt q̄ aliena rapiūt & sine respectu iudicij dei diuitias faciūt,q̄s in medio tēpore derelinquunt morte prꝫēti.vnde:Stulte hac nocte repetēt aīam tuā à te,quę cō.c.e:Nihil autē insipientius q̄ꝫ non præuidere nouissima,& breuia putare ꝑpetua.Perdicē q̄ꝫ pugnacē dicūt & īmīdum,vt palma sit victoris pol luisse victū:In q̄ significat diabolū.

¶Orig.Perdix iste.i. diabol⁹ clamāndo hereticos,creaturas q̄s nō genera uit cōgregat,& alienas facit suas.s.simplices fideiū hęreticæ laqueo fictiōis īpedit.Diues fact⁹ ē pdix.Ecce q̄ta fuit multa,sed nō fuit cū iudicio.Nō em̄ cogitat iudiciū,neq; habet in corde iusticiā,sed oia sine lege.Christ⁹ āt facit diuitias suas cū iudicio,examinata & declarata est ei⁹ opulētia.b ¶In di.d. Dies ei⁹ huius seculi fuit.Eruit nos Christ⁹ de hoc seculo nequā, & sic derelinq̄mus ꝓdicē.Nouissimū ei⁹ erit insipiens.cum oīa subiecta fuerint Christo. Nouissimus inimicus destruet⁹ mors. c ¶Sana me d. Multi medici curauerūt emorroissam Euangelicā,sed à nullo potuit sanari, nisi ab illo q̄ verus est medicus.Vnde,ꝑpheta à ꝑplo passus opprobria,& insidiis circūuēt⁹ ab eo curari & sanari cupit,cui⁹ vera laus & vera medicina. d ¶Ego nō sum.Quātò plus Christū sequeris,tātò minus laboras.Nō est enim lassitudo in Iacob, neq; dolor in Israel. vñ: Venite ad me oēs q̄ la.& one.estis, & ego reficiam vos. e ¶Nō sis.LXX. Nō fias mihi in alienū parcēs mihi in die malo.Q.ne parcas mihi in ꝓsenti seculo quod malū est,sed redde mihi iuxta peccata mea,vt requiem sempiternam habeam.Quem enim diligis, corripis, & flagellas omnem filium quem recipis.Vel, dies iudicij malus his qui tormenta patiuntur.

☞ Vade & sta in

tū cōcludit Ieremias dānationē malorū,dic:h ¶Do.o.p idololatriā & alia opera mala. i ¶Cōfundē.q̄ cōfusibilē punient: Et modus punitionis subdit: k ¶Recedē à te.i inferno,q̄ à doctoribus esse super terrā dicit. l ¶Quoniā.d.ue.&c.do.à q̄ fluūt omnes gratiæ:quæ dicuntur aquæ viuę,eò q̄ deducunt ad vitam ęternā.Iohā.iiij.b.Qui biberit ex aq̄ quā ego dabo ei,fiet in eo fons aquę salientis in vitam æternam.m ¶Sana me.Hīc consequēter ponit ipse⁹ firmitate culpę.n ¶Et sanabor.q.d.de hac infirmitate non possum sanari nisi ꝑ te.Licet em̄ esset iustus,tñ non fuit immunis ab omni culpa,sed tem veniali.o ¶Salutē me f.ab infidiantibus mihi Iudæis.p ¶Et salvero.q.a nil pñt contra te.q ¶Quoniam laus mea.s.obiectiuè & finaliter.r ¶Ecce ipsi dī.ad me.derisoriè.s ¶Vbi est uerbum do.i. vbi est pœna capitiuitatis quam in nomine domini denūciasti nobis?t ¶Veniat.q.dicāt.Certi sumus, qđ nō veniet,quia tu es falsꝰ ꝓpheta. v ¶Et ego nō.turbatione rōnē subuertentē ,ꝓpter verba eorū. x ¶Te pastorē sequ. mandata tua exequendo. y ¶Et diē h.i. vitā carnalē & delicias.m. z ¶Nō de. Tu scis,qui secreta cordiū cognoscis. a ¶Quod e. est.p.tōres arguēdo.b ¶Rectū i c. t. f.Hoc enim feci de mandato tuo. c ¶Non sis mi.i.pœna quā super populū inducere dispositi,non veniat super me.iō subdit: d ¶Spes mea &c.a filii.Futuræ per Chaldæos,quā ꝑ te spero euadere,sed super malos veniet.iō subditur:e ¶Cōfun.i.cōfundent,ita q̄ nō loquitur optatiuè sed magis denunciatiuè de malo futuro. Potest etiam dici q̄ loquit optatiuè, non sitiēs populi pœnam,sed approbās diuinam iusticiā secundū illud Psal.lvij.Lætabitur iustus cum viderit vindictam .f ¶Et du.con.s.mortis & captiuitatis: q̄a aliqui fuerūt interfecti , & alij captiuati. g ¶Conte.e.i.cōteres, vel optando diuinam iusticiam,vt dictum est.h ¶Hæc dicit d. Hīc ponit dominī rescōsio, in q̄ prȩcepit Ieremię, qđ timore hoīm non dimittat mala arguere,& specialit̄ de sabbati violatione: &

suam,& iuxta fructū † ad inuentionum
a ¶Lxx.Clamauit perdix.Congregauit qui non peperit. ¶Diabolus.
[a] suarum.*Perdix fouit quæ non peperit: [a]
a ¶Dicens:Tibi dabo hec omnia si cadens adorem.
[b] *fecit diuitias,& non in iudicio.In † dimi- [b c]
a ¶Vel derelinquent eum,quia conuertentur ad dominum per Apostolos.
dio dierum suorū derelinquet eas: & in [d]
a ¶Iudicio. b ¶Qui sibi sapiens videbatur, c ¶Perdice relicto.
nouissimo suo erit insipiens.Sōlium glo [e]
a ¶Domini scilicet qui habitat in sanctis. b ¶Vbicunque est,locus sanctus est.
riæ † altitudinis à principio,locus sanctis- [f]
¶Bñ. ¶Videritis deum. ¶Econtra,
ficationis nostrę † expectatio Israël,Do- [g h]
a ¶Perpetuo.
mine omnes qui te derelinquunt cōfun- [i]
a ¶Deleti de libro viuentium,quorum conuersatio est in cęlo scribuntur in cęlo:Recedentes à domino scribuntur in terra cum his qui terrena sapiunt. b ¶Deleti de libro vitę.
dentur:recedētes à te in terrā scribēntur: [k l]
quoniam dereliquerunt uenā aquarum
a ¶Qui dicit:Siquis sitit, veniat & bibat. ¶Vnde.Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ,
[m] uiuentium dominum.Sana me domine, [n o p]
& sanabor:saluum me fac,& saluus ero:
a ¶Qui non credunt,ventura quę dico, dissimulationem sententiæ dilationem arbitrantes.
quoniam laus mea tu es.Ecce ipsi dicunt [q r]
ad me:ubi est uerbum domini? Veniat. [s t]
a ¶Illis ita dicentibus.
[u] Et ego † non sum turbatus te pastorem [v x]
¶Etiam. a ¶Vitam longam,vel prosperā huius seculi,sed diem domini.i.resurrectionis.
sequens,& diem hominis nō desideraui, [y]
a ¶Q.tu testis qui & iudex.
[z] tu scis.Quod egressus est de labijs meis, [a]
a ¶Non mendosum. b ¶Bene placito tuo. c ¶Nō hominum.
[b] rectum in conspectu tuo fuit.Non sis tu [c d]
mihi formidini,spes mea tu in die afflicti
a ¶Bene in salutem. ¶Qui exprobrant & dicunt: Vbi est verbum domini? &c.
onis.Cōfundātur qui me ꝑsequuntur& nō [e]
a ¶Qui vera prędico. b ¶Deum vel pœnas.
cōfundar egō:pāueāt illi,& nō paueā ego.
a ¶Visionis. b ¶Tunc. c ¶Gladio & fame, anima & corpore.
Induc sup eos diē [a] afflictiōis, [b] et dūplici [f]
cōtritione cōtere eos.Hęc dicit dominus [g h]

Nicolaus de Lyra.

a ¶Perdix so.s.oua quæ non peperit, furat⁹ em̄ aliena oua & fouet ea:sed pulli inde nati audientes vocē proprię matris,quadam industria naturali currūt ad eam,alienā dimitentes.& tunc percipit se fatuē egisse in furto & fœtu alienorum ouorū. Et hæc parabola applicatur ad populum Iudæ,qui bona aliena malē aggregauerat,cùm subditur: b ¶Fecit diui.i.non modo licito sed illicito. c ¶In di.&cæ.relin.malis gratibus suis,Chaldęis earum patribus.d ¶Et in no.suo.i.tunc percipiet insipientiā suā,aliena bona illicitè sibi aggregando.Sed quia in populo illo erāt aliqui boni vt prędictū est,qui nō ponebant spem suam in bonis temporalibus,sed in spiritualibus & æternis . ideo subditur quantū ad eos. e ¶Solium gloriæ altitudinis à prin.id est cęlum empyreum quod est altissimum,quod dicitur solium gloriæ,quia de⁹ præsidens omni creaturæ,ibi clarè videtur & laudatur à beatis a principio confirmationis sanctorum angelorum & dejectionis malorum:Nec potest hoc conuenienter intelligi de templo Salomonis,quia non fuit factum à principio temporis,sed ex quo cælum empyreum fuit factum,fuit angelis repletum . f ¶Locus sanctificationis nostræ.Quia nullus pōt ingredi nisi sanctus. g ¶Expectatio Israel.Supple est iste loc⁹ glorię.Et accipit hīc Israel ꝑ bonis de ꝑplo Israel.Et iste locus fuit ꝑmissus Abrahę & semini eius,Genē.xv.vt pleni⁹ dictū fuit ibidē.& ex hoc ꝑ oppositum con-

deo,ideo subditur:Ego do.scru.cor.&cæt.a ¶Perdix so. Moraliter
oua aliena quæ furatur.Et quando pulli sunt nati,fugiunt ab ea: sic diuitiæ malè acquisitæ frequenter ab alijs rapiuntur: & sic laborantes ad earum acquisitionem defraudantur . propter quod non est in eis spes ponenda,sed in gloria futura.ideo subdit: Solium gloriæ.Sequitur :g ¶Expectatio Israel.Econtrariò dicitur de non confidentibus.h ¶Domine omnes qui te derelinquunt.&cæ.confundentur.in finali iudicio. k ¶ Recedentes à te in terra scribūtur.id est in inferno,qui dicitur esse i terrę profundo. r ¶Ecce ipsi dicunt,ad me ubi est uerbum?&cæ. Veniat. Secundum sensum literalem hoc dicitur ironicè:Et similiter i peccatis obstinati derident prędicationes de pœnis inferni & gaudijs paradisi .Sed quia prædicator non debet propter hoc dimittere prædicationis officium,sequitur:Et ego non sum turbatus te pastorem sequens .y ¶Et diem hominis. id est vitam voluptuosam.Sic dicebat Paulus.j.Co.ix.d.Castigo corpus meum & in ser.redi.ne fortè cùm alijs prędicauerim,ipse reprobus efficiar. Et quia prædicator veritatis aliquando propter hoc sustinet pęsecutionem,sequitur: c ¶Non sis tu mihi formidini . id est auferas à me hominum formidinem per tuam consolationem .Et subditur causa,cùm dicitur: Spes mea tu in die afflictionis &cæte.

a ℂ Vade et ſta &c. Q. Quia verba tua audire contẽnunt, &dei ſ ſententiam non requnt: vade ad locum celeberrimũ, quo omnes
1. Thi. 4. a. ingrediuntur & egrediuntur: prędica oportunè & importunè, ne poſſint excuſari quę ſi non audierint, ſed audiant velint nolint. b ℂ Cuſtodite animas. Ne præceptum ſabbati inſtauratum per Ieremiã diſcerpamus: totũ ſil'ponim⁹, vt ſil' omnia cognoſcamus. c ℂ Vt non inferatis. Si nñi iudaizã
† Hab. 3. a. tes explanationem tropicam repudiauerint, aut Iudęi eſſe cogentur, & eũ obſeruatione ſabbati circũcidere pręputa. aut reprehendere Saluatorem,
Matt. 9. a. q iuſſit in ſabbato paralityco tollere lectũ ſuũ: pro quo magis quęrebãt eum Iudęi interfi cere, quia nõ ſolũ ſoluebat ſab batũ, ſed & patrẽ ſuũ dicebat deum. d ℂ Sacrificium. pro quo. Lxx. ip̃m hebraicum poſuere manaa, quod in nñis co dicibus ſcriptorum negligẽtia manna legitur. e ℂ Si autẽ non audieritis me. Q. Hęc ſunt prędia eorum qui ſanctificant ſabbatum, & nul lo pondere, grauantur. Si autem. Cap. XVIII

VErbum quod factum. Per omnes ſenſus ad iudicium & itelligẽtiã animi
F puenit, auditũ, odoratũ, guſtũ, tactũ: ſed magis mẽte retinet qd' oculis cernit. Vñ, ppheta iubet ire ad domũ figuli, & ibi audire præcepta dñi. g ℂ Et diſſipatũ eſt vas. Diſſipatũ diuina ꝓuidẽtia, vt neſci⁹ arti ℣ ſex erro.

Nicola. de Lyra.

c-tiõe. & hoc prędicipiẽdo aſſecurat eũ, & patet lra vſque ibi: a ℂ Et omne opus non fa. Qđ intelligitur de opere ſerui li ſeu corporali ipediente reuerentiam ſabbati, r ñ opa corporalia non prohibebantur, quę non poterãt bono mõ differri nec anticipari: ſicut animalia adaquare, & pabulum eis prębere, & in caſualibus remedium adhibere, quando periculum erat in mora, ſicut bouem lapſum in ſoueam inde leuare, et ſiſſia: poterant fieri li cite, ſecundum quod dicit Saluator Lu. xiñ. et. xiiij. & hoc modo Machabęi pugnauerunt contra inuadentes eos die ſabbati .j. Machabęorum .ij. Cętera patent in litea vſque ibi. b ℂ Et ſuccendam ignem. Hoc fuit impletum quando Nabuzardan incendit domum domini, & domum regis. & domos Ieruſalem per circumitum .iiij. Reg. vltim. c ℂ Et nõ extinguetur. ſ. per humanum officium, ſed tantũ per materię combuſtibilis defectum. Chaldęi eñ qui eam accenderant non extinxerunt: nec populus Iudę, qui partim erat mortuus, & partim captiuatus.

Cap. XVIII. G

VErbũ quod factũ. Hic ponitur ſextus modus oſtendi de pcõ Iudę irremediabile p ſimilitudinẽ figuli vas diſſipatum reformãtis, cò q lutũ nõ reſiſtebat ei, ſed populus Iudę i peccato obſtinat⁹ reſiſtebat diuinę gratię: ꝓpter quod iuſto dei iudicio pmiſſus eſt perire. Et ſecũdũ hoc pręſens capitulũ in duas ptes diuidit, quia prio ponit miſeratio dei benigna, ſecũdo obſtiatio popli maligna, ibi: Qui dixerunt. Circa primũ primò exẽplũ de figulo et luto ponit, cũ dr. c ℂ Surge & decẽde in domum ſi. et patet litera. ſecundò ad propoſitum applicatur, cùm dicitur: k ℂ Nunquid ſi. ſi. quidquid placuerit mihi. q. di. Sic. tamen ex parte materię eſt diſſimilitudo, quia lutum non habet aliquid vnde poſſit ſe ſubtrahere a figuli ordinatione; ſed homo habet liberum arbitri H um, per quod poteſt declia re ã diuina lege per peccatum. Verumtñ hoc modo exiens dei ordinationem ex parte vna, reincidit in eam ex parte altera: ſcilicet in ordinem diuinę iuſticię punien tis dedecus culpę. Verum tamen quia deus ſẽper paratus eſt miſereri, & pcerepęnitentibus

Moraliter. d ℂ Verbum quod fa. eſt &c. deſcende in do. ſi. In domum figuli deſcendere, eſt dei potentiam & fragilitatem propriam conſiderare f ℂ Et ibi audi. ver. mea. nam humilibus reuelatur vitas diuina. Mat. xi. d. Confiteor ibi pater domine cęli & terrę, quia abſcondiſti hęc a ſapientibus et prudentibus &c. † cõfiteb. g ℂ Et ecce ipſe. &c. Per nam figulum iſtum intelligitur deus, cuius ſpeciale opus eſt homo ad imaginem dei factus: & prędidens aliis creaturis inferioribus. & ideo dicitur factus ſuper rotam. i. creaturis corruptibilib⁹ prędidentem, Geneſis. j. d. Et prę ſit piſcibus maris & volatilibus cęli &c. h ℂ Et diſſipatum eſt vas &c. ſupe Adam: cuius corpus erat vas animę & aĩa ſciẽtię: quia ſactus fuit perfect⁹ in ſcientia, † audiret factam potens docere ſicut et generare. i ℂ Conuerſuſque fe. il. vas. al. i. Chriſtum qui dicitur nouiſſimus Adam. j. Corinthio. xv. f. k ℂ Nunquid ſicut. in oculis. eius. De Chriſto namque dicitur Mat. iij. † Roma. 8 d. Hic eſt filius dilectus. &c. Poteſt etiam aliter exponi de eodẽ homine q per ſeipſũ diſſipatur p culpam;

* & a deo

a ad me: Vade, & ſta in porta filiorũ populi, per quã ingrediuntur reges Iuda & egrediũtur: & in cũctis portis Ieruſalẽ, & dices ad eos: † Audite uerbum domini reges Iuda, & omnis Iuda, cũctiq; habitatores Ieruſalem, qui ingredimini per portas iſtas. Hæc dicit dñs:
a ſ Templi vel virbis.
b Cuſtodite animas ueſtras, & nolite põdera portare
a ſ Peccatorum. b ſ Non enim portanda ſunt, ſed potius abiicienda.
in die ſabbati, nec inferatis per portas Ieruſalẽ, & noli
a ſ Quietis. ſ Virtutes.
te eiſcere onẽra de dõmibus ueſtris in die ſabbati,
a ſ Portanda penitus. b ſ Corporibus, mentibus.
& omne õpus non facietis. Sanctificate diem ſabbati,
a ſ Seruile, de quo dicitur: Eſca ventri, & venter eſcis, &c. ſed opus quod non perit. b ſ Omne tempus veſtrum in ſanctificatione ducentes.
ſicut præcepi patribus ueſtris. Et nõ audierũt, nec inclinauerunt aurẽm ſuã, ſed indurauerunt ceruicẽ ſuã
a ſ Mentis. b ſ Reiicientes legem legis ſicut indomiti tauri. ſ Docentem.
ne audirent me, & ne acciperent diſciplinã. Et erit, ſi
c audieritis me dicit dominus, ut non inferatis onera p portas ciuitatis huius in die ſabbati: Et ſi ſanctificaueritis diem ſabbati, ne faciatis in eo omne opus, ingre
a ſ Hoc eſt prędia obedientię. b ſ Quotũ cor in manu dei, qui regnat in corporib⁹ ſuis.
dientur per portas ciuitatis huius reges, & principes
a ſ Imitantes Chriſti exemplum. b ſ De quibus: Currus dei decem milibus, &c. Et alibi: Equitatio tua ſalus.
ſedentes ſuper ſolium Dauid, & aſcendentes in curribus & equis, ipſi & principes eorum, ſuiri Iuda & ha
a ſ Qui confidentur dominum.
a ſ De quo. ſabus eſt in ſalem. i. in pace locus eius, &c. b ſ Eccleſia.
bitatores Ieruſalẽ, & habitabitur ciuitas hæc in ſempiternum. Et uenient de ciuitatibus Iuda & de circũ
a ſ Qui filius virtutis & dexterę. b ſ Quod Hebraice Sephela, quod hiſtoriæ planiciem ſignificat.
itu Ieruſalem & de terra Beniamin & de cãpeſtribus
a ſ Excelſis dogmatibus. b ſ De quo: Dominus ab auſtro veniet: vnde calor & plena lux, & omne frigus expellitur. c ſ Seipſos conſecrantes.
& de mõtuoſis & ab auſtro portantes holocauſtum
a ſ Sacrificium deo ſpiritus contribulatus, vel Thymiama, de quo apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus &c. Dirigatur oratio mea. b ſ De quo: Vt quid mihi thus aſſerta de Saba? c ſ Vel laudem ſecundum LXX. qui Hebraice Thoda, id eſt gratiarum actio.
& uictimam & ſacrificium & thus, & inferent † oblationem in dõmum domini. Si autem non audieritis me, ut ſanctificetis diem ſabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ieruſalem in die
a ſ Eccleſiam.
a ſ De quo: Omnes adulterantes quaſi clibanus corda eorum.
ſabbati, ſuccẽdam ignẽm in portis ei⁹, & deuorabit
a ſ Vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit: & ſi cuius opus exarſerit, detrimentum patietur.
domos Ieruſalem, & nõn extinguetur.

Cap. XVIII.

VErbum quod factũ eſt ad Ieremiam a domino, dicẽs: Surge & deſcende in domum figuli, & ibi † audies uerba mea. Et deſcendi in domum figuli, & ecce ipſe faciebat op⁹ ſup rotã: & diſſipatũ eſt uas qđ ipſe faciebat è luto manib⁹ ſuis. Cõuerſuſq; fecit illud uas alterũ, ſicut placuerat in oculis ei⁹ ut faceret. Et factũ eſt uerbũ domini ad me dicẽs: † Nũqd ſicut figul⁹ iſte nõ potero uobis facere dom⁹ Iſraẽl? ait dñs: Ecce ſicut lutũ in manu figuli, ſic uos in manu mea domus
a ſ LXX. ſuper lapides, ambiguitate decepti. Hebrçum enim pro diuerſitate loci & pronuntiationis, & organum. i. rotam figuli ſignificat & lapides.
a ſ Statim.
a ſ Qui perfide videmini.
a ſ Vt poſſim & perdere & reſtituere.

fex errore suo parabolã figuraret. a ¶ Repẽ. l. Liberũ arbitriũ si
A gnificat dicens se annũciare regno & genti mala, & rursum bona
nec tamen ventura, sed in contrarium mutatis euenire contraria.
Non q̃ hæc ignoret futura, sed q̃ hominem suę voluntati dimit
tat, vt merito suo recipiat, vel præmia vel pœnas. Nõ tñ totũ bo
num est hominis, sed diuinæ largitatis. Ita e
† 12.q.4.c. incommutabilis. nim seruatur libertas arbitrij, vt in omnib⁹
Psal. 126.2. excellat gratia largitoris. vnde: Nisi domin⁹
Roma.9.c. ædificauerit domũ &c. Nõ est enim volentis neque
† De pœ. di.2.ca.li.a- currẽtis. &c. b ¶ Ecce ego. Implet parabo
gamus. lam quam & aspectu docuit & sermone.
c ¶ Post cogitationes. Vbi est absq̃ gra
tia dei liberi arbitrij potestas, & propriæ vo
luntatis iudicium, cũ sit dei offensa sequi co
gitationes, & praui cordis facere voluntatẽ.
vnde infert: Interrogate Gentes. id est o
mnes in circuitu eius nationes. d ¶ Nun
Vergilius i Bucco. quid de petra. Tale inquit Vergilius: An
te leues ergo pascentur in æthere cerui. Et fre
ta destituent nudos in litore pisces. Qui⁹
nostro illius labatur pectore vult⁹. Et alibi:
In freta dũ fluuij currẽt, dũ montib⁹ vmbræ
Lustrabunt, connexa polus dum sydera pa
scet. Semper honos, nomenq̃ tuũ laudesq̃
manebũt: Nunquid de petra. Q. Sicut de
Libani summitatibus nix deficere nõ potest
nec vllo ardore solis superari, & fluentes de
montibus riui non siccantur, sic nomen me
um stabile & perpetuum non potest immu
tari. Cùm enim cætera ordinem seruent, po
pulus meus oblitus est mei. e ¶ Vt fieret
terra. Hoc plenius post aduentum domini
videtur esse completum, quando null⁹ Iu
dæorum terram & vrbem sanctam ingredi
B lege p̃mittit. Sed cũ ad planctũ venerint, mi
rantur, & deflẽt vaticinia p̃phetarũ cõplera.

☞ Sicut ventus

Nico. de Lyra.

tentibus. ideo subditur: a ¶ Repente.
Comminãdo ei pœnam propter culpã suã.
b ¶ Si pœ. eg. de peccatis suis verè pœnitẽ
do. c ¶ Agam. non inferendo pœnam cõ
minatam: & ideo inducit populum Iudę ad
pœnitentiam per Ieremiam, dicens: Nunc
ergo. d ¶ Ecce ego fingo. id est inferre
disponо. Dicit tamẽ fingo, prosequendo pa
rabolam de figulo. e ¶ Contra uos ma
lum. scilicet pœnæ vobis inferendo.
f ¶ Reuertatur unusquisque. mala relin
quendo. g ¶ Et dirigite uias uestras. in
bonis vos exercẽdo. h ¶ Et studia uestra.
de talibus meditando. & supplendum est, &
ego pœnam comminatam retractabo. ¶ Cir
ca prędicta sciendum, quòd pœnitẽtia i deo
non habet locum, ita quòd velit aliquid, &
postea nolit illud, quia voluntas eius est im
mutabilis, sed sicut noster intellectus imma
terialiter intelligit materialia, ita volũtas di
uina immutabiliter vult mutabilia. Sciẽdũ
tamen, quòd comminationes pœnarum &
promissiones bonorum aliquando denun
ciantur, prout sunt in dispositione mẽtis di
uinæ, & sic veniunt in effectum immutabili
ter. & hoc modo dixit Samuel de abiectiõe
Saulis. j. Regum. xv. f. Porrò triũphator in
Israel nõ parcet, & pœnitudine non flectẽt:
neque enim homo est qui agat pœnitentiã.
Aliquando verò denunciatur & communi
us, prout sunt in causis secundis, videlicet in
hominum meritis vel demeritis: ppter quæ
secundum legem diuinam aliqui meruerũt
† per semi- tas viæ nõ præmiari vel puniri, & talia non semper e
calcaq̃. ueniũt sicut sunt nũciata: quia causæ istę sũt
mutabiles. pũt enim homines mutari de malo in
bonum, & ecõuersi: & sic dicitur longe. iij. b.
Adhuc. xl. dies & Niniue subuerteretur. Sic e
nim demeruerant pœnã Niniue. Sed qa Nini
uitę egerunt

uitæ egerunt pœnitentiã, subuersio nõ fuit subsequuta, vt dicitur C
ibidẽ. Sic ergo dicitur hîc & in alijs locis scripturæ dñs pœnitere,
eò q̃d ad modum hominis pœnitẽtis se habet, inquantũ nõ facit
q̃d prędixit: sicut homo pœnitens de hoc q̃d proposuit, illud nõ
facit. voluntas tamen hominis in hoc mutat, non natura diuina.
i ¶ Qui dixerunt. Hic consequẽter ponit
Iudæorum obstinatio maligna: & primò cõ
tra dominum, secundò cõtra eius nũciũ, ibi:
Et dixerunt. Circa primum dicitur: Qui d.
sci. Iudæi in malo obstinari. k ¶ Despera
uimus. s. de dei auxilio & eius promissioni
bus, ppter hoc eñ recurrebant ad humanũ
remediũ, vt dictum est ca. prẽce. l ¶ Post c.
absq̃ freno & retinaculo, iõ admiratiuè seq
tur: m ¶ Interrog. Gen. Gẽtiles legẽ à deo
non habentes. n ¶ Quis audi. t. h. A Gẽ
tibus facta. o ¶ Quæ se. nimis. reiterãdo
& continuando. p ¶ Virgo Israel. i. ppłus
Iuda. q. d. inter Gẽtiles non inuenientur ta
lia, quia sicut habetur suprà. ij. cap. quælibet
alia gens coluit pro deo illud quod primò
recepit & non mutauit. populus autem Isra
el frequẽter mutauit, & in idola multa, & in
admiratione huius subdit: q ¶ Nunquid
de pe. In monte Libani descendebant ni
ues (vt dicũt aliqui expositores) in tãta abũ
dantia, q̃ ex earũ resolutione cõtinuabat⁹ ri
uus descẽdens ad agros petrosos. r ¶ Aut
e. pos. aq. er. de fontib⁹ abũdãtib⁹. Per istas
similitudines arguitur malicia Iudæorum, Malicia Iu
quia q̃uis aquæ riuales & fontales cogitati- dęorum ar
onem non habeant, tamen cursum suum de guitur.
bitum tenent. Iudęi autem ad imaginem dei
facti & lege diuina directi, à deo toraliter re
trocedebant p idololatriam. ideo sequitur:
s ¶ Quia oblitus est mei populus me⁹.
dimittẽdo cultũ meũ. t ¶ Fruſtra li. idolis
impotẽtibus ad eos adiuuandũ. v ¶ Et im
pin. cadẽdo de peccatis in peccata. x ¶ In se
mitis se. id est in idolalatriis quibus tunc se D
culum erat infectum. y ¶ In itinere. Via e- †Infr.25.b.
nim regia dicitur trita. & illa est per decalo- &.35.c.
gi præcepta quam Iudæi dimiserant: & per
aliam incedebant. In Hebræo autem sic ha
betur: Nũquid derelinquet de petra agri niuẽ
Libani? Quod sic exponitur: Nun. dere. h.
siti. ni. Li. id est aquam frigidam ad modũ Alia expo-
niuis fluentem de Libano, & consequenter sitio.
de petra agri. i. de agro petroso, quia i alueo
aquarum currentium solent esse lapilli. q. d.
non derelinquet, immo cũ magno desiderio †cogitatio
accipiet eã ad potãdũ. ¶ Aut e. pos. si. de fa- nem
cili ab homine sitiente. Aquæ erum. de Li
bano. Frigi. & d. q. d. nõ: & sunt eędẽ aquę
quæ primò designant⁹ sub nomine niuis, cũ
dicit: Nix Liba. De mõte eñ Libani fluũt
aquę abũdãtes & optimę. de qb⁹ dr. Cañ. iij.
d. Fõs hortorũ puteⁿ aquarũ viuẽtiũ, quę flu
unt impetu de Libano. Igit sẽsus hui⁹ lr̃ę est:
q̃ hõ sitiẽs nõ dimittit aquas istas voluntate
ppria. & si aliquis velit eas ab eo auferre, resi
stit q̃tũ põt violẽtię. & p hoc designatur ma
licia populi Iudæ, qui voluntariè reliquerat ✻ è loco a-
dominum, qui est vena aquarum viuentiũ, lieno:
vt dictum est ca. prẽce. ideo subditur: Quia
oblitus est. & exponatur, vt prius vsq̃ ibi:
z ¶ Vt fieret terra eorum in de. Vbi po
nitur pœna sequens maliciã prædictam. p- † antiquis
pter quã terra Iudæ fuit p Chaldęos vasta-
ta. a ¶ Et in si. i. in derisionẽ. b ¶ Ois q̃ p
per eam obstupeſ. de tanta destructione.

c✠ Et mouebit Moraliter
✻ à deo reparatur per gratiã, Hoſee. xiij. c. q̃
ditio tua ex te Israel, tñmò ex me auxiliũ tu
um. Sic⁹ posset exponi de vno regno vel de
vna gẽte vt patet de Niniuitis. longe. iij. nõ se † Infr. 19.c.
qntur: a ¶ Repente Io. & segt: b ¶ Si pœ. &.49.d.&
egerit & cæ. agam. & ego pœnitẽt. &c. 50.c.

v 19 ✻ Et dixerũt

a Israël. † Repẽte loquar aduer- a
sum gentẽ & aduersus regnũ,
ut eradicẽ & destruã & disper
¶ Tamen-
dam illud. † Si pœnitẽtiã ege- b
¶ Mala. ¶ Recedendo.
rit gens illa à malo suo quod
loquutus sum aduersus eam,
a ¶ i. Non inducam.
ãgam & ego pœnitentiam su- c
per malo quod cogitaui ut fa
cerem ei: & subitò loquar de
gente & de regno, ut ædificent
¶ Sed.
& plantent illud. Si fecerit ma
a ¶ Quia omnia video.
lum in oculis meis, ut non au
a ¶ Præcep. b ¶ Id est non dabo quia talibus
non ꝓmiſi, ſed bonis & pœnitentibus.
diat uocem meã, pœnitẽtiam d
agam super bono q̃d loquu
tus sum, ut facerem ei. Nunc
ergo dicito Iudę & habitato
ri Ieruſalem, dicens: Hec dicit
a ¶ Sicut ſiguli lutum.
dominus: Ecce ego fingo con d
a ¶ Id est meritam inferam ſententiam ¶ Vnde
Iſa. Faciens pacem & creans malum, non
quod per ſe malum ſit, vt patientibus videtur.
tra uos malum, & cogito con e
a ¶ Id est mutate opera, vt mutetur ſententia.
tra uos cogitationem. † Rẽuer f
tatur unusquisque à uia sua
mala, & dirigite uias uestras g
a ¶ Econtrario.
& studia uestra. Qui dixerũt: h
a ¶ Salutem. ¶ Vel conſortabimur in malis. i. vel
deſiderabimus, id eſt deum placare non poſſumus.
i Desperauimus. Post cogita- k l
a ¶ Operando.
tiones enim nostras ibimus,
a ¶ Idolis ſeruiens.
& unusquisque † prauitatẽ cor m
dis sui mali faciem⁹. Ideo hæc
dicit domin⁹: Interrogate Gẽ n
a ¶ Vltra Gentes. b ¶ Olim. ¶ Deo deſpon
ſata. vnde Pſal. Notus in Iudæa deus.
tes: Quis audiuit talia horribi
lia, quæ fecit nimis uirgo Isra o
ël: Nũquid de petra agri defi- p q
ciet nix Libani, aut euelli poſ- r
sunt aquæ erumpentes, frigi- s
a ¶ Qui ſum via. b ¶ Inutiliter.
dæ & defluentes? Quia oblit⁹ t
a ¶ Idolis. b ¶ Offendentes.
est mei populus meus frustra v
libantes & impingẽtes in uiis
¶ Non dei.
suis & in semitis † seculi, ut am x
a ¶ Veſtigijs ſanctorum deum colentium, qui relicto
deo idola coluerunt, vnde infert pœnam quæ ſequi
tur: Vt ſic. ter. eo.
bularẽt † per eas in itinerẽ nõ y
a ¶ Quia reliquerunt cultum dei, idololatriæ
ſemirã ſequuti.
trito: Vt fieret terra eorum z
a ¶ Solitudinem. b ¶ Pro ſupore mentis.
in desolationem, & in sibi- a
lumsem piternum. † Omnis b

Glos. ordi. Ieremiæ Cap. XIX. De Lyra

a ¶ Sicut uentus. Vsq; hodie hæc sententia ꝓmanet in Iudæis E toto orbe dispsis, corã inimico. i. diabolo, vel inimicis. i. dæmonibus. Et cũ diebus ac noctibus in synagogis Satanę inuocent nomen domini, dorsum & non faciẽ ostendit eis, vt intelligant eũ remedetẽ, & nũq; ad se venietẽ. Dies aũt Iudaicę pditionis, oẽ tps est

Sentẽtia in Iudęos sulmiata sem per durat durabitq;. Rom. 11. c.

† orietalis

post passionẽ Saluatoris vsq; ad consũmationẽ seculi, vt postq; subintrauerit plenitudo Gentiũ, tũc oĩs Israel saluus fiet. b ¶ Veni. Ista tũc Iudęorũ cõtra Ieremiã vel Christum, & nũc, hæreticorũ cõtra seruos dei cogitatio est, vt calũnias instruãt, & sanctos accusatiõe premãt: nõ cogitãtes qd illi loquũt veritatis, sed qd ipsi istruãt mẽdacij. Iactãt em̃ i sacerdotib⁹ & in sapientibus & i pseudoprophetis suis legẽ dei, cõsiliũ & eloquiũ ꝓmanere, cũ in maleuolã aiam nõ introeat sapia. ¶ Hiero. Manifesta trãscurrimus, vt in obscuris immoremur. Nõ deliramẽta q̃rũdã & captiuitatẽ cæ lestis Ierlm interpretãtes, sed pspicuam historiã & manifestissimã ꝓphetiã oĩ ⁊ borũ & sensuũ cõsidẽtia persequentes.

* malas Sap. 1. a.

c ¶ Attẽde do. In typo Saluatoris Ieremias à Iudæis hęc vniuersa ꝓpetiũt, quę postea Babylonio veniẽte vastãtur. Sed plenius cõpletur i Christo vrbe subuersa Romano gladio, nõ ꝓpter idololatriã, quæ tunc nulla erat, sed qa filij dei

Ioh. 19. c.

mortẽ inclamauerũt: Tolle, tolle eũ: nõ habemus regẽ nisi Cæsarẽ. Et impreca-

Mat. 27. c.

tio eorũ in æternũ cõplet: Sanguis eius sup nos & sup filios nostros. d ¶ Ne propicie. Nõ est cõtrariũ superiori sentẽtiæ in qua ꝓ populo deprecat. Sed qa spaciũ pœnitẽtiæ pręteriit, illi ꝓmanentes in scelerib⁹ suis, nõ tã ꝓ se puniunt quã ꝓ alijs, ne inultũ pcm̃ illis fieret in exemplum.

GLOS. ORDI. Cap. XIX.

HAEC dicit dominus. Va. & accipe Vult diuina scriptura non solũ auribus docere populũ sed etiã oculis. Magis em̃ mẽ te retinet qd̃ visu ꝓcipit, quã qd̃ auditu. f ¶ Lagunculã. ꝓ lagũcula figu-

† exercitũ.

Nico. de Ly. li (quę Hebraicè

a ¶ Et mo. ca. su. Notãdũ, qꝺ hoc cõtigit ꝓpter magnã maliciã habitatorũ. ideo subdit: b ¶ Sicut ue. urẽs. qui dispgit & cõsumit. c ¶ Dor. & n. f. o. e. i. nõ iuuabo eos, sicut hõ ꝑtit dorsũ illi cui nõ vult prẽstare auxiliũ. d ¶ Et di. Hic cõsequẽter ponit obstinatio Iudæorũ cõtra dñi nũciũ. Et diuidit in duas, qa primo hęc obstinatio põit, & secũdo Ieremiæ deprecatio, ibi: Attẽde dñe. Circa primũ sciẽdũ, qꝺ dns i filijs Israel instituit sacerdotiũ, vt hr̃. Exo. xxix. & hoc ad colẽdũ dñm, & docẽdũ de lege dñi ppm. Similit instituit. lxx. viros de senioribus Isrl, q cũ Moyse sustinerẽt on⁹ regiminis ppli, Nũc. xi. & extũc vsq; ad destructionẽ ciuitatis & tẽpli fuerũt sic statuti lxx. viri, q cũ rege & sũmo sacerdote determinabant causas arduas. Sitr ꝓmisit ppho dare, pphetas p successionẽ tpis. Et qa ista tria à deo fuerant instituta, credebãt aliq, & maximẽ illi de Anathot, qd̃ semper durarent: ꝓpter qd̃ verba Ieremiæ cõtrarium asserentis cõtinebãt, & eum persequebantur. Et hoc est quod dicit: e ¶ Et dixerunt. adinuicem cõferendo. f ¶ Venite & cogi. &c. cogi. i. vias cõueniẽtes ad eũ occidendum, tamquã ꝓphetam falsum. Cuius causa subditur: g ¶ Non enim per. lex à sa. quin posit de ea populum docere. h ¶ Neque consi. à sa. à sapiẽtibus, ponendo singulare ꝓ plurali, sicut Exod. viij. f. Venit musca grauissima, i. multitudo muscarũ. Et dicuntur hĩc sapientes. lxx. senes prædicti.

Nec sermo

i ¶ Nec sermo à pro. quia dominus instituit ista. Et isti male ar guebant, qa sicut deus dat beneficia perseuerãtib⁹ in bono, ita data subtrahit obstinatis in malo. l ¶ Percutiamus eũ lingua. ac cusando eũ esse prophetã falsum, & sic moriatur. m ¶ Et nõ at. Hæc lra est trãsposita: & sic est cõstruenda. Et ad vniuersos sermones eius non attendamus. s. vt sic negatio sequatur signũ vniuersale, quæ facit suo contrario æquipollere: qa omnis, non, & nullus, equipollẽt: & sic est sensus: Ad nullos sermones eius attendamus, cũ sint friuoli & nullius momẽti. n ¶ Attẽde do mi. Hĩc cosequenter ponit Ieremiæ deꝓcatio dicẽtis: Attẽde do. ad me. liberan dũ de meis inimicis. o ¶ Et audi uo. a. meo. ad eã puniẽdũ. p ¶ Nunquid re. s. mihi. q ¶ Pro bono malum. q. d. Sic r ¶ Quia fo. foue. aiæ meæ. quęrentes eã educere de corpore malicioſe. s ¶ Recordare. q laborauerim ꝓ bono eorũ. t ¶ Propterea da fi. e. in fa. Quod dupliciter exponit. Vno modo denũciatiuè tantũ. Sic: Da, id est dabis. Alio modo deprecatiuè, non sitiendo populi pœnam, sed magis diuinã iustitiam, sicut dictum est ca. præce. v ¶ Audia. c. de do. eo. familiæ suæ ibidẽ fame & gladio moriẽtis. x ¶ Adduces e. su. eos la. i. Nabuchodonosor cũ suo exercitu populum deprẽdantem, occidentem & captiuantem. Cętera patent vsq; ibi: y ¶ Ne propicieris iniqui. eorum. i. non dimittas tantũ dedecus culpæ sine decore iustitiæ. z ¶ In H tẽpo. fur. tui. i. vindictæ à te inferendæ. a ¶ Abutere eis. Circa quod sciendum qꝺ abusus, ꝓpriè est vti aliqua re ad aliud quã sit ordinata. Natura verò humana dicatur, eò qꝺ est ad imaginẽ dei facta, est ad gloriam dei ordinata. Ista tamen ordinatio est longinqua, quia disponitur de propinq ꝓ gratiam, & ad pœnã disponit ꝓ culpã. Et sic in damnatione hominum malorũ si cõsideretur natura, tm̃ est abusus i hoc qꝺ natura applicatur ad pœnam quę erat ordinata ad gloriam. Si tamen considera tur natura obstinatione in malo deposita, non est abusus, sed debitus vsus iusticiæ, Sciendum tamen, quòd in Hebræo sic habetur: In tempore furoris tui. fac eis. solicet quod debet fieri secũdum ordinem tuæ iustitiæ: & sic est litera plana.

Abusus dupl.

* f ¶ Et dixe. Venite & cogitemus cõ. le. co. Per istos signantur mali derici & mali sacerdotes, qui machinantur contra pauperes prædicatores, & suggerunt prẽlatis vt auferant ab eis potestatem prędicandi & audiendi confessiones, dicentes quod sequitur: g ¶ Non enim peribit lex à sacerdote. Dicunt em̃ se ad regimen ecclesiarum fuarũ sufficere. Et hoc frequentius dicunt illi qui minus sufficiũt nam intelligentes pondus onerꝭ sui libẽter volunt ab alijs adiuuari. k ¶ Venite & percu. eum lin. dicendo populis qa non habent potestatem nisi de licentia ꝓ prij sacerdotis, qd̃ tm̃ est falsum, cũ maior sit ptãs prẽlatorũ. Et qm̃ in talib⁹ recurrẽ dũ est ad deũ, subdit: n ¶ Attẽ. do. &c. & audi uo. dando eis pœnitentiæ spm̃. p ¶ Nunquid reddi pro bo. mã. q. d. Sic. quando pro adiutorio reddit ꝓsequutio.

Moraliter

† fac eis

† eme

NIC. DE LY. Cap. XIX

HAEC dicit do. Hĩc ponitur septimum, ad ostendẽdũ irremediabile populi peccatum. s. per fractionem lagenæ terreæ, cuius fractura est irreparabilis. Et diuidit in duas partes, qa primò põitur domini pręceptũ.

Diuisio

secundò ostenditur

Moraliter. b ¶ Hæc dicit dominus: Vade & a. Quæ mora

Moraliter

* litere accipitur

liſquę Hebraicè dicit קִיתְקַם Bakbuk) LXX. doliū trāſtulerūt.
A Pro porta ſictili, Aqla & Symmach⁹ & Theodotio, ipſum Heb. poſuerūt חַרְסִית harſith. LXX. more ſuo, p aſpiratiōe Heth lr̄ę addideſt chi Grecū, vt dicerēt charſith, p Hebrō Chebrō, & p Hic rihoh Chiericho. a ¶ Eò quòd. Omnis hæreticus derelinquit deum, & alienum facit locū habitationis dei, quem ſua fraude poluit, & libat diis alienis, quos non nouerunt patres ſui. i. apoſtoli & apoſtolici viri. Reges ãt Iuda. i, hereſiarchę implēt locū dei quō dam ſanguine deceptorum & innocētum. Nemo enim niſi ſtultus, & ſimplex citò ſubuertitur. Et ædificant excelſa Baalim, dum de ſublimib⁹ diſputant. Et comburunt idolis filios ſuos quos in hereſi genuerunt. b ¶ Quæ non præcepi. Non præcepi, vel cogitaui, & cæter. Non quòd dominus futura neſciat, ſed quæ indigna ſunt ſua noticia ignorare ſe dicat, ſicut ilud: Recedite à me, neſcio vos: Nouit enim dominus qui ſunt eius. Et, Qui ignorat ignorabitur. Vel Anthropoſpathos, hęc de deo accipienda ſunt ſicut alia. c ¶ Tophet. & uallis filij Ennom: ſed uallis occiſionis. Hiero. Quę ſit vallis filij Ennom (quę Hebraicè dicitur gehennom, vnde gehennam appellatam putant ſuprà) diximus. Miror autem quid ſibi volūt. LXX. pro Tophet ruinam ponentes & pro valle Poliandrion, id eſt viro rum multitudinem, niſi fortè qđ ibi populus corruerit, & cæſa ſit multitudo hominum: Vel ſpecialiter erroreidololatriæ, vel hiſtorialiter Babylonio vaſtāte. d ¶ Et dabo ca. e. eſ. Quāuis hęc in Babylonica captiuitate populo acciderint, verius tamen i tēpore Chriſti quando à Veſpaſiano & B Tito & Adriano, ciuitas obſeſſa, & i æternos cineres collapſa eſt, vt q obtulerant filios ſuos idolis, eos deuorarēt neceſsitate compulſi, vt q dei mūeribus abuſi erant in impietate, & propria viſcera idolis immolarent, ventres ſuos ſepulchra facerēt liberorum. e ¶ Si conteram populum iſtum. Sub Adio Adriano ciuitas, & nomē perdidit, & ſtatum ad frangendam ſuperbiam habitatorum. Sanctæ autem crucis, & reſurrectionis vocabula non vrbem ſignificant, ſed locum. Opinio Iudęorum de aurea Ieruſalē reſtituenda. ¶ Hierony. Iudæi auream atque gēmaram Ieruſalem reſtituendam putant, & victimas, & ſacrificia, & coniugia ſanctorum, & in terra Saluatoris regnum. Quæ licet non ſequamur, damnare non poſſumus, quia multi & eccleſiaſtici viri, & martyres teſtantur: Vnuſquiſque abundet in ſuo ſenſu, & vero iudici cuncta reſeruentur. f ¶ Et in Tophet ſepelientur eò quòd non ſit alius locus ad ſepeliendum. Si faciam loco huic, ait dominus, & habitatoribus eius & ponam ciuitatem iſtam ſicut. Quod ſuprà dixerat, non vocabitur locus iſte ampli⁹ Tophet, & vallis filij Ennō, ſed vallis occiſionis: hîc aperit quòd tanta in ipſo ſolo cædes futura ſit, vt ibi aceruatim populus ſepeliat, & locus religionis fiat mortuorum tumulus, & ipſa ciuitas quæ huic imminet loco fiat ſicut Tophet. g ¶ Et erunt domus Ieruſalem & dom⁹ regum Iuda. Omnis domus regum Iuda ſicut locus Tophet. Hoc in Hebræo non habetur, ſed a. LXX. interſeritur.

† & ducē cum de ſenioribus.

† oriētalis Matt. 25. a. 2. Tim. 2. c. 1. Co. 14. 8.

a ¶ Vt videant qui intelligere deberent.

guli teſtēam † de ſenioribus populi & de [a] ſenioribus ſacerdotum, & egredere ad [b]
a ¶ Vbi delebrum Baal, & lucus Siloe ſontibus irrigatus.
uallem filiorum Ennom, quę eſt iuxta in
a ¶ Vel legu, vel clamabit: Hebręum enim Charath hęc tria ſignificat.
troitum portę † ficilis, & prędicābis ibi [c]
a ¶ Regię ſtirpis. b ¶ Populus, vt omnes inexcuſabiles ſint qui audire noluerunt.
dite uerbum domini rēges Iuda & hābi[d]tatores Ieruſalem. Hæc dicit dominus exercituum deus Iſraēl: † Ecce ego indu
a ¶ Templum dei vbi Baal & ara eius, ſuper quam immolauerunt, & incenderunt filios ſuos.
cam afflictionem ſuper lōcum iſtum, ita ut omnis qui audierit illam tinniant au[e]res eius, eò quòd dereliquerunt me, & [f]
alienum fecerūt locū iſtum & libauerunt diis alienis, quos neſcierunt ipſi & patres eorum, & reges Iuda, & repleuerunt lo[g]cum iſtum ſanguine innocentum: & ędi[h]ficauerunt excelſa Baalim ad comburendos filios ſuos igni i holocauſtū Baalim [b]
quę non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor meum. Propterea ecce
dies uenient dicit dominus, & non uoca[c]bitur amplius locus iſte Tophet, & uallis filij Ennō: ſed uallis occiſionis. Et diſ[i]ſipabo conſilium Iuda, & Ieruſalem in
loco iſto, & ſubuertam eos gladio in conſpectu inimicorum ſuorum, & in manu
[d] quærentium animas eorum, & dabo cadauera eorum eſcam uolatilibus cęli & beſtijs terræ, & ponam ciuitatem hanc [l]
in ſtuporem & in ſibilum. Omnis qui prætereriet per eam obſtupeſcet, & ſibilabit ſuper uniuerſa plaga eius. Et cibabo [m]
eos carnibus filiorum ſuorum, & carnibus filiarum ſuarum, & unuſquiſque carnes amici ſui comedet in obſidione, & anguſtia in qua concludent eos inimici eorum, & qui quęrunt animas eorum. Et [n]
a ¶ Omnino in Romana captiuitate.
cōteres lagunculam in oculis uirorum qui ibunt tecum, & dices ad eos: Hæc di¶ Vt non reſtauretur poſt Romanā captiuitatē, ſicut poſt Babyloniam.
[e] cit dominus exercituum: Sic conteram populum iſtum, & ciuitatem iſtam ſicut conteritur uas figuli, quod non poteſtul
a ¶ In antiquum ſtatum.
[f] tra inſtāurari. Et in Tophet ſepelientur, eò q̄ non ſit alius locus ad ſepeliendum. Sic faciā loco huic, ait dñs, & habitatori
LXX. ruinam.
bus ei⁹, & ponā ciuitatē iſtā ſicut Topher. [o]
¶ Paliatio.
[g] Et erūt dom⁹ Ieruſalē & dom⁹ regū Iuda

c ¶ ſecundò oſtendit ipſum adimplerū, ibi: Venit autē. Sententia C
primę partis patet in litera exceptis aliquibus quæ exponentur.
a ¶ Senioribus populi & à ſeniori. ſacerdotum. quia iſti prę cæteris tenebantur verba dei recipere, & ad hoc populum inducere. c ¶ Portæ ſictilis. ſic nominabatur, quia ibi manebāt figuli facientes vaſa fictilia, vt dicunt aliqui. Ra. Sa. dicit, quòd extra ciuitatem prope portam illam proiiciebantur fragmenta vaſorum fictilium, propter quod ſic nominabat. e ¶ Et alienum fecerūt locum iſt. utn. ſcilicet à me, Cuius cauſa ſubditur. f ¶ Et libauerunt in eo dijs alienis. Idem enim locus non conuenit cultui dæmonum in idolis, & cultui diuino, ſicut nec idem lectus marito & adultero. g ¶ Et reges Iuda & repleuerunt locum iſtum ſanguine innocentum. quod patet de Manaſſe rege quarto Regum vigeſimoprimo. c. & de Ioas qui interfecit Zachariam i templo. ſecundo Paralipom. vigeſimoquarto. f. h ¶ Ad combu rendos filios ſuos igni in holocauſtum Baalim. dicentes ſe imitari in hoc Abraham: ſed hoc eſt falſū, † Sup. 6. c. D
quia dominus prohibuit interfectionem innocentum: vnde & Abrahæ volenti Iſaac immolare dictum fuit à domino: Ne extendas manum tuā ſuper puerum, &c. Gene. vigeſimoſecundo. c. Illud enim præceptum fuit datum Abrahæ ad declarationē ſuę obedientię tantūmodo ibidem ſubditur: Nunc cognoui quòd timeas dominum, & cæ. id eſt cognoſcere feci.
i ¶ Sed uallis occiſionis. dicitur ab occiſione Iudæorum ibi futura.
k ¶ Et diſſipabo conſilium Iudæ. quo rebellauit regi Babylonis contra conſilium Ieremiæ. l ¶ Et ponam ciuitatem hanc in ſtuporem & in ſibilum. exponat ſicut capitulo præcedenti. m ¶ Et cibabo eos carnibus filiorum ſuorū. quia prævaluit nimis fames in Ieruſalem obſeſſa à Chaldæis. quarto Regum vlti. n ¶ Et conteres lagunculam in oculis uirorum. vt oſtendas ſenſibili ſigno quod dixiſti verbo. o ¶ Et ponam ci. iſtā To. ſcilicet abſq; domibus & habitatorib⁹.

c ✠ In quarum

Moraliter

✠ literaliter accipitur quādo diligenter humana fragilitas conſideratur: Quæ † Sup. 18. c. conſideratio pertinet ad prædicato- Infrà. 49. d. rem, vt per hoc peccatores inducat &. 59. c ad celerem conuerſionem. b ¶ Et egredere ad uallem f. Ennō. qui interpretatur fons doloris, id eſt induce peccatores ad fontem lachrymarum ex dolore veræ contritionis. d ¶ Et prędicabis ibi uerba quę ego loquor ad te & dices: ſcilicet pœnas obſtinatorum in peccatis, vt patet in litera ſequenti: & per ōppoſitum præmia veraciter contritorum. Per hoc autē quod poſtea ſubditur: n ¶ Et conteres lagunculam in oculis utrorum qui ibūt tecum, & dices ad eos: Hæc diſignatur quòd prædicator non ſolū debet prædicare verbis ſed etiam ſenſibilib⁹ exemplis: In moralibus em̄ magis mouent facta, quàm verba: Propter quod dicit Greg. homi. trigeſimaoctaua. Cuius vita deſpicitur, reſiat, vt eius prædicatio contemnatur.

Gloſ. ordi. Ieremiæ Cap. XX. De Lyra

Cap. XX.

ET au. Phaſ. Hic erat pontifex templi & dignitate ſacerdotij peruerſe vtebatur, non vt doceret, & ſermõe corriperet, ſed cruciatib⁹ exterreret. Dominus q̃q; & apoſtolus Paulus iuſſu pontificis verberantur, nec mirum: ſi vſq; hodie ſerui dei à Phaſcor cæduntur, & in carcerẽ mittũtur: daſ em̃ hęc poteſtas à dño, vt ſtõrũ fides oſtendat. Nec vi cit q cedit, ſed q ceditur, & dñi iudiciũ humiliter patiẽ, nec reclamat adu⁹ berãtẽ, ſed conſiderat imperantẽ. b ¶Cũque illu. Notãda ꝓphetę patiẽtia atq; prudẽtia. Miſſus in carcerẽ tacet, & ſilẽtio vincit iniuriã, nec tñ diſſimulat qđ ſcit eſſe vẽturũ, vt ſaltẽ dei põtifex peccare deſiſtat, & dei clementiã deprecẽt. c ¶Nõ Phaſſur. Iuxta ſuperiorẽ iterpretationẽ qua Phaſſur nomẽ fuerat ĩ mutatũ, vt appellaret Magur: oẽs ſimiliter tranſtulerũt, vt ſignificarẽt, vel pauorem vel peregrinationem, vel ſublationẽ, vel trãſlationẽ. Nõ Phaſſur vo. Mutatur nomen pontificis, vt futurũ demonſtret ſuppliciũ. Q. Nõ habebis oris nigredinẽ, & iniquũ poteſtatis imperium, ſed captiuus ducẽris in Babylonẽ. Hoc em̃ ſignificat pauor vndiq;, vt tremẽs, & ſalutis incert⁹ huc illuc circũſpicias, & veniẽtes aduerſari os reformides. d ¶Sedu. me do. Dicit ſe propheta à domino deceptũ, cui ſuprà dictum eſt: Prophetam in Gentibus dedi te, & conſtitui te hodie ſuper
F Gen. &. ſ. r. &c. Quibus verbis arbitratus eſt nihil ſe contra Iudæos dicturũ, ſed contra Gentes: & ideo prophetiã libẽter aſſumpſit. Nũc autẽ res in cõtrariũ recidit, vt captiuitatẽ Ierſm prędicẽs, ꝓſequutiões & anguſtias ſuſtineat.

☞ Factus

Nico. de Ly.

✠ a ¶In quarũ d. i. tectis. b ¶Sacrifi. oĩ mi. cæ. Erant autem tecta domorum plana: & ibi conſtituerunt homines altaria ad ſacrificandũ militiæ cęli, i. ſoli & lunæ, & cęteris planetis, in aſpectu eorũ. c ¶Veni. au Ie. Hĩc oñditur mandatũ domini adimpletũ per hoc q̃ Ieremias expleto mãdato domini in Tophet, venit inde ad atriũ tẽpli domini ad prophetandũ illudqđ ĩ Tophet prophetauerat, vt quod dixerat corã paucis, reiteraret coram multis in atrio templi domini: vbi conueniebat populus ad orandum, & verbum legis audiendum, & patet litera ex dictis.

† carcere Tophet

NI. DELY.

ET audiuit. Cap. XX. Superi⁹ Ieremias reprehendit populi maliciã: hĩc cõſequenter ex hoc patiẽ iniuriã: qa ſicut dicit Ioãnes os aureũ: Odiũ incurrit q arguit criminoſos. Et diuidit ĩ duas partes, qa primò patiẽ iniuriã à pontifice, ſecđ à multitudine, ca. xxvj. Prima in duas, quia primò patitur iniuriã, ſecundò reſumit prophetiã ca. ſeq. Prima adhuc in duas: quia primò Ieremias iniuriã patiẽ, ſecũdò de hoc conquerit, ibi: Seduxiſti me domine. Pria adhuc in duas qa primò infertur Ieremię iniuria, ſecũdò declaratur eius cõſtantia, ibi: Cũq; illuxiſſet. Circa primũ dicit: Et audi. Phaſſur fi. Emmer ſ.

Diuiſio

Princeps in domo domini, id eſt ſummus ſacerdos ſiue pontifex. c ¶Ieremiam prophetantem ſermones iſtos. De deſtructione ciuitatis & templi: cuius contrarium iſte Phaſſur, & alij ſacerdotes aſſerebant. f ¶Et percuſsit Phaſſur Ieremiam. Actu loquentẽ in nomine domini, ex quo grauior fuit iniuria. g ¶Et miſit eum in neruum. id eſt in cyppum ne poſsit exire ad prophetandum. h ¶Quod erat in porta Beniamin ſupe. Erat em̃ duplex porta ſic noĩata, ſed vna erat ĩ loco ſuperiori, in q̃ erat cyppus ille. i ¶In do. do. id eſt intra ſepta ad templũ pertia. k ¶Cũq; illuxiſſet in craſtinum. Hĩc conſequenter oſtenditur Ieremiæ conſtantia, quia timore carceris non dimiſit arguere maliciam pontificis. & etiam eius patiẽtia: quia percuſſus & incarceratus tacuit: liberatus autem pontificem conſtanter arguit, vt oſtẽderet ſe loqui non ex ĩpetu paſſionis, ſed ex inſtinctu diuiq; reuelationis. l ¶Nõ Phaſſur uoca. do. no. tuum. Phaſſur enim in Hebrẽo ſonat os nigri, vt os nigrũ. Et p̃ os intelligitur autoritas præcipiendi ratione pontificatus & p̃ nigredinẽ illi⁹ poteſtatis abuſ⁹. Eſt ergo ſenſus: Non Phaſſur. i. ex ordinatione dei citò priuaberis poteſtate qua abuteris. m ¶Sed pauo. In Hebræo habetur: Sed Magur, & ſic eſt quædam alluſio, ad aliud nomen in ſono. Significat tamẽ Magur pauorem ſeu pauidum, in quo deſignatur quòd erat capiendus à Chaldęis, & ĩ captiuitatẽ ducendus: Quod autem ſubditur: n ¶Vndique. Deſignat quòd non ſolus ipſe, ſed etiam omnes eius amici eſſent occidendi vel captiuandi ſecundum quod leremias exponit cõmuniter; & patet litera vſq; ibi: o ¶Quibus pro. m. ſcilicet quod ciuitas non ſit tradenda in manibus Chaldæorum. p ¶Seduxiſti me. Hĩc conſequenter Ieremias pro illata iniuria conqueritur, & primò dirigẽdo ſermonem ad deum, ſecundò ad ortum ſuum, ibi: Maledicta. Pria adhuc ĩ duas ptes, qa primo ponit Ieremiæ querulatio, ſecundò eius conſolatio, ibi: Dominus ĩt. Circa primũ dicit: Seduxiſti m. d. Circa qđ ſciendum, quod cũm deus ſit veritas per eſſentiam, non poteſt aliquem ſeducere vel fallere ſecundũ veritatem, ſed tantũ ſecundum eſtimationem falſam. Et ideo hæc litera poteſt dupliciter expõi. Vno modo, vt ſit verbum Ieremiæ exprimentis horrorẽ ſenſualitatis reſpectu perſequutionis quæ ſibi inferebatur in vbis & factis, licet illã pſequutionẽ acceptauerit ſecũdum deliberationẽ rõnis qua acceptabat pœnã tẽporalẽ p̃ dño ſuſtinere, ſicut Chriſtus dicebat Luc. xxij. e. Pater ſi vis trãſfer à me

✠ calicẽ iſtũ

Mora. d ¶Et au. Per Ieremiam q fuit magnus prædicator in veteri teſtamẽto: Myſtice ſignat⁹ fuit Paulus apoſtolus prędicator veritatis in nouo. per Phaſſur verò, q tpe Ieremię fuit princeps ĩ domo domini, ſignat⁹ fuit Ananias põtifex tpe Pauli, vt habetur Ac. xxiij. Et ſicut Phaſſur peuſit Ieremiã, ꝓphetã vitatis. ſic Ananias præcepit percutere os Pauli veritatẽ prędicãtis. Et ſicut Ieremias denũciauit miſeriam futuram ipſi Phaſſur & amicis ſuis, ſic Paulus dixit Ananiæ: Percutiet te dominus paries dealbate: qđ videl ſpletũ fuiſſe p̃ Romanos: Nã cũ capta ciuitate Ierſm ſacerdotes peterẽt miſericordiã, Tyt⁹ præcepit eos occidi, dicẽs eos eſſe degeneris animi, qui cuperent ſuperuiuere tẽplo & numini.

Moralitas

†prædicãs. Myſtice

† Adeptũ me domi & adulterũ.

✠ Maledicta

a ¶In ruinã. b ¶Merito. ¶Idololatria.

ſicut locus Tophet immũdẽ, oẽs domus a
in quarum domatibus ſacrificauerunt b
a ¶Soli, lunę, ſtellis. b ¶Non contenti his.
ômni militię cęli, & libauerunt libamina
a ¶Vbi fregit lagunculam præſentibus ſenioribus quos duxerat ſecum.
dijs alienis. Venit autẽ Ieremias de Tõ, c
phet, quò miſerat eum dominus ad prophetandum, & ſtetit in atrio dom⁹ domi
a ¶Qui noluit cum eo ire in Tophet.
ni, & dixit ad omnem populum: Hęc dicit dominus exercituum, deus Iſraël: Ecce ego inducam ſuper ciuitatem hanc, &
¶Subditas.
ſuper omnes urbes eius uniuerſa mala
a ¶Non inuſte.
quę loquutus ſum aduerſus eam: quõniam
a ¶Dura ceruice, & incircunciſi corde, nec poſt multas impietates agunt pœnitentiam.
am induraũerunt ceruicem ſuam, ut non audirent ſermones meos.

Caput. XX.

a ¶LXX. Phaſcor qui interpretatur oris nigredo.

ET audiuit Phaſsur filius d
a ¶Verbum de quo nigredo generatur, non vitio parentis, ſed ſcelere degenerantis.
Emmer ſacerdos qui conſtitutus erat princeps in
domo domini, Ieremiam prophetãtem e
ſermones iſtos. Et percuſsit Phaſsur Ie, f
a ¶Genus tormenti.
remiam ꝓphetam, & miſit eum in † nẽr, g
a ¶Filij dexterę. b ¶Quę non veritatem indicat, ſed iniuſtam pontificis poteſtatem.
uum qđ erat in porta Beniamin ſupẽrio h
ri in domo domini. Cùmq; illuxiſſet in i
craſtinum, eduxit Phaſsur Ieremiam de k
† neruo, & dixit ad eum Ieremias: Non l
Phaſsur uocauit dominus nomen tuum
ſed pauorem undiq;, quia hęc dicit do, m
minus: Ecce ego dabo te in pauorem, † &
omnes amicos tuos, & corruent gladio
inimicorum ſuorum, & oculi tui uide,
bunt. Et omnem Iudam dabo in manu
regis Babylonis, & traducet eos in Baby
lonem, & percutiet eos gladio. Et dabo
uniuerſam ſubſtantiam ciuitatis huius,
& omnem laborem eius omneq; † preci,
um, & cunctos theſauros regum Iuda
dabo in manu inimicorum eorum, & di
ripient eos & tollẽt, & ducent eos in Ba,
bylonem. Tu autẽ Phaſsur & oẽs habitatores domus tuæ ibitis in captiuitatẽ,
& in Babylonẽ uenies & ibi morieris, ibi
q; ſepelieris tu & oẽs amici tui quib⁹ pro o
a ¶Non vera & miſſia, ſed mendoſa & ꝓſpera pollicendo.
phetaſti mendãcium. † Seduxiſti me do, p

† carcere

† tibi & ſi bus dilectis tuis.

† Adeptũ me domi & adulterũ.

a ¶Factus sum in derisum. Propheta putauerat statim futurum, quod dominus minabatur: & populus estimabat. quòd sic tamen non uenerat, non esse uenturum. m. ¶Aug⁹. De adulterinis coniugijs. Reconciliari pœnitẽs, nõ potest i eadẽ nequitia perseuerando. Qui voluntate continentiam elegerunt, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam iam ab illa sine dãnatione deuiare non possunt. b ¶Et factus est mihi. Greg⁹. Pro eo, q̃ se minimè audire conspexit, silentium appetijt, sed cum crescentia vel conscientia mala cerneret, in eodem silentio nõ permãsit. Qui enim foris caluit ex tædio locutionis, intus ignem pertulit ex zelo charitatis. Inflammantur quippe corda iustorum cùm non correcta crescere cõspiciunt, ac malorum eorumque culpis se participes credunt, quos in iniquitate tilendo permittunt. Vnde Dauid: Concaluit cor meum intra me & in me. m. ex. g. Lxx. Quia amaro verbo meo rideho, prẽuaricationem & miseriam inuocabo. Q. Sao presentem tristiciam futuro gaudio commutandam. vnde: Beati flentes, quoniam ipsi ridebunt: iõ miseriam & iniquitatem, afflictionẽque libenter sustineo, cupio, inuoco. breuitatem iniurię fœlicitatis ęternitate compensans. c ¶Et tu domine. Solus deus est qui probat iusticiam, sicut solus est qui cordis videt conscientiã. vnde Iesus sciens cogitationes hominum non ex pfectu vt quidam putant, sed natura deus est. Cui simile est: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens In virtutibus, s. multò min⁹. ergo in peccatis mortuus. d ¶Videam quæso. Cùm sciat iustus se deum habere pugnatorem, in patiẽtia tamen fragilitatis humanę, quod nouit esse venturum, iam nunc videre desiderat. e ¶Tibi enim. Qui dicis Mihi vindictam, & ego retribuam &c. Fœlix conscientia, cuius causa domino reuelatur. Vñ apostolus Omne quod manifestat lux ẽ. f ¶Quia li. Pauper spiritu vindictam a dño consequit⁹ laudat: et se de manu pessimorum erutum gloriatur. Hoc autẽ nõ fit merito sed eius gratia q̃ pauperẽ liberauit, q̃ nõ amat diuitias superbię corruptis, sed humilitatẽ pauperis liberat. g ¶Maledicta di. In quinto mense. i. Augusto natus est Ieremias: & eodem desolata est ciuitas à Chaldæis & Romanis, & eadem die qua nat⁹ fuerat, ꝓpter hãc miseriam quã ꝓuideràt dicit: Maledicta dies &c. Hebręi quintum mensẽ quo ciuitas capta, tẽplũ que subuersũ est, natiuitati Ieremię supputãt ie extricabilib⁹ argumentis, & incredibilibus. Quod si ꝓbare potuerit quomõ testimoniũ Iob exponẽt, nisi & illũ diẽ prefiguratione, & vaticinium futuræ subuersionis templi autumentẽ.

ℭ Maledictus.

Nico. de Lyra.

mine, & seductus sum: fortior me fuisti, & inualuisti. Factus sum in derisum tota die. Omnes subsannant me, quia iam olim loquor uociferans iniquitatem, & uastitatem clamito. Et factus est mihi sermo domini in opprobrium, & in derisum tota die. Et dixi: Non recordabor eius, neq; loquar ultrà in nomine eius. Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans clausus q̃ in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens. †Audiui enim contumelias multorum, & terrorem in circumitu: persequimini & persequamur eum ab omnibus uiris qui erãt pacifici mei, & †custodientes latus meum si quo modo decipiatur & prẽualeamus aduersus eum, & consequamur ultionem ex eo. Dominus autem mecum est quasi bellator fortis. Idcirco qui persequũtur me cadent, & infirmi erunt & confũdẽtur uehementer: quia non †intellexerũt opprobrium sempiternum, quod nunq̃ delebitur. Et tu domine exercituum probator iusti, q̃ uides renes & cor, uideam quęso ultionem tuam ex eis. †Tibi enim reuelaui causam meam. Cantate domino, laudate dominũ: qa liberauit animã pauperis de manu malorum. †Maledicta dies î qua nat⁹ sũ, dies î qua peperit me mater

a ¶Vel obmutuisti & potuisti.

b ¶Quia putant me omnia mentiri.

b ¶Apostolus. Habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.

c ¶Hostium ¶Babylonium.

d ¶Dum tarditatem prophetię putãt esse mendacium.

e ¶Et dixi. i. cogitãdo decreui secũdum impulsum sẽsualitatis.

f ¶Et factus est mihi sermo domi. quasi di. non dixi ista de capite meo, sed de præcepto diuino. g ¶Et dixi. i. cogitãdo decreui secũdum impulsum sẽsualitatis. h ¶Non recordabor eius & c. id est nõ ꝓphetabo amplius. i ¶Et factus. scilicet sermo domini. k ¶In corde meo. qui non potest retineri quin exterius prodeat. l ¶Et defeci. à proposito quo tacere proposueram. m ¶Ferre non sustinens. scilicet impulsum domini ad prophetandum quin exequerer, quãuis viderem inde persequutionem mihi imminẽtẽ, iõ subditur: n ¶Audiui enim. in verbis. o ¶Et terro. &c. ĩ factis. p ¶Persequimini. verba erãt aduersariorũ Ieremię mutuò se exhortãtiũ ad eius psequutionẽ. q ¶Ab omnibus. & hoc erat grauissimũ, quia nulla pestis grauior ad nocendũ, q̃ familiaris inimicus. r ¶Et custodi. i. mihi insidiãtes ex oi latere ad me subuertendũ ꝓ ẏba deceptoria & ideo subditur: s ¶Si quo. i. ad nostrã sententiam ptrahatur vt dicit Ra. Sa. t ¶Et prævaleamus. ita q̃ dictum nrm approbet. & suum reꝓbet. v ¶Et cõse. p ei⁹ mortẽ. qa si primã ꝓphetiã retractasset dicẽdo cõtrariũ, reputaret cõuictus de falsitate ꝓphetiæ, & sic interficeret secũdum legẽ. x ¶Dominus. Hîc consequenter ponitur Ieremię consolatio quia sẽtiebat diuinũ adiutoriũ sibi assistẽs, iõ dicit: Dominus autem me. est. & patet litera vsque ibi. y ¶Quia nõ. i. pœnam gehennę, quæ ęterna ẽ, prę oculis nõ habuerũt. z ¶Et tu. i. ãgelorũ. a ¶Proba. i. eius approbator. b ¶Qui uides. renes. i. corpus & animã, vel affectiones & cogitationes. c ¶Videam quæso ultionem. hoc dicit nõ sitiẽs pœnã sed dei iusticiã. d ¶Tibi. nõ tibi aliqd manifestando qd̃ ignores, qa hoc est impossibile, sed auxiliũ à te postulãdo: & qa intellexit se exauditum, ideo iuitat alios ad laudãdũ deũ secum, dicẽs: Cãtate. e ¶Maledicta dies in. Hîc Iere. querulã dirigens sermonẽ ad ortũ suũ: & primò ad ꝑs sui ort⁹, di. Male. Nõ sũt ipatiẽtis & desperãtis ẏba, sed i hoc exprimit horrorẽ sẽsualitatis repectu mali iminẽtis, qd̃ tũ ratio patiẽter tolerabat. sicut sãct⁹ Iob exemplar patientiæ dixit: Pereat dies in qua natus sum & c. & sic est sensus: Maledicta dies in qua natus. id est si sequerer sensualitatis horrorem, tempore natiuitatis meæ male dicerem sicut etiam aliqui se interficiunt præ horrore mali ✠ꝑsentis vel ✠calicem istum, indicans sensualitatis horrorem: & per hoc se ostendens verum hominem naturam sensitiuam habentem tamen secundum rationem deliberatiuam acceptabat passionis calicẽ ideo subdebat: Verumtamẽ non mea volũtas fiat sed tua: & sic loquit̃ Ieremias dicẽs: Seduxisti me dñe & seductus sum. i. per hoc quod misisti me ad prophetandum incurri tantum malum, quòd secundum partem sensitiuam horreo supra modum. Alio mõ potest exponi, vt sit ẏbũ Ieremiæ exprimentis illud qd̃ de ipso dicebant sacerdotes & falsi prophetæ qui reputabant eum propheta falsum: & sic est sensus: Si sum seductus, vt dicunt sacerdotes & pseudo prohetæ, sum seductus à te: quod tamen est impossibile. Aliqua enim propositio conditionalis bene est vera, cuius virtꝫ pars est falsa, scilicet ista: Si homo volat, homo habet alas. a ¶Fortior me fu. quia me horrentem prophetare ꝓpter malum imminens prophetare fecisti: nõ per violentiam qnq̃ libero arbitrio non potest inferri, sed per eius inclinationem quę vertitur ad voluntatem diuinam. Prouer. xxj°: a Cor regis in manu domini, quocumq̃ voluerit inclinabit illud. b ¶Factus sum in derisum tota die. i. continuè. c ¶Omnes sub. Est autem subsannatio quędam specialis derisio, sic nominata à naso rugata. d ¶Quia iam olim &c. vo. ini. populi. e ¶Et vast. cla. i. destructionem ẽrę, ꝓpter peccata sequẽtem. Propter hoc em deridebãt Ieremiã tamquam falsũ, ꝓpheram. quia diu antè ista prædixerat, & nõ euenerãt. f ¶Et factus est mihi sermo domi. quasi di. non dixi ista de capite meo, sed de præcepto diuino. g ¶Et dixi. i. cogitãdo decreui secũdum impulsum sẽsualitatis. h ¶Non recordabor eius & c. id est nõ ꝓphetabo amplius. i ¶Et factus. scilicet sermo domini. k ¶In corde meo. qui non potest retineri quin exterius prodeat. l ¶Et defeci. à proposito quo tacere proposueram. m ¶Ferre non sustinens. scilicet impulsum domini ad prophetandum quin exequerer, quãuis viderem inde persequutionem mihi imminẽtẽ, iõ subditur: n ¶Audiui enim. in verbis. o ¶Et terro. &c. ĩ factis. p ¶Persequimini. verba erãt aduersariorũ Ieremię mutuò se exhortãtiũ ad eius psequutionẽ. q ¶Ab omnibus. & hoc erat grauissimũ, quia nulla pestis grauior ad nocendũ, q̃ familiaris inimicus. r ¶Et custodi. i. mihi insidiãtes ex oi latere ad me subuertendũ ꝓ ẏba deceptoria & ideo subditur: s ¶Si quo. i. ad nostrã sententiam ptrahatur vt dicit Ra. Sa. t ¶Et prævaleamus. ita q̃ dictum nrm approbet. & suum reꝓbet. v ¶Et cõse. p ei⁹ mortẽ. qa si primã ꝓphetiã retractasset dicẽdo cõtrariũ, reputaret cõuictus de falsitate ꝓphetiæ, & sic interficeret secũdum legẽ. x ¶Dominus. Hîc consequenter ponitur Ieremię consolatio quia sẽtiebat diuinũ adiutoriũ sibi assistẽs, iõ dicit: Dominus autem me. est. & patet litera vsque ibi. y ¶Quia nõ. i. pœnam gehennę, quæ ęterna ẽ, prę oculis nõ habuerũt. z ¶Et tu. i. ãgelorũ. a ¶Proba. i. eius approbator. b ¶Qui uides. renes. i. corpus & animã, vel affectiones & cogitationes. c ¶Videam quæso ultionem. hoc dicit nõ sitiẽs pœnã sed dei iusticiã. d ¶Tibi. nõ tibi aliqd manifestando qd̃ ignores, qa hoc est impossibile, sed auxiliũ à te postulãdo: & qa intellexit se exauditum, ideo iuitat alios ad laudãdũ deũ secum, dicẽs: Cãtate. e ¶Maledicta dies in. Hîc Iere. querulã dirigens sermonẽ ad ortũ suũ: & primò ad ꝑs sui ort⁹, di. Male. Nõ sũt ipatiẽtis & desperãtis ẏba, sed i hoc exprimit horrorẽ sẽsualitatis repectu mali iminẽtis, qd̃ tũ ratio patiẽter tolerabat. sicut sãct⁹ Iob exemplar patientiæ dixit: Pereat dies in qua natus sum & c. & sic est sensus: Maledicta dies in qua natus. id est si sequerer sensualitatis horrorem, tempore natiuitatis meæ male dicerem sicut etiam aliqui se interficiunt præ horrore mali ✠ꝑsentis vel

✠e ¶Maledi. dies. secundum moralem sensum hoc dicitur in pson̄a peccatoris. & de natiuitate ipsius per culpam, in qua natiuitate diabolus est pater, & cõcupiscentia ꝓ diabolum exarata mater vnde dicitur Ioha. viij. s. Vos expatre diabolo estis. Dies autem huius natiuitatis est, ꝓductio act⁹ exterioris, q̃ dies maledicit cũ homo pctũ suũ ꝓ veram pœnitentiam detestatur.

✠Maledictus vir

Subsannatio.

Moraliter

†prospera bunt. erit eis,

†Iob. 3. a

Iob. 3. a

†Supra. d

oraliter

Pſal. 38. a

eis

Lath. 5. a

uct. 6. b

Pſal. 30. d

Pſal. 14. 2. a B

obſeruan

ſes claudi

ationem

eam

ebato. f

ꝑhe. 5. c.

Glos.ord Ieremię Cap. XXI. De Lyra

☞ a ¶Maledictus uir &c. Qui putāt animas E fuisse in cęlestibus & de meliori in peiorem statum precipitatas. his & huiusmodi utuntur testimonijs, qd'. s. melius fuerit in cęlestibus q̄ in terrenis cōmorari, & corpore indui. Nos verò secūdum illud beati Iob, Maledicta dies in qua natus sum, & nox illa in qua dixerunt: ecce masculus. Et Maledict⁹ hō q annūciauit patri meo dicens: natus est tibi puer. Hoc testimoniū exponimus, vt. s. sit meli⁹ nō esse quā in supplicijs esse, Vñ, Mors viri reges est, cui clausit deus viam suā. Et, Quare data est misero lux? &c. Et, Melius illi erat, si natus nō fuisset, nō q̄ sit q natus non fuerit, sed qd' melius sit non esse, quā male esse. Aliud est em oino nō esse: aliud eū sit, absq; vlla intermissione cruciari, sicut mortē q̄tā vitę miserę prę ferimus. vñ Amos diē tenebrarū, diē afflictionis appellat: Et Iacob, eō qd' vixerit in labore & angustia, dies vitæ suæ paruos & pessimos vocat. Et paulus: Vt eriperet nos de presenti seculo nequā. Et, Redimētes tps, qm̄ dies mali sūt. Maledictus uir &c. In psona ppheę, fluctuātis hūani generis mutabilitas designatur. Per patrē illius iste de quo nascimur mundus exprimitur. Vir qui natiuitatē nostrā annūciat patri nostro, antiquus hostis est, qui cū nos in cogitationibus fluctuare cōsiderat, malorū mētes ad psuasionē nostrę deceptionis instigat. Cūq; nos agere infirma cōspexerit, ea quasi fortia fauoribus extollit: Et quasi masculus natos alloq̄t, eū corruptores veritatis; vel innocētiæ p̄ mendaciū nos extitisse gratulatur. Patri ergo masculū natū denūciat, qm̄ huic mūdo, eū quē psuaserit, factū innocentię corruptorē demōstrat. Nam cū & cuilibet peccanti ac superbienti dicitur: Fecisti sicut vir, quid aliud quā natus masculus in mundo nunciatur?

Iob.3.a. Iere.20.d. Ecc.22.& 30. Iob.3.d. Mat.26.c. Amos.5.c. Ge.47.b. Gal.1.a. Eph.5.d. †Iob.3.b. & 10.d.

F

GLOS.ORDI.

VErbū quod &c. Cap. XXI. b ¶Quando mi. ad &c. Notandum, qd' in prophetis & maximē in Ezechiele & Ieremia neq; rerū, neq; tēporū ordo seruatur. Sed prępostere, qd' iuxta historiam posita factū est, prius refertur, & ecōuersō, Aliud est enim historiā, aliud prophetiā scribere. Vñ in presenti loco Sedechias qui cum vrbe Ierusalē captus est, mittens scribitur ad Ieremiā, & eō tēpore quo obsidebatur Ierusalem: & postea narratur historia fratris eius Ioakim, qui ante eū regnauit & Ioachin. i. Iechoniæ qui fuit filius Ioakim, de quibus dicitur in sequentibus. c ¶Phassur fi. &c. Supra pontifex Phassur siue Phasor qui percussit Ieremiam, patrē habuit Emmer: hic autē Phassur filiū ē Melchię, non est enim idem. d ¶Ecce ego &c. Q. frustra repugnare vultis, & arma bellica præparatis quorum in media vrbe vsum tm̄ habebitis, vt armati esse videamini. Non enim habuērūt hostes quos vincerent, sed tm̄ quos caperēt.

Nota ordinē in pphetis non seruari

Sup.20.a.

arma

☞ Dabo

Nico. de Lyra.

c✠ presentis vel imminentis. Potest etiam hæc litera exponi, vt sit verbum Ieremiæ recitantis verba aduersariorum suorum natiuitati Ieremiæ maledicentium: secundò dirigit verbum ad principia sui ortus scilicet ad patrem & matrem dicens: a ¶Maledictus uir qui annūciauit patri meo di. &c. Et exponatur dupliciter sicut litera præcedens. Vno modo referendo ad sēsualitatē. Alio modo ad aduersarios Ieremię. b ¶Sit homo ille ut sunt ciuitates. scilicet Sodoma & Gomorra, & aliæ de quibus habetur. Gen. xix. c ¶Et nō pœnituit eum. quia illas non reparauit: & sic ad modum pœnitentis non se habuit. d ¶Audiat clamorem. i. conti-

a ¶Iure vir qui masculum nūciat natā maledicitur, quia eius nuncio reprobū gaudium nostri corruptoris iudicatur

a mea, non sit bn̄dicta, Male dictus uir qui annunciauit patri meo, dicens: natus est tibi puer masculꝰ, † & quasi gaudio lætificauit eum.

a ¶Sodoma, & Gomorra.

b Sit homo ille ut sūt ciuitates q̄s subuertit dominus, & nō pœnituit eū. Audiat

c d a ¶Vt per omne tempus sit in luctu.

clāmorem mane & ulula

¶Omnia hyperbolice.

tum in tempore meridia

¶Dominus.

e no, qui non me interfecit à uulua, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, & uulua

f eius conceptus æternus.

a ¶Causas expōit q̄remorē præferat vitę.

†Quare de uulua egressus sum, ut uiderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei? Cap. XXI.

b VErbum qd'g factū est ad Ieremiam

a ¶Occulte volens vel populum vel principem scire quid dominus respondeat.

c à dño, quādo misit ad eum rex Sedechias, Phasur filium Melchię & Sophoniā filiū Maasię sacerdotē, dicēs: Interroga pro nobis

h i ¶Iam eū ciuitas obsessa erat.

dñm q̄ Nabuchodonosor rex Babylōis pręliatur aduersum nos, si forte faciat nobiscū dñs secūdum oīa mirabilia sua, & recedat à nobis. Et dixit Ieremias

k ad eos: Sic dicetis Sedechię: Hęc dicit dñs deus Israēl: Ecce ego cōuertam

l m tuasa belli quę ī manibus uestris sūt, & quibus uos pugnatis aduersū regem Babylonis & Chaldęos, qui obsidēt uos ī circuitu murorū, & cōgregabo † ea

n o in medio ciuitatis huiꝰ, &

p a ¶Non Chaldæi.

debellabo ego uos ī manu extenta, & in brachio

a ¶Vindicta aperta.

a ¶Contra pessimos. ¶Vel pro.

forti, & ī fūrore & in indignatiōe & ī irā grādi, & p

a ¶In minus peccantes. b ¶In mediocriter peccantes.

a ¶Vę sup habitatores terrę b ¶Terrenę.

cutiā hābitatores ciūitatis

a ¶Rationales. b ¶Simplices.

huiꝰ. Hoiēs & bestię pesti

id est continuè audiat terrorē fremitus belli & G aduersariorum. e ¶Qui non me. i. quia me non interfecit ante natiuitatē. f ¶Et uul. eius. Ita quod nunquam processissem ad ortum. Cætera patent. Et illa quę dicuntur hīc ex parte matris possunt exponi dupliciter, sicut prędicta ex parte patris. Aliqui autem verba prædicta Ieremiæ exponunt tamq̄ dicta ab eo ex subita mentis turbatione: scripsit tamen ea ex deliberatiōe vt nō de venia desperemus, si aliquando ex mētis turbatione verba indebita proferamus. Alij verò dicunt, q̄ Ieremias hīc loquitur in persona populi in destructione ciuitatis sic affligēdi, q̄ maledicit natiuitati suę & cōceptui. Sed duę expositiones primæ videntur magis rationabiles, & magis consonæ aliis locis similibus sacræ scripturæ. †qui

✠ a ¶Maledictus uir qui annunciat &c. Hic vir est adulator pessimus, qu peccatum attribuit virtuti, vt homicidium probitati, & sic de similibus: & inde pater diabolus lætificatur, quia de peccato perpetrato, & de adulatione sequēti gratulatur. b ¶Sic homo ille ut sunt ciuitates &c. Quia adulator est Gehennæ dignus. d ¶Audiat clamorē mane &c. id est sit in continuo dolore. e ¶Qui non me in. a uulua. Peccatum à vulua interficitur, cū ante actum exteriorem, per pœnitentiam deletur. Moraliter

NIC. DELY.

Cap. XXI.

VErbum quod &c. Hic Ieremias post illatā sibi iniuriam resumit suā prophetiā: Et diuiditur in duas partes, quia primò resumit prophetia. H secundò quantū ad partē ostenditur impleta. ca. xxiij. Prima adhuc diuiditur in duas: quia Diuīo primò prophetat contra habitatores Ierusalem generaliter. secundò cōtra maiores specialiter ca. se. Prima in duas quia primò ponitur Sedechiæ regis petitio, secundò Ieremiæ responsio, ibi: Et dicit. Circa primū dicitur. g ¶Verbū &c. Quando mi. ad eū rex Sedechias. Et hoc patet, qd' liber iste non procedit secundum ordinē temporis, quia se. ca. & plurib⁹ aliis scribuntur plura quæ antequā regnaret Sedechias fuerūt facta, vt videbitur infra. h ¶Phassur filium &c. Ex hoc patet, qd' iste est alius ab illo Phassur, qui ponitur capitulo prēceden. quia ille dicitur filius Emmer. i ¶Interroga &c. In obsidione & angustia positi recurrerunt ad Ieremiā cuius ante cōtempserāt prophetiā, sicut dominus prædixerat sibi supra ca. xv. Conuertent ipsi ad te &c. k ¶Et dicit Iere. Hic ponitur Ieremiæ responsio: Et diuiditur in duas partes, quia primò denunciat futurum exterminium. secundò dat consilium, ibi: Et ad populū. Circa primum dicit. l ¶Ecce ego &c. id est instrumenta bellica, quia modo loquendi Hebraico instrumenta cuiuslibet artis dicuntur eius vasa. Diuīo & dicit. m ¶Conuertā. scilicet in nocumentum vestrū, ex hoc em̄ qd' Iudęi restiterūt quantū potuerunt, Chaldæi fuerunt eis magis duri: & idē significat per hoc qd' sequit: m ¶Et cōgregabo ea. id est instrumēta bellica. o ¶In medio ciuita. &c. id est in nocumentū eius modo dicto. p ¶Et debella. Ex quo patet, q̄ Nabuchodo. non debellauit Iudæos virtute p̄pria, sed diuina: quia in hoc erat instrumentum dei, sicut Athila rex hūnorū dixit sctō Lupo tres cēli se esse flagellum dei. Cętera patent vsq; ibi: Athila

c✠ Et post hoc

Moraliter. g ¶Verbum. per regem Sedechiam, qui misit nuncios ad Iere. pro consilio & auxilio requirēdo per preces ad dominū, si- Moraliter

✠ gnantur illi qui

a ¶ Dabo Sedec. Primùm de vniuersa vrbe prophetatum est, nunc propriè Sedechię. prædicitur & populo eius qui superest pestis, fami & gladio, cp à Nabuchodonosor capiendus sit, & interficêd⁹ eĩ amicis suis, nec vllã speret misericordiã, cùm fœdus pietio violauerit. b ¶ In manu. In manu Nabuchodonosor reg. Babyl. & in manu inimicorum eius. Hęc in LXX. non habentur. c ¶ Non flect. nec̃ parcet. LXX. ita: Non parcam neque miserebor. Sed melius est iuxta Hebraicũ vt crudelis & inflexibilis sit sententia regis cp̃ dñi. d ¶ Et ad po. Nuncii regis q venerant ad ꝓphetã, vt interrogaret dominũ, superiora respondit, quæ nuncia-ret regi: Nũc hortat, vt respõdeat populo & dat consiliũ vt trãsfugiãt ad Chaldæos contra voluntatem regis: quod prophetæ fuisse periculosum nemo dubitat, vnde & mortem sibi imprecatur, dicens: Maledicta dies in qua natus sum. e ¶ Ecce ego do coram. Sunt qui hunc locum secundũ tropologiã sic exponunt: Melius est se tradere secularibus disciplinis, maximè philosophicis, quàm in ecclesia illa permanere, in qua fames sit sermonis dei, & omnis populus hęreticorum gladio & doctrinæ penuria, & peste hęretica moriatur. f ¶ Iudicate ma. In hoc loco clemẽtia dei demonstratur: Cùm enim suprà dixisset: Posui faciem meam super hãc ciuitatem in malum, &c. Nunc prouocat eos ad salutem iam vrgente sententia, non cp ignoret vrbem esse capiendam, sed liberũ hominis demonstrat arbitrium, vt ꝓpria volũtate videatur subire periculũ. Quõ Saluator sciebat populũ negaturum, & se crucifigendũ, & hoc sępe apostolis dixerat, & nihilominus ad pœnitentiam commonebat, vt quidquid postea sustinerẽt, vicio suo acciderent eis, non duricia cõminantis. g ¶ Ecce ego. Loquitur contra Ieruſalem quæ obsessa est. Vel sicut Tyrus mari ita Babylonio cingit exercitu, & euadere non potest. Vel quasi petra durissima se inexpugnabilem & robustam putat, ꝓ soliditate & magnitudie murorũ. h ¶ Habitatricem ual. LXX. Quæ habitas in valle Sor, arc̃ campestri. Pro q Symmach⁹ petrã. Theodotio, oppressã. Aquilæ prima editio, solidam. Secunda Tyrum. Sor enim siue Sur lĩgua Hebręa Tyrum, & silicem & coartatam sonat. i ¶ Visitabo super. Greg. quia peccatis aliis adiunxerunt peccata quæ perpetrantur per consilium. Non tam prauè facta dominus cp̃ studia prauitatis insequitur. In factis enim, sæpe infirmitate, sæpe negligẽtia, in studijs vò malitiosa semp in tẽtione peccat. vñ: Et in cathedra pestilẽtiæ nõ sedit. In puersi cõsilij cathedra sedet, q tãta iniquitatis elatione attollitur, vt impleat malũ etiã ꝓ consilia conet. Magis delinquit ille, q studiosè, & scienter pẽtiã committit, cp̃ ille qui ignoranter, & ex fragilitate. k ¶ In sal. Ieruſalẽ & adiacentẽ regionẽ (quæ fructiferas arbores bonorum operũ nõ habebat, & iõ incendio digna) quã pulchrè vallẽ cãpestrẽ appellat, cp̃ si putã hostib⁹, nõ mõtẽ excelsũ, q difficilè assẽdatur. Vnde Isaias: Visio vallis Sion.

Tropo.

Infr. 38. a.

† Su. 20. d.

Supra eo.

† operum.

Psal. 1. a.

† descendet contra nos.

Isa. 22. a.

GLOS. ORDI. Cap. XXII.

HAec dicit dominus. Hîc sermo dñi fit ad ꝓphetã, añc̃ Sedechias ad eũ miserit nũcios, vt ꝓpter hoc ꝓcepit nũcijs qd annũciarẽt regi. Hęc d. d. Præcipit Ieremię, vt nõ ꝓ nuncios, sed ꝓ seipsum loquat regi. Et ☞ aduertẽdum

a ¶ Et post hoc ait dominus, quia capta ciuitate fugit, cũ viris bellatoribus: sed capt⁹ fuit à Chaldæis eũ isequẽtib⁹, & ad regẽ Babylonis adduct⁹, q i cõspectu ei⁹ interfecit filios eius & nobiles. & post hęc eũ exoculatũ duxit i Babylonẽ captiuũ. iij. Reg. vl. & ij. Para. vlt. iõ in fine cõcludit: Et nõ flebitis eũ nec̃ parcet, nec̃ miserebitur. b ¶ Et popu. Hîc consequenter Ieremidat consilium: & primò omnibus generaliter, dicẽs: e ¶ Qui habi. continuando rebellionem contra regem Babylonis. f ¶ Mo. g. & f. & p. qa aliq fuerẽt occisi, & aliq fame consumpti, & aliq corruptione aeris mortui. i ¶ Qui au. egress. fuerit de ciuitate voluntarię. k ¶ Et transfu. ad Chal. se eis reddendo. l ¶ Viuet. qa recipiẽt eũ salua vita. m ¶ Et erit ei. q. d. sufficiat ei vitã suã saluare: Cætera patent vsq̃ ibi: n ¶ Et domui re. vbi dat consilium domui regiæ specialiter. d. o ¶ Iudi. ma. iudicaliter exequimini qd iustũ est, non differendo ꝓpter fauorem vel potentiã partis iniust̃, ideo subditur: Et erudi. ui oppres. ꝓ ¶ Propt. ma. stu. ue. Peccabant enim ex certa scientia. q ¶ Ecce ego ad te. s. destruendam. r ¶ Habitatricẽ ual. i. ad te Gẽtẽ Iudaicam quæ habitas in Ieruſalẽ: quæ dicitur hîc vallis solida & cãpestris, qa partim erat sita in valle, & partim in mõte, & erat clausa tribus muris. s ¶ Qui dicitis: qs ꝓcuti. nos. confidentes de fortitudine, & pluralitate murorũ: Sed qa hoc nihil valet cõtra dñm, iõ subditur: t ¶ Et uisita. super uos. s. ad malũ vestrũ. v ¶ Iuxta fru. i. opus. x ¶ Studiorũ. ue. qa studiose & scienter operati estis malum. y ¶ Et suc. ig. i sal. e. i. domo saltus Libani, quã ędificauit Salomõ ad reponẽdũ arma & quæcũq̃ preciosa. z ¶ Et deuo. qa Nabuzardan incendit domum regis, & domũ dñi & domos Ierim. iij. Reg. vlt.

† ignoscet

Moraliter

† Infr. 22. a.

† opprimõ tis

† petrę cãp.

Diuisio

Moraliter

✠ gnanę illi q petũt à religiosis ꝓnis orationũ suffragia, & in prædicationib⁹, & cõfessionibus ꝓ peccatis suis cõsilia: sed sicut Sedechiæ non valuit, qa cõsilium Ieremiæ nõ fecit: sic talibus non valent suffragia, vel consilia nisi faciant secundum bona consilia sibi data: ideo sequitur postea. c ¶ Ecce ego do co. uo. ui. ui. s. si secundum bona consilia feceritis. d ¶ Et uiã mor. si ea repuleritis. e ¶ Qui habita. in ur. h. m. Per vrbem istam quę erat peccatis maximis inuolura, signat congregatio malorũ quę est ciuitas diaboli, sicut cõgregatio bonorũ est ciuitas dei. Illi verò q manent i ciuitate diaboli moriunẽ gladio diabolicæ inuasionis. g ¶ Et fa. ex defectu sacrę eruditiõis. h ¶ Et peste. prauę exẽplificationis superiorũ quę moraliter corrũpit multitudinem subditorũ. i ¶ Qui autẽ e. f. de ciuitate diaboli ꝓ veram pniam. l ¶ Viuet. ꝓ gratiam. m ¶ Et e. ei a. s. q. s. raptũ de manib⁹ inimicorũ.

NI. DELY.

HAec di. d. Hîc Cap. XXII. Ieremias ꝓphetat cõtra maiores specialit̃, & priò cõtra reges sec̃ò cõtra pseudo ꝓphetas & sacerdotes cap. sequen. Prima in duas, qa primò prophetat contra domum regiã in generali, secundò contra aliquos reges in speciali, ibi: Nolite flere. Circa primum dicit de mandato domini.

✠ Audi verbum

Moraliter. a ¶ Hæc di. d. Hîc Ieremias ꝓphetat contra mala regni Iudæ generalit̃, & cõtra q̃tuor malos reges specialit̃. Moraliter ãt ꝓ regnũ Iuda, regnũ ecclesię

✠ signat: cõ q ꝓ

a ¶ Diploide. b ¶ Animæ non corporis tantum.

lentiã mãgna morientur. Et post
a hoc ait dominus: Dabo Sedechiã
regẽ Iuda & seruos eius & popu-b
lum eius, & qui derelicti sunt in
ciuitate hac à peste & gladio & fa-
b me, in manu Nabuchodonosor
regis Babylonis, & in manu ini-
micorum eorum, & in manu quę
c rentium animam eorum, & per-
cutiet eos in ore gladij, & non †flec-
¶ Nabuchodonosor.
d tetur, nec̃ parcet, nec̃ miserebi-
tur. Et ad populũ hunc dices: Hęc
e dicit dominus deus: Ecce ego do-c
coram uobis uiã uitę & uiã mor-d
tis. † Qui habitauerit in urbe hac, e
morietur gladio & fame & peste: f
a ¶ Q. Hoc quidem grauius, sed leuius est in captiuitate
viuere quam mori gla. & fa. & pe.
qui autem egress⁹ fuerit & transf
fugerit ad Chaldæos q obsident
uos, uiuet, & erit ei anima sua qua-m
si spoliũ. Posui em̃ faciem meam
super ciuitatem hanc in malum,
& non in bonum, ait dominus. In
manu regis Babylonis dabitur,
a ¶ Dices qui supra populo. ¶ Regiæ domui hoc, proprie
prædicitur, pro cuius culpa maxime ciuitas obsidetur, vt
pœnitentia emendet errorem, & clementiam domini
consequatur.
& exuret eã igni. Et dõmui regis
Iuda: Audite uerdũ domini dom⁹
f Dauid: Hęc dicit domin⁹: † Iudica
a ¶ In luce iusticiæ. ¶ Pauperem
te mane iũdicium, & eruite ui op-
a ¶ Diuitis. ¶ Q. Non accipias personam in iudicio.
b ¶ Q. Si hoc feceritis, ignis furoris mei non inueniet in
vobis materiam quam consumat.
pressũ de manu † calũniãtis, nẽ
fortè egrediatur ut ignis indigna
tio mea, & succendatur, & non sit
a ¶ Hoc in. LXX. non habetur.
qui extinguat propt̃r maliciam
g † studiorum uestrorum. Ecce ego
h ad te habitatricẽ uallis † solidę at-
que cãpestris, ait domin⁹. Qui di-
a ¶ Ego, si non alius potest, cuius oculum effugere non po
teritis.
citis. qs † peutiet nos, & qs ĩgredie
i tur domos nostras? Et uisitabõ su-
per uos iuxta fructum studiorũ
uestrorum, dicit dominus, & suc-
a ¶ Ego, non Babylonius.
k cẽdã ignem in saltu ei⁹, & deuorabit omnia in circumitu eius.

Cap. XXII.

HAEC DICIT dominus: Descẽde in domũ regis Iuda, & loqueris ibi uer

☞ aduertenda diuina sapientia, per nuncios iubet tristia nunciari, p
E ipsum propheram non tristia: sed quid facere debeat, vt impẽdẽ-
tem .s. fugiat dei sententiam. a ¶ Facite iudicium. Quidquid
regiæ domui dictũ est: intelligãt episcopi, præsbyteri, diaconi: &
oĩs ordo ecclesiasticꝰ. Quod si fecerint præcepta dei, & innocentẽ
sanguinem non fuderint, scandalizantes mi-
nimos, & percutientes conscientias singulo-
rum, obtineant propriam dignitatem, alio-
qui redigant ecclesiam in solitudinem. In-
grediuntur autem de genere Dauid p por-
tas Ierusalem, & sedent super thronum eius
qui interpretatur manu fortis, & ascendunt
currus & equos quando refrenant & suas &
populi perturbationes, & in ecclesia cõpos-
to incedunt gradu. b ¶ Si enim facietes.
Allego. Alleg. Quidquid ad domũ regiam, & vrbẽ
metropolim prophetatur, ad ordinẽ eccle-
siasticum, & principes ecclesiarum referamus
qui sese superbiæ, & diuitiis, & lasciuiæ tra-
diderunt. Nec statim liberantur, quia de do
mo regia sũt quomodo qui de stirpe regia
Dauid fuerunt, qui placuerũt domino pau
ci inuenti sunt, vt ipse Dauid, Ezechias, Iosi
as. Magna autem pars principũ & regiꝫ stir-
pis in vniuersum populum iram dei prouo
cauit. c ¶ Galaad. Quæ est in dimidia tri-
Genes. 31. f. bu Manasse trans Iordanem, in quo mon-
te Labã fugientem Iacob consequutꝰ est, &
tumulus testimonij dictus est, eò qd' ibi Ia-
cob & Laban iurauerũt in aceruum lapi-
dibus congregatum. Est autẽ caput vel prin
cipium Libani montis excelsi, qui vniuersis
Psal. 28. a. cedris constitus est, vnde: Commouebit do-
Ibidẽ. 36. g. minus cedros Libani: Et: Vidi impium sup
Zach. 11. a. exaltatum & elatum sicut Libani. Et i Zacharia: Ape-
ri Libane portas tuas, & comedat ignis ce-
F dros tuas. Quia ergo ad domum regiã lo-
quebatur, per metaphoram loquitur ad tẽ-
plum, siue ad domum regiam, quòd ipsa sit
scilicet in excelso, siue quòd de templo oĩm
Suprà. 8. g. peccatorum remedia petantur. vnde: Nun-
quid resina non est in Galaad, aut medicus
non est ibi? d ¶ Si non posuero. Commi-
natur domui regiæ, & vrbi Ierusalem, & tẽ-
plo, quod vocat caput Libani, quòd redi-
gendum sit i solitudinem cum vniuersis vr
bibꝰ suis. Audiant hæc nostræ vrbis domꝰ
regia, & principes eius, & cedri quæ vsq; ad
cælum eleuantur, & superbiam loquuntur:
Quis nos videbit? quòd citò flamma domi
† succẽdẽt ni cõsumẽtur si noluerint acquiescere præ-
ceptis illius. Alia est autem sanctificatio in-
terfectoris & armorum eius, alia sacerdotũ
& eorum qui ministrant domino. e ¶ No
lite flere mortuum. Hierony. Mihi pro-
priè dici videtur de Sedechia de quo & præ-
sentis, & præteriti capituli prophetia est, in
quo vere regnum finitum est, sub q̃ & vrbs
capta est, & ipse in Babylonem ductus
mortuus est. Iste est Sellum, id est cõsumma
tio, atque completio, filius Iosiæ rex Iuda
qui regnauit pro Iosia patre suo. Iechonias
autem non fuit filius, sed nepos Iosiæ filius
Ioachim, vt à principio huius visionis quã
do misit ad Ieremiam Sedechias Phassur fi-
lium Melchiæ, & Sophoniam filium Maa-
siæ Sacerdotem, vsque ad istud capitu-
lum omnia de Sedechia intelligamus.

Nico. de Lyra.

☞ Vs qui

bum hoc, & dices: Audi uerbũ a
domini rex Iuda, qui sedes sup b
solium Dauid, tu & serui tui, &
populꝰ tuꝰ, q̃ ingredimini p por
tas istas. Hęc dicit dominus:
a ¶ Quod proprium est regis præcipit.
Fãcite iudiciũ & iusticiam, & li c d
berate ui oppressum de manu
a ¶ Hi facilius opprimuntur a potentibus.
calumniatoris, & aduẽnam &
a ¶ Q. Non solum eripiatis, sed nec patrimini
ab aliis contritari vel opprimi.
pupillum & uiduam nõlite † cõ
tristare, neque opprimatis ini-
a ¶ Homicidas enim & sacrilegos & venenarios pu
nire non est effusio sanguinis, sed ministerium legis.
què, & sanguinem innõcentem
b ne effundatis in loco isto. Si emꝫ e
faciẽtes feceritis uerbum istud,
a ¶ Id est pristinam retinebitis potestatem: & cum am
bitione ingredientur per portas Ierusalem.
ingrẽdientur per portas domꝰ f
huius reges sedẽtes de genere
Dauid super thronũ eius, & as
cẽdentes currꝰ & equos ipsi &
serui & populus eorũ. Quòd si g
a ¶ Q. Non tam domini erit crudelitas, quam
uestræ voluptatis.
non aũdieritis uerba hęc in me h
a ¶ Quia non habui.
mẽtipso iuraui, dicit dñs, quia i
in solitudinẽ erit domus hæc.
Quia hæc dicit dñs sup domũ
c regis Iuda: Galaad tu mihi ca- k
a ¶ Ego, non rex Babylonis.
put Libani. Si non posuẽro te l
solitudinem, urbes inhabitabi m
les, & † sanctificabo sup te in- n o
a ¶ Nabuchodonosor, qui sententiam exequitur.
terficiẽtem uirum & arma eiꝰ,
a ¶ Potentes & principes ciuitatis.
& † succident electas cedrõs tu- p
a ¶ Omnia consumes flamma vorax.
as, & præcipitãbunt in ignem, q
¶ Omnibus deletis.
& pertransibunt Gẽtes multę r
per ciuitatẽ hanc, & dicet unus- s
quisq; ꝓximo suo: † Quare fe-
¶ Pessimę.
cit dñs sic ciuitati huic grandi?
¶ Interrogati.
Et respõdebũt, eò q; derelique t
rint pactum dñi dei sui, & ado-
¶ Pro deo vero.
rauerint deos alienos, & seruie
c rint eis. Nolite flere mortuũ, ne v

p p. d. h. r. id est perseuerabunt in honore regio. g ¶ Quòd si n. G
aud. uerba hæc. scilicet dimittendo iusticiam, & prosequendo in-
iusticiam. h ¶ In memetipso iurauidicit domin. Homines
enim per maiorem sui iurant, ad Heb. vj. c. deus autem nõ habet
maiorem se, ideo per semetipsum iurauit. i ¶ Quia in solitudi Supra.
nem erit domus hæc. id est domus re-
gia: ad illam enim venerat Ieremias, vt pa-
tet in principio huius capituli. k ¶ Gala-
ad tu mihi caput Libani. Galaad est mõ
ticulus in sũmitate montis Libani existens,
& sic ad modum capitis ibidem se habens:
& per hoc intelligitur domus regia, vel soli
um per modum capitis se habens ad alias re
gni partes, & non accipitur hîc Galaad pro
illa terra quæ est vltra Iordanem. l ¶ Si
non posuero. Et subintelligitur, non cre-
datur mihi. m ¶ Vrbes inhabitabiles.
Hoc enim impleuit deus per Chaldæos, Ie-
rusalem (quę erat caput regni) succẽdentes,
& vrbes in circuitu destruentes. n ¶ Et † opprimi
sanctificabo super te. Hebræi dicunt: Et re, atque
præparabo, verbum enim Hebraicum hîc pone.
positum est æquiuocum ad sanctificare, &
præparare. Hebræi tamen videntur medius
hic dicere, quia Chaldæi qui hoc fecerũt nõ
fuerunt sancti, sed infideles: Tũ secundũ trã-
lationem nostram possunt dici sancti vel sa
ctificati, non formaliter, sed effectiuè tantũ:
inquantũ erãt instrumenta diuinæ iusticiæ,
quæ est sancta. o ¶ Interficientem ui-
rum & arma eius. id est Chaldæos ad in-
terficiendum paratos, & arma eorum. H
p ¶ Et succident electos. id est principes
& nobiles qui vocantur hîc cedri, prosequẽ
do similitudinem, quia regnum Iuda alia-
gnatum est nomine Libani, in quo crescit
cedri. q ¶ Et præcipitabunt in ignem. Quia
Chaldæi succenderunt ciuitatem. r ¶ Et p
transibunt Gentes. Post destructionem
ciuitatis. s ¶ Et dicet unusquisque. Ad-
mirans de ciuitatis tam fortis destructione.
t ¶ Et respondebunt. Attribuentes hoc
virtuti & iusticiæ diuinæ propter peccatum
idololatriæ. v ¶ Noli flere. Hîc cõsequẽ
ter Ieremias, ꝓphetat cõtra aliꝙs reges i spe
ciali. Ad cuius intellectũ sciendũ, qd' mortuo
Iosia rege Iudæ, successit ei filiꝰ eius Ioachaz, † prepa
quẽ rex Aegypti cepit, & vinctũ duxit in Ae bo.
gyptũ, vbi & mortuꝰ est, & substituit rex Ae
gypti fratrẽ eiꝰ Eliachim, & vertit nomẽ eius in
Ioakim scriptũ p. m. i fine. iiij. Regũ. xxiij.
Cõtra istũ venit Nabuchodonosor, cũ exer
citibꝰ suis, & fecit eũ sibi tributariũ tribus
annis: Quartò verò anno ꝓpiꝰ eius rebellã
onẽ i fauorẽ regis Aegypti qui fecerat eum
regem, fecit eum capi, & interfectum extra
portas Ierusalem inhumatum proiici, con- † Deus.
stituens pro eo eius filium Ioachin scriptũ
✠ p. n. in fi. d.
* signat, eò q; Iuda cõfitẽs siue laudãs iterꝙ Moraliter
tat: Ad laudẽ ꝙd dei, & suæ bonitatis cõfes-
sionẽ, ecclię regnũ deputatur, sed tũ malicia
multorũ multũ decurpat, & ipedit laudẽ bo
norũ. Per q̃tuor ꝙd reges malos, q̃tuor ma
la regnũ ecclę depraũtia signãtur. s. cupidi
tas effrẽata, sublimitas inflata, carnalitas af-
fectata, & crudelitas aggrauata. Primũ, fa-
cit dignitates ecclesiasticas, præbẽdas, & be-
neficia alia, simoniacè conferri. Secundũ, familiã, eqꝭ, & alia hmõi
excessiuè nimis ampliari. Tertiũ facit nepotulos, & alios ꝓpinqꝭ Bonorum
de bonis ecclesię indecẽter sublimari. Quartũ verò facit pauperes ecclesię qui
bonis sibi debitis defraudari: & hoc malũ de die in diẽ notabiliter pauperum
augmẽtatur. Berñ. ad Henricum archiepiscopum Senonensem. sunt dilu
Clamant famelici, conqueruntur & dicunt, Dicite pontifices, i fre no quid facit aurum? quid prosunt tot mutatoria, aut appensa patio repe
in particis? aut plicata in manticis, nobis fame & frigoræ laboran hendibi
tibus? Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur vasle.
quod inaniter expenditis.

✠ a ¶ Audi uer. domini. Non solũ aure corporis, sed etiã mẽ
tis, & cũ effectu opis. b ¶ Rex Iu. q. d. sicut tu es successor Dauid
in honore, ita debes esse in valore. c ¶ Facite iu. & iu. Iusticia e
nim est sententia iusta: iudiciũ verò exequutio illius iusticiꝫ, quę de
bet celeriter fieri, iõ subdit: d ¶ Et libe. &c. & adue. & pupil.
nolite contristare. per hoc innuit, quòd ibi fiebant talia mala.
e ¶ Si enim facientes feceritis uerbum istud. scilicet iusticia-
am exequendo, & iniusticiam declinando. f ¶ Ingredientur
per portas

Væ q ædificat domum suã &c.a ¶ Ad Sel. &c. Iosias rex iustus tres filios habuit, Ioachaz, & Ioakim, & Sedechiam. Primũ Pharao Nechao traduxit in Aegyptũ, & ibi mortuus est, & substituit fratrẽ eius Ioakim, quo mortuo regnauit filius eius Iechonias, qui à Nabuchodonosor cũ matre & principib⁹ in captiuitatẽ ductus est: pro quo patruus eius Sedechias regnauit, qui capta Ierusalẽ ductus est in Babylonẽ. Cũ itaq; tres captiuati sint, Hebræi putant hoc omnibus conuenire. & omnes filios Iosię Sellem vel Sellum appellant .i. cõsummationem vel completionem, ideo q⁹ in eis regnũ Iuda finitum sit. b ¶ Væ qui edi. &c. Ioakim filio Iosię, quem substituit Pharao pro Ioachaz fratre suo, qui vndecim annis impiè & crudeliter regnauit, quem mortuum non sepultum narrat historia, cùm alios reges & mortuos & sepultos referat. hunc autẽ propriè narrat mortuum & non sepultum, de quo dicemus in posterioribus. c ¶ Non plangent eum. Hiero. Quod de Hebræo posuimus: Non plãgent eum: væ frater, & væ so. in Lxx. non habetur, propriè que dicit contra Ioakim regem Iuda: & aperitur quod inter fratres erat ambiguum, vt nõ sit sermo de Ioachaz vel de Sedechia, sed ꝓpriè de Ioakim, quem interfectum à latrũculis Chaldęorum & Syrię Ammonitarum & Moabitarũ Hebræa narrat historia. Vnde in Malachim mortuus scribitur, & sepultus tacetur. In libro dierum legimus catenis vinctum, & in Babylonẽ ductũ, nec vltrà aliquid referi de eo. Ductus à Nabuchodonosor vinculatus, sed etiam in via pacem sub tributo fecit sed postea rebellauit, tamdẽ latrũculi interfecerũt eũ, vnde, Sepultura asini sep. &c. d ¶ Ascende. Per metaphoram Libani & Basan regionis & mõtiũ trãs Iordanẽ ad Ierusalem ꝓphetat, q⁹ frustra in Aegyptũs sit confisa. Vel ad Ioakim qui tũc regnabat & ab Aegyptũs rex constitutus fuerat, q⁹ frustra ab eis speret auxilium: ipsi enim à rege Babylonio captiuati sunt. ¶ Hiero. Quod nos dicimus, ad transeuntes clama, vt & in Hebræo scriptum est, Neabalim. Lxx. & Theodotio verterunt trans mare. Symmachus de contra, vt signifi

Nicolaus de Lyra.

per. n. in fine: sed post tres menses cogitans, q⁹ non fideliter ei seruiret pro interfectione patris tã vili venit contra eũ, qui consilio Ieremiæ tradidit se regi Babylonis, à quo cũ matre sua & multis nobilibus regni Iudę ductus est in Babylonem, vbi fuit vsq; ad diem mortis suæ: & loco eius cõstituit regẽ Sedechiã eius patruũ & filiũ Iosiæ qui postea rebellans regi Babylonis captus à Chaldæis exoculatus fuit, & in Babylonem ductus. iiij. Reg. vlti. Igitur de istis quatuor loquitur hîc Ieremias. & primò de Ioachaz, secũdò de Sedechia, ibi: Plangite tertiò de Ioakim filio Iosiæ, ibi: Væ qui ędificat. quartò de Ioachin nepote Iosiæ, ibi: Viuo ego. Circa primũ dicit Ieremias: Nolite flere .i. Ioachaz filiũ Iosię mortuũ in Aegypto. vt dictũ est. q. d. mors eius non est sic lamentabilis vobis sicut aliorũ triũ sequẽtiũ, qa rex Aegypti nõ legit aliud malũ fecisse populo Iudę nisi q⁹ duxit eũ vinctum, & imposuit regno Iudę tributũ. peiora aũt satis contigerũt in tp⁹ aliorũ, vt videbitur. a ¶ Plangí. Hîc cõsequenter loquitur de Sedechia, q inter istos vltimò regnauit: nõ em in scribẽdo tenet ordinẽ tẽporis, vt dictũ est capitulo prędicti. Dicit ergo: Plangite eum qui egredí. id est egredietur. Loquit

Loquitur em̃ de futuro per modũ prędictis de Sedechia, qui exoculatus ductus fuit postea in Babylonẽ, ibiq; mortuus, & tẽpore suæ captiõis fuit templũ cõbustũ & ciuitas. & populus partim occisus & partim captiuatus, quæ erant occasio magni luctus.

b ¶ Quia hæc dicit dominus ad Sellũ. id est ad Sedechiam, qui nominatur Sellum. j. Paralip. iij. vt dictum fuit ibidem, qui regnauit pro Iosia patre suo, non immediatè sed in quarto loco: quia ante eũ regnauerunt duo fratres sui & eius nepos. vt dictum est. c ¶ Qui egressus est de loco. Loquitur de futuro per modũ prędicti ꝓpter certitudinẽ ꝓphetię. Cętera patent. d ¶ Væ qui ædificat domũ. Hîc loquitur de Ioakim filio Iosię, cui⁹ primò describit malitiã. sed⁹ò debitam pœnã, ibi: Propterea. Circa primũ dicit: Væ qui ædificat domum suam in iniusti. Erat enim iste Ioakim cupidus & superb⁹. ꝓpter qd⁹ ad faciendũ sibi ædificia excelsiua in magnitudine & curiositate rapiebat bona aliena. e ¶ Amicum suum opprimet frustra. id est sine causa legitima. & si faciebat hoc Ioakim amicis, multò fortius alięs. f ¶ Qui dicit ædifica. mihi. id est excelsiuam in altitudine. g ¶ Et cœna. i. solaria: in quo notat excessus in latitudine. h ¶ Et facit laquearia cedrina. & sic est excessus in materia. i ¶ Pingitq; In quo notatur excessus in curiositate. k ¶ Nunquid regnas. s. perseueranter. l ¶ Quoniam cõfers. id est te eleuas vltra debitũ. Vel cõfers te cedro. id est Salomoni potentissimo ad ædificandũ. m ¶ Pater tuus s. Iosias. qui fuit deuotus & sanctus. n ¶ Nunquid nõ comedit & bibit id est pacificè vixit. o ¶ Et fecit iudicium & iusticiam tunc cùm bene erat ei. q. d. ex statu prospero potuissem aliter fecisse. Ideò sequitur. p ¶ Nungd non ideo. supple vixit benè & iustè. q ¶ Quia cognouit me dicit dominus. quasi dicat Sic. r ¶ Tu verò ocu. & cor ad auariciam. & ideò degeneras à patre. s ¶ Et ad sanguinem innocen. &c. Ad hoc enim q⁹ bona innocentum sibi acquireret, crimen dignum morte eis imponebat. t ¶ Et ad cursum mali op. Cupiditas enim impellit ad oĩa mala. ꝓpter quod dicit Aplus. j. Timo. vj. b. Radix omnium malorũ est cupiditas. v ¶ Propterea. Hîc consequenter ꝓpheta denunciat debitam pœnã. Et primò respectu regis dicens: x ¶ Non plangent eum. id est fratres eius & iores non plangent eum mortuũ, dicẽtes: Væ nobis de morte ffis. y ¶ Non cõcrepabũt. i. fratres non dicent carmen lugubre, sicut tunc̃ fiebat in solennibus sepulturis. propter quod subditur: z ¶ Sepultura asini. Cuius cadauer ꝓiicitur in cãpũ vel fossatũ. a ¶ Sepelietur putrefa. Cõtra hoc videt illud quod dicitur. iij. Regum. xxiij. b. de isto Ioakim: Et dormiuit Ioakim cum patribus suis⁹. Ad hoc dicunt aliqui, quòd cadauer regis sic protectum redundabat nimis in verecundiam Iudæorum, imperrauerunt à Nabuchodonosor, cuòd sepeliretur. Vel potest dici quòd quarto Regum vicesimoquarto. non dicitur quòd sepultus fuerit, sed quòd dormiuit cum patribus suis, quæ dormitio non importat nisi mortem. Consequenter ponitur pœna populi Iudæ, cùm dicitur: b ¶ Ascende Libanum & clama, & in Basan da. & cætera. Id est denuncia vsq; ad extremitates regni, quia Liban⁹ est in extrema parte versus aquilonem, & Basan versus orientem.

x c-✠Et clama

a ¶ Tres filios Iosiæ vel proprie Sedechiam.

b ¶ Quia hæc dicit dominus ad Sellũ. id est ad Sedechiam, qui nominatur Sellum. j. Paralip. iij. vt dictum fuit ibidem, qui regnauit pro Iosia patre suo, non immediatè sed in quarto loco: quia ante eũ regnauerunt duo fratres sui & eius nepos. vt dictum est. c ¶ Qui egressus est de loco. Loquitur de futuro per modũ prędicti ꝓpter certitudinẽ ꝓphetię. Cętera patent. d ¶ Væ qui ædificat domũ. Hîc loquitur de Ioakim filio Iosię, cui⁹ primò describit malitiã. sed⁹ò debitam pœnã, ibi: Propterea. Circa primũ dicit: Væ qui ædificat domum suam in iniusti. Erat enim iste Ioakim cupidus & superb⁹. ꝓpter qd⁹ ad faciendũ sibi ædificia excelsiua in magnitudine & curiositate rapiebat bona aliena. e ¶ Amicum suum opprimet frustra. id est sine causa legitima. & si faciebat hoc Ioakim amicis, multò fortius alięs. f ¶ Qui dicit ædifica. mihi. id est excelsiuam in altitudine. g ¶ Et cœna. i. solaria: in quo notat excessus in latitudine. h ¶ Et facit laquearia cedrina. & sic est excessus in materia. i ¶ Pingitq; In quo notatur excessus in curiositate. k ¶ Nunquid regnas. s. perseueranter. l ¶ Quoniam cõfers. id est te eleuas vltra debitũ. Vel cõfers te cedro. id est Salomoni potentissimo ad ædificandũ. m ¶ Pater tuus s. Iosias. qui fuit deuotus & sanctus. n ¶ Nunquid nõ comedit & bibit id est pacificè vixit. o ¶ Et fecit iudicium & iusticiam tunc cùm bene erat ei. q. d. ex statu prospero potuissem aliter fecisse. Ideò sequitur. p ¶ Nungd non ideo. supple vixit benè & iustè. q ¶ Quia cognouit me dicit dominus. quasi dicat Sic. r ¶ Tu verò ocu. & cor ad auariciam. & ideò degeneras à patre. s ¶ Et ad sanguinem innocen. &c. Ad hoc enim q⁹ bona innocentum sibi acquireret, crimen dignum morte eis imponebat. t ¶ Et ad cursum mali op. Cupiditas enim impellit ad oĩa mala. ꝓpter quod dicit Aplus. j. Timo. vj. b. Radix omnium malorũ est cupiditas. v ¶ Propterea. Hîc consequenter ꝓpheta denunciat debitam pœnã. Et primò respectu regis dicens: x ¶ Non plangent eum. id est fratres eius & iores non plangent eum mortuũ, dicẽtes: Væ nobis de morte ffis. y ¶ Non cõcrepabũt. i. fratres non dicent carmen lugubre, sicut tunc̃ fiebat in solennibus sepulturis. propter quod subditur: z ¶ Sepultura asini. Cuius cadauer ꝓiicitur in cãpũ vel fossatũ. a ¶ Sepelietur putrefa. Cõtra hoc videt illud quod dicitur. iij. Regum. xxiij. b. de isto Ioakim: Et dormiuit Ioakim cum patribus suis⁹. Ad hoc dicunt aliqui, quòd cadauer regis sic protectum redundabat nimis in verecundiam Iudæorum, imperrauerunt à Nabuchodonosor, cuòd sepeliretur. Vel potest dici quòd quarto Regum vicesimoquarto. non dicitur quòd sepultus fuerit, sed quòd dormiuit cum patribus suis, quæ dormitio non importat nisi mortem. Consequenter ponitur pœna populi Iudæ, cùm dicitur: b ¶ Ascende Libanum & clama, & in Basan da. & cætera. Id est denuncia vsq; ad extremitates regni, quia Liban⁹ est in extrema parte versus aquilonem, & Basan versus orientem.

x c-✠Et clama

a ¶ Tres filios Iosiæ vel proprie Sedechiam.

b ¶ Quia hæc dicit dominus ad Sellũ. id est ad Sedechiam, qui nominatur Sellum. j. Paralip. iij. vt dictum fuit ibidem, qui regnauit pro Iosia patre suo, non immediatè sed in quarto loco: quia ante eũ regnauerunt duo fratres sui & eius nepos. vt dictum est. c ¶ Qui egressus est de loco. Loquitur de futuro per modũ prędicti ꝓpter certitudinẽ ꝓphetię. Cętera patent. d ¶ Væ qui ædificat domũ. Hîc loquitur de Ioakim filio Iosię, cui⁹ primò describit malitiã. sed⁹ò debitam pœnã, ibi: Propterea. Circa primũ dicit: Væ qui ædificat domum suam in iniusti. Erat enim iste Ioakim cupidus & superb⁹. ꝓpter qd⁹ ad faciendũ sibi ædificia excelsiua in magnitudine & curiositate rapiebat bona aliena. e ¶ Amicum suum opprimet frustra. id est sine causa legitima. & si faciebat hoc Ioakim amicis, multò fortius alięs. f ¶ Qui dicit ædifica. mihi. id est excelsiuam in altitudine. g ¶ Et cœna. i. solaria: in quo notat excessus in latitudine. h ¶ Et facit laquearia cedrina. & sic est excessus in materia. i ¶ Pingitq; In quo notatur excessus in curiositate. k ¶ Nunquid regnas. s. perseueranter. l ¶ Quoniam cõfers. id est te eleuas vltra debitũ. Vel cõfers te cedro. id est Salomoni potentissimo ad ædificandũ. m ¶ Pater tuus s. Iosias. qui fuit deuotus & sanctus. n ¶ Nunquid nõ comedit & bibit id est pacificè vixit. o ¶ Et fecit iudicium & iusticiam tunc cùm bene erat ei. q. d. ex statu prospero potuissem aliter fecisse. Ideò sequitur. p ¶ Nungd non ideo. supple vixit benè & iustè. q ¶ Quia cognouit me dicit dominus. quasi dicat Sic. r ¶ Tu verò ocu. & cor ad auariciam. & ideò degeneras à patre. s ¶ Et ad sanguinem innocen. &c. Ad hoc enim q⁹ bona innocentum sibi acquireret, crimen dignum morte eis imponebat. t ¶ Et ad cursum mali op. Cupiditas enim impellit ad oĩa mala. ꝓpter quod dicit Aplus. j. Timo. vj. b. Radix omnium malorũ est cupiditas. v ¶ Propterea. Hîc consequenter ꝓpheta denunciat debitam pœnã. Et primò respectu regis dicens: x ¶ Non plangent eum. id est fratres eius & iores non plangent eum mortuũ, dicẽtes: Væ nobis de morte ffis. y ¶ Non cõcrepabũt. i. fratres non dicent carmen lugubre, sicut tunc̃ fiebat in solennibus sepulturis. propter quod subditur: z ¶ Sepultura asini. Cuius cadauer ꝓiicitur in cãpũ vel fossatũ. a ¶ Sepelietur putrefa. Cõtra hoc videt illud quod dicitur. iij. Regum. xxiij. b. de isto Ioakim: Et dormiuit Ioakim cum patribus suis⁹. Ad hoc dicunt aliqui, quòd cadauer regis sic protectum redundabat nimis in verecundiam Iudæorum, imperrauerunt à Nabuchodonosor, cuòd sepeliretur. Vel potest dici quòd quarto Regum vicesimoquarto. non dicitur quòd sepultus fuerit, sed quòd dormiuit cum patribus suis, quæ dormitio non importat nisi mortem. Consequenter ponitur pœna populi Iudæ, cùm dicitur: b ¶ Ascende Libanum & clama, & in Basan da. & cætera. Id est denuncia vsq; ad extremitates regni, quia Liban⁹ est in extrema parte versus aquilonem, & Basan versus orientem.

x c-✠Et clama

vt significent, q̃ vox ꝓphetę vsq; ad mōtē Libanū & Basan debeat ꝓuenire. a ¶Viuo. &c. Supra dixerat domui regis Iuda: Hęc loqueris, deinde descende in domum regis Iuda. Et iterū: Hæc dicit dñs super domū regis Iuda, & prępostero ordine, postq̃ loquut⁹ est de Sedechia, q̃ vltim⁹ rex fuit, reuertitur ad Ioakim fratrē ei⁹, qui añ cū regnauit: qua vaticinatione cōpleta nūc loqtur ad Iechoniā filiū Ioakim nepotē Iosiæ, qui alio noīe vocat Ioachin, q̃ capt⁹ est cū matre & multis nobilibus, & in Chaldęam duct⁹ mortuus est. Hic. Soleo in cōmētarijs & explanationibus, q̃rum mos est diuersas iterpretū snias exponere, huiuscemōi miscere sermonē: Quidā hoc dicūt, alij autumāt, hoc nōnulli sic sentiūt: qd⁹ Gruni⁹ & post multos annos discipuli Iouiniani & illius, calūniati sunt me sub alienis noīb⁹ ꝓprias snias ponere: qd⁹ ego facio causa benuolentiæ, ne certo noīe aliquē videar lacerare. Di eo ergo aptē magistrū eorū Origenē hūc locū ad Christū referre, q̃ de manu dei patris instar anuli auul⁹ sit, & miss⁹ in terrā capti uitatis in vallē lachrymarū, & cruci tradit⁹. Matrē quoq; eius. i. synagogā captā atq; deiectā: Et non ꝓtimescit qd⁹ sequitur: Hęc dicit dñs: Scribe virū istū abominatū &c. intelligere de dño maiestatis. b ¶Quia. Hie. Miserabiliter Gruni⁹ Sexti Pytagorici, hoīs Gētilis vnū librū i Latinū trāstulit, & i duo volumina diuisit sub noīe Sixti martyris. Vbi nulla Christi, nulla spūssancti, nulla dei ꝓuidentię, nulla ꝓphetarū, ꝓphetas⁹ vl Apostolorū fit mētio. & hūc librū solita temeritate & isania anulū noiauit, q̃ p multas ꝓuincias legit, & maxīe ab his q̃ apathelā & ipeccātiā prędicāt. Quō igit dñs Iechoniā tāq; anulū de manu sua ꝓiecturū se minat, ita lectorē obsecro vt nefariū librū abnūciat. Si voluerit legere legat vt philosophū, nō vt ecclesiasticū. c ¶Nunquid. Hiero. Cū hoc de Iechonia dicatur filio Ioakim, quō referri pōt ad Christū? Et ex eo, q̃ Apls dicit eū eē imaginē dei iuisibilis primogenitū oīs creaturæ, eū appellari anulū, qui ꝓtiat de manu dñi, & tradat Babylonio regi. d ¶Vir iste. Hiero. Iechonias interpretat dñi præparatio. cui in pñti loco prima syllaba ie. i. nomē dñi, auferē, & dicit chonias, vt subaudiatur perditioni & interitui ꝓparatus. e ¶Scribe. Hiero. Christ⁹ de huius semine nat⁹ est, vñ Gabriel: Dabit illi dñs deus sedē Dauid patris sui &c. sed nō in diebus eius, sed multō post nat⁹ est de Ioakim Iechonias, de quo Salathiel, de quo Zoroabel, & per ordinem venitur ad Christum. Sed in diebus Ioakim non successit ei filius rex sicut ipse patri, & vsq; ad Christū null⁹ regiam obtinuit potestatem. Omnes enim captiui fuerunt, & de stirpe Dauid nullus i Iudæa regnauit. Vnde refert Iosephus de tribu Leui fuisse principes, quibus successit Herodes Antipatris proselyti filius: & postea sub Vespasiano huius generis regnum immo regni simulacrum penitus fuisse delętum. f ¶Sterilem &c. Aquilæ prima editio, sterilem, Secunda non crescentem. Symmachus vacuum. Lxx. & Theodotio, abominabilem & abdicatum.

Suprà eo.

†eū adhuc haberes omnē saturitatem

Hieronymus scribē Gētilis vnū librū i Latinū trāstulit, & i duo volumina diuisit sub noīe Sixti martyris.

Col. 1. c.

†vt idolū cōceptū cō tritus est

†Chonias

GLOS. ORDI.

Cap. XXIII.

VAE pastoribus &c. Quia omnis spes Iudaici regni defecit, trāsit ad principes ecclesię, & synagogā cū suis pastoribus derelicta atq; damnata ad Apostolos sermonē de quibus dicitur: Suscitabo pastores

Ezec. 34. f.

uocem tuā, & clama ad transeuntes: quia contriti sunt oēs

a ¶Deus per ꝓphetas, vel loquuti sunt ꝓphetæ. d.

amatores tui. Lōquutus sum

a ¶Superbia cōtra me ex abundantia.

ad te †in abūdāntia tua: dixisti,

a ¶. i. superbia, ex quo educta es ab Aegypto.

non audiā. Hęc est uia tua ab adolescētia tua, quia non audisti uocē meam. Omnes

a ¶Principes huc illucq; dispersos.

pastores tuos pascet uētus, &

a ¶Babyloniam.

amatores tui in cāptiuitatem ibūt. Et tūc cōfunderis, & erubescēs ab omni malicia tua

a ¶Arrogantiam significat.

quæ sedēs in Libano, & nidificas in cedris. † Quomodo congemuisti, cū uenissent tibi dolores quasi dolores parturientis? Viuo ego, dicit dominus, quia si fuerit Iechonias filius Ioakim regis Iuda

a ¶Qui de manu portantis difficulter eripitur.

anul⁹ in mānu dextera mea,

¶Tamen.

inde euellam † eum. Et dabo

a ¶Babyloniorum.

te in mānu quærentiū animā tuā, & in manu quorū tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum. Et mittam te & matrē tuam quæ genuit te in terrā alienam, in qua nati nō estis,

¶Iudam.

ibiq; moriemini & in terram

¶Desiderio.

ad quam ipsi leuant animam suam, ut reuertantur illuc: & non reuertentur. Nunquid † uas fictile atq; contritū uir iste † Iechonias? Nūquid † uas absq; omni uoluptate? Quare abiecti sunt ipse & semē eius & proiecti in terrā, quā ignorauerūt? Terra, terra, terra, audi sermonē dñi. Hęc dicit dñs: Scribe uirū istū sterilē, uirū qui in dieb⁹ suis nō prosperabit. Nec enim erit de semine eius uir qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat ultrà in Iuda.

a ¶Tantum: Sed Christus deus & homo cuius regnum non erit terrenum & breue sicut regnum Dauid, sed perpetuum est atque celeste.

Cap. XXIII.

VAE pastori-

c-f a ¶Et clausa q̃ oēs etiā extranei per terrā tuā trāseūtes, percipiāt dolorē tuum.

b ¶Quia contriti. id est Aegyptiū, de quorū auxilio confidebas, quos Nabuchodonosor debellauit. iiij. Re. xxiiij. c ¶Loquutus sum &c. per ꝓphetas meos.

d ¶In abundantia. id est tempore prosperitatis. In Hebræo habet: In pace tua, sine qua non potest esse prosperitas. e ¶Dixisti. quia rebellis fuisti verbis ꝓphetarum. f ¶Hæc est uia, id est consuetudo tua. g ¶Ab adolescentia tua &c. id est ab exitu de Aegypto: extunc enim fuerunt frequenter rebelles Moysi & deo.

h ¶Omnes pa. tu. id est reges & sacerdotes. i ¶Pascet uen. i. inanis fiducia, quā habēt de Aegyptijs, de quibus subditur:

k ¶Et ama. per Nabuchodonosor captiuādi. l ¶Et tunc confun. propter frustrationem tuæ spei. m ¶Quæ sedes. i. in Ieruſalem de lignis Libani ædificata.

n ¶Et nidifi. diuitias malę congregādo, o ¶Quō con. i. cōgemisces, quia loquit de futuro per modū præteriti. p ¶Cū ueneris. id est cū vement in destructione tēpli & ciuitatis. q ¶Viuo ego. Hīc vltimò loquitur de Ioachin nepote Iosiæ dicēs in ꝑsona domini. r ¶Quia si fue. In Hebr. habetur, Chonias: est tn idē nomē Ioachin, Iechonias & Chonias: variatū tn in Hebr. sicut in Latino idem nomē est Nicolaus & Coletus & Colinus. s ¶Anulus in ma. Antiquitus enim anulus erat signū dilectionis & etiā firmitatis: Literę ern signabantur anulo regis, vt habet in libro Hester, & in plurib⁹ alijs locis. Est igitur sensus: Si apparuerint signa dilectionis meæ erga Iechoniam, & tuę stabiliratis in regno, nihilominus ejciā eum. t ¶Et dabo. Mutatur modus loquendi de tertia persona ad secundam. Cætera patent ex dictis. suprà vsq; ibi:

v ¶In terra. id est in Iudæam ad quam cum magno desiderio anhelabant reuerti,

x ¶Non reuertentur. Et in hoc patet, quod dictum est. suprà de Ioachaz q̃ erat min⁹ lugendus q̃ iste: quia cū isto fuerunt multi nobiles captiuati absq; reuersione.

y ¶Nunquid uas. id est nullius momenti. z ¶Vir iste Iechonias. quasi dicat, sic. a ¶Nunquid uas &c. id est nulli bonitatem habens in se. ideò sequitur:

b ¶Quare ab. sunt. q.d. pro malicia sua. c ¶Terra terra ter. Ter replicat ad maiorem assertionem eius quod subdit:

d ¶Scribe. per snīam dei diffinitiuam, cuius sterilitas explicat, cū dicitur: e ¶Virum qui in di. in regimine regni, nec etiā in posteris: ideò sequitur:

f ¶Nec enim erit. quia sibi succesit Sedechias patruus eius, vt dictū est suprà.

†Chonias

†uas

†uerum tritū, quod nō est vas

NICO. DE LY.

VAE pastorib⁹. Cap. XXIII. Hīc consequenter Ieremias prophetat contra sacerdotes & falsos ꝓphetas, quos vocat pastores, eò q̃ tenebāt pascere ppm in exēplo bonę vitę, & ꝑbo sanę doctrinę: ipsi aūt faciebāt cōtrariū. & iō pñs capt⁹ in tres ptes diuidit, q̃a priò Ieremias malicią eorū breuit arguit. secò aducūtū bōi pastoris. s. Christi, ꝓdicit, ibi: Et ego. tiò neqtią malorū pastoꝝ diffusi⁹ resumit, ibi: Ad ꝓphetas, vt sic oppositа iuxta se posita magis eluceścāt. Circa ꝓmū dicit: g ¶Væ. i. ꝓphetis fal. & sacerdotibus

Diuisio

Moraliter

Moraliter. g ¶Væ pastori. per sacerdotes vete. testa. contra quos prophetat Ieremias, signantur mali sacerdotes nostri

& eorum

siores &c. ¶Hiero. Possumus hoc iuxta tropologiam de ecclesię principibus intelligere, q nō dignè regunt oues domini: quibus abiectis atque damnatis, saluatur popul⁹ bonis pastoribus tradi tus, & reliquiæ saluantur. Perdunt oues pastores, hęresim docen tes, laceraut & dissipant, schismata facientes: ejciunt ab ecclesia, iniustè separantes: non visitant infir mos, & petentibus manū contrahen tes, quorū oim miserē de⁹ pristina pa scua reddens, & malos pastores auferēs. a ¶Ecce dies ue.di. &c. Abiectis pastoribus synagogæ, Scribis. s. & Pha risæis, & Apostolis in loco eorum sub stitutis, inducit Christ⁹ pastor pastorū.

☞Propter

Nicolaus de Lyra.

tribus. a ¶Qui disper. & di. exemplo malę vitæ & verbo falsę do ctrinæ ideò subditur pœna cū dicitur: b ¶Ecce ego uisi. acriter puniēdo. c ¶Maliciam stu.ue. Ex quo patet q ex certa scięntia faciebāt talia. d ¶Et ego. Hic consequenter nunciat aduē tus boni pastoris. s. Christi. de quo est principalis intentio huius ꝓphetiæ & aliorum, sicut dictū fuit in prin. huius lib. tamen aliqui expositores nostri to tā istam partē vsq; ibi: Ad prophetas, exponunt de reditu captiuitatis Baby lonicę. & quod subditur: Et suscita. super eos pa. exponunt de Iesu filio Ioledech, Eldra, Neemia, Aggæo, Za charia. & quod postea subditur: Susci tabo Dauid germen iu. exponunt de Zorobabel qui fuit de semine Da uid, vt patet Matth. j. & fuit dux popu li de captiuitate redeuntis. qd' aūt post ea subditur: Et hoc est nomen quod uocabunt eum dominus iustus. qa sicut dicūt isti expositores Iudęis ipone bāt antiquit⁹ filijs suis noīa dei. Sed ista B expositio non videtur vera. Primò qa dicitur hīc: Non formidabunt ultrà & non pauebunt. Reuersi aūt de ca puuitate Babylonica fuerunt frequenter in afflictione magna & abiectione, vt dicit Neemię. j. & in magno timore à Gentibus circūstātib⁹ intrātū q; vna manu faciebāt opa & altera tenebant gladiū. Secūdò qa subdit: Et nullus. i. deficiet quia nō oēs Iudęi reuersi fuerūt de Babylone, sed multi remānserūt amore vxorum quas ibi acceperāt, & ꝓlis quā ibi genuerāt, vt dictū fuit Eldrę. j. Itē qd' exponūt de Zorobabel: Suscitabo Da. nō ē verū, qa ibi subdit: Et regnabit. quia Zorobabel non fuit rex. Item quia de illo eodē rege subdit: Et hoc est nomen. Vbi enim trāslatio no stra habet dās, in Heb. habet nomen domini Tetragrammaton. quod secundū doctores Hebręorū est appropriatū summo crea tori, & iō non potest conuenire alicui puro hoi. Qd' aūt dicunt vltimus q; Iudæi noīa dei imponebāt filijs suis. est ficticiū: & ma xime de noīe dñi Tetragrāmaton: qd' ꝓpter sui sanctitatē nullus audebat noīare nisi soli sacerdotes, nec tn vbiq;, sed tn in tēplo. Prętera expositores isti magis Iudaizant q; Iudæi. qui passum istū intelligēdū dicūt ad lram de Christo. vnde & trāslatio Chal daica quę apud Hebræos est autētica, & dicitur Thargum apud eos. vbi nos habemus: Suscitabo Dauid germē iustū, habet, Sta tuā Dauid Messiā iustū, ꝓpter, qd' litera ista de Christo est expo nenda. Et diuidit in tres partes, quia primò prędicit fidelū cōgre gatio, sed'ò subdit cōgregātis cōditio, ibi: Ecce dies, tertiò tanti beneficij recognitio, ibi: Propter. Circa primū dr in persona dñi; Et ego congre. quæ congratio non est intelligenda per localē motū, sed per vnitatē fidei & charitatis nexū, secūdū qd' dr Iohā. xj. q; Christus moriturus erat ꝓ gente, & vt filios dei qui disper si erāt, cōgregaret in vnū ritū fidei Christianę de varijs sectis Gē tiū & Iudæorū, in quibus erant dispersi. c ¶Et conuertam eos. Ager aūt dñicus est ecclesia: Et sicut dicitur ager vn⁹ ꝓpter vnitatē vniuersalis ecclesiæ, ita possūt dici plures agri ꝓpt diuer sas ꝓuincias i qb⁹ viget cult⁹ Christi: & ꝓpter diuersa loca huic cultui cōsecrata, ad quę cōueniūt fideles. Et dicūt hīc rura, in He bręo aūt habet. Ad maneria sua. q; qd' clari⁹ signanť loca deo di cata. f ¶Et cresc. sicut patet impletū ꝓ multiplicationem fide lium. g ¶Et suscitabo super. s. Christum, qui est princeps pa C storum, & Apostolos & successores eorum. h ¶Non formi. Istud refertur ad statum triumphantis ecclesię, qui simul currit cum statu ecclesiæ militantis à tempore passionis Christi. ꝓ quē aperta fuit ianua cęlestis, in illo vero statu formido non habet lo cum, sed firma securitas & æterna. i ¶Et nul. s. prædestinatorū, de quo nullus deficiet ab assequutione cælestis patrię. k ¶Ecce. Hic cōsequenter de Ezec. 34. a. scribit cōditio cōgregātis. s. Christi dei veri & hoīs, cuius vera humanitas ostē ditur ibi: l ¶Et suscita. Da. quia fact⁹ est rex ex semine Dauid secūdum carnē. Ro. j. n ¶Et regnabit. ꝓpter quod dicit Matt. vlti. d. Data est mihi oīs ptās in cælo & in terra. o ¶Et sa. sapiētia increata & creata. p ¶Et fa. discretionis in prsenti, discernendo fi deles ab infidelib⁹ vocādo aliquos ad fi dē, & alios dimittēdo suo iusto iudicio licet nobis occulto: & iudiciū discussio nis in fine mūdi. q ¶Et iusti. dando legē Euāgelicā, quę cōtinet pfectā iusti ciam, & in fine mūdi, pferēdo iustā sen tentiā de retributione bonorū & puni tione malorū, vt hī Matt. xxv. r ¶In die. i. gcūq; verē cōfitetur corde & ore nomē dñi, & q; iste sit intellectus, patet nō solū ꝓ expositores Latinos, sed etiā Hebręos: qa Gene. xlij. dicit quędam gl. Hebraica, Poterit ne dici q; redemptor sit leuans facies, i. acceptor pśonarum? Et subdit ibi: Absit. sed oēs cōfitētes ei corde suo & ore & operibus saluabit, sicut scriptum est Iere. xxxij. In diebus. ac si dicat, cōfitētes ei. hęc gl. s ¶Et Is ꝓsperabitur rael. Istud refertur ad statū ecclesię triū phantis, vbi est sūma securitas. t ¶Et hoc est. In Heb. hī, nomē dñi Tetragrā maton: Qd' non pōt dici nisi de deo ve ro. Dicit ēm Rab. Moy. libro directiōis pplexorū, q; hoc est nomen ipositum deo ad significandum nudā essentiam diuinā, secūdū se absq; aliquo respectu ad creaturā, & ꝓpter hoc est oīno incōi D cabile. Alia verò nomina aliquo modo cōicabilia sunt, sicut hoc nomen dās cōicatur magnis personis habētibus subiectos, & q promouet aliquem dicit eius creator: sicut cōiter dicitur, q; pro motus est creatura eius. sic hoc nomē de⁹, qa iudices dicunť dij Exod. xxij. Vtriusq; ēm causa ad eos pueniet. Et ꝓ hoc patet diui nitas vera ipsius Christi. hoc aūt nomē apud Heb. dr ineffabile. & iō trānslator loco ips⁹ posuit nomē cōe. & hoc mō trāsferē dictū nomē vbicūq; in vete. testa. inueniť. Aliq dicūt, q; hoc nomē dñi Tetragrammaton nō dicit de deo tm̄mō, sed etiā de alijs. ver bi gratia Ezech. vl. d. dicitur: Et nomen ciuitatis dās. & vbi habe mus dās: in Hebr. habeť Tetragrāmaton. ergo hoc nomen Tetra grāmatō qd' stat hīc ꝓ ciuitate, nō dicitur de deo. Itē Gene. xxij. c. Vocauit Abrahā nomen loci illi⁹, dās videt. & vbi habemus dās. in Heb. hī nomē dñi Tetragrāmaton. Item Iudic. vj. c. legit: Aedificauit ergo altare dño, vocauitq; illud dñi pax. vbi in He bręo hī nomen dñi Tetragrāmatō. Item Exod. xvij. d. Aedifica uit Moyses altare dño, & vocauit nomē eius, dās exaltatio mea. vbi habem⁹ dominus, in Hebræo habetur nomen dñi Tetragrā matō, Sed ista nō derogāt dictis Ra. Moy. qa nullū prædictorū

noīať noie Moraliter

& eorū cōsiliarij. de qb⁹ dr: Væ pasto. Isti sunt q suis verbis & malis & factis auertūt ppłm ab illis q sciūt & volūt dare fidelib⁹ cōsiliū salutis: & istis cōminať dās vę dānatiōis ętern̄. k ¶Ecce. Hīc ad lram ꝓmittit ver⁹ & bon⁹ rex & pastor Iesus Christ⁹, ꝓ quē moraliť itelligť bon⁹ rex vel prlat⁹, nā vterq; est Christi vi car⁹ vn⁹ in tpalib⁹ & ali⁹ in spūalib⁹. iō subdit: l ¶Et susci. i. Christū. m ¶Ger. i. tenerū pietate ad modū germinis erga ve rē pœnitētes, & asperū ęqtate erga duros & rebelles. vñ de Dauid dr. ꝛ. Re. xxiij. a. Ipse est q; li tenerrim⁹ ligni vermiculus, q; ꝙuis sit valde mollis, tn̄ lignū durū penetrat sicut ferrū, ꝓ qd' signatur q; vicari⁹ veri Dauid d. s. Iesu Christi debet eē valde mollis pietate er ga bonos & durus æquitate erga malos obstinatos. r ¶In diebus. nam sub tali principe vel prælato confidenter habitant actiui boni, qui per Iudam, & boni contemplatiui, qui per Israel

†dispdunt

a ¶Synagogæ, Scribæ & Pharisæi.

†operum

b c

d

†habitacula

a ¶Apostolos. b ¶Pauc verbi dei. c ¶Ecclesiæ gregem.

e f g

†non deficient ¶infrà. 33. c

h

a ¶Non enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio.

i k

a ¶Vt de duabus virgis fiat vna. b ¶Duæ tribus. ¶Decem tribus.

l m n o

a ¶Sicut & in Isaia Emmanuel appellatur.

p q r

s

Diuisio

t

a ¶Propter hoc &c. Hoc totum ca.in.Lxx.non habetur, cuius hic sensus est: Quia nō per Moysen populus dei de AEgypto liberetur, sed per Christū de toto orbe: Quod ex toto cōplebitur,
Matt.5.b. quando ab oriente & occidente & septētrione & meridie veniēt
Roma.11.c & recūbent cum Abraam, Isaac & Iacob, vt postquam intrauerit plenitudo Gentium, tunc oīs Israel saluus fiat. b ¶Quasi homo. Nullius
Psal.93.b. intelligentiæ, nullius sapientię. Dns em nouit cogitationes hominū, qm vanæ
†sup.16.c. sunt. Vbi sunt ergo qui perfectā in hoīe iusticiā prædicāt? vt rnderint de sanctis se hæc dicere, non de semetipsis, quis sanctior Ieremia? Qui virgo, ꝓpheta, sanctificatus in vtero prę ferens Saluatorē nomine suo. Ieremias enim interpretatur excelsus dñi. c ¶A facie. Considerato vultu oīpotentis dei. i. patris, & vultu filį, qui est splendor glorię, & figura substantiæ eius, ꝓpheta & anima & corpore ꝓhorrescit, & se nihil esse intelligit
Psal.71.d. vnde: Vt iumentū factus sum apud te.
d ¶Luxit. Quidquid de terra Iudæa iuxta literā intelligis, ad cōgregationem credentiū referre poteris. Propter adulteria em & mēdacia & periuria, virtutū & gratiarū sterilitas cōsequit. e ¶Propheta. quando in ecclesia dei & maxime in principibus eius inueniuntur mala, scimus esse completum. Propheta nā ꝙ & sacerdotes polluti sunt. f ¶Afferam. Non ꝙ mala sint aut dns inferat mala, sed mala videntur his qui sustinēt supplicia, alioqui eadē & bona & mala
†adulterij sunt. Mala, iuxta eos quos cruciant: bona iuxta eos quos emendant. Et notandum, ꝙ annus visitationis domini dicit
Psal.88.e correctio & cruciatus peccantis. vnde: Visitabo in virga iniquitates eorū &c. Misericordiam autem meam nō dispergam ab eo. g ¶Et in pro. Quō ꝓphetæ Samarię quidquid loquunt prophetant in Baal, sic hæretici, in ecclesia, siue extrà vt supplantēt ꝓphm Israel, ꝙ prius cernebat deū, loquuntur in dęmonibus.

☞A ꝓphetis

Nicolaus de Lyra.

✠ nominatur noīe dei ꝓprio & absolutē, sed à quodā effectu dei: ergo nullus homo ꝓpriē & absolutè vocat deū, sed cū quadā connotatione & ab aliquo effectu dei: sicut multi sunt vocati deodatus, dns dedit: & sic de pluribus tā hoībus ꝙ locis, sicut est in locis allegatis suprà, vt patet intuenti. Verūtn in prima autoritate dicēte. Et nomē ciuitatis. dns debet addi, ibidē. Vn trāslatio Chaldaica habet: Nomē ciuitatis exponēt à die q̄ faciet dns descendere diuinitatē suā ibidē. Et sic patet ad alia, qd sit dicēdū: qa semp cū aliq̄ cōnotatione ponit dictum nomē, qn ponit ꝓ alio q̄ ꝓ vero deo.

a ¶Iustus. i. iustificās nos, ꝓ qd etiā ostēdit ei⁹ diuinitas, cuius ꝓprium est iustificare impiū. Sciēdū aūt ꝙ Hebręi ne ex hac autoritate cogerent Christi diuinitatē confiteri, quē expectāt futurū hominem purū, Moyse tamen sanctiorē, dicūt ꝙ litera Hebraica talis est: Et hoc est nomē eius qui vocabit eum dominus iustus noster, it ꝙ nomē domini Tetragrāmatō qd̄ soli deo cōuenit, nō dr̄ hīc de Messia secūdū eos, sed de deo q vocabit eū ad redēptionē Iudęorū, & ipsi possunt sic mutare lram de facili: qa dictio Hebraica quę hīc ponit. s. אשר asser, indifferenter accipit ꝓ q & ꝓ qd̄. Itē vocabūt eū & vocabit eū, eisdē lris Hebraicis penit⁹ scribūt, sed variē pūctuant, quę pūctuatio pōt valde de facili fieri. Et ꝙ Iudæi talē falsitatē fecerint in hoc loco, patet ꝑ. Lxx. interpretes, q fuerūt Iudei valde lrati, & i hoc loco sic trāstulerūt. Et hoc ē nomē qd̄ vocabūt eū dns iust⁹ nr̄, nec tn ꝓ hoc reuelauerūt diuinitatē Christi Ptolemęo regi, quā intēdebāt ei celare, secundū qd̄ dicit Hie, in plurib⁹ locis: qa ꝓ noīe dñi Tetragrāmaton transtulerunt nomen Græcū κύριος kyrios signans dominū, sicut hoc nomen dominus ponitur in translatione latina: Quod nomē nō solū dicitur de deo, sed etiā de quolibet homine magno. Falsitas etiā prædicta patet per translationē Chaldaicam, quæ sic habet in hoc loco: Et hoc est no. quod uocabūt eū.

a ¶Vnde, qui factus est nobis sapientia a deo & iusticia.
uocabunt eum: dominus iustus no a
a ¶Quando oritur sol iusticiæ.
ster. †Propter hoc ecce diēs ueniūt, b
dicit dominus: & non dicent ultrà: c
¶Per Moysen.
uiuit dominus qui eduxit filios Is
raël de terra Ægypti, sed, uiuit do d
¶Per Christum.
minus qui eduxit & adduxit semen domus Israël de terra aquilonis, & de cunctis terris ad quas eieceram
a ¶Ecclesia.
eos illuc, & habitabūt in tērra sua. e
a ¶Pseudo. Sermo dirigitur. b ¶Victimam humilitatis offert deo. vnde: Cor contritum & humiliatum deus non despicies. &c. de quibus: Omnia ossa mea di. do. quis si. tibi?
Ad prophētas: Contritū est cor f
meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea. Factus sum g
quasi uir ebrius, & quasi homo ma h
didus à uino, à facie domini, & à fa i
a ¶Vel decoris gloriæ eius.
cie sanctorum uerborū eius, quia k
¶Hoc in. LXX. non habemus.
†adulteriis repleta est terra, quia† à l
a ¶Lxx. iuramenti, vani s. b ¶Ideo. c ¶Sterilis facta.
facie māledictionis lūxit terra: āre m
facta sunt arua deserti. Factus est n
cursus eorum malus & fortitudo o
a ¶Ductor.
eorum †dissimilis. Prōpheta nam p
a ¶Ministerij dignitas.
que & sacērdos polluti sunt, & in q
a ¶Ecclesia.
dōmo mea inueni malum eorum, r
¶Hæreticorum error.
ait dominus. Idcirco uiā eorū erit s
a ¶Vt non videant qui dicit: Ego sum lux mundi. ¶Contra quas: Signatum est super nos lumen vultus tui, domine. b ¶Omni vento doctrinæ.
quasi lubricum in tēnebris: Impēl
lentur enim & corruēt in ea. Quia t
afferam super eos mala, annum uisitationis eorum, ait dominus.
a ¶Hæretici & omnes qui fastant falsi nominis scientiam, propheræ sunt Samariæ. b ¶Qui non habent Christum dei virtutem, dei sapientiam.
Et in prophētis Samariæ uidi †a u
a ¶Idolo dæmonibus consecrato.
tuitatē, & prophetabant in Bāal, & v

a ¶Propter hoc, Hīc cōsequēter ponit tāti bñficij recognitio, cū dicit: c ¶Et nō. quia sicut ad prēsentiā maioris luminis minꝰ obfuscat, sic aduenięte beneficio incarnationis Iesu Christi & redēptionis nr̄ę p eū factę obfuscata sunt oīa beneficia, & quasi obliuioni data, quę fuerūt in veteri lege tamē modica aut nulla respectiuē. d ¶Sed ui. quod nō pōt intelligi de reditu captiuitatis Babylonicę, qa illud beneficiū q̄si incōparabiliter minus fuit q̄ eductio filiorū Israel de Aegypto in tot signis & mirabilibꝰ diuinis, & in tāta multitudine, ꝙ erant sexcenta milia absq̄ mulieribus & ꝑuulis: & iō ista adductio intelligit de vocatione ad fidē Christi: quia de omnibꝰ terrę partibus sunt aliq vocati, & ista vocatio maior est & excellentior quasi incōparabiliter oībus beneficijs vete. te. e ¶Et ha. in ter. i. in ecclesia militante, & postea in triumphāte, quæ est terra viuētium promissa fidelibꝰ in prēmiū, vt frequenter superius declaraui. f ¶Ad prophe. Hīc cōsequēter negtiā malorū paliorū diffusiꝰ resumit, & prīò arguit eorū vitā, secꝺò doctrinā, ibi: Hæc dicit: Prima adhuc in duas: quia primò arguit eorūma H
la vita, secꝺò subdit pœna, ibi: Idcirco. †propter falsitatem
Circa primū dicit Ieremias. g ¶Contritum. quia dolebat de mala vita sacerdotū & falsorū ꝓphetarū. compatiebat etiā eorū naturę ꝓpter mala que videbat eis imminere, licet eorū culpā oderet. h ¶Factus sum. id est attonitus prę eorū malicia & sequenti pœna, ideò subditur: i ¶A fa. do. vindictam prēparantis. k ¶Quia adul. sicut dictū est. suprà. v. c: Vnusquisq̄ ad vxorē ꝓximi sui hinniebat. l ¶Quia a fa. i. ꝓpter blasphemias cōtra deū & alia mala. m ¶Luxit terra arefacta. prę ficitate nimia, sicut diffusius explicat suprà xiij. Sicut em pratū dicit ridere metaphoricè quādo viret, sic terra lugere quādo aret. n ¶Factus est cur. ad mala em currebāt sine freno rationis & diuinæ legis. o ¶Et fo. eo. patribus antiquis. p ¶Propheta. luxuria & auaricia. q ¶Et in do. id est in templo meo nomini dedicato. r ¶Inueni. i. idola quę colebāt. iij. Reg. xxj. s ¶Idcirco. Hīc subiūgit pœna, cū dicit: Idcirco via eorū erit quasi lu. &c. hoc est dictū, inferā eis plura mala, vnū sup aliud. t ¶Et in. qui iā erāt in captiuitatem ducti à sexto anno Ezechię. iij. Reg. xvij. vbi habemus satuitatē, in Hebręo habet blasphemiā. iō subdit: v ¶Et pro. in Ba. quęrēdo respōsum ab idolo, vel potius à dęmone in ipso & nō à deo: & sic erat quędā blasphemia, qa ꝓ hoc ostēdēbat
✠ ꝙ reputabant

Moralitas

✻signant. f ¶Ad pro. Per falsos prophetas ve. te. contra quos loquit Ieremias signant mali doctores & prędicatores noui test. q docēt vel prędicāt prēsumptuose ad sui ostētationē vel quęstus ꝙalis ꝓcurationē, qd̄ est valde periculosū. ꝓpter qd̄ subdit Ieremias: g ¶Contri. nā tales doctores vel prædicatores frequēter immiscent errores ex ignorātia vel reiꝙalis concupiscentia, mala potentū neqter excusantes: iō de talibus subditur postea: t ¶Et in pro. Magna nāq̄ fatuitas est docere vel prædicare quæ ignorantur. qd̄ tamē frequēter cōtingit. vnde dicit Hie. in epla ad Paulinū de oībus sacrę scripturę libris: Sola scripturarū ars est, quā sibi passim oēs vendicāt; hanc garrula anus, hanc
✻delirus

A a ¶ A prophetis. Vtimur em̃ hoc testimonio aduersus eos q̃ epłas plenas mẽdacio & fraudulẽtia & p̃iurio in orbẽ dirigunt, & aures audiẽtiũ polluũt. Nõ em̃ sufficit eis iniquitatem propriã deuorare vel proximos lędere, sed quos semel oderũt p̃ totũ orbẽ conãtur infamare, & vbiq; blasphemias seminare. b ¶ Quis em̃, Nolite credere falsis ꝓphetis hęc dicẽtibus: vnde scire possunt consilia domini, quis vidit & annũciauit eis? ¶ Hiero. Vbi nos posuim⁹ in cõsilio dñi, in Hebr. scriptum est בסוד besod Aquila, secretum. Symmachus, sermonem. Lxx. & Theodotio substantiam siue subsistentiam dei, interpretati sunt. c ¶ Ecce tur. Q. per cõtrariũ patet ꝓphetas nescire quod dicũt, p̃ pace em̃ & securitate quã promittunt, venit tempestas Babylonia. d ¶ Non mitte. Hinc Apostolus sicut nõ probauerunt habere deũ in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt, repletos iniquitate, malicia & fornicatione. Cũ enim falsi doctores semel se tradiderint mendaciis atq; periurijs & mortib⁹ deceptorũ, præcipites corruerũt ad interitum suum & aliorum. ¶ Consideremus hæreticos semel desperati, gulæ se tradãt, delitias quærant, balnea adeant, musco oleant, varijs vnguentis delibuti quærentes corB porum pulchritudinem, non credentes resurrectionem, quod si non verbis factis loquunt. e ¶ Audiui. Sunt multa genera prophetandi, q̃rum vnum est somniorum, sicut in Daniele. Idcirco ad eos sermo prophetalis dirigitur qui credunt in somnijs, & omnia quæ cernunt putant reuelationem esse diuinam, quę Ge.41.a & Dan.2.a. propriè sanctis aperitur. Pharao tamen & Nabuchodonosor̃ reges impij somnia vera videbant, nõ ꝓpt̃ suum meritum, sed vt tali occasione Ioseph & Daniel clarescerent & corda idomabilia tyrannorũ ꝓpria conscientia dñi maiestatem sentirent.

Somnia eo

Nicolaus de Lyra.

c reputabant Baal plus q̃ deũ. a ¶ Et in prophetis. ad prophetas Samariæ. b ¶ Adulterãtium. id est idololatriam. c ¶ Et iter menda. quia decipiebant populũ Iudæ, sicut illi populum Samarię. In Hebræo h. dicit sic: Vidi turpitudinem adulterij, & iter mendacij, Turpitudo em̃ adulterij est, quãdo adultera in eodẽ lecto recipit adulterum cũ marito. & sic isti fecerũt q̃a in tẽplo dñi idolũ posuerunt, quia d. ¶ Et conforta. suo malo exẽplo & verbo falso. e ¶ Manus pes. ad permanẽdã in pctõ. f ¶ Facti sunt. i. abominabiles vt Sodomitæ, ideò subdit inflictio pœnę. g ¶ Ecce ego. i. replebo eos pœna amarissima. h ¶ A pro. idololatrię & aliorum malorũ. i ¶ Super om. s. Iudææ, quia populus eos imitabat. k ¶ Hæc di. Hîc cõsequenter arguit ꝓphetarũ falsorũ & sacerdotũ doctrina. & priò q̃tũ ad denũciationẽ falsitatis, sed ò q̃tũ ad derisionẽ veritatis, ibi: Si igit. Prima adhuc in duas, quia primò arguit ī eis denũciatio falsi. sed ò coloratio sui dicti, ibi: Audiui, quæ dixerunt prophetæ prophetantes in nomine meo mendaciũ. Circa primũ dicitur: 1 ¶ Nolite audire uerba prophetarum, qui prophetant & cæ. mendacium ad vos decipiendũ. m ¶ Visionem cordis. id est fictam ab eis. n ¶ Dicũt his. ore & opere. o ¶ Pax erit. assecurando & nutriendo eos in malis. p ¶ Quis enim. de prophetis sic loquentibus, quasi dicat nullus, quia euenirt contrarium. ideò sequitur: q ¶ Ecce turbo. Id est impetus diuinæ vindictę. r ¶ Super caput. siue sint sacerdotes siue populares. s ¶ Non reuertetur. id est non impedietur, sed absq; dubio veniet. t ¶ In nouiss. die. i. tempore destructionis ciuitatis, quod dicitur hîc vltimum, quia tunc terminatum fuit regnum Iudęorum. v ¶ Intelligetis. id est pœnam quam disposui inferre, videbitis per effectum. x ¶ Si stetissent in con. verbis prophetarum meorum credendo. y ¶ Et nota-fecissent. verba mea popu. Sicut tenẽbãtur ex officio. z ¶ Auertissem eos utiq; &c. spiritum verępœnitentiæ eis conferendo. a ¶ Putas D ne deus e vicino ego sum dicit dominus, & non deus de longe &c. id est cognoscens tantùm illa quæ sunt prope me, & nõ ea quę sunt longè. Hoc non inducitur ad excludendam dei præsentiam vbiq;, †duritia sed ad excludendum doctrinam falsam aliquorum sacerdotum, qui dicebant dei prouidentiam attingere tantũ ad superiora, & non ad ista inferiora: qui error introœpit à tempore sancti Iob. vnde in persona sic errantium dicitur Iob. xxij. b. Circa cardines cæli gambulat, nec nostra considerat. Sed quia dei prouidentia attingit ad omnia q̃tũcunq; occulta. Ideò sequitur: b ¶ Si occultabi †secreto bitur. id est, nõ occultabitur, quod probatur ex eius præsentia vbiq;, cùm dicitur: c ¶ Nunquid nõ. q. d. Sic. d ¶ Audiui quæ. Hîc consequenter arguitur in falsis prophetis coloratio sui dicti. Ad hoc em̃ ꝙ magis sibi crederetur, vtebantur, modo loquendi prophetarum. & hoc est quod dicitur: Audiui quæ †Sup. 14.c dixerunt prophetæ. s. falsi, quia infrà. 27.c. verba eorũ nota sunt mihi. e ¶ Pro &. 29.b. phetantes in nomine meo. præmittentes suæ falsę prophetiæ, hæc dicit dominus, sicut prophetę veri.

Somniaui

* delirus senex, hanc sophista, ver Moraliter bosus, hanc vniuersi præsumunt, †operibus lacerant, docent, anteq; discant. a ¶ Et in prophetis Ieruslem uidi similitudinem adulterantium iter mendacij &c. Per adulterium enim procreantur filij falsi, & per prædicationem quæ talem fiunt discipuli vel auditores decepti, propter quod de talibus adulterantibus verbum dei, dicit Apostolus secundę Corinthiorum secundo. d. Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum dei, sed ex sinceritate &c.

a ℂSomnia eorum. Sũt hodie somniatores in ecclesia, qui errores suos dñi faciũt ꝓphetias crebrò dicẽtes, somniaui: contra quos dicit: Vsq; quo istud &c. b ℂQuid pal. Pulchrè doctrina hæreticorũ paleis cõparatur quę medullã nõ habẽt nec refectionẽ prębẽt. c ℂNunquid nõ. Quõ in priori populo ꝓphetę mẽtiebant dicẽtes: Hęc dicit dñs: &, Vidi dñm. Et, Verbũ dñi qđ factũ est ad illũ siue ad illũ. Sic hęretici assumunt testimonia scripturarũ de vtroq; testamẽto, & furant verba Saluatoris, vnusquisq; à proxio suo, ꝓphetis Apłis & Euãgelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronũcient, & dormiant dormitationẽ. Vnde: Dormierunt somnũ suũ, & nihil inuenerũt omes viri diuitiarum in manibus suis. Minatur ergo dominꝰ cõtra hmõi magistros se esse vẽturũ. d ℂQuasi. De ecclesiasticis viris scriptũ est, qꝺ malleus & securis non sunt audita in domo domini. e ℂQui furantur. Semper em̃ mendaciũ imitatur veritatẽ, aliter em̃ nõ põt decipere. f ℂSi igitur. Verbũ Hebraicũ משא masa Aquilæ onꝰ interpretat; Symmachꝰ &, Lxx. & Theodotio, assũptionẽ: Vbi ergo graue est plenũ ponderis & laboris, pondꝰ dicit. Vbi aũt ꝓspera promittunt, vel post cõminationẽ meliora visio dicit, vel verbũ dñi. & ꝓspicuũ est ex ipso titulo ꝓphetię, põderis vel visionis, vel verbi dñi, qualis vaticinatio sequat. Quia igitur ꝓphetę solebãt peccantibꝰ tristia nũciare, & sic ad pœnitẽtiã reuocare. Dominꝰ aũt misericorditer sniam differebat, ideòq; putabat populus pseudo prophetarũ frau de deceptus nõ ventura quę dñs minabat, & rẽ seriam in ludum iocumq; vertebat: prophetãtibusq; ꝓphetis irridẽdo dicebat: Hîc iterũ videt pondus & onus domini, atq; ita fiebat, vt non vltrà visio, sed per iocũ onus appellaret. Præcepit ergo dominꝰ, vt si populus, vel ꝓpheta, vel sacerdos interrogauerit Ieremiam, quod sit onus dñi? dicat: Vos estis onus, & vos assumptio. Assumam enim vos & proiciam &c. Si quis autẽ aulꝰ fuerit onꝰ domini noiare: Visitabo super virum illum &c. Dicat itaq; vnusquisq; ꝓximo suo: Nunqd onꝰ dñi? sed qd ℞ñdit mihi

†blãditijs

Nicolaus de Lyra.

a ℂSomniaui. i. visionẽ à deo accepi in somno. Et quia hoc faciebãt ad facilius decipiẽdum populũ, vt dictũ est, ideò sequitur: b ℂQui uolũt. ꝑ suã falsam doctrinã, iõ sequit: c ℂPropheta qui ha. s. vanum. d ℂNarret somnium. id est referat tam q̃ somnium, & nõ prẽmittat: Hęc dicit dominus. e ℂEt qui habet sermo. sicut Ieremias & alij veri ꝓphetę. f ℂLoquatur sermo. me. s. prẽmittẽdo: Hęc dicit dominus. g ℂQuid paleis. i. sicut paleæ non sunt tritico cõmiscẽdæ vel econuersõ sic nec nomen domini est adiungendum falsæ doctrinæ prophetarum. h ℂNun quid non uerba mea. quasi dicat Sic: Propter quod dixit Ieremias suprà. xx. cap. Factus est sermo dei quasi ignis exęstuans in corde meo. q. d. Sicut ignis cõsumit paleas, & malleus conterit petras, sic virtus nominis mei, quo colorãt falsitates suas, erit occasio attritionis & cõsumptionis eorum. ideò subditur: i ℂEcce ego. supple paratus sum. k ℂAd prophetas. id est ad puniendum prophetas falsos. l ℂQui fu. à veris prophetis, Considerabant eium, atq; dicẽtes: Somniaui, somniaui. Vsquequo istud est in corde prophetarum uaticinantium mendacium, & prophetantiũ seductiones cordis sui? Qui uolũt facere, ut obliuiscatur populus meꝰ nominis mei propter somnia eorũ, quę narrat unusquisq; ad proximũ suũ, sicut obliti sunt pãtres eorum Baal. †Propheta qui habet somniũ, narret somniũ, & qui habet sermonẽ meũ, loquatur sermonẽ meũ uerè. Quid pãleis ad triticũ, dicit dominus? Nũquid nõ uerba mea sunt quasi ignis, dicit dñs, & quasi malleus cõterens petrãs? Propterea ecce ego ad prophetas, ait dñs: Qui furãtur uerba mea unusquisq; à proximo suo. Ecce ego ad prophetas, ait dñs, qui †assumũnt linguas suas: & aiunt, dicit dominus: Ecce egõ ad prophetas somniãtes mẽdacium, ait dñs: qui narrauerunt ea, & seduxerũt populũ meum in mẽdacio suo, & in †miraculis suis, cùm ego nõ misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil ꝓfuerunt populo huic, dicit dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste uel propheta aut sacerdos dicens: Quõd est onus domini? dices ad eos: Vos estis onus. Proiiciã quippe uos dicit dominus: Et ꝓpheta & sacerdos, & populus, qui dicit onus dñi. uisitabo sup uirũ illũ, & super domum eius. Hęc dicetis unusquisq; ad ꝓximũ & ad fratrem suũ: Quid respõdebit dominus, & quid loquutus est dominus? Et onus domini ultrà non memorabitur: quia onus erit unicuiq; sermo suus. Et peruertistis uerba

a ℣Antiquus populus de Aegypto egressus.

a ℣Q. Non in nomine meo prophetãt sed in Baal.

a ℣Eorum est exponere somniũ, qui habent dei sermonẽ, in quibus est veritas, nõ mẽdacia.

a ℣Hæreticis. b ℣Sanctos.

a ℣Non hæreticorum. ℣Q. Nunciãt ventura supplicia, nõ adulãtur paleis, icẽdiũ cõminãtur.

a ℣LXX. securis, de qua dictum est, securis ad radicem arboris.

a ℣Dura corda hæreticorũ, vt auferatur cor lapideum, & inferatur cor carneum, quod possit præcepta dei suscipere & sentire.

a ℣Vel dormierunt dormitatione.

a ℣Dominus vel sermo diuinus.

a ℣Magna mirabilia & incredibilia reprobi mittunt docentes quæ nõ oportet turpis lucri gratia, mala ꝓspera, bonis aduersa nũciates.

a ℣Nolentes obedire: ℣Et peruertistis vtique onus dñi dixeritis in. LXX. nõ habetur.

rabant enim attentè modum loquendi ipsorum, & illo vtebantur in suis falsis ꝓphetijs. Sic Ananias audiuit in principio regni Sedechiæ Ieremiam dicentem: Hæc dicit dominus exercituum: ecce ego confringam arcum Elam. infrà. quadragesimonono. g. Et ad similitudinem huius dixit quarto anno Sedechiæ. Hæc dicit dominus Sic confringam iugum Nabuchodonosor &c. infrà. xxviij. ideò sequitur: m ℂQuia assumunt lin. id est modos loquendi prophetarum domini. n ℂEt aiunt dicit domi. in suis falsis ꝓphetijs. o ℂEcce ego ad pro. exponatur vt suprà. p ℂSõniates mẽ. dicẽtes se habuisse à deo visionẽ in somno. q ℂEt seduxerunt popu. quod finxerunt. r ℂEt in miraculis. In Hebræo habetur: Ex in extasibus suis: Aliquãdo em̃ fingebãt se esse raptos à sensibus ad fingendum magnitudinem reuelationis sibi factæ: & talia possunt quodãmodo dici miracula, quia inducunt simplices homines in admirationem. s ℂSi igitur interroga. Hîc arguitur malicia eorũ in derisione veritatis. Circa quod sciendũ qꝺ sacerdotes & falsi prophetę derisoriè nominabant onꝰ propheriam Ieremię & aliorum prophetarum domini: & populũ inducebant ad talem modũ loquẽdi duplici ratione. Vna est, quia ꝓphetæ domini arguendo eorum vicia comminabant eis pœnas graues, quas ꝓphetę falsi vocabant onera. Alia est, quia istæ pœnæ diu ante euentum fuerũt per ꝓphetas domini nunciatę: & ideò derisoriè dicebant: Onus onus, per hoc insinuando, qꝺ illę prophetię essent derisibiles tamq̃ friuolæ, & effectum non habentes: Et propter hoc talem dominus cõminatur derisoribus pœnam. Et ponitur †lenitas ista sententia hîc diffusè & intricatè, cũ dicit in persona domini Ieremię: Si igitur interrogauerit te populus iste &c. quod est onus domini. prophetiam tuam onꝰ nominans derisorię. t ℂDices ad eos: uos estis onus. scilicet importabile, propter peccatorum vestrorum pondus: ideò subditur: v ℂProiiciam quippe uos &c. in captiuitatem. x ℂDixit dominus &c. sicut proiicitur importabile onus. y ℂEt propheta & sacerdotes & populus qui dicit onus domini &c. deridendo prophetiam veram. z ℂVisitabo super uirum illũ & super domum eius &c. id est puniam eum in persona sua grauiter & in personis sibi coniunctis. Consequenter docet eos loquireuerenter de prophetia domini, cùm dicitur: a ℂHæc dicetis unusquisq; ad proximum & ad fratrem suum &c. id est sic loquimini de prophetia domini, b ℂQuid respondit dominus: &c. prophetiæ inquirenti ab eo. c ℂEt quid loquutus est dominus? &c. prophetas inspirando. d ℂEt onus domini ultrà non memorabitur &c. id est prophetia domini amplius non nominabitur à vobis nomine oneris. e ℂQuia onus erit unicuiq; sermo suus &cætera. id est si loquatur de prophetia domini, nominando eam onus, punietur grauiter pro tali sermone. f ℂEt peruertistis uerba dei uiuentis &cætera. id est peruersè nominatis nominando ea onera derisoriè. In Hebræo habetur: Et peruertistis verba deorum viuentium: per quod in diuinis ostenditur pluralitas personarum, & vnitas essentiæ, cũ subditur in singulari: Domini exercituũ dei nostri.

Pseudo prophetarum falsitatio ad inducendi.

▸quippe

℞Hæc dicet

℣ respōdit mihi, & quid loquut⁹ est dominus: Quia singulis sermo A suus & opus suum in pondus reputabitur. vnde: Ex ore tuo iusti
Matt.12.c. ficaberis, & ex ore tuo condamnaberis. a ℂEt derelinquam. Hoc in tempore Babylonicæ captiuitatis factum esse nouimus,
sed plenius atq; perfectius post passionem Saluatoris. vnde: Re-
Luc.13.g. linquetur vobis domus vestra deserta. iuxta. Lxx. lemna, nō solū assūptionē, sed etiā domū significat. Quia igit̄ popul⁹ ꝓspera sibi ꝓmittebat, dixit eos neq; q̄ vltrà debere dicere hoc: indignos esse donis dei abnciendos, & dei auxilio relinquēdos. Ex verbis aūt & interꝓtatiōe noīm sæpe res ostēditur, vt Abrahę, Sarę, Petri, & filioꝝ: Zebedęi, vocabula mutata significāt rerū mutationē. & in hoc ꝓpheta Phaschor dī pauor vel trāslatio, vel colon⁹, vel pegrinus. Notādū q̄ ꝑ ba viuētis dñi exercituū dei nr̄i Latini & Græci codices habent: sed Hebræi in suis voluminibus contra se legūt qđ̄ proꝓrię mysterium trinitatis significat.

† onerabo vos onere. alludit ad verbū on⁹

GLOS. ORDI.

OStendit. Cap. XXIIII. Notādū hāc visionē factā esse tpe Sedechię, positq; Iechonias ductus est in trāsmigrationē, nō in captiuitatē: quia vltrō se tradidit. c ℂDuo ca. Duos calathos vel cophinos malarū & bonarū ficorū quidā interꝓtant in lege & in Euangelio, synagogā & ecclesiā, Iudę orū populū & Christianorū, gehēnā & regna cælorū: quorū alterū ptinet ad supplicia pctōrū, alterum ad sanctorū habitaculū. Nos verò iuxta A
Rom.7.c. ꝓm (legē bonā & sanctā, & mandatū B bonū & sanctū sentiētes, & vnum esse vtriusq; testamēti deū) ad Iudæos magis referamus, qui in aduentu dñi crediderunt, vel nō crediderūt, vt q̄
Luc.23.c. clamauerūt dicētes: Crucifige eū, sint calathus ficorum malarū. Qui verò crediderūt, ad bōas ficus & calathū optimū referant. d ℂPositi. (nō foris. s. extra ecclesiā) qa dño cuncta patent. Nec tātā habēt amaritudinē quę foris
†ꝑgmatu rę sunt, quātā illę quę post cōfessionem dei & ꝓuaricationem mutatę sunt. Nec tātā suauitatē bonę fic⁹ quę non sunt in conspectu templi dei, (quales fuerunt philosophi qui na
1Cor.3.a. turali bono & intelligentia creatoris, nō tā sequi visi sunt q̄ laGal.4.a. dare virtutes) quātā quę sunt in templo dei, ꝓpheę. s. & Apli, q̄
Iere.24.b. rū vna ait: Lac dedi vobis &c. Et: Filioli mei quos iterū parturio donec Christ⁹ for mer in vobis. vnde dicitur: Fic⁹ bonas, bonas, & ficus malas malas valde. e ℂEt ca. Ra. Hic. Nos simplices quę rentes historias, calathū bonorū ficorū dicimus Iechoniā, qui Ieremiæ cōsilio tradidit se regi Babylonio, cui à domino proꝑspera pollicentur. Malarum autem Sedechiā, qui cōtradicēs sniæ dñi capt⁹ est & cęcat⁹, & in Babylonem ductus, & ibi mortuus.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ℂHæc dī. Docet modū loquēdi reuerēter cū ꝓpheta domini. & patet snia ex dictis, quia est replicatio eiusdē ad maiorem assertionē, & quia hāc dei monitionē cōtempserūt. lō sequit̄ pœna ibi: b ℂPropterea ecce. de terra vra: portās. s. ad alienam qđ̄ impletū fuit in trālmigratiōe Ioachin regis Iudę inchoatiuè & cō ummatiuè in captiuitate Babylonica tpe Sedechiæ.

ℂIn capitulo. xxiii. vbi dī in Postilla. Sciendū aūt q̄ Heb. &c.

ADDI. I. Hebręi nō solū subterfugere nituntur à veritate huius autoritatis, quę diuinitatem Christi satis manifestat per varietatē literę, prout Postillator dicit, quam varietatē rectè confutat prout in postilla: Sed etiā dicūt, q̄ licet nomē dñi Tetragrāmaton nō cōueniat essentialiter alicui creaturę tñ q̄nq; i scriptura creatura denoiat predicto noię ab effectu ipi⁹ dei. Ad qđ̄ inducunt illud Exod. xvij. d. vbi dicitur: Ædificauit Moyses altare & vocauit nomen eius, Dominus exultatio mea. C Et vbi nos habemus, domin⁹, in Hebræo ponitur nomen Tetragrammaton, quod non conuenit ipsi altari secūdum essentiam: sed denōminat sic ab effectu ipsius dñi exaltātis populū Israel, vt ibidē exponit in Postilla. vñ in ꝓposito dicūt, q̄ hoc nomē ꝓpriū ide. s. dñs iust⁹ nr̄ dicitur de illo germine suscitādo de Dauid nō essentialr sed ab effectu ipsius dei iustificantis, Sed ista cauillatio non valet: nā, prt hr̄ in Talmud in libro q̄ dicit Bababata als Bababatra, in distinctione quę incipit, q vēdit nauē, habet expresse q̄ Messias vocat noīe dei Tetragrāmatō. Ad qđ̄ allegat ista autoritas Ieremię: Hoc est nomē qđ̄ vocabūt eū domin⁹ iust⁹ nr̄. Et sic patet, q̄ nomē dei essentialr intelligit in hac autoritate: Ibi em̄ de essētiali noīatione loquunt̄, vt ibidem patet.

ℂIn eo. c. vbi dī i postilla: Circa qđ̄ sciendū, q̄ sacerdotes & falsi ꝓphetę derisorie noiabant onus ꝓphetiam.

ADDI. II. Vbi nos habem⁹ in hoc loco onus in Hebręo habetur hæc dictio משא masa, quę vno mō significat idē qđ̄ onus. Alio mō significat assumptionē. s. verbū assumptū à ꝓpheta. vnde Nume. xxiij. &. xxiiij. vbi dī de Balaā assūpta parabola dixit: in Hebręo hr̄ dictio issu⁹ rōnis. s. masa, put signat assūptionē ꝓ bi vel ꝓbolę dei, & sic in alijs locis sīlib⁹. Vbi ergo graue erat seu pōderosū qđ̄ ꝓphetabat, irrisores vocabāt illā ꝓphetiā on⁹, intelligēdo in pria significatiōe. Quia igit̄ ꝓphetę solebāt peccātib⁹ tristia enūciare, vt ad pñiam eos reuocarēt, qđ̄ D tamē de⁹ sępe misericorditer differebat, tō ppl⁹ pseudoprophetas fraude decept⁹ putabāt nō ventura quæ domin⁹ minabat. vnde & ꝓphetę verā & seriosam i Iudā ꝓtebāt, & veris ꝓphetis irridēdo dicebāt: Hi viri pō d⁹ seu on⁹ dñi annūciāt. vñ tā vltrà ꝓpheta, nō visio sed on⁹ vel pōdus domini apud eos dicebat. & iō domin⁹ ad Ieremiā dicebat: Si interrogauerit te ppl⁹ &c. & hęc sentētia plenius habetur in glo.

NICO. DE LY.

OStendit. Superius posita est Ieremię Cap. XXIIII. ꝓphetia, hîc cōsequēter ostēdit in ꝑte impleta. Et diuidit in duas, qa prīo ostēdit hęc ipletio, sec̄ò ponitur Diuisio ꝓphetię Ieremię repetitio, ca. seq. Prima in duas, quia primò ponit quædam imaginaria visio, & secūdo ponit eius exꝓsitio, ibi. Et factū est, aliter em̄ non fuisset vera ꝓphetia, nisi Ieremias intellexisset visionē sicut Pharao vidēs spicas, nō fuit ꝓpheta, qa nō ītellexit significationē. ꝓpter qđ̄ dicit Da. x. a. Intelligētia opus est in visione: Circa primū dī: d ℂEcce duo cal. Hoc vidit Ieremias primò visione imaginaria. Et subditur huius visionis tempus, cùm dicit: e ℂPostquā transi. De qua trālatione pleni⁹ dictū est. supra. xxij. c. f ℂEt fa. i. artificē subtilē. g ℂEt inclu. i. aurifabrū, q gēmas ꝓciosas pōit in auro vel argēto. & in hoc patet ꝓphetiā Ieremię impletā esse in ꝑte, qui frequēter prędixerat regē & ꝓplm in Babylonē ducēdū. Cætera patent in lra,

✠ quātū ad

Mora. c ℂOstendit mihi domi. Per quos signantur duæ ciuitates. s. dei, & diaboli. Per calathum autem ficus bonas habentē signatur ciuitas dei. Ciues autem dei, sunt boni Christiani dulces dulcore gratię & dispositi ad dulcedinem ghę. Fic⁹ malę, sūt ciues diaboli, pleni amaritudine culpæ, & dispositi ad amaritudinem gehennę. Et de bonis ficis dicitur, q̄ erant sicut ficus primi temporis: Id est similes Christianis ecclesiæ primitiuæ. De quorum charitate dicitur Actuum. quarto. s. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna &c. Ex quo patet, q̄ in eis, erat charitatis dulcedo magna. De malis autem ficis subditur. Moraliter

Glos. ordi. Ieremię Cap. XXV. De Lyra

a ¶Et fact. est. Hiero. Dicit hoc loco allegorię interpres, vim cupiēs facere historię, referensq; de cælesti Ierusalē captos atq; trāslatos in terrā Chaldæorū, rursumq; ad locū pristinū reuersuros. vt Ieremiā & alios ꝓphetas. Qui verò pcō res fuerūt in terra hac & in valle lachrymarū esse morituros. b ¶Et po. In captiuitate posuit oculos suos sup illos, & dedit eis terrā exercere, domos ędificare, pomeria plātare. Daniel de captiuo princeps fact⁹ est. Tres pueri de fornace ghose liberati sunt. Expletis, lxx. annis subZorobabel & Iesu sacerdote magno magna pars reuersa est in Ierusalē. ¶Hie. Totā huius visionis simul ꝓposui pericopē, ne sensum in expositione diuiderem.

Daniel. 3. g.
Daniel. 3. c.
1. Esdr. 11. a.

GLOS. ORDI.

VErbum. Cap. XXV. Hęc priora sunt prętērita visione. Illa ēm sub Sedechia facta ē, Iechonia iā trāslato i Babylonē: hęc aūt sub Ioakim filio Iosiæ & pre Iechonię. Nō eīm curæ est, ꝓphetę tēpora cōseruare, qđ desiderāt leges historię, sed scribere quæ auditoribus & lectoribus debeāt ꝓficere: vnde & in Psalterio, malē quedā iuxta textū historię Psalmorū ordinē reqrūt, qđ nō obseruat carmē lyricū. d ¶An. quar. Quarto anno regis Ioakim filij Iosiæ, patris Iechoniæ, Nabuchodonosor Babyloniū suscepit imperiū: & ita cōtigit vt ann⁹ qui prim⁹ erat Nabuchodonosor in Babylone, q̄r⁹ tus esset in Ierusalē regis Ioakim. Octauo denicq; anno regni sui Iechoniā cum matre & principib⁹ duxit in captiuitatē

† Infr. 11. f.

F q tribus tm̄ mēlib⁹ post intersectionē patris Ioakim regnauit. Ioakim aūt interfect⁹ est. xj. anno regni sui. e ¶A ter. de ci. an. A tredecimo anno regni Iosiæ, q regnauit in Ierusalē annos. xxx. & vnū, cœpit Ieremias ꝓphetare, sub quo ꝓphetauit annis. xix, cui succesit fili⁹ eius Ioachaz, quo statim capto à Pharaone Necchao, Ioakim frater ei⁹ regnū obtinuit: In cuius regni quarto anno factus est ad Ieremiam iste sermo domini. Ita ergo vigesimustertius annus erat Ieremiæ ꝓphetæ, ex quo loqui cœpit ad populū: Nec vnq; cessauit sed singulis diebus summo diluculo & nocte cōsurgens hortabatur, nec tamē audierūt. Si aūt vt volūt hæreti ci, lex semel in adiutoriū data est, & cōstitutа ꝓcepta, quæ ꝓprio arbitrio vel facimus vel negligimus quare propheta se ingerit & quotidie replicat mādata dei, si semel accepta sufficiunt? Sed ostendit nos semper dei auxilio indigere, nec sufficere quod semel datum est, nisi assidue domini admonitiōe † renouet.

† renouet

¶Et misit

Nicolaus de Lyra.

c ꝓpter ad visionē imaginariā. b ¶Et fac. Hic consequēter ponit expositio siue intellect⁹ dictę visionis, cùm dicitur: c ¶Sicut ficus. i. trāsmigrantis dabo gratiā meā, & erit eis multò melⁱ⁹ q̄ illis qui remāserūt in Iudæa, qa Ioakim rex Iuda p filiū Nabuchodonosor fuit repositus in magno statu valde, sed m qđ hī iiij. Reg. vl. & Daniel & socij ei⁹ & Mardochęus, qui fuerūt de trāsmigratis cum Ioakim, fuerunt multū honorati à regibus, vt patet in ib is Hester & Danie. Hæc autem visio facta fuit Ieremię, quia illi qui comedi non poterant, eò quòd essent malę. Et dixit dom⁹ ad me: Quid tu uides Ieremia? Et dixi: Ficus: ficus bonas, bonas ualde: & malas, malas ualde: quæ comedi nō possunt, eò q̄ sint malæ. Et fa

a ¶Exponit parabolam.

b

ctum est uerbū domini ad me, dicens: Hæc dicit dominus deus Is

a ¶Quæ facta est meo consilio sub Iechonia.

b ¶Iechoniam. i. & principes eius.

raël: Sicut ficus hę bonę, sic cognoscam trānsmigrationē † Iuda, quā

c

a ¶Ierusalem.

emisi de lōco isto in terrram Chaldæorum in bonum, & ponā oculos meos super eos † ad plācādum.

b

a ¶Captiuitatem.

a ¶A captiuitate.

Et redūcam eos in terram hanc, & ædificabo eos & non destruam, & plantabo eos & non euellam, &

d e f

a ¶Simile: Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere: non enim tantum opera, sed voluntas nostra dei auxilio instituit.

dābo eis cor, ut sciant me, quia ego sum dñs. † Et erūt mihi in populū, & ego ero eis in deū, quia reuertētur ad me in toto corde suo. Et sicut ficus pessimę, quæ comedi nō possunt, eò q̄ sint malæ, hæc dicit dñs: sic dabo Sedechiā regē Iuda, & principes eius & reliquos de Ierusalē qui remāserunt in urbe hac,

g h k

a ¶Qui. s. tranfugerunt in Aegyptum.

& qui habitāt in tērra Ægypti. † Et

a ¶Quia in Aegypto quoq; capti sunt, & Nabuchodonosor posuit in Thamnis solium suum.

dābo eos in uexationem, afflictionē q̄ oībus regnis terræ, in opprobriū & in parabolā & in prouerbium & in maledictionē in uniuersis locis ad quæ eieci eos: & mittā in

i k

a ¶Promissionis.

eis gladium & famē & pestem, do nec consumantur de tērra quam dedi eis & patribus eorum.

Cap. XXV.

c

VErbum quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudæ in anno quarto Ioakim fi

l m

a ¶Ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. hoc in. LXX. non habetur.

liij Iosiæ regis Iuda. Ipsē est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis, quod loquut⁹ est Ieremias ꝓpheta ad omnē populū Iuda, & ad uniuersos habitatores Ierusalem, dicēs: A tertiodecimo anno Iosię filij Amō regis Iuda, usq; ad diē hanc, ipse est tertius & uicesimus annus, factū est uerbū domini ad me, & loquutus sum ad uos de nocte consurgens & loquens,

n o

illi qui erāt in Ierusalē cū Sedechia rege reputabant miseros Ioakim regem & alios qui cū eo educti fuerāt in Babylonem. d ¶Et reducā. licet ēm Ioachin, Daniel, & socij eius & Mardochęus nō redierint in persōnis propriis, redierunt tn in posteris suis, piures etiam illorū qui cū eis trāsmigrauerūt cōpletis septuaginta annis etiā in Iudęā redierūt. e ¶Et ædificabo. id est multiplicabo eos in prole & bonis temporalibus. f ¶Et dabo eis cor ut sciant me. multiplicando eos in bonis spiritualibus. g ¶Et sicut ficus pessimæ. quæ sunt abominabiles. h ¶Sic dabo. mihi & hominibus abominabilē, quia postea fuit capt⁹ & exoculat⁹, & filij ei⁹ & nobiles occisi, & popul⁹ partim occisus & partim captiuat⁹, & ciuitas cōbusta: & ex hoc patet huius literæ sententia vsq; ibi: i ¶Et in maledictionem. quia post istam miseriam: qui cum q̄ maledicebat alteri sic dicebat: Sic a deat tibi, sicut Sedechiæ regi & populo eius. k ¶Et mit. quia aliqui eorū fuerunt mortui gladio, & aliqui fame, & aliqui corruptiōe aeris seu mortalitate. * ꝓ a ¶Comedi non poterāt eō. quia Christiani in malicia obstinati Christo non possunt incorporari per fidē charitate formatam. Item aliter potest exponi, vt per ficus bonas intelligantur boni religiosi, qui sunt sicut ficus primi tpis. similes primis fratrib⁹ fundatorib⁹ suę religionis. Per malas autē ficus intelligant fratres mali, qui comedi non possunt. i. regulari disciplinę incorporari. Vnde dicit Augustinus: Sicut non inueni meliores his qui in monasterijs ꝓfecerunt, ita non inueni peiores his qui in monasterijs defecerunt.

† Iosiæ

Moraliter

NICO. DELY.

VErbum. Cap. XXV. Hic ponit replicatio ꝓphetiæ Ieremiæ. & primò q̄tū ad hoc q̄ reprehēderat ppli malicię, secundo q̄tū ad hoc q̄ prænunciauerat pœnam ibi: Propterea. Circa primū primò notatur temp⁹, cùm dicitur: m ¶In anno quarto &c. Ex quo patet q̄ hęc uelatio facta Ieremię fuit ante trānsmigrationem. prędecen. cap. dictam, quia Iechonias siue Ioachin sub quo facta ē illa trānsmigratio fuit filius istius Ioakim, sicut dictum est suprà. xxij. & ideò subdit: Post q̄. i. post istā reuelationē factam Ieremię, trānsiat⁹ est Iechonias, quia octauo anno post includendo hunc quartū annū Ioakim patris ei⁹ trānslat⁹ fuit: n ¶Ipse est an. quod patet ex hoc q̄. xix. anno Nabuchodonosor destructa fuit Ierusalē iij. Re. vl. & à quarto anno isti⁹ Ioakim inclusiuè vsq; ad vndecimū annū Sedechiæ in quo destructa fuit ciuitas, fluxerunt decē & nouē anni. s. octo de regno Ioakim, q. xj. annis regnauit, & vndecim de regno Sedechiæ. Cętera patēt vsq; ibi: o ¶A tertiodecimo. vbi incipit ista replicatio, quia à tertio decimo anno Iosię cœpit Ieremias prophetare: à quo tpe fluxerunt anni viginti tres, vsq; ad quartū annū Ioakim, ī̄ subdit: Ipse est tertius & vigesimus ann⁹. p ¶Et loquu. i. vigilanter &

Moraliter

Moraliter. l ¶Verbum quod fa. In hoc. c. replicat Ieremias contra populū Iudæ multiplicationē p̄cōrū & ob

☞ a ¶Et misit. Non per vnū ꝓphetā, sed ꝑ omnes populū suū admonuit, & quasi in vigiliis & excubiis constitutus, surrexit diluculo vt cōmoneret, & nō audierūt, vt quātō crebrior admonitio, tātō contēptꝰ maior. b ¶Neq; incli. Tanta fuit duricia, vt nec habitū quidem audientis assumerēt, & inclinarent aures suas

Nota de mentū dei

commonēte dño, vt reuerterentᵉ. Et notanda est diuina dei clementia infinita, non supplicium pro scelere irrogat.

c ¶Post deos &c. Q. Hæc cū superioribus monebam, ne dīs alienis seruiretis, nec me ad iracundiam prouocaretis, & nolentem ad pœnam vestram cogeretis d ¶Et assū. Non sicut prophetæ & alij sancti qui deo seruiunt, sed quia in euersione Ierusalem domini ieruiat voluntati. secundum illud: Quos tradidi Satanæ, vt discant

1. Tim. 1. d. non blasphemare. e ¶Et addu. e

† operibꝰ. os &c. Hæc sunt præmia contemptorum & deum audire nolētium. Quid quid ergo mali super nos adducitur, nostra peccata merentur: Et sicut Gentes contra Ierusalem adductæ sunt: sic hodie contra negligentem ecclesiam seruiunt. f ¶Perdamq; & cætera. Hoc in conciliabulo malignantiū

Conciliabuli malignantium comprobatur, vt magistri eorum non docent verbum dei, sed sibilent ad instar colubri, in quibus vox gaudij & lætitiæ perijt, vt non audiant illud

Phil. 4. 2. Apostoli: Gaudete in domino semꝑ, iterum dico gaudete. g ¶Et seruient. Sicut Ierusalem post. lxx. annos pristinos habitatores recepit, & expletis supplicijs pristina felicitate fruit obedies

B sententiæ dei, sic rex Babylonis in superbiam elatus & suis alsignans viribus quòd regnat in Gētibus, & a Medis & Persis destruitur. Demq; vsq; hodie Babylonis tantum reliquiæ manent, quam posuit deus in sempiternā solitudinem, qui impleuit omnia verba Ieremiæ, qui in sequentibus quæ Babylō passura sit prophetico sermone describit. h ¶Cum. imple. Nota, q; non solū cōtra Babylonē prophetat Ieremias, sed cōtra oēs Gētes quę in exercitu Babylōis fuerūt, & cōtra ppīm dei dimicauerūt. vñ in sequētibꝰ cōtra Aegyptum & Philisthijm & Moab &c.

☞ Sume

Nicolaus de Lyra.

✠ lanter & perseueranter. a ¶Et non au. vos emendando. b ¶Et misit dominus ad uos &c. Ex q̄ patet, ꝙ illo tpe fuerunt alij sancti ꝓphetę, q̄ monebant ppīm ad bonum. c ¶Cōsurgens diluculo mit. id est valde diligenter vos admonens. d ¶Et nō audi. q. d. perseuerātia vestra in malo non prouenit ex defectu diuinæ misericordiæ, sed ex parte malicię vīę. Cætera patent in lra. e ¶Propterea. Hīc consequēter ponitur replicatio ꝓphetiæ q̄tū ad pœnā. Et primò exprimit pœna Iudęorū. sedꝰ pœna suorū ad uersariorū, ibi: Cūq; impleti. & hoc sub

Diuisio itad cōsolationem aliquorum bonorū qui erant in populo Iudæ, vt dictum est. supꝝ. xvij. Circa primū dicit: ſ ¶Pro eo quòd. Sed obstinati estis in malicia vra. g ¶Ecce ego. Ex instinctu eīm diuino Nabuchodonosor & bellatores sui acceperūt audaciā & cōstantiam impugnādi Iudęā, vt eiꝰ habitatores de suis malis multiplicibus & magnis sedm ordinē diuinę iusticię punirentᵘ. h ¶Seruū me. inquātū exequebat diuinā iusticiā. i ¶Et adducam eos &c. & super om. Q. ria Idumæi, Philistæi & alij circa Iudęā habitantes fuerunt ꝑ Nabuchodonosor deprædati & captiuati, & eorū captiuitas, hīc denūciatur, cū pœna Iudæorū qui sperabāt eorū adiutorio

a & non audistis. Et misit dominus ad a b
ſNon vnum.
uos omnes seruos suos prophetas cō c
ſTamen.
surgens diluculo, mittens; & nō audistis, neq; inclinastis aures uestras, ut d
audiretis, cùm diceret: † Reuertimini
a ſOperatione.
unusquisq; à uiâ sua mala, & à pessi-
a ſQuæ sine opere reputantur in peccato. b ſPromittit præmium, si fecerint præceptum.
mis † cogitationibus uestris, & habi-
ſSed vicio filiorum auferetur.
tabitis in terra quā dedit dominus uobis & patribus uestris à seculo & usq;
ſOffendit dei dona esse perpetua si digni fuerint quibus data sunt.
c in seculum. Et nolite ire post deos a-
lienos, ut seruiatis eis, adoretisq; eos: neq; me ad iracūdiam prouocetis in operibus manuum uestrarum, & nō
ſDicit dominus, vt me ad iracundiam prouo. in ope. manuum vestrarum in malū ve. hoc in. LXX. nō habetur.
affligam uos. Et non audistis me, dicit dominus: ut me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum
a ſQuia me ad iracundiā prouo. & vocantem ad pœnitentiam contempsistis.
uestrarū in malum uestrū. Propterea e
hæc dicit dominus exercituū: Pro eo f
q̄ non audistis uerba mea: Ecce ego g
ſAngelos qui excitent Gentes.
d mittam & assumam uniuersas cogna
a ſIuxta ītā Ierusalem, in aquilone sunt Chaldæi.
tiones aquilonis, ait dominus, & Nabuchodonosor regē Babylonis ser- h
uum meum, & adducā eos super ter- i
ram istam; & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt, & interficiā eos, & po- k
a ſQui est miraculi & stuporis indicium.
nam eos in stuporem & in sibilum, &
ſVt non habeant deum præsidem.
f in solitudines sempiternas. Perdāq; l
ex eis uocem gaudij, & uocem lætiæ, m
a ſChristi, qui habet sponsam sponsus est. ſEcclesiæ filiæ dei.
ciæ, uocem sponsi, & uocem sponsæ, n
a ſVt non conteratur in ea frumenta, & populis tribuantur vescenda. b ſDoctrinam prophetarum. ſLucerna pedibus meis ver. 10. & in. 6. meis. c ſJohannes quoq; erat lucerna lucens.
uocem mōlæ & lūmē lucernæ. Et erit o
a ſHæreticorum cum nouissimā eius apparebit impietas.
uniuersa têrra eius in solitudinē & in
g stuporē. Et seruiēt oēs Gētes istę regi p
h Babylonis septuaginta annis. † Cùm q
que impleti fuerint anni septuaginta, r
uisitabo super regem Babylonis, &

Diuisio

dr. ij. Tes. b. Quē dās Ieꝰ interficiet spū oris sui, & destruet illustratione aduētꝰ sui. r ¶An. se. Quinūerᵒ cōsurgit ex ductu denarij ꝑ septenarium, & vterę numerus perfectionem signat: & per hoc ꝙ Antichristi ꝓsequutio erit vltima: & sic ecclesię tribulatio erit consummata. Quòd autem septenarius numerus perfectionem significet, dicit Grego. homilia. xxv. quoniam omne tempus septē diebꝰ cōprehēdit, rectē septenario numero vniuersitas signatur: Similiter denarius idem signat, quia limes est numerorum, & numeri sequentes, sunt ipsius & partiumius replicationes.

Moraliter

✠ stinationē, per quod signatur multiplicatio peccatorum & obduratio in malis Christianis maximè temporibus Antichristi, sicut dicitur Matth. xxiij. b. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

c ¶Propterea &c. Per punitionem populi Iudæ quam Ieremias hīc prænunciat futuram per regem Babylo- D
nis & eius exercitum, signatur tribulatio populi Christiani futura tēporibus Antichristi ad puniendum malos, & purgandum electos. De qua tribulatione subditur: k ¶Et po. eos &c. qa tunc erit tribulatio magna, q̄nta nō fuit antea. l ¶Perd. ex. Quia tūc auferetur celebratio solēnis diuinorū ab ecclesia, quę debet fieri cū mentis lętitia, Ps. lxxxij. a. Cor meū & caro mea exultauerūt in deū viuū, & hoc signaē per hoc qd dr. m ¶Et uo. quę dr à latitudine: quod ꝓprie fit qñ gaudiū mētis redūdat in corpore. n ¶Vocē spōsi, mutuam cōsolationem prælati & suę ecclesiæ. Nulli enim aut pauci tūc audebunt se prælatos ecclesiæ cōfiteri, ne ducantur ad tormenta primi, sicut fuit temporibꝰ ecclię primitiuę. o ¶Vocē. i. prędicatiōis q̄ terit frumētū sacrę scripturę ppīs exponēdo. p ¶Et lu. i. do ctinā sacrę scripture, quā nullꝰ audebit publicè legere, de q̄ dicitur Prou. vj. c. Mādatū lucerna est &c. q ¶Cūq; iple. Hīc Ieremias prænunciat destructionē † j. 37. c.
regis Babylōis & regnisui, ꝑ quā signatur Antichristi mors & sui exercitꝰ, saltē ꝑ ꝑte magna quā Christꝰ faciet, sicut

Glos. ordi. Ieremiæ Cap. XXV. De Lrya

☞a ¶Sume calicē uini furoris &c. Propinatio calicis domini
E ci furoris indicium est, ꝙ omnes Gentes quæ cōtra dei populum
Isa.51.f dimicarunt, bibant de calice furoris domini, vnde Isaias: Calicem
furoris domini bibisti & euacuasti, propterea consurge. Hic au-
tem calix ideo bibitur à cūctis Gentib⁹, vt vomant & insaniant,
quod quidam prauus interpres
in bonam partem accipit ad in-
Cathartica potio star cathartiq; potionis, vt quid
quid cholerę & pituitæ & noxij
humoris in pectore est, foras exi
re compellat, & pristinam salu-
tem restituat. Pro Ieremia quo-
què saluator accipitur, qui cun-
ctis Gentibus propinat ad quas
missus est, vt abiecta idololatria
deisse cultibus dedicarēt. Quod
contrarium esse scripturæ san-
ctæ monstrarunt sequentia.
Non enim pro remedio (sicut il
le delirat) calix propinatur, sed
pro pœna. b ¶Ierusalem
& ciuitatibus Iuda &c. Q.
P utabam, quòd solis Gentibus
propinarem, & ideò huic mini-
sterio me lętus obtuleram, sed
inter cæteras Gentes, immo an
te cæteras propinaui Ierusalem
& ciuitatibus Iuda &c. vnde su-
supꝛ.20.b. prà. Seduxisti me domine, & se-
ductus sum. c ¶Pharaoni
regi Aegy. &c. Post Ierusalē
bibit Pharao rex AEgypti &
serui eius & principes, & vniuer
sus populus & qui non quidem
est AEgyptius, sed in eius regi-
onibus commoratur. d ¶Phi
F listhiim & Ascalonis &c. Ge
nerali nomine terram Palæsti-
norum significat, vrbes eius spe
cialiter nominat, solam Geth ta
cet, quam in reliquis Azoti in-
telligit, cui est affinis: Palæstinos
autem à Babyloniis captos atq;
Carthago à Phœnici bus cōdita
vastatos scribit Isaias. e ¶Ty-
ri & uniuersis regibus &c.
Tyrus & Sidon sunt in littore
Phœnicis quæ à Babyloniis su-
peratę sunt, Quarum Carthago
colonia: vnde Pœni q̄si Phœni
corrupto sermone appellantur.
† terminis anguli mū di. Quorū ligua Hebraica magna
ex parte confinis est. f ¶Regi-
b⁹ Elam & cūctis &c. Quia
sequitur Elam & reges Mœdo-
rū, arbitrantur Zambri esse Per
sidis regionem. Nisi forte quia
præcesit Arabia, intelligan-
tur esse reges solitudinis.
Nico. de Lyra. ☞ Et rex sc.

† quibuscū ☞a ¶Et ponā. Quia Baby-
què cū pro lon nō fuit reędificata, & inhabi-
ximo suo, tabilis facta est, secūdū qd̄ habeť
Isa.xiij.d. Non habitabitur vsq; in finem. Licet autem Babylonij
in destructione Iudæorū fuerint exequutores diuinæ iusticiæ, vt
prędictū est, tamē fecerunt hoc iniqua volūtate, & attribuētes vi
ctoriā illā & alias arrogāter suę potestati, & nō diuinę virtuti: p-
pter qd̄: meruerūt à deo puniri. b ¶Quia seruij. s. Chaldæis.
c ¶Cū essent. s. Iudæi & alię nationes subiugarę Chaldæis.
d ¶Et reges. Erāt in iltis Gētib⁹, q̄si diceret, nō fuerūt subiuga-
ti virtute Chaldæorum, sed diuina: ideò debuerunt puniri pro
sua superbia, propter quod subditur: Et reddam eis secun-
Diuisio dum opera eorum &c. e ¶Quia sic dicit dominus ex-
ercituum deus Israel. Hic ponitur punitio multorum genera
liter. Et diuiditur in tres partes, quia primò prędicitur hæc puni-
tio. Secundò dicti confirmatio, ibi: Cùmquè voluerint. Ter-
tiò resumitur Iudæorum destructio, ibi: Vlulate. Circa pri-
mum dicitur Ieremiæ à domino: f ¶Sume calicem &c.
Per

Per quē intelligitur afflictio seu punitio mittēda à deo. g ¶Et G
propinabis de illo cunctis Gentibus &c. Id est prophetabis
hanc punitionem super eas venturam: Et dicat, propinabis, pro-
sequendo metaphoram de calice. h ¶Et turbabūtur & in-
sanient. id est fugiet ab eis mens & cōsilium. i ¶A facie gla-
dij &c. id est præ timore gladiorum super eos venientium.
k ¶Et accepi calicem de
manu domini &c. id est au-
toritatem prophetandi puniti-
onem venturam. Et dicunt ali-
qui quòd videbat imaginaria
visione calicem à deo sibi tra-
di, & per ipsum propinare regi
bus & Gentibus infrà scriptis:
& intelligebat visionis signifi-
cationem: Et primò ponitur pu
nitio Iudæorum, cùm dicitur:
l ¶Ierusalem &c. sicut
est dies ista. Loquitur de futu
ro per modum præsentis, ꝓpter
certitudinem euentus, quia dies
accipitur hīc pro die destrūcio
nis ciuitatis & templi futura sub
Sedechia, secūdò ponitur puni-
tio Aegyptorum, cùm dicitur:
m ¶Pharaoni re. &c. quia
dedit occasionem regi Sedechię
rebellandi Nabuchodonosor, p
mittens ei subsidium: ex qua re-
belliōe sequuta est dicta destru-
ctio. n ¶Cunctis re. ter. Au.
In Hebrēo habetur: Terrę Hus.
de qua fuit Iob: & illa est vicina
Iudęę à parte orientis. o ¶Et † ꝓnsi. H
cunctis re terræ. Isti erant vici
ni Iudæorum à parte occidēs.
p ¶Et reliquis &c. qui similr
erant propinqui Iudęis. q ¶Et
cū re. &c. Tyr⁹ enim & Sidon
erant vicinæ Iudææ à parte ag-
lonis. r ¶Et re. ter. insu. &c.
vltra aliquā partem maris respe
ctu terræ promissionis, sicut lūt
Cyprus, Rhodus & consimiles.
si enim esset totaliter trās mare,
iam nō essent insulę. s ¶Et uni-
qui atton. &c. Agarenis qui
habebant capillos rectos ad mo
dum pugilum, in Heb. habetur:
Et vniuersis angulatis, per quos
intelliguntur illi qui habitabāt
circa angulos terrę promissiōis,
vt dicunt aliqui. Et subduntur
multa noīa regū & terrarum, &
postea subditur: t ¶Et oībus.
est hyperbole ad designādū mi-
titudinē terrarū & regnorū, quę
Chaldęi subiecerunt sibi sicut. j.
Esdr. j. a. dixit Cyr⁹ rex Persarū:
Oia regna terrę dedit mihi dñs.
& tū mediterras terrę hīsabilis nō
erat sibi subiecta. & ꝓtē modū
loq̄ndi dī cōiter: Tota ciuitas vadit ad tale spectaculū, licet maior
ꝑs remaneat. Punitio aūt istorū hīc pōit, qa fuerūt cū Nabucho.
in destructiōe Iudęorū: & tū mlti eorū debuissēt magis iuuisse Iu
dęos rōne vicinitatis, sicut Philisthęi & Tyri & Sidonij & cōsimi-
les. vl rōne cōsanguinitatis, sicut Idumęi q descēdēt ab Esau ste Ia
cob, & Moabitę & Ammōitę, q descēdēt a Loth nepote Abrahę.
☞ Et rex

Moraliter ✻f ¶Sume calicem. Per quem signatur austeritas vitæ, vnde
dicitur Psalmo .xxij.b. Calix meus inebrians quàm præclarus
est. Inebriat enim vino compunctionis, & clarificat puritate
conuersionis. Hunc calicem debet prędicator q̄ p Ieremiā signa-
tur, assumere exemplo Pauli dicentis, j. Corint. ix. d. Castigo cor-
pus meū & in seruitutē rediigo, ne forte cū aliis prędicauerim, ipse
reprobus efficiar. & per prędicationem suam aliis propinare,
& ii recusauerint accipere, debet eis dicere quod posita subditur:
✻ Bibentes

a ℂEt rex Sesach &c.Q. Omnes in circumitu nationes Babylonio subiacebunt imperio,& seruient,& bibent de calice ei⁹. vnde: Calix aureus Babylon inebrians omnem terram. Rex Babylonis nouissimus bibet ꝓpinantib⁹ Mœdis & Persis. ℂ Babylon quę Hebraicè Babel,Sesach quoq; dicit Sicut em̄ Græcū alphabetū vsq; ad nouissimā lr̄am ꝙ ordinē legimus.i.alpha,betha &c.vsq; ω.Rursumq; ꝓpter memoriā paruulorū lectionis ordinē vertimus,& primis extrema miscemus. Verbi gratia,alpha, betha: pīi.Sic apud Hebræos primum est: aleph, secundum beth, tertiū gymel:& sic vsquè ad.xxij.i.extremam literā tau,cui penultima est sin. Legimus itaquè aleph,tau. beth sin: cum venerimus ad medium: lamech literæ occurrit caph,& vt rectè legimus Babel, ita ordine commutato legimus Sesach: Vocales autem literæ inter beth & lamech sin & caph iuxta idioma linguæ Hebrææ in hoc nomine nō ponuntur:qđ forsitan propheta voluit prudēter ne Babyloniorū cōtra se moueret insaniā,sicut Apūs cōtra Romanū imperiū de Antichristo scribēs ait: Qui tenet teneat.donec de medio fiat.Romanū significans imperium,ante Antichristum secūm Danielem destruendum.b ℂ Bibite & inebria.Hiero.Allegorici interpretes oēm hunc locum ad cunctas referunt nationes, quas inebriauit diabulus calice pctōrum,& nouissimus ipse bibet supplicia & cruciatus.vnde: Quē dominus Iesus interfi.spi.oris sui.Et: Nouissimus autem inimicus,destruetur mors.

c ℂDominus de ex.&c.Hiero. Allegorici interpretes iuxta Lxx. hunc locum ad bonam partē referunt. Dñs inquiunt de excelso respōsum dabit his.s.quos saluaturus est,& de loco sctō suo dabit vocem suā, respōd:bit;q; sermonē in loco suo.Illi autem quasi vindemiantes,pleni fructibus,illius lentię respō debūt sup oēs habitatores terę &c. Veniet aūt interitus,nō super vniuersam terrā,sed sup̄ totā terrę eorū.s.q non credunt.Iudicium em̄ erit in Gētib⁹ ,& ipse iudicabitur cū oī carne:Impij autem trādētur gladio.d ℂIudicium domino.Quia sunt & Gētiū diuersa merita, qui nō credit iam iudicatus est,in eo.s.q nō credit.Sed q̄ non credunt diuersis afficientur supplicijs. e ℂEcce egre. &c. Erubescant qui vim scripturæ sanctę facientes in bonā partē accipiunt domini cōminationes. ℂHiero.Ecce egre.&c.Puto ex hoc loco dominū dixisse:Consurget.s.Gēs aduersus Gentē,& reg. &c.Sunt autē hæc facta iuxta historiam cū à rege Babylonio cunctę in circumitu subiugatę sunt nationes,iuxta ꝓpheriam verò in consummatione mundi futura sunt.

f ℂVlulate pa.&c. Vlulatus optimatum gregis. Lxx. iubilum arietū. Inter pastores autem &arietes hoc interest. Quòd pastores ecclesiastico gregi cum sapientia & doctrina præsunt. Arietes verò principes videtur in populo. Sed nihil sapientiæ, nihil

☞ doctrinę

Nicolaus de Lyra.

a ℂEt rex Se.&c. punietur. Per Sesach intelligitur rex Babylonis, vt dicunt. Hiero.& Hebræi. Ratio huius est,qa Sesach & Babel per quod intelligitur rex Babylonis,in Hebræo scribūtur literis sibi correspōdentibus. Ad cuius intellectū sciendū,ꝙ puer apud Hebræos & latinos addiscunt alphabetum primò ordine recto ꝓcedēdo de prima litera ad vltimā,secdò ordine retrogrado incipiēdo ab vltima lr̄a ad primā redeūdo,& ii isti duo ordines iuxta se scribantur vltima lr̄a ordinis primi,s.tau, est pria in ordie secdo.& corrīdet ipsi aleph quę est prima in prima īordine prio.& penultima litera.s.sin correspōdet ipsi beth quę est secda.& sic cōsequnter ꝓcedēdo ex vtraq; pte ysus mediū alphabeti vbi caph & lamech sibi correspōdent dicto mō. Nūc aūt sic est ꝙ hoc nomē Babel i Heb.scribit̄ p tres lr̄as tm̄.s.per duplicē beth & vnā lamech:& sic hoc nomen Sesach p tres.s.p duplicē sin & p vnā caph. Ex q̄ patet,ꝙ scribūtur per lr̄as sibi correspondētes mō prędicto. Qū ysò Iudæi volūt aliqd velatē scribere bñ faciūt talē cūmutationē lr̄arū:& hoc mō scripsit hīc Iere. de iectionē Chaldęorū velatē:& huic dicto cōcordat qđ infrà.lj.c. Babilō noīat Sesach, vt dicit Hiero.ne forte ꝓuocaret insaniam Chaldęorū cōtra Iudęos, q redigendi erant sub seruitute eorū. Sed qdqd sit de ỹ itate. ista tn̄ rō nō videt valere,qa Ieremias i hoc ca.& in pluribus alijs locis scribit deiectionē regis & regni Chaldęorū valde lucidè & apte:& ideò posset breui⁹ dici ꝙ Sesach est hic nomē regis Aegypti, sicut em̄ imperatores Romani oēs noīabant Cęsares,& cū hoc ꝓpriū nomē habētes, vt Iulius,Augustus & hmōi:sic oēs reges Aegypti vocabant Pharaones & ꝓter hoc habebāt nomē ꝓpriū, vt Sesach.iij.Regum.xj.g. Fugit ad Sesach regem Aegypti,& Nechao.iij.Reg.xxiij. & sic de alijs:& sic ꝓbabiliter pōt dici ꝙ ille rex Aegypti sub q̄ vastatū fuit regnū i hoc ca.supr̄ exprimit̄ noīe cōi,cū dicit: Pharaoni regi Aegypti &c.Et hic proprio noīe cùm dicitur:Et rex Sesach bi.&c.b ℂ Bibite & inebria.&c.i.sicut hō multū ebrius nō habet sensum nec virtutem resistendi, sic nec vos poteritis resistere vindictę dei.c ℂ Cūq; nolue.&c.Hic cōsequēter ponit cōfirmatio dicti cū dicitur: Cūq; noluerint ac.cal. D repellendo prophetiam tuā tamq; falsam, d ℂDices ad eos. confirmando eam. e ℂHæc dicit domin⁹ exercituū.cuius verbum non potest esse fictum. f ℂBibētes bibetis,id est sustinebitis pœnam velitis nolitis:Cuius ratio subditur:g ℂQuia ecce in ciuitate in qua.i.in Ierusalē, quæ ad cultum dei erat electa. h ℂEgo incipio affligere.scilicet pstōres. i ℂEt uos quasi inno.& immunes eritis:q.d.nullo modo. Cætera patēt vsq; ibi: k ℂDominus de excel.rugiet &c.Loquitur de deo ad modum leonis, qui rugiens facit stare omnes bestias:& tūc deuorat illā quā vult,sic deus prō voluntate sua punit peccatores absque resistentia. l ℂRugiet sup̄ per decorem su.i.super Ierusalem & templum.m ℂCeleuma qua.cal. continetur. Celeuma est cantus vindemiatorum in fine vindemiæ,quādo habetur abundanter vinum:& in hoc designat exultatio bellatorū in effusione sanguinis deuictorū & multitudine spoliorū. n ℂIudicatur ip.i. ostenditur iustus in peccatorū punitiōe. In Hebræo habetur: Iudicium hoc,i.iusta dei punitio.Et ad q̄s se extendat subditi: Impios tradidi gladio.Sequitur: o ℂEcce aſ. egre.de Gente in Gentem. Qua Babylonij afflixerunt Iudæos & multa regna suprà nominata:& iterum Mœdi & Persæ destruxerunt Babylonios. p ℂEt erunt inter.domini.i.à domino vel virtute ei⁹. q ℂA summo.Hyperbole est ad designādum multitudinem interfectorum. Et ad idem facit quod subditur: Non plang.& non colligentur.r ℂVlulate pastores. Hīc resumitur vastatio Iudæorum, cùm dicitur: Vlulate pastores. Vlulatus est vox confusa,& est signum magni doloris.

ℂ Et aspergi.

∗ f ℂBibentes .id est si non vultis hīc sustinere pœnam debitā ꝓ peccatis vestris, sustinebitis maiorem velitis nolitis,s.pœnam purgatorij vel inferni.

a Et rex Sesach bibet post eos.
¶ Cum omnibus Gentibus propinauerit.
Et dices ad eos: Hæc dicit dominus exercituū deus Iſraël: b Bibite & inebriamini & uomite & cădite, & nolite consurgere à facie gladij, quem ego mitto
¶ Patet q̄ non in bono accipitur potio.
¶ Latenter offenditur qui præceptum dei facere noluerunt, necessitate facturos.
inter uos. Cūq; nŏluerint c accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit dominus exercituum:
¶ Velitis, nolitis.
Bibēntes bibetis: Quia ecce in d
¶ Noon in Iudæa deus.
ciuitate, in qua inuŏcatum est nomē meum, ego incipio affli h
¶ Qui pro deo tibi colitis.
gere, & uŏs quasi innocētes & i immunes eritis? Nō eritis im
¶ Portionem. vnde: Mittam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum. &c.
munes. Glădiū enim ego uo
¶ Non tantū Iſraēl.
co sup̄ omnēs habitatores terrę, dicit dns exercituū. Et tu, p phetabis ad eos omnia uerba
¶ Quotcunq; Gentibus prophetabis, & dicad illos.
hęc, & dices ad illos. † Dns de k
¶ Iudicio furoris sui. vnde: Leo rugiet, quis non timebit? &c.
excelso rugiet, & de habitaculo
¶ Vt cuncta terreat audientes.
lo sancto suo dabit uŏcē suam.
¶ Ad templum.
Rugiēs rugiet sup̄ † decŏrē suū. l
¶ Sicut rugit vultur calcantū in torcularij, celeuma cantabitur: & in effusione mutui sanguinis carmen inglobe concinetur.
† Celeŭma quasi calcantiū cŏci m
¶ Celeumatis
net aduersus oēs habitatores terrę. Peruenit sonitus usq; ad n
¶ Vt nullus eas iniudicatas. b ¶ Non qui credūt.
extrema terrę, quia iudiciū do mino cū Gētibus. † Iudicat ipse
¶ Sempiterno.
cū omni cărne, impiŏs † tradidi
¶ Gentantis
glădio, dicit dominus. Hęc di o
¶ Non q̄ dominus ipse percutiat, sed in tempestatu pestiferorum implebitur imperiū eius & voluntas.
cit dns exercituū: Ecce egredi p
¶ Stationabilium.
etur afflictio de gēte in gētem, & turbo magnus egredięt † à q
¶ Vlulate pāstores & clamate: r
summitatib⁹ terrę: & ērŭtin terfecti dñi in die illa † a sŭmo
¶ Ab extremo.
terrę usq; ad summū eius. Nō plangētur, & nō colligētur neque sepelięt̄ur, in sterquiliniū super faciem terræ iacebunt,
¶ Vlulate pāstores & clamate: r

doctrinę habent,& nimia simplicitate prope stulti sunt,Cū aūt habuerimus pacem,& non intellexerimus speciosa pacis,luxurię & otio dediti conticescent bona pacis,& auferētur in furore domini.vnde:Cùm dixerint pax & securitas,tunc repentinus superueniet interitus. a ¶A facie iræ columbæ &c.Gregorius,quia in deum nulla furoris inæqualitas reperitur,furorem domini iram columbæ nominauit. Vt enim vim diuinæ districtionis imperturbabilem demonstraret,& iram dixit columbę,quasi dicat & districtum iudicium inconcussꝰ exerit qui permanens mãsuetus punit. Vnde & in extremo iudicio in semetipso incommutabilis manens,nulla vicissitudine ac mutabilitate variat: sed tamen electis & reprobis nequaq̃ sub specie eiusdem incõmutabilitatis ostẽditur. Quia & tranquillus iustis,& iratus apparebit iniustis.Teste enim conscientia intra semetipsos defecerunt. vñ eorũ mẽtes ęquè vnũ respiciant,sed non ęqualiter modificentur:quia iustis eum benignum ostendit antèacta iustitia,illis terribilem culpa.

1.Tes.5.a.

† cõpletæ sũt dispersiones vrę.

†succisa sunt

GLOS.ORDI.

†vmbraculum

Cap. XXVI.

IN principio re.&. Hæc prophetia superiore prior est,quamuis iub eodem rege.illa enim facta est in anno quarto,hæc in eiusdem regis principio.Non igitur in prophetia historiæ ordo texendus cùm priora posteriꝰ,& posteriora prius dicantur.

c ¶In atrio domus.Vt etiam exteris ciuitatibus loquaris. Pulchrè autẽ in atrio stat,& in vestibulo templi,vt qui ad orandum conueniunt, sermones eius audire cogantur. d ¶Si forte audiant.&c.Q. Forsitan audient & conuertentur. Verbum verò ambiguum diuinæ maiestati non conuenit, sed nostro loquitur affectu,& liberum hominis arbitrium seruatur,ne ex præscientia dei,quasi facere quid,vel non facere necessitate cogamur: Non enim quia deus scit futurum aliquid,ideò futurum est,sed quia futurum est, deus nouit,quasi præscius futurorum. Et tamen iuxta Ieremiam: Si deus mala prædixerit,& populus pœnituerit,vel si prospera promiserit & populus neglexerit,nec mala inferet,nec prospera conferet.Simile illud:Forsitan verebũtur filiũ meũ.e ¶Si nõ.In nra positũ est voluntate,vel facere vel nõ facere.Ita.s.vt q̃dq̃ boni volumꝰ,apperimꝰ explemꝰ,ad dei gratiã referamꝰ,q̃ dat vel ꝺ& ꝓficere.Si aũt sufficit semel ãbula rem legę Moysen data,vt suspicat hę resis stulta,quòd addit,vt audiãt sermones meorũ seruorũ ꝓphetarũ,q.s.post legẽ missi sint,nec semel & à securo,sed semp & à sollicitoꝰ.f ¶Dabo do.Sicut extructo tẽplo in area Orę Iebusæi,& in monte Moria (id est visionis,in quo Abraham filium suum obtulisse narratur) cessauit religio de Silo. nec ibi postea sunt celebrata sacrificia. Sic instructa ecclesia & spiritualibus victimis immolatis,cessauerũt ceremoniæ legis.

†operũ. Matt.21.d.

2.Re.24.d. Gene.22.a.

Nicolaus de Lyra. ☞ & data

a ¶Et asp.in signũ hũiliatiõis. b ¶Optima. gre.i.maiores de ppso.c ¶Quia cõ.q.d.terminus vrę destructionis instat. d ¶Et cade.irrecuperabiliter.vilia em̃ quę cadũt hõ recupant,qa inuenientes parũ aut nihil curant de eis.e ¶Vastauit dominꝰ pascua.id est bona vnde solebant nutriri. f ¶Et cõticuerũt arua.In Hebræo habetur:Speciosa pacis.Tempore em̃ pacis arua sunt speciosa,quia sunt bene culta & fructificantia.& sic dicũtur metaphoricè cantare,& econtrario cõticere,qñ sũt destructa ab aduersarijs, sicut pratum dicitur ridere quando viret,ꝰ plo. G rare,quãdo aret. g ¶A facie iræ furoris domini.&c.ꝓpter vindictam ipsius. h ¶Dereliquit quasi leo tabernaculum suũ.i.templũ quod à Chaldæis fuit incensum. i ¶A facie iræ columbæ.i.Nabuchodonosor,eòq habebat in aliquo vexillo sui exercitus imaginem columbæ,vt dicunt aliqui:Sed hoc non videtur multum probabiliter dictum,quia supra.xiij.ca.dictũ fuit q habebat in vexillo signũ leonis.Ra.Sa.dicit q est ira. A facie iræ vinosæ.j.à facie vindictæ dei inebrians.& sic prosequitur metaphorã suprà positam de calice vini furoris,& de potatiõe eius & inebriatione.Rõ huius diuersitatis est,quia dictio Hebraica hîc posita.s.Iona,est æquoca ad colũbã & vinositatem.

k ¶Et à facie iræ furoris domini. In Hebræo habetur:Iræ furoris sui.& sic refertur ad eũdem,de q̃ prędicitur: A facie iræ columbæ.

¶In ca.xxv.vbi dicitur in Posilla: Numeratio tamẽ istorũ.lxx.annorũ. †quies.

ADDI.I. Inchoatio septuaginta annorũ captiuitatis Babylonicę quærenda est in nono capso Dan.vbi de.lxx.hebdomadibus Danielis reuelatis agitur.ibi enim largè de istis habes in Posil.& in additione.

¶In eodẽ ca.vbi dicit i Posil.A facie irę colũbę &c.i.Nabuchodonosor, †quies. maiꝰ oppꝛ

ADDI.II. Dictio Hebraica mẽtis hîc posita.s.Ionah H יונה nõ est æquiuoca: Nihil em̃ signat in Hebræo,nisi columbã.Quòd aũt dicit Ra.Sa.q̃ signat vinosam non esse verũ,nisi forte secundũ etymologiã, quod nõ ꝓnet ad sensum literalẽ.vñ secũdũ glo.& sc̃m Gregoꝝ hoc q̃d dicitur:A facie irę columbæ.intelligit ira dei.Dicit em̃ sic.qa in deo nulla furoris inęq̃litas reperit,furorẽ dñi iram colũbę nominauit,de quo lati⁹ in glo.

NI.DE LYRA.

Cap. XXVI.

IN principio.Superius Ieremias propter veritatem suæ prophetię passus est iniuriam à persona singulari. s.à summo pontifice.hîc eadẽ de causa patitur iniuriam à multitudine. Et primò à pseudo prophetis & sacerdotib⁹. secũdò à rege & à principibus.xxxij.c. Prima in duas:quia primò patitur iniuriam,secundò constanter resumit suam prophetiam ca.se. Prima in duas, quia primò ponitur Ieremiæ pśequutio.secundo eiusdem liberatio ibi: Et audierunt.Circa primum primò ponitur tempus huius persequutionis,cũ dicitur: l ¶In principio re.Secũdò causa eius quę fuit Ieremię prędicatio, cũ dicit ei: A dño.m ¶Sta in atr. vbi causa orationis cõueniẽbat Iudæi. Diuiſe

n ¶Et loqueris ad om.id est ad omnes homines venientes de omnibus ciuitatibus.o ¶Noli subtra.aliquid omittendo.

p ¶Si forte.hoc dr̃ ꝓpr libertatẽ arbitrij,q̃ põt hõ pœnitere & obstinari.q ¶Et pœniteat me. Non inferendo eis pœnam comminatam.Talia verò nõ arguunt in deo aliquam mutationem,sed tantũ in creatura,sicut dictũ est diffusius supra.xviij.ca. Cętera patẽt vsq; ibi:r ¶Dabo.do.i.tẽplũ à Salomõe ędificatũ.

Sicut Silo.

Moraliter.l ¶In principio regni Ioa.filij Iosiæ regis Iuda.&c.Sequitur:m ¶Sta in atrio domus domini & loqui. Per Ieremiam constanter prædicantem contra vicia sacerdotum & falsorum prophetarum & populorum eis credentiũ, signatur prędicator constans secularis vel religiosus,qui constanter prędicat contra malicią cleri & populi Christiani. Et sequitur postea Moraliter

* Apprehẽderũt eũ.

& data est vrbs Iudeorū i male-
A dictionē, de q̄ nos dñs liberauit
redimēs à maledicto legis, fact⁹
Galat.3.b. p nobis maledictū. a ¶Portæ
do. Noua dicit, qa q in ea sede-
bāt, & iudicio p̄erāt, sacerdo-
tū & pseudo pphetarū calūniæ
resistebāt. b ¶Et lo. Sedētibus
vrbis pri. ipib⁹ in porta tēpli, q̄
cōcurrerūt de palatio regis, ad se
dādā seditionē ppli, cōcione cō-
gregata: sacerdotes & pseudo p
† prophe- phetę accusāt, & si habuissēt iudi
tas. cij ptātē dānassēt etiā pphetā. vñ
† vt non. intelligim⁹ crudeliores fuisse, p
iudia ſtitatis qui videbāt eē re
ligiosi, q̄ q̄ p̄erāt necessitatib⁹
publicis, irati q̄ p̄dicaret religi
onē pituri, & lucra de religione
venētia. Si q̄ ppē mādata dei,
& vitatem fidei Sacerdotes vel
pseudo pphetę, vł decept⁹ ppli
nobis irascāt, nō magnope cu-
rem⁹, sed ſniam dei exequamur:
nō p̄sentia mala, sed futura bo
na cogitātes. c ¶Et ait. Illis ac-
B cusatib⁹ & crimē mortis intēdē
nib⁹, Ieremias ad principes log̃t,
& ad ppłm quē illi cōcitauerūt,
prudēter, hūiliter, & cōſtanter à
dño se missū dicit: vt cōtra tēplū
& ciuitatē loq̄ret, et dat cōsilū
vt agāt pœnitētiā, & dñs muter
suā ſniam. Hūiliť log̃t dicēs: Ec-
ce ī manib⁹ vestris sū. &c. Cōſtāť,
In vitate enim misit me dñs ad
vos. d ¶Nūc er. Q. Si irascimi-
† supra. ni, qđ cōtra tēplū & vrbē loquu
tus lū, & diligitis salutē vrbis &
tēpli, cui. pcta peccatis cumulatis,
Quō hūili- & sanguinis mei vrbē & inhabi
tate vrbē tatores eius reos facitis: Si q̄ igi
tur, p necessitate nobis hūilitate
op⁹ eſt, sic ea assumam⁹ ne vitatē
& constātiā deseram⁹. Aliud est
em fugere cōtumeliā facere iudi
cāti, qđ signū est stultitię, aliud
suscipēdā periculū vitare, vt nihil
subtrahat de vitate. e ¶Et di.
Principes ciuitatis, & ppłs intelle-
xerūt iudicij vitatē. Senes autē
(quorū est nosse vetera) replicāt
historiā, & Michęā cōparāt Iere-
miæ, & oñdūt illū dixisse grauio
ra, nec à iusto rege qđq̄ ppessū,
sed cūctis ad pœnitentiā cōuersis
dūm mutasse sententiā: frāgūt q̄q̄
accusatorū rabiē, se eis cōnume
rēter: Nō faciemus malū grande
cōtra aias nras. Q. Accusato nō
nocebim⁹, sed aiab⁹ nris q̄s mu-
Quæstio tatione ſniæ possumus liberare.
f ¶Fuit quo. Quærit cū Vrias
eadē quę Ieremias pphetauerit
& i Aegyptū fugerit, & ide retra
ctⁿ occisⁿ eſt quō Ieremias q au-
dacter in sentētia p̄stitit, euadere.

Nico. de Lyra. potuerit

a ¶Templum. b ¶Vbi fuit tabernaculum. c ¶Destructio templo-
mūm istam sicut in Silo, & urbē hanc dabo in ma
ledictionem cunctis Gentibus terræ. Et audie-
¶LXX. pseudoprophetæ.
runt sacerdotes & prophetæ & omnis populus
Ieremiam loquentem uerba hæc in domo domi-
ni. Cūmq̄ complesset Ieremias loquens omnia
quæ præceperat ei dominus, ut loqueretur ad u-
niuersum populum, apprehenderunt eum sacer
dotes & prophetę, & omnis popul⁹, dicēs: † Mor
te moriatur. Quare † prophetauit in nomine do-
mini: dicēs: Sicut Silo erit domus hęc, & urbs ista
a ¶Tunc. a ¶Mota seditione.
desolabitur, † eò q̄ non sit habitator. Et cōgre-
a ¶Comprehensum.
gatus est omnis populus aduersus Ieremiam in
a ¶Vbi erat Ieremias.
b ¶Qui versabantur in domo regia.
dōmo domini. Et audierunt principes Iuda
¶Nota ire in domum domini ascensus est.
uerba hæc, & ascenderunt de domo regis in
a ¶Quod est officium eorum, vt negocij & seditionis veritatem
cognoscant.
domum domini, & sedērunt in introitu portæ
domus domini nouę. Et loquuti sunt sacerdo-
tes & prophetæ ad principes, & ad † omnem po-
pulum, dicentes: Iudicium mortis est uiro huic
quia prophetauit aduersum ciuitatē istam, sicut
audistis aurib⁹ uestris. Et ait Ieremias ad omnes
principes & ad uniuersum populum, dicens: Do
minus misit me, ut prophetarem ad domū istam
& ad ciuitatem hanc omnia uerba quæ audistis.
† Nunc ergo bonas facite uias uestras, & studia
uestra, & audite uocem domini dei uestri, & pœ-
nitebit dominum mali quod loquutus est aduer
sum uos. Ego autē ecce in manibus uestris sum,
facite mihi quod bonū & rectum est in oculis ue-
stris. Verumtamen scitote & cognoscite, quòd
si occideritis me, sanguinem innocentem trade-
tis contra uosmetipsos, & cōtra ciuitatem istam
& habitatores eius. In ueritate enim misit me do-
minus ad uos, ut loquerer in auribus uestris o-
mnia uerba hæc. Et dixerunt principes & omnis
a ¶Qui ante a sacerdotibus & pseudoprophetis seductus, populus au
tem audita ratione cito mutat sententiam, quia dominus promisit in-
dulgentiam, si bonas fecerint vias suas: sacerdotes autem & pseudo-
prophetę in accusatione perseuerant.
populus ad sacerdotes & prophetas: Non est ui-
ro huic iudicium mortis, quia in nomine domi-
ni dei nostri loquutus est ad nos. Surrexerunt er-
go uiri de senioribus terrę, & dixerūt ad omnem
cœtum populi, loquentes: Michæas de Mora-
sthin fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Iu-
da, & ait ad omnem populum Iudæ, dicēs: † Hęc
dicit dominus exercituum. Sion quasi ager ara-
bitur & Ierusalem in aceruum lapidum erit, &
mons domus † domini in excelsa syluarum.
Nunquid morte condamnauit eum Ezechias
rex Iuda & omnis Iuda? Nunquid non ti-
muerunt dominum, & deprecati sunt faciem
domini, & pœnituit dominum mali quod lo-
quutus fuerat aduersum eos? Itaque nos fa-
cimus malum grande contra animas nostras.
Fuit quoque uir prophetans in nomine domini

a ¶Si ī. In qua ciuitate pri
mò fuit fixū tabernaculū Moysi.
Iosue. xviij. & illa ciuitas erat de
structa diu ante, & cultⁿ diuinus
inde ablatⁿ. b ¶Et ut s. Ier̄m.
c ¶Da. i ma. s. hoies maledicē-
tes alicui ciuitati dicēt: Sic cōtin
gat ei sicut Ier̄m. tertiò ponit p
sequutiōis sequutiōis modⁿ, cū dicit. d ¶Et C
au. &c. Cętera patēt. f ¶Et au.
prin. Hīc cōsequēter describit Ie
remię liberatio. Circa quā primò
ponit causę examinatio. scdò e-
ius determinatio, ibi: Et dixerūt.
Circa primū primò ponūt iudi
ces, cū dicit: Et audierūt prīcipes
Iuda verba hęc. videlicet cōmo
tionē Sacerdotū & ppli cōtra Ie
remiā. g ¶Et ascē. &c. qa tem
plū erat in summitate mōtis Siō † Morie
& domⁿ regis in decliui montis. ris.
h ¶Et sede. vt maturi⁹ exami
narēt negociū. i ¶In introitu
&c. Illa erat porta de qua dicit.
iiij. Reg. xv. q̄ Ioathā ędificauit
portā domⁿ dñi sublimissimā,
quæ dicit hīc noua: qa lōgè post
tēpus Salomonis fuit ędificata.
Cōsequēter ponitur Ieremiæ ac
cusatio, cū dicit: k ¶Et loqu.
Tertiò Ieremię respōsio, cū dici
tur. l ¶Et ait Ieremias. domi
nus misit me. q. d. nō feci de p̄-
prio capite. m ¶Bonas fa. uīs-
as ue. id est operatiōes. n ¶Et
stu. ue. id est cogitationes. Cęte
ra patēt. o ¶Et dixe. Hīc po-
nitur causæ determinatio, cū di † vniuersū
citur: Et dixerunt principes.
Vbi primò ponitur ratio pro e-
ius liberatiōe, cū dicit. p ¶Nō
est uiro huic iudicium &c.
quasi dicat interficiendo ipsum D
fieret cōtra deū, cuius est nunci⁹:
Et inducitur ad hoc exemplum
Michęę prophetæ, qui antè scili
cet tempore Ezechiæ regis pro
phetauerat destructionem ciui-
tatis Ierusalem & tēpli, dicens:
Siō quasi ager arabitur &c. nec
tamen Ezechias propter hoc eū
occidit, sed magis ipse & popul⁹
ad dictum eius egerunt pœnitē-
tiam, & dominus distulit pœnā
cōminatā: & secundum hoc dici
tur: q ¶Et pe. do. Non per ali
quā mutationē in deo factā, sed
in effectu, sicut dictū est suprà.
r ¶Itaq̄ nos facimus gran.
supple si occidamus Ieremiam.
s ¶Fuit quoq̄. Hīc consequē-
ter ponitur aliud exēplū ad eādē
cōclusionē, vt dicūt expositores
nī cōiter de Vria, ppheta q̄ p̄
phetauit destructionem ciuita-
tis & templi, sicut & Ieremias
c-Hyre re-

* e ¶Apprehenderunt eum Moraliter
sacerdotes & cętera. per q̄s
signātur mali sacerdotes & cle- † Mich.3.d
rici & populi ab eis decepti per
sequentes veritatis prædica-
tores, sicut & sacerdotes Iudęo-
rum deceperunt turbam ad pe-
tendum Barrabę liberationem, ► domini
& Iesu Christi crucifixionem,
vt habetur Matth. xxvij.
o ¶Et dixerunt principes.
& cętera. Per principes istos
de domo regis qui liberauē-
runt Ieremiam à pœna mortis,
signātur principes & nobiles
Christiani, & misericordes prę-
lati, qui defendunt prędicatores
veritatis ab iniuriis & molestiis
sibi crudeliter illatis.

potuerit vulgi principumq; iudicio & seniorū cōsilio. Ad quod respondendū. Nō posse sciri dei iudiciū, dū causa eadē alī punit, alī liberat. Sed forsitā Vrias in cōdānationē accusatorū & populi occisus est. Ieremias autē dei iudicio reseruat⁹ est, vt reliqs ppli prędicaret, & ad pœnitētiā ꝓuocaret. Sicut Iacob⁹ statī martyrio coronatus est. Petrus & alī Apli ad prædicandum reseruati. Et ad uertēda est ꝓ phetalis constantia, qa nec de Aegypto retractus Vrias snīam mutat, & imminente morte nihilominus loquit quæ præcepat dns. Quòd aūt timuit & fugit, nō infidelitatis sed prudentię indiciū est, ne frustra nos offeram⁹ periculis. Christus quoq; de manibus psequētiū lapsus est, qui Apostolis ait: Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. a ¶Et misit rex. Quæritur quō Ioakim rex parui imperij & debilitati, tamiamq; periturī in AEgyptum potuerit mittere, & Vriam educere? Sed cōsiderare debemus, ꝙ Nechao rex Aegypti principē cōstituit eū: & hāc ꝓphetiā factā esse cū cœpisset regnare. b ¶Igitur ma. Quāuis Ieremias dñi auxilio liberatus sit, in mercedem tamē deputatur illi, per quē ꝓphetā suū liberauit.

Act. 12. a.

GLOS. ORDI. Cap. XXVII.

†filiorū populi.

IN principio regni &c. Multi putant hoc sequētis capituli esse principiū: sed supiori est iūgēdū, vt qdqd dictū refert vsq; ctū, in principio regni Ioaki credam⁹ fuisse.

Nicolaus de Lyra.

Hæc dicit dotpe regis Ioakim: & ꝓpter hoc fuit occisus ab eo, vt hīc dicit. Et ponit istud exēplū ad hāc cōclusionē, ac si dicat: Ezechias qui fuit bonus rex non interfecit Michęā sed saluauit. Ioakim verò malus rex interfecit Vriā, & nos non debemus imitari facta malorū, sed bonorū: ꝓpter qd debem⁹ saluare vitā Ieremiæ: ideò concludit in fine: a ¶Igitur manus Aichā. &c. Iste em̄ erat principalis in allegatiōe & determinatione ista. Ra. Sa. hoc exponit ad contrarium dicens, ꝙ inter illos principes erāt aliqui boni q stabāt pro Ieremia: & illi allegauerūt primū exēplū de Ezechia rege & Michęa ꝓpheta. Aliqui aūt erāt mali, & illi erant Ieremiæ cōtrarij, sicut sacerdotes & prophetæ falsi: & isti ad hoc allegauerunt secūdum exemplum de Ioakim q occidit Vriā. q. d. sic debem⁹ occidere Ieremiam. Tñ alia ps fuit maior & pręualuit, & sic finaliter Aichā snīam dedit, ꝓ Ieremia, & ipm liberauit. Et hæc expositio secunda videtur rationabilior, quia non est verisimile ꝙ principes regis actu regnantis ex eius malicia facerent argumentū ad liberationē Ieremiæ.

NICO. DELY. Cap. XXVII.

Diuisio

IN principio. Hīc cōsequēter Ieremias liberatus resumit suā ꝓphetiā. & priò ꝓphetat ppō aduersa, scd'ò ꝓspera. xxx. ca. Prima adhuc in tres partes: quia priò ꝓphetat cōtra Sedechiā, scd'ò contra Ananiā ca. seqn̄ti. tertiò contra Iechoniā ca. xxix. Prima, adhuc in duas, quia priò prophetat contra reges ad Sedechiam nuncios mittentes, secundò contra ipsum Sedechiā, ibi: Et ad Sedechiā. Circa primū sciendū, ꝙ illud quod ponit hīc: In principio re. &c. vsq; ibi: Hæc dicit do. excluditur est finis capituli præcedēs scd'm expositores latinos cōiter, qa illa quę dicta sūt ca. xxvj. cōtigerūt in principio regni Ioakim filij Iosię, vt patet in principio capituli. Illa aūt quę sequūtur in isto capitulo, fuerūt tpe Sedechię. A principio aūt regni dicti Ioakim vsq; ad principiū regni Sedechię fluxerūt. xj. anni & tres menses, vt patet. iij. Regū. xxiij. & ideò sic exponūt qd' dicitur hīc: In principio regni Ioakim. dicens scilicet ea quæ dicta sunt in principio capituli præcedentis, ita quòd hoc est quędam recapitulatio capituli. xxvj. Et quod sequitur: Hæc dicit dominus ad me: Fac tibi uincula & cætera. Est principiū. xxvij. capituli. Et est alia sententia, quæ contigit tempore Sedechiæ.

Vrias filius Semei de Cariathiarim: & prophetauit aduersum ciuitatem istam, & aduersum terram hanc iuxta omnia uerba Ieremiæ. Et audiuit rex Ioakim & omnes potētes & principes eius uerba hæc, & quæsiuit rex interficere eum. Et audiuit Vrias, & timuit, fugitq; & ingressus est Ægyptum. Et misit rex Ioakim uiros in Ægyptum, Elnatham filium Achobor & uiros cū eo in Ægyptum. Et eduxerūt Vriam de Ægypto, & adduxerūt eum ad regē Ioakim, & percussit eum gladio, & proiecit cadauer eius in sepulchris †uulgi ignobilis. Igitur manus Aichā filij Saphā fuit cum Ieremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum. Cap. XXVII.

a

b

IN principio regni Ioakim filij Iosiæ regis Iuda factū est uerbum illud ad Ieremiā à domino, dicens: Hæc dicit dominus ad me: Fac tibi uincula & †Quas vulgo bolas.

c

b

c

d

catenas, & pones eas in collo tuo, & mittes eas ad regem Edom & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regē Tyri, & ad regem Sidonis in manu nunciorum qui uenerunt Ierusalem ad Sedechiā regem Iuda:

e

f

Moralit.

Moraliter. c ¶Hæc dicit. Fac ti. uin. Per quæ secundū sensum literalem signatur seruitus regis Babylonis, secūdum sensum moralem signantur peccata quibus peccator tenetur in seruitute dæmonis.

c ¶Et mittes eas ad regem. &c. Edom autem interpretatur sanguineus. & ideò per ipsum signatur princeps sitiens sanguinē innocentem: & ꝓ hoc est dęmonis seru⁹. Per regem Moab quin terpretatur ex patre, eò ꝙ ex incestu patris cū filia nat⁹ fuit Gene. xix. signatur rex carnalis & lubricus. Per regem filiorū Ammon, q interpretat inutilis, signatur ꝓ princeps fatu⁹, sub q̄ miserē viuit ppls, Eccl. x. c. Væ terræ cuius rex est puer. Per regem Tyri & Sidonis qui interpretatur venatio, signatur princeps cupid⁹ & malitiosus, qui per malicias exquisitas populum subditum sibi grauat: Prouerb. xxviij. c. Leo rugiens & vrsus esuriens princeps impius super populū pauperē. Et iste moraliter est rex Tyri qui interpretatur angustia. nā ꝓ eū populus angustiatur. Per regē Sedechiam qui interpretatur iustitia dei, & tñ eā nō tenuit: qa regi Babylonis peierauit, signatur rex hypocrita, q sub specie bonitatis iniusticias facit qualis fuit Iuhanus apostata, qui cupiditatem suam Euangelij testimonio colorabat, dicens Christianis: Christus vester dicit: Nisi quis renunciauerit oibus quę possidet, non potest meus esse discipulus. Et sic ab eis patrimonia auferebat. & de tali rege dicitur Iob. xxxiij. d. Qui propter peccata ppli regnare facit hoiem hypocritā. Oēs enim isti reges prædicti sunt serui regis Babylonis. i. inferni. Nā Babylon interpretatur cōfusio in inferno aūt nullus est ordo, & ꝓ consequens est ibi maxima confusio. Et sicut reges prędicti sunt hic serui diaboli ꝓ culpā, sic in futuro subijcientur ei (nisi pœnituerint) per pœnam.

¶ Sua.

a ¶ Hæc di. do. Pręcerita visio in prici pio regni Ioakim: hęc autē sub Sedechia extremo regnauit in Ierm sub q̄ vbs q̄ capta est & euersa. b ¶ Terrā & ho. Or do cōrarius in Genesi prius fiūt animantia, hō postea, hic aūt prius hoīem nominat, postea quę sunt ei subiecta. c ¶ In forti. Psal. 103. c. Iob. 12. Christus dei virt⁹ & dei sapiētia. vñ: Oia in sapiētia feciſti. Et alibi: Oia p ipm facta sunt. d ¶ Et dedi &c. Significat q̄ hūano generi oia p gratiā sunt tributa. e ¶ In ma. Nabu. Quāte infœlicitatis est lisť, cuius cōparatōe Nabuchodonosor seru⁹ dei appellat: f ¶ Insup &. Oē gen⁹ animaliū, cū hoīe enim oia traduntur quę ipi subiiciūtur, vel feras Gētes, vt illi seruiant q̄ seruire nō nouerāt. g ¶ Donue. &c. Ne putet regniū Nabuchodonosor esse ppetuū, significat ipm à Mœdis & à Persis esse capiēdū. h ¶ Gens autē. Nō solū dās peccātes subiicit Nabuchodonosor, sed & Paul⁹ q̄ ait: Quos tradidi Satanę, vt discant nō blasphemare: Et ali bi Tradere hmōi hoīem Satanę in interi tū carnis, vt spiritus salu⁹ fiat. Potestatib⁹ q̄q; obedire monet, nō solū ppter irā, sed ppter cōsciēnā. Hūc locū allegorie⁹ inter pres (historię fugiēs veritatē) de cœlesti Ie rusalē intelligit: q̄ debēt habitatores eius spōte assumere corpora & descēdere in Babylonē, i. mūdi cōfusionē q̄ est posi tus i maligno, & seruire regi Babylonio. i. diabolo. Si aūt noluerint, nō grauia corpora portaturos, sed perituros gladio, fame, peste, nec futuros homines sed dæmones. Hoc ille dixerit, nos simplicē historiam sequamur, ne q̄busdā pręstigijs involuamur. a ¶ Et ad Se. Post vniuersas Gētes, transit ad Sedechiā & eadē cōminatur: nec ei Iudęi priuil. giū merenť, q̄ aut similia aut grauiora aut maiora Gētibus peccauerit: & q̄ audire dedignant, peste & fame cōsumitur. k ¶ Noli. au. In hoc loco allegoricus interpres in cœlesti Ierusalē pōitos hortatur, ne ppheras suos audiāt & diuinos: sed seruiāt Nabuchodonosor, corp⁹ humilitatis assumendo, infantiū vagitū & incunabula puulorum. Si em hoc fecerint expleto famulatu & cōditione mortalitatis reuertentur ad ppriā suā terrā. Addit quoq; suspicari te eos qui præcepta dei cōtemperint, humanis corporib⁹ pregrauari, futuros dęmones & immūdos spūs & sedem prifinām non recepturos. m ¶ Non ser. Melius est sponte seruire & amicum dei habere & Gentilem terram colere, quām necessitate captuum seruire. l ¶ Verba ppheta. Notandū in scripturis sētis pseudo prophetas vocari prophetas.

☞ Et ad sa.

Nicolaus de Lyra.

✠ monet istos reges & Sedechiam, vt non rebellent regi Babylonis, sed magis ei seruient sub tributo. Ra. Sa. cum hoc addit aliam causam dicens, q̄ Sedechias quarto anno regni sui iuit in Babylonē, vt habetur 4 nſrā. lij. ca. ad portandum xenia regi Babylonis, qui fecerat eum regem, vt habetur ain. Regū. xxiiij. Et tunc rex Babylonis præfecit eum quinq; regibus hic nominatis, vt ab illis acciperet tributum in Babylonem cum suo mittendum: & idcō quando redijt Sedechias in Ierusalem miserunt isti quinq; reges nuncios ad eum, eō quōd erat institutus de nouo

præcipies eis ut ad dominos loquā a tur. Hæc dicit dominus exercitu um deus Israël: Hæc dicetis ad do b minos uestros: Ego feci terram b & homines & iumēta, quę sunt su c per faciem terrę in fortitudine mea

a ¶ Vnde: Brachium domini cui revelatum est?

magna, & in brāchio meo extento, d & dedi eam ei qui placuit in oculis c meis. Et nunc ita q̄; ego dedi omnes

a ¶ Diaboli, qui ait: Hæc omnia mihi tradita sunt.

e terras istas in manu Nabūchodo nosor regis Babylonis serui mei. d f Insuper & bestias agri dedi ei, ut e seruiant illi. Et seruient ei omnes

a ¶ Euilmerodach. b ¶ Balthasar.

Gentes & filiō eius, & filio filij b eius g h e donec ueniat tempus terræ eius &

a ¶ Non omnes, hoc enim proprie Christo conuenit.

ipsius: & seruient ei Gentes mūltæ i & reges magni. Gens † autem & regnum quod nō seruierit Nabu h chodonosor regi Babylonis, & quicumque nō curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio & in fame & in peste uisita

a ¶ Gentilium qui simulabant se diuino spiritu futura prædicere.

bo super gentē illam, ait dominus, donec cōsumam eos in manu eius. Vos † ergo nolite audire pro k phetas uestros & diuinos & somni l m

a ¶ Qui imitantur Ioseph & Daniel.
b ¶ Qui volatu auium & oscinum vocibus faciendum vel non faciendū aliquid retinent.
c ¶ Dæmonum phantasmatibus seruientes.

atōres & augures & māleficos, qui n o dicunt uobis: non seruietis regi Babylonis: quia prophetāt uobis men p dacium, ut longē faciant uos de terra uestra, & eiciant uos, & perea q tis. Porrō gens quæ subiecerit ceruicem suam sub iugo regis Babylonis, & seruierit ei, dimittam eam in r terra sua, dicit dominus, & colet e

a ¶ Ne respondeant legati, & reges prædicatum Gentium, quare hoc populo suo non præcipiat Sedechiæ quoq; & prophetis & sacerdotibus similia loquatur.

s am & habitabit in ea. Et ād Sede t chiam regem Iuda loquutus sum secundum omnia uerba hęc, dicēs: Subiicite colla uestra sub iugo regis Babylōnis, & seruite ei & populo eius, & uiuetis. Quare moriemini tu & populus tuus gladio & fame & peste, sicut loquutus est dominus ad gentem quæ seruire nolue k rit regi Babylonis? Nolite audire l uerba prophetarum dicentium uo m bis: Non seruietis regi Babylonis, quia mendaciū ipsi loquuntur uobis. Quia nō misi eos, ait dominus, & ipsi ꝓphetāt in nomine meo mē

turus de nouo ad recipiendum eorum C tributum: & tunc vt dicunt expositores nostri habuerunt ad inuicem tractatum de rebellione & tributi negatione, eō q̄ isti quinq; reges & etiam Sedechias liber tatem desiderabant: verūtamen Sedechias non rebellauit aperte vsq; ad. viij. annum regni sui, vt dicit Iosephus. in talib⁹ enim negocijs ponitur magnus temporis tractus: sed tunc confidens de auxilio regis Aegypti, & forte istorum quinque regum aperte rebellauit, & tributum regi Babylonis negauit. a ¶ Et præcipi. eis ut ad dominos loquantur. Hæc dicit dominus exercituum deus Is. Hæc dicetis ad dominos &c. Hic cō sequenter ponitur dictæ missionis ratio, quæ est vt propheta non solum verbo sed etiam sensibili signo significaret eis, q̄ si rebellarent malē contigeret ipsis: & patet litera exceptis aliquibus quæ exponentur. b ¶ Ego feci terram & ho. Quia ad opus creationis requiritur virt⁹ infinita. c ¶ Et dedi eam. non est per hoc intelligēdum, q̄ Nabuchodonosor haberet gratiam gratum facientem siue † ergo sanctificantem cum esset infidelis & idolatra: sed hoc dicitur quia deus indifferenter bonis & malis dat bona temporalia, prout sibi placet. d ¶ Serui mei. Erat enim executor diuinę iustitię, vt suprà dictum est. xxv. e ¶ Insuper & bestias agri. Dicit Rab. Sa. quod hoc dicitur eō quōd Nabuchodonosor leo dici D tur, suprà. xiij. cap. qui est rex animalium. f ¶ Et seruient ei omnes Gentes. Hyperbole est ad designandum mutatu dinem sui imperij. g ¶ Et filio eius. scilicet Euilmerodach. h ¶ Et filio filij. scilicet Balthasar, in quo defecit regnum Babylonię, Danielis. v. ideō subditur:

i ¶ Donec ueniat tempus terræ eius & ipsius &c. scilicet punitionis terræ eius & ipsius. Cætera patent vsquè ibi: k ¶ Vos ergo nolite audire prophetas uestros. qui fingebant se habere visiones à deo in vigilia.

l ¶ Et diuin. qui coniecturabant per astra. m ¶ Et somniatores. qui dicebant se habere visiones in somnio.

n ¶ Et augures &c. qui diuinabant per garritum & volatum auium.

o ¶ Et maleficos qui dicunt uobis: qui diuinabant in hostijs dæmonibus immolatis. p ¶ Vt longē faciant uos de terra uestra, & ejciant uos & pereatis. Istud vt dicitur consequuntur & non causaliter: ex hoc enim quōd credebant talibus mendacijs, rebellabant: ad quod sequebatur eorum destructio & captuitas. Cætera patent vsquè ibi: q ¶ Dimittam eam in terra sua dicit dominus, & colet eā & habitabit in ea. tamen sub tributo regis Babylonis. r ¶ Et ad Sedechiam regem Iuda loquutus sum secundum omnia uerba hæc dicens: Subiicite colla uestra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei & po. Hic consequenter ponitur prophetia cōtra Sedechiam & eius populum, quā prædixerat Ieremias, vt patet superius in pluribus locis. Sed hīc eam repetit loquendo nuncijs regum prædictorum, secundum qd̄ dicit hīc Rab. Sal. & patet sentētia vsquè ibi: s ¶ Nolite audire. scilicet falsorum, vt patet ex sequentib⁹.

c ✠ Vt ejciant

a ¶ Et ad sacerdo. Post Gentes & reges sacerdotibus loquit & ppō q iā interitū ꝓphetis annunciauerat, dicēs: Et eniā vos &c. Loqtur aūt eadē quę supra. b ¶ Vt uiuatis. Nota dei clementiā: leuiori pœnæ vult tradere, ne suscipiāt grauiorē.

Nota dei clemētiam

c ¶ Et si ꝓphe. Qui ver⁹ ꝓpheta est, precib⁹ dño occurrere pōt: sicut Moyses, cui dictū est: Dimitte me vt peutiā ppīm istū. In q̄ ostēditur posse retineri deū precib⁹ sctōrum.

Exo. 32. c.

d ¶ Occurāt do. Occurrāt & quę prędictū opę cōpleta demōstent: & tūc veritate vaticiniū probabitur.

†orent nūc dominū.

e ¶ Ad colū. Enumerat vasa quę trāslata fuerūt in Babylonē capto Sedechia, ciuitate incēsa, temploq̄ subuerso.

GLOS. ORDI.

Cap. XXVIII.

ET factū ē. Nondū Ezechiele vaticināte in Babylone ad eos, q̄ cū Iechonia fuerāt translati.

g ¶ Propheta de Gabaō. Lxx. pseudo propheta manifestius. Hebræum em̄ Nabi נביא prophetam

F sonat: non pseudo ꝓphetā sic fere vbiq̄ transferūt: nō verbū sequentes sed sensum.

h ¶ In domo do. In qua fiducialiter loquitur, quia ꝓspera ppō pollicetur: & mendacia libenter audiunt præcipue quæ optata promittūt.

i ¶ Omnia ua. &c. Ieremias dixerat etiam reliqua vasa apportanda. hic affirmat asportata esse reportāda.

k ¶ Amē sic &c. Optat fieri quod ille mentitur: hoc significat amen, quo sæpe dominus in Euangelio vtitur, & cupit pro rerum prosperitate magis illum, quàm se vera dicere.

Mich. 2. c.

vnde ali⁹ ꝓpheta: Vtinā nō essem vir habens spiritum, & mendaciū potius loquerer.

Ionę. 4.

Ionas autē cōtristatur, qa mētit⁹ est, & arguit à dño vtilius esse mēdaciū. q̄ tantę ruinā multitudinis. Ne tamen videretur pseudo ꝓpheta ꝓbare vaticinium absq̄ mentientis iniuria, sub aliorū exemplo veritatē asserit.

Prophetæ quidā pro phetię dominū se nō habere optāt

l ¶ Verū tamen. Potuit dicere mentiris populum decipis, pseudo propheta es. Sed poterat ille in Ieremiam eadem retorquere. Non ergo fecit iniuriam

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Vt eiiciant. Ii vt teneāt hīc cōsequutiue & nō causaliter, vt supra dictum est. & patet ītra vsq̄ ibi:

b ¶ Et si ꝓphe. s. dei. c ¶ Occurdomi. preces efficaces ei porrigendo. vnde in Hebræo habet: Deprecentur dominum exercituū, vt nō veniant &c. i. vt vasa quæ remāserūt in domo dñi nō portētur in Babylonē, sicut illa quę fuerāt portata in transmigratione Iechonię, quæ tñ portabantur. Ideò subditur.

d ¶ Quia hæc dicit dominus ex. ad. s. duas magnas & valde notabiles quæ erant in porticu templi. e ¶ Et ad mare, scilicet æneum, in quo lauabantur sacerdotes.

f ¶ Et ad bases. scilicet laterum quæ erant

daciter, ut eiiciant uos, & pereatis tam uos a quàm prophetæ qui uaticinantur uobis. Et ad sacerdotes & ad populū istum loquutus sum, dicens: Hæc dicit dominus: Nolite audire uerba prophetarū uestroū qui prophe-

a ¶ Quæ cum Iechonia fuerant asportata.

tant uobis, dicentes: Ecce uāsa domini reuertentur de Babylone nunc citò: mendacium enim prophetant uobis. Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis ut uiuatis. b Quare datur hæc ciuitas in solitudinem? Et c si prophetæ sunt, & est uerbū domini in eis, d †occurrant domino exercituum, ut non ueniant uasa quæ derelicta fuerant in domo domini, & in domo regis Iudæ, & in Ierusalem, in Babylonem. †Quia hęc dicit dominus exercituum ad columnas & ad mare & e ad bases & ad reliqua uasorū quę remāserūt in ciuitate hac, quę nō tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cū trāsferret Iechoniam filium Ioakim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem & omnes optimates Iuda & Ierusalem. Quia hęc dicit dominus exercituū deus Israël ad uasa quę derelicta sunt in domo domini, & in domo regis Iuda & Ierusalem. In Babylonē transferentur, & ibi erunt f usq̄ ad diem uisitationis suę, dicit dominus. g Et afferri faciam ea, & restitui in loco isto.

Cap. XXVIII.

h ET factum est in anno illo in principio regni Sedechię regis Iudæ, in anno quarto, in mēse quinto, dixit ad me Ana-

a ¶ Vt uidebatur populo.

i nanias filius Azūr propheta de Gabaon in domo domini corā sacerdotibus & omni populo, dicens: Hęc dicit dominus exercituū deus Israēl: Cōtriuī iugū regis Babylonis: adhuc dūo anni dierū, & ego

a ¶ Destruxi. b ¶ In perium.

k referri faciā ad locū istū oīa uasa dñi quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylōis de loco

a ¶ Vt breue tempus gaudij magnitudinem augeret.

istō, & trāstulit ea in Babylonē, & Iechoniā filiū Ioakim regē Iuda, & omnē transmigrationē Iudæ qui ingressi sunt in Babylonem, ego cōuertā ad locum istū, ait dominus. Cōteram enim iugū regis Babylonis. Et dixit l Ieremias propheta ad Ananiā prophetam in oculis sacerdotum & in oculis omnis populi qui stabat in domo domini, & ait Ieremias propheta: Amen: Sic faciat dominus. m Suscitet dñs uerba tua quę prophetasti, ut referātur uasa in domū domini, & omnis trāsmigratio de Babylone ad locum istum. n Verumtamen audi uerbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus uniuersi populi. Prophetæ qui fuerunt ante me & ante te ab initio, & prophetauerūt super terras multas, & super regna magna de præ-

quæ erant valde curiosę, vt patet. G inj. Re. ideò ỹ ò ista hīc exprimūtur in speciali, qa erāt valde notabilia. Cætera aūt dicta sūt in gñali, cū subditur: Et ad reliqua. & de oībus in fine cōcludit: g ¶ In Baby. &c. Qd̄ fuit impletū capto Sedechia rege, vt hr. iiij. Re. vlt. h ¶ Et ibi erunt. s. ad tps Cyri, qui in principio regni sui dedit licētā Iudęis redēūdi & reędificā di tēplum: & vasa quę fuerūt in Babylonē portata fecit in Ierusalem reportari, vt habet Esdræ. j. ca.

NI. DE LYRA.

Cap. XXVIII.

ET factū ē. Hīc cōsequit. ter Ieremias ꝓphetat cōtra Ananiā falsū ꝓphetā. Et diuidit in duas, qa prīò ꝓphetia Ananiæ ponit. scd̄o à dño reprobat, ibi: Et factū ē. Prīa in duas, qa prīò Ananias ꝓphetat ỹbo. scd̄o sēsibili signo, ibi: Et tulit. Prīa adhuc ī duas, qa prīò ponit ꝓphetia Ananię, scd̄o rñdio Ieremię, ibi: Et dixit. Circa primū notat tps cū dr: Et facta ē. s. q̄rto ānо Sedechię, q̄ venerūt nūcij regū ad ipsū. scd̄m q̄ subdit post: In an. qua. Sed cōtra hoc videt illud qd̄ interponit in principio regni Sedechiæ, q̄rt⁹ em̄ ann⁹ sui regni nō pōt dici cōueniēt principiū er⁹: ꝓpt qd̄ Ra. Sa. dicit, q̄ principiū regni hīc accipit, q̄ illo tpe q̄ Nabuchodonosor H pręfecit eū q̄nq̄ regib⁹, vt prędictū est ea. prece. & hoc fuit q̄rto ānо regni Sedechię.

Diuisio

Ieremię. 14. Reg. 24

k ¶ Dixit ad. dirigēdo sermonē ad me cōtrariū asserētē. l ¶ Hæc dic. Cōtriui. &c. Audierat em̄ iste Ananias prio anno regni Sedechię Ieremiā dicentem: Hæc dic. do. Ecce. cōfri. Et ad ī militudinē huius dixit postea q̄rto anno Sedechię illud qd̄ dicit hic: Hæc dic. do. qa falsi ꝓphetę accipiebāt modū loq̄ndi ꝓphetarū domini, sicut dictū ē supra. xxiij. ca. Ogtra patēt in lra. m ¶ Et dix. Hic cōsequit. er ponit rñdio Ieremię dicētis: n ¶ Amē. Sic fa. Desiderabat em̄ Ieremias reditū trāsmigrationis & vasorū, quę cū Iechonia āsmigrāte fuerūt deportata: supposita tñ sup hoc voluītate diuina: Sed qa sciebat nō euenturū. Ideò subdit: o ¶ Verumtamē audi. p. qd̄ apparebit ſ prophetia tua sit vera vel non.

Prophetæ qui

Morali. i ¶ Et factū est. Sequit. Morale

k ¶ Dixit ad me. Per istū ꝓphetā falsū q mēdacię ppō placita nūciabat significat prędicator malꝰ q ꝓpt fauorē vl quęstū excusatv̄ pallat pctā portētū. p Ieremiā aūt ibi cōtradicēte, significat prędicatorē verꝰ q nō solū ỹitatē prædicare, sed etiā falsos prędicatores scit & vult confutare, scd̄m qd̄ dr ad Titū. j. b. Amplectēte eū q scd̄m doctrinā ē fidelē sermonē, vt potēs sit exhortari ī doctrina sana, & eos q cōtradicūt arguere. Per hoc aūt ꝙ Ieremias prædixit ei mortē corporalē de ꝓximo sibi futurā in salitatis suæ pœnā: & sic euenit sicut dicit infrā

* Et mortuus est

cit iniuriam, loquif quasi ad ꝓpheꝛā. Q. Nō solū nos ꝓphetæ sumus, sed fuerūt alij multi ante nos, Isaias, Hosee, Ioel, & Amos, qui prophetauerūt cōtra terras multas, bellū & aduersitatē & penurnā ꝓnunciātes. Alij quoq; pacē & ꝓsperitatē nūciauerūt, ꝙs nō adulatio mēdacij, sed rerū exitus ꝓbauit. sic quoq; me & terre-

rū exit⁹ examinabit. Dñs quoq; p Moysen dicit, q; ꝓpheta vaticinij fine monstrat. Et notāndū, q; nō minaciter, nō crudeliter sed fiducia veritatis mentiētē increpat, & differt in futurū, vt q audiūt expectient exitū. a ¶Et tulit. Cōsiderāda Ieremię prudētia, humilitas & patientia: pseudopropheta reb⁹ facit iniuriā, cōterit de ceruice eius furcā, qđ non fecisset si ferrea esset. Ieremias tacet & dolorē dissimulat. Nōdū em̄ qđ dilatē doceret à dño acceperat: in quo scriptura mirabiliter loquit sancta tacitē innuit, nō ꝓpheras tm̄ suo arbitrio loqui, sed volūtate dñi maxiē de futuris quorū noticia solius dei est.

b ¶Ananias. Putative. Multa em̄ in scripturis sanctis dicūt iuxta opinionē illius rḡis quo gesta referūt, nō iuxta veritatē rei. vnde: Ego & pr̄ tuus dolētes quprehendimus te. c ¶Et fa. Cū abiisset Ieremias, & silentio deuorasset iniurias fact⁹ est sermo dñi ad eū, nō vt suis verbis ad Ananiā mēdacio gloriātē loqueret, & diceret: Hæc dicit dominꝰ: qđ tū ille Ananias dixerat sed mēdacij semp ꝓpitatē imitat. d ¶Catenas. Ostēdit q minorē pœnā retinēs, maioris supplicij causa sit sibi. Et in hoc loco delirat allegoric⁹ interpres. furcas & catenas ligneas appellans etherea & aerea corpora dęmonū. s. & aduersarū ptātū. Ferreas verò nostra corpora grossiora, quæ neruis, ossib⁹, carnibusq; & venis cōsecta sunt: vt qui noluerint de cęlesti Ierusalē ꝓ qualitate peccati minores subire cruciatus, in catenas nostros corporū cōdānent, & infantię vagitus, pānorū vincula, sordesq; sustineant: & seruiant diabolo regi Babylonis. i. mūdi cū bestijs terrę quæ in brutorū animaliū corpora sunt religatæ. e ¶Et di. Notandū q; Ieremias passus iniurijs nōdū facto ad se sermone domini silet: posita verò missus à domino audacter arguit, mētięti denūciās ꝓpinquā mortē. f ¶Hoc an. Si quando morimur de carceribus corporū liberamur, secundū illud qđ malè interꝑtant hęretici: Educ de carcere animā meā, qūo ꝓ supplicio mors irrogatur. g ¶Mense septi. Forsitā in mense septimo, qui requiem significare solet ideò mortuū mentiūt, vt de malis corporis liberetur iuxta illud: Mors viro requies est. nos aūt nouim⁹ corpora credentiū esse templa dei, si spūssanct⁹ habitet in illis.

GLOS.ORDI.

Thæc. Cap. XXIX. Intēdit ꝓsuadere ne acquiescant pseudo ꝓphetis, qui eis post breue tēpus reditū i Ierusalē ꝓmittebāt. Sed sciāt se in Babylone multo tempore moraturos. i ¶Verba libri. Hīc libellus Ieremiæ mittitur in Babylonem ad eos qui cum Iechonia translati erant, vt per occasionem regiæ legationis opus suum propheta compleret, & quæ à domino sibi imperata fuerāt ꝓpso suaderet.

Nicolaus de Lyra.

Ad reliquias

a ¶Propheta qui uati. super populo futuram. Cùm venerit verbum eius in effectu. b ¶Scietur. id est cognoscetur de ipso q; est ꝓpheta ver⁹ à deo missus. Ex hoc loco acceperunt Iudæi occasionem errandi, dicētes, q; promissiones dei de bono futuro fiunt absolutè nec retractantur. Sed comminationes de malo sunt

lio & de afflictione & de fame, pro-
pheta qui uaticinatus est pacē, cùm
uenerit uerbū eius, scietur prophe-
ta quem misit dominus in ueritate.

a ¶Putative. b ¶Vel furcam.

a Et tulit Ananias prophēta † cātenā
de collo Ieremię prophetæ: & cōfre
b git eam. Et ait Ananias in cōspectu
omnis populi dicens: Hæc dicit do
minus: Sic confringam iugum Na
buchodonosor regis Babylōis post
duos annos dierum de collo omni-

a ¶Quasi victuxquasi illud cantant: Factus sum tanq; surdus non audiens &c.

um Gentium: & ābiit Ieremias pro
c pheta uiam suam. Et factum est ver
bum domini ad Ieremiam postquā
confregit Ananias propheta cate-
nam de collo Ieremiæ prophetæ, di
cens: Vade, & dices Ananiæ: Hæc
d dicit dominus: Catenas ligneas
e contriuisti, & facies pro eis catenas
f ferreas, quia hæc dicit dominus ex
ercituum deus Israël: Iugum ferre-
um posui super collum cunctarum
Gētium istarum, ut seruiant Nabu
chodonosor regi Babylonis, & ser-
uient ei: insuper & bestias terræ de-

a ¶Veritas historiæ seruatur non iuxta quod erat, sed iuxta quod illo tempore putabatur.

g di ei. Et dixit Ieremias propheta ād
h

a ¶Non hic prophetam vocat, quem mittam a domino negat.

Ananiam prophetam: Audi Anā
nia: Non misit te dominus, & tu
i fecisti confidēre populum istum
in mendacio. Idcirco hæc dicit do-
minus: Ecce ego mittam te à facie
k terrę, hoc anno morieris: aduersum
enim dominū loquutus es. Et mor
l tuus est Ananias propheta in anno
m illo, mēse septimo.

Cap. XXIX.

THÆC sunt uer-
ba † libri, quæ mi-
sit Ieremias pro-

propheta in anno illo. signatur q; doctor falsus vel prædicator incurrit mortem culpæ, & postea nisi verè pœniteat mortem gehēnę: & hoc etiā signat per hoc quod dicitur hīc de catenis ligneis confractis, p quibus impositæ sunt ferreæ, quæ sunt multò maioris ponderis q; ligneę. Sic qui non vult hīc sustinere pœnā pro peccatis suis, habet necessariò sustinere maiorem quasi incōparabiliter in purgatorio vel in inferno.

NICO.DE LY.

Thæc sunt Hīc cōsequēter ꝓphetat Cap. XXIX. cōtra Iechoniā, q iā cū mīe & nobilib⁹ regni & sacerdotib⁹ & ꝓphetis plīb⁹ ductꝰ fuerat Babylonē, sed sperabat & anhelabat redire in Iudęa, & illi q cum eo

y ¶Trāslati fuerant

C & ideo accedēte pœnitētia retractāt: Sicut ꝓphetia Ionæ de Niniue subuersione, ꝓpter pœnitentiā Niniuitarū, & sic exponunt qđ dicitur hīc: Propheta qui vaticinatus est pacem. q. d. Ieremias Ananiæ: tu prophetas populo bonū, & ego propheto ei pœnę malū & tūe sciet q; tu sis ꝓpheta domini si impleta fuerit tua ꝓphetia qa talis ꝓmissio nō mutat, sed si nō euenīat malū pœnę qđ ꝓphetizo, nō ꝓpt hoc argui potero de falsitate: qa talis ꝓphetia aliquādo nō ꝑfleꝛ ꝓpter pnīam ppli supueniētē. Sed hīc fuit dictū apparet falsū ex dictis Ieremiæ. suprà. xviij. vbi ꝓmissio de bono ita dicit retractabilis ꝓpt pctm̄ supueniēs, sicut & cōminatio de malo ꝓpter pnīam supueniētē. vnde ibidē dicit in ꝑsona domini. Repētè loquar aduersū gētē, & aduersus regnū vt eradicē, destruā & dispergā illud: si pnīam egerit gēs illa à malo suo, agā & ego pnīam sup̄ malo qđ cogitaui vt facerē ei. Et statim subdit ibidē de ꝓmissione boni: Et subitò loquar de gēte & de regno, vt ędificē & plātē illud. Si fecerit malū in oculis meis, pnīam agā sup̄ bono qđ loquut⁹ sum, vt facerē ei. Et quo patet q; sicut malū cōminatū à deo ꝓpter pnīam nō infert, sic bonū ꝓmissū ꝓpter pctm̄ supueniēs aufert. Possent aūt ad hoc adduci plura alia de sacra scriptura ve. te. sed ꝓpter ꝓlixitatē omitto. Sciēdū tamē, q; de⁹ ꝓnior est ad miserādū, q; ad cōdānādū: & p cōsequēs ad nō inferēdū malū cōminatū, q; ad auferē dū bonū ꝓmissū. licet tā ꝓmissio q; cōminatio sint sub cōditiōe: & sc̄m hoc telligit ꝙbū Ieremię, q; sciet ꝙritas ꝓphetę denūciātis bonū cū venerit in effectu i q̄tū de⁹ nō habet ꝓnitatē ad auferēdū.

† vocāt. pauicam

De⁹ ꝓnus ad miserandum

D

e ¶Et tu. Hīc cōsequēt Ananias cōfirmat dictū suū sēsibili signo, auferēdo catenā de collo Ieremię & frāgēdo vt ostēderet & ꝙbo & sensibili signo dñium regis Babylonis totaliter auferendum.

d ¶Et abiit. nolēs cōtēdere cōtra Ananiā.

e ¶Et fac. Hīc cōsequēter ponit reprobatio Ananię, & priò q̄tū ad suā ꝓphetiā falsam, cū dicit in ꝑsona domini: f ¶Catenas li. falsū ꝓsumptuose signādo.

g ¶Et fa. q. d. ex mēdacijs tuis facies illos rebellare regi Babylonis ex quo incurrent maius malū, q̄li incōparabiliter q; antè. patet litera vsq; ibi:

h ¶Et dixit. vbi ponit reprobatio Ananiæ q̄tum ad persona cùm dicitur:

i ¶Ecce ego mit. ꝓ mortē in qua hoies tollūt de sup̄ficie terrę, & intra terrā sepeliunt.

k ¶Et mortuus est. vt Ieremiæ veritas probaret.

l ¶Mē se septimo. & sic à dicto Ieremiæ vsq; ad mortem eius fluxerunt tantùm duo menses. quoniam hæc prædixit mense quinto, vt patet in principio huius cap.

† literarū quas

* k ¶Et mortuus est Ananias Moraliter

☞ a ¶Ad reli. se. Primò ad seniores, deinde ad sacerdotes, tertiò ad
E prophetas, quartò ad omnē populum dei sermo dirigitur: vel se-
Mystice cundū ordinē ætatis eius epistola ,pphetę mittat. ¶Mystice. posteā
de Ieruſalē. i. de ecclesia ,ppter peccata nostra electi fuerim⁹, & tra-
1. Cor. 5. b. diti Nabuchodonosor, de quo dicit apostolus: Tradere hm ōi Sa-
1. Tim. 1. d. tanę in interitū carnis &c. Et alibi. Quos tradidi Satanæ, vt dis. nō blas. Nō debem⁹ securi oīno eē vel ocio torpere, vel penitus desperare: sed primū ędificare domos nō sup arenā sed sup petrā, q̄les ædificauerūt obstetrices iExo. qa timebāt dñm.
Exo. 1. c. Gen. 2. b. Deide plātare hortos, q̄lē dns plātauit paradisum & posuit in eo lignū vitæ de q̄:
Prou. 3. c. Lignū vitæ est his q apprehēderūt eā &c. Tertiò vxores accipere, q̄rū vna sapia est,
Prou. 4. a. Sap. 8. a. de q̄ ait Salomō: Ama illā & seruabit te &c. Et alibi: Hanc exquisiui spōsam accipere mihi &c. Nec sufficit vna cōiunx, plures habere debem⁹, fortitudinē ,tēperātiā, atq; iusticiā addam⁹ vt plures filios generemus. Filias nostras. i. bona opera viris. i. fidei veritati copulem⁹, & tales filios filiasq; generātes multiplicemur, & destruentes ea quę sunt paruuli, & in pfectū virū
1. Ioh. 2. b. crescētes audiam⁹. Scribo vobis fratres, qm̄ cognouistis cū q ab initio est. Et cum
1. Cor. 4. d Apło dicamus. Per euāgeliū em̄ ego vos genui. Quęramus ergo pacē ecclię, ciuitatis & terræ nostræ, vt ad eā redire mereamur, de qua dñi iudicio trāslati sum⁹: vt
†cōfusiōe Luc. 6. d. in † cōfessione erroris habitarem⁹. Sic em̄ habebimus pacē. Considerāda verò dñi dementia, pro inimicis quoq; orare debemus, vt bene faciamus his q oderūt nos.
b ¶Accipite vxo. &c. Ieremiæ (quia ,ppe est captiuitas Ieruſalē) imperatur ne accipiat vxorē, nec faciat filios. vnde Apostolus: Tempus breue est. Superest, vt qui
1. Cor. 7. c F habent vxores, sic sint quasi nō habentes. Si autē propter angustiā tpis, habentib⁹ vsus vxorū tollitur, quātò magis nō habētib⁹ ne accipiāt imperatur? c ¶Quæ
1. Tim. 2. a. rite pacem &c. Vnde Apłus: Obsecro primū omniū fieri obsecrationes & orationes, postulationes & gratiarū actiones pro oībus hoībus, pro regib⁹ & cūctis q in sublimitate sunt, vt quietā & trāquillā vitam agamus &c. d ¶Nō vos seducant. Falsos ,pphetas, & diuinos, & somniatores fuisse in Babylone inter eos qui cum Iechonia trāslati sunt. Ezechiel testatur: cùm tamen hæc epistola mittebatur, nondū ille ,pphetabat, qui quinto anno
Tropolo. trāsmigrationis Iechonię orsus est prophetare, qui idem erat regni Sedechiæ.
¶Tropologicè. Non vos seducant prophetæ &c. Pseudoprophetæ sunt qui prę ter spiritumsancti sensum scripturas exponunt. Diuini, qui coniecturā suæ mētis & incerta futurorū quasi vera pronunciāt.
Prou. 6. a. Pſa. 31. a. Somniatores qui illud nō audiunt. vnde:
Eph. 5. d. Ne dederis somnū oculis tuis &c. Et palpebris meis dormitationem. quorū mens nō vigilat erroris sopore depressa: quib⁹ dicit: Surge qui dormis, & illuminabit tibi Christus. e ¶Cū cœpe. Q. Nolite credere pseudopropheris q vicinū reditū pollicentur vobis. pri⁹ em̄ vobis explebūtur septuaginta anni q̄ redeat,

Nicolaus de Lyra.

☞ Septua-

Diuisio o✠ translati fuerant, decepti à falsis prophetis existentibus inter eos: sed Ieremias scribendo eis nititur auferre istam confidentiam falsam. Et diuiditur in duas partes: quia primò epistolæ Ieremiæ præponitur præfatio, secundò, narratio, ibi: Hæc dicit dominus: In præfatione exprimitur primò persona mittens epistolam, cū dicitur: Quæ misit Ieremias propheta, & locus vnde misit cùm subditur: De Ieruſalem. Secundò: personæ ad quas misit, cùm subditur: a ¶Ad reliquias seniorum &c. & patet litera vsq; ibi: b ¶Et domina. id est mater regis. c ¶Et eunuchi &c. id est regis & reginæ ministri, qui sic nominantur non à membrorum sectione, sed à castitatis hōestate. Tales enim ponebantur antiquitus in regiis domibus, & maximè circa obsequium dñarū: & secundū talē modū loquēdi dicit Saluator Matthę, xix. b Sunt eunuchi qui se castrauerūt propter regnū cælorum.
d ¶Et faber & incl. Hæc nomina exponūtur. supra. xxiij. Tertiò exprimūtur personæ portātes epistolam, cū dicitur: e ¶In manu Elasa filij Saphā &c. quos misit Sedechias rex Iuda ad portandū tributū quod debebat regi Babylonis vel aliqd' xeniū. f ¶Hæc dicit dns. Hic cōsequenter ponit epistolæ narratio, in qua Ieremias ausert primò Diuiſio. transmigratis falsam confidentiā. Secundò subiūgit decipientiū pœnam, ibi. Hæc dicit. Prima in duas: quia primò ausert confidentiā falsam. secundò denunciat veram, ibi: Quia hæc. Circa primū dicit in persona domini. g ¶Edificate do. &c. i. disponite vos ad manādū diu in Babylone, prouidendo vobis de domibus, terræ fructibus, & multiplicatione prolis: & citò redire falsò non speretis, ideo subditur:
r ¶Non vos sedu. ,pphe. ve. s. falsi, redditum propinquū denūciādo. s ¶Quia Diuiſio. hæc dicit. Hic consequenter denunciat eis veram fiduciam: & primò denunciat eam trāslatis in Babylonem, secundò cōtrarium nūciat habitātibus in Ieruſalem, ibi: Quia hæc. Circa primum dicit. Quia hæc dicit dominus. q. d. nolite credere falsis ,pphetis, quia hęc est sententia dñi de vestro reditu. t ¶Cū cœperint im. septua. &c. tot em̄ anni fluxerūt sec'm Hebrœos à trāsmigratiōe Ioakim vsq; ad primū annū Cyri. sec'm alios ÿ ò cōputatio istorū ānorū incipit tardi⁹. s. à destructiōe ciuitatis sub Sedechia, vt dictū est. ꝟ. xxv.
o✠ Visitabo Moraliter. f ¶Hæc dicit do. ex. &c. Moraliter omni transmi. Per transmigratos istos de terra natiua ad aliā, possunt intelligi religiosi, qui de seculo transmigrāt ad vitam clausralē. Quibus dicitur: g ¶Ædificate domos. id est ædificia virtutū. H
h ¶Et habitate. per cōtinuationē operum bonorū, qa nemo mittens manū ad aratrū, & aspiciens retrò, aptus est regno †robis dei, Luc. ix. g. i ¶Et plantate hortos. id est facite de ſ'aribus deuotis nouicios, & de bonis nouicijs ,pfessos. k ¶Et comedite fructū eorū. i. eorū opera bona cedent vobis ad meritū, & postea ad præmium. l ¶Accipite vxores. i. scientiā de speculationibus diuinis, & prudentiā de agibilib⁹ humanis, quæ signant p vxores Iacob, Rachel & Liam, Genesis, xxix. †ſāpſ. 2. Paral. m ¶Et generate filios & filias. ſ. spirituales p vestrā bonā doctrinā, exempło Pauli dicētis Corinthijs. j. Corinth. iiij. d. †ſ. Ecclē ſāpſ. In christo Iesu per Euan. ego vos genui.
n ¶Et date ſi. v. vxo. &c. id est inducite eos ad acquirendū scientiam & doctrinam, & ad operū vestrorum imitationem. o ¶Et multiplicabimini. quia talis multiplicatio cedit ad honorem dei. p ¶Et quęrite pacē ciui. &c. id est religionis vestræ. Quæ bene dicit ciuitas. i. ciuiū vnitas. nam ois religio habet ortū ab eo quod dicitur, Actu. iiij. f. Multitudinis cre, erat cor v. & a. v. q ¶Quia in pace &c. Turbata em̄ aliqua religione, turbatur quilibet habitans in ea. Aliter per ciuitatem potest intelligi regnū vel ciuitas, in quibus habitant religiosi, pro quorum pace debent orare. nam in pace ciuitatis vel regni habitāt pacifice religiosi. propter quod dicit Apostolus. j. Timo. ij. a. Obsecro primū omniū fieri ob. ora. postu. gratiarū ac. pro regi, & princ. & sequit. vt tranquil. aga. vitā.
r ¶Non vos se. pro. i. homines mali qui in religionibus vel regnis & ciuitatib⁹ p sua verba mala cōcitant hoies ad seditiōes & prælia, t ¶Cū cœpe. imple. in Ba. se. &c. p Babylonē quę cōfusio interpretat, vita præsens signat, de q̄ Hugo de. s. Vict. di. in ,pſa: Cōfusa sunt hęc oia, spes, met⁹, timor, gaudiū. Terminus

✠ autē vitæ

a ¶Septuaginta an. Tãdiu in secu-
A li cõsulione versamur, q̃diu requiem
septenarij numeri mereamur acci pere:
& accepta pœnitentia deus impleat qđ
promisit,& reducat ad locum nostrũ,
id est ad ecclesiam. qui percutit vt sanet
qui dabit nobis finẽ laboris & patiẽtię.
Inuocabimus eũ & orabimus, & exau-
diemur;quęremus toto corde, & inue-
niemus eum. Quidã.lxx. annos intelli-
gũt iuxta illud: Dies annorũ nostrorũ
Psal.89.c. ipsis.lxx.an. Qui cũ fuerint expleti, ad
† erid qđ dñm in toto corde reuertimur & exau-
expectans dimur:& tunc est finis laboris nostri at-
† ibitis & que patientiæ. b ¶Et uiuet. Sine
adorabitis inuocatione & oratione poterat imple
re qđ ꝓmiserat,sed hortat ad preces, vt
ꝓmissa mereant. c ¶Et reuerti. Vt
certius sciatis,q̃ hũc reditũ tamq̃ ꝓpin
quũ sperare nõ debeatis,sed domos ędi
ficare,poneria plãtare, filios generare,
& tẽpus expectare ꝓmissum. d ¶Qua
si.Theodotio suarinas.i.secũdas,Sym
machus nouissimas, quę Hebraicè sua-
rim. e ¶Denocte. Nõ cessaui mone
re,vt vos imitarenť qui in trãsmigratio
ne securo ocio fruimini:donec cõplean
tur promissa dei. f ¶Ad Achab.
Aiunt Hebrġi hos esse presbyteros quo
Dan.9.f. rũ meminit Daniel,vni eorũ dicens: In-
ueterate dierum malorũ &c. Alteri: Se-
men Chanaan & nõ Iuda,species decep-
tę &c.Qui ꝓphetant vobis in nõie
meo mendacium:quia(vt aiunt)mulier
culis iactabant se esse de tribu Iuda, &
Christũ generãdũ de ꝓgenie sua. vnde
acquiescebant cupidini allectæ, tamq̃
Christi matres futurę. Sed videtur hoc
obesse,q̃ rex Babylonis dicit eos frixisse
B cũm dicat Daniel eos lapidatos esse.vn-
de à plgrisq; ac penè omnibus Hebræis
illud quasi fabula negligitur. Non cñ
putant q̃ captiui,lapidãdi principes &
ꝓphetas suos ptãtẽ habuerũt:&hoc ma
gis verũ esse affirmant,qđ ait Ieremias,
convictos quidẽ esse à Daniele, sed sen-
tẽtiam datã à rege. Multi aũt de nostro
grege ꝓphetant in nõie dñi mendaciũ.
Vxores ciuũ suorũ adulterãt, q̃s verus
Hosee.7.a Nabuchodonosor frigit igne pœnitẽ:secũ
Trem.3.c. dũ illud: Oẽs adulterãtes quasi clibanꝰ
succensus à coquente. Foelix autem qui
portat iugũ domini ab adolescentia, q
Psal.1.a. sedet solꝰ, qui amaritudine plenꝰ,vt di
Allego. cat:Nõ sedi cũ cõsilio malignãtiũ. ¶In
hoc capitulo allegoricus interpres som
niat ruinã cælestis Ierusalem: Et ad eos
ꝓphetiã dirigi suspicat,q̃ in mundi hu-
ius Babylonia versanť, quia bene fece-
rint,in hæc corpora spõte descẽdentes,
domos ædificantes,filios generantes,&
bonis operibꝰ studẽtes:qa post,lxx.an-
nos in cælestẽ Ierusalẽ mittenť. Qui aũt
noluerit ad terrena descẽdere, passuros
dicit quæ dominus minatur Sedechię,
quia nolunt imitari fratres suos nec ve
nire in Babylonẽ, quia dominꝰ mittet
in eos gladiũ & famẽ &pestẽ.i.rerum o-
mniũ penuriam, & faciet quasi ficus pes
simas,& psequet gladio sempiterno, &
dabit in vexationẽ oibus regnis, nec fi-
ent homines sed dęmones,& erũt omni
bus angelis qui prsunt singulis prouin
cijs in maledictionem:quia in cælesti le
rusalem noluerũt audire verba prophe
tarum hortantium,vt ad terrena delcen
derent,vt acta pœnitentia post verum
sabbatũ prisinũ locum possiderent.
¶Ad Semeiam

a in Babylone septuaginta anni,uisi a
tabo uos,& suscitabo sup uos uer- b
bum meum bonum, ut reducam c
a ¶Sed non alius.Solus enim dꝰ est nosse futura.
uos ad locum istum. Egõ enim scio
cogitatiões quas ego cogito super
uos, ait dominus:cogitationes pa-
¶Captiuitatis.
cis & nõ afflictionis:ut dem uobis d
a ¶Laborũ præsentiũ. b ¶Tunc vel spe futurorum.
finem† & patiẽtiã, & inuocabitis e
b me,& † uiuetis: & orabitis me, &
a ¶Quærite & inuenietis.
ego exaudiã uos. † Quęretis me,& f
inuenietis,cũ quæsieritis me in to-
to corde uestro:& inueniar à uobis
ait dominus. Et reducã captiuitatẽ g
uestrã,& congregabo uos de uni- h
c uersis Gẽtibus & de cũctis locis ad
quæ expuli uos, dicit dominus. Et
reuerti uos faciã de loco ad quẽ trãs-
migrare uos feci: quia dixistis: Su- h
a ¶Q. Frustra putatis vos habere ꝓphetas in Babylone.
scitãbit nobis dominus prophetas
in Babylone. Quia hæc dicit domi i
¶Sedechiam.
nus ad regem qui sedet super soli-
um Dauid, & ad omnem popu-
lum habitatorem urbis huius, &
a ¶Nolentes obedire sententiæ meę.
ad fratrẽs uestros qui nõ sunt egres
si uobiscum in trãsmigrationem.
Hæc dicit dominus exercituum: k
a ¶Captiuitatem,sed non poterunt effugere.
Ecce ego mittam in eos glãdium l
& famem & pestem,& ponam eos m
d quasi ficus malas quæ comedi non
possunt,eò q̃ pessimę sint: & perse
a ¶Qui in Ierusalem sunt.
quar eos in gladio & in fame & in
(a ¶Dispersos.
pestilẽtia:& dãbo eos in uexationẽ n
a ¶Vt exemplo sint omnibus maledictionis.
uniuersis regnis terrę:in malẽdicti- o p
onem & in stuporẽ, & in sibilũ, & q r
in opprobriũ cunctis Gẽtibus, ad
quas ego eieci eos, eò q̃ non audie
rint uerba mea, dicit dns, quæ misi
ad eos pseruos meos prophetas de
e nocte cõsurgẽs, & mittẽs & nõ au- e
a ¶Qui meę obedistis voluntati.
distis, dicit dns. Vos ergo audite
uerbũ dñi, oĩs trãsmigratio quã e-
misi de Ierusalẽ in Babylonẽ. Hæc f
f dicit dns exercituũ deꝰ Israël ad A-
chab filiũ Chulię,& ad Sedechiã fi-
lium Maasiæ,qui prophetãt uobis
in nomine meo mendaciter: ecce v
ego tradam eos in manu Nabu-
chodonosor regis Babylõis,& per
cutiet eos in oculis uestris,& assu-
metur ex eis maledictio omni trãs-
migrationi Iudæ,quæ est in Baby-
lone dicentiũ: Ponat te dominus si

e ✠ a ¶Visitabo. sicut misericors pa C
ter filios.cætera patent vsq; ibi: c ¶Vt
reducam uos. id est in Ierusalem: nõ
q̃ omnes redierunt in personis propriis
quia in tanto tẽpore multi fuerunt mor
tui,maximẽ illi qui erant iam ꝓuectę ę-
tatis. d ¶Vt dem uobis finem. ca-
ptiuitatis vestrę. e ¶Et patientiam.
interim vsq; ad terminum prędictum.
f ¶Et inuoca.& ibitis ad terram ve
stram.Cætera patent vsq; ibi: g ¶De
uniuer.quia in regno Babylonis erant
Gentes varię,ad quas Iudæi fuerũt trãs
lati tempore Ioakim & Sedechię:& in-
de redierunt cum Zorobabel duce,
h ¶Quia di.Id est quia credidistis ꝓ †Luc.2.b.
pheris falsis vos decipientibꝰ & dicẽtibꝰ
se loqui in nõie dñi,ideò annũciaui vo
bis terminum vestrę reuersionis in Iu-
dæam,vt non credatis eis dicẽtibus vo
bis,q̃ citò debeatis reuerti. i ¶Quia
hæc dicit do. Hĩc cõsequenter hanc fi
duciam remouet à Sedechia rege, & eiꝰ
populo, qui non transmigrauerant in
Babylonem,denũciando q̃ passuri sint
multò grauiora,ideò subditur: k ¶Hæc
dicit do.id est angelorum. l ¶Ecce
ego mit.in eos gla. Omnia enim ista
venerunt super eos obsessos in Ierusalẽ
vt habetur.xiij.Reg.vl. m ¶Et po-
nam eos quasi ficus malas quæ co-
me.id est abominabiles deo & homi-
nibus, sicut dictũ est suprà .xxiij. in
parabola de ficubus. n ¶Et dabo
eos in uexationem.per seruilia ope-
ra & grauia. o ¶Vniuersis regnis. D
terræ.hoc dicitur,quia sub rege Baby
lonis erant plura regna. p ¶In male
dictionem. quantũ ad verba dura
quæ eis inferebantur. q ¶Et in
stuporem &c. prę admiratione eorũ
miseriæ. r ¶Et in sibilũ.i.in derisum.
Cętera patent in litera. s ¶Hæc di-
cit dominus. Hĩc consequenter poni-
tur pœna falsorum prophetarum qui
decipiebant populũ de Babylone trans Diuisio
migratũ:Et primò ponitur pœna duo-
rum simul,qui non solũ erant prophe-
tæ falsi,sed & adulteri. secundò pœna
tertij,qui non solùm erat assertor falsita
tis,sed etiam psequutor veritatis,ibi;Et
ad Semeiam:Nomina autem duorum
ponuntur,cùm dicitur: t ¶Ad A-
chab filium Chulię. Et subditur eorũ
pœna,cùm dicitur: v ¶Ecce ego
tradam eos in manu Nabucho. Di-
cunt expositores nostri communiter,
q̃ isti fuerunt duo senes quos convicit
Daniel de falso testimonio contra Su-
sannam:propter qđ fuerũt condamna-
ti ad mortem,vt habet Dan.xiij.g. Ve-
rũtamen quia Iudęi in Babylone erant
serui, non habebant aliquã iusticiam,
nec p cõsequens potestatẽ cõdãnãdi ali-
quem ad mortẽ.nõ subdit hĩc qđ fuerũt
traditi in manu Nabuchodonosor, qa
de sua fallitate fuerunt accusati per
e ✠ Iudæos coram

* aũt vitę pręsentis cõiter est annus se- Moraliter
ptuagesimus.Psal.lxxxix.c.Dies annorũ
nostrorũ in ipsis septuaginta anni. Igit
religiosis pacificis & etiã secularibus di-
cit dominus: Cùm impleti fuerint &c.
id est i termino vitę vestrę visitabo vos.
b ¶Et suscitabo super uos uerbũ
meum bo.trãsferẽdo vos de pñtis vitę
miseria ad fœlicitatis æternæ gaudia.

y ñ * Et ad Se

Gloſ. ordi. Ieremię Cap. XXX. De Lyra

a ¶ Ad Semeiam. Semeias de loco
E Nehelami (qui iterꝫ taꝫ torrẽs) cũ Iecho
†torruit nia ducẽ⁹ eſt in Babylonẽ, & pplo ꝓphe
tauit mẽdaciũ. cp. ſ. citò reuerſuri eſſent in
Ierl̃. Quia igit Ieremias ad eos q erãt i Ba
bylo. Iſras miſerat dicẽs: Aedificate domos
&c. Et poſt addiderat: Non vos ſeducant
ꝓphetę veſtri. &c. Intelligẽs Semeias cõ
tra ſe hoc ſcriptũ, mittit in Ieruſalẽ lite
ras ad Sophoniã filiũ Maaſiæ, & ad reli
quos ſacerdotes, quare nõ increpeꝫ Iere
4.Reg.11.d mias à Sophonia, cuius eſt officiũ diſcer
nere inter falſos & veros prophetas: &
iubeꝫ in carcere recludi, & ſoluere pœnas
mendacij. quia pplm̃ ſeduxit. Ioiadas ve
rò ſacerdos fuit, q Ioas poſt interfectionẽ
Athalię imperiũ tradidit, & ſacerdotes
†tuo Iſras Baal interfecit. Q. Quare Ioiadã nõ imi
taris? Quare Ieremiã pſeudoprophetam
nõ interficis? Dñs em̃ inſtituit te ꝓ Ioia
da, vt diſcernas quo ſpũ quiſq; loquaꝫ.
Diſcretio verò ſpũum, ſpũalis gratia eſt.
4.Re.11.a. ¶ Athalia mulier quędã fuit quæ occi
dit de regio ſemine quos potuit. à q̃ Ioia
da ſacerdos ſeruauit Ioas, & poſtꝫ illa in
terfecta ẽ à populo tradidit ei imperiũ.
b ¶ Quare non increp. Mendacio prę
†furioſum uenit veritatẽ: qđ ipſe merebaꝫ alij im
Lu.16.b. ponit, quia prudẽtiores ſunt filij tenebra
rũ filijs lucis. & qđ timẽt ſibi inferũt alijs.
c ¶ Hæc dic. Semeias verè Nehelami
tes, q de torrẽte turbidas aquas ſumpſe
rat, iraſcitur contra mẽdaciũ ſuũ ſcripſiſ
ſe Ieremiam, & ad Sophoniã mittit epſas
cur auſus ſit ſcribere veritatẽ, & cupit eũ
reclusi in carcerẽ, ne loquaꝫ. Sophonias
F quoq; laterer accuſat, & epſam i accuſa
†Longè tionem iactat. Similiter rei ſunt q pſeu
doprophetas defendũt, & aliorum men
dacia peccata ſua faciunt, cõtra quos ſub
ditur: Ecce ego uiſitabo.

GLOS. ORDI.

HOc uerbum. Cap. XXX.
Ieremias reuerſionem ꝓmitte
bat nõ intra biennũ, vt illi mẽ
tiebanꝫ. Sed finitis .lxx. annis
nũc iubetur ſcribere & memorię tradere
quę dñs ꝓnũciat. vñ põt colligi vatici
niũ nõ citò impleri. Sed cũm Iſrael & Iu
das in terram ſuam reuertenꝫ. Et ſicut E
Ezęc.37.d. zechiel ꝓphetauit: Duæ virgę copulabũ
tur, & erit Dauid rex & paſtor ouium.
☞ Vocem

Nicolaus de Lyra.

Iudęos corã rege vel locũ eius tenẽte,
qui ſniam mortis in eos dedit, & exequ
tionẽ Iudęis cõmiſit: & ideò cũ dicit. Da
xiñ. ppłm eos interfeciſſe, intelligẽdũ eſt
tantũ exequutiuè. Cętera patent vſq; ibi:
a ¶ Quos frixit. Sed cõtra Da. xiñ. di
citur, cp fuerũt lapidati. Ad qđ dicẽdum
cp quęlibet pœna mortis aliq̃n in ſcriptu
ra ſignificat noię ignis. vel qa primò fue
rũt lapidati, poſtea cõbuſti, ſicut de Achã
dictũ fuit Ioſue. vij. & hìc exprimiꝫ pœ
na ignis. in Da. verò pœna lapidatiõis.
†defectio Illud tñ qđ de eis dicitur in Da. nõ eſt au
nem tẽticũ, qa nõ eſt de ſcriptura canonica.
Cætera patẽt vſq; ibi: b ¶ Ego ſum.
q.d. nullus põt effugere iuſticiam meam.
c ¶ Et ad Se. Hìc conſequẽter ponitur
pœna tertij, q nõ ſolũ erat ꝓphęta falſus
illis q erãt i Babylõe, ſed etiã pſequutor
Ieremiæ ſcribẽs de Babylone ſummo põ
tifici q erat in Ieruſalẽ, vt incarceraret Ie
remiã, eò cp ſcripſerat trãſmigratis ne ſal
ſò ſperarẽt citò reuerti: & hoc eſt qđ dr̃:
Pro eo

cut Sedechiam & ſicut Achab.
quos † frixit rex Babylonis in a
igne: pro eo quòd fecerint ſtulti
ciam in Iſraël, & mœchati ſunt
in uxores amicorum ſuorum,
& loquuti ſunt uerbum in no
mine meo mẽdaciter, quod nõ
a ¶ Q. Non opinione, ſed ipſa re cognoui hæc
vera eſſe, non poſſunt cæcare, nec iudicij veri-
tatem aſſumere.
mandaui eis. Ego ſum † iudex & b
teſtis, dicit dñs. Et ad Semeiam c
Nehelamitem dices: Hæc dicit
dominus exercituũ deus Iſraël:
Pro eo quòd miſiſti in nomine d e
†meo libros ad omnem popu
lum qui eſt in Ieruſalẽ, & ad So
phoniam filiũ Maaſiæ ſacerdo
tem, & ad uniuerſos ſacerdotes f
dicens: Dominus dedit te ſacer g h
dotem pro Ioiada, ut ſis dux in i
domo domini ſuper omnẽ ui
rum † arrepticiũ & prophantẽ k
ut mittas eũ in neruum, & in car l
cerẽ, Et nũc quare nõ increpaſti
b Ieremiã Anathothitẽ qui ꝓphe
tat uobis? Quia † ſuper hoc mi m a
ſit ad nos in Babylonem, dicẽs:
a ¶ Hoc eſt, quod dolet, quia cõtra mendacium ſuum
Ieremias ſcripſit veritatem.
†Lõgum eſt, ędificate domos o p
& habitate, & plantate hortos
a ¶ Q. ipſa lectione ſuggillãs, quia auderet in Babylo
nem talia ſcribere.
& comedite fructus eorũ. Lẽgit q
ergo Sophonias ſacerdos † li
brũ iſtũ in auribus Ieremię pro
phetæ. Et factum eſt uerbũ do
mini ad Ieremiã, dicens: Mitte
ad omnẽ trãſmigrationẽ, dicẽs:
c Hęc dicit dñs ad Semeiã Nehe
lamitẽ: Pro eo, cp prophetauit, r
uobis Semeias & ego non miſi
eum, & fecit uos cõfidere in mẽ
dacio: Idcirco hæc dicit domi
a ¶ Viſitabo in virga iniquitates eorum. s
nus: Ecce ego uiſitabo ſuper Se t
meiam Nehelamitem, & ſuper u
a ¶ Diſcipulos ſuos quos ſuo errore decepit.
b ¶ Ne ſederet in medio quieſcentium, qui
cum ſtantibus ſtare noluit.
ſemẽn eius. Non erit ei uir ſe v
dens in medio populi huius, & x
non uidebit bonum quod ego y
faciam populo meo, ait domi
a ¶ Peccata .i. iam eſſe ſolutacaptiuos ſcilicet
ſam eſſe reuerſuros.
nus, quia † prævaricationem z
loquutus eſt aduerſus dominũ.

Cap. XXX.
OC VER a
bum quod fa
ctum eſt ad Ie
remiã à dño di
cens: Hęc dicit

d ¶ Pro eo. Id eſt Iras. e ¶ Nomi. tã. G
cp nomine veri ꝓphetę dicẽs Sophoniæ.
f ¶ Do. de. ſ. ſummũ. g ¶ Pro Ioiada.
licet iſte Ioiada fuiſſet diu añ, tñ ipſũ no
minat eò cp fuerat homo ſanctitatis ma
gnę & autoritatis, in hoc adulãdo iſti So
phoniæ. q.d. tu es tãtę ſanctitatis & auto
ritatis ſicut ille. h ¶ Vt ſis d. i. princeps
ſacerdotũ. i ¶ Super om. ui. i. q pro
phetat ex virtute dęmonis eius phãtaſiã
cõmouentis. k ¶ Vt mit. Id eſt i cyppũ,
ita cp nõ poſſit talia ſeminare in populo.
l ¶ Et nũc qua. taliter ꝓphetantẽ in tq cogno
Ieruſalẽ: & nõ ſolũ in Ieruſalẽ verbis, ſed ſco
etiam in Babylone ſcriptis, iõ ſubditur:
m ¶ Quia ſup. ſ. epſam, vt dictũ eſt in
principio hui⁹ ca. n ¶ Di. in eadẽ epſa.
o ¶ Lõgũ. ſ. tps morę vr̃ę in Babylõe.
p ¶ Aedifica. i. diſponite vos ad diuti
nã manſionem, ſicut expoſitũ eſt ſuprà.
q ¶ Legi er. ad arguendũ Ieremiam de
epſa quã miſerat. Cętera patent vſq; ibi:
r ¶ Ecce. vbi ponit pœna Semeię, cũ dr̃:
s ¶ Viſitabo. in pſona eius. t ¶ Et ſu.
i. pſonis ſibi cõiunctis. v ¶ Non erit⁹.
habitãs. x: ¶ In medio. ſ. reuertẽtis in
Ieruſalem. y ¶ Et nõ uide. bo. ipſum
de captiuitate liberãdo. z ¶ Quia prę
uari. notando Ieremiã de falſitate qui e
ore dñi loquebatur.
* c ¶ Et ad Semeiam. per iſtum Se Moraliter
meiam qui de Babylone ſcripſit in Ieru
ſalẽ ſummo ſacerdoti, perſuadens vt re H
primeret Ieremiã ab actu ꝓphetandi, ſi †dicitur
gnanꝫ illi qui ſuggerũt prælatis eccleſiæ
vt auferant poteſtatẽ prædicandi & con
feſſiones audiẽdi à pauperib⁹ prędicato
ribus, vel nimis reſtringãt, cũ tamen pro
ſalute animarũ laborare fideliter inten
dant.

NICO. DELY.

HOc uerb. Cap. XXX. †quiſibi
Superius Ieremias ꝓphetauit hanc
populo aſpera, hìc conſequẽ
ter ꝓphetat proſpera. Iſtud aũt
qđ erat ſummè proſperũ, erat aduẽt⁹ Chri
ſti ad ſalutẽ mũdi: cui⁹ figura fuerat ſalua
tio ppłi de captiuitate Babylonica, de q̃
fecerat mentionẽ ca. prędcedenti inter aſpe
ra quæ nunciauerat, vt oppoſita iuxta ſe
poſita magis eluſceſcerẽt, & iõ cõuenien
ter poſt figurã hìc cõſequẽter denunciat
rem figuratã. ſ. ꝓ Chriſtũ ſalutẽ generalẽ:
qđ facit in hoc ca. & ſe. Nec poſſunt con
uenienter aliter exponi, niſi referẽdo ad
tẽpus Chriſti, vt in pſequendo magis ap Ordo tpis
parebit. Ad intellectũ tamẽ ſequentium nõ ſeruat
ſciendũ, cp ꝓphetę in ſcribendo non ſer
uant ſemp ordinem tpis, ſed frequenter
prius facta ſcribunt poſterius, & ecõuer
ſò. vnde dicunt doctores Hebręi. Nõ eſt
prius & poſterius in lege, ꝓ quã itelligũt
ve. te. in quo non eſt attendendus ordo
tpis ſecũdũ ordinẽ deſcriptiõis. Et idem
cp dicunt Moraliter
Mora. a ¶ Hoc uer. Illud ca. & etiã im
mediatè ſequẽs exponũt ad Iram Iudę &
etiã aliq̃ doctores catholici de liberatio
ne Iudęorũ à captiuitate Babylonica cp
tũ ad bonos, & flagellatione eorũ quan
tũ ad rebelles & malos. Ego verò capitu
lũ vtrũq; Iraliter expoſui de liberatione
mũdi facta ꝓ Chriſtum, oſtendendo, ſut
potui, q nõ põt aliter cõuenienter ad Iram
exponi, ꝓpt qđ hæc expoſitio ſpũalis eſt
reſpectu aliarum, nec occurrit mihi alia
conueniẽtior hìc ponenda.

dominus deus Israēl: Scribe tibi [a] omnia uerba quę loquut⁹ sum ad te in libro. Ecce enim dies ueniunt [b] dicit dominus, & conuertā † conuersionem populi mei Israēl & Iuda, ait dominus, & conuertam eos [c] ad terram quā dedi patribus eorū, & possidebunt eam. Et hęc uerba quæ loquutus est dominus ad Israēl & ad Iudam. Quoniam hæc [d] dicit dominus: Vocē terroris audiuimus, formido, & non est pax. Interrogate & uidete si generat [e] masculus. Quare ergo uidi omnis [f] uiri manum super lumbum suum [g] quasi parturientis, & cōuersę sunt [h]

a ¶ Predicit tempus miserię, vtia erat tempus gaudij.

[i] uniuersę facies in auruginem? Vę [k] quia magna dies illa, nec est similis eius, tempus cę tribulationis est [l]

a ¶ Populi dei. ¶ Duodecim tribuum.

b ¶ Tempore Euangelij, non sub Zorobabel vt patet.

Iacōb & ex ipso saluabitur. Et erit [m] in die illa, ait dominus exercituū, conteram iugū eius de collo tuo, [n] & uincula eius dirumpam. Et non [o] dominabūtur ei amplius alieni, sed [p] seruient domino deo suo, & Da[q]uid regi suo quē suscitabo eis. † Tu [r]

a ¶ Hęc pericope in. LXX. nō habetur. b ¶ Duę tribus.

[s] ergō ne timeas † serue me⁹ Iacob, ait dominus, neq; paueas Israēl.

a ¶ Decem tribus.

¶ Reducendo.

Quia ecce ego saluabo te de terra [t] longinqua, & semen tuum de terra captiuitatis eorū. Et reuertetur [u]

a ¶ Secundum illud: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Iacob & †requiescet, & † cūctis affluet bonis, & non erit quē formidet, quoniam ego tecum sum, ait [x] dns, ut saluem te. Faciā enim con[y]

a ¶ Dispergendo eos.

summationē in cunctis Gentibus, in quibus dispsi te, te aūt nō faciam [z]

a ¶ Quasi sponsum. ¶ Quasi non tradidit eos sed eruditioni vt iudicarem quasi proprios, ne perderem quasi alienos. qui enim non credit iam iudicatus est id est prædamnatus in interitum.

in cōsummationem, sed cāstigabo te ī iudicio, † ut nō tibi uidearis innoxius: quia hæc dicit dns: † Insa[a]

a ¶ Non mihi qui fregi.

nābilis fractura tua, pessima pla[b]

cta, sicut dictū fuit pleni⁹ Genē. xv. & in plurib⁹ alīs locis, sed qa Iudęi q crediderūt ad prędicationē Christi & apsorū fuerūt pauci respectiuē. Iō meli⁹ intelligit qd' dē hīc: Et cōuertā cōuersionem populi mei Israel & Iuda. de generali cōuersione Iudæorū ad Christum detecta falsitate Antichristi p Eliā & Enoch. Iō de persequutiōe Antichristi subdit: d ¶ Quoniam hæc dicit dominus. Vocem. Et connumerat se dns Christus fidelibus suis tunc passuris, eo modo quo dixit Act. ix. a. Saule Saule quid me psequeris? e ¶ Interrogate & ui. si ge. masculus. hīc accipitur generare pro parere. vnde in Heb. habet: Si parit masculus. Et per hoc innuitur anxietas & angustia tunc futura Christi, fidelibus. Ideo subdit: f ¶ Quare ergo omnis uiri. i. cuiuslibet Christiani q̄tūcunq; fortis & firmi. g ¶ Manum super lumbum &c. modus enim mulieris parturientis, est ponere manus suas ad lumbos suos. h ¶ Et conuersæ sunt uniuersæ fa. i. in colorem deformem pę angustia & timore. i ¶ Væ quia mag. di. il. i. tempus illud erit magnum, q̄tū ad intensionē tribulatiōis. k ¶ Nec est simi., ppter qd' dicit Mat. xxiiij. b. Erit enim tribulatio magna q̄lis nū q̄ fuit ab initio mūdi vsq; mō, neq; fiet. l ¶ Et ex ipso salua. omnis prędestinat⁹ ad vitam btām q noīe Iacob intelligit, eō q supplantator interpretatur. m ¶ Et erit. Hīc cōsequēter ponit dīnū Christi, q spū oris sui interficiet Antichristū, vt dē. ij. ad Thes. ij. b. & magnā ptē adhērētium sibi. iō subditur. n ¶ Conteram iugum. s. militātis ecclesiæ. o ¶ Et uincula ei⁹. i. machinatiōes ei⁹ & deceptiōes. p ¶ Et non domi. ei amp. s. à deo. q ¶ Sed seruient domi. de. s. deo patri. r ¶ Et Dauid regi suo &c. i. dei filio icarnato vnde in trāslatione Chaldaica quę apud Hebrēos est autentica. vt frequēter dictū est sic habetur: Et obedient Messię filio Dauid regi suo. vnde secūdū omnes doctores Hebrēorū istud intelligit de Christo ad lītam. s ¶ Quem suscitabo eis. id est faciam apparere ad eorum salutem. Et etiam quia ad literam deus pater suscicauit Iesum à morte. t ¶ Tu ergo ne timeas. Confortatio est contra tribulationē Antichristi futurā. v ¶ Salua bo te de terra longinqua & semen tuum de terra captiuitatis eorum &c. Iudæi enim tunc saluandi dispersi sūt in longinquis partibus mundi, & ibi captiui. x ¶ Reuertetur Iacob. s. ad Christū, qd' non solū intelligit de Iudæis tunc conuertendis, sed etiamde Christianis ab Antichristo deceptis qui postea pœnitebunt. y ¶ Et quiescet. A tribulatione, Antichristo interfecto. z ¶ Et cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet. Hoc refertur ad statum ecclesiæ triumphantis, vbi habetur bonum infinitum & securitas perfecta. a ¶ Faciam enim consumma. in cun. Gen. quia omnes Gentes sectas suas varias dimittent pro fide Christi. b ¶ Te autem non fa. Hīc respondetur quæstioni tacitę duplici. secūda ponit ibi: Propterea. Circa primū posset fieri quę suo, q̄re dominus permittet fideles suos sic tribulari tempore Antichristi. Et rādet hīc, q hoc fiet vt purgētur à pctis quę circa tpa illa abundabunt, secundū qd' dicitur Matt. xxiiij. a. Et qm abundabit iniquitas &c. Et hoc est qd' dicitur: Te autem. quasi dicat: q̄tūcūq; futura sit acerba persequutio Antichristi, non tamen deficiet ecclesia, sed purgabitur. Ideò subditur: Sed castigabo te in iudicio. ut non tibi uidea. innoxius. c ¶ Insanabilis fractu. Quia persequutio Antichristi erit irremediabilis via hūana.

y iij ¶ Non est qui

A [a] ¶ Vocē terroris &c. Quidā hūc locū scd'm Tropologiam sic exponunt, vt putēt illud testimoniū: A timore tuo dne concepimus & peperim⁹ &c. Et hoc: Filioli mei quos iterū parturio, donec formetur Christ⁹. Huic exēplo cōpari pōt qd' manifestū est, non Isa. 26. c. Galat. 4. c. ad terrorē, sed ad gaudiū ptinere, cū pns scriptura vastationis & ruinę tēpus significet. b ¶ Væ quia magna. Prius tristia nūciātur, vt post malorū magnitudinē læta succedāt, & magnitudo doloris ȳtatur in gaudiū. Gratior em̄ est sanitas post ęgritudinē, quasi fugata pace, bello & sanguine oīa complebūtur: & viri qui debebant pugnare quasi mulieres timebūt, nec manibus arma, sed lumbos quasi pturiens tenebunt. c ¶ Et Dauid. Christo. s. quō em̄ prim⁹ Adā & sęc⁹ scribūtur in xta corpis ȳitatē, sic & Dauid. Christus em̄ de Dauid sec'm carnē. d ¶ Serue me. Familiariter vocat, sicut Abrahā, Isaac. Jacob vocantur serui dei. Moyses q̄q; & alij pphetæ, & Paul⁹ in principio ephīā hoc titulo gloriant. e ¶ Sed castigabo. Symmachus. Et mundans non mundabo te. Aquila. Cūm te erudiero per iudiciū, nequaq̄ innocētē faciā. & hoc est: Ois mūdus, principes vel angeli indigent mīa dei, & nullus quātuis sanct⁹ securus pergit ad iudicē cōtra nouā. s. & veterē hæresim, quę putat in hac mortali carne in aliquo pfectionē

esse, & omnes

Nicolaus de Lyra.

¶ dicūt doctores Latini, q̄ frequenter sacra scriptura loquitur p̄ anticipationem. s. posteriora prępponendo, & p̄ recapitulationē priora posponendo. &

B hoc modo procedit Ieremias in hoc libro in pluribus locis, vt patet in prędcētibus, & in sequentibus apparebit. Et in hoc loco sic procedit, quia primò denūciat Christi regnū. Secūdò eius aduentū. capi. se. Circa primū sciēdū, q̄ licet hō Christus ab instanti incarnationis habuerit dominium sup̄ omnia creata autoritatiuè, nō tñ exequutiuè. sed hoc mō accepit i n sua resurrectione secundū qd' dicit Mat. vl. d. Data est mihi oīs potestas in cælo & in terra. Et p̄fectus habebit in iudicio finali, tūc em̄ oīa erūt ei simplr subiecta. Vñ dicit Apūs ad Hebr. ij. b. Nūc aūt nec dū videm⁹ †quiescet oīa subiecta ei. Iudiciū aūt finale prędcedit Antichristi psequutio. Et iō priūnciatur hīc psequutio. Antichristi. Sed ò dīnum Christi, ibi: Et erit. Tertiò respōdet tacitę quæstioni, ibi: Te autem. Circa primū dicitur Ieremię: a ¶ Scribe ti. q. d. ista futura sunt ī longinquū, & sunt digna memoria, iō sunt scribenda. b ¶ Ecce em̄. Istud nō pōt intelligi de reditione captiuitatis Babyloniæ, nec de aliqua alia sequēti saluatione tpali, quia secundum doctores Hebrēorum, & secūdū veritatē, ppls Israel proprie ut diuiditur contra populū Iuda, sicut est hīc non est reuersus de captiuitate, †ueritidem nec à Iudęis expectat reuersur⁹ vsq; ad do non fuit eodem tp̄s Messię quē Iudęi expectāt vēturum. Et iō secūdū nos q̄ cōfitemur ei⁹ aduentū p̄terisse, oportet q̄ hīa ista aliter intelligat. Et dicūt aliq̄, q̄ intelligitur de cōuersione spūali Iudæorū ad prędicationē Christi & Apsorū, q̄rū aliq̄ fuerūt de regno Isr̄, qa Salmanasar captiuāte illud regnū aliq̄ fugitiui euaserūt, q̄ postea habitauerūt in regno Iudę tpe Ezechię: & cū illis de regno Iuda in Babylonē ducti fuerūt, & cū redeūtib⁹ redierūt: sicut dictū fuit pleni⁹. iij. Regū. Q̄ aūt subdit: c ¶ Et conuer. eos. Intelligit de terra viuentiū, quæ sub promissione facta Abrahę fuit principaliter intellecta, sicut

C [a] ¶ Quoniam hæc dicit dominus. Vocem. Et connumerat se dns Christus fidelibus suis tunc passuris, eo modo quo dixit Act. ix. a. Saule Saule quid me psequeris? e ¶ Interrogate & ui. si ge. masculus. hīc accipitur generare pro parere. vnde in Heb. habet: †captiuitatem Si parit masculus. Et per hoc innuitur anxietas & angustia tunc futura Christi, fidelibus. Ideo subdit: f ¶ Quare ergo omnis uiri. i. cuiuslibet Christiani q̄tūcunq; fortis & firmi. g ¶ Manum super lumbum &c. modus enim mulieris parturientis, est ponere manus suas ad lumbos suos. h ¶ Et conuersæ sunt uniuersæ fa. i. in colorem deformem pę angustia & timore. i ¶ Væ quia mag. di. il. i. tempus illud erit magnum, q̄tū ad intensionē tribulatiōis. k ¶ Nec est simi., ppter qd' dicit Mat. xxiiij. b. Erit enim tribulatio magna q̄lis nū q̄ fuit ab initio mūdi vsq; mō, neq; fiet. l ¶ Et ex ipso salua. omnis prędestinat⁹ ad vitam btām q noīe Iacob intelligit, eō q supplantator interpretatur. m ¶ Et erit. Hīc cōsequēter ponit dīnū Christi, q spū oris sui interficiet Antichristū, vt dē. ij. ad Thes. ij. b. & magnā ptē adhērētium sibi. iō subditur. n ¶ Conteram iugum. s. militātis ecclesiæ. o ¶ Et uincula ei⁹. i. machinatiōes ei⁹ & deceptiōes. p ¶ Et non domi. ei amp. s. à deo. q ¶ Sed seruient domi. de. s. deo patri. r ¶ Et Dauid regi suo &c. i. dei filio icarnato vnde in trāslatione Chaldaica quę apud D Hebrēos est autentica. vt frequēter dictū est sic habetur: Et obedient Messię filio Dauid regi suo. vnde secūdū omnes doctores Hebrēorū istud intelligit de Christo ad lītam. s ¶ Quem suscitabo †† 7. 46. g. & 44. a. eis. id est faciam apparere ad eorum salutem. Et etiam quia ad literam deus pater †seruus suscicauit Iesum à morte. t ¶ Tu ergo ne timeas. Confortatio est contra tribulationē Antichristi futurā. v ¶ Salua bo te de terra longinqua & semen tuum de terra captiuitatis eorum &c. Iudæi enim tunc saluandi dispersi sūt in longinquis partibus mundi, & ibi captiui. †paratus erit x ¶ Reuertetur Iacob. s. ad Christū, qd' non solū intelligit de Iudæis tunc conuertendis, sed etiamde Christianis ab Antichristo deceptis qui postea pœnitebunt. y ¶ Et quiescet. A tribulatione, Antichristo interfecto. z ¶ Et cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet. Hoc refertur ad statum ecclesiæ triumphantis, vbi habetur bonum infinitum & securitas perfecta. a ¶ Faciam enim consumma. in cun. Gen. quia omnes Gentes sectas suas varias dimittent pro fide Christi. b ¶ Te †Desperata autem non fa. Hīc respondetur quæstioni tacitę duplici. secūda ponit ibi: Propterea. Circa primū posset fieri quęsuo, q̄re dominus permittet fideles suos sic tribulari tempore Antichristi. Et rādet hīc, q hoc fiet vt purgētur à pctis quę circa tpa illa abundabunt, secundū qd' dicitur Matt. xxiiij. a. Et qm abundabit iniquitas &c. Et hoc est qd' dicitur: Te autem. quasi dicat: q̄tūcūq; futura sit acerba persequutio Antichristi, non tamen deficiet ecclesia, sed purgabitur. Ideò subditur: Sed castigabo te in iudicio. ut non tibi uidea. innoxius. c ¶ Insanabilis fractu. Quia persequutio Antichristi erit irremediabilis via hūana.

¶ Non est qui

esse & omnes simul iustorū posse
E virtutes implere. a ¶Plaga. Ali-
†ad sanita tē: medici- ter amicus, aliter petit inimic⁹, ali-
ng curatiuę ter pater, aliter hostis. Ille em̄ vt
nō sūt tibi. corrigat, iste petit vt occidat. Vñ:
Psal.6.a. Dñe ne in furore tuo arguas me.
¶Grego. Quoties de⁹ pctōrē feriē-
do corrigit, ad hoc flagellū emittit,
vt parcat. Cū verò ei⁹ vitā in pctō
pmanētē feriēdo conclusit, flagel-
la emittit, sed non parcit. Qui em̄
flagellū emisit vt parceret, ad hoc
qñq; emittit vt non parcat. In hac
em̄ vita dñs tantò magis studet vt
parcat, quantò magis expectan-
Apoc.3.d. do flagellat. vñ: Ego quos amo, ar-
Hebr.12.b. guo & castigo. Et alibi. Quē diligit
dñs castigat, flagellat aūt omnem
filiū quē recipit. De flagello aūt dā-
Psal.9.c. nationis scriptū est: In operib⁹ ma-
nuū suarū cōprehensus ē peccator.
Et in Ieremia: Plaga inimici per-
cu. b ¶Propterea. Sub Zoro-
babel hęc facta cognoscimus, quā-
do Assyrios, i. Niniuen vastauere
Babyloń & Chaldæi, & ipsos Mœ-
di & Persæ, & Babylō destructa est.
Tūc Sion cœpit habere dñm req-
rentem, & obducta est cicatrix eius.
Sed plenius atq; perfectius in Chri-
sto complentur. c ¶Ecce ego
con. Quorū typus prędefsit in Zo-
robabel & Esdra quādo reuersus
est populus, & cœpit ædificari ciui-
tas in excelso suo, templiq; obserua-
ri religio &c. quæ in Esdra continē
tur, plenius atq; perfectius in Chri-
F sto & in Apostolis complentur.
Exod.32.b. d ¶Ludentium. Non secundū
1.Par.13.c. illud: Sedit populus manducare &
†amplifica bibere, & surrexerunt ludere: Sed si
bo. cut Dauid ludebat ante arcā dñi.

GLOS. ORDI.

IN tem. Cap. XXXI.
Opere completo cogno
scitur artifex, adepta sa-
nitate medicinę iduſtria.
Sic eu ersa Ierusalem & abiecto pri-
ori populo intelligitur quòd re-
pulsio Iudęorum sal⁹ sit Gentium.

Nicolaus de Lyra. Longè
a ¶Non est. quia tūc null⁹
audebit stare pro iustis ad eos libe
rādū. b ¶Omnes. qa principes
terreni qui mō defendūt ecclesiam,
non audebūt ei ostēdere nisi ami-
cicā. c ¶Plaga. q.d. tūc videbor
aduersari ecclesiæ, sicut pater durè
castigās filiū, vē ei inimicari iudicio
†se congre- exteriori. d ¶Propter. quę tunc
gans. abūdabit supra modū, vt dictū est.
e ¶Dura. i. dura correctione in-
digētia. f ¶Quid ela. q.d. iustè ti
bi infert. g ¶Insanabi. s. via hūa-
na. ppter qd⁹ Christus apponet re
Secunda mediū interficiēdo Antichristū, vt
quęstio prędictum est. h ¶Propte. Hic
solutſ secūda quęstio: qa posset ali-
qs quærere, qd faciet Christ⁹ de An
tichristo pśequutore, & sibi adhę-
rēnt⁹? Et rndef q, nō euadēt diuinā
vindictā. Et hoc est qd⁹ dr: Propte
rea. Nō solū morte tpali, sed etiā
ęterna. i ¶Et uniuer. A dęmo-
nib⁹. k ¶Obducā. tibi dādo spm̄
pnię deceptis ab Antichristo & ei⁹
satellitibus

ga tua. Non est qui iudicet iudicium tuum a
a ¶Quocumq; te verteris, quia verum medicum offendisti,
†ad alligandam curationem tuam, utilitās
a ¶Sacerdotes, principes vel angeli.
non est tibi. Omnes amātores tui obliti sunt b
tui, teq; non quærēt. Plaga enim inimici per c
¶Quia
cussi te, castigatione crudeli. Propter multi- d
tudinem iniquitatis tuę †dura facta sunt pec- e
cata tua. Quid clamas super cōtritione tua? f
a ¶Non mea voluntate, sed medicinæ curatione
cogente.
Insanabilis est dolor tuus. Propter multitu- g
a ¶Non possunt sanari, niū pulvere mordacissimo & ferro acutissi
mo, quo putridas carnes & insanabiles amputarem.
dinem iniquitatis tuæ, & propter dūra pec- h
b cata tua feci hæc tibi. Propterea omnes qui i
comedunt te deuorabunt, & uniuersi ho- k
stes tui in captiuitatem ducentur. Et qui te
uastant uastabuntur, cunctos q; prædatores
tuos dabo in prædam. †Obducam enim ci- l
catricē tibi, & à uulneribus tuis sanabo te, di
cit dominus: Quia electa †uocauerūt te Si- m
on, hæc est quæ non habebat requirentem.
c Hæc dicit dominus: Ecce ego cōuertam con- n
uersionem tabernaculorum Iacob, & tectis
a ¶Non potest ciuitas abscondi super montem posita.
eius miserebor. Et ædificābitur ciuitas †in o
a ¶Vt quisquid in priori populo carnaliter fiebat, in ecclesia spi
rituaiter compleatur.
excelso suo, & templum †iuxta ordinem su- p
a ¶Dicentibus apostolis: Gratia vobis & pax.
um fundabitur. Et egredietur de eis laus, q
a ¶Vt totus orbis credat in Christum.
d uoxq; ludētium, & multiplicabo eos & non r
a ¶Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei.
minuentur, & †glorificabo eos, & non atte-
¶Apostoli.
nuabuntur: & erunt filij eius sicut à princi- s
a ¶Abraham, Isaac & Iacob principes Israelitici generis.
pio, & cœtus eius coram me permanebit. Et
a ¶Contrarias potestates.
uisitabo aduersum omnes qui tribulant e- t
a ¶Christus de genere Israel secundum carnem.
um, & erit dux eius ex eo, & princeps de me
a ¶Ego pater. b ¶Christum. ¶Dicens: Ego in patre, &
pater in me.
dio eius producetur. Et applicabo eum, & v
a ¶Q. Nullus potest cor suum sic applicare domino, nec ita esse
patri connexus vt filius.
accedet ad me. Quis enim iste est qui appli- x y z
cet cor suum, ut appropinquet mihi? ait do-
a ¶Hoc in Hebræo non habetur.
b ¶Ex parte hoc in Israel im
pletum cernimus, & ex toto in Gentibus.
minus. Et eritis mihi in populum, & ego e- a
ro uobis in deum. Ecce turbo domini furor b
a ¶Dæmonum vel dei filium blasphemantium.
egrediens, procella †ruens in capite impio- c
rum cōquiescet. Non auertet iram indigna
a ¶Vt Ierusalem exercitu circumdetur & penitus detegatur.
tionis dominus, donec faciat & compleat
cogitationem cordis sui. In nouissimo die- d
rum intelligetis ea.

Cap. XXXI.

c a ¶Implens cogitatione mea requiescente
furore meo super caput impiorum.
IN tempore illō dicit do- e
minus: Ero deus uniuersis
a ¶Non secundum carnem, sed secundum
spiritum qui mente cernit deum.
cognationibus Israēl, & ipsi
erunt mihi in populum. Hęc dicit dominus:

satellitibus. l ¶Quia eie. i. & tu d
ecclesia noie Sion vocata, Isa.ij. &
Heb.xij. Quę vocabit eiecta duran
te Antichristi pśequutiōe. m ¶Cō
uer. i. societates fideliū ab Antichri
sto deceptorū, quia dabit eis rēpus
pœnitētię. n ¶Et ędifi. Id est ec
clesia. quæ est ciuiū Christi vnitas.
o ¶In excel. i. in honore magno, † medio
qa tunc oēs cōfugiēt ad eā. p ¶Et catholico
tem. i. cultus Christi ab Antichri-
sto deiect⁹ in statū suū reformabit.
q ¶Et egre. s. diuina. r ¶Vox.
Non p dissolutionem, sed p deuo-
tionē, sicut dicebat Dauid de sēp-
so. ij. Reg. vj. b. Ludā ante dom̄i-
nū. s ¶Et erunt fi. i. sicut ante
persequutionē Antichristi. t ¶Et
erit dux. i. Christus verus homo.
v ¶Et applicabo eum. quia
Christ⁹ homo præ omnibus habet
accessum ad patrē. Ideò subditur:
x ¶Quis em̄. i. quātę excellētię. † Gratia
y ¶Qui ap. quia Christi hois vo ami fauo
lūtas in oibus cōformis est volūta rem ha
ti diuinę. z ¶Vt appro. p sua vo bet. † vocabu
lūtate, sicut filius patri. a ¶Et lum
eritis. s. deo patri per filiū. Et sub-
dirur de pœna impiorum. b ¶Ec
ce turbo. s. in die iudicij. c ¶In
ca. imp. i. in Antichristo, qui erit
caput impiorū quando fulminabi † Superue
tur. Vel. In cap. gnaliter p finalē niet fili
snīam, cū dicet eis: Ite maledicti in dicium
ignē ęternū &c. Mat. xxv. d. d ¶In fuit habi
nouiſ. p hoc satis innuit q⁹ Ieremi tum
as loquit de futuris in nouissimo
tpis. Et quia tunc oēs cōuertentur
ad vnū deū, vt prędictum est: Ideò
subdiur.

¶In ca. xxx. vbi dicit in Posil.
Et applicabo eū, & accedet ad me.

ADDI. Hoc qd⁹ dicit hīc:
Applicabo eū, & ac
cedet ad me, ppriè itelligit de Chri
sto homine qui ad deū habet du-
plicem applicationem seu accessū,
vnum. s. per gratiam, & alium per
vnionem personalem. Et quia nul-
lus alius habet similem accessum
duplicem, ideò subdit: Quis enim
iste est, qui applicet cor suum, vt
appropinquet mihi? q.d. Null⁹. s. q
habeat duplicē accessum seu adhę
rentiam ad deum modo prędicto.
Quod autem dicitur in posilla, q⁹
voluntas Christi hominis in omni
bus conformis est volūtati diuinę,
verū est. sed etiā hoc posset verifica
ri de voluntate beatorū, & ideò re
spectu huius, nō ppriè diceretur:
Quis em̄ iste est. vnde prędicta ex-
positio videtur magis ppria &c.

NICO. DE LY.

IN tem. Cap. XXXI.
Ero. Quod est verum
siue accipiat Israel secun
dū carnē, quia tūc om-
nes Iudæi cōuertent ad Christum,
vt dictum est, siue accipiat secundū
spūm. s. pro omnibus fidelibus qui
nomine Israel nominant. Isa. liij. s.
f ¶Hæc dicit do. Hic incipit ca
pitulum in Hebræo per spacium
vacuū iter Iram istā & prędictē im
mediatē, quæ cōiungit literę, præce-
dētis capituli; & ppter hoc lic eam
ordinatū

a ¶ Longè do. ap. quia offenderat dominū Israel, dicens: Non habem⁹ regē, nisi Cæsarē, Et, Venite interficiamus eum, & nostra erit hæreditas, & lōgè recesserat à deo: Ideò post multū tēpotis apparuit ei: Non tempore Zorobabel & Esdræ, eū rursum capti sunt, sed in charitate perpetua dilexit eū & attraxit eū miserans. clemen-

Joh. 19. c. Matt. 21. d.

tia enim, nō merito saluatus est. b ¶ Plātabūt plantantes. qui post captiuitatē Israel ab alienis possessi sunt, quibus dicitur: Plantate plantaria & vindemiate. c ¶ Reliquias Israel. Quę secundum electionē saluantur. Vnde: Nisi dñs sabaoth reliquisset nobis semen &c. d ¶ Ecce ego adduc. Per apostolos & apostolicos viros, qui sunt custodes clamantes in mōte Samariæ, quibus præcipitur: Personate canite &c. e ¶ Claudus. Qualibus per Eliam dicit: Vsquequo claudicatis vtroq; pede? Sed in Christo postea cucurrerunt. Et qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. f ¶ In fletu ue. & in &c. Iudæi hoc putant esse completū qñ sub Esdra post diē Paschæ egressi sunt de Babylone, vt reuerterentur in Ieruſalē. Sed ibi typus fuit non veritas. neq; eñ in illo tpe vniuersa hæc fuisse completa pñt ꝓbare.

Deu. 28. ¶ exaltabit à gladio ve- Isa. 62. & Ro. 9. d.

3. Reg. 18. d

Isa. 9. a. & Mat. 4. c.

℣ Reducam

Nicolaus de Lyra.

¶ ordinaui. In hoc autem capitulo agit de pertinentibus ad aduentum Christi. Et diuiditur in tres partes, quia primò agitur de pertinentibus ad Christi prædicationem, Secundò de pertinentibus ad eius incarnationem, ibi: Hæc dicit dominus. Tertiò de pertinentibus ad legis Euāgelicę lationem, ibi: Ecce dies venient: Prima adhuc in duas, quia primò ponitur figura, Et secundò res figurata, ibi: Longè. Circa primum sciendum, quod saluatio populi Israel de AEgypto fuit figura saluationis fiendę per Christum, qui deduxit fideles ad terram viuentium per pœnitentiæ desertum, sicut Moyses filios Israel transeūdo per desertum materiale ad possessionem terræ promissę. Et quantùm ad hoc dicitur. a ¶ Inuenit gratiam in deserto populus qui remāserat gladio. Omnes enim qui exierūt de Aegypto numerati à viginti annis & supra, mortui fuerunt in deserto, vt habetur Nume. xiiij. Et pro magna parte mortui fuerunt gladio, vt patet in libris Exo. & Nume. ergo populus qui inuenit gratiam fuerunt eorum filij qui ingressi fuerunt terram ꝓmissionis. Ideo subditur: b ¶ Vadet ad requiem suam Israel. Et dicit Ieremias vadet de futuro. Ad designandum, qđ ille ingressus terræ promissionis qui prętererat, erat figura ingressus in requiem ęternam, qui erat futurus secundum qđ dixerat declarat Apostolus ad Heb. iij. & iiij. c ¶ Longè do. apparuit mihi. Hic cōsequenter declarat res figurata, s. salus per Christū, p tūc fienda, quę facta est p ecclesię ędificationē. Et quia illud tēpus adhuc erat longinquū, iō dicit Ieremias: Longè dominus apparuit mi. Et subdit in ꝑsona dei respondētis per modū dialogi. d ¶ In charitate perpetua dilexi te. licet ab æterno dilexerit oēs electos eos prædestinando, tamen spāli mō dilexit electos de populo Israel inquantū erat de eo carnē assumpturus, ꝓpter qđ ipsi populo spiritualia cōtulit dona, iō subdit. e ¶ Ideo attraxi te. Beneficiis specialibus in datione legis & cōsimilibus, propter qđ dicitur Psal. cxlvij. b. Non fecit taliter omni nationi & iudicia sua non manifestauit eis. Verūtamen quia illis beneficiis abusus fuit, & sic ab honore cecidit. Ideo subditur. f ¶ Rursumq; ædificabo te. Qđ exponens Ra. Sa. dicit, qđ ędificationes ciuitatis Ieruſalem & templi per Salomonem, Zorobabel, & Neemiam, ideo corruerunt, quia fuerūt factæ per hominem, sed ista de qua loquitur hīc Ieremias fiet per manum diuinam, iō stabit in

a ¶ Gentium. in quarum turba saluatur ecclesia.

Inuenit gratiam in deserto pōpus[a]

a ¶ Romano, vel furoris domini.

lus, qui ꝑ remanserat gladio: uadet[b]

a ¶ Quando sperauit, quam prophetarum chorus promisit.

ad requiēm suam Israel. † Longè[c] dominus apparuit mihi. Et in cha-[d]

a ¶ Hoc proprie in ecclesia, dicitur enim qui aures ad gramatam sui peccatis Israelitam, auditam sicut in mysterio verba domini consecrantes.

traxi te miserans. Rursumq; ædifi-[e] cabo te, & ædificaberis uirgo Isra-[f]

a ¶ Vt cantus deo in ecclesia, omni carne in illorum operum contempta.

ël. Adhuc ornāberis tympanis[h]

¶ Cum Gentium turba.

tuis, & egredieris in choro luden-[i]

tium. Adhuc plantabis uineas in[k]

a ¶ Non in vallibus & humilibus locis.

b mōntibus Samariæ. Plantabunt plantantes, † & donec tempus ue-[l]

niat non uindemiabunt: quia erit[m]

¶ Domini: a ¶ Apostoli, & apostolici viri.

dies in qua clamabunt cūstodes[n]

a ¶ Custodiæ.

in monte Samāriæ & in monte

a ¶ Vbertatis. b ¶ Qui facetis humilia relinquite, figuralia nolitas sperare. Scriptūrā deo sp. con.

Ephraim: Sūrgite & ascēdamus in[o]

a ¶ Ecclesiam, in qua specuatio dei, cum autem in eam ascenderimus, ascendemus ad dominum.

Siōn ad dominum deū nostrum:

hæc dicit dominus: Exultate in læ[q]

a ¶ Qui ellis Iacob. b ¶ Ad caput Gentium conuersa referentes, quia canda versa est in caput.

ticia Iacob, & † hinnite cōtra caput[r]

¶ Hoc scilicet,

Gentium, † psonate, canite, & di-[s]

¶ Scilicet. Non tacendo.

cite: Salua domine populū tuum,[t]

a ¶ De incredulitate & frigore dominicę charitatis. b ¶ Quasi veritas durissimus nomine auster.

reliquias Israel. Ecce ego adducā[u]

a ¶ Cæci vident, claudi ambulant &c. ¶ Prius infidelitate, illuminatus est publica Christi fide.

eos de terrā aquilonis & cōgrēga-[v]

bo eos ab extremis terræ. Inter[x]

a ¶ Ecclesia. b ¶ Deo filios. ¶ Scilicet.

c quos erunt cæcus & claudus &

a ¶ Idem.

prægnāns & pariēns simul: cœ-[y]

tus magnus reuertentium huc. In[x]

¶ Præ gaudio.

fletu uenient, & in misericordia[y]

stabit in æternum: & in hoc dicit verum, sed quod subdit est falsum scilicet qđ in aduentu Mæssiæ quem Iudæi expectant, deus ædificabit Ieruſalem nouam. quasi incomparabiliter nobiliorem quàm fuerit præcedens, in qua Messias temporaliter regnabit, & omnes Gentes erunt subditæ dominio Iudæorum: sed quod de falso dicit implēdū iam ē impletum: quia Christus verus deus ædificauit ecclesiam quæ Ieruſalem dicitur. Isa. ij. & ad Hebr. xij. & Apo. xxj. a. Vidi ciuitatem sanctam Ieruſalem &c. in qua regnat Christus, cuius regnum stabit in æternum. g ¶ Et ædificaberis uir. Israel. i. plebs fidelū quæ Israel nominatur: Isa. xliij. a. Et nomine Israel pronominabitur, sic est in Hebræo: sed translatio nostra habet, assimilabitur. h ¶ Adhuc orna. tym. tuis. quia ad literam in ecclesia cōuertūtur fideles ad sonitum campanarum ad deum laudandum. Ideo subditur: i ¶ Et egredieris in choro ludentium. Nō dissolutē, sed deuotē, sicut cùm vnus chorus cantat alacriter contra alium. k ¶ Adhuc planta. bis uineas in mōtibus Samar. Quod non potest intelligi de redeuntibus à Babylonica captiuitate, quia nunq; recuperauerunt terram illam, sed illam occupabāt Gentes aliunde adductæ quæ dicebātur Samaritani. Et ideo intelligitur de Samaritanis credentibus ad predicationem Christi, vt habetur Ioh. iiij. Et ad prędicationem apostolorū, vt habetur Act. viij. Fideles autem nomine vinearū designantur, vt patet in plurib⁹ locis sacrę scripturæ. Et licet tota ecclesia dicatur vna vinea propter fidei vnitatem, dicitur tamē etiā aliquando plures propter Gentium & locorum & ꝑsonarū diuersitatē. l ¶ Et donec tēpus &c. Vindemiare est fruct. m vineę colligere, fructū autem vltimus huius vineę est beatitudo ꝓfecta, quæ nō habet i ꝑsenti vita, sed futura. m ¶ Quia erit dies &c. Id est prędicatores. n ¶ In mōte Ephraim. Id est in ecclesia. Ephraim enim crescēs vel frugifer interpretatur. Et etiam ad literam in partibus illis prędicauit Christus, & etiā apostoli. o ¶ Surgite ascendamus. Proficiendo de bono in melius. p ¶ In Sion. id est in ecclesiam militantem & triumphantem, quæ Sion nominatur. Isa. ij. a & ad Hebrēos. xij. s. q ¶ Exultate in lætitia Iacob. Id est populi Christiani sic nominati, quia Christus & apostoli & quasi omnes fideles primi descenderunt de Iacob. r ¶ Et hinnite contra caput Gentium. Id est contra diabolum qui tenebat Gentes sibi subditas per idololatriam. quam apostoli ꝑ magna parte destruxerunt per suam prædicationem, verumtamen quia non omnes adhuc credunt Christo, Ideo subditur: s ¶ Salua domine populum tuum reliquias Israel. Et dicuntur hīc reliquiæ Israel omnes crediturі generaliter, & Iudæi circa finem mundi conuertendi specialiter. Et sequitur responsio dei: t ¶ Ecce ego adducam eos de terra aquilonis & congregabo eos ab extremis ter. &c. Quia de omnibus mundi partibus aliqui adducti sunt ad fidem Christi, & plenius adducentur circa finem mundi. v ¶ Inter quos erunt cæcus & claudus & prægnans & pariens simul: cœtus magnus reuertentium. & cætera. Id est habentes impedimenta veniendi ad fidem Christi quæ tollentur. Potest etiam dici ad literam, quòd multi per Christum & apostolos & eorum successores ꝑfecti fuerunt illuminati corpore & mente, & erecti & sanati ab infirmitatibus consimilibus, non solùm corporalibus: sed etiam spiritualibus. x ¶ In fletu uenient. Scilicet veræ contritionis. y ¶ Et in misericordia reducam eos. Quæ non negatur verè contritis.

C Ieruſalem noua non Iudęorum sed Christi fidelium vbi & ꝑ quē ędificida.

† A longo tempore

D

y iij. ¶ Et adducam

a ¶Reducam. Lxx. in solennitate Paschæ. i. in feriis dominicæ E passionis, cū Christus crucifix⁹ oīa traxit ad se. b ¶Et Ephraim. Ephraim q est typus Gētilis populi, fuit ēm posterior fili⁹ Ioseph, Gen. 48. b. & surripuit Manasse primogenita, q natura prim⁹ erat: sed in mysterio crucis trāsuersis manib⁹, qui stabat ad sinistrā Iacob, dextrę suscipit benedictionem: & q ad dexterā, Ibidē. 17. b sinistra benedictus, in secūdum gradū est redactus. Et quomodo Iacob Esau, sic Ephraim Manasse rapuit primogenita. Et omnis populus decem tribuum vocatus est Ephraim, quia Ieroboā filius Nabath ex hac tribu in Samaria prim⁹ regnū obtinuit &c. c ¶De manu poten. Aduersariæ ptātis, quæ natura fortior: nos aūt Marci. 3. d. fide fortiores, si tamē liberamur ab eo q alligat fortem, & domum eius diripit. d ¶Animam sacerdo. Qui habent scientiā dei, de q̄rū ore interrogāt legē, qui Mat. 26. d credūt in eū qui est sacerdos in ęternum. e ¶Pinguedine. Vñ dominus in valle Geth semani. i. pinguedinis cōprehensus est. f ¶Vox in. Quidam Iudæorū hunc locum sic exponunt, q̄ capta Ierūm sub Vespasiano, per hanc viā infinita captiuorū milia directa sint. Alij verò q̄ sub Adriano, vrbe euersa, innūerabilis ppls † Redemit cuiusq; ętatis & sexus in mercato Terebinthi venūdatus sit, & idcirco Iudęis esse execrabile mercatum celeberrimum visere. Lxx. Vox in Rama audita est, lamentationis & fletus & luctus, Rachel plorans filios suos, & noluit conquiescere: quia non sunt. Matthæus autem non iuxta Hebraicum, nec iuxta Lxx. protulit testimoniū. Mat. 2. c. F Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos: & noluit consolari quia non sunt. Vnde perspicuum est Euangelistas & Apostolos non ex Hebraico interpretationem alicuius sequutos, sed tamquā Hebræos quod legebant Hebraicè suis sermonib⁹ Gene. 35. expressisse. g ¶Rachel plorās. Rachel mater Ioseph, cùm veniret Bethleē, subito partus dolore correpta, peperit filium quem obstetrix (quia moriebatur) vocauit Bennoni, pater autem vocabulū mutans Beniamin. i. filiū dextræ appellauit. † nō dolent amplius. Quæstio Quęrit ergo quō Matthęus testimonium ppheę ad intersectionē puerorū transtulerit, cū p̄spicuè de decē tribub⁹ scriptum sit, quarū princeps Ephraī & Ephrata nō in tribu Ephraim, sed in tribu Iuda sit? Ipsa est ēm Bethleem & cōueniūt nomina. Bethleē nāq; domus panis, Ephrata fœcundas vberitas. Sed quia Rachel in Ephrata, id est in Bethleem est cōdita, sicut scriptura sancta & tutulus sepulchri eius testatur, flere dicitur pueros iuxta se interfectos.

☞ Et reuer.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et adducā eos per. id est p̄ sacramēta eccl̄iæ in q̄bus dant aquę gratię, † supr. 3. g. Mat. 4. c. Ioh. iiij. b. Qui biberit ex aq̄ quam ego dabo ei, nō sitiet in æternum &c. b ¶In uia. i. in fide catholica. c ¶Quia fact⁹ sum Israel pater. id est populo catholico generaliter, & conuersis à Iudaismo specialiter. d ¶Et Ephraim primogenitus meus est. Quia primi vocati ad fidem catholicam, vt Andreas Petrus & Philippus & Nathanael, vt habetur Ioh. j. fuerunt de regno decem tribuum: qd̄ nomine Ephraim frequenter in scriptura notatur, eò q̄ prim⁹ rex, s. Ieroboā fuit de tribu Ephraim. iij. Reg. xj. Et quia post Iudæos primò credētes q̄uis pauci fuerint cōparatiuè vocati sunt Gentiles. Ideò subditur: e ¶Audite &c. Qui diss. dispergi p̄misit per varias sectas & errores. f ¶Congregabit eum. In vnitate fidei catholicæ. Et nomine Isr̄l intelligit quęcūq; Gens ad fidem p̄destinata, vt dictum est suprà. g ¶Redimet enim do. Iacob, sanguine proprio. h ¶Et liberabit eū de manu potentioris. i. dęmonis, de quo scribit Iob. xlj. d. Non est super terrā potestas quę cōparetur ei. i ¶Et uenient & laudabunt in monte Sion. i. in ecclesia militāte & triūphante sic nominata, vt dictū est suprà. k ¶Super frumēto ui. & oleo. Per quę parabolicè intelliguntur bona spiritualia quæ non capiuntur ab hominibus, nisi sub similitudine corporalium. propter quod scriptura veteris, ac noui testamenti frequēter parabolicè loquitur. Et est ibi sensus literalis: non ille qui q p voces imediatè significatur: sed qui p̄ res significatas intelligitur, sicut cùm dicitur Iudic. ix. b. Ierūt ligna ad rhānum &c. Sensus literalis non est de arboribus, sed de Abimelech & Sichimitis hominibus. Et sic in proposito per frumentum & vinum intelligitur Eucharistiæ sacramentum, quod sub specie panis & vini conficitur: & per oleum gratia quæ in in hoc sacramento & aliis confertur. l ¶Et fœtu pecorum & armentorum. i. multiplicatione fidelium, secundum qd̄ dicitur Psal. xciij. b. Et nos populus pascuæ eius & oues manus eius. Et dicuntur hīc pecora minores, & armēta maiores. m ¶Eritq; anima eorum quasi hortus irriguus. Ex sacramētis nouæ legis, ex quibus aquæ gratiæ effluunt in animam. n ¶Et ultrà nō esurient. Istud propriè refertur ad statum ecclesiæ triumphantis, vbi appetitus totaliter satiatur. o ¶Tunc lætabitur uirgo. i. virgines. p ¶In choro. Angelorum, ad q̄rū societates homines assumuntur. q ¶Et conuertam luctum eorum in gaudium. perfectum & æternum. H † Apparitionem. r ¶Et inebriabo: Id est implebo. s ¶Animam sacerdotum pinguedine. i. glorię plenitudine, quia nō gloriantur tantū de gloria ppria, sed etiā illorū qui saluati sunt eorum doctrina, propter quod vltra cōmunes sanctos dicitur habere aureolam. t ¶Hæc dicit dominus. Hīc consequenter ponuntur aliqua Dicta ad incarnationem Christi pertinentia. Et prio ponit illud quod respicit eius ortum. Secundò, conceptum, ibi: Statue tibi. Tertiò passionis effectum, ibi: In diebus illis. Prima in duas: in partem principalem, & incidentalem, ibi: Et est spes. Circa primum sciendum, quòd audita Christi natiuitate, Herodes voluit eum interficere, vt habetur Matthæi secundò. Et quia non cognoscebat eum determinatè, interfecit omnes pueros à bimatu & infra, qui erant in Bethleem & finibus eius, vt dicitur ibidem. Et tunc impleta fuit hæc scriptura, secundū qd̄ expressè dicit sanctus Matthæus spiritu sancto illuminatus, propter quod ca- † fatuit tholici eam aliter exponentes nimis Iudaizant extortè exponentes, quas expositiones propter prolixitatem & inutilitatem omitto. Est igitur sensus: v ¶Vox in excelso audita est. In Hebræo habetur: Vox in Rama audita est, sicut allegat Matthæus. Sed sciendum, quòd Rama est nomen æquiuocum, quia vno modo est proprium nomē loci, qui est iuxta Gabaa. Et est alio modo nomen appellatiuum. & sic significat excelsum. Nō pōt autem hīc accipi, vt est nomē ppriū loci, qa Rama nō est ppè Bethleē sed bene distās: & p leru salem intermediā. Et ideò Hieronym⁹ transtulit nomē appellatiuum, dicens: In excelso. Ad designandum magnitudinē clamoris mulierum, quarum filij interficiebantur. x ¶Rachel plorantis filios suos. Rachel enim sepulta fuit iuxta Bethleem, vt habetur Geneſis. xxxv. Et ideò dicebatur mater ciuitatis Bethleem & totius territorij, sicut apud nos sancti quorum corpora requiescunt in ecclesijs, dicuntur patroni non solum illarū eccle- ☞ siarū, sed

a ¶Non in perfidia Iudæorum.

a reducam eos: Et adducam eos per a
a ¶Apostolos & apostolicos viros aqua viua plenos quos implet flumen dei repletum aquis & gratia. b ¶Fidei vel Christi, in qua qui ambulat uere non impinget.
torrentes aquarum in uia b recta, & b
a ¶Quia cæci esse desierunt, quibus dictum est: Si cęci essis, non haberis peccatum.
non impingent in ea: quia factus c
a ¶Vbi abūdauit peccatū, superabundat & gratia.
b sum Israēli pater, & Ephraim pri d
a ¶Perspicue vocatio Gentium demonstratur.
mogenitus meus est. Audite uer e
uerbum domini Gentes, & annuncia ¶. hoc.
te in insulis quę procul sunt, & di f
a ¶Non ergo potestæ hostium, sed dei voluntatis.
cite: Qui dispersit Israēl, cōgrega g
a ¶Qui posuit animam suam pro ouibus suis.
bit eum, & custodiet eum sicut pa
a ¶Precio sanguinis sui.
stor gregem suum. † Redimet enim g
dominus Iacob, & liberabit eum h
¶Liberati.
c de manu potentioris, & uenient & i
¶Liberatorem suum. ¶Ecclesia.
laudabunt in monte Sion, & con k
a ¶Rerum omnium abundantiam quæ non in frugibus & cibis carnalibus, sed in virtutum varietate sentitur. b ¶De quo conficitur panis dei & sanguis eius.
fluent ad bona domini † super frū l
a ¶Vnxit te dominus deus tuus oleo lę. præ cōsor. tuis. b ¶Simplicium in ecclesia.
mento, uino & oleo & fœtu pecō m
a ¶Quæ cornibus aduersarios ventilant. b ¶Quorum non corporis sunt hæ benedictiones.
rum & armentorum: eritq; anima n
a ¶Paradisus domini in deliciis.
eorum quasi hortus irriguus, & o
a ¶Habentes saturitatem omnium rerum.
† ultrà non esurient. Tunc lætabi p
a ¶Despondi enim vos vni viro. virgi. castam exhibere Christo. b ¶Qualibus dicit ídē Iohannes Scribo vobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est.
tur uirgo in choro, iuuenes & senes q
a ¶Vt quos crux terruit, lætificet resurrectio.
simul. Et conuertā luctum eorum r
a ¶Beati qui lugent, quoniam ipū consolabuntur.
in gaudiū, & cōsolabor eos, & lę s
a ¶Vt fide feruentes tamē multo plenī loquātur.
tificabo à dolore suo. Et inebria t
bo animā sacerdotū pinguedine, u
a ¶Inebriatis sacerdotibus doctrina domini & dicentibus: Calix tuus inebrians q̄ præclarus est.
et populus meus bonis meis † ad x
a ¶Hic ex parte, in futuro ex toto implebuntur.
implebitur, ait dominus. Hæc di y
f cit dominus: † Vox in excelso audita est, lamētationis fletus & luctus, Rachel plorantis filios suos, x

& nolentis † consolari super eis, [a]
quia non sunt. Hęc dicit dominus: [b]
¶O Rachel.
Quiescat uox tua à ploratu, & ocu [c]
a ¶Prospexit dominus priora opera tua.
li tui à lachrymis: quia est mẽces [d]
a ¶Filij de toto orbe saluati. ¶In aduentu Christi.
operi tuo, ait dominus. Et reuertẽ [e]
¶Diabolo. a¶Ne in præsenti dolore torqueatis.
tur de terra inimici, & est spes in [f]
nouissimis tuis, ait dominus, & [g]
a ¶Quos habuerunt patres eorum Abraham, Isaac & Iacob.
reuertentur filij tui ad tẽrminos [h]
a ¶Decem tribus quibus primus imperauit Ieroboam qui fecit vitulos aureos.
suos. Audiẽs audiui Ephraim †trãsmigrãtem. Castigasti me domine, [i] [k]
a ¶Hoc est multo labore & verberibus eruditus ad pœnitentiam non profecit.
& † eruditus sum, quasi iuuẽcus [l]
a ¶Ipsum quem agimus pœnitentiam stolus dei implemus auxilio.
uertar, quia tu domin⁹ deus meus. [m]
a ¶Non ante per me.
Postquàm enim conuertisti me egi [n]
a ¶Pœnitentiam (ala sententiam) vel cui nonciam.
pœnitentiam, & postquàm ostẽ [o]
a ¶Signum dolentis & plangentis errorem prælium.
disti mihi, percussi fœmur meum. [p]
a ¶Memoria peccatorum.
Cõfusus sum, & erubui, quoniam [q]
a ¶Q. Contra naturæ ordinem domus dignatione primogenitis suscepit honorem.
sustinui opprobrium adolescentię [r]
meæ. † Si filius honorabilis mihi [s]
a ¶Merito. b ¶Alij quia verba mea fuerunt in eo Non in ore. sed in corde.
Ephraim, si puer dẽlicatus, quia ex [t]
¶Corredo.
quo loquutus sum de eo, adhuc re [u]
a ¶Quia verba mea cordis affectu seruauit.
b ¶Simile dicit Hoseæ: Conturbata sunt viscera mea, non faciam furorem iræ meę.
cordãbor eius. Idcirco cõturbata [v]
a ¶Hiero. De verbis domini humano sensu argumenta sacrilegium est.
sunt uiscera mea super eum, mi [x]
seràns miserebor eius, ait dñs. Sta [y]
a ¶Vnde præuaricatur tibi tanta sollicitas. ¶Pro antiquis peccatis, vel pro magnitudine gaudij.
tue tibi †speculam, pone tibi ama [z]
ritudines. Dirige cor tuũ in uiam [a]

& nolentis † consolari super eis, quia non sunt. Hęc dicit dominus: O Rachel. Quiescat uox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est mẽces operi tuo, ait dominus. Et reuertẽtur de terra inimici, & est spes in nouissimis tuis, ait dominus, & reuertentur filij tui ad tẽrminos suos. Audiẽs audiui Ephraim †trãsmigrãtem. Castigasti me domine, & eruditus sum, quasi iuuẽcus indomitus. Cõuerte me & conuertar, quia tu domin⁹ deus meus. Postquàm enim conuertisti me egi pœnitentiam, & postquàm ostẽdisti mihi, percussi fœmur meum. Cõfusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentię meæ. † Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer dẽlicatus, quia ex quo loquutus sum de eo, adhuc recordãbor eius. Idcirco cõturbata sunt uiscera mea super eum, miserans miserebor eius, ait dñs. Statue tibi †speculam, pone tibi amaritudines. Dirige cor tuũ in uiam

a ¶Et reuertentur. Melius hoc de paruulis intelligim⁹, quòd A mercedem habeãt effuso sanguine pro Christo: & pro terra Hero dis inimici, teneant regna cæli: & reuertentur in sedẽ pristinã, pro corpore humilitatis recipientes gloriosum. Hæc est spes nouissima, quando fulgebunt iusti sicut sol, & instantes resurgent in virũ perfectum. b ¶Eruditus sum. Q. Correctio proficit in salutem. & quæ ad præsens videtur esse tristiciæ, post reddit frustum pacis. c ¶Percussi fœmur. Quid in fœmore, nisi voluptas carnis accipitur? Et quid est qđ ait: Postq. ostendi. nisi q postquam superna spũaliter vidit, omne quod inferius in se carnaliter viuebat extinxit, vt quantò summa patescerent, tantò ima nõ placerent? Nã quantò incipit quisq; superius viuere, tãto inchoat inferius interire. Vnde: Viuo autem iam nõ ego, vuit verò in me Christus. d ¶Quoniam sustinui. Per ignorantiã actum dicit se peccasse, vt facilius veniã cõsequatur. vnde: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Et in sequentibus. Deus paruulum eũ vocauit & delicijs affluentem, propter diuitiarũ. s. magnitudinem & terræ fertilitatem. e ¶Si filius honorabilis &c. Pœnitẽtiam agente Ephraim & dicente: Eruditus sum, quasi me domine, & eruditus sum &c. Respondit dominus: & plenè conuersum tali sua virtus nõ allueret, q. firmat oraculo: Si filius honorabilis &c. ferre iugũ. f ¶Puer delicatus. De quo: Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum conuersi sunt in die belli. Delicias autem accipiamus secundum illud: Delectare in domino, & dabit tibi pe. cor. t. pro quo in B Græco & in Hebræo habetur: Delicijs affluebat. g ¶Idcirco cõ. Q. Auido animo suscepit verba mea & seruauit, sed tamen miserabor eius, quia & hominum iustitia, dei indiget misericordia. h ¶Statue tibi &c. Prouocat ad satisfactionem, vt consideret in quantis deliquit: & agens pœnitentiam ad pristinam gratiam reuertatur, secundum illud: Memento vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. ¶Tropologicè autẽ quęq; admonet, vt prouida discretione circumspiciat, & quasi de arce contemplationis priusquã culpa veniat deprehendat. ¶Statue. Greg. Speculam sibi statuere, est ventura viciorum certamina ex alta consideratione præuoscere. Sibiq; electi mens, amaritudines ponit quã do etiam in virtutum pace constituta, dum mala insidiãtia conspicit, secura qẽ scere non consentit. Primò autem ne mala quęlibet agat. Secundò verò cõsiderat, ne bona incaute faciat, & postquã praua subegerit, ipsa etiã recta sibi subijcere contẽdit, ne si mẽtis dñiũ transeat, in elationis culpam vertatur. Ex bonis enim incuriæ vicio mala nascuntur, ex doctrina arrogantia, ex iusticia crudelitas, ex pietate remissio, ex zelo ira, ex mansuetudine torpor, & huiusmodi. Dirige inquit cor tuum in viam rectam. Via recta est semita mandatorũ dei, in qua ambulandum, nec; ad dexteram, nec; ad sinistram declinandum. i ¶Dirige cor tuum. Dirigit cor suum in viam rectam, in qua ambulauit, qui mentem suã in cælestis viam iusticiæ qua in baptismo ambulaturũ se, promisit: & sicđm doctrinã scriptu

Nicolaus de Lyra.

¶ rarũ ꝓgere

rias, sed etiã ciuitatũ & territorij adiacẽtis. & sic dicit plorare in filiab⁹ suis. d. in matrib⁹ puerorũ, sicut & sancti dicũtur cõpati afflictis quorũ sunt patroni. Iudęi autẽ aliq dicũt, ꝙ cũ Iudęi ducerẽtur captiui i Babyloñ, & trãsirẽt iuxta sepulchrũ Rachel, vox de sepulchro miraculosè ꝓdiẽs fuit audita implorãdo dei pietatẽ pro illis qui captiui ducebantur. Ex hoc dictum posui super Ge. xl viij. non asserendo, sed tantum referendo, quia ficticium videt. Tum quia dissonat à dicto Euangelistæ. Tum quia non est verisimile, quin tantum miraculum fuisset expressum. iij. Regũ vl. ij. C Paral. vel in fine huius libri an quibus locis describitur deductio illorum captiuorum, quia Iudæi fuerunt valde solliciti scribere ea quæ erant ad honorem ipsorum. a ¶Et nolentis consolari. consolatione humana. b ¶Quia non sunt. Sanctius viuentes præsenti vita. propter quod subditur consolatio diuina. c ¶Quiescat uox tua &c. quia est merces operi tuo. s. filijs tuis, qui dicuntur & sunt opera parentum. per mortem enim illam reportauerunt martyrij præmium. Quia t. men morientes quãtucũq; iusti descendebant ad limbum inferni, Ideò subditur: d ¶Et reuertentur de terra inimici. Ista reuersio fuit in Christi resurrectione: quia tunc sanctos de inferno eduxit, & in eius ascensione, quando eos ad cælestia adduxit. e ¶Et est spes. Hic incipit versus in Hebræo, & est pars incidentalis. Occasione enim consolationis Rachelis de pueris occisis qui dicebantur eius filij ratione sepulturæ, vt dictum est. Hic consequenter huius occasione datur sibi consolatio de † plangen filijs suis sic dictis ratione geniturę. Ephra tem, vel cõ im enim per quem intelligitur regnum solantẽ secem tribuum, vt prædictum est, decem ipsum. dit de Rachel per Ioseph filium suum: & de conuersione illorum ad deum fit hic mentio, cùm dicitur: Et est spes. s. iusturę beatitudinis. f ¶Nouissimis tui. filijs tuis residuis. g ¶Et reuertentur filij. s. tui. h ¶Ad terminos suos: D Id est ad ecclesiam militantem, quæ est terminus in præsenti vita, & triumphãtem, quæ est terminus in futura. Et hoc fuit impletum partim in Apostolis alijsq; credentibus ad prædicationem Christi & Apostolorum qui fuerunt de regno decem tribuum. Et perfectius implebitur circa finem mundi in conuersione eorum generali. i ¶Audiens audiui Ephraim trãsmigrantem. q. d. ex tunc disposui eum reuocare ad fidem competenti tempore. Et subditur in persona iam conuertorum, & in fine mundi conuertendorum. k ¶Castigasti me. per flagellationem in captiuitate. l ¶Quasi iuuenculus indomitus. In Hebræo habetur: Quasi vitulus indomitus. Et nomiatur sic ille populus, quia adorabat vitulos aureos, secũdũ illud Psal. cxiij. c. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui cõfidũt in eis: ąs ad hoc fecit Ieroboã. iij. Reg. xij. m ¶Cõue. me. Nõ enim potest aliq; ad fidẽ Christi venire, nisi gra dei ipsum pręueniẽte, secũdũ qđ dicit Ioh. vj. c. Nemo põt venire ad me nisi pater q misit me traxerit eũ. Ideò subdit: n ¶Postq. enim con. tua gra pręueniẽdo. o ¶Egi pœni. Ad te fructuosè reuertẽdo. p ¶Et postquã ostendisti mihi. Illuminando tenebras erroris mei. q ¶Percussi fœmur meum. Passiones meas refrenando. r ¶Confusus sum. De hoc ꝙ tãdiu te prouocaui. Et subditur misericordia dei recipientis, cum dicitur. s ¶Si filius honorabilis mihi Ephraĩ. Et ponitur hîc si pro quia quilibet reuertens ad deum, veraciter efficitur honorabilis in cõspectu eius. t ¶Si puer de. In Hebræo habet Solatiosus. i. materia solatij, sicđm illud Lucæ. xv. b. Gaudium est angelis in cęlo sup vno pctore pœnitentiam agente. v ¶Quia ex quo loquutus sum Reuocando ad meritum. x ¶Adhuc recordabor. Dando tibi præmiũ. y ¶Idcirco conturbata. ad est pietate cõmota sũt viscera mea sup eũ. z ¶Statue. Hîc conseq̃nter agit de Christi cõceptu. Et di Diuisio uidit in duas ptes, qa priò describit hęc cõceptio. Sed ò subdit fi dei dilatatio, ibi: Hęc dicit. Circa primũ pręmittit dispositio ppli ad Christũ q est vera pnia, sicđm qđ Iohãnes eius pręcursor dicit Matt. iij. a. Pniam agite, appropinq̃bit enim regnũ cęlorũ. Et ꝙtũ ad hoc dr: Statue ti. i. explorãdo, ꝑpriam cõscientiã. a ¶Pone tibi. i. cõtritionis dolorẽ. b ¶Dirige cor tuũ in uiã. s. iusticiæ.

In qua

Glos. ordi. Ieremiæ Cap. XXXI. De Lyra

rarum pergere decernit, nec per deuia erroris, nec per luxus secu-
E li declinare consentit. a ¶Reuertere uirgo Israel, reuer
tere ad ciui. tuas istas. Licet hæc quidam iuxta historiam ad
reuersionem Iudæorum de Babylonia in terram suam referant,
infrà. 50. b. vt ædificent ciuitates dirutas, & sedes antiquas secundum illud:
† directam Recedite de medio Babylonis & de terra
Chaldæorum egredimini &c. Mihi tamē
aptius videtur ad noui testamenti temp⁹
cuncta referre, in q̄ io virginis partus vni
uerso mundo edidit Saluatorem, vt virgo
Israel quam sibi dominus despōdit in iusti
cia & iudicio & misericordia post pollu
tiones pristinas reuertatur ad ciuitates ec
† vertes te clesiæ, & dicitur vagari per luxus seculi.
huc & illuc b ¶Adhuc dicent. Christianis. s. tem
filia rebel- poribus, quibus captiuitatem populi sui
lis? dominus conuertit. c ¶Benedicat tibi.
Hæc sub Zorobabel ex parte videntur es
se completa: plenitudo autem vaticinij ad
Christum refertur, cuius primo aduentu
spiritualiter hæc facta sunt. In secundo ve
rō vniuersa complebuntur. Iuxta nos spi
ritualiter, iuxta Iudæos & nostros Iudai
zantes carnaliter. d ¶Quia inebriaui.
Mutatio personarum, obscuram facit in
telligētiam pphetarū: Dixerat dñs: adhuc
dicēt ÿ bū istud in terra Iuda &c. q̄bus di
cētib⁹ rñdit: Quia inebriaui aīam lassam.
Quo dicēte, rñdet pp̄ls de captiuitate reuer
Psal. 3. b. sus iō expergefact⁹ sū &c. e ¶Ideò qua.
Vt imitarer dicentē: Ego dormiui & som
nū cepi &c. Ideò qu. Quia. s. p gram Chri
sti, q̄ de sopore mortis resurrexit in glia, p
phera de somno tędij & tristicię diuia reue
lati ōe suscitat⁹, somnū q̄etis & pacis dei, p
Prouer. 3. c missionib⁹ cōsolat⁹ inuenit. Vñ: Si dormi
† habitacu eris nō timebis, q̄sces & suauis erit somn⁹
lum tu⁹. Iuxta lītam em securus dormit & vigi
F lat, q̄scit & ambulat, q̄ se innocentē ante
deū, & iustē viuere meminit. Sed & iustus
cū in morte dormierit, nō solū potētias ma
lignorū spirituū nō metuit, sed etiā i pace
q̄scit, & secur⁹ dormit, & diē resurrectio
nis expectat. f ¶Ecce dies. Oēs huiusce
modi repromissiones iuxta Iudæos & nos
Iudaizātes in mille annorū regno expectā
tur. Nos autē in primo aduentu Christi
spiritualiter ex parte completa defendi
mus, quia nunc in speculo videmus & ne-

Nicolaus de lyra. ☞ scimus

† tristē im- c-✠ a ¶In qua. In pīb⁹ antiq̄s q̄ fuerāt
pleui iusti. Ra. Sa. dicit q̄ hęc est vera līa Hebrai
ca: Statue tibi speculā: Pone tibi palmas.
Dirige cor tuū in viā rectā, in q̄ ambulaui.
Q̄d sic pōt exponi: Statue tibi speculam
Specula est loc⁹ ali⁹ vñ p̄ōt à lōgē q̄s vide
re. Est ergo sensus: Statue tibi speculā. q. d.
mysterium incarnationis adhuc longē di
stat, sicut dicitur in principio huius ca. Lō
gē dominus apparuit mihi. Pone tibi pal
mas cōsiderando innocentū victorias qui
palmā martyrij obtinuerūt titulo Christi
nati, vt dictū est parte p̄cedēti. q. d. Istæ
palmæ erūt signū natiuitatis Christi im
pletæ. Dirige cor tuū in viam rectā. i. legē
Euangelicā, quæ nullam patitur distorsio
nem, sicut lex Mosaica patiebatur, q̄ę per
mittebat libellum repudij & vsuras cū ex
traneis, Deut. xxiij. & xxiiij. In qua ambu
laui, in natura humana assumpta: secundū
† sollicitus q̄d dicitur Act. j. a. Cœpit Ies⁹ facere & do
fui. cere. b ¶Reuertere uirgo. i. plebs præ
destinata ad fidem. c ¶Ad ciuitates tu
as istas. i. ad ecclesiam militātē & triūphā
tem, q̄ę ciuitates dicuntur in veteri & no
uo testamento, vt dictum est suprà.
d ¶Vsquequo delicijs dissolueris: car
naliter viuendo. e ¶Filia ua. per diuersa vicia. f ¶Quia crea
uit dominus nouum. i. incarnationis mysterium. Et loquitur
de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophe
tiæ. Et ponitur ibi quia: tam q̄ redditiuum causę respectu præce
dentis sīæ. q. d. debet dimitti vita carnalis aduenięte Christi in
carnatione, & inchoari spirituals.

a ¶Quia per eam rediturus.

a † rectam in q̄a ambulasti. Re a b
uertere uirgo Israël, reuertere
a ¶Quas captiua deseruisti.
ad ciuitates tuas istas. Vsque c d
a ¶Q. Respice quid dicturus sum, & vnde ti
bi erit tua beatitudo speranda, audiui in
auditum. Quia creauit do. no.
quo † deliciis dissolueris filia e
a ¶Nota, quia natiuitas Saluatoris & concep
tio dei dicitur creatio.
uaga? Q̄ia creauit dominus f
a ¶Maria.
nouum super terram: fœmi- a g
a ¶Gremio vteri. b ¶Abiit vir femine.
¶Ecce vir oriens nomen eius. ¶A concep
tu, quia tanta incrementa ætatis, per va
gitus & infantiam proficere videbitur sa
pientia & ætate, sed perfectus vir in ventre
fœmineo solitis mensibus continebitur.
na circumdabit uirum. Hęc di h
cit dominus exercituum deus
¶Fideles.
b Israël: Adhuc dicent uerbum i
a ¶i. ecclesiæ. b ¶Confessionis. s.
istud in terra Iuda, & in urbi-
a ¶In terram suam.
bus eius, cùm cōuertero capti k
a ¶Qui vere est pulchritudo iusticiæ & mons
sanctus in quo qui habitauerit, nullas ti
mebit insidias
c uitatem eorum. Benedicat ti- l
a ¶Speciosus forma præ filijs hominum.
bi dominus † pulchritudo iusti
a ¶Venite ascendamus ad montem domini.
b ¶Abiit iniquitate.
ciæ, mons sanctus. Et habita- m
a ¶Confitentes.
buntin eo Iudas, & omnes ci- n o
a ¶Ecclesiæ Gentium quas tenet vna fides ca
tholica, quæ est ciuitas regis magni.
b ¶Multitudinis autem credentium erat cor
vnum & anima vna. c ¶Prædicatores.
uitates eius simul agricolæ, & p
a ¶Subditos. b ¶In bono, secundum illud:
Comedite amici & inebriamini chari. &c.
Hac ebrietate inebriatus est Ioseph cum
fratribus suis in meridie.
d minantes grèges: Quia inebri q
a ¶Sitientem. Qui sitit veniat ad me & bi.
aui animā lassam, & omnem r
a ¶Beati qui esuriunt. & sitiunt iusticiam.
animā † esurientem saturaui.
a ¶Qui lassi fuerant & esurierant, inebriati
atq̄ saturati, gratias agentes respondent.
b ¶Vel expergefactus sum.
e Ideo q̄asi de somno suscitatus s
a ¶Christum suscitatum & dicentem: Surge
qui dormis &c.
sum, & uidi, & somnus meus t
a ¶Noui testamenti.
f dulcis mihi. Ecce dies ueniunt v
dicit dominus, & seminabo x
a ¶Catholicam ecclesiam.
dom̄um Israël & domum Iu-
a ¶Iudæorum, scilicet diuina lege instituto
rum. ¶Rationabilium.
da semine hominum, & se- y
a ¶Gentilium, s. quia non est personarū ac
ceptor deus, nec est distinctio Iudæi, & Gręci. ¶Simplicij. b ¶Vt faceret quæ minatus sum.
mine iumentorum. Et sicut z
a ¶Omnes Gentes propter originalia
peccata & actualia.
† uigilaui super eos ut cuelle-
rem, & demolirer, & dissi-
a ¶Vt euellas, & destruas & dispergas &
ædifices & plantes.
parem, & disperderem, & affli
gerem: sic uigilabo super eos, A

g ¶Fœmina circūdabit uirum. q̄d
fuit impletum in Maria quæ Christum vi
rum perfectum scientijs & virtutib⁹ abun
dantem incarnationis in vtero suo circūde
dit. h ¶Hæc dicit dominus exercitu
um deus Israel. Hīc consequenter ponit
dilatatio fidei Christianæ, quæ sequuta est
ad Christi conceptum & ortum, cùm dici
tur: i ¶Adhuc dicent uerbum istud
in ter. Nomine Iudæ intelligitur omnis
verè cōfitens deum, ad literam etiam secū
dum expositores Hebręorū, vt declaratū
est supr̄. xxiij. Et sic terra Iuda est terra cre
dentium Christum & confitentiū. k ¶Cū
conuertero captiuitatem. De seruitute
peccati ad gratiæ libertatem. l ¶Benedi
cat tibi dominus pulchritudo iusti
ciæ & mons. Sic enim orant fideles, vt ec
clesia quę est pulchritudo iusticię & mons
sanctus, multiplicetur in bonis spūalibus
& tēporalibus, qu̇ multiplicatio in sacra
scriptura frequēter dicitur dei benedictio.
m ¶Et habitabunt in. i. in ecclesia quæ
dicit mons sanctus, vt habetur. supr̄. ca. j.
n ¶Iudas. i. qlibet fidelis cōfitēs Christū,
vt dictū est. o ¶Et omnes ci. i. fideles: q̄
ponitur hīc continens pro contento, sicut
frequēter accipitur ciuitas p populo in ea H
cōtento, sicut cū dicitur. Talis ciuitas fecit
hoc. p ¶Agricolæ & minantes. i. pa
stores ecclesiæ maiores & minores laborā
tes in agro dominico, & gregē dominū pa
scentes. q ¶Quia inebriaui. Id est grata
repleui. r ¶Animam lassam: Id est pri
us sub peccato afflictam. s ¶Ideò quasi
de somno suscitatus sum. Verbum est
Ieremiæ, qui de tribulationibus quas
viderat venturas super populum suum
fuerat quasi somno depressus, sed audi
ta redemptione fienda per Christum fuit
quasi excitatus, sicut de Iacob dicitur
Genesis, xlv. g. Quasi de graui somno eu
gilans & cætera. audito quòd Ioseph fi
lius suus adhuc viueret. t ¶Et som
nus meus dulcis mihi. Id est versus
in dulcedinem propter consolationem
superuenientem. v ¶Ecce dies
ueniunt: Id est tempus noui testamenti
quod dicitur dies, ad Roma. xiij. d. Nox
præcessit, dies autem appropinquauit.
x ¶Et seminabo domum Israel &
domum &c. Id est ecclesiam quæ est do
mus credentium & confitentium Christū.
y ¶Semine hominum & semine iu
mentorum: Id est sapientum & simpli
cium. Et hoc modo etiam exponit Ra.
Sa. & in ecclesia videmus simplices sa
pientibus permixtos & multiplicatos.
Potest etiam hoc intelligi specialiter de
credentibus ex Iudæis, quorum aliqui fue
runt sapientes & literati etiam a princi
pio, sicut Nathanael & Paulus & plures
alij, & aliqui simplices, vt Petrus, Andre
as & Matthæus: & circa finem mundi ad
huc magis multiplicabuntur credentes
de Iudæis, simplices & literati. z ¶Et
sicut uigilaui super eos &c. In captiui
tate Babylonica & Romanorum. a ¶Sic
uigilabo super eos. Quod impletum est
in his qui iam crediderūt in Christum, &
ampli⁹ ip̄lebit in crediturīs anteiudicium.

c-✠ In diebus

☞ scimus sicut oportet nos scire, aut in secũ
A do cõplẽda credimus, cũ dñs in maiestate
Coma. tue fua apparebit, & plenitudo Gẽtiũ subin
Esto. sa trauerit, vt omnis ifr̃l saluus sit: & nõ ex
Cor. 15.d per ꝑ singulos, sed sit de⁹ oĩa in omnib⁹.
a ¶Omnis homo qui. Grego. Quid
enim vua acerba, nisi peccatum? vua qp-
pe acerba est fructus ante tempus. Quis-
quis enim pẽsentis vitæ declarationib⁹
satiari desiderat, quasi fructus ante tem-
pus comedere festinat. Qui igitur vuam
acerbã comedit, dẽtes eius obstupescunt:
qa qui pñtis mũdi delicijs pascit, in terre-
nus sensus eius ligãtur, vt iã spũalia man-
dere. i. itelligere nequeãt: qa vnde in exte
rioribus delectati sunt, inde in intimis
Psal. 33.b. obstupescũt: & dũ pctõ aĩa pascitur, panẽ
iusticiæ edere nõ valet, qa ligati dentes
ex peccati cõsuetudine, iustũ qd̃ int⁹ sapi
ant, non possunt edere. b ¶Obstupe-
scent dentes. Dẽtes comedentium non
possũt suauitatẽ sentire. De q̃ dicitur: Gu
state & videte, qm̃ suauis est dñs. Quicũ-
que scripturas non intelligit, vt veritas
habet, vuã acerbã comedit. Vnde hęreti
ci panẽ qui de cælo descendit comedere
nõ possunt, qa obstupescũt dẽtes eorum:
nõ austeritate ciborũ, sed vicio dẽtium.
c ¶Ecce dies. Hoc testimonio Paul⁹,
Hebr. 8.d. siue quis alius scripserit epistolam ad He
†quemuis dominarer braeos, vł est: oĩs ꝙ deinceps ecclesiastici
viri in primo Saluatoris aduentu dicunt
B vniuersa completa, & nouum testamen-
tum. i. Euãgeliũ successisse veteri, legem
quoq; literæ, legę spiritus commutatã:
vt oĩa sacrificia, & circũcisio, & sabbatũ
spũaliter complerentur. d ¶Et nõ do-
cebit. Vt nõ quęrãt Iudaicos magistros
& mãdata hominũ, sed doceant ã spũssã-
cto, si tũ templum dei fuerint, & spiritus
dei habitauerit in ipsis, q̃ spirat vbi vult,
& diuersas habet gratias. Noticia tamen
vnius dei, omnium virtutũ possessio est.
e ¶Omnes enim cogno. Quia oĩes
erunt in cõtemplatione veritatis. Vnde:
Videmus nunc ꝑ speculũ in ęnigmate,
1. Cor. 13.d tunc ãũt facie ad faciem. Et alibi: Videbi-
Iohã. 3.a. mus eum sicuti est, non sicut homines vi-
dẽt, s. vel viderũt, quãdo apparuit in spe
cie qua voluit, nõ in natura qua in semet
ipso etiã cum videretur latuit. f ¶Qui
Gene. 1.b. dat sol, secundũ Gen̄. Sol in cælo posit⁹
est in lumine diei, luna & stellę in lumine
Psal. 2. noctis. In Psal. quoq; legit: Dies diei eru-
ctat verbum, & nox nocti indicat scien-
tiam, quia inuicem sibi dies & noctes suc
cedunt. g ¶Si defecerint &c. Si cæli
peribunt, & sicut vestimentum vetera-
†Isaiæ. scent, quõ semen Israel põt esse perpetuũ?
Cæli ãũt peribunt. Vnde Iacob filijs ait:
Gene. 49.a Venite & annunciabo vobis qd̃ futurũ
sit in nouissimis diebus. in q̃ patet mun-
Matt. 5.d. dũ nõ esse ꝑpetuũ. Vnde: Cælum & terra
Mar. 13.d. transibunt. Et alibi: Ecce ego vobiscum
sum vsq; ad cõsummationẽ seculi. ¶Vel
Allego. aliter. Allego. Quãdiu mundus iste fue-
rit, semen Israel permanebit: non in his q̃
increduli sunt, sed qui in Apostolis & ꝑ
apostolos crediderũt, vt reliquiæ saluæ fi
erent. h ¶Si mensurari. Q. Quomodo
rerum, & maxime cælestium astrorum
non potest ordo mutari, & maris flu-
ctus voluuntur ad littora, & fragor gur-
gitum auditur terribilis, nec vltra præ-
Psal. 103.b. cepium progreditur. Vnde: Terminum
posuisti eis quem non transgredien. &c.
Sic semen Israel domini voluntate per-
petuum erit, nec aliquando cessabit.
☞ Ecce dies

a ¶Dei enim agricultura, dei ædificatio estis.
b ¶Morte Christi placatus & effusione sangui-
ne eius.

ut ædificẽm & plantem, ait dñs mi-
nus. † In diebus illis non dicent ul-
a ¶Gilebertus hoc explanando Ezechielem ple-
ne glossauit. b ¶Vicia & peccata.
trà: patres comederunt uuam a-
b
cerbam, & dentes filiorum obstu-
a ¶Dominus enim mortem non facit, sed pecca-
tum, vnde: Anima quæ peccauerit ipsa morietur.
Q. Non peccans pariter, sed propriis offendit Is
rael, & fide in Christum post tempora multa sal-
uabitur.
puerunt, sed unusquisq; in iniqui-
a
tate sua morietur. Omnis homo
b
qui comederit uuam acerbam, ob
c
stupescent dentes eius. † Ecce dies
c
uenient, dicit dominus, & feriam
d
domui Israël & domui Iuda fœ-
e
a ¶Testamentum. q. quod per spiritum sanctum scri-
bitur in cordibus fidelium. b ¶Veteris testa-
menti quod in tabulis lapideis scriptum est dure
nationi & increduli re-
dús nouum. Non secundum pã-
f
ctum quod pepigi cum patribus
¶Quasi familiaris
uestris in die qua apprehendi ma-
g
num eorum ut educerem eos de
terra Ægypti, pactum quod irri-
h
¶Ideo. ¶Inde vicissendo.
tum fecerunt: † & ego domina-
i
tus sum eorum, dicit dominus.
Sed hoc erit pactum quod feriam
a ¶Post crucis ꝓ referrectionẽ & ascẽsionem.
cum domo Israël. Pôst dies illos,
k
a ¶De Sion exibit lex, & verbum domini de Ierusalẽ.
dicit dominus, dabò legem meam
l
a ¶Lex dei eius in corde ipsius. b ¶Non in tabulis
lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.
in uiscẽribus eorum, & in cõrde
¶Post hęc
eorum scribam eam: † & ero eis in
deum, & ipsi erunt mihi in popu-
m
lum. Et non docebit ultrà uir pro-
ximum suũ, & uir fratrẽ suum, di-
n
cens: Cognosce dominũ. Omnes
enim cognoscent me à minimo
eorum usque ad maximum, ait do
¶In primo aduentu.
minus: quia propiciabor iniquita
ti eorũ, & peccati eorũ non ero me
o
mor amplius. Hæc dicit domi-
p
nus: Qui dat solem in lumine di-
ei, † ordinem lunæ & stellarum in
lumine noctis: qui turbat mare, &
sonant fluctus eius. Dominus ex-
q
ercituum nomen illi. Si defece-
a ¶Constitutio & ordo naturæ.
rint lẽges istæ coram me dicit do-
a ¶Sicut cæli non peribunt, sic semen Israel do-
mini voluntate perpetuum erit, nec aliquando
cessabit.
minus, tunc & semẽn Israël defi-
ciet, ut non sit Gens coram me cun
ctis diebus. Hæc dicit dominus:
a ¶Vt magnitudo eorum cognoscatur.
Si mẽsurari potuerint cęli sursum,
r
a ¶Vt ratione comprehendantur. Q. Sicut hoc
impossibile est, ita illud. & si audierimus Iu-
dæos hoc testimonio gloriari assentiamur. q̃
non absolum sit vniuersum semen Israel, sed
tantum infidelis.
& inuestigari fundãmẽta terrę de-
orsum, & ego abiiciã uniuersum

c✠a ¶In diebus illis. Hîc ponitur ef- C
fectus passionis Christi. Currebat enim
tempore Ieremię istud, puerbiũ apud Iu
dęos de filijs pro pctõ parentum punitis.
b ¶Patres comederunt uuam ace.
&c. & istud duravit à principio mundi
vsq; ad passionem Christi, quia ꝓ pecca-
to primorũ parẽtũ oĩs descẽdebãt in in-
fernũ, sed in passiõe Christi q̃ apta est ia-
nua cęli, illa punitio est amota. Et iõ puer
biũ istud nõ habet locum in illis qui facti
sũt mẽbra Christi ꝓ baptismũ. Ante ꝙ ò
passionẽ Christi pueri ꝓ circũcisionem
liberati à peccato origiali ibi descẽdebãt,
& oĩs q̃ circũcisq; iusti. Ideò dicitur: In die
bus illis. sed vnusquisq; in iniquitate
sua morietur. i. ꝓ iniquitate sua dãnabitur † Hebr. 8.c.
pœna ęterna: sed pœna tpali aliqñ puni
untur filij ꝓ parẽtib⁹ secm̃ ordinẽ iusticię,
in q̃tũ sunt quędã res vel ps parentum. Diuisio
c ¶Ecce dies. Hic cõsequenter ponun-
tur quędam pertinentia ad legis Euãgeli
cæ dationem. Et quia leges ciuitatib⁹ po
nuntur, ideò ponit primò huius legislatio.
S. d̃ò, ciuitatis fidelium ędificatio, ibi: Ec
ce dies. Circa primũ dicitur: Ecce dies
veniunt. i. tempora noui testamenti.
d ¶Et feriam domui Israel & do-
mui Iuda. i. fidelibus Christum cõfiteri
bus generaliter, & credentibus de Iudæ
is specialiter, secundum qd̃ dicit. Act. xiij.
g. de Iudæis: Vobis oportebat primũ lo
qui verbum dei &c. e ¶Fœdus nouũ
&c. i. legem nouam. Lex enim frequen-
ter in veteri testamento vocatur fœd⁹ &
pactum. f ¶Non secundum pactum
quod pepigi cum patribus. quia illa
lex fuit timoris, ista autem amoris.
g ¶In die qua apprehendi manum D
eorum, ut educerem eos de terra
Aegypti. i. in tempore. Quinquages-
ma enim die ab exitu de Aegypto data † suprà. 24
fuit lex in monte Sinai, vt patet in Exo. c. Hebr. 8. d.
h ¶Pactum quod irritum fecerunt.
ipsum multiplicater transgrediendo, vt
patet in libris Iudicũ. Regum. & Paral.
i ¶Et ego dominatus sum eorum.
pro tranigressionibus eos puniendo.
Et subditur conditio nouæ legis, cùm
dicitur: Sed hoc erit &c. k ¶Post die-
es il. i. post cursum veteris testamenti.
l ¶Dabo legem meam in uiscerie-
bus eorum, & in corde eorum &c.
Quia Christus legem Euangelicam non
scripsit in pellibus vel tabulis mate-
rialibus, sed in humanis cordibus. Et po
tissimè quando super credentes misit
spiritum sanctum in die Pẽtecostes. Ideò
subditur: m ¶Et non docebit ul-
trà uir proximum suum &c. Quia al-
li omnes immediatè à deo fuerunt edo-
cti de pertinentibus ad legem nouam, &
postea multi alij sancti habuerunt scien-
tiam à deo inf. sam: & si istud generaliter
intelligatur, ad statum triumphantis ec-
clesiæ refertur, vbi omnes immediatè vi-
dent diuinam essentiam. n ¶Hæc di.
dominus qui dat solem in. ordinatè
disponens omnia. o ¶Si defeceri-
leges istæ &c. Rebus naturalibus à me
impositæ. q. d. sicut sunt stabiles, ita fide-
les stabunt coram me. quod perfectè im
pletur in ecclesia triumphante. p ¶Si
mensurari potuerint &c. i. sicut non
pũt mensurari, sic non abijciam vniuer-
sum semen Israel, quia aliqui iam sunt
vocati ad fidem à tempore Christi, & ple
nius vocabuntur alij circa finem mũdi.
c✠ Ecce dies

a ¶ Ecce dies. Qui mille annorum regnū in Iudæa expectant, E conantur ostēdere a turre Ananehel vsque ad portā anguli collē Gareb & Goatha &c. sanctuariū domini. i. tēplū esse cōdendum, māsurūq; in perpetuū. Q; quia tpe Zorobabel nō possunt mōstrare cō pletū, trāseūt ad Christi sui tpa: quē in consūmatiōe mūdi dicunt esse venturū, vt aurea Ierusalē descendat de cælo, & hoc terrę spatio ędificetur p circūitū. Hoc aūt inde cōiciunt, qa à turrę Anathot, quę appellatur Ieremię, trib⁹ à Ierēm sepata milibus vsq; ad torrētē Cedrō fīdamēta ciuitatis iacianf. Dicūt Ananehel filiū Sellū patruelē fuisse Ieremię cui⁹ emit agrū, & hic est inquiunt turris Ananehel, ignorātes Hebraicā veritatē: Hic ei Ananehel p nun mediā ſ̄am scribit, ibi aūt Ananehel, p men literam.

b ¶ Vsq; ad. In angulo duplex paries iūgitur. Ciuitas ergo dīi à turre Ananehel vsq; ad portā anguli ędificari dr, qa eccl̄ia à celsitudine gratie inchoans vsq; ad ingressum susceptionem q; construitur Iudaici populi & Gentilis. Vsq; ad po. an. &c. Licet ecclesia initium habere videatur sublime, in hac tamen vita rectam veritatis lineam non possunt anguli possidere. In angulo enim fumus dum viuimus, fractis quoq; lineis exit vltra funiculum mensuræ, contra portam anguli super collem Gareb, qui incolatus aut scabies interpretatur, in quo aduenæ & peregrini & auribus prurientes, & nouitatē pessimę doctrinę facilē susc̄ipiētes signific̄atur. c ¶ Et circū. Q; Lxx. gyrū interp̄tati sunt, electis. s. viuis lapidib⁹ q volūtur sup faciē terrę, & cōtriguntˢ lapide angulari: & oēm Phagarī vallē, qd̄ interp̄tat ruinarū. Et cineres, sub audis circūibit, vt q̄uis videamur nobis in collibus eē, semp tū timeamus ruinas, & cōsiderem⁹ cineres & dicam⁹ pœnitētes: Cinerē tamē panē māducabā, & vniuersam Sedemoth, quod Hieronymus vertit in regionem mortis, vnū nomen in duo diuidens. Sade em̄ regio, & Mooth interpretat mortis. Regio autē mortis regio pctōrū est, quę pgit vsq; ad torrentē Cedrō vbi dñs tradit⁹ est, q tenebræ interpretat. Vide q̄ta loca habeat eccl̄ia, & q; sine macula & ruga in cælestibus tandē futura sit. Audis angulos & scabiem, audis ruinas & cineres, regionē mortis & tenebras, nec vnq; glorieris. Deniq; sequitur: d ¶ Vsq; ad angu. por. equo. Nulla enim vera iustitia vel certa victoria in hoc seculo. Ipe q; q; angulus portę q̄uis oriētalis vñ lumen egredit, equorū appellat, vt doceat nos indigere cursu atq; certamine, vt tādē cū dño audire mereamur: Ascēdisti equos tuos, & equitatio tua salus. In porta orientali & in porta q̄drigarū sanctificatio dīi est, vt tunc nos perfectos esse arbitremur, cū dixerimus: Curr⁹ dei decē miliamul. mi: læ. dñs in eis in Sina in sctō, hęc ędificatio manebit in ęternū.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Ecce di. Hīc cōseqūnter agit de ciuitatis ędificatiōe, & secūdū qd̄ dicit hīc Ra. Sa. & bn̄ q̄tū ad hoc, nō pōt itelligi de ędificationib⁹ factis p Salomonē & Neemiā, qa nō fuerūt tāte amplitudinis, sicut ista describit. Itē qa in fine dicitur: Sāctū do. non. Ciuitas aūt ędificata p Salomonē fuit destructa p Chaldæos, & tēplū in ea existēs, & ciuitatē reędificatā p Neemiam, & tēplū de struxerunt Romani. Et ideò dicit q; Ieremias loquit de reędificatione Ierēm & tēpli in aduētu Messię, q̄ tpe expectant Iudęi Ieru salē & templū à deo reędificari materialiter multò preciosi⁹ & latius quā vnq; fuerit. Sed hoc dictū fundat sup erroneū fundamētum. s. q; aduēt⁹ Christi sit futur⁹, qui iā trāsit i p̄teritū, pp̄ qd̄ Hiero. & alij expositores nr̄i dicūt, q; nō pōt intelligi ad literā de ędificatiōe Ierēm materiali: sed spūalis quę ędificata ē à Christo ex viuis lapidib⁹. s. Christi fidelib⁹, sc̄m qd̄ dr Apoc. xxj. a. Vidi ciuitatē sc̄tām Ierēm &c. cui⁹ ædificatio hic p̄abolicè describit: Ecce dies ue. i. tps noui testamēti. Et ædifi. ciui. i. eccl̄ia. de q̄ dicitur Psal. lxxxvj. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. A turre Ananehel. Ananehel interpretat gratia dei. Per turrem igit Ananehel metaphoricè designātur Apli & alij credētes primi, q ad modum turris fuerūt solidati p gr̄am spūsancti descendentis super eos in die Pentecostes in signo visibili, & isti lapides primarij fuerūt Iudæi: sed q̄ postea fuerūt Gētiles ad fidē deuotè venientes, eis in hoc ædificio coniuncti. Ideò subditur: Vsq; ad portā anguli. Sicut em̄ duæ lineę cōiungūtur in angulo, sic Iudęi & Gentiles in Christo: pp̄ qd̄ dicitur lapis āgularis. Et quia eccl̄ia militās non solū habet in se iustos, sed etiam pctōres quantū ad numerū, licet nō quātū ad meritū, ideo subdit: Exibit ultra normā mēsuræ. s. ad recipiēdū peccatores, qd̄ exprimit magis in speciali, cū subdit: Super col. Gareb. per qd̄ intelliguntˢ turpi deo abominabiles. Gareb enim interp̄tat scabies. Et circūibit. Q; interpretat Gens peccatrix. Et omnē ual. Per quā intelliguntˢ carnales. Et cine. i. pctōres pœnitētes, sc̄m illud Iob. vlti. a. Ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Et uniuer. reg. i. generaliter oēs pctōres in regione vmbræ mortis habitantes. Vsq; ad tor. qui interpretatur tenebrę, qa pctm̄ mentē obtenebrat. Et qa multi de pctōrib⁹ ad lucē gr̄ę reuertunt̄, & ardētiores in dei obedientia efficiunt̄, ideò subdit: Et usq; ad ang. portæ equ. Et dicūtur hic equi q agunt̄ instinctu sp̄ūsancti, sc̄m qd̄ dicit ad Ro. viij. c. Qui sp̄ū dei agūtur, hi filij dei sunt. & ad istos se habet sp̄ūsanct⁹, sicut sessor ad equum. Sanctū do. nō. &c. quia cultus dei ab ecclesia nō tollet, sed permanebit vsq; ad finē mūdi: & tūc nō destruetur, sed magis pficietur in patria vbi erit laus iugis & ppetua, sc̄m illud Psa. lxxxiij. b. Beati qui habitāt in domo tua dñe, in secula seculorū laudabunt te. Licet aūt hoc sit bn̄ dictū, videt tn̄ mihi saluo meliori iudicio, quòd locus iste possit exponi de reædificatione Ierusalem per Adrianum imperatorem post destructionem factam sub Tito & Vespasiano, in qua ædificatione mur⁹ Ierusalem fuit dilatatus in tantum quòd loca dominicę passionis & sepulturę sunt ibi inclusa, vt dicit Hugo Floriacēsis & alij historiographi, quæ tn̄ erant extra Ierēm p Romanos destructā, vt patet Ioh. xix. & ad Heb. xiij. Et illā tradidit Aelius Adrian⁹ Christianis habitandam, prohibens ne aliquis Iudæus habitaret ibidem. Sic ergo pōt exponi litera: a ¶ Ecce dies &c. & ædifi. ciuitas. s. Ierusalem. b ¶ Domino. i. ad honorem dīi, qa soli Christiani ibi habitare fuerūt permissi, vt dictum est. c ¶ A turre Ananehel usq; ad portam. Ab antiquo fuit in Ierusalem quędam turris & quædam porta sic nominatę, vt habetur Neemiæ. iij. & in. Reg. xiij. Et inter illa duo loca erat quasi longitudo ciuitatis: & quia in latere aquilonari fuit dilatatus murus, vt dictū est, ideò sequitur: d ¶ Et exibit ul. s. antiquā clausuram. e ¶ Normā mensu. s. Ierusalem, ad includendum loca prædicta. Ideo subdit: f ¶ Super collem Gareb. id est montem Caluariæ vbi Christus fuit passus: vnus em̄ & idē locus aliq̄n noīatur pluribus noīb⁹: sicut mōs Sinai noīatur etiā mōs Oreb & mons Dei. g ¶ Et circumibit Goa. Iste viderur ille locus q Ioh. xix. dicitur Golgotha. Sic enim frequēter variant noīa locorū p longitudinē tēporū, sicut Ioh. iij. noīat Sichar ille loc⁹ qui vocat Sichem Gen. xxxij. h ¶ Et omnē uallē cadauer. sic nominatā, quia ibi puniebātur ad mortem iudicati, quorū cadauera ibi remanebant. Et eadem ratione dicitur regio mortis & cinerū, quia ibi fiebant diuersæ punitiones, & ibi aliqui comburebātur, quorū cineres remanebant. i ¶ Vsq; ad torrentem Ced. s. exclusiuē. Dilatatio enim muri prędicta ptingit ppè torrentem Cedrō, secūdū descriptionem ciuitatis factam ab illis qui viderunt eā. k ¶ Et usq; ad angulum por. equo. sic nominatæ, quia equi per illam adducebantur pro adaquatione in torrente Cedron. Et dicit orientalis, ad differentiam alterius portæ quę dicebat porta equorum, quę erat ppe templū sic noīata, eò q; homines equitare poterāt vsq; ad locū illum, sed inde dimissis equis ꝓcedebant pedibus vsq; ad templum, sicut dictū fuit Neemiæ. iij. Et ista erat in parte occidentali ciuitatis, sicut & templū: illa ꝙ magis in parte orientali. l ¶ Sanctum domini non euelletur, & nō destruetur. i. sepulchri ædificium qd̄ Saraceni capiētes ciuitatem nō destruxerunt, sed magis honorificè reseruauerūt vsq; hodie, sicut dicūt illi qui viderunt & in scriptis reliquerunt.

¶ In capitulo. xxxj. vbi dicitur in Posilla: Et sic in proposito per frumentum & vinum

ADDI. Sicut per frumētum & vinum intelligitur hīc eucharistiæ sacramentum, sic per oleum in hoc loco debet intelligi oleum, quod est materia sacramentorum cōfirmationis & vnctionis extremæ. Q; autē per oleum intelligat gratia, hoc magis videtur pertinere ad sensum mysticum.

In eodem

a Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Et alibi: Fluminis impetus lętificat ciuitatem dei.

b ¶ Obedientiæ vel gratiæ.

a ¶ Lxx. gyrum.

a ¶ Theodorio ipsum Hebraū posuit Phagarim, vel ruinarum alia littera.

† simul cū omnj Sedemoth.

Pſal. xcvi. b.

Ioh. viij. a.

Habacuc. iij. a.

Pſal. lxvij. d.

† Sanctum domini.

A ¶ In eo. ca. vbi dicitur in postil, Tūc lętabitur virgo. d. virgines.

ADDI. II. Quod hīc dicitur: Tunc lętabit virgo, nō est necessariū, q̄ exponatur per plurale. ſ. dicēdo virgines: potest enim propriè exponi de beata virgine, quę ante omnes alias eę dicitur virgo. Illa enim excellētiori modo q̄ cęteri beati lętat in choro, nō solū angelorū, sed etiā sctōrū omniū, de quib⁹ subdit: Iuuenes & senes siſ. vt per iuuenes intelligant sācti noui testamenti, qui nouiter veniūt: & p senes sācti veteris testamenti, qui simul lętant in eccl'ia triūphāti de q̄ agit, vt postillator dicit. Et quia tā ỹ go prędicta, q̄ dicti sācti iuuenes & senes, añq̄ ad statū beatitudinis puenisſēt, fuerūt in luctu huiꝰ seculi & dolore, ideo subdit: Cōuertam luctū eorū in gaudium.

¶ In eodē ca. vbi dicit in postil. Quod ficticiū videt, tamē quia dissonat à dicto euangelistę.

ADDI. III. Rōnes q̄s postillator allegat cōtrā expositionē ficticiā Iudęorum de hac prophetia: Vox in rama audi. est &. verę fuit, sed nō accipiūtur ab eis. De prima patet. nā ipſi nō accipiūt veritatē Euāgelij. De sec'a verò: nā dicūt q̄ hoc miraculū satis exprimit in isto loco p Ieremiā: q̄d dicūt sufficere ad publicationē huiꝰ miraculi, pręsertim cùm Ieremias fuit post captiuitatē decē tribuū, & videt narrare hic istud factū de ploratu Rachel tāquā preteritū. Sed est alia rō valida cōtra eos. ſ. ex hoc q̄d sequit. Hęc dicit do. Quiescat vox tua à ploratu &c. Qua'em erat cōsolatio matri seu mulieri ploranti de eę de presenti, seu de captiuitate tārę multitudinis filiorū etiā si certificaret de hoc, q̄ post multa curricula ānorū reuerterent posteritas illorū captiuorū seu occisorū ad propriā patriā seu ad terminos suos, put ipſi exponūt hoc q̄d sequit. Est merces operi tuo & reuertent de terra inimici. q̄d intelligūt implendū in aduentu Messię per eos inaniter sperati: quo tempore secundum eos descendentes à prędictis captiuatis seu occisis reuerterētur ad terram promissionis. Ridiculum enim videtur. & dictamini rationis omnino inconsonum, q̄ aliqua mulier flens & dolens de nece seu strage filiorum prælentialiter facta consoletur & quiescat à fletu p hoc q̄ certificaret de restitutiōe descēdentū ab illis post decursū duorū mīiū ānorū vl circiter. Nā sec'm Phil. in. j. ethi. xv. c. Ex fortunijs vel infortunijs viuorū si aliqd redūdat ad mortuos, fragile & paruū est. Quod quidē incōueniens nō sequit ad verā expositionē catholicorum, secundū quā illi filij in ꝓpria ꝑsona qui fuerūt occisi, sunt reuersi de terra inimici. ſ. Herodis ad terminos suos. scilicet ad regna cæli, quæ est vera spes nouissima de qua subdit: Et est spes nouissimis tuis. C

¶ In eo. c. vbi dicit in postil. Dabo legē meam in visceribꝰ eorū.

ADDI. IIII. Cùm lex noua sit ipsū Euāgeliū. de quo Ioh. xx. dicit: Hęc autem scripta sūt vt credatis, videt q̄ lex noua sit scripta, nō indita. Sed ad hoc dicendū ꝓut in prima secūdę. q. cvj. arti. j. in cor. q. q̄ lex noua principaliter est ipsa gra Spiritussācti quæ datꝰ fidelibꝰ, de qua ad Roma. viij. a. Lex spūs vitę in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Habet tā lex noua quędā sicut dispositiua ad gram Spūs sācti prædictā, quę cōtinent in Euāgelio, sicut ea quę ꝑtinent ad manifestandā diuinitatē vel humanitatē Christi, vel ea quæ ꝑtinēt ad contemptū mundi. & Ista sūt secundaria in lege noua, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis & scriptis. Idem dicēdum est de his quę ad vsum spūalis gratię prędictę ꝑtinent, quæ sūt opa virtutū ad quę multipliciter scriptura noui testamēti homines exhortatur: vnde dicēdum est, quōd lex noua principaliter est lex indita, secundariò autem est lex scripta &c.

Nicolaus de Lyra.

GLOS. ORDINA. Messię

Cap. XXXII.

VErbū quod. Ca. XXXII. Non solū verba sed & opa ꝓphetarū sūt nobis in exempla virtutū. Poterat Ieremias nūdare ꝑpera & frui regis amicitia, sed maluit deo obedire, qui pōt & animā & corpus ꝑdere in gehēnā. b ¶ In atrio car. Notāda ex gte regis clemētia, qui non in carcere, sed in vestibulo ꝓphetā recludi iusserat, in libera. ſ. custodia, ne posset effugere. Q. Nō omnis Ierusalem clausa munitionibus fuerit communis carcer. c ¶ Clau. e. Iam vicina captiuitate, iam pestę & fame consūpta ciuitate, & tamē p stat Sedechias in sētentia. d ¶ Quare vatici. Grauior est terrōr ante increpationē verborū, quā pœnarū sustinere cruciatū, & videre quę timeas. e ¶ Visitē e. Tempe rauit sententiā, vt ad bonā & malī ꝑtem posſit referri, visitatio em & cōsolationē & supplicium significat. ſ ¶ Ecce Ananehel. Helchias & Sellū fratres fuerē germani. Ieremi. Helchię filiꝰ fuit. Sellū Ananehel. Helchias interꝑtat, pars domini. Ieremias sublimitas domini. Et rectē altitudo domini de gte domini nascitur. Sellū verò pacifici vl pax. Ananehel, donū vel gra dei. Cōueniēter aūt pax & gra cōiūguntur, sec'm illud: Gra & vo. &c. Primū ergo p pace meremur donū dei: & post pacē nobis gra nascit, quę nō ē in arbitrio

Cap. XXXII. ☞ possidentis

NICO. DELYRA.

VErbum q̄d. Supius Ieremias pass⁹ est iniuriā à falsis ꝓphetis & sacerdotib⁹, hīc iterū passi iniuriā à regib⁹ & principibus. & primò à regib⁹. sec'ò à principib⁹. c. xxxvj. Prima in duas: quia primò patit iniuriā à Sedechia rege. sec'ò à Ioachin ei⁹ fre. ca. xxxv. Iste tamē Ioachin regnauit ante Sedechiā, vt dictū ē supꝰ. c. xxij. quia iste liber non ꝓcedit sec'm ordinē tpis, vt dictū ē supꝰ. Prima in duas, quia Ieremias priò patit iniuriā, sec'ò resumit suā ꝓphetiā, ibi: Et dixit. In prima gte ponit Ieremię incarceratio, sec'ò incarcerationis ratio. ſ.

VErbum quod factum est ad Ieremiam à domino in anno decimo Sedechię regis Iuda, ipse est annus octauus decimus Nabuchodonosor. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalē, & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedechias rex Iuda, dicens: Quāre uaticinaris dicens: Hæc dicit dominus, ecce ego dabo ciuitatem istam in manu regis Babylonis, & capiet eam, & Sedechias rex Iuda non effugiet de manu Chaldæorum, sed tradetur in manus regis Babylonis, & loquetur ôs eius cum ore illius, & oculi eius oculos illius uidebunt, & in Babylonem ducent Sedechiam: & ibi erit dōnec uisitem eum, ait dominus. Si autem dimicaueritis aduersum Chaldæos, nihil prosperū habebitis. Et dixit Ieremias: Factum est uerbum dómini ad me dicēs: Ecce Ananehel fi

a ¶ Huic iratus est rex, quia loquitur in nomine domini, quæ sibi fuerant imperata.

b ¶ Humilis captiui.

c ¶ Potentis & insani.

d ¶ Verbum ambiguū ponit, ne cruciatus videatur & miserias propterare.

e ¶ Hoc nemo potuit scire, nisi ipso inclicāte Ieremia.

rio. ſ. quia ꝓphetabat ciuitatē obsessam à Chaldęis capiēdā. & ꝑsm captiuādū: ꝓpter qd' Sedechias recusit eū, ne talia corā ꝑsō loq̄reť, ne cor ꝑsū fomidine dissolueret. Peccauit tamē Sedechias hoc faciēdo, qa Ieremias loq̄bat de mādato dei, & impellebat ad hoc ex ei⁹ instinctu. ita q̄ nō poterat nō loq, vt dictū ē supꝰ. xx. Ogtra patet in lra vsq; ibi: e ¶ Et ibi erit. ſ. in morte, quæ est vltima visitatio dei q̄tū ad præsentē vitā. d ¶ Et dixit. Hīc cōsequētē Ieremias resumit suā ꝓphetiā. Et diuidit in duas, quia primò ꝓphetizat ꝑsū Iudę liberationē. sec'o Sedechię finē, cap. xxxiij. Circa primū sciēdū, q̄ liberatio populi p Cyrū fuit signū & figura liberationis fidē p Christū. iō primo nunciat prima, sec'o sec'a. c. se. Prima in duas, quia primò nūciat liberatio ꝑsū, sec'ò posit cōfirmatio dicti, ibi: Et orauit. Primū oñdit p hoc q̄ ex ordiatiōe diuina patruel' Ieremiæ venit ad eū, offerēs ei venalē agrū suum. & ex diuīa monitiōe Ieremias emit, vt sic nō solū verbo sed etiā factō oñderet q̄ possessiōes destructę à Chaldęis iterū emerēt & possiderent à Iudeis post reditū de Babylōe. & sec'm hoc patet lra aliqb⁹ exceptis q̄ exponēt. Et dixit Ier. hoc nō referť ad literā imediate præcedētē, tāq̄ sit rūsio Iere. facta Sedechię, sed referť ad prīcipiū cap. cū dicit: Verbū qd'. ſ. de liberatiōe ꝑsū. Sed qa reuelatio fuit sibi facta in carcere, iō interposita fuit ei⁹ incarceratio & incarcerationis rō, q̄ facto hīc reuertitur Iere. ad narrādū reuelationē sibi factā, cū dicit: Et di. sall' q cū eo erāt in carcere ad suā & eorū cōsolationē. e ¶ Ec. Ana. In ☞ Hebręo habetur

Moraliter. a ¶ Verbum qd'. Segtur: b ¶ Et Iere. &c. Per Ieremiā ꝓphetam veritatis q̄ clausus erat de mādato regis: signāť bonꝰ prelatꝰ vl doctor ꝑsecutiōes sustinēs ab aliq̄ potēte ꝓpť veritatis doctrinā vel executionē equitis, sicut sāctus Thomas cātuariē. passꝰ est à rege Anghę & satellitibꝰ suis. & missi alij similia passi sūt. c ¶ Ec. Ana. qui interpretať gratus deo, ꝓpter quod signat Christū deo patri

Diuisio

Mat. 9. c.

Rom. 1. a. 7

Diuisio

Moraliter

z * gratissimum.

☞ possidentis sed donantis. Desert autem emptionem gratia dei ei
E qui in alto est: vt q̃uis videatur excelsus: gratia tamen indigeat.
Fuisse autem Ieremiam filium Helchię, de sacerdotibus qui erãt
in Anathot, in terra beniamin, voluminis huius mõstrat exordi
um. a ¶ Eme tibi agrum. Ager iste sacerdotalis, cuius emptio
arq; possessio Ieremię defert est in Ana
thot in terra Beniamin: Quorũ Primũ
obediẽtiam, secundũ filiũ dextrę sonat: &
conueniẽter appetit eius emptionem, in
quo obediẽtia & virtus domini versaba
tur. b ¶ In terra Benia. &c. Hęc est de
suburbanis quæ sacerdotibus per singu
†iudicio re las tribus & ciuitates data sunt ex lege:
dẽptionis. Nec licitum erat possessionẽ de tribu in
Nu.27.b tribum transferre, nec de familia ad fami
liam: vñ & filię Salphaat inter fratres su
os acceperunt sortẽ. Præcipuè verõ sub
urbana sacerdotũ venundari non pote
rant vsq; ad annum remissionis, nisi cui
competebat propinquitate sanguinis.
c ¶ Intellexi autem. Ridendum vide
batur qui iam capiendam vrbem & vici
nam captiuitatem prophetabat, agrum
emere quem non posset possidere, sed in
tellexit verbũ domini esse, & emptionẽ
vaticinio dñi conuenire. Decem & septẽ
sidis emit agrum, in quo numero canta
uit puer domini Dauid in die qua eruit
† siclos eum dñs de manu inimicorũ eius. & de
Psal.17.a manu Saul, & dixit: Diligam te domine
fortitudo mea &c. Denarium numerum
Exo.31.d mysticũ esse ostendit Decalogus scriptus
digito dei. Septenarius quoq; in quo ve
†emptiõis rus est sabbathismꝰ & requies sicta, mul
tis testimonijs cõmendatur. In hoc nu
F mero propheta & sacerdos emit posses
sionem, scribiturq; in libro, & signatur,
testes adhibenẽ, & argentũ diligenter ap
penditur: vt omnia vẽditionis & empti
onis iura seruentur, vt sit possessio certa
stipulationibus & responsionibus robo
rata. Audiant hoc qui falsa testamenta,
& interdum nec testamẽta adhibiti testi
bus vẽdicare conant. d ¶ Et præcepi
Ba. Baruch qui interpretat benedictus,
Psal.118.b qui sunt filius Neri. i. lucernę meę, de qua
dicit: Lucerna pedibus meis verbũ tuũ.
& lumẽ semitis meis. Neri quoq; fuit fi
lius Maasię. i. facturę & operis domini.
†sic cũ exẽ Aduerte ergo quãtis virtutũ priuilegijs
plari Baruch Ieremię ministrauerit, secũdum
Psal.100.b illud. Ambulans in via immaculata hic
4 Reg.2.b mihi ministrabat. Vñ Elisęus miser Elię
intantũ deo placuit, vt trãslato magistro
duplicẽ spiritũ mereret accipere. Hoc di
Emptionis citur cõtra eos qui malorum abutuntur
mod⁹ quo ministerijs, nec audent abijcere conscios
mõ radifi iniquitatis suę. e ¶ Sume libros. Vsq;
cetur. hodie seruatur hęc cõsuetudo, vt quod
intrinsecus signacula continent, hoc le
gere cupientibus exhibeat apertum vo
lumen. f ¶ In vase fictili &c. Ne fo
ris positi paterent rapinę, & humo credi
ti soluerentur humore. Hoc autem fit vt
qui vident, intelligãt rursũ Ierusalẽ esse
† Aba dñe habitandam, & possessionẽ possidẽdam.
q̃uis autẽ per se posint intelligere, com
mouẽtur tñ dei sermone. g ¶ Adhuc
pos. Hoc ẽ qđ Ieremias supra dixit, se itel
lexisse verbũ dei: & idcirco emi agrum.
h ¶ Qui fa. Grãdis misericordia creatoris.
☞ Misericordiam

Nicolaus de Lyra.

c✣ Hebręo habẽt, Ananehel patruelis tuus. i. fili⁹ patrui tui. a ¶ Et ap. Stather est me
dietas vnciæ, secũdũ qđ dicit Isid. xvj. ety.
Et scripsi

b ¶ Et scripsi i li. i. in charta quę solet fieri de talib⁹ emptionib⁹. G
d ¶ Et signaui. s. sigillis debitis. d ¶ Et adhibui rte. ad maio
rẽ certitudinẽ. e ¶ Et acce. li. i. emptionis, per quam habetur
ius possidendi. f ¶ Signatum. s. sigilis debitis. g. ¶ Et stipula
tiones. i. interrogationes & responsiones vendentis & ementis
vt emis: emo: vẽdis: vẽdo, h ¶ Et rata.
id est verba vtriusq; cõsensum exprimẽ
tia. i ¶ Et signa fo. i. chartam apertam
consimilẽ clausę & sigillatę: quod fiebat
antiquitus, vt de facili posset homo vi
dere virtutẽ chartę clausę, vñ in Hebręo
sic habetur: Et discoopertũ. i. scriptum &
apertũ. k ¶ Et pones illos in va. s. vsq;
que ad solutionẽ Babylonicę captiuita
tis. Si enim positę essent illę literę in va
se ꝓcioso, citius raperent: & sic in lapideo
vase vel aliquo huiusmodi, citius putre
fierẽt, ꝓpter lapideũ humorẽ: vas aũt fa
cile siccũ est, ꝓpter decoctionẽ. l ¶ Et
orauí. Hic cõsequẽter ponit cõfirmatio
dicti, ꝓ hoc qꝺ Ieremias petit à domino
pfectius instrui de rõne emptionis dicte.
cũ ciuitas esset ꝓximo capiẽda. & po
pul⁹ captiuꝰ dus. Et dñs rñdit, qꝺ post ca
ptiuitatem ad loca sua populus reuerte
tur. Sic ergo ꝓcedetur, quia priꝰ ponit
Ieremię petitio. secundò domini rñsio,
ibi: Et factum. Sententia primę ptis patet,
exceptis aliquibus quæ discurrentur.
m ¶ Heu heu heu. Ter ponitur ad ex
primendũ dolorem ꝓphetę de destructi
one tẽpli, ciuitatis & ppli. n ¶ In forti
tudine tua mag. & in bra. Repetitio
est eiusdem ad maiorẽ expressionem. In
deo ẽm qui spiritus est brachiũ dicit eius
potẽtia, sicut oculꝰ eiꝰ notitia. o ¶ Nõ
erit tibi difficile &c. id est quodcũq;
fieri possibile. p ¶ Qui facis miseri
cordiam &c. id est, ꝓnior es ad miserẽ
c✣ dũ, quã ad H

† tuꝰ eius hęreditas o, & tuæ redigua. ese tibi. † absit fi tura, illud excipias. Moralia.

* gratissimum. Matth. iij. d. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Per Ieremiam clausum in atrio carceris, signatur bonus religiosus in claustro religionis. Huic persuadet Christus emere agrum in quo est thesaurus absc̃ditus, de quo dicit Gregori. in homel. xxxvij. Thesaurus autem cæleste desiderium est. Ager verò in quo absconditur, disciplinà est studij cælestis, quę vigere debet in loco religionis, & ideo ager iste dicitur esse in Anathot, quę obedientia interpretatur. Precium: autẽ huius agri sunt septẽ stateres & decẽ argẽtei: per q̃s signatur impletio Decalogi ꝓ numerũ denariũ, & perfectio cõsiliorum Euãgelij ꝓ septenarium, qui signat septiformẽ gratiam spiritussancti. Liber autem emptionis aptus, sunt verba ꝓfessionis exterius ꝓlata: & liber signatus est interior intentio deuota: Quorum custodia cõmittitur ipsi Baruch, qui benedict⁹ interpretatur. ideo signat spiritũsanctum per quẽ veritas profꝰsionis interior & exterior custoditur. Testes verò huiꝰ rei sũt angeli sancti, qui de bonis hominum operibus & cõceptionibus coram deo testificantur: custodiuntur autem in vase fictili. i. in corde humili: quod non reputat se nisi quid fragile & nullius preij. Humilitas ẽm custos & decor est omnium charismatũ & donorum. Proverbi. xj. a. Vbi humilitas ibi sapientia. Quę re quicquid nec excellentiorem gradum inter spũsi dona Isa. xj. a. enũerata: Requiescet sup eũ spũs sapiẽtię & intellect⁹ &c. Et sic habet alia ibi annexa. † eũ ubi ab ſcõdium † Eccl.3.d

Et scripsi lius sellum patruelis tuus ueniet ad
a te dicens: Eme tibi agrum meũ qui
est in Anathot: Tibi enim cõpetit.
a ¶ Vt prophetia opere impleretur.
† ex propinquitate ut emas. Et uẽ
a ¶ Gratia dei. b ¶ Pacis.
nit ad me Ananehel filius patrui
mei secundum uerbum domini ad
a ¶ Quæ dominus prædixerat.
uestibulum carceris, & ait ad me:
b Posside agrum meũ, qui est in Ana
thot in terra Beniamin, quia † tibi
c competit hæreditas, & tu propin
quus es ut possideas. Intellexi autẽ
q̃ uerbum domini esset, & emi a
grũ ab Ananehel filio patrui mei,
qui est in Anathot. Et appendi ei a
a ¶ Siclus. Siclus viginti obolos habet.
argentũ septem † statheres, & decẽ b
argẽteos, & scripsi in libro, & signa c
ui, & adhibui testes. Et appendi ar d
gentum in stathera, & accepi librũ e
† possessionis signatum, & † stipula f g h
tiones, & rata & signa forinsecus. i
a ¶ Quãq; cito esse possessio relinquẽda.
Tanto & rait, viro.
Et dẽdi librũ possessionis Baruch
filio Neri filij Maasię in oculis Ana
a ¶ Qui vendiderat.
nehel patruelis mei, & in oculis testi
um qui scripti erãt in libro emptio
nis, & in oculis omniũ Iudęorũ, qui
a ¶ Vel ad prophetam consolandũ venerãt, vel domini
verba audire cupiebant.
d sedẽbãt in atrio carceris. Et præcepi
a ¶ Supradictis presentibus & videntibus.
Baruch cõrã eis dicẽs: Hęc dicit dñs
¶ Q. Per me præcepit dominus.
e exercituũ deus Israẽl. Sume libros
istos, librũ emptionis hunc signatũ
† librũ hũc qui apertus est, & pones k
f illos in uase fictili, ut permanere pos
sint diebus multis. Hęc ẽm dicit dñs
g exercituũ deus Israẽl: Adhuc possi
debũtur domus & agri & uineę in
a ¶ Celebrata emptione agri et accepta sententia domi
ni, q̃ adhuc possideantur domus, & agri & vineę.
terra ista. Et orãui ad dñm postq̃ l
tradidi librũ possessionis Baruch fi
a ¶ Dolorem cordis gemitus exprimit.
lio Neri, dicens: † Hẽu heu heu dñe m
a ¶ Christus dei virtus & dei sapientia. vnde: Omnia
in sapientia fecisti.
deus: Ecce tu fecisti cælum & terrã
in fortitudine tua magna, & in bra n
a ¶ Brachiũ domini cui revelatum est.
b ¶ Percutientem in latere.
chiõ tuo extẽtõ. Nõ † erit tibi diffi o
b ¶ Quę apud homines impossibilia sunt, deo possibilia sunt.
cile omne uerbũ, qui facis misericor p
dia in milibus, † & reddis iniquita
tem patrũ in sinũ filiorum eorũ post

misericordiam suam in mille generationes extendere, & iustitiã in altera generatione monstrare, quæ tamen mixta sit misericordię. Non enim statim punit delinquentem, sed expectat pœnitudinem. vt liberis si imitati fuerint parentum vitia, diu dilata pœna reddatur. a ¶ Fortissime, magne &c. Hec nomina potentiam creatoris indicant, sed ꝓprie nomẽ dei, pater est. vnde: Pater manifestauit nomen tuum hominib⁹. b ¶ Magnus consilio. Nemo ergo secretis dei se inferat, & de illius iudicijs iudicare ꝓsumat. c ¶ Vt reddas &c. Significat quòd inter dii ꝓ nimia patiẽtia iudicia eius videantur iniusta. vnde: Ignoras q̃ ad patiẽtiam benignitas dei te adducit. Quãto igitur senior vicia tãto iustior, sicut in Pharaone patet qui decẽ plagis admonit⁹ nõ punitus, & in duricia ꝑseuerãs, tandẽ rubri maris fluctibus obrutus est. d ¶ Qui posuisti signa. Degenerali trãlit ad speciale, & qd ꝓprie ꝓstiterit Israel, breui sermone ꝓcurrit. e ¶ Et portenta &c. quib⁹ afflicta est vsq; ad diẽ hanc, posteriorib⁹ copulandum est. Q. & in Israel & in cũctis mortalib⁹ tua q̃dẽ signa cõplent. ¶ Vel aliter. Signa & portẽta nõ solũ in Aegypto fecisti, sed vsq; hodie cadẽ tuę misericordię fortitudo saluat populũ tuũ, & generi hũano creatoris subuenis pẽte. Et notãdũ q⁹ Isr⁹ ab oĩbus sepat. Iuxta illud Exo. Filius me⁹ ꝓmogenit⁹ Isr. f ¶ Et ingressi sunt. Nihil mediũ inter possessionẽ & inobediẽtiam. Vbertas eñ securitatẽ, securitas negligẽtiã, negligẽtia contẽptũ parit. g ¶ Et non obedierunt. Id est: Frustra ergo ꝓmissũ dñi faciem⁹. Nõ eñ in ꝓpositione sed in opere ꝓmissũ est. h ¶ Ecce munitiones. Decim⁹ ann⁹ Sedechię erat & ciuitas obsessa, vt supẽ dictũ est, & Ieremias in atrio carceris. vñ subditur: Ecce muni. &c. i ¶ Vt capi. Q. Non habent q̃s vincãt, sed q̃s capiant, iam fame & peste cõsumptos. k ¶ Et quęcunq; Io. Ex creaturis ꝓdicat creatorẽ, & priò potentiã eius & miracula atq; iustitiã in oẽm hoĩm genus. deinde transit ad Isr⁹, & quãta ei ꝓstiterit describit. Et post tanta beneficia immemores bonorum, clemẽtiam illius in amaritudinẽ ꝓpulsse, vt ciuitas obsideatur, & anteq̃ capiat, gladio & fame & peste consumaẽ. Hęc autẽ vniuersa ꝓmittit, vt inferat q̃si in reꝓhensionẽ diuinę sententię. Et tu dicis mi, do. de. eme agrum. l ¶ Et tu dicis. Nõ reꝓhendit, sed interrogat nec tã sibi vult dicere q̃ alĩs qui sedebãt in atrio carceris, & forsitan reꝓhendebãt taciti. quõ prophęta quẽ verũ nũciare credebant, & vrbẽ dicat capiẽdam, & agrum emat quẽ nõ possideat? m ¶ Ecce ego dominus. Non omnium gẽtium vel populi Israel tantum, vel vt desanctis dici solet, deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, sed vniuersę carnis vt rationalia & bruta animantia fecisse credatur. Sunt enim qui prouidentiam creatoris vsque ad rationabilia confitentur, bruta verò casu vel perire vel viuere. Ideo prophęta declarat nihil esse quod prouidentiam & scięntiam dei fugiat, quia alia propter se, alia in vsum hominum sũt facta. n ¶ Ecce tradam ciui. Quia mihi est curę omnia regere, vniuersa disponere, singulis reddere iuxta vias suas. o ¶ Ciuitatem istam. Primum vallata exercitu Chaldęorum, absente Nabuchodonosor capta est, & Sedechias in Reblatha regi traditus est. p ¶ Et venient. Aquila. Melius, ingredientur: Non enim absentes erãt vt venirent qui obsiderent ciuitatem, verbum autem Hebręum & venięt & ingredient sonat. q ¶ Et domos. Quomõ periturus scribit mundus, iuxta illud: Cęlum & terra transibunt, eo q̃ in maligno positus sit, sic & domus ipsa & loca in quib⁹ flagitia facta sũt, irę dei subiacebũt. r ¶ Fugiter. sine fine. Vbi ergo iustitia sẽpiterna? Lxx. solisaciẽtes. Dei eñ notitiã habebant: & ab eo recedebãt iõ soli in oculis ei⁹ pecãt. Qui verò increduli ꝓferũt, q̃si illo nõ vidẽte & negligẽte delinquunt, vnde

Nicolaus de Lyra.

a dñi q̃ ad cõdemnãdũ. a ¶ Magnus consilio. Quia null⁹ potest scire dei cõsilium, nisi quantum reuelauerit. b ¶ Et incon. cogita. quia quãtũcũq; deũ cognouerit intellectus creatus, remanet tñ ab eo incomprehẽsus. c ¶ Qui posuisti. Signa propriẽ dicuntur quę significant aliquid de ꝓsenti. Sicut subdita cõuersio virgæ Moysi in serpentẽ fuit signum duinę virtutis hoc facientis. Portẽta verò quæ dicunt quasi porro tensa. i. in longum quũ, significãt de futuro. Et sic virga Moysi deuorauit virgas magorũ in portentũ deuorationis Aegyptiorũ in mari rubro per extensionẽ virgæ Moysi supẽ mare, Exo. xiiij. g. d ¶ Vsq; ad diem hanc est memoria hui⁹. e ¶ Et Israel. aliarum Gentium. f ¶ Et tibi. Iehouam nomẽ, ostendẽdo q⁹ tu sis deus Israel. g ¶ Sicut est dies hæc. id est sicut apparet in ꝓsenti. Cętera patent vsq; ibi: h ¶ Ecce muni. ex. sunt &c. id est arietes ad frangendum muros, & perrerię ad ꝓiciendum lapides intra ciuitatem, & turres ligneę ad pugnandum de pari cum illis qui defendunt murum. i ¶ A facie gladij & famis & pestilentiæ &c. Quia multi de illis qui erant in Ierusalem iam erãt mortui gladio, & multi fame, & multi aeris corruptione. k ¶ Et tu dicis mihi domi. &c. Eme agrum &c. quasi dicat hoc est mirabile propter ista. l ¶ Et factum est verbum domini ad Ieremi. Hîc consequenter ponitur domini responsio, & primò de ciuitatis destructione & populi captiuatione, secundò de populi reductione, ibi: Et nunc. Sententia primę partis patet in litera vsque ibi. m ¶ Et domos: in quarum domatib⁹. id est tectis. n ¶ Sacrificabant Baal, & libabant dijs alienis libamina ad irritand. me. Tecta enim domorum illius terrę sunt plana, & ibi ꝑficabant altaria idolorum ad maiorem reuerentiam ipsorum. o ¶ Facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua. Adolescentia populi Israel dicitur in exitu de Aegypto, vt dictũ est supra. ij. & extũc fuerũt idololatrę, vt patet in vituli adoratione, Exo. xxxij. b. p ¶ Quia in furo. & in indifac. &c. id est digna vindictę & punitionis meę. q ¶ A die. ad est

a ✠ Quem nõ comprehendit cogitatio, quomodo pũt sermo comprehendere? b ✠ Nemo ergo se putet abscondere posse.

a ✠ Laudes eius in toto orbe celebrantur.

a ✠ Cum enim eductus est, tuo seruiebat imperio.

a ✠ Quãdo mare rubrũ vitã præbuit Israeli, & Aegyptios oppressit.

a ✠ Abraham, Isaac, & Iacobnõ enim suo merito, sed patrum virtutibus terram acceperunt promissionis.

a ✠ Quia nondũ fidei cibũ capere poterant, quibus aliter infantia.

✠ Vel rerum omnium abundantia.

a ✠ Iuxta domini sententiam bonam, reddit unicuiq; secundum opera sua.

a ✠ Nõ erit impossibile omne verbum apud deũ. i. quęlibet res.

a ✠ Nõ errore sed contentione, vt in creatorẽ cõtumeliam facere videretur. ✠ Idolo Sidoniorum.

a ✠ Decem tribus. a ✠ Duæ tribus.

a ✠ Ciuitas.

† mistus in opere Math. 24. c

† oñibus.

Exod. 4. f.

Exod. 9. b

Nabuchodonosor.

Roma. 2. c

† operum

quunt. vnde Dauid vir ſictus & pœnitens ait: Malũ coram te feci
E id eſt in conſpectu tuo. a ¶ Et ver. vnde alibi: Vertunt cõtra me
Pſalm.50.a ſcapulam recedentẽ. Qui em̃ precatur, inclinata ceruice in terra
Zach.7.c pronus fundit, qui verò tergũ vertit, geſtu corporis indicat ſe ne
gligere cõminantẽ. b ¶ Cum docerem eos. Fugatis tenebris
erroris & idolorũ cultura illumina
re eos cupiebam, & docere quæ re
Idolũ q̃ ponitur. cta ſũt. c ¶ Et poſuerũt &c. Nõ
ſolũ tunc Iudas poſuit idolũ in tẽ
plo dei, ſed vſq; hodie in eccłia, vel
in corde credẽtium ponit Idolum,
quãdo nouũ dogma cõſtituit & in
abſcondito adorat. d ¶ Et ædifi
ca. &c. Proprie tribus Iuda & Bẽ
3.Reg.12.g iamin Phano Baalis & Moloch
dęmonũ ſimulachra venerabãt, vi
tulos aureos in Dan & in Bethel. x.
tribus, quod tam execrabile eſt, vt
domin⁹ nunq̃ ſe cogitaſſe teſtetur.
e ¶ In valle. quę Siloe fõtibus ſub
iacet, & amœnitate ſui pplm ad lu
xuriam prouocauit, quã ſequit cul
tus idolorum. f ¶ Ecce ego. Mul
ti putant hoc i tẽpore Zorobabel
fuiſſe cõpletum, quãdo tẽplum ędi
ficatũ eſt ſub Neemia. & muri extru
† traduce rent. ſ. per ignem cti per circuitum. Sed quomõ erit
verũ: Habitare eos faciã cõfidenter
& feriam eis pactum ſẽpiternũ: Nõ
ſolum enim à vicinis gẽtibus, ſed à
Perſis & Macedonibus, ab Aegy
F ptijs & Romanis ſępe captiui hucuſ
que ſeruiũt. Ad aduentũ igit Chri
ſti omnia refer: ẽda ſunt, in quo cõ
pleta videm⁹. & electio reliquiarũ
ſaluat. g ¶ Et reducam eos. Si
cut ſperãt, bus auxilium & in muro
rum firmitate fidẽtibus, ciuitas ſub
uertenda prophetatur, & populus
omni anguſtia peritur⁹, ſic deſperã
tib⁹, & poſt ſubuerſionẽ vrbis nul
lam ſalutem expectãtibus, ſuũ pro
mitt: t auxilium, vt cõfidentia atq;
ſuphia iuſtam ſentẽtiam, & deſpe
ratio atq; humilitas dei mereat au
xilium. h ¶ Erunt mihi. Triſti
bus lęta ſubiũgit, & captiuis reditũ
pmittit: ſed primũ oſtẽdit cauſã of
† animam fenſę & iuſti furoris, & quãto ma
ior culpa, tãto in peccatores ampli
or clemẽtia. i ¶ Et da. eis. Caſsio.
Manifeſtẽ pdit, initium nobis bo
nę volũtatis domino inſpirãte con
cedi, cũ aut per ſe, aut per exhortati
onẽ cuiuſlibet hominis, aut p neceſ
ſitatẽ, ad ſalutis viam nos trahit vl
tranſfert, & perfectionẽ ſimiliter ab
eodẽ cõdonari. Noſtrũ verò eſt ad
exhortationẽ auxiliũq; dei enixius
vel remiſſi⁹ ſequi, & p hoc vl remu
nerationem vel ſupplicia pmereri.
k ¶ Et timorẽ. ſic liberũ donat ar
bitriũ, vt timor qui tribuit, ex gra
ſit largitoris. l ¶ In toto cor. &c.
Si verba ſũt Saluatoris, recte & cor
Ioh.10.d & anima eius credit qui dicit: Pũ
Amos.5.f tem habeo ponẽdi aiam meam &c.
Si autem patris, Anthropoſpatos
eſt intelligẽdum, ſicut illud: feſtiui
† ita vt tates veſtras odi. &c. m ¶ Quia
hæc dicit dominus. Hęc iuxta literã
in typo poſt reditũ de Chaldęis, q̃
ad Cyri regis imperiũ reuerſus eſt
pplus Iudęorũ. Sed ſpũaliter in Chri
ſto & apłis plenius completa ſunt.
¶ Rabanus. Suprà dictũ eſt q̃ Se
dechias clauſit Ieremiã in atrio carceris, qa vaticinabat dicẽs: Hęc
dicit dominus: Ecce ego dabo ciuitatẽ iſtã in manus regis Baby
ſup.eo.a lonis &c. Vbi etiã clauſus emit agrum à filio fratris patris ſui. Ibi

etiam nunc ſecũdò verbũ cõſolationis datur eidẽ de reditu pplí. G

Nicolaus de Lyra.

à tẽpore. a ¶ Qua ędificaue. eam. Et hoc fuit tẽpore Salo
monis, qui Ieruſalem prius ędificatã à Melchiſedech ampliauit,
& triplici muro clauſit, & ipe idolo
latra fuit. iij. Reg. xj. & occaſiõe ei⁹
multi de pplo. b ¶ Auferę. de cõ
ſpe. per ei⁹ deſtructionẽ. Cętera pa
tent vſq; ibi: c ¶ Cum do. e. p. p
phetas meos. d ¶ Diluculo. i. val
de ſollicitè & diligẽter. e ¶ Et po
ſuerunt ido. Hoc potiſsime fuit tẽ
pore Manaſſe. iiij. Reg. xxj. f ¶ Et
ædificaue. Videt contradictio, ex
celſa, in valle. Dicẽdũ, q̃ licet eſſent
altaria in valle, tñ corp⁹ altaris ido
li erat excelſius q̃ altare domini. † notanter
g ¶ Vt inici. i. cõſecrarẽt. De mõ
aũt hui⁹ cõſecrationis dictũ eſt ſup̃ Diuiſio
frequẽter. h ¶ Et nunc. Hîc ponitur rñſio dñi de reductiõe pplí, &
prîò cõtinuat hęc lra præcedẽtibus,
cũ dicit: Et nunc, ppter iſta. ſ. pec
cata prędicta. i ¶ Hęc di. do. illud
qd̃ poſtea ſequit: k ¶ De qua. tu
Ieremia & alij, pphetę. l ¶ Quod
tra. & in veritate erit ita: Sed qd di
cit de⁹ Iſrł ad hanc ciuitatẽ vltra &
ſubdit rñſio domini. m ¶ Ecce e.
Et loqtur de reductiõe captiuitatis
Babylonicę, qa captiuitas p. Salma
naſar regẽ Aſſyriorũ ſtã de regno
Iſrael vltra mõtes Caſpios, non eſt
adhuc reducta. n ¶ Et habit. Nõ
eſt hoc intelligẽdũ, p omni tẽpore H
generaliter, qa aliqñ pplus de Babylo
ne reductus fuit in magno timore
aduerſariorũ poſit⁹, vt patet in Nee
mia & libris Macha. o ¶ Et dabo
eis. quia à tẽpore illo nõ legit⁹ po
pulus ille cõiter ad idololatriã decli
naſſe. p ¶ Vt time. Quod impletũ
eſt in credentibus de Iudęis. q ¶ Et
feriam &c. Quod aliqui exponũt
de lege noua, cui non ſuccederet alia.
In Hebrę. tñ habet: Pactũ ſeculi, p
pter qd̃ põt exponi de pmiſsiõe re
ductionis captiuitatis Babylonicę,
& cõſeruatiõe pplí in terra. r ¶ Et
non deſi. &c. q̃diu ſtabũt in obe
dientia mea. Tales em̃ pmiſsiones
ſunt ſub cõditione, vt dictũ eſt ſup̃.
xxviij. & xxviij. s ¶ Et lætabor. ſu.
Deus enim non delectatur in pœ
nis, ſed in bñficijs largiendis. t ¶ Et
plantabo eos in terra iſta &c.
id eſt firmiter, ita quòd non euellen
tur per captiuitatem quãdiu adhe
rebũt mihi, ſed poſtquã negauerũt
eum coram Pilato, dicentes: Non
habemus regem niſi Cæſarem: ex
pulſi ſunt de terra illa per Titum &
Veſpaſianum, & per orbem diſper
ſi ſunt. v ¶ Sicut adduxi ſuper
populum iſtum omne malum
hoc grand. ſcilicet deſtructionem
tẽpli, & ciuitatis & populi. x ¶ Sic
adducam ſuper eos omne bo
num &c. non ſimpliciter & abſo
lute, ſed ſub determinatiõe. iõ ſub
ditur: y ¶ Quod ego lo. ſ. redu
ctionẽ de captiuitate ad terrã, ppri
am. ideo ſubdit z ¶ Et poſsidẽ
bũtur agri in terra iſta, de qua
vos dicitis &c. & patet litera vi
que ibi: a ¶ Et ſcribẽtur. ſcilicet emptiones. b ¶ In libro. id eſt
in chartis. Et ponit hîc ſingulare p plurali, ſicut Exo. viij. f. Venit
muſca grauiſsima &c. c ¶ Et ſignet. ſigillũ. d ¶ Et te. i. teſtes.

† In terra Ben.

Caput. XXXIII.

17 A ET factum eſt.Prędicit, quèd ſicut peccatoribus vindicta,ita pœnitentibus paretur medicina.vbi enim p indignationem domini iacuerant cadauera, ibi conuerſorum reędificabuntur tabernacula,cum bonorũ omnium abundantia,vt inde gloria domini prædicetur,& laus & lętitia,in omnibus Gentibus oriatur.Quod quidã ad reſolutionẽ captiuitatis Chaldaięq referunt.Sed melius videtur ad Chriſtiana tempora referri,vbi ſpũaliter dominus fidelibus ſuis vniuerſa bona tribuit vt in omni pace & concordia cõuerſent. vñ:Pacem meam do vobis,pacẽ relin. vobis.Et alibi:Ecce ego vobiſcũ ſũ omnibus diebꝰ vſq; ad cõſummationẽ ſec. Cùm verò de Babylone redijſſent finitis Gẽtes infeſtabãt, phibẽtes reędificare templũ & ciuitatẽ.In Machabęorum quoq; temporibus plurima aduerſa paſſi ſunt,nec vnq; plenam ſecuritatẽ habuerunt,donec à Romanis per totũ orbem diſperſi ſũt.b ¶ Clama ad me & ex. Oſtendit q; p orationes ꝓpheratum & ſanctorũ qui fuerũt in plebe dominꝰ placatus ſit,& reuelauerit eis reuerſionẽ in terram ſuã,quę adhuc occulta latebat. Suprà dictũ eſt:Noli orare pro populo hoc,&c.Nunc aũt dicit:Clama ad me, & exau. te,quia imminentẽ captiuitatẽ dominꝰ auertere noluit,vt primũ ſolueret pœnã peccati ſui,poſtea verò reuerſionẽ nõ negauit quam modo ꝓmittit.

Adhuc audietur

Nicolaus de Lyra.

a ¶ In terra Beniamin &c.Legitur em̃ tantũ de regno duarũ tribuũ.ſ. Iudę & Bẽiamin. Reuertẽtes em̃ de Babylone nõ recuperauerũt regnũ Samariæ, ſed manebãt ibi Gẽtiles q dicebantꝰ Samaritani,etiã tpe Chriſti.b ¶ Et in ciuitata.&c.Illę erãt de ſorte Iudę quę erã in pte Auſtralẽ terrę ꝓmiſſionis, ſicut habẽt Ioſue.xv.cap.

¶ In.xxxij.vbi dicit:i po.heu heu heu.

ADDI. Vbi nos hẽmus.A a a.in Hebręo nõ ponit hic aliq dictio ter.ſed vnica dictio ex trib⁹ lẽris cõpoſita,ſicut dictũ fuit ſupra in additione ſuper.c.quartũ: & hęc dictio eſt quędã interiectio & exprimens dolorem.

NICO. DE LYRA.

Diuiſio ET factũ.Hic Ca.XXXIII. conſequẽter deſcribit redẽptio ſtã p Chriſtũ.Et qa talis reuelatio ẽ ardua,iõ priò prẽmittit quędã prędicatio,ſecꝺ ſubdit narratio, ibi:Quia hęc dicit.Circa primũ,ponit ordo huiꝰ reuelationis reſpectu prędictis, ẽt dicit,ſecꝺ,& loc⁹.In atrio carceris.& autor.Hęc dicit dñs q facturus eſt &c.In cõceptiõe em̃ Chriſti aliqd factũ ẽ à deo p creationẽ.ſ.aĩa & corpꝰ formatum eſt prute ſpũſancti,& aĩa data eſt plenitudie gr̃æ.d ¶ Cla.ad.Sicut ſcĩpręceſſores tui orauerũt ad me de ꝓmiſſione Chriſti. e ¶ Et ex.te.debito tũ tpe. f ¶ Et an. ex nũc. g ¶ Grãdi.Futura.ſ. myſteriũ redẽptionis fidęq; Chriſtũ,qd̃ eſt qd maximũ & ſtabiliſſimũ. h ¶ Quę ne.Quia iſtꝺ myſteriũ nõ eſt cõprehẽſibile à mortali hoĩe. i ¶ Quia hęc.Hic cõſequẽter ponit narratio,vbi priò deſcribit modꝰ redẽptionis,ſecꝺ pſona redemptoris,ibi:Ecce dies.Prima adhuc i duas,qa priò breuiter repetitur ppũ captiuatio,ſecꝺ Chriſti redẽptio,ibi:Ecce ego, vt ſic poſita iuxta ſe poſita magis eluceſcant.Circa primũ dicit:Hæc dicit.do.& ſubdit ¶ Quæ de.Tunc em̃ ciuitas erat obſeſſa à Chaldęis,vt dictũ eſt ca.prę.& p machinas ꝓiicĩtes lapides ĩtra ciuitatem ciuitatẽ,dom⁹ iam in pte erant deſtructę. m ¶ Et Ad munit.ſ. C
bladi vini & victualium,quæ iam ſere erant conſumptę in ciuitate.n ¶ Et ad gladium &c.cõtra ciuitatem.exercitus enim Chaldęorum ſemper augmentabatur: o ¶ Et impleant eas. ſcilicet domos Ieruſalem & plateas. p ¶ Cadaueribus quos ho.Chaldęi em̃ in illis interfectiõibꝰ fuerũt q̃s iſtrumẽta dei executores iuſtitię eiꝰ,vt frequẽter dictũ eſt ſupꝝ q ¶ Ecce ego.Hic cõſequẽter ponit medicĩa ſiue redẽptio.Circa qđ ſciẽdũ,ꝙ totũ reſiduum huiꝰ capſi exponit Ra.Sa.de tpe Meſſię,dicẽs illud adimplendũ quod iam eſt impletũ.Dicit ergo in pſona redẽptoris Ecce ego.Cũ em̃ cicatrix vulneris eſt obducta,tũc eſt vulnus pfectè ſanatũ,& ſanitas pfecta data eſt p Chriſtũ,& nõ p aliũ.r ¶ Et revelabo il.deꝑ.ſ.pacẽ & veritatẽ,p qua deꝑcati ſũt patres veteris teſtamẽti,ideo Chriſto nato damauerũt angeli Luc.ij.b. Gloria ĩ altiſſimis deo, & in terra pax hoĩbus bonę voluntatis.

s ¶ Et conuertam cõ.iu.i.cõfitẽdum pctã ſua,& veniẽtiũ ad eccliam quę nominat Ieruſalẽ,Ia.ĩj.& Hebr.xij.& Apoca.xxj.t ¶ Et ædificabo. Principiũ ędificatiõis fuit ĩ exitu de Aegypto,quę edificatio fuit p ſigna & miracula diuinę virtutis,vt patet in Exo.& in li.Nu.in pluribus locis.& hoc mõ ędificata eſt eccĺia in aduẽtu Saluatoris,vt patet in Euãge Iĥs. v ¶ Et emundabo. Hoc nõ poſſũt exponere Iudi de aliq; ſpali ſaluatione ppũ preterita,qa dicũt ꝙ in oĩi punitione vſq; afflictiõe equã ſuſtinuerũt vſq; nũc & ſuſtinebũt vſq; ad aduẽtũ Meſſię, ſemp expiaf aliq; pars pœnę debitę,p virtuti adoratiõe.& ideo iſta emũdatio proprie intelligit de Chriſto, qui p ſuũ ſanguinẽ lauit nos à pctis nr̃is,quæ eſt pfecta mũdatio:ꝓpter qđ illis qui lauanf p D
baptiſmũ nõ ponit aliq; pœnit⁹tia ſatisfactoria,p pctis præteritis,qa baptiſmꝰ deler pœnã & culpã.x ¶ Et erit.ſequit: Cũctis Gẽtibus ſui aliqui ex eis credẽtes Chriſto,in quibus noiaf & laudaf:& añ finẽ mũdi pfectꝰ impl bit. y ¶ Quæ audi.ſaſſũptionis humanæ naturæ,opationis miraculorũ,ꝙductionis de inferno,& trãſlationis ad cælum. †euro ei ſanitatem & medicinã. †multitudinem.
z ¶ Et pauebit.Iſte pauor & iſta turbatio non ſunt iꝛę Moraliter.

Moraliter.c ¶ Et factum eſt.ſequit: Hæc dicit domi.Per vrbem ſignatur vniuerſalis militãs Eccleſia.de qua dicitur Apoca.xxj.a.Vidi ciuitatẽ ſãctam Ieruſalem &c.Domus autẽ huiꝰ vrbis ſũt particulares Eccleſię per orbem diffuſę. k ¶ Et ad dom.regis.i.curias laicales. l ¶ Quæ deſunt.Nam in eccleſiis pro magna parte cultus dei negligitur,& in curĩs laicis iuſtitia frequẽter ſubuertit. m ¶ Et ad mu. ſcilicet alimentorum. per quas ſignãtur doctrinæ ſacrarum ſcripturarum,quæ pro magna parte ſũt conſumptæ:nam doctores plurimi doDiuiſio cent curioſa & inutilia ad oſtentationẽ ſui,& prædicatores multi prædicãt propter quæſtum vel fauorem audientium: & ſic tacent vel palliant vitia magnatum. n ¶ Et ad gladium venienti †gloriam. †bonis

um vt dimiſcent cum Chaldæis.Per Aegyptios qui tenebroſi interpretantur,homines mali ſignantur,qui ſunt membra dæmonum per Chaldæos ſignatorum: & ſic cum dæmonibus impugnant populum Chriſtianum ſeminando diſcordias & alia mala perſuadendo. Reſiduum autem huius capituli de Chriſto & redemptione facta per ipſum expoſui literaliter, & ſic expoſitio mea reſpectu aliarum eſt ſpiritualis. propter quod pertranſeo de alia hũc ponenda.

a ¶ Vbi domini fortitudo.
buntur in terrã Beniamin,& in cir- a
a ¶ In qua vidi pacis & æterna ſecuritas.
cumitu Ieruſalem, in ciuitatibus
a ¶ Vbi vera Chriſti confeſſio.
b ¶ De quarum vna dicitur:Nõ poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.
Iudæ,& in ciuitatibus mõtanis,&
a ¶ Quę hebraice Separa.vt de profundo& de preſſa per camporum æqualitatem ad ſumma egrediamur.
in ciuitatibus cãpeſtribus & in ciui-
a ¶ Lxx.Negeb vbi.Leli meridies & plena lux veritatis.
tatibus,quæ ad auſtrum ſunt,quia b
a ¶ Hiis completis. b ¶ Aſcendens in altum captiuã duxit captiuitatem,dedit dona hominibus.
†cõuertam captiuitatem eorũ, ait
dominus. Ca. XXXIII.

c ET factum eſt uerbũ domini ad Ieremiã ſecũdò, cùm adhuc a ¶ Vbi Sedechias cluſerat eũ.
cluſus eſſet in atrio carceris,dicens:Hęc

¶ Cetus om nes ſerui ſunt.

dicit dominus:†Qui facturus eſt & formaturus illud & paraturus,do- b
minus nomen eius. Clama ad me, d
& exaudiãte:& annũciabo tibi grã e
dia,& firma quæ neſcis. Quia hæc f
dicit dominꝰ deus Iſraël ad domos g
urbis huius & ad domos regis Iuda h
quæ deſtructę ſunt,& ad munitio- i
nes & ad gladium uenientium:ut di- k
micent cum Chaldęis:& impleant l
eas cadaueribus hominũ quos per m
cuſsi in furore meo & in indigna- n
tione mea,abſcondens faciem meã o
à ciuitate hac propter omnem ma- p
liciam eorum. Ecce ego † obducã q
eis cicatricem & ſanitatem:& cura- r
bo eos:& reuelabo illis † deprecati s
onem pacis & ueritatis. Et conuer t
tam conuerſionem Iuda & conuer u
ſionem Ieruſalem,& ædificabo eos x
ſicut à principio,& emũdabo illos y
ab omni iniquitate ſua in qua pecca
a ¶ In aduentu Chriſti.
uerũt mihi:& prõpicius ero cũctis z
iniquitatibus eorũ in quibus deliquerunt mihi & ſpreuerunt me. a
Et erit mihi in nomẽ & in gaudium b
& in laudem & in † exultationem c
cunctis Gẽtibus terrę,quę audierũt d
oĩa bona quę ego facturus ſum eis: e
& pauebũt & turbabũtur in uniuer- f
ſis †locis,& in oĩ pace quã ego faciã

a ¶ Adhuc audietur. Ne desperent Iudęi propter minas & captiuitates futuras, restaurationis bona promittit, vt locus qui E
Mystice deserтus fuerat propter scelera habitatorum, propter correctionem & emendationem habitetur. ¶ Mystice: Ecclesia: gentilium, quæ deserta fuerat à domino per idololatriã & scelerum immanitatẽ, habitat p Christi fidẽ. & repletur
Isa.35.a multitudine credẽtium ex diuersis nationibus, cui p Isa. dicit: Lętabitur deserta
Isa.54.a & inuia, & exultabit solitudo &c. Et alibi: Lauda sterilis quæ nõ paris, decanta laudem & hymnũ quæ nõ pturis. quia multi filij deserтę. b ¶ Accubantium gre. Greges ecclesię. s. de Gentibus congregatę, quę in culmine virtutum cõsistunt, & tamẽ humilitatẽ nõ deserunt,
†in plateis † ita vt nõ sit homo. sed per feruorẽ spũssancti exercẽt studium bonę opationis, & dilectiõis iura seruãt qbus sociant greges, vel Gẽtes quæ in terra Beniamin in circũitu Ierusalẽ, & in ciuitatibus Iuda versant: quia de illo
Ioh.10.c priori pplo multi sunt qui ad fidẽ Christi & ouũ suarũ numerũ ptinẽt, de qb⁹
† cõfessionẽ, laudem dicit: Oues meę vocẽ mcã audiũt, & ego agnosco meas, & sequũtur me. c ¶ Ad
Isa.2.a † captiuitatem. domum Israel. De quibus Isa. Erit in nouissimis diebꝰ prępatus mons domꝰ domini in vertice mõtium' &c. d ¶ Nõ interibit. Rab. Hoc testimoniũ nec regno Iudaici populi nec Sacerdotio põt aptari, necesse est ergo vt ad regnũ Christi & sacerdotiũ transferat. De quo dicit
Psal.88.e Psal. Ponã in seculũ seculi semen eius: &
Psal.109. thronũ eiꝰ sicut dies cęli. Et alibi: Iurauit dominus & nõ pœnitebit eũ, tu es sa
† curantiũ cerdos in ętернũ secundũ ordinẽ Melchisedech, Huiꝰ sacerdotis membra sũt filij
1.Pet.2.b ecclię. vñ Petrus: Vos estis genꝰ electũ, F regale sacerdotiũ &c. Hic holocausta & sacrificia offert gratissima patri. e ¶ Et factum est &c. Raba. Cõgrua similitudine hostes insultantes pplo dei cõfũdit, qa sicut leges cęli & terrę, diei & noctis, in ordie suo ĩmobiliť pmisfio dei

Nicolaus de Lyra.

†sup.23.a c✣ non sunt irę vel impatientię, sed admirationis prę magnitudine diuinę misericordię in prędictis. a ¶ Adhuc audietur in loco isto. Secundũ qꝺ dicit Ra. Sa. hîc est methaphorica locutio, ita qꝺ homines & pastores intelligũtur populi rectores, & p. pecora, iumẽta, & greges intelliguntꝰ subditi eorũ. vnde quod in fine dicitur: adhuc transibunt greges ad manũ numerantis, sic exponit, id est populi sub manu regis in capite eorum præcedẽtis. Per quẽ regẽ intelligit Messiam venturũ, quem nos confitemur venisse. & sedm hoc exponenda est sic litera: Adhuc audietur in loco isto. i. in
† hoc qꝺ vocabit eã ecclesia nomine Ierusalem significata, eo qꝺ ibi fuit inchoata p Christi prędicationem, passionẽ, resurrectionẽ, & spũssancti missionem. b ¶ Quẽ vos dicebatis esse deser. Per Chaldęos in temporalibus, & per dęmones in spiritualibus, & quid ibi audiatur, subditur: c ¶ Vox gaudij & vox lę. Quod fuit impletum in Christi natiuitate angelis deũ iucundę laudãtibus, Luc. ij. & in spũssancti missione, quando apli alijq; credentes variis linguis loquebantur magnalia dei, Act. ij. d ¶ Vox sponsi. id est Christi prædicantis. e ¶ Et vox sponsę. id est Ecclesię deum laudantis, vt iam dictum est de apostolis. f ¶ Et portãtium vota in domum domi. Quod videmus impletum in credentibus cum diuinis laudibus ad ecclesiam portantibus vota sua. g ¶ Reducam enim conuersio. ter. sicut G
à prin. idem per miracula reducam homines ad fidem, sicut populum Israel per miracula eduxi de Aegypto. h ¶ Adhuc erit in
Io. deserto &c. & in cunctis ciuita. eius habi. pastorum. i. apostolorũ & successorũ eorundem in ecclia, qui habẽt officium pascẽdi fideles in eccłia dei. i ¶ In ciuitatibus mõtuosis & in ciuita. campe. &c. i. in omnibus mũdi partib⁹: exprimuntur tñ in †ptãũ. spãli Ierusalẽ & Iudęa & loca illa, ppinqua, quia ibi incepit ecclesia, put cõtra Synagogã distinguit: & hoc p prędicationẽ Christi & apostolorũ, ꝓpter hoc dixit eis Act. j. a. Eritis mihi testes in Ierusalem & in omni Iudęa & Samaria & vsq; ad vltimum terrę. Quia tamen pastores & populares sunt sub vno rege Christo, ideo subditur: k ¶ Adhuc transibunt gre. &c. i. Christi regis, cui cognitus est numerus electorũ. l ¶ Ec Dñica ce dies ve. Hîc consequẽter describitur pśona redemptoris: & primò q̃tum ad verã humanitatem, cũ dicit: m ¶ Germinare fa. &c. quia Christus secundũ carnẽ descẽdit de Dauid, Matt. j. Quòd autẽ de Christo intelligatur ad literã, patet p translationẽ Chaldaicam, quæ sic habet in loco isto: In diebus illis & in illo tẽpore statuã Dauid Messiã iustũ. &c. cũdò describit quãtũ ad diuinitatẽ, cum subditur: Et hoc est nomen quod vocabũt eum, dñs iustus noster. Et vbi trãslatio nostra habet, dñs, in Hebręo habẽt nomẽ domini Tetragrammaton: quod de solo deo vero dicit, sicut dictum fuit H
pleni⁹ sup. xxiij. vbi cõsimilis autoritas ponit; ꝓpter quod de expositione hîc p transeo breuius, quia illuc potest recurri pro residuo huius autoritatis, quod non est hîc ad plenum expositũ. Sciendũ tamen qꝺ sicut illam autoritatẽ falsificauerunt Iudęi, ne cogerentur diuinitatem Christi confiteri, sic & istã, dicẽtes quòd hæc est litera: n ¶ In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et in hoc dicunt verum: Sed illud quod sequitur falsificant dicentes: Et iste qui vocabit eum dominus iustus noster ita quòd nomẽ domini Tetragãmaton, loco cuius habemus domin⁹, nõ refertur ad Messiam, sed ad deum qui mittet eũ, & ædificabit nouam Ierusalem secundum eorum errorẽ, vt dictum est supra xxxj. & sic dicitur vocare eam inquantum ipsemet ędificabit. Sed falsificatio ista apparet per translationem Chaldaicam, quæ vbi nos habemus: Et hoc est quod vocabunt eum, sic habet: Et hoc est nomen quod ipsi dicent ei: Et ideo aliqui correctores nostri qui sic correxerunt: Et hoc est nomen quod vocabũt eum, videntur in hoc aliquo modo sequi fallificationem prædictam. o ¶ Nõ interibit Dauid vir qui sedeat sup thronum domus &c. Hoc impletũ est de Christo qui secũdum carnem est de tribu sacerdotali & de tribu regia, quæ erant commixtę, & eius regnum & sacerdotium sunt ętерna. secundũ qꝺ deducit apostol⁹ ad Hebręos satis diffuse. p ¶ Qui offerat holocaustomata & incẽdat &c. Oblatio enim Christi in cruce, cõtinet in se perfectius virtutẽ omniũ sacrificiorũ veteris legis: & ideo designat hîc p plura & varia sacrificia veteris legis. Et illud sacrificium offer-

c✣ tur quotidi

sio dei immobilis ꝑmanebit: duas cognationes à dño electas, regalē & sacerdotalē tribū, vt̄ duas quę fuerūt in Iesu, & decē quę fuerūt in Samaria possumus intelligere. Has elegit dñs q̄ patrib⁹ eorū ꝓmisit terrā fluētem lacte & melle. Sed licet plurimi eorū a veritate errauerūt, plerique tñ in fide recta, & opatione bona ꝓbati inuenti sūt, ga ex ipis apli & primitiua eccl̄ia.

a ¶ Hæc dicit do. Suprà dixerat de creatōe sol & lunę & stellarū, & cursu earū, q̄ earū leges mutari nō possūt: nāc sūt dicit pactū diei & noctis irritū nō posse fieri, neq; pactū dñi cū David. Finito em̄ sacerdotio legali, Christi regnū & sacerdotiū in ęternū manebit.

GLOS. ORDINA.

VErbum. Ca. XXXIIII quod &c. Raba. Licet rex neglexim⁹ miseria sit indign⁹, quia tñ miserationes dei & misę & magnę nimis, sepi⁹ eū p Misericordia angelos prophetas cōmouebat. p Ieremiā. s. in Iudęa & Ezechielē in Babylone vaticinātē. prędicēs futurā captiuitatē, si q̄mō illi ad pœnitētiā ꝓuocaret. Sed mēs indurata magis eligit in neqtia ꝑseuerare, q̄ vitā corrigere, vñ debitā inuenit pœnā cū pplō suo captiuat⁹.

☞ Audierunt

Nicolaus de Lyra.

†captiuitatem ☞ rur q̄die in eccl̄ia, in q̄ Christ⁹ est Sacerdos & hostia. a ¶ Si irritū poteſt fieri &c. Isid⁹ pactū habet Gen. viij. d. Nox & dies nō requiescēt. Est ergo sens⁹, q̄ sicut illud pactū fuit firmū ita illud quod dicit hīc de regno & sacerdotio. b ¶ Sicut enume. nō &c. Istud impletū est in Christo descēdēte de David, cui⁹ semē sūt fideles p orbē multiplicati sicut stellę cęli. c ¶ Nunqd non vidisti &c. s. Babylonicus. d ¶ Locutus sit. dicēs: Duo co. s. Iudę & Bēiamin. e ¶ Quas elegerat. Alias decē captiuatis prius p reges Assyriorū. f ¶ Abiectæ. Sic loq̄bant Chaldęi posq̄ destruxerāt regnū durū tribuū, estimātes q̄ illud regnum nunq̄ deberet resurgere. & iō subdit: g ¶ Si pactum me. &c. Vt sibi cōtinuē succedant q̄diu durabit generatio hominū. h ¶ Et leges cęli &. Dicuntur hīc cęli leges, motus cęli & influxus stellarum, & leges terrę ꝑ ductio terrenascentium. i ¶ Equidē & se. Iacob & Hoc est dictū, q̄ sicut istę leges sunt firmę & stabiles, sic semē Iacob & Dauid erit sęper corā me stabile. k ¶ Vt non assumā de semine eius princi. Quod penitissime impletū est in Christo & apostolis & eorū successoribus. Psal. xlviij. Constitues eos principes &c.

† deliberatis à dicti bꝰ gali dñe.

¶ In ca. xxxij. vbi dicit in posti. Ecce ego obducam eis cicatricem.

ADDI. I Vbi nos habemus cicatricē, in Hebręo habetur quędā dictio quæ significat sanitatē acquisitā post longū tēpus, qđ magis consonat ꝓposito q̄ cicatrix. nā sanitas data per Christū respectu antiquorū patrū data fuit post lōgum tp̄s, sed respectu fideliū tempore Christi existentium fuit data sine magna mora

a Spirituale, cuius summa soli deo nota, qui numerat multitudinē stellarum.

a Hostium. b Insultando. c Sodomæ ducibus & regis, vel Iudas & Israel.

a Quibus promiserat terram fluentem lacte & melle. b Ex toto.

a De quibus dicitur: Nati sunt tibi filij: constitues eos principes super omnem ter.

dicēs: Hæc dicit dominus: si irritū poteſt fieri pactum meū cum die, & pactum meū cū nocte, ut nō sit dies & nox in tēpore suo, & pactum meum irritū esse poterit cū Dauid seruo meo, ut nō sit ex eo filius qui regnet in throno eius, & Leuitę & Sacerdotes ministri mei. Sicut enumerari non † possunt [b] stellæ cęli, & metiri arenę maris, sic multiplicabo semen Dauid serui mei, & Leuitas ministros meos. Et factum est uerbū domini ad Ieremiā, dicens: Nunquid nō uidisti [c] quid populus hic lōcutus sit, dicēs: Duę co [d] gnationes quas elēgerat dominus abiecit [e] sunt, & populum meū despexerunt, † eo ꝙ [f] non sit ultrà gens corā eis. Hæc dicit dñs: Si pactum meū inter diem & noctem, & leges cęli & terræ nō posui, equidem & semen Iacob & Dauid serui mei proiiciā ut [g] non assumā de seminē eius principes seminis Abraham Isaac & Iacob: Reducā enim † conuersionem eorum, & miserebor eis.

a Reputatione ipsorum

Cap. XXXIIII.

VErbum quod factum est ad Ieremiam à domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis & omnis exercitus eius uniuersaq; regna terrę quę erant sub potestate manus eius, & omnes populi bellabant contra Ierusalem & contra oēs urbes eius, dicens: Hæc dicit dominus deus Israēl: Vade & loquere ad Sedechiā regem Iuda, & dices ad eū: Hæc dicit dominus: Ecce ego tradam ciuitatem hanc in manus regis Babylonis, & succēdet eam igni. Et tu nō effugies de manu eius, sed comprehensione capieris, & in manu eius traderis: & oculi tui oculos regis Babylonis uidebūt, & os eius cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis: At tamen audi uerbū domini Sedechia rex Iuda. Hæc dicit dominus ad te: Nō morieris [q] in gladio, sed in pace morieris, & secundū [r] combustiones patrum tuorū regum priorum qui fuerant ante te, sic comburent te, & † uæ domine plangent te: quia uerbū hoc [s] ego locutus sum dicit dominꝰ. Et locutus [t] est Ieremias propheta ad Sedechiam regem Iuda uniuersa uerba hæc in Ierusalem: & exercitus regis Babylōis pugnabat contra Ierusalem, & contra omnes ciuitates Iuda quæ reliquæ erāt, cōtra Lachis & cōtra Azecha, hę enim supererāt de ciuitati [v] gna mora tp̄is. & iō ponit hīc duę dictiones significātes sanitatē, quarū vna significat post lōgā infirmitatē alia nō. Itē vbi nos habem⁹, Et reuelabo eis deſectiōem pacis & veritatis, in Hebręo habet, abūdantiā pacis & veritatis &c.

C

¶ In codē ca. vbi dicit in posti. Secūdò describit quārū ad diuinitatē.

† potest creatus,

ADDI. II Supra in. c. xxxiij. habet cōsimilis autoritas. & ibi est quędā additio ad cōfirmādū expositionē posti. & cōtra falsificationē Iudęorū: vide ibi.

NICO. DE LYRA

VErbū Ca. XXXIIII. qđ factum &c. Hīc Ieremias prędicit finē Sedechię. Et diuidit in duas p Diuisio tes, ga priò prędicit finē Sedechię regis, secundò arguit ipm, & populū de † trāsgressiōe diuinę legis, ibi: Verbū qđ fa. &c. Circa primū priò ponit tp̄s cū dicit: m ¶ Quādo Nabuc. Et ista obsidio cepit nono anno Sedechię, & anno. xj. eius capta fuit ciuitas. vt habet infra. xxxix. & de ista captiōe subdit: n ¶ Ecce ego tra. Et subdit finis Sedechię, & priò quātū ad malū pœnę cū dr: o ¶ Et tu nō effu. de ma. &c. Quia exercit⁹ Chaldęorū cōprehendit Sedechiā fugientē. & adduxit eū ad regē Babylonis i Reblata. vt habet infra. xxxix. ideo subdit: p ¶ Et oculi tui oculos regis Baby. &c. Sicut dicet in fra. xxxix. q̄ locut⁹ est ad eū iudicia, eū arguēdo de infidelitate & piurio: D ꝓpter qđ fecit occidi filios ei⁹ corā eo, & postea ipsū exoculari & in Babylonē duci. Secundò prędicit finis Sedechię quātū ad bonū, cùm dicit: q ¶ Non morie. in glad. i. morte violenta. r ¶ Sed in pa. i. naturali morte. & sepelieris honorificē, ideo subdit. s ¶ Et secundum cōburpat. &c. In sepulturis em̄ regū conburebant aromatica, nō solū cōtra cadaueris fœtorē, sed etiā ad defūcti honorem. t ¶ Et væ domine plāgent te &c. Cantādo carmē lugubre, sicut in sepulturis solennibus. Cętera patent vsq; ibi: v ¶ Hæ em̄ supererant de ciuitatibus Iuda vrbes munitæ: Scilicet nondum captę. s. Ierusalē Lachis & Azecha: alias omnib⁹ iam captis à Chaldæis.

☞ Verbum quod

Moraliter. Moraliter. l ¶ Verbum quod factum est ad Ier. &c. Sequitur: Vade & loquere ad regem Sedechiam &c. Per quem signatur Christus duplici ratione: scilicet rōne regię dignitatis & interpretationis. nam Sedechias interpretatur iustitia dei. Et de Christo dicit. j. Cor. j. d. Factus est nobis sapientia & iustitia. Per hoc igit̄ ꝙ prædicitur ipsius Sedechię captio ignominiosa, & tamen honorabilis sepultura, fuit figurata Christi captio, quæ fuit cū ignominia, Matth. xxvj. c. Tanquā ad latronem cum gladijs & fustib⁹ exijs⁹ comprehendere me. Et eius sepultura fuit honorabilis & preciosa, vt patet Iohannis decimonono.

 * & hoc prędictū

a ¶ Audierunt ergo &c. Rab. E Patet hoc loco, quòd nihil proficit cuilibet bonum inchoare, si nō studuerit illud ad bonum finē perducere. Qui ēm pseuerauerit vsq; in finē, saluus erit. Pręceptū erat in lege, vt filij Israel fratres suos nō vēderent cōditione seruorū, nec affligerēt, sed tēpore statuto reuerterētur ad cognationē & professionē patrū suorū: haberentq; seruos & ancillas de nationibus quę in circūitu eorū essent. Hoc Sedechias & popul⁹ Iudęorū se facturos pmiserūt, sed conuersi retrorsū seruos & ancillas retraxerunt quos dimiserant liberos, vñ iratus dñs tradidit eos omnibus regnis terrę, & gladium & pestem & famē misit super eos, & ciuitates eorū igne succēdit.

Tropo. ¶ Tropologicè aūt, cùm ffes nostros in tutelam nostram susceperimus, ppter deum nobis subiectos non opprimamus p potentiā. nō †iniustę seruitutis imponam⁹ molestiam, sed fraterno affectu tractemus eos, adiuuemus eos verbo & exēplo, vt vero dño qui eos redemit sanguine suo †possim⁹ dignū exhibere seruitiū, donec verus iubileus veniat, & vnusquisq; pprię restituat dignitati & possessioni, vnde Petrus: Pascite qui in vobis est gregē domini spontanee, necq; vt dominantes in clericis.

Nicolaus de Lyra.

F ✠ a ¶ Verbum qd̄ factum est ad Iere. a domi. Hic consequēter Ieremias arguit regem & populū de transgressione diuinę legis. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur transgressio, secundò trāsgressionis punitio, ibi: Propterea hęc. Circa primum sciēdum, quòd Exod. xxi. a. dicitur: Si emeris seruum Hebręum, sex annis seruiet tibi in anno septimo egredietur liber gratis, ita quòd nō poterat vltra teneri, nisi vellet remanere. Tēpore verò regis Sedechię & ante, tenuerunt seruos & ancillas diuti⁹ per auariciam suam, & tamen ad monitionem Ieremię & aliorum bonorum, rex Sedechias & eius subditi statuerunt firmiter dimittere seruos suos Hebręos & ancillas secundū pręceptum legis. Et vt hęc ordinatio esset firma, sciderunt vitulū in duas partes, & inter illas partes, transierūt rex & principes: ad signādum q̄ sic esset dignus occidi & diuidi, infringens illam ordinationem. Et talis modus confirmandi aliquid, tunc temporis erat potissimus. Veruntamen isti postq; dimiserant seruos & ancillas, cupiditate ducti retraxerunt eos ad se, rediendo eos in seruitutem. Et sic non solum peccauerūt contra legem diuinam, sed etiā cōtra statutū ppriū pœna mortis firmatū, vt dictū est. Et sc̄m hoc patet lr̄a paucis exceptis. b ¶ Prædicans. id est solēniter denuncians. c ¶ Et commaculastis nomen me. quia ilkd̄ pactū ad maiorē solēnitatē & firmitatē fuerat factum. in domo bus Iuda urbes munitæ. Verbum quod factum est ad Ieremiā à dño postq; percussit rex Sedechias fœdus cū omni populo in Ierusalem, prædicās ut dimitteret unusquisq; seruum suū, & unusquisq; ancillam suā. Hebræum & Hebræā liberos, & nequaq; †dominarētur eis, id est in Iudæo & fratre suo. Audierunt ergo omnes principes & uniuersus populus qui inierāt pactū, ut dimitteret unusquisq; seruum suū & unusquisq; ancillā suam liberos, & ultra nō †dominarētur eis. Audierunt igitur & dimiserūt. Et conuersi sunt deinceps & retraxerūt seruos suos & ancillas suas quos dimiserūt liberos: & subiugauerunt in famulos & in famulas. Et factū est uerbum ad Ieremiam à domino, dicēs: Hęc dicit dominus deus Israël: Ego precusi fœdus cū patribus uestris in die qua eduxi eos de terra Ægypti de domo seruitutis dicēs: † Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisq; fratrē suum Hebręū qui uenditus est ei: & seruiet tibi sex annis: & dimittes eum à te liberum. Et non audierunt me patres uestri:

a ¶ Ab iniquitatibus uestrorum patrum.

nec inclinauerūt aurem suam. Et conuersi estis uos hodie, & fecistis qd̄ rectū est ī oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisq; ad amicū suū, & inistis pactū in con-

¶ Beneplacito.

spectu meo ī domo in qua inuocatū est no-

¶ Ad iniquitatem uestram.

mē meū sup eā. Et reuersi estis & cōmaculastis nomē meum, & reduxistis unusquisq; seruum suū & unusquisq; ancillā suā quos dimiseratis: ut essent liberi & sui potestatis: & subiugastis eos: ut sint uobis serui & ancillæ. Propterea hęc dicit dñs: Vos nō audistis me, ut prædicaretis libertatē unusq;q; fratri suo & unusquisq; amico suo. Ecce ego prædico †libertatē, ait dñs, ad gladiū, ad famē & ad pestē, & dabo uos in cōmotionem cunctis regnis terræ. Et dabo uiros qui prævaricātur fœdus meū, & nō obseruauerūt uerba fœderis quibus assensi sunt in conspectu meo: uitulū quem conciderūt

a ¶ Victimę quam sacrificauerunt domino iuxta conditionem pacti quod inierant.

in duas partes, & transierūt inter diuisiones eius, principes Iuda & principes Ierusalem, Eunuchi & Sacerdotes, & omnis populus terrę qui transierūt inter diuisiones uituli, & dabo eos in manus inimicorū suorū, & in manus quęrētiū animā eorū: & erit

¶ Cadauer.

morticinū eorū in escā uolucribus cæli & bestijs terrę. Et Sedechiā regē Iuda, & principes eius dabo in manus inimicorū suorū & in manus quęrentiū animas eorum: & in manus exercituū regis Babylōis q̄ recesserunt à uobis. Ecce ego pręcipio dicit dñs, & reducā eos ī ciuitatē hāc, & pręliabūt ad in domo dñi & in noīe ipsi⁹. & sic trāsgressio eius erat quodāmodo in iniuriā & irreuerētiam noīs diuini. d ¶ Propterea. Hic cōsequēter ponit trāsgressiōis punitio, cū dicit: e ¶ Ecce ego prędico libertatē, ita q̄ nō sitis serui mei, nec ego dñs vester ad vos defendendum. ideo subdit: f ¶ Ad gladium. ad famē & ad pe. à quibus vos nō protegam. g ¶ Et dabo vos in comm. ejciendo vos ibi in captiuitatē, & est hyperbole, ad denotandū magnam dispersionē Iudęorū, quia tūc nō fuerūt dispsi p totū orbē, sed postea per Romanos. h ¶ Et dabo vi. q prævari. fœdus meū. i. legem in Exodo prędictā. i ¶ Et nō obser. ve. fœ. i. statuti sui prędicti: Quod exponendo subdit: k ¶ Vitulum quē conciderunt &c. i. pactū sec̄ōne vituli confirmatum modo prędicto. Cętera patēt vsq; ibi. ¶ Et ín manus exercituū regis Baby. qui recesserunt à vobis. Cùm ēm exercitus isti obsedissent Ierusalē nono anno Sedechię, ipsi & subditi sui fecerunt pactum prędictum de dimissione seruorum ad impetrandum dei auxilium: & postea exercitus Aegypti exiit ad leuādū obsidionē Chaldęorum de Ierusalem. Quod audientes Chaldęi dimiserunt obsidionem, vt occurrerent Aegyptijs: & tūc Iudęi credentes se esse liberatos à Chaldęis, retraxerunt ad se seruos suos quos dimiserunt liberos, sicut multi in periculo positi faciunt deo pmissiones & vota: sed transeunte periculo nihil faciūt. propter quod ex diuino iudicio Aegyptij territi redierūt in Aegyptū, & similiter Chaldęi ad obsidionē Ierusalem quam dimiserāt. ideo subditur: m ¶ Ecce ego prǽcipio, s. reuersionem Aegyptiorū. n ¶ Et reducā eos scilicet Chaldæos. o ¶ In ciuitatem hanc. s. Ierusalem ad destruendum ipsam.

Moralitas. ✠ & hoc prædictū fuit Esa. xxxvii. c. Et erit sepulchrum eius gloriosum.

a ¶ Verbum quod factum est Iere. a domino. Per istos qui ad prædicationē Ieremię dimiserunt seruos suos Hebręos, & ancillas Hebręas liberos, sicut tenebantur ex prǽcepto legis, Exo. xxi. & post ea cupiditate ducti subiecerunt eos pristinæ seruituti: signantur potētes huius seculi, qui ad prædicationē boni prędicatoris vl̄ ad cōsilium boni confessoris relaxant indebitas exactiones, & postea cupiditate ducti reponunt eas in toto vel in parte, vel adinueniunt alias de nouo cūtas vl̄ maiores. k ¶ Vitulum quem conciderunt in duas partes. Hoc fiebat ad signandum, quòd transgredientes pactū de libertate concessa essent digni morte corporali, quod Ieremias dixit eis futurum pro dicta trāsgressione. Sic qui exactiones indebitas amotas reponunt, vel alias adinueniunt, incurrunt mortem culpę & postea gehennę.

VErbū quod fa. Raba, cū propheta Ca. XXXV. in proximo ca. de Sedechia, & quæ sub eo facta sunt egisset: nunc ad Ioachim filio Iosię tempora narrationem conuertit. Vnde patet quia non ordinē tēporis in narratione seruauit, sed secundum dispensationem spiritussancti q in eo locutus est, p oportunitate causarum & conueniētia rerū pphetiā suam scribi voluit sicut in multis & maxime in Ezechiele ubi fit, vt sciat lector scripturas sacras nō humana dispositione esse cōpositas, sed inspiratione & ordinatione diuina.

b ¶ Vade ad domū. Rab. Ad confutandam superbiam Iudæorū qui mandatis dei resistebāt, & iussu dñi Rechabitas obedientes obiicit, qui præceptis Ionadab in oībus obedierunt vsq; quo externa necessitate Babylonij Ierusalem cōpulsi sunt intrare: vñ permittit eis dominus, q nō deficiet vir de stirpe Ionadab stans in cōspectu suo cūctis diebus. Mystice aūt Rechabitę signi ficant eos, q desiderio pfectiōis transcenderunt mandata legis. Iusti em̄ quibus nō lex posita, sic probant nō esse sub lege, sed iusticia legis. f. nō solum implere verūetiā superare cōtendunt, vt debitis voluntaria addant. Hinc Abrahā quę iure sibi victorię debentur, ipso cuius spolia retulerat suppliciter offerēte, noluit accipere. Hinc Dauid psequētes interfectos defleuit. Hinc Elias & Ieremias virgines permanserunt. Hinc filij Ionadab propter obedientiam patri exhibitam à dño laudantur, & futura eis bona promittuntur: qui offerre decimas possessionū nō cōtēti, sed & ipsas possessiones respuentes, suas animas deo obtulerūt. Quā enim commutationē dabit homo p anima sua? Scire ergo debemus legale mādatum nō exigi, sed sermo sonat Euangelicus: Si vis perfectus esse, vade & vēde omnia quę habes &c. Cum decimas offerim⁹ quodāmodo sub legis farcina detinemur, nec ad Euāgelicum fastigium quenim⁹ qđ obēperātibus, pmittit, non tm̄ præsentis vitæ præmia, sed futurę. Lex aūt hui⁹ vitę solatia pmittit dicēs: Qui fecerit hęc, vivet in eis. Euangeliū verò dicit. Beati pauperes spū, qm̄ ipsorū ē regnū cęlorū. Non magnū est si ab illicitis abstinem⁹, sed si ab illicitis propter reuerentiā eius, q ea nobis, pter infirmitatē nostram permisit. Non enim præcipiēdū generalier erat, qđ ab oībus apprehēdi non poterat. Qui enim magni sunt perfectione virtutum, possunt coronari, qui autem parui sunt, nec implent mensuram ætatis plenitudinis corporis Christi, licet fulgore maiorū latere videant, à tenebris tamen maledictionum quæ in lege sunt, alieni, nec præsentibus malis adjiciuntur, nec supplicio plectuntur æterno.

NICO. DE LYRA.

Cap. XXXV.

VErbum quod fa. Superius Ieremias passus est iniuriam à Sedechia rege, hīc patitur iniuriam à Ioachim ei⁹ frēsista tm̄ iuria fuit prior præcedēti cūtum ad tps, vt dictum est. ℣. xxxij. Et diuiditur in duas partes, quia primò Ieremias arguit regis & populi inobedientiam sed o ex hoc patitur iniuriam ca. sequenti. Primū declaratur exemplo Rechabitarum, ideo primò ponitur exemplum: secūdò applicatur ad propositū ibi: Et factū est. Circa primū ponitur tēpus, cū dicitur: b ¶ In diebus Ioachim fi. Io. qui regnauit ante Sedechiam, vt dictum est supra. xxij. c ¶ Vade ad domū Recha. i. ad domum in qua sunt hospitati, vt videbitur. f. d ¶ Et introduces eos in domum dñi. Per hoc non intelligitur templū sed ædificia ad eum pertinentia, ideo subdit: e ¶ In unam exedrā. id est cameram. f ¶ Thesaurorum. Erant enim plures Thesaurarij tēpli, quia aliq; custodiebāt vasa aurea alij argētea, alij vestes sacerdotales, & cōsimilia: & ,ppe tēplum habebāt ædificia ,p repositione taliū, & pro sua habitatione. g ¶ Et dabis eis bibere unum. i. o ffer es: quia ipsi non biberunt, vt infrà habetur: Nec istud præceptum domini, & executio eius per Ieremiam fiebant ad hoc q ipsi biberent, sed vt parerent eorum obedientia ad Ionadab patrem suum, qui prohibuerat eis vini potū. h ¶ Et assumpsit Ieconiam &c. Isti omnes erant de Rechabitis. i ¶ Filij Iezedeliæ homi. dei. Iste fuit propheta, secundum q dicit Ra. Sa. propter qđ Ieremias confidētius iuit ad locum illum cum Rechabitis. k ¶ Quod erat iuxta gazophyla. prin. sic nominatum, eo q oblationes principum ibi seruabant. l ¶ Super thesaurum. i. ,ppe locum thesauri. m ¶ Maasiæ filij Sel. qui erat custos ue. i. loci vbi reponebantur vestes sacerdotum. Cętera patent vsq; ibi: n ¶ Obediuimus ergo uo. Io. vnde ab isto incepit modus viuēdi religiosus. Per talē em̄ modū viuēdi ostēdebāt se esse tm̄ pegrinos in præsenti vita, & tēdere ad vitā manentē. Et dicūt doctores Hebræi, & Latini q isti descēderunt de Iethro socero Moysi. o ¶ Cum aūt ascēdisset Nabucho. rex Babylōis. ad terram nostram dixit. Hoc dixerunt ad sua excusationē de hoc q pro tūc manebāt infra domū in Ierusalē, vt dicitur in principio hui⁹ capituli: quasi dicerent: Nos fecim⁹ hoc necessitate compulsi, quę non habet legem.

✠ Et factū est.

Moraliter. a ¶ Verbum qđ fac & cætera sequitur. Vade ad domum Rechabi. Per istos Rechabitas qui ascendentes inter

Nota de scriptura sacra

† in vnum è cubiculis.

Mystice

Gen. 14. d.

2. Reg. 1. b.

B

Matt. 16. d

Matt. 19. c.

Matth. 5. a.

Diuisio

a Verbum quod factum est ad Ieremiā à domino in diebus Ioachim filij Iosię regis Iuda, dicens: b Vade ad domum Rechabitarū, & loquere eis, & introduces eos in domū domini † in unā exedrā thesaurorū & dabis eis bibere uinū. Et assumpsi Ieconiā filiū Ieremię filij Absamę & fratres eius & omnes filios eius, & uniuersam domū Rechabitarū, & introduxi eos in domū dñi ad † gazophylaciū filiorum Anan filij Iezedeliæ hominis dei quod erat iuxta gazophylaciū principū super † thesaurum Maasię filii Sellū, qui erat custos uestibuli. Et posui corā filiis domus Rechabitarū cyphos plenos uino & calices. Et dixi ad eos: Bibite uinū. Qui responderūt: Nō bibemus uinū, quia Ionadab filius Rechab pater noster præcepit nobis dicens: Nō bibetis uinum uos & filii

2 ¶ In quo est luxuria quæ euertit mentem.

uestri usq; in sempiternum. Et domū nō ædificabitis, & sementē nō seretis, & uineas nō plantabitis nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus uestris, ut uiuatis diebus multis super faciē terræ in qua uos peregrinamini. Obediuimus ergo uoci Ionadab filii Rechab patris nostri in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut nō biberemus uinū cunctis diebus nostris, nos & mulieres nostræ, filii & filię nostræ: & nō ędificaremus domos ad habitandū, & uineā & agrū & semētem non habuimus sed habitauimus in tabernaculis, & ōbedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noster. Cū autē ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terrā nostrā, diximus: Vēnite, & ingrediamur Ierusalem à facie exercitus Chaldæorum, & à facie exercitus Syriæ: & man

2 ¶ Quia qui perseuerauerit usq; in finem saluus erit.

2 ¶ Tanq; cogitantes de cras imo.

2 ¶ Tanq; aduenæ & peregrini super terram.

2 ¶ Conuersationem vitæ sanctæ agatis.

2 ¶ A domino.

2 ¶ Quia si quid minus fecerimus, nō voluntati sed necessitati adscribēdū est.

2 ¶ Quasi cōmuni consilio nō precipitanter hoc fecimus.

pretātur, viri perfecti ascendentes de virtute in virtutem, donec videatur deus deorum in Sion signantur: & isti sunt Rechabitæ qui nō sollicitantur de domib⁹ ędificādis, de semēte vī vineis colēdis, reputādo se pegrinos & aduenas in hoc mundo cū apl̄o Heb. xiij. c. Nō habemus hīc manētē ciuitatē, sed futurā inquirimus: & sic excludit sollicitudo tēporaliū, vt liberius contemplationi cælestiū intendat. Per hoc aūt, q Rechabitæ vinū non bibebāt, qđ lætificat cor hoīs, signat q tales perfecti excludūt à se q̄tū possibile est consolationē gaudij mundiāl, vt in solo dño consolent. vñ de antiqs monachis scribitur in legenda bti Ieronymi, & in collationibus patrū, q habitabāt in terra solis ardoribus exusta, quę prębebat eis horridū habitaculū: quia nō erat ibi viriditas arborū nec cantus auiū, sed tm̄ solatium diuinū, sc̄m illud Psalm. lxij. a. In terra deserta inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.

* Vade &

☞ a ¶Si fo- Ca. XXXVI.
E te audiente do. Iuda uni &c.
Clemẽtia dei Immensa clementia conditoris cõtempt⁹ nõ vltionẽ ingerit, sed pœnitẽtib⁹ indulgẽtiã ꝓmittit: nec eñ iudgis, sed omnibus Gen
†Custodi- tib⁹ verbum prædicationis per
si sunt. ꝓphetã dirigit, si q̃ modo cõuertantur, vt p̃ misericordiã dei veniam cõsequantur. b ¶Voca. Prompta obedientia prophetæ cõcordat diuinæ clemẽtię, quia sicut deus cõsulit humanę infirmitati, monẽdo vt conuertantur: Ita propheta obediendo ad salutẽ ꝓximorũ exercet prędicationis officiũ, qui & si clausus carcere per semetip̃m id facere nõ valuit, p̃ interpretẽ, quod iussum fuerat expleuit. Quid ergo dicturi sũt q̃ soluti & liberi verbũ dei ꝓximis expẽdere negligunt?

☞ Prædica.

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Et fa. Hĩc applicatur ad ꝓpositũ, quia Rechabitę firmiẽ obedierãt hoĩ, & rex Ioachim cũ ꝓpõ suo nolebant obedire deo oĩm patri & creatori: ex q̃ cõcludit q̃ merito erant arguendi & puniẽdi, & patet litera paucis exceptis. c ¶Ego &c. Per prophetas meos. d ¶De mane. Id est solicitẽ & diligenter. e ¶Vocaui illos. Per ꝓphetarũ verba, & attrahẽdo eos p beneficia, & deterrendo per flagella. f ¶Et nõ responderũt. Verba ꝓphetarum reuerenter audiendo, & de beneficijs meis regratiãdo, &
F timore flagellorũ de malis se retrahẽdo: Cętera patent in litera.
Moraliter *b ¶Vade & dic uiris Iuda & habitatoribus Ierusalem. Per hoc autem quòd Ieremias de mandato domini annunciauit perfectionem Rechabitarum viris Iuda per quos significãtur laici, & habitatoribus Ierusalẽ per quos intelliguntur religiosi, ostenditur, quòd exempla virtutum sunt secularibus & regularibus prædicanda.

NIC. DE LYRA.

Cap. XXXVI.

Diuisio ET factum est in anno quarto Ioachim & cętera. Hĩc consequenter infertur Ieremiæ iniuria, secundò ab eo resumitur prophetia, ibi: Et factum est in anno quarto Ioachim &c. Prima in tres, quia primò Ieremias recluditur, secundò liber eius comburitur ibi: Misit itaque, tertiò ad mortem quæritur, ibi: Et præcepit. Prima in duas, quia primò ponitur iniuriæ occasiò, secundo Ieremiæ reclusio: secunda ibi: Et præcepit. Occasio autem reclusionis fuit, quia arguebat vicia regis & populi, denuncians super eos ventura flagella dei, nisi à peccatis resilirẽt. Circa primũ ponitur tẽpus, cùm dicit: In anno &c. & sequitur.

simus in Ierusalẽ. Et factum est uerbũ domini ad Ieremiam, dicens: Hæc dicit dñs exercituum deus Israël: Vade & dic uiris Iuda & habitatoribus Ierusalẽ: Nũ, b
quid nõ recipietis disciplinã, ut obediatis uerbis meis dicit dominus? † Prævaluerunt sermones Ionadab filij Rechab quos præcepit filijs suis, ut non biberent uinum, & nõ biberunt usq; ad diem hanc: quia obe-
a ¶Qui maior Ionadab, & unus pater omnium.
dierunt prẽcepto patris sui. Egò autẽ locutus sum ad c
a ¶Per prophetas.
uos de mane consurgẽs & loquens, & nõ obedistis d
mihi. Misiq; ad uos omnes seruos meos prophetas
a ¶Per prophetas.
cõsurgẽs diluculo mittensq; & dicens. † Cõuertimi
a ¶Operatione, cogitatione, locutione.
ni unusquisq; à uia sua pẽssima, & bona facite † studia uestra, & nolite sequi deos alienos, neq; colatis eos, & habitabitis in terra quã dedi uobis & patrib⁹ uestris. Et nõ inclinastis aurem uestram, neq; audistis
a ¶Firmiter tenuerunt.
me. Firmãuerũt igitur filij Ionadab filij Rechab prę-
ceptum patris sui quod præceperat eis: populus autem iste nõ obediuit mihi: Idcirco hęc dicit dominus exercituum deus Israël: Ecce ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem uniuersam afflictionem quam locutus sum aduersum eos,
a ¶Per prophetas.
eo q̃ locutus sum ad illos, & non audierunt, uôcaui
a ¶Obediendo.
illos, & non rẽsponderunt mihi. Domui autẽ Recha- e
bitharum dixit Ieremias: Hæc dicit dñs exercituũ deus Israël: Pro eo q̃ obedistis præcepto Ionadab patris uestri, & custodistis omnia mandata eius, & feci-
¶Cui in Ionadab obedistis.
stis uniuersa quæ præcepit uobis: propterea hęc dicit dominus exercituũ deus Israël: Nõ deficiet uir de stir-
a ¶Immobilis virtuliter agens.
pe Ionadab filij Rechab stãns in conspectu meo cunctis diebus.

Cap. XXXVI.

ET factum est in ãno quarto Ioachim f
filij Iosię regis Iuda: factum est uerbũ hoc ad Ieremiam à domino, dicens: Tolle uolumen libri: & scribes in eo h
omnia uerba quæ locutus sum tibi aduersum Israël & Iudam: & aduersum omnes gẽtes à die qua locutus sum ad te ex diebus Iosię usq; ad i
diem hanc, si fortè audiente domo Iuda uniuersa ma k
la quæ ego cogito facere eis, reuertatur unusquisq; à uia sua pessima, & propicius ero iniquitati & peccato
b corum. Vocauit ergo Ieremias Baruch filiũ Nerię,
¶Ne aliquid deperiret.
& scripsit Baruch ex ore Ieremię omnes sermones domini quos locutus est ad eum in uolumine libri.
¶Ego si clausus sum verbum domini nõ est alligatum.
Et præcepit Ieremias Baruch dicẽs: Ego clãusus sum, l
nec ualeo ingredi domum domini. Ingredere ergo tu, & lege de uolumine in quo scripsisti ex ore meo,
a ¶Quo populus attentius audiet.
uerba domini audiẽte populo in domo domini in diẽ
b ¶Vt nemo excusabilis sit.
ieiunij: insuper & audiente ũniuerso Iuda qui ueniũt m
de ciuitatibus suis, leges eis, si fortè cadat oratio eorum in conspectu domini, & reuertatur unusquisq; à uia sua pessima: quoniã magnus furor est & indignatio quã locutus est dñs aduersus populũ hũc. Et fecit n
Baruch filius Nerię iuxta oĩa quæ præceperat ei Ie-

sequitur: i ¶Ex diebus Iosiæ. Tempore eñ Iosię cœpit Ieremias prophetare, vt dictũ est supra in principio huius libri. k ¶Si forte audiẽte domo. Iuda. Per hoc non intelligit in deo aliqua ignorantia respectu futuri, sed p̃ hoc designat libertas arbitrij, per quã rex & populus poterant à malis suis reuerti. Cętera patent. l ¶Et præcepit Ieremias Baruch dicẽs. Hĩc cõsequẽter ostẽditur Ieremiæ reclusio: Ioachim enim reclusit eũ ne ꝓphetiam suam publicaret in populo, sed quod nõ potuit exequi per seipsum, executus est per Baruch amicũ suũ, quia q̃ per amicos facimus, quodãmodo ꝓ nosipos facimus, vt dicit Philosophus. viij. Aethicorũ: & patet litera vsq; ibi: m ¶In die ieiunij. Dicũt aliqui, q̃ fuit in festo expiationis in quo tenebãtur Iudæi affligere animas suas, Leuitici. xxiij. sed textus videtur cõtradicere: quia infrà dicitur, q̃ ipsum ieiunium de quo fit hĩc sermo fuit mẽse noni: festũ verò expiationis fiebat decima die septimi mẽsis: & ideo alij dicunt, q̃ istud ieiunium fuit tunc populo impositũ, quia audi- H
tũ fuerat in Ierm, q̃ rex Babylõis se disponebat ad veniendũ contra Iudæam & Ierm, sicut Niniuitę prædicauerũt ieiunium audito verbo Ionæ ꝓphetę de futura subuersione Niniue. Sed quia talis afflictio corporis nõ valet corã deo nisi homines resiliãt à peccatis, ideo Ieremias misit Baruch ad legendum ꝓphetiã suam in præsentia omniũ. Cętera patẽt vsq; ibi:

☞ In vesti. Moraliter

Moraliter. g ¶Et factũ est in anno quar. &c. Sequit. h ¶Tolle uolumẽ. Per hoc autem, q̃ Ieremias non solum ꝓphetauit verbo, sed etiam scripto p̃pter futuros & absentes, signatur q̃ homo literatus in scripturis diuinis, nõ solũ debet docere verbo prædicãdo vel legẽdo, sed etiam scripto, vt sic nõ solũ præsentibus ꝓficiat, sed etiam absentib⁹ & futuris, n ¶Et fecit Baruch filius Nerię &c. Per hoc autẽ, q̃ ipse cõstanter legit verba Ieremię coram principibus & ꝓpõ, signat q̃ prædicator veritatis debet cõstãter annũciare verba sacra scripturæ & doctorum approbatorũ corã magnis & parvis.

☞ Cũq; legisset

a ¶ Prædicauerunt ieiunium &c. Vt qui per luxum peccauerunt, per abstinentiam & afflictionem peccata abluant, vt qui illicita cõmiserunt etiam à licitis abstineant, vt p hoc conditori satisfaciant, & qui commiserunt prohibita, abscindant sibi concessa, & reprehendant in minimis quæ deliquerunt in maximis.

b ¶ Igitur cũ audissent &c. Etiam auditoribus necessaria est gratia spiritus sancti: Nisi enim adsit spũs sanctus, sermo doctoris est otiosus, vnã loquẽtis vocem omnes pariter in ecclesia audimus, sed nõ oẽs pariter intelligimus, sed sicut vnctio dei nos docet de omnibus. Ipse quoq; doctor, non ad eruditionem hominis loquit̃ si p vnctionẽ spũs non loquat̃. Dictũ est enim Cain. peccasti, quiesce: sed quia culpis prohibẽtib9 nõ est inuitꝰ, verba dei audire potuit, sed non seruare. Sic Ioachim & serui eius, verba dei audire poterant aure corporis, sed nõ corde. c ¶ Ex ore suo loquebat̃ &c. Significat, q̃ apti & ppheę milli necessitatẽ tractãdi vel penuriã loquendi patiebãt, sed gnptẽ & facilẽ oĩa p̃ferebãt. vñ: Nolite cogitare quõ aut qd loquamini. d ¶ Et proiecit in ignem. Sup̃ẽda indurati cordis nequitia, q̃ debuerunt motitis salutaribus ad pœnitentiã compũgi, verba domini tradiderunt igni, & ppheta docẽtem & corrigẽtem, quẽ honorare debuerũt, cõtumelijs affecerũt quia spiritus neq; qui semp spiritui gratiæ aduersatur, corda eorum indurabat ne crederẽt & pœniterent. e ¶ Absc̃ondit autem &c. Contra quem frustra nititur humana p̃sumptio. Custodit ei dñs oẽs diligẽtes se, & oẽs peccatores dispdet.

☞ Propterea

Nico. de Lyra.

☜ 2 ¶ In uestibulo superiori: vt de loco alto Baruch audiret à ppho existẽti in atrio ad quod conueniebat ppls ad orãdum, & verbum dei audiendũ.

† cubiculo, & infra

b ¶ In introitu por. no. Ista erat porta quã Ioatham ædificauerat, vt dictum est sup̃. xxvj. Cætera patent in litera. c ¶ Misitque rex Iudi ut sumeret uolumen. Qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ legit. Hic consequenter liber Ieremiæ comburitur, cùm dicitur: Misitque rex Iudi. In Hebræo habetur: Iehudi: & in latino significat Iudæum: quia licet Iudæus sit nomen appellatiuum, isti tamen erat appropriatum, sicut apud nos aliquis proprio nomine vocatur Christianus quãuis sit nomen commune alijs. Cætera patent vsque ibid. ¶ Et posita & cætera. Est autem arula instrumẽtum ferreum, in quo ponuntur carbones ardentes pro calefactione magnatum. e ¶ Cumque legisset Iudi tres page. &c. Ra. Salo. dicit tres versus vel quatuor

Tardens.

remias, ppheta, legens ex uolumine sermones dñi in domo domini. Factũ est autẽ in anno quinto Ioachim filij Iosię regis Iuda in mense nono, prædicauerunt ieiuniũ in cõspectu dñi omni populo in Ierusalẽ, & uniuersæ multitudini quæ cõfluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalẽ. Legitq; Baruch ex uolumine sermones Ieremię in domo dñi in † gazophilacio Gamariæ filij Saphã scribę in uestibulo superiori in introitu portę nouę dom9 dñi, audiẽte omni populo. Cũq; audisset Micheas filius Gamariæ filij Saphã omnes sermones dñi ex libro, descẽdit in domũ regis ad gazophilaciũ scribæ. Et ecce ibi omnes principes sedebãt. Elisama scriba & Dalaias filius Semeię & Elnatham filius Achobor, & Gamarias filius Saphã, & Sedechias filius Ananię & uniuersi principes. Et nũciauit eis Micheas omnia uerba quæ audiuit legentẽ Baruch ex uolumine in auribus populi. Miserunt itaq; omnes principes ad Baruch Iudi filiũ Nathanię filij Selemiæ filij Chusi, dicentes: Volumẽ ex quo legisti audiẽte populo, sume ĩ manu tua & ueni. Tulit ergo Baruch filius Nerię uolumẽ in manu sua, & uenit ad eos. Et dixerũt ad eũ: Sede & lege hęc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorũ. Igitur cũ audissent omnia uerba, † obstupuerunt unusquisq; ad proximũ suũ, & dixerũt ad Baruch: Nũciare debemus regi omnes sermões istos. Et interrogauerũt eũ dicẽtes: Indica nobis, quomodo scripsisti oẽs sermones istos ex ore eius. Dixit autẽ eis Baruch: Ex ore suo loquebat̃, quasi legens ad me oẽs sermones istos, & ego scribebã in uolumine atramento. Et dixerũt principes ad Baruch: Vade & absconde re tu & Ieremias, & nemo sciat ubi sitis. Et ingressi sunt ad regem in atriũ. Porrò uolumen cõmẽdauerũt in † gazophilacio Elisamæ scribę, & nunciauerũt audiente rege oẽs sermones. Misitq; rex Iudi ut sumeret uolumen. Qui tollens illud de gazophilacio Elisamę scribę legit audiẽte rege, & uniuersis principib9 qui stabãt circa regẽ. Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nouo, & posita erat arula corã eo † plena prunis. Cumq; legisset Iudi tres pagellas uel quatuor, scidit illd' ical pello scribę, & ,piecit ĩ ignẽ qui erat sup̃ arulã donec cõsumeret̃ omne uolumẽ igni q̃ erat in arula. Et nõ timuerũt neq; sciderũt uestimẽta sua rex & oẽs serui ei9, q̃ audierũt uniuersos sermões istos. Verũtamẽ Elnathã & Dalaias & Gamarias † cõtradixerũt regi ne cõbureret librũ, & nõ audiuit eos. Et p̃cepit rex Ieremiel filio Amalech & Saraię filio Ezriel & Selemię filio Abdehel ut cõphenderẽt Baruch scribã & Ieremiã, pphetã. Absc̃odit ãt eos dñs. Et factũ est uerbũ dñi ad Ieremiã, pphetã post̃q; cõbusserat rex uolumẽ, & sermones q̃s scripserat Baruch ex ore Ieremię, dicẽs: Rursum tolle uolumen

vel quatuor dicens, & legebat lamentationes Iere. et legerat quatuor versus cõplet̃. s. Quomodo sedet &c. Plorãs plorauit &c. Migrans migrauit Iudas &c. Vię Sion lugent &c. & cùm incepit quintum. s. Facti sunt hostes eius in capite, tunc rex impatiens non fuit plus audire, sed fecit librum incidi & comburi, ideo cùm dicitur: f ¶ Scidit illud scalpello scribę, &c. i. paruo cultello scriptoris, intelligendum, q̃ hoc fecit de præcepto regis: vnde postea subditur: g ¶ Veruntamen Elnathan &c. contra. &c. nõ contentiose, sed verbis deprecatorijs. Vnde in Hebræo habetur. Deprecati sunt regẽ. h ¶ Et præcepit. Hic consequenter Ieremias ad mortem quæritur, cùm dicitur: Et præcepit rex &c. vt comprehenderent Baruch scribam & Ieremiam prophetam. Ieremias autem iam erat reclusus in carcere, vt dictum est supra & ideo nõ quęrebat̃ ad icarcerandum, sed ad occidendum. i ¶ Absc̃ondit autem eos dom9. quia vbi defecit remedium humanum affuit diuinum: & patet in hoc magna obstinatio Ioachim Regis in malo: qui non solum prophetam dñi propter veritatem in carcere reclusit, sed etiam eũ interficere quęsiuit. k ¶ Et factum est. Hic consequenter Ieremias resumit suam propheriam non solum loquendo, sed etiã scribendo, & hoc de dñi mandato ad confirmationem veritatis libri combusti. Et primò ponit hoc mandatum, vt patet, secundo subditur ipsius Ioachim punitio de libri combustione, cùm dicitur: Hæc dicit dominus &c. & patet litera vsque ibi:

† cubiculo.

Diuisio D

† hæc

☜ Non erit

☜ e ¶ Cumq; legisset Iudi tres pagellas &c. per hoc autẽ q̃ rex noluit audire perfectẽ, sed fecit librum incidi & comburi, & eius autores, scilicet Ieremiam & Baruch ad mortẽ quæri: signant illi qui dei verbũ audire non possunt dicentes illud Iohan. vj. f. Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Insuper etiã quęrunt doctrinam veritatis, & doctores eius destruere. Per hoc autem quòd dominus absc̃ondit eos, scilicet Baruch & Ieremiam ostenditur diuina clementia cuius proprium est succurrere in calibus desperatis. l ¶ Rursum tolle uolumen aliud & scribe in eo &c. Per hoc enim quòd Ieremias de mandato dñi scripsit plures sermones de punitione regis & malorum sibi adhęrentium, duo signantur. Primũ est, q̃ doctor veritatis ex p̃secutione non debet cessare à veritatis doctrina, sed constantius docere. Sed'm est, q̃ ex augmento scripturę designat̃ pctõribus obstinatis augmentatio suæ pœnæ.

☜ quasi legens. Moraliter

† rogauerũt regem.

a ¶ Propterea. &c. Digna vltio, quia sermones domini cōbus-
Est. Sic quicunq; mandatis dñi resistit sec'm cordis duriciā susti-
Gal. 6. b. nebit vindictam. Quę enim seminauerit homo. hæc et metet. No
2. Pa. 36. a. tandum autem, q̄ in Paralipomenon legitur, q̄ hūc Ioachim Na
4. Re. 24. a buchodonosor vinctum duxit in Babylonē. Et in libro regū, q̄

dormierit Ioachim cū patribus suis, regnauit Ioachim filius eius pro eo. Sed Iosephus Ieremiæ verbis magis concordare videtur asserēs ipm Ioachim, patrē Iechoniæ à rege Babylonis in Ierusalē fuisse: interfectum, nō captiuū in Babylonē ductū. In decimo ātiquitatū libro dicens ita: Dum rex Babylonis intrasset ciuitatē, nequaq; fidē seruauit: sed iuuenes fortissimos & decoros occidit vna cū rege Ioachim, quē etiā añ muros in sepulturū p̄rici iussit. Filiū verò eius Ioachim regē constituit vniuersæ, p̄uinciq. Eos aūt q erāt ī dignitatibus cōstituti, numero tria milia captiuos duxit in Babylonem, inter q̄s Ezechiel, p̄pheta erat adhuc puer. Hic ergo finis habuit regē Ioachim, q vixit ānis trigintasex. Regnauit aūt annis vndecim: Successor verò regis Ioachim regnauit trib⁹ mensibus & diebus decē. Sed vtrū in Ier'm an in Chaldæa memoratus Ioachim perierit, nō ē quęrēdū: cū iuxta p̄pheta eadauer ei⁹ cōstet esse p̄dictū ad ęstū p diē, & ad gelu p noctem: vt q scripturā, p̄phetica igne cremauerat, ęstu solis & gelu nocti⁹ vreret. b ¶ Ieremias autē tulit uolumen aliud. Raba. Post combustionē. s. prioris, quia reprobata Iudæa, p̄pter p̄fidiā libri legis & p̄pheta rū ad
2. 2. Corin. 10. c. salutē Gētiū seruati sūt, ad q̄s omis glia veteris testamēti trāslata est. Quia oīa in figura cōtingebāt illis, scripta sunt aūt ad correctionē nostrā &c. Et additi sūt sermones multò plures quā añ fuerant: quia illi historiā tm̄, nos aūt cū historia mysticū sensum habem⁹. Illi em̄ sup cor
F volumen habēt cū legitur Moyses, nos
2. Cor. 3. d. aūt reuelata facie gloriā dei cōtēplamur.

GLOS. ORDI.

ETregna. Ca. XXXVII. uit rex Sedechias. Quod Sedechias post Ioachim q cognomiat⁹ ē Iechonias, regnauerit vndecim ānis, nō solū Ieremię, sed & liber Regū & Paralipomenō, narrāt. Si quidē post Iosiā patrē eius regnauit Ioachaz mēsib⁹ trib⁹, post quē Eliachim q & Ioachim frater ei⁹ annis vndecim: post hūc quoq; Ioachim filius Ioachim trib⁹ mēsib⁹. & diebus decē: & post eum Sedechias patru⁹ eius ānis vndecim, sed oēs iniqui fuerūt & idololatrę, & ideo perierūt. d ¶ Ora. p. Neq̄quā, p̄ se ora
† ī. 42. a. re postulauit, quia diuis mādatis obtēperare noluit: Qui em̄ auertit aurē suā, ne audiat legē, oratio eius erit execrabil⁹. e ¶ Igitur exercitus. Quō Chaldęi soluerunt hanc obsidionem aduenientibus Aegyptijs, Iosephus manifestat Vas

Nico. de Lyra.

aliud, & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo uolumine, quod combusit Ioachim rex Iuda. Et ad Ioachim regē Iuda dicēs: Hæc dicit dñs: Tu cōbusisti uolumen istud, dicēs: Quare scripsisti in eo annūcians festin⁹ uenient rex Babylōis, & uastabit terram hāc? & cessare faciet ex illa hominem & iumentum? Propterea hæc dicit dñs deus cōtra Ioachim regē Iuda: Nō [a] erit ex eo qui sedeat super soliū Da[b] uid, & cadauer eius proiscietur ad [c] ęstū per diē, & ad gelu per noctē. Et uisitabo cōtra eū & cōtra semē eius & cōtra seruos eius iniqtates suas: & adducā sup eos, & sup habitatores Ierusalē, & super uiros Iuda oē malū q̄d locut⁹ sum ad eos: & nō [b] audierūt. Ieremias aūt tulit uolumē [d] aliud, & dedit illud Baruch filio Nerię scribę qui scripsit in eo ex ore Ieremię omnes sermones libri quē cōbusserat Ioachim rex Iuda igni: & [e] insuper additi sunt sermōes multo plures q̄s antea fuerant.

Cap. XXXVII.

[c] ETregnauit rex Sedechias filius Iosię pro Iechonia filio Ioachim quē constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda: & non obediuit ipse & serui eius & [g] populus terrę uerbis dñi quæ locutus est in manu Ieremiæ, p̄phetę. Et [h] misit rex Sedechias Iuchal filiū Selemiæ & Sophoniā filium Maasiæ sacerdotem ad Ieremiam prophetā [d] dicens: † Ora pro nobis dñm deum nostrū. Ieremias autē libere † ambu[i] labat in medio populi. Nō em̄ mise[k] rant eum in custodiam carceris. Igi[e] tur exercitus Pharaonis egressus [l]

as autē tulit volumen aliud. & dedit illud Baruch. Vbi B ponitur reparatio libri combusti: & cum hoc superaddito, sicut dicitur in fine. e ¶ Et insuper addi. sunt multo plures &c. Dicit autē hūc Ra, Sa. q̄ in libro primo, quem cōbussit Ioachim erāt scripta tātum tria capitula lamētationū sed primū secundū, & quartū: in qbus est alphabetū Hębra icū simplex, qa singuli versus à singulis literis incipiūt: sed in isto sec'o fuit addi tū tertiū capitulū scilicet: Ego vir videṡ &c. in q̄ alphabetū est triplicatū: quia sub q̄libet litera sunt tres versiculi. Sed cōtra istud dictū videt, quia in lamētationib⁹ Ieremias deplorat destructionem ciuitatis factā, quę destructio fuit post tēpus Ioachim. de libro verò primo Ieremię dicit in pricipio hui⁹ ca. Tolle volumē libri. & scribes in eo oīa verba quę locutus sū tibi &c. Et subdit: A die qua locutus sū ad te ex diebus Iosiæ, vsq; ad hāc diē quę eratin q̄rto ānо regni Ioachī vt ibidē p̄mittit. Ad q̄d' pōt dici, q̄d' nō solū tēpore Ioachim, sed etiā ex principio q̄ iā Ieremias cœpit, p̄phetare, de destructionē ciuitatis, p̄phetauit, & in multis locis eā denūciauit p modū p̄teriti ranq̄ factā, licet esset vētura, vt patuit ī p̄cedētibus: & hoc, p̄pē certitudinē, p̄phetię: & quia in p̄phetia Ieremię ordo temporis non seruatur.

NICO. DE LYRA.

ETregna. Ca. XXXVII. uit &c. Superius scriptum est qd Ieremias passus sit à regibus, hīc consequēter ponit quid passus sit à principibus. Et diuidit in duas, quia primò abcis incarceratur, sec'ò mors eius, p̄curat capīo sequenti. Prima in duas, quia prīò ponitur Sedechię postulatio, sec'ò Ieremię incarceratio, ibi: Ergo. Circa primum prīo ponitur cōditio postulātis, cùm dicit: Et regnauit rex Sedechias. Iste vocatur Sellū. supra. xxij. & Mathathias. iij. Re. xxiiij. sed rex Babylonis eum regē cōstituēs pro Iechonia vertit nomen eius in Sedechiā, q̄d' sonat iustitiā dei, vt esset memor regi Babylōis fideliter seruire, & Aegyptijs nō fauere. g ¶ Et non. Quia cōtra monitionē Ieremię ex ore dñi facit fœdus cū Aegyptijs, & rebellauit regi Babylonis. Sec'ò, ponit modus suæ postulationis. scilicet per nūcios cū dicitur: h ¶ Et. misit rex Sedechias Iuchal filium Selemię & Sophoni. &c. ad Ieremiā prophetā dicens: Ora pro nobis dñm deum. &c. Dicit em̄ Ra. Salo. q̄ iste Sedechias erat de se mansuetus, sed fuit per malorum cōsilium deceptus. i ¶ Ieremias autem libere ambulabat. Hoc dicit ad ostendendum regis reuerentiam erga eum, quia ipsū venire ad se nō iussit. k ¶ Nō enim miserant eum in custodiam carceris. scilicet principes Ioachim, tamen rex eum incarcerauerat prius vt dictum est in capitulo præcedenti: tertiò ponitur causa postulationis Sedechiæ, cùm dicitur: l ¶ Igitur exercitus Pharaonis egressus & cetera. Chaldæi enim obsidentes

† vende ī egressus in medio

✠ Ierusalem

Moraliter. f ¶ Et regnauit rex Sedechias filius Iosiæ &c. Sequit: Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto. Per istos qui egressi fuerunt de Aegypto ad pugnandū cōtra Chaldæos, & territi fuerunt reuersi sine pugna, signanter illi q egrediunt de tenebris mundanę conuersationis ad pugnandū cōtra dæmones in castris religiōis, de quibus pōt dici illud Gen. xxxij. a. Castra dei sunt hæc: sed tamē territi auctoritate viuendi ad seculum reuertuntur ante tempus professionis.

Moralit.

✠ Et redient

a ¶ Nō erit. scilicet stabilit. licet em̄ Ioachī filiū ei⁹, p eo fuerit rex substitut⁹, tm̄ regnauit tm̄ trib⁹ mēsib⁹, vt dictū est. 8. 22. vt habet. 4. Re. 24. & ideo regnū eius, p nihilo cōputat, sec'm q̄d' dicit Philosophus. 2. physicorū, q̄ illud q̄d' modicū est, quasi p nihilo habetur. b ¶ Et cadauer &c. s. Ioachim filij Iosiæ. c ¶ Proiscietur ad æstū per &c. Rex enim Babylonis veniens contra istū Ioachim cepit eum, & cū ei reddidisset tributum tribus ānis, audiens q̄ rebellare volebat, & regi Aegypti adhærere: missis exercitibus iterū cepit eū, & interfectū, p̄iecerunt extra Ierusalē, vt dictum est supra. xxij. Cætera patent vsque ibi: d ¶ Ieremias aūt

festat Vaffrem regem Aegypti in auxilium veniſſe Iudæis,dicēs:
A Ieraq; dum cognouiſſet hoc Babylonię rex, mouit caſtra aduerſum eum,& afflicta prouincia, & munitiones eius vna dirpiens ad ipſum Ieroſolymorum ciuitatem obſidendam, cum magno veniebat exercitu.Rex autem Aegyptius audiēs,quia Sedechias eius amicus eſſet obſeſſus, adepta virtute maxima bellatorum venit ad Iudæam quaſi abſoluturus obſidionē. Babylonius autem recedens ab Ieroſolymis occurrit Aegyptijs, quos omnes ſuperatos prælio in fugam vertens,de Syria exire coegit. Cunq; diſceſiſſet Babyloniorum rex ab Ieroſolymis,deceperunt falſi prophetæ Sedechiam di. Babylonios non eſſe contra eum denuo pugnaturos ſed reuerſuros,ſcilicet qui in Babylonia captiui erant cum vaſis dei quæ rex abſtulerat. Ieremias verò contraria & vera prophetauit. a ¶Quam obrem irati &c. Ra. Fruſtra excuſant Sedechiā,quaſi non ſponte,ſed coactus violentia populi, & rogatu principū Ieremiam in carcerem miſerit:Illud ad cōfirmationem opinionis inducētes, q; pio affectu in neceſſitate famis iuſſerit ei dari cibaria: eū ille qui infidelis, & deo cōtrarius fuit homini fidem ſeruare non potuerit: patet enim in operibus eius, q; nec in dei timore nec in proximi dilectione aliquid deo gratum egerit: & ideo iuſtę pnōrū ſuorū vindictā paſſus ſit.

An Sedechias excuſent Sedechiā a carcere Ieremiæ

Nicolaus de Lyra.

✠ Ieruſalem audientes Aegyptios venire in auxilium Iudæorum dimittentes obſidionem occurrerunt Aegyptijs,& tunc Sedechias ſperauit ſe liberandum ſimpliciter à Chaldæis: propter quod queſiuit à Ieremia ſup hoc domini reſponſum, ſed audiuit ab eo contrarium, vnde ſequitur reſponſum Ieremiæ.a ¶Ecce exercitus Phar.ſupple vobis non valebit, ideo ſubditur: b ¶Reuertetur in ter.ſuam Dicit autem hic Ra.Sa.q; Aegyptij veniebant per mare in nauibus & dominus fecit apparere ſupra mare ſimilitudines hominū ſubmerſorum,& tunc dixerūt Aegyptij: iſti ſunt patres noſtri qui fuerūt ſubmerſi pro Iudæis ad quorum auxilium procedimus, & ſic indignati redierunt:Sed iſtud videtur ficticium, quia ab exitu de Aegypto quando illi fuerunt ſubmerſi, vſque ad tempus Sedechiæ fluxerunt anni nongē ti,vel circiter: Quòd autem Aegyptij qui erant homines ſenſati crederent corpora tanto tempore fuiſſe in mari abſque omnimoda diſſolutione,non eſt aliqualiter veriſimile :& ideo ſicut dictum eſt ſupra redierunt moti timore,quia Chaldæi tanquam potentiores iam occupauerant magnam partem terræ regis Aegypti, vt habetur quarto Regum vigeſimo quarto. c ¶Et redient Chaldæi. ad obſidendum & deſtruendum Ieruſalem.Cætera patēt vſq; ibi:d ¶Sed & ſi peuſſe.omnē exer Chal.&c. q.d.voluntas dei eſt, q; prævaleant vobis finaliē.& iō ſi nō remanerēt inter eos niſi valde pauci,&cū hoc vulnerati:xñ prqualerent vobis finaliter virtute dei cui nō pōt reſiſti. e ¶Ergo cum reg.&c. Hic cōſequēter ponit Ieremię incarceratio,& ſubdit Sedechię iterata iterrogatio,ibi:Mittētes autē.Circa primū ſciēdū, q; exercitu Chaldæorū

† ſegregare ſe,quia erat in medio ppli.

B Fabulatur dēda Iudæorū de apparitione Aegyptiorū ſubmerſorum in aquis

† ſupra.20.a

† carcerem

Diuiſio

tu Chaldæorū exiſtente circa Ieruſalem Ieremias nō poterat ire ad terram ſuam:propter quod dimiſſa obſidione propter Aegyptios,vt prædictū eſt, tunc Ieremias voluit ire:& hoc eſt quod dicitur: Ergo cum receſſiſſet exer.Chal.&c. & patet litera vſq; ibi: f ¶Et diuidibi poſſeſſionem eius accipiendo,& ſic ſeparādo ſeu diuidēdo à vēditore.g ¶In cōſp.videbat enim cito populum in Babylonem ducendum,ideo volebat ante in poſſeſſionē ſe ponere.h ¶Cunq; peruenisſet noiatā,quia ad ſortem Beniamin ducebat. i ¶Erat ibi cuſtos &c. Dicit Ra.Sa.q; iſte cuſtos erat nepos Ananiæ,cuius mortē nunciauit feſtinā Ieremias ſupra.xxviij.,ppter quod erat ,pnus ad inferendū calūniam Ieremię,ſcilicetq; fugeret ad Chaldęos, vt ,ditor ciuitatis,ppter qd' nō audiuit eius excuſationē. l ¶Et adduxit eum ad &c.qui erant priores ipſo Sedechia rege,vt predictum eſt. m ¶Cæſum eum miſe. tanquam dignū nō ſolū carcere, ſed etiā plagis ſiue morte.n ¶Qui erat in do.Ionathā.ille carcer erat durior alijs. o ¶Et itaque ingreſſ.eſt Iere.in dolacū.i.in carcerē iuxta lacū in q̄ proijciebant ad mortē cōdēnati, vt hī caſeqn.p ¶Et in ergaſtulū.i.in laboris locum:Et dicitur ab erge qd' eſt labor:& nominabat ſic,quia laborioſū erat ibi eſſe,& quia relegati ibidē cogebātur laboroſa operari:q ¶Mittēs.Hic cōſequēter ponit Sedechiæ iterata iterrogatio,cū dicitur. r ¶Interrogauit eum in do.ad quam fecerat eum venire. s ¶Abſcondite. ne offenderet principes q; eū icarcerauerant. t ¶Putas &c.vt doceat me de futuro. v ¶Et ait:In ma.re. Babylonis tra. non celans veritatem timore mortis. x ¶Quid peccaui ti.& ſer.&c.q.d.non merui ergā te vel ſeruos tuos incarcerari,quia quid quid locut' ſum dixi de mādato dñi:Qd' ,pbat cōſequēs q; falſitatē ,pphetarū cōtrariū aſſerētiū,di,y ¶Vbi ſunt ,ppne.&c.q.d.per effectum patet,q; dicebāt vobis falſū. Cōſequēter ponit ſupplicationē ſuam dicens: z ¶Nunc er.atu. &c.ne me remittas ī domū Ionathę,quia ibi erat carcer nimis durus:cui aſſenſit rex nō de totali liberatione ,pd' principes ,ſed de mutatione carceris ad locū magis humanum,& prouidens ei de victu.

✠ Excepto Moraliter

✠ ¶Et rediēt. Chaldæi Per receſſum Chaldęorum Ieruſalem, & eorū reditū ad ipām debellandā, ſignificatur malicia dęmonum,quia ceſſat aliqū à tētatione hoīm, vt ſic ipſos deci piāt,& opinari faciāt dęmones ſuperaſſe:& ſic inſolefcāt ex opinata victoria,& tūc dęmones ꝓ iteratas tētationes eos ipellūt in crīmia peiora & grauiora,& ſic fiūt nouiſſima taliū peiora prioribꝰ,ſicut dicit Lu.xj.c.deſpiritu imūdo exeunte ab hoīe, & poſtea reuertente.k ¶Apprehendit Iere. Per iſtū ſignātur dictes & miniſtrinagnarum q calūniāt opa iuſtorū eis falſū ponēdo,& eos grauiter affligēdo. q ¶Mittē. Per Sedechiā, qui de ergaſtulo carceris Ieremiam tulit,& tamen eius conſilio non aſſentit ,ſignatur homo pꝰ erga iniuſte afflictos, tamē non aſſenſit conſilio veritatis de ſuis malis alijs relinquendis.

† prǫliabūt

† Eſt ne ſermo a dño? dicitur aliquid domi nus.

a ¶Et dixerunt Ca.XXXVIII. Et dixerunt principes regi, Rogamus, ut occidatur homo iste.c. Patet Sedechiam sine puro affectu Ieremię impendisse misericordiam. Si enim vere eum diligeret, non eũ principib⁹ traderet. In fructuosa ergo fuit simulata miseratio, sicut Pilato, qui in passione dñi corã pplo lauit manus suas dicens: Innocẽs ego sum à sanguine hui⁹. Postea verò flagellatũ tradidit eum Iudæis, vt crucifigeretur.

† Cadat

Infructuosa miseratiõ

Matt.27.c.

b ¶Audiuãt Ab. Sicut illi principes q̃ pphetã miserũt in lacum, dæmões significãt, q̃ fideles Christi sẽper desiderãt mergere ĩ cœnũ vitiorũ, & sordes pctorum: sic iste Aethiops Eunuch⁹, q̃ timore dei, & amore cõpũctus eripuit pphetã significat prędicatores de Gẽtib⁹ q̃ seipsos castrauerũt, ppter regnum cęlorum, q̃ verę charitatis intuitu iniquè oppssos studẽt verbo & opę & exẽplo de fouea pditionis erue re, qđ & nomẽ ei⁹ testat. Abdemelech em̃ seru⁹ regis interpꝛtat. Illi⁹.

† supr.21.c

Psal.94.a.

ſ. de quo dicit: Rex magn⁹ sup̃ oẽs deos. Cui ordo prædicatorũ seruit, p verbũ Euãgelij Gẽtes associãdo fidei. Qđ aũt diuinis admonitionibus, & prędecẽtiũ exẽplis adiuti de hui⁹ vitę pfũdo liberamur bñ p Ieremiã figurat, qui ivt de puteo eleuet funes ad eum & veteres pãni deponunt. Funib⁹ em̃ præcepta dñi figurãt, quę quia nos ĩ peccatis positos cõuincũt, & eripiũt: q̃si ligãt & trahunt, coartãt & leuãt. Sed ne ligãt⁹ his funibus dum trahit etiã inridat, simul etiã pãni veteres apponũtur, quia ne diuĩa præcepta nos terreant, antiquorũ patrũ nos exẽpla cõfortãt, vt eorũ cõparatiõe nos posse præsumam⁹, qđ ex nr̃a ĩbecillitate formidam⁹. Si ergo de hoc, pfũdo eleuari festi

Nicolaus de Lyra. ℣namus

c ¶Excep. pulmento. Per hoc intelligit, q̃ cũ pane daretur ei pulmẽtũ, Hebręi tñ dicũt, q̃ hæc est vera lra. De vico panificũ, & sic nõ exprimit hĩcdatio pulmẽti, sed loc⁹ vnde de pane, puideret sibi.

NICO. DE LYRA

Diuisiõ

Cap̃m XXXVIII. Audiuit. Hĩc cõsequẽt à principib⁹ mors Ieremiæ, pcurat. Et diuidit in duas ptes, quia primò ponit huiusmodi pcuratio, sed ò Ieremiæ subleuatio, ibi: Audiuit. &c. Circa primũ ponit occasio procurationis, cum dicitur: b ¶Audiuit &c. sermões quos loq̃. Ieremias ad oẽm populũ. licet em̃ esset reclusus in vestibulo carceris, tamen ad locum illũ poterant hoies ingredi quibus nõ tacebat veritatẽ de futuris, sicut patuit per effectum postea. Et subdit mortis eius pcuratio, cũ dicitur: Rogamus, ut occidatur homo iste. c ¶De industria enim &c. Quasi diceret, denũciat falsa tanquã hostis reipublicę. Et subdit cõcessio: d ¶Ecce. Licet aũt rex hoc concesserit, ne in curreret maliuolentiã principũ, tñ nõ excusat

† thesauro

rex: † Valeat deprecatio mea in cõspectu tuo, & ne me remittas in domũ Ionatham scribę, ne moriar ibi. Precepit ergo rex Sedechias ut traderetur Ieremias in uestibulũ carceris & daretur ei torta panis quotidie: † excepto [a] pulmento: donec cõsumerẽtur omnes panes de ciuitate. Et mansit Ieremias in uestibulo carceris.

Cap. XXXVIII.

[b] AVdiuit autẽ Saphacias filius. Matham & Iedelias filius Phassur, & Iuchal filius Selemiæ & Phassur filius Melchiæ sermões quos Ieremias loquebatur ad omnẽ populũ dicens: Hæc dicit dominus: † Quicunq; manserit in ciuitate hac, morietur gladio & fame & peste. Qui autẽ profugerit ad Chaldæos uiuet, & erit anima eius sospes & uiuens. Hæc dicit dñs: Tradẽdo tradetur ciuitas hęc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eã. Et dixerũt principes regi, Rogam⁹, ut occidatur homo iste. De industria em̃ dissoluit manus uirorũ [c] bellantiũ, qui remanserunt in ciuitate hac, & manus uniuersi populi loquens ad eos † uniuersa uerba hæc. Siquidẽ homo iste non quę [a] rit pacem populo huic, sed malũ. Et dicit rex Sedechias: Ecce ipse in manibus uestris est. [d] Nec em̃ fas est regẽ uobis quidq̃ negare. Tu [e] lerunt ergo Ieremiã & proiecerunt eũ in lacum Elchiæ filij Amalech qui erat in uestibulo carceris: & submiserũt Ieremiã in funibus in lacũ in quo non erat aqua sed lutũ. † descẽdit itaq; Ieremias in cœnum. Audiuit autẽ [f]

a ¶Setuus regis.

b ¶Castratus propter regnum cęlorum.

Abdẽmelech Æthiops uir Eũnuchus qui [h] erat in domo regis, q̃ mississent Ieremiam in lacũ. Porrò rex sedebat in porta Beniamin. Et egressus est Abdemelech de domo regis, & locutus est ad regẽ dicẽs. Domine mi rex

a ¶Quasi rectores tenebrarum.

male fecerunt uiri isti omnia quæcũq; perpetrarũt cõtra Ieremiã prophetam, mittẽtes eũ

¶Vitiorum. a ¶Verbi dei.

in lacũ, ut moriatur ibi famẽ. Nõ sunt enim ultrà in ciuitate panes. Præcepit itaq; rex Ab

a ¶Prædicatoribus. ſ. de Gentibus.

demelech Æthiopi, dicẽs: Tolle tecum hinc triginta uiros: & leua Ieremiã prophetã de lacu anteqũ moriatur. Assumptis ergo Abdemelech secum uiris ingressus est domum re-

a ¶Exempla sulicer antiquorum patrum.

gis, quæ erat sub † cellario, & tulit inde uẽtres pannos, & antiqua uestimenta quæ computruerant, & submisit ea ad Ieremiam in lo [i] cum per funiculos. Dixitq; Abdemelech Æthiops ad Ieremiam: Pone ueteres pan- [k] nos & hæc scissa & putrida sub cubito manuum tuarum: & super funẽs: Fecit ergo Ieremias sic. Et extraxerunt Ieremiam funi-

a ¶Domini præcepta.

nõ excusat à peccato mortali consentiendo in mortẽ innocẽtis & pphetæ dei. e ¶Tulerunt ergo. Vt ibi morereꝛ fame, & demersio ne intra lutum, & sic dura morte. Diuisio

G

g ¶Audiuit autẽ &c. Hĩc consequẽt ponit ipius Ieremiæ subleuatio. Et diuiditur in duas partes, quia primò subleuatio Ieremię, secundò cõsolatio Sedechiæ ibi: Et misit rex. Circa primũ dicit: Audiuit autẽ Abdemelech æthiops. Hoc exprimitur ad denotandũ Iudæorũ crudelitatẽ, qui nõ cõpatiebant Ieremiæ, & sibi cõpatiebatur homo natiõis extraneæ. Dicit tamẽ Ra. Sa. quia duę sunt dictiones tales Abdemelech. i. seru⁹ regis, & sic nõ est nomẽ alicui⁹ hoĩs determinati: sed serui regis indifferẽter, p quocũq;. Et quod subdit, Aethiops. dicit, & verũ est, q̃ ĩ ibi Chusi, qđ significat Aethiopẽ in quocũq; casu in singulari, quia oĩa noĩa Hebraica sũt indeclinabilia, sicut apud nos cornu & genu: & sic dicit q̃ Chusi est genitiui casus. i. Aethiopis, & refert ad Sedechiam eo q̃ erãt denigratus vita & fama: & sic in aliis locis, cõmuniter sic estimatelligẽdũ. Sed in litera hĩc, & in sequentibus magis dicitur, q̃ Abdemelech sit nomẽ proprium, & q̃ fuerit Aethiops natiõe. h ¶Vir Eunuchus qui erat in domo regis &c. i. castus & honestus. Cętera patent vsq; ibi: k ¶Pone ueteres pãnos, & hæc scissa & putri &c. Per talem em̃ modũ poterat leuari facili⁹, & extrahi deluto.

† tacitus

H

Et misit Moraliter

Moraliter. b ¶Audiuit autẽ &c. Per istos Ieremiã accusantes iniquè regi, & ei⁹ mortẽ postulantes signantur detractores pessimi apud magnos accusantes nequit innocentes, & eorũ pœnam cõsibilem impetrantes. f ¶Et submiserunt Iere. &c. Per istos funes signantur malignorũ colligationes ad pœnã iustorũ, de quib⁹ dicit Isa. lvij. b. dissolue colligationes impietatis &c. i ¶Et submiea &c. Per funes istos quibus Ieremias extractus fuit de lacu signantur colligationes charitatis ad liberandũ innocẽtes. De quibus dicit Hoseę. xj. In funiculis Adã traham eos, in vinclis charitatis. Per pannos veteres signant antiqui pfectũ, quorũ meritis succedentes eorũ iusti legũt frequẽter à pœnalibus tribus liberati. ¶Aliter aũt põt moraliter dici, q̃ p. Ieremiã signatur vir bonus p. deceptionẽ dęmonũ in lutũ pcti deiect⁹, eo q̃ in gra nõ erat cõfirmat⁹: p. Abdemelech q̃ seruus regis interpꝛtat, prędicator bon⁹ de salute hoĩm sollicit⁹ intelligit, q̃ talẽ lapsũ cũ auditorio dei extrahit ipsũ de luto pcti p. funes & pãnos veteres. i. p. charitatẽ dei & p. xim⁹ q̃ est accẽsus & exẽplo sctorũ patrũ ad hoc iduct⁹. Habet aũt socũ. xxx. viros: p. quos signant opa decalogi facta in fide & spe & charitate spũssancti, quia nũer⁹ tricenari⁹ ex ductu denarij p. fr̃ariũ cõsurgit.

* Sollicitus fuit

namus, ligemur funibus. i. præ cepcis dominicis astringamur. Intersint etiam panni veteres, vt melius teneantur funes id est præcedentium conformemur exemplis ne infirmos nos præcepta subtilia vulnerent. vñ: Memẽtote prepositorũ vestrorũ, q vobis locutus sunt verbũ dei, quorũ intuentes exitus conuersationis imitamini fidem. a ¶Si profectus. Prophera prævidens ciuitatem esse tradẽdã in manũ Chaldæorum, cõsiliũ dedit regi, vt se traderet in manus regis Babylonis, vt sic funbũdum eius animũ mitigaret, & leniorem sniam susciperet. sed mens indurata corrigi non poterat. b ¶Ecce. Significat, q̃ fluxa cogitatio, & voluptuosi consiliatores in lubrico carnalis desideriorum & cœnovitiorũ gressus nrorũ operũ demergũt, & cũm demersos viderint, à nobis recedũt: quia pditis nullũ consiliũ dare pñt, quia hoc solũ studebãt, vt in peccati voraginẽ præcipitarẽt. Si ergo cõsilio diuinarũ scripturarũ pẽtã corrigere, & animas nostras à pditione per pniam liberare nolueri-

† Timeo. mus, cũ vxoribus. i. cum concupiscẽtijs

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et misit rex Sedechi. Hic consequenter ponitur Sedechię cõsolatio, vbi primò cõsiliũ quęritur, sed ò datum renuitur ibi: Et dixit rex: Tertiò sub secreto ponitur, ibi: Dixit ergo. Circa primum ponitur Sedechiæ interrogatio, cũm dicitur: b ¶Et tulit ad se Iere. Nolebat enim ad ipsum ire duplici de causa: Tum quia non decebat regem ire ad carcerem: Tum quia volebat factũ suũ abscõdere, quantũ poterat. secretius autem poterat Ieremias ad regem adduci, quam quòd rex iret ad eũ: quia reges incedũt cũ magna comitiua hominum. c ¶Ad ostium tertium. Erãt em ante templũ domini tria atria. s. mulierũ, & virorum & sacerdotum, vt dictum fuit. iñ. Re. Ostiũ autẽ atrij sacerdotum erat tertium, & ipse fecit eum venire vsq; ad locũ illũ: ideo qđ subditur, d ¶Quod erat in domũ. non accipitur pro domo tẽpli præcise, sed etiam pro ędificijs aliis ad templum pertinentibus. e ¶Et dixit rex. petendo à Ieremia diuinum oraculum, & consiliũ: sed ò ponitur Ieremiæ responsio, ibi: f ¶Dixit autem. Præmittitur tamẽ Ieremiæ assecuratio, cũm dicitur: g ¶Si annũciauero tibi &c. Et quære. f assensus ad diuinum consiliũ cũm dicitur: h ¶Et si cõsilium de. &c. Primum autẽ cõcessit Sedechias, ideo subditur: i ¶Iurauit er. Sede. rex Ieremi. clãne prouocarent principes si fecisset. & hoc manifestè. k ¶Viuit domin⁹ &c. i. sicut est verũ, q̃ deus viuit, & ãias nostras creauit. l ¶Si occidero te. accipitur hîc si, pro non. q. d. sicut verũ est illud qđ dixi ita verũ est qđ nõ occidã te p̃ mem etipsum, nec etiã p aliũ, ideo subdit: m ¶Et si tradide. te in ma. ui. isto. scilicet principũ q posuerant eũ in lacum vt dictũ est. Cętera patẽt vsq; ibi. n ¶Et suc. eam. q. d. tu eris cã huius incendij qđ reputabatur pœnã grauissimũ. o ¶Et. Hic consequenter cõsiliũ datũ reuuit, cũm dicitur: p ¶Sollicitus sum pro. iu. &c. i quo apparet malignitas ludæorum & crudelitas, quia Sedechias magis timebat eos quã extraneos. q ¶Et illu. mi. inferendo mortem opprobriosam, & vilẽ: Plus enim timebat modum moriẽdi opprobriosum, q̃ ipsam mortẽ. Cętera patent vsq; ibi: r ¶Et ipsi dixerunt ad te. Et ipsi dicti tibi improperando. s ¶Prævalerunt aduer. te &c. i., pphetæ falsi denunciãtes pacem tibi. t ¶Demerserunt te in cœ. i. ad statum vilitatis. v ¶Et in lubri. pe. tu. dando tibi occasionem ruinę. x ¶Et recesse. a. quia imminẽte captione ciuitatis transfugerunt ad Chaldæos. Cætera patẽt. y ¶Dixit ergo. Hîc cõsequẽter negotiũ i secreto ponit: tiebat enim Sedechias offensã principũ, si ad eorũ noticiã pueniret tractat⁹ inter ipm & Ieremiam: & patet litera vsq; ibi: z ¶Prostraui ego &c. in hoc verum dixit rex: alias Ieremias nõ obediuisset ei mẽtiẽdo: & hoc patet ex hoc qđ. s. dictũ est q̃ prex iurauit ei, q̃ nõ interficeret eum nec traderet eũ in mans principũ q miserãt eum itra lacũ. q erat in domo Ionathan scribæ. Nec est verisimile, q̃ rex iurasset de aliquo qđ Ieremias non petiuisset Cætera patent in litera.

† Incirauerunt tc.

※ p ¶Sollicitus sum &c. Ex hoc patet, quòd apostatę de q̃libet statu magis formidãdi sunt illis à q̃bus recesserũt, q̃ alij aduersarij. ppter qđ apls. ij. Corin. xj. g. inter pericula in q̃bus fuerat dicit in fine, piculum in falsis fratribus tanq̃ cõpletiuũ aliorũ.

† capicus Moraliter

NIC. DE LYRA.

Cap. XXXIX.

ANno nono Sedechię regis Iuda mense decimo, uenit Nabuchodonosor rex Babylonis & omnis exercitus eius ad Ierusalem & obsidebant eam,

Hebr. 5. b.

† 4. Re. 25. a.

Supernus descripta est destructio Ierusalem pphecię, hic cõsequẽter describit historicè. Et diuidit in duas ptes, quia prió fit propositũ, sed ò ponit quoddã correlarium. ca. xlv. Pria in duas, quia primò describit ciuitatis captio: sed ò ppli remanentis ordinatio ibi: Et relqias. Circa primum primò ponitur tps obsidionis, cũm

† dicit: Anno

Moralit. a ¶Anno. Per Ierusalẽ signat aĩa fidelis sec̃m sẽsũ moralẽ, sicut dictũ fuit i hun⁹ opis principio, quę ab exercitu regis Babylõis obsidet q̃ tẽtationib⁹ dæmonum impugnatur. Aperit autem ※ qũ sensus

Moraliter

4. Re. 25. a.

piscētijs carnalibus & filijs.i.prauis actibus ad Chaldæos q interpretant dęmones educemur,& in manu regis æternę confusiōis vincti trademur.q ciuitatē nostrā.i.carnē sil',& aiam igne cōburet inextinguibili. a ¶Præceperat. Rabā.Supbis & cōtēptoribꝰ reddit deꝰ supplicia,mansuetis & hūilibus solatia. Qđ patet in Sedechia rege, & i Ieremia pphęta,& Nabuchodonosor regis sentētia. ¶Nec mirū.si p eosdē diuersis diuersa reddit,qui eisdē dęmētis ꝓmeritorū q̄litate,electis & reprobis diuersa repēdit. Aq̄ maris rubri Israelitas seruauit illęsos,eadē Aegyptios iterfecit.Flāma camini Babylonij regis ministros incēdit,pueros in medio ignis bñdicētes deū seruauit. Vñ vir sapiēs in laudibꝰ dei ait:Creatura eñ tibi factori suo deseruiēs,exardescit in tormētū aduersus iniustos,& leuior fit ad bñficiēdum ꝓ his qui in te cōfidūt. b ¶Et liberabo te.Qui sperāt in domino nō cōfundent.Cōfūdant' oēs inię agentes. Ecce principes qui aiam Ieremię quęrebant, captiuant.Eunuchus qui eum liberauerat perfecta potit' est libertate.Sic quoque liberatis sanctis prædicatoribus, psecutores ęterna vltione punientur.

Exo.14.c

Dañ.3.c.

Sap̄.19.d.

Psal.24.a.

Iere.26.g.

Nico.de Lyra.

F dicit:Anno nono Sedechię.Scd'ò tps captiōis, cū dicit: Vndecimo autē āno &c.patet lra.Tertiò describit ipsa captio,cū dicit: a ¶Aperta est.Fractis muris exterioribus & portis,ꝯ subdit:b ¶Et sederūt.Et ceteri disposuerunt se ad inuadendū portas secūdi muri. Qđ cū vidisset Sedechias,& viri sui vidētes,ꝙ nō poterant resistere territi fugerūt.c ¶Per uiā &c.i.quę ducebat versus hortū. d ¶Et ꝑ portam. Dicit Ra.Sa.ꝙ ibi erat vna porta ad ingrediendū viam subterraneā, cuius exitus erat longe à ciuitate p quā fugerēt. e ¶Persecutus est autē. Per indiciū Iudæorū qui trāsfugerāt ad Chaldęos, vt dicit Iosephus. Ra.Sa. aūt dicit, qđ deus fecit apparere vnā ceruā,quę in superficie terrę currebat super viā subterraneā, & Chaldęi ēi sequētes viderūt Sedechiā,& viros eiꝰ à longe existentes super terrā:& sic eos ceperunt,vt dictū fuit diffusiꝰ.iiij.Reg. Cætera patent vsq; ibi:f ¶Et locutus est. Primò,verbo arguendo eum de infidelitate,& pfurio,scd'ò facto,filios eius occidendo corā eo,& omēs nobiles qui dederant ei cōsilium rebellandi.Ra.Sa, dicit qđ ꝑ nobiles hīc intelliguntur.lxx. senes iudices populi,cū rege & sūmo Sacerdote,qđ fuerat institutum à tpe Moysi:vt habetur Nu.xj.ꝙ.lxx.senes sustinerent onus regiminis cū ipso.Et dicit qđ isti relaxauerūt iuramentū Sedechię quod fecerat regi Babylonis, propter quod fecit eos occidi. g ¶Et domum. vulga.i. domos accipiēdo singulare ꝑ plali:qa Chaldęi incēderūt domos Ierūm ꝑ circuitum,vt habetur.iiij. Re.vl. h ¶Et reli. Hic cōsequenter ponit' ordinatio populi remanētis: Et primò q̄tum ad eos qui pręsentes erant.scd'ò,q̄tum ad eos qui fugerant.xl.ca.ibi:Cūq; audissent. Prima diuidit in duas,quia primò ponit' ordinatio generalis, scd'ò specialis,ibi:Præcepit. Circa primū sciendū, ꝙ populus in ciuitate & territorio reptus post

† resiliuit

† lanionū.

Diuisio

Vndecimo autē anno Sedechię mēse quarto,quinta die mensis,aperta a est ciuitas,& ingressi sunt oēs principes regis Babylonis,& sederunt in b porta media Neregel, Sereser, Semegar,Nabusarsathim, Rabsaces, Neregel,Sereser,Rebmag,& oēs reliqui principes regis Babylōis.Cūq; uidisset eos Sedechias rex Iuda, & oēs uiri bellatores, fugerunt, & egressi sunt nocte de ciuitate per uiā c horti regis:& per portā quę erat inter duos muros,& egressi sunt ad uiā deserti. Persecutus est autē eos d exercitus Chaldæorū,& cōprehenderūt Sedechiā in cāpo solitudinis Ierichōtinę:& captū adduxerūt ad Nabuchodonosor regē Babylonis ī Reblatha, quę est in terra Emath, & locutus est ad eū iudicia. Et occidit e rex Babylonis filios Sedechię in Reblatha in oculis eius,& oēs nobiles Iuda occidit rex Babylōis. Oculos quoq; Sedechię eruit, & uinxit eū compedibus,ut duceretur in Babylonem. Domū quoq; regis,& domū uulgi succenderūt Chaldęi igni, & murū Ierusalē subuerterūt. Et re f liquias populi quæ remāserunt in ciuitate,& profugos q trāsfugerāt ad eū, & † superfluos uulgi q remāserāt,trāstulit Nabuzardā magister † militū in Babylonem:& de plebe pauperū qui nihil penit' habebāt, dimisit Nabuzardā magister militię in terra Iuda,& dedit eis uineas & a cisternas in die illa. Præcepat autē Nabuchodonosor rex Babylōis de Ieremia,Nabuzardā magistro militię,dicēs:tolle illū & pone sup eū o- k culos tuos:nihilq; ei mali facias,sed l ut uoluerit,sic facias ei. Misit ergo Nabuzardā prīceps militię & Nabu & Sesbam & Rabsaces & Neregel & Sereser & Rebmag & oēs optimates regis Babylōis miserūt,& tulerūt Ieremiā de uestibulo carceris,& tradiderunt eū Godoliæ filio m Aichā filij Saphā,ut † intraret in domū,& habitaret in populo. Ad Ieren miā autē factus fuerat sermo dñi cū o clausus esset in uestibulo carceris dicens: Vade & dic Abdemelech p Æthiopi,dicēs:Hęc dicit dñs exercituū deus Israēl: Ecce ego inducā sermones meos sup ciuitatē hāc in malū & nō in bonū,& erūt in cōspectu q tuo in die illa,& liberabo te in die illa ait dñs,& non traderis in manus uirorū quos tu formidas, sed

tus post destructionē ciuitatis erat in duplici differentia,quia aliq aī captionē fugerāt ad Chaldęos. Et aliqui inuenti fuerūt,q nō trāsfugerāt. Et isti erāt in duplici differētia, quia aliq erāt alicuius valoris seu reputationis,& isti cum pręcedētibꝰ fuerūt translati in Babylonem. Alij erant pauperes, & nullius reputationis in aliqua arte seu scientia,& isti fuerunt dimissi in terra ad colēdum terras,& vineas reddendo inde tributum regi Babylonis per Godoliā quē præfecit eis,& secūdū hoc patet litera. i ¶Præcepat. Hīc cōsequenter ponit' ordinatio specialis.s.de persona Ieremiæ:interponit' tamen saluatio Abdemelech,ibi:Ad Ieremiā. Circa primum patet litera vsque ibi: k ¶Tolle &c. De carcere in quo positus fuerat,vt dictum est ca.præce.l ¶Et pone super eum &c.Ei in oībus cōpatiendo. Cętera patēt vsq; ibi: m ¶Et tradide. eum Godo. Vt ei cōueniēter de necessarijs prouideret. n ¶Ad Ieremiam. Hic saluatio Abdemelech interponit', & secūdò ordiatio circa Ieremiam resumitur in principio sequentis capituli. Circa primū ponit' ꝑs reuelationis factæ Ieremię de Abdemelech salute eius dicitur:o ¶Cum clau. esset &c.Cętera patent vsq; ibi. q ¶Et erunt in cōn &c.i.videbis sermones meos per Ieremiam dictos impleri. r ¶Et non traderis in manus uirorum.i.Chaldæorum. Modus tñ liberationis non plus hīc exprimitur. Cetera patent.

Diuisio

Moralia

ꝙquādo sensus exteriores ad actus indecentes conuertunt', vt oculus ad impudicū contuitū, & auris ad turpium auditum,& sic de alijs. Sed tunc principes regis Babylonis sedent in media porta,quādo p sensualitatē (quę media est inter sensus exteriores & rationem) ipsā rationem impugnant, & tunc rex Sedechias,& bellatores fugiunt, qā vires superiores resistere negligunt:& tūc rex Sedechias capitur,quādo voluntas ad cōsensū peccati mortalis inducitur, & filij eius occidunt'. Nam opera bona præcedentia mortificant', & hoc fit in oculis illius,quia per vnū actū peccati mortalis non statim hō totaliter excęcatur,sed per eius frequētationē: & tunc ligatur per malū habitū acquisitum,& finaliter in Babylonē ducit', qñ pœne gehēnali deputat'. g ¶Domū quoq; regis & domum uulgi incē. iiij. Reg.xxv.addit' dom' dei. Ignis autem iste quē incendūt dęmones, qui p Chaldæos signant', est vitiū luxuriæ, de quo dicit Iob.xxxj.b.Ignis est vsq; ad consūptionē deuorās, & oīa eradicans genimina. Hoc aūt igne incēdit' domus regis,p quam signant' nobiles,et domus vulgi.i.hoīes popl'ares,& domus dei i.clerici & regulares.p ¶Vade & dic Ab.&c.Per hoc autē qđ iste Abdemelech p opa pietatis quę circa Ieremiam exercuit fuit liberatus de manibꝰ Chaldęorum,signatur,ꝙ per opera pietatis liberātur hoīes à potestate dęmonū. Vnde secundū saluatoris sniam. Matt. xxv. c. dicetur eis in finali iudicio. Venite benedicti patris mei, percipite paratū vobis regnū à constitutione mūdi. Et subditur rō cūm dicitur: Esuriui enim,& dedistis mihi manducare. sitiui,& dedistis mihi bibere &c.

redeuntis

Cap. XL.

SErmo qui factus est &c. Quæritur quomodo hic sermo domini ad Ieremiam prophetam factus dicatur. Non enim ostenditur. quis iste sermo fuerit, vel quid manifestauerit. vnde ni fallor datur intelligi, ꝙ liberationem suam per principem militię diuino nutu factam, propheta occultè per hunc sermonem ad se prolatū immare voluerit, sicut ipse Nabuzardan ait: Dominus deus tuus locutus est malum hoc super locum istum &c. Si ergo illi qui peccauerunt domino, nec obedierunt iuxta sermonem domini captiuati sunt, qui peccantes corripuit & domino obediuit, iuxta sermonem domini liberat⁹ est. b ¶ Tollens ergo. Descripta vastatione vrbis & interitu & captiuitate populi, & perfidi regis, sequitur quid de Ieremia factum sit, & de reliquijs populi quas propheta monuit ex verbo domini sedere in terra sua, & seruire regi Babylonis ipsi verò maluerunt ire in Aegyptum, vbi eos postea Nabucho donosor trucidauit & ipsam Aegyptum vastauit. c ¶ Sed habita apud Godoliā. Rabanꝰ. Miserationes domini sunt multę, & iudicia eiꝰ abyssus multa. qui sicut prœuaricatores legis iustè corripuit, ita humilibꝰ & obedientibus misericorditer solatium cōtulit. Per ipsos enim hostes, quibus perfidum regē & ministros eius punuit, reliquijs populi prouisorem Godoliam constituit. ¶ Mysticè autem Godolias qui interpretatur magnificatus domino, prędicatores domini significat, qui diuino nutu prefficiuntur, vt dum mentes habeant refugium & solatium: hi pro subiectis animam ponunt, & contra perfidos protectionis scutum opponunt, vsque ad mortem in officio fideliter persistētes: sicut Godolias innocens à perfido Ismaele occisus est.

Nico. de lyra.

SErmo qui Cap. XL. factus est &c. Hic ordinatio circa Ieremiam resumitur. Circa quā sciendū, ꝙ sicut dicit Rab. Sal. Ieremias vidēs populum duci in Babylonem in vinculis & catenis, iuit cum eo vsque Rama & ponebat se voluntariè inter ligatos & catenatos supponens collum suum catenis eorum secūdum quod poterat; propter quod Nabuzardan cui rex qui eum recommendauerat noluit, quòd hoc modo iret cum populo: sed posuit in eius optione, quòd iret cum eo in Babylonem honorificè, & non sicut captiuus: vel quòd remaneret in terra Iuda cum Godolia: & nunc fuit sibi reuelatū à deo, quòd remaneret: quod & fecit, vt pro populo remanente oraret, & circa ipsum quæreret domini voluntatem: & propter hoc dicitur: a ¶ Sermo qui factus est ad Ieremiam à domino postquam dimissꝰ est &c. Et istud refertur ad illud quod infrà dicitur. quadrage. secundo. b. Cùm autem cōpleti essent decem dies, factum est verbū domini ad Ieremiā &c. Sed hic interponit Ieremię remissio: & fugitiuorū reuersio, & etiam Godolię occasio. h ¶ De Ra. Nomen est loci vnde reddit Ieremias ad Godoliā ex causa prędicta eruens liberabo te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutē, quia in me habuisti fiduciā, ait dñs. Ca. XL.

a SErmo qui factꝰ est ad Ieremiā à domino postꝙ dimissus est à Nabuzardā magistro militię de Rama, quando tulit b eum uinctū catenis in medio omniū qui migrabāt de Ierusalem & Iuda, & ducebātur in Babylonē. Tollens ergo princeps militię Ieremiam, dixit ad eum: Dominus deus tuus locutus est malum hoc super locū istum, & adduxit, & fecit dñs sicut locutus est: quia peccastis domino, & non audistis uocem eius, & factus est uobis sermo hic. Nunc ergo ecce solui te hodie de catenis quę sunt in manibus tuis. Si placet tibi, ut uenias mecū in Babylonem, ueni, & ponā oculos meos super te. Si autē displicet tibi uenire mecū in Babylonem, reside. Ecce omnis terra in conspectu tuo est. Quod elegeris & quo placuerit tibi ut uadas, illuc perge. c † & mecū noli uenire, sed habita apud Godoliā filiū Aichan filij Saphan, quē prępposuit rex Babylonis ciuitatibus Iudę. Habita ergo cū eo in medio populi, uel quocunꝙ placuerit tibi ut uadas, uade. Dedit quoꝙ ei magister militiæ ciba ria & munuscula, & dimisit eū. Venit autem Ieremias ad Godoliā filiū Aichan in Masphat, & habitauit cum eo in medio populi qui relictus fuerat in terra. Cūꝙ audissent omnes principes exercitus qui dispersi fuerāt per regiones, ipsi & socij eorū, ꝙ præfecisset rex Babylonis Godoliā filiū Aichan, terræ, & ꝙ cōmendasset ei uiros & mulieres & paruulos, & de pauperibus terræ qui nō fuerant translati in Babylonē, uenerūt ad Godoliā in Masphat, & Ismael filiꝰ Nathanię & Ioannā filius Chareę, & Ionathan & Sareas filius Thenoemeth & filij Offi, qui erant de Nethophati, & Iechonias filius Maachati ipsi & uiri eorū. Et iurauit eis Godolias filiꝰ Aichan filij Saphan & † comitibus eorū, dicēs: Nolite timere seruire Chaldęis, habitare in terra & seruire regi Babylonis, & bene erit uobis. Ecce ego habito in Masphat ut † respōdeam præcepto Chaldæorum qui mittuntur ad nos. Vos autem colligite uindemiam, & messem, & oleum.

dicta. c ¶ Quando tulit eum vinctum cathenis. Nō propriꝭ à quibus iam ante solutus fuerat in Ierusalem, sed à catenis tran smigrantium, quibus se ingerebat. ideo subditur, In medio omnium qui migrabant &c. d ¶ Tollens ergo princeps militię Ieremiam. ne Nabucho donosor contra eā offenderetur si duceret Ieremiā totaliter in Babylonē. e ¶ Dominus deus tuus locutus est malum hoc. quasi diceret, nō debes ei tantū compati, ex quo est voluntas dei tui. f ¶ Quia peccastis domino & non audistis vocem eius. Nō loquit hīc ꝙ Ieremias, sed ꝙ populo de quo erat. g ¶ Nūc ergo ecce solui te hodie de catenis quæ sunt in manibus. nolens ꝙ ficta Babylonē ducaris. h ¶ Si placet tibi vt venias mecum in Babylonem honeste secundum regis mandatum. i ¶ Veni & ponā oculos meos super te. aliter nō. k ¶ Et mecum noli venire. sed habita apud Godoliam. In Hebrœo habet: Et adhuc Godolias nō est reuersꝰ, & reuersus est ad Godo quare prælij. Quod sic exponit ab Hebrœis: Et factꝰ Iudę adhuc nō est reuersꝰ. s. propter ꝙ ba Nabuzardā, sed tūc facta est sibi reuelatio domini de reuersiōe ratione prędicta. ideo sequitur: Et reuer. est ad Godoliā s. propter verba domini. Iste enim Godolias transfugerat ad Chaldęos ante captionē ciuitatis de cōsilio Ieremię vt dicit Ra. Sal. propter quod rex Babylonis prefecit eū populo remanenti in terra. Cętera patēt in litera. m ¶ Cumꝙ audissēt omnes principes exercitus. Hic ponitur ordinatio populi quātum ad eos qui fugerant. Et diuidit in duas ptes, quia primò ponit eorū receptio benignā: secūdo cōtra Godoliā conspiratio maligna, ibi: Iohannā aūt. Sentētia primę partis patet in litera paucis exceptis. n ¶ Qui dispersi fuerant per regiones. s. circa Iudęam, quia diuersi fugiebant ad diuersa loca, sperantes ibi habere latibula propter aliquam amicitiam seu familiaritatem ibi prius contractā. p ¶ Et iurauit eis Godolias. quod seruaret vitam eorum. r ¶ Ecce ego habito in Masphat, vt respondeam præcep. Chal. quasi dicat poteitis ad me secure recurrere, si in aliꝭ formidatis. ☞ Sed & omnes

Moraliter. a ¶ Sermo qui fa. est ad Iere. Sequitur: l ¶ Habita ap. Godo. &c. Per Godoliam. qui interpretatur magnificans dominum, signatur bonus vir & literatꝰ, qui scit & vult magnificare dominum corde sacra meditando, ore vera docendo, & opere virtuosa operando. & talis prę fici debet ecclesię, sicut Godolias fuit prefectꝰ terrę. de quo dicit cōsequēter ꝙ habitabat in Masphat, quę interpretatur contēplatio. Debet em cōsiderare bonꝰ prelatꝰ cōditiōes eorū, quia lic diuersimode est agendū. m ¶ Cūꝙ aut. om. &c. S. qui. o ¶ Venerūt ad Godo. Officium enim boni prelati est disperso: per discordiam reuni re per concordiam charitatis, & eos assecurare in bono: ideo subditur. q ¶ Noli timere. ad bonū opꝰ inducere: ideo sequit. s ¶ Vos autem colligite vindemiam. bonę compunctionis. t ¶ Et messem. multiplicis bonę operatiōis. v ¶ Et o. pię miserationis

A ✻ Et cōdite

Moraliter.

Mystice

† quoniā adhuc non reuersꝰ fuerat, & habitauit

B

† uiria

† respōdeam Chaldęos qui venēt

☞ E T factū est.&c.Grego.Hæc fraus tūc ꝑ Ismael em historialiter facta est:sed quotidie per diabolum fit spiritualiter.Sciendum verò est ꝙ bona no stra tribus modis diabolus insequitur:vt cùm rectū

Diabolus quomodo insequitur bona nra.

agitur coram hominibus,in æterni iudicis conspectu vitietur.Alio quādo em intentionē pollui t,vt sequēs actio ab origine immūda sit.Si hoc nō prevaleat in ipa actiōe,quasi in itinere se opponit,vt cū ꝑ ppositū mentis securior quis, gradiē subiūcto latēter vitio,q̄si ex inlidis pimaē.Aliq̄n verò nec intētionē vitiat,nec in itinere supplātat,sed opꝰ bonū in fine actiōis illaq̄t.vñ:Invia hac q̄ ambulabam

Psal.141.a

abscōdit se.innocens autem pertransijt,& afflictus est damno.

*NIC.DE LYR.*Ca.XLI.

ET factum est.Hic cōsequenter cōspiratio Ismaelis nequiē pfic-

Diuisio

tur:Et diuidit in tres ptes,qa primò ponit Godolię occisio,secūdo occisoris psecutio,ibi:Audiuit aūt.tertio ppli trepidatio,ibi: Tulit ergo. Prima ps patet vsq; ibi: h ¶ Et comede.Nomine panis intelligit omnis cibꝰ:fecit em eis Godolias cōuiuiū,credēs ꝙ venissent amicabilē ad ipm.i ¶ Surre.au.Erāt em mlto plures,aliter nō fecissēt talē stragem:sed isti decē qui exprimunt erāt principales cū eo.Cętera patēt vsq; ibi: Et Chaldęos qui repti sūt ibi.quia aliquando mittebant de Babylone ad Godoliā,vt respōderet de officio sibi impositō,vt habet.c.p. Exceego habito in Masphat,vt respōdeā prępto Chaldęorū.k ¶ Et vi.bel.qui erāt cū Godolia ad munitionē loci.l ¶ Per.Is.quia nō pręcauebāt sibi.Ismael aūt & qui erant cū eo erāt occultē armati.m ¶ Secun.au. Hic cōsequēter ponit occisio hominū venientiū ad Godoliā deuotē,cùm dicitur: n ¶ Vene.vi.&c.rasi.bar.Dicit hic Ra. Sa.ꝙ istū ibāt in Ierusalē ad offerendū munera in tēplo:quia quādo recesserūt de domibus suis nesciebant templum esse combustū,sed in via audierūt:& tūc in signū tri

H

☞ stitię fecerunt

Moraliter.g ¶ Et factum est in &c. Moraliter

Per illum Ismaelem qui fuit homicida pessimus signat Diabolus,de quo scribit Ioh. viij.f.Ille homicida erat ab initio.ipe verò venit ad Godoliam,per quē intelligit vir innocēs & bonus ad eum subuertendū de statu gratię ad miseriam culpę.h ¶ Et comederunt ibi pan. simul.Quod fit quādo vir innocens in cogitatiōe peccati per suggestionem Diaboli incipit delectari, de quo etiam Diabolus delectatur: & sic Ismael & Godolias simul comedūt & pascunt:sed cū Diabolus trahit ipsum ad peccati cōsensum vl actum,tunc interficit eū. Per interfectos autem simul cū Godolia intelliguntur opera boni viri quę ipso peccante mortificantur:Possunt etiam ꝑ istos intelligi illi qui ex lapsu boni viri accipiūt occasionem peccādi. m ¶ Secundo autē &c.Sequit:n ¶ Venerunt de Si.&c. Per Silo qui interpretatur auulsio religionis professio signatur,per quā homo a seculari conuersione totaliter auellitur.Per Sichem qui humerus interpretatur, obedientia signatur,per quam humerus ad portandum onera religionis applicatur.Per Samariam quę interpretatur custodia,intelligitur obseruantia regularis:& sic per istos octoginta viros vniuersitas religiosorum designatur.Dicuntur autem rasi barba.per quod significatur castitas,eo quòd barba signum est virilis sexus: casti verò sunt eunuchi propter regnum cęlorum castrati. vt dicitur Matthęi decimo no.b.

☞ Et sacri-

Nicolaus de Lyra.

☞ b ¶ Sed & &c.qui ad illa loca fugerāt imminētę guerra. c ¶ Audito &c.i. ꝙ ordinasset aliqs de Iudęis manere pacifice in terra sua,ne terra redigeret in solitudinē,ꝑ defectū cultorū:& sic redderet inutilis regi Babylonis. d ¶ Colle. &c.hoc est respectu ppli qui remāserat,quia q̄uis Chaldęi vineas & agros ꝑ magna ꝑte destruxissēt,tamē illd qd remāsit nō solū fuit sufficiēs,sed abūdās ꝑ illis paucis Iudęis, q in terra habitabāt.e ¶ Iohā.&c.Hic cō

Diuisio

sequēter ponit maligna cōspiratio contra Godoliā.Et diuidit in duas,quia primò cōspiratio fidelit detegit,sed ò nequit pficisequē.ca.Prima ps patet vsq; ibi: f ¶ Scito ꝙ Baal.rex &c.percutere animam tuam.id est te occidere.Frequēter enim in scriptura anima accipit ꝑ toto homine. eo modo loquēdi quo totū denominat à digniori ptę,iste autē Ismael eo ꝙ erat de sāguine regio indignabat,ꝙ Godolias prętrat populo:& ideo petijt à rege Ammon ad quē cōfugerat auxilium ad ipsū occultē iugulandum:sed istud innotuit Iohannam filio Careę & sociis eius.qui reuelauerunt hoc Godolię, volentes remedium adhibere,sed ipse non credidit, & occisionem Ismadis prohibuit.& patet litera.

Moraliter.

☞ a ¶ Et condite in vasis vestris.i.in cordibus vrīs per rectitudinem debitę intētionis.Greg.hom.xxxvij.Sic autē sit opꝰ in publico quatenus intentio maneat in occulto,vt & de bono opere proximis prębeamus exemplum, & in intentione qua soli deo placere quęrimus, semper optemꝰ secretū. f ¶ Scito ꝙ Baal.rex filio. Ammon misit &c. Ammon interpretat populus iniquus,& ideoꝙ G regē Ammō signatur diabolus,qui (vt dicit Grego.Homel.x.) est caput omnium iniquorum,& huius capitis membra sunt oēs iniqui. & ipse Ismaelem id est hominem impiū & feroc em mittit ad interficiendum hominem innocentem qui signatur ꝑ Godoliam. Et sicut ille Godolias nō credidit qđ dicebat de Ismaele,& sic interfectꝰ fuit,sic quia innocēs nō credit de facili malū de alio sibi dictū,frequēter incurrit dānū tpale,licet credat ad eius bonū spūale si sustineat patiēter.Prou.xxij.Callidus videt malū

& condite in uasis uestris,& manete in urbibus uestris quas tenetis.Sed & oēs Iudęi qui erant in Moab,& in finibus Ammon, & in Idumæa,& in uniuersis regionibus,audito ꝙ dedisset rex Babylonis reliquias in Iudęa,& ꝙ prępositisset sup eos Godoliā filiū Aichan filij Saphan, reuersi sunt inquā Iudæi oēs de uniuersis locis ad quę ꝑfugerant,& uenerunt in terrā Iuda ad Godoliā in Masphat,& collegerunt uinū & messem multā nimis, Ioannā autē filius Careę & omnes principes exercitꝰ,qui dispersi fuerāt in regionibus,uenerūt ad Godoliā in Masphat,& dixerūt ei:Scito ꝙ Baalis rex filiorū Ammon misit Ismael filiū Nathanię percutere animā tuā. Et nō credidit eis Godolias filius Aicham. Ioannan autē filius Careę dixit ad Godoliā seorsum in Masphat loquens.Ibo,& percutiā Ismael filiū Nathanię nullo sciente,ne interficiat animā tuā,& dispipētur Iudęi omnes qui cōgregati sunt ad te, & peribūt reliquiæ Iuda. Et ait Godolias filius Aichā ad Ioānan filiū.Careę.Nolite facere uerbū hoc.Falsum enim tu loqueris de Ismael. Cap. XLI.

a ET factū est in mē b se septimo, uenit Ismael filius Nathaniæ filij Maasię filij Elisama de semine regali & optiates regis, & decē uiri cū eo ad Godoliā filiū Aichā in Masphat,& comederunt ibi panes simul in Masphat. Surrexit autē Ismael filius Nathaniæ & decē uiri qui cū eo erāt, & percusserūt Godoliā filiū Aichā filij Saphan gladio, & interfecerūt eū quē præfecerat rex Babylonis terræ. Oēs quoq; Iudæos qui erāt cū Godolia i Masphat,& Chaldæos qui repti sunt ibi,& uiros bellatores percussit Ismael. Secūdo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente, uenerunt uiri

☞ diuinis rebus deditæ mentes nisi cum magna circūspectione se
A custodiant hostē surripiente, dum deuotionis portant hostiam,
in ipso itinere perdunt vitam. De cuius manu nō euaditur, nisi
citius ad pœnitentiā redeatur. Vnde aperte subiūgitur. a ¶ De
cem viri re. sunt inter eos &c. habe. thesau. Thesaurus cūm
in agro. spes est in pœnitentia: quæ
quia non cernitur, quasi in terra cor
†Suffocata dis. † suffosa continetur. Qui ergo
thesauros in agro habuere, seruati
†Lacerati, sunt. Qui enim post incautelę suę vi
vel incisa. tium ad lamentum redeunt, nec ca-
rnes ha- pi moriuntur. Cùm verò antiquus
bentes. hostis nec in exordio intentiōis fe-
rit, nec in itinere actionis intercipit:
duriores in fine laqueos tendit, quē
tanto nequius obsidet, quanto lo-
lum finem remansisse sibi ad decipiē
dum videt. Hos namq; fini suo ap-
Pūlā. gib. positos laqueos videbat prophera
cūm dicebat: Ipsi calcaneum meum
obseruabūt. Per calcaneū em q finis
est corpis, termin⁹ significat actiōis.
☞ Tulit ergo

de Sichem & de Silo & de Samaria octo
a ¶ In propria viribus fiducia nō habentes.
ginta uiri rāli barba, & scissis uestibus, a
a ¶ Decori suo nō parcentes. b ¶ Opera. c ¶ Oationem.
& † squālētes: & mūnera & thūs habebāt b
in manu, ut offerrent in domo domini. c d
¶ Quilibet malignus spiritus. ¶ Sathanæ sollicet. e
Egressus ergo Ismāel filius Nathanię in f
occursum eorū de Masphat, incedens & g
¶ Quia sub velamine virtutis se occultat, & concordare se viris fugientibus simulat.
plōrans ibat. Cū autem occurrisset eis h
a ¶ Quia ad altiora se ducere gmittit, qui etiā minima subtrahit.
dixit ad eos: Vēnite ad Godoliā filium i
b ¶ In ipso scilicet itinere actionis.
Aicham. Qui cū uenissent ad mēdiū ci- l
uitatis, interfecit eos Ismael filius Na-
thanię circa mediū laci, ipse & uiri qui
erant cū eo. Decem autē uiri reperti sunt m
inter eos, qui dixerūt ad Ismael: Noli oc n
¶ Spem pœnitentiæ scilicet.
cidere nos, quia habemus thesaurū in a-
gro frumenti & hordei & olei & mellis.
Et cessauit, & nō interfecit eos cū fratri- o
bus suis. Lacus autē in quē proiecerat Is- p
mael omnia cadauera uirorū quos per-
cussit propter Godoliā: ipse est quē fecit
a ¶ Quoscūq; diabolus dolose interficit præcipitat in lacum sub-
phurea & ignis æterni.
rex Asa, ppter Baasa regē Israel. Ipsum
repleuit Ismael filius Nathanię occisis.
a ¶ Peccatis ligatæ. b ¶ Fideles, scilicet, in contēplatione vel
meditatione legis mentes. vel in spē vitæ virtutem.
Et cāptiuas duxit Ismael omnes rēliqui- q
a ¶ Animas, b Æternæ.
as populi qui erant in Masphat, filias rē-
gis, & uniuersum populū qui remāse-
rat in Masphat, quos cōmendauerat Na
buzardā princeps militię Godolię filio
Aichā. Et cepit eos Ismael filius Natha r
a ¶ Qui interpretatur populus mœroris, captivos enim & occisos
eis perditionis diuinorum in æterno mœrore consolentium.
nię: & abijt, ut trāsiret ad filios Ammōn.
¶ Dei gratia.
Audiuit autē Ioānan filius Careę & oēs q
a ¶ Doctores. ¶ sancti dei gratia & misericordia confortati qui cōtra
spirituales nequitias pugnando captivos ad ecclesiam reducunt.
principes bellatorū, qui erant cū eo, oē
malū quod fecerat Ismael filiꝰ Nathanię
& assumptis uniuersis uiris, pfecti sunt
ut bellarent aduersum Ismaelē filiū Na-
thanię, & inuenerūt eū ad aquas multas r
quæ sunt in Gabaō. Cūq; uidisset omnis s
populus, qui erat cum Ismael, Ioannā fi-

o ¶ Lacus autem in quem proie. Isma. omnia cada. &c.
Ipse est quę fecit Asa rex ppter Baasa, sicut habetur. iij. Reg. xv. C
Baasa rex Israel cœpit ædificare Rama, vt nullus posset egredi
secure de regno Iudæ: ppter quod Asa misit munera regi Syriæ
vt inuaderet regnum Baasa, quod & fecit: propter quod Baasa
fuit compulsꝰ dimittere ędificia Ra
ma. & tunc Asa conuocato toto po
pulo suo ex lapidibus & lignis dicti
ędificij fecit fortalicia ad muniendū
se de Baasa: & tunc etiam fecit istum
lacum ad locum Masphat fortificā-
dum. p ¶ Et capti du. &c. Hoc
videtur contradicere ei quod supra
dictum est, quòd interfecerat iam
ante omnes qui erant cum Godolia
in Masphat, propter quod dicendū
quòd ibi per Masphat intelligitur il
lud fortalitiū præcise vbi erat Go-
dolias filius Aicham. hîc autem ter
ritorium quod erat circa illud for-
talicium vbi manebant aliqui Iudęi
qui non fuerunt cum Godolia in-
terfecti. Cętera patent. q ¶ Audi
uit autem. Hîc conseqūter descri-
bitur ipsius Ismaelis insecutio. Et pa
ter litera vsque ibi: r ¶ Et inue-
nerunt eum ad aquas multas
quæ sunt in Gabaon. licet Gaba
on sit in monte in quo non sūt aquę
in abundantia, tamē de subtus erat
vallis magna in qua erant istę aquę.
s ¶ Cumq; vi. omnis populus.
Lętati sunt pro sua liberatione de
manibus Ismaelis ipso fugiente se-
cundum quod dicitur postea:
☞ Fugit cum octo
* a ¶ Et scissis uestibus. quod d Moraliter.
est signum mœroris siue luctus. He
bręorum secūdo. c. Omnis disciplina in præsēti non est gaudij, sed mœ
roris. Et competit religiosis. Hiero. ad Riparium. Monachus plangēris
habet officium &c. b ¶ Et squalē
tes. per quod designat asperitas vitę, quam religiosi debent deducere.
c ¶ Munera habebant. multiplicis bonę operationis. d ¶ Et thus
deuotę orationis. e ¶ Vt offer. in-
do. Nam illa fieri debēt ad honorē
dei & nō ad gloriam mūdi. f ¶ Egres
sus est &c. Nam diabolꝰ p Ismaelē
signatꝰ aliqñ se trāsfigurat in ange-
lū lucis, vt religiosos decipiat sub fal
lacijs, dicēsti ¶ Veni. ad. inuitādo
eos malitiosè ad viri pfectionis imitationē, quę tñ nō est imitāda: sicut
scdā collationē Moysi abbatis, dicit
q̄ quidam à Diabolo fuit sic deceptꝰ,
q̄ per eius exhortationē voluit im-
molare filiū suū qui secū erat in mo
nasterio, vt pfectioni Abraæ æqua-
retur: & sic fecisset, nisi puer fugisset.
l ¶ Interfecit e. Isꝛ. Diabolꝰ, qui
mstos interfecit p tales fraudulētias
morte culpę. m ¶ Decē aut. &c.
Per illos decem viros, qui euasērūt
mortem, eo q̄ habebāt thesaurū in
agro, signanē religiosi literati & discreti thesaurū sacræ scripturę
habētes: & sic nō credunt oīni spiritui, sed p̄bant spūs vtrum ex
deo sint, scdm cōsiliū beati Io. j. canonica. c. iij. q ¶ Aud. au.
Per illum aūt & alios bellatores secum existentes, signatur bonꝰ
doctor, vel prælatus & eorum discipuli boni, qui audito animā
rum damno per dæmonem procurato vadunt ad bellandum
contra eum & suos satellites gladio feruidæ prædicationis & sa-
gitta deuotæ orationis. de qua dici potest illud. iij. Reg. xvij. c. Sa
gitta salutis domini contra Syriam. i. cōtra dæmonis superbiā.
nam Syri sublimes interpretātur. Et de Diabolo dicit Iob. xlj. d.
Omne sublime videt, ipse est rex super omnes filios superbiæ.

Nicolaus de Lyra.

ſticę fecerunt barbas suas radi, & vestes inciderunt secundum mo-
dum Iudęorum in afflictiōe existen
tium. Sed hoc non videtur verum
quia templum fuit combustū quin
to mense decima die mensis, vt ha-
betur infra. xlij. viri autem isti vene-
runt mense septimo, vt patet ex pri
cipio huius ca. & sic ab incendio tē-
pli & ciuitatis vsq; ad aduētum eo-
rum fluxerunt duo menses vel circi
ter. Quod autem factum sic notabi-
B le tam diu nesciretur in locis vnde
venerunt, non habet aliquā apparē
tiam ꝓ itatis, quia Samaria quę plus
distabat à Ierusalem non distabat ni
si per xxviij. miliaria quę faciunt tri
ginta. xiij. leucas & Sichem per. xij.
miliaria vt dicitur in descriptione
terrę sanctę. Propter quod dicendū
quòd Godolias post destructionē
templi ędificauit in Masphat altare
domini, quia tempore Samuelis fu-
it ibi arca domini & altare per ali-
quod tempus, vt dictum fuit. j. Re-
gum. vij. & ad illum locum ex deuo
tione veniebant isti viri, rasis tamē
barbis & scissis vestibus in signum
tristitię pro templi destructione, vt
offerrent in domo domini, sic enim
nominatur locus ille ratione altaris
& quia erat statutus locus oratio-
nis. f ¶ Egressus ergo Ismael.
vt eos deciperet. viderat enim eos
de alto loco venientes. g ¶ Ince
dens & plorans ibat. In hoc si-
mulans se dolere de morte Godo-
liæ, vt dicunt aliqui: sed huic contra
dicēre videtur quod subdit: h ¶ Di
xit ad eos: Venite ad Godoli-
am. scilicet securè tanquàm ad præfectum terrę. Non enim est
verisimile, quòd loqueretur de cadauere ipsius & aliorum in-
terfectorum quod magis volebat celare. & ideo cum dicitur:
Incedens & plorans. hoc est intelligendum quòd conforma
bat se eis in luctu pro destructione templi & ciuitatis. vt magis
crederent sibi. k ¶ Qui cum venissent ad medium ciui-
tatis, interfecit eos Ismael &c. Ibi enim dimiserat homines
armatos litenter ad hoc faciendum, & ipse solus vel cùm paucis
occurrerat illis viris. Cętera patent vsque ibi: n ¶ Noli occi-
dere nos, quia habemus thesaurum in agro frumen. &c.
q. d. tibi erit necessar⁹, & inuenire nō poteris, nisi indicaverim⁹,

☞ a ℂ Tulit ergo Ioannan filius Chareę & omnes principes E bellatorum qui erant cum eo, vniuersas reliq. &c. Hanc fugam reliquiarum & transitum contra verbū domini in Aegiptū quem Ieremias longa narratione hic retexuit, lōge ante Isaias prę dixit. centum scilicet quinquaginta annis, qui fuerūt inter Isaiā & Ieremiam, dicens: Vę filij desertores dicit dominꝰ, vt faceretis cōsiliū, & nō ex me &c.

Isaię. 30.a

Nicolaus de Lyra.

✠ a ℂ Fugit cum octo viris. Duo em de decē principalibus quos secum adduxerat, fuerant interfecti.

Diuisio

b ℂ Tulit ergo. Hīc consequenter ponitur populi trepidatio. Et primò iste timor describitur, secundò Ieremię consilium quęrit, quia timor cōsiliatiuos facit, vt dicit Philoso. ij. rhetoricę. Secūda pars incipit in principio sequentis capitu. Circa primū sciendum, qꝰ ideo timuit populus remanere in terra Iuda, ne ꝓpter interfectionem Godolię qui tenebat ibi locū regis Babylonis, venirent Chaldęi & interficerent totū populū residuū, imponentes ei Godolię homicidiū. Et patet līa paucis exceptis. c ℂ Quas reduxerat &c. Et hīc est pūctus. Et qđ sequitur: d ℂ De Masphat. Non significat locum vnde Iohānan eas reduxit, quia nō reduxit eas de Masphat, sed de Gabaon, vt dictum est. & ideo li de Masphat, significat locum vnde erāt illę reliquię, quia erāt de territorio Masphat. vt prędictum est. e ℂ Quos reduxerat. scilicet Iohānan filius Chareę & locij eius. f ℂ Vt perge. & intro. Aegypt. Rex em Aegypti erat aduersarius regis Babylonis, & ideo credebant ibi esse securi.

F

ℂ In ca. xlj. vbi dicit in postilla: Propter quod dicendū, quòd Godolias &c.

ADD. Quòd Godolias destructionē templi ędificasset in Masphat altare domini. nullo modo videt dicendum: Tum quia de tali ędificatiōe nulla fit hīc mentio, nec in quarto Reg. nec in secundo Paralip. Tum quia post ędificationem templi prohibitum erat sacrificare seu ędificare altare nisi in loco tēpli, vt habet Deut. xvj. ca. & in alijs locis: & ideo dicēdū ꝙ hoc quod dicit hic vt offerrēt in domo dñi, intelligit de domo dñi in Ierosolyma: quæ licet scirēt eā iā destructā, erat tamē apd eos celebris & venerāda, sicut domꝰ domini, ꝓut etiā hodie ad illū locū pegrinant, & libēter ibi offerrēt si ꝓmitterent à Sarracenis.

† septem

REP. In ca. xlj. ponit postil. Godolią in Masphat ædificasse altare, vbi tēplo cōbusto ipse & alij obtulerūt suas deuotiones. Burgē. dicit hoc nullo modo dicendū, vtens argumēto sibi & vvicklef familiari, quia inqt in scripturis nō fit mētio. Sed ò arguit ex Deu. vbi post ędificationē tēpli, phibet sacrificari in alio loco prætерquā Ierosolimis. Hīc videt dicendū, quòd non oportet eundem modum viuendi seruare tempore pacis & persecutionis. Tpe em pacis dictū est aplis: Nihil tuleritis in via. tpe ꝓsecutiōis dispensatiue, vt dictum est. Sed nunc qui habet tunicam tollat simul & palliū. Ita tēpore pacis nō licebat extra tēplū altare cōstituere, tēpore trāsmigrationis potuit licere, non ad sacrificandum in illo, sed pro deuotione offerēda. Nec oportuit de huiusmodi opere indifferenti in scriptura multam fieri mentionem. Per hoc pateꝙad motiua Burgen. Circa residuum huius libri nihil facit Burgen. perractatione dignum. Et circa librum Threnorum Burg. comēdat dominum & fratrem. Aureoli contra postil. tamē nihil tangit in singulari.

G

Isaię. 30.a

lium Chareę, & uniuersos principes bellatorū, qui erāt cum eo lętati sunt. Et reuersus est omnis populus quē

a ℣Q. ad principem.

ceperat Ismael in Masphat, reuersusq; abijt ad Ioān-

a ℣Resistite diabolo, & fugiet a vobis.

nan filium Chareę. Ismael autē filius Nathanię fūgit a cum octo uiris à facie Ioannan, & abijt ad filios Am- b mon. Tulit ergo Ioannan filius Chareę, & oēs principes bellatorū qui erant cū eo, uniuersas reliquias uulgi quas reduxerat ab Ismaele filio Nathanię de c d Masphat, postq; percussit Godoliam filiū Aicham, fortes uiros ad prælium, & mulieres & pueros & Eu- e nuchos quos reduxerat de Gabaō: & abierūt & sede- f runt peregrinātes in Chamaam quæ est iuxta Bethleem, ut pergerent et introirēt Ægyptū à facie Chal- g dæorum. Timebāt enim eos quia percusserat Ismael filius Nathanię Godoliā filium Aichā, quem præposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

Caput XLII.

ET accesserūt omnes principes bellatorum, & Ioannan filius Chareę & Ieconias filius Ozię, & reliquum uulgus à paruo usq; ad magnū, dixeruntq; ad Ieremiā prophetā. † Cadat oratio nostra in cōspectu tuo, & ora pro nobis ad dominum deū tuū pro uniuersis reliquijs istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur & annūciet nobis dñs deus tuus uiā per quam pergamus, & uerbū quod faciamus. Dixit autē ad eos Ieremias propheta: Audiui. Ecce ego oro ad dominū deum uestrum secundū uerba uestra, omne uerbum quodcunq; respōderit mihi indicabo uobis, nec celabo uos quidq;. Et illi dixerūt ad Ieremiam: Sit dominus inter nos testis ueritatis & fidei, si nō iuxta omne uerbū in quo miserit te dñs deus tuus ad nos, sic faciemus, siue bonū est siue malū. Voci domini dei nostri ad quē mittimus te obediemus, ut bene sit nobis cū audierimus uocē domini dei nostri. Cū autē completi essent † decē dies, factū est uerbū domini ad Ieremiam. Vocauitq; Ioannan filium Chareę & omnes principes bellatorum qui erāt cum eo, & uniuersum populū à minimo usq; ad maximum, & dixit ad eos: Hæc dicit dominus deus Israël ad quem misistis me,

g

h

i

k

† 2.ad.43.2

† Genūt vel iuxta Stadiū nonem nolitas

l

m

n

o

p

NICO. DE LY.

ET Ca. XLII. accesserūt omnes principes bella. Cha. Licet populus vellet in Aegyptum fugere, tñ prius voluerunt cōsiliū Ieremię quærere. Propter qđ diuidit in duas ptes, quia primò ponitur ppli petitio, secūdò Ieremię respōsio, ibi: Dixit autem. Sentētia primę partis patet vsq; ibi: h ℂ Cadat oratio nostra in cōspectu. id est humiliter te deprecamur, vsq; ad pedum oscula. i ℂ Et ora pro nobis ad domi. de. tu. &c. Et patet līa: k ℂ Dixit autem &c. Hic consequēter ponit Ieremię responsio. Et diuidit in duas ptes, quia primò queritur eorū assensū, secūdò explicat eis domini responsū, ibi: Cū autē cōpleti essent. Quæ sciuit autē Ieremias assensum populi, vt faceret p ōpte & sine rebellione aliq; domini responsū sibi fiēdū; quia minꝰ malū est cōsili domini nō quærere, q; quæsitū & datū respuere, ꝓpter qđ dicit saluator Lu. xij. f. Seruꝰ qui sciuit voluꝫ atē domini sui & nō fecit, vapulabit mꝫ tis. & ppłs nō solū assensit, sed assēsū iuramēto firmauit, dicēs: l ℂ Sit dominus iuraret em est deū testē inuocare. m ℂ Si nō iux. subintelligit, puniat nos sedm ę ueritatē suę iustitię, si nō fecerim. n ℂ Siue bonū est, ꝓsperū. o ℂ Siue malū asperitata q; nō accipit hīc ꝓ malo culpę, sed pœnæ. Sicut medicina amara suscipienda est, ꝓpter sanitatē inde consequentem. p ℂ Cum autem completi. essent decem dies. Hīc cōsequēter Ieremias explicat diuinum responsum sibi factū. Et diuiditur in duas partes. quia primò ponit huiꝰ respōsi explicatio, sedò eiꝰ refutatio, ibi. Circa primū sciēdū, q; responsū domini stat in hoc q; primò ꝓmittit eis bonū si in terra Iuda remānerint. sedò prædicit malū si exierint, ibi: Si aūt dixeritis. Circa primū præmittit tps diuini responsi, cū dicit: Cum au. &c. Sic ē in Hebræo: & iō alię libri male habēt: Septē. ex hoc patet, q; Ieremias quęrēdo diuinū responsū orauit decē diebꝰ, quia audita petitiōe ppli rndit sup. Ecce ego oro &c. q. d. ex nūc incipiā orare ꝓ vobis. Cætera patēt vsq; ibi:

Diuisio

Diuisio

Diuisio

✠ Vt prosternerem

Moraliter. g ℂ Et accesserūt &c. Per illos qui rogauerūt Ieremiā vt cōsuleret, ꝓ eis dñm, ꝓmittētes q; facerēt sedm eiꝰ cōsilium. & tamē nō fecerūt, sed eiꝰ cōtrariū imponētes ei falsitatē, sicut patet in textu, signāt illi qui accedūt ad bonū cōsilium ore & discretū, vel ad cōsiliariū bonū, ꝓ salute animę suę, & tamē eiꝰ audito cōsilio eis displicēti retrocedūt imponētes cōsiliorī vel cōsiliario ignorātiā vel affectionē guerrā, vel aliā hmōi falsam excusationem.

Moraliter.

A ut prosternerē preces uestras in cōspectu eius. Si quiescē-
tes manseritis in terra hac ædificabo uos, & nō destruā: plā
b tabo, & non euellam. Iam enim placatus sum super malo
quod feci uobis. Nolite timere à facie regis Babylonis,
quē uos pauidi formidatis. Nolite metuere eum dicit do
minus, quia uobiscū sum ego, ut saluos uos faciā, & eruā
de manu eius: & dabo uobis misericordias & miserebor
c uestri, & habitare uos faciā in terra uestra. Si autē dixeritis
uos, nō habitabimus in terra ista, nec audiemus uocē dñi
d dei nostri, dicentes. Nequaq̄: sed ad terrā Ægypti perge-
e mus, ubi nō uidebimus bellū, & clangorē tubę nō audie-
mus & famē nō sustinebimus, & ibi habitabimus, propter
hoc nūc audite uerbū domini reliquię Iuda. Hęc dicit do-
minus exercituū deus Israel. Si posueritis faciē uestram, ut
f ingrediamini Ægyptū, & intraueritis, ut ibi habitetis: gla
g dius quē uos formidatis, ibi cōprehēdet uos in terra Ægy
pti, & fames pro qua estis solliciti, adhærebit uobis in
h Ægypto, & ibi moriemini. Omnesq̄ uiri qui posuerint fa
ciem suam, ut ingrediantur Ægyptū, ut habitent ibi, mo-
rientur gladio & fame & peste. Nullus de eis remanebit,
i nec effugiet à facie mali quod ego afferam super eos, quia
hæc dicit dominus exercituum deus Israel. Sicut † confla-
k tus est furor meus & indignatio mea super habitatores Ie-
rusalem, sic conflabitur indignatio mea super uos, cùm in-
l gressi fueritis Ægyptum, & eritis in iusiurandum, & in stu
m porem, & in maledictum, & in opprobrium, & nequaq̄
n ultrà uidebitis locum istum. † Verbum domini super uos
reliquię Iuda: Nolite intrare Ægyptum. Scientes scietis,
o quia obtestatus sum uobis hodie, quia decepistis animas
p uestras. Vos enim misistis me ad dominū deū uestrum, di
centes: Ora pro nobis ad dominū deum nostrū, & iuxta o
mnia quęcunq; dixerit tibi dominꝰ deus noster, sic annūcia
nobis, & faciemus. Et annūciaui uobis hodie, & nō audi
q istis uocē dñi dei uestri super uniuersis, p quibus misit me ad
uos. Nūc ergo sciētes scietis, quia gladio & fame & peste
moriemini i loco ad quē uoluistis ītrare, ut habitaretis ibi.

Cap. XLIII.

r Actum est autem cū complesset Ieremias
loquens ad populum uniuersos sermo-
nes domini dei eorum pro quibus misе-
rat eum dominus deus eorum ad illos, o-
mnia uerba hæc dicit Azarias filius † O-
się & Ioannan filius Chareę, & omnes uiri superbi, dicētes
s ad Ieremiam: Mendacium tu loqueris. Non misit te domi
t nus deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum, ut
habitetis illic, sed Baruch filius Nerię incitat te aduersum
nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiant
nos, & traduci faciat in Babylonem. Et non audiuit Ioan-
nan filius Chareę, & omnes principes bellatorū, & uniuer
sus populus uocē domini, ut manerent in terra Iuda: sed
tollens Ioannan filius Chareę, & uniuersi principes bella-
torum uniuersos reliquiarū Iuda, qui reuersi fuerāt de cū-
ctis gentibus ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent
in terra Iuda, † uiros & mulieres & parulos & filias regis,
& omnem animam quam reliquerat Nabuzardan prin-
v ceps militię cum Godolia filio Aichan filij Saphan, & tu
lit Ieremiam prophetam & Baruch filiū Nerię, & ingressi
x sunt in terrā Ægypti, quia nō obedierūt uoci dñi. Et uene-
y rūt usq; ad † Daphnis. Et factꝰ est sermo dñi ad Ieremiam
z in Daphnis, dicens: Sume in manu tua lapides grandes,

Caput. XLIII. C

Actum est. Posita posita ē diuini responsi explicatio. Hic cōsequenter ponitur eiusdē refutatio. Et diuidit in duas partes, quia primō hęc refutatio ponit, & secūdo pœna sequēs subiungitur, ibi: Et factꝰ est. Prima pars patet usq; ibi. a ℂ Omnes viri superbi. quia rebellabant verbo dñi. t ℂ Sed Baruch filius Nerię incitat te. Ieremias enim erat magnę famę & autoritatis. & ideo dictū Ieremię quod dicebāt falsū, retorq̄bant in malicia Baruch q tamē erat innocens. Cętera patent usq; ibi: v ℂ Et tulit Ieremiam, pphetam & Baruch. Isti enim non ibant voluntarie, sed coacti à principibus bellatorū & populo. x ℂ Et venerūt usq; ad Daphnis. Nomen est ciuitatis famosę in Aegypto. y ℂ Et factus est. Hic cōsequēter pœna debita subiungit, & primo propter peccatū inobediē tię, secūdo, propter peccatū idololatrię ca. se. Primum ostendit sensibili signo, cū dicit: z ℂ Sume &c. sub muro lateri. &c In Hebræo habet: In luto lateri cio, id est in luto disposito ad faciēdum inde lateres.

Diuisio

† Effusus.

† Loquutꝰ est dominꝰ

D

c Cernentibus Moraliter. r ℂ Factū est autē &c. Sequit: Sed tollens Iohā. &c. Per illos qui nō acquieuerūt verbo dñi ex ore Ieremię: sed contrariū facientes recesserunt de Iudæa, quæ confugio vel laudatio interpretat, & cōuenit statui gratię. & ingressi sūt Aegyptum, quæ tenebræ interpretat: propter qđ cōuenit statui culpę, signare illi qui cadūt à gra in culpā Diabolo suggerēte. Per hoc aūt q Iohāna & alij principes duxerūt secū in Aegyptū alios oēs viros & mulieres q̄scunq; potuerūt inuenire, signat q̄ pctōres obstinati secum trahunt alios quātum possūt ad tenebras peccati, sicut ecōtrario homines boni studēt secū trahere alios ad opera meriti. Psa. xvij. d Cū sancto sctūs eris, & cū puerso querteris. z ℂ Sume in manu tua lapides grā. &c. Per illos lapides absconditos in crypta signant pctōres obdurati in culpa, ō rex Babylonis, i. Diabolꝰ sup eos solitū sum collocat, nā in talibus regnat, & sicut sūt ei subiecti in culpa, sic ei subiacentur in pœna.

Moraliter.

† Iosię

Diuisio

† Taphnis

E dæis. vt cùm cōpletū fuerit
† in lutoin fornace laterum.
sint memores qđ prędictū ē eis. b ¶ Ecce ego mittā, & assumam Nabuchodonosor. instigando eū ad veniēdum cōtra Aegyptū. c ¶ Seruum meum. hoc dicit, quia erat executor diuinæ iustitiæ. d ¶ Et ponā thronū eius sup lapides istos. id est sup locū vbi sūt lapides isti, vel ppe: quia frequēter in Hebræo ponit, super, p iuxta: Sicut dicit communi sermone qp Rothomag ē sup Secanā. Dicūt aūt alii qui expositores catholici, qp Iudęi cōtra Ieremiā cōcitati ppter verba ista cū illis lapidibus interfecerūt eum: & in hoc sequunt Epiphanium qui hoc & plura alia dixit de Ieremia: sed hoc non habet ex
†thannis
textu, nec ex Iosepho. Rab. Salo. etiam sentit cōtrarium. vt videbit capło sequenti. e ¶ Quos in morte &c. quia alios interficiet & alios captiuabit. f ¶ Et succendet ignem in delubris. id est in templis. Et dicuntur delubra à deleo les. quia ibi delent peccata secūdum errorē Gentiliū. g ¶ Et captiuos du. id est Aegyptios. h ¶ Et amicietur. a. inuoluetur. i ¶ Terra Aegypti. Multitudine exercit⁹ regis Babylōis, ita quòd nō potent relistere. In Hebræo habetur: Et amiciet terram
† effusa
Aegypti. a. inuoluet. k ¶ Sicut amicitur. id est inuoluitur. l ¶ Pastor pallio suo & egredietur inde &c. Pastor enim transiens gregem de vno loco ad alium, inuoluit pallium suū, & portat super humerū: & p hoc designat qp rex deprædabit bona Aegypti, portās ea ad terram suam ideo subditur:
† fatis.
m ¶ Et egredietur. id est sicut victor cui nō potest resistin. n ¶ Et conteret statuas domus solis: id est templū in quo colebat sol, qđ erat
† attriti humilati † mea
in ciuitate Heliopoleos, Genes. xli. sic nominata ab Helios, quod est sol, & polis ciuitas: Et de ea dicit Isai. xix. c. Et ciuitas solis vocabit vna.

NIC. DE LYR.

Caput. XLIIII.

VErbū. Hic consequēter ponit cōminatio pœnę p peccato idolatriæ.
Diuisio
Et diuiditur in duas, quia primò ponitur dicta comminatio, secūdò populi obstinatio. ibi: Responderunt. Prima adhuc in duas, quia primò arguit culpa, secūdò subdit pœna. ibi: Ideo hęc. Circa primū ponit locus, cū dicit: p ¶ Habi. Nomia sūt villarū
† manus.
& abscōde eos † in crypta quę est sub muro latericio in porta dom⁹ Pharaōis in Thānis, cernētibus uiris Iudęis & dices ad eos: Hęc dicit dns exercituū deus Israel. b Ecce ego mittā & assumam Nabuchodonosor regē Babylonis seruū meū, & ponam thronū eius super lapides istos, quos s abscondi, & statuet solium suū sup eos. Veniēs qp percutiet terrā Ægypti, quos in morte in mortē: & quos in captiuitate in captiuitatē: & quos in gladio in gladiū. Et succendet ignē in delubris deorū Ægypti: & cōburet ea, & captiuos ducet illos, & amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo, & egredietur inde in pace. Et cōteret statuas domus solis quæ sunt in terra Ægypti, & delubra deorū Ægypti comburet igni. Cap. XLIIII.

VErbum quod factū est ad Ieremiā & ad oēs Iudęos qui habitabāt in terra
a ¶ Verbs est Aegypti vltra mare rubrum.
Ægypti habitātes in Mągdalo, & in
¶ Verbs est in Aegypto. ¶ Regio Aegypti.
† Taphnis & in Mēphis & ī terra Phatures, dicēs: Hęc dicit dominus exercituū deus Israēl: Vos uidistis omne malum istud quod adduxi super Ierusalem, & super omnes urbes Iuda, & ecce sunt desertę hodie, & nō est in eis habitator propter maliciā quam fecerunt, ut me ad iracundiam prouocarent & irent, & sacrificarent, & colerent deos alienos, quos
¶ Clementiā domini ostendit & vigilantiā ac strenuitatem prophetarum.
nesciebant, & illi & uos & patres uestri. Et misi ad uos oēs seruos meos prophetas, de nocte consurgens mittēs qp & dicens: Nolite facere uerbū abhominationis huius cemodi. Et nō audierunt, nec inclinauerunt aurem suā ut cōuerterētur à malis suis, & nō sacrificarent dīs alienis. Et † cōflata est indignatio mea & furor meus, & succensa est in ciuitatibus Iuda & in plateis Ierusalē, & uersę sunt in solitudinē & uastitatē secundū diē hanc. Et nūc hæc dicit dns exercituū deus Israēl: Quare uos † fecistis malū hoc grāde cōtra aīas uestras, ut intereat ex uobis uir & mulier, paruulus & lactēs de medio Iudę, nec relīquatur uobis quidq̄ residuū, puocantes me in operibus manuū uestrarū sacrificādo dīs alienis in terra Ægypti, in quā ingredi estis ut habitetis ibi: & dispereatis & sitis i maledictionē & in opprobriū cūctis gētibus terręi Nunquid obliti estis mala patrū uestrorū & mala regum Iuda, & mala uxorū, eorū, & mala uestra & mala uxorū uestrarū, quę fecerūt in terra Iuda, & ī † regionib⁹ Ierusalē? Nō sunt † mūdati usq̄ ad diē hāc: & non timuerūt & nō ambulauerūt in lege † dīi & in prœceptis meis quæ dedi coram uobis & corā patribus uestris. Ideo hęc dicit dns exercituū deus Israel: † Ecce ego ponā faciem meā in uobis in malū, & disperdā omnē Iudā, & assumā reliquias Iudę, qui posuerūt facies suas ut ingrederētur terrā Ægypti & habitarent ibi, & cōsumētur, oēs in terra Ægypti, & cadēt in gladio & in fame, consumentur a minimo usq̄ ad maximū in gladio & fame moriētur, & erūt in iusiurandū, & in † miraculū, & in maledictionē, & ī oppobriū. Et uisitabo sup habitatores terrę Ægypti, sicut uisitaui sup Ierusalē in gladio & fame & pestę, & nō erit q effugiat, & sit residu⁹ de reliqs Iudeorū q uadūt ut pegrinētur ī terra Ægypti, & reuertātur ī terrā Iuda ad quā ipi eleuāt † aīas suas, ut reuertant & habitēt ibi. Nō reuerten

villarū in quib⁹ habitabāt Hiudęi, qui trāsfugerant in Aegyptū, vt dictū est. a. præce. s ¶ Vos. q. d. ex eo qp vidistis sensibiliter pœnā quā intuli Ierusalē & terrę Iuda ppter pēm idololatrię, debetis esse correcti. t ¶ Et misi &c. i. misi ad vos plures núcios frequēter & sollicitē, ad retrahendū vos de idololatria. Cætera patēt vsq̄ ibi: v ¶ Second. di. i. vsq̄ ad hanc diē appet manifestē vindicta quā intuli. Cętera patent vsq̄ ibi: x ¶ Nunqd obq. d. Bñ deberetis esse memores de pœna quā eis intuli, vt sic in pētis eos non imitaremini. y ¶ Nō sūt mun. quia macula remanet in vobis, qui estis eorū filij imitantes eos in malz ¶ Ideo hęc. Hic ponit cōminatio pœnę. Et patet ſra vsq̄ ibi: a ¶ Qui pose ad hoc cōfirmādo & alios inducēdo. b ¶ Et cō. Quia aliq tū euaserūt inde qui nō iuerāt volūtarię sed magis ab alijs tracti, vt videbitur postea. c ¶ Ad quā sperātes reuerti aliqū in terrā Iuda. d ¶ Nō ro. In Hebræo habet: Nisi eua dentes. Et dicit hīc Ra. Sa. qp isti sunt Ieremias & Baruch, qui in destrūctiōe Ierusalē habuerūt regē Baby Ionis propriū, vt dictū est sup. xxxvij. & xxxviij. & missi quādo destruxit Aegyptū inuenięs Ieremiam ibi & Baruch, fuit eis ppti⁹ dimittēs eos redire pacifice in Iudęā. ꝓbabile tamē est qp cū eis redierit aliq aliį de Iudęis. Ex hoc patet qđ dixi in. c. prœce. sup. Ra. Sal. negat Ieremiā fuisse lapidatū in Aegypto. quid tamen circa hoc verius sit, iudicio aliorum relinquo.

Responderunt Moraliter. o ¶ Verb. qđ fact. est. in Magda. quę interpretat iniquitatis magnitudo. ideo p eam superbia signat quę cōcurrit in omni pctō. q ¶ Et in taphnis quæ interpretat mœdis hūilia, ppter qđ auaritia signat quæ magnitudinē stat⁹ nō quęrit sed quitatē, vt de pecuniis faciat magnū. aceruū. r ¶ Et in Mēph. quę ex ore interpretatur, ppter hoc p eā gula signat. s ¶ Et in ter. Phatquæ decepti cōcubitu interpretat. tō p eā luxuria designat. Eccle. ix. c. Mulier fornicaria ąsi sterc⁹ in via cōculcabit. Igit habitātes in Magdalo, sūt inanię gloriosi, in Taphnis verò cupidi & auari, in Mēphis aūt gulosi, & in terra Phatures luxuriosi: & de istis dicitur infrà in eorum persona.

Marolus. † plures Amatus † fugere

a ¶Respõderũt. Stulta A rũsio. Confitentur eũ loq i nole dñi, & nõ acq̃escũt, Mystice sed sequunt prauitatis suę cõsilia. Mysti. Oõs hęreticiin Aegypto hui⁹ mũdi. i. †deinostri in tenebris erroris cõstitu os, sacrificia non deo verò, sed dęmonib⁹ offerunt, eũ figmẽta & praua dogmata ad decipiẽdos homines & fidẽ subuertẽda scribũt. Ideo veniẽt sup eos mala, & erũt in desolationẽ & i stuporẽ. b ¶Viuit dominus &c. Cõtradicit pphęta ex sermone domini ne nomẽ eius vocetur ore †supra. 7.d Iudæorum in terra Aegyptiorũ qui contra dei prę cepta illuc pertrãsierant, Mystice prodictionẽ domini ibidem haberi nõ debebãt. Mysticẽ autem non vocatur nomen domini ore hęretico rũ in terra Aegypti: quia nec sermo eorum nec oratio, dum in errore sunt, accepta est deo. Non em̃ est Ecci. 15. b pulchra laus in ore peccatoris. Qui ergo in errore perseuerauerint, perihũt gladio districti iudicij. Qui autem relicto errore de Aegypto in terrã Iuda †vt non sit redierint, pœnitẽtes: & de B inceps catholicã fidẽ tenẽtes saluabuntur.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Respõderũt autem Ieremiæ oẽs uiri &c. Hic cõsequẽter describit populi obstinatio. Circa quod primò ponit irrationabilis populi respõsio, secũdo rationabilis dicti & responsionis confutatio, ibi: Et dixit: Sententia primę partis patet vsq; ibi: b ¶Sermonem quem locut⁹ es ad nos in nomine domini, non audiemus ex. quasi dicãt, reputamus te falsũ dicere. c ¶Sed facientes faciemus. absq; retinaculo. d ¶Vt sacrificemus reginæ cęli. i. lunæ e ¶Et bene nobis erat. In hoc falsũ dicũt, vt postea ostendetur. f ¶Quod si non sacrificamus. Verbũ est mulierũ post viros suos loquẽtiũ. g ¶Nunquid sine uiris nostris: Id est sine scitu & volũtate eorũ. h ¶Faciem⁹ ei pl. q. d. Nõ, sicut exprimit in textu prędicti, scientes q̃ sacrificarent vxores eorũ. In Hebręo habetur hic: Facimus ei placentas ad faciendum ei vultũ. Offerebant enim ei panes rotundos in quib⁹ erat impressa effigies lunę, i ¶Et dixit Ieremias. Hic consequẽter ponitur dictæ

a ¶Respõderũt autẽ Ieremię oẽs uiri scientes, q̃ sacrificarẽt uxores eorũ dijs alienis, & uniuersa⁹ mulieres quarũ stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantiũ in terra Ægypti, in Phatures dicẽtes: Sermonẽ quẽ locutus es ad nos ĩ nomine dñi † nõ audiemus ex te, sed faciẽtes faciem⁹ omne uerbũ quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus a ¶Lunę aut Iunoni, aut Berecinthiæ, quæ Saturni vxor & mater deorũ dicitur. règinę cęli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, reges nostri & principes nostri in urbibus Iuda & in plateis Ierusalẽ: & saturati sumus panibus, & bẽne nobis erat, malũq; nõ uidimus. Ex eo autem tẽpore quo cessauimus sacrificare reginę cęli, & libare ei libamina † indiguim⁹ oĩbus, & gladio & fame cõsumpti sumus. Quòd si nos sacrificamus reginæ cæli, & libamus ei libamina, nũquid sine uiris nostris faciemus ei placẽtas ad colendũ eã, & libamina ad libandũ? Et dixit Ieremias ad omnẽ populũ ad uersum uiros, & aduersum mulieres & aduersum uniuersã plebẽ, qui respondẽrãt ei uerbũ dicens: Nunquid nõ sacrificiũ quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda & in plateis Ierusalẽ uos & patres uestri, reges uestri & principes uestri, & populus terræ, horũ recordatus est dñs, & ascendit super cor eius, & nõ poterat dominus ultrà portare, ppter malicią † studiorũ uestrorũ, & propter abominationes quas fecistis? Et facta est terra uestra in desolationẽ, & in stuporem, & in maledictũ, † eo q̃ nõ sit habitator, sicut est dies hęc. Propterea q̃ sacrificaueritis idolis, & peccaueritis domino, & nõ audieritis uocẽ domini, & in lege & in præceptis & in testimonijs eius nõ ambulaueritis: idcirco euenerũt uobis mala hæc, sicut est dies hæc. Dixit autẽ Ieremias ad omnẽ populũ & ad uniuersas mulieres: Audite uerbũ domini omnis Iuda qui estis in terra Ægypti. Hæc dicit dominus exercituũ deus Israel, dicens: Vos & uxores uestræ locuti estis ore uestro, & manibus uestris implestis dicentes: Faciamus uota nostra quę uouimus, ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina. Implestis uota uestra, & opere perpetrastis ea: ideo audite uerbũ domini omnis Iuda, qui habitatis in terra Ægypti. † Ecce ego iuraui in nomine meo magno, ait dominus, quia nequaq̃ ultrà uocabitur nomẽ meum ex ore omnis uiri Iudęi dicentis: Viuit dominus deus in omni terra Ægypti. Ecce ego † uigilabo super eos in malũ, & non in bonũ, & consumentur omnes uiri Iuda, qui sunt in terra Ægypti gladio & fame, donec † penitus consumantur. Et qui fugerint gladium, reuertentur de terra Ægypti in terram Iuda uiri pauci, & scient omnes reliquię Iuda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cuius sermo compleatur, meus, an illorum. Et hoc uobis signum, ait dominus, q̃ uisitem ego super uos in loco isto, ut sciatis quia uerè complebuntur sermones mei contra uos in malum. Hæc dicit dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in manu quærentium animã illius: sicut tradidi Sedechiam regem Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam eius.

a Q. Nõ a deo sed a dæmonibus bonorum abundantiam susceperunt.

tur illic nisi qui fugerint. Respõderũt aũt Ieremię oẽs uiri scientes, q̃ sacrificarẽt uxores eorũ dijs alienis, & uniuersa⁹ mulieres quarũ stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantiũ in terra Ægypti, in Phatures dicẽtes: Sermonẽ quẽ locutus es ad nos ĩ nomine dñi † nõ audiemus ex te, sed faciẽtes faciem⁹ omne uerbũ quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus a ¶Lunę aut Iunoni, aut Berecinthiæ, quæ Saturni vxor & mater deorũ dicitur. règinę cęli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, reges nostri & principes nostri in urbibus Iuda & in plateis Ierusalẽ: & saturati sumus panibus, & bẽne nobis erat, malũq; nõ uidimus. Ex eo autem tẽpore quo cessauimus sacrificare reginę cęli, & libare ei libamina † indiguim⁹ oĩbus, & gladio & fame cõsumpti sumus. Quòd si nos sacrificamus reginæ cæli, & libamus ei libamina, nũquid sine uiris nostris faciemus ei placẽtas ad colendũ eã, & libamina ad libandũ? Et dixit Ieremias ad omnẽ populũ ad uersum uiros, & aduersum mulieres & aduersum uniuersã plebẽ, qui respondẽrãt ei uerbũ dicens: Nunquid nõ sacrificiũ quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda & in plateis Ierusalẽ uos & patres uestri, reges uestri & principes uestri, & populus terræ, horũ recordatus est dñs, & ascendit super cor eius, & nõ poterat dominus ultrà portare, ppter malicią † studiorũ uestrorũ, & propter abominationes quas fecistis? Et facta est terra uestra in desolationẽ, & in stuporem, & in maledictũ, † eo q̃ nõ sit habitator, sicut est dies hęc. Propterea q̃ sacrificaueritis idolis, & peccaueritis domino, & nõ audieritis uocẽ domini, & in lege & in præceptis & in testimonijs eius nõ ambulaueritis: idcirco euenerũt uobis mala hæc, sicut est dies hæc. Dixit autẽ Ieremias ad omnẽ populũ & ad uniuersas mulieres: Audite uerbũ domini omnis Iuda qui estis in terra Ægypti. Hæc dicit dominus exercituũ deus Israel, dicens: Vos & uxores uestræ locuti estis ore uestro, & manibus uestris implestis dicentes: Faciamus uota nostra quę uouimus, ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina. Implestis uota uestra, & opere perpetrastis ea: ideo audite uerbũ domini omnis Iuda, qui habitatis in terra Ægypti. † Ecce ego iuraui in nomine meo magno, ait dominus, quia nequaq̃ ultrà uocabitur nomẽ meum ex ore omnis uiri Iudęi dicentis: Viuit dominus deus in omni terra Ægypti. Ecce ego † uigilabo super eos in malũ, & non in bonũ, & consumentur omnes uiri Iuda, qui sunt in terra Ægypti gladio & fame, donec † penitus consumantur. Et qui fugerint gladium, reuertentur de terra Ægypti in terram Iuda uiri pauci, & scient omnes reliquię Iuda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cuius sermo compleatur, meus, an illorum. Et hoc uobis signum, ait dominus, q̃ uisitem ego super uos in loco isto, ut sciatis quia uerè complebuntur sermones mei contra uos in malum. Hæc dicit dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in manu quærentium animã illius: sicut tradidi Sedechiam regem Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam eius.

dicti & responsionis confutatio. C & secũdò inserit debita punitio, ibi: Dixit aũt. Prima ¶Diuisio ps patet vsq; ibi: k ¶Horũ recordatus est dñs, scilicet sacrificiorũ quę patres vĩi & vos fecistis ĩ Ierusalẽ. Dicit em̃ iudex iustus recordari de malis ipiorũ, q̃si infert debitũ supplicium. l ¶Et nõ poterat dominus &c. i. mala vestra dissimulare absq; punitione. m ¶Sicut est dies hæc. id est ira darũ ẽ hoc, sicut hęc dies. & sic patet cõsutatio rnsiõis prędictæ, quia ex sacrificijs idolorũ non habuerũt prosperitatem, † idigem⁹ sed maximã aduersitatẽ. n ¶Dixit. Hic cõsequẽter inferrur debita punitio: & patet lra vsq; ibi: p ¶Ecce ego iuraui in nomine meo magno. quia nõ habuit maiorẽ se, p quem iuraret: ideo iurauit p nomẽ suũ, sicut & Genẽ. 22. c. Per memetipsũ iurauit dicit dominus &c. q ¶Ecce ego uigilabo sup. i. cito inducã sup eos malũ pœnę. s ¶Et scient om. re. p pœnæ experiẽtiã, q habẽt modo oculos clausos p culpam. Cętera patent. †operum. ¶Faciemus omne uerbũ, qd egredietur Moraliter de ore nostro. ut sacrificem⁹ reginæ cæli: id est D lunę. p quã signatur fortuna, eo q̃ ẽ variabilis sicut illa. Vnde dicit qdã: Rota fortunę variat imagine lunę. Crescit, decrescit, in eodẽ sistere nescit. Oĩes aũt prędicti in cultu fortunæ fũt occupati, nã ad quęrẽdũ bona fortunę fũt totaliter intẽti. Quę bona fũt ex cellẽtię mũdiales q̃tũ ad supbos, diuitię q̃les, q̃tũ ad cupidos & auaros, †Genũ. 22. c delicię carnales, quãtũ ad gulosos & luxuriosos. Cũ istis aũt habitabat Ieremias, nõ tamẽ cõicãs operib⁹ eorũ malignis, sed magis eos reuocãs ab eis. propter, qd dixit. j. o ¶Hæc dicit domin⁹. Et sequit: [† sesũo r ¶Cõsumẽtur oẽs uiri Iuda. Per istas pœnas † omnes corporales signãt inferni pœnę multiplices, q̃s incurrũt prędicti pctõres.

In capso. xliij. vbi dicitur in postilla: Vt sacrificemus reginæ cæli.

ADDI. Vbi nos habemus ĩ hoc loco: Vt sacrificem⁹ reginę cęli, in Hebręo habetur: Operi cælesti seu cęlorũ. q̃ nõ est intelligẽdũ de luna tm̃, sed de cõstellatione siderũ, prout dictũ fuit supra. ca. 7. in Additõe. a.

Cap. XLV.

E Verbum quod locutus est Iere. &c. Rudis adhuc in tolerantia passionum quas experturus erat Baruch, expauit captiuitatis calamitatem, quæ tempore Ioachim filij Iosię regis Iuda imminebat. vnde conqueritur dolorē additū dolori suo, cui respōsum est à dño quia supflue quærat sibi pacē, cū tot⁹ populus laboret sub fasce tribulationum. Significat autē eos q̄ in pressura tribulationū vel persecutionū, quib⁹ in p̄senti ecclesia grauat̄ pusillanimitate titubāt, quę rentes cōsolationem, quę in futuro promittit. Vñ: Vos aūt cōtristabimini, sed tristicia v̄ra vertet̄ in gaudiū. Iosephus: Rex Aegyptiorū cū fuisset à pugna reuersus, euocauit Ioachaz ad se de ciuitate Syrię, q̄ dicitur Emath, & repente vinxit eū, & seniori fratri eius ex eodē patre nomine, Ioachim tradidit regnū: & prouinciæ imposuit tributum centū talenta argenti & vnum auri. Ioachim aūt pecunias has persoluebat. Ioachaz aūt in Aegyptū deduxit, qui in ea mortuus est cū regnasset tres mēses & dies decē. Ioachim verò mater vocabat† Zabuc de ciuitate Abima: Hicerat natura iniust⁹ & nequissim⁹, neq̄ circa deū fictus, neq̄ circa homines māsuet⁹. Dūc̄ quartū regni haberet annum, Babyloniæ principatū qdā nomine Nabuchodonosor accepit: eodē tpe cum magno appatu ad Circhā ciuitatē venit, quæ est circa Euphraten, pugnatur⁹ cōtra regē Aegyptiorū Nichā, sub hoc em̄ Syria erat vniuersa. Dūc̄ cognouisset rex Babylonię volūtatem Nichan, penit⁹ nō expauit: sed cum magno brachio ad Euphraten venit. Qui facta cōgressione victⁿ est, & multa milia amisit. Transiens aūt Euphraten Babyloniæ rex oēm Syriā vsq̄ ad Pelusium cepit præter Iudæā. Quarto autē anno Nabuchodonosor q̄ erat octau⁹ Ioachim cōtra Iudæos cū magno exercitu castrametatus est, tributa exacturus à Ioachim, aut certe dimicatur⁹. Ille verò metuens minas eius & pacē habere desideṙs, p̄buit ei tributa quæ ceperat annis trib⁹. Tertiò verò anno audiēs Agyptios denuo contra Babylonē pugnaturos tributa nō reddidit, sed spe Aegyptiaci belli deceptus est: nam pugnare cōtra eum minime præsumpserunt Aegyptij.

Ioh.16.d. 4.Reg. 23.g. † dtristitiā † zebida † p spolio.

F

GLO. ORDI.

Cap. XLVI.

Quod factum est &c. Ra. Hactenus pphęta mixtim de Iuda & Israel, de Chaldęis & Aegyptijs p̄ conuenientia narrationis egit. Dehinc aduersus gentes & p̄uincias, id est ad Aegyptū Palęstinos Moabitas, ad filios Ammō ad Idumeā ad Cedar ad Elā, tandē ad Babylonē, & ad terrā Chaldæorū verbū dñi pphetat, vt sciāt q̄ cōtra volūtatē dñi fecerūt, & quā vindictā passuri sūt. Primo ergo ad Aegyptū quę maxīe Iudęis in scā dalū fuit, sermonē cōuertit, signās qñ hęc locutio facta ē quarto, scilicet ānō Ioachi filij Iosię qñ Pharao Nechao rex

Diuisio

NICO. DE LYRA.

Verbū quod locutus est Ieremias. Cap. XLV. Hic ponitur quoddā correlariū, & refert istud factū ad tēpus p̄cedēs, cū dicit: b ¶ Anno quarto Ioachim filij Iosiæ. & sic patet, q̄ istud fuit ante destructionē Ierusalē p. xviij. ānos. quia Ioachim regnauit vndecim annis. & ānō vndecimo Sedechiæ quarto mēse capta fuit Ierusalem, vt dictū est supra. xxxix. c ¶ Hæc dicit dñs deus Israel. Hęc dicit Rab. Sa. q̄ iste Baruch ferebat moleste, q̄ ipse nō erat assecut⁹ spiritū pphetiæ, quia diu seruierat Ieremiæ, sicut Iosue minister Moysi, & Eliæus minister Elię cōsecuti fuerūt donum prophetiæ: & sic exponit q̄ subditur: d ¶ Dixisti: tu Baruch. e ¶ Væ. Dolebat em̄ de incaceratiōe Ieremię, q̄ tūc erat reclusus, vt dictū est ℟. 36. & de hoc q̄ nō hębat spm̄ prophetiæ. f ¶ Laboraui in gemitu meo: propter ista duo. g ¶ Et requiem non inueni. i. non sum expertus super me requiescere spiritum domini. & subditur reprehensio sui dicti, cū dicitur in persona dei. h ¶ Ecce quos ędifi. ego de. id est populū meum & templum nomini meo dedicatum destruam de propinquo. i ¶ Et tu quæris tibi gran. qui vis fieri propheta. Aliqui libri habēt gaudia, & male quia litera est corrupta p. scriptores propter similitudinē literarum. k ¶ Noli. q.d. magister tu⁹ nō quęsiuit, sed magis de pphetia se excusauit, vt patet in prin. huius. libri. l ¶ Quia. captiuitatis & destructionis. m ¶ Sup. i. sup oēm hoiem de Iudæa tū quia de illa terra loquit̄ hic scriptura. & inducit̄ hoc p̄ rōne ex qua deberet cessare à sua petitione, quia spūs pphetię dat̄ pro cōmuni vtilitate populi, secūdū qd̄ dicit. j. Cori. xij. & ideo imminēte destructiōe & captiuitate ppli nō debet spūs pphetię postulari. n ¶ Et dabo. i. vitā. & hoc sufficiat tibi. Expositores verò nr̄i non dicūt, q̄ Baruch quęreret pphetiæ spm̄ sibi dari, sed q̄ impatiēter vel saltē minus patienter portabat tribulationē magi⁹ sui & suā quia Ieremias erat reclusus, & liber quem scripserat Baruch, cōbust⁹, & vterque ad mortē quærebat̄, vt habet supra. 37. & propter ista dicebat: Væ mihi. ideo subdit in persona dñi: Ecce quos ædificaui, ego destruo. q.d. debes portare patiēter tribulationē tuā, secundū q p dicit Aplus: Flere cū flētib⁹. Et tu. i. vt sis in quiete & pace tua. Noli quærere. q.d. nō est tēpus imminēte ppli tui tribulatione & captiuitate. Cætera patēt ex dictis. Moraliter. a ¶ Verbum. In hoc ea. reprehendit Baruch de hoc, q̄ minus patiēter debito portabat persecutionē Ieremiæ, & suā, maxime quia de ppinq̄ imminebat p̄secutio cōis ppli qui partim erat occidēdus per exercitum regis Babylonis, & partim captiuādus. Per hoc autē docent innocētes, patiēter tolerare, & eā iuste, ppias anxietates quādo imminet p̄secutio cōis populi, cuius sunt pars.

Romā.4. Moraliter H † quasi

NICO. DE LY. Cap. XLVI.

Quod factū est uerbum. &c. Superius Ieremias prophetizauit cōtra Iudæos principaliter, licet aliqua immiscuerit contra Gētiles, hic cōsequēter pphetizat contra extraneos. Et diuiditur in duas partes, quia primò præmittitur quędā breuis præfatio, secundò subditur narratio. ibi: Ad Aegyptum. Circa primum dicit. o ¶ Quod factum est. Ista prophetia erat ad consolationē Iudæorū, & ideo facta est cōtra illas Gentes, quæ speciali mō eis nocuerūt: & istæ Gētes fuerūt Babylonij, qui pp̄m captiuauerūt, & Aegyptij ex quorū cōfidentia Iudęi Nabuchodonosor rebellauerūt, vt patet ex supradictis. & Ammonitæ & Moabitæ q debuissēt eos iuuare rōe cōsanguinitatis, eo q̄d descēderūt de Loth nepote Abrahę. & Saraceni, q̄ descēderūt ab Ismael filio Abra. & Idumęi, q̄ descēderūt ab Esau fratre Iacob & Philisthęi & Syri ratione vicinitatis, & tamen magis nocuerūt eis. p ¶ Ad Aegyptū. Hic incipit narratio, & diuidit in quinq̄ partes secūdū quinq̄ Gētes cōtra q̄s Ieremias pphetizat. prout sequendo patebūt. Incipit aūt ab Aegyptijs, & diuidit in duas ptes, quia primò describit Aegyptiorū destructio, sec'ò Iudęorū saluatio, ibi: Et tu ne timea. Pria in duas, quia priò describit Aegyptiorū debellatio, sec'ò regni eorū deiectio, ibi: verbū qd̄ locut⁹ est. Pria adhuc ī duas. quia priò describit Aegyptiorū debellationis grāuitas, & sec'o eiusdē grauitas, ibi: Ascē. in Ga. Pria adhuc in duas, quia priò describit debellatio q̄tū ad Aegyptios, sec'o q̄tū ad eorū auxiliarios ibi Aegypt⁹. Circa primū priò tāgit loc⁹ belli, & dicit: Iux flumē Euphra. i. Char. sec'o tps ibi q̄rto anno Ioachi. tertiò belli apparatus, cū dicitur: q ¶ Præpara. qd̄, pprie est militū ↪ Et clypeū

Diuisio Moraliter

Moraliter. o ¶ Quod factū est uerbum. Sequit̄q ¶ Præ. Per hāc præparationē ad pugnādū cōtra regē Babylōis signāt̄ præ-

* paratione

Nechao rex Aegypti in Charchamis cum Nabuchodonosor pugnauit: & superatus est. a ¶ Ascendite equos. Heretici & schismatici ex diuersis prouincijs orti, frustra disponunt contra ciuitatem dei bella. Porrę enim inferi nō prævalebunt aduersus eam. Matth. 16. Sed in die vltionis domini gladius eius deuorabit carnes, de quo dicitur: Inebriabo sagittas meas sanguine, Deut. 32. & gladius meus deuorabit carnes. Et erit victima domini in terra aquilonis iuxta flumen Euphraten, id est fluxum seculoris voluptatis, cùm traduntur in manus eius qui solum suum posuit ad aquilonē, vt mittat eos in stagnum ignis & sulphuris. b ¶ Ascende in Galaad. Mons est ad quē septima die venit Iacob, de Charam fugiens. Gen. 31. Est autem ad tergum Phœnicis & Arabiæ collibus Libani copulatus, extenditurq; per desertum vsque ad, trans Iordanem, vbi habitauit Seon rex Amorrhęorum. Cecidit autem in sortem filiorū Ruben & Gad, & dimidiæ tribus Manasse. c ¶ Tolle Resinā. Græci, rechinam vocant. Rechi enim dicitur quidquid manat. Est autē lachryma sudore lignorum exalata, vt Ceraſi & hūsci, & huiusmodi. Prima resina est Terebithina omniū præstantior. hanc gignit Arabia, Iudęa, Syria Cyprus & Africa & insulę Cicladēs. Secunda est Lentiscina, quę Myrrix vocat. hæc et Chio insula deportat. Tertia pinalis, q̄rū alia pictines, alia pictinę alia liquida alia arida: & afferūtur ex Colophonia. vnde & nomen Colophonia resina sūpsit. Resina aūt apta est lęsis corporibus, & p̄ medicina ponitur. vñ: Nūquid resina nō est in Galaad? Resina ergo p̄ pnia ponitur, & Ier. 8. medicamine cōuersionis ad deum. Inde hortatur p̄pheta Aegyptum & confines prouincias vt agant pniam, alioquin à salsis dijs frustra medicamina expectant: quia non accipēt ab eis sanitatem, sed confusionem. d ¶ Audierunt Gen. quia frustrato solatio Idolorum, corā hostibus corruit, & mutua clade fortis cum forti cecidit. Sic hęretici, quia semper discordes in vario errore versantur, alterutrum sese lacerantes, nō victoriā veritatis accipiunt sed errore captiui pariter in foueā perditionis cadūt. e ¶ Annunciate Aegypto. Vos q̄ audistis vaticiniū meū, nūciate Pharaōi, quia p̄p̄e ē tēp̄s & tumult⁹ belli.

☞ Qm

Nicolaus de Lyra.

c✠a ¶ Et clipeum, & proprie est bellum &c. qui proprie est peditum, tamen frequenter vnum ponitur pro alio. b ¶ Et procedite &c. ordinate per acies distinctas. c ¶ Iungite equos. In Hebræo habetur: Ligate equos. i. cingulate, quod fit ante ascensum equitum. f ¶ Polite lanceas. i. forbite ferra lancearum vt melius penetrēt. cōsequēter ponit cōsliū⁹, cū dicitur. i ¶ Vidi. s. Aegyptios. k ¶ Et terga uertentes &c. i. fugiētes. l ¶ Nec respexe. &c. retro se ex festinatione fugę, & adhuc non valebit eis, ideo subditur: m ¶ Nō fugiet uel. nec saluari se putet fortis. Ad aquilonem iuxta flumē Euphraten uicti sunt. ideo admirando subdit adhuc prophęta: n ¶ Quis est s. rex Aegypti. o ¶ Qui quasi flumen. i. cum magna pompa & apparatu ad prœlium venit, & tamen sic est turpiter debellatus. p ¶ Aegy. Hic cōsequēter describit debellatio⁊ ad auxiliarios cū dicit: q ¶ Et. quia pfes alias gētes secū habebat & fortes, vt postea subditur, de q̄rū auxilio nimis cōfidebat, ideo subdit: Et di. r ¶ Ex. quia ānequis aliqui pugnabāt i curribus. s ¶ Aethi. bellatores de terra illa. t ¶ Tenen. i. docti ad prœlium. Et lium. v ¶ Et Lydij. &c. quia erāt edocti in arte sagittandi. C x ¶ Dies autem &c. q. d. totum istud non valebit Aegyptijs, quia dies ille belli statutus est à deo, vt fiat vindicta de eis. y ¶ Deuorabit gladius. s. regis Babylonis Aegyptiorū exercitum. z ¶ Et inebriabitur &c. i. ablęq; mēsura effundet sanguinē. a ¶ Ascēde &c. Hic describitur debellationis grauitas, quia multi fuerūt interfecti & alij vulnerati, p̄ magna parte insanabiliter: ideo dicit: Ascende in Galaad. vbi abūdabāt medicinalia. b ¶ Et tolle Resinā. i. medicinā: quia nō hoc dicit ironice, ideo subditur: Frustra: multiplicas &c. c ¶ Audierūt Gētes &c. ex fuga & debellatione. d ¶ Vlulatus tuus. i. sonus confusus fugientiū & morientiū: Repleuit terram. Et subditur causa. e ¶ Quia for. &c. milites em̄ Pharaonis, qui adhuc nō erāt vulnerati ex festinatione fugiendi, vnus impellebat aliū ad terram, & sic mutuo sibi nocebant. f ¶ Verbum. Hic cōsequēter describit regni deiectio. & sed⁹ subditur eius reparatio, ibi: Et post hæc. Prima adhuc i duas, quia primō ponit Aegyptiorū ruina, secundò Chaldæorū potēta, ibi: Vox eius. Circa primū dicitur: Verbum quod locut⁹ est dominus ad Ieremiā prophetam super eo quod uēturus &c. Dicit Iosephus, x. libro antiquitatis Iudaicæ, qd̄ Nabuchodonosor. xxiij. āno regni sui intrauit Aegyptū & subiecit sibi. Debellatio aūt Aegypti prædicta fuit. xiij. anno Ioachim filij Iosiæ, vt dicitur in principio huius ca. & ille fuit prim⁹ annus regni Nabuchodonosor, vt habet supra, xxv. & sic ab illa debellatiōe Aegypti vsq; ad istā destructionē regni sui fluxerunt. xxij. anni. g ¶ Anū. i. incuitatib⁹ oibus & locis proclamate, q̄ oēs p̄parēt se ad bellū, iō subdit: Diuisio h ¶ Sta & prępara te. quia tamen hoc eis nō valuit, iō subdit: Quia deuorabit gladius ea quæ per circuitum tuū. D

✠ Quare

✠ parationes hois ad pugnādū cōtra Diabolū, q̄ dicit, rex super oēs filios superbiæ. Iob. xli. d. cōtra quē accipiendū ē scutū patientiæ. Qd̄ ad modū scuti militaris debet esse triāgulū. s. ad portādū patiēter contumelias verborū, & molestias verberum, & damna tēporaliū rerū: & Clypeū qui proprie loquēdo est rotundus: propter qd̄ significat munitionē sacę scripturę cōtinētem p̄fectionē vitę quæ signat̄ per clypeū circularis figurę, Prouer. xxx. a. Ois sermo dei ignitus clype⁹ est sperantibus in se. b ¶ Et p̄cedit. cōstanter & intrepidè. nā tales timet Diabol⁹ & refugit, Iaco. iij. b. Resistite Diabolo, & fugiet à vo. c ¶ Iūgite. In Hebræo habet: Cingulate equos. nam in bello cōtra Diabolū corpora (quę sūt equi aiarū cingulāda sūt cingulo castitatis & mūdicię. d ¶ Et. per dīm animæ supra corp⁹ p̄prium. e ¶ Strate in galeis. per rectitudinem intentionis: quia sicut galea est incapite, sic intentio recta esse debet in voluntate, quæ caput est in viribus animæ. f ¶ Polite lanceas, induite uos. Id est forbite ferra lancearum, amouendo inde rubiginem: quod fit moraliter per veram & perfectam pœnitētiam, de peccatis. g ¶ Et induite uos loricis. : per custodiam iustitiæ & æquitatis: Ephesiorum. sexto. c. Induti lorica iustitiæ & cætera. Et quoniam in hoc congressu multi sunt pusillanimes ex humana fragilitate, sequitur: h ¶ Quid igitur: Vidi ipsos pauidos & terga uertentes & fortes eorum cæsos. Et quoniam aliqui sic lætaliter vulnerātur, q̄ de cętero non curantur, ideo sequi postea: Frustra multiplicas.

Moraliter

† multiplicasti.

a ✠ Cimeras magicis artibus dedita. b ✠ Metropolis eiꝰ Aegypti. ✠ Vel thania.

☞ a ¶ Quoniam sicut Tha. Hoc est ex E comparatione locorū frugiferorū, quasi
† propul sarus est. in mari submersorum, grandē Aegyptio rum potestis intelligere ruinam. Thabor terminus est Zabulon, mons in medio
† propul sauit Galileæ campo, mira rotunditate sublimis: distans à diocesaria, x. milibus con
1. Re. 25. a. tra orientalem plagam. Qui confinium
Mystice quoque inter tribus Isachar & Neptalim fuit Carmelus, vbi Nabal Carmelus fuit & nunc villa est Carmela nomine de cimo lapide oppidi Chebron, vergens ad orientalem plagam. vbi Romanorū præsidium est. Mystice autē, quia Thabor
† illuc Pha veniens lumē, vel veniat lux, & Carme raonē regē lus, tenellus aut mollis, siue scientia cir Aegyptire cuncisionis interpretant, significant hęre gē multitu ticos in lumine secularis sciæ & sapiētię dinis ma superbientes, vel Iudęos molles vel delitio gnę transi sos in circuncisione carnis gloriātes, qui re fecit tē sub vero Pharaōe versant & Christo ser pus. i. diem uire renuūt, in hui⁹ seculi mare demersi, pugnæ in & in dānationē perpetuā. b ¶ Vitu. quia dictum. Aegyptia plebs in delitijs nutrita in domita lasciua iugū disciplinę recusauit. c ¶ Mercēnarij. principes Aegyptiorū nō pastores sed mercennarios vocat, qui non curā regis habebāt, sed auaritiæ & luxuriæ studebant. ideo corā hostibus in
Mystice fugā cōuersi sunt. ¶ Mystice aūt Mercē narios Aegypti fictos pastores ecclesię in hoc mūdo pegrinātes possum⁹ intellige re, qui lucrū terrenū quęrentes, oues sibi
F cōmēdatas contra vastatores defendere nō presumūt. vñ: Mercēnari⁹ aūt, & q nō est pastor, videt lupū venientē, dimittit o ues, & fugit. d ¶ Vox. Nō solū historiali
Ioh. 10. b. Aegypto, iusto dei iudicio vindicta sup uenit, sed & spūali in die iudicij supuentu ra est, quā nūc scriptura in toto orbe cla ra voce futurā pnūciat. vnde bñ vox ei⁹ æri sonāti cōparatur, qd' cæteris metallis sonori⁹ tinniat, & dies iudicij cūctis retro correptiōibus fortius sonabit. Tūc enim
Pla. 49. a. deus manifeste veniet, & nō silebit. Ignis
Matt. 13. f. in cōspectu ei⁹ exardescet, & in circūtu e ius tēpestas va. Tūc angeli ppabunt vt
Matth. 3. c. colligāt de regno ei⁹ omnia scādala, & li gna infructuosa securibus validi examis cedāt. Tūc succidet salt⁹ inutilis, quia oē lignū nō faciēs fructū bonū excidet: & in ignē mittet. Et multitudo pditorum qui q̄si locustæ breui volatu se extollūt, in in fernū demerget. & tūc patebit cōfusionū omniū caro alīs cogitatio, quę voluptati b⁹ seculi innitit, cum Diabolo puniēda tradetur. vñ subdit: Confusa ē filia Aegy pti &c. c ¶ Et post. licet videat intimare regnū Aegyptiorū nō irrepabiliter à Nabu chodonosor esse destructū, cū postea ibi
Isa. 19. d., fuerint reges vsq; ad Augustū. altiori ta
† filios No. mē sensu Christiana designat tpa, qñ; dei vel, fastum culius in Aegypto hui⁹ mūdi restauratus Alexādriæ est, ad quē exercēdū hō nat⁹ ē, de q̄ Isaias: Percutiet dñs Aegiptū pla. & sa. cam &c.

Nicolaus de Lyra.

☞ Et tu ne

✠ a ¶ Quare. In Hebrēo habet: Quare inclinauit cadēs ad terrā, non potēs se su stinere sicut res putrida, redditur ea: Q̄m dominus subuertit eū. b ¶ Surge & re uertamur ad populum. Sic dicebāt il li q venerāt in auxiliū Aegyptiorū. c ¶ A facie gla. i. exercitus Chaldæorū sic no minati, eo q̄ in aliquo eius vexillo erat signū colūbę, vt expositores nostri dicūt. In Hebræo habet: A facie gladij vinosi. i. inebriati sanguine occisorū. sicut supra eodē ca. dicit:

1 ¶ Idolum vel Pharao.

dius ea quę per circumitum tuū
a sunt. Quare † computruit fort⁹ tis tuus? Non stetit, quoniā do
a ¶ Quia populus eius in manus hostium traditus.
minus † subuertit eum. Multipli cauit ruētes, ceciditq; uir ad pro
a ¶ Sicut hortari se debuerāt ad pugnam, sic hortant se ad fugam.
ximum suum. Et dicet: Surge, & b reuertamur ad populū nostrum & ad terram natiuitatis nostrę à
a ¶ Nabuchodonosor qui stultus & sine cord e visio nem deo ascribendam, ascribit dijs suis.
facie gladij colūbę. Vocate c † nomen Pharaonis regis Ægy d
a ¶ Belli. b ¶ Contra te.
pti, a tumultum, addux b it tempus. e
Viuo ego, inquit rex, dominus
a exercituum nomen eius: quoniā f sicut Thabor in montibus, & si
a ¶ Pegasa sarcinulas ad fugiendum.
cut carmelus in mari, ueniet. Vā g sa transmigrationis fac tibi ha bitatrix filia Ægypti: quia Mē phis i solitudine erit, & deseretur
b inhabitabilis. Vitula † elegans h
a ¶ Nabuchodonosor qui eam in fugam a facie ar morum vertat.
atq; formosa Ægyptus: † stimu i
c lator ab aquilone ueniet ei. Mer k cennarij quoq; eius qui uersabā
a ¶ Delitijs carnalibus desiti.
tur in medio eius, quasi uituli sa l ginati uersi sunt, & fugerunt si m mul: nec stare potuerunt, quia n dies interfectionis eorū uenit su per eos & tēpus uisitatiōis eorū.
d Vox eius quasi æris sonabit, quo o niam cum exercitu properabūt, p & cum securibus uenient ei, quasi q ligna cedentes succiderunt sal r tum eius, ait dominus: qui sup putari non potest. Multiplicati
a ¶ Quia multiplicati sunt super numerum.
sunt super locustas, & non est in eis nūmerus. Confusa est filia
a ¶ Dæmonum. f. b ¶ Tradendo scilicet in manu Nabuchodonosor & Chaldæorum. Hi enim diripue runt omnia. & ita tum regni euerterunt.
Ægypti, & tradita in mānus p̄ puli aquilonis, dicit dominus ex s ercitu deus Israel. Ecce ego ui sitabo super † tumultum Alexā t driæ, & super Ægyptū, & super u deos eius, & super reges eius, & v
super Pharaonem, & super o x mnes qui confidunt in eo, & da bo eos in manus quęrentium ani mam eorum, & in manus Nabu chodonosor regis Babylonis, & c in manus seruorū eius. Et post z hæc habitabitur sicut diebus pri a sinis, ait dominus. † Et tu ne

timeas serue meus Iacob, & ne

codē ca. dicitur: Deuorabit gladius & ine G
briabitur sanguine eorū. Ratio diuersita
tis huius literę est, quia dictio Hebraica
יערה ionahhic posita æquiuoca est ad vi †Isa. 44.
nositarem & colūbā, vt dictū est. supra,
xxv. d ¶ Vocate no. Ironicè dicitur hoc.
e ¶ Tumultum adduxit. i. tempus à deo constitutum adduxit multitudinem Chaldęorū ad te destruēdū. In hebrēo hī: Vocate ibi. s. ad bellū Pharao rex. & est vocatiui casus Tumultus. s. belli transit tēpus statutū, dicit hic Rab. Sa. q̄ die sta tuta debebat egredi rex Aegypti in cāpū cōtra regem Babylonis, sed non fuit au sus exire: & sic ad derisionē ei⁹ dicit hic, q̄ tēpus statutū belli transiit. f ¶ Sicut. i. sic cut verū est, q̄ Thabor est situs in mōte, & Carmelus, p̄ pe mare, sic veniet destructio Aegypti, ideo subditur: g ¶ Vasa trās. i. prępara te ad fugā de terra. Sciendum autē, q̄ scriptura nō loquitur hic de Car melo vbi manfit Nabal, que est satis longe à mari, sed de carmelo in quo fuit mā sio Elię, qui est, ppinquus mari mediterra neo. h ¶ Vitula, elegans. &c. Hoc dici tur, quia popul⁹ Aegypti erat petulis & lasciuus. i ¶ Stimulator ab aquilone. i. Nabucho donosor, q̄ à parte aquilonis intrauit Aegyptū, & gladio suo stimula uit eum. k ¶ Mercennarij quoq;. Ter † lasciuis ra Aegypti ē supra mare mediterraneū, † exito propter qd' mercatores de extraneis re gionibus veniētes ibi morabantur ad tēpus. l ¶ Quasi uituli sagina. i. diuitijs pleni. m ¶ Versi sunt &c. & fugerunt vnusquisq; ad terrā suā, propter guerā † Ezech. imminentem, ideo subditur: n ¶ Quia H dies interfectionis. s. q̄tum ad remanētes in Aegypto. o ¶ Vox ei⁹. Hic cō sequēter ponit Babyloniorū potentia, cum dicitur: Vox eius. i. fragor. & stre pitus exercitus. p ¶ Quasi æris so. s. ci cut tuba æris. q ¶ Et cum securibus. q. d. Sicut ligna nō possunt resistere secu ribus se cædentiū, sic nec Aegypt⁹ potent resistere exercitui Babyloniorū. r ¶ Mul tiplicati sunt &c. In hoc designat ma gna multitudo exercitus Babylonis. s ¶ Visitabo super tu. Alexā. Nomen est ciuitatis Aegypti famosa, in qua erat pplis mult⁹. ideo signat hic per tumultū. In hebrēo tñ habet hic: Sup tumultū No. Sic enim vocabat illa ciuitas tpe Ieremię: sed postea p̄ magnū tps Alexāder magn⁹ Aegyptum sibi subiecit, & illā ciuitatē in pte destructā reædificauit & ampliauit & suo noie denominauit, ppter qd' translator q fuit post tēpus Alexandri transtulit no mē vltimum. quod erat & est famosum. t ¶ Et super deos eius. s. super idola argentea & aurea, quę rapuerūt Chaldęi. v ¶ Et sup. quia plures reguli erant sub rege Aegypti. x ¶ Et. qui venerāt ad ei⁹ auxiliū. sperantes ab eo auxiliari in casu confisi. y ¶ Et post. hic cōsequēter po nitur regni Aegypti præparatio, quia li cet tūc Nabuchodonosor Aegyptū vasta uerit, & nomen regni Iudę abstulerit, tā mē postea fuit ab Aegyptijs habitata. z. post finē quadraginta annorū, secūdū q̄ habetur Ezechiel. xxix. Fuerunt etiam ibi postea reges magni & potentes, vt patet in lib. Daniel. & Machab. & hoc est qd' di citur: Et post hæc habitabit sicut in dieb⁹ pristinis &c. & patet litera. z ¶ Et. Hic cōsequenē describit cōlatio Iudęorū, qb⁹ p̄mittit reuersio à captiuitate Babyloni ca, cū dicit: Et tu. cuius causa subditur:

✠ Quia ecce

¶ In eo.ca,vbi dicitur in postilla,A facie gladij columbæ.

ADDI.III. In Hebræo in hoc loco ,pprie dicitur:gladij יונה Ionah.i.columbę &c.nō autem à facie gladij vinosi.qualiter autem itelligatur gladius columbæ: vide suprā. xxv.in additione vltima. C

NICO. DELYRA.

Ca. XLVII.

QVod factum est &c.Hic cōsequenter Ieremias ,pphetizat cōtra Philistheos.Et primō ponitur tēp⁹ huius reuelatiōis eū dicit:e ¶ Quod factū. Et vt dicit Rab.Sa. hoc fuit tempus quo Nabuchodonosor obsidebat Ierusalem,vt dictū est supra.39. & ab illa obsidione discesserūt Chaldæi, vt obuiarent Aegyptijs venientib⁹ in auxilium Iudæorū, quorū occursū timens Rex Aegypti,spoliauit Gazam ,quæ est ciuitas in extremitate terrę Philisthinorū versus Aegyptū,vt patet in descriptiōe illius terræ,& reuersus est in terrā suā.Cōsequēter ponit vastatio Philisthinorū per regē Babylonis,cùm dicitur: f ¶ Ecce &c. quia à parte aquilonis intrauit exercitus Babylōis terrā Philisthinorū, qui nomiāt nomine aquarū inundātiū, ad designādū fortitudinē exercit⁹,& eius impetū , sicut Isaiæ.viij.b.dicit: Adducet dñs super eos aqās fluminis fortes multas,regē Assyriorū &c.h ¶ Clamabunt homines.Est enim vlulatus son⁹ cōsuetus ,pcedens ex magno timore & anxietate.i ¶ Non respexe.ad adiuuandū eos ex importēta. k ¶ Et dis. Istę ciuitates erant cō fœderatę Philisthæis, & ideo dissipatæ fuerūt cū eis.l ¶ Reliquia in . Cappa. Cappadoces & Philisthæi exierunt de eadem Gente , secūdum quod dicitur Genē.x.de quibus egressi sūt Philisthijm & Capturi.i.Cappadoces.vn de hic habet in Hebræo: Insulæ capitur. & propter ,ppinquitatem dictā, in auxilium ,Philisthinorū venerunt & cum eis perierunt. m ¶ Venit caluitium &c. Licet enim fuisset primò spoliata per regem Aegypti,vt dictum est,tamen postea fuit amplius destructa per regem Babylonis. n ¶ Conticuit Ascalō.i.populus Ascaloms non potens resistere:o ¶ Vsquequo concideris.Hic est finis versus , & refert ad terrā Philisthinorum. & quod sequit. p ¶ O mucro domini.dirigitur ad gladium Regis Babylonis, qui dicit mucro domini,eo quòd erat executor diuinæ iustitiæ , vt frequenter dictum est suprà. q ¶ Vsquequo &c. Ingredere in tuginā.& sic dicebāt Philisthęi & regiōes illę gladio Babylōis afflictę. Et rndet ,pphęta:

✠ Quō Moraliter.

Moraliter.e ¶ Quod factum est &c. contra Palæstinos. qui interpretantur ore contundentes & ore contusi :ideo per ipsos signātur detractores, qui ore suo maledicto contūdunt famam bonorum. & per hoc ipsi sunt ore contusi. nam per os suum maledictum tradūntur dæmonum potestati.& de ipsis subditur: ¶ Ecce aquæ descendentur ab aquilone Id est turbationes istorum, à dæmonum potestate , secundum quod dicitur supra primum.c. Ab aquilone panditur omne malum.Quod autem per aquas significetur turbatio , patet: Isa. viij.b. Adducet dominus aquas fluminis fortes regem Assyriorum &c. Detractores enim per dæmones acriter turbabuntur pœnis infernj,ideo subditur: g ¶ Et erunt quasi torrens inundas &c.De quo dicitur Isa.xxx.g. Præparata est Abberitopher, à rege præparata profunda & dilatata. Nutrimenta eius ignis & ligna multa,flatus domini sicut torrens sulphuris incendens eam.

† Exidendo exci. te.

D

† Propter debilitatē animum.

a ¶ Et tu no-ti.&c.Hęc promissio non bene conuenit Iudęis:q A toto orbe dispersi consumuntur,nec regnum habēt,nec sacerdotium.Conuenit autem Christianę genti quę colligitur de omnibus gentibus,& reuertitur de captiuitate erroris ad terram Ecclesiæ,vbi requiescet in spe & prosperabitur successu virtutum nec timebit aduersariū cōfidēs in deo suo.Nō consumet quidē,sed sicut aurū quod per ignē trāsit,purgabit at⁊ pbabit.Possum⁹ dicere,q⁊ generatio sua ātiq ante diē iudicij penitus nō consumet.Quia ex parte ęcclię cōtigit in Israel,& cū plenitudo gē eū subintrauerit,tūc ois Israel saluus fiet.

GLO.ORDI. Ca.XLVII.

QVod factū est &c.Ieremias sicut Isaias & Ezechiel vicinis nationibus plagas venturas prædicit,quia populū dei infestabāt,& in illius aduersitate gaudebāt. Palæstinis ergo sicut āte Aegyptijs prænūciat captiuitatē vēturā.c ¶ Et dissi.Ostē dit Tyrū & Sidonē ad Palæstinos attinere, licet Tyr⁹ in sorte Nephtalim ceciderit ,& Sidō terminus Chananęorū in sorte Aser: sed nō eam possedit,quia hostes expellere nō valuit.d ¶ Reli.In qua habitabant Cappadoces pristinis cultoribus interfectis.Hæc est terminus Chananæorū iuxta Aegyptū,cæciditq⁊ in sortē Iudę: sed eam nō obtinuit,quia Enachim.i.Gigātes Allophylorum fortissimè restiterūt: & est vsq⁊ hodie insignis ciuitas Palæstinæ , quāuis de ea prophetatū sit:Gaza futura est in tumulū sempiternum:sed vbi prius fuit vix vlla remanēt vestigia.in alio em̄ loco ædificata est.e ¶ Venit.Hæreticis & Schismaticis & oibus ecclesiæ hostibus plagā venturā significat,quia Christi confessoribus præparauerūt insidias , intulerūt bella & incōstore diabolo multa persecutionū genera.Ad extremū verò ipsi tradunt hostibus seruissimis & pœnis perpetuis. Interpretant em̄ Philisthęi potione cadentes,Tyrus,angustia,Sidō,venatio,Ascalō,ignis, infamis,Gaza,fortitudo eius:Quę omnia bene cōueniūt Antichristo & mēbris ei⁹, qui p superbiā in apostasiā cadēs angustia mētis æstuādo,venationē exercet in mundo,q⁊ pōt de Ecclia rapiēdo & interficiendo:cuius

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Quia ecce.Et dicit hoc de iustis illius populi,quia impij fuerūt deleti. Cætera patēt vsq⁊ ibi:b ¶ Te.totaliter delendo.c ¶ Sed.pœnis tēporalibus secūm ordinē iustitiæ meæ te affligēdo.d ¶ Nec. q.d.q.nō es innocēs secūm veritatē .Vel sic:Ne iudices te innocentē,si tibi peccē.

† Iustis ei.

¶ In cap.xlvj.vbi dicitur in postilla:Et Ammon & Moabitæ.

ADDI.I. De istis cōsanguinitatibus tam antiquis seu beneficijs tā longo tēpore ante receptis quas postillator allegat,nō fit mentio in hoc loco nec in alijs similibus, quia talia non consueuerunt in memoriam reduci,nisi apudeos qui scripturam sacram recipiunt: vnde nationes hīc expressē reprehenduntur propter vicinitatem vel saltem humanitatem ,quia secundum legem naturæ , homo non debet alterum ledere &c.

¶ In eo cap.vbi dicitur in postilla:Et tolle resinam.

ADDI.II. Vbi nos habemus resinam,in Hebræo habetur צרי Zori:quòd significat Tyriacam, prout dictum fuit suprà in additione super ca.viij.

Ineo.ca.

paueas Israel.Quia ecce ego saluum te faciam de longinquo , & semen tuū de terra captiuitatis tuę.Et reuertetur Iacob,& requiescet,& prosperabitur:& nō erit qui exterreat eū. Et tu noli timere serue meus Iacob , ait dominus,quia ego tecū sum:quia consumā ego cūctas Gētes, ad quas eieci te. Te verò nō consumam, sed castigabo te in iudicio , nec quasi innocenti parcam tibi.

Cap. XLVII.

QVod factū est uerbū domini ad Ieremiam prophetā cōtra Palæstinos anteqū percuteret Phara Gazā.Hæc dicit dominus:Ecce aquę ascendēt ab aqui

a ¶ Vt multitudine & violentia cuncta opprimant.

lone,& erunt quasi tōrrens inundans & operient terrā & plenitudinem eius ,urbē & habitatores

¶ Vnicuiq; imminente morte.

ius.Clamabūt homines & ululabunt omnes habitatores terrę

a ¶ Quia vocē plorantiū strepitus hostiū superabit.

à strepitu † pompę armorū & bellatorum eius, à cōmotione quadrigarū eius, & multitudine ro

a ¶ Ni illi liceat.f.a strepitu curā gerere,cum hostis in singulos grassaretur.

ttarum illius.Nō rēspexerunt patres filios † manib⁹ dissolutis: pro aduentu diei in quo uastabūtur omnes Philistijm,& dissipabitur Tyrus & Sidon cū oībus reliquis auxilijs suis.Depopulatus est em̄

a ¶ Quia Palestini de Cappadocia venerunt.

dominus Palæstinos.reliquias in

a ¶ Ablatis opibus & robore vtili.

fulę Cappadocię.Venit caluitiū

a ¶ Fortitudinē eius b ¶ A voce gaudij & letitię. c ¶ Vrbs Palestinæ in sorte Iudæ:sed nō eam habuit quia habitatores eius superare non potuit.

sup Gazā, † cōticuit Ascalon & reliquię uallis earū. Vsq⁊quo cōciderис:O mucro domini,usq⁊quo

a ¶ Diabolū significat,cui traduntur peccatores in interitum carnis vt ipsis saluus fiat.

dō cuius fortitudo ignis est infamis. i. cōcupiscentia carnalis. Vñ:
E Virtus eius in lumbis eius &c. Per libidinem enim carnaliū men
Iob. 40. d. tes exurit: sed in nouissimo præcipitabitur. a ¶ Quomodo q
escet cum dominus &c. Q. Non potest gladius quiescere, ni-
† cuius si domino iubente, pcui vindictam exercet. Vel: Qu asi ex pſona
afflictorum ad gladium domini locutus
erat. sed hic respondet in persona sua.

GLOS. ORDI.

AD Moab hæc dicit dominus exercituū deus Israel. Sicut est circuncisio carnalis & spiritualis. sic Moab carnalis & spiritualis. Moab interpretat de patre, vel aqua paterna tanquam de incestu & ebrietate conceptus quasi absente & ne sciente patre. Rex Moabitarū Balaā ariolum ad maledicendū inuitauit, qui cōtra Moab hæc inter cætera ꝓphetauit: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & pcutiet principes Moab. Significat au-
1. Cor. 1. c. tē Moab sapiētiā secularē. de qua dicitur: Perdā sapientiā sapientiū: quę autorē sui sensum habet: Quę ex dei cognitiōe genera. videt quidē de patre nasci, sed quia adulter est & aduersari⁹ populo dei, de incestu, & spelūca, nocte generat: vñ in nocte perīt secūdū Isaiā, in errore. s. sempiterno, sicut Aegyptij à vigilia matutina. i.
Isa. 29. c. nocte fluctib⁹ obruti sunt. Et Loth de Sodomis nocte pereūnt⁹ venit in Segor, &
† gliatio. ortus est ei sol. Hinc: Quia nocte vastata
* Exo. 14. f. est ar, cōtinuit Moab. Notādū aūt, q⁹ Na-
† Madmen succideris. bo iterp⁹tat sessio vel ꝓphetia. Cariathiarim, ciuitas vel villa siluarū. Esebō cogita-
F Gene. 19. c. tiōes, Luith genę: Oronaim foramē mœ-
Isaie. 15. f. roris. Quia ergo omne dogma cōtrariū
Tropolo. veritati, ablq; inspiratiōe dei de hūano sēsu in erroris tenebris nascit, nocte vastat, & argumenta ei⁹. i. muri ecclesiastico sermone destruūtur, vt ęterno silentio cōticescant, & factio eorū ad pœnitentiā & lachrymas vertatur super Nabo. i. ꝓphetiā vel sessionē, magistros. s. eorū, & super Cariathiarim vbi non sunt arbores fructuosę, sed saltus infertilis erit, vlulat⁹ & planct⁹, & oīa eloquētiæ ornamēta tollentur, vt nudi remaneant & deformes. Et si qd virilitatis habere videbant, in barba rasa à viro ecclesiastico effeminatū & debile cō probetur. Accingūtur sacco pnīe, & super tecta & dogmata in quib⁹ se sublimes credebant & in plateis spacioſę vię quę ducit ad mortē, erit vlulat⁹, nec ascēdent p supbiā, sed descēdent in fletū. Tū intelligent
† operibus oēs cogitationes suas vanas, qd' interpſtat Esebon, & casum & ascēsum superbię, vt vox eorū audiat⁹ vsq; ad opa mala quę fecerūt & mādatū qd' putabāt dei, ꝓpria se cō fessiōe dānantes. Cūq; egerint pniam, per Luith. i. genarū lachrymas ad altare cōscēdant, & q̄si mœroris foramīe in introitu clamorē contritionis leuēt ad dīm
Psal. 50. d. dicētes: Sacrificium deo spiritus con. &c.
c ¶ Væ sup Na. Prędicit vastationē Babyloniorū sup Moab vēturā, & super ei⁹ vrbes indytas, vt q hostes fuerunt populi dei & derisērūt eū, vastētur in derisū cæteris natiōib⁹. vñ in sequēt⁹: Fuit em tibi in derisum Isrl, quasi inter fures repertus es eum. Hinc Isaias: Onus Moab &c.
j. eodē. d. Et aūt Moab prouincia Arabiū Nabo ciui
Isaię. 15. a tas nobilis, in qua erat Chamos idolum quod & Beelphegor. d ¶ Sal. qui vo-

Nicolaus de Lyra. ✠ lunt sal.

Cap XLVIII.

AD Moab hæc dicit dominus exer. &c. Hic in tertio loco prophetizat contra Moabitas. & diuiditur in duas partes: quia primo ponitur afflictio Moabitarum ab Assyrijs. secundo à Chaldæis, ibi: Hæc dicit dñs. & hoc modo ꝓcedit Isaias propheta cōtra eos ꝓphetizando. xv. ca. & xvj. & in plurib⁹ vtitur ibi verbis hic positis. ex quo magis apparet Isaiam & Ieremiam eodem spiritu prophetasse. Prima diuiditur in tres: quia primò ponit Moabitarum vastatio, secundò vastationis ratio, ibi: Pro eo enim. tertiò prophetę compassio: ibi Ideo super Moab. Circa primū nominantur plures ciuitates terrę Moab, per quas intelligitur ppls ibi habitans, eo modo loquēdi quo dicit⁹ aliqua ciuitas affligi vl vastari, qñ ppls ciuitatis affligit⁹ vel vastatur. Dicit igitur: c ¶ Væ super Nabo. nomē ē ciuitatis notabilis in terra Moab.
g ¶ Confusa fuit. i. Cariathiarim, quę erat valde fortis ciuitas iter alias. i ¶ Cōtra Esebon. ma. s. Chaldęi dicentes ad inuicem, Venite disperdamus eam. m ¶ Sequetur⁹ te. quantum ad fugientes ex te. n ¶ Vox clamoris de Oronaim. i. de tali loco egredientes à morientibus & fugientibus. o ¶ Per ascēsum Luith &c. nomen est montis in Moab ad quem multi flentes refugerunt. p ¶ Hostes ulu. cō. s. Chaldęi à longe ꝓceperūt clamorem fugientiū: q ¶ Eritis quasi steriles ab oī bono. In Hebrēo sic habet: Eritis quasi vastitas in deserto. r ¶ Pro eo enim. Hic cōsequēter ponit dictę vastationis rō, quę est duplex. vna ex eius fastu, alia ex dei cōtemptu. secūda ibi: Absit enim. sum est. Prima adhuc duplex. Prima, quia nimis cōfidebāt in fortalicijs suis, & abundabāt diuitijs. Secūda, quia habebāt plures viros bellatores natiuos de terra Moab: propter qd' nimis supbierāt, & iustū erat q⁹ punirent. Igitur primò ponit primū secundò secundū, ibi Quō dicitis. Circa primū dicitur: Pro eo &c. reputādo eas inexpugnabiles. s ¶ Et in the. estimando: q⁹ inde posses bellatores conducere ad resistendum omni hoī. t ¶ Tu quoque. quia nulla potestas humana valet contra iudiciū dei. v ¶ Et ibit Chamos idolum erat Moabitarū. x ¶ In tran. quia Chaldęi portauerūt ipsum ad terrā suam, propter materię pretiositatem. y ¶ Et ue. pre. i. exercitus Chaldęorum. z ¶ Et per ual. &c. i. habitantes in vallibus & campestribus.

✠ Dare florem Moraliter. b ¶ Ad Moab. Per Moab, qui interpſtat ex patre, eo q⁹ ex patre & filia fuit nat⁹ Geñ. xix. signatur hō in peccatis nat⁹ & nutritus, & p ei⁹ subiectionē Assyrijs qui facturę vigilātes interpſtat ipsius subiectio dęmonibus qui nūq; dormiūt, signat: ideo subditur: c ¶ Væ sup. quæ interpſtat cōsolatio, talis autē hois cōsolatio nō est nisi in turpib⁹ & peccatis quę ducit ad vę æternę maledictionis.
d ¶ Quoniam ua. in morte. e ¶ Et cō fusa: confusione gehennę. f ¶ Capta est Cariathiarim: quæ interpſtat vrbs siluarum, per quā signatur congregatio operum inutilium, sicut silua est congregatio lignorum infructuosorum. & sic moraliter capta ē Cariathiarim in morte, quia tunc cessant operationes inutiles & malę q̄tum ad exercitium, sed nō q̄tum ad supplicium. h ¶ Non ultrā exul. sed maxima desolatio. i. ¶ Cōtra. q interpſtat cingulū tristiciæ, & signat fastū cordis peccatorū. k ¶ Cogitauerunt mala. s. dęmones, qui peccatoribus disponunt pœnas horribiles. l ¶ Ergo silens conticesin pœnis gehennæ: m ¶ Sequetur⁹ te gladius. s. demo-

✠ a ¶ Quō. q. d. tales occisiōes & victorias nō facit virtute propria, sed diuina, & sibi cessabit ab occisiōib⁹ & victorijs, quando secundum ordinem diuinæ iustitię punietur & ipse.

a ¶ Nabuchodonosor, qui in diuersū gentib⁹ vindictam domini exercuit. b ¶ Babyloniē

Non quiesces. Ingredere in ua-
a ¶ Ab ardore occidendi b ¶ Quiesce.
ginam tuam, refrigerare & sile.
Quomodo quiescet cum dominus præceperit eis aduersū Ascalonem, & aduersum maritimas eius regiones, ibiq; cōdixerit illi.

Cap. XLVIII.

¶ Aduersum Moab.

AD Moab hęc dicit dominus exercituum deus Israel. Væ super
¶ Sedlio vel prophetia.
Nabo, quoniā uastata est & cō-
a ¶ Ciuitas vel villa siluarum.
fusa. Capta est Cāria Thiarim, confusa est † fortis, & tremuit.
a ¶ Ex patre vel aqua paterna.
Non est ultra † exultatio in Mo-
a ¶ Cogitationes. ¶ Ciuitas Seon regis Amorrhæorum. Vade. Egressus est ignis de Esebon, & flamma de medio Seon.
ab: cōtra Esebon cogitauerunt malū. Venite & disperdamus eā de gēte: Ergo † silens cōticesces: sequeturq; te gladius. Vox clamoris
¶ Foramen mœroris.
de Oronaim, uastitas &
¶ Prouincia Arabum.
cōtritio magna. Cōtrita est Moab: annunciate clamorē paruulis eius: Per ascēsum enim Luith
¶ Genę interpretatur.
plorans, ascēdet in fletu: quoniā
¶ Clius, i. trinerta quod ducit ad Assyrios.
in descensu Oronaim hostes ululatum cōtritionis audierunt. Fu-
¶ Pereunte Moab.
gite, saluate animas uestras: &
¶ Myrica arbor est humilis.
eritis quasi Myricę in deserto.
Pro eo enim q⁹ habuisti fiduciā
a ¶ Dialecticis disputationibus.
in mūnitionibus tuis, & in the-
a ¶ Sapientię secularis vel memorię.
b ¶ Ab ecclesiasticis, qui munitur scuto fidei & gutto pugnant veritatis.
saūris tuis, tu quoq; cāpieris: &
a ¶ Figmenta hęreticorum vel philosophorum quę colunt quasi idola.
ibit Chāmos in transmigratio-
¶ Cultores.
nem, sacerdotes eius & prin-
¶ Ministri
a ¶ Ecclesiasticus.
cipes eius simul. Et ueniet prædo
a ¶ Secularis scientię munitionem.
b ¶ Quia omnis prauus intellectus captiuabitur.
ad omnem urbē, & urbs nulla saluabitur. & peribunt ualles
¶ Falsę humiliationes. ¶ Fictę virtutes.
& dissipabuntur campestria:

lunt saluare animã suam fugiant versutam doctrinã Philosophorum & hæreticorũ, vbi certus est interitus: & per humilitatẽ confessionis agãt pœnitentiã erroris in deserto districtæ abstinentiç, maneãtq; in simplicitate & veritate catholicę doctrinę. a ¶Date flo. &c. qui inuentione humana & in scitari scientia florere videbat, in desertũ & in solitudinẽ redigẽt. Quia verò displicet deo oĩs hypocrisis, vt sequẽs sniã ostẽdit: b ¶Maledictus qui fa. Necesse est eñ vt nõ solũ intueamur qd agimus, sed etiam qua discretione agimus. ¶Maledictus qui. Desidia per corporẽ nascit, fraus per priuatã dilectionẽ, illã minor amor dei exaggerat, hanc pprius amor sui excitat. Fraudem quippe in dei opere ppetrat, q se inordinata diligens, q hoc qd recte agit ad remunerationis trãsitoriç bona festinat. Tribus autẽ modis fraus ista cõmittit, qa aut tacita cordis hũani gratia, aut fauoris aura, aut res quelibet exterior desiderat. Cõtra q̃ q̃ pheta dicit: Beatus q excutit manus suas ab omni munere, quia eñ nõ solũ fraus in acceptione pecuniç est, nec munus vnũ est. Tres verò sunt acceptiones munerũ, ad quas ex fraude festinat. Munus est eñ à corde, captata gratia à cogitatione. Munus ab ore, gratia p fauorẽ. Munus ex manu, premiũ p dationẽ. Iustus verò ab omni munere manus excutit, quia in eo qd recte agit, nec ab humano corde ingratiam, nec ab ore laudẽ, nec à manu quærit recipere dationẽ. Sol⁹ in dei opere fraudẽ nõ facit, qui cũ in studio bonæ actiõis vigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humanã iudicij gratiã anhelat. Ipsa igit bona nostra, qa insidiantis culpę gladiũ euadere nequeũt, nisi sollicito timore quotidie munãt, recte p Iob dicit: Verebar opera mea quasi quæ aptè egerim in deo: sed quid in his latẽter ptulerim ignoro. Sępe eñ bona nostra latrocinãte fraude pereunt, quia rectis actiõibus cõcupiscentiæ terrenę se inserũt. sæpe desidia interueniẽte deficiũt, & frigescẽte amore tabescunt. c ¶Et maledictus. Põs hęc male dicto oĩ cõuenire q fluxũ seculi sequũtur, & corpora sua castigare & seruituti subiicere negligũt, secũdũ illud: Qui aũt sunt Christi, carnẽ suam crucifixerũt &c. Quia sine sanguinis effusione nõ fit remissio pcõrũ. Caro eñ & sanguis regnũ dei nõ possidebũt. Maledict⁹ ergo q p̃hibet gladiũ, id est verbũ dei à sanguine: q. animã materia peccatorũ fundendũ est quid q̃d in membris nostris carnale & terrenũ inoleuit, & rescãdo gladiũ verbi dei. ¶Greg. Gladiũ à sanguine p̃hibere est prędicationis verbũ à carnalis vitę interfectiõe retinere, de quo dicit: Gladius meus deuorabit carnes. Hic Paulus ait: Cõtector hodie qa mũd⁹ sum à sanguine oĩm. Nõ eñ subterfugi q̃ min⁹ annũcia rẽ omne cõsiliũ dei vobis. d ¶Fertilis. Ostendit Moab ex abũdantia in otium & elationem venisse. & populũ dei afflictum desperasse, quia nihil afflictionis vel captiui tatis patiebatur. e ¶Mittam ei &c. Quicumq; in humana philosophia confidunt despicientes ecclesiæ fidem & doctrinam simplicem, venient illis ordinatores & stratores dogmatũ suorum, & diripientes thesauros falsę scientiæ. quos in libris quasi in vasis habuere maligni. s. spũs: & tũc confundent in exitu vitę, probãtes nihil sibi pfuisse studiũ suum, & falsorũ deorũ suorũ culturam. Quia dij Gentium dæmonia, tunc ibũt cum diabolo & angelis eius in ignem ęternũ. Iusti autem in vitã ęternã: f ¶Consolamini enim. Ironicè vel ad pœnitentiã, vocat, vt p satisfactionẽ congruã euadãt miseriam. ¶Mystice. Sapientes hui⁹ mũdi & hæretici quos Moab significat si stulticiam nõ correxerẽt, tamen æternaliter punientur, Iob. xxj. b. Tenent tympanũ & citharã, & gaudent ad sonũ organi: ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Exemplum de diuite epulone. Lu. xvj. Et qñ tales ad palliandum suas malicias, aliquando faciunt aliquã bona opera de genere, sequitur: b ¶Maledicti qui fa. opus dei fraudu. opus dei fraudulenter facere est opere bono de genere magnam maliciam palliare. c ¶Et maledicti qui prohi. gla. su. id est iustitiæ exercitium à peccatorum præcisione, cùm possit & debeat corrigere. d ¶Fertilis fuit. in tẽporalibus bonis. f ¶Et re. quia diuitiæ fomentũ prębent oĩbus pũs: & per hanc requiem signatur perseuerantia in peccatis.

a ¶Quasi vsq; adhuc floruit.

[a] quoniam dixit dominus: Date †flõrem Moab, quia florẽs egredietur, & ciuitates eius deserte erũt, & inhabitabiles. [b] Maledictus q facit opus

b ¶Vel desidiose. ¶Vel pro corporalis rei præmio, vel pro laudis verbo, vel humani iudicij gratia.

[c] †domini fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum

a ¶Verbum dei.

[d] à sanguine. †Fertilis fuit Moab ab [e] adolescentia sua, & requieuit in [f] fecibus suis. Nec transfusus est de [g] ua

¶Captiuitatis.

se in uas, & in transmigrationem

a ¶Antiqua sordicies.

non abiit. Idcirco permãlit gustus [h]

a ¶Fama.

eius in eo, & odor eius nõ est immutatus. Propterea ecce dies ueniũt, di [i]

a ¶i. hostibus tradam diripiendam, qui seruantur omnem supellectilem eius.

cit dominus, & mittã ei †ordinatores & stratores laguncularum, & sternent eum, & uasa eius exhaurient, & lagunculas eorum collident. Et confundetur Moab à Cha [p]

a ¶Quia non poterit auxiliari.

mos, sicut cõfusa est domus Israel [q]

a ¶Vbi colebant vitulos aureos. b ¶Libationis.

à Bethel in qua habebat fiduciam. Quomodo dicitis fortes sumus, & [r]

uiri robusti ad præliandum? Vas [s]

a ¶Sub nomine Moab fictitia secuti & superbia confutatur.

tata est Moab, & ciuitates illius

¶Hosius. a ¶Qui in propria virtute vel scientia confidebant.

†succenderunt, & electi iuuenes e [t]

a ¶Damnationem perpetuam.

ius descenderunt in occisionẽ, ait [u]

rex, dominus exercituum nomen

¶Æternus.

eius. Propè est interitus Moab, ut

a ¶Non distermum est quod certo fini obnoxia est.

ueniat, & mãlũ eius uelociter †accurret nimis. † Consolamini eum [v]

¶Ironice.

omnes qui estis in circumitu eius, & uniuersi qui scitis nomen eius, dicite: Quomodo cõfracta est uirga fortis, baculus gloriosus? Descẽ [w] [x] [y] [z] [a] [b] [c] [d]

de de gloria, & sede in siti habitatio filiæ Dibon: quoniam uasta

a ¶Date florem Moab. id est licet ad tẽp⁹ ꝓpe

C

†alas, ipsi Moab, qa volans e

gred.

D

†hoĩes qui iuuabũt eũ

migrare

Diuisio

†occurret

Moraliter

nũ sine fine. Et qñ tales frequenter tpaliter ꝓperantur, sequitur: a ¶Date florem Moab. id est licet ad tẽp⁹ ꝓpe

nō correxerint ad fidē catholicam
E cōuersi, veniet illis ruina & vasta-
tio omnibus vtrib⁹ eorū. i. diuer-
sis sectis. Quæ eñ longè vel ꝑpè
à veritate diſtāt, lucente Euangelio
ſubuertentur. a ¶ Abſciſum.
Sicut contra Babyloné & Philiſ-
thīm vaticinatus eſt, quia oppreſ-
ſere populū Iudæorū, ita prædicit
vaſtitas Moabitarū. i. Arabiæ ab
Aſſyrijs & Babylonijs: Ab vtriſq;
enim vaſtati ſunt, quando Senna-
cherib captiuauit Iſrael, & Nabu-
chodonoſor ſubuertit Ieruſalem.
Cornu Moab. quidquid. ſ. i hoc
ſeculo dogmatū peruerſorū eſt, qđ
quid ad terrenā ſcięntiā ptinet & pu
tat robuſtū, ſubuertitur, vt nihil ꝑ
betur qđ fortiſsimū putabatur.
b ¶ Audiuimus. quia in priori
comate errātes ad pniam ꝓuoca-
bat, & ad Chriſtū conuerti mone-
bat, vt in eius fide perpetuò mane
rent, nūc incorrigibiles plurimos
& obſtinatos agnoſcens, ex ꝑſona
eorū qui de Moab ſaluati ſunt, &
experimēto ſuo eius ſuperbiā didi
Iſa.16.b. ſcerūt, ait, Audiuimus ſuperbiam
Moab &c. Et Moab ſuperbię argu
it, quia plus efferē q̄ poſsit, vel po
ſcat eius fortitudo. c ¶ Ideò. Po
tētiā priſtinę fœlicitatis & plagam
repentinæ ſubuerſionis oſtendit.
d ¶ Moab. quæ interpretat̄ for
titudo eorū. & ſignificat fortiſsima
F hæreticorū dialecticę cōſtructa, in
quibus videbat̄ eſſe fortitudo erro
ris. e ¶ Plorabo. Tempeſtatem
huius ſeculi. Videt̄ enim ſignifica
re aliquos de Moab ad dominum
conuerti velle. Sabama enim con-
uerſio aliqua interpretat̄. f ¶ Vi-
†Iſa.16.b. nea Sabama &cætera. Attol-
lens altitudinē, quia ſuperbiæ tur-
rim ad cęlum conatur erigere.
†elationē *Nicolaus de Lyra.* ☞ A Segor

☞ eſt ciuitatis famoſæ. a ¶ In
via ſta & ꝑſpice hab. Aroer. Io
quitur de populo Moab per mo-
dū hois in pauore & anguſtia exi-
†& nō ſic ſtentis, qui ꝑſpicit hinc et inde ad
i. furori nō vidēdum, ſi veniat aliquis vñ poſ-
rīdent vi- ſit aliquid conſolabile audire: fre-
res neq; f quenter tamen audit contrariū, &
ſta, ſic ſuit i propoſito, ideò ſequitur:
b ¶ Confuſus eſt Moab q̄. vi.
eſt. rñſio ē interrogati. c ¶ Vlula
te et clamate, annū. in Arnon.
vt omnes prępareñt ſe ad fugā, eò
q; ciuitates fortes ſunt deſtructę: &
noīat in litera, & pater. d ¶ Ab-
Rō deſtru- ſciſum eſt. Hīc ponit̄ ratio deſtru
ctiōis Mo- ctionis Moab, quæ accipitur ex eī
ab contemptu & infidelitate, cùm dici
tur: Abciſum eſt cornu Moab id
eſt ſuperbia eī⁹ eſt deiecta. e ¶ Et
†fructus brachium eius contri. eſt. id eſt
tuos æſti- fortitudo eius eſt contrita. f ¶ In
uos ebrieta. ſ. calice iræ domini. Iſtud
tamen in aliquibus libris ponitur
in textu: & hoc ſuit per ignorantiā
ſcriptorum. qui hanc gloſſam in-
terlinearem textui inſeruerūt, ſicut
& in multis alijs locis ſcripturæ.
†cārationē g ¶ Quoniā cōtra dominum
vindemiæ erectus eſt. prę ſuperbia eum con
temnendo. h ¶ Et allidet. ſ. do

tor Moab aſcendet ad te, diſsipabit muni-
a ☩ Stuporem indicat Aroer propter ſubitum caſum.
tiones tuas. In uia ſta, & prōſpice habita- a
tio Aroer. Interroga fugientem, & ei qui e-
a ☩ Reſponſio fugientis.
uaſit die, quid accidit? Cōfuſus eſt Moab, b
quoniam uictus eſt. Vlulate & clamate, c
annunciate in Arnon: quoniam uaſtata eſt
Moab, & iudicium uenit ad terram campe-
ſtrem ſuper Helon, & ſuper † Iaſa, & ſuper
Mephat, & ſuper Dibon, & ſuper Nabo, &
ſuper domum Deblathaim, & ſuper Cari-
athiarim, & ſuper Bethgamul, & ſuꝑ Beth-
maon, & ſuper Carioth, & ſuper Boſra, &
ſuper omnes ciuitates terræ Moab, quę lon
a ☩ Quidquid in ſeculo dogmatum peruerſorum eſt.
gè & quæ propè ſunt. Abſciſū eſt cornu d
Moab, & brachium eius contritum eſt, ait e
☩ Calice iræ dei.
dominus. Inebriate eum, quoniam contra f
a ☩ i. In pœna ſua alios punire ceſſabit. g
dominum erectus eſt. Et †allidēt manū Mo- h
ab in uomitu ſuo, & erit in deriſum etiam ip i
a ☩ Qui alios deriſit. ſic ſtulta ſapientia mundi irriſens Chri-
ſtianam ſimplicitatem in fine erroris ſui ſtultitiam
agnoſcet.
ſe. Fuit enim in deriſum tibi Iſraël, quaſi in-
ter fures reperiſſes eum. Propter uerba er- m
go tua quę aduerſum illum loquutus es, †ca n
a ☩ Sicut filia Babylonis. b ☩ Conſilium prophetæ. ☩ O Sa-
pientes ſeculi.
c ☩ Habitacula errorum. d ☩ Tunc.
ptiuus duceris. Rēlinquite ciuitātes, et ha- o p
a ☩ Chriſto, ſecundum illud: Columba mea in foraminibus pe
træ, & in cauernis macerię.
bitate in pētra habitatores Moab, & eſtote q r
a ☩ Bene operans. ſ. æternum habitaculum prępara-
b ☩. i. in perfecta confeſſione paſſionis & reſurre-
ctionis Chriſti.
quaſi columba nidificāns in †ſummō ore fo
a ☩ Idem pene Iſaias ait.
b raminis. † Audiuimus ſuperbiam Moab.
a ☩ Hæretici, ſuperbi ſunt & ſimplicitatem eccleſię
deſpiciunt.
Superbus eſt ualde. †Sublimitatem eius & s
arrogantiam & ſuperbiam & altitudinem t v x
a ☩ Quem nihil latet.
cordis illius egō ſcio, ait dominus. † Iactan- y
a ☩ Sed vltra.
tiam eius, † eò quòd non ſit iuxta eam uir-
tus eius, neciuxta quod poterat conata ſit fa
a ☩ Dolens miſeriā eius & tribulatiam & iluſtriam.
b ☩ Prouinciam vel metropolim.
☩ Hæreticorum ſynagogam.
c d cere. Ideo ſuper Moab eiūlabo, & ad Mōab a
a ☩ Munitionis ſophiſticę.
b ☩ Fragilis & ſolubilis.
uniuerſam clamabo, ad uiros † mūri ſictūlis a
a ☩ Quę ſe extollit contra ſcientiam dei.
e lamentantes. De planctu lāzer plorabo ti b
a ☩ Aliqui volentes converti.
bi uinea Sabama. Propāgines tuæ tranſie- c d
runt mare, uſque ad mare lazer peruene-
a ☩ Ne ſit tibi panis, qui conuertitur in ſel aſpidum.
b ☩ Ve ſit inde vinum, quod eſt ſel draconum.
runt. Super † meſſem tuam & uindēmiam
a ☩ Vt conculcet & deſtruat, ne inde comedentes & bibentes mo
rientur. ☩ Euangelicus. b ☩ Comeſtis hæreticis. ☩ Beati
qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.
tuam prędo irruit. Ablāta eſt lęticia, & exul e
a ☩ Scientia falſi nominis. b ☩. i. De his qui ſe ſcientiam circun-
cisionis habere iactant.
c ☩ Draconum.
tatio de Cārmelo, & de terra Mōab, & ūi- f
num de torcularibus ſuſtuli. Nequaquam
a ☩ Quia æterno ſilentio opprimentur.
calcator uuæ † ſolitūm celeuma canta- g
a ☩ Cogitatio.
bit. De clamore Eſebōn uſque Eleale, & g

minus. i ¶ Manum Moab. id G
eſt poteſtatem eius. k ¶ In uomi
tu. In hoc proſequitur metapho-
ram hoīs inebriati. q. reīcit ea quæ
habet interius, ſic ex dei iuſtitia
Moab fuit diuitijs & virtute vacua
tus. l ¶ Et erit in deriſum. Cu-
ius cauſa ſubditur: Fuit in deri-
ſum tibi. quando captiuatus fuit
à rege Salmanaſar ſecundū illud
Iſa. xxxiij. a. Væ qui ſpernis, nonne †Iſa
& ipſe ſperneris? m ¶ Propter.
contēptibilia cōtra Iſrael. n ¶ Ca
ptiuus. ſicut & ipſe. Ideò ſubdit.
o ¶ Relinquite ciui. quod ex
ponens Ra. Sa. dicit q̄ in ripis flu
uiorum ex cauatione aquæ fiunt
foramina, & quādo fluuij multū
decreſcūt ſunt ſatis alta ab aqua,
& ibi nidificant columbæ, ſed quā
do creſcit fluuius intrat aqua & au
fert nidū ſecū. ſic populus Moab p
inundantiam exercitus Aſſyriorū
de terra ſua fuit tranſlatus. Alij aūt †Scipiō
exponūt aliter, cùm dicit: p ¶ Ha- mus x
bitate in pet. i. in rupibus altis, verſabi
q ¶ Habitatores. qui ſolebatis lis tur
habitare in ciuitatibus delicatis, tas.
r ¶ Et eſtote. id eſt in altiori
loco rupis vbi hoīes armati non H
poſſunt aſcēdere & vos ſequi. q. d,
non poteſtis aliter euadere. pro-
pter quod reuertitur ſcriptura ad †Ieſus
increpandum ſuperbiam Moab, cùm dicitur: Audiuimus ſuper-
biam Moab. s ¶ Sublimita
tem eius. in ſtatu. t ¶ Et arro-
gantiam. in affatu. v ¶ Et ſu-
per. in effectu. x ¶ Et al. cordis.
in cogitatu. y ¶ Iactantiam e-
ius. eò q̄ nō ſit iuxta eā virtus eī⁹ †manife
nec iuxta qđ poterat conata ſit fa ſtum
cere. In Hebręo habetur: Ira eius in
iuſta & fortitudo eius nō ſic fecit.
quod ſic exponit Ra. Sa. Ira eius. i.
odiū contra populū Iſrael iniuſta,
quia magis debuit populū Iſrael
diligere tāq̄ grat⁹ de bñficijs quæ
fecit Abrahā erga Loth patrēipſi⁹ †Ioan
Moab, quē captū ab hoſtib⁹ eripu
it, Ge. xiij. & de ſubuerſione Sodo
mę ſuis precibus liberauit. Ge. xix.
z ¶ Ideò. Hīc ponit̄ cōſequenter Diuiſio
cōpaſsio Ieremię qui Moabitis cō
patiebatur, eò q̄ videbat in ſpiritu
Chriſtū deſcēſurū de Ruth Moabi
tide, de q̄ genuit Booz Obeth, Et
Obeth Ieſſe patrē Dauid, ſicut di- †Oſee
ctū fuit pleni⁹ Iſa. xv. & hoc eſt qđ ingenuā
dicit: Ideò ſuper. Id eſt ſtebiliter Eccl. plā
damabo. a ¶ Aduir. id eſt ad ciuitas
Moabitas habitantes ciuitates ædi dolio
ficatas & clauſas de laterib⁹ coctis. rū, deſi
b ¶ De plan. nomen eſt loci vbi bonum
vinearū abundantia. c ¶ Pro- Sabama
pagines. i. viri tui fortes, quos ſi-
militer vocat ex vineis ibi abundantibus.
d ¶ Tranſierunt. in captiuita-
tem ducti. e ¶ Et exulta. nomē
eſt loci in Moab, alius à Carmelo
q̄ eſt in Iudea. f ¶ Nequaquā. Iſti
aūt celeuma cāticū vidematores, qđ
abūdāt i vino. Et p hoc intelligit de
ſtructio vineæ & captiuatio ho-
minum. g ¶ De clamo. Nomen
eſt ciuitatis populoſæ. propter
quod clamor populi in eius de-
ſtructione longè fuit diffuſius.

☞ A Segor

a ¶A Segor. Vrbs quæ mortuo mari
†Isa A imminet, vbi terminus Moabitarū. In
dicat ergo, quia vsq; ad extremos fines
quinq; vlulatus personabit. De quo
Isa. Isaias: Vectes ei⁹ vsq; Segor. Vitulā cō
ternārē.i.p̄fectę ętatis. Sicut em̄ in ho
minibus tricesimus ann⁹, ita in pecudi
bus & iumentis annus tertius rubustis
simus est. b ¶Aquæ. Isaias. Aquæ
Isa. 15. enim Nemrim deserte erunt &c. Et quę
hīc minus dicūtur, in Isaia plenē expo
nūt. Est em̄ Nemrim oppidū sup mare
mortuū. c ¶Et ause. Intereūt secta
† Cir Ho humanę sapię, cessauit pōpa & clamor
res † fredidy di verborū, vt philosophi nec hęretici de
uinę quas ecclesia egredi aliquid inueniāt in do
fecit. ctrina sua, quod humanę vitę vtile sit.
d ¶Omne. Apud antiquos barbaræ
† incisiōes capitisq; rasura luctus indiciū fuit, per
hæc ergo magnitudo mœroris ostēdit.
Quō erunt priuatæ lachrymę, publica
lamenta resonabūt, nec matronę nec
virgines nec ętas puerilis nec senilis
erit immunis: pudorē & imbecillitatē
extrema captiuitas nescit. Hinc Isa. In
† qđ nō de cunctis capitibus eius caluiciū, oīs bar
ludat ba radet. e ¶Quoniā. Oīs doctrina
philosophorū & hæreticorū quia fra
Bgilis est & inutilis, à veritate conteritur
& dissipat. f ¶Et erit. Bene cor
Cōtra la mentis Moab cordi mulieris parturientis com
rationes parat, quia de magna luxuria ad ma
gnā peruenitur tristiciā. g ¶In um.
Quia in eius munitione sperabant sibi
solatiū, sed frustra: quia ignis vindictæ
verticē tumultus filiorū Moab iusto iu
dice retribuēte oppressit. h ¶Væ ti
bi. Quia hæc munitio vrbiū, nec virt⁹
idolorū valuit te defendere, sic erit per
petuum væ his qui confidūt in sapien
tia humana, & seruiūt erroribus diuer
sis. i ¶Et conuer. Videt tp̄s gratiæ
Iod. 2.g. significare, in quo quicumq; inuocaue
rit nomen domini, saluus erit.

GLOS. ORDI.

†Isa. 14.c. ADfilios. Cap. XLIX.
post Moab ad filios Ammō
verba vertunt, & increpant,
q̄ ausi sūt terrā Isrl inuadere,
vnde & eis vltio digna prænūciat, & Isrl
possessores suos prædicitur pos
sessurus

Nicolaus de Lyra.

a ¶A Segor. qui locus est in pro
† propter pinquitatem fundo Moab. b ¶Vitulam. hoc di
citur eō, q̄ Segor fuit subuersa cū So
doma. Sciēdū tn̄, q̄ Segor non erat in
terra Moab, sed in extremitate Iudææ
versus terrā Moab. c ¶Aquæ. pro
pter multitudinē sanguinis hūani ibi
currentis. d ¶Et auferam. ibi
enim idola colebantur. e ¶Pro
pterea. per compassionē. f ¶Qua
si tibia. alē clamando: Et resumit hīc
ppheta modū suæ cōpassionis, sicut so
let fieri in carminibus lugubribus, vbi
principiū in prosequendo resumitur.
g ¶Quia plus. id est attentauit a
liqua mala quæ pficere non potuit: qa
tn̄ sibi est imputādū, acsi fecisset, ideō
subditur: h ¶Idcirco perie. Moa
bitæ. i ¶Omne. Illi enim qui antiquitus ducebantur captiui, radebantur
quantūm ad capillos & barbam, secun
dū quod dicitur Deute. xxj. b. de capti
uitate nudati inimicorum capitis.

In cunctis

a †Iasa dederunt uocem suam, à Segor
usq; ad Oronaim uitulā †cōternantē,
b aquæ quoq; Nemrim † pessimę erūt.
a ¶Amare, sallæ: ideo steriles.
a ¶Quia cum defecit regnum, cessauit vsus sacrificiorum.
c Et auferā de Moab, ait dominus of
ferentē in excelsis, & sacrificantē diis
a ¶Affectus.
eius. Propterea cor meū ad Moab qua
a ¶Lugubre carmen cantans. b ¶Affectus.
si tibia ęris resonābit, & cor meū ad
a ¶Mansiones fragilis. b ¶Lugubrem. f.
uiros † mūri fictilis dabit sonitū ti
a ¶Superbiendo.
biarū: quia † plus fecit quām potuit, id
d circo perierūt. † Omne enim caput cal
uicium, & omnis barba rasa erit. In cun
ctis manibus † colligatio, & sup † om
ne dorsum ciliciū. Et super omnia te
cta Moab, & in plateis eius oīs plan
ctus: quoniā contriui Moab sicut uas
a ¶Regio Moab.
† inutile, ait dn̄s. Quomodo uictā est,
a ¶Habitatores eius. b ¶Superbię.
& ululauerūt? Quomodo deiecit cer
uicē Moab, & cōfusus est? Eritq; Mo
a ¶Deiectæ superbiæ, sic humana sapientia quāto contra
deum se erigit, tanto veritate superante coram omnibus
erubescit.
ab in derisum, & in † exēplū oībus in
circuitu suo. Hęc dicit dn̄s: Ecce quasi
a ¶Nabuchodonosor rapax. f. & velox.
b ¶Transiens. f. ad Moab.
aquila uolabit, & extēdit alas suas ad
a ¶Ciuitas famosa.
Moab. Capta est Cārioth, & munitio
nes cōprehensę sunt. Et erit cor fortiū
Moab in die illa, sicut cor mulieris par
turientis. Et cessabit Moab esse popu
lus, quoniā cōtra dn̄m † gloriatus est.
a ¶Meatis. b ¶Decretionis. c ¶Captiuatis.
† Pauor & fouea & laqueus sup te ô ha
bitator Moab, ait dn̄s. Qui fugerit à
a ¶Obsidionis.
facie pauoris, cadet in foueā, & qui cō
a ¶Tentans euadere. ¶Captiuitatis.
scenderit de fouea, capietur laqueo.
¶Vltæ retributionis.
Adducā enim super Moab annū uisi
tationis eorū, ait dn̄s. In umbra Ese
a ¶De iniquitate eorum. f.
bon steterūt † de laqueo fugientes, quia
ignis egressus est de Esebon, & flāma
de medio Seō, & deuorauit partē Mo
ab & uerticē filiorū tumultus. Vę tibi
Moab: periisti populę Chamos, quia
a ¶Discipuli. f. cū magistris traditur æternæ captiuitati.
cōprehensi sunt filij tui, & filiæ tuæ in
captiuitatē. Et cōuertā captiuitatem
Moab in nouissimis diebus, ait domi
nus. Hucusq; iudicia Moab.

Cap. XLIX.

k AD FILIOS AM
mon, hæc dicit domi
nus: Nunquid non
filij sunt Israël, aut
hæres non est ei? Cur
a ¶Idolū est Ammonitarū, & interpretatur rex meus.
igitur hęreditate possedit † Melchom,

k ¶In cunctis ma. co. Capti em̄ in C
bello ducunt colligati & cilicio seu sac † triennē.
co induti subtractis eis vestibus precio
sis, cętera patent in litera. l ¶Hæc
† in desola di. Hīc consequenter ponitur destru tiones
ctio Moabitarum per regem Babylo
nis, quæ fuit magno tempore post prę
dictam, ideō dicitur: m ¶Ecce qua
si. quia exercitus Babylonis velociter
& sine impedimento contra Moab ve
nit. n ¶Et extendit alas. id, est ac
es quæ ordinatę vocant alæ. o ¶Et
erit cor. id est valde tumidū & anxiū.
p ¶Et cessabit Moab. quasi di
cat ita pauci remanebunt, q̄ dici popu
lus nō poterunt. q ¶Quoniam † Am..c
contra dom̄. ex superbia em̄ proce
dit blasphemia. r ¶Pauor & fo † oēslūbos
uea. i. tot pericula, & ex diuersis parti faccus
bus occurrent Moabitis, q̄ si euadent
aliqua capientur in alijs. s ¶Addu
cam enim super Moab &c. id est
punitionis peccatorū suorum. t ¶In
umbra Esebon ste. Esebon enim erat
ciuitas fortis: ppter quod multi ne ca
perent à Chaldęis confugerunt ad eam
vt ibi quasi in vmbra protegerentur.
ppter quod Nabuchodonosor iratus
illam succendit, & similiter Seon, ad
quam similiter aliqui fugerant, ppter
eius fortitudinem. v ¶Et deuora
uit partem Moab. id est magnā par † formidi
tem populi refugientis, ibi: x ¶Et nem
uer. id est ciuitatem regni capitaneam.
y ¶Filiorum tumul. sic nominaba D
tur, eō q̄ erat ibi populus multus.
z ¶Periisti po. Cha. sic nominatur
ab idolo quod colebat. a ¶Et con
uer. hoc addit in fine ad ostendendū, q̄
populus Moab repararetur futuris tē
poribus. Et subditur conclusio huius
ca. b ¶Hucusq; id est illa quę fu † magnifi
tura sunt super eum ex ordinatione di cauit os su
uinæ iusticiæ. um

NICO. DELY.

Cap. XLIX.

AD filios Ammom &c.
Hīc in quarto loco ponitur
prophetia contra Ammoni
tas & alias quatuor Gentes:
Et ideō dividitur istud ca. in quinq; p Diuisio
tes, quæ patebūt prosequendo. In pri
ma aūt pte ponit, pphetia cōtra Am
monitas, qui debuerunt diligere & iu
uare ppl̄m Israel, ppter beneficia quæ
fecit Abrahā Loth patri eorū, vt dictū
est ca. prędcedenti. & ipsi magis nocue
runt eis, non solūm gaudendo de eorū
infortunijs, sed etiam terram eorum in
parte occupando, ppter quod dicitur
hīc: c ¶Ad filios Am. & est ver
bum domini ad aduersarios eorum di
uinam iusticiam exequētes. d ¶Nū.
non fi. sunt. Isa. ut hæres. q. d. imo
ideō subdit: e ¶Cur igitur. i, rex eo
rū. s. Ammonitarū. Melchō em̄ interpretatur rex eorū: & aliq̄n accipit, p idolo
Ammonitarū, aliq̄n, p rege ipsorum.
c¶Gad Moraliter
Mora. e ¶Ad fil. Secundū sensum
literalē isti habitabāt iuxta possessionē
filiorū Israel, & in parte absulerūt eam
sibi, ppē qd' meruerūt de terra sua ca
ptiuari, p illos igit signific̄at cupidi, q̄
fraudib⁹ & violētijs auferūt alijs hęre
ditates: ppē qd' merēt hęreditate eccle
sii priuari, p hoc aūt qd' subdit in fine: † rex eorum

sessurus. a ¶Filiæ Rabbath. Metropolis Moabitarū, quę nūc E Ariopolis dicit, cōposito noīe ex Hebrēo & Greco, nō q̄ aries. i. Martis ciuitas vocetur. b ¶Et post hæc. Quia post cōuersionē hæreticorū ad fidē rectā, captiuitas peccati dissoluetur, & recipiē tur in cōmunionē ecclesiæ, vnde exierāt. c ¶Et captiuos. P o s
Gene.19. g sumus per filios Ammon qui de Loth in spelunca & in ebrieta te & in incestu generati sunt, hæreticos accipere, secundum illud
1.Ioh.2.c. Ex nobis exierunt, sed ex nobis non e
Tropolo. rant. d ¶Ad Idumæā. Tropolo. Idumęa terrena & carnea delectatio, quæ consurgit aduersus spm̄, vt non sa ciam⁹ ea quę sunt spūs & aīam in medi tulio posītā ad se trahere festinat: rebel lans cōtra filios Iuda, quibus prius erat subdita; & recordat doloris antiq con tra eos qui à carne recedētes, spūm se quuntur. Ideò dns extendit manū suā sup Idumęā, vt redigat eā i solitudinē: & Themā quę interpretat deficiēs, & De
† Ar dan, i. cognationē, vt seruiāt domui Iu
Rom.9.c. dæ. Vnde: Iacob dilexi, Esau aūt odio habui. Diligit dns Iacob, quia carneū & terrenū supplātat. & bñdictionē illi⁹ accipit. Primū em̄ sc̄m carnē viuim⁹, postea secūdū spūm. Priora enim sunt vicia, deinde virtutes quibus vicia ob
†Rex eorū ruunt: Appositū est enim cor hominis ad malicia à puericia: errores verò ado lescentię ętas matura cōdamnat. vnde:
Psal.24.b. Delicta iuuentutis meę & ignoīa. me. ne memi. Sciēdū tn̄, q̄ Iacob accepit bene dictionē primā, Esau sc̄am, & ad extre
Ge.27.f. mū dicitur ei: Seru⁹ eris fratris tui. Cū enim spūi caro subiecta fuerit, Idumęa trāsibit in Iudęā, & caro seruiet rationi.
e ¶Si fures. Hęretici qui furantur
F sufficientiā sibi. & quotidie aliquos de
Psal.79.b. ecclesia rapiūt, ingredientes vinēā dn̄i quā de Aegypto trāstulit, cupiūt vni uersa populari, vt vix racemū in ea re linquant. Sed dns ecōtra oīa secreta eo rum, & patriacharū Esau (qui primas ¶hæreses inuenerunt) viros ecclesiasti. eos & doctores, pfert in mediū. Et pri ma illius victoria est patefacere quę te
Tropolo. gebantur. ¶Tropologicè. Contra Iu dæos factus est sermo, qui Christianis inuident & persequūtur Iacob fratrē suū, qui illis primogenita patris rapuit vel prępuit. Vel contra hæreses & cō traria dogmata, quæ videnē esse nobis vicina; sed de paterna hæreditate sim. plicem Iacob & habitatorem dom⁹ ni tunc expellere. Idumęa em̄ terrena in. terpretat, & ppter rubrū colorē cruēta
Isa.63.a. stelligi pōt. vñ: Quis ē iste q̄ venit de E dō, tinctis vestib⁹ de Bosra? Sunt q̄ Idu

☞męam

Nicolaus de Lyra.

† venerint sup te, non relinquent ☞ a ¶Gad. i. hæreditatē Gad. Ac cipit em̄ tribus Gad hæreditatē vltra Iordanē, ppe Ammonitas, ppter q̄d Ammonitę illā occupauerūt violēter & iniustē, iō sequitur pœna cùm dicit: b ¶Ideò ecce. in breui. c ¶Et auditum. ciuitas erat metropolis in re gno Ammon. d ¶Fremitum. quē sustinere non poterit, ideò sequitur: e ¶Et erit in tumu. sic em̄ est in He bræo. Aliqui libri habent tumultum, & malè. f ¶Filiæq̄ eius. i. ciuitates & villę sub ea existentes. g ¶Igni succen. Hoc fuit impletū tpe Macha bęorum, qui aliquos de Ammonitis si bi subiecerunt. h ¶Vlula Esebon quoniam ur̄a. nomen est cuiusdā sor-

talicij, ppinqui ciuitati Esebon, iō ex destructione eius imminebat destructio Esebon. i ¶Circumite. tamq̄ vagabūde & fugitiuę. k ¶Quoniam Melchōm. erat enim idolum de materia preciosa. propter quod fuit asportatum ab aduersarijs. l ¶Quid gloriaris. In terra enim illa erant valles fertiles in bonis de quibus gloriabantur: sed hoc excluditur cùm subditur:
m ¶Defluxit ual. id est à bonis suis est euacuata. n ¶Filia delicata. id est Gens Ammonitarum delicijs carnalibus intenta. o ¶Quæ confidebas in thesauris. tam de diuitijs naturalibus, sicut sunt congregatio bladi & vini & olei, q̄s de artificialibus, sicut sunt congregatio pecunię, auri & argenti. p ¶Et dicebas. præ superbia. q ¶Quis uenter. id est nullus audebit me inuadere, sed contrarium inducit cū dicitur: Ecce ego inducam super te terrorē &c. r ¶Dispergemini. q̄ nullus videat alium de cætero. s ¶Et post hæc reuerti. hoc dicitur ad aliquam Ammonitarū †mitte consolationem respectu tn̄ futuri tem poris. t ¶Ad Idumæam. Hæc est secunda pars in qua ponitur prophetia cōtra Idumæos, qui debuerūt filios Israel diligere, eò q̄ descēderūt ab Esau Israelis fratre: & ipsi ecōtrario oderūt eos. propter quod dominus eos infra tuauit, vt nescirent inuenire consilium contra imminens periculū: & hoc est quod dicitur: v ¶Nunquid nō est †videlicet ultra sapientia. quasi dicat non: & tn̄ in illa ciuitate vigebat studium sapien- H tiæ: Et quia deficiente consilio contra periculum non restat nisi fuga, ideò subditur: x ¶Fugite &c. Descendite in uoraginem. id est in abyssum malorum. vel ad literam. y ¶In uor. i. in loca subterranea vos absc̄ondendo. z ¶Si uindemiatores eius &c. quasi dicat si vindemiatores vel fures introissent ad te, aliquid tibi reliquissent: sed hostes tui ita scrutabuntur oīa occulta tua, q̄ nihil remanebit tibi, nec †vagantes etiā homines: ideò subditur: Vastatū ➤fugitos est semen eius. a ¶Relinque pu- Diuino pillos. Quando em̄ viri occidūtur seu in captiuitatē ducunt̄, & paruuli & mulieres relinquuntur secundū modū bellandi rationabilem. vnde in histo ria sancti Sylvestri dicitur, q̄ hoc erat statutū in bellis Romanorū, vt quicūq̄ aliquem occidisset infantem capitali †compa est sententia puniretur. per hoc ergo q̄d dicitur: Relinque. daī intelligi, q̄ oēs viri sint occidendi vel captiuandi, ita q̄ solū remaneāt mulieres & paruuli. b ¶Et ego eos faciam uiuere. pro prium est em̄ ipsius dei innocentibus in necessitatis tempore prouidere. & subditur ratio talis punitiōis, cū dicit: †ad ☞Ecce

✻s ¶Post hæc. significat q̄ illi q̄ ve Moraliter raciter pœnitēt à talib⁹ maleficijs, reducunt̄ ad possessionē cęlestis hęreditatis. t ¶Ad Idu. quę interpretat sangui nea, ppter q̄d p Idumęos signant̄ homicidæ qui sanguinē inocētū fundere delectant̄: & raptores q̄ sudoribus eorū & sanguine pascunt̄. ppter q̄d sicut Idumæi, pmeruerunt partim occidi & partim captiuari, sic isti merent̄ in inferno puniri, ideò sequit̄ postea. y ¶Descendite. q.d. raptores huj⁹ mūdi aliq̄ relinquūt illis q̄s spoliāt, sed dęmones in pœnis obstinatos oībus bonis priuāt.

✻Ad Damascum

meam ad carnē referant, & aduersus
A eā extimāt aiam puocari: vt mortifi
cantes mēbra nostra, fornicationē. s.
Col. 2. imūdiciā & hmōi, ęternā in Christo
victoriā consequamur. a ¶ Audi.
Abdię. 2. †munitus eris ¶ Non eruimunis Hæc ista in Abdia penè eisdē verbis
continetur, & multa huius capituli.
b ¶ Ecce enim. Q. OEdō qui mi
nor es inter oēs in circūitu nationes,
& ad cōparationē cæterarū Gentiū
paruulus merito & numero: sed vl
tra vires erigeris superbia. Cūq; habi
tas in spelūcis & in cauernis petrarū
humilis & paup, quasi aquila extol
leris & intantū cogitatione intume
scis, vt iter sydera habitare te credas:
sed si vltra naturā posses cæli altitu
dinē penetrare, inde te detraherem &
ad terrā reducerem cęterarum Gen
tiū. c ¶ Paruulū. O hæretice li
ert magnus tibi videaris, & contem
nas paruitatem ecclesiæ, paruus tū
es & contemptibilis. d ¶ Cùm
†abiectum exaltaue. Quia hæretici altitudinē
& similitudinē aquilarū pollicentur
sibi, quæ ad cadauer dominicū con
gregantur. hæc quoq; cōtra carnem
dicunt, quia imminuręs sunt vires ei⁹
in aduentu Christi, & cōtemptibilis
†Ysa. 47. c. facta est anim: subiecta imperio & &
frustra erigitur, cū habitet in cauer
nis petrę vel sensibus vel cogitatio
nibus, & vult dīari animę exaltans
soliū suū nec opera sua posse credit
superari. Cui dicitur q̄ q̄uis se eri
gat & aquilę imitet excelsa, multos
†Abac. b q̄ sanctorū decipiat. a dño tū supere
tur. Quod aūt cōtra hæreticos & car
B nē dictū est contra Iudæos quoq; in
telligi pōt. c ¶ Ecce. Sicut domi
nus castigauit superbiā Iudęorum,
quos per Iordanē significat: Ita Idu
męorū p̄sidiū & inuidiā quā contra
fratres suos exercuerant, p̄ ministros
iræ suæ plenè castigabit, nulluscq; cō
silio & volūtati eius resistet. hęretici
quoq; & hostes ecclesię tormēta sibi
cōdigna nō euadēt, sed leo sęuissim⁹
in tartarū eos perpetuò cruciandos
detrudet. f ¶ A uoce ruinæ &c.
Veniente vastatore strepitus ruinæ
eorum longè latęq; resonabit terro
†habitacu lum robu stum rem incutiens vicinis prouincijs.

¶ Cōfusa est

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Ecce qui. id est nō merue
rant mortis seu captiuitatis pœnam,
sicut Ieremias innocens fuit incarce
ratus. & Baruch cum ipso ad mortē
quæsitus vt dictum est. suprā. xxxvj.
b ¶ Et tu quasi. cùm tamen mul
ta iniqua feceris. Cætera patent vsq;
ibi: c ¶ Et maledictionem.
id est in exemplum maledictionis, vt
cū aliquis maledicet alicui ciuitati,
dicet: Sic fiat de ea sicut de Bosra. Di
cit aūt hīc Ra. Sa. q̄ Bosra est ciuitas
in Moab, sed ponitur hīc in punitio
ne Idumęę, quia de ea fuit nat⁹ vnus
rex Edom, secūdū qd̄ dicitur Gene.
xxxvj. d. Et regnauit p eo Iobab de
Bosra. potest tamen dici q̄ est alia ci
uitas Idumęę eiusdē tamen nominis
in diuersis em̄ terris bene sunt ciuita
tes eiusdem nominis. d ¶ Audi
tum audi. verbum est Ieremiæ.
c ¶ Et legatus. denunciando ex

parte

a ¶ Videam eius benedictam benedictam.

faciam uiuere, & uidūę tuæ in me spera
a ¶ Q. Vix iustus saluabitur, impij & peccatores vbi apparebunt?
bunt: quia hęc dicit dominus: Eccè qui
bus nō erat iudiciū, ut biberent calicē, bi
bentes bibēt, & tu † quasi innocens relin
queris? Non eris innocens, sed bibens bi
bes: Quia per memetipsum iuraui, dicit
dominus, quòd in solitudinem & in op
probrium & in desertum & maledictio
a ¶ Ciuitas in Moab quæ interpretatur firma vel robusta vel munita.
nem erit Bōsra, & omnes ciuitates eius
a ¶ Spiritualiter
erunt in solitudines sempiternas. † Audi
a ¶ Aure spirituali. b ¶ Christus. ¶ Desiderata cunctis Gen tibus. ipse est, qm̄ angelus magni consilij.
tum aūdiui à domino, & lēgatus ad Gen
a ¶ Mecum. ¶ Exhortatio legati.
tes missus † sum. Congrēgamini, & ueni
a ¶ Idumęam. b ¶ Et ego ero dux & primus in ape.
te contra eā m, & consurgāmus in prœli
a ¶ Comparatione cæterarum Gentium.
um. Eccè enim † paruulū dedi te in Gen
a ¶ Rationales, sapientes.
tibus, contemptibilem inter hōmines.
a ¶ Omnis hæreticus arrogans. b ¶ Quia superbia facit hæreticum non ignorantia.
† Arrogāntia tua decepit te, & superbia
a ¶ In scissuris schismatis & hæresis quæ scinduntur a petra Christi & ab vnitate fidei.
cordis tui, qui habitas in † cāuernis pe
a ¶ Cogitatione intumescens.
træ, & apprehēdere nitēris altitudinem
a ¶ Si exaltare potuis vltra naturam. b ¶ Quæ consentiunt suis altus volat.
collis. † Cùm exāltaueris quasi aquīla ni
a ¶ Promittens tibi regnum cælorum.
dūm tuum, inde te detraham, dicit domi
a ¶ Synagoga hæreticorum vel Iudæorum.
nus. Et erit Idūmæa deserta. † Omnis
a ¶ Intuendo. s. b ¶ Magnitudine tormentorum.
qui trānsibit per eam, stupebit, & sibilā
a ¶ Plues super peccatores laqueos, ignis & sulphur.
bit super omnes plagas eius: sicūt sub
uersa est Sodoma & Gomorra & uici
næ eius ait dominus: Non habitabit ibi
a ¶ Vtiliter agens. b ¶ Rationalis, sapientis.
ūir, & non incolet eam filius hōminis.
a ¶ Diabolus.
Ecce quasi lēo ascendet † de superbia Ior
a ¶ Iudæorum. b ¶ Contra Idumæam. s. quæ pulchra sibi & robusta videtur.
dānis ād † pulchritudinem robustam,
quia subitò currere faciā eum ad illam.
Et quis erit electus, quem prœponam ei?
a ¶ Q. Quis resistet voci meæ?
Quis enim similis mei, & qūis † sustine
bit me? Et quis est iste pastor, qui resistat
uultui meo? Propterea audite cōsilium
domini, quod iniit de Edom: & cogita
a ¶ Recta fide & vero dogmate.
tiones eius, quas cogitauit de habitatori
bus Theman. Si non dēiecerint eos par
a ¶ Humiles. b ¶ Ecclesiastici. c ¶ Apostolici.
uūli gregis, nisi diripuerint cum eis ha
a ¶ Prava dogmata.
bitacūlū eorū. A uoce ruinę eorū cōmo
ta est terra, clamor in mari rubro audi
tus est uocis eius. Ecce quasi aquila † ascē
a ¶ Ad rapiendum.
det, & euolabit & expādet alas suas sup
a ¶ Fidus. s. hæreticorum conteret.
Bosrā. Et erit cōr fortiū Idumęę in die il
la, quasi cor mulieris parturiētis. Ad Da

parte dei, vt veniant ad destructio C
nem Idumęę, ideò subdit: f ¶ Ecce
enim paruulum. qui solebas esse
maximus. g ¶ Contemptibi
lem. qui eras honoratus. Cuius cau
sa subditur: h ¶ Arrogātia tua
decepit. qa exęcrat itellectū. i ¶ Qui
habitas in cauernis pe. id est in lo
cis inaccessibilibus & inexpugnabili
bus. k ¶ Et apprehendere ni
teris. Id est indebiti tibi honoris: sed
magis dejicieris, ideò subdit: Cmù ex
altaue. &c. & patet litera vsq; ibi:
l ¶ Ecce quasi leo. id est rex Ba
bylonis qui designatur nomine leo
nis, eò q̄ habebat signū leonis in ve † Abd. 1. 2.
xillo, vt dictum est suprā. iij. capitu.
m ¶ De superbia Iordanis. Id
est ad similitudinem Iordanis in
tumescentis, qui tunc operit terrā
iuxta positam: & per hoc designatur
q̄ rex Babylonis venturus sit, cū tan
ta multitudine & potestate, q̄ absor
beat Idumęam. quod notatur cùm
dicitur: n ¶ Ad pulchritudi
nem. eò q̄ ibi erāt ciuitates pulchrę
& fortes. o ¶ Et quis erit electus?
id est princeps in Idumęa. p ¶ Quę
præponā ei. vt ei resistat & præua
leat. q. d. null⁹, eò q̄ iste est executor
meę iustitiæ. & præcedens mea virtu † turribus ædificatis sup petrā
te, ideò subditur: q ¶ Quis em̄
similis. quasi diceret null⁹. r ¶ Et
quis est iste pastor? id est Idumęę
rector. s ¶ Qui resistat uultui
meo. quasi dicat nullus, ideò sequi
tur: t ¶ Si non deiecerint s.
Idumęos. v ¶ Paruuli gregis. id D
est minimi de exercitu mea virtute † ß. 18. cap. &. 19. c. & infrà. 50. c.
procedentes. x ¶ Nisi diſsi
pauerint cum eis. id est ciuitates &
fortalicia Idumęorum. quasi dicat
nisi fiat ita non credatur mihi, qui
tamen sum veritas ipsa. y ¶ A uo
ce ruinæ eorum com. est terra.
quia rumor huius statim fuit diffu
sus ad habitātes in terra. & naugan
tes in mari. z ¶ Ecce quasi aqui.
ascen. & euola. id est rex Babylo
nis fortiter & celeriter veniet con † à tumore
tra Idumęam. a ¶ Et expandet
alas. id est acies suas. b ¶ Super
Bosr. ciuitatem regiam. c ¶ Et erit
cor. in die illa scilicet quando debe
bunt resistere & bellare. d ¶ Qua
si cor mulie. parturien. i. pauidū
& anxium nimis. e ¶ Ad Da † cōuenire faciet me? vel cōstitu et mihi cō pus?
mascum &c. Hīc consequenter po
nitur prophetia contra Syrios, qui
multa mala intulerunt Iudæis, vt pa
tet. iij. Reg. &. iiij. in plurib⁹ locis. &
& hoc est quod dicitur: Ad Da
mascum &cætera. erat enim ciui
tas metropolis Syriæ, secundum qd̄
dicitur Isaiæ. vij. b. Caput Syriæ. Da
mascus. & ideò ,pphetādo cōtra Da
mascū ,pphetizat cōtra totā Syriā.

¶ Cōfusa

*e ¶ Ad Damascum &c. quæ Moraliter
interpretatur sanguinem propinās,
ideò signat illos qui suis malis pśua † descendet
sionibus & consilijs incitant alios
ad ,contentiones, discordias, li
tes & guerras: ex quibus sequitur
sanguinis effusio; & sic alijs sangui
nem propinant, & sicut Damascus
fuit igne combusta, sicut dicit infrà.

Gloſ. ordi. Ieremię Cap. XLIX. De Lyra

a ¶ Confuſa eſt. Poſt Philiſthæos, Moabitas, Ammonitas
E quoq; & Idumęos ad Damaſcū. i. Arabiā verba cōuertit. Dama
Damaſcus ſcus verò regalis quōdā ciuitas fuit, & in omni Syria primatū te
nuit. necdū florebat Antiochia, Laodicia
& Appamia, quas poſt Alexandrū auctas
eſſe nouim⁹: quia ergo decē tribub⁹ cōtra
Iudā præbebat auxiliū, ipſi vaſtitatē à Ba
bylonięs imminere ſignificat. b ¶ Audi
tum. Captiuitatis. ſ. Babylonięs iminet vel
à Romanis ſecūdū alios. Cū em captus eſt
populus Iudęorū, Damaſc⁹ cui imperabat
Aretha, ſimiliter capta eſt. c ¶ Diſſolu
ta. Damaſcus interpretaſ poculū ſanguinis
aut ſanguinē bibēs, aut ſanguis cilicij, quæ
oia Ethnicis cōueniūt. qui añ fidē Chriſti
amici erant ſanguinis & crudelitatis, & opa
2.Par.24.ſ. agebant digna plāctu & ſacco. In libro die
rū narrat hiſtoria, ꝙ impleto anno aſcēde
rit cōtra Ioas regē Iudęorū exercit⁹ Syriæ,
& venit Ieruſalē & oēs principes ei⁹ interſe
cerit, cūctāq; prædā miſerit regi Damaſci q
cū paucis venerat: & de⁹ tradidit in manus
eorū multitudinē magnā nimis, eò ꝙ dereli
quiſſent dñm deū patrū ſuorū. Poſt finē em
anni acceptabilis in quo Chriſti Euangeliū
prædicatū eſt, aſcēdit de Damaſco Gētium
exercitus in paucis viris cōtra Iudā & Ieru
ſalē qui dereliquerūt dñm: & oēs eorū le
ges & ꝓphetarū abſtulerūt diuitias, & miſe
runt regi Damaſci viri eccleſiaſtici, qa ad cō
parationē totius mūdi fideles adhuc pauci
erāt, & tñ dās tradidit Ieruſalē in man⁹ eo
rū: quia dereliquerūt dei filiū q p. ꝓphetas
antè prædict⁹ eſt. Per Damaſcū ergo voca
tio Gētiū ſignificaſ, qui prius amātes ſan
guinem, poſtq; in Chriſtū crediderūt priſti
F næ cōuerſationis ciuitas eſſe deſierūt. vnde
Iſaiæ.17.a. Iſaias: Et erūt ſicut aceruus lapidū in ruina.
Quō em aceruus lapidū de diſpſis lapidib⁹
cumulatur ſic de oībus nationib⁹ aceruus
credētiū cōgregaſ in ruina Iudęorū cadētiū
dū Gētes ſurgūt. d ¶ Ad Cedar. Hi Aga
reni ſunt, ſed vſurpato noīe Saraceni vocā
tur, & habitāt p ſolitudinē totā. de quibus
Myſticè poeta dicit: Latēq; vagantes Argi. ¶ My
ſticè. Cedar qđ interꝓtatur tenebrę, & Aſor
i. ſagitta luminis, hęreticos ſignificant men
te tenebroſos, & tñ ſnīas dogmatis ſui ſagit
tas luminis fingentes, q ſe ſimulant filios o
rientis, cū ſint tenebrarū filij. e ¶ Taber
nacula. Hęc omnia Saracenorum propriè
gentem ſignificant, qui in tentorijs manēt,
& vbi nox coegerit ſedes habent, & armēta
multa & pecora camelorūq; greges: ſed nō
habent oſtia nec vectes: non enim ver
ſantur in vrbibus, ſed in ſolitudine.
Hi omnes à Babylonijs ſunt deleti.
Ecce ego

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Confuſa eſt. nomina ſunt ciuita
tum Syriæ. b ¶ Quia aditum. ſ. captio
nē Damaſci, quæ erat metropolis. c ¶ Tur
bati ſunt. Id eſt habitantes in quibuſdam
inſulis maris Syriæ propinquis, & ſub eius
dominio exiſtentibus. propter quod audi
ta vaſtatiōe Syriæ turbati fuerūt. d ¶ Præ
ſolitudine. ſ. populus ibi habitans, timens
ne ad ipſum peruenire⁹ gladius. In Hebręo
autem habetur: Sicut mare turbatum quie
ſcere non potuit. ſ. popul⁹ exiſtēs in Emath
& Arphath: & eſt litera plana: quia non le
guntur tales inſulæ fuiſſe ſub dominio Sy
riæ. e ¶ Diſſoluta eſt. præ timore q
diſſoluit virtutem animi & corporis. ideò
ſubditur: Verſa eſt in fu. f ¶ Dolo
res te. eam quaſi partu. quæ patitur do
lorem maximum & anguſtiam. g ¶ Quomodo dereli. G
ciuit. lau. id eſt Damaſcū metropolim, vbi habitauerūt abundan
ter & iocoſè. In Hebræo habetur: Quomodo non eſt fortificata
ciuitas laudabilis? &c. quia nō fuit ſufficien
ter munita à ciuibus contra hoſtes. & ſic in
telligitur quod dicitur hîc: Quomodo
dereliquerunt ciuita. ſ. ſic immunitam.
vnde ſubditur: h ¶ Ideò cadent iuue.
eius. cò ꝙ hoſtes de facili introibūt. i ¶ Et
omnes uiri pręlij conticeſcent. non po
tentes reſiſtere. k ¶ Et ſuccēdam. ign.
in mu. Dama. id eſt in domibus muro ad
hærentibus. l ¶ Et duo mœnia Be
nadab. Fuit em Benadab rex Tyriæ ma
gnus & potens: vt habetur. iij. Reg. xx. & fe
cit magna ædificia in Damaſco, quæ tunc
fuerunt combuſta. m ¶ Ad Cedar. Hęc
eſt quarta pars huius cap. in qua ꝓpheti. Quarta pa
zat contra Saracenos, qui melius dicerenſ ius expli
Agareni, quia deſcenderūt ab Abrahā per cata
Iſmaelem filiū Agar ancillæ: ſed ipſi vſurpa
uerūt ſibi nomen à Sara libera. Cedar autē
fuit filius Iſmaelis, vt habeſ Ge. xxv. & qui
fuit potens & famoſus: per ipſum intelligī
tur hîc Agareni. n ¶ Et ad regna A.
nomen eſt ciuitatis metropolis: q̄uis enim
Agareni habitarent in tabernaculis & non
in ciuitatibus, vt poſtea diceſ, tñ habebant
aliquas ciuitates in quibus manebant artifi
ces ad faciendū multa hominib⁹ neceſſaria,
quæ non poſſunt fieri in tēctorijs cōperen
ter: licut modo in dominio Tartarorū ſunt Tartarorū
aliquæ ciuitates pro mercatoribus & artifi habitato
cibus, ſed nobiles & homines armorū ha nes quales
bitant in cāpis & in tentorijs. Quod autem & vbi
dicit hîc: Ad regna. ponit ꝑſale. ꝓ ſingula
ri, ſicut Exo. xxxij. a. Iſti ſunt dij tui Iſrael: &
tñ ibi erat vnicū idolū. Vel dicit regna in H
plurali, quia ſub vno principali rege erant
plures reguli. o ¶ Et vaſtate. ſic em nomi
nant Agareni, quia habitāt in parte oriēta
li reſpectu Iudęę. p ¶ Tabernacula. qa
ſicut dictū eſt habitabāt in tabernaculis cū
gregibus ſuis, & depaſta vna regione tran
ferebant tentoria ſua ad aliā. q ¶ In uo
raginē. i. in locis occultis ſubterraneis, vbi
Chaldæi non pñt vos inuenire. r ¶ Iniit
enim. cuius diffinitio fuit vos debellare di
cens bellatoribus ſuis: s ¶ Conſur. qua
ſi dicat de facili poterit debellari, quia non
cauet ſibi. t ¶ Non oſtia. id eſt non ha
bitant in fortaliciis, ſed in campis. v ¶ So
li. id eſt non habēt cū aliis Gētib⁹ confœde
rationē, à quibus auxilientur, iō ſubditur:
x ¶ Et erunt. & quia non reſtat eis niſi
fuga, ſubditur: y ¶ Et diſpergam.
quia homines fugientes vadunt ad diuer
ſas partes. z ¶ Qui ſunt at. Agareni e
nim tūc habebāt capillos reciſos ad modū
pugilū, vt dicūt expoſitores noſtri. In He
bręo habetur ſic: Et diſpergam eos in oēm
vētū angulatos angulos. i. fugatos vſq; ad
terræ angulos, vt exponit Rab. Salomon.
Et erit

* k ¶ Succendam ignem in muro Moraliter
Da. ſiciſti ſuccendentur igni infernali, vt
pœna reſpondeat culpæ, qm̄ ſuccenderunt
in alijs ignē furoris & iræ. m ¶ Ad Ce.
qui interpretatur mœrens & tenebroſus. iō
per ipſum ſignantur inuidi, mœrentes de
proſperitatib⁹ aliorum: & ſic inuoluti ſunt †in omni
tenebris pctōrū. nā odiū ex inuidia pro- bus, cui
dens aufert lumē gratiæ, & obfuſcat lumē tātes in an
naturę. Hos deſtruxit rex Babylonis. id eſt gulis tem
diabolus auferens omnia bona eorū, ideò
ſubdit: o ¶ Vaſta. ſeqī. t ¶ Nō oſtia.
i. deſtituti ſūt cuſtodia angelica & diuina.
* Quod factū

a ¶Ecce ego cõfringã &c. Elã regio Persidis vnde Elamitę. A Prędicit eñ ꝓphęta Persis & Mędis, licet Babyloniã vastauerint regnũq; Chaldęorũ destruxerint, ꝙ ꝑ Macedones destruẽdi sunt. Qui eñ cætera regna pro iniquitatib⁹ corripuit, hoc regnũ impunitũ nõ reliquit. Elamitæ quoq; despicientes vel tẽtãtes interpre

Mat.14.c. tantur, & significant persequutores ecclesię. b ¶Et inducam. Mittit enim filius hominis angelos suos à q̃ tuor ventis cæli, vt colligant omnia scandala de regno eius.

GLOS.ORDI.

VErbum. Cap. L. Expleto vaticinio contra Aegyptũ, Palestinos, Moab, filios Ammõ, Damascũ quoq; & Cedar, contra Babylonẽ & Chaldæos sermo dirigit, vt quos añ latenter arguit, nũc palã scelera eorũ manifestãdo, vastationẽ & desolatio nẽ subsequi apertè pronũciet. Isaias quoq; & Ezechiel similia cõtra Babylonios & Chaldæos ꝓphetauerunt. d ¶Cõfusa sunt. Similia dicit Isaias: Ecce ego suscitabo super eos Mędos, qui argentũ nõ quęrant, nec; aurum velint. e ¶Veniẽt filij Israel. Hæc promissio reuersionẽ populi dei de captiuitate significat, quã sub Assyrijs vel Chaldæis sustinuit vel magis Christiana tẽpora, q̃n de diuersis Gẽtib⁹ filij dei cõuenerũt ad ecclesiam catholicã, vbi quęrerẽt deũ suũ, interrogantes & discentes viam veritatis, vultũq; cordis sui ad faciendam voluntatem dei conuertentes, vt iungantur illi fœdere sempiterno.

Isa.13.d.

¶Grex per

B

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et erit. ciuitas supra dicta. b ¶In habita. tãq; destructa sine reparatõe. c ¶Quod fa. Hęc est quinta pars huius ca. in q̃ ꝓphetizat cõtra Elamitas, & ponit primò tps huius reuelationis factę Ieremię, cùm dicit: In princip. Et subditur ꝓphetia, cũ dicitur: d ¶Ecce ego. i. eius ptãẽ quæ designat ꝑ arcũ, eò ꝙ erãt optimi sagittarij. e ¶Et indu. id est aduersarios à quatuor ventis. f ¶Et uentila. eñciẽdo eos longè à terra sua. Cætera patent vsq; ibi: g ¶Et po. so. id est dabo dñium ei⁹ alteri cuius soliũ erit meũ, inquantũ ptãẽ & autoritate mea obtinebit. In Heb. habẽt: Et ponã sedẽ meam. i. obsidionẽ meã in Elam, vt exponit Ra. Sa. & dicitur illa obsidio dñi, eò ꝙ dñs instigauit eã fieri. h ¶In nouis. au. die. Illud eñ regnũ fuit post ea reparatum per magnũ tempus.

Moraliter ✻ c ¶Quod fa. est. qui despiciens interpretatur, iõ per ipsum superbus q̃ contemnit alios signat. d ¶Cõfringam. i. os ei⁹ loquẽs verba iactantiua sui & despectiua proximi, & blasphematoria dei, quæ tamq; sagittę diaboli ꝓcedũt de ore suo: sed arcus iste confringitur quando verè humiliat, ideò subdit: e ¶Et inducam. per quos signatur vtilitas originis ab oriente, & ꝓpinquitas mortis ab occidẽte: & crudelitas dęmonis ab aglone: & dei bonitas à meridie. Consideratio namq; istorũ quatuor diligens, facit superbum humiliari, & ad bonum reduci, ideò sequit in fine. In nouissimis autem diebus &c.

¶In. c. xlix. vbi dicit i Posti. iõ subdit: Cur igit hæreditatem &c.

ADDI.I. Melchom in Hebræo significat semper idolũ Ammonitarum, sed Malcham alꝫ Melchor significat regem eorum, & aliorum quorumcunq; de quibus agit. C

¶In eo. ca. vbi dicitur in postil. Dicit aũr hîc Ra. Sa. ꝙ Bosra.

ADDI.I. Quod autem Bosra sit ciuitas in Idumæa de principib⁹, patet Isa. lxiij. a. vbi dicit: Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? & sic in alijs multis locis.

NICO. DE LY.

VErbum. Cap. L. Ieremias superius ꝓphetauit contra Gentiles. hîc vlterius ꝓphetat contra Babylonios. Tũ quia magis circa eos ĩmorat. Tũ, qa ꝓ hoc hęc ꝓphetia sequẽti literę magis cõtinuat, vt videbit: Et diuidit i duas partes, qa primò ponit destructio Chaldęorũ verbis planis, secũdò magis parabolicis. c. seq. Prima in tres, quia primò ponit destructio Chaldæorũ. secũdò destructiõis ratio, ibi: Qm̃ exultatis. Tertiò destructũ cõditio, ibi: Ecce popul⁹. Prima adhuc in duas: quia primò describit Chaldæorũ interitus. secũdò Iudęorũ reditus, ibi: In diebus illis. Circa primum dicitur: k ¶Annunciate. tãq; mirabile factum omnibus. l ¶Leuate. i. ponite vexillũ aduersariorũ super portas Babylonis in signũ captiõis ideò subdit: m ¶Dicite ea. Dicũt expositores aliq. ꝙ ꝑ Merodach intelligit Balthasar quẽ interfecerũt Persæ & Mędi, Dan. v. & dicitur Merodach, quia fuit filius Euilmerodach. talta eñ nõia aliquando variantur in medio: sic Guilhelmus & Guillotus sunt idem nomẽ. Ra. Sa. dicit ꝙ Merodach est hîc nomẽ idoli sicut & Bel quia dicũtur hîc cõfusa & deuicta, quia manifestè apparuit, ꝙ nõ habebant potestatem saluandi suos cultores. r ¶Quoniã ascẽdit. id est à Mędia & Persida, quæ vergunt ab aquilone respectu Babyloniæ. s ¶Quæ pò. quia Babylonia tunc destructa non fuit postea reędificata, sicut habetur infrà eo. ca. & Isaiæ. xiij. t ¶In diebus il. Hîc consequenter describit Iudæorum reditus, quia post destructionẽ Babylonię Cyrus primo anno regni sui dedit Iudæis licẽtiã reuertẽdi in Iudæã. j. Esdrę. j. & hoc est qđ dicit: In diebus illis &c. Regno eñ Isrl captiuato ꝑ Salmanasar aliq; euaserũt, q̃ postea i regno Iudę habitauerũt, & sic cũ filijs Iuda ducti fuerũt i Babyl. & cũ eis redierũt.

†principiũ fortitudinis eorum vel pręcipuã fortitudinẽ eorum

✻ Et flentes.

i ¶Verbum. quę confusio interpretatur. ideò per ipsam Iudæorũ superbia per Romanos confusa signatur. ideò subditur: k ¶Annũciate. id est Romanis, qui Gentiles erant. l ¶Leuate signum. i. vexillũ belli cõtra Iudæos in vindictã mortis Christi, sicut expresse dicit Luc. xix. n ¶Capta est. i. Iudęa. o ¶Confu. qui interpretat⁹ vetustas, per hoc designat legaliũ cessatio. p ¶Victus est. q̃ interp̃tat amaritudinẽ immittẽs, ꝓpter quod signat legaliũ onus graue quod est dereictum per gratiam legis nouæ. q ¶Confusa sunt sculptilia eius. id est sacerdotes Iudææ, qui dicuntur hîc sculptilia, eò ꝙ populus maiorem eis reuerentiã faciebat, q̃si deo mandata ipsius ꝓpter traditiones eorũ dimittẽdo, vt dicit Mar. vii. r ¶Quoniam ascendet. Vespasianus eñ dux exercitus Romanorum venit de Tracia contra Ierusalem, quæ est à parte aquilonari respectu Ierusalem. t ¶In diebus illis. Sequitur:

Moraliter

a ¶Aeternum.
ducam interitũ super eos, ait dominus.
a ¶Dæmonum.
Et erit Asor in habitaculum drãconum, b
¶A deo.
deserta usq; in æternum. Non manebit
a ¶Ecclesiasticus. b ¶Vere rationalis.
ibi ũir, nec incolet eam filius hominis.
Quod factum est uerbum domini ad Ieremiam prophetam aduersus Elam in c
principio regni Sedechiæ regis Iudæ di
a cens: Hæc dicit dominus exercituum:
Ecce ego confringam arcum Elam, †fu d
b mam fortitudinem eorum, & inducam e
super Elam quatuor uentos à quatuor
plagis cæli, & uentilabo eos in omnes f
uentos istos, & non erit Gens ad quam
non perueniant profugi Elam. Et pauę
¶Dæmonibus.
re faciam Elã coram inimicis suis, & in
conspectu quærẽtium animam eorum.
a ¶De quo dicitur: Domine ne in furore tuo arguas me &c.
Et adducam super eos malum, iràm fu
roris mei, dicit dominus: Et mittã post
eos gladium, donec consumam eos, & g
ponam solium meum in Elam, & per
dam inde reges & principes, ait domi
a ¶Quia persequutoribus mortuis multi conuertentur ad fidem. b ¶Ad dominum.
nus. In nouissimis autem diebus reuerti b
¶A peccatis.
faciam captiuos Elam, dicit dominus.

Cap. L.

c VErbum quod loquutus i
est dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ
prophetæ. Annuncia k
te in Gentibus, & auditũ facite. Leuate l
signum, prędicate & nolite celare. Dici m
te: Capta est Babylon, confusus est Bel, n o
a ¶Idola. ꝙ pro diis colebant.
uictus est Merodach. Confusa sunt õm p q
nia sculptilia eorum, superata sunt idola
eorum. Quoniam ascendet contra eam r
¶Persarum & Medorum.
Gens ab aquilone, quæ ponet terrã eius s
in solitudinẽ, & nõ erit qui habitet in ea
ab homine usq; ad pecus. Et moti sunt & t
abierunt. In diebus illis & in tẽpore illo,
a ¶Ad ecclesiam. b ¶Deum videntes. c ¶Viri. f. confessõres.
ait dñs. uẽniẽt filij Israël, ipsi & filij Iũda

☞ a ℂGrex perdítus. Hæc ſnía notanť E reges Iſraelitarũ,q ti errare fecerũt ppl'm & declinare ad idololatriã:q̃rũ fuit primꝰ
3.Reg.12.g Ieroboã filꝰ Nabath,qui fecit adorari vitulos aureos.deinde cæteri præuaricatores legis. b ℂRecedite.Scd'm hiſtoriã monet Iſraelitas qui captiuandi erant in Babylonẽ, vt non ſtabilem poſſeſsionẽ arbitrent ſe ibi habituros ſed ſpẽ reuertẽ di haberent:& cũ captiuitas laxaret, fugerent inde:quia venturũ erat vt à Mœdis & Perſis vaſtaretur. ℂOrigen. Quo modo corpus noſtrũ in aliquo terrę loco conſiſtit,ſic anima ſecũdũ ſtatũ ſuũ in aliquo terrę loco nuncupatiuè eſt. Corpus noſtrũ aut in Aegypto aut in Babylone aut in Paleſtina eſt,aut in Syria aut vbicũq;:& ſimiliter aĩa. & p qualitate vitæ locorũ diuerſitas diſtinguitur. In Babylone eñ eſt,quãdo cõfundit & turbatur, & pace deſerta bella ſuſtinet paſsionum. Talibus animabus dicit: Fugite de medio Babylonis,& ſaluet vnuſquiſq; aĩam ſuã.dũ eñ in Babylone eſt ſaluari nõ poteſt. Qui aũt ibi recordat Ieruſalẽ,ingemi
Pſal.136.a. ſcit & dicit: Quõ cantabimus cãticũ dñi in terra aliena ? Impoſsibile eñ eſt in Babylone conſtitutum,deo organis canere.
F ociosa eñ ſunt ibi organa hymnorũ dei.
Pſal.136.a. vnde:In ſalicibus in me,eius.ſ.o.n.Suſpẽſa ſunt organa nr̃a,dũ in Babylone ſumꝰ in ſalicibus fluminũ eius. Si aũt venerimus in Ieruſalẽ in locũ viſionis & pacis, organizabimꝰ, pſallemꝰ,citharizabimꝰ, & ſemp laudabimꝰ deũ. Sicut aũt anima pc̃ōris in Babylone,ſic iuſti in Iudæa eſt, ſed iuxta † qualitatẽ fidei & vitæ: in ipſa Iudæa locis inter ſe varijs ſeparantur. Eſt aũt in Dan,quæ extremę partes Iudęę ſũt vel in ſuperioribus locis paulò melioribus,vel in mediꝰ finibus Iudæę,vel circa Ieruſalẽ. Eſt aũt oĩm btiſsima,quæ in medio Ieruſalẽ cõſiſtit. Qui aũt pc̃ōr eſt & nimijs ſceleribus oppreſſus, in Babylone eſt. Qui nõdũ ad ſummũ pc̃ōrũ culmen aſcẽdit,in Aegypto eſt,& in partibꝰ eius morat: Et ſic qui in Iudæa ſunt,non æq̃lia poſſident loca.alius in Neptalim, aliꝰ in finibus Gad:ſic in Aegypto,alius eſt in Taphnis,alius eſt in Mẽphis,alius in Sienni,alius in Bubaſtis habitat. c ℂCõfuſa.Iſaias dicit ſiſia:Et erit Babylon illa
Iſai.13.d. gloriosa in regnis inclyta,in ſuphia Chaldæorũ ſubuertẽt,ſicut dñs ſubuertit Sodomã & Gomorrã. d ℂEcce nouiſ.
Tropolo. Tropologia. In fine mundi vel i morte
☞ cuiuſq;

Nicolaus de Lyra.

☞ a ℂEt ſlentes.prę gaudio ſeu ex cõtritione pręcedentiũ pc̃ōrũ, ppter quæ fuerãt captiuari. b ℂProperabunt. p debitũ cultũ.vñ.ſ.Eſdræ.iñ.d.dicit. q venięntes in Ieruſalẽ erexerunt ibi altare dñi offerentes ſuper illud holocauſtũ domino mane & veſpere. d ℂEt appo. qa poſtea non leguntur Iudæi à deo per idolatriã declinaſſe,niſi aliq pauci tpe Machabæorũ:& magis violẽtia q̃ volũtate. Sciendũ tñ,q in Hebręo hĩc habet, fœdere in ſeculũ: qd' non ſemper importat pętuitatem,ſed durationem notabilem. e ℂQuod nul.ddebit.in Hebręo hĩ: Quod obliuioni nõ dabit, qd' eſt intelligendũ vſq; ad Chriſti aduentũ quo tpe
†ſupra.28. c.& 29.c. 49.d. fuerũt à deo ſeparati ,ppter ſuã incredulitatẽ.& ſic intelligit, q obliuioni nõ dabit, vſq; ad magnũ tps.A reditu enim captiuitatis

a ſDe virtute in vĩrtutem. b ſPro peccatis.

ſimul:ambũlantes & flentes properabunt,& dominum deum ſuum quærent. In Siõn interroga-
a ſEcclesia.
a ſVeritatis. ſCordium.
bunt uiãm:huc facies eorum, † uenient & apponẽtur ad dominum
a ſQuia nec̃ mors,nec̃ vita poterit separare.
fœdere ſempiterno, quod nulla obliuione delebitur. Grex perdi-
a ſScribæ & Phariſæi vel hæretici.b ſA cultu dei.
tus factus eſt populus meus, paſtores eorum ſeduxerunt eos, fe-
a ſDiuerſis hæreticorum ſectis b ſSuperbię.
ceruntq; uagari in mõtibus. De
a ſLegis. b ſHumilitatem hæreſis,quæ tamen putatur habere aliquam altitudinem.
mõte in collem tranſierunt, obliti ſunt cũbilis ſui. Omnes qui in
a ſEcclesiæ,vbi ſponſa cum ſponſo delectatur.
b ſVilibus & inutilibus hoſtes.
a ſVagantes.
uenerunt comederunt eos,& hoſtes eorum dixerunt: Nõ pecca-
a ſPeccatum lacerati gregis pro nihilo duxerunt.
a ſContra præceptum.Iuſticiæ, & ſpem remanentis ruinę futurę ouęs Chriſti ſuper eorũ moribus tradẽtes.
uimus,pro eo q̃ peccãuerunt domino decori iuſticię & expectatio
a ſCaptiui in peccatis.ſPœnitendo.
patrum eorũ domino. Recedi-
a ſConfuſionis.
te de medio Babylonis, & de terra Chaldęorum egredimini,& e-
a ſCaptiuantium.i.dæmonum,audita deſtructione Babylonis. b ſIn Ieruſalem quæ eſt locus viſionis & pacis.
a ſPœnitentes. b ſCatholicæ eccleſiæ.
ſtote quaſi hœdi ante gregẽ. Quoniam ecce ego ſuſcitabo & adducam in Babylonẽ cõgregationem
a ſDæmonum. b ſAb aquilone enim omne malum veniet.
Gẽtiũ magnarũ de terra aq̃lonis & prępabũtur aduerſus eã,
a ſManifeſte,quia nunc manifeſta erunt abſcondita cordium. b ſPœna ſubita & impœniſa.
& † in diẽ capietur. Sagitta eius quaſi uiri fortis interfectoris non reuertetur uacua. Et erit Chaldęa in prædã,omnes uaſtãtes eam re-
a ſCauſa quare hæc patiantur.
plebuntur,ait dominus. Quõniã
a ſIn interitu Iudæorum.
† exultãtis,& magna loquimini
a ſIſraël.
diripientes hæreditatem meam,
a ſLaſciuientes.(in deuoratione eius,ſicut vitulus ſuper herbam quaſi taurino mugitu captuis inſultantes.
quoniam † effuſi eſtis ſicut uituli ſuper herbã,& mugiſtis ſicut tau-
ſQ.Non diu lætabimini.
ri. Confuſa eſt mater ueſtra nimis,& † adæquata puluerи quæ genuit uos. Ecce nouiſsima erit
in Gentibus,& deſerta inuia & arens. Ab ira dominі nõ habitabi-
a ſQuia pro ea Seleuciam & Theſphontem inclytas vrbes Perſarum fecerunt.
tur,ſed redigetur tota in ſolitudinẽ. † Omnis qui trãſibit per Babylonem,ſtupebit & ſibilabit ſuper

ptiuitatis Babylonię vſq; ad Chriſtum G fluxerunt anni circiter.cccc. f ℂGrex. in captiuitate Babylonica. ſubditur cauſa: g ℂPaſtores eo.ſ.reges, ſacerdotes,& falſi ꝓphętę. h ℂSeduxerunt. vt patet,ex prędictis in hoc lib.in pluribꝰ locis. i ℂFeceruntq;.in cultu idolorũ quæ in talibus locis ponebãt k ℂObliti ſunt.i.tẽpli dñi, qđ dicebat cauſa ſiue cubile fidelitꝰ.Et quia propter hoc frequẽter traditi fuerũt Iudæi in manibus hoſtiũ,ideò ſubditur: l ℂOmnes qui inue.Ex hoc eñ q̃ Iudęi ꝓpter offẽſam dei tradebãt i manibꝰ hoſtiũ, dicebãt hoſtes ſe non peccare,tractãdo eos cũ nimia crudelitate.Sed hoc nõ eſt verũ, quia deꝰ actibus malorũ bene vtit in bonũ;ſicut p dæmones exercet ſuam iuſticiam in damnatos. m ℂRecedite. vos Iudæi per Cyrũ licẽtiandi. n ℂEt eſtote. id eſt lætanter redite in Iudæam. o ℂQm̃ ecce.per aduentum enim Perſarum & Mœdorũ fuit capta Babylonia,& ex conſequenti data Iudæis licentia. Cætera patent in litera. p ℂQm̃ exul.Hĩc conſequenter ponitur deſtructionis Babylonię ratio:Et eſt duplex,vna propter crudelitatem erga populum Iudaicum, alia ꝓpter impietatem erga dominum. ſecũda ponitur ibi:Vox fugientiũ.Prima ad hoc diuiditur in duas, quia ad deſtructionem Chaldæorũ ſequuta eſt liberatio Iudæorum,ideò primò ponitur primũ. ſecũdò ſecundũ,ibi:Grex diſperſus. Circa primum dicitur: Quoniam exulta. in debellatione populi mei. q ℂEt magna. attribuentes hoc veſtræ virtuti. r ℂDiripientes. id eſt Iudæam, eò q̃ ibi viguit diuinus cultꝰ. s ℂQuo. Hoc Diuiſio
niam effu. ad lacerãdũ populum meũ. t ℂSicut uituli ſuper herbam. ad eum deglutiendum. In Hebræo habetur: Vt vitula triturans quæ pedibus ſuis meſſem conterit, & ore ſuo comedit. v ℂEt mugiſtis ſicut tauri. ad ipũ amplius terrendum. x ℂConfuſa eſt mater. id eſt Babylon metropolis in regno Chaldæorum, y ℂEt adæquata. id eſt deiecta in terrã. z ℂEcce nouiſsima quæ ſolebat eſſe prima inter omnes ciuitates. a ℂEt deſer. ab hominibus. b ℂInuia. quia nullus audebit tranſire ꝓpter ſerpentes,& dracones ibi habitantes. c ℂEt arens. quia Euphrates trãſiens per eam fuit deuiatus ab alueo ſuo per Perſas & Mœdos eã obſidentes, ita q̃ per alueum ſiccum intrauerunt ciuitatem. d ℂAb ira. id eſt à vindicta dei factum eſt, q̃ de cętero non habiterur,vt prædictum eſt. e ℂOmnis q̃ tranſibit per &c. de deſtructione tantæ ciuitatis. f ℂEt ſibilabit &c. deridendo ſuperbiam eius prędecentẽ.
☞ Prępara

*a ℂAmbulan. nã illo tpe multi de Moralitas
Iudęis cõuerſi fuerũt ad Chriſtũ. c ℂInterro.ſ.cõſiliorũ Euãgelicorũ à credentibus in Chriſtũ. d ℂEt ap. p glię conſequutionẽ. f ℂGrex. per falſam doctrinã Scribarũ & ſacerdotũ, docentiũ eos dimittere dei præcepta ,p traditionibus ſuis,vt dicitur Mar.vĩ.ideò cõcluditur poſtea: m ℂRecedite. id eſt de Iudaica ꝓfidia. Cętera de facili pñt ad dicta ſniam applicari: ꝓpter qđ,& ꝓpter plixitatẽ vitãdã hãc applicationẽ omitto.

cuiusq; omnis gl'a & superbia Chaldęorũ, & A cõfusio mũdi recedet à nobis: & ita oĩa sub uertentur, sicut subuertit deus Sodomã & Gomorrã, nec vltrà voluptatis vel mundi futurus est status. a ¶ Sicut fecit, facite. † iacit in eam. sicut illa per Nabuchodonosor Gentes circumquaq; vastauit, & retributiõem reddite ei. b ¶ A facie gladij. Columba stulta dicitur, quia nutrit pullos alienos, ita Nabuchodonosor alios opprimendo & fouendo. Etiam Nabuchodonosor columbam vocat, non p simplicitate, sed pro stultitia superbiæ. c ¶ Leones eiecerũt &c. Teglathphalasar qui partem magnam Iudæorũ in Assyrios transtulit, & Sennacherib qui decẽ tribus in montes Mœdorũ transduxit, hi leones appellantur. d ¶ Ecce ego uisitabo. Visitat dominus regem Babylonis i. cõfusionis, sicut visitauit regem † opprimẽtis. Assur, q̃ interpretat̃ gradiẽs vel dirigẽs, cũ diaboli cõfusionis regẽ & tenebrarũ harũ rectorem destruit. s. Antichristũ & oĩs eccle się p̃sequutores q̃ dirigũt arma neq; iæ contra sanctos dei, & effundũt sanguinẽ innocentem: & hæreticos q̃ dirigũt iacula prauę doctrinæ, vt animas simpliciũ interficiant. In fine eñ mundi diabolus qui seducebat B Gẽtes, mittet̃ in stagnum ignis & sulphuris & bestia. i. Antichristus & pseudo pphetæ. hæretici. Sancti verò cum Christo regnabunt in ęternũ, & satiabit̃ aĩa eorũ oib⁹ bonis. Tunc quæretur iniquitas Isrł & nõ erit; & p̃cm Iuda, & nõ inuenie⁊: quia tunc alligabit dominus vuln⁹ ppli sui & sanabit cõtritiones eius. Et absterget oẽm lachrymam ab oculis sanctorũ: & mors vltrà nõ erit neq; luctus, sed nou⁹ ppls in noua ciuitate in ętnũ exultabit. e ¶ Sup terram dominan. Mystícè prædicatoribus Christi præcipitur, vt regnum diaboli studeant euertere & opa eius maligna & cõsilia pessima, vt interficiant oĩs peccatores terræ, & disperdãt de ciuitate dei oĩs operantes iniquitatem. s. ¶ Quõ cõfractus &c. Malleus uniuersæ terræ diabolus est: Sed est qui nõ curat de malleo vniuersæ terræ. vir. l. stans super muros Adamantinos, & in manu ei⁹ Adamas. (Refert historia q̃ fortior sit Adamas omni cædenti malleo, incontritus & intincibilis pseuerans) licet superstet malleus diabolus, & superpositus sit draco q̃li incus indomabilis, nihil tamẽ in manu domini, & in cõspectu ei⁹ cõsistẽs p̃fect⁹ Adamas parẽ. Duo ergo cõtraria sunt Adamã † parcam, diuino, malleus & incus. vñ in prouerbio dicit̃ de his q̃ anxietatibus premunt̃: Inter malleũ sunt & incudẽ. Iustus aũt nõ curat de malleo & de incude, q̃ q̃ntò cędit̃, tantò splẽdescit virtus eius. Malleũ aũt vniuersæ terræ non potuit confringere Moyses, nec ante eũ Abrahã, nec post eũ Iosue, nec q̃sq; pphetarũ: Christus aũt cõfregit. qđ admirans propheta, ait: Quõ cõfractus est & contritus mal. Primò confractus, deinde Mat. 4. b. contritus, quando dixit diabolus: Hæc oĩa tibi dabo, si procidens adoraueris me &c. Non cõtriuit, sed cõfregit tantũ. Cũ verò recessit ab eo vsq; ad tempus, & post venit, tunc etiã cõtritus est. Per vnũquemq; nim cõfringitur, q̃n introducimur à dño in ecclesiam, & pficimus in fide. Conteritur autem & cõminuit, cũ ad perfectionẽ venerimus. g ¶ Quõ uersa est. Captiuitas Babylonis intelligitur, cùm nihil in nobis confusionis remaneat. Inuenta es & comprehensa: quia domino resististi. An aũt sola Babylon restitit, & non potius oĩs Gentes, dum creatore derelicto idola coluerunt? An figuraliter

h ¶ O Perse & Medi.

uniuersis plagis eius. Præparate contra Babylonem per circuitum. Omnes qui intenditis arcum, † debellate eam: non parcatis iaculis, quia domino peccauit. Clamate aduersus eã. b

a ¶ Ad accidendum eam.

Vbiq; dẽdit manum. Ceciderunt fundamẽta eius, destructi sunt muri eius: quoniã vltio domini est. Vltionẽ accipite de ea. c

a Sicut fecit, facite ei. Disperdite satorẽ de Babylone, & tenentẽ falcem in tẽpore messis à facie gladij † colũbæ. Vnusquisq; ad

a ¶ Ista Isaias & ista verbis. b ¶ Captæ Babylonę.

pọpulũ suũ cõuertetur, & singuli ad terrã suã fugient. Grex diſpersus Isrãel, leones eiecerũt eum. Primus comedit eum rex

a ¶ Qui Ierusalem subuerit & vltimus succidit.

Assur, iste nouissimus exossauit eum Nabuchodonosor rex Babylõis. Propterea hæc dicit dominus exercituũ deus Isrãel:

a ¶ Per Cyrum & Darii. b ¶ Balthasar qui nouissimus in Babylone regnauit.

Ecce ego uisitabo rẽgẽ Babylonis & terram eius, sicut uisitaui

a ¶ Sennacherib, quãdo. s. angelus domini percussit Assyriorũ castra. cxv. milia. b ¶ Permittente Cyro quinquaginta fere milia regressa sunt in Iudæam.

rẽgẽ Assur, & reducã Isrãel ad habitaculum suum. Et pascetur Carmelus & Basan, & in

a ¶ Vt vita nęq; mors, neque luctus, sed nouus populus sit.

monte Ephraim, & in Galaad saturabitur anima eius. In diebus illis & in tempore illo, ait dominus, quæretur iniquitas Isrãel, & non erit, & peccatum Iuda, & non inuenietur:

a ¶ Vnde: Gratia autem dei vita æterna.

quoniã † propicius ero eis quos

a ¶ Aliis abiectis.

b ¶ Babyloniam.

relinquero. Super terram † dominantium ascende, & super habitatores eius uisita. Dissipa & interfice quæ post eos sunt, ait dominus: & faciuxta omnia quæ præcepi tibi. Vox belli in terra & contritio magna.

a ¶ Vt posteritas Babylonis funditus intereat.

Quomodo confractus est & contritus malleus uniuersę terræ: Quomodo uersa est in desertũ Babylõ in Gẽtibus? Illaqueaui te, & capta es Babylõ, & nescie bas: inuenta es, & apprehensa

a ¶ Babylon & regni eius qui plures Gentes contriuerat.

b ¶ In interitu Babylonis gaudium & exultatio multorum.

figuraliter dicit omnem animam cõtrariã C Ierusalem. s. visioni pacis esse Babyloneme vñ sancti in Ierusalem, p̃sõres in Babylõe erãt, & si peccabãt Ierosolymitę, mittebantur in Babylonẽ, & pœnitẽtes redibãt in Ierusalẽ. Capit̃ ergo Babylõ, & nõ agnoscit: legi ei dei nõ subiicit, neq; eñ põt, & iucta ẽ Babylõ, & comprehensa: quia dño restitit. *Nicolaus de lyra.* ☞ Aperuit dominus

a ¶ Præparamini &c. Ita q̃ nullus possit stare ad propugnacula ad eius defensionem. b ¶ Clamate aduersus eam. Exhortando bellatores contra eam.

c ¶ Vbiq; dedit manum. i. vbiq; quæsiuit auxiliũ & nõ inuenit, sicut infrà dicit̃ in fine libri: Aegypto dedimus manum &c.

d ¶ Sicut fecit. Destruendo crudeliter alia regna. e ¶ Facite ei. Eam destruendo.

f ¶ Disperdite satorem &c. id est reddite terram in circuitu ei⁹ desertam & in cultam. g ¶ A facie gladij colũbæ. i. propter crudelitatem regis Babylonis, qui dicitur colũba: nõ à carẽtia fellis, sed sagacitatis scẽm illud Hosee. Ephraim colũba seducta &c. In Hebræo habetur: A facie gladij vinoſi. i. sanguine Babyloniorũ inebriati. Et per hoc intelligitur gladius Mœdorũ & Persarũ, dictio eñ Hebraica hîc posita. s. יונה Ionah ęquiuoca est ad colũbã & vinositatẽ, vt dictum est suprà. xxv. & xlvj.

h ¶ Vnusq;q;. s. alienigenarũ in Babylõe existentium. i ¶ Ad populũ suũ De Babylone recedendo. k ¶ Grex dispersus. D

Hîc consequenter describitur liberatio Iudæorum, quæ sequuta est ad destructionẽ Chaldęorum: præmittitur tamen ei⁹ captiuatio, cùm dicitur: Grex dispersus Isrł. i. ductus ad diuersa loca extra terram suam. Diuisio

l ¶ Leones: Id est reges crudeles.

m ¶ Eiecerunt eum. Et qui fuerint illi, subditur: n ¶ Primus comedit eum rex Assur. qui captiuauit decem tribus. iiij. Regum. xviij. o ¶ Iste nouissimus exossa. eum Nabucho. Qui destruxit Ierusalem, & templum, vbi erat fortitudo populi temporaliter & spiritualiter; sicut fortitudo corporis est in ossibus. p ¶ Propterea &c. Ecce ego uisitabo regem Babylonis. Debitam pœnam inferendo.

q ¶ Et pascetur Carmelus & Basan. Id est viuent abundanter de bonis terræ suæ. r ¶ In diebus illis &c quæretur iniquitas Israel. idololatria propter quã fuerat captiuatus. s ¶ Et erit Quia post reditum captiuitatis Babylonicæ non legitur populus ad idololatriam declinasse, † rebellantium. vt dictum est suprà. Consequenter reuertitur ad destructionem Babylonis, cùm dicitur; t ¶ Super terram dominantium: Id est Babyloniorum, qui multis regnis dominabantur. In Hebræo habetur: Rebellantium. Rebellauerũt eñ domino, templum eius destruendo. v ¶ Ascende. tu Cyre. x ¶ Et super habitatores eius uisita. In malum, ideò subditur: y ¶ Dissipara & interfice quæ post eos sunt &c. contritus est malleus terræ: Id est rex Babylonis, qui contriuerat multas Gẽtes, sicut malleus lapides.

z ¶ Quomodo uersa est in desertum? Et subdit modum. a ¶ Illaqueaui te. Te capiendo modo à te improuiso, sicut auis laqueo capitur. Medi eñ & Persę longe à Babylone, fecerũt fluuium Euphratẽ, q̃ currebat p̃ ciuitatẽ, alibi diuertere, & sicq; alueũ, vbi nõ erat mur⁹, intrauerũt repẽte. b ¶ Inuenta es &c. ab aduersarijs tuis.

☞ a ℂ Aperuit do. Origen. Alia editio. Aperite apothecas eius, & E scrutamini eam quasi speluncam, & disperdite eā, vt non sint eius reliquiæ: exiccate oēs fructus eius, vt descendant in occisionem.

Roma. 6. c. Væ eis qm̄ veniet dies eorū tps vindictę eorū, vt ait Apostus: Pertulit in multa patiētia vasa irę preparata in perditionē sup vasa misericordiæ &c. Alij ergo vasa misericordię, alij vasa irę. Pharao, AEgyptij vasa iræ. Paulus q primus misericordiā cōsequut⁹ est, & de Iudęis ac de Gētib⁹ credētes, vasa misericordiæ. Sūt ergo in thesauris dei vasa iræ. Scriptum est enim:

Ierc. 50. d. Aperuit dns thesaurū suū, & protulit vasa iræ suæ. Thesaurus domini ecclesia est in qua sæpe latent homines, qui sunt vasa iræ. Veniet ergo tempus quando aperiet dominus thesaurum ecclesiæ. Nunc enim clausa est, & vasa iræ cum vasis misericordiæ inhabitant: paleæ cum frumento, & pisces mali cum bonis qui in rete ceciderunt quando aperuerit in iudicio & protulerit vasa iræ, dicent forsitan vasa misericordiæ, egre dientibus vasis iræ. Exierunt à nobis:

Ioh. 2. c. non enim erant ex nobis. Idem. Aperuit dominus. In thesauris domini sunt vasa iræ, extra thesaurum vasa peccantia, quæ non sunt vasa iræ, sed misericordiæ, sed minora. Serui enim sunt ignorantes voluntatem domini, & nō facientes. Qui autem ingreditur ecclesiam, aut vas iræ est, aut misericordiæ, qui foris est neq; misericordię neq; irę. Aliud ergo nomen eius inquiro. Opus inquit domino virtutum in terra Chaldæorum est. Secundum diuersos intellectus, terrenus locus multipliciter dicitur vel nominatur: & quō differenti ratione Christus plura habet vocabula, cùm in subiacenti sit vnus, vari⁹ autem in virtutibus: Sic pro malicia generis humani terrena negocia cùm vnū sint in subiacenti, tamen intellectus diuersitate sunt plurima. Vnde enim subiacens est Christus, sed alio intellectu medicus. Vnde: Non necesse habent sani medico &c. Alio pastor, quia irrationabilibus præest. Alio rex, quia rationabilibus principatur. Alio, vitis vera: quia in eum inserti homines vberes fructus afferunt & similia. Quomodo ergo in Christo plurimi intellectus sunt diuersorum nominū, & subiacēs vnū, sic terrena negocia in subiacenti vnū, sed iuxta intellectum plurima. Sępe etiam allegorizantes Babylonem dixim⁹ esse terrena negocia, quæ semper consuesa sunt vicijs AEgyptum affligentia & Chaldæam: quia multi quæ geruntur in terris stellis consecrant, & ex earum nutibus fieri asseuerant. Omnis ergo q putat ꝙ stellæ faciunt homines luxuriosos, adulteros, castos, vl huiusmodi, ī terra Chaldęorū est. Cōminat ergo de⁹ spāliter his q in terra Chaldæorū sunt:

Gen. 15. b. Abrahā ỹ ō ꝓmouens ad meliora, ait: Ego sū q te educo de terra Chaldęorū. Potēs eit em̄ de⁹ educere nos de terra Chaldęorū, vt nullū aliū credam⁹ vitā nīam dispērare ꝓ q̄litatibus mentorū. Op⁹ dño ergo ỹ tutū in terra Chaldęo.

Cōtra Marū est, qa venerūt tpa ei⁹, apite apothecmaticos cas ei⁹, doctrinas. s. natiuitatū: scrutamini eā q̄si spelūcā & dispdite eā. Qui respuit supputatiōes nataliū, q ỹ tatus sermōe vtit aduersū eas, q oīdit falsa esse quę matematici dicūt, q docet inscrutabilia dei iudicia: nec ab oibus posse cōprehēdi, q asserit sidera nō esse causas eorū quę fiūt sup terrā, ꝑcipue eorū quę Christianis accidunt: prgeceptū dñi exequit. b ℂ Vox fu. Orige. Vtinā hęc esset nra vox ō cathecumeni fugientiū de Babylōe & fugiētiū. s. vicia & pctā. Vox em̄ fugientiū & resaluatorū nō sufficit fugere de terra Babylonis, sed resaluari de terra Babylonis ad annunciandum in Sion vindictā à dño deo nro, vt fugientes de terra Babylonis veniatis ad Siō speculatorū ecclesiā dei ad annunciandū in Sion. i. ecclesia vindictā à dño deo nostro. Vindictā ppli eius denunciate in Babylonē multis, oī tendenti arcum. Multi enim in Babylone sunt, in Ierusalem pauci. Nō em̄ ait dilexit vos pr̄ vester, quia multi eratis vos em̄ pauci estis ab oībus Gentibus. An

G nunciate in Babylonem multis, omni tendenti arcum, vt non sit ex ea qui saluetur. Disperdite, interficite omnia, vt nō sit q saluetur ex Babylonio semine. Iuxta ea quę fecit, facite ei. Dū habes in te prauas cogitatiōes pietati & fidei resistentes. Babylonios in te habes, sed fac vindictam: interfice omnes peccatores terræ. qui in te sunt, & omnes Babylonijs vt possis mundatus in Ierusalem trāsgredi ciuitatem dei. c ℂ Ecce ego ad te. Mystice prænunciat Antichristo qui extolletur super omne id quod dicitur deus & membris eius. iniquis omnibus futuram damnationem, & omnes munitiōes sapię secularis & cōcilia malignātiū, quibus hoīes decipiebat futuro incendio concremanda, vt vniuersę machinatiōes ei⁹ & arma qb⁹ orbē ecclesiasticū impugnabat, ęterno interitu deuorent; qa nō timuerūt calūniā & captiuitatē ppō dei inferre, Vnde sequitur: Calumniā sustinēt filij.

Nicolaus de lyra. ☞ Et erunt

a ℂ Quoniā do. q. d. nō est operatio hūana, sed vindicta diuia. Iō subditur: b ℂ Aperuit do. i. mala pœnę in sua prę̄lentia nobis occulta prę̄parata tibi, ꝓtulit in effectu. c ℂ Venite ad. i. à lōgings valde ptib⁹. vñ collectus fuit exercitus Cyri & Darij. d ℂ Aperite ut exeant qui con. i. remouete impedimēta exercitui Mœdorum & Persarum. Ideō subditur: e ℂ Tollite de uia la. & re. in acer. Litera Hebraica ad alium sensū reducitur qui talis est: Apite portas. s. Babylōis eas frangēdo. Cōcultate sicut aceruos. s. frugū q estō dūī in area, & terunī pedib⁹ aīalū i terra illa ad granū excutiēdū. q. d. sic cōculcate Babylonis ppīm. Et iste sens⁹ magis cōsonat lr̄ę prædēti & subsequnti, vt patet de se. f ℂ Vox fugi. Hīc ponitur secda cā destructionis Babylonię, quę ē ipietas cōtra deū destructo ei⁹ tēplū, si ei verū deū ipm reputasset, a⁹ tēplū nō cōbusisset. Et hoc est qđ dicit: Vox fug. q. d. ad hoc diuinitus fuerūt aliq in Babylōe à morte prę̄seruati, vt agnoscerēt & cōfiterenī Babylonē destructā ī vltionē destructiōis tēpli dñi. Cętera patēt vsq; ibi: g ℂ Et nul. s. de illis q̄s de⁹ prę̄cordiauit interfici, qa pōs mortē euaserūt, vt prędictū est i media tē. h ℂ Quia cō. destructionem Ierlm suę ỹ tuti putādo & tēplū dñi cōcremādo. i ℂ Aduer. i. aduersꝰ deū q colit ab Isrl, sicut sctūsctōrū. Cętera patēt vsq; ibi: k ℂ Ecce ego. Tu rex Babylōis q faciebas te adorari sicut deū: Dani. s. in. l ℂ Et deuorabit omnia &c. quia Mœdi & Persę non solū destruxerunt vrbes, sed alia quæ erant in circuitu vrbium. m ℂ Hæc di. Hīc cōsequnī ponit liberatio Iudęorū cōsequuta ad destructionē Chaldæorū, à q̄bus durè tractabātur. Iō subdit. n ℂ Calūniā su. subdit eorū liberatio ỹ tute diuina: Redem. eorū. fort. do. o ℂ Iudicio. Id est secūdū ordinem suę iustię. p ℂ Defendet causam eo. Eos liberando, & Chaldęos puniēdo. Sequitur:

✠ Gladius

17 a ¶ Et erũt qua. Imbelles quasi mulieres per Mœdos & Persas
A destruxit eos. oẽs quoq; q in cõfusione mũdi ỹ sanĩ, & q sapię se-
culari inuitẽtes erroris simulacra, p ỹitate colũt, cũ thesauris do-
ctrinarũ & operũ suorũ in iudicio dãnabit, & arescet doctrina hę
reticorũ & siccabit: qa synagoga eorũ terra sculptiliũ est, & in por-
tentis. i. falsis figmentis gloriantur.

b ¶ Ecce po. Manifesta est histo-
ria, q Gẽs inũerabilis Mœdorũ &
Persarũ, & reges multi cum Cy-
ro & Dario conuenerunt ad de-
Daniel.5.a. structionẽ Babylõis, vbi Balthа-
sar cõuiuio prępato vasa templi
quę Nabuchodonosor de Ierosoly-
mis asportauerat, cõcubinis ad
potãdũ ꝓpinauit. Iõ manũ i gip-
te scribentẽ vidit destructionẽ sui
& regni sui. q a cũ Daniel expo-
suisset, mœrore & tristicia fatigа-
tus, neq; quã resistere potuit: qa ea-
dẽ nocte interfect⁹ fuit. & Dar⁹ in
regnũ successit. c ¶ Ecce qu. Ra.
†Videt significare q Nabuchodo
nosor potiq; regnũ Iudęorũ tãq;
leo subuertit, Iudęa vastauit & le
rusalẽ, & tẽplũ succẽdit, ad sedem
suã in Babylonẽ victor & secur⁹
reuerl⁹ sit; & posteris suis regnũ
incolume reliq̃rit. Sed dño dispẽ
†Cyro. B sante & vlciscente ad Cyrũ trãsla
tũ est, de q̃ dicit: d ¶ Quis erit.
Et vt demõstret nõ Cyri potẽtia,
sed domini iudicio factũ esse, sub
ditur: Quis enim similis mei?

☞ Qm̃ nõ

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Gladius. s. Mœdorũ &
Persarũ. b ¶ Ad Chaldæos. de
struendos. c ¶ Gladi. ad di. qui
delusi à dęmonib⁹ falsa Babylo-
nis diuinabant eis securitatem
promittẽdo. Ideo sequit̃. d ¶ Qui
stulti. quia cõtrariũ apparuit per
defectum. Cętera patent vsq; ibi:
e ¶ Siccitas super aquas. quia
Mœdi & Persæ siccauerũt alueũ
Euphratis modo prędicto.

†habitacu lũ robustũ f ¶ Quia terra sculp. i. diuersis
idololatrijs dedicata. g ¶ Et in
portentis gloria. id est in falsis
figmentis, vt dicit glo. In Hebręo
habet In אֵמִים enim gloriãtur.
†cõfingunt ipsi mihi c i. ideo vel idolo gigantũ, vt dicit
Ra. Sa. h ¶ Propterea habita
bunt dra. qui habitant in locis
ruinosis & desertis. i ¶ Cũ fatu-
is siccar. id est Faunis & Satyris:
vt dicit Huguitio, qui sunt homi
ner syluestres: vel secundum alios
dæmones in tali effigie apparen-
tes. Cętera patent ex supradictis.
k ¶ Ecce populus. Hîc ponit̃
destruentium conditio. Et
primò ex regione, cùm dicitur:
Ecce populus venit ab aquilone.
Secundò à statura, cũ dicitur: Et
Gens magna. Homines enim a-
quilõares sunt maioris corporis
quàm australes. Tertiò à multitu
dine, ibi: Et reges multi consur-
gent. Quartò ab animositate &
crudelitate, cùm dicitur: Arcum
& scutum apprehendent & cæte-
†ventem. ra. Quantò enim homines sunt
magis aquilonares, tantò plus
habẽt de sanguine. & sunt magis
animosi & iracundi. l ¶ Vox
eorum qua. ma. so. ex multitu-
dine hominum & fremitu ar-

morum. m ¶ Audiuit rex. in prędictis cõditionib⁹. n ¶ Et dis-
solu. sunt. præ timore. o ¶ Angustia ap. eũ. in animo interius.
p ¶ Dolor. in sensib⁹ exterius. q ¶ Ecce qui. iste pps cõtra Ba
bylonẽ. r ¶ De supbia. Exponaf sicut suprã. xlix. hoc excepto q
ibi dr cõtra Idumęã, hîc aũ cõtra Babylonẽ vsq; ad finẽ hui⁹ ca.
¶ In ca. l. vbi dicit in Postilla
A facie gladij columbæ.

ADDI. In Hebræo nõ ha-
bet hic aliq̃ dictio
¶ quiuoca ad colũbã & ad vinosi-
tatẽ, sed solũ significat colũbã ad
literam. Et exponaf sicut suprã.
xxv. in additione.

NI. DE LYRA

Cap. LI.

Hæc dicit do. Descri-
pta Babylonis destru-
ctiõe modo plano, hîc
describitur mõ magis Diuisio
pabolico. Et diuidit in duas par-
tes: qa primò describit̃ sub paraboа
la ỹbi. Secdò sub parabola facti,
ibi: Verbũ qd̃ præcepit. Pria in
duas, qa primò ponit̃ parabolica
descriptio. secdò ponit̃ explana
tio, ibi: Acuite sagittas. Pria i du-
as sedm duas pabolas. s. dca ibi,
Calix aureus. Pria pabola est de
vẽto pestilẽte, p quẽ intelligitur
exercitus Mœdorũ & Persarũ ve-
niẽs ad destructionẽ Babylõis, cũ
dicitur: s ¶ Ecce &c. leuauer.
con. templum meũ comburẽdo
tẽpore Nabuchodonosor. & vasa
mei cultus humanis vsib⁹ appli-
cãdo tẽpore Balthasar, Danie. v.
t ¶ Quasi uen. pe. s. exercitum D
Mœdorũ & Persarũ. v ¶ Et mi-
in Ba. s. Cyrũ & Darium exercit⁹
rectores. x ¶ Et uen. eã &c. bo-
na eius rapiendo, & eã destruen-
do. y ¶ Nõ tẽd. sic habent libri
correcti. z ¶ Qui ten. ar. suum
&c. q. d pedites sagittarij & equi
tes loricati, non poterũt defende-
re Babylonẽ. Secundũ Hebræos † rumore.
Isa talis est: Attendat tendens ar-
cum suũ, & nõ valebit lorica. Et ẽ
mod⁹ loq̃ndi decurtat⁹, vbi opor
tet aliquid supplere, sicut. ij. Re. v.
b., pposuerat in die illa, q peussis-
set Iebusæũ, subintelligẽdũ est, si
et magr militiæ. & hoc mõ cũ dr †Iob.41.a
hîc: Attẽdat, subintelligi bellatorẽ
Babylonicũ. Tẽdẽs arcũ suũ. s. qli
bet sagittar⁹ de exercitu Cyri &
Darij: & nõ valebit lorica. s. Baby
loniorũ ad sustinẽdũ ictũ. & huic
sensui magis cõsonat Isa sequens,
cũ dicit: Nolite p &c. Hui⁹ destru
ctionis subditur vna cã, cũ dicit:

☞ Qm̃ non

Moraliter. s ¶ Hæc dicit &c. Moraliter
In hoc ca. describitur destructio
Babylonis metaphorice: per quã
mystice significatur destructio Iu
dææ. Et ponit̃ hîc triplex pabola.
Prima est de vẽto pestilẽte, cũ dr
t ¶ Quasi uen. per quem signi-
ficatur exercit⁹ Romanorũ, qa sic
ut vẽtus pestilẽs destruit domos
& frangit arbores & eradicat, sic
exercit⁹ Romanorũ destruxit Iu-
dææ ciuitates & castra, & succidit
arbores ad faciendum machinas
& implendum fossata, & homi-
nes partim occisi & partim ca-
ptiuati fuerunt in illa guerra. †habitabit

☞ Fugite

a ¶ Et erũt qua. Imbelles quasi mulieres per Mœdos & Persas destruxit eos. oẽs quoq; q in cõfusione mũdi ỹ sanĩ, & q sapię seculari inuitẽtes erroris simulacra, p ỹitate colũt, cũ thesauris doctrinarũ & operũ suorũ in iudicio dãnabit, & arescet doctrina hę reticorũ & siccabit: qa synagoga eorũ terra sculptiliũ est, & in portentis. i. falsis figmentis gloriantur.

b ¶ Ecce po. Manifesta est historia, q Gẽs inũerabilis Mœdorũ & Persarũ, & reges multi cum Cyro & Dario conuenerunt ad destructionẽ Babylõis, vbi Balthasar cõuiuio prępato vasa templi quę Nabuchodonosor de Ierosolymis asportauerat, cõcubinis ad potãdũ ꝓpinauit. Iõ manũ i gipte scribentẽ vidit destructionẽ sui & regni sui. q a cũ Daniel exposuisset, mœrore & tristicia fatigatus, neq; quã resistere potuit: qa eadẽ nocte interfect⁹ fuit. & Dar⁹ in regnũ successit. c ¶ Ecce qu. Ra. Videt significare q Nabuchodonosor potiq; regnũ Iudęorũ tãq; leo subuertit, Iudęa vastauit & lerusalẽ, & tẽplũ succẽdit, ad sedem suã in Babylonẽ victor & secur⁹ reuerl⁹ sit; & posteris suis regnũ incolume reliq̃rit. Sed dño dispẽsante & vlciscente ad Cyrũ trãslatũ est, de q̃ dicit: d ¶ Quis erit. Et vt demõstret nõ Cyri potẽtia, sed domini iudicio factũ esse, subditur: Quis enim similis mei?

☞ Qm̃ nõ

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Gladius. s. Mœdorũ & Persarũ. b ¶ Ad Chaldæos. destruendos. c ¶ Gladi. ad di. qui delusi à dęmonib⁹ falsa Babylonis diuinabant eis securitatem promittẽdo. Ideo sequit̃. d ¶ Qui stulti. quia cõtrariũ apparuit per defectum. Cętera patent vsq; ibi: e ¶ Siccitas super aquas. quia Mœdi & Persæ siccauerũt alueũ Euphratis modo prędicto.

†habitaculũ robustũ f ¶ Quia terra sculp. i. diuersis idololatrijs dedicata. g ¶ Et in portentis gloria. id est in falsis figmentis, vt dicit glo. In Hebręo habet In אֵמִים enim gloriãtur.
†cõfingunt ipsi mihi c i. ideo vel idolo gigantũ, vt dicit Ra. Sa. h ¶ Propterea habitabunt dra. qui habitant in locis ruinosis & desertis. i ¶ Cũ fatuis siccar. id est Faunis & Satyris: vt dicit Huguitio, qui sunt homines syluestres: vel secundum alios dæmones in tali effigie apparentes. Cętera patent ex supradictis.
k ¶ Ecce populus. Hîc ponitur destruentium conditio. Et primò ex regione, cùm dicitur: Ecce populus venit ab aquilone. Secundò à statura, cũ dicitur: Et Gens magna. Homines enim aquilõares sunt maioris corporis quàm australes. Tertiò à multitudine, ibi: Et reges multi consurgent. Quartò ab animositate & crudelitate, cùm dicitur: Arcum & scutum apprehendent & cætera. Quantò enim homines sunt
†ventem. magis aquilonares, tantò plus habẽt de sanguine. & sunt magis animosi & iracundi. l ¶ Vox eorum qua. ma. so. ex multitudine hominum & fremitu armorum. m ¶ Audiuit rex. in prędictis cõditionib⁹. n ¶ Et dissolu. sunt. præ timore. o ¶ Angustia ap. eũ. in animo interius. p ¶ Dolor. in sensib⁹ exterius. q ¶ Ecce qui. iste pps cõtra Babylonẽ. r ¶ De supbia. Exponaf sicut suprã. xlix. hoc excepto q ibi dr cõtra Idumęã, hîc aũ cõtra Babylonẽ vsq; ad finẽ huius ca.

17 terram & commoueat habitatores Babylonis.

a ¶ Domini, de quo dicitur: Si acuero vt fulgur gladium.

Gládius ad Chaldęos, ait dominus: & ad habita- b
tores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes
eius. Gladius ad diuinos eius, qui stulti erunt. c
Gladius ad fortes illius, qui timebunt. Gladius
ad equos eius & ad currus eius, & ad omne uul
gus quod est in medio eius, & erunt quasi mulie
res. Gladius ad thesauros eius, qui diripientur.
Siccitas super aquas eius erit & arescent, quia e
terra sculptilium est, & in portentis gloriantur. f

a ¶ Hæc in Isaia, historice & tropologice secundum Hieronymum plene exposita sunt. b ¶ Syluestria hominibus.

Propterea habitabunt † dracones cum fatuis h
siccariis, & habitabũt in ea struthiones. Et non
inhabitabitur ultrà usque in sempiternum, nec
extruetur usq; ad generationem & generatio-
nem. † Sicut subuertit dominus Sodomam &
Gomorram & uicinas eius, ait dominus. Non
habitabit ibi uir, neq; incolet eam filius homi- i
nis. Ecce pópulus ueniet ab aq̃ilone, & Gens k

a ¶ Persarum & Mœdorum. b ¶ Vbi habitat.

magna & rẽges multi consurgẽt à finibus terræ.
Arcum & scutum apprehendent, crudeles sunt

¶ Cum Cyro & Dario.

& immisericordes. Vox eorũ quasi mare sonа- l
bit, & super equos ascendent sicut uir paratus

a ¶ Sonitu multo & fragore.

ad prælium contra te filia Babylon. Audiuit rex m

a ¶ Rex Balthasar.

Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt ma n

¶ Mœrore & tristicia.

nus eius. Angustia apprehẽdit eum, dolor qua- o p

¶ Timoris.

si parturientem. Ecce quasi leo ascendet de † su- q
perbia Iordanis ad † pulchritudinẽ robustam,
quia subitò currere faciam eũ ad illam. Et quis

a ¶ Nabuchodonosor.

erit ẽlectus, quem præponam ei? Quis enim si-
milis mei? & quis † sustinebit me? † Et quis est

a ¶ Q. potentia mea & iudicio meo factum est hoc.

iste pastor qui resistat uultui meo? Propterea au
dite consilium domini, quod mente concepit
aduersum Babylonẽ. & cogitationes eius quas
cogitauit super terram Chaldæorum. Nisi de-

a ¶ Hinc Isaias: Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram &c.

a ¶ Babylonios. b ¶ Medi & Persę qui videbantur paruuli & contemptibiles. a ¶ Habitantibus. ¶ Babylon. ¶ Apostropha. q. d. non credatis mihi.

traxerint eos paruuli gregum, nisi dissipatum
fuerit cum ipsis habitãculum eorum. A uo- r
ce captuitatis Babylonis commota est terra, &
clamor inter Gentes auditus est.

Cap. LI.

Hæc dicit dominus: Ecce ego su- s
scitabo super Babylonem & su-
per habitatores eius, qui cor su- t
um leuauerunt contra me, quasi
uentũ † pestilentẽ, & mittã in Ba v

a ¶ Medos & Persas.

bylonẽ uẽtilatorẽs & uẽtilabunt eã. Et demolię x
tur terrã eius, quoniã uenerunt super eã undiq;

a ¶ Et quia non poterunt arcitenentes vel loricati Babylonię resistere.

in die afflictiõis eius. Nõ † tẽdat qui tendit ar- y

Fugite

☞ a ℂ Quoniã nõ fuit vidua. Quia dominus misit eos in vindictam populi sui, quẽ nõ corripiẽdo castigauit, sed sæuiẽdo cõtriuit. vnde: Væ Assur, virga furoris mei. b ℂ Fugite de medio Babylonis. Post plagas Babylonis ad Iudæos historicè, ad fideles mysticè exhortationẽ cõuertit, vt fugiãt de medio Babylonis id est mundanę cõfusionis. ℂ Orige. Nõ gradatim scilicet non pedetentim, sed velociter exite quicumq; confusam habetis animam variorum passione viciorum, ad vos sermo dirigitur. Potest euenire, vt qs in Babylone sit: sed cùm in extremis sit: id est, quodam modo extra Babylonẽ esse videatur. Aliud autẽ est in medietate Babylonis esse, vt vndiq; æquale sit spacium: & in vmbilico eius q̃li in medio cordis aĩa lis habiter. Sicut eñ aĩalis medietas ẽ cor: & Lucas cor terrę, noĩat medietatem terræ. Sicut in Ezechiele dici videtur: In corde maris posita Tyrus, & nũc pc̃tores de medio Babylonis, i. de corde ei⁹ fugere debere dicit. Fugite ergo de medio Babylonis: vt medietatẽ deserẽtes, in finibus inclytis esse, non in medio. Qui enim valde mersus est vicijs, medius Babylonis habitator est, qui paulatim malum relinquit, & naturam ad meliora conuertit: & incipit non tam virtutes possidere, quàm cupere: de medio Babylonis fugit, non tamen discedit. Taliter exponendo credendum est sacras literas nec vnum quidem apicem habere vacuum à sapientia dei. Qui enim ait: Non apparebis in conspectu meo vacuus, multò plus vacuum ipse nihil loquitur. De plenitudine eius accipientes prophetę quæ erant de plenitudine sumpta cecinerunt. Ideò semper sacra volumina spiritũ plenitudinis spirant. Nihilq; est qd̃ non à plenitudine maiestatis descendat, Spirant autẽ his qui habent oculos ad videndã cælestia, & aures ad audienda diuina, & nares ad ea quæ sunt plenitudinis odorãda. Primũ ergo oportet fugere de medio Babylonis, deinde singulas aĩas resaluare. Nec tm̃ dixit saluare, sed sc̃m aliã editionẽ resaluare. Quia q̃ndã gustãtes salutẽ, & de ea p pc̃tm̃ corruẽtes, venimus in Babylonẽ. Iõ oportet vnũ quẽq; resaluare aĩam suã, vt incipiat recupare qd̃ p̃didit. vnde Petr⁹: Reportabim⁹ finẽ fidei, salutẽ aĩarũ &c. Sed in nobis est fugere de Babylõe & in nr̃a pt̃e, si velimus resuscitare qd̃ corruit. c ℂ Nolite. Orige. Alia editio: Ne p̃ticiamini iniquitatib⁹ ei⁹. Qui in iniustitia Babylonis est & pœnitẽtiã nõ egerit, cõsẽqns est vt p̃ticiat. Alibi dr̃: Elegi abiectus esse in domo dei nostri non p̃fectus. Hîc aũt non posuit, ne abñcia mini, sed ne p̃ticiamini. Aliud est eñ p̃ti, aliud abñci. Qd̃ enim despicitur, abñcitur: qd̃ penitus à salute alienum est, proñcit. vnde: Duces populi mei p̃cientur ex domo deliciarũ suarũ, ꝓpter pessimas voluntates suas. Cleri eorũ nõ, pderunt eis, quia temp⁹ vindictæ eius est à domino. Miro sensu dicit supplicia irrogari propter eius vltionem qui ea patitur. Cùm enim quis non vindicatur, impunitus relinquitur. Vnde: Non visitabo super filias vestras qñ fornicabuntur. Non ergo deus iratus pc̃tores punit: sed sic expedit loqui. Magna ira est à deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur, ad hoc punitur, vt emẽdetur: etiam si ab ea quę vocatur ira dei corripit. Christi q̃q; filijs peccantibus pœna, p̃mittit, ne venia denegetur. Vñ: Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint &c. vide ergo quõ nõdum pœna dignus sit, qui adhuc criminalia scelera committit, nec luit. Visitatio enim dei per vsitata tormenta demonstratur. Qui aũt peccans corripitur, nescio quid ei excurrat de pœna. d ℂ Vicissitudinẽ ipse retribuet &c. Idem &c. Non omnibus ipse deus retribuit. Sunt q̃bus p alios retribuit, vel puniens vel medicans p dolorẽ. Vñ: Misit in eos furorem iræ suæ. Furorẽ & iram, & angustiam, immissionẽ p angelos pessimos: alijs forsitan per bonos angelos retribuit, vt eis qui pro sceleribus puniuntur, est quãdo ministrorũ officio refutato ipse retribuit, vt nũc Babyloni. Quãdo verò sunt vulnera facilia, pmpta curatio, mittit medicus seruum, mittit discipulũ & per eum medicatur. Aliquando sectiõis & ferri indiget q̃ sanatur, nõ tm̃ ipse venit: sed vno ex discipulis q̃ curare valeat, vtĩ ministro. Quando y̓ ò insanabiles plagæ & alta putredo in ea putredo in emortua carne, quando nec serui, nec discipuli: sed ipsius mgr̃i manib⁹ indiget: tũc ipse manib⁹ p̃cinctus lumbos, ad sectionẽ vulneris cõcitatur. Sic̃ quando sunt minora peccata ministris vtitur deus: qñ verò grauiora, tũc ad retributionẽ ipse festinat. e ℂ Calix aureus &c. Nõ est semp calix aure⁹ Babylonis vel in manu dñi, cũ enim ad vindictã venerit & in manu dñi posita fuerit, efficietur terra quę tacta ẽ in Iob. Nec iugiter in manu dñi cõtinet: sed tũc tm̃ cũ restituet eidñ qd̃ meret. ℂ Orige. Calix aureus Babylo. Nabuchodonosor volens decipere homines per calicẽ Babylonis, nõ miscuit in vase fictili, ferreo, ęneo, stanneo: & qd̃ ista p̃cellit, argẽteo. In vase aureo poculũ tẽ perauit, vt videres decorẽ radiãtis auri totis oculis hęreas in specie, nec consideres qd̃ intꝰ haberet: sed arripias & nesciẽs bibas calicẽ Nabuchodonosor, intellige prauorum pestifera y̓ba dogmatũ, q̃lẽ habeãt sermonũ cõpositionẽ, q̃lẽ eloq̃ntię decorẽ, & cognosces q̃lẽ q̃q; poeta calicẽ aureũ tẽperauit, & iniecit venenũ idololatrię & turpilo quį & eorũ dogmatũ quę aĩam occidũt, & falsi nois scię: Iesꝰ aũt cõtra fecit. Sciẽs et aureũ calicẽ diaboli, ne qs ad fidẽ veniens putaret etiã talẽ Christi calicẽ esse qualẽ reliquerat: & p̃ fisitudine materię formidaret errorẽ, curauit vt haberẽt thesaurꝰ iste in vasis fictilibus. Sæpe vidi aureũ calicẽ in pulchro sermõis ornatu, & dogmatũ venena cõsideras, deprehẽdi calicẽ Babylonis. f ℂ Inebria. om. Vide oẽs hoies ebrios. inebriamur ira & tristicia, inebriamur & mente, excedimus amore, concupiscentia, vana gloria. Aĩa duerte omnẽ terram plenã esse pc̃tis, & nõ quęres quõ Babylõ omnẽ terrã inebriauerit. Iustus eñ non est in terra, sed sup terrã cõuersationẽ habens in cęlis, nec cõueniet ei dici: Terra es, & in terrã ibis: sed cęlũ es, & in cęlũ ibis: portat eñ imaginẽ cęlestiũ. Inebriat ergo calix aureꝰ oẽm terram, i. ab eo oẽs inebriamur q̃diu terra sumꝰ. g ℂ De uino. Idẽ &c. Sicut in his vinũ corpale bibũt sup mẽsurã videmꝰ ebrij corpis motũ, vacillates pedes caput & tpa grauata, os dissolutũ & hęrẽtibus labijs y̓ba preciosa. Sic q de calice aureo Babylonis biberũt, instabiles gressu, debilitati mẽte, fluctuãte conatu, nihil firmũ tenẽt: sed semper in turbatione agunt incerti, biberunt Gentes, ideò cõmotæ sunt. h ℂ Subito ceci. Significat cõsummationem mundi subito futurã, quę nõ p̃ partes sed repẽte fiet, sicut Iericho corruit subitò vt subitò perĳt. Si aũt veneris ad aduẽtũ Christi, & videris ma

Nicolaus de Lyra.

☞ gnũ eius

✠ a ℂ Quoniam nõ. i. derelictus ab eo, tolerabiliter, qa licet p̃misserit ppl̃m suum affligi & capitiuari à Chaldæis, tamẽ posita vindicta accepit. Ideò subditur: b ℂ Fugite de medio Ba. &c. Et patet lr̃a. c ℂ Calix. Hîc ponitur sc̃a parabola. s. calicis aurei inebriantis Gentes, per quẽ designat rex Babylonis, qui potum doloris multis Gẽtibus p̃pinauit. Et qa hoc fecit crudeliter & superbè, attribuens suę virtuti qd̃ fiebat virtute dei, ideò factũ est sibi sisse sc̃m ordinẽ diuię iusticię. Et sc̃m hoc patet lr̃a vsq; ibi:

✠ Tollite

✻ b ℂ Fugite de medio Ba. per hoc signat salꝰ Christianorũ, q imminẽte Romanorũ aduẽtu p monitionẽ ãgeli recesserunt de Iudea trãseuntes in regnũ Agripę, q cõfœderatus erat Romanis, & sic fuerunt ibi saluati. Moraliter autem p ventum pestilentẽ, signatur supbia, quę ventus est subuertẽs omnia bona. Vnde y̓. Si tibi copia, si sapientia formaq; detur. Sola superbia destruit omnia si comitetur. Secunda parabola ponit hîc: c ℂ Calix aureus Babylonis. per calicem in sacra scriptura freq̃nter significatur dolor pœnalis & angustia: p̃pt̃ qd̃ p calicẽ illũ significatur passio Christi & discipulorũ eius, quę calicẽ Iudæa, p̃inauit eis, vt patet ex textu Euãgeliorũ & Actuũ Apostolorũ, p̃pt̃ qd̃ Christus dixit discipul' Mat. xx. c. Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibitus sũ? &c. Et ideò iusto dei iudicio in vltionẽ mortis Christi & discipulorũ eius Iudęi calice doloris & angustię fuerũt inebriati: & hæc eorũ tribulatio significatur hic diffuse p̃ tribulationem Babyloniorum, quæ fuit valde magna. Ideò concluditur inferius.

✻ Et inebriabo p̃nc.

cum suum, & non ascendet lori
a ✠ O Medi & Persæ nec ætati. s. parcent nec sexui.
catus. Nolite parcere iuuenibus
ei⁹: interficite omnem militiam
eius. Et cadent interfecti in terra
Chaldæorum, & † uulnerati in
a regionibus eius, quoniam non a
fuit uiduat⁹ Israël & Iuda à deo
a ✠ Carnalis vita.
suo domino exercituum: terrã
autem eorum repleta est delicto
b †à sancto Israël. Fugite de medio b
Babylonis, ut saluet unusquis
a ✠ Nondum pœna. s. digna est.
c que animam suam. Nolite † tace
✠ Qui enim tacendo assentit, particeps fit pœnæ & culpæ, dum adhuc scelera committit nec luit.
re super iniquitatem eius: quo
niam tempus ultionis ei⁹ est do
a ✠ Non per ministros, sed per semetipsum.
d mino: uicissitudinem ipse retri
a ✠ Ornatus sermonis.
c buet ei. Calix aureus Babylon c
a ✠ Potestate. b ✠ Vitiis.
f in manu domini, inebrians om
a ✠ Omnes. s. qui terra sunt. b ✠ In quo est luxuria.
g nem terram. De uino eius bibe
a ✠ Nihil certi tenentes.
runt Gentes, & ideo commo
a ✠ Non paulatim, non per partes. ✠ Quia dies domini sicut fur veniet.
h tæ sunt. † Subitò cecidit Baby

ta putredo in emortua carne, quando nec serui, nec discipuli: sed ipsius mgr̃i manib⁹ indiget: tũc ipse manib⁹ p̃cinctus lumbos, ad sectionẽ vulneris cõcitatur. Sic̃ quando sunt minora peccata ministris vtitur deus: qñ verò grauiora, tũc ad retributionẽ ipse festinat. e ℂ Calix aureus &c. Nõ est semp calix aure⁹ Babylonis vel in manu dñi, cũ enim ad vindictã venerit & in manu dñi posita fuerit, efficietur terra quę tacta ẽ in Iob. Nec iugiter in manu dñi cõtinet: sed tũc tm̃ cũ restituet eidñ qd̃ meret. ℂ Orige. Calix aureus Babylo. Nabuchodonosor volens decipere homines per calicẽ Babylonis, nõ miscuit in vase fictili, ferreo, ęneo, stanneo: & qd̃ ista p̃cellit, argẽteo. In vase aureo poculũ tẽperauit, vt videres decorẽ radiãtis auri totis oculis hęreas in specie, nec consideres qd̃ intꝰ haberet: sed arripias & nesciẽs bibas calicẽ Nabuchodonosor, intellige prauorum pestifera y̓ba dogmatũ, q̃lẽ habeãt sermonũ cõpositionẽ, q̃lẽ eloq̃ntię decorẽ, & cognosces q̃lẽ q̃q; poeta calicẽ aureũ tẽperauit, & iniecit venenũ idololatrię & turpilo quį & eorũ dogmatũ quę aĩam occidũt, & falsi nois scię: Iesꝰ aũt cõtra fecit. Sciẽs et † dispergi aureũ calicẽ diaboli, ne qs ad fidẽ veniens putaret etiã talẽ Christi calicẽ esse qualẽ reliquerat: & p̃ fisitudine materię formidaret errorẽ, curauit vt haberẽt thesaurꝰ iste in vasis fictilibus. Sæpe vidi aureũ calicẽ in pulchro sermõis ornatu, & dogmatũ venena cõsideras, deprehẽdi calicẽ Babylonis. f ℂ Inebria. om. Vide oẽs hoies ebrios. inebriamur ira & tristicia, inebriamur & mente, excedimus amore, concupiscentia, vana gloria. Aĩa duerte omnẽ terram plenã esse pc̃tis, & nõ quęres quõ Babylõ omnẽ terrã inebriauerit. Iustus eñ non est in terra, sed sup terrã cõuersationẽ habens in cęlis, nec cõueniet ei dici: Terra es, & in terrã ibis: sed cęlũ es, & in cęlũ ibis: portat eñ imaginẽ cęlestiũ. Inebriat ergo calix aureꝰ oẽm terram, i. ab eo oẽs inebriamur q̃diu terra sumꝰ. g ℂ De uino. Idẽ &c. Sicut in his vinũ corpale bibũt sup mẽsurã videmꝰ ebrij corpis motũ, vacillates pedes caput & tpa grauata, os dissolutũ & hęrẽtibus labijs y̓ba preciosa. Sic q de calice aureo Babylonis biberũt, instabiles gressu, debilitati mẽte, fluctuãte conatu, nihil firmũ tenẽt: sed semper in turbatione agunt incerti, biberunt Gentes, ideò cõmotæ sunt. h ℂ Subito ceci. Significat cõsummationem mundi subito futurã, quę nõ p̃ partes sed repẽte fiet, sicut Iericho corruit subitò vt subitò perĳt. Si aũt veneris ad aduẽtũ Christi, & videris ma

Nicolaus de Lyra.

☞ gnũ eius

✠ a ℂ Quoniam nõ. i. derelictus ab eo, tolerabiliter, qa licet p̃misserit ppl̃m suum affligi & capitiuari à Chaldæis, tamẽ posita vindicta accepit. Ideò subditur: b ℂ Fugite de medio Ba. &c. Et patet lr̃a. c ℂ Calix. Hîc ponitur sc̃a parabola. s. calicis aurei inebriantis Gentes, per quẽ designat rex Babylonis, qui potum doloris multis Gẽtibus p̃pinauit. Et qa hoc fecit crudeliter & superbè, attribuens suę virtuti qd̃ fiebat virtute dei, ideò factũ est sibi sisse sc̃m ordinẽ diuię iusticię. Et sc̃m hoc patet lr̃a vsq; ibi:

✠ Tollite

✻ b ℂ Fugite de medio Ba. per hoc signat salꝰ Christianorũ, q imminẽte Romanorũ aduẽtu p monitionẽ ãgeli recesserunt de Iudea trãseuntes in regnũ Agripę, q cõfœderatus erat Romanis, & sic fuerunt ibi saluati. Moraliter autem p ventum pestilentẽ, signatur supbia, quę ventus est subuertẽs omnia bona. Vnde y̓. Si tibi copia, si sapientia formaq; detur. Sola superbia destruit omnia si comitetur. Secunda parabola ponit hîc: c ℂ Calix aureus Babylonis. per calicem in sacra scriptura freq̃nter significatur dolor pœnalis & angustia: p̃pt̃ qd̃ p calicẽ illũ significatur passio Christi & discipulorũ eius, quę calicẽ Iudæa, p̃inauit eis, vt patet ex textu Euãgeliorũ & Actuũ Apostolorũ, p̃pt̃ qd̃ Christus dixit discipul' Mat. xx. c. Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibitus sũ? &c. Et ideò iusto dei iudicio in vltionẽ mortis Christi & discipulorũ eius Iudęi calice doloris & angustię fuerũt inebriati: & hæc eorũ tribulatio significatur hic diffuse p̃ tribulationem Babyloniorum, quæ fuit valde magna. Ideò concluditur inferius.

✻ Et inebriabo p̃nc.

gnũ eius opus quõ subuertit oĩa dogmata
A erroris iugo eximeret, videbis: quia in passiõe eius
Babylon subi-
tõ corruit & cõtrita est, videat qs̃ Baby-
lonẽ in pectore suo corruisse. In cuius eñ
corde non cecidit, Christus ei nondũ adue-
nit: Babylon ruit, & ædificat Ierusalẽ ciui-
tas sancta dei. a ¶ Vlulate super eã &c.
Hiero. Quia nulla anima apud deum in sa-
nabilis, consiliũ dat eis qui pñt transmigra
tionis in Ierusalẽ & testimoniũ habere resi-
nã ad emplastra faciẽda, vt assumãt medica
mina. & quãto possunt studio sanitati resti
tuant Babylonem. Rogem⁹ ergo dñm, vt
det nobis resinã rõnabilẽ, de q̃ dicamus: Est
malagma imponere & oleum & alligatu-
ras, & imponẽtes ligem⁹ vulnera Babylo-
nis vt sanetur, vt curata desinat esse qd̃ fu-
erat. Hoc est qd̃ ait: Accipe resinam ad cor
rectionem eius si quõ sanabitur. Vbi sunt
hæretici q naturas q̃sdã introducentes asse
runt esse materiam desperabilẽ quæ penit⁹
non recipiat salutem: Deus aũt nec despicit
Babylonẽ, præcipit enim medicis vt accipi
ant resinã si quõ saneẽ. Quidã ergo eorũ ac
cipientes resinã correctiõis Babylonis, fece-
runt qd̃ fuerat imperatum, eam audientes
posse recipere sanitatẽ: sed qa noluit curari
insultauerunt boni medici & dicunt: Cura.
& non est sa. b ¶ Curauimus. Vide ne
quando angelis præcipiat deus languenti
animæ tuæ medicamina conficere, si quo
modo possit sanari. & respondeat ei: Cura
uimus Babylonem. ostendentes aiam
tuam passione consusam, & non est sanata.
Nõ sciam artis, nec vim resinæ criminan-
tur, sed te qui noluisti eis obedire. Sũt me-
dici sub magno medico angeli dei volẽtes
animas nostras à vicijs curare, quos ipsi re
pellimus dũ consilijs eorũ nõ acqescim⁹: q
videntes se pdere operã, adinuicem dicũt:
Relinquam⁹ eã &c. Q. tradita est nobis me
dicina à deo, vt aiam curemus hũanã: ad-
iutoria & medicamina adhibuimus: contu
max est, non vult obseruare qd̃ dicim⁹ stu-
dium nẽm nõ sequi effectus: abeam⁹ vnus
qs̃q in terram suã, i. ad domesticũ & proxi
mum negodiũ. Caue ne qñ relinquat te me
dicus vel angel⁹, dei, vel cui credita est cura
sermonis ad medicamina salutis. si eñ dere
liquerint te, & dixerint: Abeamus qs̃q in
terrã suã, qa appropinquauit in eẽlũ iudi-
cium eius, patet q ablecesio medici cõdamna
tio tua sit vt irremediabilis nolẽtisq̃ cura-
ri. Accidet ergo tibi qd̃ accidit his q desp̃e-
rãtur à medicis, & vtẽtes voluptate morbi
ad peiora mergũtur. Sepe prudẽs medicus
accidit ad languẽtẽ, & quãtũ ars patit & in
dustria medicinæ nõ ceisat. sed si ęgritudo
tanta sit, vt repugnet curationi, aut ęger p
impatientiam doloris contra faciat quod
iubetur, relinquit eũ desperans medicus ne
expiret inter manus eius & mortis videat
reus. Ne ergo inter sctõrũ angelorũ man⁹
moriamur, relinquunt nos desperantes &
dicentes: Non est malagma imponere, ne-
que oleũ, neq; alligaturã: qa appropinqua
uit iudicium eius cælo, eleuauit vsque ad
aĩra. Qui paruum pctm̃ habet, non vsquẽ
ad cælum & sidera iudicium suũ effert: pu-
sillum enim & humile est. Qui v̄ò crescat in
scelere, crescit & in iudicio: timulq̃ cum vi-
cijs augetur & pœna. Et quia tantum delin
quit, vt iudicium eius vsq̃ ad cęlum subl-
uetur: & per impietatẽ suã resistens deo ad
superiora ascendat, profert deus iudicium
suum ad humiliandum quod exaltatum
est. c ¶ Qui leuat nubes: id est prædica
tores, & prophetas qui nos à calore futuri
iudicij

Gẽtiũ, vt credẽtes de
iudicij defendunt
d ¶ Fulgura in.

imbre eloquij sui, cùm futura depromunt. C
Prędicatores, pphetarum fulgura sunt, cũ ini-
micos percutiũt: Pluuiq; cũ deuotos à pec-
catis abluunt

Nicolaus de Lyra.

†Isa.11.c. Apo.14.b.

a ¶ Tollite resi. i. medicinam ad do-
lorem eius sanandum seu mitigandum. Et
loquitur ironicè. vnde subditur. b ¶ Cura
uimus Babylonem &c. Et loquitur scri
ptura ad modum medici totaliter desperã-
tis de sanatione infirmi: quia tunc dimit-
tit. dicit tamen glo. q̃ verbum est angelo-
rum ad custodiam Babyloniæ deputato-
rum dimittentium eam temporaliter affli-
gi, ex quo viderunt super hoc voluntatem
dei. Ideò subditur: ¶ Quoniam perue
nit usq; ad cæ. iu. eius. id est coram deo.
d ¶ Protulit dominus iu. no. verbum
est propheę in persona redeũtum de Baby
lonica captiuitate confitentium se libera-
tos per meritum Ieremię, Ezechielis & Da-
nielis & aliorum sanctorum illius tempo-
ris, & etiam patrum antiquorũ. e ¶ Acui
te. Hic consequenter ponitur dictarum pa
rabolarũ explanatio. & primò primę, sed'ò
sed'æ, ibi: Collidis. Pria in duas, qa primò
ponitur explanatio. Sed'ò dicti confirma-
tio, ibi: Iurauit. Prima pabola significabat
exercitum Mœdorũ & Persarũ Babyloniã
destruentẽ: hoc aũt fuit maxiẽ p artẽ sagit-
tandi. Et iõ explanãs modũ destructiõis di-
cit: Acuite sagittas &c. f ¶ Quoniã ul
tio do. in cuius contemptũ Balthasar vasa
diuino cultui deputata cõibus vsib⁹ appli
cauit. g ¶ Vltio tem. quod Nabuchodo-
nosor combusit. h ¶ Super mu. Ba. le-
q. d. quãtũcumq; Babylonẽ se disponant
ad defendendum, tamen nihil eis valebit,
ideò sequitur: Quia cogitauit dominꝰ
& fecit &c. i ¶ Quæ hã. super. hoc dici
tur, qa Euphrates fluuius magn⁹ erãt ibat p
ciuitatẽ ante eius destructionẽ. k ¶ Locu
ples in. de diuersis prouẽcijs crudeliter cõ
gregatis. l ¶ Venit fi. tuus pe. præcisio.
q. d. tu es, ppe casum, sicut arbor cuius est so
la mensura pedis pę cindenda. In Hebraeo
habetur: Venit finis tuus mensura rapinæ
tuę, i. sed'm mẽsurã peccati tui rapiẽdo cru
deliter bona aliorũ. Et iste sensus magis cõ
sonat literæ præce. vbi dicitur: Locuples
in thesa. m ¶ Iurauit do. Hic cõsequen-
ter ponitur cõfirmatio dicti: & hoc diuino iura
mẽto, cũ dicitur: Iurauit domi. exe. id est
angelorũ. n ¶ Per animam. id est per se
ipsũ, quia spũs est de⁹, Ioh. iiij, d. nõ eñ ha-
bet maiorem p quẽ iuret, iõ iurat p seipsũ:
Gene. xxij. c. Per memetipsum iurauit dicit
dominus. o ¶ Quoniã reple. Babylonẽ.
p ¶ Hominibus. tibi aduersantibus.
q ¶ Quasi brucho. q̃ inebri: cũ magna
multitudine. r ¶ Super te celeu. canta-
Est autem celeuma canticũ vindemiatorũ.
Et p hoc designat gaudiũ Mœdorũ & Per
sarũ in effusiõe sanguinis Chaldęorũ & de
prędatione eorum. s ¶ Qui fecit. hoc re-
fertur ad illud qd̃ prędictũ est: Iurau. do.
t ¶ In forti. sua. i. potẽtia infinita quę re
quirit ad creationẽ. v ¶ Et præpar. or. i.
gubernauit. x ¶ Prudẽtia sua extendit
cæ. qui ad modũ tentorij videntur extẽdi
super terram. y ¶ Dante eo. i. præcipien
te. z ¶ Multiplican. aquæ in cælo. i. ae-
reo in quo generantur. a ¶ Qui leuat nu
bes ab extre. id est ab occeano terram
habitabilem terminãte. inde eñ p maiori
parte eleuãtur exhalatiões hũidę quę cõdẽ
sant in nubes. b ¶ Fulgura. in pl. Pluuia.

Celeuma

enim

a ¶In corde eius cui adsonit Christus. b ¶Plangite.
[1] lon & contrità est. † Vlulate su-
a ¶Angeli. i. animarum medici.
per eam, tõllite resinam ad do-
a ¶Quia nulla anima deo insanabilis.
b ¶Q. Potest sanari si vult.
[b] lorem eius, si fortè sanẽtur. Cu-
a ¶Vox medicorum domino respondentium.
¶Q. Non est vicium artis resinæ.
rauimus Babylonem, & nõ est
a ¶Quia non vult nobis obedire. ¶Quia. i. pe-
rist opera & impensa. b ¶In infirmitate
desperatam.
sanata. Derelinquamus eã, &
a ¶Proprium negocium.
eamus unusquisque in terrã
suam. Quoniam peruenit usq; [c]
a ¶Crescente culpa crescit & damnatio.
ad cælos iudicium eius, & ele-
uatum est usque ad nubes. Pro [d]
a ¶Contra Babylonem.
tulit dominus iusticias nostras:
a ¶Vox angelorum vel prædicatorum, qui
videres plagam Babylonis incurabilem, hor
tantur fesse di. venite & nar. b ¶Virtutes
f. & miracula. c ¶Ecclesia quæ sola perue
nit ad dei contemplationem cum angelis.
uenite & narremus in Sion o-
¶O Medi & Pers.
pus domini dei nostri. † Acuite [e]
sagittas, & †implete pharetras.
Suscitauit dominus spiritum
regum Mœdorum: & contra
Babylonem mens eius est, ut
a ¶Pro populo suo.
perdat eam. Quoniam ultio do [f]
a ¶Quod succenderunt Babylonij.
mini est, ultio templi sui. Super [g]
muros Babylonis † leuate si-
a ¶Vt nemo effugiat.
gnum, augete custodiam. Leua
te custodes, præparate insidias,
quia cogitauit dominus, & fe-
¶Per prophetas.
cit quæcumq; loquutus est con-
a ¶O Babylon.
tra habitatores Babylonis. Quę [i]
a ¶Quia per medium eius fluit Euphrates.
vel typice significat multitudinem populorum.
habitas super aquas multas lo- [k]
cuples in thesauris: uenit finis [l]
¶Ab nutritionis.
tuus † pedalis præcisionis tuæ.
a ¶Firmiter statuit.
† Iurauit dominus exercituum [m]
a ¶Toto affectu. b ¶Quia ad destructio-
nem eius innumeræ Gentes conuenerunt.
per animam suam, quoniam re- [n]
plebo te hominibus quasi bru- [p q]
a ¶Triumphale carmen. b ¶Ab hostibus pro
adepta victoria.
cho, & super te celeuma canta- [r]
bitur. † Qui fecit terram in for- [s]
a ¶Filio, qui virtus & sapientia patris. Omnia
enim per ipsum facta sunt.
titudine sua, & præparauit or- [v]
bem in sapientia sua, & pruden [x]
a ¶Quia omnis celestis secu.
tia sua extendit cælos. Dãte eo uo [y]
a ¶Prædicationis doctrinæ.
b ¶Cælestibus.
cem multiplicantur aquę in cę- [z]
a ¶Ad prædicationis fatigia. b ¶Ab hom.
i. propositio.
[c] lo. Qui leuat nubes [b] ab extremo [a]
[d] terræ, fulgura in pluuiam fecit, [b]

Diuisio

† Erpolite

† fiatmite

caris abluunt & imbrem salutis infundunt: vnde spūales germinent fructus, & in maturā messem coalescant. a ¶Et producit. venti sunt Apostoli, quorū prędicatio pcurrit mundū tāq; ventus celerrimus. de quib⁹ alibi dicit: Sagittas suas ardentib⁹ effecit. Ipsis em̄ vētis pēnæ ppter discurs⁹ celeritatē tribuūtur. Vñ:

Psal. 7. d. 2. Re. 22. b. Volauit sup pennas vētorū. b ¶Stultus fac. Bene post subuersionē Babylonis reprehendit fabricatores idolorū, qa per stulticiā humanę mētis facta sunt

† opera errorum. opera vana & risu digna: qa nec spirit⁹ in eis, nec vox, nec vlla efficacia. vñ nec se nec cultores suos in die visitationis liberare possunt. c ¶Confusus est. Raba. Demonstrata subuersione Babylonis, redit ppheta ad autorē tanti iudicij: quia non est potestas nisi à deo qui dominatur in regno hominum, & cui

Roma. 13. a voluerit dabit illud. d ¶Ecce ego ad &c. Mons pestifer Nabuchodonosor, & regnum Chaldæorum, vel diabolus

Isa. 13. 2. qui alibi mons caliginosus propter tenebras erroris dicitur. e ¶Et dabo te in mō. &c. Ad hunc montem pertinēt Iudęi, hęretici, blasphemi & omnes impij qui perdurant in malicia, nec cōuertuntur vt fiant lapides viui in ædificiō dei. f ¶Cessauerunt fortes à &c. Veniente Cyro & Dario cessauit robur Babylonis & principum eius.

☞ Filia Baby

Nicolaus de Lyra.

Fulgur enim abundans facit cessare fulgura. a ¶Et producit uentos de thesauris suis: Id est de locis hominibus occultis. b ¶Stultus factus est omnis homo à scientia. Et loquitur hic de scientia superstitiosa, cuiusmodi est Necromantia & eius partes. Ideò subditur: c ¶Confusus est omnis conflator in sculptili. Et loquitur de imaginib⁹ per Astronomiā factis, & per alios modos superstitiosos. d ¶Quia mendax est conflatio eius. Quod probat dicens: e ¶Nec est spiritus in eis. Si enim aliquando dentur in eis responsa, hoc est à dæmonibus.

† tollent

f ¶Vana sunt opera. id est nullam virtutem de se habentia. g ¶Et risu digna: Id est derisibilia sapientibus. h ¶In tempore uisitationis suæ peribunt. Destructa enim Babylone, destructi fuerunt idola quæ ibi erant.

† horripilatem. i ¶Non sicut hæc. scilicet. vana. k ¶Pars Iacob: supple est. l ¶Quia qui fecit omnia. scilicet deus verus. m ¶Ipse est &c. scilicet pars Iacob. n ¶Et Israel sceptrum hæreditatis eius. Fideles enim possident dominum per fidem & dilectionē, & deus possidet eos per gratiam. Et ideò sicut fideles sunt pars dei, ita & deus est pars eorum: quia prędilecti sunt à deo, & ipsi prædigunt eum alijs contemptis.

† firmata ē

Diuisio

o ¶Collidis &c. Hic ponitur explanatio secundæ parabolæ. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur parabolæ sententia. Secundò, Ierusalem querimonia, ibi: Comedit me. Sententia verò parabolæ consistit in hoc, quòd per eam designatur rex Babylonis propinans alijs potum mœroris,

† defecit,

a ¶Scilicet vnde spirituales possunt prodire diuitiæ.

a & producit uentos de thesaūris suis.

a ¶Idololatra, vel hæreticus, vel schismaticus.

b Stultus factus est omnis homo à scien

a ¶Figmenti. b ¶Idolorū vel errorū & prauorū dogmatū.

c tiā, cōfusus est omnis cōflator in scul

a ¶Hoc est, non est talis Israel vnius dei cultor: licet enim plurimi errauerunt, multi tamen in fide permanserunt, & ideo liberati sunt. b ¶Figmenti.

ptili: quia mēdax est cōflatio eius, nec d

est spiritus in eis. Vana sunt opera, & e

a ¶Iudicij generalis.

† risu digna, in tēpore uisitationis suæ f

a ¶Cum autoribus suis. b ¶Doctrina vel ppheticæ vel apostolicæ.

pēribūt. Nō sicut hęc pārs Iacob, quia g

a ¶Solus immutabilis omnium creator. b ¶Ecclesia.

qui fecit oīa ipsē est, & Israēl sceptrū m

hereditatis eius: dñs exercituū nomē n

a ¶Arma bellica vel bellatores. o

eius. Cōllidis tu mihi uasa belli, & ego p q

a ¶Iusto iudice retribuēte vnicuiq; secundū opus quod fecit, sicut in futuro recipiet vnusquisq; secūdum opera sua.

cōllidā in te Gētes, & dispdam in te re r

gna. Collidā in te equū & equitē eius, s

& collidā in te currū & ascensorē eius,

¶Vtrumq; sexum.

& collidā in te uirū & mulierē. Et col/

¶Quamlibet ætatem.

lidā in te senē & puerū, & collidā in te

iuuenem & uirginē, & collidā in te pa

storē & gregē eiⁿ, & collidā ī te agrico

lā & iugales eiⁿ. Et collidā in te duces

& magistratⁿ, & reddā Babylōi & cūctis habitatorib⁹ Chaldęę oē malū suū, t

qđ fecerūt in Siō in oculis uestris, ait u

a ¶Superbiæ.

dñs: Ecce ego ad te mons † pestifer, ait x

a ¶Terrenos vsuerit victis delitos.

dñs: q corrūpis uniuersā terrā, & extē

a ¶Vindictæ b ¶Separabo.

dam mānū meā sup te, & euolūā te de y

a ¶In fide firmis. b ¶Æternæ, vbi suas pœnas superbiæ.

pētris, & dabo te ī mōtē cōbustiōis: & z

a ¶Angularem. f. ædificij cœlestis fundamentum.

nō † tollā de te lāpidē in angulū, & lapi

dem in fundamēto: sed † pditus ineter

a ¶Vox propheta. b ¶Vexilla, arma bellica.

nūeris, ait dñs. Leuate signū in ter a b

ra, clāgite buccina in mōtib⁹: † sanctifi c

cate sup eā Gētes, annūciate cōtra illā d

a ¶Armenix.

regib⁹ Arārath, Mēni & Ascenez, † nu e

merate cōtra eam Thapsar, adducite f

equū quasi bruchū † aculeatū. Sāctifi g h

a ¶Quia expleruræ sunt sanctum dei voluntatem, tuam retributionem retribuentem.

cāte cōtra eam Gentes, reges Mœdię duces eius, & uniuersos magistratus eius, cūctamq; terram potestatis eius. Et cōmouebit terra & cōturbabitur, quia † euigilabit cōtra Babylonē cogi i

tatio dñi, ut ponat terrā Babylonis de k

sertā & inhabitabilē. Cessauerūt for/

tes Babylonis à prelio, habitauerūt in

præsidijs. † Deuoratū est robur eorū,

¶Isabelles.

& facti sunt quasi mulieres. Incēsasunt l m

¶Munitiones.

tabernacula eius, contriti sunt uectes n

¶Captæ ciuitati.

eius. Currens obuiā currēti uenier, & o

roris, & sic factum est sibi & suis: quia victorias factas virtute dei adscribebat sibi. Ideò sibi dicitur in pſona dominī: Collidis tu mihi: Id est vt instrumentum iusticiæ meæ. p ¶Vasa belli. Id est apparatum bellorum aliarum Gentium. q ¶Et ego collidam te in Gentes &c. Quia iusticiam meā voluntate iniqua exequutus es.

r ¶Et disperdam in te regna. Tibi subiecta & te auxiliantia. s ¶Collidam in te equum & equitem &c. Id est equos & equites, quia ponitur hic singulare pro plurali. Et similiter in sequentibus. Et patet litera vsq; ibi.

t ¶Omne malum quod fecerunt in Sion. Templum concremando.

v ¶In oculis uestris &c. In hoc alloquitur Iudæos, qui hoc viderunt, quorum plures erant in Babylone.

x ¶Ecce ego ad te mons pestifer. Id est Babylon, quæ es mons altus per potentiam & superbiam. Et pestifer, occidendo Gentes alias crudeliter.

y ¶Euoluam te de petris: Id est de fortaliciis tuis in quibus confidis.

z ¶Dabo te in montem combustionis. Quia Babylon fuit combusta à Mœdis & Persis. a ¶Et non tollam de te lapidem in angulum &c. id est non reędificaberis vltrà. b ¶Leuate signum. Id est vexillum ad congregandum bellatores contra Babylonem. c ¶Sanctificate: Id est confirmate ad bellandum. Sanctum em̄ in vna significatione idem est quod firmum.

H

d ¶Annunciate contra illam regib⁹ Ararath: Id est Armeniæ regib⁹.

e ¶Menni & Ascenez. Nomina sūt regnorum. f ¶Numerate contra eā Thapsar. Nomen est Hebraicum, & significat exercitum qui numeratur in expeditione. g ¶Adducite equum. Id est equos. h ¶Quasi bruchum aculeatum: Id est agiles & præparatos ad bellum. Cætera patent vsq; ibi:

† nomē q corrūpis.

i ¶Quia euigilabit contra Babylonem cogitatio domini. Videbatur enim quasi dormiens permittendo crudelitates Chaldæorum, & euigilans in punitione eorum. k ¶Cessauerūt fortes Babylonis. Victorias enim secerant virtute diuina. Et ideò ipsa rerecta non solum cessauerunt à victorijs, sed etiam fuerunt deuicti ab alijs. Ideò subditur: l ¶Et facti sunt quasi mulieres: quæ sunt imbelles.

† desiluit

† prędatrices aduersarij principio.

m ¶Incensa sunt tabernacula eiⁿ. Id est habitationes Babylonis.

n ¶Contriti sunt uectes eius. Per fractionem portarum. o ¶Currens obuiam currenti uenier, & nuncius obuius nuncianti, ut an. & cætera. Babylon enim erat ciuitas valde magna. Dicit enim Hieronymus super Psalmos quòd erat ædificata in quadro, & quodlibet latus habebat in longitudine sedecim miliaria, quæ faciunt octo leucas, propter quod dicit Philosophus in libris Politicorum, quòd magis erat dicenda regio clausa muris quàm ciuitas. Et ideò de domo regia frequenter currebant nuncij ad portas ciuitatis, & econuerso ad denūciādū statū: & iō ingressⁿ aduersariorū citò fuit regi nūciatⁿ, iō subdit.

Philosophus

✠ Capta est.

a ¶Filia Babylonis quasi area. Fuit plebs Babylonis quādo A per potentiam regni & diuitiarum abundātiam trituraba[t] & cōterebat Gentes: sed tempus messionis eius venit cū cogitur recipere quod gessit, de qua ex persona iudaicæ plebis consequenter dicitur: Comedit me & deuorauit me.

Mystice b ¶Et desertum faciam mare. Mystice. Mare huius seculi significat turbulentiam, quod dominus deserens ponit. Faciet enim cessare luxum eius, & dissipabuntur iniqui; qui confusioni errorum vitiorumq; deseruiebant. c ¶Quomodo capta est Sesach. Sesach, byssus facci vel manus facci interpretatur: sicut Babylō confusio. Capta est ergo Sesach, & in stuporem facta est Babylon: quia idololatræ & diuersis vicijs seruientes, iudicibus futuri iudicij subuertentes & sero pœnitentes cum Bel qui interpretatur vetustas id est cum antiquo hoste confusionem in inferno patiātur perpetuam, vnde fideles admonentur vt egrediantur de societate eorum ne cum illis pereant. Egredimini &c. d ¶Egredimini de medio eius. Qui vult animam suā saluam facere, fugiat perditorum cōsortium: vereatur sermonem domini vindictam peccatorum prædicentis, qui quotidie prædicatur in ecclesia & auditur in scripturis sanctis de anno in annum attestātibus, quia iudex dictus sit his qui à finistris eius erunt: Discedite à me maledicti in ignē æternū &c. Non enim debemus in desiderijs carnis molescere, & segnes in bono esse: sed in meditatione eius legis & exercitio virtutum strenui.

B *Nicolaus de lyra.* Propterea

a ¶Capta est ciuitas eius à summo usq; ad summum. i. à prima porta vsque ad vltimam.

b ¶Et uada præoccupata sunt. Quia Medi & Persæ per alueum fluminis intrauerunt, vt dictum est.

c ¶Et paludes incensæ. i. fortalicia quædam in paludib⁹ sita. d ¶Et uiri bel. conturbati sunt. ex subito ingressu hostium. e ¶Filia Babylonis. Gēs Babylonica. f ¶Quasi area. i. Messis extensa in area.

g ¶Tempus triturae eius. i. suę cōtritionis, sicut bladū teritur in area.

h ¶Comedit me. Hīc ponitur cōtra Babylonem querimonia de malo quod fecit in Ierusalem. Et diuiditur in tres partes: quia primò ponitur querimonia. Secundò circa eam diuina iustitia, ibi: Propterea. Tertiò sequens laus diuina, ibi: Et laudabunt. Circa primum dicitur in persona Ierusalem: Comedit me. populum meum occidendo, & bona rapiendo. i ¶Deuorauit me Nabucho. crudeliter hoc agendo.

k ¶Reddidit me quasi uas inane. Quod non est aptum ad suum officium, quia sic Ierusalem destruxit quòd non erat apta habitationi hominum. l ¶Repleuit uentrem suum teneritudine mea. id est eò quòd teneriter diligebam rapiendo sibi vasa aurea & argentea consecrata diuino cultui. m ¶Et eiecit me. populum meum captiuando.

n ¶Iniquitas ad me. i. facta mihi a Chaldæis, o ¶Et ca mea. lacerata ab eis. p ¶Sup Ba. supple veniat vltio ei⁹. q ¶Propterea. Hīc cōsequēter ponitur diuina iustitia, cū in ꝑsona dñi respondetur Ierusalem conquerenti. r ¶Ecce ego iudicabo causā. dando p te sententiā cōtra Babylonem. s ¶Et desertum faciam. i. congregationem aquarum ex cursu Euphratis sec⁹m modum loquēdi Hebraicū, quo ois aquarū cōgregatio vocatur mare, sec⁹m illud Ge. 1. a. cōgregationesq; aquarum appellauit maria. t ¶Et siccabo uenam. i. cursum Euphratis modo supradicto. v ¶Et erit Babylon in tumu. ex ruinis & morū & murorū. x ¶Stupor & sibilus. prę admiratione tantę ruinæ. y ¶Simul ut leones rug. s. Chaldæi. Leones enim horribiliter rugiunt, quando sunt deuicti. z ¶Et excutient comas suas. detrahendo capillos suos præ dolore & indignatione, sicut faciunt leones quādo sunt deuicti. In Hebræo tā habetur sic: Recanabū vt catuli leonū. i. extranee rugient præ dolore, quia recanare proprie est asinorum. a ¶In calore eorum ponam potus eorum &c. i. calefaciam eos per potum & dormire faciam: & non solum dormitione soporis, sed etiam mortis. Ideò subditur: b ¶Et dormiant somnum sem. dicitur enim Dañ. v. q⁹ Balthasar fecit grāde cōuiuiū principibus suis, & calefact⁹ vino fecit apportari vasa dei vt biberēt in eis. Et ibidē sequit, q⁹ eadē nocte interfect⁹ est Balthasar, & regnū eius accepit Dari⁹ Mœdus. Et qa fatigati à vino fuerunt interfecti. Idcò sequitur: c ¶Deducā eos. i. sine defensione. d ¶Ad uictimā &c. Quō capta est. i. Babylon sic nominata propter corrūdentiā lrārū, vt dictū est. suprà. xxv. sec⁹m Ra. Sa. e ¶Ascēdit sup Babylonem ma. i. exercitus magn⁹ valdē & fortis. f ¶Multitudine. id est bellatorum. g ¶Operta. est. i. absorpta & destructa. Cætera patent vsq; ibi. h ¶Et uisitabo sup Bel. Idolum erat in Babylonia, per quod designat ꝑs colēs eum. i ¶Et ejciam quod absorbuerat de ore. Diuitiæ em̄ aliarum Gentium quas Babylonij absorbuerāt, sibi rapiēdo ex diuina sententia sibi dare fuerunt Mœdis & Persis. k ¶Et non confl. ad eam ultrà. quæ erant subditę dominio eorum. l ¶Egredimini de medio eius populus meus. Licet enim Iudæi essent serui in terra Babylonis, ita q⁹ nō poterāt exire regnum; tñ poterāt de vna ciuitate transire ad aliam reddēdo regi de bonis suis pro tributo magnam portiōem, sicut est de Iudæis manentibus sub principibus Christianis, & multi ex diuina admonitione sic exiuerunt ante destructionem Babylonis. Hoc modo Tobias prævidens interitum Niniue dixit filijs suis, quòd eo sepulto inde exirent. Tobiæ. xiij. c. m ¶Ne forte molescat cor uestrum, & timeatis auditum qui audietur in terra. Id est rumio timore resoluatur ex auditu appropinquationis exercituum contra Babylonē. n ¶Et ueniet in anno auditio. Scilicet rumoris de occisione Balthasar, & destructione Babylonis,

c→ Post hūc

nuncius obuius nuncianti, ut annunciēt ¶Balthasar.
regi Babylōis, quia capta est ciuitas eius a ¶Euphratis. ¶Ab hostibus.
à summo usq; ad summum, & uāda præb occupata sunt, & † paludes incensæ sunt c ¶Viri Babylonij. ¶Stupefacti.
igni, & uiri bellatores conturbati sunt. d
Quia hæc dicit dominus exercituū deus e
Israël: Filia Babylonis quasi area, tēpus f
†triturae eius. Adhuc modicū, & ueniet g
tempus messionis eius. Comedit me, de h
uorauit me Nabuchodonosor rex Ba- i
bylonis. Reddidit me quasi uas inane. k
Absorbuit me quasi draco, repleuit uen l
trem suum † teneritudine mea, & eiecit m
me. † Iniquitas aduersum me, & caro n
mea super Babylonē dicit habitatio Si- o
on & sanguis meus super habitatores p
Chaldæę, dicit Ierusalem. Propterea hæc q
dicit dominus: Ecce ego iudicabo cau- r
b ¶Multitudinem. Habitatorum, superius enim multitudo Aegypti mari comparata est.
sam tuam, & ulciscar ultionem tuam. Et s
desertum faciam mare eius, & siccabo ue t
a ¶Lexus. f. b ¶Arenarum.
nam eius. Et erit Babylon in tumulos, v
habitatio draconum, stupor & sibilus, x
a ¶Demonum. b ¶Mirantium & videntium interitum eius.
†eò quòd non sit habitator. Simul ut leo y
a ¶Maiores dæmones.
nes rugient, † & excutient comas ueluti ca z
a ¶Minores. b ¶Acsu tribulationum.
tuli leonum. In calore eorum ponā † po- a
a ¶Calice ira. b ¶Sopore mortis æternę.
tus eorum, & inebriabo eos ut sopiantur b
& dormiant somnum sempiternum, & c
non † consurgant, dicit dominus. Dedu d
a ¶Gladio domini occidendos.
cam eos quasi agnos ad uictimam, &
a ¶Duces Babylonis. b ¶Populis peccatoribus.
quasi arietes cum hœdis. Quomodo ca e
a ¶Babylon.
pta est Sesach, & comprehensa est † incly f
ta uniuersæ terræ? Quomodo facta est g
in stuporem Babylō inter Gētes? Ascen h
dit super Babylonē mare, multitudine i
fluctuum eius operta est. Factæ sunt ciui k
tates eius in stuporem, terra inhabitabilis l
& deserta, terra in qua nullus habi- m
ret, nec transiet per eam filius hominis. n
Et uisitabo super Bel in Babylone, & o
eiiciam quod absorbuerat de ore eius, p
& non confluent ad eam ultrà Gen- q
tes. Siquidem & murus Babylonis
a ¶Fidelis.
corruet. Egredimini de medio eius pō r
pulus meus, ut saluet unusquisque ani- s
a ¶Veniet.
mam suam ab irâ furoris domini. Et t
a ¶Desiderijs carnalibus.
ne forte mōlescat cor uestrum, & timeas u
a ¶Discedite a me maligni in ignem æternum.
tis auditū qui audietur in terra. Et ueniet x

Mysticè † porta lucis eius. † tollet aduersū eū. † deliciis meis. † Rapinā mea, & carnes mea. quæ mihi rapuit & uulnerauit. Nota quòd ita cōueniebat qui uult saluari. Matt. 5. c. † ut nō sit † rugient Diuisio † insigniem † conuiuia † laus, gloria,

☞ a ¶ Propterea ecce &c. Enumerat plagas Babyloni j supuenturas & oprimatibus eius, ducibus & magistratib⁹ & omni populo: qa .s. diuersis suppliciis interempti dormiēt somno ęternę mortis. ¶ Mystice hic ruinā p fidę ciuitatis annūciāt, quā diabolus ab initio cōstruxit, p quā cōtra ciuitatē dei sedulò pugnauit: qa liberatis electis dei impia ciuitas in ęternū suppliciū demergetur. vñ Iohannes in apocalypsi: Cecidit, cecidit Babylō magna &c. Et post, pauca: Exite de illa populus meus, ne participes fitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis. & cætera.

Mystice

Apoc. 18. a.

☞ Sic sub *Nicolaus de lyra.*

†sup Babylonem. ✠a ¶ Post hūc .s. de vīa reuersione ī Ierūm, vt exponit Ra. Sa. Occiso ēm Balthasar Dari⁹ Mœdus suscepit regnū ei⁹, vt dictū ē: & regnauit p annū ī tegrū & ptē scd'i: & sic ille scd's p pte ei⁹ fuit prim⁹ ann⁹ Cyri q successit Dario: & primò āno Cyri fuit data dicta licētia redeūdi. b ¶ Et ini. qa Darius & Cyr⁹ fuerūt idololatræ. c ¶ Et do. su. i. Cyr⁹ post Dariū, vt dictū est. Cætera patēt ex supradictis. d ¶ Et laud. hīc cōsequēter ponit laus diuina de iusticia circa Babylonē facta, cū dicit: Et lau. sup &c. i. angeli & hoīes. Iō subdit: e ¶ Et oīa Et accipit hīc &, p id est. Cælū ēm est F habitatio angelorū, & terra hominū. f ¶ Quia ab aq. &c. scilicet Mœdi & Persę, q venerūt de Aquilonari pte respectu Babylonis. Et subdit vna cā. .s. occisio crudelis filiorū Israel, cū dicit: Et quō se. Bab. g ¶ Qui fu. gla. i. vos Iudęi q euasistis. h ¶ Venite. ī Iudęā. i ¶ Et Ier. ascen. i. accipiatis cordi destructionē Ierusalē & tēpli, vt ad eorū reędificationē animemini. k ¶ Cōfusi. su. q. d, quādiu tēplū dñi remanebit sic destructū à Gētilib⁹, erit nobis cōfusio & opprobriū. Iō subdit. l ¶ Quia ue. i. idolo latræ, qui sunt alieni à cultu dei. m ¶ Sup sctīfi. do. eā incendēdo, vt habet ca. se. & iiij Reg. vl. n ¶ Propterea ecce dī. uenient. de propinquo. o ¶ Et uisitabo super sculp. i. idola. & templa Babylonis. p ¶ Et in omni terra. &c. Nō potēs loq rectē præ dolore, sed mugiēs ad modū bestiæ. q ¶ Si ascenderit Bab. in cæ. q. d, quantūcūq; sit eleuata in honore & firmata in potestate, tū destructur mea ỳtute. Ideo sequitur: Ad me ueniēt uasta. r ¶ Et perdidit ex ea uocem. id est verba iactātiæ de sua magnitudine & potestate. s ¶ Et sonabunt flu. eorum. id est exercitus Mœdorū & Persarum. Cætera patent vsque ibi:

†Psal. 75. a.

†requi, seu deliciarū t ¶ Et emarcuit arcus eorū: Id est non poterunt se defendere per artē sagittādi in qua sunt edocti. v ¶ Et inebriabo principes qa nocte sequenti fuit sestū

Baltha

¶De anno in annum.

in anno auditio, & post hunc annum auditio & a b
a ¶Quia remunerabitur iniquitas in terra mortuorum.
b ¶Vt qui potentiores fuerunt in peccatis maiora tormenta patiantur.
iniquitas in terra, & dominator super domina- c
a ¶Retributionis, quoniam iudicabit ordem terrarum in iusticia, & populos in æquitate.
torem. Propterea ecce diēs ueniunt, & uisitabo
a ¶Simulacra errorum quæ hæretici fingunt.
b ¶Terrena conuersatio.
super sculptilia Babylonis: & omnis terra eius
a ¶Perpetuo. b ¶Errantes & in errorem mittentes.
c ¶Gladio domini.
confundētur, & uniuersi interfecti eius cădent
a ¶Quia prædo omnium Gentium vastatus est.
in medio eius. Et laudabunt super Babylonem d
a ¶A quo exardescunt mala super terram.
cæli & terra & omnia quæ in eis sunt, quia ăb a e f
quilone uenient ei prædones, ait dominus. Et
¶Spiritualis.
quomodo fecit Babylon, ut caderent occisi in
Israēl, sic †de Babylone cadent occisi in uniuer-
a ¶Vox prophetæ. ¶Israelitæ. b ¶Si vultis saluari. c ¶In Babylone.
sa terra. Qui fugitis gladium uenite, nolite stă g h
a ¶In terra longinqua. b ¶Non Babylon, cuius vastatio prædicitur. ¶Ciuitas regis magni.
re. Recordamini procul domini, & Ierusalem i
a ¶Vox populi. ¶Insultantibus vicinis, quasi captiuis.
ascendat super cor uestrum. Cōfusi sumus, k
a ¶Vicinorum.
quoniam audiuimus opprobrium. Operuit l
ignominia facies nostras, quia uenerunt alieni
a ¶Templi.
super sanctificationem dōmus domini. Pro- m n
a ¶Responsio prophetæ.
ptēreà ecce dies ueniunt, dicit dominus, & uisi- o d
tabo super sculptilia Babylonis, & in omni ter-
¶Superbiendo.
ra eius mugiet uulneratus. Si ascenderit Baby- q
lon in cælum, & firmauerit in excelso robur suum, ad me ueniēt uastatores eius, ait dominus.
Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum, quoniam uastauit
a ¶Ciuitatem confusionis.
dominus Bābylonem, & perdidit ex ea uocem r s
magnam, & sonabunt fluctus eorum, quasi a
quæ multæ. Dedit sonitum uox eorum, quia ue
a ¶Diabolus.
nit super eam, id est super Babylonem prædō.
Et apprehensi sunt fortes eius, & †emarcuit ar- t
cus eorum, quia fortis ultor dominus reddens
a ¶Calice iræ.
retribuet. Et inebriābo principes eius & sapientes eius, duces eius & magistratus eius & fortes
eius. †Et dormient somnum sempiternum, & x
non expergiscentur, ait rex: Dominus exercituum nomen eius. Hæc dicit dominus exerci-
a ¶Munitio quælibet.
tuum: Mūrus Babylonis ille latissimus †suf- y z
fosione suffodietur, & portæ eius excelsę igne comburentur, & labores populorum ad nihi- a
a ¶Æternum.
lum, & Gentium in ignēm erūt, & disperibunt.
Verbum quod præcepit Ieremias propheta b
Saraiæ filio Neriæ filij Maasiæ cùm perge- c
ret cum Sedechia rege in Babylonem in anno
quarto regni eius: Saraias autem erat princeps d
†prophetiæ. Et scripsit Ieremias omne malum
quod uēturum erat super Babylonem in libro
uno, omnia uerba hæc quæ scripta sunt contra
Babylonē. Et dixit Ieremias ad Saraiā: Cùm ue e

Balthasar in quo ipse & principes eius fuerūt vino repleti, & interfectus fuit Balthasar & principes eius cū eo, vt dictū est supra, y ¶ Murus ba. ille la. sic est in Hebręo & in libris correctis. z ¶ Suffosione suffodietur. i. ei deicietur quātūcūq; lit latus & fortis. a ¶ Et labores po. ad ni. In ędificatione ēm murorū & domorū Babylonis fuerūt expę multæ, diuitiæ acquisitę laboribus populorū & Gentiū, quas ab eis abstulerunt Chaldæi. Et ideo diuinū fuit indiciū, qđ tales ędificationes redigerentur ad nihilū. b ¶ Verbū. Hīc cōsequenter describitur destructio Babylonis sub pabola facti. sicut ēm parabolæ ibi est, qñ p significatū vocū aliud intelligit, vt cū dicit Iudic. ix. b. Ierunt ligna ad rhā. cinum. Per qđ intelligitur habitatores Sichē & Abimelech quē fecerūt sibi regē: sic pabola facti est qñ fit aliquid ad signādum aliud fiendū. Et sic est in ppolito qa destructio Babylonis scripta in quodā libello, & alligata lapidi ponderoso, iecta fuit in fluuiū Euphraten corā plumb⁹ Iudęis ad significādū destructionē Babylonis futurā. Primò ponit ergo qs præcepit hoc fieri, cū dicitur: Verbū qđ &c. Et cui. Sariæ fi. Ne. & tps, & etiā locus, cū dicitur. c ¶ Cū pergeret &c. Sedechias ēm fuerat inititus⁹ rex à rege Babylonis. Et iō quarto anno regni sui iuit in Babylonē ad faciēdū ei reuerentiā, & ad deferendū munera, cum quo iuit iste Saraias, Cuius subdit officiū cū dicit. d ¶ Erat prin. i. principalis iter Leuitas q in tēplo decătabāt laudes diuinas à Dauid & ab aliis ppheris factas. In hebręo habetur: Erat princeps xenij. Et ideo iuit cū Sedechia ad faciē dum xenīū regi Babylonis nomine Sedechię. Cætera patent vsq; ibi: e ¶ Cū uene. diligenter ea quę scripta sunt in hoc libro. est

Parabola vbi fit.

H

†cōtinetur

✠ Et lege.

Moraliter

✱v ¶ Et inebria prin. &c. Sequitur x ¶ Et dor. som. sem. Per mortē doloroſam. b ¶ Verbū qđ præ. Ie. Hic ponit tertia pabola quę est facti. .s. de libro cui præcipitur lapis alligari, & in Euphraten demergi. Liber autē ille ſsignat Euāgelīū cui alligat Christus, q dicit lapis abscisus de monte sine manib⁹, Danielis. g. Nā eius doctrina & facta cōtinētur in Euāgelio. Per eius verò ,ijectionē in Euphraten q drugiferinterpretat apostolorū prędicatio Gētilibus valde fructifera & Iudęorū reprobatio eā repellentiū significatur: ,ppter qđ Paul⁹ & Barnabas Iudęis constāter dixerūt Act. xiij. g. Vobis oportebat primū loq verbum dei, sed qm̄ repellitis illud, & indignos vos iudicatis ęternæ vitę, ecce cō uertimur ad Gētes, sic enim præcepit nobis deus.

a ¶ Sic submergetur Babylon. Nam secundū historiā Babylon A in Euphraten mersa est, quamuis in solitudinē redacta. Sed spiritualis Babylonis æternū interitū prædicit, quę in profundū infernū cū principe diabolo demergetur. vnde Ioh. in Apoca. Sustulit vnus angelus fortis lapidē quasi molarē magnū, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittet Babylō.

Apoc.18.

GLOS. ORDI. Cap. LII.

4. Reg. 1. †vnum sit

Sedecias vigin. Historia q̄ captiū refert Sedeciā, & Ierusalē à Chaldęis vastatā, i libro Reg. plenè tota cōtinet. c ¶ Facesti. Nouenarius minor denario ipersectionē legis significat, sicut vndenarius transgressionē. Būergo Nabuchodonosor anno nono Sedecię regni, obsedit ciuitatē, mēse decima die mēsis, q̄a cū mali pastores decalogū sciūt, & implere negligūt, necesse est vt plebē eis cōmissam antiquus hostis cū exercitu suo circundet, muniōe errorū & vitiorū vallando, & fames ꝓbi dei in ciuitate p̄ualeat, cū nō expēdit liberè panis dōctrinę, & interrumpit ciuitas, & viri bellatores nocte fugiūt. Interrupta enī ītentione diaboli, custodia populorū q̄ debuerant ciuitatē gladio ꝓbi dei dēfendere, nocte ignorantię, tenebris pctorū vallati, fugiūt, & vidētes lupū veniētē oues dimittunt. d ¶ Pec vi. p. Latēter arguit inertiā doctorū, q̄ iter muros duorū testamētorum cōstituti, nō bellum gerere, sed effugere quærunt, & delicijs magis affluere (q̄s hortus signat) quā scuto fidei †hostib⁹ resistere.

Ioel. 2. b.

†ocium relinquere

B *Nicolaus de Lyra.* ☞ Persecu.

a ¶ Et le. o. v. h. s. corā Iudęis, q̄ illuc trāslati fuerāt cū Iechonia rege Iuda. b ¶ Dicēs. corā eis dē. c ¶ Dotu lo. es c. lo. i. cōtra Babylonē. Cętera patēt vsq; ibi: d ¶ Li. ad eū lauet demergāt i. pfūdū fluminis, ad designādū totalē destructionē Babylonis. ¶ Hucusq; v. Iere. Dicūt aliq̄, q̄d nō ē de textu, sed quędā rubrica appōsita: Sed hoc nō ē ꝓ̄ū, q̄a sic scribit in Heb. sicut & alia præcedentia. ¶ In c. h. vbi dr̄ i posti: Tollite refinā.

ADDITIO I.

Dictio in hoc loco posita significat tyriacā, non resinā, put dictum fuit suprā i additione ca. vij⁹. ¶ In eo. cap. vbi dicitur in postil. Stultus factus est omnis homo.

ADDITIO II.

Quia Gētiles idolorū cultores, non solū errabant i hoc, q̄d idola vana colebāt, sed etiā quia stultē æstimabant, q̄d deus verus quē popul⁹ Israel colebat, erat similis dijs eorū. vnde Isa. xxxvi. & xxxvij. Sennacherib & sui dicebāt, q̄d nō poterat deus Israel defendere Ierusalē à manib⁹ Assyriorū, sicut nec dij altarū gentiū potuerāt gētes suas ꝓtegere ab eis, q̄s de⁹ cōfutauit p Isaiā, denūtiādo eis defensionē ꝓpīi sui, vt ibi. Sed i hoc loco q̄a Ieremias nō poterat ostendere Chaldęis excellētiā diuinæ potētiæ p defensionē Ierusalē, cū ex ordine iustitię diuinæ ꝓpter pctā ꝓpīi erat destruēda, iō ondit eis excellētiā dei Israel respectu falsorū deorū, ex hoc q̄d dij falsi sūt ab hoib⁹ fabricati seu ficti, & sic cū autorib⁹ suis pereūt. & ꝓpter hoc dicit: Stultus factus est oīs hō à scia sua. s. vera. Cōfusus est oīs cōflator i sculptili, &c. Q̄d patet ex hoc q̄d subdit: In tpe visitationis suæ pibūt. s. idola vana cū cultorib⁹ eorū seu autorib⁹. Et rō est, q̄a tales dij nō habēt aliā potentiā, nisi eā quā autores seu cultores sui fingūt: & sic oportet q̄d cū cultorib⁹ pereāt, nō tā sic est de deo vero Iacob, cuius virtus & potētia nō pēdet à cultorib⁹, sed ecōtra totū esse & bonum colētium ipsū, pēdet ab illo quē colūt. & ideo dicit: Non sicut hæc pars Iacob (. s. vt pereat pereūte populo suo) q̄a q̄ fecit omnia ipse est, & sic esse omnium ab illo dependet. Et q̄a licet ipse sit principiū totius esse, tamē appropriatur populo Israeli specialiter. ideo subdit: Et Israel sceptrū hæreditatis eius. Cōsequēter ex permanentia diuinę potentiæ infert, q̄ sicut Babylonij fuerunt instrumēta diuinæ potētiæ cōtra alias nationes, sic & alię gētes essent instrā diuinę vltiōis cōtra eos specialiē, ꝓpē ea q̄ fecerāt i Siō, q̄ erat locꝰ diuino cultui deputat⁹. & de hoc dicit: Collidis tu mihi vasa belli, &c. & reddā Babyloni oē malū q̄d fecerūt i Siō in oculis vestris, &c. ¶ In eodē ca. vbi dicitur in postilla. Regibus Menni & Aschener.

ADDITIO III.

Vbi nos habem⁹ Menni & Aschener, in Heb. hī Aschenaz: quod signat Alemanniā. Itē Tapsar est nomē Hebraicū: significās capitaneū vel ducē exercitus. ¶ In eo. ca. vbi dicitur in postilla: Et visitabo super Bel.

ADDITIO IIII.

Q̄d dr̄ hīc: Et visitabo super Bel, ꝓprię potest intelligi de ipso idolo, q̄d notāt Bel: sine hoc q̄d ſignificet populū: q̄a cū de⁹ punit aliquā gētē idolatrā, cōfuevit etiā deos dissipare seu confundere. vñ Exo. xij. b. In oib⁹ dīs Aegypti, &c. Et sic in alijs locis. Sīr q̄d dr̄: Et ejciā q̄d absorbuerat de ore ei⁹, pōt intelligi de ore ipsius idoli Bel, i quo colētes ponebāt diuitias, fingēdo q̄d eas acceptasset: sicut faciebāt de Moloch i occisione puerorū. Similiter q̄d sequit: Et nō confluent ad eam vltrà gentes. ꝓprię intelligi potest de ipso idolo Bel, ad q̄d gentes confluebant, cū Babylonia esset in prosperitate.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in postil. Huc usque verba Ieremiæ. †Sup. 19. a. 4. Re. 25. a.

ADDITIO V.

Q̄d dr̄ hīc: Hucusq; verba Ieremiæ denotat, q̄d illa quę sequunt in fine capi. non sunt reputanda de verbis prophetiæ Ieremię, sed sumuntur hi D ſtorialiter a. iiij. Reg. vlti. ca. inter q̄d ca. & istud modica & quasi nulla est differentia, & interponitur hīc hæc historia destructionis Ierusalem & tēpli ad continuationem libri Threnorum, &c.

NICO. DE LY. Cap. LII.

Sedecias viginti. Istud caput à principio libri fuit diuisum cōtra p̄cedētia. Est em̄ q̄dā breuis epilogatio respectu p̄cedētiū, in quibus descripta est destructio Ierusalem, licet occasione huius plura alia fuerint annexa. Et diuiditur hoc caput in tres partes, quia primò ponit ciuitatis capti. Secꝺ captæ destructio, ibi: In mense aūt quinto. Tertiò de reliquijs ordiatio, ibi: De pauperib⁹. Pria i duas. q̄a priò ponit captionis occasio. secꝺ ipsa captio, ibi: Factū est aūt. Occasio aūt captiōis pria fuit pctm̄ regis & ꝓpīi cōtra deū. q̄d notāt cū dr̄: g ¶ ¶ Et fe. ma. i o. d. imitādo i hoc Ioacim filiū Iosiæ & alios reges, q̄ fuerūt idololatræ: ꝓpter q̄d dīs voluit Ierm̄ destruere, & maxiē ꝓpē pctm̄ Manasse q̄ poluit idola i domo dīi. Secꝺa occasio fuit pctm̄ Sedeciæ i regē Babylonis cui rebellauit, q̄uis iurasset ei fidelitē seruire, vt hīt̄. Para. vlt. q̄d notāt cū dr̄: Et recessit Sedecias à rege Babylonis, h ¶ Factū ē au. Hīc ponit ciuitatis captio. Et patet ſnia ex his q̄ dicta sunt suprà. xxxix. capite, vbi describitur ista captio sicut & hīc, paucis exceptis quæ exponentur i ¶ Chaldæis obsistēn. vt bē. i gyro. Si ergo quærat. Quō rex & bellatores potuerunt exire? Dicēdū, q̄dd erat via subterranea, cuius introitus erat intra ciuitatē inter duos muros, & exit⁹ erat longè à ciuitate vltra locū vbi erāt Chaldęi: & p illā fugerūt rex & alij, sicut dictū fuit suprà. xxxix. & ☞ iiij. Reg.

† quę est iuxta hortū.

Diuisio

Moraliter. f ¶ Filius viginti & vnius anni erat Sedecias. Moralitas huius capituli posita est suprà capit. xxxix. vsque ibi:

a neris in Babylonem, & uideris & legeris omnia uerba hæc, dicens: Domine tu locutus es contra locum istum, ut disperdere eum, †ne sit qui in eo habitet ab homine usq; ad pecus, & ut sit perpetua solitudo. Cumq; compleueris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & proiici es illum in medium Euphraten, & dices:
a Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis quam ego adduco super eam, & dissoluetur. Hucusque uerba Ieremiæ. Caput LII.

b Filius uiginti & unius anni erat Sedecias cùm regnare cœpisset, & undecim annis regnauit in Ierusalem. Et nomen matris eius Amital filia Ieremię de Lobna.
c Et fecit malum in oculis domini iuxta omnia quæ fecerat Ioacim, quoniam furor domini erat in Ierusalem & in Iuda, usquequo proiiceret eos à facie sua. Et recessit Sedecias à rege Babylonis. †Factum est autem in anno nono regni eius, in mense decimo, decima die mēsis uenit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus eius aduersus Ierusalem, & obsederunt eam: & ędificauerunt contra eam munitiones in circumitu, & fuit ciuitas obsessa usq; ad undecimum annum regni Sedeciæ. Mense autem quarto, nona die mensis, obtinuit fames ciuitatem, & non erant alimenta populo terræ. Et dirupta est ciuitas, & omnes uiri bellatores eius fugerunt, exierúntque de ciuitate nocte per uiam portæ
d quæ est inter muros duos, †& ducit ad hortum regis, Chaldæis obsidentibus
e urbem in gyro, & abierunt per uiam, quę

☞ E 4.Re.25.b. a ¶Persecutus est.In lib.Reg.ita legitur: Fugit Sedecias per viam quę ducit ad cā pestria solitudinis, & persecutus est exercitus Chaldæorum,comprehenditq; eū i planicie Iericho & omnes bellatores qui erant cū eo dispersi,&c.Malignis spiritibus populū circundantib⁹, rector nō fugit ad montes,de quibus dicit:Mōtes i circuitu eius:& d.i c.p.s.sed ad cāpestria solitudinis,i.ad latā & spatiosam viā q̄ duc ad mor. Comprehēditq; eum in planicie Iericho:& omnes viri bellatores qui erāt cū eo,dispersi sunt,& reliquerunt eū,cū ỹ tutes hominem deserunt,q̄ defendere debuerant, in deserto capit,& in planicie Iericho.i.i lasciuia vel in defectu carnalis cō cupiscentiæ & cōuersationis. Iericho em̄ interpretat luna,& significat defectū carnis.vnde: Qui de Ierusalem descēdebat i Iericho ,in latrones incidisse describitur. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha,&c.b ¶Et addu.eum.Quia aīa i confusione peccatorum vincta compedib⁹ vitiorū,p̄ malignos spiritus ducit in domū carceris vsq; ad diē mortis,& in angustia mentis includit,vt mortis snīam expectet. c ¶In mē se au.Cōgruit ordo temporis cū rōne vi dictę:Mēse quinto vastat̄ ciuitas, q̄ pēteuchū despexit,decima die mensis,qa de calogo legis cōtraria fecit,blandiēs sibi de securitate ꝓ sctōrū locorū habitatiōe.vñ supra:Nolite cōfidere i ỹbis mēdacij dicētes,tēplū dn̄,tē.d. ¶Greg.Dū scriptura Sedecię captiuitatē narrat,ordinem captiuitatis † internæ denuntiat. Rex enim Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis,qui pri⁹ filios,ꝫ̄ itu entis oculos trucidat:qa sępe sic bona opera interficit,vt hæc se amittere ipse qui captus est animus dolēs cernat.Nā cū gemit plerunq; animus,& tn̄ carnis sue delectationib⁹ victus,bona quæ genuit,amās perdit,& ea q̄ patitur damna,considerat. nō tn̄ virtutis brachiū cōtra regē Babylonis sseuat,sed dū videt ꝓpetrationē neqtię, pcunt.Ad hoc qnq; ꝓducit pati vsu, vt i ipso quoq; rōnis lumie priuet.vñ Babylonis rex extinctis prius filijs,Sedecię oculos eruit,qa malignus spūs subductis pri⁹ bonis operib⁹,etiā itelligētię lumē tollit. Q̄d rectè Sedecias in Reblatha patit,quę multa hæc interpretat. Qñq; em̄ & lumē totius rōnis claudit,qa prauo vsu,& iniq tatis suæ multitudine grauatur. d ¶Venit Nabu.Iusto iudicio dei venit Nabuzardan priceps exercitus regis Babylonis super Ierusalem,& succendit domū dn̄i, cū antiquus hostis & rex cōfusionis princeps omnium iniquorū inuadit,gregē fidelīū:& domū regis & domus Ierusalē.i. rectores,& q videbant̄ in visiōe pacis manere,& inflāmatos cupiditate subuertit, omnē domū cōburit igni.i.cuiusq; cōscięntiā flamma illiciti amoris.e ¶De pau.Eos q vtiles ỹbo & exēplo esse poterant,p vitia captiuās,stultis & hebetib⁹ cōmendat agriculturā,vt nō vinū gratiæ spūalis, & frumētū sanæ doctrinæ in vineis & agris populorū fructificent,sed spinę & tribuli vitiorū. f ¶Columnas.Per diuersa vasa, diuersa officia in ecclesia significantur ,quæ maligni spiritus de seruitio dei auferunt ,& in vsum suum conuertunt.

☞ De colūna

Nicolaus de Lyra.

↬liñ.Reg.vi.a ¶Sed & omnes prin. † scopas Dicit R.Sa.quōd isti fuerunt.lxx.iudices ordinarij,eō quōd relaxauerant iuramentum Sedecię. Alij autem dicunt, qd̄ fuerit principes inducentes Sedeciam ad rebellandum regi Babylonis. b ¶Vsq; ad.Licet autem mortuus fuerit in carcere,tamē rex Babylonis statum eius regium cōsiderans,fecit eū sepeliri honorificē,sicut prædixerat Iere.suprā.xxxiij. c ¶In mense. Hīc cōsequenter ponit ciuitatis captę destructio.Circa qd̄ primò ponit tempus Diuisio cū dicit:In mense aūt quinto.licet aūt fuerit capta mēse quarto,vt dicit suprā c.c. tū nō fuit cōbusta donec super hoc habuerūt volūtatē regis Babylōis,q̄ agebat tūc in remotis.s.in terra Emath ,vtrū i textu, & sic trāsijt tps vsq; ad decimā diē.vnde si:in q̄ fuit cōbusta.Cętera patent i litera. d ¶De pau.Hīc cōsequenter ponit ordinatio de remanētib⁹,& prīò de populo, secd̄ò de rege Ioachin, ibi:Et stīm est.Prima i duas,qa prīò ponit ordiatio de pso. Diuisio nis reseruatis.secd̄ò de occisis,ibi:Et tulit. Pria adhuc in duas,qa primò ponit ordinatio de populo .secd̄ò trāslatorū nūeratio,ibi:Iste est ppls.Pria i duas,qa primò ponitur ordinatio de psonis.secd̄ò de vasis,ibi,Colūnas q̄q;. Circa primū sciēdū, qd̄ de personis reseruatis sic fuit ordiatū, qd̄ illi q erant alicuius reputatiōis i sapia vel arte alīq̄,seu cōditione notabili, fuerit translati in Babylonē,vt de illa cōditione seruirēt Babylonijs. cęteri verò fuerūt dimissi in Iudęa ad colēdū agros & vineas, ꝫ Supp ne terra redigeret̄ i solitudinē,& redderet inutilis regi Babylonis,de cultura ỹ ō terræ ei tributū magnū reddebat̄, & hoc est H qd̄ dr̄:De pau.au.po.s.habētibus aliquā cōditionē Babylonijs vtilē,vt plenius exponit.liij.Re.vi. e ¶Trāsl.Na.& patet lra. f ¶Colū.q̄.Hīc pōit dispositio de vasis: qcqd em̄ fuit ptiosū de talib⁹ i tēplo dn̄i, totū portauerūt secū Chaldęi.iter vasa tn̄ ponūt hīc duæ colūnæ ręę,q̄ erāt i porticu tēpli,de q̄rū magnitudie & forma dictū fuit diffuse ꝑ singula.iij.Re.vij. & sīt de alijs vasis hīc positis,& iō hīc breuit tēdo ptrāsire,qa descriptio exqsita de istis ibi habet locū,dicit ergo:Colū.q.æ.de q̄rū forma postea subdit: g ¶Quæ e.i. do.i.i porticu tēpli.h ¶Et ba.i.s.colūnarū:q̄libet enim columna habebat quatuor partes.s.basem,stipitē,caput & capitellū. i ¶Et ma.cneū.vas erat magnū & rotundum,in quo lauabantur sacerdotes. k ¶Quod erat in do. domi.i.in atrio sacerdotum, dom⁹ enim domini largè accepta,non solū accipitur pro corpore tēpli,sed etiā pro atrijs & ædificijs ad ipsū pertinentibus. l ¶Confregerūt Chal. vt materia posset expeditius portari. m ¶Et lebetes.i.chaldarias,vbi coquebantur carnes sacrificiorū. n ¶Et creag. id est fuscinulas ad extrahendum carnes. o ¶Et psal.i.instrumēta musica pro Leuitis. p ¶Et phialas.i.vasa erant ad re-

↬ ponendum

✠ f ¶Columnas quo.cōfregerūt Chal. Moraliter dæi.Mystica verò significatio istorum q̄ pertinebant ad cultum diuinum, posita fuit.iij.li.Reg.Sed per Chaldęos confringuntur,quando bona ad dei cultum pertinentia tentationibus dęmonum subuertuntur.Adduntur tamē hīc aliq̄ ad cultū tēpli pertinentia.s.m ¶Lebetes.ad coquendum carnes.n ¶Et creag.ad extrahēdum eas.per quę signantur dispositiones ad administrandū eucharistiæ sacramētū,in quo carnes agni immaculati cōsūmētur. o ¶Et psalteria.qbus designat̄ laus vocalis & mentalis. p ¶Et phia-

✠ las,ad

℣ a ¶De columnis autẽ. R a. Quod factura columnarũ describit A cũ capitellis & retiaculis atq; malis granatis, ostẽdit mysticũ opus esse: q̃a sicut columnæ significãt doctores, ita capitella. i. suprema pars eorũ, præcordia sunt fidelũ doctorũ, & retiacula diuersa charismata sanctiſpũs exprimunt, sicut mala granata virtutũ suauitatem. Hæc omnia antiquus hostis p̃ misstros suos conatur auferre de templo dei. Si quis autem hoc plenius nosse voluerit, legat opus nostrum super librum Regum, vbi quid de his sanctis patres senserint, explanatum est. b ¶Et tulit magister militiæ. Etiam fortes in ecclesia diabolus decipit, & capriuat. vnde: Esq̃ eius electi, &c. c ¶De ciuitate tulit eu. Continentes scilicet oleum gratiæ & misericordiæ sicut fatuę virgines in pectore suo nõ habentes qui frustra super viros bellatores constituuntur, cũm arrogantiam virtute non præmeditantur. d ¶Septem viros de his qui videbant faciẽ regis. Septiformi spiritu scilicet sanctificatos. Sed quia gratiam perdiderũt, septem spiritibus nequioribus traditi, non regis cælestis mandata intuentur, sed regis inferni voluntati obsequuntur. e ¶Et scribam principem militum. Quem liber Regũ Sophar vocat, qui interpretatur diſsipãs vel diuidens, & significat eos qui rudes in ecclesia quos ad militiam Christi nutrire debuerant, prauis exemplis diſsipant, & a certa fidelium per errorem sequestrant. f ¶Et sexaginta viros de pop. ter. Stultos scilicet cooperatores, q̃ merito vulgi nomine appellantur, qui vtilitatem diuini consilij discernere & implere neglexerunt. g ¶Et percussit eos rex Babylo. Hoc ambit rex Babylonis, vt quos ab ecclesia euellit, perducat ad interfectionem perpetuæ mortis. h ¶Iste est populus quem transt. Raba. Tertiò vastauit Nabuchodonosor Iudæam. Primò, cum Ioachim q̃si & Eliacim filium Iosiæ vinctum catenis duxit in Babylonẽ cũ vasis domini, q̃ in templo suo posuit. Secũdò, cũ a Ioachin cognomento Iechoniã filiũ eius cũ matre, & principib⁹ & eunuchis trãstulit ℣ in Babylonẽ

Nicolaus de Lyra.

ponendum vnguenta quibus vngebantur reges & sacerdotes, & vasa diuino cultui consecrata. a ¶Et mortariola. In quibus terebantur species, ex quib⁹ componebantur vnguenta. b ¶Et hydrias. In quibus ponebatur vinum & oleum p̃ hominibus fiendis. c ¶Et thymiamateria. In quibus terebantur species ad faciendum thymiama, quod comburebat̃ super altare thymiamatis. d ¶Et vrceos & pelues & candelabra. In quibus lauabantur carnes offerendæ super altare holocausti. f ¶Et cyathos. In quibus probabatur vinum & oleum, vtrum essent apta ad sacrificium. g ¶Quot quot aurea. quia omnia vasa aurea ponebant ad vnam partem, & argentea ad aliam, & ærea similiter ad aliam. h ¶Vitulos duodecim. boues vocantur. 1. Reg. i ¶Qui erant. Bases dicuntur hic partes fundi maris q̃ei, quod sedebat super illos. xij. vitulos: & tres respiciebãt ad orientem, & tres ad occidentẽ, & tres ad meridiẽ, & tres ad aquilonẽ. k ¶Nõ erat pon. Hoc dicitur ad designandum magnitudinem & multitudinem eius, in tantum quòd non posset de facili sciri põdus determinatum. l ¶De columnis autem. duabus supradictis. m ¶De ec& oc. hoc intelligẽdũ est de stipite, q̃a tota colũna ex q̃tuor pũb⁹ p̃dictis cõstituta habebat

& mortariola, & omnia uasa ærea, [a]
quæ in ministerio fuerant tulerunt, [b]
& hydrias, & †thymiamateria, & ur [c]
ceos, & pelues, & cãdelabra, & mor [d]
¶Pretiosus sensus. [e]
taria, & cyathos. Quotquot aurea, [f]
¶Eloquij venusta. [g]
aurea: & quotquot argentea, argen
a ¶Diabolus. Inferualis.
tea. Tulit mãgister militiæ colum [h]
nas duas, & mare unum, & uitulos [i]
duodecim æreos, qui erant sub ba [j]
sibus, quas fecerat rex Salomon in [k]
domo domini. Non erat pondus æ [l]
a ris omnium uasorum horum. De [m]
columnis autem decem & octo cu [n]
biti altitudinis erant in columna u [o]
na, & †funiculus duodecim cubito [p]
rum circumibat eam. Porrò grossi [q]
tudo eius quatuor digitorum, & in [r]
trinsecus caua erat, & capitella su [s]
per utranque ærea, & altitudo capi [t]
telli unius quinque cubitorum, & [u]
retiacula & mala granata super †co [v]
ronam in circumitu omnia ænea, si [w]
militer columnæ alterius. Et fue [x]
runt mala granata nonaginta sex [y]
dependentia, & omnia mala grana [z]
ta centum retiaculis circundaban
a ¶Qui interpretatur vinctus, quia episcopalem ordinem amore voluptatis vitiorum catena constringit.
b tur. Et tulit magister militiæ Sarai [a]
a ¶Absconditum.
am sacerdotem primum, & Sopho
a ¶Presbyteros scilicet qui talentum verbi dei absconsunt in terra.
niam sacerdotem secundum, & [b]
a ¶Qui ostium fidei aperire debent: & tenentes clauem scientiæ, nec intrant, nec alios intrare permittunt.
c trẽs custodes uestibuli. Et de ciuita [c]
te tulit eunuchum unum qui erat [d]
præpositus super uiros bellatores, [e]
d & septem uiros de his qui uidebant [f]
faciem regis: qui inuenti sunt in ciui [g]
e tate, & scribam principem militum, [h]
f qui †probabat tyrones, & sexagin [i]
ta uiros de populo terræ, qui inuen [j]
ti sunt in medio ciuitatis. Tulit au [k]
tem eos Nabuzardan magister mi [l]
litiæ, & duxit eos ad regem Babylo [m]
g nis in Reblatha. Et percussit eos rex
a ¶In multitudine scelerum & amore voluptatis. Lata enim est & spatiosa via quæ ducit ad mortem, & multi intrant per eam.
Babylonis, & interfecit eos in Rẽ
a ¶Per peccata.
blathã in terra Emath. Et trãslatus
a ¶Qui nomina dei confessores vi sentur.
b ¶In regnum confusionis & erroris.
h est Iũda de terrã sua. Iste est popu [n]
lus quem transtulit Nabuchodo [o]

habebat. xxv. cubitos in altũ: vt habet. ij. Paral. iij. & declaratũ est C
diffusius. iij. Reg. n ¶Et fini. duo. i. ei⁹ grossitiem. o ¶Porrò
gross. eius. i. spissitudo. p ¶Quatuor di. &c. super vtranq; ęrea,
q̃rũ forma erat valde subtilis & artificiosa, put dictũ fuit. iij. Reg.
q ¶Et re. & m. g. Ad decorẽ eñ capitellorũ erãt ibi ĩ circũitu mala granata de ęre appolita, & retiacula,
q̃ secundum aliquos erãt quędam foramina in circumitu capitellorum artificioſe facta, sicut in ostrys laternarum ærearum. Et dicuntur retiacula, quia foramina illa in aliquo erant similia foraminibus retis. Secundum alios erat opus reticulatũ de filys ęreis factũ, & positũ super capitella. vel quòd per illa apparebant mala granata, sicut illa quæ sunt operta reti, apparent exterius per retis foraminaa. r ¶Super co. i. sup capitellũ qđ dr̃ corona, eò qđ erat sup caput colũnæ sicut corona super caput regis.
s ¶Et fue. depẽdẽtia a capitello. & tot erãt quasi apposita ĩ q̃libet colũna. Tertio verò Regum dicitur: quod erant ducẽta ĩ qualibet colũna, centũ depẽdẽtia & cẽtũ apposita. Et sicut dictũ fuit ibidẽ, istæ duę colũnę erant fitę ,ppe parietes ex vtraq; parte porticus: ita qđ q̃tuor mala granata iuxta parietẽ posita nõ apparebãt. & tõ nõ cõputãt hic, & sic remanẽt. xcvj. ij. ℣ò Regũ cõputãtur oĩa. t ¶Et oĩa m. gra. cẽ re. Licet
in qualibet columna esset tãtùm vnum retiaculum, tamen ibi erant centum di
ſtinctiores, sicut in malis granatis erant centum ordines. duo enim mala granata scilicet vnum appositum, & aliud dependens sub eo faciebant vnum ordinem: & sic cum in circumitu capitelli
essent centum appolita & centum de- D
pendentia, ibi per consequens erant cẽ † capitellũ
tum ordines. v ¶Et tulit magister. Hic ponitur ordinatio de personis ad vitam non reseruatis, cùm dicitur: Et tulit ma. &c. facer. pri. id est primi ordinis. Dauid enim distinxit sacerdotes p̃ xxiij. ordines: vt habetur. j. Paralipo.
x ¶Et de citti. Ex quo patet quòd iste dicitur eunuchus, non a sectione genitalium, quia tales non prẽponuntur hominibus belli, sed à maturitate & honestate, secundum quod dicitur Mat. xix. b. Sunt eunuchi qui se castrauerũt, &c.
y ¶Et septem uiros. i. habentes ad ipsum liberum accessum. z ¶Et scribã prin. id est iuuenes aptos ad exercitium armorum: hos interfecit rex Babylonis, quia cõsilium & fauorem dederant Sedeciæ, rebellandi. a ¶Et sexaginta ui. de po. &c. Israel. hos similiter interfecit quia restiterunt ei defendendo ciuitatem quãtũ potuerũt: & sic nõ reddiderunt se volũtariè, sed fuerunt inuẽti latẽtes & absẽditi. b ¶Iste ẽ p. hîc cõsequẽter põit trãslatorũ ĩ Babylonẽ nũeratio.
✠ In anno Moraliter
✻ las. ad reponẽdũ hęc vnguẽta, p̃ q̃ designãt vnctiões chrismatis & olei q̃ fiũt ĩ eccłia. a ¶Et mor. ã qb⁹ terebanẽ spẽs ad faciẽdũ vnguẽta ,p regũ & põtificũ vnctiõe. b ¶Et hy. ĩ qb⁹ ponebãt vinũ & oleũ ,p sacrificys liq dorũ. c ¶Thymiama. ã qb⁹ terebãt spẽs ,p thymiama te cõficiendo, & ĩ altari incenso offerẽ do. d ¶Et vr. & p. vbi lauabãt carnes offerẽdæ ĩ altari holocaustorũ. e ¶Et cãde. p illuminatiõe tẽpli. e ¶Et cya. ĩ qb⁹ ,pbabat thus ,& lixa hmõi offerenda ad vidẽdũ si esset ad hoc apta. p hæc omnia vasa quæ erant necessaria in diuersis oblatiõib⁹ & sacrificijs tpe veteris testamẽti signãt vasa necessaria in

in Babylonem, & pretiosissima vasa domus dñi. Tertiò cū Sedecíam cepit & cęcauit, filios eius interfecit, & incendit domū domini, & Ierusalē destruxit. vnde Ieremias primò dicit esse translata tria milia & .xxiij. Secundò, octingentos.xxxij. Tertiò, septingentos.xlv. Summā verò cōputans dicit esse animas quatuor milia sexcentas. Quod historialiter factū, spūaliter innuit, quia omnes qui sanctę trinitatis fidē per errorem polluunt, & euāgelium doctrinam non custodiūt, & pfectionē bonorū operū despiciūt, regi confusionis merito seruiūt, qui lumine scientiæ priuatos in captiuitatē ppetuę cōfusionis abduxit, & retrudit in carcerem inferni, vbi gemunt in perpetuum damnati. a ¶ Et factum est. Significat admirādā dei potentiā per bonos & malos equè sua exercere iudicia. Nam sicut Sedecíā incorrigibilem, & pphetis inobedientē p Nabuchodonosor cęcitate & captiuitate ppetua dānauit, ita p Euilmerodach & Ioachin, q licet pctōr fuerit, tñ pplo & ciuitati consulēs, se & matrē suā tradidit regi Babylonis, correctū misericorditer reipexit, & de pœnis liberans quieti restituit & honori.

E

F

Prothemata in Threnos Ieremiæ. Paschasius.

SVnt cātica canticorum, sunt & lamētationes lamētationū. Liber Salomonis, Cātica cāticorū. Threni Ieremiæ, lamētationes lamētationum. Sicut em cantica pcellūt, in qb⁹ spōsus aut sponsa dulcib⁹ fruūtur amplexib⁹: ita lamētationes, in qb⁹ spōsi à spōsa absētia multis modis' flet⁹ deplorat. vñ dr: Quō sedet sola ciuitas. In illis canticis inducuntur diuersæ psonę ad nuptialia gaudia: In his lamentationibus diuersæ abductę plangūtur. Cātica decēt in patria, lamentationes i hui⁹ vitæ miseria. Hinc Dauid ait: Te decet hymnus de⁹ in Sion, & tibi reddet votū in Ierusalē. Et alibi: Beatus vir cui⁹ est auxiliū abs te, ascē .i corde suo dispositi in val. lachry. &c. ¶ Paschasi⁹. Quadruplici plāgit alphabeto, q a & nos & mūd⁹ de quatuor elementis cōsistim⁹, igne, aqua, aēre & terra: vt q quatuor elementis cōsistimus, quatuor plāgamus alphabetis. Quod ppheta nō solū præsentia, sed pterita & futura deploret, liber Paralipomenon manifestat, vbi legit qd⁹ vniuers⁹ Iuda & Ierusalē luxerē Iosiā. Sed Ieremias pcipuè sub q̄drato cœli cardie pctis seculi delicta q̄drato alphabeto luget, vt oēs ad lamēta inuiter. Materialis em hīc nūerus est, q a & homo & mundus q̄tuor elemētis est cōpactus. Quatuor sunt tpa, q̄tuor climata: ætas quoq; nostra quatuor constat partibus. s. tpis, & diei, & hebdomadis & mēsis & anni. Hic ergo numerus materialis quasi quadrat⁹ est solidus, oīa sibi vt subsistāt quadrat, nō solū terrena, sed etiā cælestia. Quatuor sunt euāgelistæ, q̄tuor vtutes egregiæ vñ cęteræ egrediunt. qb⁹ q̄si quatuor Paradisi fluminib⁹ oīa virtutū germina irrigant. Quia ergo q̄tuor elementis subsistimus q interi⁹ exteriusq; delinquimus, iustū est vt cū ppheta q̄ternario numero defleamus, & materiali nūero nos intus exteriusq; renouemus: vt singulis morū corporūq; corruptionib⁹ singula opponant elemēta literarū, vt qui sup flumina Babylonis captiui tenemur, absoluti pœnitētia & gratia in nostra Sion vera libertate pfruamur. ¶ Paschasius. Cōstat multa esse genera fletuum, multas differentias lachrymarum. Aliter propria dāna, aliter plangimus aliena. Aliter ploramus desiderio cælestis patriæ. Aliter pro scelerum immanitate & terrore gehennæ. Aliter pro dolore cordis. Aliter pro amore piæ recordationis. Has diuersitates fletuū diuina scriptura in diuersis locis explanat, cū singulorū varios affect⁹ & lamenta explicat. vnde Dauid: Fuerunt mihi lachrymæ meæ, &c. Et alibi &c. Et alibi: Laboraui i gemitu meo, natare faciam tota nocte lectum meum, lachry. me. tr. me. rig. Et Ieremias: Caligauit oculus meus p amaritudine, &c. His affectib⁹ fideles mouent, q totū volumē illud Ezechielis in sensum mentis trasiciūt, in quo erāt scriptæ lamētationes, & carmē, & væ. ¶ Paschasius. Tā terrenę cuitatis ruinā q̄s ecclię dāna, & aiarū discrimina i lamētatiōib⁹ exponere, & p opportunitate locorū ad tria tpa sēs⁹ decernim⁹ dirigere. Threni sicut ait Hie. metrica lege cōpositi apud Heb. sūt. vñ apud Latinos in singulis sni arū principijs, singulæ Heb. lię pnotant, à qbus i ppria lingua vnusq; q̄ vers⁹ icipit. Nec tot līæ vacāt à mysterio, cū nec vn⁹ apex aut vnū iota de lege pteriri debeat. Vñ singularū lārū intelligētia, singulis sentētijs est aptāda. ¶ Aleph interpretat doctrina. Vera autē doctrina est, q̄ de⁹ cognoscit, & vniuscuiusq; stat⁹ vel defect⁹ nō ignorat. vñ Isa. Glorificate dñm i doctrinis. Vñ bene Ieremias spū mœroris ✠ plenus ait:

Threni

Mattli. 5.c.

Isa. 24.c.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ In an. sep. Iu. Et logt hīc scriptura de translatis cū Iechonia filio Ioacim, vt dicit Ra. Sa. & alij Heb. Sed cōtra hoc videt qd' dr. iiij. Re. xxiiij. q trāslati cū eo fuerūt decē milia. Sed hæc dissonātia solui tur p hoc qd' hīc dr, Iudęos tria milia. i. de tribu Iuda. de alijs āt tribub⁹ fuerūt septē milia, q hīc omittunt. &. iiij. Regū cū illis nūerant. Itē. iiij. Regū dr, qd' ista trāsmigratio fuit anno octauo Nabuchodonosor: hīc āt dr anno septimo. Ad qd' dicēdū, q ibi accipiūt anni Nabuchodonosor à principio regni sui, hīc āt ab illo tēpore q̄ Ioacim filij⁹ Iosię fuit ei subditus & seruiēs sub tributo. Nabuchodonosor āt iā regnauerat vno anno. b ¶ In an. oct. de. Na. Loqt hīc de trāslatione pplī cū rege Sedecia. Sed cōtra hoc videtur qd' suprà dr capite isto. Ipse est annus decimusnonus Nabuchodonosor regis Babylōis, &c. Et soluit hoc sicut & pcedēs. q a hīc accipiunt anni Nabuchodonosor à tpe, à quo Ioacim factus fuit ei⁹ seru⁹, suprà verò à principio regni sui. c ¶ Anno vi. t. Na. tr. Tūc em cepit Tyrū & plures alias ciuitates circa Iudeā, ad q̄s cōfugerāt añ plures Iudę timore Nabuchodonosor: & illi tūc fuerūt capti, & in Babylonē ducti. d ¶ Oēs erant mę. hīc nūeratæ. e ¶ Qua. mi. sex. Scīdū tñ, qd' fuerūt multò plures, sed hīc & in libro Regū nūerant tm notabiliores. f ¶ Et factū est. Hīc vltimò ponit ordinatio de Iechonia rege, q post lōgū carcerē fuit honoratus i Babylone, cū dr: Et factū ē i tri. sep. an. tran. Ioa. Tantū enim fuit in statu humili. g ¶ Leuauit Euil. Isie enim regnauit post Nabuchodonosor patrem ſum secundum Hebręos. Et mortuo patre cum regnaret, honorauit Ioachin super omnes principes regni sui, vt apparet in litera. Rō autē huius secundum aliquos, quia Nabuchodonosor patre percusso amentia, iste Euilmerodach filius eius voluerit regnare, & videbatur de percussione patris gaudere. propter quod Nabuchodonosor in regnum restitut⁹ fecit eū incarcerari cū isto Ioachin, & sic cū eo cōtraxit amicitiā: ppter quod constituit⁹ in regno mortuo patre honorauit eum. Cætera patent in litera.

Moralit.

✠oblatione vnius sacrificij pfecti, quod est eucharistia tēpore noui testamenti. f ¶ Et factū est in tricesimo septi. an. Sēsus huius mysticus positus est. iiij. Regum, i fine, vbi propriè habet locum.

NICO. DE LYRA.

a

Threñ. 1. a.

Psal. 64. a.

Psal. 83. b.

Quadratū alphabetū

2. Par. 35. d.

Varij fletus

Psal. 41. a.

Incipiunt Lamentationes Ieremiæ, quæ Græce θρῆνοι Threni, Hebraicè קינות Kinoth inscribuntur.

a

ET factum est postquā in captiuitatē redactus est Israēl, & Ierusalē deserta est, sedit Ieremias

b

Primo.

tria milia & uigintitres. In anno

c

Secundo.

octauodecimo Nabuchodonosor transtulit de Ierusalem animas octingentas trigintaduas. In anno

d

Tertio.

uicesimotertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militiæ Iudæorum animas septingentas quadragintaquinq;.

a *Quæ primo vel secundo vel tertio captiuatæ sunt.*

Omnes ergō animæ quatuor milia sexcentæ. Et factum est in tricesimoseptimo anno transmigrationis Ioachin regis Iuda duodecimo mense, uicesimaquinta mensis, le-

e f

g

a *Nepos Nabuchodonosor.*

uauit Euilmerōdach Babylonis ipso anno regni sui caput Ioachin regis Iudæ, & eduxit eum de domo carceris, & locutus est cum eo bona. Et posuit thronum eius super thronos regum, qui erant post se in Babylone, & mutauit uestimenta carceris eius: & comedebat panem coram eo semper cunctis diebus uitæ suæ. Et cibaria eius cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis, statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ cunctis diebus uitæ eius.

a

h

ET factum est postquā in captiuitatē redactus est Israēl, & Ierusalē deserta est, sedit Ieremias

tera. Rō autē huius secundum aliquos, quia Nabuchodonosor patre percusso amentia, iste Euilmerodach filius eius voluerit regnare, & videbatur de percussione patris gaudere. propter quod Nabuchodonosor in regnum restitut⁹ fecit eū incarcerari cū isto Ioachin, & sic cū eo cōtraxit amicitiā: ppter quod constituit⁹ in regno mortuo patre honorauit eum. Cætera patent in litera.

Moralit.

✠oblatione vnius sacrificij pfecti, quod est eucharistia tēpore noui testamenti. f ¶ Et factū est in tricesimo septi. an. Sēsus huius mysticus positus est. iiij. Regum, i fine, vbi propriè habet locum.

NICO. DE LYRA.

ET factum est postquam in captiuitatē re. Totum istud vsque ad finem capitis videtur appositum ab aliquo expositore, ad cōtinuandum sentētiam capitib⁹ sequētibus, quod nō est in Heb. nec in libris correctis.

plenus ait: Quomodo sedet sola ci. Non plangit mœnia ciuitatis, sed tropice populū in captiuitatem ductum. vnde Isa. Et relinquetur filia Sion sicut umbraculū in vinea, & sicut tugurium in cucumerario: & sicut ciuitas quę vastatur. Fit vehemens exclamatio propheę, plena fletibus, plena doloribus, plena admiratione

Isa.24.

Lamentatio

& stupore. ¶ Lamentatio est, aut ex mœrore pśentis vitę, aut ex desiderio æternæ vitæ cordib⁹ humanis dono spiritussancti infusa compunctio. Legimus Dauid lamētatum super Saul & Ionathā, & super Absalom. Fleuit Ezechias fletu magno. Fleuit Petrus amare. Sed hæ merito lamētationes lamētationum vocantur: & sicut genus reducitur ad speciē, vt aliquando spēs ad genus † extendatur, sic terrenæ Ierusalem & populi excidium deploratur, vt pśentis ecclesię damna defleantur. Sic generalitas noui populi & veteris, qui à fide corruentes captiuanē, vt vniuscuiusq; animæ quæ fuit templum spiritus sancti ruina plangatur. Sic ad pśentem captiuitatem sub qua fit hæc propheta, lamentationes intendunt, vt quæ facta est sub Tyto & Vespasiano penitus non omittant. Omnes deniq; præsentis vitæ causas & ruinas cernens propheta, & gemit & plangit & plorat ad singula, vt discant singuli deflere propria, cū defleat ipse communia & aliena delicta.

2.Regū.ac. 4.Reg.20.b. Luc.22.b.

† offendat

† tēdit. c. sancta.

¶ Gilbertus. Lamentatiōes Ieremię mēbro patet orōnis maximè distingui, vel dissoluto colorari. Res em̄ breuiter absoluta sine totius sentētiæ demostratione dr̄, q̄ alio orationis mēbro excipit, sicut est hîc: Plo. plora. Interdū verò more dissoluti cōiunctiones de medio auferūtur, partes separatę offerūt hoc mō: Quō se. so. ciui. & more rhetorico aliqñ duobus mēbris, aliqñ tribus, aliqñ pluribus cōstat oō. ¶ Gilbertus. Rhetoricorū colorū splēdorē, & sententiarū grauitatē, & elocutiōis ornationē me tacēte diligēs lector nō tacebit. Locorū q̄q; rhetoricorū multitudinē, & dialecticorū raritatē, & argumētorū subtilitatē gratis iuenies. Prętera & rhetoricę cōquestiōis hūilitatē, & interdū indignatiōis asperitatē, vel vtriusq; cōmistionē, nullo docēte docebit. Rudib⁹ tñ satisfaciēdo & cōquestionē & indignationē rhetoricā, ppriis definitionibus ad mediū deducere nō grauabor. Est em̄ (vt ait Tullius) cōq̄stio, oō auditorū misericordiā capt̄as. Cui⁹ prim⁹ loc⁹ est, dū p quē, q̄ bus i bonis fuerim⁹, & qb⁹ i malis nūc sim⁹, ostendimus, sicut hîc: Quō se. so. ci. Indignatio est oō, p quā cōicit, aut i hoiem odiū, aut i rē offensio. Cui⁹ prim⁹ loc⁹ est ab autoritate, cū dr̄: Quārę eas res gerere fuerit dignas immortalib⁹, &c. Sicut hîc: Cādidiores Nazarei eius niue, &c. In prio ergo alphabeto paucos cōquestionis & indignatiōis locos assignādo, diligētiori & pspicaciori viā apio lectori. a ¶ Aleph. Doctrina. s. vt seipsum & deū cognoscat hō. Hanc plebs Iudæorum non habuit, idcirco merito hostibus subiacuit.

Tullius ad Herennū

Infrà. 4. b

Aleph

GLOS. ORDINA. CAP. I.

QVOMODO sedet sola ciuitas. Subuersionē miseręciuitatis, & ruinā cælestis ppli nō solū sub Chaldęis accidisse, verū sub Tyto & Vespasiano pleni⁹ complēdā pronūtiat. an vltimā em̄ captiuitatem nō sola iure sedere dicitur, nisi fortè pro doloris exaggeratione. A Chaldæis pauperes, terræ cultores relicti legūt, q̄bus Godolias pesse iubet. Nec ciuitas oīno destruit, sed post mortē Christi vastāda differt, vt nec lapis sup lapidē nec pps i ea relinquat. Reuersis em̄ à captiuitate creuit yga furoris, q̄a p monita & correctiones ppheta rū nō sūt ad deū reuersi, sed bñficijs dei semp fuerūt ingrati. Vñ Moyses. Scio cōcrētionē tuā & ceruicē tuā durissimā: semp cōtrioseę gisti cōtra deū. Et Stephan⁹ in Actib⁹ apłorū: Dura, inquit, ceruice & incircunciſi corde. Propterea sępe flagellis attriti, ab hostib⁹ oppressi, malis omnibus afflicti, nec sic crediderunt: sed exacerbauerunt deum excelsum: & iō captiuatis iam x. tribub⁹ in Assyrios duæ quæ remanserunt domum Dauid sequētes, & deum specie tenus colentes, paulatim crescente malitia primū in Chaldæa captiuantur. vñ hîc ciuitas plangitur: b ¶ Quomodo sedet sola ciuitas. Paschasius. Hist. Quomodo se. sola ci. Ierusalem populis spoliata & ignominia plena, inter hostes humiliata: olim populo C sa & inter hostes gloriosa. Facta est quasi vidua do. ge. Regibus destituta, sacerdotibus desolata, tēplo prophanato, & vasorū gloria † exposa, auxilio dei destituta. Dña gentiū quas antè subuerterat & subiugauerat. ¶ Paschasius. Mora. Anima sola sedet quasi vidua bonis exuta y tutum, quę subiecit se dominio Chaldæorū, & pubertatis suæ contēpsit spōsum. Chaldęi captiuantes interp̄tant, hi sūt dæmōes q̄ de solio cęlestis patriæ aiam reuocāt, & in ptāte suā captiuāt. vñ Isa. Intra i tenebras filia Chaldæorū, q̄a. s. filia dei i lege y tutū stare noluisti. Intra mutato noīe i tenebras cæcitatis. vñ Ieremias gemēs exclamauit: Quō se. so. ci. aia. s. quōdā y tutib⁹ & suffragnś sāctorū q̄ si ciuitas plena pplo, nunc desolata, quæ prius pollebat diuinis operibus inter frequentias sodalium, nunc inter hostes sedet

† expoliata Moraliter

Isa.47.a

☞ squalida

Incipit postilla fratris Nicolai de Lyra super Threnos Ieremiæ. CAP. I.

QVomō se. In pcedētib⁹ huius libri, pphetauit Ieremias destructionē Ierusalē futurā, hîc cōsequēter deplorat eā iā factā. q̄a vidit suā pphetiā cōplētā. Circa qd̄ sciēdū, qd̄ singulis y sib⁹ līīs Hebraicę pponuntur secundum ordinem alphabeti. Et dicunt aliqui, quod præpositæ sunt ad significandum sententiam versuum quibus pponuntur. & sic ex interpretationibus literarum procedunt ad expositionem versuum. Sed hoc non videtur bene dictum. Primò, quia Hebræi quorum sunt istæ literæ, & per consequens virtutē earum debent magis cognoscere, nihil tale dicunt. Secundò quia litera per se sumpta vt litera est nullam habet significationē, nec p consequens interpretationē, licet aliqua līra vt est, dictio aliqd bgnificet, sicut apud Latinos hęc līra, a, put est ppositio, significat sine. Si ergo ex ista significatiōe aliquis vellet procedere ad exponendum virtutem ipsius, a, prout est litera, vel per scripturam, a, incipientē, esset manifesta æquiuocatio. Ité ipsi imaginātur, quòd istę literę nō sint de integritate y suū, sed quasi quędā tituli eis ppositi, qd̄ nō est verū, quia sic sunt de integritate versuū in Heb. sicut apud nos in illo hymno: A solis ortus, &c. līę Latinæ incipiendo ab, a, vsq; ad, g, inclusiuè, sunt de integritate versuū, q̄a primò incipit p a. A solis ortus, &c. secūdus p, b. Beatus autor seculi, &c. & sic cōsequēter vsq; ad, g, & eodē mō est hîc de literis Heb. i Hebræo: sed trāslator nō potuit in Latino seruare ordinē literarū Latinarū in principiś versuū: q̄a prima dictio i Heb. p qua trāsferē quō, incipit per aleph. & quō incipit per, q, & iō singulis y sibus prępositis separatim līas Hebraicas per ordinē, nō ad designandū aliqd, nisi qd̄ per tales līas incipiunt versus in Heb. Lamētationes em̄ istę scripte sunt metricè in Hebr. & tpe Ieremię currebat modus talis metrificandi aliquā materiā. s. qd̄ versus inciperēt ordiate à literis alphabeti. Sciēdū etiā, qd̄ hîc non est q̄rendus, pcessus artis', sed magis dolentis & cōquerentis, q̄ lamētans aliqd̄ factū, idē frequēter repetit sub alijs verbis: sicut mater lamētās filiū mortuū, aliqñ nominat ipsū proprio noīe, aliqñ noīat eū cor suū, aliqñ vitā suā, & sic de alijs: & frequēter de vna pśona trāsit ad aliā, magis sęd'm mortū affectiōis, quā sęd'm ordinē rōnis. Prętera sub nomine ciuitatū vel locorū intelligit ppłus ibi prius habitās, & sic dr̄ ciuitas vel locus desolari vel flere, p desolatiōe & fletu ppli. His igit̄ pmissis hęc pars libri Ieremię, q̄ apud Heb. קינות Kinoth vocat. i. lamētationes, i duas partes diuidit: q̄a prò ponit Ieremiæ lamentatio. secundò eiusdem oratio. v. c. Prima diuidit in quatuor partes secundū quadruplex alphabetum Hebra. secūdū qd̄ lamētationes istæ metricè scribuntur & hoc in quatuor capit. Et hoc modo prśens caput posset diuidi in. xxñ. partes sęd'm numerū līarū, sed nō ē vis, q̄a sicut dictū est, istę literę nō ponunt hîc ad sensū literalē designādū. Dicit ergo: a ¶ Quomodo sedet sola. i. habitatoribus suis priuata. b ¶ Ciuitas plena populo. ✠ antequā esset

Diuisio

Moraliter

Moraliter. a ¶ Quomodo sedet so. ciui. Hîc incipit lamentatio

Deutero. Act. 7. f

Historicè

propheta flens, & planxit lamentatione hac in Ierusalem, & amaro animo suspirans & eiulans, dixit:

a ¶ Doctrina secundum Hieronym.

Caput I. Aleph.

a ¶ Affectuosè, admirative. b ¶ Humiliata. c ¶ Populo spoliata. ¶ Destituta vel desolata auxilio dei & angelorum. ¶ Habitu plorantis. d ¶ Ierusalem, vel anima, vel ecclesia.

b QVOMODO SEDET, solâ ciuitas

squalida, cui nulla est societas sanctorū, nulla cōmunio sacramē-
Et torū, nulla cū sponso participatio, sed redacta est in tributū vitio-
rum. Vnde etiā dicitur, multis me reliquit pater meus creditori-
bus obnoxium: quibus etsi quotidie laboro, nō satisfacio. Multa
sunt delictorū tributa, quibus anima est obnoxia, donec per pœ-
nitentiam ad libertatem redeat. vnde:
Iohel.1.b. Plange quasi virgo accincta sacco sup
† De imu. virum pubertatis tuæ. vnde vox plan-
ecc. nō mi- gentis sequitur: Plorans plorauit in no-
nus. cte. ¶ Quomodo sedet sola ciuitas.
Allegoricè Paschasius. Allego. Lachrymosius plan
genda est ecclesia culpis exigētibus, spō
si absentia viduata. Quō sedet sola ciui-
tas, dei & angelorū auxilio desolata. Si
em sponsus cū ipsa esset, non esset lugen
Mat.9.b. da: Quia non pnt filij spōsi lugere q̄diu
cū illis est sponsus, sed gaudio gaudent
ꝓpter vocem sponsi. Cū verō matrē. i.
ecclesiam à vero sponso viduatā sense-
rit, nō solū filios, sed & oēs amicos flere
cōuenit. vñ: Ieremias p̄ oib⁹ & ꝓ oib⁹
flebat non ruinā saxorū sed hominum.
Iob.2.c. Quō se. so. ci. Plorantis demonstrat ha
bitū. vñ & Iob in sterquilinio sedisse p-
hibet, vt dolentis exprimeret affectū, q
Psal.136.a. & ipse dolēs interpretat. De hac captiuitate dicit: Super flumia Ba
bylonis illic sedimus: Qui. s. sedere in throno regni & in summo ꝟ
tice cæli stare noluimus, iure sup flumina tentationū sedentes do-
Is.47.a. lemus. vnde Isai. Descende, sede in puluere filia Baby. sede in ter-
ra, nō est soliū filiæ Chaldæorū: ita Ierusalem nostra cū in confu-
sionē p̄ctorū venerit, nō est ei soliū dignitatis, sed sordidaꝫ terrenis
vitijs. vñ Ieremias plangit, quia nō mō sedet terrenis operib⁹ sor-
didata, sed qa sola & quasi vidua. Vidua, qa ꝓ turpitudinis sœdi
F tate à sponso derelicta quasi vidua. Non verē viduatā etsi à ipō
so ad tps despicit, spōsalitatis tñ iura retinet, vt si redire ꝓ pniam
voluerit, sponsū recipiat cū satisfecerit: & tādē vestē immortalita
tis recipiat, q̄ reuestita nulli⁹ tributo subiacebit. vñ Paul⁹: Nemi-
Rom.13.c. ni q̄q̄ debeatis, nisi vt inuicē diligatis. a ¶ Plorans plo. Pascha
Historicè sius. &c. Quę sit q̄ ploret, Beth litera oñdit interpretatione, q̄ inter
Gen.46.a. pretaē domus, q̄. scū Iacob in Aegyptū est ingressa, & dñi clemē
Psal.113.a. tia egressa, sc̄m illud Psal. In exitu Israel de Aegypto, &cæ. Sed
rursꝰ exigētibꝰ pctis in Babylonē captiuaē. vñ: Plorās plo. i no.
qa in die nō daē eis requies, vt saltē suis consolent lachrymis. & se-
rō oculos abluant quos prius ad idola leuabant. Et qd̄ grauꝰ est
ex oibꝰ amicis eiꝰ priꝰ blādictibus, nō est q̄ cōsoleē. Lachrymę
eius in m. eius, vt magis inter hostes confundātur, & suis saturen
tur opprobrijs. Propter idololatriā em ppls in captiuitatē ductꝰ
duret ab hostibꝰ affligebat, sed sub Tito & Vespasiano duriꝰ: quem
diu patiētia dei sustinuit, sed impœnitēs irā sibi in die furoris the-
saurizauit. ¶ Plorans plo. Quartus locus cōquestionis, ꝓ quem
res turpes & humiles indignē patiētibꝰ proferunt, q hīc frequentissimē
Moraliter frequentaē. ¶ Plorans plo. in no. Paschasi. Aia. s. i pctōrū cæci-
Iob.3.b. tate, de q̄ dr: Sit nox illa solitaria, nec laude digna: sed non plorat
suo arbitrio, sed miserāte dño. Vñ i psa dñi plāgēs, ppheta dicit:
Luc.22.g. Quō se. so. c. Nisi em dñs misericordia motus eā solā sedere vidis
set, ipsa se minimē ploraret. Respexit dñs Petrū, & fleuit amare. La
chrymę eiꝰ in ma. e. Maxilla aiæ cōscientia est. Vultus i maxillis for
maē, cū vniuscuiusq; qualitas in cōscientia mōstraē. Conscientia ve
rō q̄ nouit pctā sua, semꝑ debet fonte lachrymarū irrigari. Vñ Da
Psal.50.a. uid: Pctm meū cōtra me est semꝑ. Aliter nō est qui cōsoleē eā, vero
cōsolatore amisso. s. spiritusancto: cū p̄sertim oēs amici. i. affectus
prauæ dilectionis fiant eius inimici: cū in die iudicij sc̄m Aplm
insurgāt cogitationes miserā animā accusantes aut defendētes, &
dæmones pessimi psuasores, q nūc decipiēdo blandiūtur. ¶ Plo.
Allegoricè plorauit in no. Paschasi⁹. Allegor. Christi ecclesia plorat i nocte,
id est inter aduersa huius vitę, qa licet sit ad gloriā p̄destinata, ver
satur tñ inter caligines ignorātiæ & cęcitatis discrimina: plorat q̄
† infirmita soris tolerat, plorat itus † cęcitatis suæ ęrumnas: sed plorans plo-
tis rat, qa prius intus cōpungit, & sic exteriꝰ ꝓprijs lachrymis bapti-
zatur, q̄ de cordis fonte ꝓducūtur, q̄rū vbertatē insinuās prophe
ta ait: Plorans plorauit. Hoc mō nō minus exterior quàm interi
or homo reformandus abluit. vnde sequit: Lachrymæ eius i ma-
Cañ.4.a. xillis eius. Maxillę sunt q sciūt sua & aliena delicta plangere, non
tegere: de quibus dicitur: Genę tuę sicut fragmen mali punici: absq;
que eo quod intrinsecus latet. In his enim ecclesię pulchritudo o-
stenditur, & ipsorū prædicatione in corpus ecclesiæ traiicimur:
qui sicut plus cæteris in corpore Christi laborant, plus gemunt,
& plorant eos quos vident in nocte delictorū versari, & in cæci-
† quia tate erroris. Plorat ecclesia in nocte, † quæ peccatorum suorum
tenebras nō ignorat: lachrymas in maxillis portat, quibus pulchri
tudinē

a ¶ Ex gentibus & tribubus & linguis congregata.
¶ Olim populosa. b ¶ Ab opposito. c ¶ Non vere.
plena pōpulo. † Facta est quāsi ui a b
a ¶ Regibus, sacerdotibus, dei auxilio. ¶ Absente
sponso. b ¶ Deuictarum. ¶ Vitiorum.
dua domina gēntium: † princeps c d
a ¶ Quas tributarias fecerat. ¶ Ecclesiarum, virio-
rum, sensuum. b ¶ In maioribus, in prælatis.
c ¶ Dæmonum. ¶ Chaldæorum.
prouinciārum facta est ¦ sub tributo. e
a ¶ Domus Iacob, domus dei. b ¶ Anima, ecclesia.
populus Israel. ¶ Intus. c ¶ Exterius.
a Beth. Plorans plorauit in f
a ¶ Mundi aduersitate, peccatorum cæcitate. ¶ Aliena
a vera luce. ¶ Quia non licet in die. b ¶ Doctori-
bus quorum officio cibus animæ ad minores trahi-
tur. ¶ Prælatis, conscientiis.
nocte, & lachrymæ eius in maxillis g
a ¶ Dum est in nocte.
b eius. Non est qui cōsoleē eam, ex f

tudinem suam quotidie renouat. Prodest enim Maria Marthę la G
boranti, dum plorans plorat secus pedes domini. Plorat sponsa à Lucas
complexu sponsi remota, & in valle. i. in nocte ignorantię huius.
Plorās plorat, ꝓ patriæ scilic. cęlestis desiderio, & ꝓ peccatis suis
& aliorū in hoc seculo. Plorat in his qui mortui sunt mundo: Plo-
rat in virginibus, in viduis: plorat in oīb⁹ qui se peregrinos & hospites confitē
tur super terram. Non est qui console-
tur eam ex omnibus charis eius. San-
ctis videlicet & angelis, nisi recipiat cō-
solationem spiritus sancti. vnde: Omnes a
mici eius spreuerunt eam, quia de⁹ spre † dom
uit eam, & facti sunt ei amici cui deus inī
micus, à cuius æquitate non possunt dis
cordare. b ¶ Non est qui console- † trib
tur eam ex omnibus. Hoc propriè ad ria
vltimam captiuitatem pertinet, nā extūc
nec principes nec sacerdotes habuerūt.
In Babylone autem consolatores habue
rūt Danielē, & Ezechielē, & alios multos.

☞ Omnes

Nicolaus de Lyra.

antequam esset destructa. b ¶ Facta
est quasi vidua. id est dignitate regni &
sacerdotij orbata. c ¶ Domina gentiū. i. quæ fuit domina gē
tium, maximè tempore Dauid & Salomonis, qui multas gentes a-
lienigenas sibi subiecerunt, vt habet. ij. Reg. &. iij. & ad idem perti
net quod subditur: d ¶ Princeps prouin. sci. temporib⁹ dictis.
e ¶ Facta est sub tributo. regis Babylonis. f ¶ Plorans plo-
rauit. Per hanc reduplicationē intelligit fletus abundantia. g ¶ In
nocte. id est tempore tribulationis & angustiæ, qd̄ dicitur no.
h ¶ Et lachrymæ eius in maxillis eius. Per hoc designatur conti-
nuatio & diuturnitas fletus. i ¶ Non est qui consoletur eam
ex omnibus. quia populi Iudæis confœderati, vt Aegyptij & H
Syrij & aliqui alij, in necessitate eam reliquerunt: & non solùm re
liquerūt, sed etiam Chaldęis eorum aduersarijs fauerūt, iō subdit:

☞ Omnes

✻ casus Ierusalē historicè, ꝓ quā signatur lamentatio casus Ierusa Verūtā
lem allegoricè, quę est militans ecclesia. Circa quod sciendum, qd̄
in his lamentationibus eadem sententia frequenter repetitur sub
alijs verbis, & aliquando sub eisdem: sicut & in canticis lætitiæ be
ri solet. Item sciendum, qd̄ casum Ierusalem aliquando dicit deus
fecisse, qd̄ est intelligēdū permisiuè tm̄, quātū ad mala culpę, quā
tū autē ad mala pœnę, pōt intelligi deus fecisse nō solū permisiuè,
sed etiā actiuè. qa licet nō sit autor mali culpę, est tamē autor mali
pœnæ, secundum ordinem suæ iustitiæ procedentis. Igitur circa
Ierusalem allegoricam quæ est militans ecclesia sciendum, quòd
declinauit multùm à perfectione prima in prælatis & clericis, & e-
tiam religiosis, & similiter in principib⁹ & laicis sibi subiectis. Si-
militer temporibus modernis multùm defecit in numero fideliū.
Nam Aphrica tota (quæ aliquando fuit Christianis repleta, salt ē
pro maiori parte) iam est ab infidelibus habitata & possessa. Græ
ciaꝫ ò est schismatica facta, & tota terra sctā à Sarracenis cōcul
ta. Dicitur etiam quòd Armenia est eis subiecta de nouo, & non
solùm quantùm ad tributi redditionem, sed etiam quantū ad lo-
gis Mahumeticæ receptionem, saltem pro magna parte: quod est
materia magni doloris toti genti Christianæ. De Christianis autē
remanentibus, licet plures sint de ecclesia numero, pauci tamen
respectiuè sunt numero & merito: propter quod lamentando di-
cendum est: Quomodo sedet sola ciuitas. id est ecclesia quæ di-
citur ciuitas: nam in ea, debet esse ciuium vnitas per concordiam
charitatis, & nunc deo permittente & diabolo procurante, facta
est quasi sola respectu pręteriti temporis, & † dissuta mutuis dis- † dissuta
sensionibus & guerris. a ¶ Plena populo. secundum nume
rum & meritum scilicet tempore præterito. b ¶ Facta est
quasi vidua. Nam ex abundante malitia videtur Christus eius
sponsus eam in magna parte deseruisse. c ¶ Domina gen-
tium. id est quę deberet alijs gentibus dominari. e ¶ Facta
est sub tributo. Sarracenorum & aliorum infidelium in pluribus
partibus orbis, & in illis qui liberi sunt ab humano tributo mul
ti per peccatum dæmonibus sunt subiecti. f ¶ Plorās plora
uit in nocte, & lachrymę e. i maxillis. Hoc dicitur quantùm ad
deuotos qui sunt in ecclesia, qui considerantes prædicta sunt in lu
ctu & angustia. i ¶ Non est qui consoletur eam ex omni
bus charis eius. id est prælatis, clericis, & religiosis. Isti nanque
intimiores ecclesiæ debēt esse, & tamen eorum multi plus destru-
unt ecclesiam suis malis moribus & exemplis quā laici, iō subdit:

✻ Omnes

A a ¶Omnes amici eius. Tertiusdecimus locus conquestionis, per quē cū indignatione cōquerimur, cū ab his à quib⁹ minimè cōueniat, male tractamur. b ¶Migrauit Iudas. Paschasius. Historia. Migrauit Iudas propter multitudinē peccatorum. s. captiuari sunt nō solū vsq; in Babylonē, sed inde tanquā fugitiui seruipropter afflictionem seruitutis ad alias gentes migrauerunt: sed nec ibi requiē inuenerunt. vnde sequitur: Omnes persecutores eius. qui. i. fugitiuos psequebantur, & ante angustiatos, afflixerunt crudelius. Iure enim qui leue iugum domini fugerant, dura afflictione premuntur: & qui libertatē in Christo pmissam vilipendebant, afflictiōe seruitutis meruerunt laborabant. Migrauit Iudas de alijs hostibus ad alios, crudelitatem domino rum fugiens, sicut Cain fratricida, vagi & profugi habitabant Iudęi inter gētes nullā requiem inuenientes, confusiōis suę ignominiā circunferentes, quia Christū fratrem suum occidere non timuerunt. ¶Plenitudine enim delictorū suorum migrauit Iudas in captiuitatē, quæ sibi accumulādo peccata prouocauit dei vltionem. Aliter enim sibi gentē dilectam & gloriosam non traderet de⁹ in captiuitatis ignominiā, qui se nondū Ammorrheos posse tradere dicit, quia nōdū sunt cōplera peccata Ammorrhęorū. ¶Migrauit Iudas. Moraliter. Anima. s. quæ deū debet laudare, vel se accusando peccata aperire afflicta vitiorum seruitute, de vitijs migrat ad vitia, nec inuenit requiē. vnde Apostolus: Video aliam legē in mēbrismeis repugnantē legi mentis meę. Euadendi autem nulla via est, nisi quam ipse demōstrat, gratia dei p Iesum Christum. Sed misera anima à persecutoribus suis inter angustias, prægnantiū more tandem fessa deprehēditur. vnde: Vę prægnantibus & nutrientibus in die illa.

B Allegoricè ¶Migrauit Iudas. Paschasius. Allego. id est ecclesia Christi libertate amissa. Sępe in seruitutem gentium, & in afflictionem viciorum migrauit, & nullam inuenit requiē, sed de loco in locū fugiens, à persecutoribus deprehensa grauiori affligitur angustia. Sępe autem historialiter sic captiuatur & affligitur Ierusalem nostra, & inter hostes vagaē captiua, sicut historialiter figurabat Ierusalem terrena. c ¶Daleth. Interpretatur tabularum. De impuribilibus enim tabulis cedrinis. s. & Sethim constructa erat dom⁹ dei. d ¶Vię Sion. Octauus locus per quem dicitur factum, quod non oportuit, non factum quod oportuit. ¶Mysticè. Tabularum quadrata inducitur species secūdum anagogen, harum officio domus domini connexa quadrato culmine consurgit scilicet vijs, portis, sacerdotibus, virginibus. ¶Viæ Sion. Pascha sius. Histo. Prætermisso genere transit ad singularum species personarum, vt dum genus per species diuiditur, & species per genus reintegratur, luctus ampliōr multiplicetur. Et quia Threni lege metrica componuntur, secularis eloquentiæ figuris interdum ornantur, & per metaphoram rhetorica proprietate distinguuntur. Vnde hīc dicitur: Viæ Sion lu. &c. non quòd viæ sentiant aut lugeant, sed in solitudinem redactæ, luctum transeuntibus excitāt, eò quòd non sint qui ad solennitatem veniant. Simile est quod Moyses dicit: Audite cæli quæ lo. &c. Isaias quoque cælum & terram in testimonium vocat, vt cuncta cognoscant elementa iusti deum iratum, & ad iracundiam prouocatum. ¶Viæ Sion. Moraliter. virtutes. s. ad superaam Ierusalem ducentes, ad solennitatem animæ, cui sponsus ablatus est, cūm anima de arcæ superne intentionis ad exteriores labitur actiones. Solennitas eius est vitæ cælestis intima contemplatio, sed non sunt qui ueniant ad solennitatem affectus. s. prioris vitæ non veniunt ad solennia contemplationis animæ vel diuinæ, quia portæ sensuum sunt destructæ. Sunt enim portę mortis, sunt & iustitiæ. de quibus dicit: Aperite mihi portas iustitiæ, &c. & in Isaia: Aperite mihi portas, & ingredietur gens iusta. Sed quia mors intrauit per fenestras nostras, squalet animæ virginitas & gemit regale sacerdotium, dum pro virtutibus replemur amaritudine vitiorum. Egrediamur ergo de portis mortis, & portas vitæ reędificemus, interrogantes quæ sit porta domini, vt ambulemus in ea ¶Viæ Sion. Allego. Quoties ecclesia pro peccatis sui intus forisve repletur furoris domini amaritudine, merito lugent viæ, portæ iacent destructę, gemunt sacerdotes, squalidę sunt virgines, vt totius tabulatura domus quaternario numero designata concussa videatur. Vnde: Et alibi Ierem. State in viis & videte, & interrogate vias dñi. Viæ sunt, pphetæ, patriarchæ & alij, p quos ad Christū qui vera est via, venitur. Sicut enim lux dicitur à luce Christo, sic viæ dici possunt ab ipso. vnde Abrahā prima via credendi appellatur. Hę sunt vię Sion. i. cęlestis ciuitatis: hę lugēt & gemunt, eò quòd non sint qui veniant ad solennitatem cælestis patriæ: quia portæ destructæ. qui enim præsunt officio nec ipsi intrāt nec alio intrare permittūt: ☞Sacerdo.

C Ier. 6. d.

Nicolaus de Lyra.

✠Omnes amici ei⁹ &c. ¶Migrauit Iudas. Sicut enim fuit dictum ea. prędenti illos trāstulerūt Chaldęi, qui propter robur corporis, vel industriā artis poterant eis seruire, alios dimittentes, p cultura terræ. d ¶Habitauit inter gentes. populⁿ in Babylonē duct⁹. e ¶Nec inuenit requia laboribus duris affligebatur. f ¶Omnes persecuto. eius ap. i. Ierusalem. h ¶Inter angusti. s. famis & mortalitatis, quę prędualuerūt in ciuitate, quādo fuit capta vt dictū est. ē. Ra. Sa. exponit inter angustias. s. viarū, vbi capiebantur fugientes, quia non poterant diuertere. i. ¶Viæ Sion. Hīc conuertit se ad lamētādum tēpli destructionem, quod erat in monte Sion, cū dicit: Viæ Sion. s. per quas populⁿ veniebat ad templū de locis exterioribus. k ¶Lugent, hoc dicitur metaphoricè, sicut dicebantur gāudere in populi multitudine. vnde in Hebręo habetur: Viæ Sion herboſæ, quia nullus transibat per eas. l ¶Eo ꝙ non sint qui ve. ad solenni. i. ad solennitates, quia ponitur singulare pro plurali, sicut frequenter fit in scriptura veteris ac noui testamen. Ter enim in anno debebat populus comparere in templo. s. in paschate, pentecoste, & festo tabernaculorum, Exo. xiij. sed destructo templo & populo captiuato nullⁿ veniebat. m ¶Omnes portæ eius destru. quia à Chaldęis incensę, vt dictū est. ē. o ¶Sacerdotes eius gementes. quia aliqui fuerunt occisi, & cęteri in captiuitatem ducti. p ¶Virgines eius squalidæ. id est deformatæ ex fame & labore.

D †afflictę tristes

✠Et ipsa op.

---

a ¶Sanctis, vel angelis, vel affectibus pravis. ¶Prophetis, sacerdotibus, regibus. ¶Prius blasphemantibus. b ¶Gentes eius amicitia coniunctæ. c ¶Qui & chari. ¶Vel angeli. ¶Virtutes.

a omnibus †charis eius: omnes ᵇami- a

a ¶Quia deus spreuit. b ¶Dum subtrahunt auxilium quasi his quibus deus offensus est. Similiter ecclesia nonnunquam pro peccatis suis affligitur confitentur, tam ab interioribus quam ab exterioribus inimicis.

ci eius ſpreuerunt eā, & facti sunt ei b

a ¶Plenitudo. b ¶Decimus locus, per quem inopia, infirmitas, solicitudo, demonstratur.

b inimici. Gimēl. Migrauit Iudas c

a ¶Quia fugit iugum suaue domini, & onus eius leue.

propter afflictionem, & multitu- d

dinem seruitutis: habitauit inter

a ¶Alias. Gentiles, vel vitia, vel dæmones. b ¶Sic. Vitiis instantibus vel dæmonibus. c ¶Quos fugiebant, comprehenderunt crudeliter eos.

gentes, nec inuenit requiem: omnes e

a ¶Sequentes quasi fugitiuam. ¶Chaldæi Romani.

persecutores eius apprehenderunt f

a ¶Fuga & afflictione angustiatam. b ¶Afflictionum. ¶Peccatorum. c ¶Interpretatur tabularum. d ¶Prædicatores.

c eam, inter angustias. Dāleth. Vię h

a ¶Cælestis.

Sion lugent, eò quòd non sint qui i

a ¶Pedibus mentis. b ¶Patriæ cælestis. vnde: Constituite diem solin con. ¶Sanctorum angelorum.

ueniant ad solennitatem: omnes m

a ¶Quæ debent ornari. b ¶Qui debent gaudere.

portę eius destructę, sacerdotes eius n o

a ¶Pro peccatis. b ¶Castæ intentiones. c ¶Quę debent fulgere. ¶Quia a vitijs corruptæ.

gementes: uirginēs eius ††squali- p

---

destructę, gemunt sacerdotes, squalidę sunt virgines, vt totius tabulatura domus quaternario numero designata concussa videatur. Vnde: Et alibi Ierem. State in viis & videte, & interrogate vias dñi. Viæ sunt, pphetæ, patriarchæ & alij, p quos ad Christū qui vera est via, venitur. Sicut enim lux dicitur à luce Christo, sic viæ dici possunt ab ipso. vnde Abrahā prima via credendi appellatur. Hę sunt vię Sion. i. cęlestis ciuitatis: hę lugēt & gemunt, eò quòd non sint qui veniant ad solennitatem cælestis patriæ: quia portæ destructæ. qui enim præsunt officio nec ipsi intrāt nec alio intrare permittūt: ☞Sacerdo.

Ier. 6. d.

Nicolaus de Lyra.

✠Omnes amici ei⁹ &c. ¶Migrauit Iudas. Sicut enim fuit dictum ea. prędenti illos trāstulerūt Chaldęi, qui propter robur corporis, vel industriā artis poterant eis seruire, alios dimittentes, p cultura terræ. d ¶Habitauit inter gentes. populⁿ in Babylonē duct⁹. e ¶Nec inuenit requia laboribus duris affligebatur. f ¶Omnes persecuto. eius ap. i. Ierusalem. h ¶Inter angusti. s. famis & mortalitatis, quę prędualuerūt in ciuitate, quādo fuit capta vt dictū est. ē. Ra. Sa. exponit inter angustias. s. viarū, vbi capiebantur fugientes, quia non poterant diuertere. i. ¶Viæ Sion. Hīc conuertit se ad lamētādum tēpli destructionem, quod erat in monte Sion, cū dicit: Viæ Sion. s. per quas populⁿ veniebat ad templū de locis exterioribus. k ¶Lugent, hoc dicitur metaphoricè, sicut dicebantur gāudere in populi multitudine. vnde in Hebręo habetur: Viæ Sion herboſæ, quia nullus transibat per eas. l ¶Eo ꝙ non sint qui ve. ad solenni. i. ad solennitates, quia ponitur singulare pro plurali, sicut frequenter fit in scriptura veteris ac noui testamen. Ter enim in anno debebat populus comparere in templo. s. in paschate, pentecoste, & festo tabernaculorum, Exo. xiij. sed destructo templo & populo captiuato nullⁿ veniebat. m ¶Omnes portæ eius destru. quia à Chaldęis incensę, vt dictū est. ē. o ¶Sacerdotes eius gementes. quia aliqui fuerunt occisi, & cęteri in captiuitatem ducti. p ¶Virgines eius squalidæ. id est deformatæ ex fame & labore.

D †afflictę tristes

✠Et ipsa op.

✠ a ¶Omnes ami. eius spre. eam. fugientes ecclesiam per inde uotionem, sed non per bonum temporalium collectionem, ideo subditur: b ¶Et facti sunt ei ini. spoliantes eam bonis temporalibus, & non intendentes obsequijs eius. c ¶Migrauit lu. propter af. &c. Iudas qui interpretatur confitens siue laudans, signat primos religiosos in desertis habitantes, & ibidem assiduè diuinis laudibus intendentes. Sed quoniam hoc fuit laboriosum pluribus. ideo migrauerunt ad habitandum in ciuitatibus, ideo subditur: d ¶Habitauit inter gentes. non solùm quantùm ad corpus, sed etiam quantùm ad mores, Psal. cv. f. Commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, &c. e ¶Nec inuenit requiem. s. conscientiæ bonæ, magis turbationem, ideo sequitur: f ¶Omnes persecutores eius. id est dæmones. g ¶Apprehenderunt eam inter angustias. i. inter strictas religionis obseruantias quas transgrediuntur, & sic à dæmonibus capiuntur. i ¶Viæ Sion lugent, eo ꝙ non sint qui &c. ad solennitatem. nam religiosi habentes magnas possessiones, occupati sunt circa temporalia: & sic non conueniunt in ecclesia. Mendicantes etiam multùm discurrunt, & sic ad ecclesiam non veniunt, & de remanentibus in domo multi occupantur circa studium curiosorum & inutilium, propter quod in magna parte refugiunt ecclesiæ officium, ideo subditur: n ¶Portę eius destructæ. id est doctores & prędicatores, qui dicuntur portæ, eò quòd debent alijs aditum prębere, sed aditus ille destruitur per curiositatem doctrinæ. o ¶Sacerdotes eius gementes. nam curati quando leuantur ab eis subsidia pro bono communi, magis gemunt, quàm pro suis peccatis vel suorum subditorum. p ¶Virgines eius squalidæ. nam aliquæ moniales quæ dicuntur ecclesiæ virgines, de incontinentia sunt notatę.

Moraliter

Sacerdotes ge. Quia. s. lugent viæ. Virgines squalidæ. Quia de-
E structæ portæ. Iure autẽ sacerdotes virginibus copulãtur, qa vir
ginitate sacerdotiũ pollet, & virginitas regimine sacerdotũ eget:
quibus cõstupratis gradibus sequẽtiũ turba cõmoritur. vnde ge
neraliter sequitur: Et ipsa oppressa amaritudine. Quia si patitur
1.Cor.12.d. vnum membrum, compatiũtur omnia
membra. a ¶Facti sunt ho. Ista præ-
Deuter.28. dicta sunt in Deute. & sic completa qua
si, quia deo qui ds gentes subiecerat,
obedire noluerũt, merito gentibus sub
iecti sunt. ¶Facti sunt ho. &c. Pascha-
sius. Hist. quia dominus locutus est per
Histo. Moysen dicẽs: Tradat te dominus cor-
Deut.28.c. ruentem ante hostes tuos, & dispergã-
¶afflixit eã ris per omnia regna terræ, filij tui & fi-
liæ tuæ tradantur alteri populo. Et post
pauca: Aduena qui tecum versatur, as-
cẽdet super te, & erit sublimior: & ipse
erit in caput, & tu eris in caudam, Hæc
autem dominus locutus est propter ini
quitatem Ierusalem, non vt præscriben
do peccare faceret: sed vt monẽdo à pec
cato reuocaret. Sed quia deo noluit
obedire, ideo hæc o ia iusto iudicio dei
deplorat propheta accidisse. Propterea
præponitur He litera, quæ interpretatur
ista. q.d. Ista sunt iudicia quæ olim deus
per Moysen prædixerat. ¶Facti sunt
Moraliter hostes eius. Moraliter dæmones. s. prin
Eccl.10.a. cipantes, de quibus dicitur: Si spiritus
potestatem habẽtis ascenderit super te,
†cerui locum tuum ne dimiseris. Si enim mise-
ra anima vigilanter animaduertisset ho
stes malè suadentes, in capite esse nõ per
misisset. Locupletati sunt. contra nos
1 secu- s. inualescũt, vsu vitiorum crescente, vt
torem nisi auxilio dei fugere nequeamus. Sed
& ipse iratus est, qui propter iniquitatẽ
nostram hãc vindictam locutus est: qui
Iob.33.b. semel loquitur, & secundò idipsum non
repetit. Desperandum tamẽ non est aut
à luctu cessandum, quia paruuli tantùm. i. pusillanimes, nõ fortes
F captiuantur. Ante faciem tribulantis. multis. s. laqueis irretiti,
à quibus tamen deo miserante soluuntur. Instant enim hostes fa-
cti fortiores, aliquando in capite ipsam boni operis intẽtionem
Pro.23.c. polluentes, aliquando longiori vsu voluptatum animam reniten
tem præpedientes, secundum illud Salomonis: Qui seruum su
um à pueritia nutrit in delicijs, postea sentiet eum contumacem,
Ab his tantò difficilius liberamur, quantò in capite superiores &
Allego. locupletiores dominantur. ¶Facti sunt hostes eius. Allego.
Amos.3.d. Hæretici. s. aut pagani aut mali catholici locupletati sunt disputan
di facundia, cùm sit intelligentiæ penuria. vnde dicitur: Mittam
in eos non famẽ panis neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum dei.
Isai.36.d. Quòd cùm tollitur, hostes ecclesiæ in capite sublimantur, & scri-
pturarum diuitijs locupletantur propter multitudinem iniquita
tum nostrarum. Tunc verò canes muti non valentes latrare, fidẽ
non possunt defendere, aut debitam doctrinam subditis ministra
re: vnde paruuli qui non habent doctrinæ perfectionem, ducun
tur in captiuitatem, non habentes rectores aut defensores ante fa
ciem tribulantis hostis. s. visibilis aut inuisibilis vinculis delicto-
rum constricti. b ¶Et egressus &c. Quintus locus per quẽ an
te oculos singula ponũtur incommoda, quod ferè vbiq; notandũ
Histori. est. ¶Et egressus est. Paschasius. Histo. Huic sentẽtiæ, Vau, præ
ponitur qd' interpretat &. Q.d. & ista illis quę premissa sunt supe
rius, iusto dei iudicio in vindictam annectitur. Obsessa quippe Ie-
rusalem omnẽ decorem pulchritudinis exterius & interius iucũ-
ditatis amiserat diuitijs ablatis, templo & sacerdotio prophanatis,
ipsa fame & pestilentia laborabat: & qui subueniret, nõ erat: quia,
Facti sunt principes eius ve. arie. non inueni. pas. dissolutis virib⁹
pauido corde non defensionem, sed fugam meditantes. ¶Et e-
Moraliter gressus est &c. Moraliter. Anima. s. malis moribus illecta, quæ
perdidit decorem suum, id est virtutum ornamentum, nec subue
niunt principes animi. s. motus rationales vel scripturarum de-
†retũdere fensiones, quibus † retrudere debuit persequentes: sed magis fa-
Allego. tigato robore virtutum astricta nexib⁹ delictorum ppellitur in
Cantic.1.d. soueam eternę cõfusionis. ¶Et egressus est. Allego. Ecclesia. s. de
qua in Canticis dicitur: Ecce tu pul. es amica mea. Ab ea decor e-
Psal.130.a. greditur, quãdo hæreticorum rabie fides corrũpitur, de qua dici-
tur: Confessionem & decorem induisti. Facti sunt principes
ei⁹ pastores. scilicet & rectores in scripturis velut arietes pascua
vitę non in
vitę non inuenientes. Abierunt absq; fortitudine. Diuini verbi: G
quocunq; eos error impellit ante faciem subsequentis, vt qui mi-
nare ad pascua vitæ gregem dñi negligunt, ipsi ad pascua mortis
ligati vadunt absq; robore virtutũ. Decor enim ecclesię in omni
bus fidelibus est, sed maximè in sacerdotib⁹, & altario seruiẽtibus,
& in virginibus quæ iam suprà squali-
dæ memorabantur. c ¶Recordata est
Hist. Ierusalem. Paschasius. Histo. Non re-
cordatur ad consolationem desiderabi-
lium suorũ, sed ad multiplicandum do-
lorem cùm cadat populus eius in manu
hostiles. vnde præponitur Zai, quæ in-
terpretatur hæc. Hæc enim est vltio per vltio per
fecta, vt magis de bonis perditis doleat, † prolapsi
& prę uaricationis conscientia, & de ma- ti
lis quæ incessanter tolerat. Q. Diuina est
hæc vltio & perfecta, quã legislator præ
dixerat. s. cùm caderet in manu hostili,
& nullus subueniret. Insuper viderunt
eam hostes, &c. Sicut nos hodie recitata
sabbatha Iudæorum deridem⁹, quia eũ
peremerit in quo verum sabbathum ha- †hostes
bere debuerunt. Hæc est autem iusta de
lictorum compensatio cadere in manus
hostium, recordari iugiter dierum, non
solùm afflictionis, sed etiam prę uarica-
tionis, & ad rerum desiderabilium vsus
ex recordatione inhiare, vt de afflictio-
ne nouus dolor increscat, de præuarica-
tione confusionis mœstitia, de rebus per
ditis inardescat irremediabilis concu-
piscentia, de officio suę religiõis oppro-
brium vrat. ¶Re. est le. Mora. Ani Moraliter
ma licet serò recordatur desiderabilium
dũ cõspicit se artari vndiq;, & i mar⁹dia
¶boli affectus

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et ipsa oppressa amaritudi- H
ne: Id est non potens inde resurge-
re, sicut qui oppressus est importabili pondere. b ¶Facti
sunt, hostes eius &c. quia ante erant in cauda. c ¶Inimici eius
locupleta. sunt. de bonis quę erant in Ierusalem & Iudæa. Quia
tamen hoc factum est ex diuina iustitia, Subditur: Quia domi-
nus locutus est super eam. e ¶Paruuli eius. Qui secundum
leges belli non debebant occidi. f ¶Ducti sunt in captiuita. vt
crescentes seruirent Chaldæis. g ¶Ante faciem tribulantis.
Id est ducẽtis eos ad tribulationẽ: illi emẽ qui ducũt captiuos, fecũt
eos, re ante se, & nõ pòst. h ¶Et egressus est à filia Sion. i. à Ieru
sa. q̃ dicitur filia Sion, eò quòd ciuitas protegebat à tẽplo & regia
domo eius q̃ erãt in mõte Sion, sicut filia, ptegit à matre. i ¶O-
mnis decor ei⁹. s. regnũ & sacerdotiũ. Ideo sequitur: k ¶Facti
sunt principes eius velut arietes, insensati. m ¶Non inuenię
tes pas. fame afflicti. n ¶Et abie. &c. Non potentes in aliquo re
sistere. o ¶Ante faciem sub. i. in captiuitatẽ ducentis. p ¶Re
cordata est Ierusalem dierum afflictionis suæ, &c. considerans,
quòd illa afflictio meritò sibi venerat, ppter peccata sua pterita.
Omnium

✻ a ¶Et ipsa. s. ecclesia. oppressa eum. vnde beatus Bernar⁹ Moraliter
exponit illud Isa. xxxviij. cap. dictum in persona ecclesiæ: Ecce in
pace amaritudo mea amarissima. nã tempore pacis magis amari
catur de clericorum & religiosorum peccatis, quàm tempore ty-
rannorum de corporalibus tormentis. b ¶Facti sunt hostes
eius in capi. s. Saraceni in terra sancta, in Aegypto, & Armenia,
& alij infideles in pluribus locis. c ¶Inimici eius locupleta-
sunt. de bonis tẽporalib⁹, quæ à Christianis rapuerũt. d ¶Quia
dominus locutus est super eam. s. malum pœnę propter multi
tudinem mali culpæ. e ¶Paruuli eius ducti sunt in captiuita.
s. simplices Christiani, qui capta terra nõ poterant redimi. g ¶An
te faciem tribulãtis. i. duris laboribus affligentis. h ¶Et egre-
ssus est à filia Sion. i. ecclesia, i ¶Omnis decor eius. gratiæ & vir
tutis. k ¶Facti sunt principes eius. id est doctores & præla-
ti. l ¶Velut arietes non inuenientes pascua. sacrarum lite-
rarum sed pecuniarum. n ¶Et abierunt absque &c. in capti-
uitatem vitiorum. o ¶Ante faciem sub. s. dæmonis, qui nõ re
sistentes sibi impellit de peccato in peccatum in abyssum vitiorũ.
p ¶Recordata est Ierusalem dierum afflictionis suæ, & præ
ua. Considerando, quòd peccata sua bene meruerunt talia mala.
✻ Omnium de

boli affectus suos corruere: & quod putabat securius stare, diuina
A percussum vltione, tunc prǫuaricationis facta occurrunt, tunc afflictionis pessimæ, qua per multa aberrauerat facinora recordatur, nō ad cōsolationē, sed ad pœnę exaggerationē, iuxta illud qđ in inferno impij dicturi sunt: Erraumus à via veritatis & iustitię, Tripliciter plāgit eā, quia cōtra deū peccauit, quia nec pœnituit, quia post flagella ad deum redire noluit. vnde: Quia non est recordata finis sui. ¶ Sordes eius. Paschasius. Histo. Quasi Ierusalem instabilis facta est, & lōga via fatigata, sordes in pedibus portat: quòd magis de interiori homine quàm de exteriori plorat. Pedes synagogę, doctores legis sunt, q per viam quę Christus est, eam ducere debuerunt. Sed hi pedes sordibus scelerū inquinati sunt. Nec recordata est finis sui i. Christi, qui est finis legis ad iustitiā omni credenti. Ideo deposita est vehemēter. vnde propria voce Ierusalem exclamat: Vide domine &c. A principio nāque & hucusq; deplorauit propheta: ab hinc autem ipsa sua deplorat supplicia humiliata & peccatū suū cōfessa, quod significat Teth litera quæ interpretatur bonū. vnde: Bonum mihi domine, quia humi.me. Ipsa autem humiliata non sustinet amplius prophetam, sed cum gemitu, & lachrymis exclamat: Vide domine. More rhetorico conquestionem cum indignatione facit, vt iudicem contra hostem moueat, & ipsa misericordiam suscipiat. vnde addit: Quoniam erectus est inimicus meus contra te. s. non tuæ imputat iustitiæ, sed suæ superbiæ. Q. Vide primùm afflictionē meam vt miserearis, non facinora, quibus iras caris. Deinde quia erectus est inimicus, vt vleiscaris. ¶ Sordes eius in pedibus. Moraliter. Anima sordes habet in pedibus, sordes videlicet ☞ vitiorum

Histo.

Teth Psa. 118. i.

†in derisionem.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Omnium de. suorum. in diuinis condescensionibus sibi factis ad votum. b ¶ Quæ ha. à die. an. d. tempore Moysi quo deus pauit populum illum cibo cælesti. xl. annis, & multa alia beneficia contulit ei. c ¶ Cum caderet populus eius in manu. Eadem est enim sententia cōtrariorum, & ideo vnum oppositorum aliud ad memoriam reducit, & etiam magis apparere facit, quia opposita iuxta se posita magis elucescunt. e ¶ Viderunt eam hostes. captam & exulatam. f ¶ Et deriserunt sabbatha eius. id est cultum dei Israel, reputantes quòd saluare non poterat populum illū, sed hoc remouet propheta dicens. g ¶ Peccatum peccauit Ierusalem. id est peccatis peccata accumulauit. h ¶ Propterea instabilis facta est. non potens resistere aduersarijs propter dei sui offensam, non propter eius impotentiam. i ¶ Omnes qui glorificabant eam. tempore suæ prosperitatis. k ¶ Spreuerunt illam. tempore aduersitatis. l ¶ Quia viderunt ignominiam eius. id est destructionem & captiuitatē. m ¶ Ipsa autem gemēs. sub onere importabili. n ¶ Et conuersa est retrorsum &c. scilicet in confusionem à statu honorabili. o ¶ Sordes eius in pedibus eius &c. In Hebræo habetur: In

Moraliter D

†fimbrijs

✠ a ¶ Omnium desiderabilium suorum quæ &c. id est cō. solationum diuinarum quas habuerat tempore Christi & apostolorum. c ¶ Cum caderet populus eius. à statu virtutis in vitiorum. d ¶ Et non esset auxiliator. quia doctores & prælati qui deberent auxiliari parum curant, nisi de profectu suo temporali. e ¶ Viderunt eam hostes. id est infideles. f ¶ Et deriserunt sabbatha eius. ecclesiæ cultum idololatriam reputantes. g ¶ Peccatum peccauit Ierusalem &c. Hic redditur causa prędicti casus, qui est multiplicatio peccatorum ei⁹. i ¶ Omnes qui glorificabāt eam. propter vitam & miracula quæ faciebant episcopi, & religiosi prę teritis temporibus. k ¶ Spreuerunt illam, quia viderunt ignominiam eius. id est turpitudinem vitæ in modernis clericis & multis religiosis. m ¶ Ipsa autem gemens. sub peccatorum pondere. n ¶ Et conuersa est retrorsum. à statu perfectionis ad miseriam culpæ. o ¶ Sordes eius in pedibus eius. quod fit cùm per exercitium mali acquirit habitus per quem placet actus malus, secundū quod dicitur Pro. ij. c. Qui lætantur cùm malè fecerint, & exultāt in reb⁹ pessimis.

Moraliter

✠ Nec recorda.

a ¶ Pro qua afflictio. ¶ Mandatorum.

ctionis suæ & †prǫuaricationis, o/ a
a ¶ Virtutum. b ¶ Cælestium promissorum.
¶ Bonorum quæ contulit eis deus in Aegypto, in terra promissionis & in deserto.

mnium desiderabilium suorū quæ b
a ¶ Anima. ¶ Ad habendum scilicet, erat condita. vnde: Cogitasti dies antiquos &c.

habuerat à diebus antiquis: cùm ca c
a ¶ Per diuersa vita. b ¶ Cordis affectus. c ¶ Dæmonum.

derēt populus eius in manu hostili,
a ¶ Alius non poterat, & deus nolebat. b ¶ Vndecimus indignationis locus, quia cum iniuria contumelia iuncta est.

a & non esset auxiliator. Viderunt e/ d/ e
a ¶ Chaldæi vel quilibet Gentiles vel dæmones.
b ¶ Sicut hodie Iudæos deridemus.

am hostes, & deriserunt sabbatha f
a ¶ Vita, quod ad hoc respicit ipsa autem gemens & conuersa est retrorsum. idcirco enim dominus inducit tribulationem, vt peccator conuertatur & viuat.
b ¶ Confessio vel confessio, quia non peccatum excusat, sed vt peccatum ignoscatur postulat. ¶ Peccatū infidelitatis. ¶ viij. locus conquestionis.

b eius. Heth. Peccatum peccauit Ie/ r
a ¶ Per diuersa vitia. ¶ Per diuersas terras.

rusalem: propterea †instabilis fa/ h
a ¶ Scribæ & Pharisæi qui beatificant populum. vnde Populus meus qui beatū te dicunt, ipsi te decipiunt.
¶ Hæretici applaudentes, vel angeli vel sancti viri.

cta est. Omnes qui glorificabant e/ i
a ¶ Captiuam confusam, hæreli confusam, vel vitiis contaminatam.

eam, spreuerūt illā, quia uiderunt k/ l/ m
a ¶ Peccatum cognoscens. b ¶ Ad deum quem reliquerat. ¶ Per pœnitentiam ad conuersationem ęcclesiæ vnde excideras.

ignominiam eius: ipsa autem ge/
mens, & conuersa est retrorsum. n
a ¶ Bonum.
b ¶ Doctoribus a quibus debuit portari, vel affectibus.

c/ d Teth. Sordes eius in †pedibus eius: •

☞ E vitiorum. s. quę cęlestis vitę & pristinæ cōuersationis candorē per didit, vnde: Cōsurge Ierusalē, excutere de puluere. Anima enim
Isa. 52. a. quæ terrens intēdit actibus, sordes necesse est, vt habeat in pedi-
Psal. 43. d. bus. i. affectibus. vnde: Humiliata est in puluere anima nostra. Ab
his quotidie pedes lauandi sunt, ne contingat quod sequit: Obli-
ta est finis sui: deposita est uehemē
ter non habens. Sed dicat anima, dicat
ecclesia: Vide domine afflictionem
meam. nō peccatū vt damnes, sed affli-
ctionem vt liberes. quoniam erectus
Psal. 3. a. est. i. tibi imputans, tibi insultans, quasi
nequeas nos liberare. vnde Dauid: Mul
ti dicunt animæ meę: non est salus ipsi in
Allego. deo eius. ¶ Allego. Sordes eius. Eccle-
sia sordes in pedibus portat, quia in hu
† inualescit ius vitæ miseria nemo est qui sine squa
lore vitiorum incedat, saltem in pedib⁹,
quibus tangitur terra. Inde dominus
Ioh. 13. a. pedes discipulorum lauit, & nos inuicē
lauare iussit, & apostolis ait: Excutite
Matt. 10. b. puluerem de pedibus vestris. Pedes au-
tē ideirco lauit, vt pulchri essent & mun
di, & sic per totum mundum prædica-
Can. 7. a. turi discurrerēt, de quib⁹ dicitur: Quā
pulchri sunt gressus tui in calceamentis
Ephe. 6. c. 1 filia principis. Et alibi: Calceati pedes in
præparatione euangelij pacis. Sordes
autem sunt in pedibus, vita reproba in
prædicatoribus, quia non recordantur
finis sui. i. iudicij futuri, vnde deponen-
tur vehementer in conspectu dei, nō ha
bentes spiritum cōsolatorem, qui alios
consolari deberent. Conuersi ergo &
humiliati clament: a ¶ Vide domine.
Quartusdecimus locus conquestionis,
in quo orantur, qui audiunt humili &
simplici oratiōe, vt miserēatur. b ¶ Ma
num suam. Quintusdecimus locus cō-
† sępe F questionis, per quem nō nostras, sed no
strorū fortunas deploramus, sicut † ipsę
Ieremias fortunam populi deplorat.
Histo. ¶ Paschasius. Histo. Manum suam.
† despicior Hebr. 9. b. Chaldęus misit manus ad sanctasanctō-
rum, ad quę nō licebat nisi solis sacerdo
tib⁹ introire, & semel in anno: & cū san-
guine vasa decoris absulit, & sanctua-
rium prophanauit. Cuius rei causa red-
ditur, quia uidit dominus gentes ingres
sas sanctuarium suum. i. Iudæos Gentili
ter viuentes, & sanctuarium polluentes, quod ipse prohibuerat.
Psal. 77. g. vnde sequitur: De quibus prę. &c. Vnde & alibi: Tradidit in ca-
ptiuitatem virtutem eorum, &c. ¶ Manum sua. Moraliter. Dia-
Moraliter bolus audacter manum suam mittit ad animæ desiderabilia, & ausert virtutum ornamenta, fidem, spem, charitatem, discretio-
nem, &c. Quod iustus iudex fieri permittit, quia videt gentes, pra
uas scilicet suggestiones & cogitationes, & voluptates ingressas
sanctuarium animæ, quæ debuit ostium claudere, & in cubiculo
patrē orare. Tunc pudicitia corrūpitur, abstinentia euertitur, &
princeps cocorum oēs muros animę. i. virtutes euertere conatur:
sic vindemiatā suis bonis animā, sine cōsolatione relinquit. ¶ Al
Allego. le. Manum su. Hostis antiquus ad desiderabilia ecclesię manū mit
tit, in mēbris ipsius fidem cōtaminans, baptisma rescindēs, doctri
nam corrūpens, corpus & sanguinē dñi indigne cōtrectans, & va-
sa pretiosa. i. oues Christi quasi lupus deuastās. Et causa tanti mali
redditur, quia gentes. s. carnē amantes, quasi prępotium retinētes,
& Christi circuncisionē non habentes, ministri altaris efficiuntur.
Histo. c ¶ Omnis po. Paschasius. Histo. Quantā famē Iudęi passi sunt,
Nota historię nō tacēt, & Iosephus pcipuē manifestat. vnde hīc: Omnis
populus ei⁹ ge. & quę. &c. ad re. ani. i. corporalē vitā. ¶ Vide do.
Nota qđ ꝓpheteę ꝓfuerit, dum se non plāgentē Ierusalem plā-
xit, quę tamē suprā quasi in nobiliorib⁹ mēbris plāgēs inducitur,
Gallina ouā fouet nūc verō quasi⁹ vitali spiritu recepto omnis populus plāgere per
hibet. Vide d. Sicut em̄ gallina fouet oua sua, & coanimat, sic spi-
rituales viri subditos suos paulatim, vel monēdo vel plāgendo so
Allego. uēt, vt sibi coanimēt. ¶ Allego. Oīs po. e. ge. verbi dei, q de cælo
descēdit. In angustia famis ecclesia hūc panē q̄rit à doctorib⁹, nec
inuenit, qa dederūt q̄ę pretiosa ꝓ cibo, cęlestia. s. ꝓ terrenis, ęter-
na ꝓ caducis ad refocillandā animā, nō satiādā, qa innūeris deside
riis accēsam refocillare possunt, nō satiare. Hinc quoq; ppls gemēs
& q̄rens panē dei, qa praui affligunt & cruciant, quia nō ad votū
delicio sę vi-

a ¶ Christi vel iudicij futuri, vel captiuitatis. b ¶ A solio regali.

nec recordata est finis sui. † Depos[a] ita[b]
¶ Spiritum sanctum.
ta est uehementer, non habens conso
a ¶ Vox ipsius captiuæ. ¶ Vt miserearis. b ¶ Non iniquitatem.
[a] latorem. Vidē domine afflictionem [b] [c]
a ¶ Contra te superbiens.
meam, quoniam † erectus est inimi[a]
a ¶ Principium malorum scilicet, quia vidit deus gentes ingressas sanctuarium suum. b ¶ Operationem, suggestionem. c ¶ Chaldæus vel diabolus.
[b] cus. Iōd. Manum suam misit hō[a] [d]
a ¶ Regnum, sacerdotium, sanctasanctorum, vasa pretiosa, fidem, spem, baptisma, corpus Christi, & cæter a virtutes.
b ¶ Quasi: Hæc est præcipua causa malorum: quia.
stis ad omnia desiderabilia ei⁹, † quia [c] [e]
a ¶ Dominus. b ¶ Carnales, vel viris vel quia Iudæi cultum idolorum in templum contulerant. ¶ Sacerdotes Gentiliter viuentes. c ¶ Templum, animam, vel ecclesiam.
uidit gentes ingressas sanctuarium [f] [g]
a ¶ Sacerdos in quo fuerit macula non accedat offerre.
suum: de quibus præcēperas, ne in[a]
a ¶ Animam. b ¶ Manus, ex cuius tactu clamat: Vide domine &c. ¶ Vox propheræ. ¶ Quartus locus conquestionis.
[c] trarent in ecclēsiā tuam. Cōph. O[a] [h]
a ¶ Angustia libelli.
mnis populus eius gēmens, & quæ[a] [i]
a ¶ Verbi dei. b ¶ Cælestia pro terrenis.
[d] rens pānem. Dederunt pretiosa quę [k]
a ¶ Non ad satiandam.
que pro cibo, ād refocillandam ani[a] [l]
a ¶ Animalitatem. b ¶ Quartusdecimus locus conquestionis. ¶ Vox synagogæ, vel ecclesiæ, vel animę. c ¶ Facturam tuam, non iniquitatem meam.
mām. Vidē domine, & cōsidera: [m]
[n] [e] quoniam † facta sum uilis. La[a]
a ¶ Disciplinæ. b ¶ Duodecimus locus: indignationis. indignari enim videtur quod sibi præmium euenerit. ¶ Sancti. ¶ Non habentes hic manentem ciuitatem. ¶ Celeriter.
[f] mēd. O uōs oēs qui trānsitis per ui [o]

delicioſę vitę affluentia habetur. d ¶ Dederunt pretiosa quęq; G
Infelix anima pretiosa quæq; pro cibo donat ecclesia, qū virtutes Moraliter
mentis ad transitoriā delectationē inclinat, & refocillare nitit, dū
diuersis vitiis & desideriis satisfacere machinat. vnde: Populus
eius ge. & quærens pa- plangitur, quia quāuis pretiosa quęq; pro
cibo dederit, cōcupiscētię affectus nō sa
tiatur visu, gustu, & cęteris sensib⁹. Vn-
de si qua fortè virtus redeat, & spiritu †Deus
dei anima recreata cōualescat, iure cū ele bata
ctorū, multitudine plangēdo exclamat: Iob. 30.
Vide domine. q. d. facta sum vilis, mi-
hi humilis in oculis meis, qa manus do
mini tetigit me. Coph em̄ man⁹ interpre
tatur. Cū autē man⁹ domini, vel puniē-
do, vel reuelādo supplicia, vel instruen
do animā, vel negligentē ecclesiā tetige
rit, mox ad se rediens & ingemiscens di
cit: Vide do. q. d. cōsidera fabricam tuā,
quantū sit vilis. Aīa quę pri⁹ oblectata
vitijs gloriabat, manu domini tacta se
vilem profitetur, q̄ ad imaginem sui cre
atoris cōdita erat. e ¶ Facta sum vilis.
Vilisęfficitur ecclesia, cū crescēte nume † crescit
ro malorum nō summa petit & cælestia, videre in
sed infirma & terrena. f ¶ Lamed. Di greci
sciplina vel contritio. Quōd enim pro- Lamed.
pheta luget, alijs disciplina est & contri- Histo.
tio cordis, vt lugeant simili modo san-
cti. g ¶ O vos omnes qui. Paschas⁹.
Histo. Proprium est miserorum tantō
maiorem ęstimare suum dolorem, quā-
tō alienum minus intelligere studuerūt,
& quō magis dolorem suum sentiunt;
☞ alienum sibi

Nicolaus de Lyra.

betur: In oris eius, loquitur de ea, ſcut de muliere patiente menstrua; cuius immūditia descendit ad inferiora, ita q̄ fœdantur oręvestimēti interioris pedes tangentis. & per hoc designatur immun H ditia idololatriæ abūdans in Ierusalem propter quā fuit destructa. a ¶ Necre cordata est finis. i. exęcata vitijs nō co gitabat punitionē super se finaliter ven turā. Ideo subditur: b ¶ Deposita est vehemēter. ab omni honore & consola tione. ideo in persona eius orat prophe ta, dicens: Vide domine. d ¶ Manum suam misit hostis. i. populus Ammonitarum, & Moabitarum, vt dicit Ra. Sa. e ¶ Ad omnia desiderabilia eius. i. ad libros legis, de quibus dicitur Psal. xviij. c. Desiderabilia super aurum & la &c. dicit enim Ra. Sa. quōd Chaldęis currentibus ad aurum & ar gentum in destructione Ierusalem, isti magis voluerunt currere ad comburēdū libros legis, eō quōd scribitur Deut. xxiij. Ammo nites & Moabites non intrabunt in ecclesiam domini in æternū. Ideo subditur: f ¶ Quia vidit gentes. i. Ammonitas & Moabi tas. g ¶ Ingressas sanctua. suum. vbi lex seruabatur, & potis mē Deuteronomium in latere arcę, Deu. xxxj. g ¶ Omnis po. e. prę anxietate famis, quę pręualuit in Ierusalem obsessa à Chaldęis, vt habetur. 4. xxxviij. ca. k ¶ Dede. &c. illi qui erāt diuites. ¶ Ad re. animā. i. ad mitigandum famē, & non ad satietatē, ideo in per sona eius orat propheta dicens: m ¶ Vide d. afflictionem meam. n ¶ Et cō. releuādo eā. o ¶ O vos. Hīc inducit ꝓpheta alios ad cōpassionē, dicēs: O vos oēs. q trā. ꝓ vi. ꝓpe Ierusalē destructā.
Attendite & Morale
✕ a ¶ Nec record. i. verè beatitudinis à qua auersa est per inuo lutionem peccati, ideo subditur: s ¶ Depos. i. e. ve. s. pium docto rem & solicitum pastorē, ideo petit diuinā consolationem, dicēs: c ¶ Vide domine afflictionē meā quoniā ere. est ini. i. diabo lus. d ¶ Manum suam misit hostis ad omnia deside. eius. i. ad auferendum bona gratiæ & virtutis, sicut dicit Gre. ho. xxi. Nō curat antiquus hostis vt terrena tollat, sed vt charitatem in nobis feriat. f ¶ Quia vidit gen. ingres. sanctu. su. faciētes ibi tę Sala dini stabulum equorum. h ¶ Oīs po. ge. ex tali cōtemptu sancti loci. i ¶ Et quæ. pa. ad famis temperationem. Et quoniam hīc fuit valde doloroſum, subditur: m ¶ Vide do. oculo tuæ clementiæ. Prouocantur etiam alij ad compatiendum cùm dicitur: o ¶ O vos omnes qui transitis &c. quoniam vindemiauit me, vt lo. est do, tradens me infidelibus, ad meū sanguinē effundendum.
✕ De excello

alienum sibi æquari non cõsentiunt. Sed verius reliquiæ quę saluæ fiunt, cõritione cordis talia deplorant, qñ sanctuariũ destruitur, templũ prophanat, altaria euertũtur, lumẽ candelabrorũ extingui tur, libri cõcremantur, sacerdotes & Leuitæ captiuant, virgines & vxores hostili libidine polluũtur, omnia sancta cõtaminantur. Pro his & huiusmodi reliquiæ quę saluę factę sunt non immerito lu gent, cũ gen tem su am, non minus terrena quàm cę lestia bona perdere vident: sic enim vin demiant eam deus iusto iudicio, sicut in lege & pphetis locut⁹ est. ¶O vos omnes. Moraliter. Anima vitñs pgra uata nõ tamen omnino exęcata, videns alios cum desiderio ad patriam festinã tes, & per virtutũ viam gradiẽtes, cum ingenti dolore exclamat: O vos omnes &c. q. videte quibus sauciata periculis, quibus afflicta tribulationibus, quibus subiaceam passionibus. Quoniam vin demiauit me domin⁹. bona. s. virtutum iusto iudicio abstulit, quibus me quasi sponsam decorauit, in die furoris sui ex acerbatus malis meis. Vos ergo qui trã sitis per viam. i. qui pręsentem despicitis vitam tendẽtes in viam verã quæ Christus est, videte si est dolor sicut do. meus. cęlestia amisi, thesaurizaui mihi iram in die iudicij, & grauata malis meis, nõ pos sum vobiscum festinare ad gaudia cęli. ¶O vos omnes. Nostra Sion cuius conuersatio est in cęlis, de cælo in terris posita mẽbra sua conspicit, & quæ pa tiuntur quotidie de excelso cõspicit, vn de miserãdo proclamat: O vos oẽs san ctis. de qb⁹ Dauid dicit: Eũtes ibant, & flebant, &c. Hi eunt per viam quę Chri stus est, vestigia eius sequentes, neq; ad dexteram neque ad sinistrã declinãtes. Vocati enim ad paschales dapes, & paschalia vota cele brantes, agnum secundum legem comedunt festinanter. Hos con spicit ecclesia via regia ad patriam gradiẽtes, quæ multis filiorum curis pr cpedita ingemit & clamat: O vos omnes &c. Non vt re trahat à via, sed vt ad compatiendum moueat: attendite mẽte, & videte intuitu charitatis, si est dolor sicut do. m. Mulier cùm parit, tri. ha. vnde Apostolus: Filioli mei quos iterum parturio. Eccle sia enim quæ parit & generat & nutrit & lactat, pro omnibus cõ tristatur. vnde: Quis infirmatur, & ego non in. Sic etiam ecclesia teneros lactat, auersos reuocat, pigros expectat, pręcipites vt pro uideant castigat, ne quem hostis extra castra inueniat, dum ipsa or dinatio agmine ad patriam festinat. vnde: Quæ est ista quæ ascen dit per desertum sicut aurora. Ad ascendentes ergo vel transeun tes ab excellioribus membris dicitur: O vos omnes &c. quia alia sunt quæ pro his doleo, alia quę ab his quę intus vel foris sunt to lero, à patria differor, in exilio moror. Attendite ergo quamuis ad breuium nos indefessa rapiat deuotio, videre dolorem meum, fi lios educare volui, & educere de miseria exilij, & pducere ad gau dia cęli, sed multi aberrant, multi exasperant, multi languẽt, pau ci sunt qui venire curent. Omnia omnibus factus sum, vt omnes lucrifaciam: pro omnib⁹ lugeo, pro omnibus vror. Videte ergo si est dolor si. do. m, tendite ergo oculũ mẽtis ad extremũ iudicij diẽ. & videte. Quoniam vindemiauit. i. vindemiabit me domin⁹ in die furoris sui. de quo dicit: Dñe ne in fu. t. Vt lo. cẽ do. in die fur. quando redder vnicuiq; secundũ opera sua. a ¶Mem. Incẽdium templi regalitiq; domorum, & totius ciuitatis fugientiumq; oppres sionem & desolationem significat. b ¶De e. mi. ig. Paschasius. Hi sto. d' est supernam vindictam de quo in Iob dicitur: Ignis dei de scendit de cælo, &c. Ignem misit, æreas .s. potestates, quibus cru ciandi Iudæos vsq; hodie potestas est, in ossibus meis, vt fortia. s. interius exteriusq; affligant: & sic erudiantur qui deum blandien tem audire noluerant: vnde addit, & erudiuit me. Expandit rete pedibus meis, ne post voluptates & desideria vana vsq; ad finẽ vitæ irem: conuertit me re. per angustias & tribulationes. Posuit me desolatam, Desolati sunt Iudęi vsq; in finem seculi & mœrore confecti. ¶De excelso. dum anima pro peccatis à domino corri pitur, ad se rediens salubriter cõpungitur, & in ossibus suis. i. cogi tationũ medullis à domino ignẽ venisse testatur, vnde diuinit⁹ ca stigat & erudit: Et quia sentit doctrinę dei retia corã pedibus suis expansa, cõuertitur retrorsum, abstinet ab illicitis: luxũ voluptatis & cõcupiscẽtiã in lachrymas cõuertit, tãtò forti⁹ mœrore cõfectũ plãgit, & pręsentis vitę cõsolationẽ nõ recipit, quãtò veri⁹ i eis p vana desideria se cõsideras aberrasse. ¶De e. Alt. Qui de Iudęis credide

a ¶Christum. vnde ego sum via. ¶Virtutum.
b ¶Quartus decimus locus conquestionis. ¶Compatis enti corde. c ¶Charitatis intentione. d ¶Quis infirmatur, & ego non infirmor: Quis scandalizat. & e. n. vror.

runt vel gentibus, & vna ecclesia facti sunt, meritò dicunt de excelso, de cælo misit ig. i. spiritũ sanctũ, quo corroborãtur fortia virtutũ, & erudit diuinitus ecclesia: ne vltrà idolis seruiat, vel mundi delicias quęrat. Qd' significat Mem litera, quę interpretat ex ipsis. s. donis spũs sancti, quibus gratulabũda se eruditã dicit ecclesia, vt caste amet, & caste timeat, & ex ipsis erubescit vitñs, quibus deseruerat. Expandit rete. s. prędicatiõis, ne abeam post vanitates errorũ & concupiscẽtias. Conuertit me retrorsum, vt post ipsum irem, nõ prędrem. Hoc rete apostolis commissum est, vt de mari huius mundi pisces extrahant: Pedib⁹ meis. vnde. Ab omni via mala prohibui pedes meos. Posuit me desolatam præsentibus bonis, quę mihi prius solatia fuerant. Tota die mœrore cõfec. dolore. s. prędsentium tribulationum: & amore futurorum bonorum. c ¶Vigilauit iugum. Pascha. Histo. Iugum iniquitatis dormire est in nequitię torpore securè, & ipunè quiescere, sed vigilat in me. d. vnde Ieremias: Virgam vigilãtẽ ego video. Cui dominus: Vigilabo ego super verbum meum, vt faciã illud. Nobis enim torpentibus peccata latent, sed in manu domini vigilant, dum nos ad vindictã iustę retributiõis accusant. vnde: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Conuolutæ sunt quasi pondus ad premendum, & impositio collo meo, pro torque aurea, funiculo iniquitatis circundata. vn de in Prouerbñs: Funib⁹ peccatorum suorum quisq; constringintur. Data est ergo in manibus peccatorum, nec po terat surgere, donec intret plenitudo gentium, quod significat Nun: quod interpretatur sempiternum, Sempiternum enim est illi iugum eius & captiuitas perpetua. ¶Vigilauit. Mo. Iugum animæ vigilat in manu domini, quæ se vitñs & sceleribus subdit, nisi quotidie pœnitendo ponat ea coram oculis suis. vnde: Pecca tum meum contra me est semper. Voluit enim Dauid vigilare, & peccata fletibus abluere, ne vigilaret iugũ eorum in manu domini. vnde: Auerte faciem tuã à p. m. Q. nolo vt in manu tua vigilent, sed vt ego cõtra peccata mea vigilem, & fletibus purgem, ne cõuoluta⁹ iniquitates imponas collo meo, nec des me in manu de qua nõ potero surgere. ¶Vigila. Alt. Dũ ecclesia tẽtationibus quatit, vigilat in manu dñi iugũ iniqtatis eius, & hostib⁹ tã visibi lib⁹ quã inuisibilib⁹ subñcit amissis monilib⁹, q̃ dederat ei in ornamẽtũ spõsus. vnde in gemiscẽs ait: Cõuoluꝰ sunt & ipositę collo meo. vñ Isaias ait: Quia filię Sion ambulauerũt extẽto collo, au

☞ ferenda

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Attendite & vi. per compassionem. b ¶Quoniam vi. &c. Loquitur de Ierusalem per modũ vineæ, cuius clausura est dissipata, & fructus collectus, quia muri Ierusalem erant dissipati, & omnia bona asportata. c ¶De excel. mi. &c. i. in templo, & regis fortalitio, & in cæteris, de quorum fortitudine confidebat populus, sicut ossa sunt robur corporis, & omnia ista fuerunt consumpta à Chaldęis vt dictum fuit suprà. ij. d ¶Et erudiuit me. quia vexatio dat intellectum. In Hebræo habetur: Et separauit me. i. membratim lacerauit. f ¶Expan. re. pe. meis. i. permisit expandi: Et vocatur hîc rete deceptio falsorum propheratum, quę fuit populo causa ruinę, vt frequenter dictum est. ẽ. g ¶Cõuartit me re. i. de statu honorabili ad confusibilem. i ¶Vigilauit iugum, iniquitatum &c. in manu eius. s. domini, quia vigilanter & solicitè induxit pœnam pro iniquitatibus meis. propter hoc in persona eius dicitur in principio libri de destructione populi loquens: Vigilabo ego super verbo meo, vt faciam illud.

✠ Conuoluꝰ

✠ c ¶De excelso misit ignem. s. vindictę suę. d ¶In ossibus meis. i. in viris fortibus, qui non potuerunt se defendere ab infidelibus. e ¶Et erudi. me. quoniã inflicta vexatio dat intellectũ, ideo subditur: f ¶Expãdit re. s. pœnitẽtię vt vltrà nõ procedã ad malum, sed reuertar ad bonum. h ¶Posuit me de. per peccatorũ meorũ iugem recordationẽ. i ¶Vigilauit iu. Hoc potest exponi de mortuis in peccato mortali, quorũ pœna grauis est & cõtinua, ideo iugum vigilans nominatur. k ¶In manu eius .s. iustitiæ.

✠ Conuoluꝰ

ferenda esse omnia ornamenta, & inter cętera torques & monilia. Torques in pectus pendentes, intelligentiam mentis demonstrant. Monilia omnia ornamenta significant, quibus amissis viri ecclesiastici muliebri affectu ambulant extẽto collo, & nutibus oculorum loquuntur, plaudẽtes manibus & pedibus, vt compositio gradu incedãt tecuri gloriam se ętantes. Iure ergo iugo iniquitatum premitur, quę tantis virtutum ornamentis spoliatur, vnde cõuolutę iniquitates funiculo insolubili plangentur. & impositę collo ei⁹, quibus quę dam membra suffocantur, sicut Iudã laqueo se suspendisse legimus. vnde addit: a ¶ Infirmata est virtus mea. quia impij in æternum traduntur interitum, vbi vermis eorum non morietur & ignis eorum non ex. Sicut enim superior sentẽtia quę Mem intitulatur. i. ex ipsis quę. s. dominus misit de cælo, cõuertit eam ad pœnitentiam, ita ex iugo iniquitatũ ei⁹ Nun, quod sempiternũ interpretatur, impegit in interitũ: vt iusto dei iudicio secũdũ impœnitẽs cor suũ sempiternum incurrat suppliciũ, non ꝙ ecclesia ad vitam prędestinatã his tradat supplicijs, sed quę membris suis accidũt, imputat sibi ac plangit. Infirmata est. Sextus conquestionis locus, ꝙ cùm à dño bonũ expectaret, in summas deciderit miserias. b ¶ Abstulit omnes. Paschasius. Histo. hęc pleni⁹ in extrema captiuitate acciderũt, qua opprimẽte, nec ꝓphetæ nec sacerdotes remanserunt. In captiuitate enim Babylonica, Danielẽ, & Ezechielẽ, & multos consolatores habuerunt: in hac aũt omnes magnifici ablati sunt, quod Samech significat, q̃ interpretatur adiutoriũ. Vnde Isaias: Auserã à Ierusalem validum & fortem & omne roour panis, & omne robur aquę, principem & quinquagenarium, ac prudentem eloquij mystici, &c. Hinc ipsos angelos in portis Ierusalem clamasse legimus. Transeamus ex his sedibus.

¶ Moraliter. Abstulit &c. Sensus virtutum. s. quos in se anima E sentit captiuos: vnde dominus contra eam tempus vindictę adducit, cùm diuinum adiutorium adducit, quo oblato inimicus in cõfusionem erroris captiuam ducit, & dum prædicatorum doctrinam obliuisci facit, electos mentis conatus cõterit, vt eam virtutibus spoliatam facilius quasi in terra aliena possideat, ne per recordationem sani dogmatis & meliorationem vitæ ad pristinum redeat statum. ¶ Abstulit. Allego. Spiritualis Ierusalem quoties tribulationibus quatitur, quoties persecutionibus agitatur, vel hæreticorum hostibus impugnatur, merito plangit dicens: Abstulit dominus omnes &c. Sępe enim in toto orbe pauci remanserunt magnifici, qui sana doctrina defenderent causam fidei. Vocauit aduersum me tempus. peccatis exigentibus. Tempus vindictæ adducit dominus, vt conterat electos eius: quia non est qui defendat, vel murum ponat se pro domo Israel. c ¶ Torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda. Paschasius. Histo. Torcular vltionem significat, & peccatorum suppliciũ. vnde Isaias: Quare rubrum est indumentum, &c. angelis quærentibus dominum respondisse inducit: Torcular calcaui solus, &c. illud. s. quo malis supplicia, bonis præmia calcantur: Hoc solus dominus calcauit, quia nullum adiutorem habuit, neque enim angelus, neque archangelus corpus humanum assumpsit, vt pro nobis moriens aduersarij nostri fortitudinem calcaret, atque contereret. Hoc torcular calcauit dominus in passione sua virgini filiæ Iuda, vt credentibus præmia, incredulis & crucifigentibus perpetuæ captiuitatis, & damnationis æternæ effunderet supplicia. Propheta ergo uidens duritiam Iudæorum, deplorat quòd calcauerit dominus torcular filiæ Iuda. Quòd enim dominus patiebatur ad ipsius remedium, conuertit sibi in tormentum extremę captiuitatis, & perpetuæ damnationis: vnde ipsius synagogę plorantis inducit personam. Idcirco ego plorans &c. Longe factus est à me consolator conuertens &c. Hoc sæpe probamus, si Iudaicam perfidiam & duritiam inspiciamus. ¶ Metaphoricè autem dicitur: Torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda. Metaphoricos vineam suam de Aegypto dominus eduxit, & interram promissionis plãtauit, quę diu sterilis & infructuosa permansit secundum illud: Expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas. G Ideo dominus torcular calcauit, vinum sibi reseruauit, acinũ pec Isa.5.a catorũ perpetua captiuitate presit. ¶ Moraliter. Torcular cal. Moralis cauit dominus. Sterili animę virtutibus & operibus vacuę do minus torcular calcat, quando eam quasi sterilem, & otiosam afligit pœna condigna. vnde ait: Idci. ego plo. quia sentit se amisisse consolatorẽ, & impœnitentem ruere, vbi erit fletus & stridor dentium: vnde ingens animę fletus describitur, vt sibi sciat post huius mundi vanam lætitiam omnem consolationem defuturã. Ibi filij perdentur, quia fructus malorum operum dissipabitur, & solus in ualescet inimicus. ¶ Allegori. Tor. Allegori calcauit. Quando scilicet ecclesiæ passionem suam aëreas ptãtes subiecit. Ipsa verò veré ẽ virgo filia Iuda, Isaia. quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Ierusalem, cui calcauit dominus torcular, id est oppressionis iugum, vt esset libera. Sed quia calcãte †congregationem domino multa fuerat amurca, idcirco deplorans propheta, inquit: Oculus meus deducens aquas. & ideo Ain interponitur, quod fons vel oculus interpretatur. Cũ enim prælij crucis presit, de Christi latere fons emanauit. vnde: Et cõtinuò exiuit sãguis Iohan.19. & aqua. Hoc fonte emit & lauatur sponsa sponsi complexib⁹ socianda. Hoc dotat vt gaudeat, vt sponso soli inhæreat, solũ diligat, qui se tantũ dilexit. Et quia Ain etiam oculus interpretat, non immerito de hoc fonte oculus inebriatus aquã deducit lachrymarum. vnde: Exitus aquarũ deduxerunt. &c. ¶ Longe factus est consolator. Quoties ecclesia tribulationibus affligitur, quoties desolat auxilio dei, ad lachrymas quasi ad assueta armaH currit, dum autem doctore exterius monente non adest paracle⁹, qui eum instruat, & erudiat interius: propterea fiunt filij eius perditi, & inualescit inimicus. Quisquis ergo doctorum ecclesiam sibi commissam minus cõuerti viderit, de fonte amoris hauriat, vnde lachrymas producat donec consolatorem & conuertentem paracletum reducat, alioquin inualescente inimico fiunt filij eius pditi, qui scilicet nondum ablactati, nondũ i virũ pfectũ sunt pducti.

☞ Expandit

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶ Conuolute sunt. s. iniquitates meæ. b ¶ Et imposi. col. meo. Sicut fardellus imponitur latroni deprehenso. c ¶ Infirmata est virtus mea. deo me deserente. d ¶ Dedit me dominus in manu. scilicet Chaldæorum. e ¶ De qua non potero surgere. Virtute propria, sed tantũ diuina. f ¶ Abstulit omnes magnificos meos. regem & principes prophetas & sacerdotes. g ¶ Vocauit ad me tempus. scilicet afflictionis & destructionis. i ¶ Torcular calcauit dominus. quia sicut in torculari de vuis exprimitur vinum, sic in destructione Ierusalem fuit effusus sanguis Iudæorum. k ¶ Idcirco ego. in quo notatur fletus, & doloris abundantia. l ¶ Quia lon. fa. i. ipse deus retrahens à me cõsolationẽ suã, licet sit vbiq; p potẽtiã, essentiã, & pnsiã. m ¶ Facti sunt filij mei. i. habitatores Ierusalem. n ¶ Perditi. fame, mor Moralitalitate &

✠a ¶ Conuolute sunt & impositæ collo meo. sicut fardellus latroni deprehenso. c ¶ Infirmata est virtus mea. quia talis est extra mœrendi statum. d ¶ Dedit me in manu, de qua non. nã in inferno nulla est redemptio. f ¶ Abstulit omnes mag. me. l. fideles deuotos, quorũ pces nõ valent dãnatis, ꝓpter qđ ablati dicuntur ab eis. g ¶ Vocauit aduer. me tempus. in quo malè operatus sum, cùm tamen mihi datum fuisset ad bene operandũ. h ¶ Vt cõtereret electos me. id est speciales socios, vt socij sint in pœna sicut in culpa. i ¶ Torcular calcauit dominus. id est locum perfectę depressionis, sicut sanctis pręparauit locum exaltationis. k ¶ Idcirco ego deplorans. nam ibi est fletus & stridor dentiũ, Matt. viij. b. l ¶ Quia longè factus est à me consolator, cõ. a. mea m. s. ad bonum, nam pœnitentia fructuosa non habet ibi locum. m ¶ Facti sunt filij mei perditi. Id est imitatores mei. o ¶ Quoniam inualuit inimicus. In conflictu mortis.

✠ Expandit

†implexæ

†conuolutę sunt, & impositę cõllo meo. a b

Matt.27.a

a Infirmata est uirtus mea: dedit me do- c d

minus in manu, de qua non potero sur e

Isa.66.g.

†Conculcauit oẽs robustos

b gere. Sãmech. †Abstulit ômnes ma- f

gnificos meos dominus de medio mei: g

uocauit aduersum me †tempus, ut con- g h

c tereret electos meos. Torcular calcauit i

dominus uirgini filiæ Iuda. Ain. †Id, k

circò ego plorans, & oculus meus dedu ¶ Paracletus.

cens aquã, quia longè factus est à me con l

solator, †conuertens animam meã. Facti m

sunt filii mei perditi, quoniam inualuit n o

Hist. Hieroni. Isai.63.a. Ibidem. Allegorice Moraliter Historia

†quiescere faciens reficiens

Isai.3.a.

Hieroni.

Psal.84.

Iohan.3. Hieremi

a ¶Expandit Sion. Pasch. Histo. Dolorē significat quasi partu-
rientis. vnde alibi: Sicut expandit natans ad natandū manus suas,
sic & Sion iter angustias. Et angustia, inquit, possedit me, sicut an-
gustia parturientis. Angustia est quidem cordis, quę in expansio-
ne manuum exprimitur, plus quàm in exclamatione oris, vnde:
Phe præscribitur quæ oris interpreta
tur, quia dum Sion manus suas expan
dit inter angustias, significat quòd ore
nō valet exprimere quod patitur i cor
de, cùm sit sine consolatore. vnde: Rece
dite à me, amare flebo: nolite incumbe
re, vt consolemini me, &c. Mandauit
dominus aduersum Iacob, id est iusto
dei iudicio & Chaldæi & Romani ad-
ducti sunt. nō enim consurgit gens ad
uersus gentem, nisi præcipiente domi-
no. Quasi polluta menstruis. Sicut
abominabilis est mulier dum mēstrua
patitur, sic Iudęi vbique terrarum ha-
bentur. ¶Expandit. Moraliter Ani-
ma quæ fuerat speculum dei & vitio-
rum supplantatrix, cùm propter iniqui
tatem traditur spiritualibus nequi-
tijs, frustra quęrit consolatorem extrin
secus, quæ spiritualem consolationem
perdit intrinsecus. Meritò ergo manda
uit dominus aduersum Iacob, &c. i., cō-
tra animam quōdam vitia supplantan
tem, nunc solo nomine gloriantem. Vū
i circumitu spirituales hostes obsident
eam, nec potsit effugere: quæ sæpe vi-
dens se vallatam, expandit manus suas
inter cogitationum angustias, nec est ei
vox oris, nec vlla excusatio sermonis:
quia menstruis polluta, id est cruentis
operibus maculata, à quibus sine consolatore nūquā liberabitur,
cùm etiam propheta testetur, quòd omnes iustitiæ nostræ quas
nobis ascribimus, sic sunt coram eo, quasi pannus menstruatæ.
¶Expandit Sion. Allegori. Quoties ecclesia hæreticorū vallat
exercitu, dominus aduersus Iacob, ecclesiam. s. quę debet vitia sup
plantare, contra eam mandat inimicorum exercitus, quia spi-
ritumsanctum consolatorem & doctorem amisit, sine quo nullus
ad fidem eruditur, nullus à vitijs releuatur. Ideo expandit manus
B suas iter dolores & pressuras, nec ē ei vlla vox oris digna, qua pos
sit hostiū dogmata vincere, & sua defendere. vnde sępe fit polluta
sœditate carnalium operum, & sanguine carnalium desideriorum
inter hostes, quibus interius & exterius impugnatur. vnde: Vę prę
gnantibus & nutrientibus in die illa. b ¶Iustus est dominus.
Pasch. Histo. Sade quę præponitur, & iustitię interpretat: signifi-
cat qđ iustitiæ domini rectę, quod bene his verbis ostenditur: Iu-
stus est dominus, &c. qa os eius ad iracundiā pro. Q. oris eius
iudicium iustē prtulit. vnde cōfiteri quia iustus est dominus, nō di
stuli. Et notādū, qđ suprà trāseūntes p viā quasi pauciores, nūc Ieru
salē vel pphęta ad cōsiderādū dolorē suū oēs cōiter inuitat, vt eo
rum sit vna passio, q̄rū vna est naturæ cōditio. Superius ēm vir-
gines squalidas, & paruulos luget captiuos, nunc etiam robustio-
res iuuenes & captiuatas virgines. & quantò malū cumulatur, tā-
to luctus multiplicatur. Audite obse. vniuersi populi & vide.
dolorem meum. Magno enim intuitu & acura cōsideratiōe hæc
discernuntur. ¶Iustus est dominus. Moraliter. Anima quæ ex o
ris iudicio castigatur, merito confitetur, quia iustus est dominus:
quia prauis desiderijs os domini ad iracundiam prouocauit, vt du-
ram contra se proferat sententiam: quia iustus est dominus in oi
bus vijs suis. Vnde confusione sua perfusa non audet oculum ad
iratum iudicem leuare, sed vniuersos inuitat, vt videāt & audiant
dolorem suum. Talis quippe est humanę naturę affectus, vt dolo
ris nostri & gaudij consortes quęramus, quorū participatione fa-
cilius feramus. vnde: Cōgratulamini mihi, quia inueni ouem me-
am quā per. Quęrit ergo anima multiplices intercessores, quia ad
iudicem quem offendit, etiam oculos leuare metuit. Virgines
meę & iuuenes mei abierunt. tunc sci. cū mundas cogitationes
& affectus robustiores quasi sobolem & spem vteri sui deperire
hoste vastante cernit, & spem futuræ generationis amittit.
¶Iustus est dominus. Allego. Paschasius. Ecclesia q̄ superi? oris
iudiciū prulit, q̄ os dñi i scripturis sanctis ad iracūdiā prouocauit,
didicit cōfiteri: Iustus est domi. Nihil ēm sine causa fit sup terrā,
& in magna dei republica nihil sine prouidentia dei fit, quia os
ei? ad iracundiam prouo. nō qđ humana membra habeat deus,
sed sicut tropicè asscribunt ei humani affectus, ita & membra. Per
os verbum de ore patris progenitum significatur, acsi dicat flagi
tijs meis

a Oris. b ¶Quartus locus conquestionis. ¶Quasi parturiens, vt quod non valet ore significet manuum expansione. c ¶Terrena vel ecclesia vel anima.

a inimicus. Phē. †Expandit Siō ma- a
nus suas, nō est qui consoletur eā. b
a ¶Amisso vero consolatore. b ¶Animam.
a ¶Iuste dissipando, alias dispensando. b ¶Animam, quę
debet vitia supplantare. ¶Solo nomine gloriantem.
Mandauit dominus aduersum Iacob, c
a ¶Chaldæos vel Romanos.
in circumitu eius hostes eius. Facta est d
a ¶Vana gloria, dum nobis attribuimus bona, & ipsa va-
nitate sicut menstruis quicquid tangimus, polluimus. e
Ierusalem quasi pollūta menstruis in-
a ¶Iustitiæ. b ¶Deprecatio. ¶Quasi: Iusta sententia
ore domini contra me prolata. ¶In omnibus vijs suis.
b b f
tereos. Sāde. Iustus est dominus,
a ¶Verbum patris, vel prædicatores, vel prophetas, vel
præsentiam b ¶Peccando.
quia ōs eius ad iracundiam prouoca- g
a ¶Aure cordis. b ¶Non transeuntes per viam, vt supra. h
ui. Audite obsecro, uniuersi populi,
a ¶Diligenter considerate. b ¶Otiosus locus in digna-
tionis. ¶Castæ intentiones. ¶Virgines enim nec alī
um tædere, nec se defendere possunt. i
& uidete dolorem meum. Virgines k
a ¶Fortes. b ¶Babylonis.
meæ, & iuuenes mei abierunt in cāpti
a ¶Vocatio. b ¶Aegyptios vel hæreticos vel affectus carnis. l
c uitatem. Cōph. Vocaui amicos meos,

tiis meis iustum iudicē prouocaui, & natura clementē cōpuli con C
tra me durā ferre sententiā. Audite obse. vni. populi. Calamita-
tem suā multiplicē & inęstimabilē pensat. vnde ad condolendum
oēs inuitat, vt multorū cōpassione anxietas leuior fiat. Virgines:
de quibus dicitur: Despōdi vos vni vi. &c. Iuuenes: quos in fonte
baptismi regenerat mater ecclesia. Hi 1.Cor.11.2.
cū aut hęretica prauitate corrūpūtur,
aut vitijs constuprantur, non loco sed
mente in Babylonem, id est confusio-
nem captiuantur. Qui enim adhæret 1.Cor.6.c.
meretrici, vnum corpus efficitur cum
ea. Inde tantus luctus, tantusq; dolor
cumulatur, vt vix ab vniuersis vel vi-
deri vel intelligi credatur. c ¶Vo-
caui amicos. Vndecimus locus indi-
gnationis. Ab his enim factum est, qui
li alij facerent, deberent prohibere.
¶Paschasius. Histori. Vocaui amic. Historia
Coph, vocatio interpretatur. vnde
continuò subiunxit: Vocaui amicos
meos Aegyptios. quorum Iudæi fre
ti sunt amicitia & auxilio. Sed ipsi de-
ceperunt me: quia in tempore primæ
& vltimæ captiuitatis nullum auxiliū Isa.19.c.
præbuerunt. vnde Isaīs: Erit terra Iu-
da Aegypto in die vastitatis eorum
in formidine, &cętę. Iure autem de-
cepti sunt, qui magis in Aegypto, q̄
in deo sperauerunt. Sacerdotes mei &
senes, & cæt. hęc sub Romanis accidis-
se nulli dubium est. ¶Moraliter. Vo Moraliter
caui amicos meos. dulces carnis affe-
ctus, sed & ipsi animam sibi intentam
decipiunt. Et quia in ea regale perijt sa
cerdotium & senile maturitatis consi-
lium', vanis illecta desiderijs laborat ad refocillandam concupi-
scentiam carnis. Aegyptus vanè auxiliatur. Quia mūdus transit
& concupiscentia eius, qui est baculus arundineus, qui super 1.Ioh.2.c.
se nitenti perforat manus. ¶Vocaui amicos meos. Allego- Allegoricè
ricè. Ecclesia sæpe amicos vocat quos in fide socios putat. sed ipsi
☞ decipiunt

Nicolaus de Lyra.

D

✠ talitate & gladio. a ¶Expandit Sion manus suas. Lo-
quitur de Sion sicut de persona misera & abiecta, quæ expandit
manus suas omni transeunti, quęrendo suffragium, & non inue-
nit. c ¶Mandauit dominus aduersum Iacob. id est
populum Israel. d ¶In circumitu eius. Quia populi qui ha-
bitabant in circumitu Iudææ, venerunt cū Chaldęis ad destructio
nem Ierusalem. e ¶Facta est Ierusalem. id est eis abominabilis.
f ¶Iustus est dominus. Hic Ieremias in persona Ierusalem con
fitetur diuinam iustitiam in destructione Ierusalem propter diui-
nam offensam, dicens: Iustus est dominus. in mea punitione.
g ¶Quia os eius ad iracundiam prouocaui. transgrediendo
legem ex ore ipsius datam, Exod.xx. h ¶Audite obsecro, vni
uersi populi. confessionem peccati mei. i ¶Et videte dolo
rem meum. non solùm de pœna mihi illata, sed etiam de diuina
offensa: de qua plus dolebat Ieremias & alij iusti, quàm de pœna.
l ¶Vocaui amicos meos. id est Aegyptios mihi confœderatos.
✠ Et ipsi

✠ a ¶Expandit Sion manus suas. Hoc exponi potest de amis- Moraliter
sione regni Ierosolymitani. In Sion namque fuit fortalitiū Ierusalē,
quæ metropolis est in regno Iudææ: propter quod per Sion po-
test intelligi terra sancta, cuius habitatores Christiani frequenter
petiuerūt auxilium ab alijs Christianis, ideo dicitur: Expandit Si
on manus suas. petens auxilium. b ¶Non est qui conso-
letur eam. quia non fuit eis exhibitum, propter quod ab inimi-
cis circumstantibus secutum est terræ totius excidium, ideo subdi
tur: c ¶Mandauit dominus in circumitu eius. id ē māda
ri permisit per Soldanum. e ¶Facta est Ierusalem quasi pol
luta menstruis inter eos. quia calcatur per Saracenos. Quia ta-
men hoc ex diuina iustitia permittitur ex peccatis populi Christi-
ani, subditur: f ¶Iustus est dominus, quia os eius ad ira-
cundiam prouocaui. Et quoniam subtractum videtur ab illa ter
ra diuinum subsidium & humanum, exclamat dicens: h ¶Au
dite obsecro vniuersi populi, & videte dolorem meum. Et
subditur causa cùm dicitur: k ¶Virgines meæ & iuuenes mei
abierunt. In captione enim Ierusalem & Achon contigerūt illa
mala. l ¶Vocaui amicos meos Aegy. id est alios Christianos.
D ✠ Et ipsi

☞ E decipiunt qui fidem corrũpunt, aut intus latendo, aut in hæresim aperiã prorũpendo. Mali quoq; catholici in potestatibus cõstituti, in quibus ecclesia sępe confidit quasi amicis, sępe decipiũt eam: quodq; pius est, tunc crudelius sęuiunt, cùm sacerdotes & senes fame verbi dei consumpti sunt, qui sequentes lucra carnalis vitę, magis quærunt cibum animalis vitę, q̃ęlestem de Salomonis ferculo, vel euãgelico prandio, vel sapientiæ conuiuio ad quod omniũ vocatio i Coph lĩa designatur. a ¶Vide domine. Quintusdecimus conquestionis locus vel potius quitus: quia singula exponit iudici incommoda, vt quasi res ipsas videat, & nõ mõ audiat, & ad misericordiã descendat. ¶Vide domine quoniam. Hist. Pasch. Histo. Aliquando Ierusalem pudore confunditur: aliquando de miseri cordia psumens subleuatur. vnde ait: Vide domine quoniam tribulor. vt pium iudicem cruciatus flectat ad misericordiam, pudor ad veniam. † ,pcaciter rebellis fui. Contur batus est venter meus. quasi parturiẽtis plena sum, nõ ex parte se tactam sed amaritudine doloris & mœroris plenã se significat. Subuersum est cor meum pondere tribulationis. Gladius persecutoris foris interficit me, & domi mors similis est pro amaritudine tribulationis. ¶Moraliter. Moraliter Anima doloribus varijs vexata ventrem. i. mentem turbatã gemit. vnde: Lucerna domini spiraculum hominis: q̃ inuestigat omnia secreta ventris. i. mentis. Prou. 20. b. Bñ ẽ ergo capitis iste gemitus. mẽs enim in capite significatur. Vnde alibi Ieremias ait: Ventrem meum doleo, ven. me. do. & exponens adiunxit: Sensus cordis mei turbati sunt. Ier. 4. e.

F Venter enim mentem significat, quia sicut in ventre cibi concipiuntur & ples, sic in mente cogitationes. Fidelis em̃ aĩa tentationibus fatigata, intus & foris tentationibus atteritam se deplorat, foris persecutionibus, intus doloribus. Cùm enim flagellis exterius atterimur, intus carnis suggestionibus fatigamur. vnde addit: Foris interfi. gl. & do. m. similis est. pro amaritudine tribulationis. ¶Vide d. Alleg. Res, capitis, interp̃tatur. Conturbatio enim vẽtris vel subuersio cordis est gemitus mentis, quę in capite designatur. Iure ergo conturbatio capitis dicitur, dum ecclesia suorum casibus amaritudine repletur, quæ dolorem & tribulationem suam quotidie clementissimo exponit iudici. Venter omnium escarum receptaculum est. in quo excoquuntur. Per quem isti intelliguntˆ, qui panem qui de cælo descendit, intus ruminare & recondere nõ omittunt, sicut mũda animalia hunc cibum recipiunt per fidẽ, de coquũt per charitatem & legis dei meditationem. vnde Isa 26. c. Isa. 26. c. Iias: A timore tuo domine concipimus & peperimus spm̃ salutis. Hunc ventrem ecclesia conturbatum lamentatur, cùm varijs tentationibus alliditur, & intus atq; foris grauatur. Subuersum est cor meũ. quia scilicet super cor suum non posuit dei signaculum. vnde: Pone me vt signaculum super cor tuum. Si enim signata fuisset, hostis eã nõ subuertisset. Ferit ergo foris gladio p̃secutorũ, intus doctrina hæreticorum aut improbitate morum, quæ felle amariora sunt. b ¶Audierunt. Secũdus locus indignationis: Ostẽdit em̃ ad quem res ista præcipuè pertineat. i. ad ipsum deum: quem hostes in suis despiciunt, vnde ingrediatur omne malum, &c. ¶Audierunt. Hist. Paschasius. Histo. gentes Ierusalem circũfusas captiuitatibus eius insultasse, non est qui ambigat. Destitutam enim dei auxilio gaudebant, cui inter tot procellas resistenti inuidebant. Qm̃ tu fecisti, dei iudicio imputat, à quo omnia ordinari non ignorat. Adduxisti diem consolationis. Verba prophetæ sunt, qui consolationem futuram (quia certissimè prœuidit) quasi prœteritam annuntiauit in consolationem captiuati populi. Rhetoricorum more loquitur, qui sibi iudicem conciliant, & in aduersarios incitãt. Moraliter ¶Audierũt. Moraliter. Deplorat anima, quando audierunt inimici mala quæ tolerat, nõ est qui cõsoletur eam. Anxiatæ animæ doloris est augmentum, quia in quo sperat, differt auxilium. Hoc quoque ineffabiliter dolet, quòd irrident hostes inuisibiles q prius blandiebant. Conscientia autem grauius insultando accusat, & vitia quæ prius videbantur dulcia, patescunt amara, quę autem antè videbantur amici qui debuerant compati, si fortè nostra scelera Psal. 70. b. sciunt, irrident quasi inimici. vnde Dauid: Qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum. Sed habet anima dentes, id est virtutes, cogitationes, quę prospera & aduersa norũt diuidere, & consolantẽ spm̃ requirere, & in dei misericordia sperare. vñ addit: Adduxisti diem consola. Scit enim fortis anima

a ¶Aegyptus vanè auxiliatur. ¶Quartus locus conquestionis. b ¶Regale sacerdotium.

& ipsi deceperunt me. Sacerdotes a b

a ¶Maturitas consilij. b ¶Ierusalem, vel anima, vel ecclesia, vel mente.

mei & senes mei in urbe consumpti c d

a ¶Lucra terrena, vel vana desideria.

sunt: quia quæsierunt cibum sibi, ut

a ¶Animalitatem. b ¶Capitis, id est mentis.

refocillarent animas suas. Res. Vi e

de domine, quoniam tribulor: † con f

¶Meus.

turbatus est uenter meus. Subuersus est cor meũ, in memetipsa, quo g

niam † amaritudine plena sum. Fo h

a ¶Persecutorum. b ¶In mente. c ¶Suggestionum.

ris interficit gladius: & domi mors i k

a ¶Id est dentium, vel prædicatorum, vel cogitationum. b ¶Inimici.

similis est. Sin. Audierunt quia in l m

a ¶Absente sponso. b ¶Fugato spiritu.

gemiscõ ego: & nõ est qui cõsoletur n

a ¶Dæmones, vel hæretici, vel mali catholici.

me. Omnes inimici mei audierunt o p

anima; post angustias pœnitentib⁹ veniam dari, & insultãtib⁹ sup plicia retribui. ¶Audierunt. Allego. Deplorat ecclesia sua & suorũ mala: vnde prœponitur Sin litera, quæ dentiũ sonat. Hìc est dentiũ fletus, de quibus in Cãticis legitur: Dẽtes tui sunt sicut greges tonsarũ, &c. Hi sunt qui nõ lacte infantię indigẽt, sed manducant solidũ panẽ. vnde Petro dictũ est: Macta & manduca. Q. Non solũ panẽ tibi ad manducandum præposui, sed & reptilia. Tales enim doctrinę acumine sciũt vitiũ mactare & reptilia in corpus Christi trajicere. Dẽtium autem diuersum est officium. Alij diuidunt, alij minuunt, alij voces formant. Sic dentes mystici. Alij sunt vt greges tonsarum, qui vetustate spoliati, fœtibus suis lac doctrinę & indumenta virtutum ministrant. Alij lacte cã didiores, pulchritudie officij sui decorati ad subtilitatem summam verbum ministrant. vnde Apostolus: Perfectorum est solidus cibus, qui exercitatos habent sensus: Audierunt quia ingemisco. Audiũt inimici sponsam plorantem, quæ sentit sponsum absentem, qui etsi sęper adesse maiestatem, patitur tamen sponsam tentationibus concuti, vt semper solicita sit & timida, ne corruptoris suggestionem suscipiat. Audierunt quia ingemisco ego. quod semper optauerunt, quod nũquam suspicati sunt. Non est qui cons. me. quia in libro Sapientię spiritus disciplinæ effugiet fictum, & quotidie multiplicatur malũ meum. Dæmones sunt ecclesię inimici & hęretici & falsi Christiani. Quo. tu. f. Vñ: Ego dñs faciẽs pacem & creans malum. i. iusto iudicio permittens. Adduxisti diem

† Hebr. meis in. Aug. creant. Hebr. Eliz.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et ipsi deceperunt me. quia rebellaui Chaldęis ex eorũ confidentia, & ipsi non tulerunt mihi auxilium in mea misericordia. b ¶Sacerdotes mei & senes mei. id est iudices ordinarij. c ¶In vrbe. scilicet Ierusalem. d ¶Consumpti sunt. f. fame, & multò plus alij qui non habebantur in tanta autoritate. e ¶Vide domine quoniam tribulor. in mente. f ¶Conturbatus est venter meus. ex redundantia mentis ad corpus. g ¶Subuersum est cor meum. id est sensus meus absorptus est præmio dolore. h ¶Foris interficit gladius. Et loquitur pro tempore obsidionis, quo interficiebantur omnes qui extra Ierusalem inueniebantur. i ¶Et domi. id est intra ciuitatem. k ¶Mors similis est. quia aliqui moriebantur fame, aliqui gladio, & aliqui lapidibus proiectis per machinas ab extra. l ¶Audierũt. f. Chaldæi me obsidẽtes. m ¶Quia ingemi. præ fame & alijs miseriis. n ¶Et non est qui cõsoletur me. veniendo ad auxilium mihi. o ¶Omnes inimici mei. qui erant in exercitu Chaldæorum. p ¶Audierunt ma. m. tale & tãtũ, qd̃ nõ possum vltrà resistere.

✠ Lætati sunt

✠ a ¶Et ipsi de. me. nam ex auxilij ꝓmissiõe Saraceni grauẽ ege Me- runt erga me. b ¶Sacerdo. i. illi qui fuerunt obsessi. Et quoniam hoc est materia doloris, exclamat dicens: e ¶Vide do. Et subditur causa cũ dr̃: f ¶Contur. est vẽ me. Venter ecclesię sunt ꝓlati & alij diuites in ecclesia dei, quia sicut venter recipit cibum p se & pro alijs membris, nam inde mittit ad membra cætera nutrimentũ, sic ipsis data sunt bona temporalia, ꝓ se & pauperib⁹ q sũt eccłię mẽbra. sed iste venter cõturbatus est torsionib⁹: nã illa bona retorq̃nt ad sũptu⁹ põpaticos faciẽdũ, vel ad amicos suos carnales indebitè ꝓmouẽdũ. g ¶Subuer. est cor. Cor illud pñt dici religiosi, quia sicut cor est latum superius & strictũ inferius, sic religiosi debent ꝓamorẽ cælestiũ superius dilatari & inferius circa terrenorũ appetitũ q̃tùm bono mõ fieri põt, restringi, dicentes cũ Paulo in epistola. j. Timo. vj. b. Habentes alimenta & quib⁹ tegam̃, his contenti simus. Sed cor illud est subuersum, quia multi sunt circa diuina multũ restricti, & circa curã temporalium dilatati. Bernãdus per Missus est: Videas plerosq; post aggressam Christi militiã rursus secularibus iplicari negotijs, rursus cupiditatibus terrenis imergi cũ magna cura erigere muros, & negligere mores, sub p̃textu q̃ cõmunis vtilitatis verba vendere diuitibus & matronis salutationes: ex quibus sequitur bene considerantib⁹ amaritudinis plenitudo, ppẽ qd̃ subdit: h ¶Foris interfi. gla. f. infidelium ab extra Christianos p̃secutiõi. i ¶Et do. mors. i. intra ecclesiam p guerras Christianorũ. l ¶Audierũt qa ingemisco &c. & seq̃t: Et læta. sunt. nã fideliũ adinuicem conturbatio est infideliũ exultatio.

✠ Adduxisti

¶ Affliction em.

malum meum: lætati sunt, quoniam tu [a b]
a ¶ Iusto iudicio permisisti. b ¶ Id est adduces.
c Iudicij. d ¶ Mee non illorum.
fecisti. † Adduxisti diem consolationis, [c]
a ¶ Captiui afflicti. b ¶ Signa.
& fient similes mei. Tau. Ingrediatur [d e]
a ¶ Quod videris nescire.
omne malum eorum coram te: & † uin- [f]
¶ Futuris boni. a ¶ Præsentibus. b ¶ Per eos.
demia eos, sicut uindemiasti me propter
a ¶ Iuste scitices. b ¶ Quia multi excessus.
iniquitates meas. Multi enim gemitus
mei, & cor meum mœrens.

tisti diē consolationis: hoc magis ecclesiæ cōgruit, quia post vlti
A mam captiuitatē nulla cōsolatio restat Iudæis, i die iudicij reddet
dis consolationē bonis, & supplicia malis. a ¶ Ingrediatur ma
lum. Paschasius. Histo. Tau, signa interpretatur pluraliter, quia
hoc signo monstratur illud ad quod multa significata referūtur. r.
vitis Ezechielis. Signa Tau in frontibus virorū gemētiū, &c. In hoc crux
Christi signatur sicut ipsius figura te
statur. & sicut apud Hebræos, ת, vltima
est littera, sic apud Heb. Tau. Vō domi
nus ait: Ego sum alpha & ω initium &
finis. Similiē ergo Tau significat crucem quia frontes signantur, ne ab iter
fectoribus interficiantur. Tau nāq; si
gnum crucis est, imō penè ipsa crux.
In frōtib⁹ dolētium positū est, sed tūc
erat signum futuræ crucis, nunc ipsa
crux. Præterea Tau finis ē Hebraicarū
literarū, q̄ totidē sūt quot libri ve. te.
q̄rū ipsa signa sunt. Sicut enim Tau
est finis omnium elementorum, sic eo
rum librorum crux Christi, q̄ est finis
legis ad iustitiā: & omnia illa librorū signa dominicę incarnatiōis
& nostræ redemptionis sunt sacrā. Tau iure interpretatur signa,
vt per eadem signa, hoc vnum annuntietur, in quo omnia referū
tur signa: Necnon signa lamentationum, in quibus concurrunt
signa iudiciorum dei. Dignus est finis, vt gementibus & dolentibus, in quorum frontibus crux Christi signatur: merces laborum
à domino compensetur, & his qui tribulauerint eos, nec operis tā
ti signa voluerunt agnoscere, digna vltio retribuatur. Hinc ē qd'
dicitur: ingrediatur omne malum. & ad literam sic factum est. Le
ge prophetas, & omnia completa inuenies. ¶ Ingrediatur. Mora
liter. Anima in conspectu dei expansa, rogat: Ingrediatur o. ma.
quod scilicet foris intusq; ingerunt. Ingrediatur coram te, vt euadam tuo auxilio, qui in me non confido. Vindemia eos ab omnibus fraudibus suis, ne fructum meum auferant mihi. Sicut vindemiasti me, cùm tu iratus dona tua subtraxisti propē iniquitates meas: quare, Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Et hęc sunt
signa propter quę omnia signorum facta sunt miracula. vnde: Dedisti metuentibus te significationem: vt fugiant à facie arcus: & liberentur dilecti tui. Qui autem noluerunt præcauere, incurrēt ea
quę minantur scripturæ. vnde: Excita furorem & effunde iram: festina tempus, & memento finis. Q. Ne semper affligantur sancti, recipiat vnusquisque quod gessit, & immuta mirabilia, p̄ significantibus significata. Ideo in fine huius lamentationis Tau literā. i. signa p̄notauit, & versibus lachrymabilibus futura prophetando compleuit. ¶ Ingrediatur. Allegori. Pascha. Q. Quare domine
non vindicas sanguinem nostrum? Et alibi: Vindica domine sanguinem seruorum tuorum qui effusus est. Et, Vindemia eos.
hoc in iudicio complebitur, quando mali recipient quod merentē.
Sed impij hīc auferunt temporalia, in futuro amittent æterna. Et
sicut sanctos deo permittente oppresserunt, ita deo opprimente æternas pœnas sustinebunt, quod timens ecclesia adiungit:
Multi enim gemitus mei. *Nicolaus de Lyra.*

c † a ¶ Lætati sunt. Obsidētes enim ciuitatem aliquam multùm
gaudent, quando audiunt quòd illi q̄ sunt intrà, non possunt tenere ciuitatem. b ¶ Quoniam tu fe. q.d. hoc non accidit Chaldęorum virtute, sed ex punitione tuæ iustitiæ. c ¶ Adduxisti. i. adduces. Loquitur enim de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophetiæ. videbat enim propheta futuram Babylonis destructionem ad Iudęorum consolationem, quia per hoc habuerunt licentiam redeundi primo anno Cyri. e ¶ Ingrediatur
omne ma. vt puniatur. f ¶ Et vind. eos. destruendo muros eorum & bona rapiendo. & hoc dicit propheta non zelo vindictæ,
sed diuinę iustitiæ.
* c ¶ Adduxisti. f. fidelibus in tua præsentia, quia dicitur à doctoribus, quòd secta Mahumeti sicut à gladio incepit, sic est per gladiū terminanda, ideo subditur: d ¶ Et fi. si. mei. Quæ patēt ex dictis.

¶ Incipiunt additiones Pauli Burgen. super librum Thren. Ieremi. ¶ In cap. i. vbi dicitur in postilla. Quomodo sedet.

ADDI. Licet liber iste competenter exponatur ad planum literę sensum à postil. tamē magister Petrus Aureoli notabilius videtur illum exponere in quodam compendio sacrę scripturæ: & quia illud compendium non habetur cōiter, ideo de hoc non me expedio, remittendo ad ipsum: sed suam expositionē interposui inter additiones. licet non eam ponendo oīo sub proprijs verbis: sed quę q̄nq; aliquid modicū mutando, addēdo seu diminuendo, put visum fuit. Et notandū, quòd in hac expositiōe nō. p. cedit ad singula ỹ ba literæ exponēda, sed solū ad principale ităq; cuiuslibet versus: relictis aliis industrię studentis. Tū quia liber iste C
metricè procedit, vt postil. dicit & cōiter tenet. In processu autē
metrico non singula verba sunt ponderāda, sępe enim eadē repli
cat autor vel alia introducit, prout metrico modo congruit: sed
illa tantū sunt exponenda quę principaliter intendūtur. Tū quia
illa q̄ i hac expositiōe relinquūtur, p̄nt
haberi ex postilla suo modo prout ad
ppositum pertinet exponenda. Primò
ergo secundum p̄dictū doct. lib. iste in Diuisio
quinq; partes diuidit. In quarū prima
ppheta principaliter lamentat destructionem ciuitatis Ierusalē: quæ erat pa
regni, quæ quidē pars continetur i pri
mo. c. alphabetico, qd' incipit: Quō sedet, &c. In sec'a lamentat principaliter † fac eis si-
destructionē totī⁹ populi Israelis, & to cut fecisti
tius regni, q̄ incipit i secūdo. c. Quō ob mihi.
texit. In tertia verò more ppheticō cō
uertit se ad Christum, & lamentatur de
seipso, quasi induens personā Christi,
qua ratione autē hoc sit hīc introductū
dicet in princ. tertiæ partis: quę incipit
tertio cap. ibi: Ego vir videns. In quarta autem parte lamentatur
principaliter de destructiōe sanctuarij & templi: quę incipit i. iij.
ca. ibi: Quō obscuratū est aurum. In quinta autē parte fundit o
rationem imploratiuam ad diuinam misericordiam prouocādā,
q̄ incipit in. v. ca. ibi: Recordare domine. Primum ergo ca. quod
principaliter refertur ad ciuitatem Ierusalem: quæ erat caput regni, diuiditur in duas partes principales. Primò nāq; ppheta pri Diuisio
cipaliter admirando lamentatur destructionem Ierusalem, quasi
loquens ad seipsum. Secundò verò ipsamet ciuitas lamentatur se
ipsam, quasi prouocando alios ad compatiendum sibi. Secunda
incipit in. xij. versu: vbi dicitur: O vos omnes, qui trā. p viā, &c.
Prima pars continet. xj. versus secundum. xj. excellentias ciuitatis
Ierusalem: super quarum amissiōe Ieremias desolabiliter eā lamē
tatur. Excessit nāq; ciuitas Ierusalem alias in autoritate: quia mu
ris ciuitatibus & terris dominabatur, saltem tempore Dauid & Salomonis, quod deplorat in primo versi. dicens: Quomodo sedet,
&c. & sequitur: Princeps prouinciarū facta est sub tributo. Excessit etiam in lætitia & iucunditate, maximè tempore prædictorum regum, quod deplorat in secundo versi. di. Plorans plorauit,
&c. & sequitur: Non est qui consoletur eam. Tertiò excessit in se-
curitate, ita vt de alijs terris ad eam conuenirent propter securita D
tem: quæ excellentia videtur sequi ad prædictas duas, quæ quidē
excellentia deplorat in tertio versi. vbi dī: Migrauit Iudas ppter
afflictionem. & sequitur: Oēs persecutores eius apprehenderunt
eam. Excessit quarto in solēnitatibus & celebritatibus diuinis, qa
ter in anno debebat populus cōuenire in Ierusalē ad celebrāda di
uina festa: qd' deplorat in quarto versi. di. Viæ Sion lugent, eò q̄
non sint q̄ veniāt ad solēnitatē. Excessit quinto in pace & tranqlli
tate, quia licet tantus populus ibi concurreret præsertim i prædictis festis, tamen erat inter eos tranquillitas pacifica, vt patet tpe
Salomonis, qd' deplorat in quinto versic. di. Facti sunt hostes ei⁹ i
capite. Excessit sextò in fortitudine militum & probitate, vt patuit præsertim tpe Dauid: quod ad magnū decorē politiæ pertinet.
Decet em sec'm legistas i peratoriā maiestatē esse armis decoratā.
qd' deplorat i sexto ỹ si. di. Egressus est à filia Sion ois decor ei⁹: facti sūt principes ei⁹ velut arietes, &c. & seqt: Et abierūt absq; fortitudine. Excessit septimo i multiplici, p̄speritate & diuitiarū copiosita
te. Erat em tpe Salomonis copia auri & argēti q̄si ferri, vt patet i
iij. Reg. qd' deplorat i septimo ỹ s. di. Et recordata est Ierlm dierū
afflictiōis suę. In Heb. hī. Dierū pauptatis suę. & seqt: Et oīm desiderabiliū suorū, &c. Excessit octauò i laudis p̄conio & famositate.
noiabat em i cūctis regnis, ita vt regina Saba veniret de finib⁹ terræ audire sapiam Salomōis, qd' deplorat i octauo ỹ s. di. Pēm peccauit Ierlm, & seqt: Oēs q̄ glorificabāt eā, spernerūt eā. Excessit no
nò i pulchritudie & formositate: erat em pulcherrimè ædificata:
qd' deplorat i nono ỹ si. di. Sordes ei⁹ i pedib⁹ ei⁹. & seqt: Deposita est vehemēter. i. deformata. Excessit decimò i ceremoniarū sanctitate: ita vt nō pmitteret aliqs Gētilis ingredi ifra tēplū. qd' deplorat i decimo ỹ li. di. Manū suā misit hostis. & seqt: Vidit gētes ingressas i sanctuariū suū, de qb⁹ p̄ceperas, nō intrāre ecclīā tuā. Excessit
vndecimò i copia panis & saturitate, put i multis locis sacrę scripturę illa terra cōmēdat, qd' deplorat i vndecimo ỹ si. di. Ois ppls
ei⁹ gemēs & q̄rēs panē. Deinde incipit sec'a ps principalis lamētationis huius primi cap. i q̄ posteā ppheta lamētat⁹ est ciuitatē destructā, introducit ciuitatē lamētātē seipsā, & incipit duodecimo i ỹ si. Diuisio
ibi: O vos oēs. &c. Ibi em loqt ciuitas iuocās alios ad sibi cōpatiē
dū: Quę ps diuidit i q̄tuor ptes principales. Prīò nāq; lamētat immēsitatē suæ miseriæ, & hoc i quatuor primis ỹ sicuts sub similitudine quatuor modorū hoīm, q̄ cōsueuerūt eā spoliare. Dicit em

E in prio ꝫ ſiculo, dñm ſe habuiſſe ad ipſam inſtar vindemiatoris, qui nihil in vinea relinquit. de quo dicit: O vos oēs q trāſitis, &c. & ſequitur: Qm̄ vindemiauit me, vt locutus eſt dñs. In ſcd'o dicit deū ſe habuiſſe ad ipſam ad inſtar incēdiarij & venatoris. Incendiarius enim cōſueuit totū cōburere, & venator quicqd capit in reti, mactare ſeu occidere: & de hoc dicit in ſequēti verſu: De excelſo miſit ignē in oſſibus meis: & ſic incendiarius. Expādit rete pedibus meis: & ſic venator. In tertio dicit deū ſe habuiſſe ad ipſam ad inſtar ligātis captū p manū & collū, ſic q nullo mō poſſit euadere. de quo dicit i ſequēti verſu: Vigilauit iugū iniquitatū mearū, in manu ei⁹ cōuoluꝫ ſunt & impoſitę collo meo. & ſequit: Dedit me dñs in manu de qua nō potero ſurgere. In quarto dicit deū ſe habuiſſe ad ipſam ad modū calcātis in torculari, q nullū humorē relinquit in vua: de quo dicit in ſequēti verſiculo: Abſtulit oēs magnificos meos dñs, &c. Torcular calcauit dñs, &c. & ſic ſub quatuor metaphoris p̄dictis lamētata eſt ſuę miſerię magnitudinem. In ſecūda verò p̄te lamētat ſup implacabilitate diuinæ iracūdiæ, & hoc in duob⁹ verſiculis. In primo nāq; oñdit, q ipſa nō p̄t deum placare lachrymis oculorū dicēs: Idcirco ego plorās & oculꝰ meus deducēs aquas, &c. In ſcd'o verò oſtēdit, q nō p̄t deū placare geſtib⁹ manuū, aut ſignis deuotionis quorūcūq;, dicēs: Expādit manus

dit manꝰ ſuas Sion, & nō eſt q cōſoleꝫ eā: & ſic lamētat ſup impla G cabilitate diuinę iracūdię: cū tamē cōſueuiſſet alijs ſibi deū placabilē inuenire, prout patet in multis ſacræ ſcripturę locis. In tertia verò parte lamētando, p̄fiteꝫ iſtud, p̄uenire ex rectitudine diuinæ iuſtitię. de quo dicit: Iuſtus eſt dñs: q̄a os ei⁹ ad iracūdiā, p̄uocaui, & durat p̄s iſta p̄ tres ꝫ ſiculos. In primo enim, p̄fiteꝫ deū nō fuiſſe iniuſtū in captiuitate quā inflixit Iudæis à Ieruſalē exeuntib⁹. de quo dicit: Iuuenes mei & virgines meę abierunt in captiuitatē. In ſcd'o, p̄fiteꝫ, q deus nō fuit iniuſtus in fame quā inflixit remanentib⁹: de quo dicit: Vocaui amicos meos, &c. Sacerdotes mei & ſenes mei in vrbe cōſumpti ſunt, &c. In tertio, p̄fiteꝫ, q nec fuit iniuſtus in morte & gladio, quē inflixit oīb⁹ tā iſtis quā illis. de quo dicit: Vide dñe q̄m tribulor. & ſequit: Foris interficit gladꝰ & domi mors. In quarta verò p̄te & vltima lamētādo p̄ſtolat dulcorē diuinę clemētię & remediū cōſolationis futurę: & cōtinet pars illa in duobus verſiculis vltimis. In primo nāq; aperit inimicorū in cōpaſſionē reſpectu ſui, & prænuntiat ſibi diuinā cōſolationē ex aduerſariorū afflictione futura. de quo dicit: Audierunt q̄a ingemiſco, &c. & ſequit: Adduxiſti. i. adduces: Diē cōſolationis, & fient ſimiles mihi. In ſcd'o verò petit futurā punitionē ſuper inimicos ex demeritis eorū ad ſuā futurā cōſolationē. de q̄ dicit: Ingrediat omne malū eorū corā te, & uindemia eos ſicut vindemiaſti me.

GLOS. ORDI. CAP. II.

Vomodo obtexit. Paſcha. Hiſto. Prioribus ſingulis ſapphyci metri clauſulis ternorū ꝫ ſuū, ſingulas cū interpretationibus ſuis literas reddidi, nō quòd ꝓpheta elegantiæ ſeculari aut metro ludere ſtuduerit: ſed ſpōte ſecularis ſapīa ſeruit diuinę. Sed q̄a xxij. ſunt Hebraica elementa, q̄b⁹ oē qd' dicit, initiat & finit: placuit totidē initia ꝫ ſuū elemētis eiſdē exordiri, vt & poetica deſeruiret diſciplina, & diuīa fulgerēt myſteria. Quia ꝫ ō lōgū eſt ſingulis clauſulis ſingulas lras cū iterpretatiōib⁹ ſuis inſerere & exponere, decreui earū cōnexiones in principio ſcd'i alphabeti annotare, & lectoris arbitrio reliqui: quō ſingularū literarū intellıgentia reddat verſib⁹ ſuis. Eſt autē prima cōnexio q̄tuor literarum, Aleph, Beth, Gimel, Daleth, hoc eſt, doctria, domus, plenitudo, tabularū: quarū ſi duę iungātur extremæ, cōficiēt doctrinā tabularū, in quibus ſ. lex dei digito ſcripta eſt, & plenitudo domus eſt. Ex doctrina librorū aut tabularum plenitudo domus dei efficitur. Si autem Gimel & Daleth iunxeris, erit ſenſus qd' plenitudo tabularum. i. ſcripturarum, eſt doctrina domus. ſ. dei. Quia verò domus Salomonis intrinſecus tabulata legit. p tabulas poſſumus eos interpretari: quorum latitudine charitatis domus eminentiora coniuncta ornantur, quorū doctria eſt plenitudo totius domus: q̄ de fonte timoris dei naſcit, vt ad culmen ſapientiæ dei

Iſa. 26. c. pueniatur. vnde: A timore tuo domine concepim⁹ & peperim⁹ ſpm̄ ſalutis. Scd'a cōnexio ē He, Zai, Beth, hoc eſt iſta, & hæc vita. Harum ſi duas extremitates iungas & duas medias, exibit talis intelligentia. Et hęc, quę præmiſimus. ſ. iſta vita, neceſſaria ſunt:

Ezech. 2. d. ſcripturarum. ſ. ſcientia per quam Chriſtus agnoſcitur in hac vita & præparatur ſempiterna. Hīc eſt liber in quo continent lamentationes & carmen & væ. lamentari enim oportet p peccatis & p dilatione boni, vt tandem deo læti carmina canamus, ne væ ppetuum incurramus: & in præſentiarū iſta eſt vita eorum, q de infantia ablactantur in virum perfectum. Tertia cōnexio eſt Teth, Iod, qd' eſt principium bonum: in quo cū doctrina à timore dei concipimus lamentandi inſtituta, donec perueniamus ad ſpm̄ ſalutis.

Matt. 5. a. vñ: Bti q lu. qm̄ ipſi conſo. Sic ad cæleſtis vitæ cantica peruenit, ſi

Apoc. 21. a. bonum principiū ꝓponat. vñ: Tūc abſterget deꝰ oēm la. &c. Seqt̄ iter ſeptē (Septē ſunt cōexiones) media connexio Coph, Lamed. i. manus cordis vel diſciplinæ. Manus vt extendatur ad opera charitatis: Cordis, luct⁹ ſubaudis: vel meditatio diſciplinę, vt oīa mūda ſint nobis: qd' quinta literarum oſtendit pericopa, quę eſt Mē, Nun, Samech: hoc eſt ex ipſis ſempiternū adiutorium: qd' ſic planum eſt, vt expoſitiōe nō egeat: ex duobus enim mediis tā ſuperiora cōplectētur, q̄ inferiora remunerant. Vñ ſexta cōnexio ſequit, Ain, Phe, Sade, qd' eſt fons vel oculus, oris, iuſtitiæ: q̄a ex gemitu

Matt. 5. a. cordis emanat fons pietatis, & oculus illuminatur quo deꝰ videat. vñ: Bti mundo corde. q. ipſi. d. vi. Ex manu autem & oris eloquio diuitiæ iuſtitiæ cōduntur ī cælo. vñ: Diuitias cęlo cōdidit ore manu. q̄ diuitiæ p̄fectę vitæ iuſtitiæ intelliguntur. vnde: Iuſtitia eius

Pſal. 111. b. manet in ſeculū ſeculi. Seqtur extrema & ſeptima cōnexio, Coph, Res, Sin, Tau, qd' eſt interpretatū, vocatio, capitis, dētium, ſigna.

Per dentes

2 Cap. II. Aleph.

2 ¶ Exclamatio admirationis & doloris plena. ¶ Quæ non bene conueniunt hęc.

b ¶ Sub ito.

Vomodo obtexit a

2 ¶ Erroris peccati & ignorantiæ.

b ¶ Quam tantum diligebat.

caligine in furore ſuo domin⁹ filiam b c

2 ¶ De cęleſti conuerſatione. b ¶ Bonam prius quę afferebat fructum euangelicum: & contemplatione videbat deum.

Sion: proiecit de cælo in terram d

2 ¶ Qui diu deſertam patitur eſſe.

inclytam Iſraël, & non eſt recorda e f

2 ¶ Anima iuſti ſedes eſt dei.

tus ſcabelli pedum ſuorum in die

Gloſſa ordinaria

Per dentes, vox articulata intelligit, quia elemēta q̄ p̄miſſa ſunt, ſigna ſunt oim vocū ſctārū ſcripturarū, & vocatio capitis. i. Chriſti, p quē venit ad patrē, nec dubium, qn ſpūſctūs myſticē i ſeptenario hos poſuit intellectꝰ. vñ meli⁹ ad vtroſq; ternarios aptè referi. a ¶ Quō ob. Pakh. Hiſto. Notādū eſt qd' trib⁹ ſapphycis me Hiſto. tri alphabetis vnū principiū ē vnaq; exclamatio, plena doloris, admirationis, & ſtuporis. Vñ notādū q̄to affectu, quāta charitate ſcti pres cauſas oim ſuas faciūt: & q̄tis lachrymis alienos riꝰ abluūt. vñ Ieremias toties ponit lachrymabile prid H pium: quō ſedet, quō obtexit, quō obſcuratū eſt: q̄ſi tā improuiſe, tā iſperatę quā ſibi ex oīb⁹ gētib⁹ elegerat & glorificauerat, obtexit caligine. Eſt caligo bona, de Exod. 2. Reg. q̄ dr: Moyſes acceſsit ad caliginē, in qua erat deꝰ. Et alibi: Caligo ſub pedib⁹ eius: ſed Sion caligine turbinis & mœroris tegitur. & proꝓrie dr de cęlo, de altitudie gloriæ, de folio regni, de tutela dei. Et q̄a dicit domini noluit obſeruare, quē vidit Abraham & gratus eſt, impegit in diem furoris domini. ¶ Quō ob. Mora. Anima lumē ſcientiæ & ſpeculū diuinę contemplationis habuit: & nomē eius ante q̄ peccaret, in cælo ſcriptum fuit, ſed peccato detecta in terram proſtituitur & vitijs inquinatur, & pedes domini, id eſt veſtigia præceptorū eius dereliquit, cū eſſet templum in quo habitaret deus & deambularet: ideo in die furoris domini ab hoſtib⁹ cōculcatur, nec dominus recordatur. Quia in die domini & in luce Ieremi ſtare noluit, tradidit eā in die furoris ſui. vnde alibi: Maledicta dies in qua natus ſum, dies in qua peperit me mater mea, in qua ſcilicet anima de cælo cecidit, & tollens membra Chriſti fecit membra meretrícis, id eſt Babylonis. Et ideo dominus non recordat, ſed iniuriam ſuam vlciſcitur. ¶ Quō ob. Allegori. Myſtica ſīō Allegori caligine peccati & erroris & ignorantiæ tegitur, quæ tantis meneribus mera

NICO. DE LYRA. CAP. II.

Vomodo ob. Hīc conſequēter deſcribitur Ieremię lamētatio ſub ſcd'o alphabeto. & priò lamētatur deſtructionē ciuitatis & tēpli, dicēs admiratiuē: a ¶ Quō ob te. c. ſ. tribulationis maximæ. b ¶ In furore ſuo. i. in effectu ſuę iuſtitiæ. c ¶ Filiā Sion. id eſt Ieruſalem, vt expoſitum eſt cap. præce. d ¶ Proiecit de cælo in terꝫ. id eſt de ſtatu ſummę honorabili ad ſummę miſerabilem. e ¶ Inclytam Iſrael. i. Ieruſalem, quæ erat metropolis & nobiliſsima in regno Iuda. f ¶ Et non eſt re. ſca. pedum ſuo. i. tēpli qd' incēderunt Chaldæi, & dr ſcabellum pedū dei, quia intra ipſum erat arca teſtamēti & ꝓpiciatorij

qd' erat

Moraliter. a ¶ Quō ob. &c. ſi. ſi. i. eccleſiam. In eccleſia nāq; eccidit caligo magna pœnæ & ignorantiæ: quia doctores theologi p vanis & curioſis ſalutaria dimiſerunt. d ¶ Proiecit de cę. in terꝫ. de contemplatione cæleſtium ad occupationem terreſtrium, qui ſunt p̄s inclyta ppli Chriſtiani, iō ſubditur: f ¶ Et non eſt re. ſca. pedum ſuo. i. eccłia militātis, q̄ dr ſcabellū dñi, ſicut eccłia triūphans ſedes eius. Iſa. lxvj. a. Cęlum mihi ſedes eſt, & ter. ſca. pedum meorum.

* Præcipitauit

ribus antè à suo sponso ditabatur. Terrā inclytā Israel de cælo
A projectā cōspicimus, qñ cælestibus relictis, ecclesiā terrena sectari
videmus, cuius vera cōuersatio ī eçlis est: sed abiicitur iusto dei iu
dicio, nec recordatur dñs scabelli pedū suorū. Quāuis enim fuerit
Sion dei habitatio pulcherrima, angelis ministrātib⁹, & dei pro-
tectione honorata: multis miraculis & di
uinis solatijs educata, vt scabellum dei, p-
ter statum diuini cult⁹ merito diceretur,
ecclesia tamen prędicatur glorioſior. vnde
Exod.24.c. Moyses: Viderunt deum Israel, & sub pe-
dib⁹ eius quasi opus lapidis sapphirini, & q
si cælum cū serenum est. Hoc est cælum de
quo dictum est: Cæli enarrāt gloriam dei.
Psal. Hilo. a ¶Præcipitauit. Pascha. Histo. Hæc oīa
†rabenus. Iudæis accidisse manifestum est, dominus
autem hæc omnia olim fecisse dicitur, non
quòd Ierusalem peccare compulerit, sed iu
sto iudicio peccātem punierit, & puniri p
miserit speciosa Iacob famosum tēplū, ce-
remoniarum cultum, & huiusmodi. Sed i-
rarus dominus omnia præcipitauit, vt in-
telligeret dominum non propter hæc ho-
mines, sed propter homines hęc obseruas-
se. Iudæi autem hæc præferentes gloriabā
tur, & in sceleribus suis volutabant. Scien
dum tamen hæc omnia sub Romanis ple-
nitudine completa, nempe quia fuerūt oīa
illa legalia, quasi magna quędam prophe-
tia, veniēte ꝟitate oīa cōpleta fūt. Ideo p̄-
cipitata sunt omnia, destructa, deiecta, p-
phanata, neque venerunt, vt futura videā-
tur prophetare. ¶ Prȩcipitauit. Morali.
Moraliter Deiecit dominus speciosa animę, nec pcit
quando fornicatur cum prauis desideriis
Psal.44.c. relicto amore spōsi, cui dictum erat: Obli-
uiscere populum & domum patrui. & cō-
cupiet decor. Destruit munitiones, quādo
fides infirmatur, nec valet sustinere tenta-
tiones quę inferuntur, quia perdidit speciē
B & pulchritudinē, quib⁹ delectabatur spon
sus. Has destruuntur muri virtutum, qui sustinebāt violentiam ho-
stium. Prospicitur de cęlo in terrā, quia connubium casti amoris vel
Gen.3.d.se cundum ali olauit, & sordibus vitiorum se prostituit, cui rectè dicit: Terra es,
quam lit. & in terram ibis. Polluit regnum & principes ipsa. s. quę fuerat dei tē
plum cū sensibus suis, qui ei malè principantur: deiecit ī terrā, p di
dit ergo regnū & principatū ad qd̄ iuncta erat p baptismū. Prȩc.
Allego. Allego. Ad ecclesiam ppō peccāte hęc iure referūt, qa si ramis natura
lib⁹ nō pepercit de⁹, nec nobis q de oleastro p̄cisi sum⁹. etsi eorū
Psal.44.c. Cassiod. desperit officia, q̄tò magis & nr̄a polluūtur polluta mēte & cōsci
entia. Speciosa āt ecclia est. vñ: Astitit regina à dextris tuis. Et alibi:
Pulchra es amica mea, &c. Sed multis peccātib⁹ deiecit dñs specio
sa o⁹ q̄ olim viriliter luctabaț, & traduni hostib⁹. Dei autē deiice
re, est iusto iudicio vnūquēq; ī desideria cordis sui permittere. De
†custodes struit aūt cū grāe suæ subtrahit auxiliū. Destruuni munitiones eccle
siæ, qū deiț cultores; auxilio dei nudantur, & voluptatib⁹ depra-
uant. Quia ꝟò se destructos & dissipatos minus intelligūt, chor⁹
Cassiod. b. sctōrū eorū pulchritudinē, & fortitudinē deperiisse deplorat. Est
nāq; eccla Christi Ierusalē, quæ ædificatur vt ciuitas, & sicut tur-
ris Dauid cū ppugnaculis: mille clypei pēdēt ex ea, oīs armatura
fortium. Sed cū muri. i. pastores & doctores destruunt, hostis in-
gredit ciuitatē & popular. vnde sequit: Deie. eā ī ter. cū. s. terrenis
actibus & vitijs occupatur. Nec est qui sustineat eā vel doctrinæ
verbis vel operum exemplis. & ideo diuina vltio sequit: Polluit
reg. & prin. e. De⁹ aūt illos polluit, cū iustè pollutos ostendit, qui
se & alios coram deo castos exhibere & custodire debuerūt & im
maculatos; q facti erāt regale sacerdotiū. vñ: culpa sacerdotū ruī-
Histo. na est ppli. b ¶ Confregit. Pascha. Histo. In ira furoris cornu I-
srael cōfregit, cū regnū Iudęorū destruxit. Retrorsū dexterā suam
auertit, cū defensionem vrgētibus inimicis subtraxit: & terrā eorū
ī man⁹ inimici tradidit, cū sęuitia hostiū quasi flamma vorans oīa
Moraliter Psal.74.b. cōsumpsit. ¶ Cōfre. Mora. Aīa cornua sua hāc phibēt. de qb⁹ dr:
Oīa cornua peccatorū cōfrin, & ex. cor. iusti. Cornua nāq; aīarum
sunt fortia munimēta ꝟ tutū. qbus aduersa quęq; repercutit, & q̄si
fœnū aut puluerē in aērē vētilat & dispgit. Cornua fiq̄dē cū aīali-
bus nō nascūt, ineſt tn̄ eis cā nascendi: Nec aīa naturæ instinctu ꝟ
tutib⁹ armatur, sed dei munere repletur: quāuis ipa prius habue-
rit naturaliter cōcipiēdi grām & nutriēdi efficaciā: sed & se perdi-
dit & naturæ libertatē, & iō q̄ de pcti origine nascunt, cōstringun
tur. Cornua alia rore diuinę grāe crescunt, & exaltantur, sed hęc si-
bi inuicē aduersant. vñ: Cōfregit dñs oīa cornua carnalis Isrl, ne se
diutius extollāt. Plorat autē Propheta, non qa franguntur, sed quia
cū his

a ¶Qui foleb at exaltare.

a furoris sui. Beth. Prȩcipitāuit a
a ¶More suo. ¶Ornamenta templi. ¶Virtutes.
dominus nec pepercit: omnia b c
a ¶Iacob dormiens, ascendentes & descendentes an
gelos vidit. Ideo quia caput, id est mentem super
lapidem, id est Christum, posuit: aliter enim & si
cessat quis a strepitu mundi, angelos non cōspicit.
b ¶Qui construxerat. c ¶Qui natura mitis.
†speciosa Iacob destruxit in fu
a ¶Pastores, doctores. ¶Virtutes.
b ¶Ecclesiæ vel animæ prius castæ.
rore suo, munitiones †uirginis
a ¶Qui eleuabat in cælum. b ¶Qui munda-
verat. ¶Pollutum ostendit.
Iuda, & deiecit in terrā: polluit d
a ¶Sacerdotes. ¶Quos promouerat. ¶Vel
animam quæ dei erat templum. ¶Sensus.
regnum & principes eius. Gi e
a ¶Qui foliā auerrat.
b mel. Cōfregit in ira furoris sui f
a ¶Regum fortitudinem. ¶Virtutum. b ¶Ec
clesiæ vel animæ. c ¶Vnde: Vt quid auertis
manum tuam & dexteram? i. in finem.
omne cornu Israel: auertit re g
a ¶Defensionem.
trorsum dexteram suam à facie
¶Diaboli insequentis.
inimici, & succendit in Iacob i
a ¶Ira, luxuriæ, concupiscentiæ.
quasi ignem flammæ deuoran k
c tis in gyro. Daleth. Tetendit l
a ¶Iudicium. b ¶Non ad corrigendum.
arcum suum, quasi inimicus, m

cū his in furore dei anima cōteritur. de quo dicit: Dñe, ne in furo- C
re tu. ar. me. Cōtrahit autē dñs, & auertit manū suā à facie inimici, Psal.6.a.
animā insequētis, quia ipsa se prius hostibus exposuit, & adulterū
recepit: quia foris egressa cū Dina, vt videret filias huius seculi, Gen.34.a
à diabolo est deuirginata, & ipsi incorporata est, ideo auertit dñs
manū suam, & subtrahit auxiliū, quia illa se
prius corruptori exposuit. Hac de causa etiā
Iudæos in exiliū misit, qa erant leprosi non
volatili lepra, sed manenti: qd̄ significabat
Moyses cū manū q̄ leprosa fuerat, extēderat
& mūda, cū in sinū reuocarer. vñ Dauid: Vt Psal.73.b.
quid auer. ma. tu. &c. Man⁹ extensa Iudæos
à deo exisse significabat extensos ad praua o
pera, & ideo opertos lepra. Reuocati ꝟò de
menter. q. man⁹ in sinū eorū mūdi fiebāt. Vñ
Dauid cernēs irreuocabilē captiuitatē & dei
indignationē, inquit: Vt qd auert. ma. &cę. Psal.73.c.
q. Dū auertis manū tuā, nisi remiseris eā ī si- † filiæ
nū, ipsi extensi inter gētes imūdi erunt & le-
prosi. Sic & aīa q̄ de sinu dei ad secularia desi-
deria exierit, cōtamiata erit. Dñs em̄ fouet &
ꝓtegit q̄s ī sinu gestat vel alīs obumbrat:
eos verò q exierūt, audi qd̄ seqt: Succē. i Ia.
q. i. f. d. i. g. Aīa em̄ immūdis spiritib⁹ pmissa
succēdit, vexat, & cōcupiscētiarū flāmis deuo
rat, donec ad sinū reuoceť. Hęc ē fornax Ba- Dan.3.c.
byloniæ, q̄ septuplū succēdit, & icēdit q̄scūq; Allegoricē
reperit de Chaldæis. ¶ Cōfre. Alle. Nr̄a Ie-
rusalē q̄ est spōsa dei sūmi, cū ab eo receſſerit
& scelerib⁹ seruierit, cornu ei⁹ cōfringit: qd̄
erexit dñs ī domo Dauid pueri sui, ne possit
resistere inimicis. Manū auertit dñs retrorsū
à facie inimici, quā extētā tenebat ad defēsio-
nē & vltionē: sed prius ipsa auersa est retror
sum. Per dexterā dei filij⁹ intelligit, dei ꝟ tus 1.Cor.1.d.
& dei sapia, cui⁹ auxiliū subtrahit cū sponsa
amatorib⁹ pstituit: ide cornu ei⁹ cōfregisse
deū lamentat propheta: Succē. i Ia. q. ig. flā.
de. in gy. Cū em̄ dei grā desolat, & suis viri-
bus eneruat, accendit igne libidinis, cui⁹ flā-
mis intus & foris deuorat. c ¶ Tetendit ar. Pascha. Histo. Histo.
Hæc omnia dominum fecisse constat, quando pugnantibus vel D
contra Ierusalem Chaldæis vel Romanis iudicia sua expleuit. Ipe
enim arcus in manu domini multò antè ad vltionem extensus e-
rat. Sed quia redire noluit Sion, cūm mensura temporis impleta
est mensura peccati, vt tandem feriret. Et quia noluerunt esse ami
ci, factus est dominus eis inimicus, iuxta illud: Cūm peruerso
Nicolaus de Lyra. ☞peruerteris Psal.17.d.

quod erat quasi sedes dei, & arca quasi scabellum illius sedis,
sicut dictum fuit plenius, Exo.xxv. a ¶ Præcipitauit. secundū
viam iustitiæ suę. b ¶ Nec pepercit. ex sua misericordia, eò
quòd habet semper iustitiam annexam. c ¶ Omnia speciosa
Iacob. id est regnum & sacerdotium, ciuitatem & templum, & p
consequens alias ciuitates & fortalitia. d ¶ Polluit regnum,
id est ostendit pollutum, multiplicibus peccatis: ex rigore suę pu-
nitionis. f ¶ Confregit in ira furoris sui. id est in effectu suæ
iustitię. g ¶ Omne cornu Israel. id est omnem statum digni
tatis & fortitudinem defensionis. h ¶ Auertit retrorsum de-
xteram suam à facie inimici. Quod potest dupliciter intelligi.
Vno modo referendo ad deum, eò quòd non defendit populum
Israel à suis inimicis, & sic auertit dexteram suę virtutis ab eis. Alio
modo referendo ad populum, à quo deus subtraxit virtutem &
industriam se defendendi, & sic auertit dexteram Iudæorum à fa
cie Chaldæorum. i ¶ Et succendit in Iacob quasi ignem.
scilicet per Chaldęos Ierusalem & terram in circuitu incendendo.
l ¶ Tetendit arcum suum. i. varios modos inuadendi ciuita-
tem p̄ erercitū Chaldęorū. Vel ad literam: Arcū qa ī Chaldęorū
exercitu erant multi sagittarij. m ¶ Quasi inimicus. Sicut
☞ enim con

✳ a ¶ Præcipitauit dominus. permisiue. c ¶ Omnia Moraliter
speciosa Iacob. id est scientias & virtutes, quę contra dęmonū ex
ercitum sunt munitiones. d ¶ Polluit regnum. scilicet
permisiue tamen. e ¶ Et principes eius. qui sunt prælati.
f ¶ Confregit in ira furoris sui. id est dignitatem ecclesiasti-
cam & secularem, quę deo permittente cupiditatis pondere à re-
ctitudine iustitiæ sunt contractæ. h ¶ Auertit retrorsum.
non reprimendo ipsum ab inuasione populi Christiani. i ¶ Et
succendit in Iacob. permisiue. k ¶ Ignem. carnalitatis & a
uaritiæ. l ¶ Tetendit arcum suum. qui ferit à longè, ideo

☞ peruerterit. Firmauit dexterā suā quasi ho. qa & ipsi hostes diui-
E nę legis erāt, vt vel sic addiscerēt, qa nō in gladio possederunt ter-
rā, nec bra. e. s. e. Quod qa nō intellexerūt, occidit omne pulchrū
visu. Occidēdi. s. hosti prātem dedit: Non stillauit, sed effudit qua
† die si ignē in Sion. Quod sub Romanis verius cōpletur, qñ tota † dei
indignatio effundit. ¶ Tetendit arcū.

Moraliter Moraliter. Contra delinquentem animā dñs quasi inimicus arcū tetendit, cū eam peccātem ad pñiam non emollit: sed manu extenta post carnalia desideria ire permittit, nec auertit sed occidit, quod pulchrū erat visu, honestatem. s. morū in cōscientia ei⁹. Perimere autē dñs dicitur, cū perimi patitur, & tradit eā in passionem ignominiæ & flammā libidinis, vt desideriis suis accensa amatores suos sequat. ¶ Tetendit arcum. Allego. Contra ecclesiam tendit dñs arcū suū qñ inimicus, quia ipsa inimica est, nec vult audire clamantē vt pœniteat & redeat. Per arcum iudicium intelligit, q̄ quisq; nūc pcutit, vt corrigat aut mitialiter puniat: aut diu tendit vt cū pātā cōsummata fuerint, ad puniendū grauius relaxet. In arcu diuersę sunt sagittę. Alię mittunt ad perimēdū veterem hominem cū actibus suis. Aliæ ad flagellandum, aut coronā, aut ad correctionē aut ad pœnam. Illos autē gemit

¶ Ad percutiendum.

firmauit dexteram suam quasi ho- a
a ¶ Pastores, doctores, honestatem morum.
stis: & occidit omnē quod pulchrū b
a ¶ In corpore vel conscientia.
erat uisu in tabernaculo filiæ Sion:
a ¶ Potestatem dando. b ¶ Ire, concupiscentiæ & humōi.
effudit quasi ignem indignationem
¶ Inimicus. a ¶ Non vere.
suam. He. Factus est dominus uel c
lut inimicus, præcipitauit Israel:
a ¶ Dissipauit. b ¶ Qui sunt ornamenta ecclesiæ.
Præcipitauit omnia †mœnia eius, d
a ¶ Defensiones ecclesiæ, vel dona spiritus sancti, in quibus est salus.
dissipauit munitiones eius: & †re- e
a ¶ Multiplicauit. b ¶ In vtroq; sexu.
pleuit in filia Iuda humiliatum & f
a ¶ Dissipari permisit.
b humiliatam. Vau. Et †dissipauit g

ecclesia & plangit, quos percutit dominus quasi inimicus, aut per
Psal. 10. a. diabolum, aut per hęreticos, de quibus dicitur: Peccatores intēderunt arcū, para. s. su. &c. Huiusmodi enim sagittę de arcu domini
i. de iudicio diuino veniūt. vñ: Sagittæ domini in me sunt. Et ali-
Iob. 6. a. bi: Sagittæ tuę infixę sunt mihi. Quosdam autē non percutit domi-
Psal. 57. a. nus vt corrigātur, quia arcus in furore tenditur, vt corde indura-
Psal. 59. a. ti durius feriātur. vnde: Dedisti metuentibus te. s. vt fu. à fa. ar. Firmauit dominus de. su. quasi hostis cōtra ecclesiā, cū incessanter affligit vt correcta redeat, aut indurata sua luat supplicia. Occidit pulchra visu, dum pretiosa eius membra perire patitur. Effundit quasi ignem indignationem suam. Vides omnia discordiæ incendiis, & concupiscentię flammis cremari. Hęc certius in nobisipsis

F Histo. legimus, quàm in scriptura recordamur. a ¶ Factus est domin⁹. Pascha. Histo. Hęc omnia Iudæis historialiter euenisse dubium nō est. Lachrymosa ergo relatio ad compatiēdum commouet, ad lamenta inclinat, quasi: Dominus ductor Iudæorum, & custos fuit, quibus quasi amicus amicis loquebatur, factus est inimicus. vnde
Sup. eo. 2. suprà dicitur: Præcipitauit dominus nec peper cit omnia speciosa Iacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, quod ibi dixit i furore suo, hîc dicit quasi inimicus, ibi speciosa, hîc mœnia, vt quasi alia diceret. Sed eadem retexens amplius ad lachrymas reuocaret, vt ad noua verba nouas effundas lachrymas, & eadem sę pissimè iterās, nunquā fastidias, ne fortè cū dominus nos per Isaiā vocet ad fletum, ad plāctum, & ad caluitium, & ad cilicium sacci, ad gaudium, & ad vanam lętitiam excurras. vnde: Melio⁹ est ire ad
Eccle. 7. a. domum luctus, quàm ad domum conuiuij. ¶ Fact⁹ est domin⁹.

Moraliter Moraliter. Habet anima virtutum mœnia, sicut ciuitas ad ornamentum habet mœnia. Munitiones vt se defendat, ita sunt dona quæ muniunt, alia quę ornāt animam. Similiter & ecclesia, vt prophetiæ dona & genera linguarum, interpretationes sermonum & huiusmodi. Hæc sunt mœnia mentis, quæ si quis non habet, stare tamen per fidem & charitatem & cæteras virtutes potest, sine quibus saluari non potest. Cùm de Iudæa prophetiam & doctrinam & miraculorum signa abstulit dominus, mœnia eius præcipitauit. Quando verò spem, fidem, charitatem auferri permisit, munitiones destruxit. In his ergo rect⁹ ordo seruatur, quia cū peccatrix anima relinquitur, prius ab ea dona virtutum quæ data sunt ad manifestationem spiritus auferuntur, deinde fidei, spei, & charitatis fūdamenta euertuntur. Hæc omnia perfidis Iudæis dominus abstu-
Matt. 21. d. lit, & gentibus contulit. vnde: Auferetur à vobis regnum dei, &c. Sed cùm his anima expoliatur, fit ei dominus sicut Iudæis inimic⁹ & qui dicebat: Inimicis tuis ero inimicus, & affli. tuis af. ipse inimicatur & affligit. vnde: Repletur in ea hūiliatus & humiliata. i. sensus & cogitatio immunda, vt intus & foris cōtumeliis agatur, do-
Allego. nec confusa ad pniam reuertatur. ¶ Factus est domin⁹. Alle. Cū sponsa domini speciosa se auertit à cōplexibus sponsi, contra præcepta eius agēdo inimicitiam dei contrahit, sed temperat deus sententiam seueritatis, quia non absolutè dicit inimiē⁹, sed quasi. Quāuis enim affligatur & penitus destituta videatur, tamen vt redeat flagellat. Et notādū, q̄ primū pcipitat Isrl, qñ mūditiā cordis aufert: deinde mœnia ei⁹ q̄ ad pulchritudinē & decorē ptinent religionis. Habet munitiones hæc ciuitas, ne hostis irrumpat: habet honesta

honesta & inhonesta: sed quę inhonesta sunt, abūdātiori honore G
circundamus. Sunt in ecclesia simplices, sunt rustica vilitate abiecti, sed vtriq; necessarij. Sed frequēter dñs aliquos prcipitari permittit, q̄ videbātur ornamēta ecclesiæ esse, aut in hæresim aut in quęlibet vitia. Munitiones quoq; dissipat sępe, cū defensores errare sinit, & prauis actibus dissipari. Replet ā. i. multiplicar de vtroq; sexu hūilitatū & hūiliatā, qñ passim fraude dęmonū plurimos terrenis opib⁹ humiliari permittit. b ¶ Et dissipauit q̄si. Pascha. Histo. Notandum quāta verborum elegantia, quāto carminis spendore Hebraica veritas fulgeat. quæ translata tanta potuit elegātia. Posit q̄ enim dixit: Quō obtexit, sic p singula gradatī defleuit, vt quō posset omnibus coaptari: sic quō proiecit, quō pcipitauit, quō destruxit, quō deiecit, q̄. modo deiectam polluit, &c. Sic ergo plāgit simul & dolet oia, vt stupore, admiratione, gemitu plena sint singula, vt sic dicatur quō dissipauit quasi hortū tentorii † pa-
um suum. Sciēdum autem, quòd p pec- † tra
catis Iudæorum hoc dominus dissipauit, qui dissipandi potestatem dedit. Sūt autem tabernacula vbi cortinę funib⁹ di- † cuti
stentę tabulis interfiantibus appendunt, Iudæ-
q̄bus tentoria fustinētur. Tētorū quoq; nō
est q̄d erexit Moyses in deserto. Taberna † tra-
culum est templum Salomonis, quæ propter scelera Iudæorū tradita sunt potestati inimicorum. Primū dominus repulit tabernaculum Silo. vnde: Faciam domui huic in qua inuocatū est nomen Iere.
meum, & in qua vos habetis fiduciam, sicut feci Silo. ¶ Et dissip.
Moral. Habet anima tentorii & tabernaculū, i q̄ est ei cū spūsō Moral.
colloquiū. Sed dissipatur q̄si hort⁹ si se resoluerit in luxū & carnis
oblectamētū. Nō aūt dissipat vt hortus deliciarū dei, sed sicut ille H
sup quā Sargō dux Assyriorū pęsse legit, q̄ priceps hortorū iterpretat, quasi voluptatib⁹ & luxuriæ dedit⁹. Achab q̄q; rex Isrl vinci 3. Reg.
Naboth in hortū vertere voluit, quod ille intelligens (lege tropologię) maluit mori q̄ consentire, vt hæreditas patris & tanta pos- Tropo.
sessio virtutis, impñ regis deseruiret delicijs. Sed qa infelix anima tentorium suum, id est carnem, quæ ossibus & neruis compingit, delicioso luxu dissipari permisit, & tabernaculū. i. seipam i suis voluptatibus demoliri, vineam & hæreditatem summi patris i hortū concupiscentiarū nequissimo regi mutari consentit. Ideo dñs festiuitates ei⁹ & sabbatha obliuiscitur, quia templū i quo vota dignè offeruntur, & solēnia celebrant, demolitū est illecebrosis delicijs, & destructū est tentoriū carnis varijs oblectamentis. Rex & sacerdos dantur in opprobrium, quia his officijs amissis infelix aia se subdidit regibus impijs. Vni qui Azotios deuastat generationi achibidini seruientes, qa Azotus ignis generationis interpretat. Alteri q florētes Christi vineas in horto cōcupiscentiarū desiderat cōmutari. vñ sequit: Repulit dominus altare suum. ¶ Et dissip. Allegor.
Allegor. In ecclesia multos dissipare videmur. q. hortum. Hortus Cā. 4. 5.
hîc est ecclesia, de qua in canticis dicitur: Hort⁹ cōclus⁹ soror mea.

☞ Ibi purus

Nicolaus de Lyra.

☞ enim conferendo beneficia ostendit se amicū, ita inferēdo pœnas iudicat à simplicibus inimicus: q̄uis hoc faciat ex charitate ad purgationem malorum & exercitium bonorum in virtute patientiæ. b ¶ Occidit oē q̄d pul. erat visu in taberna. fi. Sion. in templo domini q̄d erat in mōte Siō, quia sacerdotes occisi fuerūt ibi, vt habetur infrà eodem ca. & oia ptiosa inde asportata. Cætera patent ex dictis vsq; ibi: e ¶ Et repleuit in fi. Iuda. i. in gēte Iudaica. f ¶ Humiliatum & hu. quia omnes vtriusq; sexus humiliauit in seruitutem & captiuitatem redigendo. g ¶ Et dissip. quasi hortum. cuius clausuræ dissipantur collectis fructibus.

☞ Tentorium

Moralit.

✕ signat aspectum impudicum. a ¶ Firmauit dexterā suam. q̄ ferit de propeideo signat illicitum tactum. b ¶ Et occidit. id est omne honestum. Est tamen hîc hyperbole, quia non omnia honesta ecclesię sunt destructa. c ¶ Præcipitauit Israel. de conuersatione cælesti ad terrenam. d ¶ Præcipitauit omnia mœnia eius. scilicet virtutum. e ¶ Et repleuit in filia Iuda. id est ecclesia. f ¶ Humiliatum & humiliatam. id est dę statu gratiæ dęiectum & deiectam, sicut dictum fuit à principio. Illa quę important culpam non est intelligendum, quòd deus ea fecerit nisi permisiue. & sic est intelligēdū de dictis & dicendis posteri⁹, ne oporteat amplius replicare. g ¶ Et dissipauit ten. &cæte. id est ecclesiam

✕ militantem

Ibi puteus aquarum viuentiū: ibi spirat auster,& remouet aquilo,fluunt aromata,fauum cum melle comedit sponsus. Sed est alius hortus deliciarū quasi paradisus dei.de quo dicitur, quòd eleuauit oculos suos Loth,& vidit omnem regionē Iordanis,quę irrigabat sicut paradisus dei,& sicut AEgyptū, vt esset quasi hortus deliciarū & voluptatis. Ad has delicias suspirabant Iudæi ollas carnium, cepas& pepones & cucumeres AEgyptiorum desiderantes,quæ omnia in animo eorum sunt qui terrena sapiunt. Ad huius orti similitudinē dissipat dominus inecclesia lasciuientes,& ad Sodomorū&Gomorrhæorū & ad AEgyptiorū desideria suspirātes sicut i synagoga aberrātes, Demolit tabernaculū, cū quosdā i ecclesia degētes flagitijs exterminari & concremari vitijs pmittit. Nō em habitat i tabernaculo dei, nisi q ingreditur sine macula,& ope.i. Quib⁹ præremissis obliuioni tradidit dñs festiuitates & sabbatha nīa,nō qđ ei non placēt festa nīæ religiōis,sed qa i nobis tabernaculū.id.templū dei violat. Nō est em in nobis vnde placeant ei quæ offeruntur: vnde obliuisci dicit q̄ nobis ad iustitiam,violato dei templo,non imputantur. Inde rex & sacerdos opprobrio traduntur, qui ecclesiæ iuxta Ysaiam.q. nutritij præponuntur. vnde: Erunt reges nutritij tui. Sed quia violāt templū spiritussancti, magis in ecclesia opprobrium sunt quā decus.de quib⁹ Dauid: Et nunc reges intelligite,&c. Ex quibus verbis insinuat,quia regale genus & sacerdotium sanctum sum⁹, si salutares hostias offerre deo volumus,tabernaculum sctūspūs si muscin quo dignę deo hostię offeruntur.Hoc ne vitijs demoliat, diligenter obseruemus. a ¶ Repulit dominus altare suum. Paschas.Histo.Altare scilicet in quo victimę offerebantur.Maledixit sanctificationi,id est sacrificijs legis,populum & turres tradidit inimicis.vnde inimici ibi ingressi magna voce exultauerunt, vbi quōdam diebus solennib⁹ sacerdotes deum laudabant. vnde Ysaias:Desolata est domus sanctificationis nostræ,vbi laudauerūt te patres nostri. ¶ Repulit dominus.Moraliter . Quod fit cùm ara cordis nostri prophanatur , & mens & conscientia profituta vitijs polluitur , vbi à nobis acceptum deo sacrificiū iure offert, secūdum illud:Sacrificium deo spiritus cō tribulatus. Sanctificatio male dicitur,cū anima maledictione prosternitur,quia in se nomen dei sanctificare noluit cū digno sacrificio.Turres animę sunt fides,spes,charitas,& cæteræ virtutes quibus ad cælum erigitur. Muri quibus munitur,cæterarum virtutū opera sunt.Hi in manu hostium traduntur ,quia anima foris intusve in suis actib⁹ dissipatur. Hostes dant vocem in domo domini sicut in die solenni, quando immundi spiritus in portenta vitiorum vitiato templo spiritussancti in anima perstrepunt , quo spiritussancti organa & virtutum harmonia relonare solebant . ¶ Repulit dominus. Allego. Est vnum altare in ecclesia dei, Christus,qui hostia & sacrificium.pōtifex & sacerdos dicitur,in eo omnia sacrificia offerimus. Sed sunt sancti altaria ab hoc altari dicti,sicut lux à luce,& montes à monte,pastores à pastore .Altare illud pater repulit in passione pro Iudæis orantem:Pater transfer calicem hunc à me. A quibus repulsus paterno iudicio transfertur ad gentes. vnde Dauid:Tu verò repulisti & destruxisti.Sicut enim sacrificia illa figuram Christi gerebant,ita altare;de lapidibus impolitis quos ferrum non tetigit,præsignabat corpus dominicum nullo humano opere contaminatum.Quia ergo Christus ad ecclesiam transfertur,in eo quasi in altari fidelium vota offeruntur,pro quibus qua si apostolis compatiens plangit ecclesia, non quòd à se translatū doleat,sed cum apostolis pro morte eius tristata est,vt pòst cū eisdem de resurrectione gaudeat . Vnde mos inoleuit in ecclesia ab apostolis traditus,vt quo die passus est Christus,corporis & sanguinis Christi eo die hostia non offeratur,tribus scilicet de causis. Vel quia in veritate immolatur,cui hæc cæteris diebus sunt mystica sacramenta. Vel quia ipse pontifex Christus , qui ea rectè offert, eo die per seipsum ad inferos descendit. Vel quia templo soluto & altari depulso , non est in quo corporis & sanguinis domini victima offeratur;. Sequitur: ¶ Maledixit sanctificationi suæ. Christo scilicet qui cùm peccatum non haberet , pro nobis peccatum & maledictum factus est.vnde Moyses: Maledictus omnis qui pendet in ligno . Hic est omnis nostra sanctificatio,qui pro nobis crucifixus est.Sicq; impletum est.Tradidit dominus muros turri.eius in manus inimici. Apostolos scilicet qui sunt muri cęterorū fidelū. Tradidit in rēationē inimici, qui expetiuit cribrare eos sicut triticum. Vocē dederunt in domo domini.Quanta fuerit tunc confusio in domo dñi, quanta in atrijs,quanta in plateis,quanta in ciuitate tota cū esset dies festiua, euangelium declarat.vnde Ysaias:Expectaui, vt faceret iudiciū,& ecce clamor. b ¶ Cogitauit dominus.Paschasius. Histor. Profundo consilio disposuit,& ne videatur cogitasse , & humanam iustitiam excessisse addit:Tetendit fu.su. id est mensuram suam pœnæ secundū qualitatem culpæ.Cogitare autem metaphoricè ad deum transfertur.Ab hominibus non auertit manum à percussione,donec scilicet impleatur mensura pœnæ,secundum illud : Adhuc manus eius extenta.Hoc quippe est, quòd non auertit manum suam à perditione eorum, nec reducit eos in protectionis suæ sinum, sed inter gentes quasi man⁹ Moysi extenta & ita vsq; hodie leprosi & immūdi manent. Antemurale luisse corde tropicè dicitur,quia videntes eos angelorū custodia destitutos quasi antemurale lugere fecit.Cogitauit dominus. Moraliter.Cū deus animam de arce templationis videt ad ima tēdere, cogitat muros eius dissipare, sed antè funiculum tendit , vt videat qua mensura punienda sit . Primū quidem deliberat vt redeundi facultatem ei relinquat , & vt ipsa recogitet,quòd peccauerit.Añ- quā dissipet murum,super eum extendit funiculū.q . perpendens quanta sint delicta & qualia,vt similiter ipsa perpēdat,& pòst corrigat:alioquin sciat quia manum suam non auertit. Sed quia illa cogitare noluit,quòd peccauerit', sed sanguis sanguinem tetigit, ideo murus dissipatus est,& ipsa hostibus subiecta . Audiant hæc qui temerè iudicare non metuunt,nec causas iusto examine perpēdunt, dominus nihil sine deliberatione & mensura facit,iusto examine cuncta perpendit qui perfectè omnia nouit.Antemurale,fides est,quę dissipato muro lugere dicitur,non illa quæ per dilectionem operatur,sed qua dæmones credere & contremiscere dicūtur:per quā antecę murus dissiparetur, virtutum scilicet cæterarum constructio , erat ei Christus murus & antemurale per eandem fidem in anima collocatus. Sed quia noluit per fidem Christum custodem & defensorem habere,dissipatur operatio virtutum , & luget antemurale fides scilicet qua iudicium credit & cōtremiscit. Ita non potest resistere hostibus,non qđ' pniæ auferatur locus:

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Tētorium suum.id est templum Salomonis, quod erat dispositum intrà per sctūm & sctūmsctōrū, sicut tabernaculū quod fecerat Moyses in deserto. b ¶ Obliuioni &cid est tradi tecit. c ¶ In Sion.quia destructo templo,& populo captiuato , talia cessauerunt quasi per annos septuaginta. d ¶ Repulit domin⁹, permittendo illud destrui per Chaldæos. e ¶ Maledixit.id est templo in quo sanctificabantur homines per sacrificia & oblationes,cui maledixit,id est malefecit.Dicere em dei,est facere.Psal.cxviij°,a.Dixit,& facta sunt.Licet autem deus non sit autor mali culpę,est tamen autor mali pœnæ.& sic maledixit templo,inquantū per Chaldæos ipsum combusit secundum ordinem suæ iustitię. f ¶ Tradidit in manus inimici muros.prope enim templum erant turres notabiliores ad loci defensionem. g ¶ Vocē de.i d. do.s.aduersarij exultādo de captiōe & spoliatione loci.h ¶ Sicut in die so.i.sicut in solennitatibus solebant cantare Leuitæ laudes dei.i ¶ Cogitauit.quia ab æterno prœuidit oia i tempore fienda.

✠ Tetendit

✠ militantem,sicut horti sterilis clausura dissipatur.b ¶ Obliuioni tradidit dominus in Sion. Ad officiandam enim ecclesiam pauci veniunt & tardè,sed ad recipiendum ibi peccatā multi veniunt & festinè. d ¶ Repulit dominus. propter malitiam sacerdotum. e ¶ Maledixit sanctificationi suæ.propter iniquitatem benedicentium.hoc enim non est intelligendum in illis,quorum affectus non dependet ex bonitate sacerdotum. f ¶ Tradidit in manus muros turrium.id est prælatos & religiosos,qui debēt esse turres ad defensionem populi Christiani. g ¶ Vocem dederunt in domo dei.mercatores & homines garruli & mali. i ¶ Cogitauit dominus dissipare murum. id est auferre præsidium angelorum,propter malitiam clericorū.

tur locus, sed quia redire contenit. ¶Cogitauit do. Allego. Dominus super ecclesiã funiculũ peccatorũ nostrorũ & normã districti iudicij extẽdit, vt ipsam affligat secundũ delictorũ merita. Murus dissipatur. s. rectores & defensores, cùm aut immatura morte subtrahuntur, aut ab hostibus superantur. Sed qa iusto dei iudicio fit, manũ suã à perditorũ afflictiõe non auertit. Vrbs enim nostræ fortitudinis Siõ non min⁹ ab inuisibilibus hostibus interius, quã à visibilib⁹ exteri⁹ deuastat. Luget murus .i. saluator, dũ nos lugẽtes facit. Christus in hac ciuitate, & antemurale est & murus, cui mẽbrorũ suorũ luctus ascribit. Hic mur⁹ dissipat, cùm ei⁹ munitione ecclesia desolat. a ¶Defixæ sunt &c. Paschasi⁹. Histo. Portæ in terra defigunt, vectes perdunt & cõterunt, cùm doctores synagogæ vel defensores, mẽte terrenis applicant. Reges eius & principes eius in gẽtibus: idem repetere videt, vt per portas intelligãtur reges, & per vectes principes. Hi in gentib⁹ cõfracti & perditi & in terra defixi, ne redeãt ad eum quem in lege ꝓmissum susciꝑe noluerunt. Nõ est lex, quia cremata est à Chaldæis, vel Christo amisso nulla lex eis est. vnde iã apud Iudæos nulla est legis obseruatio. Prophetę non inuenerunt visionẽ à domino, quia legiferum suũ & dominũ prophetarũ prętentẽ viderũt, & cõtempserũt. ¶Defixæ sunt. Moraliter Anima plãgit, cuius sensus sunt in terra defixi. i. in limo peccati, & non est virtutũ substãtia euadẽdi: quę quia noluit intrare per angustã portã, portas. i. sensus, fixit in terrenis oblecta mentis. vectes perdidit & serras virtutum, ne immundis spiritibus ꝓhibeat ingressum, sic principatus mandatorũ dei captiuatur. Nõ est lex ei nec visio à domino, vt audiat intus: quid loquatur deus: sed effrenis post vana raptatur desideria. ¶Defixæ sunt &c. Allego. Portę, ecclesiæ doctores sunt qui clauẽ scientię gerunt, qui in terra fixi sunt, dum terrenis occupantur. Superius dixit portas destructas, hic quasi aliquid plus, scilicet in terra defixas. Quod infirmum est, difficile mouerit potest. vnde: Eripe me domine de luto, vt non infigar. Vectes perditi sunt & contriti, qui. s. diuinæ legis ianuas credentibus prius recluserunt, vel qui in circulos aureos ad portandam arcam mitti debuerunt. Hi hæreticorũ viribus conteruntur, quia perditis suis moribus deprauãtur. Sic reges & principes vitę vitæ carnalis quasi in gentibus captiuantur. Non est lex quãtũm ad eos. s. qui quotidie sibi mala accumulant, & sine legis vindicta putant se posse peccare. Tales doctores ecclesiarum quasi prophetæ Iudęorum, diuinę inspirationis visionem non merentur, vt rectè doceant de futuris, quia se prauis & vanis implicãt desideriis. b ¶Sederunt in terra. Pasch. Histo. Patet historia, qa more suo Iudęi tantis tribulationibus oppressi, miserabili habitu plangebant: Non tamen sine causa illi præcipuè plorant & plãgunt, in quibus & religionis autoritas & integritatis honestas prędicatur. ¶Sederunt. Moraliter. Anima cũ spiritum consilij mittit, quasi senectutem grauitatis & dignitatem maturitatis terrenis inhærens infatuatur: quia nullo sale cõdita terrenas sectatur illecebras: Sic senes sedẽt in terra, consilij⁹ scilicet cogitatus, & prudentiæ actus in voluptatibus, quibus cũ anima occupatur, contecescunt apud deum omnes eius conatus, secundum illud: Quoniã tacui, inueterauerunt omnia ossa mea. Qui dum ab eis quę intus sunt veterascunt, dum sectantur veteris hominis lucrum, quasi curiosi senes de specula cęlestis vitæ in terram prolapsi à bonis conticescunt. Sed ad huius vitæ negotia tota die clamare non desinunt, ita caput, id est mentem puluere aspergunt, & vitiorum sętis & caprarum pilis anima circumamicta, gloriam perdit quam habebat in cęlestibus, & in terram volutatur, donec in puluerem reuertatur. ¶Sederũt. Allego. Senes, in ecclesia dei merito, tacẽt, quoniam in terra sedent. Nec iam iustè senes dicuntur, nisi chorus senatorum dei cum plangentibus patiatur, & pro humilibus humilietur. si autem tales in nobis essent, non plangerentur, sed plangerent eos. Propheta verò luget eos quos Græci vocant presbyteros, nullo ætatis opere decoratos, qui fatui in terra sedent dum terrenis inhærẽt, quibus dicitur: Semẽ Chanaan & non Iuda. Et: Inueteratæ dierũ malorũ &c. Virgines Iuda & Ierusalẽ G idem significant, qa renatorũ animæ cælestis Ierusalem filiæ sunt & Sion. Hæ sunt filiæ Iudæ. i. confessionis, & filiæ Sion. i. diuinæ Cõtẽplationis; quibus dicitur: Adiuro vos filiæ Ierusalem, si inueneritis dilectum meum, &c. Sed hę non cinere capita aspergũt, non cilicio se induunt, quæ compositæ & ornatæ festinant ad sponsi amplexum. Sed sunt filiæ Sion solo nomine & sacramento: quę cecidерunt in hæresim de throno regni, aut prolapsę sunt in puluerem terrenę actionis, quibus est oppillatum os, nec † ded ad deũ audentleuare oculos, quarum quę capita, id est mẽtes, puluereis operibꝰ aspergunt, & sacco cilicino vestiuntur, pecorum cõtexto setis & caprarum pilis. Et quia semel capita in terram deiecerunt, nolũt se erigere, nolunt de puluere excutere. De his forsitan illa est quę alias adiurat, nec per se ad spõsum ecclesię vsurpat, sed iam pœnitẽs, iã peccata plãgẽs. Istę vocat filię Ierusalem & Iuda, vt audito nõle suo recordẽtur catholicę cõfessionis.

☞Defecerunt

2 ¶Id est Christum. b ¶Ecclesiæ vel animæ.

dominus dissipare mũrum filiæ Sion:
2 ¶Vt nihil faciat sine mensura. b ¶Non, retraxit in sinum. a
tetẽdit funiculum suum, & non auers b
¶Lugere fecit.
tit manum suam à perditione: †luxitq; b
2 ¶Fides, Christus. ¶Ne defendat.
antemurale, & murus pariter dissipa c
¶Mente. 2 ¶Terrenis.
a tus est. Teth. Defixæ sunt in terra d
2 ¶Doctores. ¶Sensus. b ¶Qui diuinæ legis ianuam aperiunt, qui immundis spiritibus aditum claudunt.
portæ eius, perdidit & contriuit ue e f
2 ¶Principatus mandatorum dei.
ctes eius, †regem eius, & principes e g
2 ¶Vitiis. b ¶Opinione eorum.
ius, in gentibus: nõ est lex, & pros h
a ¶Peruersũ doctores, spiritualem intelligentiam perdunt.
phetæ eius nõ inuenerunt uisionem i k
¶Humiliati.
b à domino. Iod. Sederunt in ter l
2 ¶In terrenis. b ¶Ab ætate. ¶Quibus dicitur: Inueteratæ dierum malorum. c ¶Solo nomine. d ¶Contemplationis diuinæ.
ra, conticuerunt senes filiæ Sion, con m
b ¶Terrena voluptate. b ¶Mentes.
sperserunt cinere capita sua, uirgi n
¶Ab ætate. ¶Visio pacis. ¶Aliàs. ſi. ¶Habitu pœnitentiæ.
nes Ierusalem accinctæ sunt †ciliciis,
2 ¶Terrena. b ¶Mentes. c ¶Quibus maxime conuenit dolendum. ¶Solo nomine amisso amore sponsi.
abierunt in terra capita sua uirgines

Nicolaus de Lyra

a ¶Tetẽdit funiculum suum. ad destruendum secundum lineam suæ iustitiæ. Isto modo dicitur. 2. Reg. viij. a Mensus est Dauid duos funiculos, vnum ad occidendum &c. b ¶Luxitque antemurale. Antemurale enim est paruus murus ante murum principalem in clausuris ciuitatum: & vterque fuit dissipatus in Ierusalem. d ¶Defi. sunt. Hic specialiter lamẽtatur Ieremias defectionẽ personarũ & afflictionẽ, tamẽ continuãdo se ad præcedentia præmittit de ciuitatis destructione, dicens: Defi. sunt in terra portæ eius. s. amotę de locis suis, & in terrã proiectæ. e ¶Perdidit & contriuit &c. regẽ eius. Sedeciam, qui fuit ductus in Babylonẽ, & plures de principibus suis. h ¶Non est lex. i. doctor legis, quia fuerunt occisi: ita exponit Ra. Sa. Potest etiã exponi de lege ad literam, quæ fuit tunc cõbusta, vt dictũ est suprà ca. præcedenti: tamen postea fuit per Esdrã reparata. i ¶Et prophetæ eius. id est prophetę Ierusalem, qui non erant veri sed falsi prophetæ, ideo subditur: k ¶Non inuenerunt visionem à domino. sed magis à sua fictione vel dęmonum illusione. l ¶Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion. id est Ierusalem. q. d. illiqui prę erãt ibi in honore & loquebant in autoritate, sunt inhonorati & muti præ confusione. m ¶Consperserunt cinere capita sua. in signum tristitię. Aliqui libri habent hîc additum: Virgines Ierusalem: sed nõ est in Hebræo, & ideo hæc litera refertur ad senes. n ¶Accinctæ sunt ciliciis. in signum pœnitentiæ. o ¶Abierunt in terra capita sua, virgines Iuda. præ nimia angustia.

☞Defecerunt

* b ¶Luxitq; antemurale. id est religiosi. c ¶Et murus patiter dissipatus est. id est prælati, qui sunt in altiori statu, quàm religiosi. d ¶Defixæ sunt in terra portę eius. id est sacerdotes curati baptismum administrantes, qui est ianua sacramentorum defixi sunt in amore terrenorum. f ¶Vectes ejus. id est archidiaconi, qui per visitationem debitam tenere debent sacerdotes curatos honestate clausos. g ¶Regem eius & principes eius. quasi dicat omnes defixi sunt in amore terrenorum. h ¶Non est lex. scilicet diuina in ore doctorum, sed magis inutilia & curiosa. i ¶Et prophetę. id est prædicatores. k ¶Non inuenerunt visionem à domino. quia magis curant dicere placentia, quàm salutaria. l ¶Sederunt in terra, conticuerunt senes. scilicet moribus & scientia tanquam abiecti, & pueri ætate, moribus & scientia promouentur in ecclesia, & sic habẽt autoritatem loquendi. o ¶Abiecerunt in terra capita sua virgines Iuda. Per quas signantur boni contemplatiui, qui virgines dicũt, ꝓpter integritatẽ fidei. Per ꝙ gines verò Iuda, signantur boni actiui, q dolẽt de malis q̃ fiunt in ecclesia dei. iõ subdit

*Defecerunt

Pſal. 68. d.

Hiſto.

Moraliter

Pſal. 31. a.

Allegorice

Dan. 13. ſ.

Historia. Psal.118.J. † intrauerunt † propter contritionem

a ¶ Defecerunt. Pasch. Histo. Quasi: Quo pectore pati potero, non parcitur sexui nec ætati: ideo lachrymando deficiunt oculi mei, iucunditas' vertitur in anxietatem cordis, occiditur natio antiqua patriarcharū, filia legib⁹ erudita: sed nunc dei sui oblita, & propter scelera hostibus tradita. Laudabilis est hic defectus, non ex infirmitate carnis. vnde Dauid dicit: Defecerūt oculi mei. i. e. t. &c. Oculi sanctorū cū interius & ardēti⁹ inuisibilia cōcupiscunt, ab intuitu visibiliū deficiūt. ¶ Defecerunt. Moraliter. Oculi animę deficiunt prę lachrymis, qñ amore languida videt interius cōturbari viscera sua, nec mentis intentionē ad ea dirigere sufficit quæ oculus intrēdit, cui⁹ viscera sunt cōceptiones cogitationum: his turbatis nō potest liberè contueri quæ cupit præ doloris amaritudine. Effusum est in terra iecur, voluptatum scilicet & concupiscentiarū luxus, quarum colluuione diuinus ignis extinguitur. Ignis humani corporis (vt aiunt) in iecore præcipuè habitat, inde ad cerebrū subuolat, deinde ad oculos cæterosq; sensus, & sic per membra diffunditur. Cùm ergo mentis cōcupiscentia gna est in malū, & ignis de iecore in terram effuso ad oculos tollitur, rectæ intentionis defectio sequitur. vnde ait: Defecerūt oculi mei præ lachrymis. Ex dolore enim quo lachrymę nascuntur, defectus diuinę contemplatiōis generatur. Notandum autem, q⁹ talis effusio iecoris de cōtritione animę euenit, q̄ sanctorum filia esse debuit, sed hostibus conculcata succubuit. vñ: Exterior sensus vigore gratię paruul⁹, & mēs introrsus lactēs amissis virtutibus, p plateas huius seculi dilabitur: nec est quò se vertat, niſi ad lachrymas, ex quibus quāmuis oculi grauentur, tamen flendo consortatur. ¶ Defecerunt præ lachrymis oculi mei. Allego. Ecclesia cum Ieremia ad lachrymas quasi ad doloris remedia recurrit, & se pro membris suis in lachrymas profundit, dicens: Defecerūt oculi mei præ lachrymis. Viscera mea cōturbata sunt. de q⁹ dicitur: Venter meus conturbatus est. Hæc sunt enim viscera quod venter: per hoc (vt dictum est) multitudo fidelium accipitur, quæ diuinis alimentis quotidie infra vterum ecclesiæ repletur. sed præssurarum tentatione aut morum prauitate quasi mare turbatur, pro quibus maiores quasi parturiētes soliciti sunt. vnde dicit ecclesia: Conturbata sunt viscera mea. Per iecur locupletes intelliguntur, qui in ecclesia curis & voluptatibus deseruiunt. Aiunt enim physici, q⁹ in iecore voluptas & cōcupiscentia habeantur. Cùm hi per varia desideria se effundunt & laxant frena concupiscentiarum, iecur ecclesiæ in terra effunditur. Et notandum, quia epar sine felle non habetur, nec diuitiæ terrenæ sine amaritudine possidentur. Fertur autem, quòd epar sucum ciborum calore suo contrahat ad se, & in sanguinem vertat, & singulis membris partes diuidat, sic qui habent, sint quasi non habentes, & in sanguinem redemptionis suæ diuitias vertant, & singulis ecclesiæ membris quasi ex abundantia sanguinis pastum & alimentum præbeant. ¶ Super contritionem filiæ populi mei. Ecclesia rectè vocatur sanctorum filia, quæ tunc conteritur & afficitur tentationibus, quando iecur, id est potentes & diuites in terrena desideria effunduntur. Tunc paruulus & lactens deficiūt in plateis oppidi, cùm tales omni felicitate abundare videntur, qui niſi paruuli & lactentes in doctrina Christi essent & fide protalibus in plateis non deficerent. vnde Dauid: Mei autem penè mo. s. p. pe. ef. s. g. m. Mouentur autem pedes, cùm fide paruuli, doctrinā imperfecti terrenam felicitatem zelantes, & angustam viam quæ ducit ad vitam relinquentes, exeunt in plateas, vt effundant desideria sua. a ¶ Matribus suis dixerunt. Decimus conquestionis locus, in quo infirmitas & inopia deploratur. Matribus suis dixerunt. Paschasius. Histori. Hæc & peiora his accidisse Iudæis declarant historiæ. ¶ Matribus suis dixerunt. Moraliter. Idem penè sensus moralitatis & tropicæ & allegoricę est. Anima rectò itinere derelicto, cū cœperit se p exteriora dilatare, & q̄si p plateas voluptatis ambulare, arripit latā & spatiosam viā, q̄ ducit ad mortē. Ita puuli cogitat⁹ nostri & lactēs scientia sanctis, si ad exteriora carnis & plateas delectatiōis exierint, non habent

a ¶ Confessionis.

a Iuda. Caph. Defecerunt præ lachry a
a ¶ Prouisores. ¶ Rationis.
mis oculi mei, † conturbata sunt ui b
a ¶ Conceptiones cogitationum, vel multitudo infirmorum, quæ in vtero ecclesiæ fouetur.
b ¶ Luxus concupiscentiarum. ¶ Diuites curis & voluptatibus seruientibus.
scera mea, effusum est in terra iecur
a ¶ Ecclesiæ sanctorum filiæ, vel animæ. b ¶ Vnde: Zelati super iniquos, pacem peccatorum videns.
meum † super contritione filię pōpu
a ¶ Sensus extensorum. b ¶ Fides. ¶ Mens. ¶ Terrena doctrina. ¶ Paruulus & lactens quibus ætas & innocentia misericordiam impetrat.
li mei, cùm deficēret paruulus & la c
a ¶ Quasi: Ipsa natura deberet cogere. ¶ Huius seculi voluptatibus.
ctens in plateis oppidi. Lamed. Mā d
a ¶ Spiritualis doctrina. ¶ Nisi granum frumenti cadens interr. &c.
tribus suis dixerūt: Vbi est triticum e
a ¶ Quod lætificat cor hominis. ¶ Gratia inebriant. ¶ Fame. ¶ A diabolo.
& uinum: cùm deficerent quasi uul f
a ¶ Ampla est via quæ ducit ad mortem. b ¶ De qua: Ego dominus ciuitatem non ingredior. c ¶ Fame.
nerati in plateis ciuitatis, cùm exhā g
a ¶ Pessimæ oblectationis vel gehennæ quæ nutrit ad mortem.
larent animas suas in sinu mātrū sua
a ¶ O plebs Iudæa, vel ecclesia, vel anima.
b ¶ Id est affinitio nia nulli potest comparari affinio: & ideo pre exaggeratione reperit cui comparabo te, & assimilabo te, & exæquabo: quæ omnia idem significant.
b rum. Mem. † Cui comparabo te, uel h

Iterum aut malibus quid essem

B

† quidnam tibi?

Allego.

Sepi. 4. c.

Nota

Psal. 72. a.

Histo. Moraliter

nō habēt qd' expoſcāt à matrib⁹, id est illecebris malè blādientib⁹ cum quibus nō est panis, qui confirmat cor hominis. i. doctrina, spiritualis, nec vinum quod lætificat. i. gratia q̄ mentes inebriat: ideo exhalant animas in sinu matris. Dum caro quam matrem sibi crediderunt in terram redit, ipsi exhalant in sinu g⁹ hennæ quæ ad mortem genuit: vnde, qui mētis est duræ, corruet in malum. Et: Beatus homo qui semper est pauidus. Quod quia Ierusalem audire noluit, ad ipsam propheta cōuertens querelas dicit: Cui cōparabo te. ¶ Matribus suis dixerunt. Allego. Quia paruulus & lactens cuiuscunq; scilicet sexus per plateas huius seculi luxuriosè vagantur, licut prodigus filius, bonis suis expoliantur, & fame periclitantur. vnde inquirunt matribus suis, vbi est triticum & vinum? Sed sunt miseræ matres, quę ad tā tam inopiam filios suos longè à patribus abduxerunt. Notandum autem quantæ sint indolis, quantæ nobilitatis, qui licet inopes nō quærūt siliquas aut hordeum & talia quæ famelici gratissimè gluriunt, sed triticum & vinum: & norunt quāuis vitio suo degeneres. quales eos pater genuerit, & qualiter nutrierit. vnde: Prodigus filius qui nec siliquas habebat: quāti (inquit) mercennarij in do. pa. mei abun. p. &c. Vnde alibi: Frumento & vino stabiliui eum. His duobus liberi pascuntur, pane confirmatur cor hominis, vino lætificatur. Hìc est panis qui de tritico cōficitur, quod in terram cecidit & mortuum fuit: & de cęlo descendit. Hoc vinum de vinea Soreth. i. de vite quæ est Christus sumitur. Hoc paruulus & lactens requirunt, sed in plateis nō inuenitur, nec à vulneratis dignè accipitur: ideo in sinu matrum suarum animas exhalant, quæ illos malè nutrierant: & in sinū pessimę oblectationis allexerunt. Sapientior est euangelicus prodigus qui dicit: Surgam, & ibo ad patrem meum &c. quam isti qui à voluptatib⁹ carnis quasi à matribus requirunt ea quæ paterna sunt. Ista si cum patre essent, vel ad patrem redirent, non fame exhalarent: sed carnis voluptate decepti erant, non quia quærunt hæc: sed quia quærūnt à carne. Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt: hi autem sunt filij patris, qui non ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. b ¶ Cui comparabo &c. Octauus locus indignationis, quia insolitum malum & sine comparatione. ¶ Cui compara. te. Paschasius. Histo. Nulli dubiū est, quòd quantò Iudæa gens cęteris præcellebat gloriosior, tantò peccatis exigentibus nulla est modò inferior. Moraliter. Alleg. mista hist. Sicut Iudæa cæteris regnis gloriosior, ita ecclesia omnium nostrum mater ☞ & filia cælestis

Prou. 28. c. Ibidem

Allego.

Nobilium virorum iudicium

Luca. 15. c.

Gene. 26. f.

D

Ioh. 12. c. Ioh. 6. c.

Ioh. 1. a

Histo.

Moraliter

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Defecerunt prę lachrymis oculi mei. Verba sunt Ieremiæ compatientis miseriæ populi sui. b ¶ Conturbata sunt viscera mea &c. q. d. i ntantum doleo, quòd videtur mihi, quòd omnia membra mea vitalia debeant cadere in terram. c ¶ Cum deficeret paruulus & lactens in plateis oppidi. ex defectu nutrimenti. Lacto tas, idem est quod lac exhibere. Lacteo lactes, idem est quod lac fugere, & inde dicitur lactens, id est lac fugens. ideo subditur: d ¶ Matribus suis dixerunt. Et patet litera. h ¶ Cu. comparabo te &c. subditur: & consolabor ✠ te. Solatium

✠ a ¶ Defecerunt prę lachrymis oculi mei. Sequitur: c ¶ Cum deficeret paruulus & lactens in plateis oppidi. id est ecclesię. propter defectum nutrimenti sacræ doctrinę. d ¶ Matribus suis dixerunt. id est pastoribus qui debent subditos spiritualiter nutrire. e ¶ Vbi est triticum. debitæ eruditionis, & vinum debitæ correctionis. f ¶ Cum deficerēt quasi vulnerati. sagitta diaboli. g ¶ Cum exhalarent animas in si. matrum. i. pastorum propter pietatis defectum. h ¶ Cui comparabo te. d v ✠ Hìc ponitur

☞ & filia cælestis patriæ summi regis sponsa prę omnibus est glorio
E sa:sic & fidelis est anima,cuius est in cęlo hęreditas.Harū iustifica-
tio in solo deo est,& ex omnibus vna ecclesia,& vnū Christi cor-
pus cū capite suo fide & charitate cōiungūtur. Et sicut ex omni-
Psal.86.b. bus est vna ciuitas glorioſa,de qua dicit: Gloriosa dicta sunt de
te ci.dei.ita vna est illa q̄ in Babylonia
à Christo fornicans degenerat. Vnde
pro tędio legentium,super harum triū
cōsimiles ruinas cōtra cōceptū explana
tionis ordinem,vn⁹ adhibetur luctus,
vt de omnibus & de singulis dicatur:
a ¶Cui adæquabo &c. Sicut enim
illa glorioſior est omnibus,quę ad su-
pernę brauium vocatiōis peruenit,ita
nulli comparanda est ignominia eius,
†recedit que† recedit.Nā & trina repetitio ver
borum sub vna significatione harum
trium,vnam amentię cęcitatem videt
colligere,quę de tanto dignitatis culmi
ne,imō deitatis altitudine,ad tantā mi
Psal.87.a. serię profunditatē,imō infra beluinam
ignobilitatem se proiecerūt,vnde:Ego
dixi,dij estis,& filij excelsi omnes: vos autem
sicut homines.Nunc autem quia de tan
ta gloria prolapsa est gens illa vel Ieru
salem,mystica lugens propheta vel cho
rus electorum dei, ait: Cui adæqua-
†prophetias †quæ.s.te expellebāt à me & à via mea. bo te.Q.Nō inuenitur tibi digna com
paratio vel assimilatio vel exęquatio,
vbi nec species nec forma inuenit. To-
ta es informis,tota es horribilis,totā te
possidet contritio: ad non esse tendis.

☜Cęlestis. a ☜Nulli subaudis.

a cui assimilabo te filia Ierusalem? Cui
a ☜Id est cuius casus comparatione consolabor te.
adæquabo te & consolābor te, uir-
☜Plebs Iudæa quæ non debuisti corrumpi idololatria.
quia deo desponsata, vel ecclesia, vel anima.
b gō filia Sion? Magna est enim ue-
a ☜Sine quiete. b ☜Aut nullus scilicet aut rarus.
lut mare contritio tua, quis mede-
a ☜Falsi.
c bitur tui? Nun. †Prophetæ tui ui-
a ☜Quasi per visionem annuntiantes. b ☜Bona scili
cet non vera. c ☜Populus meus,qui beatum te dis
cunt,ipsū te decipiunt.
derunt tibi falsa,& stulta,nec aperie-
a ☜Tibi. b ☜Quam videbant.
bant iniquitatem tuam, ut te ad pœ-
a ☜Pœnas futuras prædicendo.
b ☜Vana spe lætantes vel iocantes.
d nitentiam prouocarent. Viderunt
a ☜Id,est magna & criminalia peccata eiicienda quasi con
temnenda,dicentes:quæ omnia pro suo lucro faciunt.
autem tibi †assumptiones falsas, &
a ☜Partes condolentes.
e †iectiones. Samech. Plauserunt

Nescio an possis reuocari.Q.Cui cōparabo animam leprosam,
vel ecclesiā à sponso relictā,vel gentē illā de solio glorię deiectā:
F nō est cui⁹ casu vel ruina q̄libet earū cōsolari queat. b ¶Ma-
gna est enim ue.ma.con.tua.Cōtritio em̄ gētis illi⁹,vel ecclesię
corruptę,vel cadētis animę,si semel hostib⁹ subiecta fuerit,qua-
si mare nūquā quiescit,sed quasi vndarū fluctib⁹ sese indefinēter
collidit.Traditę em̄ in manib⁹ inimicorū persecutionibus & ten
tatiōibus cōteruntē.vnde sequit:Quis medebitur tui? acsi dicat:
Psal.13.a. null⁹ medebit,nisi ad eum redeas,à quò receisseras.Quis? aut nul
Allego. lus scilicet,aut rarus.vñ:Nō est em̄,qui faciat tibi bonum,nō est
vsq; ad vnum. c ¶Prophetę tui.Pasch.Allegoria musta est hi
storię.Habuit Ierusalem pseudoprophetas. Habet ecclesia hęre-
ticos & schismaticos,doctores prauos,qui liniūt absq; tēperamē
to charitatis,& dolosis argumētationibus vel falsis opinionibus
2.Pe.2.a. subuertunt corda simplicium à veritate rectæ fidei & statu boni
operis.vnde Petrus ait:Fuerūt pseudoprophetæ in populo sicut
& in nobis sunt magistri mēdaces,&c.Nec dubium quin culpa
magistrorum & sacerdotum ruina sit populis.Docēt em̄ falsa &
3.Reg.3.d. stulta,quasi viderint visionē & populi palpāt iniquitatem. Multi
etiā q̄ docent verbis,malis destruūt exemplis,vt meretrix quę vi
gilās puerū lactauit,dormiens extinxit. Hi faciunt omnia causa
lucri,aut erroris aut iactantiæ & secordiæ.de quibus dicit: Vide
runt autē tibi &c.Vbi em̄ in Isaia Hiero.Onus Babylonis trans
tulit,vel Tyri vel Damasci.LXX.dixerūt:Visio vel ỳbū.Sym
machus & Theodotio, assumptio interpretati sunt. Q̄n em̄ falsi
prophetæ onus populi.i.afflictionē vidēt & imminētia delicto-
rum supplicia falsis cōsolationib⁹ leuigāt,& deiecere à dorso pec
catorū onera imminētia certāt.Sed vtraq; sunt falsa, assumptio
s.& deiectio,quia sępe ex leuioribus culpis grauiora onera vel
assumptiones populo prenūtiāt,ex grauioribus leuiora quasi di-
Isa.5.e. uina autoritate peccātib⁹ annūtiāt.Sed vę illis qui dicūt bonum
malum,& malum bonum. Vel secundū Aglam,q̄ dicunt malo
bon⁹ es:& bono,qa mal⁹ es.His ergo duab⁹ literis prauos docto
res,& auditores propheta plāgit:sicut earum interpretatio osti-
dit Mē, Nū.i.ex istis,sempiternū,subaudis suppliciū,q̄ scilicet vł
Moraliter malè docēt subditos,vel malè audiūt magistros.¶Prophetę tui
&c.Moraliter.Habet aīa etiā falsos ꝓphetas exteri⁹ sensus.s. car-
nis,q̄ pñtia nūtiāt,futura nō curāt.Habet iteri⁹ prauos cogitat⁹,
quos prudētia carnis gignit,q̄ falsa & stulta ostendunt nobis. Hi
em̄ iudicāt esse dāna,si q̄d in pñti de voluptatib⁹ mens ptermit-
tat,iniqtatē esse nō putāt vbi aliq̄d acqrit,aut talio inimicis red
dit,carni iudicāt indulgēdū:lōgiora tpa ꝓmittūt nobis,iudicia
dei futura vel oīno negant vel extenuāt,vel alio mō futura pro-
Roma.8.a. phetāt.Hoc leuigāt,illud grauāt:sua leuiora putant,aliena crimi
na ingrauāt.vnde:Prudētia carnis mors est.Hi cogitatus vident
assumptiones falsas aut deiectiones, & semper vel exaggerunt,
vel assumunt vel deiciunt vel minuūt,ex istis sempiternum sibi
supplicium acquirunt. d ¶Viderūt aūt &c. Si quis non de-
derit in ore eorū quippiā,sanctificāt super eū prēliū quasi magnā G
pœnā pro paruis peccatis imponētes & assumptiones,quasi ma-
gnū pōdus iudicātes. e ¶Plauserunt.Quartusdecim⁹ locus cō-
questionis vel indignationis,quia hostibus vel extraneis res mise
randa ostenditur.Plauserunt. Pasch. Allego. Moraliter.Plau-
serunt,alij super te,alij super synago-
gā,vel ecclesiam,vel animā hęc inter-
pretantes,plaudentes manibus inimi-
cos esse dixerūt.ex irrisione.s. & gau-
dio insultantes. Sed nos econtrario
dicimus sanctos patres & amicos zelo
charitatis affectos, hi cùm quanlibet
proiectam cognoscunt,plaudunt ma
nibus non ridentis,sed dolentis affe-
ctu:quia de tanto culmine synagoga
vel ecclesia vł anima prolapsa,tā subi
tò ab tantam ruinam peruenit. hi ve
rè transeuntes sunt secundum illud: †Et fit redditus Exo. Transibo,& videbo visionem hanc
magnam.Hi per viam transeant, non
hostes ecclesię qui viā pacis nescierūt:
sed aberrātes & tumultuantes ad ima
corruunt.Sibilauerunt & mouerunt
capita sua,&c. Sibilatio subitum &
improuisum dolentis & admirantis
affectū indicat. Solet nāq; motus ca-
pitis vel manuum sicut sibilus,signifi-
care diuersos affectus. vnde sequitur:
Hęccine est vrbs,&c.Nō hostes animę
vel ecclesię putāt eā esse pfecti deco
ris aut gaudiū vniuersę terrę: sed soli
sancti & amici,q̄ quātò glorioſiorē &
pulchriorē videbāt,tātò admirant & lugēt,cū ī manib⁹ hostiū de
iectā videāt.Sed quia gemitū sanctorū sup eā ꝓpheta etiā ipse ge
mēs exhibuit,inimicorū gaudiū & †insultationē subiicit, dicens: †tendentes

☞Aperuerunt su-

Nicolaus de Lyra.

✠te.Solatium em̄ miseri est habere sociū in pœna:sed nō inue-
niebant in proposito.ideo dicit propheta: Cui adæquabo te
&c. Quasi diceret,non inuenio aliquā ciuitatē ita afflictā,quam
tibi possim in exemplum proponere pro aliquali tua consolatio- H
ne.ideo subditur: a ¶Magna est enim uelut mare con-
tritio tua.id est sic excedit contritiones aliarum ciuitatum, sicut
mare aquas fluminum.ideo sequitur: b ¶Quis medebitur
tui.Quasi diceret,nullus posset nisi deus. c ¶Prophetę tui
uiderunt &c. Hìc specialiter inuehitur contra falsos prophe-
tas,qui regem & populum induxerunt ad rebellandum regi Ba-
bylonis.ideo dicit: Prophetę tui uiderunt &c.ex sua confictio
ne. d ¶Et stulta. Quia per hoc secuta est destructio tua.
e ¶Nec aperiebant iniquitatem tuam. Te veraciter ar-
guendo,sed magis palliabant peccata tua. f ¶Viderunt autem
tibi assumptiones falsas. Inducendo te per falsas persuasiones
ad sumendum bellum contra Chaldęos. g ¶Et eiectiones.f.de
terra tua per captiuitatem tuā,quę est ad hoc secuta. h ¶Plause
rūt super te manibus.deridēdo fatuitatē tuā & calamitatē tuā.

✠Hęccine ei

✠ Hìc ponitur lamentatio casus ecclesię,quantùm ad eius gra- Moraliter
uitatem,cùm dicitur: Cui adæquabo te &c. Quasi diceret,nō
inuenitur similis in grauitate:quia quantò status est altior, tantò
casus grauior.ideo subditur: b ¶Quis medebitur tui &c.
Quasi diceret,solus deus hoc potest;& subditur vna causa dicti
casus,cùm dicitur: c ¶Prophetę tui uiderunt tibi falsa &
stulta &c.Isti sunt adulatores pessimi,qui asserunt excessum in fa
milijs equitaturis,pompis,& expensis,& amicis carnalibus vltra Spiritualia
gradum & meritum suum promouendis,decere statum prælato- moderno-
rum,& hoc credere ad ecclesię reuerentiā & honorem. Sed hoc rū vita de-
dictum est valde dissonum à dictis & gestis sanctorum præcedē- scitens val
tium,qui de bonis ecclesiæ magnas eleemolynas pauperib⁹ ero de à priori
gabant:& ipsi quantùm poterant bono modo stricte viuebant. bus
ideo subditur de talibus adulatoribus. c ¶Nec aperie-
bant iniquitatem tuam. Sed magis occultabant & palliabāt.
ideo subditur. f ¶Viderunt autem tibi assumptiones
falsas. In excessibus prædictis. g ¶Eiectiones. A statu vir-
tutis:& timendum ne sequatur deiectio à statu potestatis & di-
gnitatis,sicut iam contigit in terra sancta & Armenia,quę subie-
ctæ sunt Sarracenis.ideo subditur: h ¶Plauserunt super te
manibus &c. scilicet infideles de fidelium subiectione. Sed
quoniam hoc factum est propter peccata nostra,ideo sequitur:

✠ Fecit dominus

a ¶Aperuerunt ſuper te.Paſchaſi⁹. Hīc quoq; hiſtoricè allego. A moraliſimul exponemus,quia parū differre auertimus & tædio ſo lectori parcimus.Propheta afficitur, vel , quia amici gemunt pro his tribus ex quibus vna ciuitas colligitur,vel quia inimici inſultant ſi qua proſternitur.vnde: Aperuerunt (inquit) ſuper te

Inimici q̄ aperūt os

os ſuum.Inimici os aperiūt,cùm qđ ac cuſent, inueniūt.Aliter tenēt os clauſum contra Ieruſalem deiectā,vel delinquentem eccleſiā, vel animam in ſanguine peccatorum cōculcatam, cùm quotidie venantur quid accuſando obiiciant. vnde:

Pſal.108.a

Deus laudē meā n.t.&c. Felix autē cui ſi obiiciuntur culpę,laudes è regione aſſiſtunt quę culpas repellūt. Sibilauerūt vt ſerpētes,fremuerūt dētibꝰ ſuis, vt leones ad deuorandum rugiētes: Sicut enim boni charitate cōpuncti ſtupore ꝓmoti dolentes ſibilant & caput agitant,ita irridētes cùm quēlibet corruiſſe viderint ſibilant & fremūt.vnde ſequitur:Iſta eſt dies quam expectabamus &c.Iſtam diem ſemper expectant hoſtes qua liceat eis,vel cuiuſq; animam, vel totam eccleſiam deuorare,ſed hoc non poteſt fieri niſi exigentibus peccatis,& iuſto dei iudicio permiſſum fuerit, ſicut terrenæ Ieruſalem accidit.vnde addit: b ¶Fecit dominꝰ quę cogitauit.Septimus indignationis locꝰ, quia nefarium factum & ab omni iure remotum. ¶Fecit dominus quæ cogi.

Exo.32.g.

Hiſto.

Paſchaſius.Hiſt. Sæpius ſynagoga malis ſuis,dominum irritās,iuſtam promeruit pœnam:ſed diuina bonitas diu ſuſtinuit ad pœnitentiā:ſed quia ſceleribꝰ ſuis vicit dei patientiā:tandem ſecundum merita dignam ſuſtinuit pœnā. Vnde Moyſi pro populo rogitanti reſponſum eſt:Dimittam iuxta verbum tuū:veruntamē in die vltionis viſitabo & hoc peccatū:nō ꝙ dominus in die vltionis debuerit punire idē peccatum,ꝙa nō iudicat bis in id

B ipſum:ſed quia peccatū idololatriæ purè nō dereliquerunt, nec pœnituerūt. vnde ait: Fecit dominus quæ cogitauit &c. Plagas ſcilicet impleuit,quas in lege p̄dixerat & prophetis. Fecit dominus quæ cogitauit &c. Moraliter. Anima quoq;

Moraliter

in poteſtate hoſtium traditur,quia in die

†omare

bonorum fuit immemor malorum. Idcirco venit dies quam expectabant hoſtes, quando fecit dominus & compleuit ſermonem ſuum n ſcripturis prædictum,vt dominus in typo Ieruſalē periturę,videns animam malis huiuſmodi circundatam fleuit,dicēs:Quia ſi cognouiſſes & tu &c.Habet ergo anima puerſa hīc diem ſuam, quæ tranſitorijs bonis fruitur,cui etiam ea adſunt quæ ad pacem ſunt,dum rebus gaudet temporalibus, dum extollitur honoribus: dum carnis voluptate reſoluitur, nec venturæ formidine pœnæ terretur.Pacem habet in die ſua, ſed æterna damnatio reſtat in die aliena, in qua pro iniquitatibus ſuis cruciabitur æternis pœnis. Tunc quæ ad pacem modò ſunt, in amaritudinem

Luc.19.g.

erunt, tunc ſecum rixari incipiet,dicens :Cur damnationem non prędidiſti Cur mentis oculos clauſiſti Cur has pœnas non expauiſti vnde: Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: Facit ergo ſubitò quæ diu expectans deliberauit, & complet dominus ſermones ſuos quos præcepit; dum iubet venire quæ prædicit, Deſtruxit & non pepercit,ne ſemper facultatem habeat peccandi, &quæ ſibi parcere neglexit, hoſtibus diripiendam tradidit:quorum cornu exaltatur,dum poteſtas dominandi tribuitur,& quæ ſe iugo inimicorum eruere noluit,ſubiugatur. vnde addit: Clamauit cor eorum.Fecit dominus quæ cogitauit & compleuit

Allegorice

ſermonem ſuum &c.Allego. Sicut inimici corporei contra Ieruſalem hæc fecerunt,ſic ſpirituales nequitiæ & miniſtri antiqui hoſtis contra eccleſiam faciunt,quando (deo iuſtè iniquos vlciſcente) ſibi traditam, pœnis & doloribus affligunt. Hoc tamen de

Matt.c. Ioth.a.c.

his dicitur qui in eccleſia eſſe videbantur,non de iſta,de qua Petro dicitur: Portę inferi non prævalebunt aduerſus eam. Sed de quibus dicitur: A nobis exierunt ſed ex nobis non erant erāt.Cornu hoſtiū exaltatur,cū eccleſia infirmatur,regnū.ſ.&po- C
tentia diaboli. c ¶Clamauit cor eorum. Paſchalius. Hiſtor. Moraliter
Allego.Moraliter.Clamauit magis intentione quā voce. Viſibi
les inimici aut inuiſibiles ſuper muros filię Sion clamant,animę.ſ.
vel eccleſię,vel ciuitatis terrenę,cū teſtificatē qua eis dominantur,
non diuino iudicio,ſed ſuæ potētiæ aſcribunt. Clamant autem cōtra dominum,
cuius potentia quaſi murus protegit &
defendit.Cùm verò auxilium ſuum ſubtrahit, hoſtes ſuper muros eorum quos
opprimunt,dicuntur clamare contra do
minum,cū ſcilicet ſibi attrahūt quicquid
cōtra eos poſſunt quos dei prius munie
bat auxilium, quaſi liberare non poſsit.
Talis enim oppreſsio venit de æquitate
iudicij,non de impotentia protegentis:
hoc quoq; propheta inter cætera deplorat.Et notādum,quòd hæc ad ſuperiorē
ſenſum reſpiciunt, quoties enim metrici
vno verſu vel duobꝰ ſenſum explere nō
poſſunt, in principio vel in medio alterius diſtinctionem faciūt.Vnde mox ad
ipſam Ieruſalē cōuertitur ſermo.d ¶De
duc quaſi torrentem lachrymas. Tor
rens non ſemper vno eodemq; impetu
effluit,ſed ſicut inūdatio de cælo cōfluit,
ſic & lachrymæ ſecundum quod diuina
inſpiratione & compunctione cordis ge
nerantur. Nemo quidem poteſt vt tor- H
rentem lachrymas deducere, ſed his ver
bis inuitetur, quòd mēs & oculi ſemper
parati debēt eſſe & lachrymas iuxta gratiā diuinę inſpiratiōis effundere,& in ꝓ
ſperis & in aduerſis nunquā quieſcere,vt
nemo ſibi parcat dum viuit:& nemo tor
peat quaſi ſecuritate accepta: donec †leui.26.b.
☞ad illam requiem

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Hæccine eſt vrbs (dicentes) perfecti de.ita enim pulchrè & magnificè ædificauit eam Salomon, quòd delectabile erat omnibus habitare in ea. Deu.28.b.
b ¶Aperuerunt ſup te.ſcilicet Chaldęi & alij,eis adiuncti conferendo ad inuicem de tua deſtructiōe totali.ideo ſubditur: c ¶Deuorabimus. Et quia hoc faciebant ex magna voluntate,ideo ſubditur: d ¶En iſta eſt dies quam expectabamus inuenimus.ſcilicet cum magno deſiderio. e ¶Fecit dominꝰ quæ cogitauit.i.ab æterno diſpoſuit. f ¶Cōpleuit ſermonem ſuum, quem præceperat à diebꝰ antiquis.i.in Deut.xxvij. &.xxviij.vbi cōminatur pœnam terribilem Iudæis declinātibus ad idololatriā. g ¶Et lætificauit ſuper te inimicum. ex ſua victoria & deiectiōe tua. h ¶Clamauit. Hīc Ieremias inducit populum ad quærendam dei miſericordiam:& quia ad hoc facit aduerſariorum ſuperbia, ideo dicit: Clamauit cor eorum.i.Chaldęorum.i. ¶Ad dominum. ſ.contra dominum eum blaſphemando tanquam impotētem ad
populi ſui defenſionem. Poteſt etiam hoc aliter exponi de Iudęis:
Clamauit cor eorum ad dominum ſuper muros &c. Quia
multi eorum videntes, quòd non poterant vltra defendere
muros, clamabant ad dominū quærendo eius auxilium. k ¶De
duc quaſi torrentem lachrymas . abundanter flendo.
✠Non des requi.

✻ a ¶Fecit dominus quæ cogitauit & compleuit ſer.&c. Moraliter
vt dedecus culpæ non remaneret ſine decore iuſtitiæ. h ¶Clamauit cor eorum ad dominum &c. Hīc ponitur deprecatio bonorum,qui ſunt de eccleſia numero & merito pro dicti caſus releuatione,cùm dicitur:. Clamauit cor eorum ad dominum &c.& non os tantū,& maximè,quia nō apparet modo humano remedium,de ꝓpinquo, Et ſubdit ad idē populi fidelis exhortatio,cùm dicit: k ¶Deduc quaſi torrentem lachrymas. ad dei miſericordiam prouocandam. Et patet ſententia vſq; ibi:
✻Leua ad eum

a ¶Per teſtitudinem fidei incedentes,non exorbitantes a iuſtitia,ſed per viam quæ Chriſtus eſt tranſeuntes,qui dicit:Ego ſum via, veritas, & vita.

ſuper te manibus omnes tranſeunt

a ¶Id eſt condoluerunt. b ¶Compatientis affectu.

tes per uiam:ſibilauerūt,& mouerunt

a ¶Mentes. b ¶Iudaicam plebem, vel eccleſiam vel animam.

caꝑita ſua ſuꝑ filiam Ieruſa

a ¶Quæ iam ſubito de tanta gloria corruit.
b ¶Gloriosa dicta ſunt de te ciui.dei.

lem:hæccine eſt urbs(dicentes)per

a ¶Pulchra ea & decora filia Ieruſalem.
b ¶Mundi vel corporis.

fecti decoris,gaudium uniuerſę ter

a ¶Accuſantes.vnde:Deus laudem meam ne ta.q.o.p.&c.
b ¶Ad deuorandum.

ræ:Phe.Aperuerunt ſuper te os ſu

a ¶Chaldæi, Romani, dæmones, quilibet perſecutores.
b ¶Quaſi ſerpentes.

um omnes inimici tui:ſibilauerunt

a ¶Quaſi leo deuorare cupiens.

& fremuerunt dentibus ſuis, & di

a ¶Vel Ieruſalem terrenam,vel delinquentem eccleſiam,vel animam in ſanguine peccatorum conculcatam. b ¶Quia oblato dei auxilio Ieruſalem deuorare poſſemus.

xerunt: Deuorabimus. En, iſta eſt

a ¶Fuge fuge videruntoculi noſtri. b ¶Tandem.

dies quam expectabamus, inueni

a ¶Diu expectauit tribuens ſpatium pœnitendi.
¶Opere.

mus,uidimus.Ain. †Fecit dominus

a ¶Non hominis. b ¶Æterna præſcientia:vel longe ante per prophetas.

quę cogitauit,& compleuit ſermo

a ¶Exaltauit. b ¶Exteriorem vel interiorem.

nem ſuum quē præceperat à diebus

a ¶Niſi dominus ædificauerit domum &c. ¶Ne ſemper habeat facultatem peccandi.
b ¶Quia tu tibi parcere noluiſti.

antiquis.Deſtruxit,& nō pepercit:

a ¶Exaltari permiſit. b ¶Poteſtatem. c ¶Chaldęorum, vel Romanorū, vel dęmonum vel vitiorum.

& lętificauit ſuper te inimicum,& ex

a ¶Intentione. b ¶Hoſtium. c ¶Id eſt contra.

altauit cornu hoſtium tuorum.Sa

a ¶Blaſphemandum. b ¶Diuinam potentiam.
c ¶Eccleſiæ vel animæ.

de. Clamauit cor eorum ad domi

a ¶Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. b ¶Diuina inſpiratione non humana voluntate infuſas.

num, †ſuper muros filiæ Sion.De

duc quaſi torrentem lachrymas

Ad illā requiē perueniat, in qua absterget deus omnē lachrymā ab E oculis suis. vnde: Euntes ibāt & flebant, &c. Hæ sunt veræ iustitię
Psal. 125. a. apo. 21. 2. aię, quę p Sade significātur: Neq; taceat pupilla oculi tui. Pupilla oculi tui & orat & impetrat cōpuncta diuina inspiratione. Ista
racere non debet, donec deus his malis finē imponat, & omnē lachrymam absterget. a ¶ Neq; taceat &c. Est autē oculus interior, qui ad deū stillat, vnde exterior conlachrymatur:
Psal. 45. a. & tunc, Fluminis impet⁹ le. c. d. &c. alioquin sterilis est lachryma, quia tacet pupilla. b ¶ Consurge. In nocte consurgit qui de tribulatiōe vel angustia præsentis vitæ spe eleuatus, torporē negligētię excutit, & indefessus cōtra omnia aduersa se accingit, in omnibus deū laudat. vnde addit: Cōsurge & lauda in nocte &c. Quia calidus hostis dum flagella ingerit, vt deus blasphemetur intendit. vnde Iob ait: Sicut domino placuit, ita. f. est. Sit nomen domini bened.
Iob. 1. d. In principio vigiliarum laudare debemus, vt oia quę agim⁹ aut patimur, ad gloriam & ad laudem eius referamus,
† animab⁹ ne torpentes in principio operis opprimamur somno deceptionis. vnde: Oia
† defecerūt 1. Cor. 10. g in gloriam dei facite. Multę quidē sunt vigiliæ, in quibus laudandus est dominus, & maximē prēcauendum est, ne ab initio intentionis opus condēnetur. Cū autem opus bene incipitur, restant adhuc vigiliæ, quibus vsq; in finem in gloria dei consummetur. Effunde sicut. Ille sicut aquā cor suum effundit in cōspectu domini, qui ex ītimo affectu cordis lachrymas producit cōpunctionis,
† Occidē turne quia sacrificium deo spiritus contri. Si tamen tantus lachrymarum imber non
f affuerit, non est desperandū. vnde: Aia
Phil. 50. d. Psal. 142. b. mea sicut ter. sine aqua ti. Animā arentem sicut terram sine aqua pœnitēs coram domino expandit, vt irriget imbribus suis, qui sitienti populo aquas de petra p duxit. Cor quoq; sicut aqua effunditur, quando liquefactū amore dei & proximi quasi glacies calore resoluitur. vnde sequitur: Leua ad eum manus tuas. Pro paruulis ad deum manus leuat, qui opera misericordię pro humilibus membris Christi exaltat, qui fame & siti pereunt, quia terrenis adhęserunt. Hæc est autem perfecta charitas, vt cor quasi, qua fundatur ad deum, & manus leuentur ad proximum. Sicut Moyses manus leuasse legitur, ne populus dei vinceretur: sic & nos vt paruuli ecclesiæ vel tenerę cogitationes animę cōseruētur. vnde: Liquefacta est aia mea vt, dilectus locutus est. Non em̄ cor vel anima resoluitur à frigore infidelitatis, nisi calore diuinæ inspirationis. Et ideo semper orandū, vt resurgat aquilo, veniat auster, & fluāt aromata. Tunc enim fluunt aromata orationū, cūm mens diuino spiritu afflat. Sed ne sola dei dilectio sufficere videatur, leuā dæ sunt manus p paruulis,
Exo. 17. e. Can. 5. c. qui pereūt fame verbi in capite omniū compitorum. Nisi enim in vnis & in capite compitorum essent: nō fame verbi vel siti laborassent, sed reuocādi sunt de triuijs, de plateis, & de capite omniū compitorū, vt veniāt ad dñi prandium, ne fame pereant in perpetuum. Leuandę sunt manus vt Amalec vincatur, ne paruuli cō
1. Cor. 9. d. terantur. vnde Paulus: Ne alijs fortē prędicās, ipse reprob⁹ inueniar. Postquā miserā Ierusalem vel ecclesiā vel cuiuslibet animā ad lachrymas prouocauit, ad ipsum deū verba supplicatiōis conuertit, si quō à vindicta possit reuocare, dicens: Vide domine. Notāda est autem pñ prophetę diligētia, quæ multiplici ardore charitatis rapitur ad diuersa: nūc mala suæ gentis replicat, nūc luget peccata, nūc perdita bona cōmemorat, nunc offensum deum dolet: non tamē cessat fundere preces. vnde addit: c ¶ Vide domine & considera &c. Quartus locus conquestionis. Res enim turpes & indignas deplangit. vnde sequitur: Ergo ne comedent mulieres &c. Iacuerunt in terra foris puer & senex. Vide domine &c. Deum nihil latet, cuncta videt, rogat tamē vt videat, vt verbis & affectib⁹ ad misericordiam flectat. Nouit enim clementē deum in natura: & ideo rogat vt mala suæ gentis inspiciat. Quē vindemiaueris ita. Q. Nulli gēti tāta beneficia cōtuliſti, nulli tam iustē tāta irrogata sunt supplicia: quia pro vuis fecit labruscas, & pro fructu spinas. Non est quem vindemiauerit dñs ita, nisi q eius imitatur exempla, à qb⁹ abstulit legis & omniū cere

a ¶ In prosperis. b ¶ In aduersis. c ¶ Modum lachrymandi determinat.

per diē & nōctem: non des requi[a] em tibi, neq; taceat pupilla oculi tui. [b]

a ¶ Compunctio ritionis.

a ¶ A torpore negligentiæ. b ¶ Id est aduersitate.

[b] Coph. Cōsurge, †lauda in nocte in [c]

a ¶ Ne in principio operis somnus obrepat deceptionis. ¶ Præuenerunt oculi mei a. re. di. d

b ¶ Lachrymas compunctionis.

principiō vigiliarum: effunde sicut [e]

a ¶ In calore dilectionis dei: Diliges dominū deum tuum.

aquam cor tuum ante conspectum

a ¶ Vox prophetæ: Ierusalem deum laudare præcipitur, vt paruuli eius a fame & obsidione liberentur.

b ¶ Id est opera.

domini. Leua ad eum manus tuas [f]

a ¶ Magni enim non pereunt.

pro †anima paruulorum tuorum, [g]

a ¶ Verbi dei. c ¶ Si sic non essent, non perirent.

qui fame [b] †pereunt in capite omni[a] [h]

a ¶ Oculis misericordiæ.

[c] um compitorum. Res. Vide domi[a] [i]

a ¶ Diligenter. b ¶ Expoliaueris bonis suis.

ne, & consider[a] quem †vindemiaue[b] [k]

¶ Quasi: Quomodo potest hoc fieri?

a ¶ Animæ peccatorum. ¶ Sicut Martha filia Eleazari. [l]

ris ita. Ergo ne comedent mulieres

fructum suum, paruulos †ad mensu[m]

a ¶ Operum. ¶ Pro quia.

ram pal mæ. †Si occiditur in sanctu[a] [n]

a ¶ Vt Zacharias.

ario domini sacerdos & propheta.

a ¶ Terrenis negotiis.

[d] Sin. Iacuerunt in terra foris [o]

a ¶ Debilis. b ¶ Puer centum annorum. c ¶ Quæ virginitate videbantur pollere d ¶ Fortes.

puer [b] & senex, virgines [c] meæ & iuue

moniarū ornamēta. Cū enim eū qui cūcta prēstiterat occiderunt, omnia bona cęlestis & terrenę vitę pariter amiserūt: q de tanto amore meruerūt offensam, de tāta gloria ignominiā. Ad hęc videda deū, puocat, vt sic afflictis quāuis immeritis parcat. Ergo ne comedent mulieres. Quasi: Quō ista faciēt? Hoc em̄ in libro Regum mulieres fecisse legimus: & Iosephus idē testatur. Paruulos ad mensurā. in alijs codicib⁹ expressius legitur ad mensurā palmę, nec incredibile. Tāta enim erat fames, vt nec fame parcerent, nec naturę. Si oc. in san. fa. quasi iusto dei iudicio puniūtur, qui sanctuarium dñi polluerunt sanguine prophetarum. Hoc quoq; ecclesię Christi & aię fideli timendū est. Si enim diuinis mācipati officijs similia cōmittimus, similiter puniemur & nostra religio ꝓphanabitur. Mulieres quoq. i. animæ peccatorū ad mensuram palmę filios vteri sui comedent: quia quicquid vitiorum ex se gignūt, ad mensurā operum recipiunt, suisq; saturant fructib⁹. vnde magis nobis lugēdum est, quàm explanandū, ne e. altati vsq; ad cælos, demergamur vsq; ad abyssos. d ¶ Iacuerunt in ter. Hist. Populum bellatorem cum regibus & principib⁹ interēptum gladio: reliquā ętatem captam esse demonstrat. Iacuerunt. Allego. Omnium malā q̄si sua plāgit ꝓpheta, qui vndiq; charitate oculatus, & omnis in omnibus in singulorum corporum singulis membris mala sua perscrutatur & lamentatur. Sic q̄libet infusus dilectiōe dei & ꝓximi, ad oia se debet effūdere, mala oim q̄si ꝓpria deflere, vt videat si q̄ membra ¶ Ecclesiæ in

Allegoria
† malā
H
† quibus caret

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Non des re. Ab operib⁹ pœnitētię cessando. b ¶ Neq; taceat. Fletum interrūpēdo. c ¶ Consurge. i. mul surge, corpe. l. & mente ad diuinam laudē vt possis inuenire misericordiā. d ¶ In princi. vigiliarum. i. celeriter & expedite. e ¶ Effunde. i. ꝓfecte sicut aq̄ effūdit ꝓfecti⁹ cęteris liquorib⁹. & talis effusio idē ē qđ intensa deuotio. f ¶ Le. ad e. ma. tuas. p ani. i. p animabus. g ¶ Paruulorū. Quod dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt animæ illę recipiantur in sinu Abrahæ. Alio modo, vt mors illorum innocentū in oratione recordetur ante dominū, ad prouocandum dei vindictam contra Chaldęos. i ¶ Vide domine & considera. Per condescensionem tuæ pietatis. k ¶ Quem vindemiaueris ita. id est spoliaueris omnibus bonis, intantum quōd fame moriuntur. l ¶ Ergo ne comedent mulieres. qđ sic factum est. Legitur enim. iiij. Reg. vj. f. quōd in obsidione Samariæ mulieres comederunt filios suos præ famis magnitudine, & idem credibile est accidisse in obsidione Ierusalem per Chaldęos. imò expressè dicitur infrà. iiij. m ¶ Paruulos ad mensā. Mulieres enim pręgnantes præ angustijs & doloribus pariebant ante tempus fœtus imperfectos: & sic statim moriebantur & à matribus comedebant. & hæc miseria prędicitur Iudæis, Deuteron. si relinquerent deum declinantes ad idololatriā quod fecerunt, vt patet in libris Iudicum & Regum. n ¶ Sic occiditur. Accipitur hīc si, pro quia. quia Chaldæi passim interficiebant sacerdotes in templo domini, vbi tamen parcere debuissent pro sanctitate loci. o ¶ Iacuerunt in terra foris puer & senex. Insepulti.

✠ Percussisti

✠ f ¶ Leua ad eum ma. In oratione deuota. g ¶ Pro anima per. scilicet spirituali, quia non reficiuntur doctrina & exemplari vita superiorum. ideo subditur: h ¶ In capite. ecclesiarū quę dicuntur cōpita, eò quōd ibi conueniūt fideles ad audiēdum diuina, doctores autē & plati capita sunt huiusmodi cōpitorū, & pro tali miseria exclamat ecclesia. l ¶ Ergo ne comedent. Quod fit moraliter, quādo superiores malis exemplis corrumpunt populum sibi subiectum, propter quod sequitur: n ¶ Si oc. in sanctuario sacerdos occidi, Et accipitur hīc si, pro quia. Nam in sanctuario sacerdos occidi, qñ ab eo indignè sacrm eucharistiæ celebrat, & similiter ꝓpheta, qñ ꝑdicator p̄ q̄siu diuitū palliat mala ¶ Iac. in ter. fo. pu. & sen. qñ ꝑdicator p̄ q̄siu diuitū palliat mala ¶ Iacuerunt in terra foris puer & senex. Insepulti. Nā cōiter oēs isti sunt in cupiditate terrestrium defixi. Ideo subdit;

✠ Ceciderunt in

Ecclesię iacent in terra foris, id est terrenis occupentur negotiis, a. Tmoth. A de quibus dicitur: Nemo militans deo implicat se negotiis. Foris iacet qui exeunt à nobis, nec permanent in operibus fidei. Plures autē corpore intus sunt & apud nos viuunt, sed apud deum perditi sunt. Puer quia iacet in terra, virtute senū non roborat: & senex qa puer centū annorū est, maledicit. Virgines & iuuenes ætas florida & iucunda gladio aduersariorū in animo feriūt ur & qđ peius est in die furoris ei⁹ interficiuntur. Aliter percutit vet⁹ homo vt corruat, & nouus resurgat. aliter percutitur & occidūtur q stare videbant, qui in die furoris sine misericordia occiduntur. Inde nascit fletus irremediabilis, quo plangunt q nesciūt, qui gladio furoris dei iam interfecti sunt ętternæ dānationi deputati. a ¶ Voca. quasi ad diem solennem vndiq; cōgregatis: qui suprà dixerūt: Ista est dies quā expectabimus, inuenimus, vidimus. Dies solennis dicitur, non quòd deo placeat, sed quòd tunc improborū expectata † lasciuia cōpleat: ad cuius solēnitatis diem, id est vltimi examinis soluet satanas. vnde addit: b ¶ Qui terrerent me de circ. videbunt etiam electi dæmones vndiq; congregatos visu horrendos, ad deuorandas animas effrenatos, & exterriti purgabūtur, nec erit qui effugiat, aut qui relinquatur indiscussus. Inde sanctorū concio gemebunda & planctu consona, adēpta sibi mēbra deplorans, dicit: c ¶ Quos educa. scilicet Tyrocinij disciplina. & enutriui. lactea doctrina, quia non peruenerunt in virum perfectum, vt dimicarent contra exercitum hostium. inimicus meus consumpsit eos, vitiorum scilicet delicijs. Ideo, non est eorum qui effugiat, nisi qui signa quę Tau signat i frōte portat. vnde: Qui vult venire post me, abneget semetipsum &c. Reliqui non effugient gladium furoris domini quāuis in ecclesia, editi, educati, nutriti, qa inimic⁹ cōsumpsit eos.

Tau

† lasciuia

B

Luce. 9. c.

Nicolaus de Lyra.

c ¶ Percussisti nec misertus es. differendo illam pœnam: cum in omnibus operibus dei semper cum iustitia currit misericordia. d ¶ Vocasti quasi ad diem solēnem &c. q.d. sicut ad solennitatem prompte & libenter consuunt homines, sic gentes in circuitu Iudææ habitantes, prompte & gaudentes venerunt cum Chaldæis ad destructionem vrbis. e ¶ Quos educaui & nutriui. id est habitatores Ierusalem qui dicebantur eius filij. f ¶ Inimicus meus. id est Chaldæorum exercitus. g ¶ Consumpsit eos. partim fame, in longa obsidione, & partim gladio in vrbis captione.

Moraliter * a ¶ Ceciderunt in gladio. scilicet diaboli. b ¶ Interfecti sunt in die furoris. permissiue.

In capi. ij. Quomodo obtexit caligine.

ADDI. In hoc ca. propheta lamentatur destructionem totius terræ Israel & totⁱ regni. Et diuiditur in qua tuor partes. Primò nanque lamentando loquitur ad seipsum. Secundò vero lamentando dirigit sermonem, suum ad terram Israel, & ad ipsum regnum, ibi: Cui comparabo te. Tertiò dat super hoc salubre consilium, ibi: Clamauit cor eius ad dominum. Quartò, tenet deuotū oraculū ad deū, ibi. Vide dñe. Pria ps i q̄ lamētat loquēdo ad se diuidit in duodecim partes secūdū i duodecim infelicitates quæ venerunt super regnum illud oppositas duodecim excellentijs, quas prius habuerat. Excesserat nanque illud regnum alia regna. Primò in sublimitate honoris. vnde Deut. xxviij. a. Faciet te dominus deus tuus excelsiorem cunctis gentibus terrę. Et ibidem: Eris semper suprà, & non subter. Super hoc ergo in primo versiculo lamentatur dicens: Quomodo obtexit caligine scilicet tribulationis. Filiam Sion. id est totam terram & regnum. Et sequitur: Proiecit de cælo in terram inclytam Israel. Secundò verò excesserat regna alta quantùm ad nobilitatem & dignitatē principum: quia stirps Dauid quæ regnabat in Israel, fuit sanctissima: super quo in secundo versu lamentatur propheta, dī, Præcipitauit dominus nec pepercit. Sequitur: Polluit regnum & principes eius. Tertiò, verò excesserat quantùm ad robur militum, & robur pugnatorū. vnde fuerat regnū fortissimū sicut cornu: super quo lamentat ꝓpheta in versu tertio, dī. Confregit in ira furoris

Diuisio

Diuisio

Sex modis ad deum recurrere

*Inuisibili.

nes mei ceciderunt in gladio: †interfecti sunt in die furoris tui: percussisti, a b c

a ¶ Romanos vel dæmones. ¶ Cui nemo resistit.
¶ Cum solarus fuerit timebunt electi, & terrin purgabuntur.

nec † misertus es. Tau. Vocasti qua- d

a ¶ Hostibus non deo. ¶ Quibus nemo resistit.

si ad diem solennem, qui terrerent

a ¶ In circuitu impij ambulant.

me de circuitu: & non fuit in die fu

a ¶ Districti iudicij. b ¶ Indiscussus.

roris domini, qui effugeret & relin- e

a ¶ Disciplina tyrocinij. b ¶ Lacte doctrinæ vel corpore Christi.

queretur. Quos educaui & enutri- f

a ¶ Diabolus vel Romanus. b ¶ Vitijs emollitis. ¶ In ore gladij.

ui, inimicus meus consumpsit eos. g

† interfecisti

C

D

suæ. Octauò excesserat quantùm ad vrbem principalē, quæ erat metropolis & regni solium, quę quidem ciuitas erat valde notabilis in muris & munitionibus: super quo lamentatur in octauo versu, dicens: Cogitauit dominus dissipare muros filiæ Sion. Sequitur: Luxit q̄ antemurale, & murus eius pariter dissipatus est. Nonò excesserat quantū ad coetum hominū sapientia diuina & prophetia prędituⁿ. nullū enim aliud regnū receperat legem dei aut habuerat prophetas dei visiones videntes: super quo lamēta tur i nono versu, dī. Defixæ sunt in terra portæ eiⁿ. qa in portis sedebant iudices & legis doctores, Deu. xvij. Et sequitur: Reges eius & principes eius inter gentes. Non est lex nec prophetę &c. Deciò excesserat quantùm ad populum honore & reuerentia dignum: quia in nullo regno erant tales senes aut tales virgines in utroq; sexu, & quò ad sanctitatem & omnem virtutem: & quò ad alias conditiones reuerentia dignas: super quo lamentatur in decimo versu, dī. Sederunt in terra, conticuerunt senes, abiecerunt in terra capita sua virgines Iuda. Vndecimò verò excesserat quantùm ad numerum paruulorum & multitudinem infantium, quia deus multiplicabat semen filiorum Israel plusq̄ aliarum nationum: vnde in Aegypto fuerunt satis in breui tępore vltra modū multiplicati, super hoc verò ꝓpheta in versu vndecimo lamentat plorans defectionem paruulorū & lactentiū, dicens: Defecerūt præ lachrymis oculi mei. Sequitur cū deficeret paruulus & lactens in plateis oppidi. Duodecimo verò excesserat cætera regna in abundantia victualium: & hoc quantū ad vitam diuturnam, vnde nō abbreuiabantur homines passim in pueritia aut adolescentia: sed perueniebant ad perfectam ætatem & erat vna benedictio inter filios Israel, qui videbant filios filiorū suorū: super quo lamentat ꝓphe ta versu. xij. d, Matribⁿ suis dixerūt: vbi est vinū & triticū. Sequit: Cū exalarēt animas in sinu matrum suarū. Deinde seqtur pars secunda principalis, in qua ꝓpheta lamentum suū dirigit ad terrā Israel & ad regnū ad alloquendū ipsum ac ponēdo p̄ oculis quinq;. Et secundū hoc ps ista cōtinet quinq; versus. Primò nanq; præ oculis ponit ipsū regno, vt consideret magnitudinē suæ pœnæ & suæ miseriæ. & hoc in versu. xiij. dicēs: Cui cōparabo te vel cui assimulabo te filia Ierusalē: magna est velut mare contritio tua, quis medebitur tui? Secundò ponit præ oculis & sibi ingerit originē suæ culpæ & suæ malitiæ: quæ origo fuerat ex hoc q̄ prophetæ nō aperuerunt filiꝰ Israel suā iniquitatē, vt eos ad pœnitētiā provocarent in hoc facit in versiculo. xiiij. dicēs: Prophetæ tui viderunt tibi falsa. Tertiò verò ponit præ oculis incōpassionem totiⁿ vicinię & gentiū propinquarū: hęc est em̄ vna magna causa doloris existenti in miseria, dū non inuenit aliquē q̄ sibi cōpatiat & hoc facit in versu. xv. dicēs: Plauserunt super te manibus suis: omnes trāseuntes p̄ viā sibilauerūt & mouerunt capita sua. Quartò verò ponit præ oculis & sibi ingerit exultationē & gaudiū gētis aduersariæ & nationis sibi inimicæ, quæ est magna causa doloris, dū scilicet aliqs inimicū videt in gaudio. & hoc facit in versu. xvj. dicēs: Aperuerūt sup te os suū, omnes inimici tui dixerūt: Deuorabim⁹. En iste est dies quē expectabamus. Quintò ponit præ oculis & ingerit hoc non esse factum à casu, imò secūdū prefinitionē iusę dei sententiæ: & hoc in versu. xvij. dicens: Fecit dominus quæ cogitauit, cōpleuit sermonē suū quē præceperat à diebus antiquis. Deinde sequitur tertia ps in qua ꝓpheta post lamētū p̄ salutare remediū & salubre consiliū. Docet em̄ recurrere ad deū per sex. Docet enim primò

Vr enim primò, orare & clamare. ſecundò, plorare. tertiò, plorando E perſeuerare. quartò in oſone etiã in nocte vigilare. quintò, cor ſuum humiliare, & ſicut aquã effundere. ſextò, leuationẽ manuũ & aliis geſtibus ipſum placare. & hoc facit in duob⁹ verſib⁹ ſ. xviij. & xix. Pro primo nanq; dicit: Clamauit cor eorũ ad dominũ. Pro ſecundo, dicit: Deduc quaſi torrentẽ lachrymas. Pro tertio, dicit: Non des requiẽ. Pro quarto: Cõſurge & lauda in noct. Pro quinto: Effunde ſicut aquã cor tuũ. Pro ſexto: Leua ad eũ manus tuas. Deinde ſequit pars quarta, i qua Propheta ponit oſonis textũ: & texit oraculũ deuotum ad deũ. Monuit enim filios Iſrael ſicut deſolatos ad deũ orandũ: & ibi ponit orationẽ quã facere debẽt, dicendo: Vide dñe & conſidera. Eſt autem iſta oratio ſummè pro uocatiua diuinę miſericordiæ, & tres continet verſus. ſ. xx. & xxj. & xxij. Nititur enim prouocare dei miſericordiam, allegando ſuam magnificentiam, & vilitatem propriam. & hoc in principio verſus. xx. dicens: Vide domine & conſidera, quẽ vindemiaueris ita. q. d. non decet tuam magnificentiã & excellentiã, perſequi me ſic vilem

GLOS. ORDI.

CAP. III.

Iudc. 2. a.

EGo vir videns &c. Paſchaſius. Lamentationibus debemus inceſſanter inſiſtere, ſi ſortè vt in libro Iudicum legitur: Angelo mala noſtra monente & annuntiãte de Galgalis. i. voluptatibus aſcẽdamus ad locũ flentium cum ipſo, vbi cùm loqueretur ad omnẽ Iſraelem leuauerunt vocẽ & fleuerunt: vnde vocatum eſt nomen loci illi⁹ flentiũ vel lachrymarũ. Sed quia flere pœna eſt, vix inuenitur qui diligat lamentationes. Nos autem in his quaſi in quodã ſpeculo huius mũdi turbines, & naufragia noſtra cũ gemitu & dolore cõſideremus. Tertiũ igitur aggrediamur alphabetum, trimetro cõpoſitum, in quo terni verſus vna eadẽq; litera incipiunt, quod in tribus alijs alphabetis ſapphico metro cõpoſitis non inuenitur. Hîc autẽ quędã de eccleſia, quędã de paſſione Chriſti altiori ſenſu F regrere debem⁹, qđ ſine fletibus nõ poſſum⁹. Rogemus ergo qua ſi ſedẽtes ſup aſinã. i. ſup laſciuã carnẽ, vt irrigare dignẽ deus arẽtem aĩam: & ſi non irriguũ ſupius, ſaltẽ cõcedat inferi⁹. ¶ Paſchaſius. Quàm in funebri toti⁹ corporis lamẽtatiõe, pfunda de Chriſto & eius corpe aperiunt myſteria, & nũc ad ſynagogã, nũc ad eccleſiam, deinde ad Chriſti paſſionẽ luctuoſa diſcurrit oratio: nũc de Chriſto & eius corpore agit, vt prior, huj⁹ alphabeti inſinuat verſus, nũc moralitas pmiſceſ, ſi quo modo cordis noſtri duritia in lachrymas ſoluaſ, aut p his q labunt de Chriſti corpe, aut p his quę ludęis acciderũt in captiuitate, aut p his q̃ fiunt in capite, vel pro his q̃ mẽbra patiunt, vel qa bõis priuamur. Vt aũt meli⁹ diſcernam⁹ q̃ ptinẽt ad caput, q̃ ad corp⁹ prima regula tyconij in ſpiciaſ, quę eſt de Chriſto & ei⁹ corpe. Qñ à capite ſine pmutatione perſonę ad corpus, vel à corpe trãſit ad caput, vel qñ vna eademq; ſnia nõ min⁹ capiti quã corpi cõgruere videt: nec tñ ab ea dẽ perſona recedit ſicut in hoc verſu: Ego vir vi. paup. Vetuſtam fecit peliem meã, &c. Vnum em̃ horũ, quãuis omni corpori conueniat, aptius tamẽ aptaſ capiti. Alterũ verò mẽbris, vt p carnẽ & pellẽ & oſſa illi accipiunt, q i eccleſia vetuſtate cõtagionis afficiũtur, & preſſuris tribulationũ cõterunt. Nã qđ dicit: Ego vir vi. pau. quamuis plãgenti, pphetę cõueniat, tamẽ manifeſti⁹ Chriſti vocem ſonat, quę in manib⁹ pphetarũ aſſimilatur, & oẽs in ſe p generationẽ colligit, vt occurram⁹ in virũ pfectũ & plenitudinẽ corpis Chriſti. ¶ Gilbertus. Vniuerſas fere lamẽtatiões Ieremiæ quinto cõqueſtionis loco inſigniri diligẽti patet lectori. Deplorãt em̃ ſingula icõmoda, añ oculos iudicis ſic digeſta, vt videaſ videre

Hiſto.

& re ipſa ad miſericordiã cõdeſcẽdere. ¶ Ego vir vi. pau. meã. Hiſto. Ieremias nõ minus deplorat populi ruinam, quã anguſtiã propriam, qui paupertate cũ eis tribulatur, indignationẽ dei patitur, in tenebras adducitur & nõ in lucẽ. Sup eũ vertit & cõuertit manus dñi, vt experiaſ an ſeſe velit ſequi, quib⁹ pellis & caro Ieremię afficit fame, quaſi vetuſtate: & cõterit vigor populi, quaſi malleo pcuſſoris, & deficit virt⁹ bellãdi. Obſidionẽ quoq; plãgit,

Luc. 19. ſ.

dicẽs: Aedificauit in gyro meo. Vnde: Si cognouiſſes & tu. Et poſt pauca: Circũdabũt te inimici tui vallo. Populũ quoq; ſuum circũdatũ amaritudine miſeriarũ & labore anguſtiarũ plãgit, qđ & in prima obſidiõe cõtigit, in qua Ieremias à populo nimia cordis amaritudine vexat⁹, & p populo labore tribulatiõis afflictus eſt. & hoc eſt qđ dicit: Circundedit me felle, & in tene. col. qua ſi mor. ſecu. Hoc apertè Ieremię cõuenit, qui reclusus eſt in tenebris carceris, vt penè mortu⁹ ſit. quaſi p reatibus ſuis mori merue

Moraliter

rit. ¶ Ego vir vi. pau. meam. Moraliter. Solus ſpiritus hoîs ſcit quę ſunt hoîs, q quoties diuino ſpũ tangitur, pauptatẽ ſuã intelligens afficitur fletibus, dicẽs: Ego vir vi. paup. meam. quia cùm dei indignatione

ſic vilem & impotentem. Secundò verò, allegando infelicitatem G multã iam perpeſſam. Quod patet in hoc quòd mater comedit filios⁹, & quòd Propheta & ſacerdos occiſi ſunt in ſanctuario, & quòd nulli ætati pepercit gladius, & hoc facit ab ipſo loco. Ergo ne comedent mulieres fructum ſuum, vſq; in finem totius verſus xx. & deinceps in verſu. xxj. Tertiò verò allegando hoſtium aduerſariorum immanitatem & malitiam, vt magis deus cõpatiatur. & hoc facit in. xxij. uerſiculo, ibi: Vocaſti quaſi ad diem, ſolẽnem, qui terrerent me de circumitu, &c. Et ſic finitur lamentatio ſecunda. Circa quam cõſiderandum ſecundũ prædictum magiſtrum, quòd licet hîc fiat mẽtio de ciuitate Ieruſalem: tamen omnia quę in hoc capite continentur, referenda ſunt ad deplorationem totius regni Iſrael in communi, ita quòd omnia quæ dicuntur de Ieruſalem, dicuntur de ea inquantum erat pars principalis vel metropolis regni. Et ideo in iſta lamentatione fit mentio de terra Iſrael, & de ſpecioſis Iacob, & de filiabus Ieruſalẽ. ſde ciuitatib⁹ regni, quæ erant ſicut filiæ, & Ieruſalem ſicut mater.

Gloſſa ordinaria.

Caput III.

Aleph.

a ¶ Chriſtus vel eccleſia.
b ¶ Viriliter agens.
c ¶ Diligenter.
d ¶ Ex qua omnes diuitiæ.
e ¶ In paſſione.

a b Go uir uidẽs pau- a

dei indignatione flagellatur, vt fletibus afficiaſ, ſe nihil eſſe cognoſcit: cui nulla eſſe opatio virtutis, ne de ſe preſumere poſſit. Nemo enim bene gloriatur caſtum ſe habere cor. Ideo humilis vel lachrymoſus confitetur. Ego vir videns paupertatem meam. Nõ enim de ſe preſumit correp⁹ virga indignationis. vnde addit: Me minauit: quia oĩs anima cũ iram dei recordaſ, & terrorẽ iudicij diſcutit, & facta ſua ante oculos ſuos quaſi in mortis articulo ponit erroribꝰ ſe infectã, in tenebris verſari videt, dum meritorũ ſuorũ paupertatem H agnoſcit, in virga indigna. eius. i. dei. Vnde bene dicit: Memi. & adduxit in tene. Et cùm de ſe nihil niſi infirmum ſentit, ſe adductam quaſi i tenebras plangit. Talis anima dum virgam diſciſ ſionis dei & minas contemplatur, & mala ſua vndiq; perſcrutatur, adducta in tenebras & non in lucẽ rectè creditur, ne de ſe preſumat humilitatẽ perdat, ſuperbiã incurrat. & qa beati pauperes ſpi Matth. 5 ritu, bene ſpirit⁹ hoîs pauptatẽ ſuã videns cõtremiſcit, dũ ſeſe ſub virga indignationis cõuerſari nõ ambigit, & ſe ad hoc minatã & adductã itelligit. Hæc eſt doctrina, quæ p Aleph ſignificaſ, vt ſeſe ſemper anima inſpiciat & omnia ſua rerexat, & lugeat donec illu- Luc. 1 minet eã oriẽs ex alto, qvenit illuminare his q in tenebris & in vmbra mortis ſedẽt. Sed: Tm̃i me ver. & cõuer. ma. &c. Materno aĩo deus exponit animã tẽtationib⁹ & abjicit: & aliqñ plorãtẽ & dolẽtẽ in ſinũ recipit, lac doctrinę ſuggerit, blãdit: hoc eſt qđ dicit: Tm̃ in me ver. & cõuer. ma. ſuã to. die. ¶ Ego vir vi. &c. Allego. Põt oĩm ſanctorũ vox iſta eſſe quãtũ ſunt vniti i corpe Chriſti, quãtũ eãdẽ pauptatẽ fuerint imitati, quãtũ i virũ pfectũ fide & Allegat

opere colle.

NICO. DE LYRA.

CAP. III.

EGo vir videns &c. Hîc deſcribitur lamẽtatio Ieremię ſub tertio alphabeto. Et dicit hîc Ra. Sa. quòd Ieremias ſcripſit iſtud caput, poſtquam Ioacim filius Ioſię cõbuſſerat librum ſuũ, in quo erant ſcripta alia tria capita. ſ. primũ ſecũdũ & quartũ, ſicut dictũ fuit. ſ. xxxvi. & pper hoc in fine illi⁹ cap. dicit, q Ieremias tulit aliud volumẽ, & dedit Baruch q ſcripſit in eo omnes ſermones libri prioris, & inſup additi ſunt ſermões plures q̃ añ fuerãt. & ad hoc denotãdũ ſub qua libet litera poſuit tres verſiculos in hoc capit. Sed iſtud dictũ videt repugnare illis q̃. ſ. dixi. ſ. q Ieremias hîc lamẽtat deſtructionem ciuitatis iã dictã, qa vidit pphetiã ſuã cõpletã: qa cõbuſtio hui⁹ libri & reparatio fuit lõgè añ deſtructionẽ Ieruſalẽ. ſ. quarto anno Ioacim filij Ioſię, vt ibidẽ dicit: Qui regnauit vndecì annis, & poſt eũ Iechonias filius eius menſib⁹ trib⁹, & poſt eũ Sedecias vndecì annis, ita q⁹ in eo anno vndecìo fuit Ieruſalẽ deſtructa. Ad hoc dicẽdũ, q⁹ Ieremias vidit deſtructionem ciuitatis dupliciter. Vno mõ viſiõe intellectuali & pphetica, & ſic eã deplorauit ſcribẽdo añq; eueniret. Alio mõ viſiõe corpali. qñ fuit cõpleta, & ſic Diuiſio eã deplorauit, illq; qđ pri⁹ ſcripſerat p modũ lugubris carmis ore pferẽdo. Igit pñs caput, in tres ptes põt diuidi, quia primò Ieremias ſuã miſeriã lamẽtat & ppũ. ſecò dei miſericordiã & iuſtitiã ſuã annexã cõfiteť, ibi: Miſericordię dñi. tertiò ad lamẽtãdũ miſeriã reuertiť, ibi: Operuiſti. Et primũ dicit in pſona ſua & populi: Moraliter

↪ Ego vir videns E

✳ Moraliter. a ¶ Ego vir videns paupertatem meam Hoc dici poteſt in perſona Chriſti vel eius vicarij boni caſum eccleſiæ lamentantis. Ego vir videns paupertatem meam in virga &c. Propter ſpoliationem ſubditorum meorum, quantũm ad bona gratuita, & vulnerationem, quantùm ad naturalia.

✳ In virga

☞ opere collecti. vnde sequitur: In virga indignationis eius. A-
Virgarum diuersitas
A lia est virga furoris, alia indignationis, alia directionis, alia regni.
Est enim virga ferrea, qua cõteruntur vasa testea in ira furoris. Alia
quę in ęquitate reguntur sanctũ, vt dirigantur ad brauiũ supernæ
vocationis. Est virga indignationis, de qua ad Ierusalem dicitur:

Ilai.10. In indignatiõe mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui.
Hac em̃ virga percutit vt misereat. Hac virga Christ⁹ pcussus est, non q̃p
in se indignatione dignus esset, sed p̃p peccatis populi pcussus est: hoc est
quod dicit in virga indignationis eius.

All ego. Christi paupertas ☾Ego vir vi. pau. me. Allegori. Li cet hoc omnib⁹ cõuenire videat, excellentius de Christo intelligitur. In quo sicut excellũt oĩa, ita & visio ista. Quid enim mirum, si pauperatẽ suã quilibet videat, qua penẽ oĩs pressus laborat: sed sicut est glorioſior paupertas Christi, & mirabilior est omnib⁹ diuitijs seculi (qui nõ rapinã arbitratus est esse se ęqualẽ deo &c.) ita hęc visio pauptatis, pfundior. Ideo tota mẽte & corporis intentiõe cõsideranda. vnde: Beatus qui intelligit super

Psal.40.a egenũ & pauperem. Si enim Christi paupertas cõmunis esset, sensu discerni posset, nec solo intellectui pateret: nũc autẽ beatus prędicatur qui intelligit. Bene autẽ Christi pauptas admiranda & inquirenda, & cũ sanctorũ (secundũ Apostolũ) altissima sit pauptas quæ à paucis intelligitur. tãtò magis ergo illa admirãda, quã & angeli mirantur, & de qua intellecta beatitudo nascit. Sunt qui dem beati pauperes spiritu, sed eo spiritu quo ista pauptas intelligitur, quę à spiritu sancto reseratur. Propterea triũ verſuum principia apud Hebręos ab Aleph insignitur q̃ doctrina interpretatur. Multa enim doctrina eget hic sensus, de quo summ⁹ autor gloriatur: & quasi singularis sit, qui videat & qui intelligat, ait: Ego vir vi. pau. Q. Ego cui adsunt omnes thesauri sapiẽtiæ & scientiæ, video pau. meã, quam sponte, p̃p alios susceptã, quã miseri nolunt intelligere, qui nec omnimodã misertã suam volũt aduertere.a ☾In vir in. Alle. Ob indignationẽ scelerũ nostrorum paupertatem & passionẽ sustinuit, vt liuore ei⁹ sanemur. Hui⁹ pauptatis mysterium aut nulli sanctorũ aut pauci vident ad plenũ: quanta bonitas dei, quanta dilectio super filios irę, quanta misericordia in filios reconciliationis: ideo quasi solus videat, dicit: Ego vir vi. pau. meam. Videt suam mirã & ineffabilem, videt suorum mẽbrorum paupertatem, qua ipsi coniunguntur, scientes q̃p patiẽtia pau. nõ. p. i. f. Rectè ergo vna vox ẽ capitis & corpis. Ego vir vi. p. m. Quia castigat deus o. fi. q. re. prolepsis in hoc loco. i. præsumptio rerum dicẽdarũ notatur. Prędicit em̃ ei⁹, cũ nondũ dixerit ad quẽ referatur: quia norum esse nõ ambigit, q̃p pater filium virga palsiõis percusserit. Non ergo mirũ si mẽbra eius virga indignationis eius ad correctionẽ pcutiunt, vt fit vna vox, vnus gemitus, vnus ploratus, in valle lachrymarum. vnde: Me minauit.

Ilai.b. Ioh.2.a. 2.Tim.3.c. b ☾Me minauit &c. Cũm scilicet & voluit pater cõterere filiũ in infirmitate sua, & reputat⁹ est quasi leprosus & percussus à deo & humiliatus quasi in tenebras & non in lucem ductus est: sed tenebræ eum nõ apprehenderũt. Ecclesiam quoq; minis & terroribus subiicit, & adducit in tenebras afflictionis & nõ in lucẽ prędicatis prosperitatis. vnde sequitur: c ☾Tantum in me vertit.

2.Cor.3.c. Hoc quoq; ad caput & membra ęquẽ referũtur. Quicunq; enim volunt pię viuere in Christo, persecu. patien. quorũ vox est: Tm̃ in me. alios enim non corrigit, sed libere vagari permittit. Ecclesiã

Hebr.12.b. verò tam de Iudæis quã de gentibus multis disciplinarũ affligit angorib⁹: manũ ad castigandũ vertit, quia flagellat oẽm filiũ quẽ re. & clementer cõuertit vt misereat. Manũ nanq; conuertimus, cũ à feriendo retrahim⁹. Cõuertit ergo manum, parcendo, auxiliando eis, quos emẽdat puniẽdo. De alijs autẽ dicit: In labore hominũ nõ sunt & cũ ho. nõ sta. &c. Quod bene significat, cũ in ędificatiõe tẽpli Salomonici malle⁹ & sonit⁹ non est audit⁹: quia oĩa sic parata sunt & dolata exterius, vt ꝑpriꝰ iũcturarũ locis aptentur interi⁹. vnde dicit: Vertit manũ suã, scilicet oĩa limãdo, dolãdo, planãdo, vt cõueniãt in ędificio. Et cõuertit manũ suã iam. s. cessando, cũ iustificatos ꝑpriꝰ deputat mansionibus & ordinib⁹, quorũ ergo vna structura est, vna membrorũ cõpages eorũ, vna vox est, vnus ploratus, & vox Christi & ecclesiæ sic vnit, vt integer Christus intueatur. d ☾Vetustam fecit pellem. Moraliter. Aliapeccati sui vetustatem plãgit, & nõ pelles, sed pellẽ vetustate infectam gemit, qua primi homines induti à Paradiso expulsi sunt. Hæc vna multorũ pellis est vetustate fuscata, quę per primi hominis pręuaricationẽ mortalitate, & peccati horrore omnes vestiuit. vnde: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Inde anima gemit, dũ exterius quasi pellis inueteratur cõscientia, & internus decor quasi caro corrupta, tabe peccati cõsumitur. vnde: Vt edant carnes meas. i. affectus carnales, ad quos quasi ad proximos diabolus appropiat, vt eos in quibus sunt quasi carnẽ in corpus suum trańciat. His finitis carnibus † exibit spiritus, vt nihil quod edat, repiat inimicus. Contriuit oſme. aię. ſ. virtutes. Ossa em̃ sunt firmamentũ corporis, & virtutes mẽtis, qbus cõfractis, vel oblectamẽtis, vel tormentis, vel dolis antiqui hostis, rectè anima plangit ossa sua contrita. ☾Vetustam fecit pellẽ meam. Allego. Nõ vetustate peccati Christus afficit, sed mẽbra eius vitijs inueterata corrum punt: qd̃ cõmuniter deplorat & caput corpus. vnde Dauid: Inueteraui inter oẽs inimicos meos. Habet vir iste qui videt paupertatẽ suam pellẽ & carnem vetustã. Habet pelles arietum rubricatas ad operiendũ tabernaculum, & hiacynthinas ad decorẽ. Pauper in his q̃ vetustate afficiũtur: Diues in his quę ad decorẽ nominis eius in proprio sanguine rubricantur, aut cęli coloribus cõparantur. Pelles arietũ rubricantur. i. quia corpora sanctorũ martyrio coronãtur. vnde: Afferte dño. f. a. Hiacynthinę verò sunt quos virginitas euehit in cælũ, vbi neq; nubent neq; nubentur, sed sunt sicut angeli dei. In tabernaculo proximiores sunt cælo sicut pelles Salomonis. i. Christi: cuius pelles sunt omnes sancti, q̃ se cũ Christo crucifigentes, mortificauerunt car. f. cũ. vi. & cõ. qbus tegũtur vilia corporis mẽbra, vt polsint imitari Christi passionẽ. Cuius quicunq; pellis fuerit, in recessibus animę continebit, quasi in sanctis sanctorum diuina mysteria summi regis. Sed q̃a varius est pellis effectus, in alijs pulchritudo laudatur, in alijs ꝑfunditas mysteriorum tegitur, in alijs ecclesia defendit. vnde: Pellem pro pelle & vniuersa quę habet hõ da. p̃p an. ſ. Constat em̃ sanctos passionibus traditos esse, vt ipsorum & aliorũ animæ saluarentẽ doctrina & exemplis informãdæ. q. d. satan: Quid istum mihi dare mora ris, qui omnes sanctos passionibus tradis pro animab⁹ saluãdis? Quia ergo tanta est gloria pelliũ, gemit Christus vel ecclesia, qa quidã afficiuntur peccati macula quasi pellis inueterata. Peccatũ pertinet ad vetustatem, virtus ad nouitatẽ. vnde: Exuẽtes veterẽ hominem cum actibus suis & induentes nouũ. Hac vetustate confecta est ecclesia, quæ in prędicti non potest esse sine macula & ruga. Per carnẽ, uniuersa plebs in corpore Christi, quia mollis & tenera significatur. vnde: Dum appropiant super me no. vt edant car. meas. nisi enim in vetustate peccati carnes essent, esca inimicorum non essent. Contriuit ossa mea. id est fortiores: quia in passione Christi etiam apostoli sunt contriti, & timore dispersi: Hoc deum fecisse dicit, quia iusto iudicio permisit. c ☾Aedificauit & circ. me. in gyro. Moraliter. Sic anima quęlibet dolet felle malitiæ cõclusa, labore fatigata, maximè cùm se vndiq; vrgeri cõspicit, & ꝑpriꝰ iniquitatibus repleri. Hoc enim immũdi spiritus tentant, si quãdo, si quo modo miserã aĩam prauis oblectamẽtis inuoluant, & pessimis repleant desideriꝰ, quorum nouissima fiunt oĩ felle amariora. Aedificauit in gyro. Allego. Vox ecclesiæ

☞ gementis

Nicolaus de Lyra.

✠Ego vir vi. pau. meam. in spoliatione ciuitatis & captiuatione. a ☾In virga indignatio. eius. i. vindictæ & correctiõis dei. b ☾Me minauit. per exercitum Chaldęorũ in captiuitatẽ ducẽdæ. c ☾Et adduct in tene. In locis tenebrosis me recludendo. potest etiam hoc intelligi de Sedecia, qui erat caput populi & exoculatus fuit ductus in Babylonem. d ☾Tantum in me vertit. Loquitur ad modum hominis multũ afflicti, cui videt q̃p nulla afflictio alia fit suæ cõparanda: & sic dicit se solũm afflictũ. e ☾Vetustam fecit pellem. ex fame & labore, quæ accelerãt senectutem. f ☾Contriuit of. i. robur corporis mei. g ☾Aedifica. in gyro.

✠Quia Chaldæi

✻ a ☾In virga indigna. eius. i. dæmonibus, qui diuinæ iustitiæ sunt executores in pœnis infernalibus, ideo subditur: b ☾Me minauit & ad. in te. culpæ & gehennæ. d ☾Tantum i me vertit &c. Videtur em̃ misero, q̃p non habeat socium in pœnę malo. e ☾Vetustam fecit pellem & carnem meam. Per pellẽ intelligitur conuersatio exterior. p̃p carnem &, ossa dispositio mentis interior. g ☾Aedificauit in gy. me. Tentationum laqueos vndiq;

✻ tentendo

☞ gementis.imò Christi in membris suis,qui in passione deprehen
Esus inquit: Traditus sum & non egrediebar, quia ædificauerat.s.
pater in gyro obsidionẽ,qũ eum armis & facibus circũdederunt,
Matt.26.c. & uinctũ ante prẽsidẽ adduxerũt.Hoc uallo circuncepta quasi fel
le,amaritudo & labore tribulatiõis afflicta est humanitas Chri
sti:sic etiam uallatus ad passionẽ ductus est,& ibi cibatus est felle &labore.
Psal.68.c. vnde:Dederunt in escam m.fel.&c. In
felle,amaritudo passionis in mente de
signatur.In labore tribulatio in carne
vel integra Christi passio intelligatur.
Easdem passiones quotidie in ecclesia
patitur Christus, quæ est de carne ei?
& de ossibus eius,vt compleat ea quę
desunt passionib? Christi.Inde dicit:
Aedificauit in gyro meo. Ecclesia
enim obsessa omnib? malis inter scor
piones ambulat, vbi est sedes satanę:
hæreticorum uallatur exercitu à fal
sis fratribus.q.felle & labore potatur,
persecutorũ undiq; opprimit tormẽtis
hinc seculi oblectamenta & carnis blã
diuntur desideria:hostis antiquus vn
diq; tẽdit insidias, vnde recte clamat:
Psal.54.b. Aedificauit in gyro meo. vnde alibi: Quis dabit mihi pen.sic.co.& vo.
& re.His & huiusmodi in mente qua
si felle amaricatur.In carne verò labo
re fatigatur His tribus versibus Beth
litera expletur,quæ confusio interpretatur.Qui enim in vetustatem decidit uiribus fractis,uallatur obsidione antiqui hostis,felle amaritudinis repletur,& locatur in tenebris.i.in cõfusione.Quia uera confusio plangitur humani generis,iure sub hac litera totius domus ruinam plangit,& maculas vetustatis.Beth quippe dom? interpretatur,quę pro confusione sua dicit: Vetustam fecit pellẽ meam,&c.Potest tiquidem ad Christum referri vetustas pellis secundum mortalitatem carnis quam induit.Reliqua verò sub hac
Moraliter litera ipsi conuenientius aptantur. a ¶In tenebrosis collocauit.In confusione anima posita gradatim luget.Primùm,quia vetustate peccatorum marcida iacet. Deinde quòd inimici fraude uallata exire|ad libertatem non valet circundata concupiscentiarum felle & peccatorum labe.Tandem amisso lumine in tenebris collocata nec seipsam(quam sit misera quàm infelix, quibus oppressa malis aut nudata bonis)videre potest. Hoc enim maximè conatur inimicus,vt anima lumen amittat nec amissum recipiat, Hinc Philisthęi Samsoni oculos eruerunt,deinde ad molam mit-
Iudi.16.c. tunt, vt ambulans in circuitu nunquã uiam vitæ inueniat.Hinc
4.Re.25.b. Sedeciæ Nabuchodonosor oculos effodit, deinde vinctum in caueam Babylonis ducit, vt in confusione conclusus lucem non videret amplius. Cùm autem talis anima adhuc in carne deiecta plorat nõ est uere,sed quasi mortua:dum datur ei locus pœnitẽtiæ,antequam urgeat super eam puteus os suum.Quia sępe miserante deo de profundo iniquitatis ad vitam redit. Gimel litera sequitur,quæ retributio vel plenitudo interpretatur. ¶In tenebrosis col. Allegori. In prophetis significatur Christus. vnde:
Allegoricè In manibus prophetarum assimilatus sum.Et:Multifariam multisque modis,&c.Passio ergo Ieremiæ,Christi passionem signi-
Osee.12.c. Heb.1.a. ficat,vnde: In tenebrosis col.me.quod magis ad caput pertinere videtur,Christus em̃ pro nobis mortu? est, mortuis seculi,qui mortẽ|in,mercedẽ recipiunt iniqtatis& ex|pagine peccati.vnde: quasi mortuos sempiternos.Licet enim verè mortuus,non repulit eum deus in sempiternum:collocatus in tenebris, vel inferni, vel sepulchri,vel passionis:sed non mortuus sempiternus,quia in
Historicè ter mortuos liber,quia sine peccato,vnde citò resurrexit. ¶Circumædificauit &c.Histo.Pro se & p populo plangere videtur, quia in carcere compedibus aggrauatus est:& contra populum suum & ciuitatem,ædificatam obsidionem dolet,quia peccatis im
Iere.7.d. pedientibus,non posse euadere prẽuidet,excluſit orationem meã. vnde:Ne assumas pro eis laudem & orationem. Viæ & semitæ
Moraliter conclusæ sunt lapidibus quadris,&subuersæ,quod per aggrauationem dicitur,ne possint effugere.Omnes enim exitus miserę ciuitatis excluſit hostis. ¶Circumædificauit aduersum me.Mo-
Psal.114.a. raliter.Anima cui iam retributio(quam Gimel significat)pro sceleribꝰ suis imminet,exclamat:Circumædificauit aduersum. Q. Circundederunt me do. m. His compedibus prægrauata neq; euadere non posit formidat,cuius fuit corruere, sed miserantis dei est eruere,cui hoc miserabile est,quòd conclusa carcere pessimæ captiuitatis non potest egredi ad libertatem bonæ actionis,aggrauatur compedibus delictorum, & carnalium voluptatum,aggrauatur dolis inimici,vt liberè nequeat his constricta la
queis,ad ea quę nõ videtur properare.Aggrauantur compedes, G quoties iniquitati iniquitatẽ apponimus, quę super plumbũ re- Zach.5.
tẽ sedere scribitur.Excluſit oration.meã. Lachrymæ & preces misericordiã merentur iudicis.vnde valde põt contristari, cùm sic sibi offensum iudicem sentit, vt oratio non possit transire ad fontem pietatis: Quod fit,quoties dꝰ sic nos peccare permittit, vt flagitia nostra obturent aures pĩ iudicis. vnde est: Qui clauserit aures suas,ne audiat legem oratio eius,est excluſ.Concluſit vias meas &c. Habent peccata quadraturam suam.vnde dicit Virgilius: Hinc metuũt, capiũtq;,dolentq; Virgilius gaudẽtq;.His quadrant itinera nostrorum peccatorum,vt tandem ad sereum Aeneid.6. deat infelix anima,& vetustate infecta ab inimicis circũsessa, felle iniquitatis & miserię vallata,vanis fatigata laboribus,contra quam hostes interius exteriusq; desæuiunt. His aggrauata compedibus, pium iudicem roget, indesinenter instet,vt saltem propter improbitatem accipiat quod petit:quia propẽ est dominus omnibus inuocantibꝰ eum,&c. Alioquin ad patriam transire non potest.Obstruxit ei viam concupiscentia oculorum, voluptas carnis & superbia vitæ. Quòd si ad scripturas sanctas quasi ad pascua vitæ se conuertit,in quibus rectam viam inuenit,continuò occurrunt quadrati lapides hæreticorum,quibꝰ via fidei obstruitur,& semitæ subuertũtur.vnde dicat anima cum propheta: Quis dabit mihi pen.sic.co. Et cum Apostolo:Infelix ego homo &c.Ab his enim omnibus sola gratia liberat. Circũædificauit aduersum.Allego.Acsi Christus dicat:Excitauit aduersum me pater corda Iudæorum:circundedit cohortes vt non Hegrediar de manibus eorum,donec impleantur scilicet vaticinia prophetarum. Excluſit hanc orationem, scilicet: Pater si fieri potest,transeat à me calix iste. Ecclesia quoque concluditur dogmatibus hæreticorum, vallatur supplicijs peccatorũ (aliàs persecutorum)quod deplorans torum deo tribuit,cuius iudicio fit. Aggrauauit compedem meum. id est immanitatem tormentorum vel deceptionum: quod frequenter contigisse nemo dubitat. Suam quoque orationem excluſam gemit, dum ad probationem diuinum auxilium differtur,sed nõ auferturꝫ sed habet an coram.i.spem suã in cęlo fixã, ne huiusmodi fluctib? submergat. Matth.

☞Vrsus in

Nicolaus de Lyra.

✳ Quia Chaldæi posuerunt tentoria in circũitu Ierusalem,ne aliquis posset egredi ad fugiendũ,nec ingredi ad auxiliandum.ideo subditur: a ¶Et circũde. me felle.i.cordis amaritudine.b ¶Et labore.In defensione murorum,& etiam in operibus laboriosis, & seruilibus post captionem ciuitatis.c ¶In tenebrosis collocauit me. Hoc dicitur quantùm ad illos, qui fuerunt incarcerati in Babylone,sicut Sedecias & plures alĩ.d ¶Circũædificauit aduersum. Hoc potest exponi de obsidione ciuitatis in gyro,vt prędictum est,& etiã de illis qui in Babylone fuerunt recluſi in ergastulis,vt de nõ poterãt egredi.e ¶Aggrauauit com.meum. quia aliqui fuerunt positi in compedibus tam ponderosis,q; vix poterant mouere. f ¶Sed & cum clamauero.q.d.sicut est excluſum à me humanum|auxilium,ita etiã diuinum. Videbat enim Ieremias captiuitatem per longũ tempus duraturam,& ideo subdit:h ¶Cõcluſit vias meas lapidibus quadris.q.di. nullo modo pro nũc possum euadere,quia nulla clausura fortior est diuina sententia.

✠Vrsus in

✳ tendendo qui mentis amaritudinem ingerũt & laboris.ideo Moraliter subditur:a ¶Et circundedit me felle, & labore.Et sic me collocauit in tenebris miseriæ. d ¶Circumedificauit aduersum me.*In consuetudinem peccatorum inducendo,quę laqueus est impediens egressum à peccato:sicut filũ quo tenetur auicula per pedem ligata impedit eã,ne simpliciter auolet,iõ sequitur:e ¶Aggrauauit compedẽ me.per habitum vitiosum ex cõsuetudine acquisitum. f ¶Sed & cum clamaue.per instinctum synderesis remurmurantis peccato. g ¶Excluſit orationem meam. Ex* impediens effectum per peccati recidiuum. h ¶Concluſit vias meas.procedendi in bonum. i ¶Lapidibus quadris,id est peccatis quæ quatuor habent angulos.s.dei offensam,obligationem ad pœnam,gratuitorũ spoliationẽ,& naturaliũ vulnerationem.

✳Vrsus in

☞A a ¶Vrsus insidians. Histo. quid terribilius quàm autorem no- C
ster saluus vrsum & leonẽ fieri nobis? Vrsus, fera fraudulenta, & Allegoricè
Historicè brachijs & lũbis fortissima. In Nabuchodonosor autẽ & Tyro & Philip.2.a
Vespasiano, qui alibi aper & singularis ferus dicuntur, dñs vrsus
Psal.79.b. & leo vocat, in quibus potestas dei inimicos vleiscatur. Plangitur
ergo iustè, quòd pius & clemẽs dominus
peccatis exigentibus leo sit vel vrsus, vt
eius potentia hostes nequissimos obsi-
dear & affligat. quasi signum ad sagittam
Ierusalem ponitur: quia circunfulis hosti
bus vndiq; obsidetur, vt frequenter qua
si sagittis vulnerata ad medicum redeat
vel coacta. Has gentes quasi arcu tenso
(moderato tamen iudicio) contra Ieruſa
lem sæpe misit, vt vel sic deum timere di
ceret, ne hostium suorum sagittis vulne
rata deficeret: huius semitę subuertuntur
ab hostibus, & ipsa confringitur. Vrsus.
Mo. Sub Daleth litera quæ timorem so-
nat, plangit anima timore percussa. Vr-
sus inſi. s. est. quia & vim sagittarum in
aperto & insidiarum in occulto experta
plãgę quasi desolata. Tetẽdit ar. suum.
Iudicium, quod tamen differt, quia ma-
ult inuenire quos remuneret, quã quos
damnet. vnde: Dedisti metuẽtibus te sig-
num. Potest per arcum sacra scriptura in-
telligi, in qua chorda noui test. flectit du-
ritia veteris. Inde sagittę mittuntur qui-
bus cordis duritia penetratur, & ex arcu
iudicij sagittæ mittuntur ad perimenda
vitia & alia, quæ vulnerant charitatem.
Anima autem est quasi signum, vt hinc
suscipiat vulnera charitatis, inde repellat
iacula inimici. ¶Vrsus insidians &c.
Allegoricè Allego. Cõmunis vox est capitis & cor-
poris, quòd vrsus insidiãs factꝰ sit eis, q & æternꝰ est & incõmuta-
bilis, non quòd à natura pietatis & bonitatis immutetur, sed pro
pter effectus. Illum enim contra filium suũ erigi permisit, qui ve-
B lut vrsus insidians, fraude & fortitudine perimere & decipere ten
tauit, sicut & corpus eius à principio vsq; ad finem leo in absco-
dito. His duabus bestijs omnis diaboli sæuitia monstratur, & per
leonem ipse diabolus, per vrsum verò membra eius, hæretici. &
falsi fratres. Vrsus enim licet brachijs & lumbis fortissimus, tamẽ
capite est infirmus, sicuti omnes mali caput infirmũ habent, id est
1.Pet.5.b. diabolum, qui vel in manifesto vt leo, vel vt vrsus in abscondito
Psal.9.f. circũit quærẽs quem deuoret. vnde: Diabolus tanquã leo rugiẽs
circũit &c. Patet quia de sua fortitudine cõfidit, qui rugiẽs & fren
dens circũit. De cuius insidijs dicit psal. Insidiatur in abscondito
quasi leo in spelunca sua. His armis cõtra mẽbra & caput pugnat.
vnde gemit propheta, imò Christus & ecclesia, Vrsus ini. s. e. Hæ
3.Reg.7.d. sunt bestiæ, quę cõtra Dauid pastorem ouiũ veniũt, & gregẽ de
uorare cupiũt. Sed eruit Dauid ouẽ de ore leonis, & fauces vrsi &
Psal.58.c. brachia discerpit. Hic est Christus, qui oues suas ducit ad pascua
vitę, & eruit de ore leonis, & vrsorũ brachia confringit, nos autẽ
populus eius & oues pascuę eius. Tollit etiã arietem de medio gre-
gis sicut ipsum Dauid, quẽ si dominꝰ nõ eruisset, nõ euasisset. Hæ
bestię aduersus Dauid cõsurgũt. i. cõtra ipsum Christũ. Dauid leo
nẽ & vrsum interfecit: quꝰ factũ est in morte Christi, qũ oues libe-
rauit. b ¶Semi. m. sub. Hęc lugẽdo repetit. po. me de. Ieruſalẽ
1.Cor.4.b. squã. ß. propheta plangebat. Iã fortasis in se reuersa, imò Christi
Hiberici sponsa sanguine eius dotata gemit se desolatã, & quasi adulterã à
Ierem.5.c. sponso derelictã, quasi signũ ad sagittã, &c. Christus enim & eccle
sia, in titulũ contra oẽs ærreas potestates & fallacias erigitur. vñ:
Spectaculũ factꝰ sum angelis & hoibꝰ. Christꝰ in se & in omnib⁹
mẽbris iaculis inimici opponit. c ¶Misit in re. Dñs iusto iudicio
quasi & arcu diu extẽto tãdẽ mittit in renes sagit. fi. pha. vt eorũ li
bidinẽ puniat. de quib⁹ dicit: Vnusq; ad vxorẽ proximi sui hinni
Ierem.5.c. ebat. Per pharetrã occultũ dei iudicium signat, quo Nabuchodo
nosor & alij cõtra Ieruſalẽ quasi sagittę dirigunt, vt exposita qua
si signũ vulneret, quã cũ ppheta iã obsessam ĩcreparet, quasi illũ
nugacẽ irrisit. vñ addit: Factꝰ ĩ in de. o. p. Rele. m. a. In se cõpletũ
Ierem.9.c. dolet & ĩ populo suo, qđ dñi pdixerat cõminatio. s. cibabo popu
lũ istũ absinthio: & dabo eis potũ aquã fell. vñ: Inebriauit me ama
ritudine. Repleta enim fuit Ieruſalẽ & ĩ prima captiuitate & in se
cũda: & potata absinthio, angustijs. s. necessitatib⁹. Per aquã fellis
significatur malorũ magnitudo & sempiternũ captiuitatis iugũ,
Moraliter aut ignorãtia legis, qua repleti amaritudine fellis pro Christo An
tichristum sunt susceturi. Misit in re. &c. Mora Anima quoque
in his & hmõi amaritudinib⁹ quotidie inebriat, vt nihil ei dulce
in præsenti

a ¶Subtilissimas scilicet diuinarum rerum intelli
gentias secutari, dogmate subuerti permisit.
¶Vnde: A timore tuo domine concepimus & pe
perimus spiritum salutis. Et, Cum timore & tremo
re tu. vt. ope. b ¶Diabolus in membris.

a tas meas subuertit. Daleth. Vrsus a
a ¶Qui circumit quærens quem deuoret b ¶In seipso.
insidians factus est mihi, leo in abs b
condito. Daleth. Semitas me b
as subuertit, & confregit me: posu c
¶A deo.
it me desolatam. Daleth. Tetendit d
a ¶Iudicium, vel arcum scripturarum.
b ¶Vndique percutiendam.
arcum suum, & posuit me quasi si e
a ¶Timoris vel amoris vel cuiuslibet afflictionis.
gnum ad sagittam. He. †Misit in f
a ¶Luxurioſa vel infidelibus. b ¶Sagittas oc
culti iudicij vel scripturæ.
renibus meis filias pharetræ suæ.
a ¶Viuo vel esse. b. ¶Vox Christi, vel Ieremiæ.
vterque enim a populo est derisus.
He. Factus sum in derisum omi po g
a ¶In me psallebant, qui bibebant vinum.
pulo meo: canticum eorũ tota die. h
¶Passionibus.
He. Repleuit me amaritudinibus, i
¶Murrhati vini. k
inebriauit me absinthio. Vau. Con l

in præsenti videatur: dũ tãtis malis incessanter affligitur. Misit in re. Alle. He, litera, viuo vel est interpretatã. A principio enim hui⁹ alphabeti exinanitio Christi ostendit, secundũ illud Apostoli: Exinaniuit se for. serui acc. &c. propter qđ opprobria, & passiones & mortẽ sustinuit. Sed tñ semper & incõmutabiliter est, & verè viuit quasi respondeat, derideor & affligor crucior, morior: sed tamen verè sum & verè viuo, & vitã peccatoris nolo, quia vita non vult mortem. Hęc nanq; vox sponsi Ezec.18.g.
& sponsæ communis est, vt illa confitea-
tur, quia ẽ & viuit: & ille respondeat, sum
& viuo, secundum illud: Resurrexi, & ad- ✻ vt
huc tecum sum. Hic est ergo qui est & qui
viuit & pro nobis plangit: & pro illis. Mi
sit in. r. m. fi. ph. &c. Pharetra dei patris
est scriptura, ex qua iudicij dei, quasi ex ar
cu sagittas, corpus Christi accepit, quas &
ipse pertulit por. Has sagittas ardentes fa
cit aliquando, vt corda frigida vulneret
calore charitatis. Hæretici quoq; sagittas
infidelitate aliqñ intoxicatas ex hac phare
tra, producũt, & corda innocentũ feriũt. Ex T.1. Proie-
hac pharetra veniũt sagittę, ex quib⁹ exte- cit sagittas
rior homo timore cõfigit, & interior amo suas in re-
re afficitur. vnde: Cõfige timore tuo car. nes meos.
m. Quod enim ait: Misiti re. fi. me. pha. Psal.118.p.
i. affectiones diuini timoris vel amoris. In
renibus ppagatio carnalis, & in fide vir-
tutũ generatio spiritualis. De his renibus
gignit Christus in vtero casię matris. i. ec
clesiæ. misit in renib⁹ filias pharetrę, id est
sagittas, quib⁹ ad amorẽ vulnerent vel ad
timorẽ, vt vitia pimant, virtutes ppagent. Psal.25.a.
vnde Dauid: Vre renes meos &c. Et alibi: Psal.37.a.
Sagittę tuę infixę sunt mihi. Sancti quoq;
prędicatores dei de hac pharetra quasi sa- Isa.49.a.
gittę diriguntꝰ. vñ: In pharetra sua abscondit me, acsi dicat: Chri-
stus quasi sagittã electam abscõdit me in pharetra sua, vt occultꝰ D
caligine scripturarũ, & tandem ex arcu emissus probẽ renes & cor Psal.21.b.
da omniũ. Factus sum. Cui simile est: Ego sum vermis, & non ho
mo, &c. Quod in passione declaratum est. Repleuit me amaritu- Psal.68.c.
di. pas. ine. i. myrrhati vini. vnde psal. Dederunt in escam meam
fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Cùm dicit se inebriatum
absinthio, ostendit tam interius quàm exterius se affectum amari
tudine passionis. His & huiusmodi dolorib⁹ totũ Christi corpus
vsq; ad consumptionẽ cruciat. d ¶Confregit ad numerum Historicè
den. ne. Hist. Ieremiam à populo afflictum, & ppsin ab hostibus
nulli dubium est. Hic enim penè fame peremptus est, ille oĩ gene-
re pœnarum depassus est. vnde quasi cinere cibat⁹ plangit, vt aĩa
expulsa de corpore credat. vnde bonorũ est oblitus, quorũ memo
ria inter supplicia citò elabit. Luget ergo, ppheta finem ppli sui,
& spem cõuertẽdi deperisse. Impꝰ enim cũ in profundum malorũ Pro.18.a.
venerit, cõtẽnit. Cõfregit ad nume. dẽtes, Moralit. Aĩa fastidio Moraliter
☞sanctę scripturę

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Vrsus insidians fa. est mihi. non per se sed per Chaldęos, qui ex ordinatione diuina me ceperunt per vias occultas & manifestas. d ¶Tetẽ. ar. su. in exercitu enim Chaldęorum erant multi sagittarij, qui ex omni tẽpore mittebãt sagittas, ad interficiendũ defensores murorum. ideo subdit: f ¶Misit in re. i. sagittas quę dicũtur pharetrę secundum modum loquendi Hebraicũ. Et quia sicut filij à mẽ custodiuntur, sic sagittę in pharetra pro custodia reponuntur. g ¶Factus sum in deri. omnes enim nationes Iudęos deridebãt sicut deuictos & captiuatos. h ¶Cãticum &c. de talib⁹ emũ victoriis solẽt fieri cãtilenę ad laudẽ triumphãtiũ & vituperiũ deuictorum, ideo subditur: i ¶Repleuit me ama. &c. Pœna emẽ grauis noĩe potꝰ amari designat, etiã secũdũ communẽ modũ loqndi. l ¶Cõfregit ad nu. dẽ. mẽ. q. d. tan-
✠tã afflictionẽ Moraliter

✻ a ¶Vrsus &c. hoc dicitur quia fallacia diaboli non põt vno nomine explicari. b ¶Semitas &c. bonũ, ppositũ subuertendo. c ¶Cõfregit me. in peccatũ pcipitãdo, ad qđ sequit desolatio. d ¶Tetẽdit ar. suũ. nouas tẽtationes pparãdo. e ¶Et posuit &c. nã eĩ exercitiũ est me pcutere pculpã iteratã. f ¶Misit in re. me. fi. pha. sue. i. tẽtationes luxurię, q in renibus viget. g ¶Factꝰ sum &c. nã peccatũ luxurię maioris est infamię. i ¶Repleuit me ama. culpę & infamię. k ¶Inebriauit &c. ex iflictiõe pœnę, cũ dicit: l ¶Cõfregit ad nu. dẽ. m. i. meditatiões meas bo-
E ✻nas quibus

☞ sanctę scripturę affecta fracturam dentiū plangit,quibus terere & E ruminare debuit verbū dei.Animal enim quod non ruminat,in
Deu.14.a. lege reprobatur.Verbum dei sensibus quasi dentibus molere &
Deu.34.c. ruminare sanitas & victus est.vnde in præconium dicitur,quòd
†commoti dentes Moysi non fuerūt †cōminuti:qa verbū dei semp corde &
ore ruminauit,& panē angelorū indefi
nēter comedit.Cui aūt dētes frangunt,
†lapillis rectè cinere cibat,in quo cordis mœsti
Iob.42.a tia & pœnitētia designat.vñ Iob cū do
minū vidisset & audisset inquit: Ago
pœnitentiam in fauilla & cinere: quia
scilicet vila dei pulchritudine & altitu
Mat.10.c. dine,fauillā & cinerē se cognouit.Et ali
bi:Olim in cilicio & cinere pœnitētiam
egillent.Dicit ergo:Ciba.me ci.Q.qa
verbū dei ruminare distuli, ingemisco
cibatus cinere mortalitatis. Repul. est
†fortitudo a.m.&c.Dolet se à deo repulsam & tē
mea tationibus expositā,ne ad bona quę sen
tit,liberè redire possit:quę oppressa acre
dine doloris nō pōt bonorū recordari.
vñ addit:Periit fi.meᵒ &c. Hęc bñ lra
†afflictiōis Vau significat, quæ nō est ille sonat.pe
& planctus rijt em & nō est cū dño, qui verus finis
mei est & cōsummatio. ideo spē sibi à dño
perijsse luget,quia se ad dñm erigere nō
†erit valet.vñ bene sequit:Zain,quę iterpre
tatur duc te,vel huc tanq̄ voce doctō
ris dicatur.Noli diu inuolui in his ma
lis,sed duc te:& tanq̄ quærat quò de
beat ire,& rñdet demonstratiue: huc.s.
in viā precādi: & quid & quō precari
debeat,subiūgit:Recordare pauperta
Allegoricè tis &c. ¶Confregit ad nu.Allego.Dē
tes Christi,id est aplī & alij discipuli in passione cōfracti & dissipa
ti sunt,quibus quasi dentibᵘ (credentes in corpus suū) transfudit
Psal.10.c.b. Christus.Ciba. me cine.secundū illud psal.Cinerē tāq̄ panē mā
ducabā &c.qbus malis repulsa est aīa eiᵘ.hi quos plurimū dilexit,
Mat.14.d. & propter quos venit omni odio persequebatur eum.vñ:Cœpit
Iesus tędere & pauere. Sub Vau ergo litera ista exaggerātur, &
per eam quæ dicta sunt,durius tēperātur quæ sonat : non sic ille,
vel non & ille.Licet enim dixerit:Periit fi.m.spes m.à do. Non
Psal.26.d. sic ille arbitratus est,& non ille oblitus est bonorum quæ cum pa
tre semper habuit,aut secundum humanitatem percepit. de quis
bus:Credo videre bona domini in terra viuentium. Non ergo
sic arbitratus est,licet anima ipsius repulsa sit duritia Iudęorum:
sed nimium dolorem animi & mœrorem insinuat tanquam ine
briatus amaritudine passionis,non posit bonorum recordari,&
exacerbatus dicat:perijt fi.me.Apud homines autem perijsse vi
Mat.27.e. debatur,qui dicebant : Seipsum non potest saluum facere.Sic ec
clesia hæreticorum & persecutorum malis repulsa, præteritorū
bonorum obliuiscitur, & nouis oppressa doloribus inquit : Pe
Psal.72.a. riit fi.m.vñ psal.Mei aūt penè moti sunt pe. penè ef.sunt gres.m.
Histo. a ¶Recordare pauper.&c.Histo.Ab initio huius alphabeti,de
scribit miserias miserę ciuitatis & passiones Christi,& ecclesiæ
laborantis,vt etiam quasi desperando dixerit: Perijt finis meus.
Sed vt diuinitus auditum est,duc te:mox nouą spe erectus: ad do
minum conuersus preces amittit,& promittit se deinceps melio
ra sperare,præteritorum oblitus delictorum.Vnde aduertēdum
hæc elementa magno mysterio esse prænotata , quibus magnæ
†lusit intelligentiæ sacramentis quasi metro †luxit spiritus in propheta.
Et quia sermo dei occultus, hinccinde mysterijs obumbratur,
quibᵘ reseratis humanis pateat sensibus , egregię spirituſſanctus
hæc & huiusmodi interposuit,vt fastidium auferret legētium:&
Moraliter inter lachrymas animas recrearet intelligentium. ¶Recorda
Iob.5.h. re &c.Mora.Anima quoque in hoc verbo viuificatur & reduci
tur , cui dicitur: Duc te huc,quasi dicat:Tolle grabatum tuum &
ambula.vnde supplicans dicit: Recordare pau.&c.Hęc enim in
Adam quasi in primo flore transgressa & paupertate nudata,sed
cùm in hac litera se abducere iubetur:memoria memoratur,& si
cut filia Abrahæ contra spem in spem erigitur : & venit ad literā
Heth,quę interpretatur vita & pauor : vel vt post querimonia
rum lachrymas timorem domini concipiat.de quo dicitur:Initiū
Psal.110.b. sapientię timor domini:& gustet nihilominus dei verbum,& vo
Allegoricè ce cōfessionis dicat:Misericordię dñi est: quia nō sumᵘ cōsumpti.
Mat.5.a. ¶Recordare per.&c.Allegoricè sunt hæc verba Christi : sunt
ecclesiæ participantis, cui dicitur: Beati pauperes spū,qm̄ ipsorū
est regnū cælorū.Christus tñ nec trāgressus,est nec aliqs suā trās
gressionē iudici offert:sed verecūde profert:Auerte faciē tuam à
Psal.50.b. pec.meis.sed Christus trāsgressio legis pro nobis factus est , sicut
& male-

a ¶Vt nec vnus remaneat. b ¶Prædicatores vel sensus.

fregit†ād numerum dentes meos:†ci a

a ¶Cinerem tanquam panem manducabam &c. b ¶Pœnitentia,mortis memoria. c ¶Amaritudine passionis. ¶A deo opinione.

baūit me cinere. Vau. Et repulsa est b

a ¶Affectus. b ¶Præteritorum vel futurorum,de quibus dicitur:Credo videre bona domini in terra viuentium.

anima mea:oblitus sum bonorum. c

¶Periisse videtur.

Vau.Et dixi,Periit†finis meᵒ,& spes d

a ¶Hic a persona sua misera iudicis misericordiam comparat. ¶Expositis singillatim incommodis,benevolentiam iudicis comparat a persona sua,& iudicis & aduersarij,quod propriis notatur locis. ¶Duc te vel huc.

mea à domino . Zain . Recordare e

a ¶Pro nobis pauper factus est Christus & transgressio, & maledictum & peccatum. b ¶Amaritudinis.

†paupertatis & transgressionis meæ, f

a ¶Amaritudinis.

absynthij & fellis. Zain. Memoria h i

a ¶Vitæ æternæ. ¶Illius solius.

b ¶Defecit in salutari tuo anima mea.

memor †erò:& tabescet in me anima k

a ¶Vitam æternam.

mea. Zain . Hæc recolens in corde l

a ¶Vita vel pauor.

meo, in deo sperabo. Hēth. Misę m n

& maledictum peccatū.vnde:Maledictus oīs qui pēdet in ligno: G
& eū qui nō nouerat peccatū,fecit pro nobis peccatū:vt & perca Colo
tū & maledictū & trāsgressionē deleret nostram.Magnū ergo est
quod dicitur:Recordare pau.Quia pro nobis factus est pauper, a Colo
vt nos ditaret & iūgeret cum capite corpus:vt deprecatione ca
pitis purgetur.Corpus aūt quia in prę
senti vita sine trāsgressione non vi
uit, multis grumnis repletur, & amaritudi
ne absynthij & fellis . vñ laboribus & mœro
doloribus fatigatur ecclesia,vt deducta
passionibus spōso suo fiat acceptior.
vnde dicit:Recordare pau.quasi dicat:
recordare quę pro trāsgressionibᵘ mea
pator. i. absynthij & fellis , memoria
memor ero &c. æternę vitę.s. & ideo
mox tabescet anima mea ad eā suspiria,
secundum illud:Defecit in sa. t. anima
mea.vnde addit :Hęc recolens in cor
de meo,in deo spera.Cùm enim eccle
sia ad eius contēplationē se dirigit,qua
si deficiēs gemit,& quàm expressius po
test dicit:memoria memor ero.ea ita
scilicet memoria æternę vitę,quę iuste
rius aspirata viuificat, vt discant Chri
sti membra nihil aliud memorare cogi
tare aut diligere,quā se in nouitatē vitę
reformare.& notādus ecclesiæ subitus
profectus,quę priᵒ vsq; ad desperationē
venit,sed ex quoᵒ salutarē vocē, ducte,
audiuit,mox memoria intrabat:& reco
lens quę sustinuit in verbo illo lōgè ab
ducta.in deo,inquit,sperabo.Q.in ve
bo tuo laxabo rete: sic contra spem in
spem conualescit æternæ vitę memoria
recreata. b ¶Misericordiæ domini. Paschasius.Depositis lamē
tationū querimonijs incipit moralitèr viam reuertendi ad deum
explanare,vt nemo audeat de se præsumere, quia non est volētis
neq; currētis,sed dei miserētis.vnde ait: Miseri.do.qa nō sumᵘ
consumpti.quia.Sreliquiæ Israel saluæ fient. Sic anima quæ
☞ bet miseri-

Nicolaus de Lyra.

✠ tam afflictionem sustinui, acsi omnes dentes mei fuissent fi
gillatim cōfracti.Ra.Sa.dicit quòd hæc est litera:Cōfregit in arena
dentes meos:quia Iudæi de terra sua electi faciebant panes subo
nericios,in quibus commiscebantur pulueres & arenę,secundum
quod dicitur Ezech.iiij.Sic comedent filij Israel panem suum pol
lutum inter gentes ad quas ejiciam eos:& sic ex arena commista
offendebantur dentes manducantium. a ¶Cibauit me ci.com
misto in pane. b ¶Et repulsa est &c. ab omni consolatione.
c ¶Oblitus sum bonorum. id est ita elongatus sum à bonis,ac
si nunquam aliqua habuissem. d ¶Et dixi, Periit &c.Loquit
in persona infirmorum,qui quasi cadebant in desperationem ex
pōdere malorū,& ideo sup hoc propheta deprecat dñm in per
sona populi tam afflicti dicēs:e ¶Recordare.tu dñe. f ¶Pau.
quam sustineo in amotione omniū bonorum meorum. g ¶Et
transgressionis meę, absynthii & fellis. Et accipitur hic trans
gressio passiue,id est passionis meę,quā Chaldei intulerunt mihi
vltra modum. i ¶Memoria memor ero.scilicet peccatorum
meorum,quibus ista merui. In Hæbreo habetur: Memoria me
mor eris tu dñe ad puniendum. k ¶Et tabescet in. de pœ
nis ppetratis confusa.& qa talis confusio adducit gloriā,ideo sub
dit: l ¶Hæc reco.humiliter. m ¶In deo spe.de cōsecutione
diuinæ mīę finaliter. n ¶Misericordiæ domini. Hīc prophe
✠ta confitet

✠ nas,quibᵘ massicaē & incorporaē cibᵘ verbi diuini: qui dentes Morale
frāguntˊ,qñ meditationes malę ingrediūtur.iō subdit: a ¶Cibā
uit me.i. vili meditatione. b ¶Et repulsa est aīa à meditatio
ne bonorum. d ¶Et dixi:Pe.fi. meus.quia p̄dicta inducunt
aliqñ in desperationē. e ¶Recordare.Hīc ecclesia cognoscens
suā misericordiam se conuertit ad implorandā dei miam dī. Re
cordare pau.ex gratuitorū spoliatione. g ¶Et trans.ex natura
lium vulneratione. h ¶Absynthii.ex pœnarū multiplici ppen
sione,& dixit de seipsa. i ¶Memoria.p̄dictorū frequēti medita
tione.iō subdit: k ¶Et tabes. prę cōfusiōe,nō tñ desperabo de
dei miseratione.iō subdit: l ¶Hæc re.&c.ppter qđ recognoscit
dei misericordiā dicēs: n ¶Misericor.do.supple apparet in hoc
✠Quia non

bet,miç dñi tribuit:qa nõ est cõsumpta flagitiis suis in'infirmitate A carnis,delectatione seculi,hostiũ insidiis. a ¶Quia nõ de.m.ei'. Vnde dicit Dauid:Miserere mei de' secũdũ magnã misericordiã tuã.Quali:Magna sunt delicta,& magna misericordia,multç ini quitates,sed & multę miserationes Vñ nulli diffidẽdũ nõ deficiũt miserationes.vnde fons miç nõ siccat,ni si prius fueris exiccat'. Hoc est initiũ no firæ cõuersationis,& initium virę timor dñi.vnde.Brũs vir qui timet dñm. Timẽtes em beati sunt & sapiẽtes.vñ Beatus quẽ tu erudieris dñe,& de lege tua docueris eũ.Nã & sanctorũ est pauor. vñ:Cecidit pauor sup Abrahã eũ sacri ficare.& Dauid dixit:Ego dixi in pauore meo:omis hõ mẽdax.Qui hũc pauorẽ habẽt,& vitã habẽt: Qđ' quã acceptũ fit,aperit eũ dicit: b ¶Noui di.mul.ẽ fi.tua.Q.Post lachrymas ẽrimoniarũ, post tãum suppliciũ, post cõfessionem sceleru, post precẽ & confessionẽ nõ differt miserationẽ. Noui di.mul.ẽ fi. tua.Noui fidei cõstantiã dicẽtis:Nõ defecerunt miserationes dñi. Noui dilu. quia ma.ẽ fi.tua Actũ dicat,approbaui quæ humiliter gemẽs enumeraßi, & nosce te feci,quia multa est fides tua diluculo radio fidei exorto,qñ.s. Christ' resurrexit:In quo diluculo ã dño cõmẽdatur,quæ prius infirmitate carnis per fidẽ videbat.secundũ illud: Perijt finis meus &c.More suo sæpius prophetæ personas mutant & tẽpora.Vñ in Cãticis cãticorum,nũc sponsus ad spõsam nunc sponsa ad sponsum,nũc ad fodales & amicos loquit', multoties absens, multoties præsens est sponsus, vt sponsæ desiderium'inflammetur,Hic quoq; sponsæ angustias suas plãgenti,cõtinuò adest spõsus & cõsolat' dicẽs. Noui dil. mul.est fides tua.fidem tuam laudo,& præsentẽ me exhibeo,quẽ absentẽ luge bas,quia diluculo noui multa est fides tua.vnde illa respondet: c ¶Pars mea d.dixi.m.p.ex eum. Felix qui hæc dicere potest alienus à vitijs, segregatus ab omni labe peccati.Quod & Dauid sub eadem lite octauo loco posuit:Portio mea dñe,dixi custodire legem tuã. Hæc enim solummodo vox eius est,qui de septima trãsit ad octauam,id est de præsenti & de veteri vita'ad futurã,& ad nouã qui terrena non concupiscit,solẽm deum expectat quẽ diligit.& non sibi,sed deo viuit.vnde ad Teth literam peruenit, quæ exclusio vel bonum interpretatur.Talis enim summo inhæret bono,exclusus ab omni seculari negotio:nec minas timet,nec oblectamenta amplectitur,quia foras timor à perfecta charitate excluditur.vnde sequitur: d ¶Bonus est dominus sperãtibus in eum &c. Vel secũdum alios: Bonum est sustinere & sperare in salutare dei. Quis enim verè sustinet dominum, nisi quj charitatis studio exclusus est ab omni labe vitiorum? Quis sperat nisi qui verè diligit & optat? Quod enim speramus per patientiam expectamus. Sic qui sperat, sustinet: qui sustinet per patientiam, excludit affectus carnales. Itaque sub hac litera vtraque interpretatio quæ discordare videtur, congruit, vt bonus sit dominus sperantibus in eum.Qui enim sperant,non delinquunt. Vnde Dauid sub eadem litera dicit:Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine. Et alibi:Quãm bonus Israel deus, his qui recto sunt corde. Cum perueršis autem peruertitur,licet sit natura bonus.Et ne spes sit otiosa,continuò subiungit:Animæ quærenti illum. quoniam qui sperat,nondum habet,sed fruitur in spe quod habebit in re.vnde.In lectulo in nocte quæsiui,quem diligit anima mea.Vbi quatuor omni quærenti necessaria notãtur, vt scilicet deliberet qd quærat,& vbi & qñ & quãdiu,donec scilicet inueniat. Qui enim in lecto quietis & in nocte cæcitatis deum quærit, nulli dubium est,quòd inuenire non possit:sed lectum exeat, ad diem veniat, quærat donec inueniat. Vbi autem quærendum sit Moyses innuit: Prope est verbum in ore tuo & in corde tuo. De quo dicitur: In pace factus est locus eius. Et qui scilicet loquetur pacem in plebem suam: & in eos qui conuertuntur ad cor. Quia ergo immensus est semper quærendus & expectandus. vnde sequitur: Bonum est præstolari, cum silen.salu.dei. c ¶Bonum est præsto.cum silen,salu.dei.Nota quãtùm profecerit, postq; moraliter vires redumplit, excludens omnia quæ mũdi sunt vlra angelicã dignitatẽ transit, vt inueniat quem diligit, quod faretur quasi summũ bonum sustinendũ & sperandũ.Et vt semper inhæreat,dicit: f ¶Bonũ est viro cũ por.iu.dñi ab adol.sua.scilicet solitarium sedere & tacere. Hæc bona exclusio est, vt ledeat solus cum deo,qui se sentit portare graue iugum ab adolescentia sua.

Sed quia institutio hæc moraliter tm dicit',videam? de quo iugo dicat'. Est enim graue iugũ sup filios Adę. Est iugũ infidelitatis. Est iugũ dñi leue relevatũ spe remuneratiõis ęternę.de quo dicit':Tollite iugũ meũ sup vos. Si qs autẽ anteq̃ sarcina pctõrũ oneretur, hoc iugũ tulerit, sedebit singulariter cũ deo.s.& cũ eo qui in illo singulariter sperat.Hoc iugũ propter austeritatem correctionis graue est,sed spe remunerationis suaue.Qui hoc iugũ tulerit,cũ deo solitari? sedebit: non immisit? negotiorũ vel desideriorũ turbis,tacebit ab omni strepitu seculi:vł quę excusatio pcti non erit necessaria illi. Magnũ est autẽ iuuenib? se à vitijs ab stinere,& lubricæ & pplexæ viæ errorẽ fugere.vñ Dauid:Delicta iuuẽ.meę & ig.me.&c.Hęc enim ętas fragilis est & labilis,inscia & temeraria: hoc graue iugũ super se leuat,qui à iuuentute seculo renũtiat,& ad molestiarum tumult? quasi surdus tacet.Hoc ritè sup se dicit' tulisse,quia vltra vires corruptæ naturę est q̃quid nouitatis impetrat'.Sequit'. g ¶Iod .'quæ principiũ vel desolationẽ sonat,sub qua plãgit' q ponit i puluere os suũ. Vel iuxta alios,qui dabit in sepulturã fossuræ os suũ,si tamen est spes patiẽtię.Vnde videndũ est,quomodo principiũ sit qđ' ¶in puluere

Nicolaus de Lyra.

ta confitet' diuinã misericordiam quæ semp cõcomitatur iustitiã suam. propter qđ' pœna à deo inflicta est patienter toleranda.Et primò ponit' huius cõfessio.secundò removetur erroris occasio,ibi:Non enim.Dicit igitur: Misericordiæ domini supple apparent in punitione nostra.a ¶Quia non sumus cõsumpti.Licet hoc meruissent peccata nostra. b ¶Quia non defecerunt miserationes eius.dimittendo nobis reliquias populi,quãuis non meruissemus. c ¶Noui diluculo. Id est à pueritia mea,quæ dicitur diluculum vitæ humanæ, sicut senectũ dicitur vesperа. Fuit enim Ieremias à pueritia illustratus cognitione diuina: vt habetur in principio huius libri. d ¶Multa est fides tua.id est fidelitas.Et dirigit sermonem ad deum, qui est fidelissimus remunerator bonorũ,ideo subditur: e ¶Pars mea dominus,quasi dicat:sufficit mihi pro omnibus. f ¶Propterea expectabo eum.id est remunerationẽ eius. g ¶Bonus est dominus'sperantibus in eum. Replicatio est eiusdem sententiæ ad maiorem confirmationem. h ¶Bonum est præstolari cum silentio. Id est patiẽter,& absq̃ murmure tribulationis tẽpore.Et quia hoc facit exercitiũ patiẽtię.ideo subdit':Bo.est vi. cũ por.iugum ab adolescentia sua. k ¶Sedebit solitarius & tacebit.vir in patientia sua exercitatus. l ¶Quia leuabit se super se. aspirando ad bona cælestia, & contemnendo terrestria. m ¶Ponet in puluere os suum.humiliter loquendo. ⁂ Si fortè sit spes.

⁂ a ¶Quia non sumus consump.licet meruissemus. c ¶Noui diluculo,id est à noui testamenti principio,quod dicitur dies. Romano.xiij.d. Nox præcessit, dies autem appropinquabit. d ¶Multa est fides tua.id est fidelitas in supportatione peccatorum,& remuneratione bonorum,ideo subditur: e ¶Pars mea dominus,dixit anima mea, propterea expectabo eum. Bonum est præstolari cum silentio. id est patienter. Et quia hoc acquiritur p bonum exercitiũ,ideo sequitur: i ¶Bonum est vi.cũ por.iu.&c. Et qm̃ hõ serenatus p virtutẽ patiẽtię, dispositus est ad cõtemplationẽ cælestis gloriæ,sequit': k ¶Sedebit solitarius &c.Et quia quanto quis in deum eleuatur, tanto verius humiliatur, cogitans suam fragilitatem iuxta diuinam maiestatem, ideo subditur: m ¶Ponet in puluere os suum. Et quia ad veram humilitatem sequitur patientia, subditur:

E ij ⁂Dabit percutienti

a ¶A persona iudicis. b ¶Non'nostri meriti. c ¶Reliquiæ saluæ sient.

ricordiæ dõmini, quia nõn ¶sumus a

a ¶Tot malis. b ¶Fons virus deficere nescit. c ¶Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem m.&c.

cõsumpti:quia non defecerunt mise b

a ¶Confessionem tuam & patientiã tuam. ¶Dilexi & te cognoscere feci. b ¶Quando fui iustitiæ resurrexit.

rationes eius.Heth.†Nõui diluculo, c

a ¶Pars mea qui modo dicebas:Periit finis meus. ¶Dominus pars hæreditatis meæ,& calicis mei &c. Portio mea domine in terra viuentium.Portio mea domine dixi custodire legem tuam.

multa est fides tua. Heth. Pars mea d e f

dominus, dixit anima mea, propter/

a ¶Vnde.Expecta dominum, viriliter age. b ¶Si moram fecerit. c ¶Vnde.Bonitatem fecisti cum ser.t.do. ¶Quam bonus Israel deus, his qui recto sunt corde. ¶Cum peruerso peruerte.

ea expectabo cum. Teth. Bonus est g

a ¶Operando & diligendo.

dominus sperantibus in eum,animæ

a ¶Desideranti illo. ¶Non est otiosa spes.

quærenti illum. Teth. Bonum est h

¶Cum patientia.

prestolari cum silentio†salutare dei. Teth.Bonum est uiro, cùm portaue/ i

a ¶Doctrinæ. ¶Grate. ¶Græci non habent, graue. b ¶Scilicet si portauerit. c ¶In quo corri.ado. viam suam. d ¶Principium vel desolatio. e ¶Qui elect. ¶Si'portauerit iugum ab adolescentia. ¶Non in strepitu mundi.

rit iugum ãb adolescentia sua. Iod. Sedebit k

a ¶Non erit ei opus excusatione.

solitarius & tacebit: quia le/ l

a ¶Vltra vires corruptæ naturæ. b ¶Alij sic:Dabit in sepultura vel in fossura os suum.

uauit se supra se. Iod. Ponet in pul/ m

Iugũ quo tuplex †sunt consumptę

Matt.xi.d.

†nouę.s.misericordiæ quolibet mane:magna ẽ fides tua.seu magna est fides tua.

Psal.24.b.

† salutem Iod.

Moralitas

Super eo

Psal.118.a

Psal.62.b

Psal.118.a

Psal.118.a

Psal.62.b

Deut.30.c

Psal.70.a

Psal.84.b

Cãtic.3.a

in puluere propter spem os suum ponit, sed moraliter post miseriarum supplicia, fide reddita: principium est professionis nostrę, in puluere os ponere, & momētis singulis quòd sumus puluis, cogitare. Vnde spes geminatur, & charitas dilatatur. Hæc omnia superius dicta de capite intelliguntur, cui si compatimur & conregnabimus. vñ sequit: a ¶Dabit percutiē. se maxil. &c. Cui simile dicit: Si qs te pcusserit in dexterā maxillā, pbe ei & alterā. Pñt de terrena Ierusalē i captiuitate humiliata hæc intelligi: sed melius est Christo & ecclesiæ attribui. Ecclesiæ em̄ bonū est præstolari cū silētio salutare dñi, & maxillā prębere pcutiēti. Hoc ā est præceptū euāgelicū bonū. s. principiū: cū seruare cœpim⁹ & implere: quasi dicamus: Hoc retribuemus dño pro oī bus quę retribuit nobis. Calicē salutaris accipiem⁹: & sic excutiem⁹ iugū captiuitatis nostræ de ceruice, cū subierim⁹ iugū dñi qđ leue est. b ¶Saturabit̄ opNō dicit, sustinebit opprobria, sed saturabit opprobriis. Facile em̄ est vnū & alterū sustinere. Sed vt facilius misericordiā iudicis moueat: multitudinē opprobriorū auidè se suscepisse declarat: quia ab auiditate surgit satietas. Qđ ostendit Dauid cū Semei opprobria & cōuitia patiēter tolerat dicēs: quia dñs iusit illi vt maledicat mihi: si quomō videat humilitatē meā: & retribuat mihi bōa, p maledicto, secūdū illud Isaiæ: Dimissa est iniqtas illius: quia suscepit de manu domini duplicia. Felix ergo demōstratur desolatio sub hac litera: quia vbi desolatio, ibi humilitas: quā comitat̄ patiētia, & illā probatio, & illā spes quæ non cōfundit per spiritūsanctū: qui dat̄ nobis charitate diffusa: qui est verus consolator. Bonum est ergo viro iugū portare, solitariū sedere: vt singulariter cōstituat̄ in spe: qm̄ nūero de⁹ impari gaudet. vnde psal. Factus sum sicut passer solitarius in tecto &c. Secūdū alios dabit in sepultura vel in fossura os suū. In quo patiētiæ virtus ostenditur: vt scilicet quo dam aggere virtutū obstructus non loquatur: nec querimonią dolor extorqueat, vt quodā tumulo spes futuri vocem doloris obruat, quam nulla susciter iniuria. secundum illud: Quasi ouis ad occisionē ductus est. c ¶Caph. Manus vel incuruatus interpretat̄. Quicunq; enim rectè sentiūt, sub manu dñi curuantur, q̄ aut punit, aut corrigit. Ideo vir tātus, humiliatus pūturis, correctus disciplinis, gaudet curuare ceruicem sub manu dñi, mentis scilicet & cordis, spem ad deum dirigens qui in sempiternum nō repellit: qui si abiecit, & miserebitur &c. Ipse versuum sensus declarat: quid sit sub manu domini curuari, patiēter scilicet omnia sustinere, quia in sempiternum non repellit. vnde sub hac litera inquit Dauid: Paulominus cōsummauerunt me in terra. Abiectum enim sentiebat se inter certamina. vnde mentis ceruicem ad dominum flectebat, de qua: Non sic flectas vt circulum collum tuum. qui enim non flectit ad humiliandum & miserendum cor suum: frustra exterius ceruicē suam curuat ad supplicandum. Hic aūt opprobriis satiatus, spe singulariter erect⁹ confidenē ait: ¶Si abiicit & mise. &c. Ad hoc enim abñcit vt misereatur. Et addit: Non enim humi. ex corde suo &c. vt. s. satietur pœnis nostris, sed vult vt humiliemur & curuemur vt misereatur. vnde supra sub eadem litera ait: Omnis populus eius ge. & quæ. p. dederunt desiderabilia sua in escam. Vide domine quomō facta sum vilis. Qui ergo quærit animæ erectionem: iure curuatur humiliatę, qua possit ad dei misericordiā ascendere, & sentire de domino in bonitate: quia si abiecit, & miserebitur. vñ tanquā curuatus corpore & mente ad multitudinem misericordiarum dei confugiat: Non em̄ humiliauit neq; abiecit ex corde suo filios hominum vt humiliet. s. in pnitiē, sed vt releuet in salutem. Huius sensus cōsequentiā sub Lamed litera prosequtur. d ¶Lamed. ¶Vt cōte. sub pedi. suis. Mirū immodū poetarū more cū tres ab vna litera versus incipiāt, vna dictione vna clausula terminātur, vt sit sensus: Dominus vt contereret sub pedibus suis, omnes vinctos terrę ignorauit. Et vt declinaret iudicium viri, dñs ignorauit: Vt peruerteret hominē in iudicio suo. Hoc quoq; ignorauit, quia maluit seruare quā dānare. & hæc est magna disciplina vel cordis confessio. Lamed quippe vtrunque significat, vel seruo, quib⁹ sensibus magna declaratur obscuritas, vt intelligamus sub disciplina sub disciplina Christi & puritate cordis seruanda esse quæ dicit. Qui enim habet disciplinam Christi, seruare se profitetur præcepta salutis cum puritate cordis: quia non sic abiecit vinctos terræ, id est terrę criminibus obligatos, vt contereret: Dominus conterere non nouit, quia sic non abiecit vt repelleret, sed vt redire compelleret. de quo dictum est: Oia sub iecisti sub pe. eius. Quia constituit̄ est oīm iudex fidēter subdit: Dedi. vi. ri. domin⁹ ignorauit, q iustē iudicare nouit, & vt peruerteret hominē in iudicio suo ignorauit, qđ vel de præsenti, vel de futuro pōt accipi. Mala enim quæ à dño inferunt̄, aut supplicia meritorum aut causa futurorum bonorū. Oīa em̄ viæ eius misericordia & veritas. Ergo secundū disciplinā Christi, pūret eos dis innocētiā, & dicit vir videā deū, &c. uo præceptū diuinū. Bene cōtra hæreticos, qui deū affirmāt aīas crudeliter affligere, corporeis traditas ergastulis, & in ve. te. multos puniss indiscretis pro iudicijs: Vir iste flagellis erudit⁹, secūdū illud: Virga castigaberis filia Sion. Cordis puritate confitet̄, q̄ omnia iusto dei iudicio aguntur, vt salutē oīb⁹ tribuat in veritate in uocātibus, & secūdū interpretationē literæ clamat: Seruo disciplinā castigationis, seruo professionis puritatem, seruo inter hæreticos insuletam fidē. Magn⁹ aīæ profectus, quæ inter tot discrimina à charitate Christi nō separat̄, sed dicit: Oculi nostri ad dominum deū nostrū. Post istius fidei constantiā venit ad Mem literā pūdentię ad defendēdā iustitiā cōtra Epicureos, & contra eos qui dicūt deum mortalia non curare: cōtra quos psal. ille dirigit, in quo dicitur: Quomō scit deus, & si est sciēcia i excelso, quos etiā vir tāt⁹ increpat his verbis: Quis ē iste q dis. &c.

¶ Mem

Memorans quia pulus es, & in puluerem reuerte.

uere os suum, si forte sit spes. Iod.

a ¶Si quis percusserit te in dexteram maxillam, prębe ei & alteram. ¶Paratus sustinere.

a b Dabit percutienti se maxillam, satu

a ¶Auide suscipiet vsq; ad completionem. ¶Calicem salutaris accipiam. b ¶Multis.

c ¶Manus vel incuruatus.

c rabitur opprobriis. Caph. Quia d

d ¶Et si ad horam.

non repellet in sempiternum domi e f

a ¶Non in perpetuum irascetur.

nus. Caph. Quia † si abiecit & misere

a ¶Non obliuiscetur misereri deus.

g bitur, secundū multitudinem miseri

a ¶Nolens saturari pœnis nostris. Non vult mortem peccatoris.

cordiarum suarū. Caph. Nōn enim h

¶Penitus.

† humiliauit ex corde suo, & † abiecit i

a ¶Mira est elegantia huius literæ, disciplina vel cordis confessio vel seruo. b ¶Crudeliter.

¶Dominus ignorauit

d filios hominum. Lamed. Vt cōte k

a ¶De quo: Omnia subiecisti sub pedib. eius.

reret sub pedibus suis oīes uinctos

a ¶Terrenis compedibus. b ¶Qui est iudex viuorum & mortuorum, & reddet vnicuiq; iuxta opera sua.

terræ. Lamed. Vt declinaret iudici l

a ¶Et si non in conspectu hominum.

um uiri, in conspectu uultus altissi

a ¶Præsenti vel futuro. b ¶Qui omnia iuste agit.

mi. Lamed. Vt peruerteret hominē

in iudicio suo, † dominus ignorauit. m

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Si forte sit spes. quæ est expectatio futurę beatitudinis. Et dicit forte: non ꝓpter mutabilitatem à parte dei, sed à parte liberi arbitrij, quia homo quantūcunq; exercitatus in virtute patiētię per defectibilitatē liberi arbitrij pōt ab ea cadere: & sic frustra remuneratione. Et quoniam homo perfectus in virtute patientiæ, non solùm sustinet aduersa patienter, sed etiam gaudēter, secundum illud Actu. v. g. Ibant apostoli gaudentes à conspectu cōsilij, qm̄ digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati, ideo sequitur: b ¶Dabit percutienti &c. iniurijs se offerendo. c ¶Saturabitur opprobriis. in ipsis gaudendo. Et quia istud fit intuitu futurę mercedis. ideo subditur: d ¶Quia non repel. &c. iustos tribulari permittendo. e ¶Quia si abiecit. in presenti vita. f ¶Et miserebitur. in futura. g ¶Secundum multitudinē &c. Quia nō sunt cōdignæ passiones huius tpis ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis, ad Rom. viij. d. h Nō enim. Hīc remouetur erroris occasio. & diuidit in duas partes. cundū duplicē errorē. secūda ibi: Quis est. Circa primū sciendū, ꝙ aliqui acceperūt occasionē errādi, eò ꝙ videbant iustos in presenti vita, vt cōmuniter tribulari credentes, ꝙ istud esset deo per se & directè placitum: quòd non est verū, sicut amaritudo medicinæ non est accepta medico per se: sed solùm ratione sanitatis consequendę: & sic est de pœnis presentis vitę, quæ sunt quædā medicinæ respectu dei: qui est medicus animarum: & hoc est quod dicitur: Non enim humiliauit. pœnis & afflictionibus vitæ presentis. i ¶Ex corde suo. id est per se & ex directa electione: sed vt per exercitium patiētię sequaē præmiū glorię. k ¶Vt conte. sub pedibus suis omnes vinctos terrę. reputamur. corde suo: Id est ex electione directa hoc non fecit. Et similiter quod subditur: l ¶Vt declinaret iudicium viri. permittendo eum iniustè tribulari, ideo subditur: m ¶Dominus ignorauit. Id est non approbauit malitiam facientium. ✠ Quis Moralitas

✠ b ¶Dabit percutienti se maxillam, &c. Et subditur causa: Quia non repellet in sempiternum dñs. s. humiliter patientes. c ¶Quia si abiecit. humiles in conspectu hoim. f ¶Misebitur &c. suscipiens eos honorificè in consortio angelorum. ✠ Quia est

a ¶Mem, Ex intimis: vel, ex ipsis: vel, Ignis ex vltimis; interpretatur. Magni enim ardoris est pro fide tam fideliter certare. vnde ibi Hieronymus dicit: Quis est iste qui (cùm sit cinis & pulvis inflatus spiritu suo) de immenso & de incircumscriptibili audet disputare, & nos (qui tanquam filij flagellamur, nec cum hoc mundo damnemur) subsannare, aclì patiẽter dicat: Oia fiunt iusto & vero iudicio dei, & quæcũq; superius lachrymãdo protulit: magis ex fõte pietatis quã ex præiudicij querimonia dixit, qđ ex intimis visceribus fluxit, quia ignis charitatis ex intimis medulis exarsit. de quo suprà: De alto misit ignẽ in ossibus meis, quem scilicet venit mittere in terrã, & vult vt ardeat, & nostra peccata consumat. ardorem infundat: vt citissimè cor nostrũ scripturæ sacræ fontem hauriat, qui salit in vitam æternã, vñ: Nonne cor nostrũ ardens erat in nobis. Hoc igne exurit se lignũ & fœnum, & plũbum iniquitatis. Hoc igne inardescamus, vt pro fide certãtes dicam⁹: Quis est iste, qđ dicit, vt fieret dominus iubente? Ex dei misericordia præstatur (alls patrãt) bona, & ex dei iudicio fiũt mala, vt nec malus ius querelæ habeat. vnde sequitur:

b ¶Quid murmurauit homo vir viuẽs. i. iustus. de quo dicit: Iustus ex fide vivit. Hinc Paulus ait: O homo tu quis es, qui respõdeas deo, &c. Q. Quid dicturus est homo pro peccatis suis, cũ omne os obstruatur. Nõ potes dicere deũ non curare mortalia, cũ ab ipso sunt vel bona vel mala, ois iniquitas oppillabit os suũ. Hęc cõfessio est ex intimis, vel ex ipsis viscerib⁹: hãc ostendit ignis ex intimis medullis: Non habet vir viuẽs. i. iustus ex fide quid dicat, multò minus peccator & impius. Vnde vigiliter ait: c ¶Vir pro peccatis suis. Vir indicat seriũ, homo cõmunẽ naturã. Aliud est ex natura, aliud ex gratia, vt nec homo qui ex propagine primæ naturæ flagellat, nec vir qui gratia discernitur, habeat cõtra flagulum quid queratur. vñ Iob ait (licet excruciatus tormentis) Sit nomẽ dñi benedictũ, sicut placuit dño, ita factũ est. d ¶Nũ. sempiternum vel pascua quæ est Christus. de quo dicitur: In loco pascuę, ibi me collocauit. Ipse nos reficit bonis pascuæ suæ, & diuinis sacramentis ex vbertate agri pleni, cui benedixit dñs. In hac pascua scripturarũ sunt mystica sacramenta, pro qb⁹ dicitur: Scrutemur vi. no. &c. Tria facere debemus, scrutari, quærere, reuerti. Quæramus quid facti sumus, quid fuerimus, quid debeam⁹ esse, vt perspectis his compulsi ad dominum reuertamur. ad quod nos litera Nun inuitat, quæ principium interpretatur. vnde vnicus patris ait: Ego principium qui & loquor vobis. Hæc enim litera etiam vnicus interpretatur, qui verum principium, & verum pabulum. Sunt quoque scripturæ pascua, quibus pascimur & instruimur: sed vnicus, pascua spiritualis, ad quem leuare debemus corda nostra cum manibus in cælum vbi vera ad pascua. Et notandum, quòd corda sine manibus non leuãtur, neque manus sine cordibus, vt integritas fidei nos commendet deo & operatio. Vera enim fides est quæ per dilectionem operatur, sicque recolentes paupertatem nostram dicamus deo: e ¶Nos inique egimus. & (quod peius est) ad iracundiam prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Omnis scripturarum doctrina horum trium versuum intelligentia redditur, vt scrutemur vias, id est actiones: & quæramus quid fuerimus & quid simus, reuertamur ad dominum pœnitentes à quo discesseram⁹ peccantes, magnum est vnicuique seipsum noscere. vnde Moyses: Attende tibi ne fiat verbum absconditum in corde, attende tibi, non diuitijs tuis, non possessionibus, non viribus, sed animo & menti. vnde facta & consilia & cogitationes, ibi te attende, vbi potior es. Hoc Apollinis assignat fabula Gentilis quasi huius sententię autor fuerit, qua dicitur: Scito teipsum. cùm de Moyse translata sit qui prior fuit. Hinc quoque Salomon: Si ignoras te ô pulchra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum tuorum. ¶Notandum quantùm vir videns pauperatem suam, flagellis eruditus profuerit, postquam ad Zain literam venit: & duc te audiuit, & graue iugũ super se tulit, & se dixit solitarius. vbi alto silentio videns cognouit, quòd nostra salus sit vt scrutemur vias nostras: quia lubricæ & tortuosę sũt maxime in adolescentia. vnde præuenire oportet correctione annos iuuentutis, dicentes: Domine pascis me à iuuentute mea, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit. Hæc sunt vera pascua vitæ, vbi vnicus patris pascit inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur vmbrę. Hoc autem nobis subsidium est. Leuemus ad eum corda nostra cum manibus, dicentes: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias ne memineris, quia grauiora sunt senectutis quàm iuuentutis vulnera. vnde ait: Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescẽtia sua. Senibus remedium est peccare delinere, sed stimulant eos peccata, exagitat conscientia, & cõsuetudo peccati instabiles facit. Leuemus ergo corda nostra cum manibus ad deum: quia deum ad iracũ. prouocamus, quia prętérita abundant, præsentia peccata non cessant, aliter enim inexorabilis est. non quòd venię claudatur ianua, nisi nostra claudatur malitia, vnde rectè Samech sequitur, quę audi, vel firmamentum, vel adiutoriũ interpretatur: quod ipse textus indicat. f ¶Samech. Allego. Audi vel firmamentum vel adiutorium: Dominus destruxit regna diaboli quę in monte sibi ostẽdit, & aduersarias potestates perdidit, & à quibusdã qui membra sunt huius capitis abstulisti adiutorium: & inter eos, & prędestinatos ad vitam statuit chaos magnũ, qui iusto dei iudicio prędestinati sũt ad supplicium. vnde: Inter nos & vos magnum chaos firmatum est. Secundum hoc à quibusdam hæc litera interpretatur firmamentum: quia non otiosè dicitur, audi. Hoc enim audiendum est aure audiendi, non sensu communi. Hîc quoque notandum est post moralem sẽsum quid sequatur eos, qui peccandi finem nesciunt. Opposuisti nubem tibi, ne tran. ora. Est nubes leuis supra quam ascendit dominus: Est nubes lucida: Est tenebrosa, sed ☞ quia oppositа

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶Quis est. Hîc remouetur secũdus error: Ex hoc enim, qđ iusti in præsenti vita vt frequenter tribulantur & impij prosperantur, crediderunt aliqui quòd deus non haberet notitiã de his quę fiũt in terra, ex quorũ plena dicitur Iob. xxij. b. Circa cardines cęli perambulat, nec nostra considerat. Sed hoc est erroneum, non solùm secundum sanctos, sed etiam secundũ philosophos. Philosophus enim. j. de aĩa, arguẽs cõtra Empedoclẽ, ducit ipsũ ad istud inconueniens, quòd deus aliquid ignoraret. s. discordiam qđ nos cognosceremus. propter quod dicit Ieremias: Quis est iste qui dixit vt fie. aliqđ scilicet in terra. b ¶Domino nõ iubente. id est deo non præuidente & ordinante, & similiter quod sequitur: c ¶Ex ore al. i. ex eius dispositione. d ¶Non egre. nec bona nec ma. quę similiter fiunt in terra quasi dicat ista sunt erronea. & ideo consequenter inducit ad tolerantiam aduersorum quæ à deo ordinãtur ad meritũ & præmium electorum di. e ¶Quid mur. homo vi. afflictus in præsenti secundum dispositionem dei. f ¶Vir pro peccatis suis. per pœnam expiandis. g ¶Scrutemur vi. no. &c. quasi dicat si diligenter scrutemur conscientias nostras, inueniem⁹ plura peccata. h ¶Et reuerta. &c. per pœnitentiã. i ¶Leue. cor. no. in oratiõe deuota, q̃ est ascẽsus mẽtis in deum, secundum Damascenum. k ¶Cum manibus. vt simul eleuemur mente & corpore. l ¶Nos inique egimus. Licet enim Ieremias esset innocens & sanctus, tamen cõnumerat se Iudæis peccãtibus, quia erat de ppło illo. m ¶Idcirco inexora. es. non ex defectu tuę pietatis, sed ex actu nostrę iniquitatis.

✠Operuisti

✠a ¶Quis ẽ &c. Hîc remouet error eorũ q dixerũt diuinã prouidentiã se non extendere ad hæc inferiora. & sic dicebãt qđ sequitur: ¶Ex ore altis. non egre. nec bo. nec ma. quod fallum est. nã ex eius prędẽtia & ordinatiõe pręcedũt oĩa bona & etiã mala pœnę. & sic dicit Amos xij. b. Nõ est malũ i ciuitate qđ nõ fecerit dñs. iõ cõtra prędictos subdit: e ¶Quid mur. hõ &c. detrahẽs prouidentiæ diuinæ. nã & Philosoph⁹. j. de aĩa habet p inconueniẽti, q̃ deus aliqđ ignorer, qđ nos sciam⁹. iõ sequitur: g ¶Scrutemur vias no. &c. q. d. si bñ cõsiderem⁹ facta nã, inueniem⁹ qđ mala pœnę inflicta sunt nobis à deo & iuste. Et quia vexatio dat intellectũ subditur: h ¶Et reuertamur ad do. &c. Nos inique egimus contra te domine. m ¶Idcirco inexorabilis es. non simpliciter, sed ad tempus, quousq; appareat iustitiæ decus.

☞ quia oppositā plangitur, dēsiratem peccatorū significat. Colūna
E nubis quæ excludebat A Egyptios, claudebat Hebræos: his lux
Exod. 10. f. erat, illis cęcitas. Nubes quoq; corporis Christi: lux credentibus,
Isa. 8. c. cæcitas non credētibus: & petra scādali, & lapis offensionis, vt o-
periret in furore. i. deū in homine latentem occultaret: percussisti
† nube † vulnere infidelitatis scilicet. occidisti. i.
impœnitētes fecisti: nec pepercisti. i. seue-
ritatem iudicij exercuisti. Hæc nubes op-
posita est: hanc nō pōt trāsire oratio, dum
Rom. 11. c. cæcitas est in Israel. Idcirco Christus era-
dicatio & indignatio positus est. secundū
Psal. 9. a. illud: Propterea de⁹ destruet te i finem e.
Rom. 11. d. t. &c. Ideo hęc lra interpretat audi. Quia
incomprehēsibilia sunt iudicia eius, vt oēs
Supra 2. c. s. corde audiant & intelligāt. vnde suprà
sub eadem litera: Lacū calcauit dominus
iugū filię Iuda: qū. s. lacus factus est Iudęis
passio saluatoris, & gentibus portus salu-
tis. Crux enim domini infidelibus scopu-
lus, fidelibus portus. iō prēmittitur: Audi
vt futura cognoscas, quia torcular vt la-
cus quem calcauit dominus: ideo calcatus est, vt ex passionis præ
lo fides gentium clarescęret, & fex infidelitatis in amuream trans-
ret. ¶ Mystice. Samech, audi, vel firmamentum, vel adiutorium
interpretatur, qui sensus verbis sequentibus declaratur. b ¶ Op
Supra 2. c. posuisti nu. ti. Qui enim præterita non plangūt: & nouis pēs, p
uocant deū, quotidie delinquendo inexorabilem reddunt. Quod
superius sub eadem litera plangitur: Abstulit meatus oēs fortes
meos de medio mei, &c. Nō enim tūc abstulit oēs fortes, qū ppls
in Babylonē ductus est, sed qū Christus venit, & ēps visitationis
suæ Iudæa nō nouit, & noluit captiuā erigere ceruicē, & fidei su-
scipere lucem, iō Christus eradicatio & indignatio positus est in
Mar. 4. b. Luc. 2. c. medio populorum. vnde: Ego veni, vt videntes nō videant, & q
uidēt, cęci fiant. Et: Ecce hīc positus est in ruinā, & in re. mul. & in
signū cui cōtradicet. Meritò ergo sublatū plāgit adiutoriū, qđ in
durato corde relinquitur. vnde rectē dicit: Ecce cōstitui te hodie
Iere. 1. b. super gen. & super re. vt euel. & de. Quatuor tristibus duo lęta op
posuit, non em ędificantur bona, si non destruant mala. c ¶ Era-
dicati. & indignationem plangūt. s. se poni i medio populorum.
F qa Iudæi q in Christi passione aberrauerunt, indignatione perpe
tua digni sunt eradicari de terra viuentium. iō propheta quatuor
2. Cor. 3. c. inducit: Operuisti i furore, persecutisti, occidisti, nec pepercisti. In fu
rore enim suo, velamento cęcitatis faciem Iudęorum operuit, ne
agnoscęretur: qa velamētū positū est super faciē Moysi vsq; ho-
die, dū legit: Persecutis eos plaga dispersionis, nec senserunt. occi-
disti. i. spm vitę absstulisti, quē in lege non intelligūt. Nec peperci-
sti, qa à gratia, à templo, à lege, à solo patrio, & ab oīb⁹ expulit sa
cramētus. vū nubes pctōrū opposita plangit, ne oratio ad deum
Moraliter ingrediat. Hīc nimirū locus & de persona Christi legit & de Iere
mia, qui excelsus domini sonat. a ¶ Operuisti in fu. Moral. Plan
git se anima peccatorū caligine & iniquitatis operti, & percussā,
& occisam iudicio dei prętēte vulnere prauitatis: Nubes delicto-
rum opposita plangitur, quę magis contra nos orare q̄ deū exo-
Gene. 4. b. rare creditur. vnde: Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me
de terra. quā. s. cogitatio terrena & delictorū immanitas facit, ne
possit nostra oratio ad deum transire, ne ipse orantib⁹ parceret,
quia clamor terrenus opponitur. ¶ Vsq; ad finem huius alpha-
beti luce clarius refertur passio dñi, qđ Ain ergo litera significet,
videamus. d ¶ Ain. fons vel oculus dicitur, qa sicut de fonte flu-
Gene. 3. b. uius, sic de visione oculorū bona vel mala generantur. Cū ad bo
Supra 1. f. na aperiuntur, fons iustitię, cū ad mala, sicut oculi Ade aperti sunt.
Fons sunt & origo malorū. vū suprà sub eadē litera: Oculus me⁹
dedu. aq. qa lon. i. est à me cōso. &c. Vbi patet, qđ nō se captiuum
deplorat, sed pplm de cōsolatione dei derelictū. Q. verè dolēda est
captiuitas. Inde quoq; nunc afflictus plangitur oculus, nec tacuit
se, nec requieuisse. Ibi enim nulla quies, vbi spiritus sancti consola
Matt. 4. c. tio deest. Vnde qui ab eius sanctificatione recesserunt, nullam sab
bathi requiem inuenerunt, in quo requieuit deus. Hanc captiuita
tem propheta præuidens luget. Sed quia afflictus non tacuit, &
perseuerauit, respexit dominus de cælis. Qui enim perseuerauer-
rit vsq; in finē, saluus erit. ¶ Oculus me. deprę. est ani. euidenter
futurum iudicium enuntiat, & præuidens quæ futura sunt cluita-
tibus Iudæ, imbre lachrymarum manat. Pręuidet enim obstinatā
plebem, quæ negatura erat propriū autorē: Oculus autē animam
deprędatur, quando omnis doloris affectus effunditur, & lāguor
Psal. 118. l. & ardor animi in lachrymas liquatur, quando quicquid est in aia
Ibidem sicut de fonte riuus effluit. vnde: Defecit i salutari tuo anima mea.
Et, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Anima enim deprę
datur ab oculo, vt suo creatori hæreat de se diffisa, in illo confisa.
Deficit vt in spm transeat, & sit vnus spiritus cū deo, ideo dicitur
oculus singulariter

a ¶ Cæcitate. b ¶ Plaga dispersionis.
a Operuisti in furore, & persecutisti: a b
a ¶ Spiritualem legis intellectum abstulisti. b ¶ Omnibus bonis spoliasti.
occidisti, nec pepercisti. Samech. c d
a ¶ Peccatorum quæ contra nos clamat. b ¶ Ade.
b Oppositi nubem tibi, ne trāsi- e f
a ¶ Nostra. b ¶ De terra viuentium.
c eat oratio. Samech. Eradicatio, g
a ¶ Contra indignos. b ¶ Christum.
nem & abiectionē posuisti me in h i
a ¶ In maiestate. ¶ Fons vel oculus.
d medio populorū. Ain. Oculus me- k

oculus singulariter, non oculi: vt cum deo vniatur. vnde: Vulne. G
rasti cor meū in vno oculorū tuorū. Christus enim in vno oculo Cā. 4.
videtur. Alij sunt oculi carnis qui aperiūtur ad malū: Alij mētis
qui trāseunt in vnū, vt sit vna mēs cū deo. Alij oculi ecclesiæ, quæ
habet duos oculos, moralē & mysticum. Mysticus acutior, mora
lis dulcior: ita oculus Christi amore repleto, animam deprędatur in cunctis filiabus
vrbis meę per singulas delictorū afflictiones
& æternę vitæ cogitationes. s. deprędatur.
Ideo autem hæc litera fons vel oculus inter
pretatur, quia nec oculꝰ sine fonte, nec fōs
sine oculo dilectionis manat. Debet enim
quisq; peccator fonte lachrymarū rebapti-
zari: qui nutritur oculo sanctę contempla-
tionis. ¶ Ain. Fons vel oculus interpreta
tur. vnde: e ¶ Ocu. me. af. est nec ta. eō Ain
qđ nō est. requies. Ocu. m. dep. est ani. m.
cuius. s. officium est quod viderit nuntiare,
Christus quoq; alijs in ruinā positus est, a Lucæ 2.
Iłs in resurrectionem. In hac litera oculi
declarātur officia, vt lic. s. deficant pro pec
catis vel desiderio cælestis gratię: Hi suauibus delectantur, aspera
offendūtur. vnde Ennon oculus suppliciorum dicitur: vel tenta-
tionis, vel hędi, vel vitulę, vel generationis, vel fons generationis,
vbi. s. Iohānes baptizabat: vt eorum afflictiōe per fontem genera
tionis renati transirent in adoptionem filiorū dei. & hoc est: Ocu
lus meus af. est doloribus. i. afflictus sum: nec tacui. lachrymæ eīs Iohan. 1.
à maxilla ascendunt in cælum. Oculus tentationis dicit: qa per eī Matth. 4.
semper tentamur. vnde: Qui viderit mulierem ad concupiscendū
eam, &c. Non dixit simpliciter: qui viderit mulierem: sed addidit,
ad concu. &c. vbi oculum absoluit, mentem ligauit. Nec dixit mor
chatus est in oculo, sed in corde. Oculus verò est hædi: qui. s. ad si
nistram est. Peccator enim quæ à dextris sunt, videre non potest. Pſal. 72.
Vnde: Prouidebam dominum in conspectu meo semper. Est oc
lus vitulæ, quando assiduo loro vitulę peccatores iniquitates tra Hiere. 31.
hunt. Et oculus generationis aut fons generationis, quia ex cōsue
ctu oculorum aut bona aut mala generantur. Et est oculus suppli
ciorum, qua renatus peccatorum suorū supplicia cōsde pauide
perhorrescit. Idcirco Ain oculus vel fons dicit. ¶ Historice. Pro. Hiſtoria
oris interpretatur, vel erraui vel os aperui. Cui alludens propheta ait: f ¶ Aperuerunt su. Sic quoq; in plurib⁹ literis interpreta
tionibus alludit: vt literę sensum verborum, & verba sensum lite
ræ expediant. Vnde se errasse secundum sensum literę ostendit & cens: g ¶ Formido & la. fa. est no. Erroris autem fuit, vaticina-
tionē, pphetarū & cōtritionē cordis eorū quę pœnitētiam suade
bāt, nō errorem respuere: vnde formido insanabilis & laqueus ac
cidit. Propheta quidem non errauit, sed populi voce gemit. cui cō
tritio & vaticinium laqueus & formido fuit. vnde ait: h ¶ Diui-
siones aq. dedu. oc. Alia verò est cōtritio prophetarum detora-
tione diuinæ inspirationis: alia eorum qui pro peccatis afflictis spi-
ritu vexantur erroris. Deus enim cor contritum & humiliatū nō Pſal. 50.
spernit, nisi prius vaticinium & contritionem prophetarum pro
ipsis gementium & mœrentium spreuisset, ideo vaticinium eis la
queus est: quod in passione domini ei accidisse nulli dubium est.
¶ Aperuerunt super. Allegor. Christi & membrorum eius vt Allegor.
☞ imitatio

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Operuisti. Hīc reuertitur Ieremias ad lamentandum
& populi miseriā, dicēs: Operuisti. s. nos multitudine aduersa
rū. In furore. i. vindicta tuę iustitię. b ¶ Et percussisti. nos fame.
c ¶ Occidisti. gladio aduersariorū. d ¶ Nec pepercisti. propter
defectum meritorum nostrorum. e ¶ Oppositi nubem tibi.
id est peccatorum nostrorum caliginem considerasti. f ¶ Ne trā-
ora. q. d. ex hoc nostra oratio fit inexaudibilis coram te. g ¶ Eradi
cationem. à Iudæa. h ¶ Et abiectionem. in terra aliena. i ¶ Po
suisti me in medio. secundum ordinem tuæ iustitiæ. e ¶ Ape-
ruerunt super nos &cætē. maledicendo & conuitiando.
✠ Formido
✠ d ¶ Oppo. nu. t. s. peccatorū nostrorū caliginē. f ¶ Ne tol- Moraliter
nra ad habēdū effectū donec fiat iustitiæ tuæ cōplemētū. iō sub
dit: g ¶ Eradica. & indi. i. me eradicatā, & tua misericordia inde
gnam ostendisti. Et sequitur postea: Donec respiceret & videret
do. id est donec tu domine velles exaudire. k ¶ Oculus meus.
hoc exponi potest de insolentia clericorum, vt dicat ecclesia:
c ¶ Oculus meus deprędatus est ani. Oculus ecclesiæ debet es
se clerus: qui tamen deprędatur castitatem mulierum quasi vbicū
que est habitatio clericorum: Et qa inde surgit infamia clericorū,
subdit: c ¶ Aperue. su. Nam inde infamat ecclesia. ideo subditur:
* Formido

☞ inimicis formido, facta est vaticinatio prophetarū, quam timebāt
A ne impleretur in Christo. Ita quoq; passio & contritio & humili-
Psal. 118. c. tas Christi, fuit infidelibus ruina. vnde Dauid (quasi ipsius literæ
sono) quia: Os meū aperui & at. h ¶ Diuisiones aquarū &c.
Iohā. 15. d. Vnde in euange. Si non venissem, & locutus eis nō fuissem, pec-
catum non haberent: nunc autē inexcusa-
biles sunt, quasi laqueus factus est eis vati-
cinatio: vnde suprā quoq; sub hac litera la
chymabilis ḡrimonia expōnitur. Expan
dit Sion m&c. quasi dignā remuneratio-
† desinit, nē erroris accepit, quia expandētē manus
& non cō- in cruce neglexit audire, & alis eius succede
re. ¶ In con. fi.p. mei. Quamuis Chal
Supra. d. dæorum captiuitatē deflere videatur: pro
phetico tamē spiritu spiritualē captiuitatē
deplorat, qua verus Chaldæus in vincula
erroris captiuat: In hac peregrinatione pa
tria nostra fides est, quæ de longe adduxit,
Ephes. 2. d. & superne patrię iure adductos ciues ordi
nauit. vnde: Iam non estis hos. & ad. &c.
Sed quia à solo patrio & à deo est fides &
testamento dispersi erant, rectē subditur:
Et diuisiones aqua. de. ocul. meus. O-
Roma. 5. a. pus enim cum Paulo anathema esse pro
fratribus. vnde patet quanta sit passio charita
tis & hortus deliciarum. Hinc omnia gene
ra virtutum nutriuntur, ex quo ascendit
fons, qui irrigat omnia genera virtutum.
Primum attollēs se in quatuor capita vir
tutū, deinde per omnes diuisiones aquarū,
vt inebriet germina fidei & morum, Ce-
† deduxe- teraliter enim affectum pœnitentis aut di
runt oculi ligentis amorem expressit. Hæ diuisiones
mei aquarū peccata abluunt deliciarum, arce-
las infundunt, vt fluant omnia genera aro
matum. Has diuisiones quasi cum impetu
deducit ecclesia de libano peccata abluen-
do. Hæc ēn gratia sanctispiritus, aliis fons
est, aliis puteus, aliis hortus conclusus, fons
signatus, aliis hortorum riuus: quæ quasi
diuisiones numerantur. Diuisiones autem
aquarum deducit, qui singula crimina ab-
† Simeon fit luendo perfundit vel amoris vulnera li-
in carcere nit. vnde: Vulnerata charitate ego sum. De
vitā mea. ducebat illa diuisiones aquarum, quæ pe-
des domini lachrymis irrigauit. Deduxit
Psal. 50. a. & Dauid diuisiones aquarū secundū mul
Matt. 26. g titudinē delictorum suorū. & Petrus fleuit
Psal. 6. b. amare. Hinc Dauid ait: Lauabo per sin-
Psal. 118. c. gulas noc. le. me. & quasi voce Ieremię: Exitus aquarum de. ocu.
Ibidem. m. & subdit quare: Quia non le. tuam. Acsi dicat, ea deploro quę
per oculos contraxi & admisi. Flent enim sancti magis culpam
quàm ḡrumnam. Et, Ieremias quoque non tā contritionem præ-
sentis vitę dolet, quàm pœnam ęterni supplicij, quia videt popu-
li sui impœnitētiam. Flet populi ḡrūnas & excidiū prię, sed magis
quia contra deū os aperuerūt, & maledicētes blasphemauerunt:
Luce. 22. c. Fleuit Christus in passione, qñ factā agonia prolixius orabat. Fle
Luce. 19. b. uit super Ierusalem, & super Lazarū: & sancti flēt cūctos & mitten
Iohan. 11. c. tes semina sua: & deducūt diuisiones aquarū, vt verbius accipiāt
fructū. k ¶ Sade. Cōsolatio vel iustitię: Venatiōe ceperūt me.
Post tātas lachrymas, & tantū dolorem, post discriminis formidi
nem & cōtritionem: post insultationē inimicorū, congruēter con
solatio quam Sade sonat intercedit: vt qui tantū puniti sunt, spe-
rent indulgentiā iustitię, consolationem misericordię: qui lachry-
mis suis lori sunt à sordibus suis. Sed quia requies ex sola Christi
passione datur, voce redēptoris pro nobis plāgitur. l ¶ Vena
tione cepe. His verbis ex passione domini cōsolatio nobis oñdit,
Matt. 26. c. & iustitię idulgētia, quibus efficiamur iusti, licet pfidorū impie
Iere. 38. b. tas (quasi venātes auē) cū gladiis & fustibus Christū apprehēde
rit gratis. Ieremias quoq; gratis captus est, in lacu positus est, & in
Iob. 38. b. undauerūt sicut aquarū fluctus pśequētes sup caput eius: Sed de
Deut. 32. b. Christo hęc mānifestiū dicunt, q vt auis capt⁹ plāgit. Vñ Iob: Semi
tā ignorauit attu. Hęc auis fortassis est aquila q̄ puocat ad volā-
dū pullos suos. i. Iudęos expādens alas suas super eos, qui dū vo-
luit eos sub alas suas cōgregare, quasi gallina infirmat⁹ est, & app-
hēsus. vñ: m ¶ Lapsa est in &c. Hūc lacū solus calcauit, dñs, dum
morē moriēdo pemit, & vitā resurgēdo reparauit. n ¶ Posu-
erūt la. su. Quid apertius: Lapis enim positus est & signatus, &
Psal. 87. a. post resurrectionē ab angelo reuolut⁹, existimat⁹ est Christus cū
descēdētibus in lacū, fact⁹ ē sicut homo sine adiu. sed iuētus est, iter

mortuos liber. Inuenerunt aquæ. i. multitudo populi sup Chri. C
stum qui est caput nostrum. c ¶ Venati &c. Paschasius. Vox ec-
clesiæ. i. corporis super cuius caput inundauerūt aq̄. i. populi, vt Matt. 26. f.
eū gratis perimerēt, vnde voce ecclesię quasi spe sua frustratę sub-
ditur: Perij, quia discipuli etiam relicto eo fugerunt, negauerunt,
dubitauerunt. vnde rectē pr ęponitur Sa-
de, quę consolatio interpretatur: quia nisi
consolatio pñ pastoris adesset, nulla oui
um salua esset. Vnde pater, qđ tētatio pas Luc. 22. d.
siōis nō fuit sine cōsolatiōe spiritussancti
qui desperātes confortaret, fidē reintegra
ret vel sustentaret. vnde: Ego rogaui pro
te Petre, vt non defi. fi. tua. quātùm tamē in
ipo fuit negauit, sed in deo fides eius man
sit. Sic ergo voce ecclesię cōuenienter dici
tur: Perij. sed prescientia & promissione
pñ magistri fides inuicta fuit. Consolatio
autem fit multis modis: Consolatur enim † dorore
scriptura, & iudicis misericordia: & delicti affecit.
perfoluta pœna. vnde: Consolamini po-
pule meus. Et post pauca: Dimissa est ini- Isaię. 40. a.
quitas Ierusalem, puia susceptt de manu
dñi duplicia pro oi. p. f. & si fides deesset
pœna satisfaceret. Fit consolatio in varijs
tentationibus, quia tentatio patientiam
operatur, & illa probationem, probatio Roma. 5. a.
verò spem. Lachrymę quoque cōsolan-
tur, quibus crimina abluuntur. vnde: Erau Psal. 6. c.
diuit dominus vo. fi. m. ¶ Decurrisse teaq;
supplicijs quę pro peccatis sustinemus, de † vastatio
venia certi sumus: In his enim non deest
consolatio spiritussancti, si non adest duri Psal. 18. b.
tia cordis. Phe sunt, Iustitię do. r. l. c. Sade mei
enim consolatio vel iustitia interpretatur. Lucæ. 16. f.
Ex passione enim domini multimodam
consolationem accepimus, cui conformes
in flagellis & passionibus iustificamur. vn
de: Fili recor. quia rece. bo. in vi. t. & laza.
si. mala, nunc aūt hīc consolatur, tu verò
cru. Iam post passionem, post tētationem,
post consolationem quid sequatur vide- D
amus. i. vocatio vel conclusio, vel aspice. Suprà. 2. f
vnde alludendo dicitur: Inuocaui no. tu,
dñe. &. ḡ. in ea. litera. Vocaui amicos &c.
☞ Coph.

Nicolaus de Lyra.

✣ f ¶ Formido & la. fa. est. n. va. Id est
vaticinatio Ieremię & aliorū prophetarū
cui nō credidimus, dejecit nos in formidinē laqueū & contritio-
nem. In Heb. habē hīc: Vastatio & cōtritio: ideo videtur quòd
vitio scriptorū posita sit hīc vna dictio p alia. s. vaticinatio pro
vastatio ex similitudine literarū. & sic est sensus: Formido & laq.
i. ex formidine fugiētes vnū periculū cecidimus in aliud, Sedeci
as enim formidās seruitutē rebellauit regi Babylonis: ad quod se
cuta est eius captio & exoculatio, vastatio terræ & Ierusalē cōtri
tio. h ¶ Diuisio. per qđ designat magnitudo fletus. k ¶ Ocu-
lus. Sic ordinat iste versus post ꝓcedētē, put in Hebr. hīr, q̄uis in
aliqbus libris non sit fit ecōuerso. dicit ergo: Oculus me. i magnitudine fletus. a ¶ Nec ta. i. flere nō cessauit, eò q̄ nō esset re-
ges. s. nobis, sed labor & miseria. b ¶ Donec q. d. requiē nō expe
cto via hūana, sed tm̄ diuina. c ¶ Ocu. m. i. ex nimio fletu absti
lit sibi cōsolationē. d ¶ In cū. d. pre destructione cūctarū ciuita-
tū Iudęę q̄ dicebant filię vrbis Ierosolymitanę, q̄ erat metrop. In
Heb. sic habet: Oculus me⁹ sordidauit aīam meā. i. ex fletu conti
nuo sordidauit facię meā, in q̄ relucet vis aīæ magis q̄ in cæteris
corporis ptibus, eò q̄ oēs sensus sunt in facie: cætera sicut prius
exponant. i ¶ Venati. q. a exercit⁹ Chaldęorū insequēdo Sedeciā
cōprehēdit eū & multos alios. iiij. Re. vlt. k ¶ Lapsa est in lacū
vita m. Ra. Sa. dicit, q̄ Ieremias ꝓphetauit hoc de Daniele. q fuit
de transmigratis in Babylonem, & fuit proiectus in lacum leo-
nū, & lapis positus super os laci, vt habetur Danielis. vj. & xiij.
✣ Inundauerunt
✳ f ¶ Formido & l. f. habitatio mulierum cum clericis. g ¶ Va- Mysticè
statio. f. omnis bonī. h ¶ Diuisiones aqua. de. oc. mei. Hoc di-
citur in persona cuiuslibet fidelis de diffamatione ecclesiæ dolen
tis. i ¶ Venatione. f. spiritus maligni, & dicitur hoc in persona
ecclesię pro adhuc viuētibus peccatoribus, & pro defunctis qđ
sequi: k ¶ Lapsa est in l. Sequi: Inunda. aq. s. peccatorū & tri
bulationū: ga tñ non auferē totaliter spes misericordię subditur:

☞ a ¶Coph. Inuocaui no. tuum domine. Vox Christi secundū humanitatē. Quasi: Quamuis in lacū lapsa sit vita mea, ego tamē de nouissimo lacu inuocaui sicut Ionas de ventre ceti, Cui simile dicit Iob: Si descendero in profundum inferni, inde me liberabis. vnde & caput fidenter dicit: In die qua inuocauero te domine, dixisti: Noli timere. Vnde hîc quoq; Vocem meā audisti, &c. Appropinquasti: Per ire non potest, cui pater præsto est, cuius vocem audierat, dubitare nō poterat. Sed quia Coph etiam conclusio interpretatur: iure qui perijt, gemens orat. Ne auertas aurem tuam, &c. Incarnatus enim ad extrema montium venerat terræ vectibus cōclusus, sed fiducialiter sciebat, quòd liberaret pater vitam eius de corruptione, qua pressus nobiscum, pro nobis dolens dicebat: Inuocaui nomen tuum domine. qđ Ionas in vētre ceti prefiguraverat. Ideo Coph rectē dicitur cōclusio, quia cōclusit deus oīa sub pctō, vt aperiatur nobis ianua vitę, per eū qui in corruptione carnis venit vsq; ad nouissima laci: sed inuocando exauditus est p sua reuerentia. Nos quoque corruptione & pecato cōclusi, & idem nobis affuturum credimus. propterea: Appropinqua. inquit, &c. vt nos quoque fiducialiter idem dicamus & speremus. Qui autem sic conclusi sumus, aspicere & circūspicere nos debem⁹: vnde Coph aspice interpretatur. Q. aspice qđ mortalitas & corruptio ad nouissima laci me pduxit. Aspice quo laqueo sum conclusus, noli infirmitatem & periculum dissimulare: cōcluditur vnusquisque innumeris laqueis. Coph quoque vocatio dicitur, vt concluſi iugiter inuocemus illū qui de cęlo veniens, languores nostros tulit, qui ait: Non est opus sanis medicus, sed ma. ha. Habes vulnera, medicinam nō differas: Aspice spūalibus oculis quomodo cōclusus sis. vnde: Leuaui oculos meos in montes, &c. Et alibi: Oculi nostri ad dominum deum nostrum. Hinc quoque suprà sub eadem litera: Effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum domini. Ideo sub hac litera redemptoris nostri forma proponitur, qui de lacu nouissimo inuocat & fidenter orat, & gemit & clamat, non voce sed mente, vbique dominum præsentem sentit, & sibi appropinquantem in die inuocationis, & deum dicentem: Ne timeas, qui dicit: Confidite, ego vici mundum. vnde: Dominus illuminatio mea, & salus mea quē timebo, &c. Talis vox cordis, talisq; fides, magnus clamor est. Est enim vox cordis & clamor, & vox sanguinis quę ad dominum peruenit. Hęc vox exaltatur sublimitate, & conceptu virtutum: sed non intentione sonorum. Grandis clamor fidei, per quam clamamus, Abba pater. Spiritus quoque clamat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Magna est vox iustitię & charitatis, per quam mortui non modò loquuntur, sed clamant sicut Abel. Magna est vox apostolorum, quia: In omnē terrā exiuit sonus eorum. Hac voce clamat caput nostrum, clamant & membra: clamat Rachel plo. li. su. dicens: Ne auertas aurem tuā a singultu meo & clamoribus. Clamat Moyses cui dicitur: Quid clamas ad me? Sed sciendum: quia in corde clamant alij, alij in corde loquuntur. Loquebatur Anna, quę orabat pro priuatis id est filijs. Clamabat Moyses ardore charitatis. Sub hac ergo litera, conclusio nostræ demersiōis exprimitur, & inuocatio vt amplius clamemus agno scitur, & singulis dicitur: Aspice quomodo sis conclusus. Clama ad deum qui præsto est. Ne auertas aurem tuam, &c. quia conclusit deus omnia sub pecato, vt omnium misereatur. vnde: Miseri estote, plorate. Q. aspicite conclusionem vestram, inuocate de lacu nouissimo. ¶Gilibertus. Non loquaci, sed dicaci, non studioso, sed perspicaci rhetorica semina iacim⁹, vt quod aliquibus in locis lamentationum facimus, faciat ipse in omnibus. Hoc tamen generaliter notandum, quòd sicut iudicis misericordiam comparando quinto conquestionis vtitur loco, incommoda sua sigillatim exponendo: sic in aduersarios indignationem excitando duodecimum indignationis ponit locum, colligens quę in negotio acta sunt vel secuta, cùm vniuscuiuscunque indignatione & criminatione rem verbis ante oculos iudicis exponens vt indignetur, ac si interfuerit & viderit. vnde: Vidisti domine. omnē furorem, vniuersas cogitationes, &c. b ¶Res. Caput, vel capitis, vel primatus. Caput nobis est vel forma capitis, vt consideremus autorem vitę, qui est caput nostrum omnia fouens, omnia regens, & sensibus implens. Sensus enim sapientis in capite sublato capite non agnoscitur corpus, nec supereſt causa viuēdi. G Quid ergo caput de se sentiat, audiamus. b ¶Iudicasti domine causam ā. Hæc vox tam capitis est quàm corporis, vt nec caput sine corpore, nec corpus sine capite. Causa animę iustitia, quæ capiti coaptatur, redēptio corporis est, redimitur enim qui venundatur. Sub peccato corpus non cōsidit suis viribus, nisi iustitia capitis suffrageretur. Iustitia ergo Christi iudiciū patris redēptio hominis, more ergo rhetorico ā persona iudicis captat, iustū iudicem collaudat, deinde causam animæ, tandē cur venerit, redēptionem ostendit. Est enim redēptio vitæ nostrę, quā suā esse propter charitatem declarat, vt nos in illo & ipse in nobis vnuat. Tandē per indignationē aduersariorū iniquitatē & furorē cōmemorat, vt iudicē in se misericordem, in aduersarios indignātem reddat. Q. licet probares causam animæ meę, vidisti tamē furorem eorum aduersum me. Iudica er. iu. In quo patet, q iniquitatē reprobādo puniat, æquitatem diligat, & singulorum cogitationes discutiat, qui (quali caput mēbra regit & vīuificat) & omnia iustē dispēsat. Est autem hæc vox electorū. i. corporis Christi, q primatū benedictionis adepti sunt. Res enim sonat primatū. Alius est enim populꝰ, q Esau pri Genesis mogenita vendidit, alius qui emit. Singula ergo corporis mēbra capitis gratiam participant, primatū gratię vēdicant, vt vigor capitis ad singula mēbra perueniat. In capite vigor vitæ, & p primatus nostrę hereditatis. Hoc omni corpore expolito custodire debemus sicut serpens caput custodę, exponit corpus, quasi in eo vitam esse nouerit. Sine hoc capite non viuimus. Hinc tribus versibus electi per caput (quod est Christus) patri cōmendantur, cuius indicio iustificati & redempti offeruntur, & iniquitas & furor aduersariorum & cogitationes condemnantur, & mira capitis & corporis vnitas declaratur. c ¶Redemp. v. m. alij, Defensor. Redēptio mēbrorum, defensio verò capitis & corporis est. Redēptio ergo & defensio totiꝰ nostræ saluationis Christum offertur patri, vt p simplicē eiꝰ mortē, nostrę duplę redēptio exhibeat. Restat ergo vt in capite primatū seruemꝰ, q auferri nō pōt, si nō auferatur Christo. Sit ergo caput seruādi summa studij & opis. Sūma spes & virtutis, vt simꝰ in vnitate corporis Christi cōiūcti nostro capiti.

☞ vnde

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Inundauerunt aquæ. i. multitudo aduersariorū, eo modo loquēdi quo dicitur Isa. viij. b. Adducet dñs sup eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, &c. b ¶Dixi, Perij. i. non habēs remediū via humana. Et quia nō remanet nisi via diuina, ideo subditur: c ¶Inuocaui no. tuū dñe de la. no. i. de extrema miseria. Vel istud pōt exponi ad literā de Ieremia, qui fuit posit⁹ in lacu, in quo nō erat aqua sed lutū, vt habet supra. xxxviij. & ibi orauit dñm & exauditus fuit, & de lacu eductꝰ, ideo subdit e ¶Appropinquasti in die quando inuo. &c. me assecurando. f ¶Iudicasti do. cām &c. liberando me à præparata mihi morte. Ra. Sa. verò exponit hoc dictū esse in pſona populi di. q istud refertur ad pristina tēpora, in quib⁹ deus suo iusto iudicio liberabat populū Israel ab aduersariis, vt in exitu de Egypto & in multis alijs locis: vt patet in libro Iudicū & etiam Regum. & est sensus: Iudicasti domine &c. i. consueuisti me domine ab antiquo liberare ab affligentibus me iniustè, ideo sic facias modò, ꝓpter quod subditur: g ¶Vidisti domine iniquitatem, scilicet Chaldęorum. h ¶Aduersum me. quia crudelter & iniqua voluntate abusi sunt victoria habita de Iudeis. i ¶Iudica iudicium meum. liberando me sicut consueuisti facere.

✠ Audisti

✠ c ¶Inuocaui no. tuum domine de la. no. per hoc nō est intel- Moralitas ligendum, q̄ oret ecclesia pro damnatis, sed pro existentibus in purgatorio, quod est quędam interni portio. d ¶Vocem meam audisti. quia deus semper est paratus audire vocem humiliter deprecantis: licet nō semper exaudiat in affectu statim, sed tempore competenti, ideo subditur: f ¶Iudicasti domine causam animæ meæ. me liberādo competenti tpe. g ¶Vidisti domine iniquitatē illorū. i. dęmonū & obstinatorū hominū in peccato: qui

✠ sunt membra

Sade. Inundauerunt aquę super [a]
a ¶Caput enim sum ecclesiæ. b ¶In membris despe rantibus. c ¶Vocatio, vel conclusio, vel aspice.
[a] caput meum: dixi, Perij. Cōph. [b]
a ¶Vox Christi secundū humanitatem. ¶A persona iudicis. b ¶Qui liberasti Danielem de lacu leonū.
Inuocāui nomen tuum domine [c]
a ¶Corruptionis. ¶De inferno. b ¶A persona sua, quod humiliter & suppliciter orat.
de †lāci nouissimis. Coph. Vō [b] [d]
a ¶Exaudisti petitionem meam. Quasi: Qui audisti exaudisti. ¶Forma orandi & sperandi proponitur nobis. Misericordes estote & in-
cem meam audisti, ne auertas au
rem tuā à singultu meo & clamo
a ¶Cordis. b ¶Ad te fecisti appropinquare.
ribus. Coph. Appropinquasti in [e]
a ¶Dominus illuminatio mea & sa. mea quem ti.
die quādo inuocaui te: dixisti, Nē
a ¶Caput, vel capitis, vel primatus. ¶Vox capitis. b ¶Iuste.
[b] timeas. Rēs. Iudicasti domine [f]
a ¶Iustitiam. b ¶Vox membrorum quæ vendata sub peccato.
[c] causam animę meę, [b] rēdēptor ui
¶Quem nihil latet.
tę meę. Res. Vidisti domine †in- [g]
a ¶Aduersariorum. f. b ¶Qui omnia iuste iudicas.
iquitatē illōrū aduersum me: iū- [h] [i]
¶Secundum quod audisti. ¶In actu-
dica iudicium meū. Res. Vidisti

17 A vnde Isaias: Auferam à Iudæa caput & caudam, id est initium & finem. Caput Iudæa amisit, quando Christum non accepit qui est principiū ecclesiæ & primatus, & primogenitus ex mortuis. Ipse est finis legis ad iustitiam omni credenti, per quem iniquitas damnatur, æquitas coronatur, furor & cogitationes aduersariorum reprobantur. Iam verò quid Sin litera contra eos afferat, videamus. a ¶Sin. Paschasius. Dentium vel super vulnus dentium. Aduersus Christum opprobria planguntur, de quibus dicitur: Dentes eorum arma, & sagittę &c. quorum labia insurgunt cōtra veritatē. Q. labia dolosa in corde & corde lo. s. Sub hac eadem litera inquit Dauid: Principes persecuti sunt me erga &c. Et alibi qua si huius literę interpretationē exponēs ait: Super dolorē vul. e. ad. quasi de medicina mortē sumpserūt. vnde: Apponent sin. eorum &c. Interp̄tatur enim hec litera, vt diximus, super vulnus, vnde prophera lamētatur, quia (cū hac medicina vulnera curētur) his superadiderunt, qui mala pro bonis reddiderūt & perfidiā & fide prophetarū messuerūt, & perfidię homicidia addentes, hęc mala cōsummata iust⁹ arbiter iusto patris iudicio offert punienda, quorū incredulitas vulnus super vulnus: dñi intersectio fuit. Super vuln⁹ rectè medicamentū apponitur, quo vulneris †asperitas mitigęt. Sup vulnus oleū infunditur vt molliat: hi autē reiecto medicamento, super vuln⁹ infidelitatis pfidiā addiderūt & mortē, sicut omnes reprobi ex patiētia dei quæ ad pœnitētiā nos adducit, secūdum duritiā cordis irā thesaurizāt sibi omnes cogitationes eorum &c: Deum vbiq; p̄sentē insinuat, cui p̄sto sunt omnes cogitationes & corda. b ¶Audisti op. Hoc est ei audire quod videre, & videre quod scire, quē nulla latēt, cui omnia patent, reprobi autē quasi super vulnus peccati irā thesaurizār sibi. vnde addit: c ¶Sessionem eo. & re. eo. Insultando enim & sub fanādo nō minus cōtra caput ſquiūt quā contra corpus, quasi iudices & doctores in cathedra pestilentię sedētes, quorū nullus fouetur medicamine: quia omne caput lāguidū, & omne cor mœrēs à planta pedis vsq; ad ver. nō est in eo sa. & vbi vniuersitas plectatur & totū corp⁹ cōsumit: tā nō est malagma ponere. Est autē & mētis vuln⁹ qđ oleo spūssancti fouet: & pacificis sermōib⁹ qui bus expellit nequitię vir⁹. Sunt em̄ y borū somēta, & medicamēta. Sūt legis vincula, qb⁹ alligati soluunt, cōfracti solidāt. Sub his itaq; y sib⁹ irreuocabilis malorū insania plāgit, q omnē medicinā repellit & quasi sup vuln⁹ Christus attulit, qui vinū & oleū in semitiui relicti vulnera effudit & alligauit, & stabulario q curā illi⁹ haberet cōmisit, q de Ierusalē descēdebat i Iericho. Cauea⁹ ergo ne ab Ierusalē descēdamus, peccādo: sed ascēdam⁹, benefaciēdo. Si tamē peccauerim⁹ ne desperemus, quia medicū habem⁹ qui alligatura cælestiū verborū super vuln⁹ imponit di. Pœnitētiā agite, a. e. r. e. hic vulnera curat, & cōfracta solidat, ideo desperare plāgunt & cōtra Christū & ecclesiā incessanter debacchantur, deridētes & subsānātes, q secūdū opa sua iudicabūt. vñ sequit: Reddes eis vicē &c. d ¶Tau. Signa, vel errauit, vel: cōsummauit. Quæ em̄ hīc dicunt, signa sunt futurorū. vñ psal. Ostēdisti populo tuo dura, dedisti metuētib⁹ te sig. v. sa. s. ar. Sed quia noluerūt auerte re. e ¶Reddes eis vi. domi. iu. ope. sua. Hanc primùm Iudęis reddidit, qui corde obdurati, & perfidia cęcati: à fide & veritate amplius repulsi sunt, ne possent intrare in iustitiā dei & viam salutis. Qui enim vitā peremerūt, mortē promeruerūt, errauerūt em̄ secundū q̄ Tau interp̄tat, errauit, Errat autē & oīs reprob⁹ q cor de ipœnitēti obdurat. Ideo & dñs cōsummauit iustitiā suā quod signat p Tau literā quæ iustitiā sonat. Vnde sequitur: f ¶Dabis eis scu. cor. &c. quia dum laborē passionis deriserūt, eodē cor suū texerūt, nec prędicatiōis iaculis penetrari permiserūt. Sic ergo reprobi, quos mittat ad pœnitētiam patiētia dei, eādem opponūt sibi quasi scutū cordis, vt nō videāt qđ sustinēs laboret, & sic thesaurizant sibi irā. Tendit arcus iudicij, dum sustinet patientia dei, sed hi duritiam cordis & excusationes obiectāt, ne verba vitæ suscipiant. Hinc prophera dicit: Laborauī sustinens, cùm perfidi dei filium laborantem & passione viderūt. Quia, ergo significationem vt fugerēt à facie arcus cōtēpserūt, rectè sequitur: Persequeris in furore &c. vt quia obdurati & sedentes in cathedra pestilē tię & surgētes cōtra dñm, tanquā puluis à facie terrę sub ęqlis cō

terantur: quia nec cælum esse nec cęlestibus disciplinis voluerunt inhærere. Qui enim Christum & mēbra eius persecuti sunt, iure in furoris persecutione contriti sunt, vt audiant: Discedite à me malig. in ignem æternū, &c. Hæc sunt enim signa quæ præcurrerunt vt fugerent à fac. ar. & noluerunt: vnde retrò sub hac litera, voce ecclesiæ prędictum est: Ingredia⁹ omne malū eorum coā te, & deuindemia eos pro. e. &c. Et in alio alphabeto: Non fuit in die furoris d. qui effugeret & reliquerei &c. Rectè ergo Tau cōsummationē sonat, quia sub ipsa finem & consummationē accipit, qui est Christus: impietas verò cōsummationē dānationis & finē ne vltrà possit exaltari. In vtrisq; prędictis signa veritatē exhibēt suę significatiōis. Nam dñs ostendit populo suo dura in signo crucis, vt liberent dilecti. Illos verò qui signo crucis noluerunt signari, cōsequetur veritas signorū, & cōtritio eterni supplicij, qui cōtra documēta & cōtra miracula scutū p fidię obiecerūt. Electi verò habent scutū bonę voluntatis quo coronantur: quia quos deus protegēs adiuuat, remunerans coronat. De scuto reproborū dicit: Corpus illius quasi scuta fusilia. Corpus enim diaboli sunt reprobi (quasi scuta fusilia) fragiles & infirmi. Scuta quidē fusilia cōtra sagittas robusta, casu fragilia, sic & reprobi per obstinationē duri sunt per vitam fragiles, nullo prędicatiōis iaculo penetrandi, quia scuto prauę defensiōis protegitur. D De talibus ergo rectè plangi. Dabis eis scu. &c. Abutentes enim dei patientia cogitant deum nō curare talia, aut non videre: aut cōditorem in causa esse sicut Adam, qui ait: Mulier quam dedisti mihi psuasit, & comedi. Mulier quoq; culpā retorquens in serpentem, obliquat in autorē. Hoc scuto protectus Cain ait superbe & cōtumeliosē: Nescio domine, fraudulēta humilitas & falsa negatio. Nunquid custos fratris mei &c. contumax cōtra deum obiurgatio. Sic quisq; dum dei patientia abutitur, & signa iudicij metuere dedignatur, nec signo huius literę munitur, mulctatur iusta damnationis vindicta: qui non solùm errauit, verùm etiam consummauit & impleuit mensuram peccatorum suorum. vnde: Nondum em̄ cōpleta sunt peccata Amorrhęorū, quibus cōpletis mox promissio & vindicta venit: Qđ hīc oftēditur p literam quę consummauit interpretatur peccatum cōsummatum, generat mortem: cor purum impœnitēs est cōsummatio. Cum gemitu ergo & lachrymis oremus, vt cor nostrum emolliat dominus, vt signa eius metuamus, & potati vino cōpunctionis fugiamus à facie are⁹. ¶Gi liber. In graui stylo lamentationes esse cōpositas manifestum est: Ponuntur em̄ cuiusq; rei verba ornata, vel propria, vel translata sententię graues, cū amplificatione & miseratione, & cùm sententiæ ornatę cū verborū grauitate, sicut hīc: Quō obscu. est au. &c.

Tatiōnes eorum aduersum mē. Sin.

a ¶Vt Dæmonium habes, & huiusmodi.

Audisti oppróbria eorum domi,

a ¶Vt quid cogitaris mala in cor. vestris.

ne, omnes cōgitationes eorum ad,

a ¶Labia dolosa in cor. & cor. lo. s.

uersum me. Sin. Labia insurgènti,

um mihi, & meditationes eorum ad

¶Assidue.

uersum me tota die. Sin. Sessionem

a ¶Quasi magistrorum. b ¶Exaltationem.

corū & resurrēctionem eorum ui,

a ¶In me psallebant qui bibe. vinum.

b ¶Signa vel errauit vel consummauit.

de: ego sum psalmus eorum. Tau.

a ¶Vt pro infidelitate amplius repellantur a fide.

Reddes eis tuicem domine iuxta ope

a ¶Qui reddis vnicuique secundum opera sua.

rā manuum suarum. Tau. Dabis

a ¶Ne penetrentur iaculo prædicationis.

b ¶Passionem, crucem, mortem.

eis tscū tum cordis laborem tuum.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Audisti oppro. &c. non solùm prolata cōtra populum tuū sed contra ipsum, quia deū Israel reputabant impotentē ad saluandū. b ¶Labia insur. mihi & medi. &c. Replicatio est eiusdem sententię ad maiorē exaggerationem. c ¶Sessio eorū &c. vide &c. d. tu domine qui vides omnia, tu vides quòd Chaldæi sedēdo & stando derisorię cantāt & loquuntur de me. d ¶Reddes eis vicem domine. quando tibi placebit secundū ordinem tuę iustitię. e ¶Dabis eis scutū cordis. Id est obdurationem in peccatis, vnde habetur in Hębreo: Obdurationem. f ¶Laborē tuum. Id est laborem seruorum tuorum, qui dicitur labor tuus, eo modo loquendi quo dicitur, Actu. ix. Saule Saule, quid me persequeris? Persecutionem enim suorum fidelium tuam dicit: Propter laborem enim & dolorem quem fecerunt Chaldæi Iudæis iustis: quorum plures erāt inter captiuos, qui meruerunt vt deus subtraheret ab eis suum auxiliū & gratiam: & sic ī malis obdurarentur, & à Mœdis & Persis interficerentur, ideo subditur:

✠ Persequeris

✠ sunt membra eorū. de quibus subditur: a ¶Audisti oppro- Moraliter
briū eorum. nam infideles quasi cōtinuē blasphemant Christū. c ¶Sessionem eorum & resurrectio. vide &c. q. d. sedendo & stando derisorię loquuntē de me. d ¶Reddes eis vi. pœnam debitam. e ¶Dabis eis scutum cordis laborem tuum. i. dimittes eos in obdurationē ad molestandum te in membris tuis.

✠ Persequeris

De Lyra Thren. Cap. IIII. Glos. ordi.

a ¶Persequeris in furore tuo, Id est in vindicta tuæ iustitiæ.
b b ¶Et conteres eos. Per Cyrum & Darium, vt habetur Da. v.
Moraliter * a ¶Persequeris in furore. Finalis iudicij. b ¶Conteres eos sub cælis domi. Id est in inferno, qui est in mundi profundo.

¶In capite tertio. Ego vir videns.

In hoc capite est tertia ADDI. lamentatio, vbi prophe-
ta posquam deplorauit destructionem
Ierusalem quæ erat solium regni in pri-
mo capite, & deinde destructionem to-
tius regni Israel in secũdo capite: Nunc
* hæ sunt in tertio incipit lamentari afflictionem
suũpsius in carcere positi, & in lacu con-
stituti, sicut habetur Ieremię. xx. & xxviij.
Vel potius & magis propriè ad literam
deplorat passionem Christi, cuius memo
ria hîc introducitur, eò quòd sicut inter
omnia meritoria quæ in Ierusalem fue-
rũt acta, fuit summum passio Christi, sic
inter omnia peccata quę fuerunt in Ieru-
salem materiali commissa propter quæ
irreparabiliter fuit destructa, occisio
Christi summum tenet locum. vnde in fi
ne huius tertiæ lamentationis concluditur
punitionem Iudęorum finalẽ: quę etiam
hodie durat dicens in fine: Persequeris in
furore, &c. Quam quidem passionem in
persona Christi deplorat in multis versiculis. In primo enim la-
mentatur de sua expoliatione, qua exuerunt eum vestimenta sua,
& nudauerunt sicut pauperem. vnde incipit: Ego vir videns pau
pertatem meã. Secundo verò lamẽtatur de sua captiõe & alliga-
tione quę fuit facta nocte à cohorte & tribunis. vnde subdit: Me
minauit & adduxit in tenebris & nõ in lucem. Tertio verò lamẽ
tatur de sua vexatione, qua per totam noctẽ in domo Caiphæ &
Annę fuit à Iudęis vexatus. vnde subdit: Tantum in me vertit: &
conuertit manũ suam. Subdit etiam: Vetustã fecit pellem meam,
ædificauit in gyro meo, in tenebrosis collocauit me. Quarto la-
mentatur de sua acclauatiõe qua fuit cõclauat9 in cruce. vnde sub
dit: Circumędificauit aduersum me, vt nõ egrediar, aggrauauit
compedem meum. Quinto verò lamentatur de sua acclamatiõe
qua clamauit i cruce, & absq; exauditiõe vt videbatur, cũ subdit:
Sed & cũ clamauero & rogauero: excludet orationẽ meã: conclu
sit vias meas lapidibus quadris. Sexto lamentatur de sua illusiõe
F & blasphematione, de qua scriptum est: Prętereuntes blasphema
bant cũ mouẽtes capita sua: & hoc faci t cũ subdit: Versus insidiãs
factus est mihi: posuit me quasi signum ad sagittã, factus sum in
derisum omni populo, canticum eorũ tota die. Septimo lamenta
tur de sua cibatione & potatione ex vino myrrhato & misto cũ
felle, vas enim fuit ei impositum plenum aceto: & hoc facit cũ ait:
Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absinthio: recordare
absinthij mei & fellis. Octauo lamẽtatur de sua solicitudine in cru-
ce, & omni desertione excepto latrone: de cuius conuersione agit
cùm dicit: Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. &
sequitur verbum Christi ad latronem: Noui diluculo, multa est
fides tua, & subditur verbum latronis: Pars mea dominus pro-
pterea expectabo eum. Nono lamentatur de multiplici colaphi-
zatione cùm ait: Dabit percutienti se maxillam, saturabitur op-
probrijs. Decimo lamentatur de lachrymarum effusione in cru-
ce, de qua dicit Apostolus ad Hebræ. v. b. Quòd cum lachrymis
& clamore valido preces obtulit deo. & hoc facit cùm subdit:
Oculus meus afflictus est, & sequitur: Diuisiones aquarum dedu-
xerunt oculi mei, Vndecimo lamentatur de morte & sepultura &
lapidis obuolutione ad ostium monumenti cùm ait: Venatione
ceperunt me quasi auem lapsa est in lacum vita mea, & posue-
runt lapidem super me. Duodecimo lamentatur de mulierum fle
tu & vlulatione. vnde ait: Inundauerunt aquæ super caput me-
um. Decimotertio verò agit de sua descensione ad limbum, cùm
dicit: Inuocaui nomen tuum de lacu nouissimo, vocem meam au
disti. Decimoquarto agit de sua resurrectione, ibi: Appropinqua
sti in die quando inuocaui te, iudicasti domine causam animæ
meæ. Decimoquinto agit de Iudæorum malitiosa machinatio-
ne, qua post resurrectionem dederunt pecuniam militibus, vt di-
cerent quòd discipuli eius ipsis dormientibus fuerunt eius corp9
furati, ideo subdit: Vidisti domine iniquitatem illorum labia in-
surgentium: & meditationes aduersum me. Decimosexto verò &
vltimo agit de congrua Iudæorum punitione propter illud pec
catum, & eorum destructione & persecutione quam hodie pati-
untur: vnde subditur in fine lamentationis: Persequeris in furo-
re, & conteres eos sub cælis domine. In hoc lamentatio tertia
finitur.

a ¶Ergo. ¶Hic vel in futuro sicut me persecuti sunt. b ¶Ite maledicti in ignem æternum.

Tau. Persequẽris in furore tuo, & a
a ¶Vnde duplici contritione. con. e. do.
b ¶Quia cælestes esse noluerunt. b
conterẽs eos, *sub cælis domine.

Caput IIII. Aleph.

a ¶Attentos facit, dicendo rem magnam, nouam, incredibilem,

QVomodo obscura- c
a ¶Fides Iudæorum. ¶Vita sa cerdotum. ¶Ignitum dei verbum.
tum est aurũ: tmu- d
a ¶Sanctitatis habitus, charita-tis, ornat9. b ¶A sõlario dei.
tatus est color optin.9: dispersi sunt e
a ¶Vasi. ¶Patriarchæ & prophetæ. ¶Sacerdotes Christi monachi, virgines, virtutes. ¶Qui in hoc nore esse volunt, quamuis secularia quærant.
c lapidẽs sanctuarij in capite omnis

QVomodo. Cap. IIII. G
obscuratis & increpantis, sicut & illa: Quomodo sedet sola ci-
uitas. Deplãgitur Iudęorũ duritia, quorũ patres refulserũt quasi aurũ & lapides pretiosi, in sanctuario dei,
in fide & operibus præclari: posteri eorũ Christo vemẽte ad persi-
diam cõuersi sunt. b ¶Aurum. Quia
fides in nobis remanet, & baptismi sacra-
mentum aurum vocatur, & lapides san-
ctuarij, sed obscurati fuligine peccatorũ
& dispersi per diuersa genera † negotio- † fidelium
rum. c ¶Lapides sanctuarij, virtutes animæ
fidelis. Notandũ quanta sit vis huius lamẽ
ti, quantę propheta charitatis ad omnia
se extendit, plãgit ecclesiã Iudæorum dis
persionem ecclesiarum, nuditatẽ anima-
rum ¶Quo. ob. est aurum &c. Fidei. & innocentiæ splendor quæ olim datur
runt in illo populo: dispersi sunt nõ solũ
per vanitatis negotia: sed in nationes et
teras, qui prius dispersi erãt in capite o
mniũ platearum, latã. i. & spatiosam vi
incedentes. Iustè enim qui de sanctuario
dei se ad negotia seculi expulerunt, à fide
in perfidiam expelluntur, deinde capeliũ
tur. ¶Quo. ob. Moraliter plangit se ani
ma in baptismo niue dealbata, infusione
spirituſſancti auro pulchrè colorata: sed
postea aut hæresibus infecta, aut vitijs obfuscata, cuius sapientia
auro clarius fulgebat, eloquẽtiæ coloribus distincta. Sed dum eõ
cupiscentijs oblectat, aurũ obscuratur, & color denigrat vitijs. Ha
bet anima verbũ diuinũ auro fulgidi9 † quę charitate interiori co
loraf. Sed cũ terrenis applicatur, aurũ obscuratur, & color mutat
in amorẽ. i. mũdanorũ ab amore cęlestiũ. Lap. san. i. aię virtutes disp
gũi. i. c. o. p. qa amissa charitate cęterę dissoluũt, & ad cõcupiscẽtiã
mũdanę vitę inclinat q̃si i ca. o. p. Et lapides ẽs sup rõnale iudicij
annexos, i pectore portare debuit, in ghã & laudẽ dei & sui deco-
ris, colore

NICO. DELY.

CAP. IIII.

QVomodo. Hîc describitur lamentatio sub quarto al
phabeto, & dicit hîc Ra. Sa. cp Ieremias scripsit istud
quartũ caput lamẽtando mortem regis Iosiæ, secun
dum quod dicit. ij. Pa. xxxv. d. Vniuersus Iuda & Io- H
rusalẽ luxerunt eum: Ieremias maximè cuius oẽs cãtores & can-
trices vsq; in p̃sentẽ diem lamẽtationes sup Iosiã replicant, & quasi
lex &c. ergo cũ i trib9 capitib9 præcedẽtib9 nõ fiat mẽtio de lamẽ
tatiõe Iosię, oportet dicere vt videt, cp Ieremias hîc eũ lamẽtaue-
rit, vel quòd lamẽtatiões de Iosia apud nos nõ habent. Sequendo er
go sensum istũ qui videt satis rationabilis: prẽsens caput in duas
partes diuidit, qa primò ponit huiusmodi lamẽtatio. secũdò con-
tra aduersarios inuectio, ibi: Gaude & lętare. Circa primũ sciẽdũ,
quòd sicut dicit Ra. Sa. Ieremias lamẽtãdo Iosiã immiscuit popu
li miseriãtquia Iosias erat caput populi, & ideo de vno transit ad
aliud, ppter cõnexionẽ capitis ad mẽbra & econuerso: & secũdũ
hoc diuidit i tres ptes: qa primò Ieremias lamẽtat regni mutatio
nẽ. secũdò populi destructionẽ, ibi: Sed & lamię. tertiò Iosiæ oc-
cisionẽ ibi: Spũs. Circa primũ sciẽdũ, cp sicut Iosias fuit sanctis
m9, vt patet. iiij. Re. & ij. Pa. sic filij ei9 succedẽtes ei fuerunt pessi
mi. s. Ioachaz Ioacim & Sedecias, vt patet. iij. Re. xxij. & xxiij. &
ideo per mortẽ Iosię fuit mutatus regni status à bono in malum:
& hoc est quod dicit Ieremias admiratiuè: Quomodo obscura
tum, est aurum. per quod intelligitur status optim9 regni sub Io-
sia propter auri claritatẽ & ptiositatẽ. d ¶Mutatus est co. op.
quia tẽpore Iosię viguit diuinus cultus & sub filijs suis idololatria.
In Hebręo habet: Mutata est massa bõa: p quã intelligit Iosias. ex
quo tanquã ex massa optima processerũt filij pessimi, quod estima
gnę admirationis materia, ideo sequitur: e ¶Dispersi sunt la-
pides sanctuarij. id est Iosiæ filij, qui dicuntur lapides pro- Moraliter
pter obdurationem Adapa
Moraliter. c ¶Quõ. obscuratum est aurum. &c. per aurum
quod est inter metalla pretiosius, charitas significatur, quæ tanta
fuit in ecclesia primitiua, quòd multitudinis credentium erat cor
vnum & anima vna: sed quãtũ sit immutata p guerras mortales
inter Christianorũ principes demõstrat. d ¶Mutatus est co.
optimus. s. exterioris cõuersationis, in qua relucebat maturitas &
honestas, sed nunc ferè in omni statu apparet dissolutio & inhone
stas. e ¶Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium
platearum. quia religiosi qui in claustro debẽt esse clausi, exposi-
ti sunt tumultibus secularium negotiorũ, de quibus adhuc subdit:
* Filij Sion inclyti

ris, colore dilectionis dei in deterius cõmutato, dispersi iacent in capite plateaꝝ: q̃ tamẽ verbi dei substãtia in nobis manet incorrupta, quãuis peccatis obscurata, nõ natura substãtiæ pẽpta, sed obscurata plãgitur: etsi enim hæretici integritatẽ fidei corrũpere videãtur, vis verbi & natura nõ soluit, obscuratur quidẽ, sed nõ corrumpitur. Ita ergo obscuratur aurũ:

Plato 6. eloquiũ. s. dei ignitum & præceptũ dñi lucidũ il, oculos. q. d. quõ obscurat mihi quod lucet alijs, & transfugas cõuertit. ¶ Aliꝰ. Quõ obscu. &c. Vox ecclesiæ, aurũ fuerunt innocẽtia dei, & prærogatiua patriarcharũ: sed obscurati sunt

Allegori. sordibus delictorũ, vel aurũ obscuratũ reproba vita ministrorum dei, sordibꝰ fuscata: quõdã virtutibus gloriosa, nũc p negocia seculi obscurata. Color optimus, sanctitatis habitus p terrena & abiecta mutatus. Dispersi sunt lapides san. &c. qui. s. intrinsecꝰ seruabãtur sum mi sacerdotis vsibꝰ, cũ ad sanctasancto rũ ingrederẽ. Lapides quoq; sanctuarii, sacerdotes Christi & ministri altaris monachorũ & virginũ chori, qui sem-

†apparet per debent †assistere conspectibus dei: qui nõ debent exire foras: nec occupari circa secularia, sed dum foras aliꝗ ingeditur sparguntur, iure in capite plateaꝝ vagãtes plangũtur. Non est secularis vitæ actio, quam non administrant sacerdotes, & ministri altaris: monachi implicãtur secularibus negotijs, virginũ castitas multis exponitur illecebris. Platea Græcè a la

Matt. 7. b titudine dicitur. Lata est enim & spatiosa via quæ ducit ad mortem. Dispergũtur ergo lapides, nõ solũm in plateis, sed in capite omnium plateaꝝ, dum per desiderium opera huius mundi agũt & de religioso habitu, deinde culmen honoris vel laudis quærunt. Horum lapidũ ordinem dominus promittit dicẽs: Sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, & ponam iaspidem propugnacula tua, &c. Sternit Christus in ecclesia electorũ animas meritorum varietate distinctas, fundauit eam in sapphiris qui sunt aẽrij coloris. i. animabus cælestia petentibus. Iaspidem posuit propugnacula (qui ẽ viridis coloris) illos scilicet qui in viro

Isa. 54. c. re fidei contra aridos & marcentes ecclesiam defendunc. a ¶ Filii Sion. Historicè. Iudæorum prærogatiua ostenditur, qui nõ solũ terrenæ Sion filij, sed cælestis, genere & doctrina. Inclyti. pri-

B uilegio gratiæ, adoptati præ cunctis filijs dei, & amici vocati. quorum patres, patriarchæ, & prophetæ (ex quibus Christus est) ami

Prouer. 8. c. ci auro primo. id est dei sapientia. vnde: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Hoc auro amicti fulgebant, quasi luminaria in mundo, auro primo. i. sapientia cælesti, non secundo, id est

Prou. 3. b. seculari secundum illud: Primi & purissimi fructus eius. Cũ enim radix sapientiæ sit timere deum, fructus eius est videre ipsum.

Allegorice ¶ Allegori. Hoc auro ecclesia quoque amicta gloriatur, sed & Iudæi mutati reputantur in vasa testea, & ecclesiæ membra. Ecclesiæ enim filij, sapientia dilectionis dei & proximi amicti, ad fragilia, & terrena labuntur opera, & fiunt vasa testea, quæ debuerunt

Cant. 6. a. vasa incorruptibilia esse & cælestia. Hoc auro amicta est ecclesia,

†qua pulchra vt luna, electa vt sol, & filij eius inclyti, auro primo amicte: in quorum nouitate nihil est sordidum † qui reformantur in gradum pristinæ dignitatis, quæ est prima stola, id est immortalitas. vnde: Filii Sion inclyti, & amicti auro primo. Est aurum Arabicum purissimum, quod de Saba offertur domino. Est pretiosissimum quod de Ophir offertur. Ophir enim risus vel herbosus interpretatur, de illo scilicet risu in quo oĩa gaudia, vbi aĩæ

Prou. 3. b. sanctorum in herbis virentibus requiescunt. Hoc iure primum

Iob. 30. b. dicitur: Hæc enim sapientia & immortalitas pretiosior est cunctis opibus: reputati sunt in vasa testea. vnde Iob: Comparatus

Psal. 17. b. sum luto &c. vnde & alibi: Vt lutum platearum delebo eos. De

Ezech. 7. a. luto enim sunt vasa testea, sed alia in honorem, alia in contumeli-

Rom. 9. c. am. de quibus dicitur: Vasa figuli probat fornax. ideo sequitur: Opus manuum figuli. quia sicut figulus habet potestatem de eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam: Sic Christus potest facere de luto vasa aurea tribulatione excocta, & alia relinquere in confusione sua. ¶ Tertiusdecimus conquestionis locus. Conqueritur enim cum indignatione, quòd ab his malè tractatur, qui debuerunt adiuuare. b ¶ Sed & lamiæ &c.

Hiſto. Lamia Histori. Scribarum & Pharisæorum duritia exprobratur, qui lamijs duriores, hac doctrinæ parsimonia negauerunt. Lamia autem crudelior suis fœtibus quam cæteræ bestiæ dicitur. Vnde lamia quasi lania appellatur, quia catulos suos laniare creditur: Sic Pharisæi populo doctrinam negauerunt, & insuper laniauerũt sirus-

thionibus similes: quę oua sua vbiponunt exponunt, nec in fœtũ calefaciunt. Lamia Hebraicè לילית lilith nominãt. Quã quidam Hebræorũ vnã de furiis infernalibus suspicãtur, quę pareę dicuntur, eò quòd nulli parcãt. Quibus similes sunt scribæ & Pharisæi, qui etiam manus miserũt in filiũ dei. Plãgitur ergo synagoga quę quasi struthio nullam sibi spem aut posteris relinquit in posterũ. C

¶ Sed & lamiæ &c. Morali. Per lamiam prudentia carnis designat quæ catulos, id est actꝰ suos quos genuit q̃si fœuissima bestia lacte mortis nutrit, sed sæpe in melius commuta ta efficitur prudentia spiritus, & detegit crudelia flagitia, & lacte doctrinæ & pietatis vbere lactat & nutrit catulos, mores. s. & actus suos: vt de feritate ad mansuetudinem transeant. Sed prudẽtia carnis, id est filia populi mei quę diu obduruit, crudelis ẽ quasi struthio quæ oua sua sine calore amoris & fomento pietatis & sine spe prolis dere- †serpentes linquit: ita prudentia carnis omnia opera sua pro præsentibus facit sine cura futuri. ¶ Allego. Sed & lamiæ. Allego. Per lamias hypocritarum & hæreticorum callida peruersitas designatur: qui faciem humanã, sed corda beluina gestant. Mammam nudant, quando errorem suum liberè prædicant, catulos lactant, quando sequaces peruersa doctrina oblectant, & ad ipietatẽ malè nutriẽdo confirmãt. ¶ Filia po. mei &c. ecclesia scilicet delinquentis plebis quę filia sanctorum dicitur, per quos in Christo renascitur, sed quasi bestia inuoluta consuetudine peccandi similis est struthi oni: præsentia tantùm cogitanti, sed nihil in futurum speranti, † partus † actus suos sine colore charitatis exponit nullam futurę vitæ curã gerit.

☞ Adhæsit

Nicolaus de Lyra.

✠ pter obdurationẽ in malo. Dicuntur tamẽ lapides sanctuarij, eò quòd processerunt de patre sanctissimo: & hæc est metaphorica locutio sicut frequenter fit in prophetis. & isti tres filij Iosiæ D sic fuerunt dispersi, quia Ioachaz vinctus ductus fuit in Aegyptũ & ibi fuit mortuus: Ioacim interfectus proiectus fuit extra portas Ierusalem, vt dictum est supra .xxij. Sedecias verò exoculatus fuit ductus in Babylonem, & ibi mortuus. a ¶ Filii Sion. hoc dicitur de filijs Iosiæ qui fuerunt nutriti in monte Sion, vbi erat domus regia. b ¶ Inclyti. quantùm ad genus, vel quia secundum præceptum patris nutriebantur in moribus: quamuis ex sua malitia fuerint peruersi. c ¶ Amicti auro primo. quia ad literam filij regum aurifrigiatis vestibus vtebantur. d ¶ Quo. reputa. &c. i. viliter abiecti, vt patet per prædicta: sicut fragmenta vasorum testeorum pronũciuntur in locum immundũ. e ¶ Sed & lamiæ. Hìc consequenter Ieremias lamentatur populi miseriã. & secundò subiũgit miseriæ causam, ibi: Propter peccata. Prima in duas: quia primò lamentatur miseria famis. secundò destructio nis vrbis, ibi: Compleuit. Circa primum sciendum, quòd bestiæ Diuiſio quantuncunq; crudeles naturaliter diligunt fœtus suos, & aliquando exponunt se morti ad defendẽdum eos: In obsidione verò Ierusalem per Chaldæos tanta fuit fames, quòd viri & vxores absconde bant cibum, & celabant adinuicem, sicut fuit prædictũ per Moysen Deut. .xxviij. s. Homo delicatus in te inuidebit fratri suo, & vxori quæ cubat in sinu suo, ne det eis de carnibus filiorũ suorum, &c. & eodem modo dimittebant filios & filias mori fame, celantes cibum ad mortem propriam differendum, & ideo plangit Ieremias crudelitatem populi sui maiorem quàm bestiarum dicens: Sed & lamiæ. Bestiæ sunt habentes faciem muliẽri similem. f ¶ Nudauerunt mammam. paratæ nutrire fœtus suos. g ¶ Filia populi mei crudelis. id est crudelior ipsis.

✠ Quasi

Moraliter

✻ a ¶ Filii Sion inclyti & amicti auro primo. id est sanctissimę conuersationis. d ¶ Quomodo reputati sunt in vasa testea. Id est deputati ad opera vilia. Et quia per hoc impediti sunt à bona contritione spirituali nouitiorũ. Sequitur: e ¶ Sed & lamiæ nudauerunt mammam. Inter enim alias bestias lamiæ sunt minus beneuolæ fœtibus suis, & tamen nutriũt eos: multi verò religiosi sunt soliciti de receptione nouitiorum, & postea non curant de bona nutritione eorũ, & sic sunt similes illis. de quibus dicitur, Matt. .xxiij. c. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui circumitis mare & aridam, vt faciatis vnũ proselytum: & cũ factꝰ fuerit, facitis eũ filiũ gehennæ, ideo sequitur: g ¶ Filia po. mei. qua. s. struꝰ quę ponit oua & abscondit sub fabulo, nec fouet ea.

✻ Adhæsit

a ¶Adhæsit.Histo.Extinctis matribus lactẽtes siti cruciabantur. E Paruuli scilicet & grandiores panem petẽtes matribus non erant panes.Ita lactentes sine lacte,paruuli sine cibo periere. Adhæsit lin.Moraliter.Sine lacte blandæ persuasionis & rore spiritussancti,sitibunda lingua prolationis:adhærens palato carnis,obmutescere facit infantiam mentis,& suffocat gladio infidelitatis cordis nostri conceptus,ne ad lucẽ mittantur.vnde:Corde creditur ad iustitiam:ore autem cõ.&c.

†Quid enim valet bonum mente concipere,nisi nutriatur lacte doctrinę,& vbertate gratię?Paruuli petie.pa.paruuli scilicet cogitatus,cùm de Christo & vita eterna cõcipiuntur,mox panem requirunt qui de cęlo descẽdit:sed mẽs depressa ignauiæ suæ torpore,& curis presentis vitę nescit eis panem frangere intelligendo,neq; comminuere ruminãdo:neq; eos satiare dispensando. vnde plangendo additur:Non erat qui frãgeret eis.quia & si diuinitus ad tempꝰ inspirata intus animarur,foris exinanita concupiscentijs tabefacta,viribus vacuatur.¶Adhęsit &c. Alle.quia non habuit lac doctrinę negligente doctore,quasi struthiõe,qui debuit lac doctrinæ ministrare.de quo dicitur:Lac|dedi vobis potum,&c. Paruuli pe.pa. &c. qui possent.i.solidum capere cibum mysteria.s.intelligere,si esset q frangeret.i. exponeret:sed negligunt magistri,lamijs crudeliores fœtibus suis. Scriptura em̃ sacra aliqũ est cibus:aliqñ potus. Potus in apertis,cibus in occultis. vñ: Oẽs sitientes venite ad aquas,id est scripturas,emite & comedite vitæ cibum: vinũ & lac,lac infantiæ,vinũ ebrietatis. b ¶Qui vescebantur &c.Histo.Luce clarius ludæorũ perfidia referatur,quorũ obscuratum est aurum,muratus est color optimus,quem habuerunt in patriarchis & in prophetis: & dispersi sunt (sicut hodie cernimus) in capite omnium platearum.Et quamuis inclyti & amicti auro primo,secundum prerogatiuam patrum, reputati tamen sunt in vasa testea lamijs squiores,& struthionibus,quorum perfidia lactentes siti defecerunt,& paruuli fame perierunt, vt vescebantur voluptuosę in vijs dei,interirent fame, quia omnia scripturarum mysteria,in quibus vescebantur voluptuosę prophetæ & patriarchæ obstinanter eiecerunt,& negauerunt Christum esse dei filium,qui est principium omnium viarum:& ideo in viis seculi interierunt. vnde sequitur: Qui nutrie.in croceis.sunt ster. Croceus color est igneus,quo designatur ignis spiritussancti,quo corda inflammantur. In croceis huiusmodi sancti patres enutriebantur sacramentis gratiarum,sed filij dominum ab negantes amplexati sunt stercora.de quibus Apostol⁹: Omnia detrimentum feci,& arbitror vt stercora:sensum.s. legis literalẽ, quem catholici abnjciunt,vt lucrifaciant Christum volentes habere iustitiam,quæ est ex fide Iesu Christi:cui Iudæi nõ sunt subiecti,qui iustitiam suam volunt constituere,& literam legis defendere. In obsidione quoque pro cibo amplexati sunt stercora, vt pretio detraherentur stercora columbina,nec tamen ad dominum redierunt. ¶Qui vescebantur &c. Moraliter. virtutes animæ voluptuosę vesci,& in croceis nutriri videntur, cùm dilectione dei & proximi affectæ satiantur & illuminantur. Color enim croceus claritatem dilectionis designat. Cùm autem charitas amittitur,reliquæ virtutes amplexantur stercora: quia de bono dei & proximi odore dilectionis transeunt ad fœtorem prauitatis. vnde Paulus: Si charitatem non habuero, factus sum velut æs sonans,&c. ¶Qui vescebantur &c. Allegori. Delinquentes deplorat ecclesia,qui charitatem,& cæteras virtutes in quibus quasi in croceis nutriebantur, derelinquentes stercora delictorum amplexantur.vnde: Computruerunt iumenta in ster.s. In stercore quasi iumenta computrescunt qui in fœtore luxuriæ suæ secundum desideria cordis flagitijs deseruiũt: Quia verò sunt plerique qui ad pœnitentiam non redeunt,plangit eos ecclesia,quia plangere nesciunt & amore peccandi stercora amplexari non desinunt. c ¶Et maior effec.&c. Histo. Per exaggerationẽ scelera synagogę,& miseria deplorantur: secundũ illud: A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Peccatum Sodomorum secũdũ Ezechielẽ,superbia fuit abũdãtia,saturitas panis & otiũ,quia & egeno & pauperi non porrexerũt manũ. vnde hũc quoq;.Et nõ cepe.in ea manꝰ.aliq d boni subaudi

a ¶Præsentia tantum cogitans nihil de futuro curans. a
crudelis qũasi struthio in deserto.
a ¶Indigna ætate. ¶Miseria. ¶Incipientis.
a Daleth.Adhęsit lingua lactentis ad b
a ¶Cui similes:Nobiles interierunt fame: & multitudo eius siti arsit.
b ¶Qui poterant sumere solidum cibum. c
palatũ eius in siti, paruuli petie d
a ¶Verbi dei. b ¶Exponeret. integrum enim paruuli non comedunt.
runt panẽm,& non erat qui frãge e
a ¶Primus conquestionis locus. b ¶Sacramenta scripturæ. ¶In patribus.
b ret eis.Hę. Qui uescebantur uolus f
a ¶Secuti. ¶Quia Christum contempserunt, qui est via, veritas & vita.
ptuosę interierunt in ũiis, qui nus g
a ¶Donis spiritussancti.
triebantur in †cròceis, amplexati i
a ¶Carnalia legis instituta. b ¶Quia notitiam habuit dei & contempsit:Seruus sciens voluntatem domini sui, & non fa.pla.va.mul.
b ¶Quia iustus dominus in omnibus viis suis.
c sunt stercòra. Vau. Et maior effe k
a ¶Peccatis. b ¶Sanctorum patrum.
cta est iniquitas filię populi mei pec
a ¶Qui sine lege & notitia dei. b ¶Sodoma.
cato Sodomòrum,qũę subuersa est l
¶Gaudium hypocritæ ad iniqr punisi.
b ¶Aliquid boni.
in mòmento,& †non ceperunt in ea m

subaudi,ad cõparationẽ.s.mali quod gesit,cui dicit: Iustificata est Sodoma soror tua ex te:quę.s.mandata dei accepisti, & facere Ezech. iussa dei cœpisti:sed|postea cõtempsisti, vt vinceres Sodomã peccatis tuis,quę subuersa est in momento,quantò ergo synagoge pœna grauior quę sceleriosior.Et maior est.Moraliter.scelera animæ Moral. planguntur,quæ in hypocrisim labitur,cuius maior est iniquitas peccato Sodomorum:quæ mala desiderando tegit,bona fraudulenter facit:vñ maior est.est ini.f.p.m.p.so.Sicut populus in sese erigit,ita mores,& actus hypocritarum contra se constituunt,& bona quæ agunt,peiora sunt virtijs Sodomorum: Luc.ii. qa cùm spiritꝰ immundus exierit ab homine,si reuersus fuerit cũ spiritibꝰ nequioribus,fiũt nouissima hominis illiꝰ peiora prioribus.Spiritus ab homine egreditur,qñ in Christo renascitur.Regreditur,qñ inuenit animã à bono opere vacuam.per hypocrisim à sordibus mundatam,& simulationibus ornatam,tũc populo immũdorũ spirituum:& turba vitiorum anima repletur,& maior eius iniqtas pcõ Sodomorũ efficitur. iniquitas filiæ popul.vitiorũ.s.& operũ, &non mittitur manus ad fructũ boni operis,exterius ornata falsis bonis,intus repleta vitijs.vnde sequitur:Candidiores Na.eius niue &c.Alleg. Maior est &c.Plangit ecclesia pctã populi, quasi Matth. maiora peccatis Sodomorũ.Videmus penitentiã,q; fides & iustitia terrã reliquerit, ac.xi. hũanitas & benignitas nulla fit,discordia & cõcupiscentia orbem incendat,ira & irę & inuidię flamma vorax,rapinis & fraudibꝰ ecclesia populat: pauperes exossant,iam iacet terrarum orbis in vepribus incultus,legi iura,p fabulis habent,diuina & humana fasq; nefasq; confundunt: quotidie innumera mala cumulant.Maior ergo iniqtas nostra,q; eorũ qui viã veritatis non agnouerunt,& ideo minora supplicia meruerunt,quæ in momento subuersa est.Momentum est omne tempus quod viuimus,& quotidie peccando quasi in momẽto ad posse subuertimur,q deteriora meremur,q thesaurizamꝰ nobis iram Rom. ii. ¶dicitur|

Nicolaus de Lyra.

a ¶Quasi struthio in deser.quæ ponit ova & abscondit in arena,& sic dimittit,nec est solicita de fœtu ouorum,nec de eductione pullorum:& sic erant matres in obsidione Ierusalem respectu filiorum,ideo subditur: b ¶Adhęsit lingua lactentis.id est lac sugentis,sicut dictum est suprà.ñ.ca. c ¶Ad palatum eius,in siti. id est ex nimia siti quæ deficeat linguam. d ¶Paruuli petierunt pa. à patribus & matribus. e ¶Et non erat &c. ex causa prædicta. f ¶Qui uescebantur voluptuosę. ante obsidionem. g ¶Interierunt in ui. fame dum quærerent panem. h ¶Qui nutriebantur in croceis. id est in vestibus suauibus & pulchris. vnde in Hebreo habetur:In scarleto. i ¶Amplexati sunt fiercora. In Hebræo habetur,Fimos,sicut pauperes in hyeme qui vestimẽta nõ habent,inuoluunt se fimo. h ¶Et maior ef.quia idolatria quæ vigebat in Iudæa,cùm sit directè contra deum grauius peccatum est,quàm Sodomia.Ra.Sa.exponit hoc de grauitate punitiõis,vt sit sensus:Et maior effecta est iniqtas &cã.grauꝰ punita quã iniqtas Sodomorũ.Et subdit ad hoc duplex rõ:Prima cũ dicit:l ¶Quę subuersa est.i. nõ habẽs longũ cruciatũ.sicut Iudei in Ierusalem obsessi.Secunda cùm dicitur: m ¶Et non cepe.in ea manus.s.aduersariorum. Sodoma|enim fuit subuersa p angelũ,& sic bona ciuitatis nõ rapuerũt sibi aduersarij: sed bõa Ierusalẽ rapuerũt sibi Chaldęi totaliter:& hęc fuit vna pena Iudæorũ,scilicet q; aduersarij sui gauderẽt de bonis eorum.

¶Candidiores

* b ¶Adhæsit lingua la.&c.i.nouitij ex defectu boni nutrimenti.Et quia nõ solũm nouitij malis exemplis talium pereũt,sed etiam aliqñ iuuenes professi qui prius fuerant bene nutrici.Segr Moralitetur: ¶Qui vescebantur voluptuo.&c.Sequr: i ¶Amplexati sunt ster.&c.id est aliorum mala exempla. k ¶Et maior effe.est iniqui.&c.inquantum directius opponit charitati.

* Candidiores

die iudicij. a ¶Cãdidiores Nazarei. Histo. Secundũ literã pul
A chritudo Nazareorũ describitur, qui abstinẽtia cãdidi, carne nitidi, faciei rubore iucũdi: q̃ p exaggerationẽ, laudant, vt eorũ fœditas maior ostendatur, quorũ facies fame confecta super carbones
Histo. denigrata plãgitur, quę deformata nõ agnoscitur. ¶Allego. Can
Allegorice didiores Nazarei, &c. Habet ecclesia Nazareos suos niue candidiores & lacte nitidiores, q̃ q̃s abstinẽtiũ vita signat. nix em̃ de supernis, lac de carne quali de imis. Per
† Mundio res niuem ergo candor vitæ cælestis, per lac tẽporaliũm dispensatio demonstrat. Habet ergo ecclesia Nazareos, q̃ p cõtẽplationem vitã cælestem ducunt: & per actu
† corpori gemmis rubei: Sapphirus cælo' eorũ. † pluſq; nigredo † sancti alis vitæ dispensationẽ lacte candidius ad laudẽ creatoris nitent, vt plerũq; eos q̃ eę esse vitã tenuerant, vel terrena bene dispẽsauerant, virturũ operib⁹ transcẽdant. Quia verò p seruorẽ spũs antiq̃rũ patrũ & fortiorũ vitã superare videnť, rectè adiungit rubicũdiores ebore antiquo. Dum enim raboris pulchritudo laudat, flãma desiderij † fui exprimitur: Ebur autẽ elephantis os esse nõ ignorat. Sapphiro' pulchriores. Sapphirus ætherei coloris est, vbi breuiter tota Nazareorũ vita expressa breuiga per actionẽ ad superna tẽdentes, & per cõtẽplationẽ p̃cellentes, patres superare videť. Sed q̃a plerũq; iopẽ copia fecit: & felicior homo est q̃ expedit: mens sæpe de se præsumens, & vano fauori acquiescẽs fuscat, & q̃ albescere videbat, de
Allegorice nigrata fordescit. vnde sequit: Denigrata est sup̃ car. b ¶Denigrata est. Allego. Nigri post candorem fiunt, q̃ amissa dei iustitia suam laudem quærunt: quia de se præsumunt. vnde nescientes ruunt in peccatum: & post ignem mentis ad frigus torporis, post candorem vitæ ad nigredinem adulationis vanę descẽdit. Vnde extinctis carbonibus, similes fiunt. propter quod dicit: Noli esse nimium iustus. ¶Et non sunt cogniti in pla. in latitudine scilicet vitæ secularis. Nihil enim humanæ menti angustius,
Matt. 7. b quã proprias voluntates abnegare, carnis desideria frãgere & huB iusmodi: & inde intrare p̃ angustam portam. Nihil autem latius, q̃ propr̃is seruire voluptatibus, nullis subesse legib⁹ & hmõi. In plateis aũt sunt qui sua quærunt. vnde: Lata est em̃ & ampla via, quæ ducit ad mortem. Sed in plateis nõ cognoscũtur qui nõ sunt qđ videbant, q̃ aliud erant, & aliud ostendebãt. vnde sequit: Ad hæsit cu. e. os. Per ossa fortitudo, per cutem infirmitas figurat. Cutis ergo adhęret ossibus, quãdo infirmitas vitiorum putatur fortitudo virtutum. Hæret cutis ossibus, dum adulatio pro bene gestis exterius & intus virtutibus sociatur, quibus coniunctis merces amittitur. Et q̃a decepti adulationibus de se magna sentiunt, emendari contemnunt. vnde: Aruit & facta est quasi lig. Culpa nãq; tãdiu insensibilior reddit, quãto (quasi vera virtus) laudatur. vnde & arescit, quia nulla intus gratia virescit, quia multi dũ corriguntur quasi lignum insensibiles sunt, & à rore gratiæ alieni & a ridi sunt: hoc eis contingit, quia altiora se appetunt, & sancti videri cupiunt: sed occultè vitijs deseruiunt, hi in plateis cogniti sunt. Norũt em̃ viri spũales, q̃a aliud fuit & aliud fingũt. Candẽt exteri⁹ niue pulchrius, lacte nitidius, ebore rubicundius: sed quasi lignũ aridum insensibiles sunt interius: vnde sæpe nec blanditijs nec minis emendantur. c ¶Melius fuit. Histo. Hoc in vltima captiuitate Iudæi passi sunt, quando leuius fuit subitò occisis quàm lentis & diuturnis afflictis cruciatibus: qui fame & siti & cæteris misęriꝫ paulatim consumpti sunt. ¶Melius fuit. Moraliter. Melius est sensibus gladio verbi dei occisis exterius, viuentibus interius, quàm aggeratis virtutibus sine pabulo charitatis quasi fame & siti deperire. Sterilitas enim virtutum, absentia charitatis, qua absente virtutes animæ quasi inopia veri panis tabescunt, ideo se
Iob. 1. a. pteꝫ filij Iob tres sorores suas vocant per conuiuia. Cæterę em̃ Psalm. 2. d. virtutes sine fide, spe, & charitate non satiantur. vnde: Sicut adipe Malesuper gladium Ephe. 6. c. & pinguedine repleatur anima mea, &cæt. ¶Melius fuit, &cæ. Allego. Gladio verbi dei quàm interfectis fame eiusdem verbi. Hi enim occiduntur, vt viuant: illi interficiuntur vt pereant. Vñ: Assumite gladium spiritus, quod est verbum dei. Est autem gladius quo mors perimitur, vt vita subsequatur eius. Est alius q̃ præscidit vitam, occidit animam. de quo: Gladius me⁹ deuorabit carIere. 46. d. Genesi. 3. f. Ezec. 21. g. Luc. 2. a. nes, Et gladius flammeus atque versatilis ad custodiendam viam ligni vitæ. Est gladius limatus & acutus, cui dicitur: Reuertere ad vaginam tuam. Mariæ quoque animam gladius ptransiuit dolor. s. de passione Christi. Sed ecclesia de his gaudet qui gladio verbi occidũtur. De his dolet qui eiusdẽ fame interficiũtur. Illos luget quos fame vel siti pro sterilitate terrę consumptos nouit. vnde: Mittam in eos non famẽ panis neq; sitim aquæ, sed audiendi verbũ dei. Hac fame qui pereꝫptus fuerit, ęterną morti subiacebit: quia non in solo pane viuit homo. Sicut enim ex duabus substan
Deut. 8. a. tijs homo constat, ita duabus vitam cõseruat, caro sustentatur corporali cibo, & anima ꝑbo diuino. vnde: Panem nostrum quotidianum da. no. ho. Vtrũque
Mat. 6. b. enim petimus, qui vtroq; quotidie indigemus. Sterilitas terræ, penuria ecclesię est, quãdo (magistris deficientibus) diuini verbi imbribus non infunditur. Culpam enim sacerdotum, & insciẽtiã vel negligentiam docendi consumptio sequitur plebis. d ¶Iod. Histo. principium vel desolatio. Principium desola
Histo. tionis imminebat Iudæis, q̃n vxores eorũ filios suos fame & siti consumptos (q̃si per misericordiam ne diu languerent, & matres à morte redimerent) coxerunt sibi in cibos. Lege historias, nec dubitabis hæc Iudęis contigisse, Romanis circũferentibus obsessa ciuitate. e ¶Man' mulierum. Moraliter. Hypocritæ con
Moraliter ceptus animi teneros coquunt & com
† Iudit. 7. c. edunt, dum simulare (q̃si per misericordiam) laudis vel fauoris gratia virtutes nouiter conceptas perimũt, & in cibos decoquunt, qui non futura, sed præsentia lucra quærunt: & dum virtutum pascuntur laudibus, quasi proprios natos fauoris adulatione decoctos comedunt. † 4. Re. 16. f. Qui bene mulieres fuisse & talia gessisse perhibentur, nisi enim mulierbria simulatę virtutis in animo sectarentur, conceptus animi ad vitam formati, vanis non exponerenť D fauoribus. ¶Manus mulierum. Allego. In ecclesia quasi per mi
Allegorice sericordiam filios suos decoquũt, qui culmie regiminis sublimati igne zeli vel inuidiæ inflammant animas subditorum, dum nimis iusti videri cupiunt, & tyrannica potestate opprimunt: qui forsitan habent dei zelum, sed non secundum scientiam. Ita austeritate dominationis quasi pro iustitia adurunt, & infirmam & carnalẽ eorũ vitam minis & increpationibus quasi dentibus rodunt. Hęc omnia in contritione ecclesiæ (quæ est filia populi dei apostolorũ scilicet & successorũ) ab eis fiunt, qui seculari aut ecclesiastica ptãte tyrannicè animas exurunt, dum concupiscentia inflammati filios quos lacte doctrinæ nutrire debuerant, aduſtiõe afflictionis

Nicolaus de Lyra. ☞ vexant. Comple

✣ a ¶ Candidiores Nazarei. i. sacerdotes & Leuitę diuino cultui deputati, qui erãt induti lineis vestimentis & albis. b ¶Niue. Emphatica est locutio, ad exprimendum intensionem albedinis, & ad idem facit quod subditur: c ¶Niti. la. rubicundior. ebore antiquo. Hebræi dicunt: Rubicundiores auro. e ¶Sapphiro pulchriores. In hoc denotatur pulchritudo ornamentorum maximè sacerdotum. f ¶Denigrata est &c. p̃ fame & miseria. & similiter est hîc emphatica locutio ad expressionem nigredinis. g ¶Et non sunt co. in pla. id est distincti ab alijs communibus personis. h ¶Adhæsit cu. eorum. propter defectum nutrimenti. k ¶Melius fuit oc. gla. a. minus malè propter breuiorem cruciatum. vñ Iudit. vij. d. dicit: Sit finis noster breuis in ore gladij, q̃ longior efficiť in ariditate sitis. l ¶Manus mulierum misericordium. id est quę ratione sexus solent esse misericordes.

✣ Coxerunt Moraliter

✣ a ¶ Candidiores Nazarei eius ni. scilicet fuerunt per castitatem. c ¶Nitidiores la. per honestatem. d ¶ Rubicundiores ebore antiquo. per charitatem. e ¶ Sapphiro pu. per contemplationem, eò quòd sapphirus est cęlestis coloris. f ¶ Denigrata. est. scilicet modò per infamiã. g ¶ Et non sunt co. in pla. nam effigies patrum deleta est in eis. h ¶ Adhæsit cu. Talis autem adhæsio fit per abstractionem carnis quæ est in medio: ꝓpter qđ signat obdurationem mentis, per hoc qđ deficit teneritudo pietatis. i ¶ Aruit fa. per deuotionis defectum. k ¶ Melius fuit oc. gla. minus malè. occisi verò gladio dicuntur qui peccato mortali stante tamen fide informi dęmonis gladio feriuntur: mortui verò fame, qui propter defectum spiritualis nutrimẽti i fide periclitant. l ¶ Manus mulierum misę. ecclesiæ pastores debẽt esse matres pię filios ecclesiæ verbo & exemplo in fide & moribꝰ, & etiã tpali subsidio q̃tũ ad paupes nutriẽtes: sed aliq̃ p cõtrariũ coquũt eos anxietatis igne, rapiẽtes eorũ bona, & i de viuẽtes nimis lautè.

F ✣ Compleuit

☞ vexant. a ¶ Cōpleuit dñs. Histo. Quia completa est malitia Ierusalem, compleuit dñs super eam furorē suū, sicut cōpleta erant Ammorrhęorū peccata, qñ deleti sunt. Effudit irā indi. suę. quia & ipsa scelera sua effudit. Deuorauit fun. eius. quia non recepit fundamentū quod est Christus. Vnde: Cùm vidisset Ierusalem, fleuit super eam dicens, quia si cognouisses & tu, quia non reliquetur i te lapis super la. ¶ Compleuit dominus. Moraliter. Fundamenta hypocritarum & hæreticorū deuorant ab igne furoris domini, in quorū mente dominat ignis indignationis eius, & sup eos cōpletus est furor dñi. vñ Iob: Vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Quamuis enim videantur operib⁹ firmati & radicati, statim corā deo sunt maledicti, quorum corda vanis laudib⁹ & fauoribus inflammātur. vnde sequit: Non credidere. &cæ. ¶ Compleuit. Allego. Super ecclesiam cōpletus est furor domini, quia mensuram peccatorū suorū impleuit. vnde: Effusa est contentio super principes, &c. &c. Et alibi: Qui in sordibus est, sor. adhuc. Effudit iram indignationis. quia peccādo sumus effusi. Succendit ignem in Siō. non q super apostolos de cælo descendit, sed q pueros Iob consūpsit. Habet em̄ de⁹ ignes varios, q⁹ emittit de thesauris suis: Cui⁹ ignis in Siō & caminus i Ierusalē, alios inflāmat, vt erudiat, alios vt exurat: Quibus succensis oē fundamētū destruit, fidem scilicet integram & verā omnino subuerti permittit. Vnde magis nostras quā Iudęorum miserias debem⁹ plangere, in quibus ignis concupiscentię succensus est, & cæterorum viriorū flāma vorax vniuersos possidet, & olla succensa à facie aquilonis seruet, & fornax Chaldæorum quoscūq; reperit de Chaldæis incendit. b ¶ Non credide-

Historicè Luc.19.f. Moraliter Allegoricè Psal.106.d. Apo.22.c. Ignis dei varij

† Nouerūt se vt cęci

Histo.

Allegoricè Psal.2.a. Ephe.6.b. Psal.38.c. Apo.8.d.

Psal.9.c. Histo.

Allego.

Histo.

Moraliter

Allego.

a ¶Prædicatorum fluore vano effeminatorum.
b ¶Opinione sua. ¶Qui sexus natura misericors.
c ¶Nimia afflictionibus.

mulierū miserico[a]rdium cōxerunt [a]
a ¶Subditos vel foetus animi teneros. b ¶Dum carnalem vitam subditorum affligunt, reprehendunt, detrahunt.
filiōs suos: facti sunt †cibus earum in
a ¶Ecclesiæ. ¶Apostolorum & successorum.
contritione filiæ populi mei. Caph.
a ¶Impietis peccatis. ¶Quasi: Cesset iam ira cui satisfecit pœna. b ¶Hominibus per vitia effusis.
[b]Complēuit dominus furorē suum, [c]ef
fudit iram indignationis suæ. Et succendit ignem in Sion, & deuorauit [d]
a ¶Qui pueros Iob consumpsit.
a ¶Vera fide destructa.
[b] fundamenta eius. Lamed. Non credi [e]
a ¶Dæmones vel quilibet principes. b ¶Non transitores.
derunt reges terrę, & uniuersi habitatores orbis, quòd ingrederetur hos[f]
a ¶Diabolus & membra eius.
a ¶Vnde: Confortauit dominus seras portarum. ¶Prædicatores vel virtutes. b ¶Ecclesiæ.
stis & inimicus per portas Ierusa[g]
[c] lem. Mem. Propter peccata pro[h]
a ¶Prælatorum.
phetarum eius & iniquitates sacer[i]
a ¶Facto vel exemplo. b ¶Publice.
dotum eius, qui effuderunt in mę[k]
a ¶Qui iusti esse possent, si doctores docuissent.
dio eius sanguinem iustorum.
a ¶Doctores. b ¶Sine lumine Christi. c ¶A via veritatis.
[d] Nun. †Errauerunt cæci in plateis: [l]

vnde: Si non annuntiaueris impio iniquitates suas, sanguinē eius G de manu tua requiram: quia. s. sanguis eius. i. peccatum culpa sa- Allegor. cerdotū vsq; ad mortē effunditur: Et sępe qui videbant iusti esse Exemplis plis prælatorum & doctrina prauitatis peruertuntur, & peccati sanguine polluti moriuntur. Inde sacerdotes & prophęę cæci erant in plateis, dum latam & spatiosam viam, quæ ducit ad mortem apprehendunt: & angustam quæ ducit ad vitam non introeunt, nec alios introire permittunt. & hoc est, sanguinem iustorum effuderunt in medio eius, id est ecclesiæ q Mystice. est Ierusalem ☞a & mater nostra. Hi cū † cibo templum dei sanguie suo polluti ingredi nequeant, tenent lacinias suas, id est dissimilem vetustatis suę vitam. Tenent autem inuicem lacinias suas, vt cū cęco cę- Moraliter co ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt. Hoc deplorat propheta, imò ecclesiarum concio tota, quòd in spatiosa via ambulātes, & vitam veterem decentes vias vitæ non apprehenderunt, & suis se anfractibus impediunt, cæcę esse sequuntur, qui Christum veram lucem sequi dedignantur. ¶ Errauerūt. Mysticè. Hæreticorum cęcitatem deplorat, qui rectum scripturarum tramitem relinquentes, & catholicæ fidei regulā aspernantes. latitudinem erroris elegerūt polluti sanguie, quorum animas deceperunt, & cū catholicā ecclesiam iterare dedignātur, lacinias suas vicissim amplectūtur, scripturarum sci. scissiones, q̄ rū fraudulenter panniculos furati sunt.

☞ Recedite

Nicolaus de Lyra.

☞a ¶ Coxerunt filios suos. præmia anxietate famis. b ¶ Compleuit. Hīc consequenter Ieremias lamentatur miseriam populi ex destructione ci- H uitatis, cùm dicitur: Compleuit dominus furorem suum. id est vindictæ suæ effectum. c ¶ Et succendit ignem in Sion. vbi erat templum & regis domicilium. d ¶ Et deuorauit fundamenta eius. id est ipsius Sion, q̄ non solùm ędificia, q̄ erāt in monte Sion, fuerunt combusta: sed etiam omnia alia, quę erant in pede montis & circa montem, vt habetur suprā. iij. e ¶ Nō crediderunt reges terrę. quia Salomon potentissimus Ierusalem murauit, & tā fortiter muniuit, quòd inexpugnabilis videbatur. h ¶ Propter peccata prophetarum eius. Hīc consequenter tangitur prædictæ miserię causa, & est duplex. Secunda ponitur ibi: Cùm adhuc. Vna est occisio innocētum in Ierusalem, & maxime tempore Manassę, vt habetur. iiij. Regum. xxiij. & hoc fiebat Causa ad instinctum & exhortationem falsorum prophetarum & sacerdotum: vnde & mortem ipsius Ieremiæ quærebant, vt habetur suprā, xxvj. ideo dicitur hīc: Propter peccata prophetarū. Et patet litera. k ¶ Errauerunt cęci. Litera ista est obscura & inuoluta, & multipliciter exponitur. Accipiam tamen illum modū qui mihi videtur magis literæ consonare, scilicet vt continuetur literę immediatè pœcedenti: quę loquit̄ de punitione iniqua innocentum, quorum aliqui occidebantur, quidam excęcabantur, & q̄ dā ad istos dicit: ¶ Errauerunt cæci. id est iusti nequiter excęcati. ☞Polluti Moraliter

✳ b ¶ Compleuit dominus. Hoc referri potest ad perfectionem Antichristi, quę posterior erit, & de ea dicitur: Compleuit dominus furorem suum. Erit enim illa grauior cæteris, propter quod furor nominatur. d ¶ Et deuorauit fundamenta eius. Nam plurimi de illis qui sustentare deberent ecclesiam cadent per inconstantiam, quod videtur incredibile multis. ideo subditur: e ¶ Non crediderunt reges terræ. & subditur: f ¶ Quòd ingrederetur hostis & inimicus. id est Antichristus. g ¶ Per portas Ierusalem. id est ecclesiæ militantis, vel ad literam ciuitatis Ierusalem: nam ibi sedebit in templo dei tanquam sit deus, vt dicitur secundo ad Thessalo. q̄. h ¶ Propter peccata prophetarum eius & iniquitates sacerdotum eius. id est propter peccata præcedentium & aliorum ecclesiæ ministrorū salutem animarum non quærentium, sed quę sua. i ¶ Qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum. ipsos malis exemplis spiritualiter occidendo, ideo subditur: k ¶ Errauerunt cæci. id est simplices Christiani ex ignorantia legis.

✳ Cāq; non

☞ a ¶Recedite. Histo. Deflet propheta scelera Iudæorum, quibus A etiã hostes insultant ciuitatẽ ingressi, clamãtes: Recedite, criminibus polluti à sanctuario dei: Abite, in captiuitatẽ: Nolite tangere Histo. religionẽ. vnde propheta subdit: Iurgati sunt. s. inimici, & vtriq; commoti: illi ad iurgia, isti ad lachrymas. Dixerũt inter gẽtes, &c. vel Iudæi hoc dixerunt, vel de gentibus aliqui. Inter gentes em̃ deum verum reliquerunt, & idola coluerunt: vel ipsi forsitan inter gentes iurgati sunt, & sanguine polluti alijs clamauerũt: Recedite. qa tãquã iusti alios aspernati sũt, vñ inter eos iurgia & seditiones. ¶Recedite. Moral. Moraliter Hæretici contra fidem catholicã, & maxime donatistæ, & qui catharos se vocant, clamant: Recedite à nobis, quia nos †inquinati mundi, vos inmundi. Nolite tangere, ne inquinetis nos. Hi inter se iurgantur, diuersis erroribus. Commoti sunt, qa in fide stare noluerunt, mouerũt ab oriente pedes suos, & venerũt i Babylonem vbi cõstruentes superbiæ turrim linguis diuersis dispersi sunt. vnde sequit: Facies d. † habitauerunt vltrà illic. di. &c. ¶Recedite. Alleg. Sæpe in ecclesia cæci & polluti nequeũt ingredi tẽplũ dei viui & sacris ꝓticipare mysterijs, qs Allegorice alij (quis & ipsi polluti) q̃si zelo dei despiciũt, q iusti videri cupiunt, qa nondũ manifesti sũt. Vñ erecto supercilio obiurgãtes dicũt: Recedite à nobis & à sacramentis dei. Ite, ad eos q̃rũ cõsortes estis. Noli te tãgere, sacrosctã qb⁹ indigni estis. His & hmõi alios criminãdo iustos se ostẽdere conãt. Inde sæpe lites generãt, qa non sc̃m deũ corrigũt, sed alijs oppressis factiores videri appetũt. vñ subdit: Iurgati sunt quippe & cõmoti sũt. Prius enim cõmoti iurB gantur, deinde acrius cõmouent, qa nõ stãt in eo q idem est, & eũ reliquerunt qui pax vera est, ꝓpterea ĩsubditur: inter gentes nõ addet vltrà, &c. quia vbi pax & concordia nõ est, de⁹ esse nõ potest: Psal. 75. a. quia in pace factus est locus eius, &cẽtre. Inter gentes nãq; per tales Histo. nomen domini blasphematur. b ¶Facies do. Hist. Q. Quia facies sacerdotum non erubuerunt, imò deum in eis cõtẽpserunt, nec deum in suis sacerdotibus reueriti sunt: ideo diuisi sunt à facie domini, quia extendit manum suam in retribuendo. Diuisi sunt, qa alij per orbem dispersi sunt, alij ad fidem conuersi sunt, nec de⁹ misereatur eorum, qui senum miserti non sunt, prophetarum scilicet Moraliter & sacerdotum. ¶Facies domini. Moraliter. Hæreticorum diuersitas designatur, qui diuersis pugnant erroribus, nec recipiunt doctrinam catholicæ fidei, qui nec sibi conueniunt nec catholicis, qa facies catholicorum sacerdotum non erubuerunt, nec addet vltrà domin⁹, vt respiciat sicut non respexit ad Cain, nec ad munera eius. Iurgijs ergo commoti sunt à statione rectæ fidei. vnde subGrũ. 4. a. Allegorice dinr: Cùm adhuc subsisteremus. ¶Facies domini. Allegorice. Quidam in ecclesia dei timore ablecto facies sacerdotum non erubuerunt, qui à facie domini & ab ira vultus eius diuisi sũt ab his sci, q vocati sunt ad vitã. Neque senum miserti sũt, prælatorũ scilicet qui in omnibus eis condolentes condescẽdunt. Nota quàm Nota contra contemnentes sacerdotes. terribile sit sacerdotes contemnere, nec facies eorum erubescere. illis monentibus & videntibus à sceleribus non cessare. De his enim dominus dicit: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me Luc. 10. c. spernit. vnde subditur: Non addet vt respiciat eos, vt non cõuerLuc. 22. g. tantur nec saluentur, quia facies domini diuisit eos, à sanctis. Hæc Iohan. 21. c. facies respexit Petrum, & conuersus amare fleuit: & receptus in Matt. 26. d. corpore meruit audire: Petre amas me, pasce oues meas. Hæc autem diuisio plenè fiet in iudicio dicente domino: Ite maledicti in ignem æternum, tunc facies dei ira scilicet vel vindicta in ignẽ æternum diuidet eos: quia facies sacerdotum contempserunt, nec senum miserti sunt. Et notandum, quòd supra sacerdotes quasi homicidas planxit, & hîc separantur à facie domini qui non detulerunt eis: quamuis enim mali sint, non sunt contemnendi, sed Histo. ille in illis colendus & honorandus à quo missi sunt. c ¶Cum adhuc subsisteremus. Histo. Luget errorem miseræ gentis, quæ magis sperauit auxilium AEgypti & Pharaonis quàm dei, Allego. cuius oculi prospiciendo defecerunt, dum gentem quæ nec se nec alios saluare poterat, expectabat: quod suprà expositum latius, sed hîc deplorat amarius. ¶Cum adhuc subsistere. &cætc. Allegor. Vox est ecclesia plangentium, qui se vana spe lactauerunt secularibus negotijs occupati: sed mortis infirmitate aut qualibet tentatione præuenti, inueniunt se non solùm deceptos, sed etiam eæcos. Cũ adhuc subsistere. Subsistit quisq; qui dum viuit in carne, rectam fidẽ tenet: & si operibus nõ implet, sed aliq̃ tactus molestia, inuenit oculos suos defecisse, quos ad caduca & labentia intenderat, vanũ quærens auxiliũ. Quantò magis enim intentio cordis in rebus figitur terrenis, tãtò ab interno lumine & pinguedine gratiæ marcescit. vnde bene reuersus plorat, dicens: Defecerũt oculi nostri, &cæt. Cùm respiceremus attenti ad gentem, &cæ. Sæpe enim i diuitib⁹ & potẽtibus spem ponimus, quibus Iacobus apostolus: Vlulate miseri, & plorate super miserijs quæ ad † adeò vt uenient vobis: hi nec se nec alios possunt saluare. Imò maledictus omnis qui confidit in ho. &cæt. Possunt hæc & de hæreticis cõuenienter accipi, & de his qui in eorum confidunt auxilijs, quorum oculi dũ falsa in scripturis perscrutantur, à veritate deficiunt ad quos eorum auditores q̃s saluare non possunt, in vanũ oculos defigentes dirigunt. Vñ ex ꝑsona gentiũ sequit: Lubricauerũt vestigia nostra, &c. ☞ Lubricauerunt

Iaco. 5. a. non posset q tãgere vos iuuãret, vestimenta eorum confidunt. †falsitas

a ¶Voluptatibus b ¶Peccatis subditorum.

pollũti sunt sanguine : † cúmque a b

a ¶Quia notebant. b ¶Peccata veteris vitæ.

nõn possent, tenuerunt †lacinias suas c

a ¶A nobis. b ¶Ne nos polluatis.

a as. Samech. Recẽdite põlluti, cla- d

a ¶Ad consimiles.

mauerunt eis, recedite, ãbite, noli- e

a ¶Sacramenta dei. b ¶Pro tali correctione.

b ¶Ideo.

te tãgere: †iurgati quippe sunt, et f

a ¶Gentiles inter quos per tales nomen dei blasphematur.

commoti: dixerunt inter gẽtes: g

a ¶Vbi non est pax vel concordia.

Non †addet vltrà vt hãbitet in eis. h i

a ¶Ira vel vindicta. ¶Ite maledicti in ignem æternum. b ¶A prædestinatis.

b Phẽ. † Facies domini diuĩsit eos: k l

a ¶Miserando. ¶Vnde: Respexit dominus Petrum.

non addet, ut rẽspiciat eos. Facies m n

a ¶Quorum dignitas reuerenda. ¶Quibus præsentibus & corrigentibus peccauerunt.

sacerdõtum non erubuerunt, neq; o

a ¶Dicentium: Quia infirmatur, & ego non in. &c. b ¶Cum sit miseranda senectus.

c senũm miserti sunt. Ain. Cũ adhuc p q

Nicolaus de Lyra.

a ¶Polluti sunt sanguine. saliorũ iustorum occisorum, quia non videntes ponebant pedes suos ira in sanguine sicut in alijs locis. b ¶Cumq; non possent. id est rectè incedere. Aliqui libri habent hîc additum: Intrare. sed non est in Heb. nec in libris correctis. c ¶Tenuerunt lacinias suas. id est apprehendere tentauerunt oras vestimentorum videntium, vt sic exirent de locis sanguine repletis, & ipsi videntes & maximè prophetæ falsi & sacerdotes non permittebant, dicentes: d ¶Recedite polluti. Quia quamuis secundum veritatem essent iusti, tamen à malis reputabantur iniq. e ¶Nolite tangere. scilicet nos, ne malitia vestra inquinemur. Et per hunc modum de talibus dicitur Isa. lxv. a. qui dicunt: Recedite à me, non appropinques mihi, quia immundus es. f ¶Iurgati quippe sunt. Non enim sufficiebat falsis prophetis & sacerdotibus iustos affligere factis, sed etiam affligebãt verbis iniuriosis. Et quia tale facinus erat execrabile etiam apud Gentiles, ad quorum D notitiam deuenit hoc execrabile factum, ideo subditur: g ¶Dixerunt inter gentes. dictum crimen detestantes. h ¶Nõ addet vltrà. scilicet deus Iudæorum. i ¶Vt habitet in eis. propter malitiã ipsorum, ideo subditur: k ¶Facies do. In Hebr. hîr: Ira domini. est tamen eadem sententia. l ¶Diuisit eos, id est in diuersis terris dispersit. m ¶Non addet vt respiciat eos. reducẽ do eos ad terram suam. n ¶Facies sacerdotum. scilicet bonorum de quorum numero erat Ieremias, cuius verba increpatiua non receperunt, sed multa opprobria & vituperia ei intulerũt, vt patet per suprà dicta in pluribus locis: & idem faciebant de alijs iustis. potest etiam hæc litera aliter exponi referendo eam ad Chaldæos, qui propter malitiam Iudæorum ab eis cognitam, vt prædictum est, sic contempserunt totum populum, quòd non deferebant alicui ratione ordinis aut ætatis. q ¶Cũ adhuc. Hîc ponitur secunda causa prædictæ miseriæ Iudæorum, quæ fuit vana cõfidentia in auxilio AEgyptiorum, vt frequenter dictum est suprà. & hoc est qd' dr: Cũ adhuc sub. id est antequã ciuitas esset capta.

↬ Defecerunt

✳ a ¶Cumq; non possent. id est ingredi in viam salutis per Moraliter seipsos. c ¶Tenuerunt lacinias suas. quærentes à prædictis sacerdotibus & prophetis dirigi, sicut cæcus corporaliter tenet laciniam ductoris sui. Sed quoniam inter ignorãtes sunt multi pauperes à quibus non speratur temporale lucrum, ideo non habent à dictis sacerdotibus & prophetis consilium, sed magis repulsionem & vituperium. ideo subditur: d ¶Recedite polluti, clamauerunt eis, &cæt. vt sint verba repellentium dictos pauperes, eò quòd non sperant inde temporale lucrum. Sed quoniam inde aliqui diuites scandalizantur, ideo se falsè excusando dicunt qd' sequitur: h ¶Non addet vltrà vt habitet in eis. scilicet deus. Dicunt enim, quòd non repellunt eos propter paupertatem, sed propter obstinationem eorum in malo. ideo subditur: k ¶Facies domini diuisit eos. per reprobationem: & sic amitteremus nostrum laborem. n ¶Facies sacerdotum non erubuerũt. scilicet deuotè pauperibus consulentium, imò sanctos reputant eos, eò quòd laborant circa tales personas à quib⁹ non habent temporale lucrum. o ¶Neque senum. scilicet pauperum. p ¶Miserti sunt. quibus tamen propter ætatem esset miserandum. q ¶Cum adhuc subsisteremus. id est adhuc essem⁹ in aliqua spe bona de dictis p̃dicatoribus & p̃latis.

Hist. Lubricaue. Histo. Congruit hęc lamẽtatio Iudæis, qui sub articulo mortis scelera sua reuoluunt. Sed propheta omnes in se transfigurat, omniũ scelera tanquã sua deplorat, quia tam amara & insperata captiuitas desęuit in gente sua. ¶ Lubricauerunt.

Moraliter Mora. Vox est hæreticorũ serò plangentiũ, quia vestigia eorũ in scripturis sacris lubricauerunt. & qa latam viam arripuerũt, dum catholicorũ patrum regulas tenere noluerunt, nec viam q̃ est Christus: sed vnusquisq; à recto tramite defluxit, secutus latitudinem suę peruersitatis: Philosophorũ etiã regulas ingenioli sui ingiculo tẽtans, & imprudenter vituperans: iõ lubricantes cadunt in mortẽ, & scelerib⁹ completis venit finis damnationis. ¶ Lubricauerũt.

Allegorice Alleg. Hæc quoq; i ecclesia iure plangimus, dũ eos qui splendidè & voluptuosè viuunt, respicimus: Plangimus eorũ lasciuiã, qui lubricam sectãtur viã: qa nõ sũt fundati supra firmam petrã. vñ plangentes dicimus: Lubricauerunt v.n. Nisi enim in plateas pedes exissent, à recto tramite non lubricassent. vnde.

Luc.14.c. Exi citò in plateas. Qui enim latam & spatiosã tenẽt viam, ante oculos summi iudicis extrà sunt, qui corpore in ecclesia sunt. Lubrica sunt platearum itinera & procliua. Hæc se euasisse Dauid gaudebat, dicens:

Psal.39.a. Statuit supra pe.pe.me. & di.gr.m. & alibi: Qui perfecit pe.m.tanq; c. & cęt. Vna

Ibidẽ.17.c. est platearum via & lutulenta, in qua nõ ambulatur sine ruina: ideo congruè annũctatur: appropinquauit finis, & c. b ¶ Cõpleti sunt di. Completio enim non semper in bono accipitur, secundũ illud:

Gene.15.d. Nõdum sunt completa peccata Ammorrhęorum, quorum completio finis fuit eorũ & exterminium, sicut hîc dicitur: Completi sunt dies nostri, quia venit. Dies complentur, dum scelera & mensura patrum cumulantur. & venit finis, qui prius appropiquauit illis completis. Appropiquabat autem dum complerẽtur, & securis ad radicem arboris poneretur. c ¶ Velociores fue.

Matt.3.c. Histo. Histo. Hæc hyperbolicè de Iudæorum inimicis dicta sunt, sicut Saul & Ionathas in threnis Dauid velociores aqlis fuisse laudant. Forsitan reges & principes populi qui obsidionẽ Chaldæorum euaserant, maiori velocitate ab his quos fugiebant, captos esse significat.

Moraliter ¶ Velociores fu. Moraliter. Hæretici sæpe in disputãdo velociores sunt aquilis cæli, id est doctoribus plebis, quos persequuntur super montes super scripturam scilicet & doctrinam a postolorum & sanctorum patrum, eremitis insidiantur fraudib⁹ & mellifluis sermonibus. ¶ Nota quantis vrgemur malis. In occultò instant insidiæ. In aperto super montes sęuit persecutor, vt

Matt.14.c. pastores deiciat, oues sternat, secundum illud:

Allego. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Inde sequitur: Spiritus oris, &cæ. ¶ Velociores. Allegori. Quia propheta omnium lamentationes & personas & proprietates in se transformat (omnibus factus omnia) plangit persecutiones ecclesiæ, cuius persecutores aquilis velociores sunt. Immundi siquidem spirit⁹ velociores sũt nequitia, fraude, & agilitate naturę ad lacẽrandum & deuorandũ quàm aquilæ cæli, id est prædicatores ad eripiendum, de quibus:

Matt.24.c. Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilę: quia vbi memoria passionis Christi celebratur, & panis & vinum per mysterium sanctæ orationis in corpus & sanguinem Christi transfiguratur, aduolant aquilæ cæli quasi ad escam, vt de morte eius vitam percipiant. Sed velociores sunt acriæ ptates, quia non est super terra potestas, quæ comparetur eis, hæ rugiunt & quærunt quem deuorent. ¶ Super montes persecu. sunt nos. quia dum ad ecclesię regimina extollimur, acrius eos ad persequendum excitamus, nec in specula apostolicę sedis positi securi sunt: quia quos super montes eleuatos vident, vt cæteros diligentius inspiciendo conseruent, & ad culmina virtutum prouocent, tantò audacius & ardentius infestant. ¶ In deserto insidiati sunt nobis. Per desertum vita monastica aut eremitica (quę in desertis & in solitudinibus agitur) designatur, contra quos quasi athletas fortiores, inuisibiles sęuiunt hostes. Sed quia secularibus curis expediti, contra hostes tantùm soliciti sunt & circumspecti, ideo occultius insidiantur illis quos vident latere in occultis. Sed qui super montes exaltati eminent, exaltatos manifestis viribus crebris iusultibus sustinent. His aquilis cæli sæpe hostes velociores sunt ad decipiendũ, quã ipsi ad cauendum: Qui aquilę cæli conuenienter

a ¶In carne, in fide. b ¶A vero lumine. c ¶Intentionis terrenis inhærentes.

†subsistèremus. defecerunt ōculi nos[a] stri ad auxiliũm nostrũ uanũ, cùm prę[b] uideremus ad gẽtem, quę sal[c] uare nos non poterat. Sade. †Lubris[d] cauerunt uestigia nostra in itinere plaearũm nostrarum, appropinquauit finis noster, cõpleti sunt dies nostri, quia uenit finis noster. Caph. Velo[e] ciores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli: super mõtes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis. Res. Spiritus †ōris nostri[f]

a ¶Defecerunt oculi nostri. expectando cũ magno desiderio. b ¶A auxilium nostrum vanum. id est ad exercitum Aegyptiorum. c ¶Cum respiceremus attenti. ad videndum si veniret ad iuuandum obsidionem Chaldęorum. d ¶Adgẽtem quæ salua nos non pote. Quia sicut dictum est supra .xxv. vñ. b. cùm exercitus Aegypti esset in via viuendi in auxiliũ fugorum, redijt in Aegyptum timore Chaldęorum sibi occurrẽtium. e ¶Lubricauerunt vestigia nostra. partim timore, partim fame: quia timidi & fame consumpti non incedunt firmiter, sed lubricando. f ¶Appropinquauit finis noster. id est mors, qa multi fuerunt occisi, & reliqui captiuati, quæ captiuitas est mors ciuilis. g ¶Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis. q.d. pauci aut nulli poterant effugere ab eis. h ¶Super montes persecuti sũt nos. vbi credebam⁹ esse tuti propter inaccessibilitatem loci. i ¶In deserto insidiati sunt no. q.d. non patebat nobis aliquis locus fugiendi. k ¶Spiritus. Hîc consequenter Ieremias lamentatur Iosiæ mortem. Circa qđ sciendum, qđ secundum Hebræos ista est litera: Spiritus naris nostræ Christus domini captus est in fossis eorum: quod sic exponitur: Spiritus naris nostræ, &c. licet in hominibus respiratio fiat per os & per nares: tamen illa quę fit per nares, est melior secundum Philosophũ. talis autem respiratio est vitę hũanę saluatio, qa ipsa deficiẽte, deficit vita. Dicit ergo Ieremias in persona ppli Iudæ: Spiritus naris.i. rex Iosias ex tua bonitate & prudentia conseruator vitæ nr̃æ.

Nicolaus de Lyra.

Christus

✠ a ¶Defecerunt oculi nostri. Quia nullum auxilium habuimus ab eis, ideo subditur: e ¶Lubricauerunt vestigia nostra, vt sint verba illorum qui non possunt habere consilium & auxilium à predictis. Et quoniam in hoc apparet magnus defectus charitatis & abundantia iniquitatis, signum est appropinquationis aduentus Antichristi, sicut dicitur Matt.xxiij.a. ideo subditur: f ¶Appropinquauit finis, qa finis mundi sequit aduentũ Antichristi. Et qm sub Antichristo erit maxima pśecutio. Sequitur: g ¶Velociores fuerunt. Moralit

¶Spũs oris nostri. Hoc literaliter exponitur de morte Christi. Moraliter autem potest exponi de pastore bono Christi vicario, qui eius exemplo in persecutiõibus non fugit, sed constanter exponit se pro populi sui salute, & pro peccatis populi patitur persecutiõem, qđ maximè cõtinget tpib⁹ Antichristi, ideo dicitur: Spũs oris nostri. Nã ad vitam spũalem sui populi, laborat fideliter verbo & exemplo.

Moralit

✠ Christus

Iequia quę non rapuit, soluit: cui diximus: a ¶ In vm. tua ui. in
A gen. quia ipse est expectatio gentiū & semen Abrahę. In quo be-
dicētur gētes terrę, in hūc prophęta corde credebat & ore pro
ferebat. In vmbra tua vi. in gen. Vēturus enim erat, vt cū genti
bus Iudęos saluaret. vnde per futurū dixit: Viuemus: qui peccatis
mortui eramus. In vmbra tua. de qua
dicitur: Sub vmbra alarū tuarū pro. n.
Christus captus est & crucifix⁹, sub vm
bra passionis nos ꝓtexit: qa alis in cru
ce extensis caro eius nobis vmbra fuit,
quę est⁹ mēris nostrę refrigerauit, & va
rias gratiā passiones tēperauit. Nam &
apostolorū vmbra sanabat infirmos.
Caro eius quasi vmbra fuit, quia vidi
mus eā non habentē speciē neq; de. De
qua dicitur: Ascēdet dns super nubem
leuē, & ingredietur Egyptū. Hęc est nu
bes lucida sup apostolos, ne eos iniqui
tatis erueret ardor: qd' propheta præ
diebat: Iā in vmbra tu. vi. in gen. Nā
& propheta eū in vmbra videbat, qui
quasi in speculo mētis, diuino illumina
tus spū futura ꝑuidebat: nūc autē totū
illuminat mundum, quāuis adhuc per
umbrā sui corporis. i. ecclesię videam⁹
eum nō facie ad faciē. In hac vmbra re
frigerari spe viuimus. Notandū, quōd
omnis lamentatiōis intētio ad hūc finē tendit, in q̄ ois molestia fini
tur: posita ꝓ ō q̄si diutū demōstrat, qa pars electa renet dexterā: re
probatis polluta, amplectit leuā. Vnde ei dānatio æterna, alię
vita æterna. Cū abster. de⁹ oēm la. ab ocu. Qđ crux dñi q̄si tri
bunal iudicis ꝓsignauit, vbi ꝓ fidē alter eorum q hinc inde depen
debat allumptus est, alter ꝓ blasphemiā damnatus est, quia pendē
tem coram oculis suis vitā contempsit. Est quoque diligēti discre
tione notandū, qđ' sctōrū luctus terminat, & gaudiū post tristitiā
incipit. In duobus sequentibus versibus, i gaudio ve vltimū in-
choatur: qđ' nullo doloris remedio terminatur. vñ addit: Gaude,
lętare filia Edō. b ¶ Gaude & læ. Hist. Idumęos semp Iudęis ini
micos fuisse & cæteras gentes per circūitū historię narrāt & ꝓphe
tæ: & qa de malis eorū lętati sunt, digna vindicta domini inebri-
ari. vnde subiungitur: c ¶ Ad te quoq; per. ca. Hęc omnia com
pleta sunt Babylonijs Iudæos captiuantibus, qui & ipsi captiuati
sunt, Persis & Mœdis vastantibus: sed melius hæc de vltimo iudi
cio accipiuntur. ¶ Gaude & lętare. Allego. Edom & Babylonia
idem significant. Duæ enim ciuitates ab initio seculi signantur: al
tera Ierusalem, altera Edom, quę & Babylon: Altera cū prophęta
plangit & parturit, altera cur plangatur nescit: Alteram Christus
ædificat, alteram diabolus, qui per Nabuchodonosor signat Ba
bylon est ciuitas perditorum, quæ inebriat omnem terram vino
iniquitatis. vnde: Calix aureus Babylon in manu domini de vino
furoris eius biberunt omnes gē, quo Edom & inebriata plāgitur.
Ideo ei ironicē dicitur: Gaude & lætare filia Edom. Edom san
guineus vel rubeus interpretatur: hic est populus qui carnis vitia
sectatur, qui de primogenitis presentis vitę voluptates nundina-
tur. vnde sequitur: Quię habi. in ter. Hus. Nisi enim in terrenis
mentem posuisset inebriari, vel virtutibus spoliari non posset. Ie
rusalem autem sursum est, cuius conuersatio in cælis est. Væ
enim habitantibus in terra. Edom verō quæ in terra habitat licet
gaudere & lætari videatur, aureo tamen poculo inebriatur, & in
furore domini nudatur: quia decreuit non in terra simpliciter cō
uertari, sed iuxta alios codices in terra Hus, id est consiliatoris, dia-
boli scilicet, qui peruersa suggerit consilia contra angelū magni
consilij. Nam & Edom terrenus interpretatur: in quo signantur,
qui terrena sectantur diaboli decepti consilio, vnde ad eos perue-
nit aureus calix, & nudantur gratia dei. d ¶ Completa est ini-
quitas. Nota quōd in clausula vltimi versus attribuit vnicuique
parti quod conuenit, vt Sion scilicet afflicta non desperet, & filia
Edom affligenda non insulter. ¶ Completa est iniquitas. Histo.
Absolutis peccatis populo Israel reditus in terram suam, & quies
secura promittitur. In eos verō qui eum persecuti sunt, id est
filios Edom futura vindicta declaratur. Hæc iuxta literam vtrisq;
contigisse manifestum est, sed generaliter de omnibus accipiendū
est, quibus in vltimo examine secundum opera sua sentētia dāda
est: vt Sion de mœrore transeat ad lętitiam, Edom de lętitia ad tri
stitiam sempiternam. ¶ Notandum maximē admirandum, ad
quantā altitudinem Ieremias conscenderit. vnde quasi de speculo
dilatato corde agones huius seculi considerat, nunc simul omnes
nunc singulos, nunc Iudęorum casus deplorat, nunc ecclesię luget
detrimenta, morum perturbationem dolet: nunc restaurationem
Ierusalem & gloriam intuetur, & ecclesiam exaltandam gloriatur

☞ cum victoribus

a Dei filius. ¶ Iosias. b ¶ Quasi totius miseriæ solatium, in Christo speremus: illum imitemur, qui captus est pro peccatis nostris. c ¶ Qui peccatum non fecit.

Christus dominus cāptus est †in pec a b

a ¶ Refrigerationis. vnde: Sub vmbra alarum tuarum &c.

catis nostris: †cui diximus, in ūmbra c d

a ¶ Adunati gentibus, vt fiat vnum ouile & vnus pastor. ¶ Ante mortui.

tua uiuemūs in gentibus. Sin. Gau e f

a ¶ Sed. ¶ Ironice loquitur. b ¶ Terrena vel sanguinea, quia sicut in Christo spes sanctorum & exultatio, ita & malorum confusio & damnatio.

dē & lætare filia Edōm, quæ habi g

a ¶ Pertinaci studio. b ¶ Non in cælo. c ¶ Consiliatoria, id est diaboli. d ¶ Sicut ad Ierusalem. vnde: Qui acceperit gladium, gladio peribit.

tās in terra Hus. Ad tē quoque per h

a ¶ Babylonia, qui inebriat omnes gentes.

ueniet cālix, inebriaberis atque †nu i k

a ¶ Virtutibus. b ¶ Finita. vnde: Dimissa est iniquitas illius.

dabēris. Tau. Cōpleta est iniquitas l

a ¶ Christus dñs. i. vnctus in regem ex ordinatione diuina. C
b ¶ Captus est. in fossis eorū. s. A Egyptiorū. Dicit enim Ra. Sal. quōd cū Iosias iret ad pugnandū contra regē A Egypti, & nolet ē pugna requiescere, vt habet. iiij. Re. xxiij, & .ij. Para. xxxv. A Egyptij fecerūt fossas ꝓpe suū exercitū, vbi Iudęi debebāt eos aggredi quę erāt operę desup. & ideo exercitus Iosue illuc veniēs per fossas illas decept⁹ fuit statim debellat⁹, & Iosias læ † in foueis taliter vulneratus: & ex vulnere postea q̄s sodorūs mortuus. c ¶ Cui dix. de q̄ viuente diximus: d ¶ In vm. t. i. sub protectione. e ¶ Viue. in gen. i. securi ab impugnatione gentiū q̄ circa nos habitāt. Expositores ꝓ ō Latini dicunt cōiter, q̄ Ieremias hīc ꝓphetauit de morte dñi nr̄i Iesu Christi: & secūdū hoc hęc ē lra: Spūs oris nr̄i Christus dñs, &c. Circa qđ' sciē dū, qđ' vbi habemus hīc dñs: In Hebr. hr̄, nomē dñi tetragrāmatō, qđ' nō pōt dici de aliq̄ in nominatiuo casu, nisi de deo vero: verūtū qa illud nomē est indeclinabile, sicut & alia noīa Hebraica, indifferēter accipiē in casu noīatiuo & genitiuo & reliqs, sicut hęc noīa cornu † vomes & gelu i Latino: & iō sec'm qđ' iste passus exponiē de Iosia q fuit bō purus, nō pōt dici de eo i noīatiuo casu: sed bene pōt prout exponitur de Christo, q est verus homo & ver⁹ deus in vno suppposito, & sic est sensus: Christus dominus, id est Iesus ver⁹ homo & verus deus. Qui est spūs oris nostri, id est nos viuificans in respiratione suæ gratiæ. Captus est in peccatis nostris, id est Iudęis traditus ꝓpter peccata nostra delēda. Cui dixim⁹: In vmbra tua viuemus in gētibus. Loquebatur enim Ieremias i ꝑsona populi vt ꝑdictū est. Vidit aūt Ieremias aliqs de Iudæis fidē Christi recepturos, & ꝓ cōsequns sub vmbra eius victuros cū gētib⁹ fidē Christi recipiētib⁹ sub noīe Christiano. Vidit etiā alios in infidelitate ꝑmansuros, & istos etiā vidit victuros inter Christianos tēporaliter sub vmbra Christi. Vna em̄ causa q̄re sic ꝑmittunt viue D re est, vt Christiani per ꝑsentiā Iudęorū magis habeāt memoriam Christi, sicut diffusius dictum fuit super illud Psal. lviij. c. De⁹ oīdit mihi sup inimicos meos, ne occidas eos, ne qñ obliuiscant ꝑpli mei, &c. f ¶ Gaude. Positę posita est Ieremiæ lamētatio, hīc in fine ponit cōtra aduersarios inuectio. Et dicit hīc Ra. Sa. q̄ Ieremias hīc prophetizat de destructione Romani imperij, eō q̄ destruxerit templū & captiuauit populum Iudæorum tempore Titi & Vaspasiani: & sic p filiam Edom hīc intelligit Edom seu' populus Romanus, cū dicitur: Gaude & læ. fi. Edō. q. d. gaudiū istud quod habuisti de destructione ciuitatis & tēpli, in tristitiam tuā cōuertetur. Ad te quoq; pueniet calix vindictæ diuinæ. Sed ista expositio nō videt rationabilis, quia Edō alio noīe dictus est Esau. Gen. xxv. & sic Edō descendit de Sem filio Noe per Isaac, cuius fili⁹ fuit Esau. Tota aūt Europa i qua est Roma, dicit populata fuisse à filijs Iaphet: propter qđ' nō videt rationabiliter dictū, qđ' per Edō signi ficetur Romanum imperiū. propter qđ' dicunt doctores nostri, q̄ per filiā Edō intelligit ipsa Idumęa ab ipso Esau, ꝓut dictus est Edom denominata: & inuehit hīc prophęta spectaliter cōtra Idumæos, qui debuerāt diligere filios Israel, eō qđ' descenderūt à duobus fratrib⁹ vterinis. s. Iacob & Esau, & ipi magis eōuerso habuerunt eos odio, & in destructione Ierm̄ fuerunt cū Chaldæis gaudentes de illa destructione: iō dr̄ hīc: Gaude & læ. f. Edō. q. d. ista lętitia tanq̄ iniusta in tristitiam conuertet. g ¶ Quæ habitas in ter. Hus. Ista Hus non est illa de qua natus fuit Iob, vt hr̄ Iob. i. sed alia eiusdem nominis existens in regno Idumęę. Freq̄nter enim in scriptura reperit, quōd duæ ciuitates vel loca i diuersis regnis posita, eodem nomine æquiuocē nominantur. h ¶ Ad te quoque perueniet. ca. id est pœna diuinæ vltionis. i ¶ Inebriabe. s. ad plenum punieris. k ¶ Atque nudaberis. honore & alijs bonis. l ¶ Completa est iniquitas. id est cōplebitur in fine .lxx. annorum: quia tunc

✻ a ¶ Christus domi. qa gerit vices domini nostri Iesu Chrsti. Moraliter
b ¶ Captus est. hoc debent dicere subditi, quando pro peccatis habet pati. c ¶ Cui di. i. Debēt em̄ boni subditi cōfiteri, qđ' viuūt ex meritis boni prælati. f ¶ Gaude. hīc ad literam describitur destructio Idumææ. quæ fuit multūm molesta Iudæis, & quoniam interpretatur terrena, signat populum terrenis cupiditatibus immersum, cui dicitur ironicē: Gaude & lę. q. d. magis deberes tristari & plorare. Et subditur causa cūm dicitur: h ¶ Ad te quoq; pca. id est punitio diuina. i ¶ Inebriaberis & nuda. in quo de signatur pondus tribulationis. l ¶ Completa est iniquitas tua fi. Sion. nam in tribulatione Antichristi purgabuntur electi.

Vm victoribus gaudet, cū victis luget: denicq; omnē sexū, omnē ætatē, prælatos & subditos tanquā vnus sit in omnibus si malē excedat deplorat, & ad plorandū inuitat: singulis personis ꝓpria lamenta impertitur, & semper nouas lachrymas fundit. Vnde dum alternatim nouas personas inducit, ad vltimū dñm nostrū Iesum Christū esse captū testatur pro peccatis nostris: nō tñ oēs à morte redemisse prope finē ingemiscit. Et eorū q cōuersi sunt, finitā esse malitiā gaudet, vt vltrà eos dominus non transmigret, quia plantati sunt in domo dei, & erūt sicut angeli in cęlo, id est regnabunt cū Christo. Eos verò qui sanctos persecuti sunt pro iniquitatibus puniendos esse affirmat, cū eorum detegentur peccata. Hinc intelligendum est, quòd in scripturis sanctis nihil aliud est q̄ lamētationes, quæ frequētandę sunt in hoc seculo, & carmen quod cū angelis cantabimus in cælo, & væ qđ filij Edom vlulabunt in inferno. Lugeamus ergo cū Ieremia in hoc seculo, ne vlulemus cū filijs Edom in inferno. Fugiamus gaudia pūtis vitæ & inania carmina, vt cū angelis cantare possimus perpetuum hallelu ia. ¶ Cōpleta est. Allego. Hę sunt (vt diximus) duę ciuitates, quæ ab initio construuntur: Sion quę & Ierusalem per Isaiam dicitur, quòd cōpleta sit malitia eius, & dimissa iniquitas illius, secūdum illud: Brituorum remissæ sunt iniqui. &c. Cui simile est istud: Completa est iniqui. tua filia Sion. Completa est, quia remissa, & finita: quia suscepit de manu domini du. pro o. peccatis suis. vnde læta promissio subiungitur: Non addet vltrà vt transmigret te. Cū ēm facto iudicio iniquitas cessauerit, & plena requies affuerit, nulla amplius mutatio erit. a ¶ Visitauit iniquitatem tuam. non vt remittat sed vt puniat, dicens: Ite maledicti in ignem æternum, & cę. Discooperiet peccata. quæ tecta fuerunt, & iniquitates, quia tunc manifesta erunt abscondita cordis nostri, quando illuminabit dominus abscondita tenebrarum. Quę hîccelando tegimus, ibi deteget deꝰ, & teget quæ per confessionem detegimus, & quæ lachrymis abluimus, attritione cordis & corporis obliteramus. Hęc quidem sunt signa futuri examinis, quod per Tau literam significat: quæ (vt sæpe diximus) signa interpretatur: vnde & lamētationes sub eadem litera terminantur. vnde: Dedisti metuentibꝰ te sig. v. f. à. f. arcus. ¶ Recapitulat tanq̄ rhetor diuinus, omnia sub vno aspectu colligēs more rhetorico, conquestionem & indignationē alternatim permiscens. Conquestione in se & in suos, clementiam iudicis alliciens. Indignatione in aduersarios iram cō pellens: Conq̄rendo ergo exponit quibus in bonis fuerunt, & quibus in malis sint dicens: ¶ Recordare domine quid acci. nobis. Vel secundum alios: Memento domine, quid acce. no. &cę. Deplorat igitur ante iudicem clementissimum q̄ turpes res & humiles passi sint. Iuuenes ergo si bene perpendis etiam loquendi artes à nostris ad philosophos transisse, nō ab illis ad nostros ascendisse: Quod plenè percipies si per singula intentionem prophetæ & affectum & verba cōsideres. Ipse est enim fratrum amator, qui multū orat ꝓ populo, pro omnibus lamentans, & omnes ad lamentandum inuitans. ¶ Hæc lamentatio à quibusdam canticum appellatur. Nam & lamenta rectè cantica dicuntur & econuerso: Sicut enim in pūctis sine miserijs nulla sunt gaudia, ita sine lamentis aut pauca aut nulla sunt cantica. Monachi tamen tanq̄ psalmum decantāt. Vera autem cantica in cęlesti Sion decent lamentationes in exilio. Iure tamen antequam ad patriam veniatur ad quam properatur, quasi in meditullio carmina fletibus & econuerso permiscentur, dum præsentia mala planguntur, & gaudia futura sperantur.

Allegoricè Isa. 40. a. Psal. 31. d. Isa. 40. a. Matt. 25. d. 1. Cor. 4. a. Psal. 59. a. Recapitulatio. Infrà. 5. a.

a ¶ Ecclesia. b ¶ Speculationis. c ¶ Plantati in domo domini in atriis do. dei n. ¶ Quia immutabili immutabiliter adhęrebis.

tua filiā Sion: non addet ultrà, ut transmi[grē]t[e]. Visitauit iniquitatem tuam filia

a ¶ Ecclesiam. b ¶ Puniendo. c ¶ Non creaturam suam. d ¶ Pars iniqua.

Edom, discooperiet peccata tua.

a ¶ Terrena & sanguinea. b ¶ Quæ confiteri noluisti.

Nicolaus de Lyra.

Orum: quia tunc reuerteris ad terram tuam completa captiuitatis tuæ pœna, quę pro iniquitatibus tuis est tibi inflicta. a ¶ Nō addet vltrà. scilicet dominus. b ¶ Vt transmig. te. de terra tua ejiciendo: subintelligitur tamen conditio scilicet si adhęreas & seruias fideliter domino deo tuo: quia istæ promissiones diuinę intelligūtur sub cōditiōe, sicut dictū est suprà. xvij. & ita factū est, qa filij Israel non fuerunt electi de terra illa, donec negauerunt dominum suum Iesum Christum coram Pilato, dicentes: Non habemꝰ regē nisi Cęsarē, Ioh. xix. c. eius mortē iniqui procurātes: ꝓpē qđ per Romanos fuerē partim occisi, & partim captiuati. c ¶ Visitauit. eam iuste puniendo. d ¶ Discooperiet. pœnam manifestā omnibus inferendo: & loquitur de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophetiæ.

Moraliter ✻ ¶ Non addet vltrà. nam electi immutabiliter recipientur in gloria cælesti. b ¶ Visitauit in. grauiter puniendo. d ¶ Discooperiet. in finali iudicio.

¶ In cap. iiij. Quomodo obscuratum, &cætc.

ADDI. Sequitur quarta lamentatio quæ incipit: Quomodo obscuratum est aurum. vbi postq̄ propheta deplorauit destructionem Ierusalem, quæ erat caput regni, nunc deplorat destructionē tēpli & cultus diuini sanctuarij. Est tamē notandū, quòd licet in qualibet lamentatione tangat aliquid de destructione istorū quatuor: tamē principaliter intēdit prima lamentatio de primo. & secūda de secūdo, & sic de aliis. Diuiditur ergo hæc lamētatio in tres partes principales. Primò nanq̄ propheta deplorat tēpli & cultus diuini desolationē. Secūdò verò infert desolationis causam, & ingrit & inuestigat rationē in versu. xij. q incipit: Nō crediderunt reges terrę. Tertiò verò cum gaudio p̄dicit & aspicit futurā consolationem in versu. xxj. qui incipit: Gaude & lętare. Prima autē pars in qua deplorat propheta destructionē tēpli, diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor quæ considerāda sunt circa tēplum. Potest enim primò considerari ei⁹ apparatus quo vestiebat. Nam. iij. Regū. vj. dī, qđ nihil erat in templo, qđ nō tegeret auro: vbi erāt lapides saltem in rationali & vestibus sacerdotū. Hunc apparatū deplorat ꝓpheta in primo ỳ su, dicens: Quomō obscuratū est aurum, & mutat⁹ est color optim⁹. Secundò verò potest considerari circa tēplū comitatus & cœtus qui ingrediebat ipsū, & per ḡs frequētabat. Nā ingrediebant ipm inclyti hoīes, quos deplorat in sc̄o versu ꝓpheta, dicēs: Filij Sō inclyti & amicti auro puro, aliās primo. Ingrediebant ipsum puæ ac deuotæ mulieres: super q̄bus deplorat in tertio ỳ su propheta: q̄ versæ sunt ad similitudinē lamiarū q̄ filios lactāt & in siluis nē crudeliū struthionū. q̄ mulieres de Ierusalē leguntur comedisse filios suos tēpore obsidionis. vñ subdit: Sed & iamiæ nudauerit mammas suas. Ingrediebantur etiam pueri & infantes quos deplorat in quarto ỳ su, dicens: Adhæsit lingua lactantis, ad palatum eius in siti. Ingrediebant etiā delicioſi iuuenes & adolescentes, quos deplorat ī quinto ỳ su, dicens: Qui vescebant voluptuosē, interierunt in vijs: Ingrediebantur q̄nq̄ diuersi status homines & conditionis, quos omnes sub vna clausula generali per comparationem ad destructionem Sodomorum ꝓpheta deplorat in. vj. versu, dicens: Et maior effecta est iniquitas populi mei peccato Sodomorum. Tertiò potest considerari circa templum Nazareorum ritus & cœlibatus quo oblectabatur: Qui quidem Nazarei describuntur in pristina dignitate in ỳ su septimo, qui incipit. Candidiores Nazarei eius niue: quos deplorat in versu octauo, qui incipit: Denigrata est super carbones. Deinde verò concludit ex prędicta calamitate quędam generalis sententia in nono versu: Melius fuit occisis gladio, quā interfectis fame. Deinde verò illa sententia approbatur ex facti euidentia & per locum à minori in decimo versu: Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos. Ex quo H intendit propheta probare, quòd melius fuit occisis gladio, quā interfectis fame. Quarrò verò potest considerari circa templum cōstructura & totius fabricę status, quæ in sublime erigebatur, cuius combustionem & destructionem vlq̄ ad fundamenta deplorat in. xj. versu, dicens: Compleuit dominus furorem suum: succēdit ignem in Sion, & deuorabit fundamenta eius: & sic finitur prima ps principalis quartæ lamentationis. ¶ Est aūt sciendum, qđ licet aliqualiter possit exponi, qđ in ista lamentatione prędictū ē de combustione templi quę facta est per Chaldæos & per Nabuzardan principem militiæ Nabuchodonosor imperante, magis tamen clarè & literaliter exponi habet de destructione facta per Romanos sub Tito & Vespasiano: q̄a ī obsidiōe Romanorū legūt mulieres misericordes coxisse filios suos, & hoīes extabuisse p̄ fame, &c. quæ hîc dicuntur, quę tamen non leguntur fuisse facta in obsidione Ierusalem per Chaldæos. Deinde sequitur pars secunda principalis, in qua propheta inuestigat & narrat desolationis templi causam & rōnem, q̄ incipit versu. xij. Non crediderunt reges terræ. vbi ꝓpheta oñdit hanc desolationem anteq̄ fieret, fuisse vniuersis gētibꝰ incredibilē: & hoc versu. xij. ait: Nō crediderit vniuersi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis per portas Ierusalem. Sed ò verò oñdit eādem desolationē postmodum visam eisdē, gētibꝰ iustā & rōnabilem propter tres causas. Prima effusio sanguinis innocētis & iusti: quia sacerdotes & falsi ꝓphetę interfecerunt Zachariā, Isaiā, & multos alios ꝓphetas Isrl: & hāc causā Ieremias describit ī ỳ. xij. q incipit: Propē pcā ꝓpheta & iniqtates sacerdotū, & ī ỳ su. xiij. q incipit: Errauerūt cęci, polluti sūt sāguie: ꝓ quā causā itroducit clamorē oīm gētiū & nationū cōtra habitatores Ierlm in ỳ su. xv. Recedite polluti. clamauerūt eis: recę. &c. & ī versu. xvj. Facies dñi diuisit eos. Secūda ỳ ò cā q̄ re rōnabilis fuit tēpli desolatio, fuit p̄stolatio alterius auxilij quā dei. Cū ēm Nabuchodonosor obsideret ciuitatē, Sedecias & pplus ad auxiliū dñi debuissent recurrisse, & potius recurrerunt ad auxilium regis Pharaonis: propter quod dominus tradidit eos īmanus Nabuchodonosor q tēplū destruxit. Et huiusmodi causa tāgitur ī versu. xvij. q incipit: Cū adhuc subsisteremus, defecerūt oculi nostri ad auxilium nostrū vanū, cū respicere[mus] attenti ad gentem quæ

plorat

A tem quę saluare nos non poterat. In versu. xviij. describitur quali ter ipsis sic prestolãtibus AEgyptiis non venientibus finis venit obsidionis eorũ, & capti sunt. vnde incipit versus ille: Lubricaue runt vestigia nostra. In versu verò. xix. ostenditur, quòd nec potuerunt fugientes de ciuitate peruenire vsq; in AEgyptum. vnde subdit: Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cęli. Tertia verò causa desolationis templi fuit mors & interfectio Iesu Christi, quę tãgitur versu. xx. qui incipit: Spiritus oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris. Quãuis enim aliqui Iudęorum intelligunt hũc versiculũ de Iosia, qui interfectus est à Phara one Nechao. alij verò de Sedecia qui egressus de ciuitate voluit fugere in AEgyptũ: quem persecutus est Chaldęorum exercitus, & comprehendit in deserto Iericho: tamen non potest intelligi ad literã de illis, cũ quilibet istorũ captus fuerit in peccatis suis. Iosias quidem quia non obediuit vero prophetę ex ore domini, vt dicitur in. ij. libro Esdrę. j. Sedecias autẽ quia non obediuit verbis Ieremię, nec seruauit iuramentũ quo se astrinxerat cum rege Chaldæorum. Et idcirco dicitur literaliter non posse ista intelligi, nisi de domino Iesu Christo. Vnde quæ dicuntur à. xij. versu. & deinceps habẽt referri ad mortẽ eius, in quẽ conspirauerunt scilicet sacerdotes & prophetę: hoc est legis doctores & scribę: vnde etiam de Iudæis verificatur post mortẽ Christi prędictus versus, qui dicit: Facies domini diuisit eos: non addet vt respiciat eos. Post captiuitatem enim Chaldæorum deus respexit eos, & in terram suam reduxit: sed post mortem Christi despexit eos sicut est hodie. Item si bene attendantur prędicta verba scilicet: Spiritus oris nostri Christus: propriè intelliguntur de Christo, qui secundũ diuinam naturam inspirauit in faciẽ primi hominis spiraculum vitæ, Gen. ij. b quod pertinet ad esse naturæ hominis. De ipso etiam legitur Ioh. xx. e. Insufflauit in eos dicens: Accipite spiritũ sanctũ, C quod pertinet ad esse gratię: & sic secundũ prędictas cõsiderationes propriè dicitur de Christo deo & homine. Spiritus oris nostri, non autem de aliquo alio puro homine. Item quod sequitur: Gaude & lætare filia Edom, propriè videtur intelligendũ de illa Idumęa, quæ est synagoga Iudęorũ procurantiũ mortem Christi, prout fuit declaratũ in additione supra, Isa. xxxiij. De illa enim potest intelligi quod in litera dicit: Quę habitas in terra Hus, &c. Hus enim interpretatur consiliũ: vnde de ista Idumæa dicitur suprà, Isa. xxxiij. Quòd consiliũ iniuit contra Christum. Si enim in hoc loco Idumęa intelligeretur de illa quę descẽdit ab Esau secundum carnem, & Hus de illa natione quę descẽdit à Nachor: sic falsum esset dicere, quòd Idumæa habitaret in terra Hus: nam Idumęa & Hus sunt diuersę nationes in diuersis regionibus habitantes. Deinde sequitur tertia pars & vltima istius lamentationis, in q̃ propheta aspicit & prædicit futuram consolationem de conuersione Iudæorum: postq̃ introibit gentium plenitudo, vel de reditu eorum de captiuitate Babylonica. Et primò ironicè loquitur contra natiões vicinas & Idumęas dicẽs versu. xxj. Gaude & lętare filia Edõ, q̃ habitas in terra Hus: qd' intelligitur p antiphrasim & quãdã ironiã. Secundò verò consolatur Iudæos, vel de regressione de captiuitate Babylonis, vel potius & literalius de conuersione eorum ad fidem Iesu Christi, quæ erit in fine seculi: & hoc in ℣ su. xxij. & vltimo. Completa est iniquitas tua filia Sion: non addet vltrà vt transmigret te. Constat enim quòd ad literam hoc intelligi non potest de captiuitate Babylonica. Nam postq̃ de captiuitate Babylonica Iudei sunt reuersi, captiuati sunt per Romanos & transmigrati & dispersi: & propter hoc referenda sunt hæc ad finem seculi, sicut dictum est. Et in hoc lamentatio quarta finitur.

GLOS. ORDI.

Glosa ordinaria.

Hist. Recordare. Hist. Cap. V. Captiuitatẽ & miseriam suæ gentis ingerit oculis creatoris. Notandũ tamẽ qd' iudicem in aduersarios nõ exasperat, sed genti suæ deplorando veniam orat. Non dicit: Memẽto domine inimicorum nostrorũ, q. d. tolle dñe mala q̃ patimur, sed ignosce factorib' qd accidere nobis. Mala enim quædam sũt nobis quasi naturalia, sed alia accidentalia, quę sponte & actualiter peccando adquirimus. Intuere & respice idẽ est, sed iteratio affectionis indiciũ est. hoc enim affectum dolentis legendũ est. Opprobrium enim erat gentẽ sanctam miraculis prædictam dei præsentia illustratam intantũ peccasse, vt iusto dei iudicio tam immani mulctaretur captiuitate. a ¶ Recordare. Allegor. Vox martyrum est, qui tormentis afflicti clamant: Memento domine. q. d. cũ enim in præsentia non vlciscatur, oblit' videtur. vñ: Vsquequo domine obli. in finem. Et alibi: Obliuiscere ino. n. & t. n. Opprobrium em̃ & cõtumelias martyribus esse illatas, nemo est qui ambigat. b ¶ Hęreditas. Histo. Mala particulatim enumerat. Iudęis em̃ captiuitatem translatis, hęreditatem eorũ possederunt alieni. Tangit etiam patrum prærogatiuam, & largitatem diuinam, qua largiente hostium hęreditas ad patres transiuit, quã diu possederunt protectiõe dei. Ad alienos à deo s. nõ ad supiores vel ad pares, sed ad inferiores, qd' indignissimũ est. ¶ Hæredi. Allego. Hæretici hæreditatẽ ecclię aut dæmonibus aut prauis institutionibus tradiderũt. Vñ alia interpretatio: Hæreditas nra cõuersa est alienis, & domus nostræ extrancis. Q.d' em̃ cõuertit, erat qdẽ sed in aliud mutatur. Scriptura em̃ hęreditas est fidelitũ: hãc autem conuertunt q à deo alieni sunt. Alienis est sc. scriptura ad mortem quæ conuertitur catholicis ad salutem, qa immutata seruat. Domus nr̃ extrancis. Quicqd em̃ interius exterius ve habuit ppls ab hostib' (lect'm lram) possessum est vel trãslatũ est. ¶ Tropologicè verò domus, scripturas diuinas significãt, in qb' mentis intentiones habitant tanq̃ ianuis patefactis sensibus: sed eas hæretici ad suæ prauitatis intentionem conuertunt. Dęmones quoq; extranei intelligunt, q̃ sensum extraneũ scripturis inserunt: Domus etiã nostræ, id est mẽtes humanę ad extraneos. i. spiritus immũdos peccando transeunt. c ¶ Pupilli facti. Quintus decimus locus conquestionis, per quem eorum qui chari esse debent, magis q̃ proprias plangimus fortunas. ¶ Pupilli. Histo. Alia interpretatio habet: Orphani facti sumus velut non habentes patrem. Deus em̃ Iudæos adoptauit sibi in filios. vnde: Filius meus primogenitus Israel: sed facti sunt velut non habentes patrem, quem quãuis habentes iniquitatibus suis irritauerunt. Matres no. qua. vi. (septem. s. synagogæ in mõte oliueti cõstitutæ, q̃ tãquã matres filios debebãt lactare, subditos educare, q̃ Chaldęa captiuitate desolatæ & crematæ sunt. ¶ Pupilli. Alleg. Eadẽ ecclia voce gemit dũ oppꝑssa angustijs, Allegoricè
D
min' sẽtit auxiliũ paternę pietatis & cõsolatiõis. Ali' ỹ ò iterpres dixit, nõ habẽtes pr̃em: ali', velut nõ habẽtes. Aliq̃n enim grauiorib' delicijs offens', oino pater amittitur. Aliquando autem auxiliũ differt, sed non aufert. Matres nostræ q̃si viduæ, ecclesię scilicet quæ nos nutriunt suo lacte: viduatę, à pastoribus fugientibus vel negligentibus, non possunt filios deo generare: quia non habẽt qui possit fœcundare: Non tamen absolutè dicuntur viduę, sed quasi viduę. qa videntur viros habere. Hæretici autẽ iure

Oratio Ieremiæ prophetæ.

Caput V.

a ¶ A persona iudicis, cuius misericordiam humiliter imploratur. ¶ Vox martyrum. ¶ Qui oblitus videtur, dum non vlciscitur. ¶ Quam magnum, quam crudele.

Ecordare domine a

a ¶ Immeritis. ¶ A persona propria cuius exponitur miseria.

quid acciderit nobis: intuere & respi b

a ¶ Vnde: Facti sumus opprobriũ vicinis nostris. ¶ Scriptura.

b ce opprobrium nostrum. Hæreditas c

a ¶ Dæmones. b ¶ Scripturarum intelligentię vel mentes.

nostra uersa est ad alienos: domus

a ¶ Deo, pro peccatis nostris offenso. ¶ A fortuna. ¶ Quibus debes esse adiutor. vn de: Pupillo tu eris adiutor.

c nostræ ad extraneos. Pupilli facti d

NICO. DE LYRA.

Recordare. Posita lamentatione Ieremię, Cap. V. hîc vltimò ponitur eius oratio, in qua explicat multiplicem populi sui miseriã ad prouocandũ diuinã misericordiam. Et diuidit in duas partes. Quia primò explicat miseriam ex parte captiuationis populi. Secundò ex parte destructionis regni & templi, ibi: Cecidit corona. Circa primum dicit: a ¶ Recordare domine. id est ex tua pietate nostrę miserię condescende. Non enim obliuio & recordatio habet propriè locum in deo, sed ad modum recordãtis alicuius miseri se habet qũ ei auxiliabitur. c ¶ Hæreditas nostra versa est ad alie. Quod erat captiuatis magna pœna, maximè quia illa terra fuerat patribus eorum è deo concessa. d ¶ Pupilli facti sumus absque patre. Viri enim bellatores mortui fuerant & occisi pro maiori parte: & sic filij remanserant pupilli, & matres viduæ. Sciendum tñ Diuisio

qd' pupillus Moraliter

Moraliter. a ¶ Recordã. do. Post lamentationẽ Ieremiæ de populi & ciuitatis destructiõe, hîc cõsequẽter ponit eius orõ, p vtri usq; reparatione. Mora. ait põt esse orõ ecclię vel cuiuslibet fidelis, p releuatione terrę sãctæ, & ppli Christiani ab ea deiecti dicẽdo: Recordare d. tunc enim dicit recordari deus alicuius miserię, quando incipit eam releuare. b ¶ Intuere & re. Magnum enim opprobrium est toti Christianitati, & potissimè principib' Christianis, q̃ infideles possidẽt loca nr̃ę salutis. de qb' subdit: c ¶ Hæreditas no. verè est ad alie. id est Sarracenos. d ¶ Pupilli fa. prĩcipes ad quos spectat defendere populum Christianum, debent gerere vices patrũ: & prælati qui debent eũ nutrire ỹ bo & exẽplo, vices matrum, sed tã isti, q̃ illi paruũ aut nullũ circa prædicta po-

 ✻nũt remo-

iure sterilitas plangitur: quorū ecclesiæ rectè quasi viduę dicūtur: E quia etsi vero spōso in quibusdā sacramētis iungātur, deo tamē fructū nō cōcipiunt. Hāc significat cōcubinę Dauid, q̄ ad eas prius intrauit, sed nō sibi pleno, cōiugio copulauit: quas postea Absalom tanquā satanas incestauit, & Dauid eas in æterna dānatione in tenebris recluſit. a ¶ Matres no.

2.Re.16.d.

Moraliter

Mora. Matres omnium virtutum, fides spes, charitas, ex quib⁹ deo nascimur, & cæteræ virtutes generantur. Sed cū seculi vanitatibus vitiantur, & charitas q̄ verū seruatur cōnubium, ad alia defecīt, q̄si viduę, nō tamē absolutę viduæ deplorātur: qa etsi i qbusdā exterioribꝰ Christum amplecti videantur, vim tn̄ sanctę prolis generandæ amiserunt interius. Quod enim non est ex fide peccatū est: & qd̄ sine charitate agitur, pro

Rom.14.d.

Histo.

desse non pōt. b ¶ Aquam no. Histo. Crudelitatē hostiū & afflictionem suorum & iopiā significat, vt etiā aquam p̄tio emerent, cū debeat esse vsus cōmunis aquarum. ¶ Aquam no. Mora. A quā pecunia bibunt, qui lachrymarum liquoribus gemendo inebriantur. pecunia scilicet scripturarū, dū in eis ęternæ vitæ præmia perpendunt & supplicia, quarum meditatione charitatem nutriunt & timorem, & vtroq; modo fit animus pronior ad dolendum. vnde: Ciba bis nos pane lacrymarum in mensura. Ligna quoq; ad nutriēdū ignem domini emimus, cū spiritualia posthabitis terrenis cōparamus. Hanc quoq; aquā pecunia bibere, est sapientiam & scientiam secularium pro spiritualibus dare, aut certè virtutibus animi posthabitis vitia admittere.

Psal.79.a. †pœnas iniquitatum

Allegoricè Ioh.2.c.

¶ Aquam no. Allegori. Contra sacerdotes dicit hoc, qui faciunt domum dei domum negotiationis, qui doctrinam dei vt sacra & spirituali dona pecunia distrahunt, cū Isaias dicat: Oēs sitientes venite ad aquas, &c. & bibite absq; vlla cō. & l. Rectè ergo hīc vocē plebis plangitur, cui scripturarum ligna & spūalia dona quibus ignis quotidie in altari nutritur, pretio cōparantur. c ¶ Ceruicibus. Histo. Contemptum captiuorum, & vexationem, pio iudici insinuat, qui potentes deponit, & humiles exaltat. Ceruicibus enim percussis minabamur & compellebamur, vt lassati currerent, & sine requie laborem operis perferrent. ¶ Ceruicibus. Allego. Deplorat ecclesia, quòd martyres à persecutoribus colaphizantur, ligatis ceruicibus trahuntur, de loco in locum sine requie fugere compelluntur. quod significat cùm dicitur: Lassis nō dabatur requies. Omnis autem afflictio & despectio i percussis ceruicibus monstratur. quia tamen dictum est: Si quis te percusserit in vnam maxillā, præbe ei & aliam. melius per ceruicem superbiā accipimus, qua ferimur & fugamur, cū ex conscientia reatus, pertimescimus: quia deus & humilia respicit, & alta à longe cognoscit: Quo considerato non est requies, quia vita carnalis laboriosa, spiritualis quieta. d ¶ AEgypto. Histo. Plangitur quòd nobilitati prærogatiua prophetarum & patriarcharum, AEgypto cui ante seruierunt fame coacti pro panibus dederunt manum. vnde:

Luc.2.f.

Allego.

Matt.5.f.

Psa.137.b.

Histo.

1.Reg.2.a. Repleti prius pro panibus se locauerunt. Assyrijs q̄q; vrgente fame seruierunt, quibus deus olim manna pluerat, & eos miraculis multis extulerat. Quòd autem alia translatio habet: AEgyptus dedit manum Assyrijs in satietatem ipsis: signat AEgyptios Assyrioq; ad Iudæorū spolia distrahenda, & cupiditates suas satiandas, conueniſſe. ¶ AEgypto. Allego. Contra ecclesiam AEgyptus cum Assyrijs pugnat. de quibus dicitur: Non timebo mi. po. c. m. Per AEgyptum aĉriæ ptātes intelliguntur, quæ Assyrijs, id est potentibus adiunguntur, vt per eos electos dei persequantur. Hoc autem faciunt, vt impietatem suam satient crudelitate pœnarum. AEgyptus quoq; dat manum Assyrijs in satietatem ipsis, quando hæretici sociantur hæreticis, vt se satient acquisitione decepti populi. Sed iuxta Hebraicam veritatem ecclesia lamentatur, qd̄ etiam ministri altaris pro terrenis rebus dant manus potentioribus, qui diuitiarum vel delictorum tenebris obscurantur. AEgyptus enim tenebrę interpretatur. Vel, Assyrijs, id est dirigentibꝰ, qui se scilicet ad omnia mundana dirigunt, vt diuitijs affluant, honoribus excellant, quibus seruiunt ministri Christi pro caducis & transitorijs: & sic luminaria mundi tenebræ fiunt, qui manus ad sancta debent leuare, & cum Moyse ad cęlum tēdere, ne fiant graues. vnde: In noctibus extol. ma. ve. in san. & be. do. c ¶ Patres nostri peccauerunt. Paschasi. Histo. Iudæi iniquis patribus similes maledicta legis in se traxerunt, quasi importabile iugum:

Psal.133.a.

Histo.

a ¶ Ecclesiæ, vel fides, spes, charitas.

a sumus absque patre: mātres nostræ

a ¶ Fortunæ. b ¶ Res turpes & humiles. ¶ Doctrinam.

b quasi uidūæ. Aquam nostram pecu- a

a ¶ Contra illud: Qui non habetis argentum, emite.
b ¶ Scripturarum spiritualium donorum.

niā bibimus, ligna nostra pretio com

a ¶ A symoniacis sacerdotibus. b ¶ Percussis.

parauimus. Ceruicibus nostris †mi- b

a ¶ A persecutoribus. b ¶ Quia de loco in locum fugere compelluntur.

nabamur, lassis non dabatur requies. c

a ¶ Potentioribus qui curis diuitiarum obscurantur.
b ¶ Quasi vinčti.

d AEgyptō dedimus manum, & Assy- d

a ¶ Dirigentibus se ad locra seculi. b ¶ Caducis rebus & transitoriis. c ¶ Ecclesiastici, vel Adam & Eua.
¶ Patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.

e riis ut saturaremur pane. Pātres e f

a ¶ Quia mortui.

nostri peccauerunt, & nō sunt: & g

a ¶ Originale peccatum, vel pœnæ culpa facerdotum.
¶ Verba videntur obliquare in iudicem, vt immeritos vlterius non affligat.

nos †iniquitates eorum portauimus. h

a ¶ A fortuna. ¶ Dæmones, vel hæretici, vel mali prælati. b ¶ Qui debuerunt seruire.
c ¶ Si deus non vult, alius non potest.

Serui dominati sunt nostri: nōn fuit i

nolentes Christū recipere, q̄ iugū legis venerat auferre: quibus dī. Gcitur: Vt veniat super vos oīs sanguis iustus, q̄ ef. est sup ter. &c. Matt.23. Et alibi: Implete mensurā patrū vestrorū. Quibus verbis ostenditur, quòd imitatores prędecessorū patrū in se delicta trahunt, qui sua portare nō sufficiunt. Quia ergo æmulatores patrū hæreditaria impietate deum offenderūt, quasi de radice in ramos & peccata & vindicta ꝓuenerūt, q̄si ptib⁹ nostris similes & iniquitatē eorū & vltionē portam⁹. Allego. ¶ Patres no. Alleg. Vox est Christiani ppli, q̄ sacerdotū & principū peccatis flagellatur, dicēt⁹: Pātres no. p. &c. Q. Nō sūt q̄ debuerant, & nos iniquitatis eorū vindictā sustiem⁹: nō tamē ppl's de se p̄sumat, qa p merito plebis ē electio pastoris: nec; imitatorib⁹ cul † minis pa minuī, sed augeī. vnde: Cain septuagies septies punītur, Lamech septuagies septies. Post præceptum em̄ exemplum, ma for est peccantis pœna sicut & peccatum. Potest etiam hoc referri ad originale pctm̄, cuius tabes in oēs transiit: sed qui gratia sunt liberati, nō portāt iniquitatem patris. Pec. no. pec. P̄tm̄ em̄ nihil est, & q̄ peccat nihil est: qa relicto vero esse, voluit non esse. i. peccare. Nō dixit, pātres peccauerūt, & nō est p̄tm̄ eorū. Illis em̄ defunctis, manet pctm̄ & pœna p̄ti: Sed posīq; p̄tm̄ i baptismo remissū ē, vnusq̄sq; ꝓpriis punit⁹ malis, aut remunerat⁹ p bonis. f ¶ Serui d. Hist. Easdē terit & reterit miseriās, semp aliq̄d noui adnēctēs, q̄uis eadē reuoluēs & nouos refert ex-

Nicolaus de Lyra.

quòd pupill⁹ propriè est qui caret matre: Orphanus verò patre: vnum tamen frequenter accipitur pro alio. a ¶ Aquam nostram pecunia bibimus, ligna nostra pretio comparauimus. Quia existentes in terra Babylonis non permittebantur vti communibus, vt aquis & nemoribus liberè sicut Babylonij, sed emebant talia sicut serui. b ¶ Ceruicibus nostris minabamur. id est de amputatione capitum nostrorum. c ¶ Lassis non dabatur requies. Quia Babylonij cogebant eos ad laborem vltra modū. Consequenter explicat miseriam quę fuit ante ciuitatis destructionem, cùm dicitur: d ¶ AEgypto dedimus manum, & Assyriis vt saturar pane. quia aliquando confoederauerunt se cū ista aliquando cùm illis, vt possent tutari contra insultum regis Babylonis: & sic possent colere terram suam ad habendum victum de terrę nascentibus. f ¶ Patres nostri peccauerunt. peccato multiplicis idololatriæ. g ¶ Et non sunt. super terram viuentes. h ¶ Et nos iniquitates eorum portauimus. Propter enim iniquitates factas tempore Manasse regis fuit destructa ciuitas, & populus ciuitatis captiuatus, vt habetur. iiij. Reg. xxiij. qui longè ante captiuitatem mortuus fuit, & alij eiusdem temporis: bene tn̄ puniuntur filij pro parentibus tpaliter, & maximè qui sunt imitatores paternorū scelerū, sicut fuit i ꝓposito. i ¶ Serui do. s. n. i. illi q̄ prius solebant seruire nobis. Tēpore em̄ Dauid & Salomonis

Moraliter

nunt remedium. a ¶ Aquam no. pecunia bibimus. Nam illa quę sunt infidelibus cōia à Christianis inter eos habitantibus sub tributo emuntur pecunia. b ¶ Ceruicibus nostris mi. Nam Christiani inter ifideles habitantes de vita sua nō sunt securi, nec etiam illi qui sunt terris eorum propinqui. Vnde mō dicitur, q̄ se præparant ad inuadendum insulam Cypri. d ¶ AEgypto dedimus manum, & Assyriis. id est infidelibus. e ¶ Vt saturaremur pa. Nam habitantes inter eos pro victu necessario sunt in graui seruitute. f ¶ Patres nostri peccauerunt & non sunt. Nam propter peccata sua destructi sunt per Saladinum & alios Soldanos post ipsum. h ¶ Et nos iniquitates eorum portauimus. inquantū accessu libero ad loca sancta priuati sumus, & ꝓ suppositi seruituti quātū ad fideles cū infidelibus habitantes. iō subditur in eorū persona: i ¶ Serui d. s. n. i. infideles q̄ ecōtrario deberēt fidelib⁹ seruire. k ¶ Non fuit q̄ redi. de ma. eorum. Nā

* principes

ratem dominantur nostri,& affligunt seruitute peccati. Vel serui
A peccatorū in ecclesiarū regimine cōstituti,in eos quos dñs rede-
mit,luporū vtunt rabie,nō canū defensione. Luctus ergo iste pœ
nitentiū est,qui laqueos satanę euadere cupiunt, cuius dominio
subiugati sunt. Hæretici quo q; serui peccatorū, dominantur eis
quos decepērūt, & seruos faciūt vitio
rū,& interdū nemo est q absoluat eos,
q eorū dogmatib⁹ irretiti sunt. a ¶In
anima.&c. Histo. Immēsi laboris vexa
tio describit,cùm tam anima quā corp⁹
laborare ostendit. Erat enim exteri⁹, la-
bor quotidianū victū acquirendi, inte-
rius labor à facie gladij quasi cū pericu-
lo vitę agrebatur panis. ¶In anima.
nostris &c. Alle. Felix anima,quę tam
ardenter petit panem vitę, scripturarū
& virtutū,quem acquirit à facie gladij
solitudinis,i. timendo & cauendo ab in
sidijs diaboli. Cōtra hunc gladium⁹ op-
ponendo scutum fidei,vt saluetur à fa-
cie percussoris,de quo dicitur: Ante fa-
ciem eius fuit paradisus,& post eū soli-
tudo deserti,quia antequam fidelē ani-
mā irrumpat,virtutibus floret quasi pa
radisus:sed eius affl atu siccat,& in deser
tum redigitur. Relinquitur enim à deo
qui supplantatur à diabolo. b ¶Pellis
nostra. Histo. In exustione pellis,magni
tudo famis, quā si quis nosse desiderat
(q matres filios deuorasse affirmat) lo
sephum legat,& deuorantium fauces la
trunculos prefocasse,& penē de ipsis vi
scęribus cibos deuoratos abstraxisse.
¶Pellis nostra &c. Alleg. Plangitur
pellis nostra,quasi clibanus exusta, qua
primi parentes induti de paradiso sunt
eiecti. vnde singulariter pellis,nō pelles dixit,quia ex ipsis omnes
vnā cōtrahimus pellem mortalitatis. hęc facta est quasi clibanus
ardens,i. diabolus,q est fornax vitiorum, quem quotidie nouis
B concupiscentiarum incendit vsionibus. Hac adustione, tempe-
state famis affligimur,qui ęternę vitę epulis non reficimur. Alia
verò translatio habet,plagarum famis,cùm vna plaga sit vel tē-
pestas corporalis famis,quia fames spiritualis vulnerat omnes
sensus mētis & corporis. Hac quasi tempestatum turbine anima
fatata raptatur. Vnde sequitur: Mulieres in Sion &c. ¶Mu
lieres. Hoc ad literam Iudęis accidisse nemo dubitat: & Christi
ecclesias fame & sitiverbi dei afflictas,& hęreticorum prauitate
corruptas. vnde: Timeo ne corrumpantur sensus vestri à casti
tate,quę est in Christo Iesu. Et: Despondi enim vos vni viro,vir-
ginem exhibere Christo. Tales virgines corruptas fuisse merito pro-
pheta luget,quę si mulieres non fuissent,muliebria non admisis-
sent,hęreticorum fraudib⁹ deceptę,& adulterino humiliatę cōnu
bio. ¶Mulieres &c. Moraliter. Quoties peccatorum fœditate
grauamur,& de Sion altitudine ad humilia corruimus, mulieres
id est animę nostrę,in Sion,id est in culmine ecclesię leuate hu-
miliantur. Aliud est verò in Sion humiliari, id est in ecclesia
corde contrito & humiliato peccata confiteri, & sperare de mi-
sericordia iudicis. Aliud extrà,id est ab altitudine virtutum cor
ruisse,& per vitiorum humilitatem aberrasse. vnde suprà: Do-
cete filias vestras lamentum,& vnaquęque proximam suam plā-
ctum. Monet enim affectiones animarum lachrymis abluere,
& quasi filias vt pœnitētes plāgāt docere, & operatiōes corpo-
ris nostri quasi proximas lamentationibus emundare. Fide-
lium enim mentes quasi deo dicatę virgines sunt. Ciuitates
in quibus humiliant,diuersi dicuntur gradus. Alia est enim pro-
fessio sacerdotum,alia Leuitarum,alias monachorum, alia virgi-
num,alia viduarum,alia coniugatorum. In singulis sunt aliquę
virgines,aliquę non propositum seruantes deuirginantur. Vn-
de: Iuuenes mei & virgines meę abierunt in captiuitatem. Ve
rè enim omnes virgines sunt,quę corpore & spiritu incorrupto
deo seruiunt. Iuuenes quę nouitatem vitę & fortitudinem in-
duerunt: sed multi hostium insidijs & scelerum flagitijs corrue-
runt. d ¶Principes manu suspensi sunt &c. Histo. Prin-
cipes Iudęorum,suis ipsorum manibus,aut hostium eculeo, vel
ceteris tormentis suspensos ex alijs grauioribus manifestium est.
Senibus quoque reuerendis facie & ętate reuerentia nulla impē-
sa est. ¶Principes &c. Allegoricè. doctores sanctę eccle-
się hostium manibus ad alta suspenduntur,quando intentionem
boni operis deferentes ad voluntatem hostium distrahuntur,
& suarum manuum deuincti operibus, quasi in eculeo disten-
duntur

a ¶Nisi Christus,qui seipsum dedit in pretium.
b ¶Potestate.
[2] qui [a] redimeret de manu eorum. In [a]
a ¶Desiderio animarum. ¶Quasi: Quam indigna pari
mur,quam crudelia,quam miserāda.
animabus nostris afferebamus pa [b]
a ¶Qui de cælo descendit. ¶Scripturarum, virtutum.
b ¶Ab impugnatione insidianti a diaboli qui cecidit de
paradiso,vt habitaret in deserto.
nem nobis à facie [c] gladij in deserto. [c]
a ¶Mortalitatis. b ¶Diaboli. c ¶Flatu diaboli.
[b] Pellis nostra quasi clibanus exusta [d]
a ¶Spiritualis qui quasi turbo tempestatis animam
concutit.
¶Aduersarios in odium inducit,quorum sacium, spur-
cum,superbum & crudele oderunt. Et a persona eo-
rum benevolentiam sibi acquirit.
[c] est † à facie tempestatum famis. Mu [e]
a ¶Ecclesias. b ¶Hæretici.
lieres in Sion †humiliauerunt,& uir
a ¶Diuersis gradibus. ¶Non furtim sed publice.
[d] gines in ciuitatibus luda. Princi [a]
a ¶Sacerdotes. ¶Sicut Antiochus,& posti eius.
b ¶Quia hostium crudelitas nec ætati pepercit nec dignitati.
[e] pes manu suspensi sunt: facies se [b]
a ¶Quarum conquestionis locus: Hæc enim fortuna
& pristino honore indigna sunt.
¶Factum spurcū, nefariū, vnde hostes inducuntur in odiū.
[f] num non †erubuerunt. Adolescen [c]
a ¶Masculi in masculos turpitudinem o-
perantes. b ¶Senibus. ¶Quibus nec ætas subuenit.
tibus impudicè abūsi sunt, & pue [d]

distendūtur. vnde sequitur: e ¶Facies sen. non⁹ eru. Nulli enim C
ætati parcitur,quia serpens callidissimus nec pueris misereſ, nec
iuuenes reuereretur,nec parcit senib⁹: omnē ætatē & dignitatē vna
tēpestate inuoluit. Sæpe autē principes ecclesię & seniores contu
meliis affecti, manibus suspensi sunt. f ¶Adolescentibus &c.
Histo. Alia interpretatio. Potentes mo Histo.
lis molebant,& iuuenes ligno confixi
sunt. Sedeciam secundum historiam
plangere videtur,cui oculos rex Baby
lonis euulsit,eumq; molere fecit,& iu-
uenes ligno crucifixit. Sed secundum
nostrā interpretationem Romanorum
tangit flagitiū,qui masculis impudicè
abusi sunt. vnde: Masculi in masculos Rom.d.
turpitudinem operantes. Pueri enim
in ligno corruerunt,q in Christum in
ligno pendētem credere noluerunt. Po
tētes quoque in ligno scādalizati sunt,
quasi pueri,& molis molebant,dum le
gem ad literā infinito circumitu vertē
tes perpetua ęcitate dānati sunt: sicut
Samson erutis oculis molā circūuehit, Iudicum
vt se explicare nō posset,sed i eisdē ober 16.c.
ret vestigijs. ¶Adolescentibus &c. Allego.
Alle. Sunt potētes secularibus diuitijs
& honoribus,sunt & spiritalibus. Illi
qui in seculi pertinacia & cōcupiscen-
tia voluuntur,hi scripturę molam rele
gunt,& terunt: voluunt,& reuoluūt.
Hac mola molunt similaginē panis qui
de ęlo descēdit,& polentā intellectuū
in dei sacrificium. Hi seruore spiritalis
iuuentutis,i martyrio vicerūt ligno cru
cis,fidei firmitate cōfirmati,quorū vn⁹ ait: Gal.6.c.
Mihi absit gloriari,nisi in cruce d. &c.
Senes

Nicolaus de Lyra.

✠ Salomonis Idumęi & alij populi circa Iudęam habitātes erāt
tributarij regi Iudę,sed capta ciuitate multi de Iudęis facti sunt D
eis serui: quia in illa captione fuerunt cum Babyloniis, & sic ha-
buerunt partem aliquam de captiuis. a ¶In animabus no
stris. id est in periculo vitę nostrę. b ¶Afferebamus panē
nostrum. id est victum nostrum. Cuius causa subditur: c ¶A
fa.gla. in defer. vbi ponebantur insidię ad nos spoliandum & in
terficiendum. d ¶Pellis nostra quasi cli.&c. id est exicata
& denigrata. e ¶A facie tēpest. fa. ex defectu enim nutrimenti
cutis deficcatur & nigratur. f ¶Mulieres in Sion. f. Chaldei &
alij aduersarij nostri eis abutendo etiam in loco sacro, & multò
fortius in alijs, ideo sequitur: Virgines &c. g ¶Principes ma.
sus. sunt. quia aliqui de principalibus populi, ex quorum cōsilio
rebellauit Sedecias, in detestationem facti fuerunt patibulis per
manus eorum affixi. h ¶Facies se. nō eru. non parcētes eis ra-
tione prouectę ętatis. In Hebręo habetur: Mola onerati sunt fa-
cies senum &c. quod exponens Ra. Sa. dicit, q; cùm ducerentur
captiui in Babylonem, illi qui ducebant eos, cogebāt eos ad por-
tandum molas ad terendum blada & similia, quib⁹ indiget exer-
citus, nec in hoc deferebant alicui propter senectutē. i ¶Adole
scentibus impu. abu. sunt. vitio Sodomitico. k ¶Et pu. in li.
cor. quia aliqui eorum fuerunt suspensi, vt dicūt aliqui. In Heb.
sic habetur: Et pueri in ligno debilitati sunt. qđ exponit Rab. Sa.
de iuuenibus qui poterant aliquod pondus portare, & illis impo
nebant ligna portāda in itinere, sicut viris grauiora, vt dictū est.
✠Senes Moraliter

✠ principes Christiani per guerras eorum adinuicē sunt impe-
diti. a ¶In ani. no. i. in periculo vitę nostrę. b ¶Afferebam⁹
pa. no. i. acquirebamus victū nostrum. Christiani nāq; qui sunt
inter infideles, multas molestias sustinēt ab eis sine causa, ideo sub-
ditur: d ¶Pellis nostra &c. nā propter defectū nutrimēti calor
naturalis propriā substantiā cōsumit. f ¶Mulie. in Si. hu. Ca-
pta nāq; ciuitate Ierusalem per Sarracenos, probabile est q; talia
mala fecerūt ibi. g ¶Prin. ma. sus. sunt. cūe eīm Guido rex Ieru
salem & magister militię templi capti fuerunt viui. & sic eorum
suspēsio fuit in potestate Soldani, licet nō fuerit factū. talis eīm po
testas man⁹ vocat, sicut vulgariter dicit: Talis ciuitas est in ma-
nu regis. i. in ei⁹ potestate. h ¶Fa. se. nō eru. eos tu piter tractā-
do. i ¶Adolescētibus impu. abu. sunt. tale nāq; vitium satis
cōmune est inter Sarracenos, vt dicit episcop⁹ Aconēn. in li. suo
de gestis trāsmarinis. k ¶Et pue. in lig. corruerunt. id est pue
ri in cunabulis ligneis iacentes, quia nulli ętati parcebatur.

a ¶Senes defecerunt de portis. Histo. Veterani & senio confecti in ipsis portis fame cōsumpti sunt, dum tremulis & confectis artubus ad victualia quærenda egredi niterentur. Vel certè ab hostibus dispersi sunt consiliariī & iudices ciuitatis, vt more solito considerent in portis. Iuuenes quoq; perterriti officijs abrenunti

Allegoricè antes fugerunt de plateis. Senes defecerunt de portis. Allegoricè. Senes scilicet, quorum sensus sunt cani, māsueti, & quieti. Sed si deū offendūt, de portis deficiunt. de quibus dicitur: Aperite mihi portas iustitiæ, &c. In his deficiunt, dum scandalis fatigati, iter rectū destituunt.

Isaiç. 26.a. Iuuenes, deficiunt, de choro psal. in eis spirituale cāticum deficit, & à choro sanctorum alieni obliuiscuntur cāticum domini. b ¶Defecit gaudiū cordis nostri. Sextus locus conquestionis. Præter spem enim in miserijs se esse demonstrāt, & cùm expectarent bonum, in summas deuenisse miserias. ¶Defecit gaudiū

Histo. cordis nostri. Histo. quia Iudæi ad iracūdiam deum prouocauerūt, defecit omne gaudium eorum, & chori quos in solennitatibus ducebant, in luctū versi sunt.

Allego. ¶Defecit &c. Allegoricè Vox est pœnitentium, qui cor contritum & humiliatum deo offerunt. Et quia abest spon

Mat. 9.b. sus, omne gaudium in luctum conuertunt. quod Dauid recuperare desiderās ait: Auditui meo dabis gaudium: Redde mihi læti. Quia spiritali contritione com

Psa. 50.b. †medullā Isa. 30.f. punctus contricionis † medelam continuis orabat fletibus. vnde Isaias: In die qua alligauerit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit in quo .s. vulnº & liuor & plaga tu

2. Reg. 2. d. mens Quoties em̄ anima sagitta peccati

F vulneratur, gaudiū eius dissoluit, cùm ad conscientiam reuertitur. Chorus virtutum in luctum commutatur, quod in Azael rectè figuratur, qui tanquā caprea cursor erat velocissimus. Vnde dum in cautè & precipitantem hostem insequeretur, ictus in inguine perijt. Sic animus qui velocissimos morus suos patientia & grauitate non moderatur, sæpe in fornicationem mentis & corporis precipitatur. Chorus vertitur in luctum, quando in pœnitentibus, virtutum chorus quasi harmonia lugendi deplorat, quod amisit, & intentum seruat pœnitendi, vt post planctus & lachrymas redeat

Histo. chorus idē ad gaudia. c ¶Cecidit &c. Histo. Deiectionē regni

Iere. 13.c. Iudæorum designat, quorum & honor perijt & gloria. vnde suprà: Dic regi & dñatrici: Humiliamini & sedete, quoniam cecidit de capite vestro corona gloriç. Sed in alia interpretatione habetur, descendit. Regnum enim Iudæorum vsque ad Ioacim

Moraliter Psal. 5.c. paulatim descēdit, in Sedecia omnino cecidit. Vndè vox captiuorum luctuosa additur: Vç no. quia p. ¶Cecidit. Moraliter. Corona capitis nostri bona voluntas est, secundum illud: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Tunc ergo mens nostra corona virtutum decoratur, cùm scuto bonæ voluntatis ornatur, sed cū voluntas mutatur, corona amittitur. vnde sequitur: Vç nobis quia pec. Fruſtra enim cæteris laboramus, si coronam nō habemus voluntatis. Ita enim non solùm per excessum, sed etiam per volūtatis pessimę desiderium delinquimus. ¶Cecidit co. Alle.

Allego. Sacerdotes ecclesię & virgines quasi corona decoris, sed hi sæpe cadunt vitijs tabefacti. Fides quoque dum integritatem amittit, quasi corona de capite cadit. Ipse autem dominus secundum Isa

Isa. 28.b. iam ecclesię corona est. vnde: Erit dominus exerci. co. glo. &c. Hāc coronam ecclesia perdit, dum fides Christi corrumpitur in

Pro. 11.b. Histo. quibusdam membris corona cadēte. Vç imminet peccantibus, quia vbi nō est gubernator, ibi ruit populus. d ¶Propterea &c. Histo. Cor Iudæorum in vtraq; captiuitate mœstum fuisse, &

Allegoricè Iere. 8.f. Gen. 3.c. Psal. 38.a. oculos lachrymis & dolore cōtenebratos omnib⁹ patet. ¶Allego. Vox est pœnitentium. Duplex autem mœstitię & dolorjs species est. vnde Ieremias: Dolor meus super dolorē, &c quia peccatorū dolori dolor additur cōpunctiōis. Est dolor malus. de quo dicitur: In dolore paries filios. Est & bonus, secūdū illud: Dolor meus renouat⁹ est. Itaq; post peccatū mœstitia cor humiliat, vt hui⁹ doloris medicina infirmitas absc̄edat. ¶Contenebrati sunt oculi malitia. .s. peccator iniqui & cęcati, vt Christi lumē videre non possint, qui est mons abscisus de monte sine manibus, & in Gen. 2.c. montem magnū exaltatus. ¶Quia disperiit. Id est cū esset æqualis patri, semetipsum exinaniuit, vt qui non videbat, & qui videbant, cæci fiant. Ideo obtenebratis oculis hunc montē non videbant perfidi, quia disperiit. ¶Vulpes ambulaue. in eo. persecutores. .s. vel hæretici, qui male sentiunt de incarnatiōe domini, ecclesiā laceran

Psal. 62.c. tes, & catholicā fidē fraudulēter corrūpentes. Ideo partes vulpium erūt. Vulpes fuit Herodes psecutor Christi & Iohānis. Vnde: Dicite vulpi illi, Sunt & hæretici vulpes, secundū illud: Capite nobis vulpes, quę demoliuntur vineas. Cant. 2.b.

c ¶In æternū. Idē dicendū: Tu autem domine in æternum permanes. Et alibi: Psal. 101.b. Tu autē idē ipse es, &c. ¶Permanebis. Ibidem. d. Nō est tēporalis māsio nec localis, nec aliud quā ipse, sed ipsa vna & individua & permanēs essentia. Q. quamuis filiº se exinaniuerit, formā serui accipiēs, manet tñ in æternū. f ¶Soliū tuū &c. Sedes tua deus in seculū seculi. Et alibi: Re- Psal. 44.d. gnū tuū regnū cūm seculorū. Dū soliū Ibidem. audis: intellige iudicē, & time. Q. deū timē, & mādata eiº obserua. Et si secūdū Eccles. 12.d. hominē iudicaſ, regnū tñ eiº est in æternū. g ¶Quare in perpetuū. Post omnimodas lamētatiōis species, ad cū solū pōes cōuertit, q solus potest cōsolari. ¶Quare in perpe. Hoc nobis assidue exorandū, ne obliuiscaſ nostri, ne derelinquat nos in ppetuū: quod bñ vocabº oramº, sed meliº rebº exoramº. Simus ergo memores eiº, ne obliuiscaſ nostri: qa nō obliuiscēt misereri deus, nisi nos obliuiscamur. & si obliti fuerimus, ipse gratiā inspirat, obliuionē fugat. vnde: Reminiscent & cōuertent ad dñm vniPsal. 21. uersi fines terrę. b ¶Obliuisc. Cui simile est illud: Vsq; quo dñe oblivisci Psal. 12. finē. Nō q; obliuiscat misereri deus, sed cū differt auxiliari, videt oblitus, vt ſiat accēdat desiderium, & dulciº fit solatiū, & ipse interim rideat de pœnis innocētū. Sicut figulº vasa fusa, pbat, vt vasa in Eccles. 27. Rom. 9. ho. fa. qa vasa fi. for. i ¶Cō. cōuertendo

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Senes de. de por. Hierusalem & aliarum Iudęę ciuitatū, vbi ante destructionem sedebant senes autenticè ad iudicandū. b ¶Iuuenes de cho. psal. qa partim erāt trucidati & partim captiuati. propter quod subdit: Defe. gau. cor. no. &c. & patet litera. c ¶Cecidit. Hīc consequenter explicat miseriam ex destructione regni, cùm dicitur: Ceci. co. & subditur causa: d ¶Vç no. quia pec. q. d. hoc malum & alia propter peccata nostra incurrimus. e ¶Ideo conte. sunt &c. ex continuo fletu, consequēter explicat miseriam ex destructione templi, cū dicitur: f. ¶Propter mon. Sion. id est propter templum in monte Sion ędificatum. g ¶Vulpes am. in eo. id est in ruinis templi, quia solent habitare in locis desertis. h ¶Tu autem d. &c. q. d. licet templum sit destructū, quòd dicebatur sedes tua, eò q; ibi erat propitiatorium, tamen remanet firmum solium tuum in cęlo, vbi principaliter relucet tuum dominiū: & ideo conuertit se Ieremias ad implorādū dei misericordiā di. i ¶Qua. in per. &c. q. d. non decet tuā clemētiā. iò subdit: k ¶Co. &c. qa debita cōuersio liberi arbitrij ad deū, pſupponit instinctū diuinū, q dicit gra præueniens.

✠ Innouz Moraliter

✠ a ¶Senes dese. de por. vbi prius sedebant ad iudicandum, nā ad Sarracenos translata est potestas iudicandi. b ¶Iuuenes de choro psal. qa subtracta est omnis materia gaudij. c ¶Cecidit corona capi. nostri. Non enim est hodie rex Ierosolymitanus nisi solo nomine. Cętera patent vsque ibi: g ¶Vulpes am. in eo. id est Sarraceni ad modū vulpium dolosi. h ¶Tu autem domine in ęternum per ma. &c. ideo potes adhibere remedium pro voluntate tua. i ¶Quare in perpetuum obli. nostri, id est per tam longum temporis spatium. Et quoniam defectus nō est ex parte tua, sed nostra, ideo subdit: k ¶Conuerte nos domine ad te &c. innoua dies nostros sicut à principio. id est quando terra sancta erat liberè in manibº corū fidelium.

✠ Sed proȝicis

quia cõuersio reparationis initiũ est dierũ æternitatis: innouatio æternitatis perceptio. Conuerte nos d. Auersiones nostrę multę sunt. Vnde alibi: Cõuerte nos deus salutaris noster: conuerte per gratiã, & conuertemur quantũ est in nobis arbitrio libertatis. vn de: Gratia dei sum id quod sum, & gratia ei⁹ in me vacua nõ fuit. Gratia enim vocãtis pręcedit, & excitat libertatẽ voluntatis. Nostrum est quòd decidimus: dei, quòd resurgimus. Homines em̃ ea ro sunt, spũs vadẽs & nõ reuertẽs. Non est enim volẽtis neq; currentis, sed miserẽtis dei. Notandũ tñ, quòd gratia dei non conuertimur, nisi & nostra voluntate conuertamur. Est autem quoddam velamẽ nostrę infirmitatis sensib⁹ nostris obiectũ, qđ nisi illuminatione dei fuerit remotum, conuerti non valemus: libertas ergo per gratiam redditur. Semper ergo nobis orandum est: Conuerte nos domine, & conuertar ad te. b ¶ Iratus es. Prima repulsio est, qua tẽtatori tradimur. Secunda cũ tentati succumbimus ad tentandum sine ira dei repellimur. de qua dicitur: Non repulit deus plebẽ suam quã pręscivit. Qñ autẽ vincimur sed postea non pœnitemus, irascitur de us vehementer. vnde: Quis novit ptãtẽ iręturæ, &c. Aliquando enim irascit, vt pater, quando verbis increpat delinq̃ntem, & facit pœnitentem. Irascitur autẽ vt dominus, quando corripit vt durus & statim vlciscitur. vñ Moyses: Ne irascatur furor tuus contra populum tuũ. Vt iudex irascetur, cũ dicet: Ite maledicti, &c. cùm iam nec pœnitẽtiæ nec venię locus erit. ¶ Gilbertus. Sufficiant hæc ad expositionẽ lamentationum Ieremię q̃ de patrũ fontib⁹ hausi ego Gilbertus Antiñodorẽsis ecclesię diacon⁹.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Innoua dies nostros si. a prima in mirabilibus tuis introduxisti nos in terram promissionis. b ¶ Sed proiiciens repulisti nos. in captiuitatem eñ ciendo. c ¶ Iratus es contra nos. puniendo vltra id quod possumus sustinere. dicet hęc pœna non excedat ordinem iustitię, q. d. respice nos oculo pietatis & misericordię, quia tibi proprium est misereri & parcere, qui vivis & regnas de⁹ in secula seculorum, amen.

Mirabiliter

b ¶ Sed proi. repulisti nos. & maximè à tẽpore Saladini, &c.

¶ In cap. v. vbi dicitur in posilla: Recordare.

Diuisio operis Ieremię.

ADDI. Vltimò sequitur orõ Ieremię, pphetæ, p ppło trãsmigrato exeũtis. & diuidit i octo ptes principales. in prima nãq; ad modũ bñ orãtis, & deuotè inuocat ad se, & excitat diuinam miserationem & pietatem, dicẽs: Recordare dñe qd acciderit nobis. Secũdò verò narrat & refert suam vtilitatẽ & infelicitatẽ & afflictionẽ. & q̃tũ ad amissionẽ possessionũ, dicẽs: Hęreditas nr̃a ꝑ⁹fa est ad extraneos, & quò ad amissionẽ amicorũ subdẽs: Pupilli facti sum⁹ absq; pr̃e. & quò ad amissiõem cibariorũ addens: Aquã nostrã pecũia bibim⁹. & quò ad amissionẽ libertatis subdẽs: Ceruicib⁹ nr̃is minabamur. & q̃ ad parẽtes subdẽs: Patres nr̃i peccauerũt, & non sunt. & quò ad amissionẽ ptãtis & autoritatis subdẽs: Serui dñati sũt nr̃i. & quò ad amissionẽ pacis & securitatis addẽs: In manibus nostris. & quò ad amissionẽ pulchritudinis & sanitatis concludens: Pellis nostra q̃si cliban⁹ exusta est. Tertiò ꝑò recitat aduersariorũ multiplicẽ iniq̃tatẽ & abusionẽ, q̃ abusi sunt i captiuatis, vt ex hoc de⁹ magis ad misericordiã ꝓuocaret, & hoc facit ibi: Mulieres in Sion humiliauerũt & virgines i ciuitatib⁹ Iuda. Deinde verò malitiam & crudelitatem subdens: Principes manu suspensi sunt, facies senum non erubuerunt. deinde verò ipsorũ negtiam & fœditatem, subdens: Adolescentulis i puerę abusi sũt. Quartò ꝑò ꝓpheta deplorat pristinã dignitatẽ & pristinã cõsolationẽ, qa & defecit sapia & scia, & lętitia & excellẽtia q̃ cõsueuerant quę consueuerãt esse in Ierusalẽ. Quantũ ad sapientiã dicit: Senes defecerũt de portis. quantùm ad lętitiã subdit: Iuuenes de choro psallentiũ. quantũ ad excellentiã cõcludit: Cecidit corona capitis nostri. Quintò verò ꝓpheta explicat suã iniquitatẽ & confitetur iustã punitionẽ, ibi: Vę nobis, qa peccauimus. propterea mœstũ factũ est cor nostrũ. Sextò verò laudat & prędicat diuinã durationẽ, ibi: Tu autẽ dñe in ęternũ permanebis. Septimò verò implorat dei benignitatem, & petit sui reditus & suę conuersionis acceleratiõnem. redit⁹ quidẽ vel de Babylonica captiuitate in Ierusalem, vel potius & melius de incredulitate ad Iesu Christi fidẽ: & hoc facit ibi: Quare in perpetuũ obliuiscẽris nostri. Sequit: Conuerte nos domine ad te, & cõuertemur. Octauò & vltimò intuẽt & cernit diuinã seueritatẽ, & per cõsequens aliqualem dilationẽ exauditionis de hoc quod petit ita celeriter impleri, cõcludẽs: Sed proñciẽs repulisti nos, irat⁹ es cõtra nos vehemẽter: & in hoc Threni Ieremię finiunt.

Vulgata editio de qua fit mentio in prologo sup. Baruch, exponit in prologo sup. Ezechielẽ. Cętera plana sũt.

Incipit præfatio in librum Baruch prophetæ.

LIber iste qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo canone non habetur: sed tantùm in uulgata editione, similiter & epistola Ieremiæ. Propter notitiam autem legentium hîc scripta sunt, quia multa de Christo nouissi misq; temporibus indicant.

Incipit Baruch propheta.

Caput I.

HÆc uerba libri quæ scripsit Baruch filius Nerię, filñ Maasię, filñ Sedecię, filñ Sedei, filñ Helciæ in Babylonia, in anno quinto & in septimo die mensis, in tẽpore quo ceperunt Chaldæi Ierusalem, & succenderunt eam igni. Et legit Baruch uerba libri huius ad auditum

D

Diuisio libri

Nicolaus de Lyra.

HÆc verba libri. Post librũ Tobię secũdũ ordinẽ tpis sequitur liber Baruch immediatè. nã histo ria Tobię cõtigit tẽporibus Ezechię regis Iuda, vt ostensum est suprà in principio libri Tobię. Baruch autẽ fuit notari⁹ Ieremię à tpe Ioacim filñ Iosię, vt habetur Iere. xxxvj. & destructa Ierusalẽ per Chaldęos cũ Ieremia descẽdit in Aegyptum post interfectionẽ Godoliæ, Iere. xliij. & postea scripsit librũ istũ quãtũ ad illã partẽ, cui⁹ fuit autor. quãtũ aũt ad epistolã Ieremię (q̃ ponit in hoc libro, cui⁹ tñ nõ fuit autor sed tm̃ scriptor) scripserat ante destructionẽ ciuitatis, vt videbit infrà dño cõcedẽte. Igit liber iste in duas diuidit ptes. In librũ Baruch scribẽs, & in epistolã Ieremię q̃ incipit ca. vj. Prima diuidit in tres ptes: qa primò circa librũ Baruch ponit descriptiõis act⁹. Sed ò legẽdi modus, ibi: Et legit Baruch. Tertiò libri processus ibi: Et dicetis. Circa primùm primò ponitur scriptoris genus, cùm dicitur: Et hæc verba libri que scripserat Baruch filius Neriæ &c. & secundum regulã Hebrçorũ pater Baruch & au⁹, & cęteri q̃ ponunt hîc habuerũt spm̃ prophetię sicut & ipse. Dicũt em̃ q̃ in principio alicui⁹ prophetę ponit nomẽ prîs ei⁹ & aui & sic cẽdẽdo, ꝓ hoc daꝫ intelligi q̃ spm̃ ꝓphetię habuerũt. Sciẽdũ etiã, q̃ dictio copulatiua cùm dicit: Et hæc verba libri. Copulat ad verba Ieremię, q̃ Baruch scripserat añ. Sed ò ponit descriptiõis loc⁹, cũ dicit: c ¶ In Ba. Sed hoc videt alicui falsum, qa Iere. xliij. dicit, q̃ cũ Ieremia & alij⁹ Iudęis qui remãserãt in Iudęa, descẽdit in Aegyptũ, & nõ fuit in Babylonia cũ alij⁹ captiuatis. Dicẽdũ, q̃ mortuo Ieremia in Aegypto, Baruch fuit in Babylonia ad captiuorũ cõsolationẽ, & maxiè qa Ieremias ꝓphetauerat Aegyptũ citò destruẽdã ꝑ Nabuchodonosor regem Babylonis, Iere. xliij. Tertiò ponitur descriptionis tẽp⁹ cùm dicitur: f ¶ In anno qui in. f. à destructione Ierusalem per Chaldęos. sic enim numerabãt Iudęi à tẽpore captiuitatis Babylonicę, sicut modo computant à tempore captiuitatis suę per Romanos, incipiendo à destructiõe Ierusalem facta p Titũ & Vespasianum. g ¶ Et in septimo die mensis. Nõ dicitur hîc qs mẽsis fuerit, & ideo videtur, q̃ fuerit primus mensis. h ¶ In tempore quo Chaldæi ceperũt Ierusalem. id est à tempore illo vñ incipiebat Iudęorũ numeratio, vt dictũ est. i ¶ Et legit. Hîc cõsequẽter ponit circa librũ istũ legẽdi modus. & primò in Babylonia. secũdò in Ierosolyma, ibi; & collegerũt. Circa primũ dicitur:

Et legit

¶ Et legit Baruch verba libri huius E ad aures Iechoniæ &c. Sed contra hoc videtur, quòd Iechonias iste erat in carcere regis Babylonis. Dicendum quòd non erat in carcere clausus saltē continuè, eò quòd esset nobilis & rex Iuda, vel si erat clausus, non tamen taliter, quin Baruch posset ad eum accedere, talis enim accessus frequenter conceditur detentis in carcere. a ¶ Et ad aures vniuersi populi venientis ad librum. scilicet Iudaici in Babylonē ducti. b ¶ Et ad aures potentium filiorū re. qa ducti fuerant ibi aliqui de semine regio, vt habetē Daniel. & fuerunt in magna potestate, sicut patet ex eodem libro de Daniele & sociis eius. Cætera patent vsq; ibi: c ¶ Ad flumen Sodi. id est iuxta flumē sic vocatum, sicut dicitur Ieremiæ. xlvj. c. Ad flumē Euphraten

† in conspectu domini victi sunt, id est iuxta flumen Euphraten. d ¶ Qui audientes plorabant. vt pœnitētes de peccatis, pro quibus captiuati erant. e ¶ Et ieiunabant & orabant in conspectu domini. affligendo corpus, & spiritum offerendo, vt sic eorū afflictionē deus respiceret, & captiuitatem relaxaret. f ¶ Et collegerunt. Hīc consequenter describitur lectio libri huius in Ierusalem. Nam Iudæi habitantes in Babylone fecerunt librū Baruch transcribi, & miserunt in Ierusalem, vt legeretur ibi: & cum hoc miserunt pecuniam, vt inde emerentur necessaria pro sacrificijs & oblationibus ibidem fiēdis. & hoc est quod dicitur: ¶ Et collegerūt pecuniam. Et patet litera vsque ibi: g ¶ Cum acciperent. Sciendum tamen, quòd hoc uidetur alicui falsum quod hīc dictum est: quia omnes Iudæi qui erant in Iudæa interfecto Godo-

F lia, descenderunt in Aegyptum, vt dictum est suprà. & ideo non videtur, quòd tunc in Ierusalē fuerit populus Iudaicus, nec sacerdotes sacrificia offerentes, & maximè quia j. Esdræ. iij. dicitur, quòd Zorobabel & illi qui redierūt de captiuitate Babylonica erexerunt altare super bases suas, & obtulerunt super illud holocaustum domino, quod fuit per longum tempus post ista: propter quod videtur, quòd à destructione ciuitatis & tēpli per Chaldæos vsq; ad reditum captiuitatis Babylonicæ non fuit in Ierusalem altare holocausti erectum, nec sacerdotes offerentes sacrificia: propter quæ & consimilia liber iste apud Hebræos apocryphus reputatur. Potest tamen dici, quòd licet interfecto Godolia, quem rex Babylonis præfecerat terræ Iuda, totus populus Iudaicus qui remanserat in Iudæa, fugerit in Aegyptum timens, quòd rex Babylonis mitteret contra eum exercitum ad vindicandum mortem Godoliæ, videns tñ postea quòd non mitteret, & audiens Ieremiam prophetantem, q; rex Babylonis Aegyptum inuaderet, pro magna parte rediit in Ierusalem propter loci sanctitatem: & inter redeuntes fuerunt alii qui sacerdotes, quorum principalis fuit Ioacim hīc nominatus, non tamen fuit filius summi sacerdotis: quia Iosedech summus sacerdos cum Sedecia rege fuit ductus in Babylonem: cui in summo sacerdotio succedit Iesus filius ei⁹ in reditu captiuitatis Babylonicæ, vt patet. j. Esdræ. iij. & Zach. Ioacim autē fuit filius iſtius Iesu secūdū historiographos postea fuit summus sacerdos, & non iste Ioacim, de quo fit hīc mentio. vnde dicitur hīc ad Ioacim filium Helchiæ, ad distinctionem alterius. Ad illud autem quòd dicitur de erectione altaris post reditum captiuitatis Babylonicæ, dicendum quòd scriptura loquitur ibi de solenni erectione post reditum captiuitatis

res Iechonię filij Ioacim regis
a Iuda, & ad aures uniuersi po-
b puli uenientis ad librum, &
ad aures potentium filiorum
regum, & ad aures presbyte-
rorum, & ad aures populi à
minimo usq; ad maximū eo-
rum, omnium habitātium in
c Babylonia ad flumen Sodi.
d Qui audientes plorabant &
e ieiunabant, & orabant in con-
f spectu domini. Et collegerunt
pecuniam † secundum quod
potuit uniuscuiusq; manus.
Et miserunt in Ierusalem ad
Ioacim filium Helchię filij Sa-
lom sacerdotē, & ad reliquos
sacerdotes, & ad omnē popu-
lum qui inuēti sunt cum eo in
g Ierusalem, cùm acciperent
h uasa templi domini, quę abla-
i ta fuerant de tēplo, reuocare
k in terrā Iuda: decima die men-
l sis Siban, uasa argentea quæ
fecit Sedecias filius Iosiæ rex
Iuda posteaquā cepisset Na-
buchodonosor rex Babylonis
Iechoniā, & principes, & cun-
ctos potentes, & populum ter-
ræ ab Ierusalem: & duxit eos
uinctos in Babylonē. Et dixe-
runt: Ecce misimus ad uos pe-
cunias, de quibus emitte holo-
caustomata & thus, & facite
manna: & offerte pro peccato
ad aram domini dei nostri. Et
m orate pro uita Nabuchodono-
sor regis Babylonis, & pro ui-
ta Balthasar filij eius, ut sint di-
es ipsorū sicut dies cæli super
terram, & ut det dominus uir-
n tutem nobis, & illuminet ocu-
o los nostros, ut uiuamus sub
p umbra Nabuchodonosor re-
gis Babylonis, & sub umbra
Balthasar filij eius, & seruia-
q mus eis multis diebus, & in-
r ueniamus gratiam in conspe-
ctu eorum. Et pro nobis ipsis
s orate ad dominum deum no-
strum, quia peccauimus do-
mino deo nostro, & non est
auersus furor eius à nobis
usque in hunc diem. Et legi-
te librum istum, quem misi-
t mus ad uos recitari in tem-
plo domini in die solenni, &
u in die opportuno. Et dicetis
x

tis prædicto modo redeuntes erexerant altare paruū ad sacrificandum domino pro- G
ut poterant bono modo, sicut patriarchę & prophetæ frequenter leguntur altaria erexisse ad sacrificandum domino. ¶ Cum acciperent vasa. Hīc est constructio suspensiua & intricata sententia: pro cuius intellectu sciendum, quòd cum Iechonia rege Iuda in Babylonem ducto fuerunt vasa templi domini aurea trāsportata: pro quibus rex Sedecias in regno Iudæ succedens, fecit vasa argentea: quia non poterat facere aurea. Fecerat Roboam filius Salomonis pro scutis aureis quæ abstulit Sesach rex Aegypti, fecit scuta ærea. iij. Regum. xiiij. & illa vasa argentea captiuato Sedecia fuerunt in Babylonem portata: quæ saltem pro parte redierunt Iudæi in Babylonem ducti, & miserunt in Ierusalem pro cultu dei cū pecunia pro sacrificijs collecta, vt dictum est, & hoc est quod dicitur: ¶ Cum acciperet scilicet dictus Ioacim sacerdos. h ¶ Vasa templi dñi quæ ablata fuerunt de templo. Sedecia rege capto. i ¶ Reuocare in terra Iuda. id est vt remitterentur in Ierusalem, quę est metropolis in terra Iuda. k ¶ Decima die mensis Siban. qui correspōdet partim Maio & partim Iunio apud nos. consequenter ostendit quæ fuerint illa vasa, cùm dicit: l ¶ Vasa argentea quæ fecit Sedecias Et patet ex dictis litera vsq; ibi: m ¶ Et orate pro vita Nabuchodono. Ex eius ēm pacifico statu dependebat pax terræ Babylonicę, & per consequens pax Iudæorum: propter quod petebant orari pro vita regis & filij eius secundum monitionem Ieremiæ xxix. b. Orate pro ciuitate ad quam transmigrati estis, quia in pace illius erit pax, vestra. n ¶ Vt det dominus virtutem nobis. Primò petierunt orari pro bono statu regni, quod est magis commune, posita pro bono suo quod erat magis speciale. o ¶ Et illuminet oculos nostros. in veritatis cognitiōe. p ¶ Vt viuam⁹ ex quo de⁹ ordinauit nos in eius seruitutem re digere. q ¶ Et seruiamus eis. scilicet humiliter obtemperantes voluntati diuinæ. r ¶ Et inueniamus gratiam in conspectu eorum. vt non cogant nos idololatrare, sed permittant nos deo pacificè deseruire. s ¶ Et pro nobis ipsis orate ad dominum deum nostrum. id est orate, vt dimittat nobis peccata nostra. Consequenter subditur de lectione libri Baruch, cùm dicitur: Et legite librum istum, quem misimus ad vos. t ¶ Recitari in templo domini. Licet enim templum esset combustum, remanserat tamen platea atrij, in qua conueniebant Iudæi ad orandum & audiendum verbum dei. v ¶ In die solenni. id est in diebus solennibus, in quibus magis conuenichat populus. x ¶ Et dicetis. Postquam descriptus est circa librū Baruch legendi modus, hīc consequenter describitur libri processus, in quo primò ponitur humilis deprecatio. secundò vtilis informatio. iij. capitibus: Audi Israel. vbi incipit tertium cap. secundum significationē Hiero. Prima in tres. sicut dicitur Eccle. xxxv. cap. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & ideo primò ponitur orantis humiliatio, secundò humiliantis se deprecatio, ibi: Et nunc domine deus. tertiò deprecantis conclusio, ibi: Et nunc domine omnipotens. Circa primum ponitur orantis humiliatio in duobus: primò confitendo propriam culpam. secundò confitendo pœnam iustè illatam in principio secundi capit. Circa primum dicitur: ¶ Et

¶ dicetis

dicetis, verba Baruch recitando.
A a ¶Domino deo nostro iustitia. Est enim iustitiæ regula. b ¶Nobis autem confusio faciei nostrę. in peccatorum nostrorum cōfessione. c ¶Sicut est dies hęc. hoc supple manifestat in inflictione pœnę. d ¶Omni Iuda. id est omni Iudæo de regno Iudæ. Regnum autem Israel captiuatum fuerat p longum tempus antè. e ¶Et habitā-
†obaudiui mus tibus in Ierusalem. maximè, nam illam obsederunt Chaldæi & combusserunt, populum partim occidentes, & partim captiuātes. f ¶Regibus nostris. tres enim reges successiuè fuerant cōfusibiliter tractati. Nam Ioacim filius Iosiæ fuit interfectus, & extra portas Ierusalem proiectus: sicut prędixerat Ieremias xxij. Sepultura asini sepelief, &c. Iechonias filius eius in Babylonem ductus & incarceratus, & Sedecias succudens exoculatus, & in Babylonem ductus, & ibidem ignominiosè mortuus, sicut dictum fuit Abacuk. j. g ¶Et principibus nostris & sacerdotibus nostris. qui fuerunt partim occisi & partim capti. h ¶Et prophetis nostris &c. scilicet falsis, asserentibus Ierusalem à Chaldæis, non esse capiendam. Potest hoc etiam exponi de prophetis veris, qui populi sui cōfusionem suam reputabāt.
i ¶Peccauimus ante dominū. Licet autem Baruch esset iustus & bonus, tamen connumerat se peccatoribus, eò quòd erat de eodem
B populo. k ¶Et non credidimus prophetis ipsius. l ¶Diffidentes in eum. id est de protectione eius. m ¶Et non fuimus subiectibi. humiliter ei obediendo. n ¶Et non audiui. verba eius respuendo. o ¶Ut ambularemus in mā. Ad hoc enim data fuit lex in deserto. Exo. xx. p ¶Eramus incredibiles. ad do. Moysen & alios seruos eius exasperādo.
q ¶Et dissipati recessimus &c. Homines enim mali sunt in seipsis dissipati, quia ratio trahit ad bonū, & sensualitas & consuetudo peccandi ad oppositum: secūdū quod deducit Philosophus. viij. ethico.
r ¶Et adhęserunt nobis multa mala. culpæ & pœnę. s ¶Et maledictiones quæ constituit domi. Moysi. Deu. xxvij. & xviij. t ¶Qui eduxit pat. no. de terra Aegypti. Exo. xiij. v ¶Dare nobis terram fluentem lac & mel. id est ad dandum nobis terram bonam & fertilem. x ¶Sicut hodierna die. supple apparet super nos maledictio dei, q tecti sumus inde. y ¶Et non audiuimus vocem domini dei nostri. Replicatio est eius quod suprà dictum est, sicut in orationibus solet idem pluries replicari ad maiorem affectus expressionem: & idem fit etiā in sequētibus. z ¶Operari diis alienis. id est sacrificare eis. a ¶Faciētes mala ante oculos domini dei no. quibus omnia nuda sunt & aperta, Heb. iij. d Vel dicit: b ¶Ante oculos domini.
†Dm.d. quia tempore Manasse regis Iuda in templo domini fuerūt idola posita, quibus idololatræ sacrificabant

a Domino deo nostro iustitia, nobis autem
b confusio faciei nostræ, sicut est dies hæc, o-
c mni Iuda & habitantibus Ierusalem, regi-
d bus nostris, & principibus nostris, & sacer-
e dotibus nostris, & prophetis nostris, & pa-
f tribus nostris. Peccauimus ante dominum
g deum nostrū, & non credidimus diffiden-
h tes in eum, & non fuimus subiectibiles il-
i li, & non audiuimus uocē domini dei no-
k stri, ut ambularemus in mandatis eius quę
l dedit nobis. A die qua eduxit patres no-
m stros de terra Aegypti usque ad diem hanc
n eramus incredibiles ad dominum deum
o nostrum: & dissipati recessimus, ne audi-
p remus uocem ipsius. Et adhæserunt no-
q bis multa mala & maledictiones, quæ con-
r stituit dominus Moysi seruo suo: qui ædu-
s xit patres nostros de terra Aegypti, dare
t nobis terram fluentem lac & mel, sicut ho-
u dierna die. Et non audiuimus uocem do-
x mini dei nostri, secundum omnia uerba
y prophetarum, quos misit ad nos & ad iu-
z dices nostros, & abiuimus unusquisque in
a sensum cordis nostri maligni, operari diis
b alienis, facientes mala ante oculos domini
c dei nostri. Caput II.

d Propter quod statuit domi-
e nus deus noster uerbum
f suum, quod locutus est ad
g nos, & ad iudices nostros,
h qui iudicauerunt in †Ieru-
i salē & ad reges nostros, & ad principes no-
k stros, & ad omnem Israël & Iudā: ut addu-
l ceret dominus super nos mala magna, quę
m non sunt facta sub cælo, quemadmodum
n facta sunt in Ierusalem, secundum ea quæ
o scripta sunt in lege Moysi, ut manducaret
p homo carnes filij sui, & carnes filiæ suæ. Et
q dedit eos sub manu regum omnium, qui
r sunt in circumitu nostro, in improperium
s & in desolationem, & in omnibus populis
t in quibus nos dispersit dominus. Et facti
u sumus subtus, & non suprà: quia peccaui-
x mus domino deo nostro, non obaudien-
y do uoci ipsius. †Domino deo nostro iusti-
z tia, nobis autem & patribus nostris confu-
a sio faciei, sicut est dies hęc. Quia loquutus
b est dominus super nos omnia mala hæc
c quæ uenerunt super nos, & non fumus de-
d precati faciem domini dei nostri, ut reuer-
e teremur unusquisq; nostrum à uiis nostris
f pessimis. Et uigilauit dominus in malis, &
g adduxit ea super nos, quia iustus est dñs in
h omnibus operibus suis, quæ mandauit no-
i bis: & non audiuimus uocem ipsius, ut ire-
k mus in præceptis domini, quę dedit ante fa-
l ciem nostram. †Et nunc domine deus Isra-

CAP. II C

Propter quod statuit dominus. Hîc cōsequēter ponitur orantis humiliatio, confitendo pœnam illatam esse iustam, cùm dicitur: c ¶Propter quod statuit dominus. id est firmiter disposuit, d ¶Verbum suum. de iusta punitione peccatorum. e ¶Quod locutus est. per Moysen & alios prophetas. f ¶Ad nos & ad iudices nostros. &c. ita quòd nullus excusare se potest de ignorantia. g ¶Vt adduceret dominus super nos. iustè: h ¶Mala magna quæ non sunt facta sub cælo. in alia gente. Quantò enim peccatum est grauius, tantò etiā grauior debet esse pœna. Populus autem Israel propter legem à deo sibi datam & alia beneficia fuit in altiori statu, quàm cæteri populi, sicut dicitur Psal. cxlvij. b. Non fecit taliter omni nationi, &c. propter quod ejus peccatū fuit grauius: quia quantò status altior, tantò casus grauior: ideo fuit maiori pœna dignum. i ¶Vt manducaret homo carnes filii sui. licet hoc nō legatur esse factum. iij. Reg. &. ij. Parali. in obsidione Ierusalem per Chaldæos, tamē credēdum est hoc fuisse factum, vt dicit hîc propheta Baruch. quia non omnia sunt in illis libris scripta, & maximè qa idè legitur factum. iij. Reg. vj. in obsidione Samariæ, & in obsidione Ierusalem per Romanos, secundum quod refert Iosephus & alij historiographi. k ¶Et dedit eos sub manu regum omnium &c. sicut D patet ij. Regum & Iudicum in pluribus locis. l ¶In improperium †Israel & in desolationem. nam multa inferebantur cōuitia & grauia Iudęis, inter Gētiles tempore captiuitatis m ¶Domino deo nostro iustitia. Exponatur vt suprà: quia repetitio est eiusdem ad maiorem affectus expressionem. n ¶Et non fumus deprecati fa. do. Frequēter enim legitur in prædictis libris, q Iudæi pro peccatis suis à deo percussi per pœnam non reuerteban tur ad deū per pœnitētiam. o ¶Et vigilauit dominus in ma. scilicet pœnæ iustè super nos adducendis. p ¶Quæ dedit ante faciem nostram. i. clarè & manifestè, ita quòd non possumus nos excusare p ignorantiam. q ¶Et nunc domine. Postquam posita est orantis humiliatio, hîc consequēter ponitur humiliātis se deprecatio. Et diuiditur Diuisio in tres partes, quia primò in oratione allegatur dei magnificētia. Secūdò orantis populi pœnitentia, ibi: Respice domine. Tertiò diuini cultus ignominia, ibi: Et posuisti templū. Circa primū sciendū q sicut dicit. iij. ethico. Magnificus inclinat ad dādū, q petit, qñ bñficia prius p̄stita q eū allegant. & ideo hîc allegantur beneficia à deo p̄stita populo Israel in exitu de Aegypto, cū dicitur: Et nunc domine deus Israel. licet enim esset deus omnium per creationem, dicebatur tamen deus Israel per cultum specialem.

Qui

ël, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu ualida,& in signis,& in prodigiis,& in uirtute tua magna,& in brachio excelso,& fecisti tibi nomen sicut est dies iste: peccauimus,impiè egimus, iniquè gessimus domine deus noster in omnibus iustitiis tuis. Auertatur ira tua à nobis: quia derelicti sumus pauci inter gentes,ubi dispersisti nos. Exaudi domine preces nostras,& orationes nostras: & educ nos propter te,& da nobis inuenire gratiam ante faciem eorum,qui nos abduxerunt,ut sciat omnis terra,quia tu es dominus deus noster,& quia nomen tuum inuocatum est super Israël,& super genus ipsius.†Respice domine de domo sancta tua in nos,& inclina aurem tuam & exaudi nos. Aperi oculos tuos & uide: quia†non mortui q̃ sunt in inferno,quorum spiritus acceptus est à uisceribus suis,dabunt honorem & iustificationem domino:sed anima quæ tristis est,super magnitudinem mali,& incedit curua & †infirma,& oculi deficientes,& anima esuriens dat tibi gloriam,& iustitiam domino: quia non secundum iustitias patrum nostrorum nos fundimus preces,& petimus misericordiam ante conspectum tuum domine deus noster. Sed quia misisti iram tuam & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum,dicens:Sic dicit dominus: Inclinate humerum uestrum,& ceruicem uestram,& opera facite regi Babylonis,& sedebitis in terra quam dedi patribus uestris. Quòd si non feceritis nec audieritis uocem domini dei uestri operari regi Babyloniæ,defectionem uestram faciam de ciuitatibus Iuda,& à foris Ierusalem: & auferam à uobis uocem iucunditatis,& uocem gaudij,& uocem sponsi,& uocem sponsæ:& erit omnis terra sine uestigio ab inhabitantibus eam. Et non audierunt uocem tuam,ut operarentur regi Babylonis: & statuisti uerba tua quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum,ut transferrentur ossa regum nostrorum,& ossa patrum nostrorum de loco suo. Et ecce sunt proiecta in calore solis,& in gelu noctis,& mortui sunt in doloribus pessimis, in fame & in gladio & in emissione. Et posuisti templum in quo inuocatum est nomen tuum in ipso,sicut hæc dies,propter iniquitatem domus Israël & domus Iuda. Et fecisti in nobis domine deus noster secundum omnem †bonitatem tuam,& secundum omnem miserationem tuam illam magnam: sicut locutus es in manu pueri tui Moysi,in die qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israël,dicens:Si non audieritis uocem meam,multitudo hæc magna conuertetur in minimam gentem,quoniam ego eos dispergam: quia scio,quòd me non audiet populus. Populus est enim dura ceruice. Et conuertetur ad cor suum in terra captiuitatis suæ,& scient quia ego sum dominus deus eorum. Et dabo eis cor,& intelligent:& aures,& audient. Et laudabunt me in terra captiuitatis suæ,& memores erunt nomi-

a ¶Qui eduxisti po.tuũ de terra Aegypti. de qua p se non poterat egredi.b ¶In manu ualida.i.in potestate magna. c ¶Et in signis.quantũ ad minora miracula.d ¶Et in prodigijs.quãtùm ad maiora.vnde dicitur prodigium, quasi procul à digito, cuiusmodi est miraculum rarò visum. e ¶Et in virtute tua magna.sicut patet in diuisione rubri maris, & in multis alijs populo Israel exhibitis. f ¶Et fecisti tibi nomen.per hoc enim diuulgatum fuit nomẽ domini per orbem.g ¶Sicut est dies iste.i.sicut prẽsens tẽpus manifestat, per scripturas canonicas de istis memoriam facientes. h ¶Peccauimus.in nosmetipsos. i ¶Impie egimus.erga deũ.k ¶Inique gessimus.erga proximũ. l ¶Auertatur ira tua à nobis.i.pœna nobis à te inflicta. m ¶Quia derelicti sumus pauci.Nam multi de Iudæis fuerant gladio & fame mortui. n ¶Exaudi domine preces nostras.factas verbaliter. o ¶Et orationes nostras.factas mentaliter. nam secundũ Damascenum,oratio est ascẽsus mentis in deum. p ¶Et educ nos. de captiuitate Babylonis. q ¶Propter te. id est ex tua bonitate.& non ex meritis nostris.r ¶Et da nobis inuenire gratiam.i.vt sciant Gentiles,quia tu es dominus deus noster,per hocquòd inueniemus gratiam principum in terra aliena.s ¶Respice domine.Hîc consequẽter ponitur populi deprecantis pœnitentia, ex qua mouetur deus ad exaudiendum orationem deprecantium, cùm dicitur: Respice domine de domo sancta tua.id est de cœlo,quod dicitur eius domus, quia licet sit vbiq; per potentiam,essentiam, & præsentiã: tamen ibi specialiter relucet eius maiestas & gloria.t ¶Quia non mortui qui sunt in inferno.id est,reconditi in sepulchro:vel in inferno,quantùm ad animas, quæ tunc omnes ibi descendebant,dabunt honorem & iustitiam domino: quia sunt extra statum merendi. v ¶Sed anima quæ tristis est,per cõtritionẽ veram. x ¶Super magnitudinem mali:& ince.curua. per verã humiliationem. y ¶Infirma.p propriæ fragilitatis cõsiderationem.z ¶Et oculi deficientes.proprios defectus & nõ alienos attendentes.a ¶Et anima esuriens .i. iustificari desiderans. Math.v.a. Beati qui esuriunt,& sitiunt iustitiam.b ¶Dat tibi gloriam, Psal.l.d. Sacrificium deo spiritus contribulatus.c ¶Quia non secundum iustitias patrum nostrorum. quia non fuerunt peccatores sicut & nos.d ¶Nos fundimus &c. misericordiam. id est preces misericordiam postulantes. e ¶Sed quia misisti iram tuam. id est punitionem iustam.Non enim ira & alię passiones sunt in deo, sed quando punit ad modum irati se habet.f ¶Sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum.i.per prophetas tuos. Per manum enim signatur hîc lingua, eò quòd manus est organum organorum,vt dicitur.iij.de Anima. g ¶Inclinate humerum vestrum &c. Hoc enim frequenter dixit Ieremias, scilicet q̃ ciuitas destrueretur,& populus captiuaretur, nisi se subiiceret regi Babylonis,& similiter alij prophetæ.Cætera patent vsq; ibi:h ¶Vt transferrentur ossa regum nostro, Iudæi nanq; sepeliebant potentes cũ sumptibus magnis, ponentes pretiosa in eorum sepulchris: & ideo Chaldæi qui erant cupidi capta ciuitate Ierusalem,fodiebant talia sepulchra,pretiosa rapientes, & ossa mortuorum ejicientes. i ¶Et mortui sunt in dolo. In obsidione eñ captiuitatis multi fuerunt mortui, aliqui aëris corruptione, aliqui gladio,& aliqui fame. k ¶Et in emissione.quia multi de his qui mittebantur in Babyloñ captiui,fuerunt in via mortui. l ¶Et posuisti.Hîc consequenter allegat diuini cultus ignominia,cùm dicitur: Et posuisti templum.scilicet in desolationem. m ¶In quo inuocatum est no.tu.ante destructionem eius. n ¶Sicut hæc dies. supple manifestat per rei euidentiam. o ¶Et feci.in nobis do.deus.no.se.omnem. i.secundũ magnitudinem bonorum, quæ fecisti nobis ex tua bonitate in datione legis, & alijs beneficijs inflixisti nobis domine pœnam ex tua iustitia,eò quòd fuimus ingrati & transgredientes tua mandata.p ¶In die qua præcepisti ei scribere.i,Deuteronomiũ.q ¶Multitudo.hæc ma. & mul.i.ornatus & pulchritudo populi Israel. r ¶Conuer.in mini.per gratiã & captiuitatẽ. s ¶Quia scio q̃ me.Deus enim ita cognoscit futura, sicut præsentia. t ¶Populus est enim dura ceruice. vt patet ex decursu veteris testamenti. v ¶Et conuerte.ad cor suum. recognoscẽdo proprium delictũ. x ¶In terra captiuitatis suę. vexatione ei intellectum dante y ¶Et dabo eis cor & intelligent.scilicet contritum. z ¶Et aures & audient.dei verbum. a ¶Et laudabunt me in terra captiuitatis suę. sicut dictum est suprà de Tobia, Tobiæ. xiij. b ¶Et idem

†Deu.26.d †Psa.113.d †in infimis

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z a b c

A ✠ Et idem fuit in alijs multis iustis, vt in Daniele & socijs eius, & cõsimilibus. a ¶ Et auertent se a dor. suo duro ad est ab inobedientia sua dura. b ¶ Quia reminiscentur vi. pa. su. qui similiter pro peccatis suis mortui fuerunt in captiuitate. c ¶ Et reuocabo illos in terram quam iuraui. Hoc fuit impletum aliqualiter, quando Cyrus dedit Iudæis licentiam redeundi in Iudæã, sed plenius per Christum aperientem cæli ianuam, quod est terra viuentiũ, per terram promissionis figurata. Præmiũ enim virtutis à deo principaliter promissum, non potest intelligi bonum terrenum, qđ est minus quàm virtutis bonum: & ideo quãdo in scriptura sacra pro virtutibus operibus promittuntur bona corporalia & terrena, sub illis intelliguntur principaliter promitti bona & æterna, sicut dixi plenius, Gen. xv. & in pluribus alijs locis. & huic sensui concordat litera sequens cùm dicitur: d ¶ Et statuam illis testamentum alterũ, legem nouam per Christum. e ¶ Sempiternum. Tum quia legi nouæ lex altera non succedet. Tum quia habet effectum sempiternum introducendo statim ad gloriam sempiternam, quòd lex vetus facere non potest, secundũ quod deducit Apostolus facis diffuse in epistola ad Hebræos. ideo subditur: f ¶ Et non mouebo amplius populum meum. quia mãsio cælestis stabilis & æterna est.

NI. DE LYRA

CAP. III.

B ET nũc domine omnipotens. Postquam posita est orantis allegatio, hîc consequenter ponitur deprecantis conclusio, cũ dicitur: h ¶ Anima in angustiis, posita. i ¶ Et spiritus anxius. ex afflictiõe dura. k ¶ Clamat ad te. vt possit aliquantulum respirare. l ¶ Audi domine. condescendendo. Cætera patent vsq; ibi. m ¶ Audi nunc orationem mortuorum Israel. id est sanctorum patriarcharum & prophetarum, qui viuẽtes orauerũt ad te pro bono statu posterorum. n ¶ Et filiorum ipsorum qui pe. ante te. id est vocem nostram audi, qui licet peccauerimus tibi, tamen pœnitentes clamam⁹ ad te. o ¶ Et agglutinata sunt nobis mala. id est pœna multiplex est nobis inflicta. p ¶ Noli meminisse iniquita. pat. pro ipsis nos puniendo, nam aliquando filij iuste pro patribus puniuntur pœna temporali: quia filij sunt quędã res patrum. q ¶ Sed memento manus tuæ. id est potentiæ tuæ pro nostra liberatione. r ¶ Et nominis tui. cuius proprium est parcere & misereri. Cætera patent vsq; ibi: s ¶ Quia conuertemur ab iniquitate patrum nostrorum. in bonum per pœnitentiam nostram, qui sumus successores eorum. t ¶ In improperium & in maledi. nam multa conuitia & male dicta inferebantur eis in aliena terra. v ¶ Et in peccatum. i. peccatores reputati, & pro peccatis puniti. x ¶ Audi Israel. Postquã præmissa est humilis deprecatio, hîc cõsequẽter subditur veluti informatio. Et primò Baruch populum

a nis mei. Et auertent se à dorso suo du-
b ro, & à malignitatibus suis: quia remi-
niscentur uiam patrum suorũ, qui pec-
c cauerunt in me. Et reuocabo illos in ter-
ram quam iuraui patribus eorũ, Abra-
ham, Isaac & Iacob, & dominabũtur e-
ius. Et multiplicabo eos, & non mino-
d rabuntur. Et statuam illis testamentum
e alterum sempiternum, ut sim illis in de-
f um, & ipsi erunt mihi in populum. Et
non mouebo amplius populum me-
um filios Israël à terra quam dedi illis.

Caput III.

g ET nunc domine omni-
k potens deus Israël, ani-
i ma in anguſtiis & ſpiri-
k tus anxius clamat ad
l te. Audi domine & mi-
serere, quia deus es misericos: & misere
re nostri, quia peccauim⁹ ante te. Quia
tu sedes in sempiternum, & nos peribi-
m mus in æuum? Domine omnipotens
deus Israël audi nunc orationem mor-
n tuorum Israël, & filiorum ipsorum, qui
peccauerunt ante te: & non audierunt
o uocem domini dei sui, & agglutinata
p sunt nobis mala. Noli meminisse in-
q iquitatis patrum nostrorũ: sed memen-
r to manus tuæ, & nominis tui in tempo-
re isto: quia tu es dominus deus noster,
& laudabimus te domine, quia propter
hoc dedisti timorem tuum in cordibus
nostris, & ut inuocemus nomen tuum,
& laudemus te in captiuitate nostra:
s quia cõuertemur ab iniquitate patrum
nostrorum qui peccauerunt ante te.
Et ecce nos in captiuitate nostra sumus
t hodie, quò nos dispersisti in improperi-
v um, & in maledictũ, & in peccatum se-
cundum omnes iniquitates patrum no-
strorum, qui discesserunt à te domine
x deus noster. Audi Israël mandata uitę,
auribus percipe, ut scias prudentiam.
Quid est Israël, quòd in terra inimico-
rum es? Inueterasti in terra aliena, coin-
quinatus es cum mortuis. Deputatus
es cum descendentibus in infernum: de-
reliquisti fontem sapientiæ. Nam si
in uia dei ambulasses, habitasses utiq;
in pace † super terram. Disce ubi sit pru-
dentia, ubi sit uirtus, ubi sit intellectus:
ut scias simul ubi sit longiturnitas uitæ
& uictus: ubi sit lumen oculorum &
pax. Quis inuenit locum eius? Et
quis intrabit in thesauros eius? Vbi
sunt principes gentium, & qui domi-
nantur super bestias, quæ sunt super
terram? Qui in auibus cæli ludunt,

† sapien-tia

populum Israel ad bonum hortatur. C
Secundò cum multipliciter consolatur, sequen. ca. ibi: Animæquior esto. Prima in duas. nam primò populum ad sapientiæ desiderium inuitat. Secũ dò quæ sit illa sapientia, declarat in principio sequentis capitis. Prima in tres: quia primò ad quærendum sapientiam inducit. Secundò ab ea infideles excludit, ibi: Quis inuenit. Tertiò quibus conceditur, ostendit, ibi: O Israel. Circa primum dicit: Audi Israel mandata vitæ. id est mandata dei, quorum obseruatio inducit in vitam æternam, Matth. xix. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. y ¶ Auribꝰ percipe vt scias prudentiã. non humanam, cuius finis est felicitas politica, sed diuinam & infusam, cuius finis est felicitas superna. z ¶ Quid est Israel. detentus in captiuitate. a ¶ Inueterasti in terra aliena. ibi existens iam à longo tempore: quia regnum Israel fuit captiuatum anno. vj. Ezechiæ. & Iechonias rex Iuda cum nobilibus & potentibus regni sui anno primo Sedeciæ: & Sedecias cum reliquis anno vndecimo regni sui. b ¶ Coinquinatus es cum mor. i. cum infidelibus qui dicuntur mortui, Matthę. viij. ca. Dimitte mortuos sepelire mor. suos. Filij enim Israel inter eos captiuati communiter inquinabantur cibis eorum, vt dictum est suprà Tobiæ. j. c ¶ Deputatus es cum descẽdentibus in infernum. i. cum idololatris inter eos cõmorando. Præmisit ergo: D
Quid est Israel. i. quæ est causa istorũ malorum super te venientium? & respondet: d ¶ Dereliquisti fontẽ sa. i. quia dereliquisti deũ tuum. e ¶ Nã si in via dei. ibi offensa per legem & prophetas. f ¶ Habitasses vtiq; in. à deo tibi concessam. Patet enim ex decursu veteris testamenti, quòd quãdiu in via dei ambulauerunt, in terra promissionis pacificè habitauerunt. g ¶ Disce vbi sit. pru. ĩfusa. h ¶ Vbi sit virtus. similiter infusa. nã sicut virtutes politicę ex actibus acquisitę connectũtur prudẽtię politicę, vt habetur vj. æthico. sic virtutes morales infusæ cõnectuntur prudẽtiæ diuinę vel infusę. i ¶ Vbi sit intellectus. Est aũt intellectus propriè habitus principiorũ: Articuli verò fidei sunt principia omniũ credibiliũ. & ideo fides quę est virtus intellectualis, est huiusmodi intellectus. k ¶ Vt scias si. i. per ipsam fidem quæ est substantia rerũ sperandarum, argumentũ. i. certitudo nõ apparẽtiũ. l ¶ Vbi sit lõ. vi. d. vita ęterna. m ¶ Et vir. i. fruitio beata. n ¶ Vbi sit lu. ocu. p apertã primę veritatis visionẽ o. ¶ Et pax. Pax dicit oĩmodã appetitus quietationem, per fidẽ cm cognoscimus certitudinaliter, qꝫ ista sunt in deo obiectiuè: & in beatis spiritibus subiectiuè. p ¶ Quis in. Hîc consequenter infideles ab hac sapientia excludit, dicẽs: Quis in. lo. q. d. nullus de infidelibꝰ quãtuncũq; potẽs & magnꝰ, ideo subditur: q ¶ Vbi sunt prin. gẽ. Tempore nanq; Baruch captiuatis regibus Israel & Iuda, omnes terræ principes erant idololatręq; & infideles. r ¶ Qui dominantur super bestias quæ sunt super terram. per venationis exercitium. s ¶ Qui in auibus cæli ludunt. per aucupium.

✠ Qui argen-

a ¶ Qui argentum thesaurizãt,& aurum in quo confid. per hæc enim sperant obtinere super alia regna dominium. b ¶ Et non est finis acqui. eorum. quia quantò plura acquirunt, tantò ad alia acquirenda ardentius anhelant. c ¶ Qui argentum fabri. inde faciendo monetam, vel idola. d ¶ Et soli. sunt. de obtinendo quod capiunt. e ¶ Nec est inuen. operum illorum. quia frequenter' prę ueniuntur morte, antequam possint opus intentum perficere. ideo dicitur: ¶ Exterminati. sunt. &c. f ¶ Iuue. moribus & ætate. g ¶ Viderunt lu. in bonis sensibilibus suum ponentes finem. h ¶ Viam autem disciplinæ. ig. Delectatiões enim sensibiles hanc notitiam impediunt. i ¶ Nec intel. se. i. modos inquirendi eam. k ¶ Nec filii, eo. malè nutriti, & in sensibilibus delectationibus occupati, sicut patres eorũ. l ¶ Non est au. in ter. Cha. in qua ante filios Israel habitauerunt idololatræ pessimi, vt patet in libris Nu. & Deu. ¶ Neque vi. est in Themã. nomen est terræ de qua fuit Eliphaz Themanites, qui nõ ponebat nisi prę sentem vitam, vt dictũ fuit super librum Iob. & idem videtur fuisse de alijs habitatoribus illius terræ. nam iste fuit de maioribus & prudentioribus: propterea exclusi erant à sapientia diuina, quæ felicitatem ponit in vita futura. n ¶ Filii quo. Ag. Agareni, qui modo dicũtur Sarraceni vsurpantes sibi nomen à Sarra libera, cum tamen descẽderint ab Agar ancilla Abrahæ. o ¶ Qui exquisie. prudenti. sunt enim astuti in terrenis lucris. p ¶ Et fabu. ad decipiendum in mercationibus homines. q ¶ Et exqui. intel. quæ propriè est de prę sentibus tantùm. r ¶ Viam au. sa. quæ magis attendit bona futura: Nescierunt. s ¶ O Israel. Hic consequenter ostenditur quibus conceditur sapientia diuina, cùm dicitur: O Israel, considera. t ¶ Quã ma. est do. dei. i. cælum empyreum, quod est locus beatorũ: est em̃ cælum supremum, & per cõsequens maximè extensum quantò magis distat à cẽtro mundi. v ¶ Magnus est & nõ ha. fi. i. terminationem siue finitionem à parte pòst: nam est incorruptibilis. x ¶ Excelsus. quia est locus supremus, vt dictum est. y ¶ Et immensus. non simpliciter, quia nulla creatura sic est immensa, sed per comparationem ad nos, qui quantitatẽ eius metiri nõ possumus. z ¶ Ibi fuerunt gi. hoc non refertur ad literam immediatè præcedentẽ. nam in cælo empyreo non fuerunt gigantes, qui sunt homines incompositi morib', sed refertur ad hoc quod prædicitur. Non est audita in ter. Cha. in qua habitauerũt gigãtes, vt habetur, Nume. x. d ¶ Ibi vidimus monstra quędam filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati quasi locustæ videbamur. a ¶ Scientes bellum. i. artem bellandi. b ¶ Non hos elegit dominus. in populum sibi peculiarem sicut elegit Israelem. c ¶ Neque viam disciplinę inuenerunt. nam incompositi moribus fuerunt. d ¶ Propterea perierunt. filij enim Israel eos interfecerunt, vt habetur in libris Iosue & Iudicum. e ¶ Quis ascendit in cęlũ. q. d. nullus hominum scilicet ante Christi aduentum. & pro tempore, illo' loquitur Baruch. f ¶ Quis transfret. i. mare, & inuenit. q. d. nullus per talem trãsfretationẽ potuit inuenire sapientiã diuinam.

a qui argentũ thesaurizant, & aurum
b in quo confidunt homines: & non
c est finis acquisitionis eorum. Qui
d argentum fabricant & soliciti sunt,
e nec est inuentio operum illorum.
Exterminati sunt, & ad inferos de-
scenderunt, & alij loco eorum ex-
f g urrexerunt. Iuuenes uiderunt lu-
men, & habitauerũt super terram:
h uiam autem disciplinæ ignorauerunt, neque intellexerunt semitas
i k eius, neque filij eorum susceperunt
eam. A facie ipsorum longè facta
l est. Non est audita in terra Cha-
m naan, neque uisa est in Theman.
n o Filij quoq; Agar, qui † exquisierunt
prudentiam, quæ de terra est, negotiatores terræ & Theman, & † fabu-
p q latores, & exquisitores prudentiæ
r & intelligentię: uiam autem sapien-
tiæ nescierunt, neq; commemora-
s t ti sunt semitas eius. O Israël quàm
magna est domus dei, & ingens lo-
v cus possessionis eius. Magnus est,
x y & non habet finem, excelsus & im-
z mensus. Ibi fuerunt gigantes nominati, illi qui ab initio fuerunt stat
a tura magna scientes bellum. Non
c hos elegit dominus, neque uiam
d disciplinæ inuenerunt: propterea
perierunt. Et quoniam non habuerũt sapientiã, interierunt propter su
e am insipientiam. Quis ascendit
f in cælum, & accepit eam, & eduxit
eam de nubibus? Quis transfretauit mare, & inuenit illam, & attulit illam super aurum electum?
Non est qui possit scire uias eius, g
neque qui exquirat semitas eius.
Sed qui scit uniuersa, nouit eam: h
& adinuenit eam prudentia sua. i
Qui præparauit terram in æterno k
tempore, & repleuit eam bipe-
l dibus & quadrupedibus. Qui m
emittit lumen & uadit: & uocauit
illud, & obedit illi in tremore. Stel- n o p
læ autem dederunt lumen in cu-
q stodiis suis, & lætatæ sunt. Voca-
tæ sunt, & dixerunt: Adsumus. Et
luxerunt ei cum iucunditate, qui fe-
cit illas. Hic est deus noster, & non r
æstimabitur alius aduersus eum.
Hic adinuenit omnem uiam disci- t
plinæ, & tradidit illam Iacob pue- v
x ro suo, & Israël dilecto suo. Post
hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est.

nam. g ¶ Non est qui possit scire vias. naturali virtute, sicut inuenta est sapientia philosophica. h ¶ Sed qui scit vniuersa. no. scilicet deus. i ¶ Et adinuenit eam prudentia. id est habet eam per seipsum, & non per doctorem alium. k ¶ Qui præparauit terram in ęterno tempore. nam in æternum durabit à parte pòst, sicut & alię mundi partes principales: meliorabuntur tamen in suis qualitatibus in mundi innouatione. l ¶ Et repleuit eam bipedib' & quadrupedi. i. auibus, hominibus, & animalibus. licet em̃ aues habitent in aëre, cõmunius tamen alimentum accipiunt in terra. m ¶ Qui emittit lumen & va. nam secundum eius ordinationẽ lumen solis & lunæ diffunditur per aërẽ. n ¶ Et vocauit illud: & obedit illi tre. nam secundum ordinationem eius lumen solis & lunæ quodammodo reuocatur, quando certis tẽporibus eclypsantur. o ¶ Stelę dederunt lumen. secundum dei ordinationem. p ¶ Et lętatę sunt. Locutio est metaphorica, sicut cùm dicitur: Pratum rider, quia corpora cælestia nõ sunt animata secundũ Damascenum. q ¶ Vocatę sunt & dixerunt: Adsumus. Illud dicere nõ est aliud, quàm cursum suum secundum ordinationem dei perficere. r ¶ Hic est deus noster. cui obediunt corpora cęlestia & terrestria. s ¶ Et nõ æstimabitur alius aduersus eum. nam alij sunt dij falsi. t ¶ Hic adinuenit. Hmnem viam disciplinę. ducentem ad vitam gloriæ. v ¶ Et tradidit illã Iacob. Iacob autẽ & Israel idem homo fuit: sed primò vocatus est Iacob. i. supplantator: postea Israel. i. videns deum, vel directus cũ deo, Gen. xxxij. f. per quod designatur quòd in via perfectiõis oportet hominem prius luctari cum passionib' ipsas subijciendo per exercitium virtutis, postea proficit i cõtemplatione veritatis. vnde dicit Greg. super Ezech. Qui contemplationis arcẽ tenere desiderant, prius necesse est, vt in campo actionis se per exercitia probẽt. Et Phi. vn. Physicorum. Sedẽdo & quiescẽdo. i. sedatis passionibus fiat anima sciens & prudens. & ideo bene dicitur, quòd sapientiam diuinam dedit deus Iacob & Israel, quia passionibus supplantatis datur homini contemplatio veritatis. x ¶ Post hęc in terris visus est cum hominibus conuersatus est. Quod potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt sit relatio præteriti: quia post illuminationem Iacob patriarchæ, & dationem legis, descendentibus ex suo semine. Exod. xx. deus apparuit illi populo. Exod. xxiij. c. Ascenderuntque Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta ex senioribus Israel, & viderunt dominum deum. Et subditur ibidem: Necnon super eos qui procul recesserant de filijs Israel misit manum suam, videruntque deum &c. Cum illis etiam conuersatus est quadraginta annis, præbens eis manna & alia beneficia multa, secundum quod dicitur Psal. xciij. b. secundum translationem LXX, interpretum. Quadraginta annis proximus fui generationi huic &c. Alio modo vt sit prophetia de futuro, quia post tempus Baruch Christus deus & homo cum hominibus conuersatus est, Iohannis. j. a. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, &c. Et hæc est perfectior exposi-
tio, quia, conuersatio prima fuit hu-
ius figura

CAP. IIII.

Hic liber man. Postq̃ Baruch induxit ad sapientiæ desideriũ, & ostẽdit quib⁹ dabit & à quo, hîc cõsequẽter ostẽdit, q̃ sit illa sapiẽtia. s. lex à deo data dicit. Hic lib. mãdata dei, supple est sapiẽtia ꝓdicta ꝓpter qđ dicit, Deu. iiij. a Hęc est sapia vestra, & intellectꝰ co. An lex vrã ppls. b ¶ Et lex q̃ ẽ &c. Non em̃ lex t ut ꝓ nouã ẽ abolita, sed magis pfecta abolita sit ẽ secũdũ qđ dicit saluator Mat. v. b. Nõ veni soluere legẽ sed adimplere, vt ibidẽ fuit declaratũ. c ¶ Oẽs qui te. cõ. obseruãdo. d ¶ Perue. ad vitã. scilicet ꝑ gratię i ꝑsenti, & glorię in futuro. scilicet em̃ patres ve. testa. decedẽtes, nõ statim admitterent ad gl̃iam, erant ibi admittẽdi suo tpe. s. amoto impedimẽto p Christũ. e ¶ Qui aũt dereliq. trãsgrediẽdo qa decedẽtes statim delectabãt in gehẽnã. f ¶ Cõuer. Ia. ad ea ꝙ se decẽdens à Iacõb. g ¶ Et apẽdẽ, cã p iugẽ memoriã. h ¶ Ambulaper viam. morũ. i ¶ Ad splẽ. eius. oculos conuertẽdo. iõ subditur: k ¶ Cõtra lu. eius, tales em̃ nõ habẽt aste se vmbram ignorãtiæ vel culpæ: aduertẽtes aũt se à lumine habent vmbrã culpæ & ignorãtiæ añ se. l ¶ Ne tradas alte. glo. tuã. &c. legẽ diuinit⁹ dari dimittẽdo, de cuius acceptione poterat populus Israel prę ceteris populis gloriari, secũdum qđ dicit psal. cxlvij. b. Nõ fecit taliter oĩ nati. &c. iõ subdit: m ¶ Btũsumus Israel. hoc dicit Baruch, ẽd ꝙ erat de populo illo. n ¶ Quia q̃ deo pla. i. mãdata legis & prophetarũ oracula. o ¶ Manife. Diuisio sunt no. in lege & ꝓphetis. p ¶ Aniq̃or. Posita populi exhortatiõe, hîc cõsequẽter ponit eius cõsolatio. & primõ in ꝑsona Baruch loquẽtis. secũdõ in ꝑsona Ierusalẽ metropolis, ibi: Et dixit. tertiõ i ꝑsona dei cõsolantis, ibi: Aiequior esto Ierusalẽ. Circa primũ dicit: Aięqor. i. cõstantior & hilarior. q ¶ Esto po. dei. i. populus Israel dei cultor, ęteris ad idololatriã declinantibus. r ¶ Memorabilis Israel. coram deo, licet oblit⁹ videaris, iõ subdit: s ¶ Venũ. est is gentibus nõ in pd. sed vt afflictio det vobis intellectum ad vestrã emendationẽ, ideo subdit: t ¶ Sed propter quod in ira. i. in pẽtis vestris ira dei dignis. v ¶ Ad iracũdiã prouocastis deũ: traditiq̃ estis &c. & patet litera vsque ibi. x ¶ Cõtristastis nutricẽ vestrã Ierusalẽ. quæ nutriuit vos corporaliter bonis tpalib⁹ ibidẽ abũdãtib⁹, & spiritualiter doctrina prophetarũ ibidẽ habitantiũ. ideo subdit: y ¶ Vidit enim iracũdiã. i. pœnam. z ¶ Adeo venientẽ vob. hoc em̃ prędixit Ieremias & alię prophetę, q̃ locuti sunt de Diuisio Babylonica captiuitate, vt patuit suprà i libris eorũ. a ¶ Et dixit. Hîc cõsequẽter ponit ppli cõsolatio in ꝑsona Ierusalẽ, & vt opposita iuxta le posita magis duceręt. primõ recitat materia desolationis. secũdõ cõsolationis ibi: Ego aũt. Circa primũ dicit: Et dixit. s. ꝑ pphetas & alios sanctos de solatiõne Ierusalẽ lamẽtantes, eo modo loquẽdi quo Parisius dicit facere & dicere, qđ ppls ei⁹ facit & dicit. b ¶ Audite cõfines Sion. i. ciuitates affinitatẽ cũ Ierusalẽ habẽtes. c ¶ Adduxit enim mihi dꝰ luctũ magnum. id est

Caput IIII.

Hic liber mandatorum dei, & lex quę est in æternum. Omnes qui tenent eã, perueniẽt ad uitam: qui autẽ dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob & apprehende eam, ambula per uiam ad splendorem eius contra lumen eius. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ. Beati sumus Israël, quia quæ deo placent, manifesta sunt nobis. Animæquior esto populus dei memorabilis Israël. Venũdati estis gentibus, non in perditionem: sed propter quod in ira ad iracundiam prouocastis dominum, traditiq̃ estis aduersariis. Ex acerbastis enim eum qui fecit uos deum æternum, immolantes dæmoniis & non deo. Obliti enim estis eum qui nutriuit uos, & contristastis nutricem uestram Ierusalem. Vidit enim iracundiam à deo uenientem uobis, & dixit: Audite † confines Sion. Adduxit enim mihi deus luctum magnum. Vidi enim captiuitatem populi mei, filiorum meorum & filiarum, quam superduxit illis æternus. Nutriui enim illos cum iucunditate, dimisi autem illos cum fletu & luctu. Nemo gaudeat super me uiduam & desolatam, à multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinauerunt à lege dei. Iustitias autem ipsius nescierunt, nec ambulauerunt per uias mandatorum dei, neque per semitas ueritatis eius cum iustitia ingressi sunt. Veniant confines Sion, & memorentur captiuitatem filiorum & filiarũ mearum, quam superduxit illis æternus. Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam & alterius linguæ, qui non sunt reueriti senem, neque puerorum miserti sunt. Et adduxerunt dilectos uiduæ, & à filiis unicam desolauerunt. Ego autem quid possum adiuuare uos? Qui enim adduxit super uos mala, ipse uos eripiet de manibus inimicorum uestrorum. Ambulate filij ambulate: ego enim derelicta sum sola. Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad altissimum in diebus meis. Animæquiores estote filij, clamate ad dominum, & eripiet uos de manu principum inimicorum. Ego enim speraui in æternum salutem uestram, & uenit mihi gaudium à sancto super misericordia, quę ueniet uobis ab æterno salutari nostro. Emisi enim uos cũ luctu id est materiã magnã lugẽdi, per exercitũ Chaldęorũ populũ meũ captiuatum. d ¶ Nutriui enim illos cum iucũdi. tẽporibus Dauid & Salomonis, quia tũc erãt in magna bonorũ tẽporalium & spiritualiũ prosperitate. e ¶ Dimi. aũt illos cũ fletu & luctu. cùm ducerentur in Babylonẽ tpibus Iechoniç & Sedeciç. f ¶ Nemo gau. super me. quę magis in digeo cõpassione. g ¶ A multis. de filijs meis in captiuitatem ductis. h ¶ Iustitias autem ipsius nescierunt. practicẽ, licet aliqui sciuerint speculatiuẽ. s. sacerdotes & legisperiti viuẽtes malẽ. i ¶ Neque per semitas. quantũ ad cõtilla. k ¶ Cũ iustitia ingressi fũt. scilicet pœna ꝑ dei iustitiã inflicta. vñ & peccantium punitio communi modo loquendi iustitia nominat. l ¶ Veniant confines Sion. de hoc enim ciuitates in circuitu Iudęę existentes frequenter loquebãtur, sicut solet fieri de tali casu. m ¶ Adduxit enim super illos de longinquo. scilicet de Chaldęa & alijs regnis existẽtibus sub Chaldæis. n ¶ Gentem improbã. id est bonis moribus carẽtem. o ¶ Et alterius lin. propter quod minus miserebanẽ, quia non intelligebant verba deprecatiũ. iõ subdit: p ¶ Quinõ † cõsuẽtes sunt reueriti senẽ &c. quib⁹ tñ esset maximè cõpatiendũ, sed absq̃ discretione ætatis, cõditionis, & sexus populũ crudeliter afflixerũt. q ¶ Et adduxerũt dilectos viduę. i. filios eius in captiuitatem duxerũt, & sic eam vnicam & desolatam dimiserunt. r ¶ Ego autẽ. Hîc cõsequẽter ponit materia cõsolatiõis, cũ dicit: Ego aũt qđ poss. adiuuare vos. q. d. non est vobis petendũ humanũ auxiliũ sed diuinũ. iõ sequit: s ¶ Qui enim adduxit super vos mala. pœnę ad vestrã correctionem. t ¶ Ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum. ad nominis sui laudẽ, præcipiẽs Siro ꝙdi ficare tẽplũ in Ierusalẽ, ꝓpter qđ dedit populo Iudæ redeũdi licẽtiã, vt habetur. j. Esdrę. j. v ¶ Ambulate filii. de virtute in virtutem. x ¶ Ego enim derelicta sum sola. sicut lamẽtabatur Ieremias propheta dicens. Threñ. j. a. Quomõ sedet sola ciui. &c. v ¶ Exui me stola pacis. id est vestibus iucunditatis. z ¶ Indui autem me sacco obsecrationis. Antiquitus enim afflictionis tempore orabant homines in sacco & cinere, vt patet de Ninuitis, Ionę. iij. cap. a ¶ Et clamabo ad altissi. &c. confidens q̃ acquiescat pcibus meis. ideo subditur: b ¶ Aięquiores estote filii. confidentes de auxilio dei. c ¶ Ego enim speraui in æternum salutem vestram. id est quod det vobis non solùm salutẽ temporalem, sed etiam æternam. d ¶ Et venit &c. à sctõ. i. à deo qui est sanctussanctorũ. e ¶ Super miseri cordia &c. ab æterno salu. nostro. id est à Christo q̃ secũdũ diuinitatem est ab æterno: & sic deliberatiõe populi facta per Cyrum transit ad loquendũ de liberatione facta per Christum tanquam de figura ad figuratum. sicut Isa. xliij. loquendo de casu regis Babylonis sub eodem contextu literæ transit ad loquendum de casu dæmonis, vt ibidem plenius fuit dictũ, & ad idem facit quod sequitur:

G ↬ Reduce

a ¶ Reducet autē vos mihi do. cū gaudio. Populus enim post Babylonicæ captiuitatis reditū q̄si continuè fuit in afflictione: propter quod videtur hęc scriptura loqui saltē principaliter de liberatione facta p Christum. b ¶ Sicut enim viderunt vicinæ Sion. id est ciuitates circa Iudæam positæ. c ¶ Captiuitatem vestram à deo. vobis inflictam propter p̄cā vestra. d ¶ Sic videbunt & in celeritate. i. citò. e ¶ Salutem vestrā i d. Si referatur ad liberationē de Babylone est hyperbole. si aūt ad liberationem per Christi gratiam est locutio clara. f ¶ Persecutus est enim te inimicus tuus. i. Chaldęorum populus secūdum primum intellectum. Diabolus autem vel quilibet tyrannus persequens ecclesiam quātū ad secundū. g ¶ Sed cito videbis perditionē ipsius. quia Cyr⁹ destruxit populum Chaldęorum, & Christus diaboli potentiam confregit, & etiam tyrannorum. h ¶ Delicati mei ambulauerunt uias asperas. id est grauiter sunt afflicti ab aduersarijs. i ¶ Ducti sunt enim. in captiuitatem & mortem. k ¶ Vt grex direptus. id est raptus per prædam. l ¶ Animæquiores estote filii. sustinendo patienter. m ¶ Et proclamate ad dominum. qui liberabit vos potenter. ideo subditur: n ¶ Erit enim memoria vestra. in bonum. o ¶ Ab eo qui duxit vos. i. à deo qui permisit vos in captiuitatem duci. p ¶ Sicut enim. vt erraretis à deo per multiplicem idololatriam. sicut patet. iiij. Regū. & .ij. Paralipo. q ¶ Decies tantum &cęt. requiretis eum. post reditum enim captiuitatis Babylonicæ non leguntur Iudæi fuisse idololatræ, nisi aliq̄ pauci tempore Antiochi Epiphanis, ducti etiam ad hoc magis timore, q̄m infidelitate: vt habetur. j. Machabę. F &. ij. ista tamen requisitio dei magis impleta fuit in apostolis & alijs credentibus de Iudaismo, vt patet Act. ij. & iiij. r ¶ Qui enim induxit vobis mala. s. pœnæ. s ¶ Ipse rursum adducet. q̄d potissimè impletum est in apertione ianuæ cælestis per Christum. t ¶ Animęquior esto. Hic consequenter ponitur consolatio inducta ex persona dei. & primò fit mētio de captiuitatis Babylonicæ liberatione. secundò de populi fidelis exultatione, ibi: Exui te Ierusalem. Circa primum ponitur primò aduersariorum punitio, cū dicit: v ¶ Nocētes. tibi, id est Chaldæi. x ¶ Peribunt. subiecti & depressi. Cętera patent vsq̄ ibi: y ¶ Sicut enim gauisa est in tua ruina. scilicet gens Chaldaica: ¶ Sic contristabitur in sua desolatione. per Cyrum & Darium, vt habetur Dani. v. a ¶ Ignis enim superueniet ei ab æterno. s. dispositus à deo qui est æternus, qui etiam omnia futura præuidit ab æterno. Babylon enim quę erat metropolis Chaldæorum, fuit incensa pro magna parte per Cyrum & Darium. b ¶ In longiturnis diebus quia non fuit reædificata: sed magis postea hominib⁹ inhabitabilis facta propter animalia venenosa & monstruosa, sicut prędixit Isa. xiij. Secundò ponitur

a & ploratu: reducet autem uos mihi dominus cum gaudio & iucunditate in sempiternum. Sicut enim uiderunt uicinæ Sion captiuitatem uestram à deo, sic uidebunt & in celeritate salutē uestram in deo, quæ superueniet uobis cum honore magno & splendore ęterno. Filij patienter sustinete iram, quæ superueniet uobis. Persecutus est enim te inimicus tuus, sed citò uidebis perditionem ipsius, & super †ceruices ipsius ascendes. Delicati mei ambulauerunt uias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis. Animęquiores estote filij, & proclamate ad dominum: erit enim memoria uestra ab eo qui ducit uos. Sicut enim fuit sensus uester, ut erraretis à deo: decies tantùm iterum conuertentes requiretis eum. Qui enim induxit uobis mala, ipse rursum adducet uobis sempiternam iucunditatem cum salute uestra. Animæquior esto Ierusalem: exhortatur enim te, qui te nominauit. Nocentes peribunt, qui te uexauerunt: & qui gratulati sunt in tua ruina, punientur. Ciuitates quibus seruierunt filij tui, punientur: & quæ accepit filios tuos. Sicut enim gauisa est in tua ruina, & lætata est in casu tuo: sic contristabitur in sua desolatione. Et amputabitur exultatio multitudinis eius, & gaudimonium eius erit in luctum. Ignis enim superueniet ei ab æterno in longiturnis diebus: & habitabitur à dæmonijs in† multitudine temporis. Circūspice Ierusalem ad orientem, & uide iucunditatē à deo tibi uenientem. Ecce enim ueniunt filij tui quos dimisisti dispersos: ueniunt collecti ab oriente usque ad occidentem, in uerbo ¶ sancti gaudentes in honorem dei.

Caput V.

Exue te Ierusalem stola luctus & uexationis tuæ, & indue te decore & honore, †quæ à deo est tibi sempiterna gloria. Circunda bit te deus diploide iustitiæ, & imponet mitram capiti tuo honoris æterni. Deus enim ostendet splendorem suum in te, qui sub cælo est. Nominabitur enim tibi nomen tuum à deo in sempiternum, pax iustitiæ, & honor pietatis. Exurge Ierusalem, & sta in excelso, & circumspice ad orientem, & uide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem: in uerbo sancti gaudentes dei memoria. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos dominus ad te portatos in honorem sicut filios regni.

dò ponitur captiuitatis liberatio, cū G dicitur: c ¶ Circūspice Ie. ad o. in. de enim venit Cyrus ad destruendū Babyloniam, & ad dandum populo Iudaico redeundi licentiam, ideo subditur: Ecce enim veniunt filii tui. & sequitur: d ¶ Ab oriēte vsq̄ in occidentem. i. ab omni loco vbi fuerant dispersi, quia Cyrus qui fuit monarcha, publicauit dictam licentiam per totū imperium suum, vt habetur. j. Esdre. j. e ¶ In verbo sancti gaudentes. id est in verbo dei, qui est sanctussanctorum. Et per Isaiam Ieremiam & alios prophetas prædixerat hunc reditum. f ¶ In honorē dei. quia redeuntes ædificauerunt templū in Ierusalem ad honorē dei.

NICO. DE LYRA. CAP. V.

EXue te Ierusa. Hic vidimō sub nomine Ierusalē inducit populus ad gaudium & exultationem, cū dicitur: Exue te Ieru. stola luctus & vexationis. Mos enim erat antiquitus, & adhuc est in aliquib⁹ terris, ad uersitatis tempore vestes lugubres accipere, & redeunte ꝓsperitate illas deponere. Et si in hac parte dirigatur sermo ad synagogā pro tempore reditus captiuitatis Babylonice, est sermo hyperbolicus: si autem ad ecclesiam est magis planus. propter qd' intendo literā sequi isto modo referendo partim ad tempus gratię, & partim ad tempus gloriæ, ideo subdit: h ¶ A deo tibi est semp. glor. q̄ per gratiam hīc inchoatur, & in patria consummat. i ¶ Circūdabit te deus diploide. quæ est vestis militaris. Et dicitur à duplo duplas, quasi duplex vestis: ꝑ quā intelligitur duplex stola gloriæ, scilicet animæ & corporis. k ¶ Et imponet mi. capiti tuo honęter. quod videmus implerum i pōtificibus noui testamenti. l ¶ Deus enim ostendet splendo. ęter. in tp agnitionem veritatis euangelicæ. m ¶ Nominabitur enim tibi nomen tuum. in sempiternum pax iustitiæ: vnde de Christi regno dicitur Isa. ix. b. Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius nō erit finis. n ¶ Exurge Ierusalem, & sta in excelso. id est in culmine virtutis. o ¶ Et circūspice ad orientem, & vide collectos filios. id est Christum, de quo dicitur Luc. j. g. Visitauit nos oriens ex alto. p ¶ In verbo sancti. id est Christi, qui est sanctussanctorum, Dani. ix. b. q ¶ Gaudentes dei memoria. apostoli enim & alij credentes in ecclesia primitiua etiam in tormentis positi, gaudebant ex memoria Christi. Act. quinto. g. Ibant apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. r ¶ Exierunt enim abs te. i. à te. s ¶ Pedibus ducti. nam frequenter ducebantur ad mortem nudis pedibus vt cōdemnati. t ¶ Adducet autem illos dominus. portatos in honorē. nam animæ eorum portabantur honorificè ab angelis ad gloriam. Dicit autem: Ad te. eò quòd est vna ecclesia militans & triumphans sed in ci-

† veritas

Diuisio

† qui

† sanctę

applicem statum. s. vię & patrię: & sic de vno statu ecclesię rapti cru
Adolter, portabantur ad alium statum ecclesiæ ab angelis honorifi
ci. Potest etiam torum exponi de statu vię secundum tempora di
versa. Nam episcopi qui tempore primitiuę ecclesię, primi de ec-
clesijs ad tormenta rapiebant, modò ad su-
as ecclesias à militibus & personis notabili
bus in principio honorificè deportantur,
ideo subditur: a ¶ Constituit enim deus.
id disposuit. b ¶ Humiliare omnē mon-
tem exc. i. temporale dominium. Vnde &
Constantinus imperator exhibuit beato Syl
uestro fratoris officium. c ¶ Et rupes per
ennes. i. reges, quorū regna diu durauerūt.
d ¶ Et conualles. id est infimos homines.
e ¶ Replere in æqualitatem terræ. i. i vo-
nam ecclesiam conuenire, in qua non est ac
ceptio personarum. f ¶ Vt ambulet Is. i.
fidelis populus. g ¶ Diligenter in ho. d.
Ad hāc enim diligentiam mouere debet e-
qualitas dicta, quia magnus sicut paruus, p
ficere pōt in dei via. h ¶ Obumbra. a. syl.
angeli scīi & ecclesiæ ministri, sua pīsiden-
tia confortāt & dirigunt populū in via dei
vt sic pueniat ad lumē glorię cū iucūditate.
si subdit: i ¶ Adducet e. d. Istra. eū mise-
ricordia & iustitia, quæ semper se cōcomi-
tantur in omnibus operib⁹ dei. Cui est ho
nor & gloria in secula seculorum, Amen.

Constantinus beat Syluestri fratris.

NIC. DELY. Cap. VI.

PRopter peccata q̄ pec. Hæc est
secūda pars principalis huius li
bri, i qua ponit epistola Ieremię
ad Iudęos, q̄ captiui erāt in Ba-
bylone. cui⁹ scriptor fuit Baruch, propter
qđ adiūgit eius libro. Et diuidit in tres par
tes. nam prīò ponit captiuitatis hui⁹ causa.
secūdò, phibetur idololatria, ibi: Nūc aūt.
tertiò subdit eius multiplex ignominia, ibi:
Nam ligna. Circa primū dicit: k ¶ Propt.
p. q̄ pecca. de. i. in Ierusalem quę erat electa
ad diuinum cultum, & etiam in templo: nā
in plateis Ierusalem & in atrijs templi fue-
runt aræ edifię: vt patet. iij. Reg. & xj. Para.
l ¶ Adducemini in Baby. cap. ex quo vi
detur, qđ hæc epistola fuit scripta post trās
migrationem Ioacim & eorum qui cū eo
ducti fuerunt in Babylonem. iiij. Reg. xxiiij.
& ante captiuitatem generalem sub rege
Sedecia factam. & sic Ieremias in hac epi-
stola loquitur huic captiuitati per modum
futuri, sicut in epistola missa transmigratis
cū Ioacim. quę habet Iere. xxix. loquit p mo
dū pręteriti. verūtn hæc epistola secūda nō
fuit i Babylonē missa donec post mortē Ie-
remię Baruch illā portauit ibidē: & eā legit
trāsmigratis cū Iechonia & captiuatis cū Se
decia. m ¶ Vsq; ad gen. sep. i. vsq; ad septē
decades annorum, vt dicunt aliqui q̄ faciūt
septem ge nerationes lxx. annos. Tantū enim tēporis secundum
communiorem opinionem fluxit à trans-
migratione Ioacim vsq; ad reditū de Baby
lone. secundum tamen Hebræos deficiunt
quatuor anni vel quinque, vt infrà videbi
tur; Sed hoc dictū videtur deficere primò
in hoc quòd tempus x. annorum cō putant
pro vna generatione, quia puer. x. annorū
generare non potest secundum communē
cursum naturę. scriptura verò loquitur de
generatione secundum modum naturę cō
suetum. Secundò quia non fuerunt ibi se-
ptem decades completę, vt dictum est secū
dum computationem Hebræorum, quam
communius secutus sum. Et ideo videtur
mihi quòd tempus septem generationum
inchoandum sit à transmigratiōe Iechonię
& terminandum in reditu populi de Baby
lone facta per Esdram, vt habetur. j. Esdrę
vij. & viij. quæ facta fuit septimo anno Da
rij secundum computationem quā in prę-
cedentibus libris secutus sum tanq̄ veriorem, Dani. ix. & in prin C
cipio libri Esther. hoc autem tempus fuit centum triginta anno-
rum, vel ad minus centum viginti. nam à transmigratiōe Iecho-
niæ vsq; ad captiuitatem Sedeciæ regis fluxerunt. xj. anni, & inde
vsq; ad primū annū monarchię Cyri. lij.
& inde vsq; ad Cambysem ei⁹ filium tres
anni secundum Hebræos. secundum alios
autem historiographos. xij. post Cyrum
Cambyses regnauit. viij. annis. & post i-
psum Assuerus. xl. & post eum filius eius
Darius alio nomine Artaxerxes dictus,
vij. annis vsq; ad missionem Esdræ cum
populo in Iudæam redeuntis. Anni verò
dicti simul iuncti faciunt annos. cxx. com-
putatis tamē tribus annis monarchię Cy
ri. computatis verò xij. faciunt annos. cx-
xx. vel. cxxix. In tanto verò tempore bene
complentur septem generationes secun-
dum cursum naturæ. iuuenis enim. x. &
viij. annorū. vel. xvj. potest naturaliter ge-
nerare. n ¶ Post hoc au. edu. vos inde i
pa. cū Esdra sacerdote. o ¶ Nunc autē.
Hīc consequenter arcetur populus ab i-
dololatria, cū dicitur: Nunc autem &c.
duos aureos. Id est idola, &c. p ¶ In hu
meris sacerdotum. q ¶ Portari ostentā
tes metum gentibus. id est ad incutien-
dum eis timorem. Ad cuius intellectum
sciendum, quòd sicut. j. Reg. iiij. arca dīi
per sacerdotes fuit portata ad exercitum
ad incutiendum terrorem Philisthæis. &
sicut rege Franciæ in exercitu existente fi- Processio-
unt processiones Parisijs & alibi, in quis- nes pro sa-
bus ex deuotione portantur sanctorum lute exerci-
reliquię, vt orationibus eorum rex & su⁹ tus.
exercitus adiuuentur, & aduersarij confū
dantur: & sic pro salute regis Babylonis
idola portabantur in sacerdotum humeris, ideo subditur: r ¶ Visa itaq; turba.
Babyloniorum. s ¶ De retro & ab an- D
nam in tali deportatione aliqui præcede-
bant & aliqui sequebantur idola, sicut in
processionibus Christianorū aliqui pce-
dūt & aliqui sequūtur sanctorū corpora.
t ¶ Adorantes. deum verū. v ¶ Dicite
in cordibus vestris. si i palam dicere nō
audetis. quid dicitur propter infirmos.
x ¶ Te oportet adorari domine. & nō
idola vana. y ¶ Angelus autem meus
Vobi. est. hoc dicitur in persona domini.
Et accipitur de Exo. xxxiij. z ¶ Ipse autē
exquiram animas vestras. de manu illo
rum qui vos opprimunt iniustè. Et acci-
pitur hoc verbum domini de Genesis. ix.
a ¶ Nam lij. Hīc consequenter ponitur i- Diuisio
dololatriæ multiplex ignominia, q̄ multis
deductionibus concluditur. & patebunt
partes prosequendo. Ergo prima deduc-
tio accipit ex eorū fabricatione & orna-
mento, cū dicit: Nam ligna ipso. aliqui
dicunt lingua, eò qđ post subdit: Et non
pos. sed hoc non videt mihi verū. nā ima
gines fabricantur & formantur ore clau-
so, & sic non apparet lingua nec fit in eis.
& qa constructio planior est cū dī: Nam
li. ip. i. ligna ex quibus fiunt idola. b ¶ Po
lita. supple sunt. c ¶ A fabro. s. lignario.
d ¶ Ipsa antē inaurata & inargenta. de
super. e ¶ Falsa sunt. licet em lignū au-
rū & argentū & hmōi quæ sunt materia
idoli, sint res verè naturales, tamen quātū
ad id qđ signat idolum ex eis factum falsa
sunt. ideo dicit Apostolus. j. ad Cor. viij.
a. q̄ idolū nihil est i mūdo. p hoc etiā qđ
dī: Falsa. s. plurali patet, q̄ i principio ✠
sus nō est lingua i singulari. f ¶ Et nō p. l.
q. d. si esset veri dij, posset log. g ¶ Et si. v.
amā. sic idolis fiūt ornamēta acti diligant
talia. cū tū nihil possint diligere, ꝯ subdi-
tur: h ¶ Vnde subtrahunt sacerdotes.

si enim essent dij verè, diligentes talia non permitterẽt sibi subtrahi. a ¶ Nõ liberantur ab erugine. i. rubigine q̃ tũ ad aurum, & argentum, & alia metalla, ex quibus fiunt idola. b ¶ Et tinea. q̃tũ ad ligna ex quibus fiunt. & vestes quib⁹ operiunt, quæ à vermibus corroduntur. c ¶ Extergent faciẽ ipsorum. quia idola non possunt se extergere. Cætera patent vsque ibi: d ¶ Habet etiam. s. idolum. e ¶ In manu gladium & securim. sic enim formabatur idolum Martis, qui dicebatur deus belli. f ¶ Se autem de bello. Frequenter cm̃ in veteri testamento legit, qđ deuictis idololatris rapiebãtur à victoribus eorũ idola. Et ex prædictis cõcludit: g ¶ Vnde vo. no. sit. scilicet qđ in eis nihil est numinis, nec eis est aliqua reuerentia exhibenda. h ¶ Sicut enim. Hîc ponitur secunda deductio ad eandem cõclusionem, & accipitur ex defectu vtilitatis, cũ dicitur: Sicut &c. inutile efficit ad officiũ, ppriũ. materia tamẽ aliq̃ valet, vt fragmenta cyphi argẽtei vel aurei: similiter idola q̃diu stãt in propria forma, nihil valent: materia autem vt aurum, & argẽtum, valet ad aliquos vsus. i ¶ Et sicut. circumseptæ sunt ianuæ, ne possit exire de carcere. k ¶ Aut sicut ad sepul. adductum mor. Antiquitus enim in sepulchris potentum ponebantur pretiosa: propter quod claudebantur fortiter, & cũ diligentia, ne à latronibus extraherent. l ¶ Ita tu tan. sacerdotes ostia. templorum. m ¶ Ne a latronibus expolient. scilicet idola ab ornamentis suis pretiosis. n ¶ Lucernas accendunt. q. d. hoc fit inutilẽ & frustra. o ¶ Corda vero eorum. Aliqua enim idola erant interius terrea & exterius ærea vel huiusmodi, & sic serpentes qui terrã comedunt (Gene. iij. c. Terram comedes cunctis diebus vitę tuæ) interiora idolorum, qui erãt quasi corda ipsorum consumebant. p ¶ Nigrę fiunt facies. comburebantur enim ibi thura in venerationem idolorum, & ex fumo ascendente denigrabantur facies eorum. q ¶ Supra &c. noctuę & hirundines. suas immũditias ibidem facientes. Ex quib⁹ concluditur sicut prius. Vñ sciatis, qa non sunt dij, &cætę. ¶ Aurum etiã. Hîc consequenter ponitur tertia deductio ad idem: & incipit à deturpatione suæ speciositatis, cùm dicitur: Aurum etiam qđ habent ad speciem. id est decorem. s ¶ Nisi aliqs exter. æruginem. super excrescentẽ. t ¶ Non fulgebunt. sed magis obscura erunt. v ¶ Neque enim dum conflarentur. in fornace. x ¶ Sentiebant. quia nihil habẽt vitæ. & iõ subditur: ¶ Ex omni pretio em. &c. ostentantes. id est manifestè oñdentes. z ¶ Ignobilitatem suam hominib⁹. per hoc enim, quòd portantur, patet quòd nõ habent virtutem gressiuam. a ¶ Confundantur etiam qui colunt ea. id est debent confundi in semetipsis colentes, sicut deos talia nullam virtutem habẽtia. b ¶ Propterea si ceciderint in terrã. ex pondere materię. c ¶ A semetipsis non consurgunt. id est propria virtute non possunt surgere. d ¶ Neque si quis eum. id est idolũ.

Statuerit

tis, & meretrices ornant: & iterum cùm receperint illud à meretricibus, ornant deos suos. Hi autem non liberantur ab erugine & tinea. Opertis autem illis uestite purpurea, extergent faciem ipsorum propter puluerem domus, qui est pluri-mus inter eos. Sceptrum autem habet ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccãtem non interficit. Habet etiam in manu gladium & securim: se autem de bello & latronibus non liberat. Vnde uobis notum sit, quia non sunt dij: non ergo reuemini eos. Sicut enim uas hominis confractũ inutile efficitur, tales sunt & dij illorum. Cõstitutis illis in domo oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introeuntiũ. Et sicut alicui qui regem offendit circumseptæ sunt ianuæ, aut sicut ad sepulchrum adductum mortuũ, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris & seris, ne à latronibus expolientur. Lucernas accendunt illis, & quidem multas: ex quibus nullam uidere possunt. Sunt autẽ sicut trabes in domo. Corda uerò eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt: dum comedunt eos, & uestimentum ipsorum, & non sentiunt. Nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in domo fit. Supra corpus eorum & supra caput eorum uolant noctuæ & hirũdines & aues, etiam similiter & cattę. Vnde scitis, quia non sunt dij. ne ergo timueritis eos. Aurũ etiã quod habent, ad †specimen est: nisi aliquis exterserit eruginẽ, non fulgebũt. neq; enim dum conflarẽtur, sentiebant. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus nõ est in ipsis. † Sine pedibus in humeris portãtur, ostentãtes ignobilitatem suã hominib⁹. Confundãtur etiã qui colũt ea. Propterea si ceciderint in terrã, à semetipsis nõ cõsurgũt: neq; si quis eũ statuerit rectũ, p semetipsum stabit, sed sicut mortuis humeri eorũ illis apponẽtur. Hostias illorum uẽdunt sacerdotes ipsorũ & abutuntur, similiter & mulieres eorum decerpentes, neq; infirmo, neq; mẽdicanti aliquid impertiunt: de sacrificiis eorũ fœtę & menstruatæ contingũt. Sciẽtes itaq; ex his, quia nõ sunt dij, ne timeatis eos. Vnde enim uocãtur dij? Quia mulieres apponunt diis argenteis & aureis & ligneis, & in domibus eorum sacerdotes sedent habẽtes tunicas sciſſas, & capita, & barbam rasam, quorũ capita nuda sunt. Rugiunt autem clamãtes contra deos suos, sicut in cœna mortui. Vestimenta eorum auferũt sacerdotes, & uestiunt uxores suas & filios suos. Neq; si quid mali patiuntur ab aliquo, neq; si quid boni poterunt retribuere, neq; regem constituere possunt, neque auferre. Similiter neque diuitias dare pos-

c ¶ Statuerit rectum per semetipsum stabit. quod est minus. f ¶ Sed sicut mortuis. i. nullam virtutem habentibus. g ¶ Humeri eorum illis apponentur. id est fulcimenta alicuius quibus sustentãtur. h ¶ Hostias illorum vendũt s. nam idola comedere non possunt sibi oblata. i ¶ Et abutuntur. Id est hostiarum pretio ad illicitos vsus vtuntur. k ¶ Similiter & mulieres eorum decerpentes. id est sibi rapientes de talibus hostijs & earum pretijs. l ¶ Neque infirmo, neque &c. impertiunt. id est de huiusmodi hostijs idola indigentibus nihil largiri possunt. m ¶ De sacrificiis eorum fœtę & menstruatę. id est mulieres immũdę. n ¶ Contingunt. quod non permitterent, si essent veri dij, ideo concludit: Scientes itaque &c. o ¶ Vnde enim. Hîc consequenter ponitur quarta deductio ad eandem conclusionem, & incipit à sacerdotũ cupiditate, cùm dicitur per modum quęstionis: Vnde enim vocantur dii. id est reputantur? Et respondet dicens: p ¶ Quia mulieres. de facili decipibiles. q ¶ Ap ponunt diis argenteis & aur. oblationes & munera quæ ei H dunt in vsus sacerdotum. & sic asserunt idola deos esse propter lucrum. ideo subditur: r ¶ Et in domibus eorum. id est in delubris idolorum. s ¶ Sacerdotes sedent. id est manent, sicut Deuter. v. d. Sedistis in Cades multo tempore, id est mansistis. Sic sacerdotes in templis † Sista idolorum manebant, ad colligendum pecuniam & oblationes. t ¶ Habentes tunicas scissas & capita & barbam rasam quorum c. in signum mœroris † Scisa & tristitiæ. quasi lugerent pro expiatione peccatorum offerentium idolis. & ideo subditur: v ¶ Rugiunt autem clamantes contra deos suos. id est coram idolis, quasi satisfacientes pro offerentium peccatis. y ¶ Vestimenta eorum auferunt sacerdotes. vt mulieres decepte de nouo offerant nouas vestes & hoc ad sacerdotum lucrum. ideo subditur: z ¶ Et vestiunt vxores suas & filios suos. devestibus amotis ab idolis. Consequenter ostenditur idolorum impotentia in multis exemplis, cùm dicitur: ¶ Neque si quid mali patiuntur ab aliquo. neq; si quid boni poterunt retribuere, neque regẽ constituere possunt neque auferre. & patet littera vsq; ibi

Lapidibus

sunt, neque malum retribuere. Si quis illis uotum uouerit, & non reddiderit, neq; hoc requirūt. Hominem à morte non liberāt, neq; infirmum à potentiore eripiunt. Hominem cæcū ad uisum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt. Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient. Lapidibus de monte similes sunt dij illorum lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur. Quomodo ergo æstimandum est aut dicendū illos esse deos? Adhuc enim ipsis Chaldęis non honorātibus ea, qui cùm audierint mutum non posse loqui, offerunt illum ad Bel, postulantes ab eo loqui, quasi posint sentire qui non habent motū. Et ipsi cùm intellexerint, relinquent ea. sensum enim non habent ipsi dij illorum. Mulieres autem circundatę funibus in uiis sedent, succendentes ossa oliuarum. Cùm autem aliqua ex ipsis abstracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quòd ea non sit digna habita sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum aut dicendum est illos esse deos? A fabris autem & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod uolunt esse sacerdotes. Aurifices etiam ipsi qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Nunquid ergo possunt ea quæ ab ipsis fabricata sunt, esse dij? Reliquerunt autem falsa, & opprobrium postea futuris. Nam cùm superuenerit illis prælium & mala, cogitāt sacerdotes posse, ubi se abscōdant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dij sunt, qui nec de bello se liberant, neq; de malis se eripiūt? Nam cùm sint lignea & inaurata & inargentata, scietur postea, quia falsa sunt ab uniuersis gentibus & regibus quæ manifesta sunt: quia non sunt dij, sed opera manuum hominū, & nullum opus dei † cum illis. Vnde ergo notum est, quia non sunt dij, sed opera manuum hominum, & nullum opus dei in ipsis est. Regem regioni non suscitant, neq; pluuiam hominibus dabunt. Iudicium quoq; non discernent, neq; regiones liberabunt ab iniuria, quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cæli & terræ. Etenim cùm inciderit ignis in domum deorum ligneorum & argenteorum & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient & liberabuntur: ipsi uerò sicut trabes in medio comburentur: regi autem & bello non resistent. Quomodo ergo ęstimādum est aut recipiēdum, quia dij sunt? Non à furibus neq; à latronibus se liberabūt dij lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati, quibus iniqui fortiores sunt. Aurum & argentum & uestimentum quo operti sunt, auferent illis & abibunt, nec sibi auxilium ferent. Itaq; melius est esse regem ostentātem uirtutem suam, aut uas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud: uel ostium in domo quod custodit quę in pace sunt, quàm falsi dij. Sol quidē & luna ac sydera, cùm sint splendida, & emissa ad utilitates, obaudiunt: similiter & fulgur cùm apparuit ad id quod repræsentant C

---

2 a ¶ Lapidibus de mō. sim. sūt. A qui inde se mouere nō pōt, neque aliquid agere. ideo concluditur i fine: Quomo. ergo æstimand. b ¶ Adhuc enī. hīc ponit deductio quinta ad idem, & incipit à Chaldæorum vilipensione, q cū esset cultores illorū idolorum: tū qū non habebant intentū, vilipēdebant ea, & hoc est qđ dicitur: Adhuc enim ip. Chal. nō honorātibus. minus enī di cendo plus significat. c ¶ Qui. s. Chaldæi. d ¶ Cum audierint mutum non posse loq. i. percipiunt, sicut Exo. xx. c. Populus videbat voces. Ibi enim accipitur videre, p audire: hīc econuerso audire, pro videre. Cognoscitur enim homo esse mutus per nutū & signa quæ facit. Potest etiam litera accipi audire propriè, quia muti aliquando proferunt voces inarticulatas enī, & sic per auditū percipitur, qđ sint muti. e ¶ Offerunt illud ad Bel. qđ est idolū Babyloniorū. Dan. xiiij. f ¶ Postulātes ab e. i. ab idolo. g ¶ Loqui. i. quòd mutus possit loqui. h ¶ Quasi possint sentire. i. postulationes eorum percipere. i ¶ Qui non ha. motum. s. dij illorum vel idola. k ¶ Et ipsi. s. Chaldęi. l ¶ Cū intellexerint. idola nihil posse ¶ Relinquent ea. ipsi vilipendendo. q. d. multò fortius filij Israel, quibus specialiter prohibita est idololatria, debent ea contemnere. n ¶ Mulieres autem. Hīc ponitur quidam luxuriæ modus, ex quo contemnenda sunt idola. Mulieres enim sunt cingebant se superius, quasi ligatæ aliquo magno crimine, sedentes in via per quā transibant homines procedentes ad idola. & quando aliquis eorum transiens trahebat vnam illarum extra viā & præscindens eius funem carnaliter cognoscebat eam, illa reputabat se liberā à crimine commissi credens quòd idolum misisset illum virum in signum liberationis suę: & rediēs ad sociam exprobrabat ei, qđ nō fuerat digna sic ab idolo visitari. & hoc est qđ dī: Mulieres au. Et patet ex dictis litera hoc excepto: o ¶ Succēdentes ossa oliua. secundum illius idoli ritum, propter qđ in fine cō cludit: Quomodo æstimandū, &c. p ¶ A fabris autem. Hīc ponitur deductio sexta quæ accipit ab idolorum impotentia: nam est se eorum ab hominibus dependet, ideo dicitur: A fabris autem & ab aurificibus facta sunt. tamē aliquid minus ipsis: quia causa effectiua potior est suo effectu. q ¶ Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes. q formam & figuram idoli fiendi tradunt artifici. r ¶ Aurifices. non sunt multi temporis, id est expertī sapientia, iuuenes enim acutius videntes, & agilius operā tes, talia possunt melius fabricare quàm senes. s ¶ Reliquerunt autem falsa. id est artifices idolo tum reliquerunt posteris idola, quę sunt falsa: quia nihil sunt quātū ad

---

tum ad id quod repræsentant C vt dictum est supra. t ¶ Et opprobrium. quia cùm percipitur falsitas idolorum, improperatur colētibus cultus eorū. v ¶ Nā cum superuenerit illis prælium ab aduersarijs. x ¶ Cogitant. absondant cum illis, & sic confidentur facto, quòd dij eorum impotentes sunt ad saluandum. nam cū sint lignea, &c. sequit: y ¶ Scietur postea quia falsa sunt ab vni. gen. hoc videt esse prophetia de tēpore Christi, in quo per orbē deiecta fuit idola per prædicationē apostolorū & aliorū Christi discipulorū, ideo cōcluditur: vnde ergo notum, &c. z ¶ Regem r. Hīc ponitur deductio septima ad idem, & accipitur ex operibus diuinis, quæ non apparēt in idolis, sed magis cōtrarijs. ideo dicit: Regem regiōi nō suscitant. quod est proprium dei, à q̄ est omnis potestas terrena. a ¶ Neque pluuiam h. da. sicut facit deus. b ¶ Iudicium quoq; nō d. quia discretionem non habēt: & tū hoc est dei proprium, cū sit verus iudex omnium. c ¶ Quia nihil possunt sicut cor. imò minus: quia corniculæ possunt fugere periculum imminens, nō sic idola. ideo subditur: d ¶ Etenim cum inci. ignis. & patet litera, propter quod concluditur: e ¶ Quomodo ergo. q. d. nullo modo. f ¶ Non à furibus. Hīc ponitur deductio octaua, quæ accipitur ex impotentia resistendi iniurijs, cū dicitur: Non a furibus. qui alterna rapiūt i occulto. g ¶ Neque a latronibus. qui hoc faciunt in manifesto. h ¶ Se liberabunt dii lignei. ex quo patet eorum impotentia. ideo subditur: i ¶ Quibus iniqui. id est fures & latrones. † in k ¶ Fortiores sunt. furando & expoliādo idola, ideo subditur: l ¶ Aurum & argentum & vestimentum quo operti sunt. & patet. Consequēter ostendit quòd creaturę quę non reputantur dij, sunt melioris conditionis, cùm dicitur: m ¶ Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam. per effectum in subditis suis. n ¶ Aut vas i domo vtile. ad aliquod opus, vt patella, cyphus, & huiusmodi. o ¶ In quo gloriabitur qui possidet illud. habēs ide aliquam vtilitatem. p ¶ Vel ostium in domo quod &c. quæ in pace sunt. id est in quiete vel in somno, quia tunc clausum est ad tutandum quiescentes. q ¶ Sol quidem & luna ac sydera. cū sint splen. suo splendore sunt hominibus vtilia. r ¶ Et emissa. à deo. s ¶ Ad vtilitates, obaudiunt, similiter & fulgur cū ap. quia suos cursus secūdū ordinationē dei p̄ficiunt, & vtilitates hoibus inde

proueniunt. a ¶ Idipsum autē & spiritus. i. ventus. b ¶ In E omni regione spiri. id est perflat. c ¶ Et nubes. similiter per ficiunt cursum suum, per aērem secundum dei ordinationem. d ¶ Ignis etiam missus desuper. in impressionibus ligneis scili cet, in idolis subdescendit & in sulgure. e ¶ Facit quod præceptum est ei. qa totū procedit ex ordinatiōe dei. f ¶ Hæc autem. scilicet idola. g ¶ Neque speciebus. id est formis visibilibus. h ¶ Neq; virtutibus. ad aliquid agendum. Vnie. similia sunt. ideo concludit: Vnde neque æstimandum est &c. i ¶ Quando non possunt neq; iudiciū iudicare discernendo. k ¶ Neq; quicquā, facer. inferendo vel sententiando. l ¶ Scientes itaq;, qa non sunt dii. qa non appa ret in eis virtus aliqua, nec per cōsequēs in aliquo sunt timēdi. m ¶ Neq; enim regibus. Hīc ponitur deductio nona, quæ accipitur ex defectu diuinæ pro prietatis, cū dicit: Neq; enim regibus maledicent. s. malis. n ¶ Neq; benedi. bonis, qd̄ est ꝓpriū dei. o ¶ Signa e. in cælo. vt stationē solis sub Iosue, & retrocessionem eius Ezechię tempore. p ¶ Gentibus non ostendūt. sicut de⁹ legitur fecisse. & non solū deficiunt ab operibus dei, sed etiam creaturæ. iō sub ditur: q ¶ Neq; vt sol luce. per diem. r ¶ Neq; illuminabūt vt luna. per no ctē: & nō solū deficiūt ab operibus creaturæ superioris, sed etiam inferioris, ideo subdit: s ¶ Bestiæ &c. fug. sub te. ꝓpter imminēs tēpestatis periculū: qd̄ nō pñt facere dñ gentium. ideo concludit: Nullo itaq; mō. t ¶ Nam sicut. Hīc ponit F deductio decima. & accipitur ex cōpara tione idolorum rebus nullum habentibus effectum, cū dicitur: Nam sicut in cucumerario for. gallicē espouentail.

†id ē statua ad deterrē das aues

v ¶ Nihil custodit. nam aues videntes quòd nullum habeat motum, sedent su per caput eius absque timore, ita sunt dñ illorum nullam penitus habentes vir tutem. x ¶ Eodem modo & in hor to spina alba. nihil facit ad custodiam horti. y ¶ Similiter & mortuo proiecto in tenebris. i. inhumato. z ¶ Simi les sunt dii illorum. quia nihil plus pñt quàm corpus mortuum in terra sepultum. a ¶ A purpura quoq;. qua induuntur idola. b ¶ Et m. s. simili illi vñ fiunt idola. ex eodem enim marmore aliquando de vna parte fit idolum, & de alia sternitur platea propter lutum euitādum. c ¶ Quæ supra illos teneant. supple nō apparet, id est non apparet a liqua ratio, quare idola sint superiora vt

† iniustus

melioris conditionis quā purpura, q̄ ve stiuntur vel marmor vnde formant. ex q̄ cōcludit: Scietis vtiq;, quia non sunt dii. d ¶ Ipsi etiam. s. dñ idololatrarum. e ¶ Postremo comeduntur. Quod du pliciter intelligitur. vno modo quia à la tronibus seu raptoribus venduntur, & sic pretium eorum comeditur. Alio modo quia post longam durationem à vermibus corroduntur, si sint lignea, & à rubigine consumuntur, si sint metallica, & ab hostibus constringuntur si lapidea. f ¶ Et erunt in opprobrium. co lentibus ipsa. Concludit ergo: g ¶ Melior est igitur homo iustus. quā colentes idola. Et subditur ratio: h ¶ Nam erit longe ab opprobriis. quæ sunt in ferenda idololatris. Et minus dicendo significat maius. nam homo iustus non solùm debet esse longè ab opprobriis, sed etiam honorabilis coram deo & an gelis, qui in trinitate perfecta viuit & re gnat in secula seculorum, Amen.

Incipit expositio prologi in librum Ezechielis prophetæ G per fratrem Britonem ordinis minorum.

EZechiel propheta. Iste prolo Dis gus diuiditur in quinq; particulas. In prima ostenditur qui bus prophetis hęc tradituruꝰ quibus propheta in isto libro loquitur, ibi: Ezechiel propheta, &cętę. In secunda describuntur prophetiæ tempus & locus & loquendi modus. Tempus autem de scribitur tripliciter. Primò per ætatem p phetæ, ibi: Tricesimo autem ętatis suę an no. Secundò, per captiuitatem, ibi: Et an ptiuitatis quinto. Tertiò, quia propheta uit simul tempore cum Ieremia. vnde dis citur hīc: Et eodem tempore, &cętera. Lo cus tangitur cùm dicitur: In Chaldæa. Modus loquendi, cùm dicitur: Sermo eius nec satis disertus, &cętę. In tertia pe te commendatur à dignitate & à sermōis profunditate. Dignitas notatur, cùm di citur: Sacerdos, &cętę. Sermonis pro funditas notatur, ibi: Principia voluminis, &cętę. In quarta parte insinuat Hie ronymus quare transtulit librum istum, scilicet propter varietatem translationū à veritate Hebraica discrepantium, ibi: Sed & vulgata eius editio, &cętę. In quin ta inuitat Paulam & Eustochium, vt il lationem istam legant, docēs qualiter sub sannantes ęmulos confundant, ibi: Le gite igitur & hunc iuxta, &cętę. His visis literę insistamus. k ¶ Cum Ioachin rege Iuda captiuus ductus est in Babylonē. iij. Regū vicesimoquarto. d. Trā stulit quoque Ioachin i Babylonem, &cę. ibidem præponitur de cæteris captiuis, qui de Ierusalem translati sunt in Babylonem. l ¶ Pœnitentibus quod ad Ieremiæ vaticinium se vltro aduersa riis tradidissent. id est prophetam dicen tis, Ieremæ primo cap. Venient & ponent vnusquisque solium suum i introitu por tarum Ierusalem, &cætę. Item vicesimo primo. c. Posui faciem meam super ciuita tem hanc in malum, & non in bonum, at dominus. In manu regis Babylonis dabi tur: & exuret eam igni. Et præponitur ibidem: Qui habitauerit in vrbe hac, † mori morietur gladio, fame, & peste: qui autem fugerit ad Chaldæos, qui obsident vos viuet. Idem tricesimooctauo. a. Qui cunque manserit in ciuitate hac, morie tur gladio, fame, & peste: qui autem pro fugerit ad Chaldæos, viuet. Et sequi tur: Tradendo tradetur ciuitas hæc manus exercitus regis Babylonis, &cæ. Propter huiusmodi prophetias terri Ioachin rex Iuda tradidit se & suos regi Babylonis oppugnanti Ierusalem: & ipse transtulit eos in Babylonem, sicut legitur quarti Regum, vicesimoquarto. quia rex Babylonis non tunc destruxit Ieru lem, sed constituit ibi regem Sedeciam. Pœnitebant isti quòd ad Ieremiæ vatici nium se vltrò aduersarijs tradidissent cū rege Ioachin. m ¶ Cum viderent adhuc vrbem Ierosolymam stare. Se decia regnante. n ¶ Quam ille casu ram esse prędixerat. vt suprà dictum est, & tamen tota prophetia ei⁹ verificata est, sicut patet quarti Regū vicesimoquarto. Isti erant Iudęi, de quibus dicebat Sedeci as, Ieremię tricesimooctauo. c. Solicitus sum propter Iudæos qui transfugerunt ad Chaldæos, ne forte tradar in ma nus eorum, & illudant mihi. o ¶ Exor sus est. Id est incepit. In præceden ti prologo in Ieremiam inuenies quę dicta ut

A dicitur exorsus: a ¶Ad concaptiuos loqui.i.prophetare cum captiuis,sicut patet in principio libri,vbi dicitur:Cùm essem in medio captiuorũ &c. b ¶Et eodem tempore. Prophetauerunt ipse & Ieremias.i.contemporanei fuerunt in prophetando, sicut de scholari q fuit Parisiis in scholis per quadraginta annos: & de alio scholari,qui tantùm per tres annos cum eo studuit dicitur,quòd sunt cõtemporanei in studio: non quia in toto, sed quia in aliqua parte temporis conuenerunt. c ¶Licet posterior. Ecce successio quantùm ad prophetiæ exordium.
d ¶Hic in Chaldæa,Ieremias in Iudæa. Ecce varietas locorum. xx. Ieremiæ inuenies quot annis præcesserit Ieremias in prophetia. e ¶Admodum. Id est valde.
f ¶Principia voluminis. Scilicet primum caput. g ¶Et finem. Scilicet vltima nouem capita. vide glossam positam suprà circa principium præcedẽtis prologi. h ¶Sed & vulgata eius editio. Id est translatio quæ fuit inuenta Ieroso-
lymis, cuius autor ignoratur. i ¶Non multùm. Tamen in aliquibus. k ¶Distat ab Hebraico. Id est ab Hebraica veritate. Et non solùm ista translatio distat, sed etiam aliæ quæ sibi inuicem aduersantur. Vnde miratur Hieronymus, dicens:
l ¶Vnde satis miror, quid causæ extiterit, vt si eosdem in vniuersis & cæte. Eademq; habet Hebraica veritas. m ¶In aliis diuersa. Ab Hebraica veritate.
n ¶Per cola. Id est per maiores orationis decisiones vel clausulas, vt Isaiæ. j. b. Dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctũ Israel, abalienati sunt retrorsum. o ¶Et commota. Id est minores decisiones,quarum singulæ clausulæ parum valent per se, sed omnes simul collectæ integrum sensum reddunt,vt Isaiæ j.b. Vę genti peccatrici,populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis.
B In prologo super Isaiam inuenies plenius de colis & commatibus. p ¶Amici mei Id est inimici.Ironia est,quæ est sententia contrarium habens intellectum. q ¶Subsannauerint. Subsannare est rugato & contracto ac distorto naso irridere. Vide in opusculo de expositione vocabulorum Bibliæ. r ¶Dicite eis quòd nemo eos compellat, vt scribant. Id est vt aliqua scripta faciant sicut vos me cogitis ad scribendum. Et ita contempti confundentur. Vel secundum aliam literam. Dicite eis, quòd nemo eos compe. vt scripta mea legant. Et ista litera magis videtur concordare cum sequentibus. Vnde dicit: s ¶Sed vereor ne &c. Quasi dicat: nemo eos compellit ad legendum scripta mea quæ ita subsannant, sed vereor,id est timeo. t ¶Ne illud eis. Spõte legẽtibus. v ¶Eueniat. Id est contingat. x ¶Quod Græce significantius dicitur. In detestationem talium quàm Latini:quia apud Græcos verbum est vsitatũ, & maximè detestationis expressiuum. Vel, Significantius, Id est valde significatiuè,quia maximam detestationem significat. y ¶Vt vocentur phagolœdori. Id est maledicta comedentes, Id est incorporantes sibi ea de quibus prius maledixerunt detrahendo. Quidam exponunt sic:phagin Græcè idem est quod comedere,lœdoros idem est quod maledictum.inde phagolœdori dicũtur detractores quasi maledicta vel maledictiones comedentes: quia nihil aliud videntur habere in ore,nihil aliud masticare,nisi maledictas detractiones. z ¶Hoc est. Apud nos. a ¶Manducantes senecias. Quasi dicat: nos Latini vocamus manducantes senecias,qui apud Græcos emphaticè phagolœdori nuncupantur. Senecia secundum Papiam Græcum est, quod Latinè dicitur belua immundũ animal. Hanc enim physiologus dicit aliqñ marem,aliquando fœminam. Et quia est animal immundum, emphaticè ponitur hìc pro immunditia. Et est sensus: Manducantes senecias. Id est quod vnus detrahendo euomit, alius audiendo deglutit. Et ita in huiusmodi immunditiis delectantur sicut famelici delectantur in comedendo. Secundum Huguitionem: Hæc senecio senecionis, dicitur aliquantulum senex. & inde hæc senecia dicitur pilatura labiorum, vel labium senis, vel illud rubeum quod est sub aure piscis, per quod discernitur vtrum sit recens aut non. Dicuntur ergo manducantes

b sus est ad concaptiuos loqui. Et
c eodem tempore, licet posterior
d hic in Chaldæa, Ieremias in Iudæa prophetauerũt. Sermo eius
e nec satis disertus, nec admodum rusticus est, sed ex utroq; mediè
f temperatus. Sacerdos & ipse fuit
g sicut Ieremias, principia uolumi
h nis & finem magnis habens ob-
i k scuritatibus inuoluta. Sed & uul
l gata eius editio non multùm di-
l stat ab Hebraico. Vnde satis mi
ror quid causę extiterit, ut si eos-
dem in uniuersis libris habemus
interpretes, in aliis eadẽ, in aliis
m diuersa transtulerint. Legite igi
tur & hunc iuxta translationem
n nostram, quoniam per cola scri-
o ptus & commata, manifestiorẽ
legentibus sensum tribuit. Si au
p q tem amici mei, & hunc subsan-
r nauerint: dicite eis, quòd nemo
s t eos compellat, ut scribant. Sed
v x y z a uereor ne illud eis eueniat, quod
Græcè significantius dicitur, ut
uocentur, † phagolœdori, hoc
est manducantes senecias.

C senecias,id est pilaturas illas quę valde immundę sunt: vel senecias,id est labia, sicut quis ex indignatione & ira corrodit labia sua. Vel senecias.i.illusas piscium quę nihil valent & citò putrefiunt, per quas detractiones inutiles & fœtidę designant. Alij dicunt, quę senecię dicuntur saliuę defluentes p genas senis, quas prę senectute retinere non potest, sed eas emittit per molares dentes: qui canini, id est detractatorij dicũtur: Quod conuenit inuidis, de quorum molaribus frequens immunditia detractionis emittitur. Alij dicunt, quod senecia dicitur mus qui immundus est. Alij dicunt, quòd senecia dicitur quędam herba puocans appetitum.s. nasturciũ. Et secũdũ hoc exponũt: Manducantes senecias.i. appetitum detrahendo prouocantes in quo delectantur sicut famelicus in comestione.

Incipit postilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Ezechielem. Et primò eiusdem præfatio.

APerti sunt cęli, & vidi visiões dei. Ezechielis.j.a. In verbo prpositio ab Ezechiele dicto pñt notari quatuor causę libri Ezechielis prophetę in quẽ prę manibus habemus. s. efficiẽs, formalis, materialis & finalis. Efficiẽs verò causa duplex est. s. principalis & instrumẽtalis. Principalis verò est ipse spiritussanctꝰ referãs mysteria in hoc libro descripta, qui designatur cũ dicitur: Aperti sunt cęli. i. secreta cęlestia seu diuina per spiritũ sanctum. ꝓpter quod dicit Apocal. iij. b. Hęc dicit qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, quia spiritussancti operationem nullus potest impedire. Causa verò efficiẽs instrumenta lis est ipse Ezechiel ꝓpheta, qui spiritusancto referante vidit contenta in hoc libro, & fideliter cõscripsit, secundum quod scribitur Apocaly. i. a. Quod vides, scribe in libro, & mitte septem ecclesijs: id est vniuersitati fidelium, ad quorum instructionem sunt destinata ea quę sunt in hoc libro descripta. ¶Circa causam formalem sciendum est, quod duplex est forma, libri scilicet forma tractatus & forma tractandi. Forma tractatus est diuisio libri in partes & capita. de qua videbitur ad literam accedendo. Forma verò tractandi, idem est quod modus agendi: qui in hoc libro non est per rationem disquisitiuus, sed prophetic⁹. Et ideo notatur cùm dicitur: Visiones. In hoc enim libro plures visiones propheticæ continentur. vt patebit prosequendo: de quo potest exponi quod dicitur, Osee duodecimo.c. Ego visionem multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum. Et per manus hîc intelligũtur opera, quia prophetæ sancti aliquando prophetabãt verbis, & aliquando sensibilibus factis, sicut dictum est in libro Ieremiæ: quod ipse captiuationem populi frequenter prænuntiauit verbis, & aliquando factis, scilicet portando catenas ligneas in collo suo. Et similiter Ezechiel, qui multas visiones propheticas habuit, aliquando eas explicauit verbis, & aliquando sensibilibus factis, vt patebit infrà pro sequendo deo concedente. ¶Causę verò materialis & finalis tanguntur cùm dicitur, dei. Et quantùm pertinet ad causam materialem siue subiectiuam. Sciendum, quòd sicut in naturali scientia, corpus mobile est subiectum sub ratione absoluta, & in libris partialibus sub ratione contracta, vt in libro cęli & mundi, corpus mobile ad situm, & sic de alijs: Sic in tota sacra scriptura subiectum est ipse deus sub ratione absoluta. propter quod dicitur theologia, quasi sermo de deo, & in libris partialibus sub ratione contracta. Dicit autem Rabi Salomon, quòd omnes prophetę non sunt locuti nisi ad dies Messię: Id est prænuntiando tempora & mysteria Christi, quia Christus apud nos idem significat quod Messias apud Hebrẽos. Christus autem est nomen diuini suppositi, habentis diuinam naturam & humanam. Et secundum hoc deus humanandus est subiectum generaliter in libris prophetalibus, & sub ratione magis contrahente

Causa efficiẽs est duplex.

Causa formalis.

E ~ in libris singularibus: sicut in libro de Anima, qui est pars naturalis philosophiæ, corpus mobile animatū, est subiectum: & sub rationib⁹ adhuc magis cōtrahētibus in libris sequētib⁹ ad ipsum vt corpus mobile aiatum anima vegetatiua in libro de vegetabilibus & plāris. Et corpus mobile animatū respirās in libro de respiratione. De ratione verò cōtrahente ad hunc librū illud quod est generale omnibus ꝓphetis. Videt mihi ꝙ ꝓbabiliter pōt dici, ꝙ hæc est ratio ꝓsidentiæ creaturis, ita ꝙ deus humanandus sub ratione ꝓsidētiæ. Vel vt ꝓsidēs creaturis est subiectū in hoc libro, sicut plenius videbitur prosequēdo. Ista tñ præsidētia aliter conuenit ei secūdū humanā naturā & diuinā, quia secundū diuinam cōpetit tibi à principio creaturæ. secundū humanā verò à principio suę incarnationis, autoritatiuè tñ, sed executiuè cōuenit ei à tēpore suę glorioſę resurrectionis. ꝓpter quod tūc dixit Matt. vl. d. Data est mihi oīs potestas in cęlo & in terra. Sic ergo causa materialis vel subiectiua huius libri est deus sub ratione ꝓdicta. ꝓpter quod dicit infrà. xl. a. Facta est super me manus dñi, & adduxit me illuc in visionibus dei. ¶ Circa causam finalē sciendum, ꝙ deus est principiū & finis omniū. secundū quod dicit Apoca. i. b. Ego sum alpha & ω, principiū & finis. Et hoc loquendo de fine extrinseco seu obiectiuo. Finis autē intrinsecus seu subiectiuus intellectualis naturæ duplex est. Vnus est ꝓpinquus. s. cognitio dei, & potissimè habita via supernaturali, cū ęnigmate tñ, & vt habet dilectionem adiunctā. Et hīc est finis propinquus huius libri, qui scriptꝰ est ad habendū notitiā & dilectionē dei in ꝑsenti. De qua dicitur Sapien. xiij. a. Vani sunt oēs homines, in quibus nō subest sciētia dei. Vanū autē dicitur illud quod non attingit finem debitum, sicut medicina dicitur vana, ꝙ non inducit sanitatē ad quam est ordinata. Omnes autē homines inquātum sunt facti ad imaginem dei, ad beatitudinem supernaturalē sunt finaliter ordinati, ad quā nō possunt attingere finē ista sciētia, quæ est illius btitudinis ostēsiua. Ad finē enim totaliter incognitum nullus pōt dirigere actus suos: propter quod meritò dicūtur vani homines carētes sciētia dei. Alius verò finis intellectualis naturæ est remotus. s. visio dei clara prout habet adiunctā fruitionē perfectā. Et hic est finis remotus huius libri, sicut & totius sacræ scripturæ. De quo fine dicit saluator. Iohan. xvij. a. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solū deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Ad quam vitam nos perducat, qui cum patre & spiritusancto viuit & regnat in sęcula sęculorum, Amen.

Causa finalis.

Finis intrinsecus est duplex.

Introductiones in librum Ezechielis prophetæ.

F ORigenes. Non omnis captiuus propter peccatū suum captiuus. Populus pro pctō traditur Nabuchodonosor, in Babylonem ducitur: & prophetę cum eis & viri sancti, vt in eis captini consolationem & admonitionem haberent, & correcti quandoque in patriam redirent: aliter enim non pœniterent. Excruciat deus nocentes, sed vt pater tormentis clementiam miscet. In Aegyptū quoque hoc attende: voluit eos punire, sed iram suam temperauit. Vnde Ioseph in Aegyptū descendit, Pharao somniū vidit, & multa huiusmodi
Gene. 39. a. prędixit, vt prouiderent sibi. Amat nos deus etiam iratus. Sed
Ibid. 41. a. paruuli non pūt cum emolumento scire, quòd amentur à patre. Vnde: Quām magna multitudo dulcedinis tuę domine, quam
Psal. 30. c. abscondisti timentibus te: Non amātibus. Cūm ergo audieris de populi captiuitate, crede quidē secundum fidē historię, sed in significationē rei alterius ꝓcessisse. Tu enim qui fidelis vocaris, qui in Ierusalem commoraris, si peccaueris, Nabuchodonosor. i. diabolo traditus in Babylonem. i. in confusionem duceris: Si pœnitētiam egeris, mittetur tibi Esdras. i. adiutor. s. verbum tuuans, ꝙ te reducat & Ierusalem ędificare faciat. In Adam enim omnes moriunt, & in Christo omnes viuificantur. Fuit aūt Adam in para-
1. Cor. 15. c. diso, sed serpens captiuauit eum, & de paradiso eiecit, & venit in
Gene. 3. locum lachrymarum. Serpens hostis contrarius veritati, non tñ à principio, neque statim supra pectus & ventrem suum ambulauit. Sicut Adam & Eua non statim peccauerunt, ita & serpens aliqñ non serpens, cūm in paradiso deliciarum moraretur. Deus
Sapiē. 1. d. quippe mortem non fecit, neque malitiam operatus est, liberum arbitrium & homini & angelo ad vniuersa permisit. Alij ergo per arbitrij libertatem ad bonorum ascenderunt summitatem, alij in malitię profundum corruerunt. Melius autem fuit vnumquenque derelictum proprio arbitrio niti laborare & per bona opera esse sibi causam salutis, quā dormientem & otiosum in terrena prosperitate quiescere. Ezechiel filius hominis figura Christi, qui prędicat captiuis remissionem. ¶ Gregorius. Prophetię tempora tria sunt, præteritum, pręsens, & futurum. Sed in duo
Tria prophetię tempora. bus prophetia ethymologiam perdit, quę prophetia dicta quòd futura prędicat, cūm de præterito vel de ꝑsenti agit nominis sui
Isa. 7. c. rationē amittit, quia ea dicunt quę ꝓterita vel ꝑsentia sunt. Pro-
Gen. 1. a. phetia de futuro. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. De prę-
terito. In principio creauit deus cælum & terrā. De præsenti qua

Paulus dicit: Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis aut idiota &c. vsque ad hoc occulta cordis eius manifesta fiunt: in quo notatur præsentia prophetari. Vnde animaduertitur: quia propheta dicitur, non quia prędicit futura, sed quia prodit occulta. Rem quippe sicut in futuro ab oculis nostris subtrahunt tempora, ita in præsenti subtrahit causa. Præsens enim cogitatio absconditur in latenti corde. Aliquando autem res per absentem regitur locum, quæ nudatur per spiritum, & ibi est prę
sens prophetantis animus, vbi non est corpus. Vnde ad Giezi
4. Reg. 5. Eliseus: Nonne cor meum erat in præsenti, quando reuersus est homo in occursum tibi? ¶ Sciendum quoque, quia prophetiæ tempora inuicem sibi concinunt ad probationem, vt ex futuris
Gen. 22. præterita, ex præteritis futura probentur. Cūm enim de præterito dixisset Moyses: In principio creauit deus cælum & terram.
Ibid. 49. d. De futuro quoq; in fine libri in persona Iacob permiscuit, dicēs:
Dani. 2. c. Nō auferetur sceptrum de Iuda &c. Qui etiam per semetipsum ait: Prophetam suscitabit vobis dominus deus vester de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis. Vt dum impleretur quę
Gen. 22. futura prędixit, de præterito vera dixisse crederetur. Ex præteritis quoque futura probantur. Vnde rex Babylonis à magis & ariolis suis non solùm interpretationem somnij, sed etiam ipsum
Ibid. 49. d. Daniel. 2. c. somniū quę fuit scilicet, vt ex præterito colligeret, quid certum de futuro teneret. Daniel autem vtrunque dixit, & ex præteritis quàm vera de futuro diceret, ostendit. Prophetia autem præsentis nec futuri attestatione indiget, nec præteriti. De modis quoq; & qualitatibus prophetiæ differamus. Spiritus quippe prophe-
Dani. 2. b. tiæ nec semper nec eodē modo animū prophetæ tāgit. Aliquando ex prędicti tangit, & nō ex futuro, aliqñ ex futuro & nō ex prę
Modi & qualitates prophetię. senti: aliquando ex præsenti & ex futuro: aliquando ex præterito, prędicti, & futuro: aliquando ex præterito, & non ex futuro: aliquando ex futuro, & non ex præterito: aliquando in præsenti ex parte tangit, & ex parte non tangit: & in futuro similiter, ex præsenti tangit, & non ex futuro. Vnde Iohannes venientem dominum videns, ait: Ecce agnus dei, &c. Sed cùm moriturus esset, mis-
Iohan. 1. d. sis discipulis requisiuit dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus. In quibus verbis ostenditur, quia dominum venisse
Luc. 7. c. nouerat, sed an per semetipsum ad aperienda inferni claustra descenderet, dubitabant. Aliquādo verò ex futuro tangit, & nō ex
H præsenti. Vnde Isaac quæ filio suo Iacob longè post futura erāt nuntiauit, quis autem esset, scire non potuit. Aliquando ex præsenti pariter & futuro. Vnde Iacob qui caligantibus oculis nepotes dignoscere nō poterat, quis maior esset, quisve minor, ductis
Gen. 48. in obliquum brachiis dexteram minori, sinistram maiori imposuit. vnde pòst ait: Scio fili mi &c. Et iste qdē erit in populo, &c.
Gen. 48. Sic prophetæ Abiæ animum ex præsenti pariter & futuro prophetiæ spiritus tetigerat cum caligantibus oculis eam quæ se esse aliam simulabat, & vxorem Ieroboam esse cognouit, & quod futurum ei erat, aperuit dicens: Ingredere vxor Ieroboam, quare te esse aliam simulas? &c. Aliquando autem ex præterito & prę
3. Reg. 14. senti & futuro, sicut Elisabeth ad se venire Mariam conspiciens, quòd incarnatum verbum in vtero gestaret agnouit, eamq; domini sui matrem vocauit dicens: Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? de cuius conceptione per angelum ad Ioseph dicitur: Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est.
Luc. 2. d. Quæ scilicet Elizabeth dicit: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à domino. Hīc apertè ostenditur,
Matt. 1. d. quia quæ angelus ad Mariam dixerat, per spiritum agnouit, &
Luc. 1. a. quæ in futuro sequerentur præuidit. Aliquando ex præterito tangit, & non ex futuro. Vnde Paulus: Secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentum. Qui tamen hoc ipsum euangelium prædicaturus, cùm ascenderet Ierusalem, ait:
Ephes. 3. Ecce ego alligatus spiritu vado in Ierusalem, quæ in ea futura mihi sunt ignorans. Hoc enim euangelij sacramentum est, quia vnigenitus patris incarnatus est, perfectus homo factus est, crucifixus, mortuus, & sepultus, die tertia resurrexit, die quadragesima in cælum ascendit, & sedet in dexterā patris. Euangelium itaque
Actuum. cognouit, sed quòd pro eo passurus esset, ignorauit. Vnde ait: Nisi quia spiritus sanctus per omnes ciuitates protestatur mihi, dicens: Quoniam vincula & tribulationes me manent. Vbi apertè ostenditur, quòd ea quæ ipsi futura essent vel erant, alij reuelata essent, non autem ipsi. Vnde ait Agabus: Virum cuius zona hæc est, ita alligari oportet in Ierusalem. Aliquando ex futuro tangit spiritus & non ex præterito, sicut ei cui de mare
Ibid. 27. brio excussum ferrum ceciderat inquit Eliseus: Vbi cecidit? Et monstrato loco immisit lignum & natauit ferrum. Aliquando
4. Reg. 6. verò in præsenti ex parte tangit, & ex parte non tāgit. Vnde cū de
Actuum. 10. si à Cornelio milites, Petro sūc per spiritū nuntiati, quia spiritus dixit ei: Ecce tres viri qrūt te. Ad qs descēdēs ait: Quę causa est, propter quē venistis? Vñ aperit, qa cām ā spū nō audierat. Aliqñ in
Actuum. 10. futuro ex pte tāgit, & ex pte nō tāgit. Sicut filij ꝓphetarū de sole rēdo Eliā ad Eliseū, dicūt: Nunqd nostri qē hodie tollat dñs dñm tuum

ruit & ter Quo ñ ablato ī rupib⁹ & vallib⁹ q̄rētes eū se dispergūt.
A Sciebāt em̄ qđ rolli posit, sed nesciebāt qđ inueniri nō posset.
4.Reg.9. Vñ idē Eliseus dixit regi Israel: Percute ia culo terrā. Et cū percussisset trib⁹ vicib⁹ & stetisset, iratus cōtra eū, ait: Si percussisses quinq; aut septies siue septies, & percussisses Syriā vsq; ad cōsūmationē
nihilo minus trib⁹ vicib⁹ percuties eā. Nouerat em̄ qa toties percuteret Syriā, quoties terrā: sed nō quoties percuteret terrā. Sic Samuel vnctionē nouerat Dauid, sed tm̄ dicebat: Audiet Saul & interficiet me. Dauid qdē vnxit, & occisus nō est &c. ¶ Sciēdū quoq; qđ ad
Ipphetę ex primo tāgunt, & nō ex lōginquo: alī ex lōginquo, & nō ex primo: alī ex vtroq;. Nō de lōgiquo, sed de ꝓximo Samuel
4.Re.10.a. ductus asinas inuētas nūtiabat, Saulē regē p̄dixit futurū, qđ Dauid ei succederet, p̄dicit. Sed qđ pater ēterni regis futur⁹ sit, nō prę
Psal.8.b. dicit. Quidā aūt de lōgiquo & nō de ꝓximo tāgunt, ꝓphetię spū, sicut Dauid incarnādū de Iudęa verbū dei nouerat, dicēs: Homo
2.Reg.16.a. factus est in ea, & ipe fundauit eā altissimus: tā multa è vicino nō
Ibidē. intellexit, sicut seruū Miphiboseth sibi cōtra dām suū mētiētē. Et
Amas. pmittēs, ait: Hęc faciat mihi dñs & hęc addat, si nō magister militię fueris corā me omī tpe ꝓ Ioab. Quid seqrēt ignorās.
Amasi em̄ nec princeps militię fuit, & ꝓ Ioab vitā finiuit. Et cū
Iuxta. tpū deo cōstruere voluit, ꝓphetā aliū cōsuluit. Quidā verò & de
Esa.7.b. lōginquo tāgunt & ex primo: vt Isaias. lōgē em̄ posit futura p
mātā: Ecce virgo cōcipiet &c. Et alibi: Paruul⁹ em̄ natus est nobis. Idē è vicino spū ꝓphetię de Ezechia rege ait, qđ de infir-
4.Reg.4. mitate sua surgeret, & quot annis postea viueret. Aliqñ ꝓphetię
spū ꝓpheris deest, quatenꝰ cū hūc nō hāt, agnoscāt se ex dono habere cū hāt. Vñ Elise⁹ cū sterē Sunamitē à pedib⁹ Suis p Giezi a
4.Reg.4.b. velli phibere, dixit: Dimitte illā: aīa em̄ eius in amaritudine est, & dñs celauit à me, & nō indicauit mihi. Sic quoq; cū Iosaphat cū
de futuris requireret, & ꝓphetię spūs ei deesset, psaltē fecit applicari, vt ad se p laudē psalmodię descēderet, & se de vēturis repleret. Cū em̄ vox psalmodię p intētionē è cordis agit, p hāc omnipo
Psal.44.a. tēti deo ad cor iter p̄paratur, vt intētę mēti vel ꝓphetię mysteria
Psal.7.a. cōpunctionis gratiā infundat. Vnde: Sacrificium laudis honorificabit me, &c. Et alibi: Cantate domino, psalmum dicite nomini eius, &c. Quia aūt prophetię spiritus nō semper adest, prophetis vir dei indicat qui contrā Samariā missus, mala quę ventura erant nuntiauit: Sed prohibitus à domino in via comedere
3.Reg.13. falsi prophetę persuasione deceptus est. Quem fallax sermo non decepisset, si spiritum p̄sentem habuisset. ¶ Sciendum quoque est, quòd propheę ex magno vsu prophetandi quędam ex suo spiritu proferunt: & se ex spiritu sancto proferre suspicantur. Sed
1.Reg.a. quia sancti sunt per spiritum citius correcti, ab eo quę vera sunt audiunt, & semetipsos qui falsa dixerunt, reprehendunt. Nathan enim vir sanctus, Dauid regem apertè de culpa reprehendit, & quę ei ventura essent nuntiauit, & de templo ædificando requisitus, ait: Omne quod'est in corde tuo vade & fac, qa dñs tecū est. Sed postea audiuit à dño: vade, Joquere ad servum meum Dauid: Hęc dicit dñs deus: Nunqd tu ędificabis mihi domū &c. ¶ Inter ꝓphetas veros & falsos hęc est differētia. Veri si
2.Reg.7. aliqñ p spm̄ suū dicūt, per spm̄ sctm̄ erudīti, ab auditorū mētibus citius euellūt. Falsi ī sua falsitate pdurāt. ¶ Notādū aūt, quō dñs
Ibidem. ad pfectū hoim̄ irę suę moderamina dispēsat. Israelitic⁹ populus
Differētia inter veros & falsos ꝓphetas. cōditori suo deliquerat, ideo in captiuitate regi Babylonio seruiebat, cū quo Ezechiel ꝓpheta in captiuitatē mittit, quē diuina grā ita sibi placabilē reddidit, vt p eū vētura p̄diceret, & afflictis cōsolationē daret. Cōsiderem⁹ ergo si possum⁹, quāta est dispēsatio supnę pietatis. Sic irat⁹ est dñs populo suo vt nō oīno irasceret: ideo in captiuitatē populū tradidit, sed qa nō oīno electos suos cum illo misit, vt ex vna eaḋēq; re, & carnalib⁹ daret purgationis flagellū & spūalibus virtutis incrementū. & sic insuētis irasceret, vt p os iustorū cōsortiū cōsolaret, ne si oīno desereret, nullus post culpā ad veniā rediret. Sic quoq; populo cui ꝓpter desperationē iratus fuerat p Moysen dicit: Nolite ascēdere neq; pugnetis, nō em̄ sum vobiscū, ne cadatis corā inimicis vestris. O ineffabilia diuinę pietatis viscera, cū eis nō erat vt vicerēt: & cū eis erat ne perirēt: Sic paruulo delinquēti irata mater, si in ꝑceps irę respexerit, accurrit, manū rēdit, irę oblita, pietate plena. ¶ Greg. Visus
Prędicationis munisterium quadruplex ꝓpheticę locutiōis est, vt prius pſonā: tps locūq; describat, vt ad veritatē solidius ostendendā ante radicē historię figat. & posti fructus spūs p signa & allegoriā ꝓferat. Hoc facit Ezechiel, dicēs: Et factū est in anno tri. ¶ Sciendū autē, quòd visioni intimę verba quę ptulit copulauit, sic incipiēs: Et factū est. subiūgit enim qđ ex
Deu.12.b. teri⁹ loq inchoat. acsi illud foris sit, qđ intus videbat. Idē. In trisubeundū cesimo anno: qa sermo doctrinæ nō suppetit nisi in ætate pfecta. Vnde & saluator in duodecimo anno in tēplo interrogat, nō docet, vt nō p̄sumāt hoies infirma ętate p̄dicare. Dicit ī terra q sem
per angelos docet in cęlo. Vñ Moyses: Nō arabis ī primogenito bouis. i. ī bona opatione primę ętatis, nō p̄sumas officiū p̄dicationis, nec vomere nouellę linguę, pscindere terrā alieni cordis. Ieremias tm̄ & Daniel phophetię spm̄ pueri acceperunt: sed miraculo ad erēplū opationis trahēda nō sunt. Aliud em̄ est qđ doctrinę vsu & disciplina discimus, aliud est qđ de miraculo scimus. Idē: Iuxta fluuiū Chobar &c. Ezechieli. fortitudo dei. f. filius, q virt⁹ & sapiētia dei. Et filius Buzi. i. de populo Iud ęorū, p pctō cōtempto, natus venit iuxta fluuiū Chobar. Incarnatus enim pctōrū⁹ ꝓpinquare dignatus est, q iniqtate grauati ad cęlestia nō poterāt subleuari. Chobar nāq; graue interp̄tat. Genus verò humanū & graue est p inigrarē, & fluit p mutabilitatē. In terra Chaldęorum
D q captiuātes, vel quasi dęmones: pctōres autē quasi dęmones, & se & alios captiuāt, cū natura homines & rōnabiles esse debeāt. ¶ Hier. Ezechielis difficultatē Hebręorū mōstrat traditio. Nisi enim qs apud eos sacerdotalis ministeriꝰ ętatē. i. trigīta annos impleuerit, nec pricipia Geneseos, nec Cātica cāticorū, nec exordiū Ezechielis vel finē legere permittit, vt ad plenā scientię & mysticos intellectus, plenum humanæ naturę tempus accedat.
Hebræorū traditio, quibus & quę legere congruat.

GLOS. ORDI.

Incipit postilla fratris Nicolai de Lyra super Ezechielē.

Cap. I.

Incipit Ezechiel propheta.

Cap. I.

Caput I.

ET factū est &c. Hie. In tricesimo anno non ętatis prophetę vt putāt, nec iubilei, qui est annꝰ remissionis, sed à duodecimo anno Iosię regis Iuda, quando in-
4.Reg.22. uentus est liber Deuteronomij in templo vsque ad quintum captiuitatis annum Ioachin cognomento Iechonię, qui cum matre ductus est in Babylonem, & cum Daniele & tribus pueris & Ezechiel, quę est tribus Iudę prima captiuitas, quā do stillauit, ira dei super Ierusalem.
Allegoricè ¶ Allegoricè Dominus in tricesimo anno ętatis suę ad baptismum
Luce.3.c. peruenit in quarto mense, id est ianuario, scilicet anni principio secūdū Romanos. Hebręi verò nisā. i. aprilem mēsem nouorū primū faciunt, in quo pascha celebrāt. Græci martiū. Apud orientales enim post collectiones frugum & torcularia, quando decimę offerebantur in templo, october erat primus, ianuarius quartus. Quintam diem mensis addit, vt
Matt.3.d. significet baptismum in quo aperti sunt Christo cęli: & Epiphaniorum dies ex hoc venerabilis est, non vt quidam putant, natalis in carne, tunc enim absconditus est, nunc apparuit. Quod huic tempori congruit, quod dictum est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. ¶ Hiero. Figuratur Christus, qui tricesimo anno natus venit ad baptismum, quę ☞ in homine

T factum a ¶ Tempus.
est in tricesimo anno
a ¶ Sabaudi mense pendente sententia, quod LXX. addidere, vt manifestius fieret.
in quarto, a ¶ Sabaudis die.
in quinta

uū mcū Dauid: Hęc dicit dñs deus: Nunqd tu ędificabis mihi domū &c. ¶ Inter ꝓphetas veros & falsos hęc est differētia. Veri si aliqñ p spm̄ suū dicūt, per spm̄ sctm̄ eruditi, ab auditorū mētibus citius euellūt. Falsi ī sua falsitate pdurāt. ¶ Notādū aūt, quō dñs ad pfectū hoim̄ irę suę moderamina dispēsat. Israelitic⁹ populus cōditori suo deliquerat, ideo in captiuitate regi. Babylonio seruiebat, cū quo Ezechiel ꝓpheta in captiuitatē mittit, quē diuina grā ita sibi placabilē reddidit, vt p eū vētura p̄diceret, & afflictis cōsolationē daret. Cōsiderem⁹ ergo si possum⁹, quāta est dispēsatio supnę pietatis. Sic irat⁹ est dñs populo suo vt nō oīno irasceret: ideo in captiuitatē populū tradidit, sed qa nō oīno electos suos cum illo misit, vt ex vna eaḋēq; re, & carnalib⁹ daret purgationis flagellū & spūalibus virtutis incrementū. & sic insuētis irasceret, vt p os iustorū cōsortiū cōsolaret, ne si oīno desereret, nullus post culpā ad veniā rediret. Sic quoq; populo cui ꝓpter desperationē iratus fuerat p Moysen dicit: Nolite ascēdere neq; pugnetis, nō em̄ sum vobiscū, ne cadatis corā inimicis vestris. O ineffabilia diuinę pietatis viscera, cū eis nō erat vt vicerēt: & cū eis erat ne perirēt: Sic paruulo delinquēti irata mater, si in ꝑceps irę respexerit, accurrit, manū rēdit, irę oblita, pietate plena. ¶ Greg. Visus ꝓpheticę locutiōis est, vt prius pſonā: tps locūq; describat, vt ad veritatē solidius ostendendā ante radicē historię figat. & posti fructus spūs p signa & allegoriā ꝓferat. Hoc facit Ezechiel, dicēs: Et factū est in anno tri. ¶ Sciendū autē, quòd visioni intimę verba quę ptulit copulauit, sic incipiēs: Et factū est. subiūgit enim qđ ex teriꝰ loq inchoat. acsi illud foris sit, qđ intus videbat. Idē. In tricesimo anno: qa sermo doctrinæ nō suppetit nisi in ætate pfecta. Vnde & saluator in duodecimo anno in tēplo interrogat, nō docet, vt nō p̄sumāt hoies infirma ętate p̄dicare. Dicit ī terra q semper angelos docet in cęlo. Vñ Moyses: Nō arabis ī primogenito bouis. i. ī bona opatione primę ętatis, nō p̄sumas officiū p̄dicationis, nec vomere nouellę linguę, pscindere terrā alieni cordis. Ieremias tm̄ & Daniel phophetię spm̄ pueri acceperunt: sed miracula ad erēplū opationis trahēda nō sunt. Aliud em̄ est qđ doctrinę vsu & disciplina discimus, aliud est qđ de miraculo scimus. Idē: Iuxta fluuiū Chobar &c. Ezechieli. fortitudo dei. f. filius, q virt⁹ & sapiētia dei. Et filius Buzi. i. de populo Iud ęorū, p pctō cōtempto, natus venit iuxta fluuiū Chobar. Incarnatus enim pctōrū⁹ ꝓpinquare dignatus est, q iniqtate grauati ad cęlestia nō poterāt subleuari. Chobar nāq; graue interp̄tat. Genus verò humanū & graue est p inigrarē, & fluit p mutabilitatē. In terra Chaldęorum q captiuātes, vel quasi dęmones: pctōres autē quasi dęmones, & se & alios captiuāt, cū natura homines & rōnabiles esse debeāt. ¶ Hier. Ezechielis difficultatē Hebręorū mōstrat traditio. Nisi enim qs apud eos sacerdotalis ministeriꝰ ętatē. i. trigīta annos impleuerit, nec pricipia Geneseos, nec Cātica cāticorū, nec exordiū Ezechielis vel finē legere permittit, vt ad plenā scientię & mysticos intellectus, plenum humanæ naturę tempus accedat.

Cap. I.

ET factū est. Hīc consequēter accedēdū est ad formā tractat⁹, q̄ est diuisio libri: q in duas partes diuidit. f. in ꝓmiū & tractatū, q incipit ibi: Et vidi. In ꝓmio vō
Diuisio. pmò ponit tps reuelatiōis factę Ezechieli ꝓpheticę, cū dicit: Et factū est. f. ętatis Ezechielis vt dicit Hiero. in ꝓlogo. Hoc em̄ tps est cōuenies regimini & p̄dicationi. vnde & Ioseph in tricesimo suo anno fact⁹ est p̄positus A Egypti, Ge. xli. Et Christus baptizat⁹, Luę. Et extūc Christus cœpit p̄dicare in publico. Sed contra hoc videtur quędam glosſa super locum istum quæ dicit sic: In anno tricesimo non ætatis & cæt. Ad quod dicendum, quòd illa glo. dicitur e esse Hieroni. & ideo non est absolutè intelligenda, aliter contradiceret sibi, quia dicit cōtrarium in prologo, vt allegatum est. Et ideo intelligenda est cum ista suppletione: In tricesimo anno alterno nō ætatis, supple tantūmō: sed cū hoc in tricesimo anno alterius enumerationis. Quę aūt sit illa Hier. pſequī in illa glo. dicēs: ꝙ incipit à decimo octauo anno Iosię regis. ¶ Ad cuius intellectū sciendū, ꝙ Iudęi aliqñ in libris & chartis numerabāt annos à iubileo immediatè

Moraliter. a ¶ Et factū est in an. In ista prima visione Ezechielis secundum sensum literalem per quatuor facies animalium significantur quatuor regna, q̄ successiuè populū Iudaicū afflixerūt. f.
Moraliter
✻Babyloniorum

in homine perfecta ętas est. Vnde in libro Numeri secundū He-
Num.4.E bręos,nō secundū LXX,à vicesimo quinto anno ętatis,sed à tri-
cesimo incipiunt sacerdotes in tabernaculo ministrare. In cuius si-
Gene.41.f. gnū prędixit Ioseph in AEgypto,esurienti populo frumēta lar-
Matth.3.a. giturus est. Et Iohānes ad fluēta Iordanis baptismum pnię prædi
cauit. a ¶Iuxta fluuiū Chobar. Hie-
ro. Chobar proprium nomen fluminis.
Vel quia graue, interpȝatur Tigrim vel
Euphratē:& omnia magna & grauissima
flumina quæ in terra Chaldæorū esse per
hibent, significat. b ¶Aperti sunt c. Hie
ro. Nō diuisione firmamēti, sed fide cre-
dentis,cui reuelata sunt secreta cælestia,si
cut in baptismo saluatoris, cùm spiri-
tussanctus in specie colūbæ descendit.
c ¶Transmigrationis. Hiero. Non ca-
†i. a&r, ptiuitatis,quia sponte se tradens ductus
est in Babylonem:igitur Ioachin,id est Ie
chonię dicitur prima transmigratio:Sede
cię verò secunda vel extrema captiui-
tas. d ¶Factū est verbū domini. Gre-
go. Notandū, quòd Ezechiel modò ipse
de se,modò quasi alius de se loquitur. Lo
quit enim p eū spūs,q præsidet quasi al-
Num.12.a. ius loquit:ipse quasi pro se qui pręsidenti
paret. Vnde in Moyse: Erat em Moyses
mitissimus sup oēs homines. hinc Iohan
Iohan.19.c nes ait:Vidit illū discipuli quē diligebat
2.Cor.13.a. Iesus. Et Paulus: An experimentū quæri-
tis eius qui in me loquitur Christus: Re-
ctē ergo quasi de alio ait: Facta est sup eū
† prophe- ibi ma.do. & de se & Iuda: Et ecce ventus
tia tur. e ¶Buzi. Hier. i. spretus atq; contē-
ptus, pater quoq; Christi ab omnibus cō
temnit hęreticis, q vetus nō suscipiūt testamentū. f ¶Chobar.
Hiero. Danieli quoq;,qui & ipse in Babylone erat iuxta fluuium
futurorum sacramēta pandunt super aquas:imò in aquis purifi
F mis,vt baptismi potentia monstraretur. Paulus quoq; cùm ab
Actu.9.c. Anania in dño lotus est,tegētibus pri⁹ oculos squamis,caruit eę
Gene.1.b citate. In Gene. q̄q; q̄ prima viuerēt, de aqs egressa sunt. g ¶Ma
nus. Hiero. i. fortitudo in q̄ Israel eductus est de AEgypto, cuius
partē intelligūt magi Pharaonis,dicētes: Digitus dei est. Vnde:
Exodi.8.e. Si ego in di. dei eii. Pro quo in alio euāgelio: Si ego in spiritu dei
Lucæ.11.c. eicio dæmonia. h ¶Et vidi. Hiero. In consolationem transmi-
Matt.12.c. grati populi reuelationē sentētiæ dei prophetauit,& hanc visio
nem,& templi dedicationē, in quorū expositione omnes Iudæi
vnitisunt,supra oēm hoīem esse dicētes,nos magis suspicari q̄ ex

☞ planare pos-

Nicolaus de Lyra.

☞ leo immediatè prędecedente. & sic non accipitur hīc secundum
Hiero. aliquādo verò numerabāt ab aliquo facto notabili emer-
genti. sicut à fundatione templi per Salomonē & à trāsmigratio-
ne Ioachin, vt habet in hoc procemio, ipse est annus quintus trās-
migrationis Ioachin'. Anno autē Iosiæ decimooctauo repertus
fuit liber Deuteronomij in tēplo, vt habetur. iiij. Reg. xxij. in quo
cōtinent maledictiones terribiles vēturę sup legis transgressores,
& maximè p idololatriā. Quibus auditis Iosias sciēs transgressio-
nes pdecessorū suorū, scidit vestimēta sua prę horrore mali super
populū vēturi, & quęsiuit cōsiliū ad placandū irā dei: & ideo ab
isto facto notabili cœperūt anni pdicto mō numerari: à quo vsq;
ad quintū annū trāsmigrationis Ioachin in quo facta est reuelatio
Ezechieli, vt in hoc ꝓlogo dicit, fluxerūt anni triginta, qd' sic pa-
tet. Iosias regnauit annis triginta vnū. iiij. Reg. xxij. & sic de regno
eius post inuētionē libri pdicti remanēt tredecim anni. Itē vnde-
cim de regno Ioachin filij eius. iiij. Re. xxiij. Itē sex mēses in quib⁹
regnauerūt Ioachaz & Ioachin. iiij. Re. xxiij. & xxiiij. q sex menses
cū parte decimioctaui anni Iosię remanēte post inuentionē libri
pro vno anno cōputant. Itē quinq; de transmigratione Ioachin,
q simul iuncti faciūt annos triginta. & sic idem annus fuit trice-
simus ætatis Ezechielis & inuētionis libri Deuteronomij, & quin
tus transmigrationis Ioachin. Secundò notatur locus cū dicitur:
a ¶Cum essem in me. cap. iuxta fluuiū Cho. Et hic fluuius est
in terra Cnaldęorū, vt postea subditur. Ezechiel enim cū Ioachin
trāsmigrauerat. Dicunt autē hīc aliqui, quòd Chobar est nomen
appellatiuū, vt sit sensus: Iuxta flu. Chobar. Id est iuxta fluuium
grauē ex magnitudine aquæ & eius impetu. Sed hoc dictū ꝓce
dit ex ignorantia idiomatis Hebræi. Si enim hoc esset verū, scribe
ret per literā Daleth in fine sic, Chobad. nunc autē in Hebręo scri
bit per literā Res in fine. & ideo dicendū q̄ est nomē ꝓpriū tm.

Aperti sunt

¶Locus.

mensis, cùm essem in medio ca- a

a ¶Vnde: Super fluminа Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. ¶Tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.

ptiuorum iuxta † flūuium Cho-

a ¶Secundum Origenem oculis carnis.
b ¶Non modo vnam. vnde: Ego visiones multiplicabo, quas. f. Ezechiel contexit.

bar, aperti † sunt cæli, & uidi ūi- b c

¶Hoc quoq; ad tempus. d

siones dei. In quinta mensis, ipse

¶Non captiuitatis.

est annus quintus transmigra- e

tionis Ioachin regis Iuda, fa- d

¶Persona. a ¶Id est roboratus a deo, Christus quoq; dei virtus.

ctum est uerbum domini ad Ezē f

chielem filium Buzi sacerdotem

a ¶Captiuantium. f. ¶In similitudinem hominum factus.

in terra Chaldæorum, secus flū- b

a ¶Per carnem, iam deum hominem cognoscit prophęta. ¶Aliter non intelliguntur visiones.

men Chobar. Et factā est su- c

a ¶Filius per quem omnia facta sunt.

per eū ibi † mān⁹ domini. Et uidi h

b ¶Aperti sunt cæli. Non secundum existentiam, sed secundū G
apparētiā, prout in coruscationibus videntur aperiri. c ¶Et vi
di. Visione imaginaria & intellectuali. d ¶Visiones dei. i. à deo
mihi factas, & diuina secreta significantes. Tertiò in hoc prologo
notificat autor ministerialis huius libri. Et primò ex nōie cū dicit:
e ¶Factum est verbū domini ad Eze-
chielem. Secūdò, ex genere, cùm dicitur:
f ¶Filium Buzi sacer. Ex quo patet qd'
Ezechiel fuit de tribu sacerdotali. & per
consequens de regia, quia istę duę tribus † Iuda
erāt cōmistę. Fuit etiā pater ei⁹ ꝓpheta se-
cundum regulā Hebręorum videlicet, q
qñ in principio libri alicuius ꝓphetę exprimit nomē pris sui, dat intelligi, qd' fuit pro-
pheta, sicut & filius q̄uis nō habeat ꝓphe-
tia eius, sicut nec aliorū multorū. g ¶Et
facta est su. Eleuās mentē eius ad cognitio
nē secretorū dei. h ¶Et vi. Hic cōsequenter Danię
ponit tractatus: Et q̄a liber iste est de
creaturis plidēte, vt suprà dictū est. Ideo
diuidit in duas: q̄a primò ponit huius ꝓ
dētię supeminēs modus. Secundò multi-
plex eius affectus, ca. ij. & sequentibus. pro
pter qd' dicūt aliqui expositores, qd' pri-
mum caput virtualiter continet totam se
quētiū: put effectus in causa efficiēte vir-
tualiter cōtinent. In hoc aūt capite dēscri-
bitur quędā imaginaria visio ad significā
dū diuinę prędētię modū, cuius significa
tionē Ezechiel intellexit, aliter non fuisset
ꝓpheta, secundū qd' dicit, Dan. x. a. Intelli
gentia opus est in visione: vt diffusius pos-
tea in principio libri Psalmorū. Ideò pri
mò exponet lra huius capitis applicādo ei H
ad apprehēsionē imaginarię visionis, postea dicet qd per illā visio Patet ista
nē imaginariā intelligat. Hęc aūt visio imaginaria habet tres par- visio
tes. Prima cōtinet aīalia apparētia. Secūda rotas apparētes iuxta ea
quę incipit ibi: Cumq; aspicerē. Tertia firmamētū apparēs sup ca
pita animaliū: & desuper effigiē hoīs sedētis sup thronū, quę incipit ibi: Et similitudo super caput animaliū. ¶Ad intellectum ve
rò primę partis q̄ satis tradit iuolutę, cōsiderādū, q̄ phopheta vi
debat imaginarie nubē magnā ab aglone venientę igne inuolutā
eo mō quo apparet in coruscatione. Et p aperturā illius nubis vi
debat quatuor animalia in omnibus similia. licet aliqui dicāt, q
apparebat tm vnū animal habēs quatuor facies, sed litera magis
videt cōcordare, q̄ essēt quatuor aīalia, sicut apparebit magis. ſ.
x. a. Et sic erāt ibi sedecim facies. Et idē dicit Ra. Sa. quantū ad me-
merū facierū. tm aliter exponit dispositionē earū. Et q̄a illa quatu
or aīalia ab oībus ponuntur similia in oībus, habita descriptione
vni⁹, habet descriptio oīm. Dicūt ergo doctores nostri, q̄ corp⁹
aīalis erat erectū sup pedes & i supiori pte q̄drarū. vt secūdū ali-
rotūdū: nō tm q̄tū ad hoc ē magna dīa, q̄a fm vtrosq; faciē dis
ponebāt sec'm q̄tuor ptes oppositas, ita q̄ facies hois erat in pte
☞ animalis.

✻ Babyloniorū, Persarū, Grecorum, & Romanorū. Sec'm verò hu- Moraliter
ius mysticū p ppłm Iudaicū, Christianus ppłs figurat, sicut dicit
j. Cori. x. c. Omnia i figura cōtingebāt illis, ꝓpter qd' & nomē Iu
daicū sec'm rē trāslatū est ad ppłm Christianū, sicut dicit, Ro. ij.
d. Nō em q̄ in manifesto Iud⁹, neq; q̄ in manifesto i carne ē circū
cisio, sed q̄ in absc̄dito Iud⁹ est, & circūcisio cordis i spū, nō līa,
cui⁹ laus est nō ex hoīb⁹, sed ex deo. Et iō p quatuor regna pdicta
& quatuor facies mysticè signant quatuor hoīm genera, q̄ succes-
siuè populū catholicū afflixerūt. Primi fuerūt principes Iudeorū
vt patet Act. viij. & ix. & i plurib⁹ alijs locis. Et signant p faciē hoi
nis, eò q̄ habuerūt notitiā diuinę legis, licet i eis obscurata fuerit
ꝓ rebellionē ad Christū: sicut dicit, Ro. xj. c. Cęcitas ex pte cōtigit
in Israel. Secūdi fuerūt ipatores Roman. q̄ crudeliter & lōgo tpe pse
cuti sunt fidē Christi, vt patet ex martyrū gestis, & signant p faciē
aqlę, eò q̄ aqla signū est iperij Romani. Tertij fuerūt hęretici. & si
gnatur p faciē bouis, eò q̄ bos est aīal laboriosū. ipi verò laborē
pnię prętendētes in multis locis decepērunt simplices Christianos.
Quarti verò sūt Sarraceni, & maxīè à tpe Saladini, q̄ fuit animo⁹
& in reb⁹ bellicis puigil & strenuus, ꝓpter qd' significat p faciē leo
nis. Per alas aūt aīaliū p quas eleuabant in altū, signat superbia prę-
dictorū. Per pedes autē eorū affectiones ad nocendū. Per manus ve
rò opera mala, eò qd' man⁹ est organū organorū, vt dicitur. iij. de
Anima. Per rotas sequētes aīalia, signant eorū ministri in malitia
exercēda. Per hoc aūt q̄ animalia & rotę p q̄tuor ptes ibāt, signi-
ficatur psecutio Christianorū à pdictis p quatuor orbis partes,
& maximè ab imperatoribus Romanis, qui dominabantur in ea.

☞ planare possumus. a ¶Et ecce ventus turbinis. Verbum Hebrꝝ רוח rucha pro qualitate locorum, vel spiritum significat. Psal.10.d. Ibi.145.a. Psal.47.b. vt: Emitte spiritum tuꝫ & cre.&c. Vel animam. vnde: Egredietur spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Vel sicut ibi: In spiritu vehementi cōteres naues Tharsis. Qui ventum & flatum tempestatis hīc intelligunt, dicunt irā & furorem dei venire à Babylone. i. à Nabuchodonosor. & Ierusalē post sex annos visionis huius esse capiendā. Cernitur enim hæc visio quinto anno transmigrationis Ioacim regis Iudꝫ, qui & Sedeciæ regnanti in Ierusalē quinto erat: qui post sex annos. i. in vndecimo anno imperij sui vrbe capta, i Babylonē ductus est. His ergo qui habitabāt iuxta fluuiū Chobar, & sponte se tradiderāt, reuelat quòd bene fecerūt sentētiæ dei obedientes. In breui enim & Iudæa prouincia & Ierusalem est capienda. Nubes magnaqꝫ super Iudeā imbres pluuiasqꝫ deportat, & ignis inuoluēs monstrat futura supplicia & captiuitatis mala, splendor in circumitu aperta dei iudicia. Et ecce vētus turbinis. Ventus turbinis, tētatio mentis, qꝫ Iudaicū populū vndiqꝫ concussit, venit ab aquilone qui dicit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Mons enim testamenti tenuit, cū populum qui legē acceperat, sibi subiugauit, & doctorū corda quasi montē testamēti & nubes magna, quantò enim cōtra dñm exarsit, tantò exeçari meruit. Quē enim in lege & prophetis expectabāt, videntes præsentem negabant. Et ignis, id est per ignē aliquādo spiritus sanctus, aliquando malitia designatur. Vnde: Ignem veni mittere in terram. De malo dicitur: Et nunc ignis aduersarios consumit. Iudæa verò malitiꝫ suꝫ igne seipsam implicauit. Hęc omnia ab aquilone, qa torporis sui frigore ad ignorantiꝫ caliginē perducta vsqꝫ ad malitiā persecutionis erupit. Vnde: Ollam succensam ego video: & facie eius à facie aquilonis. Hic autē ignis alibi arsit, alibi splenduit. vnde: Splendor ignis in circ.e. Dum persecutio in Iudꝫ agit, apostolorū p̄dicatio spargit in mūdo. secundū illud: Quia vos indignos iudicastis, ecce conuertimur ad gētes. De crudelitate ergo malitiꝫ quę Iudęę mentem cremauit, omnipotēs deus lumē gētibus sparsit. Ignis qui apostolos sparsit in ipso humani generis redemptore, prius se exercuit. Vnde sequit: b ¶Et de me. eii q. sp. electri. Electri spēs Christus, mediator dei & hominū signat: quia electrū ex auro est & argento. Dū autē miscet argentū, crescit in claritatē, aurū à fulgore suo palliscit: Sic dū humanitas in maiestatis gloriā excrescit, diuinitas à propriꝫ fulgoris potētia se humanis oculis tēperauit. Ita in Christo, quasi dū palliscit aurū, fulget argentū. Electrū ergo in igne, deus homo in p̄secutione. In medio eius electri. i. vel ignis. quatuor ēm aī alia. i. euāgelistę dñi incarnatione ad finē solidati sunt, & igne persecutionis afflicti. Et ecce ventus turbinis. Hiero. LXX, Spiritus auferens siue attollens. Symmachus & Theodotio. Flatus & spiritus tempestatis. Quidam, spiritum auferentem siue attollentē, spiritum sanctum intelligūt qui ab hominibus vitia auferat, tacentes attollat, & ab aquilone vento frigidissimo à quo exardescunt mala super terram recedere faciat: à cuius facie in Ieremia olla terribilis accenditur: Nubē, Christi p̄sonam, quę venit in Aegyptum huius seculi super nubem leuē. Quæ magna propriē, ad comparationē minorū. i. prophetarū, apostolorū, sanctorū omniū. de quib⁹? Veritas tua vsqꝫ ad nubes. Et: Mandabo nubibus meis, ne pluant super Israel imbrem. Et alibi: Nubes pulus pedum eius. Et: Nubes & caligo in circumitu eius. Ignem micantē & splendorem in circumitu eius. Iuxta illud: Deus noster ignis consumens est. Vnde: Ignem veni mittere in terrā, & quid volo nisi vt ardeat? Qui cùm terrorem peccatoribus inferat atqꝫ supplicia, splendore tamen rutilet, & lumine & fulgore plenus sit: ideo nos excoquēs vt puris atque purgatis tribuat lætiora. Et de medio. Hieronym. In medio ignis & tormentorum electri similitudo quod est auro vilius, & argento pretiosius, vt inter tormenta quæ patientibus videntur esse tristia & dura, pretiosior electri fulgor appareat, dum prouidentia dei omnia gubernātur quæ putatur poena, medicina est. c ¶Similitudo hominis in eis. Sancta enim hæc animalia non essent, nisi Christi similitudinem haburissent. Vnde Apostolus: Philip.3.d. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. ¶Hieroni. Vt omnia Gene.1.c. in mundo rationabilia demōstrentur. Vnde: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Imago autem & similitudo dei non est corporis forma, sed mentis ad similitudinem veræ imaginis Christi, qui est imago dei inuisibilis. Rationabiles quoque creaturæ in quatuor uersant locis, siue propter quatuor cardines mūdi, quibus orbis includitur, siue propter quatuor loca, cælestium, terrestrium, & infernorum, & supercælestium: quorum Apostolus tria ponit, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Et Dauid: Aquæ quæ super cælos sunt, laudant nomen domini. Et Apostolus: Alia cælestia, alia supercælestia. d ¶Quatuor facies vni. Gregorius, Quod Matthæus enim de incarnatione domini sentit, hoc idem Marcus, Lucas, Iohannes. Sic de omnibus. Hoc ergo totum in vno, quod simul in quatuor.

Col.1.b. Philip.2.b. Psal.148.a. 1.Cor.15.c.

☞ In quatuor

a ¶Nabuchodonosor. b ¶Tempestatis.

a & ecce uentus turbinis ueniebat a b

a ¶Ex quo exardescit malum super terram. b ¶Christus. Et quia prophetæ nubes, sed ista maior.

ab aquilone, & nubes magna, & c d

a ¶Deus noster ignis est. b ¶Nubem vel vtrūq; ventus inuoluens. c ¶Bonus.

ignis inuoluēs, & splendor in cir e

a ¶Alias eorum. b ¶Scilicet venti & ignis similitudo electri, quod est compositum ex auro & argento. c ¶Alias eorum.

b cumitu eius. Et de medio ei⁹ qua f

a ¶Q. Non venti vel spiritus. b ¶Gregorius. Ignis est qui credentibus lumen, incredulis supplicium.

si species electri, id est de medio g

a ¶Non natura.

ignis. Et in medio eorum simili h

a ¶Post quadriformia. b ¶Euangelistarum.

tudo quatuor animalium, & hic

a ¶Christi.

c aspectus eorū: similitudo homi i

a ¶Notitia fidei qua cognoscuntur a deo.

d nis in eis. Et quatuor facies uni, k

a ¶Quia ad diuinitatem Christi omnes simul pennæ contemplationis oculos leuant. b ¶Grossa actuum. ¶Al. rego. Quia sine operibus fides & contemplatio non valent.

& q̄tuor pēnę uni. Et pedes eorū l

a ¶Non ad prauæ dilectoni.

pedes rēcti, & planta pedis eorū m

Nicolaus de Lyra.

animalis oppositā directē aspectui propheticæ. Et dicitur pars anterior. in parte verò opposita seu posteriori facies aquilæ, & in aliis duabus partibus sibi oppositis facies leonis & facies bouis: ita quòd facies leonis erat in dextera parte respectu facici hominis, & facies bouis in sinistra. Ra. Sa. aliter exponit dicens: quòd quatuor facies vnius animalis apparebant in directo aspectu prophetæ, ita quòd facies leonis erat prima: hominis, secūda: bouis, tertia: aquilæ, quarta. Et ita intelligendum in aliis tribus partibus quadrati. Et in quolibet animali erant similiter quatuor alæ, q̄uarum erant duæ demissæ ad corpus tegendum, & duæ superius erectę ad volandum. Et per extentionem alarū erāt ista animalia adinuicē iuncta sicut homines in choreis, & in quolibet erāt q̄tuor manus simles manibus hominis, & similiter quatuor pedes, quorū tibiæ tales erant quòd flexura genu æqualiter flectebatur ad quatuor partes oppositas: & similiter plāta pedis æqualiter applicabilis procedēdo ad quatuor partes oppositas. Et sic illa animalia ꝓgredi poterāt ad quatuor partes oppositas absqꝫ corporis cōuersione, sicut si homo haberet oculos in posteriori parte capitis sicut in anteriori. Et similiter super vtranqꝫ aurē & genua æqualiter flexibilia ad partes quatuor, & plātas æqualiter applicabiles ad dictas partes posset ambulare ad quatuor partes oppositas sine corporis conuersione. ¶Sciendū etiā, quòd cuilibet faciei correspōdebat vnus pes in parte inferiori in recta linea sub facie. Alæ verò sic erāt situatę, quòd vna erat inter duas facies & econuerso. i. vna facies inter duas alas. Et huic sentētiæ potest de facili litera applicari, cū dicitur: Et vidi. Imaginaria visione & intellectuali. a ¶Et ecce ventus turbi. Qui facit reuolutiones in aēre. b ¶Veniebat ab aquilo. Secundū situm Ierusalem. c ¶Et nubes magna. Extensiuè & intensiuè. d ¶Et ignis inuoluens. Sicut apparet in coruscationibus magnis. e ¶Et splendor in circumi. ci. Sicut coruscationes emittunt splendorem. f ¶Et de medio eius quasi spec. Id est similitudo. g ¶Electri. Est autē electrū clarius relucens auro & argento. De medio enim ignis videbatur egredi talis refulgētia siue color. in Hebrꝛo habet: Quasi species חשמל chasmal. Et dicit hīc Ra. Sa. quòd ipse nescit ꝓprie quid signficet chasmal. Et ideo nescio quare Hiero. transtulit electrū. nō enim multū videt ꝓbabile, quòd melius intellexerit Hebraicū quā doctor ille. h ¶Et in me. eo. simi. qua. ani. q. d. non erāt animalia secundū veritatē, sed secundū apparentiā. i ¶Similitud. ho. Ista facies primò ponitur, quia erat in directo aspectu, ꝓphetę, nō autē alię tres secundū imaginationē Latinorū. secundū Hebræos verò oēs quatuor erāt in directo aspectu. facies ramen hominis exprimit primò, quia est facies animalis notabilioris. s. rōnalis. in eadē tamē linea facies leonis erat prima, hōis secūda, bouis tertia, aquilę quarta. k ¶Et q. s. i. vni. s. animali modo prędicto. l ¶Et pedes. eo. pe. rect. Id est non habentes aliquā extentionē extra tibiā, vt sic essent æqualiter applicabiles ad omnē partem. m ¶Et planta pedis eorū quasi planta pedis vi. Planta autem vituli licet habeat extentionē vltra tibiā in parte anteriori, tamen illa est modica. Et propter hoc dicit hīc, q̄li. qa non erat in toto similis, qa plāta aialiū hīc deseriptorū nullā habebat extētionē ad aliquā partē. & ꝓpter hoc Hebræi dicūt, quòd hæc est litera: Et planta pedis eorū quasi planta

Electri

☞ pedis totum

Gloſ. ordi. Ezechielis Cap. I. De Lyra

EA ¶ In quatuor partibus. Hiero. Quia prędicatio in orientem, occidentem, meridiem, ſeptentrionem egreſſa eſt. Quia in omnibus mundi partibus, q uid de humanitate, quid de diuinitate domini ſentiãt, monſtrant: dumq; eũ vnũ eſſe cũ patre & ſpiritu ſancto annuntiant, vbiq; penna contẽplatiõis volãt. b ¶ Iunctęq; erãt. Hier. Iuncta ſunt ſibi euãgelia & in toto orbe volitãtia huc illucq; diſcurrunt, nec ſeparantur, nec recedunt: ſed ſemper in anteriora ꝓcedunt. hoc idem de virtutibus animi, & de volaut tẽporum dicere poſſumus, & elementorum commiſtiõe, quę pręterita relinquunt, ad priora feſtinant. Qđ tẽpora labãtur, hoc breui verſiculo demõſtrat. Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Ouidius in Metamor.

Et in carmine lyrico: Heu heu fugaces poſthume, poſthume labuntur anni. Horatius in Odis.

c ¶ Similitudo aũt. Quidã putant quatuor euãgelia horũ animaliũ nominibus deſignari. Matthęi qui hominem deſcripſit, dicens: Liber generatiõis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahã. Matt. 1. a.

Facies leonis eſt Marci, q ait: Vox clamantis in deſerto, parate viam domini. Mar. 1. a.

Vituli refertur ad Lucę euãgelium, qui à ſacerdotio Zacharię incipit. Luc. 1. a.

Aquilę ad Iohannem, qui ad excelſa volans, ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud deũ, &c. Ioh. 1. a.

Philoſophica ſapientia de quatuor animalibus.

Alij qui philoſopho rum ſtultam ſequunt ſapientiam, duo hemiſpheria in duobus templi cherubin nos & antipodas quaſi ſupiõs & cadentes homines ſuſpicant, pleriq; iuxta Platonẽ rationabilitatem animæ & iracundiam & concupiſcentiam, quòd ille logicon & cuſicon & epimeticõ vocat, ad hominem & leonem & vitulum referũt rationem & cogitationem & mentẽ & conſilium: eandemq; virtutem atq; ſapientiam in cerebri arce ponẽtes, ferit. i. directè ꝓcedebat

B tatem verò atque iracundiam & violentiam in leone, quæ conſiſtit in ſellæ libidinem, luxuriam, & omnium voluptatum cupidinem, in iecore, id eſt in vitulo, qui terræ operibus hæret. Quartam ſupra hæc & extra hæc tria ponunt, quam Græci vocant ſyndereſin, quæ ſcintilla conſcientiæ in Cain quoque nõ extinguitur, quaſi victi voluptatibus vel furore: & ipſa interdum rationis decepti ſimilitudine nos peccare ſentimus, quam propriè aquilæ deputant non ſe miſcentem tribus, ſed ipſa errantia corrigentem, hic eſt ſpiritus, qui interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Roma. 8. c.

Nemo enim ſcit ea, quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in eo. vnde Paulus: Integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine q̃re. &c. 1. Theſ. 5. d.

Hãc tñ conſcientiã, ſicut in Prouer. dicit: Impius cũ venerit in profundũ peccati, contẽnit: ſæpe ꝑcipitari videmus & ſuum locũ amittere, cũ quidam ſine pudore peccant: quibus meritò dicitur: Facies meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere, quadrigam quaſi auriga deus regit, & incompoſitis currentem gradibus ſuo parere cogit imperio. Prou. 18. a. Iere. 3. b.

¶ Hiero. Sunt qui per hoc in vno homine, qui minor mũdus dicitur, iuxta Hypocratis ſentẽtiam quatuor arbitrantur elemẽta mõſtrari, ignem. ſ. aquam, aẽrem, terram, q̃ quomodo ſibi miſceãtur, & cũ ſingula ſint, iũcta ſibi videãtur, inuicẽq; ſe tãgant, & in vna perſona animãtiũ & inanimantiũ quatuor ſpẽs habeãt ac figuras, non eſt huius operis. Hypocratis ſententia in elemẽtis in homine.

Quatuor quoq; rotas de terreni ad ſublimia cõſurgẽtes ſingulis & quadriformibus iũctas aãlibus, vel eorũdem elementorũ commiſtionẽ eſtimãt, velquatuor tẽporũ circulũ, qui ternis cõficit mẽſibus, & annus vertẽs ab eo quod ſemp vertat, & in ſe redeat vocatur. Vnde: Ver, eſtas, autũnus, hyems, & menſis, & annus. Quòd autẽ dicit: erat rota in rota, annũ in anno ſignificari putãt. Vnde alius poeta; Atq; in ſe ſua per veſtigia vertitur annus. Firmamenti etiam ſimilitudinẽ q̃ cryſtallo cõparatur, cęlũ quod ſuſpicimus, dicũt, ſub quo voluũtur & trãſeunt quatuor animãtia. Throni coloris ſapphiri, & ſedentem deſuper hominẽ ſub humana ſimſilitudine per imperiũ cuncta regẽtis & omnia ſub pedibus habẽtis. Vnde ad extremũ dicit: Hæc viſio ſimilis gloriæ dei, per quã quaſi per picturã quandã & imaginẽ, prudentiã dei aiũt demonſtrari: pedes recti & planta pedis vituli, ſiue rotunda, quod ſignificat terrena quæque ad cęleſtia ſubuolare, & omnibus angulis amputatis rotunditatem ſequi, quæ pulcherrima eſt omnium figurarum: ſcintillæ rutilãtes cuncta plena luminis indicant manus hominis ſub pennis, tam ipſius hominis, q̃ leonis, & vituli & aquilæ: vt ratio ſit: vt ratio ſcilicet cuncta ſuſtentet, & de humo ad cæliũ leuet. hoc & ad euangelia & ad cuncta quę ſuprà poſuimus, referre poſſimus. Alij dicunt quatuor perturbationes gaudij, gri udinis, cupidinis, & timoris: quorũ duo pręſentis, duo futura ſunt, per quatuor animalia ſignificari. vnde Virgil. Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq;. Quę regi debent ratione & potentia dei, quibus perturbationibus impoſitę ſunt quatuor virtutes, prudentia, iuſtitia, fortitudo temperantia, quarum gubernantur arbitrio. Alij putant ordinem caſtrorum duodecim tribuum deſcribi in ſolitudine ad orientem & occidentem, & ſeptentrionem, & meridiem, quę ſibi inuicẽ & charitate ſanguine ſociantur. Et hoc eſſe ro tam in rota, que ducantur à ſpiritu & nube tegantur in eremo, & columna ignis illuminentur in nocte, nec reuertantur in AEgyptum, ſed ſemper ad terram promiſſionis ire feſtinent. Hęc ſimilitudinem dicunt ſancta ſanctorum, & faciem hominis ad totum Iſrael referunt, leonis ad regalem Iudę tribũ, vituli ad ſacerdotalẽ, id eſt Leuiticam. Virgilius. Virgilius in geor. Iſaias. Ezechiel. Platonici. Deuteronomium. Matthæus. Marcus.

Vindicta dei de cęlo cuncta proſpiciens, quę parata eſt laniare pectantem. Vnde: Sicut aquila ſuper domum domini, id eſt templum, ſuper huiuſcemodi quadrigam aurigę inſtar dominus ſedet, facienda prędicit, vitanda vetat. hîc vt putant, populo dicuntur qui in Babylonia eſt, q ſi colla deo ſubmiſerit, & eius retinaculis paruerit, eius auxilio terram amiſſam recuperabit. Oſeæ. 8. Deuteronomium. Matthæus. Marcus.

d ¶ Facies hominis & facies leonis. Gregorius. Matthęus qui ait: Liber generatiõis Ieſu Chriſti. Marcus qui ſic incipit: Vox clamãtis in deſerto. Ipſe quoque Chriſtus, cuius hi ſunt membra, natus eſt vt homo, paſſus vt vitulus, reſurrexit vt leo, aſcendit vt aquila. Vnuſquiſque etiam perfectus homo eſt in ratione, vitulus in ſacrificio, leo in fortitudine, aquila in contemplatione. Quæ enim de quatuor animalibus dicuntur ad omnes perfectos reducuntur. ¶ Hiero. Facies dicit principale euangeliorum, è quibus homo & leo, ſcilicet Chriſti natiuitas & prophetia, dextras partes tenent: vituli autem, id eſt victimarum & ſacerdotij Iudæorum in ſiniſtris eſt, quod abolitum tranſit in ſacerdotium ſpirituale. de quo: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Ita duntaxat, vt omnia ſibi hęreant, vnoq; corpore cenſeantur. Aquila autem quæ & ſuper natiuitatem & prophetiã eſt, quę domini expletur a ducẽtu, & ſuper ſacerdotiũ quod pręteriit, & extra hæc omnia eſt de natiuitate referẽs ſpirituali, quomodo pater in filio, & filius in patre ſit. Vnde: Generationẽ eius quis enarrabit? Hęc ſunt iuxta Apocalypſim quatuor animalia plena oculis antè & retrò, vnum ſimile leoni, ſecundum ſimile vitulo, tertium ſimile homini, quartum aquilæ volanti. ¶ Gregorius. Homo & leo à dextris, quia Chriſti natiuitas

Pſalmo. Iſaias. Apoc. 4.

Nicolaus de Lyra.

pedis rotundi, ſicut & tibia. Et ratio huius diuerſitatis eſt, quia dictio Hebraica q̃ ponit hîc, ſ. regel רגל equiuoca eſt ad vitulum & rotundum. Hebręi ſequuntur vnam ſignificationem, & tranſlatio noſtra aliam. Hebręi tamen videntur melius dicere, quia expoſitio tranſlationis noſtrę reducitur ad dictum eorum, vt patet ꝑ prędicta. a ¶ Et ſcintillę quaſi aſ. &c. Videbantur egredi de oculis animaliũ. b ¶ Et manus hominis. Id eſt ſimiles manibus hominis. c ¶ Sub pennis eorum, quia videbantur aliquantulum progredi de ſubtus. d ¶ Iunctæq; erant pẽnæ eorum, quia extremitas vnius tangebat extremitatem alterius. e ¶ Non reuertebantur cum incederent. Licet enim incederent ad quatuor partes, vt habetur infrà: tamen hoc erat ſine conuerſione corporis: vt prędictum eſt, & iſiud vocatur hîc, non reuerti. Et ſubditur depoſitio facierum, cùm dicitur: f ¶ Facies hominis & facies leonis a dextris ipſorum &c. Quia ſecundum deſcriptionem Latinorum facies hominis erat in latere oppoſito aſpectui prophetæ. Facies autem leonis in latere dextro ipſius animalis: & facies bouis in latere ſiniſtro. Secundum verò deſcriptionem Hebræorum quatuor facies huius animalis erant in latere oppoſito

Moraliter. Actuali.

resurrectio omnium generalis est lætitia: vitul⁹ à sini-
stro, quia mors Christi apostolis tristis fuit. vnde: Vos autē cōtri-
stabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudiū. A dextris enim
lætā, à sinistris habemus tristia. Sinistrum enim nobis dicim⁹, qd⁹
aduersum deputamus. Iure aquila nō iuxtà, sed sup esse describit,
quia ascensionem significat, & verbū pa-
tris diu apud patrē pnuntiat. Cū autem
quatuor sint animalia, super oīa est aqui
la: ideo Iohannes p hoc qd⁹ in principio vi
dit, etiā seipsum trāsiit. a ¶ Extentæ de.
Hiero. Suprà diximus ālā sibi esse euā-
gelia, ipa, oēsq; rōnales creaturas, & qua-
tuor virtutes, ita vt q vna caruerit, oīb⁹
careat. Qd⁹ duæ pennę extētę sunt, & in
alū se eleuāt, cęlestē prędicationē signifi-
cat, & oia ad dei tendere maiestatē. Duæ
tegūt corpora, qa humana excludit scien
tia, nec pspectus daf intuitus. vñ Apls: Ex
parte cognoscim⁹, & ex pte ppheta⁹: Cū
autem venerit qd⁹ perfectū est, euacuabit
qd⁹ ex parte est. b ¶ Duæ pē. Amor. s. &
spūs sanctorū, q̄ omne pēnatum animal
ad dei leuāt, q̄ bū iūgunt: Amāt enim q̄
sperāt, & sperant, q̄ amāt. c ¶ Et vnūq.
Hiero. Qui situā aratri tenet, nō aspiciat
retrō, nec imitetur vxorem Loth, ne per
ea sicut Eli, qui filiorū vitio deū offen-
dit. Quantò magis ergo aialia quæ sunt
plena lumine atq; pennata, quæ sequun-
tur præcedentē spūm sctm, q̄ sic p orbem
volāt, & ad excelsa se sustollunt, vt corpo
ra sua ptegāt pēnis historię, nec nobis as-
pectum tribuāt plenioré. Qd⁹ sedò dicit
nō reuertebātur cū incederēt, vt riusq; te
stamēti significat mysteriū, qd⁹. s. in qua-
tuor animalib⁹ & lex euangeliū ad futura
festinet, & nūq; retrō moueat. d ¶ Ignis.
Deū: Sanctificabit eos in igne ardēte. Et
psal. Cadēt sup eos carbones ignis. Et ali
bi: Cū carbonib⁹ desolatorijs. Et ī alio lo
co habet: Carbones ignis, sedebis sup eo-
os, hi erūt tibi in adiutorium. e ¶ Et de
igne ful. Quācūq; creaturā aspicim⁹, dei
notiā † fulgurat, dū in creaturis se crea
tor manifestat. f ¶ Et anim. Sicut ęther
crebris ignib⁹ micat, & in ictu oculi atq;
momento discurrunt & reuertunt fulgu
ra, nec amittūt matricē, & quasi fontē i-
gnis atq; materiā, ita hęc aialia cū inoffen
so pede pgūt, ad ppria festināt. Si autem
conatui suo aliqd⁹ oppositū viderint, nō
tā reuertūtur, q̄ sese sursū extēdēdo cōtra
hunt lumē præbitura, qd⁹ parū absōde-
rāt, vt cōferuis cibaria in tempore tribu-
ant: ne sanctū canib⁹, nec margaritas dēt
porcis. vii: Lac potū dedi vobis, nō escā.
g ¶ Cūq; aspi. Hiero. Hucusq; quatuor
animalia, q̄ quatuor facies habent, descri-
pta sunt: q̄ sequunt spūm & nubē q̄ erat in
medio ips: nunc p singula animalia sin-
gulæ ponuntur rotę, & nō cōtūctę aialis
bus q̄ sequebātur ea, sed vna rota appa-
ruit super terrā, q̄ diuisa per quatuor tot
habebat facies quot animalia sequeban-
tur: tātaq; similitudo erat rotarū q̄tuor
sequentiū quatuor animaliū: vt vna rota
verisimē crederē. h ¶ Apparuit r. v.
Gregor. Sancta scriptura, quæ ad audi-
tores omni parte voluitur inter prospera
quia antiquo populo solummodo vet⁹ testamentum datum est:
quod ad eruiendam illius ignorantiam, quasi rota volueretur.
i ¶ Super ter. Gregor. Cui scilicet dictum est: Terra es, & in ter-
ram ibis. Omnipotens enim deus super corda peccantium legem
posuit. k ¶ Visio. LXX. tharsis, Aquila hiacynthi, qui cęli ha-
bet similitudinē. l ¶ Et v. si. Quod prædicat lex, hoc eriā ppheta
annūtat, hoc exhibet euangeliū, hoc & apls pdicāt p mūdū: Diui-
na cūm eloquia, & si temporib⁹ disiuncta sunt, sensibus sunt vnita.
m ¶ Rota in medio rotæ. Hiero. Quia omnia cęlestia & terre-
stria, & quicquid sub humanā cadit intelligentiā, suis rotis voluit,
solis annuum circulū p singulos mēses luna decurrit. Lucifer, q̄ &
vesper dum

¶ Lucas qui ait: Fuit sacerdos quidam &c.

bouis à sinistris ipsorum quatu-
a ¶ Iohannes qui ait: In principio erat verbum.
¶ Quæ enim de quatuor animalibus, dicuntur ad
omnes perfectos reducuntur.
or: & facies aquilæ desuper ipso- a
a ¶ Grego. Quia inuentio & contemplatio sanctorū
super se tendit, vt bonum cælestē possit asse-
qui.
rum quatuor: & faciēs eorum & b
pennæ eorum extentæ desuper. c
¶ Extentæ. s.
b Duæ pennæ singulorum iunge- c
a ¶ Grego. Timor & pœnitentia quæ ab omnipo-
tentis dei oculis mala præterita abscondunt.
c bantur: & duæ tegebant corpo- d
ra eorum. Et unumquodq; eorū e
a ¶ Semper ibi præsens, semper diligendus, quid
boni quid mali, in quo creatum quo deseruit.
cōrā facie sua ambulabat. † Vbi f
a ¶ Grego. In malis est impetus carnis.
b ¶ Spiritum sequentes. ¶ Qui ad charita-
tem incedunt & alias virtutes.
erat impētus spiritus, illuc grā- b
a ¶ Ad mala: Qui enim perseuerauerit vsq; in fi
nem, hic saluus erit.
diebantur, nec reuertēbātur cùm g
¶ Ad bona.
ambularent. Et similitudo ani- h
malium, & aspectus eorum, qua i
¶ Si carbonem tetigeris, accenderis, & eum
sanctis sanctus eris.
si carbonum ignis ardentium, &
¶ Grego. Opinionem bonam ad lumen aliorū
longe lateq; spargunt.
quasi aspectus lampadarum.
a ¶ Id est si euangelia sibi collidis, in medio li
terę vitia huiusmodi spiritus sancti sacramenta
videbis.
Hæc erat uisio discurrens in mē- k
a ¶ De quo: Igoem veni mittere in terram.
d dio animalium splēdor ignis: & l
a ¶ Splendor sanctorum.
e de igne fulgur egrediens. Et ani- l
a ¶ Grego. In contemplationem.
b ¶ Non ibi diu esse valentes. ¶ Ad actionem.
malia ibant, & reuertebātur in si- m
a ¶ Quia per eos ad contemplationem aliena
dentra cælestis lumen nobis aspergitur.
militūdinem fulguris coruscan- n
tis. Cumq; aspicerem animalia, o
b apparuit rota una super terram p
iuxta animalia habens quatuor q
k facies. Et aspectus rotarum & o- r
a ¶ Quia in scripturis magna volumina sentiarū
sunt, & continentur sacramento baptismi.
pus earum † quasi uisiō maris, s
l & una similitudo ipsarum qua- t
tuor, & aspectus earum & ope- r
a ¶ Vnum votum rotam credetes, sed alterum
alteri copulatam.
m ra, quāsi sit rota in medio rotæ.

opposito aspectui prophetæ: sic
tamen quòd facies leonis erat prima, ho-
minis secunda, bouis tertia, vt dictum
est, & sic facies hominis habebat, ad dexterā
suam faciem leonis, & ad sinistram faciem
bouis. a ¶ Et facies aquilæ desuper ipso
rum quatuor. Quia secundum descriptio
nem Latinorum facies aquilæ erat in parte
posteriori. Quia tamen aquila habet col-
lum longum, facies aquilæ eleuabatur su-
per alias tres. Secundum Hebræos verò
non plus eleuabatur quàm aliæ. vnde & in
Hebræo sic habetur: Et facies aquilæ in ip-
sis quatuor vel ad ipsam quatuor, id est
existens in eadem linea cum alijs tribus, ta-
men vltima. b ¶ Et facies eorum &
pennæ eorum extentæ desuper. Quia fa-
cies videbantur respicere superiora, & pen
næ extentæ ad volandum similiter exten-
debantur versus superiora. c ¶ Duæ pen- † Quodcū
næ singulorum iungeban. in extremita- que propel
tibus, vt prædictū est. d ¶ Et duæ te. cor- lebat eos
pora eorum. Et istæ non erant extentæ ad ventus
volandum, sed demisſę inferius ad tegendū
corpus. e ¶ Et vnumquodque eorum
coram facie sua ambulabat. id est sine cō
uersione corporis modo pdicto. f ¶ Vbi
erat impetus spiritus. id est venti turbinis
supradicti. g ¶ Nec reuertebantur. id
est corpora eorum non conuertebantur.
h ¶ Cum ambularent. ad partes oppo
sitas, non simul sed successiuè. i ¶ Et si
militudo animalium, & aspectꝰ eorum.
Id est corpora animalium videbantur ful-
gentia sicut ignis & lampades accensæ.
k ¶ Hæc erat visio discurrēs. quia ignis
& fulgur videbantur progredi ab eis.
l ¶ Et animalia ibant & reuertebantur.
quia ad partes oppositas poterant ire. &
hoc vocatur hîc reuerti: hoc tamē erat sine
corporis conuersione, vt dictum est.
m ¶ In similitu dinem fulgur coruscan.
quia incessus eorum videbatur valde ve-
lox & terribilis. n ¶ Cumque aspicerem
animalia. Hîc consequenter ponitur de
scriptio rotarum, de quibus dicunt aliqui,
qd⁹ ibi tantùm erat vna rota sicut & vnum
animal secundum eos. Dicuntur tamen ro
tæ in plurali propter quatuor facies. sicut
& vnum animal dicitur plura, propē qua-
tuor animalis facies: erat enim hęc rota cō
posita ex duobus circulis per omnia æqua-
libus, intersecantibus se inuicem in duo-
bus punctis oppositis ad angulos rectos Nota
sphærales, sicut duo coluri in sphęra mate-
riali. & sic erant ibi quatuor semicirculi per
omnia similes & æquales, qui dicuntur hîc
rotę facies. Sciendum etiam quod quando
cunque stabat rota, tangebat terram in alte
ro punctorum intersectionis, & sic æquali-
ter erat mobilis ad quatuor partes oppo-
sitas secundum quatuor rotæ facies. & hoc
sine conuersione corporis rotæ, sicut di-
ctū est de tibijs & pedibus animaliū. Et qd⁹ dictū est de vna rota,
intelligendū est de alijs tribus, sicut dictum est de quatuor anima-
libus. Hoc viso, de facili applicatur litera, cùm dicitur:
Gumq; aspicerem animalia. o ¶ Apparuit rota vna super
terram iuxta animalia. composita tamen ex duobus circulis.
p ¶ Habens quatuor facies. id est quatuor semicirculos.
q ¶ Et aspectus rotarum. i. talis coloris, sicut videtur mare quan
do est quietum. In Hebræo habetur: Sicut viso tharsis, id est la-
pidis pretiosi sic nominati, vt dicit Rab. Sa. tamen non dicit qua-
lis sit ille lapis aut cuius virtutis. r ¶ Et aspectus earum
& opera, quasi sit rota in medio rotæ. id est vna transiens per
mediū alterꝰ intersecando se inuicē ad angulos rectos sphęraler.

& arborum herbarumq; varietates p qua
E tuor tempora rotis currunt suis, nihil a-
Eccle. 1. a. spicimus quod antè nō fuerit. Gyro gyrā
do vadit spiritus, & in circulos suos reuer
titur. Omnia flumina currunt in mare, nec
implerur, quia ad fontes suos de matrice
abysso reuertuntur. Euāgeliorum autem,
id est quatuor animalium quæ spirant, vi-
uunt, intelligunt cursu breui mundus ser
mone apostolico completus est. Rota au-
tem in rota, vel iunctura duorum testamē
Gene. 28. c. torum est: quod indicat scala Iacob & for
Isa 4. b. ceps Isaiæ, & gladius bis acutus, vel euan-
Apoc. 1. b. gelia sibi cohærentia: quorum cursus & sta
tura tendit ad cælum. ¶ Rota in rota.
Moraliter Gregor. Nouum testamentum in veteri.
Gene. 2. d. Quid ē em̄ qd' Adā dormiēte Eua forma
tur, nisi qd' Christo moriente ecclesia for-
matur, & multa hmōi. ¶ Vetus testamen
tū nō sine mutatione p̄m ansit, dū spūalis
intelligētia latuit, qd' cùm redemptor ve-
nit spūaliter fecit intelligi. Testamentū ve-
rò nouū etiā p' veteris testamenti paginas
æternum dicitur, quia illius intellectus nū
quā mutatur. a ¶ Statura quoq;. Statu-
ra in rectitudine p̄ceptionis, est altitudo
in celsitudine promissionis, horror nimi⁹
in terrore supplicij. b ¶ Et totum corp⁹
plenum oc. Quia sanctorum actio omni
parte circumspecta est. Et totum corpus,
Argi fabu- Qualem Argum describunt fabulę poëta
la rum; quem Iuno ob negligentem custo-
diam in pauonem vertit, vt quod est mi
raculum conditoris dei, hoc esset condem
Moraliter natio multi adulterij. ¶ Grego. Nihil
enim in euangelijs quod nō luceat, & splē
dore suo mundū illuminet: vt quæ parua
putantur & vilia, spiritus sancti fulgeant
maiestate. c ¶ Spiritus enim vitę. Quia
F per sacra eloquia & dona spiritus viuifica
mur, vt à nobis mortifera opera repella-
mus. d ¶ Quia spiritus vitę erat. Hoc se
cūd ò dicit, ne aliquod vas arbitremur ro
tarum, quas in carpentis plaustrorum rhę
darūq; & curruum aspicimus, sed animan
1. Cor. 2. d. tia, imò superanimantia, quia animalis ho
mo non percipit ea quæ sunt spiritus dei.
e ¶ Firmamenti. Grego. Cęlestium po
testatum quæ prius per liberum arbitri-
um quasi aqua in quamlibet partem pote
rant labi, sed alijs cadentibus: quia persti-
terunt quasi de aqua crystallus sunt, quia
iam omnino confirmati sunt, nec mutari
Crystallū † extenta erat possunt. f ¶ Crystalli. Hiero. Quod pu-
rissimum est: & ex aquis mundis atque lu-
centibus nimio frigore concrescere dicit
ītātum, vt etiam gelu constricto aqua Grę
co nomine crystallus nominetur. Est enim
in superioribus eximia puritas, quę omnia
protegat, id est rationales sapientesq; vir-
tutes, & quatuor temporū cursum, & mū
di plagas, & rerum omnem ordinem: & e-
uangelicam prædicationem, q̄ ex parte in
telligit, & ex parte velatur. g ¶ Alteri. ad
a. Hier. In Heb. mulieris ad sororē suā. vir
duabus alis velabat corpus suum, & vir
velabatur similit. Ideo autem posti mulie-
rem virum posuit in eadem persona, ne se
xum in cęlestibus putarem⁹. h ¶ Vnum-
quodque. Grego. Hīc indicatur quia pē
nas alter ad alterum tendebant, & duabus
alis corpus proprium velabant, quia sic
debemus virtutes quas accepim⁹, alijs im-
pendere, vt peccata nostra non delinamus
caute cogitare, & quotidie per timorem
& pœnitentiam plāgere: his enim alis cor-
pus velatur. i ¶ Quasi sonum sublimis.
LXX., vocem verbi, vt scilicet vniuersa
quæ prædicantur in mundo, per vocem
filij dei esse credantur. k ¶ Vt sonus
castrorum

a ¶ Per prædicationem.
¶ Greg. Ad mentes hominum.
Per quatuor partes earum eūn- a
a ¶ Quia sequūtur animalia, quæ semper ad
priora tendunt.
¶ Grego. Quia in nouo testamento vetus spi
ritualiter semper tenetur.
tes ibant, & non reuertebantur, b
¶ Scriptura, scilicet quæ bene operanti con
gruit. vnde: Qui stat, videat ne cadat.
a cùm ambularent. † Statura quo- c
a ¶ Cęlestis regni promissio.
que erat rotis, & altitudo, & d e
a ¶ Præ magnitudine.
¶ Terror gehennæ.
b horribilis aspectus, & † totū cor f
pus plenum oculis in circumitu g
a ¶ Vel horum animalium per quæ perfecti desi-
gnantur. ¶ Alias ipsorum. b ¶ In scri
ptura. ¶ Intelligentes, scilicet sancti quo mo
raliter viuant.
ipsarum quatuor. Cumq; am- h
a ¶ Grego. His quorum vna erat prædicatio,
vna erat & requies & cursus & elocutio.
bularent animalia, ambulabant
pariter & rotæ iuxta ea: & cùm i
a ¶ Grego. In contemplationem.
b ¶ Omnia communiter & concorditer.
eleuarentur animalia de terra,
a ¶ Quia quantum quisque ex scriptura proficit,
tantum & ipsa proficit apud ipsum.
b ¶ Grego. Cum intelligentiæ.
c ¶ Scripturæ.
eleuabantur simul & rotę. Quo- k
a ¶ Præcedens vel impellens. ¶ Greg. Legenti.
b ¶ Quem medias intermissis rotæ sequebantu
tur: sequentes animalia ad spiritum sanctum
tendunt.
cunque ibat spiritus, illuc eunte
a ¶ Cum ascendente ascendentes.
spiritu, & rotæ pariter leuaban-
a ¶ Animalia. ¶ Propria enim voluntate spiri-
tus vitæ erat in rotis. ¶ Siue moralem histo
riæ sensum quærat siue spiritualem.
c tur sequentes eum. † Spiritus e- l
nim uitæ erat in rotis. Cum eun-
tibus ibant, & cum stantibus sta
bant, & cum eleuatis à terra pa-
riter eleuabantur, & rotæ se-
a ¶ Animalia.
d quentes eā, quia spiritus uitæ
erat in rotis. Et similitudo su- m
e per capita animalium † firma- n
f menti quasi aspectus crystalli o
a ¶ Greg. Nobis in hac corruptione positis.
b ¶ Quia quamuis perfecti, mortali carne gra
uati beatitudinem angelorum intelligere
non possunt.
horribilis, & † extenti super ca- p
pita eorum desuper. Sub firma- q
a ¶ Vt bonum quod alter habet impendat alteri
aliter non sunt rec. pen.
mento autem pennæ eorum re- r
g h ctę alterius ad alterum. Vnum- q
a ¶ Charitate dei & proximi. b ¶ Per alas vir
tutes, per corpus actio signatur.
c ¶ Versus pedes.
quodq; duabus alis uelabat cor-
a ¶ Grego. Suat enim duo genera hominum,
alterum perfectiorum, alterum parvulorum.
pus suum, & alterum similiter
a ¶ Grego. Quod prius in paucis proficiente
prædicatione fit in multis.
b ¶ Procedit proficiendo.
uelabatur. Et audiebam sonum s
a ¶ Simile in Apocalypsi. b ¶ Aquæ multæ po
puli multi.
alarū quasi sonum aquarū multa t
a ¶ Quia in sanctis hoc facit.
i rum, & quasi sonū † sublimis dei. u
a ¶ Prædicā do. quia cōuersi statim in laudē dei erūpūt.
Cùm ambularēt, quasi sonus erat v
k multitudinis, ut son⁹ castrorum.

castrorum. Quia contra p̄dicatores ma- G
ligni spiritus & persecutores insurgunt.
Cumq; starent

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Per quatuor partes earum e- † Dixi
untes ibant. Quia sicut dictum est, stabāt
in punctis intersectionum, & sic æqualiter
poterant reuolui ad quatuor partes: non
tamen simul, sed successiue. b ¶ Et nō re- † dorsa
uertebantur cum ambularēt. id est sine rū plena
conuersione corporis totius rotæ poterāt rat ocu
ad partes oppositas ambulare, sicut & ani
malia. Ad aliquem locum, & cæ. Totus ite
versus non est in Hebræo, nec in libris cor
rectis, sed immediatè subditur: c ¶ Sta
tura quoque erat rotis. id est magnitu-
do. d ¶ Et altitudo. scilicet magna.
e ¶ Et horribilis aspectus. propter ma
gnitudinem & morum earum velocem.
f ¶ Et totum corpus. scilicet cuiusli-
bet rotæ. g ¶ Plenum oculis in cir
cumitu ipsarum. id est picturis ad mo-
dum oculorum factis, sicut est in cauda pa
uonis. h ¶ Cumq; ambularent ani-
malia, ad quamcunque partem, ambula-
bant pariter & rotæ. i ¶ Et cum eleua
rentur animalia de terra. per volatum
alarum. k ¶ Eleuabantur simul & ro
tæ quocunque ibat spiritus. Id est ven
tus turbinis supradictus. Vel per spiritum
intelligitur hīc spiritus viuificans illas ro
tas, ideo subditur: l ¶ Spiritus enim H
vitæ erat in rotis. Quasi diceret, nō mouē
bantur per exteriorem impulsum seu tra
ctum, sed per spiritum intrinsecum viuifi
cantem. Cætera patent ex dictis. m ¶ Et Dixio
similitudo super capita. Hīc consequen- † Volum
ter describitur visio quantùm ad illud qđ em ama
erat super caput animalium: Et primùm in
quod erat ibi, erat quædam similitudo fir
mamēti seu cæli stellati: & supra firmamē
tum videbatur thronus sapphirinus, & su
pra thronum effigies hominis sedentis: ad
cuius nutum & præceptum animalia & ro
tæ mouebantur. Et hoc est quod dicitur:
Et similitudo super capita animalium † firmamenti. cuius color describitur cùm firmam
subditur: n ¶ Quasi aspectus cry- a, quasi
stalli horribilis. Id est venerabilis, eo mo crys.
do quo dicitur, Genesis vicesimo octauo
d. Quàm terribilis est locus iste: non est
hīc aliud, nisi domus dei & porta cęli. He
bræi dicunt hīc: Quasi aspectus glacici
fortis, loco cuius translator posuit crystal
li horribilis, quia crystallus est glacies in
durata per plures annos. o ¶ Et ex-
tenti super capita eorum desuper illa.
Crystallus videbatur extendi super capi-
ca animalium, sicut extensio firmamenti.
p ¶ Sub firmamento autem pennæ
eorum erectæ. id est sursum erectæ.
q ¶ Alterius ad alterum. Quia tange-
bant se in extremitatibus, vt expositum est
suprà. r ¶ Et audiebam sonum a-
larum. quando mouebantur per vola-
tum. s ¶ Quasi sonum aquarum
multarum. Id est magnum & fortem.
t ¶ Quasi sonum sublimis dei. Id est
sicut sonum tonitrui, qui dicitur son⁹ dei,
quia ab eo factus. v ¶ Cum ambu- † omitte
larent, Quasi. Sonus erat multitudinis tenus
non cuiuscunque, sed vt sonus multitudi-
nis castrorū vbi quando incedunt, à longe
audit son⁹ magn⁹ & terribilis ex iectu tur
barū, hinnitu equorū, & collisiōe armorū.
Cumq;

a ¶Cumq; starent. Vocem enim omnipotentis in cælestibus A resonantem ferre non poterant. Stabāt ergo, & cū silētio admirabantur dei potētiam, q̄ sedebat sup firmamētū, qd' his q deorsum crystallo simile, & his qui supra, instar lapidis sapphiri: qa omnia in similitudine, non in veritate monstrant. ¶ Greg. Qui aliquo modo scientia volare credebamur, ad vocem desuper venientem alas subnitamur, dum inuisibilem sup nos naturam, & impenetrabilia eius iudicia perpendimus. ¶ Greg. Notādus ergo, q̄d sup aialia firmamētū sup firmamētū thronus, sup thronū homo, quia super sanctos adhuc in hac carne viuentes, angeli super eos Christus. b ¶Quasi aspectus lapis. Grego. qui aērij coloris: huic virtutes cęlestium comparantur, quia spiritus quibus deus omnipotens altius præsidet, superioris loci in cęlestibus dignitatem tenent. Quasi aspectus lapidis. Hiero. Sicut in crystallo pulchra quęq; atque lucentia in cælestibus, quæ nostrū obscuratum cor perluminent monstrantur, sic i sapphiro, id est throno dei, & super firmamentum, quod cælum est, absconditi atq; secreta incōprehēsibilis dei qui posuit tenebras latibulum suum & in nube videtur & caligine. vnde in Exo. Et sub pedibus dei erat quasi opus lapidis sapphirini. c ¶Similitudo throni. Grego. Throni, angelicę virtutes, quæ ipsos angelos loci dignitate transcendunt. Cùm enim angeli nuntij dicātur, & sępe angeli ad nūtianda quæda hominib⁹ veniant, throni nisi ad ministeriū nūtij nusquā leguntur. d ¶Hominis desuper. Hiero. id est dei patris. vnde: Homo quidam plantauit vineam, &cæt. Et alibi: Homo quidam fecit nuptias filio suo, non quòd filius excludatur à regno, de quo Isa. Vidi dominum sedentem super solium excelsum. Vnde Iohannes: Hoc, inquit, dixit Isaias, quādo vidit gloriam filij dei, sed in patre regnat filius. omnia enim patris filij sunt, qui est imago dei patris inuisibilis. e ¶Quasi speciem electri. Grego. In electro aurum argentūq; miscetur. & per argentum auri claritas temperatur: & per auri claritatem species clarescit argenti. Sic in redemptore nostro diuinitas per humanitatem nostris oculis temperatur, & per diuinitatem natura clarescit humana. f ¶Ignis intrinsecus. Gregor. Ante incarnationem ignis est in Iudea tantùm intrinsecus, & non splendet, quia spiritussanctus in multis partibus Iudææ repleuerat, sed nō ad notitiam gentium perueniebat. A lūbis verò & deorsum ignis in circumitu splendet, quia post incarnationem ibę latet; spiritussancti gra diffusa est. ¶Hiero. Qui sedebat in throno à lūbis & suprà, electro comparatur, quod intrinsecus & extrinsecus, qua ignis habebat aspectum à lumbis, & infrà ignis resplendens in circumitu morum. Quę enim supra lumbos sunt vbi sensus & ratio versatur, nō indigent igne & flammis, sed pretiosissimo metallo & purissimo, quæ à lumbis deorsum, vbi coitus & generatio: vbi incentiua vitiorum indigent purgatione flāmarum, vt purgata habeant arcus similitudinem, quæ vulgò dicitur iris. g. ¶A lumbis eius. Grego Per lumbos propago mortalitatis signatur. De lumbis Abrahæ virgo Maria, in cuius vtero dei filius incarnatus. vnde in vniuerso mundo innotuit deus. ¶Grego. Vnus est homo qui super lumbos ardens intrinsecus, angelos amorem suum per diuinitatem tenuit, & sub lumbis inferi⁹ ignis sui splendorem in circumitu emittens, homines ad sancti ardoris sui desiderium per humanitatem reuocauit. h ¶Vidi quasi speciem ignis splendentis. Grego. Vna est similitudo ignis & arcꝰ. In igne enim ardor spiritussancti, qui in arcu quoq; signatur, in quo aqua & ignis apparet: & post mediatoris aduentum eo virt⁹ spiritussancti spiritussancti in humano genere claruit, quo & aqua baptismi electos dei lauit, & igne diuini amoris accendit. Quasi enim à misso colore simul aquæ & ignis quidam arcus in nube ad propitiationem ponitur cùm dicitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest intrare regnum dei. i ¶Velut aspectum arcus cum fuerit in nube i die. Arcus vtriusque iudicij testis est. Ceruleus enim in colore, aquę iudicium factum rubicundus in colore ignis significat faciendum, quia mundus iudicij igne cremabitur, qui prius diluuio iudicatus. ¶Hiero. Aliter enim esse nō potest. Vnde pocta: Mille rapit varios aduersa luce colores. Hic arcus signum est clementiæ & testamenti dei, quod fecit hominibus, vt quando in nube apparuerit, sciamus nos non amplius perituros esse in diluuio. Vnde patet post pœnas atq; supplicia & purgationem peccatorum futuram misericordiam dei: sed his qui deum meruerunt videre regnantem. vnde sequitur: Hic erat aspectus splendoris pgyrum. throni scilicet vel dei, vel omnium quę visa sunt. k ¶In die pluuiæ. Gregor. Cùm prædicatio scilicet effunditur vt ad veniam credentes domino paccente reuocentur.

a ¶Quæ dei sunt contemplando. ¶Prædicando.
b ¶Suæ eis virtutes vilescunt.

[a] Cumq; starent, demittebantur pennæ [a]
a ¶Sonas intelligentiæ. b ¶Beatitudinis, angelorum altitudinem transcendens, i pius. f. creatoris naturam cognans.
eorum. Nam cùm fieret uox super firma- [b]
a ¶Animalium.
mentum, quod erat super caput eorum,
a ¶In contemplatione. b ¶Pro nihilo reputantes suas virtutes.
[b] stabāt, & submittebāt alas suas. Et sup firmamentū quod erat imminens capiti eorū, quasi aspectus lapidis sapphiri, simili- [b c]
a ¶Grego. In quo sedebat quasi homo.
tudo throni, & super similitudinem throni ¶Grego. Gloria nostri redemptoris.
similitudo quasi aspectus hominis desuper. Et uidi † quasi speciem electri, ue- [d e]
¶Qui est ardor spiritussancti ¶Tantum.
lut aspectum ignis intrinsecus per circum- [f]
¶Grego. Ante incarnationem. f.
itum eius, à lumbis eius & desuper: & à [d e]
¶Grego. Post incarnationem. f.
lumbis eius usque deorsum, uidi quasi [g]
a ¶Grego. Claritatem spiritussancti quasi in toto mundo.
b ¶Non modo terrarescat. c ¶Mundi.
speciem ignis splendentis in circumitu, [h]
a ¶Id est post terrorem misericordiæ signum. b ¶In quo fœdus dei cum hominibus ne vltra mundus diluuio perdatur.
uelut aspectum arcus, cùm fuerit in nu- [i]
¶Incarnatione. a ¶Secundum ea quæ agit spiritus in mundo quę videri possunt.
be in die pluuiæ. Hic erat aspectus splendoris per gyrum.
¶Grego. Mundi.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Cumq; starent, dimittebātur pennę eorum. Id est illæ pennæ quæ sursum erigebantur, ad volādū demittebātur, sicut & pennę auium, quando cessant à volatu. b ¶Nam cum fieret vox super firmamentū. Id est præceptum sedentis in throno super firmamentum: ad cuius nutū stabant & volabant, vt dictum est. Consequenter proceditur ad descriptionem throni & sedentis super eū cùm dicitur: Et super firmamentū quod erat super. Et patet sententia ex prędictis vsq; ibi: c ¶Et vidi q. speciem electri. id est species illi⁹ hominis videbatur de electro, vel talis coloris sicut est color electri: tamen differēter in parte superiori scilicet à lumbis eius & sursum: & in parte inferiori. s. à lumbis & deorsum: quia in parte superiori erat similis electro ignito: retinenti tamen fulgorem suum intra se. Ideo subditur: Velut aspectum ignis intrinsecus per circumitum eius. d ¶A lumbis eius & desuper. In parte verò inferiori erat similis electro ignito fulgorem suum emittenti extrinsecus. ideo subditur: e ¶Et a lumbis eius vsque deorsum vidi quasi speciem ignis. id est electri igniti. f ¶Splendentis. id est splendorem emittentis. g ¶Velut aspectum arcꝰ. id est viridis, qui est splendidus. ¶Ad facilius capiendum prædictam visionem imaginariam posui figuras prædictorum secundum descriptionem Latinorū & etiam Hebræorum, quantùm ad hoc quòd eorum descriptio differt à Latinis, scilicet in descriptione animalium tantùm quantùm ad descriptionem facierum: in alijs autem est cadē. ¶Sciendum tamen, quòd prędicta non possunt sufficienter in plano describi: sed oportet per imaginationem inspicientis multa suppleri.

¶Ad intellectum visionis prædictę considerandum, quòd sicut dicit Hieron. in prologo: Iudæi qui cum Ioachin ducti fuerant in Babylonem, de hoc pœnitebant, quòd se reddiderant regi Babylonis: quia videbant adhuc stare Ierusalem, quam Ieremias denunciauerat destruendam, & melius fore remanentibus in Ierusalem quàm transmigratis in Babylonem, vt habetur Ieremię vicesimo quarto. Et ideo quinto anno à transmigratione Ioachin dominꝰ dedit Ezechieli spiritum prophetiæ, ad consolationem tamen captiuorum, denuntians mala de propinquo ventura in Ierusalem

E & multò maiora q̄ſuſtinerent in Babylone. Per ventum igitur turbinis & nubem venientem ab aquilone, intelligitur exercitus Chaldæorum, qui per illam partē intrauit Iudæam, vt frequenter dictum eſt ſuprà in Iſaia & Ieremia. Per ignem inuoluentem intelligitur incendium ciuitatis & templi futurum. Per quaternarium autem animalium, facierum & rotarū, intelligitur quaternarius numerus regnorum magnorum ſibi ſuccedentium. ſ. Chaldæorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quę etiā regna infeſtauerunt populū Iudæorū. Nec mirum, q̄ tālē numerus pluribus ſimilitudinibus figuratur, quia Gen. xl. ſeptē anni fertilitatis & ſeptē fames, duplici ſimilitudine figurātur. ſ. p ſpicas plenas & ſteriles, & per boues pingues & macilentos. In ſpeciali verò p faciem leonis, quę prima eſt ſecundū deſcriptionem Hebrǫrum, intelligitur regnum Chaldæorū ſeu Babyloniorū, quod fuit primum inter iſta quatuor. vnde & rex Babylonis frequēter vocatur leo in ſcripturis. vnde Iere. iiij. b. Aſcendit leo de cubili ſuo, &c. Et ſecundū aliquos habebat imaginē leonis in vexillo ſuo. Per faciem hominis intelligitur regnum Perſarū & Mœdorū, quod ſucceſſit regno Chaldæorū. Dan. v. quia iſtud regnū humanius tractauit populū Iudæorum q̄ alia, vnde & Cyrus dedit eis licētiā redeūdi in Iudæā. Per faciem bouis regnū Græcorum, quia ſicut bos impellit cornibus, ſic regnū Græcorū moleſtauit populū Iudǫrū, & maximè tēpore Antiochi illuſtris, vt patet. j. & .n. Mach. vnde & Dan. viij. iſte Antiochus vocatur cornu modicū, & poſtea factum grande nimis cōtra meridiem & contra orientē & contra fortitudinem, per quem intelligitur tēplum quod erat in Ieruſalem. Per faciē autem aquilæ intelligitur regnū Romanorū. vñ & aquila eſt ſignum ſiue vexillum Romani imperij. Per alas autē intelligitur angelica poteſtas præſidēs dictis regnis, quia omnia iſta inferiora adminiſtrātur mediantibus angelis: vnde & angelus præſidens regno Perſarū vocatur princeps Perſarū, Dan. x. Et præſidens regno Græcorū, ibidem dicit princeps Græcorū, & ſic intelligendū eſt de aliis. Per hoc, q̄ animalia & rotę iſtę ad quatuor partes ibant, intelligit dilatatio iſtorū regnorum ad alias partes. Per velocē motum & terribilē aſpectum, intelligitur robur & ferocitas eorum. Per manus autē opera, eò q̄ manus eſt organum organorum. iij. de Anima. Per firmamētum verò quod erat ſup capita animaliū, intelligit̄ pars mundi ſuperior, q̄ dicit̄ locus dei & beatorū. Per ſedentē in throno ſuper firmamentū, intelligitur ipſe deus præſidens omni creaturæ cæleſti & terreſtri: ad cuius nutum omnia diſponuntur. vnde & ad præceptum ſedentis i throno animalia quieſcebant & mouebātur: quia ipſe mutat tempora & ætates, transfert regna atq; conſtituit, vt dicitur Danie. ij. c. Per
F hoc autem quòd apparebat in forma humana, deſignabatur q̄d erat tempore gratiæ humanandus. Per hoc autem quòd apparebat in colore electri, quod eſt auro & argento fulgidius, intelligit̄ exceſſus ſuæ ſapientiæ, cuius non eſt numerus. Per hoc autem, q̄d in parte ſuperiori à lumbis & ſurſum retinebat ſplendorem interius, & in parte inferiori ſcilicet à lūbis & deorſum emittebat fulgorem exterius, intelligitur q̄d diuina ſapientia prout eſt in ipſo, eſt nobis occulta, manifeſtatur tamen nobis aliqualiter p ſuos effectus, ſecundum quod dicitur ad Romanos primo. c. Inuiſibilia dei à creatura mundi, id eſt ab homine, per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; virtus eius & diuinitas. Sic ergo patet ex dictis, quòd in hoc primo cap. deſcribitur diuinę p ſidentiæ ſupereminens ſtatus ſiue virtus, vt ſuprà dictum eſt.

¶ In ca. j. vbi dicitur in poſtilla: Ex quo patet, quòd Ezechiel fuit de tribu ſacerdotali.

ADDITI. I. De hac regula quā aſſerit poſtil. eſſe Heb. dictum fuit ſuprà Iere. j. in additione.

¶ In eodem cap. vbi dicitur in poſtilla: Per quaternarium autem numerum animalium & facierum.

ADDI. II. Circa hanc viſionem Ezechielis quātū pertinet ad expoſitionem literæ, applicando eam ad apprehenſionem imaginariæ viſionis prophetæ, poſtillator eā exponit ſatis competenter, ſaltem pro maiori parte. Et ſi fortè in aliquibus minus conuenienter illam expoſuit, non eſt multūm curandum, eò quòd expoſitio principalis non conſiſtit in hoc, ſed in illo quod per hanc imaginariam viſionem intelligi debet, quod eſt principalius in hac viſione. Circa quod expoſitio poſtillatoris videtur non ſolùm deuia ab autoritatibus ſanctorum: ſed etiam à communi opinione omnium Hebræorum expoſitorum, tā antiquorum quā modernorum. Eſt etiam valde inconſona literę vt videbitur. Primum patet per gloſ. communem, in qua expoſitiones Hieronymi, Gregorij, & quorūdam aliorum doctorum innominatorum ponūtur, qui communiter per quatuor animalia, ſanctos quatuor euangeliſtas ſeu euangelia quatuor principalia myſteria Chriſti fideliter narrantia: non autem quatuor mundanas monarchias prout poſtillator vult, intelligunt, prout plenè patet prædictam gloſſam inuenti. Quòd autem ab Hebræorum expoſitionibus deuiet, patet: Nā antiquiſſimi Hebrǫrum ſ. Thalmu G dici, in quodam libro autentico apud eos qui dicitur Haguiga, expreſſè determinant, quod intelligentia huius viſionis Ezechielis debet eſſe ſecretiſſima, ſic q̄d̄ non licebat alicui eam ſcienti alios de ipſa docere niſi tantū vnum, & hoc in magno ſecreto, non eſt primēdo totam intelligētiam, ſed tradendo principia ex quibꝰ diſcretus diſcipulus poſſet alia intelligere, & hoc propter magnitudinem myſterij, quod etiam ſecundum eos in hac viſione intelligitur, prout Ra. Moy. qui fuit de maximis modernorum, largè tractat in ſuo libro de directione, parte tertia. in prooemio: & in primis ſeptem capitib⁹ eiuſdem partis. Et ibidem dicta ſua de occultatione prædictorum myſteriorum modo prędicta cōfirmat per multas autoritates antiquorū. Hoc idem tenet Ra. Ba. & Ra. Cambi, & cæteri expoſitores. ſ. quòd intelligentia contentorum in hac viſione Ezechielis ſunt arcana ſecretiſſima legis diuinę, quæ nō licet homini loqui. Manifeſtum eſt autem, q̄d̄ monarchię Chaldęorum & Mœdorum, &c. non pertinent ad arcana legis. Sunt enim & fuerunt vulgariter nota. Et Daniel etiam, qui de eis prophetauit clarè in pluribus locis, tradidit eas apertè & palam: tic quòd q libet poteſt eas itelligere, ſicut & alias planas ꝓphetias. Iſaias etiā de Chaldęis & Perſis manifeſtè prophetauit ca. xiij. Et ſic patet poſitum. q̄d̄ Hebræorum expoſitores non referunt intelligentiā huius viſionis ad mundanas monarchias, ſed ad diuinorum arcana ſeu myſteria. Quæ autem ſint arcana iſta apud Hebræos quæ tantam requirebant occultationem, ipſi non declarāt. Videtur irrationabiliter, dicendum: q̄d̄ quia ſecundum veritatem, prout ſanctī doctores tradunt, in hac viſione incarnatio Chriſti & quędam alia eius myſteria intelligantur, huiuſmodi autem incarnatio populo antiquo non erat propalanda. Tum quia valde rudis fuit. Tum quia pronus ad idololatriam & ad ponēdam corporeitatē in deo. Et ideo Deu. iij. b. eis dicitur: Cuſtodite igitur ſolicitè animas veſtras: non enim vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt vobis dominus, ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem. Et ideo occultandum eis fuit incarnationis myſterium in hoc loco & in pluribus alijs, ne forte ſi fuiſſet eis expreſſe ꝓpoſitum, laberentur in errorem circa diuinitatem: æſtimantes q̄d̄ ipſe deus ſecundum ſuam deitatem fieret corpus, non valentes ꝓcipere modum vnionis humanę naturæ ad verbum, pur fides ponit catholica. ſ. q̄d̄ vnio ſit in perſona, non in natura. Vnde & hodie æſtimant falſè, q̄d̄ nos cōfitendo Chriſtum verū deū eſſe & verū hominem, conſequenter confiteamur vnitatem diuinæ naturæ & humanæ, ſic q̄d̄ natura diuina & humana ſint eadem numero, quæ tamen æſtimatio eſt falſa. Nā ſecundum determinationem Calcedoñ. concilij nuſq̄ ſublata eſt naturarum differentia in Chriſto propter vnionem. Quòd autem expoſitio poſtillatoris prædicta ſit inconſona literę, patet ex multis. Primò, nam hæc viſio totaliter cōſiderata erat repreſentatiua diuię maieſtatis. Propheta enim egrediens in campum, vt ei domin⁹ alloqueretur, vt habetur infrà. iij. cap. dixit: Et ecce ibi gloria domini ſtabat, ſicut gloria quā vidi ſuper fluuium Chobar. In qua viſione. ſ. ſecunda, expreſſè facit mentionem in eodem cap. de prædictis animalibus & rotis. Ex quo patet, quòd huiuſmodi animalia & rotæ pertinebant ad repreſentationem diuinę glorię ſeu maieſtatis, de qua loquitur. Quæ quidem viſio in eodem cap. contenta, facta fuit ad confirmandum domini verbum, ſcilicet quòd daret propheę conſtantiam per ſuam aſſiſtentiam, prout poſtillator ibidem ponit. In tali autem aſſiſtentia prophetam confortante, nihil videtur facere ſignificatio monarchiarum prędictarum. Item infrà. cap. iſta quatuor animalia vocantur cherubim. Dicitur enim de Ipſum eſt animal, quod vidi ſubter deū Iſrael iuxta fluuium Chobar: & intellexi quia cherubim eſſet. Manifeſtè autem videtur conueniens, quòd monarchiæ illæ mundanæ idololatræ nominarentur, ſeu ſignificarentur per cherubim: quæ ſunt nomina angelorum beatorum, ſuper quos deus dicitur ſedere, iuxta illud pſal. ſeptuageſimi nona. Qui ſedes ſuper cherubim, & ſic in alijs q̄ pluribus locis ſacræ ſcripturæ. Item receſſus diuinæ aſſiſtentię & templo repreſentatus fuit prophetæ per receſſum domini ſuper illa cherubim exiſtentis, vt habetur planè in prædicto capite. decimo. Per quæ quidem cherubim, quatuor animalia prædicta intelliguntur vt ibidem habetur. Similiter etiam regreſſus diuinę aſſiſtentiæ ad templum deſignatur per gloriam dei ingredientem per viam orientalem, vt habetur infrà. xliij. De qua gloria ſic ingrediēte propheta dicit: Secundum ſpeciem quā videram. ſ. iuxta fluuium Chobar: vt ibidē exponit in litera. Et ſic patet, q̄d̄ erāt ibi alia & rotę ꝓdictę. Cōſtat āt q̄d̄ i hoc receſſu ſeu regreſſu nō eſt aliquod pertinens ad monarchias ꝓdictas. Item ſecundum poſtillatorem per quatuor animalia idem ſignificatur q̄d̄ per q̄tuor rotas: ſicut per vaccas & ſpicas Pharaonis, Gene. xl. Quod nō videtur poſſe ſtare. Nam prout litera teſtatur, inter animalia & rotas erat diſtinctio ſecundū rem, & conuenięntia in motu & gre. Q̄d̄ patet eam

A patet eũ dicitur: Cũq; ambularent animalia, ambulabãt pariter & rotæ iuxta ea: & eũ eleuarentur animalia de terra, eleuabãtur simul & rotæ. Et infrà: Cũ euntibus ibant, & eũ stantibus stabãt, & cum eleuatis à terra, pariter eleuabãtur & rotæ sequẽtes ea. s. alialia. Et sic apparet manifestè, q animalia & rotæ significabãt diuersas res, quarũ quædã sequebãtur alias modo prędicto, qd' nõ inuentur in somnis Pharaonis, cuius exemplũ inducitur, nec eni monarchijs secũdũ eũ hîc significatis. ¶ Sũt etiã multa particularia in hac visione contenta quę sanctis euãgelistis seu euãgelij prædicatoribus propriè coaptãtur, nõ autem monarchijs prędictis, put Grego. subtili indagine de qualibet particula tractat, vt eũ dicitur de animalibus, q facies & pennas p quatuor partes habebant, iunctæq; erant pennæ eorũ alterius ad alterũ. Per hoc docet intelligendũ, q omnis euangelistarum seu prædicatorum euangelij virtus, omnis sapientia qua ceteros homines contemplationis suæ volatu transcendunt, vicissim sibi in pace atq; vnanimitate cõfũgunt. Penna enim alterius ab altero diuisa esse, si in hoc quòd vnus in sapientiam euolat, habere pacem cum altero recusaret. Similiter quod sequitur: Nõ reuertebãtur cùm incederent: pprię adaptatur secundũ eum sanctis animalibus prędictis, quæ sic à terrenis actibus ad spiritualia pertranseunt, vt ad ea quę reliquerunt, nullatenus vlterius reflectantur. Quæ & multa alia de animalibus tradita, non videntur competere monarchijs mundanis, quæ nunq; in pace fuerunt, & à contrario in contrariũ reuertebantur. Monarchię enim prędictę reuerse fuerunt à prosperitate in lapsu, vt patet in eorum gestis. ¶ Similiter quod dicitur de rotis, q habebãt quatuor facies, & aspectus earũ quasi rota in medio rotę, ppriè adaptatur duob' testamẽtis, quorũ nouũ latuit in veteri, vtrũq; tamẽ quatuor facies habet, cũ scriptura sacra per vtraq; testamẽta in quatuor est distincta partibus: prout Grego. ista & cætera in hac visione contenta notabilissimè discutit, adaptando singula singulis circa ppositum prædictum. Et ideo qui plenam de hac visione vult habere expositionem, ad ipsius homilias recurrat: quas si diligenter scrutatus fuerit, hanc visionẽ nullo modo applicabit ad mũdana prędicta. ¶ Nec expositio sua. s. Gregorij in hoc loco reputari debet mystica, sed literalis: cùm hæc visio etiam secundum oũ expositores parabolica est. ¶ Et notãdũ, q liber iste specialiter in suo exordio de Christo deo & homine creaturę prędicente tractat, & ideò super omnia ab ipso propheta visa, aspectum hominis ponit. Quem quidẽ hominem quasi speciem electri vidit à lũbis eius & desuper, & à lumbis eius vsque deorsum, quasi speciẽ ignis splendentis, quæ & alia circa hoc dicta ad duplicem naturã in Christo propriè referuntur, vt in homilijs prædictis & in glosa plenè traditur. Et q a ista erãt multũ remota à sensu seu cognitione Israelitarum, quibus propheta mittebatur, ideo subdit in se quenti cap. Fili hominis, ego mitto te ad filios Israel, ad gentes apostatri. &c. Et infrà: Si fortè & ipsi audiant, & si fortè quiescant, quoniam domus exasperans est, q. d. licet non sint assueti assentire similibus prophetícis reuelationibus, propone tamen eis, & scient quia propheta fuit in medio eorum. ¶ Et nota qd' in carnatio filij dei & passio & resurrectio, &cæ. de quibus hîc agitur, erat potissima consolatio ipsis captiuis quibus mittebatur, si tamen audirent, tradebatur tamen ęnigmatice & obscurè propter eorũ imperfectionem pro maiori parte. Diuina enim mysteria secundum Dionysium in. ij. celestis Hierar. occultanda sunt indignis.

REPLICA In primo cap. Ezechielis postillator attendens visionem prophetæ imaginariam p sanctos doctores & glossam exponi secundum sensum mysticum, ad quos remittit eos qui in his delectantur. Sed ipse quandam literalem significationem illius visionis assignat, scilicet qd' significet presidentiam diuinam per sedentem super firmamentũ qui regit & vniuersam creaturam administrat: hanc quidẽ clarã, hanc verò obscurius: rerũ autem magis notabiliũ clariorẽ facit administrationem. Sed quia in tota ordinatione mundi inferioris, quatuor principales monarchiæ fuerunt clariores effectus diuinæ administrationis vel gubernationis, ideo sub pedibus dei presidentis sub specie quatuor animalium hîc descriptorum significantur, prout postillator sigillatim declarat. Huic expositioni Burgen. se valde audacter opponit. Primùm ex eo quia dicit eũ deuiare ab autoritatibus sanctorum, qui per quatuor animalia recipiunt quatuor euangelistas, &cę. Deinde dicit eum deuiare à communi opinione Hebræorum, tam antiquorum quã modernorum. Demũ dicit expositionem eius literæ esse inconsonam ex multis motiuis, quę sigillatim ptractabo, ne fiat inuoluto. Quãtũ ad primũ Burgẽ. valdè põderat hîc glossam ordinariam, quę cõmuniter ponit allegoricos, anagogicos, & alios mystícos sensus. rarò autem tangit & raptim sensum primò literalẽ sic & facit in hoc loco. Nõ est igitur mirũ, qd' postil. qui sensum literalẽ semp q̃rit, hmõi mystícationẽ, non sequit. Et eũ dicit Burgẽ. Oẽs doctores in glo. nominatos & quosdã nominatos hunc passum q̃tuor animaliũ exponere de q̃tuor euangelistis, falsum est, vt patet ex ea glo. inuenti. Nã vnus innominatus p lõgũ p cessũ exponit de quatuor viribꝰ aĩæ. s. rõnali, irascibili, concupiscibili & syndereſi ad modũ aquilæ supeminenti. Alius de quatuor elemẽtis, & eorũ mistiõe in homine & eõiũctiõe. Aliꝰ q̃tuor affectiõibꝰ aĩę. s. spe, gaudio, timore & dolore: q̃ tẽperanť q̃tuor ỹtutibꝰ carnalibꝰ. Aliꝰ de q̃tuor ordinibꝰ vel actibꝰ in eremo ad quatuor mũdi plagas ordinatis. Et btũs Hiero. in glo. nominatus dicit, Id qd' qdã ad q̃tuor aĩalia q̃tuor euangelia referũt de ỹtutibꝰ autũ, de volatu tẽporũ, commissione elementorũ, & ordinibꝰ castrorũ: q̃ oĩa p̃terita relinquunt ad anteriora festinantes. Has oẽs quadrigas quasi auriga, deus regit, & incompositis currentes gradibꝰ suo parere cogit imperio, faciendaq; præcepit, & vitandavetat. Hæc vt put ĩt, dicta sunt populo in Babylonia captiuato, q si colla deo submisent, eiꝰ auxilio terrã recuperabit amissam. Hęc sparsim in glo. nec ex glo. haberi põt quẽq; doctorũ sctõrũ se ad q̃tuor euãgelistas determinasse, nisi btm Gregoriũ: cuius expositionẽ nõ esse lr̃alẽ sed mysticã, satis appet ex dicto glo. suprà posito: quia videlicet dicta in hoc ca. secundũ illas positas q̃drigas sunt proposita populo in Babylonia capto, p eorũ emẽdatiõe, q̃ p euangelistarũ allegationẽ modicũ vel nihil valuissẽt: imò, ppheria ista notabilis, fuisset exposita derisiõi. Patet etiã qa btũs Grego. homi. ix. sup Ezechielẽ dicit: Initiũ libri in Ezechielẽ, pphetã magnis obscuritatibus clausum, & quibusdã mysteriorũ nodis ligatũ, in homilijs octo. deo largiẽte discussimus: iã nũc planiora sunt quę sequũtur. Ecce eisdem beatus Greg. mysteria clausa, non literam dicit se discussisse in passu obscuro. Et promittit in sequentibus ponere planiora, cuilibet tamen intuẽti suas homilias, appet mãnifestè, qd' circa planã literã. s. i casu, pphetæ i sacię eiꝰ, erectiõe collocutione & cęteris mystica expositiõe, pcedit, consequens est eum in alijs sensũ mysticum coluisse. Nam ex oĩbus homilijs illis sensum literalem secundum sonum verborum nihil absurditatis habentem reperire non possumus, cũ tamẽ constet librũ Ezechielis sicut & aliorũ, pphetarũ sẽsũ literalẽ habere. Sic igiť patet, q expositio postillatoris non deuiat ab autoritate sctõrũ doctorũ. Sed quòd ad secundũ qd' Burgen. prætendit, qd' postil. deuiat ab expositiõe oĩm Heb. antiquorũ & modernorũ. Hoc Burg. videt singere, q a Heb. quos Burg. adducit, nihil dicũt nisi qd' principiũ huius, pphetię est de secretissimis arcanis diuię legis, quæ non licet homini loqui. Similiter etiã postil. idẽ dicit hîc, qd' qa hic liberẽ de prędestinatia diuina respectu creaturarũ omniũ maximè rõnabiliũ. Et subdit, qd' primũ caput cõtinet ỹtu aliter snĩam sequẽtiũ, put effectꝰ oẽs i causa virtualiter cõtinent. Nec putet Burgẽ., put arguit, modicũ esse tetius sacrę scripturæ secretũ, de quo hîc sed m expositionẽ posti, dr̃. Nã generaliť & ỹtualiter oĩa secreta includit diuina præsidẽtia, q̃ cunctarũ rerum actus & opera occulto nobis iudicio, rõ totaliter administranť, & spẽaliter magnarũ rerũ: quę aliquid diuini nominis hîe videnť, sicut sũt q̃tuor monarchiæ mundi p administrationẽ diuinæ prędestinatię ad flagellũ dei cõtra pctã mundi, specialiť Iudæorũ ordinatè, vt fiat argumẽtũ à maiori ex ista lr̃a de istis monarchijs expositis. Si videmꝰ illas potẽtissimas monarchias mũdi diuię ditioni subiacere, adeò qd' sine eiꝰ nutu nihil possint, ideo cuiuscunq; regis regni, specialiť Iudęorũ, imò cuiuscũq; creaturę, actꝰ, opa & passiões ex eiusdẽ p̃sidẽtis volũtate, pcedunt, & ex hoc ad lr̃am, p cõsolatione vel correptiõe captiuorũ i Babylõia arguere volebat, q eorũ desolatio, liberatio, & prătis cuiuscũq; prspitas & aduersitas ab illa præsidẽtia dependet, put patet etiã hmõi rõnis resolutio ex glo. sctõrũ, suprà allegata. Consonat igiť postil. dictis sctõrũ, & etiã Heb. circa hunc passum. Hebrei tñ allegati p Burg. circa occulta hęc descripta ad literam nihil dicũt, sicut nec Burg. qui innitit expositioni beati Greg. q̃ purè mystica est, vt suprà p baſ Heb. etiã prĩcipiũ hui libri occultrauerũt, sicut principiũ Gene. & Canticorũ. prout dicit beatus Hiero. & assumitur in glos. p Burg. allegata, sic qd' non liceret ea legere quenq; nisi facerdotalẽ ætatẽ. s. xxx. annorũ impleſſet, vt ad plenam scientiam: similiť & mysticos sensus plenũ humanæ naturę tempus accedat. Quibꝰ non obstantibus & Gene. & Canticorũ sensũ lr̃alẽ habemus. Sed Burgen. non dat rõnem quare huius partis sensũ literalem habere nõ debeamus. Et nõ videť potior sensus lr̃alis, quã ille quem posti. põit. Nã cõgaris oĩbꝰ mo dis supra & ec glo. & sctis doctoribꝰ adductis postil. est vniuersalior. Nam dei præsidentia tanq; auriga regens & ordinans, & inordinatos motus coercens signatæ quadrigę per quatuor animalia & rotas: vniuersalius respicit illas quatuor principales mundi monarchias, q̃ cõpositionẽ

E & miſtionem quatuor elemẽtorũ,& diſpoſitionẽ caſtrorũ per quatuor plagas & alias quadrigas ſuprà enumeratas. Et quod obiicit Burgen. di. illas monarchias in ſcripturis fore clarè deſcriptas: igit̃ de eis tanq̃ arcanis nõ debet exponi ad literã viſio quatuor aĩaliũ & rotarũ. Ibi dico, q̃ idẽ argumentũ plus militat contra ſanctos doctores in gloſ. nominatos & nõ notatos: Quorum quadrigę aſsignatę. Quędã ſunt notę ex naturali philoſophia, vt quatuor elemẽtorũ cõmiſtio. Quędã ſunt notę ex morali philoſophia, vtpote q̃tuor paſsionũ aię p̃ quatuor virtutes moderatio. Quędã ex hiſtoria manifeſta Exodi, vt puta ad quatuor plagas caſtrorũ in eremo diſpoſitio. ſ. ad oriẽtẽ, occidentẽ &c. Vñ p̃ eis & poſtil. dico q̃ materia quatuor aĩaliũ & rotarũ nõ eſt de ſecretis ſed ſub ſecretis. Secreta em̃ eſt dei p̃ſidẽtia, quã Apl̃s vocat
Rom.11.d. incõprehẽ. iudi. dei, q̃ p̃ſidẽtia deſcribit̃ ſeſsio hoĩs ſupra firmamẽtũ vltra capita animaliũ. Quatuor aũt aĩalia lõgẽ ſub ipſis ſecretis, quẽadmodũ Iſa. vj. dicitur: viſus dominus ſuper ſoliũ excelſũ & ea quę ſub ipſo erãt, replebãt tẽplũ: Vt dominus ſedẽs, ad ſecreta p̃neat. Ea aũt quę ſub ipſo erãt, ad effectus ã ſecretis, p̃deũtes. Et vt verũ fatear, principiũ Geneſis, eſt de ſecretis arcanis, qa de deo vt eſt generaliter omnium creator. Liber aũt Cãticorũ de eiſdem arcanis eſt, qa de deo vt eſt eccl̃ę ſpõſus, & generalis amator & cõſeruator. In hoc quoq; loco idẽ occult⁹ deſcribit̃, vt oĩa eminẽter cõtinẽs, & vniuerſi diſpoſitor: & hñ volẽtiũ liberator. Nũc ãt qa poſtil. cũ modeſtia loq̃ns de arcanis diuinis: dicit ſe balbutiẽtẽ: Ad l̃ram aũt loquẽs de his maximis monarchijs, facultatẽ humanã ſcd̃m ſe nõ excedẽtib⁹, dictis arcanis ritẽ ſubiectis, p q̃tuor aĩalia deſcribit q̃tuor regna mundi principalia ſemp regno Iudęorũ moleſta, innuẽs cũ ꝓpheta populo captiuato, qđ ptãs coercitiua diuinæ p̃ſidẽtię illos monarchas, & p̃ cõſequẽs quoſcũ que alios ſuos pſecutores coluberet à Iudęorũ pſecutiõe, vbi demeritũ ppli ipſũ p̃ſidẽtem ad iracũdiã nõ ꝓuocaret: & intelligerent qđ nulla noceret aduerſitas, ſi nulla dñaretur iniquitas. Et p̃ ãto exponit̃ hic paſſus de quatuor monarchijs, ad captiuorũ cõſolationẽ, veri⁹ deſperantiũ correptionẽ. Sed ad arcanũ incarnationis poſtil. conformis eſt ſanctis doctoribus & gloſſæ, qa dicit
F propter futuram incarnationẽ, p̃ſidentem in propoſito in ſpecie humana apparuiſſe. Sicq; patet qđ Burgen. non verè dicit poſti. à ſanctorum autoritate & Hebręorum omnium expoſitiõe deuiaſſe. Sed quò ad tertiũ articulum Burgen. dicit expoſitionem poſtil. l̃ę inconſonã. Rõ autẽ ſua prima non valet, qa dicit q̃ hęc viſio totaliter cõſiderata erat repręſentatiua diuinæ maieſtatis. Fateor hoc vnà cum poſtil. applicando ſingula ſingulis, vt viſa ſuprà firmamẽtũ directè repręſentarẽt, & eſſent ſecretiſsima & altiſsima dei iudicia, ſcd̃m Apl̃m ad Ro. xj. Ea aũt q̃ erãt ſub firmamento, puta aĩalia, rotæ, &c. repręſentarent diuinæ p̃ſidẽtiæ ſubiecta, & ad volũtatẽ p̃ſidentis vel mota vel q̃ſcentia, vt ſine eius nutu nihil valẽt, ſicq; intellecta & ꝓphetę repetitis vicib⁹ oſtenſa ad cõſortationẽ ꝓphetę fecerũt, cũ quibus ſic dictis ſtat expoſitio poſtil. ad literã. Et qđ ſubſumit Burgen. qđ monarchiæ ad prophetę cõſortationẽ nihil facere potuerũt, falſum eſt: qa ſcd̃m p̃dicta illarũ ſubſeruit⁹ & limitatio ad ſui motũ & alia, valuerũt ad ꝓphetę cõſortationẽ & ppñ cõſolationẽ, ſcientis ex hoc illas ſine dei p̃ſidẽtis nutu nõ poſſe mouere ad deſperantiũ correptionem mõ ſupradicto. Qđ ſecundò Burg. obiicit de l̃ę inconſonantia, p eo qa illa aĩalia à ꝓpheta vocanẽ cherubim, qđ nomẽ illis idolo latris cõuenire nõ põt, non cõcludit. Nã ita põt idololatris cõuenire nomẽ cherubim ſicut nomẽ Chriſtus, cui⁹ deus apprehendit dextrã, vt patet Iſa. xlv. Dico igit̃ q̃, noĩa digna, raĩa indignis imponũtur idololatris rõne officij, vt inſtrumentis diuinæ p̃ſidẽtię & correctionis: ſicut poteſt dici ſanct⁹ ex officio, imò ſanctiſsimus, ex pſonalib⁹ vitijs indignus. Et Malachias. ĩ. dicit ſacerdotem nõ mõ bonũ, ſed etiã malũ, angelũ dñi. Patet etiã dicta rñſio pdoctores, cõiter dictos terminos dignos, indignis applicatos exponentes. Nec valet quòd Burg. obiicit cõtra poſtil. dicentẽ, aĩalia & rotas ad idẽ ptinere, iducentẽq; illud Gene. xlj. Deſpicis & bobus Pharaonis. Cõtra qđ Burgen. dicit aĩalia & rotas ſcd̃m rẽ diſtingui, & cõuenire ſolũ ſcd̃m motum & quietẽ, & qualiter non eſt in caſu Pharaonis. Rñdeo qđ vtiq; ſecundũ rẽ ſi licet dicere imaginariè viſa fore res, diſtinguunt̃ ſpicę & boues ſicut aĩalia & rotę. Et ſicut iſta conueniunt in quiete & motu, ſic & illa in vnius rei & effect⁹ ſignificatione. Non enim eſt inconueniens vnũ plura, & plura vnũ ſignificare. Nec concludit qđ Burg. dicit, nõ conuenire monarchijs illũ paſſum: Cũ ambularẽt non reuertebãtur, imò dico ſecundum glo. ſuprà adductã, qđ omnia ſub diuina p̃ſidentia cõſtituta ſic mouẽt, qđ præterita tranſeuntes ad futura ſe ſtinant. Nec eſt in eorũ ptãte ſicut nec præſidentis, de præteritis facere nõ præteritũ, vt ad præterita reuertantur. Nec valet dictum Burg. expoſitionem beati Gregorij non debere reputari myſticã. Nam & ipſe beatus Grego. (prout ſuprà oſtenſum eſt) reputauit eam myſticam. Nec valet probatio Burgen. qđ ideo nõ ſit myſtica, quia literalis ſenſus eſt parabolicus, quia multos paſſus canticorum beati Gregorij exponit myſticè, ſimiliter & Iob: vbi tamẽ
H conſtat literalem ſenſum fore parabolicum. Hæc ſufficiant quò ad hoc caput amatoribus poſtil. rectis, &cætę.

GLOS. ORDI.

Nota

MAec uiſio ſimi. Cap. II.
a ¶ Et ui. Quid ergo ſi ipſam eſſentiã vidiſſet. Notãdũ aũt ĩ quãtã miſeriã cecidimus, ipſũ bonũ ferre non poſſumus, ad quod videndum creati ſumus. b ¶ Et cecid. Hiero.
2.Cor.12.b. Non elat⁹ viſionũ magnitudĩe. Sic Paul⁹
Gen.17.c. colaphizat̃, ne reuelationũ magnitudine extollatur. Abraham quoq; cecidit in faciem ſuam, poſtquã audiuit ſermões dei.
c ¶ In fa. meam. Grego. Sancti leguntur cadere ĩ faciem, vbi. ſ. vident, qa inuiſibilibus iſtis ſponte ſe humiliant, vt in inuiſibilibus erigantur. Mali verò retrò, vbi. ſ. nõ vident, quia ibi cadunt, vbi qđ eos ſeq̃tur, ignorant. ¶ Hiero. Aliud eſt cadere ĩ faciẽ, aliud retrò. Abrahã audita natiuitate Iſaac, cecidit in faciem, & riſit: Eli retrò.
Gene.17.c. 2.Reg.4.c. Et in euãgelio qui ad Ieſũ comprehẽdẽdũ
Ioh.18.b. venerãt, ceciderũt retrorſũ in terrã. ¶ Greg. Cũ aliq̃d de deo conſpicim⁹, ĩ faciẽ cadim⁹, qa ex malis erubeſcim⁹, q̃ nos egiſſe memoramus. Ibi em̃ cadit hõ, vbi cõfidit. d ¶ Fili ho. Greg. Nota ordinẽ locutionis, & opis. Prius ſimilitudo glorię videt, vt deijciat: pòſt alloquitur vt eleuet, deinde abundantis gratię ſpiritum mittit, & leuat & ſupra pedes ſtatuit. Niſi enim aliquid de ęternitate mente videamus, pœnitendo non cadimus. Iacentes aũt vox dñi cõſolatur vt in opere ſurgam⁹, ſed noſtra virtute nõ ſurgim⁹: ſed ſpũs nos implet & leuat, & ſupra pedes ſtatuit, vt qui ꝓni in pœnitentia ꝓ culpa iacuimus, recti poſtea ĩ bono opere ſtem⁹. e ¶ Sta
Exo.34.a. ſupra pe. Q. Iacens audire non poteſt. Moyſi quoq; dicitur: Tu
Dañ.19.b. verò ſtabis mecum. Et Daniel ait: Et ingreſſus eſt in me ſpiritus,
Pſal.39.a. poſtquã locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos. ¶ Sta ſupra pedes tuos. Gregorius. Cui ſimile eſt: Eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fecis. Et ſtatuit ſuper petram pe-

☞ des mo-

NICOL. DE LYRA.

Cap. II.

¶ Totum quod prędictũ eſt. a ¶ Eã. b ¶ Non ſpiritus gloriæ. ¶ Greg. Quæ enim miſeria ſit ſpiritus gloria aſpicere non valet. Iſaias dicitur vidiſſe gloriam dei, ſed ſecundò id quod in mundo agit.

a ¶ Similitudinem. b ¶ Ideo.

MAec uiſio. Hîc conſequenter deſcribit̃ diuinæ p̃ſidẽtiæ multiplex effect⁹. Et priò ipunitiõe Iudęorũ tranſmigratos Diuiſio
deridentiũ. ſcd̃o, in deſtructiõe Gẽtilium bonos crudeliter moleſtantium, ca. xxv. Tertiò in remuneratione iuſtorũ mala tẽporalia patienter tolerãtiũ, cap. xl. Circa primũ ſciendũ, q̃ ſicut trãſmigrati cũ Ioachin dolẽtes de hoc q̃ ſe tradiderãt ad cõſilium Ieremiæ, inter ſe murmurabãt: ſic illi q remãſerãt ĩ Ieruſlm, tranſmigratos deridebãt, putantes variciniũ Ieremię de ci-
Ier.38.a. uitatis excidio non ipleri: ꝓpter qđ Ezo-
Ezech.8.a. chiel repletus eſt ſpũ ꝓphetię, ſ̃nũtiãs excidiũ ciuitatis, ꝓpinquũ ſicut & Ieremias, ad reprimẽdum iſtorum murmurationẽ & illorum deriſionem. ergo primò prophetandi officium ſibi imponitur. Secundò officium ſibi iniũctum exequitur. iiij. c. Prima ĩ duas, quia primò imponitur ſibi officium, ſecundò arguit eius ſilentiũ. ſeq. ca. ibi: Cũ autẽ ptranſiſſent. Prima in duas, qa primò imponit̃ ſibi officium verbo. ſecundò ſigno, ibi: Tu aũt. Prima adhuc in duas, qa primò ponitur impoſitio officij, ſecũdò cõſortatio dñi, ibi: Tu ergo. In prima pte præmittit̃ q̃dã cõtinuatio ad præcedentẽ viſionẽ, eũ dr̃. a ¶ Hæc uiſio ſimili. q. d. effigies hominis ſuper throno ſapphirinũ ſedentis nõ erat ipſe deus in natura propria, ſed q̃dã ſimilitudo ſuæ maieſtatis repręſentatiua. b ¶ Et ui. & ce. &c. quia fragilitas humana in talibus viſionibus ſuum defectum experiẽs, ſecũdũ qđ dr̃ Dañ. x. d. Dñe mi ĩ viſiõe tua diſſoluti ſũt cõ-

☞ pages mex

Moral. a ¶ Hæc ui. ſ. Hîc ſecundũ Iſalẽ ſenſũ iponit Ezechieli officiũ ꝓphetãdi, p qđ myſticè ſignat̃ officiũ prædicãdi: ad qđ priò requirit̃ autoritas mittẽtis ſicut dr̃ Ro. x. c. Quõ p̃dicabũt, niſi mittantur Moraliter

17 des meos, & di. gr. me. & imisit in os meū
A cticoli nouū. ¶ Greg. Paul⁹ p̄dicator futu
ros priꝰ gestu nīf. facer & audit: Surge &
ingredere ciuitatē, & dicet tibi quid te o-
portet facere. a ¶ Et ingressus est. Gre
go. Aliter surgere nō potuit eū dicererur
eqēs su. pe. tu. quia ex omnipotentis dei
gīa ad bona opa conari quidē possum⁹,
sed hęc implere nisi iuuet ipē q iubet, non
possumus. Deus e. em (inquit Apl⁹) q o-
perat in nobis & velle & p̄fícere. vñ: Sine
me nihil potestis facere. Secundū em quia
mala nīa soliūmō nīa sunt: bona aūt, & oī
potētis dei sūt, & nīa. Ipse em aspirando
nos p̄uenit, vt velimus, adiuuando prose
quit, ne inanit⁹ velim⁹. Præuenit ergo gīa
& sequitur bona voluntas: & sic oīpotētis
donū fit meritū nr̄m. vñ Apl⁹: Nō autē
ego, sed gīa dei mecum. Q. In eo qđ solo
dei dono p̄fectus sū, non ego: sed qa donū
volūtat⁹ subsecut⁹ fuit & ego. Hoc contra
pelagū & Celestinū. b ¶ Ad gē. Grego.
Siquis fide recedit à deo apostata est,
sic ad pristinū opus redit, etiā si fidem te-
neat. Vnū enim sine altero prodesse nō
pōt, nisi forte pro fide recipienda fiant o-
pera, sicut Cornel⁹ faciebat. c ¶ Et filij
dura. Grego. Impudentia filiorū culpa gra
uis, mala faciunt, nec erubescunt: nec post
culpam ad pœnitētiā redeunt, quia indo-
mabili corde sunt. Et filij du. vñ: Neru⁹
ferreus collū tuum, & frons tua ænea. Hi
quoq; in sequentib⁹ arguunt cordis lapi-
dei, qđ dās eu. ulsurū se dicit, & p illo car
neū redditurū, vt emollitum dei p̄cepta
suscipiat. d ¶ Si forte. Grego. Q. Pauci
audient: vel ipsi peribunt, cū patres. s. pœ-
nitere noluerint in culpa defūcti. ¶ Hie-
ro. Ambigentis affectu loquitur deus, vt
liberū hominis monstret arbitriū, ne p̄s-
cientia boni malive imutabile faciat qđ
deus futurū nouerit. Non em quia ille vē
tura cognouit, necesse est nos facere qđ il
le p̄scisit: sed quod nos propria volūta
te sumus facturi ille q̄si de⁹ futurū nouit.
e ¶ Neq; ser. Grego. vñ: Mihi aūt p mi-
nimo est vt à vobis iudicer, aut ab huma-
no die. f ¶ Cū scor. Greg. Vñ: Circūde-
derunt me sicut apes. q̄. s. i ore habēt mel,
& in cauda aculeū. Bonis non nocet cum
malis esse corpore sed mente, si desit spūs
nō adiuuat locus. Loth in Sodomis sctūs
exiit, i mōre peccauit, & in paradiso pri-
ceps nīi generis Abel fieri nō valet, quem
Cain malitia non exercet. Infirmi autem
prauorū societatē declinent, ne mala q̄ fre
quenter aspiciūt, & corrigere nō valent, i-
mitari delectentur. Scorpionib. Hiero.
Qui arcuato vulnere & fistulato aculeo
pęriunt, vt eadē plaga & eutē aperiant, &
venena diffundant. Vnusquisq; pro mo-
rib⁹ suis fortē vocabulū. vñ dī Pharisęis:
Generatio viperarū. Et de Herode, q̄ ver-
sipellis: Ite & dicite vulpi huic. Et pseudo
prophetæ vulpibus cōparant: Et nūc cor-
de indomabili, scorpiones dicunt. Et i euā
gelio dicit: Non audierunt eos oues. Qui
ergo fures & latrones audierūt, ouiū vo-
bulū p̄diderūt, & non quasi oues perierūt,
sed quasi viperæ, vulpes, scorpiones.
g ¶ Si for. Hiero. Licet mali sint quib⁹
loqmur, non tamen cessemus: sed oppor-
tunē & iportunē p̄dicem⁹, vt q dur⁹ est, e-
mollitat & audiat: & q obediōs est, mutata
volūtate nō surdescat. h ¶ Audi q̄cūq.
Greg. Ne facias qđ p̄hibes, ne in quo alte
rū iudicas, teipsū cōdēnes. Vnde Balaam
spiritu dei ad loquēdū repleꝰ, sed in car-

nali

a tecum. Et ingressus est in me spi-
a ¶ Sanctus. ¶ Sine quo fieri non potest.
ritus, posq̄am locutus est mihi,
a ¶ Hiero. Simile Statuit supra petram pedes
meos. Nullum peccatorum autem legimus
sed dicitur ille. Non erit stabile vestigium
pedis tui.
& stātuit me supra pedes meos.
Et audiui loquentem ad me, & di
a ¶ Crebro ad Ezechiel & Daniel dicitur. Fili
hominis: vere q enim in persona eius qui
dicerat. Filius hominis nō habet vbi ca.re
cli. capitonum populum consolatur, & ad
pœnitentiam cohortatur.
centem: Fili hōminis, mitto ego
a ¶ Quasi non populum dei.
te ad filios Israel, ad gentes † a-
a ¶ Quę ad prauum opus recedūt. b ¶ Non
tantum patres, quam pat eū virtutumq; im-
picras.
postātrices, quę recessērūt à me.
a ¶ LXX. Irritantes me, siue in amaritudinem
conuertentes. Deus enim natura bonigna &
dulcis, vitiis amarus efficitur.
¶ Grego. Vna culpa superbiæ.
Patres eorum præuāricati sunt
a ¶ Continue.
pactum meum ūsq; ad diē hanc,
a ¶ Altera obstinationis. ¶ Magna dei clemen
tia qui ad tales mittit, vt nemo desperet.
et filij dura facie, & † indomabili
a ¶ Magna prophetæ confidentia, qui ad tales
ire non formidat.
corde sunt, ad quos ego mitto te.
a ¶ Auctoritas personæ tribuitur, ne à tam pertur
bis prophetis despiciatur.
Et dices ad eos: Hæc dicit domi-
a ¶ Non ego. b ¶ Simile in Ieremia: Si forte
audiant & agant pœnitentiam: & in euangelio. Forsitan filium meum verebuntur.
c ¶ Filij. d ¶ Me.
nus deus: † Si forte uel ipsi audi-
a ¶ A peccato. b ¶ Quia tibi deus habitare corpe
rat per fidem.
ant, & si forte quiescāt quoniā dō
a ¶ Vitiis, nr̄. f. natura mitē. b ¶ per operationem.
¶ Hospitium auditorum. b ¶ loco vitato loci,
aut auctoritate p̄dicationę proficientes.
mus exāl perās eis: & scient quia
propheta fuerit in medio eorum.
¶ Q. ne timore humiliter tem ling as, cum non so
lum populo, sed & senioribus loqui habeas.
a ¶ Quamuis perperā.
Tu ergo fili hominis nē timeas
a ¶ Mali, & inferentes. ¶ Liberta. prædicantis.
b ¶ LXX. Nec a facie eorum formides, quoniam
infidiant & congregabuntur cōtra te in ci-
cumitu. Q. Licet dura cernitote & indomabi
li corde, tuæ præcepta sunt fortiora, ne dicas
non fuisse prædictum. Infidiant & congre-
buntur contra te in circuitu: nullum f. tribu
quentes refugium. ¶ Comminationes vel de-
structiones.
eos, neq; sermones eorum metu-
a ¶ Ideo non timendi. Q. Ne quęras placere eis,
qui deo displicent. rubi. Nonne qui oderunt
te domine oderam. b ¶ In se. ¶ Deo.
c ¶ Præceptorum. ¶ Infirmis. ¶ Aliorum, ne fol
morianter.
as, quōniā † increduli & subuer-
a ¶ Quia blāda & mulitioni nō possunt
subuertere.
fores sunt tecū, & cū † scorpioni-
bus habitas. Verba eorū ne time
a ¶ Verba eorum ne timeas. b ¶ Q. Timēdi essent,
nisi me in fata actibus exasperarent.
as, & uultū eorū nē formides: qa
dom⁹ exasperās est. Loqris ergo
uerba mea ad eos, si forte audiāt
a ¶ Deum peccando irritant.
& quiescāt, quoniam † irritātores
sunt. Tu autem fili hominis audi
quęcūq; loquar ad te: & noli esse
¶ Ne simile peccatum, poenam similem mereatur.
† exasperans, sicut domus exaspe
¶ Rebus loquendo.
ratrix est. Aperi os tuū, & com-
ede quæcunque ego do tibi. Et

nali vita, suo spū rectōr⁹ de semetipso ait: C
Dixit auditor sermonū dei, q̄ nouit doctri Nu. 44. c
nā altissimi, & visiones oī potētis videt: q
eadēs aptos habuit oculos, q rectū qđ di-
ceret vidi, sed rectē viuere contempsit.
i ¶ Et noli esse. Greg. Ne tibi cōmissa ta
cendo, & malefacta non increpando, deū
exaspes sicut illi malē facientes. k ¶ Ape-
os t. Hiero. i. dignū te præbe fermonibus
meis, & cibum spūalem suscipe. vñ: Apc- Psal. 8. b.
ri os tuum & implebo illud. Et ille rīndit:
Os meum aperui, & attraxi spīm. Sicut dicit: Ibid. 118. r.
Qui habet aures audiendi, audiat. Ita hīc: Luc. 8. a.
Qui habet os apertū ad comedendū com † rebelle
edat. Apl⁹ quoq; habebat thesauros sa-
pientiæ aut: Os meū apertū est ad vos. Et 2. Cor. 6. c.
de dño dicitur: Aperiens os suū docebat Mat. 5. a.
eos. l ¶ Et come. Grego. Post apertionē
oris comedimus, quia augetur in nostris
sensibus cibus vitæ, cūm cœperimus præ
dicare. vnde: Os meum aperui, & at- Psal. 118. r.
traxi spiritum

Nicolaus de Lyra.

✠ pages meæ, & nihil in me remānsit viri
um, ideo subdit: a ¶ Et ingre. est. i. sub-
sistendi vtus. b ¶ Postq. locut⁹ est mi. † duro
ille qui sedebat in throno. c ¶ Et statuit
me su. p. me i. mihi contulit virtutē sub
sistendi. Cætera parent vsq; ibi: c ¶ Ad
gen. apo. à fide. f ¶ Quæ recessā me. p
idololatriā. g ¶ Patres eorum præua. D
i. legē meā, quia citō post ingressum terrę
promissionis declinauerunt ad idololatriā,
vt patet in libris Iudicū & Regū. h ¶ Et
filij du. fa. i. irritantes, irreuerentes & inue
recundi. i ¶ Et indoma. corde sūt. Sūt
enim in malis obstinati. k ¶ Ad quos e.
mitto te. Vt manifestē apparear, q̄ mala
eorum nō proueniūt ex defectu meo, sed
mitto prophetas meos ad arguendū ma-
la eorū. l ¶ Si forte uel. Per istud forte,
non intelligit aliquod dubium in deo re
spectu futurorū, cū certissimē oīa percog-
noscat: sed p hoc intelligit vtilitatis libe-
ri arbitrij ad bonū & malum. m ¶ Quo-
d. ex. est. i. familia, puocās ad iram dīm.
n ¶ Et sciēt qa pro. & sic excusationem
non hab bunt, si à malis non pœniteant.
o ¶ Tu er. Hīc consequēter ponit cōfortatio dīi cōtra malitiā eorū qb⁹ debebat
loq; qa min⁹ iacula feriūt q̄ puid dē, vt di-
cit Gre. Dicit igit: Tu er. fi. ho. n. ti. eos.
i. facta eorū aspa. p ¶ Neq; sermones e.
i. detractiones & opprobria. q ¶ Quoniā
incredu. erga dominum. r ¶ Et subu.
iustitiæ erga proximum. s ¶ Et cū scor-
pionibus ha. verbis malis & factis pun-
gentibus. t ¶ Verba eorum ne ti. Re-
petitio est eiusdem sententię ad maiorē as
sertionem. v ¶ Quoniam irritatores † tribulis
sunt. s. pphetarū. Et in hoc notat pauci-
tatem conuertendorū. x ¶ Tu autē. Hīc
cōsequēter imponit Ezechieli officiū p sig
num libri oīs i corpati. Et diuidit in
duas partes: qa prīo pōit hæc ipositio. se-
cūdō ipsius pphetę cōfortatio. c. seq. ibi:
Et dixit ad me. Prīa adhuc i duas: qa prīo † rebelle
pōit libri oīsio. secō, ei⁹ incorporatio, in
principio sequētis ca. Circa primū excitat
intētio pphetę, cū dī: Tu autē fi. ho. au-
sicut discipul⁹ hūilis & obediens. y ¶ Et
noli esse exaspe. id est mihi rebellans, &
per consequens ad iram me prouocans.
✠ Et ecce ma-
✠ si mittans. iō dī hīc à domino Ezechieli: Moraliter
d ¶ Fili hominis mitto te. Requiritur
etiam in prædicāte nomina sacrę scripturę.

traxi spm̃. a ¶Ecce ma.Hiero.Ad eos manus domini extenditur qui beneficium cõsequũtur:aliꝰ cõtrahitur.vnde:Tota die expãdi manꝰ meas ad populũ nõ credentẽ:vt cõgregaret .s.filios Israel sicut gallina pullos suos sub alis,& extẽsiõe manuũ superaret Israel Amalec. b ¶In qua erat inquo in psal.In capite libri scriptũ est de me,In principio.s.Hic inuolutꝰ est quẽ nemo põt legere,nemo aperire:nisi leo de tribu Iuda,radix Dauid:nec totꝰ de uoraꝰ sed i capso.Nõ em̃ fieri põt vt humana natura totos huius libri thesauros deuoret.¶Grego.Per Ezechielem p̃dicatorũ ordo:p librũ scriptura signatur.c¶Intus & fo.Alꝰ añ & retrõ.i. de futuris & de p̃teritis.Intus.s. intelligentia spũali.vñ:Ois glor.c.fi.regis ab intus.vñ:Mõtes excelsi ceruis petra refugiũ herinaciꝰ.¶Intus.Gre.qa inuisibilia ꝓmittit & cælestia.Foris,qa visibilia p̃ceptorũ suorũ recitudine disponit:Terrena & cõtẽptibilia qualiter vl̃ ĩ vsu sint habẽda,vel ex desiderio fugiẽda,p̃cipit:Alia ĩ exterioribꝰ actiõibꝰ iubet:& q̃ foris p̃cipit,patent: Alia de secretis cælestibꝰ,q̃ plenè cõprehẽdi non pñt.vñ:Extendẽs cælũ sicut pellẽ:q regis aquis superiora eiꝰ.Cælũ em̃ scriptura est,de qua nobis,& sol sapiẽtiæ & luna scientiæ,& ex antiquis patribꝰ stellæ exemplorũ atq; virtutũ lucẽt.Quod sicut pellis extenditꝰ qa p scriptores suos carnis lingua formatũ ante oculos nostros pꝓba doctorũ exponendo explicat.Aqs verõ.i.angelis. de quibꝰ dicit: Laudate eũ eęli eęlorũ:& aq̃ q̃ super eę. sunt laudẽt,nomẽ dñi. Superiora cæli tegit,q alta sacri eloquij q̃.s. de natura diuinitatis dicũtur:aut de æternis gaudijs nobis adhuc nesciẽtibꝰ solis angelis patefecit.d¶Lamen.Greg.de his qui ad pniam vocãt.Sicut Samuel & Paulus plangebãt atq; lugebãt Saul & Corinthios quos saluare cupiebãt,Lamẽtationes.Gre.vt pctã punias. Lege q̃ in hoc volumine scripta sunt. Scindite corda vestra, & nõ vestimenta vestra. Et rursum:Miseri estote & lugete,& huiusmodi. e¶Et carmen.Greg.Q.Vt de promissione sequẽtis gaudij hilarescas;cognosce quæ in hoc volumĩe scripta sunt. Beati qui habitant in domo tua domine;i secula,&cę. Et ex lapide pretioso & mundo omnes plateæ eius sternentur:& per omnes vicos eius hallelu ia cantabitur. f¶Et uæ.Q. Si adhuc præsenti seculo inhæres mente:si terrenis voluptatibus delectaris,& amare nõ potes æterna gaudia quę audis,cognosce vę;vt ab animo expellas quæ diligis.vñ: Ibi erit fletus & stridor dentium:& vermis eorũ non morietur.

memorię:vt cũ populo habeam? viscera misericordię,& impleaſ G
vẽter:de quo Ieren.Venter meũ do.ven.me.doleo.m ¶Sicut Col.3.d
mel.vñ:Quã dulcia fau.meis elo.tua,&c.Et alibi:Iudicia dñi Ier.4.c
dulciora super mel & fauũ.Et Samson fauum mellis in ore leonis Psal.18.b
ĩuenit. ¶Sicut mel d.Gre.Quia illi de dño suauiter loq nolue- Ibid.18.c
rũt:q eũ priꝰ cordis viscerib? amare dilexerãt.Vnde Iudas
diceẽt.Sermo dulcedinẽ nõ habet,quem

vita remordet

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et ecce manus mis.Sic em̃ videbat imaginaria visiõ.b ¶In q.e.inuo.li.In Heb.habeſ:Inuolutꝰ rotulꝰ.in quo designaſ,qđ futura cõtingẽtia de quibus erat ista ꝓphetia,sũt hoibꝰ occulta. c¶Et expand.illũ corã me.Et phoc intelligiſ qđ dedit intellectũ eiꝰ prophetæ. d¶Qui erat scriptus intus &f. Videbatur em̃ ille rotulus expansus ex vtraq; parte scriptus,in quo designatur multitudo ibi cõtentorũ. e¶Et scripserant.transmigratorũ & in seruitute existentium. f¶Et carmen.i.consolationes patienter tolerantiũ. g¶Et uæ.iudęorũ in Ieruſalem existentium,propter excidium miserabile ciuitatis ꝓpinquũ. Ista enim tria continentur in hoc libro, vt patet per prædicta.

ideo sequitur: a ¶Et ecce manus Moraliter
missa.quia sacra scriptura plena est sententijs pluribus & difficilibus.d¶Qui erat scriptus intus.Quia sacra scriptura habet exteri? sensum historicũ magis patentem,& interius sensum mysticum multiplicem & latentem. e¶Et scripserant in eo &c. scilicet pœnitentium. f¶Carmen.supernorũ ciuiũ. g¶Et uæ.id est pœnæ damnatorum. Adhuc em̃ inducit sacra scriptura.s.ad cõsideran H dũ propria peccata;vt p flerum diluant; & supernorum gaudia vt appetãtur. & gehennæ pœnalia,vt euadant. Requiritur etiam in prædicatore cõstantia;ideo sequitur:¶Ecce dedi faciem tuã,&cæ. Requiritur etiã in prædicatore mẽtis eleuatio añ predicationẽ;vt ibi hauriat qđ p̃dicet.do effundat;& post p̃dicationẽ,vt fructũ suę dicationis deo attribuat:ideo in principio huiꝰ capitis dicit:Audiui loquentẽ &cæ.In capite sequẽti dicit:Et assumpsit me spũs,&c.Et audiui vocẽ cõmotionis magnæ:benedicta gloria domini de loco suo.

Fiducialiter
† prædicet
ardenter

¶In cap.ñ.vbi dicitur in postil.Qui erat scriptus intus & foris.

ADDITIO. In Hebręo habetur,antẽ & retrõ.Quod intelligitur de præteritis & futuris.Si ꝛ dicatur intus & foris,intelligendum est de sensu interiori scilicet spirituali,& de exteriori scilicet historiali,&c.

NICO. DELYRA. Cap. III.

ET dixit.Hic consequenter describitur libri ostensio in corporatio:p quã intelligitur mentis intellectio,quæ pascitur verbo dei sicut corpus cibo materiali: secundum qđ dicitur Deu.viñ.a.Non in solo pane vivit homo:sed in omni verbo quod procedit de ore dei:& secũdum hoc patet sententia vsque ibi:i ¶Et comedi.Sic enim videbat imaginaria visiõe quasi volumen comederet:& intellexit quid significaret.l¶Et factum est in ore meo sicut.In quo designatur suauitas diuini eloquij;inquantum procedit à deo,licet aliquando habeat amaritudinem annexam vel subsequentem ratione effectus inde sequentis;videlicet quando est de punitione illorũ ad quos afficitur ille cui deus loquitur, sicut erat in proposito. m¶Et dixit.Hic cõsequẽter describit prophetę cõfortatio;vt constanter

Moraliter. b¶Et dixit ad me, Fili hominis. Sequitur: Moraliter
i ¶Comede uolumen istud & uadens loquere ad filios Israel. Priusquam enim vadat ad prædicandum,refici debet paabulo sacræ scripturæ per lectionis & orationis studium. l¶Et factum est in ore meo.secundum illud psal.cxviii.n.Quã dul-
* cia fauci-

---

a ¶Filius dei qui sanctis suis scripturam aperuit.
b ¶LXX.extenta.

a b uidi, & ecce manus missa ad me, in a b

a ¶Obscurus. b ¶Sanctæ scripturæ. c ¶Grego. Exi pandit.dum enigmata exposuit.vnde:Aperuit illis sensum,vt intelligerent scripturas &c.

quа erat inuolutus liber: & expandit c

a ¶Vt intelligerem. b ¶Qui in Isaia populo non credenti dicatur signatus,licet vsq; hodie super corda Iudæorum velamen positum est in veteri testamẽto.
c ¶Spirituali sensu maioribus.

c illum corã me, qui erat scriptus intus c

a ¶In historia infernis. b ¶Tam intus quam foris.

d & foris, & scripte erant in eo lamenta d

a ¶Super his qui digni sunt dei testimonio,quibus dicitur: Cantate domino canticum nouum. b ¶Super illis qui penitus desperant,& cum venerint in profundum peccatorum,conticescunt.

e tiones,& † carmen,& uæ. f g

Cap. III.

ET dixit ad me,Fili hoh minis quodcunque

a ¶In libro hoc. b ¶Non dicit,bibe:obscura enim & dura audituru es.

inueneris, d comede.

a ¶Prius. b ¶Post. ¶Satura & eructuare.

e Comẽde uolumen istud,et uadens loi

a ¶Sicut præceptum est. b ¶Cordis.

k quere ad filios Israel. Et aperui os me

a ¶Aliter comedere non poteram.

l um,& cibauit me uolumine illo. Et

a ¶LXX,Os tuum. ¶Mens.

k dixit ad me: Fili hominis,uenter tuus

a ¶Legendo simplicem historiam. b ¶LXX,venter tuus. ¶Hiero. vicaria interna. c ¶Vita promisso. Multi enim legunt,& vacui recedunt. Si enim mente intellectum sacri verbi percipiunt,in cordis visceribus seruando non reponunt.

l † cõmedet, & uiscera tua † cõpleh buntur uolumine isto, quod ego do

a ¶Quia viscera mea compleuerat.

tibi. Et comedi illud, et factum est in k l

a ¶Prædicatione. b ¶Quia in corde tuo extimum linguę.
b ¶Hiero. Plus proficit ad prædicandum sancti amoris conscientia,quam sermonis exercitata scientia.

m orẽ meo sicut mel † dulce. Et dixit ad m

GLOS. ORDI. Cap. III.

ET di.ad me.g ¶Comede.Greg.Pertracta,intellige ꝑ.prius mãde, & pòst deglutire poteris ,& alios docere.Comede.Hiero . Nisi añ comederimus aptũ volumẽ,docere nõ possumus filios Israel.Vñ Dauid misericordia consecutus:Docebo,inquit,iniquos vias tuas:& impĩ ad te conuertentur. h ¶Et ape . LXX, Aperuit,deus.s.qa ipse aperuit os prophetæ,& cibauit eum. ¶Grego. Os aperimus,qñ sensum ad intelligentiam sacri verbi præparamus. ¶Hiero. Aperto ore dominus cibos largitur , vt initia voluntatis in nobis sint perfectionem beatitudinis à domino consequimur.Non est enim volentis neque currentis , sed dei miserentis. Velle tamen & currere nostri est arbitrij. i ¶Ciba . Gregori.Qui toties ad os cordis nostri quasi manum porrigit, quoties nobis intellectũ aperit. k ¶ Venter tuus.Gregori . Mens scilicet secundum illud:Ventrem meum doleo,id est mentis afflictionem sentio.Et alibi:Flumina de ven.eius fluẽt.aquæ vi.de mente.s.prędicationis sanctæ,& viscera mentis interna,id est intentio recta, desiderium sanctum,humilitas ad deum,pia voluntas ad proximum. l ¶Cõplebuntur.Hiero.Assidua meditatiõe recondendo in thesauro memoriæ

Psal.50.c. Rom.9.c. Ier.4.c. Ioh.7.f.

vita remordet. ¶Sicut mel du. Dominus post resurrectionem A suum mellis comedit. Et in Prouerbiis de ape dicitur, quamuis Luc.24.d. hoc in Hebræo non habetur: Vade ad apem, & discę quomodo Prou.6.a. operatrix sit, & opus suum castum faciat: cuius laborib⁹ reges & imperiti pro sanitate aburūtur. Hoc fecerunt Moyses & prophe tæ & euangelistæ & alij sancti: vt quicunque rex fuerit, cuius cor in manu dei est, dulcibus vtatur cibis. Qui verò simplex & sine serpentis astutia habet innocentiam columbarum, simplici fide credat atq; saluetur: quia vbique insidiat, & diabolus transfigurat se in angel ū 2.Cor.11. lucis. Mel quoq; distillat de labiis meretri Prou.5.a. cis dulcia promittens, venenaq; inferens.

a ¶Vade ad do. Quamuis enim corpore non erat cum eis, mente cuius sanctitas Ezec.36.b. eorū offendebatur iniquitate. Hoc idem ¶Quod faciebat Moyses procul à castris multitu- ¶Prudentia dinis figens tabernaculum. † Qui cùm fu- ¶Ex lingua ilat ingressus, descendebat columna nu- ¶& labiis bis, & stabat ante ostium tabernaculi.

b ¶Loqueris uerba mea. Qui in expositione sacri eloquij, vt auditorib⁹ placeat, aliquid fingit, sua verba loquitur, non dei. Qui autē aliter quàm is qui protulit, sentit & sub alio intellectu, ad ædificationem charitatis, domini sunt verba quę dicit: quia ad hoc solùm deus nobis per totam sacram scripturam loquitur, vt nos ad suum & proximi amorem trahat. c ¶Neq; ad po.mul. Ac si diceret: Quid loquar de populo vno? si ad diuersas mitterem nationes: autoritas & potentia mea omnē vinceret difficultatem: Vtinamq; tempus esset quo ad omnes miserus sum nationes & linguarum datus gratias: vt prædicent apostoli mei & totum mundū, & diuersitatem linguarum, vna fide, meo subdant imperio, faci B lius illi audirent qui profundi sunt altiq; sermonis: nihil habentes Iudaicæ leuitatis, sed graui & solido incedunt pede: & cùm ignotæ sint linguæ, notæ fidei sunt. Vnde sequitur: d ¶Et si ad il. mit. ip. au. te. Denicq; posita misit: & omnes pari Actus.9.g. ter crediderūt. vnde: Ecce conuer. ad gen Num.8.b. tes. Non inueni tantam fidem in Israel. e ¶Attrita fronte est. Sunt qui non solùm laborare pro his mundanis non fugiunt, sed etiam in laboribus qui sibi negantur importuni videri non erubescunt. Quibusdam enim prauis mētibus nihil est laboriosius, quàm si in huius mūdi laboribus non laborare præcipiantur. †rebellis ¶Greg. Quò culpa frequentius committur, cōminus committētis animus vere Ierem.3.b. cidatur. vnde: Frons mulieris meretricis facta est tibi: non erubescis. f ¶Ecce dedi faciem tuam. Grego. Verecundia in malo laudabilis, in bono econtra: erubescere malum sapientiæ est bonum, iaruistis. vnde: Est confusio adducens gloriam: & est confusio adducens peccatum. Eccli.4.c g ¶Valentiorem faci. eorū. Hier. Vt nullo pudore superetur. Hinc discimus quia interdū gratiæ est, impudentiæ resistere & cū locus fuerit frōtē frōte contere re ne nostra verecundia, & humanus pudor permisceat insidias emulorum.

h ¶Vt adamantem. Gregorius. Ne scilicet per exhibitum honorem ab auditoribus refrenetur lingua ex verecundia, & vt silicem, ne per despectum scilicet tacea: ex infirmitate. i ¶Auribus tuis audi. Verba domini audimus dum faci- Matt.7.d. mus: & sic recte proximis prędicamus. vnde: Et stamm aperę sunt aures eius, & solutum est vinculū linguę eius & loquebatur recte. k ¶Et uade ingr. Hierony-

Dominus quoq; venit ad populum Iudæorum patre mittente C vt prædicaret captiuis remissionem in quo impletur. Captiuam Ephe.4.b. duxit captiuitatem: dona dedit hominibus. l ¶Ad transmi- Psal.67.d. grati. Grego. Allegoricè. Qui à bonis operibus in peruersa ce- Allegoricè dit, à Ierusalem in Babylonem venit. vnde: Adiutor meus non Psal.62.b. emigrabo. Non tamen de talibus desperandum est. Propheta enim ad transmigrationem mittitur. vn- Mich.4.b. de: Venies vsq; in Babylonem & ibi liberaberis. m ¶Si forte au. Greg. Sępe dum subditos corrigimus, alij corrigunturr, alij negligunt. vnde: Pluit super vnā ciuitatem: & super alteram non pluit. Sæpe autem vna Amo.4.b eademq; ciuitas in parte compluitur, in parte aresc it: dum idem, audita correctione quædam vitia corrigit: & quasi compluta in parte fructū facit. Quædā autē retinet: & quasi in parte incompluta steriles & aridus est. n ¶Et assumpsit. Grego. Prædicatoris mentem spiritus assumit cum timore dei: eleuatam à terrenis desideriis, facit alienam, vt sola spiritualia agere libeat. vnde: Operamini non cibū qui perit: sed qui permanet in vitam æternam. ¶De loco suo. Locus gloriæ dei, †intelligas vel sancta anima, vel angelici spiritus. Et Iohan.6.a. gloria dñi de loco suo benedicitur: eū vel ab electis hominibus, vel à sanctis angelis autori omnium laus æterna cantatur. In eo ergo quod iusti de conuertendis peccatoribus cogitant: quia eorum vitia considerando, ad carnales actus oculum ducunt quasi ad Babylonem tendunt: qui tamen pro statu suæ rectitudinis; quia in laude dei bona sanctorum cōsiderare nūquam desinunt: quāuis per cogitationem aliò intendūt: quasi post se vocem gloriæ †dura dñi ab Ierusalem. i. de loco suo audiunt. D

☞ Et audiui

Nicolaus de Lyra.

☙ constanter procedat in officio sibi imposito: quia sibi promittitur assistētia diuini auxilij. Et quia nō mittitur ad populum distantem multū: nec extraneæ linguæ, & sic patet sentētia vsq; ibi: a ¶Et si ad illos mittereris. Sicut patet de Niniuitis qui egerunt pœnitentiam ad prædicationem Ionæ. b ¶Domus autem Israel nolunt audire te. Cùm tamen sis de eadem gente. c ¶Quia nolunt audire me. vnde & Iudæi ad prædicationē Christi fuerunt pro maiori parte rebelles & increduli. d ¶Attrita fron. id est irreuerentes deo, & eius nuntiis. e ¶Et duro corde. Propter obstinationem in peccatis. f ¶Ecce dedi faciem tuam ualentiorem faciebus eor. Id est ex mea assistentia dabo tibi constantiam & fortitudinem ad denuntiandum voluntatem meam: quod designatur per fortitudinē adamantis & silicis. Quasi dicat: Dabo tibi constantiā sustinēdi omnia aduersa in factis & verbis. Sciendū tamen quòd vbi trāslatio nostra habet: g ¶Vt adamantem fili. In Hebræo habetur: Vt vermē fortiorem rupe dedi faciem tuam: & per vermem secundū eos intelligitur hīc sanguis cuiusdam vermis, quo fine sonitu incidebantur lapides in ędificio templi Salomonis, sicut dictū fuit ibidem. Cætera patent ex dictis vsq; ibi: h ¶Et assumpsit me spiritus. Id est raptus fui in spiritu ad percipiendum quod subditur:

☙ Et audiui

✻ cia faucibus meis eloquia tua sup. mel Moraliter ori meo. Et qm̄ p̄dicator debet esse puigil ad ꝓcurādum salutē animarū, sequitur:

a ¶Et audiui post me uocē &c. Grego. Propheram vox magnæ commotionis sequitur: quia post verbū predicatiōis † pœnitentię Ier. 48. b. Psal. 79. a. & 59. a. nitētiū luctus auditur, qui antē q̄si taciti in pœnis suis iacebāt securi. vñ: Requieuit in flexibus suis. Hoc Psalmista exorat dicēs: Qui sedes super cherubim mo. Et alibi: Commouisti terram & cōturbasti eam, sana contritiones eius &c. Et audiui. Cùm præterita iudicia domini animo reuoluimus, vocem commotionis magnæ post tergum audimus: cùm futura meditamur, ex his quæ antè sunt, commonemur. ¶Hiero. Quia spūs dei erat in eo, terrena contemnens rapitur à spiritu: & audit post se vocem commotionis magnæ præteritorū oblitus uisens, & in futurum se extendens, vt inimicorū insidias post tergum Exo. 24. c. relinqueret. In Exodo quoque cùm Pharao & omnis exercitus eius persequebātur Israel, angelus in columna nubis deseruit priora castrorum, & veniens post tergum, tota nocte stetit inter Israel & AEgyptios, vt perterritis aduersariis audiret Israel: Benedicta gl. do. de lo. suo. b ¶Benedicta gloria. Greg. Locus maligni spiritus fuerunt corda peccantium, sed per pœnitentiā locum gloriæ domini fiunt, & inde auditur benedictio gloriæ in laudem dei vnde prius creatoris iniuria de amore seculi. Miris etiā operibus ad alta proficiunt, vt animalia dei fiāt, & signis & virtutib⁹, & desiderio ad alta volent. c ¶De loco su. Vnde Mich. Mich. 1. a. Ecce dominus egre. de lo. suo, & descendet super excelsa terræ, & comouebuntur montes super eū, & tabescent valles sicut cera à facie ignis, † super me fortis. i. cogens me. & sicut aqua quæ defertur in præceps. Descendente enim saluatore à patre, excelsa terræ mōtesq̄ commoti sunt, & inferiora valliū liquefacta. d ¶Et uocē alarū ani. Vel vnum quodcunq̄ animal alas suas collidebat, vel alteri⁹ vicissim. Vna enim nostrarū virtutum, alteram ad perfectionem pulsat, vt verbi dei scientia, & misericordię viscera, & omnes sancti se vicissim suis virtutibus ad proficium mutuis exemplis incitant, dum alter miratur in altero, quod nō habet in seipso. vnde superiores sibi inuicem arbitrantes. Hoc ergo facit deus in cordibus hoīm, qd' in regionibus terrarū, nō vni oia tribuit, sed aliud alij. Nisi enim vicissim mutuis fructibus indigerēt, cōmunionē adinuicē non haberēt. Sic ergo omnes vna charitate iungūtur. e ¶Sequentiū animalia. Grego. Quia in sanctorū patrū vita cognoscimus, quid in scriptura intelligere debeamus, quorū nobis actio aperit, quod in suis prę Nume. 22. dicatiōibus pagina testamēti dicit: Leuauit me, & assumpsit. Balaam per prophetię spiritū eleuatus erat, quo longè post futura cognoscebat, sed assumptus non erat, quia mentē à terrenis desideriis nō separabat. Et abij amarus. Quantò prædicatori dulce fit, quod intus videt, tantò in amaritudinem vertuntur, quæ foris sustinet. Vnde: In multa sapiētia, multa indignatio, & qui Eccles. 1. d. apponit scientiā, apponit & laborem. f ¶Et abij. Quo ferebar: vel sublimis impetu sui spiritus ferebatur, cupiens ire quo dominus imperabat. g ¶Amarus in indignatione. Greg. de Achaz quoq; dicitur ad prophetam: Nōnne humiliatum vi- 3. Reg. 21. g disti Achaz corā me? igitur non inducā malū in diebus eius. Vnde colligit, quomodo talis amaritudo in sanctis deo placeat, qui amittere deū timēt, si sic ei, & in reprobo pœnitētia placuit, & in eo q timebat amittere præsens seculū: & quō grata sit spōtanea afflictio, p culpis in eis q placēt, si hoc ad ēps placuit, & in eo qui displicebat. Amarus in indignatione. Greg. Liber enim dulcis in ore cordis, animū cōtra se amarū facit, vt displiceat sibi, placeat creatori. h ¶Manus enim. Vt possim nomē. s. speculatoris accipere & docere qd' didici: Manus. Gre. Nullus enim hoc ex toto corde, p dei amore agere ualet, nisi eius aīam spūs electus assumpserit. Ad bona qppe assurgere pfectē nō possumus: nisi manos spūs, & præueniēdo eleuet & subseqndo cōfortet. i ¶Et ue. ad trāsm. Greg. In pphetis sicut vbis res, ita nōnunq̄ rebus verba exponūtur, vt eorū nō solū vba, sed & res gestæ pphetiæ sint. vnde: Veni ad trāsmigratiōem ad acerui nouā. frufilios. s. Israel quorum patres multi iam mortui erant, de filiis autem plures crediturі erāt, & ad fertilitatē boni operis peruenturi. vnde acerus frugum dicuntur, bonę enim animę fruges dei. vnde: Sanct⁹ Israel domino primitiæ frugū eius. Primi enim Israelitæ crediderunt, gentes secutæ sunt. k ¶Ad acerum. Thelabib Hebręum, significat tempus quo nouа frumenta vel hordea congregantur: & post famem & penuriam antequā terantur in area spem ciborum aliquam repromittuntāta Israel parуus, & tenuis quasi reuiuiscens, ortusq̄ de terra Iudaici populi semen, temi promittebat. l ¶Mœrens in medio e. Hiero. Theodotio, admirans: vt stuporem prophetæ, iniquitates eorū cernētis, exprimeret. Aquila, quiescens: vt qui uis in medio eorum fuisset, mente separatū se ostendat. ¶Greg. Mœrens cōpatiens miseris sicut serrū prius liquatur, vt cū ferro iungatur, vel quia domus Israel exasperans est, nec per flagella culpam agnoscit: Mœrens inter gaudentes sedet, vt tacendo ostendat quod loqui venerat. m ¶Cum autem pertran. Grego. Missus ad prędicandū fuerat, & tamen septē diebus mœrens tacebat: quia ille loqui veraciter nouit, qui tacere didicit. Quoddam enim nutrimen-

a ¶Conuersus ad peccatores Babylonios, quasi post tergum vocem gloriæ domini audiebat: cuius locus Ierusalem. i. visio pacis. b ¶Ira dei super Israel. ¶Afflictiona pœnitētiæ.

a & audiui post me uocem cōmotionis a
a ¶Grego. Pierunq̄ in sacro eloquio aliquid⁹ obscure dicitur, vt deo mirabiliter dispensante multipliciter exponatur. b ¶Anima iusti est locus dei, hospitium dei, vel, filius qui dicit: Ego in patre & pater in me. ¶Luce inaccessibili.

b c māgne: Benedicta gloria domini de lōco
a ¶Supra expositum est. ¶Quia ex ipso fructu pœnitentium oriuntur virtutes sanctorum, vt tanto magis in bono proficiat, quanto se nequius egisse meminerunt.

d suo. Et uōcem alarum animalium percu a
a ¶Post.

tientium alteram ad alteram, & uōcem
a ¶Testamentorum. ¶Quia postquam in honorem venit vita sanctorum, venerāda apparuerunt hominibus eloquia testamentorum. b ¶Post prædicationem prima cōmotio est plangere mala quæ fecimus post vocem vero alarum & rotarum secunda est, magna fletu quęrere cælestia bona quæ audiuimus.

e rotārum sequentiū animalia, & uōcem
a ¶Iterum. b ¶Ad maiora. i. ad quæ prædicator proficit dum sensus audientium ad dei desiderium prouehit, vnde: Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius &c.

commotionis magnę. † Spiritus quoq; le b b
a ¶Constanter transit. b ¶Leuatus & assumptus.

f g uauit me, & āssumpsit me: et abij ama c d
a ¶Intelligēda indignatione dei, & significationem visionis mentе pertractans. b ¶Hominis. i. vnde Isaias: De nocte consurgit spiritus meus ad te deus. c ¶Filius per quē omnia. ¶Non transfertur prophetа spiritu, sed corpore: quod de Abacuch legitur.

h rus in indignātione spiritus mei. Mānus e
a ¶Qui ait: Sine me alibi potestis facere. De quo per Moysen dicitur: Leuabo ad cælum manum meam.

enim dōmini erat † mecum, confortans
¶Scilicet.

i k me. Et uēnit ad transmigrationem ad f g
¶Filiorum. ¶Animarum sanctarum. ¶Scilicet.

† aceruum nouarum frugum, ad eos qui
¶Vt supra. a ¶Prædicaturus est compatitur, quia sermo libenter accipitur qui a compatiente proferetur.

habitant iuxta flumen Chobar: & sedi h
a ¶Videns eorum scelera, & iustam dei in peccatores sententiam. ¶Vt prius videam si corrigam. ¶Qui speculator futurus est, & dei verba populo narraturus, multo tempore debet quiescere, & ad ea quæ videt dolere nihilq̄ eorum in conscientia habere, quæ in aliis debet corrigere.
b ¶Quibus tacui, sobaudit.

ubi illi sedebāt, & mānsi ibi septē diēbus i
m † mœrens in medio eorum. Cùm autem k

assumpserit. Ad bona qppe assurgere pfectē nō possumus: nisi manos spūs, & præueniēdo eleuet & subseqndo cōfortet. i ¶Et ue. ad trāsm. Greg. In pphetis sicut vbis res, ita nōnunq̄ rebus verba exponūtur, vt eorū nō solū vba, sed & res gestæ pphetiæ sint. vnde: Veni ad trāsmigratiōem ad acerui nouа. frufilios. s. Israel quorum patres multi iam mortui erant, de filiis autem plures crediturі erāt, & ad fertilitatē boni operis peruenturi. vnde acerus frugum dicuntur, bonę enim animę fruges dei. vnde: Sanct⁹ Israel domino primitiæ frugū eius. Primi enim Israelitæ crediderunt, gentes secutæ sunt. k ¶Ad acerum. Thelabib Hebręum, significat tempus quo nouа frumenta vel hordea congregantur: & post famem & penuriam antequā terantur in area spem ciborum aliquam repromittuntāta Israel parуus, & tenuis quasi reuiuiscens, ortusq̄ de terra Iudaici populi semen, temi promittebat. l ¶Mœrens in medio e. Hiero. Theodotio, admirans: vt stuporem prophetæ, iniquitates eorū cernētis, exprimeret. Aquila, quiescens: vt qui uis in medio eorum fuisset, mente separatū se ostendat. ¶Greg. Mœrens cōpatiens miseris sicut serrū prius liquatur, vt cū ferro iungatur, vel quia domus Israel exasperans est, nec per flagella culpam agnoscit: Mœrens inter gaudentes sedet, vt tacendo ostendat quod loqui venerat. m ¶Cum autem pertran. Grego. Missus ad prędicandū fuerat, & tamen septē diębus mœrens tacebat: quia ille loqui veraciter nouit, qui tacere didicit. Quoddam

† 26. 16. c. epilogo.

Supra. 1. d.

H

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et audiui post me uocē commotionis mag. Et hoc fuit factum ad confirmandū domini verbum. s. q̄ dare: propheræ constantiam per suā assistentiā, illa enim commotio animalium & rotarū designabat magnitudinē diuinę virtutis ipsū Prophetę assistentis. b ¶Spiritus quoq; leuauit me & assump. m. Id est dedit mihi virtutem & constantiam exequendi mandatum diuinum. Ideo subditur: c ¶Et abij. Volens obedire. d ¶Amarus in indignatione spiritus mei. Propter duritiā & rebellionem populi mei à deo auditā, quia sicut dictū est, licet verbum diuinum dulce sit audienti inquantum à deo procedit, examen ratione alicuius consequentis potest esse causa amarudinis. e ¶Manus enim domini erat mecum confortās me. Quasi dicat: Licet scirem me missum ad populum rebellem & incredulum, tamen virtus domini assistens mihi, dabit mihi constantiam eundi. f ¶Et ueni ad transmigrationem. Id est ad populum qui de Iudæa transmigraverat in Babylonē. g ¶Ad acerum nouarum frugum. Secundum Hebræos nomen est loci seu territorij sic vocati, forsitan eò quòd fruges ibi velociter maturescebant: secundum alios hìc notatur tempus quo Ezechiel venit ad populum transmigrationis, quia secundum eos tunc erat tempus in quo fruges primitiuæ in aceruos congregabantur. h ¶Et sedi ubi illi sedebant. Id est mansi cum eis eo modo loquendi quo dicitur, Deuterono. 1. g. Sedistis in Cades multo tempore, id est ibi mansistis. Et subditur duratio huius mansionis. i ¶Et mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum. Id est filens à reprehensione eorum, & mœrens pro malitia eorum. k ¶Cum autem pertransissent septem di- Diuisio
Hìc consequenter arguitur Ezechielis silentium. Et primò arguitur, secundò, punitur, ibi: Et facta est. Circa primum arguitur per similitudinem speculatoris, qui ad hoc in alto loco constituitur, vt denuntiet ciuibus periculum veniens super eos vt sibi præcaueant, & ad exortandum eos si nimis pigrescant & dormiant, vt sic semper sint parati ciuitatem defendere: & si omittat aliquid

de officio

Ecclesiast. 12.

Ier. 6.b.

Prædicator debet audire.

Cōcor. d. 1. fol. 62. f. Gen. 4.a. 1. Reliqui.

Loqui de Deo.

Ex Exod. 28.

enim nutrimentū est verbi, cessura silentiū. vñ: Tēpus tacendi & tē
A postloquēdi: tacēdi prius, loquēdi posterius. Si ꝓpheta sanctus
qui missus est ad loquendū tacet, vt recte loquatur: quāta culpa
est nō tacere, quē necessitas loqui nō cogit. Tacēdo ergo loqui
discamus. a ¶Fili hominis. Hiero. Speculator est q semp in
alto stat, vt quicquid venturū est, lon-
ge prospiciat: cuius vita alta debet esse
& circumspecta. ¶Gre. Prędicatorem
speculatorem vocat. Cui enim aliena
cura committitur, speculator dicitur:
vt in mentis altitudine sedeat, & voca
bulum nominis ex virtute actionis tra
hat. Speculator in alto debet stare per
vitā, vt possit prodesse per prouiden-
tiā. vnde: In montē excelsum ascende
re qui euan. Si. vt subiectorū vitā trā-
scendat & terrenis animum nō suppo-
nat. & tāta facta eorū subtilius videat.
¶Greg. Loqui de deo quietē, & vali-
de & liberę mentis est. vnde: Terra vsq;
ad fenestras, id est terrena cura vsque
ad sacerdotes, vt sicut fenestræ clausæ,
homini subditis effundere non possint,
sic obmutescant ab officio prędicatio
nis. b ¶Si dicente me. Nec subie-
ctus ex culpa prępositi morit, nec præ
positus sine culpa est, quādo verba vi
te non audiens ex sua culpa morit sub
iectus. Impio enim mors debetur: sed
ei à speculatore vitę via nuntianda, &
impietas increpāda. Si autem tacet, im
pius in iniquitate sua mor. quia impie
tatis eius meritum fuit, vt dignus non
esset ad quē speculatoris sermo fieret:
sed ipse eum occidit, qui tacendo mor
tradidit. Si dicente me. Hier. Duo
sunt impii, siue iniqui, vt LXX. trans-
tulerunt. Vnus, qui nihil audit à specu
B latore, & in sua impietate moritur, cu-
ius sanguis de speculatoris manib⁹ que
rit. Alter, cui speculator annuntiat,
& ille contemnens vitio suo moritur,
& speculator à culpa est alienus. vnde
intelligimus dominū ideo impio com
minari & dicere, Morte morieris, vt a-
uertatur vir à via sua impia, & viuat.
Cōminatio enim non in homines est,
sed in peccata, nec in eos qui cōuertun
tur à vitiis, sed qui permanēt. Magnū
que discrimen est tacere dei sermones,
vel timore vel pigritia vel adulatio-
ne. vnde Isaias: Væ mihi quia tacui.
c ¶Sanguinē. Gre. Sāguine peccatū
designat, qđ culpę ꝓpositi si tacuerit,
imputat. vñ: Libera me de sanguini-
bus ꝑtii. s. carnis. c ¶Si autē t. an.
Duo sunt q̄ debet annūtiare prædicator,
fides & operatio. Impietas ad infideli-
tatem pertinet, prava via ad actionē. Debet ergo studere, vt pri-
us ad pietatē fidei, postmodū ad viā pertrahat actionis. e ¶Tu
autē animā. Hiero. Si cuius opus exarserit detrimentum patie-
tur. Ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignē, vt probē sciī
eet, vtrum speculator sine crimine sit mortis eius qui periit, an re
us. Opus enim magistri, salus discipuli. f ¶Sed & si conuer-
sus. Sicut duos impios legimus: Vnum qui non audiuit, & pe-
rit, alterum qui audiuit & in nequitia sua perseuerauit. Sic duo
iusti sunt, vnus qui non audiuit & periit, alter qui audiuit & con
uersus animam suam saluauit. Notandum quoq;, quòd possit
iustus cadere, & si magistrū habuerit ad meliora conuerti. Bona
igitur opera indigent assiduo præceptore, ne vel lapsus ab opti-
mo cursu pedem retrahat. g ¶Ponam offen. Gregor. Quia
scilicet in quo offenderat, pœnitere noluit, contēnendi ponit de-
us vbi gratuis impinguat. Peccatū quippe quod p pœnitentiā
citius non deletur, aut peccati est & causa peccati, aut peccatū est
& pœna peccati, aut pctm simul & causa & pœna pctī. vñ. Moy-
ses: Nondū cōpleta sunt pcta Amorrhęorū. Et Dauid inqt: Ap-
pone iniquitatē sup iniquitatē eorū. Et alius propheta: Sanguis
sanguinē tetigit. i. peccatū pctō addit. Paulus q̄q; ait: Vt imple-
ant peccata
ant peccata sua semp. Iohāni quoq; p angelū dicitur. Qui in sor C
dibus est, sordescat adhuc. Et hīc quoq;: Si fecerit iniquit. po- Apo. 22. c.
nā offendiculi coram eo. Q. Quia pœnitendo noluit videre iam
vbi impegit, iusto eū iudicio deserēs, ponā ei vbi gratuis impin
gat. Hoc autē nō est ad pctm impellere, sed à peccato nō liberare.

Sicut illud: Indurabo cor Pharaonis. Exo. 14. a.
Obdurare dicit deus, cū ab induratio
ne non liberat. Non enim cor peccan-
tis obdurat. h ¶Et non erūt in me.
Greg. Hoc nobis maximè considerandum est, quia cùm mala cōmittimus
sine causa ad memoriā bona transacta
reuocamus, quoniā in perpetratione
malorū nulla debet esse fiducia prēteri
torū bonorū. i ¶Surgens. Grego.
Seruata veritate historię diuina eloqa
aliquando ex loco causas designant.
Sicut cum Moyse descendēte de mon Exo. 19. d.
te populo Iudæorū in cāpestribus lex
data est. Et Ezechiel iubetur in cāpum Ezechi. 3. f.
egredi. Aliquando ex tēpore, sicut prę
dicante domino Iudęis dicitur: Hyems Iohā. 10. c.
erat. Dñs ergo in medio Israelitarum
ad prophetā loquturus dicit: Egredere
in cāpum, & ibi loquar tecū. Prius enī
prophetię gratiā Iudęæ dignatus est in
fundere, & postmodū in latitudine gē
tium demonstrare. k ¶Egredere in
cam. Hiero. Non in valles confragō-
sas, non in rupes prēruptas, sed in cam
pi latitudinē, quę possit gloriam domi
ni capere. vnde Apostolus Corinthus: 2. Cor. 6. c.
Dilatamini & vos. Qñ ingredię ad cap-
tiuos (de quibus dictū est, quòd insa-
niant & persequātur eum forti manu)
indiget, vt possit resistere. Quando au
tem egreditur in campū, sit super eum
manus domini, sine cuius adiutorio ex
ire non poterat: sed non additur for-
tis, quia ad videndam gloriam domi-
ni, non ad pugnam egreditur. ¶Gre-
gorius. Moraliter. Egredere in cam-
pum, extra te scilicet positos corri- Moraliter
D ge, & ab

Nicolaus de Lyra.

de officio sibi imposito, dignus est
punitione. Ezechiel autē erat constitu
tus à deo speculator spiritualis, & ideo
ex officio tenebatur malos arguere de
peccatis vt pœniterent, & bonos mo-
nere vt perseuarēt in bonis, ne offen-
sam dei incurrerent. Et quia nimis ta-
cuerat scilicet per septem dies, ideo o-
stenditur sibi pœna taciturnitatis, quæ
debetur prælato seu superiori, si sit ne-
gligens in arguitione peccatorum cùm
subditur; Sanguinem autē eius de ma-
nu tua requirā. Consequēter ostendit sibi liberatio sui, si fecerit
quod in se est, cùm subditur: Si autē tu annuntiaueris impio. &
sequitur postea: c ¶Et tu a. t. li. Et idē ostendit sibi de negligen
tia & diligēia in monendo iustos vt perseuerēt in bono, cū dici
tur: Sed & si conuersus iustus &c. & paret litera. f ¶Et fa. est.
Hīc consequenter silentium prædictum punitur. Primò cùm
præmittitur diuina apparitio sibi facta, cùm dicitur: Et facta
est super me manus domi. & cæt. g ¶Surgens egre. &c.
quasi dicc.

a ¶Fili ho. spe. de. &c. Qui autem prædicare debeat, sequi Moraliter
tur, cùm dicitur: b ¶Si dicente &c. Vbi ostenditur, quòd de
bet ꝓdicare vitia, ad dimittendū & fugiendū: & virtutes, ad pro
sequendū, & cōseruandū: & pœnas, ad timendū & ꝓcauendū: &
ꝑmia, ad desiderandū. Ostendit autē ꝓdicatoris punitio, si fuerit
negligēs in officio sibi cōmisso, cū dicit: e ¶Sanguinem autē.
Ostenditur etiā eius prēmiatio, si fuerit diligēs cū dicit: d ¶Si
autem tu. Sequitur: e ¶Tu autē animā. Et quoniā ꝓdicator
aliq̄n se debet à tumultu populi subtrahere, vt possit liberius cō
templationi vacare. Sequitur: g ¶¶Surgens egre. in cāpum
& ibi lo. tecū. Nā reuelationes diuinę frequentius fiunt in con-
templatione

ge et ab iniquitate cōpesce, ibi gloriam dei p̄dicator videt, quia E tātò largi⁹ doctrinæ grām p̄pit, ꝙtò se in laborē prædicationis ex amore ꝓximorum extēdit. De cāpo autē ad domū redit, vt in his q̄ dicit q̄lis ipe sit, etiā agnoscat. Si em̄ bene loquitur, & nō bene facit, ad cāpū q̄dē loquēdo exit, sed semetip̄m cognoscēdo domū redire contēnit. In medio domus includitur, qñ p̄ spūs gratiā ad discutiendā mentis suæ secreta reuocaſ, vt apud semetipsum in deo animus quiescat, & per exteriores cōcupiscētias nō discurrat. vn-
Matt. 9. a. de: Tolle grabatū tuū, & vade in domū tuā. In domo post campū p̄dicator claudi p̄cipitur, vt post grām doctrinę quā ꝓximis ministrat, ad cōscientiā redeat, & subtili⁹ discutiat, ne de his q̄ foris p̄dicat,
Prou. 5. d. interius laudē quęrat. vñ: Non sint alie-
Psal. 53. a. ni participes tui, de quibus. s. dicit: Alieni insurrexerūt aduersum me, & fortes quæ sierūt aiam meā. Dātur super eū vincula, quia quātò magis se discutit, tātò amplius agnoscit quātis mortalitatis suæ infirmitatibus ligatus sit. vnde: Desideriū habens dissolui, & esse cū Christo. Et Dauid
Phil. 1. d. Psal. 101. c. inquit, Vt audiret gemitus vinculatorū.
Thren. 2. c. Et Iere. Circūædificauit aduersum me, vt non egrediar, aggrauauit pedē meum. In medio eorū nō egredietur, quia propter duras mētes auditorū, à bonis quoq; obmutescit. vñ sequitur: Et linguā tuā adhærere faciā palato tuo. Aliquādo verò etiā cōtra resistentiū linguas prædicātium corda dñs zelo sui amoris ascēdit, ne tacentes vñ subdit: Cū autē. a ¶ Et ecce ibi gl. do. Hier. Quā antè ambulantē vidit, & eleuātē se, & interdū stantē, qa iuxta fluuiū huius seculi Chobar (q̄ interp̄tat gratissimus) gloria videbaſ: qd̄ significat omnē huius mūdi gloriā p̄terfluere, & gradū stabilē nō habere. Gloria autē dei, stās & perseuerās, cū stat, ppheta in cāpo, vide
F tur, q̄ in medio captiuorū nec stare poterat nec videri. b ¶ Et cecidi in faciē. Grego. Quia quāuis homo ad intelligenda sublimia leuaſ, ex contēplatione tamē maiestatis dei, infirmitatē suæ cōditionis intelligit, & quasi statū non habet, qui se ante dei oculos esse cinerē & puluerem videt. c ¶ Et sta. me. Greg. Hoc in campo de propheta agit, quia etiam electis gentiū spiritus sc̄tus dādus erat, q̄ eos assumeret &
Heb. 12. d. prius fastu superbię deiceret, & post stātes sup pedes. i. bona opa solidaret, vnde: Gressus rectos facite pedibus vestris. d ¶ Et locutus est mihi. Grego. Secundū historiā obedientiæ exemplū nobis per prophetam tribuitur, qui modò huc discurrit, modò illuc: & suę voluntatis arbitrium semper ad dei frangit imperiū. e ¶ Ingredere. Greg. De medio populi exit propheta in campum, de campo redit in domum, vt prædicatio quæ Iudææ facta est, egrediatur in gentes, quibus fide repletis recipiat Iudæa spiritualis doctrinæ dona, quæ antè amisit. f ¶ Et includere in medio domus tuæ. Quia Antichristi tempore ab his gentibus quæ in infidelitate remanserint Iudæi conuersi duris persecutionibus angustiabuntur. vnde: Quoniam datum est gentiApoc. 11. a. bus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus. Ingredere & inclu. Hier. Quasi: Quia roboratus es aspectu dominicę maiestatis nihil timeas, sed reuertere in domū tuam, vel ad necessitates corporis vt quidam putāt, vel in signum
Isaiæ. 20. a. futuræ obsidionis: Et quomodo Isaias discalceatus & nudus trium annorum captiuitatem & nuditatem populi nuntiauit: ita & tu clausus domo, opere ipso propheta vicinam obsidionem Ierusalem. g ¶ Et tu fili hominis. Hier. Quod in domo clauditur, quod ligatur non egreditur: sed inter multitudinem captiuorum solitudinem carceris patitur, obsidionis indiciū est, quæ clausa Ierusalem & circundata ab exercitu Chaldæorū nullū exire permittet. Hæc est olla de qua Ieremias loquitur, & Ezechiel in sequentibus, in qua carnes populi consumuntur. h ¶ Ecce data sunt super te &c. Gregorius. In domo propheta ligatur, quoniam ab ipso suo genere Iudæa fidelis tribulationem sustinebit persecutionis pressa vinculis doloris. i ¶ Et non egre. in medio e. quia ad corda prauorū prædicatio non perueniet:

& linguam tuam

a ¶ Hiero. quia ibi in medio. s. captiuorum gloriam dei videri non potest.

in campum, & ibi loquar tecum.

¶ Iubente domino ingreditur & egreditur, sedetq; cum sedentibus, quia stantem captiui audire non poterant.

a ¶ Gentes quæ longe latęq; diffusæ.

Et surgens egressus sum in cam- a
pum, & ecce ibi gloria domini b

a ¶ In gentibus. b ¶ Ipsa maiestas gentibus apparuit, quæ prius se electis Iudæorum spiritu reuelare dignata est.

stabat, quam gloriam quam uidi

a ¶ Visa gloria. b ¶ Sed tem gloriam ferre non sustinens.

b iuxta flumen Chobar, & cecidi in c

¶ Ideo. ¶ Vt leuaret cadentem.

faciem meam. † Et ingressus est in d

a ¶ Leuauit. b ¶ Qui humiliter tacui. c ¶ Vt tu bono opere quasi super pedes ex rectitudine stare.

e me spiritus, & statuit me super pe-
d des meos, & locutus est mihi, &
f dixit ad me: Ingredere, & inclu- e
g dere in medio domus tuæ. Et tu

¶ Minus seriosa facula quæ præuidentur.

h fili hominis, ecce data sunt super f g

¶ Mala prædicuntur quæ passurus est, in omnibus tamen obediens est.

i te uincula, & ligabunt te in eis, &
k non egredieris in medio eorum, h
l & linguam tuam adhærere fa- i
m ciam palato tuo, & eris mutus,

¶ Quia ipsū obiurgatione indigni.

k nec quasi uir obiurgans, quia do l
m mus exasperans est. Cùm autem

a ¶ Tempus tacendi & tempus loquendi.

locutus fuero tibi, aperiam os tu- m
n um, & dices ad eos: Hæc dicit do

a ¶ Aure. b ¶ LXX. Qui incredulus est, incredulus sit.

b ¶ Mente.

minus deus. Qui audit audiat, & °

k ¶ Et ling. tuam adhæ. faciā pa. t. quia tūc instātib⁹ reprobis prædicatorū scientia tacere compellit. Et linguam tuam adhærere &c. Aliquando p̄ vitio prædicātis, aliq̄n pro vitio audientis subtrahit sermo prædicationis: aliq̄n p̄ auditorib⁹ bonis daſ sermo doctoribus. etiā malis, aliq̄n p̄pter vtrosq; iustificandos, aliq̄n propter vtrosq; dānādos subtrahitur. l ¶ Quia domus exaspe- Nota
Quasi: Tantæ amaritudinis sunt, & cōtradeum cōtentionis, vt obiurgantē audire non mereantur. Ex quo patet, vbi fuerit multitudo peccatorū, peccātes indignos esse qui à domino corrigantur. m ¶ Cū autem Io. fu. ti. Quia Enoc & Elia prædicante, multi ex Iudæis qui in infidelitate remanserant, ad cognitionem veritatis redibunt. Tunc enim velut in extremo os prophetæ aperitur, cùm in prædicatione Eliæ & Enoc à Iudæis ad fidem redeuntibus, prophetia de Christo fuisse cognoscitur. n ¶ Qui audit audiat, & qui quieſcit. Hieronymus. Secunda Aquilæ editio. Qui audit audiet tur, & qui reliquit relinquetur. Quasi: Qui habet dabitur ei, & qui non habet, etiam

† Supra. 2. a Mar. 4. c

Nicolaus de Lyra.

c ✠ Quasi diceret: Illi cum quibus es, non sunt digni videre gloriā domini tibi apparentem, cùm sint rebelles & increduli. a ¶ Et surgens egressus sum in campum. Id est ad locum solitarium secundum dei mandatum. b ¶ Et ecce ibi gloria domini stabat quasi. Id est vi- † de sio imaginaria similis illi, quæ descripta est primo capite de animalibus, & rotis, H firmamento, & sedente super thronum ad repræsentandum gloriam diuinæ maiestatis. c ¶ Et cecidi in faciē meam. Ex humana fragilitate ad diuinam præsentiam. d ¶ Et ingressus est in me spiritus &c. Id est contuli mihi subsistendi virtutem quam ex me non habebam, & subditur pœna silentij prædicti cùm dicitur: e ¶ Ingredere & inclu. Vbi ponitur duplex pœna. Vna est reclusionis & ligationis. vnde subditur: g ¶ Data sunt super te uin. & liga. te in eis. Scilicet famuli tui. Volo enim quòd sic te facias ligari. Secunda est subtractio locutionis, cùm dicitur: h ¶ Et linguam tuā adhærere faciā palato tuo. Vt sicut nimis tacueras propria voluntate, sic inuitus taceas ex diuina potestate. Et ista causa non exprimitur hîc, sed supponitur ex prædictis. Alia autem causa exprimit, cū dicitur: k ¶ Quia domus exasperans est. s. populus tuus. q. d. Vna causa tuæ ligationis & subtractionis loquelæ est, vt per hoc ostē datur, quòd non sint digni tua societate ingrediēdo & cōuersando cū eis: Nec etiā digni tua doctrina & reprehensione, ideo tua cohabitatio cum eis, & allocutio tempore conuenienti futura, non fiet eis secundū eorum merita, sed ex mea tantū gratia. ideo sequitur: l ¶ Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum. Dando tibi loquendi facultatem. m ¶ Et dices ad eos. s. ea quę iniungam tibi. n ¶ Hæc dicit do. deus, qui audit au. Secundū quod dicit Ra. Sa. istud non ponit hîc quasi impositū Ezechieli ad dicendū populo, sed postquā dñs dixerat ei: Aperiā os tuū, & dices ad eos. s. ea quæ tibi iniungam, dominus dixit Ezechieli conditionē populi, dicens: o ¶ Qui audit audiat, & qui quieſcit qui. i. aliqui de populo te audiēt, verbis tuis acquiescēdo, & aliqui qescēt ab auditu, verba tua, repel-

lendo: & de Moraliter

✠ templationis solitudinē. Osee. ij. c. Ducā eam in solitudinē, & loquar ad cor eius. Et qm̄ aliquādo p̄dicatio impedit ex superioris duritia negādo licentiā prędicādi, vel datā impedicdo. Ideo subditur: f ¶ Ecce data sunt super te uincula. id est prohibitiones prędicationē impedientes. Impeditur etiam aliq̄n ex populi malitia, ideo sequitur: i ¶ Eris mutus, nec quasi uir obiurgans: quia domus exasperās est. Quia tamen impedimentum vtrunq; tollitur aliquando ex dei ordinatione. Sequitur: Cum autem tibi locutus fuero, aperiam os tuum, &c.

habet, etiam quod videtur habere auferetur ab eo. ¶ Greg. Qui audit audi. & qui quie. q. Si enim quiescit à malo opere, & nō qui efficit à prava cogitatione, aptatur ei quod dicitur: Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbatha eius. ¶ Greg. Qui audit verba veritatis, audiat. i. perseueret, quāuis videat alios negligentes. vnde: Noli malignari in malignantibus, &c. ¶ Qui audit au. Hiero. Eiusdem sapientiæ est, & tacere & loqui pro tempore, & dare consilium cibaria in tēpore. vnde Isaias ad populū non credentē, Tacui. Nunquid semper tacebo, dicit dominus? Qui tigrat ob multitudinem peccatorum tacuit, quia vidit aliquos posse conuerti, de quibus dicitur: Qui audit audiat. Aperto ore, non propria voluntate sed diuina illusione loquitur ad populum.

GLOS. ORDI.

Cap. IIII.

ET tu fili ho. Greg. Quasi: Cognosce qd sis, & si super te eleuatus, diuina secreta cōspicis. a ¶ Et tu fili ho. Hiero. Mali cū tolerantur, subitò corruūt, & eorum pœnas infirmi consiciunt, ne culpas imitentur. vnde hīc Iudææ desolatio subiungitur. ¶ Hiero. Hoc quoq; signum est obsidionis. Laterem: Symmachus apertius, latericulum vel abacum, in cuius puluere solent grammas, Id est lineas geometricę radio scribere. vnde quidam probant geometrię scientiam, attendentes quòd Iesus exploratores misit qui terrā describerent, quod geometrię proprium est. In Zacharia quoq; angelus habet geometricum calamum ad metiendū Ierusalem. b ¶ Et ordi. Greg. Prædicator obsidionem ordinat, cùm per sanctæ admonitionis verba singulis virtutibus quæ vel quibus modis vitia insidiantur, ostendit. ¶ Gregor. Descripta enim Ierusalem in terreno corde præsumpto supernę pacis amore, tētatio acrior insurgit. vnde: Fili accedens ad seruitutē dei præpara animā tuam ad tentationes. b ¶ Muntiones. Hiero. Quæ mala munita contra mentem veniant, vt vitia sub virtutum specie se abscondant, & in alto se ostendant per imaginem, cùm sint in imo per actionem. c ¶ Et po. arie. Grego. Quibus muri fundamēta quatiuntur, lapides dissoluuntur. Hac descriptione significatur vrbis vicina captiuitas sub rege Sedecia, cuius. xj. anno & ipse captus est, & ciuitas. Possumus tamen dicere, laterem in suggillationem Israelis accipere, quia in luto & latere seruierit Pharaoni. Siue, vrbs quā putabāt firmissimā & inexpugnabilē & latere fragilissimo cōparatur, q ad tactū aq illico soluitur: vt de qua dicitur: Nunquid petra durissima, velut deserti est mons filiæ Sion: vertatur in laterē, qui inundatione Babylonica corrumpatur. vnde: Propterea adducet dominus super vos aquas multas & fortes & reges Assyriorum. Et pones arie. Aliquādo enim singula vitia hinc de mentē feriūt, quę in gyro à prædicatore pōnuntur, dū ostendit quàm blandè luxuria percutit, quā aspere impatientia occidit, & huiusmodi. d ¶ Et tu su. Greg. Ferrum forte metallū est. In sartagine cibus frigitur, p̄ sartagine ergo ferrea, spūalis ęqi fortis frixura signatur: q doctoris aīam frigit, quia valde cruciatur, dū videt infirmos ęterna deserere, tēporalia quęrere vnde: Quis infir. & ego nō inf. gs sc. & e. Ita Paulus contra vitia, ardebat, sed virtutū alimēta ex sua afflictiōe parabat. e ¶ Et po. eam. Greg. Vt si audire is qui docetur noluerit, doctor tamē pro zelo quē exhibet reus non sit, vt securus sit in die iudicij. Nullum deo maius sacrificiū, quā zelus animarū. vñ: Zelus do. tuę co. m. Inde p̄cipit, vt similia oleo cōsperso in sartagine frigaf. i. munda mēs p̄ sācti ardorē zeli cremef, & charitati mixę misceaf, q̄ in cōspectu dei ardet & lucet. f ¶ Et obsir. Greg. Aliqñ seuerius agēdo. vñ: Filię tibi sunt, seruæ corp̄ illarū, & nō oñdas hi. faciē tuā ad il.

☞ Et tu dor-

Nicolaus de Lyra.

mendo. & de istis subditur: Quia dom⁹ exasperās est. Secūdū alios verò verbū est impositum Ezechieli ad dicendū populo in persona dei. ¶ Qui audit audiat. Id est qui vult audire audiat, & qui non vult audire & qui non vult, dimittat. Et est modus loquendi illius qui grauiter & molestē portat duritiam audientium, ideo subditur: Quia domus exasperans est. C

¶ In cap. iij. vbi dicitur in postilla: Et audiui post me vocem commotionis.

ADDITIO.

Hæc vox magnæ commotionis videtur significare, quòd incarnatio dei quę prophetę fuerat in prędictis reuelata, erat maximè virtutis & potētiæ: vnde declarans quid sonabat per illā vocē subdit: Benedicta gloria dñi de loco suo: q̄ verba prophetę, prędicto, ppositio adaptantur: qa de humanitate deifica per incarnationē, ppriè dicit: benedicta gloria dñi, & qd̄ sequit: de loco suo, correspondet huic qd̄ dicitur Michęę. j. a. de hac materia: Ecce dñs egredief de loco suo, & descēdet & calcabit super excelsa terrę. Et notā, quòd dixit, ppheta. Et audiui post me vocē. non enim dixit ante me, nec corā me, vt innueret quòd benedicta gloria domini de qua loquebatur post eum erat ventura eo modo quo Iohannes dixit Iohn. j. d. Post me venit, qui ante me factus est.

NICO. DE LYRA.

Cap. IIII.

ET tu fili. Postquā descripta est officij impositio, hīc consequēter ponit impositi executio. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur ciuitatis & populi destructio. Secd̄ò destructionis ratio, cap. xv. Prima adhuc in duas, qa primò denuntiat ciuitatis & populi exterminiū. Secd̄ò offertur & remedium, ca. xiij. Prima adhuc in tres, qa primò dicta destructio prędicit. secūdò multiplex abominatio in Ierusalem ostendit, ca. viij. Tertiò scriptura ad ppositū reuertit, ca. ix. Prima adhuc diuiditur in quatuor: qa primò describit ipsius Ierusalē obsidio. Secd̄ò, populi sui vastatio, cap. v. Tertiò, terrę depopulatio, cap. vj. Quartò, dictę vastationis acceleratio, ca. vij. Presens autē caput in duas partes diuidit: qa primò describit obsessio ciuitatis. Secūdò, ex hoc sequēs oppressio famis, ibi: Et tu sume. Prima adhuc in duas: qa primò describit obsidionis modus. Secd̄ò, captiuitatis vel iniquitatis tēpus, ibi: Et tu dor. Circa primū dicit: a ¶ Et tu fi. Iste modus loquēdi frequenter fit Ezechieli. Cuius rationē assignāt doctores cōiter. s. ne ex eleuatione contēplationis obliuisceretur humanę fragilitatis. b ¶ Sume ti. la. s. crudū, vt possint tibi protrahi figurę. c ¶ Et po. eā. vt videas ibi diligēter & attētè. d ¶ Et descri. in eo. in medio eius ciuitatē Ierusalē. e ¶ Et or. i. describes. f ¶ Aduersus eam ob. In circumitu eius. g ¶ Et ædi. mu. Id est describes similitudinē turriū lignearum, ex quarū summitate videnī ab extra illa quę fiūt in ciuitate. h ¶ Et cōpor. ag. i. describes portatores terræ & lignorū ad implendū fossata. i ¶ Et da. cō. eam ca. i. describes acies armatorū oppugnantes eā. k ¶ Et po. arie, Id est describes. Arietes, Sunt autē arietes ligna oblonga in capite ferrata, cū quibus impellitur mur⁹ ad cadendū, & sic videtur quòd ille later erat satis magnus, vt possent in eo describi omnia ista: tamen in paruis figuris possunt multa describi in satis paruo spatio. l ¶ Et tu su. ti. Per hoc designaf, quòd de⁹ ad miserādū nō respiciet ciuitatē sic obsessam. m ¶ Et obfirmabis. respiciēdo eā q̄si faciei torua & irata, in signum quòd deus est ei iratus implacabili ira, ideo subditur:

✠ Signum

Moraliter. a ¶ Et tu fi. ho. qui de terrā formatur. propter qd̄ per ipsum corpus humanū signaf. d ¶ Et descri. quę secūm sensum moralē signat animā rationalē. Igif in latere Ierusalē describitur, qñ rationalis aīa existēs in corpore per prædicationē cōtra diabolū virtutibus munitur. e ¶ Et ordi. aduersf. eā obsi. i. ordinandam denuntiabis dæmonū impugnationem. g ¶ Et ædificabis mu. & cōpor. agge. Per illa signantur varia machinamenta, quibus diabolus vtitur ad rationalem animam capiendam. m ¶ Et obfirmabis faciem tuam ad eam: & erit. Ad signandum, quòd diabolus qui est in malo obstinatus, habet contra rationalem animam implacabilem guerram, ideo subditur:

✠ Signum

Moraliter

Diuisio

Diuisio

Diuisio

† scutū ferreum

D

C

a ¶Et tu dormies. Hiero. Sub Phacee filio Romeliæ, qui regna
2.Reg.15. uit in Israel annis.xx. percusso Phacea filio Manahe domino suo,
Theglathphalnasar rex Assyriorũ cepit Ahiõ & Gabel & domũ
Maacham & Ianoe & Cedes & Asor & Galaad & Galilęã & vni
uersam terram Nephthali, & trãstulit eos in Assyrios: post quem
regnauit in Israel Osee filꝰ Ela annis no-
uẽ, captusq; est cũ omni Samaria à Salma
4.Re.17.a. nasar rege Assyriorũ, & translatꝰ est Isra-
el in Elam & arbor iuxta fluuiũ Gozã, in
ciuitates Mœdorũ. Sexto autẽ Ezechię re
4.Re.17.c. gis anno, sicut Regũ narrat historia, captꝰ
est Osee, à quo si supputemus quot annis
Israel in angustia fuerit captiuitatis à se-
xto anno vsque ad xxix. tot enim Ezechiæ
regnauit, sunt anni.xxiij. cui successit Ma
nasses quinquagintaquinq; annis. Post re
gnauit Amon annis duobus, deinde Iosi-
as annis triginta duobus. post Ioachin qui
portabis & Eliacim annis. xj. Inde Ioachin qui &
Iechonias qui statim ductus est in captui
tatẽ. p q̃ regnauit Sedecias annis. xj. sub
q̃ capta est Ierusalẽ, tẽplũq; destructũ. Fi-
unt itaq; à prima captiuitate Israel q̃ sub
Phacee facta est, vsq; ad. xj. annũ Sedeciæ
quo tẽplũ desolatũ est, annis. dcliij. A secũ-
Anni deso da q̃n captus est Osee & oĩs Samaria sub
latiõis tem uersa anni. cxxv. Fueruntq; anni desola-
pli. tiõis tẽpli. lxx. Qui additi primæ captiui-
tati, faciũt annos. cccxxiij. In secundo eñ
anno Darñ, templum extructum est sub
Zorobabel & Iesu sacerdote magno, pro
phetantibus Aggæo & Zacharia, qui re-
gnauit annis xxxvj. vnoq; sublato, addun
tur anni eius. xxxv. Post quẽ regnauit Xerxes filꝰ Darñ annis. xx.
† Marasez Post hũc Arcabanus mẽsibus. vñ. & Xerxes q & † Macroceir an
nis. xl. Pòst Xerxes mẽsibus duobꝰ, & Sogdianꝰ mẽsibꝰ. vñ. Cui
F succesit Darius cognomẽto Notus, qui regnauit annis. xix. Post
† Memor quẽ regnauit Arta xerxes q & † Mẽnondarñ & Pharsaridis filius
darñ. annis. xl. q ab Hebręis Asuerꝰ dicit. Sub q̃ Mardochęi & Esther
Esther.8.b narratur historia, qñ omnis populus Israel de mortis periculo li-
beratꝰ pristinã recepit libertatẽ. Fiũtq; à secũdo anno Darñ, vsq;
Anni capti ad extremũ Asueri annũ: anni. clv. & mẽses. iiij. q additi suptoribꝰ
uitatis Ba annis. cccxxiiij. faciũt annos. ccc lxxxix. & mẽses. iiij. Sinistręq; partes
bylonicę. delegatur Israeli, qui sine tẽplo & notitia dei in Samaria fuit. De-
xtręq; Iudę qui in cultu & religione dei. Et notandũ q; in altero sit
Gene.29.c. pœna peccãtiũ: in altero virtutis exercitiũ. Quòd aũt dies pphe
tę, hic annus est patientibus, & quos annos put[illegible] filꝰ Labã, Ia-
cob erãt quasi dies pauci. Nec solùm aũt in suppliciꝭ varietas est
pro diuersitate meritorũ, sed in retributione bonorũ, agni in de-
xtera, & hædi in sinistra. vnde: Cor sapiẽtis in dextera ei⁹, cor au
Eccle.10.a. tem stulti in sinistra. ¶ Hiero. Qui autẽ voluerit cõputare à pri
4.Re.15.d. ma captiuitate quę facta est sub Manahe filio Gaddi rege Israel, q
regnauit in Samaria annis. x. quãdo Phul rex Assyriorũ ab Israel
mille talenta argẽti in tributum accepit, & post eum alios duos
annos Phacee quos regnauit in Israel inuenit. xxi. anno Asueri
cõpleri. cccxc. annos qñ Esther fuit historia, qđ credibili⁹ est. Ne-
que enim finito Asueri imperio, sed eo adhuc regnãte Israel, ser-
uitutis iugum abiecit. b ¶ Dormies super latus tuum de-
xtrum &c. Hieronymus. Dextri lateris dormitio sicut annorum
quadraginta facilè computatur. Post Eliacim enim qui & Ioa-
cim regnauit filius eius Ioachin, qui & Iechonias mensibus tri-
4.Re.24.b bus. Quo regnante ascenderunt serui Nabuchodonosor in Ie-
rusalem, & expugnauerunt eam. Interim venit Nabuchodono-
sor & egressus est ad eum Ioachin rex Iuda, & mater eius & ser-
ui, & principes eius & eunuchi, & susceptit eum rex Babylo-
nis octauo anno regni sui: & abstulit thesauros domus do-
☞ mini, &

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Signum est domui Israel. i. omnia quę dicta sunt tibi
sunt signa obsidionis & destructionis Ierusalem. b ¶Et tu
dormies. Hic cõsequẽter ponit captiuitatis tempus secũdũ Lati
nos. & primò quãtũ ad captiuitatem decẽ tribuum, quę vocãtur
hic domus Israel, cũ dicit: Et tu dormies super latus tuum si
nistrũ. Per qđ designat regnũ decẽ tribuũ, qđ à principio recess.
sit à cultu diuino sub Ieroboã rege primo qui fecit vitulos aure
os. iij. Regũ. xij. c ¶Et pones iniquitates domus Israel sup
eo. Et per iniquitates intelligunt hic pœnę p iniquatibꝰ inflictę.
p ¶Numero dierum quibus dormies sup illud. s. super latus
sinistrũ. Et subditur numerus dierũ. ccc. &c. dierũ, ad designã-
dum quòd tot

dum, q̃ tot annis domus Israel erit in captiuitate & afflictiõe pro q
iniquitatibus suis: tot enim anni (vt dicũt doctores isti) fluxerũt
à prima captiuitate regni decẽ tribuũ, quã fecit Theglathphalna
sar, qui captiuauit duas tribus cũ dimidia existẽtes vltra Iordanẽ,
& cũ hoc aliquos de illis qui erant circa Iordanẽ vsq; ad annum
Asueri. xl. q filios Israel à periculo mortis
liberauit, Aman & filiis eius suspẽsis, vt ha
betur in libro Esther. Deductionẽ autem
huius numeri annorũ per tẽpora regum
hîc omitto ex causa quę postea dicẽt. Posi-
ea subdit tẽpus captiuitatis regni duarũ
tribuũ: qđ dicitur hîc domus Iuda, cũ di-
citur: e ¶Et cum cõpleueris hęc dormi
es super latus tu. d. Per quod designatur
regnũ Iuda: qa firmius adhæsit domino, si
cut pars dextera est fortior, & longè tardi
us recessit à cultu diuino quã regnũ Isra-
el, vt patet. iij. Reg. &. ij. Parali. f ¶Et al
sumes iniquitatẽ domus Iuda. Id est de-
signabis captiuitatẽ pro eius iniquitate in
ducendã. g ¶Quadragin. di. Quorũ si-
gnificatio subditur cũ dicitur: h ¶Diem
pro a. d. quot diebꝰ dormies sup latus tuũ
dextrum, tot annis durabit captiuitas do-
mus Iuda: Tot enim anni vt dicũt doctо-
res p̃dicti, fluxerũt à transmigratione Ioa-
cim à qua incepit illa captiuitas, vsque ad
primũ annũ Cyri, qui dedit populo licen
tiã redeũdi. Et dicit hîc bis: Diẽ pro anno
dedi tibi, propter captiuitatẽ duplicis re- † portãs
gni. Deductionẽ verò. xl. annorũ istius se-
cundæ captiuitatis p tẽpora regũ omitto
ficut & præcedẽtis. Tũ qa vtraq; deductio
diffusè ponitur in gl. Ezechielis super locũ istũ: ad quam quilibet
potest recurrere, quia inuenit quasi vbiq;. Tũ qa vtraq; deductio
videt in aliquib⁹ discordare à dictis cõibus Hebręorũ & Latino
rũ. Prima in hoc q̃ dicit captiuitatẽ regni Israel terminatã tẽpo- H
re Asueri, cũ tũ oẽs Hebręi & Latini p maiori parte dicãt, q̃ illa
captiuitas nõ est adhuc soluta: sed ad horã fuerũt liberati à peri-
culo mortis, nõ à iugo seruituris. Similiter secũda quę dicit, q̃ à
transmigratione Ioachin vsq; ad primũ annũ Cyri fluxerunt tan
tũ quadraginta anni: cũ tamẽ secundũ omnes Hebræos, & secun
dum Latinos saltẽ pro maiori parte ad minus fluxerũt. lxx. anni.
vnde & Iere. xix. c. dicit. Cũ cœperint impleri i Babylone septua
ginta anni, visitabo super vos verbũ bonũ, &c. Secundũ Hebræ
os autẽ hîc describitur tẽpus iniquitatis, sicut sonat litera vtriu-
que domus. s. Israel & Iuda, propter quam vtraq; meruit capti-
uari. Et accipitur hîc iniquitas notabilis quę est per idololatriam,
& quæ respicit communẽ populũ: & non tantũ personã singula-
rem: iniquitas autẽ in ista domo Israel durauit annis trecentis no
naginta, quorũ. ccxl. accipiuntur à primo anno Ieroboã qui pec
cauit & peccare fecit Israel in vitulis aureis, vt frequenter repeti
tur. iij. Reg. &. iiij. vsq; ad nonum annum Osee, qui cum populo
regni Israel tunc captiuatus fuit per regem Assyriorum, quorum
numerus sic declaratur. Ieroboam enim regnauit annis vigintiꝰ
duobus, vt habetur. iij. Regum. xiiij. Post eum Nadab duobus
annis. iij. Regum decimoquinto. Baasa vigintiquatuor, Ela duo-
bus, Zamri modicum stetit: ideo tempus eius computatur sub
rege sequẽti scilicet Amri, qui regnauit duodecim annis, Achab
vigintiduobus. Hæc habentur. iij. Regum. xvj. Ochozias duo-
bus. iij. Regum. xxij. Ioram. xij. iij. Regum. j. Iehu. xxviij. annis.
iiij. Regum. x. Ioachaz. xvij. Ioas. xvi. iiij. Regum decimotertio. Ie-
roboam. xij. iij. Regum. xiiij. Zacharias & Sellum sex mensibus
tantũ: ideo tempus eorum cõputatur cum sequenti. s. Manaben
qui regnauit decem annis. Phaceia duobus. Phacee. xx. hæc ha
✠ bentur. iij. Regum. Manahē

✠ a ¶Signũ est do. Is. s. ad hoc, qđ quilibet semper sit munitus
ad resistendũ insultibus eius. b ¶Et tu dormies sup. Per quod
signatur casus damnatorũ, qui ponẽdi sunt ad partẽ sinistrã, sicut
dicitur, Matthæi. xxv. c. Hædos autem à sinistris. Ideo sequitur:
c ¶Et pones iniquitates domus Israel. Quæ peccauit diutur
na & multa idololatria, propter quod de captiuitate non est re-
ducta secundum Hebręos: propter quod signat pœnam interми
nabilẽ gehennę. e ¶Et cum compleueris hæc dormies super la-
tus tuum dextrũ secundo: & assu. iniquꝭ. domus Iuda. Per la-
tus dextrum intelligitur status saluandorum, secundũ illud Matt.
xxv. c. Ponet oues à dex. &c. Quia tũ vitã præsentẽ nõ trãseũt sine
peccatis, de quibus tamen pœnitent verè & cõfitentur: ideo ini
quitates domus Iuda. i. confitentis dicuntur, & eorum pœna ter
minabilis per numerũ minorẽ. s. quadraginta dierum signatur.

✠ Et tu fume.

mint, & thesauros domus regiæ, & paulò pòst transiulit omnem
A Ierusalem, & omnes principes, & vniuersos fortes exercitus decē
milia, & omnem artificem & inclusorem relictis tantùm pauperi-
bus, quo capto regnauit Sedecias annis.xj. sub quo capta est vrbs,
& templum destructū, cuius solitudo vsq; ad secundū Darij annū
permansit. f. annis.lxx. Tricesimo autem
desolationis templi anno Cyrus regnauit
in Persis subuerso Astiage Mœdorum re
gnabit iuxta Isaiam. l. fermè milia de tribu
Iuda remisit in Ierusalem, & vasa templi
quæ Nabuchodonosor asportauit, & cæ
Eſdræ. tera quæ narrat Esdras. Sicut igit in.x. tri
bubus à Phacee sub quo Theglathphalna
sar Israelitarum multitudinē vastauit, vs
que ad.xl. annum Asueri supputamus an
nos.cccc. qñ vniuersū Iudaici populi per
secutio mitigata est. Sic à primo anno Ie
chonię quādo magna pars Ierusalē trans
lata est in Babylonē vsq; ad primū Cyri
regis Persarum annum, qui desolationis
templi est tricesimus, supputantur anni.xl.
sub quo Iudęorū relaxata est captiuitas,
& libertas populo reddita. a ¶ Ecce cir-
cun. Hiero. Alia sunt domini vincula qui
bus ligamur in salutem. Alia diaboli qui-
bus ligantur in salutem. Alia diaboli qui-
Lucæ.8. bus euāgelica mulier.xviij. annis ligatur.
Prouer.5. vade: Funibus peccatorum suorū quisq;
Iohan.8. constringitur, quē soluit dñs in typo La-
zari suscitati, qui fasciis & institis vinctus
in sepulchro iacuit. b ¶ Et tu sume. Hie
rony. Sicut in famis tempore non quęrun
tur deliciæ, sed quomodo vtcunq; venter
farciatur: Sic propheta omnia confundit
in vnum, facitq; cccxc. panes quos come-
dat per singulos dies, qui habent vicenos
Sicha. siclos, id est stateres. Siclus autem, id est
stater habet drachmas. iiij. drachmæ au-
B tem.viij. Latinam vnciam faciunt, ita vt
vnus panis decem vncias habere dicatur, quo trahitur magis a-
Nota. nima quàm sustentatur. c ¶ Et facies tibi panes. Hier. Notan-
dum autē quòd iuxta numerū dierū sinistri lateris. cccxc. subcine
ricij panes fiunt, qui per singulos dies comedantur, & de panibus
dextri lateris omnino tacetur. In quo occultè significatur non
esse eandem pœnam peculiaris populi, vel peccatoris si notitia
dei habeat, & eius qui à religione veri omnino discedit.

¶ Et aquam

Nicolaus de Lyra.

¶ bentur. iiij. Re. xv. Osee nouē qui nono anno captus in Sama
ria cum populo suo ductus est in Assyrios. iiij. Reg. xvij. & isti an
ni simul iuncti faciunt numerum supradictum. Anni verò. cxlx.
qui deficiunt de totali numero. s. trecentis nonaginta accipiūtur
de tępore iudicū. s. à primo anno Abimelech vsq; ad vltimū an
num Heli. dicitur enim Iudic. viij. quòd Gedeon ex ornamentis au
reis sibi datis de victoria habita de Madianitis fecit ephod. i. ve-
stem sacerdotalē. & subditur ibidē: Fornicatusq; est ois Israel in
eo: & sicut dictū fuit ibidē, ista fornicatio non fuit viuēte Gedeo
ne, qa nō fecit ephod ad cultū idololatriæ: sed ad dei cultū in do-
mo ppria, sicut dictū fuit ibidē. Post mortē autē eius omnis Isra
el fornicatus est in illo ephod, vtēdo eo in cultu idolorū Baalim
& Astaroth, sicut ibidē subditur: & hęc fornicatio duravit vsq; ad
tempus Samuelis, qui dixit populo Israel. j. Reg. vij. a. Præparate
corda vestra dño, & seruite illi soli. Et subditur: Abstulerūt ergo fi
lij Israel Baalim & Astaroth, & seruierūt dño soli. Numerꝰ autē
annorū sic accipitur: Mortuo Gedeone Abimelech iudicauit po
pulū tribus annis. Iudi. ix. post eum Thola. xxiij. Iair. xxij. Iudi. x. Et
ibi subditur, quòd populus Israel post mortē Iair afflictus fuit p
filios Ammon & Philisthiim. xviij. annis, q non possunt cōputa-
ri in tępore iudicis sequētis. f. Iepthe q iudicauit populū tantùm
sex annis, & ideo accipiunt hīc. xviij. anni in quibus populus fuit
sine iudice, post quos Iepthe iudicauit. vj. annis. Abessan. vij.
Ahialon. x. Abdon. viij. & hæc habent, Iudi. xij. Samson. xx. Iudi.
xvj. Heli. xl. j. Reg. iiij. cui successit Samuel. Isti autē anni simul iun
cti faciūt annos. clvij. & sic habemus. viij. annos superfluos, q sic
rationabiliter possunt rescindi: licet enim scriptura dicat, q̄ omis
Israel fornicatus fuerit in ephod facto à Gedeone applicando il-
lud ad cultū idolorū, tñ nō dicit, q̄ hoc fuerit imediatè post mor-
tē Gedeonis, sed fortè fluxerūt isti. viij. anni antè vel aliqua pars
eorū. Itē aliqñ dimidius annus vel minor pars vnius iudicis pro
anno integro cōputat, vt qñ instituitur in fine anni vel post me-
dium: & sic secundū plures iudices possunt rescindi secundū veri C
tatem. isti. viij. anni vel pars eorū à numero posito in scriptura:
nec tñ ꝓpter hoc scriptura continet falsum, quia loquit secundū
cōmunē modū loquēdi, sicut si rex Fraciæ coronaret i natiuitate
dñi: diceret regnare illo anno. f. anno dñi tali: in paschate sequenti
inciperet annus secundus suæ coronatio-
nis secundū cōmunē modū loquendi pro
pter mutationē numerationis secundū an
nos dñi. Numerus autē annorū iniquita-
tis domus Iuda incipit à tępore Manasse
regis Iudę, qui horribiliter peccauit, & po
pulū peccare fecit, ponēdo idola in tem-
plo dñi, vt habet. iij. Reg. xxj. propter qđ
sententia dñi de futura captiuitate populi
ascribitur peccatis Manasse. iiij. Reg. xxiij.
vbi dicit: Veruntamē non est auersus dñs
ab ira furoris sui, quo iratus est furor eius
contra Iudā propter irritationes, quibus
prouocauerat eum Manasses. Dixit itaq;
dominus: Etiā Iudam auferā à facie mea.
Veruntamen iste Manasses pœnituit, &
postea fideliter regnauit, & idololatriam
abstulit: propter quod totū tempus suum
non ponitur in peccato Iudę: sed tantùm
xvj. anni primi, & duo quibus regnauit †auenam
Ammō pessimꝰ, cui succesit Iosias, de cu
ius tępore nihil ponit, qa fuit sanctissimus
cui successerunt duo filij eius valde mali
Ioacim & Sedecias, & quilibet. xj. annis re
gnauit: & isti anni simul iuncti faciunt. xl.
De tępore verò Ioachaz & Iechonię nihil
ponit, licet fuerint mali & idololatræ: quia
quilibet eorum regnauit tantū tribus mē
sibus, & cōputanē in tępore aliorū. Videt
mihi tñ, quòd vtriq; expositioni prædictę
addendū sit, quòd. cccxxx. dies in quibus
Ezechiel iacuit super latus sinistrum & de
xtrum fuerint signū temporis obsidionis
Ierusalem, qa intextu dicitur post præceptum de dicta iacentia. Et
conuertes faciem tuam ad obsidionē Ierusalē. Quod sic potest de
clarari: Ierusalem fuit obsessa à Chaldæis anno Sedeciæ. ix. deci-
mo mense. x. die mensis: & capta fuit anno. xj. Sedeciæ mense. iiij.
nono die mensis, vt habetur Ierem. lij. & sic à principio obsidio- D
nis vsq; ad finem eius fluxit annus integer, & quinq; menses. &
xxvij. dies. Ezechiel autem dormiuit super latus suum sinistrum
cccxc. diebus. & super dextrū. xl. diebus: qui simul iuncti faciunt
cccxxx. dies: quorum. ccclxv. faciunt vnum annum integrum, &
remanent. lxv. dies qui faciunt duos menses & sex dies: & sic tem
pus obsidionis Ierusalem vsq; ad eius captionem non excedit tē-
pus dormitionis propheţ super vtrunq; latus: nisi in tribus men
sibus, & xxij. diebus. Et rationabiliter potest dici, q̄ tanto tępore
fuit interrupta obsidio: qa Chaldęi audiētes, quòd Aegyptij ve-
niebant in auxiliū Iudęorū reliquerūt obsidionē, vt obuiarēt eis,
quibus fugatis ad obsidionē redierunt, vt habet Iere. xxxvij. & in
tali recessu ab obsidione & reditu tanti exercitus bene fluxerunt
tres menses. & xxij. dies: & sic habetur propositū. s. quòd tępus
obsidionis Ierusalem ipsa stante, & tępus dormitionis prophetæ
fuerunt æqualia. Consequēter redit scriptura ad describendū ob
sidionē Ierusalē, cū dicitur: a ¶ Et ad obsi. Quasi vultu irato re
spiciendo Ierusalem, & per hoc notando iram dei contra ipsam.
b ¶ Et brachium tuum. Id est extentū ad designandū cōmina-
tionē vindictę dei super eā. c ¶ Et propheta aduer. eam. Pro-
nuntiando eius subuersionem. d ¶ Ecce circundedit te vin. mo
do supradicto. e ¶ Et non te conuertes &c. do. cō. dies obsi.
tuæ. Id est reclusionis in domo tua, quorū numerus suprà est po
situs. s. cccxc. & iterū. xl. f ¶ Et tu sū. Hīc cōsequēter describitur
oppressio famis secutura ex longa obsidione Ierusalē, sicut habe-
tur. iij. Reg. vl. & describit hīc p quandā parabolā quę primò po Diuiſio
nitur. Secūdò exponit ibi: Et dicit. Circa primū dicitur: Et tu su-
me tibi frumentum. Talibus enim solent muniri ciuitates con-
tra obsidionem. g ¶ Et facies tibi pa. nu. dierū. scilicet. cccxc.
panes. h ¶ Cibus autem. erit in pondere, sicut sit in tępore ob-
sidionis, quando victualia incipiunt deficere. i ¶ Viginti sta-
teres in die. Stater verò idem est quod dimidia vncia, vt di-
cit Isidorus. xvj. Etymo. k ¶ A tempore vsq; ad tempus. Id est
à principio. cccxc. dierum vsq; ad finē qualibet die vnum panem.

¶ Et aquam

✻ f ¶ Et tu sume tibi frumentum. Sequitur: h ¶ Cibus au- Moraliter
tę tuus quo vescēris. Per quod signatur, quòd homines impu-
gnati tentationibus dæmonum parcè viuere debent, & austerè.

✻ Et stercore quod

E a ¶Ideò pa. Hiero. Matres filios deuoraſſe legim⁹, ſed nec patres filios, nec filios patres. ¶Hiero. In eccleſia ſæpe magiſtri contra diſcipulos. ſcilicet patres contra filios, & diſcipuli contra magiſtros .i. filij contra patres mutua ſeditione concitantur. vnde Apſs: Si inuicem accuſatis, videte ne ab inuicē conſumamini. Inde ꝓpheta. Vt ēdāt carnes me. Et Iob, Quis det de carnibus eius, vt ſaturemur? Inſuper magiſtris qui lucra mūdi, nō ſubditorū ſalutē quærūt, dicit: Qui deuo. ple. m. ſi. eſ. panis De quibus Apſs: Et comedēt domos viduarū. b ¶Idcirco. Hie. Hoc idē ſacerdotib⁹ & magiſtris dicit dom⁹: Sanctū meū viola. &c. Ego quoq; vos cōteram atq; cōfringam. & reddā qđ in populū meū iniquē egiſtis, cuius lanis vos tegitis: & lacte & caſeo veſcimini, & fractū ac morbidū nō requiritis. c ¶Et nō miſe. Afflictiōis tuæ, quia tu miſereri noluiſti. vnde Bti em̄ miſericordes, qm̄ ipſi miam conſequent. d ¶Et ſcient. Hie. Nō conſumpti fame & peſte & gladio, ſed diſperſi in oēm ventū aliorū mortibus ſuiſq; miſeriis deū ſentiēt iratū, quē clemētē ſcire noluerūt. e ¶Et da. Hie. Prodeſt Ieruſalē in ea vicia ꝺeſolari & in deſertū redigi, & ſua pētā cognoſcere, vt quę cæteris Gētib⁹ in exēplū virtutū eſſe debuerat, ſit exēplū miſeriarū, vt q dicit: Aduena ego ſum apud te, & peregrinus. pa. mei. vnde alibi. Et nō dixe. qui prætc. bene. do. ſup. vos, vt videant opprobriū eius & doleant. f ¶Sagit. Hierony. Quidq̄d mali ſuſtinemus, pro peccatis noſtris accidere manifeſtū eſt. vnde & fames quæ in Regū volumine & Ruth, & ſub Elia (quādo trib⁹ annis & ſex mēſibus cælū clauſum eſt) & ſub Eliſæo (cuius incredibilē inopiā repentina abūdātia compēſauit) dei iudicio miſſa eſt. ¶Hieronymus. In nos quoq; pro peccatis noſtris fames mittit verbi dei, deinde mors, vt qm̄ audiuim⁹: Guſtate & videte quoniā ſuauis eſt dominus, ſentiamus: Mors peccatorū peſſima. g ¶Et beſtias. Hiero. Beſtiæ peſſimæ in nos mittūtur, qñ tradimur in paſſiones ignominię, in reprobū ſenſum, & cōſciētiā peccatorū, quæ excruciant atq; lacerant animū noſtrū: diſſenſiones, hæreſes, ſchiſmata, emulatio, inuidia, detractio, deſideria multa, auaricia quæ eſt radix omnium malorum, & peſſimæ beſtiæ ſunt. vnde: Corripiet te prævaricatio tua. Et alibi: Ne tradas beſtijs animas confitentes tibi.

Gal. 5. c.

†Ideò Pſal. 26. a. Iob. 31. d.

Pſal. 52. a. Matt. 23. b.

Mat. 5. a.

Pſal. 38. c. Pſal. 118. a.

Fames, dei iudicio

Ruth. 1. a. 3. Re. 17. a. 4. Reg. 6. f.

Pſal. 33. b. Ibidem

quæ

2. Cor. 12. g †ſupr. 4. d & 14. d.

Iere. 2. d. Pſal. 73. d.

GLOS. ORDI.

Tropolo,

ET factus eſt Cap. VI. ſermo &c. Montes. Hie. Tropo. Idola ſubuertenda ſignificat, & aras & ceremonias. poſ

Nicolaus de Lyra.

✠Iudæi in occiſione Chriſti, propter qđ incurrerunt tanta mala vel maiora per Romanos, quāta incurrerāt ꝓ Chaldæos. ideò ſubditur: a ¶Comedēt patres filios ſuos &c. hoc enim in vraq; obſidione. ſ. Chaldæorum & Romanorum fuit impletum. b ¶Idcirco uiuo &c. Id eſt ſicut verum eſt, qđ ego ſum vita per eſſentiam, ita verum eſt qđ inferam dictam pœnā. c ¶Pro eo ꝙ

a ſIn Romana obſidione non ſolum in Babylonia.

a as. Ideo patres cōmedent filios ſuos in medio tui, & filij comedēt patres ª ſuos. Et faciam in te iudicia, & uen-

a ſQuia Romana captiuitate in totum mundum diſperſi ſunt. & hoc eſt in omnem ventum capillorum barbæq; diſperſio.

tilābo uniuerſas reliquias tuas † in b omnem uentum. †Idcirco uiuo ego b

a ſPropriè hoc ad Ieruſalem.

dicit dom⁹ deus, niſi pro eò ꝙ ſanc

a ſMe. ſ. deſerens in templo idola colutiſi.

ctum meum uiolaſti in omnibus † of d fenſionibus tuis, & in cūctis abomi-

a ſIdola tua.

nationibus tuis: ego quoq; cōfrin- e

a ſCum videro afflictionem veſtram.

gam, & nō pārcet oculꝰ meus, & nō f g

a ſApoſtopeſis. b ſHiero. De hoc capitulo dictum eſt ſupra. Hiero. Lxx. aliter hoc dicūt. ſed Aruleus & Ioſephus & omnis ſchola Iudæorū. v. libros Moyſi tantum a. Lxx. tranſlatos eſſe aſſerunt.

miſerēbor. Tertia pars tui peſte mo h rietur, & fame cōſumetur in medio tui, & tertia pars tui gladio cadet in circūitu tuo. Tertiā uerò partē tuā in omnē uentū diſpergā, & gladiū eua-

a ſHumano affectu loquitur, nō q̄ iraſcatur, ſed nos per pœnas atq; cruciatus eum iratum ſentimus.

ginabo poſt eos. Et cōplēbo furorē i meū, & requieſcere faciā indignatio

a ſAccepta vindicta.

d nē meā in eis, & cōſolabor. Et ſcient, k l

a ſHiero. Sub metaphora viri & vxoris. Dum enim vxorem diligit zelotypus eſt, ſi negligit, diſcinctes lus meus recedit a te, & vitra non tradetur tibi.

quia ego dñs loquutus ſum in zelo m meo, cū impleuero omnē indignatio

a ſVnde Paulus. Eramus natura filij iræ.

c nē meā in eis. Et dabo te in deſertū & in opprobriū Gētibus quę in circūi- tu tuo ſunt, in cōſpectu oīs prętereū-

a ſNos quoq; cū Ieruſalē in hoc tabernaculo grauati ingemiſcimus, irā domini ſuſtinētes, qñ peccauimus ei.

tis. Et eris oprobriū, & †blaſphemia, p exēplum & ſtupor in Gētib⁹, quę in circūitu tuo ſunt, cū fecero in te iudi-

a ſHæc omnia.

f cia in furōre & indignatiōe, & in in- q

a ſMutatio perſonæ.

mis peſſimas † in eos, quę erūt † mor tiferæ, & quas mittā, ut diſpdā uos.

a ſHorum noſtris temporibus memoria magis renſa ſuſcitatur, & litera quomodo videmus captiua.

Et fāmē congregabo ſuper uos, & r

a ſVel firmamentum.

conteram in uobis baculū panis, &

a ſVerbi dei, panis, qui de cælo deſcendit. b ſOmnia nocua animalia.

c mittam in uos fāmē & bēſtias peſſi- s

a ſMorbus.

mas uſq; ad internecionem. Et peſti t

a ſGladius.

lentia & ſanguis tranſibūt per te, & x gladium inducam ſuper te; Ego do y minus loquutus ſum.

Cap. VI.

ET factus eſt ſermo z domini ad me di- a

a ſVel obſtrua.

cens: Fili hominis pone faciē tuam ad

h montes Iſrael, & ꝓphetabis ad eos,

eo q̄ ſanctum meum. Id eſt templum meo nomini conſecratum. d ¶Vi- Iaſti. ſcilicet ponendo ibi idola, vt habetur. iiij. Regum. xxj. e ¶Ego quoq; confringam. id eſt te deſtruam, ſicut lagenā in partes minimas confractas. f ¶Et non par. in effectu exterio- ri. g ¶Et non miſe. affectu interiori. h ¶Tertia pars. Hīc conſequi- ter parabola ſupra poſita ad propoſitū applicatur, & ex prędictis exponendo literam parabolæ patet litera vſq; ibi; i ¶Et complebo &c. Loquitur de ſeipſo admodū hominis irati, cuius furor quieſcit inflicta vindicta. k ¶Et conſolabor. Paſſiones enim iraſcibiles minantur in paſſiones concupiſcibiles. Vindicans em̄ malū ſibi illatum vel delectatur. ij. Rhetorice. & iij. Ethicor. dicitur: Ira dulcior melle in peſtoribus virorū liqueſcit, l ¶Et ſcient ꝓ experiētiā pœnę à me illatæ. m ¶Quia ego dñs. potens vindictam facere. n ¶Et dabo te. quæ prius erat magnificē habitata. Et loquitur de Ieruſalē deſtruenda. o ¶Et in opprobrio quæ ante fueras ſummē honorata. p ¶Et blaſphe. Et hoc em̄ q̄ videtur tanta deſtructio dicebaſ, q̄ hoc contigerat ꝓpter horribilia mala quę fuerant in ea. q ¶Quādo miſe. Dicit enim Vegeti⁹ libro de re militari, quia Vegetius ciuitatibus obſeſſis & aliquando in caſtris, acrius pugnat fames q̄ gladius. r ¶Et conteram. id eſt omne ſuſtentamentum cibi. s ¶Et be. ſerpentes & animalia venenoſa ad vos introducendum & interficiendum flatu & morſu. t ¶Et peſtilentia. id eſt aer corruptus. v ¶Et ſanguis. id eſt gladius effundens ſanguinem. x ¶Tranſib. per te. & ſubditur: y ¶Et dominus &c. cuius verbum non poteſt eſſe falſum, & ſic pœna dicta infallibiliter veniet.

NICO. DE LY.

ET factus eſt. Cap. VI. Poſtq̄ deſcripta eſt Ieruſalē obſidio & populi eius deſtructio, hīc cōſequenter deſcribitur totius Iudææ vaſtatio. & dīuiditur in duas partes: q̄a primò deſcribitur hæc vaſtatio, ſecūdò vaſtationis ad populi celeratio capitu. ſequenti. Priſens autē dictum capitulum i tres partes diuiditur. quia primò deſcribitur Iudæ generalis vaſtatio. ſecūdò, aliquorū ſpecialis reſeruatio, ibi: Et relinquam. tertiò ceterorū finalis deſtructio ibi. Hęc dicit dñs. Circa primum dicitur: a ¶Fili hominis. pone faci

Moraliter. z ¶Et fac. ſecūdū literalem ſenſum in hoc capi., deſcribit vaſtatio Iudææ generaliter per regem Babylonis, ꝙ quā myſticè ſignificatur eccleſiæ vaſtatio ꝙ aſtutiā dęmonis. In eccleſia verò militāte ſunt principes & prælati, q̄ p̄ mōtes ſignant, ꝓpter altitudinē ſtatus ſui. Sunt etiā milites & clerici, q̄ per colles ſignant, quia minores ſunt principib⁹ & prælatis: Colles ÿ ō minores ſit mōtib⁹. Sūt etiā religioſi q̄ deſignant ꝙ rupes, eò q̄ ſtatus religioſorū eſt ſtatus aſperitatis. Sūt etiā laici vulgares q̄ per valles ſignant, eò q̄ ſunt in inferiori ſtatu reſpectu prędictorū. Et in omnibus

Ioseph. Iudæ de Scripto

Pſal. 78. Nota

B

a ¶Ex eo. Hiero. Sicut Machabæorum narrat hiſtoria, quam-
A dam partem Iudæorũ ſe tradidiſſe Antiocho Epiphani, & eũ in
perſequutionẽ populi cõcitaſſe: & multa alia quę in ea ſcribũtur
hiſtoria, & in libris Ioſephi, & præcipuè diſſenſionem Hircani &
Alexandri, quorum occaſione Pompeius in Ieruſalem venit, &
eam Romanis ſubdidit. Poſtea verò ſub
Tito & Veſpaſiano vrbs capta eſt tẽpliq;
ſubuerſum & poſt. l. annos ſub Aelio A-
driano vſq; ad ſolũ deleta ciuitas priſtinũ
quoq; nomen amiſit. b ¶In medio.
Hiero. Ab oriente cingit Aſia, ab occiden
te Europa, à meridie Lybia & Aphrica,
& à ſeptentrione Scytia & Armenia &
Perſide, & cunctis Ponti nationibus. In
medio igit Gentiũ ſita eſt, vt quia erat no
tus in Iudæa deus Iſ. m. no. e. Oẽs in circũ
itu nationes illius ſequerẽtur exẽpla, ſed
ipſa circa ſe Gẽtiũ politarũ impietatẽ ſe-
quuta eſt. c ¶Quia ſupe. Hiero. Q.
Quid cauſer ego, quod in prȩceptis meis
non ambulatis, & iudicia mea nõ facitis,
cũ etiã in ſcelere ſuperaueritis Gẽtes quę
in circuitu veſtro ſunt, nec feceritis ea
quæ Gẽtes naturali lege in cordibus ſuis
ſcripta ſepe fecerũt? Quia ſupera. Hie.
Ad hoc tertiò retulit: Ideò. Primò hæc di-
cit dñs de*: Ecce ego ad te &c. Secũdò: Ideò
patres comederũt filios, in. m. t. Tertiò: Iõ
viuo ego dicit dñs. Et notãdũ, q; honeſta
& decora, p merito eorũ qui ſuſtinẽt ſe-
ipſum facere profitẽt, quæ triſtia & deo
indigna, non ſe facere, ſed tm̃ fieri dicit,
vt hic: Ideò patres comedent filios ſuos
in medio tui. d ¶Similia. Hieronymus. Multa duriora poſt mortem filij ſa
ctus eſt. Aliud eſt enim coluiſſe aliquã
do idola, aliud dei filium trucidaſſe.
¶Ideò

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ecce: Id eſt duci facies. b ¶Per caput
tu. non enim poſſet hoc facere propheta
manu ppria. ſed fecit hoc p raſorẽ: Et idẽ
intelligẽdũ eſt de dictis cap. prȩce. vt de-
coctione panis & hmõi, quia ppheta ia-
cens ſup latus ſuum ſiniſtrũ, immobiliter
non poterat hoc facere manu propria.
b ¶Et aſſu. i. aptã ad ponderandum.
c ¶Et diui. ſpillos capitis tui, & barbę
in tres partes æquales. Et quia hoc nõ po
terat bene fieri numerando, prȩcipit fieri
põderãdo. d ¶Tertiam par. ſ. Ieruſa-
lẽ deſcriptę in latere. ad deſignãdũ q; ter-
tia pars populi Ieroſolymitani moreret
fame & peſte obſidionis tpe: Et hæc pœ-
na vocat hic cõbuſtio ignis. In ſcriptura
enim ſacra frequenter noũe ignis intelligi
tur alia pœna. e ¶Et aſſumes. ad deſi
gnandũ q; magna pars populi Ieroſoly-
mitani occideret à Chaldæis extra muros:
quia aliquãdo exibãt ad irruendũ p obſi
dionẽ, & ibi occidebant ſæpe multi non
potẽtes ſe retrahere intra ciuitatẽ. Aliqui
etiam occultè fugiẽtes de ciuitate capie-
bant à Chaldęis & occidebant. f ¶Ter-
tiam. hoc in parte dicitur, p fugitiuis in
Ægyptũ poſt captionẽ ciuitatis, vt habe
tur Iere. xlij. g ¶Et gla. quia Nabucho
donoſor poſtea intrauit Ægyptũ, & illos
partim occidit, partim captiuauit, ſicut eis
prędixerat Iere. h ¶Et ſumes. i. de iſta
tertia parte. i ¶Paruũ nu. ad ſignan-
dum illos, qui poſtea ducti ſunt in Baby-
lonẽ captiui, & in vita cõſeruati. k ¶Et
ex eis &c. ad deſignandum Achab, &
Sedechiam, quos in igne frixit rex Baby
lonis vt habetur Iere. xxix. l ¶Et ex eo.
hoc eſt hoc eſt ex illo igne ſeu cõbuſtione. m ¶Egredietur. i. increpatio pœnę ſeu maledictionis. Ex punitione enim illorũ duorũ aſſumptus eſt mod⁹ cõis loquẽdi in populo Iſrael, vt cũ vn⁹ ma
lediceret alteri, dicebat: Sic tibi contingat ſicut contigit Achab
& Sedechiæ, ſicut dẽ Iere. xxix. Sic exponit literã iſtam Rab. Sal.
Expoſitores aũt Latini exponũt de pœna
reuertentiũ de Babylone, qui muros ciui
tatis reparauerũt in anguſtia magna, vt
habetur in libro Neemię. & de malicia q̃-
rumdam qui tempore Machabęorũ conci
tauerũt Gentiles cõtra Iudæã, vt habetur
ſ. &. ij. Machab. ſed prima expoſitio pla-
nior & magis cõſona literę vi. n ¶Hæc
di. Hic conſequenter ponit expoſitio pa-
rabolę. primò tm̃ ratio dictę deſtructionis
aſſignat. ſed ò parabola ad ppoſitũ appli
cat, ibi: Tertia pars. Circa primũ dicitur:
o ¶Iſta eſt. i. ciuitas quã in latere deſcri
pſiſti Ieruſalẽ ſignificat. p ¶In medio.
quia ſita eſt in quarto climate terrę habi-
tabilis ſeptẽ climatib⁹ diſtinctę. q ¶Et
contem. duplici ratione. ſ. quia Gẽtes le-
ges ſibi traditas à ſuis maiorib⁹ ſeruaue-
runt. Iudæi verò legẽ à deo ſibi datã reli-
qũrunt. vñ Iere. ij. c. dicitur: Si mutauit Gẽs
deũ ſuũ. i. nõ mutauit. & ſubditur: Popu-
l⁹ aũt meus mutauit gloriã ſuã. i. deũ ſuũ
in idolum. Item propter ingratitudinem
beneficiorũ à deo receptorum in legis da
tione, & mãnę cęleſtis nutritione, & ſimili
bus quæ non fecerat deus aliis Gentibus,
ſecundũ qđ dicitur Pſal. cxlvij. b. Nõ fe-
cit taliter omni nationi &c. Ingratitudo
verò aggrauat alia peccata, ideò ſequitur:
r ¶Quia ſuperaſtis Gentes. ſ. in
malicia. s ¶Et iuxta iudicia Gentiũ
quæ in circumitu veſtro ſunt. &c. Id
eſt minus iuſtè, q̃ ipſi vixiſtis. t ¶Faciã
in medio tui iudicia. id eſt vindictas iu
ſticiæ meę. v ¶Et faciam in te quæ
non feci. ſ. temporib⁹ prȩteritis. x ¶Et
quibus ſimilia vltrà non faciam. Iſtud
vltrà non ſignificat perpetuitatem à par
te poſt, ſicut nec illud Iſaiæ. ij. b. Et non ex
ercebuntur vltrà ad prælium, ſicut pleni⁹
fuit ibi dictum: ſed importat tempus lon
gum, ſcilicet quouſq; iterentur tales abo
minationes vel maiores, qđ impleuerunt
c Iudæi in

Diuiſio.

†cõcluſio-nis

†nudabo

†ea

Moraliter

*b ¶Et aſſu. tibi. per hoc quod pili in
ſtatera iubẽt poni, ſignatur q; grauitas
peccatorũ debet diligenter conſiderari, &
ſecũdũ hoc pnię remediũ adhiberi. vnde
Grego. exponẽs illud Mat. iij. b. facite er-
go dignũ fructũ pnię, dicit: per hoc vniuſ-
cuiuſq; conſcientia conuenit, vt tanta lici
ta ſibi ſubtrahat per pniam, quãta ſe me
minit illicita ppetraſſe per culpã. c ¶Et
diuides per hoc q; in tres partes diuidun
tur, ſignatur q; peccata ex tribus radicib⁹
cõmittũt, quę ſũt cõcupiſcẽtia carnis, cõcu
piſcẽtia oculorũ, & ſuperbia vitę. d ¶Ter
tiã. p quã ſignant peccata carnalia, quę cõ
buri debẽt afflictione corporali, ſecũdũ il
lud Pſa. xxv. a. Vre renes meos & cor meũ.
e ¶Et aſſumes. per hanc partẽ ſignant
peccata ex ſuperbia vitę, prędictia, quę ſũt
humilitatis gladio cõcidenda. hîc eſt
gladius, quo Goliæ ſuperbi caput ampu
tat. f ¶Tertiam verò aliã. per quam
ſignant peccata ex oculorũ concupiſcen
tia, prędictia, quę ſunt p diſpoſitionẽ bono-
temporalium in pijs opibus redimẽda, ſe-
cũdũ illud Danie. iij. a. Pctã tua eleemoſy
nis redime, & iniquitates tuas in miſericor
dijs pauperũ. & de tali diſperſione dicitur
Pſal. cxj. b. Diſper. de. pau. iu. e. m. in ſe. ſec.

Ea ¶Percute manum tuã. vt non mõ voce sed & gestu & habitu, stupore admirationẽq; significes super pctis eorũ. Quo mõ em̃ aliqd nouũ mirandũq; cõspicientes, tã corpore q̃ aio phorrescimus, manibus plaudimus, pedẽ ad terrã allidimus, vocẽ ad fletũ inclinam⁹: sic ꝓpheta facit oculis animi cernẽs vẽtura supplicia & abominationes dom⁹ Israel. Hier. Qui singulis vel pluribꝰ dedit⁹ vicijs nõ põt ab eis separari, quasi quõdã veterno pestilentiq; corruit morbo. ¶Hie. Qui ab ecclesia recesserit statim peste morietꝫ. Qui sibi sciolus vẽ & diligẽs nisi cauerit, gladio feriet inimici. Qui simplici cõtent⁹ fide, q̃si brutũ aĩal, ꝙ sat̃ qdẽ in ecclesia, sed nullo opere pficit, nec sicut formica prꝑparat ĩ messe sibi cibũ, fame morietꝫ. b ¶Et scien. Hiero. Q̃ magistri hæreticorũ, ab ecclesiasticis qui instructi sunt: doctrina scripturarũq; contriti sunt atq; superati, videmus interfectos peruersorũ dogmatũ iacere inter simulacra quæ finxerant de corde suo, & eos q̃ se eleuabant cõtra sciẽtiã dei, straros in mõtibus collibusq; sub omni ligno nemoroso. quæ habebãt verba pompatica vmbrãq; foliorũ, & nõ poma bonorũ operũ: qui erãt sub omni quercu frõdosa, quæ nõ fert fructũ hoim sed peccorũ, vbi accẽderũt thura redo. vni. ido. s. quõ em̃ sanctus odore suo deũ delectat, Psal. 37. b. sic peccator ex cui⁹ pſona dicit (Putrue, & cor. sunt ci. ma. a fa. insi. me) accendit idolis

F suis thura fœtentia. c ¶Adeser. Hiero. Deblatha, massam ficuũ sonat carica rũq; inter se cõpactarũ, vt postq̃. s. hæretici in simulata dulcedine quę nõ erat terrę cultę, sed solitudinis amaritudinẽ repperierint, cognoscant ꝙ ipse sit dñs. Mel em̃ distillat de labijs meretricis qd⁹ ad tẽp⁹ impinguat fauces vescẽtiũ, & postea felle amarius reperitur. Hoc quoq; significant duo calathi ficuũ in Ieremia cõtra faciem templi. vnus ficuũ optimarũ, vnus pessimarum: quorũ alter ad ecclesiã referẽ, alter ad cõgregationẽ malignãtiũ. ¶Hic. Multi putãt deblatha & reblatha idẽ eẽ ꝓpter similitudinẽ deleth & res Hebraicarũ literarũ quæ paruo apice distant.

†percute pede tuo. s. terrã, ĩstar frati terrã pede calcãtis,

†id est

GLOS. ORDI.

Et factus est. Cap. VII. d ¶Finis. Hie, iam in pãti. Quinto em̃ anno Sedechię cœpit Ezechiel in Babylõe ꝓphetare captiuis, & nono anno Nabuchodonosor Ierusalem obsedit, & anno Sedechiæ. xj. eam cepit. e ¶Super quatuor plagas. Hierony. alĩ alas. vnde Isaias: Dñe ab alis terrę portenta audiuimus, Isa. 24. c. secũdũ. Lxx. Psal. 67. c. quæ scilicet per Apostolos in toto orbe Matt. 23. d. gerebantur. Et alibi: Si dormiatis inter medios de. p. c. Et alibi: Quoties volui cõ Deu. 32. b. gregare filios tuos quemadmodũ gallina Quatuor genera credentium cõ. pu. s. s. a. Et alibi: Expandit alas suas & assumpsit eos: Quidam spũales alas terrę, quibus ad cælestia volam⁹, quatuor ponunt genera credẽtiũ, domũ Aarõ, & domum Leui, & domũ Israel, & timẽtes dominum. vnde: Domus Israel benedicite Psal. 134. d domino: Domus Aaron benedi. do. Domus Leui bene. do. Qui timetis dominũ benedi. do. In Aaron sacerdotium. In Leui ẽdituos & ministros. In Israel, cunctum populum. In timentibus dominum proselytos intelligentes. f ¶Et non. Hie- †Isrã. 9. b. Ouidius in Metamor. rony. Sicut medicus incidit, vrit, vt parcat non parcit. Immedicabile vulnus enseciden

a ¶A malis operibus separando. a
minus deus: Percute † mãnum
a ¶Ne gradiatur itinere peccatorum.
tuam, & † allide pẽdẽ tuum, & c
a ¶Vt plangas & plores quæ tibi displicent. ¶Hæc est causa q̃ habitatores. s. montium & ararum idolorum q̃ cultores gla. fa. pe. ru. sunt.
dic hẽu ad omnes abominatio- d
nes malorũ domus Israël, quia
gladio, fame, & peste ruituri
a ¶Obliuionem fugiens in deserto. b ¶Fame.
sunt. Qui lõgè est, pẽste morie- e f
a ¶Actus omni vento doctrinæ. b ¶Hostili. c ¶Diuisus a fidei vnitate.
tur: qui autẽ propè, gladio cõ- g
ruet, & qui relictus fuerit & ob i
a ¶In urbe. b ¶Verbi dei. c ¶Ignorans eum qui dicit: Ego sum vita.
sẽssus, fame hmorietur. Et † com
a ¶In his omnibus.
plebo indignãtionẽ meã in eis,
a ¶Qui supererint.
b & sciẽtis quia ego dñs, cũ fue- k l
¶Ab hostibus.
rint interfecti uestri in medio
¶Quæ colebant.
idolorũ uestrorũ, & in circuitu
ararum uestrarũ, in omni colle
excelso, & in cunctis summita- m
tibus mõtium, & subtus omne
¶Locos. s.
lignũ nemorosum, subtus uni-
¶Vbi peccauerunt, ibi puniendi sunt.
uersam quercum frondosam:
† locum ubi accenderunt thu- n
a ¶Non de eo qui potest liberare. ¶Quæ non profuerunt eis.
ra redolentia uniuersis idolis
¶Tunc. a ¶Ad vltionem. b ¶Hucusque contractam.
suis. Et extẽdam mãnum meo
¶Hæreticos. ¶Ecclesiã eorum.
am super eos, & faciam terram p
c desolatam, & destitutam à de- p1
a ¶Quæ est in terra Emath. quæ nunc Epiphania vocatur.
b ¶Vt nihil sit inter solitudinem & mare magnum, quod non hostilis macro consumpserit.
serto Deblatha in hõmnibus ha-
bitationibus eorum, & scient c
quia ego dominus.

Cap. VII.

Et factus est ser v
mo domini ad
me, dicens: Et
tu fili hominis,
hæc dicit domi
a ¶A. dloe. xj. tribubus. ¶Captiuitas
d nus deus tẽrræ Israël: Finis ue- x
a ¶Non modo super montes & colles. b ¶Orientem, occidentem, meridiem, septẽtrionem. s. ex omni parte Israel.
e nit, uenit finis supẽr quatuor y
¶Hiero. Nouum terræ.
plagas terrę. Nunc finis super
¶Anthropospathos.
te, & immittam furorem me-
a ¶Q. Non iniuste. & non tantum ex indignatione, sed ex ratione & æquitate.
um in te. Et iũdicabo te iuxta z
¶Vt intelligas quæ gessisti.
uias tuas. Et ponam contra te
omnes abominationes tuas.
f † Et non parcet oculus meus a
super te, & non miserebor: b

Vias tu

Nicolaus de Lyra.

a ¶Percute ma. percutiẽdo manu ad inuicem ad modum dolentis & irati. b ¶Et allide. impingẽdo ad lapidẽ ad modũ hominis turbati, qui non aduertit vbi pedem suũ ponit. c ¶Et dic. ido. Idolatrias propter pœnã sequẽtẽ, quæ subditur: d ¶Quia gla. sicut declaratum est cap. præce. e ¶Qui lõ. s. ab aduersarijs. f ¶Peste mo. a. corruptione aeris & mortalitate. g ¶Qui au. ad aduersarios. h ¶Gladio. aduersariorum. i ¶Et qui re. confidens in fortitudine murorũ, fame morietꝫ. k ¶Et scietis, ꝙ experientiã vidicẽ meę. l ¶Cũ fuerint vbi peccauerunt ibi puniantur. m ¶Et sub. o. In talibus em̃ locis exercebãt idolatriã maxiẽ Veneris & Priapi, ibi, in veneratione eorũ suã exercentes luxuriam. n ¶Vbi ac. thu. quæ soli deo debebant offerri. o ¶Et ex. ma. id est pẽtẽ iusticię meę. p ¶Et fa. ter. id vacuã hominibus. q ¶Et destituta. bonis fructibus. r ¶A deserto. ad qd⁹ in vna qua sui terminat⁹ Iudæa. s ¶In om. d. vsq; ad finẽ alterũ, ita ꝙ nihil remaneat qd nõ sit desertũ. t ¶Et sciẽt. ꝙ experientiam meę punitionis.

NICO. DELY.

Cap. VII.

Et factus est sermo domini. Hîc cõsequẽter ponitur prꝓa Hiẽę vastatiõis acceleratio. Circa quod primò ponitur acco Diuisio ieratio exterminij, sec̃ò exclusio remediĩ, ibi: Canite. Pria in duas: qa priẽ ponit vastatiõis acceleratio. sec̃ò, ꝙ ius mod⁹

nias possumus p mōtes Israel principes accipere, & eos q sapien
A tia potentiaq; & scientia, & diuitijs pollebāt. & nota q facies cōtra
mōtes obfirmat, nec solis montib⁹ loquit, sed & collib⁹, rupibus,
& vallib⁹, in q̄bus inferior dignitas & gra-
dus scientię prudētięq; cognoscit. ¶Hier.
Tropolo. Tropolo. Montes sunt qui ad perfectā sciē
tiā peruenerūt: Colles paulō inferiores, &
rupes, nullā scientā habentes, & tm̄ in cōuer
satione fidentes aliqua sibi de scripturis
psumūt, habētes zelū dei, sed nō secundū
scientiā. Valles nouissimi in ecclesia, qui &
vita & scientia inferiores, tamen de conuen
tu dūię familię nō recedūt. Oēs verbū dūi
audire, vt vnusquisq; pro modulo
suo intelligat q̄d dñs p̄cipiat. a ¶Hæc
Dñi nomē di. Hic sp̄e in hoc ꝓphera dicitur: Adonai
deplorati dñs. Adonai vnū est de decē vocabulis dei,
quib⁹ inuoli & significat dominū, quo sp̄e & in homi-
gentili sit nibus vtimur. Hoc quoq; Sara Abraham
Genealo. dūm suū vocabat vocabulo, & vbi dicit:
Dixerat rex, Adonai scripturū est. Quādo igit
dus domini & dūi iungūt noīa, prius cō-
†Tetragra maton habet. 18. mune est, sec⁹m ꝓpriū nomen dei, ꝓpriūm
†Apphron dicitur, i. ineffabile, q̄d scriptū
fuit in aurea lamina, quæ erat in fronte sa-
cerdotis. b ¶Et disper. Hiero. Quod di
cit se ossa mōtiū dispgere, indicat quosq;
eorū fortissimos ab intrice separādos. Pro-
dest em̄ quersę scięti⁹ malos a malis diuidi
Gen. 11. a. turri illi qui ædificabant turrē pro vtilitate
sua dispersi sunt, & linguæ eorū diuisæ sūt,
ne cōsensus pessimos peiores faceret: eos ita
ossa mōtiū dispergūtur, vt conat⁹ suos va
nos intelligāt. c ¶Et ca. Hic. Quē. s. mō
tes interfecerūt, vel ecclesiastici viri, qui ma
le viuētes, in salutē suā occiderūt, tūc. s. finis
B erit mōtiū supborū, vt cognoscāt, q̄ ipse sit
dominus. Potest aūt fieri vt de vno popu-
lo mōtiū alijs interfectis alij cognoscāt. Pe-
silentes em̄ flagellato stultus astutior erit.
d ¶Qui fu. Hierony. Apli. s. de semine
Israel reseruati sunt, vt Euāgeliū prędicarēt
in mūdū dispsi. Pōt aūt dici, q̄ iō alīq de ca
pcitate Iudaica seruati sunt, vt in Gētib⁹
recordarent nōis ei⁹, & potētiā prędicarēt.
hæretici quoq; qui euadere potuerūt gla-
diū pditōis eorū & fictiō es (quæ cōtra deū
fuerant cōfictæ) huc illucq; dispersi, recor-
dabunt nōis domini pniam agētes, & à ca-
tholicis se esse captos exultātes. e ¶Quia
con. Hiero. Hæreticorū quoq; cor vtiliter
conteritur, i. thesaurus puersorū dogmatū,
quia recessit à domino, & fornicantes ocu
li post adinuentiones suas, qui cū domini
fuerint recordati, displicebūt sibi in abomi
nationibus suis: & intelligentes verę fidei
Hosea. 4. a veritatē sciēt, quia ipse domin⁹, qui iō ꝓcu
tit vt sanet. f ¶Et oculos. per quorū
fenestras mors intrat. vnde duo pbyteri in
Dan. 13. d. Daniele Susannam nudari fecerūt, vt saltē
aperti corporis decore fruerētur. g ¶Nō
Isa. 41. frustra. Ioquutus &c. Grego, quia pœni
tuerunt. Impœnitentibus dicitur: Sine
causa percussi filios vestros, disciplinam em̄
non receperunt vel recipere noluerunt.
☞Percute

Nicolaus de Lyra.

c✣ pone faciem tuam. Id est respice ter-
ram Israel vultu irato, ad designandum irā
Manifestat actio corporis quasi dicat nullus locus remanebit indis-
propter mala quę fecerunt cultus ab aduersarijs discurrentibus vbiq;
ad interficiendum homines latitantes, & ra
Tquoniā piendū sibi bona abscondita. & comburen
dum ædificia. b ¶Et disperdam ex
celsa, vbi colebantur idola. c ¶Et de-
ijciam

a ¶Qui idolis occupati. b ¶Non auribus
sed imperio & potentia creatoris. cui similis:
Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est re-
trorsum. Mari quoq; dicitur: Face & obmutesce.
Et de terra dicitur: Qui respicit terram, & fa-
cit eam tremere.

& dices: Mōntes Israēl aūdite
a uerbum domini dei: Hęc dicit a
¶Superbis.
dominus deus mōtibus & col
¶Scientia inflatis.
libus, rupibus & uallibus. Ec
ce ego inducam super uos gla
a ¶In quibus idola adorabant.
diū, & disperdā excelsa uestra, b
a ¶Non meas.
& demoliar aras uestras, & cō
a ¶Quę de corde fingunt. ¶Filios deos.
fringētur simulacra uestra. Et c
a ¶Vt ibi tacentur corpora mortuorum, vbi
prius hostiæ. ¶Vt. s. se mortuos & figmēta sua
nihil sibi prodesse sentiant.
dēiciā interfectos uestros ante
idola uestra. Et dabo cadauera
filiorū Israēl ante faciē simula
b crorū uestrorum, & dispergā
a ¶Non tantum montium, sed eorum qui ia
cebant in circuitu ararum.
ossa uestra circa aras uestras in
¶Vrbibus & vicinis.
omnibus habitationibus ue
a ¶Conuentus haereticorum. b ¶Causa qua
vrbes montium destruūtur, vt. s. excl. dem.
¶Superbię.
stris. Vrbēs deserte erūt, & ex
celsa demolientur, & disipa
a ¶Peruersorum dogmatum.
buntur, & interibunt aræ ue
stræ, & confringentur, & cessa
a ¶Quę coede suo simulatrunt.
buntidola uestra, & conteren
a ¶Phana quæ contra templum domini con
struxerunt. ¶Noua templa. b ¶Non de.
tur delubra uestra, & deleoun
a ¶Montium. i. magistrorum, fatsęq; scięti⁹.
tur opera uestra, & cadet inter c
fectus in medio uestri: & scietis d
¶Ab quoniam. a ¶Alia littera non habet sum.
quia ego sum dominus. Et re e
a ¶Vnde it eliqui mihi in Israel septem milia
virorum qui &c. Et Paulus: Reliquiæ secundū
electionem gratiæ saluæ sunt.
d linquam in uobis † eos qui fu
gerint gladium in Gentibus,
cùm dispersero uos in terras:
& recordabūtur mei liberāto
a ¶In quibus captiuitatis tempore versa-
bantur.
res uestri in Gentibus ad quas
captiui ducti sunt: quia † con e
a ¶Vnde Hosee. iiij. c. Spiritu fornicatio-
nis seduxit eos. ¶Cum idolis.
triui cor eorum fornicāris & re f
¶Adulterio pleno.
cedens à me, & oculos eorum
fornicantes post idola sua: &
¶Punitentes.
† displicebunt sibimet super
malis quæ fecerant in uniuer k
sis abominationibus suis, &
l scient † quia ego dominus non
frustra loquutus sum, ut face
rem eis malū hoc. Hęc dicit do

ſiciam interfe. quia corpora interfectorum vbiq; dimittentur C
insepulta. cætera patēt in litera vsq; ibi: d ¶Et scietis, quia
ego. per experientiam vindictę meę. e ¶Et relinquā. Hīc
consequenter describitur aliquorū specia- Diuiſio
lis reseruatio, qui ad hoc sunt reseruati in
vita & ducti inter Gentiles, vt p pniam ad
deū cōuerterēt, & à deo in periculis libera-
rentur: & ex tali liberatione mirabili multi
Gētiles conuerterētur ad fidem vnius veri
dei, sicut in lib. Esther legitur esse factū libe
rato populo à persequutione Amā. & Da-
niel. iij. vbi dicit q̄ liberatis tribus pueris de
camino ignis rex præcepit p totū regnū suū
reuereri deum cæli. Et hoc est quod dicitur:
Et relinquā in vobis eos qui fugerint gla-
diū. s. Chaldæorū ad vitā reseruati. f ¶Et
recor. mei. vt patet in exemplis positis.
g ¶Quia contriui cor eo. vexatione
dante eis intellectum. h ¶Fornicans.
per idololatriam. i ¶Et recedens.
latriā negligēdo. ex hoc videt, q̄ nō bene di
cāt, qui exponūt passum istū de Apostolis
& alijs credentibus ex Iudæis, quia nō fuit
in eis pœnitētia de idololatrię peccatis quę
hīc tanguntur, quia illo tpe & antē p longū
tempus cessauerat idololatria in Iudæis.
k ¶Et scient &c. s. pœnę. Dicit em̄ Phi- Philoſo-
losophus. v. Ethicorum. q̄ pœnę sunt quæ- phus
dam medicinę ad peccati correctionem. Et
ideō sicut medicina dicitur esse frustra, q̄n
non inducit sanitatem, sic pena inflicta di-
citur esse frustra, quando ad eam non sequi
tur correctio, sicut dicitur Iere. ij. s. Frustra
percussi filios vestros, disciplinam non re-
ceperūt, sed si inde sequitur correctio, sicut
in proposito, tunc nō est frustra à fine suo.
l ¶Hæc di. Hīc cōsequēter denūciat cętero-
rum finalis destructio ꝓpter obstinationē
eorum in malo, cùm dicitur prophetæ. D
c✣Percu

Moraliter

✣ istis statibus sunt peccatores multi iustè
pro suis peccatis puniendi. de quib⁹ subdi
tur: a ¶Hæc dicit dominus deus
monti. & col. &c. Ecce ego adducam
super uos gladium &c. id est iustitiæ
meæ per punitionem debitam iniquitatis
vestræ. Et subditur causa, cū dicit: b ¶Et
disperdam excelsa uestra & demoliar
aras uestras &c. i. idololatrias vestras.
Idolum enim cuiuslibet peccatoris est vi-
cium, cui principaliter mancipatur. Ephe-
sios. v. a. Omnis fornicator aut immun- † aliquot
dus aut auarus, quod est idolorum serui- q fugient.
tus. Illud quod est idolorum seruitus,
non solum refertur ad auariciam, sed etiā
ad alia vicia: Igitur secundum hoc potest
dici quōd principes idololatrant super-
biæ. Milites & clerici simplicium oppres
sioni iniustæ. nam milites opprimunt
simplices per potentiam. clerici verō
per astutam maliciam. Religiosi ve- † contriui
rō per iusticiam simulatam. vulgares me ꝓpter
homines opprimunt se mutuō per frau- cor eorum
dulentiam in contractibus humanis.
Verumtamen quia in quolibet statu præ
dicto sunt aliqui boni, ideō subditur:
c ¶Et relinquam in uobis eos qui fu-
gerint gladium in Gentibus, cùm di-
spersero uos in terras &cætera. id est
euaserint punitionem æternam. Quæ du-
pliciter euaditur. Vno modo per innocen
tiam vitæ. Alio modo per emendam pœ
nitentiæ debitæ: & quantùm ad hoc sub-
dicit: Et recordabuntur mei libera-
tores uestri in Gentibus ad quas ca-
ptiui ducti sunt &c.

☞ a ¶Vias tuas. Cui simile est hoc? Vlcis. A cer Iacob seruum meum secundū vias suas, & iuxta adinuentiones eius reddam illi. Hoseæ.12. Sec'm Lxx. b ¶Venit finis. Hiero. id est extremum peccatorum †vestrorum secūdū illud: Implete mensurā patrū vestrorū. Et illud: Nō dū completa sunt peccata Amorrheorū. dū nō discipleretur, dilatatū est suppliciū. ¶Hie ro. Possumus hoc spiritualiter interpretari contra populū Iudæorum, super quem venit finis & consummatio à sanguine Abel iusti vsq; ad sanguinem Zach. f. B. Quādiu em non miserunt manus in filium dei, dormitauit eis domini sententia & dilata est. postq; aūt interfecerunt hæredem vt perderet hæreditas, euigilauit contra eos omnis ordo miseriarum atq; perplexio: quia non celebria quæsierunt, sed terræ hærere cupierunt. ¶Hie. Possunt hæc de vltima captiuitate dici, quādo post interfectionē Christi venit eis finis. Et euigilauit aduersus eos manibus vsq; ad cōsummationem. c ¶Nunc de propin. Hiero. Ab anno quinto transmigrationis regis Iechoniæ vsq; ad. ix. annū regis Sedechiæ, quando Nabuchodonosor obsedit Ierusalem, tres anni sunt medij. vnde meritō dicitur: Nunc de propinquo. d ¶Horuit uir. Hiero. de qua: Nō auferam virgam à filio tuo. Et Apostol⁹: Quid vultis in virga veniam ad vos? &c. Dauid quoq; ait: Visitabo in virga iniquitates eorū & in verberib⁹ peccata eorū. Misericordiā aūt meā non dispergam ab eo, Finis florētis virgæ finitas & correctio, quæ nō eorum merito venit qui corrumpunt. e ¶Venit tempus. Hiero. Non modo Ierusalē, sed & ei cui dicitur: Stulte hac nocte auferent a te. quæ autē præparasti, cuius erūt? Et Apostolus: Tēpus breue est. Et alibi: Præterit figura huius mūdi. Et præsens tempus posuit: quotidie em laboratur & nunq; in eodem statu permanet. Et dominus ait: Cœlum & terra transibunt: quid ergo potest in humanis rebus esse perpetuum? f ¶Qui emit non &c. Hiero. Naturale est in possessionum emptione lætari, in venditione lugere: sed in istante captiuitate, vanum est vtrumq; vnde: Tempus breue est: qui habent sic sint quasi non habeant, & qui flent quasi non fleant, & qui emunt quasi non possideant. g ¶Qui uendit ad id quod uen. nō reuer. &c. Hieron. Qui scilicet hæretico errore fuerit deceptus cùm deceptionem intellexerit, non reuerteretur ad venditorem secundum. Lxx. id est ad magistrum, sed omnino despiciet eum. h ¶Visio enim ad omnem multitudinem &c. Hieronymus. Possumus dicere, q; post q; recesserit à Iudæis visio prophetalis. Lex enim & prophetæ vsq; ad Iohannem: post interfectionem Saluatoris non regrediatur ad eos, nec vltrà habeant prophetas. Et significanter dictū est: Visio em ad. o. m. e. non. r. Regredietur em ad eos qui credūt. ad Apostolos. s. & ad reliquias, quæ saluę fiunt.

☞ Canite

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Sed uias tuas ponā super te. id est pondus pœnę, tuis operibus debitæ. b ¶Afflictio una, id est multiplicatio afflictionum

a ¶Vt videas.

a sed uias tuas ponam super tē, & abominationes tuæ in me a ¶Vt cognoscas. ¶Sic.
dio tui erunt: & scietis, quia ego ¶Solus.
go dominus. Hęc dicit dns de a ¶Singularis. ¶Vitio dei. b ¶Q. In oculis eē, non amplius effugies.
us: Afflictiō una, afflictio ecce b a ¶Completa est iniquitas tua.
b uenit. Finis uenit, uēnit finis. c ¶Hucusq; dormiuit. a ¶Q. Ne putetis me futura minari, digito ostendo.
Euigilabit aduersum te, ecce uenit. Venit † contritio su a ¶Væ super omnes qui habitant in terra: Sanctus autem dicit: Aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut o. p. mei.
per te, qui habitas in terra. Venit tempus: propè est dies oc ¶Sicut oculus quoq; hodie argumentatur.
a ¶Magistrorum, vnde: Illuminans ta mirabiliter à montibus æternis.
cisionis, & † nō glorię montiū. d a ¶Non futura prædico.
c Nunc de propinquo effundā ¶Iam.
iram meam super te, & complebo furorem meū in te. Et a ¶Q. Non est furor meus absq; iudicio.
b ¶Scilicet opera.
iudicabo te iuxta uias tuas, & a ¶Super caput tuum, vt sentias.
impōnā tibi omnia scelera tua. a ¶Qui conspicit omnia solus, per quem videt omnia mundus.
Et non parcet oculus meus, ne ¶Causa quare non parcat
que miserebor: sed uias tuas imponā tibi, & abominatio a ¶Vt cognoscas & pœnitentia emēdes.
nes tuæ in mēdio tui erunt, & scietis quia ego sum dns per ¶Quia percutio quem diligo.
cutiens, Ecce dies, ecce uenit. a ¶Iam a consilio dei. b ¶i. abbreuiata, instat victima capituitas.
d Egrēssa est † cōtractio. Flo a ¶Quæ minabatur & de flore fructum plagarum peperit.
b ¶Quod meruistis.
ruit uirgā, germinauit superbia: iniquitas surrexit in † uir ¶Qua subiectos eē debuerat impie.
ga impietatis. Non ex eis, & a ¶Qui. (quasi bruta animalia trahuntur a magistris. b ¶Quo seducti a magistris clamauerunt: Crucifige crucifige eum.
non ex populo, neq; ex † diui ¶Et ideo. ¶Sed captiuitas æterna.
tu eorum: & non erit † requies in eis. Venit tempus, appro ¶Captiuitatis. a ¶Ergo.
pinquauit dies. Qui emit non lætetur, & qui uendit non lugeat: quia ira super omnē populum eius: quia qui uendit, ad † id quod uendidit non re a ¶More iubilei: quia ante iubileum venerę captiuitas. b ¶Q. Qui modo viuunt captiuitatem videbunt, & non differetur in longum.
uertetur, † & adhuc in uiuen ¶Comminatio prequisa. ¶Quę fit.
b tibus uita eorum. Visio enim ad omnem multitudinē eius ¶Irrita.
nō regredietur, & uir in iniqui

afflictionum vnius venientis super alteram. C
c ¶Finis ue. toties replicat ad ostēdendum accelerationem. d ¶Et non gloid est Iudæa quæ est terra montuosa. Cætera patent ex dictis, quia idē frequēter repetitur ad maiorem exaggerationē. e ¶Horuit. Hīc consequenter ponitur modus accelerationis secundū Hebræos, qui fuit per potentiam regis Babylonis, qui fuit instrumētū dei in hac punitione, vt frequēter dictū est, suprà in Isaiam & Iere. & sic dicitur hīc: Floruit uirga. i. rex Babylonis inualuit, qui est virga ad percutiendum Iudæam. f ¶Germina. quia victorias quas habebat virtute dei, ex superbia attribuebat proprię virtuti. g ¶Iniquitas surre. quia superatos & captos crudeliter & impiè tractabat secundum qd̄ de eo dicitur Isa. xiij. b. Contriuit dns baculū impiorū, virgā dominātiū, cedēte populos in indignatione plaga insanabili: subijcientē in furore Gentes persequētem crudeliter. Sec'm alios verò hīc ponitur causa siue ratio accelerationis, quæ fuit superbia Sedechiæ regis, ex qua rebellauit regi Babylonis, impiè frangendo suū iuramentū. ij. Paral. xxxvj. Sic ergo dicitur: Floruit uir. id est sceptrū Iuda, qd̄ aliquando prosperitatem habuit sub Sedechia. Germinauit superbia. ga inde superbiuit. Iniquitas surrexit. quia ex hoc iuramentū trāsgressus fuit. h ¶In uirga impiet. quia sic regnū suū fuit impiū, & vastatione dignū. i ¶Non ex eis. hoc est non remanebit aliquis de domo Sedechiæ, quia ipse fuit exoculatus, & in captiuitatem ductus, & filij eius occisi. D
k ¶Et non ex populo. quia partim fuit captiuatus, partim occisus. l ¶Neq; ex sonitu eorum. In Hebræo habetur: Neq; ex cœtu eorum: & per hoc intelligitur Iohānā filius Carææ & socij eius, qui post mortem Godoliæ fuerunt in Aegyptū: vbi postea per regem Babylonis fugerūt partim occisi, & partim captiuati, vt dictū est suprà. c. v. iō subditur: m ¶Et non erit requies in eis. Non enim inuenerunt requiem in Aegypto, sicut credebant, vnde dicebant: Intrabimus Aegyptum, vbi clangorem tubę non audiemus &c. Iere. xlij. c. n ¶Venit tempus. destructionis. o ¶Qui emit non lætetur. quia citò perdet. p ¶Et q uendit non lu. quia citò perderet etiam si non venderet. q ¶Et adhuc in uiuen † virgā impiam
ti uita eorum. id est sufficiat eis seruare vitam, si possint. r ¶Visio enim ad omnem multitudinem eius. Id est visio facta prophetæ de multitudinis captiuitate, † ex ipsis. i. ex eorū semine
s ¶Non a regre. i. non retractabit, sed p cedet in effectu. t ¶Et uir in iniquita † lamētum i. nullus est
te uitæ. sic vt possit euadere mortē vel ca qui studeat cōuerti.
ptiuitatē Moraliter,
u ¶Floruit. Hīc moraliter ponitur processus peccati in augmentatione sui. Per floritionem em virgæ significatur prosperitas temporalis, ex qua frequenter p̄cedit elatio mentis, ideò subditur. f ¶Germinauit. ex qua sequitur vlterius contemptus & depressio hominum aliorum, ideò subditur: g ¶Iniquitas surrexit. quæ propriè importat peccatū contra p̄ximum cui debetur æquitas à p̄ximo de iure naturali, secūdū qd̄ dicitur: Hoc facias alij qd̄ tibi vis fieri. ex peccato verò cōtra p̄ximū p̄cedit homo ad peccandū cōtra deum, ideò subditur: h ¶In uir. Sec'm Tullium: Pietas est cultus deo debitus, & p cōsequēs impietas est vitiū auferēs cultū deo debitū, p̄pter quod est directè contra deum. Mat. 7. b. Pietas & impietas secūdū Tullū

13ra ¶Canite tuba. Hieronymus. De tu
E bis in multis legim⁹: Quasi tuba exalta
Isa.58.a. voce tua. Et alibi: Clangite in neomenia
Psal.80.a. tuba in insigni die nostro. Et Apostolo. In tus
1.Thes.4.d su & in tuba dei descendet de cælo: & in
Mat.6.a. Euangelio. Nolite tuba canere ante vos.
Num.10.a. Et tubas ductiles atq; argenteas in Numeris inuenimus, quæ ꝓphetię doctrinę & Apostolicę cōparant: & præcipitur vt omnes ad signū clāgoris & buccinæ prę parent ad bella. ¶Hic. In nostra quoq; terra. i. in Ierusalem, qñ nos vel ꝓsequutio publica, vel viciorū incōtiua superare nituntur: Frustra magistri tuba reuocāt, & ad bella ꝓparare festināt, cū nulla sit in nobis fortitudo, quia ira dei ꝓ sentia meruere peccata. b ¶Quasi col. Hiero. Hæ colūbę q̄diu in cōuallibus, sunt ad singula trepidāt. harū iube-
Psal.67.c. mur imitari innocētiā, de quib⁹: Si dormiatis inter medios cleros &c. In huius
Mat.3.d. speciæ descēdit spūs sanctus, & māsit sup Saluatorem. c ¶Omnes. Hiero. In nostra quoq; Iudæa. i. ecclesia, in qua dei est confessio, cū iniquitas abūdat, &
†gemētes refrigescit charitas, omnes man⁹ bonorū operū dissoluuntur, & genua fluunt aquis, eorū. s. qui cōcubitus immundos quærūt, sustinētes feminis fluxū. Tales verō debent accingi ciliciis pniæ, & ventrū iudicē formidare. vñ: Confortate manꝰ dissolutas, & genua debilia roborate.
d ¶In uniuer. Quod luctū. s. significat. quando perdit decorē cæsaries, & pulchritudinē comarū amittimus. vnde:
Isa.3.d. & 15.a. Pro ornamento capitis habebis caluiciū ꝓpter opa rua. Et alius ꝓpheta, Omnia
Iere.48.f. capita in omni loco attondentur, & oīs
Mich.1.d. barba raderur. Et Michæas: Attonde & F decaluare super filios deliciarū tuarum: Dilata caluiciū tuum sicut aqla, & super mortuos iubeē fieri caluicium. ¶Iudæi. i. Nazaræi, & qui ad pōtificū venire me
†Sancti ruerūt, non radūt capita sua, neq; enim mortus opera habēt nec immūdi fiunt, quia sancti. i. Nazarei dñi sunt: Q⁹ si iuxta eos q̄ piā mortu⁹ fuerit, oēs dies prisūi nō reputabūt sanctificationis eorū.
†Soph.1.d Samuel, quia sanctus dei æterna capitis
Cant.5.c. ornamenta possedit. vnde in Cantī-
Iudi.16.c. cis: Cincinni tui nigri sunt, sicut coruus. Samson q̄ ꝓdidit comā, ꝓdidit fortitudinē, & renascentibus capillis vires pristinas recupauit, vt moriēs multō plures, q̄ viuus occideret. Elisęus licet corporis haberet caluiciū, tñ quia Nazarꝰus dñi erat, cincinnis capitis fruebat. vñ Paruuli(qa paruuli erāt, necdū ad virilem ætatē peruenerāt) illudentes caluicio eius
4.Reg.2.d atq; dicētes: Ascende calue, ascēde calue, ferarū morsibus laniati sunt. quarū salt⁹ & syluę sunt habitaculū. e ¶Argen. Hiero. Qui fugiunt de Ierusalē, auru suū & argentū ꝓiciūt in lata & spaciosa via, quæ ducit ad mortem, quia angustam salutis viam reliquerunt. f ¶Argen. Hiero. Argētū, eloquiū, aurū sensus scripturarū: Quæ electa sunt mūdi & in ornamētū data nobis. hæretici posuerūt in fomentū & materiā superbiæ, & imagines diuersorū dogmatū & abominationum atq; offendiculorū suorū fecerunt ex eis, vt vnde poterāt deū colere & adorare, inde offenderēt. g ¶Et dabo. Hic. Nos quoq; tradimur in manꝰ inimicoꝝ & a deo alienorū, q̄n facimus ornamēta
† adytū. i. secūm sclō- rum nostra simulacra dęmonū & oīs gloria nostra possidet ab impijs, vt nos sue sub

a ¶Non proderit ei iniquitas sua.
tate uitæ suæ nō confortabitur.
a ¶Vos qui uoic præcelsi officio. b ¶Qga audita, ¶Ad prælium contra Babylonios. ¶Ironice.
Canite tuba, præpārētur omnes a
a ¶Timen. ¶Quia non profuit moneri.
& non est qui uadat ad prælium. b
a ¶Extra deo, nihil est humana fortitudo.
Ira enim mea super uniuersum c d
a ¶Ierusalem vel terræ Iudæorum. b ¶Vt supra.
populū eius. Gladius foris, & pe t
stis & fames intrinsecus. Qui in g
a ¶Extra domini civitatem. i, ecclesiam.
b ¶Diaboli.
agrō est, gladio morietur: & qui
a ¶Negligens. ¶Non præparans cibos, de quibus: Qui operantur terrā suam replebimur panibus.
in ciuitate, pestilentia & fame de-
a ¶Pasci. i. qui hæreticorum gladium vel desidiæ famem mortemq; vitauerint.
uorabuntur. Et saluabuntur qui h
a ¶Non alibi saluaberis.
fugerint ex eis. Et erunt in mōnti i
a ¶Vnde quis dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo & re. ¶Tunc.
b bus quāsi colūbę conualliū om
¶Pro-
nes † trepidi, unusquisque in iniq
a ¶Tunc. ¶Nullus audebit rebellare.
quitate sua. Omnes mānus dis- l
a ¶Timore. b ¶Paoria magnitudine non poterit vesica fluentes aquas retinere.
soluentur, & omnia genua fluēt m
a ¶Pœnitentiæ.
aquis. Et accingent se ciliciis & n
a ¶Non hoc solum sub Babylonijs, sed sub Romanis in populo ille factum est. b ¶Facies rubor pudoris indicium est: conscientia peccatorum lucet in facie, quod est spes salutis. vnde gloriantes in peccatis suis dicitur: Facies meretricis facta est tibi, noli erubescere.
operiet eos formido: & in omni o
facie confusio, & in uniuersis ca-
a ¶Quod est signum luctus. b ¶Tunc.
pitibus eorum caluicium. Argēn p
a ¶Vergente capillitate, ne fugientibus oculos ri, quæ pabulo ante fuere voluptati.
tum eorum foris proiicietur, &
a ¶Quia mundiciam habere non potest, qui extra ecclesiam est.
aurum eorum in sterquilinium
¶Dentes preciosissimo metallo illi, si non minus terebantur, q̄ duro lapide. a ¶Eloquium. b ¶Sensus.
erit. †Argentum eorum & aurum q
a ¶A fame vel obsidione. ¶Quia extra ecclesiam.
eorum non ualebit liberare eos
a ¶Ab æterna fame. b ¶Sensualitatem.
in die furoris domini. Animam r
a ¶Oculi impiorum insanabiles.
suam non saturabunt, & uentres
a ¶Quia inde idola fabricare cultores suos dānāta.
eorum non implebūtur: quā † scādalū q
a ¶Argētū & aurū. b ¶Quasi quę deberā in ora tangeri.
iniquitatis eorum factu est, & orna r
mētum moniliū suorū in superbiā posuerūt, & imagines abominationū suarū & simulacrorū fecerūt ex eo. Propter hoc dedi eis il- s
a ¶Aurū & argentū, b ¶Symmachus, in nauseam transiluit, fœdere idolorum demonstrans.
lud in immundiciā, & dabo illud in t
a ¶Hostium.
manus alienorū ad diripiendū, &
¶Deo.
impijs terræ in predā, & cōtamina
a ¶Ne videam hæ abominationes.
bunt illud. Et auertā faciē meā ab v
a ¶Quia mea facie indigni. b ¶Tāc auertā faciē. c ¶Sanctuaria dñi, quę solus facer dotibꝰ & soli pōtifici patebāt.
eis, & violabūt † arcānum meum x y
& introibūt in illud † emissarij, & z
ñciāt potestati. h ¶Et introibūt. Hiero. Hoc ō a Babyloniꝰ, & ab Antiocho & Pōpeio: & ad extremū sub Vespasiano & Tito factū esse scimus, qñ tōta pāi sub uersū est, & oīa ipleta, quę sermo ꝓphetię cōmemorat. ¶Alle. Ad nīa quoq; mala opa auertit deus faciē suā, & sic dei violaē arcanū, vt ꝓfacerdotibus & sanctis dei emissarij ingrediant, & vniuersa cōtaminent, vt fiat locꝰ immūdicię, qui debuit esse sanctitatis. vnde: Domus mea domus orationis vocabitur, vos aūt fecistis eam speluncam latronum.
¶Fac con

Nicolaus de Lyra.

cceptiuitatē. a ¶Canite. Positę pdicta est acceleratio exterminij. Hic consequenter ponitur hęc exclusio remedij & primō ponitur hæc exclusio. secūdō finalis cōclusio, ibi: Fac cōclusionē. Primū fit ostēdēdo, q̄ non possint euadere nec se defendendo nec se redimēdo, ideō subditur: Canite tu. vos q habetis officiū excitādi alios ad bellū. Et loquitur ironicē, quasi diceret pro nihilo facietis, subditur: b ¶Et non. Cuius ratio subditur: c ¶Ira em. cui nullus pōt resistere. d ¶Super uni. s. Ierusalem. e ¶Gladius. interficiēs eos qui inuenientur extra ciuitatē. f ¶Pestis. quę frequenter acrius pugnāt, q̄ gladius, vt dicit Vegetius libro de re militari. g ¶Qui in agro. Repetitio est eiusdē sniæ ad maiorē assertionē. h ¶Et fal. ad loca inaccessibilia. i ¶Et erunt. Id est quæ prius habitabant in conuallibus securē. sed quia inde aduolāt ad mōtes timore volentium eas capere, sunt H ibi valde trepidæ, & sic isti fugitiui erūt ibi i timore positi. k ¶Vnusquisq; in iniquita. id est ꝓ iniquitate sua hoc patietur. l ¶Omnes ma. dis. Timor enim magn⁹ reddit membra exteriora trementia, & per consequens ad se defendendum inualida. m ¶Et omnia ge. scilicet vrinæ. timor enim dissoluit vesicam, & facit fluere vrinam. n ¶Et accingent se ciliciꝭ. in ſgnum tristiciæ & anxietatis. o ¶Et in uniuersis. quia ꝓ dolore radent sibi capillos. p ¶Argentum eorum &c. id est argentum & aurum non plus valebit eis q̄ sterquilinium, quia inde non poterunt habere cibum propter totalem defectum victualium, nec inde poterunt se redimere de manibus aduersariorū. Cuius ratio subditur: q ¶Quia †ruina scandalum &c. id est ꝓ iniquitate ꝓpter sua corruerunt absq; resurrectione. tāc aūt r ¶Et ornamentum monilium. quia de auro & argento fecerunt ornamenta sibi in superbiam, & simulacra ad exercendum idololatriam. iō non valebit eis in necessitate positis, sed magis dabitur eorum aduersarijs, ideō subditur: s ¶Propter hoc de. eis &c. id est non plus valebit eis q̄ sterquilinium. t ¶Et dabo illud in ma. alio. &c. id Chaldæorum. v ¶Et auer tam faciem subtrahendo eis omne meum auxilium. x ¶Et violabunt. scilicet Chaldæi. y ¶Arcanum me. &c. id est templum, & maxime sanctum sanctorum, quod nullus debebat ingredi, nisi summus sacerdos semel in anno. z ¶Et introibunt in illud emissi. &c. id est vilis persona & rebellis. †idiotæ
¶Fac con

a ¶Fac conclusionē. Hiero. iniram meam breui sermone condide: vt quō terra plena est iudicio sanguinum. (Omnes enim in sanguine iudicant fundētes innoxium sanguinem, quod & in 3. Reg. 21. Naboth fecisse Iudæos scriptura cōmemorat) sic ipsorum eruor fundatur & plena iniquitatis ciuitas demōstretur. Nā & sub Ma- 4. Reg. 21. c nasse repleta est Ieruſalem à porta vsq; ad portam sanguine prophetarum. vemētis eis conclusio, vt nemo posſit euadere. b ¶Angustia. Hiero. Qui enim audiunt, pax huic domui; nec eam seruant, nec in corde retinuit: sed malis operibus fugauit, quæret & non inueniet. c ¶Conturbatio. &c. Sicut econtra sanctis dicitur: Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete. Et, ibūt de virtute in virtutem, vt bona præsentia bonis futuris cumulent. d ¶Et quærent. Hiero. Quotidie hæc in ecclesijs requiruntur, quæ cùm visionem, legem, consilium; perdiderint, frustra prophetas & doctores & seniores se habere iactent. e ¶Rex lugebit. Hiero. Allego. Rex lugens nostra peccata Christus est, qui ait: Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Et: Flens super ciuitatem ait: Ieruſalem Ieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas qui ad te missi sunt quoties volui congregare filios tuos, &c.

¶Principes, vel boni. Apostoli, qui lugent peccatores. Vel mali, quibus dicitur: Audite verbum domini principes Sodomorum, qui iuxta. Lxx. induūtur mœrore, quia non habent armaturam dei, nec Christo sunt induti. Quotquot enim in Christo baptizati sunt, Christum induti sunt. f ¶Secundum uiam eorum faciam. Hiero. Peccatoribꝰ reddit deus iuxta vias suas; sed in sanctis excedit modum clementia. Nō enim cōdignę sunt passiones huius tpis ad futuram glorią, quę reuelabit in nobis. Supēdia peccati mors, sedm opa. s. Iustorum aūt virtus dominī fruef largitate. Vnde: Gratia autē dei vita æterna. g ¶Et scient quia. Hiero. Iste versiculus frequenter in hoc libro ponitur, cp suplicia atq; cruciatus sequatur scientia dei; vt quem non intelligebant per beneficia, per tormenta cognoscant.

GLO. ORDI. Cap. VIII.

ET factum est. Quinto anno transmigrationis Iechonię, ḡrto mēse, qnta mēsis superior visio facta est ad ꝓphetam. Hęc aūt sexto anno eiusdem regis sexto mense, qnta mensis. i. à priore post annū & duos mēses. vel etiā tāto spacio intermissa est ꝓphetia, vel quę superior sermo cōprehēdit. gesta sunt. i ¶In an. sex. Hiero. Senariꝰ ad fabricam mūdi ptinet, quę sex diebus facta est in qnta mēsis, Quinarius ad quinq; sensꝰ carnis q̄ terrena cōspiciūt nōdū cęlestia cōtemplant: quia ad presbyteros Iuda dirigitur sermo, ex quibꝰ septuagita tenebant thuribula, vigintiquinquè in templo adorabant solem.

Nicolaus de lyra.

☞ Et senes

a ¶Fac conclusionem. Hīc consequenter ponitur prædicti negocij finalis conclusio, significando, cp illud quod dictum est fit determinatum à deo ablq; retractatiōe. Ideò dicitur ꝓphetæ: Fac conclusionem. In Hebræo autem habetur: Fac catenā, q̄i dicat: Iam catenæ sunt paratę ad ligandum eos, & ducendum in captiuitatem. b ¶Quoniam terra plena est &c. Quia in ea condamnati sunt innocentes ad mortem p iniquos iudices. Iō iustū est, vt habitatores eius occidantur vel captiuentur. c ¶Et adducam pessimos. i. Chaldęos, qui erāt idololatræ & crudeles valde. d ¶Et quiescere faciam superbiam. id est regis & principum & sacerdotum. e ¶Et possidebunt sanctuaria eorum. Scilicet aduersarij. f ¶Angustia superueniet. ab. requi. Ab aduersarijs. g ¶Et nō erit. Vnde Sedechias reddidisset se Chaldæis, nisi timuisset illudi à Iudæis, qui transfugerāt ad Chaldæos, vt habetur Iere. xxxviij. h ¶Conturbatio super conturbationem ueniet. id est multiplicabitur vna super aliam. i ¶Et auditus. Malorum rumorum. k ¶Et quærēt uisionem &c. Id est à prophetis falsis, & non valebit eis. Vel de propheta vero quia Sedechias in arcto positus quæsiuit sermonem domini à Ieremia. Iere. xxxviij. sed eius consilio non acquieuit. l ¶Et lex &c. Quia Chaldæi combusserunt legem. m ¶Et consiliū: Id est ab ordinarijs iudicibus quos interfecit Nabuchodonosor, eò quòd relaxauerant iuramentum Sedechiæ, quod fecerat regi Babylonis, vt dicunt Hebræi. Ideò subditur: n ¶Rex lugebit. scilicet Sedechias exoculatus & in captiuitatem ductus. o ¶Et princeps †polluenſ. induetur mœrore. &c. Id est principes Sedechiæ. Ponitur hīc singulare pro plurali, sicut Exod. viij. s. Venit musca †Pręcisione. grauissima, id est multitudo muscarum. p ¶Et manus populi terræ: Id est virtutes eorum. q ¶Cōturbabūtur. &c. Quia non poterunt se defendere. r ¶Secundum uiam eorum faciam eis, & secundum &c. Reddēdo pœnā debitam p peccatis.

NICO. DELY.

Cap. VIII.

ET factum est. Superius denunciata est Ieruſalem & totius Iudææ destructio. hīc consequenter ponitur multiplex abominatio quæ fiebat in Ieruſalem, & fuit in parte suæ destructionis ratio. Diuiditur ergo præsens capitulum in duas partes, quia primò ponitur conditio reuelationis factæ. Secundò, multiplicatio abominationis reuelatæ, ibi: Et dixit ad me. Prima in duas, quia primò ponitur reuelationis factæ tempus. Secundò, locus, ibi: Et emissa. Circa primū dicitur: s ¶Et factum est in anno. s. transmigrationis Ioakim regis Iudæ. t ¶In sexto mē. s. die. v ¶Mensis. Ex hoc patet, cp hęc visio facta est posti illā quę ponit suprà. j. ca. per annū integrū & duos mēses: quia illa fuit facta anno quinto transmigrationis Ioakim, quarto mēse, quinta die mēsis, vt habetibidē. x ¶Ego sed. Id est manebā, sicut Deutoro. j. g. dicitur: Et sedistis in Cades multo tempore. y ¶In domo mea. Reclusus & iacens super latus dextrum adhuc. Quod declaratur sic, quia ista visio facta est posti primam p annum & duos mēses prætise, vt dictum est. Annus autem habet trecentos sexaginta quinq; dies, & duo menses quinquaginta nouem: q simul iuncti faciunt q̄dringētos viginti q̄tuor dies. Prȩceptum autem fuit Ezechieli iacere primò super latus sinistrum trecentis nonaginta diebus, vt habetur suprà. iij. ca. Et secūdò super latus dextrū q̄draginta diebꝰ, q simul iuncti faciūt q̄tuor cētos triginta dies. Et sic patet, cp sic Ezechiel à principio primę visiōis iacere cœpisset sup latus suū sinistrū adhuc remanerēt sex dies ad minꝰ, quibus tenebat iacere sup latus suum dextrum, quando hęc visio fuit sibi facta. Item non habuit præceptum de iacendo super latus suum sinistrum à principio primæ visionis; sed per septem dies post, vt patet suprà. iij. &. iij. ca. qui iuncti cum vltis sex faciunt tredecim dies: & sic tenebatur adhuc iacere super latꝰ suum ⊂✣ dextrum

Moraliter. s ¶Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis. ego sedebam in domo. In hoc capitulo describitur ad lītam q̄druplex idololatria populi Iudæ, cp quā mystice significat q̄druplex ipūalis idololatria Gētis Christi anæ. Pria tāgit ibi: Et adduxit me in Ierūm. Et subditur: terrā Isrl.

¶Dominus ad propheram.

b contaminabunt illud. Fac† conclu a ¶Idem quoq; nobis contingit, si fuerit terra nostra plena sanguinibus, & habitatio iniquitate. sionē, quoniam tērra plena est iudi cio sanguinū, & ciuitas plena ini a ¶In locum prophetarum & sacerdotum. b ¶Babylonios vel dæmones. quitate. Et addūcam pēssimos de a ¶Animas. Templum dei sanctum est, quod estis vos. Gentibus, & posſidebunt dōmos ¶Sic. ¶Quę hoc merūt. eorum. Et quiescere faciam superbiam potentium, & † posſidebunt a ¶Quæ porcus ingrediens contaminauit, & ideo mea non sunt. b ¶Non mea. sanctuaria eorum. † Angustia su a ¶Quę exuperat omnem sensum. vnde, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. perueniente requirent pācem, & non erit. † Conturbatio super con a ¶Mala multa accumulans. turbationem ueniet, & aūditus su a ¶Propria verba, prophetæ futura præuident, sacerdotes legem interpretantur, seniores cōsilium perscrutantur. vnde: In consilio iustorum & congregatione. Magna opera domini &c. per auditum. Et quęrent uisiōnem de propheta, & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus. ¶Ergo. a ¶Sedechias. b ¶Omnis Iudæorum. Rex lugebit, & princeps induetur a ¶Cum hæc fuerint. b ¶Nō dei. vnde: Recedēs a te in terra seri. Sanctorū vero nota scripta sunt incęlis. mœrore, & manus populi tērrę cō ¶Ordinem suum perdentes. turbabuntur. Secundum uiam e a ¶Secundum illud: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini & de vobis. Et illud: In quo iudicas alterum, teipsum condamnas. orum faciam eis, & secundum iū a ¶Sic. b ¶Tandem. dicia eorum iudicabo eos, & scient a ¶Vt. s. quō non seuerē per beneficia, seuiāmꝰ tormēta. quia egō dominus.

Cap. VIII.

ET factum est in an a no sexto in sexto mense, in quinta a ¶Fugiens frequentiā mul titudinis. mēsis, egō sedebam in domo mea,

duos menses prætise, vt dictum est. Annus autem habet trecentos sexaginta quinq; dies, & duo menses quinquaginta nouem: q simul iuncti faciunt q̄dringētos viginti q̄tuor dies. Prȩceptum autem fuit Ezechieli iacere primò super latus sinistrum trecentis nonaginta diebus, vt habetur suprà. iij. ca. Et secūdò super latus dextrū q̄draginta diebꝰ, q simul iuncti faciūt q̄tuor cētos triginta dies. Et sic patet, cp sic Ezechiel à principio primę visiōis iacere cœpisset sup latus suū sinistrū adhuc remanerēt sex dies ad minꝰ, quibus tenebat iacere sup latus suum dextrum, quando hęc visio fuit sibi facta. Item non habuit præceptum de iacendo super latus suum sinistrum à principio primæ visionis; sed per septem dies post, vt patet suprà. iij. &. iij. ca. qui iuncti cum vltis sex faciunt tredecim dies: & sic tenebatur adhuc iacere super latꝰ suum ⊂✣ dextrum

Moraliter. s ¶Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis. ego sedebam in domo. In hoc capitulo describitur ad lītam q̄druplex idololatria populi Iudæ, cp quā mystice significat q̄druplex ipūalis idololatria Gētis Christi anæ. Pria tāgit ibi: Et adduxit me in Ierūm. Et subditur: terrā Isrl.

Glos. ordi. Ezechielis Cap. VIII. De Lyra

a ¶Et senes Iuda. Senes Iudæ nō Israel. i. decem tribuum, quæ prius captiuatæ erant. Ad eos enim sermo est, qui de tribu Iuda cū Iechonia ducti sunt in captiuitatem. b ¶Ab aspectu lumbo. Hiero. Notādum autem, cp nec ignis vsq; ad pedes, nec splendor electri vsq; ad caput ducitur, sed deorsum & sursum: vt tam in peccatoribus quā in sanctis pro diuersitate meritorum, alius vsq; ad illud vel illud membrum, alius vsq; ad illa vel illa perueniat: & quomodo qui sanctitatis p̄fectionem tenent, ad verticem vsq; perueniunt, sic qui in peccati profundo iacent, igneorum pedum plantas habent. c ¶Similitudo ma. Hiero. Humani. s. corporis assueti, ne paueat qui assumitur. Si em̄ in colubri vel aliarum bestiarum similitudine apprehendisset, non immeritò terruisset. d ¶Et eleuau. me. s. Hiero. Prius à similitudine manus apprehenditur, post à spiritu leuatur, non statim ad cælum, sed inter terram & cælum, vt terrena interim relinquens festinet ad cælum. ¿Possumus autem dicere cp propheta propter bona opera similitudinem manus apprehensus sit. & propter sciētiam rerum spiritualium eleuetur à spiritu. e ¶Idolum zeli ad prouocan. Quod. s. ad æmulationem & zelum prouocat dominum. Vnde: Ipsi me prouocauerunt ad zelum, in eo qđ nō erat deus, & ego prouocabo eos ad zelum in Gente quæ non est. f ¶Et ecce. &c. Vt sui. s. pœnitentia, idolum templumq; destrueret. Vnde citò subuersio templi sequitur. vnde Isaias dicit, cp lectus angustꝰ duos capere non potest, & pallium breue vtrūq; operire nō potest. Q. Quę cōuictio Christi ad Beliale & templo dei cū idolis?

Nicolaus de Lyra. ☞ Filii hominis

cp dextrum tredecim diebus: nisi forsitan dicatur cp terminus à deo fuit sibi abbreuiatus de iacentia prædicta, qđ litera non prætendit: sed magis contrariū dicit. Et iō cū dicitur hic: Ego sedebā in domo mea. Sedere hīc accipitur pro manere, quæ māsio indifferenter potest accipi stādo vel iacendo vel sedendo. & hīc accipitur iacendo, vt declaratum est.

a ¶Et senes Iuda sedebant coram me. Hīc accipitur sedere proprie, venerant enim ad consolandum pphetā, qui tā diu iacebat, vt languidus, vt dicunt aliqui. Alij ꝟò dicūt, cp venerant ad interrogandum cū de statu Ierusalem. Et hoc videtur ꝓbabilius, quia statim subditur reuelatio facta prophetæ de destructione Ierusalem futura ꝓpter abominationes ibi factas. Ideò subditur: b ¶Et cecidit sup. Eleuans me ad cōtuendum in spiritu statum Ierusalem.

c ¶Et ecce similitudo. s. hominis.

d ¶Quasi aspectus ignis. Ad designādum incendium ciuitatis futurum. Et ꝓpter hoc sic apparebat in parte inferiori. s. à lumbis viri & deorsum. e ¶Et à lumbis &c. Ad designandum, cp propter ruinas & clades quæ fiunt hic inferius, nulla sit diminutio seu imutatio in splēdore maiestatis diuinę. f ¶Et emi. Hīc cōsequenter tangitur huius visionis locus. s. templum Ierosolymitanum: ad cuius conspectum fuit adductus propheta, non in corpore: sed in spiritu. Sciendum tamen propter intellectum sequentium, cp aliqui expositores dicunt, cp templum fuit sibi ostensum non in illa forma, quæ describitur. in. Regum de templo Salomonis, sed in illa forma quæ describitur infrà. xl. ca. Et ad hoc satis potest litera applicari. Alij verò dicūt cp sibi fuit ostensum in forma templi Salomonis. Et hoc videtur mihi probabilius dictum, quia ad hoc fuit sibi ostensum, vt videret abominationes quæ fiebant in Ierusalem de præsenti, & quę factæ erant facte erant de præterito. Templum autem quod describitur in. xl. capitulo non fuit sibi ostensum pro aliqua abominatione videnda, sed magis ad videndum restitutionem cultus dei perfectissimi eem pore futuro, vt videbitur ibi domino concedente. In templo verò Salomonis posita fuerunt idola à tempore Manasse. & adhuc stabat illud templum, propter quod videtur probabilius, quòd pphetæ fuerit ostensum. Sciendum ergo, quòd templum Salomōis circa se habuit tria atria. Illud autem quod erat templo propinquius, dicebatur atrium sacerdotum, in quo erat altare holocaustorum. Et in hoc atrio erat tantum vnus ingressus scilicet in parte orientali directe contra portam templi. Secundum atrium dicebatur mundorum, quoniam accedebant illuc causa orationis & etiam oblationis, quam faciebant sacerdotibus in porta atrij sacerdotum. Tertium dicebatur atrium immundorum. Et in illis duobus atrijs erat triplex ingressus. Vnus in parte aquilonari. Alius in parte orientali. Tertius verò in parte australi secundum modum hic figuratum. Sciendum tamen quòd in plano non possunt figurari nisi fundamenta parietum. Et ideò illud quod erigebatur sursum oportet per imaginationem inspicientis supplere.

¶His autem præmissis sciendum, quòd Hprophæta primò fuit adductus intra atrium immundorum prope portam aquilonarem, & ibi vidit idolum zeli. Secundò fuit adductus ad portam aquilonarem atrij mundorum. Et ibi iuxta portam quæ clausa erat, vidit in muro foramen, quod perfodiens transiuit in atrium, & ibi vidit senes thurificantes idola deiectis. Tertiò fuit adductus ad portam atrij sacerdotum, quæ erat in parte orientali & ibi vidit mulieres plangentes Adonidem. Quartò fuit adductus intra atrium sacerdotum. Et ibi vidit viros adorantes solem orientem. Primò ergo describitur prophetæ adductio, cùm dicitur: Et emisit similitudo manus: Scilicet dei vel angeli in specie hominis apparentis. g ¶Apprehendit me in cincinno: Id est in floccello capillorum. h ¶Et eleuauit me spiritus & cætera. Eleuatione scilicet imaginaria, non reali.

i ¶Et, adduxit me in Ierusalem in uisione dei: Id est in visione à deo facta. k ¶Iuxta ostium scilicet atrij immundorum.

l ¶Interius. Ad significandum, quòd non fuit positus extra atrium illud, sed intra. m ¶Quod respiciebat ad aquilonem. Ad differentiam aliorum duorum ostiorum eiusdem atrij, scilicet orientalis & australis. n ¶Vbi erat statutum idolum zeli. In Hebræo habetur: Accensionis, scilicet iræ. Illud enim erat idolum Baal, in cuius cultu prouocabatur ira dei contra populum.

o ¶Et ecce ibi gloria dei Israel secundum uisionem & cætera. Id est visio dei gloriosa similis illi visioni quæ describitur in principio huius libri.

cp Et dicit

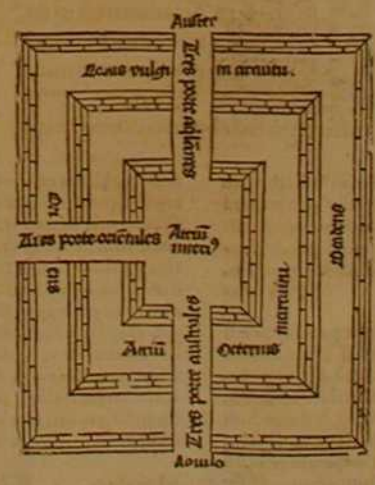

Deu. 32. c.

Isa. 28. c.

† ad ostiū portæ atrij interioris.

2. Cor. 6. c.

† ad iram

* n ¶Vbi erat statutum idolum zeli & cætera. Secundum Hebræos istud idolum erat idolum Baal, quod deuorator interpretatur. Propter quod signat ventrem, & est idolum feruentium gulæ, secundum quod dicitur ad Philenses tertiò. d Quorum deus venter est. Quod opositum Hugo de sancto Victore, dicit: Solent dijs templa construi, altaria erigi, ministri ad seruiendum deputari, hostiæ immolari

¶ Fili hominis leua. Hieron. Q. Ne me putes immeritò tem
A plum deserere & ciuitatem meã relinquere, aspice quæ faciunt
hîc. Nec putes in his esse scelerum finem, adhuc maiora videbis.
¶ Hoc quoq; de nostra ciuitate Ierusalem, & de nostro templo
potest intelligi, quãdo sicut Ophni & Phinees idolorũ operamur
1. Regum. scelera in tabernaculo dei, & fornicamur
cum his quæ se militiæ & ministerio dei
vouerunt, & sacrificiorum primitiua
decerpimus, dantes in vsum clientium
& famulorum, & omnia lucri causa faci-
mus. Si autem tanta sunt quæ videmus,
quãto maiora sunt quæ nostros effugi-
unt visus? b ¶ Fode parietem. &c.
Vt amplius. s. facias foramen, quod vi-
delisquo aperto videas quæ exterius po
situs non vidisti. In hoc ostenditur tam
in ecclesijs quã in singulis nobis per pa-
ua vicia maiora monstrari, & quasi per
foramina ad abominationes maximas
Matthæ. perueniri. Ex fructib⁹ enim arbor cogno
scitur, sicut ex abundantia cordis os lo-
quitur. id est pro signo sunt interioris
hominis verba erumpentia. vnde libidi
nolum aliquando turpis sermo demon-
strat, auariciam latentem paruulæ rei cu
pido signat. Minorib⁹ enim maiora mõ
strantur: vultuq; & oculis dissimulari nõ
potest cõscientia, dũ luxuriosa & lasciua
mens lucet in facie, & secreta cordis mo
tu corporis & gestibus indicantur. Vn-
Ouid⁹. 4. de Heu quã difficile est crimen non pro-
Pœnnor. dere vultu. c ¶ Et ecce omnis. Non so
li idolum zeli erat in introitu portę, sed
omnes cõpli parietes diuersis idolorum
imaginibus pingebant, vt nulla esset be-
stia, quam non pictis pictura monstra-
ret. Hoc in phanis Gentilium vsq; hodie
cernim⁹, vbi omnia bestiarũ genera ado
Virgilius. 8. Æneid. rat stulta religio, vnde Virgil⁹ Omnige
numq; deum monstra. Ecce omnis. In
nostri quoq; templi parietibus, idola pi-
gimus, quando vicijs subiacemus: & in
corde nostro peccatorum cõscientiã pin
B gimus, & imagines diuersas. de quibus
Plaut. Philib. dicitur: Dãq; in ciuitate tua imaginem eo
rum dissipabis. Et alibi: Verumtamẽ in
imagine perambulat homo. Nullius em̃
homo est qui aliquã non habeat imagi-
nem, aut sanctitatis, aut peccati. Vnde de
Plaut. furiosis dicitur: Furor illis secundum si-
militudinem serpentis. s. a. s. &c. De homi
Plaut. 3. de Lucr. g. lect. nibus nequã. Generatio viperarum, qs
ostendat vos &c. Et de versipelli: Ite, dici
te vulpi illi. Et de amatoribus fœmina-
rum: Equi insanientes in fœminas. De
Philyth. brutis quoquẽ & vecordibus: Nolite, sic-
ri sicut equus & mulus. Et multa huius
genens. d ¶ Et septuaginta viri. Hie-
ro. Orandum nobis est, ne seniores do-
mus Israel septenarium numerum (qui
sanctus est) septem decadibus multipli-
cantes, sient in erroribus suis, & adorent
†in cubicu lo simpli cis. picturas idolorum, vaporq; sacrilegij
ascendat resistens deo. Et septuaginta
viri de senioribus dom⁹ Israel &c.
Signat, q̃ non omnes presbyteri hæc fa-
Plaut. b. cerebant, sed forsitan alijs peccatis subiacebant. ¶ Hiero. Cùm vi-
derimus plebem pessimam congregatam. De qua: Odiui ecclesi-
am malig. & pessores plebe p̃positos, & principẽ nequiorem qui
p̃fectus plebi & presbyteris, dicamus Iechoniam stantem ante
picturas: & singulos tenere thuribula, non dei maiestatem, sed
proprias sententias adorantes, nec odorem bonum ad deum sed
foetorem ad idola peruenire. e ¶ Vides fili hominis quæ
Anagoge seniores domus Israel &c. Hiero. secũdũ Anagogẽ possum⁹
intelligere principes ecclesiarum in tenebris facere quod turpe
etiam est dicere: Hîc est absconditus homo. De quo dicitur, In
Mat. 6. a. tra in cubiculum tuum, & qui videt in abscondito, reddet tibi.

¶ Post hæc. ¶ Hiero. vel spiritus qui leuauit me, vel gloria dei.

a campo. Et dixit ad me: Fili homi- a
nis, leua oculos tuos ad uiam a b
a ¶ Ibi enim statua est Baal.
quilonis: Et leuaui oculos meos
a ¶ Hiero. Lxx. Ab aquilone vsq; ad portã orientalem.
ad uiam aquilonis: & ecce ab aquã c
lone portæ altaris idolum zeli in
ipso introitu. Et dixit ad me: Fili
hominis, puta sne uides tu quid
isti faciũt, abominationes magnas d
quas domus Israël facit hîc, ut pro e
cul recedam à sanctuario meo? Et e
¶ Quæ intrinsecus latent.
adhuc conuersus uidebis abomi- g
nationes maiores. Et introduxit h
¶ In visione.
me ad ostium atrij. Et uidi, & ecce
foramen unum in pariete. Et dixit
b ad me: Fili hominis, fode parietẽ.
Et cùm perfodissem parietem, ap i
paruit ostium unum. Et dixit ad
me: Ingredere & uide abomina-
tiones pessimas quas isti faciunt
¶ In visione.
c hîc. Et ingressus uidi, & ecce om- k
nis similitudo reptilium & anima l
lium abominatio, & uniuersa ido
la domus Israël depicta erãt in pa
d riete, in circumitu per totum. Et se m
ptuaginta uiri de senioribus do-
a ¶ Nominatim quasi principes sacerdotum designa
tur, qui religione amissa in scpto dei colebat idor
la. b ¶ Audiuit, & condemnationis.
mus Israël, & † Iechonias filius Sã n
a ¶ Firmus in scelere. b ¶ In malo obstinatorum.
phan stabat in medio eorum stan-
a ¶ Quæ adorabant.
tium ante picturas: & unusquisq; o
¶ Ad sacrificandum.
habebat thuribulum in manu sua,
a ¶ Surgens ex thure offerentium sacrilegia de-
monstrabat.
& uapor nebulę de thure cõsurge
a ¶ Q. Et istis ostentatur quid unusquisq; facit in
cubili suo. b ¶ Vel audibi.
e bat. Et dixit ad me: Certè uidẽs fili p
hominis quæ seniores domus Is-
raël faciunt in tenebris, unusquis-
que † in abscondito cubilis sui.
a ¶ Multi putant dominum talia non curare, & ad
illum vicia nostra non peruenire.
f Dicunt enim: Nõn uidet domi- q

f ¶ Non uidet &c. Si dominum præsentem & omnia viden- C
tem & vindicantem cogitaremus, aut vix aut nunq; peccaremus. Nota

Nicolaus de lyra.

¶ Derelinquit

c ✠ a ¶ Et dixit. Hîc cõsequẽter ponit multiplex abominatio.
Et diuiditur in quatuor partes, secundũ
quatuor abominationes ꝓphetæ ostensas. Et parebunt partes ꝓsequẽdo. Prima
ergo abominatio. s. de idolo Baal ponitur, cùm dicitur: b ¶ Leua oculos
tuos. s. versus portã aquilonarẽ.
c ¶ Et ecce ab. &c. Dicunt hîc exposi-
tores communiter, ꝙ hoc erat altare ho-
locaustorum; & dicebatur porta illa, por
ta illius altaris, non quia per portam illã
esset ingressus ad altare holocaustorum,
sed solum per portam orientalẽ, vt præ-
dictum est, sed quia altare holocaustorũ
non erat rectè in medio atrij sacerdotũ,
sed in parte aquilonari illius atrij, & sic ꝛe
spiciebat directè portam illam: propter
quod dicebatur porta altaris. Posset etiã
aliter dici, ꝙ dicebatur porta altaris. s.
idoli zeli quod erat iuxta introitum por
tę, & illi idolo erat altare constitutum à
quo denominabatur illa porta. Cætera
patent ex dictis vsq; ibi: d ¶ Abomina-
tiones. &c. Id est idololatrias. e ¶ Vt
procul recedam à sanctu. Non per lo
ci mutationem, cùm deus de necessitate
sit vbiq; per essentiam, p̃sentiam & po-
tentiam, sed per gratię & condescentiõis
meę subtractionem. s. f ¶ Et adhuc. Hîc po D
nitur secunda abominatio, cũ dicitur:
g ¶ Videbis abominationes. Duplici
ratione: qa prędicta abominatio erat tm̃
respectu vnius idoli, hęc autem respectu
multorum. Item quia hęc erat in loco sã-
ctiori. s. in atrio mundorũ. Ideò subdit:
h ¶ Et introduxit me. s. mundorum.
Cætera patent vsq; ibi: ¶ Appar. osti.
Quasi cuiusdam cameræ existentis intra
atrium mundorum. k ¶ Et ingressus.
dictam camerã. l ¶ Vidi: & ecce om-
nis similitudo reptilium & anima. &c.
Talia enim adorabant, & colebant, sed m
qd dicitur Isa. xj. d. Vt adorarẽt talpas & † Iezonias
vespertiliones. m ¶ Et septuagin. ui.
Ex quo erat peccatum grauius ratione
personarũ. n ¶ Et Iechoni. Iste vt dicit
Ra. Sa. erat honorabilis & alios induxe-
rat ad idololatriam. Ideò præ cęteris ex-
p̃sse nominatur. p ¶ Certè uides
fili hominis quæ seniores &c. unu.
Propter hoc ad hoc signandum per fo-
ramen intrauit phopheta ad dialamũ
existentem vltra murum. q ¶ Dicu. ei.
Id est facto ostendunt, quali deus eos nũ
videat. Vel hoc dicitur, quia inciderant
in intellectum erroneum. s. ꝙ diuina pro
uidentia non se extendat ad hæc inferio-
ra, sed m qd dicitur Iob. xxij. b. in perso-
na taliter errantium. Circa cardines cæ-
li perambulat, nec nostra consideret.
✠ Et dixit Moraliter
✠ stiæ immolari, & thura concremari.
Deo vẽtri, tẽplũ est, cognatio, ministri, coquinarij, immolatæ pecu-
des, coctę carnes, fumus incensorũ, odor asporũ. ¶ Idololatria se-
cunda, est multorũ simulacrorũ, quę tangitur ibi: ¶ Et ingres
sus uidi: & ecce omnis simil. per quæ signatur hoies in ptẽ
cõstituti, licet sunt indigni. Vñ dicit Zach. xj. d. O pastor & idolũ
&c. Qui sunt idola ambitiosorũ & adulatorũ, q tãq; deos colunt
eos, vt per eos valeãt ꝓmoueri, licet sint indigni. m ¶ Et septu
aginta uiri. Sequit: o ¶ Et unusquisq;. secundũ qd dicit Sene
ca: Cùm cuncta vicia cum homine senescant, sola auaricia iuue-
nescit. propter quod inter ambitiosos idololatrantes dicto mo-
do ponuntur hîc seniores. ¶ Tertia idololatria ponitur ibi:
✠ Et dixit

Adonidis festiuitatē quō apud Gentiles celebrari soliti fuit.

a ¶Dereliquit dom.ter.Hiero.hoc etiā Philosophorū est,qui ex siderū curiu atq; constantia suspicant proinde regi cælestia,& contēni terrena, quasi nihil recti iuxta ordinē geratur in terris. b ¶Et dixit ad me.Hiero.Post principum & seniorum vitia inducūtur mulieres amatorē plangētes,societate eius priuatę, & exultantes si potuerint obtinere. Qui ÿ ō Gentiles fabulas subtiliter interpretantur, intersectionem & resurrectiōem Adonidis planctu & gaudio ꝓsequentes (quorum alterū in seminibus quę moriunt in terra, alterū in segentib⁹,qbus semina mortua renascunt)ondi putāt. Nos q̄q; eos q ad seculi bona vel mala,vel cōtritant vel exultant,mulieres dicimus,molli & effœmināto aīo,& plangere Thāmuz.i.quę in mūdo dicunt pulcherrima. c ¶Et ecce ibi mu.se. Quem.s.Hebræi &Cyri Thāmuz vocant.vnde qa iuxta Gētilem fabulam in mense Iulio amasi⁹ veneris,& pulcherrimus iuuenis,occisus & rediuiuus narrat: eūdē Iuliū mensem eodem nōie vocāt,& ei anniuersariā solennitatē celebrāt, in q̄ à mulieribus quasi mortuus plangit, & q̄si reuiuiscēs cani atq; laudari.d ¶Abomima.Oēs hęreticos peiores esse priorib⁹.i. idolo cęli pictisq; in pariete figuris aīaliū, & plangētibus Adonidē mulieribus:ꝓ quē idololatria & voluptas mōstrat,sciet q ꝓphetā dicentē intelligit.Tu aūt odisti dilci plinā & proiecisti sermones meos retror. Et alibi.Verterunt contra me scapulas.Non ignoram⁹ Martionē & alios hęreticos, q̄ vetus laniant testamētū,cōtēpto creatore. i.deo:aliū q̄ndā nouū deū colere & adorare,quē de corde suo finxerūt. Omnesq; nī tpis hęretici,q deī filiū predicāt creatu ram:& tamē eū adorāt relicto diuinitatis tēplo,& post tergū habito,cōfitent se adorare creaturā. Nos aūt sic adoramus solē F iustitiæ,vt deum adoremus in templo veteris testamēti,vbi lex & ꝓphetę,vbi Cherubim & propiciatoriū.e ¶Quasi uigiuiri.Signat vigintiquinq; viros, qui in quadrum solida statione fundati sunt,& a qnq; sensib⁹ ꝓ qnqes qnq; figuram efficiūt q̄drāguli,nō solū templū habere post tergū,sed instar idolorū applicare ad nares suas ramū palmarum. f ¶Quia replē.Hęretici quoq;(q repleuerunt terrā iniqtate,& cōuersi sūt ad falsi nois sciam) vt dām ad iracundiā ꝓuocarēt.ido la quę finxerūt adorare nō metuunt. g ¶Ergo & ego. Hiero. Non ꝓ crudeliter agat,sicut mētiūtur hęretici.Simile em̄ aīt Paulus,quē boni dei cultorē dicūt:Si venero,nō parcā. Qui em̄ non intelligunt qd' sibi ꝓsit,& freq̄nter deprecētur,expedit eis,vt nō exaudiātur.vnde orātes dicim⁹:Fiat volūtas tua,nō nr̄a.Magnæ sodicitatis est,ad pās misericordiā non mereri.His ergo q̄ sunt de domo Iuda,& à cōfessione ecclesię recesserūt,nō ꝑcet dom⁹,cū clamauerint voce magna.Vnde:Clamor eorū ꝓuenit ad me &c. non exaudiet eos,vt malis coacti intelligant.quod fecerunt.

Psa.49.c.

Iere.

† fœtorem

2.Co.13.a.

Mat.6.b.

2.Pa.30.d.

Nicolaus de lyra.

¶a ¶Et dixit.Hīc sequit̄ tertia abominatio,quæ etiā dicitur maior præcedentibus,quia erat in porta atrij sacerdotū. Et hoc est quod dicitur:b ¶Et introduxit me per ostiū. Dicebatur autem porta atrij sacerdotum porta domus domini siue templi, quia erat rectē opposita illi portæ,eò ꝙ vtraq; erat in parte orientali. c ¶Quæ respi.ad aq. In illa enim porta,quæ erat in parte orientali, erant duo ostia quæ claudebantur in columna media,sicut communiter fit in magnis ecclesijs. Et sic vnum illorum ostiorū erat in parte aquilonari illius colūnæ, & versus aquilonē aperiebatur.Aliud verò in parte australi.,ꝓpheta aūt fuit introductus per ostiū qd' aperiebatur versus aquilonē.d ¶Et ecce ibi.iuxta illud ostium.e ¶Mulieres &c.Dicunt enim expositores Latini,ꝙ iste Adonis dicebatur amasi⁹ veneris,cuius mor Adonidis tē mulieres plāgebant,ita ꝙ rit⁹ illius idoli erat in plāctu & fletu noīe qd Hemulierū.In Hebræo habet:Plāgētes Thāmuz. qd' significat incenbræi intel- sionem,eò ꝙ sicut dicit Ra.Sa.idolū illud erat cōcauum & fiebat ligunt ignis intra,cui⁹ calor sursū alecēdēs, faciebat lūmina fieri oculos illius idoli q̄ erāt plūbei,& sic videbatur plorare:propter qd' mulieres in eius

a nus nos: dereliquit dominus terram.Et dixit ad me: Adhuc conb uersus uidebis abominatiōes maiores, quas isti faciunt. Et introduxit me per ostium portę domus domini, quæ respiciebat ad c aquilonem. Et ecce ibi mulieres d sedebant plangētes† Adonidem. Et dixit ad me:Certè uidisti fili hominis:Adhuc conuersus uidebis e abominationes maiores his.Et introduxit me in atrium domus domini interius.Et ecce in ostio templi domini inter uestibulum & al- f a ¶Contemnentes creatorem.

tare,quasi uiginti quinq; uiri,dor- g a ¶Contra quod dominus orare præcepit vbicūq; homines essent,ne more Gentium adorarent cōtra creatorem.

sa habentes contra templum domini:& facies ad oriētem,& ado- h a ¶Adorantes creaturam.

rabant ad ortum solis.Et dixit ad me:Certè uidisti fili hominis:Nūquid leue est hoc domui Iuda,ut facerent abominationes istas, i quas fecerunt hīc:quia replentes terram iniquitate conuersi sunt ad irritandum me? Et ecce ap- k plicant † ramum ad nares suas. a ¶Pro his omnibus.

l Ergo & ego faciam in furore,

in eius cultu fiebant. f ¶Et introduxit.Hīc ponit̄ quarta abominatio,cùm dicit:Et introduxit &c. per quod designatur atrium sacerdotū,quod vocabatur atriū interius, eò ꝙ erat ꝓpinquius. g ¶Et ecce in ostio tē.i.ante ostiū. h ¶Inter vestī.&c.i.inter porticū tēpli & altare holocaustorū,quod erat in eodem atrio,vt prędictū est.i ¶Quasi uingin.Ex quo abominatio illius idololatrię dicebat̄ maior, qa oūdebat in loco sanctiori,& in cōtēptu tēpli dei colerati videbāt fieri,eò ꝙ idololatriæ habēbāt dorsa ad tēplū. k ¶Et ado.Adorantes solē tā q̄ deū.l ¶Nūqd le.qd.nō̄ mo valde graue.m ¶Et ecce.Qđ exponūt doctores nostri dicentes, ꝙ quia idola erant in alto eleuata.ideo isti idololatrę eleuabant ramos ad tangendum ea,& postea applicabant ad nares suas in reuerentiam idolorum. Hebrai dicunt, ꝙ hęc ultima litera: Et ecce ad.ſœto.tamen ſecundum Hebræos prius fuit scriptum: Ad nasum meum. Sed quia istud videbatur contra dei reuerētiā,ideò scribę mutauerūt illud, sicut & ī plurib⁹ locis alijs. Et vocat apud Hebręos tiqn sopherim.i.adaptatio scribarū hīc ponendo:ad nares suas, ita ꝙ factor ad idololatras referat̄ agēdo & subiungendo:nī in cōi mō loq̄ndi de pēnis vīlibus cūt homines,ꝙ fœtet in naribus dr̄ſed ſœtor ÿitatē fœtet in naribus peccātiū, iniqtis deteriorant ꝓ ipm,& non ipse deus.n ¶Ergo & ego.ſin vindicta iustitiæq; reddendo eis pœnam debitam pro abominationibus prædictis. Cætera patent.

Ezech.

* Et dixit ad me:Adhuc cōuer.&c. ſequitur:d ¶Et ecce ibi mulieres sedebant plangētes Adonidē.i. amatum veneris. Per istas mulieres significatur molles & effœminati luxuriæ dediti, ideò dicitur ꝙ ille mulieres sedebant. Per quod significat̄ ociositas vitæ quæ nutrit vicia luxuriæ.Vñ poeta: Otia si tollas periere cupidinis artes.Per hoc aūt ꝙ mulieres plangebant amasiū veneris tā q̄ mortuū:ſignificatur ꝙ homines in luxuria nutriti valde dolēt, quādo in eis incipit defore potentia coeundi. ¶Idololatria ꝗra ponitur ibi:g ¶Et ecce in ostio templi domi.inter.uest.& altare,quasi uingin.uiri dorsa &c. Per quos significatur apostatæ à fide vel à religione,maximè quando sunt in sua malicia firmati,quæ significatur per numerū vigintiquinq;,q̄ numerus est quadratus:quia resultat ex ductu quinarij in seipsum.

Hiero.

Ouid.

¶In capſo.vij.vbi dicitur in Posilla:In domo mea recluſus est iacens super latus dextrum.

ADDI.I. Non cōprobat ex lra,an hę visio facta propter fuisset ipso iacente sup̄ latus dextrū,vel sinistrū,aut sedentē tm̄. Deductio enim Posil.nō videt ad hoc,tre.nā ꝙ fuit ꝓceptū ꝓphetę de sacēdo sup̄ latus dextrū vel sinistrū certis diebus,nō est necesse vt illi dies intelligant̄ cōtinuā& sic potuit ꝓpheta iplere diuinū mādatū itercisum ꝙ diuersa qua.vā qđ hīc dr̄.Ego sedebā ī domo mea,ſ intelligēdū ē illud sedere sicut aliud sedere qđ imediatē sequit̄.s.Et senes Iudę sedebāt cora me. Qđ intelligit̄ de existēdo vel manēdo,nō aūt de iacendo. Et sīb ista significatione in alijs locis sacræ scripturæ pluries inuenitur.

¶In eodē capſo vbi dicitur in Posilla: Mulieres sedebāt plangentes Adonidem.

ADDIT.II. Rabi Moy.Aegyptus in suo libro de dire ctiōe ꝓpheroꝝ ꝓtertia,scripsit ꝙ iuenerat in quodā libro antiq̄ de cultu⁹ idolorū,ꝙ oli qđā de ꝓphetis idolorū nomine Thāmuz instabat apud qndā regē,vt coleret plāetas& signa cęlestia:quē qđē Thāmuz ſperex ferociter instetit,& qđ ī nocte mortis illius cōgregata sūt oia idola de diuersis pt̄ib⁹ ad qđ dam templū in Babylonia,in quo erat idolū solis aureum pēdens inter cælū & terrā:qđ quidē idolū ceodem⁹ in modio tēpli,& alia idola in circuitu ei⁹,& ꝙ idolū Solis narrabat ꝙ teris illud qđ contigerat Thāmuz ꝓphetæ, vñ oia idola plorabāt & lugebāt tota nocte:& iō cū ellet male volaturū idola ad regiones pria sua in diuersis terrę partib⁹:ex q̄ inoleuit vs⁹ vt in pria die.bus Thāmuz q est q̄rt⁹ mēsis fcī.m Hebręos,lugerēt homines seu mulieres ad idololatriā dediti sup̄ Thāmuz in quolibet anno.Hīc le-

A Ie. Quæ quidē narratio posito q̄ sit fabulosa, prout verisimiliter apparet, tñ sufficiēs est, vt ex ea sumatur vera expositio huius literę. Similiter sedebāt pligētes Thāmuz. Nā idololatrarū gesta cōfundant in falsis & ficticiis narrationib⁹. Caput eīm idololatrarū, s. diabol⁹ mēdax est & pater mēdacij. Ioh. viij. s. Si forte narratio prædicta sit vera: & hoc quia virtute dæmonū & per magicas artes deo permittente fiunt miracula plærumq; similia illis miraculis, quę fiunt p̄ seruos dei, vt Augustinus dicit li. lxxxiij. quæstionū, intelligēdo tamē miracula largè sumpta, nō p̄prie, vt in prima p̄te. q. cxiij. ar. viij. in cor. q. tunc ex prædicta narratione cōsurgit quæstio fidei nāe testimoniū. Nā cū ista tā magna & admiranda antiquis temporibus fiebāt, quę tñ post aduētū Christi nullibi similia inueniunt, signū est manifestū, q̄ p̄ crucē Christi p̄tātes dæmonum fuerunt valde debilitatę ipso dicēte Ioh. xij. Nunc princeps mundi huius ejicietur foras. Zach. xiij. a. Spūs immundū auferam de terra.

† visitationes, p̄fectiones con. G

GLOS. ORDI. Cap. IX.

ET clamauit in. Sequitur. Appropin. &c. Hiero. Oīs vltio, vilitatio est, q̄si ęgroti medicū expectātis. vñ: Visita me in virga iniquitates eorū &c. Misericordiā aūt meā non d. a. e. ¶ Hiero. Qui malos punit in eo q̄ mali sunt, & habet vasa interfectiōis, vt occidat pessimos, minister est dei. b ¶ Vas inter. Lxx. securi de q̄: Ecce securis ad radicē arboris posita est. c ¶ Vir quo. de quo Iohannes: In medio septē candelabrorū aureorū simile filio hois. ¶ Hiero. Pro lineis, q̄d nos iuxta Symmachū interpretati sum⁹, Lxx. podere. Theodotio ipm ybū Hebræum baddim, agla p̄cipua interpretati sunt, B Vbi nos & atramētariū posuimus. Lxx. posuerūt Zona saphyrina circa renes eī⁹. Agla, rasti scribę in manu eī⁹. agla melodonoma. atramētariū scribę ad lūbos eius. Symmach⁹, tabulas scriptoris habebat in renib⁹ suis. ¶ Atramētariū Grēcè calamarium, quia in eo calami reponūtur. Alij significātius thecas vocāt, quia scriptorū calamos tegant. d ¶ Et stetерunt ad iubentis impium, vt cuiuscūq; viderent ibi peccata nō esse dimissa, sniæ domini & interfectioni eū subiacere cognoscāt. e ¶ Ad limē do. Alij sub diuo aēris domus, q̄d s. tecto nō premitur, sed aēris fruitur libertate. f ¶ Indut⁹ li. Hiero. Lxx. podere, quæ ga ad pedes vsq; p̄tingit, sic appellatur quę est vna de octo vestibus pōtificis, quę latinè dī talaris, de quibus Hiero. opus luculentum compositum. g ¶ Et si. tha. Hiero. Thau quæ scilicet extrema est vigintiduarum literarum apud Hebræos & perfectam in viris gementibus & dolentibus sententiam monstrat. Hebræi verò autumant, quia apud eos lex thora dicitur, & in principio nominis sui scribitur hęc litera, eos hoc accipere signaculū, q̄ legis p̄cepta cōpleuerūt. Tau līa extrema in antiqs Hebręorū literis, qbus vsq; hodie vtunt Samaritani, crucis habet similitudinem, quæ in Christianorū frontibus frequēter signat, eī⁹ munitione signamur. Sunt qui putant, ga in Hebræo alphabeto ista litera extrema est. Cap. IX.

NI. DE LYRA

ET clamauit. Hīc consequenter reuertitur prophęta ad describendum destructionem ciuitatis & populi, cuius in parte causa fuerunt abominationes prædictæ. Et diuiditur in duas partes: quia primò describitur destructio populi cōmuniter. Secundò, principalia specialiter, ca. xj. Pria in duas, quia primò describit plebis exterminium. Secūdò, ciuitatis incendium, ca. sc. Pīs autē capitis diuiditur in tres partes, quia primò ponitur visionis mod⁹. Secò plebis interitus, ibi: Et vocauit. Tertiò Ezechielis lucrū, ibi: Et ęde cōpleta. Circa primū C dicit: a ¶ Et clamauit. s. ille q̄ ostēderat Ezechieli abominationes, & p̄sonā dei repręsentabat, vt p̄dictū est. b ¶ Appropinquauerūt. s. Ierusalē ad puniendū ipsā. c ¶ Et vnusq; q̄. Aduersariorū eī⁹. d ¶ Vas inter. i. instrm ad interficiēdū. qd̄ istum delignatur p̄ hoc qd̄ subdit: e ¶ Et eccе. i. angeli in specie virorū. Vtrū aūt intelligant angeli boni vel mali, nō habet ex hoc: ga tales punitiones diuinę aliqñ fiunt & signantur fieri per bonos angelos, aliquādo per malos. f ¶ Venieba &c. Illa erat porta aquilonaris aūrę mundorum, quæ dicitur superior respectu portę aqlonaris aūrę imundorū. tēplū enim erat in sūmitate mōtis. Et iō illa aūria p̄cedebāt ysus tēplū ascēdēdo, & ex parte aqlonari nō erat aliq̄ porta supior yī⁹ tēplī, vt patet ex supradictis. De illa ergo porte veniebāt ad portā aūrę sacerdotum, quę erat in parte orientali. g ¶ Et unusq. i. instrumentum vt lancea vel gladius. h ¶ Vir quo. &c. Ex hoc videt, q̄ angelis in hac visione imaginaria oñsi erāt angeli boni, ga vestis linea mūdicię signat. m ¶ Et ingressi sunt aūriū. Ideò subditur: n ¶ Et steterunt iuxta. quod ibi erat. o ¶ Et gloria domi. Hīc vocatur gloria dñi effigies hois sedētis in throno q̄ firmamentū apparēs sup capita aialium, quę inferi⁹ vocant Cherubim: & hīc vocant Cherub, accipiēdo singulare pro plurali, sicut frequēter fit in scriptura. vi quę debaī ergo ista effigies repūtās dei maiestatē recedere de capitib⁹ aialiū & trāsire ad limē tēpli dñi. Et p̄ hoc designabaī recessus dei de p̄piciatorio, qd̄ erat intra sctā sanctorū sup alas Cherubim, nō tñ p̄ loci mutationē: cū de⁹ necessariò sit vbiq;, sed p̄ subtractionē suę gr̄ię, ita q̄ nō daret inde respōsa sūmo sacerdoti, sicut faciebat ante. p ¶ Et uoca. Hīc cōsequēnter ponit plebis interitū, cui⁹ p̄riò ponit inunctionē, cū dī: Et uoca. Ad signādū illos qb⁹ erat p̄cendū, & illi erāt in minori nūero. Iō subdit: r ¶ Et si. tha. Thau est vltima litera alphabeti Hebraici. Et est pria in hac dictione thora, quę Hebraicè legē significat. Ideò scribebat sup frontes virorū gementiū & dolentiū de trāsgressione legis in abominationib⁹ supradictis.

✠ Et dixit illis

Moraliter. a ¶ Et clamauit in auri. Moraliter meis uoce magna. Hīc ad literam describitur punitio iudæorum idololatrārium modo dicto capitulo p̄cedenti. per quam significatur punitio Christianorum malorum, qui sc̄d'm qd̄ dictū est † 23. q. 4. c. nō potest. idololatrię spirituali mancipātur. Et de illa punitione subditur: e ¶ Et ecce sex viri ueniebant de uia por. &c. Per quos significantur angeli boni exequutores diuinæ iustitiæ in malorum punitione. Quòd autem talis exequutio fiat aliquādo p̄ bonos angelos, patet per illos angelos q̄s Abrahā suscepit hospitio in forma hominū: Gen. xviij. Et certū est, q̄ fuerunt angeli boni, & tamē duo illorum subuerterunt Sodomam, vt dicitur Gen. xix. Et sic dicitur in p̄posito, ideò subdit: g ¶ Et uniuscuiusq;. i. instrumentū ad interficiendum. h ¶ In manu. Dicuntur sex viri propter sex ordines angelorum ministrantium, scilicet hierarchiæ mediæ & inferiotis. i ¶ Vir quoquè unus &c. Per quem intelligitur Christus, qui dicitur vnus, quia non habet parem. k ¶ Vestitus &c. Ad signandum puritatem mentis & corporis, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. l ¶ Et atramentarium. Ad designādum quòd Christus in sua notitia creata habet scripta oīa mēnta & demerita, cū illa cognoscat oīa quę cognoscit de⁹ scia visionis. q ¶ Et dixit, Sequit⁹ ¶ Et signa. tha. Per signū Thau, signatur signū crucis quo significātur ỹ è pœnitētes, q̄ gemunt & dolent de suis p̄tis: & isti saluant. Alij ỹ ò q̄ nō pœnitēt, dānant, ideò subditur:

✠ Omnē aūt

† tera extre-

tera extrema sit, demonstrari in multis
E tudine peccantiū supesse reliquias sanctorū. Gemētes aūt dolentesq; saluant, qa nec peccauerūt, nec peccātibus cōsenserūt, & aliena peccata plāxerunt, si
1.Reg.16.a. cut Samuel Saul & Paulus eos q pœnitentiā nō egerunt. Vñ: Qui sumus in
2.Cor.5.a. hoc tabernaculo, ingemiscimus. Et alibi: Tristicia mihi magna est, & contiRo.9.a. nuus dolor cordi meo. a ¶ Senem
†adolescē tem adolescentu. Oēs isti pereūt, si absq; Christi signaculo se aliqd esse putāt. b ¶ Et à sanctuario meo incipite. Vel sacerdotes significat, qui versabantur in templo & adorabant idola. Vel eos, q pro sacerdotij merito sancti vocabantur in pplo, & q fuere in populis causa pcti, primi meruere supplicia. c ¶ Cōtaminate domum. Omnis
†50.di.c.& purgabit qui in peccato mortuus est, cōtaminat atria templi, in quib⁹ viuit q cū Christo resurgit. d ¶ Et cæde completa &c. Hiero. Quidam arbitrantur ex persona domini in cuius typum prēcesserit Ezechiel, de pplo Iudæorū hoc posse intelligi, qui oēs dedinauerunt simPsal.13.a. Psal.52.a. mul inutiles facti sunt. Vnde: Saluum me fac domine, quoniā defecit sanct⁹.
1.Pe.2.d. Solus enim inuēt⁹ est dñs qui pctm̄ F nō fecit, nec inuentus dolor in ore ei⁹. e ¶ Remansi ego. Hiero. de tanta interfectione, nullum me excepto arbitrans remansisse. Notandum tamē q̄ non ait, remansi ego solus, sed remansi ego. Subaudiendum enim est cū cæteris signatis. f ¶ Effundens furorē. magnitudinem pœnæ signat: sicut ilNota Psal.106.d. lic: Effusa est despectio super principes.
Psa.79.a. Et alibi: Penè effusi sunt gressus mei.
Ro.5.a. Et in bono: Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū.
Psal.44.a. Et alibi: Diffusa est gratia in labijs tuis. g ¶ Et dixit ad me. Hiero. Flentē prophetam consolatur. Q. Non iniuste hoc facio, ipsi sibi hoc fecerunt.
h ¶ Magna est. Hiero. Q. Pro magnitudine iniquitatis, magnitudo supplicij, non enim vt Stoici putant,
Contra Stoicos peccata omnia sunt æqualia vel pœna. i ¶ Et ecce uir qui indutus. Hiero. Sex viri quibus præceptum erat
supra eodē b. transire per ciuitatem. s. e. &c. nihil tale renunciauit, quia nō lęticię, sed mœroris impleuere sentētiam, quę nō sermone sed opere probabitur.

GLOS. ODI. Cap. X.

ET uidi: & ecce. Hiero. Nota quibus superior visio, & hæc discordant aut concordant: vt ex vtriusq; collatione absq; nostro admonitu diuina percipias sacramēta, & quod antè monui quoniā in firmamēto & ī throno & in
1.Cor.13.d manu hois, nō ꝓpitas sed similitudo dicit: Nō em̄ facie ad faciē reuelato vultu gloriā dei contēplamur, sed in similitudine oīa videmus & imagine, dū fragili circundamur corpore. l ¶ Et imple manum tuam. Hiero. vt posit interfectionem cadauera mortuorū
Isa.10.d.se cūdū Lxx. mundet Ierusalem, secundū illud Isa. Sanctificabit eum in igne ardente, & deuorabit sicut fœni materiā. Hi sunt carbones q̄s in remedij linguæ atquè mēdacij, desolātes vicia, ppheta interPsa.119.a. rogatus, exoptat. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

& dolentium super cunctis abomina
¶ Publice. ¶ Sex viris.
tionibus quæ fiunt in medio eius. Et il a
lis dixit audiente me: Transite per ciui
a ¶ Reliquit nobis exemplum vt sequamur vestigia eius.
tatem sequentes eū, & percutite. † Non
parcat oculus uester, neq; misereami
a ¶ Secundum illud: Cuni hominis prudentia eius.
b ¶ Qui ad bella fidei promptissimus. c ¶ Qui pudicis etiam tota mente seruat.
ni. Senem † adolescentulum & uirginē,
a ¶ Qui facie potatur infantiæ nec dum solidum cibum percipere potest. b ¶ Quæ fragilitatem sexus animæ imbecillitate restantur.
paruulum & mulieres interficite usq;
a ¶ Qui potest dicere: Signatum est super nos lumen vultus tui domine.
ad internecionem. Omnem autem su b
per quē uideritis † Thau, ne occidatis.
a ¶ LXX. A sanctis meis incipite.
b † Et à sanctuario meo incipite. † Cœpe c
a ¶ Qui tenebant thuribula, & sacrificabant. ¶ Vnde capit peccatum inde iudicium.
runt ergo à uiris senioribus, qui erant
a ¶ Nulla est loci religio offenso deo.
ante faciem domus. Et dixit ad eos:
a ¶ Non auderent angeli templum sanguine contaminare, nisi præcepisset dominus recedentis gloriæ.
c Cōtaminate domum, & implete atria d
interfectis. Egredimini. Et egressi sunt, e
& percutiebant eos qui erant in ciuita
a ¶ In his qui signaculum non habebant.
d e te. Et cēde completa, remansi ego ruit f g
super faciem meā, & clamās aio: Heu h i
heu heu domine deus: Ergo ne disper
das omnes reliquias Israël: effundens
k
furorem tuum super Ierusalem. Et di
a ¶ Decem tribuum.
xit ad me: Iniquitas domus Israēl &
a ¶ Duarum. ¶ Inculcatio est. ¶ Ideo.
l Iuda magna est nimis ualde, & repleta
a ¶ Occisorum. b ¶ Hoc ideo, quia ciui. reple. est auer.
est terra sanguinibus, & ciuitas reple l
a ¶ A cuius dei. b ¶ Aperitur causa tantorum scelerum, quia. s. non putauerunt ede providentiam dei.
ta est auersione. Dixerunt enim: Dere m
¶ Vt aiunt.
liquit dominus terrā, & dominus non
a ¶ Non curat terrena, vnde: Hic superis labor est, ea cura quietos sollicitat. ¶ Nunc & ii viderit ante.
uidet. Igitur & meus non parcet ocu
lus, neq; miserebor. Viam eorum su
a ¶ Corda. s. vel principes qui sunt capita populi.
b ¶ Implera obedientia. c ¶ Christus.
per caput eorum reddam. Et ecce uir n
a ¶ Carne humana multimode ornata.
qui indutus erat linēis, qui habebat a
tramentarium in † dorso suo, respon
a ¶ Qui signaculo Thau lugentium frontes armauit.
dit uerbum, dicens: Feci sicut præcepisti mihi.

Cap. X.

ET uidi, & ecce in fir o p
¶ Vt supra.
mamento, quod erat
a ¶ Animalium.
sup caput Cherubim
¶ Throni.
quasi lapis saphyrus,
¶ Cherubim.
& quasi species similitudinis solij ap
paruit super ea. & dixit ad uirum qui q
indutus erat lineis, & ait: Ingredere r
in medio rotarum, quę sunt subt⁹ Che
rubim, & imple † manum tuā prunis

Iosam⁹: Sagittæ potētis acutę, cū carbo Q
nib⁹ desolatorijs &c. ¶ Nocādi q̄ in
Isaia qui tātū ī sermōe peccauerat, &c. Illa
mūda labia se hīe dicebat, ad purgātis
vn⁹ forcipe carbo cōprehēditur. Hic
ỹ ò qa ciuitas est plena iniquitat, & pleb⁹ ea
supplicia, cadaueribus mortuorū ꝓ
allumūtur carbōes, nec vna manu sed
ambab⁹: cuius & hoc itelligāt, q̄ non
ad purgationē, sed ad pœnas atq; ex
ciatus prunæ assumant & spargantur.

Nicolaus de Lyra. Cherubim

c ✠ a ¶ Et dixit. s. sex viris habētib⁹ vasa interit⁹ in manib⁹ suis. Cęteru tēt vsq; ibi: c ¶ Et à san. Interficite priō sacerdotes & Leuitas ibi manētes. Cōsequēter ponit interfectionem quutio, cū dr: Cœperūt &c. d ¶ Cmi. do. Dicebat aūt aliqs locus pmināri ꝓpter ēm mortui Nemine. d ¶ Et iple. at. Ista sūt tria tēpli atria, de qb⁹ dictū est ca. prēce. e ¶ Egredi. s. de atrijs tēpli cęde cōpleta, vt exequmini prēceptū p totā ciuitatē, ilō subditur: Egressi sūt. f ¶ Et cæde. Hic cōsequēter ponit Ezechielis luct⁹ cū dr in pſona eius. g ¶ Remāsi. qa nō fui interfectus cū alijs. h ¶ Ruit q̄ sup. Pre timore & admiratiōe tāti exterminij. Ideo subdit: i ¶ Heu. Et implentur ad maiorē exaggerationē. Cętera patent vsq; ibi: k ¶ Et repleta est terra. innocentum occisorū in ea, & maxime tempore Manasse, de quo dicitur, Re. xxj. q̄ effudit sanguinem innocētū multum nimis. l ¶ Et ciuitas repleta est auersi. scilicet à deo per multiplam idololatriam, vt dictum est ca. præce. m ¶ Dixerunt enim: Dereli. Hoc expositum est ca. præcedenti. n ¶ Et ecce uir. dicit Ra. Sa. q̄ erat Gabriel angelus in specie viri.

✠ b ¶ Omnem autem sup. Per hoc autem quod sequitur in persona prophetæ: t ¶ Et cæde completa. Signatur, q̄ bonus prælatus luget cælum populi sibi subiecti.

NICO. DELY. Cap. X.

ET uidi. Hic cōsequitur de scribit ciuitatis Ierusalem suæ rū incendū. Et diuidit in duas partes, qa prio denigrat ista cōbustio. Sed ò, explicat vtilitatē. Et apparuit. Circa primū dr: o ¶ Et uidi. Visiōe imaginaria & intellectuali. p ¶ Et ecce in. Species ei⁹ gloriæ dñi quę recesserat de loco super capita Cherubim trāsferēs se ad limē domꝰ, vt dictū est ca. prēce, redierat ad locū pristinū sup firmamentū in capitibus aialiū: Et dixit. s. sedēs i throno, dei manifestatē repūtās. r ¶ Ingrede. in medio rotarū, quæ. Vnde supra. s. dicitur: Similitudo animalium & aspectus eorū, quasi carbonū ignis ardentium.
↷ Et effunde

Moraliter. o ¶ Et uidi: & ecce in firmamento. Sequitur: q ¶ Et dixit ad uirū. Per hoc, q̄ ille vir per quem Christus significatur, vt dictum est, de fudit prunas ardentes super ciuitatē: significata sunt denunciatio destructionis Ierusalem per Romanos, sicut denunciauit Christus Luc. xix. Videns Iesus ciuitatem sanctam Ierusalem, fleuit super eam amare. Septuā. † ✠ Et dixerat eum

☞ 2 ¶Cherubim. Vt sanctę supernęq; virtutes dexterā domus
A dei pręt tenere videāt. Illę aūt quæ mittūt ad supplicia (de quib⁹
dicitur Immissionē p angelos malos) sinistras partes. b ¶In-
Psal.77.c. gressi Hiero. Stupefact⁹, vel ob tristitiā ciuitatis puniēdę, vel ob
magnitudinē glorię, nec manū ad ignē mittit. c ¶Qui ac. Hic
ro. Nō dicit qđ egressus fecerit, qa tri-
stis rei narrationē maluit nobis intelli-
gendā relinquere, q̄ oculis subiicere.
d ¶Facies. Hiero. Horū omnium
sensum pręterię visiōis expositio cōti-
net. Et sciendum, quod superius di-
supra.c. cū est facies vituli à sinistris quatuor:
nō sic accipiēdū est, vt alia sit à dextris,
alia à sinistris, sed omniū æqualis ordo
describit. Quatuor em facies habebat
vnū quodq; vt nō locorū diuersitate
deum & sinistri, sed vno ordine p gra
d⁹ describant. e ¶Fa. se. Hīc describū
tur alia à dextris, alia à sinistris. sed
omnium æqualis ordo, quia quatuor
facies habebat vnumquodque.

☞ Spiritus

Nicolaus de Lyra.

✠ 2 ¶Et effunde. s. Ierusalē. p qđ
designat incēdiū eius futurū secūdū iu
dicii diuinū. b ¶Ingres. s. vir indu-
tus lineis. c ¶In cō. i. me vidēte, & est
verbū ppheţ. d ¶Cherubim. i. ad
dexterā partē tēpli, tamē in atrio sacer
dotū, ideò subdit: e ¶Et nub. ad de
signādū dei pręsentiā secūdū qđ dicit.
1. Paral. vj. a. Dñs pollicitus est, q̄ ha-
bitaret in nebula. f ¶Et eleua. Quia
species repręsentās dei maiestatē trāsi-
B uit de capitib⁹ Cherubim ad limē do-
m⁹, & significat iste trāsitus illud qđ di
cūt est. c. pręce. g ¶Et atr. i. splēdore
dei maiestatē repręsentāte. h ¶Et so
ni. Per talē motū alarū intelligit prom
ptitudo angelorum ad exequendū do
mini mandatū. i ¶Audiebatur. Sic
enim in Heb. habet, & iō aliqui malē
corrigunt dicētes iteri⁹. Dicit aūt atriū
exterius, atriū imūdorū, eò q̄ erat lon-
gè remotius à tēplo. k ¶Quasi uox.
qđ ille sonit⁹ alarū erat magnificus &
mirabilis, secūdū qđ dicit Psal. xxviij.
a. Vox dñi in virtute, vox dñi in mag.
l ¶Cuiq;. Repetitio est eius qđ di-
cūt est supra. Ingredere in medio rota-
rū &c. m ¶Ingres. s. vir idut⁹ lineis.
n ¶Ste. iu. vt acciperet ignē, p mini-
sterio tū Cherub, iō subditur: Et ex.
Che. o ¶Qui acci. s. ad effundendū
super ciuitatē, nō tū dicitur hīc q̄ effu
derit, ad designādū q̄ ciuitas tūc non
fuit cōbusta, sed postea per sex annos:
quia visio ista fuit anno sexto trāsmi-
grationis Ioakim sexto mēse qnta die
mensis, vt habet in principio. vij. cap.
Ciuitas aūt fuit cōbusta anno. xj. Sede
chiæ. qui fuit ann⁹ vndecim⁹ à trāsmi
gratiōe Ioachin, quia Sedechias ei suc
cessit in regno. p ¶Et appa. Hīc cō
sequenter explicatur modus visionis,
qui in aliquibus licet paucis differt à
modo visionis posito supra. j. c. Tales
enim visiones fiunt ad aliquid signifi-
candum, & ideò frequenter fit ibi im-
✠ vnum. q̄ q̄ Che. mutatio ad aliquid significandū, quod
rub de nouo dicitur. Dicit ergo: Et appa-
ruit. Illa aūt quatuor animalia. j. c. de
scripta vocantur hīc Cherubim, eò q̄
erāt alata, & pręsidia angelorū signifi-
cantia, vt ibidē dictū fuit, angeli verò
sunt scientia pleni, & sic interpretatur
Cherubim plenitudo scięţię. q ¶Et
ecce quatuor. Per hoc patet quod dictū est supra. j. c. q̄ erant C
ibi q̄tuor rotę, & quatuor aialia. r ¶Species. sup. j. ca. dicit:
Et aspect⁹ rotarū q̄si visio maris. chrysolit⁹ aūt lapis est precio-
sus habēs colorē aureū. & iō dī à chrysos qđ est aurum. & p hoc
qđ ponit hīc quasi uisio lap. Chry. dat intelligi, q̄ propheta
erat magis illustratus fulgore diuinę sa
pięţię, q̄ à principio. & idē designat⁹ p
hoc quod postea subdit: s ¶Et om.
Quę tria vltima intelliguntur de aialibus
& nō de rotis. Et dicūt hīc plena oculis:
primò verò ca. hoc tm̄ dicit de rotis. p
oculos aūt pspicacitas intelligētię designat. vñ & hoies sapientes & astuti secū-
dū modū loquēdi cōmunē dicūt ocula
ti. t ¶Et rotas. Quia æqualiter vol-
ui poterāt ad q̄tuor ptes. v ¶Qua-
tuor. vnū. s. animal. x ¶Facies. i. pri-
ma, sicut Ge. j. c. Et factū est vespere &
mane dies vnus. i. primus. y ¶Facies
Cherub. Hīc occurrit duplex dubiū.
Primū est, quare ista facies dicit hīc fa-
cies Cherub, quæ prio cap. dicit facies
bouis. Secūdū, quare dicit hīc pria, ibi
aūt tertia? Ad primū dicūt aliq̄, q̄ faci-
es bouis siue vituli est multū similis fa-
ciei Cherub, & ppter hoc sic noiatur.
Sed hoc dictū est cōtra Iosephū dicentē
q̄ facies Cherub est facies cuiusdā auis,
quæ nūq̄ visa est ab hominib⁹: sed eius
similitudo ostensa fuit Moysi in mōte
vbi fuit sibi ostēsum exēplar omniū fiē
dorū in tabernaculo, secundū qđ dicit
Exo. xxv. d. Inspice & fac secūdū exem-
plar qđ tibi in mōte mōstratū est. Est
etiā cōtra dictū Ra. Sa. & aliorū Hebrę D
rū, q̄ dicūt q̄ facies Cherub est quasi fa-
cies pueri gratiosi: ppter qđ taliter cō
muniter depingit: iō dicit, q̄ facies bo-
uis fuit mutata in faciem pueri: Cuius
mutationis ratio potest assignari, quia
sicut dictum est supra cap. j. facies bo-
uis significat regnum Græcorum pro-
pter populi communis petulantiam:
tunc tamen in philosophis Græcię ma-
ximè viguit sapientia. ppter quod ad †alterum
hoc denotandū facies bouis qui est ani
mal irrationale, versa fuit in faciem ho
minis: qui est animal rationale, & in sa †tharsis
ciem puerilem, quia sapientia non sene
scit, sed magis iuuenescit etiam in sen-
sibus, qui sedatis passionib⁹ clari⁹ vidēt,
secūdū qđ dicit, vñ. Phys. Sedēdo & qe
scēdo fit anima sciēs & prudens. pp ter
hoc dicit Sap. vj. b. Clara est & quæ nūq̄
quā marcescit sapiętia. Ad secūdū dicē-
dū, q̄, ppter hoc dicitur hīc facies Che
rub prima, qa apparebat directius vul-
tui, ppheræ q̄ aliæ, sicut dictū est supra
¶. ca. de facie hominis. z ¶Ipsū est. i.
q̄liber dictorū q̄tuor aialiū, ē illud idē
qđ viderā in prima visione descripta
✠ supra

Moraliter

✠ f ¶Et ele. est &c. Per hoc signi
ficatum fuit mystice, q̄ in aduentu Ro
manorum contra Ierusalem, recessurū
erat ab ea pręsidium angelorum. vnde †rotas, or-
dicit Iosephus in libro de Iudaico bello bes
q̄ tunc cùm sacerdotes in nocte Pente-
costes intrarent templū ad diuinas res
agendas audierunt primò quędā strepi
tū, & postea voces dicētiū: Migremus
hinc. quę creditur fuisse voces angelo-
rū præsidērium templo & populo Iu-
daico. Reliquū aūt huius capituli loq-
tur de dispositione quatuor animaliū
& rotarum. quorum sensus mystic⁹ po
situs est, supra cap. j.

a ¶Cherubim. Vt sanctę supernęq; virtutes dexterā domus
A dei pręt tenere videāt. Illę aūt quæ mittūt ad supplicia (de quib⁹
dicitur Immissionē p angelos malos) sinistras partes. b ¶In-
Psal.77.c. gressi Hiero. Stupefact⁹, vel ob tristitiā ciuitatis puniēdę, vel ob
magnitudinē glorię, nec manū ad ignē mittit. c ¶Qui ac. Hic
ro. Nō dicit qđ egressus fecerit, qa tri-
stis rei narrationē maluit nobis intelli-
gendā relinquere, q̄ oculis subiicere.
d ¶Facies. Hiero. Horū omnium
sensum pręterię visiōis expositio cōti-
net. Et sciendum, quod superius di-
supra.c. cū est facies vituli à sinistris quatuor:
nō sic accipiēdū est, vt alia sit à dextris,
alia à sinistris, sed omniū æqualis ordo
describit. Quatuor em facies habebat
vnū quodq; vt nō locorū diuersitate
deum & sinistri, sed vno ordine p gra
d⁹ describant. e ¶Fa. se. Hīc describū
tur alia à dextris, alia à sinistris. sed
omnium æqualis ordo, quia quatuor
facies habebat vnumquodque.

☞ Spiritus

Nicolaus de Lyra.

✠ 2 ¶Et effunde. s. Ierusalē. p qđ
designat incēdiū eius futurū secūdū iu
dicii diuinū. b ¶Ingres. s. vir indu-
tus lineis. c ¶In cō. i. me vidēte, & est
verbū ppheţ. d ¶Cherubim. i. ad
dexterā partē tēpli, tamē in atrio sacer
dotū, ideò subdit: e ¶Et nub. ad de
signādū dei pręsentiā secūdū qđ dicit.
1. Paral. vj. a. Dñs pollicitus est, q̄ ha-
bitaret in nebula. f ¶Et eleua. Quia
B species repręsentās dei maiestatē trāsi-
uit de capitib⁹ Cherubim ad limē do-
m⁹, & significat iste trāsitus illud qđ di
cūt est. c. pręce. g ¶Et atr. i. splēdore
dei maiestatē repręsentāte. h ¶Et so
ni. Per talē motū alarū intelligit prom
ptitudo angelorum ad exequendū do
mini mandatū. i ¶Audiebatur. Sic
enim in Heb. habet, & iō aliqui malē
corrigunt dicētes iteri⁹. Dicit aūt atriū
exterius, atriū imūdorū, eò q̄ erat lon-
gè remotius à tēplo. k ¶Quasi uox.
qđ ille sonit⁹ alarū erat magnificus &
mirabilis, secūdū qđ dicit Psal. xxviij.
a. Vox dñi in virtute, vox dñi in mag.
l ¶Cuiq;. Repetitio est eius qđ di-
cūt est supra. Ingredere in medio rota-
rū &c. m ¶Ingres. s. vir idut⁹ lineis.
n ¶Ste. iu. vt acciperet ignē, p mini-
sterio tū Cherub, iō subditur: Et ex.
Che. o ¶Qui acci. s. ad effundendū
super ciuitatē, nō tū dicitur hīc q̄ effu
derit, ad designādū q̄ ciuitas tūc non
fuit cōbusta, sed postea per sex annos:
quia visio ista fuit anno sexto trāsmi-
grationis Ioakim sexto mēse qnta die
mensis, vt habet in principio. vij. cap.
Ciuitas aūt fuit cōbusta anno. xj. Sede
chiæ. qui fuit ann⁹ vndecim⁹ à trāsmi
gratiōe Ioachin, quia Sedechias ei suc
cessit in regno. p ¶Et appa. Hīc cō
sequenter explicatur modus visionis,
qui in aliquibus licet paucis differt à
modo visionis posito supra. j. c. Tales
enim visiones fiunt ad aliquid signifi-
candum, & ideò frequenter fit ibi im-
✠ vnum. q̄ q̄ Che. mutatio ad aliquid significandū, quod
rub de nouo dicitur. Dicit ergo: Et appa-
ruit. Illa aūt quatuor animalia. j. c. de
scripta vocantur hīc Cherubim, eò q̄
erāt alata, & pręsidia angelorū signifi-
cantia, vt ibidē dictū fuit, angeli verò
sunt scientia pleni, & sic interpretatur
Cherubim plenitudo scięţię. q ¶Et
ecce quatuor. Per hoc patet quod dictū est supra. j. c. q̄ erant C
ibi q̄tuor rotę, & quatuor aialia. r ¶Species. sup. j. ca. dicit:
Et aspect⁹ rotarū q̄si visio maris. chrysolit⁹ aūt lapis est precio-
sus habēs colorē aureū. & iō dī à chrysos qđ est aurum. & p hoc
qđ ponit hīc quasi uisio lap. Chry. dat intelligi, q̄ propheta
erat magis illustratus fulgore diuinę sa
pięţię, q̄ à principio. & idē designat⁹ p
hoc quod postea subdit: s ¶Et om.
Quę tria vltima intelliguntur de aialibus
& nō de rotis. Et dicūt hīc plena oculis:
primò verò ca. hoc tm̄ dicit de rotis. p
oculos aūt pspicacitas intelligētię designat. vñ & hoies sapientes & astuti secū-
dū modū loquēdi cōmunē dicūt ocula
ti. t ¶Et rotas. Quia æqualiter vol-
ui poterāt ad q̄tuor ptes. v ¶Qua-
tuor. vnū. s. animal. x ¶Facies. i. pri-
ma, sicut Ge. j. c. Et factū est vespere &
mane dies vnus. i. primus. y ¶Facies
Cherub. Hīc occurrit duplex dubiū.
Primū est, quare ista facies dicit hīc fa-
cies Cherub, quæ prio cap. dicit facies
bouis. Secūdū, quare dicit hīc pria, ibi
aūt tertia? Ad primū dicūt aliq̄, q̄ faci-
es bouis siue vituli est multū similis fa-
ciei Cherub, & ppter hoc sic noiatur.
Sed hoc dictū est cōtra Iosephū dicentē
q̄ facies Cherub est facies cuiusdā auis,
quæ nūq̄ visa est ab hominib⁹: sed eius
similitudo ostensa fuit Moysi in mōte
vbi fuit sibi ostēsum exēplar omniū fiē
dorū in tabernaculo, secundū qđ dicit
Exo. xxv. d. Inspice & fac secūdū exem-
plar qđ tibi in mōte mōstratū est. Est
etiā cōtra dictū Ra. Sa. & aliorū Hebrę D
rū, q̄ dicūt q̄ facies Cherub est quasi fa-
cies pueri gratiosi: ppter qđ taliter cō
muniter depingit: iō dicit, q̄ facies bo-
uis fuit mutata in faciem pueri: Cuius
mutationis ratio potest assignari, quia
sicut dictum est supra cap. j. facies bo-
uis significat regnum Græcorum pro-
pter populi communis petulantiam:
tunc tamen in philosophis Græcię ma-
ximè viguit sapientia. ppter quod ad †alterum
hoc denotandū facies bouis qui est ani
mal irrationale, versa fuit in faciem ho
minis: qui est animal rationale, & in sa †tharsis
ciem puerilem, quia sapientia non sene
scit, sed magis iuuenescit etiam in sen-
sibus, qui sedatis passionib⁹ clari⁹ vidēt,
secūdū qđ dicit, vñ. Phys. Sedēdo & qe
scēdo fit anima sciēs & prudens. pp ter
hoc dicit Sap. vj. b. Clara est & quæ nūq̄
quā marcescit sapiętia. Ad secūdū dicē-
dū, q̄, ppter hoc dicitur hīc facies Che
rub prima, qa apparebat directius vul-
tui, ppheræ q̄ aliæ, sicut dictū est supra
¶. ca. de facie hominis. z ¶Ipsū est. i.
q̄liber dictorū q̄tuor aialiū, ē illud idē
qđ viderā in prima visione descripta
✠ supra

Moraliter

✠ f ¶Et ele. est &c. Per hoc signi
ficatum fuit mystice, q̄ in aduentu Ro
manorum contra Ierusalem, recessurū
erat ab ea pręsidium angelorum. vnde †rotas, or-
dicit Iosephus in libro de Iudaico bello bes
q̄ tunc cùm sacerdotes in nocte Pente-
costes intrarent templū ad diuinas res
agendas audierunt primò quędā strepi
tū, & postea voces dicētiū: Migremus
hinc. quę creditur fuisse voces angelo-
rū præsidērium templo & populo Iu-
daico. Reliquū aūt huius capituli loq-
tur de dispositione quatuor animaliū
& rotarum. quorum sensus mystic⁹ po
situs est, supra cap. j.

ignis quæ sunt inter Cherubim, & ef- a
funde super ciuitatē: Ingressus q̄ est b c
a in conspectu meo. Cherubim autem d
stabant à dextris domus, cū ingrede-
a ¶A quo recesserant.
retur uir, & nubes impleuit atriū in e
a ¶Recapitulatio. ¶Quis præsente domini maie-
state non exercerentur domini supplicia.
terius. Et eleuata est gloria domini de f
super Cherubim ad limen domus,
& repleta est domus nube. Et atriū re g
a ¶Quæ erat in atrio. b ¶Ideo.
pletum est splēdore glōrię domini, et h i
sonitus alarum Cherubim audieba- k
tur usque ad atrium exterius, quasi
uox dei omnipotentis loquentis.
Cùmq; præcepisset uiro qui indutus l
erat lineis, dicens: sume ignem de me
dio rotarum quæ sunt inter Cheru-
b bim: ingressus ille stetit iuxta rotam. m n
¶Ideo.
Et extendit Cherub manum de me-
dio Cherubim ad ignem qui erat in-
ter Cherubim: & sumpsit & dedit in
manus eius qui indutus erat lineis:
c qui accipiens egressus est. Et appa- o p
ruit in Cherubim similitudo manus
hominis subtus pennas eorum. Et
a ¶Vt supra q
uidi, & ecce quatuor rotæ iuxta Che-
¶Animalia.
rubim. Rota una iuxta Cherub u-
num, & rota alia iuxta Cherub † u- r
num. Species autem rotarum erat s
quasi † uisio lapidis † chrysolithi, &
aspectus earum similitudo una qua-
tuor, quasi sit rota in medio rotæ.
Cùmq; ambularent, in quatuor par-
tes gradiebantur, & non reuerte-
bantur ambulantes: sed ad locum
ad quem ire declinabat quæ prima
erat sequebantur & cæteræ: nec re-
¶In his efficiebatur rerum, non membrorum imagi
nes significat.
uertebantur. Et omne corpus ea- t
a ¶Ferri, scilicet quibus lignorum rotunditas
stringitur.
rum & colla & manus & pennæ &
circùli plena erant oculis in circumi- u
tu quatuor rotarum: & rotas i- x
stas uocauit † uolubiles audiente
me. Quatuor autem facies habe- y
a ¶Animal. b ¶Prima. c ¶Idem superius facies
vituli. Vnde datur intelligi faciem Cherub esse vituli.
d bat † unum. Facies una b facies Che- x y
c rub, & facies secunda facies homi-
nis, & in tertio facies leonis, & in
quarto facies aquilæ: & eleuata sunt
¶Nota quod eadem debemus intelligere in expositione
animalis quæ supra.
Cherubim: Ipsum est animal quod z

Ra ¶Spiritus enim ui. Hie. Oia viuũt deo, & suũ sentiũt crea
E torẽ nõ est deꝰ mortuorũ, sed viuẽtiũ. vñ: Et oia corpora rotarũ
Matt. 22. d. plena sunt oculis. Et in Psal. dicit. Cœli enar.
suprà. 1. c. glo. dei. & op. ma. e. an. fir. Dies di. eruc. ver.
Psal. 18. a. & nox nocti indi. scie. Sol quoq; & luna & mare & flumina & mõtes & colles laudant dñm, & in circulũ suũ p annos singulos elementa voluũt. Cælorũq; rationem in terris deprehendimus, vt antiquũ legis ordinẽ seruantes voluantur & corruant, & nihil nouũ cernamus super terrã.
Sapa. 5. b. b ¶Et ste. Hie. Sic paulatim, ptectio dei reliquit Israel. primũ fuit in tẽplo, post stetit in atrio sine lumine, qua recedẽte de tẽplo, nubes & caligo
†auertebãt se impleuit ipsius penetralia, rursumq; ipsa
†eleuãtibꝰ gloria sedit super Cherubim: & illis statim
†Vẽtꝰ emñ abeuntibus ad exteriora subsequutę sunt
animalis rotæ. c ¶Et intel. Plenitudo sciẽtiæ, noticia sacramentorũ dei, & thronus eius ac requies. vñ: Qui sedes super Cherubim manifestare &c. Semp gña dñi sedet in multitudine scientiæ. Et tũc manifestat, qñ cũcta regi
Psal. 79. b. prouidentia mõstranẽ, nõ fortuitu qd fieri nec debere dici. Dereliquit dñs terrã, & dñs nõ vider. Vnde intuitꝰ Cherubim & appetitus eorũ, est obliuisci præteritorũ, & ad futura se extendere.

GLOS. ORDI.

ET eleuauit. Cap. XI. Hiero. Per me gloriã sequi non poterã auolantẽ, vt. s. non remanere in tẽplo ignorãtiæ nube cõfuso, sed stans in porta domus domini oriẽtalis, quę re. so. or. quæ sequũtur sacramẽta cognoscerẽ. c ¶Vigintiquinq;. Hie. Oia referẽtes ad quinq; sensus corporis: Hĩc
P aũt numerꝰ aut vix aut nunq; in bono repe
►per, qua tuor ritur, q̃uis in Leuitico ad sacerdorale ministeriũ a. xxv. annis eligant. Hoc em in Heb. non habet, sed in septuagita. Ibi em tricenarius est, q & in exordio huius ꝓphetę, & in domini ætate, qñ baptizatus est a Iohanne.
Matth. 25. a Dicimus tñ quinq; prudẽtes virgines, & qn
q; fatuas. Sed hĩc quinarius in medio positus est: & p qualitate vtẽtiũ, vel ad bonum vel ad malũ referri potest. f ¶Iechoniam. Hiero. Dualẽ. s. numerũ q diuidit vnitatem & in secundæ diei nũero secũdũ Hebraicam
Gen. 6. d. veritatẽ nõ videt a dño. vnde in arcã bina & bina introducunt immũda. Dñs aũt vtrũ
Ephes. 2. c. q; in vnũ coartans, fecit vtraq; vnũ, & soluit mediũ parietẽ, inimicicias i carne sua cõ
Iohã. 10. f. dnãs, vnde: Ego & pater vnũ sumꝰ: vt. s. a Iudaica dualitate in vnitatẽ nos reuocaret fidei Christianæ: Põtificatu quoq; Iudæorũ pdito dñs patiẽ nõ sub vno principe sed sub duobꝰ, Anna & Caipha, vt religionis eorũ scissum monstraret errorem. g ¶Nonne du. Q. Licet nuper post primam captiuitatem ædifi

Nicolaus de Lyra.

o suprà. 3. ca. a ¶Et egres. rediẽs ad locum suũ. b ¶Et stetit. Dicit Ra. Sa. q̃ hæc est porta atrij sacerdotũ, quæ erat in parte orientali. Et dicit porta domus domini siue tẽpli, eò q̃ in recta linea opponitur portæ tẽpli, vt dictũ est suprà. viij. c ¶Ipsum. id est quodlibet illorũ q̃tuor. d ¶Quod uidi. quia firmamẽtũ erat sup capita aialiũ, & desup effigies dei sedẽtis in throno, repre
†Nõdũ in sentãs eius maiestatem. e ¶Quatuor p.
propinq̃. s. id est per singula quatuor animalia quatu
est destru- or facies erant cuilibet ipsorũ. f ¶Et, sictio: ędifice militu. uul. q. d. licet apparentia vnius sam domos ciui esset mutata, vt prædictum est, tñ erat id cm

uideram iuxta flumẽ Chobar.
¶Animalia.
Cùmq; ambularẽt Cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea: & cùm eleuarent Cherubim alas suas, ut exaltarẽtur de terra, non †resĩdebant rotę, sed & ipse iuxtà erant. Stantibus illis stabant, & cũ† eleuatis eleuabã
a tur. †Spiritus enim uitę erat in eis. Et egressa est gloria domi-
a ¶Vbi ferit. b ¶Interioris.
ni à limine tẽpli, & stetit super Cherubim. Et eleuãtia Cherubim alas suas, exaltata sunt
a ¶Interius atrium.
à terra coram me: & illis egrẽdientibus rotæ quoq; subse-
a ¶Hiero. Non iam in ianua templi sed post atrium & post limen in introitu portæ.
b quutę sunt. Et stetit in introitu b portę domus domini orientalis, & gloria dei Israël erat su-
a ¶Super quod thronus, super quod gloria.
per ea. Ipsum est ânimal, quod c d uidi subter deum Israël iuxta
c fluuium Chobar, & intellexi
¶Als quod. ¶Plenitudo.
quia Cherubim essent. Qua- e tuor per quatuor uultus uni, & quatuor alæ uni, & similitudo manus hominis sub alis eorum. Et similitudo uultuum f eorũ, ipsi uultus quos uiderã iuxta fluuium Chobar, & intuitus eorum, † & impetus sin
a ¶Præteritorum obliuisci, ad futura progredi.
gulorum ânte faciem suam in gredi. Cap. XI.

E TELEVA- g uit me spiri- h tus, & introduxit me ad
¶Christum, qui nos ad patrem ducit.
a ¶Vbi erat gloria. b ¶Ecclesiæ.
portãm domũs domini orien
a ¶Iustitiæ. s. de quo: Ecce vir oriens &c.
talem: quæ respicit sôlis or- i tum. Et ecce in introitu portæ uigintiquinque uiri: & ui- k di in medio eorum † Iechoniam filium Azur, & Phel- l tiam filium Banaiæ, principes populi: Dixitq; ad me: Fili hominis hi sunt uiri, qui cogitãt
a ¶Pro scelerum conscientia desperantes & penitere nolentes.
iniquitatẽ, & tractant cõsiliũ
¶Parati ad interitum.
pessimũ in urbe ista, dicentes: m
† Nõne dudũ ędificatę sunt domꝰ

ADDI. ¶In. c. x. vbi dicit ipsum.

Hĩc oc. du. du. Ad hoc duplex dubiũ motũ p Positillatorẽ videt dicẽdũ, q̃ nõ solũ primũ animal, sed quodlibet quatuor animaliũ prędictorũ in prima visione contẽtorũ in hoc loco vocẽ Cherub. vnde in litera expresse dicit: Rota vna iuxta Cherub vnũ, & rota alia iuxta Cherub alterũ. Et qa secũdũ gl. eadẽ debet mꝰ ĩ hoc loco ĩtelligere in expositione aliũ: quæ suprà. Hæc em mutatio nominũ non debet referri ad mutationẽ rerũ ipsarũ, sed ad maiorẽ illustrationẽ prophetæ. Illa em quæ prius sub specie animaliũ quasi inferiorũ cognouerat, hĩc cognoscit sub specie Cherubim quæ sunt altiorũ: quod vt expressius denoret q̃ mysteria p humanis modi animalia figurata sunt supra naturã rerũ naturaliũ. vnde nõ solũ facies bouis dicitur hĩc Cherubim. sed etiam facies hoĩs & facies leonis & hmõi. Et iõ de oĩb animalibus simul sumptis dicit. infrà. 10. cap. Intellexi, quia Cherubim essent qua si dicat illa quæ prius videra, vt aialia q̃ terrena: mõ intellexi vt Cherubim, qd̃ plenitudinẽ sapiæ importat. Cùm autem dicitur: Facies vna, facies Cherub, & faciẽs leocũda, facies hoĩs &c. in sola facie bouis fecit mutationẽ, qa bos (vt dictũ est sup) secũdũ expositionẽ sctorũ, significat mysteriũ passiõis, eò q̃ est aial immolatiũ: & sic habet infirmiorẽ rõnẽ q̃ alia aialia. Idcirco ipse uit sibi nomẽ Cherub q̃si à fortiori de oĩb ĩtelligeret rõ Cherubi. vñ fit ad de oĩbus q̃tuor aialib dicit: Eleuati sunt Cherubi. & infrà. Cũq; ambularẽt Cherubim &c. Et rõne prędicta põt dici, q̃ añ poterat facies bouis quę i prima visiõe fuit tenta vt denotaret q̃si p locũ à fortiori q̃litatẽ aialiũ in dignitate seu excellentia.

NICO. DE LY. Cap. XI.

ET ele. Supꝰ posita est vastatio plebis cõit, hĩc ponit destructio principaliũ spãliter: & prio si
cerdotũ secũdò principũ. c. sęq. tertiò falsorũ ꝓphetarũ. c. xiij. Circa primũ scieñdũ, q̃ Iere. ꝓpheterauerat bonũ illis qui trãsmigrauerãt, & malũ illis q in Ierusalẽ remãserãt sub metaphora ficuũ bonarũ & malarũ. Iere. xxiij. b. Sacerdotes aũt qui remãserãt i Ierusalẽ cõtrariũ allegebãt: & iõ ostẽsio facta est Ezechieli cõsimilis visioni Iere. & potissimè quãtũ ad sacerdotes. Prid ergo describit vastatio illorũ q remãserãt i Ierlm sed ò cõsolatio illorũ q trãsmigrauerãt in Babylonẽ, ibi: Et factũ est. Circa primũ prętmittit modꝰ visiõis, cũ dicit. g ¶Et ele. i. deus vel angelus dei minister. h ¶Et int. ad portã atrij sacerdotũ, quę sic noiat, vt dictũ est ea. prędce. i ¶Et ui. Iste est alius ab illo Iechonia posito, sup. vij. c. quia ille dicitur filius Saphã. k ¶Et Phel. isti duo erãt principales, & alios traxerãt ad errorẽ suũ: nõ expresse noiant. l ¶Hi. s. qa informabãt pplm, vt securè manerẽt in cultu idolorũ, nõ timẽtes Ieremię cõminatiõẽ dicẽtis: Sedabit
m ¶Dicẽ. q. d. sicut mãsit ciuitas à tpe Salomõis q cã ãpliauit, & triplici muro cinxit, sic ecce secu-

Mora. g ¶Et eleuauit me. Sequitur. Mirabile

* Hęc edifi

tatē ędificatę sunt domus quę aīa corruerāt: A scimus tamē hāc ciuitatē esse instar lebetis & nos quasi carnes in ea cōsumēdos & cremādos. a ¶Plurimos. Hiero. Q. Ego interpretabor quō sit ciuitas lebes, & vos carnes cō iuxta sēsum quē dixistis, sed quē nō timetis. Implebit qdē ciuitas carnibus quasi lebes, nō tū vestris, sed eorū quos in
Psal. 77. d. ercessistis. b ¶Et scietis. secūdū illud: Cū occideret eos quærebant eū, vt. s. quē per beneficia nō senserūt, p tormēta cognoscāt.
Exo. c ¶Et fac. Hiero. Mortuo Pharaone inmurmurerūt filij Israel, & clamauerūt ad dominū. Eo enim viuēte non poterant. Isaias quoq; mortuo Ozia rege leproso, vidit dominū sedentē super thronū excelsum & elevatū, & Seraphim stātia circa eū. Intelligēs q; immūda se habere labia, meref de altari carbonē ad labia sua purgāda. Hīc aūt propheta fortitudine dei princeps q; à domi
Leuit. declinauerat seruitute, cadit vt eleuetur à Christo. Dās ēm est resurrectio, diabolus ruina est. vnde: Ecce hīc positus est in ruinā
Psal. 1. a eorū. s. qui pessimē stabāt, & resurrectionē eorū. s. qui ceciderāt. d ¶Pheltias. Alter principū seruaē incolumis, † Iezonias. s. qui interpretat aures eus sonant, animæ. s. filius Azur, quod interpretat fultū siue adiutorū. e ¶Banaiæ. Structoris vel cementarij, qui cadendo à domino declinauit. Filius pessimę ędificationis meritō cadit, ppheratę eo quē domin⁹ confortauit, qui antē obediebat deo, & illius fulciebat auxilio, iure pmanet in imperio. f ¶Et factū. Ex his discimus nō esse insultādū eis, qui iudicio pœnis traditi sunt, nec à pecca
Ezech. 22. B to cōuersis aut pœnitētib⁹ & de ecclia egrē sis dicendum: longē recedite à domino.

☞ In sanctifica

Nicolaus de Lyra.

ē hīc sic secura ab aduersarijs permanebit. a ¶Hæc est lebes. s. Ierusalē. b ¶Nos au-car. Qd exponunt aliqui dicentes, q; hæc dicebant isti deridendo, & per cōsequēs negatiuē, cō q; Ieremias prophetauerat. j. ca. combustionem ciuitatis sub metaphora ollę succensæ. & secundū hoc verbum istud intelligitur negatiuē sic: Hæc ciuitas non erit lebes siue olla succēsa, vt dixit Ieremias, nec nos carnes bullitæ in ea. Sed hęc opinio non consonat literę sequenti, vt videbitur: & ideō Rab. Sa. exponit hoc verbū. Hæc est lebes. tamē assertiuē dictum, vt sit sensus: Sicut carnes conseruantur in lebete vsq; ad perfectam earum decoctionem, sic seruabitur in Ierusalem vsq; ad maturā ætatem. Assimilatur aūt prolongatio vitę decoctioni, quia quamdiu color naturalis decoquit alimentum conuertendo in mēbra, durat hominis vita. tamdiu ēm viuūt animalia, quādiu nutriuntur. ij. de Anima. Quando autem calor naturalis sic debilitatur, q; non potest hoc facere, deficit vita naturali morte. c ¶Idcirco &c. Hīc cō sequenter remouetur hæc parabola, & patet litera vsq; ibi: d ¶Plurimos occidi &c. scilicet innocentes, quos occidit rex Manasses, & alij reges mali ad persuasionē sacerdotum. vnde & Ieremiam voluerunt occidere, vt habetur Ieremiæ, xxvj. e ¶Interfecti uestri &c. in medio eius &c. scilicet Ierusalem. f ¶Hi sunt carnes. Quia licet non fuerint ibi mortui morte naturali, sed violēta. illa tamē mors fuit optima, secūdū qd dicitur Psal. cxv. a. Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius

a ¶A Babylonio consumendi, ardore ejus iacula ignita.

Hæc est lebes, nos autem cār- b
nes. Idcirco uaticinare de eis, c
uaticinare fili hominis. Et ir-
¶Illis hoc dicentibus. ¶Secundo.
ruit in me spiritus dñi, & dixit
ad me: Loquere: Hæc dicit do
¶Quia. a ¶Q. Non vos estis carnes perditę ciuitatis, sed hi quos scandalizastis.
min⁹: Sic loquuti estis dōmus
Israël: & cogitatiōes cordis ue
a ¶Probans eorda & renes.
stri ego nōui. Plurimos occidi d
stis in urbe hac: & implestis ui
as eius interfectis. Propterea
hæc dicit dominus deus Isra-
el. Interfecti uestri quos posui e
¶Scandalizando.
stis in medio eius, hi sunt car- f
nes, & hęc est lebes: & educam g
a ¶Qui putatis vos in hac vrbe morituros. b ¶Hostium.
uos de medio eius. Glādium
¶Hostium.
metuistis, & gladium indu- h
cam super uos, ait dominus
deus: & eiiciam uos de medio
¶Verbis.
eius. Daboq; uos in manu ho- i
¶Quasi non immerito.
stium, & faciam in uobis iudi
a ¶Quamuis extra vrbem. b ¶In terminis prouinciæ vestræ.
cia. Glādio cadetis. In finibus m
a ¶Sola vexatio intellectum dabit auditui.
Israël iudicabo uos, & scietis n
a ¶Non alius. b ¶Ciuitas sicut putatis.
quia egō dominus. Hęc non o
erit uobis in lebetem, & uos
non eritis in medio eius in car- p
a ¶Quia. ¶Secundo dicit: In fini. Israu.
b ¶Quia. Non inter Gentes, sed Christianos.
nes. In finibus Israēl iudicabo q
uos, & scietis quia ego domi-
¶Ideo vobis hæc.
nus: quia in præceptis meis
¶Proficiendo.
nō ambulastis, & iudicia mea
¶Contra.
non feci stis, sed iuxta iudicia r
a ¶Vt eis essetis in exemplum.
Gentium, quæ in circumitu
uestro sunt, estis operati. Et fa- s
ctum est cùm prophetarem,
¶Ruina declinans.
Pheltias filius Banaię mortuus t
¶Compatientis affectu.
est. Et cecidi in faciem meā, cla u
¶Fidei ardore.
māsq; uoce magna. Et dixi: Heu
¶Tertio. a ¶Q. Te indignante etiā reliquis quę videbantur superesse peribunt.
heu heu dñe de⁹, cōsummātio
nem tu facis reliquiarum Isra-
ēl. Et factū est uerbū domini ad v
a ¶Sic cōquerentem. b ¶Q. d. Non sunt illę reliquiæ quæ sunt in Ierusalem, sicut putas, sed quæ in Babylone ca ptiui.
c ¶De stirpe sua.
mē dicēs: Fili hōminis frātres x
tui uiri, ppiqui tui. & omnis do- y
a ¶Suus. b ¶Improperando.
mus Israēl, uniuersi qbus dixe- z

rum eius. g ¶Et hæc est lebes. quia in C
Ierusalem fuerūt sepulti. h ¶Et educā
uos &c. extra Ierusalem in captiuitatem.
i ¶Gladium metuistis. s. regis Babylonis, quando pro auxilio ad regē Aegypti missistis. k ¶Et gladium. s. regis Babylonis. m ¶In fi. Israel. in terra aliena finibus terræ vestræ iuncta. n ¶Iudicabo uos. quia fuerunt adducti ad regem Babylonis i terra Emath. & ibi occisi eō q; relaxauerāt iuramentū Sedechiæ qd fecerat regi Babylonis, vt dictū fuit. Iere. xxxix. iō subditur:
o ¶Hæc. s. Ierusalē. p ¶Non erit. manendo in ea vsq; ad maturam ætatem.
q ¶In fi. Israel. Repetitio est eius quod prędictum est ad maiorem affirmationem.
r ¶Sed iuxta iudicia Gentium &c. imitando idololatriam eorū. s ¶Et fa. est &c. Dictū aliqui, q; nō fuit tūc sic in re, sed ppheta vidit in spū mortē sibi de propinquo imminere. Hebręi dicunt, q; tūc mortu⁹ fuit subitò diuino iudicio: & hoc fuit scitū per nuncios, qui frequenter mittebantur de Ierusalem ad transmigratos in Babylonem, qui interrogati ab illis quibus Ezechiel narrauerat suā visionem, vt habeē in fine hui⁹ ca. respond erunt, q; eodem tempore & eadē hora mortu⁹ fuerat. sicut Ezechiel dixerat. t ¶Et ce. ad deprecādum dñm ne multiplicaretur exterminiū. v ¶Et factum est. Hīc cōsequenter ponitur cōsolatio eorū qui trāsmigrauerant, cū dicitur:
x ¶Fili ho. i. Iudæi tecū in Babylonē ducti. y ¶Viri tui. quia inter eos erant aliqui, qui erant de genere sacerdotali, sicut ipse Ezechiel. z ¶Et omnis. Quia de regno decem tribuū aliqui euadentes manus Salmanasar, postea venerunt in regnū Iudę vt dictū fuit. iiij. Re. quorū aliqui cū Iechonia rege fuerunt in Babylonem ducti. D
a ¶Quibus dix. id est qbus dixerunt.
✠ Habitatores

*a ¶Hæc est le. Et secūdū sensum litera Moraliter
lem, Ierusalem dicitur hīc lebes, & habitatores eius carnes. Per Ierusalem autem quę pacifica interpretat, religio designat in qua debet esse pax & trāquilitas à tumultu secularium negociorū. Et bene dicitur lebes: nā in lebetib⁹ coquebantur carnes hostiarum pacificarū, quarū adeps offerebat super altare holocausti in odorem suauitatis: & sic in religione carnales affect⁹ decoqui debēt charitatis igne, ita q; deuotio mentis quæ per adipem signatur, coram domino accepteturr: & quoniam in religionibus & specialiter mendicantium aliqui solliciti sunt iuuenes adducere ad suam religionem, qui tamen sunt mali religiosi propter quod inducti proficiunt: aliquando vbi inductores deficiunt, ideò dicitur talibus inductoribus quod sequitur: d ¶Plurimos occidistis in urbe hac & implestis uias eius. id est in hac religione, vbi proficiētes mortui sunt mundo, & occisi sunt secūdum vitam carnalem. de quibus subditur:
f ¶Hi sunt carnes &c. scilicet decoctę charitatis igne, & non vos qui malē viuitis in religione. g ¶Et hæc est lebes &c. scilicet ipsis & non vobis, eò quòd in religione decoquuntur igne charitatis, & non vos qui in ea carnaliter viuitis: quorum pœna subditur cùm dicitur: h ¶Et educam uos de medio eius &c. scilicet de religione per mortem. k ¶Et gladium inuu. id est sententiam horribilem vos ab electis diuidentem. l ¶Daboq; uos &c. hoc. i. dæmonum, vt subiecti sitis

a ¶In sanctifi. Quia quidã eorũ idolatriæ subñci noluerũt, sed mãdatorũ dei memores fuerũt, vt Daniel & tres pueri, & similes eorum.
Dan.3.b.
b ¶Congregabo. Hic. Hæc sub Zorobabel & Iesu filio Iosedech & Esdra & Neemia tribui Iudæ, & his qui cũ eis reuersi sunt plerice, accidisse autumãt. Habitatores quoq; Ierusalẽ qui sub Sedechia rege Iuda capti sunt, vel qui fugerũt cũ Ieremia in Aegyptũ, in oẽs terras esse dispersos & non reuersos in vrbẽ Ierusalẽ. Plena aũt conuersio eorũ qui captiui erant, & reliquiarũ Israel intelligit̃ in Christo: qñ rcliquiæ saluę factę sũt,
Act.2.g.
& crediderũt vna die tria milia. Sed & quotidie subi habitatores vrbis Ierusalẽ. Quorum aũt cor. post. o. & ab. su. ãbulat, dei merẽt offensã. Qui autem p lapideo cor molle accipiũt p pnĩam reuertunt̃ ad ecclĩam, & in prĩceptis dñi ambulãt, & iudicia ei⁹ custodiũt. c ¶Et ascen. Paulatim gloria domini recedit ab Ierusalem primũ tẽplũ deserẽs, stat in atrio vel in limine domus: post, i introitu portæ oriẽtalis, nouissime sublatis pẽnis rotisq; sequẽtibus, stat sup mõtem q est ad ori. vrb. mõtẽ. s. oliueti: vnde dñs ad patrẽ ascẽdit. Et ascen. vñ:
Iohã.1 4.d.
Luc.15.g.
Surgite eam⁹ hinc. Et: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Iosephusq; vocẽ angelorũ dicit in tẽplo auditã: Abeamus ab his sedibus.
d ¶Montẽ. Hic. oliueti. s. in signũ resectiõis, & luminis, vt inde perituram arsuramq; cerneret Ierusalem.
supra.8.a.
e ¶Ad transmigra. Hiero. Ad eos. s. de qbus, supra & senes Iuda sedebant iuxta me &c. qb⁹ propheta prĩsens corpore visiones cernebat. Quæ omnia fiebãt, vt consolationẽ reciperẽt captiui, q. s. in Ierusalẽ redirẽt, & in prĩceptis dei ambularẽt.

GLOS. ORDI.

ET factus. Cap. XII. Sequit̃: Exasperantis. me. scilicet ad amaritudinẽ conuertentis, cũ natura sim dulcis. vnde: Gustate & videte, quoniam suauis est dominus.
Psal.33.a.
℣ Tu ergo

Nicolaus de Lyra.

a ¶Habitatores. reputãtes eos miseros & se fœlices, vt dictum est in principio huius ca. b ¶Lõgè recedite. Repurabãt em̃ eos à dño dilectos & derelictos. c ¶Nobis. quia credebãt securè viuere in Ierusalẽ, vt prędictũ est d ¶Propterea. hæc. i., ppter eorũ insultationẽ ero vobis in cõsolationẽ: iõ subditur de trãsmigratis. e ¶Ero eis. quia p Danielẽ & socios eius, q fuerũt positi sup negocia regni Babylonis, vt habẽt Da. ñ. Iudæi ibi habitãtes fuerunt sustentati in aliquo & cõsolati: & postea p Mardochęũ tpe Assueri, vt habẽt in libro Ester. g ¶Cõgregabo. tpe Cyri, qui dedit licẽtiã redeũdi in Iudęam. h ¶Et auferent. i. idololatrias, quia post reditũ captiuitatis Babylonicę nõ legit̃ ille populus idololatrasse, nisi aliqui pauci tẽpore Antiochi, qui ad hoc coegit Iudæos
trebellis

a ¶Ac ſ dicat: Longe receſiſtis a domino, quia captiui, & cum Iechonia vos tradidiſtis.

runt habitatores Ierusalem: lõgè recedite à domino, nõbis data est terra in possessionem. Propterea hæc dicit dominus deus, Quiã lõgè feci eos in Gentibus, & quia dispersi eos in tẽrris: † ero
a ¶Dic concaptiuis tuis. b ¶A terra Israel. ¶Parumper ſab eccleſia. ¶Eſſe.
a ¶Alienis. b ¶Igitur.
a ¶Vt memores peccatorum ſuorum, qui per vicia recciſſe rant, per pœnitentiam redeãt. ¶Quia obedierunt mihi.
eis in sanctificãtionem modicam in terris ad quas uenerunt. Propterea lõquere: Hæc dicit dominus deus: Congregabo uos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboq; uobis humum Israël, & ingredientur
a ¶Concaptiuis. ſqui ſunt in Babylone propinquis Ezechielis prophetæ.
¶Metaphſmus. b ¶Ingreſſi.
illuc, & auferẽt omnes † offensiones
a ¶Idola pro quibus deum offendiſtis.
b ¶Humo.
cunctasq; abominãtiones eius de illã.
a ¶Timoris & ſeruituris, vt non diuerſis idolis ſeruiatis.
b ¶Cui ſimile: Cor mundum erea in me.
Et dabo eis cõr unum, & spiritum nouum tribuam in uisceribus eorum. Et
a ¶Durum, ſecundum illud: Dura ceruice & incircumciſi corde. Et: Indurauit eſt cor Pharaonis.
auferam cõr lapideum de carne eorum,
a ¶Molle in quo mandata dei ſcribantur in tabulis cordis carnalibus.
& dabo eis cõr carneum, ut in præceptis
¶Conuerſi.
meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantq; ea, & sint mihi in populum, & ẽgo sim eis in deum. Quorũm autem cor post ỏffendicula & abo-
a ¶Qui modo aduerſus.
a ¶Sed. b ¶Peccata quibus deus offenditur.
¶Idola. ¶Vel vitaminationes suas ambulat, horum uiam
¶Cuius dicere facere eſt.
in capite suo ponam, dicit dominus deus. Et eleuauerunt Cherubim alas suas, & rotæ cum eis, & gloria dei Israël erat
a ¶Mirum in modum vſque hodie gloria domini quæ templum deſeruit ſtat ſuper montem Oliueti, & in ligno crucis ruinam ſpectat templum in cineres diſſolutum.
super ea. Et ascendit gloria domini de medio ciuitatis, stẽtitq; super montem, qui est ad orientem urbis, & spiritus leuauit me, adduxitq; in Chaldæam ad
a ¶Significat ſe non corpore ſed ſpiritu de Babylone, in Ieruſalem fuiſſe tranſlatum. b ¶Qui me in ſpiritu duxerat in Ieruſalem, & omnia monſtrauerat.
transmigrationem in uisione in spiritu dei. Et sublãta est à me uisiõ, quam uideram. Et loquutus sum ad transmi-
a ¶Hiero. Rex. ſ.
grationem omnia uẽrba domini, quæ ostenderat mihi.

Cap. XII.

ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis: in medio domus † exasperãtis tu habitas: q oculos habẽt ad
¶Oculis cordis pertinacis priuatis.
uidendũ, & non uident, & aures ad audiendũ, & non audiunt, quia domus exasperans est.

Iudæos. ſ. & ñ. Machabæ. i ¶Et
dabo. ſ. ad ſeruiendũ vni deo cœli.
k ¶Et ſpiri. auferẽdo eis voluntatẽ patrũ ſuorũ, qui fuerũt ad idololatriã proni. l ¶Et aufe. i. durũ ad recipiẽdũ diſciplinã dei & prophetarũ. m ¶Et da. i. tenerũ & diſpoſitũ ad recipiẽdũ, vt pater. ſ. Eſdr. Cuius doctrinã receperũt valde deuote.
n ¶Quorũ. i. paratũ ad deũ offerẽdũ, quale erat cor eorũ in ſenſibus habitantium, vt patet per prędicta.
o ¶Horũ. reddẽdo eis pœnã debitã. p ¶Et eleua. Hic vltiõ ponit viſionis huiꝰ relatio: prędixerat enim ſus diuinę ptectiõis à Ieruſalẽ, & de Et ele. ad volãdũ extra tẽplũ ingreſſa erãt, vt patet p prędicta. q ¶Tranſcẽ. ſignãs ſubtractionẽ diuinę protectiõis. r ¶Stetitq;. ſoluarit. q vno miliari diſtat à Ieruſalẽ, vt habetur Act. j. s ¶Et ſpi. Viſiõe ei⁹ imaginaria videbat ſibi de Ieruſalem in Babyloniã reduci. t ¶Et ſubla. i. raptus mẽtis. & ſic vidit ſe eſſe ei ſenibus ſedentib⁹ corã eo, vt hĩ ſup viij. c. iõ ſubdit: v ¶Et loqua. ad Iudæos trãſmigratos in Chaldæam.
x ¶Omnia. Retulit em̃ eis viſionẽ imaginariã prędictã, & ei⁹ intellectum, & ſignificationem.
* eis in pœna ſicut viuẽtes ſubiecti fuiſtis eis in culpa. f ¶Propterea. Hîc ſecũdũ ſenſum literalẽ dñs per Ezechielem conſolatur eos qui de cõſilio Ieremię trãſmigrauerũt, ſpe bona p̃mittẽdo: Cõminat enim mala illis qui nõ trãſmigrauerũt, & trãſmigratos deridebãt. Per hoc aũt moraliter ſignat, q illi q cõſilio Chriſti dimittũt tpalia, religionẽ intrãs de uotẽ, ibiq; viuentes ſanctè cõſolationẽ recipiũt à dño gratię in pſenti, & glorię in futuro. Illi verò q dimittent eos, & reputant ſatuos, grauiter à dño punientur.

NICO. DELY.

ET factus. Cap. XII. Hîc cõſequẽter deſcribit punitio principũ: Et diuidit in duas partes. ſ. principalem & incidentalem. ſecũda ibi. Et factꝰ eſt. Primũ aũt ſit ſub parabola facti, & ideò primò parabola ponitur. ſecũdò exponitur ibi: Et factus eſt. Parabola verò facti eſt, quando fit aliqd ad ſignandum aliud factũ ſicut parabola verbi quando p verbũ intelligit̃ aliud. priò ergo dicit
z ¶Fili homi. qa plures eorũ nolebãt credere verbis Ieremię de deſtructione Ieruſalẽ futura. a ¶Qui oculũ. ſ. carnis. b ¶Et non ui. id eſt
nõ intelligunt
Moraliter. y ¶Et fact. eſt. Ꝛc. In hoc capitulo literaliter intellecto ponitur prophetia contra Sedechiã regem & principes & populum eius quia deſcribitur fuga regis & captio, & aliorum diſperſio, & captiuatio. Moraliter autem per regem fugientem, ſignificatur malus prælatus, per principes, clerus, & per populum. laicalis cœtus: & quia prælatꝰ malꝰ eſt alijs cauſa ruinę, ſicut dicit Gre. in paſtorali. Cũ paſtor p abſen-
* pœ gradiatur

a ¶Tu ergo fili ho. Quidā voluit captiuitatē Sedechię (qui interpretatur iustus dñi) in typū pręcedere Saluatoris, qui de cælestibus ad terrena descendens, humanum corpus assumpsit quasi vasa captiuitatis. Quod nō probamus. Nō enim rex impius in figurā illius pręcedere potest, qui totius pietatis exemplū est.
b ¶Et transmigrabis. Ad literam Sedechiam captū à Babyloniis atq; Chaldæis, & Ieremias prophetā & Regum narrat hystoria, & ductum de loco ad locum, de Ierusalē scilicet in Babylonē, & cætera quæ Ezechiēl in sequētibus dicit. ¶Hiero. Qui volunt per Sedechiā Christum intelligi, vasa captiuitatis humanum corpus accipiunt, & perfossum parietē: quia inferni claustra pręgię, & resurgens solis credentibus apparuit. Portatus in humeris, quā dicum angelicis potestatibus in cælum ascendit: Abscōditus egreditur, & velat faciē, ne in carne mortali videat diuinitas: Nō videt terrā ne ei⁹ oculis illustret, quæ eius aspectū nō meret. Oculi em domini sup iustos.
Hæc aūt oia, vt fecit p similitudinē hominis dura Israelis corda ad fidē conuerteret. Et in portētū quoq; data, vnde: Ecce hīc positus est in ruinam, & in resurrectionē multorum &c. c ¶Perfode. Nocte enim Sedechias suffosso muro fugit ad desertā Iordanis, ibiq; cōprehensus est à Babyloniis, & ductus in Reblatha, & ibi filij sui trucidati sunt corā eo.
¶Illud autem notādū, q̄ eodem tēpore Ieremias ꝓphetabat in Ierusalem & Ezechiel in Babylone, & illi⁹ propheria mittebatur, ad captiuos: & huius ad eos qui habitabant in Ierusalē, vt vni⁹ in diuersis regionib⁹ dei prouidentia probaretur, & intelligerent audientes quæ populo accidunt non idolorum potestate, sed domini fieri iussione. d ¶Et exten. vnde: Eum enim qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatū fecit. Et alibi: Spiritus vultus nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris

Nicolaus de Lyra.

c non intelligunt oculis mentis.
a ¶Tu ergo. vt p sensibile factū manu ducantur ad intelligendum.
b ¶Vasa transmigratio. id est instrumēta trāsmigrantibus apta, sicut baculū, perā, & similia. c ¶Et transmigrabis. Vt sic videāt terrā sine de loco tuo ad aliū. d ¶Et efferes foras. Repetitio est eiusdē sentētiæ ad maiorem assertionē. e ¶Tu autem egre. Per hoc enim designatur fuga Sedechiæ & bellatorum eius de Ierusalem in ciuitatis captione. Ante oculos eorum. f ¶Perfode tibi parietem &c. Per hoc em designabatur, q̄ exierunt per locum absconditum, & per viam subterraneam, vt dictum fuit Iere. xxxix. & iij. Regū vlti. g ¶In humeris portaberis &c. Per hoc designat excęcatio Sedechię, qui exoculatus fuit

a ¶Non vicio sensuū. vnde: Si cæci effecti, peccati nō habuerunt.
endum, & non audiunt: quia domus ex
a ¶Captiuitas Sedechiæ in hoc signatur capitulo. b ¶Vt imaginib⁹, nō soliū audiru, sed & visu oculorū captiuitatē cognosceret.
asperans est. Tu ergo fili hominis fac ti
bi vasa trāsmigrationis, & trāsmigrabis
per diem coram eis. Transmigrabis au
a ¶De cælestibus ad terrena.
tem de lōco tuo ad locum alterū in conspectu eorum, si fortè aspiciant, quia do
a ¶Facere iubetur in figura, quę Sedechias fecit re ipsa. b ¶Sarcinas. f.
mus exasperans est. Et efferēs foras vasa
tua, quasi vasa transmigrantis per diē in
¶His gentis ¶Vel gradieris.
conspectu eorū. Tu autem egredieris ue
spere corā eis, sicut egreditur migrās an
te oculos eorū. Perfode tibi parietem &
egredieris per eum in conspectu eorum.
a ¶Lxx. Portabis. ¶Sarcinulas. f. & quæ in solatium effugien tes portare solent. b ¶Nec a quoq; videaris.
In humeris portaberis, in cāligine effe
a ¶In cæcitatis signum: Cæcatus enim est a Nabuchodonosor, vel ne cognoscatur, & maiori cura seruetur. b ¶Cæcus enim in Babyloniam ductus est, & non vidit eam.
reris. Faciem tuam uelabis, & nō uide
a ¶In figura enim præcesserunt tam prophetarum dicta q̄ facta.
bis terram: quia portentum dedi te do
mui Israēl. Feci ergo sicut præceperat mi
¶Scilicet.
hi dominus. Vasa mea protuli, quasi ua
sa transmigrantis per diem, & uespere
perfodi mihi parietem manu, & in cali
gine egressus sum, & in humeris portatus in conspectu eorum. Et factus est ser
mo domini ad me dicens: Fili hominis,
¶Scilicet.
nunquid non dixerunt ad te domus Is
¶Dulcedinem meam. ¶Hoc.
raēl, domus exasperans: quid tu facis?
a ¶Non homo.
Dic ad eos: Hæc dicit dominus deus: Su
a ¶Sedechiam, Christum. b ¶Est. c ¶Quod sustineo.
per ducem onus istud, qui est in Ierusa
¶Ad qui.
lem: & super omnē domum Israēl, quæ
a ¶Id est quæ ventura sunt vobis portentio.
est in medio eorum. Dic: Ego portētum
¶Duci & filiis.
uestrum. Quomodo feci, sic fiet illis. In
a ¶Quia. ¶Christus quoq; & sui captiui in hoc mundo. ¶Babyloniam.
trānsmigrationem & in captiuitatem i
bunt, & dux qui est in medio eorum in
a ¶Vel iumentorum, vel eorum seorum. ¶Angelorum. b ¶In cælum. c ¶Ignotus incredulis.
humeris portābitur, in cāligine egredi
a ¶Medium inimiciciarum parietem soluentes. b ¶Soci⁹ eius.
etur. Parietem perfodient, ut educant
a ¶Christi. b ¶Vel timore vel cæcitatis velamine.
eum: facies eius operietur, ut non uideat
a ¶Iudæorum. Super corda enim eorum velamen positū est. ¶Babyloniam.
terram. Et extendam rete me
a ¶Concedente domino & dispensante capsus est.
um super eū, & capietur in sagena mea,
a ¶Mea est potestas non hoīum. b ¶Confusione. f. mundi.
& adducam eum in Babylonē in terram
a ¶Qui interpretantur quasi dæmonia, vt dæmonibus mancipatos retraheret ad salutem, & captiuam duceret captiuitatē. b ¶Suo visu indignum. c ¶Cæcus factus.
Chaldæorum: & ipsam non uidebit,
a ¶Vt omnes sua morte viuificet. b ¶Apostolos & apostolicos viros.
ibique morietur, & omnes qui circa
a ¶Coadiutores. f.
eum sunt. Præsidium eius, & agmina ei
a ¶In omnem terram exiuit sonus eorum. b ¶Etiam.
ius dispergam in omnem uentum, & gla

fuit: & sic non poterat incedere, nisi appodiando se super humerum du centis. Et ad idem facit quod subditur: Faciem tuā uelabis. Et subditur causa: h ¶Quia portentum dedi te domui Israel &c. id est signum futuri mali Sedechiæ. Consequenter ponitur obedientia prophetæ, cùm dicitur: i ¶Feci ergo sicut præceperat mihi dominus &c. Et pareī litera ex dictis. k ¶Et factus est &c. Hīc cō sequenter exponit parabola dicta eo modo quo iam dictum est, quantùm ad sententiam: aliqua tamen addunturquæ exponentur. l ¶Nūquid nō di. &c. quasi dicat ita quę fierunt à te. m ¶Quid tu facis? id est quid signat hoc factum ruum? n ¶Dic ad eos. huius facti intellectum. o ¶Super du. onus istud &c. id est super Sedechiam. p ¶Et sup. om. do. Israel &c. quia capta ciuitate & duce, non poterat populo bene esse. Cætera patēt vsq; ibi: s ¶Pa. perfo. &c. quia introitus viæ subterraneæ erat obturatus, vel quia inter illum introitum & regem erat murus quem oportebat perforari antēq; possent illam viam subterraneam ingredi. t ¶Facies eius operie. per quod designatur excęcatio Sedechiæ, vel quia quando fuit captus à Chaldęis velauerunt oculos eius, sicut solet fieri hōibus morte dignis. v ¶Et exten. re. meum &c. id est exercitū Chaldæorū qui insequens cepit eū. x ¶Et addu. eum. vinctum & captiuum. z ¶Et ipsam. Quia ante fuerat excęcatus. iij. Regū. vlti. a ¶Ibiq; mo. Tamen fuit honorifice sepultus, vt habetur Iere. xxxiij. b ¶Et omnes. principes & bellatores. c ¶Dispergam. quia pro maiori parte fugerūt eum relinquētes. d ¶Et gla. hoc dicit ꝓpter lochannam

pra graditur, cōsequēs est, vt grex ad pręcipitiū sequatur: ideō sequit postea: o ¶Super ducem. id est peccatorum pondus. Et subditur pœna eius: q ¶Et dux qui est in medio eorum. Isti humeri sunt superbia, & temporalis potēria, quibus malus prælatus portatur, & ad casum ruinæ maioris ad presens eleuatur: ideō subditur: r ¶In ca. egredie. s. de hoc mundo à quo egredietur inuolutus caligine peccatorum. s ¶Parie. perfo. &c. id est corpus eius terreum dissipabunt angustiæ malorū. t ¶Facies eius operietur &c. per defectum cognitionis suæ salutis. ¶ Augustinus in sermone de innocentibus. Hac enim animaduersione percutitur omnis peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret oblitus est dei. v ¶Et ex. rete meum super illū &c. laxando super eum potestatem dæmonum. x ¶Et adducam eum &c. id est adduci permittam. y ¶In Babylonem. id est ad inferni confusionem. b ¶Et omnes. id est oēs sibi in malis administrātes, & eū in talib⁹ imitātes. c ¶Dispergam &c. ma'ignis spiritibus eos di

Moraliter

nostris. ¶Periculosum q̃dē est regis impij captiuitatē & necē sacramento domini cōparare. a ¶Panem. Hic. Post principē & socios ei⁹ venit ad populū. Dicitur autē ad habitatores Ierusalē, q̃ in malo obsidionis panē suū comedent in egestate & angustia: & aquā nō in abundantia, sed in tormento & tribulatione bibant. b ¶Propter. Vel vicio. s. principū, qui capiendi sunt & tradēdi Babyloniis vel nostra duricia sermonem dei perdimus. c ¶Et scie. vt cognoscatur deus offensus, q̃ quidē in persequutionis tēpore videre posumus. d ¶Et fac. Suprà prophetauerat contra principē. deinde contra populū. Sed multitudo non credens tritū assumebat prouerbium. s. In longum differetur comminatio ꝓphetarum: ideò factus est ad eum sermo domini. e ¶In longū. Vsq̃ hodie vulg⁹ incredulī, & dura mortaliū corda ꝓphetiā dei nō recipiunt, sed oia quæ prophetæ comminantur, & quæ Euangeliū, in aliud tempus æstimant differendum. Manifesta perstringimus, vt in obscuris immoremur.

†tremore. †cōmotione & tremore.

F

GLOS. ORDI.

ET factus. Cap. XIII. Sequit: Ad pro. Hie. Idioma scripturę, vnūquęq; vaticinatiōis suę & sermonis ꝓphetā vocat. vñ dicūtur prophetę Baal, & idolorū, & prophetæ confusionis. Et Paulus ait, quidam proprius ☞eorū ꝓphe

Nicolaus de Lyra.

c☞hannam filiū Careę, & alios q̃ fugerūt in Aegyptū cōtra consiliū Ieremię, vt habet Iere. xliij. Et ibi fuerunt occisi per Chaldeos qui ceperunt Aegyptū. a ¶Relinquam ex eis. hoc dicitur ꝓpter illos qui in vita fuerunt reseruati, & in Chaldeam ducti. b ¶Vt narrent omnia scelera eorum. facto & verbo. ex eorum enim miseria apparebat, q̃ deū suū offēderant, & multi eorū pnia ducti hoc idē verbo fatebantur. c ¶Et scient quia ego do. per experiētiā meę potestatis & vindictæ. d ¶Et factus est. Hęc est pars incidentalis, in qua post miseriam regis & principum, huius occasione ponitur miseria plebis: & primò denunciatur hæc afflictio. secundò eius acceleratio, ibi: Et factū est: Circa primum dicit: e ¶Fili homi. panem tuum in consilices metus & corporis. f ¶Comede &c. per hoc enim designatur miseria populi Ierosolymitani futura in obsidione. quia propter defectum victualium vnus rapiebat ab alio cibum. Et cum hoc vix habebant tempus comedendi, quia oportebat eos quasi continuè defendere murū. i ¶Et ciui. qui nunc habitant. circa Ierusalem in Iudea, k ¶Desolatæ

†blanda.

erunt

a ¶In manibus hostium. b ¶Vt variis, coronentur martyriis. c ¶Sic tandem. d ¶Vel ipsi vel per eos conuersi. e ¶Non alius. ¶Cuius voluntate fiunt omnia.

diū euaginabo post eos. Et scient, quia ego dominus, quando dispersero illos in Genti

a ¶Vt fructum afferant, & fructus eorum maneat. ¶Tamen

bus, & disseminauero eos in †terris. Et relin

a ¶Secut Iohannem apostolum, qui non fuit martyr. b ¶Liberatos.

quam ex eis uiros paucos à gladio & fame

a ¶Reliqui. b ¶Sermone vel exemplo. c ¶Pro quibus tanta sustinuerunt. d ¶Iudæorum & Gentium ad quas ingre.

& pestilentia, ut enarrēt omnia scelera eorū b

a ¶Tunc. ¶Vt. s. accepta pœnitentia sciant, quia ego do.

in Gentibus, ad quas ingredientur, & scient c quia ego dominus. Et factus est sermo domi d ni ad me, dicens: Fili hominis, panē tuum in e †conturbatione comede: sed & aquā tuā in f †festinatione & mœrore bibe, & dices ad po g

a ¶Habitatores Ecclesiæ, qui si deum offendunt come. pœna. in.

pulū terræ: Hæc dicit dns deus ad eos qui ha

a ¶Fame verbi dei.

bitant in Ierusalē in Israēl: Panē suum h

a ¶Famis. ¶Als solitudine. b ¶Obsessi a Nabuchodonosor & a Chaldæis. c ¶Doctrinæ.

in solicitudine cōmedēt, & aquā suam in de

a ¶Sitis. b ¶Habitatores terræ deficiantur. c ¶Fidelium.

solatione bibent, ut dēsoletur terra à † mul

a ¶Q. Non sine causa.

b titudine sua, prōpter iniquitatem omnium,

a ¶Totius orbis ecclesiæ.

qui habitāt in ea: & ciuitates quę nūc habitā i

a ¶Ab omni cultura. b ¶Q. Cognoscetis fœuientem quem nolueritis misertem cognoscere.

k tur desolatę erūt, terraq; dēserta: & scietis qa l

m ego dns. Et factus est sermo domini ad me m

n dicēs: Fili hominis, quod est, puerbiū istud n

o in terra Israēl, dicentiū: in longū differētur o

a ¶Comminationis. b ¶Prophetarum.

diēs, & pibit oīs uisiō? Ideo dic ad eos: Hæc p q

¶Qui nescit mentiri. ¶Ne amplius dicatur.

r dicit dns de⁹: Quiescere faciā puerbiū istud, r

¶Ideo.

neq; uulgò dicet ultrà in Israēl. Et loquere

a ¶Captiuitatis. b ¶Res

ad eos, q̃ appropinquauerint diēs, & sermo

s omnis uisionis. Nō enim erit ultrà oīs uisio s

a ¶Quæ finem habeat incertum, vt alio tempore dicatur, alio compleatur.

cassa, neq; diuinatio †ambigua in medio fili t

u orum Israēl: quia ego dns loquar, & quod cūq; loquut⁹ fuero uerbū, fiet. Nō prolonga x

a ¶Viciam captiuitatem significat: & Sedechiam cum populo tamtam capiendum.

bit amplius, sed in diebus uestris dom⁹ exa sperās loquar uerbū, & faciā illud dicit dominus de⁹. Et factus est sermo dñi ad me dicēs: Fili hoīs, ecce domus Israēl dicentium: y

¶Differtur.

Visio quā hic uidet in dies multos, & in tempora longa iste prophetat: Propterea dic ad eos: Hęc dicit dns deus: Nō prolongabitur ultrà omnis sermo meus. Verbum quod lo

¶Oro.

quutus fuero, complebitur: dicit dominus deus,

Cap. XIII.

ET factus est sermo domi z ni ad me, dicens: Fili ho minis, uaticinare ad pro a

a ¶Hæreticos.

phetas Israēl, qui prophe tant, & dices ꝓphetantibus b

erunt. id est habitatoribus vacue. C l ¶Terraq; de. propter defectum culturæ. m ¶Et fact. Hic consequenter describitur prædictæ vastationis acceleratio, eò q̃ incredulī dicebant ꝓphetias Ieremiæ & Ezechielis nunq̃ impleri. Et hoc est quod dicitur: n ¶Quæ est prouerbium. id est verbum vulgariter dictum. o ¶In longum dif. dies. id est tempus impletionis nō veniet, ideò sequitur: p ¶Et peribit omnis. frustra effectu suo. q ¶Ideò dic ad eos. asserēdo cōtrariū. r ¶Quiescere faciam. inducendo in eorū oculis effectum. s ¶Non erit ultrà. litera sic est ordinanda: Oīa visio non erit vltrà cassa. id est nulla visio prophetica frustrabitur effectu intento, quia negatio posita signo vniuersali, facit ęq pollere suo contrario: & sic omnis, & nulla, æquipollēt. t ¶Neq; diuinatio. id est denūciatio futuri ex reuelatione dei. v ¶Ambigua. quia citò implebitur in effectu, ideò sequitur: x ¶Non prolongabitur. Et hoc enim tempore nō fluxerunt sex anni integri vsq; ad destructionē Ierusalem, vt patet ex dictis suprà in prin. vii. c. y ¶Et fac. est. Hic consequenter ostenditur acceleratio implorationis prophetiæ Ezechielis, cuius prophetia erat conformis prophetiæ Ieremiæ de destructione ciuitatis & populi in captiuitate. & patet sniа ex dictis.

* mittendo. a ¶Et relinquā. ipsis pœnitendi gratiā conferēdo quia pauci de malis dericis respectiuè reuertunt ad verā pœnitentiā. & hoc ꝓpter sui casus grauitatem. g ¶Et dices ad populum terræ. &c. id est ad populum sequentem pastorem malum in sua prauitate. h ¶Panē suum. Per istas pœnas corporales & temporaneas signantur pœnę spūales & æternæ.

NICO. DE LY.

ET fa. est. Cap. XIII. Hic consequenter Ezechiel prophetizat contra falsos prophetas. & primò contra sexum virilem, secundò contra muliebrem, ibi: Et tu Dāli hominis. Prima in duas: quia primò ponitur pseudoprophetarum culpa. secundò denunciatur eorum pœna, ibi: Propterea. Circa primum dicitur: a ¶Vaticinare ad prophe. s. falsos. ideò subditur: b ¶Et dices prophet. id est de sua afflictione, non ex diuina reuelatione. ideò subditur:

Quasi vel Moraliter

Moral. ☞ ¶Et fac. Secundum sensum literalem Ezechiel in hoc ca. prophetat contra prophetæ falsitatem: & primò ☞rum ad homines prophetantes, per quos designantur falsi prædicatores. & de quibus subditur: b ¶Et dices prophetātibus de cor. propriis

cordibus nō secūm scripturę sacrę, sed

17 eorũ propheta: Cretẽses semp mendaces
A &c. & in Hosee. Sicut ꝓpheta insaniens
Titus.1.b. &c. In ecclesia prophetę boni, Apostoli &
Hosee.9.b Apostolici viri. Pseudoprophetæ, hæretici. 2 ¶Et nihil uident. Vnde prophe
tæ dicuntur videntes. vnde dicitur. Visio
Iesaiæ & Abdię. Et illud: Leuate oculos ve
Iob.14.c. Philosophi. Cassiod. ꝓ eruat Philastr. Machi. firos & videre. Et alibi: Reuela oculos me
os tẽ mi. de le. tua. b ¶Quasi. Hic,
de quib⁹ dicitur: Capite nobis vulpes par
vulas, quæ demoliũt vineas. Et alibi: Par
tes terræ vulpium erunt. Quasi uul. Hę
retici, vnde Vulpes foueas habent: filius
autem hominis non habet vbi reclinet
caput suum. c ¶Non ascendistis
ex aduerso. Sicut Aaron qui ignem po
puli Israel deuorantem, quasi murus pri
mo medio⁹ pbibu t. Ieremiæ quoq; dicit:
Nu.16. Ier.15. non occurrat domino, neq; ſtet contra irã
domini, orationis. ſ. perseuerantia. Domi
nici. dei. nicum sententia sanctorum precib⁹ fran
gitur, vnde Moysi dicitur: Dimitte me &
delebo populũ istum. d ¶Propterea
hæc dicit dominus Hieronymus. Hæc
omnia de hæreticis dicere possumus:
Exod. omnia eñ eorũ figmẽta ira dei soluũtur.
¶Et tu fi.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Quasi uul. Est aũt vulpes aial
B dolosum intendens deceptioni auium. sic
ĩsi prophetę intẽdebãt ad deceptionem
simpliciũ. ideò arguit eos dicẽs: b ¶Nõ
ascen. pẽã populi arguendo. c ¶Neq;
oppo. pro peccatoribus feruenter oran
do. d ¶Vt ſtaretis in præ. percussio
nem domini vestris meritis auertendo.
e ¶Vident uana. Mutat loquẽdi mo
dum de secunda parte ad tertiã. f ¶Di
centes ait do. vt in modo loquẽdi con
formarent se veris prophetis ad facilius
decipiendũ. h ¶Et perseue. con. ser
monem. Idem pluries & pluribus die
bus repetendo, vel dictũ suũ falso iuramẽ
to firmando. i ¶Nunquid non ui
sionem &c. q̃ dicat sic. k ¶Propter
ea &c. Hic consequenter ponitur pœna:
& primò sic propherantium. secundò eis
credentium, ibi: Et ipse. Circa primum di
citur: Propterea. id est propter mẽdacia
prophetica. l ¶Ecce ego ad uos.
ſpuniendos. m ¶Et erit manus me.
vindictæ meæ potentia. n ¶Super
firmitate prophetas. ſ. falsos. o ¶In con. pop.
tin certu reuertentium de Babylone. ſ. in
personis suis nec in filiis ab eis procreatis.
p ¶Et in script. domus. Redeuntes
enim de Babylone habuerunt genealo
gias suas descriptas, vt sic singuli redirent
ad hæreditates patrũ suorum, vt habetur
ſ. Esdræ. q ¶Nec in terra. cũ reuertẽ
tibus de Babylone sic exponit hæc litera
communiter. sed quia redeuntes de Baby
lone in Iudeam fuerunt in magna affli
ctione & seruitute, ideò bonum redeun
tium non videtur fuisse tantum, q̃ illius
boni priuatio esſ. t sufficiens istorum fal
sorum propherarum punitio. ideò vide
tur mihi, q̃ sic debet intelligi saltem prin
cipaliter. In concilio populi mei &c.
id est in societate superiorum ciuium. Et
firmitatis in scriptura domus Israel non scribentur
id est in libro vitæ in quo scribuntur de
di. Nec in terram Israel ingredien.
&c. id est in terram viuentium. per quã
intelligitur celestis habitatio, vbi mors
locum non habet. r ¶Dicentes

pax

2 ¶In quo hæreses confluxerunt.

de cõrde suo: Audite uerbum do
mini: Hęc dicit dominus deus: Vę
a ¶Sunt enim alij ſapientes. b ¶Lxx. Qui propherant de corde suo.
prophetis insipiẽtib⁹ qui sequun
a ¶Non dei. b ¶Veri. ¶Quia solũ veritatis gaudent.
tur spiritum suum, & nihil uident.
a ¶Domesticis auribus insidiantes.
Quasi uulpes in †desertis prophe
tę tui Israel erãt. Nõ ascẽdistis ex
aduerso, neq; opposuistis murum
a ¶Precibus dimicantes, & dei sententię resistentes.
pro domo Israel, ut ſtãretis in prę
lio in die domini. Vident uana, &
diuinant mendacium: dicẽtes, ait
dominus: cũ dominus nõ miserit
a ¶Non corrigẽdi sicut veri prophetę si quẽdo erãt.
eos: & †perseuerauerunt cõfirma
¶Ego.
re sermonem. Nunquid nõ uisio
nẽ cassam uidistis, & diuinationẽ
¶Secundo. ¶Tanta.
mẽdacem loquuti estis: Et dicitis,
a ¶Mihi imponentes mendacium.
ait dominus: cũ egò nõ sim loquu
tus. Propterea hæc dicit dominus
¶O hæretici.
deus: Quia loquuti estis uana, &
uidistis mẽdaciũ: ideo ecce ego ad
uos, ait dñs deus: & erit manꝰ mea
super prophetas, qui uident uana,
¶Ideo. a ¶In ecclesia sed in synagoga Sarang.
& diuinãt mendacium. In cõcilio
a ¶Vnde alibi: Recedentes a te in terra scribentur.
populi mei nõ erũt, & in scriptũra
domus Israel nõ scribẽtur, nec in
a ¶Viuentiũ. ¶Promissionis. ſ. ¶Sed in terra morientiũ.
b ¶Reparati a populo dei.
terrã Israel ingredientur. & scietis
quia ego dominus deus. Eò q̃ de
a ¶Hæc patienter. Eo q̃ de. b ¶Pro rigore. ſ. ponitentiæ prospera nunciantes.
cẽperint populũ meum dicentes:
a ¶Non semel. ſ. ¶Metaphorice.
pax pax, & nõ est pax, & ipe † ędifi
a ¶Per legis mandata & prophetarũ cõminationes, vt omnium impetum sustineret, vt coguerũ ad deum hoc quasi muro cingerentur.
cabat parietẽ, illi aũt liniebãt eum
a ¶Puro. ſabiũ tẽperamento & nullius fortitudinis.
lũto absq; † paleis. Dic ad eos, qui
a ¶Qui vana. ſ. promittunt.
liniũt absq; † temperatura, quod
a ¶Hostes. ſ. israelis, Babylonij, Caldæi.
casurus sit. Erit enim imbẽr inun
¶Grandines.
dans: & dabo lapides † prægran
des desuper irruentes, & uen
a ¶Vt instabilem macerrimo subitus turbo subuertat.
tũm procellę disipantem. Siqui
dem, ecce cecidit paries. Nũquid
a ¶Auxilium quod polliciti estis.
non dicetur uobis, ubi est † liturã
quam liniſtis? Propterea hæc di
cit dominus deus: Et erumpere fa
ciam ſpiritum tempestatum in in
dignatione mea, & imber inun
dans in furore meo erit, & lapi
des † prægrandes in ira in consum
¶Defensionem. ſ.
mationem. Et destruam parietem
quem liniſtis absq; † tẽperamẽto,

pax pax: & non est pax. Sic enim dice
bant populo, q̃ nullo modò habebant
dubitare de aduentu regis Babylonis su
per eum: quod tamẽ erat falsum. s ¶Et
ipse. Hîc consequenter ponitur pœna
credentium falsis prophetis, cùm dicitur:
Et ipse. ſ. populus meus. t ¶Aedi
ficabat parietem. id est Ierusalem, vt di
cit Ra. Sa. in qua populus ędificabat ita se
curè, acsi deberet ibi semper manere.
v ¶Illi autem. scilicet prophetæ falsi.
x ¶Liniebant eum luto absq; paleis.
id est verbis adulatorijs populo applau
debant. ¶Aliter exponitur, vt per pariẽ
tem intelligatur congeries peccatorum
& maximè in cultu idolorum, in quo falsi
prophetę suis adulationibus nutriebant
populum. & ideò denunciatur casus ædifi
cij huius cùm dicitur: z ¶Erit enim
imber. id est exercitus Chaldæorum abũ
dans in bellatoribus viris, sicut imber in
guttis. a ¶Et dabo lapides præ
grandes &c. id est exercitus principes.
b ¶Desuper irruentes. id est fortiter
incitantes cuneos suos ad destructionem
murorum. c ¶Et uentum. id est Na
buchodonosor regem. d ¶Siquidem
ecce cecidit pa. id est Ierusalem, & altaria
idolorum ibi ædificata. e ¶Nunqd
non dice. vobis &c. improperando.
f ¶Vbi est litura quam lini. Quasi
diceret apparet falsitas in adulationibus
vestris. h ¶Et erumpere faciam spi
ritũ tempestatum in indignatione
mea, & imber inundans in furore
meo erit, & lapides prægrandes in
ira in consummationem &cætera.
id est Nabuchodonosor, quem prius
vocauit ventum procellę, Et patent cæ
tera ex dictis. Est enim repetitio eiusdem sententiæ ad maiorem assertionem

C

D

¶vsq; ibi:

tentiam, sed magis secundũ suã fictionẽ Moraliter
ꝓpter quæsitum temporalem, ideò subdi
tur: c ¶Vident uana & diuinãt
mendacium. secundum duas phantasi
as, quas asserunt reuelationes diuinas.
f ¶Dicentes ait dominus: vt magis †46.dis.c.
eis credatur. g ¶Cũ dominus non sũt nõnulli
miserit. Sed ipsi se ingerunt suæ superio
ris autoritate decipiendo simplices in oc
cultis. Et subditur eorum pœna cùm dici
tur: o ¶In concilio populi mei non.
id est congregatione sanctorum, sed ma
gis in congregatione damnatorum: ideò
sequitur: p ¶Et in scriptura popu.
id est in libro vitæ, in quo scribuntur ele
cti. s ¶Et ipse ædificabat parietem.
Hîc consequenter prophetat contra cre
dentes falsis ꝓphetis; per quos signãt cre
dentes prędicatoribus prędictis, de quib⁹
dicitur: Ipse ædificabat parietem,
id est malam doctrinam: Et ponitur hîc
singulare pro plurali, sicut Exod. viij.
Venit musca grauissima, id est multitudo
muscarum. v ¶Illi autem liniebant eũ
&c. scilicet parietem malę doctrinæ, hoc
enim faciunt malè assentientes & applau
dentes. y ¶Luto absq; paleis. Dic
ad eos qui liniunt absq; temperatu
ra q̃ casurus sit. Quia sicut paries lini
tus luto absq; paleis non est stabilis, sic nec
doctrina caren. fulcimento veritatis:
ideò subditur pœna cùm dicit: g ¶Pro
pterea hæc dicit dominus deus: &c.
Spiritũ. id est dęmonũ, ad punitionẽ fal
sis prædicatoris, & suorum discipulorum.
†grãdinis, corruere fa
ciet. ſ. pariẽ, & vẽtus turbinũ sci
det illum.
† compla
natio quã complana
suis.
† firmitate

Pro E

a ¶Et tu fili homi. Suprà ad pseudo prophetas, nūc ad pseudo prophetissas iubetur ꝓphetare. vtriusq; enim sexus veri & falsi prophetæ fuisse leguntur.

b ¶Pone faciē. Lxx. obfirma faciē tuā. Cui sisc: Vultus dñi sup facientes mala. Et alibi: Sic geāt pctōres à facie dei. c ¶Cōtra fi. s. qui quasi fœminę voluptatē & luxuriā prædicāt, sicut Epicurus & huiusmodi. Alij em quasi viri abstinentiā laudāt, vt Pythagoras & Gignosophistę, qui quasi liniāt parietē, aliquā pollicētur fortitudinē. Sed perit eorū ædificatio. Nisi em dns ædifi. do. in va. la. qui ædi. eam.

¶Falsi ꝓphetę aduersꝰ veros prophetas, & pseudo ꝓphetissę aduersꝰ veras ꝓphetissas. Dei. pphetissę Olda & Delbora & Philippi Euāgelistę, iiij. filię: Pseudo prophetissę Prisca & Maxilla. Has aiunt Hebræi maleficis artibus eruditas ꝑ necromātiam & phythonicū spiritū diuinare, qualis fuit illa quæ visa est. Samuelis animam suscitare. d ¶Vt interfi. Decurtant testimonia scripturarū, vt iustos. s. ad mortē trahant, & peccatores vanis ꝑmissionibus viuificēt.

Psal. 33. c. & 67. 2.

Psal. 126. 2.

4. Re. 22. c. Iudic. 5. 2. Act. 21. b.

Nicolaus de Lyra.

E

cę vsq; ibi: a ¶Et re. Chaldęi eā minauerūt muros Ierusalē ī aliquib⁹ locis, vt sic facerēt eos ruere. b ¶Et cōple. i. effectū vindictæ meæ. c ¶In parie. & patet ex dictis sententia. d ¶Et tu. Hīc consequenter ꝓphetat contra falsas prophetissas. Et diuiditur in duas, quia primò ponitur earum culpa, secūdò, pœna ibi: Propter hoc. Circa primū dicit: e ¶Fili ho. ostēdendo diuinā indignationem. f ¶Cōtra fi. id est falsas prophetissas. g ¶Quæ prophe. & nō spiritu diuino. h ¶Væ qui consu. Hoc dupliciter exponitur. Vno modo, vt per pulvillos & ceruicalia intelligāt verba adulatoria & mēdacia, quę dicebāt istę mulieres malis hoib⁹ & idolatris. Alio mō intelligendo pulvillos & ceruicalia ad literā. ꝓphetę em veri nō solū ꝓphetabant verbis, sed etiā factis & sensibilibus signis, sicut Ieremias posuit catenas in collo suo ad signandū captiuitatē futurā. Iere. xxvij. Et eodē mō ꝓphetæ falsi faciebant eos imitātes. sicut Sedechias fecit sibi cornua ferrea. iij. Reg. xxij. b. Et eodē mō ꝓphetissæ falsæ faciebāt pulvillos & ceruicalia, facientes hoies accūbere sup ea dicentes: Sic potestis dormire securè & quietè, non timētes in aliquo de aductu Chaldæorū. i ¶Sub capi. id est hominum cuiuslibet ætatis. k ¶Ad. capien. i. decipiēdas suis mēdacijs. l ¶Et uio. id est cogebāt me ad punitionē ipm.

Nec

† Propterea

† venamini

† liberas faciam

Diuisio.

† volatu

† velami. na, linteola

& adæquabo eum terræ, & †reuelabitur fundamentum eius, & cadet. & consumetur in medio

a ¶Opere ipso.

eius: & scietis quia ego sum dominus. Et cōplebo indignationem meā in pariete, & in his qui liniunt eum absq; temperamento, dicāq; uobis: Non estis paries, & non sunt qui liniunt eum.

¶Qui liniunt. ¶Sunt, causa malorum.

Prophetæ Israēl qui prophetant ad Ierusalem,

¶Tamen. ¶Quam prædicant.

& uident ei uisionem pacis, & non est pax, ait

¶Vt iram meam significes.

dominus deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui quæ prophetant de corde suo, & uaticinare super eas, & dic:

a ¶Sanctum adulationem. ¶Metaphora. ¶Sicut Epicurus, Iouinianus & Eunomius, quorum vox est: Manducemus & bibamus, cras enim morīemur.

Hæc dicit dominus deus: † Væ qui consumunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt

¶Requiem. s. pollicentes.

† ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis ad capiendas animas. Vt caperent animas populi mei,

a ¶Persuadentes amare voluptatem.

† uiuificabant animas eorum, & †uiolabant me

a ¶Quo bruta animalia vescuntur.

ad populum meum, propter pugillum hordei

a ¶Mortuas dicentes, si non datur quippiam in ore eorum.

& † fragmen panis, † ut interficerēt animas † quę non moriuntur, & uiuificarent animas quæ

¶Vere. ¶In re.

non uiuunt, mentientes populo meo credenti

¶Destruendum.

mendaciis. † Propter hoc hęc dicit dominus deus: Ecce ego ad puluillos uestros quibus uos

a ¶Liberas. b ¶Pulvillos scilicet, non prophetissas. Nolo enim mortem peccatoris.

† capitis animas uolantes, & dirumpam eos de

¶Liberas.

brachiis uestris. & † dimittam animas quas uos

¶Liberas.

capitis, animas † ad uolandum. Et dirumpam

a ¶Quibus deceptorum capita velabantur, cum vir debeat reuelata facie gloriam domini contemplari.

† ceruicalia uestra, & liberabo populum meum de manu uestra, neque erunt ultrà in manibus uestris ad prædandum: & scietis quia ego

¶Id est prædam. ¶Tunc. ¶I also timore.

dominus. Pro eo quòd mœrore feciſtis

a ¶Cui impositis timorem.

cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui:

¶Fallis promissionibus. ¶Pœnitens.

& confortastis manus impij, ut non reuerteretur à uia sua mala, & uiueret: propterea uanam

a ¶Visiones falsas.

a ¶Non enim voco prophetias, de quibus: Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel.

non uidebitis, & diuinationes non diuinabitis amplius: & eruam populum meum de manu uestra, & scietis quia ego dominus.

a ¶Sic.

a ¶In ipso opere.

b ¶Qui perditos liberaui.

CAPVT XIIII.

¶Post hæc.

a ¶Non omnes, ne omnes videantur errare.

E Tuenerūt ad me uiri seniorum

a ¶Vt indicarem quare venissem.

Israēl, & sederunt coram mē,

a ¶Non est enim natura hominis etiā sancti cordis arcana cognoscere. vnde de solo dicitur Saluatore: Videns autem cogi. eo.

Et factus est sermo domini

Nec est intelligēdū ꝙ violentia & seu coactio cadat in deo sed hoc † dicitur ad denotādū ꝙ nō vult per se malū pœnę sed ꝑ accidēs. s. ꝓpter ordinē suę iustitię, ꝙ ꝓprium sit misereri & parcere.

m ¶Propter pu. ꝓpter vīq; quę stū talia faciebant. n ¶Vt interficē. Iustis enim viuentibus in dño, nihil eis dānum, ꝓhibebāt mortem & infortunia. iniustis (qui per pctīa sunt mortui) ꝓphetabāt vitā & ꝓsperā ꝓpter eorū dona. o ¶Propter hoc. Hīc ponit earū pœnā. & dicit: p ¶Ecce. i. ad factum punitēda. q ¶Quibus. i. decipientis. r ¶Animas. i. hoies. q deberent eleuari ad cognitionē diuinorū. Et loquit de eis ad similitudinē volantiū, quę aīalia ad ꝓpria strumēta aucupis in qbꝰ sunt illaqueata & attrahēria, vt grana & hordea illic desecēdūt & capiūt retibus suis. sic isti attēdentes ad ꝓphetissarū decipiebant ab eis.

s ¶Et dirū pā. i. taliter punitos vos ꝙ nō poteritis talia facere nec pplm meū decipere. t ¶Et scie. per experientiā meę vindictæ. v ¶Pro eo. quantū in vobis fuit infortunia sibi ꝓphetando. x ¶Quē ego. i. nō dimittendo. y ¶Et confor. ꝓphetando sibi bona. z ¶Vt non reuer. & ꝑ hoc em nutriebatur in malo suo.

a ¶Et uiueret. s. si à peccatis suis pœniteret. b ¶Propterea. quia auferam vos de vita ꝓsenti, ita ꝙ populū meū decipere non poteritis.

* d ¶Et tu fi. ho. Hīc ꝓphetat Ezechiel cōtra falsas ꝓphetissas, per quas signantur mulieres sortilegę & diuinatrices, quæ per talia decipiunt simplices, & aliquando pro modico quæstu ideò subditur: m ¶Propter pugillum hordei & fragmē panis. tales enim vetulę aliquando fingunt, ꝙ de nocte vadunt cum animabus defunctorum: & illis qui dant eis aliquid dicūt ꝓspera de animabus parentum suorum, & alijs aduersa.

NICO. DELY.

Cap. XIIII.

E Tuenerūt ad me uiri seniores Israēl. Suprà descripta est Ierosolymitarum vastatio, hīc pōitur tā ī migrationis consolatio: Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur visionis monitio: & secundò subditur ipsa consolatio, ibi: Et factus est. Monitio autem vnius fuit, quòd quęrerant diuinum responsum à prophetis sanctis: & adeò diuiditur in tres partes, quia primò pōitur impedimēti obstaculo, secundò subditur eius remotio, ibi: Propterea, tertiò falsitatis punitio ibi: Propheta cū narrauerit. In

impedimen-

Cap. XIIII.

a ¶In multi. Hiero. A id est secūm quod vult, & credit, & audit. at. Non enim meretur correctionem q̄ non discendi sed tentandi animo interrogat. b ¶Vt capiatur do. Israel. Quia scelera non relinquunt ideo veritatem audire non merentur, sed fraudulento corde decipiendi sunt. vnde: Quid me tentatis hypocritæ &c. & alibi: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. c ¶Quia homo homo. de. Secunda homo homo dicitur vt interior & exterior significetur. Multi enim corporalem hominis faciem habentes diuersarum bestiarum assumunt imagines. vnde Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum redegisti. Et Hōcūm in honore esset non intellexit: compa. est iumentis & similis factus est illis. Hi non sunt homines, sed homines iumenta. Et in Euangelio: Genimina viperarum &c. non sunt homines homines, sed homines viperæ. & alibi: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos. Et de Herode: Dicite vulpi illi: Non sunt homines homines, sed homines vulpes. Qui verò homines homines sūt si errauerint, per supplicia corriguntur vt cognoscant quòd ipse sit dominus. d ¶Ego dominus. & cætera. Hieronim. Sicut Achab rex Israel vadens ad prælium noluit audire Michęam prophetam, pseudo prophetis acquiescens, dixitq; Michęe quòd vidit dominum sedentem in solio, & erroris spiritum vltrà se obtulisse ad decipiendum regem. Diabolus quoq; fit in conspectu domini: & primò in substantiam Iob, deinde in corpus eius à domino accipit potestatem. Balaam arioluis à domino mittitur vt decipiat Balach filium Sephor. Hoc autem totum dicitur, ne pseudo prophetarum fortitudini reputetur, q̄ decipitur populus, & maluit mendacium audire quā veritati autem accommodare sed iræ dei.

e ¶Decepi pro. Vnde: Delusores ipse deludet. Et illud: Si ambulauerint ad me peruersi, & ego ambulabo contra eos in furore peruersio: Et: Cum peruersio peruer. f ¶Et extend. manum meam. &c. Hiero. Manus domini super terram peccatricem extēditur, vt virga vel forutudo panis cōteraf.

Nicolaus de Lyra. ☞ extenta mi.

pedimentum autem diuini responsi est ipsum quærere fictitiè, vtpote ad tendandum prophetę veritatē: vel quia quæritur eius responsum propter curiositatem, non propter vitæ propriæ emendationem: & tales erant de quibus hīc dicit: Et venerunt ad me viri &c. ideo sequitur ¶Viri isti posuerunt immundicias suas in cordibus suis. id est firmiter proposuerunt: perseuerare in eis.

b ¶Et scandalum ini. suæ. iniquitatē suam quæ præbet alijs ruendi occasionem. c ¶Statuerunt contra faciem suam. habentes eam in iugi memoria ad iterandum eam. d ¶Nunquid inter. respon. eis. q.d. non ad votum suum, quia indigni sunt, eò quòd non quærunt intentione recta, sed peruersa. Cætera patent ex dictis vsq; ibi:

e ¶Ego dominus respon. ei in mu. immun. suarum. id est secundum demeritum immunditiæ suæ: Et illud meritum est, quòd sibi non respondeatur.

Aliquādo enim ponitur affirmatio pro negatione, sicut cùm dicitur alicui malè petenti ironicè: Ego faciam quod petis: Vel si respondeatur ei, respondebitur ita obscure, quòd non intelliget.

f ¶Vt capiatur domus Israel &c. Istud vt non tenetur causaliter: quia deus non potest esse causa mali culpæ, sed cōsequutiuè. Ad hoc enim, qđ deus non respondet malè petenti: vel obscurum responsum dat ei, sequitur qđ remanet in errore suo. g ¶Propterea. Hīc consequenter ponitur huius impedimēti remotio, cùm dicitur: h ¶Conuertimini & recedi. ab ido. ue. Per veram & perfectam pœnitentiam: & sic supple habebitis bonum & clarum responsum. i ¶Quia homo homo. i. quilibet homo. k ¶De domo Israel. inde natiuus. l ¶Et de proselytis. i. de Gentilibus conuersis ad Iudaismum. m ¶Si alienatus fue. à me. per idololatriā. n ¶Et posue. idola sua in cōfirmiter proponens ea colere.

o ¶Et venerit ad prophetam. scilicet verum. p ¶Ego dominus respōdi per me. & non per propheram, & ista responsio erit suæ iniquitatis punitio. aō subditur: q ¶Et ponam fa. meā sup. ad peccata sua dīudicandum & puniendum. ideo sequitur: r ¶Et faciam. eūscilicet terroris videntib⁹ eius punitionē.

s ¶Et in prouer. ita q̄ in maledictione aliquius dicetur cōmuniter: Sic faciat tibi dominus, sicut illi. t ¶Et propheta. Hīc consequenter ponitur falsæ prophetiæ punitio, tam ex parte interrogantis, quā ex parte respondentis, cùm dicitur: Et propheta. scilicet falsus. v ¶Cùm errauerit. à spiritu maligno ex suo demerito deceptus. x ¶Et loquutus fuerit uerbum. scilicet falsum.

y ¶Ego dominus dece. i. decipi permisi. z ¶Et extendam. i. virtutem meam. a ¶Super eum. ad ipsum puniendum. ideo subditur: b ¶Et dele. in persona propria & posteritate sua. c ¶Et portabunt &c. scilicet propheta & interrogans ipsum. ideo subditur:

d ¶Iuxta ini. &c. iniquitas vtriusq; punietur: grauius tamē iniquitas pphetæ, quia maior est. e ¶Vt non er. ul. per talem prophetam decepta. f ¶Sed sit mihi. cultum latriæ exhibendo.

g ¶Et ego. in viam salutis dirigendo.

☞ Et facē

*a ¶Fili hominis viri isti &c. Isti namq; non venerant ad Ezechielem pro veritate suæ salutis audienda, sed magis causa curiositatis, vt audirent noua: & aliqui causa maligniatis, vt aliquid arguendum caperent in verbis suis. Ideo dicitur de ipsis: Viri isti posuerunt &c. Moraliter autem per ipsos signantur illi qui ad sermonem vel ad lectionē theologicam vadunt ducti curiositate vel maligniatate, vt bonum prædicatorem vel doctorem capiant in sermone. vnde de talibus infrà dicitur à domino. e ¶Ego dominus respondebo ei &c. Dominus autem respondet per prophetam, quando prædicatori vel doctori inspirat virtutem doctrinæ per quam à suis malis reuocat peccatores, per seipsū aūt respondet peccatoribus obstinatis in morte, quia tunc eis ostendit per effectū multitudinem & magnitudinē pctōrūsuorum & grauitatem pœnarū debitarū.

Moraliter

†13. q. 2. c. in præsenti

extenta'minatur plagas: nolente eo qui eleuat' pcutere pctores: E sed extensione terrere, & territos cōseruare. a ¶ Et si fuerint. Hiero. cū Abrahā, Isaac, Iacob, & Moyses, & cęteri Patriarchę iu
Gen. 7.b stifuerint, horū tm̄ mētio fit. Diluuiū em̄ cū terrę imineret, Noe differre nō potuit, sed filios q forsitā virtutis illi⁹ erāt, in semina rium humani generis cōseruatos habuit.
Dan. 1.b. Iob. 1.d. Daniel quoq; imminentē Iudęorū captiuitatē nullis fletibus mitigauit. Iob q̄q; nō, ppter pctā pcussus, sed ad, pbationē, nec domū nec filios liberauit. Alq; dicūt qa hi tres viri, & , pspera & aduersa, & itē , pspera viderūt, ideo simul nomiatos, & sic latēter significari: qa Israel q pri⁹ bonis abūdauit, & post captiuitatē sustinuit, ad priorē: fœlicitatē redire possit si pœnituerit. b ¶ Quia nec. Hiero. Si hi tres cōgregati, nō possūt terrā peccatricē ab
*ei' ira dei , ptegere, quid putāt quidā, virtutibus parentū posse filios pctores ā gehēne ignib⁹ liberari? Nec pctōrē filiū pater vel mater liberare poterit, nec filij vicia
infrā. 18. a. Gen. 19.d. nocebūt eis: sed anima quę peccauerit ipsa morietur. Loth vxorē suā qa retro aspexit liberare nō valuit, sed tm̄ filias quę for
4. Re. 23. f. F sitan nō peccauerāt. Iosias vir sanct⁹ non solū peccantē populū nō liberauit, sed ip se in peccatis suis mortuus est. Aliq̄n tm̄ ,ppter Abrahā & Dauid, in posteros eorū dās misericordiā suā pollicet, sed i eos tm̄ quorū cōuersationē merita patrū adiuuāt. c ¶ Quia filiū &. Nisi opera & fidem eorū habeant. Frustra ergo dicunt
Ioh. 8.c. Iere. 17.a. Iudæi: Pater noster Abrahā est, cùm ei⁹ opa nō habeant. Maledictus hō qui confidit in hoīe. Sint sancti, sint prophetæ.
Psal. 145.a. Ibidem. 117.b. Legimus tm̄: Nolite confidere in hominibus. Et iterū: Bonū est cōfidere in dnō quā cōfidere in principibus. Bonū est sperare in dnō, quā sperare in principibus. Nō seculi tm̄, sed ecclīarū: qui si iusti fuerint tamen animas suas liberabunt: nō filios vel filias, quos in ecclesia genuerunt.
Et cōso-

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et factus est &c. Hīc consequenter ponit transmigratorū consolatio. Sciēdū tm̄, quòd expositores Latini cōmuniter exponūt residuum huius cap.
†interfectio cōtra habitatores Ierusalem & Iudęæ dicētes: quòd hic ab eis excludit remedium speratū: eò quòd cōfidebāt liberari à cōminationibus Ieremiæ per merita antiquorū patrū: & hoc remouet ab eis per hoc qd̄ dicit, qd̄ si Noe, Daniel & Iob q fuerūt valde iusti, essent inter eos, & pro eis orantes nō liberarēt eos: sed tantū seipsos. Sed litera nō videt ad hoc concordare in fine cap. sed magis discordare: propter quod Ra. Sa. aliter exponit dicens, quòd deus hīc distinguit inter punitionem Gentiliū & Iudæorum, scilicet quòd si pro peccatis alicuius terræ vel ciuitatis Gentilium deus inserat vnam de quatuor plagis hīc enumeratis ad eius destructionē, si Noe, Daniel & Iob essent ibi, non liberarent populum: sed seipsos tm̄, & ciuitas vel terra sunditus destrueretur absq; reparatiōe, sicut habetur exēplum Gene. xix. de subuersione Sodomę in qua fuerunt liberati tantū tres iusti, scilicet Loth cum duabus filiabus suis, Sed si omnes quatuor plagas hic enumeratas inducat super Ierusalem ad eius destructionem, aliqui tantū reseruabuntur in vita ad ciuitatis futuram reparationem, & sic factum est, quia Zorobabel tempos Iechonię fuit dux reeuntium de Babylone, sub quo reædificatum est templum, & posita ciuitas sub Neemia: & hoc dictum erat ad magnam consolationem transmigratorum: ergo applicando literam ad hanc sententiam, residuum huius capituli in duas partes diuiditur. Quia primò ponitur modus punitionis terrę Gentilium, secundò Iudæorum. Dicitur ergo primò ibi: Quoniā hęc dicit. Circa primum dicitur in pśona domini: b ¶ Terra, scilicet Gentilium. c ¶ Cùm peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans. c. aggerando peccata peccatis. d ¶ Extendam manū meā sup eā. ad ipsam puniendā. e ¶ Et contet. sustentamina cuiuslibet cibi. q noie panis intelligit in scriptura: Et hęc est prima plaga. Fames.
f ¶ Noe, Daniel. Isti tres pręcentra pa- Tres tribꝰ hīc noīnāt, qa suis orōnib⁹ nō liberauerūt alios. Noe em̄ nō saluauit orōnib⁹ suis orbē à diluuio. Septē aūt pśone fuerūt saluatę fuerūt ,ppter suā iustitiā, & vxo- filia. eas multiplicarēt gen⁹ hūanū. Sic Dan. el suis orōnibus nō liberauit Ierm à destructione, nec Iob filios suos & filias morte. g ¶ Ipsi iustitia sua li- animas suas. i. personas suas tm̄. Cōsequiter ponitur plaga scd'a, cū dicit: h ¶ Quòd & si bestias pessimas. Vt leones & serpētes & dracones, à quibus nullo modo pōt homines defendere. Cætera patent dictis. Consequenter ponitur tertia plaga, cùm dicitur: i ¶ Vel si gladi- gladium induxero super terram illam. si licet Gentilium. k ¶ Et dixero gladio. Hoc est bellatoribus vtentibus gladio. Cætera patent. Consequenter ponitur quarta plaga, cùm dicitur: l ¶ Si autem & pe. immisero. id est generalem mortalitatem ex corruptione aeris.
m ¶ Et effudero in. meam. id est effectum vindictæ meæ. n ¶ In sanguine. id est destructione vitæ generaliter, eò q̄ vita consistit in sanguine, secundū qd̄ dicitur Leui. xvij. c. Anima omnis carnis in sanguine est. Cætera patent ex dictis. o ¶ Quoniam hæc di. Hīc consequenter ponitur modus punitionis Ierusalem. p ¶ Quòd & si quatuor. mea pessima. id est effectus vindictę meæ prædictos. q ¶ Gladium & fa. & cætera. Immisero in Ierusalem simul, sicut & factum fuit in obsidione per Chaldęos, vt dictum est sup. v. capa.
Tamē relin- Marie
*b ¶ Filii hominis. Terra cum peccauerit. Hīc ad literam ponūtur quatuor plagæ, quibus alīq̄ terra vastat & destruitur. Moraliter aūt p terrā hō de terra formatus significat, sic p q̄tuor plagas signātur q̄tuor vicia qbus hō spiritualiter deuastatur. Prima plaga, quę ponit hīc est fames: per quā intelligitur subtractio alimenti spiritualis, qd̄ est verbum dei & Euchanistiæ sacramentum. Plaga verò secunda est bestiarum pessimarum, per q̄s intelliguntur luxuria & gulositas vita voluptuosa quæ consistit in cibis & vestibus, Ethicor. j. vita dicitur bestialis. Tertia verò plaga dicitur gladius, per quem significatur detractio, per quam tres vno ictu occiduntur, scilicet detrahens, & ille cui detrahitur, & ille qui audiens delectatur, ppter qd̄ detrahentibus dicit Psal. lvj. a. Filij hoim dētes eorū arma, & sagittę & lingua eorū gladius acuti. Quarta verò plaga quę ponit est pestilētia, quę cōsistit in mortalitate: per quam significatur maximum perniciosum, de quo dicitur Hiere. v. b. Perdes omnes qui loquuntur mendacium.

ercituum. Et factus est sermo domini ad me dicens: Fili hominis,
a ¶ Ecclesia.
terra cùm peccauerit mihi, ut prę
a ¶ Mandata domini. b ¶ Aggrauando vindictam.
uāricetur præuaricans, extēdam manum meam super eam, & con
a ¶ Quatuor plagas inducit super terram peccatricem, famem, gladium, pestilentiam, bestias. b ¶ Firmamentum.
tēram *uirgām panis eius: † & im
a ¶ Verbi dei. b ¶ Contra quod, homines & iumenta saluabis domine.
mittam in eam famē̄, & interfi
a ¶ Rationalem. b ¶ Idiotam.
ciam de ea hōminē & iumentū. Et
a ¶ Ecclesiæ.
si fuerint tres uiri isti in medio eius,
a ¶ Ecclesiæ rectores. b ¶ Continentes. c ¶ Coniugati boni. d ¶ Quorum iustitia prædicatur.
Noē, Daniēl & Iōb, ipsi iustitia
¶ Tantum.
sua liberabunt animas suas, ait dominus exercituum. Quòd & si be
a ¶ Dæmones. ¶ Ne tradas bestiis animas confitentes tibi.
stiās pessimas induxero super terram, ut uastem eam, & fuerit inuia, eò quòd non sit pertransiens
¶ Magistri ecclesiæ.
propter bestias: tres uiri isti, si fuerint in ea, uiuo ego dicit dominus
a ¶ Bonis patribus dissimiles. b ¶ Meritis suis & precibus.
deus, quia nec filiōs nec filias libē
a ¶ Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum.
rabunt, sed ipsi sōli liberabuntur, terra autem desolabitur. Vel si
a ¶ De quo dicitur: Tradentur in manus gladij Et ad Martium: Tuam ipsius animam pertransibit gladius.
glādium induxero super terram illam, & dixero gladio: transi per terram: & † interfecero hominem & iumentum de ea: & tres uiri isti fuerint in medio eius, uiuo ego, dicit dominus deus: nō liberabunt filios neq; filias, sed ipsi soli liberabuntur. Si autem & pestilentiam
a ¶ Lxx. Mortem. de qua: Mors peccatorum pessima. Et: Anima quæ peccauerit ipsa morietur.
immisero super terram illam, & effudero indignationē meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem & iumentum, & Noe & Daniel & Iob fuerint † in medio eius, uiuo ego dicit dominus deus, quia filium & filiam non liberabunt, sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas.
a ¶ Q. Cum ab his singulis non possit liberare tantorum virorum oratio, quid si simul omnia inducam?
Quoniam hæc dicit dominus de
a ¶ Hostium, quo trucidentur. b ¶ In obsidione.
us: Quòd & si quatuor iudicia
mea pessima, glādium & famē̄

Et consolabuntur vos &c. & adinuen. eorum. Cùm videritis scilicet me eos ab his plagis liberasse, vt eorum peruersitate discatis meritò subuersam esse Ierusalem, templũ incẽsum, populum captiuum. Hæc de Ierusalem dicuntur cui Ezechiele apud Chaldæos propheratne instabat captiuitas.

GLOSODI. Cap. XV.

Et factus est. Quid fiet de. Vinea dñi Sabaoth dom⁹ Israel est, de qua in Isaia: Planta ui vinea Soreth .i. pulchra & electam. Hæc vinea dñi fructificat, nihil in omnibus lignis ꝓciosi⁹ est; alioqui cũ radice & ꝓpaginib⁹ igni tradit. Alia autẽ ligna etiã succisa aliquã habẽt utilitatem. Hiero. Si fe in Euãgelio: Si sal insatuatũ fuerit &c. & oculus q totũ corp⁹ illuminat, si fuerit exeçat⁹, audit à dño: Si lumẽ qd' in te est tenebrę sunt: ipę tenebræ erũt: Cõparatione em̃ prauaricato rũ eius q pri⁹ cõfessũ negat deũ: liuor ꝑpetua eorũ, q nunq̃ deũ cognouerũt. Ligna aũt syluarũ scd'm varietatẽ creden dũ in domo dei habẽt aliquã utilitatẽ, in q̃ nõ solũ sunt vasa aurea & argẽtea, sed & lignea & ficilia. Hiero. Possum⁹ p vineã & Ierlm accipe credẽtiũ multitudinẽ, quæ si pristinę religionis culturã amiserit, nec fruges ỽ tutũ fecerit, nec vinum (qd' ꝛpificat cor hoĩs) attulerit, æternis ignib⁹ tradet, & in nihilũ reputabit. Seruus em̃ qui scit volũtatẽ dñi sui, & nõ fecit, mul. Simile ei in Euãgelio dicit: Ego sum vitis vera, & pr̃ me⁹ agricola est. Ois palmes q manet in me, & nõ facit fructũ, tollet eũ: q affert fructũ purgabit eũ, vt fructũ plus afferat. Si Saluator vitis est, & nos palmites, & pater agricola, dũ prædicta dei seruam⁹ ſęp † extollimur, & cultura nostra purgatio est. Nõ est em̃ voletis neq; currẽtis, sed miserẽtis est dei. Qd' si afferẽtes fructum purgamur à patre, vt plus afferamus ostenditur: quia ad finem & fructum plenitudinis ꝓueniemus ad istorio dei. Palmes qui non facit fructũ tollitur à patre, sed qd post de eo fiat scriptura non dicit. Forte enim separatio à corpore Christi perpetuus est interitus.

Nicolaus de lyra.

Tamẽ relin. s. aliquorum: quorum filij & filiæ rædificabunt ciuitatem & eam habitabũt, sicut factum fuit sub Zorobabel duce, & Neemia, vt prędictũ est. Et nõ fit hic mẽtio de trib⁹ prædictis patribus Noe, Daniel, & Iob: ad designãdũ ꝙ etiã sine meritis patrũ deus hoc faceret, vt dicit Ra. Sa. eò ꝙ elegit ciuitatẽ illam ad suum cultum: vnde licet bis fuerit fundirus euersa, tamen fuit bis ædificata & adhuc stat. b Ecce ipsi egre. i. illi qui reseruabũtur vnà destructa Ierlm ꝑ Chaldęos, venięt ad vos trãsmigratos, quia ducti fuerũt in Babylonẽ, vt habet. iiij. Reg. vlt. c Et uidebitis ꝙ effectũ pœnę à deo impositæ. d Et consolabimini cum videritis illud malũ erit vobis occasio cõsolationis cõtra hoc qd' dolebatis vos tradidisse Chaldæis de cõsilio Ieremiæ, quia ꝑ hoc videbitis vos euasisse mai⁹ malũ sine cõparatione. e Et cõsolabimini dicẽtes vos fuisse beatos respectu eorum. f Et cognoscetis &c. Potio em̃ amara non dicit esse frustra, si sequit̃ sanitas: Similiter nec illa dura pœna à deo inflicta supra Ierusalẽ, quia hoc fuit ad declarationẽ diuinæ iustiçię, & ad correctionẽ populi: & quia hoc viderunt prius trãsmigran. & ideo fuerunt consolati.

In ca. xiij. vbi dicit in Postilla: Noe, Daniel & Iob.

ADDI. Isti tres præ ceteris patribus noiant̃, qa licet fuissent tãtæ iustiçiæ. & tam accepti coram deo, vt in tuitu eorũ de⁹ restaurasset ea quę ꝓpter pcã aliorũ destruxerat, tamẽ nõ sustinuerũt ad amouẽdũ sniam diuinam. Primũ patet de Noe Geñ. viij. a. vbi dicitur: Recordatus est dñs Noe, & adduxit spiritũ super terram, & imminutæ sunt aquæ. Ex quo patet ꝙ in tuitu ipsius Noe deus restaurauit hunc mũdũ habitabilem, licet Noe iustitia sufficiens non fuit ad amouendã sentẽtiam diluuij. De Daniele verò similiter patet Dañ. x. c. vbi Angelus ad eũ missus ꝓ restauratiõe tẽpli & ciuitatis Ierlm deprecãtẽ ait: Noli metuere Daniel, qa ex die prio q̃ posuisti cor tuũ ad intelligẽdũ, vt te affligeres in cõspectu dei tui, exaudita sũt ỽba tua &c. Ex q̃ patet, ꝙ orõnib⁹ ipsi⁹ Danielis de⁹ restauravit tẽplũ & ciuitatẽ, cũ hoc tñ manifestũ est, ꝙ tpe Danielis fuit destructa ciuitas & templũ. De Iob ỽ patet Iob vlti. vbi habẽt, ꝙ ꝓ orõnẽ ipsi⁹ Iob fuit dom⁹ sua restaurata, nõ tñ diuina sententia pristina de destructione domus suę & morte filiorum fuit sublata &c.

NICO. DELY. Cap. XV.

Et factus ẽ. Supius descripta est ipsi⁹ Ierlm & ppli vastatio hũc cõsequnt̃ ponit dicẽs vastationis rõ, quę ẽ multiplicatio flagitiorũ in Ierlm & Iudęa: Et hoc describit sub decẽ metaphoris. Et scd'm hoc diuidit in nouẽ ptes, qa ps vltia cõtinet duas metaphoras, quę patebũt ꝛam ꝓsequndo. Pria aũt est de ligno vitis. Circa qd' notãdũ, ꝙ multiplicatio pcatorũ diminuit hũlitatẽ liberi arbitrij ad bonũ: & q̃ talis mltiplicatio mltũ inualescit, videt hõ totaliter inhabilis ad bonũ, scd'm qd' dr Prouer. xviij. a. Impi⁹ cũ in ꝓfũdũ pcatorũ venerit, cõcẽnit: & hoc signat̃ fuisse in ppło Iudę ꝑ metaphorã ligni præcisi de vite, qd' nõ est ad aliqd' op⁹ vtile, sed tñ adi-cẽdium. & scd'm hoc patet ꝛa huius cap. paucis exceptis quę discurrent̃. Diuidit̃ hoc ca. in duas ptes, qa primò parabola prelibat̃, scd'o ad ꝓpositũ applicat̃, ibi: Propterea. Circa primũ occurrit exponẽ dũ. h Aut fa. i. cauilla ad suspẽdendũ vas etiã modici põderis. q. d. non. i Vtrã. ptẽ. i. stati cũ ponit in igne totũ cõburit. k Et me. ei. i. magna ps. l Redacta est. qa nõ remanẽt etiã carbones, nisi pauci & modici. m Nunqd. uti. s. post cõbustionẽ. q. d. nõ, qa etiã añ non erat. Sic exponũt alig. In Heb. hr̃ sic. Duas extremitates eius comedit ignis, & sic patet illud qd' dr in trãslatiõe, nra: Vtrãptẽ. ꝑ vtrãq; partẽ intelligũtur duę extremitates: qd' sic applicãt ad ꝓpositũ expositores Latini, dicẽtes ꝙ ꝑ medium̃ itelligit̃ ppls melior & fortior qui cum Iechonia trãslat⁹ fuit in Babylonẽ, vt habet Iere. xxiiij. Per extrema ỽ ò residuũ ppli qd' remãsit sub Sedechia rege, qa isti & illi fuerũt afflictiõe quę ꝑ cõbustionẽ itelligit̃, sicut q̃dliber pœnale siue afflictiuũ noie ignis designat̃. Ra. Sa. aliter applicat, dicẽs ꝙ ꝑ duo extrema itelligunt̃ illi q prio fuerũt trãslati i Babylonẽ. capto Ioakim filio Iosię, scd'm qd' hr̃ Da. j. & illi q postea fuerũt trãslati cũ Iechonia ei⁹ filio, qa ꝓpnẽ dicũt trãsmigratio. Per medium ỽ ò ligni qd' fortis⁹ cõburit q̃ extremitates, eò ꝙ ẽ in medio ignis, intelligit̃ ppls q fuit sub Sedechia. qa fuit grauis⁹ afflict⁹ prędictis, s. fame, pestę, gladio & captiuitate, vt patet ꝑ supdicta: & hæc applicatio rõnabilior videt q̃ pria. n Propt. cõsequnter ponit̃ applicatio parabolę ad ꝓpositum. Et ex dictis patet snia vsq; ibi:

De igne egredietur

Moraliter. g Et fa. est. Per vitẽ, Christus significat: & ꝑ lignũ vitis ppls Christian⁹, sicut ipe dixit Ioh. xv. a. Ego sũ vitis ve. &c. Quãdiu ỽ ò lignũ vitis adhęret viti fructũ facit, q̃n ỽ ò prcisũ ẽ nõ facit fructũ, sed aresc it. Sic Christian⁹ adhęrẽs Christo fide formata charitate fructificat ꝑ opa meritoria, sed q̃n prcscidit ꝑ pec catũ mortale infructuos⁹ reddit, & ad ignẽ gehẽnæ reseruatur. iõ dicit Saluator Ioh. xv. a. Si quis in me nõ mãserit, mit, so. &c.

Diuisio

Diuisio † palmes inquã qui est.

Moraliter

CAPVT XVI.

ET factus est. Hiero. Vbi breuis est singularum prophetiarum circūscriptio, tota capitula ponimus, quid nobis videtur illico subiicientes. Hic autē quia lōgus ad Ierusalem sermo dirigitur, vsq; illic. s. Cū placeat⁹ fuero tibi &c. dum improperantur ei q̄ peccauit, necesse habemus omnem prophetiā per partes ponere, & singulis explanationes debitas coaptare. b ¶ Fili hominis. Hiero. Multum prodest peccatoribus scire, quid fecerinit. vnde pœnitens: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco &c. Quatuor modis accipitur Ierusalē, vel quę Babylonio & Romano igne succensa est. vel cœlestis primitiuorum, vel ecclesia quæ interpretatur visio pacis, vt animę singulorum, quę fide cernunt deum. Illud autē quod plerię de cœlesti Ierusalem interpretantur, ecclesia non recipit. ne oia quę in prȩsenti ꝓphetia dicuntur, ad cęlestium sortitudinū ruinas atq; cruciatus, & restitutionem in pristinum statum suscipere compellamur. c ¶ Notas fac. Sub pſona meretricis primū copulatę cōsortio viri Ierſm, & ort⁹, & educatio, & pubertas, & nuptię, & adulterū, & repudiū: & rurſ⁹ reuocatio cōtexit, vt clemētia viri atq; iudiciū, & adulterę atq; meretricis scelera cognoscātur. d ¶ Radix tua. Hiero. Magna fides, grandis audacia ꝓphetarū. Magnus est Daniel q̄ ad presbyterū iungētē adulterio homicidiū aus⁹ est dicere: Semē Chanaā & nō Iuda: cū adhuc puer. Et Isaias qui clamat ad principes & populū Iudęorū: Audite verbum dñi pricipes Sodomorum &c. Magnus q̄q; Ezechiel, q̄ totā vrbē ignobilitatis arguens, ait: Radix tua &c. e ¶ Chanan. Hiero. Quia ex Aegypto vocatus est populus, & ibi multo tpe fuit. Chā em̄ pater Chanaā princeps Aegyptiorū fuit, vel iusta scelerū q̄q; iſiſtudinē radicē Ierſm terrę Aegypti eē dicim⁹. f ¶ Pater tu. Hiero. Sed hoc ad Ierſm dicit, quę est de ꝓgenie Abrahā, Isaac & Iacob, & patrē habet deū: qd de nobis fiet q̄ de Gētiliū sordibus vocati, oēm maculā in lauacro Saluatoris amisimus? Si indumētum Christi polluim⁹, & in cōuiuio vestē nuptialē nō habemus? Ligatis itaq; pedibus & manibus, pjciemur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. g ¶ Mater tua. Ce. Hiero, Quæ. sanſanit, vel alios in amentiam mittit. Omnis em̄ qui facit pēt̄m, de diabolo natus est: vñ & in toto orbe huius patris antiq; famosum est vocabulū, & multos vertens in amentiā, vnde ad Ierusalē dr̄: Audi filia, & vide, & inclina aurē tuā: obliuiscere populū tuū, & domū patris tui, & cōcupiſcet rex decorē tuū. Et ꝓmitti tur ei, q̄ si ad verum patrē redire voluerit, sicut nata fuit restitua tur. h ¶ Et quā. Signat q̄ non statim legem accepit, nec abscisa fuerint exordia pudendæ natiuitatis, q̄a prius Gentiliter vixit.

i ¶ In die or. Hiero. Naturale est ortis infantibus, primò vmbilicū præcidi, deinde ad diluēdū sanguinē aq̄ lauari. tertiò hūorē paruulorū sale siccari, q̄rtò tenera corpa pannis stringi ne defluant vel deprauētur: vñ Barbarorū corpa Romanis sunt rectiora. vsq; ad sc̄m em̄ & tertiū annū semp pānis inuoluūtur, sed nihil horum Ierusalē habuit. k ¶ Non est præ. Hiero. Mater diligēs statim vt nata fuerit infantula, mamillas eius ligat vt à tenero tu mere desistant, & virginalem pulchritudinem custodiant. Cām ad pubertatē venerit, dicit ei: Nunqd obliuiscet sponsa ornatus sui, fascię pectoralis sue? Non est præcisus. Hiero. Lxx. Non alligauerunt mamillas tuas. Habet scriptura sacra hanc consuetudinem, vt pro corde pectusculum & pectus & mamillas ponat pro locorum congruentia. Sacerdos de cuius ore doctri-

Nicolaus de Lyra.

CAPVT XVI.

ET factus est. Hæc est pars secunda in qua fingitur populi Iudę describūtur sub metaphora mulieris nobilis & pauperrimę, & à viro magno misericorditer educatæ: & tandē ornatę, & sibi matrimonialiter despōsatę, que tamē oīm ingrata exponit se oī adulterationi inuerecūdę. Et sc̄m hoc pōt dici. in tres ptes diuidi. Quia primò ponit paupertas nascētis, sc̄d̄ò pietas educantis & despōsantis, ibi: Transiēs aūt. tertiò ingratitudo adulterātis, ibi: Et hīs fiducia. Circa primū dr̄: c ¶ Notas fac. i. ppho regnāte da. d ¶ Abomi. su. sub sequenti metaphora. e ¶ Rad. tua. De terra Chanā. Q̄ dam exponūt aliq; dicētes, q̄ terra Chanaan dr̄ terra Aegypti, q̄a Mesraiā ꝙ dentiū Aegypt⁹ fuit filius Chā, vt habet Genesis. & in Hebrœo Aegypt⁹ Mesraī nominat. q̄ i veteri. dr̄ aūt gētio ppli Iudę in Aegypto, eò q̄ pauci q̄ cū Iacobi Aegypti descēderūt, illic in magna multitudine conuerūt, vt habet Exo. j. Sed huic expositioni nō videt̄ bñ cōsonare q̄d̄ subdit: Pater tu⁹. q̄a sc̄m prȩcedētē expositionē deberet dici Aegypti⁹. & iō Ra. Sa. aliter exponit, videlicet q̄ hic ad lſam accipit terra Chanaā in q̄ pegrinat⁹ fuit Abraham & sui⁹ ppli. Vñ in Heb. sic hr̄: Mīſio tua, vbi nos habemus: Rad. tua. q̄a Abraā in terra Chanaā trāſiuit de loco ad locū ꝙ diuersas māsiōes, sicut aduena & pegrinus, vt patet in Gen. in pluribus locis. Ideo subdit ¶ Pater tu⁹. i. Abrahā q̄ dicitur Amorrhęus nō natiōe, sed cohabitatione, q̄ Amorrhę⁹ habitabat i tra illa. & ideo dñabat̄. g ¶ Et ma. i. Sara, eò q̄ sepulta fuit in terra filiorū Heth, q̄ erāt de Cethęa oriundi: & q̄t dicit̄ ē de Abrahā pre ludęis, q̄a pōt dici de Isaac & Iacob qui ſſr dicunt⁹ patres eorū, & de vxorib⁹ suis. s. Rebecca & Lia, quę etiā sepultę fuerūt in spelūca duplici cū Sara. Sed adhuc hęc expositio nō cōsonat ei q̄d̄ infrà dr̄ eo, ca. Sicut mater & filia, q̄d̄ sc̄m oēs Hebrœos & latinos intelligit̄ de imitatiōe in idolatria, Sara y⁹ nō fuit idololatra, sed fiddis: & ideò dicēdū, q̄ hic pater & mater intelligit̄ ppl⁹ q̄ añ filios Iſrl habitauit i terra Chanaā, cui succesit in hęreditate, licut ꝓles parentib⁹. Modus tamē fuerendi fuit violēt⁹. Imitatus etiā fuit Iſrl ppm Chanaā in idolatria, vt patet. iiij. Re. In illo y⁹ ppo aliq; erāt Amorrhęi, & q̄si ad hoc dicit: Pater tu⁹. Et aliq; Cethęi. & hic dr̄: Mater tua. & est dicit pater ratione masculorū, & mr̄ rōne fœminarum. b ¶ Et quan. Tempus natiuitatis huius ppū fuit in exitu de Aegypto, q̄ dicitur ꝓprię incepit eſſe ppl⁹. Ante em̄ ingressū Aegypti fuerunt in pauci, q̄ nō poterāt cōuenięter dici ppl⁹: & post ingressū fuerūt in dura seruitute detēti, q̄d̄ ſſr est cōtra rōnē ppli ab alio distincti, eò q̄ seruus est res dñi sui. In exitu y⁹ de Aegypto fuit data libertati: Data est etiā eis lex specialis in monte Sinai, tanquam populo ab alijs distincto. k ¶ Non est præcisus. Loquitur de illa gente per modū fœminæ de nouo natę: cuius prīò prȩcisio

↷ vmbilicus

Moraliter. b ¶ Et factus est &c. Fili hominis notas fac Ierusalem abomi. In hoc capitulo arguitur malicia Ierusalem sub metaphora mulieris in paupertate & vilitate maxima nate & à viro potēte misericorditer recepte & delicate nutrite & ꝓpe ose ornatę: & tādē ab eo in vxorē assūpte, quę cū oīm filiorū cibo ta ꝓ ingratitudine exposuit se ꝙ adulterū cū quocūq; Moraliter autem per ipſam significat̄ ꝓsona peccatrix, quę de vilitate peccati recipitur à deo per gr̄am, & in bonis ſpiritualib⁹ nutrit, & dicti pſona ꝙ fidē efficitur: quę tāmē istorū ingrata reuertit ad pēā. ¶ Pater priò ponit origo vilis ipſius & pauperrima: cū dicitur ¶ Pater tu⁹ Amor. Peccato nāq; nascitur q̄ p. ñ mortale facit. & in hac generatione diabolus pr̄ est q̄ dicit Amorrhæus. amare loquens peccati mortalis amaritudinem inducēdo. vñ taliter audientes dicitur Ioh. viij. f. Vos ex patre diabolo estis. Mater autem eius est ꝓscientia, quā diabolus mouet ad concepti⁹ & partum peccati. & tubditur vilitas ortus cūm dicitur: i ¶ In die ortus tui non est præcisus umbi. i. effectus maledictionis, sed magis delectatus.

* Et sic sequi

ꝛ nā & legē

↷ a ¶ De igne egredien. i. si euaserint vnā pœnā, incident in aliā. hoc dicit ꝓpter Iohānā filium Careę, & alios qui post destructionē ciuitatis fugerūt in Aegyptū cōtra cōsiliū Ieremiæ: & hoc timore gladij regis Babylonis, vt habet Iere. xliij. & gladio regis Babylonis consumpti fuerunt in Aegypto. Cætera patent.

Psal. 50. a. Ierſm q̄t modis capitur

Dan. 13. f.

Isa. 1. c

Gen. 10. 2.

Mat. 22. b.

Ioh. 8. d.

Psa. 44. c.

ri nam & legem requirunt, accipit pectusculũ. A Iohãnes supra pectus domini sapientiã hausturus recũbit. a ¶Et in aqua non es. Hie ro: Cruenta infantium nascentium corpora Iob.38.b. Iob.36.b. Psal.50 alij flatim lauantur. Generatio quoq; spiritualis lauacro indiget spirituali. Nullꝰ enim mundus nec infans vnius diei, vnde: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis Iohan.3. concepit me mater mea. Secunda natiuitas solent primam, vnde: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritusancto &c. b ¶In salu. Sunt enim lauacra Gentilium, hæreticorũ, sed non lauant in salutẽ. In ecclesia q̃q; qui non plena fide baptismũ accipiunt, aquam accipiunt, sed non spiritũ. c ¶Nec sale sal. Solent infantũ tenera corpora dum adhuc veri calorẽ retinent, sale cõtigi, vt siccentur & fingantur. Sed Ierusalem de malis parentibus nata nihil saporis, nihil diligentiæ consequta est. Renatis autem in Christo dicit, Vos estis sal terræ. Et Apostolus: Sit sermo vester in gratia sale conditus. vnde & vulgo sapientes salsi, insipientes insulsi dicũtur, esse quoq; sacrificium conditur sale. Qui hoc sale conditus fuerit, vltrà non dicit: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meę. Ipse sal dicitur, quo terrena & inferna atquè cœlestia saliuntur, vnde: Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. d ¶Et eras nu. &c. Hiero. Nõ protecta scilicet dei auxilio. Si quis Christi non habet indumentum, nudus est qui non est induitus viscera misericordiæ, bonitatis, humilitatis, pudicitiæ, mansuetudinis, patien

Baltheus viri c ¶Tempus amantium. Hiero. Potest tẽ gubilagi, pus amantium Abrahæ, Isaac & Iacob intelli erudiens gi, quãdo eis promisit dominꝰ post Aegyptiaci seruitutẽ ppm suum liberãdũ. f ¶Amãtiũ. Qui de Ierusalẽ dr, ad nostram animã referam⁹, Quę q̃diu in infantia constituta est, pãnẽ caret. Cũ autem ætatis eius tempus aduenerit, multi sunt amatores dæmonum, hæreticorũ, peruersorũq; dogmatũ: quia ad eã cupiunt declinare, quia protectione domini repelluntur, vt non satellites diabolꝰ, sed ministros Saluatoris suscipiant. g ¶Expãdi am. Lxx. Expandi alas. vnde: Expandit alas suas, & assumpsit eum atq; portauit in humeris suis. Et: Quoties volui congregare filios tuos. h ¶Ignominiam. &c. Hiero. genitalem scilicet, inhonesta enim nostra maiori honore circundamus. vnde: Bti quorum remissę sunt iniqtates, & q̃rũ tecta sunt pẽcã, quę Cham nõ protexit in patre, & ęterna maledictione damnatur. i ¶Iurauí tibi. Hiero. Iuxta illud: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisę. Et omnis controuersię inter homines finis est iuramentum. In tempore igitur nuptiarum iuramentũ dei Israel accepit, p munere dotali.

k ¶Et unxi. Hiero. Sicut Samaritanus. i. cultos qui in semiuiuẽtis vulnera infudit oleum & vinũ, dominus noster oleo vnctus est, non q̃ dolorem vulnerũ mitigaret, sed lętiam tribueret. vnde: Vnxit te deus, deus tuus oleo lętitiæ præ consortibus tuis. Habent & dæmones simulatam olei lenitatem dulcia per hæreticos pollicentes, quę in amaritudinem vertuntur. vnde: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meũ. Ab vnctione vnctus. id est Christꝰ dicitur: Vide ergo quãtũ Ierusalẽ profecerit, quę vncta oleo spirituali Christi nomen acceperat. vnde de Abraham: Nolite tangere Christos meos.

☞ Et vestiui

a ¶Hiero. Vmbilicus quo. f. fœtus alitur in ventre, sicut arbores & virgulta per radices humore terræ nutriuntur occulto.

a bilicus tuus, & in aqua non
b es lota in salutem, nec sale
a ¶Etiam Saluator pannis infantiæ inuolutus est. & omnis qui nascitur protectior ne dei indiget.
salita, nec inuoluta pannis. b
¶Ideo. a ¶Deo offenso.
Non pepercit super te ocu c
¶ Lxx. Tous. ¶Saltem.
lus meus, ut faceret tibi u
¶Quamor.
num de his misertus tui, sed d
a ¶Pro iniquitate tua. ¶Oremus, ne pro iniquitate abiiciamur super faciem terræ, vbi lata & spaciosa via est, quæ ducit ad mortem.
proiecta es super faciem ter
ræ in abiectione animæ tuæ, e
a ¶Notandum autem, quod nullus quando nascitur quidquam actuale committere potest, nisi tunc hi tempore, quando sapiens generatio, fide credentis assumitur.
¶Tamen.
in die qua nata es. Trans f
a ¶Reatu. f. mortalium criminum.
iens autem per te, uidi tẽ con g h
culcari in sanguine tuo. Et i
¶Vocauit. f. tribuens pœnitentiam.
dixi tibi, † cùm esses in san
¶Conuersa.
guine tuo: Viue. Dixi in k l
¶Quamuis.
quam tibi in sanguine tuo:
a ¶Omnium rerum abundantia.
Viue. † Multiplicãtam qua m
a ¶Quasi benedictione Iacob. de quo: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni.
si gẽrmen agri dedi te, & n
multiplicata es, & grandis
a ¶Vt posses dicere, introduxit me rex in cubiculum suum.
effecta: & ingressa es, & per o p
a ¶Tempus pubertatis. b ¶Ornatum.
ueneisti ad † mundum mũ
a ¶Honeste adolescentularum maturitas indicatur.
liebrem. Vberã tua intu q
muerunt, & pilus tuus ger r
¶Quamuis nubilis.
minauit, & eras nuda & s
d † confusione plena. Et transt v
a ¶Magna clementia peccantem rursus inuitat.
iui per te, & uidi te: & ecce x y
a ¶Quando marito poteras sociari.
e tempus tuum, tempus a
f a ¶Dei scilicet. b ¶Miseretus tui.
z mantiũm. Et expãndi ami a
ctum meum super te, & o
¶Nuditatem.
h perui ignominiam tuam.
¶Ideo.
i † Et iurauí tibi, & ingressus b
a ¶Vt mihi potius q̃ cæteris fungaria amatoribus.
sum pactũm tecum, ait do
a ¶Meo coniugio copulata.
minus deus. Et factã es mihi, c
a ¶Ideo b ¶Vnde Isaias: Si abluerit dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit.
c ¶Baptismatis.
d ¶Hic emorroissam lauit. d
et lãui te ãqua, & emundãui
a ¶Non sufficit aqua lauare & mundare sanguinem.
k sanguinẽ tuũ ex te. Et unxi e

ombilicus, per quem fœtus attrahit alimentum à matre quamdiu est in vtero eius, & post lauatur à sanguine: & salitur ad desiccationem & obturationem abscisionis, & innoluitur pannis; quia pueri de nouo nati aliter non possent nutriri. Dicitur autem hîc, q̃ talia non sunt facta ppter Iudaico prædicto, in ortu suo. Et per negationem præcisionis vmbilici intelligit q̃ ille ppe tunc non fuit totaliter ab idololatria separatus. Quod patet ex hoc, q̃ citò post hoc vitulũ cõflatilẽ adorauit. Per negationem autem lotionis, defectus verę cõtritionis de præteritis: Per negationem salis, defectus sapientię salutaris.

b ¶Nec inuoluta pan. scilicet virtutum.

c ¶Non pepcit super. Quia Aegyptij populum illum valde durè tractauerũt in Aegypto, & post exitum psequuti sunt ad mortem, Exo. xiiij. d ¶Sed ,iecta es. Quia ex vna parte conclusi erãt deserto, ex altera mari, vt habetur ibi. e ¶In abiectione ani. Ex hoc enim credebant Aegyptij eos facilitèr interficere, & ita fuisset, nisi deus sua misericordia impediuisset. f ¶Transiens aut. Hîc consequenter ponitur misericordia dei educantis, ornãtis, & desponsantis. Primum ponitur cùm dicitur: Transiens autem per te. Non quia in deo sit motus, sed quia scriptura loquitur de deo ad modum hominis transeuntis per viam, & puero à matre derelicto compatientis. ideò subditur.

g ¶Vidí te. oculo misericordię. h ¶Conculcari in sang. tuo. i. propè effusione sanguinis tui modo prædicto. i ¶Et dixi ticùm esses in tali periculo. k ¶Viue. Quia seruaui vitam tuam per mare rubrum te deducendo. l ¶Dixi inquã tibi. Repetitio est eiusdem ad maiorem expressionem.

m ¶Multiplicatam. qua. germẽ. multiplicando in diuitijs & prole. n ¶Et grandis esse. Loquitur enim de populo Israel ad modum puellæ per nutritionem ad augmentum deductæ. o ¶Et ingressus es. f. tempus pubertatis, & facta es nubilis.

p ¶Et peruenisti ad mun. i. ad tempus q̃ solent puellę nubiles ornari. q ¶Vbera tu. Tempore enim pubertatis intumescũt vbera & pili germinant. Et ideò subditur:

r ¶Et pilus tuꝰ germina. s ¶Et eras. Hîc secũdò ponitur pietas ornantis & desponsantis: Cuius ornatus ostenditur. primò necessitas, cũ dicitur: Et eras nuda. virtutibus. Et per consequens. t ¶Confusione plena. Turpius est enim mulieribus nudas esse, quã viris. v ¶Et transiui. cõdescendẽdo nuditati tuę. y ¶Et ecce tempus tuũ tempus. Quia ostendi tibi dilectionem spõsi ad sponsam. z ¶Et expandi ami. meũ. scilicet nubẽ contra æstum solis te, pregẽtẽ. a ¶Et operui igno. dãdo tibi libertatẽ cõtra ignominiã seruitutis, q̃ seruieras in Aegypto. b ¶Et iurauí tibi. id est accepi te in vxorẽ in Sinai dando tibi legem.

c ¶Et facta es. obligata & alligata præ cæteris populis. d ¶Et laui te aqua, & mũdaui sanguinem tuum ex te. mundando te à peccato idololatriæ erga virtutum consortem. e ¶Et unxi te oleo. gratiæ meæ.

☞ Et vestiui te

*a ¶Et in aqua non es lo. Sed magis maculata per actũ peccati. v ¶Et transiui per. Hîc ponit dei misericordia vocãtis ad gratiam. ideò subditur: x ¶Vidí te. oculo clementiæ. y ¶Et ecce tempus tuũ. vbi ponuntur multa generis ornamenta, p quæ significantur virtutes & spũsancti dona, quæ cum gratia infunduntur, post quæ subditur:

*Et egressum

Moraliter

☞ a ¶Et uestiui te discoloribus. Hiero. varijs ceremonijs legis
E secundum. Lxx. quibus intenta idola fugeret. hęc sunt varia vesti
Gen. 37.c. menta Ioseph, qbus nisi prius nudassent fratres, eũ non vendidis-
Psal. 44.c. sent, de quibus: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato
Eph. 4.f. circundata varie. vnde: Induite nouum hominem &c. Et alibi:
Col. 3.b. Induimini ergo viscęribus misericordiæ,
bonitatis, humilitatis, mansuetudinis, pati-
Exod. 39.a. entiæ: quid hac varietate pulchrius? Ponti-
Heb. 9.b. fex quoquè semel in anno sanctasanctorũ
ingressurus varijs vestibus vtebatur. Siqui
dem diuiriæ hanc varietatem vestium non
faciunt, sed sanctitas & virtutum diuersi-
tas: alioqui Pharao & Nabuchodonosor
hæc vestimenta habuisse scriberentur, &
non Ioseph peregrini & pastoris filius.

†ferico. b ¶Et calciaui te. hya. &c. Hiero.
Sap. 18.c Philo disertissimus Iudeorum hyacinthũ
in vestibus pontificis aeri comparat: in quo
cælestia significari putat, nec prius calcia-
Matt. 10.b. tur quàm aqua lauetur. vnde & Apostolis
†circulum quibus præcipitur excutere puluerem de
naribus tu pedibus suis, lauantur pedes. Et in Canti-
is, vel fron cis: Laui pe. meos quomodo inquiã? Moy
talia super si quoquè & Iesu naue præcipitur vt sol-
faciẽ tuam. uant calciamenta: quia locus in quo stant
Can. 5.b sanctus est: vt cùm loti fuerint pedes, & ip-
Exo. 3.b. si omni sorde purgati; hyacintho calciati
Iosue. 5.d. (qui est aerij coloris) gradiantur obuiam
domino in aera & festinent ad cælestia re-
gna. c ¶Cinxi te byisso. &c. Hiero. De
qua in veste pontificis tenuissima fila te-
Prou. 31.c. xuntur, de qua in prouerbijs: Mulier duas
chlamydes facit præsentis scilicet seculi &
futuri. Bysso acciguntur renes quoties pin-
guia libidinis incentiua extenuanda sunt.
Eph. 6.c. vnde Apostolus: State ergo succincti lum-
F bos vestros & cætera. Et dominus in Euan-
† multico- gelio: Sint lumbi vestri præcincti, & lucer-
loribus næ ardentes in ma. ve. Nisi enim lumbo-
Luc. 12.c. rum fluenta astringamus, lucernas in ma-
nibus habere non possumus. Et dominus
Iob. 38.a. ad Iob: Accinge sicut vir lumbos tuos.
Exod. 12.b. Agnum comesturi calciati pedes, tenentes
baculum, stantes in Euangelij veritate, &
ad sanguinem Christi præparati: lumbos
succinctos habere dicuntur. Qua zona mor
4. Reg. 1.b. tificante lumbos Elias quoquè & Iohan-
Marci. 1. a. nes baptista accinguntur. de quibus: Lum-
Psa. 37.b. bi mei impleti sunt illu. d ¶Et indui
te subtilibus. &c. tenuissimis scilicet. Et
pulchrè, quia incrassatum erat cor populi.
Sap. 7.c. vnde in libro Sapientiæ: Spiritus sapientiæ
secũ Lxx. tenuis & immutabilis dicitur, & panis an-
Exo. 16.g. gelorum id est manna tenuissimum fuisse
memoratur. e ¶Et torquem circa
collum tuum. &c. Hiero. Puto hic tor-
quem appellari, ex varijs gemmis in pectus
mulierum monile descendens, qui est orna-
tus pulcherrimus fœminarum.
f ¶Et dedi inaurem super os tuum.
Circulos scilicet inauribus similes qui so-
lent à frontibus mulierum pendere & na-
ribus vel ori imminere. Inaures pro similitudine vocat, vt scili-
2. Cor. 2.g. cet Christi bonus odor sumus deo, securè dicat.
g ¶Et coronam decoris. &c. Hieronym⁹. Nomen scilicet
Ineffabile dei omnipotentis, quod quatuor literis scribitur, & apud Iudæ-
nomen dei os ineffabile dicitur: quod erat in lamina aurea super caput sacer-
dotis, quia nomen eius non potest dici, cuius maiestatem etiam
Act. 17.c. Gentilitas non ignorat. vnde in Athenien sium ara scribebatur
ignoto deo. h ¶Similam & cætera. Hiero. Vt comedat
Ierusalem similam, mel & oleum: vel per partes vt pleriquè pu-
tant: vel commixtione trium: dulciorem panem qui de cælo de
scendit; Et sub tribus nominibus, vt quidam putant, sacramen-
tum signat trinitatis: non quòd alia & alia substantia sit, sed di-
uersis similæ & mellis & olei nominibus patris & filij & spiritus
sancti vna dulcedo monstratur. i ¶Et profecisti in re-
gnum & cætera. Hoc in Lxx. non habetur: quia Alexandriæ
in Græcũ

a ¶Lxx. varijs ¶Quod mulieri, non viro
consentit.

a te oleo & uestiui te discoloris a
a ¶Vnde: Calciati pedes in præparatione e-
b bus, & calciaũi te hyacintho. b
c Et cinxi te byisso, & indui te c d
a ¶Lxx. Tricapti: quod nomen & ipsũ fixere
runt: Sicut sæpe nouis rebus noua inguntur
nomina, quod. t. pilliorum tenuitatem habere
credantur.
† subtilibũs, & ornaui te orna
a ¶Generale, cuius quasi species supponit. b ¶Bona opera.
mẽto. Et dedi armillas in ma d
e nibus tuis, & torquem circa e
f collum tuũ, & dedi † inaurem f
a ¶Super nares tuas. b ¶Ne audias iudicium
fungunis. ne inuidis vel detractoribus mi
scearis.
super ŏs tuum, & circulos aus g
a ¶Omnipotentis dei nomen. vnde: Signa-
tum est super nos lumen vultus tui domine.
De hac corona dicit apostolus: Reposita est
mihi coro na iustitiæ. ¶Alis decoram-
h ribus tuis, & cŏronam deco h i
ris in capite tuo. Et ornata es
¶Sapientia. a ¶Eloquentia. b ¶Ne gra-
uaretur decor contagio grauis pallii.
auro & argẽto, & uestita es
a ¶Iuxta Symmachum, quod supra subtile, hic
polymitum.
byisso & pŏlymito, & multis
a ¶Post vestimenta cibos procurat. ¶De
qua: Nisi granum frumenti cadẽs in ter. &c.
b ¶Spiritus sancti dona dulcia.
k † coloribus. Similã & mel k
a ¶Patris gratiam, quę lassos sustentat & re-
ficit, lumen nutrit vnde lucerę accendantur
in tabernaculo dei. b ¶Sic. c ¶Tali cibo
& oleum comedisti, et decora l
a ¶Ponderose. ¶Vt nihil possit addi.
b ¶Post.
facta es uehemẽter nimis. Et m
a ¶His donis. b ¶Quia ciuitas magni re-
gis. de quo: Deus iudicium tuum regi da. &c.
Et: Astitit regina a dextris tuis. c ¶Vt de
te omnes Gentes loquerentur.
prŏfecisti in regnũm, & egrẽs n
sum est nomen tuum in Gen o
¶Quam dedi. ¶Mea largitate.
tes propter speciẽ tuam, quia p
a ¶Non mo. b ¶Vnde: Nisi dominus ædi-
ficaverit domum, in vanum laborauerunt qui ædi-
cant. Nisi dominus custodierit ciuitas, frustra vigilat cu-
stos. cæt.
k perfecta eras in dẽcore meŏ, q
quem posueram super te, di r
a ¶Grande discrimen non in dei clementia,
sed in suo decore considere quanto quisq;
sublimior, tanto magis timeat.
cit dominus deus. Et hãbens s
l fiduciã in pulchritudine tua,

in Græcum sermonem scripturas ex Hebraica veritate vertere
tes timuerunt hoc edere, ne regem Aegypti viderentur offendere,
re, si dicerent à deo regnum Israel debitum esse. Solos nanque
Moysi libros magis eruditi ab eis translatos putant. Hiero. Qui
de Ierusalem dicimus: ne in singulis habeamus, & tædium lectio-
ribus ingeramus, ad ecclesiam semel reuer-
mus: Si enim iuxta apostolum Ierusalem
mater nostra est: & mater nostra ecclesia est
& Ierusalem ecclesia est. k ¶Perfecta
eras & cætera. Non est volentis neque
curẽtis, sed. do. mi. Cùm omnia fecerimus dicẽ
mus, quia serui inutiles sumus, quæ debui-
mus facere fecimus: non quòd ex bonitate
dei liberum tollamus arbitrium, sed ipsius
bertas dominum debeat habere adiutor.
l ¶In pulchritu. tua. &c. Hiero. Do-
mones solitos contemnunt cibos, propte
na desiderant alimenta. vnde: Ecce omnia
cæ. Non vult quemlibet decipere Satanas
regem electum, à domino, Iudam apostolo
lum festinat supplantare, non ergo mirabi
damus in pulchritudine nostra. In pul
chri. tua. Non dei libertatem potemus
esse nostram virtutem. vnde: Ne gloriet
in crastinũ, nescis enim quid ventura pariat.

☞ Vtem

Nicolaus de lyra.

☞ a ¶Et uestiui te discolori. &c. Re
ista ornamenta intelligitur tabernaculum
fœderis quod præcepit sibi fieri in signũ
reconciliationis post adorationem vituli
conflatilis. Cortinæ verò tabernaculi erant
pluribus coloribus decoratæ.
b ¶Et calciaui te hyacintho & cæ
tera. Per hoc intelliguntur summi sacerdo
tis ornamenta, qui erat inthiturus ad orã
dum pro toto populo. c ¶Et indui
te subtilibus. &c. Ornamenta enim pon
tificis fuerunt valde subtiliter facta, vtpo
tet Exod. xxviij. d ¶Et dedi armillas
& cætera. Quia manus eius fuerunt con
secratæ. e ¶Et torquem circa col
lum tuum. &c. id est rationale iudicij
quod erat in pectore summi sacerdotis.
f ¶Et dedi inaurem & cætera. id est
ornamẽtum legis quod debet esse in ore sa
cerdotis. g ¶Et circulos in auri
bus tuis. &c. id est duos lapides onyches
nos in superhumerali existentes sub au
bus summi sacerdotis ex vtraque parte.
h ¶Et coronam de &c. id est mitram
in capite sacerdotis. i ¶Et ornata es
auro &c. Omnia enim ista erant in orna
mentis, & vestibus pontificis. k ¶Simi
lam & mel & oleum come. Omnia ista
dedit deus populo in abundantia, quo
ducendo eos in terram promissionis, quæ
dicitur manans lacte & melle, Exo. 3.
l ¶Et decora facta es. Superata Cha
naanis. m ¶Et profecisti in re. Tempore
Dauid & Salomonis. n ¶Et egressum est
nomẽ. Omnes enim reges terræ desiderabãt videre Salomonẽ &
eius sapientiam audire. o ¶Quia perfecta. . quia ista nõ habue
sti ex te vel ex meritis tuis, sed ex mera gratia mea. p ¶Et habẽs
fiduciam in. Hîc consequenter ponitur vitium fornicium. Po
pulus enim Israel ingratus de bonis prędictis tamẽ mulier fornã
caria & adultera expositus est oĩbus idololatrijs. Iõ diuidit in duas
partes: qa priò ponit idololatriæ culpa absolutè, secò cõparatiuè,
ibi: Ecce ois. Prima in duas: qa priò ponit culpa, secò pœna, ibi:
Ecce ego. Circa primũ dicitur: Et habens fiduciam in pul.
id est nimis confisa & eleuata de bonis prędictis à me tibi datis.

↩ Fornicata es

☞ n ¶Et egressum est no. tuum &c. per celebritatem famæ,
quæ frequenter est occasio ruinę adeò sequi ingratitudo de bo
bus beneficijs diuinis per pollutionem in multiplicibus peccatis,
cùm dicitur: p ¶Et habens fiduciam. Per mentis elationem.

☞ Fornicata es

Vt eius fieres. &c. Non dei esses, sed eius à quo polluer is: A qui cuncta recipit vicia & dorsum peccatorum spiritum transeuntium suo suscipit gremio, & diuaricat pedes suos omni transeunti. Hic effundit fornicationem suam, & eius incipit sustinere dominatum cuius hospes extiterit.

propter amat tuū.

b Hincinde consu. &c. Hiero. Nostra quoque Ierusalem quæ dicitur visio pacis ab hæreticis scinditur, quando vestium & alterum testimonium de propriis carpentes locis conant assuere his quibus nequit coaptari. vñ suprà. Vę his q cōsuūt cruscalia sub omni cubito manus. Qđ p hibens dās air: Nemo assumit commixturā panni rudis &c. nec mittit vinum nouū in vres veteres. hoc faciunt Nazarei, qui veteris legis obseruantiā Euāgelicę gratiæ coaptarunt. c Et tulisti vasa decoris tui. Dñs præcepit vt fierent thuribula, phialæ, candelabra, arca testamenti: cūcta, vel auro vel deaurata, & alia ex argento quæ olim flauit Ierusalē & conuertit in idola Bēl siue Baal, Chamos, Astaroth, Melcō. Hiero. Spūalit, de auro & argento sanctarum scripturarū idola facimus, quādo gratiā sensus & eloquētiæ hæretica prauitate corrūpimus, & os nostrū in cælum ponimus. d Et fecist. ti. ima. in quibus omnes hæretici fornicātur, dum quisq; putat robustissima quæ fingit, quæ nulla oppugnatiōe subuerti possit. De quibus dicit: Domine in ciuitate tua imagines eorū dissipabis. & alibi: Verumtamen in imagine pertransit homo. Imagines scilicet vt omnē cultum quē acceperat ad vtendum, in blasphemiam verteret. d Et sumpsisti vestimenta tua. Nos quoq; idem facimus, quoties temperantia, prudentia, fortitudine, justicia, & alijs virtutibus hæreticā circumdamus prauitatem: & sic simplices decipimus, vt videntes mella virtutum vitiorum venena non caueant. e Similā & oleum &c. Hiero. Hæc posuit misera Ierusalē in conspectu idolorū suorū, quæ in natura dulcia sūt atq; suauissima, sed dū efferuntur idolis & falsis doctrinis, fiunt amara. f Et tulisti filios tu. Hieron. Nostra quoq; Ierusalem hæretica prauitate supplantata tollit filios suos, qui robustiores in fide sunt: & filias adhuc scilicet in fide infirmas: Aut filios qui mystica cognoscunt, filias quæ simplicem sequūtur historiā, & tradit dæmonibus deuorandos, & cū interficit, viuificare se credit & placare simulacra, quæ eorum occisione saturantur. Vnde: Immolauerunt filios suos & filias suas dę. Et alibi: Effuderunt sanguinem filiorum suorum & filiarum suarū &c.

g Et dedisti illos. &c. Symmachus & Theodotio: Transtulisti. Ethnici enim p ignem, vel paruulos transferunt, vel adultos transire compellunt. h Et ædificasti ti. &c. Describit Ierusalem sub persona mulieris quæ post multa mariti beneficia fornicata à viro recedit; Sic enim à deo recedens adhæret idolis. i Lupanar. Hiero. Libera fronte delinquens. vnde: Peccator, cùm venerit in profundum con.

Aegypti vi.

Nicolaus de Lyra.

Fornicata es in nomine tuo. idololatriæ exposita ex tua malicia non ex defectu meo. b Et exposuisti fornicationem tuam omni transeun. nullam idololatriam quātūcunq; vilem refutans, sed omnē amplectēs. c Et sumēs de vesti. de uesti. &c. ornamenta diuino cultui deputata idololatriæ applicando: & non solum modo ornamenta, sed etiā vasa sacra. ideò subditur: Et tulisti uasa de &c. C

d Imagines masculinas. i. idola, quæ vocantur hīc imagines masculinæ, prosequendo parabolam de meretrice quæ cum masculis fornicatur. Potest etiam hoc dici pro idolo Priapi, quod figurabatur in magnitudine virilis mēbri. Fuit enim quidā iuuenis de Hellesponto habens mēbrum virile valde excessiuum respectu aliorum hominum: propter quod à Gentilibus fuit inter deos reputatus, qui oia insolita credebant aliquid habere numinis: & illud idolum colebant in Iersm: vnde. iij. Reg. xv. dicitur, q̄ rex Asa matrē suā amouit ne esset princeps in sacris Priapi. e Et sumpsisti uestimenta tua multico. ornando te in veneratione idolorum. f Et oleū meū &c. i. illa quæ debebant mihi offerri, obtulisti eis. Oleum enim offerebatur in templo domini ad continuandum lucernas, & thymiama ad cremandum sup altare incensi: & non solum illa quę debebāt mihi offerri, sed etiam illa vnde debebas nutriri obtulisti eis, subtrahens ori tuo ex vehementi idolatriæ desiderio. ideò subdit: g Similā. i. farinam tritici delicatissimam. Priapi ima go

h Quibus enutri. te. i. quæ dedi ad nutrimentum tuum. i Posuisti in conspectu eorum. i. idolorum eis offerendo. D

k In odorem suā. i. vt placares eos tibi. † in cōspectu eorum

l Et tulisti fili. tuos &c. quod est grauius prædictis. m Quas gene. mi. existens mihi desponsata per legis susceptionem: propter quod debuerunt deputari ad seruiendum mihi. n Et immolasti eis. i. dolis. o Ad deuoraudnm. a. i. moriendum pro veneratione idolorū. Hoc enim fiebat specialiter idolo Moloch qđ (sicut suprà dictū est pluries) erat idolū æreū interius concauū, in cuius concauitate fiebat ignis: & cū erat bene accensum ponebatur puer in manibus idoli vbi cremabatur: sed tunc sacerdotes percutiebant timpana: propter quod locus ille vocabatur Topher: quod in latino sonat timpanum, ne parentes puerū offerētes audirent clamorē pueri & dolerent: sed magis gauderent credentes puerū sine dolore ad tolsicem vitam transisse. p Nunqd parua est forni. i. idololatria ista, q. d. non: immo horribilis & maxima, ideo eam replicat, dicens: Immolasti fili. q Et post omprædictas. r Non es recorda. die rum adole. tuæ. i. vilitatis & abiectionis, in qua eras quando in principio accepi te, sicut expositum est suprà eodem capi. † quietis

s Et ac. post omnem ma. tuā uæ uæ tibi. id est punitio ab Assyrys & iterum à Chaldæis. t Et ædificasti tibi lu. a. tem pla pro idololatria. v In cunctis plateis &c. cætera. Id est in locis communibus, vbi plures possunt conuenire.

x Et abominabilem fecisti decorē tuum. quem ante habebas: Loquitur em de populo sub methaphora meretricis quæ ex continuatione & frequentia meretricij turpis redditur & abominabilis. † excelsa.

Et formica

* a Fornicata es &c. vbi ponitur multiplex locutio ad expositionem maioremultitudinis peccatorum & ingratitudinis erga deum, qa tñ quādiu viuit peccator in præsenti, semper potest ad deum reuerti: ideo subditur versus finem capituli. Et recordabor ego pacti mei &c. Moraliter

---

Ideo.

fornicata es in nomine tuo: & a
exposuisti fornicationem tuam b
Non dei.
omni transeūti, ut eius fieres. Et c
a Hiero. De Ierusalem sic potest accipi, omnia scripturarum præcepta legis, & diuinitas omnium rerū abiecturam idolis deputauit. b Quę de illi. sumens de uestimentis meis, feci
b
sti tibi excelsa † hincinde consuta: & fornicata es super eis, sicut
a Ab alijs Gentibus, quæ enim a principio idolis seruierunt minus rea sunt.
non est factum, neq; futurū est. d
Et tulisti uasa decoris tui de auro meo † & argento meo, quę de e
a Nos vnum habemus virum, & vnam venerabimur imaginem inutilibus. & omnipotēs dei
di tibi: & fecisti tibi imagines d
masculinas, & fornicata es in
eis. Et sumpsisti uestimenta tua e
a As operuisti illas.
multicoloria: & uestita es eis.
a Vt supra. b Non tuum. c As incensum, de quo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.
Et oleum meum & thymiama f
meum posuisti † coram eis, &
a Lxx. Panes propositionis. f. quos deo subemur offerre.
panem meum quem dedi tibi, si- g
a Scripturarum sensum purissimū. b Quod gustauit Ionathas, & illumin ati sunt oculi eius & confortatus est.
milam & oleum & mel, quibus h
enutriui te, posuisti in cōspectu i
Idolorum. Idolis.
eorum in odorem † suauitatis. k
Illud aliud.
Et factū est, ait dominus deus:
Et tulisti filios tuos & filias tuas l
a De quibus dicitur: Filios enutrui &c.
quas genuisti mihi, & immola m n o p
visti eis ad deuorādum. Nunquid
parua est fornicatio tua? Immo q
a Vnde: Filius meus primogenitus Israel. Lxx. tuos, quos. f. de fornicatione generati.
iugulasti filios meos, & dedisti illos r
† consecrans eis. Et post om- s
nes abominationes tuas & for- t
nicationes, non es recordata di u
erum adolescentiæ tuę, quando
Et re operui.
eras nuda & † confusione plena, x
a Et tani & copulati te mihi.
conculcata in sanguine tuo. Et y
accidit post omnem maliciam
a Duplex maledictio. vnde Iohannes: Væ super omnes habitatores terræ.
tuam: uę uę tibi, ait dominus de z
Quasi meretrix. a Hæc omnia de singulis possunt intelligi si vicijs paruerunt.
hac
us. Et ædificasti tibi † lupanar & b
a Lata enim & spaciosa via quæ ducit ad mortem. Omnibus communis.
fecisti tibi † prostibulum in cūc
ctis plateis. Ad omne caput uiæ d
a Vt nulla peccati genera derelinquat.
ædificasti † signum, prostitutionis e
tuæ, & abominabilem fecisti de f
a Quo significetur locus fornicationis.
a Anima, quia a deo fornicata. b As diuaricasti. c Suppeditando tentationibus vitiorum.
cōrem tuum. † Et diuisisti pedes

☞ a ¶ Aegypti uici. Hiero. Vnde sanctę paruularũ carniũ dicit, E quę in eo quotidie decrescũt: & p virtutes attenuatę nõ dicũtur caro, sed spũs, vñ: Sitiuit ad te de⁹ aia mea, cẽ caro. Psa.62.a. 1.Cor.5.b. multipliciter tibi caro mea. Inde Corinthi⁹ fornicator traditur in interitũ carnis, vt spi ritus saluetur. de hac carne dicitur: Ois caro fœnũ, & ois gl̃a eius q̃si flos &c. De hac di- 1.Pe.1.d cit Apostolus: Caro & sanguis regnum dei 1.Cor.15.f. nõ possidebũt. In Genesi quoq; dicit: Nõ p- Gene.6.a. manebit spũs me⁹ in homibus, qm̃ caro sũt. Roma.8.b Qui in hac carne sũt, deo placere nõ possũt. Luc.3.b. Alia est sanctorũ caro, de qua dicitur: Vide bit oms caro salutare dei. Aegyptij dicunt magnarũ carniũ, vel ob turpitudinis magni tudinẽ, vel ob pctorũ deformitatem. b ¶ Et extendã. Vt peccata tua puniẽdo visitẽ. Psa.88.e. vnde: Visitabo in virga iniquitates eorũ. Et notãdũ, q̃ qñ man⁹ dei ad pbationẽ mittit adpœnas peccantiũ extenditur. vnde: Mit- † diminuã statutum cibumtibi. te manum tuam &c. ¶ Hiero. Nostra quo- Iob.2.b. quẽ Ierusalem, si præterierit ceremonias †volũtati. dei, & extenta fuerit manus eius super eam, ablata legis obseruantia traditur filiabus Palestinæ, non filijs. Nequẽ enim prius for tioribus supplicijs tradimur, sed iuxta pec catorum qualitatem minoribus, vt correc ti in minoribus maiora cruciatuum tor- menta vitemus. Philisthim̃ id est Palesti- F ni, prima literarum parte mutata, interpre tatur cadentes poculo siue fractura, per quod significatur nos tradendos aduersa- rijs potestatibus, quæ biberunt de calice Babylonis: & corruerunt, quarum opera peruersa sunt: tantaquẽ miserę Ierusalem erit correctio & ignominia vt erubescant etiam dæmones in nostrorum magnitudi- Gen.15.d. ne peccatorum. Palæstina vicina Aegypto est. vnde dominus ad Abraham: Dabo tibi omnem terram à fluuio Aegypti vsquẽ ad flumen magnum Euphraten: vt scilicet ex vna parte Aegyptios, ex altera habeat Assy- † Quã im- rios, cum quibus in posterioribus dicitur. becillum ẽ fornicata. c ¶ Et fornicata es. &c. cor tuum: Hiero. Secundum tropologiam ab alijs ad Tropo. alia peccata sæpe transimus: & nec sic fa- tiamur, sed quasi longo fune & corrigia vi- † dominiũ tulæ peccata trahimus & fornicationem sui habẽtis. nostram multiplicamus in terra Chanaan (quæ interpretatur fluctuatio) cum Chal- dæis: qui & ipsi nobiscum sonant quasi dæ monia, & pedes habemus in salo, nec vn- Psal.39.a. quam dicere possumus. Statuit supra pe- tram pedes meos & cætera. Hæreticorum quoquẽ prauitatibus subijcimur, qui ha- bent similitudinem dæmonum, vel ipsis Eph.6.b. dæmonibus. De quibus dicit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem Moraliter & sanguinem &c. ¶ Hiero. Moraliter. Hoc ad omnem animam potest referri, quæ re- licto cultu dei, vicijs se luxuriæq; permit- tit, nec in seculari vita quam sequitur fœli- citer agit, sed & mundi & religionis diuitias perdit & se vltrò amatoribus ingerit. Est & alia fornicatio spiritualis, quando de- serentes ecclesiam, hæreticis iungimur: & lupanar nostrum in capite omnium viarum ædificamus, quibus dicitur: State in vijs, & quærite semitas domini sempiternas, & videte quæ sit via bona, & ambulate in ea: Moysi scilicet, Iesu, Iudicũ & Regum, libris Isaiæ quoque & Ieremiæ & alijs pro- phetis: In omnibus viarum principijs fa- bricat lupanar suum, qui doctrinæ testimo- nijs male abutitur dicens, hoc ait Isaias, hoc Hosee, hoc Moyses, hoc Daniel. Et pul- chrè non in medijs vijs nec in viarum ter- minis ponit lupanar, sed in principio.

di cñ

tuos omni transeunti, & mul- tiplicasti omnes fornicatio- nes tuas. Et fornicata es cum a ¶ Gentilibus. a filiis Ægypti, uicinis tuis ma- a ¶ Turpitudine superans eos. gnarum carnium: & mul- b tiplicasti fornicationem tu- a ¶ Q. ideo fecisti. am ad irritandum me. Ecce c ego extendam manum me- a ¶ Corrigendam. b ¶ Hic constat Iudæos legis obseruantiam amisisse. ¶ Als ius tuum. am super te, & † auferam iu- d a ¶ Non meam. b ¶ Auferetur a vobis regnum dei. stificationem tuam. Et dabo e a ¶ Vrbes vel oppida Palestinæ. te † in animas odientium te fi- f liarum Palestinarum, quæ e- g rubescunt in uia tua scelerata. a ¶ Sicut cum Aegyptijs, qui & ipsi vicini tui. Et fornicata es in filiis Assy- h a ¶ Ideo vtrisq; traditi sunt, quia vtrorumq; simulacra coluerunt- riorum, eò quòd necdum fue- i ris expleta. Et postquam for- ¶ Als satiata. nicata es, nec sic es sedata: & k a ¶ Ingredientes enim Chaldæam quæ est terra Chanaan imitati sunt errores eorum, quorum imperio subiacebant. multiplicasti fornicationem l tuam in terra Chanaan cum m Chaldæis, & nec sic satiata es. a ¶ Medicamine. Q. Quid vltra debui facere tibi? vnde Hosee: Quid faciam tibi Ephra im? quid faciam tibi Iuda? † In quo mundabo cor tuum, n ait dominus deus, cùm facias ¶ Prædicta ¶ Scilicet. omnia hæc opera mulieris me retricis & † procacis? Quia o a ¶ Q. Non in occulto, sed tota liber tate idola coluisti. fabricasti lupanar tuum in cã- p ¶ Lxx. Balim, aras. f. pite omnis uiæ, & excelsum q tuum fecisti omni platea. Nec a ¶ Als, facia. b ¶ Calibda. c ¶ Dissi cilis scilicet rogauit, vt facilius largiretur. facta es quasi meretrix † fasti- r dio augens precium, sed qua- si mulier adultera, quæ super a ¶ Vrata. b ¶ Sibi. uirum suum indũcit alienos. s Omnibus meretricibus dan- a ¶ Bona quæ tibi dederam. tur mercedes. tu autem dedi- a ¶ Hiero. Dæmonibus idolis. vnde in Ho see: Hæc non cognouit, quia ego dedi ei triticum, & vinum & oleum & argentum multiplicaui ei. sti mercedes cunctis amatori- t bus tuis, & dona donabas e- is, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. Fa- ctumque est in te contra con- suetudinẽ mulierum in forni- cationibus tuis: & post te non

Si enim ad scientiã & profunda venerit librorũ, errare non pote- rit. Excelsum quoq; suũ vt basim facit in oñi platea etiam corũ & impiorum lasciuiæ vicijsq; permiscet, etiam inter ipsos hæreticos, cũ ab eis furta deturpata, non habens gratiam, sed contem prui patens: quia facilis fidei pdidit cast. d ¶ Nec fa. es. Hiero. Lxx. Non sunilis ego si meretrix congregans mercedes. Q. Dele- sti quæ accipere debueras. Dæmonum enim quos colis, non protegeris auxilio vanq; presla calamitatibus. e ¶ Omnibus mere- tricibus &c. Hiero. Hæc quoque ad eccle- siam, & ad animas fidelium sunt referen- quæ munera maritalia, aurum scilicet & ar su, argentum in eloquentiam, & vellera que bus turpitudo nostra atque foeditas re- latur) dant amatoribus suis, id est dæmo- bus: vel peruersorum dogmatum doc- ribus, quando asserunt nihil nocentes riam, & corporis genitalia naturaliter costum poscere, cibis omnibus indifferen- ter vti, & huiusmodi. f ¶ Donabas eis, ut intrarent ad te undiquẽ & cæ- ra. Hiero. Omne genus peccati signi- ficat, ne puteret vno contenta, sed sata per peccandi famem sustineat, & con tra iura naturæ omnibus membris turpata vsque ad verticem polluatur.

☞ Quia etiam

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et fornicata es & cætera. Dicit Aegyptijs in idololatria communicãdo ei eis. b ¶ Magnarum carnium. membro rum virilium, p quã magnitudinem metaphorice intelligit idololatriæ magnitudi. c ¶ Ecce ego. Posita idolatriæ culpa, Hic consequenter ponitur pœna. Et dicitur Dicitur in tres partes. Quia primò ponitur pœna succincte. secundò repetitur culpa idololatriæ ibi: Et fornicata es cum filijs Aegypti & cætera. Tertiò reiteratur pœ na magis diffuse, ibi: Propterea. Circa pri mum dicitur: Ecce ego extendam &c. ad te puniendum. d ¶ Et auferam ma sti. tuam. i. templum vbi offerebantur sa crificia pro peccatis Iudæorum: quod per Chaldæos fuit incensum. iiij. Regum. vlti. e ¶ Et dabo te &c. i. ad voluntatem eorũ. f ¶ Filiarum Palæstinæ. id est Gentium de terra Philisthinorum, quæ semper odio runt Iudæos: isti cñ cum Chaldæis vene runt ad destruendum Ierusalem. g ¶ Quæ eru. &c. i. erubescerent facere tam horribi lia quæ fecisti. h ¶ Et fornicata es. Hic ostenditur idololatriæ culpa, cùm dicitur: Et fornicata es &c. communicando idololatriæ eorum, sicut patet de rege Achaz in Regum. xvij. i ¶ Eò quòd nec. i. finem idololatriæ. k ¶ Et mul. i. idololatriam. l ¶ In terra Chanaã. i. in Iudæa, quæ ante fuit dicta terra Chanaã. m ¶ Cũ Chaldæis. Eorum idola colendo in Iudæa. n ¶ In quo mun. cor tu. q. d. tanta etiam mundicia tua, q̃ nõ apparet via mundiciæ in. o ¶ Quia fabricasti lupanar. i. templa pro cultu idolorum, vt dictum est supra. p ¶ Nec fa. es quasi mere. frequentis cubitus. p ¶ Augens precium. sui concubitus. r ¶ Sed quasi mu. adultera. Quia per legem es nulli desponsata. s ¶ Quæ super uirum suum. inducit alienos. &c. ad sui concubitum dando ei præmium, quod est contra consuetudinem meretricum: & hoc prouenit ex magna libidine adulterandi, sicut populus Ierusalem & regni Iudæ dabat dona preciosa ydo- ☞ doribus ydo-

17 a ¶Quia effusum. Hiero. secūdū Tro
A pologi. Omnis anima à domino accipit
pecuniam spūalem. Vnde: Vni dedit, v.
talēta, alij duo, alij verò vnū. Sed si negli
genter eg erit reuelatur ignominia Ieruſa
lem amatorib⁹ dęmonib⁹. ſ. in die iudicij
vel in tempore pniæ quando corripiunt
& prius ſolus deus cernit occulta. vnde:
Et pater qui videt te in abſcōdito reddet
tibi. Et alibi: Scrutans corda & re. deus.
Cū aūt fuerit impletū: Nihil occultū qđ
non reuelet. Et illud: Nolite ante tēpus
iudicare, quoadusq; veniat dominus, qui
& illuminabit abſcondita tenebrarū, &
manifestabit cogitationes cordiū. Et cū venerit, tūc illud Oſee implebit: Circūdederūt me in negatione, & in domo Iſrael in dolo. Et illud: Intendentibus in die, quādo iudicabit deus occulta hominū. Et illud: Ecce homo, & opera eius. ¶Hiero. Omnia hęc p̄ metaphoram adulteræ & homicidę, quę nō ſolū contra virum ſuum fornicata fuerit, ſed & filios interfecerit, dicuntur contra Ieruſalē, quodq; cōgregandæ ſint omnes Gentes contra eam, quarū adorauit idola, & omnia dei munera in cultum eorū conuertit; & deſtruetur templum Baal, & omnes aræ ciuitatis incendio ſubuertētur, nihilq; in ea remanebit. ¶Hiero. Si hæc paſſa eſt Ieruſalē quæ cū idolis fornicata eſt, quid illi paſſurā putamus, quæ ſanguinis Chriſti rea eſt? b ¶Et au. Hiero. quia iā ſecurus ero de caſtitate tua, ſecūdū eos. ſ. qui i bonā partē hoc accipiūt. Alij enim in contrarium accipiūt, vt magnę iræ dei ſit non iraſci, cū ſemel contemptę fornicantē, & illius deſperauerit ſalutē. ¶Hiero. Si hæretici (qui vet⁹ teſtamentum non ſuſcipiunt) reprehendunt, quod iuxta. Lxx. dictū eſt, & cōtra Chriſtū habas me eò q̄ deus non ſolum iram ſuſcipiat, ſed & mœroꝝ & triſtitiæ ſubiaceat: Interrogemus eos, quomodo illud ſuſcipiant, quod certè boni dei mandatū eſt. Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis. Quidquid enim ſuper hoc nobis dixerint, & nos in defenſionem pręſentis ſermonis, in eos retorquebimus.

c ¶Et non feci iuxta. Monſtratur diuina clementia; cùm minores pœnæ maiora dicuntur peccata. d ¶Ecce omnis qui dicit, vulgò. Poſt catalogum vitiorum & correctionem, qua retrahitur ad ſalutem, aptatur ei tritum vulgò prouerbiū: Sicut mater & filia. e ¶Sicut mater. Cethęa, ſcilicet quæ inſaniens, vel inſaniam vertens interpretat, incentiua huius ſeculi, quæ captiuam animam ducunt ad interitum, & à viro ſuo diuidunt id eſt dei verbo. f ¶Sororum &c. Hieron. Sodomæ & Samariæ, quarum altera Gētilem vitam luxuriam deſignat altera hæreticorū †decipulas. g ¶Quæ proiecerunt uiros &c. Dei verbum & doctrinam. Semper enim errantium fluctuans pedes huc illuc̄ diſcurrentes. Circumferuntur enim omni vento doctrinę, de alia ad aliam falſitatem: & cùm in prima fruſtrà ſe ſudaſſe cognouerunt, ad ſecundam tertiamq; tranſcendunt.

¶Mater

Nicolaus de Lyra.

Ædonibus offerentibus ſibi idola Gentium vária. a ¶Propterea mere. Hic reſumit pœna magis diffuſè, cū dicit: b ¶Quia effuſum eſt æs tuum. id eſt diuitiæ

¶Quæ tibi comparetur.

erit fornicatio. In eo enim quòd
¶Quod alię non faciunt. ¶Quod alię faciunt.
dediſti mercedes, & mercedes nō
accepiſti: factū eſt in te cōtrarium.
a ¶Quia. ſ. prędicta feciſti. b ¶Quæ, feciſti & quæ paſſura es.
Propterea meretrix audi uerbum a
a ¶Primum fundamentum hiſtoriæ ante iacimus.
dñi: Hęc dicit dñs deus: Quia †ef- b
a ¶Ac. ¶Vt dares quæ accipere debuerat.
b ¶Quod acceperas a me.
fuſum eſt ęs tuum, & reuelata eſt
ignominia tua in fornicationibus
tuis ſup amatores tuos, & ſup ido
a ¶Quem immolaſti dęmoniis.
la abominationū tuarū in ſanguī- b
a ¶Bonarū cogitationū, q̄s inſerſcit, q̄ ad mala ego inclinat.
ne filiorū tuorū quos dediſti eis:
ecce ego cōgregabo oēs amatores d
tuos q̄bus †cōmixta es, & oēs quos
dilexiſti cū uniuerſis quos oderas, e
Et cōgregabo eos ſup te undiq; f
¶Lege adulterarum
& nudabo ignominiā tuā corā eis g
¶Genitalia.
& uidebūt omnē turpitudinē tuā,
& iudicabo te iudiciis adulterarū, h
a ¶Magnus eſt furor viri cōtra adulteram, & nullo pondę precio redimi.
& effundētiū ſanguinē. Et dabo te i
in ſanguinē furoris & zeli & dabo k
a ¶Seminarium fornicationis.
te in manus eorū. Et deſtruēt lupa
nar tuū, & demolientur, pſtibulum
tuū. Et denudabūt te veſtimentis l
tuis, & auferēt uaſa decoris tui, &
derelinquēt te nudā † plenāq; igno
minia, & adducēt ſup te multitudi m
a ¶Sic oēs cōmuniter ſolent adulteram lapidare.
nē. Et lāpidabūt te lapidib⁹, & tru n
cidabūt te gladiis ſuis. Et cōburēt o p
domos tuas igni, & faciēt in te iu- q
a ¶Vt ſimilia rimeāt. b ¶Quitatum.
dicia in oculis mulierū plūrimarū. r
a ¶Sic. ¶Q. Etiam iratus & vlciſcens miſereor.
Per pœnam tibi prouideo, quia ſic deſines fornicari.
Et dēſines fornicari, & mercedes s
a ¶ Amatoribus.
ultrà nō dabis. Et requieſcet indi- t
¶Cum te amare deſidero.
gnatio mea in te, & auferet zelus u
a ¶Cū a me receſſeris, cū te æternę traſiderim captiuitati.
meus à te, & quieſcam, nec iraſcar x y
a ¶Hoc. ſ. feciſti.
amplius, eò q̄ nō fueris recordata z
a ¶Beneficiorū quæ dedi tibi in adoleſcētia. b ¶Lxx. contriſtabas me. ¶Ad triſtitiam quem de bonis operibus debuiſti ad gaudia prouocare.
diērū adoleſcētię tuæ, & p̄uocaſti a
me in omnibus his. Quapropter a
a ¶Opera tua.
& ego uias tuas in capite tuo dedi,
a ¶Tamen. b ¶Cum ſubuerti deberetis. Maior eſt enim culpa q̄ pœna.
c ait dominus deus: et non † feci iux b
ta ſcelera tua, in omnibus abomi- c
nationibus tuis. Ecce omnis qui d
† dicit vulgò prouerbium, in te aſ- e
ſumet illud dicēs: Sicut mater, ita
¶Aſſimilatio.
& filia eius. Filia matris tuæ es tu, e
¶Dei verbum.
quę proiecit uirū ſuū & filios ſuos, f
& ſoror ſororū tuarum tu, quæ g

eſt diuitiæ tuæ ſunt conſumptę in vicio C
idololatriæ modis prędictis. c ¶Et
reuelata eſt ignominia tua in fornicationibus tuis. id eſt manifeſta eſt vilitas tua in idololatria, & maximè in filiorū immolatione. vt dictum eſt ſuprà. d ¶Ecce ego
cōgregabo omnes amatores tuos. quibus commixta es. communicando idolatriis eorum. e ¶Cum uniuer. &c. id eſt cum Philiſthæis qui ſemper fuerunt odioſi Iudæis, & ecōuerſō. f ¶Et congregabo eos. id eſt in obſidione Ieruſalem. g ¶Et nudabo. i. vilitatem culpæ tuæ manifeſtabo per euidentiam vindictæ. h ¶Et iudicabo. quibus ſecundum legem mors eſt infligenda. i ¶Et dabo te in ſan. i. in effuſionem ſanguinis paſſiuam. k ¶Furoris &c. id eſt procedentem ex furore iræ meæ. & zelo iuſticiæ meæ. l ¶Et denudabunt te ue. tuis &c. id omnibus diuitijs tuis. m ¶Et adducent ſupe te mul. in exercitu regis Babylonis. n ¶Et lapidabunt te lapidib⁹ &c, tunc enim multi de Iudæis fuerunt interfecti lapidibus machinarū. o ¶Et trucidabunt te gladijs ſuis. In captione enim ciuitatis multi fuerunt trucidati gladijs. p ¶Et comburent domuas &c. vt habetur. iij. Regum, vltimo vbi dicitur, q̄ Nabuzardan incendit domum domini & domum regis & domos Ieruſalem per circumitum. q ¶Et facient in te iudi. pœnas iuſtè inferendo. r ¶In oculis mulierum plu. &c. id eſt plurimarum Gentium, quæ erant in illo exercitu. s ¶Et deſines fornicari &c. id eſt idololatra re, quia non vacabit tibi præ nimia tribulatione. t ¶Et mercedes ultra
non da. ſacerdoti. idolo. quia non habebis vnde. v ¶Et auferetur zelus meus. id eſt amor ſingularis, qui eſt viri ad vxorem. x ¶A te. id eſt ſicut repudiata à me. y ¶Et quieſcam: nec iraſcar ampli⁹. Loquitur, ſcriptura de deo tamq̄ de homine, qui non irascitur de quocunq; malo culpæ vel pœnæ ſuperuenienti vxori repudiatæ: & cauſa huius repudiationis ſubditur:
z ¶Eò q̄ non fueris recordata dierum. id eſt beneficiorum, quæ tibi in adoleſcentia tua feci, prout eſt expoſitū ſuprà. a ¶Quapropter & ego uias tuas in ca. tuo. te puniendo, tamen citra condignum, ideò ſubditur: Et non
feci iuxta ſcelera tua. b ¶Ecce Diuiſio
omnis. Hic arguitur malicia populi Iudæ ſub nomine Ieruſalem, & hoc comparatiuè. ſ. ad populum Sodomorum & populū decē tribuum. & diuiditur in duas. quia primò arguitur culpa, ſecundò ſubditur pœna, ibi: Ergo & tu. Circa primum pręmittitur populi Iudæ radix prima. quæ hīc accipiſi pro Gente in terra Iuda habitāte, anteq; filij Iſrael ingrederentur terram promiſſionis, cū dicitur:
Ecce omnis. ad deriſionem alicuius.
c ¶In teallū. te deridēdo. d ¶Dicens: Sicut mater ita & filia eius. id eſt ſicut Gens quæ præeſsit in terra Iuda filios Iſrael fuit fornicatrix ſpiritualiter per idololatriam, ſic populus Iuda.
e ¶Filia matris tuæ es tu. per imitationem. f ¶Quæ proiecit uirum. i. deum per idololatriā. g ¶Et ſoror ſororum. ſ. Sodomę & Samarię, vt exprimit infrà; p̄ quas intelligit populus

L ✠Sodomorū

† diſcoop. ta eſt turpitudo tua

† & diſcoo. pertam. D

† feciſti co gitationē ſup omnibus abo.

a ¶Mater uestra Hieronymus Suprà dixit, pater tuus Amorrhæ⁹ & mater tua Cethæa, hîc cõmutato ordine & numero. Mater uestra. Cùm enim scelera profecerint, scindũtur in partes, & vnione deserta in multitudinem proficiunt, & in turbam quę non potest cum Iesu ad montana conscendere. Sorores autem, Ierusalẽ, Samariã & Sodomã: quarũ altera à dextris, altera à sinistris: etiã secũdũ corpora Iem intelligentiã, & si de tẽplo Ierusalem ad orientem aspicias comprobabis.

b ¶Soror tua. Hiero. Media inter duas sorores Ierusalem, quæ & Iudas dicit, & à Chaldæis in Babyloniam ducta est: quæ multò sceleratius peccauit, q̃ Samaria & Sodoma in tẽplo idolũ adorãs, & pòst dei filiũ interficiẽs. c ¶Sodoma. quæ refert ad Gẽtes. Sodoma em̃ eo tpe non erat, quæ prius cũ Gomorra, Adama & Seboim, diuino fuerat igne deleta.

Tropolo. ¶Hiero. Secũdũ Tropologiã, Samaria & Sodoma. i. hæretici & ethnici sæpe leuiora cõmittunt, q̃ qui putant Ierusalẽ

1. Cor. 5. a. s. ecclesiastici. vñ ad Corinthios: Oino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes &c. Solent hęretici, qui tm̃ vetus testamentũ suscipiũt tres naturas in hoc loco intelligere, spũalem, aĩalem, terrenã: Et spũalem ad Ierusalẽ referũt: Animalẽ ad Samariã: Et terrenã ad Sodomã: quos breuiter interrogam⁹, quomõ tres naturæ. spũalis, animalis, terrena: quę in

F ter se diuersę sunt, vnam matrẽ & vnum patrẽ habeãt? quod figmento eorum nõ congruit. Et qũo animalis & terrena natura iuxta hunc prophetã restituãtur in antiquũ statũ, id est spũalẽ? hoc em̃ rationibus eorũ contrarium est. Quòd Samaria hæreticos significet, & in Hosee, & in multis aliis, & in hoc præcipuè testimo-

Amos. 6. a nio probatur: Væ qui despiciunt Sion, & cõfidũt in mõte Samariæ, & vindemia uerũt principia Gẽtiũ. Oẽs em̃ hęretici despiciũt Siõ, quę interpretãt specula. s. ecclesiam: & confidũt in mõte Samariæ, in superbia. s. peruersorũ dogmatũ, quę putãt esse sublimia: quibus vindemiant atq; populantur principia Gentiũ, potẽtes. s. ad

†eam

Num. 14. d errorẽ ptrahũt. d ¶Viuo ego. absolutè dicit, excellenter. In veteri testamento

Iohã. 13. b. hoc iuramentũ. In nouo: Amen amen dico vobis. vnde: Deus Abrahã, deus Isaac,

Mar. 12. & deus Iacob. nõ est deus mortuorum,

Psal. 114. b. sed viuorũ, & alibi: Placebo domino in regione viuorum. Sicut nemo absolutè dicit bonus, nisi sol⁹ de⁹ q̃ cuis dicatur arbor bona, homo bon⁹, pastor bonus, seru⁹ bon⁹

Luc. 18. d. vñ: Nemo bonus, nisi solus deus. Sic angeli & cæterę virtutes, patriarchę, prophetę, & Apostoli, q̃uis viuẽtes, compararatione

Psal. 88. g. omnipotentis dei mortui dicuntur: Quis est homo iste, qui viuat

2. Tim. 6. c. & non videbit mortem? vnde Apostolus de deo: Qui solus habet immortalitatem. & lucem habitat inaccessibilem. ¶Hieronymus. Iuramento describens Sodomæ & filiarum eius scelera, primum ponit superbiam diaboli proprium & primum pecca-

1. Tim. 3. b. tum. vnde Apostolus, Ne inflatus superbia in iudicium incidat diaboli, propter quam scilicet de cælo cecidit. Superbis enim de⁹

Iacob. 4. b. resistit, humilibus autem dat gratiam. e ¶Superbia &c. Peccatum Sodomiticum est. & propter hoc sequitur dei obliuio:

Deu. 8. c. quæ præsentia bona putat esse perpetua, & nunc̃ sibi indigendum. vnde in lege: Attende ne comedens & habitans & saturatus ædificatis optimis domibus, habensq; ouis & boues, argentum

Pro. 30. b. & aurum, obliuiscaris domini dei tui. vnde Salomon. Diuitias & paupertates ne dederis mihi, sed tantùm victui meo tribue necessaria. f ¶Saturitas panis. Hiero. Superbiæ seminarium est saturitas panis. abundantia rerum, & ocium. Vel secũdũ. Lxx.

Lucæ. 16. c. deliciarũ luxuriçq; abũdantia. Diues ille Euangelicus non aliud peccasse memorat, nisi q̃ operibus & diuitijs affluens, in tantam erupit superbiã vt manũ nõ porrigeret indigẽti Lazaro, cõditiõis suę oblitus, vt ne hoc quidẽ qd' ꝓficẽdum erat, daret misero, vñ

Luc. 14. c. alibi: Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

g ¶Et ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno &c.

proiecerunt uiros suos & filios suos. Mater uestra Cethæa, & pater

a ¶Quia prius peccauit, & ab Assyrijs prius in captiuitatem ducta est.

b uester Amorrhæus. Et sõror tua maior Samaria, ipsa & filię eius, quæ habitant ad sinistram tuam, Soror autem tua minor te, quę ha-

¶Gentes.

c bitat à dextris tuis, Sodoma & fi-

d liæ eius. Sed nec in uiis earum ambulasti, neq; secundum scelera ea-

¶Quia vel paxillum. ¶Ironice.

e rum feciste. Pusillum min⁹ † penè sceleratiora feciste illis in omnibus

¶Operibus, cogitationibus.

f uijs tuis. Viuo ego dicit dominus deus, quia non fecit Sodoma sor tua, ipsa & filiæ eius, sicut feciste tu & filię tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, su-

g perbia, saturitas panis, & † abun-

h dantia & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebãt. Et eleuatę sunt, & fecerũt abominationes coram

i me, & abstuli eas sicut uidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed uicisti

a ¶Non simpliciter, sed comparatione tui. Sicut illud dicitur: Defendit nec iustificatus ab illo.

†eas sceleribus tuis, † & iustificasti

k sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es.

l Ergo & tu porta confusionem

m tuam, quæ uicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis.

no &c. Hieroynmus Alĩ, delitię iuxta illum sensũ in desiderio est anima hominis otiosi. Semper enim est aliqd agendũ, nec nostri pectoris manu cessante malarum cogitationum scãbies cupetur. h ¶Et Samaria dimidium. Hieronymus Sermone est sciens voluntatem domini sui, & non faciens, va. m. Et: Potenter tormenta patientur, i ¶Potenter con. Secũda post naufragiũ tabula est cùm peccaueris erubescere, ne audire. Fr. cies meretricis facta est ibi: no. e. Porro confu. Hiero. vt propria. s. temperata conscientia, & nunc voluntate spũali stine cruciatum, ne sustineas in perpetuũ. k ¶Quæ uicisti. Hieronymus. Lxx. Quæ corrumpis (als corrupisti) sororem tuas, tuo exemplo. s. ad maiora peccata prouocando, velut si sacerdos male uiuens, & opere dignitatem deturpans exemplo laicos corrumpat. vnde Quinta Vers. dalizauerit vnum de pusillis istis &c. ¶Et

Nicolaus de Lyra.

✠Sodomorum, & populus decem tribuum. a ¶Mater uestra Cethæa. ut exponitur vt suprà. b ¶Et soror. Maior enim fuit populus decem tribũ, q̃ populus regni Iudæ. c ¶Et filiæ. id est aliæ ciuitates & villæ quarum Samaria erat metropolis. d ¶Quæ habi. Sunt enim in aquilonari parte respectu Ierusalem, quę pars aquilonaris etiã vocatur hîc sinistra, eò q; ab aquilone † flare nerunt super Ierusalẽ multa mala. Ieremię. i. c. Ab aquilone pandetur omne malum. e ¶Soror autem tua minor te. q̃ populus Sodomæ minor fuit q̃ Iudæ. f ¶Quæ habitat à dextris tuis. quia declinat versus meridiem respectu Ierusalem: & sic dicitur hic dextera seu pars opposita sinistra. g ¶Sed nec in uijs earum am. &c. sed in prioribus. h ¶Pusillum minus penè &c. Quod exponit Rab. Sa. sic. Si feciste tria mala & non maiora, parũ reputaremur ex hoc aliter autem legitur interrogatiuè. Pusillum minus &c. quasi dicat non tàm multò maiora mala feciste &c. Et hoc concordat literæ sequenti, cũ dicitur: i ¶Quia no. Et hoc declarat cõsequẽter, cùm dicitur: k ¶Ecce hæc &c. superbia. de spe sumendo. l ¶Saturitas pa. delicioso viuendo. Nomine enim panis intelligit omnis cibus in scriptura. m ¶Et abundantia. diuitiarum malè acquisitarum. n ¶Et ocium. à bonis opib⁹. o ¶Et manum egeno. per defectum misericordiæ, nõ potentiæ, vt patet ex præcedentibus. Et quia ista ducunt ad vicia carnis potiora, ideò subditur: p ¶Et fecerunt abominationes. exercendo viciũ contra naturam, quod est abominabile. q ¶Et abstuli eas. subuertendo ciuitates illas. Gene. xix. r ¶Sicut uidisti. & te exẽplo eius non castigasti, quod aggrauat peccatũ. In Hebr. habetur: Sicut uidisti. s. iuste fiendum. vnde Gene. xviij. c. dicit dominus de Sodoma & Gomorra: Descendam & videbo, vtrũ clamorem qui venit ad me, opere compleuerint. Peccata autem Sodomæ hîc enumerata non sunt ita grauia de genere sicut est idololatria, quæ cum multis aliis vicijs vigebat in Ierusalem & terra Iuda. s ¶Samaria dimidium peccatorum nuorum non peccauit. quia populus Israhel coluit idola in domo domini posita tempore Manasse. iiij. Regum. xxj. Qui fuit grauissimum, sicut turpissimũ est mulieri, q̃ inducat adulterum ad proprium lectum mariti. t ¶Et iustificasti sorores tuas. non absolutè, sed in comparatione tui, sicut paxillum comparatum ad nigrum dicitur album: & secundum hoc dicit Iudas Gene. xxxviij. d. de Thamar, iustior me est. v ¶Ergo Reprehensa malicia, hîc consequenter subditur pœna: & primò denunciatur comparatiuè secundò absolutè, ibi: Et iacta. Et in vtraq; parte simul ponitur pœnę commminatio & sequens literæ tio. Circa primum dicitur: Ergo & tu porta confusionem tuam. id est pœnam confusibilem. x ¶Quę ui. so. in malis, ✠Ergo

☞ a ¶Et tu confun. Hiero. Post confusionē sequitur ignominia, A ignominiū correctio, correctionem consolatio, & eā salus. Iuxta illud: Tribulatio operatur patiētiā, patientia ꝓbationē, ꝓbatio spem: Spes autē non cōfundit: in futuro. s. quia in præsentiarum Rom.5. sua ꝓ confusionē pctā deleuerunt. vnde: Est cōfusio quę ducit ad mortē, & est cōfusio quę ducit ad vitam. Eccl.4. Spōliquoq; sanctę pctōres hortat sic: Confundantur & reuereanī oēs inimici mei: Philip.3. conuertātur retrosum, & cōfundanī valde velociter. Et in alio loco: Dictu primū Iudi.2. Lxx. iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iustus Prouer.18. accusator sui est in principio sermonis. Quid ergo mirū si ꝓuocaē Ierusalē ad cōfusionē & ignominiā, quæ sorores suas iustificauit peccando? b ¶Et cōuer. Gradis pfectꝰ post cōfusionē & ignominiam quā sibi dei iudicio illatam libēter accepit. Q. d. Irā dei sustinebo, qm̄ peccauit. Promittit ei restitutio in antiquum statū. Sed quia cōparatione scelerū eius, iustificata est Sodoma & Samaria: primū restituitur conuersio vel captiuitas Sodomorū secūdū Aquilā. secūdō captiuitas Samariæ secūdm̄ ꝙdē: Nouissima restituit Ierusalē. Cui ergo est dubiū ꝙ inter tres Gentilē, hæreticū, ecclesiasticum: multō maioriꝭ pœnis dignꝰ sit qui maioris dignitatis est, vñ Petrus: Tps est, vt incipiat iudiciū à domo dei. Et in hoc ꝓ pheta: A sanctis meis incipite, vt. s. extrema Ierusalē sororibus aī cōuersis & reformatis portet ignominiā suā, & confundaē super peccatis suis, & sorores suas cōsolet dū grauius punit. Vel ideō cōfundatur, quia deū ad iracūdiā ꝓuocauit, vñ patet nō esse naturalem, irā dei, sed clemētē & misericordē vicijs nostris ad iracūdiā ꝓuocari. vnde Secūdū duriciā tuā & impœnitēs cor tuū thesaurizas tibi irā in die iræ Rom.2. & reue. m. &c. Et alibi: Misisti irā tuā, & deuorauit eos sicut stipulā. Quod em̄ cōiunctū est & in vno corpore copulat, mitti non pōt: sed qđ extra est, vt lācea, telū, & huiusmodi. c ¶Et soror tua. Hiero. Iudæi inter alias fabulas fabulā de dicunt in aduētu Christi sui. id est Antichristi, & in mille annorū regno Sodomā restituendā, vt sit quasi paradisus dei. & q̄si terra Egypti & Samariā in fœlicitatē pristinā, vt. s. de Assyrijs reuertentibus tant in terrā Iudææ. Decē em̄ tribꝰ captas à Phul & Salmanasar, Iosiæ & Teglathphalasar regibus Assyriorū legimꝰ, & vsq; hodie ibi detinēdas esse captuas. Ierusalē quoq; tunc esse fabricandā, & omnes filias Hiere. ejus, vrbes. s. & viculos & castella quæ sub eius fuerant potestate vt prius floriturās: & ipsam auro & argento & preciosis lapidibꝰ extruendā. vnde Isaias: Constituam iudices tuos sicut prius, & cōsilarios tuos sicut à principio &c. Et Dauid: Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Ierusalem. Et alibi: Aedificabūt ciuitates Iudæ. Illi ita. Nos autem dicimus, ꝙ Sodoma redit in antiquum statum, cū naturæ suæ reddita Gentilis prius & impia anima intelligit creatorem. Samaria quoq; recipit antiquā beatitudinem, hæreticorū errore cōtempto, iuncta doctrinę & fidei Christianę. Et tunc Ierusalem. i. ecclesia reuertetur in statum suum, de q̄ dicitur: Factus est in pace locus eius. Et alibi: Ierusalem quę ædificatur vt ciuitas &c. Et in Apostolo: Quæ autem sursum est Ierusalem libera est. d ¶In opprobrium filiarum Syriæ. & cunctarum. Hierony. Syria in Hebræo dicit Arā, quę interpretatur sublimitas. & iuxta explanationē illiꝰ loci Isaię, vbi Arā & Ephraim cōsentiunt cōtra Iudā & Ierusalē, Ethnicorū argutia sapiētia, quę sibi sublimitatē quęrit scię ☞ sicut hæreticus

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Ergo & tu. Repetitio est eiusdē sniæ ad maiorē affirmationem. b ¶Et conuer. Ra. Sa. exponit hoc de tēpore Messiæ, quē expectāt Iudæi. d. ꝙ terra Sodomorū quę subuersa igne & sulphure legitur, Ge. xix. tūc sanabitur, & erit ita pulchra sicut à principio, & tñ de ea dicitur Gene. xiij. ꝙ tunc irrigabatur sicut paradisꝰ dei. Sed hæc expositio fundatur supra erroneū fūdamentū. s. ꝙ Christꝰ sit vēturus in mundū. ꝓpter qđ dicit Hiero. ꝙ scriptura logę hīc metaphoricē, ꝙ cōuersionē Sodomorū significat cōuersionē Gētiliū ad Christū: & ꝙ reuersionē Samarię, reuersionem

a ¶Non ꝙ absolutæ sint iustæ sed peiorū comparatione.

a Iustificātæ sunt enim à te. Ergo & a tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iustificasti sorores tuas. Et cōuertam ✝restituens b eas conuersione Sodomorū cum filiabus suis, & conuersione Samariæ & filiarum eius. Et conuertam reuersionem tuam in medio earum, ut portes ignominiam tuam, c d & confundaris in omnibus quæ fecisti consolans eas. Et soror e tua Sodoma & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem suam, & Samaria & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem suam, & tu & filiæ f tuæ ✝reuertimini ad antiquitatem

a ¶Vt subuersionē eius reduceres ad memoriam. & timeres.

uestram. Nōn fuit autem Sodoma h a soror tua audita in ore tuo in die

a ¶Quando superbe peccabas.

a ¶Scilicet.

supbię tuę, antequā reuelareť ma i

a ¶Reuelata est. s. vt sias in opprobrium filiarum præ cunctis vrbibus Syriæ & Palestinæ.

d licia tua sicut hoc tēpore in oppro k l

brium filiarū Syrię, & cunctarū in m

uersionē hæreticorum ad vnitatē ecclesiasticā, à qua discesserāt, C sicut decem tribus à regno Dauid, iij. Reg. xij. Per reuersionē verō Ierusalem, cōuersionem Christianorū & peccātiū, in fide tamē informi manentiū ad bonū. Sed quia ista expositio videť aliquibus magis mystica q̄m̄ literalis, ideō aliter exponūt dicentes, ꝙ per Sodomā intelligunť duæ tribus & dimidia, existentes vltra Iordanē, eò ꝙ erant prope Sodomam, per Samariā alię septē tribus cū dimidia, per Ierusalē regnū Iudæ: Et hi dicunt, ꝙ omnia ista. Et cōuertam restituens &c. Impleta fuerunt in reditu de captiuitate Babylonica, in qua fuerūt duæ tribꝰ. s. Iudę & Bēiamin, & aliq de decē tribubus: qui effugiētes manū regis Assyriorū venerūt ad habitandū in regno Iudę & cū illis de regno illo captiuati fuerunt, & cum redeūtibus redierūt. Sed hæc expositio videtur in duobus deficere. Primō, quia sors Iudæ fuit magis propinqua Sodomę quā sortes vltra Iordanē existentes: quia mare salis, vbi antiquitus fuit terra Sodomorū habitabilis, clausit terminū sortis Iudę à parte orientali. & partim à meridionali, quia est in angulo vtriusq; lateris, vt patet in descriptione terrę promissionis. Secundō, quia redeūtes de Babylone non recuperauerunt Samariam & ciuitates ei ꝓpinquas, sed tenuerūt eas Gētiles illuc missi à rege Assyriorū. vt patet. s. Esdræ & Neemiæ. & etiā in Euāgelio & Actibꝰ Apostolorū. Propter quod videtur mihi saluo meliori iudicio, ꝙ hæc litera pōt exponi magis literaliter q̄m̄ dicat Hiero. & vitando errorē Ra. Sa. cōuenio tñ cū v roq. inquātū dicūt hāc literā referri ad tēpꝰ Christi. Sed secūdū expositionē meā per D Sodomā intelligitur popul' Ammon & Moab, eò ꝙ Loth pater eorum habitauit in Sodomis, Gene. xiij. Et filię Loth matres eorum ibi natæ fuerūt. Per Samariā verō Gentiles ibi habitantes, vt dictum est: & per Ierusalem populus Iudęorū. De omnibus istis aliqui fuerunt conuersi ad fidē Christi per prędicationem eius & Apostolorū, sicut patet de Iudæis in Euāgelio ī multis locis, & in Actibus Apostolorū. Similiter de Samaritanis. q̄rum aliqui crediderūt ad prędicationē Christi, Ioh. iiij. & postea ad prędicationē discipulorū. Act. viij. Et similiter de Ammonitis & Moabitis, quorū terrę erant propinquæ Iudææ: vñ exierūt Christi discipuli ad prędicandum fidem per orbem, & sic primō prędicauerunt in partibus propinquis. & secundū hoc patet litera ex dictis vsq; ibi: c ¶Vt portes signo. Li vt, tenēť hīc cō sequutiuē. Ad conuersionē enim Iudęorum ad fidē sequuta est eorum erubescentia & confusio de peccatis prēteritis, & maximē in procuratione & consensu mortis Christi per veram pœnitentiam, vt patet Actuum. ij. d ¶In omnibus quæ fecisti consolans eas &c. Quoddam enim solatium est miseri, habere socios in miseria. Vel melius, quia per mortem Christi à Iudæis procuratam, venit consolatio Gentibus per Apostolorum prędicationem. Vnde Actuum. xiij. Paulus & Barnabas dixerūt Iudæis obstinatis: Quia indignos vos iudicatis æternę vitę, ecce cōuertimur ad Gentes: sīc enim præcepit nobis deus. e ¶Et soror tua. ad antiquitatem suam. s. ad fidem Loth, vnius veri dei cultoris sicut edoctus fuit ab Abraham, apud quem diu mansit: & sic habuit fidem Christi Abrahę promissi, Gene. xxij. In semine tuo benedicentur omnes Gentes. f ¶Et Samaria & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem suam. Id est ad fidem Iosue & aliorum senum fidelium, qui habitauerunt ibi in principio ingressus filiorum Israel in terram illam, qui habuerunt fidem de Christo venturo. g ¶Et tu & filiæ tuæ reuertimini ad antiquitatem uestram. Quod patet impletum in Apostolis, & alijs de Iudæa ad fidem vocatis. h ¶Nō fuit autem Sodoma soror tua audita in ore. Id est quādiu fuisti in gloria potestatis tuæ, ita despiciebas eā, ꝙ dedignabaris de ea aliquid dicere vel audire. i ¶Antequam reuelaretur malicia tua. per manifestam dei vindictam. k ¶Sicut hoc. s. captiuitatis Sedechiæ & populi sui. l ¶In op. scilicet actum est. m ¶Filiarum Syriæ. quia ciuitates Syriæ & aliarum terrarū circa Iudęam opprobria dicebant de populo Iudæ captiuato.

✠ captiuita tē earū, captiuitatem s. Sodomorū & villarū eiꝰ &c.

Ꝛ sicut hæreticus impugnat Iudã, in quo. s. vera cõfessio, & nõ põt
E prẽualere. Hîc quoq; eadẽ arrogãtia Syriæ. i. Philosophorũ cum
filiabus alienigenarũ, in quibus multiplex diuersorũ in Gentibus
dogmatũ error ostenditur, lllud & opprobriũ habet Ierusalem,
cuiꝰ vicio superatur. a ¶Et nõ sit tibi. Hiero. quod sanctorũ
1. Cor. 6. c. est, vnde: Os nostrũ patet ad vos ô
Matt. 5. a. Corinthij. Et de Saluatore: Aperiens
Psal. 77. a. os suũ docebat eos. Et in Psal. Ape-
Ge. 4. b. se- riam in parabolis os meũ: Pãtõri dici
cundũ aliã tur: Peccasti, quiesce. Et, Peccatori
literam dixit deus: quare tu enar. iusti. meas,
ꝓcõtẽnunt & assumis testamentũ meũ ꝓpos tuũ?
Psal. 49. c. Et: Non est pulchra laudatio in ore
Eccle. 15. b. peccatoris. Sancto dicitur: Aperi os
Psal. 80. b. tuum, & implebo illud. Vnde debe-
mus etiam, cũ per misericordiã dei re
cepim⁹ pristinã gloriã, & pactũ Euã
gelij dei sempiternũ, & cũ placatus
nobis fuerit dñs in omnibus quę feci
mus, memoriam nos habere pcti, &
semp os claudere, quia nõ ex opibus
nr̃is, sed ex dei gr̃a saluati sum⁹ &c.

circumitu tuo filiarum Palestinarum,
a ¶Ergo. ¶Quo superasti alias in scelere.
quæ tambiunt te per gyrum. Scẽlus tu
um & ignominiam tuam tu portasti,
ait dominus deus. Quia hæc dicit domi
¶Ideo vt portes ſce. tuã.
a ¶Vt recipias quod meruerit.
nus deus: Et faciam tibi sicut dẽspexisti
a ¶Ad nihilum ducens.
iuramẽtum, vt irritum faceres pactum:
a ¶Cum. s. impletum fuerit: Ego occidam & ego viuificabo, ego percutiam & ego sanabo. b. ¶Quod olim habui tecum.
& recordãbor ego pacti mei * tecum in
a ¶Alias mee.
diebus adolescentiæ tuæ, & suscitabo ti
a ¶Non legis quod præterit sed Euangelij, quod est sempiternũ. ¶Sic.
bi pactum sempiternum. Et recorda
a ¶Operum, cogitationum. ¶Recordata. s.
beris uiarum tuarum, & confunderis,
a ¶Samariam & Sodomam, earumq; socias.
cùm receperis sorores tuas te maiores
cum minoribus tuis. Et dabo eas tibi in
a ¶Alij in probationem. Oportet enim esse hæreses, vt qui probati sunt manifesti fiant in vobis. b ¶Merito. s. sed ex misericordia mea. ¶Vt. s. cum pœnas pro sacrilegio sue ſiniueris, veniam, non ex pacto tuo, sed ex mea clementia consequaris.
filiãs, sed non ex pacto tuo: & suscitabo
¶Tunc. a ¶Recordata beneficiorum meorum.
ego pactum meum tecum: Et scies quia
a ¶Sicut ille qui dicit: Non sum dignus vocari apostolus, quoniam persequutus sum ecclesiam dei.
ego dominus, ut recorderis, & cõfun-
daris, & non sit tibi ultra † aperire os præ
confusione tua: cũ placatus fuero tibi in
omnibus quæ fecisti, ait dominus deus.

GLOS. ORDI.

Anagoge

ET fact. est. Cap. XVII. Aquila. Hiero. Secũdũ anagogen (cuius violenta videat interpretatio) sicut cętera animãtia, & ad bonã, & ad ma lã partẽ referũt, ita & aquila. De leone in bonã partẽ dicitur: Catul⁹ leonis Iuda. In contrariũ .ꝟ. Aduersarius
Gen. 49. b. 1. Pe. 5. c. vester diabolus, tamq; leo rugiens &c. De aquila in bonã partẽ, ꝙ iust⁹
Pro. 23. a. Isa. 40. g. diues effectus faciat sibi pennas vt a qla, vt possit reuerti in domũ prędecessoris sui. Et in Isa. Qui sperant in
Ꝛ dño assu

Nicolaus de Lyra.

a ¶Scelus. per vindictam dei. Et loquitur hîc propheta de futuro ꝑ modũ prẽteriti, quia Ezechiel' ista ꝓpheтauit ante destructionẽ ciuitatis Ierusalẽ. b ¶Quia hæc. cuiꝰ verbũ nõ potest esse falsum. c ¶Et fa. Hîc consequenter denũciatur pœna absolutè, & cũ hoc futura misericordia tẽpore Christi. Dicit igitur in persona dei: Et faciã tibi, inferendo pœnam. d ¶Sicut iuramẽtũ trãsgrediendo legẽ, ad cuius cõseruationem te obligasti in mõte Sinai, Exo. xxiiij. b. Omnia quæcunq; loquutus est dominus, faciemus & erimus obedientes. e ¶Et recor. Tunc enim ꝓmisit deus se eis mittere Christum, secũdũ quod dicitur Deutero. xviij. c. Prophetam suscitabo eis similem tui &c. f ¶In diebus &c. quod fuit in exitu de Aegypto, & tempore dationis legis. g ¶Et suscitabo. id est pactum nouę legis, cui non succedet alia in futurum. h ¶Et recordaberis uia. pœnitendo de peccatis prẽteritis, vt prędictum est. i ¶Cũ receperis. s. alias Gentes intra ecclesiã, quę inchoata fuit in Iudęis. k ¶Te maiores. quia aliquę Gentes ad fidem Christi conuersæ, erant maiores gente Iudæorum, & aliquę minores. l ¶Et dabo eas. quia omnes sunt filij ecclesiæ in Apostolis inchoatæ. m ¶Sed non ex pacto tuo. hoc est ex virtute legis veteris, sed nouæ, ideò subditur: n ¶Et suscitabo. quod dicitur pactum nouum, non secundum pactum in Oreb initum, Ierem. xxxj. o ¶Et scies quia ego do. per miracula diuinitatem Christi ostensiua. p ¶Vt recor. & confun. de peccatis tuis prẽteritis. q ¶Et non sit tibi ultrà. quia non poteris dicere, ꝙ aliquid omiserim de beneficijs patribus promissis. r ¶Cũ placatus fuero tibi. per carnis assumptionem. s ¶In omnibus quę fecisti. quia passio Christi in carne assumpta sufficiens fuit ad delendum omnia peccata.

¶In cap. xvj. vbi dicit in postilla. Pater tuus Amorrhęus.

ADDI. I. Hoc dicit hîc: Pater tuus Amorrhęus, & mater tua Cethęa, ꝓpriè potest exponi vt sonat. Ad quod sciendum, ꝙ prophetæ sæpe mutant modos loquẽdi sicut & loquutiones ꝓsonarum: ga qñdoq; mutãt ꝓsonam primã in secũdam secundam, & e conuersò. vnde & in hoc loco qñq; loquitur ꝓpheta patrię Ierosolymitanæ, nõ respectu ciuitatis nec templi. Et de illa dicit Pater tuus Amorrhęus, & mater tua Cethæa, quia ibi fuerũt de antiquioribus & famosioribus illius terrę habitatoribus. Et secũdũ istum modum intelligitur illud qđ dicitur infrà eo. Sicut mater ita & filia eius: quia hoc quidẽ de illa terra quę ꝓpriè fuit sub dominio Amorrhęorũ, & postea sub idololatris Amorrhęorũ, & postea sub idololatris Iudæorũ. Cũ aũt sequit: Et qñ nata es, vertit se ꝓpheta ad id quod dicit cũ ꝓpho Ierosolymitanos sibi cõtẽporaneos: & expõit sicut ꝓpheta: In eodẽ ca. vbi dicitur in postilla: Transiens aũt per te.

ADDI. II. Sed m Hebreum hoc qđ dicit Transiens aũt ꝑ te. refert ad illud quod dicitur in exitu Israel de Aegypto, qñ de⁹ transiens ad peutiendum primogenita Aegypti, vidẽs sanguinẽ agni paschalis imolati, nõ permisit eum perire. vnde Exo. xij. d. Transibit et dominus percutiens Aegyptios, cũq; viderit sanguinem in suprimatu, & in vtroq; poste, transcendet ostium dom⁹, & nõ sinet percussorẽ ingredi domos vr̃as, qđ ꝓpriè vt huiusmodi qđ dr̃ hîc. Trãsiẽs aũt ꝑ te vidi te cultcari i sanguine tuo. s. sanguine agni. Et dixi tibi: In sanguine tuo vive &c. ¶In eodẽ ca. vbi dicitur in Postilla: Propter qđ dicit Hiero.

ADDI. III. Expositio beati Hiero. bene potest dici ꝛalis. Nã decẽ tribꝰ recedens â cultu diuino & à regno Dauid per deũ electo, ꝓpriè pũt dicihæresim ꝓ Sodomos aũt in scriptura sacra nõ intelligũt Sodomi narione, sed eorũ imitatores. vñ Isa. j. c. dicit Iudæis: Audite v̄bũ dñi principes Sodomorũ, auribꝰ percipite ꝓpli Gomorr. In q̃ loco manifestè ad literã accipit Gẽs Sodomę ꝓ populo eos imitãte. Dicere aũt ꝙ ꝑ Sodomã intelligatur ꝓpls Ammon & Moab, ꝙ ut Postil. vult, valde remotũ vr̃ à significato ne litę. Nec credo, ꝙ hoc inueniat in scriptura sacra in alio loco. Et nocẽdũ, ꝙ ex hoc passu Hebrꝰ effimãt hîc validũ argumẽtũ cõtra nos q Christũ iã venisse cõsitemur. Dicũt em̃ ꝙ ex hoc q Sodõa & Gomorra non sunt reuersę ad statũ pristinũ, ꝙd hîc ꝓpheta prędicit, sequit ꝙ nõdũ venit Christꝰ, de q̃ agit. Sed hoc argumẽtũ euacuatur planè ꝑ expositionẽ Hie. quę sũdat i sensu Isali mõ prędicto.

Cap. XVII.

ET FACTVM est uerbum domini ad me, dicens: Fili ho

NICO. DELY. Cap. XVII.

ET fac. Hęc est tertia ꝓs i q̃ ꝓpheta arguit ꝓpli sue ingratitia sub metaphora cedri trãsplãtatę, & vineę veręti deficcatę. Et diuidit i duas ꝑtes, ga priò ponit sententiã punitionis, sed ò remedij ꝓmissio, ibi: Hęc dicit dñs. Prima in duas, ga priò parabola põit, sed ò exponit: ibi: Et factũ est. Prima diuidit i tres ꝑtes: ga primò sub parabola describit lectoribꝰ trãsmigratio & Sedechię subsitutio. sed ò, eiusdem rebellio, ibi Et facta est. tertiò, eiꝰ captiuatio, ibi: Dic. Circa primũ dicitur

Mora. ¶Et fac. In hoc capło secũdũ sensum literalẽ ponit Moralis trãsmigratio Ioakim regis in Babyloně, & institutio Sedechię loco eiꝰ, & rebellio Sedechię ex cõsidẽtia fœderis initi cũ Aegypto rege: ex q̃ sequuta est exoculatio Sedechiæ, & eius ductio in Babylonẽ. Sicut dictũ fuit à principio huiꝰ opis: Vna & eadẽ res diuersa mystice significat, & aliqũ valde disparata, ꝓpter eiꝰ diuersas ꝓprietates, vt leo ꝓpter eiꝰ cõstãtia significat Christũ, Apocal. v. b. Ecce vicit leo de tribu Iuda. Aliqñ diabolũ ꝓpter eius crudelitatẽ. j. Pe. v. c. Aduersarius vester diabolꝰ tãq; leo rugiens circũit quærens quẽ deuoret. Sic Nabuchodonosor rex Babylonis qa multos valde crudeliter tractauit, significat diabolũ, vel quẽter dictũ est, suprà. Et qa deũ veraciter cõfessꝰ est, sed in

dño assument pennas, vt aquilæ. Rectè autē qui dixerat: Formabo A eruditionem faciam & sapientia intelligentię auferam terminos Gē Aggeus. tium, & vires eorum deprædabor &c. Nunc sub persona Aquilæ de Libano, qui interpretatur cædor, & refertur ad Thymiama non vult parua & humilia virgula perstrigere, sed summitates cedrorū, & de principib⁹ ac stirpe regia. Habacuc. vnde Habacuc: Elęc eĩ⁹ electę. Ponit autē testamētū cū his quos ceperit, vt regi Babylonio colla submittāt, & illud impleāt Apostoli: Quos tradidi Satanæ, vt discāt nō blasphemare. 1. Timoth. Et alibi: Quos tradidi Satanæ in interitum carnis, vt spūs saluus sit. Nō debemus ergo, si ob aliquod peccatum de congregatione fratrū & de domo dei ęicimur reluctari: sed ęq animo latā in nos sententiam ferre, & cū ppheta domini dicere: Irā domini sustinebo, quoniam peccaui ei: donec iustificet causam meā &c. Et frequenter euenit vt alteri subditi. 1. Corinth. 10. Fugite alterū trāseamus, qui nobis suū p Fugite alia. mittit auxilium, nec finit in pristina sententia permanere. Sed hoc omnino vitandum est, ne siccentē palmites nostri & arescāt germina, & contra pactū facere credamur. a ¶ Aquila. Duæ aquilę in hoc ppheta ponūt. de prima nūc dicit, de altera in sequēti. b ¶ Venit ad Liba. Hieronymus. vnde Zach. Aperi Libane portas tuas &c. Crebrò eĩm tēplū quod erat excelsum & sublime, in scripturis sanctis Liban⁹ dicitur. c ¶ Chanaan. Li Babylonē, vbi Iechonias cōsenuit, de cui⁹ postea gnē (sicut Mat. testat) dñs nat⁹ ē p. Salathiel & Zorobabel.

☞ Et nō in

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Propone ænigma, & narra parabolam ad domum Israel & dices &c. id est verbum habens obscuritatem, quia velatum per parabolam. b ¶ Aquila grandis. Per aquilam quæ est rex assium intelligitur Nabuchodonosor rex Babylonis, imperans multis terris & prouincijs: ideò dicitur grādis. Nigrega. c ¶ Longo mem. ductu plena. id est diuitijs. quæ erant de diuersis regnis superatis aggregatæ. d ¶ Venit ad Libanum. id est ad templum quod erat in Ierusalem: quod in pluribus scripturis veteris testamēti dr Libanus, eò q̄ factū fuit de lignis Libani, vt habetur iij. Re. e ¶ Et tulit me. id est quidquid erat in Ierusalem preciosum. f ¶ Summitatē fron. id est Iechoniam regem, principes, & personas notabiles, cū quibus cepit preciosa quę reperit. g ¶ Et transportauit eam in ter. Chanaan. Tradit eis emingues. id est in Babylonē. Chanaā eĩm in Hebræo est nomē propriū & appellatiuum, & prout est nomen proprium significat Iudæam, eò q̄ ei inhabitauerunt Chananęi ante filios Israel. prout verò est nomen appellatiuum, sic significat mercationem. Et secundū hoc terra Babylonis dicitur hîc terra Chanaan, eò q̄ multi mercatores frequentabant eam, ppter diuitias terrę & populi multitudinem. ideò subditur: h ¶ In urbe negociatorum posuit illam &c. In vrbe enim Babylonica fuit positus Iechonias in custodia: Et subditur substitutio Sedechiæ. cùm dicitur: i ¶ Et tulit de semine terræ &c. scilicet Sedechiam, qui natus erat de Iudæa, & de stirpe regia. k ¶ Et posuit in terra &c. quia fecit eum regem in Iudæa. l ¶ Pro semine &c. Iechoniæ nepotis sui. m ¶ Vt firmaret radicem. super aquas &c. Id est vt regnaret super multos homines, quia

a ¶ Obscurum significat esse quod dicitur; parabola enim aliud verbis præfert, aliud sensibus tenet.

minis, prōpone ænigma, & narra para- a
bolam ad domum Israēl, & dices: Hæc
a ¶ Nabuchodonosor. de quo Hoseę: Quasi aquila super domum dei,
a dicit dominus deus: Aquila grādis, ma- b
a ¶ Multis imperans nationibus & innumerabili vallatus exercitu.
gnarum alarum, † lōngo membrorum c
b ¶ Lxx. vngulum. b ¶ Diuersarum Gentium.
b ductu, plena plūmis & uārietate: uenit d
a ¶ Templum. b ¶ Iechoniam. s. regem Iudæorum matre sua & principibus populi, cunctisq̄ opibus Ierusalē & vallis rēpti.
ad Libānum, & tulit mēdullam cedri. e
Summitatem † frondium eius auulsit, f
a ¶ In Babylonem. quę est in terra Chanaan. ¶
c & transportauit eā in terrām Chanaan, g
a ¶ Lxx. Murata.
in urbe † negociatōrum posuit illam. Et h i
a ¶ Nathaniam patruum Iechoniæ, quem verso nomine vocauit Sedechiam, & regem in Ierusalem præfecit.
tulit de semine terrę, & posuit illud in ter- k
a ¶ Imperij.
ra pro semine, † ut firmaret rādicem su- l m
a ¶ Populos. b ¶ Quia non alta radice imperij firmauit.
per aquās multas. † In superficie posuit n
a ¶ Patruum eius.
illūd. Cūmq̄ germinasset, creuit in uine o p
a ¶ Quia sub alio. b ¶ Vt præesset populis Iudæorum, sed respiceret ad Babyloniæ imperium.
am latiorem, hūmili statura, respiciēn- q r
a ¶ Sabaudi aquilam.
tibus ramis eius ad eā, & radices eius s
a ¶ A Nathania, qui & Sedechias.
sub illa erant. Fācta est ergo uinea, & fru t
ctificauit in palmites, & emisit propagi- u
a ¶ Pharao rex Aegypti.
nes. Et facta est aquīla altera grādis, ma v x
a ¶ Lxx. vngulibus, propter rapacitatem. & Gentiū plurium vastationem. b ¶ Sedechias rex in Ierusalem a Nabuchodonosor constitutus. y z
gnis alis, multisq̄ plūmis. Et ecce uinea a
a ¶ Legatos. s. b ¶ Aquilam regem. s. Aegypti contra Nabuchodonosor postulando auxilium.
ista † quasi mittens rādices suas ad eā, b
palmites suos extendit ad illam, ut irri- c d
a ¶ Nabuchodonosor.
garet eam de † areolis germinis sui. In
terra bona super aquas multas plāntata est, ut faciat frondes, & portet fructū, e
¶ Ergo. ¶ Ei o propheta.
ut sit in uineam grandem. Dic: Hæc f
a ¶ Vinea talis vinea infelix.
dicit dominus deus: Ergo ne prōspe- g
a ¶ Prima aquila.
rabitur? Nonne radices eius euēllet, & h i
† fructū⁹ eius distringet, & siccabit omnes k

nes, quia non solum tradidit ei Iudæam ad custodiendum, sed etiam aliquas alias terras prope eā. n ¶ In superficie. qa regnū Sedechiæ non fuit firmum, sed parum durauit scilicet vndecim annis. o ¶ Cūmque germinasset. Id est regnare cœpisset. p ¶ Creuit in uineam latiorem &c. per suæ potestatis dilationē. q ¶ Humili statura. qa erat sub rege Babylonis, & reddens ei tributa. r ¶ Respicientibus ramis eius ad eam. id est ad aquilam prędictam. Sedechias enim & principes eius seruiebant regi Babylonis, vt dictum est. s ¶ Et radices &c. quia firmitas regni Sedechię dependebat à Babylonis rege. t ¶ Facta est ergo &c. quia regnum Sedechię multiplicatum fuit in diuitijs & potestate, q̄diu iuramētum factum regi Babylōis seruauit. v ¶ Et facta est. Hîc consequenter describitur ipsius Sedechię rebellio. Ex multiplicatione enim suæ potestatis eleuatus, voluit negare tributum regi Babylonis: & vt hoc meli⁹ faceret, confœderauit se regi Aegypti, qui erat aduersarius regis Babylonis: & hoc est quod dicitur: Et facta est aquila altera. i. rex Aegypti. x ¶ Grādis. in dominio. y ¶ Magnis alis. i. exercitu multo. vnde acies exercituum alæ nominantur. z ¶ Multisq̄ plumis. id est diuitijs. a ¶ Ecce ui. i. Sedechias cum gente sua. b ¶ Quasi mit. ra. su. vt posset stare contra regem Babylonis per Aegypti regem. c ¶ Palmites. mittēdo solennes nūcios ad contrahendū fœdus & amicitiā. d ¶ Vt irriga. eam de are. ferēdo sibi auxiliū in bellatoribus suis. Est autem Areola locus bene seminatus: & p hoc intelligitur, q̄ in Aegypto erāt multę ciuitates plenę viris bellatoribus. e ¶ Vt faciat fron. id est vt posset tenere & dilatare regnum suū contra Nabuchodonosor. f ¶ Dic. Hîc cōsequenter describit ipsi⁹ Sedechię captiuatio, cū dicit in persona domini: Dic tu Ezechiel. g ¶ Ergo nes. Sedechias. q. d. non. ideò subditur: h ¶ Nonne radi. s. Nabuchodonosor. q. d. sic: potestatem eius totaliter auferēdo. i ¶ Et fruct. sanguinē filiorū Sedechię effūdēdo sicut effundit vinum de vuis quando stringūtur. Filios enim Sedechiæ occidit rex Babylonis in oculis eius. iiij. Regum vltimo. k ¶ Et siccabit omnes. principes eius virtute eneruando.

✠ Et arescet

✻ Dañ. iiij. g. Nūc igit ego Nabucho Moraliter
donosor laudo & magnifico & glorifico regē cęli, qa opa ei⁹ ver⁹a, & oēs viæ ei⁹ iudicia: significat Christū q deum patrē cōfessus fuit. Mat. xj. d. Cōfiteor tibi domine pater cęli & terrę &c. Sic igit per Sedechiam p motū in regem p Nabuchodonosor cōtra quē postea rebellauit significatur Christianus peccans mortaliter, qui per Christū in baptismo fuit institutus hæres cælestis regni. Et sicut in ppmotione Sedechiæ illud nomen fuit impositum, quod interpretatur iustitia dei, ad significandum q̄ iurauerat fideliter seruire Nabuchodonosor regi: sic i Baptismo iponitur nomē Christianitatis, & obligatur homo ad seruiendum fideliter Christo, sed quādo inclinat ad peccandū mortaliter, quærit inire fœdus cum Aegypti rege id est cū diabolo qui rex est tenebrarū. & sic rebellat contra regē Christū. Aegyptus eĩm tenebra interpretat. & si pseueret in rebelliōe, venit Christ⁹ in eius morte, sicut dicit Greg. Homil. xxxij. Venit dñs cū ad iudiciū, ppērat, pulsat y⁹ cum per carnis molestias vicinā esse mortē denūciat: & facit eum exoculari per-

☞ a ¶Et non in. Hiero. Fugiens eũ
E Sedechias, regis Aegypti auxilio de-
stitut⁹, à ducibus Nabuchodonosor
in cãpis Ierichontinis comprehen-
sus est, & socij eius hucillucq; dispersi
sicut liber Regũ & Paralipomenõ &
Ieremias attestant. b ¶Nunqd.
Hiero. Et hoc discimus etiã inter hos-
tes fidẽ sibi seruandã, & nõ cõsiderã
dũ cui, sed per quẽ iuraueris. Multũ
enim fidelior inuent⁹ est ille qui pro
pter nomen dei tibi credidit & decep-
tus est: q; tu qui per occasionẽ diui-
næ maiestatis hosti tuo, imo iã amico
insidias molitus es. c ¶Quoniã
in loco. Capt⁹ eñ Sedechias ductus
est in Reblatha. Ibiq; pri⁹ interfectis
filijs cæcat⁹, & quasi fera cauea claus⁹
in Babyloniã trãslatus, vñ eũ scriptu
ra videat cõtrarie in vtroq; tñ veris-
sima. Dictũ est eñ ad Sedechiã: Et in-
trabis Babylonẽ, & nõ videbis eam
Intrauit eñ quia duct⁹, & nõ vidit,
quia cæcatus est. d ¶Et non. Hie.
dupliciter intelligit. Aut eñ rex Ae-
gyptius contra Nabuchodonosor
veniens, nõ poterit prẽliari, & in par
uo exercitu tãtę resistere multitudini:
Aut ipse Sedechias expugnabitur à
Pharaone, à quo sperauit auxilium:
nõ q; eum expugnauerit, sed quia eũ
expugnandi causa fuerit: quia in eo
Sedechias sperauit. e ¶Iuramen.
Secularis sententia est. Dol⁹ an virt⁹,
quis in hoste requirat? Sedechias tñ
pri⁹ fecit, qui non hostem. sed amicũ
cui fœdere domini fuerat copulatus,
decepit. f ¶Quia despe. Qui
enim iuramentũ despicit illũ despi-
cit per quẽ iurauit, & ei facit iniuriã
cuius nomini aduersarius credidit.
g ¶Et sumam ego. Hier. Ver⁹ Na
buchodonosor sumit de medul. ce.
sub, & de vertice. ra. e. vt sit regnum
humile & non eleuetur. Sed deus pa
ter qui loquitur ad Ezechielem, de
stirpe regia & de genere Dauid,
plantat super montem excelsum.
☞ Humilia

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et aresset. s. vinea prędicta
p; quã intelligit Sedechię ptãs regia.
b ¶Et nõ. Sedechias eñ fugiens,
à paucis Chaldæis insequentibus ca-
ptus fuit, bellatoribus suis hinc & in
de fugientibus. iiij. Reg. vl. c ¶Ec-
ce. potestas Sedechiæ per Nabucho
donosor, vt predictũ est. d ¶Ergo
ne. q. d. nõ. e ¶Nonne cũ te. s. ex
ercitus Chaldæorũ. qui cõbusit ciui
tatem & tẽplũ. f ¶Siccabi. p to
talem defectum suę virtutis. q. d. sic.
g ¶Et fa. est: Hĩc parabola posita
exponitur eo modo quo dictũ. est.
scilicet de transmigratione Iecho-
niæ & substitutiõe Sedechię, & rebel
lione eius, & iuramẽti fractione, &
eiusdẽ captione: & patet litera paucis
exceptis, quę discurrentur. h ¶Dic
ad do. i. ad regniũ Iuda deũ suũ prę-
uaricationibus prouocantẽ. i ¶Et
assumet. s. Iechoniã. k ¶Et tol. s.
Sedechiam. l ¶Ferietq; institue-
do eum regem sub pacto iuramento
firmato, q; seruiret ei fideliter sub tri
buto. m ¶Qui. scilicet Sedechias.
n ¶Recedẽs. tributũ denegando.

Nunquid

palmites germinis eius & arescet, & nõ; in brachio grãdi neq; in populo multo,

a ¶A Nabuchodonosor, vel confidens in auxilio Pharaonis.

ut euelleret eã radicitus. Ecce plãtata est. Ergo ne prosperabitur? Nonne cùm tetigerit eam uentus urens siccabitur, & in †areis germinis sui arescet? Et factum est uerbũ domini ad me, dicens: Dic ad domum †exasperantem: Nescitis quid

a ¶Hæc parabola pręmissa. b ¶Alias venier. c ¶Aquila prima

ista significẽnt? Dic: Ecce uenit rex Ba

a ¶Iechonias. s.

bylonis in Ierusalem, & assumet rẽgem & principes eius, & adducet eos ad se

¶Sedechiam.

metipsum in Babylonem: & tollet de se

¶Pacis.

mine regni, ferietq; cũ eo fœdus: & acci

a ¶Tenendi fœdus

piet ab eo iusiurãndũ. Sed & fortes ter

a ¶In Babylonem. b ¶Iudæorum.

ræ tollet, ut sit rẽgnum humile, & non e

a ¶Contra Nabuchodonosor.

leuẽtur: sed custodiat pactum eius & ser

a ¶Sedechias. b ¶Nabuchodonosor. c ¶Pollicis auxilium.

uet illud. Qui †recedens ab eo misit nũn cios ad Ægyptum, ut daret sibi equos

a ¶Contra Nabuchodonosor. b ¶Sed.

& põpulũ multũ. Nunq̃id prosperabi

a ¶Soluit fœdus.

tur, uel †cõsequetur salutẽ qui fẽcit hęc?

¶Id est. ¶Pœnam.

Et qui dissoluit pactũ, nũquid effugiet?

Viuo ego, dicit dñs deus: quoniã in lo

a ¶In Babylone. b ¶Nabuchodonosor. c ¶In Iudæa.

cõ regis qui cõstituit eũ rẽgẽ, cui⁹ fecit ir
ritũ iuramẽtum, & soluit pactũ quod ha
bebat cũ eo, in medio Babylõis moriet.

Et nõ in exercitu grãdi, neq; in populo

a ¶Nabuchodonosor vel Sedechiam.

multo faciet cõtra eũ pręliũ Pharao in ia
ctu aggeris, & in extructiõe uallorũ, ut in
terficiat animas multas. Spreuerat eñ iu
ramentũ, ut solueret fœd⁹: & ecce dedit

a ¶Regi Aegypti se tradens, in deum sacrilegium committens.

mãnũ †suã, & cũ oĩa hæc fecerit, nõ effu
giet. Propterea hęc dicit dñs deus: Viuo
ego, quoniã iuramentũ quod spreuit &
fœdus qd⁹ pręuaricat⁹ est, ponã in caput
eius. Et expandã sup eũ rete meũ, & com

a ¶Quidquid contra Sedechiam fecit Nabuchodonosor, non
suis viribus fecit, sed tra dei, sup cuius nomine iuerat peieratum.

prehendet in sagena mea, & adducã eũ in Babylonẽ, & iudicabo eũ †in pręuarica
tione qua despexit me, & oẽs †pfugi eius
cũ uniuerso agmine suo gladio cadent.
Residui aũt in omnẽ uentũ dispgentur,
& scietis q̃a ego dñs loquut⁹ sum. Hęc di

a ¶Christũ. Qui dicit: Ego autem constituta sum rex ab eo.

cit dñs de⁹. Et sumã ego de †medulla ce

a ¶Vel germine.

dri sublimis, & ponã de †uertice ramorũ

a ¶Delecerat princeps de Iuda, & venit qui repositũ est qui est
expectatio Gentium.

eius, tenẽrũ distinguã & plantabo super
montem excelsum & † eminentem. In
monte sublimi Israël plãtabo illud, & e

a ¶Vt. Suscitabo David germẽ iustũ. b ¶Mõs ille ipse est Christ. Ierę.

rumpet in gẽrmẽ, & faciet fructũ, & erit
in cedrum magnam. Et habitabunt

o ¶Nunquid. q. d. nõ. p ¶In Io. C
i. terra regis Babylonis, vbi ductus
fuit Sedechias exocularus, & ibidem
mortuus. q ¶Et non in. facies
cõtra eũ. i. contra regem Babylonis.
s ¶Pharao. rex Aegypti. t ¶Prę
lium. i. impediendo obsidionẽ. Fi
autem agger aggregatio terræ &
gnorũ, ad implendũ fossata, vt obsi
dentes possint pugnare cũ obsessis ad
ppugnacula. t ¶Et in ex. i. fossa
torum quæ fiunt exteri⁹ ante portas
ne obsessi subitò possint irruere sup
exercitũ obsidentẽ. In istis eñ exerci
tus Chaldæorũ nõ fuit impeditus à
bellatoribus Pharaonis: licet eñ exie
rint de Aegypto, vt ferrẽt auxiliũ Se
dechiæ: tñ territi à Chaldæis euer
currẽtib⁹, redierãt in Aegyptũ, Ie.
xxxvij. Cui⁹ causa subdit: v ¶Spre
uerat. s. Sedechias, ppter quod deus
subtraxit ei omne pręsidiũ: x ¶Et
expandam. Rete suũ & sagenam di
cit exercitum Chaldæorũ cõprehen
dentẽ Sedechiam. y ¶Hæc dicit
&c. Post punitionẽ flagelli, hic cõ
sequenter ponitur promissio remu
dij, quæ impleta est in Christo: ideò
subditur: ¶Et sumam ego &c. de
Messiã, secundũ qd⁹ dicit Ra. Sa. Ex iõ
expositores nostri qui exponunt hũc
passum de Zorobabel ad literã, ma
gis Iudaizant in hoc q; Iudæi. Et di
cunt de medulla cedri. quia Christus
secundum carnem fuit de semine Da
uid. c ¶Et po. quia Christus fuit
pietate tenerrimus. e ¶Et plan. s.
super montem. id est ecclesiam mi
litantẽ & triumphãtem. Vel: Super
montem excelsum. id est montem
Sion, vbi oblatus fuit in templo, &
postea pluries prædicauit, & multa
miracula fecit, & spũsanctum super
Apostolos misit. f ¶Et erum.
per fideliũ multiplicationẽ. h ¶Et
erit in cedrum magnã. vnde post
resurrectionem suam dixit Matthæi
vltimo. d. Data est mihi omnis pote
stas in cælo & in terra. i ¶Et ha
bitabunt sub ea &c. id est prædi
potentes, sicut videmus implẽ
tum maximè à tempore Cõstantini.

✠ Et sient

* misiuè tamen, quia sicut dicit Au- Mendo
gustinus in sermone de Innocentib⁹.
Hac animaduersione percutitur pec-
cator, vt moriens obliuiscatur sui,
qui dum viueret oblitus est dei: & sic
exocularus ducitur in Babylonem. ¶Propter
id est ad infernũ confusionẽ. ¶Et prędicta
sumam ego &c. Illud ad literam non
exponitur de Christo. Moraliter au-
tem potest exponi de quolibet bo-
no pastore, qui vicarius est ipsius,
de quo dicitur: Et Assumam, quia ra
lis non ingerit se, sed eius †nomine et †Mandato
ex dei ordinatione. a ¶De me.
ce. &c. id est de meliori clericatu.
b ¶Sublimis. sin scientia & vita.
d ¶Tenerum. quia talis habere
debet teneritudinem pietatis. e ¶Et
plantabo &c. id est super ecclesiam
militantem, de qua dicitur Ysaiæ. ij. Finis
Erit in nouissimis diebus præparatus mons
tus mõs dom⁹ dñi super verticẽ &c. natus
g ¶Et fa. fru. p; bonorum operum
multiplicationem. i ¶Et habita
bunt &c. i. boni contemplatiui.

✠ Et sient

℣ 2 ℭHumiliaui lignū. Hiero. Vnde Symeon: Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionē multorū. Granū quoq; synapis minus omnib⁹ seminib⁹, postq; creuerit in altū, auiū habitaculū est. ℭQuidam aliter interpretantes lignū sublime humiliatum & humile exaltatum, ad passionem referūt Saluatoris. Qui cùm propter multitudinem filiorū, quos omnes occidit Nabuchodonosor, per lignū aridū frondescēs Iechonias, qui carens liberis in Babylonem fuit ductus, & ibi genuit Zorobabel, de quo descēdit secundum carnem dominus noster Iesus Christus, Matt. j. C

℣ a ℭEt scient. i. boni actiui facientes fructum pietatis, ipsi inquā scient p experientiā bonorū dicti prælati. b ℭQuia ego. Supbū prælatū deiciendo ad infernū, quis ad tps ad malū suū fuerit exaltat⁹. c ℭEt exaltaui. hoiem humilem ad prælationem promouendo, & ipsum inde ad cælestem gloriam transferendo. Moraliter

GLO. ORDI.

ET factus &c. b ℭQuid est. &c. Parabola est enim illud qd⁹ in Exodo dicitur: Ego sum qui reddo peccata patrum in filios vsq; ad tertiam & quartam generationem, hijq; oderūt me. Et alibi: Reddēs iniquitatē patrū in filios, & filios filiorū vsq; in tertiā & q̄rtā generationē. Hoc em̄ aliud ȳ bis sonat, aliud sensu cōtinet. Nos vsq; nūc putam⁹ duo regna simonia, quę sup̄ posita sūt, nō esse parabolā sed simplicē explicare sniam, & q̄q; nō audeamus qd q̄q; dicere sicut nec vas fictile cōtra figulū. Quare me ita fecisti? scandalū tū patiebamur occultū, q; iiusticia videat dei, alium peccare, & alium pcā lugere. Si em̄ peccata reddit vsq; in tertiā, & q̄rtā g. iniustum videt vt ali⁹ peccet & ali⁹ puniat: sed addit, hinc me oderūt. Nō em̄ iō puniūtur filij, q; a peccauerūt pres eorū, sed qa eis sises quodā hereditario malo deū oderāt. ℭIn Exodo legit: Ego sum q reddo pcā patrū i filios vsq; ad tertiā & quartā gnationē. Sed hic inquiunt hæretici, q vet⁹ testamētū nō recipiūt: Quāta est crudelitas dei, legis & pphetarū, q vsq; in tertiā & q̄rtā generationē extēdit irā suā? Sed his rndēdū ē, etiā in hoc dei creatoris clemētiā demōstrari. Misericordia em̄ est nō statī punire, sed sniam tenere, vindictā differre. Sunt q ita edisserūt. Patrē, in nobis leuē punctū sensuū & incētiua viciorū dicūt esse. Filū ȳ ō si cogitatio cōceperit pctm̄. Nepotē, si qd⁹ cogitauerit atq; cōceperis, ope cōpleueris. Pronepotē aūt. i. q̄rta generatio nē, si nō solū feceris, sed i pctō glorieris, sc̄m illud: Impius cū in pfundū venerit viciorū, cōtēnit. De⁹ ergo primos, & secūdos stimulos cogitationū q̄s Greci ppathias vocāt, sine qbus null⁹ homo esse: pōt, nō punit: sed si cogitata qs facere decreuerit, & ipa quę fecerit, noluerit corrigere pnia. Vñ null⁹ hoim sine pctō, nec si vnius qdē diei fuerit vita eius. Et alibi: Quis gloriabitur castū se habere cor? Et, Astra quoq; nō sūt mūda in cōspectu ei⁹, & aduersus angelos suos pauerit quid excogitauit. Si autem illa subtilis natura peccato non caret, quātō magis fragilis homo q dicit cum apostolo: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Qui enim bona omnia fecerit, dicere debet: Seruus inutilis sum, quod debui facere, feci: Et illud: Nisi dominus ędificauerit domū, i. vanū laborauerūt q ędificāt eā: Nisi dñs custodierit ciuitatē, frustra vigilat q custodit eā. Ad pbādum q primus pulsus cogitationis immo paru⁹ mētis instinctus nō puniat⁹ à deo, sed si qd⁹ mēte concepens, opere cōsumes. Illud de Genesi auferendū est: Cham peccauit irridens nuditatem patris, & sententiam non ipse, sed Chanaan filius eius accepit. Maledictus (ait) Chanaā, seru⁹ erit fratrū suorum. Quę em̄ iusticia est, vt pater peccauerit & filius punitus sit? Et illud qd⁹ ecōtra ponit Apostolus: Saluam esse scilicet mulierem, si

Nicolaus de lyra.

℣ 2 ℭEt sciēt om. i. omnes Gentes. b ℭQuia ego domin⁹ &c. Romanū imperiū sub Christi seruitute. c ℭEt exaltaui lignum. id est Christum. qui dicit Matth. xj. d. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. d ℭEt siccaui lignum uiride. i. populū Iudaicum p maiori parte manentem in sua infidelitate. e ℭEt frondere feci. i. Gentilem populum fructificare feci per susceptionem fidei, q prius erat lignū aridū ex carentia humoris gratiæ. Ra. Sa. istud vltimū exponit de Iechonia & Sedechia dicens, q̄ p lignum viride desiccatum intelligitur Sedechias ppter multitudinē

a ¶Sancti cæli. ¶De qua dicit Habacuc: Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius, qui congregare desiderat quemadmodum gallina con. pul. suos sub alas &c.

sub †ea omnes uolucres: uniuersum uolatile sub umbra

¶Tropice.

frondium eius nidificabit. Et [a]

¶Fideles.

scient omnia ligna regionis,

a quia ego dominus humiliaui [b]

¶Iudæos. ¶Quondam.

lignum sublime, & exaltaui li [c]

¶Gentes. a ¶Iudæos florentes, & germinantes in lege & prophetis.

gnū humile, & siccaui lignum [d]

uiride, & fondere feci lignum [e]

a ¶Populum nationum, vt quod semper loquutus est opere compleret.

aridum. Ego dominus loquutus sum & feci.

Cap. XVIII

b

ET factus est [f] sermo domini ad me dicens: Quid est [g] qd⁹ inter uos

a ¶Ego sum qui reddo peccata. ii.

†parabolā uertitis in prouerbiū

a ¶Derisorie.

istud in terra Israel? dicentes: [h]

NI. DE LY. Cap. XVIII.

ET factus. Hæc est q̄rta ps, in q̄ arguit malicia ppli ex parabola vuę acerbę. Et ad intellectū huius. ca. sciendū, q̄ Iudęi murmurabāt cōtra iustitiā dei, dicētes q̄ iniuste eos puniebat p pctis parētū: qd⁹ i hoc ca. ostenditur esse falsū: Pœnę em̄ sunt in duplici genere, qa aliquę sūt corporales, & aliquę spūales. Itē corporaliū aliquę sūt tēporales tm̄, aliq; eternę sicut pœnę gehēnę: Pœnę verò corpales & tpales sunt quędā medicinę, vel eis q puniūtur, vt cū aliqs flagellat⁹ vel icarceratur ad sui correctionē vel alius, vt cū aliqs p malefactis suis occidit⁹ vt alij terreant⁹, & sic emendent⁹. Sūt nihilomin⁹ tales pœnę medicinę illis q occidūtur si patient⁹ sustinean⁹: qa valent ad bonū aię suę, ad qd⁹ bona corporis finaliter ordinātur: Et talib⁹ pœnis corpalib⁹ & tpalib⁹ bñ puniunt⁹ filij à deo & ab hoie, p parētib⁹: qa sec̄m corpus sūt res ipōrū parētū: & sic de⁹ p pctō Dauid secit filiū suū de Bethsabee natū mori. ij. Regū. xij. Pœnis verò spūalibus non puniunt⁹ à deo filij p parentibus, qa sec̄m aiam non sūt res parētū, qa aię immediatè à deo p creationē infunduntur. Et in hoc sensu loquit⁹ istud ca. i pte, qa q̄ filij nō puniant⁹ p pctis, pro rōne inducit dns dicēs: Ecce oēs aię meę &c. quia sunt à me creāte & infundēte: Et quia pœnę eternæ etiā corporales nō inferuntur nisi p pctō mortali & proprio, ideo talib⁹ pœnis non puniuntur filij p parentibus. Sciendum tamen, q̄ filij parentū malorū frequēter imitatores sunt paternorū scelerum, eò q̄ sunt inter eos nutriti, & facta parentum habēt in autoritate maiori, & sic frequenter puniunt⁹ etiā corporaliter pro pctō parentū: occasionaliter tn̄ in q̄rtū accipiūt ab eis exēplū sed pro peccatis proprijs simpliciter: & hoc modo pceditur in hoc ca. quia Iudæi erant imitatores parentū in idololatria & in alijs facinoribus, & sic iniustè cōtra deū murmurabāt dicētes, q̄ puniebat eos tātūmodo pro peccatis parentum. His prēmissis prēsens. ca. in duas partes diuidit: quia primò malicia populi arguitur, secundò ad pœnitentiā inducit, ibi: Cōuertimini. Prima in duas: quia primò ponitur parabola tā q̄ falsa, sec̄ò declarat⁹ p exemplū, ibi: Et vir: Circa primū dicitur in persona dei. g ℭQuid est qd⁹ inuos. inter vos frequenter de mea iusticia murmurando quali dicat: Malè loquimini. h ℭDicentes patres comederunt uuam acerbā: Id est commiserunt peccata deum exacerbantia. Diuisio

℣ Et dentes

Moraliter. f ℭEt fact⁹. In hoc capso sec̄m Ihalē sensū arguit malicia ppli Isrl in hoc, q̄ oēm afflictionē eis pueniētē retorquebāt ppter eorum peccata: & sic patet q̄ sensus literalis est tot⁹ moralis. Nec videtur mihi addendū, nisi q̄ in hoc habem⁹ documētū tolerandi mala pœnalia patiēter hæc attribuēdo nris demeritis, & non alienis. Exēplū habetur ad hoc de quodā monacho scabioso & pediculoso, q propter hoc frequenter cōtra primū hominē murmurauit dicens: Adam tu feciſti mihi ista mala. Et reprehensus super hoc ab abbate non cessabat: propter quod abbas accepit vnam auiculam bene viuidam, & posuit eam in arca vacua, & clauē dedit illi monacho inhibens diligentiùs ne illā arcā aperiret: sed recedente abbate, statim ille fuit tentat⁹ aperire. Qd⁹ & fecit, & statim auis euolauit: Et tunc ille monachus percepit, q̄ abbas hoc fecerat ad ipsū de inobedientia conuincendū: ppter qd⁹ abbate redeunte statim culpā recognouit, veniam postulando. Et tunc abbas dixit ei: Cessa murmurare de inobedientia Adę, qui p vnam horā nolui sū obedire. Moraliter

Aduersa ī patiēter ferētes ex p toplasti pręuaricatiōe, exēplo eru diuntur

lierem,si filij eius permanserint in fide, & sanctitate & pudicicia, E videtur non esse iustum,vt scilicet si boni fuerint filij & nepotes, saluentur parentes.¦Multi enim sancti parentes habent filios malos,& multi peccatores filios sanctos habent.Secundum hunc sensum ergo quem diximus accipiendum est peccata patrum in ramis ,non in radice puniri. Hoc de prouerbio vel parabola diuisse sufficiat, quòd lex & prophetæ id est Exodus & Ezechiel,immo ipse deus qui & hîc & ibi loquutus est,in sententijs discrepare non videatur, aut hîc corrigere quod ibi maledixerit. a ¶Anima quæ pecca.&c.Hiero.non abolitione substantiæ,sed ab eo remota,qui dicit: Ego sum via ,veritas & vita. Et alibi: Omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum: Et: Qui sermonem meum custodierit,mortem non videbit in sempiternum.Illud autē qđ dicit Balaam: Moriatur anima mea morte iustorum: sic accipiendum est.Moriatur seculo, & peccato, & viuat cum animabus iustorum,quorum vita Christus. Qui dicere possunt:Placebo domino in regione viuorum. Non est deus mortuorum, sed viuorū.Balaam q̄q̄ q interpretatur vanus populus ,id est Gentes quæ desiderant habere consortium cum animabus iustorum,Abraham scilicet,Isaac,& Iacob, q Cya eici,erecti & iusti nūcupātur,vnde & liber Geneseos ex corū vocabulo nomen accepit.Anima quæ peccauerit.Q.Sicut peccata filiorum non nocēt patribus,sic peccata patrum in filios non redundant, sed anima quæ peccauerit,ipsa morietur. b ¶Et uir.Q. In hoc potestis scire quod dictum est: Reddam peccata patrum &c,non id fore quod multi estimant,nec esse simile huic sententiæ. Patres comederunt vnam acerbam &c. Et uir si fuer.iust⁹. In prouerbijs dicitur:Cogitatiões iusto⁹ rum iudicia. Qui hanc virtutem habet, vt nihil sine iudicio & ratione faciat:illud propheticum securus cantat:Iudicia domini vera iustificata in.s.m. Et, In iudicio non accipietis personam.hic in tantam proficiet beatitudinem,vt dei iudicia intelligat,quæ sunt abyssus multa.

c ¶Et iusticiam. Hiero. Hanc qui habet ,habet Christum :qui factus est nobis iustitia & sanctificatio;vt faciat iusticiam veram,nec personam in iudicio recipiat.

d ¶In montibus non comederit. &c. Sicut qui dicebat: Gratias ago tibi deus,quia non sum sicut hic publicanus. Hæretici quoq; qui altiora requirunt,in montibus superbię comedūt.

e ¶Ad idola.&c.Simulacra, quæ de corde suo fingunt hæretici,ad quæ oculos cordis leuant,dum falsitatem atq; mendacium putant veritatem.

f ¶Domus Israel. &c. Quia in ecclesia reperiuntur :& occasione falsi nominis scientiæ simplices seducunt, vt Philosophorum dogmata introducant in domum Israel id est eorum qui mente deum conspiciunt .g ¶Et uxorem proximi sui.&c. Hiero. Vxor sancti viri, sapientia est:vnde Salomon: Ama illam & amplexabitur te,dilige illam & custodiet te.Hanc contaminat qui aliorum bene dicta reprehendit,& facibus inuidiæ accensus ,sancta violat, casta corrumpit. Omnis homo est proximus.Aliter enim inimici tui, vel extranei vxorem liberē pollueres,sed omnis homo proximus tuus est: nihil enim homini homine proximi⁹ est.Pręterea scd'm hāc parabolam;Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho.&c. Omnis enim qui benefacit proximus est. h ¶Ad mulierem.&c.Hieronym.Si quis accesserit:Dicuntur concepti foetus vicium contrahere seminis,vt leprosi ;& dephantici ex hac corruptione nascantur,& fœda in vtroq; sexu corpora paruitate vel deformitate membrorum;Sanies enim corrupta degenerat. Præcipitur ergo,vt viri non solum in alienis ,sed & in suis vxoribus quibus lege videntur iuncti , secundum illud. Crescite & multiplicamini,& replete terram & modū,& tpa seruent, vñ Tēpus amplexandi & tps longē fieri ab am.Cauēat ergo vxor,ne illud celet desiderio cocundi, & vir ne vim faciat ei ,putans omne q tpe subiectam sibi voluptatē cōiugi.vnde: Vt sciat vnusquisq; vas suū possidere in sanctificatione & honore,Vnde in Scis Pythagorici sententiolis.Adulter est, vxoris propriæ amator ardentior.i ¶Hominem. Ne audiat: Quid gloriaris terra & cinis? vt scilicet oblitus conditionis suę ponat in cælum os suum ,& dicat cum vero Nabuchodonosor:Ascendam in cælum & super astra cæli,& ponam so,meum.

k ¶Pignus debitori reddiderit. Et scilicet qui pauper est , & propriam oppignorauit vestimentum ,ante solis occasum debet recipere,ne opprimatur gore clamet ad dominum ,qui est vltor iniuriæ.Pignus quoquè debitori reddimus, quando ei cui dilectione connectimur,& qui nobis debet mutuam charitatem ,reddimus pignus suum, nihil debiti eius apud nos retinentes.

l ¶Per uim nihil rapue. Omnis pina violentiæ mixta est. Est & sanctę violentia,& optabilis rapina.vnde: A Matthæi diebus Iohannis Baptistæ regnum cœlorum vim pa.& violenti rapiunt illud. Aduersariæ autem potestates in rapinis animarum festinant.vnde Iacob: Bestia Genes. mala comedit eum,bestia rapuit Ioseph, vnde & oues quæ sequūtur dominū,nō rapiuntur de manibus eius. m ¶Panē suum.&c. Hiero. Hîc docemur deum osynā nō esse saturis faciendi, nec his qui eructant plenitudine, sed q cruciant inanitate.In pane ois cibus accipitur. Suum,non de rapinis aut de vsuris & alieno malo acqsitū panē, veritatem in misericordiam. Redemptio aīæ viri propriæ diuitię. Multi clientes, pauperes & agricolas (vt taceam de militantium & iudicum vi) opprimunt p potentiā, vel furta cōmittūt,vt de multis pauca tribuant pauperib⁹,& in suis sceleribus glorient:& vt diacon⁹ publicē in ecclesia reciter offerentiū noia, tantum offert ille, tantū ille pollicitus est, placentq; sibi ad plausum populi quos torquet conscientia:damusq; materiam miseris, vt gaudeant ad ea quæ tribuunt,& nō lugeant ea quę rapiūt.Melius est aūt,vt dicamus panē iusti esse eum qui dicit: Ego sum panis viuus,qui de cælo descendi. De quo in orōne dicim⁹: Panē nr̄m substantiuū vel superuenturū da nobis:vt quę positea semē accepturi sum⁹, i prsēti seculo q̄dle mereamur accipere.Hūc panē iustus esurientibus tribuit, q̄ doctrinam & sitiunt iusticiam.Hîc panis non est dandus his qui māducauerunt & biberunt & saturati sunt, & incrassati calcitrauerunt & euomant eum:vnde Salomon:Euomet eū & contaminabit sermones tuos bonos,vnde Saluator: Ne detis sanctum canibus. ☞Nudum

Nicolaus de lyra.

✠ a ¶Et den.si.Id est filij pœnā sustinuerūt.b ¶Viuo ego. Id est sicut verum est,q̄ ego viuo,sic verū est,q̄ hęc parabola nō est à vobis rationabiliter dicta,Et accipitur ibi si,p nō,cùm dicitur:Si erit uobis &c. c ¶Ecce omnes animæ. exponitur vt suprà. d ¶Anima quæ peccauerit ,ipsa morietur. morte culpæ & postea morte gehennæ, si perseueret in peccato. e ¶Et uir si fuerit iustus. Hîc ad propositum inducuntur exempla.Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur exempla de perseuerantibus in bono vel in malo.secundò,de non perseuerantibus,ibi:Si autem impius. Circa primū ponūtur tria exempla, & est primum de patre iusto in iustitia perseuerante, & patet litera paucis exceptis. Et uir si fuerit iustus. &c. ut supra. f ¶Et fecerit.&c.opera iusticiæ de facto. g ¶In montibus non comederit. de sacrificijs idolorum ad eorum reuerentiam. h ¶Et oculos suos non leuauerit.sperando ab eis bona consequi. i ¶Pignus debitori reddiderit. bi necessarium,scd'm qđ pręcipitur Exo.xxij.d.q̄ si accipiat pignore operimentum pauperis necessarium sibi de nocte reddat ante solis occubitum: poterat tamen in mane recipere.

✠Et uidentium

a ¶Q.Sicut ridiculum est patres comedere'uuam acerbam,& dentes filiorum obstupescere, ita iniquū est patres peccare,& filios nepotesq; cruciari.

Pātres comederunt uuam acerbam,& dentes filiorum obstupescunt. Viuo ego, dicit dominus deus,si erit uobis ultrà ¶ parabola hæc in prōuerbium in Israēl. Ecce omnes animæ mēæ sunt. Vt anima patris,ita & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit,ipsa mō rietur. Et uir si fuerit iustus & fecerit iudicium & iustitiā, in mōtibus non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israēl,& uxorem proximi sui nō uiolauerit,& ad mulierē mēstruatā nō accesserit,†& hominem nōn cōtristauerit, pignus dēbitori reddiderit, per uim nihil rapuerit, pānem suum esurienti dederit, &

a ¶Apostrophesis.

a ¶Quamuis in aliis,qui dei noticiam non habent.

a ¶Natura,non merito,sicut Moyses, & Elias dicitur homo dei.Homo vero peccati & filius iniquitatis non vocatur homo dei.

a ¶Quia non est cum eo qui est vita.

a ¶Pater,qui omnes.Catalogus virtutum patris, quæ in decem & septem partes diuiduntur.

a ¶Prima. b ¶Secunda similis primæ c ¶Tertia.

a ¶Adorando idola. b ¶Quarta.

a ¶Quinta. ¶Adulterium prohibet.

a ¶Sexta ¶Etiam in tactu modum seruat. b ¶Per singulos menses grauia & torpentia mulierum corpora immūdi sanguinis effusione relaxantur.

a ¶Septima.

a ¶Nolite contristare spiritum.s. qui habitat in vobis. ¶Lxx.Oppresserit.vnde Habacuc:Quare impius opprimit iustum? b ¶Octaua. c ¶Non omni, alioqui multis occasio recipiendorum pignorum fieret materia diuitiarum , sed si manifeste pauper est.

a ¶Nona. ¶De reprobis dicit Apostolus: Cum huiusmodi nec cibum sumere.

a ¶Decima. ¶Quemcūq; cibum. b ¶Non de rapina. c ¶Non saturo,non qui ruinant plenitudine ,sed qui cruciantur inanitate.

a ¶Undecima.

a ¶Vndecima. b ¶Velle vel, fide & virtutibus. De quo: Nudus eram & cooperuistis me. ¶Quotquot baptizati estis, Christum induistis. c ¶Duodecima.

a ¶Cuiq; quodcunq;. b ¶Decimaterria. c ¶De quacunq; re superabundantiam quamcunq;.

a ¶xiiij. ¶Vt in omni opere fugiat iniquitatem.

a ¶xv. Idem videtur in primo, sed hic additur verum. ¶Similia primæ sed in partes diuisa.

a ¶xvj ¶Præceptum domini lucidum illu. ora. b ¶xvij. ¶Iudicia domini vera, iustificata in semetipsis.

a ¶Qui hæc non illa fecerit, non morietur pro peccatis patris. ¶Virtutibus suis.

a ¶Sed a ¶Lxx. Theodotio, pestilentem, Sicut enim pestilentia mor bos creat, & regiones vastatlic homo pestilis populatur vniuersa.

a ¶Sed patris virtutes contaminantem.

a ¶Quæ de corde suo finxit. b ¶Vt errorem magistri augeat diligentia discipuli, & repetit ab his quibus tribuit quicq; dederit.

a ¶Damnatio. b ¶Non in alio, non in patre. c ¶Q. Ne mire mini, si viri iusti filius declinans ad peccata moriatur, quia econtrario si peccator genue. & qui vi. o. p. &c.

a ¶Sed. ¶Aeterna.

a ¶Sed. ¶Lxx. Peccas.

a ¶Scilicet.

a ¶Non allens.

a ¶Quæstionem proponit.

a ¶Q. Iustus est & patris opera non sequitur.

a ¶Sicut pater iniquus morte morietur. b ¶Quia fecit opera vitæ.

a ¶Nudum operuerit uestimento, ad usurã] A Hoc vehimento nudus de conuiuio nuptiali proiectus est: vnde ad Hierusalem. Tu autem eras nuda et confusionis plena. b ¶Ad usuram. Hierony. In Hebræo cunctarum specierum vsura prohibetur. Lxx. pecuniam suam ad vsuram non de. sicut in psalmo. Pecuniam suam non de. ad vsuram. In quo tñ pecuniæ vsura prohibetur. In lege dicitur: Fratri tuo non fœnerabis: alieno autem fœnerabis. Nota profectum. In principio legis à fratribus tamẽ fœnus tollitur. In sphera ab oĩbus. In Euangelio augmentũ est. Fœnerabimini ab his à quibus non speratis accipere. ¶Et am. Hiero. Putant aliqui vsuram tantum esse in pecunia: sed scriptura diuina aufert omnis rei superabundantiam, vt plus non recipias quã dediſti. Solent in agris frumenti vini & olei cæterarumq; specierum vsuræ exigi, velut sermo diuinus non vocet hoc superabundantiam: velut si in hyeme demus decem modios vt in messe, xv. recipiamus id est amplius medium scilicet partem. Qui iustificata se putat: quartam partẽ plus accipit: Solent argumentari & dicere: Dedi vnum modium, qui sanus fecit decem modios. Nonne iustum est, vt medium modum de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate nouem & semis habeat? Nolite, inquit Paulus, errare: deus non irridetur. Respondeat mi fœnerator fœnerator, vtrum habenti dederit, aut non habenti. Habenti vtique dare non debuit, sed dedit quasi non habenti. Quare ergo plus exigit quasi ab habente. Alij pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis: sed intelligant vsuram vocari super abundantiam quidquid est, si ab eo quod dederint plus est.

d ¶Ab iniquitate &c. Hiero. vt scilicet in omni opere fugiat iniquitatem, quæ non solum manu sed & aliis membris committitur. vnde Salomon: Iniqua labia sint procul à te. Et alibi: Iniquitatem in excelso loquuti sunt. Pes quoq; currit ad iniquitatem, & oculus si alienam vxorem viderit, vt concupiscat non imitator eius: de quo dicitur: Qui peccatum non fecit, nec in, est dolus in ore eius.

e ¶Iudicium ue. sin. ui. & ui. &c. Hiero. siue proximum suum. Hoc idem videtur esse, si fuerit iustus, & fecerit iudicium: sed addita virtute iudicij epitasim ceritur habere virtutum: vnde & in prouerbijs. Post multa præcepta infertur correctio iudicij, & post omnia corrigere iudicium. Ideo Apostolus reprehendit habentes inter se iudicia, quia minimus & contemptus eligitur, qui iuxta Euangelium primus est, vt iudicet inter vi. &. v. & q destruxit ea quę fuit gruli & peruenit ad profectum virũ: & tunc maiori sñia indiget, vt possit ad veritatẽ ad veritatem iudicij peruenire. C

f ¶In præceptis. & cætera. Hiero. Iudicia meaſiue iustificationes meas custodierit, vt faciat scilicet & facta custodiat. vnde: Iustitiæ domini rectę lętificantes corda, præceptum domini lucidum. Quę ritur autem quomodo in hoc eodem propheta dicit deus: Dedi eis iustificationes non bonas, in quibus non viuant. Sed non viuunt Iudæi sequentes literam occidentem: & viuunt Christiani intelligentes spiritum viuificantem. Psa.18.b. infrà.20.d.

g ¶Hic iustus est. Hiero. Vir iustus est ecclesiasticus, qui fidem Catholicam prædicat, filius eius discipulus qui si fuerit hæreticorum errore deceptus, pestilens vocabitur. vnde: In cathedra pestilẽtiæ nõ se. Iste effundit sanguinẽ deceptorum, & in se omnia peccata congeminat, comedens in montibus superbiæ, & ecclesiam proximi sui polluẽs, egenos & pauperes in scientia scripturarum contristans, opprimens & supplantans, rapiens eos quos de ecclesia seduxit, non reddens pignus quod à magistrõ acceperat: non implens illud: Gratis accepistis, gratis date. h ¶Quòd si genuerit si. & cætera. supermon. non co. &c. Hoc etiam in nobis accipi potest, quibus dicitur: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam. & obli. populum tu & do. pa. t. & concupiscet rex de. tu. vt qui de Gentium stirpe sumus generati, relinquamus parentum crimina, & faciamus iudicium atq; iusticiam & viuamus in ea. i ¶Si autem i. egerit & cætera. Q. In tantum filius patris sceleribus nõ grauatur, nec alius alienis sceleribus inuoluit, Psa.1.2. † opprimẽtem. Matt.10.a Psa.44.c. D

Nicolaus de Lyra. ☞ vt ipse

a ¶Et iudicium. qd' pertinet ad iudices siue sint ordinarij, siue arbitrarij. b ¶Vita uiuet. non solũ naturę, sed etiã gręc. c ¶Quòd si genu. Hic ponitur secũdũ exemplum de iniusto filio hominis iusti, patet similiter litera paucis exceptis. d ¶Et fecerit unũ. i. de lege prohibitis. e ¶Hæc quidem omnia non facientem: id est omiserit aliqua de præceptis affirmatiuis. Cætera patent in litera vsq; ibi:

f ¶Cũm uniuersa. Hæc detestãda fecerit, li, vniuersa non tenetur hîc collectiue, quia pro singulis incurrit mortem culpę. g ¶Quòd si genuerit filium. Hic ponitur tertium exemplũ de filio iusto, patris iniusti qui timore ductus patrna scelera non imitatur: & patet litera ex supradictis vsq; ibi:

h ¶Et dicitis. Quare non &c. vbi ponitur quędam quęstio & ei' solutio circa prædicta: & patet litera. i ¶Si autem impius. Hîc cõsequenter ponũntur exempla de auertentibus se à suo proposito: & primò de auertente se à malo, secũdo, de auertente se à bono: ibi: Si

a Et custo. bus

Prou.4.d. Hiere.9.b. Psal.9.d. Deut.24. Leuit. 25. Psal.14.b. Ose.4.a. Ose.12.a. Prou.4.d. Hiere.9.b. Psal.9.d

☞ vt ipse vnus atq; idem qui prius im-
E pius fuit atq; peccator, si pœnitentiã
egerit, non damnetur pro prioribus
† vniuersa peccatis. a ¶ In iustitia sua. Hiero.
non tam mea. s. quã sua, licet iusticiq
meæ sit, bona bonis, & mala malis
reddere. b ¶ Si autẽ auer. &c. Q.
Sicut iustum, ante peccatorem, non
grauant antiqua delicta, sic peccato-
rem, ante iustum, veteres iusticiq non
adiuuant. Vnusquisq enim in quo
inuenitur in eo iudicatur. c ¶ Nun-
quid uia mea. Q. Putatis me, imme-
rito peccata patrum punire in filijs?
Deu. 24. c. sed vnusquisq in peccato suo mori-
tur, & in iustitia sua viuit. In vtroq
non præterita, sed puniuntur præsen-
tia. Sententia autem vestra iniq est, q
putatis non esse parabolam, sed histo-
riam, vt aliorum scelera in alijs puni
antur. d ¶ Cùm enim auer. prius
populus Isrl auertit se à iustitia sua:
quia iusticiq reliquit autorem & fecit
iniquitatem, deifilium denegãdo. In
peccato ergo atq in scelere qd opa-
est, morietur, nõ in plurib, sed i vno
hęredẽ interficiens, vt perderet hęre-
ditatẽ. e ¶ Et dicũt. Vsq hodie Isrl
blasphemat deũ cur populũ suũ reli-
querit: & Gentiũ multitudinẽ assum
pserit: Hos arguit dominus, q vię eo
rum prauę sint. Domini aũt iusta sen
Luc. 20. b. tentia vt, perditis malis colonis, alijs
locet vineã suam: Q intelligẽtes lu
dei in Euãgelij parabola dixerũt. Nõ
erit istud. f ¶ Cõuert. Propriè ad Is-
rael sermo iste dirigit, vt agãt pniam,
& relinquant iniquita. suas. ¶ Meli
est hãc exhortationẽ. Cõuertimini &
† ea F agi. pœ. in persona accipi Iudæorũ.
† iniqtate g ¶ Et facite uo. Cor nouum est Is-
raelis, credere in eum quem prius ne
gauerat: Cor nouum Gentium idola
relinquere, & mortuorum cultura
contempta credere in eum qui est de
us viuentium. h ¶ Quia nolo. No
Isa. 1. 2. lo vos mori, quos in salutem genui.
Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem
spreuerunt me. ¶ Q. Cur moriemi-
ni q pĩm merito, & mea debetis viue
re misericordia? Quia no. mor. pec.

GLO. ORDI. Cap. XIX.

ET tu assu. &c. Captiui-
tate vicina propheta non
tam vaticinat futura quã
narrat præterita. Post sex
tum enim Sedechiæ regis annum
† in sra. 33. c statim in sequentibus legimus:
Et factum est in anno septimo.

Nicolaus de Lyra. ☞ Vnũ

a ¶ Et custo. qa trãsgressio vni
us facit hoiem iniustũ. b ¶ Omniũ.
iniqui. id est ad puniendum ęter-
naliter: punientur tamẽ bene tempo-
raliter. c ¶ Nunquid uoluntatis
meæ est mors. i. vt moriatur in im-
pietate sua. q. d. non. Impietas enim
non potest esse à deo volita: punitio
autem impietatis bene est ab eo voli
ta, inquirum est iusta. d ¶ Si autẽ.
Hic ponitur exemplum de auertente
se à iustitia: & patet litera vsq ibi:
e ¶ Nunquid uiuet. q. d. non, vita
gratiæ quæ statim perditur per pec-
catum mortale. f ¶ Omnes iusti.
in gratia existens. g ¶ Non record.
ad pmiandũ ęternaliter, si persue-
ret in

¶ Declina a malo.

impius egerit pœnitẽtiam ab omnibus
peccatis suis quę operatus est, & custo- a
¶ Si bona.
dierit † omnia præcepta mea, & fecerit iu
dicium & iusticiam, uita uiuet & nõ mo
a ¶ Si ab omnibus pœnituit.
rietur. Omnium iniquitatum eius quas b
a ¶ Quia ille meminit. b ¶ Quæ omnia præcepta mea custodiuit.
operatus est, non recordabor. In iusti- a
a ¶ Libero arbitrio.
cia sua quam operatus est, uiuet. Nun- c
a ¶ Deus vult omnes homines saluos fieri & ad notitiã veritatis venire, vbi fœtera & truculenta dei videtur sententia: sed non homines sed peccata condemnat.
quid uoluntatis meæ est mors impĩi, di-
a ¶ Peccata. s. pereant, homo saluus fiat.
cit dominus deus: & non ut conuerta- d
tur à uiis suis, & uiuat? † Si autem auerte- d
rit se iustus à iusticia sua, & fecerit iniqui e
tatem secundum omnes abominatio-
nes quas operari solet impius, nunquid e
a ¶ Qui mortis filius.
uiuet? Omnes iusticiæ eius quas fecerat f
a ¶ In salutem eius. ¶ Sed.
non recordabuntur. † In præuaricatio- g
ne qua præuaricatus est, & in peccato
¶ Non in alienis. ¶ Tamen.
suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et h
dixistis: Non est æqua uia domini. Au- i
dite ergo domus Israël: Nunquid uia k
mea non est æqua, & non magis uiæ ue-
strę pravę sunt? Cùm enim auerterit se l
iustus à iusticia sua, & fecerit iniquita-
tem, morietur in † eis: In iniusticia quam
operatus est, morietur. Et cùm auerterit
a ¶ Gentilis. b ¶ Idololatria.
se impiũs ab † impietate sua, quam opera
a ¶ Quæ lege Iudęis præcepta sunt.
tus est, & fecerit iudicium & iusticiam,
a ¶ Prius mortuus. b ¶ Se. s. interisse in iniquitatibus.
ipse animã suam uiuificabit. Cõside-
rans enim & auertens se ab omnibus in-
iquitatibus suis quas operatus est, uita
¶ Credens in eum qui dicit: Ego sum via, veritas & vita.
uiuet, & non morietur. Et dicunt filij m
Israël: Non est æqua uia domini. Num-
quid uiæ meæ non sunt æquæ, domus
Israël, & non magis uiæ uestræ pravæ?
a ¶ Siue Iudæum siue Gentilem, non est personarũ acceptio
apud deum. Vnusquisq in sua fide coronabitur, aut in infi-
delitate damnabitur.
Idcirco unũmquemq iuxta uias suas iu- n
dicabo domus Israël, ait dominus deus.
b ¶ Iudæi & Gentes ad eũ. Quis potest saluare cõtritiones vestras.
† Conuertimini & agite pœnitẽtiam ab o
omnibus iniquitatibus uestris, & non p
erit uobis in ruinam iniquitas. Proiicite q
à uobis omnes † iniquitates uestras, in r
quibus præuaricati estis, & facite uobis s
a ¶ Veritatem literæ relinquentes. b ¶ In mouitate spiritus.
cor nouum & spiritum nouum. † Et qua t
a ¶ Qui (ceteris filij) Abraham, Isaac & Iacob, de quibus
dicitur: Deus viuorum, non mortuorum.
re mo̅riemini domus Israël? Quia nolo u
mortem morientis dicit dominus deus.

¶ Qui obstetistis. ¶ Per pœnitentiam.
mortui per peccata vestra.
Reuertimini & uiuite. x
Cap. XIX.
T TV † ASSVME planctum super prin-

ret in malo: si aũt recuperet gram vie q
unificabitur. & sic pręmiabitur nũ so
lũ ꝑpaliter, sed etiã ęternaliter. d ¶ Et
dixistis erronee. i ¶ Nõ est iusta
puniendo. k ¶ Nunquid uia me. q. d immo, quia sum regula æquita-
tis. l ¶ Cùm enim. In tali enim ꝑ-
cto in quali reperitur in morte, in ta-
li iudicandus est, ideo finaliter cõde-
ditur: Idcirco vnũquq iuxta vias
as iudicabo &c. m ¶ Couertimini.
post reprehẽsionẽ malicię ponit mo-
nitio ad pœnitentiã, cũ dicit: Cõuer
timi. ad deũ. n ¶ Et agite. dicit
do pĩm. o ¶ Ab omnib. quia nõ
valet pnia, nisi fit integra. p ¶ Et
non erit uo. in ruinam. sic fouea
gehennę. q ¶ Iniqui. g pœnitẽtik
leta. r ¶ Et facite. cor. Talis ꝑ-
uitas est ꝑ gram quę a solo deo dat
tñ hõ adhoc facit in. ꝓtũ g liberũ a-
bitriũ cũ dei adiutorio se ad hoc di
ponit, iõ subdit: s ¶ Reuertimini
per pniam. t ¶ Et uiuit. p gram qđ
ducit ad vitam gloriæ sempiternam.

¶ In ca. xviij. vbi dr in Positilla Et
dixistis erronee, nõ est ęq via domini.
ADDI. Circa hoc ludęi etiam moderni vehemẽter
errãt. Est ei determinatũ apud eos q
hõ iudicat iust vl iniust, apud deũ
sec̃m nũerũ meritorũ & demeritor
sic q si aliqs hãs pĩa merita, posita
labat i pĩa, dũ tñ nõ fuerint tot pĩa
nũero, sicut fuerẽt merita, q talis iu-
eat iust apud deũ. vnde Ra. Moyses
suo. Deut. vbi tractat de pnia cuiꝰ,
dicit sic: Quilibet hõ cuius mo tam fit
pĩa nũero q̃ pĩa, iust & cui pĩa
sũt pĩa nũero q̃ merita ipi eligit
habet tot merita sicut pĩa mode-
ceris ẽ. Hęc ille: Quã iniam falsã & er-
roneã, oẽs cõiũ tenẽt nemine cõtradi-
cẽte: Et q falsa sequit, q̃ si quis
decẽ merita, posteà cõmitteret mor
pĩa esset iustus etiã nõ pœnitẽdo de
pĩis: qđ est maxime erroneũ, & cõtra
litam hui ca. vbi dr: Cũ enim auerterit
se iust à iusticia sua, & fecerit iniqui,
morietur in ea: Et. infra. 33. c. Et si dix-
ro iusto q vita viuet: & cõfisus iusti
cia sua fecerit iniqtatẽ, oẽs iusticię ei
obliuioni tradent, & i iniquitate sua
quã operat est, i ipsa morietur. Qđ est
manifestè contra errorẽ prædictum.

NI. DE LY. Cap. XIX.

ET tu. Hęc est ps gra, in q
arguit principum malicia
sub metaphora leænæ &
vineę cuiusq. Et dixit in
tres ptes sec̃m tres filios Iosię contra
qs loquit, sec̃a ibi: Quæ cũ videret, Tertia
tertia ibi: Mr tua. Circa primũ dicit à
dño. v ¶ Et. t. Ezechiel. Qđ alibi
dict in aliqb libris: Filii hois, nõ est in
Hebræo, nec in libris correctis.
x ¶ Assume. & cætera. plangen-
do eorum culpam, & pœnã sequẽtẽ.

¶ Quare

Mor. r. v ¶ Et tu. In hoc capite
cũdũ sensũ Isrl arguit malicia dom
regis scilicet filiorũ Iosiæ. & hoc sub
parabola duplici scilicet leænæ, & vi-
neæ cuiusdã: Moraliter autem perpi
mam paraboli arguitur cupiditas & ꝑfidia
clesię accipiendo ecclesiam ꝓpriis
pastoribus & corũ ministris. & sic dr.

¶ Quare

a ¶Vnum de ieū. Ioachaz. s. filiū Iosiæ, quē Nechao Pharao
A duxit in Aegyptū, & substituit Ioakim, cui Iechonias filiꝰ succes-
4. Reg. 24. sit, qui cū matre & optimatibꝰ ciuitatis à Nabuchodonosor du-
ctus est in Babyloné: de quo natꝰ est Salathiel pater Zorobabel.
b ¶Leo factus est. Hiero. Hęc iam facta fuerāt cū ꝓpheta dice-
bat. Postquā enim Ierusalem eduxit Ioa-
Troplo. chaz filium Iosiæ, de regia stirpe, & regē
constituit, tam crudelis in breui extitit,
vt tropologicē cepisse prædas, & hoīes
deuorasse memoretur. c ¶Et expand. Hiero. Non ꝙ hoc Iechoniæ factum sit
qui se tradidit Babylonio regi, & in Chal
dæam asportatus est: sed vt leōis seruetur
translatio, qui capitur in foueis, cōstrin-
gitur catenis, reseruatur in caueis. Alio-
qui intra historiam hoc de Sedechia le-
gimus, qui post Iechoniam in regnū pro
motus est: & hoc facit occasio, vt quia ca-
tenę, caueę, carcer nominantur, Sedechiā
Iosephꝰ. putēꝰ ꝙ Iechoniam plęriꝙ intelligit. Ser-
uatus aūt in carcere est Iechonias, nec iter
Augustin. fectus, sublato mū regno. Sedechiam vō
Ezechiel. cum ductū in Babylonē, & statim oc-
cęcum narrat historia. d ¶Mater tu-
Multis sermonibus, res vna dicit. Ierusalē
superius, pulchrę mulieri, & post leænæ
catulos nutrięti, nūc vineæ pulcherrimæ
cōparatur. Vinea. cuius pulchra, cuius lō
gis ꝓpaginibꝰ extenta, si hastilia, calamos
quę haberet, iuncta terræ arescit calore,
maximē si ventus vrens quē Græci eliso-
nā (alias Kayſona) vocant, siccauerit fru-
ctus eius, vt emarcescat, & quasi ignis cre
met ardoribꝰ. ¶Babylonē vel Aegyptū
signat ad quā trāsfugerūt, aut ipsā Iudęā
in q̄ pauci pauperes remanserūt: qnbꝰ
præfectus erat Godolias, vt congregaret
& regeret reliquias populi, quem Ismael
de stirpe regia occidit in Maspha, & hoc
est quod dicitur, ignis comedit eam.
Matth. 24. ¶Hiero, secundum anagogem. Hæc ad
Matth. 24. ecclesiam referimꝰ, quia in nouissimo tē-
pore multiplicata iniquitate refrigescet
charitas multorum, vt probentur si fieri
Prothus. potest etiam electi, & principes eius capi
antur in retibꝰ diaboli: qui non vnius re-
gis captione contenti, quotidie reges &
Hiero. principes capere festinat. vnde: Esęæ eius
electæ. Palmites quoq; ecclesiæ qui du-
dum floribus & rubori sanguinis æqua-
bantur, vento vrente siccantur: vnde in
Ezech. 17. Euangelio Qui germinauerunt orto so-
lę æstuauerunt, & siccata sunt, vt vix re-
maneat vnus ex palmitibus qui consur-
gat in virgam, & dignus populi princeps
Amos. 8. 2. fiat vnde † Amos: Inducam famem & si-
tim super terram, non panis famē neq; si
tim aquæ &c. Vnde: bem' plāgere &
lamētari super principes Israel, ꝙrū vicio
& superbia Iudæa capta est & Ierusalem.
℣ Planē'

Nicolaus de lyra.

℞ a ¶Quare mater tua. &c. id est
domus regia. b ¶Leęna. i. crudelis facta & rapax, cùm tamē
Dauid fuerit mitissimus. c ¶Inter leones cubauit. i. consilio
crudelium & impiorum acquieuit. d ¶In me. le. &c. ca. sa. id
est pueros de semine regio. e ¶Et eduxit &c. scilicet Ioachaz
filium Iosiæ. f ¶Leo factus est. i. rex institutus. iiij. Reg. xxiij.
Per leonem enī qui est rex aialiū, intelligitur ipsum regnum.
g ¶Et didicit. per rapinas. h ¶Hominē comede. per homi
cidia. i ¶Et au. de eo. quia malicia eius nota facta est Gentibꝰ
in circuitu habitantibus. k ¶Et non ab. quia in captione eius
per regem Aegypti, fuerunt hinc & inde plurimi vulnerati. In
Hebræo habetur sic: In fossis earum captus est, prosequēdo pabo
lam leonis, ad cuius captionem fiunt foueæ & opiuntur paleis in
superficie, & leo desuper incedens cadit & sic capitur. l ¶Et ad
du. eū. Hoc habetur. iiij. Reg. xxiij. m ¶Quæ cū vi. Hīc cōse-
quēter agitur de Ioakim filio Iosiæ, quē rex Aegypti substituit re
gē loco fratris sui, vt ibidē habet. Quæ cū vidisset. s. domus re-
gia. n ¶Qm̄ infirmata est. Per captionē Ioachaz. o ¶Et pe
riit expe. i. expectatio defensionis per eum. p ¶Tulit unum
de leun. su. &c. scilicet Ioakim.
q ¶Leonem consti. eum. &c. id est
fecit regem: licet enim rex Aegypti hoc
fecerit, tamen hoc fuit ad preces stirpis
regiæ. r ¶Qui ince. in leo. &c. ha
bens secum homines impios & crudeles.
s ¶Et factus est leo. id est similis eius
in crudelitate. t ¶Et didi. præ. cap.
subditos spoliando, vt inde solueret tri-
butum regi Aegypti. iiij. Regum. xxiij.
v ¶Et ho. de. &c. vicinas Gentes oc- †hoīes
cidere: Cætera patēt vsque ibi.
y ¶Et conue. &c. de prouincijs.
in exercitu regis Babylonis.
z ¶Et expan. &c. id est multitudi-
nem bellantium. a ¶In uul. earum.
In Hebræo habetur: In fossis earum cap-
tus est. Et exponatur vtraq; litera vt
suprà. c ¶Adduxerunt eum &c.
Inceperunt enim Chaldæi ipsum duce- †diu expe-
re in Babylonem: sed in via mutato con staſſet.
silio reduxerunt eum ante Ierusalem,
& ipso interfecto proiecerunt cadauer
eius extra portas Ierusalem, vt habetur
Iere. xxij. d ¶Mater tua. &c. Hīc
agitur de tertio filio Iosiæ scilicet Se-
dechia quem rex Babylonis exoculauit, D
& in Babylonem duxit, & quantum
ad hoc dicitur: Mater tua. id est domus
regia. e ¶Quasi ui. Ex rebellione eī Se
dechię cōtra regē Babylonis sequuta est
magna effusio sanguinis. In Hebræo ha-
betur: Quasi vinea in sibilitudine tua. i. assi-
milata est vineæ euulsæ, vt habetur infra.
f ¶Sup aqu. i. super ppōm Iuda fluidū si
cut aquę. g ¶Fruct. ei'. i. diuitię & filij.
h ¶Creuerūt ex. i. ex stipendijs à ppło
multo collectis. i ¶Et factæ sunt ei ui-
so. in sceptra. Sedechias enī cōfidens de
sua potestate & robore Gentis suę voluit
dominari absq; iugo regis Babylonis.
℞ Et vidit † cōpedes.

Moraliter

✻ a ¶Quare ma. id est crudelis & ra-
pax, cùm in principio fuerit valde beni-
gna, secūdum qd' dr Act. iiij. f. Multitudi
nis credentium erat cor vnū & aia vna.
nec qsq; eorū quę possidebat, aliqd suū
esse dicebat: sed erāt illis oīa cōmunia. Et
sequit ibidē. Nec qsq; egens erat inter il-
los, sed modo facta est rapax leęna malis
ęjs exquisitis rapiens subditorum bona.
d ¶In medio. id est in medio rapaciū
hominum, q̄s multi in ecclesię dignitati-
bus cōstituti tenent secū. e ¶Et edux.
&c. In electionibꝰ enī & ꝓmotionibꝰ ec
clesiasticis plus attendit aliqn̄ ad potētiā
& astutiā eligēdi, quā ad eius scientiā &
virtutē. g ¶Et didi. Nam data sibi po-
testate incipit magis rapere quam antè.
i ¶Et audi. i. dęmōes ad vicia Gētiliū inducētes. k ¶Et non.
nam ꝓpter multa peccatorū vulnera datur in prāte dęmonum.
l ¶Et ad. nā ipsum p̄tis multis incatenatū ducūt dęmones ad
fossam inferni. n ¶Quæ cū. s. societas illorū, quę ꝓmouerāt eū.
m ¶Quo. ifir. s. cōsequēdi remūerationes ab eo. p ¶Tulit. u. i.
ꝓmouit aliū loco eī' ita malū vl' peiorē. Et hoc aliqū cōtigit, iō
subdit: ✻ ¶Et de. ā cura talis hoīs posita: ꝓpter qd' de eo subdit:
b ¶Et qa dęmōes talē ducūt ad infernū in cōsili vl' maiori pœna.
d ¶Mat. hīc ponit sed' a pabola de vinea euulsa, p quā morali
intelligit ꝓlal' malē ꝓmot', iō sequit: ¶In san. p qd' designa
tur indign' prælatione, ꝓmot' tamē ad eā cōsanguineorū suorū
fortitudine vl' timore. i ¶Et factæ sunt. &c. quia per fortitu
dinem sui sanguinis stabilitur, licet corā deo ejciat, ideo subdit:

✻ Et euulsa.

Cap. XX.

Et factum est. Hæc est pars sexta in qua arguitur populi malicia sub metaphora saltus comburendi. Et dividit in duas partes, quia primò malicia populi arguit. Deinde secundò parabola inducit, ibi: Et factū est. Prima in duas, quia primò ponit seniū interrogatio, secundò, domini responsio, ibi: Et factū est. Circa primū dicit: ¶ Et factū est. Anno migrationis Iechoniæ. q ¶ In quinto. Non fecit propter quod in aliquibus libris mensis ponitur: sed non est in Hebræo, nec in libro correctis: subintelligitur tamen. r ¶ Decimo. die mensis. s ¶ Venerūt uiri. q regulariter ponitur in terra Babylonis translati, sicut in ipsis tot populi ipsi. Et uidetur aliter dicimus. t ¶ Vt inter. de agēdis propter quod dicit hīc Ra. Sa. quod venerāt ista inquirere si nō haberēt à deo responsum de negotiis sibi imminentib⁹, nō curarēt de obedientia superiori ad ipsū, sicut seruus à dño alteri vel dicit: & uxor à viro repudiata nō curat de ipsius uitrā, sed quærit sibi cōmodum alibi, vbi pñr. v ¶ Et fa. Hīc cōsequitur pars nis domini responsio, & hoc p modū interpatiōis: Et dividit i duas: quia prīo increpatur populi malignitas, secundò declaratur domini benignitas, vt opposita iuxta se posita magis elucescāt: sicut a ibi: Viuo ego. Prīa aduc i tres: quia prīò arguit malitiā quærentiū, secundò patrū præcedentium, ibi: Si iudicas: tertiò filiorū sequentiū, ibi: Propterea dicit. Circa primū patet liter vsque ibi: x ¶ Nun. &c. q.d. Nō veniūt ad interrogādū me de salute aliarū vtarū, sed de negocijs vīs tpalibus & hoc mutatione quæsa. s, vt si negaretur vobis responsio, haberetis occasionē seruiēdi idolis, & nō mihi vt dictū est. y ¶ Viuo ego. sicut verū ē q ego sū vita p essentiam, ita verū est qđ sequitur: z ¶ Quia nōn. ad votū vestrū, nec per hoc habebitis libertatē seruiēdi idolis sicut quæritis: sed restringā vos i seruitute mea, vt habetur infrā eo. ca. a ¶ Si iudi. Hīc cōsequitur arguit malicia patrū præcedentiū: & hoc ostendū tria tpa. s. habitatiōis i Aegypto, ibi: deserto, & i promissiōis solo: Et ideo dividit i tres partes, secundā ibi: Et ecce ego otra tia ibi: Quāobrē. Circa primū dicit: Si iudicas eos: videlicet senes Israel à te quærentes: Et accipit hic iudicare, p rōnabiliter arguere: sicut infrā eodē ca. iudicio cōtendere aduersus pres vīros i deserto. Et accipit etiā hīc, p si, qa eō q ad Ezechielem venēbat † Nisi arguere populi vicia. b ¶ Abominationes. arguere abominabilia. c ¶ Ostende. vt rōnabiliter cognita abominabilia. d ¶ In die. hoc fuit qñ dominus appuit Moysi denūcians ei de hac liberatiōe, Exo. an. e ¶ Et leua. ad ostendam mā ad percutiendum Aegyptum.

Et apparui Moysi

Mora. p ¶ Et fa. c. Hīc loquitur sensu literali sub parabola salt⁹ cōburēdi, ponit primò quod dictum est de filijs Iosiæ regis Iuda sancti & iusti. Moraliter

Nicolaus de lyra.

ET factū est &c. b ¶ Nunqd ad īn. Hanc fuisse consuetudinem populi Israel, vt quidquid dubitarent à domino p prophetas quærerent, multa exempla testantur. Saul quærens asinas pergit ad Samuel. Aegrotante filio Ieroboam, mittit vxor eius in Silo ad Ahiā prophetam. Dauid quoq; propheta alium prophetā Nathan interrogat, vtrum debeat domino domum construere. In nouo quoq; testamento Agabus quæ Paulo euentura sunt, prænunciat. Scriptum est in Deuteronomio: Gentes quas dominus perditur⁹ est in conspectu tuo, somnia & diuinationes audiunt: tibi aūt non sic dedit dñs.

c ¶ Viuo ego. Cōgrua interrogātib⁹ datur responsio. Sancto dicitur: Adhuc loquente te dicam adsum: peccatoribus (qualis sunt seniores Israel) increpatio pro peccatis: Et additur iusiurandum, vt sit firmior sūia negantis. d ¶ Si iudi. Non est prophetæ responsio, sed sententia iudicantis pro iniquitatibus, quia patrum iniquitates sunt sequuti. e ¶ Abominationes. Nō q peccata patrū redundent in filios, sed ostenduntur patribus similia fecisse, & hæreditario malo longum sunt peccatorum cōtraxisse, vt quorum imitantur pcta, ptimescāt supplicia. f ¶ In die qua. Israel cùm esset in Aegypto intātū deū ignorabat, vt Moyses miss⁹ ad eos diceret: Si iterrogauerit, q⁹ misit te, quid dicam eis? Et ait dñs: Qui ē, misit me. Ibi ergo noc⁹ est eis. † qñ leuauit manū suā p eis cōtra Aegyptios.

† cōspecta est in altitudine sua. Populus p prophetas dominum interrogat

1.Reg.9.a.
3.Re.14.b.
2.Reg.7.a.

Act.21.c.

Deu.18.c.

Isa.65.d.

† Hoc est lamentabile, & dignū lamētatiōe.

Exo.3.c.
† qñ

☞ In terrā

✠ a ¶ Et uidit altitu. su. considerans ex superbia sua, q⁹ indecens erat ei subesse regi Babylonis: & sic rebellauit, & iuramentū fregit: propter cuius fractionē dominus fuit irat⁹ cōtra eū & cōtra suū pūm, iō subdit. b ¶ Et euul. ē. s. dei. ei⁹ em deiectio & regni sui magis fuit ỹ rute dei, quā hois. c ¶ Et uen. i. rex Babylonis.

d ¶ Sicca. fru. quia occidit filios eius.

e ¶ Marcu. quia fracta ciuitate viri bellatores eius fugerūt. f ¶ Ignis co. quia Chaldæi incēderūt domū regis, & rēplū & totā ciuitatē. iij. Reg. vl. g ¶ Et nunc. quia Sedechias cū multis alijs fuit duct⁹ in Babylonē, vbi frequēter pūgebantur verbis & factis iniuriosis tāq; deserti spinis. h ¶ In terra in. q. ibi etiā patiebātur defectum sufficientis alimenti. i ¶ Et egressus est ignis. i. Ismael. k ¶ De uirga ra. eius. quia fuit de semine regio.

l ¶ Qui fruct. eius. quia Godoliam interfecit & filias regis & populum qui cum eo erant, captiuauit, vt habetur. Iere. xlj.

m ¶ Et non fuit in ea uirga fortis. quia Iohannan filius Careę, & bellatores qui cum eo erant, & reliquus populus timore Chaldæorum concussi fugerunt in Aegyptum contra verbum domini ad eos per Ieremiam dictum Ieremi. xliij. n ¶ Planctus &c. Id est materia planctus. o ¶ Est &c. toti populo, quod dictum est de filijs Iosiæ regis Iuda sancti & iusti.

✠ b ¶ Et euulsa est in ira. s. dei. a ¶ Et egressus est ign. de uirga ra. ei. quia frequenter contingit, q⁹ ignis discordię accenditur inter amicos eius. Et sic consumuntur eius temporalia bona, & ipse moriens descendit ad inferna, ideo subditur: Planctus est & erit in planctum.

a ¶ Vt superbiret. Aliorum bona videamus, nostra nesciamus.

des. Et, † uidit altitudinem suam a
in multitudine palmitū suorum,
a ¶ In furore domini.
& euulsa est in irā in terram, & pro b
a ¶ Ruinas Ierusalem eleganti translatione demonstrat.
iecta: & uentus urens siccauit fructum eius, marcuerunt, & aresacta c d
¶ Ismael. e
sunt uirgæ roboris eius. Ignis f
¶ Tamen. a ¶ Tam pulchra, tam fructuosa.
comedit eam. Et nunc trānsplantata est in desertum, in terra inuia g h
¶ Ismael.
& sitienti, & egressus est ignis de i k
¶ Tribu regia.
uirga ramorum eius, qui fructum l
¶ Extunc.
eius comedit: & non fuit in ea m
a ¶ Aliquis rex qui populum gubernaret, sed cum Iohanna filio Careę in Aegyptum trāsmigrarunt. b ¶ Regni generis quod in Iudæa viuat cessauit, donec veniret cui regnum est, qui erit expectatio gentium.
uirga ā fortis, sceptrū dominantiū. n o
† Plāctus est, & erit in planctum.

Cap. XX.

a ¶ Post undecim menses, & quinq; dies superiores uidebis.

ET factū est in anno septimo, in quinto, in decima mensis uenerūt uiri de p q r
seniorib⁹ Israel, ut interrogarēt s
dominum & sederunt coram me. t
¶ Post. a ¶ Antequam dicāt, nouit quid quærant.
Et factus est sermo domini ad me u
dicens: Fili hominis, loquere se-
niorib⁹ Israel, & dices ad eos: Hęc x
dicit dominus deus: Nunquid ad b
interrogandum me uos uenistis? y
Viuo ego, quia non respondebo c z
uobis, ait dominus deus. † Si iudi- a d
¶ Q. Ad interrogandum venerunt super his quæ audiebant, sed ea illi non iudicabant.
cas eos: si iudicas fili hominis. Abo- b
minationes patrū eorum ostende c
eis, & dices ad eos: Hæc dicit
dominus deus: In die qua elegi Israel, & leuaui manum meam d e

Cap. XX.

ET factum est. Hæc est pars sexta in qua arguitur populi malicia sub metaphora saltus comburendi. Et dividit in duas partes, quia primò malicia populi arguit. Deinde secundò parabola inducit, ibi: Et factū est. Prima in duas, quia primò ponit seniū interrogatio, secundò, domini responsio, ibi: Et factū est. Circa primū dicit: ¶ Et factū est. Anno migrationis Iechoniæ. q ¶ In quinto. Non fecit propter quod in aliquibus libris mensis ponitur: sed non est in Hebræo, nec in libro correctis: subintelligitur tamen. r ¶ Decimo. die mensis. s ¶ Venerūt uiri. q regulariter ponitur in terra Babylonis translati, sicut in ipsis tot populi ipsi. Et uidetur aliter dicimus. t ¶ Vt inter. de agēdis propter quod dicit hīc Ra. Sa. quod venerāt ista inquirere si nō haberēt à deo responsum de negotiis sibi imminentib⁹, nō curarēt de obedientia superiori ad ipsū, sicut seruus à dño alteri vel dicit: & uxor à viro repudiata nō curat de ipsius uitrā, sed quærit sibi cōmodum alibi, vbi pñr. v ¶ Et fa. Hīc cōsequitur pars nis domini responsio, & hoc p modū interpatiōis: Et dividit i duas: quia prīò increpatur populi malignitas, secundò declaratur domini benignitas, vt opposita iuxta se posita magis elucescāt: sicut a ibi: Viuo ego. Prīa aduc i tres: quia prīò arguit malitiā quærentiū, secundò patrū præcedentium, ibi: Si iudicas: tertiò filiorū sequentiū, ibi: Propterea dicit. Circa primū patet liter vsque ibi: x ¶ Nun. &c. q.d. Nō veniūt ad interrogādū me de salute aliarū vtarū, sed de negocijs vīs tpalibus & hoc mutatione quæsa. s, vt si negaretur vobis responsio, haberetis occasionē seruiēdi idolis, & nō mihi vt dictū est. y ¶ Viuo ego. sicut verū ē q ego sū vita p essentiam, ita verū est qđ sequitur: z ¶ Quia nōn. ad votū vestrū, nec per hoc habebitis libertatē seruiēdi idolis sicut quæritis: sed restringā vos i seruitute mea, vt habetur infrā eo. ca. a ¶ Si iudi. Hīc cōsequitur arguit malicia patrū præcedentiū: & hoc ostendū tria tpa. s. habitatiōis i Aegypto, ibi: deserto, & i promissiōis solo: Et ideo dividit i tres partes, secundā ibi: Et ecce ego otra tia ibi: Quāobrē. Circa primū dicit: Si iudicas eos: videlicet senes Israel à te quærentes: Et accipit hic iudicare, p rōnabiliter arguere: sicut infrā eodē ca. iudicio cōtendere aduersus pres vīros i deserto. Et accipit etiā hīc, p si, qa eō q ad Ezechielem venēbat † Nisi arguere populi vicia. b ¶ Abominationes. arguere abominabilia. c ¶ Ostende. vt rōnabiliter cognita abominabilia. d ¶ In die. hoc fuit qñ dominus appuit Moysi denūcians ei de hac liberatiōe, Exo. an. e ¶ Et leua. ad ostendam mā ad percutiendum Aegyptum.

✠ Et apparui Moysi

Mora. p ¶ Et fa. c. Hīc loquitur sensu literali sub parabola salt⁹ cōburēdi, ponit primò quod dictum est de filijs Iosiæ regis Iuda sancti & iusti. Moraliter

nitio Iudęorū: præmittūtur tamē prīò pcta eorū i Aegypto, sed ò in deserto: & tertiò i promissiōis solo. Moraliter aūt q peccātes in Aegypto prò significātur peccātes i seculo: nā Aegypt⁹ tenebra interpretat, seculū aūt tenebris ignorātię & culpę iuoluit. q peccātes i deserto significāt peccātes i clausuro, q⁹rū pcta fuit, cęteris paribus grauiora: qa ęqò stat⁹ altior, tātò casus grauior. Per peccātes ita promissiōis significāt peccātes i statu prelatiōis, q subliminor ē statu religiōis. & p cōsequens cęteris paribus, eorū pcta fuit grauiora. v ¶ Et facit. est. hīc ponitur punitio Iudæorum sub parabola salutis cōburēdi. post eorū pcta cōmissa in Aegypto in deserto & in Iudæa. Peccatū aūt q coiter habet infructuosa ligna: significat cōgregatio spinarū aūt q coiter habet infructuosa ligna: significat cōgregatio spinarum: cuncq; habens hoies inutiles ad salutē aliarū. In hoc aūt talia cōburi oē lignū viride. p. qđ significātur iuuenes accensū cupiditatis. Et omne lignū aridū per qđ significātur senes accensū cupiditatis. Et quoniam ista passa cōburenam auaricia in senibus iuuenescit. Et quoniam ista passa cōburen-

✠ renatur igne

17 a ¶In terram. Hiero. secundum literam, Iudeam inclytam esse
A & omnibus terris fertiliorem dubitare non potest, qui à Rino-
corula usq; ad Thaurum montem & fluuium Euphraten om
nem considerauit terrā, & vbium potentiam & regionū amœ-
nitatem Palestinam videlicet & Phœnicem, Arabiam, Syriam,
Choelem, Ciliciam, & cæteras regiones quas Israeli si præcepta
seruasset, dūs repromisit. Si autem non accepit, vicium increde-
dulitatis fuit eius & in Palestina, Iudeæq; prouincia multæ Gētes remā
serunt, quę eis subiectę non sunt.
Non tamen sponsor reus est men-
dacij aut criminis, sed qui se spon-
sione indignum fecit. Præterea hęc
est conditio promittētis: Si volue-
ris & audieritis me bo. t.c. Si autē
nolueritis, gladius deuorabit vos.
Eliguntur ergo secundum præscitē
tiam, alias secūdum præscientiam.
Nec statim qui eligitur, tentari nō
potest aut perire. Saul enim electꝰ
in regnū, & Iudas in apostolū po-
sita vicio suo perierunt. b ¶Quę
est egregia. Hiero. Aquila, firma
mentū: Symmachus religio: Theo-
dotio fortitudo, qa omniū terrarū
ista est quasi fundamētū qa i ea dei
religio & tēplū & ceremonię & no
titia dei. c ¶Vnusquisq;. Hier.
Nobis quoq; de Aegypto exeunti
bus præcipitur, vt offensiones ocu
lorum nostrorum abiiciamus, ne
ea quę oblectabant modo nos ca-
piant, ne simulacra Aegypti nos
polluant, adinuentiones. s. Philo-
sophorum, Hęreticorum, quę rectè
idola nuncupantur. A spectaculis
quoq; immo offensionibus Aegy
pti remoueamus oculos arenæ, cir
ci, theatrorum, & ab omnibus quę
animę contaminant puritatem, &
per sensus ingrediuntur ad mentē.
vnde Intrauit mors p fenestras. d ¶Et
feci &c. Qđ facere cogitabā pro-
pter iusticiā, nō feci propter clemen
tiā ne pollueret nomē meū & vide
rer non posse cōplere quod Israeli
promiseram. e ¶Eieci ergo eos
de terra Aegypti. Hiero. Hucus-
que quid eis promiserit in terra Ae-
gypti, & quomō statim offenderit
& quid contra eos cogitauerint,
& tamen non fecerit: propheta de
scriptis quę sequuntur: Egressus de
Aegypto loquitur est. Hęc ad eos
dicuntur, q educti sunt de Aegy-
pto in desertum, vt Aegyptiorum
vitiis liberati facilius in solitudi-
ne præcepta dei custodirēt. f ¶Co.
Genti. de quibus &c. Hier. Iam
ēn tiecti erant de Aegypto. Supe
rius ꝙ dixit: Corā Gētib⁹ in quarū
medio erāt, qa nondum exierant.

Nico. de Lyra.

✠ Pepercit

✠ ¶Et apparui eis inter Ae
gy. Ista fuit reuelatio facta Aaron,
vt occurreret Moysi venienti, vt
habetur Exo. iiij. & tunc facta sibi
reuelatio de modo liberationis po
puli, & de sacerdotio sibi futuro.
vt habetur. j. Reg. ij. c. Hęc dicit do
minus: Nunquid non aperte reue
latus sum domui patris tui cùm es-
ses in Aegypto? hoc enim dictum
fuit Eli de Aaron descendenti.
b ¶Vt educerē eos &c. p signa
& ostēta. c ¶In ter. quam pro-
mi. eis. tāquā pater filiis. d ¶Flu-
entem

¶Cognitus.

pro stirpe domus Iacob, & apparui eis in
a ¶Contra Aegyptios. b ¶Quasi percussurus.
terra Ægypti, & leuaui mānum meam pro
eis dicens: ego dominus deus uester, in die
illa leuaui manum meam pro eis, ut educe
a ¶Nōdum enim erant perfecti, sed nutriēdi lacte infantiæ.
rem eos de terra Ægypti in terram quam
prouideram eis fluētem lācte & melle: quę
a ¶Primo exeuntes de Aegypto.
b ¶Idola. ſ. qđ longo tempore seruierāt, ne vel aspicere dignētur.
est ✠egregia inter omnes terras. Et dixi ad
eos: Vnusquisq; offensiōes oculorum suo-
a ¶Colendo.
rum abiiciat, & in idolis Ægypti nolite pol
a ¶Non Aegyptij, non alia monstra. b ¶Quia.
lui. Egō dominus deus uester. Et ✠ irritaue-
a ¶Libero arbitrio. b ¶Facientes. scilicet prohibita & mulsitan
tes contra Moysen.
runt me nōluerūtq; me aūdire. Vnusquisq;
abominationes oculorum suorum nō pro
¶Ideo. ¶Decreui.
iecit, nec idola Ægypti reliquerunt. Et dixi
a ¶Quam mente conceperam.
ut effunderem indignātiōem meam super
eos, & implerem iram meam in eis in me-
a ¶Quia nōdum exierant, cum velit effundere iram.
b ¶Q. pepercit nomini meo, ne haberent nationes occasionem blas
phemandi, inter quas notus factus fuit eis.
diō terræ Ægypti. Et fēci propter nomen
meum, ut nō uiolaretur coram Gentibus,
in quarum medio erant, & inter quas appa
rui eis, ut educerem eos de terra Ægypti.
Eieci ergo eos de terra Ægypti, & eduxi in
desertum, & dedi eis præcepta mea, & iudi-
a ¶Etiam nihil addens sicut in Euangelio.
cia mea ✠ ostendi eis, quæ fāciet homo, &
uiuet in eis. ✠ Insuper & sabbata mea dedi
a ¶Veri sabbati, & circuncisio signum est veræ circuncisionis, vt
a vicijs omnibus purgati, per totam septimanā ei die & nocte
viuamus vt in eterno sabbato quiescamus.
eis, ut esset signum inter me & eos: & scirēt
qa ego dominus sanctificans eos. Et irrita-
a ¶Etiam.
uerunt me domus Israēl in desertō, in præ-
a ¶Etiam nihil addens. sicut in Euangelio.
ceptis meis non ambulauerunt, & iudicia
mea proiecerunt, quæ faciens homo uiuēt
a ¶Non semel. b ¶Non parum. c ¶Quādo dixi Moysi
Dimitte me &c.
in eis: & sabbata mea uiolauerunt uehe-
mēnter. Dixi ergō, ut effunderem furo-
a ¶Parcens Aegyptijs & cęteris Gentibus, ne scandalizarentur,
& ipsi quorum miseretur est, expectans pœnitentiam eorum.
rem meum super eos in deserto, & consu-
merem eos. Et feci propter nomen meum,
ne uiolaretur coram Gētibus: de quibus
eieci eos in conspectu earum. Ego igitur
a ¶Per Amalechitas, & alios q̄ dimicauerūt cōtra eos in deserto.
leuaui manum meam super eos in deserto,
ne inducerem eos in terram quam dedi eis
fluentem lacte & melle: ✠ præcipuam terra
rum omniū, quia iudicia mea proiecerunt,
& in præceptis meis non ambulauerunt,
¶Aegypti.
& sabbata mea uiolauerunt. Post ido-

k ¶Et irri. me. in malis pseueran
do. l ¶Et di. ut ef. fuerunt enim
in illo ꝓpło multi, ita mali & duri,
qđ post visionē signorū in plagis
Aegypti adhuc rebellabant verbis
Moysi, vt habetur Exo. xiiij. c. Nō
ne iste est sermo &c. ꝓpter qđ de⁹
voluit eos occidere in Aegypto, vt
dicit hic, ꝓpheta spū dei loquēs: p-
pter qđ tenēdū est firmiter, qđ sit
verū. licet in Exo. nō sit scriptū. mul
ta ēm tūc facta fuerūt, quæ nō fue-
rūt tūc scripta. sicut & Ioh. vl. g. di-
cit de Christo. Multa qđē & alia si-
gna fecit Iesus ī cōspectu discipu-
lorū suorū, quę nō sunt scripta in
libro hoc. m ¶Et fe. ſ. misericor-
diter cū eis mortē illā nō inferēdo. † rebellaue
n ¶Propter no. &c. i. vilificaret. runt cōtra
o ¶Cor. Gēi quā. i. corā Aegy- me,
ptiis: qa dixissent. iō interfecit eos ī
terra nīa, qa nō poterat eos ide e-
ducere. p ¶Et iter &c. per signa
meæ ptātis declaratiua ī terra Ae-
gypti. q ¶Vt edu. post mītas plag⁹ Aegyptiis illatas. r ¶Eie. er-
Hīc cōsequēter arguit malicia ꝓpli
quantū ad tps māiōis ī deserto. &
priò malicia patrū, scd'ò filiorū, ibi
Dixi ār. Circa primū dicit: Eie. er- D
&c. Tātū ēm timorē icussit Aegy
ptijs de⁹, qđ cogebāt filios Israel ex
ire, Exo. xij. ✠ ¶Et edu. ī de. diui
dēdo eis mare rubrum, Exod. xiiij.
t ¶Et dedi. in mōte Sinai. & dicit
præcepta quātū ad moralia & cere
monialia. v ¶Et iu. mea. quātū
ad iudicialia. x ¶Quæ fa. qa nō
inferet sibi mors quę insligenda est
trāsgressoribꝰ legis. y ¶Insu. &c.
vt. ſ. qescerēt à seruilibꝰ opibꝰ, sicut
& ego sabbato qeui à nouis opibꝰ
cōdēdis: Ge. ij. z ¶Vt e. sig. ſ. spe-
cialis dilectiōis. a ¶Inter me & e.
vt. ſ. qescerēt ī meipo vacādo diui
nis. b ¶Et ir. &c. p murmuratio
nes suas ī Marath & Raphidim, vt
patet Exo. xv. & xvj. c ¶Et sab.
qa aliq de ꝓplo contra præceptum
Moysi exierūt ad colligēdū Mānā ī
die sabbati, Exo. xvj. d ¶Di. er. ut.
post fabricationē vituli & eiꝰ ado
rationē. tūc ēm dixit dūs ad Moy-
sen: Dimitte me &c. Exod. xxxij.
e ¶Et fe. ſ. misericordiā. nō iferen
do pœnā istā, ne violaret ī ponen
do mihi falsū. ſ. qđ ad iterficiendū
eos eduxisset ī desertū. vñ tūc allega
uit Moyses corā deo. Ne quīso di-
cāt Aegyptij &c. ſ ¶Eg. igi. &c.
i. vidictā meā. g ¶Su. c. i def. hoc
fuit qñ tricti ꝙ bis exploratorū vo-
luerūt reuerti ī Aegyptū, Nu. xiiij.
h ¶Ne idu. ſ. ꝓmissōis: nullꝰ ēm
de illis ītrauit nisi Caleb & Iosue † desidera
& Leuitę. vt dictū fuit ibi, qa non biliorē om
fuerāt cū aliis nūerati. i ¶Præ. ter. nibus alijs
exponat hęc eminētia sicut suprà. terris.
k ¶Quia iu. ſ. legē meā trāsgredię
do. l ¶Post. erāt ēm ꝓni ad idolo-
latriā vt patet ī adoratiōe vituli.

M ✠ Et pepercit

Glos. ordi. Ezechielis Cap. XX. De Lyra

a ¶Peper. ocu. Hiero. Quomō pepercit. cū præter Iesum Naue & Caleph filiū Iephone nullus terrā ꝓmissionis ingressus sit: vñ intelligimus viuere eos, nec ꝛternis suppliciis reseruatos, nec de libro viuētiū deletos, nec consumptos ante faciē dñi. Si em̄ qa in terrā ꝓmissionis nō intrauerūt perisse credendi sunt ergo & Exo. 32. g. Moyses periit, qui vidit tm̄ & nō intrauit. Moysi quoq; preces exauditas esse credimus, q ꝓ pplo interpellans ait: Si dimittis eis pcm̄ dimitte. Si aūt nō vis, & me dele de libro tuo. Sēntiā aūt Heb. 12. b. dñi in filios & famulos, nō ꝑditionē Psal. 77. d. esse. sed emēdationē audiam⁹. Quē diligit dñs corripit &c. Et alibi: Cùm Deu. 32. f. interficeret eos, quęrebāt eū. Et alibi: Ego interficiam, & ego viuificabo.

b ¶Et cōmi-sum. Quia similiter patribus peccauerūt, similē sentētiā meruerūt, sed cadē demēria & ob eas dē causas reseruati sunt. Idē autor am borū eadem patientia iram mitigat.

c ¶Ite. le. Vbi in ve. te. dñs contra filios eorū qui in deserto corruerūt, leuauit manū, volēs dispgere, scriptura nō dicit: sed ex hoc qd̄ hīc dicit, factū esse credēdū ē; vt hoc significat qa postq̄ in terrā ꝓmissiōis puenerunt, peccatis exigētib⁹ diuersis Gētib⁹ & regib⁹ traditi sunt, & tunc præcepta bōa i natura sua facta sūt eis nō bōa.

d ¶Ergo. & e. Hier. Non ait mala sed nō bona. Nō enim statim sequit 1. Co. 7. a. vt: Qd̄ nō est bonū, malū sit. Apls enim ait: Bonū est homini mulierem nō tāgere, qd̄ si fecerit, nec bonū nec malū est: Dedit ergo eis dispsis in Gētibus pręcepta non bona: qa dimisit eos in desideria sui cordis, vt faciant quę nō cōueniūt. ¶Hiero. Possum⁹ F dicere qd̄ antē offensam decalogum tm̄ acceperūt: Post idolatriā ỹ ò & blasphemiā, multiplices legis ceremonias, vt deo potius quā dęmonibus offerrent hostias: comparatione sacrilegij leuius fieret quod non rat per se bonum, nec tamen malū: quia deo offerebatur, & non bonum quia

☞ boni

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et pep. ocu. me. qa tūc nō fuerunt mortui, licet meruissent, nisi decē exploratores q ꝓpter terruerāt: mors aūt aliorū dilata est, tm̄ oēs mortui fuerūt in deserto. Sed huic videt contrariū qd̄ subdit: Nec con. Ad qd̄ dicendū, q cōsumptio ꝓprie importat deletionē hoīm in se & in posteris suis, remāserūt aūt eorū filij & sic non fuerūt consumpti. b ¶Dixi au. Hīc cōsequenter arguitur malicia filiorum, cū dicitur. Dixi autē ad filios eor. per Moysen & Aarō.

c ¶In præc. Docebant enim filios suos cōsimiliter eis viuere. d ¶In præcep. quę sunt sancta. e ¶Et iu. †trāsire fa. mea cu. quæ sunt æqua. f ¶Et sabcerent per ba. mea san. diuino cultui vos applicando. g ¶Vt sit fi. f. dilectionis. nia primo per hoc enim apparebit qd̄ me diligenita eo. gitis. h ¶Et exa. me fi. in peccatorum, vnde Phegor, vt habetur Num. xxv. Illud afflixi eos. enim contingit post mortē patrum, vt dicit Ra. Sa. & hoc idē videt, quia immediatē ꝓpls nūerat Nu. xxvj. & in fine concluditur: Hic ē nūer⁹ filiorū Israel, q descripti sunt à Moyse & Eleazaro sacerdote &c. Et subdit: Int quos null⁹ eorū fuit, q antē nūerati sunt à Moyse & Aaron i deserto Sinai. i ¶Et cōmi. quia pro peccato Phegor meruerant aliqui mortem. & reliqui dispersionem, ut quòd intrarent dispersionis terrā. k ¶Auer. au. &c. licet eorum tūc aliqui fuerūt mortui, tamē reliqui nō fuerūt ab ingressu terræ impediti. l ¶Et fe. pro. no. meū. ne Aegyptij reputarent me falsum nō adimplēdo ꝓmissum filiis Israel tactū de interdictione in terrā Chananęorū. m ¶Iterū le. ma. me. ad testificandū per Moysen. n ¶Vt dist. nō tūc sed post ingressum terræ promissionis, & post declinationē ad idola, vt patet in libris Iudi. & Reg. propter quod sequuta est captiuitas decem tribuū primò, & postea duarum, vt patet. iij. Reg. 17. Hinc prædixit Moyses Deu. xxxj. g. Congregate ad me omnes maiores tuos, & subditur: Et inuocabo contra eos cælum & terrā. Noui enim qd̄ post mortē meam iniquè agetis, & declinabitis citò de via quam præcepi vobis, & occurrent vobis mala in extremo tempore &c. o ¶Eò quòd iudicia mea &c. Istud referter ad tempus Iudi. & Reg. quod prædictum erat futurum; tamen denunciatur hīc per modum præteriti, tum quia scriptura, maximè prophetarum, frequenter loquitur de futuro per modum præteriti, vt frequenter dictum est suprà. Tum quia istud erat dictum à Moyse de præterito, vt dictum est: ad quam prænunciationē ista litera refertur in parte. Et condit. in fine: p ¶Ergo & ego. quod exponit Rab. Sa. dicens quòd licet essent bona in se, eò quòd erat contentiua iustitiæ, tamen non erat bona transgressoribus, qui puniendi erant grauius post agnitam domini voluntatem. vnde Luc. xij. dicitur: Seruus qui cognouit voluntatem domini sui &c. q ¶Et iudicia in quibus non viuent. id est morientur: Præcepta enim iudicialia in pluribus casibus dicebant mortem inferendam transgressoribus.

r ¶Et pollui eos in muneribus suis. id est pollui permisi, inquitum illa quæ debebant deo offerri, offerebant idolis. Aliter exponit Tho. de Aquino in prima secundæ dicens quòd scriptura loquitur hic de præceptis ceremonialibus, quæ dicuntur præcepta non bona: quia non conferebant gratiam mundantem à peccato: & tamen homines per oblationes sacrificiorum ostendebāt se peccatores, ideò dicitur: Et polluos eos in muneribus suis. id est pollutos ostendi. s ¶Cùm offerret omne quod. id est primogenita animalium. t ¶Propter deli. tū. quæ tamen non auferebantur ꝓ ista sacrificia, quantum est ex se: auferebantur tamen per contritionem & fidē offerentium, inquantum homines verè contriti talia offerebant habentes fidem Christi venturi, quem huiusmodi sacrificia figurabant.

v ¶Quamobrem. hīc arguit malicia populi post ingressum terræ promissionis, cùm subditur. x ¶In hoc blas. me. pa. &c. prius in deserto vt prædictum est. y ¶Et indoxissem eos inter. solicet Chanaā. z ¶Super quam leuaui manū meā. iurando ipsi Abraham, Gen. xxij. c Per memetipsum iurauit dicit dominus. Et subditur: Et possidebit semē tuū portas inimicorum &c.

a ¶Ia enim cor eorū gradiebatur. Et peper a ¶Omnino.
cit oculus meus super eos, ut non intēr-
a ¶Filios. scil patribus filios eni induxit in terrā promissiōis.
ficerē eos, nec consumpsi eos in deserto.
¶Post intersectionem patrum dat præcepta filijs, in quibus parcit & patribus.
Dixi autem ad filios eorum in solitudi- b
a ¶Ne eorum imitaremini peccata, quorum viditis tormenta.
ne: In præceptis pātrum uestrorum no- c
lite incedere, nec iudicia eorum custodi-
a ¶Eadem dicit filijs, quę ante & patribus.
atis, nec in idolis eorum polluamini.
Egō dominus deus uester: In præceptis d
meis ambulate, & iudicia mea custodi- e
a ¶Sancta ostendite venerando.
te, & facite ea, & sabbata mea sanctificā- f
a ¶Vt supra. ¶Sic.
te, ut sit signū inter me & uos, & †scia- g
¶Non alter. ¶Tamen.
tis quia ego dominus deus uester. Et ex h
a ¶Patrum scelera imitantes.
acerbauerunt me filij, † & in præceptis
a ¶Quia.
meis non ambulauerūt, & iudicia mea
¶Corde. ¶Opere.
non custodierūt, ut facerēt ea, quæ cū fe- i
a ¶Manifesta exponere ocioū est.
cerit homo uiuet in eis: & sabbāta mea
¶Ideo.
b uiolauerūt. Et cōminatus sum, ut effun k
derem furorē meū sup eos, & implerē
¶Vindict am.
iram meā in eis in deserto. Auerti autem l
manū meā, & feci propter nomen meū
ut nō uiolaretur corā Gētibus, de qbus
c eieci eos in oculis earū. Iterū leuaui ma- m
num meā †in eos in solitudine, ut disper n
gerē illos in natiōes & uētilarē in terras,
eò q iudicia mea non fecissent, & præce o
pta mea reprobassent, & sabbata mea
uiolassent, & post idola patrū suorū fuis- p
a ¶His scilicet quamuis in natura bona, facta sunt eis non bona, dum non valent in captiuitate legis præcepta seruare.
b ¶In eis tamen viuere credentes.
sent oculi eorū. Ergo & ego dedi eis præ q
cepta nō bona, & iudicia †in quibus nō r
a ¶Id est pollutos monstrui, sicut sacerdos leprosos a populo separans. b ¶Cum idolis offerrent quę deo debentur.
uiuent: & pōllui eos in mūneribus suis s
a ¶Baalim traducentes per ignem. b ¶Primogenita. f.
cùm † offerrēnt omne quod āperit uuluā t
a ¶A deo deserti, & idolis traditi.
propter delicta sua: & scient quia ego u
a ¶Quem vicio seo ad iracundiam concitauerunt. b ¶Ad seniores qui venerunt ad te interrogandum.
dominus. Quā obrem loquere ad dō- v
mū Israel, filij hominis, & dices ad eos:
a ¶Lxx. Adonai dominus.
Hæc dicit dominus deus: Adhuc & in x
a ¶Sæpe & multum. b ¶De quorum stirpe descendistis.
hoc blasphemauerūt me patrēs uestri, cū y
spreuissēt me cōtēnentes, & induxissem z
eos in terra, super quam leuaui manum a

boni autorem offenderant.
A 2 ¶Cum traducitis. Non quòd seniores in captiuitate positi hoc facerent, sed qui Ierosolymis erant, quibus imminebat captiuitas, hoc facere non cessabant. b ¶Viuo ego dicit. Q. hoc totum faciam, vt me regem habeatis, non vt vos dispergam, quamuis dæmonibus seruire elegistis. c ¶Sicut iudi. Q. Faciam vobis qui in Babylone idola colitis, quod feci patribus vestris in Aegypto, vt adducam vos in desertum po. & iudi. vos hi. ad fa. Sicut aduersum illos contendi, quando egressi sunt de Aegypto. d ¶In mõte sancto. De quo: Erit mons domus domini parat⁹ in vertice montium &c. Esaiæ 2. & alibi: Super montem excelsum ascende tu qui Euangelizas Sion. ¶Quidquid dicitur de populo Israelis qui liberatus de Aegypto, in solitudine multa offendit, & dominum offendit: & in terra promissionis introductus idola coluit, & tamen posita dei clementia liberatus est: referamus ad eos qui de Aegypto huius seculi dei manu liberati sunt, & in viciorum solitudine suspirant ad Aegyptum, & faciunt quæ pœnis digna sunt: sed tamen per pœnitentiam sola dei clementia conseruantur.
¶Et re.

Nico. de Lyra.

a ¶Viderunt omnem colem excel. &c. i. loca idolorum cultui apta secundum modum Gentilium. b ¶Immola. ibi uicti. suas. ea colendo. c ¶Et dederunt ibi irri. Idolatria enim est dei irritatiua & prouocatiua. d ¶Et posuerunt ibi odo. sua. offerendo, thymiama suaue, quod soli deo debebat offerri. e ¶Et dixi ad eos. per Samuelem & per alios prophetas. f ¶Quid est excel. quasi dicat nihil in quantum ibi colitur idolum, quod secundũ veritatem nihil est. g ¶Et uocatũ est no. eius excel. vnde in libro Regũ frequẽter dicitur: Adhuc populus immola. in excelsis. h ¶Propterea. Post malitiam patrum præcedentium, hic consequenter arguitur malitia filiorum sequentium tempore Ezechielis existentium, cũ dicitur. d ¶Certè in uia pa. ue. &c. scilicet per idololatriam & alia vicia. k ¶Cum traducitis fi. ue. per ignẽ. quæ traductio potest dupliciter intelligi. Vno mõ qd̃ offerebant eos idolo Moloch, & cremabantur per modũ frequenter dictũ superius. Alio modo, qd̃ per trãsitũ iter ignes essent. Tartari dicũtur vti, qui per ignem credũt omnia purgari. l ¶Et e. re. ad votũ vrm, sicut quæstionistæ prin. cap. q. d. non.

Viuo ego

¶Enim.
meam, ut darẽ eis. Viderũt omnẽ collem excel[a] ¶Idolis.
sum, & omne lignũ nemorosum, & immola[b] ¶Ad me irritandum.
uerunt ibi uictimas suas, & dederũt ibi irrita[c]
tionem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorẽ[d]
suauitatis suæ, & libauerunt libationes su-
as. Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod[e]
a ¶Antiquus error nomẽ priscum possidet.
uos ingredimini? Et uocatum est nomen eius[f]
a ¶In Hebræo Bama excelsum: Bamoth plurale excelsa.
excelsum, usq; ad hanc diem. Propterea dic ad[h]
domũ Israël: Hæc dicit dominus deus: Certè in[i]
a ¶Sceleribus. b ¶Similem pœnam merentes
uiã patrum uestrorum uos polluimini, & post
a ¶Tartarum scelus prosequitis.
blationem donorũ uestrorum: cũ trãducitis fili-[k]
os uestros per ignem uos polluimini in omni-
a ¶Non semel sufficit fecisse.
bus idolis uestris usq; hodie, & ego respõdebo[l]
b ¶Tantis flagitijs obligatis.
uobis domus Israël: Viuo ego, dicit dominus[m]
a ¶Responsione mea indignis.
deus: quia non respondebo uobis, neq; cõgita[n]
b ¶Q. ne poteris me posse complere.
tio mentis uestræ fiet, dicentium, Erimus sicut[o]
a ¶Hoc. f. b ¶Nostro viuentes arbitrio.
a ¶Non sub domino. ¶Vt simus & nos vna de pluribus Gentibus.
Gẽtes, & sicut cognationes terræ, ut colamus
ligna & lapides. Viuo ego, dicit dominus deus
a ¶Q. non despiciam vos sicut seruos fugitiuos deum negligentes.
quoniam in manu forti, & in brachio extento,[q]
a ¶Ad meum regnum reuocabo.
& in furore effuso regnabo super uos. Et[r]
a ¶Non patiar vos esse in æterna captiuitate.
educã uos de populis, & cõgregabo uos de ter-
a ¶Hostili necessitate.
ris, in quibus dispersi estis. In manu ualida, & in
a ¶Persecutione. b ¶Veritis nolitis. ¶In priscinam reuocabo seruitutem
vt sentiatis iratum, quem clementem neglexistis.
brachio extento, & in furore effuso regnabo su-
¶Vel per.
per uos, & adducam uos in desertũ populorũ,[s]
¶Ibi scilicet.
& † iudicabor uobiscum ibi facie ad faciem.[t]
Sicut iudicio contendi aduersũ patres uestros[v]
in deserto terræ Ægypti, sic † iudicabo uos di-
¶Posse.
cit dominus: Et subiiciam uos sceptro meo, &[x]
a ¶Quibus ligati ab amore meo non recedatis. b ¶Ad abiiciendum.
inducam uos in uinculis fœderis. Et eligam de[y]
a ¶Qui in malo perseuerant. b ¶Tamen.
uobis transgressores & impios, et de terra[z]
a ¶Exilij. b ¶Quia in diuersis regionibus peribunt.
incolatus eorum educam eos, & terrã Is-[a]
a ¶Distinctione malorum & bonorum.
b ¶Quisacio cuncta iudicio.
raël non ingredientur, & scietis quia ego dominus. Et uos domus Israël: Hæc dicit domi-[b]
a ¶Indigni estis meo imperio, nec me cultura vestra delectat.
nus deus: Singuli post idola uestra ambulate,[c]
& seruite eis. Quòd si & in hoc non audieri-[d]
a ¶Dum mihi offerre simulatis, quę tamen offertis Idolis, & nomini meo
tantam blasphemiam facitis, vt qui idolorum cultores estis, meos tamen
vos esse dicatis.
tis me, & nomen sanctũ meũ polluetis, ultrà
in muneribus uestris, & in idolis uestris, in mõ-
a ¶Hoc scitote. b ¶Christo vel ecclesiæ.
te sancto meo in monte excelso Israël ait dñs[e]
¶Non alibi.
deus: ibi seruiet mihi omnis dom⁹ Israël: Om-[f]
a ¶Seruient mihi
nes inquam in terra, in qua placebunt mihi.

m ¶Viuo eg. Posita reprehẽsa est malicia populi, hic consequẽter declarat benignitas dei, quę aliqñ nõ permittit pctõres pro suo libito malè agere: sed p flagella eos castigat, & quodãmodo cogit ad se redire, & hoc est qd̃ dicit hic: n ¶Nõ re. uo. Ad votũ vrm seu prosperitatẽ rpalẽ, quã quęritis. o ¶Neq; &c. qa sicut dictũ est prius intẽdebãt seruire idolis liberè tamq; dimissi à seruitute dei, si nõ haberẽt ab eò rñsum ad votũ. iõ seqt: p ¶Dicẽ. e. si. liberi ab obseruatiõe legis dei, qd̃ excludit cũ subditur: q ¶In ma. for. Cui nõ poteritis resistere. r ¶Re. su. Cogens vos p flagella ad seruitutẽ meã. Per talẽ modũ loquẽdi dicitur Hosee. ij. b. in psona ppli Israelis: Reuertar ad virũ meũ priorẽ, qa melius mihi erat tunc quã nunc. s ¶Et addu. uos &c. qa post afflictiões multas in Babylone reduxit ppm in Iudęã, in quo itinere trãsierũt p deserta. t ¶Et iu. uo. ib. i. p bõa quę vobis facia manifestè videbitis, qd̃ non afflixi vos ex odio, sed magis ex amore, vt reducerẽ vos ad bonũ. v ¶Sicut iudi. &c. per be. neficia enim ibi diuinit⁹ collata manifestè apparuit, qd̃ afflictio ppli quę præcesserat in Aegypto permissa fuerat iusto dei iudicio. x ¶Et sub. uos &c. i. dominio meo: post reditũ cm captiuitatis Babylonicę nõ legit ppls Israel fuisse in idololatria, nisi aliqui pauci tpe Anthiochi, vt habet. j. Macha. & tũ hoc magis timore quã idololatriãdi volũtate quã ► regnatũ ad multos. iõ subdit y ¶Et bo sup vos induxi. ad obseruatiã legis quæ dicitur fœd⁹ dñi i plurib⁹ locis ve. test. z ¶Et eli. licut eliguntur lapilli de grauis. a ¶De terra inco. i. Iudęa. b ¶Edu. e. in captiuitatẽ. c ¶Et ter. Is. sed in captiuitate morientur. d ¶Et † iudicabor vobiscũ pœnitẽtib⁹, & iusticiã cũ obstinatis, de quib⁹ subdit: e ¶Singuli. Loquit̃ ad modũ hoĩs irati cõtra seruũ ipiũ eiciẽs eũ à sua seruitute. f ¶Qd̃ si & i. qa aliq volebãt seruire idolis in tẽplo dñi exẽplo Manasse, q i tẽplo dñi posuit idola. iiij. Re. xxj. & subintelligit. grauiꝰ puniemini, qa gravi⁹ ẽ idololatrare i tẽplo dñi quã alibi. & ẽ hũc mod⁹ loqndi q apud Hebrẽos dicit decurtat⁹: ad cui⁹ intellectum oportet aliqd supplere sicut. ij. Re. v. Proposuerat Dauid i die illa præmiũ ei, q percusisset Iebusęũ. & nõ dicit ql̃e præmiũ sed subintelligit qd̃ fieret princeps militię, sicut exprimitur. j. Paral. xj. Rõ ãt ꝯre hic vtit tali mõ loqndi ẽ, qa sicut dictũ ẽ loqt̃ ad modũ hoĩs irati. q prę ira solet trũcare ỹba sua, & subdit de pœnitẽtib⁹. g ¶Ibi ser. qd̃ ipletũ fuit in redeũtib⁹ de Babylone, qui reædificauerũt tẽplũ in

M ij ✚mõte Mo

a ¶Et recor. Hier. Non possumus recordari scelerū nostrorū
E atq; viciorū, nisi inducti fuerimus in terrā Israelis, vbi positi cū
1.Co.15.b. Apostolo dicamus: Nō sum dign⁹ vocari apostolus, qm̄ p. sum
ec. d. b ¶Et dis. Symmachus. Paruuli vobis videbimini, vt. s.
Iac.4.b. cū excelsi fuerint, humiles se esse credāt, quia dns hūlib⁹ dat gra
Prou.18.b tiā. Et alibi scriptū est: Ante tribulationē exaltat cor, & ante alti-
tudinē hūiliat. Superbiā enim cōtritio, & humilitatē sequit alti-
tudo. c ¶Pon. fa. Obfirmatione vultus & duritia frōtis opus ē,
vt hęc ꝓpheta loquat intrepid⁹: ma-
xime cū ad totā ppli multitudinē tri
stia nūciand. d ¶Stilla ad. Hier. vt
sara dei nō tota videat effusa. Si aūt
tanta est stilla, qd de totis imbribus
Allego. estimas? ¶Hier. Alle. Saltū, mūdū
istū vocat, nō habentē arbores pomi
feras, sed habitaculū bestiarū. vnde:
Psal.28.b. Vox dñi præparātis c. & re. c. Istæ sūt
sylvæ & salt⁹, q plus deuorauerūt in
prælio de exercitu Absalō, quā inter
fecit gladi⁹. Lignū viride: q. s. in ma
lo viuūt. Aridū, qui iusticiæ mortui
sunt. Cōburet in ea oīs fac. ab au. &c.
ab his. s. q seruētes spū videbātur, vt
q; ad eos q crescēte ipietate & refri-
gerata charitate multorū, calorē pri
Mat.24.b. stinū pdiderūt, ita vt omnis caro ꝓ-
spiciat flāmā dñi nō extingui. A, a, a,
&c. Precat ꝓpheta, ne faciat domin⁹
qd⁹ minat. i. ne succēdat salt⁹, ne ligna
oia cōremēt: sed vel locū pœnitētię
accipiāt, aut sibi nō imponat necessi
F tas nūciandi: præsertim cū populus
nō intelligat, & obscuritate dictorū
magis ad insaniā ꝓuocetur. e ¶Et
cōbu. Sanctos. s. & peccatores, vt a-
liq captiuitatis mala morte effugiāt,
aliq suppliciis tradāt ęternis. f ¶Ab
austr. lerfm. s. quę his qui in Baby-
lone

Nicolaus de Lyra.

mōte Moria, ibi domino seruien
tes. a ¶Et ib. ad sustentationē sacer
dotum & Leuitarū, vt patet Nec. x.
b ¶In od. vestras oblationes acce-
ptando. c ¶Et san. ī uo. i. sanctus
apparebo in liberatiōe vestra. d ¶Et
re. ibi. verē pœnitentes de peccatis
vestris præteritis. e ¶Et scie. ga e-
per experientiam beneficiorum meo
rum. f ¶Propter no. me. id est ex
mea misericordia, & non ex vestra iu
stitia. g ¶Et fa. ē. hīc cōsequēter
post reprehensionē maliciæ ponitur
applicatio parabolæ ad ostendendū
dictæ maliciæ punitionē, cū dicitur.
h ¶Pone fa. i. contra regnū Iuda,
quod est in ꝑte australi terræ promis
sionis. i ¶Et stil. i. denūcia futuram
pœnā. k ¶Ad Aphri. i. ad Iudæ re
gnū: Est em̄ Aphricus vētus flans ex
ꝑte meridiei. l ¶Et ꝓ. ad. i. ad tem
plū, quod in pluribus locis salt⁹ dici
tur, eō quōd fuit factū de lignis salt⁹
Libani. m ¶Ecce ego suc. quia suc
cēsum fuit per Nabuzardan. iij⁹. Re.
vlti. n ¶Et con. in te. &c. id est il-
lud quod non est bene aptum com-
bustioni; Tantus enim fuit ille ignis
quōd comburebātur etiā lapides du
ri. o ¶Non extin. flam. suc. s. per
studium hominis, sed solū ꝑ defectū
materię cōbustibilis. p ¶Et comb.
refugiētium illuc ꝓ tuitiōe. q ¶Et
uide. uni. ca. Omnibus enim appa-
rebit manifestē, quōd illud fuit fa
ctum magis ex dei vindicta, quām
potentia hominum. r ¶Et dixi
A, a, a, &c.

A, a, a, &c. In Hebręo est vna dictio, quæ sic sonat aha, & est interiectio dolentis seu admirātis & se excusantis: volebat enim ꝓphe
ta se excusare de tali pronūciatione, ne ā populo desereret, ideō
subditur: ¶Ipsi di. de me. me deridendo. t ¶Nunqd nō ꝓ-
i. ꝑ verba obscura. v ¶Loqui. iste. In hoc enim deligebantur,
qd⁹ sic loquebatur, qd⁹ nec ā se nec ab aliis intelligebatur, & per
consequens verba sua non essent appreciandā.

Xrentur igne gehennæ, si perseuerauerint in malis, subditur.
Non extin. flamma succe.

¶In cap. xx. vbi dicit in Posilla.
Quę faciens homo viuet in eis.

ADDI. I. Hoc qd dicit hic. Quę faciens homo viuet in eis, nō solū videtur intelligi vetus dum inquātū sibi nō ifert mors quæ ifligēda ē trāsgressorib⁹ legis, qui sic fullator vult, sed etiā iquātū fruit bo legis præcepta cōceditur vita beata. vñ Saluator Mat. xix. c. Si vis ad vitā ingredi, seruā mādata, vbi glo. Non qd⁹ iusticia legis suo rpe obseruata nō solū bona terrę, sed etiā vitā eternā dabat. Hæc in glo. & hoc intelligi dū est cū fide mediatoris. Nec obstat qd ꝓ tpales ꝓmissiones & cōminationes lex vet⁹ inducebat ad obseruantiā præceptorū: ga hoc erat ꝓportionē ppli, q puero sub pedago go existēti cōparatur, ad Gal. iij.

¶In eo. cap. vbi dicit in Posil. Et ego dedi eis præcepta non bona.

ADDI. II. Qd⁹ prędicta legis quę iusta sūt dicūtur nō bona in hoc loco, eō qd nō sunt bona trāsgressorib⁹ ꝓportiōnata. Sa. dicit, nō videt cōsonū literæ: nihil res nō denominātur bonæ vel malæ simpliciter, nisi ab eo qd⁹ habet in se nō aūt ab eo qd⁹ eas seq⁹ ꝑ accidēs. Scriptura hīc loquitur absolute seu simpliciter dicēs: Dedi eis præcepta nō bona. vñ expositio. s. Tho. videt ꝓ a & literæ cōsona, vt patet intuēti & præsertim qa vbi nos habemus: Præcepta nō bona Hebraica veritas habet: Ceremonias non bonas.

NIC. DE LY. Cap. XXI.

ET fact⁹ est. Hæc est pars sexta, in qua arguit ppli malicia sub parabola gla
dij acuti, ꝑ quem intelligit Dnās Nabuchodonosor ludęorū malicia punitur⁹. & diuidit i duas ꝑtes. Primā principalē & iciděrālē, sed ta ibi: Et tu. Pria adhuc i duas; qa prīd describit occasio plebis. sed ō deiectio ꝓtopis, ibi: Tu ūt. Pria adhuc i duas; qa prīd describit crudelitas Chaldęorū sub metaphora gladij, sed ō eorū occasione cessauit, ibi; Et fact⁹ ē. Pria adhuc i duas quia prīd denūciat plebis occisio, secūdo excitatur ꝓpheta ad cōpassionē, ibi: Et tu. Circa primū dicitur Ezechiel y ¶Pone fa. ita qd ex mō ponendi faciē tuā designetur futura punitio ꝑ literā sup. eā. z ¶Et stil. ad fa. id est destructiones eorum denuncia. Vnde dicit hīc Rab. Sa. qd dicit hīc sanctuaria in plurali, ad designandum destructionem primi templi per Chaldęos, & secundi per Ro-
c-manos. Mora. x ¶Et factus. Hīc describit punitio Iudæorum sub metaphora gladij acuti, per quē ad literā signatur rex Babylonis, qui fuit in hac pu
nitiōe instrūm dei, licet hoc ageret ma
xā volun

a ¶Per Christum enim vel ecclesiam primitię & decimæ & omnis cultura in odorem suauitatis vertuntur.

Et ibi quæram primitiās uestras, & ꝑ tinitium decimarū uestrarū in oīb⁹ sctificatioīb⁹ uris. In odorē suauitatis suscipiā
uos cū eduxero uos de ppīs, & ꝑ congregauero uos de terris, in quas dispsi estis:
a ¶Quia videbunt ppīm meum. i. saluatum, glorificabunt me.
& sanctificabor in uobis in oculis natio
a ¶Vos saluati.
num. Et scietis quia ego dns, cū induxero uos ad terrā Israēl, in terrā, ꝑ qua leua
a ¶Quam illi, vicio suo pdiderunt, vos non tam merito vestro quam mea clementia recepistis.
ui manū meā, ut dārē eā patrib⁹ uestris.
a Et recordabimini ibi uiarū uestrarū & omniū scelerū uestrorū quibus polluti
b estis in eis, & displicebitis uobis in conspectu uestro in omnib⁹ maliciis uestris,
a ¶Pro certo. ¶Vos saluati. b ¶Passus ꝓ peccatis vestris.
quas fecistis: & scietis, quia ego domin⁹,
a ¶Non meritum vestrū. i. quorū scelera, non misericordiam meruere sed pœnam.
cū benefecero uobis, ꝓpter nōmen meū
nō secundū uias uestras malas, neq; secūdum scelera uestra pessima, domus Isra
ēl, ait dns deus. Et fact⁹ est sermo dni ad
me dicens. Fili hoīs pone faciē tuā cōtra
a ¶Metaphorice, Ierusalem quæ bestiarū & ferocium hominū habitatio est.
uiā austri, & stilla ad Aphricū, & ꝓphetta ad saltū agri meridiani, & dices saltui
meridiano: Audi uerbū dni. Hæc dicit
dominus: Ecce ego succēdā in te ignem,
a ¶Secundum illud. A fanctis meis incipite. ¶Non arbores. s. sed ligna incendio ꝑparata. b ¶Quod nihil potest habere virale.
& cōburā in te ōmne lignū uiride, & ōmne lignū aridū. Nō extinguet flāma succēsionis: Et cōburetur in ea oīs facies ab
a ¶Babylonem. ¶Vt. s. esset iter pergentium in captiuitatem gladio, fame, pestilentiaq; complearur. b ¶Noscet.
austro usq; ad aquilōnē, & uidēbit uni
a ¶Qđ visura est salutare dei. b ¶Non alius. c ¶Per sylvas rum incendiū & flammam, quę nullius auxilio extinguitur.
uersa caro: quia ego dominus succēndi
¶Alias & non. ¶Hæc intelligens.
eā nec extinguetur. Et dixi: A, a, a, domi
a ¶Q. Planius loquere, non intelligimus parabolam tuam.
ne de⁹: Ipsi dicunt de me: Nūnquid non
per parabolas loquitur iste?

Cap. XXI.

¶Quia aperiam quę rebant sentētiam, quod supra metaphorice dictum est, mā nifeste aperitur.

ET factus est sermo dni
ad me dicēs: fili hoīs po
a ¶Hoc saltū supra appellauit.
ne faciem tuā ad Ierusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta
¶Id est.
contra humum Israēl, & dices terræ Israēl: Hæc dicit dominus deus:

ſcie ſunt ab auſtro eſt, quomodo econtrario olla Ieremiæ quæ
A ſignat Ieruſalem à facie aquilonis. id eſt Babylonis ſuccenditur.

Gloſa ordinaria. Cap. XXI.

2 ¶Et tu fili hominis. Præcipitur prophetæ, vt tacentibus
illis nec interrogantibus cur iſta
vaticinarus ſit, faciat: cur interro
getur, & reſpondeat quę domi
nus loquut⁹ eſt. b ¶Pro audi.
Quę, ſanè audierã nunc ope cõ
pleẽ, Babyloniã, ſ. furentis exer
citus qui iam imminet. c ¶Et
per cuncta. Naturale eſt, vt ti
more cogente vrinę veſica laxe
tur, quod & morborum magni
tudine accidere ſolet. d ¶Gla
dius. diabolus, vnde: Tradere
huiuſmodi Sataną in interitũ
carnis. Et in Pſal. Miſit in eos irã
indignationis ſuæ per angelos
malos. Hunc gladium quidã pu
tant fuiſſe in manu angeli ſub
Dauid, qñ percutiebat Ieruſalem.
e ¶Proba. eſt. A domino com
probat, quãdo Iudam & ſimiles
habuerit, qui poſtq̃ buccellã ac
cepit in trauit in illũ Satanas.
f ¶Triplici. gla. Primò venit
Nabuchodonoſor regnante Io
akim. Secũdò quando tulit Ie
chaniã. Tertiò quãdo regnabat
Sedechias, hic eſt gladius triplica
tus occiſionis ma. &c. g ¶Exa
cuere & ua. Gaudet aũt dñs &
exultat & hortator eſt gladij ſæ
uientis, vt vadat ad dexterã ſiue
ad ſiniſtrã, vt interfectis malis, re
maneant boni, vt impleat illud:
Quid paleis ad frumentũ? dicit
dominus. h ¶Quin & ego.
Vt te ſolicet breuiẽtem in aduer
ſarios meos, q̃ſi fautor inſtigẽ,
ne timeas qđ paſſus ẽ Sennache
rib, mę⁹ miſter es volũtatis, meã
☞ cõple.

Nicolaus de Lyra.

manos. a ¶Eiiciã gladi.
meũ. i. Chaldęorũ exercitũ, qui
dicit hîc gladius dñi, eò qđ erat
exequtor ſuę iuſticię in pctorũ
punitiõe. b ¶De ua. educẽdo
gladiũ ſuũ cũ de Chaldęa. c ¶Et oc. In ca
ſum in po pitõe ẽm Ieruſm plures iuſti occa
ſi ſunt, ſione impiorũ fuerũt occiſi. p
fuit tñ eis ad meritũ inquãtũ ac
ceptabãt iuſticiã dei. d ¶Pro
etenã iuſtis tpaliter nõ pareen
do, multò min⁹ parcã aliis Gẽti
bus idololatrię deditis, quorũ
valde multę fuerũt occiſę p exer
citũ regis Babylonis, iõ ſubdit:
e ¶Idcirco egre. vt ſciat oĩs
caro, per effectum mirabilem.
f ¶Quia e. do. oĩs ẽm poterãt
videre manifeſtẽ, qđ Nabucho
donoſor nõ poterat tãtã ſtragẽ
hoĩm facere, niſi diuina virtute.
g ¶Et tu fi. hîc cõſequnter exci
tãt pphetę cõpaſsio, cũ dicit: Et
tu f. Ezechiel. h ¶Inge. prę do
lore cordis. i ¶Incõtri. Hoies
ẽm multũ amaricati deficiũt in
robore, q defectus p cõtritionẽ
liborũ deſignat. Cętera patent
vſq; ibi: ¶Pro au. ſ. gladij Na
buchodonoſor venictis ſup po
pulũ Iudę. l ¶Et ta. oĉi. defi.
ciet prę timore. m ¶Et diſ. quia corde deficiẽte, à quo procedit ad mẽbra exteriora ſenſus & motus, redduntur membra tremen tia & à ſua virtute diſſoluta. n ¶Et per cũ. i. vrinæ, quia timor facit diſſolutionem veſicæ. Cętera patẽt vſq; ibi: o ¶Gla. exa. qđ ſtatim exponitur cũ dicitur: p ¶Vt cæ. uic. i. homines ad mortẽ. q ¶Exa. eſt in quo deſignatur tãta virtus in exercitu Chaldęorũ, qđ nõ poterat ei reſiſtere. r ¶Vt ſp. li. ẽ. p hoc intel ligit terror huiꝰ exercitꝰ ſtupefa ciẽs hoies. Tũc dirigit ſermo dñi ad Nabuchodonoſor, cũ dicit: s ¶Qui m. i. admoues. t ¶Sce ptrũ &c. i. regnũ Iudę. v ¶Suc cidi. oẽ li. i. oẽm hoiem iuuenẽ & ſenẽ. x ¶Et de e. ad le. i. for biendũ. Forbit ẽm gladiꝰ in præ paratiõe belli. & iſta forbitio in telligit Nabuchodonoſor præ paratꝰ ad bellũ. y ¶Vt te. ma. ſ. diuina quę principaliter fecit ſtragẽ ex iuſticia ſua. z ¶Cla. & ulu. compatiendo ppſo tuo. a ¶Qui fu. gladiũ regis Aſſyri orũ. b ¶Gla. tr. ſ. Chaldęorũ: & logit de aliqbꝰ regni. x. tribuũ q effugerãt manꝰ regis Aſſyriorũ, & poſtea habitauerũt i regno Iu dę tpe Ezechiæ: & ſic cũ illis de regno Iudę puniti fuerũt p Na buchodonoſor. c ¶Idcir. plau. i. pcute, qđ eſt ſignum doloris. d ¶Quia. p. cẽ. i. approbatus à me gladius regis Babylonis. e ¶Et hoc. ſ. Iudęorũ. f ¶Et nõ. qa poſt Sedechiã nõ habue rũt regẽ ppriũ loq̃ndo vſq; ad Chriſtũ. licet ẽm Iohãnes Hyrca nꝰ à Machabęis deſcẽdẽs ſpoſue rit ſibi diadema. tñ ipe & aliq a liq poſt eũ nõ fuerũt reges ppriẽ quia nõ fuerunt inſtituti p diuiñ electionẽ & ſacrã vnctionẽ. Et exitaꝰ iterũ pphetę cõpaſsio, cũ dicit: Tu er. g ¶Et du. gla. i. à te denũcief duplicãdus & tri plicãdus. ad deſignãdũ multitu dinẽ interficiẽdorũ. h ¶In oĩbꝰ por. ita ẽm Chaldęi obſeruauc rũt portas Ierſm, qđ nullꝰ abſq; morte iminẽte poterat egredi. i ¶Vade ad dex. ru Nabucho donoſor, qa. p volũtate tua vbi que habebis veram victoriam. k ¶Quin &. lugẽdo ppñ mei deſtructionẽ; dicit ât deꝰ plãgere, qñ facit alios & maxiẽ iuſtos q ſũt eiꝰ mẽbra plãgẽtes, ſicut facie bat de Ezechiele, & p talẽ modũ loq̃ndi dicit Ge. xxij. ad Abrahã: Nũc cognoui qꝑ timeas deũ. i. a lios cogno ſcis volũtate. Moraliter ât p ipm ſignificat diabolus, q i multis pu nitionibꝰ exequutor ẽ iuſticię di uinę: & dicit gladiꝰ acutꝰ, ppẽ i tẽ tionẽ volũtatis ad malę faciẽdũ ho ibꝰ, ſedm qđ dicit. ſ. Pe. v. c. Aduerſariꝰ veſter diabolꝰ tamq̃ leo rugiẽs, circuit quęrẽs quẽ de uoret, dicit etiã gladiꝰ limatꝰ, i. forbitꝰ, ꝓpter exercitiũ ſuę malę volũtatis, ſicut ferrũ qđ de natu ra ſua eſt obſcurũ. p exercitiũ li matꝰ, & fit fulgidũ, & ſicut fulgur gladiꝰ terribilis ẽ, ſic etiã aſpectꝰ diaboli. Et de iſto gladio dicitur. infrã. g ¶Duplicetur gladi.

M iij ☞duplicatur

a ¶Hunc ſupra flammam vocauit.

Ecce ego ad te, & eiiciam gladiũ meum de uagi a
a ¶Lignum viride & aridum. Vñ. Si in viridi hoc
faciunt, in arido quid fiet?
na ſua, & †occidam in te iuſtum & impium. c
Pro eo autem, quòd occidi in te iuſtum & im d
pium: idcirco egredietur gladius meus de ua e
a ¶Supra videbit vniuerſa caro q. e. d. ſ. eã flammam. ſ. vt ſyluam: nec ex.
ad aquilonẽ, ut ſciat ômnis caro, quia ego do f
a ¶Quia modico tempore interiecto Ieruſalem cum templo ſuo Baby
lonio igne ſuccenſa eſt.
minus eduxi gladium meum dẽ uagina ſua ir
a ¶Non moderato dolore.
reuocabilẽ. Et tu fili hoĩs ingemiſcẽ in cõtritiõe g h
a ¶Vt geminus tuus ex imis viſceribus & amaritudine animi proferatur. i
lumborum, & in amãritudinibus ingemiſces
a ¶Q. Cur tanto dolore ingemiſcis? Quid tibi mali accidit?
coram eis. Cũq; dixerit ad te: quãre tu gemis?
¶Tunc.
b dices: Pro auditu, quia uenit & tabeſcet omne k l
a ¶Vt perterritę mentes hominum repugnare non audeant.
cõr, & diſſoluentur uniuerſę manus, & †infir m
a ¶Bellatorum.
c mabitur ômnis ſpiritus, & per cuncta genua n
a ¶Vring. b ¶Quod ſępe prędixi. c ¶Opere. d ¶Non ego.
fluent aquę. Ecce uenit, & fiẽt ait dõmin⁹ deus.
Et factus eſt ſermo domini ad me dicens: Fili
hominis: propheta & dices: Hæc dicit domi
a ¶Ad gladium. b ¶Nabuchodonoſor. ¶Diabolus.
d nus deus: Loquere: Gladius gladius exacutus o
a ¶Occidat. ſ. multos.
eſt & †limatus. Vt cædat uictimas exacutus eſt, p q
a ¶Tu es Nabuchodonoſor.
ut ſplendeat limatus eſt. † Quũ moues ſceptrũ r
a ¶Iſrael. b ¶Populi. ſ. multitudinem. ¶Gladium. s
filij mei, ſuccidiſti omnẽ lignum. Et dedi eum t v x
a ¶Nabuchodonoſor.
ad leuigandũ, ut teneatur mãnu. Iſte exacutus y
eſt gladius, & iſte limatus eſt, ut ſit in manu in
a ¶Ergo. ¶O propheta. b ¶Inſtantia mala lamentatione reſtare.
terficientis. Clãma & ulula fili hominis, quia z
a ¶In eccleſia. ſ. b ¶Quis gladius iſte nulli pepercit.
hic factus eſt in populõ meo, hic in cũctis du a b
cibus Iſraël, †qui fugerant, gladio †traditi ſunt
a ¶Id eſt habitum plangentis aſſume.
cum populo meo. Idcirco †plãude ſuper femur c
a ¶Mihi. ¶Gladius. b ¶Regnum. ſ. quod vitra non erit, & in
Sedechia rege finietur.
e quia prõbatus eſt, & hoc cũ ſceptrum ſubuer d e
a ¶Sicut prius femur pro ſtupore & miraculo.
terit, & non erit dicit dominus deus. Tu ergo fi f
a ¶Vt ſoluantur peccata Ieruſalem: quia ſuſcepit de manu domini dupli
cia pro omnibus peccatis ſuis.
li hominis propheta, & percute mãnum ad ma
a ¶Vt ſoluantur peccata Ieruſalem: quia ſuſcepit de manu domini dupli
cia pro omnibus peccatis ſuis.
f num: & dũplicetur gladius ac triplicetur gladiꝰ g
a ¶Vt non modo ſemel ſed ſecũ ac tertio veniat gladiꝰ ad interficiẽdum.
interfectorum. Hic eſt gladius occiſionis ma
a ¶Animo.
gnæ, qui obſtũpeſcere eos facit, & corde tabe ſcere, & multiplicat ruinas. In omnibus por h
tis eorum dedi conturbationem gladij acuti
& limati ad fulgendum † amicti ad cædem.
a ¶O gladie. b ¶Audiſter me duce me adiutore.
g Exacũere & uãde ad dextram ſiue ad ſiniſtram i
a ¶Impetus.
h quocumque faciei tuæ eſt appẽtitus. Quin k
& ego plaudam manu ad manum, & implebo

☞ †cōpleſniam.a ¶Pone ti.du.Qui egredienſ qdā vno itinere
E de terra Chaldęorū,ſed cū venerit p deſertū & ſolitudinē, ad bi-
†cōpleam uiū terræ Arabiæ quę appellat filiorū Ammō:q̄rū viarū vna Ie
ruſalē ducit ad dexterā ptē.ſiniſtra ỹ ò ad Rabbath filiorū Am
mō,quæ eſt Metropolis,& nūc Philadelphia nūcupatur,memor
4.Re.19.g. interneciois quæ accidit regi Aſſyriorū,qñ.clxxxv. milia nocte
vna cæſa ſunt formidabit ad dexterā decli
nare,& ſtabit in compito,ritu ſuæ gētis o
Allego. raculū conſulens.¶Hier. Diabolus in bi
uio ſtat ſuos retinere cupiēs, &alios acgrē
do inardeſcēs,ad dexterā ſemp deſiderat p
gere.i.ad eos expugnādos, q̄ ſi dextera ſūt
ponendi,vt ibi exulteт in eęde, vbi arieti-
bus & cōgeſtione terrenorū operū miſerā
capiat Ieruſm.Et primò qdem videtur ni-
hil agere & fruſtra conari.Sed recordante
illo iniqtates eorū,q in eccleſia fūt & ma-
lis opibus reducūt dęmones ad memoriā
ſcelerū ſuorū,& pateſcūt oia pcā ppli &
cogitationes,& iō capiunſ,quia nouis ve
tera pcā cumularūt.Hæc alius dixerit.no
bis cœpta hiſtorię veritas ꝓſequenda eſt.
b ¶Recordabi.iniqui.Non in fortitu
dine ſua,ſed in eorū iniqtate cōfidēs:quia
ſciet eos offendiſſe dñm,& patrū pcā no-
uis cumulaſſe delictis,& pręuaricatiōes eo
rū oībus patuiſſe.c ¶Tu au.p.Poſt vr-
bis ſubuerſionē & ppli captiuitatē ad du-
cem Iſrael ſermo dirigit. d ¶Auſer.ci-
F Q.Propter te periit ſacerdotiū & regnum
Iudęorū.Cidaris enim ſacerdotis,corona
regis.e ¶Nōne hęc eſt. Hier. Pulchrè
Symmachus.Neq; hoc neq; illud. Sacer-
dotium ſcilicet vel regnū, ceſſauit vtrum
q;.Vnde qui poſtea fuerunt vſq; ad Chri
ſtum,reges pariter & Sacerdotes fuerunt:
quorū Hyrcanus pontifex diadema capi
†duces ti ſuo impoſuit,qui fruſtra ſibi & hoc &
illud voluit vendicare,cū regnū ei nō de
beręt poſt Sedechiā, ſed ei cui repoſitum
☞erat.De

Nicolaus de Lyra

c-Hlios cognoſcere'ſeci p tuam obediētiā.
a ¶Et fa.ē.Hīc cōſequenter ponit occa
ſio qua Nabuchodonoſor venit directē
cōtra Ieruſm.Ad cuius itellectū ſciendū, qđ
rex Babylonis & ſuus exercit⁹ venerūt ad
quodda biuiū,cuius vna via ducebat ad
terrā Ammonitarum,alia ỹ ò ad Ieruſm:&
qa Chaldęi vtebāt diuinatiōib⁹ & fortile-
giis,iō p diuinationē voluit videre quæ
via eſt magis ſibi eligēda,p victoria futu
ra:qa intēdebat vtrāq; terrā ipugnare,nō
tamē ſimul,ſed ſucceſsiuē ;& diuinatio il
la cecidit ad viā quę ducit ad Ieruſm,& illā
tenuit& hoc eſt qđ dicit:b ¶Po.t.i.pone
cōſiderādo.c ¶Duas ui. cōcurrētes tūi
vno biuio.d ¶Vt ue.p iſtā uiā vel illam.
e ¶De ter.u.i.de Chaldęa.f ¶Egre.
amb.ſ.Nabochodonoſor & eius exercit⁹
q̄ eritvnic⁹,vt ad vnū locū veniāt.g ¶Et
ma.ꝰ quę via ſit eligēda ſibi. h ¶In ca.
uitie.ci.i.ciuitatū.biuiū em̄ erat caput viæ
,pcedēdi ad ciuitatē metropoli Ammoni
tarū.ſ.Rabbath & ad ciuitatē Metropoli
Iudę.ſ.Ieruſm.i ¶Ste.e.r.quouſq; cōple
ta eſſet ſua diuinatio,k ¶Cōmiſcēs ſa.
Dicūt em̄ aliqui qđ i vna ſagitta ſcripſit
nomē Rabbath,& in alia nomē Ieruſm: &
,piecit ſimul in altū accipiēs,p coniectura
qđ deberet ire ad ciuitatē cui⁹ priò cade-
ret ſagitta: qđ cōtigit de illa in qua erat
ſcriptū nomē Ieruſm.l ¶Inter.ido. quæ
ſecū portabat in exercitu.m ¶Exta cō.
inſpiciēdo viſcera animalis idolis immolati:In talibus enim di-
uinȝ Gentilium coniecturabant. n ¶Ad dex. eius ta. &c.
Iſti enim tres modi coniecturandi conuenerunt in hoc,quòd de
clinaret ad Ieruſm quę erat ad dexteram venientiū de Chaldęa, &
Rabbath ad ſiniſtrā.o ¶Vt po.arie.ad cōcuſsionē murorum,
p ¶Vt ape.os in.præcipiendo ſuis bellatoribꝰ eqđ ludaeoſ
q ¶Vt ele.uo.ſ.puguæ ad bellatores ſuos exhortādū.r ¶Vt
po.arie.cōtra portas ad frāgendū eas.s ¶Vt cōpor.ad impē
dum foſſata.t ¶Vt ædi.mu.i.ligneas turres,vn de interiores
uitatis videri poſsint & ipugnari.v ¶E-
ritq; quaſi. Sedechiæ & ſuorū bellatorū
q tm cōfidebāt in ſua fortitudine & mū
murū ciuitatis,qđ videbaſ eis per Nabu
chodonoſor inexpugnabilis,& ſic fruſtra
cōſuluiſſet idola,& diuinationes quaſi
ſet mō prædictō.x ¶Et ſab.oci. Dabat
enim rex Nabuchodonoſor indultū ciui
tati Ieruſm,& ſic mutauit ociū diei ſabbati,
qa Iudæi ſumebant arma ad defendēdū ſe
uitatē ſed Sedechias & ſui reputabāt hoc
fruſtra fieri à Nabuchonoſor, eſt imanis
qđ nec ſic ciuitas poſſet ab eo capi. Alii
cūt,qđ hæc eſt littera:Sabbatorū ociū
tans:ſicut nihil operis fiebat in ſabbato,ſic
Sedechias & ſui eſtimabāt Nabuchodo
noſor nihil ,pficere in ſuo conatu,& de
li conāte fruſtra dicit cōiter,qđ nihil fiat
& in hoc imitatur ociū ſabbati, quātū ad
hoc in Heb.habetur:Septies ſeptē.cui pre
mittit,fruſtra conſul ēs oraculū,qđ expo
nit Ra.Sa,dicens,qđ Nabuchodonoſor.
xlix.vicib⁹ quæſiuit diuinationes p capito
ne Ieruſm,quæ faciūt ſeptē ſeptenas.y ¶Ip
ſe ãt re.Nabuchodonoſor em̄ memor
nigtatis Sedechiæ,eò qđ fregerat iuramē
tū,ſperabat capere ciuitatē & populum:
ſic fuit factū,& qa hoc pēm cū aliis ſupra
ditis fuit cauſa deſtructionis ciuitatis,ſi
ſegrur:z ¶Pro eo qđ.tu Sedechia & po
pul⁹ tu⁹.a ¶Iniq.ue.pcā veſtra reminā
do.b ¶Et re.præua.publice & inuenti
dē peccādo.c ¶Et ap.pec.i.qđ primò
latebāt in cordib⁹ veſtris.d ¶Manu ca.
i.potētia regis Babylonis.e ¶Tu ãt.Hic
cōſequēter arguitur ſpecialiter malicia &
dechiæ regis, cū dicitur:Tu ãt.erga dei.
ſ ¶Impie.erga hoies.g ¶Cuius ue. di.
punitionis tuæ à deo. h ¶Auf.ci. tol.
,ppter malicią tuā auferetur Sacerdotiū &
regnū:Cidaris em̄ eſt mitra ſummi pōtifi
cis:& ſic accidit,qa Ioſedech ſummus pō
tifex cū Sedechia fuit captiuat⁹.i ¶Non
ne hæc eſt.ſ.manus Nabuchodonoſor,
de qua prædictum eſt: Manu capietur.
k ¶Quæ humi.ſub.ſcilicet Godoliam,
☞quē præfe-

indignationem meam. Ego do
¶Poſt hæc. a ¶Secundo.
minus loquut⁹ ſum. Et fāct⁹ eſt a
a ¶Qui vis ſcire,quis ſit ille gladius.
ſermo dñi ad me dicēs: Et tū fili b
a ¶Per illas.
hoīs,pone tibi duas uias,ut uēni c d
at gladi⁹ regis Babylōis.De ter e
a ¶Compito.
ra una egredienē ambo.† Et ma f g
nu capiet cōiecturā,in cāpite uię h
a ¶Dies.
ciuitatis cōiiciet. Viam †pones,
a ¶Qui ſub nomine Chriſti cōgregāt.
ut ueniat gladius ad Rābbath fi
a ¶Diabolus qui in oī viarū capite inſidiat in
occulto.vii.Iuxta iter ſcādalū poſuerūt mihi.
liorū Ammō & ad Iudā & Ieruſm
munitiſsimā.Stetit em̄ rex Baby i
lonis in biuio,in capite duarum
uiarū diuinationē quērēs † com k l
a ¶In pharetra. b ¶Singulorum oībus inſeri
ptas,vt videat cuius ſagitta exeat, & quā ciuitatē
prius debeant oppugnare.
miſcēns ſagittas.Interrogauit i
a ¶Vt pergeret cōtra Ieruſalē,& oppugnaret eam.
dola,exta cōſuluit,ad dexteram m
eius facta eſt diuinatio ſup Ieru
a ¶Hortando ſuā excercitum.
ſalē,ut ponat†arietes,ut aperiāt o p
a ¶Exultantis exercitꝰ.
os in cæde,ut eleuet uōcē in ulu q
latu,ut ponat arietes cōtra por r
tas,ut cōportet aggerem,ut ędifi s
a ¶Quibus clauderet ciuitatem. ¶Hoc faciens.
cet munitiōnes.Eritq; quaſi con t
a ¶Opinione Ieruſalem inhabitantium.
ſulēs fruſtra oraculū in oculis eo
a ¶Quaſi. b ¶Ludens.ſ. & nihil operis ꝓpterā.
c ¶Nabucrodonoſor.
rū,et ſabbatorū ōciū imitās, Ipſe x y
autē recordabitur iniquitatis ad b
¶Quæ ſequuntur.
capiendū.Idcirco hæc dicit dñs z
deus:Pro eo qđ recordati eſtis a
a ¶Id eſt. b ¶Omnibus.
iniquitatis ueſtrę, et reuelaſtis a b
pręuaricationes ueſtras,& appa c
ruerūt pcā ueſtra in oībus† cogi
tationibus ueſtris.Pro eo inquā,
¶Nabuchodonoſor.
qđ recordati eſtis,manu capie- d
a ¶Sedechia in quo regum de ſtirpe Dauid re
gnum finitum eſt vſq ad Chriſtum.
mini. Tu autem prophāne im e f
pie dux Iſraēl,cuius uenit dies in
¶Longe ante-
tempore iniquitatis † prēfinita, g
hęc dicit dominus deus: † Au h
fer cidarim ,tolle coronā † Non i
a ¶Et hoc iō quia hęc eſt. b ¶Hiero. Nihil fecit
iudicio: ſed ſicut rex Babylonis quos volebat
humiliabat.& quos volebat exaltabat.
nē hæc eſt quę humilē ſubleua k

qua variis modis quærit vias fidelibus nocendi. Vnde Leo pa
pa dicit in ſermone de circunciſione domini :Omnium vena-
lat curas , omnium diſquirit intentiones , ſcrutatur alto-

Malach. 1. Deut. 12. Agge. 2. Psal. 71. Genes. 49.

er erat. De his loquitur Malachias: Vos sacerdotes contaminastis nomen meum. Et paulopost: Non est voluntas mea in vobis, & victimas non suscipiam de manibus vestris. Et paulopost: In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quod fit. s. in aduentu Christi, quando venit desideratus cunctis Gentibus. a ¶ Cuius est iudicium. Deus iudicii tuum regi da, & iustitiã tuam filio regis. Hic est cui repositũ est regnum & sacerdotium. vnde Iacob: Non deficiet sceptrum de Iuda, & dux de fe. eius do. ve. qui mit. est Siloh. ¶ Et tu fi. ho. Gladium Babylonij regis sterile in cõpito dextræ & sinistræ quarũ dextra ducebat in Ierusalem in Rabbath filiorum Ammon: & exisse sortem vt pergeret Ierusalẽ, supra dictũ est: qua expugnata & capta, regnũ quoq; & sacerdotium penitus prænunciat. Restat ergo & diuisionis ordo exponit quid de inuitra factũ sit demonstrare. Imperatur ergo propheræ vt loquaẽ ad filios Ammon. c ¶ In ig. fu. m. Hier. Quia sub pona gladij de rege, immo de regno Babylonio loquebatur, seruat metaphorã. d ¶ Homini. Qui nesciunt cudere gladios & acuere, vt. s. non acuaris & limeris & fulgeas ad occidendũ, sed sis ignis, cibus, & sanguis quẽ fudisti potius in te redundet cũctis spectãtibus, & tradaris æternæ oblitioni, & pereas in perpetuũ, quia ego dominus hæc locutus sum, cuius dicere facere est.

GLOS. ORDI.

Et fa. est. Cap. XXII. uer. do. c ¶ Nõ. iu. Q. Ostẽde ei qa iuste iudicat & iminẽtẽ captiuitatem mentõ iuitiner, & mlcis sanguinib⁹ ad quos dixit ips

Nico. de Lyra.

Ab hac c ¶ quẽ præfecit terræ, quãuis nõ essent semen legis de regio semine. a ¶ Et subl. hu. qa Sedechiã de regno eiecit, sic Hebr. exponũt hãc literã. Videt tñ mihi aliter dicẽdũ sed m lram immediate præcedẽtem & sequẽtẽ: qa immediate præmittit: Tolle coronã. s. regni Iuda, vt dictũ est, de qua subditur: Nonne hæc est &c. d. ipsũ Dauid. Et subli. hu. s. Sedechiã, ppter maliciã sui, ío subdit. b ¶ Iniqui. iniq. ter ponit: qa Sedechias iniquẽ egit ega deũ, & erga ppm suũ, & erga reg⁹ Babyloniorũ. c ¶ Ponã eã. i. corona regni Iuda dponã pro hac triplici iniquitate. d ¶ Et hoc &c. cuius est. i. Nabuchodonosor, qui loquutus fuit iudicia ad Sedechiam filios eius interficiendo & ipsum exoculando. iiij. Reg. vlti. e ¶ Et tradam ei. Sedechiam & eius populum. f ¶ Et tu filli. Hæc est pars incidentalis, in qua agit de destructione Ammonitarũ per exercitum Chaldæorũ, quia supra dixerat regem Babylonis stetisse in biuio ad quærendum diuinationem veniendi contra Iudæos vel Ammonitas, primo ergo agit de destructione Ammonitarum, cùm dicitur: g ¶ Ad filios Ammõ. Fuerant enim in exercitu cum rege Assyriorum in destructione Samariæ, & ex illa victoria, de Iudæis dicebant opprobria eis. h ¶ Mucro mucro. i. tu Nabuchodonosor, & ponitur bis ad maiorem affirmationem, vel quia bis debellauit Ammonitas, vt dicunt aliqui. i ¶ Euagina te. id est egredere de terra tua scilicet de Chaldæa. k ¶ Ad occidendum. scilicet Ammonitas. l ¶ Lima te ut interfi. & fulgeas. ad terrendum eos. Fulgor enim armorum terret aduersarios. m ¶ Cùm tibi ui. ua. & cætera. Nabuchodonosor enim procedendo contra Ammonitas, quæsiuit consilium ab idolis & diuinis, sicut se cerat veniendo cõtra Ierusalem: & responsum sibi fuit, quòd securè procederet, quia haberet victoriam, & hoc non fuit mendacium nec falsum: qa sic contigit de facto, verũtñ sacerdotes idolorũ & diuini dicebant sibi qd̃ fieret ꝑ rute idolorũ & sortilegiorũ: & sic credidit Nabuchodonosor, & hæc secũdũ hoc erãt mendacia & falsa, qa victoria illa, processit ex dei sñia ad punitionẽ malorũ. n ¶ Vt da. su. s. Ammonitarũ. o ¶ Quo. u. s. punitiõis iustę. p ¶ In tẽ. ini. i diuina sñia & nõ idolorũ & sortilegiorũ potẽtia. q ¶ Reu. Hic cõsequẽter agit de destructiõe Chaldęorũ, cũ dicitur: Reuer. ad ua. i. in Chaldæã post multarũ Gentiũ strag⁹. r ¶ In terra na. i. in Babylone. s ¶ Iudi. te. & hoc fuit impletũ in Nabuchodonosor, quando versus in amentiã inter feras fuit eiectus, & quãtũ ad posterioritatẽ ei⁹ & regnũ ꝑte Balthasar nepotis sui qui interfect⁹ fuit ꝑ Mœdis & Persis in Babylone, & ciuitas succẽsa. iõ subditur: In ig. fu. mei. t ¶ Daboq; te &c. ꝑpter hoc enim Mœdi & Persæ illa victoria fuerũt insipientes reputati: qa contẽnebãt aurũ & argentũ, vt intenderẽt interfectiõi hoim, vt habet Isa. xiij. ideo subdit: Et fabri. inte. Vel dicebantur insipientes respectu Chaldæorũ, eõ qd̃ in Chaldæa vigebat astrologia & ars magica. v ¶ Obli. tra. qa ciuitas illa facta est inhabitabilis Isa. xiij. x ¶ tus; & ibi quærit causas nocendi, vbi quẽq; viderit studiosi⁹ occupari.

Hoc. 1. Reg. 2. Ezech. 16. Ezech. 23. Ezech. 24. Ezech. 25. Ezech. 26. Ezech. 28. Ezech. 29. Ezech. 30. Ezech. 32. Ezech. 35. Ezech. 38. Ezech. 39. Ezech. 40. Ezech. 43. Ezech. 44. Ezech. 45. Ezech. 47. Ezech. 48.

NI. DE LY.

Et fa. est. Cap. XXII. Hęc est pars septima, in qua exprimit ppli Iudæ malicia sub metaphora multiplicis metalli cõflati puniẽda. Et diuidit in duas ptes, qa priõ malicia est exprimit, sed ò pabola subdit, ibi: Et factũ est. Circa primũ exprimitur priõ crimẽ crudelitatis, cũ dicit: y ¶ Ciui. ef. s. innocẽtẽ. z ¶ Vt ue. i. destructiõis ei⁹. sed ò crimẽ idololatrię, cũ dicit: a ¶ Et quæ fe. i. ad malũ suũ. b ¶ In sangui. pro istis enim duobus viciis cum aliis sequentibus c ✠ sequuta est de-

Diuisio

Mora. x ¶ Et fa. est uer. do. &c. Et tu fi. ho. nõ. iudi. In hoc capitulo literaliter describit malicia Iudæorũ grauiter puniẽda sub metaphora multiplicis metalli i fornace conflandi. Mystice verõ per hoc significatur punitio maliciæ plebis Christianæ. Ponũtur autem in processu huius capituli quinque metalla in scoriam versa. s. argentum, es, stannũ, ferrum, & plumbum, vt patet in litera. Per argentum verò significat mundicia castitatis, Psal. xj. b. Eloquia domini eloquia casta, argentũ &c. Per æs, quod est sonorum, eloquium veritatis. Per stannum, qd̃ per sui consumptionem defendit aurum, seruor charitatis, quo quis ponit animam pro amicis suis. Per ferrum, quod domat omnia, fortitudo stabilitatis. Per plumbum, quod de facili liquescit, dulcor pietatis. Ista quinque tempore ecclesiæ primitiuę fuerunt excellenter in Christianis, vt patet Act. iij. & in pluribus aliis locis. Sed modo versa sunt in scoriam. Nam argenti mundicia versa est in scoriam carnalitatis, & æris sonoritas in scoriam fallitatis. quod maximè patet in aduocatis, & stanni charitas in odium fraternitatis, sicut patet per guerras existentes in Christianis, & ferri fortitudo in molliciam pusillanimitatis, & plumbi pietas in duriciam crudelitatis, propter quod proiicientur in fornacem gehennalis ardoris, non vt purgentur, sed vt æternaliter crucientur. ideo dicitur in fine cap. In igne iræ &c.

Moralitr

duxit tempus ruinæ suæ. a ¶Adduxisti tempus. quod scili
E cce multò antè prædicebatur, & differebatur vt ageres pœniten
Ro.2.a. tiam. Tu autem secundum duritiam tuam & impœni. cor. tu.
the.ti.i. in d.i. propterea &c. b ¶Fili hominis uersa est mi
hi &c. Consequente captiuitate iam imminente vrbis excidio
iguis adhibetur, vt sub translatione conflationis purũ argẽtũ
remaneat qđ ære, stanno, ferro,
plumboq; mixtum fuerat & im
puratum, quorũ tria, gs, stannũ,
plumbum confusiles materiæ
sunt & igne soluuntur. Ferrum ve
rò inter incudem & malleũ mol
lescit, tenuatur, diuersasq; accipit
formas pro voluntate artificis.
† Ridebũt Sicut igitur argentũ (qđ suprà
dicta metalla violãt) in fornacẽ
mittitur. Sic cõg. vos. &c. ¶Sic
cõ. uos Sicut argentũ. s. qđ su
prà dicta metalla violant in for
nacem mittitur, vt ablatis sordi
bus & adulterinis materiis purũ
remaneat, ita congregabo vos.
i. m. i. & Babylonia obsidione
circundabo vt succẽdã in vobis
ignem ad conflandũ. ¶Hiero.
Quod de Ierusalẽ dicimus, de a
marum statu intelligimus quę
à deo puræ conditæ sunt. Aurũ
in sensu atq; in sapientia, argen
tum in sermone & eloquẽtia su
sceperunt, vt qđ mente conce
Psal.11.b. perint, verbis explicent. De argẽ
† fraudulẽ to dicitur: Eloquia domini elo
ti quia casta, ar. igne exa. De auro
Psal.67.c. simul & argento: Si dormiatis
inter medios cleros pennæ colũ.
F &c. Omnis enim gloria filiæ re
† Fœda gis intrinsecusq; dicit in Cãticis:
Can.1.a. Introducit me rex in cubiculum
† Turpitu suũ. Qui requieuerit inter duo
dinem testamenta, statim assumat pen
nas columbæ de argentatas, &
† immũdã auri fulgere in cordis thesau
mẽstruq; af ro radiabit. Hinc est quòd pecca
fixerunt toribus qui dei offensam merue
† Iere.5.c. runt cælum fit æneum, terra ferrea, & maximè terra Aegypti, de qua eduxit dominus filios Israel quasi de fornace ferrea. In
Zach.5.c. Zacharia quoq; Iniquitas sedet
Exo.15.b. super talentum plumbi. Et in Exo. dicitur: Submersi sunt in aquis vehementibus, quasi plũbum. Graui enim peccatorum
Psal.37.a. pondere premebantur, vt dicere possent: Sicut onus graue gra uatæ sunt super me. Quomodo autem auri speciem æris similitudo mentitur, sic argenti candorem stannum simulat: quod simplex & rusticus non facile digno scit, & sæpe accidit vt aurum & argentum hæretica prauitate cõmixtum, igne spiritussancti & domini iudicio separetur, & purum aurum remaneat atq; argẽ
Hosee.2.b. tum. Vnde propheta, Dedi eis argentum & aurum. Ipsi verò fecerunt ex eis Baal. Cui
Psal.104.d simile est: Eduxit eos in auro & argento, & non erat in tribus &c. Finis autẽ pœnarũ omniũ fit nosse qđ ipse sit dominꝰ.

Et consla.

Nico. de ly.

sequuta est destructio ciui-

tatis, a ¶Propterea dedi te. Ista eñ destructio fuit tanta, quòd G
ad derisionẽ Iudæorum fuit procul nunciata. b ¶Sordida
ex multò crimine. c ¶Nobilis. ex origine, quia primò
fuit fundata à Melchesedech, & posita renouata & ampliata à
Dauid & Salomone. d ¶Grandis interitu. id est paratum
est tibi grandis interitus. Posita
subditur crimen concernens
parentum, quod est contra le
gem naturalem & diuinam, di
dicitur: Patrem & matrem &c.
& crimen oppressionis pauperum, cùm dicitur: Adinuenta
lumniati &c. Et subditur con
temptus ipsius dei, cùm dicitur
e ¶Sanctua. mea spreuisti. f Et sab
ponendo ibi idola. f ¶Et sab
bata mea &c. operando in
festa diebus sacris. g ¶Vi
ri detractores & cannocenia
mendaciter accusando vt mor
rentur, sicut de Ieremia dicitur:
Iudicium mortis est vir iste.
Iere.xxvj.c. Consequenter expri
mitur crimen nefandæ luxuriæ
cùm dicitur: h ¶Scelus ope
rati sunt. Id est scelera quæ
gis exprimuntur, cùm subditur:
i ¶Verecũdiora patris &c.
Noueras suas carnaliter cogno
scendo, & ad mulieres menstruatas accedendo, adulteria ibi
ferenter committendo, ideo
subditur: Et unusquisque
&c. Consequenter reiungitur
vicium cupiditatis & crudeli
tis simul cùm subditur: k ¶Mu
nera acceperunt &c. Interdicere enim lucri cupiditate, enormius est quàm ex surreptione
iræ. l ¶Vsuram & superabũ
dantiam accepisti. enim à tri
tribus tuis Iudæis. m ¶Et ha
uarè proximus tuos calũniã
ad extorquendum pecuniam.
n ¶Meiq; oblita es. præcepta mea contemnendo. o ¶Ec
ce complo. ma. me. quasi ho
mo dolore afflictus proprer vi
cia. p ¶Nunquid susti. cor
tuum. pœnam quã intendo in
ferre quasi dicat: non. imo desi
stet præ timore: & p consequens
manus & alia membra, quæ habet
sensum & motũ à corde. q ¶E
go domi. loquutus & operatus
dicat non est prophema cõmina
tionis tñ, quæ aliquando erit
ẽtatur, sed cũ hoc prædestinato
nis, quæ semper ipleturꝫ. r ¶Et
deficere facã immun. tuam
à te. multos peccatores occidendo, & alios inter Gentes ratione
affligendo, qđ vexatione simili
lectũ dante cogentur p pœnam
redire ad me, ió subdit: ex posse
debo te &c. s ¶Et fa. est. Hic est
sequẽter sub metaphora multi
plicis metalli conflati destructi
punitio populi. Et primò hæc
punitio exprimitur. Secundò illa
scriptura ad describendum ipsum
reuertitur, ibi: Et factum est. Circa
ca primum dicitur in persona
dominꝰ. ¶Versa est mihi do
mus Israel in scoriam. id est
de mundicia in immundiciam.
sic modo dicit Isa.1.b. Argen
tum tuum versum est in scoria.

Omnes

tuo qui à te effusus est deliquisti, & in idolis tu
a ¶Quia opera manuum tuarum.
is quę fecisti polluta es. Et appropinquare feci
a ¶Per hęc omnia.
sti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuo
a
orum. Propterea dedi te opprobrium Gẽtib⁹
¶Vel Gentibus.
& irrisionem uniuersis terris quę iuxtà sunt &
a ¶Quia mundã esse desisti.
quæ procul à te. † Triumphabunt de te: † sordi
b
a ¶In malo, qđ quondam in bono cęteras vrbes superabas.
b ¶Quanto sublimior tanto grauius ruis. ¶Quia. c ¶Q. Vt cęteras prętermittam pauca numero.
da, nõbilis, grãdis interitu. Ecce principes Is
c
d
a ¶Non in iustitia, sed in roboris terribilitate iudicantes.
raël singuli in brãchio suo fuerũt in te ad effun
a ¶Innoxium. b ¶Alij. ¶Cum scriptum sit: Qui maledixerit patri vel matri morte morietur.
dendum sanguinẽ. Pãtrẽ & matrẽ contumeliis
a ¶Alias maledixerunt. b ¶Quasi non sufficeret ad angustiam peregrinatio & exilium.
affecerunt in te, aduenam calũniati sunt in me
a ¶Quorum omne prędium in legibus. b ¶Alij, opprefferunt qđ pe
ius est.
dio tui: pupillum & uiduã † contristauerunt a
a ¶Vt non discerneretis inter sanctũ & pollutum. & inter dies consecratos
religioni, & permissos operibus & necessitatibus carnis.
pud te: sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea
e
f
a ¶Theodorio, & Symmachus dolosi, qui omnia dolose & violẽ agebãt.
polluistis. Viri † detractores fuerũt in te ad ef
g
a ¶Innocentem. cum scriptũ sit: Innocentem & iustum nõ interficies.
b ¶Alia sapientes, contra deum elevati.
fundendũ sanguinem, & super mõtes come
a ¶Vel incestum. b ¶Publice ¶Quod in angulis quoq; raro fit, dum timent qui faciunt deprehendi.
deruntin te. † Scẽlus opati sunt in mediõ tui.
h
a ¶Nouerca. f. cõtra ius & fas copulari.
† Verecundiora patris discooperuerunt in te,
i
a ¶Non parcentes naturę nec inducias dantes turpitudini.
† immũdiciã menstruatæ humiliaueruntin te.
a ¶Ad vxorem proximi nimirum vel intrantes.
† Et unusquisq; in uxorẽ proximi sui operatus
¶Quod petus.
est abominationem, & socer nurum suã polluit
a ¶Nescius iura fororis, vt nõ vterinam sed eiusdẽ prĩs violaret sororẽ.
nefariè, frater sororem suam filiam patris sui
a ¶Necessitatẽ pauperũ verterũt in lucrũ. vt vsuram acciperent.
oppressit in te. Mũnera acceperunt apud te, ad
k
¶Innoxium. ¶Id est.
effundendum sanguinem: † usuram & supera
l
¶Lucri causa. ¶Amicos.
bundantiam accepisti, & † auarè proximos tu
m
a ¶Q. hæc omnia fecisti quia mei obli. Memoria dei excludit oia flagitia.
os calumniabaris: mẽiq; oblita es, ait domi
n
a ¶Ideo. b ¶Habitũ irrisoriis assumpsi, vt intelligas. f. & mente cognoscas, vtrũ vel animo vel manib⁹ tua possis meã iracũdiã sustinere.
nus deus. Ecce complosi manus meas super
o
auariciã tuam quã fecisti, & super sanguinẽ qui
effusus est in medio tui. Nunquid † sustinebit
p
cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ in die
bus quos ego faciam tibi? Ego † dominus lo
a ¶Cum capta fuerit. b ¶O Ierusalem.
quutus sum, & faciam. Et dispergam tẽ in natio
a ¶Quasi inutiles paleas huc illucq; rapiendas. b ¶Q. Sqnicia mea verterur in clementiam, hoc enim facta vt deficiat immũditia tua, & pristinam puritatem recipias. & sic post. Ie.
nes, & uentilabo te in terras, & deficere fa
q
ciam immunditiã tuã à te, & † possidebo te in
a ¶Possessa a me. b ¶Qui reddo. vnicuiq; secũdũ opera sua.
conspectu Gentiũ, & scies qa ego dominꝰ. Et
r
factum est uerbum domini ad me dicens: Fili
a ¶Sordes & purgamenta metalli.
hominis uersa est mihi domꝰ Israël in scoriam.
s

☞ a ¶Et conflabuos. Vnde Mala chias: Quasi ignis conflatorij & sicut herba luuentum, &: Sedebit conflans quasi aurū & quasi argentum, & conflabit filios Leui. Et Isa. Lauabit dominus sordes filiorum & filiarū Sion &c. Cui simile: Proba me domine, & tenta me. Et post inferrur: vre renes meos & cor meū, vt. s. lumborū nostrorū nouū humoris vniuersa pituita ficcet. b ¶Et fa. est. Quia quæreret auditor, quę esset scoria, quę argenti violauerit puritatem, & ære, plūbo, stanno, ferroq; miscuerit, qđ ibi sub ꝓpria vrbis & formacis, hīc sub specie terræ non ingratæ noq; cōpluta dī. c ¶Non compluta. Vnde: Mandabo nubibus meis, ne pluant super eā imbrem: hanc expectamus, cū datur nobis pluuia temporanea & serotina. Vnde: Pluuiam voluntariam segregabis deus hæreditati tuæ. d ¶In die fu. Hieronym⁹. Quo quisq; sibi cōciliat multitudinem peccatorū. e ¶Cōiuratio pro. Hiero. Hæc est. s. scoria vrbis & terræ duriſsimæ & sentibus plenę squalor. f ¶Animas deuorant. Hæc tunc accidisse populo Iudęorum nulli dubiū est. Propter sacerdotes enim & principes & prophetas adduxit dīs super eos malum. In nostra quoq; Ierm multi sunt q animas deuorant, & preciū accipiunt, & multas viduas faciūt quæ sponsum dominū ꝓdiderūt. Horū aūt ꝓpharetarū factio & cōiuratio est, vt sibi inuicē faueant, & oia turpis lucri causa faciant. g ¶Et à sabbatis. Diei requiē quę in noticia scripturarū est non recogitāt, nec dicūt cū propheta: Reuela oculos meos, & con. mi. delex. Nec cum apostolo: Nos aūt reuelata facie gloriā domini contemplamur. h ¶Et coinq. Hieronymus. De quo: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis. i ¶Et auarè. Non eo contenti. Qui altario seruiunt, de altario viuunt, sed postquā ad altaris ministerium accesserunt, Creſi congregant diuitias, & Alcynoi delicias. k ¶Aduenam &c. Qui nondum ecclesiæ ciuis, sed tm̄ auditor, habens initia fidei, vt cum circuierint mare & aridam, vt faciant vnū proselytū, & cū fu. &c. l ¶Interponeret sepem: & staret &c. Qui scilicet iræ meæ posset resistere, sicut Moyses ☞ & Aaron

† occupabant occultando. i. alienis occupabant

Nico. de Lyra.

☩ a ¶Omnes isti æs &c. Habentes similitudinē auri. b ¶Et stannū. Habētes similitudinē argenti, & tm̄ nō sunt. Et per hoc designat hypocritæ, quorū aliq habebant apparentiā maiorem sanctitatis, & aliqui minorem, primi ꝓ æs, secūdi ꝓ stannū intelligunt. c ¶Et ferrum. d. in vicijs indurati. d ¶Et plumbum in me. Carnales & lasciui, quia plumbū statim

a ¶Quod aurum mentitur. b ¶Quod argento simile c ¶Pondus inquinatis. ¶Quę omnia argentum violant.

Omnes isti ęs & stannum & ferrum & plūbum in medio fornacis, scoria argenti facti sunt. Propterea hæc dicit dominus deus: Eò quòd uersi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo uos in medio Ierusalem congregatione argenti & æris & ferri & stanni & plumbi in mediū fornacis, ut succendam in ea ignē ad conflandum. Sic con

a ¶Fauis, pestilentiæ.

a ¶Vos. ¶Vt sabaria fordibus purum argentum remineat.
b ¶Contentus pœnarum vestrarum dolore, vltionem compescam.

grēgabo in furore meo & in ira mea & rē quiescam. Et conflabo uos & congregabo uos, & succendam uos in igne furoris mei, & conflabimini in medio eius, ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in me

a ¶Q. Hæc omnia facit, vt vel sic sciatis, quia e. do. & iudex omniū & retributor.

dio eius. Et scietis quia ego dominus, cùm effuderim indignationem meam super uos.

Et factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis dic ei: Tu es terra immunda, & non compluta in die furoris. Coniuratio

a ¶Lxx. ducum in medio eius, habentium similitudinem leonis. de quo. Aduersarius vester diabolus, tamq; leo rugiens.

prophetārum in medio eius, sicut leo rugiēs

a ¶Diabolus & socij eius, animas nō corpora deuorare cupiunt.

capiensq; prædam † animas deuorauerunt, opes & † precium acceperunt, uiduas eius

a ¶Occidendo viros.

multiplicauerunt in medio illius. Sacerdo

a ¶Cum prælates templi esse debeant, de quorum ore legis noticia requiritur.

tes eius contemnerunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea. Inter sanctum &

a ¶Mittentes scipsos nescios.
b ¶Differentiam.

prophanum non habuerunt distantiam, et

a ¶Inconsiderati.

inter pollutum & mundum non intellexerunt, & à sabbatis meis auerterunt oculos

a ¶Quantum in ipsis est. b ¶De quo: Medius vestrum stetit quem vos nescitis.

suos, & coinquinabar in medio eorū. † Prin

a ¶Prophetæ & sacerdotes leonibus, principes quasi inferiores lupis comparantur.

cipes eius in medio illius, quasi lupi rapientes eius in medio illius, quasi lupi rapien

a ¶Subiectorum.
b ¶Non corporum, sed animarum.
c ¶Id est.

tes prædam ad effundendum sanguinem, et ad perdendas animas, & auarè sectando lu

a ¶Quia absq; commixtione palearum liniebant parietem qui imbribus dissipatur.

cra. Prophetæ aūt eius liniebant eos † absq;

a ¶Non prophetantes.

temperamento, uidentes uana & diuinantes

a ¶Terræ miserabili.

tes † ei mendacium, dicentes: Hæc dicit dominus deus, cùm dominus non sit loquu

a ¶Qualis magister, talis & discipulus. b ¶Non dei, sed terrenorum operum. c ¶Imitantes principes & sacerdotes, per calumniam & potentiam omnia agentes.

tus. Pōpuli terræ, † cālumniabantur calumniam, & rapiebant uiolenter egenum,

a ¶Non diuitem: Redemptio enim viri propriæ diuitiæ. ¶De quo scriptū est: Pauper autē non sustinet cōminationē vel cōmutationem.

& pauperem affligebant, & aduenā oppri

a ¶Inter tot & tanta vicia.

mebant calūnia absq; iudicio. Et quæsiui de

a ¶Intercessionem.

eis uirū, q interponeret sepē, & † staret oppositus cōtra me pro terra, ne dissiparem eam,

statim ad calorem ignis liquescit. C
c ¶In medio for. i. diuinę arguitionis p. ꝓpheras. f ¶Scoria arnō recipiētes correctionē, sed peiorationē. Et sequit pœna correspōdēs. cū dī: Eò qđ uer. es. Subdit:
g ¶Cōgre. uos in me. vt defendatis eā à Nabuchodonosor secūdū intētionē vestrā, sed contrariū eueniret. Iō sequit: h ¶Cōgrear. In medio fornacis, quia capta Ierusalē & succēsa, aliq iusti tpaliter perierūt cū iniustis, vt dictum est ea, præce. q p argētū hīc intelligunt. De significatiōe æris & ferri, stanni & plumbi dictū est. i ¶Et requiescā. Loquit deus de seipso ad modum hoīs irati, cuius ira post punitionē quiescit. k ¶Et scie. qa ego do. p expientiā meę ptātis. l ¶Et fa. est. Hīc repetunt populi vicia quātum ad diuersos status, cū dicit primò generaliter:
m ¶Tu es terra im. Expectatis præteritis. n ¶Et nō con. id est carens operibus bonis, sicut terra nō compluta caret fructibus. Et consequēter subdit crimē ꝓpheta rū, cùm dicit: o ¶Coniu. pro. s. falsorū. p ¶Sicut leo ru. qa per sequebant ad mortē ꝓphetas dñi & rapiebāt eorum bona. q ¶Viduas eius multi. Occidēdo veros ꝓphetas earū maritos. Et subditur crimen sacerdotū, cùm dicit:
r ¶Sacerdotes eius contempserunt legem meam. De eius obseruantia non curando. s ¶Et polluerunt sanctuaria mea. Idololatriā ibi exercendo. t ¶Inter sanctum & prophanum non ha. distan. Indifferenter im molātes aialia mūda & immūda.
v ¶Et à sabbatis meis auerte. ocu. suos. Cultum meū negligēdo & ad terrena lucra se cōuertendo, cōsequēter ponit crimē principum, cū dicit: x ¶Prin. eius in me. il. quasi lupi. Innocentes iugulantes & bona eorū rapientes. † Mich. 3. d Soph. 3. a.
y ¶Et auarè sectando lu. subuertēdo iusticiā propter munera.
z ¶Prophetæ aūt eius. s. falsi.
a ¶Liniebant eos absq; tempe. i. indecenter cōmēdantes vicia principum, quæ debebāt arguere colorātes ea pallio falsæ iustitiæ. † luto abs
b ¶Dicentes: Hæc dicit. qa si firmitamulabant se prophetas veros in te mō loquēdi vt facilius deciperēt. Cōsequēter tāgit crimē ppli cōis, cùm dicitur: c ¶Populi ter. ca. s. simplices. d ¶Calumnia. id est fine causa. e ¶Et rapiebant uiolēter. Eorum bona. f ¶Egenum & pauperem affligebāt, & aduenam opprimebant calūnia &c. Id est illos qui se defendere non valebant. g ¶Et quæsiui de eis. Scilicet de omnibus propheris prædictis, sacerdotibus, principibus & vulgaribus.
h ¶Virum qui interponeret sepem. Id est precem efficacem. i ¶Et staret opposi † statueret se in ruptu tus contra me &c. Id est ad im ram pediendum rigorem iusticię meę.

Glos. ordi. Ezechielis Cap. XXIII. Replica

☞ & Aaron & Samuel. vñ Moysi q̃si resistẽti & renitẽti dr̃: Dimitte me, & delebo ppm istũ. a ¶ Viam eorũ. Hiero. ꝓpria pcta au-
Exo. 32. c. torib⁹ tribuẽs, vel in caput ppi, duces. s. pricipes, ꝓpheras, quorũ nullus ausus est dño irascẽti resistere, quorũ causa terra squalida & deserta imbrẽ dñi suscipe nõ meruit.

GLOS. ORDI.

Cap. XXIII.

ET factus &c. Fili ho. Hiero. Duodecim tribus Israel quæ in AEgypto iniq̃tæ fuerũt, postea in duas & decẽ trib⁹ diuisę sunt, duę Iudas decẽ trib⁹ Isrl̃ appellant. Inde de tribu Dauid regnauit Roboã fili⁹ Salomonis in Ierlm, vbi tẽplũ & sacerdotes & magna ps trib⁹ Leui. Decẽ aũt tribub⁹ in Samaria, Ieroboã fili⁹ Nabath de tribu Ephraim & Ioseph, q̃rũ Samaria nũc dr̃ Oolla, qd̃ in lingua
Oolla quę Samaria. nr̃a sõat tabernaculũ. Ierlm ỹ ò Oolliba. i. tabernaculũ meũ i ea. Siquidẽ & decem trib⁹ erãt tabernaculũ nõ dei, sed idolorũ. Aureos em̃ Ieroboã (vt ppm auerteret à cultu dei) vitulos locauerat in Dam & Bethel. Vñ: Fili ho. duæ mu. c ¶ Matris uni. Hie. Cethęæ. s. de q̃. s̃. Pater vester Amorrhæus, & mater vestra Cethæa. d ¶ Ibi subacta sunt. Quãdo dicit: Vnusquisq̃ abominationes AEgypti auferat ab oculis suis, significat qd̃ in AEgypto Isrl̃ idolis seruierit, & ibi fracta sũt vbera pubertatis ei⁹. e ¶ Nomina au. Hiero. Quid significet Ioseph, Ephraim, Samaria, Iezrael, & Israel. Et quõ cõtrarię sint domui Dauid & Ierusalem, id est ecclesię: In expositione Hosee plenè dictũ est. De quibus dicit:
Psal. 77. b, Ibidẽ. g. Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum, capti sunt in die belli. Et alibi: Et reppulit tabernaculum Ioseph, & elegit tribum ☞ Iuda, Elegit

F

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et non in. saltẽ vnũ, vt exponũt aliq. sed hoc nõ videt bene dictũ, qa ibi erãt Ieremias & Baruch q erãt iusti & orabant ꝓ salute ppli. Et sicut dictũ ẽ. s̃. in captiõe Ierlm plures iusti cum impijs fuerũt occisi. de qb⁹ nõ est verisimile, qn deũ orarẽt ꝓ libertate ciuitatis & tot⁹ ppli. Et iõ cũ dicit: Et quæsiui de eis uiri. viros i nũero sufficiẽtu, vt ꝓ illis deberẽt peere toti ciuitati. vñ & Abrahã Ge. xviij. cũ quæsiuisset à dño si peceret ciuitati Sodomorũ ꝓ decẽ iustis, nõ fuit ausus quęrere de minori nũero vlteri⁹. Et ideo subdit: Et inue. s. viros iustos in numero sufficienti. Iniquitas em̃ ciuitatis erat nimis grauis ex multiplicitate, enormitate, & diuturnitate, vt patet ex prędictis, & diffusius. iiij. Reg. &. ij. Parali. Per talẽ modũ dicit cõiter: Nõ est vir in ciuitate, q̃n sunt ibi pauci viriles & animosi, lõ subdit vindicta cũ dicit: Et effudi super eos indignationem meam &c. Et patet litera.

¶ In ca. xxij. vbi dicit in postil. Virũ qui interponeret sępem.

ADDITIO. Qd̃ dr̃ hîc: Quęsiui ab eis vi. q &c. & nõ ineueni: bñ põt exponi de vno tm̃ ꝓut lra sonat planè. Ad qd̃ sciendũ, qd̃ nõ oẽs iusti sunt ęquales in gradu iustitię seu meriti. Vñ licet essent aliq iusti tpe destructiõis Ierlm vt Ieremias & Baruch, nõ tñ erãt tãti meriti, vt ꝓ eorũ orõnes placarẽt, sicut ꝓ orõnẽ Moysi placat⁹ fuit de⁹ erga filios Isrl̃ in deserto. Vñ Psal. Et dixit vt dispderet eos, si nõ Moyses electꝰ ei⁹ stetisset in cõfractiõe in cõspectu ei⁹. Vñ hîc in lra nõ dr̃: Et quæsiui de eis virũ iustũ, & nõ inueni, sed dicit: Et quęsiui de eis virũ q interponeret sępe & staret cõtra me oppositꝰ. q. d. licet essent ibi iusti aliq, nõ tñ aliqs eorũ erat tãtę iustitię & meriti, qd̃ posset q̃si in oppositũ stare cõtra diuinã irã: & hoc more hũano loq̃ndo. Vñ gl. sup̃ istud ỹ bũ: Qui interponeret se. &c. q irę meę posset resistere sicut Moyses & Aarõ & Samuel. Vñ Moysi q̃si resistẽti & renitẽti dr̃: Dimitte me, & delebo ppm istũ. Hęc i gl. Et iõ ex hoc qd̃ talis resistẽs nõ inueniebat sicut Moyses, nõ sequit qd̃ ibi nõ erãt aliq iusti, min⁹ tñ sufficiẽtes. Qd̃ aũt dicit de Abrahã, qd̃ nõ fuit ausus de minori nũero quęrere quã decẽ, nõ facit ad ꝓpositũ: ꝓut põt haberi supra Gene. xviij. capitulo, in additione vltima.

REPLICA. In ca. xxij. qa à primo ca. vsq; ibi Burg. nihil põderosi mouet dignũ ptractatiõe vbi
Post. illũ passũ: Et quęsiui de eis virũ, q staret cõtra me oppositꝰ. s. ad ꝓpediẽdũ orõnib⁹: & nõ iueni. Exponit virũ. i. viros, singulare ꝓ plurali. viros i quã in nũero sufficienti, vt ꝓpter illos deberet peere toti ciuitati & ppło, quẽadmodũ Abrahã nõ fuit ausus petere pro tere ꝓ pauciorib⁹ quã decẽ, rãõe sufficiẽtib⁹, vt patet Gene. xviij. G Burg. cõtradicit dicẽs debere i telligi singulariter de vno sufficiẽti, sicut Moyses. de q̃ dr̃: Nisi stetisset Moyses in cõ. &c. Sed Burg. videt facere iniuriã Ieremiæ, q fuit sctũs ante q̃ natus: & nõ legit deũ grauiter offendisse sicut Moyses. Magni igit meriti fuit apud deũ & satis sufficiẽs ad ꝓpitiãdũ qd. cũq; ipetrabile. Sed qa defectum & qua hîc dr̃ peccasse ex ĩnia dei diffinitua, & ꝓ cõsequẽs irrevocabili. Ita aũt Moysi fuerũt sniæ cõminationes quę erãt signa diuinę voluntatis nõ volũtas bñplacẽs, & iõ irrevocabiliter sniæ i hoc loco nõ fuit ex defectu tercelloris deficiẽtis, sed ex irrevocabilitate diuinę voluntatis. Lra igit⁹ quę dicit: Quęsiui & nõ inueni virũ, intelligẽda est quasi more hũano dicta ex hypothesi impossibili, vt sit sensus, qa impossibile est dei diffinitionẽ impediri, & si quẽ se opponũt quępiã nõ inuenirẽ. Et sic fortasse accipi oportet illud Iere. v. a. Circũite vias Ierlm. Exẽplũ aũt qd̃ hîc ponit, pũt de Abrahã nõ placet Burg. Videlicet correctionẽ. s. Ge. xviij, sed m diuinã ctionẽ supradictã sniarum dei diffinitiõe vel cõminatiõe. Põt dici vrũ vel viros: quia ita impossibile est plurib⁹ sicut vni, nisi oppositio esset cõditio in determinatione diuinæ sniæ, & vnus sufficeret, sicut Christus sufficit tollere Chirographum vel certus numerus, vt decem in casu Sodomorum, prout dicitur Ge, ca. supra allega.

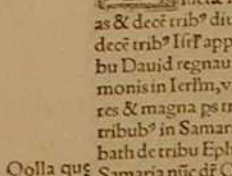

sent legem in monte Sinai prohibentem colere idola, nũ in Aegipto idola coluissent.

fornicãte sunt in Ægypto. In adolescen-
f
tia sua fornicatę sunt. Ibi subacta sunt
g h
ubera earum, & fractæ sunt mam-
i
mæ † pubertatis earum. Nomina

NICO. DE LYRA. Cap. XXIII.

ET factus est. Hęc est ps octaua, in qua describit malicia ppli sub metaphora duarũ sororũ turpiter fornicantiũ: minor post maiorẽ, ꝓ quas intelliguntur Samaria & Ierlm, vt exprimitur in litera. Et per cõsequens regnũ Isrl̃ & regnũ Iuda, quorũ fuerũt metropoles quę fornicatę. Hi sunt enormię pidolatriã, vt patet ex discursu. iij. & iiij. Reg. & ij. Para. Igit pñs caplm i tres ptes diuidit, qa primò sub dicta metaphora de vtroq; regno agit cõiũctim. Secũdò diuisim, ibi: Fornicata est. Tertiò iterũ coniũctim, ibi: Et ait dñs. Circa primũ dicit: Diuisa
c ¶ Duæ mu. i. duo regna prędicta. Quę dicunt mũeres, qa erãt ad oẽ bonũ effœminatę. d ¶ Fi. ma. qa tpe Dauid & Salomõis regnũ fuit vnũ, sed duricia ỹ borũ Roboã i duo diuisum, in. Reg. xij. e ¶ Et for. nõ põt itelligi hoc de duob⁹ regnis diuisis in sup fis, qa ista diuisio regni p qngẽtos annos facta fuit post egressum de AEgypto. Et iõ exponit vno mõ, inquãtũ fuerit originaliter in patrib⁹ in AEgypto existẽtib⁹, & ad idololatriã AEgyptiorũ declinãtib⁹. Alio mõ dicit Ra. Sa. qd̃ hoc intelligit ꝓ imitatione: qa ista duo regna ad modũ patrũ in AEgypto existẽtũ, declinauerũt ad idololatriã. f ¶ In ado. sua for. sunt. qa statim in principio diuisiõis regni Ieroboã rex Isrl̃ fecit vitulos aureos à ppło suo colẽdos. iij. Regũ. xij. Et postea regnum Iuda ad idololatriã declinauit. g ¶ Ibi sub. sunt ube. ea. psequit metaphorã designãdo idololatrãdi actũ p carnalẽ cõcubitũ. h ¶ Et fra. sunt mã. In defloratiõe em̃ iuuẽculę mollificant mãmę. i ¶ No. aũt. i. Samaria fuę regnũ Isrl̃, vt exprimit, infrà quę dr̃ maior, qa regnũ illud cõtinebat decẽ trib⁹, regnũ aũt Iuda duas. Et nolait Oolla, qd̃ i Hebreo ☜ sonat tabernaculũ.

Morali. b ¶ Et fa. est &c. Fili ho. duæ &c. In hoc ca. describit malicia Iudęorũ puniẽda sub metaphora duarũ mulierũ adulterarũ. & vni⁹ mũis filiarũ. Mystice ỹ ò ꝓ has mulieres itelligit duę religiões in generali, quę filię sunt vni⁹ mũis ecclię. Vna est religio possessiões hñtũ. Alia, mẽdicãtiũ. Per maiorẽ filiã significat religio possessiões hñtũ. qa sedẽ in ips est prior & fortior. Et ista vocat Oolla, & interpretat tẽplũ: qa religio possessiões hñtũ facit eleemosynas magnas & hospitalitates, & habet vñ. Per minorem ỹ ò filiã quę vocat Ooliba, & interpretat tẽplũ meũ, significat religio mẽdicãtiũ, quæ non facit hospitalitatem cõiter nisi fratribus eiusdẽ religiõis. Et de vtraq; dicit. infrà qd̃ nõ religę fornicatiões AEgypti. i. mores seculi, qa plures de mẽdicãtib⁹ & nõ mẽdicãtibus portãt religiosum habitũ, & habẽt mores seculariũ. Et de maiori filia dr̃. j. qd̃ insaniuit in amatores suos in Assyrios, q iterum tanẽ sustollẽtes vigilias dñi. Et per istos significant principes huius mundi, qui priores & abbates accipiunt pro consiliis fili & temporalibus negocijs: Et sic sustollunt eos de domini vigiliis, & ipsi sic sublati insaniunt post eos imitantes pompas eorum in equitaturis & familijs, dedecentes valde statuum religionis.

* Quod cum videlet

Iuda. Elegit eū deus domū cōfessionis. i. ecclesiā, & repulit tabernaculum Ioseph, quod est augmentū, eos. s. qui prætermissa lege dei aureos vitulos adierūt. Et dicunt Oolla id est tabernaculum: eō dei, sed erroris & dæmoniū: sed soror maior & senior propter multitudinem & captiuitatē ab Assyrijs fornicata est cōtra deū.

a ¶ Maior. Propter multitudinem decem tribuū, vel quia post mortem Moysi de tribu Ephraim Iesus filius Naue ppō præfuit. vnde & Ieroboam qui scidit eas à domo Dauid.

b ¶ Et factæ sunt. Hæretici fiunt famosi inter cuncta seculi dogmata, vt in exemplo omnium fœminarum turpitudo eorum puniatur. c ¶ Et iudicia per. Vt nihil in illa salutis relinqueret. Vsq; hodie enim captiui tenentur in montibus vrbibusq; Medorum. d ¶ Plus quàm illa insaniuit. quia illa semel & fortis idola fabricata est in Dan & Bethel. Hęc crebrò, & in excelsis, & in tēplo dei adorauit statuam Baalis, & cum Assyrijs fornicata est. Idolum enim Baal siue Bel, & vt apertius dicam Belis, Assyriorū religio est, consecrata à Nino Belis filio i honorē patris.

e ¶ Super fornicationem. Hiero. Allego. Ecclesia superat hæreticā libi dinē, quia seruus scięs voluntatē dñi sui & non faciens, vapu. pla. multis. Hæretici quoq; foris nefanda cōmittunt, & extra arcam Noe naufragio pereunt. Ecclesiastici autem veram fidem sequentes, Assyria & Chaldæa imitantur vicia, & discolores sequuntur imagines peccatorum, & ideo maioribus digni cruciatibus.

☞ Et misit

Nico. de Lyra.

Sonat tabernaculum quia postea fuit ibi templum Baal. iij. Reg. x. Regnū verò Iuda Oolibа, qđ interpretat tabernaculū meū, qa ibi fuit tēplū domini in Ierusalem. a ¶ Et peperērūt filios & filias. multiplicando populum in vtroq; regno. b ¶ Fornicata est. Hīc cōsequēter agit diuisim de vtroq; regno. Et primò de regno Israel. Secō de regno Iuda, ibi: Qđ cū vidisset. Circa primum dicit: Fornicata est igitur super me. id est in iniuriam meam, qui sum vir eius. c ¶ Oolla. id est regnum Israel sub nomine Samariæ statim à tempore Hieroboam, vt dictum est, colendo vitulos aureos idololatrauit.

d ¶ Et insaniuit i amatores &c. id est sibi propinquos in situ, quæsiuit enim regnum Israel cum Assyrijs fœdus & amiciciam & ex cōsequēti recepit ipsorum idololatriam. Et vt dicit Rab. Sal. hoc fuit implerū tēpore Manahen regis Israel, qui per regem Assyriorum quæsiuit fulciri in regno suo: propter quod dabat ei in singulis annis magnum tributum. iiij. Regum. xv. e ¶ Principes & magistratus iuuenes cupidinis uniuersos equites & ascensores equorum. Cum istis enim qui erant maiores post regem quęsiuit Manahen ex causa prædicta amiciciam, & sequutus est postea idololatriam. f ¶ Insuper & fornicationes &c. non reliquit, quia cum hoc colebat vitulos aureos ad modum patrum qui fuerāt in Aegypto, vt patet Exo. xxxij. de adoratione vituli cōflatilis. Rab. Sal. aliter exponit dicens, quod illud fuit impletū tpe Hosee regis Israel, qui nitēs rebellare regi Assyriorū, quæsiuit amiciciā regis Aegypti. iiij. Reg. xvij. & sic cōicauit idololatrijs eius, vt maiorē fauorē inueniret apud eum. g ¶ Propterea tra. ea in ma. &c. Et qui sunt illi, subditur: h ¶ In ma. fi. assur. Isti fuerunt amatores tpe Manahen, vt dictū est tēpore Hosee. Salmanasar rex Assyriorū cepit Hosee regē Isr', Samariā & ppm captiuauit, vt habet ibidem. i ¶ Ipsi discooperuērūt ignominiā ei⁹. regē & ppm capiēdo & ptim occidēdo & ptim captiuando. k ¶ Et factæ sunt famosæ mulieres: Id est diffamatæ p orbē. Et sed m hoc loquit de Samaria & Ierusalem coniunctim: sed non concordat quod subditur: l ¶ Et iudicia perpetrauerunt in ea. propter qđ videt translatio nostra in aliquo deficere, quia in Hebræo sic habet: Et facta est famosa. id est diffamata. Mulieribus, id est aliis ciuitatibus & Gentibus, ad quas deuenit confusio captionis dictæ. Et iudicia perpetrauerunt in ea. scilicet Assyrij, cō quòd Hosee & eius populꝰ fregerāt pacta cum eis inita. m ¶ Quod cùm uidisset. Hīc agitur diuisim de Ierusalem seu regno Iudæ. Et primò exprimitur eius idololatria cū Assyrijs. Secundò cū Chaldæis, ibi: Cùmq; vidisset. Tertiò, cū Aegyptijs, ibi: Multiplicauit. Circa primum dicit: Qđ cum uidisset soror eius Ooliba. Id est Ierusalem siue regnum Iuda punitionem regni Israel propter confœderationem sui cum Gentilibus ex diffidentia diuini adiutorij: ex qua confœderatione sequuta est communicatio idololatriæ. debuisset regnum Iuda à talibus cauisse, quod non fecit, sed peius opera tū est, quia idola fuerunt posita in tēplo domini tempore regis Manasse. iiij. Regum. xxj. quod fuit grauissimum, sicut adulterium carnale quo mulier recipit adulterum cum marito intra lectū. Ideo subdit: n ¶ Plus quàm illa insaniuit libidine &c. Et hoc tempore Achaz, vt dicit Ra. Sal. qui quæsiuit familiaritatem Theglathphalar regis Assyriorum, mittens eis nuncios & munera, vt præberet ei auxilium. iiij. Regum. xvj. Et in fauorem eius abstulit cultum dei de domo domini, ponens ibi altare peregrinum, vt habetur ibidem. p ¶ Ducibus & magistratibus. Isti erāt principales in exercitu regis Assyriorū, de qbus magis cōfidebat Achaz, cę de auxilio diuio.

☞ Et auxit

* m ¶ Quod cùm uidisset soror eius Ooliba. Hīc arguitur malicia religiosorum mendicantium, de qua dicitur: n ¶ Plus quàm illa insaniit libidine & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ. Nam religiosi mendicantes citius declinauerunt, vt videtur à perfectione patrum suorum quàm alij vnde contigit quod quidam de religione mendicantium arguebat quosdam Monachos de declinatione religionis suæ. Et vnus respondit: Frater, quando moneta vestra tantum cucurrerit sicut nostra, Iam erit multum delecta. o ¶ Ad filios Assyriorum præbuit impudenter ducibus & magistratibus ad se uenientibus. Sicut dictum est per Assyrios principes intelliguntur. Ad curias autem principum aliqui mendicantium impudenter se ingerunt non vocati, aliqui vt fugiant ordinis pauperratem, & aliqui vt per hoc promoueantur ad aliquam dignitatem, ideo de vtrisq;. Scribicet mendicantibus & non mendicantibus malis cōcludit in fine.

* Filii hois

a ¶ Hæc scilicet. b ¶ Samaria. c ¶ Senior.

autem earum, Oolla maior, & Ooliba a ¶ Quando ingemuerunt ab operibus Aegypti in luto & latere seruites. b ¶ In solitudine vel in terra promissionis.
soror eius minor. Et habuit eas, & peperunt filios & filias. Porrò earū nomi- a ¶ Hæretici. b ¶ Tabernaculum erroris & dęmonum.
na, Samaria, Oolla, & Ierusalē Ooliba. a ¶ Contra deum relinquēs fidei veritatisq; cultissimam. b
Fornicata est igitur Oolla super me: & c d
† insaniuit in amatores suos, in Assyrios ¶ Scilicet. a ¶ Et. b ¶ Excelsa & celestia sibi comittentes.
propinquantes, uestitos hiacyntho, prin- e
a ¶ Non quoslibet de populo. b ¶ Hæreticorum. c ¶ Non confectos ætate.
cipes & magistratus, iuuenes† cupidinis a ¶ Quorum sequuta est idola. ¶ De quibus: Hi in curribus & hi in equis.
uniuersos equites & ascensores equorū. a ¶ A quibus contra legem dei auxilium postulauit.
Et dedit fornicationes suas super eos, e a ¶ Duces. s. ac magistratus qui sibi scientiam & eloquentiam repromisimt.
lectos filios Assyriorū uniuersos, & in ¶ Idolis.
† omnib⁹ in quos insaniuit, & in immun- f
a ¶ Id est antequam crederet.
dicijs eorum polluta est. Insuper & for- a ¶ In adolescentia. b ¶ Quia eriam in hæresi exercuit. ¶ Aegypti. c ¶ V erecundè concubuerunt, quorum colebat simulacra.
nicationes suas, quas habuerat in Ægyp b
tō, non reliquit. Nam & illi dormierunt a ¶ Desiderantes & virginitatem quā habuerāt in ecclesia perdentes.
cum ea in adolescētia eius, & illi cōfre- a ¶ Non modo fornicati sunt, sed et. ter. suam.
gerunt ubera pubertatis eius, & effude- g
runt fornicationem suam super eā. Pro- a ¶ Vnde Paulus. Tradidi eos Satanę. b ¶ Phul. s. & Theglathphalasar. & Salmanasar.
pterea trādidi eam in manus amātorum h
suorum, in manus filiorum Assur, super ¶ Tropologice: Vrbia reuelatio captiuitas est.
quorum insaniuit libidine. Ipsi discoope i
a ¶ Q. mulieris meretricis. b ¶ Scientia peditos. c ¶ Simplices atq; imperitos.
ruerunt ignominiam eius, filios & filias a ¶ In captiuitatem corporis & animę. b ¶ Spoliati vel corpali.
eius tulerunt, & ipsam occiderunt glā- a ¶ Quia superius dixerat pluraliter filios. b ¶ In omnium mulierum exemplo, & vt in malam omnium sermone celebraretur. k
dio. Et factę sunt famosę mulieres, & iu l
b c a ¶ Plagas. s. fororis.
dicia ppetrauerunt in ea. Quod cū ui- m
a ¶ Ecclesia. b ¶ Ierusalem in qua templum dei non timuit exemplo illius.
disset soror eius Ooliba, plusq; illa insa- n
niuit libidine, & fornicationem suam d
a ¶ Hæreticorum. s.
super fornicationem sororis suæ ad fi- o
lios Assyriorum præbuit impudenter ducib⁹ & magistratib⁹ ad se uenientib⁹ p

☞ a ¶Et misit nuncios. Hiero. ¶Ad Chaldæos (qui quasi dæmones interpretantur) nuncios mittimus, quando pandimus eis & præbemus frangenda in pectore vbera: vbi mentis hospitium est, & saturati voluptatibus ab alijs ad alias transimus: & non tam fornicationem, quàm meretricum numerum desideramus: & in tantam rabiem peruenimus, vt positis diu deo seruierimus, in Aegyptū reuertamur & faciamus quæ in seculo non fecimus, antequàm acciperemus nomen fidei. b ¶Et uisitasti scelus. Non cessauit scelus scilicet adolescentiæ tuæ postquā facta es mihi: sed in eremo & in terra promissionis suspirasti ad antiquam libidinem, in qua deuirginata es, & confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ. c ¶Ecce ego su. Hiero. Tropicè. hoc de serm dicit: sed ad aiam refert quę virtutibus iuncta dei complexibus, postea adulterauit in vicia & ab eo recessit: & patefactis sceleribus suis nudata est & turpata, & omnibus ostensa vt à scelere suo desistat: ne glorietur in nominis dignitate, sed pro mali conscientia, & recordatione Aegypti, vltrà ad cælum oculos tollere non audeat: vnde ei nasus præciditur, aures amputantur, quia odorem bonæ fragrantiæ verterat in fœtorem, & audierat iudicium sanguinis. Quod non solum de odore & de auditu, sed de visu quoq; intelligimus: quo (quia malè abusi) Samson & Sedechias sunt priuati. Surdū quoq; deus & mutum facit ne lingua pertranseat vsq; ad terram: Et ois tact⁹ auferet in his qui vitam penit⁹ pdiderūt. Et hęc fiēt vt igni cuncta purgent, & vt pereat Aegypti fornicatio, nec vltrà ad mala eleuent oculos suos.

☞ Vasa gloriæ

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Et auxit fornicatio. suas. prius faciens quā regnum Israel. b ¶Cūmq; uidisset. Hīc consequenter exprimitur eius malicia cum Chaldęis, quorum audiens victorias quæsiuit cum eis amicicias ex parua confidentia in deum, & nimia in homine. Et hoc est quòd dicitur: Cūmq; uidisset uiros depictos in pariete. quia facta pro bitatis citò solent depingi in diuersis locis. c ¶Et accinctos Baltheis. id est militaribus cingulis in signū habitatis. d ¶Et thyaras. In signum nobilitatis. e ¶Insaniuit super eos, concupiscentia oculorū suorum. quærendo eorum amiciam. f ¶Et misit nuncios ad eos in Chaldæam. De istis nuncijs habetur, si referatur ad nuncios tempore Sedechiæ, quia Nabuchodonosor rex instituit mittebat singulis annis nuncios deferentes ei tributum & munera vsq; ad rebellionis suæ tempus. g ¶Cūq; uenissent ad eā ad eā filij Baby. Ra. Sa. hoc exponit de nuncijs regis Babylo. Gnis, qui venerunt ad Ezechiā, in quorū aduentu Ezechias nimis gloriatus ostendit eis oīa secreta regni. vnde dās fuit ira⁹ contra eū, vt patet. iiij. Reg. xx. sed quia hīc sequit: h ¶Polluerunt eā stupris suis. qd' ꝓprie dicit de idololatrijs, quas Ezechias nō re cepit: imo eas quę antè erant in regno suo extirpauit. Ideo videtur melius exponendum de Babyloniis tpe Ioachim filij Iosiæ & tpe Sedechiæ venientibus in Ierusalem: quia vterq; rex plurib⁹ annis seruiuit Babylonijs. Et sic Babylonij veniebant ad loca dæam ad quærendum tributa. Et verisimile est, quòd Iudęi cōmunicabant ei in idololatria ad captandum eorum beneuolētiā maximè cū proni essent ad oēm idolatriā. i ¶Et recessit ānima mea. id est dilectio mea ab eis, cut ipsa discesserat à cultu meo. k ¶Multipli. Hīc cōsequenter describit eius malicia, cū Aegyptijs, cū dicit: Multi. enim fornicās. i. idololatrias suas. l ¶Recordās dies. Qd' intelligit ordinaliter in patrib⁹, vel per eorū imitationē, vt dictum est supra. m ¶Et insaniuit libidinesu per cōcubitū eorū. Et hoc fuit tempore Sedechiæ, qui vt liberaretur à tributo regis Babylonis, cōtra iuramētū suū, amicitiā cū rege Aegyptī cōtrarij, munera ei mittēs, & ei⁹ idolatriæ cōsēs. n ¶Quorum carnes sunt, ut carnes asinorum, & sicut flu. Per hoc designatur magnitudo idolatriæ & multitudo tūc vigētis in Aegypto, sicut hęc aialia sunt excessiue luxuriosa. o ¶Et uisitasti scelus adolescentiæ tuæ. Exponā sicut suprā. p ¶Propterea Ooliba hæc dicit dominus deus. Hīc cōsequēter subdit correspondēs pœna cùm dicit in persona dei: q ¶Ecce ego suscitabo. id est illos cum quibus cōmunicasti in amicicia & idolatria. r ¶Cōtra te. vt per eos puniam te. s ¶De qui. sa. est aia tua. Sedechias em rebellans regi Babylonis, in hoc ostēdit se satiatum amicicia eius, & etiā attēdiarum. t ¶Nobiles: tyrannosq;, potentes & volūtarios ad destruendum. v ¶Et nominatos ascensores equorū. Id est famosos equites. x ¶Et uenient super te instructi curru. Id est curribus ad portandum exercitui necessaria, & etiam ad pugnandum, quia antiquitus pugnabant aliqui in curribus. y ¶Et dabo coram eis iudicium. Id est faciam eos executores meæ iustitiæ in te. z ¶Et ponā zelum meum in te. id est zelum iustitię meę quantum ad effectū. Ideo subditur: Quę exercent tecum in furore. a ¶Nasum tuū & aures tuas præcidēt. Id est deformabit te. Et hoc fuit potissimè tempore regis Sedechiæ & nobilatione regis Sedechiæ & nobilium occisione eiusdē. Regum vel.

✠ Et nouissimè

✠ precioſa

†polluerāt ſe eodē mō ambæ

Tropicè

F

† receſſit

† recorda ra es fœditatis

► puberta tis

indutis ueſte † uaria, equitibus qui uectabantur equis, & adoleſcentibus forma cunctis egregia.

a ¶Vt ambarum. f. vna fieret fornicatio.

Et uidi, quòd † polluta eſſet, uiā una ābarum, & a

a ¶In hoc. f. auxit fornicationes ſuas.

auxit fornicationes ſuas. Cūmq; uidiſſet uiros b

a ¶Qui quaſi dæmones interpretantur.

depictos in pariete, imagines Chaldęorum ex preſſas coloribus, & accinctos baltheis renes, c & thyaras tinctas in capitibus eorum formam d ducum omnium, ſimilitudinem filiorū Babylonis terræq; Chaldæorum, in qua orti ſunt, in e

a ¶Libidine. b ¶Forma eorum veſtiſque decepta.

ſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuo

a ¶Auxilium poſtulans.

rum, & miſit nūcios ad eōs in Chaldęam. Cūm f

¶Dæmones, hæretici.

q; ueniſſet ad eā filij Babylōis ad cubile † mammarum, polluerunt eam ſtupris ſuis, & polluta b

a ¶Voluptas oīs brevis cito affert ſatietatē. ¶Ideo receſſit ab illorum fœdere.

eſt ab eis: & † ſatiata eſt anima eius ab illis. i De

a ¶Vt ſcortum publicum.

nūdauit quoq; fornicationes ſuas, & diſcoope

a ¶Quia vidi turpitudines eius publicatas, vt quę ſororis ſcelera viderat pœnarum quoque magnitudine ſororem ſuperaret.

ruit ignominiam ſuam. Et rēceſſit anma mea ab i

a ¶Etiam in grauiori ætate.

ea, ſicut receſſerat anima mea à ſorore ei⁹. Mūl k

tiplicauit enim fornicationes ſuas recordans l

a ¶Cum in Chaldæorum libidine laſciuiret.

diēs adoleſcentię ſuę, quibus fornicata eſt in terra Ægypti, & inſaniuit libidine ſuper concubi m

a ¶Aegyptiorum.

tum eorū quorū carnes ſunt, ut carnes aſino n

a ¶Semini. f. vel verēa tam grādia, vt ſuperent equorum deformitatem.

rum, & ſicut flūxus equorum fluxus eorum. Et o

† uiſitaſti ſcelus adoleſcētię tuę, quando ſubacta ſunt in Ægypto ubera tua, & cōfractę ſunt mā p

a ¶Quia. f. Aegyptiarum carnium recordata es & imitata turpitudinem Gentis immūdæ, quę omnium beſtiarum ſimulacra venerabat.

mę pubertatis tuæ. Prōpterea Ooliba hæc dicit dominus deus: Ecce ego ſuſcitabo omnes ama q

a ¶Quorum fa iata complexu. f. a quorum fœdere receſſiſti, vt quantus prius amor fuerat, in tanta tędia vertereris.

tores tuos cōtra te, dē quibus † ſatiata eſt anima r tua, & congregabo eos aduerſum te in circumitu filios Babylonis & uniuerſos Chaldęos no s

a ¶Vel triſtatas. de quibus in Exodo: Electos aſcenſores triſtatas, pro quibus latina ſimplicitas ternos ſtratores tranſtulit. Triſtate autem nomen eſt apud Hebrœos, fœdere poſt regiam dignitatem.
De quibus veruntamen ad tres nō peruenit, qui principes equitum pedituque erant & tribunorum quos nos magiſtros vtriuſque militię & prefectos annonarij tituli nominamus.

biles, tyrannōſq; & principes, oēs filios Aſſyriorum iuuenes forma egregia, duces & magiſtratus, uniuerſos prīcipes principum, & nomi v

natos, aſcenſores equorum. Et uenient ſuper te x

inſtructi curru & rota, multitudo populorum.

Lorica & clypeo & galea armabuntur cōtra te

a ¶Vt quos reliq̄as, & q̄rum irritū feceras pactū ab his iudicerit.

undiq;. Et dābo coram eis iudiciū, & iudicabūt y

a ¶Zelus dei etiā inter hoſtes fidei non ſeruata eſt.

te iudicijs ſuis. Et ponā zēlū meū in te, quē † exer z

a ¶Q. Adulterę & in ſtupro deprehenſę vt deformatę placere deſiſtāt.
Quomodo autem in facie eis pulchritudo oris in narium decore conſiſtit, & in auribus e quibus feminis vnziones & margaritę dependent, ita digeſtas regis iudicijs, quę in ore auribuſq; ſignat, eorā gladio præcidit.

cent tecū in furore. Nāſu tuū & aures tuas prędent, & quę remanſerint, gladio concident. Ipſi a

☞ a ℂ Vasa. Aurea. s. & argẽtea quę ti
A hi ad ceremonias tẽpli dedi. de quibus:
Hosea.2.b figo dedi eis aurũ & argentũ, & ipsi
feceruẽt ea Baal. b ℂ Et requiesce-
re. Q. Hęc omnia feci, vt perdita pul
chritudine, & vultu venefico detur-
pato requiescere faciam scelus tuũ.
ℂ Hiero. Vniuersa hęc dicuntur sub
trallatione adulterę, & ppter adulte-
riũ deturpatæ, vt vltrà nõ gloriet in
decore suo, sed erubescat in fœditate
quã meruit voluptatum magnitudi
ne. c ℂ Ecce ego. Nõ em̃ antè tra-
dit, vt postęa pœnituerit, veterũ pec-
catorum purget supplicijs, vt perdat
oculos labores quos arte meretricia acq
siuit, videatq; nuditatem suã & igno
miniã, & sciat qa hęc vniuersa nõ ei se
rent dñs: sed fornicatiões suę quibus
posti Gẽtes fornicata est, quas. ℈. enu-
meratiq; vt earum coleret simulacra.
Pli.4.b. d ℂ Dabo cali. Pœnã. s. vnde. Ca-
† calicẽ lix i manu domini vini me. &c. Qui
ma in Isaia: calix ruinæ & poculũ furo-
Hiere. ris dicit. Et ad Ieremiam ait domin⁹:
Ieron. Accipe calicem vini meri de manu
Isa.li.2. mea, & potabis omnes Gentes &c.
Dabo cali. Hiero. Sicut enim quæ-
† qualis dã cathartica dant, vt nox⁹ humor
qui est in corpore⁹ † egerat: sic & dñs
calicem dat tormẽtorũ meracissimũ,
vt quidquid fellis & amaritudinis in
eæ pctoribus, auferat, & pristinæ sa-
nitati reddantur. e ℂ Et bibes il-
lum. Põ hoc sup. Ierem significan-
ter intelligi, quæ calicẽ sororis suę Sa
mariæ bibit nouissima, & quasi feces
B tormentorũ eius vsq; ad fundũ epo-
tauit. f ℂ Vbera tua. Lxx. Festiui-
tates & Neomenias eius auferã; quia
† solẽnitates & ideo ego lo. sũ, vt pro solẽnitate. s. atq; læ-
laticia ęternum plãctũ habeas atq; mœ
rorẽ. Quia Samariæ & Ierem adulte-
ria separatim descripserat, consequẽs
erat, vt pariter earũ supplicia nuncia
ret. Oia aũt dicunt, q̃si ad adulteras,
& facta Anacephaleosi, breuiter earũ
scelera ꝓponunt, vt rectè iuxta legis
imperiũ in adulteras iusta lapidatio
populi sequeret. g ℂ Polluerunt
sanctuarium. Q. Nõ hæc fecerunt
foris, non in montibus, non in lucis,
sicut soliti erãt, sed in tẽplo meo sta-
tuam Baalis posuerunt. h ℂ Et sab-
bata mea pro. vt nec loci nec tem-
poris apud eos seruaretur religio.
i ℂ Miserunt ad ui. Vt peregrinis
voluptatib⁹ lasciuirent, Assyriorũ. s.
& Chaldæorũ simulacra venerantes.
☞ Itaq; ecce

Nicolaus de Lyra.

✠ a ℂ Et nouissimum tuum
deuorabitur igni. Quia finaliter
ciuitatem, & templum combusse-
runt Chaldæi, sublatis prius inde
omnibus preciosis. Ideo subditur:
Et denudabunt te uestimentis
tuis. Et requiescere faciam sce-
lus tuum de te. quia non vacabit
tibi idololatrare. b ℂ Et fornica-
tionem tuam de terra Ægypti.
id est communicationem in idolola
tria & amicitia. c ℂ Nec leuabis
oculos tuos ad eos. Ægypti nõ
recordaberis amplius. ꝺperando
ab eis

a ℈ Non meos. b ℈ Non meas, quas de adulterio generasti.
c ℈ Cętera. s.

filios tuos & filias tuas capient, & nouis-
simum tuum deuorabitur igni. Et de-
℈ Quibus se ornauerunt.
nudabunt te uestimentis tuis, & tollent
uasa gloriæ tuæ. Et requiescere faciam
a ℈ Quã dilectũ sollicet in Ægypto.
scelus tuum de te, & fornicationem tu-
a ℈ Verecundia delecta. ℈ Naribus, auribusq; truncatis.
am de terra Ægypti. Nec leuabis oculos
a ℈ Amatores suos. b ℈ Ægyptiorum scilicet libidinis, quorũ
magnitudine carnium delectabaris.
tuos ad eos, & Ægyptũ non recordabe-
ris amplius: Quia hęc dicit dominus de
a ℈ Prodest Ierusalẽ cõtra Assyrios habere inimicitias, & Ægy
pti non recordari. Sed Ecce ego tra. se. b ℈ Ponendam.
us: Eccè ego tradam te in mãus eorum
quos odisti, in man⁹ de quib⁹ satiata est
anima tua, & agent tecũ in odio. Et tol-
lent omnes labores tuos, & dimittent te
℈ Non dominæ.
nudam & †ignominia plenam, & reue-
labitur ignominia fornicationum tua-
a ℈ Quarum coluisti simulacra.
rum. Scelus tuum & fornicationes tuæ
fecerunt hæc tibi, quia fornicata es põst
a ℈ Samariæ. s.
Gentes, inter quas polluta es in idolis
earum. In uia sororis tuæ ambulasti,
a ℈ Cuius peccata sequuta es.
& dabo calicem eius in manu tua. Hæc
a ℈ Pœnarum magnitudine. ℈ Tunc.
dicit dominus deus: Calicem sororis
tuæ bibes profundum & latum. † Eris
a ℈ Tempore captiuitatis.
in derisum & in subsannationem quæ
es capacissima: ebrietate & dolore reple
beris, calice † mœroris & tristiciæ, calice
sororis tuæ Samariæ. Et bibes illum &
a ℈ Alias potabis. b ℈ Iterarum. s. vorabis, vt etiam frag.
epotabis usq; ad feces: & fragmenta
a ℈ Tunc quasi tẽdebit te fornicationis tuę. ℈ Igne Ægyptio
fracta & ab amatoribus subacta & sciissa.
eius deuorabis, & ubera tua lacerabis,
quia ego loquutus sum, ait domin⁹ de-
us. Propterea hæc dicit dominus deus:
Quia oblita es mei, & proiecisti me post
a ℈ Corporis vicia, vel genitalia, quibus turpitudinis fœditas
indicatur.
b ℈ Scelteris. s. supplicia.
corpus tuum: tu quoque porta scelus
tuum, & fornicationes tuas. Et ait do-
minus ad me, dicens: Fili hominis: Nun
a ℈ Q. Iustam pro me sententiam.
quid iudicas Oolam & Oolibam, &
a ℈ Cum idolis.
annuncias eis scelera earum, quia adul-
a ℈ Horum. s. quos immolauerunt idolis. Vnde: Immolauerunt
filios suos & filias suas dæmonijs &c.
teraræ sunt, & sanguis in manibus ea-
rum, & cum idolis suis fornicatæ sunt:
insuper & filios suos quos genuerunt
mihi, obtulerunt eis ad deuorandum:
a ℈ Tandem.
Sed & hoc fecerunt mihi. Polluerunt
sanctuarium meum in die illa, & sab-
a ℈ Etiam hæc non sufficiunt eis.
bata mea prophanauerũt. Cũmq; im-
molarent filios suos idolis suis, † & in-
grederentur sanctuarium meum in die
illa ut polluerent illud, † etiã hæc fecerũt
a ℈ Non contenta præsentibus, adulteris.
in medio domus meæ. ✠ Miserũt ad ui-

ab eis auxilium, & ex tali spe vana re C
bellauit Sedechias, & destructa fuit
ciuitas. d ℂ Ecce ego tradam te
in manu eorum quos odisti in
manu de quibus satiata est ani-
ma tua. id est Chaldęorum quib⁹ re
bellasti. Cætera patent ex dictis vsq;
ibi: e ℂ In uia sororis tuæ: Id est
Samariæ. f ℂ Ambulasti. Multi-
pliciter idololatrando. g ℂ Et da-
bo calicem eius in manu tua. Id
est puniam te consimili pœna, quæ
in scriptura nomine calicis designa-
tur. h ℂ Bibes profundum & la
tum. id est magnam pœnã intensiuè
& extensiuè sustinebis. i ℂ Quæ
es capacissima: Id est afflictionis
& ignominiæ dignissima. k ℂ Et
epotabis usq; ad feces. Loquitur
metaphoricè quasi de homine qui
potat nimis auidè: & sic non solum
bibit feces, quæ sunt in fundo, sed
etiam videtur, quod velit quodam-
modo cyphum deglutire, & per hoc
designat magnitudo pœnæ. l ℂ Et
ubera tua lacerabis. Præ dolore,
sicut homines in magna tristicia exi-
stentes trahunt capillos suos, & la-
cerant se vnguibus. m ℂ Proiecis-
ti me post corp⁹ tuum tu quoq;
porta scelus tuum. Loquitur de Ie
rusalem per modum adulteræ inue-
recundæ, quæ à corpore suo elongat
virum & currit ad adulterum: sic po
pulus Ierusalem elongauit se à deo, D
& idola coluit. n ℂ Et ait domi- Diuisio
nus ad me. Hîc iterum agitur de re- † Et
gno Iudę & Samariæ cõiunctim. Et
primò ponitur culpa. Secundò pœ-
na. ibi: Viri ergo. Circa primum ex-
primitur culpa coniunctim, cùm di-
citur: o ℂ Nunquid iudicas Ool
lam & Oolibam. q. d. ad te ptinet
iudicium condamnationis earũ nun
ciare. p ℂ Quia adulteratæ sunt.
idololatria. q ℂ Et sanguis in ma
nibus earũ. Per homicidia. r ℂ In-
super & filios suos, quos genue-
runt mihi. Id est quos debuerunt
applicare meo cultui. s ℂ Obtule-
runt eis. id est idolis. t ℂ Ad deuo
randum: Id est comburendum per
modum superius frequenter dictum
de pueris oblatis idolo Moloch.
v ℂ Polluerunt sanctuarium me
um in die illa. Id est tempore ma-
nasse, quo in templo posita fuerunt
idola. iiij. Regum. xxj. x ℂ Cùmq;
immolarent filios suos &c. Quia
post talia nefanda eadem die vole-
bant intrare templum, & deo seruire
vt minus malum esset à sacro loco se
retrahere. y ℂ Miserunt ad uiros
uenientes de longè ad &c. Lo-
quitur de populo ad modum
lieris libidine ardentis, quę aliquãdo
mittit longè cum laboribus & sum-
✠ ptibus
✠ n ℂ Filij hominis: Nunquid iu Moraliter
dicas Oolam & Oolibam? q. d.
sic. Et exponatur, vt sit verbum dire-
ctum ad Christum, qui dicitur in
Euangelio filius hominis, vt sit sen-
sus: Fili homi: Id est ô tu Christe: † ingredie-
Nũquid iudicas Oolam & Oo bantur
libam. Id est condamnas ad inferni
pœnas maliciam prędictorum? qua- † ecce sic
si diceret, sic. ✠ Etiam

Ita¶ ecce ue. Q. Cū venissent, oēm adulteræ habitum imE plesti super eis, vt & corpus lauares, & stibio oculos linires.
b ¶ Thymiama meū. qđ mihi speciālr iussērā fieri, & exterminari aīam de pplo, quę ī priuatos vsus hoc faceret, tu offers idolis vt cōgreges frequntiā pplorū, & oī genere muscorū canis, vt non solū visu, sed & auditu & odoratu & oib⁹ sensib⁹ placeres amatoribus. c ¶ At. est. sic. s. attriuistis frōtē, vt nō secreto polluamini vel maritivel hoīm aspectū vitetis, sed q̄si publicę meretrices p-

Tropicē

stituamini. ¶ Hiero. hęc oīa tropicos & sub Typo adulterę sunt dicta cōtra Samariā & Ierusalē, quę Assyrijs traditę atq; Chaldęis, ductę sunt ī captiuitatē, vrbes earū incēdio crematę, pplī inter-

† pacificæ, quietæ

fecti, q̄ p deo dęmonū simlacra venerati sunt. d ¶ Vi. er. itu. Q. Igit tradā eas his ad punicōdū, qb⁹ vltrò traditę sunt ad polluendū. ¶ Hiero. Pāt hęc & post aduētū Christi intelligi, qđ viri iusti de pplis nationū Samaritāos & Iudęos iudicēt cōparatiōe sui,

† iueterata Mat. 23. d. Lucę. 21. d.

& tradāt eos ad deuorādum, q̄bus dixit: Relinquet vobis domus vestra de. Et quādo videritis ab exercitu circūdari Ierlm, scitote qa appropinquat desolatio ei⁹. Vsq; hodie em̄ adulteræ sunt, & toti⁹ orbis lapidibus opprimuntur, q̄m miserūt nuncios ad eos

† fœdas ▸ sunt: hi F

q erāt, pcul vt. s. nō dicerēt. Ego domin⁹ appropinquās & nō de lōgē, & preparauerūt se amatoribus suis. s. dęmonib⁹; & oēm cultū atq; ornatū quē à deo accepērāt, naturali bono vsi sunt in cultū dęmonū, & opa sua decorēdę

† Adducā

q̄ in armillis & diademate intelligim⁹, amatoribus pbuerūt: q̄rū pœna Gētib⁹ timor est, imo his q ex Gētib⁹ crediderē ne filia patiant, si filia fecerit: à qb⁹ tūc auferent ipietates, cū receperint scelera sua, & velamē qđ positū est ante vultū Moysi, absulerint ab oculis suis vt cognoscāt qđ ipse sit dominus Iesus Christus, quem dei filium negauerunt.

GLOS. ORDI.

Cap. XXIIII.

†pœnas, p ter idola vestra

ET factū est. Hiero. Notandū aūt, quō à principio prophetiæ vsq; ad præsentē diē quo ciuitas cœpit obsideri per ordinē captiuitas venerit primū gladi⁹ prouocat, deinde duę viæ ponunt, Ammon & Ierusalem, quarū ad dexterā cadit sors Nabuchodonosor. Cōflat in ciuitate argentū, es, stannū, plumbū & ferrū. Terra quoq; nō compluit, sed sentib⁹ occupat, postea sub

†appropi- quauit

noīe duarū sororū, Samariæ & Ierusalē peccata narrant quō illa capta est, ista capiēda. Ad extremū nono anno, decimo mēse, decima die mēsis in captiuitate posito Ezechieli & his q̄ cū eo erāt, & se cū rege Iechonia tradiderāt, ostēdit qua die ciuitas cœpit obsideri, & similitudo lebetis ponit, vt quō carnes & ossa in lebete incēdio cōcremant, sic cuncta ciuitas cū suis intereat ciuib⁹, & null⁹ remaneat obsessorum, q̄ nō fame, gladio, pestilentia cōsumat, & ps cętera captiua ducat in Babylonē. c ¶ Et fa. est. Hier. Sunt q̄ sec⁹m Tropologiā hūc locū vsq; ad cōsummationē mūdi trāsferūt. Nōnunq; nūerū q ī scripturis diuinis pœnarū & dolorū est, & semp seq̄t iusticiā, decimi mensis & decimę diei clemētia tēperāt. Idcirco em̄ adhibent ggrotantib⁹

a. Ioh. 5. d. pœnę, vt dolorē sanitas cōsequi. Mūd⁹ ergo q̄ī maligno posit⁹ ē,

☞ in die iu

rosuenientes de longè, ad quos nuncios misa ¶ Oolība id est Ierusalem.

rant. Itaq; ecce uenerunt † quibus tē lauisti, & circunliniisti stibio oculos tuos, & ornata es
a ¶ Cultu. s. b ¶ Libidini paratior. Cui simile, & quis nuda fui, sum visa paratior illi.

mundō muliebri. Sedisti in lecto pulcherrimo,
a ¶ Spoliis quibus fradus ad libidinem amatorum vires reparares: Sine cerere enim & Baccho friget venus.

& mēsa ornata est ante te. Thymiama meum & unguentum meum posuisti super eam, & uox multitudinis † exultantis erat in ea. Et in uiris,
a ¶ Non alicuius vrbanę elegantiæ, rusticorū. s. & latronū habiti prefertes.

qui de multitudine hōminum adducebātur † &
a ¶ Miserę sorores. b ¶ In tantum voluptatum furorem insaniebant.

uenieb ant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus
a ¶ Amatorum.
a ¶ Ideo. b ¶ Ierusalem, vel Samariæ, vel vtriq.

eorum. Et dixi ei quæ † attrita est in † adulteriis. Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiā hęc.
a ¶ Polluere cupientes.

Et ingressi sunt ad eam, quasi ad mulierem
¶ Certatim. ¶ Scilicet.

meretricē: sic ingrediebantur ad Oolam & ad Oolibā mulieres † nefarias. Viri ergo iusti sūt:
a ¶ Quia adulteram scilicet & parricidam me iubente cruciant.

hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, & iudicio effundentium sanguinem: quia adulteræ
a ¶ Immolatorum idolis.

sunt & sanguis in manibus earum, & cum idolis suis fornicatæ sunt. Hęc enim dicit dominus
a ¶ O prophęta. ¶ Moniu vocis tuæ. b ¶ Populorum.

deus. † Adduc ad eas multitudinem, & trade
a ¶ Primum. scilicet diripiatur vniuersa eorum substantia. b ¶ Deinde.

eas in † tumultum & in rapinam, et lapidentur lapidibus † populorum, & cōfodiantur gladijs eorum. Filios & filias earum interficient, & do-
a ¶ Hæc omnia scilicet sient vt sic auferatur. b ¶ Earum.

mus earum igne succendent, & auferam scelus
¶ In earum pœnis. a ¶ Ne recipiant similia.

de terra & discent omnes mulieres, ne faciant secundū scelus earum: Et dabunt scelus uestrum
a ¶ Pœnam sceleris.
¶ Quæ coluistis. ¶ Sic.

super uos, & † peccata idolorū uestrorum portabitis, & scietis quia ego dominus deus.
a ¶ Sola vexatio intellectum dabit auditui.

Cap. XXIIII.

a ¶ Captiuitatis Ioachin. quinto enim anno cepit prophetare, ac decimo mense eiusdem noui anni, decima die mēsis decimi factū est verbum domini ad eū in Babylonia regionib⁹ cōstituti.

ET factū est uerbū dñi ad me ī ānno in mēse decimo, decima die
a ¶ In memoriam.

mēsis, dicēs. Fili hoīs, scribe tibi
a ¶ Id est scirote, quod rex Babylonis hodie obsidere cœperit Ierusalem.

nomē diēi hui⁹ ī qua † cōfirmat⁹ est rex Babylōis

r ¶ In anno nono. scilicet transmigrationis Ioachin. Eidem fuit annus nonus regni Sedechiæ qui ei successit. Et eodem anno Nabuchodonosor Ierusalem obsedit. s ¶ Mense decimo, decima die mensis dicens: Fili ho. vt habetur. iii. Reg. viii. Et ideo subditur: t ¶ In qua con. est rex Baby.

↷ Aduersum

Moraliter. q ¶ Et factum est uerbum domini &c. Hic ad Mystica literam describitur malicia populi Iudæ puniendi sub Metaphora ollæ æneæ rubiginatæ, per quam moraliter significatur mulier lubrica quæ dici potest olla Vulcani, i. ignis cōcupiscentiæ, Eccle. ix. b. Propter speciē mulieris multi perierūt. Et ex hac cōcupiscentia quasi ignis exardescit. Et dicit olla ænea, eo f. dolit.

↷ Ponę olla

☞ in die iudicij diuino igne succēdit, & ciuitas sanguinū ponit sup
A carbones ignis, vt impleat illud Isa. Habēs carbōes ignis sede sup
Isa. Secūdū eos, hi erūt tibi in adiutorio. Illud aūt difficile. Quō cū carnes &
Luc. ossa cōsumant (qb⁹ pleni sunt etiā Pharisei. Vñ: Vę vobis scribæ
Matthæi. & Pharisæi, q sitles estis sepulchris dealbatis, quæ plena sunt ossi-
bus mortuorū) nūc dicat qd rubigo sor
des mundi consumpę nō sint, sed etiā
post iudicij seueritatē malicia remaneat?
Qd facile soluit sēm illud Apli: Cōdu
Gala. fit deus oia sub pētō, vt oibus misereat.
Rom. Vanitati ēm creatura subiecta est, & po
nit sanguis q effusus est in ppatulo vni
uersæ creaturæ, vt omnium scelera pa
rent. Petra aūt limpidissima Christus,
quę sequebat in solitudine ppm Israel.
de qua: Bibebāt aūt de spūali cōsequen
te eos petra. petra aūt erat Christ⁹, eō q
in illo oia reuelent, & impleat illud: Ni
hil occultū, qd nō reuelet. Dicit aūt do
† clerus of min⁹ se nō misereri, nec præterire pēta
Bab. mūdi, nec; pcere impijs, nec; placari, vt
Philad. viæ pereant impiorū. Vnde: Et iter im
piorū pibit. a ¶ Væ ciuitati sanguí
† clerus Ie num. Pōt hęc, pphetia ad tps dominicę
ro. chalc. passionis pinere, ppter quā exercitu cir
Rom. cūdata est Ierūm, & filij eius interfecti, &
It. eam co obsidēte Tito Vespasiani filio ad salutē
quę ossa nullus euasit: templiq; sub Tito, & post
eam no quinquaginta annos sub Adriano ciui
de eis. tas æterno igne consumpta est. Præsen
tem autem signat captiuitatē, quando
Ezechiel in Babylone hæc cernebat, &
Ieremias in principio voluminis sui po
Ieremi. nit sic: Ollā succensam ego video, & fa
B ea. sa. a. b ¶ Super limpidissimam
† calce petrā. vt oibus pateret, ne terra opiret,
aut puluere. Natura est vt si sanguis fu
sus sit in terram, cbibat humus humo
rem sanguinis, aut paulatim terrae ope
retur, aut puluere. Si aut sup planam
Pominet petrā effusus, labit, & latā obtinet sedē.
in hoc patet, qa non occulta, sed publi
Gene. 4. ca & apta fecerit homicidia. sēm illud:
Sanguis fratris tui clamat ad me de ter.
☞ Nec parcam

Nico. de Lyra.

a ¶ Aduersum Ierusalē. ad eam
deferendā. b ¶ Et dices per pro. i. pa
rabolā quę sequit cū dicitur: c ¶ Pone
ol. i. dispone ad ignē, & p ollā intelligit
Ierūm, vt exponit. infrā. qa ppls fuit cō
gregatus in ea, p refugio, & p defensiōe
ciuitatis & tēpli contra Chaldęos. In ali
quib⁹ libris subdit, tamen nō est in He
brēo, Aenea, sed subintelligit, vt patet p
ea quę infrā sequunt. Et ppter hoc addi
tum fuit ab aliquo expositore, vel fortè
a trāslatore q non semp trāstulit ȳ hum
ex verbo, sed aliquādo sensum ex sensu.
Pinguissimū pecus assume. Istud in
Hebrēo non est in hoc loco, sed postea.
d ¶ Cōgere fru. eius. Id est pinguissi
mi pecoris, de quo postea subdit: p hæc
fruſta intelliguntˌ ptes ppli in Ierusalem
cōgregati ad ei⁹ defensionē cōtra Nabu
chodonosor. e ¶ Omnē partē bonā.
Loōs fortes bellatores. f ¶ Electa & os
sibus ple. i. oēs viros fortes, q cōcurre
rūt ibi vndiq;. g ¶ Pinguissimū pe
cus assume. i. id qd est meli⁹ in hoib⁹ de toto regno. h ¶ Cō
pone quoq; stru. &c. i. facies ignē desubt⁹ de ossib⁹, qui est for
nator qui de ligniscita exponūt aliqui. Sed hoc non videtur bene
dictum, quia infrā vbi de isto igne loquitur vbi translatio nostra
sic habet: Congere ossa quæ igne succendam. In Hebræo
habetur: Multiplica ligna, accēde ignem, propter quod Rab. Sa.
sic exponit: Compone strues ossium sub ea. id est sic dispone fru
stain olla, quōd partes magis osseæ sint desubtus quasi alias su
stentātes:

aduersum Ierusalem hodie: & di a
a ¶ Q. Ipsa obsidione per parabolam describe.
cēs per prouerbium ad domum ir
¶ Metaphoram scilicet & translationem.
ritatricem parabolam, & loqueris
ad eos. Hęc dicit dominus deus: Po
a ¶ Lebetem scilicet.
ne ollā, † pone inquam & mitte c
in eam aquam. Cōgere fruſta eius d
¶ Scilicet.
in ea, omnem partē bonam femur e
& armum, † electa & ossibus plena. f
Pinguissimum pecus assume, cō g h
a ¶ Cumulos. b ¶ Ad loquendum.
pone quoque strues ossium sub ea. i
a ¶ Lebetis. b ¶ Nimis coctione. ¶ Vel discussa.
Et † efferbuit cōctio eius, & disco k
cta sunt ossa illi⁹ in medio eius. Pro
¶ Q. O prophetа vis scire quid sit lebes, quæ carnes
aut quę ossa? loquere Hæc dicit dominus de.
pterea hęc dicit dominus deus: Vę l
a ¶ Ierusalem. b ¶ Quę est lebes. c ¶ Malicia nimis.
ciuitati sanguinum, ollæ, cui⁹ † rū m
bigo in ea est, & rubigo eius nō exi n
a ¶ Quamuis ignis suppositus sit. ¶ Perseuerauerunt
enim ipsius capiti, ipsius crucians in pristino scelere.
b ¶ Signifat vt nemo remaneat in salutem. f.
ūit de ea. Per ptes & p partēs suas p
eijce eam. Non † cecidit super eam q
a ¶ Vt alij perirent, alij saluarentur sed omnibus cō
munia veniet interitus. b ¶ Homicidia, filiorum neces.
fors. Sanguis enim eius in medio r
eius est super † limpidissimam pe s
tram effudit illū: non effudit illum
super terram, ut posit operiri pul
a ¶ Q. ne transiret indignatio mea, sed super apertissimā
vitio properaret homicidium.
uere, ut superindūcerem indigna
tionem meam, & uindicta ulciscę
a ¶ Aliās: Venit sanguis.
rer. Dedi sanguinem eius super pe
tram limpidissimam, ne operiret.
Propterea hæc dicit domin⁹ deus:
a ¶ Non vnius, sed multorum.
Væ ciuitati sanguinum, cuius ego v
a ¶ Non solum enim carnes molles & teneras, sed du
rissima quoque ossa succendam. vt nihil incrematum
remaneat.
grandem faciam pyram, Congere x
ossa, quæ igni succendam. Consu y
ment carnes, & † cōcoquet uniuer z
a ¶ Cum omnia fuerint consumpta.
sa cōpositio, & ossa tabescent. Pō a
ne quoq; ea super prunas uacuam,
¶ Et. a ¶ Consumatur.
ut incalescat, & liquefiat † æs ei⁹, & b
conflet in medio eius inquinamen
a ¶ Cum ea. b ¶ Malicia.
tum eius, & consumat † rubigo ei⁹. c

Et sequit ibidē. Sequut⁹ est quasi bos duct⁹ ad vi. &c. d ¶ Cō
ge. fru. ei⁹ in ea. Nā capt⁹ à muliere lubrica p ptes cōsumit, qa
corp⁹ eius polluit, diuitiæ cōsumunt, anima iugulat, virt⁹ naturę
deficit, ingeniū hebetat, & vox iuuenū inraucat. Vñ versus. Fœmi
na, corpus, opes, animā, vim, lumina, vocē. Polluit, annihilat, ne
cat, eripit, orbat, acerbat. Per hoc aūt, qd olla vacua poni iubet
sup prunas, cū dicit: e ¶ Pone quoq; eā su. pru. ua. Significat,
qd meretrix finaliter oibus bonis euacuata ponit in gehennam.

Et efferbuit cōctio eius. id est insultus
ossium inualuit intātum, quōd etiam fortiores bellatores intra
Ierusalem existentes qui per ossa intelliguntur, fuerunt quasi dis
soluti virtute: ideo fugerunt fracta ciui
tate. iiij. Reg. vl. k ¶ Propterea. Hīc cō
sequenter dicta parabola exponit, & ad
sensum iā dictū, sed aliqua supaddunt
cū dicit: l ¶ Væ ciuitati sang. i. Ierūm
quæ effudit, pphetarū & iustorū multū
sanguinē. m ¶ Ollæ. sic suprà nomina
ta est Ierusalē, vt dictū est. n ¶ Cuius
rubigo. i. malicia indurata. o ¶ In ea
est. plcuerās. p ¶ Per partes & p par
tes &c. quia in longa obsidione aliqui
de indurati in malis pierūt fame, & alij
pestilentia seu aeris corruptione, & in
eius captione aliqui sunt gladiati, & reli
qui captiuati. q ¶ Non cecidit super
eam sors. Qñ ēm ponit sors ad oſtēden
dū qui debeāt mori vel dimitti, sors par
cit pluribus: sicut Ionas sorte deprehen
sus cæteris dimissis fuit in mare proie
ctus: sed hīc oēs capti sunt modis prædi
ctis. Et aliqui euaserunt, vt Ismael & ali
qui alij, fuerunt ita pauci comparatiuè
quōd quasi p nihilo cōputādi erāt: qui
tamen postea fugientes in AEgyptum
cum Iohanna filio Careę perierunt sal- †spuma
tem p maiori parte, Ierē. xliij. r ¶ San
guis enim eius. i. peccatum. s ¶ Su D
per limpidissimam petram effudit
illum. id est ita publicum est & manife
stum omnibus, quōd non potest aliqua
tergiuersatiōe celari: sed iusticia diuina
ipsum exigit statim p uniri. Ideo subdit:
t ¶ Væ ciuitati sanguinum. id est Ie
rusalem. v ¶ Cuius ego grandem
faciam pyram. id est ignitionem: à pyr
quod est ignis. x ¶ Congere ossa. In
Hebræo habetur ligna. y ¶ Consu
mentur carnes. id est fame & peste mo
rientur debiliores. z ¶ Et coquetur
uniuersa compositio. id est tota con
gregatio populi in Ierusalem supra mo
dū affligēt. a ¶ Et ossa ta. quia etiam
illi qui sunt fortiores deficiēt. b ¶ Po
ne quoq; eā sup prunas uacuā. quia
post euacuationem ciuitatis à populo
& diuitijs, finaliter icēsa fuit à Chaldęis.
c ¶ Vt incalescat & lique. æs eius. i.
materia ædificiorū. d ¶ Et consuma
tur rubi. eius. vt sic locus incēdat in de
testationē malicię in eo diu perpetratæ.

↝ Multo

Moraliter

⁂ c ¶ Pone ollam æneam &c. pro
pter maliciam eius ad modū æris indu
ratam. g ¶ Pinguissimum pecus
assume. Id est hominem ociosum, de
ditum delicijs, & pecuniosum. Qui bene
dicitur pecus, quia vita voluptuosa, vi
ta pecudum dicit. ȝ. Ethicorum. Dicitur
etiam pecus pinguissimum, propter a
bundantiam pecuniarum. Vnde & di- †fundum
uites vulgariter dicūtur pingues. Tales
aūt homines nituntˌ mulieres lubricę ȳ
bis & amplexib⁹ sibi cōiungere & illaqa †spuma
re. Prouer. vij. d. Irretiuit illū multis ser
monib⁹ & blādicijs labiorū, ptraxit illū.

Mat.18.a. †Medacijs laborare se cit seipsam † spuma †igni cōsu met spuma eius † retracta bo † pœnite bit me Allego. †auferam † & indul gentiā aīæ vestrę † alter ad alterum

a ¶Nec parcam. Sicut medicus qui putribus nō pōit carnibus, vt sana mēbra seruēs: nō parcit vt parcat, crudelis est vt misereat, nec cōsiderat patiētis dolorē, sed vulneris sanitatem. Vñ: Melꝰ est ad vitā ingredi debilē & claudū &c. b ¶Et factū est uerbum. Supra lebetis succēsio vrbis obsidionē ostendit, nunc captā arcę deletā, & omnē populū, vel gladio interfectum, vel in captiuitatē ductū, ꝓphetalis sermo testatur. c ¶Mortuorum luctum. Et si vxor tua moriaſ, quæ si bona fuerit, nihil viro amabilius: quæ à deo homini prouidetur, & lege iungitur, & vnum corpus efficiſ. d ¶Corona tua. Hiero. Aiunt Hebræi Babylonios magistros legis pręcepta seruātes vsqę nūc decalogū scriptū in mēbranulis circūdare capiti suo, & hoc esse qđ iubeantur ante oculos & in fronte pēdere, vt semp videāt quę pręcepta sūt. Et qa Ezechiel sacerdos erat, nō debere eū deponere coronā gſtatiōis, sed ligatā hīe in capite. Nos aūt iuxta Lxx. coronā capilorū intelligim⁹. ¶Hiero. Alle. Veniam⁹ ad Anagogē, si tñ violēta visa nō fuerit lectoris vigilantię: Filꝰ hominis, Christus q in vespera huius mūdi vxorem pristinā ꝑdidit, nec eā fleuit, nec amictu ora velauit, nec recepit vllā hominum consolationē: Et hęc vētura prędixit mane quę cōpleta sunt vespę, & rursum mane in sco aduētu facta ꝓbauit, quæ vētura prędixerat. Sanctuariū Iudęorū & qđ desiderabile habuerāt i oculis, & sup quo tremebāt aīæ eorū, esse pollutū: filios quoq; eorū & filias Romāo gladio cōcidisse. e ¶Ora amiQñ consuetudo seruaſ in luctu, medi⁹ dolor est: Qñ aūt tāta malorū incūbit necessitas, vt oī ploratu maior sit, vnusquisq; de sua nece sollicitꝰ, ad aliorū quāuis ꝓximi sint, nō igemiscit miserias. f ¶Coronas habebitis in capitib⁹ uestris. Nō em debēt lugere, & signa luctꝰ assumere, qa ꝓ vmbrā receperūt ꝓsperitatē, & Nazarei qđ facti fuerūt, & vnusqsq; à fratre suo consolabiſ, vt Ezechiel, quē de⁹ pater cōfortauit, sit eis in portētū, vētura prēnūciās, & posq; subuersa fuerit Ierlm, templūq; succēsum, & hoc totus mundus audierit, & dispsio Isrl quæ orbis terminos colit, tunc ꝑba domini opere cōpleta habebunt libertatem, & polluto sanctuario eius, & lege cōplera, vel destructa scdm occidētē literam aperiant Euāgelia, & cognoscat Isrl, qđ ipſe sit dñs deus, qui hæc manc ventura prædixit, vespere id est in mūdi cōsummatiōe esse completa suo probauit aduētu.

Cū eo qui

Nico. de Ly.

dis facilioribus, vt per propheratū correctiones & particulares afflictiones. d ¶Et non es munda, talibus modis. e ¶Sed nec mundaberis prius &c. Te totaliter destruendo, sicut indignatio hois irati quiesçit in destructione sui aduersarij. f ¶Et factum est uerbum domini. Hīc ponitur secunda parabola ad ostendendū doloris augmentum. Et primò parabola ponit. Secundò exponitur, ibi: Et dixit. Circa primum sciendum, qđd dolor cordis alleuiatur per fletū & planctum, secundum quod dicit Philosophus. ij. Rhetoricę. quia quādiu tenetur clausus in corde, magis pungit, sed per fletum & planctum euaporat & euanescit, sicut & dolor apostematis quamdiu est inregrum & clausum magis affligit. Mitigatur autem, quando rumpitur & sanies fluere incipit. Ezechiel vero data fuit materia doloris de morte vxoris, & prohibitus fuit eam flere & lugere. Et hoc est quod dicitur hīc: g ¶Ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum. id est vxorē tuam, quæ est magis diligibilis quā aurum & argentum. h ¶Ingemisce tacens. Ita qđd non appareat signū doloris exterius, sed contineatur interius. i ¶Corona tua. i. mitra seu cucufa. k ¶Circunligata sitti. Ad compositiōem capillorū tuorum, qđd est contra modum lugentium. l ¶Nec amicta ora uelabis. ut hēdo caputiū ante oculos, sicut solēt facere lugentes. m ¶Nec cibos lugentium comedes. id est non vives auſteri, sicutilent lugētes facere. n ¶Loquutus sum ergo ad populum mane. Nunciando ista à dōno mihi prædicta. o ¶Et mortua est uxor mea uespere. Eidem dicī, ad verificatiōem dicti. p ¶Feciq; mane. Dicī sequētis. q ¶Sicut præceperat mihi. continendo à luctu. r ¶Et dixit. Hīc consequēter parabola exponitur, per hoc enim designabatur qđd Iudæi qui transmigrati fuerāt cum Iechonia in Babylonem, haberēt materiam doloris de destructione Ierlm & templi: & de interfectiōe, in qua erāt amici & cōsanguinei, & tamen nō auderent lugere exēplariter in Chaldæa, ne viderent dolere de regis Babylonis victoria, & sic durius tractarent. Et sic in hoc patet litera pro magna parte. s ¶Hæc dicit dominus deus: qui mentiri non potest. t ¶Ecce ego polluam. id est pollui permittam. v ¶Sanctuarium meum. id est templum per Chaldæos destruendum. x ¶Superbiam. id est gloriam. y ¶Imperij uestri. scilicet Ierusalem quæ metropolis erat in regno Iudæ, vnde illi lati fuerant illi. z ¶Et desiderati fuerant illi. a ¶Et facietis sicut feci. vos cōtinendo à gemitu & luctu ratione prædicta. b ¶Eritq; Ezechiel vobis in signum facti vestri futuri, quia sicut nō luxit mortem vxoris, sic nec vos audebitis lugere destructionem templi & ciuitatis.

a ¶Q. Non prodest fecisse quod iussum est. ¶Ciuitate.
†Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea a b
¶Malicia. ¶Etiam.
nimia †rubigo eius, † neq; per ignem. Immūdi- c
a ¶Apostrophat ad ipsam ciuitatem.
cia tua execrabilis, qūia mundare te uolui, & d
non es mundata à sordibus tuis. Sed nec mun- e
daberis prius, donec quiescere faciam indigna- f
a ¶Completam. b ¶Cuius verba non transeunt.
tionem meā intē. Ego dōminus loquutus sum.
a ¶Verbis obsidio- b ¶Quę minatus sum. c ¶Sicut ſspe. ¶Scelera tua. d ¶Etiam ſi multiplicaueris preces.
a Vēnit & faciam, nōn † transeam, nec parcam, g
a ¶Cogitationes.
nec † placabor. Iuxta uiās tuas, & iuxta †adin- h
¶Opera.
uentiones tuas iudicabo te dicit dominus. Et fa i
ctum est uerbum domini ad me, dicens: Fili ho
minis, ecce ego † tollo à te desiderabile oculo- k
¶Tumen.
rum tuorum in plaga, & non planges neq; plo- l
a ¶Monstrātes dolorem. b ¶Superatus dolore.
c ¶Ne ea verba prorumpas.
rabis, neq; fluent lāchrymæ tuæ. Ingēmisce tā- m
a ¶Quę tonderetur in luctu, & calciamenta habebit in pedibus, que lugentes solent abiicere: Vnde Dauid Absalon fugiens, & pœnitens super necem Vriæ nudis pedibus ambulauit.
cens, mortuorum luctum non facies. † Cōrona n
tua circunligata sit tibi, & calciamenta tua erūt o
a ¶Sicut in luctu sit.
in pedib⁹ tuis, nec āmictu ora uelabis, nec cibos p
a ¶Quæ mihi fuerant imperata.
lugentiū comedes, Lōquutus sum ergo ad po- q
a ¶Oculorū desiderabile, tumboriq; & sanguinis luctu, secundum Lxx.
pulum mane, & mortua est uxōr mea uespere. r
a ¶Statim. b ¶Die altera. c ¶Dominus.
Fēciq; manē sicut præcepērat mihi. Et dixit ad s
me populus: Quare nō indicas nobis, quid ista t
a ¶Contra morem omnium. b ¶Causas quęrentes tanq; patientiæ. c ¶Respondens illis pro me.
significent quæ tu facis? Et dixi ad eōs. Sermo u
domini factus est ad me, dicens: Loquere do- x
mui Isrāel. Hæc dicit dominus deus: Ecce ego y
a ¶Vt incendatur scilicet & alienigenis pateat ac prophanis.
b ¶Confidentiam & spem.
pōlluam sanctuarium meum, superbiam impe- z
a ¶In quo desiderium vestræ salutis.
rij uestri, & dēsiderabile oculorum uestrorum, a
a ¶Cuius scilicet obsidione. b ¶Qui scilicet fami & pesti lentiæ supererant.
† & super quō pauet anima uestra, & filij uestri b
& filiæ uestræ quas reliquistis, gladio cadent: c
¶Tuæ.
a ¶Mortua vxore.
Et facietis sicut fēci. Ora amictu non uelabitis, d
a ¶A consolantibus obiatos.
b ¶Capillorum.
& cibōs lugentium non comedetis. Cōronas e
a ¶Contra morem, urbe & templo succensis, ad maiorum magnitudinem stupebitis.
hābebitis in capitibus uestris, & calciamenta f
in pedibus. Non plangetis neq; flebitis, sed
a ¶Vix habentes liberum gemitum, ne offendant victorum superbiam si publice flere videantur.
tabescetis in iniquitatib⁹ uestris, & unusquisq; g
gemet † ad fratrem suum. Eritq; Ezechiel uo- h

a ¶Multo labore sudatum est. Ad amotionem dictæ rubiginis per Ieremiam & alios prophetas populum arguentes, & ob hoc multas iniurias sustinentes. b ¶Et non exiuit de ea nimia rubi. &c. Scilicet tribulationis quæ frequenter contigit illi populo ante eius destructionem. c ¶Immundicia tua ex. quia mundare te volui modis facilioribus, & c. i. oē illud qđ desideratis videre redeūdo in Iudæā, & destructione timetis.

† Vr a ¶Cum eo qui fugit. Non ad ipsum, quia quę vētura prędixerat, ille nūciatur iam plecta: & vltrà nō tacebis: sed argues eos & dices omnia illis meritò accidisse, vt sis illis in portentū, secundū illud Zachariæ; quo ꝓphetę viri portēdētes dicunt. Et dñs alibi Zach.3.d. Holeæ.c dicit; In manibus prophetarum assimilatus sum.

GLOS. ORDI.

ET fac. Cap. XXV. Hiero. Capta vel obsessa Ierusalē, postq; venit in Babylonē, q̄ potuit euadere, & nūciauit vrbē captā. vt iā ꝺ̄ capiendā tēplūq; iuxta consuetudinē ꝓphetarū aduersum cęteras in circuitu nationes (quę insultauerūt ruinę ciuitatis tēplīq; incēdio) sermo cōuertitur, & primū cōra filios Ammon. c ¶Fili ho. Hiero. Amodo supponit increpationē filiorū Ammō & cæterarū Gētiū, & variciniū furorū. ¶Hiero. Alleg. Possum⁹ per filios Ammō (qui de semine Loth in ꝺpudica & inebrietate, ex incestu genti sunt) oēs hæreticos intelligere, de quibus Iohānes: A nobis exierūt, sed ex nobis non erāt. Si enim fuissent ex nobis q.v.n. Hi ex declinatione orti sunt. Hoc em̄ signat Loth, qa oēs de dinauerūt simul inutiles facti sunt, non est q.fa.bo. Aduersus eos ponit vel obfirmat faciem ꝓphetę, vt sua eos autoritate conterat. Et dicit eis: Quia insultatis ecclesię in pśequutione, & viciorū oppressione, q̄ pollutū esset sanctuariū, vel vicio seruientiū. vel crudelitate hostiū. Terra quoq; Israēl (i. sensus deum videntes) desolata à choro virtutū, & filij Iudę. i. veri fideles & rectē confitentes ducti in captiuitatē, domino seruire desierūt. Iō ꝺ̄ omnis insultās, traderis filijs orientalibus, q à lumine ceciderūt, vt tu quoq; discas cōfiteri dñm. Per translationē aūt dicit, q̄ filij orientis ponāt sup eos caulas suas, & figant tentoria, & bibāt lac, & comedant fruges: & ciuitas quondā superba fiat habitaculū camelorū, qui depositō onere peccatorū possint intrare p foramē acus, & filios Ammō in cubile pecorū, qui regunt à pastore bono, vt cū fuerint traditi orientis pastoribus, sciant q̄ ipse sit dominus. ¶ Rursumq; exprobat eis, q̄ insultauerūt nimio cordis affectu ruinę populi, & terrā Israel putauerunt omnino desertā, ꝑ quo merētur manū vlciscentis dei, vt qui excesserūt modū insultatiōis & gaudij super ruina dom⁹ Iudę, nō tradant filijs orientis: sed sint in direptionē cuncta rū Gentiū, & interficiant de populis & pereant, & conterant, & nō de sūrpe Abrahæ, sed de oībus nationib⁹ esse credēdi sunt: & tūc cognoscāt malorū magnitudine, cōtritiōe, & ꝑpli interfectione, q̄ ipse sit dñs. ¶ Hiero. Q̄ꝫ gēnaliter de ecclia intelligim⁹, sup vnūquēq; sctōrū intelligere possum⁹, ad quorū ruinā gaudēt hoies huj⁹ seculi & dęmones, si longā ꝑ diderint pudicitiā, dū putāt cōsolationē suā, si ꝑs habeāt cōsortes criminis & supplicij, hoc aūt nemo facit nisi filius Ammō, filij ꝓpuli, qui in declinatione generat⁹ est. ¶ Madianitę & tota eremi vastitas adiacet terrę Arabię, q̄ hōt camelorū greges ouiū q̄ & caprarū multitudines: & his opib⁹ victitāt, hoc & terrę Israēl in lib. Iudicū accidisse narrat historia, qñ venerūt Madianei, & depasti sunt vsq; Gazā oēs regiōes eorū. Metaphoricè ergo ꝑ Madianeos Ismaelitas & Agarenos q nūc Saraceni vocant, assumentes sibi falsō nomē Sarę, vt de ingenua & dña videant esse generati scriptura signat. ¶ Hiero. Rabbath est metropolis filiorum Ammō, quę post à Ptolemęo Philadelpho qui Arabiam tenuit, Philadelphia vocata est. ¶ Hieron. Nedubitemus Nabuchodonosor Arabiam subuertisse capta Ierusalem, suprà scriptura testatur: Et tu fili hominis pone tibi duas vias Ammon & Ierusalem, & veniat gladius regis Babylonis. C

Nicolaus de Lyra. ☞ Pro eo q̄ a ¶Ecce in die qua tol. id est viros bellatores de Ierusalē. b ¶Et gaudiū. i. regnum & sacerdotium. c ¶Et desi. oculi. templū & alia quæ desiderāt iterū videre. d ¶Aperietur. id est tunc poteris securè loqui de ista destructiōe, quę tūc patebit ꝑ effectū, de qua popul⁹ tuus nō vult mō tibi credere. e ¶Et scietis. per experientiam vindictę meę.

NICO. DELY.

†glorię eorum

ET fac. Cap. XXV. In precedentibus à sco. vsq; huc ꝓphetauit Ezechiel cōtra Iudęos, pauca de alijs Gentib⁹ interserendo: hīc incipit ꝓphetare cōtra extraneos. Et diuidit in tres partes, qa primò ꝓphetizat de Gētibus extraneis. secūdò interserit aliqua de Iudæis xxxiij. c. tertiò resumit de extraneis cap. xxxvij. Prima i duas, quia primò ꝓphetizat cōtra quatuor ppłos succinctè. secūdò contra alios duos diffusè ca. seq. Prima adhuc in tres: quia primò prophetizat cōtra Ammonitas, secundò cōtra Idumęos & Moabitas, ibi: Hęc dicit. tertiò contra Philisthęos, ibi: Hæc dicit. Circa primum dicitur: g ¶Pone fa. id est contra terrā eorum, vt nō solùm ex modo loquendi D sed etiam standi ostēdas te contra eos loqui. i ¶Pro eo. Interiectio est gaudentis. l ¶Super sanctuarium. templū. m ¶Quia pol. i. destructū ꝑ Chaldæos. p ¶Idcirco. i. Chaldæis, quorū terra vergit ad orientem respectu terrę Ammonitarū, Isti enim Ammonitę descenderunt de Loth nepote Abrahę. propter quod tristari debebāt de Iudęorū afflictione, & ipsi gaudebant odio & inuidia moti, ꝓpter quod meruerunt destrui & captiuari. q ¶Et collocabunt caulas. i. ita destruent ędificia ciuitatum, q̄ ponentur ibi caulę pecorum. r ¶Daboq; Rab. me ☞ metropolim ter

Diuisio

Moraliter

Mora. f ¶Et fac. Hīc ad literam Ezechiel prophetat contra quatuor Gentes, per quas significant quatuor vicia vel potius hominum quatuor genera illis vicijs idinata. De primis Gētib⁹ dicitur: h ¶Contra filios Ammon. Ammonitę verò iniqui populi interpretantur: ideò per istos inuidi significantur, qui lętātur inīquè de malis aliorum, & de bonis tristantur; quod est iniquissimū & punitione graui dignum. ideò subditur: i ¶Pro eo q̄ dixistis: euge euge &c. Euge est interiectio gaudentis: per sanctuarium domini intelliguntur ecclesiæ ministri, qui frequenter polluuntur incontinentia. n ¶Et super terram Israel: quoniam desolata est &c. Per terram Israel possunt intelligi religiosi, eò q̄ Israel videns deū interpretatur. Ipsi verò debent esse cōtēplationi diuinorū intēti: sed frequenter ista terra desolaf⁹, s. quando religiosi dimissa deuotione circa secularia negocia occupantur. o ¶Et super domum Iuda, quoniam ducta est in captiuitatem. Per domum Iuda, quæ erat domus regia, principes designantur: Sed hęc domus in captiuitatem ducitur, quādo principes & nobiles, serui viciorum efficiuntur. Et de omnibus istis malis inuidi lętantur, dicentes: k ¶Euge euge. ideò subditur pœna: p ¶Idcirco ego tradam te filijs ori. i. dęmonibus, qui à mundi principio q̄ superbiā ceciderunt.

N ✻ Hęc dicit dñs

a ¶Vt quæ non feci in morte vxoris, non facias in euersione vrbis & templi.

bis in portentum. Iuxta omnia quæ fecit, facietis, cùm uenerit istud: & scietis, a ¶Adhuc apertius. quia ego dominus deus. Et tu fili homi- a ¶Templi confidentiam. nis, ecce in die qua tollam ab eis fortitu- a dinem eorum, & gaudium † dignitatis, b & desiderium oculorum eorum, super a ¶Tollam subuertur a superiori- quo requiescunt animæ eorum, & filiōs & filias eorū: in die illa cùm uenerit † fu- a ¶De Ierusalem. b ¶Verbum euersum. giens ad te, † ut annunciet tibi, in die in- a ¶Qui prius tacebas & liberum gemitum non habebas, & tanę eras patientiæ vt in vxoris nece & liberorum dolore lachrymam non emitteres. a quam illa † aperiētur os tuum cum eo d qui fugit: & loqueris & nō silebis ultrà, eris q̄ eis in portentum, & scietis quia e ego dominus.

Cap. XXV.

ET factus est sermo do- f mini ad me, dicens: Fili a ¶Alijs obstrua. hominis, pōne faciem g a ¶Qui de Loth. tuam contra filios Am- h mon, & prophetabis de eis, & dices filiis Ammon, Audite uerbum domini dei. ¶Non ego. ¶Insultatis. ¶ gaudentes in ruina templi. Hæc dicit dominus deus: Pro eo quòd i † dixistis, euge euge super sanctuarium k a ¶Ingressu hostium. meum, quia pollūtum est, & super ter- l m ram Israēl, quoniam desolata est, & su- n ¶Specialiter. per domum Iuda, quoniam ducti sunt ¶Duas tribus. in captiuitatē. Idcirco ecce ego tradam o ¶Nabuchodonosor & exercitui eius. te filiis orientalibus in hæreditatem, & p a ¶Metapho. b ¶Quasi pastores. cōllocabūt caulas suas in te, & ponēt in a ¶Immissis gregibus camelorum & omnium populorum. te tēntoria sua. Ipsi cōmedēt fruges tuas, a ¶Vbertatem terræ. b ¶Proprium nomen, vel ob magnaq; rudinem: interpretatur enim maxima. & ipsi bibent lāc tuū. Daboq; Rabbath r

C

Nicolaus de Lyra. ☞ Pro eo q̄

a ¶Ecce in die qua tol. id est viros bellatores de Ierusalē. b ¶Et gaudiū. i. regnum & sacerdotium. c ¶Et desi. oculi. templū & alia quæ desiderāt iterū videre. d ¶Aperietur. id est tunc poteris securè loqui de ista destructiōe, quę tūc patebit ꝑ effectū, de qua popul⁹ tuus nō vult mō tibi credere. e ¶Et scietis. per experientiam vindictę meę.

NICO. DELY. †glorię eorum

ET fac. Cap. XXV. In precedentibus à sco. vsq; huc ꝓphetauit Ezechiel cōtra Iudęos, pauca de alijs Gentib⁹ interserendo: hīc incipit ꝓphetare cōtra extraneos. Et diuidit in tres partes, qa primò ꝓphetizat de Gētibus extraneis. secūdò interserit aliqua de Iudæis xxxiij. c. tertiò resumit de extraneis cap. xxxvij. Prima i duas, quia primò ꝓphetizat cōtra quatuor ppłos succinctè. secūdò contra alios duos diffusè ca. seq. Prima adhuc in tres: quia primò prophetizat cōtra Ammonitas, secundò cōtra Idumęos & Moabitas, ibi: Hęc dicit. tertiò contra Philisthęos, ibi: Hæc dicit. Circa primum dicitur: g ¶Pone fa. id est contra terrā eorum, vt nō solùm ex modo loquendi D sed etiam standi ostēdas te contra eos loqui. i ¶Pro eo. Interiectio est gaudentis. l ¶Super sanctuarium. templū. m ¶Quia pol. i. destructū ꝑ Chaldæos. p ¶Idcirco. i. Chaldæis, quorū terra vergit ad orientem respectu terrę Ammonitarū, Isti enim Ammonitę descenderunt de Loth nepote Abrahę. propter quod tristari debebāt de Iudęorū afflictione, & ipsi gaudebant odio & inuidia moti, ꝓpter quod meruerunt destrui & captiuari. q ¶Et collocabunt caulas. i. ita destruent ędificia ciuitatum, q̄ ponentur ibi caulę pecorum. r ¶Daboq; Rab. me ☞ metropolim ter

Diuisio

Moraliter

Mora. f ¶Et fac. Hīc ad literam Ezechiel prophetat contra quatuor Gentes, per quas significant quatuor vicia vel potius hominum quatuor genera illis vicijs idinata. De primis Gētib⁹ dicitur: h ¶Contra filios Ammon. Ammonitę verò iniqui populi interpretantur: ideò per istos inuidi significantur, qui lętātur inīquè de malis aliorum, & de bonis tristantur; quod est iniquissimū & punitione graui dignum. ideò subditur: i ¶Pro eo q̄ dixistis: euge euge &c. Euge est interiectio gaudentis: per sanctuarium domini intelliguntur ecclesiæ ministri, qui frequenter polluuntur incontinentia. n ¶Et super terram Israel: quoniam desolata est &c. Per terram Israel possunt intelligi religiosi, eò q̄ Israel videns deū interpretatur. Ipsi verò debent esse cōtēplationi diuinorū intēti: sed frequenter ista terra desolaf⁹, s. quando religiosi dimissa deuotione circa secularia negocia occupantur. o ¶Et super domum Iuda, quoniam ducta est in captiuitatem. Per domum Iuda, quæ erat domus regia, principes designantur: Sed hęc domus in captiuitatem ducitur, quādo principes & nobiles, serui viciorum efficiuntur. Et de omnibus istis malis inuidi lętantur, dicentes: k ¶Euge euge. ideò subditur pœna: p ¶Idcirco ego tradam te filijs ori. i, dęmonibus, qui à mundi principio q̄ superbiā ceciderunt.

N ✻ Hęc dicit dñs

a ¶Pro eo. Hiero. Fabulant Iudæi, E quia vrbe capta temploq; reserato, filij
Fabula Ammon & Moab & Seir vidētes Cherubim obūbrātia ,ppiciatoriū dixerūt: Sicut oēs Gētes colūt simulacra , sic & Iudas habet suę religionis idola,& ideò iratus domin⁹ tradidit eos captiuitati.

Allego. ¶Hiero. Allego. Moab ex patre , Seir pilosus & hispidus vsq; nūc despicit domū Iuda,in q̄ vera cōfessio: & putat tā facile subuerti,q̄ cęterarū vrbiū munimenta.vñ dīs cōminat aperturū se vel dissoluturū oēm fortitudinē Moabitarū,vt ciuitates habere desistāt,& in dialectica arte nō confidāt:sed cuncti illius termini quos ,p illusione fluctuū vocāt ,pmōtoria destruāt:& indytę atq; electę terrę Bethiesimoth.i.dom⁹ solitudinis, atq; desertæ,& Beelmeō.i.hīs fōtē,vł super fōtē, & Cariathaī quā. Lxx.ciuitatē maritimā trāstulerūt, pereāt: q̄uis haberent robur pugnatorū, & inclyti pergāt ad prelium arte pugnandi & vndiq; muniti.Inclyta tñ terræ eorū nō est domus habitationis , sed solitudinis: sed quæ putant habere fontē scientię,& vrbē maritimā, quæ oēs sustinere possint seculi tēpestates,patientiā sibi & fortitudinē ,pmittentes,tunc illuc conuertent vt tradātur filijs orientis , veri luminis in Christo:sicut filij Ammon q̄ in hæretica multitudie cōfidebāt. Cōsideremꝰ
F aūt ,pfectū,& in ipsa cōminatione clemēniam dei vt tradantur cū filijs Ammon filius ori. in hæreditatem, vt nulla hæresis noiet in Gentib⁹,sed factis in Moab iudicijs & vltionib⁹,pro arrogātia rerū fine cognoscāt,dīm esse quo cū ēta disp̄nsat.Q; aūt p Moab philosophorū habeatur superbia, de quibus:
1.Cor.1.c. Perdā sapiētiā sapientū &c. Amos oste
Am.2.a. dit sic:Super trib⁹ impietatibus Moab &c.vsq; eo q̄ combusit ossa regis Idumęæ in cineres.Quidquid em̄ in seculo quersorū dogmatū est,quidqd ad terrenam scientiā pertinet,& putāt esse robustū,hoc dialectica arte subuertit, & istar incendij in cineres fauillasq; dissoluitur vt probet esse nihili quod putabit esse
Isa.26.b. fortissimum.vnde Isaias: Audium⁹ cō tumeliā Moab.cōtumeliosus est valde.
b ¶Pro eo. Hierony. Cùm suprà duo simul posuerit Moab & Seir ,pri⁹ de Seir tacens contra Moab loquutus est,deinde ad Seir redit. Sciendum autē q̄ idē,Edō , Seir Esau dictus est. & vna Gens Idumęa & Duma, & Edō & Esau & Seir.Seir:quia hispidus pilosi nomē accepit. Edom , quia sanguinarius qui
Gene.25.c. ob lenticulæ rufæ coctionē primogenita perdidit:& ab edulio fortitus est hoc vocabulū.Esau quoq; factura interpretatur. c ¶Extendam ma. meam. Sciendum autem q̄ in Hebrēo nunq; scribit Idumęa , sed semper Edom quē Idumęā exīsit Greca trāslatio . ¶Hie.
2.Re.15.d. Duæ legiones Dauid,altera Felethi,altera Cerethi.i. interfectorū vocabantur.
d ¶Et dabo.Hiero. In manu Israel ponit gladium vt subuertatur Edom, & iram domini sentiat & furorem , & intelligat vindictam eius ad hoc ,pfecisse,vt seruiat domui Iudæ.vnde. Iacob
Mala.1.a. dilexi,Esau autem odio habui. Diligit aūt Iacob,quia carneū & terrenū supplantat,& benedictiones illius merentur accipere. Prius enim iuxta carnem,& postea iuxta spiritum viuimus. Antè sunt

in habitaculum camelorum,& filios[a]
a ¶Malorum necessitate.
Ammō in cubile pecorum , & scietis
a ¶Qui futura prædixi & implevi.
quia egō dominus . Quia hæc dicit
a ¶Non modo insultasti aut dixisti,euge euge &c.
dominus deus:Prō eo,quòd plausisti[b]
manu , & percussisti pede , & gauisa
¶Desolatam.
es ex toto affectu super terram Israēl:
a ¶Non per angelum,non per quemlibet ministrum. b ¶Ad percutiendum.
Idcirco ecce egō extendam manum[c]
meam super te, & tradam te in direp-
a ¶Non camelorum, aut ouium. b ¶Eradicando.
tionem Gentium , & interficiam te
a ¶De numero populorum.
dē populis , & perdam de terris , &
a ¶Qui omnia iudico,qui in omnes Gentes potestatem habeo.
conteram , & scies quia egō domi-
nus.Hæc dicit dominus deus:Pro eo[d][e]
a ¶Insultantes domui Iuda,quia a Chaldæis capta.
quòd dixerunt Moab & Seir : ecce si-[f]
a ¶Sine auxilio dei.
b ¶Parens Babyloniæ potestati.
cut omnes Gentes domus Iuda , id-[g]
a ¶In præsentiarum. b ¶Fortitudinem Moab, vt ad ipsos quoq; Babylonius iturocat.
circo ecce egō aperiam †humerum
¶Vt esse desistant.
Moab de ciuitatibus , de ciuitatibus
¶Ciuitates.
in quam eius, & de finibus eius incly-
a ¶Villa deserta. b ¶Vicus maximus.
tas terræ Bethiesimoth & Beelmeon[h]
a ¶Ciuitas maritima. b ¶Babyloniis.
¶Tradetur scilicet Moab.
& Cariathaim filiis orientis cum fi-
a ¶Terram Moab.
liis Ammon.Et dabo eam in hæredi-
a ¶Sicut scilicet filiorum Ammon non est memoria vltra in Gentibus,sic in Moab fa.ie.
tatem , ut non sit memoria ultrà fili-[i]
orum Ammon in Gentibus. Et in[k]
a ¶Ita.
Moab faciam iudicia , et scient quia
a ¶Qui trādidi Iudam pro peccato, & in filios Ammon & Moab vindicabo.
egō dominus. Hæc dicit dominus[l]
a ¶Caro quæ insurgit aduersus spiritum.
deus:Pro eo,quòd fecit Idūmæa ul-[m]
b ¶Prius dominantem modo subditam.
tionem , ut sē uindicaret de filiis Iu-
a ¶Quia a Iacob supplantatus in vtero a quo Iudas.
¶Qui sequuntur spiritum.
dā , peccauitq; delinquens , & uindi-
¶Ergo. ¶Ego ipse non per alios.
cta expetiuit de eis. Idcirco hæc di-[n]
cit dominus deus: Extendam ma-
a ¶Qui rationalia videtur. b ¶Simplicis fidei.
num meam super Idumæam , & au-
a ¶Alij de Theman, quæ interpretatur deficiens.
feram de ea hominem & iumentum,
a ¶Ciuitate, quæ cognationem sonat. b ¶Spirituali.
& faciam eam desertam †ab austro:[o]
a ¶Com de Iuda se vlti fuerint.
& qui sunt in Dedan, gladio cadent.
a ¶Non per alium. b ¶In quem exercuerunt vindictam.
Et dabo ultionem meam super Idu-[p]
a, ¶Populus meus. b ¶Gentem inimicam.
c ¶Meam explentes indignationem.
mæam per manum populi mei Isra-
ël, & facient in Edom iuxta iram
a ¶Iultam.ſtultæ.
meam , & furorem meum: & sci-
b ¶LXX.Adonai dominus.
ent uindictam meam, dicit dominus deus: [q]

sunt vicia,deinde virtutes qb⁹ vicia sub
uertuntur.Cor enim hominis appositū
est ad malitiā à puericia:errorēq; adole
scentiæ matura ætas cōdānat. vñ Deu.
cta qs intelligit:Et: Ignorātiam meam ne
memineris. Et notādū, q̄ Iacob primū
accepit benedictionē,Esau secūdi,& ad
extremū dicit de eo:Seruꝰ eris fris tui,
vt postq̄ caro spiritui subiecta fuerit,&
coniuncta illi caro esse desistat: & Idē
¶Empa trahe.

Nicolaus de Lyra.

Metropolim terrę Ammō. a ¶In habitacu.i. sic destruet q̄ cameli pascent ibi:Et resumit causa cū dr:b ¶Pro eo i.ostē disti signa magna lędię ,plenā lē & tēpli destructione. c ¶Extendā vindictā meā. d ¶Hæc di. Hic ostēdit quēter ,pphetizat contra Moabitas Idumęos,cū dicitur: e ¶Pro eo.i.r Moabitæ & Idumæi.Idumęa em & Seir sunt noīa synonima. f ¶Ecce ſi.i.regnū Iuda est destructū & capeuitū, sicut alia regna:hoc dicebant insultādo & gaudēdo,cū tñ deberent cōpati & condolere.eò q̄ Moabitę descenderent de Loth nepote Abrahę, & Idumę de Esau fratre Iacob. g ¶Idcirco.i.forta licia & munitiones fortes, quę sustinent pond⁹ aduersariorū noiant , cū subdit: h ¶Bethiesimoth.i. Chaldęis vbi stū est.suprà. i ¶Vt non.i.non sint in reputatione vsq; ad tps magnū. k ¶Et in Moab.i. vindictas. m ¶Pro eo. persequendo odiosē filios Iuda , ipsum vltionē b̄ndictionis paternę quā obnuit Iacob ante Esau primogenitū:pro pter qd Esau persequebat Iacob fratrē suū,& similiter posteri Esau posteros Iacob,quæ tamen persequutio erat iniusta.Tum quia hoc factum fuit ex ordinatione diuina.Tū quia Esau vendiderat Iacob sua primogenita. n ¶Et fa-
ciam.i.à Iudæis qui sunt in parte australi respectu Idumææ. ideò subdit:
o ¶Per ma. hoc fuit tempore Machabæorum qui Idumæos impugnauerunt.j.Machabæo,v. p ¶Hæc dicit do. Hic prophetizat contra Philisthęos,q̄ semp fuerūt inimici iudęorū,
¶Vt patet
*d ¶Hæc di. Hic ponit sedi popu li.s.Moabitę qui interpretātur ex patre ideo p ipsos significant supbi , quorū pr & pater est diabol⁹, sicut dicit Iohañ. d.Ipse est rex super oēs filios superbiæ & Ioh.viij.f. Vos ex patre diabolo estis, ideò subdit: e ¶Pro eo.i.deprella & abiecta:hoc dicunt superbi qui sunt ꝑ liorum contemptui.& subditur pœna cū dicitur: g ¶Idcirco.i.fortitudine superbi in morte terribili,ideò subditur:
k ¶Et in mo. primū iudicium erit in morte corporali,& aliud erit in extremo nefinali,& vtrūq; dicitur iudicia contra natiōes.l ¶Hæc di. Hic ponitur ter tiū.s.Idumæi qui interpretant languores ,ppter quod interpretant oppressores innocētū,ideò subditur. m ¶Pro eo. iniquam. Oppressores em innocētū sūt nequitiā pallīāt iusticia,di, q̄ facile ꝑ lo iusticiæ,quod faciunt iniquē. Et sequitur pœna,cū dicitur: n ¶Et fa.Idumęam . oppressores enim innocentium erunt à deo simuliter derelicti, quando dicet eis illud Matt.xxv.d. Ite maledicti in ignem æternū. p ¶Hæc di. Hic patet quòd

ra mea transeat in Iudæam. a ¶Pro eo qđ fecerunt. Post filios A Ammō & Moab & Seir(qui & ipsi sunt Idumæi,p Loth & Esau populo Israel & domui Iudę cognatione sociantur) venit ad Philisthiim, qui sunt in littore & funiculo maris. Philisthiim portiōe cadites, qui de aureo Babylonis calice inebriati sęuiunt, & toto animo insultant, veterum inimicitiarū odera Israel recordātes, qbus à dei ppłō diuisi sunt. Cūcţ dñs dicat: Mihi vindicta & ego re.ipsi se vlciscunt, implētes veteres inimicicias. b ¶Palæstinos. Lxx. Allophylos. i. alienigenas trāstulerūt, nō generali nomine Gētiū quæ nō sunt de genere Iudęorū sed speciali gentis suæ, quę nunc dicit Palestina mutata, phe, litera Iuxta Grecorum consuetudinē in phi, sicut apud nos pro Hebraico fasca Grecum & Latinum Pasca celebrat.

GLOS. ORDI.

ET fact. Cap. XXVI. Post Palestinos succedit regio Phœnicis, cui⁹ metropolis Tyrus, quę Hebraice & Syriace Sor dicitur. ¶Hieron. Sor interpretatur angustia, & significat animam quę perturbatiōibus est occupata, quæ cū viderit vicinis suis subuerti Ierusalē, in qua fuit tēplū & pads visio exultat, & ad se imperiū vrbis quondā inclytę transferri putat. Hoc & in contrarijs dogmatibus accipitur, & in omnibus seculi cū videant aliquem iustum per negligentiam lapsum, gaudēt, insultant quasi aliorū ruina, sua resurrectio sit. vnde sequitur: Propterea. d ¶Sagenarum. Quibus deceptam multitudinem piscabantur. Sagenas faciet sicut, vt subeant alij piscatores, quos B dominus misit ad piscandū. e ¶Filiæ quoq; eius quæ. Hiero. Filiæ quę qđ in thalamo seruabant, & p se cremonib⁹ doctrinis nulli facilè credebant, prahenf in publicum ecclesiasticō mucro

Nicolaus de Lyra.

Syri filiæ pectoris. a ¶Et ulti se sunt. Iudæos, ex maxima libidine occidendi. b ¶Et implentes inimicici. ue. id est addendo ad inimicicias quas habuerūt Philisthęi contra Iudęos à principio ingressus eorum in terram promissionis. d ¶Et perdam. i. regionis Philisthinorum, quæ sita est est super mare mediterraneum.

Moraliter nuntur quarti Palestini, ſ. de quibus subdit: a ¶Et ulti. se. Ideō per ipsos significant rancorosi, quorū ira getari nō pōt, donec vltra modū grauauerint eos contra quos cōceperūt. & subdit pœna cū dicit: c ¶Ecce ego. i. iusticiā meā eos grauiter puniēdo. Sicut dicit Iaco. ij. c. Iudicij⁹ sine mia fiet ei qui non miseretur.

NICO. DE LY.

ET factum, est in undecimo anno. Cap. XXVI. Hic consequenter prophetizat contra duos populos diffuse scilicet contra Tyrios & Aegyptios, qui multas molestias Iudæis intulerunt, quia Tyri erant propinqui Iudæis à parte aquilonis, Aegyptij verò à parte austri. Sic ergo diuidit in duas partes: Quia prio ,pphetizat cōtra Tyrū. secundò contra Aegyptum capitu. xxix. Prima diuiditur in tres secundum tres causas destructionis Tyri, & hoc in isto capi. & duobus sequentibus. Prœsens autem capitulū diuidit in duas partes: Quia primò ponitur causa destructionis, secundò stupor admirationis, ibi: Hæc dicit dñs. Prima in duas, quia primò ponitur Tyri destructionis causa demeritoria, secundò effectiua, ibi

a Pro eo cp fecerunt Palestini uindictam, & ulti se sunt *toto animo † interficiētes a
& implētes inimicicias ueteres: propter b
eā hęc dicit dominus deus: Ecce ego ex- c
a ¶Vt interficiam interfectores.
b tendām manum meā super Palestinos, d
& interficiam †interfectores. Et perdam
a ¶Quæ fallis tunditur fluctibus.
reliquias māritimæ regionis, faciamq; e
a ¶Qui tamen finem habeat misericordiæ, quia sic scient &c.
incisiultiones magnas argu entes in furō- f
a ¶Palæstini. b ¶Qui percutit ipse medetur.
re, & scient quia ego dominus cū dēde- g
ro uindictam meam super eos.

Cap. XXVI.

c ET factum est in undeci- a
mo anno prima mensis b
factus est sermo domini c
ad me dicens: Fili homi- d
nis, p eo qđ dixit †Ty- e
¶Insultus & gaudens. ¶Capra. a ¶Q. Ego porrō habeo tutissimū.
rus de Ierusalem: euge, confractæ sunt f g
a ¶Illa capra. ¶Multitudo. Quæ illius regebatur arbitrio.
portæ populorum. cōuersa est ad me, h
a ¶Illa deserta. b ¶Quæ ante plena. c ¶Quia hæc, fdixisti.
implēbor. dēserta est: Propterea hæc di- i
a ¶Q. præsens est. ¶Non per alios. sed ego ipse.
cit dominus deus: Ecce ego super te Ty- k
a ¶Babylonios cum multis nationibus.
re, & ascēdere faciam ad te Gentes mul- l
tas, sicut ascendit mare fluctuans. Et dis- m
a ¶Oppugnatione. b ¶Argumentorum munitiones
c ¶Sophismata.
sipābunt mūros Tyri, & destruent tur- n
a ¶Vsq; ad solum. ſ. vt etiam pulvis tradatur.
res eius: Et †rādā puluerem eius de ea, & o
a ¶Q. Sic humiliabitur, vt petræ nitidissimæ cōparetur ecinamita.
dabo eam †in limpidissimam petrā. †Sic p
a ¶Vt sagenæ expandantur in vrbe quondam frequentissima.
catio sagēnarū erit in medio maris, quia q
a ¶Cuius verba irrita esse non possunt.
egō loquutus sum, ait dñs deus: & erit
a ¶Vrbes, oppida, vici. b ¶Phœnicis.
in direptionē Gētibus. Filiæ quoq; eius, r
a ¶Phœnicis. b ¶Metapho. quia filias appellauit interfectionem gladij ponit.
quæ sunt in agrō, gladio interficientur: s

a Quia hæc Moraliter

Moraliter. e ¶Et factum est in undecimo anno prima mensis. Hīc Ezechiel incipit prophetare contra ciuitatem Tyri, & hoc ex causa triplici. Quarum prima ponitur in hoc capitulo. Aliæ verò duæ in duobus sequentibus capitu. Prima verò causa secundum sensum litera †Extensio lem fuit exultatio Tyri de destructione Ierusalem, & hoc ex maligna cupiditate. Ierusalem enim erat magna ciuitas & potens, & ideò multa mercimonia per portum Ioppe qui propinquꝰ est ei deferebantur, propter quod ipsa destructa cogitauerunt Tyrij. quòd illa mercimonia quę ad portum Ioppe declinabant, ad Tyri portum applicarent, & sic eorum lucra multipliciter augerentur propter quod de destructione Ierusalem lætabantur: & hoc est quod dicitur: g ¶Pro eo quod dixit Tyrus de Ierusalem: euge confractæ sunt portæ &cætera. Ergo moraliter exponendo per Tyrios quantum ad hoc significantur generaliter illi qui mortem vel casum aliorum desiderant: & de ipsis quando accidunt lætantur quod est valde malum. Prouerbio. xvij. a. Qui in ruina lætatur alterius, non recedet malum de domo eius. Tales autem, vt communiter sunt clerici quibus prouisum est de prebendis & ecclesijs vel dignitatibus vacaturis. Et similiter illi qui hæreditatem expectant per tenentium mortē. Et similiter illi quibus promissa sunt officia in magnatorum curijs vacatura. Et per mala temporalia, quæ comminantur hīc Tyrijs inferenda, cùm dicitur: n ¶Et ascendere faciam ad te Gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans, & dissipabunt muros Tyri. & destruent turres eius &cætera. Significantur mala perpetua desiderantibus mortem aliorum propter commodum temporale inferenda. Et sufficiat pro moralitate capituli præsentis.

☞ siastico mucrõe trucidẽ. a ¶ Et
E scient. Hiero. Qui Ierusalem pro
peccatis patrũ pdendã reliqui, &
Tyri ꝓ insultatione & gaudio
munimenta destruxi. b ¶ Ab
aquilo. qui ventꝰ duriſsimꝰ & ſi
niſter non dexter vocatur, prę-
fu mens ſibi nominis dignitatem.
Psal. 32. d. c ¶ Cum equis. De quibus:
Fallax equus ad ſalutem, & dor-
mitauerũt qui aſcenderũt equos.
Exo. 15. a. Et alibi: Equũ & aſcenſorẽ eius ꝓ
iecit in mare. d ¶ Nec ædifi.
in regnũ. ſ. populorũ, vt habeas
ꝓpriũ ĩperiũ, ſicut ſub Hyrã ſed
cęteris regibus vel Chaldæis vel
Macedonibus vel Ptolemæis,
vel Romanis regibus ſeruitura.
e ¶ Exuuias. Hiero. Lxx. coro
nas, quas. ſ. bonis operibꝰ videbã
tur poſsidere. f ¶ Veſtimen.
varietatẽ. ſ. virtutũ. g ¶ Quæ
Tyrus ha. Tyrꝰ cũ priꝰ, vt perhibent in
ſula fuit, ſed iactis aggeribꝰ vel à
Nabuchodonoſor, vel ab Alexã
dro de inſula peninſula facta eſt.
h ¶ Turbabun. ne ſimilia ſuſti
nęãt. Aliorũ ruinę aliorũ exẽpla
Iuuenalis ſunt. Nã mea res agit. paries cũ ꝓ
ximꝰ ardet. dũ in hoc ſalo vitæ nũ
q̃ certa ſecuraq; victoria. i ¶ Eò
† fortitudi ꝙ. Hiero. Lxx. in exitu tuo. Nõ
nis tuę cũ ex pręteritis, ſed ex preſentib⁹
iudicamur. Cauẽdũq; eſt & ſemp
timẽdũ, ne veterẽ gloriã & ſolidã
F firmitatẽ, vnius horę ꝓcella ſub-
uertat. k ¶ Cũ de. Hiero. hoc ad
eos referri poteſt, ꝙ ĩ angustijs ſe-
culi cõſtituti deducũtur ad infe-
ros, et abyſsi fluctibus operiun-
tur, pœnarum ſcilicet, & trahun-
tur ad inferiora terrę, & copulan
tur his qui in veteri ſolitudine
ſunt, vt nõ habitẽtur à ſpirituſan
Prouer. 8. a cto, de quibus: Impius cùm vene
† expãſio rit in ꝓfundũ. p. c. Nec de cætero
erunt in terra viuentium, ſed pe-
ribunt & redigentur in nihilum,
iõ eſſe ceſſabunt. His teſtimonijs
abutuntur, qui dicunt impiorũ
pœnas, & non peccatorum eſſe
perpetuas, qui quæſiti à deo non
ſunt inuenti, & in æternum eſſe
ceſſauerunt, quia ſuo vicio e-
um perdiderunt qui dicit:
☞ Ego ſum

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Quia hæc dicit. Hîc conſequenter ponitur huius de-
ſtructionis cauſa effectiua, quæ
eſt duplex. Vna principalis, ſcili-
cet deus. Alia inſtrumentalis. ſ.
rex Babylonis, qui in hoc fuit fla
gellum dei: & vtraq; tangitur cũ
dicitur, in perſona dei: b ¶ Ecce
† quæ lau- ego ad &c. Per illam enim partẽ
dabaris. adduxit exercitum ad Tyrum.
c ¶ Regem regum &c.
Quia multos reges habebat tribu
tarios: Cætera patent vſq; ibi.
† habitato d ¶ Et comportabit agge-
res inſulæ rem in gy. Voluit enim à litto-
rũ i die rui re maris vſq; ad Tyrum ponere
næ tantam congeriem lignorum ter
ræ & lapidum, ꝙ haberet viam
vſq; ad ciuitatem, ſed complere
non potuit

1 ¶ Rerum ſue. b ¶ Qui hæc fieri præcepi.

a & ſcient, quia ego dominus. Quia hæc dicit do- a
¶ Anim.
minus deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Na b
¶ Diabolum. 2 ¶ Confuſionis.
b buchodonoſor regem Babylonis, ab aquilone c
2 ¶ Non ſolũmodo populorum. ¶ Regnorum. ſ. de quibus dicit: Hæc omnia
tibi dabo ſi cadens adoraueris me.
c regem regum, cum equis & curribus & equiti-
1 ¶ Vrbes. ſ. tibi ſubditas & caſtella. ¶ Animas in angustia peccati.
bus & cœtu populoq; magno. Filias tuas, quæ
2 ¶ In campo mundi. ¶ In littore. ¶ Poſt.
ſunt in agro gladio interficiet, & circumdabit
2 ¶ Ne diaboli euadas imperium.
te munitionibus, & comportabit aggerem in d
gyro. Et eleuabit contra te clypeum, & † uine- e f
2 ¶ Quidquid forte habueris in dogmatibus.
as & arietes temperabit † in muros tuos, &
2 ¶ Multitudine armatorum ſuorum.
turres tuas deſtruet in armatura ſua. Inunda- g
tione equorum eius operiet te puluis eorum, à h i
2 ¶ Tanta. ſ. erit multitudo. 2 ¶ Opinione.
ſonitu equitum & rotarum & curruum mouebuntur muri tui. Dum ingreſſus fuerit portas
2 ¶ Securus quaſi in campo. b ¶ Tanta erit ſecuritas victorum.
tuas, quaſi per introitum urbis diſsipatę, unius
gulis equorum ſuorum conculcabit omnes pla
2 ¶ Lata & ſpaciosa eſt via quæ ducit ad mortem.
teas tuas, populum tuum gladio cædet, & ſta- k
2 ¶ Idola. ſ. quæ corde finguntur. vnde Imaginem ipſorum ad nihilũ rediget.
tuæ † tuæ nobiles in terram corruent. † Valta-
buntopes tuas, dirigent negociationes tuas,
2 ¶ In quibus exultabas
& deſtruent muros tuos, & domos tuas præ-
2 ¶ In tantum. ſ. deſolationem venies. b ¶ Quibus ædificaueras muros.
claras ſubuertẽt, & lapides tuos & ligna tua & l
puluerẽ tuum in medio aquarum ponent. † Et m
2 ¶ Ego dominus. b ¶ Quibus in ſapientia ſeculi confidebas.
¶ Alia littera canticorum tuorum.
quieſcere faciam multitudinem cantorum tuo-
rum: & ſonitus cithararum tuarum non au-
dietur amplius. Et dabo te † in limpidiſſimam
2 ¶ Piſcatio ſcilicet ceſſabit & eris humilis, vt ſis ſicca. ſ.
b ¶ Quia Nabuchodonoſor a domino traditꝰ, omnino ſubuerſa eſt.
vnde Quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.
n petram † ſiccatio ſagenarum eris, nec ędificabe- n
ris ultrà: quia ego loquutus ſum, ait dominus
deus. Hæc dicit dominus deus de Tyro: Nun- o p
2 ¶ Dum cadit anima diu pudicitiæ & alijs virtutibus dedita. b ¶ In op-
pugnatione Nabuchodonoſor. c ¶ Virtutum. ſ.
quid non à ſonitu ruinæ tuæ, & gemitu inter-
fectorum tuorum, cùm occiſi fuerint in medio
2 ¶ Qui falſis huius ſeculi tumbantur fluctibus.
b ¶ De throno ſuperbiæ.
tui, commouebuntur inſulæ, & deſcendẽt de ſe- q r
2 ¶ Opinione. ¶ Qui diuerſis imperant inſulis.
dibus ſuis omnes principes maris: & auferent s
2 ¶ Omnem gloriam regnandi. b ¶ Varietate fulgentia. c ¶ A ſe.
t exuuias ſuas, & ueſtimenta ſua uaria abiicient, u
2 ¶ Id eſt humilitate deiecti.
& induentur ſtupore. † In terra ſedebunt, &
2 ¶ Ex caſu tuo nihil putantes in mundo perpetuum.
attoniti ſuper repentino caſu tuo admirabun- x
2 ¶ Flebile carmen. b ¶ Et.
tur, & aſſumentes ſuper te lamentum, dicent ti- y
2 ¶ Qui prius ſaluus eras. b ¶ Huius ſeculi.
z bi: Quomodo periſti quę habitas in mari urbs a
2 ¶ Opinione. b ¶ Contra ignita iacula diaboli. c ¶ Cogitationibus.
† inclyta, quæ fuiſti fortis in mari cum habitato
2 ¶ Aduerſarij. b ¶ Tunc.
ribus tuis, quos formidabant uniuerſi? Nunc x
2 ¶ In caſu tuo. d ¶ Qui huius ſeculi fluctus tranſierunt.
b ſtupebunt † naues in die pauoris tui, & tur- b
¶ Fere.
i babuntur inſulæ in mari, eò quòd nullus egre- i
k diatur ex te. Quia hęc dicit dominus deus: Cùm k
dedero te urbem deſolatam, ſicut ciuitates quæ

non potuit: propter quod per- c
uigium eam cepit. c ¶ Et de
uabit & cid eſt clypeos bellato
rum ſuorum ad te inundandum.
f ¶ Et tuineas & arietes tem
pe. id eſt in debita proportione ad
locabit ad deiciendũ muros tu-
os. Eſt autẽ vinea inſtrumẽtũ belli
cũ ad deſtructiõ murorũ. Vnde in libro
qui Catholicon dicitur vinea ꝙ
iungitur muro, & deſuper tuti
homines murum perforãtes. ſi-
cut vinea adhęret muro, & ſub eo
obumbrantur homines. g ¶ In-
undatione. id eſt ex maxima mul
titudine eorum. h ¶ Quaſi
riet te puluis eorum. id eſt
tus puluis deuabitur, ꝙ ſimi
exiſtentibus extra aliquantulum
à longè non videbitur. i ¶ So
ſonitu &c. mouebuntur mu
ri tui &c. id eſt videbuntur mo
ueri. Cætera patent vſq; ibi.
k ¶ Et ſtatuæ tuæ nobiles
in terram corruẽt. Vaſtabun-
opes tuas. dirigent negoti
tiones tuas, & deſtruent mu-
ros tuos. id eſt idola tua. Vel
dicuntur hîc ſtatuæ nobilium
gines notabilium perſonarum,
quæ antiquitus in ciuitatib⁹ ergo
bantur ad honorem ipſarum.
l ¶ Et puluerem tuum in
medio aquarum ponent &c.
quia ventus eleuans puluerem de
ruinis proiiciebat eos in mare.
Ibi etiam fuit proiecta magna p
lapidum & lignorum quæ fue-
runt in ædificijs. m ¶ Et quie-
ſcere faciam multitudinem
cantorum tuorum, & ſonitus
cithararũ tuarum non audie-
tur &c. quia non habebit mate-
riam cantãdi, ſed magis lugendi.
Cætera patent ex prædictis vſq;
ibi: n ¶ Nec ædificaberis ul
trà quia ego loquutus ſum.
id eſt vſq; ad magnum tempus,
poſt quod tamen fuit reędificata
& iterum deſtructa ꝙ Alexã-
drũ & iterũ reędificata, & poſtea
à Chriſtianis capta anno domini
Mcxxv. vt habetur in chronica
Helinandi. o ¶ Hęc dicit do
minus deus Tyro. Hîc conſe-
quenter deſcribitur ſuper admi-
ratione nis tantæ ciuitatis, cùm dici
tur: p ¶ Nunquid à ſono
tu ruinę tu. & gemitu interfe
ctorum tuorum. i. audies no
moribus ruinæ tuæ. q ¶ Cõ
moue. i. habitatores inſularum
qui ſolebant frequentare portũ
tum. quaſi dicat ſic præ admira
tione & ſtupore. r ¶ Et de
ſcendent de ſedibus ſuis. in ſi
gnum triſticiæ & humiliationis.
s ¶ Omnes principes maris
i. nauigiorum qui frequentabant
portũ tuũ. t ¶ Dicent ti. ſupa
tiendo. v ¶ Quo pericꝰ dice-
rent, non videbatur poſsibile fo-
ri virtute humana, & ſine dubio
ita fuit, quia victoria illa facta eſt
principaliter virtute diuina, vt
dictum eſt. x ¶ Nunc ſtupe-
portantes mercimonia nauibꝰ.
y ¶ Et ꝙ nullus egrediatur
ex te &c. qui eos recipiat. & mer
cibus eorum

Ego sum vita. a ¶In terra viuentiū. De qua: Credo videre bona domini in terra viuentiū. Et alibi: Beati mites, quoniā ipsi possidebūt terram. b ¶Et nō eris. Vnde: Remitte mihi vt refrigerer priusq; abeā, & am.n.e. Quod em in deo nō est, q sol⁹ verè est: nō esse dicitur. c ¶Et requisita &c. Ab eo qui venit quærere quod perierat. Non est ergo quærentis vitiū, sed eius qui boni pastoris fugerit manū. d ¶In sempiter. i. seculū: septuagiuta, annos, quæ est ætas hominis, vnde: Dies annorū nostrorū in ipsis septuaginta anni: Ait enim Isaias: Post septuaginta annos Tyrū restituēdam in pristinū integrum.

GLOS. ORDI.

Et fact. est. Cap. XXVII. e ¶Assume. Qui plangit curæ est plangenti: vnde & Samuel plāgebat Saul: & Apostoli eos qui non egerūt pniam, & Ieremias euersionē Ierusalē quadruplici planxit alphabeto. ¶Alleg. Quidquid de Tyro dicitur, ad angustias seculi refer, q⁹ in malignō positū est, & varijs illicibus, i. perturbatiōib⁹ coartaf, atq; concutif. vnde: Qui descendūt mare in nauibus, facientes operationem in aqs multis: Ipsi viderūt opera &c. f ¶Negocia. Vsq; hodie em omniū ferè Gentiū ibi exercentur cōmercia. g ¶Perfecti deco. Hiero. Perfecta pulchritudo non est niſi in corpore Christi, q⁹ est ecclesia. vnde: Tota pulchra es amica mea &c. h ¶Et in corde. Medio. secūdū illud: Et transirent mōtes in cor maris. Dīs quoq; in corde terræ dicit fuisse, & ad inferos descendisse. i ¶Finitimi. Anteq; veniat ad eos qui longè habitāt finitimorū describit auxilia. k ¶Abietibus. Trop. Q. ad nauē loquēs vrbis pulchritudinem & abūdātiā signat, vt qua si naufragium, postea ipsius euersionem pronūciet. ¶Hic. Alleg. Abietibus siue cedris de Sanir tabulata eędunt, q⁹ nauis texitur, & de cedro siue cypariſſo de Libano malus erigitur. Abietibus propter leuitatem iunctura sq; tabularum mollius inuicem tenentiū sese atq; mordentiū, siue cedris imputribilibus. Sanir via lucerna, vel verius, deus vigiliarum, quia omnis nauis, p̄speritas & illuminatio venit ex lumine vero. l ¶Quercus. Vnde: Dixit dīs ex Basan conuer. con.in pro.ma. Basan, ignominia interpretatur. Eos ergo qui fuerūt in profūdo maris & ignominia pēnārū, cōuertit dīs in remos, vt cū Apostolis nauigantes ad litrus patriæ perueniāt. m ¶De insulis. Lxx. de insulis Cethim, q⁹ nos in Italiā vertimus ex ea regione quę Græciæ propinquior est, omnes occidentalū insularū partes intelligētes. ¶Lxx. Cethim quæ interpretat⁹ pussa, vt plagis diaboli non tā intersecta q̄ probata sit. n ¶Byssus ua. Q. Quid habes quod non acceperis? Quid ergo gloriaris quasi non acceperis? ¶Byssus. Describitur quid vnaquęq; puincia dederit. o ¶Hyacinthus. Ad aerem cuius colorē habet referī purpura admare, de q̄ est sicut byssus ad terrā de qua orit, q⁹bus addito cocco bis tincto, pōtifices vestimenta texūtur: Quę quatuor elementa significant.

Nicolaus de Lyra.

Deus eorū erat. a ¶Et ad. i. omnimodā destructionē. b ¶Et detraxe. i. in mortē vel in infernum. c ¶Ad po. Quia à morte & infarno nō est regressus ad p̄sentis vitę statum. d ¶Porrò c ùm rò cùm. Electis in iudicio dicendo: Venite benedicti patris mei &c. e ¶In nihilum &c. Quia cessabit status mortalis vitæ. Matt. 25. c.

NICO. DELY. Cap. XXVII.

Et fac. Hīc ponit sec⁹a causa dictæ destructionis Tyri quę fuit nimia opulētia. vñ Tyrij fuerūt deo ingrati, & in superbiā eleuati. Et diuidit i duas ptes, qa prīō describit hęc opulētia, sec⁹ō oppositā miseria, ibi: In aqs multis, vt opposita iuxta se posita magis eluceſcāt. Pria in tres, sec⁹m q⁹ hęc opulētia in trib⁹ ostē dit. prīō in apparatu nautico. sec⁹ō in exercitu bellico, tertiō in excessu mercatiuo. sec⁹a ibi: Persę & Lydij. tertia ibi: Cartha ginēses. Circa primū dī: g ¶Assu. i. describe miseriā lamētabilē sibi supuēturā eō q⁹ abusa est opulētia bonorū. h ¶Et dī. Quia sicut dictū ē erat vndiq; clausa mari, sed vna pars erat ꝓpinqua littori. i ¶Nego. Qui ex diuersis pub⁹ venie bāt ad portū. k ¶O Ty. Te iactando. l ¶Perse. In diuitijs, bellatorib⁹ & ḡdificijs. m ¶Fini. i. Sidonij in finib⁹ tuis habitātes. n ¶Qui. Apportātes ad ḡdificationē tui ligna & lapides. o ¶Abietī. Nomē ē mōtis, i q̄ crescūt abietes magnę & pulchrę. p ¶Cū. qa de illis abietib⁹ nō solū fiebāt ædificia, sed etiā tabulę ꝓ nauiū cōstructiōne. q ¶Cedrū. Libani mōs est in q̄ crescūt cedri altę, & p cōsequēs malis nauiū apte. r ¶Quer. Ibi em crescūt q̄rcus fortes & leues & sic aptę ꝓ remis faciēdis. s ¶Trā. i. sedes remigū, quę ponūt ex trāsuersō nauis ex veraq; pte. t ¶Fece. i. de India apportato. v ¶Et præ. i. domūculas puas quę fiūt in nauib⁹ ad reponēdū necessaria. x ¶De ilsu. i. de lignis inde apportatis: Et dicūt hīc ilsulę Italię, quę sūt i mari mediterraneo ꝓpinquę littori Italię, vt Corsica, Sicilia & hmōi. y ¶Byſ. Est aūt byſſ⁹ genus lini cādidissimi, de q̄ fiebāt vela nauiū. z ¶Hyacin. de insulis Mora. f ¶Et fa. Hīc ad ltam ponit secūda causa destructiōis Tyri quę fuit superbia ex opulētia nimia, de q̄ nō egit gratias deo, sed magis cōtra eū superbiuit. vñ subdit: k ¶O Ty. p superbiā. l ¶Perse. Attribuendo tibi q⁹ erat ex dono dei. Sec⁹m ÿ ō. ꝓcessū ca. de trib⁹ ad ltam superbiuit. s. de apparatu nautico, & de exercitu bellico, & de cēsu lucratiuo. Circa primū sciēdū, q⁹ sec⁹m Platonicos aīa mouet corp⁹, sicut nauta nauē. igit ē p apparātū nauis moraſ significāt naturalia † dona corpis. s. robur, agilitas, sanitas & hmōi, de q⁹b⁹ frequēt hoies malē gliant, tū frequēt talib⁹ ad malū vtūt, & aliq̄n febre modica detinūt: ppt q⁹ p Tyrios gliantes de nautico apparatu significāt. Per secūdū ÿ ō. s. exercitū bellicū aīę dona naturalia pñt significari, quę sūt pspicacitas ingenij & viuacitas eloquij & hmōi, q⁹b⁹ frequenter de⁹ & ꝓximi⁹ ipugnāt, vt patet i aduocatis p hęc subuertēt⁹ vitatē iusticię, & sīc i doctorib⁹ vanis subuertētibus vitatē doctrię. Per tertiū ÿ ō. s. cēsū lucratiuū p quē significat astutia & cautela acqrendi malē tpalia b⁹: & sīc significat cautela acqrēdi malē spūalia. sicut faciūt Simoniaci q ipsa emūt, ꝓpter q⁹ de talib⁹ dī Act. viij. d. Pecunia tua tecū sit in pditionē. Et sīc Giezitę q ea vēdūt, ꝓpter q⁹ sicut Giezi, ꝓpter hoc incurrit leprā corpis. iiij. Re. v. sic isti incurrūt leprā aię, p quā sūt abominabiles deo & Angelis. Et sicut Tyrus ꝓpter suā cupiditatē meruerūt tpaliter destrui, sic illi ęternaliter dānari.

a ¶Metaphorice, quia ad insulam sermo est.
non habitantur, & addūxero super a
a ¶Hostium multitudinem. b ¶Populi multi.
te abyssum, & opēruerint te aquæ b
¶De quibus: Introibunt in inferiora terræ.
multæ, & detraxero te cum his qui
a ¶Inferni. b ¶Vbi cerit fletus & stridor dentium.
descendūt in † lācum ad pōpulum c
sempiternum, & collocauero te in
a ¶In qua draco antiquus. b ¶Vbi nulla sanctorum recordatio.
tērra † nouissima, sicut solitūdines
† ueteres cum his qui deducuntur
a ¶De quibus: Introibunt in inferiores terræ. ¶Inferni.
in lācum, ut non habiteris. Porrò d
¶Reuera.
cùm dedero gloriam in terra uiuentium, in nihilum redigant te, & e
a ¶Peribis in æternum.
non eris: & requisita non inueniris ultrà in † sempiternum, dicit dominus deus.

Cap. XXVII.

Et factum est uerbū domini ad me, dicens: Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum, & dices Tyro quæ habitat in f
a ¶Insula enim fuit, vel quia portus est tutissimus, & de alio venientes excipit naues.
introitu maris, † negociationi populorum ad insulas multas. Hæc dicit dominus deus: O Tyre tu dixisti: Perfecti decoris ego sum, & in g
a ¶Sed hæc largitate dei tibi collata sunt. ¶Q. Tuum putas quod alienum est.
corde maris sita. Finitimi tui q̄ti te h
ædificauerunt, impleuerunt deos
a ¶Qui & Hermon quem montem alij vocant Sanor.
rem tuū, abietibus de Sānir † extruxerunt te cum omnibus † tabulatis i
a ¶Libanus candor vel dealbatio: quod pertinet ad gratiam aliunde venientem.
maris: cedrum de Libāno tulerūt, k
a ¶Nimia nauis pulchritudo.
ut facerent tibi malum: quercus de l
a ¶Artifices domini.
Basan dōlauerunt in remos tuos,
a ¶Mortificantes corpora, vel ysum dentium ad laudem dei commutantes.
& trānstra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & † prętoriola de insulis m
¶Quæ de terra. ¶In qua maxima nascitur.
Italiæ. Byssus uaria de Ægypto n
texta est tibi in uelum, ut poneretur
a ¶Quæ. Lafferuntur.
in malo: hyacinthus & pūrpura de o

lucratiuū p quē significat astutia & cautela acqrendi malē tpalia vt patet in vsurarijs tps vēdētib⁹ & in mercatorib⁹ itēr fraudib⁹: & sīc significat cautela acqrēdi malē spūalia. sicut faciūt Simoniaci q ipsa emūt, ꝓpter q⁹ de talib⁹ dī Act. viij. d. Pecunia tua tecū sit in pditionē. Et sīc Giezitę q ea vēdūt, ꝓpter q⁹ sicut Giezi, ꝓpter hoc incurrit leprā corpis. iiij. Re. v. sic isti incurrūt leprā aię, p quā sūt abominabiles deo & Angelis. Et sicut Tyrus ꝓpter suā cupiditatē meruerūt tpaliter destrui, sic illi ęternaliter dānari.

C
D
Diuisio
†negociatrici
Moraliter
†ædificauerūt tibi nautes
†tabulis
†bona

Significant,terrā,aerē,ignē & aquā,ex qbus sunt oīa quæ sibi assumit Tyrus creatori ingrata,dicens: Perfecti decoris ego sum. a ¶Habitatores Sido.Hiero.Sidonij,venatores,Haradij,deponentes:Dicimus Tyrū super bilsimā ciuitatem,quæ vento flā te postea cōterenda est,habere ciues siue principes venatores, de

Psal.123.a. quib⁹;Aia nostra sicut passer erepta est de la.ve.Vbi ēm nos legim⁹ venantiū,in Hebrēo habet,Sidoniorū:Hi incautas animas venant,& remiges efficiunt,vt deducant eas ad naufragia. b ¶Senes.Hic.In typū synagogę,senes reprobant,vt Caim Ismael: In typū ecclesiæ Abel iunior eligit,Isaac hæreditatē accipit.Filiorū quoq; Isaac Iacob iunior domi simpliciter habitat.

Roma.9.a. Esau senior venator est,& vagator in saltib⁹.vū Iacob dilexi,Esau aūt o.ha. Hi in vtero nihil boni vel mali fecerāt q̄re alter eligeret,alter abiceretur: sed in typo synagogę & ecclesię repelli tur senior & assumit iunior. c ¶Omnes.Hiero. Omnes naues maris & remiges earū facti sunt in occidentē occidētis.Sicut dicit,cāticū canticorū, op⁹ operū,seculū seculorū,maius .s.& plixius aliis seculis:sic in hoc loco magnitudinē occidentaliū partiū signat.Huiusmodi ēm naues & remiges nō pgūt

†tuo ad orientē,nec ad ortū luminis vbi sol iusticiæ nascit,sed ad occidētē occidentis,vbi lumē occūbit, vbi tenebrarum exordiū. d ¶Persæ.fortissimi, quorū rex Cyrus Isaiæ vaticinio prędicat⁹, qui subuerso Astyage rege Mœdorū

†scuta sua Babyloně cepit:Lydū q̄q; eo tpe fortissimi quorū rex Cresus ab eodē Cyro

F captus.Libyes verò cū Troglodytis & Aethiopibus cōtra Ierusalē venisse in

2.Para.12.a Paralipomenō legim⁹. ¶Hiero. Persę

†Tharsenses tētātes vl'tētati,Lydi generati.Lybies qui Hebraice Phutos interpretant: hi frustra Tyrū nituntf defendere cū tētatione superent,& generationi ac libidini seruiant,cassaq; verba multiplicent, non habētes galeā salutis,neq; scutum fidei:sed gloriā tm strepitūq; sermonū prætendant ad ornatū ipsi⁹. e ¶Filij Hara.Haradim insula quę tota ciuitas, & contra se habet oppidū Antaradum vicina Tyro. ¶Hiero. Haradij deponentes,q prætendunt falsi nominis

†ignea scientiam:& habēt in pharetra pectoris sui ignita diaboli iacula quibus deceptorum corda vulnerent & accēdāt. Hi nituntur deponere eos,qui ad alta nituntur ascendere, & complent pul

Prou.6.c. chritudinem Tyri: de qua in Proverbijs. Non decipiat te pulchritudinis

Num.13.a. desiderium. f ¶Carthaginenses.Lxx.Tharsis quod est exploratio gaudij non in bonam partem sicut exploratores, quos misit Moyses ad explorandum terram promissionis:sed qui sub intrant explorare libertatem nostram. g ¶Stanno. similitudine eloquij.Stannum enim argēti mētitur. h ¶Græcia &c. Hieronymus.Græcia id est Iauan:quod interpretatur est,& non, & signat sapientiam seculi,quæ si rectē aliquid reperit,est dicit, si in contrarium,non est.Multi enim bono naturæ differunt de officijs, de continentia,de opibus contemnendis,quod propriè sibi Stoici vendicāt:& videntur animas hominum quas decepe runt lucrifacere: habentq; vasa ænea quibus mentiuntur auri similitudinem,quæ ingerunt populis Tyri vt eos supplantent falsæ doctrinæ opinione. i ¶Tubal. Iberi scilicet vel orientales vel de occidentalibus partibus Hispani,ab Ibero flumine dicti.

Mazacha Exo.12.g. k ¶Mosoch &c.id est Cappadoces, quorum metropolis quæ ab Augusto Cæsare post Cæsarea dicta est, vsq; hodie lingua ipsorum Mazaca dicitur:Peregrinus & aduena interpretatur qui .s.nō comedit carnes agni,de quibus: Aduena & mercenarius nō comedēt ex eo. l ¶Equos & equi &c. De quibus:Fallax equus ad salutem.Et ibi:Dormitauerunt qui ascenderunt equos

Psal.32.d. Psal.75. runt equos.Et:Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus.Vnde Doeg accusator & interfector sacerdotum prę fectus mulorum fuit. m ¶Dedan.proprij nomē loci quod in scripturis cognoscamus.Est autem Dedan Indiæ regio, vel Idumææ.

Ebur

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ionij maris insulæ sic vocat. b ¶Vmbraculū nautis in calore.

insulis †Elisa facta sunt operimentū a ¶Quæ est vicina insulæ.

a tuū. Habitatores Sidonis & Haradij b a ¶De quibus:Illi huius seculi sapientiores sunt filiis lucis.

fuerunt remiges tui,sapientes tui Ty c a ¶Ad sapientiam enim pertinent gubernacula. b ¶Inuexerant dierum malorum.

b re facti sunt gubernatores tui, senes c a ¶Ad naufragium trahentes.

bibli,& prudētes eius †habuerūt nāu d tas ad ministerium uariæ supellecti

c lis tuæ.Omnes naues maris & nautę earum fuerunt in †populo negocia

d tionis tuæ. Persæ & Lydi & Libyes e a ¶In prælio fortissimi,famosissimi.

erant in exercitu tuo,uiri bellatores ¶Ad deterrendos hostes.

tui clypeum & galeam suspenderūt f g

e in te pro ornatu tuo.Filij Haradij cū h exercitu †suo erant super muros tuos

a ¶Ad bella promptissimi .¶Apotes pigmes quæ in certamen veniter.

in circuitu:sed & Pigmęi qui erant in a a ¶Qui sagittarij.

turribus tuis,†pharetras suas suspen a ¶Marorum propugnaculis.

derunt in muris tuis per gyrum. Ipsi i

compleuerūt pulchritudinem tuam. a ¶Quæ est colonia Tyriorum.

f †Carthaginenses negociatores tui,à k a ¶Venustate eloquij.

multitudine cunctarū diuitiarū argēn a ¶Armis ad pugnandum. b ¶Impietate grauissima, quæ in Zacharia:Super talentum plumbi sedet. c ¶Ad occidentis partibus.

g to,ferro,†stanno,plumboq; repleue a ¶Ioues,qui Hebraice Iauan.

h i runt nundinas tuas.Græcia & Tubal l a ¶Qui pretiosam fecere mercatum tuum.

k & Mosoch,ipsi institores tui.Manci m a ¶De Corintho-

pia & uasa †ærea addūxerūt populo a ¶Phrygia quæ quondam his maxime abundauit.

l tuo de domo Thogorma, equos & n equites & mulos adduxerūt ad forū o

m tuum.Filij Dedan negociatores tui. a ¶Quæ maris fluctibus nauigantur.

Insulæ multæ negociatio manus tuę.

Nicolaus de Lyra.

c ¶de ysu.Eli.ab Elisa.i.maris lonię de purpura ēm & hyacintho crebrior in illis insulis fiebant panni ad faciēdū inde operim⁹ta nauiū cōtra calorem solis & intēperiē aeris:tamen super ista operim⁹ta preciosa quæ erāt ad decorē habitatiōis in naui,erant alia de materia vili,expositā ventis & pluuijs,sicut in tabernaculo Moysi super operimentū de cortinis opere vario.Similes autē tis,erant alia opimenta de pellibus & pannis agnis. a ¶Habitatores Sidonię.i. erat ciuitas sub dominio Tyri.b ¶Et Haradij.sic notiati ab Harado insula Tyro,ppinqua. c ¶Fuerunt.remiges.i. cētes remos.vnde versus:Et remex dū cens,est remus ducēs in ante.Illi enim erāt assueti à puericia remigare & ideō melius sciebant facere. d ¶Sapientes.i.valde experti in mari. e ¶Facti sunt.Quia ex istis dependebat tota uiū.Et qui sint isti subdit: i ¶Senes. à biblos insula dicti,quæ p̄ asperitatē longā habebant nauigandi scientiam. g ¶Habuerunt nau.qui gubernabant naues paruas,in quib⁹ mercimonia portabant ad litrus de magnis nauibus,quæ non possunt tamē appropinquare terræ. h ¶Omnes naues Hima.Hyperbole est ad designādū multitudinem nauium & nautarum portū Tyri frequentantiū. i ¶Persæ. Hīc consequenter ostēdit opulētia Syri in exercitu bellico.Ciuitates ēm & regna diu durare non possent, nisi haberent validos bellatores, qui inuadentibus resisterent,ideō dicitur: Persæ & Lyd. &cætę.isti erāt optimi sagittatores. k ¶Clypeum & ga.vt in prāptu possent se armare.l ¶Pro ornatu. Hoc ēm erat ad gloriam ciuitatis & terrorem aduersariorum. m ¶Ha.i.hoies de Harado insula.n ¶Sed & pig.homines sunt cubitalis magnitudinis.Dicunt tū hīc expositores aliq; erant optimi sagittatores,licet essent parui & iō ad defensionē ciuitatis inuitatis ponebant:sed hoc nō est veritas, q̄ in tā paruo corpore esset virtus ad efficaciter sagittandum;maxime quia de eis dicit,q̄ pugnāt contra grues,& vix se possunt ab eis defendere.iō melius dicit q̄ ibi ponebantur ad declarationem fortitudinis Tyri.q.d.si non essent ibi alij pugnatores,possent tamen resistere aduersarijs.sicut.j.Reg.v.legitur vnam opinionē,Cęci & Claudi supra portas Ierusalem fuerunt positi ad insultandū Dauid ac si diceretur: isti soli possent defendere ciuitatem contra te.ideō subditur: o ¶Ipsi con. &c.i.cōpleram ostenderunt tuam fortitudinem. p ¶Cartha- Nota. Hīc ostenditur opulentia Tyri in excessu mercatiuo.Vbi nota,q̄ mercatores per mercatores illa quæ abundant in vna terra,& vnitur enim huiusmodi tur,ad aliam deportantur,vbi care venduntur: & sic intelligendum est de terris inferius nominatis,q̄ bona ibi abundantia portabant ad nūdinas Tyri vbi mercatores de diuersis nationibus conuerrebant.ideō dicitur:Carthaginenses ne tui.portantes diuersa metalla ad nundinas Tyri. Erat autē Carthago ciuitas magna Africę capitanea. q ¶Græcia.id est Hispania.r ¶Et Mosoch,id est Capadocia.s ¶Ipsi.i.homines de istis terris nati. t ¶Institoi.mercatores sic dicti,quia insistāt mercibus vendendis & emendis. v ¶Mancipia.i.seruos & ancillas venales. x ¶De do-tho.id est de Phrygia. y ¶Equos & equi. vt essent ibi stipendiarij. z ¶Filij. ciuitas est Idumææ, vt dicit Eliseus

¶Dū est Eliseus

Ier. 2. ¶Eburneos. ex India, candorem
A fidei eloquentiæ promittentes, sed he-
benini & nigri coloris sunt, fecitq; illud:
Si mutabit Aethiops pellem suam.
Ier. 50. b ¶Syrus. Haran scilicet quod inter
preter excelsus qui tumet superbia, p-
mittit sibi scientiam falsi nominis.
c ¶Sericum & cho. Hiero. pro quo
in Hebræo Ramoth, quod interpre-
tatur vilio mortis. Omnia enim opera
terrena ad interitū properant.
† terralia d ¶Iuda & ter. Hiero. ecclesia scilicet
quæ & confitetur & cernit deum, non
Deuter. debet frumentum primum id est dei ver
bum (de quo: Non in solo pane viuit ho
mo, sed in omni verbo, quod procedit
Psal. 67. de ore dei) deferre Tyro. e ¶Balsamū.
Num. 24. quod nascitur in vineis Engaddi, siue
vnguentum: de quo dicitur: Sicut vn-
guentum in capite, quod descendit in bar
bam, barbam Aaron. f ¶Et mel. de
quo: Mel inuenisti, comede quantū satis
Prou. 25. tibi. g ¶Oleum. De quo lucerna in
tabernaculo domini accenditur, ne no-
Hosee. 12. Psal. 44. batur: Oleum in Aegypto venun-
dabat, de quo: Oleum peccatoris nō im-
pinguet caput meum. h ¶Resinam
propo. in nundinis &c. læsis apta cor
poribus pro medicina accipitur. vnde in
Ierem. 8. Ieremia: Nunquid resina non est in Ga-
laad aut medicus non est ibi? ¶Vt ma-
nifestius sciamus quid sit hæc omnia de-
ferre ad mercatum Tyri, audiamus: No-
Matth. 7. Leuit. 22. lite sanctum dare canibus &c. Et illud:
Non est bonum sumere panem filiorū,
& mittere canibus. Mulier tamen Cha-
Iud. 4. nanæa, quia exiens de finibus Tyri & Si-
donis appropinquabat terræ Ierusalem:
quod rogauit, consequuta est.
i ¶Damascenus. sanguinem bibens,
quia secundum Hebræos ibi campus est
vbi Abel à Cain interfectus est. De tali-
bus Tyri nundinæ congregantur.
k ¶Dan. Ex nomine Patriarchę Dan,
& tribus & locus in quo habitauit, no-
men accepit: vbi hodie Paneas, quæ quō
dam Cęsarea Philippi vocabatur. vnde
Iordanis id est fluuius Dan, qui fluit de
Libano. l ¶Ferrum fa. &c. Hiero.
Græcia iactat se omnia iudicio & ratio-
ne proferre vocalemq; sonum, qui signi-
ficatur in calamo, & stacten odoris opti-
mi. m ¶Arabia & uni. Hierony.
Arabia vespera: Cedar, tenebræ. quæ de-
serunt Tyro & arietes & agnos & hœ-
dos quos immolent altaribus, quæ de
iniquo & rebelli corde simulantur.
n ¶Haran. Lxx. Charan, id est foramī
na, quæ carnes scilicet sensus significāt:
per quos tota seculi hominū prępara tio
est, qui solas delicias putant si augeant
Tyri commercia. o ¶Chelmad.
quod vineas sonat Sodomorum scilicet
qui veniunt ad mercatum Tyri, vt pra-
uis dirigant, immo vt arguant pœnis &
corrigant deprauata. vnde: Vt destruas
Psal. 8. inimicum & vltorem &c.
p ¶Cedros quoq;. Nihil scilicet tibi
defuit, quod pertineret ad diuitias insu-
larum: Sed hæc glorificatio est ubi ag-
gratiatio, quia non potes moderatē fer-
Prou. 30. re diuitias. Paupertas quoq; tentatio est.
vnde Salomon: Diuitias & paupertatem
ne dederis mihi. In altero enim superbia,
in altero impatientia & mendacium sub-
repit. q ¶Remiges tui. Hiero. Qui
supra Sidonij & Haradij, id est venatores
& deponentes: Venantur enim in huius
seculi

a ¶Ligna nigri coloris preciosa.

a Dentes eburneos & thebeninos b
a ¶Alijs meretibus.
commutauerunt in precio tuo.
a ¶Dei ingenitus negociationis ardor.
b Syrus negociator tuus, propter c d
a ¶Optimi odoris.
multitudinē operū tuorum, †gut e
a ¶Regiæ dignitatis. b ¶Arte dialectica.
tam & purpurā & † scutulata & f
a ¶Terræ operibus deditos. b ¶Aiunt Hebræi
omnes preciosas merces hoc nomine significari:
vel speciem mercis quā noster sermo nō exprimit.
c byssum & † sericū & † chodchod g
d
proposuerūt in mercatu tuo. Iu
a ¶Quæ nunc dicitur Palestina.
da & terra Israēl ipsi institores tui
a ¶Quibus terra Iudæ, quę nunc Palestina dicitur:
abundat.
e in frumēto † primo: balsamum & h
f g h i
mel & oleū & resinā, ꝓposuerūt
in nūdinis tuis. Damascen⁹ nego
ciator tuus in multitudine operū
tuorū, in multitudine diuersarū
a ¶De Damasco ilis deferebatur vinū pinguissimū & la
næ pręciosę. b ¶Tyrus ilis, aptia indumēta nō habet.
opū, in uinō pingui, in lānis colo k l
a ¶De his regionibus hęc ad Tyri nundinas afferūtur.
ris optimi. Dan & Grecia & Mo k
zel in nūdinis tuis, ꝓposuerūt fer l
a ¶Dialectica arte constructum.
rū fabrefactū, & stactē & calam⁹ m n
in negociatiōe tua. † Dedā instito
a ¶Quibus vehuntur & requiescunt. ¶Sermo-
nem pulcherrimę.
res tui in tāpetib⁹ ad sedēdū. Ara
a ¶Regio Saracenorū quæ his animalibus abūdat.
m bia & uniuersi principes Cēdar
ipsi negociatores man⁹ tuę: cū a
a ¶Qui immolabātur. ¶Qui dei mentitur agnū.
b ¶Qui aquas cotarbant, oues impinguāt, corni-
bus dimicant. c ¶Qui ad lanitā tribuat.
gnis & arietib⁹ & hœdis uenerūt
ad te negociatores tui. Vēditores
a ¶Conuersi sed hic in malo. b ¶Arabia.
Saba & Rēema ipsi negociatores
a ¶Quæ mentiuntur odorem optimum.
tui, cū uniuersis primis arōmati o
a ¶Quo peruertūtatis ecclesias extruit. b ¶Sensu.
bus, & lāpide precioso, & aūro
a ¶Nihil enim gratis faciunt, cū reges Arabū & Saba
grauis Christo munera offerāt. ¶Turpe lucri gratia.
quod proposuerunt in mercatu.
a ¶Prępatio. b ¶Delicię. c ¶Venditores.
p Harā & Chenē & Edēn negōcia- p
¶Duigens. ¶Vel Caema.
q tores tui Saba: Assur & Chelmad
uenditores tui: ipsi negociatores
a ¶Habētes. i. supellectiles. ¶Alricia. b ¶Funibus
aeriarum poretatum, qui thesauros suos seculi
nundinis largiuntur.
tui multifariā in uōlucrib⁹ hiacin r
thi & polymitorū gazarūq; pre
¶Peccatorum. a ¶LXX cyparissos.
s cię erant funibus: † cedros quoq; s
habebāt in negociatiōibus tuis.
a ¶In Heb. Tharsis.
Naues māris, principes tui in ne t
gociatione tua, & repleta es & u
¶Quia delicias tuas ferre non potes.
glorificata nimis in corde maris.
q In aquis multis adduxerunt te x y
a ¶Hebraice Cadim, Græce Kacon, quē ventū vrentē
dicimus, de quo: Per diē sol nō vret te nec p noc.
q remiges tui. Ventus Aūter con z a
triuit te. In corde maris diui b

seculi fluctibus animas ad mortem, quas C
in profunda deponunt. r ¶Ventus † pauones
Au. &c. Hiero. Hoc vento Iacob exu
stus erat, non tamen contritus, qui ait,
Fui per diem exustus æstu & gelu noctis. Gen. 31.
Illi quoq; qui ab hora prima conducti Matth. 20.
sunt, totius diei calorem & æstus pertule † carbun-
runt: & tamen denarium accipiunt, quia culi
exusti non contriti. vnde: Nigra sum, sed Can. 1. b.
formosa: quia decoloratum me sol. † vestes di-
s ¶In corde ma. di. tu &c. id est uersorū co
fluctibus seculi, vbi nihil stabile, nihil p- lorū.
petuum. vnde: Stulte hac nocte auferēt † vniones.
anima tua à te. Et illud Apli: Qui vo- Luc. 12. c.
lūt diui 1. Tim. 6. b.

Nicolaus de lyra.

a ¶Dictum est suprà. xxv. a ¶Dentes
ebur. id est dentes elephantorum, de q-
bus fiunt opa eburnea. b ¶Et he. Est
aūt hebenus arbor quæ ęsa durescit in
modū lapidis, & habet lignū nigrū: ideo
frequēter cōiūgit in opibus curiosis cum
ebore, vt albū iuxta nigrū magis appeat
& ecōuersē. Dicūtur aūt dētes hebenini,
portiones ligni dicto mō indurati. c ¶Sy
rus ne. i. ad vtilitatē tuā. d ¶Prop. mu.
inte fiendorū. e ¶Guttā. i. tinctura pre-
ciosam. f ¶Et pur. i. panos varię cōtex-
tos ad modū scutorū. g ¶Et se. nomē
est Hebraicū. & dicūt Hebrei, ꝙ sit nomē
lapidis pciosi: qs aūt sit nō dicūt in spāli.
h ¶In fru. i. optimo qd' crescit i Iudęa.
Cętera patēt vsq; ibi: i ¶In ui. In Heb. †Dodan
habet. in vino albo & lana alba. Vinū ei D
albū absūmatur pinguedini in colore, co-
lor albus etiā tenet supremum gradum
in coloribus. k ¶Dan & Græ. & Mo.
noīa sunt regionū orientaliū, vt dicunt
aliqui. l ¶Proposu. fer. &c. id est for-
matum in diuersa istrumenta. m ¶Sta-
cten. i. gutta myrrhæ. n ¶Et calam.
species aromatica, quæ crescat iuxta Lba
num. cætera patent vsq; ibi. o ¶Cum
unt. pri. aro. i. pręcipuis. p ¶Haran &
Che. nomina sunt regionū vnde venie-
bant mercatores ad Tyrū. q ¶Inuo.
id est fardellis. r ¶Hiacinthi & po.
quia in eis precioli panni hiacinthini
coloris & panni multicoloris, qui dicun
tur hīc polymita à polys qd' est plurali-
tas & mitos gutta. s ¶Cedros quo.
quia ad nundinas Tyri nō tātum appor
tabātur p mare panni & cętera suprà di-
cta, sed etiam ligna cedrina. t ¶Et re-
pl. es. multis diuitijs. v ¶Et glori. &c.
i. eleuata in superbiam, propter istū dif-
ficilem & qsi inexpugnabilē. x ¶In aq.
Hīc consequenter ponitur ipsius Tyri
sequens miseria, & diuiditur in duas par
tes. qa priō ponit ipsius Tyri destructio,
sed'o aliorū cōpassio, ibi: A soni. Circa Diuisio
primū describitur destructio Tyri sub
metaphora nauis in medio mari existen-
tis, & tempestate sur gente conteritur, & † torques
diuitiæ ibi existētes pdunt, & hoies sub-
mergunt. & hoc est qd' dicit: In aqs mul.
i. tribulationibus magnis. y ¶Addu
xerunt. & c. i. rectores tui per ingratitu-
dinem eorum & supbiā, vt dictum fuit
in pri. ca. z ¶Ven. Au. i. exercitus Chal
dæorum, qui cōparat Austro, eō ꝙ vent⁹
est tempestuosus. a ¶Contri. te. i. con-
teret te, loquendo de futuro per modū
præteriti propter ꝓphetię certitudinem.
b ¶In cor. quia Chaldæi quidq̄d pōo-
sum erat tibi, absorbuerūt rapientes sibi.

 ☞ Nautæ tui

☞ lunt diuites fieri, incidũt in tentationẽ
A &c. ¶Hiero. Manifesta est historia, ideo singulis penè versiculis breues sententiolas coaptamus. Hiero. Mixta prophetia est inter vrbem & nauẽ, vt ex altero alterum intelligas, & vtrumq; ad consummationẽ seculi pertinet atq; naufragium. a ¶Et super iacient. &c. Pro terrenis operibus agentes pniam, vel cinere vitulꝫ conspergentur sc̃dm legẽ vt purgent, vel
Iere.6.g substernẽt sibi cinerẽ. vñ: Cinerẽ substerne tibi, & fac plãctũ. Et illud: Si in
Luc.10.c. Tyro & Sidone fa. su. ỽ. quꝫ &c. pœnitẽtiã egissent in facco & cinere. Et: Cinerẽ tãꝫ panẽ man. &c. b ¶Radẽt
Psa.101.b. sup. Qđ in luctu solet fieri, cũ excluſa
Mat.10.d. fuerit omnis lætitia. Apostolorũ capil
Iudicũ.16.e li numerati sunt, qa crinem suũ sicut
†suburba- Nazaræi dño cõsecrarũt. Sãson dum
na. crines habuit, habuit & fortitudinem: ablata cæsariꝫ, captꝰ est ab allophylis. c ¶Et accin. Hiero. Vetus libido dãnatur, vt qui vixerant in delitijs, pœnitentes viuant in austeritate & duricia.
Ionæ.3.b. Niniuitæ in saccis pœnitent. Et ad Ie-
Ioheł.1.b. rusalem dicit: Plange ad me q̃si ỽgo accincta cilicio. ¶Hiero. Oia hæc ad hæreticos referimus, qui in cõtritione Tyri atq; naufragio sentient errorem suũ, & in medio maris positi liberare aĩas suas cõcupiscent, plãgentꝫ malè congregatas diuitias: quibus multos
B ditauerũt reges. i. hæreliarchas suos & vulgus ignobile, quorum opes in medio corruent mari. d ¶Non eris.
Esther.14.c Hiero. vnde: Ne tradas sceptrum tuũ
Psa.38.c. his qui non sunt. Et alibi: Prius quàm abeam, & amplius non ero. e ¶In pe. i. in ꝛternum. Hebraeũ in hoc loco vtrũq; significare potest, & vnũ seculum. s. & æternitatem.

GLOS. ORDI.

Cap. XXVIII.

†negociati onũ tuarũ. ET factus est &c. Fili hominis. Sicut suprà Tyri sub figura nauis primum diuitiæ & deinde ruina & luctus describitur, sic principis Tyri, & superbia & ruina ordinatur.
g ¶Hæc dicit. Hiero. Nabucho-
†negocia- donosor in Isaia intantum elatus est,
tio tua. vt dicere auderet: Super sidera cæli ascendam, & ero similis altissimo. &
Isaiꝫ.14.c. præcipitatus de solio meruit audire: †remiges Quomõ cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Pharao dicit i hoc ꝓpheta: Mea sunt flumia, & ego feci ea. Et
Ezech.29.a princeps Tyri: Deꝰ ego sum &c. Quę oĩa q̃uis nõ hoim sint, sed insanientiũ dæmonum, hypbolice tamẽ debemus
†terror sui sti, accipere, qp intantum de felicitate tumuerunt, vt se homies esse nescirẽt, & ꝛternũ ĩperiũ sibi prę̃sumerẽt: licet sub typo regũ & principũ & singularũ vrbiũ & puiciarũ cõtrariꝫ pẽates demõstrent: de qb⁹: Nõ est nobis colluctatio
ꝓph.6.b. aduersus carnẽ & sanguinẽ &c. Et ali-
2.Cor.2.b. bi: Non sapientiã principũ mundi hu-
Ibidem iꝰ. Et iterũ: Quã null⁹ principũ huius mũdi cognouit. In Daniele q̃ꝫ legi: Michael princeps Iudęorũ & princeps
Dan.10.c. Grẽciæ, princepsq; Persarũ. Et in Deu-
Deu.32.a. teronomio: qñ diuidebat altissimus Gẽ. &c. Nec mirũ in figura dæmonũ pessimos principes præcessisse, sicut in figura Christi optimi præcesserunt.

☞ Sapien

tię tuę & thesauri tui, & multiplex in-
a ¶Sidonij & Aradij. b ¶Iuxta. Lxx. consiliarij ibidij. quod Hebraice dicitur Gebal.
strumentum tuũ. Naũtæ tui & gũber- a
narores tui, qui tenebant supellectili- b
lem tuam, & populo tuo præerant:
¶Persæ, Lydij, Libyes.
uiri quoque bellatores tui, qui erant c
a ¶Vulgi. ¶Lxx. commixtione.
in te cum uniuersa mũltitudine tua,
a ¶Quasi nihili. b ¶In medio.
quæ est in medio tui, cãdent in cõrde d
a ¶Mandi b ¶Iudicij. c ¶Maiorum.
d ¶In casu tuo.
mãris in die rũinæ tuæ. A sonitu e
¶Hi episcopi sunt hæreticorum.
clamoris gubernatorũ tuorum con- f
a ¶Deceptorum.
turbabuntur † clãsses, & descendent g
a ¶In quibus gloriabantur. b ¶Patriæ.
de nauibus suis omnes qui tenebant
a ¶Iactati fluctibus.
remum. Nautæ & uniuersi gũberna h
¶In stabili loco.
tores maris in terra stabunt, & eiula- i
a ¶Quum locupletauerunt mercatus.
bunt super tẽ uoce magna, & cla-
a ¶Mentis amaritudinem clamore ĩgnantes.
mãbunt amarè. Et superiacient pul- k
uerem capitibus suis, & cinere con-
b ¶spergentur, & radent super te caluiti- l
c cium, & accingentur † ciliciis. Et plo-
a ¶Melius est ire ad domum luctus q̃ ad domũ cõuiuij.
rãbunt te in amaritudine animæ plo-
a ¶Vt plangant Tyrum & carmen lugubre cõgemiscãt.
rãtu amarissimo, & assument super
¶Dicentes.
te carmen lugubre, & plangent te.
a ¶Secundum illud: Obmutesce & tace. Et: Peccatori dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas?
Quæ est ut Tyrus, quæ † obmũtuit
a ¶Q. Quid tanto labore profecisti?
in medio maris? Qũę in exitu negoci- m
ationũ tuarũ de mari implesti popu- n
los multos in multitudine diuitiarũ
a ¶De quibus, Asserũt re. ter. & prin. cõ. in vnã aduer. do. &c.
tuarũ & † populorũ tuorũ ditasti rẽges
a ¶Auri. b ¶Secundũ illud: Currus Pharaonis & exercitũ eius, iecit in mare. Et alibi: Submersi sunt quasi plũbũ in aquis validis. c ¶Vt dicas. s. Veni in altitudinẽ maris, &c. t. m. d.
terrę. Nũc cõtrita es à mari, in pfũn o
dis aquarũ † opes tuę, & oĩs multitu- p
do tua quę erat ĩ medio tui, ceciderũt.
a ¶Quæ huius secuti fluctibus verberantur.
Vniuersi habitatores insulãrũ obstu- q
puerũt sup te, & † reges earũ † & oẽs tẽ r
a ¶Scissiles interriti suũ, cordis mœrore fletu & lachrymis indipestate pcussi mutãuerũt vultus. Ne s
cantes a ¶Iubilates vocem celebri, vel superis magnitudinem, admiratione & sibilo testantes.
gociatores populorum sibilãuerunt
super te. † Ad nihilum deducta es, & t
a ¶Deo qui vocat ea quę non sunt, tamq̃ ea quæ sunt. vnde Ifi. Erunt omnes aduersarij eius tãq̃ non sint. b ¶Alij seculum. vnius. i. hominis ætatem. Lxx. scilicet annos.
d non ẽris usque in pẽpetuum. e

Cap. XXVIII.

ET factus est sermo u
domini ad me, dicẽs:
Fili hominis, dic prin
cipi Tyri: Hæc dicit
dominus deus: Eò v
a ¶In celum.
quòd elẽuatum est cor tuum, & dixi- a
sti: deus ego sum, & in cathedra dei

☞ a ¶Nautæ tui & gu. &c. ppll. C
b ¶Qui tenebant & cad est nautis regimen. c ¶Viri quoq; &c. ad
tui defensionem. d ¶Cadent in cor
de maris: absorpti à Chaldæis. e ¶A
sonitu &c. Hic consequenter describitur aliorũ cõpassio: multi eñ ppll audiẽtes destructionem Tyri, dolebãt. Tũ quia lucrabãtur ibi g. mercatores, vt dictũ est. Tũ quia timebãt sibi vel maiora pati à Chaldæis. ỽ. A sonitu i. rumoribꝰ audiris de destructione maiorũ tuorũ: f ¶Cõturbabuntur. aliæ uitates. g ¶Et de. de. i. humiliabũtur & timebũt oẽs q̃ tenebãt remi. i. dominatum gubernaculum. h ¶Naũtæ &c. id est alijs minores pręsidẽtes sub maioribꝰ. i ¶Et eiula. i. p tristitiã & lamentationẽ rationibꝰ prędictis. k ¶Et radent. i. in signũ tristiciæ & humiliationis.
l ¶Et radent. i. ꝓpter te. m ¶Calbuticũ. capillos ꝓprios tondendo. sicut dicit de Iob in amaritudine positus tonso capite corruit in terrã. Cæterum patẽt vsq; ibi: n ¶Quæ est. i. Ethan in diuitijs & fortitudine. o ¶Quæ ob. in. Non potẽs resistere Chaldæo. p ¶Quæ in exitu nego. &c. de bonis apportatis in te per mare, & ibi venditis diuersis Gentibus, & sic deficientibus exeuntibus, q ¶Implesti populos multos. eorum indigentias supplendo. r ¶Nunc cõ. es à. i. à Nabuchodonosor, q cõparat mari ꝓpter eꝰ ille pestruositatẽ. vel hoc dicit, qa prædictã cepit ciuitatẽ. s ¶Vniuersi &c. i. p tua destructiõe. t ¶Et reges. timentes ne similiter sibi cõtingeret, v ¶Mutauerũt. præ tristicia & timore.
x ¶Negociatores. &c. Sicut suprà perditam solẽt hoies sibilare in signũ totalis destructionis.

NI. DE LY.

Cap. XXVIII.

ET factus est. Hic ponitur tertia causa destructionis Tyri, quę fuit nimia superbia; & diuidit in duas ptes, Dicit quia priõ describit Tyri deiectio, secũdõ Israelis erectio, ibi: Et nõ erit vltra. Sicut eñ dictum est supra vna causa destructionis Tyri fuit, q̃ gaudebat de destructiõe Ierlm: ideo cõuersõ posuit destructionẽ Tyri põst subleuatio populi Isrãitici. Prima duas, qa priõ deiicitur destructio metropoli, sc̃d, sibi subditę Sidõis, ibi: Et fac⁹. Prima iterũ qa primõ circa Tyrũ ponit excisiõnẽ ciuitatis. sc̃d, casus destructionis, ibi: Propterea, tertiõ, modꝰ lamentationis, ibi: Et fac⁹. Circa primũ sciẽdũ, q̃ aliq; istud ca. exponũt de casu diaboli, sed hic expositio videt magis mystica quã littera. Iis. nõ alij exponũt ad Ifram deregẽ Tyri, cui dicit: ☞ Eò qu. &c. per nimiã supbiã excellii. a ¶Et di. &c. i. posuis in terra sicut deꝰ in cęlo. &c. hyppbole, sicut cõiter dr de aliq̃ multũ potente in aliqua patria vel ciuitate: Talis est deus talis ciuitatis vel patriæ. Vel ☞ forte hoc dr
Moraliter. y ¶Et factꝰ est. Hic ad Ifram ponit tertia ei destructiõis Tyri, quę fuit effrenata elatio, ĩtantũ q̃ nimiꝰ equiparabat se deo. Et hoc in duobus. s. In potentia, ideo subdit: ¶Elevatũ &c. Et in scientia: ideo subdit
& Et deditis

a ¶ Sapientior es tu Da. qui omnē Aegypti vicit sapientiam: A vel nō li sis eo sapiētior, & magnitudini dei cupias te coęquare, aut sapieris ab aduersariis, & vltrà non dices: Deus ego sum, do ctor interitu, hominē te esse non deū. b ¶ Propterea. Hieroñ. Vbicunq; iuxta. Lxx. secundò ponit dñs, primū nomē Tetragrā maticū est, qđ ꝓprię ad deū ptinet: & inefabile dicit, sec'm, cōmune, qđ ꝙq; de & in hominib' inuenit. ¶ Hiero. Si volumus principē Tyri eādē dice re petere, cui à deo credita est ipsa ciui tas siue prouincia, hoc testimonium assumamus. Ego dixi: dij estis & filij excelsi oēs. Vos autē sicut ho. mo. & sic. de pcs. Illis eīm traditæ sunt ad regendā quinq; q̄si iudicib' ab imperatore, qui obliti honorē suum ei gitur cōtra dñm suū vt in toto orbe diuersi sub noīb' idololatrię deorū sibi noīa assumerent, & inflati superbia in iudicio & laqueū diaboli inciderent. de quo: Vidi Sata. quasi ful. de cem. c ¶ Leua pla. Quia didici mus quia sit princeps Tyri & quō ꝙ superbiā corruerit, lamentationē super principē ḡtam cognoscamus. primū cōmoneт qđ fuerit, vt doleat se perdidisse qđ habuit. d ¶ Tu sig. qđ de Saluatore dicitur. hūc signauit deus pater. Et in Psa. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Et alibi: Charissimi, scimus quoniā cū apparuerit, similes ei erimus. Et alibi: Quis similis tibi? Aliud est enim similitudo, aliud æqualitas. vnde sæuissima hæresis quæ in Christo tamē patris similitudinem confitetur, aufert naturam. Tu signa. Hiero. Alij resignaculum, eō ꝙ rex Tyri imaginem dei ad quam factus est, resignauerit, id est destruerit. Et notandum, ꝙ imago nunc tantum facta sit, similitudo in Christi baptismate cōpleatur.

c ¶ Paradisi dei. Est enim non dei apud eos qui veritatem mutant in mendacium, & paradisum se habere iactanter demonstrat non hominē diē, sed contrariam fortitudinem, quę in paradiso commorata est, ꝙuis Iudaicis per tropum qui dicitur hyperbole, de Hyram rege Tyri estiment propherari. f ¶ Omnis lapis pre. Non dicitur oī lapide precioso regē Tyri fuisse circundatum, sed omnem lapidem quē habuit, fuisse preciosū. Multi sunt eīm lapides preciosi, ꝙs hīc nō cōmorat: Calcidoni', Sardonyx, Chrysopassus, Chrysta llus, & alij. g ¶ Sardius &c. Hiero. Hi sunt lapides, quos in rationali descriptos in pectore portat pontifex, qui est sacerdos in ęternum. s. or. Mel. Hi sunt lapides viui, de quibus in Apocalypsi scribit Iohannis ciuitas ædificat: hę margaritæ sunt eę apostolorū & Apostolorū, quę oēs vocātur, emāt vt pciosū Margaritū, qđ habet, vñ. oculos. i. vñ. gras spiritus sancti. h ¶ Topazius. ardens sanctorum contemplatio. i ¶ Chrysolithus. quasi aurū fulgeat, scintillas ardentes habet: in q̄ sancti significantur, q̄ sapia fulgent, & prædicationis verba, & virtutū signa alijs præbent. k ¶ Onyx niger significat humiliatem, candidus puritatem, rubeus passionem. l ¶ Beryllus. virens & pallens. Sanctu vero fide virent, humilitate pallent. m ¶ Smaragdus. virens nimiū, qui herbas & aerem circa se viror inficiens fideles significat, qui ad hæreditatē immarcessibilem ꝓpascendūt, & in ꝓximos verbis & exēplis spargunt. ¶ De his lapidibus Plinius in tricesimoseptimo naturalis historię plene dixerat. n ¶ Tu Cher. ex. &. p. arcam. s. & ꝓpiatorū vel vrbem Tyri, cui quōdā sancta & pręcipua potestas imposita est.

☞ In me. la.

a ¶ Id est cum insulæ teneatis angustiis. b ¶ Fragilis.
a ¶ Christus homo est & deus.

sedi in cōrde maris, cùm sis hōmo & nōn a
a ¶ Vt etiā regni tui homines ænigmatibus Salomonē provocarēt.
deus, & dēdisti cor tuum quasi cor dei. b
a ¶ Q. Ponamus hoc.

c Ecce sapientior es tu Daniele, omne se c
cretū non est absconditū à te. In sapiētia d
& prudētia tua fecisti tibi † fortitudinē, e
& acquisitui sti aurū & argentum in the
sauris tuis, in multitudine sapientię tuę:
& in negociatione tua multiplicasti tibi
fortitudinem, & eleuatum est cor tuū in
b robore tuo. Propterea hæc dicit domi f
nus deus: Eò ꝙ eleuatum est cor tuū qua
si cor dei, idcirco ecce ego adducā super g
te alienos robustissimos Gentium, & h
a ¶ Capta vrbe sua.
nudabunt gladios suos super pulchritu
¶ In qua confidis.
dinem sapiētiæ tuæ, & polluent deco i
¶ Multis confossum vulneribus.
rem tuum. Interficient & detrahēt te, &
morieris ¶ In interitu occisorum in corde
¶ Et tunc.
maris. Nunquid dicens loqueris, deus l
ego sum coram interficientibus te, cùm
¶ Turpissima. s. a ¶ Immundorum.
sis homo, & non deus: In manu occiden m
¶ Potestate.
tium te morte incircūcisorum morie k
ris in manu alienorum: quia ego loquu l
tus sum, ait dominus deus. Et factus est
sermo domini ad me, dicens: Fili homi m
nis, leua planctum super regem Tyri, n
d & dices ei: Hęc dicit dominus deus. † Tu o
a ¶ Expressum. b ¶ Vbi similitudo dei, ibi plenitudo sapientiæ & perfectus decor.
† signāculū similitudinis, plēnus sapien p
a ¶ Hebraice edem.
e tia & perfectus decore, in deliciis pārā q
¶ Offenditur ei quidquid perdiderit.
disi dei fuisti. Omnis lapis preciosus o r
a ¶ Puniceus in quo crucis cruor. b ¶ Viror fidei.
f perimentū tuū, sardius, topazi' & iaspis, s
chrysolithus, & onyx & beryllus, saphi t
a ¶ Quorum conversatio in cœlis est. b ¶ Spiritu feruentes.
rus & carbūnculus & smaragdus. Au u
a ¶ Sapientia. b ¶ Mentis capacitatem significat.
rum opus † decoris tui, & forāmina tua x
a ¶ Diuinis sacramentis accipiendis.
in die qua conditus es præparata sunt.
g Tu Cherub extentus, & protegens: y

ęquiparatio potētię, moralit̄ significat quilibet potēs prælat' vel princeps, qui sicut deus vel plus aliq̄ vult reuereri: licut sūt illi vt videtur qui grauius puniūt transgressionē suorū statutorū q̄ dei mādatorū. & qui molesti' portant verbū dictū contra honorem ipsorū, quā dei blasphemiā. Per sec'm aūt qđ est ęquiparātia sciæ significat elatio vanorū doctorū, q̄ nō sūt cōtenti ꝙ ꝓphetas & apłos traditis, & p doctores sacros diuinitus illuminatos: sed vlteri' ad sui obstinationē diuina curiosius perscrutant, & sic opprimuntur à gloria, frequenterq; sic inuoluuntur, ꝙ nesciunt exire, & alios inuoluunt periculosè. vñ dicitur. puer. xxv. d. Si cut qui mel comedit multum, non est ei bonū, sic q̄ perscrutator est maiestatis, opprimetur à gl'ia. ita talib' dicit qđ infrà dicitur:

☩ Producā

c ✠ fortè hoc qđ dicit qa rex Tyri ex nimia elatione faciebat sibi exhiberi diuinos honores, sicut Ioas rex Iuda. ñ. Paral. xxiiij. & Nabuchodonosor Dan. iij. & Caius imperator. a ¶ Cū sis. hō. fragilis & mortalis. vnde deberes humiliari, & te non facere tāquā deum adorari. d ¶ Ecce sa. es &c. secundum estimationem tuam præsumptuosam, vel hoc dicitur derisorie. d ¶ In sapien. &c. terrena, animali & diabolica. e ¶ Fecisti ti. aggregando tibi bellatorum multitudinem. Cætera patent in litera. f ¶ Propterea. Hic consequenter ponitur casus deiectionis, qui iustè infertur excessui elatiōis ideo subditur: g ¶ Ego adducam &c. id est Chaldæos q̄rū liguam nō intelliges. h ¶ Robustissimos Gen. & ideo nō poteris resistere, & tūc cognosces fragilitatē tuā. ideo sequitur: i ¶ Nūqd di. Io. deus ego. q. d. non, quia deijcietur superbia tua. k ¶ Morte incir. i. non solum morte corpali, sed & æterna. Et loquit hīc scriptura de incircūcisis idololatrię deditis, quod tunc erat cōmune p orbē: Incircūcisi tā q nō tenebant ad legem Moysi, & erāt cultores vni' veri dei: sicut Iob & plures alij moriebant in statu saluā dorū. l ¶ Et. fa. Hīc cōsequenter ponit mod' lamētatiōis, cū dr: m ¶ Leua plā. Et qa sicut dicit Boeti'. j. de cōs. Infœlicissimū infortunij genꝰ ē fuisse fœlicē. iō ī hoc plāctu prio recolit fœlicitas regis Tyri prēterita cū dicit: n ¶ Tu sig. s. dei: bona eīm à deo data etiā naturalia, vt claritas ingenij, potentia & hmōi, sunt quędā ipressiōes bonitatis diuiq, quę multū abūdāter fuerāt regi Tyri & suis pricipib' cōcessę: ideo subdit: o ¶ Plen' fa. claritate ingenij, p quā acquirit sapia de facili, si applicet ad diuia: sed ista fuit magis applicata ad curiosa & terrena. iō subdit: p ¶ Perse. de. in domibus & vestibus curiosis & thesauris & locis preciosis. q ¶ In deli. hyperbole est ad designandum multitudinem & magnitudinē deliciarū, in q̄bus viuebāt Tyrij: Per talē modū dr Gene. xiij. de regiōe circa Iordanē, q̄ irrigabat sicut paradisus dñi. r ¶ Ois la. In vestib' eīm suis habebāt lapides preciosos ad ornatū insertos: q̄rū nominanī aliq, cū dicit: s ¶ Sardi. to. p q̄s intelligūtur etiā alij nō noīati. t ¶ Aurū qu. qa gēmæ isīę erāt auro incluse ex vna parte, & iō ī auro fiebāt quędā fossę quę dicunt hic foramina, vt ibi gēmæ includerent ex pte vna. v ¶ Tu Ch. Cherubim existētes in templo extēdebāt alas suas, ita rex Tyri extēdebat potentiā & gloriā ad egiones alias per famę diffusionem.

✠ Et posui

✠ b ¶ Et dedisti. ſin scientia: ideo subditur: c ¶ Ecce sapien. es tu da. &c. Per primum autē quod est

Moraliter

† De pot. di. 2. c. principiū

a ¶ In me.lapidum. De quibus: E Qui facit angelos suos spiritus, &
Psa.103.a. m.s.i.v. Ve non solum deus q voca
Deu.4.d tur ignis cõsumẽs, fœnum, stipulã li-
gnaq; cõsumat, sed & angeli q vocã
Luc.12.f. tur igniti lapides.vñ: Ignẽ veni mit-
tere in ter.&c.b ¶ Et pdidi.Hiero.
Cherub generis masculini, nũeri sin-
gularis, Cherubim plurale, qui inter
pretant multitudo scientiq, in quib⁹
Psa.78.a. requiescit & sedet de⁹, vnde: Qui se-
Ibidẽ.17.b des sup Cherubim m.c. E. B. Et ali-
bi: Ascendit super Cherubim. &.v.
c ¶ Ante fa. Hiero. vt. s. tuo terrea-
► sancto tur exemplo, vel bonorum regum
Prou.11.a. quorũ cor in manu dei est, vel malo
rum quorũ regna ostendit diabol⁹
Saluatori, qui occurrerunt regi Ba-
bylonio dicentes: Et tu capt⁹ es sicut
Luc.10.c. & nos &c. Ante fa. re. vnde: Vide-
Thren.2.a. bam Satanã sicut fulgur. d.c.c. vn-
† ppter de de Iere. Quõ obscurauit domin⁹ in
corẽ tuũ. ira sua filiã Sion, & iecit de cælo terrã
gloriosam Israel. d ¶ Qui co. Hie-
Isa.5.&.9. ro. vnde Isaias: Devorabit sicut fœ-
num materiam in die illa &c. Hunc
Leui.10.a. ignẽ qui alienus dicitur, Nabab &
Abiu ad altare domini obtulerũt: &
Ibidem. ideo diuino igne consumpti sunt.
vnde Moyses: Hoc est verbum q⁹
dixit domin⁹: In his q appropiquãt
mihi, sanctificabor. Sanctificatio eñ
domini est pœna peccãtium. e ¶ Et
F dabo te. vt oĩa quæ ędificasti malę
conscię tuę ignis absumat, Qui cùm
deberes in reqe &in sabbato nihil
facere seruile, ligna in sabbato colle-
gisti, vt hẽt qd in pectore tuo devo
raret ignis. Prodest aũt omnia mala
opa cõuerti in cinerẽ, vt ignis noxi⁹
oĩno extinguatur. Hiero. Solent He
† terror fui brei inter cęteras fabulas hęc contra
fii. Hyrã regẽ Tyri dicta itelligere, cũ à
Salomõe vsq; ad Ezechielẽ anni fue
rint plurimi, quos eo tẽpore hoĩes
nõ superuixisse pspicuũ est: & sic ,p-
nũciare quasi ironiã ad ipsũ ,ppheta
loquatur. Nunquid tu es signaculũ
simili &c. cũ econtrà peccaueris & in
cinerem soluendus sis. Adduntq; fa-
bulæ suæ miraculum, vt sine scriptu
rę autoritate dicant Hyram mille an
nis vixisse. f ¶ Fili homi. Hiero.
Allego. Allego. Sidonij venatores. De qui-
Psa.123.a. bus: Anima nostra sicut passer e. est
Ibidẽ.90.a de la. v. Et alibi: De laqueo venanti-
um, & à verbo aspero. In prouerbijs
Prou.23.c. quoque: Oculus meretricis laqueus
est peccatoris. Sunt autem & boni
venatores. vnde Ieremias: Ecce ego
Iere.16.c. mittam piscatores & venatores, qui
venentur vos de omni colle. Hi de
Matth.4.c piscatoribus pisciũ facti sunt pisca
tores animarum. Vnde vinculus Pe-
tri & Andreæ Bethsaida, i. dom⁹ ve
natorũ dicitur. Imperat quoq; ppphe
† spina pũ- tæ vt ponat faciem suam contra Si-
gens. donẽ, vt firmit cõsistẽs tales venato-
† ex omni res interficiat. Ecce ego ad te veniã.
bus s. glorificabor in te, cũ te interfece-
† spernunt ro, & scient oẽs qui vixerint, q⁹ ego
sum domin⁹ q reddo tibi qd⁹ mere-
ris. Mittã ei pestilentiã &c. Lata eñ
Matt.7.b, & spaciosa est via, quę ducit ad mor-
tem. g ¶ Quãdo congregaue.
Hiero. Oĩa autẽ hæc dicunt contra
aduersarias potestates, q. s. in extre-
† & mo tempore deleant, & hẽ eterna se-

curitas

a ¶ Ierusalem cælestem significat. ¶ In paradiso, tertio cælo ad quod Paulus raptus est.

a & posui te in mõte sancto dei. In me- b
dio lapidum ignitorum ambulasti, per- d
a ¶ Q. iniquitas tua voluntatis est, non naturæ: omnia creatu- e
ra bona & perfecta condita est.
fectus in uiis tuis à die conditionis tuæ,
¶ A deo. a ¶ In thesauro pectoris tui, per superbiam & abu-
sionem potestatis.
donec inuenta est iniquitas in tẽ. In mul- f
a ¶ Id est, dum multa quæris nõ contentus beneficio conditoris.
titudine negociationis tuæ repleta sunt
a ¶ Pectoris. s. vt saturatus & incrassatus recalcitrares, & deam
derelinqueres. b ¶ Quia de corde tuo procedunt cogi-
tationes pessimæ.
interiora tua iniquitate, & peccãsti, & † eie- h
a ¶ Paradiso. b ¶ Multo magis ergo nobis timendum est, si ille
tantus eiectus est.
b ci te de mõte sancto dei, & pderdidi te
ô Cherub protegẽs de medio lapidum
¶ Quia.
ignitorum. Et eleuatum est cor tuum
a ¶ Dum tuum putas esse quod dei est.
¶ Dum plus esse vis q; conditus es.
† in decõre tuo. Perdidisti sapientiam i
a ¶ Vt pro pulchritudine & sapientia, deformitas te & stulti-
cia polleres. b ¶ A monte dei. vnde Quomodo cecidi-
sti Lucifer!
tuam in decore tuo: in tẽram prõieci te, k
c ante faciem regum dedi te, ut cernerent
te. In multitudine iniquitatum tuarum
& iniquitate negociationis tuę polluisti l
a ¶ Quam habuisti in monte dei.
sanctificationem tuam. Producam ergo m
a ¶ Aconsum ignitis iaculis diaboli. de quo: Omnes adulte-
rantes, quasi clibanus coquit eum. de quo Isaias: Ambulate
in lumine ignis vestri &c. b ¶ Foras egredien
ignẽm de medio tui, qui comedãt te, & n
d dabo te in cinerem super terram in con- o
e spectu omnium uidentium te. Omnes p
qui uiderint te in Gẽtibus, obstupescent
¶ Quia. a ¶ Secundum illud: Non per
cum tibi, & non miserebor.
super te. † Nihil factus es, & nõ eris q
a ¶ Post Tyrum, sit sermo ad Sidonem, quia vnius
prouinciæ sunt.
in perpetuum. Et factus est sermo do- r
f mini ad me, dicens: Fili hominis, pone
faciem tuam cõtra Sidonem, & prophe
tabis de ea, & dices: Hæc dicit dominus
a ¶ Veniam.
b ¶ Cum a Babyloniis capta fueris.
deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificã- s
a ¶ Malorum pondere comitis.
bor in medio tui. Et scient, quia ego do- t
minus, cùm fecero in ea iudicia, & san- u
¶ Puniendo eam.
ctificatus fuero in ea. Et immittam ei pe- x
stilentiam, & sanguinem in plateis eius, y
a ¶ Qui male sfeterant. b ¶ Quem venit dominus mitte
re in terram, vt male iuncta separaret.
& corruent interfecti in medio eius gla- z
a ¶ Ita. b ¶ Qui remanserint.
dio per circumitum, & scient quia ego
a ¶ Cum illi cessauerint.
dominus. Et non erit ultrà domui Israël b
a ¶ Dicat ante cum impugnarent eos.
† offendiculum amaritudinis, & spina c
¶ Populo dei.
dolorem inferens † undiq; per circumi- d
tum eorum † qui aduersantur eis: & scient
quia ego dominus deus. Hæc dicit do
a ¶ Scilicet cum hoc fuerit factum.
e minus deus: Quãdo congregauero
a ¶ Ante dispersum.
dõmum Israël de populis in quibus
u ¶ Non vt in Sidonijs in malo, sed in bono. s. cum miser
tus eis fuerit & habitauerint in terra quam dedit patri
eorum Iacob.
dispersi sunt, † sanctificabor in eis co- f

curitas, quãdo cõgregauero do- g
mũ Israel, eos. s. q sensu cernit dei, h
& sctificatus fuerit in eis o gloria, i
qd⁹ scriptũ est: Sancti estote, q. s. l. k
¶ Hiero. Hæc multi ad rpm Zoroba- l
bel, Esdrę, & Neemiæ referũt, quibus m
reuersus est populus Israel, & habitauit n
in terra sua: Alij in vltimo rpe, & in o
mille annis sperant esse cõpletum.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et posui te. & c. in honore p
regio firmo. Sanctum enim in vera q
significatione, idem est qđ firmum, r
b ¶ Dei. qa oĩs potestas à deo est. s
c ¶ In me. laid est ad modum i- t
gnis radiantium. d ¶ Ambulasti u
talibus ornatus, vt dictum est. x
e ¶ Perfectus in uijs tuis. quo y
sperẽ incedens in tẽporalibus bonis. z
f ¶ Donec inuenta est iniqui- a
Per quã demeruisti deiri à dignita- b
te. g ¶ In multitu. &c. fraudulen- c
ter acquirendo. h ¶ Et eieci te de d
mon. id est de sublimitate regni à e
me tibi dati. Cætera patent ex dictis f
vsq; ibi: i ¶ Perdi. &c. Et decore g
enim diuitiarum & potentiarum de- h
uatus fuit in superbiam, quę obnubi- i
lat intellectũ: & sic desinit sapien- k
am. k ¶ Ante fa. in exemplum, vt l
caueant à malis tuis. l ¶ Pollui- m
sti san. id est regni tui firmitatem. n
m ¶ Producam ergo. Quia diffi- o
sio fuit in Tyro, propter quã aliqui p
exierunt latenter, euntes ad regẽ Ba- q
bylonis, & incitauerũt eũ vt veniret r
cõtra Tyrũ ad eã incẽdẽdã. p ¶ Oĩ- s
qui ui. te. ex tuo casu repentino. t
q ¶ Nihili fa. Ciuitas enim ta- u
lis destructa, q; quasi nihilum erat x
putanda. r ¶ Et non eris. &c. y
reædificata vsq; ad tps magnum. z
de in Heb. habẽt: Et nõ eris in seculũ a
qđ nõ importat ppetuitatẽ simpli- b
s ¶ Et fa. est. Hic cõsequẽter desi- c
gnatur destructio Sidonis, quę erat de
regno Tyri, cũ dicit: t ¶ Ecce ego d
ad te. s. ad te puniendam. v ¶ Et e
glo. in. s. glorios apparebo per ef- f
fectum meæ potestatis. x ¶ Cũ- g
cero ea. ,pniendo eã secundum sua h
demerita. y ¶ Et sanc. quia dicar i
sanctus pro eius punitione iusta. k
z ¶ Et immi. mortalem colorẽ ob l
fidione. a ¶ Et san. effusionem mul- m
ti sanguinis in eius captione. n
b ¶ Et nõ. Hic posit desctionẽ Ty- o
ri & Sidonis, quę multa mala intu- p
lerunt Iudęis, ponit Iudęorũ cõtu- q
tionẽ, cũ dicit: Et nõ er. Per Tyrios & r
Sidonios, spoliatus Israel bonis suis, s
c ¶ Et spina. d. quia nõ soli bonis t
suis filios Israel spoliabãt, sed etiã eos u
ponb⁹ lędebat vuerãdo & occidẽ- x
do. d ¶ Et sci. ,p experiẽtã bonorũ y
quæ cõtrà eos. d. hoc fuit in plenitu- z
reditu Babyloniçq; captiuitatis, dice a
subditur: Quando cogre. domũ. b
c ¶ Sanctificabor. in. d est iustꝰ c
apparebo i eorũ liberatiõe manifeste. d

¶ Et tuis

* m ¶ Producam ergo ignem de. s. de præsumptuositatis tuæ malitiis
tionibus & cupiditatibus. n ¶ Quia co-
pinditatẽ solicitudinẽ. o ¶ Et tua
s. eternalẽ, nã frequenter talis diuitiæ
in fide. & ex hoc corruunt in errorẽ.

a ¶ Et habitabunt in ea. reędificata Ierusalem p Neemiã. Tunc ẽi Samaritani & alij eorũ aduersarij cessauerunt eos molestare. b ¶ Et ædificabũt domos. quia post reędificationẽ murorũ, ædificauerunt domos intra ad habitandũ. c ¶ Cũ fecero iudicia. i. puniuerint debitas. d ¶ In omnibus q ad. Anteq̃ enim tempus reuer

a ¶ De qua: Credo videre bona domini in ter. viuen. quam dedit Iacob qui priorem supplãtauit fratrem, & primitiua eius meruit accipere.

ram Gentibus, & habitabũt in tẽrra sua quam dedi seruo meo Iacob, & habita- a

a ¶ Supra firmam petram. vnde: Nisi dominus ædificauerit domum. in va. In, qui ædificãt. &c.

bunt in ea †securi. Et ædificabũt domos, b & plantabunt uineas, & habitabũt con-

¶ Securi.

fidenter, cùm fecero iudicia in omnibus c qui aduersantur eis per circumitum: & d

¶ Tunc. a ¶ Cuius firma promissa, cuius vera iudicia.

scient quia egõ dominus deus eorum.

Cap. XXIX

a ¶ Captiuitatis Ioachin.

In anno decimo, dũo decimo mẽse, una die men e

a ¶ Posi Sidonem, quæ & ipsa in Phœnicia litore posita est.

sis factum est uerbũ domini ad me, dicens: Fili f

a ¶ Quemlibet regem Aegypti.

b hominis, pone faciem tuam contra Phã b

a ¶ Quę illi ventura.

raonem regem Ægypti, & prophẽtabis

a ¶ Quę ex alia pte Iudææ in eodẽ litore constituta.

de eo, & de Ægyptõ uniuersa loquere, & dices: Hęc dicit dominus deus: Ecce i

a ¶ Ipse, non angelum mittam. b ¶ Veniam. c ¶ Potestas magna, cui regenda traditur Aegyptus.

egõ ad te Pharaonẽm Ægypti, † draco k

a ¶ Iuxta situm terrę dicitur ei qđ in fluminibus confidat.

b ¶ Nili. ¶ Hæresum. ¶ Non modo vpias-

magne, qui cubas in medio fluminum l m

a ¶ Non desideras pluuias de cęlo. b ¶ Mea fabricatus.

c ¶ Nilus quo Aegyptus irrigatur.

tuorum, & dicis: Meus est fluuius, o p

¶ Non alius. ¶ Cum venero.

c & ego feci memetipsum. Et ponam q

a ¶ Quibus magnifice loqueris. b ¶ Vt vnum corpus efficiantur, sicut qui adhæret deo, vnus spiritus est.

†frenum in maxillis tuis, & agglũtinabo piscẽs fluminum tuorum squã- r

a ¶ Socios & deces. b ¶ Qgibus ad alta superbe sectatus.

a ¶ Ne in eis cubet. b ¶ Cum illis.

d mis tuis. Et extrahã tẽ de medio fluminum tuorum, & uniuersi pisces tui s

¶ Hæretici.

aquis. Et alibi: Illic reptilia, quorũ non est numer⁹, aĩalia pusilla cũ magnis. Hic draco est rex omniũ qui sũt in aquis. Sedet aũt & cubat in medio fluminum. i. hæresum, per quas fluxit in Aegyptum huius seculi, & irrigauit animas seductorum non pluuię de cælis, sed aquis turbidis de terra. vnde Iere. Quid tibi & viæ Aegypti, vt bibas aquas Geon ꝯpro quo in Hebræo Syor, quod significat aquas turbidas & cœnosas. His sũt contrariæ aquæ de quibus dicit: Flumina de ventre eius fluẽt aquę viuę. Et alibi: Qui biberit aquã quã ego dedero, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Hæc flumina de cælo veniunt. vnde: Fuminis impetus lætificat ciuitatem dei, sanctificauit tabernaculum suum altissimus. c ¶ Et ponã fre. p ecclesiasticos viros. s. imponam tibi silẽtiũ, vt vniuersa dogmata tua dissoluanẽ. d ¶ De me. flu. Nõ vnũ flumen habet draco iste Aegyptius sed multa, quibus irrigat Aegyptum humilem atqđ directam non habentẽ montes, non aqs Siloe, quę vadunt cũ silentio, sed turbidas & cœnosas.

C Ibidẽ. 103. c

Iere. 2. d.

Ioh. 7. f.

Ibidẽ. 4. b.

Psa. 45. a.

NIC. DE LY. ☞ Et volati. Ca. XXIX.

In anno. Hîc Ezechiel ꝓphetat cõtra Aegyptũ, & diuidit i duas ptes: qa prius mẽ destructionẽ Aegypti denũciat, scd'ò, sup hoc carmẽ lugubre decãtar, ca. xxxij. Pria i duas: quia priò hãc destructionẽ prędicit, scd'ò ad hoc sistitudinẽ adducit, ca. xxxj. Pria adhuc in duas, qa priò ꝓphetat cõtra regẽ Aegypti & ei⁹ bellatores, scd'ò, cõtra eorũ auxiliatores, ca. sc. Pria i duas: qa priò denũciat Aegypti destructio, scd'ò, ppũ Iudaici reductio, ibi: In die illa. Pria adhuc i duas: qa priò ponit cã destructiõis demeritoria, scd'ò, effectiua, ibi: Et factũ ẽ. Prima adhuc in duas: qa priò ponit Aegypti destructio, scd'ò eiusdẽ repatio, ibi: Quia hęc dicit. Pria i duas scd'm duplicẽ cãm destructiõis Aegypti. secũda ibi: Pro eo qꝺ fuisti. Pria aũt fuit nimia ſupbia, cui tũ pręmittit cps reuelatiõis huius destructiõis, cũ dicit: e ¶ In an. s. trãsmigrationis Ioachin regis Iuda. f ¶ Vna die. i. pria die mẽsis: sicut Gen. j. d. dr Factũ ẽ vespe & mane dies vn⁹. i. prim⁹. h ¶ Pone fa. ad. pnũciandum miseriã ei & ppso suo fururã. i ¶ Ecce ego. s. destruendum. k ¶ Draco. ꝓpter dolositatẽ.

Diuisio

D

† cete.

l ¶ Magne. ꝓpẽ ptãtẽ. m ¶ Qui i. securẽ habitas scd'm tuã estimationẽ. n ¶ In me. i. i Aegypto, qę Nilo irrigaꝛ, & Nilus ꝓpẽ ei⁹ magnitudinẽ & terrę fœcũdationẽ i pluribꝰ alueis diuiditur. o ¶ Et di. prę nimia ſupbia: p ¶ Me⁹ est. i. dñor in Aegypto, nec supiorẽ aliquẽ aliqͥter recognosco. q ¶ Et po. i. infinctũ ex eundi in prælium cõtra regem Babylonis. r ¶ Et aggglu. i. omnes bellatores Aegypti in hoc assentient tibi. s ¶ Et extraham &c. quia fuit obuiam regi Babylonis, vsqꝫ ad fines regni Aegypti.

☞ Et ꝓpriã

Moraliter. e ¶ In anno deci. Hîc Ezechiel incipit ꝓphetare cõtra Aegyptũ. Quã primò ꝓphetat absolutè in hoc ca. & sequẽ. positea cõparatiuè, ca. xxxj. Circa primum dicitur: g ¶ Fili hom. Per nomẽ Pharaonis, quod interpretatur dissipans virũ, significatur carnalitatis vicium, quod dissipat mores viriles. Per officiũ regni, potentia designatur. Et p hoc qđ dicit infrà draco magn⁹, malicia: Quia sicut dicit Aug. leo apertè irascit draco aũt occultè insidiat. Et ideo p Pharaonẽ regẽ Aegypti significatur moraliter hõ potens, q ex potentia atq; malicia vltra modum in superbiã eleuatur, cui⁹ delectio designat, cũ subditur: q ¶ Et ponam fre. i. ma. tu. auferendo à te potentiam nocendi hominibus bonis.

Moraliter

s ¶ Et extraham te de. flu. id est carnaliũ delitiarũ. & sequitur:

* Bestijs

A ¶ Et habitabunt in ea. reędificata Ierusalem p Neemiã. Tunc ẽi Samaritani & alij eorũ aduersarij cessauerunt eos molestare. b ¶ Et ædificabũt domos. quia post reędificationẽ murorũ, ædificauerunt domos intra ad habitandũ. c ¶ Cũ fecero iudicia. i. puniuerint debitas. d ¶ In omnibus q ad. Anteq̃ enim tempus reuer

Ezechiel. 29. Iob. 41. Psal. 73.

a ¶Et uolatilibus cæli. De quib⁹: E Volucres cæli comederunt illud. &
Matt.13.a. à domino dicuntur esse diaboli. Nō solum enim princeps maliciæ, sed & discipuli eius diaboli nominantur.
Ioh.6.g. vnde: Vnus ex vobis diabolus est.
† cadent b ¶Pro eo quòd fuisti. Hæc tibi fient scilicet quia populum meum tuo auxilio⁊ decepisti, vt magis in te quàm in creatore suo confideret.
c ¶Arundíneus. Vacuus, inanis, cùm dicatur: Non apparebis in con-
Exo.23.b. spectu meo va. Huius contrarius est,
Psa.22.b. de quo dicitur: Virga tua & baculus
†23.q.3.c.1. tuus, ipsa me consolata sunt. Hanc
Exo.7.b. virgam habuit Aaron, quæ dracones Aegyptois deuoraut. hęc floruit
Num.17.c & amygdala germinauit. vnde: Vul
1.Cor.4.d. tis, in virga veniam ad vos? Qui Pa-
Exo.12.b. scha celebrant, baculos tenent in manibus, sine quibus humanam imbecillitatem sustinentibus carnes agni comedere non possunt. Vnde: Egre-
Isa.11.a. dietur virga de radice Iesse.
Allego. d ¶Ecce ego ad te. Hiero. Allego. Diuinæ misericordiæ est, vt mundi huius pereat abundantia, & Aegypti fluenta siccentur, & terra desoletur, & sententia dei disipetur à tur-
►meum. re Syenes, quæ interpretatur Gyrus, vt nihil in se recti habeat vsq; ad terram Aethiopum, qui humiles dicuntur, vt scilicet omnis superbia quæ se contra dei sententiam erexerat, destruatur & humilietur, in salutem.
F e ¶Turre. Lxx. Magdalo. nomen loci scilicet turris Syenes vsq; hodie permanet castrum Romanis subditum, vbi sunt Nili cataractæ, vsq; ad quem locum Nilus de nostro mari nauigabilis est. Totam ergo Aegyptum dicit esse populandam vsq; ad terminos è quibus extrema Aegypti regio iungitur. f ¶Non pertranseam. &c. Hiero. i. rationale quidpiam, nec pes iumenti, vt nec simplices in ea remaneant, quos dimissis hominibus Pharao in Aegypto retinere cupiebat. Moyse contradicente & volente, iumenta quoq; de captiuitate Aegypti liberare. g ¶Et non ha. quadra. annis. Qui numerus af-
Exo.24.¶. flictionis & pœnę est. Vnde Moyses
3.Reg.19.b & Elias & ipse Christus quadraginta
Matt.4.a. diebus & quadraginta noctibus iciu-
Num.14.f nauerunt, & populus erat in solitudine per. xl. annos, vt post circuncisus in Galgalis, opprobrio & ignominia
suprà.4.b. Aegypti liberaretur. Huius numeri sacramento Ezechiel. lx. diebus dormiuit in dextro latere, &. cccc. annis populus in Aegypto seruitur? significatur, qui faciunt. xl. decades vel q̃tuor ecatontadas. Pluuiæ quoq; dilu-
†habitatio nis eorū. uij. xl. dieb⁹ inferunt orbi naufragiū. Iustum enim erat, vt qui p quatuor
Gene.7.b. elementa mundi (quibus omnia constant) deum offenderat ipso numero puniretur, & Israel qui peccauerat in sabbatum. vij. decadum. i. lxx. annorum supplicium sustineret. ¶Et nō habitabitur quadraginta annis. Parcitur Aegyptijs. & quia quondā fuere hospites Israel breuiori tempore condamnata est. Tyrus sabbatizauit sabbata sua per. lxx. annos, & tandem restituta est captiuitas Iudææ templiq;

¶Erroris similiu. sine vel supplicij. ¶Pro qualitate vicioru. per totum corpus draconis, vel capitis. vel vētri, vel caudę, & extremis par-
ſqu amis tuis adherebūt. Et proiiciam te
tibus, a ¶Vt non habeas quos decipias.
in dēsertū, & omnes pisces fluminis tui,
a ¶Ad quam de cælo precipitatus. b ¶In hæreticoꝝ ecclesijs.
super faciem tērræ † cades. Non cōlliges
¶In sepulchro. a ¶In his quæ tibi creditę sunt, cū a te fuerint liberati. b ¶Quia. ¶Quæ nihil habent misericordiæ. ¶De quibus dicitur: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi.
ris, neq; congregāberis, Bēstijs terræ & b
a ¶Quæ feruntur omni vento doctrinæ.
c uolātilibus cæli dedi te ad deuorandū,
a ¶His vitijs. b ¶Huius mundi. c ¶Qui sic vindicto.
& sciēnt omnes habitatores Ægypti, qā
a ¶Frustra promisisti auxilium.
d ego dominus. † Pro eo qp fuisti baculus d
a ¶Fragilis, nullius sustentationis.
e arundíneus domui Israēl, quādo appre- e
a ¶Illico. b ¶Pro auxilio vulnera infixisti.
henderūt te manu. & confrāctus es & lā- f
a ¶Fortitudinem. b ¶Qui fecuri in te.
ceraſti omnē hūmerū eōrum, & inniten- g
tibus eis super te cōminutus es, & † dissol
a ¶Ne accēdis lumbis Paschā celebrem. b ¶Quia fecisti baculus arundineus &c.
uisti omnes rēnes eorum. Prōpterea hęc
d dicit dñs de⁹: Ecce ego adducam super
a ¶De quo: Inebriatus est in cælo gladius meus. b ¶Vt tibi perraat non omnino.
te gladium meum, & interficiam dē te
a ¶Rationalem, opinione. c. b ¶Simplices.
hōminē & iūmētum. Et erit terra Ægy-
a ¶Vt non habeat peßimum hospitem. b ¶Ita perditi. c ¶Vnde: Cum occiderent eos, quærebat eos. Omnis enim qui quærit inuenit.
pti in dēsertum & in solitudinē, et sciēt
¶Secundo. b ¶Q. nō hoc ero fine contentus, sed, eo q̃ dixe. &c.
quia ego domin⁹. Prō eo qp† dixeris flu-
uius meus est, & ego feci eū: idcirco ecce
a ¶Veni. I. punien dō qui te diuisti esse creatorem & fl. elleat.
ego ād te & ad flumina tua. Daboq; ter-
ram Aegypti in solitudinē gladio † dis- b
sipatam à turre Syenes usq; ad terminos c
f Aethiopię. Nō pertransibit eam pes ho- d
minis, neq; pes iumenti gradietur in ea, e
& non habitabitur quadraginta annis. f
Daboq; terrā Aegypti desertam in me- g
a ¶Palestinos. Idumæos, Moabitas, aliasq; regiones significat, contra quas prophetæ vaticinari sunt. b ¶Aedificatas de pietis & lateribus, non de viuis lapidibus.
dio tērrarū desertarum, & ciuitates eius
in medio urbium subuersarum, & erūt
desolatæ quadraginta annis. Et dispersa- h
a ¶Male constructos.
gam Ægyptiōs in nationes, & uentila- i
a ¶Vt frumentum a paleis separetur. ¶Patiens & multum misericors.
bō eos in terras. Quia hæc dicit domin⁹ a
deus, post finē quadraginta annorū con- b
gregabo Aegyptū de populis in quibus
dispersi fuerant, & reducam captiuitatē
Ægypti, & collocabo eos in terra Phatu c
a ¶Vrbs metropolis. b ¶Vbi orta, vnde profecta. c ¶Hei scilicet vt amittant antiquam superbiam.
rēs, in terra † natiuitatis suæ. Et erūt ibi in d
a ¶In imo. ¶Ecclesiæ.
regnum humilē inter regna cętera, erit
a ¶Scienti in quē peccauerit. b ¶Mediocria.
humilimā. Et nō eleuābitur ultrà super
a ¶Ecclesias toto orbe diffusas. b ¶Ne se extollant multitudine. deceptorum. vnde: Da illi domine vultum horribil & vbera arentia.
nātiōes, & imminūā eos ne imperēt Gēti
a ¶Ecclesiæ.
bus, neq; erūt ultra dōmui Israēl in cōfi- f
a ¶Vt desertio scilicet dei auxilio in Aegyptum confidant.
b ¶Ecclesiæ discipulum.
c ¶Aegyptius voluptuose. g
dētiā, docētes iniqtatē, ut fugiāt & sequā- h

templiq; subuersio vsq; ad Cyrum re-
gem. lxx. annos complexit. Quorum
enim potenter. t. p. h ¶Pharaone.
Quę interpretat⁹ panis. ¶Oculat⁹, vbi
s. panis q de cęlo defecit. ab hoc nomine
cōculcat⁹ est, vt eū venerint ad eos
fiā: habitēt in pane cōculcato. ¶Et
erunt. Semper recolentes q in Aegy
pto extruxerunt latericias cisternas.

Nicolaus de Lyra. ✠ Et sciēt

✠ a ¶Et proiiciam te in desertū.
Quia ibi sunt interfectus, & omnes de
sui exercit⁹, & eorū cadauera remane-
rūt insepulta. d ¶Pro eo. Hic patet
causa secūda demeritoria, quę habetur
ſa cōfidentia, quā dedit Sedechias regi
Iudę, promittens ei auxilij cōtra
Babylonios: ex quo Sedechias fidu-
tus ad rebellandū regi Babyloniæ
cū ppō suo fuit captus & captiuat⁹
rege Aegypti nō prestāte ei auxilium.
vt habet Ieremias. xxvij. & hoc est quod dici-
tur: Pro eo, quòd fuisti. falsum con-
fidentiā ei prębēdo. e ¶Quādo ap-
prehenderunt te manu. confidentes de
tuo auxilio. f ¶Et confractus es. &
eis deficiendo. g ¶Et lacerāsti omnē
fuisti occasio occisionis & destructio-
nis eorum: Et subdit pœna, cū dicit:
Propte. &c. & patet litera. prędicta
vsq; ibi: h ¶A turre. quę est in vno
termino Aegypti. i ¶Vsq; ad ter-
mi. qui sunt in opposita parte.
k ¶Nō per. i. ita pauci erunt ibi. q
quasi p nihilo erunt cōputandi, sicut dicit
cōst: Null⁹ est in foro qui sibi
pauci cōpatiuè respectu numeri q̃ fo-
ler ibi esse, cætera patet vsq; ibi:
m ¶Et dispergā. quia plures non
fuerunt in captiuitatē ducti, & multi
in seruitutē vēditi Gentib⁹ & earum
bus diuersis. n ¶Quia hæc dicit. Hic
consequēter describitur Aegyptiorum
patio, cū dicitur: Post finem. xl. an-
norum. p ¶Et collocabo eos in
terra. quæ est in optimo Aegyptio
eo. q ¶Et erunt ibi in regnum. ita
qp non reuertentur ad pristinam po-
pam & superbiam. r ¶Nec erunt
ultrà domui Israel in cōfidentia.
scilicet falsa. sicut fuerunt tempore E-
dechiæ. s ¶Docentes mi. Indu-
runt enim Sedechiam ad frangēdū fœ-
ramētum, qđ fecerat regi Babyloniæ
iō subdit: s ¶Vt fugi. de domino
Nabuchodonosor. v ¶Et sequun-
tur. Aegyptios de eis confidendo.

✠ Et sciēt

✠ b ¶Bestijs. i. dęmonibus, qui dicū-
tur bestiæ propter crudelitatem. & a-
ues propter superbiā. c ¶Dedit te.
Nili p̄ verā pniam emēdens, qđ iam
p̄ potē fieri, q̄diu viuit hō i vita pēn.
& ad hoc deligni dū subdit⁹ potest.
l ¶Daboq; ter. p̄ q̄s significat dēbi-
ta pnia, accipiendo dię p anno. Moy-
ses eā. xl. diebus naturalibus semora-
uit in monte, Exod. xxxiij. & Elias
Regū. xix. Et Christus Matthæi. iv.
propter qđ numer⁹ q̄dragenarij imbe-
tuus est ad p̄fectā pniam designandā.
p quā p̄cōr deo recōciliat. adeo sub-
ditur: o ¶Post finem. per hoc datur
qđ subditur: q ¶Et eru. significat
qđ deo reconciliatur per pniam vera
humilior debet esse quā ante.

a ¶ Et scient. Q. Hæc omnia fient, vt tertiò sciāt Aegyptij, quia Ago dod. Quod ideo videt dici, vt cognitio prima Aegyptiorū in carne sit, secūda in anima, tertia in spū, primò sup terrā, secūdò huius mūdi cōuersatione finita, tertiò post resurrectionē. b ¶ Et factum est in vice. Quęrit quō post annū. x. superioris sermonis statim vicesim⁹ & septim⁹ ann⁹ ponat & in sequētib⁹ decim⁹ & duodecim⁹. & in extrema descriptione tēpli vicesimus quint⁹. Sed facilis solutio est. Quia em̄ de Aegypto & superior, & hæc prophetia est, licet diuersis sit facta tpibus, tamē qa de vna sunt ꝓuincia, iunctæ sibi sunt: qd' in Ieremia crebrò legimus, vt s. pręposterò ordine tpa describant. Pri⁹ em̄ Sedechiæ i quibusdā gesta referunt, post Ioachin qui, an̄ eū fuit. In Psalmis quoq; (quia carmē est lyricū) historię ordo nō quęrit. Et fac. est. In Ge. legimus. xxvij. die mensis sed'i super faciē terrę aquas diluuij inūdasse. & xxvij. die septimi mēsis cessasse, & arcā Noe sup montes Ararath. i. Armenię sedisse. vñ habem⁹ hūc nūerū & ad bonū, & ad malū inuerti, cū i eo & ira dei ꝑ diluuiū incipit, & clemētia redit. Et quia apud Hebręos mēsis, qui apud nos kalendis, nonis, idibusq; deuoluit, secundū lunę cursum computatur. Vnde Gręcè, μὴν mene. id est luna à mense nomen accepit. Hoc numero dictū est in. xxvij. die lunę parū quid luminis remansisse: ne penitus ira dei absq; misericordia sit. Qñ aūt tot⁹ lunę orbis implet, tūc Pasca & omnes maximę solennitates celebrant. In hoc ergo nūero, & bōa & mala pariter continētur: Bona Nabuchodonosor, mala Aegyptijs quorum vastitas nūciatur. c ¶ Fili ho. Hierony. Nabuchodonosor cū oppugnaret Tyrum, & arietes & machinas vineasq;, quia cincta erat mari, muris non posset adiungere, infinitam exercitus multitudinem, iussit saxa & aggerē comportare, & expleto medio mari. immo freto angustissimo vicinū littus facere insulę continuū. Quod cū viderent Tyrij iāq; perfectū, & ꝑcussione arietū murorū fundamēta q̄terēt, quidquid preciosum habuerūt, nauib⁹ ad insulas asportauerūt, vt capta vrbe nihil dignū inueniret Nabuchodonosor tanto labore. Et quia dei in hac parte obediuit volūtati, post aliquot annos data est ei Aegyptus. Multòq; sęuior Tyrus Aegypto. Illa enim oppugnabat Ierusalem, hęc vanū ꝓmittebat auxiliū. Aliud est aūt spe imbecillitatem decipere, aliud aduersus populū dei pugnare, & hoc est Nabuchodonosor rex Ba. ser. f. e. s. ¶ Hic. Cū Nabucho. mercedē accepit boni opis, intelligim⁹ Ethnicis si qd boni fecerint, mercedē reddi. vñ i Iere. Nabucho. colūba dei dr̄, q cōtra ppl'm pctōrē volūtati dei seruierit, vñ: Adducā seruū meū Nabuchodono. Cōdānamur ergo cōpatiōe Gētiliū, q legē naturalr faciūt, nos etiā scriptā negligim⁹: de q̄ Paul. ad Ro. plenissimè disputat. d ¶ Ecce. Hoc qdā dicūt sub Nabuchodono. cōpletū eē, alij sub Cābyse filio Cyri, q Aegyptū vsq; ad Aethiopiā vastauit, vt Apim quoq; interfecerit, & oīa eorū simulacra deleuerit. Quam ob cām putāt eū versum in amentiā casu equi, & ꝓprio pugione cōfossum. Plenissimè narrat hanc historiā Herodot⁹, vbi & oīs Aegypt⁹ per pagos & vicos & castella describitur, & Nili origo, Gētiliq; & ppli, & mēsura terrę ꝑ circūitū vsq; ad desertū Aethiopiæ, & littora magni maris, Lybięq; & Arabię confinia demonstrant. Causa aūt irę dei est cōtra Aegyptios, q populū dei suo deceperūt auxilio, ne in deū sperauerit, & illū ad iracūdiā ꝓuocauerit. e ¶ Cornu. i. regiū g n⁹, qd' alij putāt Zorobabel filiū Salathiel, q ꝑ Iechoniā de stirpe Dauid descēdit. Alij ad vltimū tps referunt, qñ putant Eliā vēturū, nos aūt cornu domini sup Christo intelligentes, pręsentem carpimus historiam.

a tur eos, & scient quia ego dominus
b deus. Et factum est in uicesimo & se-
a ¶ Mense. b ¶ Alias vicesima.
ptimo anno in primo in una mēsis fa-
c d
ctum est uerbū domini ad me dicens:
e Fili hominis, Nabuchodonosor rex
a ¶ Mihi in oppugnatione Tyri, vt impleret voluntatem meam.
Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrū.
a ¶ Gestantium cophinos terræ & lapides.
Omne caput decaluatum, & omnis
humerus depilatus est. Et merces
a ¶ Vel exercitui, quia nihil preciosum inuenit in Tyro.
non est reddita ei, neq; exercitui eius de Tyro pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam. † Propterea hęc dicit
d dominus deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius & diripiet spolia eius: & erit merces exercitui illius, & † operi quo seruiuit
¶ Tyrum.
aduersus eam. Dedi ei terrā Ægypti pro eo quòd † laborauerit mihi, ait do-
a ¶ Quo Aegyptus capta fuerit. ¶ Christus.
e minus deus. In die illo pullulabit cor-
a ¶ Tunc. b ¶ O propheta. c ¶ Vaticinium tuū cōpletū.
nu † domus Israël, et tibi dabo aper-
a ¶ Q. hæc fient, vt qui audierint, scient quoniā ego do.
tum os in medio eorū, & scient quia ego dominus.

Cap. XXX.

¶ Quod erat in principio apud deū.
f ET factū est uerbum q
domini ad me dicēs:
Fili hominis, pro-
a ¶ Omnibus nationibus & specialiter ad Aegyptios.
g phēta & dic: Hęc di-
a ¶ Quia. b ¶ Corporis & animæ.
cit domin⁹ deus: Vlulate, uę uę diei,
h quia iuxtà est dies, & appropinquat

ET fac. est, Post. xx. & vij. annū captiui Cap. XXX. C
uitatis Ioachin reuertit ad pręsens tps, qñ cōtra Aegyptū cœperat ꝓphetare. i. ad annū. x. mensem. xij. in vna mēsis. g ¶ Fili ho. Leo rugiet, qs nō timebit: dñs loquut⁹ est, qs nō ꝓphetabit? ¶ Fi. ho. Hoc in diuinis scripturis semꝑ in bonā ptē accipit nūero singlari sed in plurali i malā. Filij hoim dētes eorū ar. & s. Et alibi: Fi. ho. vsq; quo gra. c. Psal. 56. a. Psal. 4. a.
h ¶ Iuxtà. Hic. Oē tps æternitati cōpa- Gene. 47.
ratū breue

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et sci. ꝑ expiētiā ptātis & vīdictę meę. b ¶ Et fa. Hic pōit destructionis Aegypti causa effectiua: Quę est duplex vna principalis. s. de⁹, & alia instrumētalis. s. rex Babylonis & ei⁹ exercit⁹ & vtraq; tāgit in hac pte, præmittit tñ tps hui⁹ reuelatiōis factę Ezechieli, cū dicit: Et fa. c ¶ In pri. s. mēse. d ¶ In una. i. pria die mēsis: vt suprà expositū est. e ¶ Nabuc. s. in exequutiōe iusticiæ meę. f ¶ Aduer. quę ꝓpter suā supbiā destrui meruerat secūdū diuinā iusticiā. g ¶ Oē ca. i exercitu Nabuchodonosor. h ¶ Decal. ex deportatiōe bacineti ferrei vel galeę. i ¶ Et om. ex deportatiōe lapidum & lignorū qbus Nabuchodonosor voluit facere viā vsq; ad Tyrū, vt prędictū est. k ¶ Et m. qa habitatores Tyri vidētes appropinqre ei⁹ captionem, oīa preciosa quantū potuerūt, miserūt ad insulas lōgè per nauigiū, & residuū abscōderūt in terra vel ꝓiecerūt in mare, ne aliqd inde haberent Chaldęi. l ¶ Propterea. i. faciā eū ibi habere victoriā. m ¶ Et deprę. i. quęcūq; preciosa. & dicūt manubię q̄si manu captę. Cætera patēt ex dictis. Sed quęrit hic, quō bona Aegypti data fuerūt à deo Nabuchodonosor & eius exercitui ꝓ destructiōe Tyri? Ad qd' dicēdū, q si Nabuchodonosor fecit hoc ītuitu iusticię vt potè ꝓpter maliciā habitātiū i Tyro, bñ meruit ex hoc retributionē tpalē, q̄uis eēt idololatra & infidelis. Si aūt nō fecit hoc intuitu iusticiæ, sed dñatiōis & cupiditatis libidine, sicut vr̄ tex. sonare ex pręcedētib⁹: sic nō meruit inde mercedē aliquā, etiā tpalē. & sed'm hoc scriptura loquit hic de eo, sicut & in multis alijs locis more hūano. Apud hoīes em̄ ille cui⁹ aduersari⁹ debellat ab aliq̄ grat⁹ est debellāti q̄uis nō fecerit hoc intuitu ei⁹, sicut dr̄. ij. Re. viij. q Thou rex Emach misit localia p̄ciosa Dauid, eò q ꝑcusserat Adadezer regē Syrię ei⁹ inimicū, licet hoc nō fecisset aliq̄r ꝓpter ipsum. n ¶ In di. Hic cōsequēter describit ppli Iudaici reductio in Iudęā, cū dr̄: In di. i. in tpe à deo præuiso. o ¶ Pullula. Qd' fuit impletū tpe Cyri, q sub Zorobabel duce dedit Iudęis licētiā redeūdi. p ¶ Et ti. qa oībus apparebit, q tua ꝓphetia fuerit impleta: & sic poteris cōstāter dicere, q hoc habuisti ex diuina reuelatione. Sicut em̄ Mardochęus & Daniel post reditū captiuitatis vixerūt ꝑ aliqd' tps, vt patet ex lib. Esther & Dan. qa Assuer⁹ cū q̄ fuit Mardochę⁹, regnauit post reditū captiuitatis Babylonicę, Mardochæ⁹ aūt & Ezechiel ducti fuerūt in Babylonē simul cum Iechonia rege, & sic potuit tñ viuere sicut Mardochæus.

Duplex causa destructionis Aegypti

D

NICO. DELY. Cap. XXX.

ET fac. Hic cōsequēter Ezechiel ꝓphetat nō solū cōtra Aegyp. sed ēt cōtra eorū auxiliarios. Et diuidit i duo, qa priò ꝓphetat cōtra vtrosq; cōiūcti. sed'ò cōtra Aegyp. separati, ibi: Hęc dicit. Circa primū dr̄: r ¶ Vlu. prę dolore. s ¶ Væ. s. destructiōis Aegypti, quę ꝓpinq̄ ē, iō sub. Diuisio
Et ve.
Mora. q ¶ Et fa. Hic Ezechiel ꝓphetat contra Pharaonem Moraliter
O & eius auxi,

ratū breue est. Vnde Iacob cētū & E xxx. annos quib⁹ vixerat, paucos & Psal.143.c. pessimos vocat. Et Dauid: Dies nri si cut vm. prę. Hęc reputātes nec potentia erigimur, nec diuitijs ī cūbim⁹, nec fœlicitate lætamur. Omnia em̄ sicut vm. prę. a ¶Dies domi. Hiero. Quādo ois seculi cōuersatio destruetur, & errore sublato vna veritas apparebit. b ¶Et erit. In eis. s. qui trans Aegyptū in nocte erroris & tenebris cōmorant, quorū nigredo in cādorē aut vix aūt nūq̄ cōuertitur. c ¶Et destructa. vt nihil pristinę firmitatis remaneat vt destructis pessimis fundamentis ponat fundamentū Christi, sup quod ędificat ecclesia.
Matt.15.b. Ois em̄ plātatio, quam nō plantauit pater me⁹ cęlestis, eradicabit. vnde:
Iere.1.b. Vt euellas & destruas, & dissipes & dispergas. d ¶Aethiopia. Lxx. Persę & Gretenses, & Lydi, & Lybyes, & omnes commixti & filij testamenti mei in ipso gladio cadent. ¶Aethiopia & Lyb. Hic. Q. Hi oēs peribūt in Aegypto. Hos omnes pro diuersitate viciorū, & interpretatione nominū, quæ in visione Tyri posuimus: diuersas possum⁹ intelligere nationes. vnde Apostol. Vos
Ephes.2.b. Gentes in carne q dicimini pręputiū. Nūq̄ em̄ diuisset Gētes in carne:
1.Cor.10.d nisi essent Gentes in spū. Et alibi: Videte Israel secūdū carnē. Cauēamus ergo ne corde reuertamur in Aegyptū, vnde semel exiuim⁹: ne inter Gētes inuenti, gladio dei pereamus.
Nume.21.a e ¶Fœderis, alij testamenti. Si autem Gentes trucidant in Aegypto, quantò magis filij testamenti dei, q
F contēnentes panē angelorū, Aegy-
talliorum pti peponū, cęparum ac̄ porrorum & cucumerū recordati sunt: f ¶Aturre. Vbi Nilus innauigabilis, & cataractarum fragor, & omnia iuia plena serpentibus & venenatis animalibus. Si autem Magdalus magnificentiam, & Siene gyrū sonat, patet q Aegyptiæ opes & contumelioſa fortitudo ā magnificentia & exaltatione sui pereat vsq̄ ad gyrum Aegypti, vbi stabile nihil, sed incerto voluitur lapsu, & peruenit ad ruinā.
Matt.18.b. g ¶Nuncij. De quibus: Angeli eorum semper vidēt faciem patris. Hi sunt meſſores qui colligūt de regno
Matth.13.f. dei omnia scandala vt mittant in caminū ignis, vbi erit fletus & stridor dentium. h ¶In manu Nabucho. Hiero. cui. s. traditi sunt ad puniendum. Ipse enim inimicus & vindex, qui etiam mercedem accepit, eò q̄ seruierit in expugnatione Tyri Aegypti multitudinem, vt multi in Aegypto esse desistant, qui semper in ea sunt: Quod autem dicit in Deu
Deute.10.d ronomio: In septuaginta animabus descenderunt patres vestri in Aegyptum. Nunc autem facti estis sicut stellæ cęli in multitudine, non exēplum terrenæ multitudinis posuit, sed cęlestis quæ virtutibus fulget.
☞Et dispersionem.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et veniet. s. Chaldæorū.
b ¶In Aegyptum. & etiam super auxiliatores eorum. ideò subditur

a ¶Cōfusio in morte, vel omnium in iudicio generali.
b ¶Non claro sole ruitans Babylonium afferens repellitem.
c ¶Omnium, non tantummodo Aegypti, in quo certum est de omnibus Gentibus prophetari.

d diēs domini, diēs nubis, tempus Gēn-
a ¶Flammeus & verſutilis sermo diuinus, qui bonos a malis diuidat, & pessimos suo igne consumat.
tium erit. Et veniet glādius in Ægy- b
¶Tunc a ¶Quæ vicina Aegypto. b ¶Id est quia.
b ptum, & erit pauor in Æthiōpia, cūm c
a ¶Qui male fleterint.
ceciderint uulnerati in Ægypto: & ab
a ¶Lata & spaciosa est via, quæ ducit ad mortem & multi in ingrediuntur per eam. b ¶Malorum. Multi vocati, pauci vero electi. c ¶Etiam. d ¶In Cyrenaica quæ in Aegypto reperiuntur, de Aethiopia & Libya, & Lydia, & generaliter de vniuersis populis, gladio cadet.
c lāta fuerit multitudo illius: ēt destructa d
d fundamenta eius Æthiopia & Libya, e
a ¶Lex Hibridæ, vel mixti.
& Lydij & omnē reliquum uulgus, & f
a ¶Arabia secundum Symmachum. ¶Iudæa. ¶Dei.
e Chūb, & filij terræ fœderis cum eis gla g
dio cadent. Hæc dicit dominus deus:
a ¶Dialectica aut, & huiusmodi. b ¶Qui erant in auxilium Aegypto.
Et corruent fulciēntes Ægyptū, & h
a ¶Quæ ecclesiæ simplicitatem despicit
f destruetur superbia imperij eius. A i
a ¶Quæ sita in extremis finibus Aegypti, siue a Magdalo vsq̄ ad Sienem secundum Lxx.
turre Sienes gladio cadent in ea, ait do k
a ¶Ciuitates Aegypti.
minus exercituum. Et dissipābuntur
a ¶Vt nihil firmitatis remaneat in Aegypto.
in mēdio terrarum desolatarum, & l
a ¶Congregationes.
urbēs eius in medio ciuitatum desertæ
a ¶Rerum sine. ¶Cum ignis Chaldæorum omnia vastauerit.
rum erunt: & scient quia ego dominus
a ¶Qui comburat ligna simulacrum, stipulam, quæ super fundamentum Christi ædificata sunt. ¶De quo: Ignem veni mittere in terram &c.
deus, cùm dedero ignēm in Ægypto,
a ¶Scilicet scientia fidei nominis, de quibus dictum: Dissipa Gentes quæ bella volunt.
& attriti fuerint omnes auxiliatores ei
a ¶Ad præceptum complendum.
g ius. In die illa egrēdientur nuncij à fa k
a ¶Aquila & Theodotio secundum quos Symmachus festinantes dicit.
cie mea in triērib us ad † conterendam l
a ¶Ad summum malitiæ verticem peruenerunt.
b ¶Vastata vicina prouincia.
Æthiōpiæ confidentiam, & erit pāuor m
a ¶Aethiopibus. b ¶In euersione Aegypti. ¶Visionis Aegyptiaca fugantur tenebræ peccatorum, & iux virtutum fulgentiæ.
in ēis in diē Ægypti, quia absque du o
bio ueniet. Hæc dicit dominus deus:
Et cessare faciā multitudinē Ægypti p
a ¶Cuius gladius vastat Aegyptum & Aethiopiam terret.
h in manu Nabuchōdonosor regis Ba q
a ¶Q. Non solus veniet.
bylonis. Ipsē & populus eius cum eo
a ¶Angeli. b ¶Super multitudinem Aegypti.
fortissimi Gentiū addūcentur ad dis r
perdendā terram. Et euaginabunt gla
a ¶Visionem. ¶Sic.
diōs suos super Ægyptū, & implebūt
a ¶Tanta. Ferit ira domini, vt fiscetur alueus Nili. b ¶Fluminis eloquentiæ quibus irrigabantur.
terram interfectis, & faciām alūeos † flu s
minum aridos, & tradam terram in
a ¶Tortorum.
manus pessimōrū, & dissipabo terrā
a ¶Quæ male crucrant. b ¶A Deo non enim boni an gen sed mali torquetes sunt.
& plēnitudinē eius in manu aliēnorū.
a ¶Cuius verba irrita esse non possunt. ¶Hoc sæpe repetitur, vt dei verba sciamus esse, quæ fieri est necesse. ¶Ideo necesse est fieri.
Ego dōminus loquutus sum: Hæc dis t

tur: c ¶Et erit pa. quæ erat Aegypto confœderata. d ¶Et destructa. ciuitarum & fortalitiorum Aegypti. f ¶Et Cherubi. Aethiopia Aegypto confœderata. g ¶Et fili. Iudæi q post mortē Godolie gerunt in Aegyptū, & ibi est Aegyptus fuerunt partim occisi, & partim captiuati à Chaldæis, vt habetur Iere. xlii. Dicitur autem hīc fabricare fœderis, quia promissa sunt Abrahæ & semini eius in fœdere qđ iniit cum eo dominus: Genesis decimo quinto. h ¶A turre. quæ est in vno termio terræ Aegypti ¶Gadio ca. &c. Et in hoc innuit destructio totius terræ. Cum quæ vsq̄ ibi: k ¶In die illa q̄ ab Chaldæis procedentes ex ordinatione ma. l ¶In tribus. t. muribus habentib⁹ tres ordines remi. m ¶Ad conterēdam Aethiopiæ con. Post destructionem eius Aegypti iuerunt illuc Chaldæi per mare. n ¶Et erit pauor. in Aethiopibus. o ¶In die. ad eū tempore quo destruetur Aegyptus. p ¶Quia absq̄ du. ueniet. vtriusq̄ terræ destructio. q ¶Et cessare faciam multitudinem. quia non poterit resistere Nabuchodonosor regi. r ¶Et faciam alueos fluminum aridos. Sicut dictum est suprà: Nilus trāsiens per Niam Aegyptum, in plures alueos diuiditur, qui tamen per Chaldæos adhuc fuerūt subdiuisi, vt egredi & penitus transire possent faciliter q̄ vel intra Aegypti. s ¶Hæc dicit. Hic phetat cōtra Aegyptios separatim, & primò contra multitudinē plebis generaliter, secundò, contra personam regis principaliter, ibi: Et iectum est. Circa primum dicitur:
☞Et dispersionem & eius auxiliatores. Per Pharaonē verò significatur hō potēs carnalis & malicioſus, vt prędictum est. Auxiliatores eius in malis suis nocliue cū dicitur: e ¶Aethiopia &c. Per Aethiopes qui tenebrosi inhabitant, dęmones significantur pœnis cōtenebrati. Et qa frequēter legitur apparuisse in Aethiopū effigie, & ipsi adiuuāt hoiem carnalē & malicioſū ad suas nequitias perpetrandas. Per Lybyos q introitūs interpretatur, cōsiliarij, qui administrant adhuc riora significantur, & ipsi similiter adiuuant prędictū carnalē & malicioſum in malis suis. nā dant ei consiliū secundum formam suæ voluntatis. Per Lydios qui interpretant afflictionem, significantur & propinqui, qui similiter adiuuant prędictum: quia de rapinis suis sperant sequi temporale lucrum. Per mixtum vulgus significant adulatores eius, attribuentes eius mala iudicia vel probitati. Per Chub quæ gratuitas interpretatur, eius nimium significantur, qui frequenter manda tum hominis mali, potius q̄ deum exequuntur. Per filios fœderis significantur illi qui prædicto consentiunt cum eo puniri, licet pares criminis.

¶ 2 ¶Et disperdam.Hiero.Diuinę clemęcię est malefacta subuertere, vt nulla simulatudo quæ mentiatur imaginē veritatis remaneat in Aegypto. b ¶De Memphis. quæ vsq; hodie metropolis est superstitionis Aegypti. ¶Hiero. Memphis ex ore.Hi sunt qui dicunt,frater,sine eŋ cit fossuci de oculo tuo, cū ipsi trabē habeant. c ¶In Taphnis.His ciuitatibus cōfabula hæreticorum significat. d ¶In Alexan. Quę in Heliopoleos No,hīc secūdū proleptim.i,anticipationē Alexandria dicit, secundū illud Vergilij:Lauinaq; venit Littora,quæ.s.postea sic vocata sunt, quā do Aeneas in Latiū venit. Alexan. Hiero.In Heb,No.quę interpretatur requies.In eis eñ fiunt iudicia qui in delictis quiescūt,secūdū illud:Homo quidā erat diues,& ind.pur.&.b. Et tentationibus inseruiūt, quorū vn' lob expetit tētādū, tētationem nam Hebraice No.& dicit requies Multi enim sunt qui requiē quęrunt, & iacere lip lectos eburneos, & comedere delicātes agnos. f ¶In Memphis,vnde Nil' diuidit,vbi Apis.tē pli,& cōsulta rūdēt oracula. g ¶Iuuenes.Hiero.Hebraicē on, quæ interpretat dolor:Bubastus lingua Aegyptiaca oris experimentū. Omnes ifi q dolorē seculi ferre nō poterant sed delicias Diospoleos sectabantur, & confidebant sibi in volubilitate sermonū,& aduersum cętera dogmata disputantes, habuerāt experimentū victoriæ,gladio sermonis dñi concidēt. h ¶Et in Taphnis. Hie. Taphnis,cedentes ori, subaudi diaboli,cui cedentes amittent lumē veritatis,& diē nocte mutabunt, & sectā Aegypti atq; omne imperiū sentient in Taphnis esse cōtritū. i ¶Iudicia,multa,nō vnum. Sicut eñ in domo dei mānsiones multæ sunt, sic in Aegypti diuersa supplicia, vt cùm hæc omnia facta fuerint,scient Aegypti,q; ipse sit dñs,cuius iudicia vera iustificata in semetipsa. k ¶Et factum est,in undecimo anno,in primo mense,in septima men. Hiero.Reuertit ad ordinē propheticę positi vicesimū & septimū annū, nūc ponit vndecimum, quæ quæstio etiam in superioribus continetur. Ci enim sermo dñi cōtra Tyrū factus est in anno vndecimo,qui prius positus est, in sequentibus loquitur ad ad Pharaonem anno decimo.Rursū q; ponit vicesimūseptimū vt dixim⁹, & nūc vndecimū. Sed vt cętera prætermittam quæ in Psalmorū ordine continentur,quomodo hi psalmi in quibus mutauit faciē suā Dauid corā Abimelech,& de Doeg Idumæo, & quando inuentę est in spelūca, & qn quagesimus Psalmus pœnitentię, in cuius titulo demōstrat q; introierit ad Bethsabee vxorē Vrię,priores sint Psalmi certiū, in quo fugere notatur a facie Absalon filij sui: Sed in Psalmis facilis responsio est. Cārmen eñ lyricum est in quo non quærit ordo historię, sed factorum carmina singulorū. In historia verò illud dicendū est,ea quę de vna re diuersis dicta sūt temporibus nō debere ratione diui. Cōdi,sed vni⁹ loci narratione cōcludi. verbi gratia:vt quæ de Aegypto dicta sunt alio atq; alio tpe vno lectionis ordine cognoscant. Cū hoc diximus manet adhuc quæstio,cur in hoc eodē loco primū fact⁹ sit sermo dñi ad Pharaonē anno. x. & postea in.xxvij.& deinceps.xj.secūdū eñ ordinē primū,decim⁹,sec'ò vndecim⁹. tertiò vicesimusseptim⁹ ann⁹ singulis ꝓphetijs debuerant prænotari? Sed rndere possum⁹:O altitudo diui.sa.& .s.d.&c.Et alibi: Abyssū & sapiētiā qs inuestigabit? Possum⁹ quoq; hoc dicere,q; in ꝓphetis ordo historię non seruat nisi in aliquib⁹ locis.Nō eñ narrant prętérita, sed prænūciant futura, put fuerit spūssancti voluntas. In historia verò nō prępostera narratio. l ¶Brachiū. robur fortitudinis.vnde: Contere brachiū pctōris & maligni.Hoc cōterit in aduersarijs nostris, dū nos persequētes nō pñt opprimere,& psalute seruorū dei sæpe aduersus Pharaonē rex Babylonis cōsurgit, vt potentē opprimat potētior,& mali tradātur peioribus, confortante domino brachia pessimorū,vt sciat q liberat q; ipse sit dñs. ¶Hie.De rege Babylonio in hoc capi. nulla fit mētio,ne videat cōtra captiuū populū i Chaldæa positū dnorū iracūdiā ꝓuocare. Sed dicitur de rege Assyriorū,qui eo tē tpe captus fuerat à Chaldæis,& oē robur Assyriorū Babylonio subiacebat imperio.vñ & decē tribus.i. Isra el Assyrij capiunt. duas autem, id est Iudam & Beniamin,Chaldæi superant, & Ierusalem subuertunt. ¶Et scient

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et disperdam. quia Chaldæi inde accipiebant aurū & argētū & destruebāt residuū. b ¶De Mē. Ciuitas est Aegypti,quę nūc dicit⁹ Dāmiata. c ¶Et dux.i. rex. d ¶Deter.i.vsq; ad magnū tps,qa post finē xl.annorū in Aegypto fuit regnum, humile tū vt hī ca. prece. Cętera vbi notant diuersæ ciuitates Aegypti,patent vsq; ibi: e ¶Iuue.i.hoies apti ad prælitū de istis ciuitatib⁹. f ¶Gladio.in prēlio. g ¶Et ip.s. ciuitates. h ¶Capti.i.reliqu⁹ ppls in eis habitās. i ¶Et in.Metaphorica est locutio,ad designādū tribulatiōis supueturę magnitudinē. Cętera patēt in Isra. k ¶Et fa.Hīc cōsequēter ꝓphetat principaliter cōtra psonā regis, & prīò ponit tēpus hui⁹ reuelatiōis, cū dī:Et fa.Sic eñ cōputat Ezechiel q fuit de trāsmigratis cū eo, vt dictū est. l ¶Filij.id est potestatem eius. m ¶Cōfre.id est de ꝓximo cōfringam. n ¶Et ec.non est ob.s. pānis & ligaturis,eò q; fractura est insanabilis. Cætera patent vsq; ibi: o ¶Et dispergam. captiuando populum eius in diuersis terris & nationibus. p ¶Et con.bra.re. Ba.id est virtutem eius & bellatorū suorum. q ¶Daboq; gla. me.in ma.hoc dicit,ad insinuādū, q; victoria quā habuit in Aegypto, fuit magis virtute diuina,q; humana. Cætera patent.

a ¶ Et sci. Profect⁹ virtutis est scire q; E ipse sit dñs. vñ p; cõtrariũ de filijs Eli, Filij
1. Reg. 2. c. pestilentes nescientes dñm. De regib⁹ aũt qui rectũ fecerũt in cõspectu dei, scriptũ est, q; nouerũt dominum.

GLOS. ORDI.

ET fac. est. Cap. XXXI. Inuehit hîc cõtra eũdẽ Pharaonẽ, qui cõparat regi Assyrio. & post lõgissimã ꝓphetiam lamẽtatio sup eodẽ assumit, & deinceps cõtra oẽm Aegyptũ. c ¶ Vndeci. Alleg. Nõdũ em̃ venerat ad duodecimũ, q; nũerus plenę cõsummatęq; virtutis est. Vñ &
Allego. xij. sunt filij Iacob, à q⁹ postea. xij. dicũt tribus. Et. xij. noia ꝓphetarũ vno volu-
Gen. 35. d. mine cõtinẽt. Et Apli. xij. sunt. quorũ vn⁹ Iudas, p̃ditor, cui⁹ in locũ Matthias eligit.
Luc. 6. c. Et Archisynagogi filia annorũ. xij. à dño
Act. 1. d. susitat. Emorroissa quoq; anno. xij. rec-
Mar. 5. d. pit sanitatẽ. Sed q̃a corripit Pharao, &
Matt. 9. c. postea plãgit, tertius mẽsis & vn⁹ dies vn decimo annorũ nũero copulant. vñ in se quẽtib⁹. xij. anno, mẽse. xij. vna mẽsis, fit verbũ dñi ad Ezechielẽ dicẽs: Fili hois, assume plãctũ sup Pharaonẽ re. Aegy. &. d.
†plangit ad e. Qui em̃ plãgit, ideo plãgit vt itelligat quãta bõa p̃diderit, & tñ q̃a Pharao erat, & brachiũ ei⁹ nõdũ fuerat colligatũ, nec pristinã receperat fortitudinẽ. ideo in anno & mẽse. xij. viginti & nouẽ dies remanẽt, vt duodecim⁹ annorũ nũer⁹ cõplcat. Vna igit mẽsis die fit sermo dñi ad ꝓphetam.
d ¶ Cui simi. Q. Nõ mireris si Babylo nij te vincãt atq; subuertãt, & ꝑiculũ tuũ & opes Aegyptias destruãt, cũ Assur multò te fortior ab eis delet⁹ sit. e ¶ Ecce.

F Hiero. Pulchritudo illi⁹ prędicat, quæ in turpitudinẽ prauavolũtate mutata ẽ, vñ:
Psal. 28. a. Cõfringet dñs cedros Libani. vt excell⁹. s. in altissimo mõtiũ Libano cõstitut⁹, quã tò fuerit sublimior: tãtò forti⁹ caderet, vñ sequ⁹ magn⁹ dicit. ¶ Sciẽdũ aũt, q; quęcũ q; dicũt de rege Assyriorum futuro tpe, à Lxx. quasi transacta memorant: & sic vel ad arborẽ vel ad principẽ loquit Assyrio rũ, vt tã in masculino q; fœminino genere in vna p̃sona vtat, dũ & arbor refert ad Assyrium, & Assyrius in arbore notatur.
Psal. 76. d. f ¶ Aquæ. s. abũdãtissimę. Abyss⁹ em̃ multitudo sonit⁹ aq̃rũ. g ¶ Aby. Hic. ad quã in Euãgelio dęmones rogant ne mittant. h ¶ Flumi. De quib⁹: Quid
Iere. 2. d. Isa. 8. b. tibi & viæ Assyriorũ, vt bibas aquam fluminis? Et alibi: Ecce dñs inducet sup̃ vos aquã fluminis fortẽ & multã, regem Assyriorũ & ommẽ gl̃iam eius. i ¶ In ra. Hic. Nota in ipsa habitatione diuersa cõditio est. Alij habitãt in ramis, q̃si volatilia, sciẽtiã sibi in Philosophia & in hæreticorum dogmatib⁹ pollicẽtes. Alij q̃si bestię ferę,
†Pulcherrim⁹ effectus est Rom. 3. c. Ibidem. b. †Cyparissi imites atq; crudeles. Alij q̃si multitudo Gẽtiũ plurimarũ cõmixti diuersis vicijs. k ¶ Volatilia. Quæ iuxta viam comede re semẽtem. Vel, quia oẽs peccauerũt, & e gent gl̃ia dei. vnde: Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt: ideò in ramis eius fecerunt nidos. l ¶ Omne lignum.

☞ Per hoc

NICO. DELY.

ET fac. est. Cap. XXXI. Postq; Ezechiel ꝓphetauit cõtra Aegyptũ, hîc ad hoc addu cit exemplũ. qd̃ primò declarat, secũdò, ad ꝓpositũ adaptat, ibi: Cui assimi-

laru

§ Vel, Sic.

a dent. Et scient, quia ego dominus, cùm dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum super terram Ægypti. Et dispergam Ægyptum in nationes, & uentilabo eos in terras, & scient quia ego dominus.

Cap. XXXI.

b ET factum est in un-
c decimo anno, ter-
b tio mẽse, una men-
c sis, factum est uer-
bũ domini ad me

a § Antichristo, quo corrupte & alij rectores tenebrarum harum & principes mundi factius corrumpunt.

dicens: Fili hominis, dic Phãraoni
a § Alij multitudini. Multi em̃ sunt vo. pau. vero ele.

d regi Ægypti & pópulo eius: Cui si-
e milis factus es in mãgnitudine tua?
a § Alii altitudine. Omnis qui se exaltat humiliabitur.

f Ecce Assur quasi cedrus in Libano
g pulcher ramis, & frondibus nemo-
h rosus, excelsusq; altitudine, & in-
i ter condensas frondes eleuatũ est
a § Q. Ideo tantum cõcrescit, quia Aquę multi. ¶ Non Silue quæ vadãt cũ fluctio, sed aquæ fluius & Aegypti.

k cacumen eius. Aquę nũtrierunt il-
l lum, ãbyssus exaltauit illum. Flu-
a § Sup quã in principio mundi tenebræ ferebantur.

mina eius manabant in circumitu radicum eius, & riuos suos emisit ad uniuersa ligna † regionis. Propterea eleuata est altitudo eius su-
a § Vnde Hæc omnia tradita sunt mihi.

per omnia ligna † regionis, & multiplicata sunt arbusta eius, & eleua-
a § Irrigat. s. aquis abyssi.

ti sunt rami eius, † præ aquis mul-
a § Vt omnes habiteret sub ditione.

tis. Cùmq; extẽdisset umbram
a § O omnis qui facit peccatum, de diabolo natus es, & in ramorum eius numero computatur.

suam, in rãmis eius fecerunt nidos
k omnia uolatilia cæli, & sub fron-
a § Quæ Christi mansuetudinem perdiderunt.

dibus eius genuerũt omnes bẽstiæ
a § Vt nullus esset qui non eius tegeretur umbraculo præter eum qui dicit: Venit princeps huius mundi, & in me non habet quidquam.

saltuum, & sub umbrãculo illius
a § Hæc sunt volatilia, hæ bestiæ. s.

habitabat cœtus Gentium plurimarum. † Eratq; pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum. Erat enim radix illius iuxta aquas multas. † Cedri non fuerunt altio-
q § Alij plus.

res illo in paradiso dei. Abietes non adæquauerunt summitatem eius, & † platani non fuerunt æquę
r § Vt singulas arbores colligam.

frondibus illius. Omnẽ lignum paradisi dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam

larus est. Circa primũ sciendũ, q; exemplũ ponit hîc de rege Assyriorũ, qui fuerat potẽtior rege Aegypti, & tamẽ debellatus fuerat ex ordine diuinę iustitiæ à Nabucho donosor. ꝓpter qd̃ rex Aegypti non debebat confidere se posse ei resistere. Deinde pars ista in duas diuidit, quia primò ponitur regis Assyriorũ sublimatio. secundò eiusdẽ deiectio ibi: Propterea. Circa primũ ponit tempus huius reuelationis. dicitur: a ¶ Et fa. est. s. transmigrationis Ioachin. b ¶ Tertio. s. mẽse. c ¶ Vna men. i. prima die mẽsis, & sic patet q; reuelatio facta est post prędictas quinque mẽses sex diebus min⁹. d ¶ Die Pharaoni. eos conũgit in ꝓphetia, quia diũgẽdi erant in pœna. e ¶ Cui si. q; tãtũcũq; sis potens, adhuc tamẽ similis ẽ. f ¶ Ecce Assaltior cæteris regibus. cui Cedrus alijs arboribꝰ. g ¶ Pulcher. in pulchritudine prolis. h ¶ Et frondibus. id est principibus & militibus copiosus. i ¶ Excelsusq; &c. potestatis regię. k ¶ Et inter condensas. i. per multitudinẽ principum, & bellatorum fortium. l ¶ Eleuatum est. i. dominũ eius long multa regna. m ¶ Aquæ nu. Per aq; & abyssum intelligitur copia diuitiarum q; quam habuit fortes bellatores et diuersis nationibus collectos. ideò subdit: Et riuos. Et quia per hoc eleuata ẽ & dilatata potestas sua, ideò subdit: Propterea. &c. n ¶ Cũq; extendisset potentiæ suæ dilationem. o ¶ In ramis. i. reges magni acquieuerunt subire sibi. p ¶ Et sub frondibus. homines qui videbantur indomabiles fuerunt subiecti per eum. Cætera patent vsq; ad q ¶ Cedri non fue. id est omnes reges in terra, q̃tũcũq; bona & amœna non erant ei æquales in potentia neq; in multitudine bellatorũ. ideò subditur. r ¶ Et platani non &c. Omne lignum. id est omnes regnũ quãtũcũq; pulchrum & amœnũ in diuitijs & potẽtia, nõ fuit ei adęquũ.

¶ Et quidam Moraliter. a ¶ Et factum est in undecimo an. Hîc Ezechiel ꝓphetat cõtra regẽ Aegypti cõparatiue, ostendẽdo illicitã eius præsumptionẽ, quia ret Assyriorũ eo potẽtior nõ potuit resistere regi Babylo. Et iste ex sua præsumptiõe resistit, ꝓpter qd̃ fuit turpiter debellatus. Per rẽ Aegypti moralit. põt hîc significari quilibet præsumẽs de sua virtute, ꝓpter qd̃ de bellari nõ timet à mũdo, carne vel hoste, & ꝓpter suã præsumptionẽ de⁹ permittit eũ enormiter cadere, sicut dicit gl. Hebrea de Salomone sup illud Prouer. xxx. Stultissim⁹ sũ virorũ. Ipse em̃ Salomon sciebat esse dictũ Deut. xvij. d. q; rex Israel nõ debebat sibi multiplicare equos, nec immẽsa põdera auri & argenti, nec hoc in supbiã eleuaret, nec accipere sibi vxores alienigenas, ne p hoc à dei cultu auerterẽt. Et ipse præsumens de sua stabilitate virtutis cõtrariũ fecit. ꝓpter qd̃ deo ꝓmittẽte turpiter lapsꝰ fuit. Et ille cõfingit de mulcis, q; de sua virtute nimis cõfidebat, sed dãnabiliter peccãs enormiter pẽnis. Vñ dicit Hieron. ad Nepotianũ. Nõ in ꝓpria cadimur cõfidas, nec em̃ Sisone fortior ei⁹ pot⁹, nec David sanctior, nec Salomone sapientior. memẽto semp; q; paradisi colonus de sua possessiõe mulier eiecit. Et ille committit de alijs vicijs, horib⁹ præsumptuosis occasiones cadendi negligunt.

Per hoc multi intelligũt nõ de rege Assyriorũ hoc dici, sed de consimili fortitudine quæ i sermone Tyri inter Cherubim dicit esse egressa & preciosis distincta lapidibus, & posita ad terrena suo vicio concidisse, qui cadens lucifer dicitur, vnde: Videbã Sa anã quasi fulde cę.ca. Sed nos hæc oĩa vt se habent historiã, hypbolicos discursus intelligim⁹, q̃ tñ potẽtię Assyrius fuerit, & sic cũctas nationes oppresserit, vt se angelorũ altitudini cõpararet. ¶ Hiero. Iõ nulla arbor in paradiso adæquat ei, qa omne lignũ non est assimilatũ illi & pulchritudini eius, quia nõ erecta in superbiã, sed nouerũt humilitatẽ suã, nec similitudinẽ dei sacrilego ausu affectarũt. a ¶ Et zmul. Quantos em̃ Assur cupit habere in petitionẽ, titos cupiũt in salutẽ. b ¶ Fortis. Hie. alij. s. detestabili ptãti, cui tradit ad puniendũ Antichristi. id est Satanę. c ¶ Omnia. vel oĩa ligna quæ quãdã fuerũt bona, & irrigabant aquis. & in Libani altitudine morabãtur, accipient consolationẽ, quãdo principẽ suũ viderint filia sustinere tormenta. d ¶ Cui assimila. es. i. ô Pharao. s. cui dictum est in principio, cui similis factus es in altitudine tua? &c. B Assyrio. scilicet qui corruit.

☞ Ipse est

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et æmula. i. oĩs reges inuidebãt ei, ppter eius excellẽtiã. b ¶ Quæ erant. Reges enim solent deliciose viuere, & ideò dicũtur esse in regnis suis quasi in paradiso. Dicit tamen paradisus dei, quia dignitas regia à deo cõcedit, Prouerbi. viij. d. Per me reges regnant &c. c ¶ Propterea. Hic consequenter describit regis Assur dilectio, cùm dicitur: Propterea. i. quia ppter potestatem à deo sibi concessam elevatus est in superbiam. d ¶ Tradidi. i. Nabuchodonosor. e ¶ Iuxta impietatem. Impietas est ppriè peccatum contra deum, sicut pietas est cultus diuinus. Rex autẽ Assyriorũ ex nimia superbia, q̃ pruperat in diuinã blasphemiã & cõceptũ dicẽs. iij. Regum. xix. scribens Ezechiæ: Nõ te seducat deus tuus, in quo habes fiduciã &c. & ideò meruit deiici à regno. f ¶ Et succident eum alieni. id est Chaldæi. g ¶ Et proijcient eum super montes. id est in montib⁹ & vallibus debellabunt eũ Chaldæi interficiendo populum eius. h ¶ Et recedent eum. eius. id est de dominio ipsius. i ¶ Omnes populi terræ. quos sibi subiecerat armorũ virtute. k ¶ In ruina eius &c. quia comparauerat regem Assur cedro. ideò deiectionem eius designat sub similitudine casus cedri. l ¶ Habitauerunt omnia &c. id est in cedro illa anteqũ rueret, habitauerunt

†speciosum feci eum, & multis condensis q̃ frõdibus. Et æmulata sunt eum omnia ligna a
†uoluptatis quę erant in paradiso dei. Pro- b
ptereà hęc dicit dominus deus: Pro eo q̃ sub c
limatus est in altitudine, & dedit summitatẽ a
suam † uirentem atq̃ cõdensam, & eleuãtum d
est cor eius in altitudine sua, tradidi † eum in e
manus fortissimi Gentium. Faciens faciet ei. f
iicient eũm super montes, & in cũctis con- g
uallibus corruent rami eius, & confringẽtur h
†arbusta eius in uniuersis rupibus terrę, & re- i
cedẽt de umbraculo eius omnes populi ter- k
rę, & relinquent † eum. In ruina eius habitaue- l
runt omnia uolatilia cæli, & in ramis eius fue- m
runt uniuersæ bestię regionis. Quãobrem nõ n
eleuabuntur in altitudine sua omnia ligna a
quarum, neq̃ põnent sublimitatem suam in
ter nemorosa atq̃ frõdosa, nec stabũt in subli- o
mitate sua omniã quæ irrigantur aquis, quia p
omnes trãditi sunt in mortem ad terrãm † ul- q
timã in medio filiorum hominum ad eos
qui descendunt in † lacum. Hæc dicit domi- r
nus deus: In die quando descendit ad inferos s
† indũxi luctum, operui eum abyssо, & prohi- t
bui flumina eius & cõtristatus est super eum Libanus, & o- v
mnia ligna agri † cõcussa sunt. A sonitu rui- x
næ eius cõmoui Gẽtes, cùm dedũcerẽ eum y
ad infernum cũ his qui descendebant in lacũ.
Et cõsolata sunt in terra infima omnia ligna z
uoluptãtis, egregia atq̃ præclara in Libano
uniuersa quæ irrigabãtur aquis. Nam & ipsi b
cum eã descendent ad infernum ad interfe- c
ctos gladio, & brachium uniuscuiusque
sedebit sub umbraculo eius in medio nã- d
tionũ eius. Cũ assimilatus es ô inclyte, atq̃ e

a ¶ Vt dicerent Ero similis altissimo.
a ¶ Antichristi.
a ¶ Babylonij. s. regis, vt quod vicit Assyrium dei potentiæ esse intelligatur. b ¶ Secundum domini imperata.
a ¶ Occulte Babylonium monet, ne populum dei crudeliter opprimat qui sibi traditus est, ne similis Assyrio patiatur, qui crudelis fuit & impius. b ¶ Interficient. ¶ Securis ad radicem arboris posita est.
a ¶ Vt corruat in superbia sua. b ¶ Vt ad Tartarum omnes deducantur qui fuerunt in comitatu eius, participes pœnę sicut culpæ.
a ¶ Quo tegebantur ne viderent solem. b ¶ Volatilibus cæli & bestiis terræ comparati.
a ¶ In superbiam, nec se aliquid æstimabunt, nec irrigatione aquarum suarum propriis æstimabunt diuitias.
a ¶ Metu confusõ.
a ¶ Quæ erant sub imperio Assur. b ¶ Quę p metaphorã dixit, aperitmitate sua omniã quæ irrigantur aquis, quia
a ¶ Reges. b ¶ Vnde: Cadent omnes qui descendunt in terram.
a ¶ Infernum, vade: Ingredientur ad extrema terræ. b ¶ Non arborum. ¶ Non cum angelis dei.
a ¶ Alijs in foueam sempiternam. ¶ Inferni.
a ¶ Socijs eius, vel sanctis fortitudinibus quæ illum dolebunt ad inferos descendisse. b ¶ Per translationẽ, secundum illud: Venti in altitudinem maris, & tem. de, me. c ¶ Cuius aquis ante irrigabatur.
a ¶ Nationes. b ¶ Abyssi. ꝛc ¶ Ne irrigarent eum, sed opprimerent.
a ¶ Assyrium, vel eum, arborem. s. b ¶ In quo fuerat exaltatus.
a ¶ Idem sibi tumoratio. b ¶ Aperte ostendit se de Assyrio metaphorice loqui. Cuius enim arboris ruina cõmouerei omnes gentes:
a ¶ Vt omnes scirent perditionem eius. b ¶ Hoc quoq; arbori non conuenit.
¶ Socijs suis. ¶ Altas descendunt. a ¶ Inferni.
a ¶ Dũ videt mala malis, bona bonis retribui. b ¶ In corde terræ.
a ¶ Paradisi. ¶ Hebraice Eden.
¶ Sicut ipse. ¶ Dei.
a ¶ Arbores: vel, eo, Assyrio. s. b ¶ Ligna non interficiuntur gladio & ita imminuatur metapho.
¶ Requiescet. ¶ Pœna. a ¶ Non sylvarum, sed Gentium.
¶ Quæ in inferno erunt.
a ¶ Postremo apostrophan facit ad ipsum Assyrium. ¶ Q. Nullus sibi similis, omnes reges superabit.

runt volatilia &c. Et exponatur vt suprà. m ¶ Quamobrẽ non eleuabantur in altitudi. &c. Id est illi qui remanebunt de Assyrijs, non ascendent de cętero ad consimilem potestatem. Et subdiuiditur causa cùm dicitur: n ¶ Quia omnes traditi sunt in mortem &c. corporalem. o ¶ Ad terram ultimam. id est ad infernum, q̃tum ad animam, qui à doctoribus dicitur esse in profundis terræ. Et eodem modo ītelligitur quod subditur. p ¶ Ad eos qui descendũt in lacum &c. id est qui ante mortem Christi descenderant in gehẽnam, prout exponit Rabi Salom. q ¶ In die quando descendi ad inferos, induxi luctum. amicis eius. r ¶ Operui eum abyssо. Id est absorbui eum exercitu Chaldæorum. s ¶ Et prohibui flumina eius &c. Id est diuitiæ eius & potentia non potuerunt eum liberare. t ¶ Contristatus est super eum Libanus &c. id est regnum Assyriorum. v ¶ Vt omnia ligna agri &c. id est vinitores & agricolæ. x ¶ A sonitu ruinæ eius commoui Gen. præ stupore & admiratione de ruina tanti regis. y ¶ Cùm deducerem eum ad infernum &c. quantùm ad animam. y ¶ Et consolata sunt in terra infima &c. Id est in inferno, qui dicitur esse in terræ profundo. quia illi qui prius ibi descenderant, receperũt consolationem aliquam de eius descensu. Solatium est misero habere socium in pœna, & maximè illorũ qui occisi fuerant per reges Assyriorum. Per talem modum dicitur Isaiæ. xiiij. de rege Babylonis. Vniuersi respondebunt, & dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos. nostri similis effectus es, sicut ibidẽ expositũ fuit. a ¶ Omnia lig. id est reges & potentes in hoc mũdo qui in hoc mundo vixerunt deliciose. b ¶ Nam & ipsi cum ea descendent ad infernum &c. ad eumdem locum. c ¶ Et brachium uniuscuiusq̃ &c. Id est fortitudo eius ad infernum deducta. d ¶ Sedebit sub; umbra eius &c. Id est aliquam consolationem in eius descensu habebit modo prædicto sicut vmbraculum facit consolationem calefacto. e ¶ Cui assimilatus es o inclyte atq̃ subli. & cætera. Hîc consequenter exemplum de rege Assur positum applicatur ad propositum. scilicet ad regem Aegypti, de quo suprà dictum est in principio capituli. Cui similis factus es &cętera. Et subditur: Ecce Assur &cætera. Et eodem modo hîc intelligitur: Cui assimilatus es o inclyte atq̃ subli. &cętera. quasi diceret regi Assur in deiectione: Licet non fueris ei æqualis in pũte, vt suprà dictũ ẽ, tñ fuisti valde magn⁹ inter alios reges.

a ¶Ipse est Pharao. Lxx. Sic. est Pharao &. o. m. c. vt quō. suprà Assyrius succisus est & corruit, sic & Aegyptius. ¶Ipse est. Anterioribus extrema cōiūgit, quia suprà dixerat: Cui sīlis fact⁹ es in magnitudine. t. Ecce Assur quasi ce. in li. &c. Nūc ifert: Sic est Pharao & o. mil. ei⁹. Q. Sicut Assyrius, cedr⁹ & cypress⁹, Babylonio succidente deiecta est, sic & Pharao & popul⁹ ei⁹, i. ipsa arbor & rami illi⁹ à Babylonio succidēt.

suprā. eo. a.

GLOS. ORDI.

†Sic Pharao

¶Et fac. est. In Cap. XXXII. multis exēplaribus iuxta. Lxx. duodecim⁹ ann⁹ & mēsis decimus ponitur. Iuxta alios autē interpretes, decim⁹ annus & duodecimus mēsis: Vt vrbs capta sit Ierusalē, & gaudiū Pharaonis malis sibi imminētib⁹ auferat. Vel certè capiēda, suis magis miseriis dolerat, q̄ aliorū captiuitate lætet. c ¶Leoni. De quo: Insidiat in abscondito, q̄ si leo in spelūca sua. Iere. Leo de sylua ꝓcussit eos. d ¶In flu. hæreseos principib⁹, qui imitātur ecclesiasticos viros, dicētes dño: In te inimicos nostros vēcilabim⁹ cornu, sed nō vēcilāt ad salutē, vt de terra ad cælū leuent, sed vt in profundū abijciant. e ¶Et con. Hie. Nō vult bibere aquas Siloe, quę vadūt cū silētio, sed aquas Aegypti turbidas & cœnosas quæ anteqū pedibus draconis cōculcarentur, puræ erāt, & suo fluētes ordine, postea aūt q̄ turbatæ sunt, cursus sui ordinē ꝑdiderūt. Nō em̄ vtūtur hęretici testimonijs scripturæ cohęrentib⁹, sed omnia conturbant. Q̄m aūt est inimic⁹ & vltor, nō solū aquas alienas conturbat, sed etiam cōculcat flumīa sua, nec parcit etiā suis. vñ:

Psal. 9. f. Iere. 5. b.

Psal. 43. b.

Isa. 8. b.

Psal. 54. a. Ibidē. 9. g. Matt. 13. f.

Miserere mei do. q. cōcul. m. ho. de q̄: Non magnificē hō sup terrā. f ¶In sage. de qua: Sisē est regnū cælorū sagenę missæ in mari, & ex omni genere piscīū cōgreganti, quorū bonos elegerūt in vasa sua, malos aūt foras miserunt. g ¶Bestias. quæ vicijs efferant. per bestias aūt & volatilia etiā hæretici significari possunt. ¶Vel ꝓ volatilia cæli & bestias terrę, ꝓpos⁹ deceptorū & crudelitatē Gētiū intelligam⁹. h ¶Mōtes. princeps. s. hæreticorū, vel ptātes cōtrarias, quę ꝑ aera discurrūt, vallesq̄ ad infera penetrant, ęternis mancipatę supplicijs. Hęc oīa translatiue, vt. s. cùm volatilia cęli & bestię carnib⁹ eius fuerint saturatę. i. exercit⁹ eius & vniuersa multitudo, cętera pars in vermes & saniē cōuertat: tunc cęli tenebris obuoluent. i ¶Et irrigabo. Hiero. Superbia enim & arrogans tumor hæreticorū non tam vitali & puro, q̄ putrido & fœtenti sanguine complet. vnde: Pone eos vt stercus terræ. Et alibi: De stercore eri. p.

Ibidē. 12. a

Psal. 82. b.

k ¶Valles. nimiū depressas mentes, aut inferna, aut humilē hęreticorū sensum pro terrenis omnia facientiū. l ¶Et operiā. vnde: Lux impiorū extinguet. m ¶Cælos. de quib⁹. Cōtra spūalia nequitiæ in cę lestib⁹ n ¶Et nigrescere. Hiero. Ad literā intelligi non potest, nūq̄ enim hoc factum est vel faciendum est. o ¶Stellas &c. de quibus Iudas: Sydera errantia quibus caligo tenebrarum in ęternum reseruatur.

Iob. 18. a. Eph. 6. b.

Iudæ. d.

☞Solem

Nicolaus de Lyra.

a ¶Ecce deductus es cum lig. uo. ad. id est cum regibus iam defunctis. b ¶Ad terram. usq. id est in gehennam. c ¶In me. incrūnt⁹. &c. qui cū hoc erant idololatriæ dediti. g ¶Ipse est, Isiud sublimis inter ligna voluptatis. ¶Tamen. ¶Regibus qui erant in comitatu tuo.

a ¶Inferos. s. vnde: Introibūt in inferiora terræ, tradentur in manus gla. parties vel. erunt.

uoluptatis ad terrā †ultimām.

b ¶Immundorū. ¶Hęc sunt ligna quę cedros⁹ vel cypariſſos vocauit. b ¶Non in requie.

In medio incircūcisorūm dormies cū eis qui interfecti sunt

a ¶Dñi. b ¶Cui dicit: Cui assimilatus es o incl. &c.

gladio. †Ipse est Pharao & omnis multitudo eius, dicit dominus deus. Cap. XXXII.

¶Et factum est duodecimo anno, in mēse duodecimo, in u.

¶Prima.

na †mensis, factum est uerbū domini ad me dicēs: Fili hominis assume la

a ¶Potestatē, cui Ægyptus cōmissa est, vel vna ꝓuincia, vel Ægyptus totius mundi.

mentū sup Pharaonē regem

a ¶Qui circumit quærens quem deuoret.

Ægypti, & dices ad eū: Leoni

a ¶Non vnius. s. b ¶Vicio proprio, non facturæ a principio. vnde: Homo cū in honore esset non intel. cōpar. est iumēt. &c. c ¶Diabolo qui dixit: Mea sunt flumina, & ego feci ea.

Gentiū assimilatus es, & †dra

a ¶Vt terram. Quicunq̄ possideat.

coni qui est in mari. Et fuēn

a ¶Quasi. ¶Erectus in superbiam irrigatione fluminum. b ¶Multitudine exercitus.

tilabas cornu in fluminibus

a ¶Vnde Apostolus: Qui autem contemnebat vos. por. iudicium quicunq̄ est ille.

tuis, & cōturbabas aquas pedibus tuis, & cōculcabas flumina eorū. Propterea hęc dicit dominus deus: Expādam

a ¶Vetus. s. & noui testamētum. b ¶Diabolus semper in multitudine delectatur & turbis.

super te rēte meū in mūltitudine populorum multorū, & ex

a ¶Qui quasi colubri multis fuerat spīnis inuolutus. b ¶Cuius insidiæ latebant in mari huius mundi.

trahā te in sagēna mea, & pro

a ¶Qui in cælum posuisti os tuum, & te similem altissimo factabas.

iiciam tē in terram. Super faciem agri abiiciam te, & habitare faciā super tē omnia uo

a ¶Deuorandum.

a ¶Secundum illud: Dedisti eum escam populis Æthiopum. ¶Quæ sementem comedūt secus viam.

lātilia cæli, & saturabo de te

a ¶Non solum volatilia.

bēstias uniuersæ terræ. Et dabo cārnes tuas super montes,

a ¶Reliquias. s.

¶Minores. a ¶Hæreticorum.

& implebo colles tuos †saniē

a ¶Cum omnia vermibus scatebunt.

tua. Et irrigābo terram †fœtore sanguinis tui, † insu

a ¶Inferiores fideles.

per montes & uālles implebuntur ex te. Et operiam

a ¶Qui transfigura bat te in angelum lucis.

cum extinctus fuēris cælos,

a ¶Super te, & nihil tibi latum erit, & ad interitum tuum omnes populi & reges mio horrore formidabunt.

& nigrēscere faciam stellas.

Isiud ponit vltimò, ad denotādū, ꝓpter quę dicta sunt in hoc cap. dicta sunt propter eius deiectionem & populi sui.

NICO. DELY.

¶Et fac. est. Cap. XXXII. Positę prophęta denūciauit regis Aegypti deiectionē, hīc consequenter assumit sup hoc lamentationē. Et diuidit in duas ptes, qꝝ prima Deus planctus incipit. secūdò, iterū relumit. sicut solet fieri in carmine lugubri. Sed a ibi: Et factū est. Prima in duas: quia primò narratur eius ꝓcedens sublimitas, secūdò ꝓnunciatur ipsius sequens calamitas, quia talem. Secundò, de consolatione. Secūda ibi: Propterea. Circa primum ꝓmittit tēpus reuelationis eī dicitur: e ¶Et fac. est. s. trāsmigrationis Ioachin. Cætera patent vsq; ibi: f ¶Leoni Gen. in fortitudine & crudelitate. g ¶Et draco. i. ceto. vnde Ge. 1. vbi nostra translatio habet: Cete grandia in Hebræo habetur: Dracones magnos: h ¶Et uenti. id est potestate tua deuast. i ¶In flumi. Hoc dicitur, quia terra Aegypti est fluuialis ex diuisione Nili, vt suprà dictum est. k ¶Et conturbabas aquas regendo. l ¶Propterea. Hīc consequenter ponitur eius calamitas. & primò describitur hæc miseria, secūdò eius causa effectiua, ibi: Quia hęc dicit. Circa primū dicitur ī ꝑsona dei: Propterea. i. quia abusus es potestate à me tibi cōcessa. m ¶Et pandam super te. id est exercitum Chaldæorum. n ¶Et extraham. de loco ꝓ fluminis vitæ. o ¶Super fa. qa cadauera sua & suorum bellatorum remanserunt insepulta bestijs & auibus lacerandis. p ¶Et imple. i. in quocūq; loco fugiens occisus eris. q ¶Et operiam. Hoc dicit ad designādum magnitudinem tribulatonis Aegy

Mora. c ¶Et fac. Hīc Ezechiel ꝓphetat ex ꝓcepto dñi, plāctū assumit sup deiectionē regis Aegypti. Moraliter aūt gręgē Aegypti rōne dignitatis regię significari pōt hō magn⁹ in scientia vel virtutibus q̄ ex donis gratuitis nimis erigit. Et sic deus permittente & diabolo ꝓcurante in enormia vicia labitur. & talis casus est multum plangendus. Tum rōne personę: Tū rōne stat⁹ & rōne grauitatis culpę quę ex his aggrauat. qa quātò stat⁹ altior rātò est culpa grauior: & ꝓ cōsequēs pœna sequēs. Item plāgēd⁹ est, ꝓpter scādalū multorū, occasionē ruinæ ex hoc accipiētū, & ꝓpter famā, & ꝓpter dęmonū lętitā. qui magis lętātur de deiectione modica ꝓsonę cuiꝰ, q̄ de multis & maioribus malis in alijs gentis. Vnde refert Gre. in Dial. q̄ quīdā Longobardus trāsiens ꝑ Lombardiā, nocte supueniente, intrauit quoddā antiquū ædificiū fatuū ad tiquitus ad idoli cultum. Et circa mediam noctē venit turba dæmonum, inter quos vn⁹ sedebat quasi princeps, quęrens à singulis qd fecissēt. Et illis referēntib⁹ diuersas ones, homicidia, & alia mala quę ꝓcurarāt. Ille videbat parū curare. Tūc vn⁹ dixit se frequentasse domum cuiusdam episcopi deuoti, & eum tentasse de quadam muliere deuota ibidem manente. Et ad hoc dictum demum episcopum adduxisse, q̄ die ꝓcedenti terga mulieris percussērat, blasphemando. Tunc ille princeps incepit illum commendare, & eum inducere ad ꝓpositum quendum quod inceperat, quousq; negotium perfecisset

Mortis Aegy

Dæmones

Fraudes

a ¶Caul, vel draconis.

b eius. †Solem nube tegam, & luna non da c bit lumen suū. Omnia luminaria celi mœ

a ¶Id est habitatores terræ mittam in tenebras vbi erit fletus & stridor dentium.

rere faciā super te, & dābo tenebras super terram tuam, dicit dominus deus: cū ceci derint vulnerati in medio terræ, ait domi

a ¶Vt qui prius Pharaoni seruierant, trascantur cōtra eum, videntes captiuitatem eius ad aliā terram quā draco nesciebat esse g dictā.

nus deus. Et irritābo cor populorum mul f torum, cùm introduxero contritionem tu g am in Gentibus super terras quas nescis,

a ¶Casu. f. tuo. b ¶Qui tuam prius mirabantur potentiam.

& stupescere faciā super tē populos mul h

a ¶Quorum regna diabolus domino ostēdit, & de quibus Assures runt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum.

tos. Et regēs eorum horrore nimio formi i dabunt super te propter vniuersas iniqui

a ¶Hoc. f. fiet. b ¶Hoc & illuc nulli parcens.

tates, quas operat⁹ es: cùm † uolāre cœpe k

a ¶Regum. f. b ¶Similem sibi ruinam timentes.

rit gladius meus super facies eōrū: & ōb l stupescent repente singuli pro anima sua in die ruinæ † suæ. Quia hęc dicit dominus m deus: Gladius regis Babylonis veniet ti n

a ¶Alij gigantum. b ¶Quæ te fecisse gloriabatur.

bi, in gladiis fortiūm deiiciam multitu

a ¶Gigantes qui Babylonij regis tenebantur exercitu.

o dinem tuam. † Inexpugnābiles omnes p Gentes hę. Et uastabunt superbiam Ægy

a ¶Talibus militibus.

pti, & disipābitur multitudo eius. Et per q

a ¶Non solum homines. b ¶Qui cōparati sunt iumentis insipientibus.

dam omnia iūmenta eius, quæ erant su r

a ¶Tanta erit solitudo.

per aquas † plurimas, & non contūrbabit s eas pes hominis ultrà, neque ungula ius

a ¶Vt limpidas faciat turbidas & cœnosas.

mentorum turbabit eās. Tunc † puriſsi t

a ¶Ego non alius. b ¶Draconis dominatione turbatas. c ¶Tunc.

mas rēddam aquās eorum, ēt flumina eo u

a ¶Vt sint. f. veri lumina nutrimentum. ¶Purissima. f. & nitentia, nullo turbante.

rum quasi oleum adducam, ait dominus x

a ¶Hæc ideo propter Ægypti solitudinem.

deus, cùm dedēro terram Ægypti desola tam. Deseretur autem terra à plenitudi

a ¶Vel sic. b ¶Qui remanserunt. ¶Solei.

ne suā, quando percussero omnes habi y

a ¶Vel sic. b ¶Qui remanserunt. ¶Solei.

tatores eius, ēt scient quia ego dominus.

a ¶Ergo. ¶Pharaonis b ¶Non spe salutis, sed quia de tanta potentia vicio superbiæ suæ dejectus sit in æternā supplicia. c ¶Amnæ ab eo oppressæ, vel etiam aliæ quæ eum non morabantur in Ægypto, sed in regione viuorum.

Plānctus est, & plangent eum filię Gen z

a ¶Draconem.

tium super † Ægyptūm, & super multi a

a ¶Dicera a domino.

tūdine eius plangent eum, ait dominus

a ¶Eodem. f. anno & mense.

deus. Et factum est in dūodecimo an b c

a ¶Non in vna, vt supra.

no, in quintādecima mensis, factum est uerbum domini ad me, dicens: Fili ho v

a ¶Alij fortitudinem. ¶Non super Pharaonem. ¶Quia. f. b ¶A superbia sua.

minis, cane carmen lugubre super mul

minis, cane carmen lugubre super mul

titūdinem Ægypti. Et detrāhe eam ipsam x

& † filias Gentium robustarum, ad ter y

a ¶In profundum inferni.

rām ultimam cum his qui descendūt in la z

a ¶O rex es. b ¶Vt merearis euadere mortem.

cum. Quò pulchriōr es, dēscēde, & dormi a

ō rex Aegypti, vt debeas euadere, C
cùm Assur & Elam & alij pereant. †Isa. 17. b.
¶Gladio Ioel. 3. c.
Matt. 24. c.

Nicolaus de Lyra.

c-tionis Aegyptiorum, quæ designari solet per tres obscurū & tenebrosum. vnde Ouidi⁹ in primo de tristibus dicit: Tpa si fuerint nubila sol⁹ eris. a ¶Solē. id est regē calamitate deijciam. b ¶Et lu. Id est regina. c ¶Non dabit. id est non incendet ornata, sed magis captiuata. d ¶Omnia luminaria. id est sapientes Aegypti tunc enim vigebat ibi sapientia, vt habet. 1. Metaph. e ¶Mœrere faciam. ppter regis & reginæ dejectionem. f ¶Et irritabo. i. cōtra te prouocabo. h ¶Cùm induxero. contritionem tuā in Gentibus. i. cū populum tuum cōtritū captiuabo inter Gentes extraneas & longinquas. h ¶Et stupescere fa. i. propter tui & populi tui tantā dejectionem. i ¶Et reges eo. i. non solū vulgares, sed etiā reges & potentes timebunt ne simile eis accidat. k ¶Cū uolare & cæt est vindicta meę iusticiæ. l ¶Super faciem eorum. videntes appropinquare Chaldæorum exercitum. qui dicitur hīc gladi⁹ domini, eò q⁹ erat exequutor diuinæ iusticię. Et hoc modo rex Hunorum dixit sancto Lupo episcopo Cretensi, se esse flagellum dei. m ¶Quia hæc dicit. Hīc consequenter ponitur causa effectiua dictę dejectionis instrumentalis, tamen quia rex Babylonis in hoc erat instrumentum dei, vt dictum est, ideò dicitur: n ¶Gladius regis Ba. ue. tibi. id est ad destructionem tuam. o ¶Inexpugnabi. existentes cum rege Babylonis. p ¶Et perdā. quia Chaldęi nō solū interficient homines, sed etiā prædabūtur animalia. q ¶Quæ erant. Terra enim Aegypti pascualis est propter irrigationem Nili. r ¶Et non con. i. ita pauci erūt homines & animalia in terra Aegypti, q⁹ ex transitu eorū non turbabunt aquæ, sed erunt purissimæ. s ¶Et plā. i. mulieres in diuersis terris cantabūt super eum carmen lugubre, magis ad derisionē q⁹ cōpassionem. t ¶Et fac. est. Hīc resumit carmen lugubre ex noua reuelatione. Et diuiditur in duas partes. quia primò ponitur miseria Aegyptiorū absolutè, secò, cō cōparatiuè, ibi: Loquētur ei. Circa primū præmittitur tres reuelationis factæ, cū dicitur: Et fac. est. s. transmigrationis Ioachin. & sic facta est in eodē anno quo & præcedēs & eo dē mēse, tñ alia die, quia præcedens facta fuit prima die mēsis, hęc aūt xv. vt patet in littera. v ¶Cane car. magis ad derisionem Aegypti q⁹ ad cōpassionem. x ¶Et detra. i. dic eā detrahendā in gehennam. y ¶Et fi. id est Gentes venientes in eius auxilium. z ¶Quò pulc. es &c. in potestate & diuitijs. a ¶Descende. in profūdi-

Ouidius

†coruscare

D

†in ꝓfundū descēde re faciam

Diuisio

☞ Et

Matt.10.d. †gladio dati sunt.

Apoc.2.c. †cū circūcisis interfectisq; gladio

☞ qui sunt Fodere cisternam

2.Pa.26.b.

Prou.5.c. Iere.2.c.

†cū incircūcisis † inferiorē 2.Cor.11.a.

Psal.26.g.

‡ pœnæ

a ¶Gla. ei. s. contrario. quē dominus venit mittere in terrā Sicut Christi gladius bonos à malis separat dicēs: Nō veni pacē mittere sup terrā, sed gladiū. Sic hæreticorū gladi⁹ oēs pp̄os trūcat & vulneratos deducit ad inferna. b ¶Ibi Assur. Hic. Assur princeps hæreticorū diabolus. Multitudo alij synagoga vnde in Apocalypsi: Qui sunt synagoga Satanæ. c ¶In nouiss. hic. nō vt est lac⁹ Tyberiadis, & larios & benac⁹ & multi alij, sed cisternæ. Hos em̄ lac⁹ qui aquas refrigerant, & oēm ab eis spūs calorē auferūt, p̄dōres & omnes hæretici fodiūt. & q̄tū in mea memoria est, nullus sc̄ōrum cisternas fodisse scribitur, sed p̄dōres: sicut Ozias rex Ieprosus, de quo dicit, q̄ fuit terræ operib⁹ incūbēs, & lac⁹ fodebat. Ad iusti aūt dicit: Fōs aquæ tuæ sit tibi perennis. Et alibi: Me dereliquerūt fontē aquę viuæ, & foderunt sibi lac⁹. id est cisternas. d ¶Qui dederant. his s. qui erāt in terra viuētium, p̄positis. s. ecclesiæ & simplices deceperunt. vnde, Timeo ne sicut serpens seduxit Euam, ita corrūpant sensus vestri per simplicitatem. Sed hunc timorem dominus mitigat, de quo: Dominus illuminatio mea & sal⁹ mea, quē timebo? e ¶Elam. ascēsus eorum. Qui em̄ cōtempta humilitate Christi in superbiā diabli ascendūt falsi nominis sciētiā, Elamitæ sunt, & regis Assyrij sepulchrum ambiunt. f ¶Qui posuerūt terrorem. Qui enim ecclesiasticorum ad huiusmodi errorem securus est? Quis non aliquē perdidit è grege Christi? ecclesia, terra viuentium, hæreticorum conciliabulum, mortuorū terra. g ¶Tubal, conuersio, in malum scilicet siue vniuersa, vt ostēdat omnes hæreticos insanire, & pari studio ad peiora conuerti. Nec mirum si insanientes & coaceruati in malos habeant multitudinem, cùm Ægyptij regis socij sint, qui gaudent multitudine. h ¶Et posuerūt gladios su. sub capitibus suis. requiescentes studio & animo bellandi, & pro summa victoria sententiarum suarum iacula complexantes incantum scilicet vt fuerint iniquitates eorum in ossibus eorum. i ¶Ibi Idumæa & reges eius. Omnes q terrenis opib⁹ seruierunt, vel sanguine delectati sunt. Idumæa em̄ ter-

☞ renam

Nicolaus de Lyra.

e-rorem locū inferni, ga quātō grad⁹ altior, tantō casus grauior. a ¶Gladius datus est. regis Babylonis ad te interficiendū & populū tuū. b ¶Loquent. ei. Hīc cōsequeōter describit miseria Ægypti cōparatiuè.

a ¶Id est immundis. circunciū enim mundi sunt. vnde: Nos sumus circuncisio, qui spiritu dei seruimus.

cum incircūcisis: In medio interfectorum gladio cadent. †Gladius datus est. Et attraxerunt

a ¶Alius eam.

eum, & omnes populos eius. Loquentur ei po

a ¶Alij gigantes, ponentes in cœlum os suum, qui quanto se sollicitant, tanto ad infera detrahentur.

tēntissimi robustorū de medio inferni, qui cum auxiliatoribus eius descenderūt, & dormierunt

a ¶Non habebis somn.

†incircuncisi interfectiq; gladio. Ibi Assur & o

a ¶Deceptorem. Lab eo. b ¶Ideo. ¶Qui a interfecti.

mnis multitudo eius, in circumitu illius sepulchra eōrū omnes interfecti, & qui ceciderūt gladio, quorū data sunt sepulchra in nouissimis

a ¶Inferni. vnde: Cum his qui descendunt in lacum.

lāci. Et facta est multitudo eius p̄ gyrū sepulchri

a ¶Qui non possunt audire. Qui statis in domo domini.

ei⁹, uniuersi interfecti cadētesq; gladio, qui dederāt quōdā formidinē suam in tērra uiuentiū. Ibi

a ¶Ecclesia. ¶Id est Persæ.

Elam & omnis multitudo eius, per gyrum se-

a ¶Dei.

pulchri illius. Omnes hi interfecti ruentesq; glā

a ¶Licet in excelso posuerint os suum. b ¶Immundi. c ¶Quanto sublimius elati, tanto fortius ceciderunt.

dio, qui descēnderunt † incircūcisi ad tērram

¶Non semel.

† ultimam. Qui posuerunt terrorem suum in

¶Aliis tormentum.

terra uiuentium, & portauerunt ignominiam suam cum his qui descenderūt in lacum. In me-

a ¶Quos suo mucrone iugularent.

dio interfectorum posuerunt cubile eius, in uni

¶Assyrijs. f.

uersis populis eius, in circumitu eius sepulchrū

¶Qualis circuncisos se tacent.

illius. Omnes hi incircuncisi interfectiq; gla-

¶Secundo.

dio: Dederunt enim terrorem suum in terra ui

¶Tormentum.

uentium, & portauerunt ignominiam suam, cum his qui descendunt in lacum: in medio in-

a ¶Tyrannidibus suis. b ¶Lex. Assyrium. ¶Cappadoces. c ¶Insania.

terfectorum positi sunt. Ibi Mosoch & Tubal

a ¶Quos alij Iberos, alij Italos putant.

& omnis multitudo eius, in circumitu eius sepulchra illius. Omnes hi incircuncisi interfe-

a ¶Eclam tertio. b ¶Cunctis Gentibus.

ctiq;, & cadentes gladio, † quia dederunt for-

a ¶Ecclesia. b ¶Ideo: peiora enim meruerunt supplicia.

midinem suam in tērra uiuentium. & nō dor-

a ¶Alias gigantibus. b ¶A principio. c ¶Ideo.

mient cum fortibus cādentibusq; et incircūcisis

a ¶Non ads erroris pœnitentia. b ¶Adhuc contra deum & ecclesiam rebellantibus etiam animis post mortem. c ¶De quibus: Filij hominū dentes eorum arma, & lingua eorum gladius acutus.

qui descēnderunt ad infernum cum ārmis suis.

a ¶Emphaticotheron. i. emphatice loquitur ad expressionem.

Et pōsuerunt gladios suos sub capitib⁹ suis, &

a ¶Id est fortissima figmenta & erroris dogmata posuerunt.

b ¶Gladiis.

fuerunt † iniquitātes eorum in ōssibus eorum:

a ¶Quarto. b ¶Habentium. ¶scientiam scripturæ, & qui erant de regione vivorum. ¶Cum hīc descendunt ad infernum cum armis sub capitibus & gladijs.

c ¶Alij in vita sua.

quia tērror fortium facti sunt in terrā uiuenti-

a ¶Q. Tu non poteris eadem fabricare. ¶Pharao, vel contraria fortitudo, vel Ægypti multitudo.

um. Et tū ergo in medio incircuncisorum con-

a ¶Secundum illud. Deus conteret Satan sub pedibus vestris. b ¶Somno perpetuo. c ¶Cum Assyrio, cum Ægypti multitudine.

tēreris, & dormies cum interfectis gladio. Ibi

Idumæa & reges eius & oēs duces eius, qui dati sunt cū exercitu suo cū interfectis gladio, & q cū

¶Immundis.

incircūcisis dormierunt, & cū his qui descēderūt

tiuè. & primò ponit duplex dis. Cnatorū grad⁹, sed ò est dū in ij Pharao sit ponendus, ibi: Et tu ergo. Prima dividitur in duas Dsed m duos grad⁹. Secunda ibi. Et non dormiēt. Primus autem gradus est illorū q descendunt ad infernū morte violēta, cùm dicit: Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni. insultando ei qđ tā de iect⁹ est in infernū morte violēta sicut & ipsi. c ¶Ibi Assur &c. q debellat⁹ fuerat ab regē Ægypti, vt dictū est. &c. ca. præcedenti. d ¶In circūitu illius sepulchri. i. interfectorū cum essent sicut fuerant socij in morte. ita & ēt in pœna Gehēnæ. Et peccatores dicunt hīc sepulchri, eo modo loquendi quo dicit Luc. xvi. s. quo dicitur: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. e ¶Qui dederant quondā formi. in ter. ui. i. in ludea, vt dicat Ra. Sa. Illā ēm afflixerunt reges Assyriorum, vt patet. iij. Regū. Pōt etiam cum hoc intelligi de alijs terris multis, quibus formidabiles fuerant reges Assyriorum, vt patet. iiij. Regum. f ¶Ibi Elam. i. Elamitæ, qui fuit p̄ gladium descenderant ad infernū. Et ex dictis patet littera vsq; ibi: g ¶Ibi Mosoch. id est Cappadoces. h ¶Et Tubal. i. Iberi, qui fuit mortis violenta descenderunt ad infernū, ideo concluditur: Oēs hi incircuncisi interfectiq; &c. i ¶Et non dormient. Hīc potest dici quod secundus gradus damnatorum morte naturali mortium, seu corruptione aeris, & non violentia gladij, à quibus separantur prædicti, cū dicitur: Et non dormient. videlicet supradicti. k ¶Cum fortibus cadentibusq; id est mortuis per le sine gladio. l ¶Qui descenderunt ad infernū cū armis suis: id est qđ arma non sunt eis ablata per violentiam. m ¶Et posuerunt gladios suos sub capitibus suis. Antiquitus enim in sepulchris talium ponebantur codū gladij ad caput sepulchri, in signum qđ nō fuerūt in bello deuicti: ita exponit Rabi. Sal. n ¶Et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum. id est quātis nō fuerit punitū morte corpāli, tamē pro iniquitatibus suis punitis sunt pœna gehennę, quę est satis venientibus sicut ossa sub carne. o ¶Et tu ergo. Hīc consequenter ostenditur in quo gradu sunt Ægypti reponendi, in primo cum illis qui per gladium descenderūt in infernum, ideo dicit: Et tu. scilicet Pharao cum exercitu tuo. p ¶Dormies cum interfectis gladio. Et exemplificatur quēter subditur de pluribus alijs hīc positis, cùm dicit: Ibi Idumæa. & patet littera vsq; ibi.

☞ Et vniuersi

rem vel sanguinariã sonat, & reges eius
A sois da.c. terrenis operibus incubãtes,
Gaudili est & effundentes quotidie sanguinẽ eorũ,
militia quos fraude deceperunt. a ¶ Vidit eos.
habens adhuc maliciam suã, multos pœ-
næ suæ socios videns consolatus est.
b ¶ Gladio. Pharaonis. s. vel sociorũ,
præpotẽ regis Assyrij. & Mosoch & Tu
bal & Idumæorum & principum aquilo
nis & Sidoniorũ, qui omẽs dederũt terro
rem suum in terra viuentium. c ¶ Quia
de ter. Quod quintò dicit, vt hmõi nati
ones sumoperẽ caueam⁹, quę cũctis nos
similib⁹ deceperũt & horribiles esse scia-
mus, nec facilẽ posse vitari, nisi omni cu-
stodia cor nostrum seruemus.

GLOS. OR. Cap. XXXIII.

ET factum est uer. Rursum
ad prophetam fit sermo do-
mini, qui aliquo siluerat tpe,
quia non poterat propheta vel
humana natura cõtinuum sustinere vati
cinium. & loquit eadẽ quę superius: Fili
hois spededi te. Israel. &c. Quæ si diligẽ-
ter inspicias, similia quidẽ sunt, sed non
eadem, dum in plrisq; discordãt, & hoc
in omnibus scripturis sanctis obseruare
debemus, vbi videtur aliqua simlitudo
esse sententiæ, non in omnibus eadem di
ci, sed vel subtrahi plraq; vel addi vel
singulorum inter se verborũ discrepanti
am habere rationem. e ¶ Terra. Hiero.
Vel, terra, anima credẽtis quę mentẽ atq;
rationem præponit turbæ cogitationũ,
ne oia earũ incentiua suscipiat, sed iudi-
et & discernat, quæ sectanda, quæ fugiẽ-
da. f ¶ Speculatorẽ. Speculator, Iu-
dææ rex, vel propheta, ecclesiç episcop⁹,
presbyter à populo electus diuina electi-
one cognoscens & prævidens futura an-
nunciat populo, corrigit delinquentem.
Formidãdũ summopẽ officiũ, ne acceda
mus indigni, ne assumpti à populo, negli
gentes simus, & ventri & ocio seruiam⁹,
ne honorẽ nos accepisse, non onus pute-
mus. Filius enim hois venit ministrare,
nõ ministrari: pedes discipulorum lauit
ostendens à magistris oẽs discipulorum
sordes debere purgari. g ¶ Quòd si sp.
ũi. De huiusmodi dicit Salomon: Sapien
tia abscondita & thesaurus occultus, quę
vtilitas in vtrisquẽ? Et dominus in Euan
gelio: Qui scandalizauerit vnum de pu-
sillis istis, qui in me credunt, expedit
ei vt suspendatur mola asinaria in col-
lo eius, & in mare &c. quãm in specula

Nicolaus de Lyra. Videlicet

tor ¶ Et uniuersi uenatores, qui
deducti sunt cum interfectis, pa-
uentes & in sua fortitudine confu-
si, quia dormierunt incircunciſi
cum interfectis gladio, & portaue
runt confusiõnem suã cum his qui
descẽderũt in lacũ. Vidit eos Pha
rao, & consolatus est super uniuer
sa multitudine sua, quæ interfe
cta est gladio: † Pharao & omnis
exercitus eius, ait dñs deus, quia
dedit terrorẽ suũ in terra uiuentiũ,
& dormiuit in medio incircũciſo-
rum cũ interfectis gladio, Pharao
& omnis multitũdo eius, ait domi
nus deus.

a ¶ Vniuersi ex officio iudicatur: episcopus & los
quutus non tacet, populus si contemplerit.

ipsius super cãput eius erit. Sonũ
buccinę audiuit, & nõ se obserua-
uit, sanguis eius in ipso erit. Si aũt
se cũstodierit, animã suam salua-
bit. Quòd si speculator uiderit
gladium uenientem, & non inso-
nuerit buccina, & populus se non
custodierit, ueneritque gladius,
& tulerit de eis animam, ille qui-

Cap. XXXIII.

ET factum est uer-
bum domini ad
me dicens: Fili ho
minis, loquere ad
filios populi tui, &
dices ad eos: Terra cùm induxero
super eam gladiũ, & tulerit põpu-
lus terræ uirum unum de nouiſsi-
mis suis, & cõstituerit eum super
se speculatorẽ, & ille uiderit gladi
um uenientẽ sup terrã & cecinerit
buccina, et annũciauerit populo,
audiẽs aũt qlqs ille est sonitũ bũc-
cinę, & non se obseruauerit, uene-
ritq; gladius, & tulerit eũ, sanguis
ipsius super cãput eius erit. Sonũ
buccinę audiuit, & nõ se obserua-
uit, sanguis eius in ipso erit. Si aũt
se cũstodierit, animã suam salua-
bit. Quòd si speculator uiderit
gladium uenientem, & non inso-
nuerit buccina, & populus se non
custodierit, ueneritque gladius,
& tulerit de eis animam, ille quis

a ¶ A quo exardẽse unt mala super terram.

a ¶ Sidonij, de quibus: Anima nostra, sicut passer
erepta est de laqueo venantium.

a ¶ Supplicium quorum iguis non exting. & ver-
mis non morietur.

a ¶ Alias descendunt. b ¶ Inferni. c ¶ Omnes.

a ¶ Leuiora æstimans multis communicata sorori-
bus.

a ¶ Socij eius. ¶ Quæ per latam & spaciosam viam
tendit ad mortem.

a ¶ Vel Iudæa, vel ecclesia, quæ sæpe de nouissimis
populi speculatorem eligit, quem Apostolus ad
Corinthios vocat iudicem.

a ¶ Electione. b ¶ Sine cuius petitione fieri non
debet.

a ¶ Præsumus. b ¶ Etiam. ¶ Non est personarum
acceptor deus.

a ¶ Ita his quæ sunt ad deum.

a ¶ Præsentem. b ¶ Præsentes. c ¶ Iram domini.

a ¶ Aperte nunciauerit.

a ¶ Id est.

a ¶ De subiectis b ¶ Prædicationis.

a ¶ Præsidẽdo, præmiẽdo. b ¶ Interfecerit corpo-
raliter vel spiritualiter.

a ¶ Secundum vocem præpositi. b ¶ Admonitus.

a ¶ Ignorans venturum gladium.

a ¶ Ignorans ignorabitur. ¶ Illi cęcus cecum duc
cis, ambo in foueam cadunt.

dem † in iniqtate sua cãptus est: san
guis eius de manu speculatoris requi-
ram. Tu ergo fili hois, speculatorem
dedi te domui Israel: & audies de ore
meo sermonem, & annũciabis eis ex
me. Dicente me ad impium, impie
morte morieris, non loquutus fueris
ut custodiat impius uiam suam, ipse
impius in iniquitate sua morietur,
sanguinem autem eius de manu tua
requiram. Tu autem si impium
annũciaueris ut conuertatur ab
uia sua, & ille non conuertatur ab
uia sua, ipse in iniquitate sua mo-
rietur, tu autem animam tuam li-
berasti. Tu ergo fili hois dic ad do-
mum Israel: Sic locuti estis dicen-
tes: Iniquitates nostræ & peccata
nostra super nos sunt, & in ipsis
nos tabescimus, quomodo ergo
possumus uiuere? Dic ad eos: Vi-
uo ego dicit dominus deus, non
uolo mortem impii, sed ut conuer-
tatur impius a uia sua & uiuat.
Conuertimini conuertimini a uiis
uestris pessimis, & quare moriemi-
ni domus Israel? Tu ergo fili hois
dic ad filios populi tui: Iustitia iu-
sti non liberabit eum in die qua
peccauerit, & impietas impii non
nocebit ei in die qua conuersus fue-
rit ab impietate sua, & iustus non
poterit uiuere in ea in die qua pec-
cauerit. Si dixero iusto quod uita
uiuet, & ipse confidens iustitiæ
suæ operatus fuerit iniquitatem,
omnes iustitiæ eius non recorda-
buntur, sed in iniquitate sua quam
operatus est in ea morietur. Et si
dixero impio: Morte morieris, &
egerit pœnitentiam a peccato suo,
& fecerit iudicium & iustitiam,
impius pignus reddiderit, rapinam
quam uiolenter abstulerat restitue-
rit, in præceptis uitæ ambulauerit
nec fecerit iniquitatem, uita uiuet
& non morietur. Omnium peccato-
rum eius quæ peccauerat non re-
cordabitur, iudicium & iustitiam
fecit, uita uiuet. Et dixerunt filii
populi tui: Non est æqua uia do-
mini, cùm autem uia eorum non
sit æqua. Conuertatur iustus a iu-
stitia sua & fecerit iniquitatem,
morietur in eis. Et impius cum
conuersus fuerit ab impietate sua
& fecerit iudicium & iustitiam,
uiuet in eis. Et dixistis: Non est
æqua uia domini. Vnumquemque
iuxta uias suas iudicabo domus
Israel. In anno duodecimo trans-
migrationis nostræ, mense decimo
quinto mensis, uenit ad me qui fu-
gerat de Hierusalem dicens: Per-
cussa est ciuitas. Manus autem do-
mini fuerat ad me uespere antequã
uenisset ille mane, & aperuerat os
meum donec uenisset ad me mane,
& aperto ore meo non obmutui am-
plius. Et factum est uerbum domi-
ni ad me dicens: Fili hois habitato-
res eremi istius in terra Israel lo-
quuntur dicentes: Vnus homo Abra-
ham & possedit terram, nos autem
multi sumus, data est nobis terra
in possessionem. Propterea dic ad
eos: Hæc dicit dominus deus: Su-
per sanguinem comedistis, & ocu-
los uestros eleuastis ad idola uestra,
& sanguinem effudistis, & terram
possidebitis? Stetistis in gladio
uestro, fecistis abominationem, &
uxorem proximi uestri polluistis,
& terram possidebitis? Hæc dices
ad eos: Hæc dicit dominus deus:
Viuo ego, si non hi qui habitant in
uastis locis istis gladio cadent, &
qui in superficie agri sunt bestiis
dedi eos ad deuorandum, & qui in
munitionibus & speluncis sunt pe-
stilentia morientur. Et dabo terram
eius in solitudinem & in stuporem,
& destruetur superbia imperii eius,
& desolabuntur montes Israel eo
quod nullus transeat. Et scient
quia ego dominus, cùm dedero ter-
ram eius desolatam propter uni-
uersas abominationes quas fecerunt.
Tu autem fili hois filii populi tui
loquentes contra te iuxta parietes
& in ostiis domorum, & dicentes
unus ad alterum, unusquisque ad
fratrem suum: Venite & audiamus
quis sit sermo qui egrediatur a do-
mino. Et uenient ad te quasi ue-
niat populus, & sedebunt coram te
populus meus, & audient uerba tua
& ea non facient, quia sermones
oris sui ipsi faciunt, & post auari-
tias suas pergit cor eorum. Et ecce
tu quasi carmen lasciuum unius
habens uocem dulcem & bene can-
tans, & audient uerba tua & ea non
facient. Cùm autem uenerit quod
futurum est, ecce uenit, & scient
quia propheta fuerit in medio eo-
rum. Et factum est uerbum domi-
ni ad me dicens: Fili hois uaticina
super pastores Israel, uaticinare &
dices ad pastores: Hæc dicit domi-
nus deus: Pastores qui pascebant
uos, nonne oues pascuntur a pasto-
ribus? Lac comedebatis, & lanis
operiebamini, & quod crassum erat
occidebatis, gregem autem meum
non pascebatis. Infirma non corro-
borastis, & quod ægrotum erat non
sanastis, & quod confractum erat
non alligastis, & quod abiectum
erat non reduxistis, & quod perie-
rat non quæsistis, sed cum austeri-
tate imperabatis eis & cum potẽ-
tia. Et dispersæ sunt oues meæ eo
quod non esset pastor, & factæ sunt
in deuorationem omnium bestiarũ
agri, & dispersæ sunt. Errauerunt
oues meæ in cunctis montibus &
in uniuersis collibus excelsis, & su-
per omnem faciem terræ dispersæ
sunt oues meæ, & non erat qui re-
quireret neque qui inquireret. Pro-
pterea pastores audite uerbum do-
mini. Viuo ego dicit dominus deus,
eo quod factæ sint oues meæ in di-
reptionem, & oues meæ in deuora-
tionem omnium bestiarum agri eo
quod non esset pastor, neque pasto-
res inquirerent gregem meum, sed
pascerent semetipsos, & gregem
meum non pascerent: propterea pa-
stores audite uerbum domini. Hæc
dicit dominus deus: Ecce ego ad
pastores, & requiram gregem meum
de manu eorum, & cessare eos fa-
ciam ne pascant oues amplius, &
non pascent ultra pastores semetip-
sos, & liberabo gregem meum de
faucibus eorum, & non erit eis in
escam. Quia hæc dicit dominus
deus: Ecce ego ipse requiram oues
meas & uisitabo eas. Sicut uisitat
pastor gregem suum in die quando
fuerit in medio ouium suarum de-
structarum, sic uisitabo oues meas
& liberabo eas de omnibus locis in
quibus dispersæ fuerant in die nu-
bis & caliginis. Et educam eas de
populis & congregabo eas de ter-
ris, & adducam eas in terram suam,
& pascam eas in montibus Israel
in rivis & in cunctis habitaculis
terræ. In pascuis uberrimis pas-
cam eas, & in montibus excelsis
Israel erunt pascuæ eorum, ibi
requiescent in pascuis uberrimis,
& in montibus pinguibus pascen-
tur super montes Israel. Ego pa-
scam oues meas & ego eas accu-
bare faciam, dicit dominus deus.
Quod perditum est requiram, &
quod abiectum est reducam, & quod
confractum est alligabo, & quod
infirmum est consolidabo, & quod
pingue & forte custodiam, & pa-
scam illas in iudicio. Vos autem
greges mei, hæc dicit dominus de-
us: Ecce ego iudicabo inter pecus
& pecus, arietum & hircorum. Nũ-
quid parum uobis uidetur pascua
optima depasci, nisi & reliquum
pascuæ uestræ conculcetis pedibus
uestris, & aquas limpidissimas bi-
bere, nisi quod reliquum est pedi-
bus uestris turbetis? Et oues mee
pedibus uestris conculcata pascun-
tur, & quod pedibus uestris turba-
stis bibunt. Propterea hæc dicit
dominus deus ad eos: Ecce ego ipse
iudicabo inter pecus pinguem &
pecus macilentum, eo quod latus
& humero impingebatis, & cornu-
pastores qui pascebant uos, nonne oues pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Infirma non corroborastis, & quod ægrotum erat non sanastis, & quod confractum erat non alligastis, & quod abiectum erat non reduxistis, & quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis eis & cum potẽtia. Et dispersæ sunt oues meæ eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarũ agri, & dispersæ sunt. Errauerunt oues meæ in cunctis montibus & in uniuersis collibus excelsis, & super omnem faciem terræ dispersæ sunt oues meæ, & non erat qui requireret neque qui inquireret. Propterea pastores audite uerbum domini. Viuo ego dicit dominus deus, eo quod factæ sint oues meæ in direptionem, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri eo quod non esset pastor, neque pastores inquirerent gregem meum, sed pascerent semetipsos, & gregem meum non pascerent: propterea pastores audite uerbum domini. Hæc dicit dominus deus: Ecce ego ad pastores, & requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam ne pascant oues amplius, & non pascent ultra pastores semetipsos, & liberabo gregem meum de faucibus eorum, & non erit eis in escam. Quia hæc dicit dominus deus: Ecce ego ipse requiram oues meas & uisitabo eas. Sicut uisitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium suarum destructarum, sic uisitabo oues meas & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis. Et educam eas de populis & congregabo eas de terris, & adducam eas in terram suam, & pascam eas in montibus Israel in rivis & in cunctis habitaculis terræ. In pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israel erunt pascuæ eorum, ibi requiescent in pascuis uberrimis, & in montibus pinguibus pascentur super montes Israel. Ego pascam oues meas & ego eas accubare faciam, dicit dominus deus. Quod perditum est requiram, & quod abiectum est reducam, & quod confractum est alligabo, & quod infirmum est consolidabo, & quod pingue & forte custodiam, & pascam illas in iudicio. Vos autem greges mei, hæc dicit dominus deus: Ecce ego iudicabo inter pecus & pecus, arietum & hircorum. Nũquid parum uobis uidetur pascua optima depasci, nisi & reliquum pascuæ uestræ conculcetis pedibus uestris, & aquas limpidissimas bibere, nisi quod reliquum est pedibus uestris turbetis? Et oues mee pedibus uestris conculcata pascuntur, & quod pedibus uestris turbastis bibunt. Propterea hæc dicit dominus deus ad eos: Ecce ego ipse iudicabo inter pecus pinguem & pecus macilentum, eo quod latus & humero impingebatis, & cornu-

NIC. DE LY. Cap. XXXIII.

ET fact. Posq; Ezechiel ꝓphe
rauit de extraneis, hĩc ꝓphe-
tat de Iudęis, q̃bus priò ꝓ
phetat aduersa, sedò ꝓspa.
36. ca. Pria adhuc duas: qa primò ꝓphe-
tat cõtra Iudęos gñaliter: sedò cõtra eorũ pastores spãliter ca. se. Pria adhuc tres, qa
priò ꝓphetat de Iudęis exũtibus in Chal
dęa, sedò de existẽtib⁹ i Iudęa, ibi: Et factũ
ẽ, tertiò iterũ de exũtib⁹ in Chaldęa, ibi:
Et tu fili ho. Pria adhuc in duas: qa priò
ponit ppsi monitio: sedò eiusdẽ obstina-
tio, ibi: Tu ergo. Circa primum prẽmittit
pabola de speculatore cũ dr. s ¶ Terra
cũ. exercitũ cũ gladijs ad puniẽdũ iniqui-
tates in ea habitantiũ. g ¶ Et tu. i. de in-
feriori ppso, vt dicũt expositores aliqui.
Sed hoc nõ videt bene dictũ, qa hęc para
bola speculatoris applicat ad Ezechielẽ, Ezechielis
q erat de excellẽtiorib⁹, nõ solũ rõne ꝓ- dignitas
phetię cognitõis, sed etiã sanguis, qa fu
it de tribu sacerdotali, vt patet i ꝓlogo,
quę cõmixta erat regijs: & iõ cũ dr hĩc. De
nouissimis suis, i. telligẽdũ ẽ. i. de excellẽti
oribꝰ: Ita enim põt accipi nouissimũ vl vl-
timũ in ascẽdẽdo, sicut in descendẽdo, &
hoc mõ dicit Gene. xlvij. qꝺ Ioseph extre-
mus frũ suorũ qnq; viros cõstituit corã
rege, & ad hoc cõcordat qꝺ subditur hĩc:
h ¶ Et cũ. li. super importat eminentiã.
i ¶ Et ce. nihil omittendo de pertinẽti-
bus ad officiũ sibi impositũ. Cętera patẽt
vsq; ibi. k ¶ Et non in. omitendo de
hoc quod spectat ad eius officium, iõ sibi
imputat homicidiũ. Cõsequẽter pabola
ꝓpositũ

Mora. c ¶ Et sa. sequit. Ter. &c. Mora Moralitęs
li. ꝓ speculatorẽ istũ intelligit superior in
spũalibus aut tẽporalibus ꝓ electionẽ istiꝰ
tutꝰ, q debet esse de nouissimis. Nouissi-
mũ aũt dupliciter accipit, aliqñ ꝓ supe-
ri qꝺ est nouissimũ in ascẽdẽdo, aliqñ ꝓ
iseriori qꝺ est nouissimũ i descẽdẽdo. v-
trũq; ỿò cõuenire debet ꝓlato. s. vt sit ise
rior ꝓ hũilitatẽ, exẽplo Christi dicẽtis. Lu.
xxij. Ego aũt i m. ve. sũ sicut q mi. Et supi
or alijs, q̃tũ ad ỿ tutẽ, q a ponit medꝰ in
ter ppłm & deũ. i ¶ Et ce. annũciãdo di
ligentẽ ỿ tutes ad ꝓsequẽdũ, & vicia ad fu
giẽdũ, pœnas ad timẽdũ, & prẽmia ad de
siderãdũ: & si negligẽs fuerit, culpãdus est
& puniẽdꝰ: & si diligẽs fuerit, cõmẽdãdꝰ
& præmiãdus; & hoc patet ex textu. de-
bet etiam consolari desperãtes, qꝺ nota.

☞ scilicet cōstitutus plurimis noceat.
E ¶ Hiero. Ex his discimus posse hominem quamuis iniquum & †suprà.3.d impium si magistri verba audierit, & pœnituerit à sua impietate, saluari: nec minus magistrum dammari si non docuerit, vel timore discriminis, vel desperatione peccantis: cùm reus est etiam sanguinis eius qui potuit liberari, & in vtroquè liberum seruari arbitrium: dum & in magistri voluntate est vel loqui vel tacere, & in auditoris vel audire & facere, & saluari vel contemnere & contemptu perire: Nec statim sequitur, vt quia propheta prædicit, veniat quod prædixit: Non enim prædicit, vt veniat, sed minatur ne veniat: Nec quia deus loquitur, necesse est fieri quod minatur, sed ideo comminatur, vt pœniteat cui minatur, & non fiat quod futurum est, si verba domini contemnantur.

Nota

a ¶ Tu ergo fili ho. & cætera. Negligentibus videtur hæc prophetia eadem ei in qua dicitur: Nunquid volens cupio mortem iniqui dicit dominus, nisi conuerti eum à via mala & viuere? Et in fine eiusdem suprà dictum est: Conuertimini & redite ab vniuersis vestris impietatibus vestris &c. Sed ibi ad eos est sermo, qui volunt agere pœnitentiam: & iusticia peccata delere, vt cōfidenter conuertantur: Hīc ad eos qui impietatum magnitudine desperant.

F b ¶ Moriemini. & cætera. suprà.18.a. secundum illud: Anima quæ peccauerit ipsa morietur.

c ¶ Iusticia iusti. &c. A speciali admonitione Israel qua domui loquebatur, transit ad generalem disputationem. d ¶ Si autem dixero impio morte morieris. & cætera. Comminatio peccatoris, iustum punire Iere.18.a. non debet. Simile loquitur sermo diuinus ad Ieremiam, quando descendit in domum figuli & audit, vel promissa, vel comminationem dei id agere, vt vel homines prouocent ad salutem, vel deterreant à peccato: vnde qui dicunt: Non est æqua via domini: arguuntur quòd ipsorum sit iniqua sententia.

e ¶ Cùm enim recesserit iu. & cætera. His omnibus demonstratur nec peccatorem de salute desperare debere, si pœnitentiam agat, nec iustum in sua confidere iusticia, si negligentia perdiderit, quod magno labore quæsierat. ¶ Hieronym. Manifesta transcurrimus, vt in obscuriorib⁹ immoremur. f ¶ Et sa. & cætera. Hieronym. In quibus autem præsens prophetia differat à præterita, & in quibus dicat similia, collatio vtriusquè poterit iudicare. Et factum est in duodecimo anno. & cætera. Vndecimo anno regni Sedechiæ, quinto mense capta est Ieruralē. Hæc autē prophetia sit. xij. anno.

☞ decimo

a ¶ Qui debuit præmunire. b ¶ Non populus terræ, sed ego.

guinē autē eius de manu speculatoris requi

a ¶ Non terra, non populus terræ, sed ego. b ¶ Q. Licet generale sit quod dico, ad te hoc potissimum spectat.

rā. †Et tu fili hominis, speculatorē dedi tē do

a ¶ Mente. b ¶ Filio.

mui Israēl. Audiēs ergo ex ore meo sermo-

a ¶ Non ex te.

nem, annunciabis eis ex mē. Si me dicēte ad impiū: impie, morte morieris, non fueris loquutus ut se custodiat impius à uia sua, ipse

a ¶ Quam prius commiserat: de qua re annūciante potuit liberari.

impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annūciante te ad impiū, ut à uiis suis conuertatur, nō fuerit conuersus à uia sua,

¶ Pro.

ipse in iniquitate sua morietur. Porrò tu a-

a ¶ A morte negligentiæ.

nimam tuā liberasti. Tu ergo fili hominis, b dic ad domum Israēl: Sic loquuti estis dicēs, c

a ¶ Inæquabiles. ¶ In alios. b ¶ In nos.

tes: Iniquitates nostrę & peccata nostra su- d e

a ¶ Aggrauatæ. b ¶ Q. Nulla iam vulneribus nostris supest medicina. f

per nos sunt, & in ipsis nōs tabescim⁹: Quo g

a ¶ Saltem præsente vita fruamur, qui futuram perdidimus, manducemus & bibamus, cras enim moriemur.

modo ergo uiuēre poterimus? Dic ad eos: i

c ¶ Q. Nolite desperare, conuertimini de venia securi.

Viuo ego dicit dominus deus: †Nōlo mor k l

a ¶ In regione viuorū. b ¶ Apostrophizat ad impios desperātes.

tem impij sed ut conuertat impius à uia sua, & uiuat. Cōuertimini à uiis uestris pessimis.

a ¶ Morte æterna. b ¶ Hi sunt impij ad quos loquitur.

b Et quare moriēmini domus Israēl? Tu itaq;

a ¶ Non mei. b ¶ Præterita.

c fili hominis dic ad filios populi tui: Iusticia

a ¶ Ceu uitiber.

iusti non liberabit eū in quacūq; die pecca-

a ¶ Antiqua. b ¶ Ad salutem. f. c ¶ Pœnitenti & bene agenti, dominus enim in vtroq; non præterita, sed pœnitentia iudicat.

uerit, & impietas impij non nocebit ei † in quacūq; die conuersus fuerit ab impietate sua, & iustus non poterit uiuere in iusticia

a ¶ Præmia iusticiæ politicæ.

sua in quacūq; die peccauerit. Etiā si dixero m

a ¶ Prius iuit, non tamen dei mutata est sententia, qui non potest in eodem homine peccatori reddere quod iusto promisit.

iusto, q̄ uita uiuat, & cōfisus in iusticia sua fe-

cerit iniquitatē, omnes iusticię ei⁹ obliuioni tradētur, & in iniqtate sua quā operatus est, in

a ¶ Sicut illud: Adhuc tres dies, & Ninive subuertetur.

d ipsa morietur. Si aūt dixero impio, morte mo-

¶ Sicut Niniuitæ.

rieris, & egerit pœnitentiā à peccato suo, fecerit q̄ iudiciū & iusticiā, & pignus restituerit ille impi⁹, rapinā q̄ reddiderit, in mādatis uitę ambulauerit, nec fecerit quidq̄ iniustū,

a ¶ Quæ est Caritas.

uitā uiuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit nō imputabūtur ei. Iudicium & iusticiam fecit, uita uiuet. Et di-

a ¶ Sed. a ¶ Qui hoc dicunt.

xerunt filij populi tui: Non est † æqui pon-

¶ A via sua.

deris uia domini, & ipsorum uia iniusta est:

Cùm enim recesserit iustus à iusticia sua, fecerit q̄ iniquitates, morietur in eis. Et cùm recesserit impius ab impietate sua, fecerit q̄

¶ Sicut supra.

iudicium & iusticiam, uiuet in eis. † Et dicitis: Nō est recta uia domini. Vnumquemque iuxta uias suas iudicabo de uobis domus Israēl. Et factū est in duodecimo anno,

ad propositum applicat, sit dicit: q

a ¶ Et tu fili hoīs speculatorem & cætera. & patet sententia ex supradictis in capitulo, vbi ponuntur quasi eadem verba. Dicit

b ¶ Tu ergo fili hominis. &c. Hīc consequenter ostenditur populi obstinatio: Et hoc ex duobus. Secundum ponitur ibi: Et dixerūt. Primum autē est desperatio, quæ est causa obstinationis in peccato. Quando enim homines desperant consequi veniam, non agunt pœnitentiam, & sic erat de Iudæis qui ad multos, qui erant cum Ezechiele in Chaldæa, ideo dicitur ei: Tu ergo fili hominis dic ad dominū Israel, id est ad Iudæos tecum exulantes. c ¶ Sic loquuti estis dicentes. vnus ad alterum. d ¶ Iniquitates nostræ. &c. erga proximum. e ¶ Et peccata nostra. erga deum. f ¶ Super nos sunt, id est tam grauia, q̄ non possumus ea expiare. g ¶ Et in ipsis nos tabescimus. desperatione in Iudæam reuerti.

h ¶ Quomodo ergo uiuet poter. vita gratiæ. i ¶ Dic. &c. ad eos. errorem istum improbando nomine meo. k ¶ Viuo ego. id est, sicut verum est, q̄ sum vita per essentiam, ita verū est quod sequitur. l ¶ Nolo mortem impij. exponatur sicut suprà. xviij. capitulo: excepto quod subditur.

m ¶ Etiam si dixero iusto. q̄ uita uiuet. &c. quia talis promissio dei intelligitur sub conditione, si in iusticia perseueret. n ¶ Et dixerunt. Hīc ponitur secundū ad ostendēdū obstinationē ppli. ex qua iniusta murmuratio contra deū. Et est effectus obstinationis: Et hoc enim, q̄ hoīes sunt in malis obstinati prumpere solent in blasphemiam deo, & sic erat de istis, ut dicit. Et dixerunt filij populi tui, quasi sunt iam de populo meo secundū meritum. o ¶ Non est æqualis ista: quod est impossibile, cū sit regula iusticiæ. Cætera patent ex dictis suprà. xviij. ca. p ¶ Et factū &c. Hīc prophetat de Iudæis existentibus in Iudæa: & primò ponitur destructio Ierusalem, cum dicitur: Et factum est in. xij. anno. scilicet transmigrationis Ioachin.

¶ In decimo

*a ¶ Tu ergo fili hominis, dic ad domum Is. Et subditur: i ¶ Dic ad eos viuo ego, dicit dominus deus. Nolo mortem impij, sed ut conuertat. Debet etiam reprimere blasphemiantes, quod notatur ibi. n ¶ Et dixerunt filij populi tui. non est æqui ponderis uia domini. Hoc quidem gellati namq; à deo iuste, & hoc p semetipsum, vel per ministrum iustum, scilicet iudicem iustum: communiter tamen dicunt se grauatos esse vltra debitum modum, quod tamen est falsum: & hanc falsitatem debet prædicator ostendere & arguere, nam est quædam blasphemia diuinæ iusticiæ.

p ¶ Et factum est in. xij. anno.

*Sequitur

In decimo menſe, quinta menſis captiuitatis ſiue tranſmigrationis, A quidã capᵗ⁹ eſt Iechonias. Ex quo oſtẽdit poſt vnũ annũ & quatuor menſes & viginti quinq; dies, capta Ieruſalẽ venille in Babylonẽ vnũ ciuiũ Ieruſalẽ, qui nũciauit vrbem captã atq; vaſtatam. Ante autem vnũ diẽ q̃ veniret veſpere facta eſt manꝰ domini ad Ezechielem, quæ aperuit os eius qđ̃ diu clauſũ fuerat, & qdquid erat ille dicturꝰ, hoc factum antẽ, replicauit, nec ſiluit amplius, videns prophetiam ſuam opere cõpletã, & non dubitare pplm qui erat in Babylone. vel eos qui captiui erant, de vaticinio p̃ phetali. Tunc eñ aperit os prophetę, qñ qđ̃ prenũciauit ope oſtẽdit, & to talibertate pelamat, cũ non futura ſed preſentia vel trãſacta demõſtrat.

Hieronic Hiero. Allego. Ezechiel interpretatur fortitudo dei. Chriſtus aũt dei virtꝰ eſt & dei ſapia. Intelligit ergo q̃ capta, Ierl̃ & euerſa, qcũq; pfidi ſan ludæorũ poterit euadere (q̃les fuerant apſi & reliquię quę ſaluę factæ ſuſ̃pe Chriſto nunciat oẽs ceremonias ludæorũ ſubuerſas, q̃s illi vſq; hodie ſeruandas putãt: Nõ audientes illud Apſi: Qui in lege iuſtificami niãſ̃ excidiſtis. Capta ergo Ieruſalem atq; ſubuerſa, aperiẽ os domini per apſos & eos q dicere poſſiit: Os meũ apertũ eſt ad vos ô Corinthii, & experimẽtũ quęritis eiꝰ q in me loquitur Chriſtꝰ. Et illud: Os meũ apui & attraxi ſpm̃, q.ſ. nunq̃ tacere potero it, nec audire cũ Iſrael. Audi Iſrl̃ & tace, ſed in oẽm terrã exiuit ſonꝰ eiꝰ. Vnde ſecm̃ hũc ſenſũ vndecimꝰ annus ad xij. tribus refertur, decimus menſis ad tempus Iudaicæ propiciationis, & quinta dies menſis, ad qnq; ſenſus, quæ omnia capta Ieruſalẽ & Euangelio ſuccedente deleta eſſe demonſtrantur: & veſpere. i. in conſummatione mũdi facta eſt manꝰ domini ad Ezechiel, q̃futuras ruinas vrbis cecinerat p̃ pphetas, & mane impletas eſſe monſtrauit. a ¶Qui habitant. Hiero., Allego. Omnis hæreticus in ruinoſis habitat, & putat ſe poſſidere terram Iſrael, dicitq; ſibi: Abraham vnꝰ homo, fide ſua meruit ſemen ſuũ multiplicari ſicut arena maris & aſtra cæli, q̃ntõ magis nos pſis terrã Iſrael, i. cernẽtium deũ & Iudæã cõfeſſionis dñicæ poſſidebim⁹? Quibus dñs: Ille inquit fidei merito poſſedit, veſtra aũt infidelitas immo blaſphemia terrã Iſrl̃. eccleſiã poſſidere non poterit. b ¶Idcirco dicet. Hiero. Q. Vnus Abraham terram p̃ fide poſſedit. vnde: Credidit Abraham deo, & re. eſt ei ad iu. vos crudelitate & ſcelere amittetis.

c ¶Stetiſtis. non ſuperioribus cõtenti quotidie parati ad occidendum, ſicut Eſau qui ſteterit, & vixit in gladio ſuo. Stetiſtis in gladijs ue. Hierony. perſeuerantis ſcilicet in prauitate ſententiæ parati ad cædem, & feciſtis abominationes, agentes ſcilicet ea in cubiculis quæ turpe eſt etiam loqui. d ¶Gladio ca. Hierony. Allego. Gladio cadent eccleſiaſtico. ſ. de quo ſcriptũ eſt: Et gla. anci. in ma. e. Et alibi: Non veni mittere pacem ſed gladium. e ¶In præſidijs. &c. de quibus: Ciuitates firmiſſimas aſcẽdit iuſtꝰ, & deſtruxit munitiones earũ.

Nicolaus de lyra.

☞ Deſolabũtur

o ☞a ¶In deci. & ſic patet q̃ hoc fuit poſt reuelationes poſitas in præcedenti ca. ferẽ p̃ decẽ mẽſes, q̃a illæ factæ ſunt, xij. anno primo menſe. c ¶Manꝰ aũ. i. eius potentia. d ¶Facta f. &c. reuelando qđ̃ factũ fuerat in Ieruſalem. e ¶Ante. hoc nunciaret q fugerat. f ¶Aperiitq; os. dando mihi conſtantiã loquẽdi de impletione

in decimo menſe, in quinta menſis tranſ a
migrationis ueſtrę, uenit ad me qui fuge b
rat de Ieruſalem dicens: Vaſtata eſt ciui
tas. Manus autẽ domini facta fuerat ad c
me ueſpere, antecq̃ ueniret qui fugerat, d
¶Dix clauſum. e
aperuitq; os meum, donec ueniret ad f
me mane, & aperto ore meo nõ ſilui am g
plius. Et factum eſt uerbũ domini ad me
a ¶Pauperes qui relicti in Ieruſalem, vt Ieremias ait: vt vineas agrosq; colerent. b ¶Incenſe verbis.
h
dicens: Fili hominis, q̃ti habitant in ruĩ i
a ¶Cum debeant agere penitentiam ſuper his pro quibus captiuitas accidit. ¶Se vana ſpe decipientes.
noſis his, ſuper humum Iſraël lõquen k
a ¶Pater noſter. ſ. b ¶Tamen.
tes aiunt: Vnus erat Abrahãm, & t hæ re
a ¶In ſemine. ſ. non in ſe. b ¶Promiſionis. c ¶Q. Nos plures multo magis multiplicabimur, vt plura poſſideamus.
ditate põſſedit terrã. Nõs autem mul l
¶Iudæa.
ti t ſumus: ꝓnobis data eſt terra in poſſeſ m
ſionem. Idcirco dices ad eos: Hæc dicit n
¶Hiero. Sex generibus peccatorum deum offenderant.
a ¶Primum- b ¶Eorum quos ſcandalizatis.
dominus deꝰ: Q̃ti t in ſanguine comedi o
a ¶Secundum. b ¶Quæ de corde fingitis. ¶Idola non ad deum qui habitat in cælis.
tis, & oculos ueſtros leuatis ad t immũn p
a ¶Tertium. b ¶Sedentium. c ¶Homicidiũ. ſ. faciũs.
dicias ueſtras, & t ſanguinẽ fũnditis: nun q
a ¶Qui tales eſtis.
quid terram hæreditate põſſidebitis? r
a ¶Quartum. b ¶Quintum. c ¶Libidinum turpitudines.
c Stetiſtis in gladiis ueſtris, feciſtis abomi t
a ¶Sextum. b ¶Eccleſiaſticam. ſ. conuerſationem. c ¶Amici.
nationes, & unuſquiſq; uxorem proxi x
a ¶Quod ſceleratius. b ¶Quotidie de complexu Chriſti aliquos rapere nitentes. c ¶Qui tales.
mi ſui pollui t, & terram hæreditate põſ
a ¶Verbis meis.
ſidebitis? Hæc dicẽs ad eos: Sic dicit do y
a ¶Q. Ia memetipſo iuro. b ¶Hæreticorum conciliabulis.
minus deus: Viuo ego, quia qui in ruĩ z
a ¶Meo.
d noſis habitãt, gl̃adio cadẽt, & qui in agro a
a ¶De quibus: Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi.
eſt, bẽſtijs tradetur ad deuorãdũ: qui aũt b
a ¶Alij muratis. b ¶Vnde. Vos autem ſcelliam ſpe. latro.
c ¶Iram dei. ſ. vitare non poſſunt, ſed fame morẽtur & peſtilẽtia.
c in prẽſidiis & in ſpẽlũcis ſunt, pẽſte mo c
a ¶Hæreticorum.
rientur. Et dabo terrã in ſolitũdinẽ & in d
a ¶Sic. b ¶Fracta. Superbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.
deſertũ, & t deficiet ſuperbia & fortitudo

nis qui habitant in ruinoſ. id eſt in occaſionibus peccatorum, illi ſupple ruunt de peccato in peccatũ, præſumentes ſaluari ſine meritis, eò q̃ ſuſceperunt baptiſmi ſacramentũ, ideo de ipſis ſubditur: k ¶Loquen. aiunt: Vnus erat Abraham, & hæreditate poſſedit terram. Per Abraham qui pater multarum Gentium interpretatur, homo Chriſtus ſignatur, qui iam poſſedit terram viuentium: Et quia baptizati dicuntur eius filij, ideo dicunt terram viuentium ſibi deberi, licet ſint mali, dicentes quod ſubditur: m ¶Nobis data eſt terra. Sed hæc falſitas reprobatur cùm dicitur: n ¶Dices ad eos &c. qui in ſanguine comeditis. de rapina viuendo. p ¶Et oculos ueſtros leuatis ad immundicias. impudicè reſpiciendo. q ¶Et ſanguinem funditis. innocentes occidendo. r ¶Nunquid terrã. ſ. viuentium. s ¶Hæreditate poſſidebitis? q.d. non, ſed magis terram e nebrarum, ſ. inferni.

A ſequitur. b ¶Venit ad me q fuge. de Ieruſalem dicẽs. Per ipſum qui fugit ad Ieruſalẽ ſignificatur ille qui conſiderãs pericula vitę pñtis refugit ad conſiliũ prudẽtis & boni cõſoloris, qui debet ipm̃ in domino cõſolari: & q̃tũ poteſt in bono ꝓpoſito roborare, ſõ ſubdit in pſona cõfeſſoris. g ¶Et aperto ore meo non ſilui ampli. ſ. a bonis exhortationib⁹. Sed de illis q nõ timẽt periculã, ꝓpter quod non refugiũt ad cõſilia bona. ſubditur: h ¶Fili hominis qui habitant in ruinoſ. id eſt in occaſionibus peccatorum, illi ſupple ruunt de peccato in peccatũ, præſumentes ſaluari ſine meritis, eò q̃ ſuſceperunt baptiſmi ſacramentũ, ideo de ipſis ſubditur: k ¶Loquen. aiunt: Vnus erat Abraham, & hæreditate poſſedit terram. Per Abraham qui pater multarum Gentium interpretatur, homo Chriſtus ſignatur, qui iam poſſedit terram viuentium: Et quia baptizati dicuntur eius filij, ideo dicunt terram viuentium ſibi deberi, licet ſint mali, dicentes quod ſubditur: m ¶Nobis data eſt terra. Sed hæc falſitas reprobatur cùm dicitur: n ¶Dices ad eos &c. qui in ſanguine comeditis. de rapina viuendo. p ¶Et oculos ueſtros leuatis ad immundicias. impudicè reſpiciendo. q ¶Et ſanguinem funditis. innocentes occidendo. r ¶Nunquid terrã. ſ. viuentium. s ¶Hæreditate poſſidebitis? q.d. non, ſed magis terram e nebrarum, ſ. inferni.

C ¶Vnus erat Abrahã. i. ſi ille q erat vnus tantũ habuit, p̃miſionẽ terrę pro ſuo ſemine, nos qui multi ſumus multò fortius debemus eã poſſidere. Ra. Sa. aliter exponit & melius: vt videtur dicens: Vnus erat Abraham id eſt in vno prę cepto deo conſœderatus ſcilicet in prę cepto circunciſionis, Gene. xvij.

1 ¶Nos autem multi ſumus. i. deo cõſœderati in multis prę ceptis, vt patet in donatione legis quæ continet multa præcepta moralia, ceremonialia, & iudicialia: & ideo melius debetur nobis terra. Sic enim inter ſe loquebantur, ſed hic error tollitur cũ dicitur. o ¶Qui in ſan. co. i. viuitis de alieno, p̃ rapinam & homicidium rapto. p ¶Et ocu. &c. i. ad idololatriam vel ad Sodomiã vt exponit Ra. Sa. q ¶Et ſangui. fun. innocentẽ, vt patet de Iſmaele, & ſocijs eius, qui interfecerũt Godoliam & plures alios innocẽtes, vt habetur Ierem. xlj. r ¶Nunquid terram hæreditate poſſidebitis? q.d. non, quia nõ eſtis filij Abrahæ per imitationẽ vitæ. t ¶Stetiſtis in gla. ue. parati ad homicidia. v ¶Feciſtis abominatio. i. turpia vicia. x ¶Et unuſ quiſq; uxorem proximi ſui polluit. per adulteria; ideo ſubditur poſ luit-per adulteria; ideo ſubditur poſ na cùm dicitur: y ¶Qui in rui. ha. gla. quia Godolias & plures alij poſt ruinas ciuitatis fuerunt in Iudæa occiſi, vt dictũ eſt: & poſt mortẽ eius alij fugerũt in Aegyptũ timore Chaldęorũ, & ibi cum Aegyptijs occiſi fuerũt à Chaldæis. z ¶Et qui in. inſidians tranſeuntibus. a ¶Beſtijs tradetur. ad deuorandum. b ¶Qui autem in præſi. & in ſpe. ſunt. p̃ ſua tuitione. c ¶Peſte. morie. id eſt corrupto aere & fame. d ¶Et dabo terram. ſ. Iudææ. e ¶In ſoli. per defectũ habitantium & cultorũ.

†deſangui ne

†idola vſa.

c☞ Et ſciẽt.

Moraliter

Et a ¶ Desolabuntur mon. Hiero. Mon
tes Israel dicuntur, quia sub Christi noīe
deceptos quosq; supplātant. Nullus sit q
per oēs trā. ve. s. dicant cū Moyse: Vide
bo transiens visionē hāc magnā, habita
tores enim sunt montiū peruersorū, non
peregrini, sed accolæ. b ¶ Et tu. fi. Eodē
die eodē tempore. i. duodecimo anno, de
cimo mense, in quinta mensis, fit sermo
domini ad ꝓphetam, vt arguat eos qui
verba sua audire desiderant, non ad aīæ
salutē, sed ad aurium voluptatem.
c ¶ Et audiunt uer. Tales hodie sunt
multi in ecclesia, q aiūt: Venite audiam⁹
illū vel illū mira prædicationis suę verbo
voluctē, plaususq; ei cōmouēt & vociferā
tur, & iactāt manus, & quę pri⁹ neglexe
rāt, amplectunt cū aduenisse cognouerit.
Necesse est em̄ euenire qd' ꝓpheta dei ser
mone ꝓnūciat, tūc incipiēt approbare, &
nosse q ea quę audierāt etiā nō fuerāt ho
minis ỹ ba sed dñi, q p ꝓphetā & virū ec
clesiasticū loquutus est.

GLOS. OR. Cap. XXXIIII.

ET factū &c. Post captā Ierlm
qd' annūciauit in Babylone q
fugerat, loquutus est de his q
habitant in ruinosis Ierlm: de
inde ad eos q in captiuitate positi, nihilo
minus in negtia ꝑseuerabāt, ꝓpheq; ver
ba audire nolētes: nūc ad pastores. i. prin
cipes sermonē dirigit, q̄rū vicio oues. i.
ppli dissipati sūt. Et notādū q̄ à duodeci
mo anno. x. mēse, gnta mēsis captiuitatis
lechonię, & q cū eo capti fuerant vsq; ad
vicesimū & quintū annū, quādo sup mō
tem vrbis ędificatę tēplū extruit & incredi
bilia ecclesię sacramēta panduntˢ, nullus
in medio annus, nullūq; temp⁹ positum
est, sed simpliciter dr: Et fact⁹ est sermo dñi
ad m. d. Loquere ad illos vel ad illos, vt
intelligam⁹ oīa quę legūtur p. xiij. ānos,
diuersis dicta tēporib⁹, & tamē iter se cer
ta spacia tpm nō hre. Ad pastores autem
Israel factū est ỹ bū dñi. i. reges & princi
pes vel scribas & Pharisęos & magros Iu
daici ppli, & in Euāgelio ad epos & ꝑsby
teros, & diacones. Vel Allego. ad angelos
ecclesiarū singularum, ad quos scribit Io
hannes in Apocalyp. e ¶ Qd' infirmū
fu. De quo: Infirmum in fide assumite, &
alibi; Suscipite infirmos. Ad quos. s. sanā
dos mittitur sermo domini. vñ: Misit ỹ
bū suū, & sanauit eos. ¶ Hiero. Magno
pere cauendum, & illud nobis ē timēdū:
Ne quęras iudex fieri, ne forte nō possis
auferre iniquitates. Et illud: Quantò ma
ior es, humilia te in omnibus. Et: Ducem
te cōstituerūt, ne eleueris: esto inter eos q̄
si vn⁹ ex illis, vñ & Apls: Quasi puulū &
lactantē inter discipulos se esse ostendit.

Nicolaus de lyra. In iudi

a ¶ Et sciēt qu. per experientiā meę
potestatis & vindictæ. b ¶ Et tu. Hīc ite
rum resumit ꝓphetia de Iudæis existēti
bus in Chaldæa, cū Ezechiele, cū dicitur:
c ¶ Fili po. derisorię. d ¶ Iuxta mu
ros in ostijs domorum. In talibus em̄
locis solent cōuenire homines ad cōfabu
landum. e ¶ Dicunt. derisorię.
f ¶ Venite. ad Ezechielem. g ¶ Et au
dia. ac si venirēt ad te ex verbi dei deside
rio & deuotione, qd' tamē est falsum, ī
subditur: Et audiūt sermones tuos, & nō
faciunt: Cuius cā subditur: h ¶ Quia i.
sicut cantilenas fabulosas Ogeri. i ¶ Et
auari. ponēdoibi totī cordis sui intenti
onem. k ¶ Et est eis. s. verb⁹ nullī mō
prædicto. l ¶ Qd' suauis. i. ad alicuius de
lectationē, sicut cantilenę eius fabulosę,
audiūtur ad delectationē, & nō ad profec
tionē. m ¶ Et cū. malū ad te prædicti.
Ecce enim ue. s. de ꝓpinquo. n ¶ Tūc
scient. qa videbunt ꝓphetā suū ipletū.

¶ In ca. xxxiij. vbi dicitur in Psalmo:
Et dixerunt filij populi tui.

ADDI. I. Error Iudæorū circa re
gulā diuinę iustitię, iudi
cādo hoīes iustos vī iniustos durat⁹ est
q̄ hodie, put fuit onīs ī additione capi
tis. xviij.

¶ In eodē ca. vbi dī in Psal. Vouerū

ADDIT. II. Abrahā nō fuit
vnū præceptū dei seruauit, sed multa &
varia, ꝑ quib⁹ deus ei ꝓmisit terrā, gnā
liōis, & benedictionē Gētū in semine⁹.
vñ Gen. xxvj. a. ꝑi Isaac a deo dicit: Da
boq; posteris tuis vniuersas regiones has,
& bñdicent in semie tuo oēs Gētes terre,
eò q̄ obedierit Abrahā voci meę & cu
stodierit ꝓceptū & mādata mea, cere
monias legesq; seruauerit. Et q̄ pater q
nō solū ꝓpē ꝓceptū circūcisiōis hui⁹ deo
cōfœderat⁹, sed etiā ꝓpē alia plurima, &
fortē maiora sicut imolatio Isaac &c. in
vnde prima expositio videtur verax.

NI. DE LY. Cap. XXXIIII

ET fa. Hīc ꝓphetat specialiter ꝑ
cōtra pastores Israel; & primo Dñs
declarat malitiā ipsorū, sub q
denūciat cōsolationē subdita
eorum, ibi: Proprerea pastores. Circapri
mū dicit: ꝓ ¶ Væ pa. i. principib⁹ & falsis
ꝓphetis. q ¶ Qui pa. anctis carnalibus
delicijs, & nō curātes de suis subditis.
r ¶ Lac co. bona eorū rapiēdo ad vtili
tūm & vestitū. s ¶ Et qd'. diuitib⁹ crimi
na capitalia ꝑponēdo, vt sic habeant bo
na eorū, vt patet de Naboth. ī. Reg.
Et ffse credit de ꝓlib⁹ alijs esse factū.
v ¶ Gregē aūt. cōplo bonę vitę, & ꝑ
bo sanę doctrinę. x ¶ Qd' in. gnos ad
vicia impediēdo. z ¶ Et qd'. aliquos in
malis reuocādo. b ¶ Qd' co. per angus
tiā. c ¶ Nō alli. benigne consolando.
d ¶ Et qd'. de cultu diuino ꝓidololatrā.
e ¶ Nō redu. ad latrā. f ¶ Qd' perie.
per desperationē. g ¶ Nō quæsistis.
ꝓmittēdo eis ex dei misericordia venia.

Sed ei Moraliter. o ¶ Et fa. solicet malis, ꝑ
subditur: p ¶ Væ pa. Per malos pastores
Iudæorū mystice significātur mali prin
cipes & prælati Christianorū, de quib⁹ dī
q ¶ Qui pa. nimis carnalit & popularit
viuendo. r ¶ Lac co. p carnalitatē exple
tā. s ¶ Et lanis. p excessuum apparatū
exteriorē. t ¶ Et qd'. diuinis imponē
do crimina ad rapiēdū eorū tēporalia
na. x ¶ Qd' infir. p. ꝓnitatē ad peccādū.
y ¶ Nō cōso. firmādo exhortationē
vestris in bonū. z ¶ Et qd'. p culpam.
a ¶ Nō sana. inducendo ad pœnitē.
b ¶ Qd' contra. per impatientiā.
c ¶ Nō alliga. per debitā cōsolationē.
d ¶ Qd' abiectum. per excōmunicatō
nē. e ¶ Non reduxi. procurando eorū
absolutionem. f ¶ Quod perierat
per desperationem. g ¶ Nō quæsiui
cendo eos ad spem salutis. Admoni
ones autem contrariis negationibus illis
ꝓ faciunt bon

† subsanna tiones ore suo faciūt † eis

Allegorice Apo. 1. a.

Ro. 14. a. 1. Tes. 5. c. Psal. 106. b.

† Iere. 23. a. Eccl. 7. a. Ibi. 3. c. Ibi. 32. a.

1. Co. 3. a.

† 23. q. 4. c. dispicet; & q. 6. c. qd' errauerat.

a ¶ Desolabuntur mōtes Is
a ¶ Tanta erit solitudo, vt non confidant in multi
tudine pauci qui remanserint.
raēl, ēò q̄ nullus sit qui per eos trā
a ¶ Sic. ¶ Cum hæc pasa fuerint.
eat. Et sciēt quia ego dominus, a
cū dedero terram eorum desolatā
& desertam propter uniuersas ab
ominationes suas, quas operati
b sunt. Et tu fili hominis, filij popu b c
a ¶ In Babylone tecum conuersantes.
b ¶ Non in sensum prophetæ inerare cupientes.
li tui qui loq̄untur de te iuxta mu d
ros & in ostiis domorū, & dicunt e
unus ad alterum, uir ad proximū
suum, loquentes: uenite & audia f g
mus quis sit sermo egrediēs à do
mino. Et ueniunt ad te, quasi si in
a ¶ Ecclesiam dei.
grediātur populus, & sedent corā
a ¶ Verbo. b ¶ Non faciunt. ¶ His similes sunt
qui theatralibus delectantur cymbalis, tragedos
audiunt vel comedos, & audientes delectantur,
& egressi replicant ea.
te populus mēus, & a b audiunt ser h i
mones tuos, & non faciunt eos:
quia † in canticum oris sui uertūt il k
los: Et auaricia suam sequitur cor l
eorum, & † est eis quasi carmen m
musicum, quod suaui dulciq; so n
no canitur. Et audiunt uerba tua,
& nō faciūt ea: & cū uenerit quod
prædictum est (ecce enim uenit) o
tunc scient quia prophetes fuerit
inter eos.

Cap. XXXIIII.

ET factum est uer p
bum domini ad q
me dicens: Fili r
hominis prophe
¶ Principibus.
ta de pastoribus
Israel, propheta & dices pastori s
bus: Hæc dicit dominus deus:
a ¶ Principibus. b ¶ Luxuriæ suæ ſludentes, non
saluti gregis prouidentes.
† Vę pastoribus Israel, qui pascē t u
bant semetipsos. Nonne greges
a ¶ Omnes intellige opes.
pascūtur à pastoribus? Lac come v
a ¶ Multiplici vestium varietate.
debatis, & lanis operiebamini, & x y
a ¶ Diuites. f. adulando, laudando, peccata foue
do lucri causa. vnde: Populus meus, qui beatum
te dicunt, ipsi te seducunt.
quod crassum erat occidebatis: z
gregem autem meum non pasce a b
batis. Quod infirmum fuit, non c d
consolidastis, & quod ægrotum
a ¶ Criminali peccato.
non sanastis. † Quod confrā e f
a ¶ Correctione.
ctum est, non alligastis, & quod g
¶ Errore, hæresi.
abiectum est non reduxistis, & h
a ¶ Magis enim qui præsunt in ecclesia, cupiunt
deuotate, quam perditos saluare.
quod perierat non quæsistis: i k

☞ a ☐In iudicio. Hieronym. Diuersę enim mansiones apud patrem sunt. Et pater non iudicat quemquā, sed omne iudicium dedit filio. b ☐Ecce ego iud. Superius ad pastores, nunc ad oues id est ad populum loquitur, & ad vtriusq; pecoris gregē id est ouium & caprarum & etiam ad arietes & hircos id est ad principes, quibus ait: Nonne satis erat uo. & cætera.

☞ Et cū pu.

Nicolaus de Lyra.

☞ a ☐Sed cum austeritate imperabatis eis. &c. imponentes eis onera grauia & importabilia. b ☐Et dispersæ sunt oues meæ. &cætera. per diuersa vicia propter defectum boni regiminis & doctrinæ. d ☐Et factæ sunt in deuorationem omnium bestia. &c. id est dæmonum vel aduersariorum crudelium scilicet Assyriorum & Chaldæorū, vt patet per prædicta in pluribus locis. e ☐Errauerunt greges mei in cunctis mon. id est in locis omnibus vbi colebantur diuersa idola. f ☐Propterea. Hic consequenter promittit subditis consolatio: Et diuiditur in tres partes, quia primō ponitur necessitas huius cōsolationis: Secundò, consolationis actus ibi: Hæc dicit. Tertiò modus, ibi: saluabo. Circa primum dicitur: Propterea pastores. id est propter defectum vestri regiminis. g ☐Audite uerbum domini. compatientis miseriæ populi sui. h ☐Pro eo q̄ facti sunt greges mei in rapinam. modis prædictis. i ☐Eò q̄ non esset pastor. ſ bonus, sed magis in lupum mutatus, ideo subditur:

k ☐Neq; enim quæsierunt &c. & patet litera ex dictis.

l ☐Hæc dicit. &c. Hic consequēter promittitur cōsolationis actus, cùm dicitur in persona dei: n ☐Requiram gregem meum de manu eorum. &c. id est malorum pastorum auferendo, & hoc fuit impletum tempore Christi, vt magis patebit infrà tunc enim sacerdotes & scribæ aliis onera grauia imponebant, & importabilia, vt habetur Mat. xxiij. de quibus liberati sunt fideles per libertatem Euangelij, secundum quod declarat Apostolus in epistola ad Gal. diffusè. o ☐Ecce ego ipse requiram oues meas. & uisitabo eas. per assumptionem carnis humanæ.

p ☐Sicut uisitat pastor gregem suum in die quādo fuerit in medio ouium suarū dissipatarum, sic uisitabo oues meas. misericorditer & benignè. q ☐Et liberabo congregādo eas de populis, & cōgregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam, & pascam eas in montibus Israël, in riuis & in cunctis † sedibus terræ. In pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israël erunt pascuę earum. Ibi requiescent in herbis uirentibus & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israël. Egō pascām oues meas, & ego eas accubare faciam, dicit dominus deus. Quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo, & quod pingue & forte, custodiā & pascā illas in iudicio. Vos autem greges mei hęc dicit dominus deus: Ecce ego iudico inter pecus & pecus, † & arietem & hircū. Nōne satis erat uobis,

a ¶Hoc proprie de supercilio episcoporum, qui operibus dedecorāt nominis dignitatē, & humilitate assumptas superbiā, q honorē se assequutos putāt nō omittunt.

sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. † Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pāstor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. Errauerunt greges mei in cunctis mōntibus, & in uniuerso colle excelso, & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erāt qui requireret. Non erat inquam qui requireret: Propterea pāstores audite uerbum domini. Viuo ego dicit dominus deus, quia pro eo q̄ facti sunt greges mei in rapinam, & oues meę in deuorationem omnium bestiarum agri, eò q̄ non esset pastor, neq; enim quęsierunt pastores gregē meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant: propterea pastores audite uerbum domini, Hęc dicit dñs deus: Ecce ego ipse super pāstores requiram gregē meum de manu eorū, & cessare eos faciam, ut ultrà non pascant gregem meum, nec pascāt amplius pastores semetipsos. Et liberabo grēgem meum de ore eorum, non erit ultrà eis in escam, quia hæc dicit dominus deus: Ecce ego ipse requirā oues meas, & † uisitabo eās. Sicut uisitat pāstor gregem suū in die quādo fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic uisitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersę fuerant in diē nubis & caliginis. Et educā eas de populis, & cōgregabo eas de terris, & inducam eās in terrām suam, & pascam eas in mōntibus Israël, in riuis & in cūctis † sedibus terræ. In pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israël erunt pascuę earum. Ibi requiescent in herbis uirentibus & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israël. Egō pascām oues meas, & ego eas accūbare faciam, dicit dominus deus. Quod periērat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo, & quod pingue & forte, custodiā & pascā illas in iudicio. Vos autem greges mei hęc dicit dominus deus: Ecce ego iudico inter pecus & pecus, † & arietem & hircū. Nōne satis erat uobis, cōgregando eas in vnitate fidei & charitatis. r ☐Et inducam eas in ter. suam. id est in ecclesiam militantem, & postea in triumphantem, quæ est terra viuentium. s ☐Et pascam. &c. id est in ecclesia militante per dona gratiæ, & in triumphante per dona gloriæ, quæ designantur hīc per pascua uberrima & cætera corporalia: quia spiritualia sub similitudinibus corporalium in scriptura veteris ac noui testamenti frequenter designantur, vt secundum quod dicit Grego. homi. xxxvij. Surgat animus ex his quæ nouit ad ea quæ non nouit: ac per hoc quod nouit, diligere discat, & incognita amare. t ☐Quod perierat. per defectum regiminis. v ☐Requireducendo ad me per gratiam. x ☐Et quod abiec. erat. per pastorum tyrānidem. y ☐Reduper benignam consolationem. z ☐Et quod infirmū fuerat. per pronitatem ad malum, exemplo malorum pastorum. a ☐Consolidabo. firmando in bono. b ☐Et q̄ pin. & suo bono statu. In Hebræo autem habetur: Et quod pingue & forte consumam. i. diuites & potentes qui iniquè oppresserunt pauperes puniam, ideo subditur: c ☐Et pas. secundum demerita iustè puniendo, eo modo quo dicitur. in. Reuel. Tollite Michęam &c. & subditur: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiæ. Et huic expositioni magis concordat litera sequens, vt videbitur: d ☐Ecce ego. i. distinguo quātum ad pœnam & præmium. e ☐In. pe. mansuetum. f ☐Et pecus. ferox. i. inter simplices homines & feroces: ideo subditur: g ☐Arie. &. i. bonorum & malorum. hoc modo dicitur Mat. xxv. c. Statuet oues à dextris, Hœdos autē à si. h ☐Nōne sa. uerat &c. id est sufficere debebat vobis potentibus.

☞ Pascua

*faciunt boni prælati in spiritualibus & boni principes in temporalib⁹. Et subditur adhuc de malis. a ☐Sed cū. dādo afflictionē afflictis. b ☐Et d. id est Christiani p diuersa vicia, ppē defectū boni regiminis, tō subditur. c ☐Eò q̄. non em prælatus vel princeps malus pōt dici pastor, sed magis lupus. d ☐Et fa. i. dęmonū, q prātem accipiūt sup hoīes, ppter deuia viciorū & sub dit pœna malorū pastorū ibi: m ☐Ecce ego. ſ. pœnā debitā inferendo. o ☐Hæc d. d. Istud vsq; ad finē capli Iealiter exposui de primo aductu domini Iesu Christi, ppē qd̄ de alia expositiōe spirituali supersedeo quo ad præsens

Moraliter

† habitationibus

☞ a ¶ Et cùm puris. Hierony. Hoc omnes hęretici faciunt, sed & catholici qui dogmatum nō custodiunt veritatem: sed de corde suo confingunt, & habēt magistram præsumptionem suam. Simili errore bacchantur, qui cum populo persuaserint vera esse quæ fingunt, & in theatralem modum plausus concitauerint & clamores, immemores imperitiæ suæ adducto supercilio suo, libratis sermonibus atque trutinatis, magistrorum sibi assumunt autoritatem. b ¶ Pastorem. Hieronym. qui scilicet dicit: Ego sum pastor bonus. c ¶ Et dabit lig. Hieronym. Lignum scilicet sapientię, de qua dicitur: Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam. ¶ Hiero. Alij: ligna regionum, plurima sanctorum multitudo.

Cōtra prę-sumptuosos magistros

Ioh. 10. b.

Prou. 3. c.

GLOS. OR.

Cap. XXXV.

†eos vſam

ET factus est. Tota prophetia huius ca. est contra montem Seir id est filiorum Esau & Edom, qui Græca lingua & nostra Idumęi vocantur: quia in tēpore necessitatis & angustiæ, quando Iudas capiebaſ à Babyloniis, insultauerunt eis & cuncto populo Iudæorum & sibi putauerunt terram tradi tam ad possidendum: & non modo non susceperunt filios suos id est Iacob fratris sui, sed persequentes conclusserunt in manus gladij. Quod Symmachus dicit apertius. Sanguinem tuū odisti, & sanguis tuus persequetur te. ¶ Hierony. Si semper in prophetis esset sermo domini, & in pectore eorum continuum haberet hospitium, non Ezechiel tam crebrò diceret: Factus est sermo domini a.m. sed ob humanam fragilitatem & vitæ huius necessitates sæpe recedit. vnde: Super quem videris spiritum descendentem & manentem in eo, ipse est &c. Non enim hoc Christo proprium esset, si semper in alijs maneret. Ad Moysen quoque dicitur: Auferam de spiritu qui in te est, quem vtique non haberet nisi ad eum à domino descendisset. ¶ Hierony. Allegori. Montem Seyr, non mirum si ☞ in hoc loco

Cōtra Idumęos

Sermo domini nō sẽper in prophetis

Ioh. 1. c.

Nu. 11. d

Allego,

Nicolaus de lyra.

☞ a ¶ Pascua. bo. depascit &c. id est melioribus bonis in præsenti vita vti. b ¶ Insuper & reliquias pascuarum uestrarū conculcastis pedibus uestris &c. id est illa vnde deberent pauperes viuere dedistis satellitibus vestris. Et eodem modo exponendum est quod dicitur: Et cùm purissimam aquam &c. c ¶ Propterea. &c. id est propter talem iniuriam simplicibus illatam. d ¶ Ecce ego

a ¶ Scripturarum. b ¶ Non, sobrauit, sed, Insuper.

pascua bona depasci: Insuper & reliquias pascuarum uestrarū conculcastis pedibus uestris, a ¶ Eloquij mei.

& cùm purissimam aquam biberetis, reliquam a ¶ Cum per se bonæ, vicio vestro corruptæ.

pedibus uestris turbabatis, & oues meæ his a ¶ Scriptura sancta & cibus est & potus.

quæ conculcata pedibus uestris fuerant pascebantur, & quæ pedes uestri turbauerant, hęc bi a ¶ Alias ad vos.

bebāt. Propterea hęc dicit dominꝰ deus ad eos: a ¶ Pastor bonus. b ¶ Qui omne iudicium accepit a patre. ¶ Iudex verus. c ¶ Inter pecus. f. & pecus.

Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue & ma a ¶ Cum dos corrupta secundum legem puniebatur. b ¶ Quasi fortiores.

cilentum. Pro eo qꝺ lateribus & humeris impin

gebatis, & cornibus uestris †uetilabatis omnia a ¶ Sicut hodie superbia præpositorum multi ab ecclesia intuse pellunnt.

infirma pecora, donec dispergerentur foras, sal a ¶ Sed. ¶ Pastor bonus. b ¶ Prætiorum.

uabo gregem meum, & non erit ultrà in rapinā, a ¶ Non iuxta nomina dignitatum quibus tument, sed inter hominem & hominem, iuxta opera id est iuxta quod vterq; seruus domini est.

& iudicabo inter pecus & pecus. Et suscitabo a ¶ Singularem. Vnde: Magister vester vnus est Christus.

super †eas pastorem unum, qui pascat eas ser a ¶ Secundum hominem, qui de Dauid. b ¶ Qui manu fortis interpretatur. c ¶ Pane angelorum. d ¶ Filius iuxta assumptam carnem.

uum meum Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit a ¶ Pater & filius & spiritus sanctus. b ¶ Idem filius secundum deitatem.

eis in pastorem. Ego autem dominus ero eis in a ¶ Proficientibus. f. peccatibus in rationale animal. non tam pastor sed princeps vocabitur. b ¶ Vnde: Medius vestrum ille. quem vos nes.

deum, & seruus meus Dauid princeps in medio a ¶ Cuius verbis non trāsierunt. ¶ Tunc.

eorum. Ego dominus loquutus sum. Et faciam a ¶ Non belli, non discordiæ, quia in pace factus est locus eius, sed pacum pacis quæ exuperat omnem sensum pacis Christi, qui ait: Pacem relinquo vobis, pacem do vo. b ¶ Dæmones, animi pertur bationis & discordiæ.

cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias a ¶ Viuentium.

pessimas de terra: & qui habitant in deserto, se a ¶ Dominus illuminatio mea & salus mea quem ti. ¶ Electis bestiis & desolata terra ab eis. b ¶ Quia dominus reædificabit condensa syluarum, & in templo eius omnes dicent gloriam.

cure dormient in saltibus, & ponam eos in cir

cumitu collis mei benedictionem, & deducam a ¶ Quæ in Deuteronomij benedictionibus pollicetur.

imbrem in tempore suo, & plũuiæ benedictio a ¶ Vitæ. f. b ¶ De quo: Ecce odor filij mei sicut o. s. p.

nis erunt. Et dabit lignum agri fructum suū, & a ¶ Eodem. f. tempore. ¶ Veritas de terra est.

b ¶ Viuentium militumq; de quæ: Beati mites, quoniã ipsi p. t.

terra dabit germen suū, & erūt in terra sua absq; a ¶ Iterum omnium sollicitate.

timore. Et scient, qa ego dns cū contriuero †cate a ¶ Quo quasi grauissimo premebantur imperio. ¶ Dæmonum.

nas iugi eorū, & eruero eos de manu imperātiū a ¶ Victis. b ¶ De quibus Ne tra. be. ani. cōſi. ri. &c. alibi: Oēs be. agri iudāt ibi.

sibi. Et nō erūt ultrà in rapinā Gentibus, nęq; be a ¶ In terra viuentium. b ¶ Qui cōfidunt in domino, sicut mons Sion.

stię terrę deuorabūt eos, sed habitābūt cōfidēter a ¶ Vnde: Suscitabo Dauid germen iustum.

absq; ullo terrore. Et suscitabo eis gẽmē † no a ¶ Verbi dei.

minatū & nō erūt ultrà imminuti fame in terra, a ¶ Vnde: Propter vos nomen meum blasphematur in Gentibus. ¶ Sic.

nęq; portabūt amplius opprobria Gentiū. Et sci b ¶ Cum erit deus omnia in omnibus.

ent, qa ego dns deus eorū cū eis, & ipsi populus a ¶ Scilicet. b ¶ Quibus dictum est: Nolite timere pusillus grex.

meus dom⁹ Israël, ait dns deus. Vos autem gre a ¶ De qua: In loco pascuæ ibi me collocauit. b ¶ Sobo.

ges mei greges pascuæ meæ homines estis, & ego a ¶ Q. Nō Ezechiel, nō homo, quē audire despicitis.

dominus deus uester, dicit dominus deus.

Cap. XXXV.

ET factus est sermo domini ad me, dicens: Fili hominis:

ego. exponatur vt supra. c ¶ Pro eo qꝺ lateri. & humi- ipingebatis. fortitudine vestra & potentia simplices impugnando. f ¶ Saluabo. Hic incipit versus in Hebræo, vbi ostenditur per quem fieri debeat ista salus ouium scilicet & pastorem Christum, cū subdit. g ¶ Et suscitabo super ea pa. s. Christū, sed'm qꝺ ipsemet dicit Ioh. x. &c. Et fiet vnum ouile, & vnus pastor. h ¶ Seruū meum Da. i. regem de semine Dauid, vt dicit Ra. Sa. per quē intelligit Messiam venturum sed'm errorē suū; nos aūt Christū qui iam venit in mundum, fact⁹ ex semie Dauid sed'm carnē, vt patet Mat. 1. ¶ Ipse Dominus verbo Euāgelico & ꝑ nutū crucis. k ¶ Ego autem dominus. p. Christiana religiōis cultum. l ¶ Et seruus meus Dauid. Christus, qui dicit seruus dei ratione humanitatis assūpte, in qua minor est pre, sed'm qꝺ dicitur Ioh. xiiij. d. Pater maior me est. m ¶ Et faciam cum eis pactum pacis. a. Hebraica, quę est lex amoris, & per cōsequēs pacis. n ¶ Et cessare faciam bestias. f. diminuēdo dæmonum potentiam, quæ p mortem Christi sunt diminutæ. o ¶ Et qui habi. deserto. religionis. p ¶ Securi dormient. à perturbatione dęmoniū. q ¶ In saltibus. i. locis religiosis separatis à secularibus. r ¶ Et ponam eos in circ. col. i. ecclesię militātes. s ¶ Benedi. benedictos prę cęteris. t ¶ Et deducam. f. gręs. v ¶ In te. hoc potissimē fuit in primitiua ecclesia, quādo spūalitās defecerat sup Apłos in ligno vitibili, Act. ij. & postea dabat alijs per impositionē manuū Apłorū, Act. viij. x ¶ Et da. qa ad hoc sequebaſ multiplicatio bonorū operum in ecclesia. y ¶ Et erunt in ter. qa in cōtumelijs hoim gaudebant, & dęmoniab' † vinc imperabant, vt patet in Actib' apłorū in pluribus locis. z ¶ Et suſci. eis. i. Christū de semine Dauid nascitura, ꝺ lege & ꝓphetis prefignatū & aperte nunciatum. a ¶ Et nō erūt. f. spirituali ex defectu verbi diuini. b ¶ Neq; portabunt amplius Gentiles ad fidem conuerti nō inferunt opprobria Christi discipulis, sed magis honorem. c ¶ Et sci. quia e. do. deus eo. cū. per experiētā bonitatis meæ in būficijs sibi collatis.

NIC. DE LY.

Cap. XXXV.

ET fa. Hęc ꝑs sciditalis, in q̃ ꝓpheſicola rationē fidelū, recolit destructionē Idumę orū, q semp fuerūt ifesti ludęis ☞ colentibus

Moraliter. d ¶ Et factus est ✠ sermo domini

☞ in hoc loco Seir id est hispidus & pilosus in malam partem intelligitur, cùm Elias quoq; vir pilosus dictus sit: Esau enim rufus fuit, & quasi pellis hispidus: Elias tantum pilosus describitur. In Genes. 25. 4. Regnab. Esau qui & sanguinarius & cruentus pelli hispidæ comparatur, mortalium operum & ipsius mortis indiciū est. In Elia virilitatis augmēntum: cuius habitatio in solitudine & vitæ austeritas non modo virum, sed & fortissimum demonstrat. Porrò Iacob qui supplantauit Esau, & primogenita eius accepit: quia simplicior habitabat domi, & non erat venator sicut gigas Nemroth, lenis vocatur & nitidus. a ¶Non habitabūt. Vt desinant in malam partem habere consensum, & diuidantur linguæ eorum, ne turrem blasphemiæ contra deum possint extruere, & redacta in solitudinem atq; desertum cognoscant, q̄ ipse sit dominus.

b ¶De montibus. Moyse, prophetis & Apostolis, quos hæretici & eorum particeps diabolus, sibi putant aduersos ad deuorandum, quando aut rarus aut nullus in ecclia reperit, q̄ possit pugnare p̄ mōtib⁹ dñi, & eorū laceratione sua voce desēdere.

☞ Et de ro.

Nicolaus de Lyra.

Bcolentibus deum: Et diuiditur in duas partes secundum duas causas huius destructiōis. secunda ibi: Eò q̄ dixeris. Prima causa est fraternum odium, quia sicut Esau odio habuit Iacob fratrem suum vterinum, vt habetur Genesis. xxvij. sic Idumæi descendentes ab Esau, Iudæos à Iacob descendentes: & hoc est quod dicitur in persona domini: a ¶Ecce ego ad te mōs Seir. id est Idumæa, quæ est montuosa. b ¶Et extendam ma. meam. id est potentiam. c ¶Super te. &c. d est ad te deuastandum. d ¶Eò quòd fueris inimicus sempiternus. &c. populi Israel. e ¶Et conclusseris filios Israel. &c. fuerunt enim Idumæi in obsidone Ierusalem cum Chaldæis. f ¶In tempore afflictionis eorum. &c. id est destructionis ciuitatis & templi, de quo fuerunt summè afflicti.

g ¶In tempore iniqui. extremi. &c. id est extremæ punitionis Iudæorum pro suis iniquitatibus: Et accipitur hîc extremum pro maximo propter destructionem ciuitatis & templi, vt dictum est.

i ¶Sanguini tradam &c. id est filijs Israel tibi consanguineis: & hoc fuit impletum tempore Machabæorum, quando Iudas expugnauit filios Esau primo. Machabæorum. v. k ¶Et cum sanguinem oderis: Id est quia odio habuisti Iudæos tibi consanguineos.

l ¶Sanguis persequetur te: Id est Iudaicus populus tibi consanguineus. Cætera patent vsquè ibi: m ¶In solitudines sempiternas: Id est longas.

n ¶Tradam te. & ciuitaes tuæ non habitabuntur. quia postea terra illa fuit habitata, sed non ita citò. Aliter exponitur ista litera, vt per sanguinem hîc intelligatur homicidium, micidium, vt sit sensus, quòd sicut Idumæi crudeliter occiderunt Iudæos, vt dictum est suprà, ita propter hoc peccatum effusus est crudeliter sanguis eorum à Chaldæis, & terra eorum destructa vsquè ad longum tempus. Et hęc expositio magis consonat præcedentibus. o ¶Eò quòd dixeris: duæ Gentes & duæ terræ meæ erunt, & hæreditate possidebo eas. Hîc ponitur secunda causa destructionis Idumæorum, quæ est cupiditas ambitiosa. Cupiebant enim hæreditare terram Iudææ quæ erat eis propinqua, & ideo iuuerunt Chaldæos in obsidione Ierusalem, per hoc sperantes obtinere terram; & hoc est quòd dicitur: Eò q̄d dixeris duæ gentes &c. id est duo regna, scilicet Iudæ & Israel erunt mea. p ¶Cùm do. esset. &c. quia in Ierusalem colebatur in templo in quo erat propiciatorium q̄d dicebatur sedes dei, vt dictum fuit diffusè Exod. xxv. q ¶Quia faciam iuxta iram tuam. &c. id est debitè te puniendo de ira & inimicicia contra Iudæos. r ¶Et notus efficiar per eos. &c. in eorum liberatiōe de Babylonica captiuitate te in captiuitate remanente.

s ¶Audiui uniuersa opprobria tua. &c. de destructione Iudæ.

c ✠ Deserti

Moraliter

✠ sermo domini ad me dicens: Fili hominis pone faciem tuam aduersus montem Seir. &c. denūciando deuastationem eius. Per montem, significatur terrena potestas, q̄ Seir qui interpretatur hispidus, intelligitur feritas: Et istæ duæ conditiones frequenter in eodem homine coniunguntur: cuius destructio ex causa duplici nunciatur. Prima ponitur cùm dicitur: d ¶Eò quòd fueris inimic⁹ sempiternus &c. Ad literam Idumæi descendentes de Esau, qui alio nomine dicitur Seir, semper inimici fuerunt populi Israel, sicut Esau ipsius Iacob. Et eodem modo potestas terrena crudelitati cōiuncta, semper deo seruientibus (qui per Isr̄l significantur) est inimica. Et subditur pœna: h ¶Propterea uiuo ego, dicit dom. de⁹: quoniam sanguini tradam te: Id est dęmoni de quo dicitur Iohannis. viij. ſ. Ille homicida erat à principio. Secunda causa ponitur ibi:

o ¶Eò quòd dixeris, duæ Gētes & duæ terræ meæ erunt &c. Ad literam hoc dicebant Idumæi de Iuda & Israel, per quas mystice significari possunt duæ religiones in generali, quæ habent possessiones scilicet monachi & canonici regulares: quorum temporalia bona frequenter vsurpare nititur terrena potestas crudelitati coniuncta, eò quòd à prædecessoribus suis fuerunt monasteriȝs donata, quod tamen est falsum, quia sicut per venditionem vel donationem homini factam ius rei transsertur, sic & magis per donationem factam monasteriȝs, quia fit principaliter ipsi deo, ideo subditur:

p ¶Cū dominus. ſ. principalis possessor. Et istorū potētū crudeliū pœna concludit in fine capi, cū dicitur:

✠ Dissipatus

† ad eum Sed a causa destructionis Idumæorū

† Eò

† Eò

a ¶Alij, conuertet. ab alia. ſ. prophetia. b ¶Animi. ſ. vnde Apostolus: Nos renouamini spiritu mentis vestræ. c ¶Idumæos. ſ.

pōne faciē tuam aduersum mōtem

a ¶Diabolum: Seir diabolus, quia Seir hispidus & pilosus interpretatur: hic præsidet genti filiorum Esau, & se cōtra Iudam. i. populum confessionis & veræ fidei erexit.

Seir, & prophetabis † de eo, & dices illi:

a ¶Ipse non mittam angelos, non vtar ministris.

Hæc dicit dominus deus: Ecce egō ad

a ¶Qui diu sustinui. ¶Habitum percutientis assumam.

te mons Seir, & extēdam manum me-

a ¶Qui plurimos socios impietatis habebas, ita etiam vt vrbes conſtrueres, & proprium tibi imperium vendicares.

am super tē, & dabo te desolatum atque

a ¶Munitiones malas vt ædificem bonas.

desertum. Vrbēs tuas demoliar, & tu de-

a ¶Rerum fine. b ¶Non alius. ¶Quem ante solitudinem posse non poteras.

sertus eris, & sciēs quia egō dominus,

a ¶Hæc est causa. b ¶Contra quod dicitur: Irascimini, & nolite peccare, vt scilicet cito conciliemur inimicis, & odium charitate mutemus.

ēò quòd fueris inimicus sempiternus,

a ¶Insuper.

ēt concluseris filios Israēl in manus gla-

a ¶Cum affligerentur a Babyloniis.

dij in tempore afflictionis eorum, & in

a ¶Quo dies mali sunt & mundus in maligno positus est, & multiplicata iniquitate refrigescit charitas multorum. b ¶Tuæ vel Babyloniorum.

tempōre † iniquitātis extremæ. Pro-

pterea uiuo ego, dicit dominus deus:

a ¶Vltionis. Effusi sanguinis.

quoniam sanguini tradam te, & san-

a ¶Tuus, ſ. quem odisti. b ¶Vnde sub altari dei oēs sanctī clamant: vindica sanguinem nostrum &c. & alibi: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. c ¶Consanguineos tuos. ſ.

guis te persequētur. Et cùm sanguinem

oderis, sanguis te persequetur. Et dabo

montem Seir desolatum atq; desertum:

a ¶Omnes. ſ. habitatores, vel homines & iumenta de quibus: Homines & iumenta saluos facies domine. eos. ſ. qui aliquod videntur habere rationis, vel simplici fide contenti fuat.

& auferam de eo ēūntem & redeuntem,

a ¶Qui ad impietatis verticem peruenerunt.

& implēbo montes eius occisorum suo

a ¶Discipulis. b ¶Quæ in ima deprelle.

rum. In cōllibus † tuis & in uāllibus tuis,

a ¶Qui turbidas habent aquas hinc inde collectas veniente ſelq; de superbia: ¶Lxx. Campis. ſ. qui inter montes & valles sunt. b ¶Hi sunt omnes. c ¶Domini & manus extēte.

atque in torrēntibus, intērfecti glādio ca-

dēt: In solitudines sempiternas tradam

a ¶Conciliabula prauæ habitationis.

te, & ciūitates tuæ non habitabuntur.

a ¶Non solum supradicta.

Et † scietis, quia ego dominus deus, ēò

a ¶Idumæorum. ſ. & Iudæorum, vel Iudæ & Israel. i. duarum & x. tribuum. b ¶Idumæa. ſ. & Iudæa. i. hæreticos pariter & ecclesiasticos possidebo.

quòd dixeris: dūæ Gentes & dūæ terræ

meæ erunt, & hæreditate possidebo

a ¶Quamuis. b ¶Qui suo populo præsidebat.

eas, cùm dōminus esset ibi. Propterea

uiuo ego, dicit dominus deus: quia fa-

a ¶Qui ſeruitibus in populum dei. b ¶Quo perse quebaris familiam Christi.

ciam iuxta iram tuam, & secundum zē-

lum tuum quem feciſti odio † habens

a ¶Quos possidere cupiebas.

eōs, & notus efficiar per eos, cùm te

a ¶Non alius retulit.

iudicauero, & scies quia egō domi-

nus. Audiui uniuersa opprobria tua,

¶Contra.

b quæ loquutus es de montibus Israēl,

Gloſ. ordi. Ezechielis Cap. XXXVI. De Lyra

☞ a ¶Et deroga. Q preces veſtrę contra me blaſphemiæ ſunt.

GLOS. OR. Cap. XXXVI.

TV autē. Hiero. Hæc antifraſi cos more Iudaico dicunt, quæ illi expectant in mille annorū regno quādo ciuitatē Ieruſalē aſſerūt extruendā, & tēplū illud qđ in fine voluminis deſcribitur, & rerū oīm fœlicitatem, alij ſub Zorobabel completa: ſed ſe quētia non patiunt. Tūc em̄ non tāta bona habuerunt quanta à principio, nedū maiora. ¶Hiero. Prophetię totī⁹, ad mōtes Iſrael breuiter hic ſenſ⁹ eſt: Quia inſultauit vobis inimicus, id eſt mons Seir, & putauit ſe vos in perpetuum poſſidere, & altitudines quondam domini nunc deſertas, ceſſiſſe ſibi in hęreditatem, & aliquāto tempore poſſedit: propterea hæc dicit dominus montibus & collibus &c. c ¶Col
Mar. ſ. b. libus. Inferioribus in monte eccleſię conſtitutis per ſingulos gradus. vnde: Nō poteſt abſcondi ciuitas ſuper mōtem poſita. d ¶Torrentib. Hiero. quorū. ſ. hyemę pſequutionū & tēpeſtate preſſurę augeſtides, vallib⁹ his. ſ. q humilitate depſsi ſūt.

☞ Fructū

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Deſerti. ſ. ſunt montes Iſrael.

b ¶Nobis ad deuorandum dati ſu. quia comedemus bona ibi creſcentia.

c ¶Et inſurrexiſtis ſuper me ore veſtro, dicentes, q̄ non poteram defendere Iudæos à rege Babylonis.

d ¶Verba veſtra ego audiui, id eſt blaſphemias veſtras punire diſpoſui.

e ¶Lætante vniuerſa terra. ſcilicet Iſrael. f ¶In ſolitudinem te redigam: quia poſt reditum Iudæorum de Babylone, Idumæi remanſerunt in captiuitate, & ſic Idumæa remanſit deſolata propter defectum culturæ.

Moraliter ✠ g ¶Diſſipatus eris mons Seir & Idumæa omnis. tales enim diſſipantur in morte per ſeparationem animæ à corpore, & tunc caro tradetur vermibus corrodenda, & anima dæmonibus cruciandā.

NIC. DE LY.

Cap. XXXVI.

TV autem fili hominis. &c. Superius Ezechiel prophetauit Iudæis aſpera: adiunxit tamen in fine, xxxiij. ca. conſolationem de liberatione eorum per Chriſtum fienda, hīc prophetat eis proſpera: & primò facit hoc ſimplici ſermone, ſecundò prophetica viſione conſequenti. Circa primum agitur de liberatione populi Iudaici. Et diuiditur in duas partes, ſecundum duas cauſas huius liberationis. Secunda ponitur, ibi: Et factum eſt. Prima autem cauſa eſt releuatio populi à miſeria. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur aduerſantium deiectio. Secundò populi Iudaici erectio, ibi: Vos autem. Circa primum dicitur:
Diuiſio i ¶Prophetа ſuper montes Iſrael. proſpera nunciando. k ¶Eò quòd dixerit inimicus de uobis. & cætera. gaudendo de veſtra deſtructione.

l ¶Euge. & cætera. Interiectio eſt gaudentis. m ¶Altitudines ſempiternæ. & cætera. id eſt terra Iudææ montuoſa. n ¶In hæreditatem datæ ſunt nobis. & cætera. ſic enim dicebant

¶Montes.

dicens: Deſerti nobis dati ſunt ad [a] [b]
a ¶Q. Hæc iniuria redundat in me.
deuorandum. Et, inſurrexiſtis ſu [c]
a ¶Non ſuper montes vt putasti. b ¶De quo: Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa & lin.ma.
per me ore ueſtro, & derogaſtis ad [d]
¶Ipſe.
uerſum me. Verba veſtra ego au [d]
¶Ergo.
diui. Hęc dicit dominus deus: Lę [e]
a ¶Reddito priſtino ſtatu. b ¶Conuerſa ad ſeruitutem dei. ¶Iudæa. c ¶Sempiternam. ¶Sanctorum viuorum.
tante uniuerſa terra in ſolitudinē [f]
te redigā, ſicuti gauiſus es ſup hæ [g]
a ¶Diſſipatam.
reditātē domus Iſraēl, eò q̄ fuerit [h]
a ¶In toto orbe perſequutionibus.
diſſipāta, ſic faciā tibi. Diſſipatus, [i]
a ¶Hiſpide, piloſe. b ¶Opera terræ & ſanguinis. c ¶Sic.
eris mōs Sēir & Idūmęa omnis, ēt [k]
a ¶In hoc proficit ira dei. ¶Solus.
ſciēnt quia ego dominus.

Cap. XXXVI.

[b] ¶Supra poſuit facię cōtra mōtem Seir, pphetra, hic ſimus hominis loqtur ad mōtes vel ſu per montes.

TV autē fili homi [h]
nis, ppheta ſuper [i]
mōtes Iſraēl, & di
a ¶Apoſtoli, pphetę, hi enim audierunt verbum domini.
ces: Mōtes Iſraēl audite uerbū do
mini. Hęc dicit dn̄s de⁹: Eò q̄ dixe [k]
a ¶Mons Seir. ¶Diabolus inſultās de vobis. b ¶Qđā dei. ¶De quibus dicitur, Montes in circuitu eius.
rit inimicus de uobis, euge, altitu [l]
a ¶In perſequutionis anguſtiis.
dines ſempiternę in hęreditatē dā [m]
tæ ſunt nobis: Propterea uaticina [n]
a ¶Non ſolū enim dixit, ſed aliquandiu poſſedit.
re & dic: Hęc dicit dn̄s de⁹: Prō eo [o]
a ¶Dum multi labuntur. b ¶Quaſi vile factum.
q̄ deſolāti eſtis, & cōculcati p cir [p]
a ¶Omnium nationum vel Gentiū. b ¶Perſequutoribus, vitiis, dæmonibus.
cūmitū, & facti in hęreditatē rēli [q]
quis Gētibus, & aſcēdiſtis ſup la [r]
a ¶Ab omnibus blaſphemati. b ¶Eſtis. ſ.
biūm linguę, & opprobriū popu
li, pptereà mōtes Iſraēl audite uer [s]
bū dn̄i dei. Hęc dicit dn̄s deus mon
a ¶Non tantum montibus Seir, ſed & montibus eius & collibus &c. b ¶Conculcatis.
tibus & cōllibus, torrēibus, ualli [t]
a ¶Eccleſiis. ſ. ſub Diocletiano & Maximiano in toto orbe diſſipatis.
busq̄, & dēſertis parietinis & ur [u]
bibus derelictis quę depopulatæ [x]
a ¶A Gentibus, ab hæreticis. ¶Vbiq; terræ.
ſunt, & ſubſannatę à rēliqs Gēti [y]
bus p circuitum. Propterea hęc di [z]
cit dn̄s deus: Qm̄ in igne zeli mei [a]
¶Cōtra. a ¶Præcipue.
loquut⁹ ſum de reliqs Gētibus, ēt [b]
a ¶Quę terrenis operibus volebat omnes, poſita imagine cæleſtis, portare imaginem terreni.
de Idūmęa uniuerſa, qui dederūt [c]
a ¶Eccleſiam.
terram meā ſibi in hæreditatem
a ¶In gladio poſſederunt. ¶Tam materiali quam ſpirituali.
cū gāudio, & toto corde & ex ani [d]
b ¶De ſedibus ſuis. b ¶Habitatores.
mo, & eiecērūt eam ut uāſtarent;
a ¶O Prophęta. ¶Q. Nihil proderit Gentibus nihil hæreticis eccleſiam perſequi.
idcirco uaticinare ſuper humum

dicebant Idumæi, vt diſtum eſt ca. præcedenti. p ¶Et aſcendiſtis ſuper labium linguæ. & cætera. quia exurgentes loquuntur de vobis deridendo & improperando: Cætera patent vſque ibi.

q ¶Propterea hæc dicit dominus deus. id eſt propter talia improperia & [e]
vituperia. r ¶Quoniam in igne zeli mei. id eſt in effectu vindictæ meæ. [f]

s ¶Loquutus ſum de reliquis Gētibus & de Idumæa uniuerſali ſententialiter earum punitionem determinando. t ¶Qui dederunt terram meam ſibi in hæreditatem. ad eliminandam quæ dicebatur ſpecialiter terra dei, eò quòd in Ieruſalem vigebat cultus dei. v ¶Cum gaudio, & toto corde & ex animo & eiecerunt eam ut uaſtarent. aliqui libri habent: Cum gladio, ſed in Hebræo & in libris correctis eſt: Cum gaudio, quia cum magna libidine occiderunt populum Iudaicum, & deprædauerunt, & terram vaſtauerunt. Cætera patent ex dictis vſque ibi.

✠ Idcirco.

Moraliter. g ¶Tu autem fili hominis. Superius Ezechiel prophetauit la- Moraliter
mentabiliter aſpera: hīc prophetat eis conſolatoria: & hoc propter duo ſcilicet ad leuandum eorum miſeriam, & ad tollendum diuini nominis blaſphemiam. Circa primum ſciendum, q̄ Iudæorum nomen ſecundum veritatem ſignificati tranſiturum eſt ad Chriſtianorum gētem. Ro. 9. d. Non enim q̄ in manifeſto Iudæus eſt, neq; quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio, ſed q̄ in abſcondito Iudæus eſt, & circūciſio cordis in ſpiritu non litera. Igitur per afflictiones Honem Iudæorum ſub monarchia Chaldę † poſtea orum fuit myſticè ſignificata Chriſtianorum afflictio ſub monarchia Romanorū: vnde & Roma figuraliter Babylonia nominatur. 1. Petri. v. d. Perſequutio verò Chriſtianorum incœpit tempore Neronis vſq; ad tempora Conſtantini, qui Chriſtianorum afflictionem releuauit: ponit edictum, vt ſi quis moleſtiam inferret alicui Chriſtiano, grauiter puniretur. Iſtur de hac releuatione exponitur myſtice qđ dicitur: i ¶Prophetа ſuper montes Iſrael: id eſt ſuper prælatos & principes Chriſtianos. Et poſita breuiter allegatione Chriſtiana, quę præcelſit Conſtantini tempora, cùm dicitur:

k ¶Eò quòd dixerit inimicus deuobis, euge, altitudines ſempiternæ in hæreditatem & cætera. vocabant tyranni, & eorum miniſtri: (ironice tamen) Catholicos altitudines ſempiternæ, eò quòd contemnebant tranſitoria, & prædicabant cæleſtia & æterna, quam prædicationem friuolam reputabant. Infidelium ſubditur conſolatio cùm dicitur infrà. Idcirco uaticinare ſuper humum Iſrael & dices montibus & collibus & cætera. Per iuga quæ ſunt capita montium, intelligi poſſunt ſpecialiter quorum ſtatus eſt ſummus in eccleſia dei, cùm ſint Apoſtolorum ſucceſſores. Per montes verò ſacerdotes curati, qui ſunt ſub Epiſcopis, per colles verò religioſi, per valles verò ſimplices Chriſtiani. Iſtanb⁹ iſtis multi fuerūt afflicti p Neronē & alios tyrānos ſeqntes, aliq; p mortē, aliq; perſecutiū. & aliq; p ſeruitutē quę ē mercenariis & aliſ modis plurimis: ſicut patet ex hiſtorijs geſtis, iō ſubdit: o ¶Pro eo. Sed atque Cōſtantini valde ſunt honorati, iō ſubdit:

✠ Vos autē

a ¶Fructū. Hier. Lxx. uuas calcandas scilicet in prælo domini, A de⁹ musta fundunt quę inebriant, & uinū exprimitur quod lætificat cor hominis, vt omnis fructus montium (de quibus conficitur panis de cælo descendens) comedatur à populo dei Israel: & ne desperemus in persequutionibus addit: Propè est &c.

b ¶A principio bo. Quando duę tribus & semis trans Iordanem Moyse duce acceperūt possessionem, & sub Iosue trib⁹ aliæ terram Iudææ. c ¶Pro eo qđ dicit. Nō vltrà p̄sequutorū patieris opprobria, nec insultabūt singularum populū tuum sicut ante occisionis pace enim reddita omnia opprobria cessarunt. d ¶Fili hominis. Reddit dīs causam manifesti⁹ quare populum Israel captiuitati tradiderit & propter clementiam suam se reducturum polliceſ, & multò ampliora tributurum. Fili ho. Hier. Alle. Quicūq; est de domo Israelis, & cernit pacē Christi quę superat oēm sensum, habitabit terra sua, id est ecclesiam: cuius hospitio, qđ ei à dño traditū est? Si ut verāq; polluerit, & immūdicię mēfruę fuerit cōparat⁹ effundet de⁹ indignationem suam super eū, p̄ sanguine vel suo, vel eorum quos scādalizauerit.

¶ Pro sanctū. Hier. Lxx. uuas calcandas scilicet in prælo domini, A de⁹ musta fundunt quę inebriant, & uinū exprimitur quod lætificat cor hominis, vt omnis fructus montium (de quibus conficitur panis de cælo descendens) comedatur à populo dei Israel: & ne desperemus in persequutionibus addit: Propè est &c.

b ¶A principio bo. Quando duę tribus & semis trans Iordanem Moyse duce acceperūt possessionem, & sub Iosue trib⁹ aliæ terram Iudææ. c ¶Pro eo qđ dicit. Nō vltrà p̄sequutorū patieris opprobria, nec insultabūt singularum populū tuum sicut ante occisionis pace enim reddita omnia opprobria cessarunt. d ¶Fili hominis. Reddit dīs causam manifesti⁹ quare populum Israel captiuitati tradiderit & propter clementiam suam se reducturum polliceſ, & multò ampliora tributurum. Fili ho. Hier. Alle. Quicūq; est de domo Israelis, & cernit pacē Christi quę superat oēm sensum, habitabit terra sua, id est ecclesiam: cuius hospitio, qđ ei à dño traditū est? Si ut verāq; polluerit, & immūdicię mēfruę fuerit cōparat⁹ effundet de⁹ indignationem suam super eū, p̄ sanguine vel suo, vel eorum quos scādalizauerit.

¶ Pro sanctificatione nominis mei. Hier. Non propter uos domus Israel, sed propter nomen meum sanctum. Alle. Quia nō ex meritis uestris, sed ex misericordia mea, & ut nomen meum sanctificetur.

Nico. de Lyra.

¶ Idcirco. i. propter confusionē quā uos Iudæi sustinuistis. b ¶Ego leua. ma. meā. id est potētiā meā ad faciendum vindictā. c ¶Vt Gētes quæ in circuitu, quę ex odio erga vos regē Babylonis sup vos adduxerunt, & eū eo in vestra destructione fuerūt. d ¶Ipse confu. suā. quia partim occident, & partim captiuabuntur. e ¶Vos autē. Hic consequenter ponit ppīa Iudæi erectio. Circa quod sciendum, quòd ista erectio incœpit in reditu captiuitatis Babyloniæ, qui fuit figura liberationis p̄ Christum fiendę, propter hoc quantum mihi videtur litera sequens de vno tempore trāsit ad aliud, sicut Isa. xiiij. loquēdo de rege Babylonis, qui fuit figura dęmonis, trāsit ad loquendum de Iuda ſero. Dicit ergo Vos au. montes Israel, ramos uestros. Redeunte enim populo de Babylone in Iudæam terra cœpit melius fructificare propter aduenarum colentium. g ¶Propè est enim ut ueniat. s. populus de Babylone, qui intendit culturæ uestræ. h ¶Et ruinosa. Zorobabel enim & alij cū eo existētes instaurauerunt tēplum, & Nechemias & qui cum eo erant muros ciuitatis, & similiter populus habitationes suas in diuersis locis. i ¶Et habitare &c. quando populus iterauit terram sub Iosue duce. k ¶Bonisq; donabo maioribus quàm habuistis ab initio & cætera. In Hebræo habetur, Antè, & istud videtur mihi debere referri ad tempus Christi, in quo maxima bona data fuerunt credentibus, quorum primi fuerunt Iudæi: In toto enim tempore à reditu captiuitatis de Babylone vsq; ad tempus Christi non legitur populus Iudaicus fuisse in tanta prosperitate de multo, sicut fuerat ante captiuitatem Babylonicam. l ¶Et adducam suos. ò montes Israelis. m ¶Homines. vos colētes. n ¶Et eris eis. tu terra Israel montuosa. o ¶In hæreditatem, & non addes ultrà. id est non captiuabuntur vltrà de te: & quia postea fuerunt captiuati à Romanis, dicunt expositores aliqui quòd hoc est referendum ad terram viuentium, figuratam per terram Israel: de qua nullus eiicitur, quòd intrauerit ad eam. Potest tamen exponi de terra Israel ad literam, dicendo quòd p̄li vltrà nō importat semper durationem perpetuam à parte post, sed etiam aliquando non multùm longa, sicut declaratum fuit diffusius, Isa. xij. b. super illud verbū Et non exercebuntur vltrà ad prælium, post aduentum enim Christi facta sunt multa prælia in terra. p ¶Pro eo quòd dicunt de uo. scilicet montibus Israel vituperando. q ¶Deuoratrix hominum es & suffocans gentem tuam. quia in Iudæa fuerunt multæ occisiones per reges Assyriorum & Babylonis, & à pluribus aliis. ideo dicebāt Gētiles improperando, quòd illa terra deuorabat habitatores suos. r ¶Propterea homines non comedes amplius. id est talis occasio non erit in te vltrà. s ¶Nec auditam faciam in te amplius confusionem Gētium. id est improperium prædictum contra te à Gentilibus. t ¶Et factum est. Hīc ponitur secunda causa liberationis Iudæorum, scilicet vt per hoc tollatur blasphemia contra nomē diuinum. Et diuiditur in duas partes, quia primò huiⁿ blasphemię modⁿ ponitur, secundò tollitur ibi: Et peperci. Circa primū sciendum, quòd ad captionem Iudęorum inter Gētiles sequuta est blasphemia nominis diuini: quia aliqui eorum erant valde mali, quam maliciam Gentiles retorquebant in deum improperando ei, quòd haberet ita malum populū, Alij aūt erāt valde boni. de quibus dicebant etiam Gentiles, quòd deus eorum nō potuerat eos saluare, licet viuerent iustè. Præmittitur tamen hīc malicia populi propter quā fuit ciectu. de Iudæa, cūm dicitur: v ¶Domus Israel habitauerunt in humo sua: Id est in Iudæa. x ¶Et polluerunt eam in uiis suis. id est peccatis idololatriæ & luxuriæ & effusione sanguinis innocentis, vt patet ex supradictis. y ¶Et in stu. su. iuxta immundiciā menstruatæ facta est &c. ex quo patet, qđ talia secerūt ex magna libidine peccādi, quia ad hoc studiosè itendebāt. ✠ Et effudi

Moralitas

✠ ¶Vos au. mō. Isq; dilatationē fidei Christianę. s ¶Et frupascētes ipm ꝓbo & exēplo, & quārū ad pauperes tpali subsidio.

p ✠ Et po

a ¶Pro sanguine. Propherarum & aliorum iustorum. vnde: Et Ierusalem quæ occidis prophetas, & la. eos qui ad te m.s. & Mat.23.d. sanguis qui effusus est requiretur à generatione hac, à sanguine Abel iusti vsq; ad sanguinem Zachariæ. Hieron. Alij Iudæorum referunt hæc ad tempus Zorobabel, quando sub Cyro rege multi de Iuda & Beniamin in Iudæam reducti sunt. Alij ad regnum mille annorū quando sub Christo (quem putant venturum) & ciuitas Ierusalem extruatur, & templum, de quo in vltima parte huius prophetiæ agitur. b ¶Spiritum Nota nouum ponam in medio uestri. Hieronym⁹. Nota, qd' spiritum nouum & cor nouum dat post effusionem aquę. ☞Confun-

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Et effudi indignationem meam super eos. puniendo pro peccatis. b ¶Et dispersi eos in Gen. & cætera. captiuando in diuersis terris. c ¶Et polluerunt nomen sanctum me. & cætera. in quantum occasione eorum dictæ sunt blasphemiæ contra eum modis prædictis, ideo subditur: d ¶Cùm diceretur de & cætera. à Gentibus.

F e ¶Populus domini iste est & cætera. & ideo ex malicia aliquorum dicebatur dominus malus: & ex bonitate aliorum impotens, vt prædictum est. ideo quantùm ad malos dicitur derisorie: Populus domini iste est, & de bonis quod subditur. f ¶De terra eius egressi sunt. quasi diceret: Non potuit ibi eos seruare. g ¶Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in Gen. & cætera. Hìc consequenter ponitur ablatio huius blasphemiæ per reductionem populi de Babylone: & ablata fuit Gentibus occasio dictæ blas- †Su.11.d. phemiæ, Et hoc est quod dicitur in persona dei: Et peperci nomini sancto meo. occasionem dictæ blasphemiæ subtrahendo. h ¶Non propter uos ego faciam domus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in Gentibus ad quas intra. & cætera. Id est propter iusticiam vestram sed propter nominis mei reuerentiam. i ¶Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter Gen. & cætera. Id est sanctum ostendam in liberatione vestra mirabili, ideo subditur: k ¶Tollam quippe uos de Gentibus, & congregabo uos de uniuersis ter. & cætera. per Cyrum. l ¶Et effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris, & ab idolis & cætera. Id est peccata vestra præterita remittam. Doctores autem nostri literam istam exponunt de reductio. ne populi ne populi ad fidem Christi, & de ambulatione baptismi, qua tollitur culpa & pœna. Et huic etiam expositioni concordat quod dicitur in quodam libro Iudaico apud Hebræos autentico, qui dicitur Ioma Ierosolymitanum. Quemadmodum pelagus mundificat pollutos, ita deus sanctum & benedictus erit mundans in futuro Israel: & sic est dicere Ezechielis, xxxvj. Aspergam super vos aquas &c. Quod autem dicitur in futuro, in originalibus & glosis Hebræorum semper refertur ad tempus Messiæ. m ¶Et dabo uobis cor nouum. & spiritum nouum ponam in medio uestri. & cætera. Id est vidanti benefaciendi: & hoc referendo ad tempus reditus de Babylone, quia postea melius fecerunt quàm antè. Melius tamen exponitur referendo ad tempus Christi de datione spiritus sancti apostolis & aliis credentibus. n ¶Et auferam cor lapideum de carne ue. & cætera. Id est in peccatis obstinatum, dando veram contritionem de peccatis. o ¶Et habitabitis in terra quam dedi patribus ue. & cætera. Id est in Iudæa, referendo ad populum de Babylone redeuntem, vel in ecclesia triumphante & militante, referendo ad populum in Christum credentem. p ¶Et uocabo frumentum & multiplicabo. Quod intelligitur ad literam de multiplicatione terrenascentium post reditum de Babylone. Vel per istam taphoricè intelliguntur bona spiritualia tempore Christi data, vt Eucharistia quæ continetur de frumento & alia Christi dona, quæ frequenter in scriptura signantur per corporalia.

✠Nō propter

✠c ¶Et polluerunt nomen sanctum meum cum dicerentur de &c. Hìc ponitur secunda causa dictæ releuationis, quę fuit vt Christi blasphemia tolleretur. Circa quod sciendum, quòd Christianorum, qui fuerunt tempore tyrannorum, alij qui fuerunt mali: & eorum malìciam Gentiles retorquebant in Christum, eò quòd talem populum elegisset. Et hoc notatur cùm dicitur: Et polluerunt nomē sanctum meum, cùm diceretur de eis: Populus domini iste est, scilicet ironicè, ad significandum, quòd non esset populus domini sed magis diaboli. Alij erant valebo ni pro fide Christi grauissima sustinendo. Et de illis dicebant aliqui Gentiles, quòd Christus non poterat eos liberare, vt patet in legendis plurium sanctorum: & ad istas & consimiles blasphemias tollendum fuit uati sunt Christiani per Constantinum. ideo subditur: Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in Gentibus &c. & quod subditur post: Et sanctificabo nomē meū magnū quod polluunt.

Marcio

Ezechiel. 36. a & effudi indignationem meā super eos pro sanguine quem fuderunt super terram. Et in idolis suis polluerunt eam, & dispersi eos in Gentes, & uentilati sunt in terras. Iuxta uias eorū & iudicia eorum iudicaui eos. Et ingressi sunt ad Gentes ad quas introierunt, & polluerūt nomen sanctum meum, cū diceretur de eis, populus domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat dominus Israel in Gentibus, ad quas ingressi sunt. Idcirco dices domui Israel, Hæc dicit dominus deus: Nō propter uos ego faciam domus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in Gentibus ad quas intrastis. Et sanctificabo nomē meum magnum quod pollutum est inter Gentes, quod polluistis in medio earum: ut sciant Gentes, quia ego dominus, ait dominus exercituum, cū sanctificatus fuero in uobis coram eis. Tollam quippe uos de Gentibus, & cōgregabo uos de uniuersis terris & adducā uos in terrā uestram. Et effundam super uos aquam mundam, & mūdabimini ab omnibus inquinamentis uestris, & ab uniuersis idolis uestris mundabo uos. Et dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponā in medio uestri. Et auferā cor lapideum de carne uestra & dabo uobis cor carneum, & spiritū meū ponam in medio uestri, & faciā ut in preceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini: & habitabitis in terra quā dedi patribus uestris, & eritis mihi in populum, & egò ero uobis in deum & saluabo uos ex uniuersis inquinamentis uestris, & uocabo frumentum & multiplicabo illud, & non dabo super uos famem. Et multiplicabo poma arborum & uenustatem agri, ut non accipiatis ultra opprobrium famis in Gentibus. Et habitabitis super terram quam dedi patribus uestris, & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in deum. Et saluabo uos ex omnibus immundiciis uestris, & uocabo triticum & multiplicabo illud, & non dabo uobis famem. Et multiplicabo fructum ligni & germen agri, ut non sustineatis ultra ignominiam famis in Gentibus. Et habitabitis super terram quam dedi patribus uestris, & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in deum. Et saluabo uos ex omnibus immundiciis uestris, & uocabo triticum & multiplicabo illud, & non dabo uobis famem. Et multiplicabo fructum ligni & germen agri, ut non sustineatis ultra ignominiam famis in Gentibus.

a ¶Pro sanguine. Propherarum & aliorum iustorum. vnde: Et Ierusalem quæ occidis prophetas, & la. eos qui ad te m.s. & Mat.23.d. sanguis qui effusus est requiretur à generatione hac, à sanguine Abel iusti vsq; ad sanguinem Zachariæ. Hieron. Alij Iudæorum referunt hæc ad tempus Zorobabel, quando sub Cyro rege multi de Iuda & Beniamin in Iudæam reducti sunt. Alij ad regnum mille annorū quando sub Christo (quem putant venturum) & ciuitas Ierusalem extruatur, & templum, de quo in vltima parte huius prophetiæ agitur. b ¶Spiritum Nota nouum ponam in medio uestri. Hieronym⁹. Nota, qd' spiritum nouum & cor nouum dat post effusionem aquę. ☞Confun-

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Et effudi indignationem meam super eos. puniendo pro peccatis. b ¶Et dispersi eos in Gen. & cætera. captiuando in diuersis terris. c ¶Et polluerunt nomen sanctum me. & cætera. in quantum occasione eorum dictæ sunt blasphemiæ contra eum modis prædictis, ideo subditur: d ¶Cùm diceretur de & cætera. à Gentibus.

F e ¶Populus domini iste est & cætera. & ideo ex malicia aliquorum dicebatur dominus malus: & ex bonitate aliorum impotens, vt prædictum est. ideo quantùm ad malos dicitur derisorie: Populus domini iste est, & de bonis quod subditur. f ¶De terra eius egressi sunt. quasi diceret: Non potuit ibi eos seruare. g ¶Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in Gen. & cætera. Hìc consequenter ponitur ablatio huius blasphemiæ per reductionem populi de Babylone: & ablata fuit Gentibus occasio dictæ blas- †Su.11.d. phemiæ, Et hoc est quod dicitur in persona dei: Et peperci nomini sancto meo. occasionem dictæ blasphemiæ subtrahendo. h ¶Non propter uos ego faciam domus Israel, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in Gentibus ad quas intra. & cætera. Id est propter iusticiam vestram sed propter nominis mei reuerentiam. i ¶Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter Gen. & cætera. Id est sanctum ostendam in liberatione vestra mirabili, ideo subditur: k ¶Tollam quippe uos de Gentibus, & congregabo uos de uniuersis ter. & cætera. per Cyrum. l ¶Et effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris, & ab idolis & cætera. Id est peccata vestra præterita remittam. Doctores autem nostri literam istam exponunt de reductio. ne populi ne populi ad fidem Christi, & de ambulatione baptismi, qua tollitur culpa & pœna. Et huic etiam expositioni concordat quod dicitur in quodam libro Iudaico apud Hebræos autentico, qui dicitur Ioma Ierosolymitanum. Quemadmodum pelagus mundificat pollutos, ita deus sanctum & benedictus erit mundans in futuro Israel: & sic est dicere Ezechielis, xxxvj. Aspergam super vos aquas &c. Quod autem dicitur in futuro, in originalibus & glosis Hebræorum semper refertur ad tempus Messiæ. m ¶Et dabo uobis cor nouum. & spiritum nouum ponam in medio uestri. & cætera. Id est vidanti benefaciendi: & hoc referendo ad tempus reditus de Babylone, quia postea melius fecerunt quàm antè. Melius tamen exponitur referendo ad tempus Christi de datione spiritus sancti apostolis & aliis credentibus. n ¶Et auferam cor lapideum de carne ue. & cætera. Id est in peccatis obstinatum, dando veram contritionem de peccatis. o ¶Et habitabitis in terra quam dedi patribus ue. & cætera. Id est in Iudæa, referendo ad populum de Babylone redeuntem, vel in ecclesia triumphante & militante, referendo ad populum in Christum credentem. p ¶Et uocabo frumentum & multiplicabo. Quod intelligitur ad literam de multiplicatione terrenascentium post reditum de Babylone. Vel per istam taphoricè intelliguntur bona spiritualia tempore Christi data, vt Eucharistia quæ continetur de frumento & alia Christi dona, quæ frequenter in scriptura signantur per corporalia.

✠Nō propter

✠c ¶Et polluerunt nomen sanctum meum cum dicerentur de &c. Hìc ponitur secunda causa dictæ releuationis, quę fuit vt Christi blasphemia tolleretur. Circa quod sciendum, quòd Christianorum, qui fuerunt tempore tyrannorum, alij qui fuerunt mali: & eorum malìciam Gentiles retorquebant in Christum, eò quòd talem populum elegisset. Et hoc notatur cùm dicitur: Et polluerunt nomē sanctum meum, cùm diceretur de eis: Populus domini iste est, scilicet ironicè, ad significandum, quòd non esset populus domini sed magis diaboli. Alij erant valebo ni pro fide Christi grauissima sustinendo. Et de illis dicebant aliqui Gentiles, quòd Christus non poterat eos liberare, vt patet in legendis plurium sanctorum: & ad istas & consimiles blasphemias tollendum fuit uati sunt Christiani per Constantinum. ideo subditur: Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in Gentibus &c. & quod subditur post: Et sanctificabo nomē meū magnū quod polluunt.

Marcio

a ¶ Confundimini & erubescite super uijs uestris. Cohortatur errantes, vt confundantur in vijs suis, & redeuntes in vrbes ecclesiæ. b ¶ In solennitatibus. Quibus comeditur Azymum sinceritatis & veritatis, & agni caro & sanguis, & in septem hebdomadib⁹, & in tabernaculis hui⁹ festi domini festa celebramus, vt ciuitates quondã desertæ plenæ fiant gregibus hominũ, & ratione cognoscãt, quod ipse sit dominus qui omnia prę fuit. c ¶ Et scięt. dissimulãs peccata hominum propter pœnitentiam.

GLOS. ORDI.

Cap. XXXVII.

EFacta est super. Hic. Per resurrectionis parabolam de restitutione Israel agitur. Quomodo enim videtur incredulis, qđ ossa arida & multa vetustate consũpta resurgant, sic restitutio populi mei Israel in captiuitatem ducti et toto orbe dispersi, sed his qui non nouerunt dei potentiam sed tamen futura est: quia ego inquit dominus loquutus sum, & faciam quæ pollicitus sum. Deniq; & prior prophetia in qua montibus Israel antiquus status promittit, quibus dicitur: Conuertar ad vos, & arabimi. &c. ad hoc pertinet quod nunc sub parabola dicitur, ad ossa arida, impleto eo quod in Euangelio dicitur: Quæ apud homines impossibilia sunt, apud deum possibilia sunt. Educti sunt autem de sepulchris captiuitatis, & vinculis, quibus in seruitute Babylonia tenebantur astricti. Iudæi hæc sub Zorobabel completa mentiuntur, quando commotio magna facta est: ☞ & reg.

Nicolaus de Lyra.

¶ Non propter uos. qa reditus de Babylone, & aduentus Christi processerunt ex mera bonitate diuina. b ¶ Confundimini & erubescite. ad est malis præteritis. Cætera patent vsq; ibi: c ¶ Terra illa in. referendo ad reditũ captiuitatis Babylonicę: intelligitur de terra Iudææ quæ tempore captiuitatis fuit deserta propter cultorũ absentiã: sed in reditu captiuitatis facta fuit fructifera & amena per cultorum pœnitẽtiam & diligẽtiã. Referendo aũt ad tps Christi intelligitur de Gentilitate, quæ ante aduentum Christi fuit quasi terra inculta, qa nõ habuit doctores legis diuinæ, nec pphetas qui eam excolerẽt ad fœcunda tionem bonorũ operũ sed post aduẽtum Christi p prędicationẽ apostolorũ & aliorũ discipulorũ facta est fructifera et amœna p susceptionem fidei & morum. Et huic expositioni cõsonat quod subdit postea. d ¶ Multiplicabo. quantum ad bonos mores, qui prius erãt debiliter viuentes. e ¶ Vt gregem sanct. per susceptionẽ fidei iustificantis. f ¶ Vt gregem Ie. in quo designatur multitudo credentium de Gentilibus, sicut in solennitatibus maxime Paschæ, Pentecostes & Tabernaculorum, conuenichat in Ierusalem populus multus.

¶ In ca. xxxvj. vbi dicitur in postilla. Et sanctificabo nomen meum.

ter

a ¶ Nisi granum frumẽti cadens in terram mortuũ fuerit, ip. sm. tiplicãbo illud, & non imponam uobis

a ¶ Verbi dei, quam passus est filius prodigus, qui dissipauit substantiã suam, & fame cogitur porcorũ siliquis pasius esse.

b ¶ Sapientiæ. de qua: Lignum vitæ est omnibus his qui ap e. famẽm, & multiplicabo fructum ligni

a ¶ In similitudinem Iacob, cuius odor erat sicut odor a. p. c. b. d. & gẽnimina agri: ut non portetis ultrà

a ¶ Quod vsq; hodie Iudæorum patitur incredulitas. sed postq; benitudinem fuerint consequuti, dicent cum Apostolo: Non sum dignus vocari apostolus, qui persequutus sum ecclesiam dei. opprobrium famis in Gentibus, & re-

a ¶ Scientes vbi fueritis dispersi. cordabimini uiarum uestrarũ pessimarum studiorũq; non bonorũ, & † displi-

a ¶ Quæ ante placebant. cebunt uobis iniquitates uestræ, & scele-

a ¶ Quis proprio errore perisiis. b ¶ Supradicta. ¶ Sed propter clementiam meam, subandi. ra uestra. Non propter uos ego faciã,

a ¶ Ego. ¶ Super prioribus vitiis, & vestrum intelligite creatorem. ait dominus deus, notũ sit uobis. † Cõfundimini, & erubescite super uiis uestris, domus Israël. Hæc dicit dominus deus: In die qua mundauero uos ex omnibus † iniquitatibus uestris, & habitari fecero

a ¶ Ecclesias. b ¶ Quæ in vobis corruerunt. c ¶ Quæ in synagogis conclamarunt. d ¶ Confessionis. urbes, & instaurauero ruinosa, & terra

a ¶ Priscis ceremonia. ¶ Ceremoniis dei. deserta fuerit excũlta, quæ quondã erat

a ¶ Videbatur. ¶ omnibus sanctis, qui terrenæ conversationis opera præterierunt. b ¶ Sanctorum mundum transeuntium. c ¶ Admirantes. ¶ Q. Quomodo factum est hoc desolãta in oculis omnis uiatoris, dicẽt:

a ¶ Olim. b ¶ Nunc. c ¶ Similia paradiso dei. ¶ Quo tam in qua omnes periere virtutes. Terra illa inculta, facta est ut hortꝰ † uo-

a ¶ Iudæa. b ¶ Quę deum hospitem non habebant. c ¶ A spiritu sancto. luptatis, & ciuitates desertæ & destitutæ,

a ¶ Suæ incredulitatis. b ¶ Confessione & Saluatoris nomine. ¶ Fide Christi. ¶ Sic. c ¶ Omnis creatura. i. & angeli, qui ambiunt terram Israel. atq; suffossæ, munitæ † fœderũt. Et scient

¶ In eis. Gentes, † quæcũq; derelictę fuerint in circumitu uestro, quia ego dominus ædifi-

a ¶ Omnium virtutum arboribus. b ¶ Q. Impleui quod per prophetas prædixi. caui dissipata, plantaui q; inculta. ego do-

a ¶ Quod verbo promisi. minus loquutus sum, & fecerim. Hęc di-

a ¶ Admonentur pœnitentes, vt etiam cum regressi fuerint in ecclesias, semper requirant dominum, & inueniant eum, vt multiplicentur redeuntium turbis greges domini.

b ¶ Quæritum die, & non inuentum. cit dominus deus: Adhuc in hoc inuenient me domus Israël, ut faciam eis.

a ¶ Tunc. Mul-

a ¶ Nõ solũ in præsentia sentire liberatorẽ meũ. b ¶ Nõ brutorũ animãlium. tiplicabo eos sicut gregẽ hominũ, ut gre-

a ¶ Qui. Credulis & cõfessionis ante pleni & fidei. b ¶ In qua proprie dei cultus & visio pacis. c ¶ Quas dei clementia recepérat. gẽ sanctũ, ut gregẽ Ierusalẽ in solẽnitãti

a ¶ Tunc. b ¶ Solus. c ¶ Nolens mortem peccatoris. bus ei⁹. Sic erũt ciuitates desertę plenę q;

gregibus hominũ, & scient quia ego dominus. Cap. XXXVII.

a ¶ Filius p quẽ pater operatur, omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. EFacta est super me mã-

a ¶ Non in corpore, sed extra. nus domini, & eduxit me in spiritu domini,

a ¶ Non passi quiescere. & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus, & circumduxit me per

a ¶ Non operta humo. a ¶ Aridâ temporis vetustate. ea in gyro: Erãt autẽ multa ualde super faciẽ in cãpi sicca q; uehementer. Et dixit

ADDITIO.

Ea quæ in hoc ca. principaliter continentur, non possunt rationaliter intelligi ad literam de liberatione à Babylonica captiuitate. In illa enim liberatione non leguntur aliqua miracula facta manifestè pro quibus posset dici: Sanctificabo nomen meum id est sanctum ostendam in liberatione mirabili. prout dicit Postillator. Licẽtia enim data per Cyrum, licet fuerit à deo voluntatem ipsius mouente, non tamen fuit miraculose facta, imo secundum cursum communem reges huius seculi contradicunt ea quæ fuerunt facta per inimicos quos debellauerunt. Vnde Cyrus qui deuicit Chaldæos, rationabiliter detestatur destructionem Ierusalem per eos factam. Nec hoc debet inter miracula repurari. licet hoc sit à deo misericorditer factum. Item hoc quod dicitur: Effundam super vos aquã mundam &c. Oẽs Hebræi antiqui referunt ad tempus Messiæ, in quo debebant purgari peccata. Similiter quod dicitur: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum, & auferam cor lapideum. propriè refertur ad tempus Christi, non ad tempus reditus de Babylone, quia licet postea melius vixerunt quam antè, vt dicit Postillator: non tamen propriè diceretur, dedit deus illis redeuntibus cor nouum, & spiritum nouum. Nam multi existentes in captiuitate Babylonica habebant spiritum rectum & cor mundum, vt Ieremias, Daniel, & Ezechiel & hmõi: quorũ similes non mlti leguntꝰ post reędificationẽ tẽpli.

NIC. DE LY.

Cap. XXXVII.

EFacta est. Hic cõsequẽter describit liberatio populi imaginaria & pphetica visione. Et diuidit in duas ptes, qa primò describit liberatio ppli capti, sedꝰ vnio dispsi, ibi: Et factꝰ est. Prima in duas, qa primò ponit imaginaria visio, sedꝰ eiꝰ expositio, ibi: Et dixit: Circa primã dicit: g ¶ Facta ẽ. Videbatur enim prophetæ imaginaria visione quòd per manus cuiusdam effigiei deum repręsentantis portaretur in campum plenum ossibus mortuorum, k ¶ Et circumduxit me per &c. ita quòd non intrabat inter ossa, sed circũibat extrà. Erat ẽm Ezechiel sacerdos, qui nõ debebat cõtaminari ex tactu ossiũ alicuiꝰ mortui. m ¶ Siccaq; uehemẽ. quasi homimum

Moraliter. Moraliter. g ¶ Facta est super me. In hoc capitulo literaliter intellẽto significatur subleuatio Iudæorum per visionem prophetæ significata, & per eamdem visiõem mysticè potest intelligi subleuatio populi Christiani ad cognitionẽ & amorem dei, ideo subdit: Facta est super me. quia talis eleuatio fit virtute spiritus sancti. h ¶ Et dimisit me i medio. Per campum qui est locus segregatus à tumultu secularium significatur religio siue clausura, ideo subditur: i ¶ Qui erat &c. Religiosi namq; mundo mortui debent esse. l ¶ Erãt autem multa ualde super faciẽ. qa religiosi prę cæteris debent esse ab

& regnū Chaldæorū in Mœdos Persasq; trāslatū, vel in p̄sentia E Christi sui quē expectāt. Nos aūt spūaliter post crucē Saluatoris & quotidie fieri in his q̄ instar Lazari peccatorū suorū fasciis colligati ad vocē domini suscitātur. Et verē sunt domus Israel arens quōdā, & nullā spē habēs salutis, sed intrāte in se spiritu gratiæ, & porrigēte domino manū de profundo inferi liberantur & qui prius dixerant: Dñe deus tu nosti hęc, postea au-
Mat. 14. d. diēt liberati: Modicę fidei quare dubitasti? c ¶ Et insufflā super interfectos istos & reui. Vt quomodo in prima cōditione hoīs insufflauit deus in faciē eius, & factꝰ est homo in animā viuentē; sic & secūda cōditio i. resurrectio mortuorū insufflāte spiritu viuificetur. b ¶ Fili hoīs. Videtur facere quęstionē cū nō de generali sed de resurrectione domꝰ Israel hæc dicantur, quę dicit: Aruerunt ossa, n. &c. Quid ēm necesse fuit, specialiter dicī? Sed qui de generali resurrectione
Apo. 20. b. hoc capitulū legunt, hoc ad sanctorū referūt resurrectionē. de qua: Beatus qui habet partē in resurrectione prima, sup eū secunda mors nō habet po-
Psal. 1. b. testatē: quia alia sanctorū, alia peccatorū. vñ & in psal. Non resurgēt impij in iudi. &c. c ¶ Ecce ego. Hīc quoq; quęritur: Si aperiūtur tumuli, quomodo erūt ossa sup faciē campi, &
Ioh. 5. c. ficca vehemēter? d ¶ Et educam uos de sepulcxris uestris popul. Secundum illud: Venit hora, quādo qui in monumētis sunt audient vocē
Iohan. 5. d. filij dei: & exibūt qui bona egerūt in F resurrrectionē vitę. Et alibi: Qui au-
Decē trib⁹ Israel vbi. dierint viuent. e ¶ Et tu fili hominis sume tibi lignum. Decē tribus, quę dicūtur Israel, vsq; hodie in montibus & vrbibus Mœdorū seruiūt captiuę, duę autem quę Iudas dicūtur, à Chaldæis captiuatæ. post. lxx. annos in terrā suam rediere, domin⁹ aūt hīc
Psal. 77. g. pollicet, q̄ suo ipso subiiciat vtrosq;. ¶ Hiero. Quōd obiecerit dñs tribum Ephraim & elegerit tribum Iuda, Da-
Gen. 49. b. uid dicit sic: Et repulit tabernaculū Ioseph, & tribū Ephraim non elegit. sed elegit tribū Iuda, de qua dicit: Nō deficiet sceptrū de Iuda &c. In aduentu aūt Saluatoris duę virgæ & secundū Hebraicū duo ligna in vnū impij sceptrū iūcta sunt, & in baptismo Christi dudum separata sociantur in vnum

☞ nouum

Nico. de Ly.

minū iā diu mortuorū. a ¶ Domine deus tu nosti. qui habes scientiam non solum p̄teritorū, sed etiā futurorū. b ¶ Ossa arida. qui potest imperare vobis sicut viuentibus creaturis. c ¶ Ecce ego intromittam in uos spiritum. licet hoc ponatur primò tamen fuit vltimū: quia p̄cessit cōiunctio ossium ad iūcturas debitas, & extēsio neruorū & carnium & cutis desuper, vt postea subditur: Et dabo super vos neruos &c. & vltimò ponitur: Et dabo vobis spiritum, & viuetis. d ¶ Factus est autem sonitus. quia ex cōmotione ossium ad suas iūcturas appropinquantium videbatur imaginarie sonitus procedere. Cætera patent ex dictis vsq; ibi: l ¶ A quatuor. i. à quatuor mundi plagis, vnde flant venti principales: non quia habeant virtutem viuificādi, sed quia flantibus illis videbatur imaginarie à deo dari eis spiritus vitæ. m ¶ Et dixit. Hīc consequēter ponitur huius visionis intelIectio. & dicūt aliqui, q̄ visio ista intelligēda est de resurrectiōe generali tēpore iudicij, sed saluo meliori iudicio nō videt hoc mihi quia statim exponēdo dicit: n ¶ Ossa hæc. resurrectio aūt generalis non solū erit filiorū Israel, sed omniū generaliter. Itē q̄ subdit: Ipsi dicūt: Aruerūt ossa nostra, & periit spes nostra. Si aūt intelligeretur de resurrectiōe generali illud dictū ita se extenderet ad prius defunctos sicut ad viuentes & futuros. Iustī aūt defuncti à principio mundi vsq; ad tēpus Ezechielis & vsq; ad resurrectionē Christi habebāt certā spē resurgendi in parte electorū impij. etiā existētes in inferno sciūt se esse resurrectu-
ros ad augmentū suę pœnæ: quia tūc punietur in aīa & corpore. & ideo videtur q̄ hæc visio intelligēda sit de illa terā de liberatione populi Israel ab
Apo. 20. b. babylonica seruitute, quæ est mors eorum: & ideo talis liberatio cōueniēter dicitur viuificatio, & loca in quib⁹ dēnebātur serui eorū sepulchra & tumuli. Sic igitur exponenda est hæc littera. o ¶ Ipsi dicunt. s. Iudæi captiuitate deteti. p ¶ Aruerunt. i. virtus nostra defecit quæ per ossa designatur, in quibus consistit robur corporis, q ¶ Et pe. spes. redeundi in Iudæ. r ¶ Et abscisi sumus. à terra nativitatis nostræ. s ¶ Propterea. ad auferendum ab eis hanc desperationem. t ¶ Ecce ego. i. loca in quibus eius serui, & carceres in quibus aliqui erāt H ligati. v ¶ Et educam uos. per licentiā regis Cyri, qui dedit populo licentiā redeūdi. j. Eidē. j. x ¶ Et de spi. i. cōstantiā redeūdi in Iudæam & propositum meliorādi vitā vestram. y ¶ Et factus est sermo domini. Hīc consequenter describitur vnio populi dispersi. Et diuiditur in duas partes, quia primò signum sensibile Diuisio ponitur

& humiditate voluptuositatis carnalis deficcati. & subdit: b ¶ Ossa arida illi nāq; qui sunt deficcati à carnalis voluptatis cupiditate sunt dispositi ad percipiendū veritatē reuelationis diuinæ, Isa. xxviij. c. Quē docebit scientiam? & quē intelligere faciet auditū ablactatos à lacte, auulsos ab vbere⁹. i. à carnalibus voluptatib⁹. c ¶ Ecce ego intro. id est gratię augmentum. d ¶ Et dabo super. i. fortitudinem constantiæ. e ¶ Et succrescere fa. i. teneritudinē misericordiæ. f ¶ Et super extendam in. conuersationis honestæ. g ¶ Et dabo uobis spiritum. Repetitio est eius quod dictum est ad maiorem assertionem. h ¶ Et scietis quia ego dominus. per mœr bonitatis experientiam. sequitur: k ¶ Et spiritum non habebant. scilicet ex se: propter quod consequenter ostēditur, cum dicitur: l ¶ A quatuor uentis ueni spiri. i. à quatuor orbis partibus, per quas significantur quatuor Christi mysteria per quæ venit in bonis hominibus spiritus sanctus. s. eius naturas, quæ dicitur oriens. & eius passio quę dicitur occidēs, & eius ascēsio quæ est auster propter lucis & caloris augmētū, & eius aduētus ad iudiciū qui dicitur aquilo, eò q̄ ex cōsideratione ipsius puenit timoris spiritus. y ¶ Et fa. est ser. do. ad me di. Et tu fili ho. su. &c. Per Ezechielē cui dictū est supra. xiij. d. Speculatorem dedi te domui Israel significatur bonus prælatus sians iugiter super custodiam dominī. per duo ligna in sua manu coniungenda, sicut dicitur postea. z Et erunt

Poterint viuere.

ad me: Fili hominis, putasne uiuent ossa
a ¶ Qui plenam habes scientiam futurorum.
ista? Et dixi: Domine deus tu nosti. Et di[a]
xit ad me: Vaticinare de ossibus istis. Et
a ¶ Mirum, q̄ ad ossa arida loquitur, quæ ante neruos, carnes, & cutē & spiritū vitificantē dei, non possunt audire sermonem.
dices eis: Ossa arida audite uerbū domi[b]
ni: Hæc dicit dñs deus ossibus his: Ecce[c]
ego intromittam in uos spiritum, & ui-
a ¶ Vt coniungamini.
uetis: & dabo super uos neruos, & suc-[d]
crescere faciā super uos carnes, & super-[e]
a ¶ Pro pulchritudine. vt. s. natarum carnium operiat foeditatem.
b ¶ Tunc.
extendam in uobis cutem, et dabo uobis[f]
a ¶ In eo. ¶ Post hæc.
spiritum, & uiuetis: & scietis quia ego[g]
dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi. Factus est autē sonitus prophe-[i]
tante me, & ecce cōmotio: Et accesserūt
ossa ad ossa, unumquodq; ad iunctūram
suam. Et uidi, & ecce sup ea nerui & car-
nes ascenderūt, & extenta est in eis cutis
a ¶ Iacebāt tantū humana corpora spiritū non habentia.
b
desuper, & spiritum non habebāt. Et di-[k]
xit ad me: Vaticinare ad spiritum, uatici-
nare fili hominis, & dices ad spiritū: Hęc
¶ Scilicet plagis mundi.
dicit dominus deus: A quatuor uētis ue-[l]
a ni spiritus, & insuffla super interfectos
istos, & reuiuiscant. Et prophetaui sicut
præceperat mihi. Et ingressus est in ea spi-
a ¶ Sic. b ¶ Vnde Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.
ritus, & uixērunt: steterūtq; super pedes
a ¶ Congregatio mortuorum.
suos, exercitus grandis nimis ualde. Et[m]
b dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc uni-[n]
uersa domus Israēl est. Ipsi dicunt: Arue-[o]
runt ossa nostra, & periit spes nostra, &[p]
a ¶ Tertio. ¶ Quasi compulsus ab his qui hoc dicunt.
abscisi sumus. Propterea uaticinare & di-[q]
c ces ad eos: Hęc dicit dominus deus: Ecce[r]
d ego aperiā tumulos uestros, & educam
uos de sepulchris uestris populus meus,
a ¶ Q. Non in toto orbe resurgant, sed terram Israel illam dicunt de qua dicitur: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et iterum: Placebo domino in regione viuorum.
& indūcam uos in terram uestrā Israēl,
a ¶ Tunc. ¶ Educti de tumulis.
et scietis, quia ego dominus cū aperuero
sepulchra uestra, & eduxero uos de tu-
mulis uestris, populus meus: & dedero
spiritum meum in uobis, & uiuetis, &
quiescere uos faciā super humū uestram
a ¶ Per hæc omnia. b ¶ Qui promissa opere complebo.
& scietis quia ego dominus loquutus
sum & feci, ait dominus deus. Et factus[t]
e est sermo domini ad me, dicens: Et tu

ex omnib⁹ hominē, & in vnā gentē, ne polluant̄ vltrà in idolis & abo
a minationib⁹: sed lauacro mūdi sint pp̄ls dei, & imperet eis Chri
stus, & habitēt sup terrā viuentiū quā dedit seruo suo Iacob, qui
populū Israel in matris vtero supplātauit. Sinautē voluerimus
ista ꝓphetū Hoseę (quę penè ois ad decē tribus dirigit. i. ad Io
seph & Ephraim & Samariā & Israel) intelligere salū nois sciam,
& diuersas turmas hæreticorū, hoc dicim⁹ qđ in vltimo tpe qū
Rom. 11. sub intrauerit plenitudo Gētiū, & ois Israel salu⁹ fuerit, tūc dicem⁹
qđ aduersarij populi dei qui cō
tra domū Iudæ & cōfessionē ec
clesiæ pugnauerūt, tradāt se eccle
siasticæ fidei & vniuersis erro ri
bus relictis & principibus mun
di hui⁹ qui destruūtur: & patri
archis suis q eos in baratrum de
mersērūt, consurgāt & relinquāt
idola sua, & abominatiōes suas,
quas de corde finxerūt: & de cū
ctis sedibus suis in quibus pecca
uerāt, trāseant ad ecclesiasticā fi
dem & mundeniā: & sint populꝰ
Christi, & ipse deꝰ eorū. a ¶ Ec
ce ego assū. fi. Israel. Hiero.
Silueri & Christiani Iudaizan
tes mille annorū regnū hæc
retorte voluerint, necessitate co
guntur, vt suscipiant omnes qui
salui fuerint, in habitaturos in
terra Israel, ædificandam Ieruſa
lem, extruēdum tēplum, omnes
legis ceremonias obseruandas:
sabbatū, & circūcisionis iniu
riam, manducādum & bibendū,
& diuitiarū abundantiā, p̄ suma
malitudine & cunctis opibus
elimandā, cū Apostus dicat: Esca
Matth. 6. debēt ventri, & ventri escæ, deꝰ
autē & hūc & hāc d. Quō aūt in
Typo resurrectiōis supior, ꝓphe
tæ sermo restitutionem Iudaici
populi demonstrauit, non car
nalē sed spiritualē, sic & hīc non
ad carnis sed ad animę ptinet fœ
licitatem & ad Christi fidem qua
mūdamur in baptismo, cuius re
gnū ꝓpetuū est. b ¶ Et seruus
meus Dauid rex super eos.
de quo Dabit ei dominus deus
sedē Dauid patris eius &c. Qui
cū in forma dei esset, non rapi
nam arbitratꝰ est &c. sed se exin
anit formam serui accipiens, factus
est obediens vsq; ad mortem. c ¶ Fœ
dus pa. Non certaminis vel bel
li, sicut in vete. testa., sed pacis
quæ cuperat omnem sensum,
Iohan. 14. de qua: Pacem relinquo vobis,
pacem meā do vobis. Et alibi:
Psal. 75. Factus est in pace locus eius.

Nico. de Lyra.

Exponitur, secundò exponitur,
ibi. Cùm autem dixerint. Cir
ca primum sciendum, quòd ꝓ
phetæ ad magis mouendum
corda audientium, aliquando
prophetabant non solum ver
bis, sed etiam sensibilibus signis
sicut fuit Isaias nudus & discal
ceatus, Isa. xx. a. & Ier. portauit catenas ligneas in collo suo. Ie
re. xxvij. a. & eodem modo præcipitur hīc Ezechieli, cùm dici
tur: a ¶ Sume tibi lignum unum & scribe super illud
Iudæ. In Hebræo li Iudæ est datiui casus. b ¶ Et filio
rum Israel socijs eius. id est tribu Beniamin quæ in diui
sione regni adhæsit Roboam, sicut & tribus Iuda, propter
quod illud regnum dicebat̄ duarū tribuū, tribus etiam Leuitica
fuit illi adiūcta, eò qđ Ieroboā primus rex Israel cultor vitulorū C
aureorū sacerdotes & Leuitas domini eiecit de regno suo, & sic
venerūt in regnū Iudæ. c ¶ Et tolle li. qa primus rex Ieroboā
fuit de tribu Ephraim filij Ioseph. d ¶ Et cunctæ do. &c. id est
aliarum tribuū. e ¶ Et adiūge il. unū. contignatione, ita qđ
videant lignū vnum. g ¶ Cū autem di. Hic cōsequenter po
nitur expositio dicti signi, cū dicitur. h ¶ Ecce ego as. p hoc e
nim designabatur futurū, qđ regnū Israel erat coniūgendū re
gno Iudæ sub vno rege Christo: & non enim pōt exponi ad literā
de Zorobabel, seu quocūq; alio vsq; ad Christū, qa de semie Da
uid nō fuit aliqs rex vsq; ad ipm, † & socio-
iō subdit̄ postea. i ¶ Et ser. me. rum
p. quē intelligit Messias siue Chri † Ioseph
stus, in lege & ꝓphetis ꝓmissus, i. Ioseph
sicut fuit declaratū diffusē Iere. vel Iosepho
xxx. & Hose. iij. etiā secundū do
ctores Hebræorū. k ¶ Et pa. s.
Christi⁹, secundū qđ dicit Ioh. x.
c. Et fiet vnū ouile & vnus pa
stor. Et sciēdū qđ ꝓ regnū Israel
nō solū hīc intelliguntur decē trib⁹,
sed etiā oēs vocati ad fidē de Gē
tilib⁹ q colebāt idola ante susce
ptionē fidei sicut & regnū Israel
coluit ā principio regni sub Iero
boā, vt habet .iij. Reg. xij. Vnde
& cōuersi de Gētibus nomē Isra
el assequūt, scd'm qđ dicit Isai.
xliij. l ¶ In ſu. seruādo legē E
uangelicā. m ¶ Et ha. ſu. ter. ſ. D
viuentiū. n ¶ Quā dedi. i. da
turū ꝓmisi. Iudæa enim nō fuit
terra pricipaliter ꝓmissa Abra
ham, Isaac & Iacob, qa præmium
à deo datū principaliē nō est mi
n⁹ bonū quā meritū, sed maius.
Opa aūt ꝑ tutū ꝓpter quę facta su
it ꝓmissio patrū⁹, sunt maiora
bona quā quęcūq; materialis ter
ra, & iō in ꝓmissione malerialis
terræ intelligebat̄ principaliter
ꝓmissio terræ viuentiū, vt dictū
fuit Ge. xv. magis diffusē: & sic
intellexerunt patriarchę, scd'm
qđ declarat Apostus He. xj. d. dicēs
de ipsis: Nūc aūt meliorē appe
tunt. ſ. patriā. & subditur. i. cæle
stē. o ¶ Inqua ha. pa. ue. mente
p fidem eo mō loquendi quo di
citur Phi. iij. d. Nostra aūt con
uersatio in cælis est, & habitatio
corporalis ipsorum in materiali
terra erat huius habitationis fi
gura. Vel potest dici: In qua ha
bi. id est habitabunt, loquen
do de futuro per modum præ
teriti propter certitudinem pro
pheriæ. Et tali modo loquendi
vtuntur frequenter prophetæ, † eorum
vt suprà visum est in multis lo
cis. iō subditur: p ¶ Et Da
uid ser. me. princ. quod non
pōt intelligi de ꝑsona Dauid, nec
de aliq̄ semie ei⁹, nisi de Christo
cui⁹ regnū ē ꝑternū. q ¶ Et pc.
il. qđ hīc inchoat in obseruātia † dabo eos
legis Euāgelicæ, quæ est lex amo vel sic faciā
ris & eis quòd
Moraliter ꝫ ¶ Et e. iunio. significari pos
sunt sciētia & bōa vita quę ī prælato debēt eē iūcta, nā sciētia sine
vita aut parū aut nihil reputat̄. ¶ Gre. Homi. xxxviij. Cui⁹ vita
despicit̄, restat vt eiꝰ prędicatio cōtēnat̄. Vita ꝙ ō sine scia de faci
li pōt errare. iō dicit Hier. in epla ad Paulinū: Sēta qppe rusticu-
tas solū sibi ꝓdest. Et quātū ædificat ex vitæ merito ecclesiam
Christi tantum nocet si destructib⁹ nō resistat: sed vtrūq; simul
iunctū multū fructificat ipsi prælato & pplo sibi subiecto.

ris & perficiſ i patria. vbi pax & amor cõſummaſ. a ¶ Et dabo. E ſcliſi. i. faciã eos ſctõs. b ¶ Et erit taber. i. habitabo cũ eis in prę ſenti in terra p gratiã & in cęlo p gloriã. c ¶ Et ſciẽt Gẽ. &c. i. cuiuſlibet fidelis, q̃ noĩe Iſrael nominaſ. vt ſuprà dictũ eſt.

¶ In ca. xxxvij. vbi dicit in Poſtil. Et dixit. Hic ponit huius viſionis intellectio.

ADDI. Quòd hęc viſio Ezechielis exponaſ de liberatiõe ppli à Babylonica captiuitate, videtur inconſonũ lr̃æ. Tũ qa licet ſeruitus ſit mors ciuilis, non tamẽ loca vbi ſerui ſũt, dicũtur ſepulchra, in tantũ qd̃ cũ liberãt̃ ſerui dicantur tumuli aperiri, & hmõi, quę i lr̃a ꝺe hoc dicũt. Tũ qa licet fuerũt liberati à ſeruitute Babylonica, remãſerũt tamẽ ſub ſeruitute Perſarũ & Mœdorũ. vñ poſt redẽptionẽ à Babylonica captiuitate. j. Eſdrę. ix. c. legit Eſdras dixiſſe: Serui ſum⁹ & in ſeruitute nr̃a non dereliqt nos deus nr̃, etiã inclinabit ſup nos miſeꝛiam, & ſic adhuc remanebãt mortui ciuiliter. Tũ qa qd̃ dicit hĩc: Et dabo ſuper vos ſpiritus, & ſuccreſcere faciã ſup vos carnes, & extẽdã i vobis cutẽ, nõ videt̃ ptinere ad eductos de ſeruitute ad libertatẽ. vñ manifeſtũ videt̃, qd̃ hęc viſio ptinet ad reſurrectionem generaliter, in qua omnia prædicta requirun tur, prout litera planè ſonat, ſecundum ſuam primariam ſignifi cationem: à qua nunquam eſt recedendum ſecundum ſenſum literalem, niſi neceſſitas cogat. Si autem dicatur, quòd neceſſe eſt, vt nõ intelligatur de reſurrectione generali propter obiecti-

Fones allegatas per Poſtillatorem, quarum prima eſt ex hoc qd̃ dicitur: Oſſa hæc vniuerſa domus Iſrael eſt, cùm tamen reſurrectio prædicta non ſolum ſit filiorum Iſrael, ſed generaliter. Secunda eſt de hoc quod dicitur: Aruerunt oſſa noſtra & perijt ſpes noſtra, prout in Poſtilla. Ad primum dicẽdum, quòd licet reſurrectio generalis ſit omnium generaliter, tam iuſtorum quàm reproborum: quia tamen reprobi ad maius ſupplicium reſurgunt, non dicuntur propriè reſurgere. Vnde Pſal. j. b. Ideo non reſurgunt impij in iudicio, prout Poſtillator ibidem expoſuit. & ideo propheta non fecit mentionem hîc de filiis Iſrael ſub quorum nomine omnes iuſti intelliguntur, prout in multis aliis locis. Ad ſecundum ſciendum, quòd hoc quod dicitur: Aruerunt oſſa noſtra &c. intelligitur de iuſtis defunctis, qa licet habuerunt certam ſpem reſurrectionis, quia tamen ſpes quæ differtur affligit animam, vt Prouer. xiij. b. ideo propheta dicit eos ſic loquentes qualĩ ſecundum curſum hominum communem hoc dicere potuiſſent.

REPLI. In ca. xxxvij. vbi Poſtil. mor⁹ duab⁹ rõnib⁹ exponit viſionẽ hui⁹ ca. ad lr̃am de liberatiõe à captiuitate Babylonica, quã qdã exponũt de reſurrectiõe gñali futura, ſortaſsis bñ ſcd̃m allegoriã, huic Bur. valde cõtrari⁹ ꝓſeqt̃ ſcd̃am expoſitionẽ mor⁹ debilib⁹ rõnib⁹. Prima qa dicũt hic liberati à ſepulchris, qd̃ nõ videt̃ habere locũ in illa captiuitate. Sed rñdetur, qd̃ ſicut ſeruit⁹ eſt mors ciuilis, ita loca taliũ ſeruorũ, præſertim carceres meritò dicũt̃ ſepulchra ad inſtar q̃ à philoſophis otiũ dicit viui hoĩs ſepultura. Sed ò Bur. mouet̃, qd̃ licet fuerunt liberati à ſeruitute Babylonica, remãſerũt tñ ſub Perſarũ, Mœdorũ, Græcorũ, & Romanorũ ſeruitute. Ad qd̃ dico q̃ quãus remãſerũt tributarij, nõ tñ captiui. Aliud cñ ẽ ſeruire ſub tributo & captiuitate. Seruiẽs enim ſub tributo ẽ totaliter ſui iuris, nõ aũt captiuus. Et ꝓpter defectũ hũc, captiui dicũt̃ ciuiliter mortui & ſepulti. Nec Bur. bñ rñdet ad motiua Poſtil. Cũ enim Poſtil. primò mouet̃ ex eo, qa ex lr̃a nõ innuit niſi de domo Iſrael. iõ incõueni enter dicit de domo Iſrael qd̃ ẽ oĩb⁹ hoĩbus gñale, ſ. reſurrectio mortuorũ. Ad hoc rñdet Bur. qd̃ p domũ Iſrael intelligũt electi q̃ ſolũ ꝓpriè reſurgẽt, iuxta illud Pſal. j. b. Nõ reſurgẽt ipi in iu. Et dicit Poſtillatorẽ ſic circa autoritatẽ allegatã ſentire. Sed vtrũq; falſum ẽ. Primũ, qa abſolutũ articulũ fidei oi carni cõem appropriat vni pl⁹ quã alteri, nã oês ſcd̃m Apſm ꝓpriè reſurgem⁹. Nec huic obſtat illud Pſal. allegatũ: qa hoc allegatũ nõ dicit reſurrectionẽ impiorũ teneri ſcd̃m qd & nõ ꝓpriè quẽadmodum gloſat Bur. Qd̃ patet ex eo, qa dicit in iudicio. ſ. teſſuri iudicãtes quẽadmodũ in hac vita, in cathedra peſtilẽtię ſedere cõſueuerũt. Et patet etiã ex eo qd̃ ſeqt̃. Nec pãtores in cõſilio iuſtorũ. Qd̃ patet totũ dicere ſcd̃m qd, nõ ꝓpriè, qa argumẽtum tale. Peccatores non

tores nõ reſurgẽt in cõſilio iuſtorũ: ergo nõ reſurgẽt. Tenet ãſecũ Gdũ qd ad ſimpliciter. Etiã falſũ ẽ, qd̃ Poſtillatori imponit. qa Poſtil. gloſat locũ Pſal. allegatũ, qd̃ nõ reſurgũt iniuſti ad ſui exaltationẽ: ex q̃ tamen nõ ſequit̃ ꝓpriè ſed ſolũ ſcd̃m qd: igitur iniuſti nõ reſurgẽt, Sed ò Poſtil. mouet̃, qa dicit: Spes nr̃a periit, qa de iuſtis maximè locũ nõ habet, nã ipſi oĩa habuerũt ab initio ſpẽ certã futurę vitę. Ad qd̃ dicit Bur. qd̃ quamuis habuerũt ſpẽ ſpes tñ quę differt̃ affligit aĩam iuſtorũ, Prou. xiij. b. ſed hoc nõ ſoluit: qa nõ ſequitur. ſpes differtur igit̃ periit. praua enim eſt expoſitio. Nec verũ eſt dilationẽ reſurrectionis iuſtorũ eſſe afflictiuã. qa afflictis nõ ſtat cũ pfecta beitudine, vt patet. vi. b. ſup Gen. ad literã: quãuis enim aliq̃ modo ſperata retardatur, vt ibidẽ dicit, non tamen affligit.

a ¶ Numero fidelium vel virtutum. b ¶ Secundum Iudæos, templum, quod ſub Zorobabel conſtructum eſt, ſed illud Roma no igne ſuccenſum eſt. Omnia ergo referenda ſunt ad eccleſiam & ad tempora Saluatoris, quando tabernaculum eius poſitum eſt in eccleſia, vbi factus eſt deus noſter, & nos populus eius.

eos, & multiplicábo, & dabo ſanctificá a tionem meam in medio eorum in perpe tuum, & erit tabernaculum meum in e, b is, & ero eis deus, & ipſi erunt mihi popu

a ¶ Hic eſt profectus omnium.

lus, ẽt ſcient Gentes quia ego domi, c ¶ In ſpiritu.

nus ſanctificator Iſrael, cùm fuerit ſanctificatio mea in medio

a ¶ Fidelium.

eorum in perpetuum. Tſa. Cap. XXXVIII. d

¶ Alij obſcrua

ctus eſt ſermo dñi ad me dicẽs: Fili hoĩs pone fa,

GLO. ORDI.

Cap. XXXVIII.

ET ſa. eſt Hie. Sciendũ eſt qd̃ hic vltim⁹ ſermo ad Ezechielẽ ſit. Nec enim poſt hũc ſimile aliq̃d poſſum⁹ inuenire, præter illud qd̃ i. xxv. ſino ſcriptum eſt tranſmigrationis Iechoniæ: Facta eſt ſup me manus domini & adduxit me illuc. i. in terram Iſrael, quando ędificatio templi deſcribitur, & ceremoniarum eius ordo narratur. b ¶ Pone faciem. Multa conſideratione vel obſtirmatione virtus opus eſt, vt quæ dicuntur, reuelata facie poſſimus agnoſcere.

NICO. DE LY. ¶ Contra

ET ſa. ẽ. Poſtq̃ ꝓphetauit ꝓſpera Ca. XXXVIII. & aduerſa de Iudęis, hic cõuertit ad ꝓphetãdũ de eorũ H
hoſtibus. ſ. cõtra Gog & Magog. Circa qd̃ ſciendũ, qd̃ Hebręi dicũt qd̃ ſũt Gętes quę vẽturę ſũt ad pugnandũ cõ Gog & Magog ſub Meſſia quẽ expectãt adhuc viuũ. Sed hoc dictũ ẽ erroneũ, qa aduẽt⁹ Chriſti trãſibit ꝓpter infidelitatẽ aliq̃ doctores nr̃i dicũt, qd̃ Gog & Magog nõ ẽ alĩq̃ gẽs determinata, ſed gñaliter ſignificat ꝓſequutores eccleſię: Sed hęc expoſitio videtur nimis myſtica: ꝓpter qd̃ ſaluo meliori iudicio videt̃ mihi p Gog intelligi Antichriſt⁹. Dicit̃ enim Gog à gag qd̃ ſignificat tectũ in Hebręo, qa licet Antichriſt⁹ ſit futur⁹ hõ. ihabitabit̃ tñ totaliter à diabolo, & ſic erit q̃ſi ei⁹ tegumẽtũ ſub ſpecie hũana. Magog ãt ſignificat de tecto, p qd̃ intelliguntur adhęrẽtes Antichriſto tamq̃ de eius familia ſeu ppſo. Huic ãt expoſitioni cõcordat qd̃ dicit Apoca. xx. c. Soluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit ſeducere Gẽtes ſup quatuor angulos terrę Gog & Magog &c. Qd̃ expoſitẽ depſequutiõe Antichriſti, quẽ diabol⁹ priò ſeducet, & poſtea alios ad adhęrẽdũ ſibi. Huic etiã dicto cõſonat dictũ Apoſti ſi refraſ ad ſcd̃m aduẽtũ Chriſti, ij. Teſſa. ij. b. Quẽ dñs Ieſus interficiet ſpũ oris ſui, & deſtruet illuſtratiõe aduentus ſui. Sili & dictũ aliorũ expoſitorũ iquãtũ tpe Antichriſti erit maxia ꝓſequutio ſi deliũ. Et ſecũdũ hanc ſententiã primò agitur de ꝓſequutiõe eccleſiæ ab Antichriſto, & ſecundò de Antichriſti deſtructiõe cũ exercitu ſuo, ibi: Cõuocabo. Prima in duas, quia primò ponitur hui⁹ ꝓſequutionis præparatio, ſecundò eius exequutio, ibi: Poſt dies. Circa primum dicitur. c ¶ Pone faciem tuã contra. Id eſt Diuide diſpone te ad ꝓphetãdũ de aduẽtu Antichriſti & ei⁹ deſtructiõe.

↪ Principem ei

Mora. d ¶ Et fa. ẽ. Fili hoĩs, pone facię tuã cõtra Gog & Capitulũ iſtud literaliter expoſui de ꝓſequutiõe Antichriſti futura. Dicit autẽ. j. Ioh. iij. a. Oĩs ſpũs q̃ ſoluit Ieſum, ex deo nõ ẽ, & hic eſt Antichriſt⁹. Inter alios ãt hæreticos Arrius videt̃ magis ipſum ſoluiſſe negãs ei⁹ deitatẽ, aſſerens verbum eſſe creaturã. Similiter ſoluit hũanitatẽ negãs Chriſtũ habere aiam hũanã, & aſſerẽs loco aĩæ, ipſum ẏ bũ tenere. iõ ſcd̃m ſniam bti Iohãnis debet Antichriſt⁹ noiari. Ipſe ẏ ò inter alios hæreticos maxiẽ ꝓſeruat⁹ eſt ecclęſiã: Tũ quia plures & fortiores habuit ſectatores; Tũ quia ꝓſequut⁹ eſt eccleſiã nõ ſolũ ẏbis ſed eliã gladiis adhęrentiũ libi, vt ſcribitur in chronica Hiero. Et Rufin⁹ dicit: Eo tempore Lucius Arrianæ partis epiſcop⁹ poſt fugas ciuiũ & exilia, poſt carcẽs & tormenta flammaſq̃ quib⁹ innumeros cõdãnauit, ad monaſteria furoris ſui arma conuertit, vaſtat eremũ, & bella quieſcentib⁹ inducit, tria milia ſimul vel amplius viros per totam eremum ſecreta & ſolitaria habitatione diſperſos oppugnare pa-

2 ¶ Contra Gog & Magog. Hiero. Gog & Magog, cõtrariq; A sunt Gentes & inimicę sanctorũ, quę egrediunt ab angulis terræ, rectam scilicet lineam relinquẽtes. Hę caput superbientis amẽtiæ & omnium malorum. Iuxta illud: Mundus in maligno positus est. ¶ Hiero. Gog, rectum, Magog, de recto. Rectum hęretico-

rũ principes. De recto qui illorũ suscipiunt doctrinas. Et pulchrè post multas & mysticas i hoc volumine ꝓphetias, extremã cõtra Magog & Gog dirigit. Si em̃ tẽpus iudicij est secundum Petrum vt incipiat à domo dei. & Ezechielem qui ait: A sanctis meis incipite, & nouissimus inimicus destruetur mors. In Isaia quoq; primus sermo fit contra Iudæam in qua confessio domini est. Et extremus contra quadrupedes quæ in deserto sunt. rectè & hîc nouissimus sermo fit cõtra Gog & Magog, qui pugnant contra ciuitatem dei. id est ecclesiam de qua: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Et, Non potest ciuitas abscondi supra mõtem posita. Et Ierusalem quę ædificatur vt ciuitas. ¶ Magog de recto. Omnis superbia & falsi nominis scientia, quæ erigit se contra notiam veritatis his nominibus demonstratur. De talibus rectis Isaias ait: In visione contra vallem Sion ascendisti in tecta.

B b ¶ Ecce ego ad te Gog, principem ca. & cæ. Hiero. Iudei & nostri Iudaizantes putant Magog & Gog Scythicas Gentes esse innumerabiles & immanes, quæ trans Caucasum mõtẽ & Meotidiam paludem, & propter Caspiũ mare ad Indiã vsq; tenduntur: & has post mille annorũ regnum esse à diabolo cõmouendas, vt veniant in terram Israel, vt pugnent contra sanctos Gentib⁹ secũ multis coniunctis. Primũ Mosoch, quos Iosephus Cappadoces dicit. Deide Tubal, quos idem Iberos vel Hispanos. Hebręi Italos suspicantur habentes secum Persas & AEthiopes & Libyes. Gomer quoq; & Thogorma quos Galathas & Phrigas dicunt. Sabęos quoq; & Dedan & Carthaginenses siue Tharsis: & hoc esse quod Iohannes ait. Et cùm finiti fuerint mille anni, ſoluetur Satanas vt seducat Gentes in quatuor angulos terræ, Gog & Magog &c. non intelligentes totum librum Iohannis, qui reuelationis titulo prænotatur esse mysticum. Alij verò terrenum sensum relinquentes, & Iudaicas atq; aniles fabulas (quæ noxiæ sunt, & acquiescentes sibi detrahunt in profundum) nimium ad alta conscendunt, & multò peiores fingunt nenias, vt in cælesti Ierusalem diaboli & exercitus eius bella describant, & sub etymologijs Gentium singularum interpretẽtur spirituales nequitias in cælestibus. c ¶ In maxillis tuis, & educam te & omnem exercitum tuum, equos. In chamo & freno maxillas eorum constringe vt indomitus equus & lasciuus, & corruens per præcipitia, freno domini teneatur. Vnde: Ascendes super equos tuos, & equitatio tua salus. Tales equos & equites vidit Iohannes in cælo. ¶ Hiero. Illud quoq; breuiter notandum, quòd in Ezechiele Gog princeps terræ Magog dicitur. In Apoca. verò Gog & Magog nationes quæ egrediunt de quatuor angulis terræ. Et quomodo à Iacob qui primus dict⁹ est Israel, omnis ppls Heb. Israel vocatus est. Et ab Arã Syria à Mesraim AEgypt⁹ quorum in Genesi scripta sunt noia sic & à principe Gog oês q ei subditi sunt Magog appellantur. d ¶ Quæ reuersa est à gladio & congregata est de populis multis ad montes. Dissipa Gentes quæ bella volunt.

¶ Deserti fuerant

a ¶ Principem capitis &c. Quia isti reges subijcientur ei, scilicet Cappadociæ & Iberiæ. d ¶ Et circũagã te. id est discurrere ꝑmittam ad fidelium impugnationem. e ¶ Et ponam frenum in maxillis tuis &c. Quia Antichristus nihil poterit facere, nisi quantum deus permittet. f ¶ Vestitos loricis. Id est armis ad sustinendũ, & etiam ad inuadendum. Ideo sequitur: Hastam & clypeum arripiẽtiũ &c. g ¶ Gomer & Thogorma. Nomina sunt populorum Antichristo adhærentium. h ¶ Præpara & instrue te. id est præparabis te ad vastationem ecclesiæ. i ¶ Et esto eis in præceptum. Id est multitudo tibi coaceruanda tibi obediet ad nutum. k ¶ Post dies. Hîc consequenter ponitur exequutio persequutionis. Et diuiditur in duas, quia primò ponitur hęc ꝑ omni armorum genere nunciatio, ibi: Hæc dicit. Circa primum præmittitur tempus, cùm dicitur: Post dies multos uisitaberis. id est punieris, quia finaliter Antichristus à deo fulminabitur, vt infrà dicetur. l ¶ In nouissimo annorum uenies. id est circa finem mũdi. m ¶ Ad terram quæ reuersa est à gladio. id est ad ecclesiã dissipandam, quæ primò fuit sub gladio Iudæorum & tyrannorum: sed à tempore Constantini habuit pacem: & sic reuersa est à gladio. n ¶ Et congregata ẽ de populis multis. Quia de omnibus Gentibus aliqui crediderunt Christo. o ¶ Ad montes Israel. id est ad Iudæam montuosam. licet enim veniat ad vastandum vbiq; ecclesiam, tamen specialiter veniet in Ierusalem, vt in templo dei sedeat tãquam sit deus, vt dicitur ñ. ad Thessaloni. ñ. b. p ¶ Qui fuerunt deserti iugiter. id est frequenter quia primò per Chaldęos, & postea per Antiochum nobilem. Et iterum per Romanos, postea per Saracenos. q ¶ Hæc de populis educta est & habitauerunt in ea cõfidenter uniuersi. quia ante aduentum Antichristi Christiani de pluribus terris venient in Iudæam, & capient eam, & ibi pacifice habitabunt ad tempus, & postea quasi subitò veniet Antichristus. Ideo subdit: r ¶ Ascendens. id est subitò in magna multitudine, ita qđ fideles nõ poterunt tibi resistere. s ¶ In die illa &cæ. Quia extolletur supra omne illud, quod deus dicitur, aut qđ colit. ñ. ad Thessal. ñ. b. c ✠ Et dices

✠ riter & aggredi transmittit armatam equitum peditumq; manum. Et illi econtra gladijs obiectabant cerunices, & nihil aliud dicebãt nisi: Amice ad quid venisti? Ideo subditur: b ¶ Ecce ego. id est ad te ó Arri. c ¶ Principem capitis Mosoch & Tub. Per populos hîc & inferius expressos, significantur populi ab Arrio & ab eius sequacibus decepti, de quorum multitudine dicit Hieronymus. Et habetur in Decretis. xxiij. q. iij. capi. secũdæ: Arrius in Alexandria vna scintilla fuit. Et quia non citò fuit oppressus, eius flamma totum orbem depopulata est. Ideo sequitur posit: s ¶ In die illa ascendent sermones &c. & cogitabis cogitationem pessimam, & dices: Ascendam ad terram absq; muro. Arri⁹ em̃ & sui discipuli erãt instructi philosophia. Catholici verò erant simplices in solo domino cõfidentes: ꝑpter qđ Arrius credebat eos sibi resistere nõ posse, sicut ciuitas absq; muro resistere nõ potest exercitui forti & magno. Ideo subditur:

 ✠ Vt diripias

a ¶ Deserti fuerant, & postea restituti. Hæc sunt deserta, & inaquosa (in quibus diabolus locum inuenire non potest) qui vocati sunt ad salutem. b ¶ Seruorum meorum propheta-
Nu. 24. b. secūm LXX. rum Israel. Moysi scilicet qui iuxta. LXX. in libro. Numero. ait: Egredietur homo de semine eius, & dominabitur Gentium plu-
rimarum, & leuabitur Gog regnum. c ¶ Pisces maris. Habi-
†villarum 1. Cor. 15. c. tatores, s. ecclesiæ, quorum alij vt pisces, alij vt volucres cæli & bestiæ agri, & omne reptile, alij vt retinentes hominis dignita-
tem. Vnde Apostol⁹ enam post resurrectionē dicit fore alia corpora celestia, alia terrestia, alia vt
Act. 10. b. pisces, alia vt volucres &c. In actibus quoq; apostolorum vas Petro ostensum varietatē monstrat aiarū, quæ in arca quoq; diluuij cōtinent. d ¶ Sepes. quę imitātur ecclesiam dei. de cuius sepibus dicitur: Qui destruit sepem.
Eccle. 10. b. mordebit eum coluber.

Nico. de Lyra.

a ¶ Et dices. præ nimia elatiōe. b ¶ Ascendam &c. id est ita facliter captā, ac si non esset ibi mur⁹ vel munitio, vel aliqua belli suspitio. c ¶ Vt diripias spolia &c. Christo credentium. d ¶ Vt inferas ma. tuam &c. quia sicut dictum est tempore tyrānorū fideles videbant deserti à deo, & tempore pacis sequutę restituti. Vel quia fideles electi de terra promissionis per Saracenos ibi restituentur ante aduentum Antichristi, vt dictum est. e ¶ Qui possidere cœpit
F &c. id est Ierusalem & terræ promissionis, quæ est in medio terrę habitabilis, quia est in quarto climate. f ¶ Saba & Dedā &c. Nomina sunt Gētium Antichristo adhærentiū. g ¶ Et omnes leones eius. id est feroces cōtra Christianos. h ¶ Dicent tibi. adulando & cōtra fideles incitādo. i ¶ Nunquid ad sumend. q.d. sic. Et ideo ad hoc est intendendum. Cætera patent in litera vsq; ibi: k ¶ Nūquid &c. populus meus Israel. id est vniuersitas fidelium. l ¶ Confidenter. recuperata terra promissionis ab eis est. m ¶ Scies & uenies. Tūc ad ipsum inuadēdum cū satellitibus tuis. n ¶ Et ascendes super populum meum. id est subitò, quia nubes aliquando surgunt ex insperato.
o ¶ Vt operias terram. multitudine tibi adhærentiū. p ¶ Et adducam te super ter. meā. i. sup terrā promissionis quę dicit dei mō spāli: qa ibi opatus est salutē in medio terrę in assumpta p nobis hūanitate. q ¶ Vt sci. Gē. &c. i. sctūs apparuero. r ¶ In te &c. Ibi te interficiēdo cum exercitu tuo, vt postea dicetur.
s ¶ Hæc dī. Hīc cōsequēter ponit dictę psequutiōis prænunciatio, cùm dicitur in persona dei: t ¶ Tu er. &c. qa Isaias & Ieremias & alij pphetæ loquuti sunt de hac psequutiōe, vt patet hīc & in pluribus alijs locis, sicut exposui in
†gradus sui in libro Psalmorum & aliorū librorū pphetalium. v ¶ Vt G adducerem te super eos. Ad purgandum electos, & punidum reprobos. Ideo subditur: x ¶ Ascendet indignatio
mea in furore meo & in zelo. id est vindicta. y ¶ Quis in die illa erit commotio magna super Israel. quia multi fideles erunt vacillantes, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiā electi, Mat. xxiiii. z ¶ Et cō. i. vacillabūt i fide. a ¶ Pisces. existētes in ecclia in ḡlibet statu, q̄rū aliq sunt voluptuosi, lō ebriosi, aliq̄ auari, crudelib⁹ in mari, & aliq̄ superbi alta petentes, vt volucres cęli, & aliqui simplices, vt bestię agri: & aliq̄ cupidi sup terrā reptātes, & aliq̄ hoīes rōnabiles vt uētes. b ¶ Et sub. mot. humili de prelatis & principib⁹. c ¶ Et ca. se. id est multi de religiosis, doctoribus. Vel per montes intelligitur sanctitas in montibus sita, & muros & clausuris munita, quę nō potent resistere potētię Antichristi.

* c ¶ Vt di. spo. & inua. pre. ut in. i. vt defensiones catholicorū annihiles sec⁹m estimationem tuā, & eos iducas ad tuū errorē. Cætera verò de facili possunt ad propositum applicari. Murator.

¶ In cap. xxxviii. vbi dicit in postil. Propter quód saluo meliori iudicio.

ADDITIO. Expositio Postillatoris de Gog & Magog qd intelligat de pśequutiōe Antichristi, videtur vera, ꝓpter rōnes quas H ipse dicit. Sed eius expositio de istis nominib⁹ Gog & Magog tinet ad etymologiā valde remotam. Vnde melius videtur dicendum, quod Gog sit nomen ipsi⁹ Antichristi. multi enim fuerunt nominati per prophetas per magna tempora ante eorū nativitatem, sicut patet de Cyro, Iosia & alijs. Magog aūt est nomē sc̄ filij Iapheth, vt patet Genē. Et sic potest accipi pro sua propria significatione, vt intelligat qd illa Gens descendens à Magog in de principalibus adhærentibus Gog siue Antichristo. Et huic cōcordat autoritas Apo. per Postilla, allegata. Nam Gens descendens à Magog dicit esse in angulo aquilonari terræ, versus quā partē (vt dicit) adhærentes Antichristo adorabūt, eò quòd Christiani adorāt ad orientē, Hebræi ad occidētem, Saraceni verò ad meridiē. Restat ergo plaga aquilonaris, ad quā adorabunt Antichristiani, à qua pandet oē malū super omnes habitatores terræ. Iere. j. ca.

REPLICA In capitulo xxxviii. de Gog & Magog dicit Burgensis cōcorditer Postil. Præterq̄ restringit Magog ad Gentem descendentem à Iapheth, cuius primogenitus dictus fuit Magog, dicens quòd illa Gens erit de principalibus adhærentibus

dent sermones super cor tuum, & cogitabis cogitationem pessimam, & dices: Ascendā ad ter- a b
a ¶ Dei auxilio, vel dialecticorum argumentatione. b ¶ Rex noster pacificus, qui à te pace factus est locus eius.
ram †absq; mūro: ueniam ad quiescentes habi- a
a ¶ Inquit ille. b ¶ Secuti scienti atq; fiducia est apud deum.
tantes absq; securè. Hi omnes hābitabant sine mū- b
ro, uectes & portę non sunt eis. Vt diripias spo- c
¶ Ecclesiæ.
lia, & inuadas prędam, ut inferas manum tuam d
a ¶ Christianos. b ¶ Aure a dei notitia. c ¶ Per Christum qui ait: Pater reuelaui nomen tuum hominibus.
super eōs, qui dēserti fuerant, & postea †restitu- 2
¶ Id est.
ti, & super populum qui est cōgregatus ex Gen
a ¶ Hereditatem Christi. b ¶ Vnde: Operatus est salutem in medio terræ. veritas cū de terra orta est. qnq dicit: Ego sum via, veritas & vita.
tibus, q possidere cœpit & esse hābitator umbi e
a ¶ Chorazaim, vel maris, qui inter huius seculi fluctus bonis operibus quærunt mercimonia.
lici terrę. Saba & Dedā & negociatores Thar f
¶ Sancti. ¶ O Gog.
sis, & omnes leones eius dicent tibi: Nunquid g h
¶ Ecclesiæ. a ¶ Vt Christi possessio fiat tua hæreditas. i
ad sumenda spolia tu uenis? Ecce ad diripiendam prędā congregasti multitudinem tuam, ut
a ¶ Eloquentiæ. b ¶ Intelligentiæ. c ¶ Virtutum.
tollas argentum & aurum, & auferas supellē-
a ¶ Christi victoria congregatas.
ctilem atq; substantiam, & diripias mānubias
a ¶ O Ezechiel, qui in typo Christi dicteris illius hominis.
infinitas. Propterea uāticinare fili hominis, & dices ad Gog: Hęc dicit dominꝰ deꝰ: Nunquid k
a ¶ Totius mundi errore sublato. b ¶ In ecclesia.
non in diē illo cùm hābitauerit populus meus
a ¶ Qui mente cernit deum. ¶ Id est.
Israēl confidenter, scies? & uenies de loco tuo à l m
a ¶ Qui omnem calorem credentium refrigerare conatur.
lateribus aquilōnis, tu & populi multi tecum,
a ¶ De quibus: Equum & ascensorem proiecit in mare.
ascēnsores equorū uniuersi, cœtus magnus & n
exercitus uehemens, & ascendens super popu- o
a ¶ In tempore Euangelicę prędicationis. b ¶ Oportet esse hæreses, vt qui probati sunt manifesti.
lum meum Israēl, quasi nubes ut operias ter-
ram. In nouissimis diebus eris, & adducam te su- p
per terram meam, ut sciāt Gentes meę cū sanctificā- q
a ¶ Id est cum penitus me intellexerint iudicem.
tus fuero in te in oculis eorum ô Gog. Hęc di r s
cit dominus deus: Tu ergo ille es de quo loqu t
tus sum in diebus antiquis in manu seruorū me b
¶ Isaiæ quoq; in valle Iosaphat dicit populos congregando. Et Isaias & omnes prophetæ in quorum bonis operibus sermo domini sit.
orum prophetarum Israēl, qui prophetauerunt in diebus illorum temporū, ut adducerem te su- v
per eos. Et erit in die illa, in die aduentus Gog su
a ¶ Cum venerit super terram.
per terrā Israēl, ait dominus deus: Ascēndet in- x
a ¶ Contra te. b ¶ Pro populo meo.
dignatio mea in furōre meo & in zēlo meo. In i-
a ¶ Quo vitiorum tuorum tigna consumat.
gnē irę meę loquut⁹ sum, qa in die illa erit com y
a ¶ Adveniente, alias, adnitente diabolo. s. magna persequutio contra ecclesiam. b ¶ Commotione patrata.
mōtio magna super terrā Israēl, & cōmouebun z
tur à facie mea pisces maris, & uolucres cęli, & a
bestiæ agri, & oē reptile qd' mouet sup humū, cū b
ctis hoīes qui sūt sup faciē terrę. Et subuertētur
a ¶ Qui se elevant contra scientiam dei. b ¶ Munimenta hæreticorum cum apparuerit fortitudo ecclesiastici sermonis.
d mōtes, et cādēt †sepes, et oīs murꝰ corrūet i terrā. c

A rēnibus Antichristo. Sed illa expositio Burg. videtur Christiani
tati exprobratiua. Nā Iaphet cū sua ple occupauit Europā secun
dum oēs cōiter historiographos. In sola aūt Europa vt plurimū
viget Christianism⁹, vt dicit idē Burg. circa. vj. ca. Zacharię infrā.
Et sic Christiani secundū illā Burg. expositionē essent futurus ex
ercitus & principalis Antichristi, quod
eū Christianis dedec⁹ audire; ideo Bur
gēsis cū quibusdam alijs debuit opinari,
q̄ pessimi Iudæi specialiter decē tribuū
translati per Salmanasar & per Alexā
drū inclusi in montibus Caspijs. q̄ re
Antichristi soluentur, & Antichristum
recipient p Messia infideliter expecta
turi & in ecclesiæ (quę est in Europa)
possessionē pfectione adhærebunt, qđ
horribilis genti suæ affectus Burgen.
nolunt intelligere.

GLO. ORDI. Ca. XXXIX.

ET conuoca. &c. Tu aūt.
Quæ in hoc capīo dicūtur,
ziunt Iudæi post millę an
norum regna futura, interfi
cendūq̄ Gog principē Mosoch Ros
& Tubal in finibus Israel: & ab omnib⁹
volatilibus & bestijs deuorandum, &
habitatores vrbium Israel septem an
nis ignorum vsum, non de syluis, sed
de armis Gog habituros: ipsumq̄ sepe
liendum in valle quę Hebraicè dicitur
Gem. Et nomen sepulchri illius vocan
dum Polyandrion, vbi scilicet multi
tudo hominum sit sepulta. Septem au
tem mensibus eum sepeliendum à do
mo Israel, vt terra munderur, & incly
tam futuram diem qua interficiatur
Gog, constituendosq̄ qui ossa diligen
ter inquirant & sepeliant, ne quidquā
remaneat insepultum. Post menses au
tem septē peragrāda est terra vt aiūt,
& si quòd os hominis inuentum fue
rit, nullo superposito demonstrandū,
vt possit sepeliatur ab eis, qui tali of
ficio præpositi fuerint. Nomen autem
ciuitatis appellandum Amona, quæ
Græcè dicitur Polyandrion, hoc est
multitudo hominum sepultorum, &
sic terram esse mundandam. Nos au
tem ceptæ explanationis sensum te
nentes singula quæ proposuimus, dis
seramus. b ¶Super te. Habet Gog
& ipse trinitatem suam: ros, Mosoch
& Tubal: caput scilicet & insaniam &
vniuersa, vt non sit. s. vitiū quod nō possideat. c ¶Manu sini.
Quia ad interficiendos eos quos deceperit, imitatur eos q̄ habent
arma à dextris & à sinistris, per bonam & malā famā, de quib⁹:
Ec
ce enim peccatores intenderunt arcum & cætera. Hæc ignita dia
boli iacula scuto fidei refrigeranda sunt, alias restringenda sunt,
¶ Et egredientur

NICO. DE LYRA.

CAP. XXXIX.

ET conuocabo aduersus. Hīc incipit capitulū in He
brēo, in quo agitur de destructione Antichristi & sui
exercitus. Et primò circa hoc ponitur Antichristi de
iectio. Secundò deiecti spoliatio, ibi: Hæc est dies. Ter
tiò spoliati tumulatio, ibi: Et erit in die. Quartò concluditur
totius conclusio, ibi: Et ponam. Circa primum dicitur: a ¶Et
conuocabo aduersus eū. id est Antichristum & eius exercitū.
b ¶In cunctis. id est in Iudea quę est montuosa. c ¶Gladi
um, ait dominus. ad interficiendum ipsum. d ¶Gladius
unius. &c. quia fulminato Antichristo in monte oliueti & ma
gna parte exercitus sui, erit dissensio inter reliquos impotentes
ad inuicem, quòd incitauerunt eos ad sequendum Antichristū,
& sic inter eos erit bellū. e ¶Et iudicabo &c. quia aliqui de ei⁹
exercitu morientur pestilentia, aliqui gladio, & aliqui tempestati
bus descendentibus de cælo. f ¶Et magnificabor & sancti.
id est magnus & sanctus apparebo in deiectione mirabili superbi & ex
bi & exercitus sui. Consequenter resumitur modus ei⁹ veniendi, C
cùm dicitur: i ¶Ecce ego super te. q. d. nihil poteris facere ni
si quantum tibi permittam. k ¶Principem capitis. Expona
tur vt suprà. Consequenter resumitur deiectio sua, cùm dicitur:
p ¶Et percutiam &c. i. deiciam sagittarios tui exercitus, ita
quòd non poterunt tenere arcum in si
nistra manu, nec sagittas in dextera.

Cap. XXXIX.

ET conuocabo aduer[a]
a ¶Hæreticorum principē, Gog. s.
sus eum in cūctis mō[b]
¶Supplicium.
tibus meis gladium, [c]
ait dominus deus.
a ¶Vt hæreticus pugnet contra hæreticum, quorum inter
se dimicatio ecclesiæ victoria est.
Gladius uniuscuiusq̄ in fratrē suum [d]
¶Suu.
dirigetur. Et iudicabo eum peste & [e]
a ¶Quem eruditi. b ¶Sermonibus eruditi & perfecti
viri. c ¶Testimonijs scripturarum.
sanguine & imbrē uehementi & lapi
a ¶Pœnam. s. sempiterni iudicij.
dibus immensis. Ignem & sulphur
a ¶Diabolum. b ¶Socios impietatis, quorum multitu
dine circundantur.
pluam super eum, & super exercitum
eius, & sup populos multos qui sunt
a ¶Omni errore fabricato, punitis principibus. b ¶In fidelibus.
cum eo. Et māgnificabor & sanctifi[f]
a ¶Quæ illi crediderunt.
cabor, & notus ero in oculis Gētium
a ¶Beatitudine sua & pœnis aduersariorum.
multarum, & scient quia ego domi[g]
nus. Tu autem fili hominis uaticina[h]
re aduersum Gog, & dices: Hæc dicit
b domin⁹ deus: Ecce ego super te Gog [i]
principem capitis † Mosoch & Tubal [k]
a ¶Spe inanis. s. diabolo, qui seductus, ad prælium sellitus
occidendus, vidēs eas spe frustratas.
& † circumagamte & † sedūcam te, & [l]
a ¶Nouissimis. b ¶A quo exardescunt omnia mala
super terram.
ascendere te faciā de lāteribus aquilo[m]
nis, & adducā te sup mōntes Israēl & [n]
a ¶Apostolos & apostolicos viros.
¶Tunc. ¶Qui est.
c pcutiā arcū tuū in manu sinistra tua, [p]
& sagittas tuas de manu dextera tua
a ¶Qui ascenderus. b ¶De quibus Montes in circuitu
eius. c ¶In ipsis montibus.
deiciām. Super mōntes Israēl cādes [q]

Feris auibus Moraliter
Moraliter. g ¶Tu autē &c. Capi
tulum istud literaliter exposui de mor
te Antichristi & destructione exercitus
sui. ¶Moraliter autem potest exponi
de mala morte Arrij & suę sectę destruc
tione continuando ad capitulum præ
cedens. Sic ergo dicitur: h ¶Vaticina
re &c. i. aduersus Arrium. l ¶Et
circūagam &c. Arrius enim in princi
pio propter suam obstinationem in er
rore suo fuit in exilium missus, sed post
ea ad persuasionem cuiusdā presbyte
ri de sua secta fuit ab imperatore reuo
catus, vt dicit Vincentius in speculo
historiali: & sic fuit actus in exilium &
reductus. m ¶Et ascendere. Permis
siue tamen. n ¶De lateribus aqui.
Id est ex persuasione diaboli per aqui
lonem significati, eò quòd dicitur Iere
mię. j. c. Ab aquilone panderur omne
malum. Tunc enim Arrius fecit maxi
ma mala, ecclesiā subuertēdo pro par
te magna, sicut dictū est suprà. o ¶Et
adducam super te. Ad disputandū
cum maioribus catholicis, quos crede
bat statim confutare rationibus philo- D
sophicis, sed non fecit. Ideo sequitur:
p ¶Percutiam arcum. Quia dū Ar
rius multitudine populorum fretus ire
vellet ad disputandum, prius diuertit
ad locum secretum, & ibi emisit sua cū
fecibus intestina: quod audiētes sui fau
tores, confusi turpiē recesserūt. q ¶Su
per montes Israel cades tu & ag- † sexpœnis
mina tua &c. Sicut enim Arrius fuit afficiam te
turpiter confusus, sic & sectatores sus.
Vnde dicit Ruffinus, quòd in disputa
tione catholicorum cum Arrianis erat Arrianorū
vnus de parte Arrianorum valde elo confutatio
quens & literatus, qui catholicorum a quodam
dicta celeriter & facilè exsufflabat. Tūc simplice.
quidam catholic⁹ valde simplex petiit
locum loquendi, quem cùm obtinuis
set, tamen cum difficultate propter suā
simplicitatem, sic incœpit: In nomine
domini nostri Iesu Christi audi Philosophe quę vera sunt: Deus
vnus est qui omnia quę videtur, virtute verbi sui creauit, & spūs
sui sanctificatiōe firmauit. hoc verbū quē nos filiū dei dicim⁹, hu
manos miserat⁹ errores, ex virgine nat⁹ est: & morte sua nos à mor
te ppetua liberauit, quē expectam⁹ iam resuscitatum omnium iu
dicem, quē speramus esse vēturum. Credis hęc ita Philosophe? At
ille, ac si nunq̄ vllum serm onē contradicēdi didicisset, ita obstu
pefactus virtute dictorū murus ad omnia, hoc solum potuit resi
pondere: Ita sibi videri, nec aliud verum esse quā quòd dixerat.
Tunc senior: Si hęc inquit ita credidisti: Surge & sequere me, &
huius fidei signaculū suscipe. Ille autē cōuersus ad discipulos† suo- † opposui.
os vel ad eos qui audiēdi gratia cōuenerant. Audite inquit ō eru
diti viri, donec verbis mecum gesta res est. verba verbis † explo-
di, & quę dicebātur dicendi arte subuerti. Vbi verò pro verbis
virtus accessit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba vir
tuti, nec homo deo potuit aduersari. Et ideò si quis vestrum po
tuit in his quę dicta sunt sentire quę sensi, credat in Christum &
sequatur hunc senem: est in quo loquutus est deus. Itaq̄ Phi
losophus Christianus effectus tandem se victum fuisse gratula-
batur. Item dicit Cassiodorus in historia tripartita: Volenti- Alexander
bus quibusdam Philosophis cū Alexandro Constantinopolita- Constā-
no episcopo disputare, iussit imperator vt certamen susciperet, eps consti-
qui quamuis simplex esset, susciptis, iussit omnes præter vnum te tinopolita
nere silentium. Cui & ait: In nomine domini nostri Iesu Christi nus.
n primis præcipio tibi ne loquaris. Qui statim mutus factus est.
¶ Et immittam

Vr a ¶ Et egredientur. Septimus annus est remissionis, quo ser-
E uis Hebræis libertas dat, debita eis facta soluuntur, & ad dños redit an
tiqua possessio, & quies terræ tribuitur, & omnes fruges pauperi
bus dñorum, quo. i. in septē annis, numero sacrato & perfecto hæ
reticorū dispereat armatura. ¶ Hiero. Non possumus plenā ha
bere pacem & habitationis confidentiam, nisi cunctam aduersariorum su
pellectilem deprædemur, vt pereant omnia & crementur in cinerē: vt de
prædemur eos qui ante nos fuerant deprædati, & vastemus eos q ecclesiā
vastauerāt. b ¶ Et er. Sepulchrū eius

Nicolaus de lyra. Ur Gog nō erit

a ¶ Feris auibus per aliquod tempus remanebunt ea lauera saltē multorum insepulta. b ¶ Et immittam &c. quia magna pars exercitus Antichristi fulminabitur. c ¶ Et in his qui. sub Antichristi confidentia confidentes de eius potentia. d ¶ Et sci. &c. Per experientiam vindictæ meę. e ¶ Et nomen populi Christiani, qui nomine Israel nominantur, vt suprà dictum est. f ¶ Et non pollui permittam per blasphemias Antichristi & sibi adhærentium.

g ¶ Ecce ue. & fac. q. di. ita certum est de futuro, ac si iam trāsisset in præteritum. h ¶ Hæc est dies. Hīc consequenter describitur exercitus Antichristi spoliatio, cū dicitur: Hæc dies. i. destructiōis Antichristi & exercitus sui. i ¶ De qua loquutus. Per prophetas, vt dictum est ca. præcedenti. k ¶ Et egredientur. ad colligēdū spolia. Expositores autē nostri dicūt cōmuniter, q̄ per habitatores de ciuitatibus Israel intelliguntur ciues cælestes in diuersis mansionibus habitātes, secūdū illud Ioh. xiiij. a. In domo patris mei mansiones multę sunt. a. diuersi gradꝰ beatitudinis, qui cū Christo egredientur ad iudicium: & cū eo iudicabunt impios approbando eius iudicium, & maximē de Antichristo & damnandis cū eo, de quibus subditur: l ¶ Et succendent & cō. i. Antichristum & eius exercitum condamnabunt ad ignem æternum modo dicto, qui vocantur hīc arma, eò q̄ armis impugnauerunt fidēles eos crudeliter occidendo, quod erit eis damnationis ipsorum. m ¶ Et succēdeam igni septem annis. ad est æternaliter, quod per septem annos intelligitur, eò q̄ vniuersitas temporis septenario nūero designatur. n ¶ Et non portabūt. i. non condamnabūt iustos fructum pietatis facientes, sicut ligna regionum. o ¶ Neq; suc. i. nō condamnabūt eos q̄ habitant in saltu pniæ. p ¶ Quoniā arma. a. cōdamnabunt ad ignem æternū impios tantūmodo & nō iustos. Sed hæc expositio videtur magis mystica, quā literalis. adeo absq; prēiudicio p̄ōt aliter dici, q̄ interfecto Antichristo & eius exercitu egredientur Christiani qui remanebūt viui de locis vbi erant abscōditi ad colligendū spolia, & ea quæ erūt apta ad incendium, vt clypei, hastę & hmōi applicabūt igni. Ideo dicitur: Et succendent &c. Et aliqui eorum tantum congregabunt, q̄ sufficiet eis ad magnum tps, qd̄ exprimitur hīc q̄ septem annos. Et ideo non erit eis necesse aliunde ligna colligere. Et deprædabūtur eos qb⁹ prędę fuerāt, arma & spolia eorū colligēdo. Sed hoc dictū vdit ee cōtra illud qd̄ dī cōiter à doctoribꝰ, q̄ post mortē Antichristi dabunt ꝙ dragita q̄ dies añ iudicii, vt deceptis ab eo habeāt locū pœnitēdi, & accipiē de Daniele, xij. d. vbi dī sic: Beatꝰ q̄ exp. ctat & pḡuēit vsq; ad dies. M. cccxxxv. Iste em nūerꝰ excedit nūerū ibidē supp̄ositū de regno Antichristi in xlv. diebꝰ. & sic q̄ inter mortē Antichristi & iudicii spaciū vnius annorū nō erit. Ad qd̄ dicēdū, q̄ licet hoc dictū sit tatis cōcētū nō est omnino certū: quia nō determinat̄ p̄ scripturā verū illi dies sint vsuales. i. cōuenientes tēporis vnā diē & vnā nocte, vel annales sicut dī supra. xij. ca. Dāi. p anno dedi tibi. Et sō de illis. xlv. diebus positis mortē Antichristi nō habet certū, verū sint. xcv. dies naturales, vel. xlv. anni. & dato q̄ esset determinatū de diebꝰ vsu alibus nō tñ est determinatū verū statim post illos. xlv. dies immediate sequatur iudicii. imo videt q̄ sit maius spaciū tpis intermediū. p illud q̄d dicit Matt. xxiiij. de aduentu Christi ad iudicii. Sicut em erāt i diebꝰ Noe ante diluuiū comedētes & bibentes & nubentes & nuptui tradentes vsq; ad eum diē quo intrauit Noe in arcam, & nō cognouerūt, donec venit diluuium, & tulit oēs. erit & aduentꝰ filij hoīs. Et istud referūt aliqui doctores nostri ad tps q̄ erit inter mortē Antichristi & diem iudicii. Talis autē pax & securitas in q̄ cōtinua & cōmoda absq; timore exercētur, non videt esse tam parui temporis sicut. xlv. dierum, sed maioris. q ¶ Et erit. Hīc cō sequēter agit̄ de sepultura Antichristi & suorum. Et primō ponitur propositum. Secundō remouetur dubiū, ibi: Tu autem. Circa primum sciendum, q̄ sicut pars immediate p̄cedens exponitur à doctoribus cōiter de subito, qui cū Christo adiudicabunt impios igni gehēnæ, ita etiā hæc pars intelligitur de sepultura eorū in inferno eo modo loquēdi quo dicit Luc. xvi. Mortuus est diues, & sepultus est in inferno q̄ vocatur hīc vallis viatorum, quia lata est via quæ ducit ad perditionē, & multi ingrediuntur p̄ eā. Matt. vij. b. Et dicitur hæc sepultura fieri septem mensibus, quia, æternaliter ibi erunt sicut suprà dictū est de septē annis. Qd̄ aūt ibi dicit de ossibus remanētibus sup̄ terrā, q̄ statuēt iuxta illa titulū donec sepelisant, p hoc intelligē q̄ si post mortē Antichristi inuenian aliq̄ de secta sua obstinati, ab aliis p excōtatiōnē sepabūtur, donec p mortē sepelīātur cū aliis in inferno. Sed ista expositio sicut & p̄cedens videt multum mystica. Ideo potest exponi de sepultura corporali, non propter Antichristi & suorum honorem, sed ad terræ purgationem, vt dicitur in litera. Sicergo exponitur: Et erit in die illa. scilicet notabili propter destructionē Antichristi. r ¶ Dabo Gog. i. Antichristo & eius exercitui. s ¶ Locum. s. sepulturæ. t ¶ Nominatū. famosum ex tanta multitudine ibi sepulta. v ¶ Vallem. quia ibi erit strata publica. x ¶ Ad ori-ma. i. versus mare mortuum, quod est in parte orientali ludææ. y ¶ Quæ obstupefacit alios mirari ex tali & tāta destructiōe Antichristi & suorū ibidē sepultorū.

Vt mundent

* b ¶ Et immittā. sicut in expositiōe Israli dicit q̄ Magog significat hic tari exercitum Antichristi, sic in ista per Magog significātur hæretici Arrij, in q̄ misit dominꝰ ignē. i. spūs diuisionis p multas sectas & tandem defecerūt. nā aliqui mortui sunt, & aliqui ad veritatem fidei redierunt. de quibus subditur: d ¶ Et scient quia. Recognoscētes verē Christi diuinitatem, quā Arrius & eū sequēt̄ negabant. k ¶ Et egredientur. quia doctores catholici scripturas Philosophicas quibus Arrius & eius sequaces erant armati, ad impugnandū fidem Christi, conuerterunt in obsequium fidei Christi per virtutem spiritussancti qui ignis nominatur.

tu & omnia agmina tua, & populi qui
a ¶ Aduersarius. i. potestatibus, quæ iusta vti comedens feruenti.
sunt tecum. Feris, auibus, omnique uola-
a ¶ Sanguinaria. Quomodo enim dicitur: Deditti eum eisdem populis &c. de dracone. i. sic decepti ab hæretico, dæmonum cibus sunt.
tili, & bestiis agri dedi te ad deuoran-
a ¶ Qui colitur ab agricolis dei. b ¶ Cuius non possunt verba frustrari.
dum: super faciem agri Cades, quia ego
loquutus sum, ait dominus deus. Et im-
a ¶ Vt susceptat doctrinam. ¶ Ignem vani mittere in terram, &c.
b ¶ Qui terram stultitiæ & litis se esse secutos putant.
mittā ignem in Magog, & in his qui ha-
bitāt in insulis cōfidenter, & scient quia
ego dominus, † & nomen sanctū meum
† deus
a ¶ Qui non tutoritate Gog seducti.
notum faciam in medio pōpuli mei Is-
a ¶ Occasione falsæ opinionis scientiæ in hæresim.
raël: & non pollutam nomen sanctū me-
a ¶ Quæ in circumcisione.
um amplius: & scient Gentes, quia ego
a ¶ Dies. iudicii, qui veniens venit & non tardat. b ¶ Iam.
dominus sanctus Israel. Ecce uenit & fa-
a ¶ Venturus. i. & vindicte.
ctum est, ait dominus deus. Hæc est dies
¶ In prophetia.
de qua loquutus sum. Et egredientur
a ¶ Credentes. a ¶ Licentiq; redire fidei.
habitatores de † ciuitatibus Israël, & suc-
a ¶ Vnde: Arcum conterer, & confringet arma, & scuta comburet igni.
cēndent & cōburent arma, clypeum,
¶ De quibus supra. a ¶ In quibus peruersum pulcris celebratur. ¶ Quibus tota & insanabilis vulnera inferebant doctrinæ.
& † hastas, arcum & sagittas, & bāculos
a ¶ Vt in ecclesiastici.
manuum & † contos, & succēdent ea
a ¶ Gentium quas malunt salutare quam perdere. Hæreticorum quos vicerunt.
igni septem annis. Et non portabunt lig-
a ¶ Quibus ecclesiam impugnabant. b ¶ Spiritussancti sermone. Ecclesiastico, quem qui habuerint dicere poterūt. Non ne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas ?
gna de regiōnibus, neque succident de
saltibus, quoniam arma succēdēt igne,
& deprædabuntur eos quibus prædæ
fuerant, & diripient uastatores suos,
¶ In circumitu.
dicit dominus deus. Et erit in die illa, da-
bo * Gog locum nominatū sepulchrum
in Israel, uallem † uiatorum ad orientem
maris, quę † obstupescere facit præteritū-
a ¶ Hæreticos. b ¶ Qui semper gaudent. ¶ Gen. Hebraice polyandrion Græce. i. sepulchrum pluriuꝫ multitudinis.
tes, & sepelient ibi Gog, & omnē multitu-
dinē eius, & uocabit uallis multitudinis

¶Sordibus hæreticorum.

Gog, & sepeliẽt eos dom⁹ Israël, ut mũdent ter [a]
a ¶Ne liberum aerem capiat.
[1] ram septem mensibus. Sepeliet autem eum om [b]
a ¶Non solum magistri. ¶Anniversaria.
nis popul⁹ terrę, & erit eis nominata dies in qua [c]
a ¶Ecclesiasticos. f. qui hoc habent officii, ne quid in terra Israel sordidum remaneat aut morticinum. ¶Sepulto Gog.
glorificatus sum, ait dominus deus. Et uirõs iu [d]
a ¶Ecclesiam. b ¶Mortuos vt mundentur terr⁹ ecclesiæ.
giter constituẽt lustrantes terrã, qui sepeliant
& requirant eos qui remanserant super faciem
a ¶Quando debent omnia esse purgata.
terrę, ut emũdẽt eam. Post mẽses autẽ septem
a ¶Quibus hæc cura incumbit.
quęrere incipient, & circũibunt peragrantes ter [e]
a ¶Superesse. b ¶Durissima hæresis genitalis.
ram. Cũmq; uiderint os hominis statuent iuxta
a ¶Vt cum notati fuerint qui sunt huiusmodi, vel emundentur, vel sepeliantur cum Gog.
illud titulum, donec sepeliant illud †polyncto/ [f]
a ¶Vbi sepultus est cum multitudine sua.
res in uallem multitudinis Gog. Nomen autem [h]
a ¶Vbi victoria fortitudo dei, vbi iacent aduersarij & omnis inimicorum multitudo. b ¶Vel Polliadeon, vt finis olim restituto paritatis sit.
[b] ciuitatis Amõna, & mundabunt terram. Tu er [i] [k]
a ¶Demonibus qui celeriter currunt omnia perscrutantes.
b ¶Damonibus crudelissimis, quibus traduntur aduersarij in interitum carnis vt spi. sal. sit, & discant non blasphemare.
go fili hominis: Hęc dicit dom⁹ deus: Dic om
ni uolucri & uniuersis auibus cunctisq; bestijs a/
gri: Conuenite, properate, concurrite ũdiq; ad [l]
a ¶Hæreticorum principes. a ¶Devorandam.
uictimam meã quam ego immolo uobis, uicti
a ¶Comedendam. f. b ¶Apostolos, prophetas, sanctos viros: In illis enim contrariorum dogmatum magistri corruunt, & ab illis vulnerati pereunt, super quos ædificatur ecclesia.
mam grandem super mõtes Israël, ut comeda
a ¶Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. b ¶Vel gigantum.
¶Qui contra dei scientiam pugnabant.
tis †cãrnes & bibatis sanguinẽ. Carnes fortium
a ¶Qui terrena saporant. b ¶Non egli.
comedetis, & sanguinem principũm terrę bibe
a ¶Hæc animalia deo immolantur, & hæretici dei sacrificia imitantur, sed oblatio eorum cibus est dæmonum.
tis, arietum, agnorum & hircorũ, taurorumq; [m]
a ¶Impinguantur enim sanguine deceptorum vsq; in ebrietatem. hos ergo immolat dominus per ecclesiasticos viros pessimis consiliis vt bibant vsq; ad vomitum & ebrietatem.
& altilium & pinguium omniũ. Et comedetis
adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in
ebrietatem de uictima quã ego †immolaui uo/
a ¶Cum viri scripturis sanctis imbuti, tales equos & equites trucabunt.
b ¶De quo: Equum & ascensorem proiecit in mare.
bis, & saturabimini super mensam meã de equo [n]
& de equite forti, & de uniuersis uiris bellatori
¶Sic.
bus, ait dominus deus. Et ponã gloriã meam in [o]
a ¶Fidelibus. f.
b ¶Tunc.
c ¶Intelligit.
d ¶Ecclesiæ sanctorum.
Gentibus, & uidebunt omnes Gẽtes iudicium
¶Super aduersarios.
meum qd̃ fecerim, & manũ meã quã posuerim
¶Opprimendos.
super eos. Et scient dom⁹ Israël, quia ego domi [p] [q]
a ¶Victoriæ.
b ¶In perpetuum.
nus de⁹ eorũ à die illa & deinceps. Et sciẽt †Gen [r]
a ¶Ab hæreticis.
tes, †qm̃ in iniquitate sua cãpta sit dom⁹ Israël,
a ¶Oppositisti nubem tibi ne transeat oratio.
eò quòd dereliquerint me, & absconderim faci [s]
a ¶Hæreticorum.
em meã ab eis, & tradiderĩ eos in man⁹ hostiũ,
¶Traditi.
& ceciderint i gladio uniuersi. Iuxta †imũdiciã e/
a ¶Propter hęc olim. b ¶Oportet esse ingressus, vt qui, quasi sancti sunt in ecclesia &c.
orũ & †scel⁹ feci eis, & abscõdi faciẽ meã ab illis.
a ¶In terram viventium.
Propterea hęc dicit dñs de⁹: Nunc reducam ca/ [t] [x]

fermonis, propter multitudi- C
nem populi ibi sepulti. k ¶Tu
ergo fili hominis: Hîc remo-
uetur dubium: quia hîc actum
est de sepultura cadauerum.
Ideo posset aliquis credere,
quòd non fuissent ab auibus
& bestijs corrosa: quod est con
tra illud quod dictum est su-
prà breuiter: Omni volatili &
bestijs terræ dedi te ad deuoran
dum. Ideo de ista deuoratione
hîc dicitur plenius, cùm dicitur:
Dic omni uolucri & uniuer.
&c. l ¶Conuenite, propera
te &c. Id est ad corrodendum
cadauera immolatorum à me
in exercitu Antichristi. Antequã
enim sepelirentur cadauera, a-
ues & bestiæ fuerunt de eis satu- † sepeliẽtes
ratæ. m ¶Arietum & agno-
rum &cæ. Id est ita comedetis
principum carnes & bibetis san-
guinem, ac si essent arietes & ag-
ni pingues occisi. n ¶Et satu-
rabimini super mensam mea-
m: Id est super locum à me vo-
bis paratum. o ¶Et ponam.
Hîc ponitur intenta conclusio.
Ad hoc enim fiet Antichristi & Quare de-
sui exercitus deiectio, vt deus iectio Anti
glorificetur, & de eius oppressio christi fiet.
ne populus Christianus liberetur. Et hoc est quod dicitur in
pſona dei: Et ponã gloriam
meam in Gentibus & uide-
bunt omnes Gentes iu. &c. D
quia omnes Gentes remanen-
tes videbunt in hoc potentiam
meam gloriosam. p ¶Et sci-
ent domus Israel: Id est popu
lus Christianus. q ¶Quia ego
dominus deus eorum. Per
specialem protectionem. r ¶A
die illa & deinceps: quia post
mortem Antichristi non habe-
bit tribulationem. s ¶Et sci-
ent Gentes, quoniam in ini- † immolabo
quitate sua capta sit domus
Israel: Id est quòd populus
Christianus fuerit oppressus ab
Antichristo pro suis iniquitati-
bus, quia secundum quod dicit
Saluator: Ante temp⁹ Antichri
sti abundabit iniquitas, & refri-
gescet charitas multorum in
ecclesia dei: à qua iniquitate
purgabitur per tribulationem
Antichristi. t ¶Et absconde-
rim faciem meam ab eis. &
tradiderim eos in manus ho
stium &c. Tempore enim tri-
bulationis Antichristi videbitur
deus abscõdere faciẽ suam Chri-
stianis, dimittendo eos in acerbi- † omnes
tate tribulationis, sicut homo
auertit faciem suam ab illo
quem non vult à miseria rele-
uare. Sed quia tempus illius
persequutionis erit breue, vt
dicitur Matthæi. xxiiij. Ideo sub-
ditur: v ¶Nunc. Id est in bre- † immũdi
ui. x ¶Reducam captiuita- cias
tem Iacob, & miserebor o
mnis domus Israel. Id est
populi Christiani eum liberan-
do ab oppressione Antichristi.
¶Et assumã-

Philadelphia Ludisalia Pythonici Nisan

¶Vt Gog non grit in montibus, sed
A in depressis vallibus, & confra-
gosis locis, quæ hebraicè Gen
dicuntur, quæ hæretici cùm in
cccidente sint, in oriente esse fin-
gunt, vt decipiant viatores eos,
scilicet qui seculum istud per-
transeunt, non habitatores sed
peregrini. sicut ille qui dicebat:
Aduena ego sum apud te & pe-
regrinus. Quis enim prætereun-
tium (de quibus dicitur: Et non
diuerunt qui præteribant, bene-
dictio domini super vos &cæ.)
non miratur & obstupescit, cùm
vallem videat viatorum quæ
habitatoribus mons videtur?
a ¶Septem mensibus. Sicut
& septem annis arma succen-
dent. A primo enim mense, quã-
do domini Pascha celebramus,
& exterminatorem AEgypti.
aguerunt vitamus vsq; ad exi-
tum anni (id est vsq; ad septi-
mum mensem, quando taberna-
cula figimus, & inter cæteras
frondes, palmarum quoque ra-
mis protegimus, vt perfecta con
tra hostes victoria demonstre-
tur) festiuitates omnes comple-
mus in populis. b ¶Tu ergo
fili hominis. Hieronym⁹. Hæc
vsque ad ædificationem templi,
ludæi & nostri ludaizantes refe-
runt ad vltimum tempus quo
cumbus Gog & omnis exerci-
B tus eius (quasi pinguissimis be-
stijs volucres bestiarquè) satu-
rentur, & restituantur filij Israel
in pristinum statum, & à Gen-
tibus vltrà non expugnentur,
& effundat spiritum suum super
eos deus, vt habitent in terra
sua non omnes Gentes, sed pro-
priè domus Israel. Nos au-
tem expeam tropologiam se-
quimur.

Nico. de Lyra.

a ¶Vt mundent ter-
ram. à cadueribus. b ¶Se-
ptem mensibus. Tantum
enim apponent tempus illi, qui
ad hoc statuentur. c ¶Et erit
eis nominata dies: Id est ce-
lebris. d ¶In qua glorifi-
catus sum. Interficiendo An-
tichristum, & eius exercitum.
Dies enim victoriæ solent habe
ri celebres. e ¶Et uiros iu-
giter constituent. Qui sint
diligentes ad hoc opus perfi-
ciendum. f ¶Cùmquè uide
rint os hominis statuent iu-
xta illud titulum: Id est nota-
bile signum, vt de facili possit
inueniri, vt sic multa ossa sic in-
uenta simul per signa de facili
colligantur & sepelantur.
g ¶Polynctores: Id est ca-
dauerum curatores. h ¶No-
men autem ciuitatis: Id est
loci vbi fiet sepultura. i ¶A-
mona: Id est populosa secun-
dum a proprietatem Hebraici
sermo

IN uicesimo & quinto anno. Hiero. In exordio anni decimi mẽsis &c. Theodotio. In nono anno. Non⁹ annꝰ apud Heb. dicit mẽsis septimꝰ, q apud eos dr Theri, vt ealẽdę mẽsis septimi sit tubarũ elãgor & eiusdẽ decima die, dies iciunij & placationis. quintadecima verò quãdo totus lunæ orbis expletur, dies Scenophegiarum, datur intelligi quòd decima die placationis domini cæ monstratũ sit Ezechieli ædificium ciuitatis. a ¶ In uicesimo &c. Hiero. Si in quinto anno transmigrationis Ioachin in quarto mẽse. & in quinta mensis, aperti sunt cæli. Ezechieli iuxta fluuium Chobar, & vidit visiones dei. Nunc autem dicitur, quòd in

Tps q cõpleta est prophetia Ezechielis.

vicesimo & quinto anno transmigrationis eiusdem, in exordio anni decimi mensis domini manus facta fit super eum &c. patet, quia, xix. annis. & ix. mensibus &. v. diebꝰ anni vicesimi completis. omnis eius prophetia cõtexta fit. In uicesimo & quinto. Hiero. Hæc & quę sequuntur vsq; ad finem voluminis melius arbitramur tacere quàm parum de eis dicere. ¶ Grego. Dictur⁹ mystica, hi storiam præmittit, vt sciatur ex tẽpore quod credatur in reuelatione. In exordio libri quo anno prophetare cœperit, indicauit in fine quo extremam visionem vidit. b ¶ Quartodecimo anno &c. Grego. Vndecim enim annis Sedechias post captiuitatem primam in Ierusalem regnauit, post cuⁿ captiuitatem quæ secunda est quartodecimo anno propheta vltimam visionem vidit. xj. verò &. xiiij. xxv. sunt: Vidit autem primam visionẽ. v. prioris captiuitatis anno, hanc vltimam in. xxv. anno. Paret itaq; ad vltimam visionem. xx. annos interfuisse. Superius vicesimiseptimi anni mẽtionem fecit, sed tempus describit regis de quo ꝓphetare

† s. 29. d.

Nico. de Lyra.

a ¶ Et assumam zelum. scilicet vindictæ meæ contra Antichristũ. b ¶ Pro nomine sancto meo quod ipse blasphemauit. c ¶ Et portabunt confusionem suam. id est Christiani post mortem Antichristi in seipsis erũt confusi de peccatis præteritis, propter quæ traditi fuerunt persequutionibꝰ Antichristi. d ¶ Et reduxero eos de populis. id est de erroribus populorum, quibus assenserant decepti ab Antichristo & sibi adhærentibus: quia sicut dictum est, dabitur eis pœnitendi tempus. e ¶ Et congregauero de terris inimicorum suorum. Ad vnionem veræ fidei & charitatis. f ¶ Et scient quia ego dominus deus eorum. Per experientiam vindictæ meæ in Antichristi persequutione. Ideo subditur: g ¶ Eò quòd transtulerim eos in nationes. Subijciendo eos oppressioni & seruituti Antichristi & suorum, qui erant diuersarum nationum, vt dictum est suprà. Et per experientiam gratiæ meæ. Ideo subditur: h ¶ Et congregauerim eos super terram suam. id est in terra promissionis, quæ est terra fidelium, à qua timore Antichristi aliqui erunt fugitiui, & aliqui in captiuitatẽ ducti, q eo mortuo ibi reuertẽtur. Vel sup; terrã. i. in ecclesia militãte p gratiã, & triumphante p gloriã, quæ est terra viuentiũ. i ¶ Et nõ re. quẽ. i. ex prædestinatis. k ¶ Et nõ ab. ul. Quia i patria videt facie ad faciẽ. l ¶ Eò qd' effu. spi. i. plenitudinẽ grę in ecclia militãte, & glę in triũphãte.

NIC. DE LY.

IN uicesi. Hæc est vltima ps principalis Ca. XL. libri, in qua agit de remuneratiõe bonorũ vsq; ad finẽ libri. Hæc tũ remuneratio secm aliquos intelligit de bonis fortunæ, secũdũ alios de bonis gratiæ, secundum alios partim de bonis gratiæ, & partim de bonis gloriæ, quæ C in fine libri magis videbitur domino concedente. Sciẽdũ igitur, quòd in hac parte vltima est aliquid in quo cõueniunt Iudæi & Christiani, videlicet qd' illa quæ dicunt hĩc vsq; ad finẽ libri fuerũt ostensa Ezechieli in imaginaria visiõe, cuiꝰ tamen significationem intellexit, aliter nõ esset visio ꝓphetica. Et est ibi aliquid in quo dissentiũt, videlicet in significatiõe huius visiõis. Primò igitur exponetur litera vsq; ad finem libri quartũ ad primũ. Et quia hæc visio imaginaria ponit hic satis obscurè ꝏ circa descriptionẽ imaginariæ visiõis & eius expositionẽ nõsolũ variant Hebrei & Latini, sed etiã Hebræi ad inuicem, quia Ra. Moy. & Ra. Sa. ipsum variè describunt & exponunt. Sed Latini, qa magister Richard⁹ de sancto Victore, & domin⁹ Hugo cardinalis de ordine prædicatorũ, & frater Carthusiensis qui vocatur dus de pruuino ordinis fratrum minorum, circa dictã descriptionẽ & expositionẽ multipliciter variant. Nec est mirũ de dictis variantibꝰ: quia scriptio huius ædificij valde obscura tradit in textu. Et etiã translatio nõ a multis discrepare videt ab Hebraica veritate. Oia y ̃ ò eorũ dicta repetere, & vbi deficere videntur improbare, esset negociũ valde plixũ, & pẽosũ quẽs legẽtibꝰ tædiosum. maxime qa in descriptiõe imaginaria & ejꝰ expositiõe nõ cõsistit principaliter visionis prophetię visionis, sed in intellectu eius qd' per visionem imaginariam designat, sicut ex dictis in principio huiꝰ libri, qa in descriptiõe imaginaria quatuor aialiũ & rotarũ nõ cõsistit principaliter vtilitas visiõis illi⁹, sed in intellectu ei⁹, qd' p; rotas & aialia designat, qd' fuit reuolutio quatuor regnorũ quę ppũ Isrl̃ succedentia sibi fuerũt, sicut ibidẽ plenè fuit dictũ. Omissis igitur descriptionibus prædictis intẽdo ponere modũ vnũ, qui videtur mihi magis consonus litteræ & descriptioni Ra. Sa. in plurib⁹ conuenire, dicta etiã aliorum quæ videtur magis discrepare videntur exponendo literam, improbare, secundum hoc igitur reliquum huius libri dividitur in duas partes diuiditur: quia primò præmittitur breuis præfatio, secundò subditur visionis imaginariæ descriptio, ibi: Et mensus est. Prima in tres, quia primò ponitur huius visionis tempus. Secundò locus, ibi: Et adduxit me illuc. Tertiò fructus, ibi: Et ecce vir. Circa primam partem sciendum, quod transmigratio Babylonis incipit propriè à Ioachin rege Iuda, qui dictus est Iechonias, & tunc trãsmigrauit Ezechiel & Mardocheus & post istam transmigrationem regnauit Sedechias. xj. annis, & in. xj. eius anno destructa fuit ciuitas Ierusalem & templum, vt habetur. iiij. Regũ. xxv. & xiiij. anno post destructionem vidit Ezechiel hanc visionem, vt habetur hĩc in litera. Et sic patet, quòd à tempore transmigrationis vsq; ad tempus huius visionis fluxerũt viginti quatuor anni completi, & in principio vicesimiquinti anni facta est hæc visio. Et hoc est quod dicitur: m ¶ In uicesimo & quinto anno transmigrationis nostræ &c. Et patet ex dictis litera pauca exceptis quæ sequuntur. n ¶ Decima. Scilicet die. o ¶ Mensis. primi. p ¶ Facta est &c. ma. id est virtus eius eleuãs me ad visionẽ sequentiũ. q ¶ Et adduxit me. Hĩc consequenter ponitur huiꝰ visionis locus, q est duplex. Vnus subiectiuꝰ q emgitur huiꝰ visionis locus, q est duplex. Vnus subiectiuꝰ q emgitur huiꝰ visionis locus. Et patet ex dictis litera pauca exceptis quæ sequuntur. n ¶ Decima. Scilicet die. o ¶ Mensis. primi. p ¶ Facta est &c. ma. id est virtus eius eleuãs me ad visionẽ sequentiũ. q ¶ Et adduxit me. Hĩc consequenter pon

quo prophetare cœpit. ¶Hieronymus. Allego. Quatuordecim generationes significat, quibus completis vsq; ad Dauid, & ab eo vsq; ad transmigrationem, inde vsq; ad natiuitatem Christi, vr- bis reparatio promittitur. vnde: Ipse ædificauit ciuitatem meam &c. Et alibi: Vt prædicarem captiuis remissionem &c. Quomō relaturionem populi. imo viuificatio- nem ossibus campi sub resurrectionis imagine mōstrauit, sic instaurationem vrbis quæ ante annos. xiiij. Babylonio igne desolata est, sub descriptione eius dominus pollicetur, vt sicut captiuita- tem & euersionem in olla succensa ab aquilone significauit & prophetia in spere vera patuit, ita ex fide præteri- torum futuræ ædificationis veritas va- cinio præpararetur. ¶Non de illo tempore hoc dicitur, sicut ludæi deli- rant, quo sub Zorobabel & Iesu tem- plum extructum est. Hoc enim multo dignius Salomonico, illud quasi nihil comparatione eius. a ¶Super quē. Greg. Quia mores & culpas omnium solus sustinet. vnde: Laboraui sustinēs. b ¶Ad austrum. Hiero. vnde: Surge aquilo & veni auster &c. Fugat enim aquilo ventus durissimus, ne in horto dei refrigeretur dilectio, floresq; marce- scant. Ad austrū. vbi lumen plenum & solis ustio in summo cæli vertice po- situs. vnde: Surge aquilo & veni auster perfla hor. &c. c ¶Illuc. id est ad q̄d- dam ciuitatis, ille intrat qui sanctō- rum vias quas imitetur considerat. d ¶Species æris. Hieronymus. Hæc enim materia vocalior est omnibus metallis, & tinnitu longè resonat. vn- de in Dan. statua regnum Græcorum pro domestica ipsis eloquentia in æris similitudine monstratur per quam ma nifestum est adhuc eos indigere doctri- na, qui templi spiritualiter ædificandi nondum plena nouere mysteria. e ¶Aeris: quod durabile & sonorum, & Christus resurgens à mortuis, iam non moritur &c. per cuius assumptionem humanitatis gloria sonuit maiestatis. f ¶Funiculus. Hieronymus. de quo dicit Zacharias quòd fu- niculum geometricum in manu habuerit, vt latitudinem & lon- gitudinem ciuitatis mensuraret. Funiculus lineus &c. Subtilis id est spiritualis prædicatio, quæ synagogę non conuenit. Fu- niculus lineus. Alij cementarlorum, angelorum scilicet qui dei imperio ministrant vel Moysi & omnium prophetarum & apo- stolorū, qui ædificant ciuitatem dei. g ¶In manu eius &c. Gregor⁹ id est in potestate Christi. vel in opere fecit quæ docuit. h ¶Calamus mensuræ. Gregorius scriptura scilicet sancta, in qua omnem vitæ nostræ actionem metimur. Calamus mensu rę gratia prophetalis, de qua: Lingua mea calamus scribæ velo- citer scribentis. Et de Iohanne dicitur: Quid existis in desertum videre, calamum vento agitari? quem calamum imitari cupiūt, qui scribentes scribunt iniquitatem. quibus imprecatur Dauid: Increpa feras calami. i ¶Stabat autem in porta. Hierony- mus quia per eum ad patrem ingredimur, sine quo in ciuita- tē intrare nō possumus, vt dignos suscipiat, indignos excipiat. In porta quoq; iudicium est. vnde Oderunt arguentes in porta. Et alibi: Non confundetur cùm lo. in. su. in porta. ¶Gregorius. Qui stat in porta, parte foris, parte intus est, partim videtur, par- tim absconditur. & Christus per humanitatem visibilis per diui- nitatem inuisibilis. k ¶Idem uir. Hieronymus: verus, scili- cet architectus quem imitatur Paulus dicens: Vt sapiens ar- chitectus fundamentum posui, ad distinctionem scilicet illius qui stultus est. Et in Zacharias pastor insipiens vocatur. ¶Gregori- us. Vir, qui prophetiæ, quem in ædificium introduxerat, in por- ta stans loquitur, facie interius, tergo exterius stetit. propheta ve- rò faciem ad portam tenebat, vnde verba loquentis audiebat. Oculi enim domini semper in ædificium suum aspiciunt. & qui verba dei audit incessanter quando de hac vita exeat, debet ocu- los cordis semper intueri. vnde: Cupio dissol. & esse cum Christo. l ¶Fili hominis uide oculis tuis. Gregorius. Q. Spiritualia spiritualiter aspice, sed carnalis infirmitatis tuæ memorare. Sæ- pe enim pe enim contingit, vt qui in contemplatione leuatur, eo amplius C tentatione fatigetur. m ¶Oculis tuis & auribus tuis au- di & pone cor tuum in omnia quæ ego ostendam tibi. Spiritualibus. Huic simile: Leuate oculos vestros &c. Et: Qui ha- Ioh. 4. c. ber aures audiendi audiat. Videtur autem ædificatio ciuitatis, Luc. 8. b. auditur ordo ceremoniarum, & sacer- dotij, & terræ descriptio. Ostendit ni- hil theoria & scientia dulcius. vnde: Vnam petij à domino, hanc requi- Psal. 26. b. ram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam ☞ volunta

Nicolaus de Lyra.

¶ phetica quę est in vidente subiecti- uè, & ideo locus huius visionis subie- ctiuæ fuit Babylonia, in qua fuit Eze- chiel. Alius est locus obiectiuè, qui tan- gitur cùm subditur: a ¶Adduxit me in terram Israel. quam imagina- riè videbat propheta. b ¶Et dimi- sit me super montem excelsum ni mis. sic imaginariè videbatur prophe tæ. c ¶Super quem erat quasi ædificium ciuitatis. Et dicitur qua- si, quia non erat ædificium reale, sed si- militudo repręsentans. d ¶Ver- gentis ad austrum, & introduxit me illuc. Dicunt autem expositores nostri communiter, quod nomine ciui tatis & ædificij idem importatur. nam templum cuius ædificium infra descri- bitur, habet multas mansiones, sicut ci- uitas. & muri eius erant cum propu- gnaculis ad modum ciuitatis. mons ta- men in quo erat ædificium templi, ali- quantulum erat demissus in parte a u- strali magis quàm aquilonari. ideo di- citur: Vergentis ad austrum. Sed quod isti dicunt de propugnaculis, non habetur: nam in tota descriptio- ne templi sequente nulla fit mētio de propugnaculis, tamen est sa tis probabile: quia propugnacula faciunt ad decorem & fortitu- dinem ædificiorum. Sed quod dicunt nomine ciuitatis & ædificij templi idem significari, non videtur verum: nam in fine libri de- scribitur ciuitas separatim à templo, & ideo Hebræi dicunt & me lius vt videtur, quòd propheta duo vidit, scilicet ciuitatem & templum. & quod templum erat in parte aquilonari, ciuitas au tem in parte australi: & per ædificium significauit templum, & nomine ciuitatis ciuitatem vergentem ad austrum. Et ad hoc re- ducuntur doctores nostri prædicti in fine libri in descriptione terræ tribubus Israel diuidendæ: saltem aliqui, situātes templum in parte aquilonari illius terræ, & ciuitatem in parte australi, vt tibi videbitur plenius domino concedente. e ¶Et ecce uir. Hīc consequenter ponitur visionis fructus, qui consistit in hoc quod angelus ostendit Ezechieli descriptionem & mensuram eorum quæ sequuntur, vt annunciaret filijs Israel per quos vniuersitas fidelium intelligitur, vt studiosi per orationem & exercitium stu- dij quærerent intellectum visionis sibi aperiri, sicut dictum fuit Danielis. xij. b. Tu autem Daniel claude sermones, & signa li- brum vsq; ad tempus statutum, pertransibunt plurimi, & mul- tiplex erit scientia. Et sic intelligendum est de alijs visionibus propheticis, quarum intellectus per prophetam non aperitur. Ponitur tamen aliquid vnde habeā aliqualis via studiosis ad in- telligendum, sicut dixi in Apocalypsi quantùm spectat ad li- brum illum, & in fine huius visionis similiter dicam quātum ad ista dño concedente. Dicit igitur: Et ecce uir. i. angelus in specie viri. f ¶Cuius erat species quasi species æris. ad est similitu do æris. Aes enim est durabile & sonabile, & p durabilitatē signi ficat immortalitatē spūs angelici, & per sonabilitatē prōptitudinē eius ad resonandū laudes diuinas, sed'm illud Iob. xxxviij. a. Vbi eras cū me laudarēt astra matutina, & iubilarēt oēs filij dei, & ad reuelandū hoibus secreta dei. g ¶Et funi. li. &c. In ędificijs em rectè erigēdis funicul⁹ in cui⁹ extremitate pendet plūbū deseruit. h ¶Et ca-men. i. aptus ad mensurādū. p ista duo designabatur ędificiorū sequētiū quātitas & rectitudo. i ¶Sta. au. in porta. muri exterioris. k ¶Et lo. est &c. & patet ex dictis suia vsq; ibi:

Q ☞Et in ma.

Id est.

Et adduxit me in terram Israël, & di- a b
a ¶De quo: Venite ascendamus ad montem domini. de quo Isaias. In monte excelso a. t. q. e. Sion. ¶Christum. b ¶Ad comparationem montium cæterorum, de quibus: Leuani oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. & ali bi: Montes in circuitu eius.

misit me super mōtem excelsum ni- b
a ¶Christum. b ¶Similitudo enim est, non res ipsa.

mis: super quem erat quasi ædificium c
a ¶Ecclesię, de qua: Gloriosa dicta sūt de te ci. dei. Et alibi: Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Et alibi: Fluminis im petus lætificat ciuitatem dei. Et non potest ciuitas abscōdi supra montē posita. b ¶Id est humilitatis se ad austrum spiritualiter afflatus. c ¶Non ad aquilonē vt synagoga.

d ciuitatis uergentis ad austrum, & in- d
a ¶Vt cuncta quæ intus erāt obsideret. b ¶De quo: Ecce vir oriens nomen eius. ¶Idem qui mons.

e trōduxit me illuc. Et ecce uir, cuius e f
a ¶NŌ electri, vt in principio voluminis dicitur neq; eras accinctus zona aurea. vt in Apoca.

d
e f erat ‡ species quasi speciesæris, & fu- g
a ¶Lines qui omnia in ordine ponuntur. b ¶Quæ fecit docuit. c ¶Calamus meniurę in manu eius.
¶Scriptores in occulti dei iudicij dispensatione.

g h i nīculus lineus in mānu eius, & cal- k
mus mensuræ in manu eius. Stabat i
autem in porta, & loquutus est ad me k
¶Primum.

k l idē uir: Fili hominis, uide oculis tuis,
m ¶Post. a ¶Insuper. nihil enim prodest vidisse & audisse, nisi commendes memoriæ. b ¶Cōsidera. c ¶Intēti facies autorum vt memoriter teneat.

& auribꝰ tuis audi, & ponē cor tuū
in omnia quæ ego ostendam tibi, qa
a ¶Grego. Q. Ideo adductus es, vt videas ideo vides vt annuncies.

ut ostēdantur tibi adductus es huc.

voluntatem domini. Et addit: Domine dilexi decorem domus
E tuæ &c. a ¶Annuncia omnia. Gregorius. vnde alibi: Qui
audit dicat, veni. b ¶Et ecce murus. Symmachus & Lxx. pe
Isa.36.a ribolus, qui scilicet ex omni parte domum id est templum domi
ni circumdabat. ¶Gregorius. Murus ipse Saluator. vnde: Salua
tor ponetur in ea murus & antemura
le, prophetæ, scilicet qui priusquàm do
minus appareret in carne, ad constru
endam fidem prophetando missi sunt.
c ¶Forinsecus. Probat verus archi
tectus viuos lapides. qui apti funda
mento qui in medio muro, qui locis su
perioribus, qui inferioribus, qui extra
templum in circumitu periboli colloca
ri. d ¶In circumitu domus undi.
Grego. hominum, scilicet & angelorū.
¶Grego. Hoc ædificium iuxta literam
accipi non potest, quod prius dicitur
mensurari calamo sex cubitorum & pal
mo, post, xiij, cubitis, cuius portæ fron
tes, sexaginta cubitorum. Minus enim
est quod continetur, maius quod con
tinet. e ¶In manu uiri. scilicet in po
testate Christi, vel in opere fecit quæ docuit. f ¶Calamus mē
suræ. Grego. scilicet scriptura sancta, in qua omnem vitæ nostræ
actionem metimur. Calamus. Qui significat notam esse con
uersationem nostram, quę in sex diebus in quibus factus est mun
dus, & rationem operum singulorum, vt scilicet aliud ad opera
pertineat, aliud ad mentem, vnde & latitudo ęqua est altitudini.
quorum latitudo ad opera, altitudo ad animum, qui ad alta festi
nat. g ¶Palmo. Grego. Qui iam de septenario est, sed cubitus
non est. Actiuam enim opere perficimus. de contemplatiua vix
parum aliquid attingimus, etiam cùm cor tendimus. vnde: Nunc
2.Cor.13.d cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus
sum. Et rectè prius sex cubiti, post palmus ponitur, quia actiua
præcedit, co templatiua succedit. h ¶Et mensus est latitu
dinem. Grego. Omnipotens deus, qui nec in magnis tenditur,
nec in minimis angustatur: Sic de tota ecclesia simul loquitur, ac
si de vna anima loquatur, & econuerso, sicut in hoc loco: & men
sus est latitudinem ædificij. i ¶Latitudinem ædificij. Gre
go. charitatem, scilicet proximi. Latitudo enim in æqualitate est.
Psal.118.m vnde: Latum mandatum tuum nimis. Et alibi: Diligite inimicos
Luc.6.d vestros. Altitudo (quæ in sublimitate tendit) ad cognitionem
f respicit contemplatoris. k ¶Calamo uno. Grego. Quia anti
qui patres qui redemptorem nostrum & prophetando & bene
viuendo prædicarunt, tamquàm sex cubitos in perfectione ope
rus, & palmum in inchoatione contemplationis habuerunt.

a §Vt qui per se videre non possunt per te discant.

a Annuncia omnia quæ tu uides do
a §His scilicet qui mente deum conspiciunt: De quibus
erat Nathanael, qui studiosissime quærebat Christum, & au
diuit: Ecce vere Israelita, in quo dolus nō est. b §Hoc primū
vidit. c §Secundum humanitatem, intus enim diuinitas.
c mûi Israël. Et b ecce murus fórinsecus
d e in circumitu domus undiq;. & in ma
a §Non solus funiculus geometricus. §Qui est scilicet.
b §In quibus actiua vita.
f nu uiri cálamus mensuræ sex cubitō
a §Qui rectius Græce palestra. i. sexta pars cubiti. b §Etiā
altitudinem. Latitudo & altitudo vnius calami. i. sex cubi
torum & palmi.
g h rum & pálmo. Et mensus est latitūdi
i a §Vna mensura.
k nem ædificij cálamo uno, altitudinem

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et in manu uiri. id est angeli. b ¶Calamus mensuræ sex cubitorum. Hebræi dicunt: Sex vlnarum, sed est eadem sententia: nā vlna illa erat parua, habens quasi longitudinem cubitalem, vt postea videbitur.

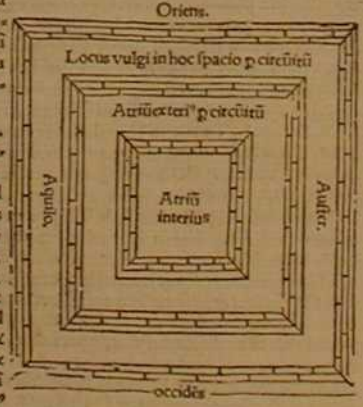

c ¶Et palmo. Dicunt autem expositores nostri cōmuniter, quòd palmus erat pars calami qua tenebat eum angelus, & residuo calami, quod continebat sex cubitos siue vlnas mēsurabat, & erāt isti cubiti sex signati; distinctè si cut in vlnis quib⁹ mensurantur palmi, signātur distinctè medietates & quartę, ideo angelus aliquando mensurabat secūdum partem calami, scilicet secundū vnū cubitū tantùm, vel duos vel tres. Hoc autem vltimum dictum de signatione cubitorum vel vlnarum in calamo satis apparet verum. Primum autem, scilicet quòd non mensurabat secundum quantitatem palmi, non videtur verum, quia mensurantes pannos cum vlna breui vel longa, ita mensurare secundum quantitatem vlnæ quam tenent in manu sicut secundum alias eius partes. Ideo ad intellectum huius partis sciendum, quòd apud Hebræos pondera & mensuræ sanctuarij maiores erant, quàm in alijs rebus communibus, sicut habetur manifestè in libris Exodi, Leuiti. Nume. & Deute. & similiter erat de vlna, quę maior erat in sanctuario, qua mensurabantur telę, ex quibus fiebant vestes sacerdotum & Leuitarum, & certa tera simili modo mensurabilia. Vlna enim communis continebat quinque palmos: vlna verò sanctuarij sex palmos. Et accipitur hīc palmus non secundum quantitatem manus extensæ sed clausæ, ita quòd continet quantitatem quatuor digitorum ex trifurio. Et vocatur hæc quātitas Gallicè doue, Hebraicè cophac. & sic vlna vel cubitus sanctuarij continebat vnum palmum vltra communem. Quinq; verò palmi dicto modo accepti faciunt quasi magnitudinem cubitalem, ideo dixi quòd vlna cōis Hebraica & cubitus, sunt quasi eadem mensura. & sic patet, quòd vlna vel cubitus sanctuarij continebat cubitum siue vlnam communem & palmum. & hoc probatur per illud quod dicitur, infrà xliij. cap. Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum & palmum. Verissimum cubitum siue vlnam verissimam vocat vlnam vel cubitum sanctuarij, & habet vlna vb H nam communem vel cubitum vnum palmum prædicto modo acceptum. Est igitur sensus huius literæ: Et in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum & palmo, id est sex cubitorum communium, & palmo, scilicet addito cuilibet sex cubitorum. tales enim sunt cubiti sanctuarij: vt dictum est secundum quod angelus mensurabat: & hoc clarius apparet in litera Hebraica, quæ talis est: Et in manu viri calamus mensuræ sex vlnarum in vlna & palmo, id est loquendo de vlnis quæ continent vlnam communem & palmum; ita quòd hoc & palmo non refertur ad partem calami qua angelus calamum tenebat, sed est determinatio quòd sex cubiti debent intelligi de cubitis vel de vlnis sanctuarij. d ¶Et mensus est latitudinem ædificij calamo. Posita præfatione hīc Diuisio consequenter describitur ipsa visio, & diuiditur in tres partes: quia primò describitur templum & ædificia ad ipsum pertinentia. secundò terra populo diuidenda. cap. xlv. tertiò cuncta ædificanda, vltimo capitu, ibi: Et ibi egressus. Prima adhuc in duas: quia primò describitur templum & pertinentia ad ipsum, secundò, leges ministrantium, capitulo. xliij. ibi: Et adduxit me. Prima adhuc in duas, quia primò ponitur descriptio templi, secundò altaris holocausti: capitulo. xliij. ibi: Istæ autem mensuræ altaris.

¶Ad intellectum primę partis notandum, quòd totum templi ædificium erat situm in spacio quadrato, cuius vnum latus erat directè ad orientem & oppositum latus ad occidentem, alia duo, vnum ad aquilonē, alterū ad meridiem: & in hoc spacio erat triplex murus, vnus exterior, secundus medius, & tertius interior. & spacium contentū inter murum medium & interiorem dicitur atrium exterius, & spacium contentum inter murum medium & exteriorem dicitur ab aliquibus vulgi locus; hoc forsitan ratione, quia Gētiles admittebantur ad locum illum ratione orationis, nam aliqui Gentiles ex deuotione ad templum

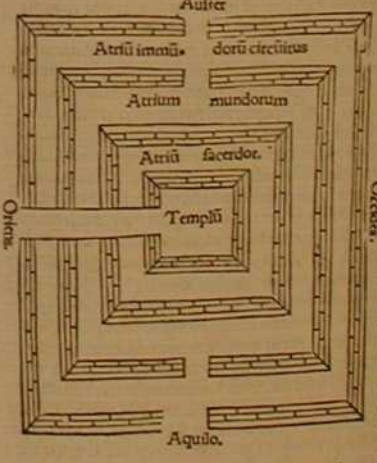

venichant

¶ Sciendum omnia propè verba hebraica & nomina quæ in A Græca & Latina trãslatione sunt posita, nimia venustate esse corrupta & scriptorũ vicio deprauata. a ¶ Et uenit ad por. Gre. Ipse vir ipse porta. Ipse intrat p se dũ mẽbra intrãt per ipsum. & quisquis nobis ianuã aperit cæli. b ¶ Ad port. q. res. &c. Nouit

Nicolaus de Lyra.

Ueniebant ad adorandum illuc, vt habetur. iij. Reg. viij. & Ioan. xij. Sciendum tamen, q̃ istud spaciũ quadratũ partim erat in summitate montis in plano, partim in montis pendulo, vt magis videbitur infrà & hæc gibbositas spaci seu inæqualitas quantũ ad latitudinem situs non potest in plano figurari, propter quod debet per imaginationem supplerí. Ad maiorem autem dictorum & dicẽdorum intelligentiam posui hîc talem figuram. ¶ Sciendum tamen, q̃ hæc figura & aliæ sequentes non semper sunt protractæ præcisè in illa proportione quę dicitur hîc, quia hoc est difficillè fieri, sed supponatur sic esse: Sicut ad intelligendum conclusiones geometricas protrahuntur aliquę figuræ, quæ non semper sunt factæ in illa proportione quæ à doctore dicitur, sed ab ipso & ab audientibus sic factæ supponuntur. Item qui vult intelligere ea quę dicuntur hîc de ædificio Ezechielis, non negligat habere dictas figuras ẽ inspicere. nam aliter parum aliquid in tali posset intelligere nisi cum tædio & capitis sui fractione. ¶ Prima pars diuiditur in Diuisio. duas partes, quia primò describitur pars anterior totius ædificij, secundò posterior. Et dicitur hîc pars anterior, quæ incipit à latere orientali muri exterioris, & protenditur vsq; B ad murum occidentalem atrij interioris. ita quòd linea imaginariè protracta à sinub⁹ illius muri versus aglonem & versus austrum diuidit partem anteriorem à posteriore, quia posterior est versus occidentem. Secunda pars incipit in fine præsentis capi: bi: Et introduxit me. Prima adhuc diuiditur in tres partes, quarum primò describuntur portæ muri exterioris. secundò portæ medij, ibi: Et venit ad portam. tertiò portæ muri interioris, ibi: Et introduxit me in atrium interius. Circa primum sciendum quòd in orientali parte muri exterioris in medio eius erat quædã apertura decem cubitorum latitudinis, in qua erat porta: Et similiter in secundo & tertio muro directè se respicientes. Quantùm igitur ad primum murum dicitur: Et mensus est latitudinem ædificij calamo vno, altitudinem quoque calamo vno. & secundum Hebræos ædificium hîc vocatur murus exterior, cuius spissitudo dicitur hîc latitudo. & sic est æqualis altitudini. Sed hoc non videtur conuenienter dictum, nam intentio prophetæ est describere ædificium decenter dispositum: non est autem decens dispositio muri, cuius spissitudo est æqualis altitudini: Et ideo melius videntur dicere expositores alij dicentes, quòd nomine ædificij hîc intelligitur quædam domuncula super portam ædificata, cuius latitudo est vnius calami secundum spissitudinem muri, ista tamen mensura vnius calami accipienda est intra parietes domũculæ, sicut infrà dicetur de thalamis & porticibus, & similiter altitudo. Longitudo autem eius secundum latitudinem portæ scilicet decem cubitorum: Sed non fit hîc mentio de ista lõgitudine: quia tres portæ prædictæ se respicientes ab omnibus ponuntur eiusdem latitudinis: portæ autem muri medij & interioris describuntur infra decem cubitorum latitudinis, & per cõsequens ista.

a ¶ Vna mensura, quia vnaquæq; anima quantum dilatatur in amore proximi, tantum exaltatur in cognitione dei
b ¶ Vir. Cuius nomen oriens, vt illuminet eos quos in prima parte vestibuli reperit, vel in ipso introitu portæ. Hæc est porta domini, iusti intrabunt per eam. ¶ In membris. c ¶ Scripturam, fidem. d ¶ Ego sum via veritas & vita.

a b quoq; calamo uno. Et uenit ad portam, quæ respiciebat uiam orientalem, a

Item secũdum Hebræos ĩ muro exterioride scribitur vna porta tãtùm, scilicet in latere orientali, & tamen in muro medio & interiori ponuntur duas portas scilicet in latere aquilonari, & similiter in australi, quæ videntur pro nihilo poni, nisi in muro exteriori sint portæ correspondentes ad introeundum. propter quod alij videntur melius dicere, dicentes quòd in latere muri exterioris aquilonari & australi sunt duæ portæ consimiles portæ orientali. Ad capiendum verò facilius quæ dicta sunt & dicenda, ponitur hîc talis figura. a ¶ Et uenit ad por. Hîc consequẽter describuntur portę Diuisio. muri medij. Et diuiditur in tres partes: quia primò describitur porta orientalis, secundò aquilonaris ibi: Porta quoque. tertiò australis, ibi: Et eduxit me. Prima adhuc in duas, quia primò describitur orientalis porta, secundò, quędam extra illam portam existentia, ibi: Et eduxit me ad atrium. Ad intellectũ primę partis considerãdum, q̃ hæc porta describitur habere D vestibulum porticum, frõtes, thalamos, & gradus. Gradus autẽ sunt propter decliuitatem montis, & ideo à loco vulgi erat ascẽsus ad portam istam per septem grad⁹. Vestibulũ autem est quoddam spacium ante aperturã muri medij. v. cubitorum in latũ scilicet ab oriente in occidentem, & xxv. in lõgum ab aquilone in austrum: Porticus autem est ædificium situ super aperturam muri medij, & ex parte interiori ipsi⁹ muri trãsiẽs vltra murũ medium p octo cubitos intra atrium exterius, & à terra vsq; ad summitatẽ huius portic⁹ sunt cubiti quinquaginta, & iuxta postes ostij sunt duæ turres, quarum altitudo describitur. lx. cubitorum, sicut in portis castrorum & notabilium ædificiorum fiunt duæ turres, vna ex vna parte ostij, altera ex altera. & vocantur frontes, quia sunt ad decorem portæ & ad eius defensionem, sicut fortalicia in extremitatibus terrarum dicuntur frontariæ, & in summitatibus istarum turrium erant pomelli, & super pomellos rami palmarũ

FIGVRA.

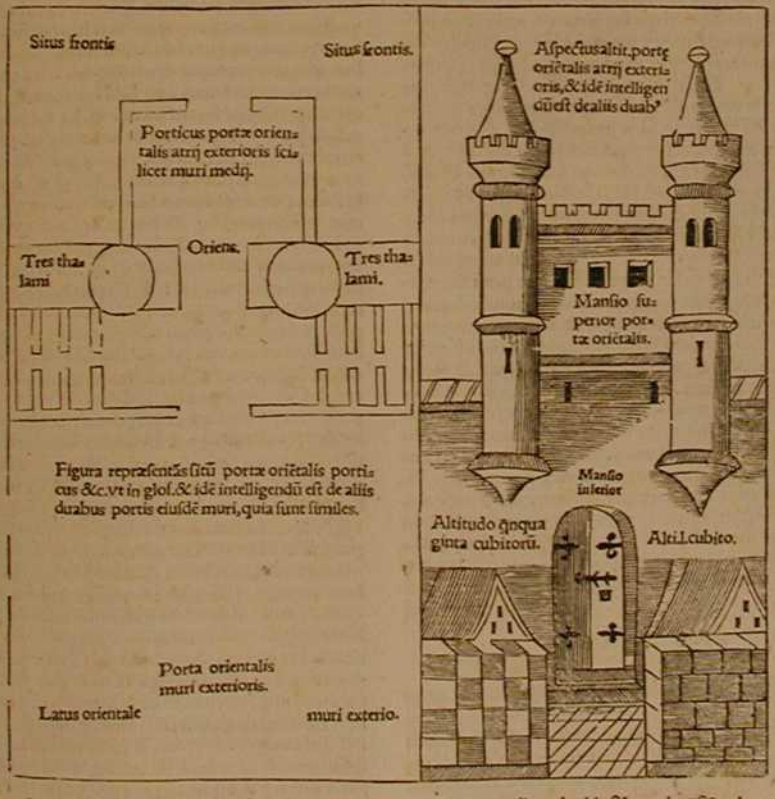

Q ij celati.

fuit per alias intrare, cùm essent plurimę. a ¶Per gra. Hiero. Gradus, merita virtutum. Nemo enim repętę fit summ⁹. ¶Per gra. Plures. s. quorum silletur numerus, vt ascensionis appareat difficultas, & quotcunque gradus tibi proposueris, scias minus esse ab eo quod dubium relinquitur. b ¶Portæ. Gregor. i. sanctæ scripturæ. duo limina: id est interius allegoria, exterius litera. De exteriori id est litera, peruenimus ad interius, allegoriam, scilicet vtraq; enim suo modo ædificant. c ¶Limen unum. Greg. Porta à limine surgit, vt porta sit. Limen itaq; portæ patres, ex quibus Christus secundū carnem. d ¶Et thalamū. Corda eorū, scilicet in quib⁹ anima per amorem sponso inuisibili iungitur. e ¶Vno calamo in longum &c. Quamtùm enim amat, tantū proximū longanimitate tolerat: si definit tolerare definit amare. f ¶Et inter thalamos quinque. Gregorius. Sunt enim in huiusmodi thalamis quidam qui adhuc subtilia non valent penetrare, quinque adhuc sensibus depressi. Hi non thalami sed inter thalamos, quia per eos qui deum p̄fectè diligunt ad profectum mentis ducuntur. ¶Et inter thalamos quinque cubitos. Quæ scilicet exterius sunt, nondum enim Christi secreta penetrauerunt, nec dicere possunt: Introduxit me rex in cubiculum suum. Vnde alibi: Omnis gloria filiæ regis intrinsecus. Sed discipulis cum Christo domi commorantibus, alij qui mysteria eius audire non possunt, foras ad se sermonē dei exire cupiunt. Ideoque quinque cubitorum in eis mensura ponitur, vt ad quinque sensus omnia referre doceantur. g ¶Et limen portæ &c. Gregorius. Limen exterius patres veteris Testamenti, per quorum prędicationem opera peruersa punita sunt. Per limen interius, doctores noui Testamēti accipimus, quorum prędicatione ab illicitis cogitationibus animus coercetur. Illi extrinsecus fuerunt, quia Christū in carne non viderunt, sed à sancta ecclesia diuisi nō fuerunt, quia mente, opere, prædicatione ista fidei sacramenta tenuerunt. Sicut enim nos in p̄terita passione Christi, ita illi per fidem in eadem ventura sunt saluati. Illi ergo foris non extra mysterium, sed extra tempus. ¶Quia in sacra scriptura & doctrina perfectæ operationis & initium inuenitur supernæ contemplationis: si porta prędicator accipitur. limen exterius est vita actiua interius contemplatiua: per illam enim ambulatur in fide. per hanc festinatur ad spem. h ¶Vestibulum portæ octo cubitorū, & frontem ejus duobus cubitis. Gregorius. Interius vestibulum æternę vitæ latitudo, quæ modo intra angustias vitæ p̄sentis iam per spem mente conspicitur. vnde: Intrate portas eius in confessione, atria eius in hymnis confitemini illi. Dum enim peccata nostra per lachymas confitemur, angustiæ vitæ portam ingredimur sed cùm ad æternam vitam perducimur, portæ nostræ atria intramus, vnde: Intrate per angustam portam. vestibulum ergo cubitis mensuratur: Ibi enim omnes recipiendi sunt qui ea quæ septem diebus voluuntur sic disponunt, vt per hæc attingant ad regnum cælorum: Dum enim modo caute agimus, ad di

Cant. 1. a. Psal. 44. c. Psal. 99. a. Math. 7. b.

☞ em iudicij

a ¶Nobis proficientibus. b ¶Quia locus non erat æqualis, & ipsa ędes in excellioribus. c ¶Portæ.

* & ascēdit per grādus eiūs. Et mensus a b
¶Vt scias omnia patere noticię dei. limen in latitudine, dicitur vnius calami. Et de altitudine silet⁹ & longi. vix enim est & introitus, & per eam ad interiora pergendum. a ¶Id est ¶Id est. sanctę scripturæ.

† postem portæ b c
est ¶limen pōrtę calamo uno latitudinem
a ¶Est enim aliud.

† & postē alterum c
tid est limen unūm calamo uno in latitu
a ¶Vel cubiculum. ¶Vt interiora. f. cubiculorū plenā habeāt mensuram calami. i. sex cubita & palmū, dum opus ratioq; eō. uenit.

d e f
dine & thālamum uno calamo in lon/
gum, & calamo uno in latum, & inter
a ¶Superius thalamum posuit, sed multi faciunt vnū sicut mos ęc ecclesię vnam. b ¶Per limen portam quisq; ingreditur. Hāt autem duo limina, patres veteris & noui Testamenti. ¶Aliud. c ¶Alterius.

g
thalāmos quinq; cubitos: & limēn pōr/
a ¶De quo prius. b ¶Christi. hanc portam intrat qui credit. c ¶Quia aliud extrinsecus.

h
tæ iuxta uēstibulum pōrtæ intrinsecūs
a ¶Tertio. b ¶Atria æternæ beatitudinis.

i k
calamo uno. Et mēnsus est uestibūlum

Nicolaus de Lyra

celati, sicut communiter videmus in pomellis turrium quod habent desuper folia celata vel ramos arborum, & iste tres erant ædificatæ in spissitudine muri, tamen excedebant illam spissitudinem aliquantulum ex vtraq; parte. Iuxta turres istas describuntur sex thalami pro portarijs, tres iuxta vnam & tres iuxta aliam, qui in Hebræo vocantur appenditia, quia describuntur adhærentes muro medio ab exteriori tamen parte eius, & hostia thalamorum describuntur ad vestibulum portæ, ita quòd ostia thalamorum ex vna parte sunt directè contra ostia thalamorum existentium in alia parte per modum hîc figuratum, prout potest in plano figurari scilicet secundum situm fundamentorum, & ante thalamos ex vtraq; parte ostij describitur quoddam sedile latitudinis vnius cubiti, quod in textu vocatur margo. Item sciendum, quòd porta accipitur hîc dupliciter. Vno modo largè pro apertura ostij & ædificiorum in lateribus portę & desuper existentiū: sicut dicimus communiter, quòd porta ciuitatis est bene munita & desuper bene ædificata. Alio modo strictè pro ipso ostio: sicut dicimus, quòd porta ciuitatis est clausa, quando ostium est clausum, & aperta quando est apertum. Item sciendum, quòd licet vestibulum propriè sit ante portam muri, & portica post, tamen vtrumque spacium simul interius & posterius aliquando vocatur vestibulum, aliquando porticus nominatur. Item isti tres portæ sunt omnino similes, & ideo quod in descriptione vnius omittitur, & in descriptione alterius exprimitur: intelligendum est esse in omnibus. Et idem dicitur de tribus portis tertij muri, exceptis his in quibus differunt à portis muri medij, quæ infernus exprimit. Hoc autem dico propter vestibulum superque cubitorum latitudinis, quod hîc exprimitur in descriptione portæ australis tertij muri, quod similiter intelligendū est esse in aliis. Ad magis intelligendum quæ dicta sunt & dicenda posui hîc duas figuras, quarum prima representat situm portæ, porticus & vestibuli, frontium & thalamorū secundum lineas fundamentales: secundo intelligendum, quòd fundamenta frontium non incipiunt à terra ne impedirent spacium inter thalamos, sed quasi per centum cubitos in altitudine muri, prout exprimitur in figura secūda. Secunda verò figura representat altitudinē portæ, porticus & frontium secundum spacium à porta orientali, thalami verò non possunt sic conuenienter figurari secundum altitudinē suam propter murum secundum cui sunguntur: sed debent poni imaginari tamquā eleuati sup̄ sua fundamēta iuxta frontes, quāta tamen sit eleuatio, nō habet ex textu. ¶His premissis conuertamur ad expositionē literæ. ¶Et ve. ad portā. Hæc est porta secūdi muri, ad quā venit de porta oriētali primi muri sue exterioris. a ¶Et ascē. Ex hoc patet q̄ grad⁹ isti erāt extra portā in loco vulgi: quia prius ascendit dictos grad⁹, & postea occurrit sibi limen portæ mensurandū. Si enim essent isti gradus intra portam, vt dicit magister Richardus de sancto victore, vel in spissitudine muri portæ, vt dicunt alij, ppheta dixisset, mensus est limen portæ, & ascēdit p̄ grad⁹ ei⁹, q̄a limen pri⁹ occurrisset mensurāti quā grad⁹ ascēdus. b ¶Et men. est limē portæ. secundū muri medij spissitudinē: tū in Hebræo sic habetur: Et mensus est postē portę, & dicit postis ostij pars muri ascēdens sursum secūdū latitudinē ostij ex vna pte, cui⁹ latitudo est sc̄m spissitudinē muri sicut & liminis. c ¶Id est limen unum. Hîc videt littera corrupta p̄ scriptores ponentes, id est pro &: nā in Hebræo sicut: Et postē vnū. nā ostiū q̄d dē hîc porta, habet duos postes, dextrū & sinistrū equalis mēsurę, & sīt duplex limē, sinsen⁹ & supⁿ & sic dē mēsurę: ppter q̄d nō variat mēsura si dicat limē sc̄m translationē nostrā vl postē sc̄m Hebræos. d ¶Et thala. i. quemlibet sex thalamorū: quia frequenter accipit hîc singulare pro plurali. e ¶Vno calamo. Istud spaciū quadratū intelligēdum est intra parietes thalamorum, ita q̄d muri claudentes & diuidētes thalamos sint extra mensuram istā: ideo subditur: f ¶Et inter thalamos quinq; cubitos. Dicunt hîc cōmuniter expositores quilibet murorū diuidentiū inter thalamos habebat quinq; cubitos in spissitudine, cui⁹ mēsura hîc ponit: nam spissitudo muri diuidit iter thalamū & thalamū: sed nō est verisile, q̄d spissitudo muri diuidētis esset tāta, cū spaciū cuiuslibet thalami sit tanti sexcubitorū in q̄drū, vt dictū est: & iō melⁱ videt q̄d p̄ hoc q̄d dicit hîc; Et inter thalamū &c. intelliguntur duo muri diuidentes tres thalamos ex vna parte, & spissitudo cuiuslibet siccorum cubitorum & dimidij, & idē intelligēdū est in tribus thalamis ex parte altera. g ¶Et limen portæ. sic habet in Hebræo. Ex quo patet, quòd supra non mensurātur duo limina: nam sic in eadem porta essent tria limina, quod est falsum: sed mensurātur ibi duo postes, vt dictum est: hîc autem limina. & accipitur hîc singulare pro plurali. nam mensurato vno limine, habetur mensura alterius, quia sunt eiusdem mensuræ, vt prædictum est. h ¶Iuxta uestibulum portæ intrinsecus. In Hebræo habetur: iuxta porticum portæ intrinsecus, quia porticus est intra portam sicut atrio exteriori. vestibulum autem extra in loco vulgi, vt supra dictum est. i ¶Calamo uno. Hæc est mensura liminis, cuius latitudo est secundum spissitudinem muri medij. k ¶Et mensus

est vo

Ecclesiast.

Iohan.

Psalm.

Hieremiæ.

Isaiæ.

Iohan.

Matth.

Iohan.

Matth.

Iohan.

Apoc.

Hebr.

Gal. 6.

Iohan.

Matth.

Iohan.

Matth.

Iohan.

Matth

pectu dei verius comprobamur. a ¶Latitudinem. Grego. E Quinarius in se extensus.xxx.facit,& quinq; sensus in se multipli
cantur.,dum id quod per ipsos agitur in bono augmentatur.
b ¶Vigintiquinque. Hiero. Qui numerus quamuis quadra
tus,tamen refertur ad quinque sensus. Quinquies enim quinque
fiunt vigintiquinque, qui est inter tectū
Thalamorum & tectum, & tamen quin
que vtrinq; è regione sui positum, à sum
mis parietibus habet ostium cōtra ostium.
c ¶Et fecit frōtes &c. Hiero. Per hoc
ostenditur in introitu portæ, statimq; in
gredientibus murum.lx. occurrere cubi
ta cum variis ornamentis quæ referun
tur ad conditionem mundi, vt ex creatu
ris creator intelligatur. Et omnia ordine
& ratione currentia ostendant mundi va
rietatem, qui apud Græcos κόσμος
ab ornatu nomen accepit, & sex diebus
factus est, vt per singulos dies decades sin
gulæ supputentur, quem perfectum nu
merum supra diximus. Post hoc ingredi
entibus nobis atrium interius, occurrunt
ante ipsum vestibulum portæ interioris
thalami cum fenestris obliquis, qui .l.
cubitorum tenent spacium, qui & ipse sa
† principiū crat' est numerus. Et post septem hebdo
madas plenas festiuitatis & gaudij, octo
adis prima incipit dies, quæ est resurrecti
onis, & introducit nos ad victimam tem
pli. Cùm enim omnia fecerimus, agen
tes prioris erroris pœnitentiam, tunc vici
ni & proximi efficiamur deo, vt in exterio
ri atrio notiam creatoris, creaturarum
ordo nos doceat, atque constantia: & in
interiori verus iubileus, in quo nobis o
mnia debita dimittuntur, veram nos in
struat theologiam, & introducat ad sin
ctasanctorum. ¶Hier. Notandum quo
que, quòd exteri' atrium plures habebat
F fenestras non directas & æquales, sed obli
quas & angustas interius, & se intrinse
cus dilatantes, vt per parua quędam fo
ramina possimus ad interiora penetra
re, & ad clarissimi luminis quod versatur
in templo, plenitudinem peruenire. Et
fecit frontes per se &c. Hiero. Puto in
termurum templi extrinsecus per circui
tum & ipsam ædem in atrio. id est in medio, quędam fuisse in or
namentum posita. quæ Symmachus vocat circunstantias, id
est stantia quædam de solo in sublime erecta. d ¶Atrium
portæ undique per circumitum, & ante faciem portæ &c.
Grego. Per portam fides, per atrium charitas. Per locum qui ad
faciem vestibuli portæ interioris propinquat, spes signatur, sine
quibus quisquis iam ratione vti potest, cœleste beneficium ingre
di non potest. e ¶Quinquaginta cubitos. Grego. Per
quinquaginta, requies æterna significatur. Habet enim septena
rius perfectionem suam, quia in eo diērum numerus comple
tur. Et per legem sabbatum in requiem datur. Qui per se multi
plicatus in xlix. surgit, cui si monas additur, ad quinquagena
rium peruenitur: quia omnis nostra perfectio in illius vnius vi
sione erit, in cujus visione salutis & gaudij perfectio erit. Hinc &
iubileus, id est quinquagesimus annus in requiem datus, quia
quisquis ad gaudia æterna peruenerit, laborem & gemitum vl
terius non habebit. f ¶Fenestras obliquas &c. Grego.
Quarum pars exterior angusta est, interior lata, quamuis enim
sancti aliquid tenuiter de vero lumine videant tamen se tamen dila
tantur. ¶Hiero. Fenestræ obliquę siue cozichę ideo à sagittis
vocabulum perceperunt, quòd instar sagittarum angustum in
ædes lumen imitatur, & intrinsecus dilatatur: omnia autem per
circumitum plena erant huiusmodi fenestris. ¶Fenestræ obli
quæ per quas lumen intrare potest, fur non potest. g ¶Et
in frontibus eorum &c. Grego. Frontes summos viros, qui
alijs videndi proponuntur. h ¶Et ante frontes pictura pal
marum cælata &c. Hiero ny. Post sexaginta & quinquaginta
cubita, & thalamos, & porticus, & frontes porticuum, & fene
stras plurimas per circumitum palmarum nobis pictura mon
stratur, vt de mundo victoriam possidentes, digni efficiamur
palmas videre virtutum. i ¶Gazophilacia. Grego. De
ctorum corda, sapientiæ & scientiæ diuitijs plena. Duōus autem
propheta ad atrium exterius gazophylacium foris vidit, quia
alia est contemplatio quæ quantum vider, dicere non valet. Ae
lia verò scientia æque doctrina,
quæ tantum videt quantum per
¶Finguam

a ¶Charitatis. b ¶Alias, parietem ¶Quia scripturæ partim operta est. vnde: Extendens cęlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. altiora. i. multitudini angelorum. c ¶Quia mercs scientiam & charitatem testis est bona operatio, quę si defuerit, certum est nec portum fieri eloquij, nec stultiam esse.

a thālami usque ad tectū eius, lātitudi
a ¶Tantum. Latæ spacium inter ostium & ostium, siue portam & portam. ¶Fidei.
b nem uigintiquinq; cubitorum, ostium
a ¶Rei. b ¶Greg. Perfectio operum secundum decalogum exprimitur. ¶Opera scilicet quæ videntur & perfecta sunt. senarius enim perfectus est.
c contra ostium. Et fecit †frontes p sexa
a ¶Iuxta. b ¶Latitudo operum ex charitate, vnde: Latum mandatum tuum nimis.
d ginta cubitos, & † ad frontem atrium
a ¶Cęli. ¶Vt vbiq; charitas. b ¶Locus interior ante portam describitur.
e pōrtæ undique per circumitum, & ante
¶Interioris scilicet.
faciem portæ quę pertingebat usque ad
a ¶Id est quod respiciebat portam interiorem.
f †faciem uestibuli portæ interioris quin
a ¶Spacij. ¶Quinquaginta cubitorum. f. b ¶Ibi. ¶In quibus. c ¶LXX. abliconditas.
g quaginta cubitos, Et fenestras † obli
a ¶Singulis. Cubiculis. ¶Vbi sponsus delectatur. b ¶In maioribus. ¶Porticibus quę ante cubicula.
h quas in thālamis & in frontibus eorum
a ¶Greg. quia qui cor intus habet, lumen contemplationis videt.
i qūtæ erant intra portam undique per cir
a ¶Greg. Summis enim & minimis gratia contemplationis datur, quam sæpe habet etiam coniugatus.
k cumitum. Similiter autem erant & in
a ¶Quæ in imo id est in minoribus. b ¶Anā' enim circumit vt inueniat quæ quærit.
l uestibulis fenestræ per gyrum intrin
a ¶Porticum scilicet. b ¶Alias cæterna. ¶Quia in hoc mundo non est res sed vmbra. c ¶Victoriæ.
m secus: & ante frontes pictura palma
a ¶Post hæc. b ¶Vir præfatus.
n rum cælata. Et eduxit me ad atri
a ¶Greg. a quibus: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. ¶Lxx. thalami, Aquila cellaria, Symmachus exedræ, quę habitationi Leuitarum atq; sacerdotum sacrata præparatæ.
o um exterius, & ecce † gāzophylacia
p

Nico. de Lyra.

parte portę, ita quòd apertura portę tenet .x. cubitos & spacium ex vna parte portę inter apertura & thalamum, vij. cubitos cum dimidio, & tantū ex altera parte portæ, qui simul iuncti sunt .xxiij. cubiti, & notabiliter dicit: A tecto &c. nam thalami &c. nam à pede thalami usque ad pedē oppositi thalami sunt tantum .xxiij. cubiti. nam margo siue sedile ante thalamos occupabat vnum cubitum ex parte vna, & alterum cubitum ex parte altera, ab ostio tamen vnius thalami vsq; ad ostium alterius sunt xxv. cubiti. quia non est ibi sedile vt prædictum est. a ¶Ostium cōtra ostium. Sic enim est dispositum ostium thalami ex vna parte, quòd secūdum rectam lineam opponit ostio thalami ex altera.
b ¶Et fecit frontes. id est nō surauit. c ¶Per sexaginta cubitos. Tantum enim fuit de uatæ à terra. d ¶Et ad frontem. id est ante frōtem, à parte mē interiori muri medij. e ¶Atrium portæ &c. & hoc est atrū exterius, & est quędam platea quadrata. f ¶Et ante faciem. In Hebrę. habet. Et super faciē portæ. & est eadem sententia, dum tamen li ante significet locum eminentiorem. g ¶Quæ pertingebat &c. In Hebræo habetur: Vsque ad faciem porticus; & sic patet, quòd in transitu, nra vetus lum ponitur pro porticu. Ad huius litęræ intellectum sciēdum quòd porticus est ædificium supra portam ædificatum, tamen transiens vltra portam in atrio exteriori, vt supra dictum est, & habet duas mansiones, scilicet superiorem & inferiorem. & inferior incipit à pede portæ, & inde vsque ad summitatem superioris mansionis .l. cubiti. Dicitur autem hæc porta interior respectu portæ claudentis vestibulum, quæ est in loco vulgi, vt dictum est supra. h ¶Et fenestras obliquas in thalamis &c. nam in thalamis sunt fenestræ magis strictæ exterius, & magis latæ interius ratione supra dicta. i ¶Et in frontibus eorum sunt similiter fenestræ obliquæ, & dicuntur hic frontes portæ & frontes thalamorum. nam habebant portam ex vno latere, & thalamos ex alio, vt patet in figura. k ¶Quæ scilicet fenestræ. l ¶Erant intra portam &c. nam iunc in ædificio adhærentibus portæ undique. m ¶Similiter autē cælata. Hebræus habet: Et in porticibus dicitur in porticibus per gyrū, quia sicut sunt fenestræ in porticu orientalis portæ, sic sunt fenestræ in porticib' portarum aquilonaris & australis. n ¶Et ante frontes pictura palmarum cælata. In Hebrę habetur: Et in frontibus palmæ nam in superiori parte frontium quę vocabantur in acutum, est similitudo palmæ cęlata, vt dictum est supra. Et eandem sententiam continet translatio nostra, cùm dicitur: Et ante frontes pictura palmarum cælata. si li ante denotet eminentiam, sicut dicitur Iohannis primo, d. Qui post me venit ante me factus est, id est superior mihi vel prælatus. o ¶Et eduxit me ad atrium exterius. hīc describuntur aliqua quæ sunt vltra portam secundi muri, cum dicitur: Et eduxit me ad atrium exterius. quod est inter murum medium & terium. Cameras.
p ¶Et ecce gazophylacia iuxta. Hebræus habet, Et paui

☞ linguā exprimere pōt φιλάξ, Græcè seruare. Gaza Persicè, diuitię.
A ¶ Hier. Gazophylacia, quę diuitiis spiritualibus plena sunt (de
Prou.13.b. quibus dicit: Redēptio animę viri ꝓpriꝫ diuitiæ. Et Apostol⁹ gra
Philip.1.b. tulat ꝙ discipuli sui pleni sunt omni verbo & omni sciētia. Gaza
Persica lingua diuitię vel thalami, quæ Gręcè pastophoria) osten
dit spōso cubilia pręparata, quę sūt .xxx.
vt pfectā ætatē habitantiū demonstrent.
a ¶ Et paui.stra.la. Siue intercolum-
nia, vt ostendat atriū hr̄e ante fores ordi-
nē columnarū, & pauimentum in fronte
portarū, siue portic⁹ post tergum porta-
rum, in qb⁹ porticib⁹ puto colūnas ordi
ne fuisse dispositas, vt ante gazophylaci-
um essent portic⁹, & in frontib⁹ porticuū
colūnæ portic⁹ sustentantes. Pauimen.
stra. Hier. Neluto scilicet & terra & pul-
uere pctōrū habitātiū polluant vestigia,
sed sup viuos incedant lapides qb⁹ ędifi-
cat templū dei. Siue intercolūnia erant ante
fores thalamorū, quæ ipositū desup ædi
Gen.3.b. ficiū sustētarēt. de quibus: Dexteras dede-
runt mihi & Barnabæ, Petrus & Iohānes
2.Tim.2.d. ꝓdebant esse colūnæ. Et alibi: Colūna
& firmamentū ꝟitatis. Et Iohan. in Apo.
Apo.3.c. Qui vicerit, faciā illū colūnam in templo
dei mei. b ¶ Triginta. Grego. Denari⁹
numerus ꝓ pfectiōe accipit, qa in decem
pręceptis legis custodia cōtinet. Actiua ei
vita & cōtemplatiua in decalogo cōiun-
cta est in quo & amor dei, & proximi ser-
uari iuss⁹ est quę vt doctor habeat, in san
ctæ trinitatis fide ꝓficiat. Triginta ga-
zophy.cen.cu.ad orien. Hiero. Huic
vaticinio illud Euangelicum cōuenit: Se
Mat.13.a. men cecidit in terram bonam, & attulit
fructum, aliud .xxx. aliud .lx. aliud .c. Hinc
B enim .xxx. & .lx. & .c. ponuntur, vt in his
quasi gradibus ad perfectam scientiam
peruenamus. Ita duntaxat vt ad interio-
rem ædem nos quinquagenarius perdu-
cat, qui finito septenario hebdomadarū
sabbato, i diē resurrectiōis euadit. c ¶ Er-
at infe. Hiero. Semp em̄ quæ inferiora
sunt in altiorib⁹ collocant, vt. s. ad mysti-
ca atq; secreta, & diuitijs spūalibus plena
ascensu & gradib⁹ puenire possimus. Ple
nusq; numer⁹ atq; pfect⁹ in decē decada-
rū nūero est, q & semētē Isaac cētena fru-
Ps.8.c. ge multiplicat. Sed quia in terra erat, & adhuc dicere poterat: Ad
uena ego sum apud te & peregrin⁹, sicut omnes pa. m. hordeum
seuisse, & centesimā frugē messuisse narrant. Necdū em̄ granū tri-
tici mortuum erat in terra, quod multas fruges faceret, & famem
Iudaici populi, audiendi scilicet verbum dei, saturaret pane qui
de cælo descendit. d ¶ Mensus est latitudinem à facie por
tæ. Grego. Quia redemptor noster quotidie in mensura perfe-
ctionis metitur vitam fidelium, vel in spem boni operis per fi-
dem, vel in sanctis desiderijs per contemplationem. e ¶ Ad
orientem. propter Iudæos, de qb⁹ ortus est sol iusticię. f ¶ Ad
Isa.4.d. aquilonem. Propter Gentes perfidiæ frigore torpentes, in qui-
bus regnabat ille qui dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem.
Vel per orientem iusti signantur, qui sicut in luce fidei nati
sunt, in innocentia perstiterunt. Per aquilonem verò peccato-
res, qui in mentis frigora dilapsi, sub peccati sui vmbra torpue-
runt. Sed hi quoq; per pœnitentiam ad perfectionem veniunt.
g ¶ Portam uerò quæ respiciebat uiam aquilonis. Hiero.
In quo cōsiderandū est quid primū introducat per portam aqui
lonis, secundò per portam austri, tertiò per portam orientalem.
Iere.1.d. Ab aquilone enim exardescūt mala sup habi. terræ. Qui enim ha
bitator terræ est, & nō aduena, atq; peregrinus, patet iaculis ei⁹ q
ab aquilone venit, cuius ignita iacula scuto fidei extinguuntur,
& ad aquilonē exterius atrium nominat, ad meridiem verò inte-
rius. Dicit enim: Et introduxit me ad atrium interius, ad portam
australem, quod & in orientali atrio scriptum similiter inueni-
tur. Primus enim ad virtutem ingressus est, aquilonē calcare pe-
dibus, & per .l. & .xxv. ad summitatem centenarij peruenire: de-
inde introduci ad australem plagam, & aquilonis frigus expel-
lere: tunc ad perfectam peruenire virtutē, id est ad portam orien-
talem, in qua oritur sol iusticiæ, per quā solus ingredit pontifex.
Hiero.

a ¶ Humilitas auditorum. b ¶ Fortitudine fidei.
a & pauimentum stratum lapide in
a ¶ Latitudine charitatis qua inuicem subiecti sunt
sibi. b ¶ Gazophylaciorum. c ¶ Vbi denarius
ter ducitur, vt vita & lingua doctoris in trinitate
soliderur.
b atriò per circumitū. Triginta † ga-
a ¶ Vt doctores sibi subiectos custodiant & ab eis ad
meliora accendantur. ¶ Sunt enim gazophylacia
in circumitu pauimenti & econuerso.
zophylacia in circumitu pauimen
a ¶ Alias, porticus post tergum portarum, quæ habi-
tatores thalamorum ab imbribus defendebant.
b ¶ In ascensione porticus. c ¶ Doctorum.
ti, & pauimētum † in fronte porta-
a ¶ Quia ipsam spem & fidem quam habent doctores
debent habere & auditores. ¶ Longanimitatem.
b ¶ Doctorum.
rum secundum longitudinem por-
a ¶ Quia subiectorum merita doctoribus non ęquātur.
b ¶ Per magistros ecclesiæ.
c d tarum erat inferius. Et mensus est
a ¶ Charitatis amplitudinem, quam proximis osten-
derunt per operationem. b ¶ Fidei, s. quæ nobis
adhuc in terra positis aperit cognitionem dei.
c ¶ Actiuæ vitæ.
latitudinem à † facie portę inferio-
a ¶ Signa quibus ostendit quantum intus videat.
b ¶ Contemplationis.
ris usq; ad frontem atrij interioris
a ¶ Quia a fructibus exterioribus cognoscitur. b ¶ De-
cies decem, centum fiunt: vnde per centum magna
perfectio signatur. vnde Centuplum accipiet. i. per
fectionem vt nihil in mundo velit. c ¶ Hoc in se-
quenti capitulo patebit.
e extrinsecus, centū cubitos ad orien-
a ¶ Lxx. Et introduxit me ad aquilonem, & ecce por
ta respiciens atrium exterius. ¶ Prædicatorem. s.
g tem, & aquilonem. Portam uerò
a ¶ Cognoscendo, annunciando. b ¶ Vitam.
c ¶ Peccatoris.
h quę respiciebat uiā aquilonis atrij
exterioris mēsus est, tam in lōgi-
i tudine q̄ in latitudie, & thalamos
a ¶ Q. Tam litera quam spiritus: tam historia quam
tropologia ad trinitatis sacramenta pertinent.
a ¶ Visibilia opera.
ei⁹ tres hinc, & tres inde: & † frontē

¶ Hiero. Notandum aūt ꝙ cū quatuor plagæ sint, de occidētali C
porta tacetur: de qua: Iter facite ei qui ascēdit super occasum, do- Psal.67.a.
minus nomē illi. vt. s. pręparātes iter domino, secundū illud: Para Isa.40.a.
te viam domini, rectas facite semitas dei nostri. Possumus audi-
re qd' in fine psalmi dicitur: Qui ascendit sup cælū cæli ad orien- Psal.67.g.
tem. h ¶ Atrij exterioris. Greg. Vitæ
præsentis, in qua omne qd' corporalr vi
det, tam in lōgitudine, quā in latitudine
mensurat, quia cū ad fidē peccator ducit,
necesse est vt eius doctor consideret quā-
tum in lōgitudine spei, & latitudine cha-
ritatis eius admonitione proficiat. Hæc
prædicatoris sunt, quia per eum in sub- † cubicula
iectis sunt. i ¶ Et thalamos eius tres
hinc & tres &c. Grego. Portæ scilicet
tres hinc & tres īde scilicet sanctas audito
rum animas, dei sponsas per admonitio-
nē prędicatoris ꝓficiētes in fide trinitatis
audita prædicatiōe veteris & noui testa. † ad latus
☞ Quinquaginta

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et pauimētū stra.la. Est enim
quæd ꝑplatea sub diuo, pauimētata tñ.
b ¶ Triginta ga. in circumitu pa. ex
cepto tñ spacio à porticu portæ atrij ex-
teriori occupato. & similiter spacio occu Gazophy-
pato à porticu & vestibulo & thalamis lacia
portę atrij interioris quę oīa sunt situata
in atrio exteriori, vt videbit. j. De longi-
tudine ꝟò & latitudine istorū gazophy-
laciorū nihil dr̄ in textu, nec de eorū ęq̄li-
tate vel inęq̄litate, sed de eorū situ dr̄, qd'
sunt in circūitu pauimenti, nō tñ accipit
circūit⁹ ꝓ toto ei⁹ ambitu, vt prędictū ē:
& sicut frequēter accipit circūit⁹ in descri D
ptiōe hui⁹ ędificij, vt. j. videbit. Debēt igi
tur gazophylacia situari circa pauimen-
tū oriētale decētiori mō quo pōt fieri, sal
uis tñ debitis situatiōib⁹ aliorū quę i tex-
tu exprimunt. Quę videt mihi talis esse. s.
qd' ad lat⁹ aglonare pauimēti ponant de
cē quę occupāt centū cubitos, vnū iuxta
aliud, & ad latus australe sibi ponantur
decē quę occupāt cētū cubitos, vnū iuxta
aliud. Ad latus aūt orientale octo, qua- † postes
tuor ex vna parte portę atrij exterioris, &
q̄tuor ex alia pte eiusdē portę quę cū ipsa
occupāt cētū cubitos. duo verò residua gazophylacia ponuntur
iuxta thalamos portæ orientalis atrij interioris, vnum ex vna
parte, & alterum ex altera, quæ cum ipsa & eius thalamis occu-
pant centum cubitos per modum inferius figuratum. Et ad ma-
iorem distinctionem à thalamis gazophylacia sunt rubei colo-
ris. Sciendum etiam, quod in angulis circa pauimenta ponuntur
aliqua gazophylacia, quia non possent habere ostia super paui-
mentum, quod tamen esse debet. c ¶ Et pauimētum in fron-
te portarum. In hebræo habet: Ad latus portarum. & ponitur
singulare pro plurali, scilicet latus pro latera. d ¶ Secundum
lon. &c. in recta distātia earū ab oriente in occidentē. q. d. nō so-
lū est pauimentū ad latera portarū declinādo ad austrū & aqui-
lonē, sed etiā inter duas portas rectè procedento ab oriēte in oc-
cidentē. e ¶ Erat inferius. Hoc addit ad ostendēdū, quod non
loquit de pauimēto alicui⁹ supioris māsiōis vel solarij, & q̄ta sit
dimēsio pauimēti inter duas portas prędictas, ostēdit cū subdit:
f ¶ Et men. est la. i. portæ atrij exterioris. g ¶ Vsq; ad fron.
In Heb. habet: Vsq; ad faciē. h ¶ Atrij inte. id est portæ atrij in-
terioris. dicuntur autē hīc facies portarū parietes ipsarū ex oppo-
sito se mutuò respicientes. i ¶ Extrinsecus centū. per qd' osten
dit qd' quātitas portarū nō includit in istis cētū cubitis, sed exclu-
dit. k ¶ Ad ori. i. procedendo ab oriente in occidentē sunt cen-
tum cubiti inter duas portas. l ¶ Et aqui. i. procedēdo ab aqui-
lone in austrū sunt sibi cētū cubiti, & dicit: A facie p. infe. usq;
ad fron. ad designādū, qd' in laterib⁹ portarū maior est dimēsio
pauimēti ab oriēte in occidētē, quā inter duas portas. s. q̄tū por-
ta atrij iterioris pl⁹ ītrat atriū exteri⁹ q̄ ei⁹ thalami qd' est p septē
cubitos vel circiter. m ¶ Portā uerò. Hīc consequenter describi-
tur porta aquilonaris, quę silis est omnino portę orientali: pro-
pter quod ex dictis in descriptione illius patet hæc litera vsq; ibi:

a ¶ Quinquaginta cubitorū. Qui ad æternam requiem peruenire nō potest, nisi qui ad eā modo spem suā tendere lōganimiter pōt. b ¶ Et latitudinem. Quinarius numerus per seipsum ductus ad vicesimumquintum peruenit, quia bona opera cū agi cœperint, per feruorem animum ad augmentum excitāt, & p semetipsa multiplicanť: vñ & latitudinē in mēte faciūt, vt nō sint angusta p torporem, sed † expalsa per charitatem. c ¶ Vigintiquinq; cu. Qui ad qnq; sensus referunť, p qnq; ordines q̄dranguli, quorū alterū lōgitudini coaptať, alterū latitudini. In lōgitudine reges & dilectio sacratioris scietię. In latitudine p̄sentiū quę ad sensus ptinēt rō de mōstrať. d ¶ Fenestræ au. Grego. Habet porta quę est ad aquilonē fenestras & vestibulū & sculpturas, qa cū pctōr ad vitā reducit, sæpe contēplationis lumen accipit, & de memoria iniquitatis suæ gratiā humilitatis & efficaciā bonę opatiōis, vt oē qđ fieri p̄cipit in vita ei⁹, sculptū videať. e ¶ Et uesti. Quia qcunq; in introitu virtutū positus, tres & tres thalamos fuerit ingressus, frontēq; & vestibulū mensuræ portæ prioris agnouerit, ad ea quoq; puenier, illaq; cōspiciet quę in porta oriētali plenissime susceptur⁹ est. f ¶ Septem gradus. Septem gradus hebdomadis, & ollæ, quæ ā faciæ aglonis accendit, & ceremonias Iudęorum quibus dedit deus p. æcepta nō bona, & iustificationes in quibus non viuant, scandam⁹ ad altiora & ad vestibulū portæ. g ¶ Et uestibulū ante eā. Grego. Vestibulū ante grad⁹ eſt, qa q pri⁹ credit, posteā p tutū gradib⁹ ad portæ aditum ascēdit. Per fidē em̄ venit Cornelius ad opationē, sed p opa solidatus est in fide. ¶ Et uestibulum ante. Greg. Quia nisi qs prius humilitatem habuerit, ad hos gradus spūaliū donorū non ascendit. Vñ: Sup quē requiescet spiritus meus, nisi sup̄ humilē & quietum? Et: Ascensiōes in corde suo disposuit in valle lachrymarū &c. Et alibi: Qui emittit fontes in cōuallib⁹. ¶ Et uesti. ante eam. Gre. Fides. s. Per fidem enim venit ad bona opa. Cornelⁱ⁹ quoq; p fidem venit ad opa. deū enim vnum credebat, sed filium eius nesciebat incarnatū. Per fidem placuerunt deo eius opera. Sine fide enim impos. est pla. deo. h ¶ Et porta atrij in. Hiero. Non solum vna porta est aquilonis, quæ suprà porta appellatur exterior, sed altera quæ habēt similitudinē portę orientalis, vt manifestius dixere. Lxx. Et porta atrij interior respiciens portam aquilonis, sicut erat porta quæ respiciebat ad orientem. ¶ Grego. Porta atrij interioris posita contra portam orientis & aquilonis dicitur, quòd de australi non dicitur hīc: Quia per orientem, inchoantes, per aquilonem, lapsos accipimus. Dignum igitur fuit, vt inchoantibus & lapsis atrij interioris iurandi fortitudo daretur. De his autem qui feruore spiritus in virtutibus permanent, nemo dubitat, certum est enim quòd eis introitus cęli pateat. i ¶ Et mensus est à porta &c. Grego. Ideo à porta vsq; ad portam centum sunt cubiti, vt quasi eundi quædam mora sit ipsa dilatio viuendi, per quam quotidie virtutibus crescitur, vt ad interiorē aditum perfectius veniatur. ¶ Et mensus est à porta usque ad portam centum cubitos. Grego. Mensuratur atrium interius, quod à portis exteriori bus vsq; ad portam interiorem tenditur. c. cubitis, vt qui intrare amando cœperit, latitudinem perfectionis habeat in mente, & per atrium perfectionis currat, quousq; ad gaudia secreta perueniat. k ¶ Et eduxit me ad uiam au. Per singulos introitus Ezechiel (quē de⁹ cōfortauit, hoc em̄ nomen eius interpretatur) ducť, & de porta aquilonis trāsit ad portā australem. ¶ Grego. Notādū, qa in spūali ædificio adit⁹ eſt ad orientē, & ad aquilonē & ad austrū. Patet via ad orientem, vt q̄ sacra fidei bene inchoarunt, & in nullaviciorū profunditate mersi sunt, ad gaudia æterna q̄ peruenīāt. Porta patet ad aqlonē, vt post inchoationē caloris & luminis qui in peccatorum frigora & obscuritatē lapsi sunt, p penitentiā ad veniā redeāt, & quæ sit interna retributionis vera lętia cognoscant. Patet via ad meridiem, vt qui sancto desiderio in virtutibus feruēt, spūali intellectu quotidie interni gaudij mysteria penetrent. ¶ Gre. Cùm sint quatuor mūdi plagis tres tantū portę ponuntur in exteriori ędificio, qđ spūale eſt: fanctæ Trinitatis beneficio peruenitur ad gaudia æterna, fides, spes, charitas. In oriente eſt fides, per quā lux vera nascit in mente. Ad aquilonē Fides, spes, quia peccator si de dei misericordia desperat, oīno peritvidetur. Charitas se eſt, vt q p suā iniquitatē exinde ejectus, p spem misericordię reuisiscat. Ad meridiē charitas, quia igne amoris ardet. In meridiana etenim porta sol in altū ducit, quia p charitatē lumē fidei i dei & proximi dilectiōe sublimat. Isti vñ portis ad interi⁹ atrij, id eſt ad gaudia secreta pueniť. l ¶ Et fenestras eius. Per quas. s. ad animā videntia lumen ingrediť, p̄sertim si lōgitudo vitę q̄ qnquagenarij anni, id eſt iubilei mysterio fuerit, p̄elata, & ad diuinioris sensus latitudinē potuerit peruenire. In q̄ latitudine & plateis agit sapiētia confidēter, & sublimi voce clamitat & septē H gradib⁹ ingreditur vt peruenīat ad vestibulū, & per palmas, ppositi sui acquirat⁹, victoriā tenēt sempiternam.

¶ Et eplane

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Quinquaginta cu. lon. eſt, id est altitudinē quæ dicitur hīc longitudo, eò quòd eſt maior dimensio. A pede enim portæ vsq; ad summitatem ædificij supra ipsam sunt. l. cubiti, sicut dictū ē de porta orientali. b ¶ Et latitu. xxv. cu. quæ hīc accipitur à tecto thalami ex vna parte vsq; ad tectum thalami ex altera, quod spacium eſt. xxv. cubitorum: Tantum enim spacium occupabat porta cum frontibus suis ab oriente in occidentem. c ¶ Et septem graduum &c. Et idē numerus graduum intelligendus eſt in porta orientali prius descripta, de quibus loquitur ibi scriptura, sed non exprimitur ibi numerus. d ¶ Et porta atrij interioris contra &c. Hæc littera apud Hebræos vocatur decurtata, id est indigens suppletione, sicut est in multis locis sacræ scripturæ. & eſt sensus: Et porta atrij, scilicet aquilonaris. e ¶ Atrij interioris. id est per quam intratur atrium interius. f ¶ Contra portam aquilonis. id est cōtra portā aquilonarē atrij exterioris. g ¶ Et orien. i. sīt in parte orientali porta atrij interioris eſt cōtra portā orientalē atrij exterioris. Hīc em̄ portæ secundum lineam rectam sunt oppositæ in parte orientali & aquilonari & australi, sicut dictum fuit in principio huius ædificij. h ¶ Et mensus eſt à porta. Hæc eſt mensura pauimenti ab aquilone in austrum inter duas portas. In lateribus autem istarum portarum eſt maior dimensio pauimenti ab aquilone in austrum, quam in lateribus portarum orientalium, eò q̄ in ea istud pauimētū nō ponunť aliq; gazophylacia, vt dī. s. mentio ra aūt huiⁿ pauimēti ab oriēte in occidēte hic facit, quia supponit⁹ eſſe. c. cubitorū: sicut eſt dimēsio pauimēti oriētalis ab aquilone in austrū. i ¶ Et edu. me. Hīc cōsequēter describit porta australis atrij exterioris, quæ sīlis eſt alijs duab⁹ prædictis, ppter qđ ex dictis patet līa paucis excepta. k ¶ Et uesti. id eſt portam: Sic em̄ eſt in Hebræo. l ¶ Et uesti. i. portic⁹ in plurali, qđ dī eò qđ tota portic⁹ habet duas mānsiones. s. superiorē & inferiorem, vt dictū eſt. ē. de porticu portæ orientalis. m ¶ Et uc. ante eius. Hīc accipit ppriè vestibulū pro spacio vacuo, qđ eſt ante portam inter thalamos ex vna parte & thalamos ex altera, vt dictum eſt. ē.

† extensa

† vestibula

† postes

Isa. 66. a.

Psal. 83. b.

Ibidē. 103. b

Act. 10. c.

Hebr. 11. c.

2 ¶ Et eçlate pal. Greg. Superius dixit, pictura palmarũ quod A est ostẽsio lignorũ: nũc eçlatę palmę dicũtur, in quo bonorũ operũ demõstratio signatur. vñ: Videãt opa uestra bona, & glo. pa. Matt. 5. ve. &c. Qui in uita sua impĩa esse sancta opa demõstrãt, palmas in frõte eçlatas portãt qa quãta illos in posterũ victoria sequatur in operibus demonstrant. Vel in orien tis porta pictura est, in porta aquilõis & austri eçlatura, quia signũ victoriæ quod inchoantib⁹ ostenditur, in reuer tentibus atq; seruiẽntibus solidi⁹ & ro bustius tenetur. Et cælatę pal. De qui bus in sẽptẽrionalis plagæ porta dictũ est. Hoc tantũ admonuisse sufficiat, ꝙ ea quæ dicuntur ibi iuxta literã, in me ridionali porta, spiritualiter intelligi mus, eisdẽ em̃ lineis & historia currit & tropologia, sed illa humilior, ista subli mior illa hæret terræ, ista ad cælestia subuolat. b ¶ Et introdu. Grego. Ea in mbus portis interioribus replicanẽ, quæ secundò iã vel tertiò de exteriori bus dicta sunt. ¶ Greg. Hîc rursũ tres portæ describũtur, ꝙ quas sicut superi us prædicatores accipimus. Vna autẽ ecclesia ẽ in prędicatorib⁹ ve. & no. te. Portæ superi⁹ septẽ, hic octo grad⁹ ha bẽt, quia ꝛ̃ũ ipsũs septiformẽ gr̃am con corditer prædicãt, & retributiõis æterne gaudia annunciãt. vnde: Da ptes se ptẽ necnõ & octo. Exteriores portę; an tiq ptes, q per prȩcepta legis, opa ppũ magia quã corda custodiebãt. Interio res, prędicatores ecclię, q spũalib⁹ monitis auditorũ corda custodiũt. Illę por tę, vij. graduũ, istę, viij. qa in veneratio ne legis dies septim⁹, & in no. te. octa uus à cõditõe, q septimũ sequit: Si y ̃ò portarũ noĩe solos accipimus apsos, q primi ecclię prædicatores, q fidẽ spẽ & charitatẽ, nos sũmopẽ tenere docuerũt. Ipsi in his y ̃tutibus portæ sũt, q nos p eisdẽ y ̃tutes ad interiorẽ intellectũ sapiẽtiæ ęternæ ꝺducunt. Ipsi exteriores portę, ipsi & interiores, inchoantib⁹ em̃ exteriora, psectis mystica loquunt. vñ: Lac vobis potũ dedi, nõ escã. Sapiam logmur inter psectos. Et alibi: Nõ po tui vobis log q̃si spũalibus, sed q̃si car nalib⁹. Ipi nos in prio aditu fidei, spei & charitatis instituũt. Ipi pficiẽtib⁹ cæ lestis regni mysteria prędicãt, & p sub tiliorẽ sensũ nos ad interiora ꝺducunt. vãpri⁹ septẽ grad⁹ earũ, postmodum, viij. dicũtur. c ¶ In atr. Singula atria hãt mẽsuras & ordines suos, & in eisdẽ mensuris diuersa gr̃a est, dũ eadẽ res aliter in principio, aliter in p fectu, aliter in fine agnoscim⁹. d ¶ Ad po. Greg. In prima descri ptione, orientalis porta est añ portã aquilõis & austri. In secũda, in ter portã austri & aglonis, qa Christ⁹ ex diuinitate anteceſsit oĩa, & humanitate venit inter oĩa, qui decedẽtis Iudæę finis fact⁹ est, & subsequẽtis Gentilitatis initiũ, superius portã aquilonis portę au Gen. 10. strali præposuit, quia Gentilitas ante synagogam fuit. Heber em̃ à quo Hebræi Gentiles fuit. e ¶ Et ue. per. Si enim octo triplicamus, xxiij. facimus, cui vnus additur, vt. xxv. impleantur. Audi tores enim boni qui vestibula sunt portarum, æternæ spei longanimitatem tenent; & octauam diem in trinitatis fide quę vnus de us est. Octo itaq; per tria ducuntur, sed vnius dei confessione soli dãtur. Plana sunt vestibula, quia talium humilia sunt corda. Hãt longitudinem, quia in spe longanimiter pseuerãt. Vigintiquinq; cubitis longitudo mẽsuratur, qa in resurrectiõe carnis in octaua p trinitatẽ credũt & eãdẽ vnũ deũ. Põt p vestibulũ qd̃ est interi⁹, psectorũ fides accipi. Per illud verò qd̃ respicit exteri⁹, fides incho antiũ. Vel p vestibulũ interius, præcepta altiora: per id qd̃ exteri us, respicit minima. Per vestibulum enim itur ad gradus, & portam, & per prȩcepta ad virtutes & aditum gratiæ cælestis.

f ¶ Logi. uigi. Hiero. Vt prioris atrij latitudinẽ. l. xxv. cubitos, exterioris atrij possideat longitudo, & latitudo. v. cubitos teneat, quas mensuras id est. xx. & v. ad quinq; sensus referimus: quos si ad altiora cõscẽdim⁹, duplicam⁹ qnquies, & de carnalib⁹ sensib⁹ facim⁹ spũales. vñ: Leuate ocu. &c. qm̃ mel. al. sunt. Et: Qui habet aures au. &c. Et: Gustate & vi. qm̃ &c. Et: Christi bonus odor sumus deo. Et: Manus nostrę cõtrectauerũt de verbo vitæ. Et ad ex tremũ nequaq̃, vt de septẽtrionali plaga. vij. tm̃ gradus efficiũt, sed post septenarium octonarius adeit numerus: vt de synagoga ad ecclesiam de ve. test. ad no. de terrenis ad cælestia transeamus. g ¶ Et intro. Hieron. de septẽtrionali plaga, ad cuius atriũ. vij. tantum gradibus ascenditur, trãsit ad australem portam, & ad atrium eiusdẽ portæ. Ad qd̃ non solum. vij. sed. viij. gradibus ascendit. s. vt per vetera transeamus ad noua. i. p patriarchas & prophetas veniamus ad apsos, vt in altero hebdoada, in altero ogdoada sit. Nũc aũt venit ad sũmũ, & introduxit, pphetam p viã portæ interioris siue p atrium, ad qd̃ itur p viã orientalẽ. Via iuxta. Lxx. in hoc habẽt loco, in septẽtrionali & australi plaga oĩno tacẽt, vt intelligam⁹ in oriẽtali tm̃ plaga viã illã esse quæ dicit: Ego sũ via, y ̃i. & vi. Per ipsum enim venimus ad patrem. de quo: Beati imma. in via; qui s. nihil sinistrum de Christo sapiunt, sed fides eorum pura, nulla est hæresi polluta.

Nicolaus de lyra. Et vesti.

C

Ioh. 4. c
Lucæ. 8. b.
Psa. 33. b.
2. Cor. 2. d.
1. Ioh. 1. a.

2 ¶ A dextris ne extollatur in prosperis, quod sit p timorẽ.
a & eçlatæ palmæ erant, una hinc & al
2 ¶ A sinistris, ne frangatur in aduersis, quod sit per spem.
b ¶ Nec putemus vnum tantum atrium esse.
tera indẽ in fronte eius, & porta atrij
¶ Vt post hebdoadis & instrumenti veteris sacramentum: ad terram bonam, & Euangelij gratiã perueniret.
interioris in uia australi. Et mensus
a ¶ Non solum secundum atrium in porta australi est.
est à porta usq; ad portam in uia au
stralis centum cubitos. Et introduxit
a ¶ Tertium. ſ. b ¶ Iudæum.
me in atrium interius ad põrtam au
a ¶ Hæc omnia superius dicta & exposita sunt.
stralem, & mensus est portam iuxta
mensuras superiores, thalamum eius
& frontem eius & † uestibulum eius
iisdem mensuris, & fenestras eius &
† uestibulum eius in circuitu quinqua
ginta cubitos longitudinis, & latitu
a ¶ Hoc nondum dictum est.
dinis uigintiquinq; cubitos, & uesti
bulum per gyrum longitudine ui
a ¶ Quia per vitam simplicem: quæ quinq; sensibus ducitur, circa amorem proximi dilatantur.
gintiquinq; cubitorum, & latitudine
quinq; cubitorũ. Et uestibulum eius
a ¶ Introi sunt per amorem. Sed quia quidam adhuc secundum sensus corporeos viuunt, foris per simplicitatem respiciunt. b ¶ Hoc supra expositum est.
ad atrium exterius, & † palmas eius in
a ¶ Hoc quoq; restat dicendum.
fronte: & octo gradus erant, quibus
¶ Quod de orientali porta hic dicitur, de australi superius dictum est.
ascendebatur per eam. Et introduxit
¶ Dominus.
me in atrium interius per uiam orien
talem, & mensus est portam secun
dum mensuras superiores, thala
mum eius, & frontem eius, & uestibu
la eius sicut suprà: & fenestras eius, &
uestibula in circumitu, longitudi
nem quinquaginta cubitorũ, & lati
tudinem uigintiquinq; cubitorum.

1 ¶ Et la. &c. & accipitur hic latitudo à termino frõtis portę à pte orietali vsq; ad terminũ frõtis portę à pte occidẽtali. m ¶ Et ue. Hîc accipit, ppriæ vestibulũ, p spacio vacuo, qd̃ est ante portã, cuius longitudo est vigintiquinq; cubitorũ, accipiendo lõgitudinẽ ab ostio thalami ex vna parte vsq; ad ostium thalami ex pte opposita, qd̃ est vigintiqnq; cubitorũ, eò q ostia thalamorũ nõ habent margines siue sedilia ante se occupãtia duos cubitos hinc & inde. & iõ æqualis est distantia inter ostia sicut inter tecta, quæ suprà dicta est. xxv. cubitorũ: Et accipit hæc longitudo ab oriẽte in occidentẽ. n ¶ Et ue. i. porticus. o ¶ Ad atriũ. i. in atrio exteriori: & hoc est vnũ in q̃ differũt portæ atrij interioris, qa nõ sunt in atrio interiori, sicut portæ atrij exterioris sunt in atrio exteriori, vt prædictũ est. p ¶ Et pal. eius. id est in frontibus modo supdicto. q ¶ Et octo gra. hoc est secundũ in quo differunt portæ atrij interioris à portis atrij exterioris, nam istæ habent octo gradus, illæ verò septem tantum, vt prædictum est. Sunt enim ædificia ista in pendulo montis, & ideo de loco inferiori ad superiorem describitur ascensus per gradus. r ¶ Et introduxit me in atrium. &c. Hæc est secunda pars, in qua describitur porta

Diuisio

† palmæ

☞ a ¶ Et uesti. eius. id est Hiero. Vt orientali lumine omnia vi
E deatur induta, secundū illud: Nec est q se abscōdat à calore eius. Si
Psal. 18. b. aūt exteri⁹ & interi⁹ accipim⁹ atriū, sic intelligim⁹ q̄de⁹ & circūfu
Isaie. 40. c. sus & infusus sit, vnde: Qui tenet cælos palmo, & terrā pugillo,
Ibidē. 66. a vt omnia ab illo videātur includi. Et: Cēlū mihi sedes. est ter. aūt sca-
pe. meorū, vt. s. intra oia esse credat. vñ:
Vergilius 6. Aeneid. Principio cælum ac terras camposq; liquentes: Lucentēq; globū lunę, Titaniaq; astra Spiritus intus alit, totamq; infusa p artus mens agitat molem &c. Cū autem transierimus p arma iusticiæ à dextris & à sinistris, p gloriam & ignominiā, p bonam & malam famam, per laudes & vituperationes, & victoriā de isto seculo ce perimus, tunc palmæ nobis dantur ex vtroq; latere, quos nec gaudia mutauere, nec mœror nec prospera nec aduersa frege re. Et nō p septē gradus, sicut in plaga aquilonis, nec per. vij. & .viij. sicut in meridie, sed p octo tm̄ grad⁹ ad sūma ascendimus, qa sufficit nobis octonarij sacramentum, i. Euāgeliū, vt dicam⁹: Et si nouimus secūdū carnē Christū: sed nūc iam
2. Cor. 5. d. non nouimus eū secūdū carnē, sed sed⁹m spiritum. b ¶ Et introduxit me ad.
Greg. Quæ de porta australi & orientali superius dicuntur, eisdem verbis de porta aquilonis hīc replicantur. c ¶ Vestibulum eius. Vestibulum portæ prędicationis verba, quæ prius humiliter accepimus, vt. s. ad sacri eloquij intelligentiā veniamus. Sit ergo nobis porta interior, nouum testamentum, vetus, exterior, qa hoc spiritualem intelligentiam aperit, illud rudibus sacri eloquij historiam eu
F stodit. Habet autem porta interior duo latera, dilectionem dei & proximi. ¶ Gre. Quid exteriori atrio, quid thalamo, qd frontibus, quid vestibulo, quid fenestris, qd longitudine, quid latitudine, qd palmarum cælatura signetur, suprà dictum est. ¶ Greg. Quid sumus de mysticis sensibus Ezechielis ꝓpheţe loquuturi, q ipsa verba historię eius vix capimus? d ¶ Et in octo. Grego. Septē grad⁹ habēt portę spūalis ędificij, qa timorē, pietatē, sciam, fortitudinē, cōsiliū, intellectū & sapientiam auditoribus suis prædicant. Sed cùm iam omnia dimitti præcipiunt, & ad contemplationem cælestis patriæ intendi, & in eius mysterijs delectari, gradum octauum addunt, & ad interiora tranſciunt, vnde ei qui legis præcepta seruasse à iuuentute dicebat, adiunctum est: Adhuc vnum tibi deest: Si vis perfe-
Mat. 19. c. ctus esse, vade, & vende omnia quæ habes &c. Per octonarium quoq; dies æterni iudicij, & carnis resurrectio signatur, vnde psalmus, qui pro octaua inscribitur, à pauore iudicij inchoatur:
Psal. 6. a. Domine ne in fu. tuo argu. &c. In quo omne hoc tempus finitur, quod septem diebus voluitur, & qui post septem dies sequitur, iure octauus dicitur, in quo & caro nostra resurget ex puluere. Vnde per legem quoq; octaua die circumcisio fit. nam per membrum quod circūciditur, mortalis generat̄ ꝓpagatio, decedentiū & succedentiū numerus augetur: quod post resurrectionem non erit, quia nec nubent nec nubent, sed erūt sicut angeli dei in cæ-
Matth. 22. c lo. Octauo ergo die prepucium prędidit, qa ibi iam locum carnis ꝓpagatio nō habet, vbi resurgēs caro pseuerantiā æternitatis habet. e ¶ In frontibus. Grego. Verbis & operibus prędicatorū, quibus eos foris agnoscimus, qualiter apud se viuant. Est autem ostium per singula gazophylacia in frontibus portarum, quia vnusquisq; doctorum in corde auditoris intellectum aperit in dictis & operibus patrum, alioqui in frontibus portarum ostium nō habet, & spūalis ædificij gazophylacium dici non debet.

☞ Et in

Nicolaus de lyra.

✠ orientalis atrij interioris. Et patet litera ex dictis in descriptione portarum præcedentiū vsq; ibi: a ¶ Et uesti. eius: id est atrij. In Hebræo habetur: Et porticus eius ad atriū exterius, s. versus, quia ponit in atrio exteriori, sicut dictū est de porta australi in parte immediatę precedenti; & ideo lra nra videt esse corrupta p scriptores vel ignaros correctores. Nam in porta australi iam descripta & aquilonari immediatę post describēda nō ponitur: Et vestibulum

uesti. eius: id atrij exterioris. sed sic: Et vestibulū eius ad atriū q exterius, vt patet ex textu. Et accipitur hīc vestibulū pro porticu. Pōt tñ litera nostra sic exponi, licet aliquātulū extorte. Et uestibulū eius. i. porticus portæ orientalis. b ¶ Id est atrij exterioris. q. d. cuius situs est in parte atrij exterioris. Cętera patent ex dictis in descriptione aliarum portarum. c ¶ Et introduxit me. Hæc est tertia pars, in qua describitur aquilonaris porta interioris atrij. Et patet litera ex dictis in parte præcedenti. d ¶ Et per singula gazophylacia &c. Octauus huius liceq; magister Rich. de sancto Victore, & dominus Hugo cardinalis dicunt qđ sicut in parte orientali sunt gazophylacia, sic in parte aquilonari intergentes hanc literam literæ immediate precedenti, & similiter in parte australi. Ad hoc etiam videtur facere quod supra dixi. s. qđ' illud quod exprimitur in descriptione vnius portæ, intelligendum est esse in alijs portis, exceptis his quæ per textum excluduntur, sicut est numerus graduum, qui est alius in portis atrij interioris & exterioris & situs porticuum, vt suprà dictum est. Ra. Sa. Hebraeus non ponit gazophylacia nisi in parte orientali, quia si essent in parte aquilonari & australi sicut in orientali describendo portas aquilonares & australes, fieret aliqua mentio de gazophylacijs saltem breuiter tangendo, sicut fit de porticibus, vestibulis, frontibus, thalamis & fenestris, quæ omnia simul iuncta & multo magis quolibet eorum per se sumptum, sunt quid satis minus quā gazophylacia, quorum quindecim simul iuncta secundum latitudines suas occupant octum cubitos in longitudine, & alia quindecim tārum ex parte opposita in atrio exteriori in parte orientali secundum dictos doctores. Quōd autem in descriptione portarum australium & aquilonarium fiat replicatio de minimis respectiuè modo prædicto, & non fiet de multò maioribus. s. gazophylacijs si essent ibi, nō est vsitatum nec rōnabile videri. Qđ' autē ad oppositū inducit de similitudine portarum non valet, quia hoc intelligitur de pertinentibus ad portas, sicut sunt porticus, frontes & huiusmodi. Gazophylacia verò non sunt huiusmodi, cùm portæ sint propter gazophylacia magis quā econuersō, & etiam, separata in situ secundū descriptiones dictorum doctorum. Item ipsi non obseruant hoc similitudinem quā pro ratione inducunt. nā in parte orientali ponunt. xxx. gazophylacia. xv. ex vna parte paumēti, & xv. ex altera. In parte verò aquilonari ponūt. xv. tm̄ ex vna parte pauimenti, & sic in australi. Qđ' autē obijcit de textu, cū dicitur. Et singula gazo. ostium. non valet. Nam in Hebræo sic habetur: Et gazophylacium & ostium eius in frontibus portarum. Quod exponit Ra. Sa. sic: Et gazophylacium erat ibi. s. in atrio interiori, vt patebit ex sequentibus. c ¶ Ostium eius in frontib⁹ portarum. i. versus frontes illius portæ, quæ frontes aliquātulum transeunt in atrium interius, vt suprà dictum est. Porticus autem portæ est ex altera parte muri interioris in atrio exteriori, vt suprà dictum est. & ideo ostium dicti gazophylacij non respicit porticum, sed frontes portæ aquilonaris, quæ ponitur hīc in plurali, cū dicitur: In frontibus portarum. nam in illa porta largè sumpta sunt tria ostia. s. muri interioris, & porticus & vestibuli, quæ ostia portę dicūtur strictè accipiēdo portā, vt suprà dictū est. Pōt etiā iste passus exponi sed⁹m trāslationem nostrā, cū dicitur, Et per singula gazophylacia ostium in frontibus. nam in atrio interiori sunt plura gazophylacia, vt patebit ex litera sequenti, & ostia eorum non possunt respicere porticus portarū, quæ portię⁹ sunt in atrio exteriori, sed respicere pōt frontes nō solum portę aquilonaris, sed etiā aliarū quarū frōtes pcim sunt in atrio interiori modo suprādicto. Et ideo melius dicitur, ꝙ in hac parte describuntur aliqua quæ sunt in atrio interiori, sicut dictum est supra in diuisione. Dicit igitur: Et per singula. intra atrium exterius existentia. Ostium in fronti. diuersarum, vt magis videbitur. f ¶ Ibi lauabant holocaustorū, qđ' ab oibus expolitoribus ponit in atrio interiori. locaustorū, qđ' ab oibus expolitoribus ponit in atrio interiori.

☞ Et in vo

Et in uesti.por. Greg. Dum quaternæ mensę per latera dem A senduntur, & in summa confusionis dicit: Octo mēsę erāt sup ęs immolabāt. patet, qa nō de singulis sex portis quę dicta sunt hoc dicitur. Simul eñ oēs nō octo, sed. xl vtiq; mēsas haberent. De vna ęq; dicī nō pōt. nā post descriptū portæ vestibulū vbi duę mēsæ hinc, & duæ inde narrātur, adhuc ad lat⁹ exteri⁹ qđ accēdit ad ostiū portę quę p.ad aq., duæ mēsę esse memorā tur, atq; subiūgit: & ad lat⁹ alterū añ vestibulū portæ duæ mēsæ, inter ęs eāq; porta quę respicit vīā aquilonis esse memoraī, vnde patet aliud vestibulū esse intrinsecē, & aliud extrinsecus, quia & pri⁹ interior & post exterior aquilonis porta describit. Nā cū tres portas superius descripsisset, tres quoq; alias interioris atriī esse memorauit, & extremam aquilonis portam. Nunc ergo cum duæ mēsæ hinc in portæ vestibulo describunt, & duæ inde, adhuc de eadē interiori porta sermo cōtexit: quia subdit, qa adhuc exterius qđ aī. ad ost. por. & adhuc ante vestibulū portæ duę mēsæ. Porta ergo interior binas per latera in vestibulo mensas habere descripta est, & porta exterior similiter binas: quatuor autē hinc, & quatuor inde mensæ pariter fiūt: dū per latera singula binæ in vestibulo portæ interioris, & binæ hinc & inde, exterius in vestibulo aquilonis portæ describunt, quę simul oēs octo sunt in quib⁹ immolatur. ¶ Grego. Et in uesti.por.d.m. Alleg. Porta nostra interiori vestibulo. iiij. mensas habet: qa sancta ecclesia ad eruditionē fidei. iij. accepit ordines regēdum. vnde ipse dedit q̄sdā qdē apostolos, q̄sdā aūt prophetas, alios euangelistas, alios pastores & doctores, q vn⁹ ordo sūt, ille eñ verè pascit q docet. Habet & porta exterior mēsas quatuor, synagoga scili. principes sacerdotū, seniores populi, Scribas & Phariseos, qui Pharisei Legisdoctores vocati sunt. In vtraq; porta duæ mēsę sunt hinc, duę inde, qa in exordio sētā ecclesia apostolos & prophetas habuit, q scilicet post apostolos orti sunt: nunc aūt habet Euāgelistas atq; doctores. Euāgelistæ sunt qui gaudia cælestis patriæ annunciāt, apostoli verò & prophetæ sublati sunt. Itaq; hæ binæ mēsę quasi in alio latere fuerunt. b ¶ Vt immo. Greg. Rectē in interioris portæ quatuor mensis immolatur holo. & pro peccato & p delicto. Qui eñ mundū plenè contēnit, & seipsum holocaustū deo tribuit, hic iam perfectē nouit plangere peccata & operis & cogitationis, vel malum quod fecit, vel bonum quod debuit & non fecit. c ¶ Et ad latus exte. Habet & porta quæ pergit ad aquilonem duas mensas hinc, & duas mēsas inde: principes scilicet sacerdotum & seniores populi in maiori autoritate regiminis: Scribaq; & Phariseos, qui minori loco populo præfuerūt. Sed hæ mensæ iuxta portā quæ pergit ad aquilonē sunt, qa cū populo præsent, synagoga in plequutione redemptoris nostri læuiens ad torporē perfidiæ prorupit, quæ tñ mēsę sacrificium habuerūt qđ scilicet iuxta literam tenuerūt. vnde & ad torporē lapsi sunt, qui flamma spūs succēsi non sunt. Interioris aūt portę mēsę holocaustū habent, qa siue i cordib⁹ apostolorū atq; pphetarū, siue in mente euāgelistarū atq; doctorū ignis spūs exarsit & ardet, q qa omnem cogitationē in bono ope absumit flāma amoris dei, q̄si holocaustū totū simul qđ inuenit incendit. Mensę verò hæ ex q̄dris lapidibus factæ sunt, quia dū q̄tidie sacri eloquij verba meditantur, ad offerendū domino orationis holocaustū, quasi ex quadris lapidibus construuntur: verba eñ sanctæ scripturæ lapides quadri sunt, quæ vbiq; firmiter stāt nusq; reprehenduntur. Nam in omne quod præteritum narrant, in omne quod vēturū prædicāt, in oē qđ spūaliter sonāt, in omne qđ moraliter annūciāt, q̄si in dueso latere stati habēt, qa reprehensionē non habent. Corda itaq; sanctorum mensę dei sunt, ad holocaustū quadris lapidib⁹ constructæ, quia q semper verba dei cogitant, semetipsos a carnali vita mactant. Vnde: Lex dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Et alibi: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. d ¶ Duæ mensæ, & ad la. Greg. Binæ mensę hinc & inde, quia in dilectiōe dei necessaria est fides & vita. vnde: Sine fide impossibile est placere deo. Et alibi: Fides sine operibus mortua est. In dilectione proximi patientia & benignitas. vñ: Charitas patiēs est, benigna est: vt scilicet illata mala æqnimiter sustineat, & sua bona benignè impendat. Habet quoq; exterior porta id est lex, duo latera, id est spirituales patres, & carnalē populum, in quib⁹ mensæ sunt, in spiritualibus doctrina & prophetia: in carnalibus circūcisio & sacrificium. e ¶ Octo mensæ erant. Greg. Quia quidquid fides credit, quidquid vita exēplo bonis operibus ostendit, quidquid patēt a humiliter tolerat, quidquid benignitas largiter ministrat, quidquid doctrina salubriter docet, quidquid, pphetia promouet, quidquid circumcisio ad mandatum exterius legauit, quidqd sacrificium ex deuotione offerentis egit: in omnipotentis dei oculis hoc esse victimam ostendit. In lege enim quæ est exterior porta, etiam per carnale sacrificium, populus deuotionē sui cordis imolabat. f ¶ Quatuor autem mensæ. Greg. Quia & hi qui in sancta ecclesia fidem, vitam, patientiā atq; benignitatē custodiunt, summis iam virtutibus pollent: & qui in synagoga doctrinam & prophetiam circūcisionem & sacrificium cognouerunt, alia offerendo, alia retinendo deuotionis suæ victimam offerunt. g ¶ De lapidibus quadris. Greg. Sanctis scilicet, quorum vita in prosperitate & in aduersitate fortiter stat, in prosperitate non extolliturr: in aduersitate non frangitur, suasionibus ad mala nō trahitur, vituperationib⁹ à bono non reuocatur. ¶ Grego. De lapidibus quadris. De his lapidibus quadris dicitur: Lateres ceciderūt. i. ludęi, sed quadris lapidibus ædificabimus. i. apostolis, martyribus & doctoribus ecclesiæ, de his vestibulum. i. populus mensas habet. iiij. constructas, quia fidem, vitam, patientiam, benignitatem, de vita sanctorum in exemplum sumunt. h ¶ Longitudine cubiti. Hiero. Longitudo & lati. cubiti vnius & dimidij scilicet per quadrum, quę simul iuncta tres cubitos faciunt, qui tres cubiti habent in altitudine cubitum vnum, vt mysteria trinitatis vnius cubiti. id est diuinæ maiestatis, mensura conseruet. Vnde: Baptizate eos in nomine patris & filij & spiritussancti. Nomen autem dei quasi vnius altitudinis cubitus est, qui tres complectitur proprietates & holocausta oblationum nostrarum semper absumit.

☞ Super quas

Nicolaus de Lyra.

✠a ¶ Et in uesti. Hīc interseritur de mensis quarum aliquæ sunt in atrio exteriori scilicet mensæ quæ deseruiunt immolationi victimæ holocausti, eò quòd immediatè loquutus est de holocausto. Dicit igit: Et in ue.por. scilicet aquilonaris: Et accipitur hic vestibulum pro porticu quæ est in atrio exteriori, vt frequenter dictum est. b ¶ Duæ mensæ hinc. id est in vno latere. c ¶ Et duæ mensæ inde. scilicet in altero. d ¶ Vt immolentur super eas holocaustum. id est victima totaliter cremanda. e ¶ Et pro peccato & pro delicto. id est victima pro peccato commissionis, & pro peccato omissionis, quod dicitur delictum, quasi derelictum. f ¶ Et ad latus exterius. id est extra porticum iuxta tamen eius parietem. g ¶ Quod ascendit. id est vnde ascenditur ad ostium portæ aquilonaris existentis in muro interiori: nam ad illam est ascensus per octo gradus, vt patet ex præcedentibus, & illi gradus sunt ante porticum. h ¶ Duæ mensæ &c. id est porticum. Cętera patent ex prędictis vsque ibi. i ¶ Super quas immolabant. id est immolationem disponebant, nam quatuor sunt pro ipsa immolatione, & quatuor pro vasis immolationis, de quibus subditur: k ¶ Quatuor autem mensæ ad holocaustum. quarum materia & forma describitur, cùm dicitur: De lapidibus quadris. & trina dimensio, cùm subditur: Longitudine cubiti unius & dimidij &c.

☞ Super quas

☞ a ¶Super quas ponant. Animas scilicet fidelium. vnde: Vas E electionis mihi est iste. Et alibi: Mundamini, qui fertis vasa domi
Act.9.c. ni, vasa scilicet pastores & doctores. b ¶Holocaustum. Greg.
Is.52.d. Totum incensum, & lex quidem deum & proximum diligi, diui-
Deute.5.b. na mandata custodire præcepit, ab alienarum rerũ concupiscẽtia
Luc.24.g. cõpescuit, nõ tñ iubet oia dimitti. In nouo Testa. dicit: Nisi qs renũciaue
Ibidẽ.9.c. rit oĩb⁹ quę pos. nõ põt me⁹ esse dis. Et: Qui vult venire post me &c. Mẽ-
sæ ergo interioris portæ holocaustũ habẽt, qa in virtutib⁹ noui Testamẽ-
ti, quasi pro holocausto oĩa incendi-
mus, quãdo oĩno reb⁹ mũdanis ab-
renũciamus. Mẽsæ ỹ ò portę exterio
ris sacrificiũ hñt nõ holocaustum, qa
præcepta legalia decimas offerri iu-
bẽt, nõ oĩa dimitti. c ¶Et la. ea-
qa p prædicationẽ doctorũ tẽdũtur
opa auditorũ. In palmo eñ man⁹ tẽ
dit, in qua opa signant. In palmo ma
ior digit⁹ & minim⁹ tẽdit, vt admo-
† reflexi nitiõe doctoris auditor sic magna fa-
ciat, vt parua non omittat. d ¶Pal
mi uni⁹. Grego. Vt ex doctorũ præ-
dicatiõe sicut vnitas in fide, ita seruẽ
in ope; ne p bonũ qd⁹ alter agit, alter
ad malũ discordię prumpat. e ¶Re
flexa &c. Greg. i. vt qd⁹ ore dicunt,
† cubicula ope cõpleãt, cõsolẽtiũ suã vndiq; cir-
cũspicientes, ne eorũ messem famelic⁹
Prou.19.d. comedat. Vñ Salomõ: Abscõdit pi-
ger manũ suã sub ascella, nec ad os
suũ porrigit eã. Mẽsa eñ dei est præ-
dicator, holocaustũ & victima por-
4.Re.2.b. tat vt currus, regit vt auriga. Vñ: Pa
ter mi curr⁹ Isrl & auriga ei⁹. f ¶Su
F per mẽsas &c. Hiero. Mensarũ aũt
istarũ noĩa puto in Matthæo & Marco & Luca & Iohãne cõtine-
ri, quarũ reflexa corona desuper intrinsec⁹ p circũitum marginis
ambiebat, vt holocaustum cõtineret intrinsec⁹, nec passim fluere
permitteret, & carnes oblationis teneret. Ignosce lector difficulta
ti locorũ, aut si melius qd inuenire potes doce; libẽter discimus
Moraliter qd⁹ nescim⁹. ¶Grego. Habuit synagoga spũales patres in doctri
na atq; prophetia, ex qb⁹ excẽplũ vitæ in virtutib⁹ traheret, sed ru
dis populus ibi magis per timorem quã per amorẽ seruiens, no-
luit imitari virtutes quas vidit: & ideo porta exterior, quæ ad a-
quilonem pergit, mensas non habet ad holocaustum. g ¶Ex
tra portam. scilicet post murum; quẽ. Lxx. trãstulerũt peribulũ,
qui totũ tẽplũ p quadrũ ambiebat in circũitu. Introductus est p
phera in atrium interius, & ad aquilonem & ad austrũ & ad por-
tam orientalem, & rursum ad aquilonẽ, de quibus suprà dictum
Iohã.14.a. est. Quorum sensum Saluatoris testimoniũ breuiter ostendit; In
domo patris mei mansiones multæ sunt. quibus expletis ingre-
ditur templum. i. sanctasanctorũ. ¶Greg. Extra portam inte-
ga. cantorum. Quia adhuc sunt electi quinq; extra secreta gau-
dia interioris vitæ, qui omnipotenti deo desiderium suũ per ma-
gni amoris ardorem cantãt, & sic, & intra sunt & extra. Ambulãt
enim per fidem, & non per spem. Hi sunt cantores qui mandata
dei cantando faciunt. i. amore non timore. Vnde: Cantabiles mi-
Psal.118.a. hi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Et alibi:
Ibi.100.a. Misericordiam & iudicium cantabo tibi do. Iudicium cantat, qui
ad illud venire nõ trepidat. ¶Grego. Extra portam inte. ga-
can. in atrio. Porta interior, sancta ecclesia. Extra hanc atrium
interius quantum ad portas sequentes, aquilonis. s. & austri orie-
tis. Exter⁹ aũt respectu interioris portæ. Sũt eñ ecclesia duas vi
tas habẽt, vnã qua laborat in terra, alterã qua remunerat⁹ in cęlo.
Psal.50.d. In vtraq; autẽ offert hîc sacrificiũ cõpunctiõis, de quo: Sacrificiũ
deo spiritus contribulatus. Illic sacrificiũ laudis, de quo: Tunc ac-
ceptabis sacrificiũ iustitiæ oblationes & holocausta &c. In vtroq;
sacrificio carnes offerunt, hîc dũ macerantur corpora, ibi dum re-
surgũt in gloria. Porta ergo interior habet interiora sua illam sci
licet vitã quã nemo nostrũ adhuc vidit. Habet exteri⁹ atriũ, i. vi-
tã præsentẽ, in qua omne bonũ agit, vt ad bonũ sine fine veniat.
h ¶In atrio interiori &c. Hiero. Qđ scilicet respiciebat ad aq
lonẽ & ad austrum & ad meridiem & ad orientem, vt semper me
minerint cantores dñi, & q angelorũ officio detinent, p quos gra
dus ad summa puenerint, & mysteria singulorũ locorum diligen
ter agnoscant. i ¶Portæ respicientis ad aquilonem &c.
Grego. Sunt

a ¶Quia quędam diuina misteria ab homine in hac vita plene comprehendi non possunt: ex parte enim cognoscimus, & ex parte propheramus. b ¶Charitatis quantum ad proximum.

& dimidij, & lãtitudine cubiti unius &

a ¶Quia deum nec plene scire nec diligere possunt. b ¶Fidei quæ inuisibilium est. b ¶Quia vnus deus, vna fides vnum baptisma.

a dimidij, & altitudine cubiti uniꝰ: super a

a ¶Animas quę pietatis capiunt verba, vt ex eis holocaustum vitæ & orationis immolent.

quas ponant uasa, in quibus immolatur

a ¶Martyres, de quibus: Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. ¶Quia omnino mundum relinquunt, & seipsos incendunt igne amoris domino, in odorem suauitatis. b ¶Qui mundo nimis licite vruntur, quasi partem sui ferunt. ¶Horum. ¶Qui continentia & corporis sanctitate animas immolant domino.

b holocaũstũ & uictimã: & † labia earum b

c d palmi unius, † reflexa intrinsecus per cir c

a Qui apto curatibus prędicatione eorum conuertis preces offerunt domino.

f cumitum. Supẽr mensas autem carnes 4

g oblationis. Et extra portam interiorem e

a ¶Quibus dicitur: Cantate domino canticum nouum, qui cum angelis clam at: Gloria in excelsis deo.

h † gazophylacia cãtorum in atrio inte- f

a ¶In qua spes signatur.

i riori, qd⁹ erat in latere pôrtę respicientis g

a ¶Amborum, alterum tamen quia ad austrum & aquilonem respiciebat. b ¶In qua charitas.

k ad aqlonẽ, & facies eôrũ cõtra uiã aũstra h i

a ¶Quæ est fides.

l lem, una ex latere pôrtę orientalis quæ k

Greg. Sunt autem gazophylacia intra portam aquilonis & o- G
rientis & australem viam respiciunt, quia corda sanctorum inter
fidem & spem posita, ad australem viam respiciunt, quæ sunde
charitatis ignibus inardescunt. Greg. Portæ respicientis ad aq-
lonem. Per aquilonis portam, significatur gentilitas, per quam
ille i frigore torporis positi debebat, qui
ait: Sedebo in monte Testamẽti, in la
terib⁹ aquilõis. Per austri vũ, lucẽ,
in qua spirituales patres ecclesiã ame-
rẽt: bucẽt. Per orientis portã ipse dñs,
de quo dicit: Ecce vir oriẽs nomẽ eĩ⁹. Zachar.
Et visitauit nos oriẽs ex alto. Sic ex
go gazophylacia cantorũ ex latere
portę aquilonis, qa nõ solũ in iudea
fuerũt corda sanctorũ spiritualiter ar-
cẽsa, sed etiã in Gentilitate ad fidem
uersa. Sed excẽpla hui⁹ ardoris ipsa
libus synagogæ patrib⁹ accepto,
vñ gazophylacia in latere aquilonis
posita ad viã austri aspicit. Notabi-
aũt, qd⁹ gazophilacia inter portã aq- Tropice
lonis & orientis sunt, qa post incarna
tionẽ dñi multitudo Gentiũ ad fidem
venit, atq; inter ipsos fideles & sanc-
mẽta diuinę incarnatiõis quę multi
tus diligũt corda amantium sunt.
Habet ergo sancta gazophylacia hic
portã aquilonis, inde oriẽtis, qa inter
ipsa redẽptiõis suæ mysteria quę so
quunt, & carnales quos intra sanctã
ecclesiam tolerãt. multi in deum fort
amore, pficiũt, & inter illa quę amãt
& quę tolerãt quasi quędã gazophy
lacia diuitias spũs in mẽte ferunt, nec
inter hęc deficiũt, sed ad australẽ vi
oculos mẽtis rendũt. Quid enim pati H
mur, qd⁹ pro amore dei patres nostri
nõ ptulerunt? Inter portã austri & aquilõis orientalis esse dicun-
tur, qa dñs de Iudea natus, mox in fidẽ suã ecclesiã de Gentib⁹ tra
xit. Oriẽtalis quoq; porta ad aquilonis portã respicit, qa dñs sy-
nagogam deseruit, & Gentiũ multitudinẽ collegit. k ¶Contra
viã. i. vna via est omnib⁹ quæ dicit: Ego sum via &c. l ¶Portæ respi-
orientalis quæ &c. Gregorius. Quia post peccata in baptismo
dimissa, post fidem acceptam in multis offendimus omnes: Ad
viam ergo austri oculos mentis leuemus, vt ex sancta charita-

Nicolaus de Lyra. ☞ te fortis

✠ a ¶Super quas ponant uasa in quibus immolatur. id est, instrumenta immolationi deseruientia: secundum enim modum loquendi Hebraicum, instrumenta cuiusliber artis vocatur communiter vasa. vnde Genesis. xxvij. 2. vbi dicitur: Sume arma tua, pharetram & arcum, in Hebræo habetur: Sume vasa tua. b ¶Et labia earum palmi unius. Hic accipitur palmus, non secundum longitudinem manus, sed secundum latitudinem: & vocatur Gallice dour, & est dimensio quatuor digitorum erectorum uersus. c ¶Reflexa intrinsecus per circumitum. Versus partem superiorem, sicut est in scacariis, & sunt ad hoc hæc labia vt vasa super mensas posita, scilicet cultelli & bacini ad recipiendum sanguinem & huiusmodi ibi melius reponantur. d ¶Super mensas autem carnes oblationis. id est offerendæ in altari holocaustorum. e ¶Et extra portam. Hic reuertitur ad plenius describendum gazophylacia prædicta in atrio interiori existentia, dicens: Et extra portam interiorem. id est atrii interioris. f ¶Gazophilacia cantorum in atrio interiori. Ex hoc & sequentibus videtur manifestè, quod Richardus de sancto victore, & Hugo cardinalis & alij eos sequentes non dicunt bene, dicentes quòd nullum ædificium nisi solum altare holocaustorum est in atrio interiori. nam gazophylacia cantorum dicuntur hîc esse ibi: Nec contrà hoc est quod dicitur hîc: Et extra portam &c. nam illud quod est vltra portam, vel circa, possunt dici extra eam, licet communius dicatur de eo quod est circa, propter quod ad excludendum hunc intellectum, subditur: In atrio interiori: & ad ostendendum in qua parte atrij sunt, subditur: g ¶Quod erat in latere portæ respicientis ad aquilonẽ. id est portæ aquilonaris. h ¶Et facies eorum. id est ostia. i ¶Contra uiam australem. id est contra austrum: et melius apparebit in figura sequenti. k ¶Vna ex latere portæ orientalis quæ respi. Hæc lra videt falsificata per scriptores vel impressores

✠ correctores eius

re feruentes, calor amoris nos liberet à culpa † torporis & frigoris. a ¶Sacerdotum qui excubant in. Hieronymus enim solam meridianam viam respiciunt, qui solis spiritualibus occupati, semper in his quę amoris dei solliciti sunt. b ¶Sacerdotum erit qui excubant. Qui corrigẽdis & discutiendis peccatis præsunt, & ad aquilonis viã oculos reflectunt, vt in mente peccantium quæ sunt frigora corporis videãt: & tamen inde charitatis flamma calescant. c ¶Filij Sadoch. Iusti vel iustificãtis scilicet oipotentis dei, de quo: Iustus dominus & iustitias di. æqui. vi. vul. c. d ¶Qui ac. de fi. Le. Hiero. Qui interpretatur assumptus & ipsi assumuntur à domino, vt accedant ad eum, ne de solo Moyse dicatur: Moyses accedebat ad dominum, sed omnes qui ministrãt deo, appropinquare dicunt. e ¶De filijs Leui. De his filijs dicitur: Quotquot autem receperunt eũ, dedit eis potestatem filios dei fieri. f ¶Atrium. Ipsum in quo erant duæ exedræ, vel gazophylacia custodum templi siue altaris habitaculis delegata. g ¶Longitudine centum cubi. &c. Grego. Longitudo spei, & latitudo charitatis in cordibus fidelium vacua non sunt: nam per fidem quidquid valent, operantur. In Christo enim Iesu tantummodo valet fides quæ per dilectionem operatur. Si ergo in vita fidelium iuxta modum suum per singulos perfecta est longanimitas spei, & latitudo charitatis, & certitudo fidei, & studium operis atrium templi per quadrum centũ cubitos habet, in quo omnia latera æqualia, dũ enim in hac vita viuimus, omnes has virtutes apud nos æquales inuenimus.

☞ Quantũ

Nico. de Lyra.

correctores. nam sic debet esse: Vnum ex latere portæ orientalis: Ibi enim vnum est gazophylacium. Quod respiciebat &c. & sic habemus quatuor gazophylacia in atrio interiori existentia, duo pro cantoribus, & vnũ suprà positum secundũ literam Hebraicam, & hîc alterum: Et pro quibus sint ista duo subdit: a ¶Hoc gazophylacium &cæ. ex transuerso. b ¶Sacerdotum. supple est. c ¶Qui excubant in custodijs templi. ne aliquid indecens fiat ibi: d ¶Porrò gazophylacium quod re. &cæ. frontes portæ aquilonaris, vt dictum est, suprà quæ porta est via intrandi atrium interius ab aquilone, sicut meridiana ab austro. e ¶Sacerdotum erit qui excubant ad ministerium altaris. id est ad hoc vigilant: Sicut enim habetur. j. Paralipome. xxiij. b. Dauid amplians cultum diuinum instituit .xxiiij. sacerdotes maiores alijs, tamen sub summo pontifice, qui ministrarent per hebdomadas successiue; & ideo proportionabiliter fuit ordinatum de minoribus sacerdotibus & cantoribus, propter quod in atrio interiori ponũtur quatuor gazophylcaia, duo pro cantoribus, & duo p̃ sacerdotib⁹, vt maneret ibi tempore hebdomadæ suæ ministrationis. Vel aliter potest dici, quòd non manebãt ibi de nocte nec comedebant, sed sacerdotes manebãt & comedebãt in ędificijs aquilonari & australi existẽtibus in lateribus tẽpli, vt infrà dicetur: Cantores autẽ cũ alijs Leuitis j gazophylacijs existẽtib⁹ in atrio exteriori in parte orientali: Dicebantur tamen dicta quatuor gazophylacia cantorum & sacerdotum, quia conseruabantur ibi instrumenta eorum ministerio necessaria, vt citharæ, cymbala & huiusmodi pro cantoribus: Acetabula verò & phialæ, thuribula & huiusmodi pro sacerdotibus, nẽ bis in die pro sacrificio vespertino & matutino oporteret talia exportare & reportare, sicut in ecclesijs nostris remanent frequenter calices libri & vestimenta, & ministri in alijs locis comedunt & iacent. f ¶Isti sunt filij Sadoch: qui accendunt de filijs Leui ad dominum. Hoc dicitur, quia Salomon. iij. Regum. ij. abiecto Abiathar de summo sacerdotio instituit Sadoch loco eius, & sic summum sacerdotium fuit reductum ad progeniem Eleazari filij Aaron, sicut dictum fuit plenius ibidem. Consequenter ponitur mensura atrij interioris, cùm dicitur: g ¶Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum, per quadrum. Et patet litera: Et in hoc terminatur descriptio partis anterioris ædificiorum templi, quæ incipit ab exteriori muro orientali, & terminatur in latere occidentali atrij interioris: & linea exinde imaginarie protracta vsque ad muros exteriores aquilonarem & australem. Item. ¶Ad prædicta verò facilius capiendum posui hic figuram sequentẽ prędicta repręsentãtẽ, quãtũ ad lineas fundamentales.

☞ Et introduxit

a ¶Vbi torpor peccati. b ¶Vir scilicet qui introduxit

reſpiciebat ad uiam aquilonis. Et dixit ad mẽ: Hoc eſt gazo-

a ¶Solam. b ¶In qua lux plenissima. c ¶Maiorum scilicet.

phylacium, quod reſpicit uiã meridianam ſacerdotum,

a ¶Grego. orando, prędicando, benefaciendo, malis resistendo, ecclesiam defendendo. b ¶Quod nos sumus. c ¶Sed.

qui excubãt in cuſtodijs tẽpli. Porro gazophylacium,

a ¶Quia eos qui veniunt ab aquilone qui efferunt victimas pro peccatis suscipere & saluare opiunt. b ¶In meridianam subaudis. c ¶Minorum. f. qui dum maiores maioribus intendunt, vitam carnalium corrigendo aptam sacrificio reddunt, vt in conspectu omnipotentis dei carnes eorum in odorem suauitatis incendant.

quòd reſpicit ad uiã aquilonis, ſacerdõtum erit qui excu-

a ¶Exteriorum. ¶In quo victimę offerantur pro peccato. b ¶Vt ręspro officio suo domino seruientes.

bant ad miniſteriũ altãris. Iſti ſunt filij Sadõch, qui accedunt

a ¶Electi. b ¶Id est fidelis populi p̃ sacra fidei assumpti, & a perfidis segregati. c ¶Ambulans in via immaculata, hic mihi mi. d ¶Non sibi. e ¶Id est qui introduxit me scilicet sanctũ sanctorum. a ¶Amplitudinem fidelium populorum.

dẽ filijs Leũi ad dñm, ut miniſtrẽt ei. Et meſus ẽ atrium lõgi-

a ¶Spei. b ¶Quia perfecta. c ¶Charitatis. d ¶Vt sacerdotes dominici ministerio seruientes qui per artium & augeũt vitam intrauerant, habeant deambulatoria, latissima & in perfecto consummatoq; virtutum numero commorentur. e ¶Vt vita fidelium in quatuor virtutibus æqualiter perficiatur, in iustitia. f. fortitudine, temperantia & prudentia.

tũdine cẽtũ cũbitorũ, & latitũdie cẽtũ cubitorũ, p̃ quãdrũ

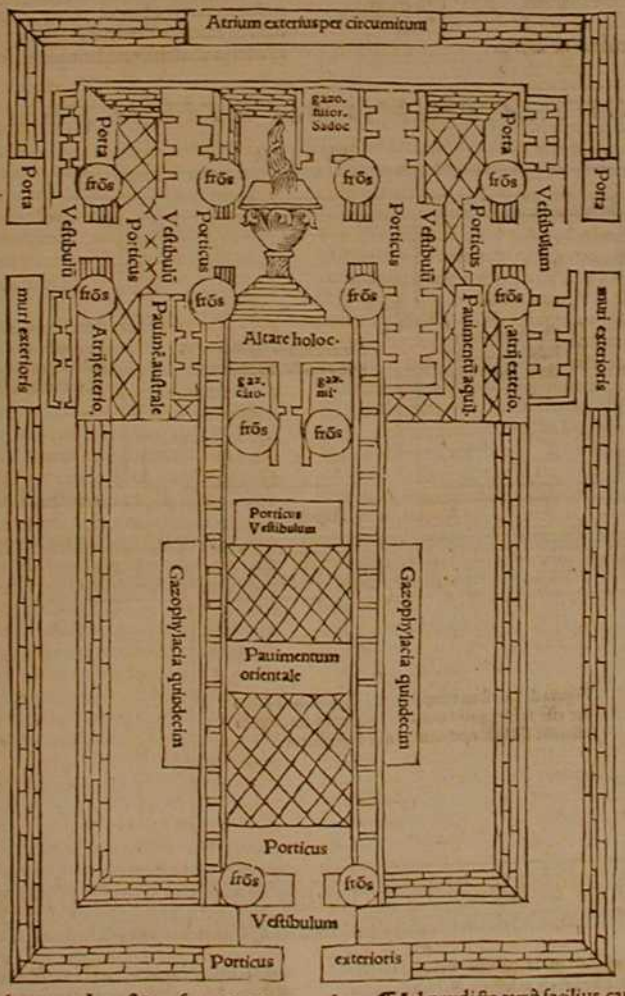

☞ Quantùm enim amamus tantũ de spe præsumim⁹, & quantũ cre-
E dim⁹, tantũ amam⁹. De fide autem & operatione dicit Iohannes:
2. Iohã. 2. a. Qui se dicit deum nosse, & mandata eius non custodit, mendax est. Notícia enim dei ad fidem, custodia mandatorum pertinet ad operationem. Charitas tamen maior fide & spe dicitur, quia cũ in futuro illa cessabunt, hæc p̃ficietur. a ¶Altare ante faciem templi. Erat scilicet in ipso atrio vt nunquàm sanctorum ad dominum cessaret oratio. b ¶Hinc & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde: longitudi. Hieronymus. Elegãter dictum est, non à dextera nec à sinistra, ne videretur in sanctisanctorum aliud esse sinistrum. c ¶Viginti cubitorum & latitudinem undecim cu. Vigenarius numerus ficut dualis, ꝓpter duas decades in malo solet accipi, sicut vndenarius q vno indiget, vt sacrum expleat numerum scilicet duodenarium: & tamen in vestibulo templi esse dicuntur, quia quamuis sint sancti sacerdotes & in
Rom. 7. c. templi ministeriis collocati, & quotidie victimas offerant Christo, tamen quia in fragili corpore & subiecto vicijs commorantur, &. xx. habent & xj. vnde: Miser ego homo, quis me liberabit de lege mortis huius? d ¶Et colũnæ erant in frontibus una &c. Hiero. Sancti, columnæ eccle-

† testudines

a ¶Maiores, hostia vituli, sanctũ, deo placens. b ¶In exemplum conspiciendum. c ¶Minorum qui tamen tẽplum dei.

a & altáre ante faciẽm tẽpli. Et introduxit me in † uestibulum templi, & b

a ¶Quoniam qui ingressus fuerat diuinis sensibus erat eruditus, & nec dextera nec sinistra, sed viz regia ingrediebatur.

mensus est uestibulum quinq; cubitis c

a ¶Qua intratur ad vestibulum templi.

hinc, & quinq; cubitis inde: & latitu- d

a ¶Mysterium trinitatis, quod porta est ad dominum: dum & pater in filio, & filius in patre, & spiritussanctus in vtroque: Qui numerus vna porta est eorum qui post fidem trinitatis perueniunt ad salutem.

dinem portę triũm cubitorum hinc, & trium cubitorum inde: longitudi- e

nem autem uestibuli uiginti cubitorum, & latitudinem undecim cubito-

¶Sacro scilicet numero.

rum. Et octo gradibus ascendebatur f

a ¶Scilicet interiorem portam. b ¶Vnde: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo dei mei. ¶Petrus & Iohannes columnæ ecclesiæ dicuntur.

ad eã. Et cõlumnę erant † in fronti- g

☞ siæ. Petrus

Nicolaus de Lyra.

Fe. a ¶Et introduxit me &c. uesti. Descripta parte ãnteriori ædificiorum templi, hîc cõsequenter describit posterior, in qua secundum doctores Latinos sunt quinque ędificia principalia: scilicet porticus templi, ipsum templum ædificium aquilonare ex vno latere templi, & ędificium australe ex altero, & ædificium saparatum ab occidẽtali parte templi. Hebræi verò non ponũt istud vltimum ædificiũ, dicẽtes quòd ædificium in textu dictum separatũ est ipsum templum cũ sua porticu. Quod rationabiliter potest dici, nã accipiendo sic templum cũm sua porticu, inter ipm & alia ædificia est spacium, & sic est abeis separatum in situ, similiter in altitudine: nam
Diuisio
à terra in sursum excedit alia ædificia in. lx. cubitis vel circiter: similiter dignitate, quia dignius est cæteris ædificijs. Sic igitur pars ista in tres partes diuidit, qa primò describit porticũ tẽpli, secũdò ibi. Templum ipsum: in principio sequen. ca. tertiò ædificium aquilonare & australe. ca. xlij. Ad maiorẽ intelligentiã dicẽdorũ sciendũ, quòd accipiendo templum cum porticu: Templum habet tres partes. Prima est porticus habens. xj. cubitos in latitudine, quæ accipitur ab oriente in occidentem, & xx. cubitos in lõgitudine sed'a latitudinem tẽpli ab austro in aqlonẽ. Sed'a est sanctum vel sancta, habens. xx. cubitos in latitudine. s. ab austro in aqlonẽ: & ha. in longitudine scilicet ab oriente in occidentem. Tertia pars templi est sanctumsanctorum habens. xx. cubitos in longitudine, &. xx. in latitudine. Et accipiuntur istæ mensuræ intra parietes per modum hîc figuratum. His præmissis ad literam accedamus: Et introduxit me in uestibulum templi: id est in eius porticum, ita quòd hîc vestibulum pro porticu sumitur, & similiter in litera sequenti. b ¶Et mensus est uestibulum quinq; cubitis hinc: id est parietem vestibuli ex vna parte ostij. c ¶Et quinq; cubitis inde. ex altera ostij parte, & ostij est latitudinis decem cubitorum, sicut dictum est de alijs portis atriorum. Et hæc est longitudo porticus iuxta latitudinem templi, vt prædictũ est. d ¶Et latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde. Hîc accipitur porta pro postibus existentibus ex vtraq; parte ostij, in quibus sunt quædam celaturæ, & similiter in limine superiori, & quælibet celatura est trium cubitorum latitudinis per modũ in margine figuratum. e ¶Longitudinem autem uestibuli uiginti cubitorum, & latitudinẽ undecim cubitorũ. Hoc patet ex prædictis. f ¶Et octo gradibus. Licet octo, nõ est de textu, quia non est in Hebræo, vt sic habetur: Et gradibus ascendebatur ad eam. tẽpli enim cum sua porticu est in summitate mõtis, & ideo de atrio iteriori est ascensus per gradus ad porticum templi, sed numerus graduum non ponitur hîc, sed probabiliter potest dici, quòd sint. xv. sicut in templo Salomonis. b ¶Et columnæ erant in fron. &c. Fontres hîc dicuntur partes duę parietis existentes ex vtraq; parte ostij quarũ quælibet dicitur superius. v. cubitorum, & ante illos parietes in porticu erant duæ columnæ, vna hinc & altera inde, sicut fuit in templo Salomonis, vt habetur. iij. Regum. vij.

FIGVRA TRIVM PARTIVM TEMPLI.

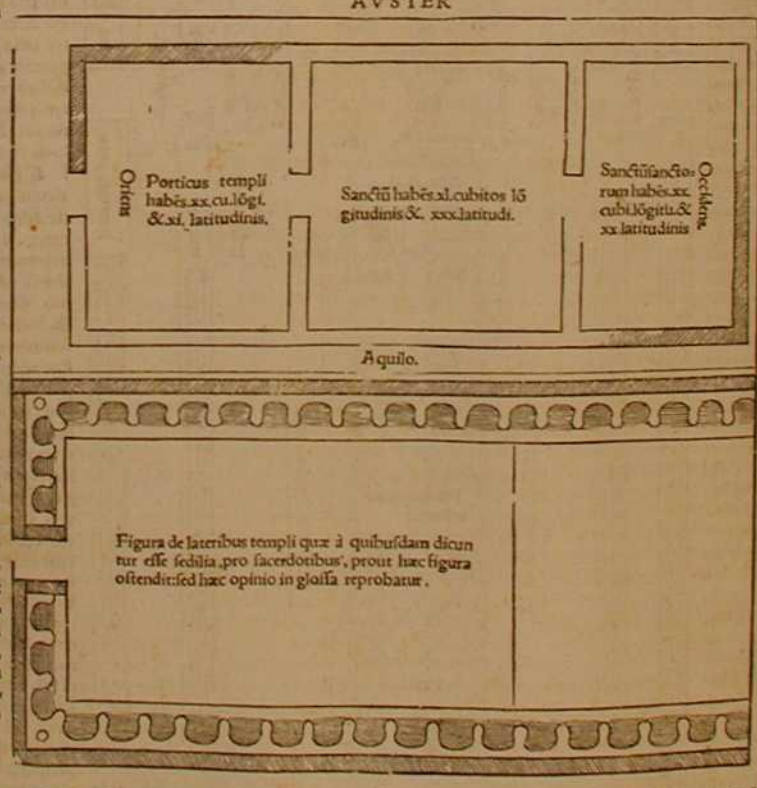

fix. Petrus & Iohannes columnæ duæ, per quas ingredimur ad
A sanctasanctorum, & quorum doctrina ad Christum noster in-
troitus est.

GLOSSA. ORDINA.

Cap. XLI.

Introdu &c. Sequitur:
a ¶Sex cu. Hiero. Sacra-
mẽtum oim creaturarum.
Sex ẽm diebus mũd⁹ est cõ-
ditus, p quorũ noticiam causàsq; con-
ditionis atq; rationem intramus in tẽ-
plum dei, & ex creaturarum ordine at-
que constantia cognoscimus creatorẽ.
b ¶Decem cu. Hieron y. Die decima
mensis primi, qui appellatur Nisan, ad
immolationẽ & prẽparationẽ Paschæ
agnus assumitur. Septimo igitur mẽse
decimę offerunt i dei horrea, vel vt scri
ptura dicere consueuit torcularia, vñ:
Dilaramini & vos, vt ẽm per. x. cubi-
tos porrę templũ qs fuerit ingress⁹, ex
vtraq; parte ipsius latera, siue vt in He
braeo ꝓprie dicit, humeri mensurẽtur,
qui ad opera seruunt. Qui hũeri por-
tæ vtraq; pte quinos habẽt cubitos,
vt per terrenos sensus atq; diuinos, de
quorum differentia suprà dictũ est ꝓ-
dita tẽpli ingrediantur. c ¶Lõgitu.
Vigies. xl. octingenta faciũt, qui nume
rus octonario vicinus est. vñ: Datæ par
tes septem necnõ & octo. Vel quia per
tribulationes & angustias huius seculi
intram⁹ in sanctuariũ dei. Quadragin
ta enim, numerus laboris est. vũ Moy-
ses & Elias hoc numero ieiunant, & Is-
rael veraf & probatur in solitudine,
& post multos labores terram promis
sionis ingreditur. Et dominus noster se
cundum assũpti corporis fragilitatem
tẽtatur. xl. diebus in solitudine, vt post
victoriam accedãt angeli & ministrẽt
ei. d ¶Et latitu. xx. cubi. &c. Hie-
rony. Cùm post tribulationes & angu
stias dicemus cum Apostolo: In omni-
bus tribulati, sed non coangustati. Et
cum propheta: In tribu. dilatasti mihi.
Tunc nobis latissimus aperitur introi
tus, qui .xx. cubi. habet latitudinem.
Quia & ipse dualis est numerus, vt superatis mũdi certaminibus,
atq; terrenis, ingrediamur templi penetralia, & audiamus cum
discipulis: Confidite, ego vici mundum. e ¶Duos cubitos.
Iunta superiorem sensum per dualem numerum ingredimur ad
eũ locũ vbi sunt sancta sanctorũ. vñ: Et ipsa porta sex cubitorum
est, per quos ingressi æternam requiem possidemus, quæ in se-
ptenario demonstratur. f ¶Longitudinem eius &c. Quia
ante faciem templi & in ipso introitu eius præteriti laboris atq;
certaminis nobis mensura semper occurit, quam enim rationem
in singulis numeris †duplex possidet, duæ decades habent eam
dem. g Hoc est sanctumsanctorum &c. Hieronymus. No
ta, quòd in descriptione tabernaculi dicuntur sanctasanctorum
pluraliter, hîc sanctumsanctorum singulariter, vt & post sancta
veniamus ad sanctum, sicut post multa cantica ad Canticũ can-
ticorum quod omnium carminum carmen est, quod canentes
sponsi copulamur amplexib⁹. Sī añ faciẽ tẽpli sctũsanctorũ est,
quẽ britudinẽ i tẽpli interioribꝰ ẽstimare debem⁹. vñ: Hoc labor
est i cõspectu meo: Donec intrẽ i sanctuariũ dei, & itel. i no. eorũ.

☞ Quatuor

NICO. DE LYRA.

Cap. XLI.

Introduxit me in templum. Hîc consequenter
describitur ipsum templum, & primò quantùm ad
partem, quę dicitur sanctum vel sancta: secundò quã-
tùm ad illam, quæ dicitur sanctumsanctorum, ibi: Et
introgressus. tertiò, quantùm ad aliqua templo adiuncta, ibi: Et
mensus est. Circa primũ dicit: a ¶Et introduxit me. Ex hoc qd' di-
cit: Introduxit. patet ꝙ istę mẽsuræ accipiunt intra parietes, vt
prædictum

a ¶Non dicit duæ, ne dualem incurrat numerum, sed vna
& vna qui numerus est perfectus. ¶Hic numerus in vsum
ne dei sumitur.

bus, unâ hinc & altera inde.

Cap. XLI.

¶Tandem post multa myste-
ria variosq; introitus in locis
singulis proprietates.

Et introduxit me in tẽ- a
plum, & mensus est b
†frontes, sex cubitos c
latitudinis hinc, & sex d
cubitos latitudinis inde, latitudi- e
nem tabernaculi. Et latitudo portæ f

a ¶Qui sacratus & perfectus numerus: In quo mense septi-
mo, decima die mensis ieiunii propitiationis est. b ¶Alias:
humeri, vnde fuppositi humerum ad laborandum, in veste
quoq; pontificis humerale cum rationali stringitur, vt ratio
ne operis compleantur. vnde: A mandatis tuis intellexi.

b dẽcem cubitorum erat, & altera por- g
tæ quinq; cubitis hinc, & quinq; cubi h
c tis inde. Et mensus est longitudinem i

a ¶Portæ de cuius latitudine & humeris tantũ supra dixit.

d eius quadraginta cubitorum, & lati- k
a ¶Quantumuis proficiamus, semper nobis maior profectus
aperitur. vnde post introitum templi, rursum ingreditur
intrinsecus.

tudinem viginti cubitorum. Et introi- l
gressus intrinsecus mensus est in fron m
te portæ duos cubitos, & portam sex n
cubitorum, & latitudinem portæ se- o
ptem cubitorum. Et mensus est longi- p
tudinem eius viginti cubitorũ & lati- q
tudinẽ viginti cubitorũ ante faciem r
tẽpli. Et dixit ad me: Hoc est sanctum s
sanctorũ. Et mensus est parietem do- t
a ¶Sanctisanctorum. b ¶Pro fabrica mundi, & omni vi
sibili creatura, quæ sex diebus cõdita est.

mûs sex cubitorum, & latitudinem u

sustinet sup se aliud pondus, qa solũ diuidit inter sctũ & sanctũ-
sctorũ in inferiori mansione tẽpli: & iõ nõ describit tãtę spissitudi
dinis sicut alię parietes tẽpli, ꝓpter qd' doctores nri vident malè
dicere, qa dicũt eius spissitudinem. vj. cubitorũ sicut alię parietes
daudẽtes tẽplũ. n ¶Et por. i. apturã igress⁹ exteriorẽ. o ¶Sex
cu. in latitudie. p ¶Et la. por. i. ostij. q ¶Septẽ cu. Nã ei⁹ lati
tudo excedit latitudinẽ apturę dictæ dimidio cubito hinc, & di-
midio cubito inde, sicut dictũ est de cubito integro in descriptio
ne portæ immediatè præcedentis. r ¶Et men. est. hoc patet ex
dictis suprà vbi describitur sanctumsanctorum quadrum æquila
terum. s ¶Ad faciem templi. id est partis anterioris templi.
t ¶Et dixit ad me. scilicet angelus hæc ostendens. v ¶Hoc
est sanctumsanctorum. scilicet quod est vltimò descriptum.
x ¶Et mensus est. Hîc consequenter describuntur quædam
adiuncta templo. Et diuiditur in partes quatuordecim secun-
dum numerum adiunctorum, quæ patebunt prosequendo. Diuisio
Circa primum sciendum, quòd templum strictè & propriè acci-
pitur pro spacio inter parietes incluso: & secundum hoc pariẽ-
tes sunt quædam adiuncta, de quibus agitur primò cùm dici-
tur: Et mensus est parietem domus. id est parietes templi,
accipiendo singulare pro plurali, sicut frequenter fit in descri-
ptione huius ædificij. y ¶Sex cubitorum. scilicet in spis-
situdine: non enim potest aliter intelligi: nam longitudo pariẽ-
tum templi est centum cubitorum, & altitudo centum viginti
cubitorum, vt plenius infrà dicetur: Et dicit parietem domus.
id est templi, quia paries anterior porticus secundum Hebræos
non est tantæ spissitudinis, vt inferius dicetur. z ¶Et la-
titudinem lateris &c. Hæc est secunda pars in qua descri-
buntur quædam adiuncta templo, quæ vocantur hîc latera.

c-1-de qbus

de quibus dicit Richardus de sancto Victore, q̄ sunt deambulatoria. & infra dicūtur bis. xxxiij. i. lxvj. scd'm ipsum & alios doctores Latinos. quorū sex ponit intra murū in inferiori mansiōe tēpli, tria in vno latere eius, & tria in altero, & primū distat à pauimēto per sex cubitos, secūdū per. xij. tertiū per. xviij. & hoc est in vna parte templi; & similiter in altera. Sed hoc dictum est irrationabile: quia sic impedirent illuminationem templi p̄ fenestras, & aspectum pulchritudinis parietū templi, q̄ describūtur interi⁹ deaurati cū pulcherrimis exlaturis. Item contradicit sibiipsi, vt videtur quātū ad latera quæ ponit extra templum. s. xxx. in vno latere, & xxx. in altero: nam inferius latus siue deambulatorium distat à terra p̄ sex cubitos, & secundū à primo per alios sex. & sic consequenter de aliis in altitudine muri templi: ex quo sequitur q̄ hæc altitudo habet tricesies sex cubitos vel sexies. xxx. quod idem est: & sic altitudo murorū templi est. dcxx. cubitorū: Ipse ꝫ dicit, q̄ est tm̄. cxx. cubitorū, sicut de tēplo Salomonis dicitur. ij. Paral. iij. cui assimilat istud templū. propter quod dñs Hugo cardinalis dicit, q̄ ista latera sunt sedilia iuxta latera templi. interius tamen posita pro sacerdotibus diuinas laudes cantātibus. Et qa quodlibet latus dicitur esse. iij. cubitorū. istam latitudinē ponit producendo à parietibus templi versus mediū. Secundum autē dimensionem aliam. scilicet. p̄cedendo scd'm lōgitudinē parietū templi, quodlibet lat⁹ siue sedile habet duos cubitos tm̄. Ex q̄ sequitur, q̄. xx. latera implent longitudinē anterioris partis templi ex vna parte quæ est. xl. cubitorū, & similiter. xx. latera ex p̄te opposita: decē aūt latera implēt similiter sctm̄ sanctorū ex vna p̄te, & decē ex altera: nā eius longitudo est. xx. cubitorū. Sex verò latera quæ remanent collocat ex vtraq; parte ostij tēpli per modū infra figuratū. Licet autē hoc dictum habeat apparentiā prima facie: tū non videt posse stare. Primò qa sctm̄ sanctorū ingreditur solus pontifex summus & semel in anno, vt patet ex veteri & nouo Testamēto: & sic nō sunt ibi ponenda sedilia p̄ sacerdotibus, nā hoc esset frustra, q̄ nō est dicendū. Itē dimēsio sediliū scd'm quā hoies sedent lateraliter iuxta longitudinē parietis non est minor sed maior cōmuniter q̄ illa dimēsio quæ procedit à parte parietis versus mediū chori vel templi. ipse verò ponit eam minorem de medietate, vt patet ex dictis: & sic dicta sedilia reddit inutilia & inepta ad sedendum, vt de facili pōt imaginari. Item contradicit sibiipsi, quia ponit in anteriori parte tēpli. xl. sedilia totam ei⁹ lōgitudinē ex vtroq; latere cōplētia, & tamē cū hoc ponit vnū ostiū ad oſonē in quolibet latere, & p̄ consequēs cōtra aperturā illorū ostiorū nō pōt aliquod sedile poni: nā impediret trāsitū, maximè cū quodlibet sedile iuxta parietē templi ascendat per sex cubitos scd'm ipm: p̄ quod nō solū impediret trāsitū, sed etiā totaliter obturaret. Oportet etiā dicere, q̄ quodlibet ostium sit ad minus duorū cubitorū latitudinis, & sic tolliē vnū sedile ex vno latere, & vnū ex altero. ꝓpter quod nō remanēt nisi. xxxviij. ad pl⁹. & sic scd'm eius dicta sunt. xl. & nō. xl. Plura etiā alia inconuenientia ad eius dictū sequūtur, quæ ꝓpter prolixitatē omitto. ꝓpter quod dico cū Hebræis, q̄ ista latera sunt appenditia laterib⁹ templi exterius, adhærentia: ꝓpter quod latera nominantur, sicut. iij. Reg. vj. circà templū Salomonis fuerunt appenditia scd'm Hebræos, prout pleuius ibi dixi. Latera verò de quib⁹ hīc loqmur ponenda sunt in tribus lateribus huius templi, scilicet occidentali, aquilonari, & australi. In orientali verò non sunt ponenda, eo q̄ ex illa parte est ingressus templi. In latere verò occidentali quod est breuius ponuntur sex appenditia siue latera. In latere verò aquilonari quod est multò longius ponuntur. xxx. & similiter in australi quod est æqualis longitudinis: & sic habetur numerus laterum siue appenditiorum scilicet. lxvj. Modus autem ponendi talis est: In templo nāq; isto describuntur inferius pilarij prominentes extra parietes ad ipsos fortificandum, sicut fit communiter in notabilibus & arduis ædificijs. Igitur in parte occidentali ipsius templi ponuntur tres pilarij, duo in eius extremitatib⁹, & vnus in medio eius: nā ex parte occidentis non est aliquis ingressus vel egressus, & dicti pilarij prominent extra parietem templi. v. cubitis ex hoc prominentia pilariorum perforatur in trib⁹ locis vno super alium, & in illis foraminib⁹ figuntur trabes de pilario in pilariū, super quas sirūtur ligna quæ Gallicè dicūtur solluē ex vna p̄te: & ex altera parte figuntur solluem, in pariete claudente appenditia in parte exteriori ad portādū tria tabulata vnum super aliud: ita q̄ primū tabulatum tectum est appenditijs inferioribus, & pauimentū mediis, & secundum est tectum mediis & pauimentum superioribus. Tertium verò tectum est tm̄ superioribus: nam hęc tecta ponunt plana, & sunt hæc tabulata sic disposita, q̄ primum distat à terra per sex cubitos, & secundum à primo per alios sex, & similiter tertium à secūdo. Et sic patet, q̄ iuxta murum templi ascendunt p. xviij. cubitos, non computata spissitudine tabulatorum, quæ

Modꝰ pōnēdi laterā

rum quę ponit duorū cubitorū. Et sic appēditia ascēdit vsq; ad quicesimum cubitum inclusiuē parietum templi: & tanta est altitudo parietis clauditis appenditia exterius. Et quia inferior mansio templi vsq; ad primum tabulatum seu cœnaculum ponenda est. xxx. cubitorum. sicut in templo Salomōis. iij. Reg. vi. ideo sufficiens per appenditia remanet paries templi liber sine obstaculo per decem cubitos ad recipiendum lumen per fenestras ad sufficientem illuminationem inferioris mansionis templi. Si verò mansionis huius ponarur altitudo. xl. cubitorum, sicut dicunt aliqui, sit adhuc erit conuenientior illuminatio. Et quia mihi videtur hæc dispositio decentior, quia per hoc seruatur vniformitas trium mansionum, ideo sic inferius figuratur. Ex dictis sequitur, q̄ in latere occidentali templi sunt sex latera seu appenditia, duo prope terram distincta per pilarium medium, & protensa vsq; ad pilarios in extremitatibus existentes. Et cùm spacium totum inter duos extremos pilarios sit. xx. cubitorum secundum latitudinem templi, sequitur q̄ quodlibet appenditium sit. x. cubitorum ab aquilone in austrum, comprehensa tamen spissitudine pilarij medij. Et super duo appenditia inferiora sunt duo alia media, & super illa duo superiora in omnibus similia. Et similiter dicendum de appenditijs in latere aquilonis existentibus: nam ibi ponuntur. xj. pilarij in lōgitudine parietis aquilonaris, qui cum muro claudente appenditia in parte occidentali faciunt decem intercipedines, in quibus ponuntur decem appenditia inferiora, & super illa decem media, & iterū sup̄ illa decē alia supiora, sicut dictū est de appenditijs occidentalibus. Licet autē appenditiū vnum triplicatū scd'm infimū & mediū & supremū modo dicto claudat ex vna parte, pariete occidēali claudente appenditia occidentalia: & ex altera parte claudat pariete aquilonari, claudente appenditia aquilonaria, & sic computari posset cum istis appenditijs & cum illis, tamē ne idem bis cōputet, hic tm̄ cōputat cū aqlonarib⁹. Et eodē modo dicendū de angulari appēditio in parte australi. Item istō appenditio angulari inclusiuē vsq; ad nonum cubitū à fine oppositi parietis aquilonaris templi excludendo. vt magis videbitur, sunt centum cubiti: & sic decem appenditia in hac longitudine collocata occupāt cētū cubitos, & p̄ cōsequēs q̄libet eorū est x. cubitorum ab occidēte in orientē, inclusa tamē spissitudine pilariorū inter ipsa diuidentiū, & spissitudine parietis claudentis exterius à parte occidentali. In nouē autem cubitis remanentibus de aquilonari longitudine templi ponit cochlea ad ascēdendum sursum in cœnaculū templi primum & scd'm, & sūt ad appēditia media & supiora. Nā ibi ponunt ostia ex vna parte ad ingressum appēditiorū, & ex altera ad ingressum cœnaculorū: ꝓpter q̄d hęc cochlea ascēdit vsq; ad summitatē templi, vt p̄ eā sit ingressus ad templi tectum, quod ab oīb⁹ expositorib⁹ ponit planum. Quod aūt dictū est de appēditijs & cochlea in aqlonari latere tēpli, idē p̄ oia intelligendū est in eius latere australi. Et sic dicatur, q̄ vna cochlea sufficit ad prædicta. & p̄ cōsequēs alia superfluit, dicēdi ei⁹ q̄ non. Nā hæc duplicatio valet ad securitatē, vt si imineat periculum ignis vel aliq̄d aliud p̄ plura loca sint ascēsus sursum: ꝓpter q̄d in ecclesijs magnis fiūt tales cochlęæ cōiter in earum frontib⁹ ex vtraq; parte. Circa verò duo latera templi scilicet aqlonare & australe ab oībus expositoribus ponuntur duo ædificia à muro templi p. xxx. cubitos distātia, & q̄libet duorū ædificiorū est longitudinis. c. cubitorū, & latitudinis. l. cubitorū. de altitudine verò nō fit mentio in textu: p̄babile tamē est q̄ est. lxxv. cubitorū, ita q̄ quælibet triū māsionū quæ ponūtur ibi vna sup̄ aliā sit. xxv. cubitorū, sicut dictū est supra de māsionibus porticuū: veritatem quia latitudo istorū ædificiorum ponit in pendulo montis, ideo duæ superiores mansiones tantùm eleuatæ sunt super terram, ad tertiā verò descendit p̄ gradus sicut in cellarijs: propter quod & earum ostia describūtur in laterib⁹ eorū versus vulgi locum. Reliqua verò circa templū & ædificia ista dicenda, dicam literam exponendo. ¶ Ad capiendū verò facilius quæ dicta sunt & dicenda pounturhīc tres sequentes figuræ. Prima repręsentat secundū lineas fundamentales posteriorē partem totius ædificij quæ incipit à latere occidentali atrij interioris, & protenditur versus occidentē vsq; ad murum claudentem exterius vulgi locum, in qua parte est ipsum templū cū suis appendicijs prędictis, & duo ædificia, vnū quod vocatur aquilonare, eò q̄ est situatū in parte aqlonari respectu templi, & aliud australe eadem ratione, scilicet quia situatum est in parte australi respectu templi. Secunda repręsentat altitudinē templi & appendiciorū & cochlearū & ædificiorū circa ipsum, eo modo quo possunt in plano figurari, nam oportet per imaginationem inspicientis multa suppleri. Tertia repręsentat altitudinē ædificij aquilonaris, eo modo similiter quo potest in plano figurari, & per cōsequens repręsentat altitudinē ædificij australis: nā hæc duo ædificia in omnib⁹ similia describūtur.

His præmissis

FIGVRA AEDIFICII TEMPLI.

OCCIDENS.

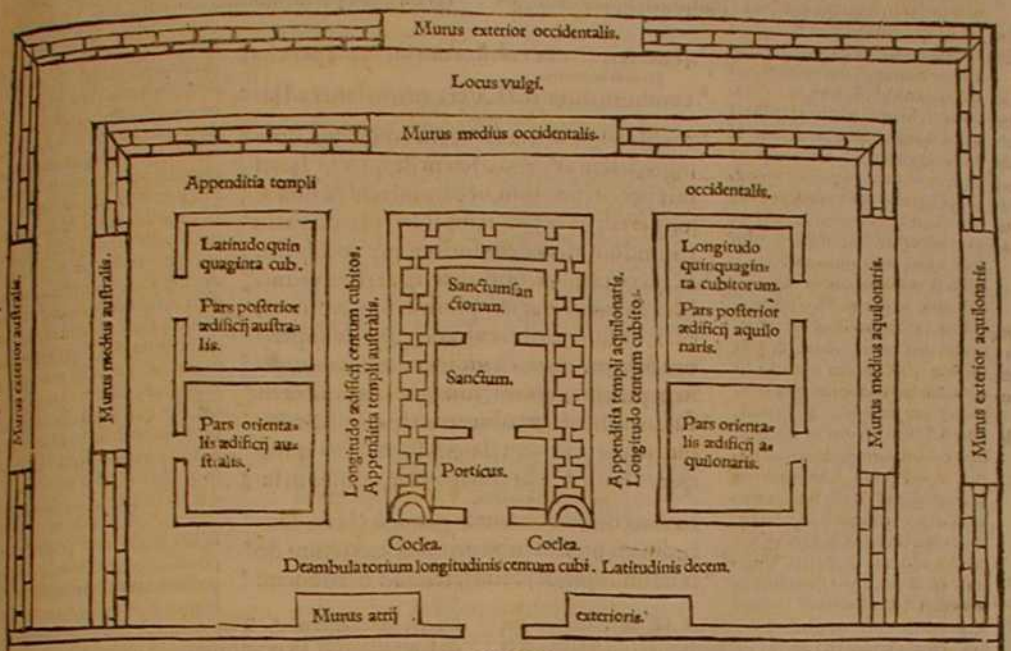

ORIENS.

Figura posterioris partis ædificij posterioris tẽpli secundũ lineas fundamẽtales. Aspectus altitudinis tẽpli portę orientalis & appenditiorum circa ipsum. Ezechiel. xli.

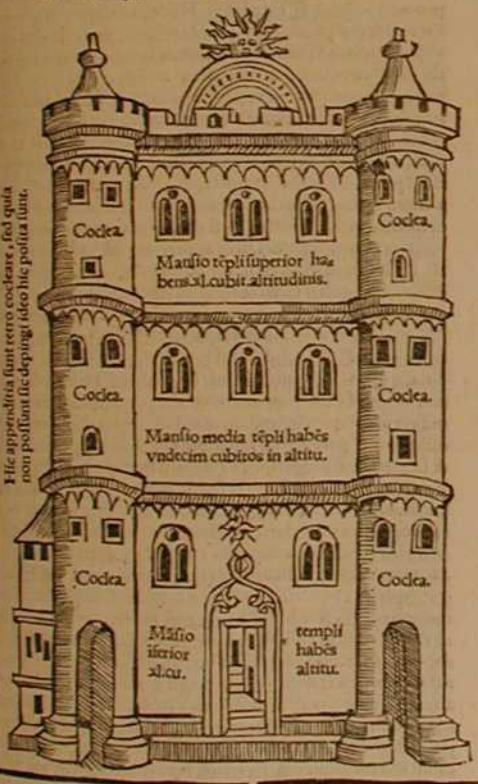

Aspectus ædificij aquilonaris secundum altitudinem & longitudinem suam. Ezechielxlj. Et simile ædificium debet imaginari situatum esse in parte australis templi.

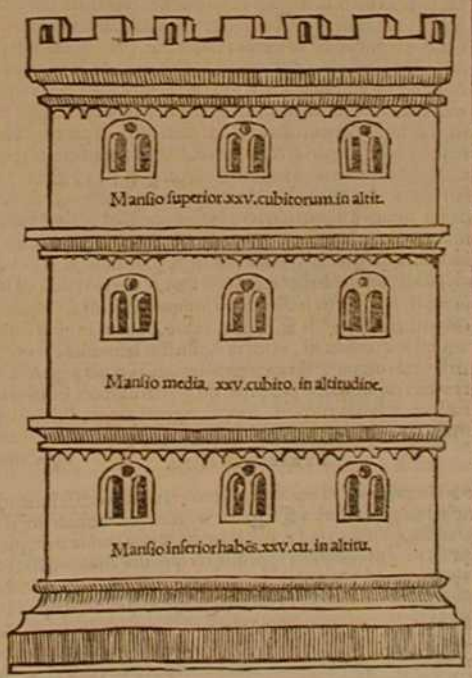

E a ¶Quatuor cu.Hiero.Quæ quatuor monstrant elementa, ex qb⁹ vniuersa sunt cõpacta,& maxiẽ hũana corpa:cõtra q̃s ẽcti dimicãtes,& aię ptãti subjicĩtes,merenť iteriora itroire,& dñi arcana cognoscere. b ¶Latera aũt.Hiero. Ipsa latera quæ in circũitu dom⁹ erãt,& quatuor cubitis à tẽpli pariete seperabantur, iunctus quatuor:sequiť qđ spaciũ qđ ẽst inter murũ tẽpli exť ad q hęrẽt appenditia,& murũ ipsa claudentẽ externus sit.x.cubitorũ. Alia ỹ ò dimẽsio appẽditorũ ẽst.x.cubitorũ vt.6.dictũ ẽst,ẽ spe hẽsa tñ pilariorũ & murorũ diuidẽtiũ appẽditia spissitudine, in tali eñ spacio põt ẽsse habitatio conueniẽs. b ¶Vndique per circũitũ do. i.tẽpli. Et qa ẽ parte orietali tñ sunt appẽditia,patet q circũitus nõ accipi hic p ambitu ex oĩ parte,sed ex trib⁹ partibus tñ.Nec tñ adhuc itegre,nã appẽditia aqlonaria & australia nõ pcedũt vsq; ad terminũ orientalem murorũ tẽpli,sed remanẽt ita.cta biti,p cochleis, vt prædictum ẽst. Nec mirũ de tali acceptõe circũitus.nã alibi in hoc ędificio accipit circũire⁹ p ambitu ex duab⁹ gbꝰ tm̃. c ¶Latera aũt latis.appen. diria sic sunt dispoita,qđ vltra pma cõiũctũ alteri,vt dictũ ẽst.& ita ꝑ tes in figura. d ¶Et erãt emẽdãtes iungať hæc litera. Et erãt emi. pilarij eminẽtes vltra murũ tẽpli. e ¶Per parietem do.dispoti proportionabiliter secm̃ longitudinẽ parietis templi. f ¶Quæ ingre.spaciũ vltra murũ templi. g ¶In lateribus.i.plantis ex appendiciis sustinẽdis mõ superdicto.Et ẽst ihic mod⁹ loquẽdi quo ponit hęc prępositio in,ꝑ vltra prępositione pro, satis frequẽs in Hebręo. h ¶Vt cõti.i.vt pilarij sustinerẽt appenditia media & supiora,per trabes in eis positas modo supradicto. i ¶Et nõ attin.pari.tẽ.i.ligna dictorũ appẽditiorũ nõ figerenť in pariete tẽpli,sicut ex opposita parte figuntur in parte claudẽte exteri⁹ appẽditia.vñ in Hebrąo lic habẽt:Et nõ tenerenť in pariete tẽpli.Ex quo patet qꝓ nõ attingere,hic accipi pro non infigi. k ¶Et platea. Hæc ẽst tertia pars in qua describit cochleas tẽpli,cũ dicit: Et platea erat in ro. id ẽst quædam vacuitas rotunda intra quadraturam murorũ, in qua tñ ponit⁹ ire gradꝰ circulariter ascendẽdo,quæ Gallicẽ vocať vis. l ¶Et in cœnacu.te.id ẽst in primum solarium & secundum,nam hoc templum ponitur habere tres mansiones,sicut & templum Salomonis. m ¶Deferebat per gyrum,id ẽst per circularem ambitum. n ¶Idcirco latius erat templum. quia in templo ponť duplex solariũ,scilicet vnum super aliud, vt dictum ẽst. Idcirco templũ dicitur latius in duabus superioribus mansionibus quàm in inferiori.nã immediatè post tabulatum primum refringũntur parietes à parte inferiori,sicut apparet in ędificijs habentibus scalaria, sic secũda mansio ẽst latior quàm prima,quia parietes magis distant,& similiter tertia mansio ẽst latior quã secũda. o ¶Et videlicet. Hæc ẽst quarta pars,in qua reuertiť ad scribendũ aliqua de diĉis appenditijs quæ dimiserat,dicens: Et vidi in domo.i.altare templi. p ¶Altitudinem per cir.funda.late. id ẽst appẽditia. q ¶Ad mensu.calami sex cubito. Tãtũ em̃ distat tabulatum(quod ẽst tectum inferiorum appendiciorum)à terra,& similiter tabulatum secundum quod ẽst tectum mediorum appẽditiorum,& pauimentũ superiorũ tantũ distat à primo tabulato & similiter tectũ superiorũ à tabulato secundo. r ¶Et latitudinem per parietem lateris forin.quinq; cubi. Tanta enim spissitudinis describitur paries claudẽs appẽditia in parte exteriori,ex opposita verò parte clauduntur muri templi. s ¶Et erat interior domus.i.templum. t ¶In lateribus do.id ẽst ordinatis appẽditijs in tribus partibus,vt.5.dictum ẽst. v ¶Et inter gazophyla. Hæc ẽst quinta pars,in qua describit distantia inter murum templi & ædificiũ aquilonare ex vna parte,& inter murũ tẽpli & ędificiũ australe ex altera,quę ẽ.xx.cubitorũ hinc.&.xx. cubitorũ inde. Hęc aũt ędificia vocant hic gazophylacia,hoc pleni⁹ exprimit ea.sc.vbi principaliter agit de istis duob⁹ ædificijs, hic aũt nõ agit de eis,nisi rõne distitię a tẽplo. x ¶In cir.do.ambi. id ẽst ex duob⁹ lateribꝰ.Sicut em̃ suprà dictũ ẽst,circũitus nõ semper dicit totalẽ ambitũ in descriptione hui⁹ ędificij, nec etiã in cõmuni mõ loquẽdi. y ¶Et ostiũ. Hæc ẽst sexta pr̃, in qua agitur de loco orõnis,i quo secm̃ oẽs expositores,orabant illi qui remplũ ingredi non debebant:& ideo cùm dicit:Et ostiũ lateris ad orationem: ostenditur quòd ostiũ sit in muro tẽpli, vt aliqui orati. Non põt intelligi,qꝓ istud ostiũ sit in muro tẽpli, vt aliqui exponũt,qa sic non possent ingredi locum orationis,nisi pri⁹ ☞ grederentur

† vniuscuiusq; cubiculi Leui.12.a.

† Trabes autẽ trabs supẽ trabẽ triũ & triginta pedũ igredientes parietẽ domus

† elemẽtis † domus †fundamẽtũ cubiculorum †cubiculi

† ostia cubiculorum tẽdebat ad interstitiũ relictum.

Psal.4.a
3.Reg.17.d
4.Reg.4.b
Act.9.g.

Mar.14.b.

1.Tes.5.d.
Threũ.2.f.

Rom.7.d.

Nicolaus de Lyra.

a †lateris quatuor cubitorum undique per cir-
¶Non ex vno latere.
b cumitum domus. †Latera autem latus ad la-
¶Alius mus.
c tus bis triginta tria. Et erant eminentia quæ
d ingrederentur per parietem domus in lateri
e bus per circumitum,ut continerent & non at-
f tingerent parietem templi. Et †platea erat in
g rotundum ascendens sursum per cochleam,
h & in cœnaculũ templi deferebat per gyrum.
i Idcirco latius erat templum in superioribus,
k & sic de inferioribus ascẽdebatur ad superi-
l ora & in medium. Et vidi †in domo altitudi-
m nem per circumitum †fundata latera ad men-
n suram calami sex cubitorum spacio,& latitu-
o dinem per parietem †lateris forinsecus quin-
p que cubitorum. Et erat interior domus in la-
q ¶Symmachus,exedras.
r teribus domus. Et inter gazophylacia lati-
s tudinem uiginti cubitorum in circumitu do-
t mus undique,& †ostiũ lateris ad orationem:
v
x
y

His prẽmissis ad expositiõem literę reuertamur:Et latitudinem la.i.appenditi. a ¶Quatuor cu.cũ manifestum sit per supradicta,qđ hic accipiť cubitꝰ humanꝰ,& non geometricꝰ, patet qđ si latitudo cuiuslibet appẽditi ẽst quatuor cubitorũ tm̃: nulla possent ibi ẽsse cõueniẽs habitatio,qđ nõ ẽst dicẽdũ,cũ describat hic valde decẽs ędificiũ. Et sic dicendũ,qđ loquiť hic scriptura de spacio existẽte inter terminos pilariorũ,& parietem exterius claudentẽ appẽditia,in quo ponit qdam murus à termino cuiuslibet pilarij vsq; ad parietẽ exteri⁹ claudentẽ appẽditia, cuius longitudo ẽst q̃uor cubitorũ,& latitudo eadẽ cũ spissitudine pilarij:quę põt poni duorũ cubitorũ vel triũ ad plus:nã tales pilarij in altis ędificijs,sicut ẽst in ꝓposito,sunt min⁹ spissi de medietate vel circiter quã lati,accipiẽdo latitudinẽ ꝑ eorũ ꝓgressu extra parietẽ tẽpli. Cũ igiť ꝓgressus sit.v.cubitorũ,vt.6.dictũ ẽst,& mur⁹ ei cõiunctus

a ¶ Ostiū unū. Hiero. Post frigus eñ aquilonis transimus ad
A australē calorē, & tamē rursum orationis quærimus locū in aqui
lonis ostio, vt euadamus pericula in australi, vt agamus gratias
pro præteritis, & sic nobis victorię secura possessio. Quinq; autē
cubiti & in hoc loco diuinos indicant sensus, per quos de terre-
nis ad altiora ascendim⁹. b ¶ Et ædi
ficiū qđ. Vel. post labores & pe-
ricula & seculi istius fluct⁹ atq; nau-
fragia (de quibus Ieremias scribit, &
Daniel & Zacharias) verum & legiti
mum, vij. decadarum sabbatum con
sequamur, & sit nobis æterna requies,
& per quinq; cubitorum latitudinē
veniamus ad longitudinē nonagin-
ta cubitorū. In qua ætate, de repro-
missione Sare filiū genuit, quæ nona
ginta annorum. i. nouē decadarum
peperit Isaac, iuncta Abraham cente
nario. decem decadarū habēti my-
sterium. Qui numerus qđ significet,
sequēs scriptura mōstrabit. c ¶ Cē
tum cubitorū. Hier. Qui numerus
perfectus est decē decadarū, vt & mēte
& sermone & operibus domino ser-
uiamus, recordātes illud Apostoli:
Vt possimus scire quæ sit latitudo
& longitudo, profundū & altitudo.

☞ Et fenestras

Nicolaus de Lyra.

Et grederent templū, & sic sequeret
cōtradictio. s. q̄ ingrederent tēplū, &
nō ingrederent, vt patet ex dictis. La
teris igit hīc accipit, p appendicijs, si-
cut in præcēdētibus. Et accipit singu-
lare, p plurali. i. laterū siue appēdicio
rum. Et est sensus: Et ostiū lateris ad orationem id est ostiū p qđ
intrat in locū orationis est versus appēdicia qbus imediatē con
iungit locus orationis. a ¶ Ostium unū ad uiā aq̄lonis &c.
Ab angulo enim orientali ipsius tēpli, ptendit vnus murus vsq;
ad angulū oriētalē ędificij aquilonaris, in quo ponit istud ostiū p
modū superius figuratū, & eodē modo ex alia parte tēpli vsq; ad
australe ędificiū. ideo subdit: b ¶ Et ostium unum ad uiā au
stralem. ad partē austri. c ¶ Et lati. loci &c. Et hęc latitudo in-
telligit sub dio. d ¶ In circuitu. i. circa tres partes tēpli & eius
ędificia. Iste eñ locus circūit totū tēplū & eius ędificia pte orien-
tali excepta. e ¶ Et ædificium. Hæc est septima pars. Partem
istam expositores latini cōiter exponūt de quodā ędificio qđ di-
cunt situatū inter occidentalē ptē templi & locum vulgi. Hebrei
vero nō ponūt hoc ędificiū, vt dictū est. s. & meritō vt videt. nā
in textu nō dicit p quo deseruiat, cū tñ de alijs ędificijs hoc dicat:
ppter qđ cū ipsis exponā textū de templo & aliquibus sibi adiū-
ctis. Et describit hīc latitudo tēpli cū suis appendicijs, & locus ora
tionis in latere occidentali, cū dicit: Et ædificiū quod erat se-
paratum. Secūdū qđ dicit Ra. Sa. per ędificium hīc intelliguntt
illa quæ sunt tēplo adiuncta, & p separatū ipsum templū ratione
supradicta. xl. ca. & hoc patet p literā Hebraicā quæ sic habet: Et
ędificiū quod erat corā hauguisera versus mare. Et dicit q̄ hau-
guisera significat ędificiū valde notabile, ppter quod dicit q̄ in-
telligit de tēplo. Et potest etiā dici separatū, ppter eius eminentiā
respectu aliorū ędificiorū. Et ideo sic debet habere nostra trans-
latio: Et ædificiū quod erat separatū. i. adiunctū ipsi templo.
Nota enim Hebręa sunt ideclinabilia, sicut cornu & gelu: ppter
qđ in trāsferēdo positus fuit noīatiuus casus p datiuo, vel forte
falsū fuit hoc scriptoris vicio. f ¶ Versumq; ad uiam respi.
ad mare. i. ad occidentē: quia mare mediterraneū claudit Iudęā
ab occidente, in qua describit situs huius tēpli: vt patet. s. in prin
cipio xl. ca. g ¶ Latitudinis. lxx. cubitorū. In quibus inclu-
dit quod subditur: h ¶ Paries aūt ædi. qnq; cubitorū &c.
Et similiter quinq; cubiti de loco orationis supradicti. Numerus
aūt iste sic intelligit: Latitudo templi inter parietes. xx. cubitorū.
Duo parietes. xij. cubitorū vt patet ex supradictis in textu. Pro-
minētia pilariorū vltra parietes hinc & inde. x. cubitorū. Latitudo
appendiciorū hinc & inde. viij. cubitorū. Paries daudens appen-
dicia hinc & inde decē cubitorū. Et latitudo loci orationis sīl. x.
cubitorū, vt patet ex dictis in textu. Isti .v. numeri simul iūcti fa-
ciunt. lxx. i ¶ Et lōgitudo ei⁹. xc. cubitorū. quia sicut supra
dictū est, a termino occidētali appendiciorū, pcedēdo versus ori
entem vsq; ad locū cochleæ vbi terminātur appēdicia sunt. c. cubi-
ti, de quibus rescinduntur hīc. x. s. appendiciorū angulariū clau-
sorū ex vna parte. s. pariete occidentali, & ex altera parte. s. pariete
aquilonari: ppter quod illud spaciū pōt cōputari exvtraq; parte,
vt suprà dictū est: hīc aūt cōputatur in occidētali parte, & ideo re-
scindendū est à parte aquilonari: alter idem bis cōputaretur. Et idem di
cendum est de angularibus appendi
cijs in parte australi. k ¶ Et mēsus
est domus. i. templi. l ¶ Lōgitu-
dinē. c. cubitorū. Et qualiter istud
sit intelligendū, expoñit cùm subdit:
m ¶ Et qđ separatum erat. & p. i.
qđ separatū erat ędificiū &c. i. tēplū
quod dicit separatū cū ędificio appē-
diciorum. n ¶ Et pa. eius. s. ędificij
appēdiciorū. o ¶ Lōgitudinis. c.
cubitorū. Tot enim sunt cubiti ab
illo loco tēpli, vbi incipiunt appēdi-
cia versus orientē, vsq; ad eorum ter
minū in occidente: & sic non mensu-
ratur hic tota longitudo templi, sed
remanent nouem cubiti versus orie
tem, a qbus exclusiue incipiūt appē-
dicia. p ¶ Latitudo autē. Hęc est
pars o ☐ taua in qua describit quædā
platea existens inter templū & atriū
interius. Ad cuius intellectū sciendū,
q̄ platea dicit à platos qđ est larum
vel latitudo, propter quod latitudo
ponit pro platea aliqñ, & econuerso:
& sic est in Hebręo, & adhuc magis:
nā dictio Hebraica quæ ponit hīc est
equiuoca ad latitudinē & plateam:
& hīc ponit pro platea & similiter la
titudo cū dicit: Latitudo aūt ante
faciē dom⁹. Et quæ sit ista dom⁹, subdit: q ¶ Et ei⁹ &c. & p id
est eius qđ erat separatū. p quod significat tēplū, vt. s. dictū est.
r ¶ Cōtra orientem. i. cōtra atriū interius quod est in orienta-
li parte respectu tēpli. s ¶ Centū cubitorum. s. lōgitudinis se-
cundū lōgitudinē atrij interioris ītra parietes, quæ. s. xl. ca. dicit
cētū cubitorū. Et hęc lōgitudo plateę accipit ab aq̄lone i austrū.
spaciū aūt ei⁹ ab oriēte i occidētē. s. iter atriū iteri⁹ & tēplū. x. cubi
torū, vt magis videbit ca. se. Et istū decē cubiti à termino pilario-
rū oriētaliū tēpli vsq; ad murū occidētalē atrij interioris accipiūt.
t ¶ Et mensus. Hęc est ps nona in q̄ describit mēsura tēpli tota
secūdū lōgitudinē & præcise. s. sine appēdicijs, sicut. s. posita est,
qualiter tñ cū appendicijs, dicit igit: Et mensus est longitudi
nem &c. sequit: v ¶ Hecthecas &c. Ad itellectū hui⁹ partis
sciēdū, q̄ expositores latini dicūt, q̄ hecthecę sunt añ solaria: sed
hęc significatio nō habet ex aliq̄ deriuatiōe Grēca vel latia, pro-
pter qđ videt simplr ficta, & maximē qa dictio Hebraica hic po
sita significat pilarios q inserunt parietib⁹ magnorū ędificiorum
ad ipsa fortificādū, sicut dicit Ra. Sa. in glo. sup locū istū: cui q̄tū
ad hoc videt esse credēdū, cū fuerit pitillim⁹ in Hebręo. Dicit igit
ppheta: Et mensus est lōgitudinem ædificij cōtra faciem
eius quod &c. Quia separatū ędificiū intelligit tēplū, vt dictū est.
s. p facie eius ps prima, & p dorsum vltima. Est igit sensus, q̄ an-
gelus mēsurauit lōgitudinē tēpli à principio vsq; ad finem. Et ne
aliqs crederet, q̄ pilarij oriētales & occidētales nō includerent in
hac longitudine, eò q̄ pminēt vltra muros claudētes ab oriente
in occidentē. ideo remouet hoc dicēs. Hecthecas ex vtraq; par e: id
est pilarios, pminētes ex pte orientis & ex pte occidētis simul in-
cludēdo. x ¶ Centū cubitorum. Hic aūt numerus sic colligit,
pminētia pilariorū à parte orientis. v. cubitorū paries daudens
longitudinē porticus tēpli. v. cubitorū. Porticus enim non tan
tum ascēdit in altū quātū ipsum tēplū: ppter quod paries iste ab
Hebręis pōit minoris spissitudinis vno cubito q̄ paries sit tēpli.
Latitudo vero porticus. xi. cubitorū, vt habet supra in fine. xl. ca.
Paries orientalis templi sex cubitorum, vt patet. s. circa princi-
pium huius capituli. Longitudo templi q̄tum ad partē quæ di-
citur sancta vel sancta. xl. cubitorū, vt patet ibidē. Paries diuidēs
inter sanctū & sanctū sanctorū, duorū cubitorū. Paries enim iste
ascēdit in altū p. xx. cubitos tm̄, nec portat aliquod pondus pro-
pter quod minoris spissitudinis est ponendus. longitudo sancti-
sanctorū. xx. cubitorū, vt patet. s. circa principium huius ca. Pa-
ries occidentalis templi. vi. cubitorum. Prominentia pilariorum
vltra parietem. v. cubitorum, qui simul iuncti faciunt. c. cubitos.

R ij ☞ Et templū

C

† et thala-
mos, seu
cubicula.

D

☞ a ¶Et fenest. obli. Hiero. Ignosce lector difficultati, & veniam
Et tribue cōfictis. Per fenestras em obliquas, & in modū retis factas,
& quæ semp clausæ sunt, aspicim⁹: & vix vsq; ad interiorē domū
Ro.11.d cordis nostri oculū possum⁹ intromittere, vt oia quę cernim⁹. &
Isa.40.c in vmbra videam⁹ & imagine: vt cū Apostolo clamem⁹: O ꝓfun
dum diuitiarum sapientię & scientię dei
&c. Quis cognouit sensum dñi, nisi ma
gni cōsilij angelus: qui sua potest dignis
apire mysteria. b ¶Hecthecas. Quas
† thala- Romæ vocant solaria de cœnaculorum
moscubi- parietibus eminentia, vel meniana ab in
cula. uentore quæ nōnulli Greco rum, ꝙ
Mœnia vocant. c ¶Faciem hois iu. pal. &c.
Hiero. In principio enim subiacemus cō
cupiscentiæ: quæ referī ad vitulum: pro
pter terrena opera. Et alia sunt carnalia,
† obductæ alia spiritualia, quorum extremū aquilę
desuper. deputat. Cùm autē intrauerimus sancta
sanctorum & possederimus interiora tē
pli, nihil indigemus nisi rōne & fortitu
dine, quorū alterū ad sensum atq; proui
dentiā, alterū ad animi referī ꝓseuerātiā.
Oīs igit paries p circūitum tēpli à pauī
mento vsq; ad laquearia, Cherubim ha
bebat & palmas mira arte cęlatas. Post
quæ aperiebat sanctuariū p quatuor an
gulos cōtra facię sanctorum. Prius enim
habemus scięt̄ię multitudinē, p quam de
hoste victoriā cōsequimur: & postea no
bis sanctuarium aperiť & tēplum qđ ha
bet quatuor angulos. i. stationē firmissi
mā, quę in nullā vergat partē. Quadran
F gulus enim stabili firmať basi, & m mysti
cō numero quatuor elemēta (ex qb⁹ cō
stant oīa solida & ꝓpetua) significat. Oū
cta verò cōtra facię sanctuarij aspiciebāt
ante qđ sanctuarium erat species altaris
lignei. d ¶Altaris lignei. In q̄ ignis
succendiť. i. mensa thymiamatis, quæ ni
1. Cori.3.c hil ab igne patiť, sed in igne fit purior, si
cut sanctorū opa, de qb⁹ dicit. Vniuscu
iusq; opus quale sit ignis probabit. Nō
pereūt, sed igne puriora & dariora fiūt.
Sic altaris ligna quę de lignis sunt ꝑdi
si, igne viciorū nō cremanť, sed puriora
reddūtur. Nō mirum hęc de sanctuario
☞ & interioribus

NIC. DE LY.

10. pars ✠ a ¶Et templum. Hęc est pars deci
ma, in qua supplet aliqua superi⁹ dimis
sa: nā superius nō fecerat mentionem de
hecthecis siue pilarijs: q tā sunt in aliqui
bus alijs ędificijs à tēplo. ideo dicit: ¶Et
templum. Ibi est punctus, ꝓpter qđ per
tēplum hic signaficať pars anterior tēpli,
quæ etiā alibi nominať tēplum exterius.
b ¶Interius. i. Sanctum sanctorum, qđ
dicit tēplum interius. c ¶Et uestibu. atrij. i. porticus atriorū:
nam hīc accipiť singulare ꝓ plurali. d ¶Limina. & fene. ob
li. hecthe. q. d. sicut dictū est. s. q̄ hęc tria habent limina & fene
stras obliquas, sic similiter habēt hecthecas siue pilarios ista ędifi
cia fortificantes. e ¶Per tres par. In Heb. habetur: His tribus.
s. templo interiori & exteriori & porticibus atriorū insunt pila
rij sicut limina & senestrę & obliquę. Et ad eūdē sensum trahēda
est litera ista. Per tres partes. i. p tria ędificia dicta dispositi sūt
pilarij sicut limina & fenestrę. f ¶Contra uniuscuiusq;. Hæc
11. pars est pars. xj. in qua describiť ornatus parietū tēpli à ꝑte interiori.
Circa quod sciēdum, q̄ parietes templi Salomonis fuerunt inte
rius operti lignis, vt habetur. iij. Reg. vj. ad hoc vt cælaturę & pi
cturę aureę melius fierent & cōseruarenť in ligno q̄ in lapide. Et
idem dicitur hic de isto templo, licet inuolutē. nam translatio no
stra videtur in pluribus defectiua. Dicit igitur: Cōtra uniuscu
iusq; limē. Li vniuscuiusq; nō est de textu, qa nō est in Hebręo.
Similiter qđ subditur: g ¶Stratumq;. Li q̄ non est de textu.
Hęc est enim litera Hebraica: Contra limen. s. templi. Asser ligni
id est asseres lignei cooperientes vndiq; interius parietes templi
ratione præmissa: Quod exprimiť alterius magis ꝓpręs, cum di
citur: h ¶Terra aūt. i. à terra vsq; ad fenestras erat talis cooper
tura lignea. Et tali modo loquēdi frequēter vtitur Hebræi & La
tini. s. subintelligēdo hīc præpositionē à. i ¶Et fenestræ clau
sæ. In Hebræo hic est: Et senestræ opertæ. s. asseribus lignei, q. dic.
non solum parietes vsq; ad fenestras erāt operti asseribus lignei, q. dic.
sed etiā aperturę parietum pro fenestris
erant sic opertę in circūitu senestrarum.
k ¶Super ostia. Similiter erant opta
rę & picturę infra scriptę, vt sit vnifor. † cui
tas ostiorum & parietum. l ¶Vsq; ad cui
domum inte. id est in sanctū sanctorum. uestibu.
erat talis ornatus. m ¶Et forinsecus. h
alia parte quæ dicitur templum exte⁹. n ¶Per omnem pa. in cir. Sanc & cir
tro, & à dextris & à sinistris. o ¶Limina
secus & fo. Ex hoc dicunt aliq; expositores Latini, q̄ iste ornatus cherubim &
palmarum nō solum erat in tēplo ligneo
interiori, sed etiā exteriori. Sed nō est ve
risimile, q̄ talis ornatus sic exterius ad ven
tum & pluuiā: Nec habet ad hoc similē
de tabernaculo Moysi: nam exterius fuit
opertum de pellibus arietum tingis cū
cinis, interius autē fuit ornatū contextū di
uersorū colorū & tabuł deauratis. Sed tē
plū Salomonis habuit talē ornatū intę
rius tm. Et ideo sicut dicit Hebręus, & me
lius, vt videť. Intrinsecus & forinsecus
liguné de sancto sanctorum, & de alia ꝑte
quę dicit sancta, sicut dictū est aī immedia
te. p ¶Ad mensurā. i. eque ꝓportio
nabiliter factus est talis ornatus in exte
riori ꝑte tēpli quæ dicit tēplū exterius, si
cut in sancto sanctorū. q ¶Et fabrefa
ctus. i. artificialiter facta. r ¶Duasq; fa. hīc H
In visione verò quę describit in principio
huius libri. Cherubim dicuntur habere
quatuor facies. Cætera patent vsq; ibi.
s ¶De terra usq; &c. Et hoc dicit ali
qui expositores nostri, q̄ talis orna⁹ nō
solum erat ut⁹ mansione inferior ipsius
templi, sed etiam in medio & superior.
Sed hoc nō videť esse verum, qa talis or
natus est pro reuerentia cultus diuini, ad
quem deputatur tm̄ inferior mansio. Me
dia verò & supior ad reponēdū cornua
& alia vtēsilia & iocalia ad tēplū ꝑtine
tia. Et ideo cū dicit: De terra vsq; ad supe
riorē ꝑtē, subintelligendum est de mansione
mansionis, & sic exponūt Hebrei. t ¶Li
mē qua. In Hebr. habeť: Postis. postes
accipiēdo singulare pro plurali, sicut hę
quēter fit in descriptione huius ędificij
& sic fuit in tēplo Salomonis, sicut dicit.
iij. Reg. vj. d. Fecit in introitu templi po
stes de lignis oliuarum quadrāgulatos.
v ¶Et facies san. &c. Hęc est. xij. pars
12. pars
Et in sanctuario
in qua breuiter secundū Hebręos describitur vna visio facta pro
phetę: & secundū hoc translatio nostra videť esse corrupta, cum
dicit: Et facies aspectus sanctuarij contra aspectum altaris ligne.
nā litera Hebraica talis est: Et facies sanctuarij visio sicut visio. Et
est sensus, q̄ ꝓphera vidit in sanctuario visionē similē illi quā vi
derat sup̄ fluuiū Chobar, quæ describit in principio huius libręt.
hīc terminať versus in Hebręo, & sequēs immediate sic incipit: Al
tare ligneū triū cubitorū altitudo eius: vbi describit modū ꝓpor
tionis. vij. postea subdit: Et loquu⁹ est ad me. s. angel⁹. Hęc mē
sa corā domino. Pōt aūt trāslatio nostra sic exponi: Et facies altaris
rij aspectus cōtra aspectū altaris. s. icēli, sed m expositores latini,
qđ altare describit situatū ante parietē sanctisanctorū vt patet
Exod. xxx, & iij. Regum. Et sic ex opposito mutuō se respicunt.
x ¶Lignei trium cubi. Contrarium videť. nam Exo. xxvij. in
pluribus alijs locis vocať altare aureum. Dicendū q̄ mēsa ꝓpo
tionis, de qua loquiť hic scriptura sec⁹m Hebręos, & altare incēn
siū, de quo loquiť hic sec⁹m Latinos, verūq; dicitur in Exo. ligneū
interius, & aureū exteri⁹. sed de auro hīc tacetur. nā alibi sacra ꝓpa
mitur. y ¶Et duo ostia. Hec est ps. xiij. in qua describitur ho
stiorū tēpli, cū dicit: Et duo ostia erāt in tēplo. Lectorem

& interioribus templi & altari thymiamatis credi, cū etiā ancan-
A non ligni genus vel ligni simile, cū plus arserit mūdius fit. a ¶In
duo ostijs. Hiero. Solent enim in maioribus triclinijs bina ostia
herere sibi atq; coniungi, vt maior introitus, non à duabus & in
genubus, sed quatuor minoribus claudatur, vel aperiat foribus.
b ¶Grossiora lig. &c. Vt firm itatem
haberent, & eglaturam possent recipere.
Iusta intelligentiam spiritualem firmio
ra & eglata sunt ostia, vt firmitatem ha-
beant & pulchritudinem, ne quis sancta
sanctorum similis Ozię possit irrūpere,
& sibi sacerdotium vendicare. c ¶Su-
per quæ fenestræ ob. &c. Hiero. Vel
absconditę, vt ipsum quoq; lumē quod
præbebatur intrinsecus, non haberet p-
fectam scientiam, nec clarum lumen &
cunctis patens, sed multis ex parte esset
absconditum: quia videmus nunc per
speculum in ænigmate, tunc autem fa-
cie ad faciem. Et nondum nouimus, si-
cut oportet nos scire. Cùm autem vene-
rit quod perfectum est, euacuabitur qd'
ex parte est. d ¶Hinc atq; inde &c.
Pulchrè nō posuit dexteram & sinistrā,
ne quid sinistrū in his quæ magna sunt
& arcana dicere videretur, sed hinc atq;
inde. vñ. Si quis te percusserit in dexterā
maxillam, præbe ei & alteram. In sancto
ēm uiro virtūq; pfectū est. Cap. XLII.

E Te du. me. Hic. Volueram
desperatione & magnitudi-
B ne rei prsens testimonium
in secreto præterire, sed me-
lius arbitratus sum quodcūq; dicere q̄
omnino nihil dicere, assumens illud So
cratícum: Scio qd' nescio. Pars enim sciē
tiæ scire qd' nescias. f ¶Viam ducētē
ad aquilonem. Hoc &. ē. viderat ante
q̄ interiora penetraret, sed aliter videm⁹
perfectam habentes scientiam, aliter in
principio disciplinæ. Et necesse est, vt q
interiora cōspexerit, secūdū eādē formā
atq; mēsuras & recōdita sacramēta, & quæ exteriora sūt videat.
Ducētē ad aglonē. Respicietē. s. aglonis ptes: sed nō in aglone
positū, vt facilior esset trānsit⁹ his q aglonis frigora relinquebāt,
à q̄ erardescūt mala sup terrā. Legim⁹ in Numerorū libris, Dan
& Nepthali & Aser tribus, filiorum ancillarū Rachel & Liæ: ad
☞ aquilonis

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et in sanctuario. i. in templo interiori, nō sic intelligen
do, q̄ quolibet essent duæ apturę, sed vna tm: & p cōsequēs vnū
ostiū tm, tamē qd'libet hēbat duas portiones. iō subdit. b ¶Et ī
duob⁹ ostijs. s. principalib⁹. c ¶Ex vtraq; pte. s. templi, q̄rū vna
dicit sanctū, & alia sanctum sanctorū. d ¶Bina erāt ostiola.
Sic ad inuicē copulata, & vnū pōt claudi & aperiri sine alio: licut
apparet in ostijs quæ dicunt fracta, & sīt in fenestris. Bina enim
ostia erāt ex vtraq; pte ostiorū. Quod exponit dupl'r. Vno mō,
q̄ in quolibet ostio principali sint duæ valuæ quæ claudant in
medio aperturę, & quælibet valua sit fracta mō dicto. Alio mō,
q̄ vna valua claudat totā apturā, sed vna claudat à pte interiori
parietis, altera verò à parte exteriori, ita q̄ qñ clausę sint valuę
istæ, appareat paries iste vniformis interius & exterius, & quali
cōtinuus. q. a silis pictura dicit fuisse in ostijs sicut in parietib⁹. vñ
subdit. e ¶Et cælata erāt ī ostijs templi Che. &c. Et tñ istæ
valuæ intelligēdę sunt fractæ, sicut dictū est. f ¶Quāobrem
erant grossiora li. uesti. i. porticus. g ¶Fronte forinsecus.
Quod exponit aliq latini, dicētes q̄ in fronte porticus erant eg-
laturæ maiores & magis ꝓminētes q̄ in templo, ad qd' requirebat
maior grossities lignorū. Sed hoc non videt verū, q. a sicut dictū
est. ē. talis ornatus nō erat in templo exterius, & multò min⁹ in frō
te porticus exterius. hīc autē dicit: Erant grossiora ligna i ue
stibuli frōte forinsecus. & dato q̄ essent ibi, nō tñ est aliq̄ mō
veriſ. q̄ essent magis ꝓminētes eglaturæ. & p cōsequēs magis
notabiles, q̄ in templo, ꝓpter qd' trānslatio nostra videtur hīc esse
corrupta. Nam in Hebręo non habet q̄obrem, & ideo litera se-
quēs nō continuat literę præcedenti de eglaturis, sed incipit alia
sentētia, cuius talis est līa in Hebręo: Et spissum lignum super fa-
ciem porticus extrinsecus, & fenestrę obliquę, & palmę hinc & in C
de in humerulis porticus & lateribus domus & trabibus. Dicen-
dum igit, q̄ hęc est pars. xiij. in qua posti descriptionem ornatus
templi q̄tū ad sanctū & sanctū sanctorū, describit ornatus q̄tum
ad tēpli porticū. præmittit tñ vnū de fortitudine hui⁹ edificij, cū
dicit: Et spissum lignum. i. grossum. Sup
facie porticus exterius, ad retinēdū ædi-
ficium fortius ex trānsuerso parietum. sic
enim solet fieri in frōtibus ædificiorum.
Et subdit de ornatu. Et fenestræ obliquę
supple sunt in porticu ad eius illumina-
tionē sicut in tēplo. Et palmæ. s. eglatæ,
hinc & inde in ipsa porticu, ex pte tamē
interiori. In humerulis. porticus & lateri
bus domus. Dicunt autem hīc humeruli
claudentes porticū ex vtraq; pte ostij: Et
nomīant humeruli: qa sunt breuiores q̄
alij: scilicet. v. cubitorū, vt dictū est. ē. i fi
ne. xl. ca. Latera vero dicunt muri clau-
dentes porticū ab oriente in occidentē,
qui sunt. xl. cubitorū secundū latitudinē
porticus, sicut dictū est in fine. xl. cap. Di
cunt etiā latera domus, qa cōtinuantur
muris claudentibus lōgitudinem tēpli,
& in trabibus scilicet interioribus sunt si
militer palmæ eglatæ ad ornatum. Licet
autē litera nostra discrepet ab Hebraica,
pōt tñ exponi sec'm eamdē sentētiā sic:
Quāobrem, que, subintelligit. licet non
exprimat, & illa est fortificatio ædificij.
Et est similis modus loquēdi. ij. Reg. v. a.
Qui peusserit Iebusęum, subintelligitur,
fiet magister militiæ: licet ibi non expri-
matur, sicut plenius fuerat declararum
ibidem: Erāt grossiora ligna &c. ex D
causa dicta. Sup quæ obliquæ fenestræ:
quia sunt in altiori situ q̄ hæc ligna. Et † vergen.
similitudo palmarum hinc atq; inde in tem
humerulis vestibuli, id est porticus. Hęc † Inde edu
litera exponitur sicut prius, & similiter xit
sequens. Secundum latera domus &c.
quasi dicat. Similiter parietes porticus
contiguari parietibus templi lateralibus sunt similiter ornati.
¶In cap. xli, vbi dicitur in postilla: Decima. s. die mensis.

ADDITIO. Principiū huius cap. in litera habetur sic:
In. xxv. anno transmigrationis nostræ in
exordio anni decimi mēsis. Et sic est in Hebræo. vñ qd' in postil.
dicit, mēsis primi, est error qui potuit cōtingere ex vicio scripto-
ris. Dicūt Hebræi q̄ mēsis iste erat. vñ, cuius decima dies erat cele
berrima. s. dies expiationis, vt habet Leuiti. xvi. Dicunt etiam q̄
annus iste erat annus iubileus. Quod probant ex hoc, q̄ licet an-
ni cōmuniter incipiebant à prima die mensis. annus tñ iubileus
incipiebat a. x. die mensis. Vnde Leui. xxv. Clanges buccina mē-
se. vñ. x. die mensis propitiatiōis tpe in vniuersa terra vestra, san
ctificabis q̄ annū q̄nquagesimū. Et qa hīc in līa habet, in exordio
anni. x. die mēsis, ideo dicunt, q̄ iste dies erat dies expiationis, &
prima anni iubilei: quod satis bñ cōcordat cū contentis in hac vi
sione, nā vt infra tractatur p Postil. hæc vilio pricipaliter signifi-
cat ædificationē ecclesię spūalē, in q̄ est vera expiatio p̄tōrū. Sīr
appitio āgeli ad Zachariā, i q̄ exordiū redēptiōis fuit denūciatū,
facta fuit die expiatiōis, vt ibidē ī additiōe dictū fuit. Ca. XLII.

E Te duxit me. Post descriptionem tēpli q̄tū ad tres
partes eius, s. porticum, sanctum, & sanctum sanctorū, Diuisio
& q̄tum ad appendicia sibi adiuncta, hīc consequen-
ter describūtur duo ædificia à muris templi per. xx. cu
bitos distantia, vnū in parte aquilonari, alterū in australi. Et di-
uidit in duas ptes, qa primò describit hoc duplex ædificiū, sec'ò,
scriptura reuertit ad murū exteriorē totius ædificij describendū,
ibi: Cūq; cōplesset. Prima in tres: qa primò describit ædificiū aq-
lonare, secundò, australe, ibi: Et erant, tertiò vsus vtriusq;, ibi: Et
di. ad me. Circa primū primò describit fit⁹, cū dicit: b ¶Et edu.
me. &c. Sicut dictū est. ē. & patet ex textu, q̄ tēplū & ædificium
aglonare & australe sunt in atrio exteriori. igit qūo pōt dici, q̄
ꝓphera sit eductus de tēplo ad atriū exterius? Dicēdū, q̄ frequen
ter circa ecclesias nras est cimiterium, & sīr totū spaciū eccliæ siue
tēpli est cimiterium, & tñ aliquis dicit exire de ecclesia in cimiterū,
& econuersō, ita similiter est in proposito. i ¶Et induxit me
in ga. Aedificium tñ aquilonare sec'm totalitatē suā habet cen

 ✠ tum cubitos

aquilonis plagã castra tenuisse. Nũc quoq; in facie longitudinis
E cẽtum fuisse cubitos ostij aquilonis, & lateris quinquaginta, vt ex
decẽ decadibus, quadrãgulus numerus atq; perfectus, & ex. vij. heb
domadibus, qui remissionis est numer⁹, & in principiũ ogdoadis
quasi vnionis erũpit. sacerdotalia in tẽplo dei spacia mõstrentur.

a ¶ Contra uigin. cu. atrij interioris. Significat, q̃ exterioris atrij centenarius & quinquagenarius eãdem vim habẽt, quam vigenarius atrij interioris. Si enim quatuor quinquies supputes, in vicenario vtrũq; reperies testamentũ, vt & lex teneat in Euãgelio, & Euãgelium à legis nõ recedat radice. b ¶ Et cõtra pauimen. strum. Hiero. Significat autẽ q̃ pauimẽtum atrij exterioris lapide viuo fuerit stratum, vt nec puluere ẽstatis, nec luto hyemis sacerdotum vestigia polluantur. vnde & dominus ascẽsurus ad patrẽ, apostolorum pedes lauit, vt scandant regna cẽlorum mũdis purgatisq; vestigijs.

Ioh. 13. a.

Mat. 10. b.

Qui & ait: Excutite puluerem de pedib⁹ vestris, vt. s. munerum terrenorum ab illis apud se nihil remanere patiantur.

† cubicula

c ¶ Vbi erat porticus iũcta por. tri. &c. Hiero. In quo monstratur mysteriũ trinitatis: quod cũ in patris & filij & spiritussancti nomina diuidatur vna tamen sibi diuinitate coniungitur. d ¶ Decẽ cubitorum latitudis. Perfecti numeri, scilicet vel propter legis decalogum, vel Euangelij sacramentum. Si enim ab vno per duos & tres ad quartum venias, denarius & Euangeliorum numerus efficit in cuius latitudine deambulabant sacerdotes ante singula gazophylacia gradiẽtes.

† breuiora:

F

e ¶ Ad interiora respiciens uiæ cubi. unius. Hie. Semper debent sacerdotes ad interiora viæ eius respicere, quæ ducit ad cubitum vnum. i. vnus deitatis cultũ. vnde: Reuelauit nomen tuum hominibus. Ipsa est enim via, interiora respiciens, que dicit: Ego sum via, veritas & vita. Nemo enim venit ad patrem nisi per me. f ¶ In superio. humili. &c. Hiero. cœnaculis. Vnde in Ps. Rigãs mõtes de cœnaculis suis. Nisi enim quis mẽs fuerit, & ad altiora surrexerit, pluuijs domini non irrigabitur. Qui pro diuersitate meritorum, de primo secundoq; & tertio irrigantur cœnaculo. g ¶ Eminebant de inferioribus &c. Vt secundum pauimento inferioris domus cœnaculum eminẽtius esset, & tertium secundo excelsius: Et quantò quis ad superiora conscenderet: tantò altiori vteretur cœnaculo, qd' ab humilitate cre scebat. vnde: Qui vult inter vos esse maior, fiat omniũ minim⁹.

Iohã. 17. c.

Ibi. 14. a.

Psal. 13. b.

Mar. 9. c.

☞ Tristega

NICO. DE LYRA.

☞ tum cubitos in longitudine ab oriẽte in occidentẽ, & secundum hoc dicit gazophylaciũ in singulari, est tñ diuisum p parietes interiores ex trãsuerso totius ædificij trãseuntes, & secundum hoc inferius dicit gazophylacia in plurali, ppter plures diuisiones, & quodlibet gazophylaciũ est longitudinis, l. cubitorum secundum latitudinem totius ędificij. a ¶ Quod erat contra separa. ædificium. i. cõtra templum. b ¶ Et contra ædẽ. i. appẽdicionũ ędificationẽ. c ¶ Vergentem ad aqui. Latus eñ aqlonare tẽpli & appendiciorũ sibi adhęrentiũ, est cõtra latus australe aqlonaris ędificij. d ¶ In facie lõgitudinis cẽ. cu. Tantum enim, ptendit lõgitudo talis ędificij. e ¶ Ostij aquilonis. q. d. q̃uis latus australe huius ędificij sit cõtra templũ, tamẽ eius ostia sunt in eius latere aqlonari. vnde in Hebrẽo ponitur ostiũ in nominatiuo & ponitur etiam singulare pro plurali. nam ibi sunt plura ostia, vt exprimitur infrã. f ¶ Et latitu. quinqua. cu. indudẽdo nõ solũ spaciũ inter parietes, sed etiã parietes & pilarios. nã ea. prędcedenti dicunt esse in porticibus atriorũ, quę sunt ędificia multò minora. g ¶ Cõtra uigin. cub. atrij inte. & ci. vna pars istorũ. l. cubitorũ est sita ex opposito. xx. cubitorũ atrij interioris, & reliqua pars contra pauimentum aquilonare atrij exterioris. Et sic patet, q̃ illa ps quæ est cõtra atriũ interius est. xx. cubitorũ. nã. xx. cubiti vnius correspõdẽt. xx. cubitis alterius. & reliqua ps eius est. xxx. cubitorũ. Sciẽdũ etiã, q̃ in istis. xx. cubitis atrij interioris includit spissitudo muri clauderis atriũ iteri⁹ a pte aqlonis, quę spissitudo est. vj. cubitorũ. h ¶ Vbi erat porticus iuncta por. tri. Sed'm Hebrẽos hęc est ꝛa: Exedra contra exedrã

Exedra

lacium quod erat contra † separa. a

a ¶ Hos. f. suscipiens qui ab aquilone veniebant.

tum ædificiũm, & cõtra ædem u er b c

gẽtem ad aquilonem, in facie lon d

¶ Habet.

gitudinis centũ cubitos ostij aqui e

lonis, & latitudinis quinquaginta f

a cubitos cõtra uiginti cubitos atrij g

b interioris, & contra pauimentum h

c stratum lapide atrij exterioris ubi k

a ¶ Ab imbre & æstu protegens sacerdotes.

erat porticus iuncta porticui tripli

a ¶ Alij exedras, alij thalamos.

ci. Et ante † gazophylacia deãbu i k

d latio decem cubitorum latitudi l

e nis, ad interiora respiciens uiæ cu m

a ¶ Exedrarum vel gazophylaciorum quæ erant in superioribus humiliora. vnde: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Sicut Paulus ait: Non sum dignus vocari Apostolus.

biti unius. Et ostia † eãrũ ad aquilo o

a ¶ Thesauri gazarum domini.

p q

f nem, ubi erant gazophylacia in su r

perioribus † humiliora: qa suppor s

a ¶ Qæ. f. fruebantur libero aere.

t tabant porticus quæ ex illis emine t

in triplicibus. Est autẽ exedra idẽ q̃ camera, vel gazophylacium. I
Igitur sicut diuisiones ædificij aquilonaris dicũtur gazophylacia & exedræ. Est igit̃ sensus: exedra cõtra exedrã. i. diuisiones ædificij aquilonaris, & diuisiões ædificij australis (quę q̃ oia sunt simi les) mutuò correspõdent, & ex opposito situant̃, tẽplo tñ interme dio. In triplicibus. Dicunt autẽ ędificium aqlonare & australe triplicia, & sũt eorũ diuisiones, eò q̃ sũt ibi tres mãsiones vna sup aliã. i ¶ Et ante ga. Hic secũdo describit quædã via existens inter alia gazophylacia per. xx. cubitos, & inter atrium interius protensa ad oppositũ partẽ vsq; ad. xx. cubitos ędificij australis, cõ dicit: Et ante ga. à part e oriẽtali. k ¶ Decẽ cubit. lati. Et hęc via ca. prędicta est platea cẽtum cubitorũ longitudnis. m ¶ Ad interiora respiciens. id est versus templum. n ¶ Vnius cubiti unius. Secũdũ enim Richardũ de sancto Victore, & Hugonẽ cardinalẽ, ibi ponitur quędam via latitudinis vnius cubiti, per quam sacerdotes vadunt ad templum. Sed hoc non videt verum, nã secũdum ipsos oporret dicere, q̃ ista via sit lõgitudinis, xxx. cubitorum ad minus. Talis autem via deseruiens transitui sacerdotum, debet esse sic lata, q̃ duo homines ad minus sibimet obuiantes, possint transire, vnus iuxta alium: hoc autẽ est impossibile in via vnius cubiti latitudinis. nam accipitur cubitus humanus, vt patet ex prędcedentibus: in cuius latitudine nõ possit trãsire vnus homo grossus, nec vnus sis tenuis per tãtam vię longitudinẽ. Ideo dicendum, q̃ via vnius cubiti dicitur hic quidam introitus strictus de atrio interiori ad viam. r. cubitorũ H ductam ex transuerso; & inde intratur porticus tẽpli: anteq; trãsiit ista. xx. cubitorum via. Et per talem modum oblato sacrificio in altari holocaustorum quod est in atrio interiori, procedit sacerdos ad cõsummandum sacrificium in tẽplo per oblationẽ incensi. Dicit autẽ dictus introitus ita strictus, vt ea quę sunt in templo, minus pateren: existentibus in atrio exteriori propter quod etiam post transitum sacerdotis, ille introitus est claudẽdus. Sed dum etiam, q̃ iste introitus ex parte templi est vn⁹ cubiti: sed ex parte atrij interioris est maioris latitudinis, vt expeditior sit transitus sacerdotis, sicut videmus in fenestris turrium, quæ vocantur Gallicè archieres, q̃ à parte exteriori habẽt latitudinem quasi vnius palmi, & ex parte iteriori duorum vel trium pedum. Et dictis patet, q̃ via cubitorum. x. procedendo de gazophylacijs aquilonarib⁹ versus templum, rectè venit ad introitum vnius cubiti: & eodem modo procedendo ex parte opposita. s. de gazophylacijs australibus ad templum. o ¶ Et ostia. Hęc est tertia pars, vbi agitur de situ ostiorum & altitudine gazophylaciorũ, cùm dicitur: Et ostia eo. s. gazophylaciorum aquilonarium. p ¶ Ad aquilonem. supple respicientia. Dicunt autem doctores Latini, q̃ ex parte altera istorum gazophylaciorum, sine etiã ostia versus templum, qd' est in australi parte respectu aquilonarium gazophylaciorum. Sed hoc non videtur verum. Tum qa scriptura de hoc nullam fecit mentionem. Tum qa terra versus templũ est altior. xvj. cubitorũ q̃ ex parte altera. & ideo versus tẽplũ non pũt sic esse cõuenienter ostia. Item per illa ostia esset ingressus ad locũ orationis, & sic inquietaretur à transeuntibus p ostia illa, cùm tñ debeat esse quietus: propter qd' sicut dicit scriptura, in pte aqlonari tñ sunt hęc ostia ponenda. Quòd autẽ ibi sint ostia prędicte, nõ habetur ex scriptura, sed habetur q̃ sunt plura ex hoc quod dicitur: Ostia. Et sed'm Hebrẽos duo sunt, qa cõmuniter plurale positũ sine adiectione, significat numerum binarium, & secũdũ hoc totũ ędificiũ aqlonare diuidit in duas portiones ex trãsuerso: & quęlibet portio est. l. cubitorũ lõgitudinis & l. cubitorũ latitudinis cõprehẽdit tamẽ spissitudine parietum. r ¶ Vbi erant gazophyla. in supe. manfionibus. † Humiliora. In Heb. habetur, strictiora. i. minus spissa: & est eadem sententia cũ trãslatione nostra: quia sicut superbus dicit grossus, ita humilis potest dici strictus. Et subditur causa cùm dicitur. s ¶ Quia supportabant por. i. inferiores mansiones gazophylaciorum, quæ dicuntur hic porticus: quia per illas est ingressus ad superiores, sicut q̃ porticũ est ingressus ad domũ. t ¶ Quæ ex il. emi. scilicet medias & superiores mãsiones. ideo subditur:

☞ De inferioribus

a ¶ Tristega. Hiero. de quib⁹: Describe ea tripliciter consilio & A scitia, vt respondeas sermones veritatis. Inferiora & exteriora collium indiget, altiora & interiora colūnarū. i. alieni auxilij vsum nō habēt. b ¶ Peribolus. Mur⁹ exterior, qui cingit gazophylacia citorū custodientiū altare, quorū erat talis latitudo q̄ lōgitudo

c ¶ Cētū cu. Nō qnquaginta vt gazophylaciorū, vt post oīm pctorū. s. remissionē, pfecta præmia in centenario numero pfitolemur. d ¶ Et erat. Hiero. hæc in. Oportet eū nosdei possidere di uinas, & de atrio exteriori sub gazophylacio orientis introitū reperire, & p altitudinē peribolī qui respicit viam orientis venire ad ædificium, quod sanctis est separatum, ante qd' sunt gazophylacia, & in ipa via similitudo gazophylaciorū quæ erant in via aquilonis. Licet eū ad orientis perueniamus introitum, tamē si multitudo maiorū est in minoribus: & nō possumus ad orientis lumē puenire, nisi per vīa aquilonis. i. p minora & humiliora, ad maiora & altiora suspiremus.

e ¶ Ad nothū. Hier. Per orientē quippe aquilonis frigora relinquentes peruenimus ad austrum, in quo sponsus recubat in meridie. i. in pleno versatur lumine. f ¶ Ostium in. Quod nisi apertum fuerit ab eo qui dicit: Ego sum ostiū, & q habet clauē David, ad vestibulū sanctorū vtutibus separatū, & qd' ab aglone venientes suspit, nō possumus peruenire.

Nico. de Lyra. ☞ Gazophyla.

a ¶ De inferioribus. & de med. aquilōaris. b ¶ Tristega enim erant. i. habentes tres mansiones vnam supra aliam. c ¶ Et non habebant. sustentātes. d ¶ Sicut erant columnę atrio. i. gazophylaciorum in atriis existentium. Sicut em dictum est suprà. xl. ca. in atrio exteriori in parte orientali sunt. xxx. gazophylacia, & in atrio interiori sunt gazophylacia sacerdotum & cātorum hebdomadariorū, & in illis sunt colūnæ sustentātes. In istis autē gazophylacijs quę sunt maioris altitudinis & ponderis, nō ponuntur tales columnę sustētantes, sed murus spissus & fortis cū bonis pilarijs: iste tamen murus est spissior in inferiori b⁹ māsionibus quā in mediis, & in mediis quā in superioribus secundū magnitudinē maioris ponderis supportati, & ꝓpter hoc dicit sup̄ q̄ gazophylacia sūt in superioribus humiliora. i. strictiora, quia murus mediarū mansionū est minus spissus, quia retractus est à pte exteriori, & p cōsequēs est strictior q̄ inferior māsio. Et eodē modo dicēdū est de superiori respectu mediꝫ. e ¶ Propterea emine. &c. superiores mansiones. f ¶ De inferioribus & de mediis à. id est quia murus inferiorum mansionū est ita fortis, nō mansiones superiores possunt tantū eleuari. g ¶ Et peribolus. Hæc est quarta pars, in qua describitur murus dūdes ędificiū aglonare ab oriētali pte secundū qd' dicit hīc ita. Sa. & hoc quia ex illa pte est via veniendi ad gazophylacia in ædificio aquilonari contenta. Dicit igitur. Et perib. murus dūdens à parte orientis: Et dicitur à peri qd' est circū, & ambulo aꝛ quia iuxta murū illū est deambulatio siue via per quā sacerdores de templo & atrio veniūt ad gazophylacia aquilonaria, & econuerso. h ¶ Exterior. hoc dicit ad differētiā muri diuidentis totū ædificiū australe p mediū ex trāsuerso: ꝓpter qd' est interior murus. & ex pte occidētis habet tria gazophylacia, vnū sup aliud, & tria similiter ex parte orientis. i ¶ Secundum. ga. i. p. tensus est iste peribolus secundū longitudinē hmōi gazophylaciorum, quæ accipitur ex transuerso totius ædificij aquilonaris.

k ¶ Quæ erant. i. iuxta viam sacerdotum prædictā. l ¶ Atrij exterio. Sicut dictum est sup̄ tēplū & ista gazophylacia sunt in atrio exterior: & ꝑ cōsequens ista via. m ¶ Ante gazophy. i. ex parte orientali quæ est anterior respectu istorū gazophylaciorum, sicut & totius ædificij pars oriētalis dicitur anterior, & pars occidentalis

bant de inferioribus, & de mediis ab ædificij. Tristega enim erant, & nō habebāt columnas sicut erant columnæ atriorum. Propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquāginta. Et peribolus exterior secundum gazophylacia quæ erant in uia atrij exterioris ante gazophylacia. Longitudo eius quinquaginta cubitorum, quia longitudo erat gazophylaciorum atrij exterioris quinquaginta cubitorum, & lōgitudo ante faciem templi centum cubitorum. Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori in latitudine peribolī atrij, quod erat cōtra uiam oriētalem in faciem ædificij separati. Et erant ante ædificium gazophylacia, & uia ante faciem eorum iuxta similitudinem gazophylaciorum quæ erant in uia aquilonis. Secundum lōgitudinem eorum sic latitudo eorū. Et omnis introitus eorū & similitudines & ostia eorū secūdum ostia gazophylaciorum, quæ erant in uia respiciente ad nothū. Ostium in capite uiæ,

a ¶ Ædificij. a ¶ Numerus remissionis omnium delictorum.

a ¶ Vt supra.

a ¶ Quæ erat inter templum & aquilonarem domū. ¶ Atrij interioris.

a ¶ Id est longitudo erat similis latitudini. i. eadem mensura per quā erant.

a ¶ Eandem habebant mensuram & similitudinem quam & gazophylacia, quæ erant in via respiciente ad austrum.

occidētalis posterior, vt dictū est suprà ca. xl. n ¶ Longitudo eius. i. dicti peribolī. Quinquaginta cubitorum. Et subdit ratio. o ¶ Quia longitudo erat gazophy. in ædificio aquilonari contētorū. p ¶ Quinquaginta cubi. quia tanta est latitudo totius ædificij aglonaris, secundū quā accipit lōgitudo istorū gazophylaciorū, eò q̄ eorū ostia sunt in latere aglonari totꝰ ędificij, vt dictū est suprà. Dicūtur etiā ista gazophylacia atrij exterioris, eò qd' sunt in ipso sita, vt dictum est suprà. q ¶ Et longitudo ante fa. Ista est platea quæ suprà. xlj. ca. dicitur latitudo centū cubitorum, de q̄ fit hīc iterū mētio: qa per illā est via sacerdotum de templo ad ista gazophylacia per magnam partem. r ¶ Et erat subter gazo. nam eorum ostia sunt in inferioribus mansionibus, & in parte aquilonari vbi est terra demissior propter pēdulum montis. s ¶ Ab oriente ingr. in. Licet enim venientes de templo ad hæc gazophylacia, irent rectē contra aglonem vsq̄ ad angulum ædificij aquilonaris clausum muro orientali & aquilonari, tamen exillo angulo ad ostia gazophylaciorum est processus ab oriente in occidentem, vt in figura patet: & de facili sine figura pōt imaginari. Et propter hoc non dixit propheta ab oriente venientium ad ea, sed ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori. Similis modus loquendi est, sicut cùm dicitur apud nos aliquis in ecclesiam ingredi de cimiterio quāuis ipsa sit in cimiterio, vt dictum est sup̄. t ¶ In latitudine. Post de scriptionē aquilōaris ędificij, hīc cōsequēter describitur ædificiū australe, qđ est p oia aglonari simile. Et quia descriptionē prædictam terminauit in via veniēdi & introeundi gazophyacia in ędificio aglonari cōtēra, ideo describēdo gazophylacia australia, quasi cōtinuans se præcedentibus incipit à via veniendi de atrio interiori ad ipsa: quę est eadē cum via veniendi de templo ad ipsa, eò q̄ hæc via cōtinetur ex vna parte inter tēplū & atrium interiꝰ ex altera: Dicit igitur: In latitudine pe. i. in spissitudine muri.

Australe ædificium. †&solarij.

v ¶ Atrij. s. interioris quod dicitur atrium antonomasicē propter altare holocaustorum, vbi offerebantur sacrificia. x ¶ Quod erat contra. respectu templi: ideo subditur: y ¶ In facie ædi. se. i. templi cuius ingressus qui hīc dicitur facies est versus orientem: & supplendū est, qd' in peribolo atrij est ostiū, q̄ qd' est exitus ad viam ducentē ad gazophylacia australia, & istud ostiū sup̄ dicitur via vnius cubiti. z ¶ Et erant ante ædi. In Hebræo habetur: Ante templum. Ideo per ædificium hīc intelligitur templum. a ¶ Gazophyla. s. australia, sicut dictum est de aquilonaribus ex parte altera. b ¶ Et uia. id est veniēdi ad gazophylacia. c ¶ Ante fa. i. ante murum orientalem ipsorū. d ¶ Iuxta simi. nā in omnibus sūt sīlia, ꝓpter qd' ex dictis sup̄ patet ꝛa vsq̄ ibi: e ¶ Et ostia. eo. &c. id est ad austrum. Videtur qd' deberet dicere ad aquilonem, quia loquitur de similitudine gazophylaciorū australium ad aquilonaria. Dicēdū, q̄ hæc similitudo est mutua & ad hoc exprimendū loquit hīc de ostijs gazophylaciorū aquilonarium assimilando ea ostijs gazophylaciorū australium, ac si diceat, sicut australia sunt similia aquilōaribꝰ, sic econuerso. Pōt etiā aliter exponi de ostijs gazophylaciorū australium sic: Et ostia eo. s. gazophylaciorū australium. f ¶ Secundum ostia. & supplendū est aglonariū, eò q̄ de ipsis sup̄ loquit⁹ est, & qd' subdit: g ¶ Quæ. s. ostia refertur ab ostia gazophylacior cū australium. h ¶ Erant in uia. i. sicut ostia gazophylaciorū aquilonariū respiciunt ad aquilonē, sic ostia gazophylaciorū australiū respiciūt ad austrum. i ¶ Ostium in. supple est, qa suprà dictum est qd' in spissitudine muri occidētalis est itroit⁹, strictus, ꝓpē qd' dicit via vniꝰ cubiti, & nō est sup̄ in textu expressū, q̄ ibi sit ostiū: ideo hīc exprimitur, cū dicitur: Ostium in. Dicitur aūt caput vię locꝰ vñ

Gloſ. ordi. Ezechielis Cap. XLII. De Lyra

E a ¶Gazophylacia aquí. & ga. au. Hiero. Puto aũt eſſe quę vel hiſtoriæ contineãt ſimplicitatẽ, vel intelligẽtiã ſpiritualẽ, vt p aquilonẽ veniam⁹ ad meridiẽ. Neq; eñ ſic legẽda eſt litera & hiſtoriæ iaciẽda fundamẽta, vt nõ veniam⁹ ad culmina, nec ita pulcherrimo ædificio deſuper tecta ponẽda, vt non ſint ſolida fundamenta. b ¶In quib⁹ ueſcuntur. Hinc diſcimus, multas eſſe ciborum diuerſitates, quibus veſci ſacerdotibus licet vel non: & quos licet cibos ſumere, non in omnibus ſumuntur locis, vel ab omnibus vel omni tẽpore. c ¶Sacerdotes qui non. &c. Hiero. Sacerdotes autem qui veſcuntur in cellarijs in quibus ſunt multæ diuitiæ, ipſi ſũt qui appropinquant ad dominum: de quibus ſcriptum eſt, q⁹ Moyſes appropinquauerit ad dominum, alij non potuerunt. In ædificatione myſtici templi, & eccleſiæ ſacramento, multi ſunt ſacerdotes & apoſtolici viri qui accedunt ad dominum, & non in quemlibet locum, ſed in ſancta ſanctorum: Ibi ponent ſancta ſan. &c. d ¶Et oblationes &c. Vt non modo iuge offerant ſacrificium, ſed pro diuerſitate temporum & qualitate peccati & ignorantiæ, ſci ant placare dominum: locus enim ſanctus eſt, & in eo ſacerdotalis dignitas commoratur. e ¶Nõ egre. Hiero. Ad eos. ſ. qui non poſſunt tempſi ⁋adyta penetrare, nec diuinæ ſcientiæ arcana cognoſcere, cum veſtimẽtis quibus intus induti erant, viſcera. ſ. miſericordiæ, & dominum ſaluatorem. vnde: Induimini dominum Ieſum Chriſtum. Nec his vtunt ſermonibus, de quibus loquitur deus: Myſteri um meum mihi & meis, ne dent ſanctum canibus & margari. porcis. f ¶Et ſic, pced. Hiero. Sic loquentur ad populũ quõ poteſt audire populus, vnde eſt illud: Lac potum dedi vobis, non eſcam, ſcilicet ſolidum cibũ. nondum eñ capere poteratis. Et illud: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Paruulis enim atq; lactantibus, non ſolum non prodeſt ſolidus cibus, ſed eos interficit, qui perfecte ætatis hominibus congruit. ¶Per circum. Alij ſimilitudinem, nõ ipſam domũ: quia videmus nũc per ſpeculũ in ænigmate, cũ aũt venerit quod perfectũ eſt, euacuabit⁹ quod ex parte eſt. Vñ & Moyſes in tabernaculo, & Salomon in tẽpli ædificio, non veritatem tẽtorij & templi, ſed ſimilitudinem figuramq; fecerunt, vt per minora & terrena cæleſtia intelligamus & ſpiritualia. g ¶Cùmq; compleſſet menſuras domus inte. Hierony. Oſtendit omia quæ ſuprà dicta ſunt in forinſecis & interioribus tẽpli. i. ſanctæ ſanctorũ, ppriè ad templi ędificium pertinere, & templi interioris. Vnde

Nicolaus de lyra.

☞ eſt proceſſ⁹ ad diuerſa loca, ſicut dicit ſuprà, xxj. Stetit rex Babylonis in capite duarũ viarũ. A loco verò q eſt inter oſtiũ iſtud & porticũ templi incipit ꝓgreſſus verſus gazophylacia auſtralia ex parte vna, & verſus aquilonaria ex parte altera: ideo vocat ea put vig. a ¶Quę uia erat ante ueſtibulum. id eſt ante porticũ templi, q⁹ dicat ędificiũ ſeparatũ. In Hebræo habetur: Ante clauſurã organizationis; & redit in eamdẽ ſententiã, tñ per alium modum, ad cuius intellectũ ſciendum, q⁹ ſicut ſup̃ dictũ eſt ab atrio interiori eſt aſcenſus per. xv. grad⁹ ſicut in templo Salomonis, in quibus ſtabant cantores tpe Salomonis: ꝓpter q⁹ &c. xv. Pſalmi vocantur cãtica graduũ, ad huius ſimilitudinẽ ponuntur grad⁹ in hoc ædificio. In ſummitate verò horum graduum eſt oſtium latitudinis cubiti vnius prędictum, & vocatur clauſura organizationis, quia claudit inter gradus vbi eſt organizatio cantorũ: & viam quę ẽ inter ipſũ & tẽpli porticũ, ꝓpter q⁹ iſta eadẽ via ẽ añ tẽpli porticũ ex vna pte, & ante clauſurã organizationis ex altera; Verũtamẽ qa hęc clauſura organizationis eſt à parte orientali huius viæ, iõ ſubditur: Per uiam or. b ¶Et di. Poſt deſcriptionem gazophylactorũ aquilonarũ & auſtraliũ, hic cõſequẽter deſcribitur vius eorũ cũ dicitur: Et dixit. Angelus hæc oſtendens. c ¶Gazophylacia aqu. & gaz. prædeſcripta. d ¶Quæ ſũt ante ædificium ſc. i. ex vtraq; parte templi ita. e ¶Hæc ſunt gazo. id eſt ſanctis vſibus deputata. f ¶In quibus ueſcun. alias. ueſt. Ad miniſtrandum. g ¶Ibi. i. in gazophylacijs dictis.

Ponent

h ¶Ponent. ſ. ſacerdotes. i ¶Sanctaſanctorũ. i. ea quę ſunt ſ necẽſſaria ad miniſteria in ſanctoſanctorũ. k ¶Et obla. ꝓ peccato & ꝓ de li. i. partes de iſtis oblationib⁹, quę cedunt in vſum ſacerdotũ: nã ſecundũ legẽ comedi debẽt in loco ſancto. l ¶Cũ aũt ingreſ. fue. ſacer. gazophylacia dicta. m ¶Non egredientur de ſanctis. in atrium exterius. Atriũ exterius hîc non poteſt accipi generaliter: nam ſic accipiendo gazophylacia iſta ſunt in atrio exteriori, ſicut frequẽter dictũ eſt ſuprà, ſed accipiẽ partialiter ꝓ illis locis ad quæ admittebat populus, vt magis patet ex ſequẽtibus. n ¶Et ibi. i. in dictis gazophylacijs. o ¶Reponent ueſti. ſua in quib⁹ inſtrant. Domino. p ¶Veſtientur &c. Et, ſic procedent ad populum. ſ. ad loca alij exterioris ad quæ admittitur populus.

q ¶Cùmq; compleſſet menſuras domus in &c. Superius deſcripſit ſuos interiorum mẽſurę, hîc cõſequẽter deſcribitur exteriorum mẽſurę. Sciẽdũ tñ, q⁹ expoſitores Latini dicunt, q⁹ hîc deſcribitur menſura muri medij, q diuidit inter atriũ exterius & locũ vulgi: & menſura cuiuſlibet latera eſt quingentorũ cubitorũ, q⁹ probatur per hoc q⁹ ponit in fine huius ca. Per quatuor ventos menſus eſt murũ eius vndiq; p circuitum longitudinẽ qngẽtorũ cubitorũ, & latitudinẽ quingẽtorũ cubitorũ, diuidẽs inter ſanctuarium & vulgi locũ. Sed cõtra hoc eſt q⁹ prędixit de menſura ciuſdẽ muri expreſſius & magis diffuſe: quod enim in fine ca. dicit: Per quatuor vẽtos menſus eſt &c. eſt recapitulatio breuis ſententiæ prædictæ, de qua dicitur: Menſus eſt autem contra vẽtum orientalem calamo menſuræ qngẽtos &c. Calamus verò continet. vj. cubitos, vt dictum eſt ſup̃. xl. ca. qnquies verò ſex faciunt. xxx. & ſic latus orientale munꝗ mẽſuratur hîc, habet tricẽſies. c. cubitos, qui faciunt tria milia cubitorum. Ad hoc autem reſpondent, q⁹ ſicut quælibet pars panis eſt panis, ita quælibet pars calami eſt calamus. H & ſic quantitas vnius cubiti in calamo ſignata dicitur hic calamus. Ad hoc etiã ꝓbandũ inducũt q⁹ dicit in textu. In calamo mẽ. q. d. non in totali calamo, ſed in vna eius parte, quæ cõtinet cubiti quãtitatẽ. Dicũt eñ & verũ eſt q̃ũ ad hoc, q⁹ ſex cubiti ſunt diſtinctẽ ſignati in calamo totaliter menſuræ ſup̃ deſcriptę aliq; dicũtur vn⁹ cubiti, alij duorũ, alij trium, alij quatuor &c. Sed dictũ eorũ. ſ. & cubit⁹ dicat calamus, nõ poteſt ſtare cũ veritate Hebraica, vt magis patebit in fine huius ca. vbi tranſlatio noſtra eſt corrupta. Nec etiam poteſt ſtare cũ ratione; nã hoc nomẽ calamus ꝙtiuocũ eſt ad ſignificandũ rem naturæ, & ad ſignificandũ quantitatẽ mẽſuræ, quæ eſt ſex cubitorum. Et hoc ſecũdo mõ accipit calam⁹ in tota iſta deſcriptiõe, vt patet ex ſuprædictis. xl. ca. Nunc autem ita eſt, q⁹ licet quælibet pars calami ſit calamus inquãtũ calam⁹ eſt res naturæ, nõ tamẽ hîc eſt vt ſignat quãtitatẽ menſuræ. Ad hoc aũt eſt exemplum ſenſibile in Normania vlna vocat⁹ ɣga: Et ſic virga æquiuocè dicit de re naturali & de vlna: & licet quælibet pars virgę ſit virga ꝓut dicitur de re naturali, nõ tamẽ quælibet pars virgę eſt virga, vt eſt nomẽ vlnę: ſed ſola vlna integra dicitur virga, & medietas eius dimidia virga, & quarta pars vnũ quartariũ. Quòd aũt inducunt illud q⁹ ſequitur: In calamo menſuræ, non eſt, p eis, ſed magis contra eos: nã per hoc oſtenditur manifeſtè q⁹ calamus non accipit hîc ꝓut eſt res naturę, ſed ꝓut eſt determinata q̃ntitas mẽſurę, ad libitorũ. Et ſic patet propoſitũ, ſcilicet q⁹ calamus non poſſet dici vnus cubitus, nec eõuerſõ. Itẽ ſi ſic acciperet, eõ q⁹ quælibet pars calami potuit dici calamus, vt dicunt, eadem ratione poſſet dici de dimidio cubito, & de duobus cubitis & de tribus &c. & ſic tota deſcriptione huius ædificij vbicunq; exprimitur menſura nomine calami, nihil eſſet certum, eõ q⁹ indifferenter poſſet accipi pro toto calamo & ſingulis eius partibus; & per conſequens dictum iſtorum deſtruit ipſorum dicta ſuperiora pro magna parte. At textum autem quem pro ſe inducunt de fine huius capituli dicetur ibi. Dico igitur cum Rab. Sa. Quòd hîc deſcribitur menſura muri exterioris totum ædificium claudentis. Et hoc patet ex modo loquendi, cùm dicitur: Cùmq; compleſſet menſuras domus &c. ſcilicet angelus in ſpecie viri. ¶Men ſuras domus. Ex quo videtur, q⁹ includit omnia prius menſu-

☞ rata

Ro. 13. d. Matth. 7. a 1. Cor. 3. a. Gal. 4. c. 1. Cor. 13. c. Exo. 24. a.

† ſolarij. † abdita

Ut ita. Vnde sequitur: Eduxit me p̄ viā por. quæ respi. ad viā oriē. & A mari. &c. ¶Hiero. Primò mēsus est cōtra orientalē plagā quingentos calamos p̄ gyrū. Secūdò ad aquilonē. Tertiò ad austrum. Quartò ad mare. i. occidentem: per quatuor. s. vētos murū in circuitu tam in longitudine q̄m in latitudine per quadrū. Qui murus habebat simul duo milia calamos. Si autem calamus sex cubitorum erat & sextæ partis cubiti: perspicuum est murū exteriorem habuisse per circumitum calamos duo milia: qui faciunt cubitos duodecim milia. ccc. xxxiij. & trientē de duobus milibus calamorum. Iuxta libro autem Iesu Naue in suburbanis hęc mensura diligenter seruatur. Legio quoque dæmonum hunc numerum elegit in suffocatione porcorum, vt qui à seruiendo deo præcepto domini separatus est, in contrariam partem referretur, ad perditionem eorum qui vitam cœno dignam & sordibus ducunt. Omnis autem murus, qui est exterior, & habet spatiosam longitudinem & latitudinem per quadrum, apostolorū continet numerum. i. xij. milia, vt singulis apostolis millenus numerus imputetur: & tamen ad mensuram plenitudinis Christi & perfecti viri non veniat nisi iungatur ei & palestes qui trecentos. xviij. facit cubitos & tertiam partem cubiti: per quæ mysterium trinitatis demōstratur quæ cingit & vallat omnia, & habitatores tēpli sui præstat tutissimos. Vnā arca Noe trecētorū cubitorū habet longitudinē, & triginta cubitorū altitudinē, quæ vno cubito cōsummat. Qd̄ aūt ibi adiūtur quinquaginta cubiti in latitudine, remissionis sacramētum est. Vnde & diu. xxv. annorū venit ad baptismū. Et Ezechiel in principio voluminis annū post tricesimū, q̄ tricētesim⁹ trigesimus numerus trib⁹ additis & tertia pte cōplet. Illud aūt qd̄. Lxx. habēt & nostra translatio, dū celeritate dictādi min⁹ cauē pro spicim⁹. Murū ejus vndiq; p cir. lōgitudi. qngen. cubi. ȳitas Hebraica nō habet, sed simplicit. lōgitu. qngētorū & latitu. qngentorum, vt subaudiat calamorum.

a ¶Lōgi. qn. Quingētesim⁹, q vicinus est quinquagenario ad remissionē omnium ptinet pctōrū. Vnde vn⁹ debebat dimittere quingentos, & alius qnquaginta.

b ¶Diuidentē inter. Ex hoc habeam⁹ omnē supⁿ tēpli descriptionē sacerdotū, qui sunt filij Sadoch ministerijs fuisse deligatam. Hunc murū aūt tanto spacio dilatum, vt vniuersa cōtineat, seperare sanctuarium, & vulgi locum.

a ¶Non in atrium exterius, sed per viā por. &c.

terioris, eduxit me per uiam portæ, quę respiciebat ad uiam orientalem, & mensus est

a ¶Primum. b ¶Id est similitudinem domus per circumitum in ordine.

talem, & mensus est eam undique per circuitum. Mensus est autem

¶Plagam scilicet.

contra uentum orientalem calamo mensurę quingētos calamos, in calamo mensuræ per circumitum. Et mensus est contra uētum aquilonis quingentos calamos, in calamo mensuræ per gyrum. Et ad uentum austrum mensus est quingētos calamos, in calamo mensuræ. Per quatuor uentos mensus est murum eius undique

a per circuitum, longitudinē quingentorū, † & latitudinē quingentorū † diuidentē inter sanctuarium & uulgi locum. Cap. XLIII.

ET duxit me ad portam, quæ respiciebat ad uiam orientalem. Et ecce gloria dei Israël ingrediebatur per uiam orientalem, &

¶Deo. a ¶Aquæ multæ, populi multi-

uox erat ei quasi uox aquārū multarum, & terra splendebat à † maiestate eius: Et uidi uisionē secundum † speciem quam uideram, quando uenit ut disperderet ciuitatem, & species secūdum aspectū quem uideram iuxta fluuium Chobar.

c-†rata: inter quę cōtinent plura extra murū mediū existētia, scilicet thalami portarū atrij exterioris, & vestibula earū, & domūculę ædificatæ super portas muri exterioris, p̄ excubiis, sicut ex præcedentibus patet. a ¶Eduxit me. extra totū ædificiū. b ¶Per uiam por. quæ re. i. per portam oriētalē primam. c ¶Et mensus. s. spaciū latitudinis portę & muri orientalis ex vtraq; eius pte. d ¶Per circ. i. à pte exteriori quę longior ē interiori. xij. cubitis, ppter ispissitudinē murorū quæ est sex cubitorū; & sic pars interior restringitur sex cubitis in qualibet ei⁹ extremitate. e ¶Mensus. est. i. ptē muri oriētalē: Quatuor em̄ vēti principales frequenter accipiūtur in scriptura, & etiā in cōmuni modo loquendi, p̄ quatuor partib⁹ mūdi, s. oriente, occidēte, aquilone & austro. f ¶Quingētos ca. q̄ faciunt tria milia cubitos, vt dictū est supⁿ. Et hoc mō exponatur litera de trib⁹ aliis partib⁹ vsq; ibi: g ¶Per quatuor uentos mensus est mu. eius un. &c. vbi ponitur recapitulatio breuis dictorum. h ¶Longitudinem quingen. cubi. & latitu. quing. cubi. Latera enim muri exterioris sunt æqualia. Ex hoc autem q̄d̄ ponitur hic cuborum in aliquibus libris, arguunt expositores Latini communiter, q̄d̄ p̄ calamos prædictos intelliguntur cubiti, vt prędictū est & malē; nā in Hebræo nō ponitur cubitorum, sed absolutē ponit: Lōgitudinem quingentorum & latitudinē quin. Ex quo patet, q̄ iste numer⁹ refertur ad calamos prędictos, ppter q̄d̄ Hiero. super Ezech. retractat quātum ad hoc translationē dicens, q̄d̄ ex celeritate transferendi malē posuit hīc cubitorū: ppter q̄d̄ libri Latini bene correcti nō habent: cubitorum. i ¶Diuidentem inter sanctuarium & uulgi lo. In Hebręo verò sic habetur: Diuidentem inter sanctum & vile: Quidquid autē est intra murū exteriorē dicitur sanctum, etiā spacium inter murum exteriorem & mediū contentū, quia diuino cultui deputatū: nam ibi est orationis locus, vt supⁿ dictū est. xl. ca. ppter q̄d̄ dominus de illo loco eiecit vendentes & ementes, Ioh. ij. tāquā de loco sancto. Quod autē est extra murū exteriorē dicitur vile, quia nō est diuinis vsibus applicatum. Notandum q̄d̄ magister Richardus de sancto victore q̄d̄ quid nititur probare de mēsuris atriorū, & murorū ipsorum, fundat supⁿ hoc q̄d̄ medius mur⁹ sit. cccc. cubitorum in quadro prout dicit hīc secundū suā opinionē quæ videt falsa, vt dictū est: ppter q̄d̄ non videtur valere q̄d̄ dicit de dictis mensuris excepta mensura atrij interioris quæ dicitur in textu centū cubitorū p̄ quadrum. ¶In ca. xlij. vbi dicit in Postil. Diuidentē inter sanctum & vile, Vbi nos habemus: Diuidentē inter sanctū & vile, in Hebræo habetur: Diuidentem inter sanctū & prophanū: q̄d̄ videt magis propriè dictum, quia vile precioso opponitur, prophanū autem sancto.

†gloria

C

D

GLOS. ORDI. Cap. XLIII.

ET du. me. Sequit. c ¶Per uiā. Per quā egressa fuerat, q̄n̄ ciuitas dīi furore pcussa est. Ingredit aūt imo regredit ad eā, q̄a tēplū dīi in mōte mōstrauerat, & tm̄ misto plus est q̄d̄ in seq̄nti⁹ dicit: Leuauit me spūs &c. Hīc em̄ tm̄ glia dei Isr̄l ingredit, ibi dicit q̄ plenitudo glorię dīi fuit in tēplo. vū Isaias: Vidi dm̄ sedentē supⁿ thronū excelsum & eleuatū, & plena dom⁹ glia ei⁹, q̄d̄ est quādo reuelata facie gloriā dīi contemplantes reformamur in imaginē creatoris. d ¶Et uox er. vna, propter vnū in laudem dei cōsensum, quāuis aquarum multarum. Geminatur aūt vox canētium deo patri & filio & spiritui sancto. Sactus sanct⁹ sanct⁹ sanct⁹ dominus deus saba. &c. ¶Hiero. Et terra splendebat à maiestate eius. Q̄d̄ in aduentu Christi propriè factum est, quādo in omnē terram exiuit sonus apostolorum, & in fines orbis ter. ver. eorum. Et quotidie impletur in credētibus, & plurib⁹ cōpletur, quādo corruptibile hoc induet incorruptionē. e ¶Chobar. Quod onus ponduscq; significat. Quid enim graui us est fluminibus Babylonis? De quibus: Sup flumia Babylonis illic sedimus & flevimus, dum recordaremur tui Sion. De quibus scriptum est: Præterit enim figura huius mundi: Nihil enim in huius seculi confusione perpetuum, sed omnia prætereunt & fluunt. Quisquis em̄ hæc considerat, cadit supⁿ faciem suā, intelligens:

☞ quā procul

ADDI.

NICO. DE LYRA. Cap. XLIII.

ET duxit. Postq̄ descripta est ædificiorum mensuratio, hīc ponitur, ppheq; quędam specialis visio, & secūdò ppheræ informatio, ibi: Et audiui. Circa primum dicitur: k ¶Et duxit me ad portam. hęc est porta orientalis atrij interioris. l ¶Et ecce gloria dei Israel. u. Cherubim & rotæ &c. in primo ca. descripta maiestatem dei repręsentantia. m ¶Ingrediebatur per uiam orienta. atrium interius. n ¶Et uox erat ei quasi uox aqua. &c. signans diuinæ virtutis magnitudinem. o ¶Et terra splende. &c. Videbatur enim propheq; imaginaria visione q̄d̄ claritas huius visionis illuminabat totam terram. p ¶Et uidi uisionem secundū speciem. id est similem illi visioni. q ¶Quā uideram iuxta fluuium. Hæc visio descripta est suprā. x. ca. &. xj. r ¶Et species secundum aspectum. Quæ visio describitur suprā. j. ca.

Divisio

→ Et cecidi

quàm procul sit à maiestate dei, & flectit Egenua ad patrem in nomine Iesu Christi.

Psa.131.b. a ¶Et locus ue. Adorabimus in loco vbi steterūt pedes eius, Et pulchrè dicitur: Apostoli steterūt. In ecclesia enim stāt pedes domini. In synagoga ambulāt & prę tereūt. b ¶Qui fabricati sunt li. &c. Hiero. Audiant ad literam mulierculæ oneratæ peccatis, quæ circūferuntur omni vēto doctrinæ, semper discentes & nunq̄ ad sciētiam veritatis peruenientes: mētem iunctā deo, nō vicinitatē ecclesiarū & proximā habitationē, dei in se, puocare clemētiam, sed potius dei indignationē cōmoueri, quādo in consecratis locis habitāt indigni. c ¶Et postes suos. Vt vnus sacerdotū & laicorum esset introitus. Vnde

2.Co.vi.f. Apostolus: Probet autē seipsum homo, & sic accedat ad corp⁹ & sanguinē domini. d ¶Et murus erat inter me. Vt sacerdotalia sacrificia & loca sacramētorū corporis & sanguinis domini breuissimus murus diuideret. e ¶Et pollu-no. sanctū. Hiero. Quid, pdest habitatiōis vicinia. & medius inter cellulam nostrā & altare domini paries, cū his quæ secretò facimus, &

Quis polluat nomē domini. quæ turpe est etiā dicere, cōtaminet & polluatur nomē dñi? Ego arbitror, & nō polluat nomē dñi, nisi ille qui visus est nomini eius credere, & exillius censeri vocabulo. Et quomodo tollit mēbra Christi, vt faciat mēbra meretricis, qui pri⁹ Christo credidit, sic ille polluit nomē dñi, qui prius fidem nominis eius susceperit, alioqui Ethnicus & Iudæus cū sint polluti, & contaminatio ipsa atq; pollutio nomē dñi polluere & cōtaminare non possunt. Quod pol

Rom.2.b. luunt, ad quos dicitur: Pervos nomē meū blas. in Gen. ſ ¶Et habitabo in medio eorū semper. Boni operis statim prēmiū

Ioh.1.d. pollicetur: Et habitabo in me. eorum. vnde: Medius vestrū stetit, quē vos nescitis. Nō paruo tēpore vt in synagoga, sed semper, quod in Christi ecclesia cōprobatur. g ¶Ostende domui Israel. Hier. Non parui operis est, quod oculis carnis vel mēte conspexeris audiētibus demōstrare, vt ipsi tecū videātur vidisse. h ¶Tēplum. Hiero. Quod in mōte, imo in summitate montis, quod non illi domū putemus quę à Salomone in Regū & in Paralipomenō libris cōstructa narratur. Illa em̄ alterius ordinis atq; mensuræ est, & in singulis magnā diuersitatē habens. Tantò inferior templo quod nunc ostenditur Ezechieli, vt nō solum cultores eius & ęditui, sed & ipse fabricator eius Salomon peccauerit, & deum offenderit, licet postea pœnitentiam egerit, scribēs Prouerbia in qui

Pro.24.d. busait: Nouissimè ego egi pœnitentiā, & respexi vt eligerem disciplinā. Ista autem quæ per Ezechielem domui Israel ostēditur, talis est, vt quæ in mēte cōspexerit, cessęt ab iniquitatibus suis præ desiderio il-

Psal.25.b. lius. Vnde: Domine dilexi decorē domus

Ibidē.26.b. tuæ, & locum habitationis tuæ. Et: Vnam petij à domino, vt inhabitē in domo dñi omnibus diebus vitę meæ. Cùm cœpero scilicet viuere, & esse cū Christo, qui est vi-

☞ta cre

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et ceci. su. fa. meam. Ex humana fragilitate iuxta apparitionē maiestatis diuinæ. b ¶Et maiestas domi. in. est templum. De atrio interiori. c ¶Et leuauit me spiritus. i. angelus, quia prophęta ceciderat, vt dictum est. d ¶Et introduxit

† scribe

Et cecidi super faciem meam: Et b
a ¶Cum corruissem.
maiestas domini ingressa est templum, per uiam portę quæ respi-
a ¶Quia iacens pergere non volebam.
ciebat ad orientem. Et leuauit me c
¶Quia foris ceciderat.
spiritus, & introduxit me in atri- d
a ¶Q. Qui prius cōspexerā gloriam domini Israel venientē per viā orientalē, vidi repletā domū gloria domini.
um interius. Et ecce repleta erat e
gloria domini domus. Et audiui f
a ¶Non dicit qd. nisi forte illud Apli. Audiui arcana verba, quę nō licet homini loqui. b ¶Interiori.
c ¶Scilicet dominus cui soli conuenit, quod sequit locus so. m. &c.
loquentē ad me de dōmo. Et ūir g
qui stabat iuxta me, dixit ad me:
a ¶Ecclesia. ¶Factus est in pace locus eius, quę exerat omnem sensum.
a Fili hominis, locus solij mei, & lō h
cus uestigiorum pedū meorum,
ubi habito in medio filiorum Is-
a ¶Dominum cernentium. b ¶Non ad tempus sicut in templo Salomonis. c ¶Hi sunt qui sancte & pure in ecclesia conuersantur.
rāēl in ętērnum. Et non pollūent k
ultrà domus Israēl nomen san-
a ¶Tam populus quam reges eorum.
¶Polluerunt. f.
ctum meum, ipsi & reges eōrum l
a ¶Quibus a deo fornicati sunt.
in fornicātionibus suis & in †rui- m
a ¶Qui frustra sibi regium nomen assumebant.
b ¶Arrogans enim offendit deum, humilis ad misericordiam provocat.
nis regum suorum & in excelsis, n
a ¶Per superbiam.
b qui fabricātu sunt limē suum iux- o
c ta limen meū, & postes suos iux-
a ¶Vt nihil esset inter sanctum & prophanum.
¶Quod prius.
d ta pōstes meos, & murus erat in- p
e ter me & eos. Et polluerūt nomē q
sanctum meum in abominatio-
¶Cultus. f. superiores.
nibus quas fecerūt: propter quod r
a ¶Q. d dominus propheta, præcipe tamen vt a-moueant for. suam &c.
consumpsi eos in ira mea. Nūnc
ergo repellant procul fornica-
tionem suam & †ruinas regum
a ¶Quia talia abominor.
f suorum à me, & habitabo in me- s
a ¶Non ad tempus, quod in synagoga.
dio eorum sempēr. Tu autem fili t
a ¶Eorum. f. qui animo deum cōspiciunt.
g hominis ostende dōmui Israēl u
a ¶Viso templo. b ¶Mente. ¶Magnum præmium visā templi.
templum, ēt confundāntur ab ini- x
quitatibus suis, & metiantur † fa
a ¶Visa fabricæ mensuris. & rationibus.
bricam, & erubescānt ex omni-
bus quæ fecerunt. Figuram do-
b ¶Eorum. f. qui egrediuntur ad eos qui foris sunt.
mus & fabricæ eius exitus & y
a ¶Eorum. f. qui per magistrorum disciplinam ad alta & interiora penetrant.
b ¶Lxx. Subtilitatem. i. supellectilem diuitias. f.
introitus & omnem dēscriptio- z
nem eius, & uniuersa præcepta e- a
ius, cunctumq; ordinem eius, & b
a ¶Qui consulti sunt super iniquitatibus suis.
omnes leges eius † ostende ēis, &
†scribes in oculis eorū, ut custo-

troduxit me in atrium interius. De c
porta eius. c ¶Et ecce re. i. templum.
De atrio enim interiori videbatur in templo per ostiū existens in spissitudine muri cōtra ostiū tēpli. Notandū aūt, q̄ sicut sup. Nota
prā. x. &. xj. ca. vbi describit destructio ciuitatis & tēpli, propheta vidit gloriā domini exeūtem de tēplo & atrio per portā orientalē, & posteā de ciuitate tota, in quo designabatur recessus, ptectionis diuinę à templo & ciuitate: Ita hīc per portam orientalem vidit propheta gloriam domini intrātem atrium interius & tēplum, ad significandum assistentiam diuinę virtutis, ad protegendū tēplum & ciuitatē, quę ibi describūtur: vnde in fine libri dicit. Et nomen ciuitatis ex illa die, dominus ibidem &c. f ¶Et audi. Hīc cōsequenter ponitur, pphetę instructio de domo describenda, cū dicitur: Et audiui lo. ad me de do. Dicūt aliqui expolitores, qđ de domo figuram terminū à quo, præcedebat ista locutio, & sic loquēs intelligitur esse in domo quem audiebat, pphetā existēs in atrio. & per cōsequēs iste loquēs est alius ab angelo stāte iuxta pphetā in atrio. Hebrei verò dicūt & melius vt videtur, qđ ipse dominus hīc materialiter: & est sensus: Et audiui loquentem ad me de domo. i. instruentē me de conditionibus domus, & secundū hoc iste loquens est angelus stās cum propheta. Et hoc patet per hoc quod subditur: g ¶Et uir. id est angelus in specie viri. † subaudi
h ¶Qui stabat. Instruendo me de conditionibus dom⁹ prędictę, ideo subditur:
i ¶Fili ho. lo. Dixit aūt tēplū descripsit, q
locus sessionis & habitationis diuinę propter speciales effectus ibidem diuinę virtutis & gratię. k ¶Et non pol. ultrà domus Israel nomē san. me. per idololatriam, sicut l ¶Ipsi & reges eo. Fecerūt multiplicitęr, vt patet. iij. Regum. xiij.
m ¶In fornica. suis. Dicitur autem idololatria fornicatio spiritualis, eò q̄ anima sibi fornicatur cū diabolo. Dicitur etiam fornicatio corporalis, eò q̄ in aliquibus idololatriis exercebatur fornicatio corporalis. s. in idololatriis Veneris & Priapi.
n ¶Qui fabricati sunt. Quod exponunt aliqui de regibus habitātibus iuxta templum, sicut dicitur de Salomone. iij. Reg. ij. & de Athalia. iiij. Reg. xj. Sed quę † subaudi
niam sancti reges legūtur ibidem habitasse, sicut Dauid, Ezechias, & Iosias, & illud quod dicitur hīc: Fabricati sunt limen suum. Dicitur tamē̄ quod illicitū & pertinens ad idololatriam, ideo melius dicitur limen suum &c. q̄ li suum refertur ad idolum: nam aliqui reges. iij. Regū. legūntur posuisse idola iuxta templum, & aliqui etiam in atriis templi, vt dicitur de Manasse. iij. Reg. xxj. o ¶Et murus erat in- † subaudi
ter me & eos. i. deos alienos qui per parietem modicum erant diuisi à sanctuario eorum, vbi erat propiciatorij tamquā sedes dei. p ¶Propter quod consumpsi eos. Per regem Babylonis. Cętera patent vsq; ibi: q ¶Tu autē fili hominis
ostēde domui Israel templū. &c. formā templi suprà descripsi per me ædificandā.
r ¶Et confundātur ab iniquitatibus suis. Propter quas templum Salomonis est destructum. Cętera patent vsq; ibi:
s ¶Et uniuersa præcepta eius. i. quæliter custodiri debēt & offician. t ¶Cūctumq; ordinem eius. i. ordinem sacerdotū, Leuitarū & cantorū. v ¶Et omnes leges eius. i. ceremonias diuini cultus. † subaudi

Cętera pa

ta credentium. a ¶Descriptiones. In domo patris mei mansiones multę sunt. Et alibi: Statuit terminos Gentium iuxta numerum filiorum Israel vel filiorum dei. b ¶Sanctum sanctorum. Hiero. In tabernaculo quod fabricatū est à Moyse, & in templo quod à Solomone, interiora tm̄ vbi erant Cherubim & ppitiatorium & arca testamēti & mensa thymiamatis appellabantur sancta sanctorum: sed in hac domo omnes termini reputantur sanctasanctorum: ic ¶Iste autem mensuræ altaris in cubito uerissimo, qui habebat cubi. &c. Hieronymus. Abyssum & sapientiam quis inuestigabit? O profundum sapientiæ & scientiæ dei &c. In Exodo altare quinq; cubitorum in longitudine & latitudine, hīc recedens a sensibus quinq; tendit ad vnionem, in quo cubitus verissimus cui iungitur palmus. i. palestes, sextam habens cubiti partē. d ¶Et cubitus in latitudine. Hierony. Vt & interiora. i. secreta & spacia altaris quæ in latitudine demonstrantur, vno cubito finirentur. e ¶Et diffinitio eius usque ad labium eius, & in circū. &c. In circumitu altaris. i. in margine & circulo, repādū labiū fuit, q̄si corona in modū labij visu pulcherrimū. Illud breuiter demōstrat, q̄p in circuitu ipius altaris in margine. s. & in circulo ipius altaris repandū fuerit labiū, & q̄si corona in modū labij aspectu decora. f ¶Hæc quoque. Hiero. Inferiora enim & profunda & terræ cohærentia duali numero qui immundis animalibus congruit, continentur. Superiora autem ad crepidinem siue ad propitiatoriū peruenientia, vnius cubiti habent latitudinem, vt duarius numerus trāseat ad solitariū, & bonum nuptiarum quod inferius est ad vnionis perueniat beatitudinem. g ¶A crepidine mi. &c. Hier. lxx. A propitiatorio minori. &c. Propitiatorii minus, lapis excisus de mōte sine manib⁹. Propitiatorii magnū, ipe lapis q creuit in mōtē magnū, & impleuit orbē vniuersum. Vel ppitiatorii min⁹, quādo se exinaniuit formam serui accipiens. Propitiatorium magnum, quādo recepit gloriam quam habuit apud patrem antequām mundus fieret. Prius enim Christi humilia agnoscimus, & sic ad diuinitatis altitudinē peruenimus. Et tamen vtriusq; naturæ propitiatoriū ad vnius altaris pertinet sacramentum. Inter duo autem propitiatoria quatuor cubita q̄tuor mundi elementa significantia, quæ & c-† ipsa gueniūt

Nico. de Lyra.

†Qtera patent vsq; ibi: a ¶Oēs fines eius in circuitu. oia ędificia & loca circa templū cuntia vsq; ad murū exteriorē includunt, quę dicuntur sancta rōne sanctitatis, qđ est in tēplo: & ideo supra dictū est, qđ' mur⁹ exterior diuidit inter sctm̄ & vile. b ¶Istæ autem mēn. Post descriptionē templi, hīc cōsequēter ponit descriptio altaris holocausti. Et diuiditur in tres ptes. Nam primò describit eius dimensio, scd'ò, eiusdē dedicatio, ibi: Et dixit ad me. tertiò offerentiū in illo varia cōditio, in principio. xliij. c. Ad intellectū primę ptis sciendū q̄ altare holocaustorū describitur hīc quadrum æquilaterum & ex partibus nouē compositum. Prima pars surta terram vocatur sinus siue fundamētum, & eleuatur super terrā per cubitū vnum. Secūda, crepido minor: nam ibi incipit discrepare ædificium altaris à fundamento, restringendo à latitudine fundamenti per vnū cubitum, & ascendit sursum p duos cubitos. Tertia, crepido maior ibi iterū restringitur ædificium altaris per vnū cubitū modo prædicto: & eleuatur sursum p quatuor cubitos: ppter quod dicit maior respectu præcedentis quæ ascendit p duos cubitos tm̄. Quarta, vocat ariel & ascēdit sursum per quatuor cubitos, & eius superficies superior est locꝰ vbi cremant holocaustū

a ¶Ideo ostendes, vt custodiat, aliter nihil' prodest scire descriptionem.

a diānt omnes descriptiones eius, & præcepta ¶Opere. a ¶Quæ ea scilicet.
illius, & faciant ea. Ista est lex dōmus in sum-
a ¶Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. de qua Flumina imperat lętificat ciuitatē dei i. ecclesiam. b ¶Qui vertex montium, a quo vulneratus est princeps Tyri. c ¶Termini. d ¶Domus.
mitate mōtis. Omnes finēs eius in circumitu
a ¶Dicta scilicet vel dicenda.
b c sanctum sanctorū est. Hęc est ergo lex dōmus.
¶Perfecto.
Iste autē mensurę altaris in cubito uerissimo, b c
¶Altaris.
qui habebat cubitum & palmum. In † sinu e-
a ¶Qui scilicet ea quæ igne consumebantur susscipiebat. ¶Alius.
d e ius erat cubitus, & cubit⁹ in latitudine, & dif- f g
¶Alias terminus. a ¶Pro quo supra coronam posuit Hieronymus.
finitio ei⁹ usque ad labium eius, & in circum- h i
¶Altitudo cuiuslibet cubiti.
f itu † palmus unus. Hęc quoq; erat † fossa al- k
¶Propitiatorium maximum.
altaris. Et de sinu terrę usque ad crepidinem l m n o
nouissimā duo cubiti & latitudo cubiti uni-
a ¶Lxx. A propitiatorio minori vsq; ad propitiatorium maius.
g us, & à crepidine minori usq; ad crepidinem p q

holocaustū, & sic altitudo altaris super terrā est. xj. cubitorū, & super altare in quatuor eius angulis quatuor cornua, de quorū altitudine nō fit mētio nec in textu nec in glossa. Sciendū, q̄p ista quatuor cornua distant ab extremitatibus altaris, faciētibus eius angulos, & locus cremationis holocausti: & sic circa locū cremationis vnus cubitus addit in circūitu. Ex quo sequitur, q̄p tota superficies superior altaris habeat in quadro. xiij. cubitos. q̄a locus cremationis est. xij. cubitorū in quadro. Itē in extremitatibus altaris est quædam erectura sursum eleuata per vnū palmum, sicut fit in scacarijs: & illa vocatur labium altaris, sicut describitur in figura. ¶Sciendū tamen, q̄p cū altare sit quadratū æquilaterū, nō potest totum figurari in plano: sed vnū latus tm̄: alia verò tria sunt per imaginationem inspicientis supplēda. His ita visis prima pars in duas diuidit: quia primò describitur altaris dimensio generaliter: secundò particulariter, ibi: Hæc quoq;. Circa primū dicitur: Istæ autē mēsuræ altaris. supplesūt quæ inferius describūtur. c ¶In cubito uerissimo. i. in cubito sanctuarij. d ¶Qui habebat cubitum & palmū. nam vltra †medio cōmunem cubitum cōtinet vnū palmum: sicut dictū est supra. xl. e ¶In sinu eius. Hebræi dicūt In fundamento eius, potest tamē fundamentū dici sinus similitudinariè: quia recipit ea quæ superponūntur, sicut sinꝰ ea quæ in ipo †altitudo reponūntur. f ¶Erat cubitus, D quia per vnum cubitū ascēditur super terram. g ¶Et cubitus in lati. Tantū enim excedit fundamendum siue sinus ædificium altaris quod superponitur.

h ¶Et diffinitio, id est altaris terminatio, vnde in Hebræo ponitur: Et terminus vsque ad labium id est altitudo altaris terminatur in superiori superficie quæ habebat labium in circumitu, vt prædictum est: Et subditur quantitas huius labij, cùm dicitur: i ¶Et in circumitu palmus unius, vnus sursum ascendendo, & sic habetur dimensio altaris in generali, quia descripta est pars inferior & superior.

k ¶Hæc quoque erat fossa altaris. Hīc consequenter describitur altaris dimensio particulariter, cū dicitur: Hæc quoque erat fossa altaris. Sciendum quòd dictio Hebraica hīc posita aliquando accipitur pro fossa vel profunditate, aliquando pro eleuatione sursum, sicut in Latino hoc nomē altitudo licet communiter accipiatur pro eleuatione sursum, tamē aliquādo accipitur pro profunditate per oppositum sicut Psal. lxviij. a. Veni in altitudinem maris id est in profundum: ideo subditur: Et tempestas demersit me. Et Iohannis. iiij. b. Puteus altus est. id est profundus: & ideo vbi trāslatio nostra habet fossa, debet dici altitudo, & hoc patet per literam sequentem, cùm dicitur: l ¶Et de sinu terræ. id est de fundamēto altaris, quod immediatè adhæret terræ. m ¶Vsque ad crepidinem nouissimam. In Hebræo habetur: Paruā: & hoc patet per literam sequentem, vbi vocatur crepido minor.

n ¶Duo cubiti. scilicet altitudinis huius crepidinis: & sic omittit hīc vnus cubitus altitudinis fundamenti, & in fine resumitur. o ¶Et latitudo cubiti unius. & accipitur hīc latitudo spacium secūdum quod extenditur hæc crepido in latitudine vltra ædificium immediatè suprà positum eo quod ibi discrepat ędificium immediatè suprà positum ab eo quod supponitur. Et eodē modo exponendum est quod subditur. p ¶A crepidine minori usque ad crepidinem. id est ab eiꝰ parte superiori. q ¶Vsq; ad. crepi maio. i. vsq; ad terminū eius superiorem.

Quatuor

☞ ipsa peruenīūt ad vnī⁹ cubiti latitudinem.
E Et notandum, q̄ in mēsura altaris primus
Nota. cubitus in latitudine nulli copulat, sed sua
vnione perfectus est. Sed's autem latitudi-
nis cubit⁹ post duos cubitos crescit ad sum
mum. Et tertius post propitiatoriū minus,
& maius per quatuor elementa ad vnī⁹ cu
biti mysteriū tendit, & vnus & alter & ter-
tius cubitus in altari dñi, nō primus secun
dus & tertius, sed vnus & vnus, & vn⁹ esse
dicant. a ¶Ipse aūt ariel. Lux mea de⁹
sec'm quosdam, sec'm Hiero. leo vel fortis
dei. Quod ad altare q̄prie dicit, in quo vel
† atrium illuminatio dei est vel leo & fortitudo ei⁹.
Gen. 49.b. vnde: Catulus leonis filī mi Iuda &c. Cubi-
torum autem quatuor est, & quatuor cor-
nua haber, siue superiora quatuor cornuū
vno cubito finiuntur, vt euāgeliorū mēsu
ra, & in totū orbē fortitudo discurrens sub
illumnationis dei & leonis fortitudine de
monstrētur, ad vnūq̄ cubitū † pueniant di
† ptinēt uinę confessionis. b ¶Quadrangulū
æquis la. Per quatuor latera vndiq̄ duo-
decim cubiti simul efficiunt. xl. & octo cu-
bitos sacerdotalium ciuitatum, vt his, qua
si fundamentis in toto orbe diuisis eccleſię
fortitudo solidet. c ¶Et crepi. qua. cu
bi. Significat, q̄ dñs nr̄ qui verē propitia-
Quatuor torium est, non solū p̄ p̄cīs nr̄is, sed oī mo
gnationes do p̄ quatuordecim generationes venerit
ad Dauid, ab Abrahā vsq̄ ad Dauid, & rursum p̄ alī-
as quatuordecim vsq̄ ad captiuitatem Ie-
choniæ & eiusdem numeri sacramento ad
terrena descenderit, vt in tertia tesseredeca
da diuini numeri sacramento saluaret qua
►& tuor angulos mundi, de quibus dicit: Mul
ti venient ab oriente & occidente aquilo-
Mat. 8.b ne & austro, & recumbēt cū Abrahā Isaac
F & Iacob in regno celorum. d ¶Dimidij cu.
Pro p̄cōribus, qui tantū saluantur mia
creatoris. vnde: Pro nihilo saluum facies il.
Psal. 55.b e ¶Vnius cubit. In quo iusti saluantur
numero. s. solitario atq̄ perfecto & imitā-
te vnam diuinitatē. vnde Apſus: De⁹ erat
2. Cori. 5.d in Christo mūdū recōcilians sibi, cuius p̄pi
tiatione, & p̄cōres & iusti reconciliantur.
f ¶Gradus aūt eius &c. Hiero. Hi sunt
xxiiij. libri vete. Testamēti, qui habebāt n
† atrij loci Apocalypſi Iohannis citharas, & in capiti-
vbi offert bus coronas. Vel sacramenta patris & filij
Apoc. 4.b & spi. sancti, in quo nobis datur vera p̄pi-
tiatio. Et p̄pter hoc graduū numer⁹ incer-
tus relinquitur. vt quātocūq̄ studio ad al-
tiora conscēderim⁹, putemus nos esse in in
ferioribus, cogitātes illud: Ibunt de virtu-
Psal. 83.b te in virtutem. g ¶Et dixit ad me. His
ostensis docet vir supradictus, quomodo
opere perfecto altare debeat expiari & con
secrari, primū. s. offerri victima, & datur sa-
cerdotibus. h ¶Holocaustū. Hic. No-
ta, q̄ vitulus totus offertur in holocaustū,
& crassitudo corporis eius diuino igne cō
sumit. Etsi em̄ nouimus Christū sec'm car
nem, sed iam non nouimus. Hircus autem
secūdo die offertur quidem in victimam,
sed holocaustum domini præstāti reseruā-
tur. Notandū quoq̄ iuxta Hebraicum ipe
Ezechiel quasi sacerdos vitulū iubetur as-
sumere & holocaustū facere, & sanguinem
ei⁹ in circuitu aspgere tā altaris q̄ angulo-
rum & coronę siue basis. Septuaginta aūt
alios sacerdotes, hoc facere demonstrant:
Sed & ipe Ezechiel de nūero sacerdotū est.
i ¶Hircū ca. Hiero. Quod est aīal semp
ad excelsa festinans & in p̄cipitijs nihil pe
riculi sustinēs, & illic inuenit viam vbi alia
aīalia ruinā, vnde Græcē caprarū rex subli
mitū conuersatio dicitur: ¶Pascha facturi
assumūt de grege agnū & hoedū. Et qui pri
mo facere

a maiorem quatuor cubiti & lati a
tudo cubiti unius. † Ipse autem b
ariel quatuor cubitorū, & † ab c d
ariel usq̄ sursum cornua qua- e
¶ Psalmis manifestat. a ¶ Propter duode
cim tribus, & apostolos duodecim.
tuor. Et ariel duodecim cubi- f
torum in longitudine per duo-
b decim cubitos latitudinis, qua- g
c drangulum æquis lateribus. Et
a ¶ Lxx. propitiatorii. Symmachus, circumitum.
† crepido quatuordecim cubito
rum longitudinis per quatuor- h
decim cubitos latitudinis in
¶ Lxx. Sion.
quatuor angulis eius: & † coro- i
a ¶ Propitiatorij.
d na in circumitu eius dimidij cu-
a ¶ Symmachus, consummatio.
e biti, & sinus eius unius cubiti k l
f per circumitum. Gradus autem m
a ¶ Propitiatorij.
eius uersi ad orientem. Et dixit n o
ad me: Fili hominis, hæc dicit
dominus deus: Hi sunt ritus al-
taris, in quacumq̄ die fuerit fa-
bricatum, ut offeratur super il-
h lud holocaustum, & effundatur
sanguis. Et dabis sacerdotibus p
& Leuitis qui sunt de semine q
¶ Id est filiis.
Sadoch, qui accedunt ad me,
ait dominus deus, ut offerant
a ¶ Qui pro nobis immolatus est.
mihi uitulum de armento pro
a ¶ Quo redempti sumus.
peccato. Et assumēs de sanguine
a ¶ Quia in hoc sanguine purificantur quatuor
plagæ mundi.
eius pones super quatuor cor-
¶ Altaris.
nua eius, & super quatuor angu
a ¶ Vt universa purgentur, & sit firma pro-
pitiatio.
los † crepidinis, & super † coro-
a ¶ Propitiatorij. b ¶ Altare Christi expiatur
sanguine, vt orationes sanctorum mundæ per-
veniant ad deum.
nam in circumitu, & mundabis r
illud & expiabis. Et tolles uitu-
lum qui oblatus fuerit pro pec-
cato, & combures illum † in se- s
parato loco domus extra san-
ctuarium. Et in die secunda offe
i res hircum caprarum immacu-
¶ In hirco.
latum pro peccato, & expiabūt
altare sicut expiauerunt in uitu-
lo. Cumq̄ compleueris expians
a ¶ Moysen mitissimum.
k illud, offeres uitulum de armen
a ¶ Eliam similem Moysi, vnde audet dicere: Ego
relictus sum solus.
to immaculatū, & arietē de gre
ge immaculatū, & offeres eos in
conspectu dñi. Et mittent sacer-
dotes sup eos sal, & offerēt eos
¶ Expiato altari.
holocaustum dño. Septem die- t
¶ Sermonem.
l bus facies hircum pro peccato
¶ Operationem.
quotidie, & uitulū de armento,

mo facere pascha nō potuerunt, in secun- G
do mense faciūt quorū alterū ad pœnitē
alterū ad iustos pertinet. k ¶Vitulum
de ar. &c. Hiero. Moyses & Elias viditur † Vi
in monte cū domino, i. lex & ꝓphetæ, qui ne
annunciabant ei q̄ passurus esset in Ierusa- Mat.
lem. ¶Posit⁹q̄ altare & mēsuræ eius in verū † Mat.
ce mōtis demonstrata sunt, & cōsecratio &
expiatio per vnū vitulū immaculatum &
hircum, siue duos hœdos sec'm. Lxx. quo-
rum vitulus ad Christū, sequētes ad apo-
stolos ministros⁹q̄ pertinent, ne in cōsecra-
tione spiritualis altaris, & propriē ad eccle
siam pertinētis lex & ꝓphetę videantur ex-
clusi; ideo cōsecratio altari, vitulus imma-
culatus assumitur & aries, & offerunt in
conspectu dñi. Et filij Sadoch. i. iustorū sa-
cerdotes aspergūt sal super capita eorum, † dantur
vt lex. s. & ꝓphetæ sapore euangelij con- Col. 4.b
diātur, nec vllum sacrificium est iustis legis
imperium, & Apostolū (qui ait: Sit autem
sermo vester sale conditus) quod sale car-
at. Vtrūq̄ aūt offertur in holocaustū dño,
quod corp⁹ significat in lege & prophetis
nubilū, igne dñi. i. spū sancto (de quo dicit: Ro. 12.
Spiritu feruētes) in spiritualem & tenuem
substantiam conuertantur. l ¶Hircum
pro peccato quotidie. Vt per hæc sacri-
ficia septem diebus ad perfectū expiemur al-
tare. In. vij. sabbatism⁹ significatur, qui po
pulo dei reseruatur, in quo verā requiem
speramus, nec facimus seruile op⁹ peccati.
☞ Hiero.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Quat. cubi. ꝓpter quod dicitur
maior crepido. q. a ascēdit p̄ q̄tuor cubitos
alia p̄ duos tm̄. q ¶Ipse aūt ari. i. supior
pars altaris quę vocat Ariel, eo q̄ in supio
ri superficie est locus cremationis holocau- H
storū, vt suprà dictū est: & sic devorat illas
carnes sive adipes, sicut leo fortis devorat
carnes. Ariel autē leo fortis interpretatur.
c ¶Quat. ascendendo sursum. d ¶Et
ab ariel. i. ab eius angulis. e ¶Cornua
Et ariel. xij. cubitorum in longitudine &c.
quia locus cremationis est. f ¶Duodec.
cubi. Per quadrum. g ¶Et crepido. i. hūs
ipsius Ariel. h ¶Quatuordecim cubi.
p̄ quadrū, q. a vnus cubit⁹ in q̄tuor latēb⁹
altaris, p̄ditur vltra cornua, vt prædictū
est, & sic tota superficies superior altaris est
xiiij. cubitorū in quadrū. Et vocatur ille cu Crepido
bitus crepido altaris, q. a ibi discrepat alta- altaris.
re ab eo quod est infernus per vnum cubiti
vltrà se extendens, & spissitudo illius crepi ¶ Crepi
dinis est dimidij cubiti: ideo subdit. i ¶Et dinis
co. &c. In Hebræo habet: Et crepido. po-
test tā dici corona, q. a supiorē partē altaris
circūdat. k ¶Et sinus eī⁹. i. fundamentū
altaris. l ¶Vnius cubiti. Super terram
& sic resumit altitudo fundamenti quæ su-
prà fuit omissa, vt prædictū est. m ¶Gra-
dus aūt ei⁹. s. altaris. n ¶Versi ad ori-
i. positi in parte orientali altaris, vt sic face-
dos offerens sup altare habeat faciē versam
ad templū, qd' est in ptē occidētali. o ¶Et
di. ad me. Hīc cōsequēter describitur dedi
catio altaris p̄ sacrificia septē diēb⁹ & octa-
uo die & deinceps fient ibi sacrificia & obla
tiones rite, & patet littera paucis exposi-
quæ discurrentur. p ¶Et dabis sacer-
i. dandū in futuro denūciabis. q ¶Qui
sunt de semi. sa. Exponatur sicut supra. i
fine. xl. cap. r ¶Et mun. i. aprabis ad ti-
endum ibi oblationes. s ¶Et com. cū
&c. i. intra clausuram totius ædificij, tamē
extra atriū interius & templū. t ¶Septē d.
fa. hir. id est offeres cū & cætera animalia.
☞ Et imple.

Hiero. In hireo & vitulo & ariete tria generalia delicta mon-
A strantur, quibus humanū subiacet gen⁹, aut cogitatione eā, aut ser-
Tria gene- mone, aut opere peccam⁹. Cogitatio ad arietē quę prima est oīm
ra peccat. peratorū, & ex qua cętera duo genera nascūtur. Hœd⁹ & hircus,
ad sermonē, q̄ de excellioribus disputat. Opera in vitulo signant
qui vomeri & labori & terrenis opib⁹
mācipat. Hæc igit & imaculata p̄ dies
sepē veni sabbati atq; pfecti deo offer-
re debem⁹, & expiare altare, vt orō no-
stra mūda ad deū pueniat. a ¶Et im-
Dom. ad. Donis. sacrificij, p̄ pōtifice, p̄ sacerdo-
Rabb. d. tib⁹, p̄ pplo, vt nemo stet vacu⁹ corā
dño. b ¶In die. Vt dicat cū Apl̄o: re-
surreximus cū Christo, & vltra octauā
rēdāt ad cælestia, & offerāt p̄ nobis ho
locaustū, siue quę p̄ pace p̄cōrū & salu
te nra sūt, vt p̄ ignē sc̄i spūs oīa quæ co
gitamus, loquimur & facim⁹, in spūalē
substantiam conuertantur.

GLOS. ORDI.

Cap. XLIIII.

Hiero. Multæ sunt
Promissio. portę in descriptiōe tēpli tā
int⁹ q̄ foris, altaris q̄q; figu
ra & cōsecratio & sacrificia
sermo pterit⁹ pcurrit, q̄ finito, venit
ad portā sanctuarij exteriorē, quę respi
cit. ad oriē. & erat clau. vñ: Et cō. me.
Matth. d Portæ san. De qua: Vę vobis scri
Lucæ. bę & Phariseī hypocritę, & vę vobis le
gisdoctorib⁹q̄ rollitis clauē sc̄ię: Ipsi nō
Hugo. ingredimini &c. Hic est liber signat⁹ in
Apoc. 5. Isaia. Hic est liber cui⁹ nemo pōt solue-
Isaiæ. re et aperire signacula nisi leo de tribu Iu
da. e Por. hęc. Hiero. priusq̄ Salua
Philar. tor hūanū corp⁹ assumeret, & se formā
serui accipiens hūliaret, clausa erat lex
& pphetia, & ois scia scripturarū, clau
Bed. sus erat padisus. Postq̄ aūt ille pepēdit
Lucæ. in cruce, & ait latroni: Hodie mecū eris
in paradiso. statim velū tēpli scissum est
& oia apta sūt, ablatoq; velamine dici-
Chrysol. mus: Nos aūt reuelata facie gl̄iam dñi
contēplātes &c. Si in Christo reuelata
sunt oia, quō porta clausa erit, & non
Chrysa. aperiet? Sed q̄uis ad summā sc̄iētiā ve-
nerim⁹ cōparatiōe diuinę sc̄iētię, nūc ex
pte scim⁹, ex pte cognoscim⁹. Cū aūt p̄
venerit qd̄ pfectū est, eua. qd̄ ex p. est.
Philoxe. Vā & Paul⁹ nūc pfectū se, nūc imple-
tū dicit. Est em cōparatiōe aliorū pfect⁹,
cōparatiōe diuię sc̄ię imple. ¶Hiero.
Qd̄ aūt porta oriētalis extra terminos
mūdi semp̄ clausa sit: Iohānes aperit cū
dicit: Deū nemo vidit vnq̄, sed vnige-
Matth. 11. nit⁹ q̄ ē in sinu p̄tis, ipe enarrauit. Quasi
alijs ꝑ bis dixerit. Eritq; clausa principi
& princeps ipse sedebit in ea, vt come-
dat panē pfectæ & consummatę sc̄iæ.
Mar. 11. Nemo aūt nouit filiū nisi p̄, & nemo nouit patrē nisi fili⁹, & cui
fili⁹ voluerit reue. f ¶Eritq; Ra. Nemo em pōt pasiōis, corpis-
q; & sanguis dñi p̄ maiestate rei sacramēta cognoscere. Tātæ aūt
bonitatis & clemētię est princeps nr̄, vt cū sol⁹ sedeat ī porta quæ
clausa ē & panē corā dño comedat, velit tñ plures mēsę suę habe-
Aqua. qd. re cōsortes & dicat: Ecce ego ad ostiū sto & pulso si qs mihi ape. i.
ad il. & cœnabo cū ipo, & ipe mecū. Sol⁹ aūt comedit panē coram
Chrysa. dño qa substātia ei⁹ diuinaq; natura ab oib⁹ separata est. g ¶Et
ecce. Hiero. In cōsummatiōe tabernaculi & in ędificatiōe templi
Salomonis apparuit gl̄ia dñi, quę postea Euāgelicæ gl̄iæ cōpara-
Chrys. i. c. tiōe destructa est vñ Paul⁹: Et em nō est glorificatū qd̄ claruit in
hac parte, ꝓpter excellētē gl̄iam. Nō aūt destructionē prioris gl̄ię
abolitionē putem⁹. Sed cū venerit qd̄ pfectū est, destruit qd̄ ex p.
te est, velut si solis radijs lampadē compares vel lucernam, vnde:
Isa. xl. Ille erat lucerna ardēs & lu. &c. Postquam verō sol iustitię venit,
Hiero. d. lumen lucernæ absconditū est. vñ: Illum oportet crescere, me au-
tē ininui. h ¶Et cecidi in faciem meā. Hiero. Nedū plus cer-
nere cupiat quā quod humana pōt infirmitas, imo oculorum lu-
men amittat: vnde familiarius vocat eum dñi filium hominis:

☞ Ceremo.

c ✠ ¶Et imple. m. e. i. locū crematiōis dictis sacrificiis: & dicit C
man⁹, eō q̄ capit supposita sacrificia. Cętera patēt ex supradictis.
¶In ca. xliij. vbi dicitur in Postil. Implebūt manum &c.

ADDI. Hoc quod dicit: Implere manū alicui⁹, in scriptu-
ris sacris intelligitur supplere ea quę sūt necessaria
seu requisita ad tale officium seu ad ta-
lem dignitatem. vnde: Exodi. xxix. g. di-
citur: In cōsecratione sacerdotis imple-
bis manum Aaron & filiorum ei⁹. i. ad
ministrabis eis necessaria seu opportūa
ad huiusmodi officia seu dignitates. Si-
militer hoc cū dr̄: De altari implebunt ✠ suam
manū eius. intelligitur qd̄ administrēt
seu suppleāt ea quę requiruntur ad ei⁹
mundationem seu expiationem.

NIC. DE LY.

Cap. XLIIII.

Et con. Post descriptionem
dedicatiōis altaris, hīc cōse-
quēter agit de oblationib⁹ Diuisio
sibi fiēdis, & diuidit in duas
ptes, qa primò de hoc agit quātum ad
principes, sed ò quārū ad ministros &
sacerdotes, ibi: Et adduxit me. Circa pri
mū sciēdū, qd̄ princeps est vicari⁹ dei in
tpalib⁹. & iō describit hīc hr̄e prerogati
uā in mō veniēdi ad offerēdum: tñ per
man⁹ sacerdotū, & etiā quātū ad come
dēdū. Nā de obligatiōe pacifica vna p̄
cedit in vsum offerentiū, quā debēt co-
medere coram dño, vt diffuse dictū fuit
in Leuitico. Quātū igit ad primū. s. vi-
veniēdi ad offerēdū dicit: b ¶Et con
uer. s. angel⁹ me deducēs. c ¶Ad uiā D
por. i. atrij interioris, qd̄ dicit hīc san-
ctuariū exterius. Nā ibi offerebatur sa-
crificium sub dio in altari holocausto
rum, sed cōsummabat p̄ oblationē in-
censi intra tēplum. Cætera patent vsq;
ibi: d ¶Et uir non tran. id est homo
de cōi pplo. & subdit r̄ō: e ¶Quoniā
dominus. ꝓpter quod debet esse ma-
ioris reuerentiæ, & minus cōis quām
aliæ. De hoc aūt ingressu dñi per eam
habetur suprà in principio præce. ca.
f ¶Eritq; clau. hīc est finis versus in
Hebræo. & est sensus, qd̄ erit clausa cōi
pplo. & sequitur principium sequentis
versus. Principem, & subintelligitur, ex
cipio, sicut. ij. Reg. v. a. dicitur: Qui per
cussit Iebusæum: & subintelligitur:
erit princeps militiæ, sicut ibidem fuit
declaratum. & sic est in propositio, ideo
subditur: g ¶Princeps ipse. ideo nō
solum poterit sibi intrare, sed etiam se
dere: Et ad quid subditur: h ¶Vt co-
pa. id est hostiæ suæ partem. nam no-
mine panis intelligitur in scriptura oīs
cibus, vt frequenter suprà dictum est.
i ¶Per uiam uestibuli portæ. id est porticus orientalis inte-
rioris atrij. k ¶Ingredietur. ad offerendum. l ¶Et per
uiam eius egredietur. & in hoc quædam prærogatiua princi-
pis tangitur. nam infrà. xlvj. ca. dicitur quòd populus ingrediens
per viam aquilonarem, egrediatur per australem, & econuersò.
Ad dictam sententiam inducitur etiam per expositores Latinos
translatio nostra, vbi dicitur: Et erit clausa princi. id est pro
reuerentia principis per eam ingredientis, sicut si diceretur, hoc
cellarium est sigillatum ori regis id est appropriatum vsui eius.
m ¶Et adduxit me per uiam portæ aquilo. Hīc consequen
ter agitur de oblationibus quantum ad ministros & sacerdotes Diuisio
Et diuiditur in duas partes, quia primò agitur de malis ministris,
secundò de bonis, ibi: Sacerdotes autem & Leuitæ. Prima in
duas. nam primò arguitur extraneorum institutio, secundò in-
traneorum destitutio, ibi: Sed & Leuitæ. Prima pars patet paucis
exceptis quæ discurrentur. n ¶In conspectu domus. id est
templi. o ¶Et ecce impleuit gloria domini domum
domini. Et cecidi in faciem meam. Et dixit ad me do-
minus. sicut suprà expositum est in principio præcedentis capi-

S ✠ De vniuersis

Gloſ. ordi. Ezechielis Cap. XLIIII. De Lyra

☞ a ¶ Ceremonijs. Hiero. Nota quòd E in mundi huius plaga, qui in maligno
1.Ioh.5.d. poſitus eſt, & in aquilonis frigore conſtitutus, cælestium nobis ceremoniarum ordo monſtratur. b ¶ Sufficiant uobis. Ad pœnitentiam peccatorum priorum hortatur, ne peccata peccatis addamus, materiam præparantes futuro incendio. c ¶ Eò quòd inducitis
†ſtatutis 1.Cori.5.b. filios. Modicum ſerm⁹tum totam maſſam corrumpit. In quibuſdam exemplaribus habetur: Ne introducas impium in tabernaculum iuſtorum. d ¶ Alienos. Hieronymus Alieni niſi circunciſi corde, carne, auribus, labijs, oculis, guſtu, odoratu, in ſanctuarium non debent introduci. Audiant hoc epiſcopi, præſby-
†rebellem 2.Tim.5.d. teri, ne tales introducant. vnde: Nemini citò manus impo. e ¶ Incircunciſos corde & incircunciſos carne, ut. Cultello dei cor noſtrum circuncidimus, & præputium auferimus, cùm turpes cogitationes de corde noſtro non exeunt.
Act.28.g. Ne de nobis illud dicatur: Incraſſatum eſt cor populi huius. Caro ſimiliter circunciditur, ſi non luxuriæ ſed neceſsitati tantum mancipatur in victu, in veſtitu
Ioſue.5.c. & cęteris vt audiat: Hodie abſtuli oppro brium AEgypti à vobis, Aegyptij enim magnarum carnium ſunt. f ¶ Omnis alienigena &c. Hiero. Quamuis filius,
†prȩteritis F quãuis cognatus, quamuis antiqua conſuetudine vel neceſsitudine deuinctus ſi incircunciſus corde vel carne eſt non introducamus in ſanctuarium domini, nec miniſtros Chriſti noſtros faciamus miniſtros, & pro carnalibus refrigerijs altare domini polluamus. g ¶ Sed & Leuitæ qui longè receſſerunt. Hiero. ſignificat ſecundum Lxx. quòd Leuitæ ſacerdotalis gradus qui errauerunt poſtquã receperint iniquitates ſuas, ſtẽt in ſanctuario, & mactent holocauſta, & iſti ſtent vt miniſtrent eis &c. Quod ſi ita eſt, quomodo ſtare poterit, vt Leuitæ qui receſſerunt poſt idola, ipſi miniſtrẽt in domo, & mactent holocauſta? Quid enim amplius facturi ſunt ſacerdotes filij Sadoch, qui cuſtodierunt ceremonias dei? Hebraicum hunc habet ſenſum.
8.44.d. Leuitæ mali. portabunt iniquitates, cò quòd fuerint in ſanctuario meo miniſtrantes in officio portarum. Ipſi enim offerebant holocauſta & victimas, & ſtabant in conſpectu eorum, vt miniſtrent
†q erant pro eis. Quia ergo miniſtrauerunt pro illis in conſpectu domini &c. Symmachus lectionis ordinem & ſenſum conſiderans rectius interpretatus eſt di. Po-
†q mactabant ſueram eos cuſtodes ianuarum domus, & vniuerſi miniſterij eius, & omnium quæ fiunt in ea, vt non ad eos pertineant, qui futuri ſunt in templo, ſed ad
†ergo qđ eos qui fuerunt. h ¶ Et errauerunt à miniſtrauerũt pro eis. me poſt idola ſua, & portauerunt. Hiero. Si qui in tempore erroris vel perſequutiõis idola ſequuti ſũt, quæ de corde ſuo confinxerunt, & non ſolum voce ſed manus ſubſcriptione, dei filium creaturam confirmauerunt, quomodo pontificale vel ſacerdotale retinẽt faſtigium, qui redacti in laicos, priſtina debuerunt ſcelera deplorare. Sed quidquid à multis peccatur, inultum eſt. i ¶ Et dabo eos ſanito. do, &c. Hiero, Q. Pro ſacerdotali officio, quo holocauſtum & victimas & omne ſacrificium offerre cõſueuerant, in vltimum cũcertentur gradum.

☞ Veſtibus

¶ Qui humiliter cecidit confortari meruit.
a ¶ Primum.

me dominus: Fili hominis, põne
a ¶ Animum. b ¶ Secundo. c ¶ Interioribus. de quibus dicitur Abrahę: Leua oculos tuos & vide ſtellas cęli. d ¶ Tertio. ¶ Qui habet aures, audiendi, audiat.
cor tuũ & uidẽ oculis tuis, & auribus
a ¶ Ceremonias templi & legitimas.
tuis audi omniã quæ ego loquar ad
te de uniuerſis † ceremoniis domus
domini, & de cunctis legibus eius.
a ¶ Tandem. b ¶ Quis multi introitus ſignificant ordinem ceremoniarum.
Et põnes cor tuum in ũiis templi
a ¶ Proœmium. eſt & præparatio propheræ eſt ad int⁹ telligenda ea quæ poſtea ſuper templi ordine cognitura eſt.
per omnes exitus ſanctuarij: & dices ad † exaſperantem me domum
Iſraël: Hęc dicit domin⁹ deus: †Sufficiant uobis omnia ſcelera ueſtra
a ¶ Hoc eſt primum peccatum.
domus Iſraël, † eò quòd inducitis
filios alienos incircunciſos corde,
& incircunciſos carne, ut ſint in ſanctuario meo, & polluant domum
a ¶ Propoſitionale. ſ. in omnibus eccleſiis de vno pane pulſulantes. b ¶ De quo: A dipe frumenti ſa. eos.
meam: & offertis pãnes meos, ãdipẽ
a ¶ Qui in Chriſti paſſione fuſus eſt. b ¶ Q. Cum talex in ſanctuarium meum inducatis, & domum meam polluatis, quomodo audetis offerre panes? &c. Myſtica. ſ. ſacramenta, & non intelligitis quod ſoluerit is pactum meum &c.
& ſangũinem, & †diſſoluiſtis pactũ
meũ in omnibus ſceleribus ueſtris, & non ſeruaſtis præcepta ſanctuarij
mei, & poſuiſtis cuſtodes obſeruationum mearum in ſanctuario meo
a ¶ Non mihi. ſ. ¶ Qui vobis ſeruiant, & obſeruẽt ritũ gentis meum polluiſtis ſanctuarium.
uobiſmetipſis. Hæc dicit dominus
deus: Omnis alienigena incircunciſus corde, & incircũciſus carne, non
a ¶ Quamuis cum populo Iſrael eſſe videatur.
ingrẽdietur ſanctuariũ meũ: omnis
a ¶ A deo. b ¶ Corpore.
filius alienus, qui eſt in medio filio-
a ¶ Sacerdotalis gradus.
rum Iſraël. Sed & Leuitę qui longè receſſerunt à me in errore filiorũ Iſraël, & errauerunt à me poſt idola
¶ Alias portabunt. i. accipient.
ſua, & portauerũt iniquitatẽ ſuam,
a ¶ Lxx. Erunt in ſanctis meis miniſtrantes.
†erũt in ſanctuario meo †ęditui &
ianitores portarum domus & miniſtri domus. Ipſi † mactabunt holocauſta & uictimas populi, & ipſi †ſtabunt in conſpectu eorum, ut miniſtrent eis. Pro eo † ꝙ miniſtrauerunt illis in cõſpectu idolorum ſuorum, & facti ſunt domui Iſraël in offendiculũ iniquitatis, idcirco leuaui manum meã ſuper eos, dicit dñs deus, & portauerunt iniquitatẽ ſuam. Et non appropinquabunt ad me, ut ſacerdotio fungantur mihi, neque accedẽt ad omne ſanctuariũ meum iuxta ſancta ſanctorũ, ſed portabũt confuſionẽ ſuam & ſcelera ſua quæ
a ¶ In ſempiternam ignominiam, vt ab omni intrante & exeunte videantur degradati.
fecerunt. Et dãbo eos ianitores do-

☞ a ¶ De uniuerſis. i. oblationibus & ſacrificijs. b ¶ Et de cunctis legibus eius. i. de modis viuẽdi miniſtrorũ & ſacerdorum. c ¶ Et pones cor tuum in uijs &c. ad retinẽdum in corde, ſicut ſuprà ſunt deſcripta. d ¶ Sufficiant uobis omnia ſcelera ueſtra. Id eſt ammodo debetis ceſſare ab eis & erubeſcere. e ¶ Eò quòd inducitis. Id eſt induxiſtis, dum adhuc ſtaret templi Salomõis. Dicit tñ inducitis in preſenti: nam aliqui habebãt voluntatẽ hoc faciendi, ſi poſſent. f ¶ Filios alienos in circũ. Aliqui enim reges, & etiã ſacerdotes eis conſentientes non ſolũ poſuerũt idola in Ieruſalẽ, ſed etiã in atrijs ipſis & ad cultum illorum admittebãt ſtantibus Gentiles cultum idolorum ſonum, & cum eis ſacrificabant Iudęorũ ſacerdotes, & poſtea offerebant ſacrificia domini: ideo ſubdit: Et offertis panes meos &cæ. g ¶ Et poſuiſtis cuſtodes obſeruationũ mearũ in ſanctuario meo. Id eſt in atrijs meis & templo.
h ¶ Vobiſmetipſis. ad queſtũ veſtrũ, & nõ honorẽ meũ: Et ſubdit ſententiã domini: i ¶ Ois alienigena incircunciſus corde. quantum ad Iudæos maloſ. k ¶ Et incircunciſus carne. ſpũ ad Gentiles. l ¶ Sed & Leuitæ. Hic conſequẽter deſcribit intrancorũ deſtitutio, ſcilicet ſacerdotũ malorũ Leuitici generis, quorũ deſcribit hîc deſtitutio à ſacerdotis officio. & reductio ad officia vilia & minora. Dicit ergo. ¶ Sed & Le. id eſt ſacerdotes Leuitici gñeris. m ¶ Qui longè receſſerũt à me. per idololatriã. n ¶ In errore filiorum Iſrael. ſequentes in hoc reges & ppũm. o ¶ Et portauerunt iniquitatem ſuã. quia propter hoc erant diſperſi in captiuitatem. p ¶ Erunt in ſanctuario meo. Id eſt cuſtodes & ſeruitores in ædibus. Ialijs à templo, & interioribꝰ gazophylacijs à quibꝰ excludunt, vt patebit. ſ. & iõ ſanctuariũ accipit hîc largè, per ſe extendit ad loca intra murũ exteriorem incluſa. q ¶ Et miniſtri domus. in officijs minoribus. ideo ſubdit: r ¶ Ipſi mactabunt holocauſta &cæ. Interficere eũ animalia & excoriare & lauare inteſtina à ſordibus, ſcopare domos & conſimilia, iſta ſunt vilia, quibus iſti deputãtur.
s ¶ Ipſi ſtabũt in cõſpectu eorum. ſcilicet ſacerdotũ & Leuitarũ officia maiora facientium. t ¶ Vt miniſtrent eis. in officijs vilibꝰ prædictis ſicut ſerui dominis ſuis. Et ſubdit ratio huius cùm dicit: v ¶ Pro eo. qđ miniſtrauerũt illis. i. idololatris. de quibꝰ. ſ. dictũ eſt. x ¶ Et facti ſunt domui Iſr. in offendiculũ iniqtatis. licet enim ſacerdotes aſſenſerint primò regibꝰ & maioribꝰ de populo in idololatriã vt prędictũ eſt, tñ multi q horrebãt idololatriã videntes ſacerdotes idololatrare, tracti fuerũt exemplo eorũ ad idololatrãdũ. y ¶ Idcirco leuaui manũ meam. i. virtutẽ iuſtitiæ meæ. z ¶ Super eos. punjendo ipſos per regẽ Babylonis. a ¶ Et portauerunt iniquitatẽ ſuam: Id eſt iniquitatis ſuę pœnã. b ¶ Et nõ &c. tãꝑ degradati à dignitate priſtina. c ¶ Nęc accedent ad omne ſanctuariũ iuxta ſanctũ. Et hoc pacet, qđ per ſanctuariũ hîc intelligũt gazophylacia ſacerdotũ, quę ſũt à dextris & à ſiniſtris tẽpli, & acriũ interiorũ, qđ eſt in facie eꝰ. Cætera patẽt ex dictis.

☞ Sacerdo

Vestiti. Hie. Vestib⁹ lineis vtuntur Aegyptij sacerdotes nō solū tritisec⁹ sed mistisec⁹. Religio ãt diuīa alterū habet habitū i ministeriū, alterum in vsum. ℂ Hiero. Vestibus lineis. i. cū mortale hoc induet īmortalitatē: & corruptibile incorruptionē. Hęc vestimēta ꝓprio nobis labore cōficimus, q̄ desuper texta sunt. qualē vnicā domin⁹ habuit, quæ scindi nō potuit: his induimur, quādo secreta & arcana domini cognoscimus: & spiritū habem⁹ q etiā alta & ꝓfunda scrutatur, q̄ non sunt populo monstrā da. q̄ non est sanctificatus: nec domini sanctitudini præparatus: ne si maiora se audierit, maiestatē scientiæ ferre non possit, & quāsi solido suffocetur cibo, q̄ adhuc lacte nutriend⁹ est. Sunt & pessima vestimenta. Vnde: Induit maledictionē sicut vestimentū. Et paulopost: Fiat ei sicut vestimētū, quo operit, & sicut zona qua semper præcingitur. Vnde & dominus q̄ peccata nostra portauit, in Zacharia sordida dicitur habere vestimēta. Et Iesus erat sordidis indut⁹ vestibus. Sed postea deponit. vnde: Auferte ab eo sor. vesti. b ℂ Vittę li-e. in c. In sctis capita operiūt sacerdotes, qa nō iustificat in cō. dñi oīs vi. Et ab īsania cor hoīs appositum est ad maliciam. c ℂ Et se. li-erūt i lū-eorū. ne i cōspectu dominivlla polluţ† conscientię operis nuptialis appareat turpitudo. vñ: Sint lū. vestri p̄cin. Et Apl̄s ait: State ergo accin. lū. ve. in veritate. Et imitatores Christi audiāt illud: Et erit iusticia cingulū lūborum eius, & fides circūcirca. d ℂ Et nō ac. Ne inuiti bonū cōtinentiæ obseruare videant, & in sudore vultus sui comedere panē, sed præceptū domini implere volūtate. e ℂ Cū q̄ egrede. &c. Hiero. Graue est multi tudinis onus vltra vires suas suscipere, dicēte Salomone: Laqus ē viri, cito qd de suis sctificare, cū eīm votū fecerit surrepit pœnitētia. Nazaręi sponte se obtulerunt, & q̄cunq; aliq̄d vouerit, & nō impleuerit, voti reus est. Vñ de viduis: Habētes dominationē, qa primam fidē irritā fecerūt. Melⁱ⁹ est nō promittere, q̄ promissa non ꝓficere. Anna obtulit Samuēl, qui in æterna sanctitate pmānsit. Manue obtulit Sansonem filiū, sed sctificationē capillorum eius Dalilę libido turbauit, & dominus ab eo recessit, & ęgritate damnat⁹ est, nisi q̄ postea crescentibus capillis pristinum robur accepit, & in typo Christi multo plures alie nigenarum mortuus q̄ viuus cecidit. f ℂ Exuēt se. Hie. Ne si sanctas vestes habuerunt sctificēt ꝑ plm foris politū, q̄ necdū fuerat sctificat⁹ nec se ꝑparauerat in sctificatione tēpli, vt Nazaræus dīcit. vñ discim⁹ nō q̄tidianis & q̄buslibet ꝓ vsu vitæ cōis polluris vestibus nos ingredi debere sctā sctōrū, sed mundaciā, & mundis vestibus tenere dñi sacramēta. g ℂ Caput aūt. Hie. Vult dñs sacerdotes suos capillos sctificatiōis habere ꝑpetuos, & opti capita eōrum: nō alię extrinsec⁹ velamēto, sed sua naturali cæsarie, nō ad ornatū atq; luxuriā, sed ad honestatem. vnde: Et capilli cap. vestri omnes nūerati sunt. De quo capite legit: Oculi sapientis in capite eius. Caput vir Christ⁹ est, q̄d p̄cōr concutiat & despicit & radit nouacula: & aufert eius pulchritudinē. Qd & filij Ammō fecerunt mus in omni ministerio eius, & universis quæ fiunt in ea. Sacerdo- a

a ¶ Similarum vel talis dei.

tes autem Leuitæ filij Sādoch, qui cu- b

b ¶ Filij Sadoch. hoc dē gaīpe Salomonis Sadoch fuit posit⁹ in summo sacerdotio, Abiathar inde deiecto, vt hī. iij. Re. iij. c ℂ Qui custodierūt cere monias. id ē. debitum cultum templi. d ℂ Ipsi accedent ad me, ut ministrent mihi. in interiori atrio & in tēplo. ideo subdit: e ℂ Et stabunt ī cō. &c. Ista em̄ offerebant in atrio interiori, in altari holocaustorū. f ℂ Ipsi ingrediā. mi. tēplū. g ℂ Et ipsi accedent ad ponendū ibi panes propositionis. Vel per mensam hic intelligitur altare incēsū, vt dictū est. Exod. xl. c. in quo sacerdotes cōsūmabā tsacrificia offerēdo thymiama. h ℂ Cūq; Hic sed'o describit corū inductio, cū dicitur: Cūq; ingredi. at. int. ad ministrādū. i ℂ Vesti- † gazophilacijs

b⁹ li. in. qd' intelligit de vestib⁹ exterioribus nō interioribus, vt dicūt aliqui. sed hoc videt excludi per hoc qd' subditur:

k ℂ Nec ascendet super. Nec valet argumētum eorū. s. q̄ sacerdotes aliter affligerent nimis frigore, nā de lino possunt fieri vestes contra frigus sufficientes. l ℂ Vittæ lineæ erunt. Debent em̄ sacerdotes vti minores, vt hī Exo. xviij. mitris de hysso, quę est gen⁹ lini cādidissimi. m ℂ Et nō ac. i su. d. sub ascellis, in quibus hoies sudāt de facili, sed ī loco demissiori, vt exponunt Hebrei. Tertia ps

n ℂ Et non sancti po. alloquēdo eū in atrio exteriori. o ℂ In ue. su. in quibus ministrauerāt domino. p ℂ Caput aūt. Hæc est tertia pars, in q̄ describitur eorū cōuersatio, cū dr: Caput autem su. non ra. Nam hoc faciebāt aliqui sacerdotes idolorum. q ℂ Ne q̄ comā nu. sicut per oppositum faciebant aliqui sacerdotes aliorum idolorum dimittentes crescere capillos suos sicut mulieres. Diuersorum em̄ idolorum erat varius cultus: & aliquando contrarius, sicut in sacris Veneris colētes erant nudi, & in sacris Martis erāt armati. r ℂ Sed tondentes attondēt capita sua. & sic capita nō radant nec comam nutriāt. s ℂ Et uinum non bi. vt discretius se habeāt in ministerio domini. t ℂ Et uiduā &c. excipitur tamē vidua à sacerdote relicta. s. quādo moriebat sine hęrede. tūc em̄ frat⁹ su⁹ tenebat eā accipe ad suscitādū hęredē defūcto. v ℂ Et po. Hęc ē q̄rta ps in q̄ agitur de sacerdotū doctria. cū dr: Et po. vnum ad tenendū, aliud ad vitandum.

† virginē

Quarta ps

S ij ✠ Et cum

Nicolaus de Lyra.

☞ mus. ꝓ quę

✠ a ℂ Sacer. āt. Hic cōsequēt agit de sacerdotib⁹ hōis. Et primo describit eorū approbatio, cum dicitur: Sacerdotes autē & Leuitæ. id ē generis Leuitici. Prima ps

b ℂ Filij Sadoch. hoc dē gaīpe Salomonis Sadoch fuit posit⁹ in summo sacerdotio, Abiathar inde deiecto, vt hī. iij. Re. iij. c ℂ Qui custodierūt cere monias. id ē. debitum cultum templi. d ℂ Ipsi accedent ad me, ut ministrent mihi. in interiori atrio & in tēplo. ideo subdit: e ℂ Et stabunt ī cō. &c. Ista em̄ offerebant in atrio interiori, in altari holocaustorū. f ℂ Ipsi ingrediā. mi. tēplū. g ℂ Et ipsi accedent ad ponendū ibi panes propositionis. Vel per mensam hic intelligitur altare incēsū, vt dictū est. Exod. xl. c. in quo sacerdotes cōsūmabā tsacrificia offerēdo thymiama. h ℂ Cūq; Hic sed'o describit corū inductio, cū dicitur: Cūq; ingredi. at. int. ad ministrādū. i ℂ Vesti- † gazophilacijs

b⁹ li. in. qd' intelligit de vestib⁹ exterioribus nō interioribus, vt dicūt aliqui. sed hoc videt excludi per hoc qd' subditur:

k ℂ Nec ascendet super. Nec valet argumētum eorū. s. q̄ sacerdotes aliter affligerent nimis frigore, nā de lino possunt fieri vestes contra frigus sufficientes. l ℂ Vittæ lineæ erunt. Debent em̄ sacerdotes vti minores, vt hī Exo. xviij. mitris de hysso, quę est gen⁹ lini cādidissimi. m ℂ Et nō ac. i su. d. sub ascellis, in quibus hoies sudāt de facili, sed ī loco demissiori, vt exponunt Hebrei. Tertia ps

n ℂ Et non sancti po. alloquēdo eū in atrio exteriori. o ℂ In ue. su. in quibus ministrauerāt domino. p ℂ Caput aūt. Hæc est tertia pars, in q̄ describitur eorū cōuersatio, cū dr: Caput autem su. non ra. Nam hoc faciebāt aliqui sacerdotes idolorum. q ℂ Ne q̄ comā nu. sicut per oppositum faciebant aliqui sacerdotes aliorum idolorum dimittentes crescere capillos suos sicut mulieres. Diuersorum em̄ idolorum erat varius cultus: & aliquando contrarius, sicut in sacris Veneris colētes erant nudi, & in sacris Martis erāt armati. r ℂ Sed tondentes attondēt capita sua. & sic capita nō radant nec comam nutriāt. s ℂ Et uinum non bi. vt discretius se habeāt in ministerio domini. t ℂ Et uiduā &c. excipitur tamē vidua à sacerdote relicta. s. quādo moriebat sine hęrede. tūc em̄ frat⁹ su⁹ tenebat eā accipe ad suscitādū hęredē defūcto. v ℂ Et po. Hęc ē q̄rta ps in q̄ agitur de sacerdotū doctria. cū dr: Et po. vnum ad tenendū, aliud ad vitandum.

† virginē

Quarta ps

S ij ✠ Et cum

a ¶ Singulorum vel talis dei.

b ¶ Filij Sadoch. hoc dē gaīpe Salomonis Sadoch fuit posit⁹ in summo sacerdotio, Abiathar inde deiecto, vt hī. iij. Re. iij. c ℂ Qui custodierūt cere monias. id ē. debitum cultum templi. d ℂ Ipsi accedent ad me, ut ministrent mihi. in interiori atrio & in tēplo. ideo subdit: e ℂ Et stabunt ī cō. &c. Ista em̄ offerebant in atrio interiori, in altari holocaustorū. f ℂ Ipsi ingrediā. mi. tēplū. g ℂ Et ipsi accedent ad ponendū ibi panes propositionis. Vel per mensam hic intelligitur altare incēsū, vt dictū est. Exod. xl. c. in quo sacerdotes cōsūmabā tsacrificia offerēdo thymiama. h ℂ Cūq; Hic sed'o describit corū inductio, cū dicitur: Cūq; ingredi. at. int. ad ministrādū. i ℂ Vesti- † gazophilacijs

b⁹ li. in. qd' intelligit de vestib⁹ exterioribus nō interioribus, vt dicūt aliqui. sed hoc videt excludi per hoc qd' subditur:

k ℂ Nec ascendet super. Nec valet argumētum eorū. s. q̄ sacerdotes aliter affligerent nimis frigore, nā de lino possunt fieri vestes contra frigus sufficientes. l ℂ Vittæ lineæ erunt. Debent em̄ sacerdotes vti minores, vt hī Exo. xviij. mitris de hysso, quę est gen⁹ lini cādidissimi. m ℂ Et nō ac. i su. d. sub ascellis, in quibus hoies sudāt de facili, sed ī loco demissiori, vt exponunt Hebrei. Tertia ps

n ℂ Et non sancti po. alloquēdo eū in atrio exteriori. o ℂ In ue. su. in quibus ministrauerāt domino. p ℂ Caput aūt. Hæc est tertia pars, in q̄ describitur eorū cōuersatio, cū dr: Caput autem su. non ra. Nam hoc faciebāt aliqui sacerdotes idolorum. q ℂ Ne q̄ comā nu. sicut per oppositum faciebant aliqui sacerdotes aliorum idolorum dimittentes crescere capillos suos sicut mulieres. Diuersorum em̄ idolorum erat varius cultus: & aliquando contrarius, sicut in sacris Veneris colētes erant nudi, & in sacris Martis erāt armati. r ℂ Sed tondentes attondēt capita sua. & sic capita nō radant nec comam nutriāt. s ℂ Et uinum non bi. vt discretius se habeāt in ministerio domini. t ℂ Et uiduā &c. excipitur tamē vidua à sacerdote relicta. s. quādo moriebat sine hęrede. tūc em̄ frat⁹ su⁹ tenebat eā accipe ad suscitādū hęredē defūcto. v ℂ Et po. Hęc ē q̄rta ps in q̄ agitur de sacerdotū doctria. cū dr: Et po. vnum ad tenendū, aliud ad vitandum.

† virginē

Quarta ps

S ij ✠ Et cum

a ¶ Sanctorum vel talis dei.

b ¶ Fingulissimam hostiam vitam. s. & deo placentem.

c ¶ Accendunt. s. thymiata.

d ¶ In omnem ritum. s. sacrificij.

e ¶ Non laneis. b ¶ Vnde: Induimini dominū Iesum Christū. Et alibi: Induite vos viscera misericordiæ & benignitatis, humilitatis, mansuetudinis & patientiæ. Et iterum: Induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est.

f ¶ Lin. in abditis sanctisque sanctorum

g ¶ Corona gratiæ, vnde: Coronam gratiarum excipies vertex tuus. ¶ Alij cidaren.

h ¶ Vt honestas decoris seruetur, ne. d. gradus ascendentes alium, & in ministerium discurrentes, reuelent turpitudinē.

i ¶ Arte atq; conditione. ne in ministeriis sacerdotalibus & lenitiis inhabiles fiant, & tenere & cedere vbicunq; trahere atque discurrere nequeant.

k ¶ Vbi diuinæ domini conseruantur.

l ¶ Alia doctrina ad vulgus procedat ignobile, ne sanctuli cent populus in ritu eorum.

m ¶ Capilli capitis apostolorum omnes numerati sunt, vt hoc capite dicitur: Omnis sapientia in capite eius, caput autem eius Christus.

n ¶ Vt nec rasa capitibus sint, sicut sacerdotibus, & cultoribus Isidis & Serapidis moseth, nec rursum comam diuitem, quod proprie luxuriosum est, & Barbarorum & militantium, sed ut in otio hæc habitus sacerdotum.

o ¶ Vt nec rasa capitibus sint, sicut sacerdotibus, & cultoribus Isidis & Serapidis moseth, nec rursum comam diuitem, quod proprie luxuriosum est, & Barbarorum & militantium, sed ut in otio hæc habitus sacerdotum.

p ¶ In quo est luxuria. de quo: Bonum est vinum non bibere, & carnem non manducare. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Timotheo vinum consulit Apostolus, sed propter infirmitatem.

q ¶ Synagogam, quæ dominum non recepit, vnde iure electa est. b ¶ Hæreticorum frequentiam, qui a nobis exierunt, sed ex nobis non erant.

r ¶ Quæ nutrię in domo dei, in lege, & prophetis. vnde: Desponsti enim vos vni viro virginem castam exhibere. de hac virgine dicitur: Ama illam, & seruabit te: sapientiam docebit.

s ¶ Scientiam. Quum alius dei cultor inueniri, neq; enim nouæ tantum doctrinæ contenti esse debemus, sed & veterem excolere & nostro comitatui iungere, si tamen sacro cultui fuerit erudita.

t ¶ Hoc est officium sacerdotis.

b ¶ Dogmatizando.

mus in omni ministerio eius, & universis quæ fiunt in ea. Sacerdo- a

a ¶ Similarum vel talis dei.

tes autem Leuitæ filij Sādoch, qui cu- b

b ¶ Filij Sadoch. hoc dē gaīpe Salomonis Sadoch fuit posit⁹ in summo sacerdotio, Abiathar inde deiecto, vt hī. iij. Re. iij. c ℂ Qui custodierūt cere monias. id ē. debitum cultum templi. d ℂ Ipsi accedent ad me, ut ministrent mihi. in interiori atrio & in tēplo. ideo subdit: e ℂ Et stabunt ī cō. &c. Ista em̄ offerebant in atrio interiori, in altari holocaustorū. f ℂ Ipsi ingrediā. mi. tēplū. g ℂ Et ipsi accedent ad ponendū ibi panes propositionis. Vel per mensam hic intelligitur altare incēsū, vt dictū est. Exod. xl. c. in quo sacerdotes cōsūmabā tsacrificia offerēdo thymiama. h ℂ Cūq; Hic sed'o describit corū inductio, cū dicitur: Cūq; ingredi. at. int. ad ministrādū. i ℂ Vesti- † gazophilacijs

b⁹ li. in. qd' intelligit de vestib⁹ exterioribus nō interioribus, vt dicūt aliqui. sed hoc videt excludi per hoc qd' subditur:

k ℂ Nec ascendet super. Nec valet argumētum eorū. s. q̄ sacerdotes aliter affligerent nimis frigore, nā de lino possunt fieri vestes contra frigus sufficientes. l ℂ Vittæ lineæ erunt. Debent em̄ sacerdotes vti minores, vt hī Exo. xviij. mitris de hysso, quę est gen⁹ lini cādidissimi. m ℂ Et nō ac. i su. d. sub ascellis, in quibus hoies sudāt de facili, sed ī loco demissiori, vt exponunt Hebrei. Tertia ps

n ℂ Et non sancti po. alloquēdo eū in atrio exteriori. o ℂ In ue. su. in quibus ministrauerāt domino. p ℂ Caput aūt. Hæc est tertia pars, in q̄ describitur eorū cōuersatio, cū dr: Caput autem su. non ra. Nam hoc faciebāt aliqui sacerdotes idolorum. q ℂ Ne q̄ comā nu. sicut per oppositum faciebant aliqui sacerdotes aliorum idolorum dimittentes crescere capillos suos sicut mulieres. Diuersorum em̄ idolorum erat varius cultus: & aliquando contrarius, sicut in sacris Veneris colētes erant nudi, & in sacris Martis erāt armati. r ℂ Sed tondentes attondēt capita sua. & sic capita nō radant nec comam nutriāt. s ℂ Et uinum non bi. vt discretius se habeāt in ministerio domini. t ℂ Et uiduā &c. excipitur tamē vidua à sacerdote relicta. s. quādo moriebat sine hęrede. tūc em̄ frat⁹ su⁹ tenebat eā accipe ad suscitādū hęredē defūcto. v ℂ Et po. Hęc ē q̄rta ps in q̄ agitur de sacerdotū doctria. cū dr: Et po. vnum ad tenendū, aliud ad vitandum.

† virginē

Quarta ps

S ij ✠ Et cum

a ¶ Sanctorum vel talis dei.

b ¶ Fingulissimam hostiam vitam. s. & deo placentem.

c ¶ Accendunt. s. thymiata.

d ¶ In omnem ritum. s. sacrificij.

e ¶ Non laneis. b ¶ Vnde: Induimini dominū Iesum Christū. Et alibi: Induite vos viscera misericordiæ & benignitatis, humilitatis, mansuetudinis & patientiæ. Et iterum: Induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est.

f ¶ Lin. in abditis sanctisque sanctorum

g ¶ Corona gratiæ, vnde: Coronam gratiarum excipies vertex tuus. ¶ Alij cidaren.

h ¶ Vt honestas decoris seruetur, ne. d. gradus ascendentes alium, & in ministerium discurrentes, reuelent turpitudinē.

i ¶ Arte atq; conditione. ne in ministeriis sacerdotalibus & lenitiis inhabiles fiant, & tenere & cedere vbicunq; trahere atque discurrere nequeant.

k ¶ Vbi diuinæ domini conseruantur.

l ¶ Alia doctrina ad vulgus procedat ignobile, ne sanctuli cent populus in ritu eorum.

m ¶ Capilli capitis apostolorum omnes numerati sunt, vt hoc capite dicitur: Omnis sapientia in capite eius, caput autem eius Christus.

n ¶ Vt nec rasa capitibus sint, sicut sacerdotibus, & cultoribus Isidis & Serapidis moseth, nec rursum comam diuitem, quod proprie luxuriosum est, & Barbarorum & militantium, sed ut in otio hæc habitus sacerdotum.

o ¶ Vt nec rasa capitibus sint, sicut sacerdotibus, & cultoribus Isidis & Serapidis moseth, nec rursum comam diuitem, quod proprie luxuriosum est, & Barbarorum & militantium, sed ut in otio hæc habitus sacerdotum.

p ¶ In quo est luxuria. de quo: Bonum est vinum non bibere, & carnem non manducare. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Timotheo vinum consulit Apostolus, sed propter infirmitatem.

q ¶ Synagogam, quæ dominum non recepit, vnde iure electa est. b ¶ Hæreticorum frequentiam, qui a nobis exierunt, sed ex nobis non erant.

r ¶ Quæ nutrię in domo dei, in lege, & prophetis. vnde: Desponsti enim vos vni viro virginem castam exhibere. de hac virgine dicitur: Ama illam, & seruabit te: sapientiam docebit.

s ¶ Scientiam. Quum alius dei cultor inueniri, neq; enim nouæ tantum doctrinæ contenti esse debemus, sed & veterem excolere & nostro comitatui iungere, si tamen sacro cultui fuerit erudita.

t ¶ Hoc est officium sacerdotis.

b ¶ Dogmatizando.

mus in omni ministerio eius, & universis quæ fiunt in ea. Sacerdo- a

a ¶ Similarum vel talis dei.

tes autem Leuitæ filij Sādoch, qui cu- b

b ¶ Filij Sadoch. hoc dē gaīpe Salomonis Sadoch fuit posit⁹ in summo sacerdotio, Abiathar inde deiecto, vt hī. iij. Re. iij. c ℂ Qui custodierūt cere monias. id ē. debitum cultum templi. d ℂ Ipsi accedent ad me, ut ministrent mihi. in interiori atrio & in tēplo. ideo subdit: e ℂ Et stabunt ī cō. &c. Ista em̄ offerebant in atrio interiori, in altari holocaustorū. f ℂ Ipsi ingrediā. mi. tēplū. g ℂ Et ipsi accedent ad ponendū ibi panes propositionis. Vel per mensam hic intelligitur altare incēsū, vt dictū est. Exod. xl. c. in quo sacerdotes cōsūmabā tsacrificia offerēdo thymiama. h ℂ Cūq; Hic sed'o describit corū inductio, cū dicitur: Cūq; ingredi. at. int. ad ministrādū. i ℂ Vesti- † gazophilacijs

b⁹ li. in. qd' intelligit de vestib⁹ exterioribus nō interioribus, vt dicūt aliqui. sed hoc videt excludi per hoc qd' subditur:

k ℂ Nec ascendet super. Nec valet argumētum eorū. s. q̄ sacerdotes aliter affligerent nimis frigore, nā de lino possunt fieri vestes contra frigus sufficientes. l ℂ Vittæ lineæ erunt. Debent em̄ sacerdotes vti minores, vt hī Exo. xviij. mitris de hysso, quę est gen⁹ lini cādidissimi. m ℂ Et nō ac. i su. d. sub ascellis, in quibus hoies sudāt de facili, sed ī loco demissiori, vt exponunt Hebrei. Tertia ps

n ℂ Et non sancti po. alloquēdo eū in atrio exteriori. o ℂ In ue. su. in quibus ministrauerāt domino. p ℂ Caput aūt. Hæc est tertia pars, in q̄ describitur eorū cōuersatio, cū dr: Caput autem su. non ra. Nam hoc faciebāt aliqui sacerdotes idolorum. q ℂ Ne q̄ comā nu. sicut per oppositum faciebant aliqui sacerdotes aliorum idolorum dimittentes crescere capillos suos sicut mulieres. Diuersorum em̄ idolorum erat varius cultus: & aliquando contrarius, sicut in sacris Veneris colētes erant nudi, & in sacris Martis erāt armati. r ℂ Sed tondentes attondēt capita sua. & sic capita nō radant nec comam nutriāt. s ℂ Et uinum non bi. vt discretius se habeāt in ministerio domini. t ℂ Et uiduā &c. excipitur tamē vidua à sacerdote relicta. s. quādo moriebat sine hęrede. tūc em̄ frat⁹ su⁹ tenebat eā accipe ad suscitādū hęredē defūcto. v ℂ Et po. Hęc ē q̄rta ps in q̄ agitur de sacerdotū doctria. cū dr: Et po. vnum ad tenendū, aliud ad vitandum.

† virginē

Quarta ps

S ij ✠ Et cum

a ¶ Sanctorum vel talis dei.

b ¶ Fingulissimam hostiam vitam. s. & deo placentem.

c ¶ Accendunt. s. thymiata.

d ¶ In omnem ritum. s. sacrificij.

e ¶ Non laneis. b ¶ Vnde: Induimini dominū Iesum Christū. Et alibi: Induite vos viscera misericordiæ & benignitatis, humilitatis, mansuetudinis & patientiæ. Et iterum: Induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est.

f ¶ Lin. in abditis sanctisque sanctorum

g ¶ Corona gratiæ, vnde: Coronam gratiarum excipies vertex tuus. ¶ Alij cidaren.

h ¶ Vt honestas decoris seruetur, ne. d. gradus ascendentes alium, & in ministerium discurrentes, reuelent turpitudinē.

i ¶ Arte atq; conditione. ne in ministeriis sacerdotalibus & lenitiis inhabiles fiant, & tenere & cedere vbicunq; trahere atque discurrere nequeant.

k ¶ Vbi diuinæ domini conseruantur.

l ¶ Alia doctrina ad vulgus procedat ignobile, ne sanctuli cent populus in ritu eorum.

m ¶ Capilli capitis apostolorum omnes numerati sunt, vt hoc capite dicitur: Omnis sapientia in capite eius, caput autem eius Christus.

n ¶ Vt nec rasa capitibus sint, sicut sacerdotibus, & cultoribus Isidis & Serapidis moseth, nec rursum comam diuitem, quod proprie luxuriosum est, & Barbarorum & militantium, sed ut in otio hæc habitus sacerdotum.

o ¶ Vt nec rasa capitibus sint, sicut sacerdotibus, & cultoribus Isidis & Serapidis moseth, nec rursum comam diuitem, quod proprie luxuriosum est, & Barbarorum & militantium, sed ut in otio hæc habitus sacerdotum.

p ¶ In quo est luxuria. de quo: Bonum est vinum non bibere, & carnem non manducare. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Timotheo vinum consulit Apostolus, sed propter infirmitatem.

q ¶ Synagogam, quæ dominum non recepit, vnde iure electa est. b ¶ Hæreticorum frequentiam, qui a nobis exierunt, sed ex nobis non erant.

r ¶ Quæ nutrię in domo dei, in lege, & prophetis. vnde: Desponsti enim vos vni viro virginem castam exhibere. de hac virgine dicitur: Ama illam, & seruabit te: sapientiam docebit.

s ¶ Scientiam. Quum alius dei cultor inueniri, neq; enim nouæ tantum doctrinæ contenti esse debemus, sed & veterem excolere & nostro comitatui iungere, si tamen sacro cultui fuerit erudita.

t ¶ Hoc est officium sacerdotis.

b ¶ Dogmatizando.

non accipient uxores, sed † uirginēs de semine domus Israel. Sed & ui- t

duām quæ fuerit uidua à sacerdote

accipient, & pōpulum meum dōcebunt quid sit inter sanctum & polutum, & inter mundum & immun

fecerūt q̄s Dauid legatos miserat. Si aūt legis p̄uaricator deū inhonorat, q̄ regis p̄cepta cōseruat, hōorat eū vt oēs honori. fi. sicut ho. pa. ℂ Hic. Nō radēt. Rasa capita habet superstitio Gētilis. h ℂ Et ui. Quia ebrietate frat⁹ mētis euertitur, qd' ī oīb⁹ vitijs intelligit, & oīb⁹ negocijs secularib⁹ qb⁹ mēs inebriat & illuctuat, & statū tenere nō pōt. Et qa fragili carne circūdamur, & cogimur pro victu atq; vestitu & corporis necessarijs facere quæ non debemus, hoc saltem à nobis exigitur, vt quando in nos reuertimur, & scimus cur nati sumus, & iteriora tēpli ingredimur, recedamus à vitijs: & ne minima quidē peccata facia

Rom. 2. d
Ioh. 5. d.

mus. ꝓ quę

mus, per quę ostenditur & peccare nos p carnis necessitatibus le-
Euia pcā, & rursum esse tempus quādo atriū ingredientes, vteri⁹
ab omni ebrietate mundi & alieni esse debeamus. a ¶Stabunt.

a ¶Operando. b ¶Super quilibet re.

Memores illi⁹ eulogn: De⁹ stetit in synago
ga deorum, in medio autem de⁹ dñjudicat.
Deos dicit, q habent de hominib⁹ judicādi
potestatē, q i quo judicio judicauerint, ju-
dicabiē de eis. b ¶Leges meas. Hieron.
Prima virtus est sacerdotis, non tm̄ docere
quæ nouerit, sed omnes dei festiuitates cu-
stodire, vt possit alijs custodienda pręcipe-
re cū ipse studeat obseruare. Sacerdotis aūt
officium est, legis habere noticiam. Vñ Ma
lachias: Labia sacerdoris custodiūt scientiā
&c. c ¶Et sabbata. s. q reliquunt. s. ppło
dei, vñ: Si i trabūt in requiē meā, q Hebrai-
ce nolaf sabbatū. Hoc sc̄ificat, q nō portat
onus pcti in sabbato, nec dicit: Sicut onus
graue gestat sūt sup me. Qui talis est, non
colligit ligna i sabbato, nec supędificat fū-
damēto Christi lignū, fœnū, stipulā. Nec ac
cēdit ignē q inutilē cōsumat materiā, & die
sabbati in vno pmanet loco, nec foris egre
ditur, sed quasi colūna i tēplo dei posit⁹ p-
manet. Vñ: Qui vicerit, faciā illū colūnā in
tēplo dei mei, & foras nō egredieē amplius
d ¶Nisi ad &c. Hie. Sup hoc natur̄ ꝓba
tur affectē, vt ordine charitatis sicut scriptū
est, Ordinauit in me charitatē, post oīm pa
trū deū. Carnis quoq; pater diligaē, & mat̄
& fili⁹ & filia, frater & soror. ita. s. de domo
nō exierit nec in alteri⁹ transferit potestatē.
e ¶In q. cō. Cōtamiant i pē mortuo, q re
liquūt creatorē suū, & in mē qui ecclesiā.
¶Hie. Sciendū, q oīa q̄ p prophetā hic lo
quit dñs, p Moysen quoq; pdixerat. Sed q̄ i
F mētib⁹ hominū vt negligētia legēdi vel cō
tēptu audiendi & obliuiōe deleta erāt i viua
voce inouanē, q̄ nō sūt scripta calamo & a
tramēto, sed spū & verbo dei. Vñ & Salua-
tor nullū volumē doctrię reliqt, q̄uis hoc
mētiant apocryphi, sed patris & spū suo q̄
tidie loquit i corde fideliū. Hęc quoq; causa
est, cur q̄ i Pētateucho dicunt̄ ꝓphetis re-
plicanē. f ¶Possessionā nō da. Hie. Qui
talis erit vt ministret in sanctuario, & atriū
interius ingrediatur, & offerat dño sup sa-
crificiū (imitator veri sacerdotis, q est sacer
dos in æter. sc. or. Mel.) nullā habebit hęre-
ditatē, nisi deū q est hęreditas ei⁹. Nec acci-
piet possessionē i Israel inter vulgus igno-
bile, sed sacerdotalē, quia ipe dñs hęreditas
eius. g ¶Victimā. Cōscię, nec vllū tps sit
quo nō recordeē maculatū se fuisse sup pē
& matre & filio & filia, fratre & sorore. Mlta
em facere cōpellimur in huius scī angustijs
vī conditiōe carnis, vel fragilitate naturæ.
h ¶Pro de. Hie. Nō tātū gaudēdū ad o-
† dedicatū blationē munerū, quātum ad honoris con
dēnationem timendū si abutitur. i ¶Et
primitiua. Grandis dignitas sacerdotum,
sed si peccāt grauis ruina. Lætemur ad asce
sum, sed timeamus ad lapsum. Nō est tanti
† spōtaneē oblata gaudū excelsa tenuisse, quūtu mœroris de ex
celsis ceciditsse. nō em̄ solū p nostris pecca
Allegorice tis rationē reddemus, sed p oīm q̄rū donis
abutimur. ¶Rab. Aliter. Hæc oīa ad ec-
† pastarū vęstrarum clesiam q̄ in mundo laborat, & ad cælestia
festinat, referēda sunt, vt. s. de vniuerso mū
do eligant. Alij in possessionē dei, qui sctm
possideant. Alij, q ad maiora profecerūt, te
neāt sctāsctōrū. In ministris quoq; odor di-
uersus est. i. sacerdotū & Leuitarū quoq; a
Alij orationib⁹ suis & virtutibus deo q̄tidie
sacrificia offerant. Alij in secundo & mino
ri gradu, vt his ministrent, & per eos q ad p
tutum culmina cōscenderūt, ꝓficiant. Et ad
extremum sit dux vel princeps qui tantum
possit, vt contra vnā tribum possessionem accipiat, vt vniuscuiusq;
q̄ meritum cōpensęt merita plurimorum. Et primum dū versus
in seculo de mari vsq; ad mare latitudinem possideat. Deinde ab
occidente siue à mari vsq; ad orientem, vt
pūtia reliquās ad futuras festiuit. Et habeat
certā possessionē sua, & nec princeps alteri⁹
desideret. Ex vnaquęq; trib⁹ sūa parte tene-
at, qđ ꝓpheta ad tēpos & ad pfectos respi-
spicit, quibus dē vt non vastet & depopulē-
tur populum dei, nec teram Israel hęredi-
tate possideant, sed vnusquisq; habeat possi
sionem suam, q̄ gradui illius cōuenire cū
k ¶Oē mor. Hie. Et iuxta literā oi genere
electo regali & sacerdotali, s. Christiano q̄
vnctum oleo sp̄ali, vñ: Vnxit te deus tuus
oleo lę. p cōsortuis. Hæc ꝑcepta cōmūia
vt morticinū non comedant, tam de aues
q̄ de pecoribus, cuius sanguis effusus non
est, qđ in Actibus apostolorū dicit sufficia
tū, q necessario obseruanda apostoli de Ieru
salem epla moner, & captum à bestia, qa si
ipsum similiē suffocatum est. Et cōtra sa
cerdotes, qui turbidis ficedulis, glirib⁹, & cę
teris hmōi hæc auiditate gulę nō custodiūt
¶Hie. Morticinū est i quo animæ sanguis
emortu⁹ est. Et imitat̄ Nabal Carmēlū, qui
interpretat̄ stult⁹, qui audita ira Dauid con
tremuit pauore, & emortuū est eo⁹ i te.
Captus aūt à bestijs (quarū ne morsib⁹ lanie
tur, ꝓpheta suspirat dī. Ne tradas bestijs ani
mā cōfitētiū tibi) ille dicit, qui leonis ad-
uersarij morsibus deuorat, & pardi, qui nō
suam mutat varietatē, & vrsę q̄ sęuit rapto
carulis, & luporū & reliq̄rū bestiarū, quas
in varietate dæmonis accipimus.

H

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et cum fu. inter iudices vrbis Ion
ginquarū. b ¶Stabunt. a. determinabit
cōtrouersiā illā. dr̄m Deut. xvij, q de alijs
ciuitatib⁹ & villis debēt venire ad sacerdo
tes in ciuitate electa ad cultū dei, vt per eos
determinent dubia, firmit tenent̄ eōrū sen-
tentia. Cætera patēt. c ¶Et ad. Hæresis pę
nitentia, in qua describit eorū mundana ne
mortui eū dr̄: Et ad m. &c. pallium sentę
teri hoies. d ¶Ne p. & p cōsequēs sine ha
biles ad ministrādū coram dño. Excipit tm̄ a
liq̄ ꝓsonę, ꝓpinquas eū dr̄. e ¶Nihil de pa
in qbus cōtamiabunt, i. poterūt ingredi ad
plangendū & sepeliēdum, tamē ex hoc con
trahent immūditiā ab ingressu sanctuarij
retardantē, ideo subdit: f ¶Et postquā
aquam expiationis de qua habet Nu. xix.
g ¶Septa. anteqū possit sanctuarium ingre
di. Cætera patēt vsq; ibi ch ¶Offeret &c.
soblationem determinatam in Leutico.
i ¶Non e. a. Hæc est sexta pars in qua de
scribitur eorū sustētatio cū dicit: Nō erit,
sicut alijs tribub⁹: tamē assignāda sit eis lo
ca pro habitationibus suis & pecoribus alē
dis, vt habet Ios. xxj. & etiā. j. vlca. i. ghus
debēt succedere hęredes eorū, & ꝓpt hoc di
citū ē. ā. q̄ sacerdos tēbat accipe vsioē sua
defūcti sine hęrede. k ¶Ego. hæreditabilis
tis mihi, erit sustētatio eorū, ideo subditur:
l ¶Victimā. s. pacifica cuius vna pars o
rat sacerdotū, & alia offerētiū. m ¶Et p.
sacōmissionis. o ¶Ipsi cui q̄ offerēs
mihi habent. p ¶Et omne. i. primitiū vo
lūtarie deo sactū. q ¶Et o. illę sūt oblatio
nes de liq̄dis, vt vino & oleo. r ¶Et primi
frugū vīarū terrę nascētiū, de q̄b⁹ fiunt cibi
hoim. s ¶Vt r. i. donū abūdans. t ¶Do
mui suæ. ita q̄ sufficiat ad sustentationem
sui & familiæ suæ. v ¶Omne morti.
x ¶Et Id est animal, qđ languore morit. x ¶Et
captum à bestia

☞ ꝯceptum à bestia, sicut sunt carnes ouis à lupo strangulatæ, & A consimiles carnes non debent sacerdotes comedere.

¶ In ca.xliij. vbi dicitur in Postilla. Et viduam.

ADDI.I. Omnes sacerdotes poterant secundum legem accipere viduas qualscumq; in vxores, licet antea non fuissent vxores sacerdotum seu fratrum suorum, excepto summo sacerdote, qui non poterat cum vidua contrahere, vt habetur Leuitici.xxj.

¶ In codē ca. vbi dicitur in postil. Vt reponat benedictionem. In Hebræo habetur. Reponat bene-

ADDITIO.II. dictionem domui tuæ, & est sensus, quòd ex quòd ex debita solutione decimarum & primitiarum, sequitur C quòd deus remunerando reponit benedictionem offerenti, vt in pluribus locis sacræ scripturæ habetur. Item ex hoc quod dicitur: Omne morticinum & captum à bestia non comedent sacerdotes: non intelligitur quod alij Israelitici talia possent comedere. prohibetur enim esus talium omnibus Israeliticis, vt habetur Leuitici.xxij. & ī alijs locis. Vnde & in Actibus apostolorum habetur, quod etiam in primitiua ecclesia, quando aliqua legalia permittebantur custodiri ab apostolis, prohibebatur comedi suffocatum. Fit rō hīc mētio de sacerdotibus tm̄, eò quòd ipsi magis cauere debēt immundicias, vt in glos. Actu.15.c.

GLOS. ORDI.

Caput XLV.

Vmq; cœperitis &c. Hiero. Post cerimonias sacerdotum cultūq; eorum & obum quē debeant sumere, quem vitare, terræ sanctę facit descriptionem. Et anteq̄ in tribus diuidat, de cunctis tribus iubet eligi locū qui in longitudine habeat vigintiq̄ milia, & in latitudine decē milia. Et quia non addit cubitorum aut pedum aut vlnarū, subintelligi datur significari calamum qui erat in manu viri, & habebat mensuræ sex cubitos & sextam partem vnius cubiti. id est Palęstini. Diligens autem lector supputet quot calami passus faciant mille. Et q̄ multa milia in lōgitudine & latitudine fuerint.

b ¶ Et erit ex omni parte &c. Posi primam descriptionem. s. prę̄cipit, vt dicatur ad ædificandum sanctuariū. i. tēplū aliq̄ terra in circuitu. qngētorū calamorū p circuitū. i. duū miliū.

☞ Et à men-

NIC.DE LY.

Caput XLV.

Vmq; cœperitis. Superi⁹ posita est tēpli & altaris descriptio hīc consequenter describit terrę possidēdę diuisio. Ad cuius euidentiam considerandum, q̄ hęc diuisio differt à diuisione quæ facta fuit tempore Iosue. nā de illa fuit præceptum q̄ pluribus daretur portio maior, & paucioribus minor: hęc autem diuisio fit per portiones æquales inter duodecim tribus. Item quātum ad situm, nam tribus Iuda quæ fuit bellicosior accepit sortē in termio terræ versus austrum, & tribus Ephraim quæ post illā fuit bellicosior, versus aquilonem. vt sic resisterent melius aduersantibus ingredi terram promissionis. Hæc autem fit alter, vt ex sequentibus apparebit. Item sciendum, q̄ lōgitudo terræ promissionis accipitur ab aquilone in Austrum, latitudo verò ab oriente in occidentem, sed in portionibus assignandis diuersis tribubus & populis fit econuerso, quia longitudo accipitur ab oriente in occidētē, & latitudo ab Aquilone in Austrū. Describitur ergo hęc diuisio primò per tres partes, quarum vna est versus Aquilonem, & diuiditur in septem portiones incipientes ab oriente, & terminantur in occidentem, pro septem tribus. Alia pars est versus Austrum, & diuiditur similiter in qnq; portiones, pro quinq; tribubus residuis. Tertia verò pars quæ est media inter istas duas diuiditur in tres portiones. Prima versus Aquilonem, est portio sacerdotum, in qua situatur templū. Secunda verò est Leuitarum, & quælibet istarum est. xxv. miliū calamorum longitudinis, & latitudinis. x. milium calamorum, Tertia verò est portio ciuitatis habens. xxv. milia calamorum in lōgitudine, & † quinq; milia calamorum in latitudine: & sic patet q̄ istę tres partes simul iunctæ faciunt quadratum æquilaterū. xxv. miliū calamorū. Licet aūt lōgitudines istarū triū ptiū dictarum

Diuisio terre in duodecim.

† tres.

Caput XLV.

a Vmq; cœperitis terram diuidere sorti-
tò, separate primitias domino, sanctifi-
catum de terra, longitudine uigintiquin-
que miliā, à latitudine decem milia. San-
ctificatum erit in omni termino eius per
circuitū. Et erit ex omni parte sanctificatū † quingentos
per quingentos quadrifariā p circuicū: & quinquaginta

a ¶ Calamorum.

¶ Terre.

a ¶ De terra sacerdotum ad ędificādum templum.

b

c

d

¶ Ne ædificationi templi aliæ ædes iungerentur.

e

f

g

dictarum accipiant secūdū dimensionem ab Oriente in occidentem, sicut aliæ prædictæ, non tamen tantùm extēdūtur versus oriētem & versus occidentem, q̄tum illæ: nam supradictę incipiunt à termino orientali totius terræ, & terminantur ad mare mediterra- † quingen
neū, qđ est ei⁹ termin⁹ occi ti in longi
dentalis. Terra verò p̄mis- tudine, cū
sionis à termino orientali quingēris ī
vsq; ad terminum occidē- latitudine,
talem, multò plus extenditur, q̄ sint. xxv. milia calamorū: & ideo quadratū.
iuxta tres portiones vltimò dictas ab orientali parte vsq; ad terminum orientalem terræ remanet magna portio terræ, & similiter versus occidentem. cuius latitudo ab Aquilone in Austrū est. xxv. milium calamorum, sicut & latitudines simul sumptæ sunt. xxv. milium calamorum. Et hæc portio terræ ad orientem & ad occidentem dicitur portio principis: Ad quod facilius capiē dum ponitur hīc figura.

¶ His præmissis ad literā reuertamur. Cumq; cœperitis &c. Circa terræ diuisionē sic proceditur: quia primò descriptio hu- Diuisio.
ius diuisionis ꝯchoatur, secundò, quædam incidētia interponuntur, ibi: Stathera iusta. tertiò descriptio dictæ diuisionis resumitur D
& cōsūmatur. xlvij. c. ibi: Hæc dicit dominus. Prima in duas: quia primò describuntur portiones sacerdotum & Leuitarū, secundò, ciuitatis & principis, ibi: Et

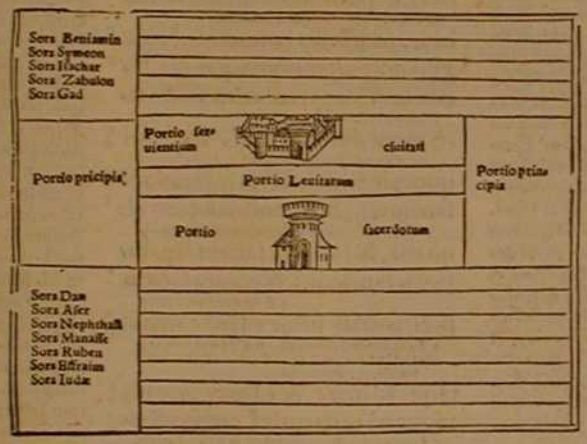

possessionem ciuitatis. Prima adhuc in duas: quia primò describitur portio sacerdotum & Leuitarum. secūdò ostēditur quid in eis debeat fieri, ibi: Et in ipso. Circa primum agitur primò de portione sacerdotum, cùm dicitur: a ¶ Cumq; cœperitis terram diui. sorti. i. mensurabiliter, nō enim posset hīc accipi sortito, p fortuito euentu, quia certus modus diuidendi præfigitur in sequentibus. b ¶ Separate primi. do. Portio enim sacerdotum dicitur specialiter quid sanctificarum & primitiæ domino, eo q̄ ipsi principaliter seruiāt dño. c ¶ Longitudine. xxv. milia. l. calamorū, vt dictum est. & patet in figura. d ¶ Sanctificatum erit in omni termino &c. i. tota portio sacerdotū dicit sancta. e ¶ Et erit ex omni parte san. i. ex portione sacerdotū accipietur vna portio quę sanctior dicit, eo q̄ est pro ędificatione tēpli, ideo subdit: f ¶ Quingentos p quingentos. s. calamos. Murus enim exterior est qngentorū calamorū in quolibet latere. sicut dictū est diffuse. ē. in fine. xlij. ca. & ideo malè dicunt illi, q̄ dicūt, q̄ hīc describit mēsura exteriorīs atrij, cuius quodlibet latus est quingentorum cubitorū, vt dicunt: sed fundant se sup falsum fundamētū. put. xlij. c. fuit dictū. g ¶ Et qnquaginta cubitis in suburbana eius. Ex primo errore dicut hi cōsequēter, q̄ istū quinquaginta cubiti sunt spaciū inter murū exteriorē & mediū contentum, quod est falsum: quia secundū eos dicitur locus vulgi, & sic plures personæ conueniunt ad locum istum, q̄ ad atriū exterius: & sic inconueniens videt, q̄ sit ita paruæ latitudinis re-

 ☞ spectu atrij

a ¶ Et à mensura ista. Hiero. In priori tẽplo, qđ dicit sanctua-
E riũ, quin gẽti p singula latera calami describunt. Et rursum. l. cu-
biti, quib⁹ ois possessio sacerdotum separat. In secundo aũt san-
ctuario, vbi sunt sancta sanctorum, latitudo templi & spaciũ non
describit, sed incertus numerus est. qđ & in possessione principis
inuenimus, qui absq; vllo numero ha-
bet possessionem in populo Israel dum
profectus vniuersorũ redundat ad prin-
cipem, & discipulorũ salus ad doctorẽ.
b ¶ Vigintiquinq; autẽ mi. Hic. Vi-
gintiquinq; ad. v. corporis sensus referũ
tur: quæ quatẽr posita sunt. Decẽ milia
ad perfectam scientiam, vt in altero sim
plex tñ teneat historia, & in altero etiam
de Theologia & supernis virtutibus dis-
putetur. Denarius enim p̃fectus est. No-
tandũ aut ẽ, q̃ sacerdotes qui in maiori
gradu sunt. xxv. milia possideant in lon
gitudine, & .x. in latitudine. Leuitæ autẽ
qui inferioris gradus sunt, eumdem qui
dem habeant numerũ in longitudine. l.
xxv. milia. Latitudo autẽ quinario finia
tur. Vnde &. xx. tñ tenẽt gazophylacia,
in quo numero offerũtur munera Esau.
Princeps autem qui verẽ princeps in po
pulo est, & meretur ducis nomen accipe
re, hinc & inde accipit possessionem san
ctuarij. i. ex omnibus q ei voluntate sub
iecti sũt, & vrbis habitator est, multorũq;
salutem mercedẽ suã facit. c ¶ Ipsi pos
sidebunt ui. ga. Accipient scilicet locũ
ad ædificãda gazophylacia, vel Exedras
iuxta Aquilã. Thalamos iuxta Symma-
chum, iuxta Theodotionem vel. Lxx. ci-
uitatem. Vnde intelligimus quẽdam lo
cum separatum in habitationem leuita-
rum vrbis vocabulo nũcupari. d ¶ Se
F cũdum se. sanc. Hæc omnia. s. sanctua-
rium, & alterũ sanctuariũ, sanctumq; san
ctorũ, habitacula sacerdotũ, dom⁹ Leui-
tarum qui ministrant sacerdotib⁹: dicun
tur separata loca & consecrata in minis-
terium & in sanctificationẽ domus Israel.
e ¶ Principi quoq; hĩc. Post quadru-
plicem terræ sanctæ diuisionẽ ponit qn
ta, vt princeps siue dux accipiat hinc &
inde &c. & in vrbe versetur. f ¶ Suffi-
ciat uo. Hier. Quia accepistis possessio-
nem vestrã, & tãta est potentia vestra, vt
vni⁹ trib⁹ ptẽ possessio vestra æquauerit.
Sufficiat uobis prin. Israel ini. &c.
Hic, Nostris q̃q; pricipib⁹, põt præceptũ
☞ hoc co-
NICOL. DE LYR.
ntra sanctua
rium & ci-
uitatẽ &c.

Nota qua re sacerdo-tes plus ha bere debẽt

† Leuitis

† oblatio-nem spon-taneam.

† iuxta pos sessionem.

† ante ob-lationẽ san ctitatis, id ẽ principi da ri debet ab vtroq; late re sanctua rij & ciuita tis quidq̃ situ est con

e ¶ Sanctumq; sanctorum. q̃rũ ad secũdã partẽ: Et p̃ ista duo q̃ sunt pricipalia, itelliguntur oĩa alia q̃dificia, exiã murũ exterior.
f ¶ Sanctificatũ de terra erit sacer. &c. q.d. rõne tẽpli terra sacerdotũ dicit sancta, eõ q̃ ad templi ministerium sunt deputata.
g ¶ Et erit eis locus in domos. Et quod patet, qđ excluditur spacium quinquaginta cubitorum præ dictum, vbi non est ædificandũ. h ¶ Et in sanctuarium sanctitatis. quasi di cat: ideo terra sacerdotum dicitur sancta, eõ q̃ ministrant in sanctuario. Et est repe titio sententiæ prędictæ ad maiorem ex pressionem. Consequenter agit de por tione Leuitarum dicens. i ¶ Vigintiquinq; autem milia longi. & decem milia &c. supra mẽsurata iuxta portionem sacerdotum. k ¶ Erunt. scilicet Leuitarum. vnde subditur: l ¶ Leuitæq; ministrant domui. id est templo. m ¶ Ipsi possidebunt uiginti gazophylacia. in sua portione construenda, vt exponunt aliqui. Videtur autẽ mihi, q̃ melius exponitur de. xxx. gazophylacijs existentibus in atrio exterior, quorũ xx. deputantur hĩc Leuitis pro tempore suæ ministrationis: vnde & præmittitur: Leuitæ q̃ ministrant domui &c. n ¶ Et possessionem &c. Hĩc cõsequenter describitur portio ciuitatis, cũ dicitur: Et possessionem &c. idest pro loco ad ci uitatem ædificandam, & pro seruientib⁹ ciuitati, vt habetur. infrà capitulo. xlviij. o ¶ Quinq; milia latitudinis &c. † oblatio hoc patet ex præmissis & figura. p ¶ Se cundum separationem. sicut portio sacerdotum, in qua est sanctuarium, ha bet. xxv. milia calamorum in longitudi ne, sic & ista. q ¶ Omni domui Israel. q.d. portio ista cedit in bonum totius populi Israel. r ¶ Principi quoq; Hic consequenter describitur portio princi H pis, cùm dicitur: Principi quoq; hinc & inde. id est ad orientalem & occidentalem partem trium portionum prædictarum, supple dabitis portionem. ideo subditur: s ¶ In separationẽ sanctua rij. Id est iuxta portionem sacerdotum & Leuitarum sanctuario deseruiennium. t ¶ Et in possessionem &c. Id est iu xta possessionem ciuitatis. v ¶ Et con tra faciem. Facies hĩc nominatur hinc occidentale trium portionum prædictarum, † Longitu scilicet portionis sacerdotũ, & por dinum tionis Leuitarum quæ nomine sanctua rij intelligũtur, cùm dicitur: Separatio † partium nis sanctuarij. nam istæ duæ portiones distinctæ sunt ab alijs pro ministris san ctuarij & portionis vrbis, ideo subditur: Et cõtra faciem possessionis urbis. x ¶ A latere maris. Id est à latere occi dentali trium portionum prædictarũ. y ¶ Vsq; ad mare. quod est terminus occidentalis totius terræ, supple erit de possessione principis. z ¶ Et à latere orientis. Id est à latere orientali trium dictarum portionũ. a ¶ Vsq; ad orĩ tem. Id est vsq; ad terminum orientalẽ totius terræ. erit similiter de principis portione. b ¶ Longitudinis autem. scilicet portionis prin cipis. c ¶ Iuxta unamquamq; partium. id est inclusis tribus portionibus dictis. d ¶ A termino occidentali, totius ter ræ. e ¶ Vsq; ad terminum orientalem. similiter totius ter ræ: & hæc patent in figura. Et subditur causa portionis prin cipis. cùm dicitur: f ¶ Et non depopulabuntur princi pes ultrà populum meũ, sed terram dabunt domui Israel secundum &c. Id est principes non spoliabunt populum bo nis suis & hæreditate sua, sed erũt cõtẽti portiõe ppria, ideo sub dit: g ¶ Sufficiat uobis principes Israel. supple portio vestra. ☞ Iniquitat.

a ¶ Vt scilicet terra sit vacua.
cubitis in suburbãa eius per gy-
a ¶ Hæc descriptione finita, alia ex integro separandæ sanctificationis mensura præcipitur.
rum. Et à mẽsura ista mensurabis a
b longitudinem uigintiquinq; mi- b
lium, & latitudinem decẽ milium.
¶ Mensurato.
a ¶ Id est nõ modo templum, sed sanctum sanctorum.
Et in ipso erit templum sanctumq; c
sanctorum, sanctificatum de terra d
a ¶ Q. Habitabunt in eo sacerdotes, sed tunc tamen, cum sacerdotali fungentur officio.
erit sacerdotibus ministris sanctua
rij, qui accedunt ad ministerium
a ¶ Hic scilicet. b ¶ Sacerdotum.
domini. Et erit eis locus in domos, e
& in sanctuarium sanctitatis. Vi- f
a ¶ Habebit. s. hæc possessio. b ¶ Calamos scilicet.
gintiquinque autem milia longi-
tudinis, & decem milia latitudinis
a ¶ Sed. b ¶ Qui sacerdotibus seruiunt, & habent propria ministeria.
erũt † Leuitæ q̃ ministrant domui, h
i ipsi possidebũt uiginti † gazophy- i
lacia. Et possessionem ciuitatis da k
¶ Scilicet. ¶ Calamorum.
bitis, quinq; milia latitudinis, & lõ- l
gitudinis uigintiquinq; milia se- m
cundum † separationem sanctua-
¶ Dabitis scilicet.
rij omni domui Israël. Principi n
¶ Ex vtraq; parte sanctuarij.
quoq; hinc & inde † in separationẽ o
sanctuarij, & in possessionem ci- p
a ¶ Respicias. s. possessio eius.
uitatis, & † cõtra faciem separa-
tionis sanctuarij, & contra faciem q
a ¶ Ab occidente scilicet.
possessionis urbis à latere maris r
a ¶ A. d alterum latus maris. b ¶ Habens scilicet latitudinẽ, quam inferius in descriptiõe tribuum singularium propheta describit.
usque ad mare, & à latere orientis s
usque ad oriẽtem. † Longitudinis t
a ¶ Quã singulę tribus accipiãt id est termino oc. &c.
autem iuxta unãquamq; † partem u
a ¶ Maris scilicet. b ¶ Qui vbi statutur in tribuum descriptione nescimus.
à termino occidentali usq; ad tẽr- x
minum oriẽtalem, de terra erit eis y
a ¶ Supradicta.
possessio in Israël. Et non depopu- z
labũtur ultrà principes populum
meum, sed terram dabunt domui
Israël secũdm tribus eorum. Hęc di
¶ Hucusq; peccatę.
cit dominus deus. Sufficiat uo- a

Sanctumq;

¶ hoc coaptari qui in mortē Pharaonis & Aegyptiorū opprimūt
A filios Israel,cētera hoc quod scriptū est: Ducem te constituerunt,
Eccle.49.a. ne eleuetis,sed esto inter eos quasi vnus ex illis.Sed aiunt:Moram
Lucas. facit dominus meus venire,& pcutiūt seruos & ancillas,comedūt,
Matth. bibunt,inebriātur.Cū scriptū sit: Reges Gentiū dominantur eo-
rum, & q maiores & potētiores sunt ptā
tem exercent in eos.Sed q voluerit inter
vos primus esse fiat sicut mi.i.sicut filius
Matth.20. hois q nō venit ministrari sed ministrare
&c. a ¶Statera.Hiero.vñ:Non erit in
Leui.19.c. marsupio tuo mensura grādis & minor.
Statera vera & iusta erit vobis.qđ non
solū in cōmerciis sed in oīb⁹ obseruandū
Bibliadi. est.vñ:Sermonibus tuis facies stateram.
b ¶Ephi.Hebraicè epha,Grecè ephi
corruptū,ad mēsurā ptinet aridarū fru-
gū,tritici,hordei,leguminis. c ¶Batus.
Hebraicè bath:eadē mēsura quę ephi,sed
solū in liquidis vini,olei, & huiusmodi.
d ¶Chori.Qui.xxx.modiorum. Et in
vera mēsura.i.tā aridorū quā liquēriū
tenet pricipium. Decima ps chori in his
quę modio mēsurāt,appellat epha.i.tres
Hiero.ꝓ lege gala. modij,& decima ps chori i ſpecieb⁹ liq-
uidis vocat bat⁹. e ¶Obolos.In q̄ signat
minima portiuncula,vñ: Et⁹ q fidelis est
tot⁹ mūdus diuitiarū est.Illi⁹ aūt q infide
lis est nec obol⁹.i.nihil in mundo possi-
Ysa.5.d. det,etiā minima portiōe ī diget. De qua:
Nō egredieſ inde nisi reddat nouissimū
quadrātē,extremū.ſ.nummū & minutū.
Luc.12.b. f ¶Porrò uiginti sicli.&.xxv.sicli.
Hie.Legim⁹ decē mnas ad negociādū da
Mat.25.b. tas.Et alibi.Inter seruos talēta diuisa. Et
Luc.19. debitores qngētorū denariorum &.l. Et
Mat.18.a. oparios vineę q singulos accipiūt dena-
Luc.20. rios.Et,mulierē quę drachmā pdidit, &
accēsa lucerna vix repperit. ¶Mina quę
Grece mna quæ.lx.sicles habet.i.obolos
mille ducētos.Ideo aūt difficultas ponit
B in numeris,vt itērū faciat animū audito
Luc.8.a. ris sicut & hīc:Qui habet aures audiendi
Num. ſpre audiat.Ois em̄ ppheria,& ỹitatē, & ob-
phetę ob scuritatē habet:vt discipuli interinsec⁹ au-
lutis. dīt,vulgus ignobile & foris positū ne-
sciat qđ dicat. g ¶Et hæ sunt primi-
tiæ.Hie.Iuxta literā decadas.i.decimā partē frugū oīm Leuiticæ
tribui ex lege debebat ppls.Rursum ex ipsis decimis Leuitę.i.infe-
riores ministri decimas dabāt sacerdotib⁹.Erāt q̄q; & alię decimæ
q̄ vnusquisq; de pplo Isrl in suis horreis sepabat, vt comederet
eas cū iret ad tēplū in vrbe Ierlm,& in vestibulo tēpli & sacerdo-
tes & Leuitas inuitaret ad cōuiuia.Erāt aūt & alię decimę quas re
cōdebāt pauperib⁹.Sed primitiua quę offerebāt de frugib⁹, non
erāt speciali numero definita,sed offerētiū arbitrio derelicta.Tra-
ditionēq; accepim⁹ Hebręorū nō lege pręceptā,sed magistrorum
arbitrio inolitā,q plurimū quadragesimā partē dabat sacerdoti-
bus,q minimū,sexagesimā.Licebat aūt offerri inter quadragesi-
mi & sexagesimā qđcūq; voluissent.Qđ igit in pentateucho du
biū relictū est,hīc specialiter diffinit,ꝓpter sacerdotū auaritiā. ne
plus à pplo exigāt.i.vt sexagesimā ptē offerāt eorū quę gignunt
ex terra.Si em̄ chorus(q hebraicè dr omer.& à.Lxx.gomer) xxx.
habet modios tā in aridis quā in liquidis,epha quoq; & batus de
cima ps est chori,pręcipitur;q; vt sexta pars tam ephi q̄ bati detur
sacerdotib⁹ in primitiuis offerēdis(quæ de trib⁹ modijs dimidiū
facit modiū)pspicue ſupputat sexagesimā partem primitiarum sa
cerdotes accipere debere. h ¶De choro hordei. Hordei primi
tias damus,cùm simplices historiam docemus.vnde:Homines &
iumenta saluabis domine:Et tunc dicimus: Dominus pascit me,
& ni.mi.dee.Quando frumento rationalia pascimus,securè dici-
mus:Parasti in conspectu meo men.aduer.eos qui tribulant me.
¶Qui vini & olei offert primitias,dicat:Impinguasti in oleo ca-
put me.& calix meus ine.quām prælа,est. Effectus quoq; oliua
cum propheta dicat:Ego autem sicut oliua fru.in do.domini.Vi
num autem est de vera vite, quæ dicit: Ego sum vitis vera,&
vos palmites: pater meus agricola. Hoc in torcularibus Christi
redundat,vn de psal. intitulantur qui referuntur ad sacramenta
ecclesiæ.¶Hiero.In vete.testa.absq; mensura erant primitiæ &
numero:Non enim ad mensuram dat deus ſpiritum.In secunda
autem ædificatione templi Ezechielis certa mensura est sexagesi- C
mus,numerus scilicet quo mundus completur. Et dicitur nobis:
In qua mensura men.fue.reme.vobis. i ¶Et arietem unum. Mat.7.a.
Supra dixit,quota pars eorum quæ appenduntur mensuræ tam
aridorum quām liquentium specierum debeat offerri principi,
nunc eumdem primitiarum in animanti
bus ordinem tenet, vt vnum de grege
ducentorū arietū iubeat offerri. ¶Hic.
Arietem vnū de gre. Ostendit præcepto
legis populum esse subiectum, vt offe-
rat duci siue principi, vt per illū scilicet
holocausta,& sacrificia,& libamina, sin-
gulis solennitatibus offerant à pplo,& †tributa
expiet dom⁹ dei. Princeps em̄ inuicē de-
bitor est ppli,vt offerat ꝓ eo victimas.
Hīc allegoricè Christ⁹ ē.hic aīal suscipit Allegoricè
¶ vel arietē,q

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Iniquitatem & rapinas in-
ter.aliter non essent principes,sed tyran
ni. b ¶Et iudicium & iusticiam fa-
cite. Ad hoc enim tenentur ex officio †Exo.30.b
suo. c ¶Separate confi.uestra à po- Leui.27.c.
pulo meo.Id est non transcendatis hmj Nu.3.g.
tes possessionis vestræ aliorum hæredi-
tatem defalcando. d ¶Statera iu- †facient
sta.Inchoara diuisione terræ, hic inter-
ponuntur quædam incidentia,antequā
dicta diuisio terminetur. Primum est de
legalibus mensuris quibus vti debet po
pulus,cùm dicitur: Statera iusta. quæ
est instrumentum ponderandi. & ideo
debet esse iusta. e ¶Et ephi iustum. †Le.27.d.
Est autem ephi mensura aridorum, vt De deci.c.1
hordei,tritici,farinę,& similium. f ¶Et D
batus. Qui est mensura liquidorum,vt
vini,olei & similium. g ¶AEqualia
&⁹ unius mensuræ erunt. Id est æ-
qualiter capiunt ephi in aridis & ba-
tus in liquidis. Et quantum capiunt de-
terminatè subditur: h ¶Vt capiat de-
cimam partem chori batus, & decī
mam partem chori ephi. Est autem
chorus nomen mensuræ in liquidis & aridis, sicut apud nos hoc
nomē sextarium vini & sextarium bladi.Et capit chorus.xxx.mo-
dios,& p consequens batus, qui est decima pars chori, continet
tres modios in liquidis,& similiter ephi in aridis. Isti tamē modij
sunt parui:Probabile em̄ est qđ scriptura loquaē hīc, sicut in alijs
libris vete.te.Ruth verò.iij.ca.dicit,ꝙ ipsa ꝓportauit sex modios
hordei simul & semel de area Booz vsq; ad domum socrus suæ.
Et quoniam moneta est medium & mensura rerum venalium.
ideo de eius quantitate subditur: i ¶Siclus autem : genus est
monetæ. k ¶Viginti obolos habet . sicut determinatur in
Exo.& Leuitico. l ¶Porrò . xx.sicli.&.xv.sicli.&.xxv.si-
cli.qui faciunt. lx. sicles simul iuncti. m ¶Mnam faciunt.
quod est genus fortioris monetæ.Dicūt aūt aliq q diligēti⁹ vide
runt dicta Isidori & Papię de monetis, ꝙ obolus tantū valet de
argento,q̄tū vn⁹ paru⁹ turonēsis.& sed⁹m hoc siclus valet.xx.tu
ronēses paruos.Mna ỹ ò.c.solidos turonēsiū paruorū.Sed meli⁹
videt dicēdū,ꝙ valor istorū est nobis incert⁹, qa valor monetarū
mutat,nō solū sed⁹m differētiā materię,vt auri,argenti,& similiū,
sed etiā sed⁹m varietates terrarū. n ¶Et hæ. Hīc ponit sed⁹m in-
cidēs.ſ.de primitijs sūmo sacerdoti reddēdis. Et diuidit ī duas,qa Diuisio
primò describit primitiarū redditio,sed⁹ò,redditiōis ratio ibi: In
sacrificiū. Circa primū sciēdū,qđ licet in lege pręcipiant sibi dari
primitię,tñ ibi nō determinat quota pars debeat dari,hīc aūt de-
terminat ne sacerdotes excupiditate pl⁹ exigāt,et ppls ex auaricia
& indeuotiōe det min⁹.Et hoc est qđ dr: Et hæ sunt primitiæ
quas.i.separabitis ab eo quod remanebit vobis. o ¶Sextā p-
tē ephi de cho.fru.& hæc est sexagesima pars chori, & eodem
modo dicēdū est de alijs aridis,& similiter de rebus liquidis,ideo
subditur:p ¶Mensuram quoq; olei batus olei &c.& patet
ex dictis litera vsq; ibi: q ¶Et arietē unū.vbi taxatur quota pri
miarū de aīalib⁹,cùm dicit:Et arietem unum de gre.i.de du
cētis arietibus dandus est vnus summo sacerdoti pro primitijs.

Ergo.
bis principes Israēl : iniquitatem a
a ¶Dum aliena rapitis. b ¶Declina a malo.
c ¶Fac bonum,non sufficit abstinere a malo.
& rāpinas intermittite,& iudicium b
a ¶Ne īgratis humiliorem,qui maioris & potentioris
supercilium tenere non potest.
& iusticiam facite.Sēparate† confi- c
nia uestra à populo meo, ait domi-
a ¶In his quę appenduntur.
d e nus deus.Stātera iusta,& ephi ius- d e
f g stum,& batus iust⁹ erit uobis. Ephi f g
& batus æqualia,& unius mensuræ g
erunt, ut capiat decimam partem h
d chori batus,& decimā partem cho-
ri ephi. Iuxta mensuram chori erit
¶Qui Grece stater dicitur.
æqua libratio eorum. †Siclus autē i
e l uiginti obolos habeat.Porrò uigin k l
ti sicli,& uigintiquinq; sicli & quin-
g m decim sicli mnam† faciūt.Et hę sunt m n
a ¶Quas.f.offerimus,dum quidquid boni habemus,deo
attribuamus,non nobis qui tribuit fruges virtutis.
primitię quas tolletis:sextā partem o
a ¶Dum homines id est rationale animal scripturę
mysteria docemus.
ephi de choro frūmenti,& sextam
h p partem ephi de choro hordei.†Men p
a ¶Spiritualiter.
b ¶Rab. Hoc est oleum quod mundissimum ad lucer-
nas prparatur. ¶Vnde Christus vnctus
præ participibus suis.
surā quoq; ōlei.Batus olēi, decima
pars chori est,& decē bati chorum
faciūt:quia decē bati implēt chorū.
a ¶In Hebræo quodlibet animal.
i q Et arietē unū de grege ducētorum, q

autem chorus nomen mensuræ in liquidis & aridis, sicut apud nos hoc nomē sextarium vini & sextarium bladi. Et capit chorus. xxx. modios, & p consequens batus, qui est decima pars chori, continet tres modios in liquidis, & similiter ephi in aridis. Isti tamē modij sunt parui: Probabile em̄ est qđ scriptura loquaē hīc, sicut in alijs libris vete. te. Ruth verò. iij. ca. dicit, ꝙ ipsa ꝓportauit sex modios hordei simul & semel de area Booz vsq; ad domum socrus suæ. Et quoniam moneta est medium & mensura rerum venalium. ideo de eius quantitate subditur: i ¶Siclus autem : genus est monetæ. k ¶Viginti obolos habet . sicut determinatur in Exo. & Leuitico. l ¶Porrò . xx. sicli. &. xv. sicli. &. xxv. sicli. qui faciunt. lx. sicles simul iuncti. m ¶Mnam faciunt. quod est genus fortioris monetæ. Dicūt aūt aliq q diligēti⁹ vide runt dicta Isidori & Papię de monetis, ꝙ obolus tantū valet de argento, q̄tū vn⁹ paru⁹ turonēsis. & sed⁹m hoc siclus valet. xx. tu ronēses paruos. Mna ỹ ò. c. solidos turonēsiū paruorū. Sed meli⁹ videt dicēdū, ꝙ valor istorū est nobis incert⁹, qa valor monetarū mutat, nō solū sed⁹m differētiā materię, vt auri, argenti, & similiū, sed etiā sed⁹m varietates terrarū. n ¶Et hæ. Hīc ponit sed⁹m incidēs. ſ. de primitijs sūmo sacerdoti reddēdis. Et diuidit ī duas, qa Diuisio primò describit primitiarū redditio, sed⁹ò, redditiōis ratio ibi: In sacrificiū. Circa primū sciēdū, qđ licet in lege pręcipiant sibi dari primitię, tñ ibi nō determinat quota pars debeat dari, hīc aūt determinat ne sacerdotes excupiditate pl⁹ exigāt, et ppls ex auaricia & indeuotiōe det min⁹. Et hoc est qđ dr: Et hæ sunt primitiæ quas. i. separabitis ab eo quod remanebit vobis. o ¶Sextā p-tē ephi de cho. fru. & hæc est sexagesima pars chori, & eodem modo dicēdū est de alijs aridis, & similiter de rebus liquidis, ideo subditur: p ¶Mensuram quoq; olei batus olei &c. & patet ex dictis litera vsq; ibi: q ¶Et arietē unū. vbi taxatur quota primiarū de aīalib⁹, cùm dicit: Et arietem unum de gre. i. de ducētis arietibus dandus est vnus summo sacerdoti pro primitijs.

vel arietē, qui nutrit⁹ est in locis irriguis.i.scripturis secundū Symmachū. Et pōt dicere. Dominus pas.me,& nihil mihi deerit, in loco pa.&c. Super aquas refectionis educauit me. Hęc erāt irrigua, imo hi canales ad quos Iacob ducebat pecora sua.vt in his biberent & conciperēt,& iuxta virgarū colorē fœtus facerēt domino.

Psal.22.a. bidem. Gene.30.f.

a ¶Princi. Hic est rex, vt in titulo crucis demonstratur literis Hebraicis, Græcis & Latinis. Hunc titulū triumphalem cū conarentur auferre Iudæi,audierunt: Qđ scripsi scripsi. b ¶Et super. Hier. Dignitas sacerdotalis admoneꝫ, cui subiecta sit officio, vt sciat se sacrificium & libamina quæ offeruntur ex vino,pro populo offerre debere in cunctis solennitatibus,& in calendis.i.Neomenijs,quādo scilicet tenebris cuncta operientibus lunaris luminis exordium est,& in sabbatis,id est requie. c ¶In sabbatis in unsolen.&c.Hiero. Solennitates vestras odit anima mea. Qui solennitates odit Iudæorum, suas diligit: sabbatum,s.qđ relinquitur populo dei, vt videam⁹ quę à deo donata sunt nobis. In præsenti ēm seculo quod in maligno positum est, videre dies bonos non possum⁹, sed in nouo. vnde: Memento dierum antiquorū. Et alibi: Annos æternos in mente habui. Vnde Isaias: Erit mensis ex mense,& sabbatum ex sabato. d ¶In primo mense &c.Hiero. Vnde Isaias: Erit mensis ex mense,& sabbatum ex sabbato. Et veniet omnis caro adorare dominum, quando scilicet veri adoratores non in monte Garizim,neq; in Ierusalem, sed in spiritu & veritate adorabunt, quando erit cælum nouum & terra noua, & liberabitur omnis creatura à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei: & sol septies lumen accipiet, & luna soli comparabitur. Sic sunt solennitates spirituales, sunt & victime spirituales. e ¶Et ponet in po. Hiero. Vt mundatus scilicet possit arcana domini cognoscere, & consequentes venire ad septimum diem mensis primi,& consequi requiem & domino offerre sacrificium, tam pro ignorantia,de qua dicitur: Delicta iuuentutis meæ,& ignorantias meas ne memi.quā pro paruulo, qui cùm ad perfecti viri mensurā venerit, dicet confidenter: Cùm essem paruulus loque.vt par.&c. Siue pro eo qui errore deceptus est, & non tam voluntate quā bona opinione peccauit. f ¶In primo mense. &c. Hiero. Completis duabus solennitatibus primi mensis.i.primę diei & septimę eiusdem, venit ad quartumdecimum diem mensis,in quo Paschę solennitas. Vnde: Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Tunc comedemus septem diebus Azima in requie & securitate eorum omnium,quando fermentum malitiæ & nequitiæ destruentes, manducamus Azima sinceritatis & veritatis. Principe nostro pro nobis cuncta offerente, & primum pro seipso. Suscepit ēm corpus humanum, & de peccato damnauit peccatum, pro nobis dolut, & infirmitates nostras portauit, deinde pro domo sua,quod in. Lxx. scriptum est,sed in Hebræo non habetur, id est pro ecclesia. g ¶Quartadecima die. &c.Hoc Moyses præcepit quando septem diebus Azima comedimus.Quartam verò solennitatem, de qua dicit, mense septimo quintadecima die mensis &c.videtur significare Scenophegiam.quam hic sine nomine posuit. h ¶Et in septem diebus.& cætera. Oblato scilicet vitulo pro vniuerso populo terræ: Id est septem diebus reliquis dominicæ passionis, septem vituli & septem arietes immaculati offeruntur quotidie, vt in holocausto, & in igne domini concrementur. i ¶Septem uitulos. & cætera. Hieronymus. Septem vituli,& septem arietes sunt, qui configurantur dominicæ passioni,vt imitentur verum vitulum & verum arietē & sanguinem martyrum ,per septem dies totius mundi pōs mundentur.

Ioh.19.d.

†principis erit offerre.

Isa.1.d.

Deu.32.a. Psal.76.b. Isa.66.g.

Ibidem

F

Ioh.4.c.

Rom.8.d.

Psa.24.b.

1.Co.13.c.

1.Cor.5.b.

Rom.8.a. Isa.53.b.

Exo.12.c.

☞ Et sacrificium

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶De his quæ nu. Israel.similis portio datur de aliis animalibus nutritis à filijs Israel. Si autem quæratur, quare minor portio datur de animalibus solitis cedere decentesima, quā de terręnascentibus, de quibus datur sexagesima creſponderi potest,qđ nutritio animalium fit cum maioribus labonbus curis & sumptibus & ideo maior pars debet manere nutritoribus animalium, quā cultoribus terræ scentium.b ¶In sacrificium. Hic ponitur ratio redditionis primitiarum.s. vt princeps sacerdotum de ipsis offerat deo pro se & pro populo. Et dividitur in tres partes.nam primò agitur de oblatione principis in spiritualibus, secundò,huius occasione de oblatione principis in temporalibus, sequen.ca.tertiò de iugis sacrificij observationibus sacra. ibi: Et agnum. Prima adhuc in duas quia primò describitur hęc oblatio in genere Hli.secundò magis in speciali, ibi: Hæc dicit:Circa primum dicitur: In sacrificiū. quasi diceret,ad hoc dantur primitię prędictæ,vt inde fiat sacrificium,quod partim comburitur ad honorem dei,& partim comeditur à sacerdotibus. c ¶Et in pacifica. hostiæ verò pacificæ vna pars comburitur,& alia à sacerdotibus comeditur,tertia ab offerentibus.d ¶Ad expiandum pro eis.i.pro filijs Israel. e ¶Omnis populus. soluendis.f ¶Princeps in Israel.i.summo sacerdoti,qui est princeps in spiritualibus.g ¶Super principem erunt holocausta &c.Debet ēm ea facere de his quæ accipit à populo. h ¶Et libamina. quæ sunt oblationes de liquidis,vt vino & oleo.i ¶In solenni.quæ semel fiunt in anno, vt Paschæ, Pētecostes,& Tabernaculorum. k ¶Et in calendis.i. Neomenijs quæ fiunt in principio cuiuslibet lunationis. l ¶Et in sabbatis. quæ fiunt in qualibet hebdomada. Cætera patent.m ¶Hæc dicit. Hic consequenter describitur oblatio principis sacerdotum magis in speciali. Et primò describitur eius oblatio siēda mense primo,secundò, siēda mense septimo,ibi: Septimo mēse. Circa primum dicitur: n ¶In primo mense.qui incipit apud Hebræos à prima lunatione principiorī æquinoctio vernali, siue sit antè siue post,siue sit in ipso æquinoctio,sicut diffusius fuit dictum Exo.xij. o ¶Vna mensis. Id est prima die mensis,sicut Gene.j.a. dicitur: Factum est vespere & mane dies vnus,id est primus. p ¶Sumes uitulum. id est sumendū à summo sacerdote describes,ideo subditur: q ¶Et tollet sacerdos &c. r ¶Et ponet in postis. Id est templi.s ¶Et in qua.an. Ista loca sunt superius descripta. t ¶Et sic fa.i. faciendum describes. v ¶In septima mensis. &c.licut dictum est de prima. Et ista duo sacrificia non sunt in lege posita:sed istud quod sequitur ibi ponitur. x ¶In primo mense.& cætera.xiij.die mensis: A vespera enim huius diei incipit apud Hebræos solennitas Paschalis, vt habetur Exo. xij.&.xiij. y ¶Et faciet princeps. &c.id est offeret. z ¶Vitulum pro peccato.suo & populi. a ¶Et in septem diebus solennitate:Id est in solennitate Paschali,quæ durat per septem dies. b ¶Faciet holocaustum domino. &c. Id est offeret.

✠ Exodi

a ¶De similā, polenta & oleo.

de his quæ nūtriunt Israēl in sacri/ficiū,& in hōlocaustum,& in pacificā,ad expiādum pro eis,ait dominus deus. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israēl. Et †super principē erunt holocausta & sacrificiū & libamina in solennitatibus,& in calendis, & in sabbatis, & in uniuersis solennitatibus dōmus Israēl. Ipse faciet pro peccato sacrificium,& holocaustum & pacifica, ad expiandum pro domo Israēl. Hæc dicit dominus deus: In primo mense una mēsis, sumes uitulum de armento immaculatum,& expiabis sanctuarium. Et tollet sacerdos de sanguine, quod erit pro peccato: & ponet in postibus domus,& in quatuor angulis crepidinis altāris, & in postibus portæ atrij interioris. Et sic faciet in septimā mēsis, pro unoquoq; qui ignorauit et †error deceptus est,& †expiabis pro domo. In primo mense quartadecima die mēsis, erit uobis Paschæ solennitas. Septem diebus azyma comedentur. Et faciet princeps in die illa pro se & pro uniuerso populo terræ uitulū pro peccato. Et in septem dierū solennitate faciet holocaustum domino septē uitulos. & cætera. Hieronymus. Septem vituli,& septem arietes sunt, qui configurantur dominicæ passioni,vt imitentur verum vitulum & verum arietē & sanguinem martyrum ,per septem dies totius mundi pōs mundentur.

a ¶De similā, polenta & oleo.

a ¶Quod torum comburitur igne sacro.

a ¶Quando reconciliamur deo, vnde: precamur pro Christo, reconciliamini deo. Et: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.

a ¶Qui peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius, vitulus nouellus cornua proferens & ungulas,in quo mundentur sanctuarium.

a ¶In quo mundus redimitur. b ¶Vituli, qui alijs verbis agnus vocantur: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi: cuius carnibus alimur, cruore potamur.

a ¶Alias templi secundum alios, vt significetur dominus & altare. vniuersa enim mundi elementa hoc sanguine sanctificantur, vt cum quis expiatus fuerit atq; mundatus, ingrediatur portā atrij interioris.

a ¶Hæ duæ solennitates, primi.f.mensis prima dies & eiusdem septima in lege Mosaica non habentur. b ¶Eiusdem.f.

a ¶Humano genere.f.Saluator.est enim omnium hominum & maxime fidelium. & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, & non solum pro nobis, sed pro omni mundo.

a ¶Prima.f.die. b ¶Non domi nutritum.

a ¶Prīceps.

a ¶Nisan.

Rom.8.a. Isa.53.b.

Exo.12.c.

Ezo.12.c.

Nota

Ut ¶ Et sacrificiū ephi. Hiero. Notandū diligenter, qp in sacrificio ephi per vitulū, & ephi per arietē, & olei hin offerūtur, quę in lege præcepta sunt. In oblatione aūt hirci nec ephi nec sicut Lxx. trāstulerūt coctio ponit: ipsi enim ephi coctionē interptati sunt. Hin verō (quę olei certa mēsura est) assumitur in sacrificio vituli & arietis, vt fomentum luminis sempiterni qp laboris requiē & lassitudinis sanitatem post placationē pctōrū accipere mereamur. b ¶ Septimo mē. Hiero. In septimo quoq; mēse qntadecima die mēsis in solennitate Scœnophegiarū, i. oblationis & sacrificiorū ordo seruād⁹ est, tā ppōsq; p holocausto, & in sacrificio & in oleo, vt festiuitatē dñi fugatis tenebris & orto lumine olei cōsequamur, clarorescq; habeamus solennitates in quibus nobis oia peccata condonantur.

GLOS. OR. Cap. XLVI.

HAE dicit domi. Primū paraphrasticōs verba pandenda sunt. d ¶ Sex diebus. Hier. Porta orientalis atrij nobis clausa est. Positq; aūt venerimus ad sabbatum, in q̄ est requies, vel ad diē calēdarū, quando post cęcā noctē & horribiles tenebras lucis exordium est, aperiē nobis porta orientalis. e ¶ In die calendar. Completis. s. triginta diebus die Neomeniæ, qui alterius mensis finis alterius principiū est, vt qd' priuilegiū habet septim⁹ dies in hebdomada, hoc habeat mensis exordium. f ¶ Et intra. princeps. Hic. Qui nomen ducis sciicet & dignitatem fuerit assequutus. g ¶ Per uiā uestī. i. p mundi huius labores, & portam ecclesiq, quæ adhuc in terrenis finibus sita est. nō ingredietur autem interius atrium, sed ad limen portæ interioris, & stabit in ea. h ¶ Stabit in li. &c. Hiero. Si princeps inpriēni scriptura nō ingreditur atriū interius, sed stat in limine portę eius, patet, qa nūc ex gte pōt videre, & ex gte cognoscere, & nondū reuelata facie gliam contēplari dñi. i ¶ Holocau. eiu. Indigemus eiū misericordia dei, & ois creatura ad cōparationē creatoris immūda est, diuino igne purgāda. Vñ Isaię purgata sunt labia. k ¶ Et adorab. Vt positq; hostia principis sacro igne fuerit cōcremata, ip se tecōciliat⁹ deo, tūc adorare potest supra limē portæ interioris atrij, in quo stetit, & postea egrediatur. l ¶ Et adora. Hiero. Vt positq; p sacrificiū pacē recepe rit, tūc in limine cōstitut⁹ adoret oipotē tiam dei, & se atrij interioris ingressū fatæ indignū, & statim egrediatur. Postquā aūt q primus est fuerit egressus, non claudetur vsq; ad vesperam huius seculi ipsa porta interioris atrij, sed aperta erit, vt ppls quoq; terrę sit ad ostium, & adoret, nō oi tēpore, sed quādo requieuerit à pctis, & fugatis tenebris, fidei & cōsciæ lumen acceperit. m ¶ Holoca. aut. Hiero. Holocaustum aūt qd' offert princeps per sacerdotes in die sabbati, sex agnorū immaculatorum erit: Pro sex. s. diebus, quibus operamur in mundo. Et aries immaculatus, qui princeps gregis est, ita vt per singulos arietes offeratur in sacrificio ephi. i. decima pars chori. In agnorū autem sex sacrificio, certa mensura non ponitur, sed quātūcunq; dederit manus eius qui offert id est pro operum qualitate & mensura. n ¶ Et olei hin per sin. ephi. Hiero. Olei autem hin offeret per singula ephi (hoc est oleum, qd' Mat.25.a. sibi quinq; virgines præparārūt) vt similam vngat siue cōmisceat, & omnis oblatio dei plena sit lumine veritatis, & exhilaretur facies offerentis in oleo. o ¶ In die autem calendarū vitulū de armēto immaculatum. Neomeniarum, s. dies hoc habet priuilegium amplius à die sabbati, vt vitulus immolet̄ur de armento, siue vt alij transtulerint: Taurus immaculatus. Cętera aūt. i. sex agni immaculati, & aries immaculatus, & sacrificia eorum ritum sabbati possidebūt. Ita. s. vt in arietę ephi offertur sacrificium. i. similæ & hin olei, ita offeratur & in vitulo. ¶ In die autem calend. Tricesimo, s. quādo primogenita & Leuitę numerant̄ in lege ppter oēm Israel offerē vitul⁹ de armēto imaculatus (sup̄ q̄ plen⁹ in priori capīo dixerim⁹) & agni sex & arietes immaculati, & cętera quę offerunt̄ in sabbatis, vt d. æternā requiē cōsecūmur & audire mereamur: Euge serue bōe & fidel⁹ &c. Et nō solū ad portā atrij interioris puenire, sed intrare Mat.25.bc

Nicolaus de Lyra. & possim⁹

a Septem diebus. s.

tulos, & septē arietes immaculatos, quotidie, septē diebus: & pro peccato hircum caprarum, & sacrificium ephi per uitulum, & ephi per arietem faciet, & olei hin per singula ephi. Septimo mense quintadecima die mensis in solennitate faciet, sicut suprà dicta sunt, per septem dies, tam pro peccato, quàm pro holocausto, & in sacrificio & in oleo.

Cap. XLVI.

HÆc dicit dominus deus: Porta atrij interioris quę respicit ad orientē, erit clausa sex diebus in quibus operabit̄is, die autē sabbati aperietur. Sed & in die calendarum aperietur, & intrabit princeps per uiam uestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ. Et facient sacerdotes holocaustū eius & pacifica eius, & adorabit super limē portę & egredietur. Porta autē nō claudetur usq; ad uesperam. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis & in calendis coram domino. Holocaustum autem hoc offerēt princeps domino in die sabbati, sex agnos immaculatos, & arietē immaculatum, & sacrificium ephi per arietem. In agnis autem sacrificium, quod dederit manus eius, & olei hin per singula ephi. In die autem calendarum uitulum de armento immaculatum, & sex agnos, & arietes, & hircum immaculatum. Et olei. Genus est mēsurę, & est tertia pars bati, cuius q̄titas est superius descripta eodē capīo. b ¶ Per singula. Similæ, quæ est farina de tritico delicatissima. Ad hoc enim offerebatur oleū, vt cum ista farina misceretur. c ¶ Septimo men. Hic ponitur oblatio fieda mēse septimo de sumptibus summi sacerdotis, cū dicit: d ¶ Quintad. die. Tunc enī à vespera præcedentis diei incipiebat solennitas Tabernaculorū, & durabat p septem dies, in qbus fiebāt similes oblationes, sicut in solennitate Paschali prædictum est. Et sic secundū hoc patet litera.

a ¶ Et olei. Genus est mēsurę, & est tertia pars bati, cuius q̄titas est superius descripta eodē capīo. b ¶ Per singula. Similæ, quæ est farina de tritico delicatissima. Ad hoc enim offerebatur oleū, vt cum ista farina misceretur. c ¶ Septimo men. Hic ponitur oblatio fieda mēse septimo de sumptibus summi sacerdotis, cū dicit: d ¶ Quintad. die. Tunc enī à vespera præcedentis diei incipiebat solennitas Tabernaculorū, & durabat p septem dies, in qbus fiebāt similes oblationes, sicut in solennitate Paschali prædictum est. Et sic secundū hoc patet litera.

NICO. DELY. Ca. XLVI.

HAE dicit domi. Posquā descripta est oblatio principis in sp̄ualibus, hīc cōsequenter describit oblatio principis in tēporalib⁹. Et diuidit in duas p̄tes. Nā circa oblationem principis primò describit modus veniendi. Secundò actus offerendi, ibi: Holocaustum aūt. Circa primum dicitur: s ¶ Porta atrij in. Et patet līa ex prædictis vsq; ibi: g ¶ Et intra. &c. i. porticum portæ deforis. Tota cīm porta illa est extra atrium interius, vt suprà descriptum est. h ¶ Et stabit in limine portæ. Ita q̄ non intrabit atrium interius. i ¶ Et facient sacerdotes: Id est offerent. k ¶ Et adorabit. ipse princeps. l ¶ Et egredietur. Per eamdem viam, per quā venit facta prius oratiōe. m ¶ Porta autem non claudetur usq; ad uesperam. Et subditur ratio, cùm dicitur: n ¶ Et adorabit popul⁹ &c. Ex quo patet illud quod dictum est sup. xliij. ca. q̄ hæc porta aperietur principi ad offerendum & comedendum, sed ad eam admittitur populus ad orandum in sabbatis & calendis. o ¶ Holocaustū. Hīc cōsequenter describitur actus offerēdi. Et primò quātum ad oblationē obligatoriam. Secūdo quātū ad voluntariam, ibi: Cùm autem fecerit princeps spōtaneum. Circa primum dicitur: Holocaustum autem offe. Quod totum incēditur ad honorem diuinū. p ¶ Sex agnos immaculatos. i. sine defectu alicuius membri. Nam macula non accipitur hīc pro pellis varietate, sed pro alicuius membri defectibilitate. q ¶ Et sacrificium ephi per arietem. & cætera. id est cum ariete offeret ephi similæ. r ¶ In agnis autem sacrificium & cætera. id est cum sex agnis dictis offeret de simila quantum sibi videbitur scilicet vnum ephi aut plura, ita tamen vt q̄tum sibi videbitur scilicet vnum ephi aut plura, ita tamen vt q̄tum ephi similæ offeret, tot hin olei offeret ad commiscendum cum ii nula. Consequenter agitur de obligatione principis in calendis, cū dicitur: s ¶ In die autem. Et ex dictis patet litera vsq; ibi:

Diuisio

Diuisio

Diuisio

S v ✠ Et arietes

Ꝑ possimus, vt plantati in domo dñi, i atriis dom⁹ dei nostri florea
E mus. a ¶Ingres. Hic. Liberi enim arbitrij est, & potestatē habet
Ioh.10.d. ponēdi animā & resumēdi eā, tā ad nos veniēs, q̄ ad cęlestia cōscē
dens, eadē maiestatis suę vtiq; libertate. Denīq; nō quęrit nūdinas
vel solēnitates, nec differentiā ullā obseruat dierū: qa omne tēp⁹
ei festiuitas. b ¶Qui ingreditur p. Hiero. Præcipitur populo, vt si ingreil⁹
fuerit per portam aquilonis vt adoret, egrediatur per viam portæ meridianę.
Hic est populus Gentiū qui reliquens
Iere.1.c. portam aquilonis (à quo exardescunt
omnia mala super terrā) si templū fue-
rit ingressus, nō debet egredi nisi per vi
am portæ meridianæ, i. luminis & calo-
Cāt.4.d. ris, in qua cubat spōsus in meridię. Vn-
de: Surge aquilo, & veni auster. Qui ve
rō ingreditur per viam portæ meridia
næ &c. hic est Iudæorū populus, qui re
Iere.1.c. linquēs viam portæ luminis, transit ad
portam aquilonis. De quo dicitur: A-
quilo ventus durissimus. Et olla Iere-
miæ à facie aquilōis accenditur. Aliter:
Per portam aquilonis ingteditur qui
peccata dimittit. Egreditur per portam
meridianam qui virtutes sequitur. Eō
uerō, si iustus lapsus fuerit, ingreditur
quidē p portā in meridianam, sed egre-
ditur per viam portæ aquilonis.
Gen.19.d. c ¶Non reuer. Non enim solum his
Luc.9.g. qui egrediuntur de Sodomis præcipit,
vt non respiciant retrorsum, neq; his q
Gal.4.b. mittunt manum ad aratrum, vt non re
spiciāt post tergum, sed etiam in domo
Phil.3.c. domini constituti, ne. s. reuertantur ad
infirma & egena elementa, & incipiētes
F spiritu, carne non consumentur: sed de
spiritualibus ad maiora procedant (vñ:
† festiuita- præteritorum obliuiscens ad futura vel
tibus priora me extēdo) vt. s. nō ex pte cogno
scant, sed veniant ad perfectum quātū
Luc.17.c potest humana fragilitas, vt. s. cùm om
Phil.3.c. nia fecerint, dicant: serui inutiles sum⁹.
vnde Paulus quasi imperfectus, non q
Ibidem iam acceperim aut iam perfectus sim.
Et alibi, quasi perfectus ait: Quotquot
perfecti &c. Hinc perspicuum est, omnē
hominem & vniuersam creaturam q̄-
uis ad perfectionem venerit, idigere mi
sericordia dei, & plenam perfectionem
ex gratia, non ex merito possidere.
d ¶In medio. Hiero. vnde Apostol⁹:
2.Co.13.b. An ignoratis quoniam Christus in vo-
bis est? Si autem in ignorantibus, q̄tò
magis in scientibus? Sed cùm inter scien
tes steterit corpus mortuum fiet, ꝓpter
peccata, spiritus viuet propter iusticiā.
e ¶Ephi. per uitu. Singula ephi per
vtrumq; offeruntur in sacrificio. In a-
gnis verò non est certus numerus, nec
voluntati dimissum arbitrium, sed viri
bus quisq; vtitur bonæ conscientiæ, vt
quātum potest, non quātum vult offe-
rat: & super omnia olei hin, per singula
ephi: vt vngatur simila, & lucerna ac-
cendatur in conspectu domini, & q eo
Psal.51.b vtuntur, dicant: Ego autē sicut oliua fructifera in domo domini.
Isa.55.b. f ¶Princeps. Lxx. Dux. vnde Isaias: Ecce testi. in Gē. dedi eum:
secundum prin. &c. Et Ezechiel: Dauid princeps in medio eorū. Qui. s. ꝓte
Lxx. facit, dicens: Voluntaria oris mei bōplacita fac domine, & holo-
Eeze.34.f. caustū vt totū offerat deo. g ¶Pacifi. uo. Qd nō sup̄. Scriptum
Psal.118.o. est em: Et facient sacerdotes holocaustū eius, & pacifica eius. De
sup̄eodē.a spontaneis & voluntarijs oīno reticetur. Post holocaustū offe-
2.Cor.7.c rat pacifica & recōcilietur deo. Vnde & ꝓginitas maior ē nuptijs,
qa nō exigitur nec redditur, sed offerī. Cū hoc fecerit princeps, ape
Psal.117.c. rietur ei porta quę respicit ad orientē. De qua: Hęc porta dñi, iu-
Mal.4.a sti intrabūt in eā. Et, vñ oritur sol iusticiæ. h ¶Et faciet. Hiero.
Nō sacerdotes, p eo, sicut solet fieri in die sabbati. Omni ergo tē-
pore holocaustū & pacificū (qd offertur volūtarie) apertā habet
portā

culatum, & sex agni & † arietes im- a
maculati erunt, & ephi per uitulum
ephi quoq; per arietem faciet sacrifi
cium. De agnis autem sicut inuene-
rit manus eius, & olei hin per singu- b
la ephi. Cùmque ingressurus est b
¶Prædictus.
princeps per uiam uestibuli portæ
ingrediatur, & per eādem uiam ex-
a ¶Populus in nundinis tantum, & in solennitatibus ingreditur, & egreditur & nō per eandem viam sed per alteram & alteram.
eat. Et cùm intrābit populus terræ
in conspectu domini in solennitati-
b bus, qui ingreditur per portā aqui-
lonis, ut adoret, egrediatur p uiam
portæ meridianæ. Porrò qui ingre-
ditur per uiam portæ meridianæ, e-
grediatur per uiā portæ aquilonis.
c Non reuertetur per uiam portę, per
quam ingressus est, sed è regione il- d
lius egredietur. Princeps autem in c
a ¶Vitiorum q̄. i. virtutis vel peccati rebus abūdens.
b ¶Ingredientium. i. & egredientium. vnde: In medio vestrum stetit quem vos nescitis.
mędio eōrum cum ingredientibus d
ingredietur, & cum egredientibus
¶Ergo. a ¶Sabbatorum. i. & calendarum.
egredietur. Et in † nūdinis & in solēn- e
nitatibus erit sacrificiū ephi per ui- f
tulum, & ephi per arietē. In agnis au-
tem erit sacrificium, sicut inuenerit h
manus eius, & olei hin per singula
ephi. Cùm autem fecerit princeps i
a ¶Lxx. confessionem.
g spontaneum holocaustum, aut pa-
cifica uoluntaria domino, aperietur
ei porta quæ respicit ad orientem,
a ¶Quia spontaneum est, non alij pro eo. k
h & faciet holocaustum suum & pa-
a ¶Lxx. salutaria, quia reconciliano pacificorum salus offerentis.
cifica sua, sicut fieri solet in die sab-
¶Poti. q̄ obtuleris statim. b ¶Alias, claudet ianuam, vt. s. seruetur principi priuilegium suum, ne sacrificia eius populo misceantur.
bati, & egrēdietur claudēturq; por- l
a ¶Quod sit holocaustum determinat.
ta postq; exierit. Et agnū † eiusdem m
anni immaculatū faciet holocaustū o p
a ¶Non certis diebus.
k quotidie domino. † Semper mane q r

animali. s. q̄ offerat qd placet sibi, dū tn̄ sit aial immolaticiū. Plura
ꝺ aialia sūt immolaticia ꝓter agnū, sicut hircus, bos, capra: & plu
ra alia aialia. Sed m est, qa sacrificiū spōtaneū pōt intermitti, & oī
no prętermitti. de isto ꝺ dicit, q̄ fiat quotidie, & q̄ est sacrificiū
domino legitimum iuge atq; perpetuum. Et adeo deo sicut dixi
dendo supra dixi, q̄ post oblationem sacerdotis summi & princi
pis populi: hīc consequenter agitur de oblatione iugis sacrifi
quę in lege prędicit omni die fieri. Et hoc est qd dicit, Et ag. in a
tū eodē āno q̄ sumit ad immolādū. o ¶Faciet. s. sacerdos hebdo
madari⁹. p ¶Holo. do. i. totū incēsū ad honorē diuinū. Et dī ab
holō Grēcē qd ē totū Latinē, & cauma qd ē incēdiū. q ¶Quo
tidie. qa nulla dies poterat trālire absq; oblatione iugis hostię
r ¶Semp. ma. quia nullum sacrificium poterat fieri ante illud.

¶Et sacrificet

Nicolaus de Lyra. ℣ cauteli

c ✠ a ¶Et arietes. s. duos. In Hebræo
nāq; nomē plurale sine additiōe positū
signat binariū. Cętera patēt ex dictis vs
q̄ ibi: b ¶Cūq; ingre. vbi describitur
differentia inter principē & populū in
modo viuēdi ad orōnē & redeundi. Et
patet lra vsq; ibi: b ¶Princeps autem
in. Nā via portæ orientalis p quā ingre
ditur & egreditur princeps, media est in
ter viā portę aglonaris, & viā portę au
stralis. d ¶Cū ingre. i. simul tpe; nā in
gressus eius & egressus nō impediūt in-
gressū & egressū ppli, eō q̄ sunt p diuer
sas vias. e ¶Et in nūdinis. i. festiuitatib⁹, in
quib⁹ cōgregat ppls ad sacrificādū, sicut
in nūdinis ad mercandū. vñ in Hebræo
hīc hr̄: In festiuitatib⁹. s. ¶Sacri. ephi.
i. cū quolibet vitulo offerī ephi similæ.
Et sīr cū quolibet ariete. g ¶In agn.
s. similę cū ipsis oblatæ. h ¶Sicut inu. H
i. ꝑ sua voluntate, sicut dictum est sup̄,
i ¶Cū aūt. Hīc cōsequenter defendit
oblatio principis volūtaria. Et patet lit-
tera vsq; ibi: k ¶Et faciet. i. offeret, nō
tantum per se, sed per manus sacerdotū
ad quorum spectat officium, sicut fieri
solet in die sabbati modo supradicto.
l ¶Et egrediet. s. princeps eius oblā-
tione facta. m ¶Claude-por. In hoc
differt oblatio principis spontanea ab
eius oblatione in sabbatis & calendis,
quia nō dimittit porta apta vt ppls ve-
niat ad adorandū, sicut dictū est in obla
tione principis in sabbatis & calendis.
n ¶Et agn. Istā literā cōmunat Hiero
nym⁹ & eu sequētes, ad literā immediate
prędcentē, in q̄ loquit scriptura de sa-
crificio principis spōtaneo, & non dicit
ibi de q̄ debeat fieri, ꝓpter qd hīc conse
q̄nt exprimit q̄ fiat de agno āniculo im
maculato, cū certa mēsura vini & olei. † animali
Et sec⁹m hoc patet lra. Sed hoc nō videt
mihi bū dictū, ꝓpter duo. Primū est, qa
oblatio nō est simpliciter spōtanea, in q̄
determinat offerēdi materia. Et iō sicut † singulo
offerre est in eius volūtate, ita videt de
animali. s. q̄ offerat qd placet sibi, dū tn̄ sit aial immolaticiū. Plura
ꝺ aialia sūt immolaticia ꝓter agnū, sicut hircus, bos, capra: & plu
ra alia aialia. Sec⁹m est, qa sacrificiū spōtaneū pōt intermitti, & oī
no prętermitti. de isto ꝺ dicit, q̄ fiat quotidie, & q̄ est sacrificiū
domino legitimum iuge atq; perpetuum. Et adeo deo sicut dixi
dendo supra dixi, q̄ post oblationem sacerdotis summi & princi
pis populi: hīc consequenter agitur de oblatione iugis sacrifi
quę in lege prędicit omni die fieri. Et hoc est qd dicit, Et ag. in a
tū eodē āno q̄ sumit ad immolādū. o ¶Faciet. s. sacerdos hebdo
madari⁹. p ¶Holo. do. i. totū incēsū ad honorē diuinū. Et dī ab
holō Grēcē qd ē totū Latinē, & cauma qd ē incēdiū. q ¶Quo
tidie. qa nulla dies poterat trālire absq; oblatione iugis hostię
r ¶Semp. ma. quia nullum sacrificium poterat fieri ante illud.

✠ Et sacrificet

rū eiusdem legam⁹ eūdē dñm, & deū, & hominē, & ꝓphetā, & ꝙ gā
A & radicē, & florem, & principem, & iudicē, & regem, iustū, & iusti
ciam, apīm, & eīm, braciū, seruum, vnigenitū, filiū, pastorē, & pri
mogenitū, ostiū, vīā, angelum, sagittā & sapiam, & multa id gen⁹.
Hiero. a ¶Hæc di. Hucusq; de principe, nūc de ei⁹ hæredib⁹ sermo est,
Lex Manas.
faciet † illud, & sacrificium faciet [a]
a ¶Iuxta mane scilicet diluculo. b ¶Dimidium scilicet modium. Ephi enim decima pars chori est, tres modij scilicet.
super † eo † cātamane mane, sextām [b]
¶Subaudi similq.
partem ephi, & de oleo tertiam
a ¶Alij conspergatur.
partem hin, ut misceatur similæ
a ¶Hoc est. b ¶Nullo die intermissum.
sacrificium domino legitimum iū
a ¶Omni tempore offerendum mane orto sole. ¶Sic. ¶Dux.
ge atq; perpetuum. Faciet agnum [d]
& sacrificium & oleum catamane
mane, holocaustum sempiter-
a num. Hæc dicit dominus deus: [e]
¶Hæreditatem.
Si diderit princeps † domum ali-
cui de filijs suis, hæreditas eius fi-
liorum suorum erit: possidebunt
a ¶Iure successionis, nec ad alium ab alio transibit.
eam hæreditariè. Si autem dede-
rit legatum de hæreditate sua uni
b seruorum suorum, erit illius usq;
¶Septimum scilicet. ¶Tunc.
ad annum remissionis, & reuerte-
tur ad principem. Hæreditas au-
c tem eius filijs eius erit. Et non ac-
a ¶Si potuerit scilicet princeps vel accipere vel rapere, vel sub figura honoris tenere, quæ non sunt sua, & liberis relinquere.
cipiet princeps de hæreditate po-
puli per uiolentiam, & de posses-
sione eorum, sed de possessione
sua hæreditatem dabit filijs suis,
d ut non dispergatur populus me-
us unusquisque à possessione sua.
a ¶Vir qui calamum manu tenebat, & funiculum cementarij quo ædificium metiretur.
Et introduxit me per ingressum [f]
a ¶Post tergum. b ¶Non dicit cuius, orientalis scilicet australis vel aquilonaris. c ¶Cubicula sacerdotū.
qui erat ex latere portæ in gazo-
¶Scilicet.
phylacia sanctuarij ad sacerdotes,
quæ respiciebant ad aquilonem,
e & erat ibi locus* uergens ad oc- [h]
cidentem. Et dixit ad me: Iste [i]
est locus, ubi coquent sacerdotes
pro delicto & pro peccato, ubi co- [k]
quent sacrificiū, ut non efferant in [l]
f atrium exterius & sanctificetur po-
a ¶De loco sacerdotum, qui vergebat ad aquilonem. ¶Vir præditus scilicet.
pulus. Et eduxit me in atrium ex- [m]
terius, & circūduxit me per qua-
tuor angulos atrij. Et ecce atrio- [n]
a ¶Per singulos, angulos scilicet quatuor habebat atriola.
lum erat in angulo atrij, atriola
singula per angulos atrij. In qua-
tuor angulis atrij atriola dispo-
a ¶In quo numero labores & tribulationes significantur.
g ta, quadraginta cubitorū per lon- [o]

a ¶Et sa. sa. i. cū eo vel consequenter ad ipsum. b ¶Catamane. Est autē cata præpositio Græca. & aliquādo accipitur ꝓ trans, vt catagrapho. i. transcribo. Aliquādo ꝓ per, vt catatiphrasim. i. ꝓ antiphrasim. Et hoc mō accipitur hīc catamane. i. ꝓ mane. c ¶Sextā par. i. similq. Cętera patēt ex dictis. d ¶Faciet ag. Repetitio est eiusdem sententiæ ad maiorē assertionem. Notandum aūt hīc ꝙ iuge sacrificium veteris legis præcipit fieri bis in die. s. vespere & mane, vt patet in Exo. Et in Leuit. nō fit mētio nisi de mane. Et per hoc innuitur, qd' hæc prophetia loquens de futuro, loquitur principaliter de iugi sacrificio nouæ legis. s. Eucharistia in quo offertur quotidie agnus immaculatus Iesus Christus, nec offertur in vespere: quia tunc non celebratur missa nisi ex aliqua necessitate, vt in ordinibus, & potissimē sabbato sancto propter ꝓtractionē officij & aliorum agendorum transit hora nona ante consecrationem hostiæ. Et similiter in natali domini celebratur missa de nocte, eò qd' tunc dominus fuit nat⁹ de virgine. Sed cōtra istud dictum videtur esse quod dicitur suprà. Agnum eiusdem anni &c. Christus autē non fuit immolatus primo anno q̄ fuit natus. Ad qd' dicendū, ꝙ veritas Hebraica nō habet eiusdem anni, sed sic habet: Agnum anni sui. Omnis aūt annus est ipsius Christi sicut & oē tps. Heb. xiij. b. Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula, maximē temp⁹ gratiæ, cui⁹ anni dicūtur anni Christi. e ¶Hæc di. Hīc ponit tertium incidens qd' est de donationib⁹ principis, quia si dederit portionem suæ hæreditatis vni de filijs suis, remanebit ille filio & hæredibus suis. Si autem det alteri durabit donatio vsq; ad annū iubileum, & non vltrà. De possessionibus vō populi sibi subiecti non poterit accipere & filijs suis dare. Ex his dictis patet litera, cū dicitur: Si dederit princeps domū alicui &c. f ¶Et introduxit. Hīc ponitur quartum incidens, quod est de coquinis: & primò de coquinis pro sacerdotibus, cū dicitur: Et introduxit me. s. angelus apparēs in specie viri. g ¶Per ingress. qui erat in la. &c. sicut suprà descriptum est cū ageretur de gazophylacijs australibus & aquilonaribus habitationi sacerdotum deputatis. h ¶Et erat ibi locus uergens ad occidē. In q̄ erāt coquinę ꝓ sacerdotib⁹. Ideo subditur: i ¶Vbi coquent sacerdo. &c. Istorū enim sacrificiorum vna pars erat domini. s. adeps, q̄ in altari holocaustorū comburebatur, & sanguis qui ad crepidinem altaris effundebatur, carnes verò cedunt in vsum sacerdotum, ideo sanctę dicuntur. k ¶Vt non efferant in atexte. i. ad loca vbi admittuntur laici. l ¶Et sanctificetur populus. tāgat rem sanctam, vel communicet cū sanctis id est sacerdotibus, quod non debet facere: Et sic, sanctificetur, magis hīc accipit per oppositum. Consequēter agitur de coquinis pro popularibus, cū dicitur: m ¶Et eduxit me in atrium exter. Cuius figura descripta est superius. n ¶Et ecce atriolum &c. Quoddam spaciū quadratū erat in quolibet angulo exterioris atrij, ita qd' murus medius eingens atrium exterius claudebat quodlibet atriolum in duobus lateribus, & murus bassus alia duo latera oppolita. o ¶Quadraginta cubi. per longum & triginta per. &c. Et ideo ista atriola quadrata sunt nō æqualatera, sicut atriū

Lex. Manas.

Iuge sacrificium.

† donum

C

D

Hiero.

Iude.

Hiero.

Hiero.

Plin. 7. a. Isaye. c.

Hiero.

Plin. 4. a. hilario.

Perfecti viri etatē ibi calcāda sunt oia. Et dicēdū: Hōtes victum & vestitū, his cōtēti simus. Et si dederit mihi dñs panē ad vescēdū, & 1. Tim.6.b ve.qua op.&c. Vel illud: Esca ventri, & venter escis: deus aūt &c. Gen.28.d. Neq; eñ in futuro māducabim⁹, & bibem⁹, sed illo pane vesce- 1. Cor.6.c. mur, de q̄ dr: Panē angelorū mā.hō &c. Et meᵍ cibᵍ ē, vt faciā vo luntatē eius qui misit me. a ¶Mēsu- Psal.77.c. ræ uni. Hiero. In mēsura vna quę qua Iohā.c. tuor maiores angulos possidebat, qua tuor mundi plagas significat, quib⁹ in sudore vultus nostri comedimus panē nostrū: & ois labor noster ventri sterco riq̄ proficit. b ¶Victi.po. Quæ offe- rūtur p pctō vel p delicto vel p igno- rantia: sed tamē in alimēta & refrigeria sacerdotū, vt meminerint se nihil aliud debere appetere, cū etiā in tēplo carnes eorum refrigerio præparatæ sint.

►domini

GLOS. ORDI.

CAP. XLVII.

Ierē.2.d. ET cōuer. &c. Aquæ aūt. Hiero. Sūt & aquę amarę & pessimę. Vñ: Quid vobis & vię Aegypti, vt bibatis aq̄s Gyon, quę Hebraice Syor dicunt, i. rur Ierem.9.c. bidę & cœnosæ. Vñ: Dabo eis potū a- Ezec.29.a. quā fellis, i. in q̄ draco habitat q̄ dixit: Psa.68.a. Mea sunt flumina &c. Vñ: Intrauerūt Ibi.123.a. aquę vsq; ad aīam meā. Et alibi: Forsi- tan aqua absorbuisset nos. Hęc aq̄ alio noīe dicit Marath. i. amaritudo, in q̄ si- F gnū crucis immittit, & amara in dulcia Exo.21.c. vertūtur. Lex eñ Moysi si carnis sensu in Deut.19.d telligat, amara est, effodiens oculū pro 2. Reg.23.c oculo, dētē, p dēte. Vide in Thamar for Hosee.1.a. nicatione, & Hosee iunctū fornicarię, Ierē.13.a. Ieremię perizoma, Moysi vxorē Aethiopissā, ire sectionē Aegy- Exo.2.c.& ptij & hmōi, quę iuxta occidētē īram amara sunt, & lectorē nō tā d. ędificāt q̄ destruūt. d ¶Aquæ aūt. Viuę. i. spūlēs. vñ: Sup a- Psa.22.a. quā refectionis educauit me. De quibus dicitur: Hauietis aquas Isa.12.a. in gaudio de fon. sal. Et alibi: Benedicite deo, domino de fontibus Psal.67.f. Israel. Et alibi: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, quæ sci- Ierem.2.c. licet sunt aquæ doctrinæ. e ¶Ad meridiem altaris. & cætera. Non ad aquilonem, non ad occidentem. Hieron. Nota, q̄ aquæ istæ quæ egrediuntur per portam orientis, in tantum ea- uas partes fugiunt, vt à dextris altaris ad meridiem pergant.

Nico. de Lyra.

☞ Et eduxit

a ¶Hic numerus perfectum significat ætatē, qua ad facer dotale officiū peruenitur. vnde dominus triginta annos habens venit ad baptismum.

a gum & trigintā p latū. Mensuræ uni⁹ ¶Vnus.

quatuor erāt. Et paries p circumitum a ¶Vbi cibi & mensarum præparatio.

ambiens quatuor atriola, & culinæ a fabricatæ erāt subter portic⁹ per gy- b c a ¶Q. Non ignoras quæ cernis.

rum. Et dixit ad me: Hęc est domus d culinarum, in qua coquent ministri e b domus domini victimas populi.

Cap. XLVII.

c ET cōuertit ad me por- ¶Scilicet templi.

tam domus, & ecce a f aquæ egrediebantur subter limē dom⁹ ad g a ¶Nō ad aquilonē vel occidentē.

h ōriētem. Facies enim k

d domus respiciebat ad oriētem. Aquę l autem descendebant in latus tem- a ¶Id est. b ¶Ex hoc patet sacras esse aquas, & Saluatorem figuratiue doctrinam. ¶Vbi sponsus comunias suos pascit & accubat. c ¶Non cuiuslibet loci.

e pli dextrum ad meridiem altāris. m

Tūc obtulit Salomon holocaustā dño sup altare dñi, qđ extruxe- rat ante porticū, vt p singulos dies offerret in ea iuxta præceptum Moysi. vñ expositio Hie. videt vera. s. qđ hoc sacrificiū est aliud ab illo iugi sacrificio, de quo. ē. Nūe. xxviij. ca. prędicto, sicut etiam in sabbatis & calendis determinauerat sacrificia per princi- pem offerenda alia à sacrificijs sabbato rum & calēdarū, quę Numeri prędicto ca. præcipiunt. Ad primū aūt qđ obii- cit Postillator dicēdū, q̄ hęc oblatio est simpliciter spōtanea. Poterat eñ prin- ceps eā prętermittere sine pctō, sed si ea voluisset facere, determinat sibi mate- ria & tps, quę quidē determinatio non tollit spōtaneitatē, cū in ea⁹ libera vsq; tate licitū fuerat ei facere & non facere. Ad sec'm dicēdū, q̄ istud sacrificiū po- terat oīno prętermitti, qa missa de ea quę traduńt ab Ezechiele, nō ipsi erāt necessitatē præcepti, put infrà deo dice. sed istud sacrificiū nō poterat ita rūpi. nā si princeps acceptasset spōta- neē, hoc facere tenebatur quotidie con tinuare. Et propter hoc dicit de eo qđ fiat q̄tidie &c. s. acceptante principe.

REPL. In ca. xlvj. vbi dicit Ezechiēl anno eiusdem anni &c. qđ bea⁹ Hie. exponit de materia oblationis prin cipū. Postillator aūt de oblatiōe facē- dotis quę dr iuge sacrificiū. Burgē. aūt p btō Hie. dicit Postillatoris expositio nē stare nō posse: qa Nu. xxviij. autori- tate dei ponit forma, qualitas, & q̄ntitas offerēdorū in iugi sacrificio. Cōstat aūt Ezechiēlē legē Mosaicā nō posse mutare. Ad qđ rndeo, qđ prędicta hīc data nō sunt Ezechielis, sed dei cui⁹ eē cōe H re legē & interpretari, sec'm quātitatē & q̄litatē, imo sec'm substan- tiā sacrificiorū, vt patet Christo totaliter ceremonialia auferēte, & legē in multis mutāte: Nec valet expositio quā Buge. in adiutori um suę opinionis assumit: qa cū de hoc sacrificio dr in ista q̄ debe at fieri q̄tidie & semp mane: Bugen. exponit. i. principe acceptante q̄si à principis volūtate debeat & oporteat dñi præcepti & ob- equutio depēdere, qđ falsū videt: qa si princeps nō acceptauerit interrūpitur & nō fit quotidie semp mane: & ita non meretur dici iuge legitimū & sempiternū: quę oīa de hoc sacrificio dicūtur in litera. Nec bene rndet Burgen. rōnibus Postil. Nō primę, quia vi detur, qđ non fuit illa oblatio spōtanea. Nam iuge legitimum & sempiternū nō potest dici spōtaneū. Et sic fingit Burgen. aliud qđ dicit: Ad secundam rationem, q̄ videlicet posset interrumpi: qa tunc non esset semper mane iuge &c. quæ in litera dicuntur de hoc sacrificio. Burgen. autem vsq; ad finem huius libri aliqua di- cit valde dubia, sed non probat. Et quia non sunt directē contra Postillatorem, non est præpositi negocij circa ea amplius immo morari. Sequitur.

NICO. DE LYRA. CAP. XLVII.

ET conuertit ad me. Hīc ponitur quintum incidens, quod est de aquis egredientibus de templo. Et diui- Diuisio ditur in tres ptes, nā primò describit earū ortū. Secūdò pgressus, ibi: Et cōuertit me. Tertiò, ornatū & effectū, ibi: Et eduxit me. Circa primum dicitur: g ¶Et conuertit me ad portam. i. templi. h ¶Et ecce aquæ egre. per modum fon ticuli scaturientis. i ¶Subter limen domus. i. fluentes inde ad orientem. k ¶Facies enim. i. ostium templi. Dicunt autem expositores Latini, qđ limē vnde dicūt hīc aquę oriri, est limē por ticus templi: sed textus sequens videtur contradicere, cū dicitur: l ¶Aquæ autem descendebant in latus. Hoc autem esse nō potest, si oriri dicantur subter limen porticus templi: quia fluunt ad orientem, vt dictum est. templum aūt est ad occidentē respectu porticus. Et ideo dico cū Hebræis, qđ limen, vnde dicitur egre- di, est limē sanctisanctorū, vnde infrà dicitur de istis aquis, q̄ egre diuntur de sanctuario, qđ ppriè dicitur de sanctosanctorū: & in- de transibant p templū dechnādo aliquantulū ad latus dextrum, & inde ad porticū templi: & postea ad atriū interius fluendo som per versus orientem inter altare holocausti & latus meridionale atriī. Et ideo subditur: m ¶Ad meridiem altaris. Dicitur aūt hīc pars meridionalis dextera, quia flux⁹ istarum aquarum est ab occidente in orientem, vt patet ex dictis. Homo verò procedens ab occidie

Iuge sacri- ficium

¶In ca. xlvj. vbi dr in Postil. Et agnū. Istā literā cōtinuat Hier,

ADDI. Hoc sacrificium de q̄ hīc fit mētio, non pōt exponi de iugi sacrificio, de quo agitur Nume. xxviij. Nā ibi præcipitur eū eo offerri decima ps ephi similē. hīc aūt sexta ps ephi, ibi etiā q̄rta hyn olei, hīc verò tertia. Ibi etiā præcipitur fieri eū eo libamē, q̄rta ps hyn, hīc verò nulla fit mentio de libamine vini. Cōstat autem, qđ Ezechiel nō poterat mutare ea quæ prędicta erāt in lege Mosaica, præsertim in sacrificijs, vnde, ij, Para. viij.

Tunc

a Et eduxit me &c. Significat q̃ statim ad portam orientalẽ
A peruenire nõ possumus, nisi p̃ uiã portę aquilonis longo circumi
tu peruenimus ad eam. Nisi enim ventũ frigidissimũ calore fidei
Rom. 16. vicerimus, & eius regiões calcauerimus (sed m illud: Deus autem
conteret sathanam sub pedibus nostris) portam per quam egredi-
untur aquæ, & sunt à latere dextro in-
gredi non possumus. b ¶ Mille cubi
tos. Hieronimus: Quod genere masculi
no cubitos, non neutro cubita dicimus:
non ex grammaticæ imperitia, sed pro-
pter simplices & idiotas (quorum in cõ-
gregatione ecclesiæ maior pars est) faci-
mus. c ¶ Traduxit me per aquam.
Hieronymus: Post remissionem siquidẽ
peccatorum, & initia profectuum, quan
do paululum ad altiora de terrenis cona
mur ascendere: domino genua flectimus
Philip. 2. dicente Apostolo vt omne genu flectatur
cælestium, terrestrium & infernorum, &
omnis lingua confiteat, q̃a dominus Je-
sus Christus in gloria dei &c. d ¶ Vsq;
&c. Hie. Qui plantæ & calcaneo vicini,
qui patent morsibus colubri. Vnde, Ipse
Psal. 138. obseruabit calcaneũ tuum. Et de Iuda p̃
Gen. 49. dicitur: Magnificabit super me calcaneũ
Bibl. 3. d. suum. e ¶ Vsque ad renes. His gradi
bus peruenimus ad sublimia, quæ tamẽ
ipsa sublimia vsq; ad lumbos & renes
peruentũ, vt omnis libido in nobis trũ
cetur, & possideamus corporis sanctifica
tionem, sine qua nemo videbit deũ. Vn-
de, à pedibus vsq; ad lumbos deus cerni
tur igneus. Indigent enim igne & purga
tione lumborum opera. Vnde: Lumbi
Psal. 37. d. mei impleti sunt illusionibus. Per hos e-
Deut. 32. nim nocte & die phantasiis illudit inimi
cus. A lumbis vero vsq; ad caput & ver
ticem, pretiosissimo metallo electri ful-
gore resplenduit, vt nihil in se sordidũ,
nihil habeat vilitatis. f ¶ Quem non
potuit pertransire: quoniam in. &c.
Hieronymus: Nec propheta enim, nec
humana natura post lumbos torrentem
cogitationum transire potest, vel in cen-
tina vitiorum. Vir autem ille indutus
Baddim ductor prophetæ liquido põt
Iacob. transire, qui peccatũ non fecit, nec inuẽ-
tus est dolus in ore eius. ¶ Quis potest
gloriari mundum se habere cor? Mun-
Gen. 8. d. dus enim in maligno positus est, & à pue
ritia oppositum est cor hominis ad ma-
lum, vt ne homo vnius diei à natiuitatis
Psal. 50. a. exordio sine peccato sit. Vnde: Ecce eñ
Iob. 14. i iniquitatibus conceptus sum, & in pec
catis concepit me mater mea. Non. s. in
Rom. 5. c. iniquitatib⁹ matris meæ, vel meis, sed
humanæ conditionis. Vnde: Regnauit
mors ab Adã vsq; ad Moysen. ¶ Filij
hominis. Hiero. In figura, s. Saluatoris.
Ezechiel enim interpretatur fortitudo
dei, vel imperium vel filius hominis dici
tur, ad commonitionem fragilitatis hu
manæ, ne obliuiscatur conditionis suæ,
dum ei monstrat magna. h ¶ Ad ripã
Hie. Vt qui mediũ tẽ p̃funditate trans
ire nõ poterat: saltem ea q̃ in ripis sunt re
cognoscat. i ¶ Torrentis. Hieronymus. Torrens iste (qui præ a
quarum abundantia fertur more torrentis, & suscipit de cælo
pluuias) à Lxx. dicitur fluuius, eo q̃ perpetuas aquas habeat, non
de pluuijs hinc inde collectas, sed viuo & perpetuo fonte manan-
Psal. 45. a. tes. De quo: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Et alibi: Flu
Psal. 64. b. men dei repletum est aquis. Et eleuauerunt flumina domine, eleua
Isaiæ. uerunt flumina vocem suam. k ¶ Aquæ istæ quæ egrediun
tur ad tu. sa. Hieronymus: Vt steriles frugiferos faciant, irrigan-
tes plana & deserta, & lerichontini fontis sacramentum exprimen
Ezech. 47. tes, quem Elisæus euangelico & apostolico curauit sale, vt vbi pri-
us sterilitas fuerat & mors, ibi esset vbertas & vita. l ¶ Et
sanabuntur aquæ. Hieronymus: Miro modo aquis euan-
gelicis aquæ ab occidente in oriente habet partem meridionalẽ ad partẽ de-
xteram, vt patet ad sensum. a ¶ Et cõ. me. Hic cõsequenter descri-
bitur istarũ aquarũ ꝓgressus. Circa q̃d sciẽdũ, q̃ expositores Latini
dicunt q̃ istæ aquę ante suũ egressum de atrio interiori diuiduntur in
quatuor riuulos, quorũ vnus vadit ad coquinas porticũ australiũ. Diuisio
Alius ad coquinas porticuum aquilonari-
um. Alij duo ad duo latera porticuum ori
entalium, vbi similiter secundum eos po-
nuntur coquinę. Et isti quatuor riuuli post
eorum egressum de porta orientali exterio
ris muri reflectũtur & conuenisũt in vnum.
Sed hæc diuisio videt contraria textui, cum
dicitur: Et conuertit me ad uiã fo. por.
tã ex. &c. Quia sequitur: b ¶ Et ecce a-
quæ redundantes. i. egredientes. c ¶ A
latere dextro. s. portæ orientalis exterio-
ris muri. Si autem esset dicta diuisio aqua-
rum sicut ipsi dicunt, ita egrederentur à la-
tere sinistro, sicut à dextro. Nam secundum
eos egrediuntur per quatuor loca, quorum
duo sunt ad dexteram portæ, & duo ad si-
nistram. Itẽ ponunt dictã diuisionẽ ꝓpter
duplicẽ causam. Vna est, vt aquę seruiãt co
quinis porticũ, & hæc est nulla, nã coqui-
nę ñ sunt ibi ponẽdę vt ostẽsum est. s̃. Alia
causa est, vt Leuitæ lauent ibi hostias, &
hęc similiter videtur nulla: qa sicut patet ex
textu sequẽti aquę istę q̃to plus ꝓtendũtur
versus orientẽ, sunt maiores. Et sicut dicit in
textu post egressum earũ de muro exteriori
mensurãtur mille cubiti: & tamẽ ibi adhuc
aqua ẽ parua, ita q̃ attigit solũ vsq; ad talos
seu cauillas pedũ, secũdũ Hebræos. Et opor
tet vlterius dicere, q̃ sint multo minores ꝓ
pe locũ originis. s. in atrio interiori: si ibi di
uidantur in quatuor partes: & sic nõ appa-
ret qualiter in illis possint hostię lauari. Itẽ
ista causa magis est ad oppositũ, qa nõ diui- O
sa meli⁹ deseruiret dictæ lotiõi q̃ diuisa: ꝓ
pter quę dicta diuisio videt fictitia, maxime
qa textus hoc non dicit, sed magis cõtrariũ.
Et ideo dico cũ Hebræis, q̃ aquę istæ per vi
num riuũ ꝓcedũt de loco originis vsq; ad
exitum de muro exteriori. Et adhuc iste ri-
uus secũdũ Hebræos est valde paruus. nã v
bi translatio nostra habet: Et ecce aquæ
redũdantes à latere dextro: in Hebræo
habetur: Et ecce aquæ phialantes &c. i. ita
tenues sicut aqua exiens de ore phialæ, vt † ad Geli'a
exponũt Hebræi. d ¶ Et mensus est mil antiquam,
le torrentem quẽ nõ po. ꝓtran. Descri- vel orien.
bitur hic ꝓgressus aq̃ sec̃m ei⁹ augmẽtari talem
onẽ. Et patet ex dictis litera vsq; ibi: e ¶ Et
dixit ad me. s. angelus. f ¶ Certe ui. s.
sicut vidisti, sic certitudinaliter fiet; secundũ
tamen sanũ ꝓphetiæ intellectũ, dẽ q̃ dicetur
in fine. h ¶ Et edu. Hic cõsequẽter descri-
bitur ornat⁹ fluminis & effect⁹, & prio tan-
git ornat⁹, cũ dr: h ¶ Ecce ĩ ri. &c. i. arbo
res fructiferæ & pulchræ. Cõsequẽter tãgit
effectus, cũ dr: i ¶ Aq̃ istę &c. i. ad Iordã
nem, q̃ est in prę oriẽtali terræ sãc̃, & cursu
suo trahit arenã, & sic facit tumulos sabuli
in alueo suo p̃ loca. In Hebræo habet: Ad
terminũ oriẽtalẽ. & redit ĩ eandẽ sniam. nã
Iordãis fluui⁹ ẽ termin⁹ oriẽtalis terrę ꝓmis
sionis. Quòd enim filij Israel habuerunt possessionem vltra, hoc fu-
it per accidens, eo q̃ habitatores illius terræ noluerunt eis concedere
transitum pacifice, sed mouerunt contra eos bellum: quibus deui
ctis filij Israel iure belli possederunt terram eorũ. k ¶ Intrabunt
ma. s. mortuum siue salis. l ¶ Et exibunt. nam Iordanis fluuius
transit per illud mare, sicut Rhodanus per lacum Losanæ. m ¶ Et
sanabuntur aquæ. A salsedine & amaritudine. n ¶ Et omnis
anima uiuens. id est omne animal. o ¶ Quæ serpit. Serpere di
cuntur animalia, quæ mouentur sine pedibus, inter quę sunt pisces.
p ¶ Quocunq; ue. &c. Illud eñ mare dr mortuum, eo q̃ animal
nullũ ibi viuit, vt dr. ꝛ̃. Metheo. Sed per aquas istas ibi descendentes
dulcorabitur illud mare, & viuent ibi pisces in magna multitudine

Et sic patet

a Et eduxit me per uiam portæ aqui-
lonis, & conuertit me ad uiam foras a
portam exteriorem, uiam quæ re-
spiciebat ad orientem. Et ecce aquæ
redundantes à latere dextro, cũ egre
deretur uir ad orientem, qui habe-
bat funiculum in manu sua & mẽ-
sus est millẽ cubitos, & traduxit me b c
per aquam usque ad talos. Rursum d
que mẽsus est mille, & traduxit me
peraquam usq; ad genua, Rursum q;
mensus est mille, & traduxit me per
aquam usque ad renes. Et mensus d
est millẽ, torrentem, quẽm non po e
tui pertransire: quoniam intumue-
rant † aquæ profundæ torrentis, qui
non potest transuadari. Et dixit ad f
ad me: Certe uidisti fili hominis. Et g
eduxit me & conuertit ad ripã tor h
rentis. Cumque me conuertissem,
ecce in ripa torrentis lignã multa ni i
mis ex utraq; parte. Et dixit ad me:
Aquæ istę quæ egrẽdiuntur † ad tu- k
mulos sabuli orientalis & descen-
dũt ad plana deserti, intrabũt mare, l
& exibũt & sanabuntur aquæ. Et o- m n o
mnis anima uiuẽs, quę serpit quocũ p
que uenerit torrẽs uiuet, & erunt pi
sces multi satis, postquam uenerint
illuc aquæ istæ. Et sanabuntur &
uiuent omnia, ad quæ uenerit tor-
rens, & stabũt super illa piscatores.

a ¶ Et eduxit me &c. Significat q̃ statim ad portam orientalẽ peruenire nõ possumus, nisi p̃ uiã portę aquilonis longo circumitu perueniamus ad eam. Nisi enim ventũ frigidissimũ calore fidei vicerimus, & eius regiões calcauerimus (sed m illud: Deus autem conteret sathanam sub pedibus nostris) portam per quam egrediuntur aquæ, & sunt à latere dextro ingredi non possumus. b ¶ Mille cubitos. Hieronymus: Quod genere masculino cubitos, non neutro cubita dicimus: non ex grammaticæ imperitia, sed propter simplices & idiotas (quorum in congregatione ecclesiæ maior pars est) facimus. c ¶ Traduxit me per aquam. Hieronymus: Post remissionem siquidẽ peccatorum, & initia profectuum, quando paululum ad altiora de terrenis conamur ascendere: domino genua flectimus dicẽte Apostolo vt omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteat, q̃a dominus Jesus Christus in gloria dei &c. d ¶ Vsq; &c. Hie. Qui plantæ & calcaneo vicini, qui patent morsibus colubri. Vnde, Ipse obseruabit calcaneũ tuum. Et de Iuda p̃ ditore: Magnificabit super me calcaneũ suum. e ¶ Vsque ad renes. His gradibus peruenimus ad sublimia, quæ tamẽ ipsa sublimia vsq; ad lumbos & renes peruentũ, vt omnis libido in nobis trũcetur, & possideamus corporis sanctificationem, sine qua nemo videbit deũ. Vnde, à pedibus vsq; ad lumbos deus cernitur igneus. Indigent enim igne & purgatione lumborum opera. Vnde: Lumbi mei impleti sunt illusionibus. Per hos enim nocte & die phantasiis illudit inimicus. A lumbis vero vsq; ad caput & vertícem, pretiosissimo metallo electri fulgore resplenduit, vt nihil in se sordidũ, nihil habeat vilitatis. f ¶ Quem non potuit pertransire: quoniam in. &c. Hieronymus: Nec propheta enim, nec humana natura post lumbos torrentem cogitationum transire potest, vel in centina vitiorum. Vir autem ille indutus Baddim ductor prophetæ liquido põt transire, qui peccatũ non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius. ¶ Quis potest gloriari mundum se habere cor? Mundus enim in maligno positus est, & à puericia oppositum est cor hominis ad malum, vt ne homo vnius diei à natiuitatis exordio sine peccato sit. Vnde: Ecce eñ iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non. s. in iniquitatib⁹ matris meæ, vel meis, sed humanæ conditionis. Vnde: Regnauit mors ab Adã vsq; ad Moysen. ¶ Filij hominis. Hiero. In figura, s. Saluatoris. Ezechiel enim interpretatur fortitudo dei, vel imperium vel filius hominis dicitur, ad commonitionem fragilitatis humanæ, ne obliuiscatur conditionis suæ, dum ei monstrat magna. h ¶ Ad ripã Hie. Vt qui mediũ tẽ p̃funditate transire nõ poterat: saltem ea q̃ in ripis sunt recognoscat. i ¶ Torrentis. Hieronymus. Torrens iste (qui præ abundantia fertur more torrentis, & suscipit de cælo pluuias) à Lxx. dicitur fluuius, eo q̃ perpetuas aquas habeat, non de pluuijs hinc inde collectas, sed viuo & perpetuo fonte manantes. De quo: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Et alibi: Flumen dei repletum est aquis. Et eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem suam. k ¶ Aquæ istæ quæ egrediuntur ad tu. sa. Hieronymus: Vt steriles frugiferos faciant, irrigantes plana & deserta, & lerichontini fontis sacramentum exprimentes, quem Elisæus euangelico & apostolico curauit sale, vt vbi prius sterilitas fuerat & mors, ibi esset vbertas & vita. l ¶ Et sanabuntur aquæ. Hieronymus: Miro modo aquis euangelicis aquæ ab occidente in oriente habet partem meridionalẽ ad partẽ dexteram, vt patet ad sensum. a ¶ Et cõ. me. Hic cõsequenter describitur istarũ aquarũ ꝓgressus. Circa q̃d sciẽdũ, q̃ expositores Latini dicunt q̃ istæ aquę ante suũ egressum de atrio interiori diuiduntur in quatuor riuulos, quorũ vnus vadit ad coquinas porticũ australiũ. Diuisio

Alius ad coquinas porticuum aquilonarium. Alij duo ad duo latera porticuum orientalium, vbi similiter secundum eos ponuntur coquinę. Et isti quatuor riuuli post eorum egressum de porta orientali exterioris muri reflectũtur & conuenisũt in vnum. Sed hæc diuisio videt contraria textui, cum dicitur: Et conuertit me ad uiã fo. por. tã ex. &c. Quia sequitur: b ¶ Et ecce aquæ redundantes. i. egredientes. c ¶ A latere dextro. s. portæ orientalis exterioris muri. Si autem esset dicta diuisio aquarum sicut ipsi dicunt, ita egrederentur à latere sinistro, sicut à dextro. Nam secundum eos egrediuntur per quatuor loca, quorum duo sunt ad dexteram portæ, & duo ad sinistram. Itẽ ponunt dictã diuisionẽ ꝓpter duplicẽ causam. Vna est, vt aquę seruiãt coquinis porticũ, & hæc est nulla, nã coquinę ñ sunt ibi ponẽdę vt ostẽsum est. s̃. Alia causa est, vt Leuitæ lauent ibi hostias, & hęc similiter videtur nulla: qa sicut patet ex textu sequẽti aquę istę q̃to plus ꝓtendũtur versus orientẽ, sunt maiores. Et sicut dicit in textu post egressum earũ de muro exteriori mensurãtur mille cubiti: & tamẽ ibi adhuc aqua ẽ parua, ita q̃ attigit solũ vsq; ad talos seu cauillas pedũ, secũdũ Hebræos. Et oportet vlterius dicere, q̃ sint multo minores ꝓpe locũ originis. s. in atrio interiori: si ibi diuidantur in quatuor partes: & sic nõ apparet qualiter in illis possint hostię lauari. Itẽ ista causa magis est ad oppositũ, qa nõ diuisa meli⁹ deseruiret dictæ lotiõi q̃ diuisa: ꝓpter quę dicta diuisio videt fictitia, maxime qa textus hoc non dicit, sed magis cõtrariũ. Et ideo dico cũ Hebræis, q̃ aquę istæ per vinum riuũ ꝓcedũt de loco originis vsq; ad exitum de muro exteriori. Et adhuc iste riuus secũdũ Hebræos est valde paruus. nã vbi translatio nostra habet: Et ecce aquæ redũdantes à latere dextro: in Hebræo habetur: Et ecce aquæ phialantes &c. i. ita tenues sicut aqua exiens de ore phialæ, vt † ad Geli'a exponũt Hebræi. d ¶ Et mensus est mil antiquam, le torrentem quẽ nõ po. ꝓtran. Descri- vel orienbitur hic ꝓgressus aq̃ sec̃m ei⁹ augmẽtari talem onẽ. Et patet ex dictis litera vsq; ibi: e ¶ Et dixit ad me. s. angelus. f ¶ Certe ui. s. sicut vidisti, sic certitudinaliter fiet; secundũ tamen sanũ ꝓphetiæ intellectũ, dẽ q̃ dicetur in fine. h ¶ Et edu. Hic cõsequẽter describitur ornat⁹ fluminis & effect⁹, & prio tangit ornat⁹, cũ dr: h ¶ Ecce ĩ ri. &c. i. arbores fructiferæ & pulchræ. Cõsequẽter tãgit effectus, cũ dr: i ¶ Aq̃ istę &c. i. ad Iordãnem, q̃ est in prę oriẽtali terræ sãc̃, & cursu suo trahit arenã, & sic facit tumulos sabuli in alueo suo p̃ loca. In Hebræo habet: Ad terminũ oriẽtalẽ. & redit ĩ eandẽ sniam. nã Iordãis fluui⁹ ẽ termin⁹ oriẽtalis terrę ꝓmissionis. Quòd enim filij Israel habuerunt possessionem vltra, hoc fuit per accidens, eo q̃ habitatores illius terræ noluerunt eis concedere transitum pacifice, sed mouerunt contra eos bellum: quibus deuictis filij Israel iure belli possederunt terram eorũ. k ¶ Intrabunt ma. s. mortuum siue salis. l ¶ Et exibunt. nam Iordanis fluuius transit per illud mare, sicut Rhodanus per lacum Losanæ. m ¶ Et sanabuntur aquæ. A salsedine & amaritudine. n ¶ Et omnis anima uiuens. id est omne animal. o ¶ Quæ serpit. Serpere dicuntur animalia, quæ mouentur sine pedibus, inter quę sunt pisces. p ¶ Quocunq; ue. &c. Illud eñ mare dr mortuum, eo q̃ animal nullũ ibi viuit, vt dr. ꝛ̃. Metheo. Sed per aquas istas ibi descendentes dulcorabitur illud mare, & viuent ibi pisces in magna multitudine

Et sic patet

gelicis aquę sanant ur mor
E tuę, in quibus nihil potest
viuere, quę non nouerunt
Ioh. 14. a. cum qui dicit: Ego sum
vita. cuius torrentes ha-
† Cœnosa bent curare pisces pluris
autem eius mos & viuunt omnia ad
& palustria quæ perueniunt, vt pisca-
tores stent super ripas ab
Engaddi vsque ad Engal-
lim. a ¶ Engaddi. fons
vel oculus Engallim in
principio est maris mor-
tui, vbi Iordanis ingredi-
tur Engaddi vbi finitur
mare mortuum. illud pu
Zac. 14. b. to esse de quo Zacharias:
In die illa egredietur aqua
viuęs de Ierusalem & me-
Dani. 7. a. dium eius in mare primũ.
Et Daniel: Quatuor venti
Psal. 92. a. cæli immittebantur in ma
Ibi. 88. a. gnum mare. Et Dauid: Mirabiles elationes maris. Et alibi: Veni in
Ibi. 103. c. profundum maris, & tempestas eius me. Rex quoq; Aegyptius draco dicitur
qui cubat in mari, & ventilat fluminibus quasi cornibus suis. Et
hoc mare magnum & spaciosum manibus. Quod nisi suscipiat,
Nu. 34. a. in se aquas fluminis siue
torrentis dei, quod in se ha
bet, mortificat. Hoc mare
salsissimũ & nimia amari-
Isa. 61. a. tudine mortuum Chri-
stus sua morte curauit. Vn
de: Spiritus domini super
me eo q; vnxerit me: euan
gelizare pauperibus mi-
sit me vt mederer contri-
Iere. 17. b. tis corde &c. Et Iere. Sana
F me domine & sa. &c. An-
geli quoque qui Iudæis
præerant cum clamarent:
Mat. 17. c. Sanguis ei⁹ super nos &c.
Et velum templi scissum
est. Et omnia Hebræorum
sacramenta reserata, domi
no præcipienti respondē-
runt: Curauimus Babylo
nem, & non est sanata: re-
linquamus eam. s. verbum
confusionis & vitiorum.
b ¶ Plurimæ species
Ioh. 21. c. erũt piscium eius &c.
Hic. Hos pisces ad dexterã
partem domino iubente
traxit Petrus centum quin
quaginta tres, vt præ mul
titudine eorum retia rum-
perentur. Aiunt aũt: Qui
de animantium scripsere
naturis, diu. esse piscium
genera, quæ omnia capta
sunt ab apostolis, dum no
biles & pauperes & diui-
tes, & omne gen⁹ hominũ
de mari seculi extrahunt
ad salutẽ. c ¶ In salinas.
Pro. 19. d. Pestilente flagellato stul-
tus sapientior erit. Erudi-
unt enim bonos exempla
Mar. 9. g. peiorum. Vel iuxta euan-
gelicum illud: Bonum est
sal. Si autẽ insatuatum fu-
erit, ad nihil est vtile. Vt
in perpetuum frugibus ca
reant & virore, quod &
vrbs post ruinam sale conspersa demonstrat. d ¶ Omne lignũ
Prou. 3. c. pomi. Hiero. Horum omnium lignorum principatum tenet lig
num vitæ id est sapientia. De qua dicitur: Lignum vitæ est his
qui ap. c. e ¶ Primitiua. l. xx. fructus eius. In renouatione sui,
primitiua

a ¶ Oculo. s. vel fonte hodi, qui pro peccatis semper offertur. b ¶ Fontium viuiorũ, qui domino mactan
tur, & vitalium cornua protegentium & virgultea imitantur, qui in typo domini saluatoris mactantur.

a b Ab Engâddi usque ad Engâllim siccatio ſagenarum erit. Plu- a
a ¶ In mari quoddam mortuo. b ¶ Mundi felices.
rimę species erũt piscium eius sicut pisces mⁱris magni mũlti
a ¶ Qui enim in arca Noe non fuerit diluuio peribit, similiter non saluantur quos hic fluuius nõ intrauit. b
tudinis nimiæ. † In litorib⁹ autem eius & in palustribus nõ sa- c d
c nabuntur, quia in salinas dabuntur. Et super torrentem orie- e
a ¶ Ex omni parte.
d tur in ripis eius ex utrâque parte † omne lignum pomiferum.
a ¶ Vnde folium eius non defluet, & q. quæ fa. spro. b ¶ Et erit tanquam lignum quod plantatum
est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.
Nõn defluet folium ex eo, & non dẽficiet fructus eius. Per sin- e
a ¶ Q. ideo hæc sient, quia aquę eius &c. ne putemus ripariam esse vel arborum, aut messium tantarum
frugum abundantiam, sed, quia aquę e. &c. Non est enim voluntas neque currentis, sed dei misericor-
c gulos mẽses afferet primitiua: quia aquę ei⁹ de sanctuario egre
a ¶ Diuinorum librorum sacramenta monstrat, quorum alterum pertinet ad literam, alterum ad spiritu-
tum. b ¶ Quæ moralem doctrinam continent tribuit sanitatem, vt peccantium curent vulnera.
f dientur. Et erunt fructus eius in cibũ, & fŏlia eius ad medicinã.
Hęc dicit dns deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terrã, h
a ¶ Quasi duæ tribus.
f in duodecim tribub⁹ Israel: qa Ioseph duplicẽ funiculũ habet. i

primitiua dabit vt. s. o. G
mines credentium fructus
primitiæ sint, & singuli
menses singulis apostolis
deputentur. f ¶ Et fo-
lia eius &c. Hieronym⁹.
Lxx. Ascensio eius ad sanc
tatem, vt. s. post cibos fru
ctuũ, verborum monitis
ad cœlestia conscendamus.
g ¶ Quia Ioseph du-
plicẽ tu. Hier. Subtracta
tribu Leui, q̃ domini sa-
cipata est seruitio, pro
Ioseph

Nicolaus de Lyra.

Et sic patet littera vsq; ibi: a ¶ Ab Engaddi duo sunt loca super quæ pisca-tores siccabant retia sua. b ¶ In lit. aũt eius ubi per modum stagni. d ¶ Nõ sanabuntur. à salsedine. Et subditur causa: e ¶ Quia in sal. da. pro condimẽto ciborum & pulmen-torum. Consequenter resumitur ornatus fluminis cũ dĩ: f ¶ Et su. &c. Et patet lia vsq; ibi: g ¶ Per sin. mẽ. ad p. i, fructus sufficĩtes manducan-dos ad esum. Cętera patẽt. Et quoniã completa sunt omnia ad dispositionẽ templi & ędificiorũ pertinẽtia ¶ Hic ponenda est figura repręsentãs simul tamẽ ędificium, qđ per partes est superius figuratũ. Ista tamẽ repręsẽtatio erit sẽm lineas fundamẽtales tantũ. h ¶ Hæc dicit do. Supe- H rius à principio. xlv. cauit choara fuit descripcio ter-rę diuidendę: & descripta quibusdã incidentibus in-terpositis, iuscripturate uertitur ad describendum dictã diuisionẽ prius in choarã. Et primo ponunt huius terrę termini. Secũ mod⁹ diuidendi, ibi: Et di uidetis. Prima in quatuor sẽm quatuor terminos huius terrę. Et primo de-scribitur termin⁹ aquilo-naris. Secundo terminus orientalis, ibi: Porro pla ga orientalis. Tertio, au-stralis, ibi: Plaga autem australis. Quarto occi-dentalis, ibi: Et plaga maris. Circa partes istas quatuor considerandas, quòd ciuitates hic nomi-natæ & loca non semper attingunt fines termino-rum, sed sunt propinquę sicut si diceretur, quòd villa Veronensis est ter-minus Normanniæ ver-sus Parisius eo, quòd inter ipsam & riuum di uidentem à Francia Nor-manniam non est aliquis locus notabilis, nec specia-

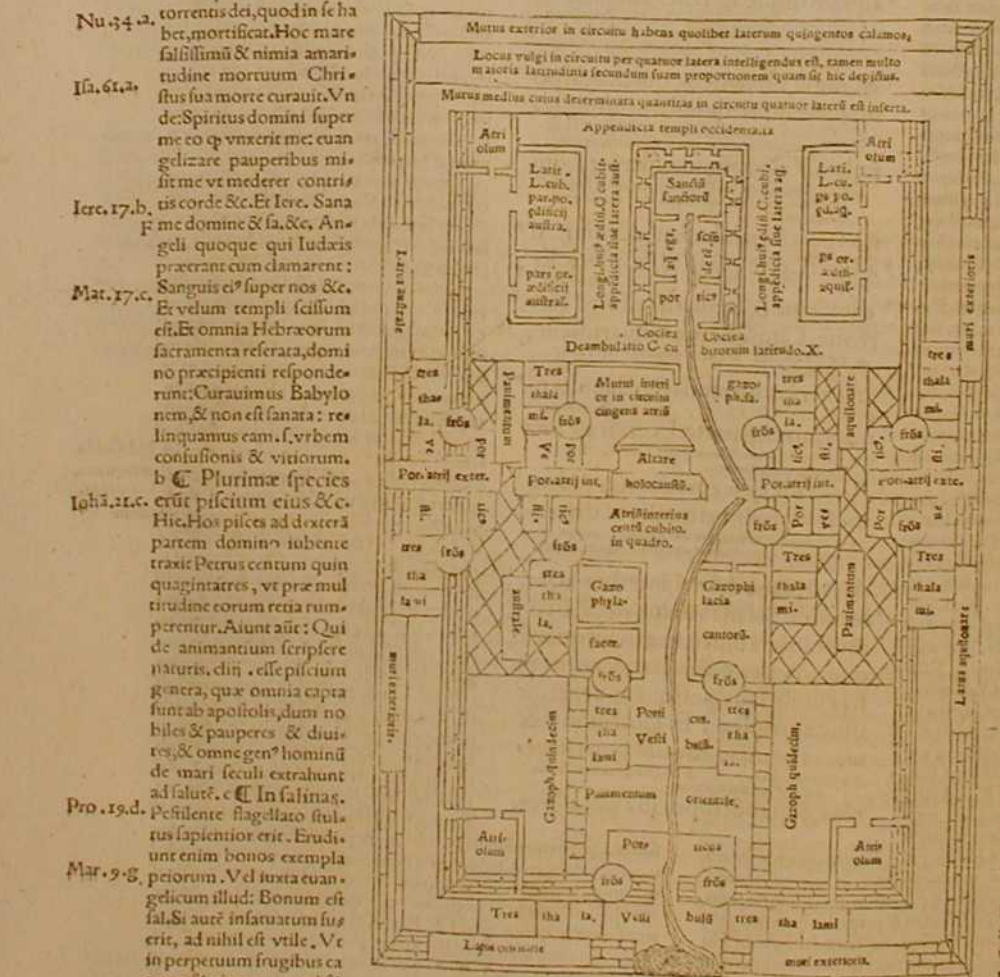

um magnum terræ: sed quasi dimidia leuca. Et patet littera prę-cis exceptis, quæ discurrentur. i ¶ Quia Ioseph duplicem funiculum habet. Et hoc fuit ex ordinatione Iacob, qui adop-tauit in filios Manassen & Ephraim filios Ioseph.

Gene.

Ioseph diuisa est in duas, Ephraim & Manassen. Quæ dixit ad Io
A fine. Quare dedisti mihi possessionē sortis & funiculi vni⁹, cū sim
Iosue.7 ad tantæ multitudinis &c. a ¶Possidebitis. A Equa spacia terræ. s.
secundū multitudinē suā, qđ nec arbitrio
diuidētis, sed sorte quę dñi ptāte cōlisit.
Ipse q̄q; Iosue diuisor terrę nō ꝓpriā sibi
separauit, ne terrā optimā sibi elegisse vi
Iosue.19 derēt, sed ab oīm tribuū principib⁹ acce
pit. Inter descriptionē terræ. xij. tribuū Io
sue & Num. & quę nūc p. Ezechielē fieri
imperatur, hoc interest, q̄ ibi i tribub⁹ sorte
Nūme.34 terra diuidit, hīc ꝑpto dñi delegat. In Nūe
rorū q̄q; libro ois terra ꝓmissionis in q̄tu
or plagas breui sermōe diuidit. b ¶Hic
est. Hiero. Septēntrionalis plaga incipit à
mari magno, & p viā Ethalō, qđ interꝑta
tur incunabula mœroris ꝓpniam. s. ve
nit ad Sadada, vbi ē ex latere declinatio.
Intelligim⁹ ēm impēdentē nobis Emath,
indignationē. s. dñi siue Emath ꝓpter itate cō
Hieremiē ꝑtra, aperiunt nobis putei Berotha, q̄s
Psalm.73 fodērūt principes, Abrahā, Isaac & Iacob:
Iōgoq; circuitu ꝓuenim⁹ ad mōtes Saba
rim, q̄ positi sunt inter Damascū. i. sangni
nē cilicij, & cōfiniū Emath. i. veritatis. Si
cut ēm ꝓ mœrorē declinam⁹ mala iminē
tia & ex latere deuitamus: Sic post sangui
Hieremiē nē & cilicij virę sanguinarię añcę; venia
mus ad cōfinia Emath, circuim⁹ & ꝓueni
mus ad mōtes. De qb⁹ dicit: Mōtes in cir
cuitu e⁹. q. loc⁹ dicit atriū Thicō. i. mediū
Psalm.124 inter termīos Aurā. i. iracūdiā, vt dicam⁹:
Irā dñi sustinebo, qm̄ peccaui ei. Et à mari
Ezech.48 vsq; ad terminos Damasci: In q̄ & Paul⁹ à
Actor.9 furore Iudaico, & effusiōe ecclīastici san
guinis lumē cæcitate cōspexit. Et assūpto
olioo p. sequutiōis veteris Euāgelij prędi
cuit, vt ꝓueniret ad atriū fontis ęterni, &
in aglone q̄ndi posit⁹ apꝑhēderet termi
nū vitaris. c ¶Porrō. Hic. Alf. Post ter
minos aglonis lōgo circuitu ꝓ Ethalō &
Sadada & Berotha, Sabari q̄q; & Thicō
& Auran & Damascum & atriū Enō, ad
Emath vsq; ꝓuenit. Peruenit oriētalis pla
ga de medio iracūdię. s. Aurā & de medio
Damasci, sanguie. s. pnię, & de medio Ga
laad. i. reuelatiōis vel tumuli testimonij,
vt positā & pniam spē salutis oñdat, &
de medio terrę Isrl, quę visionē cōtinet pa
cis vsq; ad dulcissima Iordanis fluēta ꝓti
gat, quę lōgē sepato mari lumē oriētis cō
sequit, vt fluuio Iordanis (q̄ interꝑtat ri
us iudicij) & termino torrentis finiatur.
d ¶Galaad. Qui est mōs Libani collib⁹
copulat⁹, in sorte Rubē & Gad & dimidię
trib⁹ Manasse; termin⁹ Phœnicis & Ara
bię, ad quē ꝓueniēs Iacob de Carrā à Labā
cōpellius ē. Finis aūt hui⁹ plagę Iordanis
fluui⁹, & mare oriētale. s. mortuū, in hoc
loco non lingua maris rubri intelligitur.
e ¶Plaga. Hic. Post plagā aglōis & ori
entis, cū ort⁹ fuerit nobis sol iustici⁹, acci
pim⁹ meridianā plagā, cū totū nobis de
fluxū lumē infūdit, & cū Abrahā inim⁹ cō
Genesis.14 uiuium, & vino inebriamur, q̄d lætificat
Psalm.36 cor hoīs) cū Ioseph & fratrib⁹ suis. Incipit
aūt ista possessio à Thamar. i. à palma vi
ctoriaq; victorū vsq; ad aq̄s ꝓtingēs con
tradictionis. Semp ēm vt ribus cōtradici
tur. Vñ & predicationi Euāgelicæ Iudæi
Actor.13 cōtra Paulū differētes & in toto orbe assē
rit cōtradici. Et alibi: In signū cui cōtradi
Luce.2 cetur. Ois aūt cōtradictio sūctitatis, ē qđ
interꝑtat Cades. Vñ: Cōmouebit dñs de
Psalm.28 serū Cades, qđ. s. primū nō hēbat dñi san
ctitatem, sed cōcussum ē atq; cōmotū, vt
Actor.3 ad Luc. reciper hospitē dñi q̄ dicit: Sup quē reqe
scet

a Possidebitis autem eam singuli æquè ut frater suus, super quam le a
uaui manum meam, ut darem pa b
tribus uestris. Et cadet terra hæc
b uobis in possessionem. Hic est au c
tem terminus terræ ad plagam se
ptentrionalem à mari magno uia
a ¶Incunabula mœroris. b ¶Latus eius.
Ethalon uenientibus Sadada, E
a ¶Furor. ¶Quæ nunc Epiphania ab Anthiocho Epiphane. b ¶Putei. c ¶Circumitus montium.
math, Berotha, Sabarim, quæ est
a ¶Id est confinium. b ¶Sanguinis, facci & oscu li siue pocuti.
inter † mędium Damasci & con
a ¶Symmachus atrium medium. b ¶Medium.
finium Emath † domus Thicon,
a ¶Quæ interpretatur ira cum ira.
quæ est iuxta terminos Auran.
Et erit terminus à mari usque ad d
a ¶Alij Aserenon. i. atrium fontis.
atrium Enon † terminus Dama e
sci. & ab aquilone ad aquilonem, f
terminus Emath plaga septentri g
onalis. Porrò plaga orientalis
a ¶Quæ est oppidum Damasci in solitudine.
de medio Auran, & de medio Da h
masci, & de medio Galaad, & de i
medio terræ Israël, Iordanis † dis k
terminans ad mare orientale me l
tiemini plagam orientalem. Pla
¶Incipit. s.
ga autem australis meridiana à
a ¶Quæ est vbsin solitudine, quæ hodie dicitur Palmira. Hebraice Thamar. i. palma.
Thamar usque ad aquas contra
a ¶Quæ est in deserto maris rubri.
dictionis Cades, & torrens usque m
a ¶Quod Ægypti & Palestinæ claudatur litoribus. ¶Solicet.
ad mare magnum: & hæc est pla
¶Vsque.
f ga ad meridiem australis. Et pla o
a ¶Occidentalis. s. ¶Et.
ga maris mare magnum à confi p
nio per directum, donec uenias q
Emath: hæc est plaga maris. Et
diuidetis terram istam uobis per
a ¶Non est enim distinctio Iudæi & Græci, omnibus æqua debetur hæreditas, vnaq; possessio est Israël & aduenæ.
tribus Israël, & mittētis eam in
a ¶Suggillatur in supercilium Iudæorum qui Gentes despiciunt.
hæreditatem uobis & aduēnis, r
qui accesserint ad uos, qui genue s
a ¶Bona opera. s.
b ¶Et videas filios filiorum tuorum pacem super Israel.
rint filiōs in mędio uestrum, & t
a ¶Concorporales & cohęredes.
erunt uobis sicut indigēnæ inter
a ¶Deum videntes.
filios Israël. Vobiscum diuident
possessionem in medio tribuum
a ¶Secundum opera sua. s. recipient.
Israël. In quacumque autem tri v
bu fuerit aduena, ibi dabitis pos
sessionem illi, ait dominus deus.

C
Allego.
D
Diuisio

Nicolaus de Lyra.

c✠ Gene. xlviij. vt essent capita duarum tribuum, & haberēt possessiones in terra ꝓmissionis, sicut aliæ tribus. a ¶Super quā. ꝓ modū iurādi. b ¶Vt da. &c. qđ patet de Abrahā, Gen. xxij. c. Per memet ipsum iurauī, dicit dominus &c. c ¶Hic est. i. determinans latus aquilonare.
d ¶Et erit. i. incipiens à mari mediterra neo vsus occidentē, vsq; ad atriū Enon. i. ꝓcedēs versus orientē, vsq; ad locū istū.
e ¶Termin⁹. i. termin⁹ huius ciuitatis. Emath ēm & istud atriū sūt in cōfinio Da masci & sub eius dominio, ideo q̄si ꝓ ca dē terminatiōe accipiūtur. f ¶Et ab aq. non intelligitur ꝓ hoc distātio versus aq lonē vltra terminū prædictū, sed termina tio lateris aquilonaris qđ habet duos ter minos, vt dictū est. Et vterq; notatur hīc aquilo. g ¶Porrò pla. Et sic incipit pla ga oriētalis à loco in q̄ terminat septētrio nalis, cū dicit: De medio. i. de cōfinio v triusq;, qđ est idē. h ¶Et de med. Quia ✝determi latus orientale transit ꝓ confinia terrę Ga nans laad, q̄tū ad terrā acquisitam modo sup dicto. i ¶Et de medio terræ. i. promis sæ Israel. k ¶Iordanis dis. latus orienta le. l ¶Ad mare orientale. i. procedēs ad mare mortuum siue salis, quod est in termino plagæ orientalis terræ promissi onis. m ¶Et torrentes. qui dicitur tor rens Aegypti. ij. Paral. vij. n ¶Vsq; ad mare magnum. Latus enim australe ter tæ ꝓmissionis incipit à ciuitate Thamar, & procedit vsq; ad torrentem Aegypti, & ad mare mediterraneum terminatur.
o ¶Et plaga maris. s. occidentalis, nam Mare me mare mediterraneum claudit totū latus diterraneū occidentale terrę promissionis. Et dicitur mare magnum, respectu maris mortui, quod est quidam lacus. Et quia coniun gitur occeano in termino occidentali ter ræ habitabilis. p ¶Donec ue. em. Ista Emath est alia à supradicta quæ longe est à mari mediterraneo: ista verò iuxta ma re, aliter enim non terminaret latus occi dentale illius terræ. q ¶Et diuidetis. Hīc consequenter describitur modus di uidendi terram dicto modo terminatā. Et primò quātum ad extraneos. Secun dò, quātum ad intraneos in principio se ca. Circa primum dicitur: Et diuidetis ter. Sequitur: r ¶Et aduenis qui acce. De Gentilitate conuersis ad Iudaismum.
s ¶Qui genuerint filios in medio &c. Post suam conuersionem. Et sic ad eos pertinet hæreditas patrum. t ¶Et erunt uobis sicut. Habendo hæreditatem sicut ipsi. v ¶In quacumq; autem tri. i. quęcūq; tribus cōuerterit Gentilem ad Iudaismum, dabit illi possessionem in sorte sua, vt sic nutriat eum in cultu vni us dei, sicut adduxit eum ad cultum di uinum.

Glos. ordi. Ezechielis Cap. XLVIII. De Lyra

E Et hæc no. Hiero. Descripta sanctę. Cap. XLVIII. terrę possessione, singularũ tribuũ à plaga orientali, vsq; ad plagam occidẽtis. i. maris possessio describit. Et primũ fines accipiunt ab aquilone iuxta viã Ethalon pergentibus Emath atriũ siue Aserenõ terminũ Damasci ad aquilonẽ iuxta Emath. Incipit aũt primũ trib⁹ Dan. Sed'a, Aser. Tertia, Nephthali. Quarta, Manasse. Quita, Ephraim Sexta, Rubẽ. Septima, Iudę. hoc à sinistra pte, & cõplet septenari⁹. Deinde primitię sacerdotũ & Leuitarũ, & sanctuariũ dñi in medio, sanctũq; sctõrũ. Vrbs q̃q; ipsa describit p singula latera in q̃drũ q̃tuor milia & qngẽtos habẽs calamos. Suburbana q̃q; sacerdotũ & leuitarum & possessio principis. Rursũq; à pte dextra succedũt quinq; trib⁹, à plaga sist̃r oriẽtis vsq; ad plagã occidẽtis. Quarũ pria est Beniamin. Sed'a Symeõ suã spãlit̃ hñs possessionẽ, nec vt prius cũ Iuda mixtã. Tertia Isachar. Quarta Zabulõ. Quita Gad. portęq; ciuitatis ternę p singulas plagas & nomẽ ciuitatis, qd' in frõte põtificis auri lamina cõtinetur. Hier. Notãdũ, q. xlviij. ciuitatũ (quę in li. Nũe. tribui Leuiticę dãtur ad habitãdũ cũ suis suburbanis) hĩc nomĩa reticẽtur, & ciuitates fugitiuorũ q̃rũ tres trans Iordanẽ, Bosor. s. & Ramoth & Gaulõin duabus tribubus & dimidia tribu, & tres citra Iordanẽ † Cedes. s. & Sichẽ & Cariatharbe. Nõ em̃ in descripiõe mystica & habitatione sctõrũ & cõuersatiõe pfecta op⁹ erat fugitiuorũ describi auxilia, quib⁹ Isr̃l indiguit, adhuc posit⁹ in terra, & p mr̃tos labores atq; picula ad hãc ciuitatẽ festinus veniens in singulis sctis loquit̃, Aduena ego sũ, & pegri. Et, Habitaui cũ habitãtib⁹ Cedar: multũ inco. fuit aĩa mea. b ¶ Et sup. Hiero. Post septẽ tribuũ termĩos ad oriente vsq; ad occidẽtẽ describunt̃ primitię. c ¶ Latitudo. Hier. Cõsũmatã pfectãq; virtutẽ significat, quę decalogo ve. testamẽti ad Euãgelicũ puenit sacramẽtũ. Si em̃ ab vno addẽs sequẽtẽ numerũ ad q̃tuor puenias, denariũ cõplebis: & vet⁹ testamẽtũ cõstringit̃ in nouo, & nouũ in veteri dilatabit̃. ¶ Hiero. Hęc relegẽs tm̃ dicere possum: O altitudo diuitiarũ, sapię & scię dei.

d ¶ Hæ au. Iuxta terminũ Leuitarũ describũtur primitiarũ sãctuarij quatuor plagę, quę non ad ppl̃m, non ad vulgus ignobile, neq; ad Leuitas ptinẽt inferiorũ graduũ, sed ppriè pertinent ad cultũ sacerdotũ. e ¶ Ad aq. Hiero. Vt aquilonis frigora relinquẽtes, ad occidentẽ veniam⁹, q̃ occidãt nobis vicia & intereãt. Inde ad orientẽ transeamus, & orto nobis sole iusticiæ ad meridiẽ veniam⁹, in q̃ clarissimũ nobis iusticię lumẽ est atq; perfectũ. Et tã ab aquilone vsq; ad mare, quã ab oriẽte vsq; ad meridiẽ viginti qnq; milia lõgitudĩs, & decẽ milia latitudĩs, vt vbiq; eadẽ lõgitudĩs & latitudĩs mẽsura seruet̃. f ¶ Filij. Hie. De qbus sup̃ q. s. nõ offerũt victimas, sed priuilegio nois & erroris sui humilitate cõtenti semp in corde suo loquũtur: Iniqtatẽ meã ego coscosco, & peccatũ meũ contra me est semp. Sufficit em̃ Arrianis & huiusmodi, si nõ expellantur de templo, si † pristini nominis vmbram quãdam & imaginẽ teneãt.

Sed &

† terminũ

Exo. 28. g. Num. 35. a

Ios. 20. c.

† Cades

F

Psa. 38. c. Psa. 119. a.

† milia

Ro. 11. d.

† custodias meas.

Psa. 50. a.

† pristinã

Cap. XLVIII.

a ET hęc nomina tribuum à finibus aquilonis iuxta uiam Ethalon pergentibus Emath atrium Enõ

¶ Qui est.

† terminus Damasci, † ab aquilone iuxta uiam Emath. Et erit ei plaga orientalis mare, Dan una. Et à termino Dan à plaga oriẽtali usq; ad plagã maris, Aser una. Et † super terminũ Aser à plaga orientali usque ad plagam maris, Nephthali una. Et super terminum Nephthali à plaga † orientali, usq; ad plagam maris, Manasse una. Et super terminum Manasse à plaga orientali usque ad plagam maris, Ephraim una. Et super terminum Ephraim à plaga orientali usque ad plagam maris, Ruben una. Et super terminum Ruben à plaga orientali usque ad plagam maris, Iuda una. Et super terminum Iuda à plaga orientali usque ad plagam maris, erunt

¶ Domino.

primitiæ quas separabitis uigintiquinque † milibus calamis latitudinis & longitudinis, sicut singulæ partes à plaga orientali usque ad plagam maris. Et erit sanctuarium in medio eius, primitiæ quas separabitis domino, longitudo uigintiquinq; milibus, & latitudo decem milibus. Hæ autem erunt primitię sanctuarij sacerdotum, ad aquilonem longitudinis uigintiquinque milia, & ad

¶ Occidentem.

mare latitudinis decem milia. Sed & ad orientem latitudinis decem milia, & ad meridiem longitudinis uigintiquinque milia. Et erit sanctuarium domini in medio eius. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoch, qui custodierunt † ceremonias meas: & non errauerunt cùm errarent filij Israël, sicut errauerunt & Leuitæ. Et erunt eis

¶ Sicut decimæ decimarum.

¶ Vt habeant Leuitæ confinium sacerdotum, sed vmbilicum, id est medium eius, & ipsam possessionem tenere non valeant.

primitiæ, de primitiis terræ sanctum sanctorum iuxta terminum Leuitarum.

a ¶ Cuius incertus numerus, neq; enim in singularum tribuum descriptione mensura certa est, sed semper lõgitudo latitudine maior est. b ¶ Tribuum. c ¶ Ab oriente vsq; ad mare.

a ¶ Quod ad quinq; sensus refertur. vnde: Diuinum sensum possidebitis. b ¶ Calamorum. c ¶ Vt positis comprehendere cũ oibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo, sub. & p. &c.

a ¶ Templum domini.

a ¶ Primitiarum sacerdotalium. ¶ Sed. b ¶ Non vulgo.

a ¶ Non passim. ¶ Tantum non de aliis b ¶ Lxx. Sadoc. ¶ i. iusti, de quo: Iustus dominus & iust. dilexit. hic ait: Non enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. de quo: Deus iudicium tuum regi da, & iusticiam tuam fil. &c.

a ¶ Cuius incertus numerus, neq; enim in singularum tribuum descriptione mensura certa est, sed semper lõgitudo latitudine maior est. b ¶ Tribuum. c ¶ Ab oriente vsq; ad mare.

a ¶ Quod ad quinq; sensus refertur. vnde: Diuinum sensum possidebitis. b ¶ Calamorum. c ¶ Vt positis comprehendere cũ oibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo, sub. & p. &c.

a ¶ Primitiarum sacerdotalium. ¶ Sed. b ¶ Non vulgo.

a ¶ Non passim. ¶ Tantum non de aliis b ¶ Lxx. Sadoc. ¶ i. iusti, de quo: Iustus dominus & iust. dilexit. hic ait: Non enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. de quo: Deus iudicium tuum regi da, & iusticiam tuam fil. &c.

Et hæc nomi. hĩc describitur terrę. Cap. XLVIII. diuisio q̃tũ ad intraneos. Et diuiditur in tres ptes, qa primò describũtur sortes septẽ tribuũ. Sed'ò sortes sacerdotũ & Leuitarũ ciuitatis & principis, ibi. Et sup terminũ Iuda. Tertiò describũtur sortes qnq; tribuũ, ibi: Et reliquis tribubus. Circa primũ sciẽdũ, q̃ sicut sup̃ dictũ est sortes tribuũ incipiunt à termĩo oriẽtalis totius terrę, & terminãtur ad mare mediterraneũ, qd' est terminus occidẽtalis. Inter istos autẽ duos termĩos accipit̃ lõgitudo cuiuslibet sortis, & latitudo ab aqlone vsq; austrũ, pcedẽdo. Et prima sors incipiendo à pte aqlonari est ipsi⁹ Dan. Secũda, Aser. Tertia Nephthali. Quarta, Manasse. Quita, Ephraĩ. Sexta, Ruben. Septima, Iudę: sed'm modũ supius figuratũ. xlv. ca. & hoc est qd' dicit: b ¶ A finib⁹ aqui. Incipiẽdo latitudines sortium. c ¶ Iuxta uiã. Istę ciuitates sunt in termino aqlonari totius terræ, vt patet ex prædictis.

d ¶ Et erit ei. i sors Dan sed'm suam lõgitudinẽ cõtinebit̃ inter oriẽtalem terminũ toti⁹ terrę, & mare mediterraneũ qd' est terminus occidẽtalis terrę. e ¶ Et à. i. iuxta terminũ Dã. f ¶ A pla. ori. Id ẽ ab orientali termĩo fræ. g ¶ Vsq; ad. i. vsq; ad occidẽtalẽ ei⁹ terminũ cõtinebit̃ lõgitudo sortis Aser. Et sic exponat̃ lr̃a de alijs sortibus. h ¶ Et sup. Hĩc cõseq̃nter describũtur q̃tuor portiões. Et diuidit̃ in quatuor ptes sed'm q̃tuor portiões quæ patebũt, pseq̃ndo. Notãdũ aũt, q̃ cõsideratis his quę sup̃ dicta sũt. xlv. ca. & inspecta figura, patent p magna pte ea quę dicũtur hĩc de istis quatuor portionib⁹. Priò igit̃ determinat̃ eorũ spaciũ, cũ dr̃: Et su. i. iuxta sortẽ ei⁹. i ¶ A pla. ori. i. à termino oriẽtali vsq; ad occidẽtalẽ: nõ tñ totius terrę, sed triũ portionũ. s. sacerdotũ, & Leuitarũ, & ciuitatis. k ¶ Erũt pr. qa i istis est tẽplũ. l ¶ Quas. se. à portionib⁹ alijs. m ¶ Vigiti. &c. Tres em̃ portiones dictæ simul iunctę faciũt spaciũ q̃dratũ ęquilaterũ, cuius qd' libet lat⁹ est vigintiqnq; milium calamorum. n ¶ Sicut sin. i. sicut portiões tribuum incipiũt ab oriẽte, & terminantur in occidentẽ sed'm lõgitudinẽ suã, ita & istę tres ab inuicẽ diuisę, sed in hoc est differẽtia, q̃ sortes tribuũ icipiunt à termĩo oriẽtali toti⁹ terrę, & in ei⁹ occidẽtalẽ terminũ finiũtur. Istę ꝟò tres portiões nõ sic nisi cũ eis ponat̃ portio pricipis ꝟsus oriẽtẽ & occidẽtẽ, vt patet in figura supi⁹ posita. xlv. c. Cõseq̃nter describit portionẽ sacerdotũ, dicẽs: o ¶ Et erit. i. tẽplũ ĩ portiõe sacerdotũ, vt patet ex seq̃ntib⁹. p ¶ Primitiæ quas. i. sacerdotibus ministris dñi. q ¶ Lõgi. ui. s. calamis ab oriente in occidẽtẽ. r ¶ Et la. de. ab aquilone in austrũ. Cõseq̃nter describit q̃tuor latera hui⁹ portionis sacerdotũ, di. s ¶ Ad aqui. i. latus aquilonare. t ¶ Lõgitu. ui. qa mẽsurat lõgitudinẽ huius portionis. Et idẽ est de latere meridionali, qd' ex opposito sist̃r mẽsurat sed'm lõgitudinẽ. Lat⁹ aũt occidẽtale qd' ẽ ꝟs⁹ mare, ẽ tm̃ decẽ milia calamorũ. Et sist̃r oriẽtale, qa mẽsurat ex opposito latitudinẽ hui⁹ portiõis. Et sic patet lr̃a vsq; ibi: v ¶ De fil. q. d. sacerdotes ministrãtes in hoc iãctuario erũt iusti & mũdi ad idololatria.

Sed &

† Diuisio

† Nota

† Aqlonẽ

† Iuxta

† orientis

a ¶Sed & Leuitis. Hiero. Describitur Leuitarū possessio, quę A vicina quidē est finibus sacerdotū, & eadē habet spacia in longitudine & latitudine, p multitudine Leuitarū quę habet paucitas sacerdotū: sed tñ, ppriis terminis vtit; & intelligit se à sacerdotali gradu esse diffiunctā ad reprimendam supbiā ministrorū, q ignorātes humilitatē stat⁹ sui vltra sacerdotes intromittūt. b ¶Et non &c. Hieron. Vt ginneat Leuiticæ distributionis æterna possessio, nec meritū dignitatis vincat precio, nec ab alio transferat ad aliū qa quę sanctificata sunt domino, nō sunt eorū qb⁹ data sunt, sed eius cui⁹ noie possidēt. c ¶Propha. Hic. Laica. s. quę passim pplo liceat habitare, nō q immūda sint, aut aliq i habitatione sanctę terrę cōtaminata putē tur sed quia oib⁹ prēter sacerdotes habitare permissum fit: p quę intelligimus cuncta quæ ad sensus referim⁹. i. ad corporis voluptates, quæ visu & auditu, tactu, odore & sapore cupim⁹ esse profana, & tēpli sanctimoniā nō habere nec sacerdotalis esse priuilegij. sed laicæ vtilitatis. d ¶Et hæ. Hiero. Cū recesserimus ab aqlone vēto frigidissimo transim⁹ ad meridiē, & post ortum in nobis lumen scientię, occasum fortitudinis formidamus, non prēterita sed futura cōsiderātes nec habētes certā virtutis possessionē, sed q̄tidie i oratione dicētes: Ne inducas nos i tēptationē, quā. s. ferre nō possum⁹. e ¶Ad pla. Hic. Singula latera ciuitatis habēt quatuor milia, & qngēntos calamos q faciūt xx. milia passuū. &. lxxv. (ass) lxxxv. vt simul oīs vrbs (sicut in fine huius voluminis scribit) per circuitū habeat. xvij. milia calamorū, qui faciūt. xliij. milia passuū & trecētos. xl. Et q̄dragesimus quartus Psalm⁹ inscribit. In finē, p his qui cōmutabunt, & ptinet ad Ididā. i. amabilē dñi. Vel secūdū Aquilā, p lię. Symmach⁹ p florib⁹ ecclesiæ, quæ vrbs dñi est. Et cōtinet sacra. de q̄: Astitit regina à dextris tuis in ve. deau. cir. va. Et oīs gl̄ia filię regis ab intus. i. intrī sec⁹, vt nō sit filis sepulchris forinsecus dealbatis, sed intus & foris oīa lauet paraplēdis. f ¶Erunt. Hæc spacia p circuitū ambiūt muros ciuitatis, vt inter vrbē & ea quę reliq̄ sunt diuidāt. Ex q̄ oīēdit nullū de his spaciis exercētium opera ciuitatis, capiēdorū q̄ fructuū habere licētiā, sed vacare abvlu & ope homini vt circūmuralia vrbis spōte nascentiū virgultorū atq; herbarū, & cęterorū quæ terra gignit habeāt amoeni tatē. g ¶Ducenti. Calami. s. q sena cubita habent & vnū palmū, & singula latera faciūt passus sexcētos decē & septē paulomin⁹ & in cōi mille calamos habētes passus duo milia q̄dringētos sexaginta octo. h ¶Q̄ au. Hiero. post descriptionē sanctę vrbis & suburbana eius. Dicit cętera delegari operarijs ciuitatis, reliquā ptem primitiarū sanctuarij. i ¶Ex om. Hic. Hoc & in tabernaculo fctm̄ est p varietate viriū, ali⁹ dat aurū, ali⁹ argētū, coccū, byssum, purpurā &c. Et cū sint dōa diuersa q̄litate substātię, vnū donātiū est prę mij, imo mai⁹ est eorū q offerūt q̄dē, p virib⁹ maiora q̄uis pua, vt Euāgelica paupcula. k ¶Oēs. Breuiter pstringimus, q̄ oēs primitię sanctuarij & possessio ciuitatis pariter supputata p quadrū cōtinent milia ducēta † xlvj. & ptē tertiā. Si enim. xxv. milia calamorū q̄ senos cubitos habēt & palmum vnum faciunt, no. strā. Romana. lx. & vnū milia & sexcentos. lxvij. passus, nulli dubium est hæc in quadruplum supputata superiorem efficere

Nicolaus de Lyra.

† a ¶Sed & Leuitis. Hæc est secūda pars in q̄ describit⁹ portio Leuitarū quę similis est oīno in lōgitudine & latitudine portionis sacerdotū. & sic patet litera. b ¶Quinq; milia. Hic cōsequēter agit de portiōe ciuitatis, cui⁹ lōgitudo est. xxv. milia cala morū, & latitudo. v. milia: & hoc est q̄d dicit: Quinq; milia aūt quæ sup sunt in latitudine. scilicet totius spacij triū portionū dictarū, quæ latitudo est. xxv. miliū calamorū, vt dictū est suprā. Hui⁹ aūt latitudinis portio sacerdotū capit decem milia, & portio Leuitarū. x. milia: & sic non restant nisi. v. milia, quę faciūt latitudinē portionis ciuitatis. c ¶Per uiginti quinq; mil. i. quinq; milia latitudinis dicta, ptensa p. xxv. milia longitudinis, faciunt portionem ciuitatis. Quę diuisio diuidit⁹ in tres ptes. sin ciuitatē & eius suburbana & agros (p seruientib⁹ ciuitati, vt patet in figura suprā. xlv. c. Q̄d aūt istę partes dicūtur hīc pphana, hoc est largē accipiendo. s. pphanū p cōmuni vel laico, qa deputant⁹ vsib⁹ laicorū. Cōsequēter describit mēsura istarū triū ptiū & prīd ciuitatis. cū dicit: d ¶Et hæ mē. vbi describit⁹ hæc ciuitas in q̄dro æquilatero, cui⁹ quodlibet lat⁹ cōtinet quatuor milia calamorū & quingentos, & sunt quatuor latera cōtra q̄tuor ptes orbis. & patet litera. Cōsequēter describūt⁹ suburbana. cūm dicitur: e ¶Erunt au. Et sicut dicit hīc Ra. Sa. suburbana dicūtur loca in circūitu ciuitatis, in quib⁹ non possunt domus edificari, nec cultura fieri vinearū vel segetū & hmōi: sed sunt ad recreationē ciuium, quorū latitudo iuxta murū ciuitatis describit⁹, cū dicitur: f ¶Ad aqui. s. calami & similiter ad alias tres partes. & patet: Cōsequenter describit⁹ portio seruiētiū ciuitati, cū dicit: g ¶Quod au. s. portionis ciuitatis secūdū rotalitatem & dicit: In lon. quia ciuitas cū suis suburbanis occupat. v. milia calamorum in quadrū, vt patet ex prædictis: & sic de latitudine toti⁹ portionis nihil remanet versus aquilonem & versus austrū: sed de longitudine ei⁹ versus oriētē remanēt. x. miha calamorū, & tantum versus occidentem. de quibus subdit: h ¶Et erunt. quia colebantur. i ¶In pa. i. pro panibus faciendis. k ¶His qui. Dicit hīc glo. Hebraica. q̄ isti sunt Gabaonitæ quos Iosue deputauit ad seruitiū communitatis, Iosue. ix. Sed non hoc videtur verum, quia Iosue non deputauit eos nisi ad seruiendum de aquis & lignis in domo domini, vt patet ibidem. Ciuitas autē hīc describitur separata à templo per totam portionem Leuitarum, cuius latitudo est. x. milium calamorum: & ītē rum p magnā partem latitudinis portionis sacerdotū, vt patet ex prędictis: Item de istis seruientibus statim subditur: l ¶Seruientes autem ciuitati operabuntur &c. in diuersis officijs, ciuitatem custodiendo, malefactores puniendo, & pacem inter ciues conseruando & huiusmodi. m ¶Ex omnibus tribubus Israel &c. id est homines ad hoc aptū assumentur ex omnibus tribubus Israel indifferenter & sine acceptione: de quibus tribubus non sunt Gabaonitæ. n ¶Omnes primitiæ. Recapitulatio est mensuræ spacij continentis portionem sacerdotum Leuitarum & ciuitatis, quæ est. xxv. miliū calamorū in quadrum. o ¶Quod autem. Hīc consequenter describitur portio principis, cuius latitudo est. xxv. milium calamorū, sicut & spaciū trium portionum prędictarum. Longitudo verò eius à latere oriētali trium portionum prędictarum vsq; ad terminum orientalem totius terræ supra determinatæ: & similiter à latere occidentali earū. dē vsq; ad terminū occidentalem eiusdē terræ: & hoc est q̄d dicitur: Quod autem reliquum fue. &c.

a Sed & Leuitis similiter iuxta fines sacerdotum uigintiquinq; milia longitudinis, & latitudinis decem milia. Omnis longitudo uigintiquinq; milium, & latitudo decem milium. Et non uenundabunt ex eo neq; mutabunt, nec transferentur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt domino. Quinq; milia autem quæ supersunt in latitudine per uigintiquinq; milia prophāna erunt in habitaculum & in suburbana. Et erit ciuitas in medio eius, & hæ mēsurę eius. Ad plagam septēntrionalem quingēti & quatuor milia, & ad plagam meridianā quingenti & quatuor milia, & ad plagam orientalem quingenti & quatuor milia, & ad plagam occidentalem quingenti & quatuor milia. Erunt autem suburbana ciuitatis ad aquilonem ducenti quinquaginta, Et ad meridiem ducenti quinquaginta: Et ad orientem ducenti quinquaginta. Et ad mare ducenti quinquaginta. Quod autem reliquum fuerit in longitudine † secundum primitias sanctuarij, decem milia in oriētem, & decem milia in occidentem, † erunt sicut primitiæ sanctuarij: & erunt fruges eius in panes his qui seruiūnt ciuitati. Seruientes autem ciuitati operabuntur ex ōmnibus tribubus Israël. Omnes primitiæ uigintiquinq; miliū per uigintiquinq; milia in quadrū separabuntur in † primitias sanctuarij & possessionem ciuitatis. Quod autē reliquum fuerit, principis erit ex omni parte

a ¶Subaudi longitudine. b c ¶Laica. s. a ¶De qua: Flauius iosepus lxv. libri. Ant. Non potest ciuitas ab. supra montem poni. a ¶Terræ. ¶Claritatis. d ¶Calamorum. ¶Calamorum. e ¶Qui vrbū muros extruunt, interrupta & ruinosa reparāt f g h i k l a ¶Nullus se putet immunem ab operibus ciuitatis, certatim omnes extruant ciuitatem. i k ¶Sanctuarij. m n

☞ numerum. Ex quo perspicimus omnia intelligēda spiritualiter. & E ecclesiæ possessionē multo latiorē esse ꝙ quōdā fuit in Iudæa Le uitarū, qui nec accipe quidē partes sanctę terrę sed ex singulis tri bub⁹. xl. &. viij. ciuitatū, nō ex pleno possessionē, sed habitationē & hospitiū susceperūt, vt ipsi quoq; qui vidētur laici, nec pueniſ se ad sacerdotalē & Leuiticū gradū: tamē si opem in dñi ciuitate vescant de terra sācta. terra mitiū & viuorū,

Psal. 26. d. vnde: Credo videre bona do. in ter. vi. a ¶ Princi. Hie. de quo suprà

Quę pars ad principē pertinebit. q tm accipit quātū vna tribus. Hinc aūt discimus, ꝙ ex cūctis tribub⁹ qd qd reliquū fuerit, hīc sol⁹ accipiat, vt nulla tribus sit quę principi dona nō offerat: nō aliūde, sed ex primitijs quę tēplo & sanctuario, & de legatis vrbis ptib⁹ seruiūt: & hoc est è regio ne. xxv. mi. &c. vt sint primitię inter septē &. v. trib⁹ & in primitijs ciuita tis & suburbana eius. & in medio ciuitatis sanctuariū tēpli. Sed & de pos sessione ciuitatis qdquid relictū fue rit, principi deputabit: eritq; pars ex trema septē tribuū vicina primitijs & ciuitati & tēplo in tribu Iuda, &

† iuxta pars extrema. v. tribuū eodē iure q̄ suprà in tribu Beniamin: ipsaq; extre ma pars ad principem pertinebit.

Diuisio terrę inter tribus. b ¶ Et ad prin. Hie. Eodē iure ip sa quoq; pars extrema ad principē p tinebit, ex quo sanctę scripturę sacra menta mirāda sunt & cogitāda ma gis ꝙ̄ pferenda. In priori em̄ diuisio

Iosue. 13. a. ne trās Iordanē p Moysen duab⁹ tri bubus Ruben & Gad & dimidię tri bui Manasse terra diuisa ē. Infra Ior

Iosue. 15. a. danē aūt p Iosue filiū Nun, & Elea F zarū filiū Aaron: Iudas possedit ab

Iosue. 18. a. austro, & Ephraim & Manasse trib⁹ dimidia ab aqlone. Postea verò de Sylo missis exploratoribus p singu las tribus, descriptiōe terrę allata ad Iosue & ad Eleazarū: Beniamin iu xta Iudā ab austro. & iuxta Ephraim & dimidiā tribū Manasse accepit pos sessionē. Secūda tribus Symeon hæ-

Gen. 49. b reditatem accepit in tribu Iuda, vt impleretur illud: De Leui & Symeon, & diuidā eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Tertia Zabulon Galilęā accepit in qua est mons Thabor. Quarta Isa char vbi est Iezrahel vsq; ad Iordanē. Quinta Aser vsq; ad mon tem Carmelū, qui imminet mari magno vsq; ad Tyrū & Sidonem. Sexta Nephtalim i Galilęa vsq; ad Iordanem vbi est Tybe rias, quæ olim appellabatur Zenereth. Septima Dan vsq; Iop pem, vbi sunt vrbes Athialon & Selebi & Emaus quę est Nico polis. Licet sicut legit postea ceperint sibi trāscensis alijs tribub⁹ vrbē Laesenim trib⁹ Dan, quę est Paneas. Cū hæc ita se habeāt, & inter priorē tribuū descriptionē, & quę nunc habet in manib⁹ tā ta diuersitas sit considerādū est quomodo & in prēterito inter tri bū Iuda & Bēiamin vrbs & tēplū collocatū sit. Et in priori qdē descriptione Iudas erat ab austro, & Beniamin ab aquilone. Hīc aūt ecōuersō vt Iudas sit ab aqlone. & Beniamin ab austro. Post quē secundus est Symeon, tertius Isachar, q̄rtus Zabulon, quin tus Gad. vna videlicet tribus vnde & reliqs tri. a pla. ori. &c.

Palmira c ¶ De Thamar. quę nūc Palmira à Salomone constructa, palma em̄ Hebraicē Thamar dicit: quę nūc forte quia ibi palme ta sunt, Palmira vocat. d ¶ Contradi. Hiero. Otis terrę sanctę hæreditas ab australi plaga iuxta terminos Aegypti & Rinocoru lę torrente finit. Et quia Gad interpretat tentatio in possessio ne, de palmeta transimus ad aquas contradictionis, vsq; ad Ca des, qd̄ interpretat sancta: vt intelligamus nos etiam post victo riam mūdi debere esse sollicitos, & semp in metu, illius versiculi

Iob. 7. a. memores: Tentatio est vita hominis, super terram, & ad sanctita tem aduersarijs repugnantibus peruenire, sicq; oportunè victo riam obtinere, & è vicino torrentem plenum imbrium contem plemur. e ¶ Cades hæreditas con. ma. Eadē vox in Heb. est quę & torrētē sonat & hęreditatē, sed hīc magis torrentē qui in gredit mare magnum Rinocorulæ. Cades autem latine in de serto est, quæ extenditur vsque ad vrbem petram.

☞ Et hi

primitiarum sanctuarij, & possessionis [a] [b]
ciuitatis è regione uigintiquinque miliū
primitiarum usq; ad terminum orienta [c] [d]
lem: sed & à mari è regione uigintiquin [e] [f]
que milium usq; ad terminum maris, si
militer in partibus principis erit. Et erūt [g]
primitiæ sanctuarij, & sanctuariū templi

¶ Ciuitatis.

in medio eius. De possessiōe aūt Leuita [h]
rum & de possessione ciuitatis in medio [i] [k]

¶ Quidquid reliquum est principi deputabitur.

partiū principis erit: inter terminū Iuda, [l] [m]
& inter terminū Beniamin, & ad prin [n]
cipē ptinebit. Et reliquis tribub⁹ à plaga [o]
orietali usq; ad plagā occidentalē, Ben

¶ Pars vel possessio.

iamin una. Et † contra terminum Benia [p]
min, à plaga orietali usq; ad plagam oc [q]
cidentalem, Symeon una. Et † super ter
minum Symeonis, à plaga orientali us
que ad plagam occidentis, Isachar una.
Et super terminum Isachar à plaga ori
entali usq; ad plagam occidentalem, Za
bulon una. Et super terminum Zabu
lon à plaga orientali usq; ad plagam ma
ris Gad una. Et super terminum Gad

a ¶ Nota quam Iudas prius tenuit.

ad plāgam austri in meridie: & erit fi [r]

a ¶ Non locum, sed aquas significat, in quibus populus domino contradixit & Moyses offendit.

nis de Thamar usq; ad aquas contradi [s]
ctionis Cades: hæreditas contra ma [t]

↪ In Hebręo habetur: Hinc & inde, quia in parte orietali & occi. G dentali tm̄ respectu triū portionū prędictarū est portio principis: ideo subditur: a ¶ Primitiarū sanctuarij. In isis primitijs intelligitur portio sacerdotum & eriū Leuitarū, & similiter ciuitatis. Ideo subditur: b ¶ Et possessionis ciuitatis è regione uigintiquinq; mil. Tres em̄ portio nes prędictæ literaliter iunctę faciūt xxv. milia calamos per quadrum, vt suprà dictū est. c ¶ Vsq; ad ter minum orientalem. id est à latere orientali dictarum primitiarum vsq; ad terminum orientalem totius terræ, est supple portio principis. d ¶ Sed & a ma. id est à latere occidentali dictarum primitiarū, quod vocatur hīc mare, eō ꝙ versus mare mediterraneū. e ¶ Vsq; ad termi num. id est vsq; ad littus maris tota terram terminantis. f ¶ Simili ter in parti. i. de possessione eius. g ¶ Et erunt primitiæ sanctua rij & sanctua. templi in medio. i. possessionis principis: nā ab orien te & occidente includit dictas primitias, vt dictum est. Consequenter ostē ditur quid sit à latere australi & aquilonari, cū dicitur. h ¶ De possessione autem Leuitarum. Hæc prę positio de, vno modo tenetur mate † simil. à rialiter: & sic exponit Hugo cardinalis infrà. lis, vt sit sensus. Illud quod pertinet ad possessionem Leuitarum, sub quo nomine intelliguntur sacerdotes hīc, eō ꝙ sunt de tribu Leui. i ¶ Et de pos. id est illud quod pertinet ad pos sessionem ciuitatis. k ¶ In medio. supple existens, nam vna pars principis includit prędicta ab oriente, altera ab occidente. l ¶ Erit. ab aquilone. m ¶ Et in. termi. ab austro. Et sic litera ista loquit de limitatione portionis sacerdotum⁹ Leuitarū & ci H uitatis à parte aquilonari & australi Sed hęc expositio videtur esse contraria literę immediatè prędicti, quæ loquitur de limitatione portiōis prin cipis & similiter literę immediatè sequenti: cū dicitur: n ¶ Et ad princip. Quod ipse exponit extortè sic. id est ad portionem attinget principis, nam ad ipsam terminatur ab oriente & occidē te. Item hæc expositio non est solum extorta, sed etiam falsa: nā vbi translatio nostra habet: Et ad principem. In Hebræo habetur: Et principis erit. Ex quo patet manifestè, ꝙ loquitur de principis portione. Dicendum igitur, ꝙ hęc præpositio de, aliquando tenetur localiter terminative, vt cùm dicitur: trahi recessit, de domo, li de significat terminum à' quo recessit. & sic tenetur hīc cùm dicit: De possessione autem Leuitarum &c. id est de termino istarum possessionum ab oriente & occidente procedit possessio principis, vsq; ad terminum orientalem & occidentalem totius terræ: & terminatur ad sortem Iuda ex parte aquilonis, & ad sortem Beniamin ex parte austri. & ex eodem modo terminantur tres portiones prædictæ, vt patet in figura. Sed scriptura loquitur hīc de possessione principis. o ¶ Et re liquis tribubus &c. Hīc consequenter describuntur sortes ea quę tribuum existentes à parte australi terrę, ita ꝙ sors Beniamin secundum suam longitudinem situatur iuxta portionē principis & ciuitatis. Et consequenter aliæ quatuor procedendo versus austrum: & sors Gad est in fine australi totius terrę, sicut describitur in figura suprà posita quadragesimo quinto capitulo qua diligenter inspecta patet litera paucis exceptis. p ¶ Et contra terminum Beniamin &c. id est iuxta sortem eius. q ¶ Et super terminum Sy. &c. id est iuxta sortem eius. r ¶ Et erit finis. i. terminus sortis Gad, & pcōsequēs termin⁹ australis totī⁹ terrę. s ¶ De Tha. nomen est ciuitatis existentis in termino australi terrę inter terminos terrę orientalem & occidentalem. ideò subdit: t ¶ Vsq; ad aquas. de quibus aqua Num. xx. & sunt versus orientem. v ¶ Hereditas contra ma. i. sors Gad, prendit versus occidentem vsq; ad mare mediterraneum, quod dī hīc mare magnum respectu maris mortui.

↪ Cōsequenter

a ¶ Et hi egressus à plaga septẽtrionali quingẽ. &c. Hiero. De ambitu ciuitatis (qui per latera singula in quadrũ, quatuor milia quingentos calamos habuit) præteritus sermo prædixit, qui faciunt decem & octo milia calamorum. In præsenti quoque capitulo positum est. i. xliij. milia passuum. &. cccd. passus. Nunc scribitur per singula latera, id est. xij. milia passuum & octogintaquinq; passus p̃ ternas fuisse portas. c ¶ Et ad plagam. Quis ſpiritus intelliget hęc? quia rectę viæ domini, & iusti ambulabũt in eis. Prauaricatores verò corruent in illis. b ¶ Et portæ ciuitatis. Hiero. Has duodecim portas vel exit? pro qualitate meritorũ atq; virtutũ singulis tribub? sub Apostolis & patriarcharũ nominibus arbitror cõiugatas. De quib? in Apocalyp. Iohan. apertius scribit. Et intra diuinarũ scripturarũ sacramenta restant. Et necesse est, vt talis ciuitas decẽ & octo milia p̃ circũitũ teneat calamorũ, sub quo numero in duodecuplo vigesimo Psalmo, lex naturalis & gratia Euãgelij describit: gb? ecclesia, id est vrbs Saluatoris extruit. ¶ Hiero. Hoc breuiter admonendũ easdem trib? in circũitu tabernaculi sic castrametatas, vt ad orientem fuerit Iudas Isachar & Zabulon filij Lię. Ad meridiẽ Ruben Symeon Gad, duo filij Lię: & tertius filius Zelphę ancillę Liæ. Ad occidẽtem verò Ephraim Manasses & Beniamin duo scilicet filij Rachelis, quia Ioseph p̃ tribu Leui (quæ sacrificijs deputata est) in duas trib? Ephraim & Manassen diuisa est. Ad aquilonem autem Dan & Nephthali & Aser, quorum primus & tertius filij sunt Balę ancillę Rachelis, secũd? filius Zelphę ancillę Lię ignobiles & ad aquilonem positi, quippe ex ancillis inter se diſsidentibus generati. Sed hoc iuxta Numerorũ librum & descriptionem tabernaculi, quæ iubente deo Moysi ore dicta est. Nostra verò vrbs quæ est ciuitas regis magni (cui? artifex & conditor deus, de qua dicit: Ipse fundauit eã altissim?) aliã habet tribuum in terra sanctæ descriptionẽ & mensuram, & possessionis ordinem, & plagas tribuum singularum. Primum, plagę aquilonis opponuntur tres portæ &c, quorũ primogenit? Ruben, Iudas, regię stirpis autor, & Leui. Super cuius nomine tabernaculi & castrorum descriptione nihil dictũ est, vt primogenita possidentes q̃si gen? regale & sacerdotale aquilonis frigora contẽnant?.

C

Psal. 86. a

d ¶ Ibidem. Nunq̃ recedamus ab ea, sicut à priori. Vnde: Surgite abeamus hinc. Et: Reli. vo. domus vestra deserta, sed ęternam habet possessionem. & sit ei ipse possessio. secundũ illud: Ecce egò vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.

† ex noĩe b? tribuũ Iohã. 14. d. Matt. 23. d. Ibi. 28. d.

Nicolaus de Lyra.

✠ Consequenter ponitur recapitulatio breuis dictę diuisionis, cũ dicitur. Hæc est ter. &c. & patet.

† qngenti

a ¶ Et hi egres. &c. Hæc est vltima pars, in qua describit ciuitas ædificanda in quadro æquilatero cuius latera sunt disposita versus quatuor partes orbis principales, & q̃libet lat? habet i lõgitudine calamos q̃tuor milia qngẽtos, & tres portas à trib? tribub? denominatas. Dicit igit: Et hi. i. latera & portæ p̃ q̃s fit egressus. Cętera patent inspecta figura hîc inferius posita vsq; ibi: b ¶ Et nomen ciuitatis. supple erit. c ¶ Ex illa die, qua erat ædificata. d ¶ Dominus ibidem. non solum per essentiam, potentiam & præsentiam, sicut est in alijs locis: sed etiã per spetialem suorum beneficiorum influentiam e ¶ Amen. id est sic fiat.

Vltia pars

re magnum. Hæc est terra quã mittetis in sortem tribubus Israël, & hæ partitiões earum,

§ Portæ exitus.

a dicit dominus deus: Et hi egressus ciuitatis. A plaga septẽtrionali quingẽtos & quatuor milia mensurabis, & portæ ciuitatis † in omnibus tribubus Israël. Portæ tres à septẽtrione.

a § Qui primogenitus. b § Qui regię stirpis autor. c § A quo sacerdotes.

Porta Ruben una, porta Iudæ una, porta Leui una. Et ad plagam orientalem quingentos & quatuor milia, & portæ tres. Porta Ioseph una, porta Beniamin una, porta Dan una. Et ad plagam meridianam † quingentos

§ Duo filij Rachelis. § Filius Balæ ancillæ. § Tres filij Liæ.

& quatuor milia metieris. Porta Symeonis una, porta Isachar una, porta Zabulon una. Et ad plagam occidentalem quingentos & quatuor milia. Et portæ eorum tres. Porta

a § Hi duo filij Zelphæ ancillæ Liæ. b § Filius Balæ ancillę Rachelis.

Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una. Per circumitum decem & octo milia. Et

a § Nunc Ierosolyma. i. visio pacis.

nomen ciuitatis ex illa die, dominus ibidem. Amen.

B

NICO. DELY.

Completa expositione visiõis imaginarię p̃cedẽdũ est ad inquirendum quid per dictam visionem imaginariam designet. Nam hic est intellectus principalis ꝓphetæ, sicut ostensum fuit suprà in principio capituli quadragesimi. Sciendum igitur, q̃ circa hoc variè dixerũt doctores Hebręi similiter & Latini. Antiqui verò Hebræi dixerũt, q̃ imaginaria visio ædificationis templi & ciuitatis quæ prędicta est, significat reędificationẽ templi post reditum captiuitatis Babylonicę p̃ Zorobabel & socios eius, & reędificationẽ ciuitatis Ierosolymitanæ per Neemiam & populum Israel ad hoc adiuuantem. Dixerunt tamen q̃ hæc ædificatio non fuit completa tempore Zorobabel & Neemiæ, sed plures reges Persarum deuoti addiderunt ad ædificia ista, potissimè circa templum vt satis haberi potest ex. j. Eldræ & ij. Machabæorũ. Dicit etiam Iosephus antiquitatis Iudaicæ libro xv. q̃ Herodes Ascalonita rex Iudęę cuius tempore natus fuit Christus, fecit ædificia magna & sumptuosa ad fortificationem ciuitatis & decorem templi. Dicit etiam q̃ ad altitudinem tẽpli addidit. lx. cubitos. Nam Zorobabel & alij adiutores eleuauerũt ipsum per sexaginta cubitos tantum, & ipse addidit sexaginta, & sic esset eiusdem altitudinis sicut fuerat templum Salomonis per Chaldæos destructum & tanta descripta est suprà altitudo huius templi imaginariæ visionis. Ad hoc autem inducunt argumentũ ex principio visionis capituli quadragesimi, vbi fit mentio de destructione ciuitatis per Chaldos, cùm dicitur. xiij. anno

Sequitur figura.

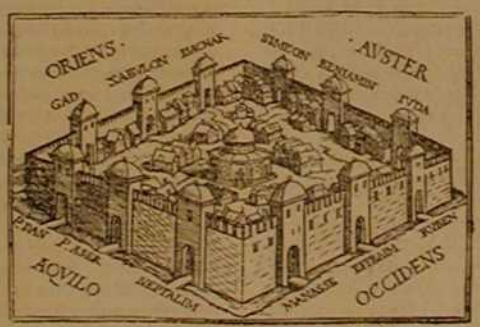

no posteà percussa est ciuitas. Facta est super me manus domini &c. D Et consequenter describit ædificationem ciuitatis & templi vsq; ad finem libris. Ex quo videtur, q̃ ad consolationem populi adhuc in captiuitate detenti, propheta loquatur de materiali reędificatione ciuitatis & templi: quam dicunt completam modo prædicto: Sed hoc dictum stare non potest: quod ostẽdendo primò de ciuitate & tẽplo simul. Secundò de quolibet per se. De templo namq; per Zorobabel inchoato patet primo Esdræ. iij. q̃ fuit ędificatum in eodem loco in quo fuerat templum Salomonis. Et similiter de reędificatione ciuitatis per Neemiam, patet Neemię. secundo. q̃ fuit in eodẽ loco in q̃ prius fuerat, nã reędificata fuit reparãdo interruptiones & ruinas murorum per loca dissipata. Certum est autem ex. iij. &. iiij. Regum, q̃ templum Salomonis ędificatum fuit in ciuitate Ierusalem, & per cõsequens templum reædificatum fuit per Zorobabel, & in hoc conueniunt omnes historiographi Iudæi & Latini. Templum autem & ciuitas quæ imaginariè suprà describuntur, distant ab inuicem per. xxviij. miliaria & plus: ergo impossibile est (vt videtur) q̃ visio imaginaria de ædificatione ciuitatis, & templi post reditum de Babylone intelligatur. Quòd autem tantum distent declaratur sic: Nam inter ciuitatem supra descriptam cum suburbanis suis, & inter templum cum omnibus ædificijs sibi adiunctis, est tota latitudo portionis Leuitarum continens. x. milia calamorum: & de latitudine portionis sacerdotum. iiij. milia calamorum & plus: sed illud plus dimitto, Ista verò. xiij. milia calamorum faciunt. xxvij. miliaria

liaria: quod sic declaratur: Nam quinq; pedes faciunt vnum passum: passus. cccv. vnum stadium, octo stadia faciunt vnum miliare sic notatum, qa cõtinet mille passus: quod patet ex dictis. nam octies. cccv. faciunt mille, vnde versus: Quinq; pedes passum facit, passus quoq; centum. Viginti quinq; stadium: si des miliare & octo facies stadia, duplicatum sit tibi leuca. Hoc igitur supposito videndum est de quantitate calamorum. Ex dictis autem suprà xl. ca. patet, quòd vnus calamus continet sex cubitos, de cubitis sanctuarij, quorum quilibet continet vnum cubitum vsualẽ & palmum, vt ibidem fuit ostensum. Cubitus autem vsualis continet pedem & dimidium, & sic calamus continet nouem pedes, & cum hoc sex palmos, qui faciunt vnum pedem & plus: sed illud plus dimitto. & sic patet qp calam⁹ vnus cõtinet duos passus. Igit cũ mille passus faciũt miliare vnũ, vt prædictũ est, seqt qp mille calami faciunt duo miliaria: & per consequens. xiij. milia calamorũ faciũt. xxvij. miliaria, & sic patet propositũ. Secundò separatim ostenditur de templo & ciuitate inchoatis per Zorobabel & Neemiam: & primò de templo & ciuitate: quia suprà describitur murus exterior longitudinis quingentorum calamorum in quolibet quatuor laterum suorum. Quingenti verò calami faciunt vnum miliare: & sic circumitus muri est. iij. miliaria. Circumitus autem templi per Zorobabel inchoati nunquam fuit tantæ continentiæ, imo nec etiam cum tota ciuitate Ierusalem in qua fuit: ergo &c. Item propheta vidit aquas egredientes de templo & procedentes vsque ad mare mortuum ad sanandum illud de sua amaritudine, vt possent pisces ibi viuere, vt habetur suprà xlvij. ca. Certum est autem quòd in templo per Zorobabel inchoato, & posteà per Romanos destructo, nunquam fuerunt tales aquæ, nec mare mortuum factum est dulce. Item idem potest argui de lignis fructiferis supradictas aquas existentibus, & primitiua facientibus quolibet mẽse, quia nunquam ita factum est, ergo &c. propter hęc & multa in visione Ezechielis præscripta, quæ verificari non possunt de templo post captiuitatem reædificato, patet falsitas opinionis prædictæ. Item idem ostenditur de ciuitate per se: quia suprà vltimo cap. describitur in quadro æquilatero, cuius quodlibet latus continet calamos quatuor milia & quingentos. quę faciunt nouem miliaria, vt patet ex dictis suprà. Et circumitus ciuitatis ibi describitur. x. & .xvij. milium calamorum qui faciunt xxxvj. miliaria. ciuitas autem inchoata per Neemiam nunc̃ habuit tantam capacitatem, nec etiam decimam partem, ꝓpter quod dicta opinio reprobatur modo, non solum à Latinis, sed etiam ab Hebræis.

DIcunt igitur Hebræi moderni, qp hæc vltima visio Ezechielis est intelligẽda de ędificijs ciuitatis & templi in aduentu Messiæ construendis: quem expectant venturum tamc̃ hominem purum, prophetam tamẽ sanctissimum etiam Moyse sanctiorem. Dicunt etiam, quòd regnabit temporaliter super omnes Gentes quas sibi subijciet & Iudæis, & ædificabit ciuitatem & templum materialiter, sicut hîc describitur ab Ezechiele propheta. Hunc autem errorem quantum ad hoc qp negant Christum in lege & prophetis promissũ esse deum, & quantum ad hoc qp dicunt eius aduentum adhuc futurum, ego satis improbaui per scripturas ve. test. in quadam quęstione de quolibet annis pluribus iã elapsis: tamen adhuc restat pauca de illis. & priò ad ostendendũ qp Christus in lege & prophetis promissus sit verus deus & verus hõ. Dr̃ enim Isaiæ. ix. de ipso. Paruul⁹ natus est nobis, & filius datus est nobis, in quo exprimitur manifestè eius humanitas: Per hoc autem quod subditur: Et vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius, deus fortis, pr̃ futuri seculi, princeps pacis, exprimit eius diuinitas. Item Ieremię xxiij. a. Ecce dies veniunt dicit dominus, & suscitabo Dauid germen iustum. vbi translatio Chaldaica apud Hebræos autentica habet: Statuam Dauid Messiam iustum, & regnabit rex & sapiẽs erit, & faciet iudicium & iusticiam in terra. sequitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum, dominus iustus noster. Per hoc autẽ qd̃ dicitur: Suscitabo Dauid germen iustum, apparet eius humanitas. per hoc autem quod sequitur: Et hoc est no. quod vocabunt eum dominus iustus noster: exprimitur eius diuinitas: nam pro hoc nomine dominus, Hebraica veritas habet nomen domini Tetragrammaton, quod secundum Hebræos est nomen summi dei creatoris omnium. vnde dicit Ra. Moyses in libro directionis dubiorũ parte prima. ca. lx. qp hoc nomen domini Tetragrãmaton significat diuinam essentiam significatione perfecta & immixta. Cætera verò nomina videntur deriuata ab operibus diuinis, vt creator, dominus, Saluator, & hmõi. Itẽ Mich. v. a. dicitur: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Quòd autẽ hæc autoritas etiã secũdũ Hebræos intelligatur de Christo, patet Mat. ij. quia sapiẽtes Iudæorum ẽ allegauerunt coram Herode quærenti natiuitatis Christi locum & per egressum eius de Bethleem exprimit eius natiuitas temalis in humana natura, per egressum autem ipsius ab initio à diebus æternitatis, exprimitur eius natiuitas æternalis in natura diuina. Quòd autem secũdò dicũt Christum adhuc venturũ, est falsum: quia Dan. ix. describit tempus aduent⁹ ipsius sub certo numero annorum. scilicet sub septem hebdomadibus annorum quæ faciunt quadringẽtos. xc. annos. Iste verò numerus annorũ completus fuit tempore passionis Christi, sicut diffusè declaraui scribendo super Danielem, propter quod hîc causa breuitatis omitto. Item Dan. ij. de tpe aduentus Christi dicitur: In diebus regnorũ illorũ suscitabit deus regnũ qd̃ in æternum non dissipabitur, quod secundum Hebræos intelligitur de regno Messiæ: & sicut patet, ibi loquitur propheta de quatuor regnis sibi succedentibus. s. Babyloniorum, Persarum, Græcorũ, & Romanorũ & in regnum Christi incœpit tempore quo vltimũ. s. regnum Romanorum fuit in sua potestate, qd̃ maximè fuit tpe Augusti Cęsaris, quo tẽpore Christus de virgine fuit natus, vt patet Lu. ij. a. Exeditũ à Cæsare Augusto &c. Item Aggæi. ij. b. Adhuc vnũ modicum &c. sequitur. Et veniet desideratus cunctis Gentib⁹ & implebo domum istam gloria, dicit dom⁹ exercituum. sequitur: Adhuc magna erit gloria dom⁹ istius nouissimę plus q̃ primę. Per hoc autẽ qd̃ dicit: Veniet desideratus cunctis Gentibus, intelligitur aduentus Christi etiam secundũ Hebræos. Per hoc autem qd̃ præmittitur: Adhuc vnum modicũ est, apparet qp est pęteritus. nam à tempore quo Aggeus hoc dixit vsq; nunc. s. vsq; ad annũ domini. Mcccxxxij. in quo hæc scripsi plus q̃ mille & sexcenti fuxerunt anni, qui non videtur posse dici rationabiliter vnũ modicũ. Item certũ est qp Aggæ⁹ loquebatur de tẽplo per Zorobabel inchoato, dicens: Veniet desideratus cũctis Gentib⁹, & implebo domũ istam gloria. Ex quo patet, qp stante illo tẽplo Christus venit & ipsum implenit gloria, quando ibi oblatus fuit propter quod sanctus Symeon tũc exclamauit: Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. Hoc etiam patet per hoc quod subditur: Magna erit gloria huius domus nouissimæ plus q̃ primę. Prima namq; dicitur templum Salomonis, quod fuerat destructum. Non potest autem dici, qp templum per Zorobabel & suos sequaces reædificatum: quod respectu templi Salomonis fuit quasi nullius reputationis in ædificijs & ornatibus & consimilibus fuerit magis glorificatũ in aliquo, nisi per præsentiam Christi qui oblatus ibidem fuit: & in eo pluries prędicauit, & plura miracula fecit, vt habetur in Euangelijs. Illud ẽ tẽplũ stetit vsq; ad. xlij. annum posti passionem Christi: in quo destructum fuit per Romanos. Quòd autem tertiò dicunt Iudæi, Christum in primo aduentu suo venturũ regnũ temporaliter in potestate magna, patet manifestè falsum per illud quod dicit Zacha. ix. c: Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem: Ecce rex tuus veniet tibi iustus & Saluator, & ipse pauper & sedens super asinam & pullum filium asinæ. quod exponitur etiam à doctoribus Hebræis de aduentu Messiæ. vt declaratum fuit ibidem. & sic patet, qp eius aduentus primus prædicitur à propheta futurus in paupertate & humilitate, & non in terrena gloria seu potestate. Item Isa. lij. c. de Christo dicitur: Ecce intelliget seruus meus &c. Quod intelligit de Christo etiam secundum Hebræos antiquos, & etiam totum capitulum sequens, sicut ibidem fuit dictũ: & ibi subditur de ipso: Inglorius erit inter viros aspect⁹ eius, & ibidem subditur: Et desideauimus eũ despectũ & nouissimũ virorũ, virũ dolorũ, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus. Et postea: Sicut ouis ad occisionem ducetur &c. Ex quibus patet, qp primus aduentus Messiæ non fuit prænũciatus futur⁹ in potestate & gloria, sed humilitate & paupertate magna: Nec ad tpaliter regnandum, sed ad patiendum, & per suam passionem nos misericorditer redimendum. vñ ibidem dicit: Ipe aũt vulnerat⁹ est, ꝓpter iniquitates nr̃as, attrit⁹ est, ꝓpter scelera nr̃a, disciplina pacis nr̃ę sup eũ, & liuore ei⁹ sanati sumus. Quòd autem dicunt Iudæi, qp Messias in aduentu suo ędificabit eis tẽplũ materiale, sicut prędicitur ab Ezechiele. & ex hoc fundãmũt argumẽtũ cõtra nos ad pbãdũ, qp Iesus Nazaren⁹ non fuit Messias ver⁹: quia nõ ædificauit tẽplũ sicut p. pphetas fuerat promissum: nõ valet: quia ꝓpheę magis dicũt contrariũ. Nã Aggei. ij. in autoritate superius allegata dr̃ de tẽplo p. Zorobabel inchoato. Magna erit gloria domus istius nouissimę. Ex quo patet, qp nõ est alia materialiter ædificanda per Messiam: nam ista de qua loquit̃ ꝓpheta nõ esset nouissima. Item Iere. iij. c. dicitur de aduentu Christi primo: Assumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion. In quo prædixit propheta paucos valde de Iudæis respectiuè ad fidem ca-

tholicã

tholicā cōuertēdos. Et subdit ibidē: In diebus illis ait dñs, non dicent vltrà arca testamēti dñi, nec ascēdet sup̄ cor, nec recordabuntur illi, nec visitabitur, nec fiet vltrà. Nūc aūt ita est ꝙ tabernaculū Moysi fuit factū ad reponēdū arcā testamēti dñi, vt patet Exo. xxv. & similiter tēplum Salomonis ad hoc fuit factū, vt patet in plurib⁹ locis. ij. & .iij. Reg. & .ij. Paralip. & ideo si arca vltrà nō fiet per cōsequēs nec tēplū, ꝑpter qd' Iudei, vt cōsequēter dicāt, sicut dicit ꝙ Messias in aduētu suo ædificabit eis materialiter tēplū sic restituet eis arcā testamēti, ꝓpiciatoriū & cętera ptinētia ad veteris legis cultū. Cū igit̄ lerem. ꝓpheta dicat ꝙ arca materialis testamēti nō fiet vltrà, nec erit in recordatione vel memoria scilicet ad cō struendū, ꝙ cōsequēs prędicit tēplū materiale vlteri⁹ nō reędificā dū. Ité ad hoc pōt induci quod dicit Iere. vij. a. Nolite cōsidere in verbis mēdacij, dicētes: Templū dñi templū dñi est. In Hebræo habetur: Templū dñi, tēplum domini, templū dñi tria, in plurali. q. d. mendacium est dicere ꝙ tria templa sint successiue ædificanda: & ideo post templū Salomonis quod fuit primū. & tēplum per Zorobabel inchoatū, & per Romanos destructū quod fuit secūdum nō reędificabitur Iudæis tertiū. Argumentū aūt de Iesu Nazareno nō valet, quia templū ꝙ ipsum ędificatū est ecclesia siue cōgregatio fideliū in fide charitate formata, quę est spirituale tēplū, de cuius ædificatione dicit Matth. xvj. c. Sup̄ hāc petrā ædificabo ecclesiā meā. Cauillationes aūt Iudæorū ꝙ quas nitūtur scripturas vete. testa. prędictas ꝑuertere ꝓpter ꝓlixitatē vitandā hīc omitto, quia illas posui diffuse in quadā quęstione de quolibet: de qua suprà mentionē feci. Et quia cauillationes illas exponēdo⁹ libros veteris testamenti replicaui saltem ꝙ magna parte in locis in quibus exponuntur autoritates prędictæ. Expositionem aūt vltimæ visionis Ezechielis ex causa exponendā referuaui post expositionem librorum omnium veteris ac noui testamenti.

B

Opinio catholicorum.

REprobatis dictis Hebræorum secūdum gratiā à dño mihi datā, cōsequēter videndū est, qd de visiōe prędicta dixerūt doctores catholici: Et sunt tres modi dicendi. Nā aliq⁹ vt beat⁹ Hie. & beat⁹ Greg. dixerūt ꝙ visionē Ezechielis imaginariā, ædificationē ecclesię in sacramēt⁹ & moribus esse significatā: & hūc sensum in exponēdo sequuti sunt, expositionē imaginarię visiōis ꝓut superi⁹ est descripta, quasi totaliter dimittētes, cū tā abilla sit inchoandū: sicut dictū fuit suprà in principio. xl. ca. Dicit etiā vlteri⁹ beat⁹ Gre. Homil. j. sup̄ hanc visionē ꝙ ille sensus visiōis imaginarię est totaliter relinquēdus. eò ꝙ visio illa cōtinet impossibilia, qd' arguit ex eo qd' dicitur: suprà xl. ca. Et mensus est latitudinē ædificij calamo vno. ꝙ hoc aūt ꝙ dicit ædificij absolutè, loquit̄ de toto ædificio secūdū Grego. & postea subditur: Et mēsus est portā à tecto thalami vsq; ad tectū eius, latitudinē. xxv. cubitorū, & fecit frōtes ꝙ. lx. cubitos. Ex qb⁹ sic arguit: Frontes sunt in porta, & porta in ædificio, & sic maius continet in minori. s. lx. cubiti. in. xxv. & .xxv. in vno: hoc autem est impossibile. ergo &c. Dicit etiā, ꝙ hoc factū est ex ordinatione diuina, vt legētes dictā visionē relicto sensu imaginario tamq; nullo mysticū quærerent intellectū. Sed magister Richar. de Sctō Victore reputās in hoc dictū Grego. minus verū, ꝓcessit q̄si via opposita, declarans in expositione sua possibilitatem tot⁹ ædificij ꝑ superi⁹ descripti, de sensu alio nihil dicēdo. Si aūt alibi de hoc aliquid dicit ignoro: Soluit aūt argumētū bti Gregorij ꝙ hoc ꝙ oia tpli ædificia simul sūpta dicunt̄ vnū ædificiū, & nihilomin⁹ quodlibet ꝙ se dici pōt vnū ædificiū: sicut totū maneriū regis Parisius dr̄ dom⁹ regia, & tā sunt ibi mulę dom⁹. s. palatiū, camera caularū, capella, & sic de alijs: & iō cū dicit suprà. xl. ca. Et mēsus est latitudinē ædificij calamo vno &c. ædificiū ibi accipit ꝙ muro exteriori sec'm alios, vel ꝙ domuncula supra portā ędificata secūdū alios, vt dictū fuit ibidē. Dñs Hugo cardinalis ꝓcessit q̄si media via declarans possibilitatē ædificij imaginarię visionis. & cū hoc de ædificio ecclesiæ ꝙ aliq⁹ loca immiscuit: hoc tā fecit incōplete & etiā intercise, eādē etiā sniam sub diuersis similitudinib⁹ plures repetēdo: & ꝓpter eādē causam expositio beati Gre. vł min⁹ aptaā ꝙ mōtē, sup̄ quē ꝓpheta dr̄ dimiss⁹ suprà. xl. c. dicit signari Christū. ité ꝙ virū mēsurātē ędificiū, ité ꝙ portā, & etiā alia plura, licet aūt dictū bti Gre. nō interdā in aliq⁹ reprobare, tā aliquibus videret cōuenienter exponi visio prędicta, si ꝙ diuersas ptes & similitudines significarentur diuersa. Ité beatus Gre. de dicta visione exposuit tantum primū capitulū. s. xl. & adhuc incōpletā illo tpe obsessa fuit Romana ciuitas & multū afflicta: prōpter quod se excusat de vlteriori ꝓsequutione, ibi terminās dictę visionis expositionē, decem tamen homil. continentem.

¶ Post capitulū .xlviij. in Mysticatione, vbi dicit in Postilla: Nā aliqui vt beatus Hieronymus.

ADDI Circa plurima quę cōtinēt̄ in ꝓphetia Ezechielis C duo sunt cōsiderāda. Vnū est, ꝙ inter cęteros prophetas iste plurib⁹ vtit̄ ꝓbolis, vt patet in ꝓcessu suæ ꝓphetię, in q̄ ꝑplurimas metaphoras inducit: vñ ipso deo dicebat suprà xx. g. A. a. a. dñe de⁹ ipsi dicūt de me: Nūq̄d nō parabolas loquit̄ iste? q̄si dicāt: Oēs sermones isti⁹ sūt parabolici: ex q̄ cōsideratiōe hr̄, ꝙ istę visiones ędificationū q̄s Ezechiel tradit cōmuniter sunt metaphoricè intelligēdę. & iō ꝓcessus Gre. exponēdo hmōi visiones cēseri debet ꝓpri⁹ & literalis, & sec'm modū loquēdi ipsi⁹ ꝓphetę: sicut in his quę parabolicè dicūt sensus literalis est nō ille q̄ ꝓ literā significat, sed q̄ ꝑ tres ipsas q̄s litera significat intelligit ꝓut dictū est i ꝓlogo sup̄ Genesim. Sec'm est, ꝙ hīc ꝓpheta aliq⁹ ꝓponebat ꝙ modū ꝓcepti, quę tñ nō dñt intelligi vt ꝓcepta. s. vt iponāt necessitatē obseruādi, sed q̄si cōsilia quę nō hñt vim obligādi ad pœnā, si nō seruēt. vñ sup̄. c. xlv. f. dicit: Hęc dicit dñs de⁹ in prio mēse in prīa mēsis: sume vitulū de armēto ꝛmaculatū, & expiabis sanctuariū &c. Et sic̄ ponit aliq⁹ circa sacerdotes & circa ꝓcipes in sacrificijs & ornamētis & ingressu tēpli & alijs: quæ si intelligerent̄ vt ꝓcepta, esset manifestē contra illud qd' legit Deu. iij. a. Nō addetis ad verbū qd' loquor vobis, nec auferetis ex eo. vnde in vete. testa. sicut null⁹ potuit auferre aliqd' præceptū de his quę de⁹ ꝓcipiebat ꝙ Moysen ita null⁹ poterat addere aliqd' ꝓceptū vltra illa: & sic̄ posset dici de ædificatione templi & ciuitatis hīc posita. s. quòd significabat reędificationē tēpli aliquādo necessariò fiendā secūdū ędificationē quæ de cōsilio ꝓphetico fieri debebat, ꝓpter sanctionē spūalē illi⁹ ædificij quā ꝓpheta principaliter intēdebat. Et notādū, ꝙ prędictę cōsiderationes quæ in hac litera, vt patet, fundant̄ sunt validę ad euacuanda argumenta Iudæorū, quæ ex his visionibus Ezechielis communiter sumunt, quæ quidā argumēta credūt esse efficacissima contra nos q̄ Christū iā venisse confitemur cū tamē prędicta nō fuerūt hactēn⁹ cōpleta, nec ꝓfitemur ipsa cōplēda, sed prędictis cōsi D deratis patet manifestē, ꝙ ista possint & debent intelligi parabolicè dicta, seu ꝙ modū cōsilij, nō autem ꝓcepti. vt dictum est.

¶ Expositio visionis imaginarię secūdū Postillatorem.

IIs igit̄ ꝓmissis intēdo dicere, quid mihi videt̄ de significato visionis imaginarię: nō tamē ad satisfaciendū mihi vel alijs, cū respectu ꝓcedētiū doctorū sim null⁹ momēti, sed ad excitādū alios studiosorū & devotorū, vt ꝑ exercitiū studij & orōnis quęrāt dicta visiōis intellectū ab eo q̄ sua mysteria reuelat hūilib⁹ & deuotis, & absc̄dit à prudētib⁹ & sapiētib⁹ in oculis suis. Credo nāq; ꝙ null⁹ possit dicta visionē sufficiēter exponere, nisi hoc habuerit ex diuina reuelatione. Dico igit̄, ꝙ significatū suprascripte visiōis pōt dupliciter accipi, Vno mō, vt ꝑ illā significet̄ reędificatio tēpli materialis post reditū Babyloniçę captiuitatis, nō tamen illo mō quo dixerūt antiqui Iudæi, quem suprà reprobaui. Alio modo, ꝙ ꝑ illā significet̄ ædificiū ecclesiæ ꝙ Christū Saluatorē nostrū, sicut cōiter dicūt doctores catholici. Ad euidētiā primi modi cōsidera dū, ꝙ frequēter in scriptura sacra & maximè ve. te. ꝓmissiones diuinę de bonis futuris, & comminationes de pœnis infligendis, intelligunt̄ sub conditione, licet scribant̄ absolutè. De ꝓmissionib⁹ patet. j. Reg. ij. c. vbi dicitur: Venit aūt vir dei ad Eli, & ait ad eū: Hæc dicit dñs: Nunquid non apertè reuelat⁹ sum domui patris tui, cū esset in Aegypto in domo Pharaonis, & elegi eū ex oibus tribubus Israel mihi in sacerdotem? s. summū, vt patet ꝑ literam sequētē. & postea subdit: Propterea ait dñs de⁹ Israel: Loquēs loquut⁹ sum, vt dom⁹ tua & dom⁹ patris tui ministraret in cōspectu meo vsq; in sempiternū: nūc aūt dicit dñs: absit hoc à me, sed quicunq; honorificauerit me, glorificabo eū: q̄ aūt cōtemnūt me, erunt ignobiles. Ex his patet, ꝙ ꝓmissio absolutè facta de summo sacerdotio ante exitū filiorū Israel de Aegypto, posita ꝙ q̄dr̄ gēros annos vel circiter. s. ꝛpe Eli, ostēdit dom⁹ ꝙ illa ꝓmissio intelligēda erat sub cōditione. s. si sacerdotes summi debitè ministrarēt, aliter nō. Similiter idem patet de cōminationibus pœnarū. Ionæ. iij. b. vbi de ꝓcepto domini dixit, Ionas absolutè: Adhuc xl. dies & Ninive subuertet̄; & tamē ei⁹ subuersio tūc nō fuit sequuta: & hoc ꝙ Niniuitę egerūt pœnitētiā de malis suis ad ỹbū Ionę, vt exprimit̄ ibidē. Ex q̄ patet, ꝙ cōminatio subuersionis Niniue quæ ꝓlata fuerat absolutè intelligenda erat sub cōditiōe s. si Niniuitę in malis suis ꝑsisterēt̄ obdurati: aliter nō. Item de ꝓmissionib⁹ & cōminationibus similiter patet Iere. xviij. a. vbi dicitur ex ꝓsona dñi. Repente loquar aduersum gentem & aduersus regnum vt ædificē & destruā & dispdā illud. Si pniam egerit gens illa à malo suo, quod loquutus sum aduersus eam, agā & ego pniam sup̄ malo qd' cogitaui vt facerē ei. Ex quo patet manifestè, ꝙ in cōminatione facta absolutè intelligit̄ conditio, si illi

Promissiones & cōminationes sub cōditione fiunt.

T in ✠ quib⁹ ꝑ

quib⁹ sit. ꝙ seuerēt in malo: Et statim ibidē subdit de promissioni-
E bus. Et subitò loquar de gente & de regno, vt ædificē & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, vt nō audiat vocē meā pœnitentiā agam sup̄ bono qđ loquut⁹ sum, vt facerē ei. Ex q̄ patet quòd in ꝓmissione de bono cōferēdo, intelligit hęc cōditio. sed si illi quib⁹ fit, steterint in bono. Ad hoc est etiā ratio naturalis, qa si aliqs rex vel princeps ꝓmitteret alicui militi equum & arma, & ante cōpletionem ꝓmissionis miles auerteret se à rege vel principe ad eius inimicos se conuertendo, nūquid teneretur adimplere ꝓmissum: Certē nō, qa non fuit intētio eius, nec debet esse, qđ ei daret equū & arma ad impugnādum se, sed magis ad seruiendū sibi. In oi verò pctō mortali hō à deo auertit, & ad dæmonem conuertit: ergo &c. Itē ad hoc potest induci exēplū de filijs Israel, quib⁹ multę terrę & alia multa bona, ꝓmissa fuerūt, quę nūquā obtinuerūt, eò ꝙ erga deū suū debitū non fecerūt, sicut patet in libro Iosue, qđ filij Israel in suis sortibus cupiditate ducti dimiserunt Gentes idololatras habitare cū eis sub tributo cōtra ꝓceptū domini: ꝓpter qđ filij earū succedētes nō solū ptē terrę tenuerūt, sed etiā populū Israel multipliciter afflixerunt. Similiter in ꝓposito potest dici rationabiliť, ꝙ ꝓ visionē imaginariā Ezechieli signifi cata fuit ædificatio ciuitatis & tēpli materialiter post reditum captiuitatis Babylonicę futurum, secundū formā sup⁹ descriptam & sic in re factum fuisset, si populus Israel suū debitum fecisset: nā hæc conditio intelligebat in promisso sed nō fecit, ꝓpter qđ templū & ciuitas nō fuerunt tunc ędificata secūdū modū Ezechieli ostensum: tñ, ꝓpter aliquos bonos de filijs Israel fuit ciuitas reædificata & templū, minoris tñ capacitatis & nobilitatis quasi in comparabiliter quā fuerat promissum, ꝓpter quod Ezechiel in fine dictę visionis videť dixisse sup. xlviij. Amen. q.d. vtinā sic fiat, & nō ipediať ꝓ pctā nr̄a. Qđ aūt filij Israel nō fecerūt debitū suum ad obtinēdū integrè dictū, ꝓmissum, patet: qa data generali licen-
F tia ꝙ Cyrū qđ⁹ omnes Iudęi de regno suo possent in Iudęā liberè reuerti, & ibi deo seruire: multi tñ capti amore vxorū quas ibi acceperāt, & filiorū quos ibi genuerāt, & possessionū quas ibi acq̄sierant, noluerūt inde reuerti, sed magis elegerūt inter idololatras cōmorari. Similiter illi q de captiuitate redierunt in Iudęā, vxores suas Hebręas legitias cōtēpserūt, & alienigenas cōtra dei præceptum duxerūt, & nō solū vulgares de populo hoc fecerūt, sed etiā maiores, ꝙncipes & sacerdotes, vt habeť. j. Eldræ. ix. Itē post ea tpe Machabęorū multi de ppło Israel & de sacerdotib⁹ ad vsū cōtra naturā & idololatriā se cōuerterūt, ædificantes in Ierusalē ephebiā. i. ꝓstibulū iuuenū, & palestrā. i. scholā ad docēdū ritus & leges Gētiliū, vt dictū fuit. ꝙ. Machabæorū. Sił postea verum Christū eis ꝓmissum ex inuidia & malignitate cōtēpserūt, & ipsum corā Pilato negātes ꝓ man⁹ militū ei⁹ occiderūt, ꝓpter qđ eorū ciuitas & tēplū quæ reędificata fuerāt ꝓ Rōanos destructa fuerūt, sicut prędixerat Christ⁹ Luc. xix. f. Videś Iesus ciuitatē sanctā Ierusalē fleuit sup ea &c. Sic igit̄ patet vna expositio ꝗtū ad significatū visiōis imaginarię sup⁹ descripę. Sed cōtra dictā expositionē posset argui. Prīò de aqs egredičtib⁹ de tēplo sanati b⁹ mare mortuū à sua salsedine & amaritudine. Sed ò de lignis sup ripā fluminis saciētib⁹ nouos fruct⁹ singulis mēsib⁹. hęc em̄ videť aliqb⁹ ipossibilia. Et ꝓ cōsequēs si Iudęi redeūtes de Babylone fecissent erga deū debitū suū, nō tñ ista fuissēt eis facta, cū fuissent ipossibilia, vt aliqb⁹ vr̄. Et sec⁹m hoc expositio dicta non vr̄a. Ad ista dicēdū, ꝙ aliq̄ sunt possibilia naturæ, sc. illa quę naturali cursu pagūt, & aliq̄ sunt ipossibilia naturę, possibilia tñ deo. Et ista sunt in duplici gradu, nā aliq̄ sunt supra naturā quātū ad suū principiū, nō tñ quātū ad sequēs exercitū, sicut ꝙ cęc⁹ videat. nā ei⁹ illuiatio est supra naturā, sed exercitiū oculi dati per miraculū est naturale, sicut oculi dati ꝓ gnātionē naturalē. Aliq̄ ỳ ò sunt supra naturā vtroq; mō, sicut cōuersio panis in corp⁹ Christi, & ꝙmanētia eiusdē corpis sub specie panis. Posset igit̄ dici, vt vr̄, ꝙ dulcoratio maris mortui sit possibilis secūdū naturā. Nā aquę maris colatę ꝓ venas terrę fiunt potabiles, & hoc mō de aqs ꝓcedēt⁹ à mari oriūt alibi fōtes dulces: & iō nō videť inconueniens, ꝙ aquę egredičtes de tēplo haberēt virtutē naturalē dulcorādi aqs maris prędicti: nā in diuersis ptib⁹ mūdi oriūt fontes diuersas ỳtutes & mirabiles hītes, Hoc etiā cōfirmať ꝓ scriptura, dr̄ em̄ Exodi. xv. d. ꝙ aquę Marath i dulcedinē ỳsq; sunt ꝓ imissionē ligni qđ vr̄ habuisse ad hoc ỳtutē naturalē, vt dictū fuit ibidē. Si missi dicēdū de lignis q̄libet mēse fructificātib⁹, videm⁹, cm̄ ꝙ aliqua ligna & terrænascētia fructificāt bis in anno, & forte pluribus vicib⁹ in aliqb⁹ terris, & sic forsitan posset hīc dici de fructificatione q̄libet mense, & dato ꝙ non sit aliq̄ talis arbor, nō est tamē negādū, qn de⁹ posset facere, ita ꝙ ꝓductio arboris esset supernaturalis, tñ fructificatio sequēs naturalis esset, & si hoc ab aliq̄ negei, nō tamē negari pōt, quin de⁹ posset etiā de q̄libet arbore fructū ꝓduc-

ctū ꝓducere q̄libet mense miraculosē. & iō si prędictæ viæ non q̄ sufficiūt, pōt dici, ꝙ hoc beneficiū diuinū fuisset Iudæis cōtinuatū, si erga deū debitū suū fecissent, sicut per. xl. annos pauit eos mā na in deserto, & Christianis per orbē qualibet die dat corpus suū & suū sanguinē in sacramento eucharistiæ.

¶ Post ca. vlti. in mysticatiōe, vbi dicitur in Posilla:

ADDI. Propter qđ Ezechiel in fine visionis dicťe. In Hebræo nec in translatiōe Chaldaica, nō habetur in hoc loco Amen. vñ nō debet ex hoc sumi aliqđ argumentum.

Alia expositio Posillatoris

ALia verò expositio pōt accipi, vt ꝓ visionē imaginariā supradictā nō intelligať aliq̄ ædificatio materialis, sed solū ædificatio spūalis ecclesiæ in moribus fidei & sacramentis. In ecclesia verò quę est cōgregatio fidelium, duplex est regnū. Vnū ꝗtū ad spūalia, & hoc designat ꝙ ædificiū tēpli. Aliud aūt ꝗtū ad tpalia, & hoc designať ꝙ diuisionem terrę & ædificiū ciuitatis circa finē libri. vtrūq; tamē regnū erit à deo: lō dico cū beato Gre. ꝗtū ad hoc, ꝙ ꝓ mōtē in q̄ ꝓphetæ dimissus vel posit⁹ supra. xl. c. intelligit Christus, de q̄ ipse Dan. ij. c. Lapis q̄ peussērat statuā, factⁿ est mōs magn⁹, & ipleuit vniuersam terrā. qđ exponiť de Christo à doctoribus Hebraicis & Latinis. Sup istū aūt mōtē fundať ecclesia, sicut ipe dicit Mat. xvj. c. Sup hāc petrā ædifi. ec. mi. sup me: & hoc ꝗtū ad duplex regimē eccl̄iæ prędictū. Et sicut patet ex prędictis, prīò aggit̄ de ædificio in spūalib⁹, quia prīò describiť in prędictis ipm tēplū circa cuius ædificiū describit triplex mur⁹. s. exterior, medi⁹, & interior. Per exteriorē verò q circūdat oia ædificia, intelligit, prędicto seu custodia diuīa oia cōplectēs. De q̄ muro dr̄ Isa. xxvj. a. Vbi fortitudinis nr̄æ Sion, Saluator ponet in ea murus &c. Per murū verò mediū intelligit custodia seu ꝓtectio angelica quæ indiuidit sub diuina, vnde dicit Psal. cxxiij. a. Montes in circuitu eius, H angeli, vt dicit gl. Aug. q̄ sunt in circuitu ecclesiæ p modū muri. Per murū aūt interiorē q est minoris ambit⁹, intelligit, prędicto seu custodia hūana, p prælatos eccl̄iæ & eorū ministros, quæ minoris efficaciæ est q̄ angelica. De hoc aūt muro cōtra malos prælatos dr̄ supra. xiij. a. Nō oppositis vos murū, p domo dñi. Intra muros istos est igress⁹ ex trib⁹ ꝓtib⁹ p q̄s intelligūt tres partes terræ habitabilis. Asia, Aphrica, & Europa, ex qb⁹ ingressi sunt ecclesiā multi p susceptionē fidei & sacrorū, & ingredičtur de præsenti, & ingredičtur de futuro. De istis verò trib⁹ terræ ꝓtib⁹ dr̄ Ierem. ij. g. Terra terra terra, audi sermonē domini. de qb⁹ trib⁹ terræ ꝓtib⁹ plures audierūt sermonē Apl̄orū aliorū q̄ Christi discipulorū eius effectu credēdi. Ex q̄libet aūt ꝓte triū ꝓtū dictarū sunt tres portæ in trib⁹ muris ex opposito se respicientes p q̄s significāt tres grad⁹ vel stat⁹ veniētiū ad fidē. s. incipiētiū, q designant ꝓ portā exteriorē siue primā, proficiētiū, q significant ꝓ mediā vel ꝛectorū qui designant per tertā vel interiorē. De portis istis dr̄ Psal. lxxxvj. a. Diligit dñs portas Sion sup oia tabernacula Iacob intelligit stat⁹ vel grad⁹ fidelium tpe legis Mosaicę. ꝓ portas Sion stat⁹ vel grad⁹ fidelium tpe legis Euāgelicę, quæ dr̄ lex amoris, lex aūt vet⁹, lex timoris, ꝓpter qđ portæ Sion bene dicūt prædilectæ. In portis aūt exteriorib⁹ non sunt ędificia magna, sed quædā domūculæ sup eas ædificatæ, vt supra dictū est. ꝙ qđ designať, ꝙ stat⁹ incipiētiū ē adhuc notabiliter imperfect⁹. In portis aūt mediis & in interioribus fiūt ædificia pulchra ad designādū ꝙ ꝓficiētes & ꝓfecti, hīt maiorē ꝓfectionē. ꝓfecti tā actu ꝙtā habitu in potētia actui, ꝓpinq; ad qđ designādū ad portas mediās ascendūt ꝙ. vij. grad⁹ tm̄. ad interiores verò, seu tertias est ascēsus per octo gradus. Habet aūt quælibet sex portarū vestibulū, portici, duas frontes, & sex thalamos. Per vestibulum præcedens porticū intelligit gr̄a præueniēs, de qua dicit Psal. lviij. b. Mia et⁹ præueniet me. mia nāq; dei & eius gratia sunt idē. Per porticū verò gratia subsequens, de qua dicitur Psal. xxij. b. Misericordia eius subsequetur me, Vel aliter potest dici, ꝙ per vestibulum & porticū designatur voluntas bona & operatio sancta. de quibus dicit Augustin. super Iohannem: Præcedet velle, subsequetur perficere. Per duas frontes, quæ sunt ad decorem & formositatem portarum (propter quod factæ sunt ad modum duarum turrium) tam ex vtraq; parte cuiuslibet poste) designatur patientia in aduersis, quæ stabilit hominē ne per impatientiā frangatur: & modestia in ꝓsperis, quæ tenet hominem ne ꝓ superbiam eleuetur. De istis duabus turrellis dicitur Psalmo. xxxj. b. Fiat pax in virtute tua & abundantia in turribus tuis: nam per patientiam in aduersis & per modestiā in ꝓsperis acquiritur & cōseruat abūdantia oīm diuinorū beneficiorum in nobis. Per thalamos autem, in quibus homines dormiūt & q̄escūt, intelligit pax. vnde Psal. iij. b. In pace in idipsum dormiā & requescam. Est aut duplex pax, sincera & ꝓ-

ꝯ fraterna.ō dicūtur thalami esse hinc & inde ex vtraq; pte portę, A tres ex vna pte:qa pacē internā tria faciunt. Primū est cōscientia munda,Eccl.xliij.a.Hoīes diuites in virtute pulchritudinis studium habentes pacificantes in domib⁹ suis.i.in conscientijs,pprijs. Secundū est amicicia diuina.Aug.li. cōfessionū.Inquietū est dñe cor meū,donec requiescat in te.Et Psa.cxviij.x.Pax multa diligētibus legē tuā,quæ est lex diuini amoris. Tertium est sufficientia modestia, p quā aliqs est cōtentus his quę habet, & sic in se pacificatus:de q̄ pōt exponi qđ dr Matt.v.a.Beati pacifici, qm filij dei vocabūtur,tales em filij dei q̄ dim3 deo assimilant,q non indiget aliquo extra se,sed est sibi sufficientissim⁹. Similiter ex altera pte portę sunt tres thalami,quia tria faciūt pacem fraternam.Prima est humilitas vera:quę incitū pacifica est,q̄ facit pacifice habitare cum suo contrario:& hoc est speciale in hac virtute:nam castus non habitat pacifice cum luxurioso,nec iustus cū iniq̄:sed humilis habitat pacifice cū superbo,qa sicut superbus vult dominantia vere humilis subijci,& sic vterq; habet qđ quęrit,& p cōsequens quiescit.lō dr Psa.cxix.a.Cū his q oderūt pacē,eram pacific⁹.i.cū superbis,de quib⁹ dr Prou.xij.b.Inter superbos semp̄ iurgia sūt. Secunda est ęqualis iusta,sine qua nulla societas pōt esse pacifica.sicut patet de societate latronū, q̄ sunt aduersarij iusticię,mlī em inter se esset diuisa spolia,statim inter eos oriret discordia.ō dicit Isa.xxxij.d.Erit opus iusticiæ pax. Tertiū est ,racturnitas debita, quæ tenet os clausū, ne prorūpat in verba discordię seminatiua. vnde p oppositū dicit Eccl.xxviij.b. Susurro & bilinguis maledictus,multos em̄ turbauit pacē habītes.De q̄libet aūt dictorū thalamorum pōt dici qđ scribitur Deu.xxxiij.b.Amātissim⁹ dñi habitauit cōfidenter in eo,q̄a in thalamo morabit̄ tota die.q em deū vere diligit,in dictis thalamis iugit cōmoratur. Post expositionē portarū ꝓcedēdū est ad expositionē gazophylaciorū,quę sup̄ describūtur cē circa pauimētū oriētale.& dicūtur cē.xxx.p quę desiginat ipse.e.ꝓceptor⁹ tp̄ib⁹ tib⁹ necessaria.s.tp̄e legis naturę,& tp̄e legis Mosaicę,& tp̄e legis Euāgelicę. Denari⁹ aūt nūer⁹ multiplicat⁹ p ternariū,cōsurgit in tricelimū.Et bñ dicūtur gazophylacia à gaza & phylaxe, qđ est seruare.nā p impletionē decē ꝓceptorū cōseruatur diuitię ꝑtutū.Post expositionē gazophylatiorū sequit expositio mēsarū,quę sup̄ dictæ sunt octo.p q̄s designātur q̄tuor partes veteris testamenti,& quatuor noui de quibus tam.p̄ de mensis spiritualibus reficitur totus popul⁹ Christianus,secūdū qđ dicit Deut.viij.a.Non in solo pane viuit hō sed in oi verbo qđ egredit̄ de ore dei.Qđ aūt vet⁹ testamentū in quatuor ptes diuidat,dixi plenī⁹ in principio Genē. Diuidit em in libros legales,historiales,,pphetales & sapiētiales.Et cōsimiliter diuidit nouū testamētū. Nam libris legalib⁹ correspōdet Euangelia, historialibus Act⁹ apostolorū,sapiētialib⁹ epistolę Pauli & epistolę canonicæ,pphetalib⁹ aūt Apocalypsis.De q̄libet aūt dictarū mēsarū pōt dici qđ scribit Prouer.ix. Sapiētia ędificauit sibi domū, excidit colūnas septē,immolauit victimas suas,miscuit vinum & ꝓposuit mensam suam.Scriptura nāq; sacra est mensa sapientiæ. Post expositionē mentarū sequit expositio atrij interioris,in quo secūdā Hebreos q̄tuor ponūt.s.altare holocaustorū. gazophylacia sacerdotū hebdomadariorū,& gazophylacia cātorū similiter hebdomadariorū,& transit⁹ aquarū à latere altaris.Et qm̄ ędificatio ecclię spūalis nō solū cōsistit in morib⁹ & refectione de mēsa scripturę,sed etiā in sacramētis.nō p altare holocaustorū itelligit eucharistiæ sacramētū,in quo q̄tidie immolat agn⁹ qui tollit peccta.vñ dicit Aug.in li.sētentiarū Prosperi.Semel immolatus est Christ⁹ i semet ipso,& tn̄ q̄tidie immolat in sacramēto,in quātum per hoc sacramētū efficimur q̄tidie participes fructus dñicæ passionis.vnde & in quadā dñicali oratiōe secreta dicit: Quoties huius hostię cōmemoratio celebrat̄,op⁹ nostrę redemptiōis exercetur. De hoc aūt altari dicit Heb.xiij.b.Habemus altare,de quo nō habent edere ptātem hi qtabernaculo deseruiūt id est ceremonias legis veteris obseruātes.Et qm̄ eucharistię sacramētū cū diuinis laudib⁹ est cōficiendū,ideo ꝓpe altare.s.in atrio interiori ponuntur gazophylacia sacerdotū hebdomadariorū & similiter cātorū,p q̄s designāt merita celebrātū & eis ministrantiū. Per aquas verō egredientes de tēplo & trāseūtes ad latus altaris significatur sacramentum baptismi,de quo dicit Iod.iij.d. Fons egredietur de domo dñi,& irrigabit torrētē spinarum.Dicūt autem aquę istę egredientes de tēplo,p qđ templū significant duo principales nrę fidei articuli.s.articulus sāctę trinitatis,& articulus incarnationis vt postea plenī⁹ dicet: quia baptism⁹ secūdū cōem ecclię formā consert in nōie sāctę trinitatis,secūdū qđ dicit Mat.vl.d. Euntes docete oēs gētes baptizātes eos i nōie patris & filij & spiritus sancti. Et quia in primitiua eccla fuit collat⁹ in nōie Christi, vt habetur in Actib⁹ Apostolorū in plurib⁹ locis,qđ est nōmē suppositi,in quo vnitur natura diuina & humana. De duobus autem istis sacramen

cramētis loquit̄ specialiter Ezechiel ꝓpheta: qa sunt speciali mō sacramenta nouę legis, inq̄tū Christus p se ea instituit,& eis vsus fuit in seipso. Et hoc patet de sacramēto baptismi in q̄tuor Euangelijs q̄tū ad virtutē.s.institutionē & vsum.& sic̄r de sacramento Eucharistię, q̄tū ad eius institutionē.Quatū aūt ad eⁱ⁹ vsum non habet̄ in Euāgelijs expl̄sē,sed hoc tenet cōitas ecclesię, qa dr Act.j.a.Cœpit Iesus facere & docere.& iō sicut pri⁹ baptizari voluit, & postea baptismū alijs imposuit ,sic in cœna primō corpus suum & sanguinē sūpsit,& postea discipulis sumendū tradidit.vñ dicit Hiero.ad Lesbiā,Dās Iesus ipe cōuiua & cōuiuū,ipe comedēs & q comedit.vnde ꝯsus:Rex fecit in cœna turba cinct⁹ duodena:Se tenet in manib⁹,se cibat ipse cib⁹.Per hoc autem duo sacramenta quæ principalia sunt alia intelligūtur.Post expositionem atrij interioris ꝓcedēdū est expositionē templi:Et quoniam ædificatio ecclesię spūalis nō solū cōsistit in moribus & refectiōe p sacrā scripturā & sacramētis,sed etiā in fidei articulis:iō p tēplū significātur sequētia,qđ diuidit in tres ptes.s.porticū, sanctū, & sanctū sanctōrū.Per porticū aūt est ingressus ad alias partes, & iō p ipam intelligitur articulus vnitatis diuinę essentia,& articulus tuæ ꝓuidentiæ q̄tū ad prēmiationē boni, & punitionē mali. Fides em̄ istorū articulorū semp̄ fuit necessaria ad salutē. & est pria ad aliorū credulitatē.vnde dr Heb.xj.a. Credere enim oportet accedentē ad deū,qa est, & inquirentib⁹ se remunerator sit. Per sanctū sanctōrū intelligit̄ articulus sanctæ trinitatis sec̄m tres mānsiones,vna super alia ibidē existentes. Licet aūt nō sit ibi superioritas nec inferioritas ,ꝓprię,tamē filius est à patre, & spūs sanctus ab vtroq;.& secūdū hoc dicit Hilarius q̄ autoritas est in patre, & subautoritas in filio. Per partē templi quæ dicit̄ sctm̄, intelligit̄ articulus incarnationis bñdict̄,p quā tres naturæ in suppposito filij sunt vnitæ.s.natura diuina,alia rōnalis,& caro Christi purissima:quæ significātur p tres mānsiones vna sup̄ alia existentes.Diuina nāq; natura supior est ad aiam,& aia ad carnē.De istis verō duabus tēplis ꝓtibus pōt accipi qđ dicit Apoc.xxj.g.Et tēplū nō vidi in ea.s.materiale:qa secūdū istū vltimū exponēdi modū p visionē Ezechielis nō intelligit aliqua ędificatio materialis,sed tantum spūalis.ideo sequit ibidē:Dās em̄ de⁹ oīpotēs,trinus in personis, templū eius est,,q̄tū ad sanctū sanctorū: & agnus.i.filius in carnatus q̄tū ad illā templi partē,quæ dicitur sanctū. Per pilarios aūt tēpli significant̄ miracula confirmantia fidem Christi.vnde dr Marci vlti.d.Illi aūt ꝓfecti prædicauerūt vbiq; domino cooperante & sermonem cōfirmāte sequētibus signis. Per Cochleas vero qbus ascendit̄ sursum,possūt intelligi noticiæ creaturarum,q̄ bus ascendimus in cognitionē diuinorum,secūdū qđ dr ad Ro.j.c.Inuisibilia ipsius.i.dei à creatura mūdi.i.ab hoīe, per ea quę facta sunt,intellecta conspiciūtur,sempiterna q̄ q̄ virtus eius & diuinitas.Per appendicia verō circa templū existēta intelliguntur omnia alia ad fidē pertinentia,eō q̄ ad prædictos articulos anne ctuntur:Et quoniam fides informis mortua est,nisi fuerit Charitate formata.ideo ex vna parte templi ponitur ędificiū australe, ex qua parte prouenit æstus caloris :ideo ędificiū australe significat feruorem dilectionis.Ex altera ꝯ parte ędificiū aquilonare, ex qua parte venit horror frigoris: ꝓpter qđ ędificiū aquilonare significat donū timoris filialis.Timor em̄ causatiuus est infrigidationis & tremoris,vt patet ad sensum. Dictum est autem sup̄, q̄ in his duobus ædificijs est habitatio sacerdotum,quia sacerdotes esse debent in cōtinuo timore,ne deū offendant, & in feruore dilectionis,vt ei deuotē deseruiant. De istis ædificijs aquilonari & australi potest accipi quod scribitur Can.iij.d.Surge aquilo & veni auster.perfla hortum meum & fluent aromata illius. Per spiritū enim timoris & dilectionis fluūt aromata charismatum in horto ecclesię militantis.Per quatuor autem atriola possūt intelligi quatuor virtutes cardinales.de quibus atrijs dicitur Psal. lxxxiij.c.Melior est dies vna in atrijs tuis sup̄ milia.Nam commorari in exercitio virtutum cardinalium est optimū. Per culinas verō seu coquinas possunt intelligi doctores sacræ scripturæ deuoti,qui suis meditationibus decoquūt cibū sacræ scripturæ,vt alij possint inde refici,secūdū illud Psal.xxxviij. Cōcaluit cor meū in tra me,& in meditatione mea exardescet ignis.Isti ꝯ ō coquinę sūt in atriolis situatę,quia doctores sacri eloquij debēt pri⁹ in quatuor virtutibus cardinalib⁹ esse exercitati. Dicitur enim.j. Ethy.q̄ moralis ꝓphetię non est conueniens auditor ille q est sequutor passionū,& multō minus est cōueniēs auditor theologię, & adhuc multō minus cōueniēs eⁱ⁹ doctor.ꝓpter qđ in sacę scripturę doctorib⁹ ꝓexigit̄ exercitiū in ꝑtutibus moralibus.vñ dicit philo.vn.phyli.q̄ sedēdo & q̄escēdo fit alia scientia & prudēs,qa sedēdo turbationes passionū & q̄escēdo ab ipulsiōib⁹ earū, qđ fit p ꝑtutū moraliū exercitiū,acquirit̄ scīarū noticia scripturarū.Post expositionē tēpli & ædificiorū circa ipsum, ꝯcendum est quid si-

Additio Ezechielis Cap. XLVIII. De Lyra

Egnificeť ꝙ ſacerdotes in ipſo miſtrāres. Circa quos .v. ſūt ſuperi⁹ deſcripta. ſ. eorū gen⁹, habit⁹, mod⁹, vict⁹ & act⁹. Circa primū dicit ꝙ ſint filij Sadoch, q interp̄tat iuſt⁹; & ꝙ hoc deſignať ꝙ eccl̄ię miſtri debēt eſſe ꝙ imitationē ſpecialē filij Chriſti, q dicit antonomaſticē iuſt⁹. Iſa. xlv. b. Rorate celi de ſup, & nu. &c. vnde Iohānes ꝑpł̄s de ſe & ſibi ſimīb⁹ dixit. j. canonica, iij. a. Videte qualē charitatē dedit nobis p̄ vt filij dei noīemur & ſim⁹. Quātū ad ſecūdū dicit ꝙ habeāt veſtes lineas ꝙ quas in miſtris eccl̄ę deſignať mētis & corpis puritas & ſubdit. Qť femoralia linea operiāt turpitudinē carnis ſuę. ꝙ qđ ſignificať, ꝙ in miniſtris eccl̄ę nihil turpitudinis aut diſſolutionis in ꝓbo, geſtu vl̄ facto debeat apparere. vnde dicit Exo. xix. d. Sacerdotes q accedūt ad me, ſanctificēť, ne ꝓcutiam eos. Dicit etiā. ſup. de ſacerdotib⁹, qđ in alijs veſtib⁹ miniſtrēt in templo & ī alijs habitēt cū ꝑpł̄o, qđ impleťū videť in nouę legis ſacerdotio. Quātū ad tertiū dicit qđ ſacerdotes comā nō nutriāt, ſed attōdētes tōdeāt. ꝙ qđ ſignificať tōſura clericalis ī miniſtris, no. le. Quātū ad quartū ꝓ ò dicit qđ ſacerdotes nō comedūt caprū à beſtia, nec ꝙ ſe mortuū. ꝙ qđ deſignať qđ miſtri eccleſię nō debēt de rapina vl̄ alio illicito viuere. Itē de ſacerdotib⁹ dicit, ꝙ vinū nō bibāt, qñ igreſſuri ſūt tēplū. ꝙ qđ ītelligit ꝙ ī miniſtris eccl̄ę eſſe debet ſobrietas, & potiſſimē qñ debēt celebrare. tūc em̄ in eis regnať nō ſolū ieiunīū eccl̄ę, ſed etiā naturę. Quātū ad qntū dicit, ꝙ celebrēt diuinū officiū, & ꝙ doceāt ꝑpł̄m, qđ ſit mūdū & īmūdū, & ꝙ in dubijs determinent qđ ſit tenēdū. ꝙ qđ deſignať ꝙ ī miſtris eccl̄ę debet eē deuotio ad debitē celebrandū diuina, & ſacræ ſcripturę cognitio ad docēdū ꝑpł̄m quę ſunt licita & quę illicita: & ad determinādū quę ī dubijs ſint tenēda. iſta tamen cognitio maior requirit ſecm̄ qđ aliqs ī eccleſię gradu maiori cōſtituit. ꝓpter qđ de ignorātibus dicit Hoſee. iiij. b. Quia repuliſti ſciam, repellā te, ne ſacerdotio fungaris mihi.

¶ In myſticatiōe, vbi dr̄ in Poſt. Per aq̄s ꝓ ò egrediēt̄es de tēplo.

ADDIT. De iſtis aq̄s egrediēt̄ib⁹ de tēplo plura ponuntur ī litera, quę Poſtil. prętermiſit i exponēdo: vt cū dicit: Mēſus eſt mille cubitos & traduxit me ꝙ aquā vſq̄ ad talos. Rurſūq̄ mille menſus eſt, & traduxit me ꝙ aquā vſq̄ ad genua &c. quæ oia nō eſt intelligēdum ſupſluē fuiſſe dicta. vnde in glo. ſub q̄libet ꝓcuriū hīc cōtēt⁹ myſteriū tradit. & iō ſiqs de his quæ hīc cōtinentur, pleni⁹ vult informari, ad illā recurrat.

NIC. DE LY.

POſt q̄ dictū eſt de ſpūali ędificatiōe eccl̄ę q̄tū ad ſpūale regimē ſeu ſtatū clericalē, hīc cōſequenť agit de ędificio eodē, put ſpectat ad regimē tpale ſeu ſtatū laicalē. Circa qđ tria ſūt ſuperi⁹ deſcripta. ſ. diuiſio terrę, cōditio pricipis, & ciuitatis ędificiū. Ad ītellectū iſtorū ſciēdū ꝙ nulla cōitas ꝑpł̄ pōt cōuenięter ſtare ſine cōſeruatiōe iuſticię. Eſt aūt duplex iuſticia, vt dicit. v. ethy. c. ſ. cōmutatiua & diſtributiua. Prima ꝑpriē ē inter ꝑſonas ī ēptionib⁹ & vēditiōib⁹ & alijs iuſtis cōmutatiōib⁹: & hęc iuſticia loca habet ī bonis mobilib⁹ & etiā ī bonis īmobilib⁹. Quātū aūt ad īmobilia dictū eſt ſup̄ ꝙ debet tribuь. xij. diuidi tra ꝙ q̄lia, ꝙ qđ ītelligit ꝙ populi Chriſtiani debēt ad inuicē vti iuſticia cōmutatiua. cui⁹ mediū attēdit ſecm̄ q̄litatē quātitatis, vt habet. v. eth. & hoc ſit ī bonis īmobilib⁹, qñ q̄libet hęreditate ꝑpria ē cōtēt⁹, & nō accipit ꝙ violētiā ſeu fraudem de poſſeſſiōe alteri⁹. vnde dicit Deu. xxvij. c. Maledict⁹ q trāſfert terminos ꝓximi ſui; & dicet oīs popul⁹, amē. Similiť ī bonis mobilib⁹ debet vti iuſticia cōmutatiua ꝑpł̄s Chriſtian⁹, & quātū ad hoc dr̄ ſup. xlv. d. Statera iuſta & ęphi iuſtū; & beat⁹ iuſt⁹ erit vobis &c. De pricipib⁹ aūt dr̄, ꝙ ſint cōtēt⁹ ī minis ſuæ poſſeſſionę. ꝙ intelligit ꝙ pricipes Chriſtiāi debēt eē cōtēti ſuis reditibus, & nullo mō grauare ꝑpł̄m exactiōib⁹ indebitis. vnde dr̄ Deu. 17. d. de rege: Cūq̄ fuerit cōſtitut⁹, nō multiplicabit ſibi eq̄s, nec habitare vxores plurimas, quę allicіāt aīam ei⁹, nec̄ q auri & argēti immēſa pōdera, ꝙ grauamē. ſ. ꝑpł̄ cōgregata. ꝑpť qđ de facie rib⁹ oberat. Ita dicit Iſa. j. f. Principes tui ifideles, ſocij furū, oēs diligūt munera, ſequūtur retributiōes, pupillo nō iudicāt, cā viduæ nō ingreditur ad eos. Pricipes igit vtūtur iuſticia cōmutatiua, quādo ſuccēſſu ꝑpriſ reditibus, & fiť regni ſui limitib⁹, ita ꝙ nō vſurpēt indebitē ſibi aliorū regna in toto vel in ꝑte. Iuſticia ꝓ ò diſtributiua pricipiť ꝙtinet ad ſuperiores, q ſūt bonorū & onerū debitorū ſubditis impoſitores, & hæc iuſticia nō attēditur ſecm̄ æq̄litatē quātitatis, ſed ꝓportiōis, vt q̄libet honoreť pl⁹ vl̄ min⁹ ſicut valet, & ꝓpter pl⁹ vel min⁹, ſicut debet. Et de iſta iuſticia q̄tū ad ſacerdotes, q ſunt ſuperiores in ſpūalib⁹, ī dictū eſt, ꝙ debēt determinare dubia, & ꝙ teneatur eorum ſnīa. ꝓ quā vna ꝑs iuſtificatur & alia cōdānatur. Quātū ad principes aūt dr̄ in textu, ꝙ faciunt iudicia & iuſticiā in ꝑpł̄o. ꝙ qđ deſignať, ꝙ ad hoc tenēt̄ur pricipes Chriſtiani pl⁹ quā principes tpe ve. te. q̄ a tot⁹ ille ſtat⁹ fuit figuralis re ſpectu no. te. ſicut dr̄. i. ad Cor. x. c. Oīa in figura cōtingebant illis. Figura aūt deficit à ꝓfectiōe illi⁹ rei cui⁹ eſt figura, ꝑpť qđ pricipes Chriſtiani debēt eſſe multo ꝓfectiores, q̄ principes Iudaeorū tpe ve. te. Circa tertiū. ſ. ædificiū ciuitatis, patet ex fine libri Ezechielis, ꝙ in q̄dro deſcribitur. Per ciuitatē ꝓ ò quę dr̄ ciuitū vniuersitas intelligitur vnitas ꝑpł̄ Chriſtiani in fide & ſacramētis eccleſię, vnde dr̄ Eph. iiij. b. Vn⁹ de⁹, vna fides, vnū baptiſma. Per hoc aūt ꝙ in q̄dro deſcribitur, ſignificať, ꝙ ꝑpł̄s Chriſtian⁹ exercere debet ī q̄tuor ꝓ tutib⁹ cardinalib⁹. Dicit em̄. x. eth. ꝙ mētio legiſlatoris ē ciues facere bonos ſeu ꝓ tuoſos. In q̄libet aūt latere ciuitatis deſcribūtur tres portæ, &. a. xij. tribub⁹ noīatę, & ad. iij. orbis ptes æqualiter reſpiciētes. ꝙ qđ intelligit, ꝙ ad principē Chriſtianū ad cuius officiū ſpectat prædłe cōmunitati ciuitatis oēs Chriſtiani ſibi H ſubditi tā minores quā maiores ex q̄libet ꝑte regni ſui liberū ad eū habeant acceſſū, tā q̄ ad cōſeruatorē & defēſorē oīm. Et q̄m hoc ſūt dei miniſtri & ei⁹ vicarij, ſecm̄ qđ dicit Ro. xiij. a. Principes nō ſunt timori boni opis, ſed mali, & ſubditur: Miniſtri ei dei ſunt in hoc ipſm ſeruiētes. iō ſubditur in fine libri. Et nomē ciuitatis ex illa die, domin⁹ ibidē: qa ciuitas non nominatur à vicario, ſed à principali domino; & ſic cōitas ꝑpł̄ Chriſtiani denōiatur à Chriſto. Circa ꝙ ò prædicta. ſ. ædificiū tēpli, diuiſionē terræ & ędificiū ciuitatis deſcripti ſunt multi nūeri determinati cubitorū & calamorū. de quib⁹, ꝓbabiliter pōt dici in generali, ꝙ ꝓpł̄os intelligit certa q̄titas meritorum ſecm̄ cōditiōes & opa pleonarię ſed qm̄ iſta certa q̄titas ſoli deo nota eſt q̄tū ad oīa, alijs ꝓ ò q̄ſi ad aliq̄ qb⁹ & q̄tū ſibi placuit reuelare. iō circa expoſitionem doctorū nūerorum in ſpeciali & ꝑticulari deſcendere noluit ſed hoc alijs relinquere, quib⁹ reuelare voluerit ille: de q̄ dicitur Dan. ij. d. Ipſe reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta; & lux cum eo eſt Cui eſt laus, honos & gloria &c.

Expoſitio fra. Bri. in Danielem prophetam.

DAnielē pro. Iſtū ꝓlogū dirigit Hiero. Paulæ & Euſtochio, ad q̄rū petitionē trāſlulte librū iſtū, & cōtinet tres ꝑtes. In prīa excitat ad attentionē ſignificans libri difficultatē vſq̄ ibi. Hæc idcir co refero vt difficultatē vobis Danielis oſtēderē. In ſecūda diſponit ad docilitatē, ſignificās libri cōtinētiā, & in q̄ ordine ſit ve. te. qu̇incipit ibi: Qui apud Hebręos &c. In tertia ꝑte captat beneuolētiā, oſtēdēs opis vtilitatē, ibi: Vnde obſecro vos &c. Quātū ad primā ꝑtē nota, ꝙ oſtēdit libri difficultatē ex trib⁹. Primū ē in cōparatione ad aliorū tranſlationē. ſ. Lxx. quæ qa à ꝓ itate diſcordat, repudiata eſt: & hoc intēdit primo cū dicit Danielē, ꝓphetā &c. Secūdū eſt ex libri ſcriptura, qa literis Chaldaicis, nō Hebraicis ſcript⁹ eſt: & hoc eſt qđ dicit: Sciēdū quippe &c. Tertiū eſt ex ſui ſtudio & labore, qđ tertiō exprimit dicēs: Denique & ego adoleſcentulus. In ſecunda parte, quæ incipť ibi. Qua apud Hebræos &c. diſponit ad docilitatem per tria. Primū

Incipit Prologus ſancti Hieronymi in Danielem prophetam.

DAnielem prophetam iuxta ſeptuaginta interpretes, domini Saluatoris eccleſię non legunt utentes Theodotionis editione, & hoc cur acciderit neſcio, ſiue enim qa ſermo Chaldaic⁹ eſt, & quibuſdam b aut amore aut odio. Et ſic iſte ꝓlog⁹ ſ̄minat. His vtiſ literę iſtius. b ¶ Ser. Cha. quia iſte liber fuit Chaldaico ſermone & Chaldaicis literis ſcript⁹. c ¶ Qui, ꝑ. Literę ei Chaldęorū nūero & ſono cōcordāt cū Hebraicis, diſcrepāt tamē characteriб⁹. a. figurīs, ſicut dictū eſt ſup̄ circa pricipiū expoſitiōis ꝓlogi in libros Regū.

Expoſitio Brittonis.

mum eſt quantum ad continentiam huius libri. Cōtinet ei liber iſte apocryphā ꝑtē & hiſtoriā Suſannæ, hymnū puerorū, & Belis draconisq̄ fabulas, quę nōre periūt in Hebraica ꝓ itate. Et quæ cōtra hoc opponāť ab Hebręis pōit Hiero. & dicit: Audiui ego quędā &c. Secm̄ ē q̄ tū ad ſitū huī⁹ libri in ſerie librorū ve. te & hoc eſt qđ dicit: Sup q̄ re &c. Tertiū ē q̄tū ad ea quę opponūt à Porphyrio cōtra hūc librū, ibi: Quæ aūt ex hoc ꝓpheta &c. In tertia ꝑte quæ incipit ibi: Vnde obſecro vos &c. captat beneuolentiā, ſignificās opis vtilitatē: ꝙ q̄ rogat Pauli & Euſtochiū, vt fundāt ꝙ eo ꝑcēs ad diminum. Et ſubdit ibi, ꝙ parū curat de ęmulorū iudicio, q ī veritāte ꝑtē declinat

a ¶ Ano. i. Hebraico. qđ dicit suū. qa A interpres erat, & de ipis noticiā hēbat.
b ¶ Noluer. Lxx. interptes. qa Chalda kō erat sermo, q in qbusdā discrepat ab Hebraico. c ¶ Easdē li. i. characteres vl figuras. d ¶ Linguæ. Chaldaicę. e ¶ In transla. sua. & ideo nec legibilis erat eo rū translatio ignorantibus literas Chaldeorū, quia scripta erat Chaldaicis literis Græco sermone, & cū hoc multū à veritate discordabat. vñ rectē repudiata est. repulsa & abiecta ab ecclesijs.
f ¶ Vnā lere. i. decisionem vel partē. à peri qđ est de, & cope qđ est cæsio. istā pericopen appellat lamentationes.
g ¶ Post quinti. i. studiū id est, postęp studueram in libris Quintiliani & Tullij.
h ¶ Aeflo. eius. hoc dicit propter Tullium, q fuit maximus rhetorū, in cuius rhetorica studuerat Hiero. i ¶ Cū me in lin. hu. cùm in laborem addiscendi linguam Chaldaicam i misissem. Pistrinum appellatur locus in quo pistrif. & sicut ait Ili. in xv. Ety. pistrinū dicit qa si pilis tritū. quia pilo antea tūdebāt grana. vñ & apud veteres nō molitores sed pistores dicti quasi finsores à findendis granis frumēti. molæ eñ vsus nō erant, sed granū pilo findebant. Et qa ibi erat magn⁹ labor añęp pficeret. iō dicit se pistrino reclusisse. i. multis laborib⁹ se cōmisisse. Et ad lram, serui recludebant antiquit⁹. vt grana tererēt i pistrino. Et qñ
B qppt hoc ponit pistrinū, p pœna seruili, & ipe redegerat se in magnā seruitutē addiscēdi linguā illā. k ¶ Anhelā. i. halitū vel spm emittētia. ab anhelo anhelas, qđ est anniari vel halitū emittere, qa cū multis aspiratiōib⁹ formanť in gutture verba Chaldaica. l ¶ Stridentiaq; f oriter resonātia, qa cū vehemēti reper cussiōe linguę, pferunť inter dētes: & iō stridēt in emissiōe. m ¶ Et quasi per. Crypta idē est qđ cauerna. Dicit ergo se quasi p cryptā ambulare, quæ obscura ēt, qa sol ibi nō lucet, vt p hoc linguę illius obscuritatē significet. n ¶ Rarū. i. parū. o ¶ Lumē desu. supple cepissem. i. cū cœpissem parū intelligere. sicut ille q ambulat p cryptā quādo desuper venit lumē, incipit viam videre.
p ¶ Impegi. i. cępitaui. q ¶ Nouissimē post multos labores. r ¶ In Dani. super librū Danielis, quē transferre volebā, & sc̄m istā significationē ipingere neutrū est. vel ipegi. i. fortiter me ipulli. In daniel. i. ad transferendū librū Danielis, & sic impingere actiuum est.
s ¶ Et tanto tædio. in transferendo.
t ¶ Vt desperatione. quæ in translationis exordio me inualit. v ¶ Oēm laquem sustinueram, in addiscēdo linguā Chaldaicam. x ¶ Ingerente. i. inferēte vel suggerente. y ¶ Labor impro. illud scribitur in Pamphilo. Improb⁹ dicitur non ꝓbus, importun⁹, & pseuerans. & hoc vltimo mō accipitur hīc, licet in Pamphilo posset poni p importunus.
z ¶ Quā sona. i. debito sono proferre.
a ¶ Susan. Dan. xiij. b ¶ Nec Be. dr. Dan. vlt. c ¶ Veru. i. obelo ante posito. p qđ ea quę scribebanť tāq; sup flua ponēdebantur iugulāda. vide supī epla ad Desiderū, vbi agitur de asterisco & obelo. d ¶ Subiecī. i. in fine operis posuimus. e ¶ De præcept. i. de magistris: q dicebantur præceptores, qa doctrinę eorū tāq; præcepta custodiebanť, talis debet

a proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt Lxx. interpretes
b easdem linguę lineas in trāslatione
c seruare: siue sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Chaldęam linguam sciēte editus est liber, siue aliud quid causę extiterit ignorans, hoc unum affirmare possum quòd multum à ueritate discordet, & rę
d cto iudicio repudiatus sit. Sciēdum quippe, Danielē maximè & Esdrā Hebraicis quidē literis, sed Chaldai
f co sermone cōscriptos: & unā Ieremię pericopē: Iob quoq; cū Arabica lingua plurimā habere societatem.
g Deniq; & ego adolescentulus post
h Quintiliani & Tullij lectionē ac flores eius rhetoricos, cū me in linguæ huius pistrinum reclusissem, & mul
k to sudore multoq; tēpore uix cœpissem anhelātia stridentiaq; uerba re
l m n o p q r sonare, & quasi per cryptā ambulās rarū desuper lumē aspicerē, impegi
s t u nouissimè in Danielē, & tāto tędio affectus sum, ut desperatione subita
v omnē laborē ueterē uoluerim contēnere. Verū adhortāte me quodam Hebręo, & illud mihi sua lingua cre
x y bri⁹ ingerēte, †labor omnia improbus uincit: & qui mihi uidebar scio
z lus inter Hebręos, cœpi rursum discipulus esse Chaldaicus. Et ut uerū fatear, usq; in præsentē diem magis possum sermonem Chaldaicum le
a gere & intelligere quā sonare. Hæc idcirco refero, ut difficultatem uobis Danielis ostenderem, qui apud
a Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puero
b rum, nec Belis draconisq; fabulas, quas nos (quia toto orbe dispersæ
c sunt) ueru apposito easq; iugulan
d te subiecimus, ne uideremur apud imperitos magnam partem uolu
minis detruncasse. Audiui ego
e f quemdam de præceptoribus Iudæorum, cùm Susannæ derideret historiam, & à Græco nescio quo eam diceret esse confictam, illud opponere quod Origeni quoq; Aphricanus opposuit: etymologias has: ἀπο τῦ σχίνω σχίσαι ἀπο τ̄ πχίνου πχίσαι, de Græco sermone descendere.
Cuius rei nos intelligentiam no
g h stris hanc possumus dare, ut uerbi gratia dicamus, de arbore ilice
k i dixisse eum, ilico pereas, & à lentisco, in lentem te comminuat
m n angelus: uel, non lentè pereas aut

bet esse lra. ¶ Aut. quē. de præceptorib⁹ C Iudęorū: cū Susannę derideret historiā, & à Gręco (nescio q̄) eā diceret esse cōfictā, illud opponere qđ Origeni q̄q; Aphrican⁹ opposuit etymologias has de Gręco sermone descendere. De Græcis literis quæ solent hīc scribi me ad pīs non intromitto: sed ita debent syllabicari sicut præscriptum est. sensus talis est: Audiui quēdam magistrum Iudæorum deridētem Susannæ historiam, & à quodā Grę co dicentem esse confictam. & ad probandum istud opponebat Christianis illud qđ Aphricanus disputās cū Origene illi opposuit. Shas etymologias quę hīc ponuntur & sumūtur de. xiij. Da. descēdere de Gręco. & p hoc arguebat ab aliq; Grę co esse cōpositā, cū tales etymologię nullā habeāt cōueniētiam cū Hebraico. Est aūt etymologia expositio vni⁹ vocabuli p aliud vocabulū vnū siue plura magis notū vl magis notū. i. eadē ligua vl in diuersis scd'm rerū ꝓprietatē, & lrārū sitū dinē, vt de⁹ dās ętern̄ā vitā suis. Lapis lędes pedē. Piger pedib⁹ ęger. Et dr ab etymo Gręcē qđ' verū latiē, & logos qđ' est sermo vel rō, q̄si veriloquiū: qa etymologizādo vocabulū, verā ipsi⁹ originē loq mur. quod itaq; dicit apo tu schinu schi sæ, ke apo tu prinu prisę. i. à lentisco scindaris, & ab ilice seceris. schinos aūt Gręcē significat lentiscū: schizo scindo. Prinus verò ilicē: prizo seco. Græca est etymolo D gizatio, & sonat apud nos à schino scindere, & à prino secare. vnde Da. xiij. Postquā alter senū respondit: Sub schino qđ' nomē arboris, apud Gręcos scisionē notat, fit allusio p verbū sequēs: cū dicit: Scī †Vir. i. Ge der te mediū. Allusio dicit cōsonātia ab or. alludo dis, qđ' ē iuxta ludere, cōcordare, cōcurrere. vñ qñ q̄si p; q̄ndā cōsonātiam ex vno vocabulo aliud elicit, allusio. dr. Itē cū alē rndisset, Sub prino, qđ' nomē arboris sonat fectionē: iō alludit ei ỹ bū sequēs: cū dr: Vt secet te mediū. Alij exponūt sic: Sub schino. i. sub ilice. & dicūt q forte Hebraicē nomē hui⁹ arboris scisionem sonat. & fit allusio ỹ bi ad nomen prędecēs, cū subdit: Scindet te. Itē exponūt: Sub prino. i. sub lēnisco Est aūt lentiscus arbor hūilis, cuius succus scissuras labiorū & manuū cōsolidat. & dicit à lēta sectiōe. vñ vt fiat allusio ỹ bi ad nomē arboris, subdit: Vt secet te mediū. Licet aūt expositio ista, p gte extrahatur ex glo. credo, q̄ hmōi verborū allusio scd'm Grecā linguā, nō scd'm Hebraicā habeat. vñ & in eadē glo. scribit q̄ si nō pōt horū etymologia apud eos iueniri, cogimur Hebræis cōsentire q hāc pericopā. i. particulam Græcā esse cōtēdūt. g ¶ Cui⁹ rei. †Dan. xiij. a. nos. Hīc ostēdit Hiero. similem verborū etymologizationē & allusionem, vt manifestet Iudæi oppositionē. vñ dicit: Cui⁹ rei. i. sīlitudinē p quā pñt intelligere oppositionem istā. h ¶ Nostris. Iatinis. i ¶ Possu. da. ut. uer. gratia. di. Iudæum vel quemlibet alium per quādā allusionem. k ¶ Ilico. i. statim.
l ¶ Pereas: &. per quādam allusionē.
m ¶ In lētē. lens lentis legumen q̄ddam minutum est. & dicitur à lentus lēta lentū. qa lēta & hūida ē. ỹ. Lens lēdis capiti, lēs lentis cōuenit ori. n ¶ Vel non lente pe. aut lentus. Lentus multa signat, quæ habentur per hos versus: Flexibilis lentus sit molis non bene siccus. Sit piger & tardus, non fortis, desidiosus.

Siue ali

Prologus Sancti Hieronymi In Danielem

E a ¶Siue alī.à prędictis. b ¶Ad arbo. ilicis vel lentisci.c ¶Cōuen.p quādā al. lusionē vel cōsonātiam. d ¶Trib⁹ pue. Dan.iñ.c ¶Cauilla.i.calūniabat vel de ridebat Hebr⁹ ille,de q̄ sup̄ dixim⁹. Nota q̄ cauillo las, qđ & cauillor laris,inue nitur ,p calūniari,deridere,cōtēdere,cū vi cio iocari,alīq̄tulū decipere: sicut faciunt sophistæ,q scīēter verū negāt, vel falsū af firmāt,vt alios decipiāt. f ¶Offa pi. Da. xiiñ.Offa ,ppriè dicit frustū panis hume ctatū.Et cōponit ab ob & fans, q̄si contra fantē.i.loq̄ntē,ga ipler os & impedit loq̄ lā.hīc aūt accipit ,p massa pilorū in pice & adipe decoctorū.g ¶Machinas.i.artifi ciosas structuras, q̄s sub mēsa Belis parā uerāt,vt latent posset intrare & exire,ma china dicit fabrica vł quelibet artificiosa structura. h ¶Cū ue. Dan.vlti.i ¶Dis copho.i.dapiferum.s. Habacuc,q fere bat cibū messoribus. discus dicit vas esca riū sicut est scutella. & dicit discus, q̄si dās escas.& cōponitur cū phoros,q̄ đ ē ferre, & dicit discophorus, q̄si ferēs discū.& ipe portabat panes in alueolo. Discus multa significat,quę poteris inuenire in opuscu lo vocabulorū Bibliç. k ¶Quære.ex. potuit adduci illud Gen.v.c.vbi dicit de Enoch.Ambulauit cū deo, & nō appuit, qa tulit eū de⁹.Itē illud.iiñ. Re.xviñ.b.qđ dicebat Abdias ad Eliā:cū recessero à te, spūs dñi asportabit te in locū quē ego i
F gnoro.Itē illud.iiñ. Reg.ñ.c.qđ dixerūt fi liį ,pphetarū ad Elisæū:Ecce serui tui sunt qn̄ginta viri fortes, q pñt ire & quęrere dūm tuū,ne fortè tulerit eū spūs dñi & ,p iecerit eū in vnū mōtiū,aut in vnā valliū, qđ nō dixissent filį ,pphetarū q prius de ei⁹ recessu ,pphetauerāt,nisi possibile eēt gię spūs quę erat in Elia.l ¶Prōptu.i.ali q̄tulū prōptus, par⁹ & expedit⁹. m ¶Ezechielē.xl.a. n ¶Nō fuit.ñ. Cori .xñ.
†2.Co.12.a o ¶Apocryphas.fa.i.historias q̄rū au tor vł ȳtas ignorat. Sup̄ in ,plogo sup Iosue in prin.inuenies,qđ sit apocryphū, & vñ dicat,& q̄t modis accipit. Fabula dī à fando.qñq̄ dicit loquutio,qñq̄ res,quę nec vera ē,nec verisīs. Vñ dicit Isi.etym. j.fabulas à fando poetę noluerūt,qa nō fuit res factę,sed loq̄ndo fictę.Itē fabula dī historia sicut hīc. p ¶Illud admoneo. Occasione hui⁹ ȳbi qdā male itelligētes, sicut fuit Rufin⁹,crediderūt Hiero.sensisse Danielē nō esse ,pphetā,qbus respōdet in. ñ.li.cōtra Rufinū,di.de Daniele breuit re spōdebo,me negasse eū ,pphetā, quē statī in fronte ,plogi ,pphetā esse cōfess⁹ fū,sed qđ Hebręi dicerēt & quib⁹ argumētis nitereñt suā ,pbare sniam , voluisse mōstra re,& docuisse lectorē ecclias Christi hunc ,pphetā iuxta Theodotionē legere,& non iuxta Lxx.trāslatores : q̄rū.s.in isto libro editionē dixi multū à ȳritate distare, & re cto ecclesiarū Christi iudicio reprobata: nō ē meę culpę qui dixi , sed eorū q legūt. In prōptu sūt q̄tuor editiōes, Aglę,Sym machi,&.Lxx.& Theodotiōis,ecclię iuxta Theodotionē legūt Danielē:Ego qđ pec cauī,si ecclіarū iudiciū sequut⁹ fūt: Quòd autē refero qđ aduersum Susannæ histo riam & hymnū triū puerorū,& Belis dra conisq; fabulas quę in volumine Hebręo nō habētur,Hebrįi solent dicere qui id in me crimināt stultū se sycophantā probat. Nō em̄ qđ ipse sentirē,sed qđ contra nos dicere soleāt explicaui. Quorū opinioni si nō respōdi in ,plogo breuitati studens, ne præfationē sed librū scribere viderer,
puto
lentus: id est flexibilis ducaris ad
b mortem,siue aliud quid ad arbo
c ris nomen conueniens. Deinde tan
d tum fuisse ociį tribus pueris cauil
e labatur,ut in camino ęstuātis incē
dį metro luderēt, & per ordinē ad laudem dei elemēta ,puocarēt oīa, aut q̄ miraculū diuinęq; aspiratio nis indiciū, uel draconē interfectū
f g offa picis,uel sacerdotum Belis ma chinas deprehēsas,quæ magis pru dētia solertis uiri,q̄; prophetali es
h sent spiritu perpetrata. †Cùm uerò Habacuc ueniret, & de Iudæa in
i Chaldęā raptū discophorum lecti
k taret,quęrebat exemplū,ubi legis semus in toto ueteri testamēto quē quam sanctorū graui uolasse cor pore,& in puncto horæ tāta terra
l rum spacia trāsisse. Cui cū quidam
m ē nostris satis prōptulus ad loquē dum Ezechielē adduxisset in me dium, & diceret eum de Chaldæa in Iudæā fuisse translatū,derisit ho minem:& ex ipso uolumine demō strauit Ezechielem in spiritu se ui disse transpositum. Deniq; & Apo stolum nostrū, uidelicet ut erudi tum uirum, & qui legē ab Hebręis
n didicisset,nō fuisse ausum affirma re seraptū in corpore, sed dixisse. †Siue in corpore siue extra corpus
o nescio,deus scit. His & talibus ar gumētis,apocryphas in libro eccle się fabulas arguebat. Sup̄ qua re le ctoris arbitrio iudiciū derelinquēs
p illud admoneo nō haberi Danielē apud Hebręos inter prophetas: sed inter eos qui agiographa cōscripse rūt. In tres siquidē partes oīs ab eis q scriptura diuiditur,in legē, in pro phetas,& in agiographa , id est in qnq; & octo & in undecim libros de quo non est huius tēporis disse rere. Quę autem ex hoc propheta, imo cōtra hūc librū Porphyri⁹ ob iiciat,testes sunt Methodius, Euse
r bius,& Appollinaris,q multis uer
s suum milib⁹ eius uesanię respōden tes nescio an curioso lectori satisfe cerint. Vnde obsecro uos ô Paula & Eustochiū,fundatis ,p me ad do minū preces,ut quādiu in hoc cor pusculo sum, scribam aliquid gra tum uobis,utile ecclesiç, dignū po steris. Præsentium quippe iudiciis oblatrantiū non satis moueor, qui
x y in utramque partem aut amore la buntur aut odio.

puto q̄ statim subiecerim de quo non est G huius rpis disserere,alioqui & ex eo qđ af serui Porphyriū cōtra hūc ,pphetā multa dixisse,vocauiq; huius testes Methodium Eusebiū & Appollinarē:q & multis ver suū milibus illius uesaniq; respōderūt,me accusare poterit,q̄re nō in prefatiūcula cō tra libros Porphyrii scripserī, Qui simi modi nenias cōsectat,& scripturę Hebrai cę nō vult recipe ȳtatē,audiat liberē pro clamantē. Nemo em̄ cogit legere qđ nō vult. Ego petentib⁹ scripsi, nō fastidiosis, gratis,non inuidis,studiosis,non obtra tibus,& tamē miror q̄ Theodotionē hpe ticī & Iudaizantē legit,& q̄tūcūq; pēsi ris Christiani translationem fastidit.
q ¶In tres siquidē illud inuenies expo † Dan.q. situm suprà in ,plogo super libros Reg. & vbi distinguūtur.v.libri legis ,& octo li bri prophetarum, & † nouē agiographo rum.r ¶Porphyri.hæreticus,credo qđ † videtur fuit ille Platonicus Porphyr⁹,de quo fit mētio in.x.li.Aug.de ci.dei.&.ca.&.ar.
s ¶Methodi⁹.martyr de q̄ dicit Hiero. in li.illustriū vi. Methodius olim ,Pilyæ & postea Tyri epūs nitidi compositiq; ser monis aduersum Porphyrium cōscri bros &c.t ¶Eusebius.Cesarien.de quo dicit Hiero.in eodem li.Eusebius Cesarę Palestinę epūs in scripturis diuinis studiosi simus,& bibliothecę diuinæ cū Pamphy lo martyre diligentissimus peruestigator edidit infinita volumina. Alter fuit Euse bius Emiscenus epūs elegantis & rhetorici ingenii.v ¶Et Appol.Laodicenus Sy
H riæ epūs,qui grāmaticis in adolescētia ope ram dedit,& postea in sacras scripturas in numerabilia scribēs,sub Theodosio impe ratore obijt.Extant eius aduersū Porphy riū.xxx.libri,q inter cętera opa et⁹ maxi ,pbant.Alē fuit Appollinaris Asię Hiera politan⁹ epūs, sicut dicit Hiero.in eodē li.
x ¶Nō sa.i.nō mīrū.y ¶Mou.q.d.pa rū curo de eis. Cætera plana sunt.

Posti.Nico.de lyra sup Danielē prophetā & primo eius dē præfatio.

DAniel aūt dedit deus intel. ligentiū oīm visionum, Dan. j.In verbo proposito tangun tur.iiij.causæ li. Dan.quę præ manib⁹ habemus, scilicet causa subiectiua,effectiua, finalis & formalis. Ad cuius intellectum sciendum,q tres iste tarum cau sarum in idem concurrunt in tota sacra scriptura & in ptialibus eius libris sub alia † nouem tamē rōne. Sicut em̄ in ,pphetia naturali corp⁹ mobile est subiectū sub rōne abso luta,& in ptialib⁹ libris sub rōnib⁹ cōtra ctis vt i li.de gene.corpus mobile ad for mā.& i li.cę.& mū.corp⁹ mobile ad situ, & sic de alijs libris ptialib⁹ cōsequēt,sic in ta sacra scriptura de⁹ sub rōne absoluta ē subiectum.vñ theologia dī q̄si sermo de deo:& sub cōtractis rōnib⁹ ē subiectū ip tib⁹ sacrę scripturę,vt in ve.testa.subiectū eū,vt rex creator & gubernator,& in no uo vt hūani generis redemptor & glorii ficator: & sic procedēdo magis cō.tractē in partialib⁹ libris vtriusq; testamēti,Sili deus est cā effectiua sacræ scripturæ gūā liter,qa tota sacra scriptura ,pcedit ex ins reuelatione,in libris ptialib⁹ est cā effectiua,vt reuelator notiaę i q̄libet libro spe ciali cōtentę. Sili est cā finalis tot⁹ sacræ scripturę loq̄ndo de vltio fine,qa tota sa cra scriptura ordinat finalē ad ingressum
q̄ hūa

Sciendū autem nullum prophetā tam aperte de Christo scripsisse vt iste, nā & tēpus notauit aduentus, & reges p ordinē, & ānos enumerat, & manifesta signa. Quę quia Porphyrius vniuersa vidit cōpleta, & trāsacta negare nō poterat veritate supatus, in hāc prupit calūniā: vt quę in cōsummatione mūdi de Antichristo futura dicuntur, p similitudine q̄dā gestorū sub Antiocho Epiphane impleta cōtēdat. Sed q̄ impugnatio testimoniū veritatis est. Tāta em̄ doctorū fides fuit vt ꝓpheta incredulis hoibus nō videat futura dixisse, sed prēterita narrasse. ¶ Danielē nō iuxta. Lxx. interpretes, sed iuxta Theodotionē Christi legit ecclesia, q̄ post aduētū Christi incredulus fuit, licet eū q̄dam dicāt Hebionitā, q̄ altero genere Iudæus est, q̄ ex parte mīrs. ¶ Susannę aūt & Belis ac draconis fabula nō habetur in Hebrēo, sed ps est ibi ꝓphetię Habacuc filij Iehu de tribu Leui, sicut iuxta. Lxx. interpretes in titulo eiusdē Belis fabulę ponitur. Hō q̄dā erat sacerdos nōie Daniel filius Abdā, cōtra quem regis Babylonis. Daniēl aūt & tres pueros de tribu Iuda fuisse scriptura testat. Cōtra Danielē. xxij. librū scripsit Porphyrius, nolēs eū ab ipso cuius inscriptus est nōie esse cōpositū, sed à q̄dā q̄ tpe Antiochi Epiphanis in Iudęa fuit, nec tā vēra dixisse, quā prēterita narrasse, & q̄ vsq; ad Antiochū dixerit verā historiā esse, si q̄d vltrà opinatus fuerit mēntitū esse, q̄ futura nesciverit. Sed Eusebius Cęsariensis & Apollinaris & Methodius sufficiēter ei rñderūt. ¶ In anno tertio regni Ioakim, q̄ & Eliachim, q̄ regnauit in Iudęa & Ierūm ānis. xj. cui successit Ioachin filius su⁹ cognomēto Iechonias, q̄ tertio mēse regni sui captꝰ est à duce⁹ Nabuchodonosor, & ductꝰ est in Babylonē, cui successit patruus su⁹ Sedechias filius Iosię, cuius anno. xj. capta est Ierūm & subuersa. Fuit aūt Ioakim pī q̄ scribit per kim: & filius p chin. In dem Matthęo, vbi minus videt vna gnatio. vbi sed'a thesseredecas inuenit definere in Ioakim filio Iosię, & tertia icipit à Ioachin filio Ioakim, q̄d ignorās Porphyrius, Matthęū nitit arguere falsitatis. ¶ Ioakim filius Iosię frater Sellū à Nabucho. captus est, & in Babylonē ductꝰ, & cum eo Daniel, Misael, Ananias & Azarias, & ab eodē Nabuch. Ioakim interfectꝰ, & cadauer eius canibus & volucribus q̄si datū est. & in eo ipletū est illud ꝓpheticū: Sepultura asini sepelietur. Ipse est etiā Ioakim q̄ & Eliachim. Quarto igit regni eius anno Nabuch. cœpit regnare in Babylōe, sicut legit in Iere. ꝓpheta: Verbū q̄d factū est ad Ieremiā i anno q̄rto regis Ioakim filij Iosię regis Iuda. Ipse est primus annus Nabucho. regis Babylonis. Anno verò octauo regni Ioakim, & q̄rto Nabucho. idem Ioakim ptāri Nabuchodonosor se dedit. & in eadem dedītione tribus tm̄ annis pseuerans rebellis existēs ab ipso Nabuchodonosor captꝰ & in Babylonē ductus & interfectꝰ est. Idcirco dicitur iexordio Danielis ꝓpheię: Anno tertio regni Ioakim regis Iuda ascendit Nabuch. in Ierūm &c. ¶ Daniel interpretat iudicium, siue qa in presbyterorū iudicio sniam diuiæ examiatiōis exhibuit, dū repta eorū falsitate Susannā ab interitu liberauit. Siue quia visiones & somnia q̄b⁹ p singula quędā ænigmata futura monstrabant sagaci mēte discernēs apuit; Siue q̄dem & desideriorum vir appellatus est, qa panē desiderij nō māducauit, & vinū cōcupiscentię nō bibit. Hīc de Christo, cuius doctorū manifestior prophetarū, in ꝓphetia sua claro sermōe regna orbis ꝓnunciauit, & tpa aduentus Christi manifestissima prędicatione annotat.

GLOS. ORDI. Cap. I.

Anno tertio. Occiso Iosia à Pharaone Nechao. ppīs Ioachaz filiū eius regē statuit, quē Pharao vinctū duxit in Aegyptū ipositā mulcta terrę, & p eo Eliachim fratrē eius ꝙ nomie Ioakim ī regnū ꝓmouit, vt Regū & Paralipomenon historia: Huius tertio anno venit Nabuch. & abstulit eū, & in loco eius Sedechiā posuit, de q̄ dictū est: In Babylonē ducetur, & nō videbis eā. Viduatꝰ em̄ fuit oculis à Nabuc. ¶ Prī Ioakim p m. Ioachin (qui & Iechonias dict⁹ est) successit i regnū. ☞ Et partē

Incipit Dāniel propheta.

CAPVT I.

a ¶ Ex quo cœpit tributum reddere, in vndecimo capitulo est Nabuchodonosor.

a ANNO TERTIO REGNI a

a ¶ Filii Iosiæ, cuius tertiodecimo anno cœpit prophetare Ieremias, sub quo & Olda mulier prophetauit.

Ioākim regis Iuda, uenit Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalem & obsedit eam.

a ¶ Cuius voluntate factum est, non viribus hostium. f. Nabuchodonosor & aliorum.

Et tradidit dominus in manu eius Ioakim re

c✣ lē beatitudinē cōsequndam, quę cōsistit in deo obiectiuè, & in partialibus libris sub cōtracta rōne: Igitur in li. Danielis, deus est causa subiectiua, effectiua, & finalis sub rōnib⁹ cōtractis: qd' notatur in ꝙbo pręassumpto, cū dicit: Dedit de⁹ qd' ex principio clausulę resumit. Deus em̄ vt rex supereminens est hīc subiectū, qa vt patebit ex ꝓcessu li. in eo declarat supereminētia regni dei, ad regna terrena. de q̄ dicit Psal. xciij. a. Deus mag. do. & rex ma. &c. Et Ps. xlvj. a. Rex ma. su. oēm ter. Est etiā cā effectiua in hoc li. ꝓut reuelauit Danieli noticiā huius regni. De q̄ pōt accipi qd' scribit Sap. x. c. Oftendit illi reg. dei: & dedit &c. Est etiā deus cā finalis huius li. inq̄tum fact nos ꝓticipes huius regni. vñ dī Apoc. v. c. Fecisti nos deo nr̄o reg. & sa. &c. Cā verò instrumentalis effectiua tā gitur in ꝙbo ꝓpositō, cū dī Dani. infrà. x. b. Daniel vir desideriorū intellige ꝙba quę ego loq̄r ad te. Intellexit em̄ Daniel ea quę scribit in hoc li. vñ infrà. xij. ca. dī: Tu aūt Daniel claude sermones tuos, & sig. li. &c. Cā ꝙ ò formalis huius li. tangit cū dicit: Intelligentiā oīm visionū. Circa qd' sciendū, q̄ duplex est forma libri. s. forma tractat⁹ & forma tractādi. Forma tractat⁹ est diuisio huius libri, q̄ diuidit sec'm. x. visiones, vt patebit, pseq̄ndo. Duæ ꝙ ò historię quę ponūtur in fine li. non sūt de eius integritate, qa nec apud Heb. hñtur. Forma ꝙ ò tractādi est mod⁹ agēdi, q̄ in li. isto est visionū itellectio, qa visio nō ē ꝓphetica nisi fit itellecta, & hoc siue fiat i sōno, siue in vigilia, sicut Pharao vidit spicas Ge. xlj. a. & Balthasar vidit manū scribētē in pariete: Da. v. g. Ille dormiēs, iste vigilās, neut' tñ fuit ꝓpheta: qa nō itellexit visionē. sed Ioseph fuit ꝓpheta, qa itellexit visionē Pharaōis. & Daniel D fuit, q̄ visionē Balthasar intellexit. vñ dicit Dan. x. a. Intelligentia opus est in visione. s. ad hoc q̄ ꝓphetica dicat. ¶ Sciēdū tñ q̄ hęc visio dicit triplex. s. sensibilis, imaginaria, & intellectualis. Sēsibilis visio est qñ aliq̄d videt exteri⁹ & intelligit significetū ipsius. sicut Daniel vidit scriptū in pariete regis, mane thetel phares. & intellexit: Dan. v. Imaginaria ꝙ ò visio est, qñ in ꝙtute imaginatiua formātur imagines ꝙtute diuīa ad aliq̄d occultū significandū, sicut Dan. vidit. iiij. bestias ascēdētes de mari significātes. iiij. regna. & hoc intellexit Dan. vij. Visio ꝙ ò intellectualis est qñ sine aliq̄b⁹ imaginib⁹ seu figuris mēti ꝓphetę ꝙitas reuelat, sicut Danieli cogitatio Nabuch. fuit reuelata, Dan. ij. d. Tu rex cogitare cœpisti i stratu tuo q̄d esset futurū post hęc &c. Licet em̄ somniū Nabuch. fuerit Danieli reuelatū visiōe imaginaria, qa sōniū regis vidit sōnio suo, vt infrà dicet, tñ cogitatio regis nō potuit sic reuelari, sed sola visiōe intellectuali. Ītē in talib⁹ visionib⁹ prędictis aliq̄n appet aliq̄ ꝓsona docēs, & sic freq̄nter legit Gabriel angel⁹ apparuisse ad docēdū Danielē, vt infrà videbit, pseq̄ndo. Ītē visiōs ꝓphetię aliq̄n fiūt in sōno, aliquādo in vigilia, sicut dictū fuit in pri. li. Psa. diffusi⁹ de ꝓpheticis visionib⁹. ꝓpt' q̄d' plura circa visiones hmōi alibi à me dicta in prin. huius li. ad pñs omitto, qa posita sūt in prin. li. Psa. vbi meli⁹ hñt locū: cū sit prim⁹ liber ꝓphetalis sec'm latinos doct. Et vtroq; mō. s. in vigilia & sōno factę sunt visiones Danieli, vt iā in ꝓte patet ex prędictis. & magis in seq̄ntib⁹ apparebit. & iō meritò dicit in ꝙbo pręassūpto. Danieli aūt dedit de⁹ intelligētiā oīm visionū. ꝓpter qd' i eo fuit ipletū qd' dñs dicit Hose. xij. c. Ego visionē multiplicaui. s. in Daniele, cui dedi intelligētiā oīs visionis ꝓpheticę mō prędicto. & tandē à deo data est sibi visio clara diuinæ essentiæ in patria, ad quā nos ꝓducat qui cum patre & spiritusancto viuit & regnat in secula seculorū.

Incipit Daniel propheta. Cap. I.

Anno tertio. Liber Danielis diuidit in tres ptes. in ꝓtē ꝓcemialē, & partē exequtiuā siue principalē, in principio secūdi capīs: In anno secūdo. & partē incidētalē, in prin. xiij. ca. Et erat vir. Circa primū describit sapientia collata diuinit⁹ autori huius libri. s. Danieli, vbi sic ꝓcedit: qa

c✣ primò

Moraliter. a ¶ Anno tertio. sequit: Et ait rex. Per istū regē Moraliter de q̄ dicitur in ca. se. Rex regum &c. pōt significari Christus de q̄

✳ scribitur

a ¶ Et partem uasorū. Nō oīa. Hiero. Si ēm cunctos reuoluas
E philosophorū libros, necesse est vt in eis reperias aliquā partē vasorū dom⁹ dei, quę intelligēda sunt, dogmata veritatis: vt apud Platonē, fabricatorē mūdi deū, apud Zenonē stoicorū principē, inferos & imortales aias, & vnū bonū, honestatē. Sed quia mēdaciū iungūt ventati, nō oīa vasa, sed partē hīe memoranī. b ¶ Sennaar. vbi cāpus Duran, vbi turris qui qui ab oriente mouerant pedes suos vsq; ad cęlū ędificare conati sūt, vnde à cōfusione linguarū locus Babylōi. cōfusio dicit: Glgātes ēm turrī facere satagebāt, mōtē mōti apponētes, quā dē destruxit: vñ dicta est Babylō. i. cōfusio. c ¶ Et uasa. Aliquā reuerentiā deo exhibuit, cui⁹ vasa ī loco religiōis suę posuit, & nō oīa asportauit. d ¶ Et de. Hinc arbitrant Hebrei Danielē & socios suos fuisse eunuchos, sed m qd Isaias dicit Ezechię: De semine tuo tollent & facient eunuchos in domo regis. Si aūt de semīe regio fuerūt, cōstat qa de semine Dauid, sed forte nō cohęret qd sequit, & tyrānorū pueros in qb⁹ nulla eēt macula, qa si esset eunuchizati nullę eis grates, si nulla in eis macula. e ¶ In qui. Non videnī absciſi qui sine macula sunt, quidam enim eunuchizantur aut vi aut infirmitate. Quidam autem se castrant pro cælesti curia vel patria, & hi non absciſi nisi sola voluntate, & hi sunt sine macula.

Gen. 11. b.

Isa. 39. d.

† Arphaxat

† principū

a gem Iudæ, & partem uasorum
¶ Ecclesiæ.
domus dei: & asportauit ea in ter/
a ¶ Fetor deuium, vel mendacium. ¶ Duran quidā fluuius esse dicitur, iuxta quem gigantes turrim Babel fecerunt.
b ram Sennāar, in domum dei sui,
a ¶ Animæ, sententiæ veraequas hæretici habent. b ¶ Diabolus vel philosophus vel hæreticus. c ¶ Mundum, conventicula hæreticorum.
c & uāsa tūlit in dōmum thesauri
a ¶ Idoli. ¶ Hæresis. b ¶ Nabuchodonosor. c ¶ Hiero. Lequorum dominor.
dei sui. Et ait rex † Asphānez præ/ a b c
posito eunuchorum suorū, ut in/ a ¶ Ide.
d troduceret de filiis Israēl, ēt de se/ ¶ Dauid. ¶ Nobilium.
mine regio & † tyrannorum, pue d e
a ¶ Mentis vel corporis. f
c ros, in quibus nulla esset mācula,

Nicolaus de lyra. ☞ Vt do. lit.

priō prēmittunt quędā ad sapiētiā dispon^ctia, sed^ō describit colla ta ei sapia, vbi: pueris aūt, tertiō ponūt quędā ad hoc sequntia, ibi: fuit aūt. Pria adhuc in tres, sed^m qd ī Dan. describūt tria ad sapiētiā dispōnētia, primū ē hūilitas stat^, sed^m nobilitas ortus, ibi: Et
F ait rex Asphanez. tertiū, sobrietas victꝰ, ibi: Proposuit aūt Daniel. Circa primū notāt^ū q dicit Prou. xj. a. Vbi hūilitas, ibi & sapia: iō dīs q prę uiderat Danielē diuina sapia decorari, pmisit eū pri^ hūiliari, qa cū esset de semine regio, vt dicet infrà p^mulit tñe ū capiuari p regē Babylōis q venit cōtra Ierl^m & spoliauitea. & hoc est qd dicit: Anno ter. Et patet vsq; ibi: Et ptē vasorū dom^ dei. Ex q patet, q ille Nabuch. fecit reuerētiā deo cęli q colebat in Ierusalē, qa nō abstulit īde oīa vasa ministerij, sed aliq religt ad cultū dei, ītē qa illa quę asportauit, nō applicauit hūanis vsib^, sicut fecit Balthasar nepos ꝰ^: ppē qd^ fuit punit^ à dño, vt dicet infrà. v. ca. sed posuit ea in loco sacro sed^m suā estimationē. ſin tēplo dei sui. & hoc est qd^ dicit hīc: Et asportauit ea in i. i Babyloniā quę priō vocata est Sēnaar, & postea dicta ē Babylonia, à turre ibi ędificata à filiꝭ Noe, vt hī Gen. xj. b. In domum dei sui &c. & patet. Circa istā ptē tria sūt hīc dubia. Priō qꝰ fuerit iste Nabuc. qa plēs legunt fuisse sic noīati. Sed^ō qꝰ isse Ioakim eadē rōne. Tertiō qre Nabuch. venit cōtra eū in prēliū. Ad primū dicēdū, q iste Nabucho. fuit magn^; & dicit à magnitudie operū, qa regnū Chaldęorū qd^ añis m erat puū, vade ąpiauit, & monarchiā fecit. Sic Karol^ magn^ dicit sic à magnitudie operū, qa prim^ de regib^ francorū adept^ est Romanū iperiū. Dicit aūt in aliqbus historijs, q
Ps. 114. b. Nabuch. iste priō vocat^ est hoc noīe, & hoc ab euētu, qa qñ de nouo fuit nat^, fuit ꝰ ifyluā, pięt^ & dimiſſ^: sed ex diuīa ordinatione venit capra syluestris puerū lactās. qa scriptū est in Ps. Custo dies puu. dīs. Bubo etiā aduolauit sup arborē iuxta puerū, quē leprosū^ p nem^ trāliēs vidit & cœpit admirari: qa illa auis parum apparet de die, ppē qd^ diligētius attēdēs vidit caprā lactātē puerū sub arbore, quę allumās nutriri fecit, & eū Nabucho. ab euētu vocauit. Nabuch. ēm bubo dicit in illa lingua, Chodo: capra, nosꝰ: leprosus. Et patet q nō fuit ille Nabuch. sub q^ historia Iudith dicit fuisse, qa ille fuit post istū p magnū tps. & cōit dicit q fuit filius Cyri, qa historia Iudith fuit post reditū captiuitatis Babylonię, vt patet ibidē. Ad sed^m dicēdū, q iste Ioakim fuit filꝰ Iosię regis Iuda, q captiuato fre ei^ Ioachaz p regem Aegypti, ab eodē rege Aegypti cōstitut^ est rex Iudę mutato noīe ipli^ q prī^ Eliachim vocabat^, vt patet. 4. Re. 23. & regnauit iste. xj. ānis, cui succes sit filꝰ ei^ Ioachin p. n. scripꝰ in fine. & vterq capt^ est à Nabuc. rege Babylonis & eodē ano, vt vidēbit^. Propt qd^ dubiū est de q scriptura hīc loquat^, sed patet solutio ī Hebrēo, qa prim^ scribit^ p Coph & m^: qb^ ī Latino rūdet. c. & m. sed^s scribit^ p caph & nū. qb^ ī latino rūdet Ch. & nasse aūt Ioakim de q loqt hic Daniel, scribit^ ī Hebrēo p coph & mē. & apud nos debet scribi p c. & m. Ex quo patet, q iste Ioakim fuit filius Iosię. Sec^dō hoc patet, qa sec^dū^ Ioachin q fuit nepos Iosię, regnauit solū p tres mēses vt habetur. bet. iiij. Reg. xxiij. De isto aūt Ioakim dicit hic: Anno tertio Ioakim. Sed istud dictū videt repugnare prædictis, quia prædictū est q Ioakim filius Iosię regnauit. xj. annis: hic autē captus dicit tertio anno regni sui. Ad qd^ dicēdū, q nō accipit hic tertius annus regni Ioakim absolute, sed ab illo tpe q cœpat esse tributar^ regi Babylonis, & iste fuit vndecim^ annus regni sui. Ad tertiū dicēdū, q ī hui^ belli habuit intrītū à tpe Ezechię regis Iuda, qui ostēdit oīa secreta dom^ suę nūcijs regis Babylonis. & tūc prędixit ei Isaias vt hꝰ Isa. xxxix. c. Ecce dies veniēt, in qbus thesauri dom^ tuę portabunt^ in Babyloē. & de filijs tuis erūt eunuchi in aula regis Babylōis. qd^ tpe Ioakim filij Iosię ipleti est. Rex ēm Aegypti cōstituerat ei regē amoro ffe eius Ioachaz, vt sūi est. & ideo fauebat regi Aegypti contra Nabuchodo. regē Babylonis, q habebat bellū cōtra regem Aegypti: ppter qd^ rex Babylonis venit cōtra Ioakim, & fecit ei tributariū, & sibi iurauit cōtra regē Aegypti. Iste ramē Ioakim tertio an. post rebellia à rege Babylonis capt^ est, vt dictū est, & vasa dei deportata, & pueri de semine regio sunt ducti in Babyloē. & interfect^ est iste Ioakim, & pięti^ est cadauer eius extra muros Ierl^m, & impleti^ est qd de eo dixerat Iere. xxij. e. Sepultura asini sepelieris: & cōstitut^ est filius eius Ioachin p n. scriptus rex Iudæ p regē Babylonis, q post tres menses missō exercitu cōtra eū. tradidit se eū matre & multis aliis consilio Ieremiæ: & hoc ppriē dicit transmigratio Babyloēm. Et iste ductus est in Babyloē & incarceratus. xxxvij. an. vsq ad regnum Euilmerodach, q eū amouit de carcere, & fecit sibi comes
H salem, vt dicitur. iij. Regū. vlti. Sic igit patet tertiū. scausa belli regis Nabuchodonosor cōtra Ioakim regē Iudę. Sed hec causa accipitur ex parte regis debellantis eū. Cā aūt ex parte dei fuit, qua reges Iuda & populus erant pessimi & idololatriæ dediti, vt habetur. iij. Reg. &. ij. Paral. Propter qd^ domin^ pmittebāt eos talia facere: vnde rex Aegypti & rex Babylonis mouerūt bellū contra eos successiuē. a ¶ Et ait rex. Hīc ponitur sed^m dispones Danielē ad diuinā sapientiā. i. nobilitas ortus, qa sed^m qd^ dicit Boetius. ij. de cōsol. Nobilitas generis est quędā laus pueritia hominī de ꝓbitate parētū, & ideo vt ipse dicit ibidē: In nobilitate generis hoc bonum est, quia ꝓpam quædā necessitas ipsis nobilibus imponitur: ne à maiorū suorum ꝓbitate degenerēt, hoīes aūt bñ morigerati sunt dispositi ad sapiam, quia sedatis passionibus ſ aīa sciens & prudēs, vt dicit. 7. physi. Propter qd^ hic introducit nobilitas Danielis, qui nobilis existens genere, nobilior fuit moribus: & ideo dicit hīc inter nobiles positus, edoctus & nutritus & nomine regio decoratus, quia impositū est ei nomē Balthasar, qd^ est regiū, vt patebit infrà. v. ca. Hoc est igitur qd^ dicitur hīc: Et ait rex, scilicet Nabuchodonosor. b ¶ Asphanez præpositi est magistro seruiētiū in domo regis. Antiquit^ ēm illi qui domo regia seruiebant ad interiora dom^ castrabant propter securitatem à mulieribus, vt dicūt aliq. Alij verō dicūt, q dicebant eunuchi ꝓpter castitatē & morū honestatē, qd^ verius videt. Homines ēm inhonesti nō ꝓmittebātur seruire in domib^ regū, & inde est, q seruitores generaliter dicti sunt posita eunuchi, vnde in Actibus apostolorū. viij. vocatur eunuchus ille vir q erat super gazas reginæ Aethiopū. sequitur: c ¶ Vt introduceret de filijs. & pro id est, quia volebat habere in aula sua aliquos de semine Dauid. d ¶ Et tyranno. i. nobiliū, qui virtute armorum erant magnificati. Hoc faciebat Nabuchonosor ad magnificentiam suam & memoriam suæ victoriꝭ, q pro tales nobiles captiuatos Leuitic. rat. Sequitur: e ¶ Pueros in quibus. id est defectus membrorum, vnde & in lege dicitur: Aial sine macula, & immolanicium, qd^ non est cęcū aut claudū & hmōi, nō ꝓpē pulchritudinē poſ Et ex hoc patet, q Dan. & socij ei^ nō dicunt hic eunuchi, qa fuisset castrati per absciſionē membrorum genitaliū, vt arbitrantur alij qui Iudęi: quia non fuissent sine defectu membrorū, nec pulchri aſpectus: quia taliter castrati sunt cōiter male grati^ſi etiā i facie. ↩ Decoros

Ascribit Apo. xi. c. q habet in femore suo scriptū: Rex regū &c. Per Asphanez prępositū eunuchorū significatur bon^ ep^s, q prępositus est ecclesię ministrorū. & hoc sonat nomē ep^i, qa dī ab epi qd^ est supꝰ, & scopos intentio, quasi sup alios intendens. ipsi verō prę cipitur à rege regum. i. Iesu Christo, vt introducat in ecclesiā puros nō sensu, sed malicia. f ¶ In quibus. id est sine insania. ✳ Decoros Moralitas

a ¶Vt doceret eos literas. scilicet liberales artes & linguam Chaldęorum, quæ quadam proprietate distat ab Hebræa, licet Abraham inde venerit. Philo arbitratur linguam Hebręorũ esse Chaldæam: quia Abraham de Chaldęis. Sed quomodo pueri linguam quam nouerãt, docerentur? Forte secundum quorũdam opinionem Abraham Chaldęorum & Hebręorum linguam habuit. Et intãtum eos charos habuit, ꝙ eumdem cibum, eũdem potum quem sibi eis præparari præcipiebat. b ¶Et imposuit. Quos diabolus captiuat, alio nomine vocari iussum vocat iniustum, castum incestum & huiusmodi. ¶Sicut Pharao Ioseph. Noluit enim in terra captiuitatis eos habere vocabula Iudææ. vn de: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Dominus autẽ in bonum mutabat antiqua nomina, & ex rebus imponit virtutum vocabula, vt Abram & Sarai, quos vocauit Abraham & Saram. Et in euangelio dominus Simoni, Petri nomen imposuit: Simon enim obediens dictus est: sed postea in fide Christi confirmatus est, & ad passiones tolerandas: Et filios Zebedi, non Boanergos, vt quidam putant, sed Boanerẽ. i. filios tonitrui appellauit. c ¶Proposuit autem Daniel. Qui de mensa regis non vult comedere ne polluatur: si sapientiam atq; doctrinam Aegyptiorũ sciret esse peccatum: nunq; didicisset: Didicit autem, vt nõ sequatur, sed vt iudicet atq; conuincat. Si enim quis imperitus huius artis aduersus matematicos scribat aut expers philosophiæ contra philosophos agat, quis etiam ridendus, vel ridendo non rideat: Hac ergo intẽtione discũt pueri Chaldaicam doctrinã, qua Moyses Aegyptiorum sapientiã.

B d ¶Dedit autẽ deus. Qui pro peccato maiorum ductus est in captiuitatẽ, virtutum suarum recipit mercedem, proposuit enim ĩ corde suo ne pollueretur de mensa regis, & viles cibos præposuerat regijs epulis, ideo gratiam in conspectu populi eius à deo promeruit. Vnde datur intelligi, si quando diliguntur sancti ab infidelibus, non eorũ bonitatis esse, sed dei misericordiæ.

e ¶Timeo ego dominum meum regem. Similiter quia Pilatus plus Cęsarem timuit q̃ deum, pœnas gehẽnales meruit, prius manus suas abluit, dicens. Mundus ego sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Et iterum: Annõdis quia potestatem habeo dimittere te? f ¶Coæuis. Ideo coquis apposuit. Solent enim iuniores maioribus pulchriores esse. g ¶Tenta nos: Ad mirabilis fidei magnitudo: non solum sibi corpulentiam viliori esu vt per legumina promittit, sed & tempus statuit, non temeritate, sed fidei magnitudine qua regias dapes cõtẽplit. Conueniens probationi spaciũ, nec breue nimis, nec nimis lõgũ, qd̃ eitò possit ipetrare.

Volebat enim Nabuchodonosor habere in palacio suo aliquos de qualibet lingua, qui cum lingua materna scirent linguam Chaldaicam, vt possent sibi interpretari & legere lras eorum Gentiũ. Patet etiã ex hoc ꝙ Philo Iudæus deceptus fuit, credens eamdem linguã esse Chaldaicã & Hebraicã: Qd̃ credebat ex hoc ꝙ Abrahã dęus de Chaldæa: qd̃ nõ valet, qa nõ est inconueniens, imo multùm probabile Abraham plures liguas scisse. Sequitur: h ¶Et cõstituit eis rex annonam &c. vt ex bona nutritione essent magis gratiosi & apti in corpore & in mente: quia bona dispositio corporis bene facit ad bonam dispositionem mentis, quãtùm est de se: & maximè quando cum hoc est bõa disciplina, sicut fuit in istis iuuenibus, vt patet in litera. i ¶Fuerunt ergo inter eos. i. inter iuuenes electos de diuersis nationibus. k ¶De filijs Iu. Da. &c. l ¶Et imposuit eis præpositus eunuch nomina. Quia nomina Hebraica erant Babylonijs abominabilia & malè nota, quod est incõueniens in illis q̃ stabant i palacio regis. m ¶Proposuit autem. Hîc ponitur tertium disponens Danielem ad sapientiam. s. D sobrietas victus: secundum qd̃ dicitur Eccle. ñ. a. Proposui à vino abstrahere carnem meam, vt animum meum trãsferrem ad sapientiam. Sic fecit iste Daniel cum socijs suis: & hoc est quod dicitur hîc: Proposuit autem Daniel ĩ corde suo, ne pollueretur de mẽsa regis. Hoc est de cibis eius. Erat enĩ consuetudo antiquorum, ꝙ de immolatis idolis ponebatur aliqua portio in mensa magnorum, sic similiter ibi erãt aliqua lege Moysi prohibita, sicut carnes porcinæ & huiusmodi. Similiter erãt ibi aliqua prohibita Iudęis ex traditionibus paternis, sicut modo prohibitum est eis bibere vinum pressum à Christianis, licet in lege non sit eis prohibitum. Et quia à talibus voluit abstinere Daniel ne polluueretur, aliqua pecc̃ata contra prædicta faciendo: ideo voluit abstinere à cibis & potibus regijs. Hoc modo fecit Iudith quãdiu fuit cũ Holoferne, nolens comedere de cibis eius: sed tantùm de his quæ secum attulerat, vt habetur Iudith. xij. Sequitur: n ¶Dedit autem deus Da. gratiã & mise. in conspe. principis eunuchorum. quasi dicat. Licet princeps eunuchorum multum diligeret Danielem, tamen noluit acquiescere, timens ne in corpore detrimẽtum pateretur, & per consequens præpositus puniretur à rege tãquã agens contra mandatum ei⁹. & patet lra. sequit: o ¶Et dixit Daniel ad Malassar &c. Quod enim non potuit impetrare à minori, qui erat cõstitutus ad ministrandum eis necessaria specialiter. p ¶Tenta nos obsecro ser. tuos diebus decem. Conueniens spacium probationi perit: quia nec nimis longum. vt de facili possit illud impetrare: nec nimis breue: ita quòd possit veritas apparere.

† 37. dist. c. legimus. §. econtra. & cap. qui de mensa.

Moraliter.

NICO. DE LYRA.

a ¶Decoros forma. Propter pulchritudinẽ coloris & aspectus. vñ & ĩ Hebręo dicit: Bonę visionis. b ¶Et eru. omni. sap. q̃tũ ad philosophiã naturalẽ. c ¶Cautos scientia. q̃tũ ad scientiã rõnalẽ, cuiusmodi est grãmatica, logica, rhethorica. d ¶Doctos disciplina. q̃tũ ad philosophiam moralẽ, seu q̃tũ ad disciplinã moru. e ¶Et qui possent stare. id est ministrare. f ¶In palatio regis. Hoc dicit quãtùm ad robur corporis & agilitatem membrorum. g ¶Vt doceret eos literas & ling. &c.

Volebat

* a ¶Decoros forma. Per honestiam conuersationẽ. b ¶Et eruditos &c. i. cognitione diuinorum. c ¶Cautos scientia. i. cognitione humanorum. d ¶Et doctos disciplina. id est qui cõsueuerunt obedire mãdatis superiorũ. e ¶Et q̃ possent stare in palacio regis. i. ecclesia militãte, ad seruiẽdu ibidẽ regi Christo. & cùm dicit: Et q̃ possent stare. Hîc accipit &, ꝓ id est: quia tales sunt ad ministrandum in ecclesia dei. Et tales assumere debent & promouere ecclesiæ prælati. Sequitur postea.

V * Pueris aũt

Extrare. a ¶Ariolos & ma. Alij sophistas & Philosophos: non
E iuxta hãc Philosophiam & sophisticam disciplinam quam Græci
pollicentur: sed doctrinam Gentis Barbaræ, qua vsq; hodie Chal
dæi Philosophantur. b ¶Fuit autem. Dicendum est in sequen
tibus quomodo vsq; ad primum annum Cyri hoc fuisse dicatur
postea tertio anno eiusdem & primo
Darij fuisse legatur.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et dẽtur nobis le. &c. Ista
nunq; fuerunt prohibita Iudæis: nec
ante legem, nec sub lege, nec paternis
traditionib⁹, nec idolis fiebat oblatio
de talibus: & ideo poterant vti talib⁹
sine aliqua suspitiõe peccati. Propter
hoc dicit Apostol⁹ ad Ro. xiij. a. Qui
† moram infirmus est, olus manducet. Et non lo
quitur ibi de infirmitate corporis, sed
de infirmitate conscientiæ illorum q
timebant peccare comedendo idolati
cа: vt ibidem patet. Sequi. b ¶Post
dies autem &c. i. magis viuidi in co
lore. c ¶Et corpulẽ. i. magis carno
si. d ¶Præ omnibus pue. q. uesc.
cibo regio. Hoc autem factum est di
uina virtute propter iuuenum deuo
tionem. e ¶Porro Malassar tolle
ciba. &c. i. occultè portabat pro se &
familia sua ne ab aliquo perciperetur
& puniretur. f ¶Pueris. Hæc est se
cunda pars principalis huius ca. i qua
posita multiplici dispositione ad sa
pientiam, vt visum est: hîc cõsequẽter
ponitur eminentia sapientiæ collata
Danieli & socijs eius. Et primò q̃tùm
ad intelligentiã seu sapientiæ habitũ.
secundò q̃tùm ad eloquẽtiam seu ex
perimẽtum, ibi: Completis. Prima ad
F huc in duas: quia primò ostenditur sa
pientia collata omnibus generaliter, se
cundò Danieli specialiter, ibi: Danieli
autem. Dicit igitur primò sic: Pueris
his. i. Danieli & socijs suis. g ¶De
dit deus scien. &c. Ex hoc patet q
non solùm habuit scietiam per huma
nam inuestigationem & doctrinam,
sed etiam per diuinam infusionem: &
dicit. h ¶Scientiam. quo ad specu
labilia. i ¶Et disciplinam. quo ad
moralia. k ¶In omni lib. discendo.
l ¶Et sapientia: discenda vel exponenda. m ¶Danieli. Hîc consequẽ
ter ostenditur quid collatum sit Da
nieli in speciali. & hoc est quod dicit:
Danie. autem dedit: supple Deus.
n ¶Intelligen. omnium uisio. id
est occultorum q̃tùm ad ea quæ in vi
gilia videtur: sicut Balthasar vidit ma
num scribentem: quod Daniel intelle
xit: vt habetur infrà. v. capit. Per hoc
etiam intelligitur cognitio illorũ quæ
videnf auersis sensibus: vt in raptu, &
extasi, & cõsimilib⁹: quorũ notitiã ha
buit Daniel. o ¶Et sõniorũ. quãtũ ad ea quæ videnf in sõno:
sicut patet infrà q̃ intellexit sõnium Nabuchodonosor de statua ma
gna, & lapide ipsam cõterente. ij. ca. Et somniũ eius de arbore ma
gna, & vigili sancto præcipiẽte eã incidi. iij. ca. Vtrũ aũt talis in
telligẽtia occultorũ fuerit collata ipsi Danieli p aliquẽ habitum
sibi infusum: est dubiũ. Et dicũt aliq; q̃ sic: q̃a nõ est dubiũ q̃ scie
tia data sibi & alijs fuit habitus. & eadẽ rõne videf de ista intelli
gẽtia occultorũ: quę fuit data spãliter ipsi Danieli: q̃a vtrũq; eo
dem modo dicit hîc datũ à dẽo: nisi q̃ vnũ fuit datũ generaliter
tribus, aliud spãliter vni tm. Itẽ. ij. Et hic dicit philosophus: q̃ in
aĩa nõ sunt nisi tria: potẽtię, passiones, & habit⁹. Talis aũt intelli
gẽtia occultorũ nõ põt dici potẽtia: q̃a inesset oibus: Nec passio:
q̃a passiones ꝓpriẽ dicũtur in pte sensitiua: in qua nõ põt esse ta
lis intelligẽtia. Passiones aũt largè dicũtur, sicut intelligere & velle sũt
actus q̃ transeunt: & sic nõ diceret aliq; ꝓpheta qñ dormit: ergo
videf q̃ talis intelligẽtia sit habit⁹. Et cõfirmat rõ: q̃a Daniel pro G
positis sibi sõnijs vel alijs occultis statim intelligebat: qđ nõ vide
tur esse nisi habentis habitum. Alij dicunt contrarium: dicentes
quod non est per aliqđ lumen habituale impressum menti pro
phetæ, sed p quãdã illustrationẽ ad modũ passionis trãseũtis, qđ
pbant ex dicto Gregorij in ꝓlogo super
Ezechi. vbi dicit: q̃ spiritus prophetię
aliq̃n ꝓphetis deest: nec semp eorum
mẽtibus præsto est: habit⁹ autem inest
semp: q̃a est qualitas de difficili mobi
lis. Ad hoc etiã inducit illud. iiij. Reg.
iij. de Eliseo: q̃ non potuit dare rãsum
regi, nisi prius vocato psalte. Et cũ ca
neret psaltes: factus est spiritus dñi sup
eum &c. quia per melodiam diuinæ
laudis quam psaltes canebat excitata
est mens Elisei ad deuotionẽ: & sic mẽs
eius fuit disposita ad recipiendã diui
nam illustrationẽ. Cõsiderandum q̃
licet lumẽ ꝓphetię nõ sit habitus se
cundũ istã opinionẽ: est tñ gratia gra
tis data: sicut est gratia miraculorum:
de qua certũ est q̃ nõ dicit aliq̃s ma
nẽs in ipso hoĩe: sed diuinã assistentiã
ad agẽda miracula ad preces hoĩs: & à
tali gratia aliq̃s dicit ꝓpheta. Per hoc
patet solutio ad argumẽta quæ sunt
p alia opinione. Si q̃s aũt vult tenere
aliã opinionẽ: p̃t de facili soluere ista
autoritates inductas. q̃a duo requirũt H
in cognitiõe actuali. s. lumẽ intellectus
agẽtis, & species rei cognoscibilis: sicut
patet in cognitiõe naturali intellectus,
in qua requr̃t lumen intellectus agẽtis,
& species abstracta à phãtasmatibus.
Potest igitur dici: q̃ lumen ꝓphetię
est aliquid ꝓmanens per modum habi
tus, datum tamen à deo. Ad hoc tñ q̃
ꝓpheta p̃ hoc lumẽ actualiter aliq̃d su
pnaturale cognoscat: requr̃it cũ ipso spe
ciei acceptio p aliquã visionẽ imagina
riã in se vel in alio: vel etiam aliq̃ alio
mõ: sicut est in cognitiõe ꝓphetica si
ue tali visiõe imaginaria: q̃a tũc talis
species intelligibilis fit immediatè à deo
in intellectu ꝓphetę. Et q̃tũ ad hoc di
cit Greg. q̃ spũs ꝓphetię aliq̃n deest p
phetis: q̃a nõ semp habent talẽ speciẽ:
sed oportet q̃ de nouo fiat in ꝓphetã
te actu: & p hoc patet illud de Eliseo.
p ¶Cõpletis. Hîc oñdit sapiẽtia col
lata Danieli & socijs ei⁹ q̃tũ ad experi
mẽtũ & eloquẽtiã, cũ dicit. Cõpletis
itaq; die. i. triũ annorũ. q ¶Post q̃s
rex di. ut itro. à cõspectu suo. vbi
ꝓbarenf. vñ sequit̃ postea: r ¶Cũq;
eis lo. fu. rex. tentãdo in diuersis qę
stionib⁹ sapiẽtiã eorũ. s ¶Nõ fuit in
uẽti &c. i. q̃ edocti fuerant cũ eis. Se
quit̃: t ¶Et omne uerbũ sapiẽ. re
spectu diuinorũ. v ¶Et itel. respectu
humanorum. Vel aliter intellectus di
cit̃ q̃tũ ad apprehensionẽ bonam
Sapiẽtię, q̃tũ ad iudiciũ certũ. x ¶Quod sciscitatus est &c.
Hîc accipit̃ numer⁹ determinatus p̃ indeterminato. i. multũ plus.
y ¶Sup cũctos ario. Isti sunt q̃ vaticinanf de occultis p sacrifi
cia in aris idolorũ imolata. z ¶Et magos. Isti sũt astrologi q̃ p
cõstellatiões iudicãt de futuris & occlus. vñ & illi q̃ visa stella ve
nerũt adorare Christũ dicti sũt magi, vt habet Matt. ij. a ¶Qui
erãt i uniuerso regno ei⁹. Quia tales artes diuinãli tunc vige
bant in Chaldæa. b ¶Fuit autẽ. Hæc est vltima pars in q̃ po Vltima.
nuntur quædam consequentia ad sapientiam collatam Da
nieli, quæ sunt honor & gloria ipsius Danielis in regno Chal
deorum & Persarũ

* f ¶Pueris aũt &c, q̃a mundis & honestis & abstinẽtibus o
bis carnalib⁹ & delicatis, dat deus sacrę scripturę noticiã. Isaię
vij. c. Quẽ docebit scientiã, & quẽ intelligere faciet auditũ. Et re Moralitas
spondetur ibidem. Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus.

uos tuos diebus decẽ, & dentur nobis a
a ¶Quæ lex nostra non prohibet.
legũmina ad uescẽdum, & aqua ad bi
¶Post hæc.
bendũ, & cõtemplare uultus nostros,
& uultus puerorum qui uescuntur ci
a ¶Comparatione habita, si videris nos æque corpulen
tos & pulchros, concede nobis legumina.
bo regio: & sicũt uideris, sic facias
cum seruis tuis. Qui † audito sermone
huiusce modi, tentauit eos diebus de
cem. Post dies autem decem apparue b
a ¶Quos panis fariabat qui de carlo descendit.
b ¶Decore. c ¶Pinguedine.
runt uultus eorum meliores & corpu c
lentiores præ omnibus pueris qui ue d
scebãtur cibo regio. Porrò Malassar e
¶Sibi. a ¶Ne quis hoc persuperet.
tollebat cibaria & uinum potus eorũ, f
dabatq; eis legumina. Pueris autẽ his g
¶De cælestibus. ¶De terrenis.
dedit deus sciẽtiam & disciplinam in h i
a ¶Vel discendo vel docendo. b ¶Disciplina vel doctrina. k l
omni libro & sapiẽtiã. Danieli autem m
a ¶Extra alios: quia quod alij in phantasmate, hic men
tis oculis aspiciebat. b ¶Ænigmatum quibus futura mon
strantur.
intelligentiã omnium uisionũ & som n o
a ¶Triennio secundum præceptum regis.
niorum. Completis itaq; diebus, p
¶Pueri.
post quos rex dixerat, ut introduce q
a ¶Arphaxat alias Arphaxat.
rentur, introduxit eos præpositus eu
nuchorũ in cõspectu Nabuchodono
¶Tentando eorum sapientiam.
sor. Cũq; eis loquutus fuisset rex, non r
a ¶In sapientia. b ¶Pueris.
sunt inuenti tales de uniuersis, ut s
¶Quos panis vitæ & fons sapientiæ pauerat & docuerat.
Daniel, Ananias, Misael & Azarias. t
¶Ideo. a ¶Q. Seruiteri. b ¶Q. Me
rito stant in conspectu regis, quia omne verbum &c.
Et stẽterũt in conspectu regis: Et ỗm u
a ¶De diuinis. b ¶De mundanis.
ne uerbum sapiẽtiæ & intellectus x y
quod sciscitatus est ab eis rex, inue
nit in eis decuplum super cunctos z
¶Ab aris.
a ¶Magi sunt qui de singulis Philosophantur.
* ariolos & mãgos qui erant in uni a a
a ¶In Chaldæa in honore. In sequẽtibus enim tertio anno
Cyri regis visionem vidisse dicitur: defuncto enim Dario
cum Cyro fuit.
b uerso regno eius. Fuit autem Daniel b

Quæstio. IN anno secundo. Si post tres annos pueri Ca. II. ingressi sunt in conspectu regis: quomodo secundo anno hæc somniasse nunc dicitur: Hoc ita soluunt Hebræi. Secundus annus hic dicitur: quo omnibus Barbaris Gētibus imperauit, Assyrijs, & AEgyptijs, Moabitis, & reliquis nationib⁹: nō tm̄ Iudæis & Thadgis.

Iosephus Vnde Iosephus: Post annum secundum Aegyptiacæ captiuitatis: Nabuchodonosor vidit mirabile somniū: & fugit ab eo. b ¶Somnium eius. Vidit rex impius somniū: vt Daniele interpretāte glorificet deus: & captiui deo seruiēte sinde habeāt solatiū. Sic & Pharao: non qui a meruerunt: sed Ioseph & Daniel digni fuerunt: qui interpretatione omnibus præferrētur. c ¶Magi. Cō suetudo autē & sermo cōis, magos pro maleficis accipit. Magi: qui de singulis ☞ philosophātur

Nicolaus de Lyra.

q̄ dęorū & Persarū. vnde dicit Sapiēs. Propter hāc, i. sapientiā: habebo dignitatē ad turbas, & honorē apud seniores iuuenis & acutus inueniar in iudicio: & in conspectu potentiū admirabilis ero, & facies principū admirabūtur me. Hæc autem omnia fuerunt in Daniele, ppter sapiētiā à deo sibi collatā: & hoc est qđ dicit hīc. Fuit aūt Daniel in honore, & gloria in Chaldæa Mœdia & Perside: vt patebit ex libri prosequutione à tpe Nabuch. magni vsq; ad tēpus Cyri: q destruxit regnū Chaldęorū. ppter hoc sequit: a ¶Vsq; ad an. pri. Cy. regis. Ex hoc patet defectū illorū qui exponūt literā istā de tpe vitæ Danielis sic exponētes: Fuit autē Daniel usq; ad annū primū Cyri. à. tm̄ vixit, & nō plus: quia decima visio Danielis facta est sibi anno tertio Cyri: vt habet infrà. x. c. Ex quo patet q terminus vitæ Danielis non pōt B accipi primo anno Cyri. ideo expone vt prius. Caput. II.

NICO. DE LYRA.

Diuisio. IN anno secūdo. Hīc ponit sđa ps principalis huius libri: q̄ intēdit autor exponere potētiā regni Christi p cōparationē ad regnū mūdi vel diaboli. & hoc per decē visiones hīc cōsequēter positas. Et diuidit i duas partes: q̄a primò ponunt q̄nq; visiones ad primū aduētum Christi principaliter ptinētes. Secūdò, aliæ q̄nq; ptinētes ad sđm aduētū Christi. licet tā in istis q̄ in illis fiat aliq̄n mētio de vtroq;. Secūda incipit cap. vij. Anno primo Balthasar. Prima diuidit in q̄nq; partes secūdū q̄nq; visiones. Prima visio est de lapide absciso sine manib⁹, statuā grādē cōterēte: In q̄ figurata est Christi conceptio diabolū cōterētis. Sed a de angelo, filio dei assumlato in fornacē descēdēte: In q̄ figurata est natiuitas Christi in nostrā pœnalitatē descēdētis. Tertia de vigili sancto clamāte prcisionē arboris: In q̄ figurata est prędicatio Christi vicia rescidētis. Quarta de manu scribentis in pariete terminationē regni Balthasar: In q̄ figurata est passio Christi regnū diaboli exterminātis, & chirographū de cruce cruci affligētis. Quinta de inclusione Danielis in lacū, & liberatione eius p angelū. In qua figurata est resurrectio Christi inferni spoliātis. Partes patebūt in q̄nq; capitulis p ordinē sequētib⁹. Circa primū aduertēdū: q̄ causa effectiua principalis huius visionis est spiritussanctus. Causa iperatiua est oratio Danielis & sociorū eius. Causa finalis est, vt dei potētia pāderet, & Daniel exaltaret: & rex superbus humiliaret. Causa aūt materialis est cōtinētia huius visiōis: q̄ ostēdit discursū mūdi p quatuor regna principalia sibi succedētia vsq; ad tēp⁹ Christi. oia regna terrena sibi subiugātia. Causa aūt formalis est diuisio huius ca. Notādū q̄ in q̄libet visiōe ponunt hę quatuor cause vt positę sūt i ista: q̄a quęlibet visio est q̄si q̄dā spālis tractat⁹. ergo circa cām formalē huius ca. notāde primò reuelatio somnij, secūdò inq̄sitio visi, ibi, Præcepit ergo rex. tertiò referatio mysterij, ibi: Tū Daniel. q̄rtò magnificatio dei, ibi: Tūc rex Nabuch. Circa primū cōsiderādū, q⁹ fuit iste Nabuchodonosor. q̄a em̄ dicit hīc: In ano se. re. na. Ideo dicit aliq; p fuit Nabuchodonosor iunior, & filius magni Nabuchodono, & q̄ regnauit an̄ fratrē suū Euilmerodach immediatē post patrē, & ho: ex ordinatiōe patris, ppter malitiā Euilmerodach q̄ erat primogenit⁹. Magn⁹ em̄ Nabuchodonosor iā regnauerat p. vij. annos it grē: q̄n Daniel de Iudæa i Babyloné fuit ductus: & iterū p tres ānos fuit Daniel nutrit⁹ & edoct⁹ an̄ q̄ ei prę sentaret: vt visum est ca. prece. Cū ergo i hoc ca. dicat q̄ Daniel vt alijs sapiētior exposuit sōniū Nabuchodonosor: & cū dicat q̄ hoc somnū vidit sđo ano regni sui: tō cōcludūt q̄ nō pōt intelligi de magno Nabuchodonosor: ppt qđ dicūt aliū fuisse Nabuchodonosor filiū prędicti, qui Nabuchodonosor secūdus regnauit post patrem: & secundo anno regni eius facta sunt ista quæ hīc narrant. Sed Hebrei & Berosus historiographus Chaldæorum (quibus magis credendum est) dicunt Euilmerodach immediatē regnasse post patrē: & hoc est qđ dicit quędā glo. quæ sic incipit: Nō fili⁹, quæ habet ifrà sup principiū. v. c. Hoc etiā videt p dictum Iere. xxvij. a. vbi ponit verbū dñi loquētis sic: Dedi regi Babylōis terras istas. sequit: Et seruiēt ei, & filio ei⁹, & filio filij ei⁹. Et nō ponunt plures. Certū est aūt sđm oēs: q̄ Euilmerodach fuit filius Nabuchodonosor magni: & Balthasar erat filius filij sui. s. Euilmerodach & nō dicit q̄ fuerit ibi alius intermedius q̄ vocat⁹ fuerit Nabuchodonosor. Historiographi tm̄ alij ponūt duos filios inter Euilmerodach & Balthasar, scilicet Regusar & Labozardach. Sed q̄a autoritas Ieremiæ videt discordare & Annales Hebręorum, posset dici q̄ istiduo sunt idē in numero cū Euilmerodach & Balthasar: quia vterq; eorum fuit binomius: ita Euilmerodach alio nomie dictus est Regusar, & Balthasar Labozardach. Item expositio illorum qui dicunt: q̄ iste Nabuchodonosor de quo hīc agitur: fuit filius magni Nabuchodonosor: & regnauit post mortem eius: includit contradictionem: quia secundū eos illa visio quę ponit seq. ca. exponit de magno Nabuchodonosor: q̄ ꝑfus est i amētiā: & iecit⁹ ab hoib⁹. vij. ānis. Et ibi dicit q̄ Daniel fuit familiaris ei & collega: & famosissim⁹ in referādo occulta & secreta diuīa. In hoc aūt ca. dicit, q̄ p expositionē huius sōnij Daniel fuit prīò cognit⁹ esse tālis sapiēs: & à rege primò ꝓmot⁹, & socij ei⁹ ad sui petitionē: ergo istud factū nō potuit esse D post mortē magni Nabuchodonosor. Et iō dicēdū q̄ iste Nabuchodonosor q̄ hoc sōniū vidit fuit magnus Nabuchodonosor. Et qđ dicit hīc: In ano sđo &c. nō accipit ann⁹ sđs regni sui simplr, q̄n fact⁹ fuit rex Chaldęorū: sed accipit ann⁹ sđs regni sui postq̄ fact⁹ est monarcha: q̄a multa regna acq̄siuit: & potissimè post vnū ānū subiectiōis Aegyptiorū. vñ & Iosephus⁹ dicit de magno Nabuchodonosor. x. lib. ant. Iudaicę. Post vnū annū Aegyptiacę captiuitatis vidit Nabuchodonosor sōnū. Hoc ēt appet: p visionē istā vbi significat⁹ est p caput aureū: q̄ designat regnū ei⁹ primū iter q̄tuor regna maxia. Hoc est igit qđ dicit: In ano secū. regis. i. monarchię. c ¶Nabuch. ut. sōniū. Spālis em̄ dei ꝓuidētia est circa principes magnos: inq̄tū ab eis depēdet respublica, & ꝓpt hoc aliq̄ oñdūt eis magis q̄ alijs q̄buscūq;: sicut Pharaoni fames futura & abūdātia: fuit tm̄ ei⁹ visio expolita p Ioseph sicut visio Nabuchodonosor p Danielē. d ¶Et cō. est spi. ei⁹. ex ysolita visiōe. e ¶Et som. ei. &c. Obliuio em̄ causat ex motiōe humorū. Propt hoc em̄ pueri & multū senes sūt imemores, sđm philosophū in libro de memoria & remi. Terror aūt facit magnā humorū cōmotionē: & iō causauit sōnij obliuionē. Hoc etiā factū est ex diuīa ordiatiōe: vt occasiōe huius obliuiōis vocaret Daniel ad dei glām & ppli Israelitici reuelationē p ipsi⁹ Danielis sublimationē: licut patebit. ꝓ. c. ca. f ¶Præce. er. Hęc ē sđa Diuisio. ps i q̄ describit inq̄sitio visiōis: Et diuidit i duas: q̄a prīò cōiectores vocant: secūdò iterrogant, ibi: Qui cū venissent. Circa primū aduertēdū, q̄ hoīes antiq⁹ multū innitebant augurijs sōniorū: sicut patet de Pharaone Gen. xl, & de ministris ei⁹ incarceratis cū Ioseph: Gen. xl. c. & infrà de isto rege. iij. ca. ꝓpter qđ fuit sollicitus de inq̄sitiōe somnij: secūdū qđ dicit hīc: Præcepit aūt &c. Qui in hostijs de animalibus immolatis diuinant. g ¶Et magi. Qui arcanis incantationibus vtuntur: vt habetur Exod. viij. ☞ Et malefici

Moraliter. b ¶In ano secūdo regni &c. sđm sensū lrālē p statuā quā vidit, significata fuerūt q̄tuor regna pplm Israel afflictura succedētia. Sed m ꝓ ō sensū mysticū p ipsam significari pōt Antixps: q̄ pplm dei grauet⁹ cęteris est afflictur⁹. Ad hoc aūt faciēdū vtet Antixps q̄tuor iter cętera. Primū est, rerū opulētia, quæ p aurū significat: iō caput huius statuę dicit de auro optio. Sed m, est ꝓborū eloquētia: quę bñ p argētū significat. Prouer. x. c. Argētū electū lingua iusti. Propt qđ huius statuę pectus & brachia dicunt eē de argēto. Tertiū, est simulationū fraudulētia, quę p ęs significatur, cō q̄ ęs eē vt aurū & nō est. iō huius statuę vēter & femora dicuntur de ęre. Quartum est armorum violentia: quę bene per ferrum significatur: eo q̄ ferrum domat omnia: propter quod huius statuę dicūtur tibiæ ferreę. Per hoc aūt qđ dicitur:

 ✻ Pedū aūt

☞ Philosophi anſ. a ¶ Chal. Chaldęi Philosophi Chaldęorū, mathe
E matici ſcilicet quia hāc artem etiam reges & principes illius Gen-
tis omnia faciunt: vnde & in natiuitate domini primi ortum eius
notauerunt, & Bethleem venientes puerū adorauerunt. b ¶ Et
malefici. Qui victimis vtuntur & sanguine: & sæpe contingunt
corpora mortuorū. c ¶ Responde
rūtq;. Hucusq; Hebraice: ab hinc vsq;
ad visionem tertij anni regis Balthа-
sar quā Daniel vidit: in Susis Hebrai-
cis quidem literis: sed lingua scripsit
Chaldaica, quam Cyriacam vocant.
d ¶ Peribitis. Minatur pœnā: ppo-
suit præmia: vt si poterūt somnium di-
cere, cuius non poterat recordari cre-
dat etiam somnij expositionem: aliter
interpretatio eorum non habęat fidē.
☞ Sapientes

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et malefici. qui auertūt sen
sus humanos per aliquod factum vel
dictum circa eos: & sic auersis sensibus
aliqua occulta eis reuelantur à dæmo-
nibus: sicut de illis qui dormiebant in
Sardos insula: vt dicit expositor Tho-
mas super quartum phyticorum. cap.
de tempore. Chaldęi autem per consi-
derationem astrorum diuinant. vnde
tempore Ezechiæ rex Babylonis, quæ
est in Chaldęa: misit literas & munera
Ezechię ad inquirendum de illa solis
retrocessione: quę facta est tēpore suo:
vt habet. iiij. Reg. xx. b ¶ Vt indica-
Quæstio. rent &c. per artes suas prædictas. Sed
F quæritur hīc: quare non fuit vocatus
Daniel & socij ei⁹, qa suprà dictū est: q;
erant sapientiores ariolis & magis. Di
cendum q; hoc fuit ex inuidia: quia cū
essent Iudæi dolebāt Babylonij q; ma
gis appreciarentur à rege. Similiter ex
cupiditate: quia per expositionem cre-
debant dona & honorē consequi: sicut
patet ex regis promissione ad eos fa-
ctа: si somnium & eius interpretationē
possent dicere. Et licet fuissent inuenti
sapientiores ariolis & magis in verbis
sapientiæ & intellectus, quādo proba-
ti sunt à rege: vt dictum est ca. j. tamen
non erat adhuc Daniel cognitus q̄tū
ad donū prophetiæ & intelligentiam
visionum, de quo erat hīc quęstio: &
ideo alij qui iam erāt famosi in arte di
uinandi erant magis vocati. c ¶ Qui
cum uenis. Hīc cōiectores de somnio
interroganſ. & ponit hic triplex inter-
rogatio. Prima est cum simplici denū-
ciatione. Secūda cum forti cōminatio
ne & præmij promissione, ibi: Et respō
dens rex dixit Chaldęis. Tertia cū falsi
impositione & suspicione, ibi: Respon
dit rex & ait. Et cuilibet interrogationi
addit sua rńsio. Igitur primò dicit sic:
Qui cùm venissent: steterunt coram re
ge quasi parati ad rńdendum. d ¶ Et
dixit ad eos rex: Vidi somniū &c.
qd uide. Ex terrore em̄ insolitæ visio
nis phantasmata sunt facta confusa: &
†indicare, sic nō remāsit memoria visionis distin
cta: quę fit p hoc q; imagines distinctæ
demanēt in memoria; recordabat tm̄ in
cōfuso: sicut aliqn cōtingit etiā in actі-
bus humanis, q; aliqs recolit in cōi se
comedisse optima cibaria i aliquo festo,
vel vidisse pulcha spectacula: & tm̄ ne
scit determinatē dicere. e ¶ Respon
derūt Chald. Isti erāt principales inter
cōiectores: q; diuinatio eorū erat aliquo mō p vīā rōnis, s. p cōsi
derationem astrorum: aliorum autem diuinatio erat per viam
superstitionis, vt visum est: Et ideo isti principaliter inter omnes G
responderunt. f ¶ Regi Syriacē. Hoc additur: quia ab isto
loco Chaldaicè vel Syriacè, quod est idem idioma quantum ad
literatos, licet vulgare aliquo modo discordet. Liber iste descri-
ptus est vsque ad octauum ca. Chaldaice: Hebraicis tamen literis,
quæ non distinguuntur à Chaldaicis
in sono, sed tātū in characterе: vt dicit
Hieron. in prologo super libros Reg.
g ¶ Rex in sempi. uiue. Hoc dicit
ad captandū eius beneuolentiā. Et qa
credebāt hoīes virtuosos posse vitā
trāsferri ad vitā deotū ęternā: vt habet.
ij. Macha. xj. c. vbi dicit sic: Patre nro
inter deos trāslato; & sunt yba Antio-
chi adolescētis loquentis de Antiocho
patre suo mortuo. h ¶ Dic somniū
ser. tu. Rōnabiliter rńdet q; per artē
non pōt aliter somniū interpretari. Di
cit em̄ Philosoph⁹ lib. de som. & vigi.
Ille est artificiosus iudex somniorū qui
similitudines visas perpendere scit, & †Re.
partes ad inuicē cōparare. & etiā p cō-
parationē ad dispositionē cęli, & pas-
siones & sollicitudines somniātis, & mo
res ei⁹ & cōplexionē. Oia em̄ ibi attēdā
da sunt, vt ibidē dicit magn⁹ Albert⁹. † in insu
Talis aūt interpretatio somnij suppo- ponenda
nit somniū prędictum. i ¶ Et respon. † ilarem
Hīc ponit scda interrogatio, & sit cū seu hanc
adiūctiōe pœnę & prędmij & hoc est qđ ponendo
dicit hīc: k ¶ Nisi indi. pn⁹ & posted
cōiectură ei⁹. l ¶ Peribi. uos. i. morie
mini. m ¶ Et do. ue. i. possessiones &
bona. n ¶ Publica. i. fisco vel burse
regiæ applicabunt. Qđ sequit patet in
lia. o ¶ Respō. rex. Hīc ponit tertia
interrogatio, quæ fit nō solū cū pœnæ
cōminatiōe & prędmij, pmissione, sed et
cū falsi suspicitiōe seu impositiōe: & hoc
est qđ dicit hīc: p ¶ Certè scio. i, den
ueritis in verbis, vel sic: q ¶ Tem. re.
spaciū vitę vestrę vultis retinere p am-
bages yborū. Et subdit cām: r ¶ Scīē
tes qđ à me. ppter qđ nō possum vo
bis somniū indicare. s ¶ Si er. som.
nō i. &c. est de uo. sen. firma & irre
uocabilis de morte vestra. t ¶ Qđ in
ter. quo. fal. q. d. eodē mō gibitis si ta-
lē fallaciā feceritis: & est hīc truncatio
snię: sicut solēt irati facere in loquēdo.
& iō qđ dictū est. est supplēdū. Ad hāc
verò fallaciā remouendā subdit: Som
niū. meū: Vel nisi pn⁹ diceritis: erit de
uo. snia. i. certissimè tenebo, q; interpre-
tatio quā diceritis sit cōficta. v ¶ Sō-
niū itaq; di. integrè & plenè. x ¶ Vt
scię. per hoc supple. y ¶ Qđ inter-
& nō cōficta. z ¶ Respon. er. Chal.
Hoc dicūt: qa ponebāt animā à corpo
re separatā esse maioris intelligentię, &
maximè dīs cōiunctā: sicut dicit. ei. Ma
cha. xj. c. Patre nostro inter deos trāsla
to iō dixerūt. a ¶ Nō est hō su. ter.
i. in præsenti vita. b ¶ Qui ser. tuum
pos. qa nō pōt fieri p artē humanā: vt
iā visum est. Declarāt hoc ex p facta re-
gū præcedētiū dicentes: c ¶ Sed neq;
re. i. quātūcūq; fuerit magn⁹ & potēs.
d ¶ Verbū huius. scis. de præterito.
e ¶ Ab omni ario. i. à quocūq; diui-
natore: q̄si dicāt: p cōsequēs nec tu de-
bes quærere cui⁹ causa subdit: f ¶ Ser.
enim. i. excedēs virtutē intellectus hu-
mani. g ¶ Nec reperietur &c. Fo-
tuerunt enim aliqui Platonici, quod
dæmones habent corpora aerea: vt pa-
tet per dictū Apulei discipuli Platonis: dicēntis qđ dæmones sunt
aialia corpore aerea, mēte rōnabilia, tpe ęterna, ańo passiua: & sic
✠ per consequens

¶ Astrologici id est mathematici.
a b Chaldæi & malefici, ut indicarent re/ a b
gi somnia sua. Qui cùm uenissent, ste c
a ¶ Non fecerunt quia audire parati.
terunt coram rege, & dixit ad eos rex: d
a ¶ Vmbrā & quasi suram & vestigia somnij retinebat, vt
alijs referentibus, posset quæ viderat reminiscinecq; a men-
tientibus decipi.
Vidi somnium, & mente confusus
e ignoro quid uiderim. Respōderunt q; e f
Chaldæi regi Syriacè: Rex in sempi/ f g
ternum uiue. Dic somniū seruis tuis, g h
& interpretationē eius indicabimus.
¶ Somnium vel visio.
Et respondens rex, ait Chaldæis: † Ser i
¶ Prius.
mo recesit à me. Nisi īdicaueritis mi k
a ¶ Posū. b ¶ Interpretationem: quid scilicet portendat.
hi somnium ēt coniecturam eius, † pe l
a ¶ Confiscaq; scilicet de fisco erunt.
ribitis uos: & domus uestræ † publicā m n
a ¶ Si non terret pena, alliciant præmia.
buntur. Si autem somnium & conie/
a ¶ In præsenti.
cturam eius narraueritis, præmia &
a ¶ In futuro. b ¶ Inter vicinos & amicos.
dona & honorem multum accipietis
à me. Somnium igitur & interpreta/
a ¶ Iterum benevolentia alliciunt eum.
tionem eius indicate mihi. Respōde
runt secundò, atq; dixerunt: Rex som
nium dicat seruis suis & interpretatio
nem ei⁹ indicabimus. Respondit rex o
a ¶ Spacium vitæ. b ¶ Ambage verborum.
& ait: Certè noui, quia tempus rèdi/ p
mitis, scientes quòd à me recesserit ser q
a ¶ Remanebit enim in eo aliquod somnij vestigium, vt si
quis diceret illud, agnosceret illatum.
mo. Si ergo somnium non indicaueri r
a ¶ Firma.
¶ Sola.
b ¶ Mihi. c ¶ Non aliquis pro vo
bis intercedet.
tis mihi, una est de uobis sententia,
¶ Hoc scitote.
quòd interpretationem quoq; falla/ t
¶ Fingendo.
cem & deceptiōe plenam composue/
ritis, ut loquamini mihi donec tem/
a ¶ Heret in propositis tua in sententia: idem replicat.
pus pertranseat. Somnium itaq; dici v
te mihi, ut sciam quòd interpreta/ x y
tionem quoq; eius ueram loquami
ni: Respondentes ergo Chaldæi co/ z
a ¶ Tandem compulsi dei creatorem omnia recognoscunt.
ram rege dixerunt: Non est homo su a
b ¶ Super cælū enim est qui hoc potest. b ¶ Nedum servi
regum possunt soluere.
per terram qui sermonem tuum rex b
posit † implere, sed neq; regum quis/ c
quam magnus & potens uerbum hu d
iusce modi sciscitatur ab omni ariolo e
& mago & Chaldæo. Sermo enim f
quē tu queris rex, grauis est, nec repe/ g
riet quisq; qui indicet illum in cōspe-

¶ 2 ¶Sapientes interficiebantur. Quærunt Hebræi, cur Daniel & tres pueri non ingressi sunt ad regem cum aliis sapientibus cum eis iubentur perire. & sic soluunt. Cum rex dona magnifica & summum honorem promittebat eis, ire noluerunt, ne dignitatem & diuitias viderentur ambire. Aut forte Chadæi inuidentes sapientiæ eorum & gloriæ: ingressi sunt soli: quasi soli præmia recepturi, sed postea pœnæ voluerunt habere consortes. Daniel autem & socii eius non venerunt, ne præmia ambire videretur, vel propter inuidiã: ne forte Chaldæi inuiderent sapientiæ eorum, b ¶Vt tempus daret. Non vt sagacitate mentis occulta perquireret: sed vt dominum occultorũ obsecraret. Alios sibi in præces adiungit, ne videatur præsumere de priuilegio sui meriti: & quorũ est commune discrimen, fiat communis eoꝝ. c ¶Tunc Daniel &c. Somnia regis dicit suo somnio: imo & somnium & interpretationem eius, dei reuelatione cognoscit: quod dæmones ignorabant sapientia sæculi scire non poterat. Daniel quod fuerat cũctis ignotum retroactis generationibus, cognoscit deo reuelante mysterium. d ¶Deũ cæli. &c. Dñi enim qui non fecerunt cælum & terram peribunt. e ¶Et ipse mutat tempora. &c. Ne miremur ergo si quidoq; cernim⁹ reges regib⁹, & regnis regna succedere: quæ oĩa fiunt de arbitrio, qui causas oĩm nouit, qui condidit omnia, & malos reges pariter suscitari vt puniãt malos.

☞ & emendent

Nicolaus de Lyra.

per consequens quodãmodo cõuersantur cũ hominibus. vnde & secũdum doctores catholicos habitãt hic nobiscum in hoc aere caliginoso vsq; ad iudicium: & ab istis per artes magicas possũt aliqua quæri. Sed dñi quorum cum hominibus non est cõuersatio, vocantur hîc ab istis Chaldæis substãtiæ totaliter separatæ: quarum scientiam dixerunt Platonici & etiam alij Philosophi maiorem q̃ sit scientia dæmonũ, sed ars magica vel diuinatiua quęcunq;, non se extendit ad aliquid requirendum ab eis.

a ¶Quo audito rex in furore. Quod dicitur: quia irrationabiliter, mouebatur, cum se excusarent sufficienter, b ¶Præcepit ut perirent oĩs sapientes Babylonis. ad eũ studentes philosophiam & cognitionem occultorum. Ille enim dicitur sapiens: qui vltra communem cognitionem hominum transcendit.

c ¶Et egressa sententia. à rege irreuocabiliter. d ¶Sapientes interficiebantur. id est de eorum interfectione disponebatur, quia non fuerunt interfecti: vt habetur. j. e ¶Quærebantq; Daniel. Quia eidem sententiæ subiacebat cum sociis suis. Sed quæritur hîc: quare tam duram sententiam dedit rex contra sapientes Babylonis? Dicendum: q̃ vacantes philosophiæ, & cõsciꝰ futurorũ & similib⁹, habebãt à rege victũ & vestitũ, & sumptus magnos: vt supra est habitũ de Daniele, & sociis eius: Similiter & Genũ. xlvij. dicitur: q̃ sacerdotes Aegyptij nõ fuerũt cõpulsi vendere terrã eorũ sicut alij tpe famis: quia ipsi recipiebant victũ ex horreis regis: & ipsi primo vacauerũt philosophiæ: vt habetur. j. Metaph. Igit̃ quia rex Babylonis multa expẽderat pro sustentatione sapientũ, fuit nimis iratus quãdo nõ respõderũt secũdum eius volũtatẽ: & ex tali ira dedit sententiã tam durã & irreuocabilẽ. f ¶Tunc Daniel re. Hîc ponitur tertia pars huius ca. vbi ponit̃ reseratio mysterij. Et diuiditur in duas. quia primò ponitur

¶Confitentur ariolis: & omnis scientia secularis præscientiam futurorum esse solius dei, non hominum. vnde probatur prophetas spiritu dei loquutos: qui futura prædixerunt.

ctu regis, exceptis dijs, quorũ non est cõuersatio cũ hoibus. Quo audito rex in furore & in ira magna præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa à rege sententia, sapientes interficiebãtur. Quærebaturq; Daniel & socij eius ut perirent. Tunc Dãniel requisiuit de lege atque sententia ab Arioch †principe militiæ regis. qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis. Et interrogauit eum: qui à rege potestatẽ acceperat quam ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogauit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicãdam regi, et ingressus est domũ suã, Ananiæq; & Misaeli, Azariæ & sociis suis indicauit negocium. ut quererent misericordiam à facie dei cęli super †sacramẽto isto: & non perirent Daniel & socij eius cum cæteris sapientib⁹ Babylonis, Tunc Daniel mysterium per uisionem nocte reuelãtum est. Et benedixit Daniel deum cæli, & loquutus ait: †Sit nomẽ domini benedictũ à: seculo & usq; in seculũ, quia sapiẽtia & fortitudo eius sũt & ipse mutat tẽpora & ętates. Trãsfert regna atq;

¶Hanc.

¶Secreto.

¶Qui inuento.

¶Moraliter. Ne ita sapiens tibi follicitatibus prudere debes, & alios tecum docere.

¶Secum.

¶Occulto somnio quo facta futura signantur.

¶Diligit inimicos, benefacit odientibus: orat pro persequentibus.

¶ Qui cognoscuntur mysteria. b ¶Regnorum. ¶Non hominum, non demonum, non regum. ¶Non alius.

¶Nota quia generali disputatione.

præparat auditorem, iam inuenta somnium esse de mutatione regnorum.

poniur reuelatio facta Danieli. Secũdo interpretatio fctã regi: ibi: Post hæc Daniel ingressus. Circa primũ Daniel primò quærit regis definitionẽ, secũdò petit dilationẽ, ibi: Cũm ergo rẽ indicasset tertiò recurrit ad mẽtis deuotionẽ: ibi: Et ingressus est domũ suã. quartò recipit diuinã inspirationẽ, ibi: Tunc Danieli. Quintò assurgit ad gratiarũ actionẽ: ibi: Et benedixit. Circa primũ dicit: Tunc Daniel requi. &c. Quæstio enim regis fuerat sibi celata ab alijs ex inuidia & cupiditate: vt dictũ est supra. & ideo ignorabãt causam sententiæ regis. Sequit: g ¶Et interro. eũ. Exequẽdi sniam regis de interfectiõe sapientũ, Cætera patẽt. h ¶Cũ ergo rẽ. Hęc est secũda pars vbi Daniel petit dilationẽ ad soluẽdũ quæstionẽ regis: & p hoc executio sententiæ regis de sapiẽtum interfectiõe dilata est. & patet litera. i ¶Et ingressus est. Hîc Daniel recurrit ad mentis deuotionẽ: vt possit scire somniũ regis & eius interpretationẽ. Vnde patet q̃ hîc nõ quæsiuit tps ad soluendũ cõfidens de proprio ingenio. nec p viã superstitiõis: sicut auguratores & diuinatores, qđ est illicitũ & lege diuina ꝓhibitũ: sed cõfidens de adiutorio diuino. & hoc est qđ dicit: Et ingressus est domũ suã: vt sic seqꝰtur ab exteriori tumultu, melius vacaret oratoni & cõtẽplatiõi. k ¶Anani. & Misa. Adiũgit eñ sibi socios in orãdo: qa oꝛo multorũ & maximè bonorũ est multũ exaudibilis. l ¶Sup sacra. i. secreto sacro: qa ibi fit mentio de regno Christi p lapidẽ abscisum de mõte sine mãib⁹ vt videbit. m ¶Et nõ pe. Da. i. ipsi & cęteri sapiẽtes. In quo apparet oratio eorũ charitatiua qa nõ solũ erat p vita sua cõseruãda: sed etiã p vita aliorũ sapientũ q̃ eis inuidebãt vt visum est. n ¶Tũc Da. my. Hîc describit Danielis inspiratio: & hoc est quod dicit: Tunc mysterium. i. somnium regis occultum & eius interpretatio, o ¶Per uisi. no. re. est à deo scilicet. Non dicitur hîc qualis fuerit ista reuelatio: vtrũ in somno vel in vigilia. Sed probabiliter videtur q̃ vidit in somnis consimilẽ visionẽ visioni regis, & vltra hoc, intellectũ ipsius. Et hoc etiã dicit glossa, q̃ somniũ regis didicit somnio suo. Hoc etiã videt p hoc q̃ dicit: Nocte, qa tales reuelationes magis natæ sunt fieri, quietis sensibus ab exterioribus⁹ tumultib⁹. vnde dicitur Iob. xxxiij. b. Per somniũ in visiõe nocturna, qñ irruit sopor super homines, & dormiũt in lectulo, tunc aperuit aures virorũ: & erudiens instruit eos disciplina. p ¶Et benedixit. Hîc pro prædictis ponitur gratiarum actio. Iste enim erat mos antiquorum in beneficijs perceptis laudare deũ sicut grati. Hoc autẽ fecit Daniel hîc: propter quod dicit. ¶Et benedixit Da. de. cæ. i. laudauit. q ¶Et loquutus ait &c. Vsq; in seculum. i. inæternũ: quia vbicũq; duplicatur hoc nomẽ in vete. Testa. importat æternitatẽ cõiter. r ¶Quia sa. ad disponẽdũ & ordinãdũ in creaturis: qa opus sapiẽtis est ordinare. vt dicit. j. Metaph. s ¶Et fortitu. ad exequẽdũ qđ dispo nit, qa nullus põt impedire. t ¶Eius sunt. qa dispositio & executio effectus in oĩbus alijs depẽdet ab ipo: & põt per ipm impediri. v ¶Ipse mu. tẽ. qa ipse est prim⁹ motor cęlestiũ corporũ: quorũ motũ sequit tps: vt hĩ. iiij. Phy. x ¶Et æta. i. piodos rerũ mutabiliũ & corruptibiliũ, & maxiè hoim. Maior eñ fuit piodus vitæ hũanę añ diluuiũ q̃ post. vt patet in Gen. y ¶Trãs. re. Et hoc cõtingit frequẽter ꝓpt̃ pctã hoim, sicut patet Ge. xv. vbi dicit q̃ filij Israel acceperũt regnũ Chananeorũ ꝓpter pctã eorũ. Sic Ro. acceperũt regnũ Iudę. post mortẽ Christi. z ¶Atq; cõsti. qa

† principe interficiẽtiũ. i. executore.

☞ & emendent bonos. a ¶Dat sapientiam sapientibus & scientiam intelligentibus &c. Sapientia de celestibus, scientia de terrenis, disciplina, ordinata morum correctio. Prius per disciplinam corrigimur, deinde scimus, & post sapimus. b ¶Ipse revelat. Cui revelat deus profunda: admiratur & dicit: O altitudo di. fa. & sci. dei. Iste inhabitante in se spiritu sancto scrutatur profunda dei, & in profundo animæ suę altissimos puteos fodit: & terram egerit, quæ aquas cooperit bibit aquam de vasis suis, & de fonte puteorum suorum. c ¶Novit in te. Hiero. Tenebræ ignorantia, lux scientia atq; doctrina Deum enim peruersa non latent, recta ambiunt & adhærent. Vel, tenebræ, mystica & profunda. Vnde ī parabolis: Intelligit parabolam & tenebrosum sermonem. Et in Psal. Tenebrosa aqua in nubibus aeris, præ fulgore in conspectu eius. Qui enim terrena deserit, & ad excelsa conscendit, quasi auis tenuissimum aerem etheraquê desiderat, & nubes efficitur, ad quam veritas dei peruenit, quæ per sanctos pluere consueuit. Hic talis repletus multitudine scięt̄iæ habet multas aquas tenebrosas & caligine inuolutas, † quā solus Moyses & sui cōsortes ingreditur: & facie ad faciem deo loquitur. de quo: Posuit tenebras latibulum suum. Nouerat illud q; patriarchę fodiebāt puteos: & Allophyli nocte terram ingerebāt: & patriarchę iterū fodiebāt, vsq; ad inuētam aquā. Sic quęlibet fidelis anima vigilare debet, ppter insidias diaboli; vt ad aquā viuam Christum. s. possit peruenire. Somnolēt̄iam quarum. s. animarum increpat pphęta Dauid. s. dicens. Filij hominum vsquequo gravi corde. Memores enim esse debem⁹ scintillulæ diuinæ, & imaginis nobis impressæ, de qua idem Dauid; Signatum est super nos lumen vultus tui domine. d ¶Sapientes. Imitatur domini clementiam pro persequutoribus orās. Nec vult eos perire pro q bus erat ipse periturus si occiderent. e ¶Introduc. Arrogantiam vitat: quia ipse recto itinere posset ire: & iō vult introduci. f ¶Inueni ho. &c. Hiero. Dei gratiam ad suā refert diligētiam, & se iuuisse dicit, cū Daniel se vltro obtulerit: & morā nūciorum ostēdit: qui cū bona nunciāt, sua voluīt videri. g ¶De filijs transmig. Nota q; de filijs Iudæ. i. de regali stirpe iuxta. LXX. fit Daniel, non sacerdos: sicut in fine continet Belis fabula. h ¶Putasne uerē. Seruat ordinem quæstionis: prius somniū quod magi ignorabant post interpretationem somnij quærit: vt cūm quæ viderat recognouerit credat interpretationem somnij: quæ variam recipit coniecturā. i ¶Mysterium quod rex. Aufert regi prauam suspicionem: ne existimet i ueniri posse hūana solertia; qđ⁹ soli⁹ dei habet notitia. k ¶Sed est de. Nō dn̄. vigilanter retrahit à multorū deorū opiniōe. l ¶Quę uē. Aut ex q; Danieli somniū reuelatū ē vsq; ad

Nicolaus de Lyra

☞ consummationem

ciuitatem aperiri. a ¶Dat sapientiam sapi. i. noticiam de diui Gnis illis quorum mentes eleuantur ad celestia: quia tales sunt prię sapientes, dicti à sapore. b ¶Et scientiam intelligentibus discipli. i. noticiam de humanis, hominibus bene morigeratis. Vñ. j. Ethicorū dicitur qđ passionum sequitor est inanis autditor politicæ. c ¶Ipse revelat profunda & abscondita. ad quæ intellectus creatus non potest attingere p pria virtute. d ¶Et novit in tenebris constituta. s. ignorantiæ relictu aliorum ab ipso. Vel aliter. In tenebris constituta. i. peccata quāsiccūq; occulta ipse novit. e ¶Et lux cum eo est. quia ipse est propriè lux vt habetur Ioh. j. a. Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo vllæ. Et hoc est intelligendum, secundum qđ nomen lucis extensum est ad significandum manifestationem: qa deus est lux vera, quæ illuminat oēm hominem: vt dicitur Ioh. j. f ¶Tibi deus patrum nostrorum confiteor. Facit mentionem in oratione de Abraham & aliis patribus: quia ex merito eorum multa bona facta sunt filijs Israel, & reuelationes prophetis. g ¶Tequę laudo. Et causam subdit: Quia sapientiam. ad intelligendum. h ¶Et fortitudinem. ad pronunciādum. Dedisti mihi &cætē. Vnde sequitur: i ¶Quia ser. re. i. illud quod regnrit: k ¶Aperuisti mi. misericorditer reuelando. l ¶Post hæc Daniel. Hic consequenter ponitur interpretatio facta ipsi regi. Et dividitur in tres, quia Daniel primò exprimit regis indignationem, Secundò, excitat eum ad mentis attentionem, ibi: Et respondens Daniel. Tertiò, aperit regi visionem, ibi: Somnium tuum. Primum facit per hoc quod impedit magistrū militiæ ab exequutione sententiæ regis, di. m ¶Sapientes Babylonis ne perdas. Per hoc quod paratus est regi satisfacere, dicens: Introduc me in cō. re. &c. n ¶Tūc Arioche festinus. Da. ad re. Sciębat ēm eum esse in desiderio sciendi propter quod festinauit introducere Danielem ad eum: sciēs hoc regi esse placitum. o ¶Et dixit ei. solicet Arioche regi. p ¶Inueni hominem de filijs transmigrationis Iudæ, in qua scilicet terra solēt esse prophetæ: propter hoc sequitur: q ¶Qui solutionem regi annun. id est potens sit annunciare rē: cūm sit de illis apud quos solent esse prophetę. Et no ta cūm dicit: Inueni hominem &c. Ipse mentitur: quia nō quærierat Daniel̄em: nec inuenerat, sed se obtulerat. Sed hūc est modus illorum qui adsistunt regibus, fingere se seciſſe illa quæ sciunt eis placere. Quod autem sequitur patet in litera. r ¶Et respondens. Hic consequenter excitat Daniel regis attentionem: ostendens rei quę sitæ difficultatem, dicens: s ¶Mysterium. id est occultum qđ⁹ rex interrogat. t ¶Sapientes magi & ario. Exponantur hæc nomina sicut prię⁹. v ¶Et auruspices. id est aurarum inspectores: & per talia diuinant de futuris. x ¶Nequeunt indicare

☞ consummationem mundi: aut certè vniuer
A sa interpretatio somnij ad finem tendit, in
quo imago & statua quæ videret conteren
da est. b ¶ Cap. mentis. ſ. de quo cogita
tio, vel caput Christus, nos membra: iste pa
stor, nos greg. Vnde scriptū est: Illuc perue
niat infirmitas gregis q̄ præcessit pastoris fir
mitas. Capitis tui. Non dicit oculorū: ne
Hieron. † posse. qd putaremus esse corporeū sed capitis. Vñ
Eccle. c. in Para. Oculi sapientis in capite. i. in princi
Matth. pali cordis vñ. Beati mūdo corde, &c. Et
Sapientia in Quid cogitatis mala in cordibus vſis. Alij
cerebro so hac occasiõe sed m Platonẽ i cerebro suspi
lij Pla cãtur esse sapiẽtiã. a ¶ Somniũ t. Sex sunt
tonem. somniorũ maneries. Duo sunt quæ etiã no
Somniorũ mo sanctus vitare põt, ex nimia vẽtris ina
species sex. nitate, & nimia ĩgurgitatiõe. Tertiũ, ex illu
sionib⁹ nocturnis inimici. Quartũ, ex præ
missa cogitatiõe illusione sequuta. Quintũ
p reuelatiõem sctiſpũs: quæ multis fit mo
dis. Sextũ ex cogitatiõib⁹ præmissis: vel ex
curis ad caput nr̄m Christũ vl̄ ecclesiã vl̄ ad
mẽbra ptinentib⁹ reuelatione subsequuta.
c ¶ Tu rex. Indicat causam somnij: qa. ſ.
deus regi futura mysteria reuelauit: qa scire
futura voluit: Et vt diuĩæ inspiratiõis mire
tur gr̄am: nõ modo qd⁹ in somnio viderit:
sed qd⁹ añ cogitauerit, exponit: Tu rex. Cõ
sideradũ est q̄ somnia qb⁹ futura significã
† veritatis tur: & q̄ũ p nubilũ † vitas demõstrat non
demõstrã parent cõiectorib⁹, & mũdi sapiẽtib⁹, sed so
tur. lis⁹ dei notic̄ referuãtur. d ¶ Et q re. Qui
Matth. 9. ſ. facit solẽ suũ oriri sup̄ bonos & malos, cu
ius tãta est clemẽtia: vt etiã Nabuchodono
sor dispẽsatiõis suæ q̄ mũdũ regit mysteriũ
Diuersa reuelaret p Danielẽ. ¶ Hier. Interrogem⁹
ua. eos q diuersas asserũt esse naturas, cui⁹ Na
B buchodonosor naturæ ĩtelligãt aut bonæ
aut malę: Si bonæ: cur ĩpius dicit: Si malæ:
qd⁹ verũ est sed m illos q dicũt naturas bo
nas & malas: sed oẽs bonę inquãtũ creaturę
dei sunt, cur malo atq; terreno de⁹ sua my
steria reuelauit? e ¶ Mihi quoq;. Q. Non
putes futurorũ noticiã hũana solertia pos
se cõprehendi. Mihi q. Sapientes Babylo
nis excusat: & inuidiã euitat: ne putet eum
† quæ † q dicturus est ex ꝓpria habuisse sapiẽtia.
ſ ¶ Grãdis. Totũ ad magnũ & sublime,
&c. g ¶ Hui⁹ sta. diuidit regna sicut regna
ta sunt à regib⁹. h ¶ Et ære. Macedonum
† ꝓsignius quod famosissimum virtute Alexandri: &
ueteribus. comparatur ẽi: quod resonat plus q̄ cæte
Hilarius. rametalla. i ¶ Abscisus est. Christus la
pis quẽ reprobauerũt ędificãtes. i. Iudæi, hic
factus est in caput anguli. k ¶ Et imple.
Vt per Constantinum qui licentiam dedit

Nicolaus de Lyra. ☞ toto orbi

✠ Filioli nouissima hora est. a ¶ Somni
Visio um tu. Hĩc cõsequenter Daniel aperit regi
visionẽ. Et diuidit in duas: qa primò eã re
perit. scd̄ò, expositionẽ subiũgit hoc ẽm pe
tente rex à cõiectorib⁹: vt paruit suprà. secũ
da ibi: Interpretationẽ q̄q; ei⁹. Circa primũ
sic procedit: quia primò repetit causam vi
sionis: quæ fuit cogitatio regis de futuris: &
ex hoc apparet reuelatio mirabilior: qa nõ
solũ reuelata est Danieli visio regis, sed etiã
cogitatio regis præcedẽs, quæ soli deo
nota erat: & hoc est quod dicit: b ¶ Tu
rex cogitare cœpisti i stratu tuo. Ex hoc
etiam patet quòd sollicitudo præcedens in
vigilia bene est causa somniorum sequenti
um in somno: Sed hoc est dupliciter. Vno
modo naturaliter, quãdo phãtasmata quæ
fuerunt in vigilia reuertũtur in somno, vel
similia eis: sed non fuit hĩc sic: qa talia som
nia nõ sunt signa futurorum, sed magis præ
cedentium

a ¶ Somnia & visiones p̄ eodem hĩc accipit.

a uisis temporibus. Sõmni a
b nium tuum & uisiones capitis
a ¶ Locum designat vt magis credatur.
tui in cũbili tuo huiuscemodi
c sunt: Tu rex cœpisti cogitare in b
stratu tuo, quid esset futurum
d † post hæc: & qui reuelat mysteria ostẽdit tibi quæ futura sunt.
e Mihi quoq; non † in sapientia
quæ est in me plus quã in cũctis
uiuentibus † sacramentum hoc
reuelatum est, sed ut interpreta
a ¶ Regem honorat. q. d. huius reuelationis desiderium eoum causa ei⁹ qui voluit futura cognoscere.
tio regi manifesta fieret, & cogi
a ¶ Ecce somnium Nabuchodonosor. c
tationes mentis tuæ scires. Tu
a ¶ Quasi phantasia. b ¶ Alij imaginem quasi similitudinem futurorum.
rex uidebas: & ecce quasi statua d
a ¶ Ad totum pertinet hoc.
f una grandis. Statua illa magna,
a ¶ In conspectu tuo.
& statura sublimis stabat cõtra e
a ¶ Vultus. b ¶ Vel eam videre erat terribile.
te, & intuit⁹ eius erat terribilis. f
a Chaldæorum regnum. ¶ Propter diuitias.
g Hui⁹ statuæ cãput erat ex auro g
¶ Medorum atq; Persarum signum imperium.
optimo, pect⁹ aut & brachia de
argento, porro uenter & femo
¶ Regnum Romanorum.
h ra ex ære, tibiæ aut ferreæ: pe h
¶ Quia regnum erat diuisum.
dũ quædã pars ferrea erat, quæ i
dã aut fictilis. Videbas ita: do
i nec abscisus est de mõte lapis si
ne manibus, & percussit statuã in k
a ¶ Bene in pedibus primum quia quãdo natus est filius imperabant Romani in quibus omne terrarum imperium congregauit.
pedibus ei⁹ ferreis, & fictilibus
¶ Et ita.
& cõminuit eos. Tũc contrita
sunt pariter, ferrum, testa, æs, ar
gẽtũ & aurũ, & redacta quasi in
† fauillã æstiuæ areæ, quæ rapta
sunt uẽto, nullusq; locus inuen
tus est eis. Lapis aut qui percus l
serat statuã factus est mons ma
a ¶ De plenitudine enim eius nos oẽs accepim⁹.
k gn⁹, & implẽuit uniuersam ter
a ¶ Rex sapiens tacitus omnia auscultat veritatem recognoscens.
rã. Hoc est somniũ. Interpretã m
tionẽ quoq; ei⁹ dicemus corã te
a ¶ Cui omnia debes nõ idolis vanis & surdis. m
rex. Tu rex regũ es, & dẽus cæli o p
a ¶ Contra inimicos. b ¶ In subditos.
regnũ & fortitudinẽ & impẽriũ, q
a ¶ Apud exteranos. b ¶ In terra ista. c ¶ Vt breuiter omnia comprehendam.
& glõriã dẽdit tibi: & omnia in r
a ¶ Vt boues asini.
quib⁹ habitãt filij hoim & bẽ s
a ¶ Aeris. b ¶ Non meritis tuis sed gratis.
stiæ agri: & uolucres cęli dẽdit x y
a ¶ Potestate. b ¶ Quia non contradicunt alicui tibi.
in mãnu tua, & sub ditiõne tua
uniuersa constituit. Tu ergo z
a ¶ Primum regnum. ſ. Babyloniorum, auro pretiosissimo comparatur.
es cãput aureum: & post te a

cedẽtium. Alio modo supernaturaliter q̃ C
ex sollicitudine circa aliqd futurũ dispoñt
homo: vt de talibus fiat sibi aliqua ostẽsio
à deo in sequẽti somno: qa talia conuenien
tius fiunt in somno, q̃ in vigilia: vt suprà
dictum est: & hoc fuit hĩc. Cætera patent vſ Sollicitudo est causa somniorum.
que ibi: c ¶ Tu rex uí. Vbi secundò repe
tit ipsam visionẽ, dicens: d ¶ Et ecce. In
longitudine scilicet & latitudine. e ¶ Sta
bat contra te. Sic enim erat dispositus in si
tu respectu regis: quasi aspiceret regem, &
ipse eam. f ¶ Et intuí eius. Quia illa sta
tua significabat mutationem regnorum, vt † ꝓpter sapientiam.
videbitur: quę mutatio per bella & occisio
nes fit: & ad hoc denotandum terribile erat
videre illam statuam, vnde & supra dictũ
est: q̄ rex territus oblit⁹ est somniũ. g ¶ Hu
ius statuæ caput. Ista non oportet hĩc ex
ponere: qa exponuntur in parte sequenti.
m ¶ Interpretationem. Hĩc ponitur ex
positio prædictæ visionis & hoc est quod
dicit Daniel. n ¶ Tu. ſ. Nabuchodonosor.
o ¶ Rex regum es. Quia multos reges
deuicerat, & subtributarios habebat. Et qa
maior rex erat de toto mundo tẽpore suo:
sed vnde venerit sibi tanta magnitudo sub
ditur: p ¶ Et deus cæ. regnum. ſ. Chal
dæorum primò. q ¶ Et fortitudinem.
ad debellandum inimicos & reges alios.
r ¶ Et imperium. id est monarchiam.
s ¶ Dedit tibi. Quia de infimo statu p di
uinam dispositionem eleuatus es ad omnia
ista: vt visum est. ĩ. ca. t ¶ Et oĩa in qbus
habitant filij ho. Hoc dicit quantũ ad ciui
tates. v ¶ Et bestiæ agri. quantũ ad loca
campestria. x ¶ Volucres quoq; cę. quã
tum ad syluas: vbi habitant aues comuni
ter. y ¶ Dedit in ma. tua. hoc est sub po
testate tua. Et accipitur hĩc pars pro toto q
syneedochẽ qa nõ oĩs terra habitabilis fuit
ei subiecta. sed magna pars ipsius. Est etiã
ibi alia figura quæ dicit hyperbolẽ. i. sermo
multũ expressiuus ad expressionẽ excessiuę
magnitudinis suæ, ex quo concludit:
z ¶ Tu ergo es caput aureum. Hoc est: D
regnum tuum significatur i statua illa quæ
tibi apparuit per caput aureũ: & hoc signifi
catur cõuenienter p aurũ, ꝓpter maximas di
uitias illi⁹ regis quas cõgregauerat in Baby
lone de vniuersis regnis ab eo subiugatis.
a ¶ Et post te. Hoc fuit regnum Mœdo
rũ & Persarũ: qd⁹ successit regno Chaldæo
rũ: vt habetur. infrà. v. cap. Significatũ autẽ
est illud regnum per argentũ: qa in illo re
gno multũ vacabant sapientiæ & eloquen
tię: quę significantur per claritatem argenti
& eius sonoritatem. Et quia regnum Mœ
dorum & Persarum primò fuerunt duo re
gna & in vno regnabat Darius: & i alio Cy
rus: ideò significata sunt per duo brachia, ve
rũtñ qa fuerũt cõiũcta simul tempore Cyri:
✠ mortuo Dario
h ¶ Pedum au. quæ. p. Significatur q̄ Moraliter
adhærentium Antichristo aliqui adhærebũt
sibi firmiter, qui per partem ferreã: aliqui
timore mortis tantũ qui per partem fictilẽ
designantur. i ¶ Videbas ita. Per quem
significatur Christus de excellẽtissima vir
gine sine humano opere natus. k ¶ Et p
cussit statuam. nã destruet Antichristũ &
magnam partem sui exercitus: sicut dicitur
secundo Thessal. ij. b. Quem dominus Iesus
interficiet spiritu oris sui, & destruet illustra
tione aduentus sui. l ¶ Lapis autem qui
percusserat statuam factus est mons
magnus. Nam Antichristo fulminato
cũ magna parte sui exercit⁹ omnes remanẽ
tes ipsi Christo firmiter adhærebunt.

toto orbi vt deo seruirēt. a ¶ Et regnū tertiū. Alexādrū signi
E ficat & regnū Macedonū & successorū: qp iunc gneum: qa iter oīa
metalla ꝙs vocalius, & tinnit clarius: vt fonꝰ nō lōge lateq; diffun-
ditur: qđ nō solū potētia regni: sed etiā eloquēdā Grāci sermōis
ostendit. b ¶ In diebus au. His regnis præeuꝛntibus regnum
Christi & prnunciatum est & venit.
c ¶ Cōminuet. Regnum mūdi iō
conteret Christus: vt suum ibidem ꝓ
Actu.10.b. dicer. vnde Petro dictum est: Macta
& manduca. s. incorpora tibi id est o-
Exod.32.d. mnes sac tibi conformes. Cū Moyses
descendisset de monte & inuenisset Iu
dæos qui fecerunt vitulum conflati-
lem: precabes hoc consequutus est ab
eis vt destrueretur: & combusit eum
intantum qp puluis fieret: & po-
stea dedit omnibus: aquam vt ibo-
rent: Quod significat baptismum &
pœnitentiam. Aqua enim in baptis-
mo abluimur: igne cōscientię vel ma
Cōtra Por terialī purgamur, vel spiritu sancto, q
phyrium. verus ignis dicitur: d ¶ Lapis sine
ma. Hęc impius Porphyrius & Iudęi
ad populum referunt Iudæorū: quę
† & in fine seculorum volunt esse fortissi
mum, & omnia regna comminuere,
& regnare in æternum. e ¶ Tunc r.
Nabuch. Hoc superbus calumniat
Porphyrius: qp rex superbissimus cap
tiuum adorauerit, tāq; & Licaones
Actu.14.b. populi ob magnitudinem signorum
Paulo & Barnabę voluerunt hostias
† & immolare: ergo error Gentilium qui
omne quod super se est, deos putant
scripturæ nō debet imputari: quę sim
pliciter refert vniuersa quæ gesta sūt.
f ¶ Cecidit i faciem suam. Qui ca
dit in faciem, videt quo vadat: qui au
1.Reg.4.c. tē retro cadit, nescit quo vadat. Vnde
credit qp Eli sacerdos dñi pditus fit q
ꝛetro ceci

Nicolaus de Lyra.

mortuo Dario eius auunculo, vt
dicetur infrà. v. cap. & tempore Da
rij cui in honore successit Cyr⁹: vt di
F cetur infrà vj. cap. ideo illa brachia e
rant iuncta in pectore vno. ideo de il
la statua dictum est: qp habebat bra
chia & pectus de argento. a ¶ Et re
gnum tertium aliud æreum. Hoc
fuit regnū Alexandri magni & Grę co
rum: quod successit regno Persarum
& dicitur æreum, propter sonoritatē
Græcæ eloquentiæ: quia æs inter alia
metalla est magis sonorū. b ¶ Qđ
impera. uni. t. Hoc est qp Alexander
ferē ab oibus regnis recepit tributa &
mūera. Multi enim reges audiētes cre
bras & maximas victorias eius ex ti
more ne veniret super eos: miserunt
sibi munera. c ¶ Et regnum quar.
erit uelut ferr. Istud fuit regnum Ro
† Danieli manorum. & cū subditur: d ¶ Quo
incuruauit ferrum cōmi. & do. oīa. ita regnū
se. Romanorū subiugauit sibi omnia regna prædicta: & hoc ex trib⁹
per quæ Romani deuicerunt totum orbem. s. sapientia, exercitio
armorum, & bono regimine. Omnem enim hominem vndecūq;
veniret ad eos, honorauerunt secundum valorem suum: siue i mi
litia, siue in scientia, siue in arte mechanica, seu quacūq; excellētia
alia. Et propter hoc excellentes viri de omnibus partibus mundi
ꝓpter magnam pacem iungebant se eorum politiæ. Quia tamē
postea regnum fuit diuisum in imperium Constantinopolitanū
& Romanum ideo hoc fuit signatū in statua per duas tibias ferre
as. Vel alia ratione, s. qa ille qui erat principalis imperator accipie
bat vnū socium ad administrādum imperium: sicut patet de Augu
sto & Antonio, & de Diocletiano & Maximiano, & plurib⁹ alijs.
e ¶ Porro quia uidi. p. & digito. par. teste. d. de terra factam,

f ¶ Et partē fer. re. diui. erit. per hoc signatur fortitudo illius
regni in principio, & postea debilitas ipsius per diuisiones intra
neas: propter ambitiones ex quib⁹ regnum Romanorū quasi ad
nihilū deductū est: vt patet ad sensū. g ¶ Quod ta. de plā. s. or.
Sic em erant pedes illius statuæ dispositi, qp planta pedis erat tota
de ferro, digiti autem exteriores de pla
ta erant partim testei. & partim ferri
& per hoc significatur qp diuisiones il
le, q ortæ sunt in Romanis, processe
runt ex robore diuitiarū & potēti
arum secularis. Quod autē sequit: h ¶ Cō
miscebunt. q. ē hu. se. significat qp ad tol
lendum istas diuisiones regnum Ro
manorū debilitantes: facta sunt mul
ta connubia. i. ¶ Sed non adhæ. si.
quia per talia non potuerunt amore
ri diuisiones animorum. Aliter expo
nunt quidam doctores Hebræorū ab
illo loco: Porro quia ui. de societa
te Iudæorum & Romanorum: quæ
incepit tempore Iudæ Machabæi: vt
habetur. s. Macha. viij. & renouata est
tempore Ionathæ & Simonis fratrū
suorū. s. Macha. xij. Et Iudæorū debi
litas significata est per testā. fortitudo
autē Romanorū per ferrū. Quod autē
sequitur: Commiscebunt qui. hu
sem. Exponūt de Herode Ascalonita. Herodes
ta: cui regnū Iudæorum datū est a Ro Ascalonita
manis. Et cū non esset Iudæus natio-
ne: voluit sibi puellam de genere Ma
chabæorū copulare: vt filius eius te
neret regnum, sed illa præ dolore fein
terfecit: Herodes autē ꝓpter suā furi
riam & puelle pulchritudinē ea mor
tua abusus est, vt dicunt: & hoc est qp
dicitur hīc. Cōmiscebuntur humano
semini: non dicitur femineo, sed nō
adhęrebūt sibi: qa Herodes nūq; dile
xit Iudęos, nec ipsi eū. In die. a. reg.
il. s. qñ Romanū ꝑperiū i sua fortitu-
dine erit: Qđ dicit regna i pluraliꝫ
multa regna cōtinebat sub se. k ¶ Su
scita. d. c. r. qi ęter. nō d. Istud est re
gnū Christi quod est æternum secun-
dū qđ dicitur Lucę. j. c. Regni ei⁹ nō
erit finis. Quod regnū inchoatū est re
gno Romanorū existente in maxima
fortitudine sua: quia subiectis omni-
bus nationib⁹ descript⁹ est orbis de
mandato Augusti imperatoris: quo
tempore natus est Christus: vt patet
Lucæ. ij. Sequitur: l ¶ Et re. al. p.
nō tra. quia regnū Christi possūme
est in cęlo: vbi ciues sunt immortales.
m ¶ Cōminuet au. & cō. uni. re
qa i iudicio finali oīs potestas terre-
na auferetur: & ois creatura perfecte
Christo subiugabitur: & iam multa
regna suppposuerūt iugo fidei Christi
colla. Sequitur. n ¶ Secundū qđ
ui. qp de mō. abscī. est Ia. In hoc dici
tur modus nascendi ipsius Christi:
qui natus est de virgine: eqp significa
tur per montem propter excellentiā
vitę. De hoc monte abscisus est lapis. i. Christus formatus qui per
lapidem significatur: vt patet in Psal. cxvij. c. Lapidem quem re-
probauerunt ædificantes: hic factus, &c. o ¶ Sine manibus. id
ne humano opere, sed spiritus sancti virtute. p ¶ Et cōminuit
testā. qa omnia regna mūdi pro maiori parte subiecta sunt Chri
sto per fidem: & perfectissime subiicientur tempore iudicij: vt dicit Dionisius
tium est. q ¶ Tunc rex. Hīc ponit ꝓ dictis magnificatio dei. Et
diuidit in tres partes, quia primò superbia regis reprimitur, secū-
dò, dei potentia panditur, ibi: Loquens ergo rex, tertiò Danielis
sapientia erigitur, ibi: Tunc rex Danie. primum patet per hoc qđ
dicitur: Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem, se
humiliando. r ¶ Et Danielem adorauit. ei reuerentiam exhi
bendo. s ¶ Et hostias & incensum præcepit. Ex hoc loco
Porphyrius

a ¶ Medorum atq; Persarum. quod aggrego eos, paratur, prio-
re minus sequente maius.

conſerget regnum aliud minus te argen
teum, & regnum tertium aliud æreum, a
quod imperabit uniuersæ terræ, & re- b c
a ¶ Romanorum quod comminuit scilicet & domat omnes tan-
dem dicitur.
gnum quartū erit uelut ferreum. Quo- d
niam ferrū cōminuit & domat omnia,
¶ Prædicta regna.
sic cōminuet & conteret oīa hæc. Porrò, e
a ¶ Quod hodie impietū est. Sicut enim in principio Romano
imperio nil fortius fuit aut durabilius in hoc nihil debilius.
quia uidisti pedū & digitorū pārtem te
steā figuli, & ptē ferreā, regnū diuisum f
a ¶ Quia a principio forte & durum.
erit: quod tamen de plantário ferri orie g
a ¶ Iuxta quod. b ¶ Debilius.
tur. Secundum quòd uidisti ferrum mi
xtum testæ ꝓex luto, & digitos pedum
ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex
parte regnum erit solidum, & ex pte cō
tritū. Quòd autē uidisti ferrum mixtum
a ¶ Id est homines erunt ex priori semine descendentes vt te
sta & lutum.
testæ ꝓex luto, commiscębunt quidē hu- h
a ¶ Quia discordent nec tanq; virtuti quanq; priores, & ab illis
degenerēs.
mano semine, sed non adhærębunt sibi, i
sicuti ferrum misceri non potest testæ.
In diebus autem regnorū illorum susci k
¶ Pater. ¶ Filij sui & ecclesiæ.
tabit de⁹ cęli regnū, quod in æternū non
a ¶ Et regni eius non erit finis. b ¶ Videbit gloriam meam
non dabo alteri.
dissipābitur, & rēgnū eius alteri populo l
a ¶ Comparatione sui regni.
non tradetur. Cōminuet aūt & consu- m
a ¶ Vl. ¶ Contra translatoria.
met uniuersa regna hæc, ēt ipsum sta
¶ Hoc in visione tibi significatum est.
bit in æternū. Sicūm quod uidisti quòd n
a ¶ De superbia Gentis Iudæorum. b ¶ Materiali carne.
c ¶ Christus. de quo: Lapidem quē reprobauerunt. &c. d ¶ Absq;
viri semine genitus de virgine, qui cōtritis omnibus regnis
factus est mons magnus, & implevit vniversam terrā. de quo
Ysaias: Venite ascendamus ad montem, &c. ad domum dei Ia.
de monte ābscisus est lāpis sine mānibus o
a ¶ Primum Romanum imperiū sub quo natus est Christus.
bus, & comminūit testam & ferrum, & p
a ¶ Item revelationem somnij, non meriti sui esse dicit: sed vt
manifestum fieret regi solum deum esse colendum.
æs, & argētum, & aurum: deūs magnus
ostendit regi quę ventura sunt posteā: &
uerū est somniū, & fidelis interpretatio
a ¶ Potuit fieri vt novitate rerum perculsus nesciens caderet.
ei⁹: Tūc rex Nabuchodonosor cēcidit in q
faciem suā: & ¶ Danielē adorauit, & hos r

rrero cecidit. a ¶Verè deus ue-deus deorū est & do-regū
A reue-Possum⁹ dicere qđ ipse rex apent quare Danielē adoret &
hostias immolari præcipiat & quē & cur, dicens: Verè deus ue-
non tam.s.Danielē quā in Daniele deū adorat qui mysteria reue
Alexander adorat fi-mus. Vel fortè rei magnitudine, cōfu
mum facer-sus supore ignorat qđ faciat: & qu
deum. vorū deū nō intelligit, seruū eius ado-
rat.b ¶Tūc rex Danie. Hoc quoq; porphyr⁹ repręhēdit q.s. Daniel mu
nera nō recusauit: & honorē Babylo
nīj suscepit: nec cōsiderat regem ideo
somniū vidisse: & interpretationē Da
nieli reuelatā esse vt Daniel hac occa
sione cresceret, & in captiuorū cōsola-
tionē, princeps oīm fieret Chaldęorū:
& dei potētia fieret manifestata: Sic ex
Gilbertus Porretanus. alat⁹ est Ioseph apud Pharaonē: Mar
docheus apd Assuerū: vt.s. captiui ali
quod haberēt solatiū: videntes hoiem
suæ gentis princip⁹ Aegyptiorum vel
Chaldęorū. c ¶Daniel au. &c. Nō
obliuiscit in mercede quos socios ha-
buerat in prece & in piculi anxietate.

GLO. ORDI.

CAP. III.

NAbuchodonosor rex fe
cit. Veritatis præceps o-
bliuio, q seruū dei q̄ deū
adorauit: vt adoraretur sta
tuā sibi fieri iussit aureā, & infiniti pō-
deris vt superē ingerat cernentib⁹ &
adorare facilī⁹. Daf etiā Barbaris sa-
lutis occasio: vt q in sōnī reuelatione
p Danielē vni⁹ dei potentiā cognoue
rītin triū puerorū fortitudine discāt
mortē debere contēnere & idola non
colere. ¶Quisq; auaricia suam colit quod idolorū seruit⁹ est: qa
Glosa. ipse argentū & aurū colebat, & auaricia erat, & idolorū seruitus.

¶Itaq;

Nico.de Lyra.

B ↬Porphyrius arguit hunc librum esse confictum: quia non est
verisimile (vt dicit) q̄ rex tam magnus & sup̄bus adoraret Danielē
in captiuitate detentū, & multō minus est credibile, q̄ cultum di
uinum vellet sibi impēdere: vt dicitur hīc: & dato q̄ vellet facere
nō est credibile q̄ Daniel p̄mīsisset hoc. vnde Actu.xiīj. dicit q̄
Paulus & Barnabas nō permiserūt se adorari à Licaonicis iustis:
sed sciderunt vestes suas in signum doloris. Dicendū est ad ista q̄
adoratio ibi accipit⁹ pro reuerētia: sicut de Nathan ppheta dicit⁹
ij.Reg.j. q̄ adorauit regē Dauid pron⁹ in terra. Nec est mirādū
regem prius superbū, hoc facere ex admiratione diuinæ sapientię,
quā in eo percepit. Quod autē arguit de hostijs & incēso Danieli
offerēdis: dicendū q̄ bene dicit⁹ hīc q̄ rex hoc præcepit: sed nō dicit⁹
q̄ fuerit factū: & ideo credendū est q̄ Daniel impediuit fieri: vel
q̄ induxit regē ad hoc q̄ ista offerrent ad honorem dei qui my-
steriū reuelauerat ei, & hoc patet ex ꝓte sequēti in qua ait quę p̄-
dixī potētia dei, cū dicit: a ¶Loquēs ergo rex. Da. uere de-
quē colitis, & nō dñj nostri. b ¶Deus deorū est &c. ex causa
subdit: c ¶Quoniā tu po. ap. sa. hoc a. sacrū secretū per ipsius
Diuisio. reuelationē, & sic patet q̄ Nabuchodonosor honorē prædictū
impēdebat deo principī. d ¶Tūc rex Danielē. Hæc est tertia
pars in qua Danielis sapientia erigit⁹ ad dei gloriā: & ppm Israel q̄
captiuus erat in regno Babylonis reuelationē, & hoc est quod di
cit hīc: Tunc rex Danielem in sublī. ex. i. in magna dignitate
posuit: vt statim patebit. e ¶Et mu. mul. & ma. de ei. quę
accepit Daniel nō ex cupiditate: sed vt de illis filijs Israel pauperi
bus posset benefacere. Paret etiam ex hoc q̄ licet non sit licitum
aliquid accipere ex pacto pro spūalibus: tū licitū est ab eis quib⁹
spūalia ministrata sunt dona tēporalia accipere: sicut Daniel hīc
accepit à rege: eius secreta diuina reuelauerat per spīritū ꝓphetię.
f ¶Et cōstituit eū prin. sup oēs. puin. ba. pricipē, ad iusticiā
exercendā. g. ¶Et præfectū. ad causas magnas determinan-
dum. h ¶Et magistrum. ad facta ardua ordinandū. i ¶Su
per cunctos sa. Baby. vt talia fine eius consilio nō agerēt, & ei
rationē redderēt. k ¶Daniel autē po. a r. &c. in hoc ergo ostē
dit fidelitatē suam: q̄ ꝓmotus ad honorē non dedit obliuioni so
cios suos, sed de eorum ꝓmotione fideliter cogitauit: & hoc fecit
non solum

¶Præparari vel portari.

stias & incēsum præcepit ut sacrificarent
a ei: Loquens ergo rex ait Danieli: Verè
¶ non nostri. ¶ omnium. ¶ quasi ogli et terrę.
deus uester deus deorū est, & dominus
a ¶Quia. b ¶Hoc in se probatur.
regum reuelans mysteria, quoniam tu
¶ Hæc est causa somnij.
potuisti aperire † sacramētū hoc. Tunc
rex Danielem in sublime extulit & mu-
nera multa & magna dedit ei. Et consti-
tuit eum principem super omnes pro-
uincias Babylonis, et præfectum & ma-
gistrum sup cunctos sapientes Babylo-
nis. Daniel autem postulauit à rege, &
¶Rex.
constituit super opera prouinciæ Baby
lōis Sidrach, Misach, & Abdenago. Ipe
a ¶A latere regis non recedens ho
norarius familiaris.

NAbuchodonosor rex fecit statuam au-

¶Beneficij memoria segnes, malefici⁹ quasi lapsa tenuit.

rea cuius altitudo habebat cubitos sexaginta, latitudo cubitos
sex: erexitq; eam in campo Dura, qui est in regione Babylonis.
Et congregauit satrapas, magistratus, duces, tyrannos, præfectos,
omnes principes prouinciarum, vt uenirent ad dedicationem sta-
tuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex. Stabant ergo in conspectu
statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor: præconeq; clamante fortiter
dicente: Vobis dicitur populis, tribubus & linguis: in hora qua
audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, psalterij, sym-
phoniæ, omnisq; generis musicorum, cadentes adorate statuam auream
quam fecit Nabuchodonosor rex. Quicunq; autem non prostratus
adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Statim
ergo ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sam-
bucæ, psalterij, symphoniæ, omnisq; generis musicorum, cadentes
uniuersi populi tribus & linguæ adorabant statuam auream quam
fecit Nabuchodonosor rex. Statim ergo in hora illa accesserunt
quidam Chaldæi, & accusauerunt Iudæos. Dixerunt regi Nabu-
chodonosor: Rex in æternum uiue. Tu rex posuisti decretum, ut
omnis homo qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ,
psalterij, symphoniæ, omnisq; generis musicorum, cadens adoret
statuam auream, & qui non prostratus adorauerit, mittatur in for-
nacem ignis ardentis. Sunt ergo uiri Iudæi quos constituisti super
opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago, uiri isti
contempserunt decretum tuum, deos tuos non colunt, & statuam
auream quam erexisti non adorant. Tunc Nabuchodonosor in furore
& ira præcepit adduci Sidrach, Misach, & Abdenago. Et adducti
sunt uiri isti coram facie regis. Respondens Nabuchodonosor dixit
eis: Verè Sidrach, Misach, & Abdenago, deos meos non colitis, &
statuam auream quam erexi non adoratis? Nunc ergo si paratis
estis, cum audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, psal-
terij, symphoniæ, omnisq; generis musicorum, cadentes adorate sta-
tuam quam feci: quod si non adoraueritis, eadem hora mittemini in
fornacem ignis ardentis, & quis est deus qui liberet uos de manibus
meis? Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago dixerunt regi
Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re aliquid tibi respondere.
Ecce enim Deus noster quem colimus potest liberare nos de fornace
ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberabit nos. Quod si non
fecerit, notum sit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & statuam
auream quam erexisti non adoramus. Tunc Nabuchodonosor repletus
est furore, & facies aspectus eius immutata est super Sidrach, Misach,
& Abdenago. Præcepit ergo ut succenderetur fornax septuplum
amplius quam succendi consueuerat. Et uiris fortissimis de exercitu
suo præcepit ut ligatis Sidrach, Misach, & Abdenago mittere-
tur in fornacem ignis ardentis. Et uiri isti ligati sunt in medio
fornacis ignis ardentis. Et ambulabant in medio flammæ laudantes
Deum, & benedicentes Dominum. Stans autem Azarias in medio
ignis orauit, & aperto ore in medio flammæ dixit: Benedictus es
Domine deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen
tuum in sæcula. Et non confundis nos, sed facis nobiscum secundum
multitudinem misericordiæ tuæ. Et secundum magnitudinem mise-
rationum tuarum, da gloriam nomini tuo Domine. Et omnes qui
immolare uolebant uenerunt, & iniecerunt eos in fornacem. Et
succendebant fornacem naphta & stupa & pice & lignis. Et effluebat
flamma super fornacem quadraginta nouem cubitis. Et transiit &
succendit eos quos inuenit iuxta fornacem de Chaldæis ministros
regis. Et cum ascendisset flamma de fornace, sedebant pariter in
medio fornacis Azarias & Misael cum Ananias, & laudabant Deum
benedicentes Dominum. Et stetit Azarias & orauit sic: Et aperiens
os suum in medio ignis dixit: Benedictus es Domine deus patrum
nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in sæcula. Et
non confundis nos, sed facis nobiscum secundum multitudinem mise-
ricordiæ tuæ. Et secundum magnitudinem miserationum tuarum,
da gloriam nomini tuo Domine. Et omnes qui immolare uolebant
uenerunt, & iniecerunt eos in fornacem. Et succendebant fornacem
naphta & stupa & pice & lignis. Et effluebat flamma super fornacem
quadraginta nouem cubitis. Et transiit & succendit eos quos inuenit
iuxta fornacem de Chaldæis ministros regis. Et cum ascendisset
flamma de fornace, sedebant pariter in medio fornacis Azarias & Mi-
sael cum Ananias, & laudabant Deum benedicentes Dominum. Et
stetit Azarias & orauit sic: Et aperiens os suum in medio ignis dixit:
Benedictus es Domine deus patrum nostrorum, & laudabile & glo-
riosum nomen tuum in sæcula. Et non confundis nos, sed facis
nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Et secundum
magnitudinem miserationum tuarum, da gloriam nomini tuo Domine.
Et omnes qui immolare uolebant uenerunt, & iniecerunt eos in
fornacem. Et succendebant fornacem naphta & stupa & pice & lignis.
Et effluebat flamma super fornacem quadraginta nouem cubitis. Et
transiit & succendit eos quos inuenit iuxta fornacem de Chaldæis
ministros regis. Et cum ascendisset flamma de fornace, sedebant
pariter in medio fornacis Azarias & Misael cum Ananias, & lauda-
bant Deum benedicentes Dominum. Et stetit Azarias & orauit sic:
Et aperiens os suum in medio ignis dixit: Benedictus es Domine
deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in
sæcula. Et non confundis nos, sed facis nobiscum secundum multi-
tudinem misericordiæ tuæ. Et secundum magnitudinem miserationum
tuarum, da gloriam nomini tuo Domine. Et omnes qui immolare
uolebant uenerunt, & iniecerunt eos in fornacem. Et succendebant
fornacem naphta & stupa & pice & lignis. Et effluebat flamma super
fornacem quadraginta nouem cubitis. Et transiit & succendit eos
quos inuenit iuxta fornacem de Chaldæis ministros regis. Et cum
ascendisset flamma de fornace, sedebant pariter in medio fornacis
Azarias & Misael cum Ananias, & laudabant Deum benedicentes
Dominum. Et stetit Azarias & orauit sic: Et aperiens os suum in
medio ignis dixit: Benedictus es Domine deus patrum nostrorum,
& laudabile & gloriosum nomen tuum in sæcula. Et non confundis
nos, sed facis nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ.
Et secundum magnitudinem miserationum tuarum, da gloriam nomini
tuo Domine. Et omnes qui immolare uolebant uenerunt, & iniecerunt
eos in fornacem. Et succendebant fornacem naphta & stupa & pice
& lignis. Et effluebat flamma super fornacem quadraginta nouem
cubitis. Et transiit & succendit eos quos inuenit iuxta fornacem de
Chaldæis ministros regis. Et cum ascendisset flamma de fornace,
sedebant pariter in medio fornacis Azarias & Misael cum Ananias,
& laudabant Deum benedicentes Dominum. Et stetit Azarias &
orauit sic: Et aperiens os suum in medio ignis dixit: Benedictus es
Domine deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen
tuum in sæcula. Et non confundis nos, sed facis nobiscum secundum
multitudinem misericordiæ tuæ. Et secundum magnitudinem mise-
rationum tuarum, da gloriam nomini tuo Domine. Et omnes qui
immolare uolebant uenerunt, & iniecerunt eos in fornacem. Et
succendebant fornacem naphta & stupa & pice & lignis. Et effluebat
flamma super fornacem quadraginta nouem cubitis. Et transiit &
succendit eos quos inuenit iuxta fornacem de Chaldæis ministros
regis. Et cum ascendisset flamma de fornace, sedebant pariter in
medio fornacis Azarias & Misael cum Ananias, & laudabant Deum
benedicentes Dominum. Et stetit Azarias & orauit sic: Et aperiens
os suum in medio ignis dixit: Benedictus es Domine deus patrum
nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in sæcula. Et
non confundis nos, sed facis nobiscum secundum multitudinem mise-
ricordiæ tuæ. Et secundum magnitudinem miserationum tuarum,
da gloriam nomini tuo Domine. Et omnes qui immolare uolebant
uenerunt, & iniecerunt eos in fornacem. Et succendebant fornacem
naphta & stupa & pice & lignis. Et effluebat flamma super fornacem
quadraginta nouem cubitis. Et transiit & succendit eos quos inuenit
iuxta fornacem de Chaldæis ministros regis. Et cum ascendisset
flamma de fornace, sedebant pariter in medio fornacis Azarias &
Mis

E a ¶Itaq; Nabuchodonosor. Excelsa periculosius stant & cius corruunt. Principes cōgreganſ ad adorandum statuam, vt postea subditi nō renuant: Diuites aūt & potentes ne diuitias aut potentiā perdāt, obedire nō tardant, quorū exēplū subditi sequi non dubitant. b ¶Cadentes. Nemo deū cadens adorat, demones autē & idola adorant cadentes: sicut hīc & in euangelio. Hæc omnia tibi dabo si ca. adora. me. Sciendum quoq; hereticos q fulgore eloquenę secularis falsa dogmata cōponūt, auream statuā facere: & quantum in eis est persuasione alios compellunt idolū falsitatis adorare. c ¶Iudæos. Quos sibi præpositos inuidebāt: & offendebanſ religiōe eorū & auersione idolorū. † Nacti ergo occasionem criminanſ eos apud regē. ¶Nō statim dicūt vt eos interficiat: sed eos primū in odiū cōtra regē protrahūt.

Mat. 4. b. Hæretici ad idola p uadent.

† Hac ergo occasione.

☞ Sunt ergo

Nico. de Lyra.

✠ diuinū: & ideo fecit statuam magnam auream in qua adoraretur. Simile legitur de Caio imperatore Romano, qui (vt dicit Iosephus lib. antiquitatum. xviij.) misit statuam suam per totum imperium suum vt in ea adoraretur. Ad faciendum autem talia credibile est: q homines inducebantur per aliqua responsa dęmonū & promissa, qui nitūtur homines inducere ad idololatriam. Dicit igitur: Nabuchodonosor rex fecit statuam auream. Exterius tantum erat aurea quia non est credibile, q sibi esset tanta moles auri vel fortē erat interius

Ioseph⁹ Ebr. 18. c. 19.

F concaua. a ¶Altitudine cubitorum sexaginta. In hac altitudine computatur altitudo basis supra quam erat posita: aliter non responderet sibi latitudo quę dicit ur esse sex cubitorum tantū. Cętera patēt. Si autem quęratur: quare Daniel qui erat familiaris regi (vt visum est) non prohibuit eum à tali insania: dicendum q fortē erat absens in extremis finib⁹ regni propter magna negocia, supra quæ erat cōpositus: vt visum est: vel infirmitate fuit impedit⁹: vel aliqua alia causa consimili, qđ videſ ex hoc q nō accusaſ cum socijs suis: & tamē certū est q nō adoraſſet si ibi fuisset. Vel dicendū q vidit regē obstinatū in malicia sua, & ideo tacuit videns se nihil ꝓficere in reprahēsione sua, sed magis regē ad peiora excitare: & hoc videſ glossa interlinearis dicere infrà eo. ca. sup illum locū: Pręcepit vt adducerenſ Sidrach, Misah, &c. vbi dicit sic: De Daniele nō fit mentio: quia regi assistebat qui ꝓpriam statuā nō

Statuę dedicatio.

adorabat. b ¶Itaq;. Hīc cōsequēter describit statuę dedicatio: Voluit em Nabuchodonosor, q prīa adoratio suę statuę quæ vocat hīc dedicatio fieret cū magna solēnitate: ꝓpter magnitudinē superbiæ suæ: & hoc est quod dicit hic: Itaq; Nabuchodonosor rex misit: nuncios solēnes: scilicet.

c ¶Ad congregandos satrapas. i. nobiles barones. Et dicūtur satrapæ quasi satis rapientes; quia solent bona inferiorū rapere. d ¶Magistratus. i. consiliarios. e ¶Et iudices. Qui sunt cōstituti ad audiendū causas. f ¶Duces. scilicet exercitus. g ¶Et tyrannos. i. exactores tributorū regalū. h ¶Optimates. id est optimos existētes: isti sunt honorabiliores post regem. i ¶Prefectos. i. prępositos. k ¶Principes regionū. Sicut sunt baliui, qui habent plures præpositos sub se. Isti igitur prædicti primò sunt vocati ad adorandum statuā vt regi consentientes, cęteri timore mortis & exemplo maiorum facilius inducantur ad

ream altitudine cubitorū. lx. latitudine a
a ¶Theodotio Dorcas: Symmachus Duran. Lxx. peribolon. Latine vtiarium vel conclusum.
cubitorū sex, & statuit eā in campo Dū b
ran prouinciæ Babylonis: Itaq; Nabu c
a ¶Principes lingua Philistinorum vel allophylorum. d e f g h i
chodonosor rex misit ad congregandos satrāpas magistratus & iudices, duces, & tyrānos, optimates & præfectos,
a ¶Quibus regi consentientibus facile consentit populus. k
omnēsq; principes regionum ut conue
¶Ad orationem.
nirent ad dedicationem statuæ quā erexerat Nabuchodonosor rex. Tunc con
¶Sicut præceptum est.
gregati sunt satrapæ magistratus & iudices, duces & tyranni, & optimates qui erant in potestatibus cōstituti, & uniuer
¶Ad orationem.
si principes regionum, ut cōuenirent ad dedicationem statuæ, quā erexerat Na
a ¶Congregati admirantes.
buchodonosor rex, Stābant aūt in conspectu statuæ quam posuerat Nabu
a ¶Magna voce.
chodonosor rex, & præco clamabat uā
a ¶Non quod in campo Duran omnes populi omnium nationum potuerint congregari, sed in principibus cunctarum Gentium creditur omnes adorasse.
lenter: Vōbis dicitur populis, tribu l m
bus, & linguis: in hora qua audieritis so n o p q r
nitū tubæ & fistulæ & cytharæ, sambu s t
cæ & psalterij & symphoniæ, & uniuersi u
b generis musicorum, cadētes adorate sta x
tuam auream quā cōstituit Nabuchodo
¶Pręcepto ponam si quis non fecerit addit.
nosor rex: Si quis aūt nō prostrat⁹ adora y
uerit, cadē hora mittet in fornacē ignis
a ¶Quia præcepit & minas addidit.
ardentis. Pōst hęc igitur statim ut audie
a ¶In principibus.
runt omnes pōpuli sonitum tubæ & fistulę & citharæ, sābucæ & psalterij sym
a ¶Tam mente quam corpore, qui autem in Apocalypsi deum adorant, in faciem cadunt.
phoniæ, & omnis generis musicorū, cā z
dentes omnes ppli, trib⁹ & linguæ adorauerunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex. Sta a b
timq; & in ipso tempore accedentes uiri Chaldæi accusauerunt Iudæos: dixe c d
runtq; Nabuchodonosor regi: Rex

¶ veritatis substantia. In huius statuę dedicatiōe dicunſ esse instrumēta oīs generis musicorū, per quę significatur

Moralit.

q in electione & cōfirmatione talis electi fiunt aliq; cōmendationes, quę ad eius cōfirmationem vel electionem possunt operari. Hanc autē statuā sic confirmatam adorāt satrapę. i. satis rapientes: quia prælatum malū vel inutilem venerātur & commendant illi qui sub eius vmbra quærunt bona rapere subditorum, & magistratus. i. consiliarij qui sub eo volūt dñari: & iudices. i. officiales ei assistētes, & duces tyrāni, & prefecti. Isti sunt q dispōnūt bona tpalia prælati, ex qbus quęrūt magis dicari. ¶Cadētes o. p. t. & lin. ado. sta. Nam inferiores videntes prælatū inutilē fuit malum, à maioribus venerari, idem faciunt timore magis quam amore virtutis. a ¶Statimq; ipso tē. acce. ui. Chal. accusa. Iudæos &c. Per istos significātur illi qui iustos & innocentes accusant superioribus cupidi, vt inde trahatur pecunia sine causa.

¶ Qđ si nō adora.

Ps 2 ¶Sunt ergo uiri. Inuidiose. Q. quos captiuos & seruos princi
Aposcasti. i. nobis præposuisti in superbia elati præcepta tua con
tempserūt. b ¶Deos tuos non co. Patet q̄ alij sunt dij Na
buchodonosor, aliud statua quā in cultum sui iussit erigi: Alij
dicunt scripturę sacræ esse cōsuetudinem, vt vnū idolū pluraliter
Exo. 32. appellet, vt: Isti sūt dij tui Isrl, qui te
Psal. 95. eduxerūt de terra Aegyp. & in li. Reg. Iero
boam ponēs aureum vitulum in Be
thel idola fecisse memoratur. econ
trā, muta dæmonia singulariter si
cut in euangelio, legio dicuntur.
Nar. 5. c ¶Sidrac, Mi. de Daniele non
fit mentio: quia regi assistebat qui
propriam statuam non adorabat.
d ¶Non oportet. Q. Nō neces
se est audire verba: quorum iam re
bus ipsis fortitudinem probatis atq;
constantiam, & in nobis dei virtutē.
e ¶Ecce enim deus. Efficitur ma
teria fortitudinis quod putabatur
esse terroris: Non in longum differ
cum præsentiarum poscentur sibi
auxilium: Ecce enim deus & cætera,
f ¶Potest nos. Q. Si non eripit,
iustæ permissionis est, non eius infir
mitatis. q. d. bene potest facere vt eri
piamur: sed si non vult eripere, non
meruimus liberari, & nostris præce
dentibus meritis permittit nos flagel
lari. g ¶Rex liberare. In He
breo non habetur rex, ne impio adu
lari aut regē credatur vocare qui ad
iniqua compellit, vel ne videatur re
gem ad sanguinis sui effusionem pro
caciter ꝓuocare. sic debitum hono
rem reddunt ei ne lędatur cultus dei.
h ¶Quia deos tu. non co. &c.
Ordine præpostero q̄ ad vltimū sic
respondent. Non opor. &c. Q. Cer
tum est q̄ habemus deū qui potest li
berare, demū respōderunt sic ad pri
mum & ad sēm: Deos tuos nō coli
mus, & statuā tuam non adoramus.
i Aspectus sa. Immutatus dicitur
in malū. Fit em cōmutatio in bonū,
vū quidā psalmi intitulātur: Pro his
qui cōmutabunt. quod tū quidā acci
piunt in malū: De Anna etiam legit:
Et vultus eius nō sunt amplius in di
uersa mutati. k ¶Et præce. ut
succen. Q. Simplex ignis non sufficiat: sed furor & iracundiæ proxi
ma modum tenere non potest, & pu
tat multiplicis pœnę comminatione
terrere quos cōstāter videt resistere.

☞Viros

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Tu rex posui. de. quod est
lex firma & irreuocabilis, & non est
licitum illud præterire. b ¶Vt
dis homo qui audie. so. tu. fi. &c.
quasi dicant: nullum hominē excę
pisti ab hac lege. hoc autem dicebant
vt non pateret modus liberationis
puerorum. Hoc autem modo in pro
posito formant accusationem suam
dicentes. c ¶Sunt ergo ui. Iu
quasi dicant captiui sunt, & serui ex
cōditione: propter quod & humilio
res deberent esse. d ¶Quos cōsti
tuisti &c. Sidrach Mi. & Abde.
& ideo deberent esse grati pro bene
ficijs acceptis, & p cōsequēs cōtempt⁹
eorum est grauior. e ¶Viri isti
contempse. rex decre. tuum. q. d.
ex prędictis patet q̄ nullo modo est
eis parcendū. f ¶Deos tuos nō
colunt. Scribit autē hoc Daniel morē Iudæorū qui vnū idolum C
vocant deos in plurali: vt habetur Exod. xxxij. a. de vitulo aureo.
Hi sunt dij tui Israel: qui eduxerūt te de terra Aegypti. Dicuntur
aūt hi dij Nabuchodonosor: nō qa ipsam statuā adoraret: vt dic
tū est, sed qa illā fecerat vt in ipsa adoraret. g ¶Tūc Nabu. in
fu. Hīc ponit puerorū citatio. cū dici
tur: Tūc Nabucho. in fu. & in ira.
ex cōceptu sibi facto sēm suā estima
tionē. nō tamē sēm veritatem: & sic
irrōnabiliter. Ideo dicit: In furore &
in ira. h ¶Præcepit. illis pessimis
accusatorib⁹. i ¶Vt addu. coram
eo. k ¶Sidrach &c. De Daniele
nō fit mentio: & causa supradicta est
l ¶Pronūciansq;. Hīc ponitur ci
tatorum inquisitio: & patet litera ex
dictis hoc excepto. m ¶Deos me.
nō. co. & p. i. n ¶Statuā aur. quā
cōsti. quā vocat Nabuchodonosor
deū suū: non qa ipsam adoraret, vt
dictū est, sed quia ipsum repræsenta
bat cui diuinos honores exhiberi vo
lebat. p ¶Et quis est deus qui
eri. uos. Hęc fuit mira excæcatio: qa
ipsum deum Hebręorum omnipo
tentem vocauerat in prece. ca. qa su
perbia mirabiliter excęcat hominem.
q ¶Respōdentes. Hīc ponit reqsi
torum respōsio. vnde dicūt, r ¶No
oportet nos de hac re respondere ti. q. quæstio tua est ita irrationa
bilis q̄ non est digna respōsione: qa
euidens est, q̄ est dare vnum primū
infinitę potentiæ: & sic potest nos li
berare, qa ipm colimus. & hoc est qđ
subdit: Ecce enim de⁹ &c. Sequit.
s ¶Quod si no. qa aliqñ deus nō
liberat seruos suos tpaliter, vt mel⁹
saluet eos, inuisibiliter eos ad requiē
transferendo: vt dicit Augustinus in
quodam sermone sanctorū martyrū
septem fratrū. t ¶Notum tibi sit
rex &c. ex quo patet q̄ illud factū
est tribus pueris materia fortitudinis
quod ab impijs credebatur esse causa
terroris. v ¶Tunc Nabuchodo Diuisio.
nosor. Hīc describit pœna supplicij D
vbi primò ponitur regis indigna
tio, cùm dicit: Repletus est furore.
Secundò indignationis manifestatio ostē
sio: cùm subditur. x ¶Et aspectus
faci. il. immu. est &c. quia passiones
cordis citius apparēt in oculis quām
in alijs partibus corporis, tertiò, sen
tentiæ pronunciatio, ibi: Et præcepit
vt succenderetur fornax &cætera.
Quartò sententiæ exequutio, ibi:
✠ Et confe.

✠ o Quod si non ado. ea. ho. Per
istos tres qui statuā noluerūt adorare Moraliter
sed magis periculū mortis subire si
gnificantur illi, q deo firmiter adhæ
rēt es per fidem sanctissimæ trinitatis
nullo modo volunt assentire alicui
quod sit in offensam maiestatis diui
nę & isti semp saluātur, vel p diuinā
potentiā eos mirabiliter à mortis pe
riculo liberāte, sicut fuit in ꝓpōsito:
vel p dei miam ipsis in tormētis con
stātiam tribuentē: & ista liberatio ma
ior est q̄ pria: sicut dicit Aug. in ser.
Machabęi mulcō melius liberati sunt
ab illis trib⁹ vitis contra quos hō sę
uiebat: & flāma parcebat. nam illi ab
vna tētatiōe liberati sunt iterū cū dia
bolo certaturi, isti verò sunt ab omni
tentatione simpliciter liberati: illos
deus visibiliter liberat, istos autē in
uisibiliter coronat.

a ¶Quod non licet violare.
in æternum uiue. Tu rex posuisti decre- a
¶Neminem excepisti.
tum, ut omnis homo qui audierit soni- b
¶Hæc omnia fiebant vt statuam honorarēt & populos ci
tius seduceretur.
tum tubæ, fistulæ & citharæ, sambucæ
& psalterij & symphoniæ, & uniuersi ge
neris musicorum, prosternat se, & ado-
¶Q. Etiam poena prædicta non mouentur illi.
ret statuam auream. Si quis autem non
procidens adorauerit, mittatur in forna
cem ignis ardentis. Sunt ergo uiri Iudæi c
a ¶Quos nobis præposuisti.
quos constituisti super opera regionis d
Babyloniæ, Sidrach, Misach, & Abde-
a ¶Quos honorasti, te inhonorantingrati immemores beneficij.
nago: uiri isti contempserunt rex decre- e
a ¶Q. Etiam in deos redundat iniuria.
tum tuum. Deos tuos non colunt, & sta f
tuam aureā quam erexisti non adorant.
¶Pessimis consulentibus.
Tunc Nabuchodonosor in furore & in g
ira præcepit ut adducerentur Sidrach, h i
Misach, & Abdenago. Qui confestim k
adducti sunt in conspectu regis: Pro- l
nunciansq́ rex Nabuchodonosor, ait
¶Sicut dicitur.
eis: Verè ne Sidrach, Misach, & Abdena
¶Vt supra.
go, deos meos non colitis, & statuam m
auream quam constitui non adoratis? n
¶Obedire. a ¶Quasi in furore præceperit addici, dat tamen
spacium corrigendi, & quod charos eos habeat ostendit.
Nunc ergo si estis parati, quàcumq; ho
ra audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citha
ræ, sambucę, & psalterij & symphoniæ,
omnisq́ generis musicorum, prosterni
te uos & adorate statuam quam feci:
quòd si non adoraueritis, eadem hora o
mittemini in fornacem ignis ardentis,
a ¶Mira obliuio: Ille potest eripere cuius seruum paulo ante
adorasti, quem deum verum & dominum regum esse prędicasti
Et quis est deus qui eripiet uos de manu p
mea? Respondentes Sidrach, Misach, & q
Abdenago, dixerunt regi Nabuchodo-
a ¶Qui verus, non tui, qui falsi.
nosor: Non opportet nos de hac re re- r
spondere tibi: Ecce enim deus noster s
quem colimus potest nos eripere de ca
a ¶Quicunq; tormenta inferas.
mino ignis ardentis, & de manibus tuis
a ¶Vigilanter non contrarium ponunt. Cū non potuerit, sed si
noluerit, vt nō impossibilitatis sed voluntatis sit si ille pereat.
ô rex liberare. Quod si nōluerit, notum t
a ¶Dij colantur, statuę adorantur.
sit tibi rex, quia deos tuos non cōlimus, u
& statuam auream quam erexisti non
a ¶Qui veri dei sumus cultores & adoratores: vnde hi princi
pes & iudices mundi ideo placent. Nabuchodonosor, imperas
torum vero statuas adorantes deo displicent.
adoramus. Tunc Nabuchodonosor re- v
¶Ideo.
plet⁹ est furore, & aspect⁹ faciei illius im x
mutat⁹ est super Sidrach, Misach, & Ab
¶Furore accensus.
denago, & præcepit ut succēderetur for- y
¶Vt magis terreat.
nax septuplū quā succendi consueuerat:

a ¶ Viros. De qbus. s. prẽmissum est. & uiris for. de exer. non fortuitu quoscumq; perdidit: sed fortissimos & ad bella prõptissimos: vt nõ solum de miraculo pertimesceret: sed etiã exercitus sui cladẽ sentiret. b ¶ Et ambulabant. (Ab hinc quæ sequuntur vsq; ad finẽ cantici triũ puerorum non habent Hebræi). c ¶ Benedicẽs es dñe deus. Duæ sunt benedictiones. Vna de nobis ad deũ, qđ est eum laudare: & altera de deo ad nos, qđ est dare remissionem peccatorum, & multiplicationẽ bonorũ, & hęc est ros matutinus. Benedicẽs. Quibuscũq; premamur angustijs: hoc toto cordis affectu dicamus: & quidquid nobis aduersi acciderit, iustẽ nos sustinere non dubitemus, vnde: Exultauerunt filiæ Iudæ in oĩbus iudicijs tuis domine. d ¶ Peccauim⁹. Nec peccauerant: nec eius ætatis erant qñ abducti de Ierusalem fuerũt: qđ sic pro vita anteacta puniri tur. Hæc ergo ex populi persona dicuntur: sicut illud Apostoli: Nõ eñ qđ volo bonũ, hoc ago: sed qđ odio malũ, illud facio. Q. Nec pipsis adultis hoc dici potest: qa mãdata implebãt eis p spm̃sctm̃ reuelata. ¶ Qui propter peccata nostra capti uãtur & improperatur eis de⁹ eorũ tũquã impotẽs liberare. ¶ Quidam hũc locũ ad celestẽ Ierusalem referũt. Q. aĩq; de celo ad terram delapsæ in loco lachrymarum & confusionis antiq; petã plangant: Sed hoc non recipit ecclesia.

Et non

† pallijs

Psal. 96.

Roma. 7. c

F

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et confestim uiri illi. id est tres pueri. b ¶ Vincti. Vt nullo modo possent euadere. c ¶ Cũ brachis suis &c. secundum aliquos thiara est pallium quo Persę vtuntur: secundum alios est mitra quę in capite ponit. vñ dicitur. Exo. xxix. a. de Aarõ: Pones thiarã in capite eius: & inde trahit ad significandũ genus pilei qđ portabãt nobiles: secũdũ qđ dicit Ezechie. xxiij. b. Cũ vidisset viros depictos & thiaras in capitibus eorũ. Quintò ponitur dei vindicatio, ibi: d ¶ Porro uiros il. &c. Sciendum tamen quòd hoc dicitur hîc per anticipationẽ: quia dicitur ifrà eo. cap. qđ viri illi qui miserant pueros in fornacem succendebant eam: & ideo interfectio istorũ per flammam ignis intelligenda est facta quando angel⁹ dñi descendit cum pueris post orationem Azarie, & exclusit flammam de fornace, & combusit eos qui erant extra: vt sic rex nõ solũ de miraculo viso mirare tur, sed & per combustionem fortissimorũ virorũ de suo exercitu puniret vt hîc videtur. e ¶ Et ambulabant in medio flammæ. Hæc est tertia pars principalis huius capituli. Sciendum tamen, quòd non est in Hebræo tamen eam exposui, quia est in medio capituli. Igitur hic ponitur liberatio puerorum benigna: vbi tria notantur quæ solent accidere in tribulatione iustorum, scilicet commendatio supernæ æquitatis: condescensio diuinæ bonitatis, ibi: Et non cessabant: collaudatio diuinæ maiestatis, ibi, Tunc hi tres. Circa primum aduertendum quòd primò ponitur commendatio dei ab ipsis tribus pueris in generali: & patet secundò ipsius Azariæ in speciali, ibi: Stans autem Azarias

Diuisio

Tribulatorũ triplex diuina cõsolatio.

† 3. Re. 8. c.

† colebãt.

& uiris fortissimis de exercitu suo iussit ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago, mitterẽt eos in fornacem ignis ardentis. Et confestim uiri illi uincti cum brachis suis & thiaris & † calciamentis: & uestibus missi sunt in medium ignis ardentis. Nam iussio regis urgebat. Fornax autem succensa erat nimis. Pòrrò uiros illos qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago interfecit flamma ignis. Viri autem hi tres, id est Sidrach. Misach & Abdenago cẽciderũt in medio camino ignis ardentis colligati.

Quæ sequuntur in Hebræis uoluminibus non repperi.

Et ambulabant in medio flammę laudantes dẽum & benedicentes domino. Stans autem Azarias orauit sic.

Aperiensqué os suum in mediõ ignis ait. Benedictus es domine deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomẽ tuum in secula: quia iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & uniuersa opera tua uera, & uiæ tuę rectę, & omnia iudicia tua uera. Iudicia enim uera fecisti iuxta omnia quę induxisti super nos & super ciuitatem sanctam patrũ nostrorum Ierusalem: quia in ueritate & in iudicio induxisti omnia hęc propter peccata nostra. † Peccauim⁹ eñ & inique egim⁹, recedẽtes à te, & deliquim⁹ ĩ omnib⁹, & pręcẽpta tua nõ audiuim⁹, nec obseruauim⁹, nec fecimus, sicut pręcepras nobis, ut bẽne esset nõbis, Omnia ergo quę induxisti sup nos & uniuersa quę fecisti nobis in uerò iudicio fecisti. Et trãdidisti nos in manibus inimicorum nostrorũ iniquorũ pessimorũ pręuaricatorũq; & rẽgi iniusto & pessimo ultra omnẽ tẽrrã. Et nunc non possum⁹ apẽrire os. Confusio & opprobriũ facti sum⁹ sẽruis tuis, & his qui te colũt. Ne qũsum⁹ trãdas nos

a ¶ Theodotio dixit saraballis qđ Chaldæi ẽt, & significat crurum & thiarum tegmina, brachas scilicet.
b ¶ Græcum habet genus pallioli est vel pilei.
a ¶ Vincti & uelliri: nam iussio regis vrgebat nec licebat ipsi iare eos.
a ¶ Anticipatio ẽt, quia hoc in sequenti plenius dicetur.
a ¶ Præcipitus quia ligati, sed ardent vincula, & vincios flamma non tangit.
a ¶ Soluti exuũs vinculis: ignis beneficij obsequium contulit, iniurium non intulit.
a ¶ Liberatorem suum.
a ¶ Forris in aduersis: stare enim fortium ẽt.
a ¶ Quasi sapientię thesaurum: sicut etiam dominus aperuit os suum thesaurum abscondituum. b ¶ Vbi alij timore morientur.
a ¶ Humilitas tua & iusticia.
a ¶ Duo sunt iudicia. vnum occultum in vita scilicet, alterum apertũ in die magni iudicij.
a ¶ In nobis. ¶ Alias nos. ¶ In proximos.
a ¶ Iam in eis per spiritum sanctum reuelata erant dei mandata. ¶ Inde patet quod in eorũ persona non dicitur.
a ¶ Ita ẽ aliquando modo fecimus.
a ¶ Corpore & anima. b ¶ Facientibus.
a ¶ Non ipũ tradiderunt nos.
¶ Inanes. ¶ In se.
¶ In se. a ¶ Nabuchodonosor.
a ¶ Terrenos.
a ¶ Contra iusticiam tuam. vel cõtra hostes.
a ¶ Id ẽ illis qui te colunt. bonis infertur cõfusio & opprobrium propter nos.
b ¶ Hostibus.

tem Azarias: vbi primò Azarias commendat diuinam iusticiam, secundò, implorat eius clemẽtiam, ibi: Ne quæsumus. Tertiò allegat consuetam dei misericordiam, ibi: Et nunc sequimur te. Quartò inuocat eius liberatricẽ potentiam, ibi: Et erue nos. Circa primum in commendatione diuinæ æquitatis: Azarias attribuit deo iusticiam & sibi ipsis culpam, dicens. f ¶ Benedictus es &c. Et facit mentionem de antiquis patribus, vt meritis ipsorum eius oratio fit magis exaudibilis. Et hoc modo fecit Moyses in oratione ad placidum iram domini contra populum de vituli fabricatione. g ¶ Et gloriosum nomen tuum. Gloria enim est clara noticia cum laude: vnde importat quandam diffusionem laudis: propter hoc dicitur nomẽ dei gloriosum: quia debet laudari vbique terrarum & in omni differentia temporum: ideo subditur. h ¶ In sæcula. Reddens pœnam pro peccatis; & hoc est quod subditur. i ¶ In omnibus quæ fecisti nobis. Permittendo nos sic tribulari. k ¶ Et uniuersa opera tua uera. quia conformia sunt diuinæ sapientiæ, quæ falli non potest. l ¶ Et uiæ tuæ rectæ. id est processus tuus in mundi gubernatione. m Et omnia iudicia tua uera. Dicit iudicia in plurali: quia vnum est iudicium eius occultum in præsenti: de quo dicitur Iohan. xvi. g. Nunc iudicium est mundi, aliud erit apertum in futuro. Cętera patent vsq; ibi. n ¶ Induxisti omnia hæc propter peccata nostra. Vbi considerandum, quòd peccatum populi Israel vocatur suum, quia erat pars illius populi. Daniel enim & socij eius erant innocentes & sancti, & maximè quando fuerũt de Ierusalem translati: & ideo non fecerunt illa peccata propter quæ destructa est ciuitas Ierusalem: de qua fit hîc mẽtio. o ¶ Peccauimus enim. Contra proximum. p ¶ Et iniquè egimus. Contra deum: & hoc dupliciter: peccato commissionis: quod notatur cùm dicitur: Recedentes à &c. Et peccata omissionis: cum subditur. q ¶ Et præcepta tua non audiuimus nec obseruauimus sicut præceperas nobis &c. Vt bene nobis esset ex te: Ex decursu enim veteris Testamenti patet quòd filij Israel fuerunt in prosperitate quam diu fuerunt obedientes deo. r ¶ Et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum. Quia quandoque punit deus bonos per malos: vt dictum est ca. præce. vnde & dæmones sunt exequutores diuinę iusticiæ in inferno. s ¶ Et regi iniusto. scilicet Nabuchodonosor: quia occidebat innocentes: vt hîc patet. t ¶ Et pessimo. quia cogebat homines idolatrare, vsurpando sibi diuinos honores: v ¶ Vltra omnem terram. scilicet supra omnes terrenos: quia propter magnitudinem suæ potestatis malicia eius habebat maiorem effectum & euidentiam. x ¶ Confusio & opprobrium facti sumus seruis tuis &c. Quia eis infertur opprobrio miseria nostra: cum eodem ritu colimus te sicut & ipsi. y ¶ Ne quæsumus. hîc Azarias implorat dei clementiam: allegans promissionẽ factã sanctis patrib⁹, dicens: Ne quæsumus

¶ In perpetuum

☞ a ¶Et non est in tempo. &c. Moraliter. Hoc hodie & quotidie nobis est orandū, qui ꝓpter peccata nr̄a penuriam patimur verorū pastorū, & innūeris afflictis ꝓsequutionib⁹, dignū deo sacrificiū nō reddimus. b ¶Sed in anima in hoc mundo ☞ Spiritualiter. Hac occasione & ex eo qđ sequit: Bene dicite spūs & animę iustorū dño, & huiusmodi volūt quidā, excepto spūsctō: aliū spiritū & aliam animā esse in hoīe: sed laborandū eis est, quō absq; carne & spūsancti gratia duę substantiæ & duo interiores hoīes in vna dicant esse substantia. ¶Sed in aīa. Quidā dicebāt in corpore esse duas aīas: aiam & spiritū.

☞ Naphtha

Nicolaus de Lyra.

c ¶In perpetuum. licet ad tps̄ puniamur pro peccatis nostris. b ¶Propter nomen tuum. q. d. licet hoc nō mereatur nostra iusticia, fiat tamē hoc ad gloriam nominis tui, vt nomen tuū glorificetur in liberatione nostra.

c ¶Et ne dissi. testa. i. legem, quę dissipatur quando tenentes eam occidun tur. d ¶Neq; auferas. quia fuit primus à deo electus ex idololatris: & primò factæ sunt ei promissiones apertę de Christo: propter qđ dicitur hīc specialiter dilectus. e ¶Et Isaac ser. tu. & dicitur seru⁹: quia fuit verè obediēs. B & paret hoc cū pater voluit eū immolare: quia iam erat. xxx. annorum, & p consequens fortis. pater autē eius erat senex & debilis: noluit tamen resistere: sed ad immolationem volūtariè accessit: vt dicit Iosephus lib. i. antiqui. Iosephus.

f ¶Et Israel sanctū. i. Iacob, qui dicitur hīc sanctus specialiter: quia speciali cultu se vouit colere deū: vt dicit Gen. xxviij. d. Erit mihi dñs in deū &c. Illud autem ꝓpriè dicitur sanctū qđ applicatur diuino cultui. g ¶Quib⁹ loquutus es. i. promittens: ideo nō potest frustrari promissio tua. h ¶Qđ multiplicares semen eorum sicut stellas cæli & sicut arenā. ꝓmissum est hoc Abrahæ Gen. xxij. i ¶Quia domine imminuti sumus &c. quia multi de filiis Israel fuerant occisi ꝓ bella & multi captiuati. k ¶Sumusq; humiles. i. viles in conspectu aliorum. l ¶In universa terra hodie propter peccata iam dispersi erant in multis terris per captiuitatem Assyriorum & Chaldæorum & Aegyptiorum. m ¶Et nō est in temp. hoc prin. super filios Israel, qui posset eos defendere: quia Sedechias tam erat captus. n ¶Et prophe. qui denunciet futuram cō. olationem. o ¶Et dux. s. ex populo nostro: quasi dicerēt: virtute humana non possum⁹ saluari de manibus inimicorū. Similiter eis non erat via ad placandum deū per viam sacrificiorū, & hoc est qđ post ea dicit. p ¶Neq; holocaustum. quæ erat oblatio tota incensa ad honorem diuinū. q ¶Neq; sacrificiū: qđ partim intendebatur, & partim ad vsū sacerdotū reseruatur. r ¶Neq; oblata. quæ offertur ex deuotione. s ¶Neq; incen. hoc est thymiama odoris suauissimi quod offerebatur super altare thymiamatis ad consummationem sacrificij: vt habetur ad Hebræos. ix. Ratio omnium istorum est quia non erat ipsis licitum talia offerre, nisi in Ierusalem quæ iam erat destructa: & hoc est quod

a ¶Non nobis domine non nobis sed no. tuo da gloriam.

in perpetuum propt̄er nomen tuum, a b

a ¶Legem. lex enim dissipatur quādo cultores dei crucian do lacerantur.

& ne dissipes tē̄stamentum tuum, c

neq; auferas misericordiam tuam à d

a ¶Hominem pro homine offert.

nobis prōpter Abraham dilectum e

a ¶Scilicet. Iacob qui postea Israel. i. vir videns deum vocatus est.

tuum, & Isaac seruum tuum, & Isrāēl f

sanctum tuum, quibus loquutus es, g

¶Pro homine rem. a ¶Q. Quomodo implet promissionem?

pollicens quod multiplicares semen h

a ¶In bonis. b ¶In infructuosis.

eorum sicut stellās cæli: & sicut ārē i

a ¶Q. Quis quorsum hæc?

nam quæ est in littore maris: quia do k

a ¶Numero. affixis corpore.

mine imminūti sumus plus quām om

¶Vtles.

nes Gentes, sumúsquè humiles in uni l

¶Ita scilicet.

uersa terra hodie propter peccata no

¶Quia.

a stra. Et nō est in tēpore hoc princeps, m

¶Totum incisum.

& ppheta, & dux, neq; holocaustum, n

¶Partim incisum. ¶Ita manis o

neq; sacrificium, neq; oblatio, neq; in p

festius vt primum. q

censum, neq; locus primitiarum co r

¶Per hoc sicut ante.

ram te, ut possimus inuenire miseri s

b cordiam tuam, sed in anima contrita t

a ¶Spiritu fractio qui est dolor humilitatis.

b ¶Id est suscipiamur tamquā si nobis filij boni prælati nos boni filij.

& spiritū humilitatis suscipiāmur. Si u

a ¶Hoc solū poscimus. b ¶Prælatorum. c ¶Quorum cornibus ventilantur inimici. de quibus Tauri mei & alii mea occisa sunt.

cūt in holocausto ariē tū & tāurorum, x

a ¶Filiorum arietum.

b ¶Caritate & sapientia. vnde: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.

& sicut in milibus agnōrum pinguiū, y

sic fiat sacrificium nostrum hodie in z

¶Luce cōscientię. ¶Expositio. ¶Christo. ¶Q. Iudæos. Q̄s.

conspectu tuo, ut placeat tibi, quoniā a

non est confusio confidentibus in te. b

a ¶Quod ante non.

b ¶Iubentem.

c ¶Pœnitentes.

Et nūnc sequimur tē in tōto corde & a

a ¶Sicut filij.

b ¶Misericordiam & gratiam non aliud.

timēmus te, & quærimus fāciē tuam. b

a ¶Ab expectatione nostra.

b ¶Quia & nos recum deus operatur nobiscum vt operemur.

Nē confundas nos, sed fac nōbiscum b c

a ¶Non merita nostra.

iuxta mansuētudinem tuam, & secun

a ¶Contra multa peccata miseriæ nostræ.

dum mūltitudinē misericordiæ tuæ, d

a ¶Sic. b ¶Ab inimicis. c ¶Qui facis mirabilia. d ¶Sic.

e ¶Non nobis domine non nobis &c.

ēt eruē nos in mirābilibus tuis, ēt dā e

¶Nobis liberatis. f

gloriam nomini tuo domine, & con g

fundātur oēs qui ostendūt seruis tuis

a ¶Cui nullus resistit.

mala. Cōfundant in oīpotētia tua, &

a ¶In quo confidunt.

b ¶Contritione.

c ¶Contriti.

róbur eorum cōteratur, & sciēnt qa tu h

¶Non alius.

es dñs de⁹ solus & gloriosus sup orbē

¶Tamen.

terrarū. Et nō cessabāt q miserant eos

quod dicitur. c ¶Nequé locus primitiarum coram te. quia iā erat destructus vt visum est. v ¶Vt possimus inuenire misere. tuam. &c. supple per talia sacrificia & oblationes. x ¶Sed in anima contrita. &c. q. d. loco sacrificiorum suscipias illud qđ possumus tibi offerre: scilicet cor contritum & humiliatum. Psal. l. d. scribitur: Sacrificium deo spiritus contribu. vnde super illud Genesis. xxv. d. Isaac amabat Esau. dicit Rab. Moyses: dilectæ sunt magis tribulationes quā sacrificia, quippe quia sacrificia fiunt de diuitijs hominis: tribulationes verò de corpore ipsius tribulati: quod est magis charum sibi: secundum quod dicitur Iob. ij. b. Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua. y ¶Et sicut in milibus agnorum pinguium & cætera. quia tribulatio in qua isti erant propter deum, est magis accepta deo quā sacrificia, vt dictum est. z ¶Quoniam non est confusio confidentibus in &c. quod est verum de confusione vera: quæ est coram deo per peccatum in conscientia mala, licet sancti bene sustineant confusionem coram hominibus sed ista non est vera confusio: vnde dicit Chrysosto. super Matthæum: Leuis est consolatio si homo in seipso cōfusus sit, non tamen coram hominib⁹. Per contrarium leuis est confusio: id est modica vel nulla: si tantùm confusus coram hominibus est & non corā deo.

C Iuge sacrificium.

† donum

D

a ¶Et nūc sequimur te in toto corde & timemus te, & quærimus faciem tuam. Hīc consequenter Azarias allegat in sua oratione consuetā dei misericordiam quam inueniunt reuertentes ad ipsum: & hoc est quod allegat: Et nūc sequimur te in toto corde &c. qualitercumq; autem peccauerimus. b ¶Ne confundas nos. Id est confusibiles in conspectu hominum dimittas. c ¶Sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ. quia proprietas tua est misereri & parcere. d ¶Erue nos &c. Hīc consequenter Azarias inuocat liberatricem dei potentiam, quæ solet assistere in casibus desperatis secundum viam humanam, & hoc est qđ dicit: Et erue nos in mirabilibus. hoc est per opera supra virtutem naturæ fienda: quod factum est in liberatione eorum de fornace.

e ¶Et da gloriam nomini tuo. vt infideles videntes potentiam tuam mirabilem glorificent nomen tuum.

f ¶Et confundantur omnes qui ostendunt seruis tuis mala. &c. Et loquit hīc de confusione per pœnitentiam qua homo confunditur coram deo de peccato perpetrato. & hoc est quod subditur. g ¶Et scient quia tu es dominus deus solus, & gloriosus super orbem terrarum &c. Hoc factum est per hoc, qđ Nabuchodonosor viso miraculo glorificauit deum per totum regnum suum.

h ¶Et non cessabant qui miserant eos. & cætera. Descripta commendatione diuinæ æquitatis. Hīc consequenter ponitur condescensio suæ bonitatis incendens noxios & liberans innocentes. Circa quod

Diuisio

☞ quatuor tan-

Glos. ordi. Danielis Cap. III. De Lyra

☞ a ¶Naphtha. Saluſti⁹ hiſtoriarū dicit eſſe quoddā genus ſomi
E tis apud Perſas quo maximè nutriantſ incendia. Alij,oſſa oliuarū
Saluſtius. de naphtha. Plinius. arefacta cū amurca:vnde & Greçcū Pyran dicit:eò ꝙ ignē nutriat qui Greçcè pyr dicitur. Plinius dicit eam circa Babyloniē modo liquidi bituminis profluere,& nutriēdis ignibus amicā eſſe:vt etiā longè admota,ignē corripiat.b ¶An gelus autem. Moraliter. Anima op
Moraliter preſſa & varijs perturbationibus occupata cū deſperat auxilium humanū.ſ. & tota mente conuertitur ad deum :deſcendit ad eam angelus domini: id eſt diuinus ſermo :& extinguit ardentes ſagittas diaboli: & incendia cordis noſtri ne extinguamur. ¶Grego. Antiquus hoſtis licet innumeras ciborum concupiſcentias noſtris obtutibus opponat ,quibus libidinis feruor in his creſcat:bonis tamen mentibus ſuperni gratia ſpūs inſibilat,& à carnalis concupiſcentiꝫ eſtibus illeſꝫ perdurāt: vt & ſi vſq; ad tentationē cordis flamma ardeſcat, vſq; ad conſenſum tamē tentatio non exurat. c ¶Tunc hi tres quaſi.

☞ Vbicumq;

Nicolaus de Lyra.

✠ quatuor tanguntur. Primum eſt fornacis incendium, cùm dicitur: Et non ceſſabunt miniſtri regis qui miſerant eos in fornacem.&c.ſcilicet:& iſti erant fortiſſimi de exercitu regis: vt dictum eſt ſuprà. a ¶Succendere fornacem naphtha. Quod eſt genꝰ bituminis inuentum circa Babyloniam,& maximè nutrit ignem :vt
F dicit Saluſtius: ſecundum alios ſunt oſſa oliuarum arefacta cùm amurca.

b ¶Et ſtupa & pice & mal.&c. id eſt ſarmentis. Secūdò ſubditur Chaldæorum excidium, cum dicitur: Et effundebatur.& patet litera. Tertiò angelicum præſidium ſubditur, cùm dicitur:Angelus autem domini deſcendit &c. Quartò puerorum remedium,cùm dicitur: Et non tetigit eos omnino ignis &c.&
Quæſtio. patet litera. ¶Sed queritur hîc quomodo iſti pueri non ſunt læſi in fornace,& dicunt aliqui ꝙ hoc factum eſt per hoc ꝙ angelus excuſſit flammam de fornace:vt hîc dicitur.& appoſuit aliquā re frigeratiua interius:vnde dicitur hîc ꝙ fecit medium fornacis q̄ſi ventum roris flantem:& tunc ſecundum hanc viam, oportet dicere qđ non erat ardor in fornace,nec ſecūdū effectū :nec ſecūdū rem vel actum primum.Sed hoc nō videtur verum: quia ſuprà dictū eſt ꝙ fuerūt poſiti in fornace ligati:tū ignis cōſumpſit vincula eorū:quia ambulabāt in camino & nō cōſumpſit eorū corpora:& ſic patet ꝙ pueris exiſtētib⁹ i fornace erat ibi ardor ignis: nō ſolūmodo ſecūm rē vel actum primū,ſed etiā quātū ad effectū vel actū ſecundū qđ eſt cōburere: ex quo cōbuſſit vincula eorū.
Quomō ignis fuerit impeditꝰ. Item infrà eo.ca. dicitur,ꝙ ambulabāt in medio ignis ardētis.Dicendū igitur,ꝙ ſalus puerorū facta eſt diuina virtute ſuſpendente actum ſecundū ignis.i.effectum:manente tamen actu primo.quia cùm creatura obediat creatori in omnibus poſsibilibusfieri,poteſt per virtutem diuinam conſeruari ardor ignis in actu primo ſiue ſecundo,quia prius poteſt abſolui à poſteriori. Et ſicut poteſt virtus diuina ſuſpendere actum ignis ſimpliciter ,ita poteſt ſuſpendere circa vnum obiectum abſq; hoc quòd ſuſpendat circa aliud: & ſic ſuſpendit actum ignis circa corpora puerorum,& non circa vincula eorum,nec circa eos qui fornacem incendebant. Sed contra prędicta poteſt ſic argui:quia adminiſtratio rerū & cōſeruatio ſunt idē realiter ſecūm aliquos. Adminiſtratio aūt importat applicationem rei ad effectum,ergo cōſeruari nō poteſt in actu primo ignis,quin exeat in ſecundū actum appoſito combuſtibili. Item calefacere per ſe ineſt igni,illud autem quod per ſe ineſt alicui nō poteſt ab eo ſeparari,ergo impoſsibile eſt,ꝙ ignis maneat in actu primo,& non comburat appoſito combuſtibili. Ad primū dicendum ꝙ adminiſtratio rerū & cōſeruatio poſſunt dupliciter accipi. Vno mō ex parte cauſæ inquātū ſunt actiones dei in ipſo manentes,& ſic ſunt idem realiter:quia in deo nō eſt niſi vnica actio intrinſeca,quæ eſt idē qđ ſua ſubſtantia. Alio modo ex parte effectus qui eſt in creatura:& ſic differt adminiſtratio à cōſeruatione.

Sicut enim in artificialibus videmꝰ ꝙ aliud eſt, inſtrumentū cōſtituere in eſſe, & aliud, ipſo cōſtituto vti:vt patet de ſecuri.Ita intelligendū eſt in ꝓpoſito:qa creaturę ſunt dei artificiata, & ideo aliud eſt creaturam in eſſe producere ſeu tenere,quod eſt conſeruare,& aliud ipſam ad operationem applicare, quod eſt adminiſtrare;& hoc eſt poſterius ad ipſum miniſtrare: & hoc eſt poſterius ad ipſum conſeruare:vt patet.Licet autem poſterius non poſsit eſſe ſine priori, tamen prius poteſt eſſe ſine poſteriori: & ideo poteſt ignis conſeruari abſq; hoc quòd agat,non tantùm econuerſo:Et eadem ratione poteſt ſic conſeruari qđ agat in vnum,& non in aliud:vt dictum eſt. Ad ſecundum dicendum quòd calefacere ineſt per ſe igni: ſed hoc in tertio modo perſcitatis:& tale poteſt ſeparari.Illud autem quod per ſe ineſt primo modo:non poteſt ab aliquo ſeparari etiam virtute diuina: quia ponitur in eius diffinitione,ideo nō valet argumentum.Qđ autem dicitur qđ angelus ſcit medium fornacis quaſi ventum &c. Dicendum eſt qđ licet miracula fiant ſola virtute diuina principaliter: tamē angeli circa hoc habent aliquando aliquod miniſterium: Sic hîc:qđ flamma effuſa eſt extra fornacem:factum eſt virtute angeli:ſed qđ pueri exiſtentes intra fornacem non ſunt læſi:hoc factum eſt diuina virtute:igitur ,ꝓpter tale miniſterium prædictū dicit ſcriptura hoc feciſſe angelum.c ¶Tũc hi tres quaſi ex uno ore laudabant & glorificabant. Poſita condeſcenſione bonitatis diuinę circa pueros:cōſequenter ponitur collaudatio diuinæ maieſtatis ab ipſis:Et diuiditur in duas partes: quia primò iſti pueri deum laudant.Secundò,ad laudē dei creaturas inuitāt, ibi: Benedicite omnia opera. Prima adhuc in ſex:quia primò laudant deum in ſe.

Secundò in appropriato ſibi nomine.Et benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum &c.Tertiò in aſſumpta humanitate.Benedictus es in templo. Quartò, in beata virgine, Benedictus es in throno.Quintò,in angelorum diſtinctione.Benedictus es qui intueris.Sextò,in cælo empyreo omnia continente. Benedictus es in firmamento cæli.Et nota quòd in omnibus iſtis modis quatuor nominibus communiter vtitur: Quia deus, Benedictus dicitur ratione creationis. Laudabilis, ratione conſeruationis. Glorioſus, ratione conſummatæ fruitionis. Superexaltatus, ratione incomprehenſæ perfectionis;quia excedit omne quod de ipſo dicimus & cogitamus. Vel aliter ſic,quia deus dicitur, benedictus ratione bonitatis. Glorioſus, ratione ſapientiæ.vnde dicit Ambroſius:Gloria eſt clara notitia. Superexaltatus, ratione potentiæ. Laudabilis ,inquantum ex iſtis derivatur perfectio in creaturis. Dicit ergo primò. d ¶Benedictus es domine deus patrum noſtrorum:& laudabilis & glorioſus & ſuperexaltatus in ſecula. De patribus fit mentio;quia ex meritis patrum procedebat eorum liberatio: ſequitur.

e ¶Et benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum: & laudabile & ſuperexaltatum in omnibus ſeculis. Hoc eſt nomen domini tetragrammaton: quod eſt deo appropriatum: & nulli alij atributum:quia ſecūdū qđ dicit Rabbi Moyſes illud nomen ſignificat diuinam proprietatem intrinſecam omnibus alijs ſeparatis. Alia autem nomina diuina imponuntur ab operibus diuinis:ſicut patet de hoc nomine Heloym in Hebræo: vel deus in Latino quod imponitur à generali prouidētia:& propter hoc communicantur alijs per quamdam participationem.vnde & in dices dicuntur Heloym vel dñi: vt habetur Exod.xxj.b. Si latet fur:dominus domus applicabitur ad deos id eſt ad iudices &c.& multomagis alia nomina diuina hoc modo communicātur. Nomen autem domini tetragrammaton nulli alij communicatur: ſed de ſolo deo dicitur. f ¶Benedictus es in templo.&c. Iſtud tēplum eſt humanitatis Chriſti:quia in Chriſto habitat plenitudo diuinitatis corporaliter: vt dicit Apoſtolus ad Coloſſ. Ppropter hoc dicitur Apocaly.xxj.g.de cæleſti Ieruſalem: Templum non vidi in ea;dominus deus ipſe eſt templū eius & agnus

✠ Ben. Solet

Vbicunq; duo vel tres congregati fuerint in nomine meo &c. A Sine fide trinitatis nemo auditur. a ℂCherubim. plenitudo scientiæ interpretatur. b ℂBenedicite omnia opera domini domino. Nos pro omnibus: quia cùm videmus aliquid in mundo pulchrum & honestum: inde deum laudare & ei referre gratias debemus. ↬Qui

Nico. de Lyra.

↬a ℂBenedictus es. hoc est in beata virgine quæ speciali modo coniũcta est deo rõne maternitatis & dicitur ꝓprie ipsius thronus: qa in gremio ei⁹ sedit quãdo recepit munera à regib⁹: vt habet Mat. ij.b ℂBene. es q.i. angelos damnatos de cælo dectos. c ℂEt sedes supprædens angelis sanctis. d ℂBenedictus es i firmamento cæli. Et accipitur hîc firmamentum pro empyreo cælo: qđ describitur immobile & sanctũ: quia est locus ꝑpetuus beatorum: ideo dicit firmamentum. Cõsiderandum etiã ꝙ in istis creaturis prædictis dicitur deus specialiter benedici & glorificari: quia sunt cõiuncte deo speciali cõiunctiõe: vt patet ex prędictis. e ℂBenedi. om. Hîc cõsequnter tres pueri inuitant creaturas ad laudandum deum cæli. Et primò creaturas in gãli, dicẽs: Bene. om. Et cõsiderandum ꝙ in omnibus istis sequẽtibus vtitur ipse verbis, benedicite, laudate, & superexaltate eadem ratione qua vsi sunt in præcedentibus nominibus his, benedictus, laudabilis, & superexaltatus. f ℂBenedi. ang. Hîc inuitat creaturas in speciali: & primò creaturas purè spirituales, secundò corporales, ibi: Benedicite cæli. tertiò creaturam cõpositã ex spũ & corpe, ibi: Bñdicite filij hoim. Dicit igit primò: Bñdicite angeli &c. Primò ei inuitãt creaturã angelicã tũc deo ꝓpinquorẽ. Vñ dicit Augl. rj. cõfessi. Duo fecisti dñe: vnũ ꝓpe te. s. naturã angelicã: aliud ꝓpe nihil. s. materiã primam. g ℂBene. cæ. hîc inuitat creaturas corpales: & primò corpa cęlestia, secundò ea quę ꝓsunt ad demẽta, ibi: Bñdicite imber. Circa primum dicitur sic: Benedicite cæli. vbi inuitant cælum sidereum cũ sphęris septẽ planetarũ & eęlũ crystallinũ ideo dicitur: h ℂBene. li. aquæ. illud enim eęlũ dicitur aqueũ ꝓpter quandã similitudinẽ: quia cõuenit cũ aqua in diaphaneitate. Tertiò inuitant angelos inquãtũ mouẽt orbes: quia ex motu eos cognoscimus: quia ex tali motione ministrãt: & hoc est qđ dr: i ℂBene. oẽs. Quartò inuitant ea quæ faciũt ad ornatũ eęli. s. sole & lunã & alia luminaria, cũ dr: Ben. sol. & patẽt inlra prędicta. k ℂBenedic. imber. Hîc inuitat ea quę pertinent ad elementa. Et primò inuitant ipsa demẽta. Secũdò ea quæ faciunt ad ornatũ elementorũ ibi: Bñdicite cete. Prima in duas: quia primò inuitat elementa superiora: secundò inferiora: ibi: Bñdicat terra. Cõsiderandum aũt

randum autem in omnibus istis quod ista inanimata & rationecarentia dicuntur benedicere deum, & laudare per quamdam similitudinem, inquantùm perficiunt ea ad quę ordinantur à deo: Et iterum inquantùm ex consideratione talium creaturæ rationales assurgunt ad benedicendum & laudandum deum. Primò igitur inuitant elemẽtum aeris tangendo tres impssiones quę fiunt in aere multum vtiles ad vitam hoim & fructificationem terræ nascentium: quę sunt iber, & ros, & spũs. i. ventus, & hoc est qđ dicitur: Benedicite imber & ros domino. Secundò tangitur elemẽtum ignis & eius effectus: qui est æstus, cùm dicitur: Benedicite ignis &c. Tertiò tãgitur alternatio temporis causata ex motu solis in obliquo circulo. s. hyems & æstas: quia sole existente in signis australibus causatur hyẽs, eo autẽ † Psa. 14. a. existente in signis septẽtrionalibus causatur ęstas: & hoc est quod dicitur. l ℂBenedicite frigus. id est hyẽs &c. Quartò inuitant impressiones quæ fiunt in oppositis temporibus scilicet in vere & autũno, cùm dicit. m ℂBe- ► omnis nedicte rores &c. quia ros plurimum fit in vere, pruina in autumno: vt dicit philosophus. rj. Metero rũ. Quintò inuitãt impssiones quæ fiunt in hyeme, ibi: Bñdicite gelu. &c. Sextò inuitãt ea quæ fiunt in motu solis diurno i duobus hemisphęriis: quæ sũt nox & dies, lux & tenebrę: qa sole existẽte i hemisphęrio nro causat dies & lux. Qñ aũt est in hemisphęrio opposito causat nox & tenebra, & hoc est qđ dicit: Benedi. no. Septimò inuitant duas impressiones notabiles quę sunt fulgura & dẽsitas nubiũ, ibi: Bñdicite fulgura &c. n ℂBenedi. ter. Hîc inuitat elementa inferiora. s. terrã & aquã. Et primò inuitãt terrã secũm se, ibi: Bñdicat terra &c. Secundò ęrtũ ad ptes eius, ibi. Bñdicite mõtes & colles. Tertiò quãtũ ad ea quę germinant ex terra & adhęrent ei, ꝓpter qđ ꝓtinent ꝓprie ad ornatũ terræ, ibi: Bñdicite vniuersa germinãtia &c. Cõsequnter inuitant elementum aquę: & primò quãtũ ad originem fluminũ, cũ dicitur: Benedicite fontes. Secundò quantùm ad id quod est terminus fluminum: quæ flumina in mari congregantur, ibi: Benedicite maria &c. o ℂBenedicite. Hîc inuitant ea quæ pertinent ad ornatum elementorum, cuiusmodi sunt animalia in elementis viuentia & mouentia seipsa: & primò quæ pertinent ad elementum aquæ, cuiusmodi sunt pisces: & hoc est quod dicitur: Benedicite cete & cæte. & exprimuntur hîc cete: quia sunt pisces maximi & mirabiles multum inter creaturas dei. Secundò inuitant ea quæ pertinent ad ornatum aeris, cùm dicitur: p ℂBenedicite omn. Et accipitur cælum impropriè pro cælo aereo. Tertiò inuitant ea quę ꝓtinent ad ornatũ terræ, cũ dicitur:

↬ Benedicite omnes be-

In cælo.

in templo sancto gloriæ tuæ, & superlaudabilis & super

Puro corde.

glorioſus in secula. Benedictus es in throno regni tui, & [a] superlaudabilis & superexaltatus in secula. Benedictus [b]

Qui omnia secreta nuda.

a Plenitudinem scientiæ scilicet charitatem: plenitudo enim legis est dilectio.

[c] es qui intueris abyssos, & sedes super Chẽrubim & lau- [d] dabilis & superexaltatus in secula. Benedictus es in fir-

a Generaliter.

Ostendunt se congaudere dei laudibus, quem admirantur & laudant in omnibus.

[e] mamento cæli, & laudabilis & glorioſus in secula. Bẽne- [f]

Primo generaliter.

dicite omnia opera domini domino, laudate & superexal-

a Particulariter.

tate eum in secula. Benedicite ãngeli domini domino, [g] laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite cæli [h]

a Vade. Aquæ quæ super cælos sunt laudent nomen domini.

b Inferiores & superiores.

citẽ aquæ omnes quæ super cælos sunt domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite omnes uirtutes [i] domini domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite sol & luna domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite stellæ cæli domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite omnis imber & [k] ros domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite omnes spiritus dei domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite ignis & æstus domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite frigus & æsta domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite rores & pruina domino, laudate & su- [m] perexaltate eum in secula. Benedicite gelu & frigus domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite glacies & niues domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite noctes & dies domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite lux & tenebræ domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite fulgura & nubes domino, laudate & superexaltate eum

Specialiter.

in secula. Benedicat terra dominum, laudet & superexal- [n] tet eum in secula. Benedicite montes & colles domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite uniuersa germinantia in terra domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite fontes domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite maria & flumina domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite cete & omnia quæ mouentur in aquis domi- [o] no, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite [p] omnes uolucres cæli domino, laudate & superexaltate

a ¶ Qui eruit uos de. Si enim morerentur quãtũcũq; boni eſſent ad inferos deſcenderent. b ¶ Confitemini domino. Generali laudatione præmiſſa qua omnis creatura laudare dominum debeat, per partes adhortatur ſingula: angelos, cælos, aquas &c. & poſt omne genus hominum Iſraelem, & eius ſacerdotes & ſeruos domini: ſpiritus & animas iuſtorum: & tãdẽ Ananiam Azariam & Miſaelẽ, q ad laudem dei præſenti beneficio puocantur. Oĩs aũt creatura non voce, ſed opere laudat deũ: quia ex creaturis creator intelligitur & in ſingulis dei magnificentia demonſtratur. c ¶ Et ſpecies quarti ſi. Iuxta Symmachum. Species autẽ quarti ſimilitudo filiorum dei, in quo angeli ſignificãtur: q & dñ & dei filij nuncupant. Iſte angel⁹ ſiue dei filius: Chriſt⁹ eſt q ad inferni fornacem deſcẽdit, in quo ſanctorũ animę tenebantur; nec vrebãtur vt ab inferis liberaret: qui angel⁹ magni cõſilij dicit. d ¶ Et erũpens. Rurſum deũ cõfitẽt, idola dãnat, pueros laudat, qui verũ deũ adorant & illi ſoli ſeruiũt.

A me *Nicolaus de Lyra.*

a ¶ Benedicite omnes be. q̃tũ ad animalia ſyluestria: vnde dicuntur beſtię quaſi vaſtig. b ¶ Et pecora do. q̃tũm ad animalia domeſtica. c ¶ Benedicite filij. Hĩc inuitãt creaturã compoſitã ex ſpirituali & corporali. ſ. naturã humanã. & primò generaliter, cũ dicitur. Bened. filij hom. Secundò populum Iſrael ſpecialiter, cùm dicitur: d ¶ Benedi. Iſra. Et hoc eſt qđ ille populus ſpeciali cultu dicebatur peculiaris deo. tertiò adhuc ſpecialius ſacerdotes cũ dicitur: e ¶ Benedite ſace. & hoc quia debent pollere ſpeciali ſanctitate in populo. quartò miniſtros ſacerdotibus adiunctos, ibi: Benedicite ſerui. Et qa laus non eſt accepta à deo niſi fiat ex ſpiritu & ſanctitate & humilitate, ideò ſubditur: Benedicite ſpiritus &c. Vltimò terminãt laudem iſtam in ſeipſis ſicut à ſeipſis inchoauerunt, cũ dicitur: f ¶ Benedic. Ana. Et hoc eſt quia ſpecialẽ rationem laudandi habebãt, quę tãgitur cùm ſubditur: g ¶ Qui eruit uos de. quia illuc, deſcẽdiſſent aiæ eorum, niſi prſeruari fuiſſent de incendio ignis virtute diuina. h ¶ Benedi. omnes religioſi domi. Iſtud vltimum additur: quia non ſolùm in populo Iſrael: ſed etiam in alijs populis erant aliqui, qui ſpeciali cultu colebant dominum: ſicũt fuit Iob & Melchiſedech & conſimiles qui dicuntur hĩc religioſi. i ¶ Tunc Nabucho Dono. &c. Hæc eſt tertia pars principalis huius capituli, in qua ponitur puerorum exaltatio condigna: vbi ſcriptura notat quatuor. Primum eſt apparitio angeli: quia apparuit quartus cũ tribus pueris: & hoc eſt qđ dicitur. Tunc Nabu. rex ob. Ex combuſtione ſubita robuſtiſſimorum virorum ſui exercitus: vt prædictum eſt: & de puerorũ ſaluatione in fornace. k ¶ Et ſur. properè. Ad videndum miraculum. l ¶ Et ait &c. i. primis principibus poſt regem. m ¶ Nonne tres &c. ſ. & nõ plures. n ¶ Miſimus in me. q. d. Sic: & idem affirmant principes & patres. o ¶ Reſpondit rex &c. Ecce ego ui. &c. & ideo admirabatur de quarto. p ¶ Solutos. quia admirabatur qđ ignis combuſſiſſet eorum vincula & nõ corpora: & hoc eſt quod dicitur: Et am. in medio. q ¶ Et ſpecies quarti. quia propter irradiationẽ vultus in corpore aſſumpto bene apparebat quod angelus non erat filius hominis, ſed magis aliquid ſupra hominem & qđ diuinũ. Secũdũ qđ ponibile eſt approbatio miraculi, cũ dicitur. r ¶ Tũc accedens. Et q̃ patet ex deuotione non mittit nuncium. s ¶ Et ait ſi. &c. non ideo lorũ multorũ quę cõſiunt in terra. t ¶ Egredimini de fornace. ſ. v ¶ Et ue. Ad me ſecurè. Sequit⁹ ¶ Et congre. Qui dicuntur ſatrapæ & hmõi ſuũ expoſitum eſt. y ¶ Contemplabantur. Admirãtes de miraculo quod probatur q id quod ſubditur: Quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corp. Et quod plus eſt. z ¶ Et capillus ca. Qui ramẽ de facili incenditur. a ¶ Sarballa. i. bracheę ſiue ſtuales & breues. b ¶ Non fuiſſet immu. Quia nõ ſolũ non erant aduſta, ſed nec fumo denigrata. c ¶ Et odor ignis non. Quia erat immoderatè calefactũ. Tertiũ quod ponitur hĩc eſt acclamatio dei, cùm dicitur: d ¶ Et erumpens Nabuchodonoſor, in laudẽ dei ſaltet, e ¶ Ait. benedictus. Qui miſit angelũ ſuum: per hoc cñ erat alius ſimilis & q̃ ſubditur: diſparuit alijs egredientibus de fornace cognouit, q̃ ſu erat angelus ſequitur: f ¶ Et uerbum. Obediendo deo & nõ regi. Exponũt nõ ſolũ Nabuchodo. inieſſe etiã in toto regno voluiſſe laudare deũ: ideo ſequit:

a Pro his omnibus.

a ¶ Omnium. ¶ Supereminere credentes omni creaturæ.

a ¶ Specialiter.

a ¶ Excellitis: quia ſunt & ſacerdotes Bas.

a ¶ Credentes ſupereminere omni creaturæ.

a ¶ Quib⁹ diſcernim⁹. b ¶ Quibus viuificamur. c ¶ Nõ eſt ſpecioſa tua in ore peccatoris.

a ¶ Beati pauperes ſpiritu. b ¶ Corde, nõ hypocriſi. vñ: Diſcite a me q̃a mitis ſum & humilis corde.

a ¶ Omnia. b ¶ In vobis, verbis & factis & exaltatum prædicite.

a ¶ O. Omnes benedicant: ſed vos præcipuè præſenti beneficio.

a ¶ Ne mortui deſcenderetis ad inferos.

a ¶ De poteſtate.

a ¶ Ergo. ¶ Exemplo noſtro.

a ¶ Vilo tanto miraculo. b ¶ Punitis principibus, rex corripitur vt viuens glorificet deũ.

a ¶ Quorum ſuggeſtione hoc fecerat. ¶ Fortiſſimis exercitus, de quibus ſupra ſcriptum eſt. ¶ Tantũ.

a ¶ Vt hoc ſubinferret interrogabat.

a ¶ Cum tamen tres miſerim & ligatos.
b ¶ Quam ſapiens ignis, vincula combuſſit: corpora ſeruauit.

a ¶ Angeli ſecundum Lxx. vel vt alij arbitrantur, Chriſti quamuis quæratur quomodo rex iam pius videre dei filium potuerit! ¶ Ob hoc dicitur viſio.

a ¶ Non permittit nuncios.

a ¶ Orat humiliter vt exeant quos ſuperbe intruſit, hæc eſt mutatio dexteræ excelſi.

a ¶ Non idolorum ſurdorum & mutorum. b ¶ Solut iqui ligari miſi.
c ¶ Nec reluctamur mittendi: nec contradicunt exituri.

a ¶ Admirantes.

¶ Sidrachæ. ¶ Nedum vñ. ¶ Etiam.

a ¶ Etiam. ¶ In laudem dei.

a ¶ Angelum vocat quem ſupra ſimilem filio dei dixit.

¶ Ad ſupplicia

Vr. ¶ A me ergo positum. Quidam hoc pessimè ad diabolum referunt, asserentes quòd in consummatione seculi etiam ipse recipiat veram dei noticiam & omnes cohortetur ad pœnitentiã: & hunc volunt esse regem Niniuę qui nouissimè descendat de throno superbiæ suæ, & humilitatis premia consequatur & 'pœnitentiam agat. b ¶ Tũc rex p. Si. Qui dicit supra tres pueros nõ iudices, puinciarũ, sed præfectos fuisse singulorũ operũ, hic prius volũt eos puinciarũ iudices constitutos. GLOS. ORDI.

NAbuchodonosor. Cap'. IIII. Epistola Nabuchodonosor in ppheræ volumine ponit, vt nõ factus ab alio postea liber sicut sycophãta mẽdax, sed ipsius Danielis esse credatur.

a ¶ Alias soto.

suõ. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, & tribus & linguæ, quicumq; loquutus fuerit blasphemiam contra deum Sidrach, Misach, & Abdenago, dispereat, & domus eius † uastetur, neq; enim est deus alius qui possit ita saluare. Tunc rex † promouit Sidrach Misach & Abdenago in prouincia Babylonis.

Cap. IIII.

NAbuchodonosor rex, omnibus populis Gentibus & linguis qui habitant in uniuersa terra, pax uobis multiplicetur. Signa & mirabilia fecit apud me deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare signa eius, quia magna sunt, & mirabilia eius, quia fortia, & regnum eius regnum sempiternum, & potestas eius in generationem & generationem. Ego Nabuchodonosor in

¶ Hoc totum est de epistola.

B Nicolaus de Lyra. ☞

Videt hæc ẽpla post visionẽ arboris missa, & mutationẽ vñ. anno. d ¶ Ego Nabuchodonosor. Historia est manifesta', nec magna indiget expositione. Ad offensã eñ dei dr' Nabuchodonosor i amẽtiam versus septẽ annis inter bruta aialia: herbis & radicibus vixit, & postea i regnũ restituꝰ laudavit & glorificavit regẽ cæli, qa oia opera eius iusta, & oẽs vię eius iudicia q superbos hũiliat. Sed qa volunt qdã p Nabuchodonosor cõtrariã intelligere fortitudinẽ, de q. Videbã Sathanã sicut ful. &c. Et i Apoc. Draco cadẽs in terrã tertiã partẽ stellarũ secũ trahit. Et Quomõ cecidisti lucifer q &c. asserũt nõ potuisse fieri, vt hõ nutrit' delitijs, septẽ annis foeno vixerit, & absq; corporis laceratiõe inter bestias tamdiu fuerit. Quę runt aũt obijciẽdo si alter ei succesisset, cuius vecordiæ fuerit si ei ab imperio cessit qd' tñ posseḋit, aut quõ per tñ tempus

Lucæ. Apoc. 12. Isaiæ.

a ¶ A me er. po. est h. de. i. lex firma, & patet. Quartũ qd' ponit hîc est exemplũ Israelitici p puerorũ, pmotionẽ. & hoc est quod dicit: b ¶ Tũc r. p. Si. Mi. & Abde. amplius q̃ ante: qa prius erãt præfecti operũ, sed nũc fecit eos iudices, puinciarũ. & patet lra. Et i isto capitulo põt assignari qdruplex moralitas, qa i statua est nota simulatiõis, i adorãtibꝰ æmulatiõis: i ministris vel instris adulatiõis, in fornace tẽtatiõis. ¶ Statua igit notat simulationẽ potẽtię scię seu cuiuscũq; excellẽtiæ. Hæc statua est ficta, qa vita simulata habet meri falsitatẽ. Aurea, qa habet falsã honestatẽ. Alta, qa habet falsam dignitatẽ. Lata: ppter falsam pietatẽ. Sita, ppter falsam potestatẽ. Dedicata, ppter falsã famę celebritatẽ. Adornata, ppter falsã maiestatẽ. Hæc oia simul cõcurrẽtia faciũt simulatorẽ statuã nõ hominẽ. In adorãtibꝰ est nota æmulationis. Adorãt prio satrapæ. i. nobiles, aspirãtes ad nobilitatẽ generis. Magistratus. i. cõsiliarij aspirãtes ad familiaritatẽ principis. Iudices aspirãtes ad autoritatẽ. Duces. i. ceteri aspirãtes ad nois celebritatẽ. Tyrãni, aspirãtes ad pũtem. Optimates aspirãtes ad regiã dignitatẽ. Hi oẽs adorãt seculi dignitatẽ, ne potẽtiã, honores, vel diuitias pdãt: q̃rũ exemplo subditi faciliter inducũtur impulsi à maioribꝰ p potẽtiã. A doctoribus p falsam doctrinã. A religiosis p falsã vitã. In ministris vt instrumẽtis notat adulatio. Quidã eñ adulãtur superioribꝰ rõne timoris: & hoc significat p turbã qa terret. qdã rõne cõsequẽdi honoris vt ambitiosi: & hoc significat p fistulã. qdã rõne fauoris hũdi i causis: & hoc significat p citharã. qdã rõne valoris temporalis vt pauperes: & hoc significat p tubicã. qdã rõne affectus carnalis amoris, sicut sunt pprię diligẽtes: & hoc significat p psalteriũ. q dã rõne decoris vt lasciuię: & hoc significat p symphoniã. q dam rõne liuoris, vt sic p superiores possint se vindicare de alijs: & hoc designat p oẽ genꝰ muscorũ: qa tales p oẽm viã quęrũt adimple re suũ ppositũ. ¶ Quartũ i fornace & pueris notat tẽtatio & tribulatio i fornace actiuẽ, & i pueris passiuẽ. Fornax eñ tribulatio

Fornax tribulatio

septuplũ succedit cõra iustos añq; liberent. Per aduersitatem

Septuplum

spẽ, in infirmis hostilibꝰ. Per asperitatẽ, in afflictionibꝰ corporis exterio

Infirmitas

ribꝰ. Per anxietatẽ, in cõflictibꝰ mẽtis interioribus. Per arduitatẽ, in operibꝰ difficilibꝰ. Per autoritatẽ, in præceptis fortioribꝰ. Per

Anxietas

austeritatẽ, victu & alijs necessitatibꝰ corporalibus. Per calamitatem, in infirmitatibus & languoribus. Fornax autem tentationis similiter septuplum succenditur, quia septem sunt differentiæ tentationis: qua

tationis: qa quędã est tẽtatio dubia, quędã occulta, quædã fraudulẽta sub specie boni, quędã subita & periculosa: qa in repẽtinis difficilẽ est se bñ habere. quędã importuna, sicut est tẽtatio carnis q̃ impugnat oibꝰ horis. quędã pplexa. quędã violẽta ex intẽsiõe periculi vl' mortis. Hę tẽtatiões succẽdunt napta. i. cõcupiscẽtia pẽi original'. Stupa. i. cõcupiscẽtia superbię & vanitatis. Pice. i. cõcupiscẽtia luxurię carnalis. Malleolis. i. cõcupiscẽtia mundanæ cupiditatis, quę desiccat auarũ hominẽ, sicut malleoli farmẽta sunt desiccata. Ex hac fornace cripiũtur pueri, id est innocẽtes. Vincula cõsumunt. i. difficultas ad bonũ & ꝓniras ad malũ. Seruant aũt illęsa saraballa. i. bona quæ honestãt. qa tegũt mẽbra pudibũda. Thiaræ. i. bona quæ delectãt: qa ponunt i capite. Calciamẽta. i. bona quæ sustẽtant. Vestes. i. bona quæ cõseruãt. Flamma autẽ quę diffundit p cubitos. xliz. & qn quagesimũ nõ attingit, significat pœnã inferni quę nũq; cõsequẽs remissionem iubilei. i. requiẽ æternã, quæ per remissionẽ iubilei significat in scriptura, quia in inferno nulla est remissio.

† in latrias vel luxuriam ponat

NICO. DE LYRA.

NAbuchodono. Cap. IIII. Hæc est tertia visio significans Christi prędicationem contra humanã, psperitatẽ. Materia autem huius visionis est fẽm Nabuchodonosor q ppter offensam dei septẽ annis, q̃ fuit i amẽtiã, herbarũ raditib' inter alia nutrit', & post dei misericordiã ad regnũ restitur', & sic hũiliat' regẽ cęli laudare cœpit: i q̃ oñdit mysteriũ dñicę prędicatiõis, s. hũanæ, psperitatis finẽ laudabilẽ oñdẽtis. Causa finalis est, ꝓnũtiatio Christi prædicãtis trepidatio dei oi potẽtis, hũiliatio regis superbiẽtis, exaltatio Danielis iterpretantis, consolatio

Tertia visio

Causa finalis

ppũ seruiẽtis. Causa efficiẽs est spũsẽti istinct', quẽ habuit Daniel tãq; vir sobn' & deuot', hũilis & subiect' interpretantis assuet'. Causa ãt formalis cõsistit i mõ scribẽdi hãc visionẽ quæ scribit p modũ epłę: qa est epła regis Nabuchodonosor missa p totum regnũ suũ ad laudẽ dei i memoriã hui' facti quę à Daniele posita est in seriæ hui' libri. & iõ diuidit p modũ epłæ: qa primò ponitur salutatio, sed'ò, subiũgit narratio, ibi: Signa. tertiò, infertur cõclusio ibi: Nũc igit. In salutatiõe ãt prędicit pſõa salutãs, qa est maior, cũ dicit: Nabu. r. postea subdũtur pſonę salutatæ, cũ dicitur: d ¶ Oĩb' po. qa erat monarcha oriẽtis, vt dictũ est. Tertiò describunt bõa optata pſonis salutatis, cũ dr: ¶ Pax uo. m. qa bonũ pacis debet rex optare subditis, quia ad hoc eis prędonitur.

Efficiens

Formalis

Diuisio

f ¶ Signa & mi. Hîc ponit cõsequenter epłę narratio: & primò põit i gñali, secũdò i spãli, ibi: Ego Nabuchodonosor. Circa primũ cõsiderãdũ, q̃ hîc i gñali narrat fẽm Nabuchodonosor quõ ppter superbiã suã i amẽtiã versus est & humiliat': & p cõsequẽs à deo in regnũ restitut'. ppter qd' fuit motus ad deũ laudandũ, & p epłam ad laudẽ dei suos subditos iuitandũ. & hoc est qd' dr hîc: Signa. i. opa diuini' facta ad inducẽdũ hoies ad dei reuerẽtiam.

Diuisio

g ¶ Et mira. qa excedũt intellect' hũani facultatẽ. h ¶ Fecit ap. me. i. pſona mea, & sunt ẏba Nabuchodonosor. i ¶ Deus excel. Hoc dr ad differẽtiã illorũ, q̃ i tẽplis colebant. k ¶ Placuit ergo mi. præ. i. solenniterq; epłam diuulgare. l ¶ Signa e. i. opa sup naturã facta. m ¶ Quia magna sũt. i. talia, quòd nullus põt similia facere. n ¶ Et mirabilia eius quia fortia. cui nullus potest resistere, vel etiam impedire. o ¶ Et regnũ eius, qa regnũ sempiternum. i. sine fine. p ¶ Et po. eius in generatione & gene. i. in omnem nationem. q ¶ Ego Nabucho. Hîc describitur narratio epistolæ in speciali, vbi præmittitur quoddam exordium respectu sequẽtiũ, in quo in generali tanguntur pſona videns & persona

Diuisio

Moraliter

Moraliſ. c ¶ Nabucho. q ¶ Ego Nabu. In hoc capitulo sub specie arboris succisæ cuius radices dicuntur remansisse, secũdum sensum literalem significatur deiectio Nabuchodonosor, ppter suam elationem. Moraliter autem per arborem istã significat hõ. vnde Iudicũ. ix. b. dicitur: Ierunt ligna, vt vngerent sup se regem. Ibi nãq; per ligna hoies intelliguntur. Et de hac arbore subditur:

X ✕ Ecce arbor

imperium illi ſeruatū ſit, & ſine rege fuerit, cùm preſertim nihil
E rale contineant hiſtoriæ Chaldæorum, nec poſſint hæc ſilētio pre
teriſſe qui minora ſcripſerint. Hæc omnia ingerunt, vt cū hiſto
ria non ſteterit, per Nabuchodonoſor ſignificetur diabolus qđ
uos non recipimus nec omnia quæ legimus vmbra & fabulę vi

Amētes in ſyluestrib⁹ locis degunt.

deantur. Quis enim amentes quaſi bruta animalia in agris & ſyluestribus locis ne
sciat viuere? & multo incredibiliora ho
minibus accidiſſe, & Græcæ & Romanæ tradunt hiſtoriæ cū ſcylli quoq; & chime
rā, hydram & centaurios, & multa huiuſ
cemodi narrant fabulæ: qđ mirū ſi ad oñ
dendā dei potētiā, & regū humiliādā ſu
berbiam Nabuchodono, hæc pertulerit?

Translatio LXX. ꝝre repudiata.

a ¶ Donec c. LXX. neſcio q̄ ratiōe hęc præterierunt. Hac ergo de cauſa & ſimili
bus translatio eorum eſt repudiata, &
Theodonōis vulgo celebrata, quę & He
braicę veritati & cæteris translatiōib⁹ cō
uenit. Quæramus ab eis, qui in hac viſio
ne hiſtoriam nō recipiūt, quis ſit iſte Na
buchodonoſor, qui ſomnium viderit? qs
Daniel qui ſomniū expoſuerit & ventu
ra prędixerit: & quō Daniel qui ſecundū
eos ſancta itelligitur fortitudo mea à Na
buchodo. princeps arioloru̇ conſtituitur,
& collega illius appellatur? b ¶ Et

Pſal. 36. g.

altitudo eius. De hmōi propheta: Vidi
impium ſuperexaltatum, & eſſi. ce. li. Qui
non virtutum magnitudine ſed ſuperbia

† demum

eleuantur, ideo exaduntur & corruunt.
c ¶ Aſpectus illi⁹. Theodotion, domi
tio, quod contemptores hiſtoriæ calum
niantur, quia Nabuchodonoſor orbem
terrarum minimē poſſederit, quī oriēta
lēm prouincias tenuit, ſed nos hæc oīa hy
perbolicè dicta accipim⁹, & ob ſuperbiā re
gis impij q̄ in Iſaia tīn gloriatur vt iactet

Nicolaus de Lyra.

ſe tene

dens & perſona interpretans, & ſtatus
vtriuſq;. Secundò autem ponitur proſe
quutio iſtorum determinate, ibi: Viſio ca
pitis mei. Priò ergo deſcribit ꝓſona vidēs
F cū dī: Ego Nabucho. monarcha oriētis.
a ¶ Quietus. ſcilicet à prælijs ſubiuga
to mihi oriente. b ¶ In domo mea. id
eſt Babylone quam fecerat caput ſuę mo
narchiæ, vt dicetur infra. eo. cap. c ¶ Et
flo. in pa. meo. quia omnia ſucceſſerant
ſibi ad libitum; fortuna enim proſpera di
citur floritio metaphoricè. d ¶ Somni
um uī. diuinitus immiſſum. e ¶ Quod
perterruit me. diuina virtute hoc facien
te, ſequitur: f ¶ Et per me p. eſt de. Hic
incipit perſonam interpretantem tange
re: Vt introducerentur in conſpectu meo
cuncti ſapientes, &cę. g ¶ Tunc ingre.
arioli. ſupra expoſitum eſt qui dicebant
arioli & cæteri hic nominati. h ¶ Et ſolu
tionem ei⁹. quia hoc eſt ſolius dei: Ex q̄
patet eos falſum reſpondiſſe in prima vi
ſione, quando dixerunt: Rex dicat, ſomni
um ſeruis ſuis, & ſolutionem indicabim⁹:
quia hīc dicitur expreſſe, qđ rex narrauit
ſomnium in conſpectu eorū, & tamen ne
ſcierunt interpretari. i ¶ Donec collega. id eſt familiaris.
k ¶ Ingreſſus eſt in conſpectu meo. Quęritur ergo quare nō
fuit primò vocatus cum alijs, & maxime quia aliàs ei ſomniū ex
poſuerat, vt dictū eſt ca. ij. Dicendum, quòd erat abſens pro aliq̄
arduo regni negocio; propter qđ rex non præcepit interfici ſapi
entes, ſicut prius præceperat in ſimili caſu: quia expectabat Da
nielē, & hoc videtur ſonare ſtra cū dicitur: Solutionem eius non in
dicauerunt mihi, donec ingreſſus eſt Daniel, &c. l ¶ Cui nomē

Ars interpretādi ſom nia dicebatur divina.

Balthaſar. quia tali nomine vocabatur de⁹ Nabuchodonoſor.
m ¶ Qui habet ſpiritum deorum ſan. ad interpretandū ſom
nia dicebatur ſcia diuina, vñ & Albertus magn⁹ ſup. librū de ſomno & vigilijs, dicit: Socra
tem exclamaſſe Athenienſibus laudantē ſcientiā diuinatiōis ſi G
niorſi dicentem: Abſit à me, vt hāc veſtrā quā experti eſtis ꝓſom
nia dicā eſſe falſam ſcientiā, ſed hāc vt diuinā me ignorare ꝓfiteor,
humana me ſcire exiliter, ꝓteſtatus ſum: Et vt verū fatear hoc ſci
me ſcire arbitratus ſum, quod ignoro eo ꝙ ſcientiā deorū vſ ſciō
rū nō ſum adeptꝰ. ſequitur: n ¶ Balth.
prīn. d. diuinatorum: & hoc rōne diuinæ
ſapientiæ, quā habebat & non alij, & hoc
eſt qđ ſubditur: o ¶ Quem. e. ſcp ſpi.
Dicit deorū ſanctorū ad differēia dæmo
nū à qb⁹ magi & arioli & hmōi quærę
bāt reſpōſa: loquiſ. eiā in plurali de deo
ſecundū morē Gentiliū. Sequiſ: p ¶ Et
oē ſa. i. ſecretū. q ¶ Nō eſt impoſ. t. q.
d. oē ſecretū potes aperire. r ¶ Viſiones
ſom. me. q. u. Non petit hīc Nabucho
donoſor narrationem ſui ſomnij, quaſi
ignorati, ſicut in prima viſione; quia hoc
ſomnium narrauit primò rex alijs conſe
ctoribus, & ſecundò Danieli, vt hīc dictū
eſt: ſed petit narrationem per modum ex
poſitionis: in qua oportet repeti ſomniū
ab expoſitore applicando partes ſingu
las viſionis ad partes ſolutionis. s ¶ Vi
ſio capi. Poſito exordio narationis & in
terpretationis, hic procedit ad virūq; in
ſpeciali: & primò ad narrationē, ſecundò
ad ei⁹ interpretationem, ibi: Tu ergo Bal
thaſar. Prima in tres, quia primò narrat
viſio, put ſignificat regis eminentiā, ſecō Diuiſio
dò put ſignificat cōtra eū diuinam ſententiā, ibi, Videbam. tertiò, put exprimit ſi
tentiæ cauſam, ibi: In ſententia. In prima
ergo parte dicit ſic: Viſio capitis mei, ga
tales viſiones fiunt in parte imaginatiua,
quæ viget in capite. t ¶ In cubili meo.
qa in ſomno eſt facta iſta viſio quoniam H
ſenſib⁹ exterioribꝰ. hæc eſt. ſ. quæ ſequit
v ¶ Vi. & ecce ar. p arborē Nabuch.
ſignificat. qa ſecundū Philoſophū hō eſt
quaſi arbor euerſa habens radices ſurſū
i. capillos vel os, quia radices ſunt oriſ
miles. ij. de anima. x ¶ In medio terrę.
quia Babylon vbi regnabat Nabuchod.
eſt in medio climate terræ habitabilis ſi
licet in quarto ſecundum Alfraganum.
y ¶ Et altitudo eius nimia. propter
potentiam Nabuchodonoſor & eius ſu
perbiam. z ¶ Magna. propter regni
extenſionem. a ¶ Et fortis. propter
magnam militiam & peritiam armorū.
b ¶ Et proceritas eius contingens
cælum. propter Nabuchodonoſor ex
cellentiam, qui de infimo ſtatu ad tantā
potentiam deuenerat, vt ſupra dictum
eſt. c ¶ Aſpectus illius erat uſ
que ad terminos uniuerſę terrę. quia
ab habitantibus in remotis partibus ti
mebatur, ne eos inuaderet. d ¶ Fo
lia eius pulcherrima. hoc dicit quan
tum ad eius ornatum & iocalia, quæ de
diuerſis regnis ſuperans congregauerat.
e ¶ Et fructus eius nimius. propter
multitudinem diuitiarum artificialum.

Et eſcam

Moraliter. x ¶ Ecce arbor in medio terræ. Id eſt Moraliter
in medio terreſtrium hominum, quorum ſtatus variabilis eſt
ſecundum fortunæ motum. y ¶ Et altitudo eius ni
mia. per ſuperbiam ex fortunæ proſperitate cauſatam.
z ¶ Magna arbor. propter ſtatus eminentiam. a ¶ Et
fortis. propter potentiam mundanam, b ¶ Et procer
tas eius contingens cælum. Id eſt elato animo excelſus
propter impenſam ſibi reuerentiam. c ¶ Aſpectus il
lius erat uſque ad terminos uniuerſæ terræ. per nomina
ſui diffuſionem. d ¶ Folia eius pulcherrima. per exteriorem
apparatus oſtentationē i familijs & equitaturis i valis aureis ar
gēteis & ſimilibus. e ¶ Et fructus ei⁹ nimius. per opulentiam.

Et eſca

Vt se tenere cælum & orbem terrarum quasi nidū, & oua volucrū
A a ¶ Vigil. Theodotion, angelus. Vigilant enī angeli, semper ad
dū officiū parati. Nos q̄q; crebris pnotatiōib⁹ eos imitari debe
Phil. 10. a. mus. Dripso q̄q; dr: Non dormitabit neq; dormiet q custodit Is
rael. In sequentibus quoq; dicitur: In sentē. ui. i. angelorum.
b ¶ Et sep. t. Quidā mētiunt, q̄ septē
anni i septē mēses mutati sunt oratiōe
Nicolaus de Ly. Dr Danielis.

¶ a ¶ Et esca uniuer. in ea. ppter
multitudinem diuersarum naturaliū.
b ¶ Subter eam habi. ani. i. simpli-
ces. c ¶ Et bestiæ. i. feroces, quia nul-
lus audiebat resistere ei. d ¶ Et in ra-
e. cō. uo. cæ. p. volucres intelliguntur
garruli & mēdaces ad' alta tendētes qa
tales solent principibus esse laterales.
f ¶ Videbam. Hic consequenter nar
rat visio in quantū continebat sententi
am dei. vū dr hic: Videbā. s. p̄speritatē
status mei. g ¶ In ui. ca. qa p̄speritas
p̄tis vitæ nō ē nisi quasi somniū. s. vā
Psal. 2. dē i Psal. Dormierūt somnū suū, & nihil
inuenerūt oēs viri diuitiarū in manibus
suis. Sequit: h ¶ Et ecce ui. i. angelus
qa angeli vigilāt ad custodiā nr̄am, &
ad exequēda dei mādata, & quia nūq̄
cessāt ab actu intelligēdi, sicut nos cessa-
mus oppressi sōno. i ¶ Et s. Hoc dr ad
B differētiā dēmoniū: qa Philosophi Gen
tiles dicebāt dæmones corpora habere
aerea, vt dictū est suprā, angelos autem
esse intelligentias omnino separatas.
k ¶ De cælo des. qa à deo mittuntur
angeli ad hæc inferiora administranda.
l ¶ Clamauit for. ad insinuādū auto
ritatē diuinæ sentētiæ. m ¶ Succidi-
at. qa Nabuchodonosor de regno ab
iectus est à tp̄e, vt dicet infrà eod. capi.
n ¶ Præcidite ra. e. i. filios ei⁹ vl̄ po
steros q dejecti sunt & interfecti p Me-
dos & Persas, vt patet ca. se. o ¶ Ex-
cutite fo. e. i. decorē regni. qa multum
deperijt in infirmitate longa regis Na
buchodonosor. p ¶ Et dispergi. f. e.
qa illo tp̄ore quilibet rapiebat sibi di-
uitias illi⁹ regni. q ¶ Fugi. be. q̄. quia
multi recesserē de dñio Nabuchodono
sor tp̄e amētiæ suæ tā de simplicibus q
significantur p bestias, q̄ de principibus qui designantur p volu-
cres ad alta tendentes. r ¶ Verūta ger. ra. e. in ter. si. i. spem cer-
tam reuertēdi ad regnū post amētiam. s ¶ Et alli. uin. fer. infir
mitate inducta ex diuina sententia quæ infrāgibilis est. t ¶ In h.
quæ so. sunt. qa tpe amētiæ habitabat in campis cum bestijs.
v ¶ Cor e. ab hu. cō. qa pdidit vsum rationis p amentiā, & sic
fit⁹ est q̄si bestia: qa vita hominis nō differt à vita bestiali, nisi p
vsum rōnis. nō qa fuit mutatus in bouē: vt dicit Iosephus: q licet
veraciter narrat historiā veteris testamēti, tamē quādo vult expo
nere turpiter deficit, sicut de nuditate Adæ in statu innocentiæ: di
Iosephus cit Iosephus q nō erubescebat & exponēdo rōnē assignat, qa Adā
antiquit. iudaic. tunc in simplicitate bestiali, sicut pueri ante vsum rationis nō
lib. 1. tpe era. erubescūt de sua nuditate: sed hoc est manifestē falsum, quia sic p
p̄tm meliorat⁹ fuisset status primi hominis, quia per hoc adept⁹
fuisset vsum rationis. & eodē modo dicit hīc Iosephus, dicēdo q
Nabuchodonosor fuit mutat⁹ in bouē. x ¶ Et septē tempora
mutent. su. eū. i. septem anni, per tempus enim intelligitur ann⁹
i scriptura, vt dicit infrà. xij. ca. cū dicit: Per tp̄s & tp̄a & dimidiū tē
pōris. Ex quo patet falsum, qd' aliqui dicunt. vij. annos fuisse mu
tatos in. vij. menses oratione Danielis, vt dicit glosa super locum
istum. y ¶ In sen. Hic narratur visio quantū ad diuinæ sententiæ
causam, cùm dicitur: In senten. ui. decretum est. i. ad petitionē
sanctorum, qui sunt in terra quam angeli præsentant coram deo
decretum est hoc à deo in conspectu angelorum, qui dicuntur vi
giles rationib⁹ prædictis, & causa subditur: z ¶ Donec cogno-
scant uiuen. su. ter. à. homines. a ¶ Quoniam do. excel. i re. ho. Transferendo regna secundum voluntatē suā. b ¶ Et hu
mili. hoi. Christū. c ¶ Cōstitu. su. eū. secundū qd' ipsemet dicit
Matt. vlt. Data est mihi omis ptās in cælo & in terra. Vel secūdum
literam per literam p hoc intelligit Nabuchodonosor, q de hūili statu primò C
fuit ad regnū eleuatus, sed ppter superbiā ad tp̄s dejectꝰ, & p hūi
litatē iterū restituetus. d ¶ Hoc som. ui. ego Na. r. p hoc patet
falsitas illorum qui dicūt, qd' ea quæ dicuntur in hoc capīo non
sunt intelligēda ad literā de Nabuchodonosor, sed de diabolo q
in cōsummatione seculi consequetur
maiorem gloriam q̄ illi angeli qui nō
peccauerūt. Quod autem nō intelliga-
tur ad lītam de Nabuchodonosor, ar- Quō intel-
guunt primò quia nō est verisimile q̄ ligit Nabu
rex fuisset dimiss⁹ currere p cāpos cum chodono
bestijs, sed magis fuisset ligatus & inclu sor i bestiā
sus. Siue nec q̄ p tātū tp̄s vixisset nudus mutatus.
& sub diuo. Tertiò impossibile videt,
q̄ ita diu vixisset tali cibo, qa. j. dr: Fœ
nū quasi bos comedes. Quartò qa i tā
to tp̄e bestiæ deuorassent eū, vt videt.
Quintò qa non est verisimile, q̄ p. vij.
annos tātū regnū fuisset sine rege, & nō
legit alius institutus, & si fuisset institu
tus nō est verisimile, q̄ ei cessisset post furi
am. iō dicunt q̄ Daniel ad lītam loquit
hic de diabolo sub metaphora de Na
buchodonosor sed dictum istorum est
erroneū, qa pōtīm dæmonis est irreme-
diabile, sicut diffusius tractat. ij. sniarū
& cōtrariū dicere error est Origenis. cu
ius improbationē omitto hic propter
prolixitatē vitandam. & qa habet i scri
ptis cōib⁹. Itē falsitas istorum patet ex li † agri.
tera vbi dicit, q̄ Daniel erat collega hu
ius Nabuchodonosor de quo ē hic ser
mo. Quod autē esset familiaris ipsi dia
bolo est falsum, cū hic dicatur qd' habe
bat spiritum deorum sanctorum. Item
somnium non potest inesse diabolo sic
ut nec somnus. Itē quō exponeret Da
niel somniū diabolo, cum in dæmoni- † In decre
bus vigeat acumen intellectꝰ magis q̄ to vigilum
in hoib⁹: & iō dicēdū est, q̄ hæc est vera verbū, & in
historia & nō loquutio parabolica. qd' sermōe sā
patet ex hoc q̄ personę sic determinatē ctorū peti-
nominātur. s. Daniel, Nabuchodonosor tio, vt co-
& alij & eorum officia. Item per hoc q̄ gnoscant
factum notat sic celebre qd' scribitur &cet.
toti regno in regia epistola. ¶ Ad pri- D
mū igitur, qd' in contrarium obijcitur
dicendum q̄ sicut dicit Hiero. & experi
entia docet: multa fūt impossibilia hoi
sano, quæ tamen sunt possibilia homini furioso. furia enim facit
hominem multa agere, & pati quæ alias non posset, videmus enī
amentes diu sub diuo morari, crudis sustentari, q̄bus etiam videt
e. q̄ sint be- Moraliter
¶ a ¶ Et esca uni. in ea. i. multorum: quia sicut dicitur Eccle. v.
c. Vbi multę sunt opes, ibi multi qui comedūt eas. b ¶ Sub. eā
ha. a. i. simplices in hūilib⁹ officijs existentes, sicut sunt famuli coq
næ & stabulorū & hmōi. c ¶ Et bestiæ. qd' nomē est propriē fe
rocium animaliū, vnde dicuntur bestiæ quasi vastāte à vastando: ideo
p eas significant ministri feroces in iudicijs exactionib⁹ & grauā
minibus inferendis. d ¶ Et in ra. e. cō. uo. i. garruli adulatores
& mimi. e ¶ Et ex ea uel. o. ca. i. homines carnales & non religi
osi vel pauperes. h ¶ Et ecce ui. & san. i. spūsctūs q nunquā
dormit. k ¶ De cæ. de. & cla. for. spūsctūs enī inspirās pphe
tas sctōs, fortiter clamat cōtra tales superbos in nouo ac veteri te
stamento. m ¶ Succidite ar. & præ. nam in morte præcindū
tur tales superbi & in inferno puniuntur, nisi per veram pœnite
tiā ante mortē ad deū hūiliter reuertantur: qd' semper pōt fieri du
rāte vita præsenti. Ideo subditur: r ¶ Verūt. ger. ra. e. in ter. si.
Per hoc autem germen significatur liberum arbitrium reuerti po
tens ad bonū: Quia tamen hoc est difficile in hominib⁹ assuetis ad
malum, ideo subditur: s ¶ Et alligetur uinculo ferreo. Per qd'
significatur habitus malus faciens difficultatem in dicta reuersio-
ne: Quia tamen non facit impossibilitatē, ideo sequitur: z ¶ Do
nec cognoscant uiuentes. scilicet in superbia. a ¶ Quoniam
do. ex. in re. ho. & sic sub eo veraciter humilientur, & de benefi-
cijs sibi collatis ei debitē regratientur. Quod si fecerint eis maiora
in cælestibus donabuntur. propter quod i huius figura dicitur in
fine capituli: Et magnificentia mea amplior reddita est. m.

Danielis. a ¶ Et cog. Quia intelligebat E somniū regi contrarium esse & cordis timorē pallore vultus signabat, p̄ rege eū non ingratus dolebat, qui ei plurimum detulerat, & ne videatur insultare ei ait: Domine mi, &c. b ¶ Balth. sō. Vidēs eū pterritū, nec cōtra se velle dicere aliqd finistrū: cohortat vt verè & simpliciter qd̄ intelligit eloquat. c ¶ Vinciatur f.

Quæstio Quærunt à nobis qui lustoriæ contradicunt, quō ferro & ære vinctus fuerit, aut quis eū ligauerit, cū perspicuū sit oēs furiosos ne aliquos occidant catenis religari. d ¶ Hæc est int. Austeritatem sentētiæ, verborū temperat blandimentis, & mala releuat, p̄missis. vñ: Regnū tuū tibi manebit. e ¶ Regnū tu. ti. hoc q̄dq̄ calumniatores acculant, mirantes q̄ post efferationem, post tanta tormenta, post fœni & herbarum alimenta deum confiteatur: & sit q̄ fuerat. Sed rādeat quō cōgruat vt angeli q̄ nunq̄ corruerūt eū habeant principē, qui p̄ p̄niam sit reuersus. f ¶ Quāobrem. Quāuis deus prædixerit, cuius p̄scientia non potest mutari, hortatur tñ ad elemosynam & pauperū misericordiā, qa nesciebat an esset deicō minatio: qa & Ezechiæ & Niniuitarum sniā mutata est, nō iudicij vanitate, sed eorum mutatione, qui cōuersi veniam me

Iere.18.b. ruerūt. Ieremiæ q̄q̄ dicit dñs se mala supgētē iferre, & si bona fecerit minas clemē tia cōmutare: insup bona terrena se daturū, p̄mitrit, sed si mala fecerit, dicit se, suam mutare sententiā, nō in hoies sed in o-

Nota pera quæ mutata sunt. Neq̄ em̄ de⁹ hoī-

F bus irascit sed vitijs, quę cū in homine nō fuerint, nō qd̄ mutatū est punit. Intēdit enim peccata punire, homines saluare.

¶ Fecit Nabuchodonosor iuxta Danielis consilium misericordias in pauperes: & ideo vsq̄ ad mensem. xij. dilata est sententia: sed quia gloriatur dicēs: Nōne hæc est Babylon, &c. bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ. ¶ Propter

†agri humiliatem adhuc per annū mansit in

† pars regno, & quia benefecerat pauperibus secundum consilium Danielis, sed elatus in superbia statim electus versus est in in

Iere.29.b. saniam. ¶ In Ieremia præcipitur populo

† quod Iudęorum, vt orent pro Babyloniorum pace, quia in pace eorum est pax captiuorum. g ¶ Forsitan ignoro. Daniel prę

†agri scius futurorum de dei sententia dubitabat, in quo apparet eorum intolerabilis

† infrà.5.f. temeritas, qui audacter peccatori veniam pollicentur, nemini tamen desperandum, quia & Nabuchodonosor si fecerit bona indulgentia promittitur.

☞ Cum adhuc

Nicolaus de Lyra

† dixerunt ☞ q̄ sint bestiæ bestiarū etiā ferocium, & cū talibus amicitiā contrahunt. Hæc Hiero. Rō aūt istorū quę dicit hic Hiero. pōt assignari breuiter, quia furia naturā hominis deordinat & quasi bestialem fa-

† De pœ. cit, & ex hoc sequitur qd̄ aliqua sunt eis di. 1. c. q̄ob delectabilia & possibilia quæ añ nō erāt rē in textu, p̄pter trāsmutationē naturę, sicut mulie & in glos- ribus pręgnātib⁹ carbones vel terra fit ei sa. bus delectabilis propter naturæ deordi-

‡ Eccle.3.d. nationē, quę tamē ab⁹ sunt eis abominabilia. Ex hoc etiā segī aliud. s. q̄ cū bestijs g contrahunt familiaritatē propter quandā assimilationē ad eas, & propter hoc bestiæ non deuorabant Nabuchodonosor sicut & experimento videtur qd̄ canes fero

di ego Nabuchodonosor rex. Tu ergo Balthasar interpretationē narra festinus: quia omnes sapientes regni mei non queūt solutionem edicere mihi. Tu autē potes: quia spiritus deorū sanctorum in te est. Tunc Daniel cuius nomen Balthasar, cœpit intra se metipsum tacitus cogitare, quasi una hora, & cogitationes eius conturbabant eum. Respondēs autem rex ait: Balthasar, somniū & interpretatio ei⁹ non conturbent te. Respōdit Balthasar & dixit: Domine mi, somniū his qui te oderunt, & interpretatio eius

a ¶ Absq̄ regis iniuria explicat veritatem, & ne videatur superbe arguere exponit altitudinem potentiæ. ¶ Labor.

hostibus tuis sit. Arborē quam uidisti sublimem atque robustam, cu-

a ¶ Præsumptione tua.

ius altitudo pertingit ad cælum, & aspectus illius in omnem terram, &

a ¶ Principes.

rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiæ agri⁽ & in ramis eius commorantes aues cæli: tu es rex qui magnificatus es & inualuisti, & magnitudo tua creuit & perue-

a ¶ Hyperbole.

nit usque ad cælum, & potestas tua in terminos uniuersæ terræ. Quod autem uidit rex uigilem & sanctum descendere de cælo, & dicere: Succidite arborem, & dissipate illam: attamen germen radicum eius in terra dimitte, & uinciatur ferro & ære in herbis †foris, & rore cæli conspergatur, & cum feris sit † pabulum eius, donec septem tempora mutentur super e-

¶ Vel cum. ¶ Nisi mer. ¶ Qui omnia potest.

um. Hęc est interpretatio † sententię altissimi, † quę puenit sup dominū me-

a ¶ Homines. b ¶ Infausum.

um regē. Ejiciēt tē ab hominibus, & cum bestijs † ferisq̄ erit habitatio tua, † & fœnū ut bos comedes, & rore cæ-

¶ Anni.

li infunderis. Septem quoque tempo-

¶ Euoluti.

ra mutabuntur super te, donec scias, quòd dominetur excels⁹ super regnū hominū, & cuicūq̄ uoluerit det illud. Quod autē † præcepit ut relinquere tur germen radicum eius, id est arboris, regnū tuū tibi manebit postquam cognoueris potestatem esse celestem.

¶ Præscientia.

† Quam obrem rex cōsilium meum placeat tibi, & peccata tua † eleemosynis redime, & iniqtates tuas misericordijs pauperū: forsitā † ignoscet de⁹ delictis tuis. Omia hęc uenerūt sup Na-

¶ Annis.f.

buchodonosor regē. Post finē mēsiū

nes ferocissimi non nocent suis naturaliter vel amentibus. Potest tamen dici q̄ à bestijs fuit diuinitus p̄seruatus & sic patet ad quartū. Prima autē causa quare non fuit ligatus vel inclusus tempore furij, fuit, quia per hoc infirmitas fuisset aggrauata patet em̄ ad sensum q̄ furiosi cū ligantur magis infirmantur: & sciebant homines sui per reuelationem Danielis, q̄ in campis non moreretur, sed finaliter in regnum restitueretur. Ad quintū dicēdū, q̄ regnū tpe illo fuit gubernatū per principes, & maxime per Danielem, q̄ dilegebat regē: Et quia per Danielis reuelationē sciebant regem restituendū, ideo nullū alium audebant interim fauere, ne Nabuchodo. posita restitut⁹ puniret eos tāq̄ reos criminis læsę maiestatis. Et quia Nabuch. multum regnum ampliauerat & glorificauerat, ideo cum maiori

f patientia principes eum expectabant. Vel aliter pōt dici, q̄ filius ei⁹ Euilmerodah. illo tpe regnauit. Quō aūt posita cessit patri dicēdum q̄ hoc fecerūt principes qui ei⁹ malicię odiebāt. vñ vt dicit aliq̄, p̄pter mala quę fecit tpe infirmitatis paternæ, fuit postea incarceratus à patre cū Ioachin rege Iuda: ex quo cū eo amicitiā cōtraxit, & cū de carcere extraxit, vt habetur. iiij. Reg. vl. a ¶ Tu ergo Bal. Hīc consequenter ponitur visionis interpretatio. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur ipsa interpretatio, secundò, interpretationis ipletio, ibi: Ola hæc. In prima parte dicitur sic: Tu ergo Balthasar. i. Daniel. b ¶ Natra se. qd. non indiges temporis dilatione ad cogitandum propter diuinam sapientiā, quę H est in te. c ¶ Tunc Dani. cœpit intra se metipsum tacitus cogitare, quia nolebat cito procedere ad denunciandū regi mala. d ¶ Et cogi. eius cō. eum. quia ret honorauerat cum multum & socios ei⁹ & ideo quasi gratus cōturbabat de malo eius futuro. vnde segī posite ¶ Domine mi. som. quia licet veritas citra superiores sit dicenda, tamen cum reuerentia debet dici. f ¶ Arborem quem

†Eleem uti. hic incipit exponere visionem eo modo †Eleem do quo superius est exposita: & ideo patet ex dictis sententia vsq̄ ibi: g ¶ Quā obrem. vbi posita expositione, premonitio Danielis monētis regem ad pœnitentiam & opera misericordiæ: vt per hæc auertatur pœna futura ab eo, quia nesciebat prophetа vtrum hæc prophetia esset dicta per comminationem tantū quia tales comminationes frequenter intelliguntur sub conditione. scilicet si illi contra quos dicuntur, perseuerant in malo, vñ dicit dominus Iere. xviij. a. Repente loquar aduer. gent. & aduer. reg. &c. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Dimis

h ¶ Omnia hæc. Hīc ponitur interpretationis impletio: Et diuiditur in duas: quia primò ponitur visionis impletio, quantùm ad ipsius Nabuchodonosor

e deiectionem. & secundò, quantum ad eius restitutionem, ibi: Igitur post finem †statim Circa primum considerandum, quod †plenius licet ad verbum Danielis Nabuchodonosor aliquam pœnitentiam egerit, & tam.

h aliq̄ opera misericordiæ fecerit, tamē ad priorem superbiā redit, propter qd̄ pœna prędicta fuit ei inflicta. & hoc est qd̄ dit: Omnia hæc, &cætc. i ¶ Post finem.

Superbia tam regnū perdidit, qđ aliquandiu in demētā re misericordia detinuit: quia de magnitudine operis sui timuit vltra hoies, sa pilli.

17 a ¶ Cumq; sadh. Arrogans gloria. A no istum puniturnec sententia differ nec misericordia in pauperes minime profuisse videatur. In superbia stame

ctus est infra hoies. b ¶ Et sen. m. re. Obtēdit sensū se amisisse, nō formā humanā, qđ quidā putāt ex eo qđ sequitur: figura mea reddita ē mihi. c ¶ Tu xta uo. In hoc sicut hō loqt̄, tā; non fecit diuinā iusticiā agat, sed sec'm voluntatē, & dū potētiā dei p̄dicat iusticiā eius videt arguere, quasi immeritō pœnas sustinuerit. d ¶ Optima. m. Sec'm eos q̄ iustorū cōtradicūt, omnes angeli requirēt in regnū restituendū, & maxime ei⁹ gr̄ia q̄ cōtra dīm superbiuit, q̄ eorū q obedierūt ei, & fecit mala vt haberet bona. Tanta erat neqtia Euilmeroda. h, q̄ omnes requirebāt patrē. Vñ & polica posit⁹ ē à patre i carcere.

Nicolaus de Lyra

¶ mēsi. duo. i. post annū: qa p annū tuba est dilatio pœnæ propter opera misericordiæ: sed qa vt dictū est, reuertus est ad superbiā, iō tūc ei inflicta est.

a In au. Ba. deam. Fretus multitudine militū. b ¶ Rūdit̄q; r. nō dī hic q aliqs loq̄reť cū eo: & iō dicēdum, q̄ rādit suæ cogitatiōi: qa tūc cogitabat de abiectiōe sua quam prædixerat sibi Daniel, & reputabat falsū & impossibile, qa iā ann⁹ trāsierat, & ꝑpter magnitudinē potētię & superbię suę. c ¶ Et ait. Nō. h. est ba. c. m. q. d. q̄s posset me deijcere. dī at Babylō magna, quia secūdū q̄ dicit Hiero. sup̄ Isa. Ipsa erat ædificata i quadro, & quodlibet latus q̄dn habebat xvj. miliaria. i. octo leucarum est mirū: qa tūc sic ædificabant ciuitates, q̄ quilibet secūdū statū suum habebat juxta domū suā hortū & vineam, vbi terrenā sectia crescebāt: vñ diu posset viuere in obsidione cū familia sua. Capitoliū at vel fortaliciū illius ciuitatis erat turris ædificata à filijs Noe vt hī Genes. xj. d ¶ Quā ego ædificaui in do. re. Non enim ædificauerat simplr illā ciuitatē, sed fecerat eam metropolim suæ monarchiæ, & eā amplauerat & fortificauerat ad robur regni sui & decorē, propter qđ reputabat dictū Damelis trufaticū. e ¶ Cūq; ser. le. ad. es. in o. re. vt ei oñderet de⁹ q̄ ꝑpter superbiā suā punit⁹ est iō ipso loquēte superbe subdit inflictio pœnę cū dr. f ¶ Vox de cæ. r. q̄si q̄ddā pōdus dejectiōis ei⁹ superbiā, & vox facta est in aperto vt dei vindicta intelligatur à pplo, qa non ambulabat sol⁹ p aulā suā, sed multi erāt cū eo, q vocē de cælo audierūt. g ¶ Tibi di. Na. Sensus patet ex prędictis: Sequit: h ¶ Fœnū quasi bos co. Ex hoc patet, qđ non fuit mutatus in bouē, vt dicit Ioseph⁹ quia non dicitur hic bos, sed quasi bos simili modo viuendo, vt habetur i de ciuit. xxiij. q. iij. remittūtur. i ¶ Et rore. quia q̄lo tantū tegebat. k ¶ Donec ca. i. secundū longitudinē alarum aquilæ, quia non tondebatur. l ¶ Et ung. eadem ratione. m ¶ Igitur. hīc ponit visionis impletio quantū ad Nabucho. restitutionē, & diuiditur i duas partes, qa priō describit eius restitutio secundō infertur

duodecim in aula Babylonis deam-
a ¶ Hīa quæ secum in animo volebat, ch ea quæ sibi dicta fuerant a Daniele.
bulabat. Rēspōdit̄q; rex & ait: Nónne hęc est Babylō ciuitas magna, quā ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ: & in gloria
a ¶ Qui per se regnare volūt. b ¶ Q nāsi pondus. ¶ Non sibi. ¶ Vox aperta prænūtiatur, vt a domino vindicta sumpta sciatur.
decoris mei. Cumq; sermo adhuc esset in ore rēgis, uox de cælo ruit. Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit à te, & abhominibus eiicient tē, & cum bestiis ſ agri
a ¶ Tamquam infantem. b ¶ Domesticis.
a ¶ Natura. b ¶ Non vere.
quę sēris, erit habitatio tua: fœnū quā si bos comedes, & septem tēpora mutabuntur super te, dōnec scias quòd
a ¶ Magna misericordia consolatio.
a ¶ Super omnes gentes, sine caius nutu nec folium arboris cadit.
dominētur excelsus in regno hominum, & cūicumq; uoluerit det illud.
a ¶ Omnis potestas a deo est.
a ¶ Vt sciret esse superbiæ pœnam. b ¶ Dei.
Eādem hora sermō completus est super Nabuchodonosor, ſ & ex hominibus abiectus est, & fœnum ut bos
a ¶ Mentecaptus.
a ¶ Quia ērio tantum regebatur.
comedit, & rore cęli corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues eius quasi ungues auium. Igitur
a ¶ Septem annorum. b ¶ Prædictorum a domino.
post finem dierum, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui:
a ¶ Mentis & corporis. b ¶ Vbi deus est. vnde: Fiat voluntas tua sicut in cælo &c.
& ſ sensus meus redditus est mihi, & ſ Ideo. a ¶ Qui dominatur in regno hominum.
altissimo benedixi, & uiuentē in sempiternum laudaui, & glorificaui: quia
¶ Experto credite.
potestas eius, potestas sempiterna, &
a ¶ In omnia tēpora vel legis vel euangelij. potuit enim Nabuchodonosor sensu primo recepto etiam hoc nō ignorare.
regnum eius in gēnerationē & generationē, & omnes habitatores terræ apud eum ſ in nihilum reputati sunt.
Iuxta uoluntatē enim suam facit, tam ſ uirtutib⁹ cęli, cūq; in habitatoribus
a ¶ Potentiæ eius
terrę: & nō est qui resistat manui eius,
a ¶ Quo cognouī eum. f.
& dicat ei: quare fecisti? In ipso tēmpore sēnsus meus reuersus est ad me,
a ¶ Quem amiseram.
& ad honorem regni mei, decoremq;
a ¶ Reformatio sensus. ¶ Humana quam insana visus est amissile.
ſ peruenī: & figūra mea reuersa est ad me, & optimates mei & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum, & magnificentia mea amplior addita est mihi. Nūc igitur ego Nabuchodonosor laudo & magnifico & glorifico regem cæli, quia omnia opera eius uera, & omnes uiæ eius iudicia, & gradientes

sed ō infertur intēta cōclusio, ibi: Nūc ergo. Circa primū dicit sic: Igi. p. f. d. i. septē annorū prædictorū à domino. n ¶ Ego Na. o. corporis. f. & mētis. o ¶ Ad cæ. le. i. potētiā dei cognoui. p ¶ Et sen. qa furia trāsierat. q ¶ Et al. be. corde. r ¶ Et uiuen. sem. lau. ore. s ¶ Et glo. cōfitēdo virtutē eius & bonitatē publicē. t ¶ Quia po. e. q̄rum ad durationē. v ¶ Et re. e. i g. qa se extēdit ad oēm gentē. x ¶ Et o. ha. t. quia de nihilo sunt, & in nihilum redigerentur, nisi manutenētia dei cōseruarent. y ¶ Iuxta uo. e. i. in angelis. z ¶ Et nō est q re. ma. e. i. potentiæ. a ¶ Et di. ei q. fe. i. dicere posit: quia iudicia ei⁹ incōprehensibilia sunt à nobis, nec errare potest in factis suis. Sequitur: b ¶ Figura me. r est ad me. Nō est per hoc intelligēdū, qđ de figura bouis reuersus sit ad figurā hominis, vt dicit Iosephus & malē, vt visum est. sed figura hīc accipitur ꝑ exteriori cōpositione, quia fuit tonsus & vestitus, & sic quodammodo in figura mutatus. Vel aliter intelligendū est hoc secundū æstimationē, quē habebāt furia, quia rune sibi videbatur qđ esset bestia. c ¶ Et opti. m. & ma. mei. r. me. secūdum tps prædictū à Daniele, & ꝑpter nequitiā Euilmerodach, cuius dominiū erat eis odiosū. Cætera patēt. d ¶ Nūc igi. hīc ponit conclusio, cū dī: Nūc igi. ego Na. lau. ore. e ¶ Et ma. corde. f ¶ Et glo. opere. g ¶ Regem cæl. cuius regnū solū est stabile. h ¶ Quia o. ope. e. ue. qa procedūt secundum regulā suę sapientię, quę nō potest errare. i ¶ Et oēs uī. e. i. modi faciendi. k ¶ Iudicia. i. recti. l ¶ Et gradientes i su. p. h. Hoc cognoscebat per experientiam. Dubitatur à quibusdam, vtrum ipse Nabuchodonosor fuerit saluatus: ꝑpter hoc qđ dicit de eo Isa. xiiij. c. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum. &c. Verūtn ad infernū detraheris in ꝑfundū laci: & multa quæ ibi dicunt. ex qb⁹ aliqb⁹ videt, q̄ sit dānat⁹. Dicēdū q̄ est saluatus, qa scriptura terminat historiā eius in sui humiliatione & diuinę virtutis & fidei cōfessiōe, vt hic patet qđ nō fit in scriptura, nisi de his q sunt in statu salutis, hoc etiā dicit decretū. xxiij. q. iij. Nabuchodonosor. Ad illud quod dī i contrarium in Isa. dicendū, qđ dictū est per comminationem, intellecta cōditione. s. si nō pœnitere: qa tamē pœnituit. iō ad infernū dānatorū nō descēdit, sicut Isa. xxxviij. a. per Isaiam dictū est Ezechię: Dispone domui tuæ, quia morieris tu & nō viues, quia tamen pœnituit, ideo sententia mutata fuit, & additi sunt vitæ eius. xv. anni. vt habetur ibidē. ¶ Moraliē exponēdo ꝑ borē itelligere possum⁹ quēcūq; statū, ꝑ perū tpalē vl spirituālē. Si accipit q̄tū ad tpalē tm̄, hic arbor ista ē hō q̄tū ad psonā. hō em̄ est arbor euersa. vt. s. dictū est, Ista arbor est i medio terrę, qa sita est iter orientē natiuitatis, & mortis occidētē. Alta, ꝑ excellētiā inter alias creaturas. Magna q̄tū ad scientiā. Fortis, quantū ad potentiā. Procera, quantū ad apparētiā. Ramosa, q̄ ad generis lineam. Fructifera ꝑ opulentiā, sed nō quantū ad charitatē: sed carnem nutriendā. Lata vl diffu-

C

An' Nabuchodonosor fuerit saluatus.

D

Moraliter

Arboris expositio.

sa, quantum ad famam. Subter eam animalia, i. simplices. Bestiæ E id est feroces. In ramis eius volucres, i. in domo eius vel curia sūt leues superbi, mendaces, garruloſi. Ex ea vesciſ omnis caro id est carnales eius bona consumunt, quia totū dat mundo, nihil deo. Super hanc arborem est sententia quam clamat: Vigil. i. Christ⁹ vel angelus vel prædicator: vel prælatus, quæ sequitur: Succidite arborem per mortem. Enicte q̄tum ad vilitatē extremam inter animalia quia in alijs animalibus post mortem remanet aliquid vtile, nihil autem in huiusmodi hōie. Præcidite ramos ei⁹. i. parētelam Excutite folia. i. exteriorē apparētiam Dispergite fruct⁹. i. opulētiam, quia in morte q̄libet rapit qđ pōt de bonis talium. Fugiant animalia, &c. ppter familię dispersionem. Enciatur exteri⁹ i. ad societatē infernalē. Cor ei⁹ ab humano cōmutet, q̄tū ad obstinationē. septē tpa mutent sup eū, q̄tū ad dānationē perpetuā quę per septenarium. designat. Ecce arbor hūanæ ꝓsperitatis, & cōtra eā sententia diuinæ vltionis. Sed ô potest exponi de prosperitate seu excellētia spirituali, & sic par borē intellige hominem ỹ tuosū. Hęc arbor est alta, p iusticiam. Forris, p cōstātiā. Frondosa, p eloquētiā. Magna per prudentiā quę dirigit oēs ỹ tutes. Diffusa, p misericordiā. Fructifera, p deuotionis exuberantiā. Oēs pascunt ex ea per fraternam ædificationē. Subter eam bestię, p sensuum exteriorū refrenationē. In ramis eius volucres cæli, p motuū exteriorū moderātiā. Hic hō si in pctm̄ cadat, cōtra eū inclamat Vigil. i. Christus in euangelio prædicator vel prælatus prędicando. Succidite arborem, q̄tū ad desertionē charitatis, quæ est vita animę. Præcidite ramos, q̄tū ad ablationem voluntatis bonæ. Excutite folia, q̄tū ad defectum bonæ loquutionis. Dispergite fructus, q̄tū ad subtractionē p bonæ operationis. Fugiāt animalia, quæ subter eam sunt, q̄tū ad defectum debitæ subiectionis. Alligēt vinculo, q̄tū ad generationem malę consuetudinis. Ferreo, ꝓpter duriciam obstinatiōis. Enciatur foris, quātū ad inuerecundiam in oībus malis, quia tunc sæpe est ei frons meretricis. Cor eius ab humano cōmutetur quantum ad omnem modum crudelitatis. Septem tempora commutētur sup eum, q̄tū ad peruersam opinionem tot⁹ legis. Hui⁹ arboris sententias percipiunt in somnijs reges, principes, nobiles, diuites, quia frequenter in prædicationibus audiunt diuinam sententiam, sed non curant, acsi esset tantummodo somnium.

† millenarijs. & corā mille vinū bibebat.

† indulcedine vini.

Iere. 3. b.

GLO. ORDI. Cap. V.

Berosus li. 3. hist. Chaldaicæ. Iere. 52. g.

BAlthasar rex. Hiero. Non fili⁹ Nabucho. vt vulgò creditur: sed (vt ait Berosi⁹ q Chaldęā scribit historiā & q eā secq̄t Ioseph⁹) post Nabucho. q regnauit annos. xliij. successit Euilmerodach filij ei⁹, de q̄ scribit Ieremias q̄ i prio anno regni sui leuauerit caput Ioachin regis Iudę & eduxerit eū de domo carceris: Huic successit filij ei⁹ Regusar q habuit filiū Laborsodachum, patrē hui⁹ Balthasar q̄ à Medis & Persis occiso destructum est regnū Chaldęorū, & Dari⁹ successit: Hoc Xenophon i Cyrima Xenophō. Trogus Pōpeius. ioris scribit ystoria, & Pōpeius Throg⁹. hūc Darīū alij Astyagē, alij Astyagis filiū putāt. b ¶ Præcepit au. Tradūt Hebrei q̄ irrita putās dei ꝓmissionē q̄ Ieremias cap. iuitatē Iudæorū dixerat relaxan Zacha. 1. c. dī, cui⁹ & Zacharias i principio meminit, q̄si spei vanæ insultans captiuorū fecit grāde cōuiuiū, & attulit vasa i medīū, i q̄ statim diuinū apparuit iudiciū. c ¶ Temu. Et iō oblit⁹ eorū quæ cōtigerāt Nabucho. ¶ Tropo. Quicūq; hęresię⁹ vel Pali⁹, ỹba ꝓphetarū assumit & ad sensū suū abutit scripturę sacræ testimonijs, & dat bibere his q̄s decipit, & cū qb⁹ à deo recedēs fornicat, vasa tēpli tollit & iebriatī eis, & nō dei cui⁹ vasa sūt, sed deos laudat aureos i. seculari scia cōpositos, argēteos eloquij venustate & rethorica arte cōstructos, greos, ferreos, q̄ s. fabulę tradūt, & carmia poetarū multā elegātię vel stulticię habēres discrētiā, de q⁹ qa penit⁹ inepta traduntur, lapidei vel ignei merito dicuntur. Hos omnes. Deut. 17. c. Deuteronomium in duas partes diuidit. Maledictus q facit sculptile & cōflatile. s. opus manuum artificis, & ponit illud in abscon

a ¶ Intellexit se pro superbia punitum, & iuste humiliatum.

in superbia potest humiliare.

Cap. V.

a

BAlthasar rex fecit a

a ¶ Alij, Bibebat ipse rex vinum coram conuiuis principibus, quos vocauerat

grande conuiuium optimatibus suis b

b Quia secundum ætatem erant in conuiuio ordinati, vel nemo vltra vires bibere cogebatur.

†mille, & unusquisq; secundum suam bibebat ætatem. Præcepit ergo c

†iam temulentus, ut afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Ierusalem, ut biberent in eis rex & optimates eius, uxores q; eius, & concubinæ. Tunc allata sunt uasa aurea quæ asportauerat de tēplo quod fuerat in Ierusalem: & biberunt in eis rex & f optimates eius, uxores & concubinæ eius. Bibebant uinum, &

a ¶ Insultantes deo Iudæorum. b ¶ Quibus victoriā. prędecatibus bibebant in vasis domini. c ¶ Philosophicos sensus. ¶ Erroris.

laudabant deos suos aureos & g

Dani⁹.

Ioachin.

Ioachin.

Sedechias.

Nabuchodonosor.

Nabucho. pa. e. Id est auus eius, secundum eos qui dicūt Balthasar fuisse filiū Euilmerodach: quæ opinio videt, phabilior, vt suprà dictū est. ñ. ca. Seq̄t: f ¶ Et bibe. in eis rex & opti. eius. p pter hunc contemptum fuit punitus, & maxime quia illa vasa exposuit suis vxoribus & concubinis. vt hic dicitur: Tertium quod hic est positū est actus idololatrię, cùm dicitur: g ¶ Laudabant deos suos. insultando deo Iudæorum in cuius vasis bibebant. h ¶ Aureos & argenteos. & æreos ferreos &c. Idola enim fiebant de diuersis metallis secundum proprietatem illorum pro quibus fiebant, vt idolum martis de ferro, solis de auro, lunæ de argento. vnde dicitur Actu. decimonono. c. quòd ædes dianæ fiebant argenteæ. Ratio autem huius est, quia probabile est q̄ tales imagines fiebant per astrologos. In talibus autem siendis duo arēduntur. determinata constellatio ex parte virtutis influentis, & determinata dispositio ex parte materiæ recipientis. Quartum quod hic ponitur, est conspectus diuinæ sententiæ cùm dicitur:

manis: & hoc est qđ dicitur: d ¶ Prę. er. tā temu. ut as. ta. au. & ar. de templo vbi fuerāt repolita à Nabuchodonosor venerabiliter secundum suam æstimationem. e ¶ Quæ asportauerat Nabucho. pa. e. Id est auus eius, secundum eos qui dicūt Balthasar fuisse filiū Euilmerodach: quæ opinio videt, phabilior, vt suprà dictū est. ñ. ca. Seq̄t: f ¶ Et bibe. in eis rex & opti. eius. p pter hunc contemptum fuit punitus, & maxime quia illa vasa exposuit suis vxoribus & concubinis. vt hic dicitur: Tertium quod hic est positū est actus idololatrię, cùm dicitur: g ¶ Laudabant deos suos. insultando deo Iudæorum in cuius vasis bibebant. h ¶ Aureos & argenteos. & æreos ferreos &c. Idola enim fiebant de diuersis metallis secundum proprietatem illorum pro quibus fiebant, vt idolum martis de ferro, solis de auro, lunæ de argento. vnde dicitur Actu. decimonono. c. quòd ædes dianæ fiebant argenteæ. Ratio autem huius est, quia probabile est q̄ tales imagines fiebant per astrologos. In talibus autem siendis duo arēduntur. determinata constellatio ex parte virtutis influentis, & determinata dispositio ex parte materiæ recipientis. Quartum quod hic ponitur, est conspectus diuinæ sententiæ cùm dicitur:

Deut. 17. c.

Moraliter. a ¶ Balthasar rex fecit grāde conuiuium. Per Balthasar qui interpretatur absorbens diuitias, significatur quilibet magnus & potens in vitijs, maxime carnalibus, bona sua consumens, ideo subditur: b ¶ Optimatibus suis mille. ad sui ostentationem: Et non dicitur hīc, quòd fecerit grande conuiuium paruperibus ad peccatorum suorum remissionem, & diuinę gratię impetrationem: d ¶ Præcepit ergo iam temulentus ut afferētur vasa aurea & argentea. Ex hoc patet, quòd ebrietas & commessatio inducunt ad maiora mala: nam iste rex non processit ad contemptum dei, eius vasa humanis vsibus applicādo, donec fuit in cōuiuio temulentus: & per hoc significatur quòd potentes conSumptis bonis suis in toto vel in parte in ebrietatibus & cōuiuijs, frequenter se conuertūt ad spoliandum ecclesias iocalibus & alijs bonis in dei contemptum: Et quoniam abyssus abyssum inuocat, ideo frequenter ad dicta vitia sequitur dei blasphemia, ideo subditur: g ¶ Et laudabant deos suos aureos & argenteos. Magna nāque dei blasphemia est, diuinitatem attribuere idolis.

In eadem Moralitē

Dani⁹.

* In eadem

¶ dito: absq; dubio em̃ oēs hæretici mēdacio
A rum suorū dogmata, vt sagittēt in ob-
supra. 4. scuro rectos corde. a ¶ In eadē ho-
Sic supra dictū ē de Nabuchodonosor:
Cū adhuc esset sermo in ore regis, vox
de cælo ruit. Ne ob aliud videant illa ta
supplicia. Dum vasa fuerunt in idolio
Babylonis, nō iratus est dñs, qa videbā
tur sec̃m opinionē suā ea cultui conse-
crasse diuino. Sed posq; hūanis vsibus
Insignia regum. diuina cōtaminant, mox sacrilegiū poe-
na cōsequit. b ¶ Purpura uestietur.
Apud iudæos reges vnctio facit, apud
singula. gētiles quatuor insignia, s. purpura, phi
bula, anulus & diadema. Vnū horū si-
ne alijs cōcessum nō dabat honoris ple-
nitudinem, sed participiū. c ¶ Regi-
na autem. Iosephus, auia. Origines, ma
ter Balthasar: Vñ pōt nosse præterita
quę rex ignorabat, erubescat ergo Por-
phyrius qui eā regis vxorē somniauit,
& eam plus scire quàm maritū illusit.

¶ Munera.

Nico. de Lyra.

¶ a In eadem hora &c. Eadem hora
dicitur, vt ostēdatur manifestē propter
quid erat dei vindicta. s. propter cōtem
ptum dei in abusu vasorū sacrorum &
laude idolorum. Ex hoc etiam patet, qp
temeranum est res deo sacratas applica
re vsibus humanis, propter quod in ec-
clesia statutū est, qp calix in propria for-
ma non vendatur, nisi alteri ecclesiæ.
b ¶ Et rex aspiciebat. hic non dicit,
qp alij viderunt. ex quo videtur, qp non
erat ibi manus scribens secundū existen
tiam, quia talia cōmuniter videntur ab
omnibus assistētibus, sed solum erat ta-
B lis apparitio in oculis regis & sententia
in pariete scribebatur diuinitus, ministe
rio tamen angelico, quia eorum minis-
terio talia fiunt. c ¶ Tunc faci. Hæc
Philo. est lectāda pars principalis, in qua ponit
videntis perturbatio. Et diuiditur in du
as, quia primo describitur eius pertur-
batio rōne visionis. Secundò propter
defectum interpretatiōis, ibi: Vnde rex
Balthasar. Circa primū dicitur sic: Tūc
facies regis cōmutata est: quia ex ti-
more, recursus factus est sanguinis ad
cor. Et per cōsequēs factus est pallor in
facie & tremor in membris exteriorib⁹.
vnde sequitur: Et compages renum
eius &c. d ¶ Exclamauit itaq; qa
non solū fuit turbatus in corde, sed tur-
batiōnē ostendit voce. e ¶ Vt introdu-
ma. &c. Expone sicut supra. Sequi
tur: f ¶ Quicumq; lege. scrip. hāc.
Apud gentiles quatuor erant insignia
regalia. purpura, phibula, vel torques
aurea, anulus, diadema. Hæc quatuor si
mul concurrentia designabant honorē
regium, singula autem per se assumpta
vel plura designabant participationem
honoris regij. & hoc designatur hic.
Vnde sequitur: g ¶ Et tertius in re
gno meo erit. Id est tertius à me erit
in honore. h ¶ Tunc ingres. omnes
sapien. &c. quia erat scripta hebraicè,
& ipsi illas literas ignorabant, & dato
quòd scirent legere, tamen non poterāt
scire intellectum eius: quia in tribus ver
bis, scilicet mane, Tethel. Phares, conti
nebatur tanta sententia, quòd non po-
terant intelligi nisi domino reuelante.
Et hoc est propriè legere, qñ non solum
cognoscuntur literę, sed etiam intellectꝰ.

Vnde rex.

a ¶ Et quij venustate. b ¶ Carmina Poetarum.
argēteos & æreos, ferreos ligne
a ¶ Imagines Gentilium inuentiones.
* ósque & lapideos. In eadem hora *
apparuerūt digiti quasi manus ho-
a; ¶ Vt melius appareat, & manus, & quod scribitur.
minis scribētis cōtra candelābrum
a ¶ Vt ad regem pertinere dicatur.
in superficie parietis aūlæ regiæ. Et b
rex aspiciebat articulos manus scri-
a ¶ Verbum commutationis etiam in malo accipitur.
bentis. Tunc facies regis cōmūtata c
est, & cogitationes eius cōturbabāt
a ¶ Nimio terrore.
eum, & ſcōpages renū eius solūebā
tur, & genua eius ad se inuicē colli-
a ¶ Oblinatorum quæ Nabuchodonosor acciderat, antiquū suæ gentis sequitur errorem, magos vocat & Chal. & aurū. non dei prophetam.
debātur. Exclamauit itaq; rex forti d
ter, ut introducerēt magos Chaldę- e
os & aruspices. Et proloquēs rex,
ait sapientibus Babylonis: Quicūq; f
legerit scripturā hāc, & interp̃tatio-
b nem eius manifestā mihi fecerit, pur
a ¶ Quod summę dignitatis erat.
pura uestietur, & aureā torquē ha-
b ¶ Post me, vel vnus de tribus principibus. ¶ Tertium patrem regni habens.
bebit in collo, & tertiꝰ in regno meo g
erit. Tūc ingressi oēs sapiētes regis h
non potuerunt scripturam legere,
nec interpretationem indicare regi.
Vnde rex Balthasar satis cōturba- i
tus est. & uultus illius immutatꝰ est. k
Sed & optimates eius turbabātur. l
c Regina aūt pro re quę acciderat regi m
& optimatibus eius, domū cōuiuij n
ingressa est, & proloquēs ait: Rex in
æternū uiue. Nō te conturbēt cogi-
tationes tuę, neq; facies tua immute
a ¶ Quia. b ¶ Præter Symmachum qui veritati Chaldaicam sequutus est, cæteri, spū dei interpretati sunt.
tur. Est uir in regno tuo qui spiritū o
a ¶ Vbiq; sunt virtuti suæ præmia. vnde Danielem fœmina Barbara tantis laudibus prædicat.
deorū sanctorū habet in se, & in die
bꝰ patris tui sciētia & sapiētia inuētę
a ¶ Huius rei gratia.
sunt in eo. Nā & rex Nabuchodono
a ¶ Prouus more scripturæ qnq; auos & deinceps patres appellat.
sor pater tuus principē magorū incā- p
tatorū Chaldęorū & aruspicū cōsti
stituit eū. Pater inquā tuus, ô rex: quia q
spiritus amplior & prudētia intelligē
tia q & interp̃tatio somniorū, & ostē r
sio secretorū ac solutio ligatorū inuē s
tæ sunt in eo, hoc est in Daniele, cui t
rex imposuit nomē Balthasar. Nūc
itaq; Daniel uocetur, & interp̃tatio- x
nē narrabit. Igitur introductus est
Daniel corā rege. Ad quē præfatus
a ¶ Argumentum a natura. Quasi: Tu es de illis qui futura prædicere consueuerant.
rex ait: Tū es Daniel de filiis ca- y
a ¶ Cui vera dixisti.
ptiuitatis Iudæ, quem adduxit rex z
pater meus de Iudæa? Audui de te,
a ¶ In quo potes.
quoniam spiritum deorum habeas:

i ¶ Vnde rex Balthasar. Hic deseri C
bitur regis perturbatio propter defectū
interpretatiōis, cum dicitur: Vnde rex
Balthasar satis &c. hoc est multum.
k ¶ Et vultus illius immu. est. quia
propter vehementiā timoris, iræ & tur
bationis frequenter mutabatur color
eius in facie. l ¶ Sed & optimates
eius tur. ex regis perturbatione, & qa
ſ deo erant perculsi cum essent partici-
pes criminis. m ¶ Regina autem. i.
mater Balthasar sec̃m Origē. sed sec̃m
Iosephum erat eius auia, quod videtur Iosephus
probabilius. Et ideo poterat scire præte li. 10. ca. 3.
rita quæ rex ignorabat, quæ scilicet fa-
cta fuerāt tempore Nabuchodonosor
aui regis. n ¶ Domū conuiuij in-
gressa est. Ad consolandū regem & ei
consulēdum. Et patent eius verba vsq;
ibi: o ¶ Est uir in regno tuo qui
&c. Loquitur de deo eçli in plurali ad
modum gētilium. Cætera patent ex di
ctis in alijs capitulis vsq; ibi. p ¶ Spi
ritus amplior. q̃tum ad multitudinē
cognitorum. q ¶ Prudentia. quātū
ad cognitionis claritatem. r ¶ Intel-
ligentiaq; & interpretatio somnio
rum. Intelligētia dicitur q̃tū ad cogni-
tionem occulti. Interpretatio, q̃tum ad
expressionem verbi. s ¶ Et ostēsio
secretorum: quia multa sunt alia secre
ta q̃ in somnijs, sicut est in ꝓposito de
scriptura in pariete quę nota fuit Dañ.
t ¶ Ac solutio ligatorum. q̃tum ad
intellectum scripturarum alijs occulta-
rum, quæ dicuntur ejs ligatæ: quia non D
possunt videre interius intellectū: Hoc
modo loquitur Philosophus. ij. Meta- Philoso.
phi. vbi dicit, qp sicut nodum nō p otest
soluere qui nō nouit intricationem no
di, ita nec quæstionem dubitabilem sol
uere qui ignorat intricationes rationū
ex vtraq; parte. v ¶ Inuente sunt in
eo. hoc est in Daniele, cui rex imposuit
nomen Balthasar. Primo capitulo dic
tum est quòd præpositus eunuchorū
imposuit hoc nomen Danieli: ergo rex
non imposuit. Dicēdum, qp præpositꝰ
imposuit de mandato regis: & ideo rex
principaliter fecit hoc, vt hic dicitur. Se
quitur: x ¶ Igitur introductus est
Daniel & cæt. Ex quo habetur, quòd
consilium mulieris sapientis non est cō
temnendum, maxime quando non ha-
betur aliud, sicut in proposito erat. Se-
quitur: y ¶ Tu es Daniel de fi-
lijs captiuitatis Iudæ quē &c. q. d.
tu es de illis apud quos consueuerūt esse
prophetę, quia alibi q̃ apud iudæos ra
ro leguntur fuisse prophetæ. z ¶ Quē
adduxerat rex pater meus: Id est a-
uus meus, cui vera respondisti de occul-
tis. Cætera patent ex dictis vsque ibi:

✠ Respōdens

* a ¶ In eadem hora apparue- Moraliter.
runt digiti quasi manus hominis
scribentis &c. Hic fertur sententia di-
uina cōtra prædictos peccatores in scri-
pturis, vt firmior ostendatur, in qua cō
scriptione scribens est deus pater, manꝰ
filij, nam per filium omnia operatur,
Iohānis primo. a. Omnia per ipsum fa-
cta sūt. Digiti, spiritus sancti⁹. Vnde dici
tur Exod. octauo. Digitus dei est hic. Et
de ipso cantat ecclesia: Tu septiformis
munere dextræ dei tu digitus & cæte-
ra. De scriptura verò dicitur infra

 * Hæc est.

Mar. 10. a Cõtra nũciantes tristia.

a ¶ Munera tua. Imitemur Dñm E michem regis dignitatem & munera contemnentẽ, ñ tñc illud euãgelicum sequentem: Gratis accepistis, gratis date. Aliogn tristia nuncantem, indecens erat dona suscipere.

b ¶ O rex deꝰ al. Proaui sui exẽplum ponit, vt dei iusticiã doceat, & ob similem superbiã, etiã ꝓnepotem similia sustinere ostendat.

Prou. 21. a.

c ¶ Quos uo. Si quod volũt reges faciunt, vbi ꝓuidentia dei, vbi præceptum, vbi illud: Cor regis in manu dei &c. Sed regem sanctum quẽq; dicimꝰ, in cuius mortali corpore nõ regnat peccatũ, & cuiꝰ cor seruat, quia in manu dei est. Quod autẽ in manu patris est, non rapiet quisq; ex ea: quod rapit, intelligit in ea non fuisse. d ¶ Tu quoq; si. Hæc q̃dam referũt ad Antichristũ, dicẽtes q̃ imitãs superbiã ꝑris sui diaboli, contra deũ erectus sit. Sed quærimus ab eis quis sit Daniel, q̃ ei scripturã dei interpretatus sit, q̃ Medi & Persę q̃ cũ occiderũt & in regnũ successerunt. Nulli enim dubiũ est, q̃n post Antichristũ sancti regnaturi sint. e ¶ Mane tethel. Primũ ꝑtiet ad terminationẽ regni. Secũm ad terminationẽ vitæ regis. Tertium ad translationem regni.

f ¶ Tũc iu. Accepit Daniel insignia, vt sic successuro Dario notus fieret, & ab eo honoratus ꝑpõ de subuenire posset. Tũc iub. Nõ mirũ, si q̃uis audiẽs tristia præmium.

†gregibus armentis.

¶ soluerit cũ

Nicolaus de Lyra.

a Resp̃ondẽs Daniel ait corã rege. &c. quia ex pacto nõ est aliquid accipiendũ ꝓ reuelatione diuini secreti: sed post factum põt aliqd accipi ex liberalitate dãtis, sicut fecit Daniel infra eod. cap. b ¶ O rex. Hęc est tertia pars huiꝰ capñ, vbi datur regi rñsio à Daniele. Ex quo patet q̃ vitia principũ tpe debito nõ sunt tacenda, & vt Daniel melius ipm arguat ponit exẽplum aui sui qui ꝓpter superbiã suã fuit deiectꝰ à regno ad tps, vt patuit cap. precedenti. Et ideo iste grauꝰ peccauit qui nõ fuit correctus exẽplo eius. Nec valet, si dicatur, q̃ iste nõ habebat adhuc discretionẽ q̃n auꝰ eius mortuus est. Et sic posset excusari p ignorãtiã factũ: non valet, sicut dictũ est, quia factaregũ. s. nota bilia scribebanꝫ in annalibꝰ hystoriis, & depingebãtur in imaginibꝰ vt magis memoriæ cõmendarẽtur ad exemplum aliorũ. Et ñ iste potuit scire aui sui factũ. Hoc est igit quod dicitur: O rex Balthasar. c ¶ Deus altissimus dedit &c. quia de infimo statu eleuatꝰ est ad monarchiã, vt dictũ est. ℨ. d ¶ Et magnificentiã. propter expensas magnas quas faciebat, quod est ꝓprium magnifici, vt dicit, ibi. Ethi. e ¶ Et gloriam. q̃ium ad diffusionem famæ suæ magnitudinis.

f ¶ Et honorẽ. qui ei ab vniuersis impendebatur. q̃a aliqui cũ honorabãt ex amore, alii q̃ erant ab eo exaltati, alii q̃ ex timore. s. illi qui erant

a ¶ Secularium. b ¶ Occultorum. c ¶ Diuinorum. d ¶ Quæ in stilla.

& sciẽtia intelligẽtiaq; ac sapiẽtia ãmplior es inuentæ sunt in te. Et nunc introgressi sunt in cõspectu meo sapiẽtes magi, ut scripturã hanc legerẽt, & interpretationẽ eius indicarẽt mihi, & nequiuerũt sensum sermonis huius edicere. Porrò ego audiui de te, quòd possis obscura interpretari, & ligata dissoluere. Si ergo uales scripturam legere, & interpretationẽ eius indicare mihi, purpura uestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris. Ad quæ respondens Daniel, a ait coram rege: Munera tua sint tibi, & † do-

a ¶ Gratis. ¶ Gratis acceperat, gratis dabat.

na domus tuæ alteri da: scripturã autem lẽgam tibi rex, & interpretationẽ eius ostendam tibi. O rex, deus altissimus regnum & magnificẽtiam, gloriã & honorẽ dedit Nabuchodonosor patri tuo, & propter magnificentiam quã dederat ei, uniuersi populi, tribus & linguę tremebãt & metuebant eũ. Quos uolebat, interficiebat, & quos uolebat, percutiebat: quos uolebat. exaltabat: & quos uolebat, humiliabat. Quãdo autẽ eleuatũ est cor eius, & spiritꝰ illius obfirmatus est ad superbiã, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filiis hominum iectus est. Sed & cor eius cũ bestiis positũ est, & cũ onagris erat habitatio eius. Fœnũ quoq; ut bos comedebat, & rore cęli corpus eius infectũ est, donec cognosceret q̃ potestatẽ haberet altissimus in regno hominũ, & quẽcũq; uoluerit, suscitabit super illud. Tu quoq; fili eius Balthasar nõ humi-

a ¶ De Nabuchodonosor, cuius exẽplo corrigi debuisti, fatis q̃ deus superbia rẽsistit, humilibus autem dat gratiam.

liasti cor tuũ, cũ scirẽs hęc omnia, sed aduer-

a ¶ Quæ Nabuchodonosor in templo dei sui reuerenter posuerat.

sum dominatorẽ cęli eleuatꝰ es. Et uasa domus eius allata sunt corã te, & tu & ꝓtimates tui, & uxores tuę, & cõcubinę tuæ uinũ

a ¶ Non ut solus. a ¶ Quod pessimũ est. a ¶ Diuinis vsibus consecrata.

bibistis in eis. Deos quoq; argenteos & aureos & æreos, ferreos, ligneos q̃q; & lapideos,

a ¶ Bibens in vasis veri dei.

qui nõ uidẽt neq; audiũt neq; sentiũt, laudasti. Porrò deũ qui habet flãtum tuũ in manu

a ¶ Spiritum. ¶ Potestate.

suã, & omnes uias tuas non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quę

a ¶ In pariete.

scripsit hoc, qd exaratũ est. Hęc est aũt scriptura quę digesta est. Mane, Methel, phares.

a ¶ Numerus. b ¶ Appensio. c ¶ Diuisio.

a ¶ Cum mane, numerum methel, appensionẽ phares, diuisionẽ tenares, non solum fuit opus lectione, sed & interpretatione.

Et hęc interpretatio sermonis. Mane. numerauit deus regnũ tuũ, & cõplẽuit illud. Te-

a ¶ Plenitie expositionem.

a ¶ Iudicij dei vel illathera iusticiæ. b ¶ Quam putares.

thel, appẽsus es in stathera, & inuẽtus es mi-

a ¶ Vt inte gr atius se ciuitas quã natura dissoluat. vnde: Viri impij non dimidiabũt dies suos. b ¶ In Medos & Persas. Cyrus enim rex Persarum ad hoc exercitu auxilio suo, subuertit imperiũ Chaldęorũ.

nus hãbens. Phares, diuisum est regnum tuum, & datũ est Medis & Persis. Tunc iu-

Matthæus.

* v ¶ Hæc est autem &c. Per mane quod significat numerationem, significatur, q̃ deꝰ certissime numerat omnia mala peccatoris. Per tethel, quod significat appẽsionẽ statherę, significatur q̃ deus dili gentissime ponderat pcãrũ grauitatem & circũstantiarũ. Per Phares quod significat diuisionem, significatur separatio animæ à corpe & à bonis terrenis ꝓ morte, & corpꝰ datur ýmnib⁹ ad corrodẽdũ. Alia ý ẽ dæmonib⁹ ad torquendũ & bona tpalia exactoribus ad rapiendũ. Et exactores isti ex vna parte sunt hęredes peruerti, ex alia executores cupidi: & ex tertia superiores iniq̃, qui partem suam volũt habere de bonis defuncti.

ꝙ̄ soluerit cū ventura quę audierat,nō statim et dedidit:dei cīm ꝓphe
A tam honorādo,se putauit venīā ꝓmereri,nō tñ cōbinuit,qa sacri
legiū maius fuit cōtra veneratio hois dei. a ¶Eadem nocte. Io-
sephus dicit,obsessa Babylone à Medis & Persis, Balthasar regē
Babylonis venisse in tātā obliuionē sui,vt celeberrimū cōuiuiū
instituit,& in cōpli biberet vasis,& obsec
bente rege indutus est Daniel pur
pura,& circundata est torques aurea
collo eius,& prædicatum est de eo,
quōd haberet potestatem tertius in re
gno suo.Eadem nocte interfectus est
a ¶Veneratione status,& propinquitatis regni.
Balthasar rex Chaldæus, & Darius
b ¶Maius Medorum quam Persarum regnum,& Cy
ri auunculus,qui prior erat iure naturæ,successor esse
debuit.
Medus succēssit in regnū, annos na
tus sexagintaduos.

Cap. VI.

PLacuit Dario & con
stituit super regnum
satrapas centum ui
ginti,ut essent in toto
regno suo,& super
eos principes tres:ex quibus Daniel
unus erat, ut satrapæ illis redderent
rationem,& rex non sustineret mole
stiam. Igitur Daniel superabat o
mnes principes & satrapas,quia spiri
tus dei amplior erat in illo.Porrò rex
cogitabat constituere eū super omne
a ¶Duo,cum quibus tertius præpositus erat.
b ¶Centum viginti.
regnum.Vnde principēs & satrapæ

GLO. ORDI.

PLacuit Da. CAP. VI.
Qđ aūt ordo prępositerus
est, vt añ sub Dario ꝙ̄ sub
Balthasar narret historia
(qđ in sequētib⁹ apitur, cū Balthasar
à Dario sit occisus)hæc est causa,ꝙ̄ sta
tim histriā hisprię copulauit. In fine
cīm supioris dixit visionis, & Darius
Medus succesit in regnū ānos natus
lxij.Sub hoc igit Dario hęc gesta sunt.
¶Ioseph⁹ dicit de hmōi.Darius qBa
byloniorū destruxit imperiū,iuuante
ꝙ̄ & pariter

Nico.de Lyra.

cēꝑ q̄rit ꝙ̄re talē honorē sibi exhibuit,
cū diceret ei cōtraria.Dicendū, ꝙ hoc
fuit ne corā hoibus mēdaciꝫ argueret.
qatalē honorē ꝓmiserat legēti scriptu
B ram & interꝑtāti,vt patet ex ꝓdictis.Sed ꝺ,qa credebat ꝓ hoc irā
dōplacare exhibēdo honorē eius ,ꝓpheę.Sequit: a ¶Eadē no,
cte.In hoc apparet iterꝑtatiōis impletio,& sed m aliqs Balthasar
ā suis cubicularibꝰ fuit interfect⁹,& ciuitas ,ꝓditiōe eorū Cyro tradi
ta.Sed m glo.interfect⁹ est ab exercitu Medorū & Persarū,q audi
ta visiōe de diuia sua cōtra Balthasar ꝓ exploratores suos fecerūt
insultū audacē cōtra ciuitatē,& viri bellatores ciuitatis nō potue
ūt eis resistere:Tū qa erāt attoniti &ī stuporē cōuersi ex prędicta
visiōe ꝑ Danielē interꝓtationē,Tū qa fatigati erāt à cōuiuio & vi
no.Qđ aūt existēte cōuiuio deberet Babylō inuadi & capi prędi
xerat Isa,xxj.b.Babylō dilecta mea posita est nubi ī miraculū:po
ne mēsam,cōtēplare in specula,hostes.s.insurgētes.Sequit:Come
dentes & bibētes,surgite principes arripite clypeū.q.d. magis es
set tps prælianꝺi ꝙ̄ festiuāꝺi.Sequit: b ¶Et Darius Medus
&c.Licet cīm Cyrus obsideret ciuitatē cū Dario,tñ cessit ipsi Da
rio q erat antiquior, & ei⁹ auūculus:ita tñ ꝙ̄ post eum regnaret.
Moraliter. Et ita factū fuit,quia Cyr⁹ Dario in regnū succesit. ¶Moraliter
exponēdo dicendū,ꝙ in hoc capō cōtra vitiū carnalitatis & cu
piditatis daf iudiciū eqtatis.In Balthasar nota supfluitatē,qa in
terpretaf capillus capitis,qui nascit ex supfluitate.In cōiuio gu
lā.In vino ineptā lætitiā.In vxorib⁹ indebitā accedēꝺi licentiam.
In cōcubinis,manifestā luxuriā.In oprimatibus,adulatorum ap
plaudentiā.In vasis aureis, supbiā. Nā tales homines finaliter in
supbia vitā cōsumūt,qa quęrit supfluitas ,ꝓpter supbiā. Iō ,ꝓbat
Orig,ꝙ ois diues est supb⁹:Hoc devitio carnalitatis. Quātū advi
cū cupiditatis nota,ꝙ cupiditas est idolorū fuit⁹ sed m Apo .qa
Colos.d. vnusqsq rē quā prę cęteris diligit,ponit deū suū sed m Hier. Igit
in dijs aureis,notaf opulētia.In argēteis,appētia:qa argētū est so
norū.In greis,fraudulētia:qa videt esse aurū, & nō est. In ferreis
Ephes.ab violētia,quia ferru domat oia,sic isti in oib⁹ sunt sine mia.Cōtra
duo vicia prędicta nota ī hic iudiciū æqtatis,qđ' est ,ꝑcessus & di
stantē diuiæ sniꝫ.Scribens, est pr̄. Man⁹ est filius. Digit⁹, est spūs
sctūs.Sicut cīm digitus & man⁹ sunt à brachio , ita spūs sctūs à pr̄e
ntio.Vū de ipso dicit Exo. viij.e.Digit⁹ dei est hic.In parietē no
tatur plenitudo assumpti hominis.In aula vterus virginalis. In
cādelabro cōtra quod scriplit,certitudo naturalis dictaminis,qa
defecit in omnib⁹ his ꝑscrutandis.In scriptura,articulo exteremi
examinis,quod
examinationis:quod erit tale:Mane,numeratio.Thecel,ꝙ'statherę C
appensio.Phares:diuisio:quia in finali examine deus omnes actio
nes numerabit,omnes circunstantias ponderabit,oēs factiones se
parabit.Et tunc sequitur terror affectionis,quod notatur ī faciei
mutatione.Error cognitionis,qđ' significat ī cognitionū ꝓturba
tione.Mœror afflictionis,in renū dissolutiōe.Tremor desperationis,in genuū
collisione.Ecce iudiciū terribile contra
vitium carnalitatis & auariciæ.

NICO.DE LYRA

DLacuit Dario. Cap.VI. Quinta vi
Hæc est quinta visio, quæ li sio.
cet sit historia,tñ dicit visio:
quia hic fit mentio de ange
lo in lacū descendente, & ora leonum
mirabiliter cōcludēte,& Danielē liberā
te ī quib⁹ notaf mysteriū Christi resur
gētis,vt suprā dictū est.Causa,igit mate
rialis hui⁹ visionis est æmulatio primi
pum cōtra Danielē,& reductio ei⁹ ī lacū
& liberatio ei⁹ ꝑ angelū. Causa finalis,
vt Danielis innocētia cerneret,dei iusti
cia panderet,& mœsticia plebis Israēlitę
leniret.Causa efficiēs est angelica appa
ritio hoc merente Danielis innocētia cū
deuotiōe & patiēcia.Causa formalis in
mō procedēꝺi cōsistit.Procedit aūt hic per
modū fraternæ inuidiæ & exploratiōis
cōtra vitā innocētis.Et habet ꝙ̄tuor par Diuisio.
tes:qa priō ponit honor exaltatiōis ex
parte Danielis.Secō liuor æmulatiōis
ex parte principum,ibi:Vnde & princi
pes.Tertiō,rigor cōdēnationis ex parte
regis,ibi:Qđ' verbū cū audisset.Quar
tō tenor liberationis ex parte dei,ibi:
Et tūc primo diluculo.Circa primum
notantur tres gradus honoris Danieli
exhibiti.Prim⁹ est positivus quē tenuit D
Daniel ī dignitate:quia à Dario q Bal
thasar succesit fuit cōstitutus vn⁹ de tri
bus principalibus regni principibus. Audito enim quod præ
cedentem visionē exposuerat, duxit eum secū in mediū honorifi
cē propter eius sapientiam,& tenuit eum in simili honore inq̄ po
suerat eum Balthasar qui fecerat eum tertium in regno suo,vt di
ctum est ca.prę.i.vnū de tribus principalibus regni sui. Et hoc est
qđ' dicitur hic:Placuit Dario me.id est filio Astyagis, ad diffe
rentiā alterius Darij q fuit filij Assueri,quem debellauit Alexan
der magnus. d ¶Et con.su.re.sicut supra dictum est;Satrepę di Satrapæ
cuntur quasi rapientes satis. Isti igitur erant constituti per totum
regnum in diuersis partibus ad pecunias colligendas. e ¶Et sup
eos principes.scilicet post regem.Sequitur: f ¶Et rex non su
stineret molestiam. Duplici de causa. Vna, quia iam erat an
tiquus. Alia ,quia erat monarcha nouus.Et in principio taliū so
lent aliqui magis rebellare. Ideo curam regni alijs tradiderat,vt
ipse posset magis vacare circa hostes reprimendos,si insurgerent.
g ¶Igitur Da.Hīc secundō ponitur gradus comparatiuus ho
noris ipsi⁹ Danielis ,quia nō solū satrapas superabat,sed etiā alios
duos principes qui erant constituti cum eo super totum re
gnum,vt visum est.Et causa subditur: h ¶Quia spirit⁹ dei.i.
virt⁹ à deo data ad cognoscendum quæ agenda sunt & exequen
da. i ¶Amplior e.i il.i.maior intēliue & extensiue.k ¶Porrò
r.Hīc pōit gradus superlatiuus honoris,quem rex voluit sibi ex
hibere propter eminentiam suæ sapientię,quia rex voluit eū alijs
duobus maioribus præponere,vt sic esset super totū regnum im
mediatē post ipsum. l ¶Vnde. Positiōe descriptus est honor ex Diuisio
parte Danielis:hīc consequenter ponitur liuor æmulatiōis ex par
te principum,qui solet vigere in curijs magnatorum.Et quia inu
dus semper quærit occasionem contra innocentem, ideo primō
quærunt occasionem contra Danielem circa conuictum carnalē.
Secundō circa ritum legalem,ibi:Dixerunt ergo.Tertiō,circa cō
tēptū regalē,ibi:Viri ergo illi.In prima parte dicitur sic:Vnde.i.
propter excellētiam Danielis quem rex volebat prępponere omni
bus. m ¶Principes & satrapæ. Mori à principibus.
c+Quærebant
Moral.c ¶Pla.Da.Seq̄t:g ¶Igi.Da.sit.o.p.&c.qa s.d.a.e. Moraliter
il.Por.r.co.cō.eū su.o.r.Per hoc docētur principes cōstituere
posse maiores q prędecessōres alijs ī sapia & bōitate vitę. l ¶Vnde
prin.& sa.q.ut in.oc.Da.ex.la.re.i.dōganꝺi eum à regis ami
X citia & fa-

E & pariter dimicante Cyro, ꝑpinquo suo annũ vitę agebat. Lxij. quãdo cepit Babylonem, Erat ꝙ filius Astyagis qui alio nomine Asuerus apud Græcos. Tulitq; secum Danielem prophetam, & vnum fecit in tribus principibus qui præerant regno eius. Ex q̃ patet Darium, secum Danielem in mediam abduxisse, & eo honore quo Balthasar eũ præfecerat habuisse nec dubiũ eũ signũ audisse, quod acciderat Balthasar & inꝑpretationẽ Danilis: & quõ regnũ Medorum & Persarum prędixerat. a ¶ Ex late. re. qa. s. familiarẽ & collegã fecerat eũ. Ex lat. re. Hebrei suspicant latꝰ regis, esse reginã, vel cõcubinas quę ex latere dormiũt. quęrebãt ergo vt aiũt occasionẽ in sermõe, tactu, nutu, intermõcio. Nullamq; causam. quia eunuchus erat. hoc illi dicit, qui vnius verbi occasione longas fabulas texere cõsueuerũt. b ¶ A medis. Persicũ est vnũ regnũ fuisse sub Dario & Cyro Medorũ atq; Persarũ, qa Cyrus nepos Darij ex filia. vñ Daniel modo sub hoc, modo sub illo fuisse dicit. c ¶ Quod cũ Dani. Hinc discimus, ne piculi temere nos offeramus, sed cꝓtũ in nobis est insidias declinemus. Daniel em̃ nõ passim cõtra regis imperiũ agebat, sed domi & in abscõdito veri regis obsequiũ impio. d ¶ Domũ. Domata larinę dicunt mœnia vel tecta vel solaria & auleta, vel cœnacula. Dñs in cœnaculo pascha celebrat. Sup. xx. animas spũssanctus descendit in cœnaculo. Daniel quoq; regis iussa contemnens, nõ in humili sed in excelso orat: & sedm ꝓceptũ dei & cõsiliũ Salomonis qui cõtra templũ orãdũ esse dicit. e ¶ Tribus tpibus. Hora tertia descẽdit super apostolos spũssctũs. sexta volens Petrus comedere ad oronẽ in cœnaculum ascendit: & Petrus & Iohannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. His tribus temporibꝰ orabat Daniel.

Periculũ nõ esse se submittendũ.

Mar. 14. b. Act. 1. c

3. Reg. 8. c.

Actu. 3. b. Ibi. 10. b Ibi. 3. a

Nicolaus de Lyra. ☞ Et vsq;

✠ a ¶ Quærebant occasionẽ. i. amoũdi cum a familiaritate regis. Vel aliter. A latere, imponẽdo Danieli, ꝙ æqualitatẽ regis ambiret sedm Hebrꝰos. Vel, A latere. i. ex vxore regis, quæ dormiuit ad latus eius imponẽdo Danieli, ꝙ haberet familiaritatẽ suspectã cum ea. b ¶ Nullamq; causam &c. Ex quo patet eminẽtia virtutis Danielis, quia inter extraneos & æmulos existens non potuit notari etiã à diligenter cõsiderantibus de aliquo crimine certo. Nec in facto. quod notat cũ dicit: Nullamq; caus. Nec in signo. quod notat ibi. Et suspitionẽ. Suspitio em̃ est quando aliquis incipit dubitare de fama vel bonitate alicuius ex aliquo leui signo. c ¶ Dixerũt ergo. Hic quæruntur secũdo occasionẽ contra Danielẽ circa ritum legalem. Et hoc est quod dicit: d ¶ Non inueniemus Danieli, &c. Accusandi eum scilicet erga regem. e ¶ Nisi fortè in lege dei sui: quia sciebant, ꝙ ipse magis vellet facere cõtra edictũ regis, cꝫ contra mandatũ diuinę legis: & ideo cogitauerunt qualiter rex faceret aliquod edictum, quod nõ posset seruari sine trãsgressione legis iudæorum, vt sic caperent Danielẽ mãdato regis non obedientẽ. Et hoc est quod subditur: f ¶ Tunc principes &c. Surripere est aliquẽ verbis fallere, quasi cõmodi sui gr̃a, cum tñ sit contra eũ: & sic factũ est in ꝓposito, quia induxerunt regẽ ad faciendi edictũ, ꝓ cuius occasionem occideret Daniel qui erat maxime ꝰbi vsus & fidelis: videbatur tamẽ prima facie illud edictum esse pro regis vtilitate. Et hoc est quod dicit hic. g ¶ Rex in æternum. q. d. nos optamus salutẽ tuam. h ¶ Consilium inierunt &c. pro bono statu regni conseruando. i ¶ Vt decretum. i. lex firma & irreuocabilis. k ¶ Vt omnis qui petierit aliquã petitionem à quocumq; deo & homine. &c. Hoc dicunt, vt posset non posset Danielem aliquo modo excusare. l ¶ Vsq; ad dies triginta nisi a te rex mittatur &c. Tantum temporis ponunt, vt Daniel non posset euadere, quin caperetur in oratione: quia in vno paruo tẽpore, posset fic deũ secretè orare

a ¶ Inuidia stimulante. ¶ Alia litera, quærebant vt inuenirent occasionem Danieli ex latere regis.

quærẽbant occasionem ut inueni[a]
[a] rent Danieli ex latere † regis: nul[b]
lamq; causam & † suspicionem re[c]
¶ In omnibus.
perire potuerunt, eò quòd fidelis
esset, & omnis † culpa & suspi[d]
cio non inueniretur in eo. Dixe[e]
a ¶ Felix conuersatio in qua inimici culpam non reperunt, nisi in lege quam custodit.
runt ergo uiri illi: Non inuẽnie[d]
mus Danieli huic aliquam occa[e]
sionem, nisi fortè in lege dei sui. e
a ¶ Quod veritate non poterant mẽdacio mollieur.
Tunc principẽs & satrapę † surri[f]
a ¶ Falsa latenter suggesserunt. ¶ Celant ea enim cogitationes suas, quasi honorando regem Danieli molestantur insidias.
pũerunt regi, & sic loquuti sunt ei:
Dari rex in æternum uiue. Consi[g]
lium inierunt cuncti principes re[h]
gni tui, magistratus & satrapæ, se[i]
natores & iudices, ut decretum
imperatorium exeat & edictum,
ut omnis qui petierit aliquam pe[k]
titionem à quocumq; deo & homi[l]
ne usq; ad dies triginta, nisi à te rex
mittatur in lacum leonum. Nunc[m]
itaq; rex confirma sententiam, & [o]
¶ Vel edictum.
scribe decretum, ut non immute[p]
¶ Persæ. Lieutantes.
tur quod statutum est à Medis &
Persis, nec præuaricari cuiquam
liceat. Porrò rex Darius propo[q]
suit edictum & statuit. Quod cùm
Daniel comperisset, id est constitu[r]
tam legem, ingressus est domum
suam, & fenestris apertis in cœ[s]
¶ Vbi visio pacis.
naculo suo contra Ierusalem tri[t]
¶ Tertia, sexta, nona.
bus tẽporibꝰ in die flectebat genua [v]

b Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. Porrò rex Darius proposuit edictum & statuit. Quod cùm Daniel comperisset, id est constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus tẽporibꝰ in die flectebat genua

cretè orare qd' alios lateret. m ¶ Mitta. in la. leo. ad de. quia G condemnati ad mortem, illuc ꝓiciebantur. Hoc em̃ edictũ videbatur facere ad firmitatẽ regni & monarchiæ, inq̃tũ per hoc homines inducerent ad tãtã reuerẽtiã & timorẽ regis, qꝰnõ auderẽt petere aliquid ab alio etiã à deo. Et iõ rex q erat nouꝰ monarcha cõsensit nesciens eorũ fraudem. Simile edictũ fecit Assuerus ad suggestionem Amã, vt habetur Esther. iij. & iiij. qa q fuerat in tribus ꝓ pace regni impetrauit fieri edictũ de destructione Iudæorũ: & cum hoc impetrauit aliud edictũ fieri ne aliquis accederet ad regẽ infrà triginta dies ꝙ hoc simulãs zelare ꝓ regis magnitudine, ex cuiꝰ reuerẽtia nulꝰ auderet ad eum accedere in tãto tpe sed hoc faciebat ne aliqs infra hoc tpis ad regẽ accederet q liberationẽ Iudæorũ ipetraret. Hoc modo familiares principibꝰ aliqñ inducũt eos ad faciẽdũ aliq̃ statura pessima sub specie cꝓ dei, ꝓ principibus, cum tamen aliud intendant. Sequitur. n ¶ Nũc itaq; rex confir. sen. q. d. libenter debes facere, quia est pro regni vtilitate. o ¶ Et scribe. de. ut nõ immu. q. d. quod tot & tãtorum sapiẽtũ cõsilio ordinatũ est, non debet immutari ꝓ vocem vnius hominis. p ¶ Quod stat. est à Medis & Persis. Ex hoc videtur, ꝙ vnum erat regnum Medorum & Persarũ: quia Cyrus nepos Darij ei in honore successit, vt prędictum est. q ¶ Quod cũ Da. cõ. i. constitutam legem, ingressus est domum suam vt occultè oraret deum cauens de periculo insidiarũ, ne tentaret deum exponẽs se mortis periculo sine causa, si hoc faceret in aperto. s ¶ Et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem. Hoc habetur ex iij. Reg. viij. vbi dicitur, qd' filij Israel ducti in captiuitatem debent orare versa facie cõtra Ierusalem, vt ex memoria templi vbi deꝰ colebat, oratio eorũ esset magis deuota & exaudibilis. t ¶ Tribus tem. in die. i. hora matutinali; quia lotis manibꝰ Iudæi tũc benedicũt deũ & hora sexta ante comestionem. Exemplũ habes Actu. decimo. b. vbi dicitur: Ascendit Petrus i superiora do mꝰ, vt oraret circa horam sextam. Et hora vespertina secundum qd' dicitur Act. iij. a. Petrus & Iohannes ascenderunt id templum ad horam orationis nonam, quæ accipi circa tempus vesperarum, vt patet in ecclesijs maiorib' vbi tunc dicit nona. v ¶ Flebg. cꝫtũ ad actũ latriæ exteriorẽ ✠ Et adorabat

Moraliter

✠ cia & familiaritate. Scribitur em̃ Eccle. x. b. Initium omnis peccati superbia. Propter quã principes isti indignabantur Danielem eis præponi. Et ex hac indignatione processerunt ad iniqua contra Danielem. Primò suggerendo regi legis iniquæ constitutionẽ. Et secundò insidiando Danieli, vt possent contra eum probare legis transgressionem: vt per hoc cõdemnaretur ad mortem. Isis et similes sunt cupidi principũ & prælatorũ cõsiliarij, qui suggerũt eis statuta grauia & iniqua fieri, vt ex eorũ trãsgressione innocentes accusare valeãt, & in rebꝰ vl' ꝑsonis dãnificari. q ¶ Qꝺ cum Da. cõ. Hîe ponitur occursus maliciæ inuidorũ, qd' maxime fit ꝓ recursum ad deũ in oratione deuota. Ideo sequitur: r ¶ Ingressus est do. su. Per qd' ostenditur, quòd oratio debet esse secreta, sicut dicitur Matth. vj. a. Ora patrem tuum in abscondito, &c. Debet etiam esse ad deum intenta, quod notatur cùm dicitur ¶ Et fenestris apertis in cœna. suo contra Ierusa. scilicet em̃, vbi deus videtur facie ad faciem, debet etiã esse perseuerãs & cõcinna, quod notatur cùm dicitur: t ¶ Tribus temporibus in die. scilicet mane, meridie, & vespere. Per mane significatur ætas iuuentutis. Per meridiem, ætas media. Et per vesperam, ætas senectutis. Debet etiam esse cum reuerentia, quod notatur ibi: v ¶ Flectebat genua sua. Et etiam deuota, Ideo subditur: ✠ Et adorabat

a ¶Et usq; ad oc. Tanta regi liberalitas erat, vt quis potentissimus usq; ad occasum solis, cibū nō capiat: Tāta illius in malo pertinacia, vt nec voluntate regis moueatur nec iniuria. b ¶Deus tuus. &c. Cedit multitudini, & aduersarijs cōsentiēntibus, nō audet negare mortē amici, & qđ ipse obtinere nō potuit, potentiæ dei committit: Nō ambigue loquit, audacter affirmat: Deus tu⁹ &c. Audierat tres pueros quos inferiores flammas vicisse Babylonios, & Danieli mysteria multa reuelata.

c ¶Ne quid fieret. Qui de leonibus securus est, de hominibus primo fecit, ne quid contra Danielē moliant inimici. d ¶Et abijt rex. Quāta benivolentia nec nocte nec die cibum capit, nec dormit: cum profecto pendeat tanta quasi vno pendet affectuosus ergo ꝓ pētis propris ꝙto magis debemus vigilijs & ieunijs deum ad misericordiam flectere, cum rex deum nesciens hoc facit pro eo quem vult à periculo liberare. ¶Lacus latinē aquarum dulcium congregatio, vt Benacus lacus & alij, quod Graeci λιμνη: id est stagnum vocant. ☞ Putāsne

Nico. de Lyra.

c ¶Et adorabat. q̄tū ad actum interiorem, b ¶Cōfitebatur &c. s. pēta populi Israel & sua, quia oratio hūiliantis se nubes penetrat, vt habet in Eccles. xxv.

c ¶Viri ergo illi. Hic tertio quærunt occasionē contra Danielem circa cont. mpū regalē. & hoc est quod dicit hic: Viri ergo illi curiosius inquirē. i. cū magna solicitudine occultas vias & per occultos modos. d ¶Inuenerūt Danielem. contra regis edictum. e ¶Orātem & obsecrantem deum suum. Obsecratio est oratio quæ fit per inuocationem alicuius rei sacræ, per quam oratio fiat magis exaudibilis. vnde dicitur obsecratio quasi ob aliquid sacrū deprecatio, sicut cū dicit: Per cruce & passionē tuā libera nos dñe: & cōsimilia. Et ideo in omnibus orationib⁹ additur ad hoc, ꝙ fiant magis exaudibiles dicitur: Per dñm nostrum Iesum Christū &c. vbi est inuocatio sanctæ trinitatis. Sequitur: f ¶Et accedentes. inuidi exploratores. g ¶Locuti sunt regi superdi. &c. Hoc est de regis sententia firma & irreuocabili prius facta, hoc faciunt vt rex habeat viam liberandi Danielem.

Et hoc est quod subditur. h ¶Rex nūquid nō cōstituisti, vt oīs homo &c. Et hic loquitur tacito nomine Danielis, vt cum rex responderit generaliter, ꝙ omnis transgrediens statutum sit morte puniendus non posset postea excipere Danielem: quo responso habito à rege, vt patet in litera, proposuerūt accusationem suā, dicentes: i ¶Daniel. Ipsum nominant nomine Iudaico tacito nomine Baltasar, quod erat nomen regium. Addunt etiam conditionem seruilē, vt magis puocēt regem, cum subditur: k ¶De filijs captiuitatis. Iste nam ꝙ deberet esse humilis. l ¶Nō curauit de lege. quæ ab omnibus est venerāda: m ¶Et de edicto. quod petus est, quia illa lex erat posita sub præcepto, quod contrā psit trāsgrediendo: quod probant ꝙ hoc quod subditur. Sed trib⁹ tēporibus per diem orat. n ¶Quod verbū cum audisset rex. Hæc est tertia pars principalis huius capli, vbi describit rigor cōdēnationis ex parte regis, vbi tria notantur. Primum est malitia hostis impellentis. Secundum, est miseria hominis innocentis

Magna pietas dei

suā, & adorabat, & cōfitebatur coram deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes inuenerunt Danielem orantem & obsecrantem deum suum, & accedentes loquuti sunt regi su-

a ¶Generaliter loquunt, vt rex propria consecutione moueatur, ne aliter super Danielem statuat, quam fuerat ante loquutus.

per edicto. Rex, nunquid non cōstituisti, vt omnis homo qui rogaret quemquam de diis & hominibus usq; ad dies triginta nisi à te rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo

a ¶Sapius est notandum vnū esse regnum Medorum atq; Persarum, vt saluemus ꝙ Daniel nunc sub Dario nūc sub Cyro fuisse memoratur.

iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel

a ¶Q. quod magis intolerabile.

dē filiis captiuitatis Iudæ non

a ¶Captiuus b ¶Quæ omnibus venerāda. c ¶Etiam regis.

curāuit de lege tua, & de edicto quod cōstituisti: sed tribus tem-

a ¶Deum suum.

poribus per diem orat obsecra-

¶Vidit se propria voce captum, & inuidiam causam esse inuidorum.

tione sua. Quod verbum cùm audisset rex, †satis contristatus

a ¶Totam intentionem.

est, & pro Daniele posuit cor,

a ¶Non authoritate sua, ne cōtra legem facere videretur, sed rationabiliter atque consilio vult Danielem liberare.

ut liberāret eum: & usque ad occasum solis laborabat, ut eueret eum. Viri autem illi †intelligentes

a ¶Quod vellet eum eripere. b ¶Q. dicant no li frustra laborare, quod constituisti non potes immutare. lex vniuersalis falli non potest.

regem, dixerunt: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit rex, non

a ¶Cunctum. ¶Simulis.

licēat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem & miserunt eum in lacum leonum. Dixitq; rex Danieli: Deus tuus quē colis semper, ipse liberabit te. Allatusq; est lapis unus, & positus est super os la-

a ¶Credit eum potentiæ dei.

ci, quem obsignāuit rex anulo

a ¶Ne quid suspitionis contra eos habere videretur, & quasi non confidens se dei potentia pro amico aliquid machinaretur, & vt clarius elucesceret virtus liberantis.

suo, & anulo optimātum suorum, ne quid fieret contra Danielem. Et abijt rex in domum suam, & dormiuit incœnatus, cibiq; non sunt allati coram eo: insuper & somnus recessit

a ¶Quia credidit eum viuere, quem deo viuo crediderat.

ab eo. Tunc rex primo diluculo innocentis, ibi: Tunc rex præcepit. Tertia est mœsticia regis īperātis, ibi: Et abijt rex. Circa primū dicit sic: Quod verbū cum audisset rex, satis contristatus. quia cepit fraudem eorū, & non audebat de plenitudine potestatis frangere edictū in principio suæ monarchiæ: quia reges de nouo creati solent iurare ꝙ seruabūt cōsuetudines regni. Et ideo si contra cōsuetudinē frāgerent tale edictū, immineret periculū de seditione quæ de talibus solet accidere. Et ideo alio modo conatus est rex Danielē liberare: ppter quod subdit: o ¶Et pro Daniele posuit. i. intelligentiam & conatum. p ¶Vt liberaret eum. Interpretando. s. edictū. & se multipliciter excusando. Et licet modus hic non exprimatur, tñ intelligitur ꝙ hoc, ꝙ in talibus detinuit accusatores vsq; ad occasum solis, vt dicitur in litera & patet. Sequitur. q ¶Viri autem illi. s. accusatores: pessimi. r ¶Intelligentes regem. ꝙ. s. vellet modis variis liberare Danielem. s ¶Dixerunt. ad contrarium arguendo. t ¶Scito rex, quia lex Medorum & Persarum est. Ideo reducūt edictum regis ad memoriā, quia ita erat expressum, ꝙ nullo modo poterat Danielem excusare, qn fecisset cōtrarium. Non em̄ poterat excusare ex parte legis, quia erat firmata irreuocabiliter vt visum est. Nec ex parte orantis, quia in ea sic dicitur: Omnis homo q petierit &c. Et sic in ea includitur Daniel sicut & alij. Nec ex parte orati, quia dicitur ibi: A quocumq; deo & hoīe. v ¶Tunc rex præcepit. Hic describitur miseria hois īnocentis. s. Danielis. Et hoc est quod dicitur. x ¶Ad duxerunt. Videns ergo rex, ꝙ non poterat liberare Danielem, nisi frāgendo decretum: quæ fractio erat sibi periculosa & toti cōmunitati ratione prædicta, ideo tāq; minus malum sed'm æstimationem suam elegit eis tradere Danielem, & maximè qa firmiter credebat, ꝙ deus eum liberaret: sicut audierat de tribus socijs suis liberatis de camino. Et hoc est quod sequitur post: y ¶Deus tuus quē colis semper ipse liberabit te. quia sed'm quod dicit glos. non loquitur dubitatiuè, sed affirmatiuè. z ¶Allatusq; est lapis unus. magnus, solicet & ponderosus. a ¶Et positus est super os laci: Ne aliquis posset ingredi, quia magis timebat rex de crudelitate hominum contra Danielē, q̄ de ferocitate leonū. Et hoc est quod subdit. b ¶Quē obsignauit rex &c. Ne aliquis intraret sine sotu suo. Cuius causa subditur: Ne quid fieret contra Danielem. c ¶Et abijt rex. Hic ponitur mœsticia regis ex condemnatione Danielis. Et hoc est quod dicitur: d ¶Et dormiuit incœnatus. id est abijt ad dormiendū, ita ꝙ nō dormiuit. Vnde sequit: e ¶Et somnus recessit ab eo. Tum ex tristitia, tum ex defectu cibi. f ¶Tunc rex. Hæc est quarta pars principalis, vbi describit tenor liberationis ex parte dei: vbi tria notantur, innocētia liberata, inuidia lacerata, ibi: Iubente autem rege. Et dei magnificentia prædicata: ibi: Tunc Darius. Circa primum dicitur sic: Tunc rex primo diluculo: &c. id est summo mane transacta illa nocte.

c ¶Consurgens

Moraliter

* a ¶Et adorabat, s. adoratione latriæ: Debet etiam esse cū humilitate. Ideo subditur: b ¶Et cōfitebatur coram. s. pēta populi quę reputabat sua, eo ꝙ erat de populo illo. Et secutus est effectus orationis. s. orantis liberatio ex dei benignitate, ibi:

* Deus meus

Diuisio.

†mutuum displicuit ei.

†cōgregati ad regē vel persuadētes regi.

☞ a ¶Putasne. Non dubitat qui superius dixit: Deus tuus liberabit te: sed in ambiguo sententiam temperat, vt cum Daniel incolumis appareret, q̃to res incredibilior, tãto aduersus principes iustior fit idignatio. b ¶Deus me⁹. Idẽ dicat q eruit à fauc̃b⁹ inuisibiliũ leonũ. d. lacu leonũ inferni. c ¶Et conclu. Nõ mutata est feritas aut rabies leonũ, sed ab angelo cõclusa: qa prẽesserãt ꝓphetæ bona opa, vt non tã gr̃a q̃ iustic̃ retributio in hac liberatiõe noteť. d ¶Tũc Da. Sicut p Nabuchodonosor, ita in hoc loco q̃dã p Darĩũ cõtrariã interpretanť fortitudinẽ, quę oẽs vocet ad pœnitẽtiã. Et quærit, vtrũ in isto mũdo futurũ sit an in altero, vel post alios mundos: Deliramẽti cuiusdã exclusio. Sed hoc deliramẽtis imputãtes dicimus, apud Barbaras natiões p seruos dei signa fieri, vt prędicet cuj⁹ & religio vnius dei. e ¶Porrò Da. Q̃ũ. in fine primę visiõis legit. Fuit aũt Daniel vsq; ad primũ annũ Cyri regis, nõ vitæ ei⁹ tps accipiendũ est, cũ inv̄ltima visiõe legam⁹: Anno tertio Cyri regis Persarũ, y bũ reuelatũ est Danieli cognomẽto Balthasar. Sed hoc significať, ꝙ vsq; ad primũ annũ Cyri regis q Chaldęorũ destruxit imperiũ, Daniel potẽs fuerit in chaldęa, post à Dario in Mœdos translat⁹ est.

GLO. ORDI.

CAP. VII.

ANno primo. Hæc pericope & ſeq̃s priores sũt iuxta historiã q̃ duę supiores. Hęc em̃ & ſequẽs & primo & tertio ãno Balthasar regis accidisse memoranť. Illa aũt q̃ ãn superiorẽ lecta est, nouissimo die regni⁹: & hoc nõ solũ in Daniele, sed i Ieremia quoq; & in Ezechiele legim⁹. Iere. 39. a Ezec. 17. d. Sed in supioribꝫ visiõibꝫ historię ordo sequit: qd sub Nabuc. & Balt. & F Dario siue Cyro mirabiliũ signorũ que acciderit. In his y ò narranť somnia, quæ singulis vitã tẽporibꝫ quorũ solus ꝓpheta cõscius, & ideo nullã hñt apud Barbaros signi vel reuelatiõis admiratiõnẽ. Scribunť aũt, vt apd posteros eorũ mẽoria pseueret. ☞ Quatuor

Nico. de Lyra.

c-d a ¶Cõsurgẽs. Ex magno em̃ desiderio ista erãdi Danielẽ rex q p noctẽ vigilauerat, vt dictũ est, ena in mane nõ dormiunt: quod tñ solet esse remediũ maximũ contra vigiliam noctis. b ¶Appropin. Ex affectu em̃ cordis lachrymať ẽ: quod tñ reges solẽt cauere q̃tũ pñt maxie corã ppso, ne mulieb̃res esse videanť. c ¶Da. ser. Hoc dicit q̃tũ ad dr̃iam idolorũ quę nõ viuũt. d ¶De⁹ tu. Nõ dicit hoc dubitãdo de dei potẽtia. sed vt cum Da. cõtra opinionẽ hũanã illi⁹ apparuerit, iustior appeat idignatio regis cõtra accusatores Dañ. Sequitur: † de manu † ꝓsperať est. c ¶Deus m. qa opa mirabilia facit ministerio angelorũ. f ¶Et cõclu. q. d. natura feritatis leonũ nõ est mutata, sed ab angelo ꝓhibita, quod patuit ex effectu sequenti i accusatores suos. g ¶Iubẽte. Hic describit inuidia lacerata, cũ dicit: h ¶Adducti. Hoc erat iustũ sed m pœnã talionis quæ maxie habet locũ inter æq̃les, sic. erat in ꝓpsito. i ¶Et nõ que-

Iosephus

Iosephꝰ dicit, ꝙ accusatores dixerũt leones fuisse satiatos carnib⁹, & ideo Danielẽ nõ tetigisse: & tũc rex iussit, vt ipi darẽt carnes leonibus: quod cũ vellent facere, leones eos decerpserũt añq; venirẽt ad pauimẽtũ. Ex hoc patet manifestẽ, ꝙ Daniel ex sua iustitia fuerat liberatus. k ¶Tũc Dar. Hic describit dei magnificẽtia prædicata ꝓ regem Darĩũ ꝓpter visum miraculũ. Et patet sñia ex prædictis in principio, q̃ri &. & in fi. c. pñtis. ¶Moraliter exponẽdo ꝓ Moraliter. cessus æmulationis describit in hoc ca. ga in æmulis primo notať ambitio: et hac le cura est clario, ex hac æmulatorũ iſidiatio, ad vltimũ istorũ deiectio. Et hęc oia patet in lra. Ad euadendũ aũt æmulationẽ exemplo Danielis recurrẽdũ est ad oriõẽ, & in modo orãdi cõsidera ꝙ Daniel ingressus est domũ, in q̃ notať consideratio mortis. Orabat aptis senestris, in quo notať mutatio legis. In cœnaculo, in quo notať excessus cõtẽplatiõis. Trib⁹ t ptib⁹, in quo notať ordinatio tpis. Flectebat genua, in q̃ notať cõfessio oris. Ad ista sequunť liberatio est, in quo appareť æquitas dei, & æmulorum perditio. in quo apparet dei seueritas.

✻ e Deus meus &c. Et inuidorũ destru- Moraliter. ctio ex eius seueritate, ibi: g ¶Iubente &c. Et sic impletũ est illud. Prouerb. 26. d. Qui fodit foueam, incidet in eam.

Nico. de Lyra.

CAP. VII.

ANno primo Balthasar. Supra posuit prophera quinq; visiones quæ respiciunt Christi primũ aduentũ. hic cõsequiter ponit alias quinq, que respiciunt eius aduentum secundum. Prima est de quatuor animalibus mõstruosis, & de aduẽtu iudeis: & designat vltimæ tribulationis tempus. Secunda de pugna Persarũ & Græcorũ sub specie arietis & hirci, quæ designat eiusdem tribulationis principale conflictũ. Tertia, de hebdomad⁹ abbreuiatis vsq; ad mortẽ Christi, quę designat eiusdẽ tribulationis solatiũ, qa tpe persecutionis Antichristi maximũ solatiũ erit ẽi delib⁹ de memoria passiõis Christi. Quarta, de apparitione viri liberationẽ pepulit ꝓnũciãtis, quæ designat eiusdẽ tribulationis terminũ. Quinta, de pugna Christi & victoria finali sub signo regis aquilonis & austri: & designat eiusdem tribulationis triumphũ. Partes etiam patebunt in quoq; capitulis sequẽtib⁹ p ordinẽ positis. Circa primã visionẽ considerandũ, q causa materialis est de q̃tuor regnis mũdi principalibus fideles successiue affligẽtib⁹. & de regno Christi perfectẽ obtento in iudicio finali oia regna cõterente. Causa finalis est ꝓuidẽtia & cautela cõtra futurã tribulationẽ, qa min⁹ feriũt iacula quę ꝓuidenť, & vt oñdat, ꝙ vsq; ad finẽ mũdi puerorum molestia est fideles ipugnatura, & iustorũ modestia tãdẽ victura, & Antichristi molestia finaliter pitura, & Christi militia gremaliter regnatura. Causa efficiens principalis est spiritus sanctus animo desiderãs & do- ✻ uoro iustos. Moraliter

Moraliter. I ¶Anno primo Balthasar regis. In hoc ca. describitur visio quatuor bestiarũ secũm sensum litẽ. q̃uor regna significantiũ. Moraliter autẽ significantur quatuor vitia bonũ virtutes vastantia. Bestiæ nãq; ꝓpriẽdicuni quæ leuiter dictis⁹ vel vnguibus vel vtrisq; ideo dicũtur bestiæ quasi vastæ, à vastido, y mutata in b

Cap. VII.

ANno primo Balthasar regis Babylonis

Daniel somnium uidit. Visio autē capitis eius in cubili suo, & somniū scribens breui sermone cōprehendit, summatimq; perstringens ait: Videbam in uisione mea nocte, & ecce quatuor uenti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor bestiæ grandes ascendebāt de mari diuersæ inter se. Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ. Aspiciebam donec euulsæ sunt alæ eius, & sublata est de terra & sup pedes quasi homo stetit, & cor eius datū est ei. Et ecce bestia alia similis ursō

a ¶ Quis quisq; angelus pro eo regno orat vel agit, quod ei commissum.
b c d e f g
a ¶ Pro regia celsitate. ¶ Quid hæ bestiæ significent angelo exponendū fuerunt. ¶ Regnorum feritas atq; crudelitas, bestiarum nominibus significatur.
h i k l m
a ¶ Regna subiecta quibus imperabat & volitabat.
b ¶ Vt leo inter bestias sic aquila inter aues regnū tenet, & regnum Assyriorum diu durauit sicut aquila inter aues manet.
n o
a ¶ Læna vel aquilę.
p q r
a ¶ Subuerso imperio Chaldæorum, vnde sequitur, & fu. pe. q. ho. &c.
s t
a ¶ Qui vidu parcissimus, fortis, feruens.
a t

a Quatuor ven. Quatuor angelicæ ptātes, quę regnis in qua dispartito mūdo politis præsunt, ptātes. s. contrariæ: quia sec'm vnuscuiusq; gēus merituꝫ ptā. vel dona vel mala prꝓponit: sicut in Daniele Michael dicit princeps Hebræorū. Et in Isaia de principe Babylonis. Quō cecidisti de cælo. in Ezechiele de principe Tyri: Tu Cherub extētus & prægēs. De principe Aegyptiorū: Draco magne q cubas in medio fluminū tuorū. Genesis de malis ptātib⁹ dicit: Non est nobis colluctatio aduer. car. & sāg. sed aduer. pās. p. &c. b ¶ Pugnabāt inter se: q regna sibi ꝓmissa faciūt pugnare. Regna vocat bestias ꝓ crudelitate diuersa: q a locis, moribꝰ & potētia distant. c ¶ Pugnabāt in mari magno mūdo. s. falsis & amaris fluctib⁹ redūdāte; vñ: Sise est regnū cælorū sagenę missę in mare. vnde & draco rex dicit oim quę in aqis sunt. Et Dauid dicit: Tu cōfregisti capita draconū in aqs. Et Amos ꝓpheta: Si descenderint in ꝓfundū maris, ibi mādabo draconi & mordebit eū. d ¶ Quatuor bestę bonis angelis. qui & malos monēt bū agere angelicę ptātes, quib⁹ principalia regna cōmissa sūt. vñ: Qñ diuidebat altissim⁹ gētes q. l. sa. cō. terpolā. s. pars autē dñi ppli ei⁹, Iacob f. hę. e ¶ Pria q̄si le. Nota ordinē ꝙ in imagine caput aureū dicit hīc leæna. ¶ Hier. Regnū Babyloniū ꝓpt̄ sęuitiā vel luxuriā nō leo sed leæna dicit: Asiūt em̄ q de bestiarū scripsere naturis, leænas ferociores esse, maxiē si catulos nutriant: & semp in coitū gestire. f ¶ Et alas ha. a. ꝓpter supbiā regni potētissimi, cuius princeps ait in Isaia: In cęlū cōscēdā. Sup astra cæli ponā thronū meū, & sisis ero al. Vñ dicit ad eū: Si alte vt aquila feraris inde detrahāte in abyssum. g ¶ Et sup pe. Sic de Nabuchdegis clarū est, qa post q̄ pdidit regnū & potētia ei sublata est, rursum in pristinū statū restituꝰ est, sed nō leęnā sed hoiem se esse didicit, & cor qđ' amiserat recepit. Si gñaliꝫ de regno Chadęorū, sentiēdū est, ꝙ occiso Balthasar & Medis Persisq; succedētibus Babylonij hoies se & humiles fragilisq; naturę esse senserūt. h ¶ Et ecce bestia. a. regnum Persarum, qđ' ob duriciā & ferocitatē vrso comparatr frigidū em̄ & victu parcū in morē Lacedęmoniorū fuit, ita vt in pulmento sale veteretur & cardamomo. i ¶ Bestia similis vrso: in visione statuæ pectus & brachia habet de argento.

Nico. de Lyra. ☞ In parte

Diuisio. ✠uoto infundens cognitionem regnorum, temporum & factorum. Daniel autem est causa efficiens instrumētalis sub quadam brevitate describens. Causa formalis in diuisione consistit: & dicitur in duas partes: quia primò prætermittitur quædam præfatio respectu sequentium. secūdò describit ipsa visio, ibi: Videbā in visione mea. Circa primū tria ponūtur. Primū est tēpꝰ in quo ista visio facta est, cùm dicit: Anno prio Balthasar. Ex quo patet, ꝙ Daniel nō posuit visiones sec'm ordinē historię vel tēporis, in quo factę sunt Danieli: qa illa quę scripta sunt in ca. prꝓcedēti fuerunt facta post illā visionē: qa facta fuerūt sub Dario. Darius aūt successit Balthasar, vt visum est in fine. v. c. Rō autē huius ordinis est, quia visio est pure ꝓphetica, & ideo ponit cū visionibꝰ sequentib⁹ quæ sunt eiusdē conditiōis: præcedentes autē visiones vel sunt pure historię, vel sunt partim ꝓphetię & partim historię. Alia ratio est: præcedētes em̄ ptinēt ad Christi primū aduētū, vt dictū est suprā. i. ca. hęc autē cum sequētib⁹ ptinet ad aduētū Christi, sec'm. s. ad iudiciū, vt magis videbit ꝓsequēdo. sec'd' tangit modꝰ videndi, cùm subdit: a ¶ Daniel tom. &c. Ex quo patet ꝙ vidit in somno & non in vigilia, tertiò subdit modū scribēdi, cū subdit: Et som. scribre. &c. b ¶ Videbā & c. hīc cōsequēter describit ipa visio. sec'd', ipsius visiōis interpretatio, ibi: Horruit spūs meꝰ. Prima in duas, qa primò ponit visio in gñali, sec'd' explicat magis in speciali, ibi: Prima quasi leæna. In prima parte dicit sic Daniel: Videbā. i. intelligebā. c ¶ In visione mea. qa sensum visionis imaginariæ intellexit: Intelligentia enim opus est in visione, vt dicitur infra. x. ca. d ¶ Nocte. quia tunc quietatis sensibus exterioribus, facilius cognitio supernaturalium accipitur, vt suprà habitum est. e ¶ Et ecce quatuor ven. cæ. pog. i. quatuor angeli. qui ꝓpter similitudinē venti dicunt spūs. ventus em̄ inuisibilis est, ꝓpter suā subtilitatē: ꝓpter quod vocat spūs, sicut & angeli. Potest aūt hic locus exponi dupliciter. Vno modo de angelis malis: & sic dicunt pugnare, qa excitāt hoies ad pugnā. Alio modo de angelis bonis, q prsſūt diuersis regnis, & sic dicunt pugnare ꝓ subditis, inq̄tū ꝓponūt corā dño eorū merita, quę aliqñ sunt cōtraria: Tñ angeli ista merita cōtraria ꝓponēdo corā dño nō habēt voluitates cōtrarias, sed quę sūt sup hoc beneplacitū diuinum de futuris, vt q. tale regnum dñetur tali vel ecōuerso: scita tamē sup hoc diuina volūtate accepta est vtriq; angelo, siue sit ꝓ exaltatiōe gētis cui præest, siue ꝓ depressione. ista aūt diffusius tractant. ꝙ. sniarū. f ¶ In mari magno. i. in hoc mundo: qui dicit mare, ꝓpter instabilitatē & variabilitatē regnorum, q si cut mare agitatur & ꝓcellę ibi oriuntur. g ¶ Et q̄tuor bestię. id est quatuor regna magna: Et dicunt bestię ꝓpter ferocitatē. h ¶ Grandes. ꝓpter supbiā & potētiā. i ¶ Ascēdebāt. i. oriebant successiue. k ¶ Diuersę inter se. i. moribus & legib⁹ differētes. l ¶ Prima. Hīc explicat visio i ꝑticulari: Et diuidit in q̄tuor partes fm q̄tuor regna. sec'a icipit ibi: Et ecce. tertia ibi: Post hęc. Prima igit bestia signat regnū Chaldęorū & maxime q̄tū ad regē eiꝰ Nabuchodō dicit: m ¶ Quasi leęna, ꝓpter ferocitatē & luxuriā, q̄ i Chaldęis vigebat. Leęna em̄ inter bestias est ferocior, & maxime si catullos nutriat & semp gestit coitū. n ¶ Et alas habebat aquilę. Ala vna est abundātia & diuitię qbꝰ abundabat illud regnū. vñ. &. significabat ꝓ caput aureū. vt. s. dictū est. Alia est peritia armorū ꝓpter exercitū bellorū qbus Nabuchodonosor debellauit & subiugauit sibi regna multa. Istis duabus alis. s. peritia armorū & diuitijs ferebat in altū per supbiā intātū, qđ' faciebat se adorare sicut deū, vt visum est supra. cap. iij. propter hoc de ipso scribitur Isa. xiij. d. Supra astra cęli conscendam, & similis ero altissimo. Dicuntur autem istæ alæ aquilę, quia aquila est rex auium, in quo signatur Monarchia Nabuch. o ¶ Aspiciebam donec euulsę sunt alę eius. quia quando in furiam versus est Nabuchodonosor, quilibet rapiebat diuitias eius, similiter potentia eius omnino defecit ad tempus. p ¶ Et sublata est de terra. quia ab hominibus dereictus est, vt dictum est suprà. q ¶ Et super pedes quasi homo stetit. quia quando reititutus est ei sensus, recognouit se hominem fragilem. r ¶ Et cor eius datum est ei. id est cor humanum: quia primò reputabat se quēdam deum. Potest etiam hoc exponi de toto regno. Et alæ huius regni idest diuitię & potentia Chaldęorū, ablatę sunt per Cyrum & Darium, qui subuerterūt Babylonē. Et quasi homo stetit quando Chaldęi Medis & Persis subiecti facti sunt: quia tunc cognouerunt se esse homines fragiles. s ¶ Et ecce alia bestia. Hīc significatur regnum Medorum & Persarum'. ideo dicitur: t ¶ Similis vrso. quia vrsus est leone mitiori. vel magis ꝓprię loquendo minus crudelis, sic regnum istud erga Iudæos fuit mitius respectu præcedentium. quod patet: quia Cyrus captiuitatem Iudęorum remisit, & tęplum reędificare prꝓcepit, vt habet Eidrę. i. Item alia ratiōe cōparatur vrso, quia vrsus est potētissimus ad labores & verbera, & paruo contentus cibo, ita quōd ꝓ magna parte anni nihil sumit: sic Persę infrangibiles erant laboribus & insuperabiles bellis: & adeo parci victus, vt penè sicco pane vterentur, nisi gratia hospitum vel festi, vt dicit Trogus Pompeius historiographus. Persarū vi ⁊ frustenuis

✠ In parte

✠ideo dicit: l ¶ Prima quasi leæna. per quā significat ferocitas tyrannica, quia leæna ferocior est leone. n ¶ Et alas habebat aquilæ. Vna ala significat versutiam consiliatiorum ipsi⁹ tyranni, & alia significat nequitiam ministrorum eius iuxta faciētium: Et istæ duæ alæ faciūt ipsum volare ad crudelitatis actum. o ¶ Aspiciebam donec euul. sunt alæ eius. nam aliquando contingit ꝙ mens tyranni mutatur in mansuetudinem ex bonitate dei, ideo subditur: p ¶ Et sublata est de terra. per pœnitētiam veram, secundū illud prouerb. xxj. a. Verte impios & non erunt, scilicet impij: sed in pietatē mutati. q ¶ Et super pedes quasi homo stetit, scilicet māsuetus: nam homo est animal māsuetum natura, ideo subditur: r ¶ Et cor ei⁹ datum est ei. id est cor humanum & benignum. s ¶ Et ecce bestia alia similis vrso: per quam significatur perfidia hęreticorum, qui sicut vrsus habet debile caput, sic hæretici debile fundamentum. Moraliter

Y ✠ In parte

a ¶In pte stetit.qa vt aiũt Hebrei,cõtra Israel nihil crudele gessit. Vñ in Zacharia dicunt equi albi. b ¶Et tres ordines. Tres principes sicut Balthasar,& Darius,tres principes habuerũt,q.exercitatis pis prefuerũt. Alij tres reges Persarũ post Cyrũ fuisse autumãt,sed nõ nominãt:nos verõ post Cyrũ q regnauit annis .xxx. scimus regnasse Cambysem filiũ eius & frẽs Magos,deinde Dariũ,cuius secũdo anno reedificari cœptũ est tẽplũ.qntum Xerxẽ Darij filiũ.vj.Arthabanũ. vij.Artaxerxẽ,q Lõgimanus cognominat⁹ est, octauum Xerxẽ,nonum Soedianũ. decimũ Dariũ cognomẽto Nothũ.xj.Artaxerxẽ,q & Mẽnõ.xij.Ochũ.xiij.Arsẽ Nothi filiũ.xiij.Darium Sarsante filium,q superatus est ab Alexãdro rege Macedonũ.Quõ ergo tres reges Persarũ fuisse dicimus nisi forte ex his aliquos eligamus fuisse spuisimos quos ex historijs nõ habem⁹ ergo tres ordines in ore regni Persarum,& in dẽtibus tria regna accipiamus Babyloniorũ Medorũ atq; Persarũ q̃ in vnum redacta sunt. Quorũ autẽ sequtur:& sic dicebãt ei:c ¶Surge come deẽc.tps illud significat q̃ ab Assuero quẽ. Lxx.Artaxerxẽ vocãt ad suggestiõnẽ Amã Agagite vna die oẽs Iudei iussisunt trucidari.Et pulchrẽ nõ ait,deuorabit eos,sed sic dicunt ei:Surge co.carplu.vt tm̃ fuerit conatus,sed nõ securus rei exitus. d ¶Quasi par.regnum Macedonum.de quo in statua:Venter& femora eius ex ere. e ¶Et alas.Alexãdri em̃ victoria nihil velocius fuit,q ab Illiri co & Adriatico mari vsq; ad Indicũ oceanum & Physon fluuium,nõ tã bellis q̃ victorijs cucurrit,&.vij.annis Europe ptẽ & totã sibi Asiã subiugauit. Pardus quoq; varij coloris regna diuersa significat Alexãdro subdita. f ¶Et ecce be.quar.t.Romanum.s.imperiũ,de quo in statua tibie ferree & pedũ quẽdã ps ferrea,quædã fictilis,ferri autem nũc meminit dentes s.h.&c. ¶Et ecce be.q.t.Mirum q̃ suprà lexnã, vrsum, & pardum in tribus regnis posuerit,& Marianũ nulli bestiç comparauit,nisi forte in formidolosam faceret bestiam, vocabulum tacuit. & quicquid in bestijs ferocius cogitamus,hoc Romanos intelligam⁹,Hebrei autumant.quia quod hĩc tacitum est,in psalm̃. dictum est. Vastauit eam aper de sylua,& sin.fe.de. &c. Pro quo in Hebræo habetur.Omnes bestiæ lacerauerunt illam:quia in imperio Romanorũ fuerũ oia simul regna quę prius fuerũ sepata. g ¶Et habebat cor.Porphyri⁹ duas posteriores bestias Macedonũ & Romanoin vnũ Macedo.miscet regnũ,& diuidit pardũ volẽs itel

Esther.3.d.

Psal.79.b.

a ¶Tria regna adunata,Medorum Persarum, Chaldæorum. ¶Alij versus.

b in parte stetit,& trẽs ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, &

a ¶Aman & amici eius. b ¶Assuere. ¶Iulgn.

c sic dicebant ei:Surge comede carnes plurimas . Post hæc aspiciebam,

a ¶Qui prę ceps fertur in sanguinem, & saltuit in mortem.

d bam,& ecce alia quasi pardus, & e alas habebat quasi auis quatuor

a ¶Successores eius significat Ptolemæum Seleucũ Philippum,& Antigonum.

f super se. Et quatuor cãpita erant

a ¶Q.non fortitudo Alexandri,sed dei voluntas hoc fecit. b ¶A deo.

g in bestia, & potestas dãta est ei . h Post hæc aspiciebam in uisione noctis,& ecce bestia quarta terribilis i atq; mirabilis & fortis nimis. Den

a ¶Principes fortissimos. b ¶Qui a omnes nationes ab eis interfecit vel tributo vel seruituti subiecit.

k tes ferreos habebat magnos,comedens atq; comminuens,& reliqua l

a ¶Exactione tributorũ. ¶In prioribus bestijs singula fortitudinem signa,in hac omnia fuerunt.

m pedibus suis conculcans.Dissimilis autem erat cęteris bestijs, quas n

a ¶Dicunt in aduentu Antichristi decem reges orbem Romanorum esse diuisuros.

o uiderã ante eã,& hãbebat cornua p

filiũ Migi Ale

filuit terra in cõspectu eius. g ¶Et alas ha.quasi auis quat.sũ Gp se.Isiç quatuor alę sunt robur corpis,aſoſicas,largitas & industria tã ex naturali ingenio q̃ ex studio armorumq; exercitio,quę oĩa fuerũt excellẽter in Alexãdro.Istis aũt quatuor alis quasi volabat ad victorias propter velocitatem debellandi aduersarios. h ¶Et quat.ca.erãt in be.quia Alexander habuit quatuor successores ,quibus diuisum fuit regnum eius. Ptolemæus enim successit sibi in Egypto , Seleucus in Syria,Antigonus in Asia , Philippus in Græcia. i ¶Et potestas data est ei.q.d.victorię prędictę nõ fuit factę? tute Alexãdri,sed ỹ tute à deo sibi data.vñ legitur ĩ Scholastri.hist.qđ cũ Alexãder cogitaret sibi subiugare orbẽ existẽs adhuc in Macedonia, deus sibi appuit in similitudine summi sacerdotis Iudęorum indutis põtificalibus ornamẽtis, & sibi victoriã ,promisit. ppter qđ Alexãder veniẽs ĩ Ierusalẽ,cũ ppis ei obuiaret.& summum sacerdos pontificalib⁹ indut⁹, Alexãder de equo descẽdit, & deum q sibi apparat adorauit in hoie,q ei⁹ similitudinem gerebat,& iõ ciuitati pepcit. k ¶Post hęc. Hĩc describit regnum quartum. l. Romanum: & diuidit in duas partes.qa primò describit fortitudinẽ huius regni, secõ oñdit ex ipõ ortũ Antichristi, ibiq; Cõsiderabã cornua.Circa primũ cõsiderãdum,qđ hęc bestia quarta nõ nominatur ꝓprio noie sicut alię prędecentes.qa nõ habuit aliquod ꝓpriũ nomẽ alicuius bestię,ꝑ qđ posset ferocitatẽ huius regni designare. ppter qđ in glosis Hebraeis dicit regnũ Romanum nequã.De iniquitate huius regni cõtra fideles patet manifeste in psecutiõe Martyrũ & in occisiõe prę cipuorum apostolorũ Petri & Pauli:& hoc est qđ dicit: l ¶Bestia quarta.id est Romanũ iperium: m ¶Terribilis, ppter crudelitatẽ prędictã.n ¶Mirabilis.ppter humanã sapientiã,quę vigebat in Romanis intũ,qđ per eam deuicerunt orbẽ magis quã per fortitudinẽ.o ¶Et fortis nimis.ppter potẽtiã. p ¶Dẽtes ferreos habebat magnos. qa sicut ferrum domat omnia, ita regnum Romanum domauit omnia alia regna, sicut supra dictum est cap.ũ. q ¶Comedens atque comminuens aliquos occidendo. r ¶Et reliqua pedibus suis conculcans:cęteros tributo subjiciẽdo. s ¶Dissimilis autem erat cęteris bestijs . quia potestatem & ferocitatem prædecentium regnorum multum excesit. t ¶Et ha.cor.r ad est decem reges,sicut enim in cornibus est defensio animalium, ita reges debent defendere populũ sibi subiectũ. Cõsiderãdũ ante, quod ibi

Nicolaus de Lyra.

✠ ¶In parte stetit.quia illud regnum non venit contra Ierusalem ad bellandum ,vt dicunt Iudæi.sed historia Iudith dicit cõtrarium,q̃ Cambyses filius Cyri,qui alio nomine dictus est Nabuchodonosor,misit Holofernem ad debellandum filios Israel sed illam historiam non accipiunt Iudæi,nec (vt dicunt) habet apparentiam veritatis,quia illo tempore erant ita subiecti Iudęi Persis,q̃ non audebant ædificare templum sine licentia regis, & ideo non est verisimile,q̃ auderent exercitui tanto resistere quẽ habebat Holofernes dux illius exercitus. b ¶Et tres ordines erant in ore eius.id est tria regna simul iuncta virtute Persarũ scilicet regnum Chaldæorum,Medorum & Persarum. c ¶Et sic dicebant ei. id est cuidam regi illius regni scilicet Assuero. d ¶Surge & comede car.plu. quia Aman & socij eius suaserunt regi Assuero interfectionem Iudæorum,vt patet Esther.ix. Notandum,q̃ de Iudæis magis loquitur propheta quàm de aliis gentibus,quia propter eos hæc visio & aliæ prius ostendebantur Danieli,quia tamen persuasio iniqua Aman non habuit effectum,vt patet Esther.vij.ideo non dicitur hĩc,q̃ bestia comederit,sed quia suadebant ei comedere. e ¶Post hæc aspiciebam & ecce alia.scilicet bestia , per quam designantur regnum Alexandri & Græcorum: ideo subditur: f ¶Quasi pardus. Pardus enim est animal velocissimum,& ipse Alexãder mira celeritate totũ orientẽ sibi subiecit:quia in septem annis partẽ Europæ & totam Asiam obtinuit,vt dicit hĩc glos.Varietates autẽ Pardi signant diuersa regna & potestates quæ sibi subiecit.vnde dicitur.q.Machabęo.j.quòd obtinuit reges terræ & tyrannos,&

Moraliter

✠ a ¶In parte stetit.nam hæretici sunt ab Ecclesia per excommunicationẽ pręcisi. b ¶Et tres ordines erãt in ore ejus & in dentibus eius.principes tres.Hęretici nanq; tribus dẽtibus catholicos mordent scilicet potẽtia seculari,vt patuit ꝑ Arriũ,sicut dictũ est suprà Ezechi.xxxviij.& rõnibus Sophisticis,& etiã sacris scripturis puerse intellectis. c ¶Post hęc aspi.&c.a.q. par.ꝑ quã significat fraudulẽtia simulatorum. Sicut enim pardus est totus varius in colore, sic simulatores in corde ore & opere. g ¶Et ha.alas quasi auis quat.super se & quat.ca. Caput in sacra scriptura frequenter accipitur pro principio : principium autem in agibilibus est finis.Fraudulentię verò simulatorum finis est quadruplex.s.honor mũdanus,fauor human⁹,bonũ vtile,& bonum delectabile.nam propter ista vel aliquod istorum operat malicia simulatorũ,& sic quatuor capita sunt in ista bestia. similiter quatuor alis vtit ad ꝓpositũ consequẽdum:scilicet simulatione sanctitatis,adulatione potestatis,collatione munerum,& simulatione operum. k ¶Post hæc aspiciebam in visione &c. per quam significatur malicia emulatorum, & ideo non dicitur quæ bestia sit in speciali,eo q̃ emulatorum maliciam non potest vno nomine vel etiam pluribus explicari . Dicitur tamen in textu,q̃ habebat dentes ferreos magnos,scilicet ad deuorandũ famam innocentũ vel saltem ad diminuendũ.ideo dicit: q ¶Comedẽs atq; cõ.&c.p pedes autẽ intelligũtur malę volũtates emulatoris ad cõculcandũ innocentẽ si possit, & ad despiciẽdũ si p⁹ non possit. t ¶Et ha.cor.decem.p quæ significantur decem modi detractionis.Primus est peccatũ fratris occultum indebi-

✠ te revelilo

ligi Alexādrū ipsum, bestiā autē dissimilē cæteris quatuor Alexā dri successores, & deinceps vsq; ad Antiochū cognomento Epiphanē. x. reges sequentes enumerat, quos nō vnius ponit regni, sed gratia Macedonię, Syrię, Aegypti, Asię: sed de diuersis regnis vnū regnū efficit p ordinē, vt. s. q̄ scriptū est: Os loquens ingē- Infra eodē ca. nō de Antichristo, sed de Antiocho accipiat. a ¶ Et ecce cor. Frustra Porphyrius hīc Antiochū Epiphanē suspicatur q̄ post. x. cornua ortum est, & de cetera q̄ sequuntur. vj. Ptolemæū Philometorē, & .vij. Ptolemæū Euergetē, & Arthasiā regē Armeniæ, quorum Ptolemæus prior multò antequā Antiochus nasceret mortuus est. Cōtra Arthasiā ÿ ò Antiochus dimicauit: sed ille in regno primo p̄missus. Dicamus ergo q̄ in cōsummatione mundi, q̄n Romanorum regnū destruet, futuri sunt decē reges, qui inter se diuidāt orbē Romanū, & vndecimum surrecturū, esse regē paruulū & tres reges de decē supradictis. i. Aegyptium, Africanum, Aethyopū: sicut in sequentibus clarius patebit, q̄b⁹ interfectis sepē alij victori colla submittēt. b ¶ Et ecce oculi. &c. Ne putemus eū sec̄m opinionē quorūdā vel diabolū esse vel dæmonē, sed vnū de hoibus in quo tot⁹ Sanctus corporaliter est habitaturus. Est em̄ homo filius p̄ditiōis, qui extollit sup oē q̄d dicit deus aut quod colit, vt in templo dei sedeat, ostendens se tam q̄ sit deus. Thulam.

c ¶ Throni po. sunt: angelicę ÿtutes. Vel alij, seniores quos Iohānes describit. Vel sicut dīs Aplis ait: Sedebitis super sedes. xij. iudicātes. xij. tribus Israel. Angeli enim dīi & omnes electi dīm in iudicio comitabunt, & erunt throni dei, q̄a in illis sedebit. Throni. Quos Iohānes. xxiiij. thronos dicit. de quibus Paulus: Siue throni siue dominationes. Et in Euangelio: Sedebitis super sedes. xij. iudicantes. xij. tribus Israel. d ¶ Antiquus dierum. qui apud Iohannem solus in throno sedet. Antiquus dierū: pater scilicet, licet em̄ p̄sona filij in iudicio appareat, non deerit tamen pater & spiritus sanctus, pater est à se, filius à patre, & quidquid habet imputatur ei à quo est. Sedens autem & vetustus dierum dicitur deus, vt eterni iudicis habitus demōstretur. Senex quoq; describitur vt maturitas sententię comprobetur. e ¶ Vestimentum eius. Saluator transfiguratur in mōte, & gloriam diuinæ maiestatis assumens in candidis vestibus videtur. f ¶ Thronus eius: vt peccatores tormentorum magnitudine pertimescant, & iusti saluentur, sic tamen quasi per ignē. Moraliter. Throni dei. Moraliter vt ait Grego. sunt Monachi & Eremitę & alij qui in vno loco degentes deo militare studeant nec per loca discurrunt, quorum quietis cordib⁹ insidet deus, qui bene flāmagnis dicunt, quia dilectione dei & proximi & desiderio patriæ celestis inflammantur. g ¶ Rotæ eius. Alij currus. Ezechiel. a. quoq; dominum sedentem quadrigę inducit, & omnia dei Deut. 4. d. flamma sunt. de quo alibi: Deus noster ignis consumens est: vt libro. 12. gna. ioānis, & stipulam arsuram in die iudicij nouerimus. Et in Psal. Psal. 96. a. ignis ante ipsum p̄cedet & inflammauit in circumitu inimicos eius. Rotæ eius, prædicatores, Apostoli. i. & eorum successores, qui summa celeritate mundū prædicādo peragrauerunt, q̄ bene ignis accensus dicunt & igne ardentes de quo dicit: Ignē veni mittere in terram, & quid v. n. v. s. h ¶ Milia mi. Non q̄ tant⁹ Luc. 12. f. numerus sit seruorum dei, sed quia humanus sermo maiorē exPsal. 67. d. primere non potest. Milia milium. Hæc sunt milia, & hæ miliaDeut. 10. a. dea, de quibus in Psalmo: Currus dei decē milib⁹ multiplex &c. Et alibi. Qui facit angelos suos spiritus. &c. Duplex Angelorum officium est. Alij p̄mia iustis tribuunt. Alij singulis p̄sunt cruciatibus. ¶ Milia milium. Grego. supernorum ciuium numer⁹ & infinitus, & definitus est. Deo numerabilis, & nobis innumerabilis, quāus aliud est assistere, aliud administrare. Assistunt enim alij, q̄ uldubio potestates, quæ ad quærēdā hoibus pacē & nunciandā nō exeunt. Ministrant verò hi qui ad explenda officia nūciorū veniunt, sed tm̄ & ipsi contēplatione ab intimis non recedunt. Et quia plures sunt qui ministrant q̄m qui principaliter assistunt ☞

a ¶ Quia ipse autor transgressionis est.

decem. Considerābā cornua, & ecce cornu aliud paruūlū ortū est de medio eorū: & triā de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

a ¶ Antichristus ignobilis obscuro natus loco.

a ¶ Tres reges primo Antichristus humiliabit, regem Aegypti, Africæ, Aethiopiæ.

a ¶ A. prudentia potestatis eius.

¶ Simile Iohannis in Apoc. Post hæc statim fui in spiritu &c. vsq; quæ sunt septem spiritus dei.

Aspiciēbā donec throni positi sūt, & ānti⁹ dierū sedit. Vestimentū eius candidū, & capilli capitis eius quasi lana mūda. Thronus eius flāmmæ ignis, rōtæ eius ignis accensus: flūuius igneus rāpidusq; egrediebatur à facie eius. † Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia assistebant ei.

a ¶ Severus iudex & verus. b ¶ Excellentia deitatis.

c a ¶ Purum offenditur sincerumq; iudicium, & nullam personam in iudicando recipiens.

a ¶ Velocitas iudicij in peccatores.

a ¶ Severitas iudicij. b ¶ Vt peccatores traneres in gehennam.

a ¶ Vt malos puniat, bonos purget.

b ¶ Velocitas iudicij in peccatores

Nr E

fistunt: assistentiū numerus quasi definitus, ministrantiū verò indefinitus ostendit. a ¶Iudiciū sedi. &c. s. verū ꝓpter humiliandā superbiam. Ideo Romanū regnū delebit, quia cornu illud loquebatur grandia. b ¶Et libri aperti. Conscientiæ & opera singulorū in vtraq; parte, vel bona vel mala, omnibus reuelantur. Bonus, liber est viuentium: malus, qui in accusatoris manu: qui

Apo.20.c. est inimic⁹ & vindex, de quo: Accusator iste fratrū nostrorū. Liber iste terrenus est, de quo pro-

Ier.17.b. pheta: In terra scribētur. c ¶Et vidi. In vno impio, ꝓpter Antichristū blasphemantē, oia regna simul deleta sūt: & nō erit terrenū impiū, sed sctōrū cōuersatio, & aduētus filij dei triūphātis, de quo dicit: Et ecce cū nubi. cæ. q.

Dañ.2.c. fi. ho. ve. qui. s. in somnio Nabucho. lapis scribit absciss⁹ de mōte si. ma. qui cōminuit testā, ferrum, æs, argentū, & aurū. Nunc sub persona filij hois introducitur, vt assumptio carnis humanę in filio dei significet. vñ: Viri Ga

Act.1.b. lilei &c. d ¶Aspiciebā ergo. vñ Apostol⁹: Qui cùm in forma

Philip.2.c. dei esset, nō rap. &c. In fisitudinē

Ibidem. hoim fa. & ha. inuē. vt hō. humiliauit semetipm factus obediens vsq; ad mortē, mortem autē crucis. ¶Respōdeat Porphiri⁹, cui hoc posit hominum cōuenire, aut quis sic is tam potens ꝙ oēs Gētes seruient ei, qui cornu parvum quod Antiochū interpretatur, confregerit atq; cōtriuerit? Si dicit ꝙ à Iuda Machabæo sit superatus, doceat quomodo cū nubibus cæli veniat, quasi filius hominis, & vsq; ad antiquū dierum perueniat, vt detur potestas

†in medio corporis. F & honor & regnū. & quomodo oēs populi, trib⁹, & linguę seruient ei: & quomodo potestas ei⁹ potestas æterna sit quæ nullo fine claudatur? e ¶De terra. qa terrena. Omne autē terrenū reuertitur in terram. Sancti nō accipiēt terrenū regnū sed cæleste. Cesset ergo mille annorū fabula.

Nico. de Ly. Nr Et sermo

† sanctorū altissimorū

a ¶Iudicium sedit & lib. aper. sunt. i. libri cōscientiarū, qa conscientia cuiusliber patebit oibus vt sentētia iudicis appareat oib⁹ recta. Siue liber vitę agiet, q tenebit in manu dei, & liber mortis, q tenebit i manu accusatoris. b ¶Aspiciebā. i. cōsiderabā, quę snia daretur de bestia. s. de regno Antichristi: q vt visum est q̄dāmodo pertinet ad q̄rtū regnum. c ¶Propter vo. &c. i. ꝓpē blasphemias ab Antichristo ꝓlatas cōtra deū. d ¶Et vidi q. &c. qa interficiet Antichristū ꝑ tute dei, sec⁹m qd dicit Apost. ij. ad Thes. ij. b. Quē dñs Iesus interficiet spū oris sui, & destruet illustratiōe aduentus &c. e ¶Corpus eius. id est homines mali, qui sunt corpus Antichristi, sicut Christ⁹ est caput oīm bonorū. f ¶Et tra. esset &c. s. infernali. g ¶Aliarū quoq; best. &c. i. vidi. s. ꝙ omnis potestas tunc cessabit. h ¶Et tempora vitæ consti. essent eis. i. deo præordinante. i ¶Vsq; ad tempus & tempus. i. quādiu durabit persecutio bonorū à malis. Et per primū tempus intelligitur persecutio, quę fuit ante primū Christi aduentū, per secundū temp⁹ pſecutio fideliū vsq; ad aduentū Christi sec⁹m. s. ad iudiciū. Vel sec⁹m aliquos hoc est referēdū ad tēpus pſecutiōis Antichristi, sed prima expositio melior videt. qa persecutio Antichristi durabit per tps & tēpora & dimidium dimidiū temporis, vt habetur infrà. xij. c. a. k ¶Aspiciebā. Hic G describit Christi triūphalis victoria q̄rtū ad eius humanitatē: & hoc est qd dicit: Aspiciebā. i. considerabā cui potestas ablata ab Antichristo daretur. l ¶Et ecce cū nubibus cæli. Sicut enim Christus ascendit in cælum sec⁹m hūanitatē obsequio nubiū, sta etiam veniet ad iudiciū, vt habetur Act. j. b. vbi dicit: Hic Iesus q assumptus est à vobis in cælū, sic veniet &c. m ¶Quasi filius ho. Dicit quasi, q non solū est filius hois, sed plus: quia est filius dei, & hoc est quod subditur: n ¶Et vsq; ad antiquum dierum p. i. ad ęqualitatē dei patris in vna diuina essentia. o ¶Et in conspectu eius ob. cū. Angeli. s. qui in iudicio erunt ei obsequentes. p ¶Et dedit ei potestatem. quia tūc erunt subiecta plene ipsi Christo, vt habet Hebr. ij. Et nota, ꝙ dicit hīc potestatē. i. coercē di, inquātū se extēdit ad punitionem malorū. q ¶Et regnum: inquātū ꝓprie respicit salutē electorū. Rex em ꝓprie dicitur: q ꝓsidet ad bonū iudicatorum. r ¶Et honorem. s. latriæ: q sibi impendet, nō solū ab electis, sed etiā à dānatis, sec⁹m qd dicit Apostol. ad Philip. ij. In nōie Iesu oē genu flectatur cælestiū, terrestriū & infernorum. Sequi. s ¶Potestas eius potestas ęterna, quę nō au. & regnum eius qd nō H cor. quia regni eius non erit finis, vt patet Lucæ. j. Et patet ex ipsa falsitas Porphyrij exponētis hoc de Iuda Machabęo & eius fratribus. qa omnes populi & linguæ nō seruierunt eis, vt hīc dicitur, sed solūmodo pauci de Iudaico populo & lingua Hebraica. nec regnū eorum fuit ętern⁹, sed fuit ablatum per Herodē Ascalonitam. Diuisio Item Iudas nō venit in nubibus, vt hīc dicitur: & ideò ista nō possūt expōi nisi de Christo. t ¶Horruit spūs meus. Hic ponitur visiōis interpretatio, & primò in generali. secūdò. in speciali, quātū ad regnum Christi, ibi: Posti hoc volui. Dicit ergo primò sic Daniel: Horruit spiritus meus &c. propter mala quæ †in videbat fieri in futurū: & ꝓpter blasphemias cōtra deū & ꝓpter Xo⁹ fieri, insolitā visiōnē. sequi. v ¶Ac & vegetassi ad vtū de assistentibus. s. ejus ass. Angelis qui assistebāt iudici. ibi tamē accessus fuit in imaginaria visione. x ¶Hæ quatuor bestiæ &c. consurgent successiue. s. sicut patet ex prędictis. y ¶Suscipient autem regnū. posti sta quatuor regna z ¶Sancti dei altissimi. Et hoc erit in iudicio finali, quia tunc cum Christo regnabunt illi qui modo propter ipsum opprimuntur. a ¶Et obtinebunt reg. in seculum & in seculum seculorum. i. ęternaliter, Vbi enim istud nomē seculū sic duplicatur, intelligitur æternitas, vt suprà dictum est. b ¶Posti hoc volui diligenter discere. &c. Hīc ponitur interpretatio visionis in speciali, de quarta bestia & paruulo cornu eius. Et patet sententia ex his quæ dicta sunt de quarto regno, vsq; ibi. c ¶Et de cornu illo, id est Antichristo. d ¶Quod habebat oculos. quod signat eius nimiam astutiam. e ¶Et os loquens grandia, id est blasphemias contra deum. f ¶Et maius erat ceteris: quia regnum Antichristi erit maximum secūdum extensionem: licet ſgnum Antichristi erit maximum secūdum durationem. g ¶Aspiciebā. i. considerabā.

Nr Et ecce

¶ Et sermones contra &c. Symmachus: Sermones quasi deus loquetur, vt qui assumit dei potentiam, verba quoq; diuinq; ma iestatis assumat. b ¶ Et sanctos altissimi conteret &c. Superabit enim sanctos in tantam elatus superbiam, vt leges & cerimonias mutare conetur, extollens se sup omne quod dicitur de⁹ aut quod colitur. c ¶ Mutare tempora..temporalia, scilicet vel ordinem & cursum temporum. d ¶ Dimidiū temporum, vnde: Nisi abbreuiati essent dies illi: non fieret salua omnis caro. e ¶ Ego Daniel. Hactenus liber Danielis Chaldęo Syroq; sermone scriptus est: Quæ sequuntur vsq; ad finem voluminis, Hebraicè.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et ecce cornu. i. Antichristus b ¶ Faciebat bel. aduer. sanct. &c. qa tunc erit maxima persecutio sanctorū. c ¶ Do. ve. an. dierum. quia ante aduentum iudicis interficietur Antichristus. d ¶ Et iudi. de san. excelsi. id est victoriam iudicis dedit eis cont oppressores eorum, secundùm qđ dicitur Sapien. v. a, Stabunt iusti in magna cōstantia aduersus eos qui se angustiauerunt. Vel quia perfecti cum Christo iudicabunt. e ¶ Et tempus aduenit. scilicet iudicij finalis. f ¶ Et reg. obtinuerunt. id est potestatem contra eos qui iniustè ipsos afflixerunt. g ¶ Et sic ait. scilicet. Angelus qui loquebaṫ Danieli h ¶ Bestia quarta: regnū quar. erit. s. regnum Romanum, vt prędictū est. Quod autem sequitur supra expositum est vsq; ibi. i ¶ Porrò cornua decem ipsius regni decē reges erūt. s. simul regnātes imminente tēpore Antichristi, qui sibi diuidet regnum Romanorum. k ¶ Et alius consurget post eos. s. Antichristus. Qđ sequitur, patet ex prædictis vsq; ibi: l ¶ Et putabit. q. pos. mu. tpa. i. cursum & modum viuendi, & hoc ex nimia eius superbia procedit. m ¶ Et leges: à deo datas, qa cultum dei auferet. p posse suo, & sibi illum cultū vsurpabit, ostendēs se tanq; sit deus, vt dicit Apostol⁹. ij. ad Thes. ij. Sequit: n ¶ Vsq; ad temp⁹ & tpa & dimidiū tpis. i. vsq; ad tres annos & dimidiū, qa tantū durabit p̄secutio Antichristi. o ¶ Et iudicium sedebit: vt dei sententia auferaṫ malorū potentia, vt dicit in litera. p ¶ Regnum ait & ptās & mag. & re. quæ est subter omne cælum detur populo sanctorum. qa omne quod includit infra ambitū cæli vltimi. s. empyrei, dabitur sanctis, quia cedet totum ad gloriā eorum. Et ex verbis istis patet, q. loquit Daniel non tantum de regno terreno, sed etiā de cælesti. q ¶ Hucusq; finis verbi angeli loquētis cum Daniele, & docentis eum de prædicta visione. Sequitur: r ¶ Ego Daniel mul. cogi. meis contur. propter dei blasphemias futuras & oppressiones sanctorum. s ¶ Et facies mea mu. est in me. quia ex vehemēti cogitatione & abstractione à corporis sensibus multùm immutatur hominis vultus. t ¶ Verbum autem in corde meo conser. vsq; ad tempus debitum descriptionis & denūciationis. Vel aliter. v ¶ Conseruaui, id est memoriter tenui, sicut rem dignam memoria. Moraliter exponendo possumus dicere, q. prima bestia signat sæuitiā tyrannorū, secūda perfidiam hæreticorum, tertia fraudulentiam simulatorum, quarta malitiā æmulatorū. Prima habet corpus leonis, in quo denotatur crudelitas principis quæ est efficacissima ad malè agendum. Habet autem duas alas. s. nobilitatem generis & potestatem regiminis. hæc enim duo maximè crudelitatem supportant. Sed si alæ istæ auferantur, stat super pedes suos sicut homo, id est sit humanus qui ante erat crudelis & durus. Et cor datur ei per recognitionē sui & dilectionem dei. Secunda bestia est Vrsus, qui habet debile caput: quia hæretici habent debile fundamentum. Et in parte stetit, quia prędicti sunt ab ecclesia. Tres ordines dentiū in ore ei⁹, quia tribus modis se muniunt hæretici. s. per autoritates canonicas malè intellectas, per rationes sophisticas, & per rationes veras scientię malè tamē applicatas. propter hoc dicitur Apoca. xvj. c. De ore pseudo ꝓphetę ꝓcedebāt tres spūs immūdi in modū ranarum. Tertia bestia est Pardus, q. est totus varius, ita simulatores sunt varij corde, verbo & facto, vt decipiāt quocūq; modo. Quatuor capita huius bestiæ sunt q̄tuor intentiones malæ. s. vanitas superbię, voluptas lasciuię, cupiditas auaricię, libertas insolentiæ. Intētione em̄ assequēdi ista vel aliqđ istorū ꝓcedit cōiter fraudulētia simulatorū. Quatuor aūt alæ q̄bus nituntur cōseq; prędicta, sunt amicicia ficta vel pruriēs, bñficētia largiēs, apparentia mētięs, sanctitatē. applaudētia blandiēs. s. superiores. Quarta bestia innoiabilis, & terribilis cōtinēs in se oēm ferocitatē aliarū bestiarū est malicia æmulatorū, qa malicia æmulatorū cōtinet in se malitiā prædictorū viciorū: Habet em̄ æmulator sęuiciā tyrānorū, ideò dicit terribilis: pfidiā hęreticorū, ideò mirabilis, fallaciā simulatorū, ideò fortis. Describit etiā p hoc q. scit dentib⁹ vorare, pedib⁹ cōculcare, cornib⁹ pugnare. Per dētes intellige seductores, p. pedes sectatores, p. cornua detractores. Ad alios attrahēdū & seducēdū habet cornua decē, qa decē sunt modi detractiōis, & septē eorū diabolo subjiciūt, tres verò destruūtur seu cōminuūtur. Primus modus detractiōis est in absentia detrahere, scd's malū fratris ingrere, tertiꝰ ingsitū diuulgare, quartꝰ nutib⁹ despicere, qntus bonū denigrare, sextꝰ innocētē decipe, septimꝰ decepti accusare. Alij tres modi detractiōis resident in hoc destruūt. Primꝰ est cōscięntia sui, scd's amicicia ꝓximi, tertiꝰ reuerētia prælati, qñ em̄ æmulator detrahit dicit falsè q. cōscięntia eū iuuat ad talia dicendū. Vel quia diligit eū quē accusat. vel qa faceret cōtra reuerentiā prælati si talia taceret, cū tñ dicit sola volūtate detrahēdi, & nō ꝓpē aliqđ istorū triū. ¶ In ca. vij. vbi dicitur in Postilla: Ecce quatuor venti cæli pugnabant.

ADDITIO. Circa declarationē visiōis q̄tuor bestiarū in hoc loco cōtentę. Silr & visiōis statuę de qua supra in. ca. ij. agitur, obstinatio Hebraicę infidelitatis multa quęrit subterfugia. vt ȳitas occultet. Et ideò licet Postilla. eas sufficiēter exposuit iuxta catholicā ȳitatē, tñ vt impugnationes aliorū aduersantiū pręter Ra. Sa. de quo solo mētionē fa-

Quæ sit

cit Postil. euacuent, & catholica ȳitas magis eluceat, sequētem moueo in hac materia quęstionē. s. Vtrū in ordine regnorū Danielis in prędictis capi. s. ij. &. vij. reuelatorū regnū Christi seu ecclesię sit vnū. Et videt q. nō, primo sic. ¶ Nā vnū regnū à Daniele traditū habebat cōterere seu cōminuere regnū Chaldęorū, & alia tria regna sibi succedētia, vt patet Dan. ij. vbi expresse habet q. lapis abscisus sine manib⁹ (qđ est qntū regnū) habebat cōminuere testā, ferrū, ęs, argētū & aurū quę significāt regna pręcurrētia qntū regnū. sed cōstat q. regnū ecclesiæ nō cōminuit regnum Chaldęorū, qđ per aurū significaṫ, cū iam per magnū tēpus ante ortū regni ecclę fuerat destructū p Mœdos: ergo regnū ecclesiæ nō est regnū vnū in ordine prędictorū. ¶ Prętera in hac numeratiōe regnorū principaliū mūdi cōtineri debet, vt videt regnū Saracenorū rāq; vnū de magnis. Est em̄ magnū in extēsione, qa occupat ferè totā Aphricā, & magnā ptē Asię, & aliq; puinciæ in Europa. Silr est magnū regnum in duratiōe, cū iam fluxerunt

Additio Danielis Cap. VII. Additio

E circiter, dcccc. anni à suo initio, qđ excedit tps durationis regni Mœdorũ & Græcorũ prędictorũ & vltrà. Silr est magnũ in plecuniõe fidelitũ, vt satis est notũ. vñ sed'm quosdã figurat in visiõe statuæ per tibias ferreas, & in visiõe bestiarũ p quartã bestiã, quę p regnũ Christi est occidẽda: sed regnũ Christi seu Ecclesiæ de q̃ agit, nũq̃ cõminuit seu cõtriuit hoc regnũ ferreũ, seu hãc quartã bestiã, vt notũ est. ergo regnũ † Christi nõ est qntũ de quo Daniel loquit. ¶ Prętea sed'm oẽs expositores tã Catholicos q̃ Hebręos, regnũ Græcorũ est tertiũ: sed regnũ Græcorũ & Romanorũ videnť esse vnũ regnũ. nã Romani sũt filij imediati Gręcię, vt patet Gen̄. x. vbi inter filios Iauan, quę sonat Gręcia in Hebręo Cethim noiant q sũt Romani in eadẽ Hebraica lingua. Et sic patet, q̃ regnũ Gręcorũ & Romanorũ sũt vni⁹ & eiusdẽ natiõis sed'm originẽ: vñ nõ debẽt dici regna diuersa sed vnũ: qđ p successionẽ quasi hæreditariã à Gręcis in Romanos venit. Vel sicut Persę & Mœdi nõ duo regna sed vnũ hĩe cõputãť, & p cõsequens regnũ Romanorũ est tertiũ, cũ sit idẽ cũ regno Gręcorũ. Sed cõstat q̃ regnũ eccl'e immediatè successit regno Romanorũ, vt cõiter tenet, ergo regnũ Christi seu ecclię est q̃rtũ, & p cõsequens nõ qntũ. ¶ Prętea posito q̃ regnũ Romanorũ sit q̃rtũ, adhuc videť q̃ regnũ Christi seu ecclię nõ sit qntũ: est ei regnũ ecclię idẽ cũ regno Romanorũ. nã regnũ ecclię principaliť videť sũpsisse ptãť atq; iuitũ à Romano ipio. s. à Cõstãtino, q̃ ipialẽ ptãtẽ & autoritatẽ tribuit Siluestro sumo põtifici & ei⁹ successoribꝫ. Et etiã (vt qdã dicũt) cõpulit seu coegit plũma regna, vt acciperẽt fidẽ ecclesiæ: & sic regnũ eccl'e est q̃rtũ sicut & Romanũ, cũ q̃ est idẽ, & p consequẽs nõ qntũ. ¶ Prętea Dañ. ij. legiť. In dieb⁹ regũ seu regnorũ illorũ suscitabit d⁹ cęli regnũ, qđ' i ętẽrnũ nõ corrũpeť &c. In q̃ manifestè denotať, q̃ alia q̃tuor regna debebãt existere seu durare, cũ regnũ qntũ à deo suscitaret, sed regnũ ecclię fuit suscitatũ tpe vni⁹ regni tm̃. s. Romani, cũ alia prędictia iã essent suppressa, ergo regnũ ecclesiæ nõ est qntũ. ¶ Prętea cornu puulũ qđ' apparuit in q̃rta bestia, ppriè videť figurare regnũ ecclesię. Tũ qa habuit initiũ valde infirmũ seu hũile. s. à Christo, q̃ vitã paupẽ gessit & hũilẽ, qđ' notať cũ dicit puulũ. Tũ qa fixũ in q̃rta bestia, qđ denotat ipsi⁹ colligationẽ cũ impio Romano & ei⁹ deriuationẽ ab eo, vt factũ est in Cõstãtino. Tũ qa de deo dicit in hoc. vij. ca. Et sermões cõtra excelsũ loquit, & putabit q̃ possit mutare tpa & legẽ: qđ' exponit ab Hebræis de Christo nõ, inquãtũ docuit multa denotãtia pluralitatẽ i diuinis. Silr & docuit idẽtitatẽ pso nalẽ dei & hois, & etiã voluit mutare legẽ sed'm eos, inquãtũ multa docuit cõtra Phariseicã doctrinã. Phariseι ei erãt doctores pricipales Mosaicę legis, vt dicit Mat. xxiij. a. Sup̃ cathedrã Moysi sederũt Scribę & Phariseι &c. Sed ptãs illi⁹ cornu puuli est destruẽda p regnũ qntũ, vt patet in. e. c. ergo regnũ Christi nõ est qntũ. Sed cõtrariũ habeť Dañ. ij. vbi narratis q̃tuor primis regnis subdit: In dieb⁹ ãt regũ seu regnorũ istorũ suscitabit de⁹ regni ecli regnũ, qđ' in ętnũ nõ dissipabiť. vbi Gl. Pẽ suscitabit regnũ filij sui & ecclesię: & sic patet q̃ regnũ Christi & ecclesię est qntũ in ordine prędictorũ. ¶ Nũc dicendũ, q̃ sed'm catholicã ỹ itatẽ necesse est dicere, q̃ regnũ qntũ de q̃ Daniel facit mẽtionẽ i vtraq; visiõe prædicta, sit regnũ Christi. Nã in vtraq; visione de q̃tuor regnis prędcurrẽtib⁹ dicit, q̃ sint tpaliẽ terminãda. de qnto ỹ ò regno dicit, q̃ stabit in ętnũ, vt patet i vtroq; ca. prędictorũ. Sed cõstat q̃ ad regnũ Christi ppriè ptinet durare in ętnũ & sine fine, iuxta illud Lu. j. b. Regnabit i domo Iacob i ętnũ, & regni ei⁹ nõ erit finis. Sed ad maiorẽ euidẽtiã cõtentorũ in prędictis duob⁹ capłis & eorũ aduersantiũ exclusionẽ, attendẽdũ est q̃ licet in vtraq; visiõe prędicta de regno Christi agat, differenť tñ in vtroq; ca. de hoc tractať. Qđ sic patet: nã regnũ Christi licet sit vnũ & idẽ secũdũ se, duplicit' tñ põt cõsiderari sed'm duplicẽ sui aduẽtũ, ex qb⁹ diuersi effect⁹ erãt p ducẽdi specialiť circa rẽpublicã mũdanã. In prio em̃ aduẽtu diuulgata ipi⁹ fide, idololatria erat extirpãda, vt habeť Isa. ij. & in alijs locis, qđ' fuit singularissimũ i regno Christi & ecclesiæ, cũ hactenꝰ tpe Moysi & aliorũ ꝓphetarũ licet magnalia ỹ tute diuina opabant, nõ tñ hoc viciũ potuit extirpari, nedũ à Gẽtilib⁹, sed etiã ab ipo populo Israelitico, in cui⁹ pnicia illa tã magna fiebãt, vt patet Exo. xxxij. & alijs. Reg. i multis locis. Sed cõstat q̃ post primũ aduẽtũ Christi, & sui fidei diuulgationẽ exclusa est idololatria simplicit' à tota republica mũdi, licet fortè in aliq⁹ regiõib⁹ extremosis aliq̃ ei⁹ vestigia remanẽat, de qb⁹ nõ est mẽtio facięda: qa vt ait Philo. Qđ modicũ est, p nihilo reputať. De isto igit aduẽtu Christi. s. priõ, & de ei⁹ effectu circa idololatriã agit i pria visiõe prędicta, vbi q̃tuor regna prędcedẽtia qntũ regnũ qđ' est Christi, figurãť p statuã, nã statua cõit significat idololatriã, put etiã Hebręi sentiũt: simulacra etiã dęmonũ cõiter p statuas idololaticas colebãť, vt patet supra. Dañ. iij. de statua quã fecit Nabuc. Et qa oia regna mũdi añ aduẽtũ Christi primũ licet inter se multũ differebãt, tñ i hoc cõueniebãt, vt cultũ deo debitũ creaturis impẽderẽt: idcirco ppriè designabãť oia regna principalia in vnica statua, quæ idololatriã designat, ppter ipsorũ cõuenientiã in cultu idolorũ: licet particularia mẽbra statuæ essent de diuersis materijs & formis, sicut & ipsa regna inter se erant diuersa in varietate idolorũ & in alijs. ¶ In sed'a ỹ ò visiõe agit de regno Christi, put in sed'o suo aduẽtu totã mundanã potestatẽ habet amouere, subijciens oia impio patri & suo, de quo. Corinth. xv. ca. Deinde finis cũ tradiderit regnũ deo & patri, cũ euacuauerit oẽm principatũ & potestatẽ & virtutẽ, cũ quo etiã scti cõregnabũt, put in. vij. ca. g. dicit: Magnitudo regni deę populo sanctorũ. De isto igit aduentu Christi. s. sed'o, & hmõi suo effectu circa mũdanã ptãtẽ penit⁹ auferendã agit in sed'a visiõe, in qua quatuor regna prædcedentia seu prædurrentia cõuenienter figurant per varias bestias feroces, designãtes variã ferocitatẽ & tyrannicã ipsorũ regnorum, put expositores cõmuniter tradunt. Prædictis etiã cõlonat q̃ qntũ regnũ, in prima visiõe p lapidem absciśum sine manib⁹, designať, qđ denotat natiuitatẽ Christi secundũ carnẽ non ex virili semine, p ducta, put cõmuniter traditur. In sed'a verò visiõe, qntũ regnũ p filiũ hois in nubib⁹ cęli venire, designať. Qđ ppriè ptinet ad aduentũ sed'm, iuxta illud Actuũ j. b. Quẽ admodũ vidistis eũ euntẽ in cælũ &c. Et notandũ, q̃ licut prima bestia sed'm magistrũ historiarũ incœpit in sed'a statua scilicet à Saruch abauo Abrahæ, vel fortè melius (vt quidã dicũt) à Nemroth, qui fuit primus oppressor hoim, & primò regnauit in Babylonia seu Chaldæa, vt habetur Gen̄. x. Quæ quidem potestas tyrannica cõtinuata est per Assyrios & alios vsq; ad Nabucho. licet per interualla habuit multas interpolationes, sic quarta bestia continet totã tyrannicam potestatẽ & mũdanã, incipiendo à regno Romanorũ vsq; ad finẽ mũdi seu vsq; ad secundũ aduentũ Christi, put patet in litera. ¶ Ad primũ ergo dicendũ q̃ licet regnũ Christi seu ecclesię nõ cõminuit regnũ Chaldęorũ seu Persarũ & hmõi q̃tũ ad eorũ mũdanã ptãtẽ, cõminuit tñ oia regna mũdana q̃tũ ad cultũ idolorũ, prout diuulgata fide Christi in orbe per discipulos eius & eorũ successores, euacuata est cultura dæmonũ à toto ferè mundo, vt dictũ est. vñ petente lapide absciso sine manib⁹. i. absq; hũana potentia statuã, id est idololatriã, ipam cõminuit tã antiquã. s. Chaldæorũ, q̃ alias sic cedẽtes, vt dictũ est. Regnũ em̃ Romanorũ, vt dictũ est, quod est quartũ oia simulacra Gẽtiũ colebat, vt patet in eo qđ' legitur de Phano Pãcheon, & sic tota statua. i. Idololatria, erat i sua integritate cũ pcussa fuit p lapidẽ absciśum sine manibus. ¶ Adhuc dicendũ, q̃ regnũ Saracenorũ licet sit magnũ & potẽs, nõ tãdẽ H eo fieri debuit aliqua mẽtio in prima visiõe, cũ ãn primũ Christi aduentũ & diuulgationẽ fuæ fidei nondũ fuerat ortũ, vt est manifestũ. Nec etiã in sed'a visiõe debet de ipo regno thetio fierig se, tanquã de vno quatuor regnorũ prędictorũ principaliũ, nam quodlibet eorũ se extendit ad totũ orbẽ, sic q̃ quodlibet prædictorum quatuor, in sua valtudine existente, non erat aliud regnũ quod sibi resistere valeret. Regnũ verò Saracenorũ nũquã ad tam potẽtiã deuenit, q̃ sibi resistere nõ valeret aliud maioris potentiæ vel saltem æqualis: vnde nõ debet inter monarchias computari. Posset tamẽ in sed'a visiõe intelligi seu significari per aliqua cornua quartæ bestiæ: quæ quidã bestia totã tyrannicã potestatẽ à Romanis vsq; ad vltimã ætatẽ cõtinere videť, prout tactum est in respõsione. ¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ quidã expositor Hebræorũ de magis famosis qui dicit Rabbi Abenhazra Hispanus, ostẽdere vel exponere intendẽs q̃ regnũ Christi & ecclesiæ non sit qntum in ordine regnorũ horũ Danieli reuelatorũ, & ex inde inferre q̃ nõ sit regnũ ęclesiæ & æternum: sed adhuc spectet aliud qntum à deo in æternum suscitadum, finxit idẽtitatẽ specificã inter regnũ Græcorũ & Romanorũ, cuius motiua tãguñ in argumẽto prædicto, quæ tñ idẽtitas à nullo alio expositorũ Hebræorũ tenet. Sed falsitas huius fictiõis est manifesta. Nã Gręci & Romani sunt diuersarũ nationũ similiẽ & linguarũ, maxime distinctarũ. Ligua ei Gręca manifestè differt à Latina sicut & Hebręa. Vñ & titulus sanctæ crucis in his trib⁹ linguis tãquã inẽ se valde differẽtib⁹ fuit scriptꝰ Hebraicè, Gręcè & Latinè Iohã. xix. Diuersitas autẽ linguarum principaliũ, nationũ diuersitatẽ manifestat, vñ Gen̄. x. d. Ex istis dispsę sunt insulę Gentiũ vnusq;q; in lingua suã &c. Nec solũ hoc, sed etiã omninò diuersis characteribꝰ vtitur in scribẽdo, qđ' nõ cõpetit vni nationi, put est manifestum. Itẽ regnum Romanorũ successit regno Grecorum, eos debellando, eo modo quo Persæ successerunt Chaldæis, vt historiographi tradunt. Vñ talis successio nõ facit identitatẽ regnorũ, alias pari ratione dicerent Persæ & Chaldęi vnum & idẽ regnũ, & sic de alijs qđ' est falsum, put patet in litera. Nec valet illud allegatũ Gen̄. x. de Iauan &c. quia in scriptura sacra nomẽ alicuius patris multorum quãdoq; appropriatur vni tãtũ, sic vt distinguat ab alijs fratribus seu condescendentibus. Hebræi enim dicuntur ab Abraham seu ab Heber: & tñ Ismael qui ab Abraham descẽdit, & per consequẽs ab Heber, vt habet Gen̄. xvj. nõ dicit Hebræus.

† Ecclesiæ

F

G

vnde

Avnle & ſiſr Cethim,q dicunt Romani in Hebrꝛo, licet deſcẽdãt a Iauã,q in Hebrꝛ dicit Græc⁹,nõ tñ ex hoc ſequit q natio Romana & Græca ſint eiuſdẽ ſpeciei. Ad q̃rtũ dicẽdum, q Hebræi cõiter tã ſimplices q̃ piti fictẽ vel ſaltẽ falſẽ aſſerũt regnũ Romanorũ,de quo agit in Daniele,& regnũ Chriſti ſeu eccl̃ie eſſe vnũ & idẽ:in quã q̃dẽ eſtiationẽ erronẽã ſeu fallaciã inciderũt principaliter ex hoc q credũt regnũ eccl̃iæ eſſe mũdanũ ſeu terrenũ, ſicut vnũ de cęteris regnis hui⁹ mũdi,qđ⁹ eſt euidẽter falſum,tẽſtãte ỹ̃itate Iohã.xviij.d.Regnũ meũ nõ ẽ de hoc mũdo, quę q dẽ autoritas ſola ſufficit ad cogẽdũ fideles, vt ponãt differentiã iter regnũ eccl̃ię & cetera regna ſuprà dicta in hoc.ſ.qđ⁹ regnũ Chriſti & eccl̃iæ nõ eſt mũdanũ,ſed cęleſte ſeu diuinũ,put à prędicto Chriſti prió fuit prędictũ, Mat.iij. Appropinquabit em̃ regnũ cæl̃orũ. Quod ſæpe confirmauit Chriſtus in ſua doctrina, vocando regnũ ſuũ regnum dei & regnum cælorũ. Sed infideles q has ſacras autoritates nõ recipiũt,rõne poſſunt de hoc cõuinci. Ex multis em̃ patet euidenter differẽtia notiſſima inter regna mundana & regnũ Chriſti ſeu eccleſiæ:ſed vnũ inter cætera ſufficit,qđ⁹ ſumitur ex poteſtate tradita ſummo principi eccleſiæ,nam vt dicit Philoſophus.iij.politi. Ordinatio populi præcipue dependet ex maximo principatu. Cõſtat autẽ q maxim⁹ principatus eccleſiæ conſiſtit in poteſtate põtificali.ſ. ligandi aĩas atq; ſoluẽdi: ſcđm quã ſummus pontifex & eccleſia creditur habere claues regni cęlorũ,put Matth.xvj.ſed conſtat q talis poteſtas nõ eſt mũdana nec ſimilis poteſtati aliorũ regnorũ,ſed oĩno ab eadem ſeparata. Si autẽ dicaſ ab infidelibus, q licet hoc aſſeratur in Euãgelio,nõ tamen ab ipſis credit. Ad hoc dicendũ,q ſiue credatur ab infidelibus ſiue nõ,adhuc tentet ratio maximæ differentiæ inter regnũ Romanorũ(qđ⁹ in virtute armorũ & legũ ſeculariũ dominabaf orbi)& inter regnũ eccleſiæ,quod per hãc pontificalẽ poteſtatẽ regit ſubditos ſuos: & hoc ſufficit ad ponendũ diſtinctionẽ latã inter potentiã Romanã Cæſaris & ſummi pontificis, intantũ q nõ poſſunt dici vnũ & idem regnum, vt patet rectẽ intelligenti. Differentia etiã inter regnum Romanorũ & eccleſiæ ſatis eſt euidens p perſecutiões tyrannicas Romanorũ,quas exercuerunt in eccl̃ia ſeu in martyribus Chriſti ferociſſimẽ à tpe Neronis vſq; ad cõuerſionem Cõſtantini. Ad illud aũt quod dicitur de Cõſtantino,q p compulſionẽ fecit venire Gẽtes ad fidẽ Chriſti,hoc eſt falſum & ficticiũ. Contrariũ em̃ patet in hiſtoria ſua,vbi ſic legitur,q Cõſtantin⁹ inuitãs pplos ad fidẽ Chriſti in prędicta tot⁹ populi Romani & ſenat⁹,iſta publicè dixit quę ſequũtur. Inter diuina & humana ſeruitia hoc intereſt, vt humana ſeruitia coacta ſunt,diuina autem volũtaria. Deus em̃ quia quieta mẽte colit & ſincero affectu ab hoibus honorat, ſpõtanea debet eius eſſe cultura. Sit ergo oĩbus notũ nõ neceſsitate coactos,ſed ſuo iudicio liberos poſſe fieri Chriſtianos. Quę omnia & multa ſimilia exgeſtis beati Silueſtri & in aliis autẽticis hiſtoriis cõcorditer traduntur,ex quib⁹ pot⁹ elucidatur veritas catholica,cũ Chriſt⁹ qui in ſua conceptione & natiuitate fuit lapis abſciſus ſine manibus,ſimiliter ſine manib⁹ pcuſsit ſtatuã.ſ.idololatriã.nã abſq; poteſtate hũana ſeu tẽporali Cęſarẽ pcuſsit lepra,ex qua pcuſsiõe & ſanatiõe miraculoſa tota ſtatua idolatriæ fuit vere ỹ̃tualiter diruta præcipiente Cæſare,vt oĩa phana idolorũ deſtruerent, vt in vetꝰ hiſtoriis patet. Quæ q dẽ deſtructio vſq; in hodiernũ diem durat,nõ Cæſaris ỹ̃tute,cum etiã in locis nõ obedientib⁹ Cæſari hoc remanet immobile,ſed potius diuina virtute hoc prędicente in aduẽtu primõ filꝰ ſui & eius fide diuulgata. Si autẽ negeſt ab infidelib⁹ cõtigiſſe miracula in cõuerſiõe Cõſtãtini,reſpõdeẽ ſcđm Auguſt. q adhuc mai⁹ miraculũ eſſet ſi tam maxima mutatio & tam generalis & duratura ſeu diuturna circa cultũ idolorũ contigiſſet nullo ſuperueniente miraculo euidẽti. Ad qntũ dicendũ,q licet quãdo ſuſcitatũ fuit regnũ Chriſti & eccl̃ię:ſuppoſita eſſent tria regna prima q̃tũ ad poteſtatẽ mũdanã, non tamen quãtũ

GLO. ORDI.

Cap. VIII.

ANno tertio re. Prędcẽs viſio prior,qa in primo anno regni Balthaſar. hæc in tertio. vnde poſt id quod viderã in princi-

NI. DELY. Ẽ pio. Cũ

Cap. VIII.

ANno tertio re. Hîc ponit ſeptima viſio,& eſt ſcđm de ptinẽtib⁹ ad aduentũ Chriſti ſcđm. Sicut in præcedẽti viſione habitus eſt,pceſſus generalis vltimę tribulationis,ſic in iſta explicaſ cõſli⁹ prędcẽs vltimam tribulationẽ. Cauſa materialis hui⁹ viſiõis eſt pugna regni Grꝛcorũ & Mœdorũ ſub ſimilitudine arietis & hirci,& pugna Antiochi Epiphãis inde orti ſub ſimilitudie cornu modici. Finis

men q̃tũ ad cultũ idolorũ. Idololatria em̃ remanebat in vigore C ſu⁹ in qualibet gẽte, etiã deſtructis principatib⁹ regnorũ,put dictũ eſt. Et qa Daniel i illa viſiõe de ſtatua habet ſpecialẽ reſpectũ ad deſtructionẽ idololatriæ p aduentũ Chriſti primũ,& diuulgationẽ ei⁹ fidei,ideirco dixit: In diebꝰ regnorũ illorũ, qa exiſtẽtib⁹ q̃tuor prædictis q̃ ad idolatriã, put patet de Romanis, q oĩa idola cæterarũ nationũ colebãt, ſuſcitauit de⁹ regnũ cælęſte, qđ⁹ totã ferẽ idololatriã in republica deſtruxit. Ad ſextũ dicendũ, q bene verũ eſt q initiũ regni eccleſię fuit hũile,imo & tot⁹ eccl̃iæ fundamẽtũ in hũilitate cõſiſtit, dicẽte Chriſto Matth.xj.d. Diſcite à me qa mitis ſum & hũilis &c. Et niſi efficiamini ſicut paruul⁹ iſte &c. Mat.xviij.a. Sed hoc eſt vnũ de principalibus ſignũ veri Chriſti, pmiſi. vnde Iſaias.liij. loquẽs de Chriſto ad literã ait: Et aſcẽdet ſicut virgultũ corã eo. Et ibidẽ: Vidimus eũ deſpectũ & nouiſſimũ virorũ. in quo loco & in aliis q̃plurimis ſatis prędmõſtrat hũilitas Chriſti, pmiſi. Sed in hoc qđ⁹ dicit de regno eccl̃ię, qđ⁹ deriuaſ à regno Romão veli eo fundaſ, prſſupponit falſum, vt ex dictis patet, imo inter iſta duo regna. ſ. eccl̃iæ & Romani imperij eſt tãta diſtãtia poteſtatis, ſicut cælũ à terra diſtat in altitudine, vtiã dictũ eſt. Vera em̃ ptãs eccl̃ię eſt merè ſpũalis, tãquã in claujb⁹ regni cęleſtis fundata. Poteſtas ỹ̃ò Romãi imperij eſt merè tpalis, vt manifeſtũ eſt. vñ & poſito q regnũ eccleſię aliqđ⁹ dñũ tpale à Romano impio ſuſcepiſſet, ex hoc nõ ſuſcepit eccl̃ia aliqđ⁹ augmẽtũ eſſentiale in ſua ptãte, ſed pot⁹ quoddã adiacẽs & accidẽtale, qđ⁹ põt adeſſe & abeſſe præter ſubiecti corruptionẽ. Ita em̃ erat ver⁹ monarcha i regno eccl̃ię Clet⁹ vel Clemẽs, q nullã habebãt ptãtẽ tpalẽ ſaltẽ in executiõe, ſicut Siluęſter vel ei⁹ ſucceſſores, q patrimoniũ eccleſiæ tpale integrè poſſederunt. In hoc aũt qđ⁹ dicit ab Hebræis de Chriſto, q̃ locut⁹ eſt cõtra deũ inquãtũ docuit pluralitatẽ i diuinis, ſilr & diuinitatẽ in ſeipſo: & etiã q̃ locut⁹ eſt cõtra legẽ, in quãtũ docuit multa cõtra Phariſæi cã doctrinã, prſſupponũt falſum & erroneũ, ſeq̃ndo obſtinationem ſuę cęcitatis circa cognitionẽ veri Chriſti: ſed de hoc nõ eſt hîc diſcutiẽdũ, ſed dño cõcedẽte forte in alio tractatu videbiſ.

REPLICA In Danielẽ circa viſionẽ ſtatuę.c.ij.& q̃tuor beſtiarũ.c.vij. Burg. cõmẽdat Poſtillatoris expoſitionẽ, & addit vnius quęſtiõis determinationẽ. p quã vult oſtẽdere regnũ Chriſti & eccl̃ię eſſe quintũ, poſt quatuor hîc ſignata. Et vnũ de fundamẽtis illius determinatiõis eſt, q p primũ Chriſti aduẽtũ ſtatua eſt cõminutaſ. idololatria penit⁹ deſtructa, qa & ſi in qbuſdã mũdi ptib⁹ remãſerit modicũ, hoc p nihilo reputaſ ſcđm Philoſo. Sed timeo, q vbi Burg. p fidei fauore diſputat, fidẽ lędat. nã Iudę ſuppoſito dicto Burg. principio põt formare tale argumẽtũ contra fidẽ, & p ſuo errore. In aduẽtu Meſſię debet ceſſare idololatria ſimplr vel p maxĩa ſui pte, ſed hoc hodie nõ videt factũ, igit Meſſias nõdũ venit, ſed eſt expectãd⁹ q eſt formal⁹ error Iudęorũ. Maior hui⁹ argumẽti eſt Burg. Minor patet. nã hodie Aſia, Aphrica, & ps Europę ſeruiũt idolis, imo & hi, q Chriſtiani dicunt ſine cultura idolorũ nõ ſunt i Europa, nã ſeruiũt vẽtris ebriati, fornicatiõi & auariciæ prę cũctis natiõib⁹, quę oĩa ſcđm apoſt. ad Eph.v. & Phi.iij. idolorũ ſunt ſeruitutes, cui tẽẽt⁹ cõcordat Burg. circa.c.xij. Zach. Quapropt ſecuri⁹ eſt cũ Poſtillatore lętare, q̃ prio aduẽtu Chriſti ſtatua idolatriæ fit pcuſſa, in ſcđo aũt aduẽtu ſit totaliter cõminuẽda. Nec allegatũ de Philo. locũ habet de cõpatiõe modici & nihili. Quilibet ei intelligẽs videre poſſet ſi modica ęra infidelitũ ad cõpationẽ Chriſtianitatis eſt referẽda: Nec multũ cõcludit Iudęus qđ⁹ Burg. in huius quęſtiõis diſputatiõe interſerit hiſtorias Siluęſtri & Conſtãtini, qa ſicut Canonẽ Bibliæ, p ſui erroris defenſione in multis corrũpũt, & falliſicãt: ita Hiſtorias citra & extra Bibliã facilr cõtenũt.

Nicolaus de Lyra.

dici. Finis huius viſiõis eſt exponere principiũ prędcẽtis viſiõis, quia ſequentes viſiones ſunt quaſi expoſitiones ipſius. vnde in prędcedenti viſiõe dictum eſt circa finem illius, q Daniel fuit edoctus de illa viſione ab vno angelorũ aſſiſtentium: verumtamen illud de quo fuit edoctus non expreſsit totum in ca. prędcedenti. & ideo expreſsit magis in ſequentibus capitulis. Finis enim eſt oſtẽdere magnitudinem tribulationis tempore Antichriſti & ſuorũ membrorũ ipium præcedentium, & robur ſanctorum contra eos & terminum laborum. Cauſa autem efficiens eſt inſtinctus ſpiritusſancti factus Danieli propter affectum deuotionis & conatum attentionis. Cauſa formalis in diuiſione conſiſtit. Notandum ad euidentiam ſequentis literæ, quòd in ſacra ſcriptura aliquando eſt duplex ſenſus literalis, quia ea quæ ſunt facta in veteri teſtamento ſunt figuræ eorũ quæ fiunt in nouo, dicẽte Apoſtolo.j. Corinth.x.c. Oĩa in figura contingebant illis: & ideo quando in veteri teſtamento prædicitur aliquid eſſe

Glos. ordi. Danielis Cap. VIII. De Lyra

¶ pio. a ¶ Cū essem in Susis. Susis metropolis est regionis Elamitarum, in qua Daniel scd'm Iosephum turrem extruxit excelsam, quadro lapide ædificatā, tantæq; magnitudinis ac pulchritudinis, vt vsq; in præsens noua esse videat, & in ea regum Persarū ac Mœdorū eōdunē reliquiæ, & custos siue ēdituus & sacerdos & Iudæus est. b ¶ In Elam. vel (vt Symmachus ait) ciuitate à qua regio nomē accepit, & ab Elam Elamitæ, vt à Babylone Babylonia, p qua. Lxx. Elamaidā regionem interpretati sunt. In ciuitate autem Elam omnia loca quę ad eā pertinent esse dicuntur c ¶ Super por. Vlai. pro quo Aquila sup Vbal Vlai. Theodotio, super Vbal. Symmachus, super paludem Vlai. Lxx. iuxta portam Vlai. Est autem Vlai nomē portæ siue loci, vt Troiccea porta Romæ carmen talis. d ¶ Et leuaui oculos. Quāuis in visione in vmbra scilicet & imagine hæc videantur, tamē nec ipsa quidem videre possumus, nisi oculis eleuatis.

†Regia quæ

e ¶ Et ecce aries vnus. s. Darius auūculus Cyri, qui post Astyagē patrem regnauit in Mœdis. f ¶ Et vnum excel. al. Cyrus. s. qui post Astyagen auū maternū cū auūculo Dario Mœdis imperauit & Persis. g ¶ Postea vidi a. Nō ipsum arietem Cyrum vel Dariū, sed eiusdem regni arietem, id est Darium alterum qui vltimus rex Persicæ potentiæ fuit, quem Alexander Philippi superauit. Quòd autem Darius iste potentissimus fuerit, Græcę & Latinæ & Barbaræ testātur historię. h ¶ Intelligebam: ex superioribꝰ visionibꝰ in quibus scd'm regnum per argentū, significatum est, etiā nūc intelligitur q Mœdorū & Persarū corruat imperiū.

i ¶ Ecce autem hircus. Alexander rex Grecorum, qui subuersis Thebis, in Persas arma corripuit, & apud Granicū fluuiū in F to certamine Darij duces superauit, & tandem ipsum persecutus arietem, & duo eius cornua confregit, Mædos. s. & Persas, misitq; eum sub pedibus suis. & vtrumq; cornu suo subiugauit imperio.

☞ Et orta

Nicolaus de Lyra.

¶ Impletum in aliqua psona veteris testamenti, verius tamē & perfectius in aliqua noui testamenti, tunc est ibi duplex sensus literalis, vnꝰ minus principalis, & alius principalior, de illo. s. in quo perfectius impletur verbum prædictū. verbi gratia. ij. Paral. vij. c. dicitur: Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Quod est verbum domini loquentis de Salomone, qui fuit filius dei p adoptionem in principio regni sui. propter quod amabilis dñō dictus est, vt patet. ij. Reg. xij. & sic verbum illud impletum est ad literam in Salomone. perfectius autem impletum est in Christo, qui est filius dei per naturam, cuius figura fuit Salomon: & ideo illa autoritas ad literā intelligitur de Salomone & de Christo: de Salomone minus principaliter, & de Christo principaliꝰ, propter quod Apostolus ad Hebrę. j. allegat prædictam autoritatē tanq; de Christo dictā ad literā. Sic est in proposito: qa sub similitudine arietis & hirci tractat Daniel de pugna regni Græcorū & Mœdorū. principalis tamen eius intentio est tractare de pugna Antichristi vel mēbrorū eius & Christianorū: & ideo est ibi duplex sensus literalis, vt patet ex prędictis. Propter quod sciendum, q sicut in prima visione egit de quatuor regnis subuertendis per quintū, quod est Christi regnum: ita hīc. & qd' ibi intelligię per statuā & lapidē, intelligitur hīc per bestias & filiū hominis seu iudicem. Igitur circa causam formalē considerandū, q primò ponit visionis ostensio, secundò expositio, ibi: Factum est autem cū viderē. Circa primū tria tanguntur, quia primò tangitur decursus arietis, id est regni Mœdorum. Secūdò cōcursus hirci. i. regni Græcorum, ibi: Ecce autem hircus. Tertiò, incursus cornu modici, id est Antiochi in populū Iudæorum, ibi. De vno autem ex eis. Per simile autē potest exponi de Christianis & Antichristi stianis, vt in ariete intelligatur potestas ecclesiæ & sanctorū. Per hircū potestas malignorum, quia scriptum est Matth. xxv. c. Statuet oues à dexteris, hircos autem à sinistris. Per cornu paruum intelligatur potestas Antichristi & suorum contemporaneorum. Reuertendo autem ad sensum qui primò intelligitur, licet non principaliter. s. de regibus Mœdorum & Græcorū, considerādū q circa quēlibet regē vel regnum tangit triplicem statum regni, scilicet

¶ Anteriorem visionem. s. primo anno regni Bal.

Ego Daniel post id quod uideram in ª

¶ Scilicet.

ª principio, uidi in uisiōe mea, cū essem ᵇ

a ¶ Id est equitatio vel reuertens. b ¶ Quia metropolis tantæ firmitatis, ēā vt castrum esse videatur.

c ¶ Id est secularis vel sempiterna.

ᵇ in Sūsis †cāstro, qd' est in Elām † regio ᶜ

a ¶ Eiusdem castri.

ᶜ ne: uidi autē in uisiōe esse me sup †pōr ᵈ

a ¶ Id est Palus à palude siue dolor fumoris aut vmbraculi.

ᵈ tā Vlāi, & leuaui oculos meos, & uidi. ᵉ

a ¶ Regnum Mœdorum & Persarū. b ¶ Vlai vel

ᵉ Et ecce āries unus ſtabat † ante palu ᶠ ᵍ

portam quæ hebraice Vbal. a ¶ Darium & Cyrum.

ᶠ dem, habens cōrnua excelſa, & unum ʰ ⁱ

¶ Cyrus qui regnum circumquaq; dilatauit.

ᵍ excelſius altero, atq; ſuccreſcens. Poſtʳ ʲ

a ¶ Caput agitantem & ventum mouentem.

ea uidi arietem cornibus uēntilantem

cōtra occidentem & contra aquilonē ª

& contra meridiem: & omnes beſtiæ

¶ Alexandro.

nō poterāt reſiſtere ēi, neq; liberari de ᵒ ᵖ

b ¶ Potentia.

manū eiꝰ: fecitq; ſcd'm uoluntatē ſuā, & ᵠ

a ¶ Daniel. b ¶ Regnorum mutationē priori visione prouocatus. r

ʰ magnificatˢ est. Et ego † itelligebā. Ec ˢ ᵗ

a ¶ Regnum Græcorum.

ce autē hircus caprarū ueniebat ab oc ᵘ ᵛ

Anno tertio regni Balthasar regis visio apparuit mihi. Et quo patet, q hæc visio facta est per duos annos post præcedentem: & hoc tangitur cùm subdit: a ¶ Post id quod videram in principio. quia præcedentē visionē vidit Daniel primo anno regni Balthasar. b ¶ Cum essem in Susis castro. Hic tangit locum huius visionis. Dicitur autē in Susis castro, quia illa ciuitas erat clausa fortibus muris ad modū castri. c ¶ Quod est in Elam regione: vi. Ab Elam dicitur regnum Elamitarum, & metropolis illius regionis erat Susis, quia multa regna & multæ regiones erant sub rege Mœdorum. d ¶ Vidi autem in visione imaginarie. scilicet. e ¶ Esse me super portam Vlai. Vlai est proprium nomen cuiusdam portæ prædictæ ciuitatis, & interpretatur palus, quia ante illā portā sunt paludes, à quib' illa porta est denominata. g ¶ Et ecce aries: per quē signat regnū Mœdorum, quod nō fuit multum infestū ludæis, vt dicunt Hebręi, propter quod signatur per animal mansuetum. h ¶ Stabat ante paludem. per hoc signatur instabilitas regni eiꝰ, sicut Palus nō est locus firmꝰ. i ¶ Habens cornua excelsa, id est duos reges magnos inter alios. s. Darium filii Astyagis, & Cyrum eius nepotem. k ¶ Et vnum excelsius altero. quia Cyrus fuit potētior Dario. l ¶ Atq; succrescens, quia ferè totam Asiā sibi subiugauit. m ¶ Postea vidi arietem cornibus ventilantem & quia ventum reges Persarū & Mœdorū ad omnes istas partes dilatauerunt regnū illud. Vnde in historia Iudith. j. ca. scribitur q Cambyses filius Cyri misit Holofernem ab subiugandum sibi omnia regna occidentis. n ¶ Et omnes bestiæ non poterant resistere ei &c. quia nulli reges quantūcumq; fortes poterant ei resistere. Sequitur: q ¶ Et magnificatus est. quia illud regnum obtinuit monarchiam, & Græcia ei seruiebat sub tributo, vt patet repōrt Philippi patris Alexandri magni, qui reddebat tributum Dario regi Persarum & Mœdorū. r ¶ Et ego scilicet Daniel. s ¶ Intelligebam: quid significaret visio, & mutationem regnorum futurum, quia regnū Græcorum huic regno successit. t ¶ Ecce autem hircus caprarum. Hic ponitur discursus regni Græcorū, quod regnū signatur p hircū, quia Græci fuerūt luxuriosi, sicut hircus est animal luxuriosum & fœtidum, & maximè Alexander qui fuit primꝰ rex, vt dicitur. propter quod missa sibi fuit puella veneno nutrita, vt sic per incōtinentiam suam accedens ad eam Alexander intoxicaretur, sed Aristoteles per gestus & aspectus oculorum quemadmodum illius puellæ perpendit eam sic esse nutritam, & prohibuit Alexandrum ab eius concubitu, vt scribitur libro de secretis secretorum. v ¶ Venie. ab oc. quia Macedonia vbi prius regnauit Alexāder, & vnde mouit exercitū contra Darium regē Persarū, est in occidentali parte respectu regni Persarum & Mœdorum.

Veneno nutrita

☞ Et non tan-

Moraliter. ¶ Anno tertio regni Balthasar &c. Sequitur.

f ¶ Et leuaui oculos meos & vidi &c. Per arietem qui dux est ouium, significatur bonus prælatus, qui dux est fidelium.

i ¶ Habens duo cornua. quæ sunt scientia & bona vita.

k ¶ Et vnum excelsius altero atq; succrescens. scilicet bona vita, quæ melior est scientia. m ¶ Postea vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem. &c. id est bonum prælatum per scientiam suam & vitam extirpātem vicia per omnes istas diœcesis partes. n ¶ Et omnes bestiæ, id est homines bestialiter viuentes. o ¶ Non poterant resistere ei. impediendo suam debitam correctionem. p ¶ Neq; liberari de manibꝰ eius fecitq; secūdū voluntatē suā. euadēdo debitam pœnam donis vel precibus. q ¶ Et magnificatus est. talis prælatus coram deo & angelis eius. r ¶ Et ego intelligebam. talia sunt consideranda ad imitandum. Sed quia contra tales bonos prælatos aliquando diabolus excitat satellites suos, sicut contra sanctum Thomam excitauit Angliæ regem, ideo sequitur:

Prouida

Flatus.

Mansuetus.

Animal

t ¶ Ecce autem hircus caprarum. qui est animal fœtidum, ideo significat principem tyrannū infamiæ fœtore abominabilē

v ¶ Veniebant ab occiden. i. ex defectu lucis gratiæ. Sequitur:

☞ Et non tan-

Diuisio regni post mortem Alexandri

†Visibile

†Eleuatus

Incursus Antiochi.

†Creuit.

†Exercitū

†Tempus

Moraliter.

Nicolaus de Lyra.

Antiochi

Ptolemæi

Seleuci

Philometoris

Macha. j.

Machabæi

Iosephi

Arsami

Darii

Alexandri

Aegyptus

Iudæa

Iudæos

Iudæi

Iudæorum

Iudæ

Iosephum

Iosephus

Iosephi

Iosephum

Iosephus

Iosephi

Iosephum

Iosephus

Iosephi

bus: sed etiã in electorũ corpibus crudelitate inestimabili, sine q̃ libet obiectiõe grassatur. a ¶ Vsquequo. Quidã hoc ad Antichristũ referunt, & q̃ sub Antiocho in typo factũ est, sub illo dicũt esse complendũ. b ¶ Duo milia tre. Ab Antiocho. s. ingressu Ierusalẽ. i. cxl. tertio anno regni Græcorũ vsq; ad emũdationẽ & restaurationẽ tẽpli à Iuda Machabæo factam, ãno. cxlix. quoniã ipsorũ dierum numerus completus est iuxta propheticam veritatem. c ¶ Species viri. Et audiui vocem viri inter Vlai & cla. Non em̃ sunt Angeli viri, sed videtur: sicut ab Abrahã ad quercum Mambræ tres viri visi sunt, qui vtiq; non erant, è quibus vnus adorabatur vt dñs. vũ: Abraham vidit diem meũ, & gauisus est. d ¶ Et audiui vocem vi. Hunc virũ Iudęi Michaelem autumant: Et quia visio de prælijs regumq; certaminibus, imo de regum successoribus erat, conuenienter Gabriel huic officio mancipatur, quia & prælijs prępositus est. Gabriel autem interpretatur fortitudo vel robustus dei. vnde eo tẽpore quo domin⁹ erat nasciturus, & bellũ Dęmonibus indicturus, & de mundo triumphaturus, Gabriel venit ad Zachariã & ad Mariam. Et postea de triumphante legit: Quis est iste rex gloriæ? d. s. & potẽs in prælio ipse est rex gloriæ. Vbicunq; autem medicina & sanatio necessaria est sicut Tobiæ: Raphael mittit̃, qui interpretatur curatio vel medicina dei. Vbi autem propiciatio vel expiatio necessaria est, Michael mittitur, qui interpretatur, quis vt deus, qui nomẽ suo significat q̃ in deo sit vera medicina. Ex officijs Angeli sortiti sunt vocabula. e ¶ Pauens corrui in faciem meam, & ait ad me. Intelige filij ho. Qui stabat antè corruit. Ne elatus in superbiam, angelicæ naturæ vel dignitatis esse sibi videatur, fragilitatis suæ admonetur.

F

¶ Et ro-

Nicolaus de Lyra.

rael, & maximè sacerdotum, qui vt dicitur. ij. Macha. iiij, iam nõ erant dediti circa altare, sed contempto tẽplo & sacrificijs neglectis festinabant participes fieri palestræ, & sic dicitur ibidem, q̃ fecerũt prostibula iuuenũ iuxta templum. a ¶ Et prosternetur ve. inter. id est verus dei cultus. b ¶ Et prosperabitur & faciet. scilicet Antiochus secm̃ voluntatẽ suã. c ¶ Et audiui vnũ de sanctis. id est Angelis. d ¶ Loquentem &c. al. nescio &c. hoc dicitur, q̃a Daniel nõ habebat intellectũ huius visionis ad plenũ, vt infra patebit. e ¶ Vsquequo visio. i. lex quę illuminat intellectũ, & quæ per diuinam reuelationem habita est. f ¶ Et iuge sacrificium. id est quotidianum. g ¶ Et peccatum desolationis. i. desolatio templi facta propt̃ peccata populi, per positionem idoli in templo. h ¶ Et sanctuarium. i. dest. templum, cuius vna pars dicebatur sanctum, altera sanctum sanctorum. i ¶ Et fortitudo. sanctorum scilicet k ¶ Conculcabitur & refertur hoc verbum ad oia prædicta excepto peccato desolationis, de quo non quęrit̃ q̃diu cõculcabit, sed quãdiu durabit: & hoc est ꝙ bũ trũcatũ, q̃a loquit̃ ad modũ dolẽtis hoĩs, q̃ aliq̃d i loquẽdo omittit. Et notãdũ, q̃ ista quęstio facta est ab vno Angelo quęrẽti ab alio Angelo, vt patet in litera. Ex quo patet q̃ Angeli supiores illuminãt Angelos inferiores. l ¶ Et dixit ei. scilicet. Angelus superior inferiori. m ¶ Vsq; ad vesperam & mane dies. id est per successionem dici & noctis erit tantum temporis. quod sequitur: n ¶ Duo milia trecenti. id est sex anni. q. d. per tantum tempus cõculcabuntur prędicta. o ¶ Et mundabitur sanctuarium. scilicet completo tempore prędicto à pollutione facta ibi per Antiochum, quod factũ legitur à Iuda Machabæo & fratribus eius. j. Macha. iiij. Cõsiderãdum tamen, q̃ tantum tempus fuit ab ingressu Antiochi in Ierusalem vsq; ad emundationẽ templi: Idolũ tamen fuit positũ in tẽplo p tres annos post ingressum Antiochi in Ierusalẽ: q̃a dolũ non stetit in tẽplo nisi per tres annos, vt videbit infra. xi, c. a. p ¶ Factũ est aũt. Hĩ ponit prędictę visionis expositio. Et diuiditur in duas ptes. Quia primò ponit visionis expositio. Secũdò infert quędã cõclusio ibi: Et ego Daniel. Prima adhuc diuidit in tres. Quia primò exponit̃ mysteriũ arietis, secũdò hirci, ibi: Porrò hircus. tertiò cornu modici, ibi: Et post regnũ eorũ. Pria adhuc diuidit i duas partes. Quia primò notat̃ desiderium sciẽdi in Daniele, & modus reuelãdi in Gabriele: quia hoc fecit p mandatum Angeli superioris. s. Michaelis. Secundò, ponitur expositio Gabrielis, ibi: Aries quẽ vidi. † Ad ista. Dicit igit̃: Factum est autẽ, cũ viderẽ ego Daniel visionem. s. imaginariam, q ¶ Et quærerẽ intel. cum magno desiderio, quia licet eã intelligeret in parte, vt prędictũ est, nõ tñ in toto. r ¶ Ecce stetit in cõspectu meo. qua. spe. viri, q̃ nõ erat vir, sed Angelus in specie viri. s. Michaelis q̃ erat princeps synagogæ. vt patebit infra. x. c. & ideo erat sollicit̃, vt mysterium Danieli reuelaretur, s ¶ Et audiui vo. viri. i. Michaelis in specie viri apparentis. t ¶ Inter Vlai. apparentis in tali loco. v ¶ Et cla. & ait. scilicet loquẽdo Angelo inferiori. x ¶ Gabriel fac intelligere istã visionem. s. Danieli. Ex quo patet, q̃ in ministerijs Angelorũ ordo est. y ¶ Et venit. scilicet Gabriel. z ¶ Et stetit iuxta, vbi ego. stab. ad loquendum mecum. a ¶ Cumq; venisset pauens corrui in faciem meam. Hoc factum est, vt Daniel esset̃s inter Angelos, cognosceret fragilitatem humanam. b ¶ Et ait ad me. Intellige fili hominis scilicet corruptibilis: eadem ratione qua prius scilicet, vt cognoscat suam fragilitatem. c ¶ Quoniam in tempore finis complebitur visio. Ex quo patet, quòd licet visio aliquo modo sit impleta in Antiocho, tamen perfectius complebitur in Antichristo in fine mundi: & ideo de ipso est principalis sensus literalis, vt prædictum est. d ¶ Cumq; loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram. Bis ad terram cecidit loquente Angelo, vt magis cognosceret fragilitatem suam. e ¶ Et tetigit me. confortando. f ¶ Et statuit me in gradu meo, erigendo me, quia prius iacebam sicut quadrupes ad terram. g ¶ Dixitq; mihi: Ego ostendam tibi quæ futura sunt in nouissimo maledictionis. id est ultimo tempore illius maledicti hominis qui propter abundantiam malitiæ dicitur maledictio in abstracto. Et hic est Antichristus propriè, & Antiochus Epiphanes aliquo modo inquantũm fuit figura Antichristi perfequendo cultum dei, vt vilum est. h ¶ Quoniã habet tempus finem suum. in quo scilicet ista complebuntur. i ¶ Aries quem vidisti habere cornua, rex Mœdorum est, atq; Persarum. Positis quibusdam præambulis ad expositionem visionis, hic Gabriel incipit visionem exponere inquantũm tangit regem Mœdorum & Persarum. Et patet litera ex prędictis. Vltra rius exponit eam inquantũm tangit regnum Græcorum, dicẽs k ¶ Porro hircus caprarum rex Græcorũ est, & cornu grãde quod erat de quod erat. & patet vsq; ibi: l ¶ Rex primus. scilicet Alexander, vt prædictũ est, quia ante tẽpus Alexandri reges Græciæ erant quasi nullius momẽti. Et ideo dicit primus inter notabiles.

Qui autem

---

†Loco.

†In vltio tempore.

Gen. 18. a

Iohã. 8. g.

Offm̃ triũ Archãgel. †Prędicatio desolãs, seu stupenda.

Luc. 1. a

Psal. 23. a.

Tobię. 5. a

†Infra. 9. f. †Istum.

a ¶ Facit deus regnare hominem propter. p. p. b ¶ Populi. c ¶ Ita. d ¶ Cultu idolorum crescente, religio dei decreuit.

a ¶ Opinione sua. ¶ Vt etiam legem dei comburendã quæreret, & circuncisionem prohiberet.

a ¶ Secundum cor suum. b ¶ Angelum quilibet tacito nomine.

a ¶ Hæc, s. complebitur. i. quãto spacio complebitur ex quo cor

perit compleri. ¶ Templi in quo simulacra.

a ¶ Sub Antiocho rege Syriæ dei iudicio. ¶ Dei. ¶ Sanctorum,

a ¶ Nouãs dicit̃ successionem significat. i. cõtinue. b ¶ Id est mi

sex anni & mensea tres & dies. xx.

a ¶ Tunc. b ¶ A Iuda Machabæo qui Antiochi duces superauit. c ¶ Templum.

a ¶ Quasi picturam & imaginem. b ¶ Non enim omnia qui videt intelligit sicut scripturam sanctam sæpe oculis videmus, & corde non intelligimus.

¶ Michaelis. ¶ Michaelis.

a ¶ Ad quem pertinet. b ¶ Danielem scilicet.

a ¶ Quãdiu collapsus & quadrupes iacebat in terra.

a ¶ Tempore quando hæc maledictio implebitur super populum Iudæorum & super ipsum Antiochũ, vel in fine

mundi sub Antichristo, & super ipsum.

a ¶ Visionis. a ¶ Completionis.

a ¶ Darius. f. filius Arsami.

a ¶ Alexander.

a ¶ Et roborabitur. Greg. Illius hois fortitudo nō in suis viribꝫ roboratur, quia Sathanę virtute in gloria perditionis attollitur. b ¶ Et interficiet ro. Greg. Robustos interficiet, cū eos q mēte iniqui iunt corporaliter vincit. vel, cū eos qui sancti & robusti credebātur, ad nutū suæ volūtatis trahit, in cuius manu dolꝫ dirigitur: quia in illa fraus per opus adiuuatur, quod enim fallēdo dicit, hoc mira faciendo asserit. Nam quidquid mēdax lingua simulat, hoc quasi verū esse manus operis ostentat. c ¶ Et sine manu. Non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per aduersum iudicis solo oris spiritu æterna morte ferietur. d ¶ Tu ergo signa. Gabriel exposita visione addit: Tu ergo signa, visionis obscuritatem signans, nec patere multis, nec nisi opere compleatur posse intelligi. e ¶ Interpretaretur. licut angelus. Vel quia reges audierat, & eorum nomina nesciebat, futura cognouerat, sed quo essent tēpore nesciebat. Stupebat ergo, qđ solū facere poterat, & dei scientiæ omnia committebat.

Nico. de Lyra.

a ¶ Quod autē fracto illo. i. mortuo ante finem naturalem vitæ suæ: qa per venenum mortuus est adhuc iuuenis existens, scilicet. xxxij. annorū, vt patet ex prædictis. & hoc significatur per fractionē. b ¶ Surrexerunt quatuor pro eo. scilicet cornua: Hoc significat, q quatuor reges de gēte eius cōsurgēt simul regnātes, & imperiū tenentes Alexandri secꝫm diuersas partes. c ¶ Sed nō in fortitudine eiꝰ. Quia nullū istorum regnorū potuit æquiparari regno Alexādri in fortitudine, licet plus duraverit: qa regnū Alexandri valde parum duravit, vt suprà dictū est. d ¶ Et post regnum. Hīc consequēter ponit expositionē cornu modici. i. Antiochi & Antichristi, cuius figura fuit Antiochus, & hoc est quod dicitur: Et post regnum eorū. i. regnū præcedentiū. e ¶ Cum creuerint. &c. cō. r. im. i. Antiochus q permissus est regnare ad puniendū iniquates filiorū Israel quæ creuerāt nimis illis temporibus, vt visum est. Dicit autem Antiochus impudens facie, qa nullā turpitudinem verebatur facere etiam in loco sancto, vbi statuit idolum: q locus erat etiā repletus immundicijs scortantiū cū meretricibus, vt dicitur. ij. Macha. v. & hoc factū est per Antiochū. f ¶ Et intelligens propo. quia Antiochus callidus erat & prudens in malitia sua. Vel aliter. Intelligens propositiones. i. intelligere faciens. q. d. Daniel, quia per ea quæ faciet intelliget ista visio quę modo est occulta. g ¶ Et roborabitur for. eius sed non in viribus suis. q. d. licet sic crescat fortitudo Antiochi ad faciendum ista, non tamen hoc erit ex viribus suis, sed propter peccata populi sic dimittetur à deo agere, quia sicut frequenter dictum est, deus aliquando vtitur malis ad puniendum bonos. h ¶ Et supra q credi potest vniuersa vasta. &c. quia non erat credibile hominibus q ille qui erat Romæ obses, deberet sic prosperari & tam ardua facere. i ¶ Et interficiet robu. scilicet septem fratres qui cum matre fuerunt robustissimi ad tenendum legem dei, vt patet. ij. Machabęo. vij. Et quia non solum illi sunt interfecti ab Antiocho, sed etiam multi alij. qui noluerunt derelinquere legem dei ideo sequitur: k ¶ Et populum sanctorum secundum voluntatem suam. interficiet scilicet. l ¶ Et dirigetur dolus in manu eius. id est ad finem intentum ab eo perducetur per opera eius. m ¶ Et cor suum magnifi. quia Antiochus intantum erat elatus per superbiam, quasi crederet habere terram ad naulgandum, & mare ad ambulādum, vt dicitur. ij. Machabęo. v. n ¶ Et in copia rerum omniū occi. pluri. qa talem occisionem sanctorum fecit per temporalem potentiam à deo sibi permissam. o ¶ Et contra principem principum consurget. quia contra deum surrexit auferendo cultum eius quantū ad tempus. p ¶ Et sine manu conteretur. quia Antiochus rediens de Persi de percussus à deo morbo intestino mortuus est, prout habetur. ij. Machab. ix. Quoniam autem sicut dictum est, Antiochus fuit figura Antichristi, ideo litera ista quæ exposita est de Antiocho, iterū melius exponitur & perfectius de Antichristo, ab illo loco vbi incipit scriptura loqui de Antiocho cū dicitur: Et post regnum eorum. scilicet Græcorū: qa regnum Antichristi pertinet quodā modo ad regnū Romanū de q̄ orieꝫ, vt prędictū est, quod quidē regnum Romanū est: post regnū Græcorū: de quo fit mētio in parte immediatē precedenti, vt patet. Cū creuerint iniquates, qa secꝫm testionū Saluatoris Mat. xxiij. b. imminēte tpe Antichristi abūdabit iniqtas & refrigescet charitas multorū. Cōsurget rex ipudens facie, qs Antichristus ad omne malū erit inuerecūdus. Et intelligēs propositiones, quia Antichristus erit callidissimus ingenio naturali & auxilio diaboli familiaris sibi. qa habebit dęmonem principē. Roborabit fortitudo eius, qa excedet omnē terrenā potentiam tēpore suo. Sed nō in viribꝰ suis, qa non erit hoc virtute hūana, sed diabolica, in cuiꝰ ꝓtute faciet illa mirabilia, deo tamē ꝓmittēte. Et supra q̄ credi potest vniuersa vastabit &c. qa potestas Antichristi sic subitò apparebit, q̄ oibus admirabilis erit. Et interficiet robustos &c. i. illos qui inuenientur firmi in lege dei nolentes ei obedire. Et dirigetur dolus &c. i. ad finē intentū ab eo perduceꝫ, licet ad tempus breue. Et cor suū magnificabit, quia extolletur super omne illud quod dicitur deus aut quod colitur, vt dicit Apostolus. ij. Thes. ij. b. Et in copia oim rerum occidet plurimos, qa per fortitudinē militdæ & thesauros diuitiarū naturalium & artificialiū multos interficiet. Et contra principem principū consurget. i. contra deum, cultum eius auferens, & sibi vsurpans: quia in templo dei sedebit ostendens se tanq̄ sit deus, vt dicitur ij. ad Thes. ij. b. Et sine manu conteretur, quia dñs Iesus Christus eum interficiet spiritu oris sui, vt ibidem dicitur. Sequit: q ¶ Et visio vespere & manē &c. i. per successionem tēporis apparebit veritas visionis ipsi⁹ inquātum pertinet ad Antiochum, & inquātum pertinet ad Antichristum. Vel aliter exponitur, vt per manē intelligetur tempus Antiochi, quod fuit primum respectu temporis Antichristi, vt sit sensus. Visio prædicta, secundum q̄ refertur ad manē. i. ad tempus Antiochi: Et vespere. i. ad tempus Antichristi, vera est. qa in vtroq̄ sensu habet veritatem, vt visum est. Sequitur: r ¶ Tu ergo. Daniel. s ¶ Signa visionem. i. memorię commenda eam scribendo, vt postea possit sciri à posteris. t ¶ Quia post multos dies erit. id est complebitur. v ¶ Et ego Daniel langui & ęgrotaui per dies. Hīc ponitur quædam conclusio respectu præcedentiū, cùm dicitur: Et ego Daniel langui. cōcussus timore visionis. & admiratione. Sequitur: x ¶ Cumq̄ surrexissem faciebam opera regis, id est negocia regni, quia super ipsa erat posit⁹ Daniel, vt visum est suprà. y ¶ Et stupebam ad visionem. propter horrorem malorum futurorum. z ¶ Et non erat qui interpretaretur. Quia licet visio esset ei interpretata in generali, non tamen omnino in speciali quantūm ad nomina regum & determinatarum personarum. Et quo patet, q̄ spiritus sanctus non semper revelat prophetis sensum plenarium visionis. Sed solūm quantūm expediens est pro loco & tempore & personis, pro quibus fit reuelatio. Et propter hoc prophetæ non ita clarè scripserūt mysteria Christi de futuro, sicut Euangelistæ scribentes historiā de præterito. Videretur fortè alicui, quòd hæc visio non posset literalis

a ¶ Moerro.
Quod autē fracto illo surrexerūt quatuor, p eo, quatuor reges de gēte eius
a ¶ Quia Alexandro nullus æquiparari potuit.
cōsurgēt, sed non in fortitudine eiꝰ. Et post regnū eorum, cùm creuerint iniquitates, cōsurget rex † impudens fa
a ¶ Intelligere faciens & aperto ānō demonstrans quæ nunc proponuntur. ¶ Opere complens vel faciens. b ¶ Has visiones.
cie, & intēlligens † propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed non
a ¶ Immo dei, à quo omnis potestas.
† in viribꝰ suis: & supra quàm credi po
a ¶ Antichristus, de quo & quarum quod incedet faticiter.
test, uniuersa uastabit, & prosperabitur & faciet. Et interficiet robustos &
¶ Nec ij.
populum sanctorum secundū uolunatem suā, & dirigētur dolus in mānu
a ¶ Ad nutum eius. b ¶ Opere.
eius, & cor suum māgnificabit, & † in copia rerum omnium occidet plūri
a ¶ In superbia magnus in oculis suis.
mos. Et contra principēm principum
a ¶ Sanctorum.
cōsurget, & sinē † manu conteretur.
a ¶ Deum qui dicit: Per me principes regnant.
Et uisio uēspere & mane, quæ dicta
a ¶ Succellione temporum. b ¶ Completa.
est uēra est. Tu ergo uisionem signā,
a ¶ Finita vastatione & emundatione venturę.
quia post multos dies erit. Et ego Da
a ¶ In corde, vel littera.
niel † langui & ægrotaui per dies.
a ¶ His visis. Simile dicit Abraham viso domino: Loquar ad dominum, cum sim pulvis & cinis.
Cumq̄ surrexissem faciebam opera
a ¶ Factus omnibus omnia, illud Euangelicum complens. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo.
regis & stupebam ad uisionem, & non erat qui interpretaretur.
a ¶ Tamen.
a ¶ Nomina regum & cuncta tempora regnorum quia hæc non audiuit.

Glosordi. Danielis Cap. IX. De Lyra

CAP. IX.

IN anno primo. Ne putem⁹ eũ q filius Hystaspis, cuius sed'o anno tẽplum ædificatũ est, qđ Porphyrius suspicatur, vt annos Danielis extẽdat: vel eũ q ab Alexandro rege Macedonũ supatus est, & nomẽ patris & victoriam addidit, quia prim⁹ de semine Mœdorũ subuertit regnũ Chaldęorũ, vt auferat propter similitudinẽ nois errorẽ.

Iere.25.c. & 29.c.

b ¶ Ego Dani. Prędixit Ieremias. lxx. annos desolatiõis tẽpli: post ꝙs rediret ppls in Iudeã, & ędificaret tẽplum, quę res nõ facit Danielẽ negligẽtem, sed ꝓmouet in precẽ, vt qđ⁹ deus p suã ꝓmisit clemẽtiã, p suã impleat precẽ, ne supbia negligẽtiã faceret, & negligẽtia offensam pariat. Legim⁹ in Genẽ. cxx. annos pœnitẽtię cõstitutos añ diluuiũ. Sed qa. c. annis filij hoim pœnitere neglexerunt, nõ expectat deus vt. xx. cõpleant, sed ante infert qđ⁹ postea fuerat cõminatus.

Gen.6.a.

Vnde & ad Ieremiam dicitur ob duriciam Iudæorum: Ne ores pro populo hoc, quia non exaudiam te. Et ad Samuel: Vsquèquò luges super Saul? Ego abieci eum. Igitur in sacco & in cinere postulat impleri quod deus promisit, non ꝙ sit incredulus futurorum.

Iere.11.c. 1.Reg.16.a

Nico. de Lyra. Et vigilauit

set literaliter exponi de Antichristo. Primò, quia tribulatio quę hîc describit, dicit durare ꝑ sex annos, vt dictũ est: qđ non potest dici ad literã de psecutiõe Antichristi, quę durabit tm̃ ad tres annos & dimidium, vt dicet infra. x. ca. & xij. Secũdò, qa hîc dicit ꝙ in hac tribulatiõe quæ hîc describit, debet auferri iuge sacrificiũ. Iuge autẽ sacrificiũ nũc est sacrificiũ altaris, qđ⁹ nõ cessabit vsq; ad iudicium finale, sed'm qđ⁹ dicit Mat. vlt. d. Et ecce ego vobiscũ sum oĩb⁹ diebꝰ vsq; ad cõsummationẽ seculi. Ad primũ dicendũ, ꝙ psecutio Antichristi aliquando accipit stricte pro tempore in quo Antichristus psequet fideles in psona ppria: & sic non durabit, nisi ꝑ tres annos & dimidium. Aliqñ largè accipit, inquãtũ cũ hoc accipit aliquid de tpe prędicti in quo ꝑ ministros Antichristi fiet quędã dispositio ad ipm̃ ꝙ deceptiones & malas psuasiões: & sic accipit hîc duratio illius psecutiõis. Ad sed'm dicendum, ꝙ sacramẽtum altaris tpe Antichristi cessabit quãtũ ad solẽnitatẽ, qa tunc miłę nõ celebrabunt publicè, sed tm̃ occultè propter rabiem illius persecutionis, & sic intelligitur hîc cessatio iugis sacrifi. ñ.

F

NICO. DE LYRA. Cap. IX.

Octaua visio.

IN anno primo. Hîc ponit octaua visio, quę fuit facta in anno primo Darij, q occidit Balthasar. Postq; Daniel descripsit vltimæ tribulationis totalem decursum & principalem eius conflictum, vt visum est in duob⁹ præcedentibus captis. Hîc consequenter describit eiusdẽ tribulationis solatium, qđ⁹ maximè erit tpis fidelib⁹ ex cõsideratiõe passiõis Christi. Igit causa materialis est de. lxx. hebdomadib⁹ determinatis & prędictis vsq; ad passionẽ Christi, quæ maximè erit imitanda tpe Antichristi. Causa finalis vt ostendat tempus expiatiõis peccati per mortẽ Christi: & ꝓ hoc det consolatio Christi fidelib⁹ in tribulatione Antichristi existentib⁹. Causa efficiẽs est instinctus spiritussancti factus Danieli confitenti pctm̃ suum, & desideranti & postulãti remedium. Causa formalis in diuisiõe cõsistit quæ talis est, qa primò ponit meritũ oratiõis, secũdò modus reuelatiõis, ibi: Cumq; adhuc loquerer. Primum est ex parte Danielis. Sed'm ex parte Angeli reuelantis, Circa primum tria notanda. Primũ est, debita conditio orantis. Sed'm, confessio pœnitẽtis, ibi: Et orauit deũ. Tertium, intentio petentis, ibi: Et nunc dñe. Circa primũ considerandũ, ꝙ debita conditio orantis est ꝙ attendat debitum tẽpus orandi: hoc facit Daniel hîc, qa intellexit ꝙ appropinquabat tps à deo ꝓmissum de liberatione ppli: & hoc est qđ⁹ dicitur.

a ¶ In anno primo Da.fi. Assueri. Aduertẽdũ est ꝙ iste Assuerus nõ est iste sub quo historia Esther facta est: qa ille fuit post ꝑ magnũ tps, sed iste Assuerus est ille q supra dict⁹ est Astyages, & hoc est qđ⁹ subdit: b ¶ De semi. Mœdo. qa Dar⁹ victo Baltha sar trãstulit regnum ad Mœdos. c ¶ Qui impauit sup regnũ Chaldæorũ. Prim⁹, nõ simplr & absolutè, sed prim⁹, de prædicto semine scilicet Mœdorum. d ¶ Anno vno. d. primò sed'm modũ loquẽdi hebraicũ. vñ dicit Gen. j. a. Factũ est vespe & mane dies vn⁹, i. prim⁹. e ¶ Ego Daniel intelle. in libris. Ieremię. f ¶ Numerũ anno. &c. Et nota, ꝙ iste cui reuelabãtur diuina secreta nihilominus tñ scripturã Ieremiæ & aliorũ pphetarum legebat cõtra illos q confidẽtes de ꝓprio ingenio dedignãtur videre dicta aliorum. Scriptura autẽ illa de qua fit hîc mẽtio habet Iere. xxix. a. Cum cœperint impleri in Babylone. lxx. anni visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonũ, & reducã vos ad locũ istũ &c. Cõpletionẽ aũt annorũ appropinquãtẽ intellexit ꝑ tempora regũ q remanerẽt à principio desolatiõis Ierusalẽ vsq; ad tẽpus illud, per quæ fuit ostensum. Esdræ. j. ꝙ hęc desolatio fuit cõpleta anno ĩij. Cyri, ante Cyrum ⁊ ỏ Darius Mœdus regnauit duob⁹ annis, & sic cõplemẽtum desolationis distabat tm̃ quinq; annis & principio sexti, qa Cyrus de quarto anno suo regnauit tm̃ in principio ante dictũ cõplemẽtum. vt ibidẽ dictũ fuit. g ¶ Et posui fa. meã &c. id est attẽtionẽ mẽtis & faciem corpis qm̃ versa facie versus Ierusalẽ orabat, vt dictũ est supra. vj. h ¶ Rogare. ferueẽter. i ¶ Deprecari. pseueranter. k ¶ In ieiuniis. vt simul fieret deo sacrificiũ ꝑ spũs orationẽ, & ꝑ carnis cõmaceratiõnẽ, qa scribitur Tobię, xij. b. Bona est oro cũ ieiunio. l ¶ Sacco. i. cilicio. m ¶ Et cinere. i. recordatiõe fragilitatis humanę. Hîc erat mod⁹ Iudęorũ qm̃ erãt in afflictiõib⁹ positi ponere cinerẽ sup caput in signũ hũiliationis: qa dicitur Eccli. xxxv. c. Oratio hũiliãtis se nubes penetrabit. Sed vide hîc, ꝙ Daniel peccauerit orãdo ꝑ liberatiõe populi: qa talis oratio videt ꝓcedere ex qđã dubitatiõe, ne impleretur verbum dei dictum ꝑ Ieremiã de liberatione populi tempore determinato: & hoc videtur importare defectum fidei. Dicendum, ꝙ Daniel orabat ꝓ diuinę promissionis impletione, nõ quia dubitaret de dei fidelitate, sed vt ostenderet se gratum deo de promissione prius facta. Item Daniel sciebat promissiones diuinas impleri per orationes bonorum, qa sicut deus ordinat aliquid futurum, ita etiã & modum eueniendi, qa vtrũq; cadit sub diuina ordinatione, scilicet res & suus modus, & ideò orabat impleri promissionem à deo factam. Item promissiones diuinæ in sacra scriptura semp intelligendæ sunt sub cõditione, scilicet nisi ponatur impedimẽtum ex parte illius cui promissio fit deum offendendo. vnde dicitur Iere. xviij. b. Subitò loquar de gẽte & de regno, vt ędificem & plantẽ illud: si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitẽtiam agam super bono qđ⁹ locutus sum, vt facerem ei. Timebat autem Daniel ne filij Israel per peccata sua posuissent impedimentum diuinæ promissioni: & ideò orabat dominũ ad tollẽdum illud impedimẽtum si esset. Per prædicta patet argumentum, qa oratio Danielis nõ procedebat ex aliqua infidelitate, sed magis ex bonis causis. n ¶ Et orauit domi. Hic consequenter describitur confessio pœnitẽtis. vbi notãdum, ꝙ Daniel assumit in se psonã populi Israel, qa nõ erat Danielis ætatis nec conditiõis, ꝙ talia mala egisset, qñ fuit translatus: qa erat puer sctus, sed pctm̃ populi Isr⁹ dicit pctm̃ suũ, inquãtũ erat ppli illius mẽbrum. Procedit autẽ sic: qa confitendo primò narrat malicias deprauantes, sed'ò remouet circunstantias excusantes, ibi: Non obediuimus. tertiò exaggerat conditiones aggrauantes

Moraliter.

Moraliter. a ¶ In anno primo Darij filij Assueri &c. Sequit: c ¶ Ego Daniel intellexi in libris numerũ annorũ &c. Iste Daniel fuit perfectus in vita contemplatiua: Quod patet ex hoc quod dicitur supra ca. j. Danieli autem dedit deus intelligentiam omnium visionum atq; somniorum. Fuit etiam ꝑfectus in actiua vita, quod patet ex hoc, ꝙ Darius rex cogitauit eum constituere super omne regnum propter suam industriam ad regendum, sicut dictum est supra. vj. ca. Igitur per Danielem significatur Episcopus bonus, qui debet esse perfectus in vtraq; vita, per hoc autem ꝙ Daniel sic perfectè studebat in libris Ieremiæ, ostenditur ꝙ Episcopus quantũcũq; literatus debet studere in libris sacræ scripturæ. g ¶ Et ego posui faciem meam ad dominũ deũ meum rogare & deprecari, nam Episcop⁹ qui medius est inter deũ & populũ debet ꝓ ppło suo deuotè deprecari dñm. k ¶ In ieiuniis sacco & ci. Debet enim Episcopus austeram vitam ducere exẽplo Pauli dicentis. j. Corinth. ix. d. Castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo, ne fortè cum aliis prędicauerim, ipse reprobꝰ efficiar: vñ & Episcopi ecclesię primitus fuerunt authentici⁹ viri.

* Et dixi ob

Nico. de Lyra.

Septuaginta

a ¶Et vigilauit dominus &c. Quando propter peccata corripiuntur, vigilat super nos deus: Quando hoc non facit, dormire dicitur nobis. Vnde in Psal. Surrexit tanquam dor. domin⁹ tanq; potens ebrius a vino. Malicia enim & nequitia nostra inebriat eum, qui quando in nobis corripitur euigilare dicitur, & de ebrietate conjungere, vt nos ebrios euigilare faciat iusticiæ.

Psal. 77.

gnum punisti nos. Et nota quòd frequenter hîc repetit eandem sententiam sub alijs verbis, ostendendo dei iusticiam & misericordiam, & populi Israel iniquitatem: talis enim est conditio loquentis ex affectu & persuadentis iudicem, vt ipsum magis moueat ad clementiam. s ¶Et stilla. Hîc describit conditiones aggrauantes, quæ sunt obstinatio in peccato, & ingratitudo de beneficijs acceptis, quę patent ex hoc q̃ licet dominus percuteret eos paulatim ad eorum correctionẽ, & mitteret Prophetas ad reuocãdum eos, non sunt tamen reuersi ad rogandum dominũ, & regratiandum de paterna correctione, sed obstinati sunt in malis suis: propter quod finaliter venerunt maledictiones super eos scriptę in lege Moysi, Deut. xxvij. vbi maledicũtur trãsgredientes legem domini & hoc est qd̃ dicitur hîc: Et stillauit sup nos maled. &c. Et bene dicit stillauit, quia non simul vno impetu descendit super eos dei punitio, sed primò passi sunt aliquas persecutiones particulares ad eorũ reuocationem & correctionem antequam totaliter captiuarentur per Nabucho. vt patet ex decursu quarti libri Reg. &c. ñ. Para. Sequit: t ¶Et statuit ser. &c. i. stabiles ostẽdit in punitiõe nostra iusta. Sequit: v ¶Vt sup. indu. &c. Figura hyperbole est ad designandũ magnitudinẽ suæ tribulatiõis. Vel sec̃m veritatẽ hystorię potest hoc exponi de tẽpli cõbustione, in quo deus colebat: & tale malũ nõ fuit factũ alicubi, qa in nullo alio loco erat templum deo cęli dedicatũ. x ¶Et nõ rogauimus faciẽ tuã do. de nost. &c. in quo ostendit eorum obstinatio. y ¶Et cogi. ve. tuã. in puniendo nos. z ¶Et vigilauit do. sup ma. nostrã. s. super malicią culpæ. a ¶Et ad eam &c. puniẽdo nos iuste. Cętera patent. b ¶Et nũc do. Hîc cõsequẽter declarat intentio postulantis: & primò quantũ ad petitionis materiam, sec̃dò quantũ ad impetrãdi fiduciam, ibi: Propẽ temetipsum. tertiò, quantũ ad perentis instãtiã & deuotionẽ ibi: Exaudi domine. Circa primũ cõsiderandum, q̃ materia suæ petitionis est duplex. s. amotio mali, & collatio boni. Ad impetrandũ primũ reducit ad memoriã malũ seruitutis Aegyptiacę ab eis amotum per dñm, quia modus magnifici est dare citius beneficiũ postulatum, quãdo

Diuisio.

† Baruch. 2.

† Intelligerem

† impleuit

* grauantes, ibi: Et stillauit. Et nota, q̃ in omnibus istis attribuit deo iusticiã, & sibi & populo Israel. iniusticiã. Circa primum notandum, quòd maliciæ deprauantes sunt contra bonos mores omittendo præcepta & faciendo prohibita. Dicit igitur præponens dei magnitudinẽ & clementiam, vt per hoc peccatum populi grauius appareat. a ¶Obsecro domine &c. quia supereminet omnit⁹ quę possumus de deo cogitare vel dicere. b ¶Et terribilis. trãsgressores puniẽdo. c ¶Custodiens pactum. promissa implendo. d ¶Et misericordiam. vltra promissa addendo, sed quibus hoc fit subditur. e ¶Diligentibus te &c. corde & opere. Vlterius incipit peccata confiteri, dicens: f ¶Peccauimus. in omni genere peccati scilicet, quod explicat cõsequẽter. g ¶Iniquitatem fecimus. contra homines. h ¶Impiè egi, cõtra deũ. Pietas em̃ est cultus diuin⁹: & ideò ipietas est recessus à debito cultu diuino. i ¶Et recessimus. à mandatis tuis, ea totaliter deserendo.

Nota. k ¶Et declinauimus. primò paulatim contrariũ agendo, quia non statim de cãt homo in profundum peccatorum. Dicit autem. l ¶A mandatis tuis. p̃ter præcepta moralia. m ¶A iudicijs. propter iudicialia. n ¶Non obediuimus. Hîc cõsequẽter remouet circumstantia excusantes quę sunt ignorantia & infirmitas. Primũ removetur per hoc q̃ populus Israel fuit inobediens verbis prophetarũ ex ore dei loquentium. Secũdum remouetur per hoc quòd non solum vulgares homines peccauerũt, imò etiam illi qui credebantur esse viri perfecti in populo. & hoc est quod dicitur: Non obediuimus seruis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo. non ex capite proprio. o ¶Regibus nostris, principibus nostris & patribus nostris. id est sacerdotibus qui quasi patres habebantur. p ¶Omniq̃ populo terræ. Hoc addit, vt nemo appareat excusabilis. q ¶Tibi domine iusticia, nobis. quia ista mala incurrimus propter peccata nostra. Sequitur: r ¶Tibi autem domino deo nostro misericordia & pro. &c. quia citra condignũ punisti

a ¶Cuius nos serui. b ¶Cuius nos creatura. c ¶Nos minimi. d ¶Contemptoribus. e ¶Nõ ergo quod pollicetur deus statim futurum (aliàs factum) est: sed ea promissa complet, qui & dixi: Obsecro dñe dẽus mãgne & tẽribilis, custodiens pactum & misericordiam diligẽtibus te, & cudiens mandata eius custodiunt. a ¶Si diligitis me, mandata mea seruate. a ¶Peccata populi in sua persona enumerat, quia vnus ex eis, sicut Paulus in epistola sua ad Romanos. b ¶Iniation. f stodientibus mãdata tua. † Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus & declinauim⁹ à mãdatis tuis ac iudicijs. Nõn obediuimus seruis tuis prophetis, qui loquuti sunt in nomine tuo, regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, ômniq̃ populo terrę. Tibi dominẽ iusticia, nobis aũt cõfusio faciei, sicũt est hõdie, uirõ Iuda & habitatorib⁹ Ierũsalem, & omni Israel, his qũi propè sunt, & his qui, peculiarem, & omnibus in uniuersis terris ad quas eiẽcisti eos propter iniquitatẽs eorũ, in quib⁹ peccauerunt in tẽ domine. Nobis cofusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccauerũt. Tibi autẽ dño deo nostro misericordia & propiciatio, quia recessimus à te: & non audiuimus uocem dõmini dei nostri, ut ãmbularemus in lege eius, quam posuit nõbis p̃ seruos suos prophetas: ẽt ômnis Israel præuãricati sunt legẽ tuã, & dẽclinauerũt, ne audirent uocẽ tuã, & stillauit super nos maledictio & † detestatio, quę scripta est in librõ Moysi serui dei, quia peccauimus ei. Et† statuit sermones suos. quos locutus est super nos, & super principes nostros qui iũdicauerũt nos: ut superinduceret in nos malum magnum, quale nunq̃ fuit sub omni cælo, secundum quod factũ est in Ierusalem, sicut scriptum est in lege Moysi. Omne malum hoc uenit sup nos. Et nõn rogauimus faciẽ tuã dñe deus noster ut reuerteremur ab iniquitatib⁹ nr̃is, & † cogitare mus ueritatẽ tuã. Et † uigilauit dñs sup mãliciã, & adduxit eam super nos. x Iustus dñs deus noster in omnibus operibus suis quę fecit. Nõ enim audiuimus uocẽ eius. Et nunc domine deus noster, qui edũxisti

a ¶Quia. b ¶Qui vos spernit, me spernit. m ¶Non suo. ¶Nemo ergo excusabilis. p ¶Quia iuste patimur quæ meremur. b ¶Confusio faciei meæ cooperuit me. ¶Id est nõbis, q ¶Patet. b ¶Ducibus, quia duces de Iuda. vii. Non deficiet princeps de Iuda &c. c ¶Secũdã iusticiam nram. d ¶Similes in pœna sicut in culpa, a ¶His qui fuerunt Duces & habitatores Ierusalẽ modo enim nulli tales erant. ¶Dispersũ. a ¶Qui dicit: Attendite populi mea legem meam. b ¶Proficientes. a ¶Non alijs. b ¶Quibus credendum est. a ¶Tamen. b ¶Omnes declinauerunt simul in. f. f. c ¶Quod mirum. a ¶A te inclinante. b ¶Non tota in nos effunditur ira, quam ferre non possumus. ¶Tamen a ¶Grandis duricia, etiam flagellati non rogant, vel nõ rogant, non auertuntur ab iniquitate. ¶Ad te. ¶Id est. a ¶Nostram. ¶Bifecium scilicet. ¶Opprimendos. a ¶Non secundum deum. ¶Hyperbole. a ¶Antiquum recolis beneficium, vt ad simile prouocet deum.

* a ¶Et dixi. Obsecro domine deus magnæ & terribilis. Hîc ponitur orationis processus, qui totus est moralis ad literã: propter quod hîc omitto. sicut patet in expositione mea literali: propter quod hîc omitto. * Adhuc eo loquente

præcedens beneficium ad memoriam reducitur, vt habetur. iiij. Aethicorum. & hoc facit Daniel in proposito, di. Et nũc dñe deus noster

✠ E

†fecũdum ꝓcès iustitias tuas.

†facere faciem tuam

†dominũ

Diuisio.

†Infr. 10. b.

us noster qui eduxisti populum tuũ de terra Aegypti in manu forti. Pharaonem percutiendo, & mirabilia pro populo tuo faciendo, quæ non poterant fieri nisi virtute infinita. a ¶ Et fecisti tibi nomen: quia per illud factum nomẽ domini publicatum fuit quasi per vniuersam terram. b ¶ Secundum diem hãc. vt patet in hac die, qa filij Israel tũc dispersi per orbem narrabant ea quæ dominus pro eis fecerat in Aegypto. sequitur: c ¶ Auertatur obsecro ira tua &c. Metaphorica est locutio. Deus enim dicit se irasci quãdo punit, qa ad modũ hominis irati se habet, & sic Daniel petit punitionis amotionem. d ¶ A ciui. tua Ierusalẽ. in qua vigebat cultus diuinus ex diuina electione. e ¶ Etã monte sancto tuo. in quo erat templũ, quia illa pars ciuitatis Ierusalẽ, in qua erat templum erat montuosa, sequitur: f ¶ Ierusalem & populus tuus in opprobrio sunt omnibus per circumitum nostrum. quia non solummodò Babylonij captiuauerunt filios Israel, sed etiam Assyrij & alij populi qui erant in circumitu eorum, multos detinebant captiuos de filijs Israel. g ¶ Et ostende faciẽ tuam. Hîc ponitur secũdũ, quod est materia suæ petitionis, scilicet collatio boni. h ¶ Super sanctuarium tuum &c. q. d. restitue ciuitatem & templum in statum pristinum. i ¶ Propter temetipsum. Hîc secundò tangitur impetrãdi fiducia, quia innititur diuinę bonitati & clementiæ, & nõ propriæ iustiçæ: & hoc est qđ dicit: Propter temetipsum. id est propter bonitatem tuam. Inclina deus meus &c. k ¶ Exaudi domine. Hîc describitur orantis instantia, cùm dicitur: Exaudi domine. preces benignè audiendo. l ¶ Placare. offensam remittendo. m ¶ Attende & fac. nobis consolationem perfectã tribuendo. n ¶ Ne moreris. qa temp⁹ instat, in quo promisisti consolationem dare nobis. o ¶ Propter temetipsum. vt scilicet veritas tua cunctis appareat & bonitas, & vt cultus tibi debitus ꝓsoluatur; ꝓpter quod subdit: Quia nomẽ tuum est inuocatum super ciuitatem &c. p ¶ Cùmq; adhuc loquerer. Descripto merito orationis ex parte Danielis, hîc consequenter ponitur mod⁹ reuelatiõis ex parte Gabrielis. Et diuiditur in duas partes. Quia primò ponitur Danielis excitatio. Secundò, ei facta reuelatio, ibi: Septuagita hebdomades. Circa primum dicit sic: Cùmq; adhuc loquerer. confitendo dei iusticiam & potentiam. q ¶ Et orarem. inuocãdo eius clementiã. r ¶ Et confiterer peccata &c. ad impetrandum indulgentiã: s ¶ Adhuc me loquente. In quo ostenditur velocitas exauditionis diuinæ. t ¶ Ecce vir Gabriel. qa in specie viri Angelus apparebat. v ¶ Quem videram in visione à principio: id est visione descripta

populum tuum de terra Aegypti in manu
a ¶ Gloriæ. b ¶ Sicut in hac die.
a forti, & fecisti tibi nõmen secundũ diem
a ¶ In nos. b ¶ In proximos.
hãc: peccauimus, iniquitatem fecimus, do-
c mine † in omnem iusticiam tuam. Auer-
a ¶ Pro homine rem inducit rhetorice.
d tatur obsecro ira tua, & furor tuus à ciuita-
¶ Sion.
e te tua Ierusalem, & à monte sancto tuo.
a ¶ Reddam peccata patrũ in filios vsq; in tertiã & quartã generationẽ.
Propter peccata enim nostra & iniquitates
f patrum nostrorum: Ierusalem & populus
¶ Gentibus.
tuus in opprobrio sunt omnibus per cir-
cumitum nostrũ. Nũc autem exaudi deus
noster orationem serui tui, & preces eius,
a ¶ Imple quod promisisti. b ¶ Templum.
g & † ostẽde faciẽ tuã super sanctuariũ tuũ,
a ¶ Non nos qui indigni.
i quod desertũ est. Propter† tẽmetipsum in
a ¶ Anteropofpathos. Quando exaudimur, inclinare deus aurẽ videtur. Quando respicit, videtur nos dignanter respicere oculis. Quando auertit faciem & oculis & auribus videmur indigni.
b ¶ Facnos dignos visione tua & auditione.
clinã deus meus aurem tuã, & audi: aperi
oculos tuos, & uide desolationẽ nostram,
a ¶ Si non nos, saltem ciuitatem.
& ciuitatem super quam inuocatum est
a ¶ Da gloriam nomini tuo. b ¶ Quia indigni.
nomen tuũ. Neq; enim in iustificatiõibus
a ¶ Humiliter. b ¶ De quibus præsumimus.
nostris prosternimus preces ante faciem
a ¶ Secundũ multi. miserationum tuarum dele iniquitatem nostram.
tuam, sed in miserationibus tuis multis.
a ¶ Seruos tuos. b ¶ Etiã tuam. c ¶ Etiã auertas.
k Exaudi domine, placare domine, attẽde &
l a ¶ Quod petimus. b ¶ Velociter exaudi nos. c ¶ Quo nihil maius, qđ ergo propter temetipsum rogatus potest negare?
m
n
o fac. Ne moreris propter tẽmetipsum deus
a ¶ Ideo. b ¶ Ne des aliena honorem tuum.
c ¶ Affectuose. d ¶ In protectionem.
meus, quia nomẽ tuum inuocatum est sup
a ¶ Tuere quod tuum est. b ¶ Adhuc te loquente dicam. adsum.
p ciuitatem, & super populũ tuũ, Cũmq; ad
a ¶ Exaudia. b ¶ Quia est consilio faudix, determinat. c ¶ Non tantum populi, quia in multis offendimus omnes: vel ex humilitate, & si non peccante, se populo adiungit, vt veniæ consequatur.
q r huc loquerer, & orarẽ, & cõfiterer pẽcca-
ta mea, & peccata populi mei Israel, ut ꝓ-
sternerẽ preces meas in conspectu dei mei
a ¶ Vade. Adhuc eo loquente dicam. ecce adsum.
s pro monte sancto dei mei: adhuc loquente
a ¶ Non sexum, sed virtutem significat honorabilion sexu.
t u me in oratione mea, † ecce vir Gabriel quẽ
a ¶ In præterita visione quam hic exequitur.
uideram in uisione à principiõ citò uolans x
a ¶ Quia a sacrificio matutino vsq; ad vesperam oratio duraut, & ideo deū ad miam flexit. vnde, Multum valet deprecatio iusti assidua.
tetigit me in tempore sacrificij uespertini, y z
a ¶ Tam obscura est visio, vt etiam prophetæ doceri egerat.
& docuit me, & loquutus est mihi, dixitq;: a b
a ¶ O b ¶ Noua facie dei, vt ab eo recederem qui vbiq; est, sed vt te docerem. ¶ Ab inutilibilitate subus tibi visibilis.
Daniel nunc egressus sum, ut docerem te
a ¶ Hîc quo rogare incepisti imperatli.
& intelligeres. Ab exordio precum tuarũ c
a ¶ A deo. b ¶ Sententia. c ¶ Quæ ignoras.
egressus est sermõ. Ego autẽ ueni ut indicã d e
a ¶ Sive deo amabilis, & dei amore dignus vt Salomon, Iudia dicitur, vel vir desideriorum, vt pro desiderio suo secreta nadias conscius futurorum. b ¶ Si hoc Danieli dicitur, quid nos facere oportet, quorum
rem tibi, † quia uir dẽsideriorũ es. Tũ ergo f g
oculi ignorantiæ tenebris & caligine vitiorum cecati sunt
animaduerte sermonẽ, & intellige uisionẽ.

dãtum. y ¶ Tetigit me. excitando & confortãdo. z ¶ In tempore sacrificij vespertini. Et quo patet quòd à mane vsque ad vesperam orauerat Daniel. Patet etiam, qp prædicta verba orationis prolata fuerunt cum magno tractu temporis & meditationis: & talis oratio est deo acceptabilis, non autem illa in qua sunt multa verba multiplicata sine attentione animi & deuotione: qualis erat oratio Ethnicorũ, vt dicitur Matthęi. vj. a ¶ Et docuit me & loquutus est mihi. de futuris ad consolationẽ populi Israel. b ¶ Dixitq; Daniel, nũc egressus sum. vt docerem te &c. Dicuntur autẽ Angeli egredi, quando mittuntur ad nos à facie dei, nõ qp ab eius cõtemplatione recedant, sed quia ad nos qui sumus remoti, accedunt.
c ¶ Ab exordio precum tuarum. hoc dicit, vt ostendat orationem Danielis acceptam coràm deo.
d ¶ Egressus est sermo. idest sententia de futuris. e ¶ Ego autẽ veni, vt indicarẽ tibi. s. dei sentẽtiam. f ¶ Quia vir desideriũ es, s. deo amabilis. Vel aliter: Desideriorum. i. desiderans scire secreta diuina, ad dei laudẽ & populi liberationẽ. g ¶ Tu ergo animaduerte sermonẽ, & intellige. Frequẽter excitat eũ Angelus ad obliẽdũ magnitudinẽ & altitudinẽ diuini secreti sibi reuelandi, qa aduentus Christi apud Hebræos habebat ꝓ maximo secreto. Ad quod denotãdum. Lxx. interpretes illud Isa. ix. b. Vocabitur nomẽ eius admirabilis cõsiliarius, de⁹ fortis &c. sic trãstulerunt. Vocabitur nomẽ eius magni consilij Angelus, & in hoc officium ecclesiasticũ sequitur translationẽ eorũ, quia sic accipit in introitu missę maioris in natiuitate domini. Septuaginta hebdomades. Hîc consequenter ponitur relatio facta Danieli. Et diuiditur in duas partes. Quia primò ponitur ipsa reuelatio. secũdò, ipsius reuelatiõis expositio, ibi: Scito ergo & animaduerte. Circa primũ considerandũ, qp Daniel motus ex consideratiõe ꝓphetiæ Ieremię, orabat pro consolatione populi Israel & liberatione eius de captiuitate Babylonica, vt visum est in principio capituli. Et domin⁹ qui plᵗ dat, ꝑ ab eo petatur, ex abundanti nõ solùm sibi hoc futurũ reuelauit, sed etiã liberationẽ fiendam per Christũ, cuⁱ⁹ erat figura illa liberatio de captiuitate Babylonica. & sic dominus re-

Diuisio.

Sup⁹ dat

✠ 1 ¶ Adhuc loquente me in oratione mea, ecce vir Gabriel &c. Sequitur: b ¶ Dixitq; Daniel: nũc egressus sum, vt docerẽ te. Hominibus em carnales motus per aufferitatẽ vitæ reprimẽtibus, & per orationem feruidam spiritũ roborantibus reuelatur secreta diuina. ideò subditur: g ¶ Tu ergo animaduerte sermo. Nam in talibus requiritur attẽtionis conatus.

Moraliter

✠ Septuaginta

minus reuelauit Danieli plenū intellectū ꝓphetię Ieremię: quia
A in illis.lxx.annis in fine quorū liberatio captiuitatis Babylonię
facta est, figuratus fuit numerus septuagenarius hebdomadarū,
in cuius fine erat fienda liberatio plecta ꝑ Christi passionē. Ad in
tellectum aūt dicēdorū duo sunt hīc prēmittēda. Primū est quali
ter accipiēda est hīc hebdomada. Secundū est, quātum cōtinet.
lxx.hebdomadę. Circa primū sciēdū est, quòd hebdomada idē est
Hebdoma quòd septimana vel septena. & iō aliq dixerūt qd hīc accipit se
dicitur pena vel hebdomada iubilęorū, quarū quęlibet cōtinet qnqua
puatus. ginta annos. Alij aūt dixerūt qd hīc accipit hebdomada cētena
riorū quarū quęlibet cōtinet cētū annos. Sed vtrūq; istorū patet
falsū: primò qa adhuc nō esset ablatū sacrificiū & hostia de Ierusa
lē: nec ciuitas Ierūm destructa per ducē populi Romāi, qa illę heb
domadę nō essent ipletę. Contrariū aūt manifestē apparet verū,
qa aūi ista multis tpibus ciuitas Ierūm destructa est ꝑ Romanos:
& ꝑ cōsequēs sacrificiū ablatū est inde & hostia & oblatio, qa nō
est licitū Iudęis talia offerre alibi. Itē nūq̄ inuenit in scriptura heb
domada Iubilęorū vel cētenariorū, sed bñ iuenit hebdomada die
rū. Leuit.xxiij. vbi agit de festo Pentecoste & hebdomada annorū
Leuitici.xxv. vbi agit de iubilęo: & ideo exponere hūc passum de
hebdomadib⁹ iubilęorū vel cētenariorū est ficticiū, cū talis heb
domada vel septena nō inueniat alibi in scriptura. Itē Iudęi nun
q̄ accipiunt hebdomadā cētenariorū vel iubilęorū, nec aliq eorū
vnq̄ expoluerunt sic istū locū: & iō Christiani q sic volūt expo
nere magis Iudaizāt in hoc q̄ ipsę ꝑ hoc cōcludētes qd ꝑ locum
istum nō pōt ꝑbari Christi aduētum esse cōpletū. Alio mō pōt
accipi hebdomada vel septena dierū, sicut accipitur cōiter: & hoc
mō nō pōt accipi hīc, qa totū tps.lxx.hebdomadarū nō cōtineret
vltra annū & dimidium, & sic qd hīc prędicit implēdū in illis.lxx.
hebdomadibus fuisset impletum. j. annum & dimidium. Tertio
mō accipit hebdomada vel septena annorū, quarū quęlibet cōti
net septē annos: & hoc mō oportet qd accipiat hīc ꝑ locū à diui
sione qa nullo prędictorū modorū pōt accipi: nec ali⁹ mod⁹ pōt
rōnabiliter dici ab eis cùm nō inueniat hebdomada aliter dicta in
Quòd ac- scriptura, nec etiā in vsu communiter loquentiū. Sed adhuc re
cipiat̄. manet dubiū qualiter accipiatur hīc annus, quia (vt dictum est) istę
hebdomadę sunt annorum, & sic etiā acceperunt oēs expositores
tam Hebræi q̄ catholici. Sed dubiū est vtrum isti anni intelli
gantur lunares vel solares qui distingūtur ab inuicē, quia annus
lunaris est breuior anno solari. xj. diebus. Dicit igitur Beda &
Aphricanus & expositores catholici communiter ipsos sequen-
B tes q̄ istæ.lxx.hebdomadæ sunt annorum lunarium. Mouentur
autē ad hoc dicendū, q̄ Iudæi sic computāt vt dicunt. Item per
hoc q̄ in litera istæ hebdomadæ dicūtur abbreuiatæ, & sic vidē
tur intelligi de hebdomadibus annorū lunariū, quę sunt breuio
res q̄ hebdomadæ solariū. Sicut em̄ annus solaris excedit annū
lunarem in.xj. diebus, sic hebdomada vna annorum solariū exce
dit hebdomadam annorum lunarium in.lxxvij. diebus. Sed hoc
dictū non videtur verum. Primò quia Iudæi non computāt ꝑ
annos lunares, sed tantum solares: aliter sequeretur q̄ Pascha eo
rum tū circūisset totū annum, ita q̄ celebratū fuisset in quolibet
tempore anni: qa tenentē facere Pascha de mandato legis.xiiij. lu
na prima mēsis. Si igitur cōputaretur ꝑ annos lunares, sequeret
q̄ reuoluto anno Pascha eorum celebraretur per.xj. dies ante so
lemnitatē Paschalem præcedentis anni, & sic cōsequēter de alijs
solēnitatibus Paschalibus. Ex quo patet, q̄ infra satis breue tem
pus celebraretur in omnibus temporibus anni, quod manifestē
patet falsum ex vsu eorum. Et ideo dicendum, q̄ licet Iudæi inci
piant annum à prima luna propinquiori æquinoctio vernali, ta
men per embolismos fit æquatio temporis apud eos, quia tertꝰ
annus apud eos habet.xiij. lunationes. Item q̄ dicitur, q̄ hebdo
madæ dicuntur hīc abbreuiatę, non valet: quia in Hebraico di
citur præcisę, & sonat ac si diceretur, q̄ illud tempus est determi
natum & taxatum à deo: ita q̄ illa abbreuiatio non sonat hīc di
minutionem, sed magis determinationē temporis & præfinitio
nem. Item expositores Iudæorum super locum istum nunquā se
rūt mentionē de annis lunaribus, sed tm̄ de solaribꝰ. Ex quo pa
tet, q̄ hīc accipiendi sunt anni solares: aliter nō haberemus argu
mentū contra Iudæos, cū nullus eorū modo prædicto accipiat.
Item in toto veteri testamēto fit cōputatio per annos solares, &
oēs sic cōputant, sicut manifestē patet in Genesi & alijs libris. Ex
quo patet q̄ dictū Bedę & Aphricani & aliorū sequentiū suppo
nit falsum. Sic igitur patet primū. s. q̄liter hebdomades hīc sunt
accipiēdæ. s. hebdomades annorū solariū. Annus autem solaris
cōtinet.ccclxv. dies. annus autē lunaris minor est.xj. diebus vt di
ctū est. Secundū qd̄ est prēmittendū, quātum tempus continēt
istę.lxx.hebdomades: & patet de facili q̄ continēt.cccccx. annos
solares. qa quęlibet hebdomada cōtinet septē annos. si verò mul
tiplicent.lxx. ꝑ septē resultant. cccccx. ¶ His visis accedendum
est ad exponendū litera. & circa hoc primò ponēda est & repro-

banda quædam expositio, quæ apud Iudęos est cōmunior & ce C
lebrior: & est expositio Ra. Sa. sic igitur Ra. Sa. incipit cōputa
tionē. lxx. hebdomadarū à destructione tēpli facta per Nabucho
donosor, & dicit eas cōpletas in destructione secūda templi per
Titū & Vespasianū, ita q̄ tempus mediū inter istas duas destru
ctiones sed̄m ipm̄ non continet nisi. cccxc. annos: in quib⁹ licet
populus Israel sustinuerit aliquas aduersitates, tñ cū hoc habuit
aliquas ꝓsperitates, quia redijt de captiuitate Babylonica, & tē
plum fuit reædificatū, & Ciuitas & Sacerdotes & Principes in
populo propriꝰ legib⁹ vti permissi sunt. Sed post destructionē
secundā per Titum & Vespasianū completis hebdomadib⁹ prę
dictis sunt in perfecta captiuitate in qua dimittit eos deus, vt di
cit Ra. Sa. vt per hoc desistant à peccatis & puniantur pro præ
teritis & mereātur, q̄ visiones ꝓphetarum de Christo implean
tur: & ista captiuitas durabit vsq; ad aduentum Christi. Sic igit̄
adaptat literam. Variat tñ literā aliquo modo accipiendo in ali
quibus locis aliter quàm habeat trāslatio nostra, vt videbit expo
nēdo literā. Dicit igit̄ sic: Septuaginta hebdomades. i. septuagin
ta septenę annorū quæ continent tempus prędictū, pręcisę sunt.
Hæc est litera Hebraica sed̄m eū. i. cū præcisione distincta à deo:
ita q̄ nō sunt plures nec pauciores. Sup populū tuū. s. Israel. Et
sup̄ vrbē sanctā tuā. Ierusalē à prima destructione quæ facta est
per Nabuchodonosor vsq; ad secundā quę futura est: ad hoc vt
perfectē puniant̄ de malefactis suis: ꝓpter qd̄ sequit: Vt cōsume
tur prævaricatio. i. vt desistant à pręuaricatiōibus suis, & ꝑ hoc
mereant̄ apud deū q̄ deleat̄ iniquitas eorū. Et adducatur iusticia
sempiterna. i. vt in sempiternū iusti fiant, & tunc finaliter implea
tur visio & ꝓpheria. i. promissiones factæ per ꝓphetas de Chri
sto: Et vngat̄ scīm̄ scīōrū. Vbi em̄ nos dicimus: Sanct⁹. Ra. Sa. di
cit. Sanctū: sed̄m Hebraico non est distinctio, qa eodē modo scri
bitur & ꝓnunciat̄ in neutro & in masculino. Sic igitur exponit:
Vngat̄ scīm̄ scīōrū. i. templum qd̄ reædificabit̄ per Messiam, &
Arca testamēti & alia vasa scīūarij. Scito ergo & animaduerte.
Hīc ponit̄ explicatio prædictæ visionis magis in particulari. qd̄
sic exponit Ra. Sa. Scito ergo & animaduerte, verba sunt angeli
Danielē excitantis ad attendendum. De exitu sermōis, ita qd̄ vbi
dicimus ab exitu, dicit de exitu: vt per præpositionē cōiunctā nō
designet̄ terminus à quo incipienda sit computatio: sed denotet̄
materia de qua angelus vult loqui: quia suprà dixerat Danieli:
Ab initio precum tuarum egressus est sermo. Vt sit sensus: Tu D
Daniel scito & animaduerte de exitu sermonis vt iterū ædificet̄
Ierusalem. i. intelligē diligenter qualiter sermo egressus à deo de
ædificatione Ierusalem sit intelligendus. Quia vsq; ad Christum
ducem hebdomades. vij. i. vsq; ad Cyrum qui dictus est Christꝰ.
Isa.xlv.a. Hæc dicit dñs Christo meo Cyro &c. Ipse em̄ fuit dux
Iudæorum, inquantū præcepto eius reducti fuerunt de captiui
tate Babylonica: & à destructione templi & ciuitatis facta ꝑ Na
buchodonosor vsq; ad primum annū Cyri fluxerunt. lxj. anni q
faciunt. vij. hebdomades annorum. i. alix. annos & adhuc vltra
tres annos: sed angel⁹ nōnu merabat nisi hebdomades pfectas.
Tres autem annos qui pertinent ad hebdomadam sequētem di
misit, quia numerātur cum hebdomadibus sequentib⁹. Et heb
domadibus. lxij. reuertet̄: ita q̄ vbi dicimus hebdomades. lxij. in
nominatiuo ipse ponit in ablatiuo: & hoc fit sine mutatione lite
ræ Hebraicę, quia omnia nomina Hebraica sunt indeclinabilia,
ita q̄ non est variatio ibi per casus, sed tantum per plurale & sin
gulare. & vbi dicimus: Et iterum ipse dicit: Reuertet̄. quia in He
braico satis consimiliter scribūtur. Sic ergo exponit: Et hebdo
madibus. lxij. i. in tempore quod fuit à licentia data per Cyrū re
uertendi vsq; prope destructionem factam per Titum. Reuertet̄
scilicet populus de captiuitate. Et ædificabitur platea. i. ciuitas.
Et muri in angustia temporum, quia in tempore illo toto habue
runt aliqua prospera, vt patet in reditu captiuitatis & reædifica
tione templi & cōsimilibus, & etiam aliqua aduersa. Et post heb
domades. lxij. occidet̄ Christus. i. Agrippa rex: de quo legit̄ Act.
xxvj. a. q̄ fuit rex in Iudęa, & sic dicitur Christus propter hoc, q̄
reges iungebant̄, sicut de Saule dicit. ij. Reg. j. c. Quare nō timuit
fu mittere manū in Christum dñi? Iste autem Agrippa (vt dicit
Ra. Sa.) occisus est circa illa tempora, in quibus destructa est ciui
tas per Titum & Vespasianū. Et nō illi: sic enim est in Hebraico,
vbi dicimus: Et nō erit illi populus qui eū negaturus est. sic ergo
exponit: Et non illi. i. ipse Agrippa nō erit: quia per mortē tollet̄
de medio. Alij autem Iudæi moderni hoc addunt sic: Et nō ei. s.
nō Agrippa nec aliquis rex de extero de gente Iudæorum quo
usq; veniat Christus, missus in lege & ꝓphetis. Et ciuitatem &
sanctuarium dissipabit̄ populus cum duce vēturo. hoc exponit
sicut & nos de destructione Ierusalem & templi facta per ducem
populi Romani. Et finis eius vastitas, id est finis populi Romani:
qa ille populꝰ & oēs aduersarij Iudęorū finaliter vastabunt ꝑ regē
Messiā. Et vsq; ad finē belli statuta desolatio, ita q̄ vbi dicimus:

¶ Post finē

☞ a ℂ Septuaginta hebdo. abbre. sunt sup po. Hebræi exponũt E ista. Q. O Daniel scito ab hac die, qua tibi nunc loquor. Erat aũt annus primus Darij, qui occidit Balthasar, & regnũ Chaldęorũ in Persas Medosq; trãstulit, vsq; ad. lxx. ānũ hebdomadarũ. i. annos. cccccxc. hęc populo tuo p̃ptes accident. Primũ, ppiciabit tibi de⁹ sicut precaris, & delebit pctm̃: & finẽ accipiet pręuaricatio: nunc eni vrbe & tẽplo destructis in luctu est ppls, sed in breui restaurabit, & nõ solũ hoc fiet in his. lxx. hebdomadibus, sed nascetur Christus. i. iustitia lem piterna & signabit visio & ppheta, vt ꝓpheta nõ inueniat in Israel, & vnguat̃ sanctusctõrũ,

Psal. 44. b. dequo: Propterea vnxit te deus tuus
Leuit. 21. b oleo lætitiæ. &c. qui dicit. Sãcti estote.

☞ qa ego

Nico. de Lyra.

Post finẽ &c. ipse dicit, vsq; ad finẽ &c. quod exponit sic cõtinuãdo prædictis, q̃ licet oẽs aduersarij Iudæorũ vastent finaliter p̃ Messiã, vt dictum est, rñ statuta. i. à deo diffinita desolatio ciuitatis Ierusalẽ & regni Iudęorũ, erit vsq; ad finẽ belli. s. Gog & Magog. de qb⁹ loquit Ezech. xxxviij. a. Et deuincent̃ p̃ regẽ Messiã, & nũc restituet̃ ciuitas Ieroſolymitana & regnũ Iudęorum, vt dicit iste Ra. Sa. Cõfirmabit autẽ pactum multis hebdomada vna &c. quia in vltima septena annorum fuerũt treugę inter ppm̃ Romanum & Iudæos, q̃s treugas vocat hic pactũ. s. pacis, sed Iudęi cito fregerunt treugas & rebellauerũt: & sic in medio illi⁹ hebdomadis. i. in q̃rto anno venit, exercitus Roman⁹ & dissipauit ciuitatem & tẽplum, & captiuauit populum: & sic defecit hostia & sacrificium Iudæorũ, quia nõ est eis licitum talia facere extra Ierusalẽ: & hoc est qd̃ dicit: Et in dimidio hebdomadis. s. in vltima eius medietate. Deficiet hostia & sacrificiũ. In tẽplo. i. in loco vbi fuerat tẽplũ. Et abominatio desolatiõis, quia ibi fuit statua Adriani impatoris posita in loco vbi steterat arca, & vsq; ad cõsummatio F nẽ & finẽ belli Gog. s. & Magog. Perseuerabit desolatio Iudęorum, quia deuictis Gog & Magog per Messiam restituet̃ regnũ Iudęorum, vt dicit. Contra istam expositionem arguit̃ primò de numero annorũ, quia à destructione Ierusalẽ per Nabuch. vsq; ad destructionẽ eius per Titum & Vespasianum, nõ posuit iste Rab. Sa. nisi. cccexc. annos prędicti: qa sc̃d'm oẽs historiographos sunt multo plures: sed hanc obiectionem omitto, quia in cõputatione annorũ secutus fuit Ra. Sa. tanquã rationabilius dicentẽ super librum Esther & in aliquibus alijs locis. Item quod exponit: Vt consummet̃ pręuaricatio. i. vt desistãt à pręuaricationib⁹ & peccatis, patet esse falsum, eo q̃ à tempore destructiõis factæ p̃ Romanos non desiterunt Iudæi à peccatis, imo sunt augures & periuratores & multis alijs peccatis irretiti, quæ maxime prohibent in lege Moysi. Itẽ cõtra id quod exponit. Et deleat̃ iniqtas. i. mereãtur apud deũ per captiuitatẽ modernã, vt iniquitas eorũ deleat̃ apud deum. Quæro ab eis quę sit ista iniquitas delẽda, qa ante captiuitatẽ Babylõis fuerũt Iudæi idololatrę maximi, & occisores prophetarum, vt patet ex quarto lib. Reg. & multis alijs peccatis irretiti, & tamẽ p̃ oibus istis delendis nõ sustinuerũt captiuitatem nisi. lxj. annis. sc̃d'm Ra. Sa. A tempore autẽ Titi sustinuerũt captiuitatẽ p̃. Mcc. annos & amplius, & adhuc nesciũt terminum captiuitatis: ergo oportet q̃ illa iniquitas quæ p̃ hãc captiuitatẽ deleat̃ sit maior q̃m incõparabiliter q̃ illa quæ præcessit captiuitatẽ Babylonicã: sed nõ potest̃ aliq̃ assignari, niti illa q̃ interfecerũt Christũ quæ fuit maxima iniqtas. A reditu em̃ captiuitatis Babylõis q̃ nõ leguntur Iudęi fuisse idololatrę vel occisores p̃phetarum & actores cõsimilium criminũ sicut ante: propter qd̃ nulla alia causa hui⁹ captiuitatis potest assignari rõnabiliter, nisi occisio Christi sc̃d'm qd̃ prædixit saluator Luc. xix. f. Videns Iesus ciuitatẽ sanctã Ierusalẽ &c. & sic non est expectãdus Christus de futuro, vt dicit iste expositor. Itẽ contra illud quod dicit: Et impleat̃ visio & ppheta. i. p̃ meritũ Iudæorũ in hac captiuitate implebunt̃ visiones & ppheti æ de Christo, quia Aggęi. ij. b. dicitur: Adhuc vnũ modicũ & mouebo cælũ & terrã &c. Sequit: Et veniet desideratus cunctis gentib⁹ & replebo domũ istã gl̃ia. Secundũ oẽs expositores catholicos & Hebręos iste desideratus cunctis gentibus intelligitur Christus. Cũ ergo dicat ꝓpheta, q̃ post vnũ modicũ debeat venire, non potest̃ adhuc intelligi vẽrus de futuro, quia à tpe Aggei vsq; ad destructionẽ factã p̃ Romanos fluxerũt. cccc. anni & pl⁹ sc̃d'm cõem cõputationẽ: sc̃d'm ỹ ò cõputationẽ Hebræorum fluxerunt anni. cccxx. Et iterum à destructione factã per Titum vsq; nunc fluxerũt anni Mccliij. s. vsq; ad annum dñi. Mccclxxviij. ãcluſiuè in quo hæc postilla fuit vltimate correcta: Tantũ autem tempus nõ potest̃ dici modicũ. Itẽ in eadem autoritate dicit propheta in persona dñi; Replebo domũ

a ¶ Quã cito respiciet deus populum tuum, pro quo rogasti qui tamen non eius est sicut dixisti ipse quia nomen tuum inuocatum est super nos, & super populum tuum⁹, sed tuus est pro quo supplicasti. b ¶ Annorũ. i. cccccc ab exitu ferromonis, vt iterum edificetur Ierusalem. c ¶ Non numero scilicet vt non sint. cccccc anni. sed quantitate non enim vt aiunt secundum annum solarem computatur qui habet dies cccclxv. sed secundum lunarem annum qui habet dies ccclxiij. superat enim solarem diebus xj.

b Septuaginta hebdomades ſ abbrẽ b

a ¶ Non meum, vt dixisti. Simile loquitur deus in Exodo ad Moysen. Descende quia peccauit populus tuus, quasi non meus quem deseruit.

uiatæ sunt super populum tuum c

domũ istã gl̃ia: & loquit̃ ꝓpheta de tẽplo rædificato post captiG uitatẽ Babylõicã, ergo ſtãte isto tẽplo venit desiderat⁹ cũctis Gẽtib⁹. i. Christus. Itẽ cõtra id qd̃ dicit: Et vngat̃ sc̃tũ sc̃tõrũ, p̃ hoc intelligẽs arcã testamẽti & alia vasa sc̃tuarij quę per Messiã debẽt recupari. cõtra id qd̃, dicit lere. xij. c. Cùm multiplicati fueritis & creueritis in terra. In diebus illis ait dñs: Nõ dicẽt vltrã arca testamẽti dñi, neq; ascẽdet super cor, neq; fiet vltrã &c. ergo nõ sunt per Messiã recuperãda. Itẽ q̃ hĩc Christũ vocat Cyrum, & posita Agrippã. cũ subdit̃. Occidet Christ⁹, patet falsum ex mutatiõe personę, quia per seriẽ textus patet q̃ loquit̃ de eodẽ Christo. Itẽ q̃ dicit Aggrip̃ occisum † Definit circa tpa destructionis ciuitatis p̃ Titũ determinat & Vespasianũ, videt̃ esse manifeste falsum, quia hoc nõ habet̃ in aliqua historia autẽtica, imo Iosep.⁹ li. de Iudaico bello dicit eũ cõfœderatũ fuisse Romanis tpe istius belli. Item qd̃ postea subdit: Vsq; ad finẽ belli Gog & Magog, statuta. i. diffinita est à deo desolatio ciuitatis Ierusalẽ hoc patet falsum, qa ciuitas Ieroſolymitana rędificata fuit posea p̃ Adrianũ imperatorẽ. Itẽ qd̃ subdit: Cõfirmabit autẽ pactũ multis &c. qd̃ exponit de treugis factis iter Iudęos & Romanos circa tps destructiõis ciuitatis, videt̃ manifeste falsum, quia Iosephus de hoc nõ loquit̃, nec in lib. antiquitatũ, nec in lib. de Iudaico bello, vbi diligẽter describit oia quę fuerũt facta inter populum Iudaicũ & Romanũ tpe illo: hoc etiã patet p̃ hoc qd̃ dicit in litera: Multis. qa si esset verũ, fuisset factũ cũ oibus Iudæis, & nõ cũ aliquib⁹ tm̃. Ex oibus p̃dictis patet expositio prędicta falsa & irrõnabilis. His visis ponẽda est expositio catholicorũ dicẽtiũ istas hebdomadas ſpletas in Christi passione. Circa qd̃ sciẽdũ q̃ est vna cõis expositio quã sequunt̃ cõiter expositores catholici, & est expositio Bedę: sed illã ad prẽsens omitto duplici de causa. Vna est, q̃ hæc expositio ponit̃ multũ expresse in glo. sup. Da- Bedę expo nielẽ in loco isto, & in Scholastica historia: & ideo ibi põt̃ recurrere qui vult eã ibi videre. Alia causa est, quia illa expositio videtur mihi falsa, quia cõputat p̃ annos lunares supponendo, q̃ hoc modo cõputant Iudæi quod est suprà improbatũ vt vilum est. H Et ideo aliter expono cõputãdo p̃ annos solares. Ad cuius euidẽtiã sciendũ, q̃ cõputatio annorũ solarũ duplicit̃ põt̃ accipi. Vno modo sc̃d'm Iosephũ sc̃d'm quẽ à reditu captiuitatis Babylonicæ vsq; ad principatũ Machabęorũ fluxerũt anni. cccclxiij. vt habet̃ in lib. antiqtatis Iudaicę. Principat⁹ verò Machabęorũ duravit. cxxvij. annis antigtatis Iudaicæ lib. xiij. c. vlt. Exiit Herodes Ascalonita cuius tpe natus fuit Christ⁹, vt habet̃ Mat̃. regnauit in Iudęa. xxviij. annis vsq; ad natiuitatẽ Christi: Nec obstat q̃ ab aliq; historiæ dicunt Christũ natum. xxxj. anno regni Herodis, qa computãt ab anno quo fuit ei datũ regnũ p̃ Imperatorẽ Romanũ, qd̃ fuit p̃ tres annos añ q̃ haberet illud occiso Antigono, qui vltim⁹ regnauit de Machabæis, & inde fluxerunt. xxix. anni & principiũ. xxx. vsq; ad baptismũ Christi Lu. iij. c. Iesus erat incipiens xxx. annorũ &c. & inde fluxerunt. vij. anni vsq; ad. xij. annũ post passionẽ eius. Isti verò anni simul iuncti faciunt. ccccxv. annos, à quibus si rescindant̃. cxv. anni qui fluxerunt à reditu captiuitatis Babylonicæ accipiẽdo à primo anno Cyri, qui extunc dedit populo licentiam redeundi de Babylone vsq; ad. xx. annũ exclusiuè Artaxerxis, qui tunc misit Neemiã ad rædificandũ ciuitatẽ Ierusalẽ: Neemiæ. ij. remanent. ccccxc. anni qui faciunt. lxx. hebdomades annorum solarium. Et sic numerus. lxx. hebdomadarũ incipit à. xx. anno inclusiuè regni Artaxerxis, & terminatur in quarto anno post passionẽ Christi. Modo restat ostẽdere, q̃ à primo anno Cyri vsq; ad. xx. annum Artaxerxis fluxerunt. cxv. anni, qd̃ ostenditur per chronicas latinorũ, sc̃d'm quas Cyrus regnauit. xxx. annis, Cambyses filius eius. viij. duo Magi. vij. mẽsib⁹ qui p vno anno cõputanẽ, quia sunt maior ps anni. Darius hystaspis xxxvj. Xerxes filius eius. xx. Arthaban⁹ mẽsibus septẽ. q̃ cõputant̃ p̃ vno ãno. Artaxerxes xiv. vsq; ad missionẽ Neemię. Anni verò isti simul iũcti sunt. cxv. His visis accedendũ est ad iam, cũ dicit, a ℂ Septuaginta heb. vbi primò ponit̃ hebdomadarũ reuelatio, cũ dicit: Septuaginta hebdo. quę cõtinẽt. cccxc. annos, vt suprà dictũ est. b ℂ Abbreuiatę sunt: id est sunt registratæ in dei prescientia. c ℂ Super populum tuum. scilicet Iudaicũ.

☞ Et super

✻ a ℂ Septuag. heb. &c. Septuagesim⁹ nũer⁹ resultat ex ductu denarij p̃ septenarijũ. denarius aũt̃ significat̃ ꝑfectionẽ decalogi, Moralitas. septenarius verò septiformẽ gr̃am ſpũsancti. Per ista Christ⁹ q̃ est sapiẽtia dei patris venit ſpũaliter in mentẽ humanã, sicut corporaliter venit in virginẽ. Qui quidẽ aduent⁹ per decursum septuaginta hebdomadarũ fuit hĩc literaliter significat⁹. ideo sequitur:

✻ Vt consummet

Ut quia ergo locutus sum. Scito ergo qa ab hac die, q̄ nūc tibi loquor, A sc̄i dei sermonē, p̄mitto, q̄ reuertat̄ popul⁹, & Ierusalē instaurē, vsq; ad Christū, & desolationē tēpli, hebdomades numerenē. lxij. Scilic. vij. in q̄b⁹ iuxta ordinē suū, duc̄ res fiēt, de q̄bus ante dixi, q̄ reuertat̄ ppls, & reædificet̄ platea à Neemia & Esdra sub Ar taxerxe. xxxanno regni ei⁹. In fine ergo hebdomadarū cōplebitur dn̄ sentēcia in angustia tp̄m, q̄n rursum destruet̄ tēplū & capiet̄ ciuitās. Nam post. lxij. hebdomades occidet̄ Christ⁹, & nō erit ei⁹ ppls qui eū negaturus est: siue (vt illi dicunt) nō erit illius populi imperiū quod putabat se retenturū. Et qd dico de Christo occi dendo, & negaturo ppło penitus desert̄ dō & ciuitatē & san ctuariū dissipaturus sit ppls Roman⁹ cū duce venturo. i. Vespa siano quo mortuo trāsactis. vij. hebdomadib⁹. i. annis. xlix. Aelij Adrian⁹ (à quo postea de ruinis Ierusalē vrbs Aelia cōdita est) rebellātes Iudęos & Timorupho mgro exercit⁹ pugnāte superauit, & tūc defecit hostia & sacrificiū, & vsq; ad cōsummationē mūdi

Antichr⁹ cōtinuabit̄ desolatio. ¶ Tertulian⁹ in li. cōtra Iudęos hęc ad v⁹ bū ritz. Vū ergo ostēdm⁹, qa Christ⁹ venit intra. lxij. hebdomades. Nūcrus à primō anno Darij, q̄n eo tpe ostēditur Danieli visio hęc. Dicit em̄: Intellige & conspice à ꝓphanatiōe sermōis rndere mi tibi hęc quæ sequunt̄ in textu de cōstructiōe muri &c. Vū à primō anno Darij debem⁹ cōputare. Tūc em̄ hanc visionē vidit Daniel. Videam⁹ igit̄ quod modo anni cōpleant̄ vsq; ad aduētū Christi. Dari⁹ regnauit annis. xix. Artaxerxes. xl. Och⁹ q & Cyr⁹ annis. xxij. Argus vno anno, ali⁹ Dari⁹ q & Melas. xxj. Alexāder Macedo ānis. xij. post eū regna. Sother in Alexādria. annis. xxxv. cui succedēs Phila delph⁹ regna. annis. xxxviij. Post hūc Euerge tes annis. xxv. deinde Philopater. xvij. post hūc Epiphanes. xxiiij. Itē alius Euergetes, ānis. xxxvij. Post Sother. annis. xxxviij. Ptolo meus. xxxvi. Cleopatra annis. xx. & mēsib⁹ sex. Itē Cleopatra cō regnauit Augusto annis. xij. post Cleopatrā Augusti⁹ alijs ānis. xlij. impauit. Nā oēs anni Augusti fuerūt nūero. lvi. Scimus aūt q̄ in xl. anno, & primō imperij Augu. q̄ post mortē Cleopatræ impauit, nat⁹ est Christ⁹, & supuixit Augusti⁹ ex quo nat⁹ est Chri stus, annis. xv. Et erūt reliq; ꝑa annorū in die natiuitatis Christi in annum Augusti. xli. post mortē Cleopatrę, anni. cccc. xxvij. & & mēses. vj. vñ impleni. lxij. hebdomades & dimidia, quæ faciūt annos. cccc. xxvij. & mēses. vj. in die natiuitatis Christi: Et mani festata est iustitia æterna, & vnct⁹ est sc̄tūsc̄tōrū. i. Christus: & si gnata est visio & ꝓphetia, & dimissa sunt pcā p̄ fidē nōis Chri sti. Quid est aūt q̄ dicit signare visum & ꝓphetā? q̄n oēs ꝓphe te venturū annunciabāt & passurū. Quia ergo impleta est, ꝓphe na Christi, q̄ aduentū ei⁹ signari dicebat visionē & ꝓphetā, q̄n signaculū est oim ꝓphetarū: implens oia quæ retro de eo annū ciabāt ꝓpheę, q̄a post aduentū & passionē eius iā nō visio nec̄ ꝓphetia est, quæ Christū nūciet esse venturū. Et paulo post in q̄t videam⁹ qd alię. vij. & dimidia hebdomades, quę supsunt diuiq; in ablatiōe priorū hebdomadarū, in quo anno vel actu sint im plętæ. Post Augustū em̄ q supuixit post natiuitatē Christi, anni xv. efficiunt. cui succesit Tyberi⁹ Cęsar annis. xxij. & mēsib⁹. vij. & dieb⁹. xxvij. ano. xv. Imperij ei⁹ baptizat Christ⁹, habēs annos q̄si. xx. Itē Caius caligula ānis trib⁹ mēsib⁹ octo, dieb⁹. xij. Nero annis. xiij. mēsib⁹. vj. dieb⁹. xij. Galba mēsibus. vij. dieb⁹. xxvij. Otho impator. vij. mensib⁹, dieb⁹ tribus. Vitelli⁹ mensib⁹. vij. dieb⁹. xxvij. Vespasian⁹ ano primō imperij sui debellauit Iudę os, & fuit anni numero. lij. & mēses sex. Nā impauit ānis. vj. atq; ita in die expugnatiōis Iudęi impleuerūt septuaginta hebdoma das prędictas à Daniele. ¶ Septuaginta. Beda. in li. de natura rerum. Hęc verba Christi incarnationē designāt, q legē & ꝓphe tas impleuit, & vnct⁹ est oleo lætitiæ prę participib⁹ suis. hebdo madas. lxx. p septenos ānos distinctę. cccc. & xc. ānos lunares in simuāt. Sed notandū, q̄ easdē hebdomadas nō simplr ānotatas, sed abbreuiatas asserit occultē, cōmonēs vt breuiores solito an nos nouerim⁹ indicatos. ¶ Scito ergo, inqt. & aladuer. ab exi ser. vt iterū ædificetur Ierusalem vsq; ad Christū du. hebdo. vij. & hebdo. lxij. erūt: & rursus ædificabitur platea, & muri in angustia tē. Esdra narrante didicimus, q̄ Neemias pincerna regis Artaxerxis. xx. anno regni ei⁹ mēse Nisan impetrauit ab eo reædificari muros Ierusalem, templo multo, ante Cyro permittē te constructo, & q̄ ipsum quoq; opus (vt dictum est) in angustia tēporis perfecerit, adeo. s. à finitimis gentib⁹ impugnat⁹, vt struc tores singuli gladio renes accincti, vna manu pugnasse, altera murū recuperasse narrętur. Ab hoc igit̄ tēpore vsq; ad Christū ducē. lxx. hebdomades cōputant. i. anni duodenorū mensiū luna rū. cccc. xc. q̄ sunt anni solares. cccc. lxxv. Siquidē Persę à præfato. xx. anno regis Artaxerxis vsq; ad mortē Darij regnauerūt annis cxvij. Ex hinc Macedones vsq; ad interitū Cleopatræ annis. ccc. Inde Romani vsq; ad. xvij. Tyberij Cæsaris annū monarchiā te nuerūt annis. lvij. qui sunt simul vt diximꝰ anni solares. cccc. lxxv. Et cōtinentur circulis decēnouenis⁹, xxv. Decies enim nouies. xxv. fiunt. fiūt. cccc. lxxv. Et q̄a in singulis circulis embolismi. vij. accrescūt, multiplica. xxv. p. vij. & fiunt. clxxv. qui sunt menses embolismi. cccc. lxxv. annorū. Si ergo vis scire quot annos lunares faciant isti menses, divide per duodecim. clxxv. mēles, & faciunt annos. xiij. & menses septē, hos iunge ad prædictos. cccc. lxxv. annos, erunt cccc. lxxxix. anni. &. vij. menses: & hos superfluos menses adde ad partē octauidecimi ānī imperij Tyberij, sub quo dñs passus est, & inuenies præfinitas hebdomadas vel præfinitū terminū, i. ab exitu sermonis quo præceptum est vt rædificarentur muri Ieru salē, vsq; ad ei⁹ passionē. lxx. hebdomadas abbreuiatas. i. annos lu nares. cccc. xc. Ad ei⁹ verō baptismū q̄n vnctus est sāctōrum, descēdente sup eū spūsc̄ō ticut colūba, nō solū hebdomadas. vij. & lxij. fuisse cōpletas, sed & partē iam septuagesimæ hebdoma dæ inchoatā. ¶ Et post hebdo. inquit, lxij. occidetur Christ⁹: & non erit eius populus q eū negatu. est. Nō itaim post. lxij. &. vij. hebdomadas, sed in fine. lxx. hebdomadę occisus est Chri stus, quā ideo (q̄tū cōgruere possum⁹) segregauit à cęteris hebdo madib⁹, quia de hac re erat plura relaturus. Nā & Christ⁹ in ilia crucifixus, & à ppło perfido non modo in passiōe, verū cōti nuō exquo à Ioanne prædicari cœpit, negatus est. Qd⁹ autē sequitur: ¶ Et ciui. sc̄tuariū dissipa. popu. cum duce vēturo & finis eius vastitas: & post fi. belli ita. desola. nō ad. lxx. hebdomadas perti net. Prædictū enim fuerat, q̄ ipsæ hebdomades vsq; ad Christi ducatū pertingerēt: sed scriptura prædicto aduentu & passione ipsius, quid etiā post hāc populo qui eū recipere nollet, esset euē turū, ostēdit. Ducē enim vēturū Tytū dicit: qui. s. anno dñicę passionis ita cū populo Romano ciuitatē & sanctuariū dissipa uit, vt non remaneret lapis sup lapidē. Vū his per anticipationē prę habitis, mox ad exponendū hebdomadę quā omiserat euentū redit. ¶ Cōfirmabit autē pa. s. fidei, multis hebdo. vna. ipsa nouissima, in qua vel Ioannes baptista, vel dñs, vel apostoli prę dicādo, multos ad fidē conuerterēt. ¶ Et in dimi. hebdo. defi ciet hostia & sacrifi. Dimidiū hebdomadis hui⁹ quintusdecim⁹ annus Tyberij Cęsaris erat: quādo inchoato Christi baptismatē, hostiarū purificatio fidelibus paulatim vilescere cœpit. Itē quod sequitur. ¶ In tēplo erit abo. desola. & vsq; ad consumma. & finē perseuerabit desolatio: ad sequētia tempora respicit. Cui⁹ prophetiæ veritatem historiæ veterum, & nostrorū temporum euentus testatur. Totū ideo testimoniū ꝓpheę ponentes, quātū facultas suppetebat, exposuimus: quia hoc & à plęrisq; lectorib⁹ ignorari, & speciale genus Hebdomadę flagitare cognouimus. Falluntur enim qui putāt hebræos tahbus annis vsos alioquin tota veteris instrumenti series vacillat, nec vllius ętas tāta quāta scripta est debet intelligi, sed ad lunę cursum stringi. ¶ Sciēdum sane q̄ Aphricanus hebdomadarum cursum (quem nos in deci mū septimum vel decimū octauum Tyberij Cęsaris annum, quo dominū passum credimus, iuxta chronicā Eusebij perduximus) ab eodem quo nos incipiens exordio quintodecimo eiusdē im peratoris anno, quo eū passum credidit: putat esse cōpletū, po nens annos regni Persarum. cxv. Macedonū. ccc. Romanorū. lx. Sed diligēs lector qd⁹ magis putauerit sequēdū eligat. ¶ Aphri can⁹. Vicesimo anno Artaxerxis regis Persarū, ꝓcessit sermo q̄ Neemias eius pincerna (sicut in Esdra legit) rogauit & impetra uit vt reædificare. Ierusalē: & hic est sermo q egressus est, q extru endę vrbis dedit licētiā, quę vsq; ad ips illud vicinarū gentiū pa tebat incursib⁹. Siquidē ad Cyri regis imperiū, q volētib⁹ reuer ti in Ierusalē dederat potestatē. Iesus & Zorobabel & Esdras sa cerdos, & qui cum eis, pficisci voluerūt, templū & vrbē & muros eius ędificare conati sunt, phibentib⁹ in circuitu natiōib⁹ ne im plere. opus, quasi hoc fieret regis iniussu. Pędebat ergo opus in terruptum vsq; ad Neemiā, &. xx. Artaxerxes annum, quo rpe, re gni Persarum centū. xv. anni fuerant euoluti: captiuitatis autem Ierusalem. clxxv. Tunc primū Artaxerxes iussit muros extrui, & Neemias præfuit operi. Tūc ædificata est platea & muri circū dati. Ex illo tēpore si numerare velis. lxx. annorum hebdomadas vsq; ad Christū: inuenire poteris. Si verō harū hebdomadarum princip iū sumim⁹ ab alio tēpore, & tēpora nō occurrūt, & mul ta cōtraria inuenimus. Nam & si à Cyro & prima eius indulgen tia qua Iudæorū laxata est captiuitas. lxx. hebdomadas nūeram⁹, centum annos & eo amplius inuenimus, qui istum hebdomada rum excedunt numerū, & multo plures: si exquo Danieli locut⁹ est angelus, additurq; amplior numerus, si captiuitatis principiū habueris hebdomadarum exordium. Permansit enim regnum Persarum vsq; ad initium Macedonū annis. cccc. & Macedones regnauerūt annis. ccc. atq; exinde vsq; ad annū. xv. Tyberij Cæ saris, quo Christus passus est, anni sunt. xl. qui omnes faciūt. dcc. ita vt centum supersint anni. A vicesimo autem anno Artaxer xis vsq; ad Christum, cōplentur hebdomadæ. lxx. iuxta lunarem supputationem Hebręorum, qui menses non iuxta solis sed lunę supputationem numerant. Nam à centesimo & xv. anno regni Persarū, cursum numerant.

Aphricani opinio.

☞ quãdo Artaxerxes eiusdem regni vicesimũ imperñ sui agebat an
E nũ, & erat octogesimę & tertię Olympiadis annꝰ quartꝰ, vsq; ad
ducẽtesimã & secũdam Olympiadẽ, & secũdũ eiusdẽ Olympia-
Concordã tia scriben tium
dis annũ, Tyberñ; Cęsaris annũ. xv. colligũ anni. cccclxxv. q faci
unt annos Heb. cccexc. Nota Aphricanũ & Bedã i summa cõ
uenientes, in hoc solo dissẽtire, qđ Aphri
canꝰ dicit regni Romani sexaginta annos
fuisse vsq; ad. xv. annũ Tyberñ Cęsaris,
qñ dicit passũ Christũ. Beda verò. lvñ.
annos vsq; ad. xviñ. annũ regni Tyberñ
Cęsaris qñ dicit Christũ passum. Licet
ergo dicat. lvñ. annos fuisse vsq; ad annũ
xviñ. Tyberñ Cęsaris, in quo innuit nõ
nisi. lvñ. annos fuisse vsq; ad. xviñ. annũ
Tyberñ Cęsaris, tñ cũ Aphricano in sũ
ma cõuenit, quia quod Aphricanus in re
gno Persarũ minꝰ ponit, i regno Roma
norũ plus ponit. Sed sequamur Bedã, q
dicit Christũ. xviñ. anno Tyberñ passũ
fuisse: qa secũdũ Lucã statim post. xx. an
nũ, q fuit. xv. annꝰ Tyberñ Cęsaris, Chri
stꝰ est baptizatꝰ. Deinde post tres annos
passꝰ, & sic. xviñ. nõ. xv. Tyberñ Cęsaris.

a ¶Non meã. ¶In passione Christi qui tulit peccata mũdi.

& super urbem sanctam tuam, ut[b]

a ¶Delera.

consumetur præuaricatio, & finẽ[c]

a ¶Expositio. ¶Tempore gratiæ.

accipiat peccatum, & deleatur[d]

a ¶Euangelij.

iniquitas, & adducantur iustitia[e]

a ¶Quæ legis iustitiam vincat.

b ¶Lex & prophetæ vsq; ad Ioannẽ: quia ante aduẽtũ Christi hæc omnia magis sperabãtur q̃ tenebantur.

sempiternã, & impleatur uisio &

,pphetia, & unguatur sanctus sanc-[f]

a ¶Attentum reddit.

ctorũ. Scitó ergo, & animaduerte,[g]

a ¶Scito. Non nos mouẽat Hebrei, & si post mũerentur. vñ.
Hebdomades, & postea. lxij. & rursus vna i duas ptes diuidatur.
Minor nu merus ma iori prępo nitur
Est em̃ hoc idioma Hebręi fmõis, & antiquę i tinitatis, vt añ mi
norẽ numerũ supputẽt, pòst maiorẽ: ỳ bi gra. Nos iuxta ,pprieta
tẽ linguę nr̃ę nũc dicim̃ Abrahã vixit annos. clxxv. Illi ecõtra: vi
xit. v. lxx. c. Nõ igitur vt legitur ita adimpletur, sed vt totũ pari
ter supputatur. ita finẽ accepit. Nec ignorãdũ quosdã illorũ di
cere, qđ vna hebdomades de qua dicit: Cõfirmabit a. p. m. Heb.
Iosephus
v. diuidat in vespasianũ & Adrianum, vt iuxta historiã Iosephi:
vespasianus & Tytus tribus annis & septẽ mẽsibus pacem cum
Iudęis fecerint. Tres autẽ anni & sex mẽses sub Adriano compu
tẽtur, qñ Ierusalem omnino subuersa est, & Iudęi cateruatim cęsi
ita vt à Iudęę quoq; finibus ,ppellerent: Hoc aiũt Hebręi nõ ma
gno pscurãtes à primo anno Darñ regis Persarũ, vsq; ad extremã
F euersionem Ierusalem quę sub Adriano accidit, computari
Olympiades. clxxiiij. ad est annos. dcxcvj. qui faciunt hebdoma
das Hebraicas. xcix. & annos tres, quando Cochebas dux He
bręorum est oppressus, & Ierusalem vsque ad solum diruta est.

☞ Confirmabit

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et sup vrbẽ, s. Ierusalẽ. b ¶Vt cõsu. prę. i. terminet. ideo subdit: c ¶Et finem accipiat pactũ. per Christi passionẽ.
d ¶Et adducatur. per eius prędicationem. e ¶Et implea
tur visio & prophetia. de Christo prędicta. f ¶Et vngatur
Expositio reuelationum.
sanctussanc. id est Christus, qui in humanitate vnctus est oleo
gr̃ę prę cõlortibus suis. g ¶Scito ergo. Hic cõsequẽter ponit
dictę reuelatiõis expositio. Ad cuiꝰ intellectum cõsiderãdum, qđ
angelꝰ diuidit. lxx. hebd. tres ptes. s. in ppõ Iuda. Nã in primis se
ptem ppls cum labore magno reędificauit Ierlm, & eã tenuit cõ
tra aduersarios. nam vna manu faciebãt opus, & altera tenebant
gladium. Neemię. iiij. ,pter aduersarios insurgentes in ędificatio
ne, & post in alijs. lxij. ppls aliqñ habuit ,pspera, aliqñ aduersa: in
vltima verò Christꝰ prędicauit & passus fuit, & fides Christi mul
tum fuit dilatata p prędicationem apstolorum post Christi mor
tem, vt patet in actib̃ apostolorũ. Dixit igit̃ angelus: Scito ergo
& animaduerte tu Daniel, q̃liter hebdomades sunt intelligendę.
Ab exitu fmõis vt iterũ ędificet Ierusalẽ. s. a. xx. anno Artaxerxis,
tunc mittẽtis Neemiã ad eã reędificatiõem, vsq; ad Christum du
cem. s. vsq; ad Christi baptismum, in quo fuit declaratꝰ dux fide
lium p pris & spũlẽti testimoniũ, Matñ. Hebdomades septem
in qbus ppls tuus cũ labore magno ciuitatem reędificabit & te
nebit. Et hebdomades. lxij. in qbus nũc aduersa, nunc ,pspera su
stinebit. Et rursum ędificabit platea, & muri &c. hoc dicit ad ostẽ
dendum qd futurũ erat in septem hebdomadib̃ primis. Et post
hebdomades. lxij. cũ septem primis, quę faciũt hebdomades. lxix.
occidet Christꝰ. s. i vltima hebdomada, q̃ icipit à Baptismo Chri
sti, qa post baptismũ prędicauit tribus annis cũ dimidio, & tunc
passus fuit in medio illiꝰ hebdomadę. Et nõ erit populus eius q
eũ negaturus est: qñ Iudei negãtes eũ corã pilato, extunc nõ fue
rũt eiꝰ ppli. Et ciuitatẽ & sanctuariũ. i. Ierlm & templũ dissipabit
ppls cũ duce vẽturo. i. exercitus Romanus cũ pricipe Tito. Scię
dũ it aq̃, qđ hęc dissipatio nõ fuit impleta infra dictas hebdoma
des. lxx. sed postea per. xxxix. annos secũdũ istã expositionẽ: qa tñ
fuit facta in pœnam mortis Christi, vt hĩ Lu. xix. ideo hũc imme
diatè ponit post mortẽ Christi, de qua añ immediatè fit mentio.
Et finis eius, scilicet ciuitatis Ierlm: Vastitas per exercitum Ro
manorum.

manorũ. Et post finẽ belli. s. Romanorũ cõtra Iudęos. Statuta de G
solatio, idest de solatio ciuitatis vel Iudęorũ à deo prędinita. Cõ
firmabit aũt, quia occasiõe mortis Christi exierat terminos. lxx.
hebdomadarũ in pœnã dictę mortis, vt dictũ est: ideo reuertitur
ad oñdẽdũ qd amplꝰ debeat fieri in vltima hebdomada, de qua
inceperat dicere, & non ,pfecerat dicens,
Cõfirmabit autẽ pactũ multis, idest
Euãgelicã, quę dicitur pactũ nouũ, Iere.
xxxj. Hebdomada vna. s. vltima, q̃ Chri
stus tribus annis & dimidio prędicauit
legẽ Euãgelicã, & eã cõfirmauit p mira
cula & mortẽ suã, & in tribus annis resi
duis cũ dimidio p prędicationẽ apostio
lorum, vt prędictũ est. Et in dimidio heb
domadis deficiet hostia & sacrificium,
qa in medio illius hebdomadis passus
est Christus, vt visum est, & tunc sacrifi
cia legis cassa & mortua fuerũt. Et in tẽ
plo erit abominatio desolatiõis. Illud fa
it diu post. lxx. hebdomades, qñ Adria
nus impator suã statuã fecit poni in lo
co, vbi steterat arca dñi. Et qa posset qs
ri, quãtũ durabit captiuitas siue deso-
latio Iudaici ppli? Rãdet dicẽs: Et vsq; ad cõsummationẽ. scilicet
mundi. Tũc em̃ scdm doctores catholicos cõuertent Iudei ad fi
dẽ Christi. Hunc autẽ exponẽdi modum secutus sum alĳs: qñ pri
mò scripsi. ē. Danielẽ. Sed qa postea confidens de dei adiutorio,
aggressus sum scribere et sup̃ totã sacrã scripturã: & cùm venissem
ad Libros Esdrę & Esther, visum mihi fuit, & adhuc videt, saluo
meliori Iudicio, qđ enumeratio annorum quę posita est in expo
sitiõe ista, nõ bñ cõsonat sacrę scripturę: qa in magna ptę sui, pce
dit secundũ chronicas latinorũ. i. à destructiõe ciuitatis Ierlm p
Nabuchodonosor vsq; ad. xx. annũ Artaxerxis exclusiuè: qđ tps
scdm chronicas Latinorũ fuit. clxxv. annorũ. Scdm hãc cõputa ti
tionẽ Mardochęus fuisset. cclx. annorũ, qñ p Assuerũ fuit exalta
tꝰ. Nõ est autẽ ỳ similr qđ tãtũ vixerit. Et dato, q vixisset, nñ face
re nõ potuisset illa quę de eo scribunt in li. Esther, i. regere domũ
reginę, & regis palatiũ, & cętare p ciuitatẽ, & similia. Quorũ aũt
sequaẽ ad dictã enumerationẽ Mardochęũ tunc fuisse tãs ę ętis,
ostẽdit, qa ductus fuit in Babyloně cũ Iechonia rege Iuda, vt hĩ
Esther. ij. & tũc fuit ad minus decem annorũ. Post Iechoniã Sede-
chias regnauit. x. annis. iiij. Regũ. xxiij. Deinde secuta est capiuita-
tis. lxx. annorũ secundũ chronicas Latinorũ. s. à destructiõe ciuita
tis p Nabucho donosor vsq; ad primũ annũ Cyri, à quo vsq; ad
xix. annũ Artaxerxis iclusiue fuerũt anni. cxv. vt prędictũ est, & re
manẽt adhuc de eius regno. xxj. anni, qa regnauit. xl. annis. Xerxes
scdꝰ, mẽsibus duobus. Sogdianꝰ mẽsibus. vij. & cõputãtis duo
,p vno anno. Dariꝰ nothus. xix. Assuerus. xij. añ exaltationẽ Mar-
dochęi, Esther. iij. Si verò prędicti anni sic cõiũganẽ, faciũt annos.
cclx, licut alĳs dixi in principio libri Esther. Ideo pono alĳũ modũ
cõputandi. lxx. hebdomades prędictas, cõsonũ magis scripturę se
cũdũ quę Mardochęus. xij. anno regni Assueri fuit tm. xciij. anno
rũ, vt ostẽdi in pricipio libri Esther, & adhuc in sequẽtibus ostẽ
dẽ. Modus etiã iste quẽ intẽdo ponere. ,pcedet ptim scdm sacrã
scripturã, ptim scdm Hebręorũ dicta, ,pter qđ nõ poterit ab eis
rõnabiliter impugnari, tñ in vno nõ intẽdo eos seq, in quo cõdũ
eos deficere manifestt. Primò igit̃ videndũ est, à quo incipit cõpu
tatio. lxx. hebdomadarũ. scdò, vbi terminãt: qa in his duobus ta
cet vis negocij. tertiò ad expositionẽ lr̃ę accedet. Quãtum ad pri
mũ dirigit nos ỳ bũ angeli dicẽtis Danieli: Ab exitu fmõis, vt ite
rũ reędificet Ierlm &c. Et in Heb. hĩ: Ab exitu sermõis ad reuertẽ
dũ & ędificandũ Ierlm &c. Ex quo videt qđ primo ỳ bo ex reuela-
tiõe dñi ,pcedẽte de reditu ppli in Ierlm, & p cõsequẽs reędificãdi
ibi tẽplũ & habitacula militorũ, & ppli ibidẽ habitãtis: licet ad
huc nõ eẽt data licẽtia reędificãdi muros ciuitatis: fortalicia: debe
at hebdomadarum cõputatio inchoari. Illud autẽ verbũ hĩ Iere.
xxix. c. vbi dicitur: Cùm ceperint impleri in Babylone. lxx. anni, vi
sitabo vos, & suscitabo super vos verbum meũ bonum, & redu
cã vos ad locũ istum, Sed quo tpe fuit hoc dictum patet ex eodem
viij. Iere. vbi dicit, qđ in anno quarto Sedechię regis, mense. v. Ie
remias reprehendit Ananiã falsum ,pphetã. Ifte enim asserebat Ie
choniã, & q cum eo trãslati fuerãt in Babylonem, redire in Iero-
salem post duos annos, & iugum regis Babylõis cõfringi, & cõ-
sequẽter ca. xxix. ponit epla Ieremię ad trãsmigratos i Babylone,
vt nõ cõfiderẽt verbis falsorum ,pphetarũ, in qua scribit hoc ver
bum ex reuelatione dñi. Cùm ceperint impleri in Babylone. lxx.
anni: &c.

Aperte pe ctinga ad lxx. hebdoma das.

* b ¶Vt consumetur prœuarica. & finem accipiat pactum. Sicut enim per aduentum Christi in carnẽ ablatum est mũdi pc̃tũ generale, ita p aduẽtũ eius in mentẽ, tollit pactũ hoĩs ,sonale. Moraliter

Nicola. de Lyra.

¶ Confirmabit autem pactum: Iohanne .s. & Christo & apostolis prędicatibus multi saluati sunt, & cœpit vetus hostia in cordibus fidelium vel electorum vilescere. Confirmabit autem pactū &c. Hoc de tribus annis intelligendū est & dimidio, quibus Christus prędicauit, & quod patribus promiserat confirmauit.

anni &c. Et sic patet, quod hoc verbū dixit dominus p Ieremiā anno quarto Sedechię circa finē. propter quod cōputatio. lxx. hebdomadarū debet incipi ab anno quinto Sedechię inclusiue. Quārum ad secundum dico, quod terminatur in anno passionis domini inclusiuē. Nam incipiendo ab anno quinto inclusiue regis Sedechię habentur sex anni in regni de regno eius: quia .xj. anno regni sui mense quarto fuit captus & captiuatus Regū .xxv. propter quod ille .xj. annus rōne maioris pcis cōputandus est in tempore destructiōis ciuitatis, ne vn⁹ annus bis cōputetur. A dicta verò destructiōe vsq; ad primum annum Cyri fluxerunt .lxx. anni secm hebręos. Cyrus verò tribus annis regnauit secūdum eos post monarchiā acceptā: à quo tempore debet hīc fieri computatio. Illi verò qui dicūt eum regnasse .xxx. annis. incipiunt cōputare à principio regni sui in Perside tm. Principiū verò anni quarti quo regnauit Cyrus, cōputandum est in tempore Cābysis filij sui, ne vn⁹ annis bis cōputet. Cābyses verò sex annis regnauit, vt dicit Ioseph⁹ libro antiquitatis iudaicarum, cap. xiij. post quē secm hebręos regnauit Asuer⁹ marit⁹ Esther: & i hoc supra se cui⁹ sum eos in principio libri Esther: sed in hoc qđ dicūt eū regnasse .xiij. annis tm, videnē mihi deficere manifeste. Nā Asuerus cepit Esther vxorē anno .vij. regni sui mense .x. vt hī Esther .ij. Cū igit secundū ipsos Dari⁹ filij Asueri & Esther reginæ post Asuerū regnauerit immediate, oportet cōsequēter eos dicere, qđ in principio regni sui fuit tm qnq; vel sex annorū: nā à destōlatione Esther vsq; ad natiuitatē Darij trāsijt octau⁹ ann⁹ Asueri, vel maior ps ipsius ad minus. Nō est aūt verisimile, quod talis puer scriberet sic autētice & serioſe ędificationem tēpli, sicut exprimit de ipso .j. Esdrę .vj. Sed ad hoc posset responderi, quod Esther mater sua q̄ iudea erat, & mortuo Asuero supuixerat, in fauorē Iudęorū fecit scribi illā epistolam, & sigillari nomine filij sui existētis ad huc pueri. propter hoc hæc responsio remouet ibi p literā sequētē, vbi dicit, qđ de sumptib⁹ regis si necesse fuerit, ministrent sacrificia, & offerāt oblationes deo cęli, orētęq; p vita regis & filiorū eius. Ex quo patet, qđ erat tūc ętatis qđ filios habebat. Et iō dico cū alijs historiographis, qđ Asuer⁹ regnauit .xl. annis, & sic Dari⁹ filij⁹ eius quādo cœpit regnare post patrē imediate, fuit .xxxij. annorū vel circiter secm pdicta. Anno ꝝ ò secdo Darij resumptū fuit op⁹ tēpli secm, & cōsūmatū sexto anno regni ei⁹ mēse .xij. Esdrę .vj. Sciēdum tamen, qđ idē annus fuit quadragesimus Asueri & primus Darij, nā ei successit immediate: & sic oportet de numero annorū ipsorū vnū subtrahere, aliter vnus bis cōputaret: & sic Asuer⁹ & Dari⁹ regnauerūt .xlv. annis, vsq; ad secm tēpli cōsūmationē. Et inde vsq; ad eius destructionē p Romanos fluxerūt anni .cccxxx. secm Ra. Sa. & alios hebręos, qbus si iūgāt anni prędicti ab anno qnto Sedechię inclusiue sunt simul anni .dxxxij. quibus si rescindant .xlij. anni q post annū passiōis Christi fluxerūt vsq; ad destructionem tēpli secm, secundum omnes historiographos, remanent anni .cccxc. qui faciūt .lxx. hebdomadas annorum prędicte. Et sic patet fm .s. terminatio .lxx. hebdomadarum in anno passionis Christi inclusiue. Ex prędictis patet, quod supra dictū est de ętate Mardochei. nā si accipiantur anni hīc enumerati ab anno quito Sedechię vsq; ad .xij. Asueri, sunt simul anni lxxiij. quibus si adiungantur quatuor primi regni Sedechiæ &c. quos ad minus habuit tempore translationis suę, inuenientur anni .xxxij. sicut supra dicebatur. His dictis accedēdum est ad expositionem literę, quę diuiditur in duas partes. In prima pone reuelatio, in secūda verò reuelatiōis expositio, ibi: Scito ergo. Prima pars exponat sicut in expositione hebdomadarū immediate prędicti. nā in hoc cōueniūt hæc & illa. Scito ergo. Hic cōsequēter ponitur reuelationis expositio, & diuiditur in duas partes, quia primò ponitur .lxx. hebdomades generaliter. secundo exponit aliquid pertinens ad vltimam spāliter, ibi: Confirmabit autē. Circa primum dicit angelus Danieli: Scito ergo & animad uerte

a ¶ Annorum ídest .cccxc. ab exitu sermonis vt respondeatur ab Artaxerxe, & ędificetur Ierusalem.

ab exitu sermonis, ut iterum ędifi- a
¶ Ducum
cetur Ierusalē usq; ad Christum du- b c
cem hebdomades septē: & hebdo- d
a ¶ Nouissimam videtur separare, quasi de ea plura locuturus, de qua subdit: Et confirmabit pactum mul. hebdo. vna.
mādes sexaginta duę erunt, & rur- e
a ¶ A neemia. b ¶ Ierusalem.
sum ędificābitur platea, & muri in f g
a ¶ In breui.
ānguſtia tēporū. Et post hebdoma h
a ¶ Su baudis &. vij. b ¶ Non statim ea impletis sed postea in fine .lxx.
des sexāgita duas occidētur Christ⁹, i
a ¶ Sed Cęsaris vel diaboli. vnde: Partes vulpium erunt. b ¶ Non habemus regem nisi Cęsarem. Et alibi: Hanc nescimus vnde sit.
& nō erit eius popul⁹ qui eū nega- k l
¶ Ideo. ¶ Templum.
turus est: & ciuitatem & sanctuariū
¶ Romanus. ¶ Vespasiano.
dissipabit populus † cum duce uen- m n o p q r
turo: & finis eius uastitas, & post
a ¶ Sub vespasiano. b ¶ A deo in ęternum.
a finēm belli statūta desolatio. Con- b s t
firmabit aūt pactum multis hebdo

uerte, qualiter hebdomades sint incipiędę & intelligędę. a ¶ Ab exitu &c. ídest a quito anno Sedechię inchoādę sunt, vt ostēsum est supra. b ¶ Vsq; id est. c ¶ Ad Christū du. ptendędę sunt. d ¶ Hebdomades. vij. & hebdo. lxvij. vsq; ad vltimā hebdomadā, in qua Christus dux populi Christiani baptizādus est, & legē Euāgelicā prędicaturꝰ, & p salute humani generis moriturꝰ & resurrecturus & in cęlū ascēsurꝰ. Distinguit autē septē hebdomadas & vltimā ab alijs, & ꝓpter spālia opa facta in ipsis, Nā in vltima facta est generis humani repatio, vt dictū est. In septima verò tēpli primi destructio, vsq; ad primū annū Cyri, q dedit licētiā reædificādi. A destructiōe enim secdi templi vsq; ad primū annū Cyri, q dedit hāc licētiā, fluxerūt anni lij. vt dictū est supra q faciūt septem hebdomades annorū. & cū hoc tres annos qui cōputanē cum tpe. lxij. hebdomadarū, eo ꝙ nō faciūt p se hebdomadā: & eadē rō ne sex anni de tpe Sedechię prędędētes tēpli destructionē. e ¶ Et rursum ędificabitur platea, scilicet tēpli. f ¶ Et muri. ciuitatis Ierusalem in tpe. lxij. hebdomadarū per Zorobabel & Neemiā & alios patres. g ¶ In anguſtia tem. qa p gentes circūstātes fuerunt multū impediti & afflicti, & etiā postea, vt patet i Esdra & Neemia, & li. Machabęorum. h ¶ Et post hebdomades. lxij. & .vij. alias prędędētes supple. i ¶ Occidetur Christus. in vltima hebdomada, vt prędictum est. k ¶ Et non erit po. eius q eū ne. est. i. Iudei corā Pilato ipsū negaturi, dicētes: Nō habem⁹ regē nisi Cęsarē, Ioh. xix. c. nō erūt amplius eius populus, .s. Christiani in ipso regenerandi & ab eo denominandi. l ¶ Et ciuitatem & sanctu. ídest templum secundum. m ¶ Dissipabit popu. ídest exercitus Romanus. n ¶ Cū duce ven. ídest cū Tyto vēturo cōtra Ierusalē. Istud nō fuit factum in ſra tempus. lxx. hebdomadarū, sed postea per .xl. annos, vt prędictum est. Sed quia hoc factū fuit in pœnam mortis Christi, ideo hīc ponitur immediate post̄ę locutus fuerat de Christi occisione. o ¶ Et finis eius. scicut ciuitatis Ierusalē. p ¶ Vastitas. qa fuit vastata per Romanos. q ¶ Et post finem belli: Romanorū contra Iudęos. r ¶ Statuta de. ídest desolatio ciuitatis & templi, quę cōbusserūt Romani & Iudaici populi, quem ptim occiderunt, & partim captiuauerunt: sicut statutū erat & ordinatum à deo in pœnam mortis Christi. Sciendū autem, quod litera hebraica sic habet: Et vsq; ad finē belli statuta de solatio, & multum mutatur snia. Ex hoc enim dicūt hebręi, quod desolatio & captiuitas in qua sunt, datura est vsq; ad finē belli Gog & Magog, quos Messias vēturus debellabit, & tūc regnabunt in Iudea temporaliter. Et secundum hoc possent Iudęi dicere, qđ litera nostra sit falsa, & expositio ipsius similiter. Ad quod excludendum sciendum, quod in hebręo sunt duę dictiones, quarum vna significat idē quod adhuc: alia idē quod vsq;, quę eisdem literis scribunt̄. .s. eyn & deleth: & distinguuntur istę duę dictiones solū per pūctationē, quę de facili mutari potest manētib⁹ literis. Hęc aūt dictio adhuc, aliqñ accipitur in scriptura p post, sicut Ionę .iij. b. Adhuc xl. dies & Niniue subuertetur. i. post .xl. dies subuertet. Et secūdū hūc sensū primò fuit facta pūctatio dictiōis hebraicę in hoc loco & sonat od: & sic trāstulit translator noster. Sed postea mutata est punctatio p Iudeos ad significādum vsq;. & sic sonat ad. & consimiliter fecerunt in pluribus alijs locis veteris testamēti, prout in prędędētibus libris declaraui. Acceperunt autem occasionem hoc faciendi ex .lxx. interpretibus, qui vbi inuenerunt aliquid de mysterio trinitatis & incarnationis, tacuerunt, vel aliter transtulerunt, secūdum quod dicit Hiero. in ꝓlogo sup. Pętateuchum. Et idē ego ostēdi in pluribus locis veteris testamenti, specialiter Isa. ca. .ix. p eo enim qđ ibi habet de Christo: Et vocabit nomen eius admirabilis, cōsiliarius, deus fortis pater futuri seculi princeps pacis, trāstulerunt, Et vocabit nomē eius magni consilij angelus.

s ¶ Confirmabit autem pa. mul. Hīc reuertitur angelus ad loquendum de vltima hebdomada, de qua inceperat dicere quantum ad mortem Christi, & nō perfecerat interponēs pœnam huius mortis, vt dictum est. Dicit igitur: Confirmabit autem. pa. multis. ídest legē Euāgelicā, quę dicitur pactū & fœdus nouum. Hiere. xxxj. t ¶ Hebdomada vna. Nam in vltima hebdomada Christus prædicando, mirabilia faciendo, moriendo, resurgendo, ascen

E gendo, ascẽdendo in cẽlũ, & mittẽdo spiritum sanctũ, legem Euangelicam confirmauit, & anno suę passionis per prędicationẽ apostolorũ notabiliter dilatauit, vt patet Actu. ij. & iiij. a ¶Et in dimidio hebdo. idest in vltima eius medietate in qua passus est Christus. b ¶Deficiet hostia & sa. quia sacrificia veteris legis cessauerunt per passionẽ Christi nõ habentia vltrà vim obligandi. c ¶Et erit in templo abo. deso. Hoc refertur ad tempus sequens. lxx. hebdomades, in quo Adrianus imperator fecit poni statuam suam in loco templi, vbi steterat arca: quę statua apud Hebrẽos vocatur abominatio, sicut & qđ libet aliud idolum, & erat desolationis Iudaicę signum manifestum. d ¶Et vsq; ad consum. & finẽ. silicet seculi. e ¶Perseuerabit desolatio. Prope enim finem mundi detecta falsitate Antichristi per Eliam & Enoch Iudęi ad Christũ cõuertentur & multi eorũ cõstanter sustinebunt martyriũ prout dicũt cõiter doctores nostri.

† super extentionem abominationum ad mirari faciet.

a ¶Nam iam tres anni pręterierant nouissimę hebdomadę, quando dominus baptizatus est (idest, cccci xxxvj. quibus adijciuntur tres anni & sex menses, & para. xv iij. anni Tyberij, & sunt. cccxc.

a mada una, & in dimidiò hebdoma
b dis deficiet hostia & sacrificium, &
c a ¶Abominata desolatio. ¶Abominanda sacrificia post mortem Christi.
† in tẽplo erit abominàtio desolatio
¶Mundi.
d onis, & usq; ad cõsummationẽ &
¶Iudęorum.
e finem perseuerabit desolatio.

In ca. ix. vbi dicit i postil. His visis accedẽdũ ẽ ad literã exponẽdã.

ADDIT. In hac reuelatione Danieli per angelum facta. quę inter cętera prophetica de primo aduentu Christi tractantia efficacior videtur ad confutandam Hebrẽorũ pfidiã, asserẽtiũ nõdũ ipletũ esse tps huiusmodi aduẽt⁹, vltra illa quę in postilla ponunt, tria vident addẽda. ¶Primũ cuius autoritatis sit hęc expositio Ra. Sa. inter Hebrẽos, vt videat si sufficit illã tm impugnare, & ex ea cõtra eos arguere, vel oporte at ingrere de alijs expositiõib⁹ eorũ in hoc loco. ¶Sed m, q̃ister pręter rõnes postillatoris qb⁹ reprobari videt prędicta expositio, sunt alię validę. qb⁹ rõnabiliter posset euacuari. Tertiũ, quõ ex ipsa expositiõe Ra. Sa. licet falsa, in cũ quibusdã veris & ab eis receptis, veritas nostra. scđ aduentus Christi iã lõge trãsiuit in

F pręteritũ, posset cõcludi cõtra eos. ¶Circa primũ sciẽdũ, quod hęc reuelatio pluribus & variis modis exponi ab Hebręis: nõ tñ expedit singulorũ opiniones, seu erroneas enarrare expositiones. Nã scđm philoso. Ethi. oẽs qdẽ perscrutari opiniões inane fortasse est, sufficiẽs autẽ maxime quę superficietenus appareãt vel estimenẽ habere aliquã rationẽ. Constat autẽ quod hęc expositio Ra. Sa. est seu debet esse tãtę autoritatis apud Hebrẽos, quod nõ possunt ab ea deuiare iuxta fundamenta Pharisaicę doctrinę: secũdum quam illa quę in Thalmud determinata habenẽ seu definita circa sacrę doctrinę expositionẽ, nõ licet eis qualitercunq; ab eisdẽ recedere, sed tenẽda sunt tanq; in textu sacrę scripturę contẽta, put Ra. Mo. largè tradit in pricipio sui Deutero. & in pluribus alijs locis habeẽ. Cuius est ratio: quia autoritas Thalmudica in huiusmodi determinatiõibus apud eos est in eodẽ gradu, sicut autoritas vniuersalis Ecclesię apud nos. sed cõstat quod Ra. Sa. nõ fuit primus inuẽtor huius expositionis de qua hic agitur, sed expresse hęc expositio ponit in Thalmudica doctrina, specialiter in duob⁹ locis, scilicet i libro q intitulaẽ: De ordine mũdi, qđ Hebraicè dicit Ceder holã. Sisr & i libro q dicit Abodazara. ca. In qbus locis cõcorditer hẽ, qđ. lxx. hebdomadę Danielis incipiũt à destructiõe primi tẽpli, & terminãt in destructiõe scđi. Quas autoritates seqẽ Ra. Sa. i hoc passu tãq; inuiolabiliter tenẽdas apud Hebrẽos rõne prędicta. Ex qb⁹ seqẽ, qđ licet multi Hebrẽorũ ac tẽdẽtes, qđ prędicta expositio p suos mgros determiata nõ solũ nõ poterat rõnabiliter teneri seu sustineri, sed ex eadẽ cũ alijs qbusdã veris cõcludebaẽ Christũ lã venisse, vt. j. patebit, iuenerũt qsdã varias & cõfusas expositiões, vt saltẽ p vias obliquas & tortuosas ỹ itatẽ luce clariorẽ subterfugerẽt, put de eis vaticinat Ezechiel. xiij. ca. Sicut vulpes in deserto sunt, pphetę tui Israel: exclusa tñ hac expositiõe Thalmudica quã sequit Ra. Sa. nõ est faciẽda alia mẽtio de alijs expositiõibus eorũ multipliciter fictis. Oportet em illos adhęrere e prędicte expositiõi, acti eẽt i litera cõtẽta, & hoc de primo. Circa scđm pręter illa q̃ postil. põit cõtra prędictã expositionẽ Thalmudicã seu Ra. Sa. q̃ sũt satis valida, adhuc pũt vlteri⁹ cõtra illã fortiter obijci. Et primò põt sumi cõtra eos validissimum argumentum de numero annorum inter vtranque destructionẽ cõtẽtorũ. Nã licet cõputatio Hebrẽorũ i huiusmodi historialib⁹ sit in multis quę nobis sunt incerta, tenẽda seu sequẽda, pręsertim cõtra eos cõtra quos p sua, ppria testimonia rõnabiliter posset, pcedi: vbi tñ euidenter deficiunt, vel sibijpsis cõtradicũt in cõputatiõe, nullo mõ sunt eorũ dicta admittẽda: sed cõtra eos de talib⁹ fortiter est dimicãdũ. Cõstat autẽ quòd in ppósito manifestè deficiũt. Plures anni etiã secundum eos fluxerunt inter vtranq; destructionem quam. lxx. hebdomadę, quę faciũt. cccxc. annos. Quod sic patet: Nam ipsi diuidũt has. lxx. hebdomadas in duas partes principales. s. in. x. hebdomadas, quę faciunt. lxx. annos

Philosophus

Autoritas Rabi salomonis.

Prima ratio.

annos, qui fluxerũt secundum eos à destructione templi per Nabucho. vsq; ad consummationem ędificationis tẽpli secũdi, quibus adaptãt illud Iere. xxix. c. Cũ impleti fuerint in Babylõe. lxx. anni, visitabo vos &c. Et in. lx. hebdomadas, quę faciũt. cccxx. annos, qbus dicunt durasse tẽplũ secundũ, vt patet in li. Abodazara pręallegato ca. j. vbi hẽ quod regnũ Persarum tempore templi secũdi durauit. xxxiij. annis. cõsequẽter regnũ Gręcorũ tempore prędicti templi. clxx. cõsequẽter regnũ Machabęorũ. cix. consequẽter regnũ Herodis seu Herodianorũ cij. annis. Hęc omnia sunt in textu libri pręallegati, vbi gl. Ra. Sa. habet. cccxc. annos durationis tẽpli secũdi q fuerũt à destructione tẽpli primi vsq; ad cõsummationẽ secũdi sũgantur, habes. s. lxx. hebdomadas Danielis. hęc Ra. Sa. Sed prima pars istius cõputationis cõtinet falsũ, etiã secũdũ eos. Potest ei ex autoritatibus suis deduci, quòd à destructiõe primi tẽpli vsq; ad eius cõsũmatã ędificationẽ. lxxvij. anni fluxerũt. Qđ sic patet: Nabucho. regnauit. xlv. annis, vt in lib. magnila. ca. ex verbis sacrę scripturę pbãt. In anno aũt. xix. Nabuch. destructũ est tẽplũ i mẽse. v. vt hẽ Iere. lij. & in. iij. Re. Ex qb⁹ sequit, qđ Nabuch. regnauit à destructiõe tẽpli. xxvij. annis, q̃rũ primꝰ licet ipse ẽt cõputaẽ p anno, vt sępe hẽ i scripturis: & etiã in Thalmud frequenter legit, qđ vna dies cõputaẽ p anno. Cõsequenter Euilme rodach regnauit. xxij. annis, put ipi pfitẽt hẽi ex traditiõib⁹ antiqs lib. pręallegato. Balthasar ỹ ò regnauit trib⁹ annis, vt hẽ ex textu. Darꝰ ỹ ò primꝰ regnauit duob⁹ annis, qđ silr hẽ ex textu. Cõsequẽter Cyrꝰ fm Hebręos (licet minꝰ verẽ, vt patebit cũ de vera expositiõe agẽt) regnauit trib⁹ annis. Asuerꝰ verò q dicit Artharxat regnauit xiij. annis, q̃rũ. xij. habẽt ex textu Esther. ij. ca. & duo habẽt ex traditiõe fm eos, licet fm latinos. xl. regnauit. Darꝰ ỹ ò vsq; ad cõsummationẽ tẽpli, vt hẽ ex textu sex annis. Ex qbꝰ sequit, qđ à destructiõe tẽpli primi vsq; ad cõsũmationẽ scđi etiã fm cõputatiõnẽ eorũ fluxerũt anni. lxxvij. licet fm alios mlto plures. Et sic patet q primꝰ pas huiꝰ cõputatiõis est falsa, etiã fm eos: deficit em p vnã hebdomadã & vnũ annũ. Silr in scđa pte cõputatiõis pamplꝰ defecit, subtrahẽdo plures annos, vt patebit i lra i hoc ca. cũ de vera expositiõe harũ hebdomadarũ agẽt: vñ manifestũ est, qđ hęc expositio pręsupponit falsũ, etiã fm eorũ cõputationẽ. Pręter eam Secunda ratio. lra sonat euidẽter, in his. lxx. hebdo. Danieli reuelatis implẽdã erãt illa q̃ in lra pricipaliter cõtinenẽ. s. cõsũmatio pręuaricationis, & deletio iniquitatis, & adductio iusticię sempiternę, & huiusmodi qđ expresse lra testaẽ dicẽs. Septuagita hebdomadę scissę sũt seu definitę, vt cõsumaẽ pręuaricatio, & finẽ accipiat pactũ, & deleaẽ iniqtas &c. Nõ em dixit angelꝰ, qđ posti. lxx. heb. hoc erat ipleẽdũ sicut i sequẽtib⁹ dixit, posti heb. lxij. occi. Christꝰ &c. sed Septuagita heb. scissę sunt, vt talia fiãt, hoc est, durãte tpe. lxx. hebdomadarũ, vt patet manifestè sanè prędicta ỹba intelligẽ. sed fm prędictã expositionẽ manifestũ est, qđ nihil illorũ q̃ in prima ppõe angelica cõtinẽ, fuit ipletũ fm eos durãte tpe. lxx. hebdomadarũ sed totũ illud remanet apud eos futurũ, ita qđ nõ ipletẽ vsq; ad aduẽtũ Messię inaniter expectati ab eis, qđ est manifestè cõtra sensũ lrę, vt dictũ ẽ. Si aũt dicaẽ, qđ illa q̃ cõtinẽ i prima ppõne angelica licet nõ fuerũt ipleta durãte tpe heb. quo ad pfectã assecutionẽ, fuerunt tñ ipleta p modũ meriti hoc est qđ durãte tpe hebdomadarũ popul⁹ ille meruit, vt cõsũmareẽ pręuaricatio &c. i aduẽtu sui Messię futuri. Hoc nõ valet. Tũ q a nõ est cõsonũ lrę, q̃ simpliciter dicit, vt cõsumaẽ pręuaricatio, & adducaẽ iusticia sempiterna & cętera huiusmodi. Nõ em dicit vt mereanẽ talia hẽ, sed vt habeãt. Magna em differentia est inter mereri aliqd, & hẽ illud. Aliqui multi mereẽ vitã ętrnã, q tñ nõ habẽt eã. Tũ erã q a Ra. Sa. pũtatur, qđ populꝰ ille nõ meruit prędicta. j. tps hebdomadarũ, sed finitis hebdo. tpe huiꝰ diuturnę & interminabilis captiuitatis illa habebat mereri, vt patet ex dictis suis quę in postilla cõtinenẽ. Ex q sequit, qđ. j. tps Hebdomadarũ nihil fuit impletum scđm eos de cõtẽtis i prima ppõne angelica, nec p modũ meriti nec assecutionis, vñ lra scđm prędictã expositionẽ remanet simpliciter falsa. Pręterea Captiuitas Babylonica tolerabilior & mitior fuit Hebręis incõparabiliter magis q̃ captiuitas hodierna. Qđ patet ex trib⁹. Primò, rõe durationis. Illa em durauit p. lxx. annos, ista verò adhuc durauit vltrà. M. & cccc. annos: & adhuc in suo vigore consistit. Secundò respectu diuinę prouidentię. In illa enim fuerunt à deo prouisi de dono prophetiæ & miraculorum. Erant enim inter eos quã plurimi pphetę domini, vt Ieremias, Ezechiel, Zacharias & Daniel. In ista verò nullus legitur fuisse pphęta. Similiter & in illa deus fecit pro eis multa miracula, vt patet de liberatione Daniele

A Danielis & triũ puerorũ,& de Mardochęo,& hmõi.In ista verò sicut nec fuerũt,ꝓphetæ,ita nec miracula diuina,ꝑ eis legũtur fa
cta.vnde & ipsi de seipsis in statu hodiernæ captiuitatis, in quo
nouerũ prędictorũ habuerũt,intelligũt illud ꝓphetę.põ.bxiij.b.
Signa nostra nõ vidimus,& iã nõ est propheta &c. ¶ Tertio, re
spectu dignitatũ seu bonorũ ſculariũ. In illa enim quidã eorũ
bonorũ habuerunt honores regios & multas dignitates,vt legit
de Ioachim.Iere.vl.cui⁹ thron⁹ fuit sublimat⁹ ab Euilmerodach
sup thronos aliorũ regũ per totã vitã suã. Sisr Daniel fuit subli
matus habẽs potestatẽ sup ꝓuinciã Babylonicã. Sisr Esdras e⁹,
vt habeť Dan.ij.Mardochę⁹ etiã fuit constitutus quasi scd's regi
Asuero Ester.vl.Zorobabel habuit dignitatẽ comitat⁹,vt patet
Aggeꝰ.i.&sic de ꝯsimilibus aliis. In ista verò captiuitate oẽs sunt in
vltimo statu carẽtes honoribus seu dignitatib⁹ hmõi vbicũq;
sint,vt est notũ.Ex quib⁹ sequit,ꝙ Daniel ꝙ vehemẽter anxiabat
& dolebat de pria leuiori & breuiori captiuitate:dicit in hoc.ca.
in sua oꝛõe:Ppl⁹ tuus est in opprobriũ cibus ꝙ in circũitu no
stro sunt.Sisr:Aperi oculos tuos & vide desolationẽ nostrã &c.
Incõpabiliter amplius doluisset de captiuitate hodierna,si eã co
gnouisset populo dei futurã.Cõstat aũt ꝙ scd'm prędictã exposi
nẽ angelus nũciauit Danieli in hac reuelatiõe captiuitatẽ ho
diernã, quę acerbissima & lõgissima est icõpabiliter sup primã,
& ꝙ cõsequẽs angel⁹ nõ prænosticabat ei grata seu cõsolatoria,sed
potius molesta & sume afflictiua,cuius oppositũ apparet in lite
ralã angel⁹ Gabriel cito volãs ꝙsi bon⁹ nũci⁹,& in hora acceꝑta
Lꝛe lacrũcij vespertini,& in ỹ bis suis annuẽs,ꝙ ꝑces suæ erãt ex
audiţ,dicebat ei:Ab exordio ꝑcũ tuarũ egressus est sermo. Sisr
vocat cũ virũ desideriorũ.q.d.ꝙ indicaret ei suorũ desideriorũ
ꝓpletionẽ.Cui⁹ oppositũ totaliter est scd'm prędictã expositionẽ.
nã Daniel nõ expedito de pria captiuitate,prænosticabat crude
lissimã secũdã.Sisr doleũ & se affligẽs de longitudine primę ca
ptiuitatis.lxx.annorũ.& sup hoc petẽti liberatiõis accelerationẽ,
dicẽdo:Placare dñe,accelera & fac,angel⁹ prẽnũciabat captiuita
tem ventură,cuius terminũ ei minime ꝓpalabat,de q̃ peràplius
& fortius debuillet anxiari. Vnde si hæc bñ aſpiciant, manifestũ
est ꝙ tota cõsolatio Danielis cõtinebať durãte tẽpore hebdoma
darũ, qđ totaliter euacuat prędictã expositionẽ:vt patet sane in
Quare nõ tolligenti. ¶ Prẽterea in hac expositione exponitur illud. Vsq; ad
Christũ ducẽ,de Cyro:Quod patet esse falsum ex trib⁹. Primo,
B quia non est verũ,ꝙ à destructiõe prima vsq; ad Cyrũ fluxerũt
septẽ hebdomadę tantũ,cũ etiã secundũ compotũ suũ ab eadem
pria destructione vsq; ad Balthasar exclusiue fluxerũt.xlix. anni.
qui faciunt hebdomadas septẽ integras.Nã vt dictũ est supra. in
prima obiectiõe,Nabuchodonosor regnauit post destructionẽ
tẽpli.xvij.annis,& cõsequẽter Euilmerodach filius eius regna
uit.xxij.annis,ꝙ faciũt.l.annos.Et sic patet ꝙ septẽ hebdomadæ
& plus vnus annus trãsierũt,antequã coepisset Balthasar regna
re,quibus si addanť qnq; anni,qbus successiue regnauerũt Bal
thasar & Darius primus,vt supra dictũ est,sequit ꝙ septẽ hebdo
madæ supradictæ,& plus sex anni trãsierũt ante regnũ Cyri:vñ
patet esse falsum Cyrũ fuisse Christũ ducẽ, de quo Daniel loque
batur.Nec valet dicere,ꝙ quia hebdomada octaua est imperfe
cta,ideo nõ computať cũ septẽ prædictis,sed reseruať cõputãda
cũ.ix.sequentibus.Tũ quia cũ sex sunt maior pars & notabilio
rum hebdomadæ quàm vnũ,potius debuisset cõputari cũ septẽ
primis,quàm cũ.bxij.sequẽtibus,cũ qbus vnus annus tantũ illi⁹
hebdomadæ includebať.Tũ quia in hac reuelatiõe angelica de
scendit vsq; ad dimidiũ hebdomadę cõputandũ, vt patet in hoc
ca.circa vltimã hebdomadã.& sic sex anni nõ erãt dimittẽdi,qui
faciũt plus quàm dimidiũ hebdomadæ.Tũ quia in quinq; annis
huiꝰ octauæ hebdomadæ regnauerũt duo magni monarchę.s.
Balthasar & Dari⁹,quorũ qlibet accedit magis ad terminũ septẽ
hebdomadarũ quàm Cyrus.vñ de quolibet eorũ debuisset po
tius intelligi quàm de Cyro ꝙ lõgius distat.Scd'o , quia nusquã
in sacra scriptura legit,ꝙ aliqs dicať Messias seu vnctus simplicit,
nisi vnctus fuerit corpalit sacro oleo quo sacerdotes & reges vn
Psa.44.b. gebanť,vel spũali.Loco grę ꝓphetalis,de quo in pl.Vnxit te de⁹
Psa.44.b. deus tuus oleo &c. Sisr & ibi:Noli tãgere christos meos. Quod
scd'm expositores hebręos intelligit de Abrahã & aliis pẽarchis,
q fuerũt ꝓpheꝛ. Neutro istorũ modorũ põt attribui vnctio Cy
ro,vt Messias dici posset.Nã nõ fuit ꝓpheta,vt est manifestũ,nec
etiã sacro oleo vnctus:qđ patet ex hoc:nã oleũ vnctiõis sacrũ nũq;
fuit in tẽplo scd'o,vt habeť expresse in li.q dicit cãbedrin.& in aliis
locis.Si aũt obꝛiciať de hoc qđ legit Isa.xlv.a. Hęc dicit dñs mes
się seu Christo suo Cyro: nõ valet.nã scd'm magistrũ hebreorũ,
vtR.Sa.refťat,Messias nõ accipit i prędicta autoritate Isaę,nisi
ꝙ vero Messia q ab eis expectať,& non ꝙ Cyro:Idẽ R.Sa.abẽ
barra Tertio, ga polito & non concesso ꝙ Messias posset dici
Cyrus in sacra scriptura,cũ ramẽ sibi adiungit hęc dictio nagid,
quę est in hebraica litera,nullo modo põt intelligi de Cyro. nec
de aliquo alio Messia seu vncto,nisi de rege Messia tantũ:de quo C
oẽs principaliter ꝓphetę loquunť. Cuius rõ est:nã ꝓprius & ver⁹
sensus huius dictiõis nagid,est princeps seu principalis,vt patet
Prouer.8.vbi dicit:Audite ꝙ principalia loquor. Vbi enim nos
habemus principalia: in hebræo habeť nagidim, qđ est plurale
istius singularis nagid:& sic de multis aliis. Nullus aũt sanæ mẽ
tis posset dicere,nec etiã ipsimet Hebrei in tantã ꝓrũperent insa
niã,ꝙ assereret vt aliqs in sacris scripturis Messias principalis di
catur,nisi ille ꝙ inter cæteros Christos principatũ tenet,vel tene
bit scd'm eos.In cuius etiã signũ Isa.lv.vbi de vero Christo ad li
terã agit, etiã scd'm Hebręos ibidẽ legit:Ecce testẽ populis dedi
eũ nagid:& prẽceptorẽ gẽtibus.Ecce ꝙliter concordat Isaias cũ
angelo reuelante Danieli, nominãdo verũ Christũ seu Messiam
nagid.i.principẽ seu principalẽ.Et sic patet expositio Ra.Sa.asse
rens ꝙ Christus in hoc loco accipiať pro Cyro,est omnino falsa.
Et notandũ,ꝙ Ra.Abenhacra,ꝙ magnę autoritatis reputať in
ter eos in expositione literali,& etiã aliꝰ moderni attendentes ꝙ
Cyrus in scripturis nõ possit dici Christus seu Messias,cupientes
tamẽ ꝙ hæc autoritas nullo modo applicareť Christo nostro, id
circo prædictus Ra. Abẽhacra attribuit prædictũ verbũ.s. vsq;
ad Christũ,Neemiæ. aliꝰ verò Zorobabel. Sed diligẽter intuẽti
nihil eis ꝓdest hęc varietas & astutia:nã eisdẽ rõnibus excludunť
ab isto loco Neemias,Zorobabel & Aggrippa,sicut & Cyr⁹.Et
hęc de scd'o principali. Circa tertiũ principale prędsupponẽdũ est,
ꝙ iustitia sempiterna quę cõtinet in ỹ bis angeli scd'm traditionẽ
Thalmudistarũ,est ipse Christ⁹ seu Messias,vt habeť in lib.de or
dine mũdi.supra allegato,vbi q̃dam doctor eorũ de antiqs qui
dicit Ra.Barachia,exponẽs illud Isa.lxvj.vbi dicit:Proxima est
saluatio mea ad veniendũ:& iustitia mea ad reuelandũ. Dicit ex
presse,ꝙ ꝓillud qđ dicit.Et iustitia mea,intelligitur Messias,de
quo scriptũ est in Daniele.ix. f. Vt adducať iustitia sempiterna.
Sisr prędsupponẽdũ est,ꝙ sctũ sctorũ,qđ cõtinet in prędictis ỹ
bis angelicis,intelligit ipse Christ⁹ seu Messias ꝓmissus.Vñ Ra.
Moy.barnahmã, recolligẽs multa quę de hac materia in libris
thalmudicis legũtur,& exponẽs prędictũ ỹ bũ in sua gl.sup Dañ.
sic dicit:Sctũarũ sctuariorũ, vel sctũ sctorũ,nõ nisi ipse Messias
est sctificatus de filiis Dauid. Præsupponit etiã,ꝙ infra tps.lxx.
hebdomadarũ implenda erãt illa quę in ỹ bis angelicis principa
liter cõtinẽtur.s.cõsummatio prẽuaricatiõis,& adductio iustitię D
sempiternæ,& vnctio sctisctorũ,prout in secũda rõne supra cõ
tra expositionẽ Ra. Sa.fuit deductũ. Ex quibus sequitur, ꝙ ante
tps destructiõis tẽpli secũdi adducta est iustitia sempiterna, & vn
ctus est sctũ sctorũ.i.verus Messias ꝓmissus.Cõsequẽtia tenet ꝓ
expositionẽ Ra.Sa.supra dictũ, scd'm quã.lxx. hebdomadæ ter
minãtur in tpe destructiõis tẽpli secundi,vt dictũ est. Et sic infra
illud tps,qđ ita ꝓ magna tpa trãsit in prẽteritũ,Christ⁹ venit:qđ
est intentũ. Nec mirãdũ si ex falsa expositiõe cõcludať veritas. Tũ
quia ex falsis sæpe sequit verũ. Tũ qa ad cõuincẽdũ aduersarios,
ipsorũ ꝓpria cõfessio est efficax argumentũ. Et nota ꝙ non solũ
scd'm Ra.Sa. Thalmudicã,doctrinã vt dictũ est,sed etiã secũdum
omnes fere expositores eorũ.lxx.hebdomadæ terminãtur in tpe
destructionis templi secũdi. Et hoc de tertio principali.
¶ In eo.ca.ix, vbi dicit in postil. Qđ aũt sequitur ad dictã enu
merationẽ Mardochęũ tũc fuisse tantæ ætatis,ostendi,ga ducť
fuit in Babylonẽ cũ Iechonia rege Iuda,vt habetur Ester.ij.a.

ADDI.II. Non est necessariũ ex textu allegato Ester.ij. Mardochę⁹ an ducť in Babylonem.
concedere,ꝙ Mardochęus fuisset ductus in
Babyloniã cũ Iechonia rege Iuda. Ibi enim legit sic.Erat enim
vir Iudæus in Susan ciuitate vocabulo Mardochęus filius Iair,
filij Semei,filij Cis de stirpe Iemini,qui translatus fuerat de Ieru
salem eo tẽpore quo Iechoniã regẽ Iuda trãstulerat &c. Scd'm
quã literam si illud relatiuũ qui,contentũ in hoc dicto, qui trã
latus fuerat,referať ad Cis proauũ Mardochei:& nõ ad Mardo
chęũ:sequeretur ex litera,qđ Cis ductus fuit in trãsmigratiõe cũ Ie
chonia,non autẽ Mardochæus pronepos suus:& sic non oportet cõcedere,ꝙ Mardochæus fuisset.cclix.annorũ:quãdo ꝓ Asue
rum fuit exaltatus,vt dicit postil.quia forte per magnũ tps posit
trãsmigrationẽ Mardochęus fuisset.natus in Susis vel alibi. Qđ
autẽ relatiuũ prædictũ scilicet,qui translatus fuerat,posset refer
ri ad Cis, patet per exẽplũ. nam si ꝙs diceret:ꝙ Dauid fuit filius
Iesse,filij Obed, filij Booz qui contraxerat cũ Ruth Moabitide,
verũ dixisset,nam illud vltimũ relatiuũ q,posset referri tantũ ad
suũ immediatũ antecedẽs.vnde similiter posset intelligi in ꝓpo
sito.Et hoc modo accipiunt relatiua grãmaticalia in genealogia
saluatoris Lucæ.iij.s.ꝙ quodlibet illorũ relatiuorũ debet referri
ad suũ immediatũ antecedens,non autẽ ad remotũ, vt patet in
tuenti.Ex qbus sequit, ꝙ expositio prima postilatoris non esset
reprobãda ꝓpter illã incõueniẽtiã quã allegat de ætate Mardo
chei.Est tamẽ alia rõ potior ad impugnãdã illã expositionẽ:Quę
quidẽ reprobatio sumit ex initio hebdomadarũ, prout patebit
¶ in infra,qũ

E infrà quando de vera expositione tractabitur.

¶ In eodem ca. vbi dicitur in postil. Primò igitur videndus est terminus à quo incipit computatio. lxx. hebdomadarum.

ADDI. III. In expositiõe huius visionis est maxima varietas, nõ solum inter Catholicos & Hebrẽos, q̃ ex diuersitate fidei circa aduentũ Christi diuersimodè eã exponunt, sed etiã inter Catholicos ex varietate opinionũ atq; hiQuare inuestigandę storiarũ multiplex interuenit varietas. Idcirco vt planior sensus sint hebdomadæ. magis elucescat, de tribus per ordinẽ videt aliquid declarãdum.

Primò. ſ. de terminis harũ hebdomadarum. ſ. de initio & fine, q̃liter sint inquirendi seu inuestigãdi. Secũdò qualiter sit ꝓcedẽdum in cõputatiõe ab vno extremo ad aliud. Tertiò q̃liter de hac reuelatiõe secũdũ eius catholicã expositionẽ cũ aduersarijs est agendũ. ¶ Circa primũ prẽsupponendũ est, q̃ initiũ hmõi hebdomadarũ nõ põt rõnabiliter assignari in aliquo tpe, sequẽte tp̃s quo hęc reuelatio fuit facta Danieli. ſ. post annũ primũ Darij. Cuius rõ est. Nã ex hoc sequeret, q̃ Daniel p̃ hãc reuelationẽ sibi facta nõ esset certificat⁹ de tpe, q̃ ea quę petebat. & sibi reuelabãt, debebãt impleri: sed penit⁹ ignoret q̃tũ tp̃is distabat à tpe reuelatiõis, vsq; ad tp̃s in q̃ implerentur ea quę sibi fuerãt reuelata, qđ est incõueniẽs: cũ in hmõi notitiã suũ desiderium principaliter intẽdebat & ipse Daniel nõ legit petiuisse ab ãgelo sup hoc vlteriorẽ cognitionẽ, vt patet lrãm ituẽti. Prẽsuppositũ aũt patet ꝑ palpabile exẽplũ. Nã posito casu, q̃ vn⁹ dñs habeat vnũ seruũ q̃ ex mia vel liberalitate ꝓmiserat libertatẽ à seruitute, nullum tp̃s ei assignãs, & cõsequẽter ex aliq̃ occasiõe illũ seruũ incarcerauit, seu potuit in custodia, q̃ qdã seru⁹ maxie anxiat⁹ à lõga seruitute & carcere, instãter dñõ suo supplicans vt misereat ei de tã diuturna & acerba afflictiõe, & cõcedat ei libertatẽ à seruitute ꝓmissam: sit & à carcere, à dño suo accipit tale respõsum. ſ. q̃ à die in qua haberet licẽtiã exẽũdi de carcere vsq; ad annũ cõtinuũ: pfectã libertatẽ vt ꝓmiserat ei daret. In quo casu manifestũ est, q̃ seruus ille nullã certitudinẽ habebat de tpe suæ liberatiõis. Cũ em̃ tp̃s primũ à quo pẽdebat tp̃s sc̃d'm, est sibi penitus ignotũ, cõsequẽter & sc̃d'm sit. est ei ignotũ. Qđ quidẽ exẽplũ totaliter applicatur casui nr̃o. Nã si initiũ hebdomadarũ tpe reuelatiõis erat futurũ, nec fuerat Danieli reuelatũ q̃tũ distabat à presenti tpe reuelationis, adhuc facta reuelatiõe remanebat dubius Daniel de ꝓpinqtate seu ꝓlixitate tp̃is, in quo reuelata debebãt impleri, qđ' prinF cipaliter ab eo intendebat. Ex quib⁹ sequit, q̃ exponere ab exitu †sc̃d'o. sermonis de anno † primo Cyri, vel de .cc. Artaxerxis, est oino inconueniẽs. Daniel em̃ tpe reuelatiõis nesciebat si Cyrus habebat illã licentiã dare, sit. sicut Artaxerxes, & multo minus quãdo hoc erãt facturi, cũm quodlibet illorũ erat futurũ & merè cõtingens. Nec fuerat sibi reuelatum ꝑ angelum, vt est manifestũ in litera. vnde sc̃tõrum seu doctorũ reuerẽtia semp̃ salua, li exitu sermõis, ꝑ angelum ꝓlatum, nõ debet applicari alicui tp̃i sequẽti tp̃s reuelatiõis, sed præsenti tp̃i, ſ. primo anno Darij (vt quidã volunt) vel alicui præterito Dtpianieli noto, vt inde haberet notitiã certam, quãdo reuelata erãt adimplẽda. ¶ Sc̃d'ò prẽsupponẽdũ est: q̃ cuilibet catholico ỹba angeli sane cõsiderãti debet esse cert⁹ vltim⁹ termin⁹ hebdomadarũ. Cuius rõ est. Nã hmõi terminus concurrit cum tpe passionis Christi. Qđ patet ex hoc. nã deletio iniqtatis, cõsummatio prẽuaricatiõis & hmõi, quæ in prima ꝓpositiõe angelica cõtinent̃, sunt ꝓpriꝝ effectus passionis Christi, cui⁹ liuore sanati sum⁹. Isa. liij. c. De qua passione Angel⁹ fecit expressam mẽtionẽ dicẽs: Post. lxij. hebdomadas occidẽt Christ⁹. Cũ igit̃ tp̃s passiõis Christi est notũ nobis, qđ fuit. xvij. anno Tyberij Cæsaris, sequit de necessitate q̃ vltim⁹ terminus hebdomadarũ est nobis not⁹ ex fide, qui est idem cũ prædicto tpe passionis. Ex quo cõsequẽter est nobis notum, q̃ initiũ harũ hebdomadarũ prẽcessit annũ. xvij. Tyberij ꝑ. cccxc. ãnos ex autoritate angelica. Sed cũ q̃ anno alicui⁹ regis Iudæorũ vel Chaldęorũ vel Persarũ hmõi initiũ cõcurrit, hoc diligenẽ requrit indaginẽ. Cui⁹ rõ est. Nã historię cõcurrẽtes cũ tpe. lxx. hebdomadarũ, nõ tradũ tur pfectè seu integrè in sacris scripturis, nec in alijs autẽticis annalib⁹: imo historiæ illorũ tẽporũ, prẽcipuè regũ Persarũ & Medorũ, sunt plene diuersitatib⁹ & cõtradictiõib⁹, intãtũ, q̃ nõ solũ variant̃ in tpe durationis quorũdã regũ, sed etiã quædã historiæ nominãt quosdã reges Persarũ, de quib⁹ alij historiographi minime faciũt mentionẽ. Nã post Xerxen qui potẽter sibi subiugauit regnũ Græcię vsq; ad Alexãdrũ magnũ, fuerũt in Perside secundũ latinos. xj. reges: secundũ verò Hebrẽos à Cyro q̃ prẽcessit prędictũ Xerxẽ vsq; ad prędictũ Alexãdrũ fuerũt tm̃ quatuor reges in Perside, vt postil. ponit infra. xj. ca. vñ ꝑ historias hmõi nõ est locus inueniẽdi initiũ harũ hebdomadarum certitudinaliter modo prædicto. ſ. cum quo anno alicuius regis de prędictis cõcurrit tale initium, dato q̃ notitiã habeamus vltimi finis earũ cum quo concurrat, vt dictum est. Sed ad inuentionẽ huiusmodi inkij duo sunt facienda. Primum. ſ. ponderare verba angeli:

ad qđ debet tẽpus magis aptari. Secundũ, q̃ de q̃bus non habet historia sacræ scripturæ, & recurrat ad historias autẽticas, ſpecialiter Hebræorũ: & sc̃d'm eas procederẽt in hac cõputationẽ à tpe passiõis Christi ascendẽdo per. cccc.xc. annos, & ibi assignare initium. Qđ quidẽ initiũ per talẽ computationẽ inuentũ, si nõ concurrat cũ tpe adaptato ỹ bis angeli, credendũ est hoc cõtingere ex defectu seu corruptione Historiarũ, vel potius ex malicia aduersariorum volentũ occultare (vt cõsueuerũt) mysteria Christi. Et tũc recurrendũ est cum cautela ad alias historias Gentiliũ, vt talis error vel defectꝰ per verisimiliores historias taliũ corrigatur vel suppleat. Ratio autẽ quare historiæ Hebræorũ sunt prius requirendæ seu ꝓsequendæ q̃ alię, est duplex. Prima, qua ipsi magis sunt autentici in his quæ ad intellectũ sacræ scripturę literalẽ tangunt, q̃ aliqui alij. Secunda, q̃ a cum eis potius debem⁹ agerẽ de hac materia, iuxta illud. ij. Petri. iij. c. Parati reddere rõnẽ cuicũq; petenti &c. Ex quibus bene cõsideratis, initiũ harũ hebdomadarũ ponendum est, ꝓut magister Raimund⁹ martini solẽniter tradit in prima parte sui pugiõis, ca. ix. in quarto anno Sedechis, vel in. xij. Nabucho, qđ vnũ & idem est. quã sniam in hoc sequit postillator, vt patet in postil. Rõ aũt ꝑ prędictos magistros assignata est, q̃ in prædicto tpe exiuit sermo dñi primò & principaliter de vtilitatiõe populi & impletiõe verbi diuini boni super eos. Qui quidẽ sermo cõprehẽdit nõ solum bonũ rædificationis tẽpli & reductionis populi, sed etiã bona spũalia tpe Christi implenda, vt patet Iere. xxix. Confirmat autẽ hæc ratio, quia illa tpa in quib⁹ exiuit sermo de rædificatione, vt est primus annus Cyri &. xx. Artaxerxis, sunt rationabiliter excluſa, eo q̃ erãt futura tpe huius reuelationis, vt dictum est. Nec etiã in tpe primę destructionis templi, vt Hebræi volunt, posset assignari, vt patet per ea quæ dicta sunt suprà in hoc ca. Nec etiã in tempore huius reuelationis rationabiliter debet assignari hmõi initium. Tũ qa eo tempore non primò exiuit sermo de rædificatione. Tum qa iam exiuerat ad Ieremiã: Tum quia Daniel cùm oraret tempore huius reuelationis, diligẽter considerabat circa illum exitum sermonis diuini ad Ieremiam, vt patet in principio huius cap. vnde conuenientius videt ibi assignari initium, vbi versabat intentio prophetæ q̃ alibi. Sed quod maximè hanc assignationẽ confirmat, est q̃ computatio annorũ ab vno extremo hebdomadarũ computata ad aliud conuenientius concordat cum prædicto initio q̃ cum quibuscumq; de cæteris per alios expositores assignatis, vt satis patebit diligẽter intuenti. Et hoc de primo. ¶ Circa secundum attendendũ, q̃ licet isti duo magistri concordent in initio & fine istarum hebdomadarum, in processu cõputationis ramẽ discordãt in aliquib⁹. Nam posti. tenet illum modum quem habes in postil. Magister verò Raimund⁹ computat sic. ſ. q̃ à xij. anno Nabuchodonosor inclusiuè (qui idem est cum quarto anno regni Sedechiæ in quo egressum est verbum dñi prædictũ ad Ieremiã) vsq; ad finẽ xv. anni regni ipsius Nabuchodonosor fluxerũt anni. xxxiij. Qđ aũt tem. xij. annus Nabuchodonosor sit idem cum quarto Sedechię potest haberi. iiij. Reg. vlt. Qđ autẽ à. xij. ãno Nabuchodonosor vsq; ad finem regni eius fluxerunt anni. xxxiij. patet ex hoc. Nam Nabuchodo. regnauit. lxv. annis, prout Hebræi tradũt in libro magnila. j. ca. à quibus si subtrahant̃. xij. anni primi, restat q̃ à xij. anno Nabuchodonosor inclusiuè vsq; ad finẽ regni eius fluxerũt. xxxiij. Consequẽter si prædictis addãt. xxiij. anni Euilmerodach, & tres anni Balthasar: qui tot annis regnauerũt secundũ oẽs Hebræos, sic habent̃ de regibus Chaldæorũ ab egressu verbi prædicti. lx. anni, quibus si addantur duo anni Darij, & xxx. anni Cyri nepotis ei⁹ similiter: & xiij. Asueri filij Cyri & mariti Esther similiter & sex anni Darij secundi vsq; ad consummationẽ templi secũdi, prout habetur in textu, sic faciunt. lij. annos de regibus Persarũ post Chaldæos vsq; ad cõsummationẽ tẽpli secũdi, quib⁹ additis. lx. primis Chaldęorũ: cõstat q̃ ab egressu ỹ bis dñi ad Ieremiã vsq; ad cõsummationẽ tẽpli secũdi fluxerũt. cxij. anni: quib⁹ ii ad dant̃. cccxx. anni durationis tẽpli secundi sc̃d'm oẽs Hebræos, sic ab egressu prædicti verbi ad Ieremiã vsq; ad destructionẽ ciuitatis & tẽpli vltimã fluxerũt. dxxx. anni: à quibus si rescindant̃. xij. anni: quibus præcelsit passio Christi vltimã destructionẽ tẽpli sc̃d'm oẽs de hac materia loquentes: restat q̃ ab egressu verbi ab ore dei ad Ieremiam vsq; ad annum passionis Christi prędictũ fluxerunt. cccxc. anni, qui sunt. lxx. hebdomadæ per Gabrielem annuntiatæ. In qua quidem computatione in omnibus concordat cum Hebraica & Thalmudica historia, excepto tantũ tpe durationis regni Cyri, qui secũdũ Hebræos regnauit tribus annis tantũ. Sed sc̃d'm verò latinos, quos in hoc sequitur magister prędictus, regnauit. xxx. annis, vt prædictũ est. Computatio verò postillatoris concordat etiã cum Hebraicis historijs in tempore regni Cyri & in omnib⁹ alijs, excepto tantũmodo in tpe durationis regni Assueri mariti Esther. Durauit em̃ sc̃d'm Hebræos. xiij. annis tm̃. sc̃d'm verò latinos, quos in hoc loco sequit̃ postillator, durauit

A durauit.xl. vnde differentia inter istos duos magistros in hac cõputatione totaliter cõsistit in duratione temporis regni Cyri & Asuer. nam magister Raimundus sequif Hebræos in Asuero, & Latinos in Cyro, Postillator verò p oppositũ. Cõcordat enim cũ Hebrẽis in Cyro & cum Latinis in Asuero. In alijs verò quæ ad hanc pertinent computationẽ omnino similiter se habent. Attendendum est ergo quæ istarum computationũ rationabilius procedat, ne cùm de hac materia cum aduersarijs disputari contingat apparеat perplexitas seu claudicatio in nostro modo exponendi: vnde sub correctione melius sentientis, procellus magistri Raimundi validior videtur ex duobus. Primò quia Cyrũ regnasse. xxx annis, prout magister Raimundus prẽsupponit, nõ solum Græci & Latini, prout Eusebius, Paulus Orosius, Beda super Esdram. iij. cap. Hieronymus super Zachariam. glossa. j. Esdræ. v. a. magister historiarum in fine Danielis hæc testantur. Sed etiam Ioceson Hebræus abbreuiator Iosephi, qui largè de hoc tractat de gestis Cyri hoc concludit in fine. In quo igit Græci & Latini cum aliquo de famosis Hebræorum Historiographis concordant, potius tenendum est, quàm illud in quo aliqui Hebræi tantum & non omnes conueniunt. Secũdo quia Asuerum regnasse. xl. annis nemo Hebræorum testatur, sed solum Latini: vnde Hebræi cauillando possunt dicere, q̃ hoc fuit inuentum fictè ex parte nostra, quod non possunt circa annos Cyri similiter cauillare, cùm etiam aliquis de suis hoc fatetur, vt dictum est. Ad obiectionem verò positil. de hoc quod legitur Esdræ. vj. Orentq̃ pro vita regis & filiorum eius. Ex quo arguitur, q̃ Darius erat tantæ ætatis circa tempus consummationis templi, q̃ filios habebat: Dicendũ, q̃ non sequitur. Possunt enim illa verba intelligi de filijs regis si eos habuisset. Simili enim modo legitur Deutero. xvij. d. vbi de rege tractans ait: Vt longo tempore regnet ipse & filij eius super Israel. Quæ quidem verba non est necesse, vt intelligantur de filijs regis in rerum natura existentibus, sed de filijs quos habere posset in futuro, vt patet literã inuenti: & hoc de secundo. ¶ Circa tertium attendendum est secũdum sanctum Thomã. j. parte. q. xxxij. articu. j. in corpore. q. cùm quis ad probandum aliqua quæ fidei sunt, inducit rationes aliquas non sunt cogentes, cedit in derisionem infidelium. Credũt enim, q̃ huiusmodi rationibus inniramur, & propter eas credamus. Eadem dicendum est de autoritatibus: vnde licet hæc expositio inter cæteras catholicas. saluo meliori iudicio potior videatur, non tamen ex ea cõtra aduersarios sumi posset efficax argumentum. Possunt ergo declinare aliqua de his quæ prẽsupponuntur in processu computationis prædictę ex historijs, quæ ab eis non traduntur, nec cõtinentur in sacra scriptura, vt est de duratione Cyri vel Asueri, prout dictum est. Nihilominus tamen hæc expositio perutilis est in duobus: Primò in eruditione catholicorũ, qui præsuppositа fidei omissa varietate & confusione cęterarum expositionũ informabuntur de sano & plano intellectu huius reuelationis. Secundò quia etiam contra aduersarios, etsi non arguendo tamen defendẽdo possunt eã proponere & absq̃ rationabili calumnia sustinere. Ad arguẽdum tamen contra eos de hac reuelatiõe satis sufficit principium sumere ex expositione Ra. Sa. iupradicta, quę est cõmunis Hebræorum expositio, prout deductum est suprà in prima additione huius cap. circa tertiũ principale. Et hoc de tertio.

¶ In eo. ix. c. vbi dicitur in postilla. Distinguit autẽ septẽ hebdomadas & vltimã ab alijs ꝓpter specialia opera facta in ipsis &c.

ADDITIO IIII. Hæc ratio quam assignat postillator pro distinctione septem hebdomadarum ab alijs, non videtur sufficiens. Nam secundum veram expositionem quam sequitur, prædictæ. lxx. hebdomadę inciptunt quarto anno Sedechiæ vt dictum est: qui quidem annus præcedit templi destructionẽ per lex annos. Nam destructio illa fuit. xj. anno Sedechiæ, vt habetur Ier. xxxix. vlti. &. iij. Regũ vlti. Constat autem q̃ idem est initium septem hebdomadarũ, & lxx. hebdomadarũ, cum huiusmodi septem hebdomadæ sint prima pars huius tripartitę distinctiõis. Ex quo sequif. q̃ à principio septem hebdomadarum vsq̃ ad primum annũ Cyri dantis licentiam reædificandi, fluxerũt. lix. anni, qui faciunt octo hebdomadas integras & insuper tres annos, vnde dato q̃ tres annos prętermisisset: eo q̃ non faciunt per se hebdomadã integrã, nulla videtur ratio quare prętermisisset octauam hebdomadam quæ integra est & perfecta: vnde melius videtur dicendũ secundum magistrum Raimundũ vbi suprà, qui assignat aliter distinctionem harum hebdomadarum dicens, q̃ in qualibet parte huius tripertitæ distinctionis quædã fuerunt facta seu ostensa ad reuelationem mysteriorum Christi pertinentia. Nam infra temp⁹ septem hebdomadarũ reuelatum fuit Nabucho. qui monarchiã pro tunc vniuersalẽ tenebat mysteriũ incarnationis Christi, quo ad vtrunq̃ naturã ipsius diuinã. s. & humanã. Humanã. s. suprà Dañ. ij. g. in lapide absciso sine manib⁹ &c. quod cõiter exponit de Christo secundũ humanã naturã, secundũ quã nat⁹ est de matre sine patre, put ibidem fuit expositũ. Diuinã verò suprà. ij. c. in quarto viro, qui similis erat filio dei, vt ibidẽ etiam fuit declaratũ. Sic infra tpus. lxij. hebdomadarũ sequentiũ circa principiũ earũ fuit reuelatum Danieli p angelũ sub certo numero tps aduentus Christi cũ suis pertinentijs & qualitatibus sub cõpendio expressiori modo q̃ antea, vt patet in reuelatione de qua agitur. Consequẽter etiã circa finẽ harũ hebdomadarum, p eundem angelum virgini gloriosæ fuit perfectè annũtiatus aduẽtus Christi & effectualiter impletus. Cõsequẽter in tpe harũ lxij. hebdomadarum templũ fuit reædificatum in quo tẽplo Christus oblatus fuit Deo patri: & sic honor prædicti tẽpli secundi iuxta ꝓphetã Aggei multo maior q̃ prioris tẽpli effectus est præsente ibidem Christo, q nunq̃ ibidẽ corpaliter visus fuerat. Sic in vltima hebdomada ab alijs distincta fuit impletũ mysteriũ redẽptionis humanæ, in quo oẽs expositores catholici cõueniunt. ¶ Sed cõtra hoc possent aduersarij ex duobus cõtradicere. Primò quia visio illa de lapide absciso fuit secũdo anno regni Nabuch. vt in principio secũdi ca. prædicti expresse dicit: ex quo sequif q̃ hoc fuit infra tps septẽ hebdomadarũ, quæ postea incipiũt. La. xij. anno Nabuch. vt dictum est. Secũdo quia prædictæ duæ reuelationes q̃ literaliter q̃ sumãtur, fuerunt tpe Nabuch. ante eius alienationẽ, vt patet in litera: sed istæ septem hebdomadæ se extendunt vsq̃ ad magnam partẽ durationis Euilmerodach: vnde remanet magna pars harum septẽ hebdomadarum, in qua nulla legif fuisse facta reuelatio: ergo non debuissent assignari septem hebdomadę, propter rõnẽ prædictã, sed tres seu quatuor, put fuerũt. Sic f. possunt arguere cõtra secũdã distinctionẽ. f. lxij. hebdomadarũ q̃ a non in principio earũ hæc reuelatio fuit facta Danieli, sed posiq̃ transiuerat de eis vna hebdomada integra & quasi dimidia de secũda: vt patet cõputanti à principio hebdomadarũ vsq̃ ad annũ primum Darij primi, in quo hæc reuelatio fuit facta. ¶ Sed ad primũ istorũ dicendũ est, q̃ vbi dicit suprà Dañ. ij. c. In sc'o ãno regni Nabuch. nõ intelligit de sc'o ãnno quo Nabu. sup Chaldęos primo regnauit, sed intelligit de sc'o ãno regni ei⁹ ab eo tpe quo sup Iudęos regnauit, & hinul sup alias nationes impauit, put suprà in posit. in. ij. c. habet, in q̃ etiã cõcordãt Ra. Abrahã Abẽ hazra in eodẽ loco. Alij ꝓ'ò expositores Hebręorũ dicũt, q̃ li secũdus annus regni Nabuc. intelligit secũdus annus ante mortẽ suã. Cõstat autẽ, q̃ sc'm vtrãq̃ expositionẽ li secũd⁹ ann⁹ regni Nabuch. cõtinet infra tps septẽ hebdomadarũ, qd' est ꝓpositũ. Ad sc'm ꝓ'ò dicendũ, q̃ hęc distinctio hebdomadarũ nõ est intelligẽda sic pũctualiter q̃ à prio tpe cuiuslibet distinctiõis vsq̃ ad finẽ fiãt seu cõtinuentur illa quæ illi parti applicant, sed sufficit q̃ in aliq̃ pte notabili cuiuslibet distinctionis impleant: nã Gen. xv. a. legit: Scito prenoscẽs q̃ peregrinũ futurũ sit semẽ tuum in terra nõ sua, & subijciẽt eos seruituti, & affligẽt. cccc. annis. Constat autẽ, q̃ semẽ Abrahę nõ fuit affectũ seu seruiliter subiectũ pẽ oẽs. cccc. annos, sed tm̃ p. ccc. put ibidẽ exponit: & tm̃ scriptura hoc attribuit illis. cccc. annis, vñ & in ꝓposito licet nõ per totũ tps septẽ hebdomadarũ fuerunt factæ reuelatiões prędictæ, sufficit q̃ in aliqua pte sui circa principium tuissent factæ. Sic f. est dicẽdum de sc'a distinctione: q̃ nõ sic distinctè pũctualiter est accipiẽda, sed sufficit q̃ circa principiũ & mediũ & finẽ ei⁹ impleãtur p interualla ea quæ illi parti applicant, vt dictũ est. Si qs autẽ voluerit oĩno huius distinctiõis rõnẽ numeraliter habere, oportet recurrere ad mysticum sensum. Nã sc'm Greg. in ij. lib. moralium, cum rõnẽ literæ defecisse cognoscit, restat vt ad mysticũ sensum sine dubitatiõe recurrat: vnde in ꝓposito posset assignari ratio mystica numeralis huic distinctioni satis propria. Ad cuius intellectum sciẽdum, q̃ antiqua lex septenaria dicitur propter præceptum Sabbathi & aliorũ quę ei cõcordant. Similiter & noua lex octonaria dicitur, ꝓpter mysterium Dominicæ resurrectiõis, vnde super illud Eccliastici. j. a. Da partes septẽ necnon & octo. Glosa. Da partes septẽ. i. vetus tastamẽtum, cuius septima dies. i. Sabbathũ prẽcipuè honoratur, necnon & octo, quod est nonum, vbi glossa interlinearis. Nonum propter Dominicã dicit. Vnde ad propositum, vt Gabriel ostẽderet Danieli q̃ iustitia sempiterna quę adducẽda erat, perfectè debebat adimplere veterẽ legẽ, idcirco primã partem huius distinctionis in. vij. hebdomadas determinatè includit, vt etiã ei innueret q̃ octonaria lex. i. nona prædictæ legi habebat succedere per Christũ & cũ ea incorporari, ideo subiũxit numerum. lxij. nã. viij. in. vij. deducto facto inde nũerũ. lvi. quod denotat legẽ nonã p octo. & legẽ veterẽ p septẽ & ex deductiõe vnius in alterũ innuit earũ ꝓ'tualẽ cõiunctionẽ. Nã vt dicit in glo. allegata, sine altero toto nõ valet alterum. De sex em̃ hebdomadib⁹ quæ restãt ex numero. lxij. sc'm hunc sensum, qui nõ ex toto lram seq debet, nõ est faciẽda mẽtio cùm nõ faciãt integram hebdomadam. Nã Leuit. xxij. a. dicitur: Numerabitis

Additio Danielis Cap. X. Replica

Enumerabitis ergo ab altera die sabbati. vij. hebdomadas plenas. i. integras. Ex quo patet, q̄ vbi de hebdomadibus agitur nō est facienda mētio nisi de integra hebdomada, nisi forte vbi expressa fit mētio de aliqua parte hebdomadę, sicut in hoc ca. specialiter memoratur dimidium vltimæ. Et hæc ratio huiusmodi distinctionis sufficere debet fidelibus qui p̄suppolita fide desiderant habere rationem scripturarum.

REPLICA In ca. ix. lxx. hebdomadarū materiam, saris cōcorditer tractant postillator & Burgen. Sed tū Burgen. in q̄busdā cōtra postil. se cauillatorē ostendit, sumens occasionē ex quadā cōputatione, quā reprobat ex eo, quia Mardochę videt esse nimis excessiuę ętatis iuxta illā cōputationē: & hoc dicit sequi ex eo q̄d dicit Ester. ij. q̄ Mardochęus fuit trāslatus cū Iechonia in Babyloně. Sed Burg. mouens difficultatē grāmaticalē de relatiuo & ātecedente, primo & remoto dicit id ex litera allegata Ester. ij. nō haberi q̄ Mardochęus fuisset trāslatus cū Iechonia, sed Cis, q̄a dicit in litera allegata: Erat vir in ciuitate Susis vocabulo Mardochęus filius Iair, filij Semei, filij Cis de stirpe Iemini qui translatus fuit de Ierusalem cū Iechonia. Referendo inquit Burgē. qui ad proximū antecedens significat ipm Cis trāslatū nō Mardochæū. Sed nō iiistēdo grāmaticæ quę sępe & ꝓprie refert remotū antecedens sicut proximū, videt Burgen. dehcere: quia si ad ꝓximū antecedens debet fieri vt ipse vult relatio, tūc Iemini trāslatus est, quod falsum est, q̄a Iemini fuit vn⁹ de progenitoribus Saul, vt dicit. j. Re. ix. Nec videt verū de Cis q̄ fuit pater Saul, & p tpa omniū regū durare nō poterat vt transferret cū Iechonia nisi Burg. fingat aliū qui vocet noie Cis: & q̄a hoc non habet scripturæ autoritatē, ea facilitate contēnitur qua ꝓbatur: & ad rem si à trāsmigratiōe Iechonię cōputarentur anni Cis proaui Semei aui, & Iair patris Mardochæi fortasis Mardochæus nō reperiet natus quādo dicit Ester. ij. ipam Ester in filiam adoptasse & curiā eius rexisse, vel saltē inueniret valde iuuenis qualis ad hmōi officia fuisset ineptus &c. ¶ Item Bur. eodē ca. notat postilla. in eo q̄ recedit à cōputatione Raimūdi, qui cōputat annos sc̄d'm cōputū latinorū q̄ ad regnū Cyri & regnū Asuери mariti Ester cōputat sc̄d'm cōputationē Hebręorū, & postil. facit ꝓ oppositū. vnde Burg. prę̄fert factū. Raimūdi in hoc postil. debilibus rationibus. Prima q̄ factū Raimūdi quo ad Cyrū eō C cordaꝫ vt dicit græcis & latinis & vni hebręorū qui fuit abbreuiator Iosephi. Sc̄d'a rō, q̄a soli latini dicūt Assuerū regnasse. xl. annis. Possunt igit̄ Iudęi cauillare, q̄ hoc sit cōtra fū: Sed quo ad primā rōnē videt allegatio Burg. modicū valere: nā allegare ꝓ autoritatibus in cōputo prę̄senti eos q̄ in cōputatiōe. lxx. hebdomadarū multipliciter deficiunt, & inter se nō concordāt puerile est: quia etiā scriptura sacra perderet autoritatē si in ea reperirent discordātia vel defectus, vt scribit beatus Augustin⁹ ad beatum Hiero. epl'a prima &. viij. transsumitur. xix. di. ego. & ca. si ad scripturas. Nunc autē Beda & alij Burgē. allegati sunt diuersi, quia quidā eorū cōputāt sec'undū annos lunares, quidā solares, quidā à prio anno Cyri &c. quę oīa nec à Raimundo, nec postil. nec Burgē. sunt recepta. Nō igit̄ sequit̄, cōcordant cū Raimūdo in vno pūcto, igit̄ fiādum est eorū dictis. Nec loceſon abbreuiator Iosephi potest allegari ꝓ autoritate, q̄a à cōmuni cōputatione hebręorū & suorū magistrorū sine rōne recedit, ex scriptura nihil ꝓbans. Nec sc̄d'a rō sua valet, q̄a calūniæ Iudæorū nō sunt curandæ vbi sine autoritate scripturæ ea quę nostrę fidei sunt, impugnāt. Nec remanet Iudæis excusatio ex diuersitate cōputationū cū tpus. lxx. hebdomadarū, de quo hic agit̄ q̄liter cūq; cōputet̄ ꝓ mille annos trāsierit in præteritū & āpli⁹. Sola igit̄ obstinatio malitiosa tenet eos in pfida expectatiōe Messiæ. Nec valet resp̄ōsio Burg. ad id quod postil. pro suæ intētiōis cōfirmatiōe adducit de Eldræ. vj. q̄a dicit Burg. fieri oīonē ꝓ filijs nōdum existētib⁹? Sed cōcessū videt q̄a Esdræ. vj. dicit. Orēt ꝓ vita regis & filiorū eius, prę̄supponit̄ igit̄ in litera vita filiorū, ꝓ qua orandū dicit. Illusoria ēt oīo videt ꝓ nōdum existētib⁹ in rerū natura. Fit quidē hęc ꝓ defunctis, sed nō ꝓ futuris, nisi ꝓphetice, q̄liter non est in Esdra dictum. Nec est simile quōd Bur. adducit Deutero. xxvj. Ibi ēn nō dicit̄ q̄s orare ꝓ rege & filijs eius, sed prę̄nostice dicit̄ de rege nondū existente & filijs futuris. Si rex iusius fuerit diu regnabit, & filij eius post eum, & regnū eius transibit ad posteros. Potest enim de non existentibus ꝓprie quis prę̄nosticare, sed nō ꝓ eis orare ſpecialiter pro vita eorum qui nō viuunt. Reliqua quę in Daniele notat Burg. nō sunt magni pōderis, sed stant in verbis & compotis secundum Burg. non punctualiter accipiendis.

F

GLOS. ORDI.

Cap. X.

ANno tertio. In fine primæ visiōis legimus, q̄a fuit Daniel vsq; ad ānū primū Cyri regis: Quōd sic accipiendum est, q̄ fuerit apd' Chaldęos in prima dignitate vsq; ad annū primum Cyri regis, & post in Medos trāslatus: vbi anno primo Cyri regis. lxx. hebdomadarum sacramenta cognouit. Nūc tertio anno regis Cyri hęc vidisse narratur. b ¶ In dieb⁹ illis. Anagoge. Qui in luctu est, & sponsi luget absentiam non comedit panē desiderabilē q̄ de cælo descen. neq; solidū cibum capit qui per carnem intelligitur, nec vinum bibit quod lętificat cor hominis, nec exhilarat faciē in oleo. hoc autē iejuniū impetrabiles facit lachrymas spōse, si q̄n fuerit spōsus ablatus ab ea nec Daniel q̄q; aliter audet dñm depcari.

†Tēp⁹ lōgum est. † Et aiadueritit qd sibi vellet ea visio.

NIC. DELY. Iuxta

Cap. X.

ANno tertio Cyri. Hic ponit̄ nona visio Danielis, & secūdū opinionē cōem ist̄a visio quæ hic ponit̄, differt ab illa, quę ponitur in duob⁹ ea. sequētib⁹: sed mihi videt, q̄ est vna tantū, vt magis patebit legēdo literā. Diuidit̄ ergo sic: q̄a primo describit̄ excellētia huius visionis, secundo exprimit̄ cōtinentia ibidē reuelatæ veritatis: & hoc duobus capitulis sequētibus. Prima in duas: quia primo tangitur magnitudo huius visionis in generali, secundō magis in speciali, ibi: In diebus illis. In prima parte primo tangitur tempus quo facta est reuelatio Danieli, cum dicitur: a ¶ Anno tertio Cyri regis persarum. Secundo reuelationis magnitudo, cum dicitur: b ¶ Verbum reuelatum. id est veritas quæ verbo exprimitur. c ¶ Danieli cognomento Balthasar. hoc dicit quia Balthasar erat nomen eius secundarium, vt patet cap. primo huius libri. d ¶ Et verbum verum. ad intelligēdum. e ¶ Et fortitudo ma. ad implēdum, quia nō poterat impleri nisi diuina virtute & ordinatiōe, quia hæc visio cōtinet p̄secutionē Antiochi & Antichristi & destructionē

Diuisio.

Nicolaus de Lyra.

Cap. X.

a ANno tertio Cyri regis b Persarū verbū reuelatū est Danieli cognomēto Balthasar, & verbum verū & †fortitudo magna, intelligat̄ intellectura. a ¶ nos quoq; litteras frustra videmus aut legimus, nisi intelligamus.

lexitq; sermone. †Intelligētia enim est opus in uisione. In diebus illis ego Daniel lugebā triū hebdomadarū dies a ¶ Conterim. b ¶ Q. A cibis delicatioribus abstinui, quod nobis multo magis faciendum tempore istorum, qui enim illicita

bus, pānem desiderabilem non comedi, & caro & uinum non introierunt a ¶ More plarū & medorū, q̄ vsq; hodie ꝓ balneis vtili vtuntur. in os meum. Sed neq; ungūento un

destructionem eorum, & resurrectionem mortuorum vt videbitur. f ¶ Intelligentię ser. quia non tātum habuit visionem imaginariā, sed etiā intellectualē: propter quod subditur. g ¶ Intelligētia &c. ad hoc. i. q̄ aliquis dicatur propheta, sicut supra declarātū est in principio libri psalmorū: vel potest exponi. ¶ Intelligētia opus est &c. q. d. oportet intellectū hominis à deo eleuari ad hoc, q̄ talia possint intelligi & capi: & in hoc patet arduitas visionis in generali. h ¶ In diebus illis. Hic ponitur excellētia huius visionis magis in speciali. & hoc dupliciter primo ex parte Danielis vidētis, secundo, ex parte angeli apparētis, ibi: Die autem. xxiij. Magnitudo autē visionis ex parte Danielis ostenditur in deuota prę̄paratione ipsius ad hanc visionem, & hoc per luctum, ieiunium, & orationē, & hoc est quod dicitur hic: In dieb⁹ illis ego Daniel luctā & miserā populi Israel. i ¶ Triū

hebdomadarum diebus. in quo ostenditur magnitudo austeritatis ex parte temporis. k ¶ Panem desidę. id est cibum delicatum, quia nomine panis in scriptura intelligitur omnis cibus: l ¶ Non comedi, & caro & vinum non introiecūt os meū. Et hic patet magnitudo austeritatis ex parte cibi & potus. Per hoc autē q̄ dicit q̄ in tribus hebdomadibus nō comedi talia ex deuotione, innuit scriptura q̄ aliqs tēporibus talibus vtebat. Et quo etiā vlterius patet, q̄ tūnc nō tenebat tantā austeritatē in victu quantā tenuerat in iuuentute sua quādo bibebat solum aquā & comedebat legumina, vt dictum est. j. ca. Cuius ratio est, quia Daniel tam erat in tanta autoritate, q̄ poterat habere victualia in quibus non essent aliqua sibi illicita. Et iterum quia iam erat senex cū à tpe suę trāsmigratiōis in Babyloně iā prāsiisset annus anni, & esset in lxx. vt magis explicabit infra. Tāta aūt austeritas nō est seruāda in senectute, q̄n passiōes sunt edomitæ & corpus debilitatū, sicut i iuuentute q̄n vigēt passiōes. m ¶ Sed neq; &c. Vngūtū hic accipit ꝓ lachryma alicui⁹ arboris aromatiſ. q̄ balsami

Ezechiel. a. Johan. b. Tigris vi.

a ¶Iuxta flu. ma. qui. Ezechiel fluuiū iuxta Chobar vidit visiones. Johānis Baptistę super fluenta Iordanis aperti sunt cęli. Tanquerētes ipsam conantur euertere, vt flumina, & arbores, & paradisum allegoricę legibus mētiantur. b ¶Qui est Ti. Tigris fluuius. nimia sui velocitate, à tigride velocissima bestia nomē acquisiuit. c ¶Vestitus li. Theodotio baltheis. Lxx. Byssinū. Aquila caipa. id est prępcipua. d ¶Et re. In expositiōe Hieroū. super Ezechielē hęc plenē expolita inuenies. e ¶Vidi aut. Simile Paulus in actibus Apostolorū passus est, vt cęteris nonvidentibus visionem solus aspiceret: aliį sonum audierunt, sed vim vocis non intellexerūt. f ¶Desideriorum. Symmachus. Desiderabilis, quia omnis sanctus habens in se animę pulchritudinem amat à deo.

☞ Quia ex

Nicola. De Lyra.

talibus vngebant in terra illa contra interperiē caloris, & ad cōseruandum bonā dispositionē corporis. a ¶Die aut. xxiiii. Hic cōsequēter exprimitur excellētia visiōis ex pte angeli apparētis: & primò describit ipsius angeli apparētis insolitus fulgor, secō, vidētū terror, ibi: Vidi autē ego Daniel. In prima parte dicit sic: Die autem. xxiiii. &c. vbi designat tps determinatū huius visionis, non solū qntū ad animam, sicut in principio huius capituli dictū est, sed etiā quātum ad diē determinatū. Notatur etiā consequēter locus cū dicit: b ¶Erā iux. flu. &c. Hīc est vnus de quatuor fluminibus paradisi, & nominatus sic à velocitate cursus à tigride, quę est bestia velocissima. c ¶Et le. ocu. corporis scilicet & mētis. d ¶Et vidi. visione intellectuali & corporali. e ¶Et ec. vir vnus. i. angelus apparens in specie viri. f ¶Vestitus li. vbi primò describit eū qntū ad extrinseca quo ad vestimētū albū vel lineū quo designat puritas angelica, & quo ad cingulū, cū dicit: g ¶Et re. e. ac. ob. au. i. mūdissimo: vñ dicit obrizū ab ob & radio as: quia propter radiationē sic nominat. Personā autem & radiantē intelligitur feruor charitatis quo angeli indissolubiliter liganē eū deo. Secūdò describit angelū quātū ad intrinseca, cū dicitur: h ¶Et corpus eius quasi Chrysolithus. Est autē Chrysolith' lapis coloris marini, & habet scintillas aureas. Per tale igit corpus intelligitur cęlū quod est ppriè mobile angelorum, quia corpus angeli nō informatur ab eo, sed tantū movetur. Color autem maris qui est in Crysolito est similis colori cęlesti. Per scintillas aureas intellige stellas quę sunt in cęlo. Tertiò describit angelum apparentem quantum ad extremitates dicens: i ¶Et facies eius velut species fulguris in quo notatur excellentia gloriæ angelicę. k ¶Et oculi eius vt lampades. ar. in quo notatur perspicacitas in angeli cognitione. l ¶Et brachia eius &c. quasi species candentis. in quo significatur fortitudo angeli ad operandū per brachia, & ad mouēdum se de loco ad locum per pedes. m ¶Et vox sermo eius, vt vox multi. in quo designatur efficacia virtutis ejus ad docendum homines de occultis & reuelandum veritatem, quia vnus angelus pōt plus docere quā multitudo hominū seu doctorum. Ad euidētiā aūt maiorē predictorū cōsiderādū, qd' angeli apparēt hominib' in corporib' assumptis ad instruēdū eos familiari' de occultis, & iō p. p. prietates corporis assumpti significāt, ppriętates angeli spūales, vt dictū est.

Vidi autem

n ¶Vidi autē. Hīc cōsequenter ponitur vidētū terror, & primò C ponit eorū trepidatio. Secūdò angeli confortatio, ibi: Et ecce manus. Dicit igit primò sic: Vidi aut ego Daniel so. visionē. persecutē. s. quia nō solū vidit angelū apparentē, sed audiuit eū loquentem. & intellexit. Alį enim viri q erant cū Daniele viderunt solū angelū apparentē, ex cuius visione territi fuerunt & ideo dicunt hic non vidisse visionē: quia angelū loquentem non audierūt, nec intellexerūt ea quę fuerūt reuelata Danieli: & hoc est quod dicit hīc: Porro viri q erant mecū &c. Et patet ex dictis vsq; ibi. o ¶Et non remanserunt. in me. qa terror reddidit mēbra exteriora frigida & trementia: propter recursum spirituū & sanguinis ad cor, quia talis recursus fit i passiōe timoris. p ¶Sed etiā species mea immutata est in me. quia ex timore pallor causat' in facie, ppter recursum sanguinis ad cor ab exterioribus membris. q ¶Et emar. &c. quia per timorē nimiū homo fit aliqn stupidus, & quasi impotens se mouere. r ¶Et audiui. iace. cōster. &c. qa ex timore non poterat stare. s ¶Et ecce ma. Hīc ponit angeli cōsortatio, & hoc dupliciter, qa primò cōsortat eū impfectē posita pfectius qa p. cess' est debit' de impfecto ad pfectū. Secō a ps incipit, ibi: Cūq; loqrer mihi. Primū aūt facit tangēdo ipsum & eleuādo aliquātulū, & hoc est qd' dicit hīc. Et ecce manus. s. angeli. t ¶Tetigit me. cōsortando. v ¶Et erexit me super genua mea. aliquātulū eleuādo. x ¶Et dixit ad me. v' bo cōsortādo. y ¶Daniel vir desi. quare autē Daniel dictus est vir desideriorū, dictū est. ix. capitulo. z ¶Intellige verba mea &c. in quo cō D fortat eū quātū ad mentē, similiter qntū ad corp' cū dicit: a ¶Et sta in gra. tuo. id est rectus. & recta facie versus cęlū: hīc est em grad' hominis: alia autē animalia stāt super pedes facie inclinate ad terrā.

☞ Cūq; dixisset

Moraliter.

Moraliter. e ¶Et ecce vir vnus &c. idest angelus apparens in specie viri secundum sensum literalem. per quem significatur bonus episcop', qui nominatur angelus. Malachiæ. ij. c. Angel' domini exercituum est. Et bene dicitur hīc vir à virtute, & vnus: virtutis singularitate. quia super populum suum poliere debet singulari sanctitate. Grego. i pasto. Tantum transcendere debet actionem populi actio prędis, quantum distat à grege vita pastoris. f ¶Vestitus lineis. id est ornatus sanctitate conuersationis. g ¶Et renes eius &c. id est mūdissimæ castitatis cingulo. Grego. omel. xxxij. Renes pręcingimus, cùm carnis luxuriam per continentiam coartamus. h ¶Et corpus eius quasi Chrysolithus. qui est coloris marini, & habet scintillas aureas: per primum significatur rigor disciplinę, per secundum rectitudo intētionis debitæ scilicet vt fiat zęlo iusticię: ideo subditur: i ¶Et facies eius velut species fulguris. in quo notatur excellentia gloriæ angelicę. k ¶Et oculi eius vt lampades. ar. per claritatem cognitionis. l ¶Et brachia eius &c. quasi species candentis. in quo significatur fortitudo angeli ad operandū per brachia, & ad mouēdum se de loco ad locum per pedes. m ¶Et vox sermo eius, vt vox multi. in quo designatur efficacia virtutis ejus ad docendum homines de occultis & reuelandum veritatem, quia vnus angelus pōt plus docere quā multitudo hominū seu doctorum. Ad euidētiā aūt maiorē predictorū cōsiderādū, qd' angeli apparēt hominib' in corporib' assumptis ad instruēdū eos familiari' de occultis, & iō p. p. prietates corporis assumpti significāt, ppriętates angeli spūales, vt dictū est.

Vidi autem

m ¶Et vox ser. &c. p quod significatur efficacia doctrinę. Sequit: r ¶Et au. iace. cōster. &c. per hoc significatur, qd' considerās tanti viri perfectionē resilit ad cōsiderādū respectu ipsi' ppriā puritatē. s ¶Et erex. &c. nā dei man' deprimit superbientes & exaltat humiles. Lu. j. a. Deposuit potē. de sede, & exal. humiles.

a ¶Finis non pugna coronat.

ctus sum, donec complerēntur tri
a ¶Pro mysterio trinitatis.
ūm hebdomadarum dies. Die au
tem uicesima & quarta mensis pri a
mi eram iuxta fluuium magnum b
a ¶Ideo ratione opus est oculorum, vt mystica videamus. b ¶Metaphora.
qui est Tigris, & leuaui oculos me c
a ¶Sic. b ¶Symmachus, quasi vir non enim vir erat, sed viri habebat similitudinem. ¶Angelus eius qui & totius populi custodiam. Michaēl eum populo qui in Iudęa remanserat pręerat.
os ēt uidi. Et ecce uir unus uestiā d
tus lineis, & renes eius accincti au e
a ¶Alij Ophan. Aquila, colore Ophan. b ¶Erat. f
ro obrizo, & corpus eius quasi g
a ¶Alij Tharsin quia lapis ille marini coloris est.
Chrysolithus, & facies eius uelut h
species fulguris, & oculi eius ut i
lampas ardens, & brachia eius & k
† quę deorsum usq; ad pedes quasi l
species eris cādentis, & uox sermo m
num eius ut uox multitudinis. n
Vidi autem ego Daniel solus ui o
a ¶Animalia homo non percipit ea que sunt spiritus dei.
sionem: porro uiri qui erant me
a ¶Scientia si tenuerit montem lapidabitur.
cum non uiderunt, sed terror ni p
mius irruit super eos, & fugerunt
a ¶Audiui domine in paradiso vocem tuam & abscondi me. ¶Qui male agit odit lucem.
in absconditum. Ego autem reli q
ctus solus uidi uisionem grandem
hanc, & non remansit in me forti r
a ¶Vsq; fortitudine dei.
tudo: sed & † spes mea immuta s
a ¶Simile ait Moyses, & exterritus sum & tremebundus. ait Abraham: Loquar ad dominum meum, cum sim pulvis & cinis.
ta est in me, & emarcui, nec habui t
quidquam uirium. Et audiui uo u
cem sermonum eius, & audiens ia x
a ¶Mente. ¶Altus contristatus.
cebam consternatus super faciem y
a ¶Sciens quia cinis es, & in cinerem re.
meam, & uultus meus hærebat z
a ¶In figura hominis videtur angelus, & humanam manum mittit ad propheram, vt generis sui corpus aspiciens non paueat: similis enim similem querit.
terræ. Et ecce mānus tetigit me, a
& erexit me super genua mea, b
& super articulos manuum me c
arum, & dixit ad me: Daniel d
a ¶Quia precum instantia, & afflictione corporis, & ieiuniorum duricia, cupit scire veritatem & dei secreta.
uir desideriorum, intellige uer e
ba quæ ego loquor ad te, & sta in f
gradu tuo. Nunc enim sum mis g

Gloſ. ordi. Danielis. Cap. X. Delyra

☞ a ¶ Quia ex die &c. Statim eſt auditus, ſed non ſtatim miſſus eſt angelus: datur in mora occaſio amplius deprecãdi, & deſiderandi, vt amplius poſſit mereri. ¶ Quod autem ait: ego ingreſſus ſum ad verba tua, hoc ſignificat: poſtq̃ cœpiſti lachrymis, & ieiunio, & orationibus inuocare miſericordiã dei: ego occaſionẽ accepi vt pro te oraturus ingrederer in conſpectu dei. b ¶ Ego veni. Grego. q.d. Precum tuarũ merita exigunt, vt Iſraeliticus populus à iugo ſeruitutis ſuę exuatur, ſed adhuc quidẽ in eodem iugo populus Perſarum plenius (cui à Dario primo licentia data eſt redeũdi) domino purgetur. Vnde de ereptione illius princeps Perſarũ iure mihi cõtradicit quãuis p̃ces tuę eorumq̃ lachrymę qui in Iudęa ſunt relicti, adiuuẽt, vnde: Et ecce Michael vnus &c. c ¶ Princeps autem regni. Hiero. Videtur mihi hîc angelus eſſe cui Perſis credita eſt, iuxta illud: Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, ſtatuit terminos gentiũ iuxta numerum angelorum dei. Iſti ſunt principes de quibus Paulus: Sapientiã loquimur inter perfectos, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent nunquam dominum glorię crucifixiſſent. d ¶ Reſtitit mihi. Faciens pro commiſſa ſibi prouincia, ne captiuorum populus dimitteretur. Et forſan cũ ex quo orare cœpit ꝓpheta ex auditus ſit, non ſtatim ei miſſus eſt angelus qui dei indulgentiã nũciaret, quia viginti & vno dieb⁹ reſtitit ei princeps Perſarum, enumerans pctã Iudęorum quibus iuſte captiui tenerentur, nec dimitterentur. ¶ Gre. Angelicos ſpiritus recte dei milites dicimus. dum certare eos contra ptãtes aeris non ignoramus quę tamen certamina non labore ſed imperio peragunt, quia quidquid agendo contra immundos ſpiritus appetũt ex adiutorio cunctipotentis poſſunt. ☞ Domine mi

Deu.32.a.

1.Cor.2.b.

Angeli dei milites

Nicolaus de Lyra.

exauditus: & hoc eſt quod dicit angelus: f ¶ Et ego veni propter ſermones tuos. annunciare. ſ. tibi quod tua petitio ſit exaudita. g ¶ Princeps autem regni Perſarum &c. Ad euidentiã huius conſiderandum, quod angeli qui pręſunt diuerſis prouinciis dicuntur principes illarum, & hoc rationabiliter; quia ſunt ſolliciti de bono earũ, ideo nominantur ordo ipſorũ ſic. ſcilicet ordo principat⁹. Conſiderandũ etiam, quod ſicut vni ſti prouinciæ pręeſt vnus angelus bon⁹ quaſi princeps ad procurandum bonũ illi⁹, ꝓuincię, ita pręeſt vnus angelus malus quaſi princeps ad inducendũ homines illius prouinciæ ad malum. Dicunt igitur aliqui, quod iſte princeps Perſarũ fuit angelus malus qui filios Iſrael incitabat ad remanẽdum in Babylone ex cardinalitate quadam rationibus prędictis: & ideo dicitur hic, quod reſtitit. xxj. dieb⁹ orationi Danielis qui orabat pro reditu populi in Ieruſalem, & per cõſequens reſtitit angelo bono qui pręſentabat orationẽ Danielis coram deo: & hoc eſt qđ angelus loquens Danieli dixit: Princeps regni Perſarum reſtitit mihi. xxj. diebus tantum enim temporis duratuit oratio Danielis, & afflictio, vt patet ex prędictis. Beat⁹ autem Grego. xviij. libro moraliũ dicit, quod fuit bonus angelus, qui præerat regno Perſarum, q videbat ex miſſione filiorum Iſrael in Perſide multos de Perſis & Medis cõuerti ad cultũ & fidem vnius dei: & ideo interpellabat deum vt remanerent in Perſide, ſtabilidẽ in cõſpectu dei bona quę ex hoc deuenirent: & ſic angelus ſanctus dicit reſiſtere angelo ſancto qui repręſentabat Danielis orationem de contrario coram deo Non tamẽ inter angelos ſanctos eſt contrarietas voluntatum ſimpliciter, quia voluntates eorum ſunt conformes diuinę volũtati: quia tñ de futuris ignorant quid deus velit, ideo aliquando conſiliãdo deũ de aliquo futuro circa populos quibus pręſunt allegant merita contraria, & ſic dicuntur reſiſtere adinuicem: ſed quando reuelatur ea ſuper hoc diuina voluntas, ſimpliciter concordant in ea.

ſ. Vicesimaquarta die menſis primi. i. Niſan expletis tribus hebdomadibus viginti & vno. ſ. diebus cernit hanc viſionem, & audit ab angelo, quia ex quo orare cœpit, & ſe affligere in conſpectu domini exaudita ſunt verba eius.

ſ. Vt captiuus populus ſub Dario relaxetur.

ſ. Qui orationes tuas deo offerebam.

ſ. Angelus.

ſ. Qui pręeſt Iudæis.

ſ. Angelis.

ſ. Reſiſtente Perſarum principe precibus tuis & meę legationi qui orationes tuas deo offerebam.

ſ. Iuxta Michaelem qui contra Perſarum principem loquebatur. b ſ. Angelum.

ſ. Quæ precabaris.

ſ. Non in vicino ſed in conſummatione ſeculi.

ſ. Prophetater.

a ¶ Cumq̃ dixiſſet mi. ſer. iſtũ ſteti tremens. quia immutatio facta in corpore ex pręcedenti timore nondũ adhuc trãſierat. b ¶ Et ait ad me. Noli me &c. qa nõ apparui ad malefaciendũ tuos, ſed magis ad docẽdũ te illa quę deſideras ſcire, & hoc eſt qđ ſubdit: c ¶ Quia ex &c. ad intel. illa quę prius videras ca. viij. & non intellexeras ad plenum, vt dictũ fuit ſup illud vẽrbũ in fine. viij. ca. Stupebã ad viſionẽ, & non erat q̃ interꝓtaret. Vel aliter: Ad intelligendũ ſcilicet volũtatẽ dei circa ea quę ſunt vẽtura populo tuo & quaſi in idẽ redit. d ¶ Vt te af. in cõſpe. dei tui. vt per hoc oratio tua citius exaudiretur coram deo, & per conſequens diuina veritas tibi reuelaretur. e ¶ Exaudita ſunt verba tua &c. ſcilicet de reditu populi de captiuitate Babylonica. Sed contrarium videtur: quia licẽtia redeundi Iam erat data primo anno Cyri. Iſta autem oratio Danielis & afflictio de qua hic loquitur angeli? facta fuit anno tertio Cyri, vt patet ex dictis ĩ iſto capitulo. ergo tũc nõ fuit ex audita oratio Danielis de reditu populi, ſed ante p̃ duos annos. Dicẽdũ qđ Iudęi fuerãt in Babylõe per. lxvj. annos quantum ad illos qui cum Iechonia tranſlati fuerunt. Iſti verõ qui in ſubiectione Ioachim patre eius fuerunt trãſlati obſides vt de Daniele & aliis de ſemine regio dicitur, fuerãt tam. lx. annis. Illi verõ qui cum Sedechia fuerunt tranſlati, fuerant ibi. lvj. annis, ſecũdum illam computationem quam ſecutus ſum tanq̃ iudicio meo veriorem, ſupra ca. ix. & ſic per cõſequẽs iſti qui tunc viuebant fuerant nati in Babylone pro maiori parte propter quod afficiebantur ad remanendum in terra Babylonis: & propter poſſeſſiones quas ibi acquiſierant ipſi vel patres eorum, & propter vxores quas ibi acceperant & filios quos ibi genuerant. Et ideo poſt licentiam datam à Cyro remanſerunt in terra Babylonis bene per duos annos & plus, vt dicitur in Scholaſtica Hiſtoria, propter quod timebat Daniel ne totũ negocium de reditu eorum in Ieruſalem impediretur. Et ideo orabat Dani el tertio anno Cyri, vt hoc impedimentum tolleretur, & fuit exauditus

a ſ. Vicesimaquarta die menſis primi. i. Niſan expletis tribus hebdomadibus viginti & vno. ſ. diebus cernit hanc viſionem, & audit ab angelo, quia ex quo orare cœpit, & ſe affligere in conſpectu domini exaudita ſunt verba eius.

a ſ. Vt captiuus populus ſub Dario relaxetur.

b ſ. Angelus.

c ſ. Qui orationes tuas deo offerebam.

d ſ. Qui pręeſt Iudæis.

e ſ. Angelis.

f ſ. Reſiſtente Perſarum principe precibus tuis & meę legationi qui orationes tuas deo offerebam.

g ſ. Iuxta Michaelem qui contra Perſarum principem loquebatur. b ſ. Angelum.

h ſ. Quæ precabaris.

i ſ. Non in vicino ſed in conſummatione ſeculi.

k ſ. Prophetater.

h ¶ Et ecce &c. quia erat ſuperior angelus angelo qui loquebatur, quia erat princeps totius Sinagogæ, ſicut eſt modo princeps totius eccleſię: & ideo non ſolum pręerat filiis Iſrael qui erant in Perſide, ſicut ille qui loquebatur Danieli: ſed etiam pręerat omnibus filiis Iſrael vbicunque eſſent: & ideo procurabat bona filiorum Iſrael vbicunque: propter quod adiuuit illum angelum qui præerat vni parti eorum ſcilicet eorum qui erant in Perſide: & hoc eſt quod ſubdit de Michaele: Venit in adiutorium meum. Sequitur. i ¶ Et ego remanſi ibi. ideſt coram deo offerens preces tuas. k ¶ Iuxta regem Perſarum. ideſt iuxta angelum qui pręerat Perſis mihi reſiſtentem modo prędicto. Hoc autem dixit angelus Danieli ad oſtendendum, quare tantum tardauerat ad denunciandum exauditionem ſuæ orationis. l ¶ Veni autem, vt docerem te quę ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus. Ex quo patet, quod non ſolum venerat ad denunciandum Danieli reditum captiuitatis, nec ſolum ea quæ facta ſunt tempore Anthiochi Epiphanis, ſed etiam quæ ventura ſunt in fine mundi tempore antichriſti, vt patebit capitulo ſequenti propter quod ſequitur: m ¶ Quoniam adhuc viſio in dies. ſcilicet multos differtur impleda totaliter. n ¶ Cumque loqueretur mihi huiuſcemodi verbis. Hic ponitur conſolatio perfecta ipſius Danielis: Et diuiditur in duas partes: quia primò facit quod dictum eſt: ſecundo, ſubiungit cauſam ſui receſſus à Daniele, ibi: Et nunc reuertar. Circa primum dicitur ſic: Cumque loqueretur mihi. Angelus ſcilicet huiuſcemodi verba. o ¶ Deieci vultum meum ad terram & tacui. quaſi non potens ſuſtinere aſpectum ſplendoris angeli apparentis: & hoc factum eſt, vt Daniel cognoſceret fragilitatem hominis reſpectu virtutis angelorum. p ¶ Et ecce quaſi ſimilitudo filij hominis. quia non erat homo ſed angelus apparens in ſpecie hominis. q ¶ Tetigit labia mea. vt poſſem loqui, propter quod ſequitur: Et aperiens os meum locutus ſum, & dixi ad eum &c. Sequitur:

Daniel

☞ Domine mi.

Ab anno primo Darij Medi &c. dominus repente respondet. Et C nunc veritatem an tibi. Q. Quia vis nosse de regibus Persarum quid futurum sit, audi ordinem rerum, & ausculta quæ quæris.

Nico. de Lyra. ☞ Stabam

a ¶ Dñe mi in visione tua dissolutę sunt cõpages meæ &c. i. iũcturæ mẽbrorũ meorũ ꝓpter defectũ sanguinis & spirituũ recurrẽtium ad cor: & ex passione timoris ꝓpter visionem insolitam angeli apparentis. Sequitur: b ¶ Rursum ergo tetigit me, quasi visio hois. quia tunc angel⁹ sibi apparuit in forma humanæ speciei aliter q̃ ante. In potestate eni angelorũ est speciẽ corporũ assumptorũ trãsmutare de facili. Sic aũt apparuit ei angelus ad ipm magis cõfortãdum: ꝓpter qđ subdit: c ¶ Et cõfor.me. & patet litera. Sequtur: d ¶ Cũq; lo.mæ cũ.d. perfectę cõfortatus. Sequit: e ¶ Et ait angelus s. Danieli. f ¶ Nũqd scis quare venerim ad te. q.d. ego veni vt ostenderem tibi oĩa quæ exaudita, & ea quę sunt futura ꝓpter nouissimis, vt iam dictũ est & magis patebit infrà. g ¶ Et nũc re. Hic exprimit causam, q̃re oportet eũ cito recedere à Daniele, vt. l. rediret ad interpellandũ corã deo ꝓ ppso Israel, ne reditus eius de Babylone impediret ꝑ angelũ qui ꝓerat Persis, & hoc est qđ dicit: Et nũc reuertar. s. in cõspectu dei. h ¶ Vt prælier aduersus prin. Persa. Quod quidẽ ꝓeliũ est per hoc qđ angeli qui præsunt diuersis gẽtibus offerunt corã deo contraria merita ipsorũ, vt dictum est. i ¶ Cũ eñ egr. ap. pri. i. angel⁹ Græcorũ, hoc autẽ interponit angelus loquẽs Danieli, qa in principio fe. cẽ faciet mẽtionẽ de bellis Persarũ & Grecorũ adinuicẽ. k ¶ Verũtamẽ. i. ante q̃ reuertar recedẽdo à te. l ¶ An nũciabo t. quod ex. est in sc. v. i. in prę sentia dei mei reuelata, qa reuelatio est quædam impressio diuinę scientiæ. Annunciabo inquã tibi illa quæ desideras scire. m ¶ Et ne. est ad. &c. f. quę spectant ad promotionem populi Israel. n ¶ Nisi Michael princeps vester. qa sicut dictum est, Michael erat princeps totius synagogę generaliter.

†coram.
†Cõuersi sunt dolores mei in me.
†illius.
†qui mecũ maneat.

Diuisio.

Moraliter.

Ab anno primo Darij Medi cõtinẽcia ꝓitatis. Et diuidi it in duas partes, qa primò ostẽdit futura violẽtia puerorũ cõtra electos. secũdò, finalis victoria electorũ cõtra reprobos c. &c. In tpe autẽ illo. Prima diuidit in duas quia primò explicat ꝓcessus regni Persarũ in breui, sc. d' ò ort⁹ regni Græcorũ, & hoc vt sic ꝓueniat ad Antiochũ Epiphanẽ q fuit de regno Greco. Fuit etiã figura Antichristi, de q̃ est principalis itẽtio vt videbit, sed a ibi: Surget ꝙ ò. Dicit ergo priò sic. Ego aũt à pri. an. Da. Me. q interfecit Baltha. vt suprà dictũ est in fi. v. c. Moraliter. Moraliter. o ¶ Ego autem à pri. an. Da. &c. In hoc ca. sed'm sensum literalẽ describitur pugna regis Aquilonis cõtra regem Austri: quæ diu durauit & aliq̃n vn⁹, & aliq̃n alⁱ supabat. Moraliter autẽ ꝓ ista pugnã signat illa de qua dicit apls Gala. v. c. Caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spũs aduersus carnẽ. Per austrũ verò vnde ꝓuenit feruor caloris, significat feruor deuotiõis. Per Aquilonẽ verò vnde venit stridor frigoris, multiplicatio transgressiõis, Mat. xxiij. b. Q̃m abũdabit iniquitas, refrigescit charitas multorũ. Ergo ꝓ regẽ Austri significat ratio, quæ ad optima deprecat. per regẽ Aquilonis significat fomes ꝓ quẽ hõ ad vitia inclinat. vñ dicit Ier. j. ca. Ab Aquilone pandẽt oẽ malũ. Et aliq̃n supat ratio, aliq̃n ꝙ ò fomes eũ ꝓsternit: & hoc dupl. V no modo in oĩbus diuersis, nã in iuuenib⁹ cõiter magis viget fomes, in senib⁹ autẽ ratio. Alio modo in eodẽ hoĩe, in cuius iuuẽtute magis viget fomes cõiter: & ratio in senectute: Aliq̃n tamen fit aliter ꝓ eruditionẽ & assuefactionẽ ad bonum vel ad malũ ei oppositũ.

☞ Stabam

Pſal. 118. a ¶ Domine mi. Alij: Domine in visione tua conuersa sunt interiora mea in me. vnde: Bñdic aia mea dño, & o. q. in me sunt. n. Pſal. 44. f. e. Prius enim q̃ dei visionem mereamur, interiora nostra sordescunt & aspiciunt: pòst autem cõuertuntur & tuti in illis sumꝰ. vnde alibi: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus &c. b ¶ Cũ enim egre. Reuoluendæ sunt veteres historiæ, & cõsiderandũ, ne fortè ꝑ illud ignitficè quando Persę à Græcis superati sunt. ¶ Hiero. Cũ enim. Ac si dicat. Egrediebar à conspectu dei, vt quę vetura sunt populo tuo nũciarem tibi, licet securus nõ lim, stãte ibi Persarum principe & cõtradicẽte præcibus tuis, & meæ legationi: & ecce princeps Græcorũ. i. angelus Macedonũ veniebat, & ingressus est in conspectu dei, vt accusaret principẽ Persarũ atq; Medorum, vt in eorũ locis regnũ Macedonũ succederet. Mira dei sacramẽta. Laxato eñ de captiuitate Iudæorũ ꝑ ipso Persarum regnũ atq; Medorũ interfecto Dario iubertit Alexãdr. rex Macedonum, & princeps Græcorũ vicit principẽ Persarũ. Hic & regnum Medorũ & Persarum, & cũ eis Iudæos in regnũ suũ trãsferre cupiebat: vult eni suorũ ptẽtę in terrenis crescere. ¶ Quia Alexãdr. subuertit Persas Græcia & ptãti suæ subiecta in Persas arma corripuit, & ideo nil mirum si princeps Macedonũ dicit princeps Græcorum: c ¶ Verũtã. Q. Res adhuc in dubio est: Te eni precante dñm, & me offerente oões tuas, stat è regiõe princeps Persa. q nõ vult de captiuitate laxari ꝑsin tuũ: qa tũ princeps Græcorũ impugnat principẽ Persarũ habẽs Michaelẽ in adiutoriũ annũciabo tibi qđ ex. est in s. v. d ¶ Et ne. Greg. Quę pax in sublimib⁹ esse potest, si iter ipsos q̃q; angelicos spũs præliãdo certamẽ agit, qui semp ꝓ itatis cõspectui assistũt? sed quia cũcta angelorũ ministeria distẽsandi singulis quibusq; gẽtib⁹ sunt ꝓ lata, cũ subiectorũ mores aduersus le, vitiosum ꝓpositorũ opẽ spirituũ meretur: ꝓpterea q ꝓsunt spũs cõtra se venire referunt. Is nãq; angel⁹ qui Danieli loquitur, captiuus Israeliticis ppls in Persidẽ cõstitutis ꝓlat⁹ agnoscit. Michael aũt his gl udęa remãserãt, ex eadẽ plebe ꝓpositꝰ inuenit. Vñ ibi ab eodẽ angelo Danieli dicit. Nemo est adiu. m. &c. Et suprà. Ecce Michael vn⁹ de ꝓcipib⁹ primus venit adiutor mihi, q̃i alijs † detinebat, sed venire ad adiutoriũ dicit. Cũq; vt aduersus principẽ Persarũ ꝓliei egrediet, Græco. sibi princeps apparet aduersũ quoq; Græcos Iudęa aliq̃ cõmiserat, quorũ, ꝑfecto causa ille ereptiõi resistebat. ꝓphetę igit ꝑces ãgel⁹ exaudit, sed Persarũ princeps resistit, qa & si tã vita iusti depcãtis ereptionẽ euitãt ppli exigit, tamẽ eadẽ ppli vita cõtradicit. Michael adiuuat, sed Græcorũ ꝓceps ad ꝓliũ venit, qa mereri ventã tãlõga oppressorũ captiuitas poterat: sed ereptiõi quoq; eorũ hoc qđ in Græcos dehinc ꝓrãt obuiabat. Sublimes spũs gẽtib⁹ ꝓncipãtes nequã ꝓ iniuste ãgẽtib⁹ decertãt, sed eorũ facta iuste dñudicãtes examinãt, & vniuscuiusq; gẽtis iustitiã vel culpã, supnę curię cõsitoria est sui supse voluntas opificis, volũtas summa, quã dum semp aspiciãt qđ obtinere nõ valẽt nunq̃ volunt.

GLO. ORDI. Cap. XI.

EGo autẽ à pri. an. Hiero. Iuxta editionẽ Vulgatam vsq; ad finẽ libri, vna putatur visio quæ præcesit & quę anno tertio regis Persarũ apparuit Danieli, sed iuxta Hebraicã veritatẽ separata sunt quæ sequuntur, & scripta ordine præpostero, de cuius causa suprà dictum est. Nõ eni sub Cyri anno tertio, sed sub Darij primò, q occidit Balthasar, narrãtur quę scripta sunt. Ego autẽ ab. &c. Consueuerũt ꝓphetę repente personas introducere sine vlla verborũ prefatione, vt est hic. Tu es refugiũ meũ à tribulatiõe quę circũdedit me, exultatio mea erue me à circ. me. Et repente persona dñi respondẽtis introducitur. Intellectum tibi dabo & instruãte in via hac qua gradie. firma. sup te ocu. me. Ergo & hîc dicente prophęta.

Ab anno

Psal. 31. b.

Psal. 4. a.

riens os meum locutus sum, & dixi ad eum qui stabat † contrà me: Domine mi, in visione tua † dissolutæ a
sunt compages meæ, & nihil in me remãsit uirium. Et quomodo potest seruus domini † mei loqui cum domino † meo: Nihil enim in me remansit uirium, sed & habitus meus † intercluditur. Rursum ergo tetigit me quasi uisio hominis, & confortauit me, & dixit: Noli timere, uir desideriorum: pax tibi: cõfortare, & esto robustus. Cũq; ioquere, b
a ¶ Aliter sacramenta dei audire nõ poterat. Q. Tu fecisti, vt audire & sentire possim quæ loq̃ueris.
tur mecũ cõualui, & dixi: Loquere c
a ¶ Q. Ideo veni, vt docerem te exauditas esse preces tuas.
domine mi: qa cõfortasti me, & ait: d
a ¶ In cõspectu dei.
Nũnquid scis quare uenerim ad te? e
Et nũc reuertar ut prælier aduersum f
b ¶ Angeli. ¶ Qui nõ vult à captiuitate relaxari populũ suũ.
principẽm Persarum. Cũm enim g
egrederer apparuit princeps Græcorum ueniẽs. Veruntamen annũ h
¶ Præscientia dei.
ciabo tibi, quod expressum est in i
a ¶ In oratoribus prouobia ad deum.
scriptura ueritatis, & nemo est † âd k
a ¶ Qui sum angelus ille qui offert orationes tuas.
b ¶ Qui credimus est populus Iudæorum, & ego p nostra Græcorum nunc communi labore pugnamus contra principem Persarum.
iutor mẽus in omnibus his nisi Mi- l
chael princeps uester. m

Cap. XI.

¶ Daniel.

EGo autem ab anno n

a ¶ Qui subuerat Chaldæos & me de manu inimicorum quãtũ in se fuit liberauit, & annuntio tibi quæ futura sunt ventura. Ideo nunc ad te missus sum, ne me aduersarij impedirent.
primo Darij Medi

Nico. de Lyra. Cap. XI.

EGo autem. In cap. prędcẽ. ostensa est eminẽtia visiõis, vt dictũ est: hîc cõsequenter circa istam visionẽ declarat

Diuisio.

cõtinẽcia ꝓitatis. Et diuidi it in duas partes, qa primò ostẽdit futura violẽtia puerorũ cõtra electos. secũdò, finalis victoria electorũ cõtra reprobos c. &c. In tpe autẽ illo. Prima diuidit in duas quia primò explicat ꝓcessus regni Persarũ in breui, sc. d' ò ort⁹ regni Græcorũ, & hoc vt sic ꝓueniat ad Antiochũ Epiphanẽ q fuit de regno Greco. Fuit etiã figura Antichristi, de q̃ est principalis itẽtio vt videbit, sed a ibi: Surget ꝙ ò. Dicit ergo priò sic. Ego aũt à pri. an. Da. Me. q interfecit Baltha. vt suprà dictũ est in fi. v. c. Moraliter. Moraliter. o ¶ Ego autem à pri. an. Da. &c. In hoc ca. sed'm sensum literalẽ describitur pugna regis Aquilonis cõtra regem Austri: quæ diu durauit & aliq̃n vn⁹, & aliq̃n alⁱ supabat. Moraliter autẽ ꝓ ista pugnã signat illa de qua dicit apls Gala. v. c. Caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spũs aduersus carnẽ. Per austrũ verò vnde ꝓuenit feruor caloris, significat feruor deuotiõis. Per Aquilonẽ verò vnde venit stridor frigoris, multiplicatio transgressiõis, Mat. xxiij. b. Q̃m abũdabit iniquitas, refrigescit charitas multorũ. Ergo ꝓ regẽ Austri significat ratio, quæ ad optima deprecat. per regẽ Aquilonis significat fomes ꝓ quẽ hõ ad vitia inclinat. vñ dicit Ier. j. ca. Ab Aquilone pandẽt oẽ malũ. Et aliq̃n supat ratio, aliq̃n ꝙ ò fomes eũ ꝓsternit: & hoc dupl. V no modo in oĩbus diuersis, nã in iuuenib⁹ cõiter magis viget fomes, in senib⁹ autẽ ratio. Alio modo in eodẽ hoĩe, in cuius iuuẽtute magis viget fomes cõiter: & ratio in senectute: Aliq̃n tamen fit aliter ꝓ eruditionẽ & assuefactionẽ ad bonum vel ad malũ ei oppositũ.

☞ Stabam

Ega ¶ Stabã vt confortaretur. In conspectu dñi, scilicet rogans eius clementiã pro eo q me diligebat, vt confortarẽ & corroboraretur: vel ipse vel regnũ eius, & cũ in oõne persisterẽ, hæc dño respondente cognoui. b ¶ Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside: Id est, Cambyses filius Cyri Smerdis, magus, qui Atossam filiam Cyri duxit vxorẽ: q cum à septem magis fuisset occisus, in locũ eius Dario succedenti eadẽ Atossa nupsit, & ex eo Xerxen filiũ genuit, qui potẽtissimus rex & ditissimus cõtra Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea gesit quę Græcorũ narrãt historiæ. Succedit enim Athenas sub principe Macedonio, & bellum eo tempore gestũ in Marathonio, & apud Salaminam naual certamẽ, qñ Sophocles & Euripides clari habebãtur: & Themistocles in Persas fugiẽs hausto tauri sanguine perijt, frustra ergo quidã Darij quartum regem: qui ab Alexãdro superatus est scribãt, q nõ quart⁹ sed quartusdecimus post Cyrũ rex Persarũ fuit, quẽ septimo imperij sui anno supauit & occidit Alexãder. Et notandum, q quatuor post Cyrum regibus Persarũ enumeratis nouẽ prẽterierit & ad Alexan. trãsierit. Nõ enim curauit spiritꝰ pphetic⁹ historię ordinẽ sequi, sed præclara quęq; pstringere. c ¶ Rex for. & do. Hiero. Alexã. q Illiricis Thracibusq; supatus victa Græcia Thebisq; subuersis, trãsiuit in Asiã, & fugatis Darij ducib⁹, vrbẽ Sardis cepit, posteaq; capta India & vrbe Alexãdria cõdita, cũ. xxx. & duos haberet ętatis annos, & duodecimo anno imperij, in Babylõe veneno interijt. d ¶ In quatuor ven. Hieronũ. Orientẽ. s. & occidentẽ, meridiẽ, septẽtrionẽ. In Aegypto enim quę est ad meridiẽ primus regnauit Ptolemęus Lagi filius. In Macedonia Philippus qui & Aridęus frater Alexandri, quæ est ad occidentẽ. Syriæ & Babylonis F & supiorib⁹ locis, quæ sunt ad orientẽ Seleucus Nicanor. Asiæ & Ponto & cæteris in eadem plaga prouinciꝫ Antigonus ad septentrionem, & hæc secũdum totius orbis plagas dicimus. Qui autẽ in Iudæa est, ad Aquilonem Syriam, ad meridiem Egyptũ habet. e ¶ Lacerabitur enim regnum. Nam Cappadocia & Armenia, Bitynia, Bosphorus Eracliaq; & aliæ prouincię de potestate Macedonum recedentes, diuersos sibi reges cõstituerunt.

Hierony.

Nota.

a stabã, ut cõfortaretur & roborare a b
¶ Ego dño. c d
tur. Et nunc ueritatem annũciabo
b tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt e
in Perside, & quart⁹ ditabitur opi f g
bus nimiis super omnes, & cum in h i
ualuerit diuitiis suis concitabit o/ k
mnes aduersũ regnũ Græciæ. Sur l m
c get uero rex fortis, & dominabitur n o
potestate multa, & faciet quod pla p
cuerit ei. Et cũ steterit, cõteret regnũ q
¶ Regnum eius.
d ei⁹, & diuidetur in quatuor uẽtos r s
a ¶ Quia liberos non habuit.
b ¶ Quia diuisum regnum fuit ei debilius, dum successores etiam aduersum se intestino furore debachantur.
cæli, sed nõ in pósteros ei⁹ nẽq; se t
cundũ potentiã illi⁹, qua dominat⁹ u
a ¶ Obscuriores & minores. s. Perdicã, Craterum, Lysimachũ.
est. Lacerabit̃ em̃ regnũ ei⁹ etiã in ex v
a ¶ Quatuor successoribus. s. ¶ Ptolemęus Lagi filius.
ternos excẽptis his. Et confortabit̃ x y

Persarum trãstulit ad Græcos: tamen Angelus loquens Danieli G illos omittit, qui iste Xerxes dedit occasionẽ Græcis bellãdi cõtra Persas. Secũdũ verò opinionẽ Hebræorum quã suprà secutus sum. ix. cap. tanq; iudicio meo veriorẽ, primꝰ quatuor regũ Persidis de quibus fit hîc mentio fuit Cyrus. Secũdus verò Cambyses filius eius. Tertius Asuerus maritus Esther. Quartus verò Darius filius Assueri, quem debellauit Alexãder magnus, eo q; repetebat ab eo tributum confidens in potentia sua & diuitijs. Et sic nõ oportet dicere, q; Angelus omiserit aliquẽ de regibus Persarũ à tempore Cyri vsq; ad Alexandrũ magnũ: secundũ enĩ cõputationẽ latinorũ Mardochæus fuisset. ccxvij. annorũ quãdo fuit exaltatus ab Assuero, vt ofᵗensum est suprà. ix. ca. quod videtur impossibile, vt ibi dictũ est. i ¶ Surget verò. Hic cõsequẽter ponit ortus regni Græcorũ cẽtũ ad monarchiã, qa ante erat regnũ, de qua monarchia pcessit Antiochus illustris radix pcũ, qui fuit figura Antichristi. Et diuidit in duas partes, qa primò tractat de regno Alexãdri qui fuit primus rex, vt suprà dictũ est. ca. viij. secundò de regnis duorũ posterorũ eiꝰ. s. Syriæ & Aegypti, ibi: Et cõfortabit̃ rex Austri. Dicit ergo sic: Surget verò, in Græcia. k ¶ Rex fortis. s. Alexã. magnꝰ. l ¶ Et dñabitur &c. qa multa regna sibi acquisiuit. m ¶ Et faciet &c. cõtra regnũ Persarũ. n ¶ Et cũ steterit. s. in robore potẽtiæ suæ & ætatis suę: o ¶ Conteretur &c. quia mortuus est veneno, cũ esset ad huc in flore iuuẽtutis suæ & potentiæ, vt suprà visum est. vij. c. p ¶ Et diuidetur. s. regnũ eius. q ¶ In quatuor ven. &c. in quatuor regna quę sita sũt ad quatuor principales partes mũdi respectu Ierusalẽ, quia sicut suprà dictũ est Ptolemęus Lagi filius succesit sibi in Aegypto, quæ est ad meridiem respectu Ierusalem. propter hoc in sequẽtibus rex Aegyti vocatur rex Austri. H Seleucus succesit sibi in Syria quæ est magis ad Aquilonem respectu Ierusalem, propter quod in sequẽtibus rex Syrię vocatur rex Aquilonis. Philippus autem frater Alexãdri succesit sibi in Macedonia & Græcia quę est magis in occidẽte. Antigonus autem succesit sibi in Asia quę est magis in oriẽte. Existis autẽ quatuor partibus mundi oriuntur quatuor principales venti, ideo regnum Alexandri dicitur hîc diuisum in quatuor ventos cæli. r ¶ Sed non in posteros. scilicet in filios eius, quia Alexander nõ habuit filios: & si habuit, nõ regnauerũt post eũ. s ¶ Neq; secundum potentiam &c. quia nullus de successoribus Alexandri fuit æqualis sibi in potestate. vnde sequitur. t ¶ Lacerabitur enim regnum eius. quia multæ natiões recesserunt ab eius monarchia ipo mortuo: & multi etiã alij quàm isti quatuor prędicti imposuerunt sibi diadẽmata: & hoc est qđ dicit. v ¶ Etiã in externos. hoc est minores quàm sunt quatuor prędicti diuidetur regnum eius, sed quia nulla regna istorũ steterunt exceptis quatuor prædictis, ideo subditur. x ¶ Exceptis his. scilicet prędictis quatuor. y ¶ Et confortabitur. Hîc consequenter agitur de processu duorum regnorũ scilicet Aegypti & Syriæ post mortem Alexandri. De alijs autem duob⁹ regnis scilicet Asiæ & Macedoniæ non fecit Angelus mentionẽ. ratio huius est, qa regnum Aegypti & regnum Syriæ erant propinqua terræ Iudææ quia Iudæa erat posita in medio habens Aegyptum ad austrũ & Syriam ad aquilonem, vt dictum est. Post mortem autẽ Alexandri magni regnum Aegypti & regnũ Syriæ, habuerũt bella ad inuicem sub multis regibus sibi succedentibus, vt videbitur. Filij autem Israel in medio positi, erant paruæ virtutis respectu istorũ. & aliqui de populo Israel fauebant aliquando regi Aegypti, aliquando regi Syriæ: ideo occasione huius rex Aegypti aliquando debellabat filios Israel, quia fauebant suo aduersario, & eadem ratione aliquando rex Syrię debellabat eos, & modo subijciebantur vni, modo alteri: ideo de istis duobus regibus populum Israel succesiuè affligentibus loquebatur angelus Danieli, qui desiderabat scire statum populi sui. De alijs autem duobus regibus scilicet Asiæ & Macedoniæ tacet: quia parum aut nihil habuerunt cum Iudæis agere. Ad maiorem autem euidentiam literæ sequentis describuntur hic in figura subscripta reges Syriæ ex vna parte, & reges Aegypti ex altera vsq; ad illum Antiochi Epyphanis: ppter cuius regnũ ista prænarrãtur hîc, qa fuit figura Antichristi, de quo principaliter hîc intẽditur.

Nicolus de Lyra.

☞ Rex austri.

☞ a ¶ Stabam, vt confortaretur. regnum eius. b ¶ Et roboraretur. aliqui exponunt dicentes, q; ista sunt verba Danielis, qui orabat pro Dario qui eum multum honorauit, & eum de lacu leonum liberauit, vt dictum est suprà. vj. ca. & hoc etiam dicit glossa interlinearis. Sed hoc nõ videtur verũ, quia verba immediate præcedentia sunt verba angeli loquentis Danieli, vt visum est. Similiter verba immediate sequẽtia, quæ copulãtur ad ista p dictionem copulatiuam, vt videbitur. Et ideo dicendũ est, q; ista sunt verba angeli loquentis cũ Daniele, qui offerebat preces Danielis coram deo, vt visum est: & ideo sicut Daniel stabat pro confirmatione Darij orando pro ipso, ita similiter angelus preces Danielis offerẽdo, & etiam alijs modis, quia efficacior est virtus angeli quàm hominis. c ¶ Et nunc veritatem annũciabo tibi. Danieli. s. de regno Medorum & Persarũ. Sequitur. d ¶ Ecce adhuc &c. Primus fuit Cyrus, qui succesit prædicto Dario auunculo suo. Secundus. fuit Cambyses filius Cyri. Tertius fuit Darius filius Hystaspis. in cuius anno. vj. consummatum est templum, vt habetur. ij. Esdræ. vij. secundũ cõputationem latinorũ suprà positam ca. ix. & ibi improbatã. Vocant autem hîc reges Persidis, quia licet esset vnum regnũ Medorum & Persarum: tamen Cyrus qui tũc regnabat transtulerat caput monarchiæ ad Persas, à quibus primò fuerat promotus. Ista autẽ visio facta est Danieli anno tertio Cyri, vt visum est in principio. x. ca. e ¶ Et quartus &c. Iste fuit Xerxes filius Darij secundũ latinos, qui fuit potẽtissimus respectu præcedentium, & vi armorũ subiugauit Græciam regno Persarum: & hoc vsq; ad tẽpora Alexãdri magni, qui ppter hoc postea cõtra regẽ Persarũ bellauit: & hoc est quod dicit hic. f ¶ Et cũ irua. &c. prædictꝰ Xerxes rex Persarũ. g ¶ Cõcitabit opes. bellatores. s. quos poterit inuenire. h ¶ Aduersum reg. Græciæ. quod sibi subiugauit. Licet autẽ post istũ Xerxẽ fuerint plures alij reges in Perside scꝫm latinos. s. ix. vsq; ad Alexan. magnũ, qui interfecto Dario monarchiã

Persarum

Ptolemeus Lagi

a ¶ Rex austri. Ptolemæus Lagi filius qui primus in Aegypto A regnauit, vir prudentissimus fortissimusq; ac diuissimus, adeo vt Pyrrhū regem Epirotarum expulsum restituerit in regnum, Cyprumq; & Phœnicen obtinuerit: & deuicto Demetrio filio Antigoni, Seleuco Nichanori regni sui partem quam Antigon⁹ abstulerat, restituerit. Cariam quoq; & Phœnicen insulas multas & vrbes & regiones sibi subiugauit. b ¶ Et de principibus. Ptolemæus Philadelphus secundus rex Aegypti filius Ptolemæi superioris, sub quo. Lxx. Alexandriæ scripturam sanctam in Græcum dicunt̄ vertisse sermonem, qui & Eleazaro pōtifici & templo multa dona misit, cuius bibliothecæ præfuit Demetrius Phalerius apud Græcos orator & philosoph⁹. hic tantæ potentiæ fuisse narratur, vt patrem Ptolemæū vicerit. Ptolemæum Philadelphū narrant historiæ habuisse peditum. ccc. equitū xx. milia, currium duo milia, elephantorum quos primus duxit ab Aethiopia. cccc. naues longas quas Liburnas vocant mille qngentas. aliasad cibaria militum deportanda mille, auri quoq; & argēti grande pōd⁹, ita vt de Aegypto per singulos annos. xiiij. milia octoginta talenta argenti acciperet, & frumenti artabas, quæ mēsura tres modios & tertiam modij partē habet, qnquies & decies centena milia. c ¶ Filiaq; regis. Ideo cætera regna dimittens tātū de Syriæ & Aegypti regib⁹ narrat, qa Iudea ī medio posita nūc ab his, nūc ab illis regib⁹ tenebat̄, & scriptura sāctē ꝓpositū est, nō externā historiā texere, sed eā q̄ Iudæis copulata est. Filiaq; re. † Berenice filia Ptolemæi Philadelphi veniet nupturā ad Antiochū post bella diuturna. d ¶ Et tradetur ipsa. A Laodice priore vxore Antiochi, quē ipa pri⁹ veneno occidit, q̄uis amore eius victa⁹ ī honorē restituisset eī, cū prius prepposita Beronice haberet eā quasi concubinā: sed tumult mentē viri dubiū. e ¶ Obtinebit aq; Aegypto seditionē moueri audiuit: tulit de Aegypto Seleuci. cccc. milia talentorum argēti & vasa p̄cio. ia, simulacraq; duo milia & qngēta, ī qb⁹ & illa q̄ Cābyses ex Aegypto capta in Persas portauit: & Syriam quidem ipse obtinuit, Ciliciā amico suo Antiocho tradidit, & ex Antipo alteri duci prouincias⁹ trans Euphratem.

Et veniet ꝓ

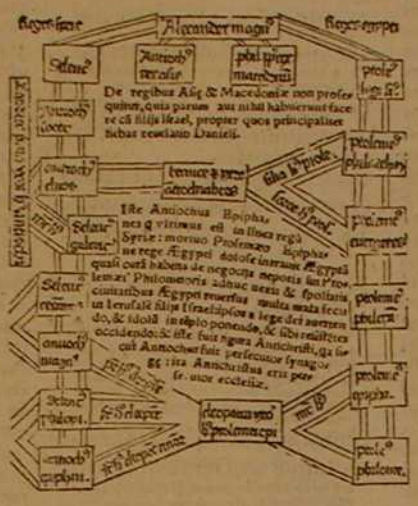

Nicolaus de Lyra.

¶ Et cōfortabitur. sicut dictū est ī hac pte tāgit, p̄cessus regnorū Aegypti & Syriæ. Et diuidit ī tres ptes: qa prīo tāgit historiam istorū regū vsq; ad Antiochū magnum, q fuit p̄ Antiochi Epiphanis. fcō exinde tangit historiā de regno Antiochi magni, ibi: Filij autē ei⁹, tertio describit Antiochi Epiphanis regnū, ad qd̄ pricipaliter itēdit venire ibi⁹. Et stabit in loco eius despectus. Dicit ergo prīo sic: Et cōfortabitur rex austri. Id est Aegypti: qa primus rex q ibi successit Alexādro. s. Ptolomæus Lagi filius⁹ fuit vir prudēs & fortis & multū dilatauit regnū suū. a ¶ Et de princi. e. Qd̄ ē sic ītelligēdū: De principib⁹ ei⁹. i. de pricipib⁹ ab eo descendentib⁹ aliqs erit potētior eo, qa Ptolemæus Philadelph⁹ filius⁹ ei⁹ fuit eo potētior & ditior & sapientior vī tpe eius. Lxx. interptes trāstulerūt sacrā scripturā in Alexādria, & tantus amator sapiētiæ fuit, q libros oīm gentiū in sua bibliotheca cōgregauit. sequit: b ¶ Et post finē an. fœdera iste Ptolemæus Philadelphus multū depresserat regē Syriæ sicut & pater eius: sed voluit finem ponere bello, & sibi fœderare regē Syriæ dando sibi suā filiam vxorē nomine Beronicē: vt sic regnū Syriæ acqueret nepotibus suis, & hoc factū est tēpore tertij regis Syriæ. s. Antiochi Theos. & hoc est qd̄ subdit hic, c ¶ Filiaq; regis austri. id est Aegypti. d ¶ Veniet ad regē aquilo. i. Syriæ. e ¶ Facere amicitiam. inter patrē & maritū per matrimonium p̄dictum. f ¶ Et nō obtinebit fortitudinē. id est filia regis prædicti nō tenebit fortitudinē regni Syriæ. g ¶ Nec stabit semen. id est filij ex ea nati non obtinebunt regnum sicut cogitauerat rex Aegypti Ptolemæus Philadelphus, vt dictum est: Ratio autē eius fuit, quia Antiochus Theos rex Syriæ habebat aliam vxorem nomine Laodicen & ex ea filium nomine Seleucum Galericum. Ista autem Laodice quæ fuit prima vxor Antiochi Theos, reputata est quasi ancilla postquam copulata est ei Beronice filia regis Aegypti: sed tamen postea recepta fuit ab eo in gratiam: & ipsa timens ne iterum à marito expelleretur cum filio suo pro Beronice & filijs suis: ideo maritum suum veneno interfecit & Beronicen cum filijs suis occidi procurauit, & sic filius eius Seleucus Galericus patri suo in regnum successit. Et hoc est quod dicitur: h ¶ Et tradetur ipsa: scilicet Beronice filia regis Aegypti quæ tradita fuit ad mortem, vt visum est. i ¶ Et qui adduxerunt eam adolescentes &c. Id est domicelli qui venerant cum ea de Aegypto in Syriam, & erant in comitiua eius, quia tota familia eius interfecta est cū ea. k ¶ Et qui confortabat eā in temporibus. id est marit⁹ eius qui interfectus est cum ea veneno tamen, vt visum est. l ¶ Et stabit de germine radicum ei⁹ plātatio. Quia Ptolemæus Euergetes frater prædictę Beronicis & filius Ptolemæi Philadelphi, quę processit ex eadem radice cū ea regnauit post patrem in Aegypto: & sic stetit in regno loco patris sui. m ¶ Et veniet cum exercitu &c. Quia ad vindicandum mortem sororis suæ Beronicis, congregauit exercitum magnum & fortem, & ingressus est regnum Syriæ: & interfecit Seleucum Galericum ibi regnantem cum matre sua. & hoc est quod dicitur hic: n ¶ Et ingredietur prouinciam regis aquilonis. id est Syrię. o ¶ Et abutetur eis. id est Seleuco Galerico & matre eius quibus opprobria intulit. p ¶ Et obtinebit. Quia iure victoriæ eos occidit. Quia tamen habita hac victoria etiam audiuit dissensionem ortam in Aegypto, ideo festinanter reuersus est de Syria portans secum idola auri & argenti & alia prætiosa iocalia illius regni, & hoc est qd̄ dicitur hic: q ¶ Insuper & deos eorum sculptilia. obtinebit supple. r ¶ Vasa quoque preciosa auri & argenti captiua ducet in Aegyptum. ipse scilicet Ptolemæus Euergetes. s ¶ Ipse prævalebit aduersus regem aquilonis. id est aduersus regem Syriæ Seleucum Galericum, vt visum est. t ¶ Et intrabit ī regnū. scilicet suum. v ¶ Rex austri. id est Aegypti. x ¶ Et reuertetur ad terram suam. deuicta tamen & spoliata Syria modo prædicto. y ¶ Filij. Hic consequenter agit de regno Antiochi magni, qui fuit filius Seleuci Galerici regis Syriæ. Et diuiditur in duas partes quia primo ostenditur qualiter pugnauit contra Ptolemæum

Diuisio

a a ¶ Philopatorē

¶ Ptolemæus Philadelphus.

a rex austri, & de principibus eius prę- a
b lebit super eū. Et dominabitur ditione. b
Multa enim dominatio eius. Et post fi-
a ¶ Multorum quibus pugnarunt. b ¶ Amici fient. a Ptolemæus Philadelphus & ternus in Syria Antiochus, qui & theos. i. deus. c ¶ Beronice.
c nem annorum fœderabuntur. Filiaq; c
a ¶ Ptolemæi Philadelphi. b ¶ Post diuina bella. ¶ Nuptura. c ¶ Antiochum.
d regis austri veniet ad regem aquilonis d
a ¶ Inter patrem & maritum. b ¶ Beronice.
e facere amicitiam: & nō obtinebit for- e f
a ¶ In regno Syriæ. b ¶ Filius qui ex Antiocho natus est ei.
f titudinem brachij, nec stabit semen e- g
a ¶ Antiochiæ principibus Eacleoni & Genueo occidēdis cum filio.
g ius. Et trādetur ipsa, & qui adduxerūt h i
¶ Per quem poterat præualere. ¶ Ipse Antiochus veneno occisus, qui. Tertius regnauit in Syria. primus enim regnauit Seleucus, qui & Nicanor. secundus Antiochus Soter.
h ea † adolescētes eius, & qui cōfortabat k
a ¶ In regno.
i eam in temporibus. Et stabit de germi- l
a ¶ Ptolemæi Philadelphi. b ¶ Ptolemæus Euergetes frater Beronice qui regnum Syriæ abstulit Galerico quem Laodice Antiocho patri surrogauit.
k ne radicum eius † plantatio. Et veniet m
a ¶ Syriam. b ¶ Subuertet. c ¶ Matre & filio.
l cum exercitu & ingredietur † prouin- n
a ¶ Inter victoria intantum vt Syriam caperet & Ciliciam, & superiores partes trans Euphratē, & prope vniuersam Asiam.
m ciam regis aquilonis, & abutetur eis, o
a ¶ Matre & filio.
n & obtinebit. Insuper & deos eorum p q
o & † sculptilia, vasa quoq; preciosa auri r
¶ Scilicet Euergetes. ¶ Galericum.
p & argenti captiua ducet in Ægyptum.
q † Ipse prævalebit aduersus regem s
a ¶ Seleucus, Ceraunus, & Antiochus magnus.
r aquilonis. Et intrabit in regnū rex au- t
s stri, & reuertetur ad terrā suam. Filij v

munitio

Nra ¶ Et ue.p. Occiso Seleuco maiore fratre tertio anno imperij
Esui i Phrygia p dolū Nichanoris & Eupatoris, venit Antiochꝰ ma
gnus de Babylone in Syriam, quam tunc tenebat Ptolomæus
Philopator filius Euergetis, qui quartus regnauit i Aegypto. Et
ueniet pro. Cum enim aduersus duces Ptolomei, ꝑditione Theo
dotj obtinuisset Syriā (q̄ p successionē à re
gibus iam Aegypti tenebaī) in tantam ve
nit audaciam cōtempta luxuria Philopa
toris & magicis artibus qbꝰ inseruire dice
baī, vt vltrō Aegyptijs bellū iferre conare
tur. b ¶ Cōuertetur &c. Antiochꝰ ma
gnus audita Philopatoris luxuria vel mor
te, cum Philippo Macedone communi ma
nu eius regnum aggredit facta pace cum
Agathocle & Ptolemæo Epiphane cum qꝫ
bus antea dimicabat: hac conditione, vt ꝑ
ximas ciuitates de regno Ptolemæi regno
suo iungeret: & hoc est multi. cō. &c. c ¶ Fi
†vsq; ad munitionē eius
lij quoq; præ. Purgatibus cōtra se magno
Antiocho & ducibus Ptolemæi, Iudæa in
medio posita in contraria studia scindeba
tur, alijs Antiocho, alijs Ptolemæo fauenti
bus: Deniq; Onias quoq; sacerdos domini
assumptis plurimis Iudæorum fugit in Be
gyptum, & à Ptolemæo honorifice susce
Iudæi ad Aegyptū fugiūt ad Heliopoli
ptus accepit eam regionē q̄ Heliopoleos
vocabatur, & cōcedente rege templum ex
truxit in Aegypto simile Iudæorum tem
plo qd̄ permansit vsq; ad imperium Ves
pasiani an. ducentis quinquaginta. Ipsa aūt
vrbs quæ vocabatur Oniæ, diuicantibus
postea aduersum Romanos Iudæis vsq; ad
solum ꝑ deleta est, vt neq; vrbis neq; tẽpli
†diruta
vllum restat vestigium. Sub occasione igit
Oniæ pontificis infinita Iudæorum agmi
na in Aegyptum confugerunt. Eo tempo
re & Cyrene eorum multitudine repleta
F
est, asserebat enim se Onias Isaiæ iplere va
†Isa.19.c.
ticinium scribentis: Erit altare domini in
Aegypto, & titulus eius in terminis eius:
& hoc est: Filij quoq; præuaricatorum po
puli &c. d ¶ Cum ueniet. Cum Antio
chus teneret Iudæam, missus Scopas dux
Ptolemæi cōtra eum fortiter dimicans ce
pit Iudæam, & in Aegyptum reuersus est.
Veniet igitur rex &c. e ¶ Et consur
gent ele. eius. Antiochꝰ magnus volens
recuperare Iudæam & Syriam & vrbes plu
rimas, Scopam ducem Ptolemæi iuxta lor
danē vbi nūc Paneas cōdita ē fugauit, & cū
x. milibꝰ armatorū Sidonē obsedit ad cuiꝰ
liberationē misit Ptolemęꝰ duces inclytos,
sed obsidionē soluere non potuit, sed fame
fugatꝰ Scopas manꝰ dedit, & nudꝰ eū socijs
☞ dimissus est

Nicolaus de Lyra.

Philopatorem. secundo qualiter pugna
uit contra filium eius Ptolemæum Epipha
nem, ibi: Conuertetur enim rex aquilonis:
Circa primum considerandum, qꝫ mortuo
Seleuco Galerico rege Syriæ vt prædictū
est, duo filij eius qui tunc erant paruuli cre
†Ceraunꝰ
uerunt. s. Seleucus †Ceraunos qui erat pri
mogenitus, & Antiochus magnus qui e
rat secundus natus. Mortuo autem Ptole
mæo Euergete, qui patrem eorum interfe
cerat & matrē, vt visum est: regnāte Ptole
mæo Philopatore in Aegypto loco patris
suj Ptolemæi Euergetis, duo fratres prædi
cti mouerunt contra eum prælium ad vindicandum mortem pa
trum, sed infra breue tempus Seleucus Ceraunos mortuus est,
& sic Antiochus magnus solus iuit ad pugnandum contra Ptole
mæum Philopatorem: tamen Antiochus victus fugit de campo:
& hoc est qd̄ dicitur: Filij autem eius, id est Seleuci Galerici.
b ¶ Prouoca. s. ad vindicandum mortem patris & matris ipso
rum. c ¶ Et congrega mul. exer. plu. ad pugnandum con
tra Ptolemęū Philopatorē. d ¶ Et ue. properās. qa antequam G
cōmitteret bellū cū rege Aegypti, Seleucus Ceraunos frater senior
mortuꝰ est, & ad ista morte frater eiꝰ Antiochus magnus festinan
ter venit de Babylone, vt cū exercitu pugnaret aduersus Ptolemę
um. & hoc est, qd̄ dicit: Et ue. prope. & iun. reuer. s. de Baby
lone audita fratris morte. e ¶ Et cō. cū
ro. eiꝰ. i. cū forti exercitu veniet ad pugnan
dū contra Ptolemæū regē Aegypti. s. ¶ Et
,quo. rex aui. rex Aegypti. g ¶ Egred.
obuiā Antiocho magno, h ¶ Et pugna
ad. re. aqui. i contra Antiochum magnū
regem Syriæ. i ¶ Et præparabit mult.
nimiā. i. multo maiorē, cū sit multitudo ex
ercitus Antiochi. k ¶ Et dabitur mul. i
ma. eiꝰ. quia exercitus Antiochi deuictus
fuit à Ptolemæo Philopatore. l ¶ Et ca
piet mul. qa multos de exercitu Antiochi
cepit viuos. m ¶ Et exaltabitur cor. e.
id est cor Ptolemæi Philopatoris propē vi
ctoriam habitā. n ¶ Et deijciet multa. s.
de exercitu Antiochi. o ¶ Sed non præ
ua. oī. s. quia non potuit capere Antiochū
sed euasit per fugam. p ¶ Conuertetur.
Hic consequenter describitur pugna Antio
chi magni cōtra Ptolemæum Epiphanem
Et diuiditur in tres partes: quia primo facit
qd̄ dictū est, sed o. ponit quoddam incidēs
ibi: Filij quoq;. Tertio reuertitur ad propo
situm, ibi: Et veniet. Circa primū considera
rān dū qꝫ Antiochus magnus deuictꝰ à Pto
lemæo Philopatore, vt visum est, vt poller
vindicare opprobrium suum infurrexit cō
tra Ptolemæum Epiphanē regnantē in Ae
gypto loco patris sui defunctū. s. Ptolemæi H
Philopatoris. Et hoc est qd̄ dicit: Cōuer
tetur. id est Antiochus magnus rex Syriæ.
q ¶ Et præpa. scilicet in pugna quam ha
buerat contra Ptolemæum Philopatorem
r ¶ Et in fi. tē. an. id est post magnum tem
pus mortuo Philopatore prędicto. s ¶ Ve
niet pro. scilicet iste Antiochus magnus.
t ¶ Cum exer. ma. ex multitudine bella
torum. v ¶ Et opibus ni. ex abundan
tia pecuniarum & victualium. x ¶ In tē
poribus &c. iā ē contra Ptolemæum Epi
phanem regem Aegypti: quia Philippus
rex Macedonum confœderatus Antiocho
magno inuadebat Aegyptum cum eo tali
pacto qꝫ quilibet eorum haberet ciuitates
propinquiores regno suo quas possent ac
quirere in Aegypto. y ¶ Filij quoque
Hic ponitur quoddam incidens illius tem
poris, quia tempore Ptolemæi Epiphanis,
Onias qui erat summus sacerdos in Iudæa
fugit i Aegyptū, dicēs se velle iplere ꝓphe
tiā Isa. xix. c. In die illa erit al. do. me. &c. &
iō honorifice susceptꝰ est à Ptolemæo Epi
phane, & fecit ei tēplū sibi tēplo Ierosolymi
tano: & hoc ē qd̄ dr Danieli. hic: Fil. quo
prę p. t. i. ppls Isrl de q̄ erat natus Daniel
z ¶ Extol. ut i. ui. s. Isa. ꝓdictā. Dicit aūt
isti filij ꝓuaricatorū. i. de nūero ꝓuaricato
rū, qa nō erat eis licitū tēplū edificare & ho
stias offerre extra Ierusalē, & ꝓpt hoc ꝓ
nā pāi eorū subdit: a ¶ Et cor. qa Roma
nis postea destructū ē illd tēplū & ciuitas i
sti filij ꝓuaricatorū. i. de nūero ꝓuaricato
rū, qa nō erat eis licitū tēplū edificare & ho
stias offerre extra Ierusalē, & ꝓpt hoc ꝓ
nā pāi eorū subdit: a ¶ Et cor. qa Roma
nis postea destructū ē illd tēplū & ciuitas i
stius. b ¶ Et
q̄ erat, q̄ vocabat tūc ciuitas Onię. b ¶ Et
ueniet. Hic reuertit ad ꝓpositū, sed dicit
bēdū pugnā Antiochi magni cōtra Ptole
mæū Epiphanē, & hoc ē qd̄ dr: Et ue. rex
aqui. id est Antiochus magnus rex Syriæ
aqui. id est Antiochus magnus rex Syriæ
cū alio rege ꝑdicto. c ¶ Et cōpor. ag. i. faciet cōportari p multi
tudinem exercitus sui. d ¶ Et capiet urbes munitissimas
id est ciuitates quas reges Aegypti ceperant prius in regno Sy
riæ & eas munierant, vt melius possent eas tenere contra regem
Syriæ. e ¶ Et br. au. n. i. fortes milites Aegypti positi ꝑdictis ci
uitatibꝰ ad eas custodiendū nō potuerūt eas tenere. f ¶ Et cōsur
gent e. q magni principes de Aegypto voluerūt succurrere illis,
☞ qui erant

a ¶ Galerici Seleuci. b ¶ Spe victoriæ in patria
tis vltionem.
autem eius prouocabuntur, & a b c
a ¶ Ambo franca. b ¶ Aduersus Ptolomæum Philopatorem. ¶ Regna orientis.
congregabunt multitudinem d
a ¶ Antiochus magnus.
exercituum plurimorum. Et
a ¶ Antiochus magnus.
ueniet properans & inundans
& reuertetur, & concitabitur, e
†& cōgredietur cū robore eius.
a ¶ Annila Syria proditione Theodotij. b ¶ Philopator. f g
Et prouocatus rex austri egre
a ¶ Congregata multitudine.
dietur, & pugnabit aduersus h
a ¶ Antiochum magnum, quem nunc regem appellauit, nunc regem austri vocat, secundum situm Aegypti & Iudææ. Idem enim locus pro qualitate loci alteri ad austrum alteri ad aquilonem est. verbi gratia: Si de Iudæa dicamus, Ægyptus ad aquilonem, Syria ad austrum est.
regem aquilonis, & prąparabit i k
multitudinem nimiam: & dabi
a ¶ Inito certamine iuxta oppidū Raphię quod est in finibus Ægypti vbi omnem Antiochi amissit exercitum, & per deserti fugę ꝑ pene captꝰ est. l
tur multitudo in manu eius, &
capiet multitudinem, & exalta m
a ¶ Potestas. b ¶ Philopatoris.
bitur cōr nuei, & deijciet mul n
a ¶ Antiochi. b ¶ Capere aduersarium, quia eandem quibuslibet conditionibus pugna finita est.
ta milia, sed non prævalebit. o
a ¶ Antiochus.
b Conuertetur enim rex aquilo, p q
nis, & præparabit multitudi q
¶ Solito.
nem multo maiorem quā pri r
us. Et in fine temporum anno,
¶ Rupto fœdere.
rumq; veniet properans cum s t v
exercitu magno & opibus ni x
mijs. Et in tēporibus illis mul
a ¶ Ptolemæum. s. Epiphanem mortuo Philopatore parte eius qui tunc erat quatuor annorum.
ti consurgent aduersus rēgem
¶ Reliquos ex legem volentes contra præceptum in alio loco nomino immolare.
c austri. Filij quoque præuarica y
¶ In superstitum, iactantes se præceptū domini implere.
torum populi tui extollentur, z
a ¶ Isaiæ. b ¶ Sed. c ¶ Et verbe & tempore diruta.
ut impleant uisionē, b et cōrue a
a ¶ Antiochus magnus volens recuperare Iudæā.
d ent. Et veniet rex aquilonis, & b c
a ¶ Ad oppugnandum præsidium Scopę in arce Ierosolymitana quem & cepit.
comportabit aggerem, & ca d
a ¶ Quæ prius Ptolemæus tenebat.
piet urbes munitissimas, & e
a ¶ Fortissimo. b ¶ Ægypti.
brachia austri non sustine f
a ¶ Eius. b ¶ Ducis Ptolemæi.
c bunt. Et consurgent ele f

missus est. a ¶Et filiam fœ. Septimo anno regni adolescenti A Ptholemæo filiam despondit & tredecimo tradidit, datáq; est ei dotis nomine Syria & Iudæa. b ¶Et sta. in loco. Antiochꝰ Epiphanes scilicet frater eius, primo omnibus vilis & despectus, sed quasi mansuetus & lenis fraudulenter regno potitus est, hunc locum & quæ sequunt, quidã tm̃ ad Antiochũ referũt: nostri quędam ad eũ, quædã ad Antichristũ, cuius ille prætulit typũ, quædã ad vtrũq;, sicut hoc. Psal. Salomonis nomine intitulato, q̃dã ad eũ, quedã referuntur ad Christũ, quę dã vtriq; conuenũt. Et sta. in lo. e. des. Hucusq; de ordine historiæ inter Porphyriũ & nostros nulla cõtẽtio est. quæ sequũtur vsq; ad finẽ voluminis ille interpretatur sup. Antiochũ Epiphanẽ, Seleuci, fratrẽ Antiochi magni filiũ, q̃ post Seleucũ. xj. annis regnauit, in Syria, obtinuitq; Iudæã. sub quo legis dei per sequutio, & Machabæorũ bella. Nostri hæc oĩa de Antichristo propheta dicũt. Et sta. i lo. e. de. Antichristꝰ s. qui in fine mundi consurget de Gẽte modica. i. de populo Iudæorũ, tã humilis atq; despectꝰ, vt ei nõ deꝫ honor regius, sed fraudulẽter obtineat

☞ principatum

Nicolaus de Lyra.

q̃ erãt obsessi ab Antiocho ĩ ciuitatib⁹ prędictis. a ¶Et nõ e. for. q; nõ poterũt eis succurrere. b ¶Et f. ue. su. eũ. i. cõtra Ptolemæũ. c ¶Iuxta pla. su. q; ciuitates prædictas reuperauit. d ¶Et nõ e. q̃ stet c. f. e. s. regis Syriæ. e ¶Et sta. i ter. inclin Ierusalẽ & Iudæa quæ dicit inclyta, ꝓpter cultũ diuinũ ibi existẽtẽ, q̃a Antiochus ibi honorifice susceptus eũ. f ¶Et consu. in ma. e. quia indebitũ abstulit præsidium Ptolemæi regis Aegypti, & eos qui fauebãt sibi. g ¶Et ponet faciẽ suã. i. totã attentionẽ. h ¶Vt ue. ad tenẽ. uniuer. re. e. id est regis Aegypti, q̃a non sustinebant Antiocho magno recuperare ciuitates & loca prædicta, sed voluit obtinere totũ regnũ Aegypti, veriũtamen q̃a perpendit ꝙ hoc nõ poterat virtute armorũ, ideo simulauit facere pacẽ cũ Ptolemæo Epiphane, & querere bonũ eius; ꝓpterꝰ qđ dedit ei filiã suã Cleopatram i vxorẽ, vt sic melius posset ingredi Aegyptũ. & hoc est qđ dicit hic. i ¶Recta fa. cum eo. Quia Antiochus magnus fecit recta cũ Ptolemæo secundum apparentiã tm̃. k ¶Et filiã fœ. i. de numero fœminarum. l ¶Dabit ei. scilicet Cleopatram. m ¶Vt euertat illum. i. decipiat occasione filiæ habens ingressum familiarẽ intra Aegyptũ, vt sic posset capere eum. n ¶Et non stabit. s. fraudulẽtia Antiochi. o ¶Nec illiꝰ erit. s. regnũ Aegypti, vt cogitauerat, q̃a duces Aegypti ꝓceperũt fraudẽ Antiochi & Cautius se habuerũt circa eũ. Similiter filia eius Cleopatra magis fauit marito suo regi Aegipti, quàm patri suo Antiocho. p ¶Et conuer. faci. suã ad insu. Quia Antiochus magnꝰ videns se defraudatũ à spe obtinendi regnum Aegypti, conuertit se ad debellandum insulas Asiæ. q ¶Et capiet multas. de illis insulis. r ¶Et cessare fa. prin. oppro. sui. i. seipsum, quia hoc faciendo procurauit opprobrium suum. Insulæ enim Asiæ erãt cõfœderatæ Romanis. ideo ab eis missus est Scipio Aphricanus cõtra Antiochũ, qui deiecit eum, & de campo fugauit. ꝓpter qđ subditur: s ¶Et opprobrium eius cõ. in eum. i. in Antiochũ. Hæc autem expositio videtur esse contraria textui, quia per hoc Antiochus nõ fecit opprobrium suum cessare sed magis augeri. ꝓpter hoc recurrendum est ad literam Hebraicam quæ talis est: Et reducet dominus opprobrium suum super eum, quia ꝓpter blasphemias contra deũ incurrit dictum opprobriũ. Et ablq; opprobrio suo redder ei, quia nihil deperiit ipsi deo ꝓpter blasphemias Antiochi. t ¶Et conuertet faciem suam ad imperium ter. suæ. q̃a fugiẽs de Asia voluit ad terram suam redire. v ¶Et impin. q̃a in ipso reditu occisus fuit in templo Nanęę. ij. Macha. v. x ¶Et nõ inuenie. quia ipse & qui cũ eo erant diuisi fuerunt mẽbratim, ita ꝙ eius cadauer non fuit cognitũ nec sepultum. Dicunt tm̃ alii ꝙ in dicto reditu occisus fuit pugnans contra Elymeos. & ꝙ primũ capitm̃ secundi Machabæorũ loquit de Antiocho Epiphane eius filio. y ¶Et sta. i lo. eiꝰ ui. i. Seleucus filius eiꝰ senior q̃ ꝓpter inertiam dicit hic vilissimus. z ¶Et indi. de. re. i. honore regali. a ¶Et i pau. die. cõte. quia parum regnauit. b ¶Nõ in fu. nec in præ. q̃a nõ fuit homo bellicosus nec militaris. c ¶Et sta. in lo. eiꝰ despe. Hic consequẽter agit de regno Antiochi Epiphanis q̃ fuit figura Antichristi, vt dictum est, de quo principaliter agitur hic. Ad cuidẽtiã autẽ eorũ quæ sequunt, sciẽdũ ꝙ illud qđ est figura alicuiꝰ vel signum oportet ꝙ sit res aliqua. Illud enim qđ nihil est, nõ potest esse signum alicuius vel figura. & iõ illud qđ est figura vel signũ alicuiꝰ põt dupliciter cõsiderari q̃ ad præsens. Vno mõ vt est figura tm̃ vel signum. Alio mõ vt est res quædã in se & tm̃ figura alicuius, sicut circulus pendens añ tabernã põt cõsiderari vt est signũ vini existentis in cellario tm̃. vel ꝓut est signum vini, & cũ hoc vt est res aliqua ĩ se. Illa ãt quæ dicunt de figura vel signo primo modo intelligũtur vera tm̃ esse de his q̃rũ sunt signũ vel figura q̃a figura inquãtũ figura ducit tm̃ i cognitionẽ alterius: Illa aũt quę dicunt de signo vel figura sc̃o mõ verificãt de vtroq;. s. de re quę figura est & de eo cuius est figura. Simili modo est in sacra scriptura, q̃a si aliq̃d dicat de aliquo vt est figura alterius tm̃, tũc sensus literalis est vnꝰ tm̃. s. de illo cuius est illa figura. sicut de Salomone vt est figura Christi tm̃. dr illud Psal. lxxj. b. Et dominabit à mari vsq; ad mare & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ, & ideo solũ verificatur de Christo ad literã, non de Salomone cuius regnum solũ fuit in Iudæa. Sed illud quod dicit de aliq̃ secundũ se & vt est figura alterius, illud verificatur ad literã de vtroq;, rñ principaliter de illo cuius est figura. sicut de Salomone dicit. j. Parali. xxij. c. Ipse erit mihi in filiũ: & ego ero illi in patrẽ. Quod verificat de Salomone & Christo cuiꝰ Salomon erat figura. Sed principaliter de Christo, qui est filius naturalis dei. Salomon autem fuit filiꝰ eius per adoptionẽ gratiæ saltem in principio regni. Similiter dicendum est in proposito, ꝙ Antiochus illustris qui est figura Antichristi, potest dupliciter considerari. Vno mõ vt est figura Antichristi tm̃, & sic ista quæ dicuntur de Antiocho verificantur tantũ ad literam de Antichristo. Alio modo potest accipi vt est figura Antichristi, & cũ hoc vt secundum se est aliquid: & sic illa quę dicuntur de ipso verificantur de vtroq;. De Antiocho tamẽ imperfectius, & perfectius de Antichristo cuius est figura: sicut dictum est suprà. viij. ca. quia, ea quę ibi dicta sunt verificantur de vtroq;. In hoc capitulo autem aliqua dicũtur de Antiocho prędicto isto duplici modo & ideo diuiditur in duas partes, quia primò ponũtur ea quæ dicuntur de Antiocho secundum se, & vt est figura Antichristi, & sic verificantur de vtroque. secundò ea quæ dicuntur de Antiocho, vt est figura Antichristi tantum: & sic verificantur de solo Antichristo, ibi: Et faciet rex secundum voluntatem suam. Prima in tres, quia primò ostendit qualiter obtinuit regnum Syriæ fraudulenter. secundò, agit de pugna Antiochi, contra Ptolemæum nepotem suum, ibi: Et brachia. tertiò qualiter pugnauit cõtra filios Israel, ibi: Et reuertetur in terram suam. Circa primum sciendum, quòd Antiochus magnus de quo dictum est duos filios habuit, vnum qui vocatus est Seleucus Philopator & fuit primogenitus, alius autem vocatus est Antiochus Epiphanes vꝫ illustris quod idem est, & ille traditus est Romanis obses ꝓ patre suo ne à fidelitate Romanorum recederet. Mortuo igitur

aa ij ☙ Antiocho magno

a ¶Vt liberetur scopa ab obsidione.

ẽti eius ad resistendum, & non erit fortitudo. Et faciet veniens super eum iuxta placitum suum, & non erit qui stet coram facie eius. Et stabit in terrã † inclyta, & consumetur in manu eius, & ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum universum regnum eius, & recta faciet cum eo. Et filiã fœminarum dabit ei, ut euertat illum. Et non stabit, nec illius erit & conuertet faciem suam ad insulas, & capiet multas, & cessare faciet † principem opprobrij sui. Et opprobrium eius sibi non auferet. Et conuertet faciem suam ad munitiones terræ suæ, & impinget & corruet, & non inuenietur. Et stabit in loco eius † vilissimus & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio. Et stabit in loco eius

a ¶Antiochus Epiphanes. b ¶Seleuci frater.

a ¶Nam ipsi pugna. a ¶De Asia fugiens. ¶Locus eius

a ¶Rhodum, famum, colophonam & alias multas. Sed occurrit Scipio Nasica cum fratre publio Scipione Aphricano qui Annibalem vicerat. Victus ergo Antiochus intra tantum regnare nisus est, & inde fugit ad Apamiam & Sardes & victimas regni sui penetrauit ad vrbes. Cumq; aduersus Elymeos pugnare et, cum omni exercitu deletus est.

a ¶Epiphanem quem impugnabat insultando Romanum imperium quiescere permisit. b ¶Victi & expulsi a Romanis.

a ¶Sosteucus Philopator magni Antiochi filius qui in Syria nihil digni gessit vel patris imperio & sine vllis præmijs ingloriꝰ periit.

a ¶Virtus Romani populi ab eo conteretur id est Antichristo.

a ¶Antiochus Epiphanes. b ¶Seleuci fratris.

† desydera bili. s. terra. Israel.

Describit qđ sit figura.

† princeps opprobriũ suum illi.

D

† exigẽs gloriã regni.

C

Glos. ordi. Danielis Cap. XI. De Lyra

☞ a ¶ Et brachia pu. populi Romani expugnantur ab eo & con-
E terentur. & hoc faciet, quia simulabit se ducē esse fœderis. i. legis
& Testamenti dei: & ingredietur, vrbes ditissimas, & faciet quæ
Qsio Antiochꝰ Aegyptū vastauerit. non fe. pa. eorum &c. Nullus enim Iudæorum præter eum in to-
to vnquam orbe regnauit. Hic contra fir. co. sanctorum scilicet
inibit cōsiliū. ¶ Antiochꝰ Antichristi cypus, in quo quæ ex parte præce-
dūt, in Antichristo oīno sunt cōplen
da, sicut Salomō typꝰ Christi. Est em̄
mos scripturæ sanctæ, vt futurorum
Psal. 77. a. † blādiriꝰ præmittat veritatē in typis. Sic ī Psal.
Ibidem. b. qui intitulat noīe Salomonis, nō oīa
cōueniūt ei, vt hoc. Et pmanebit cum
sole & añ lunā, &c. Et dominabitur à
Ibidem. d. mari vsq; ad mare. & cætera hmōi. Et
sicut hic: Benedicētur in ipso oēs tri-
bus terræ, &c. Ex parte aūt & quasi in
vmbra & imagine veritatis in Salo-
mone præmissa sunt, quæ in Saluato
re perfectē implent. b ¶ Dux fœde
ris. Iudas Machabæus quem fraude
superauit: vt ipse dux fœderis qui ob
tulit pacē Ptolemæo (& fuit dux fœ-
deris) non Ephiphani; qui quintus re
gnauit in Aegypto, sed Philometori
filio Cleopatre, fororis Anthiochi, cu
ius hic auunculus: & cū post mortem
Cleopatræ Eulalius eunuchus Philo-
metoris nutriciꝰ, & Lemęus Aegyptū
regerent & repeteret Syriā, quā Anti
†surripuerat ochus fraudeꝰ occupauerat, ortū est
prēliū inter auūculū. s. Antiochum &
puerū Ptolemæū. Cūq; inter Pelusiū
& mōtē Casiū cōfixissent, victi sunt
duces Ptolemæi, Antiochus verò pa
rēs puero & amicitiā simulās, ascēdit
Memphim & regnū Aegyti accipiēs
puericq; rebꝰ se prouidere dicēs, cū mo
dico ppō oēm Aegyptū subiugauit,
Diuisio quæ nō fecerūt pres eiꝰ. Nulliꝰ em̄ re-
gum Syriæ ita Aegyptum vastauit.
c ¶ Et cō. Nīi secūdū superiorē sen
sum hæc oīa de Antichristo interpre
tanꝰ, q nascituꝰ est de ppō Iudæorū
& de Babylone venturꝰ vñ vrbes &
regē Aegypti primū superabit qui est
F vnus de tribꝰ cornibꝰ de qbus suprà
dictū est. d ¶ Duorum q. Nulli du
bium qn Antiochus pacem cū Ptole
mæo fecerit, & cū eo cōuiuiū inierit
& dolos intēderit non proficiens', qa
non potuit regnum eius obtinere sed ejectus est à militibus
Ptolemæi. sed' quòd dicitur duos fuisse reges quorum cor
fraudulentum, vt sibi mutuo malefacerent, secundum

Nicolaus de Lyra.

☞ historiam

✤ Antiocho magno vt prædictū est, succesit ei ī regnū Seleucꝰ filius eius primogenitꝰ, de q̄ dictū est hic qd' fuit vilissimꝰ & indi gnꝰ honore regio, propter inertiā suā: igit' Antiochꝰ Epiphanes q erat Romę obses, audita morte pris sui & scīēs inertiā fratris sui re gnantis: occultè recessit de Roma sine scitu senatorū, vt cōmuni ter dicunt historiographi. Aliqui autem dicunt licet pauci, quòd recessit de licentia senatorū, non tamen est vis qualiter recesserit, siue sic siue sic, veniens igitur in Syriam vbi regnabat frater suus, cœpit simulare benignitatem erga ciues & audaciā contra hostes: & per hoc attraxit multos ad se: propter quod fratre eius mortuo qui parū regnauit, vt dictū est, obtinuit regnū eius & neporē suū s. filium fratris sui priuauit regno sibi debito: & hoc est qd' dī hīc: Et sta. in lo. eius. s. Seleuci. a ¶ Despectus. s. Antiochus Epi phanes q dicitur hīc despectus, quia fuit Romæ obses. b ¶ Et nō tri. ei ho. re. in principio, qa pater suus Antiochus magnus decla rauit in testamento suo sibi succedere in regno Seleucum, qa tūc erat cōsuetudo qd' pater præferebat in regno suo de filijs suis quē volebat. c ¶ Et tue. c. i. occultè, quia de Roma occultè recessit vt sam dictū est. d ¶ Et ob. reg. in frau. quia obtinuit regnū post fratrē suū p̄ simulationes prædictas. e ¶ Et bra. Hīc ostendit q̄liter pugnauit contra Ptolemæū Philometorem nepotem suum filium Cleopatræ fororis suæ prædictæ & Ptolemæi Epipha-
nis regis Aegypti

a ¶ Ab his qui in Syria seruiebant Ptolemæo.

despectus, & non tribuētur ei honor re [b]
¶ Clementiam simulans.
gi, Et veniet clam & obtinebit regnum [d]
a ¶ Fortitudo, vnde & magus appellatur exercitꝰ magnitudo. b ¶ Ptolemæi. s. Philometoris.
[e] in †fraudulentia. Et brāchia † pugnān-
a ¶ Philometoris duces. b ¶ Antichristi. [f]
tis expugnabuntur à facie eius & † con-
a ¶ Dolis Antichristi. b ¶ Ptolemæus Philometor. ¶ Tribu labitur scilicet. c ¶ Antichristus simulans se ducem fœderis regnum Aegyti primum invadet.
[b] terentur. In super & dux fœderis. Et pōst [g]
a ¶ Regnum eius inundans. b ¶ Memphim.
amicitias cum eo faciet dolum, & ascēn- [i]
c ¶ Aegyptum ¶ Paulatim.
[k]
det & superābit in modico populo, & a- [l]
bundantes & uberes urbes ingredietur.
a ¶ Antiochus vel Antichristus. b ¶ Quilibet de ppō Iudæorū.
Et faciet quæ non fecerunt pātres eius, [m]
a ¶ Aegypti.
& patres patrū eius. Rāpinas & prędam
& diuitias eorum dissipabit, & cōtra † fir- [n]
a ¶ Quia astutissimus. b ¶ Ducum pueri. ¶ Sanctorum.
c ¶ Callidius consilium. d ¶ Faciet. f.
¶ Non semper nō quęcumq; volet. ¶ Donec dei voluntas permiserit
missimās cogitatiōnes inibit, & hōc ūsq; [o]
a ¶ Secundum porphirium Antiochi.
[p] ad tempus. Et cōcitabitur fortitudo eiꝰ, [p]
a ¶ Ptolemæum fororis suæ filium.
& cor eius aduersum rēgem austri in ex- [q]
a ¶ Duces Ptolemæi, vel rex Aegypti.
ercitu magno. Et rex austri prouocabi- [r]
a ¶ Contra Antiochum vel Antichristum
tur ad bellū multis auxilijs, & forti-
a ¶ Non poterunt resistere fraudulentiæ Antiochi, qui simulabit pacem cum Ptolemæo, & comedet panem cum eo, & postea occupabit Aegyptum.
bus nimis: & non stābunt, quia inibunt [t]
aduersus eum consilia. Et comedentes [v]
a ¶ Philometore. b ¶ Ptolemæum.
panem cum eō conterent illū: exerci-
a ¶ Regis austri vel Aegypti.
tusq; ei' opprimetur, & cadent interfecti [x]
plurimi. Duorum quoque regum cor- [y]

nis regis Aegypti, Et diuidit in duas partes secundū duas inuasio G
nes, ijs fecit contra Aegiptum, secūda, ibi: Et concitabit. Circa pri Diuisio
mū sciendū, q̄ Antiochus Epiphanes rex Syriæ simulauit se zela-
re p̄ nepote suo rege Aegypti adhuc tñ puero, & iō quasi sub ti-
tulo tutoris accepit: ciuitates ijs reges Aegypti, ppe regnū Aegy
pti acquisi erant, ijs cū principes Ae
gypti nomine pueri repeterēt: Antio
chus negauit reddere, & iō inter ipsū
& regē Aegypti adhuc puerū guerra
mota est: sed duces Ptolemæi regis
Aegypti venientes contra Antiochū
deuicti sunt, & p̄ consequens puer p̄ † inundā
quo pugnabant: tamē postea Antio- tis inundā
chus simulauit totum fecisse amore bunture.
pueri tamq; sibi magis propinquus, † contrā
vt potè ipsius auunculus, & hoc fecit
fraudulenter vt posset melius ingre-
di Aegyptum, & obtinere diuitias il
lius regni, & hoc est qd' dicit, hīc: Et
brachia pug. id est duces Ptolemæi
Philometoris qui pugnabant p̄ eo.
f ¶ Expugnabuntur à facie eius
&c. quia deuicti sunt ab Antiocho.
g ¶ In su. &, dux fœ. Id est Ptolemę
us Philometor, cum quo Antiochus
eius auunculus simulabat facere fœ-
principaliter. cōtritus est ab eo, quia
vt dictum est, deuictis principibꝰ puc
ri, & puer quodāmodo deuictus est. † inundā
h ¶ Et post amicitias cum eo fa- tes cogita
ciet dolum. quia vt dictum est simu bit, cogita
lauit prædicta fecisse amore nepotis tiones.
sui, quasi posset melius custodire res
suas quàm homines extranei: hoc tā
men dolosè simulabat, vt posset in-
gredi Aegyptum ad ipsum spoliān-
dum, & hoc est quod dicitur: i ¶ Et
ascendet. scilicet in Aegyptum.
k ¶ Et superabit in modico po-
pulo. quia Aegyptij non timebant
sibi ab eo, credentes quòd interesset
pro bono nepotis sui regis Aegy-
pti. l ¶ Et abundantes & ube
res urbes ingredietur. spoliando
eas. m ¶ Et faciet quæ non fece ru
nt patres eius, & patres pa-
trum eius. Rapinas & prædam
& diuitias eorum dissipabit. qa
prædecessores sui scilicet reges Syriæ
non asportauerunt spolia terræ Ae-
gypti, licet aliqua extrinseca illius re
gni deprędati fuissent, sicut fecit Antiochus magnus, vt visum
est. n ¶ Et contra firmissimas cogitationes inibit. scili-
cet consilium: quia astutia sua ex fraude decepit sapientes Aegy
pti, vbi tunc vigebat sapientia. o ¶ Et hoc usque ad tem-
pus, quasi dicat, non diu durabit: quia inde fuit posita turpiter
expulsus. Vel aliter: Vsque ad tempus scilicet Antichristi in
quo complebuntur ista perfectius, quia Antiochus fuit figura Secunda
Antichristi. p ¶ Et concitabitur fortitudo eius & cor eiꝰ. Aegyptia
Hīc describitur secūda inuasio, quam fecit Antiochus contra Ae- uasio.
gyptum, quia Ptolemęus puer creuit: & sic præparauit se ad præ
lium cōtra auiculum suum. Iste tamen Antiochus semper dolo-
sè agebat, & ideo videns nepotem suum habere fortem exercitū,
propter quod timēs deuinci, traxit ad se munerib' aliquos de Gē
te Ptolemęi per quod impedita fuit victoria Ptolemæi cōtra An
tiochum. & fecerunt pacem, simulatam tamen: quia vnus cogi-
tabat malum contra alium. & hoc est quod dicitur hīc: Et conci-
tabitur fortitudo eius & cor eiꝰ. d est Antiochi regis Syriæ.
q ¶ Aduersum regem austri. Id est Aegypti nepotem suum.
Sequitur: r ¶ Et rex austri. Id est Ptolemæus rex Aegypti iam
factus adultus. s ¶ Prouocabitur ad bellum &c. cōtra Anio
chum auunculum suum. t ¶ Et nō sta. quia inibunt ad. quia
aliqui de Gente Ptolemæi non steterunt fideliter cū eo, sed indu-
xerunt eum ad faciendum pacem, conducti ad hoc ab Antiocho,
vt dictum est: & hoc est quod dicitur: v ¶ Et comedentes pa-
quia occasionē huius pacis simulatæ, multi de exercitu regis Ae
gypti postea fuerunt interfecti. x ¶ Duorum quoq; re. c cor e.
ut ma. fa. qa vt dictum est pax fuit tantū simulata: & ideo vnus

✤ contra al-

hiſtoriã ſtare nõ põt: Ptolemęs em̃ paruus erat ætate: & deceptus
A eſt fraude antiochi: qd .n. malè cogitare potuit: vñ nĩ hęc oĩa ad
Antichriſtũ refert: & ad regẽ Aegypti quẽ primũ ſupabit: a ¶ Et
nõ p.qa à ducib⁹ ptolemęi expulſus eſt ab Aegypto: & poſtmo-
dũ à duorũ nepotũ ſuorũ obſidiõe & Romanorũ iuſſu q eis ami-
ci erant excluſus eſt. b ¶ Teſtamen-
ſa. De Antichriſto null⁹ ambigit qn
pugnaturus ſit aduerſus teſtamentũ
ſanctũ, & primũ cõtra regẽ Aegypti
dimicans: Romanorum terreat auxi-
lio. hęc ſub Antiocho Epiphane ima
ginata præceſſerũt: vt rex nequiſsim⁹
qui populũ dei pſecut⁹ eſt præſigna-
ret Antichriſtum q populũ Chriſti p
ſecutur⁹ eſt. Multi ãt noſtrorũ putãt
ob ſquitię & turpidinis magnitudinẽ
Neronẽ Antichriſtũ fuiſſe. Et Græca
& Romana narrat hiſtoria qđ Antio
chus expulſus ab Aegyptęns venit in
Iudæam, ſ. terrã ſanctã & ſpoliauit tẽ
plum & auri tulit ꝯplurimũ, poſito
quẽ in arce præſidio Macedonum: re
uerſus eſt in terrã ſuam & euoluto bi
ennio rurſum contra Ptolemæum ex
ercitũ cõgregauit & ad auſtrũ venit.
Cũq; duo fratres Ptolemæi Cleopa
treſilij quorũ auunculus erat Antio-
chus obſiderentur Alexandrię: vene-
runt duo legati Romanorũ q̃rũ vn⁹
erat Marcus Publi⁹ Leuinas: cũ eum
ſtantẽ in littore inueniſſet & ex parte
ſenatus dixiſſet q̃ iuberetur ab amicis
populi Romani recedere: & ſuo impe
rio contentus eſſe: & ille reſpõſum ad
amicorũ conſiliũ diſtuliſſet: orbẽ fecit
in arena baculo quem manu tenebat
& regẽ circũſcribẽs ait, Senat⁹ & ppl⁹
Romanus præcipiũt, vt in hoc loco re
ſpondeas quid conſilij geras. vñ ille
B perterrit⁹ ait: Si hoc placet ſenatui &
populo Romano, recedendum eſt: &
ſtatim mouit exercitum. c ¶ Et in-
digna. Hoc plenius in libro Macha
bæorũ, qa poſtq̃ de Aegypto pepu-
lerũt eũ. ſ. Antiochum Romani, indi
gnãs venit cõtra teſtamẽtũ ſanctuarij
& ab his inuitatus eſt q legẽ dei dere-
liquerant, & ceremonijs ethnicorũ ſe
miſcuerãt: Qđ plenius complendum
eſt ſub Antichriſto, qui indignabitur cõtra teſtamentũ dei, & co
gitabit aduerſus illos quos vult legem dei derelinquere: vñ Aq-
la: Et cogitabit vt deſeratur pactum ſanctuarij. d ¶ Et brachia.
Iudæi hæc nec de Antiocho Epiphane nec de Antichriſto, ſed de
Romanis intelligunt, de quibus: Et venient trieres ſiue itali arcq;
Romani & humiliabunt. Poſt multa inquiũt tẽpora de ipſis Ro-
manis q Ptolemæo in auxilũ venere, & Antiocho cõminati ſunt
conſurget rex Veſpaſianus, & ſurgẽt brachia eⁱ⁹, & ſemina fœmi-
næ. ſ. Titus filⁱ⁹ eius cũ exercitu, & polluẽt ſanctuariũ, auferẽtq; ſu
ge ſacrificiũ, & tẽplũ tradẽt æternæ ſolitudini. Zigim & Cethim
q̃s nos trieres & Romanos interpretati ſum⁹. Hebręi italos volũt
eſſe atq; Romanos. Alij ſemina, pgenies. ſ. volũt. Alij ãt eos ſigni
ficari q ab Antiocho miſsi fuĩt poſt biẽnũ q̃ tẽplũ ſpoliauerat, vt
tributa exigerẽt à Iudęis, & auferẽt cultũ dei & ĩ tẽplo Iouis olym
pi ſimulacrum & Antiochi ſtatuas ponerẽt, q̃s nũc abominationẽ
deſolatiõis vocat, qñ ablatũ eſt holocauſtũ & iuge ſacrificiũ, quæ
dã ĩ Typo Antichriſti nĩ p̃ceſſiſſe cõtẽdũt q ſeſſur⁹ ẽ ĩ tẽplo dei
oſtẽdãs ſit de⁹. Antichriſt⁹ ĩ tẽplo ſedebit, q̃ſi de⁹ vt legẽ dei auferat.
Iudęorũ qdã ſimulauerũt ſe legẽ dei cuſtodire, & poſtea cũ Genti
bus fuerunt: alij verò in religione pmanſerunt, qđ in Antichriſti
tpe futurũ eſt, qñ refrigeſcet charitas m. vnde: Putaſnẽ filius homi
nis veniẽs in. &c. e ¶ Et docti in populo. Quanta Iudæi paſsi
ſunt ſub Antiocho Machabęorum libri referunt, & triũphi eorũ
teſtimonio

Nicolaus de Lyra.

cõtra alterũ malũ cogitabat ĩ corde ſuo. a ¶ Et ad m.u.m.l-
qa ad ſimulationẽ maioris pacis, comedebãt ĩnui eem, & ỹ bis mẽ
dacib⁹ nitebãt ſe mutuo decipere. b ¶ Et n.p.qa vn⁹ nõ potuit
alĩũ totaliter ſubuertere, ſicut cogitabant. c ¶ Quia adhuc fi-
ſcilicet negocij

a ¶Inuicem ſũ bi inſidiantes: ſic ars deludit arte.

erit: ut male faciãt, & ad mẽſam unam a
a mendacium loquentur: & non profi- b
a ¶Antiochus & principes eius. b ¶Pugnę quia non perfi-
cient cogitata.
cient, quia adhuc finis in aliud tẽpus. c d
a ¶A ducibus Aegypti repulſus.
Et reuertetur in tẽrram ſuam cum opi- e
a ¶Iudeam, dei teſtamentum colentem.
b bus multis: & cor eius aduerſus tẽſta- f g
a ¶Iuſſu Romanorum.
mentum ſanctum, & faciet & reuẽrte- h i
a ¶Quia iterum collectis viribus venit in Aegyptum & obſe-
dit duos nepotes ſuos Ptolemęum Philometorem cum fratre
ſuo, quando Romanorum iuſſu amotus eſt. Anticeriſtus quoque
arma ſentiet Romanorum.
tur in terram ſuam. Statũto tempore re- k
a ¶Non ita ſuccedet ei ſicut prius quãdo venit in Aegyptum.
uertetur & ueniet ad auſtrum, & nõ ẽrit l m
priori ſimile nouiſsimum. Et uenient ſu n
¶Itali.
a ¶Non morte, ſed humiliation e ſuperbię.
per eum † trieres & Romani & † percutiẽ o
c tur & reuertetur. Et indignabitur cõtra p q
a ¶Peius enim fecit cum ſecundo veniſſet Ieroſolimam. Et
hõc eſt, Et indig. contra teſta. ſanct.
† teſtãmentum ſanctuarij, & faciet & re- r ſ
a ¶Quomodo. ſ. remuneret eos qui ad idola converſi ſunt.
uertetur, & cogitãbit aduerſus eos, t
qui derelinquerunt teſtamentum ſan- v x
d ctuarij. Et brachia ex eo ſtabunt, & pol- y
luent ſanctuarium fortitudinis, & aufe- z
rent iuge ſacrificium, & dabunt abomi- a
¶Templi.
¶Hoc quoq; in libro Machabæorum.
nationem in deſolationem. Et † impij in b
teſtamentum ſimulabunt fraudulenter. c
a ¶Matathias cum filijs & huiuſmodi.
¶Legem. ſ.
Pop⁹ aũt ſciẽs deum ſuũ, obtinebit & a b
a ¶In lege. b ¶Reſiſtere & legem dei cuſtodire.
faciet. Et doctũ ĩ ppl'o docebũt plurimos. c d

a ¶Inuicem ſũ bi inſidiantes: ſic ars deludit arte.

erit: ut male faciãt, & ad mẽſam unam a
a mendacium loquentur: & non profi- b
a ¶Antiochus & principes eius. b ¶Pugnę quia non perfi-
cient cogitata.
cient, quia adhuc finis in aliud tẽpus. c d
a ¶A ducibus Aegypti repulſus.
Et reuertetur in tẽrram ſuam cum opi- e
a ¶Iudeam, dei teſtamentum colentem.
b bus multis: & cor eius aduerſus tẽſta- f g
a ¶Iuſſu Romanorum.
mentum ſanctum, & faciet & reuẽrte- h i
a ¶Quia iterum collectis viribus venit in Aegyptum & obſe-
dit duos nepotes ſuos Ptolemęum Philometorem cum fratre
ſuo, quando Romanorum iuſſu amotus eſt. Anticeriſtus quoque
arma ſentiet Romanorum.
tur in terram ſuam. Statũto tempore re- k
a ¶Non ita ſuccedet ei ſicut prius quãdo venit in Aegyptum.
uertetur & ueniet ad auſtrum, & nõ ẽrit l m
priori ſimile nouiſsimum. Et uenient ſu n
¶Itali.
a ¶Non morte, ſed humiliation e ſuperbię.
per eum † trieres & Romani & † percutiẽ o
c tur & reuertetur. Et indignabitur cõtra p q
a ¶Peius enim fecit cum ſecundo veniſſet Ieroſolimam. Et
hõc eſt, Et indig. contra teſta. ſanct.
† teſtãmentum ſanctuarij, & faciet & re- r ſ
a ¶Quomodo. ſ. remuneret eos qui ad idola converſi ſunt.
uertetur, & cogitãbit aduerſus eos, t
qui derelinquerunt teſtamentum ſan- v x
d ctuarij. Et brachia ex eo ſtabunt, & pol- y
luent ſanctuarium fortitudinis, & aufe- z
rent iuge ſacrificium, & dabunt abomi- a
¶Templi.
¶Hoc quoq; in libro Machabæorum.
nationem in deſolationem. Et † impij in b
teſtamentum ſimulabunt fraudulenter. c
a ¶Matathias cum filijs & huiuſmodi.
¶Legem. ſ.
Pop⁹ aũt ſciẽs deum ſuũ, obtinebit & a b
a ¶In lege. b ¶Reſiſtere & legem dei cuſtodire.
faciet. Et doctũ ĩ ppl'o docebũt plurimos. c d

intentione, vt viſum eſt. p ¶ Et reuerte. ab Aegypto. ſ. q ¶ Et
indign. con. teſt. ſan. id eſt cõtra Ieruſalem. r ¶ Et faciet. ibi
multa mala. s ¶ Reuerteturq; hoc dicit: quia tã fuerat ibi alias.
t ¶ Et cogitabit aduer. eos qui derelique. te. qa etiã illos Iu
dæos quorum conſilio venit in Ieruſalem qui erant legis tranſ-
greſſores interfecit Antiochus, motus cupiditate theſaurorũ qui
erant in templo. v ¶ Et brachia ex eo ſta. qa poſuit Macedo-
nes in arce quæ erat in Ieruſalẽ, vt habetur. j. Machab. j. ne ciuitas
poſſet rebellare contra ipſum. x ¶ Et pollu. ſanctua. fortitu. Id
eſt templũ in quo dominus qui eſt fortitudo colebatur, quia ibi
præcepto Antiochi factæ ſunt aræ idolorum. & facta ſunt proſti
bula. y ¶ Et aufe. iu. ſa. quia per ſex annos ſacerdotes Iudæorũ
non poterãt ibi offerre ſacrificium conſuetum. z ¶ Et da. abo.
in deſol. quia ibi poſuerunt idolum Iouis. Idolum autem apud
Hebræos nominatur abominatio, & hoc fuit occaſio maximè de
ſolationis ipſis Iudæis quando poſitũ fuit in templo. a ¶ Et im
pij in te. ſi. quia aliq peſsimi de Iudęis ſimulantes ſe zelare p cul
tu dei, populũ Iudęorum deceperunt, ſicut de Alchimo & ſuis ſo
cijs dicitur. j. Macha. vij. b. Homo ſacerdos de ſemine Aarõ venit
nõ decipiet nos; & tñ ſtatim rupit iuramentum, vt ibidem dicit,
& fecit peius Iudęis q̃ Gẽtiles fecerãt. b ¶ Pop. au. Hîc cõſequẽ-
ter oñdit Machabęorũ cõſtãtia ĩ ſuſtinẽdo tormẽta ne facerẽt con
tra legẽ, vt patet de ſeptẽ fratrib⁹ & matre eorũ & multis alijs, vt
habet. j. Machab. vij. & in debellãdo aduerſarios, vt patet de Iuda
Machabęo & fratrib⁹ & ſocijs eorũ. & hoc eſt qđ dicit: Populus
au. ſctẽs deũ ſu. ſ. fide formata charitate. c ¶ Obtinebit. i. pfe-
ẽte tenebit legẽ. d ¶ Et fa. multa cõtra aduerſarios, vt patet de Iu
da Machabęo & ſocijs eius. e ¶ Et docti in popu. doce. plu. re
ſiſtere aduerſarijs, & tenere legem vſq; ad mortem, ſicut fecit Ma

Machabæorum conſtantia.

aa ij cõthatias: vt

Diuiſio

† cõminabuntur ei.

D

† prſuaricatore, paſſi. no. quia tunc non ſpoliauit Aegyptum ſicut in prima vice, vt ſuprà dixit facit blãdę eſt, ſed magis inde repulſus fuit ditijs.

Iuda Machabęo & ſocijs eius. e ¶ Et docti in popu. doce. plu. re
ſiſtere aduerſarijs, & tenere legem vſq; ad mortem, ſicut fecit Ma

aa ij cõthatias: vt

Gloſ. ordi. Danielis Cap. XI. De Lyra

testimonio sunt, qui pro custodia legis dei, flammas & gladios & Eseruitutem & rapinas & pœnas vltimas sustinuerunt, quæ pro certo sub Antichristo futura sunt, multis resistentibus potentiæ eius & diffugientibus. Hebraei hęc in vltima euersione tẽpli quę sub Vespasiano & Tito accidit interpretantur, dicẽtes fuisse plurimos q scirent deũ suũ, & pro custodi legis eius morerentur. a ¶ Et ruent in glad. Matathias de vico Modin qui aduersus duces Antiochi rebellauit, conatus seruare legẽ dei, sed occisus est, & filij eius, hostiũ fraude q dam decepti, sicut Machabęorũ liber testatur. b ¶ Cũq; corrue. Quidam Iudęorũ, & de Seuero & Antonino principibus hæc intelligunt, qui Iudæos dilexerũt simulatoriæ. Alij de Iuliano imperatore, qđ' qñ oppressi fuerint à † gallo Cæsare, & in captiuitate multa passi ille consurgat, Iudæos amare se simulans & in templo corũ se immolare simulãs, i quo parua spẽ auxilij habebũt, & applicabunt illis Gẽtilũ plurimi, sed fraudulẽter, p cultu eñ idolorũ simulabũt se amicos, & hoc ideo vt q̃ pbati sunt manifesti fiant: Tempus enim veræ salutis eorũ est sub Christo, quẽ falso venturũ putant; eũ Antichristum susceputi sunt. c ¶ Et fa. rex. Ab hoc loco ludæi de Antichristo dicunt quãt q̃ surgat post paruulũ Iuliani auxilium, sicut nos quoq; hæc intelligim⁹ de eo. d ¶ Donec cõ. ira. i. iracundia ei deus vt pereat. Polybius enim & Diodorus qui bibliothecarũ scribũt historias, narrant eũ non solũ contra deũ Iudæorũ fecisse, sed auariciæ faci bus accensum templum Dianæ ditissimum, qđ' in Elymaide erat spoliare conatũ, oppressumq; à custodib⁹ tẽpli & vicinis circũeuntibus, & quibusdam phantasmatibus atq; terroribus ỹ sum in amentiam, ad vltimũ morbo interisse: & hoc ei commemorant accidisse, quia templum Dianæ ditissimũ conatus fit spoliare. Nos ãt dicimus, q̃ ideo accidit ei, si quid accidit, qa in sanctos dei nimiã crudelitatẽ exercuit, & templũ eius polluit: nõ eñ qa conar⁹ est facere & pœnitendo cessauit implere, sed pro eo q̃ fecit punicus est. e ¶ Et erit in con. Ambigue in Hebraico teste Aquila qui verbũ ex verbo expressit di. Super deũ patrũ suorũ nõ intelliget, & super concupiscentias fœminarũ & sup oẽm deũ non intelliget. Quib⁹ ỹbis intelligi potest, & habere concupiscẽtiã, s. qđ' magis Antichristus cassitatẽ Antiocho conuenit: & non habere, qđ' Antichristo: q cassitatem simula ideo simulabit, vt facilius decipere possit. Et erit i cõcu. LXX. bit. Et cõcupiscẽtijs fœminarũ † subiacebit, Antiochus eñ luxuriosissim⁹ fuit, vt etiã mimis & scortis, publicè & ppso videẽte misceret.

† Caio

† mũdẽtur

1. Mach. 2. g.

2. Cor. 11. d.

Polybi⁹ & Diodorus: Quare Antiochus punitus.

† qa decisio, siue cõclusio facta est.

† non

Nicolaus de Lyra.

☞ Deũ autem

a ¶ Sancti. b ¶ Antiochi vel Antichristi.

a & ruẽnt in gladio & in flamma & in ca/ a
b ptiuitate, & in rapina † dierum. Cumq; b
a ¶ Sub Antichristo. b ¶ Sancti resistentes Antichristo.
c ¶ Diuina conforratione aduersus Antichristum.
corruerint, subleuabunrur auxilio parc
a ¶ Ministri Antiochi vel Antichristi.
uulo, & applicabunrur eis plurimi frau e
a ¶ Vt seducantur, si fieri potest etiam electi. b ¶ Q. hæc omnia ideo s. vt confi. &c. ¶ Sancti quasi in fornace vasa figuli. p. s. &c.
dulenter. Et de erũditis ruent, ut cõflen d e
a ¶ Probatiores facti. b ¶ De num ero. holm. b ¶ Secund ã illud Et super nisum dealbabit.
tur & † eligãtur & dealbentur, usque f
a ¶ Omnipotẽtia a deo, & omnia ejus habent. ¶ Non semper.
b ¶ A deo. c ¶ Victoriæ veræ in aduentu Christi.
ad tempus prefinitum, quia adhuc aliud g
a ¶ Quietis post tribulationem.
cempus erit, Et faciet rex iuxta uolunta b i
a ¶ Porphyrius & sequentes eum. De Antiocho Epiphane hæc dici autumant. ¶ Contra cultum dei. b ¶ In superbia, vt etiã simulacrum suum in templo iubeat poni.
tem suam, Et eleuabitur & magnificabi k
a ¶ Vnde: Qui aduersatur & extollit supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se esse deũ.
tur aduersus omnẽ deum, Et aduersus l
a ¶ Blasphemias
deum deorũ loquetur mãgnifica, & di m
a ¶ Prosperabitur vsq;. b ¶ Finiatur. s. ira eius et indignatio eorum. ¶ Sus per eos. c ¶ Dei.
rigẽtur donec compleãtur iracundia. n
a ¶ Apud dei præscientiam. b ¶ Quanto s. tepe fuerat vsq;. ¶ Aliter: In ipso erit consummatio.
† Perpetrãta quippe est diffinitiõ: Et o p
a ¶ Abraham Isaac & Iacob, de quorũ progenie nascetur Antichristus in Babylõe, sicut aiunt de tribu Dan. b ¶ Iudæorum. s. deum deorum scilicet.
deum pãtrum suorum non reputabit,
& * erit in concupiscentijs fœminarum q

ad quẽ prędicta pñt de facili applicari. De Antiocho eñ tria dicta G
sunt i generali. Primũ est q̃liter obtinuit regnũ fraudulẽter, ibi: Et De Anti.
stabit i loco suo despectus: &c. & hoc pfectius verificat de Anti. cho
christo, q maius dominiũ obtinebit nõ ppter nobilitatẽ generis,
sed magis p fraudulẽtiã, & sic põt applicari illa lĩa sc̃m qđ' dictũ
est de Antiocho q̃liter pugnauit cõtra regẽ Aegypti: & hoc notat, ibi: Et
brachia pugnãtis, &c. cõtra quẽ pugnauit duplici via. s. frandulentia & † dicit
armorũ potẽtia, vt visũ est. Et istud tia,
pfectũ cõplebit i Antichristo, qa rex
Aegypti erit vn⁹ de trib⁹ q primò superabuntur ab eo, vt dictũ est suprà
vij. ca. Nõ est dubiũ q̃ cõtra eũ muter
tur maiori fraude & maiori potẽtia
q̃ Antiochus fecerit. & ppter hoc to
ta illa lĩa põt de facili applicari Anti
christo, & maximè illud qđ' ibi dicit:
Et faciet quæ nõ fecerũt patres eius,
& patres patrũ ei⁹: qa nullus de regibus totius mũdi fecit vel faciet talia q̃
lia factur⁹ est Antichristus: sed multi
reges q̃ præcesserũt Antiochũ fecerũt
etiã maiora, q̃ Antiochus fecerit, vt
patet de Alexãdro magno à q̃ defecit regnũ Antiochi, vt suprà dictum
est. Tertiũ aũt qđ' dictũ est de Antiocho est q̃liter pugnauit cõtra filios Israel, ibi: Et reuertet̃ in terrã suã: &c.
vbi dictũ est quõ filios Israel multipliciter afflixit, & à cultu veri dei inquantũ potuit auertit, & quõ multi
de pplo Israel cõsiantes mortẽ & tribulationes sustinuerũt. Et hoc multo
fortiꝰ implebit̃ de Antichristo: quia
erit sine cõparatione maior psequutor ecclesię, q̃ ille fuerit synagogę, &
multò plures q eũ à fide auertunt
& multò plures in fide stãtes cruciabũtur q̃ per Antiochũ: & iõ tota ista
lĩa põt de facili ad ipsum applicari:
sed ppter prolixitatem vitandi omitto per singula verba discurrere.

h ¶ Et faciet. Hîc cõsequẽter ponũ

tur ea quæ dicuntur de Antiocho prout sunt figura Antichristi tã Diuisio
tũ, qa nõ verificanť de eo ad literam, sed tantũ de Antichristo: Et H
diuiditur in duas partes, quia primò ponitur pcessus Antichristi
cõtra deum, secũdò, cõtra colẽtes ipsum, ibi: Et multiplicabit gloriam. Primum ostenditur duplicater. s. in cõtemptu blasphemiæ
& in cultu idololatrię, ibi: Deum autẽ Maozim. Primò igitur dicitur sic continuando literam literæ immediatè præcedenti, vbi dictum est. Adhuc aliud tẽpus erit. s. tps Antichristi, vt dictũ est. Et
faci. rex. s. Antichristus. i ¶ Iuxta uo. suam. qa malicia sua producet ad effectum. k ¶ Et eleuabitur. secundum q̃ dicitur. ij. ad
Thes. ij. a. Nisi venerit discessio primũ, & reuelat̃ fuerit hõ peccati filiꝰ perditionis, qui extollitur super omne quod dicit deus aut
quod colitur, ostendens se tanq̃ sit deus; & ideo ista litera non potest exponi nisi de eo. Antiochus enim Epiphanes non eleuauit se
contra oẽm deum, immò idolum Iouis coluit: & in tẽplo Ierosolymitano posuit, & Iudæos ad cultũ illius q̃rum potuit induxit
vt legit. j. Macha. &. ij. l ¶ Et aduersus de. qa Antichristꝰ cõtumeliã loq̃t cõtra deũ cæli: qa oñdet se tãq̃ sit de⁹, vt dicit apostol⁹
& ita allegatũ est. m ¶ Et dirige. quia ad effectum intentũ ei⁹ p
ducet malicia, quia sedebit in tẽplo tamq̃ sit deus: nõ tamẽ deus,
propter quod subditur: n ¶ Donec compleatur iracundia.
s. dei super eum, q̃ virtute eius morietur subitò, vt dicunt sancti,
& apostolus. ij. ad Thessa. j. b. Quem dñs Iesus interficiet spiritu
oris sui, &c̃. o ¶ Perpetrata quippe est diffi. q. d. Ira determinata est in dei præscientia, ideo ira certum est de futuro, acsi iam
esset factum de præterito. p ¶ Et deum patrum. quia Antichristus nascet̃ de Iudæis vel Christianis, qui deum cæli adorãt, & Antichristus ei⁹ cultum auferet & vsurpabit sibi, vt dictum est. Patet
etiam, q̃ ista lĩa nõ potest exponi de Antiocho q̃ idola Græcę coluit, sicut patres sui: & ad ipsa adoranda Iudæos induxit i Ierusalem, vt dictũ est: & similiter Samaritanos, qa tẽpũ qđ' erat i mõte Garizim Ioui dedicauit, vt habetur. ij. Macha. vj. q ¶ Et eriti
cõcupi. fœmi. qa licet Antichristus fingat cassitatẽ exercẽ⁹, vt fi
lios decipiat, tamẽ nõ erit verè cassus, vt dicunt aliqui: quia erit

a ¶Deum au. ma. Diabolū. s. in seipso vel vbicūq; fuerit Antichristus, vel i mēbris suis. Omniū em̄ malorū caput est diabolus, sicut Christ⁹ bonorū q in ipso venerabunt diabolū. Maozim. p̄sidiū. s. qd' Antichristus in Ierusalē cōstructur⁹ est. Antiochus enim p̄sidia ibi & idolū cōstituit ad insidias sanctificatiōis; Vtque autē diaboli cultor erit. b ¶Et faci. ut mu. Theodo. Et aget hoc vt muniat p̄sidia cū deo alieno, & cū eis ostenderit, multiplicabit honorē & dominari eos multis faciet, & terram diuidet gratis, secūdū Theodotionem hoc exponit Porphyrius.

¶Porphyr⁹. Et faciet hęc oia vt muniat arcem Ierusalem, & in cæteris vrbibus ponat p̄sidia; & Iudæos doceat alienum adorare deum. s. Iouem quē cū illis ostenderit, & adorādū esse persuaserit: deceptis dabit honorē & gloriam, & faciet cęteris q in Iudęa fuerint dñari, & p pręuaricatiōe possessiones diuidet, & dona distribuet.

Antichristus Antichristus q̄q deceptis multa dabit dona, & terrā suo exercitui diuidet, q̄s em̄ suo terrore subiugare nō poterit, auaricia subiugabit. c ¶Et in tē. Nostri ad Antichristū hæc referentes dicūt, q̄ primū pugnatur⁹ sit cōtra regē austri. i. Aegypti, & postea Lybi es & Aethiopes superatur⁹, q̄ę de. x. cornib⁹ tria cornua cōtrita legim⁹ supra, & q̄ vēturus sit in Iudæā, & multæ ei vrbes vel prouincię daturę sint manus. d ¶Hæ autē so. Hier. Antiochus cōtra Pptolemæū festinans. Idumæos & Moabitas & Ammonitas qui ex latere Iudæ erāt nō tetigit, ne occupatus alio prælio, Ptolemęū redderet fortiorem. Antichristus q̄q Idumæos & Moabitas & filios Ammom. Arabiā. s. relinquet intactā, qa illuc sēti ad deserta cōfugiēt. e ¶Et mit. ma. Hoc Antiochum ex parte fecisse legimus, sed qd' sequit̄ p Libyas & Aethiopiā trāsibit, magis Antichristo q̄ Antiocho cōuenit. Antiochus enim Libyam, quā plęriq; Aphricam Aethiopiāq; dicūt, nō tenuit, nisi forte qa in ipso climate sunt prouinciæ Aegypti, & longē per deserta † vicinę capus Aegyptijs etiā hæ prouinciæ conturbatæ sunt. vnde non dicit qd' eos cœperit, sed ptransierit. f ¶Et f. tur. Hoc quoq; Porphyrius de Antiocho somniat. Pugnans inquit contra Aegyptios & Libyas Aethiopias q̄ pertransiens, audiet sibi ab oriente & occidente prœlia concitari. vnde & regrediēs capiet Aradios sibi resistentes, & in littore phœnicis oēm vastabit, puinciā: confestimq; pergēs ad † Artoxiā regē Armenię, qui de orientis partibus mouebatur, & interfectis plurimis de exercitu eius, ponet tabernaculum suum in loco Apadno qui est inter duo flumina altissima, quæ sunt tigris &

Nicolaus de Lyra.

plen⁹ oī malicia. & p cōsequēs erit luxuriosus: ppē qd' significat̄ p bestiā ascēdētē de Abysso, Apoc. xvij. In bestia aūt significat carnalis lasciuia, ppter qd' Philosophus. ij. ethicorū vitā carnalē seu voluptuosam vocat bestialē vitā. a ¶Nec quēq. d. c. Hoc patet verū de Antichristo ex prædictis, & falsum de Antiocho. cā subdit: b ¶Quia aduer. i. cōtra deū & homines: qa Antichristus consurget cōtra oēs homines eos sibi subijciēdo. & cōtra deū ei⁹ cultū sibi vsurpando, sed neutrū verificat̄ de Antiocho: qa Iudæam coluit & Romanis subiectus fuit, vt patet ex prędictis: & iō nō surrexit cōtra vniuersa. c ¶Deū au. Ma. hīc ponit̄, pcessus Antichristi cōtra deū p cultū idololatriæ, qa licet se faciat adorari sicut deū in palā: vt oēm talē cultū auferat ab alijs, vt dictū est. tñ dæmonem priuatum quē habebit occultē adorabit, cuius virtute & auxilio faciet illa mirabilia quæ facturus est deo tamen pmittente. & hoc est qd' dicit hīc. Deū au. Ma. Maozim interpretat̄ p̄sidiū. sic em̄ vocabit̄ dæmō eius priuat⁹, qa ab eo habebit præsidum & auxilium. Vel aliter, præsidiū dicit̄ loc⁹ cōstruendus ab Antichristo vbi colet illū dęmonem occultē. d ¶Et deū quē ign. p. e. Ibi, accipiet̄ & p id est. Deum quem igno. Iudæi vel Christiani ex qbus descendet Antichristus. e ¶Colet au. & ar. & l. p. quia in loco illo reponet Antichristus diuitias prętiosas tanq̄ in loco secretissimo & fortissimo. vnde sequitur: f ¶Et fac. s. hoc qd' dictū est. g ¶Vt muni. Ma. i. locū illū vbi adorabit dęmonem occultē. Iō dicitur: h ¶Cū deo al. q. cogno. p familiaritatē & pacta cū eo inita: qa habebit pactū cū illo dęmone. s. priuato, qui tñ alienus debet esse ab oi homine. i ¶Et multi. Hīc cōsequēt̄ pōit, pcess⁹ Antichristi cōtra Processus colentes deū, q erit in exaltatione ma Antichisti lorum q ei obedięt, & in psecutione cōtra Christianos, bonorū qui ei resistent. & hoc est qd' dicit hīc: Et multi. g. s. fibi obedientib⁹ eos exaltādo. k ¶Et da. e. p. in mul. & non dicit in oibus, quia nullum faciet fibi æqualē. l ¶Et terrā diui. gratui. i. p volūtate sua familiaribus suis. hoc autem non potest dici de Antiocho, qui parū aut nihil vltra regnum Syriæ tenuit, qa si aliqua alia ad tps tenuit inde deiectus fuit, qa fuit repulsus de Aegypto, vt supra visum est, & similiter de Persidæ, vt habetur. j. Machab. vj. Similiter homines sui fuerunt deiecti de Iuda per Iudam Machabęum & fratres eius. m ¶Et in tēpore præfi. Hīc describitur persequutio bonorum per Antichristum, quia in principio subijciet sibi regem Aegypti vbi tūc vigebit fides. & hoc est quod dicit: Et in tēpo. præfi. s. à deo qui futura præuidet & ordinat. n ¶Prælia. aduersus eum rex Austri. i. Aegypti. o ¶Et quasi tempestas ueni. contra illum rex aquilonis. Id est Antichristus hic designatus per Antiochum, qui fuit figura eius, vt dictum est. Et sequitur: p ¶Et ingredietur terras & conteret. Quia rex Aegypti erit vnus de primis contritis ab Antichristo, vt visum est supra. viij. capit. q ¶Et introibit in terram gloriosam. id est Iudæam, quæ dicitur gloriosa propter mirabilia ibi facta à deo, & propter opera nostræ salutis ibi facta à Christo. r ¶Et multi corruent. id est multæ terræ & vrbes & Gentes subijcien

a ¶Ego dixi: dij estis. ¶Elatus super omne quod dicitur deus.

nec quemquam deorum curabit, quia a

a ¶Deum & homines. b ¶Aquila, deum: fortitudinum. Lxx. deum fortissimū: Porphyrius ridiculose modin putat, quia Antiochi duces dicuntur in media vico Matathiæ, Iouis statuam posuisse compellentes Iudæos ei victimas immolare.

a aduersum uniuersa cōsurget. Deum au b c

a ¶Diabolum, vel seipsum quem prædicabit esse deum.

tem Maozim in loco suo uenerabitur,

a ¶Hoc magis conuenit Antichristo: Antiochus enim idola Græcæ coluit, & Iudæos & Samaritanos ad deorum suorum cultum compulit.

& deum quem ignorauerūt patres eius d

¶Antichristus.

colet auro & argento & lapide precioso, e

a ¶Quacumq; fraude. b ¶Id est vnum faciat se & diabolum quem elegit.

b so, rebusq; pretiosis. Et faciēt ut mūniat f g

a ¶Ioue. b ¶Approbauit.

Maozim cum deo alieno, quem cognouit: h

a ¶Precio precibusq; miniscę.

b ¶Suis.

& multiplicabit gloriā, & dabit eis i k

a ¶Super bonos. b ¶Sanctorū possessiones. c ¶Satellitib⁹ suis.

potestatem in multis, & terram diuidet l

a ¶Secundum Porphyrium vndecimo anno regni sui Antiochus rursum contra Ptolemæum dimicauit.

c †gratuito. Et in tempore prefinito prę m n

a ¶Irruentem. ¶Antiochum vel Antichristum. b ¶Ptolemęus Philometor vel rex Aegypti vnus de decem cornibus Romanorum. c ¶Sed.

liabitur aduersus eum rex austri, et qua o

a ¶Furibundus. ¶Vterq;. b ¶Antiochus vel Antichristus.

si tempestas ueniet contra illū rex aquilo

a ¶Hæc in Aegypto faciet.

nis in curribus, & in equitib⁹, & in classe

a ¶Plurimas.

magna: & ingredietur terras, & cōteret p

a ¶Id est pertransiendo vastabit. b ¶Iudæam.

& pertransiet. Et introibit in terram q

a ¶Hoc secundum Aquilam: vrbes subaudis vel regiones vel prouincię.

d †gloriosam & multi corruēt. Hę autem r

a ¶Dei miseratione.

soli saluabuntur de manu eius, Edom

& Moab, & principes filiorū Ammon,

e Et mittet manum suam in terras, & ter s t

a ¶Quia capietur. b ¶Antiochus vel Antichristus.

ra Ægypti nō effugiet. Et dominabitur

thesaurorū auri & argēti & in omnibus

a ¶Hoc verius Antichristo congruit.

pretiosis Ægypti. Per Libyam quoque x

a ¶Hæc sunt tria cornua quæ a facie Antichristi tollentur rex Aegypti, rex Libyæ, rex Aethiopiæ.

¶Bellorum.

& Æthiopiam transibit, & famā tur y z

a ¶Timore. b ¶Antichristum pugnantem contra Aegyptios & alias Gentes, vel Antiochum.

babit eum ab oriente & ab aquilone,

tur Antichristo. s ¶Hæ autem solæ saluabuntur de manu eius, Edom & Moab & principes. aliās principum filiorū Ammon. Hoc autem fit propter diuinam misericordiam, quia sancti habebunt illuc aliquod refugium tempore Antichristi qd' fiet propter minus perfectos, qui non auderent se opponere Antichristo. Ex ista etiam litera patet quōd non potest exponi de Antiocho, quia omnes Gentes & terræ non fuerunt ei subiectæ excepțis his tribus. t ¶Et mittet manum suam in terras. quia ad illas terras vbi Antichristus personaliter non accedet nuncios mittet. v ¶Et terra Aegypti non effugiet. quia illa erit de prio subiectis Antichristo, vt visum est. x ¶Per Lybiam quoq; Aethiopiam transibit. quia ista duo regna similiter subijcientur Antichristo: hoc autem non potest dici de Antiocho, quia istas terras non legitur intrasse. y ¶Et fama. quia fama sanctorum nolentium Antichristo obedire turbabit eum: vel forte fama aliquorum regum fidelium ei resistere volentium. Sequitur:

aa iij ✠ Et veniet

dæmonem

Tigris & Euphrates, Cūq; hucuſq; peſſerit in quo mōte inclyto
E & ſancto ſederit, dicere non poteſt: quamq; & inter duo maria
eum ſedere probari non poteſt, & ſtultū eſt duo Meſopotamiæ
flumina, duo maria interpretari. Montem autem inclytum ideo
pretulerit, quia ſequitur Theodotionem qui ait. inter media maria
ſup mōtē Saba ſctm. Cūq; Saba nomē
mōtis vel Armeniæ, vel Meſopotamię
putet: q̄re ſit ſctūs, dicere non pōt. Sed
eadē licētia mētiēdi poſſum⁹ dicere q̄
idolis ſit cōſecratus. a ¶ Et tue. inqt,
uſq; ad ſū. Ad ſummitatē mōtis. i. E
lymaide, puincia, quæ eſt vltima regio
Perſarū ad oriētē, ibiq; volēs tēplū Dia
næ expoliare, qđ habebat infinita do
naria, fugatus eſt à Barbaris q̄ mira ve
neratiōe Phanū illud colebāt, & mortu
us eſt mœrore cōſūptus i Thebes op
pido Perſidis. Hęc ille i ſugillationē no
ſtri artificioſe cōpoſuit. Sed ſi etiā ap
probet hæc de Antiocho, nō de Anti
chriſto dicta, qđ ad nos q̄ nō ex oibus
locis ſcripturarū Chriſti, pbam⁹ aduc
tū, vel Antichriſti mēdaciū c Dimittat
dubia, diſcat manifeſta. Quis eſt lapis
exas⁹ de mōte, &c. Quis filⁱ hominis
Quis vētur⁹ i nubib⁹, &c. Quæ ſūt ma
nifeſta præterit, & de Iudęis aſſerit pro
phetari, q̄s vſq; hodie ſeruire cernim⁹:
Et dicit eū q ſub nomine Danielis ſcri
pſit librū ad reſocillādam ſpem ſuorū
fuiſſe mītitū: q nō oēm hiſtoriā futurā
noſſe potuit, ſed pterita memorauit.
In vltimæ aūt viſionis immorta' calū
nijs, flumia ponēs, p mari, & mōtē idy
tū & ſctm Apadno pterit, quē vbi le
gerit nullā pōt, pferre hiſtoriā. b ¶ Et
fi. ta. LXX. Et ſtatuet tabernaculū ſu-

F um tunc inter Maria & mōtē voluptatis ſanctū, & veniet hora cō
ſummationis eius. ¶ Theodotio ſic: Et figet tabernaculū ſuum in
Apadno inter Maria in monte Saba ſancto, & veniet vſq; ad par
tē ei⁹. ¶ Aqla ita: Et plantabit tabernaculū tētorū ſui (aliās pręto
rū) Apadno inter Maria, & mōtē gloriolū & ſtm, & veniet vſq;
ad finem eius. ¶ Symmachus ita: Et extēdet papiliones æquitatus
ſui inter Maria ſup montem fortitudinis ſanctum. & inde veniet
vſq; ad verticē montis. ¶ Sciendum autem, quōd, p, literā ſermo
Hebræus non habet, ſed pro ea phe vtitur, cuius vim Greęum, φ,
ſonat. In hoc autem loco tantū apud Hebrǫos ſcribitur phe, & le
gitⁱ pe. Qđ' ät Antichriſtus veniat vſq; ad ſummitatem montis ſā
cti & iclyti, & ibi pereat. Iſaias oſtēdit ſic: Et pręcipitabit dñs i mō
te ſancto faciem dominatoris vel principis tenebrarum, &cæte.

Iſa.25.c.

CLO. ORDI. Cap. XII.

IN tē. au. Quid i hoc ca. Porphyri⁹ dicat, nō inuenit, i q̄
mortuorū reſurrectio deſcribi. vñ: Et multi de his q dor.
i terrę pul. eui. &cę. Nec pōt dicere, q̄ fuerint ſub Antio
cho tulgētes q̄ſi ſplē. fir. & alij q̄ſi ſtel. i ppe. æter. Sed qđ nō tētat p
tinacia? Cōtrit⁹ coluber caput leuat, & moritur⁹ i monturos ve
nena euomit. Inqt em. Et hoc de Antiocho dr, q vadēs. i Perſidē
Lyſie q Antiochiæ & Phœnici pręerat) reliqt exercitū, vt aduer
ſus Iudæos pugnaret & Ierſm ſubuerteret: quę narrat Ioſeph⁹, &
q fuerit tribulatio talis q̄lis nūq; fuit ex q̄ coęperūt hoies eſſe ſup
terrā. Reddita ät victoria & Cęlis Antiochi ducib⁹, ipſo q̄q; i Per
ſide mortuo, ſaluat⁹ eſt ppł⁹ Iſrł, & oēs q ſcripti erāt in libro dei. ſ.
q legē dei fortiſſimē defenderāt, & ecōtra deleti ſunt q legis præ
uaricatores fuerūt. & Antiocho fauerūt. Tūc ait: Hi q i terræ pul
uere erāt & malorū pōdere oppreſi erāt & opti, q̄ſi i ſepulchris
miſeriarū ad iſperatā victoriā de terræ puluere ſurrexerūt, cuſto
des legis reſurgētes i vitā ęternā, pręuaricatores i opprobriū. Ma
giſtri ät & q̄q legis noticiā habuere, fulgebūt q̄ſi ęthi, & q minores
exhortari ſunt ad cuſtodiā legis, inſtar aſtrorū fulgebūt in p. ęter.
Ponit q̄q hiſtoriā de Machabęis, i qua dicit multos Iudęorū ſub
Matathia & Iuda Machabæo ad eremum cōfugiſſe & in ſpelūcis
latuiſſe, & cauernis petrarum, & poſt victoriā, pcebiſſe: & hoc me
taphorice quaſi de reſurrectione mortuorū prædictū eſſe. d ¶ Et
ueniet tempus. Etiam ſi ponamus Lyſiam viciſſe Iudæos, ſicut
vult Porphyrius, qui tamen victus eſt: non fuit tāta tribulatio q̄
ra cū Ierſm capta eſt à Babyloniis, tēplum ſubuerſum, & ppłs ca
ptiuatus eſt, hæc tū maior vnde nō hæc poſſunt ad Antiochū re-

Ioſephus

1.Mal.

☞ ferri

a ¶ Ideo. b ¶ Menens audits bella contra se moueri.

a et ueniet in multitudine magna, ut b
b conterat & interficiat plurimos. Et c

a ¶ Id eſt ſoliſ ſui. ſ. & throuum. b ¶ Apadno poſ
tum eſt. ſ. ſoliſ ſui. Q. figet tabernaculum & thro
num ſuum inter maria ſuper montem inclyt. & ſ.
¶ Iuxta Nicopolim.

figet tabernāculum † ſuum Apādno

a ¶ Mare mortuum. ſ. a b oriente, & magnum in cuius lit
tore Cæſarea & Ioppe quæ prius Emaus vocabatur,
vbi etiam incipiunt Iudææ prouinciæ montana con
ſurgere b ¶ Oliueti.

inter māria ſuper mōntem inclytum, d

a ¶ Inde ſe erigens cum prius ſub radicibus mouraneæ
prouinciæ fixerit tabernaculum. b Verticem mon
tis Oliueti qui inclytus, quia ex eo Chriſtus aſcen
dit ad patrem.

& ſanctū, & uēniet uſque ad ſūmi e
tatem eius, & nēmo auxiliabitur ei. f

Cap. XII.

a ¶ Antichriſti.

IN tempōre autem a
illo cōſurget Mi b

a ¶ Fideliter agens.
¶ Vt reliquias ſaluet.
b ¶ Iudæorum.

chāel princeps ma

a ¶ Qui ſuadiutor. b ¶ Vt ſaluentur prædeſtinati, & qui
ſcillæ maris. c ¶ Iudæorum. d ¶ Qui.

d gnus: qui ſtāt, p filiis pōpuli tui et ue,

a et ueniet in multitudine ma. quia habebit exercitum Q
maximū. b ¶ Vtcō. & interfi. pluri. oēs ſcilicet nolētes ei obe
dire. c ¶ Et figet ta. ſecūdū Hiero. Apadno idē eſt qđ Emaus,
qui locus eſt inter mare mortuum & mare mediterraneum.
d ¶ Sup montē incly. & ſan. Id eſt mōtē Oliueti, vel montem
Sion. Quando em Antichriſtus ponet
tabernaculū ſuū in Emaus, ponet ipſū
quodāmodo ſup mōtē Oliueti, vt mō
tē Sion: qui ſūt mōtes ppinqui diſtan
tes tm p miliare, qa ab Emaus incipiūt
mōtana Ieruſalē. e ¶ Et tue. uſq; ad
ſummi. e. quia Antichriſtus veniet in
mōtē Sion in loco vbi fuit templū, vt † palatium
ibi ſedeat & adoreť tāq; ſit deus, vt di. iter maria.
cit apł⁹. Similiter veniet vſq; ad ſummi
tatē mōtis Oliueti vnde aſcendit Chri
ſtus in cælū, tāq; inde aſcēſurus in altū
virtute dæmonis ipſum portantis.
f ¶ Et ne. au. ei. qa virtute diuina ibi
ſubitō interficiť, ſecūdū q̄ dicit apo
ſtolus. nī. ad Theſſa. ii. b. Quē dominus
Ieſus interficiet ſpū oris ſui, & deſtruet
illuſtrarione aduētus ſui. Ex hoc aūt lo
co patet ſiſr. q̄ hoc non pōt exponi de
Antiocho: qa nō fuit mortuus iter Ma
ria nec ſup mōtē ſanctū, ſed redeundo
de Perſide, vt hī. ſ. Macha. vſ. & ii. Ma
chab. ix. Porphyri⁹ tū extorte & ficticiē
exponit hoc de ipſo Antiocho dicēs, q̄
mortuus eſt in quodā mōte qui nomi
natⁱ Apadno: & eſt ſitus inter duo ma
gna flumina. ſ. Euphratē & Tigrim quę
dicunt hic Maria. Similiť mōs ille dr in
clytus & ſanctⁿ, qa Gētiles ibi colebant
deos ſuos. Hoc autē pater ficticiū, quia
non inuenit in ſcriptura aliqs mōs ſic
vocat⁹ i Perſide. Similiter q̄ flumina dicant⁹ Maria, eſt cōtra con
ſuetudinē ſcripturæ: licet aliqū ſcriptura nomiet ſtagna magna
habentia magnā congregationem aquarū maria. Similiter, qđ
mōs vbi colebantur idola dicat⁹ inclytus & ſanctus ab angelo q H
loquebat⁹ Danieli, eſt manifeſte falſum, immō magis dicere⁊ pro
phanus: Hic igiť patet q̄ licet in litera præacceptā vſq; ad locū il
lum: Et faciet rex ſecūdum voluntatē ſuam, &c. ſint aliqua quæ
poſſent applicari Antiocho, tamen multa interferuntur quæ nō
pōt ỳificari de eo, vt viſum eſt: & ideo per hoc cogimur expone
re de Antichriſto totā literam ſequentem à loco ſupradicto.

NICOL. DE LIRA. Cap. XII.

IN tēp. au. il. Poſtq̄ deſcripta eſt violentia Antichri
ſti cōtra electos, hīc cōſequēter ponitur finalis victo Diuiſio
ria cōtra reprobos. Et diuidit in duas partes: quia pri
mō ponit principalis intētio, ſecō ſubiūgit vtilis in
ſtitutio, ibi: Tu aūt Daniel. Circa primū duo facit. qa primō oēdit
conatū angelorū ad tuitionē fideliū. ſecō, deſcribit cōditionem
& gradus reſurgētiū, ibi: Et multi de his q dormiūt. Circa primū
conſiderandū, q̄ conat⁹ angelorū circa fideles tpe Antichriſti erit
neceſſari⁹ ad duo. ſ. ad fideliū defenſionē, & aduerſarū deſtructio
nē: qa licet Antichriſtus verbo Chriſti ex dei ſententia interficia
tur, vt dictū eſt. hoc tū erit autoritatiuē; ſed p Michaelē, q̄ eſt pri
ceps eccleſiæ, ſicut fuit antiquitus princeps ſynagogę. hoc fiet ex
ecutiuē & hoc eſt quod dicitur hic: In tpe illo. i. Antichriſti, q̄. ſ.
angeli mali conabūť oēs corrūpere, & à fide ſubuertere enā electos ſi fieri pōt, vt dr in euangelio. h ¶ Conſurget Michael
prin. ad fortificādum electos p ſe & per angelos ſibi ſubditos. Se
quitur: i ¶ Et ueniet tempus & cæt. propter magnitudinem
tribulationis

Moraliter. Moraliter. g ¶ In tēp. au. Secundum literalem ſenſum agitur
in hoc cap. de perſequutione eccleſiæ per Antichriſtum futura:
& ſicut dicitur. j. Iohan. ij. c. Nunc Antichriſti multi ſunt: ideo g
tribulationem Antichriſti tempore. poteſt intelligi perſequutio
quilibet eccleſię: per Michaelem autem poteſt intelligi moraliter
quilibet bonus prælatus, & interpretatio nominis congruit nā
Michael interpretatur quis vt deus, & hoc conuenit bono prela
to qui vicarius eſt dei in ſpūalibus: & ideo tempore pſequutiōis
debet cōſurgere ad protectionē ſui gregis, etiam vſq; ad mortem
ſi oporteat, Ioh. x. b. Bonus paſtor aiam ſuam dat pro ouib⁹ ſuis.
i ¶ Et ue. tempus. Sicut enim de quolibet confeſſore canit ec-

*deſia

ferri. a ¶Qui autem docti. Theodotio. Vulgata editio ita. A Et intelligentes fulgebunt, quasi splẽdor firmamẽti: & de iustis plurimi qua si stellæ in æternum & vltrà. Secundum Theodotionem Tantũ interest inter eruditam sanctitatem, & sanctam rusticitatem, quãtum distant cælum & stellæ, qui doctis similitudinem cæli iustis

Nota.

abscp doctrina stellarũ fulgorem tribuit singularum. b ¶Et sig.ii. In Isaia quoq; liber signatꝰ est: Et in apocalipsi sigillis septẽ. Vnde subdit: Vide it leo de tribu Iuda ra. Da. ape. libri. Librũ aũt hunc põt aperire q scriptu rarũ sacramẽta cognouit, & intelligit ænigmata, & verba tenebrosa & occidentẽ literã transfert ad spm viuificantẽ. Legimus in Machabæorũ libris

a Anguste Isa. 29 Apoc. 5.b.

& Iosephus in eadẽ opinione consentit, qꝰ tribꝰ annis templũ pollutũ fuerit in Ierusalẽ, & i eo Iouis idolũ stetit sub Antiocho epiphane. cxl v. ãno regni Græcorũ à Seleuco mẽse eiusdẽ anni nono vscp ad nonũ mensem. cxl vij. anni, q faciũt annos tres. Nõ aũt sub Antichristo tres, sed tres & semis, id est mille. ccc. dies desolationis templi & euersionis dicuntur esse futuri,

& Machab. 1. Iosephus. Lira. c. 10.

¶Et à tpe cũ

Nico. de Lyra.

tribulationis quę ventura est sub Antichristo, qlis nũcp fuit à principio mũdi vscp tũc, vt dicitur Matth. xxiij. Per hoc patet qꝰ male expõit Porphyrius hũc locũ de psequtiõe Iudęorũ sub Antiocho, qa maior fuit illa quę sub Nabuchodonosor fuit, & intensiuè & extẽsiuè. Intensiuè, qa destruxit ciuitatẽ & templũ, & magnã partem populi occidit: reliquã verò cũ rege Sedechia captiuu duxit, exceptis quibusdã pẽonis paupribꝰ & vilibꝰ quas dimisit ad colendã terrã, vt patet. iiij. Reg. vi. Sic extensiuè, qa duraut per lxx. annos. Illa aũt quæ facta sunt iub ab Antiocho, tãtũmodo p sex ãnos. Dea fisctione autẽ quæ facta est populo Israel p Titũ & Vespasianũ non est dubiũ qn fuerit maior, cp illa quæ fuit sub Antiocho. a ¶Et in tpe il. Illi dicũtur esse de populo eius, q sũt verè Israelitæ habẽtes verã fidẽ ipsius Iesu Christi: & isti sunt oẽs prædestinati, quia nullus saluabitur, nisi p fidẽ Christi. Et hoc est quod subditur: b ¶Ois qui inuen. &c. qui quidem liber non est aliud, cp cõscriptio electorũ in mente diuina: & isti verè saluabuntur de tribulatione Antichristi, quia ꝓpter electos breuiabũtur dies psequtiõis Antichristi, vt habetur Matth. xxiiij. c ¶Et mul. Hic cõsequnt describit cõditio & gradꝰ resurgẽtiũ. Et diuidit in duas partes: quia primò tangit diuersitatẽ resurgentiũ, cptũ ad electos & reprobos. Secũdò, tangit diuersos gradus electorum, ibi: Qui autẽ docti. Circa primũ sciendum, qꝰ licet oẽs resurgent boni cp mali, tñ diuersimode: qa aliqui resurgẽt ad gloriam, scilicet electi: alij ad pœnam. s. reprobi. Et hoc est quod dicit: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt: resurgentes à morte: Nõ eñ loquit de dormitiõe somni sed mortis: quod patet p hoc quod dicit. d ¶Qui dor. in ter. Per hoc aũt quod dicit, Multi intelligũtur oẽs, vt dicit Aug. Et hic modꝰ loquẽdi bene inuenitur alibi in sacra scriptura. Vel aliter dicit, Multi: ꝓpter pueros damnatos, qui licet resurgãt. nõ tñ dicũtur ꝓpriè euigilare, quia nõ sunt habituri sensum pœnę vel gloriæ, vigilia aũt est solutio sensus. e ¶Alij in uitam æternã. s. electi. f ¶Alij in opprobrium. s. reprobi, quod opprobrium erit etiã sempiternũ: ꝓpter quod subdit: g ¶Vt uideant semp. s. opprobriũ suæ dãnationis. Hunc etiã locũ exponit Porphyrius, & male, de illis Iudæis qui se absconderunt in spelũcis propter pſecutionem Antiochi, & audita Iudæ victoria venerunt ad ipm q̃s euigilites de puluere terræ. Alij in vitã, cptũ ad obseruatores legis. Alij in opprobriũ, quantũ ad pręuaricatores. Ista expositio patet manifestè falsa: quia omnes qui se abscõderũt & venerunt ad Iudam

Diuisio.

niet tempus* quale non fuit ab eo, ex
*Antichristi.
quo gentes esse cœperunt usq; ad tem
a ¶Extincto Antichristo spiritu Saluatoris.
pus illud. Et in tẽpore illo saluabi-ª
a ¶Pro quo ora. b ¶Q. propter electos breuiabuntur dies tyrannidis eius.
tur populus tuus, ᵇomnis qui inuen-ᵇ
a ¶Parebit. b ¶Prædestinatus. c ¶Dei. d ¶Omnes.
tus fuerit scriptꝰ in libro. Et multi deᵈ
a ¶In puluerem redacti.
his qui dormiunt in tẽrræ puluere, eᵉ
a ¶Resurgentes. b ¶Pro diuersitate meritorum.
uigilabunt, alij in uitam æternam, alij ᶠ
¶Dimanationis.
in opprobrium, ᵍut uideant semper.
a ¶Magistri. s. aliorum, non modo prædicando sed scripturis confirmando.
Qui autem docti fuerint, fulgebuntʰ
a ¶Similes cæli. ¶Sol & luna, vel sicut firmamentum cum omnibus stellis.
quasi splẽdor firmamenti, & qui adⁱ
a ¶Simpliciter verbo vitę & exẽplo. b ¶Aliter non valet scientia. Tacitus & otiosus sermo docẽtis mercedem non habet. c ¶Fulgebunt iusti, & tamquã scia. in arũ. dif.
iũsticiam erudiunt multos, quasi stel-ᵏ
a ¶Q. Multa reuelaui tibi: Tu autem &c.
læ in perpetuas æternitates. Tũ au-ˡ
a ¶Inuolutris. b ¶visiones.
tem Daniel claude sermones, & si-ᵐ
a ¶Obscuritatis magnitudinem significat. ¶Obscuritatibus. b ¶Complexionem.
gnã librum usque ad tẽpus statu-ⁿ
a ¶Legendo, quęrendo historiæ veritatem.
tum. Plurimi pertrãnsibunt, & †mul-ᵒ
a ¶Diuersi diuersa opinabuntur.
tiplex erit scientia. Et uidi ego Da-ᵖ
a ¶Angeli princeps Persarum & princeps Macedonũ.
niel, & ecce quasi duo alij stabant:
a ¶Babylonij, qđ quamuis hic non nominetur, secundum præteritam visionem potest esse Tigris qui Hebraice Hiddekel, iuxta quem vidit visionem.
unus hinc super ripam fluminis, &
alius inde ex altera ripa fluminis.

ad Iudam Machabæum modo prædicto erant zelatores legis, C aliter non venissent ad ipsum, sed obediuissent Antiocho. Et tñ de istis dicitur q aliqui euigilabunt ad opprobrium, ergo eius expositio est falsa: quia dicit q illi qui euigilauerũt ad opprobriũ erãt ꝓuaricatores legis. Sisse illi gerãt obseruatores legis, q sed m eum dicũtur euigilasse ad vitã, postea mortui sunt, & sic non possunt dici euigilasse ad vitam æternam, secundum q dicit hic. Ex quibus pater, qđ ista litera nõ potest exponi nisi de resurrectiõe futura post persequutionẽ Antichristi.

h ¶Qui autem doct. Hic consequenter tanguntur diuersi gradus electorũ qui erũt quasi diuersæ claritates stellarũ secũdũ q dicit. s. ad Cor. xv. s. Stella differt à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorũ, &cæ. & illi tñ q supeminent alijs hic ĩ vita & doctrĩa, habebũt speciale pręmium. s. aureolam doctorum. Et ideo dicuntur hic fulgere quasi splẽdor firmamẽti. Alij aũt qui per exẽpla bonę vitæ inducunt alios ad iustitiã: cquis nõ sint doctores, tñ dicũtur fulgere cũ sint stellæ in perpetuas æternitates. k ¶Tu autem Da. Hic consequenter ponitur vtilis instructio ipsius Danielis, & instruit eum angelus de duobus, Priõ de clausione visionis. Secõ de durationę persequutionis, ibi: Et vidi ego Daniel. Circa primũ aduertẽdum, q diuina secreta nõ sunt oĩbus reuelanda, ꝓpter qđ dicebat saluator Mat. vij. a. Nolite sctm dare canibꝰ, &c. obstinatis. Similiter nec vulgaribus hominibus, q nõ possunt talia capere: ꝓpter quod Christus loquebat turbis in parabolis, sed discipulis exponebat omnia vt dicitur Matth. xiij. quia talia sunt maioribus reuelanda. Daniel D autem erat vir desideriorum, vt suprà dictum est capitulo nono. Et ideo dignum erat vt sibi multa diuina secreta reuelarentur, quę tamen alijs occultabantur: Et hoc est quod dicitur hic: Tu autem Daniel claude. sermões & signa librum. quasi dicat diuina secreta tibi reuelata ænigmatibus inuolue & inexposita dimitte. & hoc vt maligni non habeant materiam deridendi, & studiosi habeant materiam se exercendi. Sequitur 1 ¶Vsque ad tempus statutum. quasi dicat tũc erunt perfectè manifesta quando implebuntur. m ¶Plurimi p transibunt. Legentes scilicet librum istum: aliqui malignãtes, alij deuotè tractantes. n ¶Et multiplex erit scientia. Id est expositio circa ista. o ¶Et uidi ego. Hic secundò angelus instruit Danielem de durationę persequutionis Antichristi. Et diuiditur in duas partes, quia primò instruit eum de summa durationis. Secundò de eius terminis, ibi: Et cum completa fuerit. Tertiò infert quandam conclusionem ex prædictis, ibi: Tu autem Daniel claude sermones. Ad euidentiam primæ partis aduertendum, qu òd Daniel vidit hanc visionem iuxta fluuium tigris: vt dictum est capitulo decimo. Apparuerunt autem sibi tres angeli, duo stantes ex vtraque parte fluminis Et isti duo erant angelus Persarum, & angelus Græcorum: quia Græcia est ab occidenDiuisio

tali parte

& desia: Non est inuentus similis illi, sic de qualibet ecclesiæ persequutione dici potest, quòd non fuit tempus talis persequutionis, & maximè quòd cuilibet persequutionem patienti videtur q sua tribulatio sit maior alijs. a ¶Et i tempore illo. Omnis eñ saluatio corporalis vel spiritualis procedit ex ordinatione dei. c ¶Et multi de his. Isti sunt qui in terrenorum cupiditate sũt consopiti, quorum aliqui euigilant, quando terrenorum vanitates considerant: & sic ab eorum immoderata concupiscentia retrahuntur. Ideo subditur: Alij in uitam æternam alij in opprobrium &c. h ¶Qui autem docti fue. non solũ ad vitam propriam dirigendam, sed etiam aliorum per sanam doctrinam. Moraliter

i ¶Quasi splendor firmamenti. Qui sunt maioris meriti cp illi qui dirigunt alios ad bonum per exemplum vitæ bonæ tãtũ.

Et a ¶Et a tempo. Repetit de tempore Antichristi, sed aliis verbis. i. cum ablato dei cultu & desolato, Antichrist⁹ abominabili ter exhibebit se adorandum: tunc erunt dies tot. i. tres anni & semis. b ¶Dies mille. Hos dies Porphyrius vult sub Antiocho in desolatione templi esse completos, & Iosephus & Machabæorum liber trib⁹ trn̄is hoc fuisse cōmorant vn̄ patet tres istos & semis ānos de Antichristo dici, q trib⁹ & semis annis. i. mille, cccc, dieb⁹ sctōs pseq̄et, & postea corruet in mōte sctō.

Ioseph⁹. xi. li. antiqui cap. 10. 1. Macha. f. & 4. c. 2. Tess. 2. b.

Nico. de Lyra. ☞ Beatus q

tali pte illius fluminis, regnū aūt Persidis magis in oriēte. Tertius aūt angelus apparebat quasi stās sup fluuiū. Et ille erat Gabriel, qui loquebatur Danieli instruēs eū de duratione persequutionis Antichristi. Et hoc est quod dicit hic: Et vidi ego Daniel & ecce quasi duo alij. Dicit quasi, quia nō erant hoies sed angeli apparētes in specie virorū. Sequit: a ¶Et dixi viro. i. Gabrieli apparēti in specie viri. b ¶Qui indut⁹ erat &c. Ad denotandū angelicā puritatem.

c ¶Qui stabat super aquas &c. Ad delignādū q̄ potestas terrena est finaliter conculcanda. Aquæ em̄ populos significāt, sec⁹m q̄ dicitur Apoc. xvij. d. Aquę multæ, ppli multi. d ¶Vsquequo finis horū mirabiliū. i. quāta erit duratio persequutiōis Antichristi prędictę. e ¶Et audiui uirum qui indutus erat. & cæ. id est Gabrielem in specie viri apparentem. f Cum eleuassent dexteram & sinistram suam &c. Ad maiorem affirmationē dicti sui.

†purificabuntur. Temp⁹ & tempora. ► quasi ignis.

g ¶Quia in tempus & tpa & dimidiū tpis. i. tantū durabit illa persequutio, i. per tres ānos & dimidium. Tempus enim sumptum in singulari significat vnum annum, vt supra habitum est ca. iij. Tempus aūt acceptū in plurali sine numero determinato stat pro binario annorū secundum communem modum loquendi Hebraicum. Et liber iste scriptus est Hebraicę ab octauo capitulo vsq; ad finem. Dimidium autem temporis significat dimidium annum. Et sic patet q̄ psequutio Antichristi durabit p tres annos & dimidiū quantū durauit prædicatio Christi. Porphyrius autem exponit tempus istud de persequutione Antiochi: sed hoc patet manifestē falsum. Quia aut accipit persequutionem Antiochi à principio quo intrauit Ierusalem vsq; ad tempus in quo mundatum est sanctuarium per Iudā machabęū. Et tunc patet falsitas eius: quia illud tempus continet sex annos. vt supra habitum est. viij. ca. vbi dicitur sic: Vsquequo sanctuarium & fortitudo conculcabitur? Et dixit angelus. s. angelus respondens ad hanc quæstionem. Vsq; ad vesperam & mane dies duo. M. ccc. & mūdabitur sanctuariū. hoc etiam potest ꝓbari ex. j. Macha. j. s. vbi dicit q̄ Antiochus Epiphanes ingressus est Ierusalē anno. cxliij. regni Græcorū prope finē illi⁹ anni. Et ibidē iij. c. dicit q̄ sanctuariū mūdatū est ān̄o. cxlviij. ꝑpe finē illi⁹ ān̄i.

Macha. 4. f.

no. no mēse. xxv. die illi⁹ mēsis, vt ibidē dicit, & sic tps intermediū fuit quasi sex annorū. Si aūt Porphyri⁹ accipiat psequutionē Antiochi nō à primo ingressu ei⁹ in Ierusalē, sed à die q̄ posuit idolū Iouis in tēplo, & sic videt Porphyrius intelligere. Adhuc falsum dicit, q̄ idolū illud non fuit in tēplo p tres annos & dimidiū, sed fuit ibi per tres annos pręcise, vt dicit Iosephus. xij. li. antiqui. c. x. Primo autē lib. Macha. videtur, q̄ ibi fuerit per decem dies vltra tres annos. Quod ꝓbatur sic, quia in anno. cxlv. mēse. ix. die. xv. mēsis, positū est idolū prędictū in templo, vt dicit. j. Macha. j. s. & anno. cxlviij. mense. ix. die. xxv. mēsis purificatū est tēplū, vt hī. j. Macha. iiij. & sic tps intermediū fuit trium annorū & x. dierum. Dicendum q̄. xxv. die mēsis. ix. obtulerunt sacrificium in templo purificato, vt dicit. j. Macha. iiij. sed per. x. dies añ amouerāt idolū. Q quia bene posuerunt tantū tēporis ad purificandū tēplū. Iouis. i. idolū fuit amotū à principio quo cœperūt tēplū purificare. Et sic patet qd̄ reuolutis tribus annis pręcise eodem die amotū est idolū q̄ fuerat positū. h ¶Et cū cōple. Postq̄ angelus instruxit Danielē de summa durationis psecutionis Antichristi. hic instruxit eū de terminis ipsius durationis. Et diuiditur in duas partes: q̄ a primò instruit eū de termino ad quē. Secundò determino à quo, ibi: Et à tēpore. Terminus autem ad quē finiet⁹ duratio persecutionis Antichristi, erit eius fulminatio seu interfectio. Dicit igitur angelus loquens Danieli: Et cū cōple. fuerit dispersio manus po. san. Christiani, qd̄ erit q̄n propter atrocitatē persequutiōis Antichristi nullus Christianus audebit apparere in publico, i ¶Complebun. uniuersa hæc. i. fulminabitur Antichristus, & veniet resurrectio mortuorū & iudicium. k ¶Et ego audiui & nō intellexi. q̄a licet intelligeret vitatē in generali & ī speciali q̄tū ad multa nō tn̄ q̄tū ad oēs circūstantias & determinatas psonas: q̄a sicut. 8. dictū est veritas de futuris nō revelat prophetis: nisi secundū q̄ expediēs est secundū diuinā ordinationē. l ¶Et di. Do. mi quid erit post hęc. Volebat enim Daniel plus scire, quia volebat scire finem mundi determinatē. m ¶Et ait. s. angel⁹ respōdēs sibi. n ¶Vade Da. i. vades viā vniuersæ carnis p mortē. o ¶Quia c. q. d, nō mō scies, nec ad te pertinet. Hoc etiā mō respōdit saluator apls Actu. j. a. Nō est vr̄m nosse tpa vel momēta, &c. Apls aūt fuerē magis illuminati q̄ gpheę: & iō si scire finē mūdi determinatē non pertinebat ad apłos (vt dicit saluator) nec p consequēs hoc cōpetebat Danieli. Et hoc apparet satutas illorū q̄ voluerūt finē mūdi prędicere determinate, & oēs q̄ hoc attētauerūt mēdaces inuēti sūt. Seq̄t: p ¶Eligē. & deal. s. decū. in psequutiōe Antichristi & mēbrorū suorū vsq; ad finē mūdi. q ¶Et ipa. im. sec⁹m q̄ dr̄ Apoca. xxij. c. Qui i sordib⁹ est, sordescat adhuc. ¶Neque in. o. im. q̄a prædudū sibi vitā itelligēdi, sec⁹m q̄ dr̄ Sap. j. a. In malivolā amimā nō introibit sapīa.

H

Qū incipiēt tempora Antichri.

s ¶Porrò docti intel. s. revelationem prædictam quātū expedit. Isti docti i ntelligunt apostoli & euangelistæ & alij deuote exercentes se in scriptura, qui sunt docibiles dei. Per hoc patet q̄ intellectus huius prophetiæ non est intercluſus bonis & deuotis quantūm tamen expedit, sed tantum maliuolis & impijs. t ¶Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium. Hic consequenter angelus instruit Danielem de termino, à quo incipiendi sunt prædicti tres anni cum dimidio, dicens: Et a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium &cæt. id est à tempore illo quo sacrificium altaris cessabit celebrari solemniter. v ¶Et posita fuerit abominatio in desolationem dies &cæt. id est Antichristus exhibitus hominibus ad adorandum. Ab illo inquam tempore dies Mille ducenti nonaginta qui faciunt tres annos cum dimidio & duodecim dies, vt patet consideranti: quia vnus annus habet trecentos sexaginta quinque dies. Et sic illud idem spatium temporis, quod prius expressit per tres annos cum dimidio, hic exprimit per dictos dies. Sic igitur patet quòd tres anni cum dimidio persequutionis Antichristi non sunt incipiendi ab illo tempore quo se incipiet ostendere & aliquos ad se attrahere: sed ab illo tempore quo iam erit tantæ potestatis, quòd se exhibebit adorandum hominibus, & quo fideles non audebunt in palam sacrificium altaris conficere propter timorem eius. Sequitur:

☞ Beatus qui

a ¶Non duobus angelis qui nec interrogatione digni videntur, vnde intelligimus illos angelos esse Persarum aut Græcorum. ¶Hic est angelus clementissimus, qui orationes Danielis obtulerat in conspectu dei, quando c. xx. & vna die angelus Persarum retinebatur.

Et dixi uirō qui indutus erat lineis, qui a

a ¶Quasi pede calculcans. b ¶Signans violentiam Persarum contra Babylonij. c ¶Babylonij. d ¶Quo tempore complebuntur?

stābat super aquas fluminis, Vsquequo b c

a ¶Quæ sub Antichristo, secūdum Porphyrium, sub Antiocho. d

finis horum mirabiliū? Et audiui uirum e

qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum eleuasset dexteram f

a ¶Adiecit hoc aliud scilicet.

& sinistram suam in cælum, & iurāsset

a ¶Hoc spacio dicitur desolatio futura sub Antichristo. b ¶Vnius anni.

per uiuentem in æternum: quia in tēm⁹ g

a ¶Duorum. b ¶Vnius anni.

pus & tēpora & dimidium tempōris.

a ¶Ab Antichristo secundum nostros, vel ab Antiocho secundum porphyrium. b ¶Id est cū dispersus fuerit populus dei.

Et cum cōpleta fuerit dispersio manus h

a ¶Quæ vidisti.

populi sancti, complebuntur uniuersa i

a ¶Daniel. b ¶Futura regum scilicet diuersa bella, & multiplicem historiam, sed non audierat nomina singulorum. c ¶Quomodo ergo differtere præsumunt alij?

hæc. Et ego audiui, & non intellexi. Et dixi: k l

Domine mi quid erit post hæc? Et ait: m

a ¶Vsque vniuersæ carnis. b ¶Multis obscuritatibus.

Vade Daniel: quia clausi sunt signatiq; n o

a ¶Visiones. b ¶Consummationis.

sermōnes, usq; ad tempus præfinitum.

a ¶De malis generis humani. ¶Sancti. b ¶Vt apparent iusti. c ¶Quasi aurum in fornace.

†Eligēntur & dealbābuntur, & quasi ig p

a ¶Fideles. b ¶Qui in fortibus est, fortescat adhuc. ¶Cum finis venerit.

nis probabuntur multi. Et impiē agent q

a ¶In malivolam animam non &c. ¶Ad probationem sanctorum hæc fiet.

impij, neque intēlligent omnes impij. r

a ¶Disciplina dei. b ¶Hæc. s. libēter sustinebunt. c ¶Cū Antichristus ordem possidens dei cultum interdicet vsq; ad

Porrò docti intēlligēt & à tempōre cum s t

mortem eius. a ¶Cū se. s. coleendū persuaserit.

ablatum fuerit iuge sacrificium, & pōsi v

a ¶Cultus Antichristi. b ¶Legis dei & sanctorū. ¶Scilicet templo desolato.

ta fuerit abominātio in desolatiōnē dies b

Regni dilatio, Glorū gbatio.

a ¶ Beatus qui expectat. Interfecto .i. Antichristo supra prefatum numerum dies quadragintaquinq; prestolatur post quos dominus in maiestate venturus est. Quare autem post mortem Antichristi quadraginta quinq; dierum silentium sit, dei scientię est, sed forte regni dilatio, sanctorum patientiæ est probatio.

¶ Porphyrius hūc locū ita exponit, vt quadragintaquinq; dies q̄ supra mille, ccxc. sunt victoriæ contra duces Antiochi tempus significent, q̄n Iudas machabęus fortiter dimicauit, & templū mūdauit: idolūq; cōtriuit, & in templo victimas obtulit. Sed liber Machabęorū tribus tantū annis templum dicit fuisse pollutum.

1. Mach. 4

tadine, vel usque quo finiat

b ¶ Tunc autē Da. Theodotio. Tu autem Daniel vade & requiesce, & resurgens in ordine tuo .i. in consummatione dierū, in quo patet prophetiam hāc esse resurrectionis oīm mortuorū, quādo propheta resurrecturus est. ¶ Hiero. Frustra ergo Porphyrius quę in typo Antiochi de Antichristo dicta sunt, vult referre ad Antiochū, cui plenè respondet Eusebius Cesariēsis & Appollinaris Laodicensis: & ex parte disertissimus vir & martyr Methodius.

Quęstiones contra Porphyrium.

Tyranno. qdam ifa.

GLO. ORDI.

CAP. XIII.

ET erat uir &c. Erudierūt filiam suā. Tradunt Hebręi, quia mulieres in hoc decipiebātur, q̄ Christum de semine suo nasciturum affirmabant, qa de semine Iuda & de stirpe Dauid erāt. d ¶ Et cōstitu. sūt duo senes. Dicebat hebręus qdā hos esse Achab & Sedechiā de qbus Ieremias: Ponat te dūs sicut Achab & Sedechiā, quos frixit rex Babylonis in

Ioan. 29. c.

Nico. de Lyra. ¶ Signe, ppe

a Beatus qui expe. &c. qa hic ad nūerum prędecedentē addunt quadragintaq; dies, qui post mortem Antichristi dabunt à deo aīa iudiciū, vt decepti in psecutione Antichristi possint pœnitere. Et ideo dicit. Beatus qui peruenit usq; &c. mille trecentos &c. i. beatus est qui in tribulatione Antichristi stabit, quæ durabit per tres annos cū dimidio siue per dies. M. ccxc. & adhuc vltrà viuet per xlv. dies: quia si non fuerit deceptus p Antichristū, vt ps̄ius coronabit. Si autē fuerit deceptus, poterit pœnitere in illis. xlv. diebus seq̄ntibus mortē Antichristi: qa tunc eius falsitas erit oībus manifesta & sua ptās ablata. Licet autē hoc dictū sit satis cōe, tn̄ p hoc nō dicit, q̄ aduētus Christi ad iudiciū sit futurus immediate post xlv. dies naturales. cōputādos à morte Antichristi: Etiā nō est certitudinaliter determinatū, q̄ illi q̄dragintaq; dies sint vsuales vel annales, sc̄m illud Ezech. xiij. b. Diē p āno dedi tibi. Et dato q̄ esset determinatū de vsualibus, tn̄ p hoc nō habet q̄ post illos immediate sit aduētus ad iudiciū, imo videt, q̄ futurū sit tūc maius spaciū tpis intermediū p illud qd̄ dicit Matthei. xxiij. d. Sicut em̄ erāt in diebus aīa diluuiū comedētes & bibētes, nubētes & nuptui tradētes vsq; ad eū diem q̄ intrauit Noe in archā, & nō cognouerūt donec venit diluuiū & tulit oēs, ita erit & aduent filij hois. Et istud referūt aliq doctores nri ad tps̄ qd̄ erit inter mortem Antichristi & diē iudicij. Talis aūt pax & securitas in q̄ cōuiuia & cōnubia exercent nō videt cē p tā pui spaciū tpis sicut q̄dragintaq; dierū, sed maioris, & maxie si hoc esset ebdomiatū. Et hoc plenius dicit sup Eze. xxxix. Ex dictis patet falsitas q̄rūdā iudęorū dicētiū, q̄ ponit hic tps̄ p q̄ debēt expectare messiā futurū, & accipit hic dies p āno, vt dicūt rita q̄ debēt expectare p mille trecētos. xxxv. annos, incipiēdo cōputationē istorū ānorū à tpe q̄ positū est idolū in tęplo. Contra hoc aūt arguit sic, qa positio idoli in tęplo: Aut accipit ab eis de idolo posito tpe Antiochi epiphanis, qd̄ oportet dici sc̄m illos iudęos q̄ prędicta exponūt in hoc ca. de Antiocho, & tūc apparet falsitas istorū māifeste, qa ab illo tpe vsq; nūc fluxerūt pl⁹ q̄. M. cccc. ānis: & tn̄ adhuc nō hūt messiā, vt dūt. Aut accipit de idolo posito p impatorē Rom. post destructionē factā tpe Tyri, & tūc oporteret q̄ prædicta in hoc capitulo exponerent de imperatore Romano: & hoc non potest esse, quia illud qd̄ prædictū est: Nec quę deorū curabit, &c. nō pōt exponi de eo, qa Romani deos oīm Gētiū colebāt. b ¶ Tu autē Da. ua. Ex hoc patet q̄ euigilatio dormientium in puluere de q̄ dictū est circa principium huius capli intelligenda est de resurrectione vera in fine mundi, & non accipit p exitu de cauernis tempore Machabæorū, vt dicit Porphyrius, qa Daniel tūc non surrexit hoc modo. ¶ Vltima duo capta nō sunt de canone, ppter qd̄ ad pñs illa dimitto. Sed expositis libris canonicis ad alios nō canonicos intēdo manū mittere. Et tūc exponā ista duo capta illo auxiliante sine q̄ nihil boni possumus facere: Cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Tyri, & tūc oporteret q̄ prædicta in hoc capitulo exponerent de C imperatore Romano: & hoc non potest esse, quia illud qd̄ prædictū, est: Nec quę deorū curabit, &c. nō pōt exponi de eo, qa Romani deos oīm Gētiū colebāt. b ¶ Tu autē Da. ua. Ex hoc patet q̄ euigilatio dormientium in puluere de q̄ dictū est circa principium huius capli intelligenda est de resurrectione vera in fine mundi, & non accipit p exitu de cauernis tempore Machabæorū, vt dicit Porphyrius, qa Daniel tūc non surrexit hoc modo. ¶ Vltima duo capta nō sunt de canone, ppter qd̄ ad pñs illa dimitto. Sed expositis libris canonicis ad alios nō canonicos intēdo manū mittere. Et tūc exponā ista duo capta illo auxiliante sine q̄ nihil boni possumus facere: Cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Incipit postilla uenerę ꝑ. frat. Nicolai de Lyra sup hīstoriam Susannæ, Belis, & draconis.

HIstoria Susannæ contigit aīs captiuitatē Babylonicā vel citò post, qa Daniel erat adhuc valde iuuenis, secūdum q̄ dicit i fra. j. cap. Cūq; duceret ad mortē suscitauit deus spiritum pueri iunioris cui nomen Daniel. & tn̄ trāslatus, fuerat in Babylonē aīs dictā captiuitatē xj. annis quibus regnauit Sedechias, propter quod hęc historia iter libros Bibliæ non canonicos situari debet post librū Baruch, de quo certum est qd̄ vna pars eius fuit scripta aīs dictam captiuitatē, vt ibidem plenius fuit dictum.

NICOL. DE LYRA.

ET erat u. Hęc Cap. XIII. historia diuidit in quatuor partes: quia primò describitur Susannæ nefaria Diuisio D
tētatio. Secundò ipsius maligna accusatio, ibi: Exclamauerūt autē. Tertiò eius iniqua cōdemnatio, ibi, Creatiō eius iniqua cōdemnatio, ibi, Cretis eis mul. Quartò ipsius digna liberatio: ibi: Exaudiuit dominus. Prima adhuc diuiditur in quatuor partes. quia primò describitur personæ tētatæ virtus. Secundò tentantium status ibi: & cōstituti sunt. Tertiò tentationis ortus ibi: Cum autē populus re. Quartò tentationis modus, ibi, Et factum est. Circa primū describitur persona tētata. s. Susanna à nobilitate generis, quia erat de tribu Iuda: vt dicetur. j. Et quia erat Ioachim copulata i matrimonio, qui erat honorabilior omnium Iudęorum, vt hīc dicitur: Describitur etiam à pulchritudine corporis. vnde dicitur, pulchra nimis. & à pulchritudine mētis, quia dicit timens deū. Cui⁹ causa ex primit, qa erat erudita à parētib⁹ sc̄m legē Moysi. Et iō bn̄ noīta erat sc̄m ꝓprietatē rei Susanna .i. filiū, ppe qd̄ senes erāt magis iflati de ea q̄ de vili psona. His dictis patet līa. d ¶ Et cōsti. sunt. Hīc cōsequēter describit tentantium status, quia erant senes

maturitate

Moraliter

Morali. e ¶ Et erat u. Capm Istud & sequēs nō sunt de canone, sed qa nō faciūt librū p se distinctū, iō nō expecto ponere eorū moralitatē cū moralitate librorūq; nō sūt de canone, q̄rū moralitatē itēdo ponere i opis huius fine. Hic aūt istorū duorū capitulorūm moralitatē itēdo ponere satis breuē. In hoc aūt capto ipsi⁹ Susanę falsa pōit accusatio. Et i casu sibi, accusatio habet aliquā ỹitatis apparētiā ex duob⁹. Primū est nobilitas generis, quę dat aliq̄n audaciā malē agēdi. Sc̄m est venustas coporis, q̄ alios allicit ad concupiscētiā mulierū, & difficilē custodit qd̄ à pluribus impugnat: Sed primū excludit, q̄n cū nobilitate generis cōcurrit nobilitas ỹtutis, & sic cōtigit i Susanna, qa fuit de tribu regia. s. de tribu Iuda, sicut dicit. ij. rā. Sed fi. iu. &c. Fuit etiā nobilis morib⁹, ideo dicit de ea: Parētes enim, &c. Sc̄m aūt excludit, q̄n dei timore venustas corporis roboratur, sicut fuit in Susanna. de qua dicitur Pulchra nimis &c. Intantum, quòd magis voluit incurrere mortis iudicium, quàm offendere deū suū, dicens: Melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quā peccare i cōspectu domini.

*Circa te

igne propter iniquitatem quã fecerãt
E in Israel, & adulterabant vxores ciuiũ
suorũ. Potuit em̃ fieri vt populus accepta licentia à rege lapidauerunt eos, quod fricti⁹ potest vocari pro magnitudine pœne. vel cõuictos tradiderũt puniendos. a ¶ Et deambulabat. Hunc locum (inquit Origenes) de Lxx. editione nunc posui, in quo ostendit se cætera iuxta alios posuisse. b ¶ Et exarserũt. Quod græce, πάθος nos perturbationẽ melius. q̃ passionẽ dicimus. Hæc perturbatio & cupido libidinis percussit corda seniorũ, vt in animis iaceret fundamentum, vt cogitarent desideria complere.

Nicolaus de Lyra.

Maturitate ætatis, iudices sublimitate autoritatis: presbyteri (vt dicit Isra) apparentia sanctitatis. & ideo de facili poterant mulieres seducere. Dicit hic glos. q̃ hebræi dicunt ipsos decepisse mulieres, p̃ hoc q̃ dicebãt Christũ de semine eorũ nasciturũ cũ essent de tribu Iuda, eo q̃ trib⁹ sacerdotalis & tribus regia coniũcta erant, cuius natiuitas maximè desiderabatur. Sequitur:
a ¶ De quibus locutus est dominus. Hiere. xxix. c. Vbi dicitur sic: Ponat te dominus sicut Sedechiam & Achab, quos frixit rex Babylõis in igne, p̃ eo q̃ fecerunt stultitiam in Israel: & mœchati sunt in vxores amicorũ suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mẽdaciter, quod nõ mãdaui eis. Dicũt em̃ Hebræi, q̃ isti senes erant à domino prædicti: Hier. xxix. Sed contrariũ videt, qa dicũtur frixi in igne p̃ regẽ Babylonis. Duo autẽ senes q̃ tenuerũt Susannam, fuerũt lapidati: vt
F dicit hic glossa. Item fuerunt lapidati à populo, non à rege. Dicendũ, q̃ pœna mortis quecum̃q̃ aliquando significatur per ignem in scriptura: & ideo eorũ lapidatio potest vocari fricti⁹ in igne. Item sciendum q̃ de licẽtia regis Babylonis pœna debita iudicabatur per iudæos secundum legem moysi: quia iudices regis legem Iudæorum ignorabant: sed executionem mortis non poterant inferre nisi ex speciali mandato regis & autoritate: & ideo quod populus eos lapidauit fuit de præcepto regis: propter quod rex fecit principaliter & autoritatiue: populus autem executiuè: Cætera patent.
b ¶ Cũ autẽ, popul⁹ reuertisset p̃ meridiem &c. Hic ponitur tentatio nisortus quę orta ẽ in istis senibus, sicut communiter oritur tẽptatio carnis in alijs hominib⁹. Primo: ex impudico aspectu, quia dicitur q̃ videbant eam quotidie. Secũdò, ex inordinato affectu, cum subditur: Et exarserũt. Et cõsequenter excæcato intellectu, cum dicitur: Et auerterunt sensum suum &c. quia inordinata affectio excęcat oculum rationis. Et cõsequẽter ex nefario conatu ad implendũ propositũ, cum dicit: Dixitq̃ alter ad alterum &c. Dicit igitur primò ste. Cum autẽ populus reuertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomerio uiri sui &c. Susanna tantùm erat verecunda, & præsente frequẽtia populi stabat elausa cum puel-

Tentatiõis ortus in senibus.

duo senes iudices in anno illo: de quibus locutus est dominus, quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iu-
a ¶ Non regebant sed regere videbanturquia male præerant.
dicibus, qui uidebantur rẽgere populum. Isti frequentabant domũ Ioachim, & ueniebãt ad eos omnes qui habebant iudicia. Cum autem populus reuertisset b per meridiem ingrediebatur Susanna,
a ¶ Hic ostitit quod refẽe quis ad vegetãdũ corp⁹ deambulet.
& deambulabat in pomerio uiri sui. Et
a ¶ Auerte oculos meos ne videant vanita. b ¶ Alius senior.
uidẽbant eam senes quotidie ingredien
b tem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentia eius. Et euerterunt sen-
¶ A recto.
sum suum, & declinauerũt oculos suos,
a ¶ Celestia non cogitarent. b ¶ Quimuis iudices.
ut non uidẽrent cælum, nec⁹ recordaren-
a ¶ Siue dei, siue honestatis siue naturæ quæ omnibus ad bonum insita sunt.
tur iudiciorum iustorum. Erãt enim ambo uulnerati amore ei⁹, nec indicauerũt sibi uicissim dolorẽ suum. Erubescebãt enim sibi indicare cõcupiscẽtiã suam uolentes cõcubere cum ea. Et obseruabant quotidie sollicitius uidere eam. Dixitq̃ c alter ad alterũ: Eamus domũ, quia hora prandij est. Et egressi recesserunt à se. Cumq̃ reuertissent, uenerunt in unum, d & scisciantes ab inuicẽ causam confessi sunt concupiscentiam suam. Et tunc in e cõmune statuerunt tps, qñ eam possent inuenire solã. Factũ est aũt cum obserua f rent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri & nudiustertius cum duabus solis puellis, uoluitq̃ lauari in pomerio. Estus quippe erat, & non erat ibi quis- g quam præter duos senes absconditos, & contemplantes eã. Dixit ergo puellis: h Afferte mihi oleũ & smigmata, & ostia i k pomerij claudite, ut lauer. Et fecerunt si- l cut præceperat, clauseruntq̃ ostia pomerij, & egressæ sunt per posticũ ut afferrẽt quę iusserat. Nesciebatq̃ senes intus esse absconditos. Cum autem essent egres- m sæ puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam & dixerunt: Ecce ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos uidet, & in concupiscentia tui sumus. Quam obrem assentire nobis, & commiscere nobiscum. Quòd si nolueris, dicemus testimonium contra te, quòd fuerit tecum iuuenis: & ob hanc causam emise-
a ¶ Timore mortis, humanum quippe est mortem timere vel opprobrij vel ignominiæ quam illi minabantur.
ris puellas à te. Ingẽmuit Susanna, & n ait: Angustiæ sunt mihi undiq̃. Si enim o p
a ¶ Peccatum, quotiens peccamus morimur, quotiens bene facimus viuimus.
hoc egero, mors mihi est: si aũt nõ egero, q r
a ¶ In Græco non habetur melius, sed bonum elegantiter, ne ex comparatione peccatum videatur dicere bonum.
nõ effugiam manus uestras. Sed mẽlius s est mihi absque opere incidere in ma-

sa cum puellis suis intra domum. Sed G cum populus exisset, & senes aliquantulum remanerent ad conferendum insimul de auditis in iudicio. Tũc Susanna exibat cameram, & intrabat hortum causa recreationis & lauationis: nec cauebat tãtum à senibus propter ætatem & sanctitatis apparentiam in eis, quãtùm cauebat ab alijs. Cætera patent ex dictis vsq; ibi: c ¶ Dixit que alter ad alterum. Eamus domum, quia hora prandij est &c. Hoc fecerunt: quia quilibet volebat se expedire de alio, vt posset solus reuerti ad loquendum cum Susanna, & ad decipiendũ eam. Sequitur: d ¶ Cũq̃ reuertissent. ppe domum Ioachim, per diuersas tamen vias. Venerũt in unum &c. Sequitur: e ¶ Et tunc in commune statuerũt tẽpus &c. quia firmati fuerunt in suo malo proposito. f ¶ Factum est autem. Hic consequẽter ponitur tentationis modus, vbi ponuntur ista per ordinẽ. Primum est, fraudulentia & insidiatio in hoc q̃ obseruauerunt tẽpus aptum. s. post populi discessum, & locũ cõgruum, scilicet pomerij vel hortũ. Et hoc est quod dicit hic: Factum est autẽ cum obseruarent diem aptum & cætera. Modus loquendi est ad significandum frequentiam faciẽdi aliqd, quia Susanna frequenter illum hortũ intrabat. Sequitur. g ¶ Et non erat ibi quisquam præter duos senes absconditos & cõtemplantes eã. Ex ardore desiderij. h ¶ Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum. Hic oleum accipitur pro lachryma arborum aromaticarum qua vtũtur in terra illa contra æstum. i ¶ Et smi H gmata. secundum Hieroñ. smigma est aqua de hordeo, & palea facta ad lauandum faciem & refrigerandum. k ¶ Et ostia pomerij claudite, propter securitatem, ne aliquis posset venire ad eam. l ¶ Vt lauer. Et illis, scilicet quæ debebãt apportare puellæ prædictæ, & forte erat ibi irriguũ fontis vel aliquid aliud. Sequitur.
m ¶ Cum autem essent egressæ puellæ &c. Hic ponitur secundum quod fuit in ista tẽptatiõe, scilicet maligna suggestio. Primò Susannam al- Malitia ligi securando ad perpetrandum rem illi- gentis. citam, cum dicitur: Ecce ostia pomerij clausa sunt, & nemo &c. Secundo ei mortẽ minando, nisi consentiat, cũ subditur. Quod si nolueris, dicemus testimonium contra te. &c. Tertium quod in hac tentatione ponitur est Susannæ virtuosa electio: quia magis elegit mori, quàm dei mãdatum prætergredi. Et hoc est quod dicit hic, n ¶ Ingemuit Susanna. Ex dolore cordis propter periculum imminens. o ¶ Angustiæ sunt mihi undiq̃. Angustiosum est mori, & angustiosum est dignum morte fieri. p propter quod sequitur: p Si enim hoc egero. Quod persuadetis legẽ dei trãsgrediendo, q ¶ Mors mihi est. s. debita: qa in lege Moysi præcipit adultera lapidari. r ¶ Si autẽ nõ egero. non effugiam manus uestras. mortem incurrendo, licet indebitam.
s ¶ Sed melius est mihi absq; &c
quia punire

†Textus. quia puntri non est malū simpliciter, quia est malū pœne: sed fieri pœna dignū est simplr malū, qa hoc est malū culpæ. a ¶Et exclama. &c. ne fortè senes ex vehemētia cōcupiscentiæ q̄ erāt iflāmati in ipam irruerēt, & ipam licet inuitā impudicè tāgerēt. b ¶Exclamauerūt &c. Hic cōsequēter ponit Susannæ maligna accusatio. Et diuidit in duas partes, qa primò accusat extra iudiciū. Secò, in iudicio, ibi: Et facta est dies. In prima dicit sic: Exclamauerunt &c. vt notarent eā reā coram familia accurrēte ad clamorē Susannæ, qa si tacerent, redderēt se suspectos. c ¶Et cucur.. Ad simulādū q̄ vir ei⁹ de q̄ falso eā accusabāt exīsset antēq̄ famuli venissent, qa si ostiū inuentū fuisset clausum, & tñ iuuenis nō fuisset inuētus, testimoniū eorū fuisset suspectū. Sequitur: d ¶Postquā autem &c. Accusantes Susannā de crimine adulterij. e ¶Erubuerūt. &c. quia dilegebant Susannā, tanq̄ in domo eius nutriti. Cuius causa subditur. f ¶Quia nunquā &c. In quo apparet bonitas eius non solū in vita, sed etiam in fama. g ¶Et facta est &c. Hic cōsequenter ponit accusatio in iudicio. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponit Susannę citatio. Secūdò accusantiū iuratio, ibi: Cōsurgētes autem. Tertiò, iuratorū testificatio, ibi: Et dixerunt presbyteri. In prima parte dicit sic: q̄ ¶Cūq̄ uenisset populus &c. s. ad locū iudicij. i ¶Venerunt &c. Comparendo in loco iudicij ad implendū nequitiā suā. k ¶Et dixe. co. &c. Et sic apparet Susannę solemnis citatio. l Et uenit cum pa. &c. quia nō poterat sola sufficere ire ad iudicium: amici autē eius venerunt cum ea, ipsi compatiētes propter sanctitatem eius quā nouerāt. Sequitur: m ¶At iniqui illi iusserunt. qa fortè volebant inducere populum ad suspicandū malè de ea ex rubore vultus eius, sciebant enim ipsam esse verecundam. n ¶Erat enim cooperta. &c. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo referendo ad præceptum senum qui iusserunt eam discooperiri, vt sic reficerentur eius aspectu, ex quo non poterant sibi copulari nefario actu. Alio modo potest intelligi referēdo ad ipsam Susannam & amicos eius, qui cooperuerunt eam, vt sit sensus: Erat enim cooperta. scilicet amicorum suorum consili⁹. o ¶Vt uel sic satia. decore eius. id est vt nō videntes eius pulchritudinem, minus inflammarentur de ea, & sic non accusarent eam crudeliter, quia amici ei⁹ scilicet Susannæ sciebant causam accusationis per reuelationem Susannæ.

p ¶Flebant igitur sui &c. scilicet ex pietate cognoscentes innocentiam Susannę. q ¶Consurgentes autem duo presbyteri. Hic ponitur accusantium iuratio, ex quo habetur argumentum, quòd de crimine vnde aliquis debeat mori, nō est credendū alicui simplici verbo suo cuiuscūq̄ auctoritatis & sanctitatis sit. Et hoc est quod dicitur hic: Consurgentes autem duo presbyteri &c. qui erāt iudices & sacerdotes populi. r ¶Posuerūt manus suas super caput eius. Iste enim erat modus iurandi contra personam condēnandam ad mortē, vt testes in iurando & testimoniū proferendo ponerēt manus super caput eius, vt habetur Leuitici. xxiiij. Quæ flens &c. quia videbat q̄ criminaliter agebant contra eam. s ¶Suspexit ad cælū: quia aliūde nō poterat habere auxiliū: & proprium est diuinitatis succurrere in casibus desperatis. t ¶Et dixerūt presbyteri. Hic ponitur iuratorū testificatio. v ¶Cū deambularemus &c. Hoc dicunt, ne requiratur alius testis cum eis. Sequitur. x ¶Clausit ostiū po. & dimisit &c. Hoc dicunt in argumentū sui dicti, quod sequitur. y ¶Venitq̄ ad eam adolescens. Quia aliter nō poterant ostendere Susannam morte dignam, nisi allegarent factum turpe: pro peccato enī voluptatis vel cōcupiscentiæ non statuitur aliqua pœna in lege. z ¶Porrò nos cum essemus in ang. pomerij. Hoc dicunt ad colorationem dicti sui, quia si fuissent in palam, dictum eorum nō habuisset aliquam probabilitatem scilicet q̄ Susanna vellet tale quid cōmittere ipsis videntibus. a ¶Cucurrimus ad eos: & uidi. eos pari. cōmisceri. quia de facto non creditur testimonio alicuius, nisi dicat se vidisse.

b ¶Et illum quidem nequi. com prædendere &c. tāq̄ iuuenis existēs, nos autem senes. c ¶Hanc autem cum apprehēdissemus interroga. uimus quisnam esset &c. Hoc autē dixerunt, ne quæreretur ab eis quis esset adolescens, & per hoc possent deprehendi, d ¶Credidit eis multitudo. Hic describitur ipsius Susannæ iniusta condemnatio. Quæ ostenditur exduobus scilicet ex popuh ignorantia, qui credidit senibus propter ætatē & autoritatem eorum absq̄ diligenti examinatione: propter quod de hoc infra reprehenditur à Daniele: vbi dicitur: Sic fatui filij Israel &c. Ex hoc hꝫ argumentum quòd pro nulla ætate vel autoritate seu sanctitate debent applicari testes in causa criminali, maximè sine diligenti examinatione. Secundò ostenditur condemnatio iniusta ex Susannæ innocentia, cum dicitur.

e ¶¶Exclamauit autem &c. Ex cordis affectu & conscientia pura.

f ¶Deus æterne qui abscon. es. quia ipse solus nouit secreta cordiū: diuina em̄ scientia æternitate mensuraſ, ideo ita cognoscit futura sicut præterita.

☞Exaudiuit

*Circa testes duo sunt attēdenda, s. eorum conditio, & examinatio. Quantū ad primū obseruādum est, q̄ q̄tūcūq̄ sint senes ętate, iudices autoritate, sacerdotes officij sanctitate, sicut cōtingit in casu Susannæ: tamen non est eis assentiendū sine debita examinatione, aliter posset error magnus contingere, sicut contingit in Susannæ cōdemnatione.

¶Circa secundum. s. examinationem testium obseruandum est quòd separentur, ne inuicem falsum confingant sicut Daniel fecit testes contra Susannā abinuicem separari: & q̄ increpentur vel terreantur, vt sic concussi veritatē facilius recognoscant, & q̄ interrogentur, vt videatur si deuient, & sic de falsitate reprehensi iustē puniantur, vt libere innocens & mali terreātur, sicut processum fuit in liberatione Susannæ.

Diuisio. Diuisio. Textus. Auctoritatis illiuratio

Susannæ cōdēnatio D Moraliter C

a ¶Sed non voce magna.

a ¶Nedum factus.

a ¶De more.

a ¶Pulcher or moribus.

a ¶Exterea linea, amare non nihil est. ¶Id est visu.

¶Propinqui.

a ¶Quasi diceret: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cælis.

a ¶Ne alius testis quæreretur.

a ¶Conjecturas inuehunt.

a ¶Q. Quod vidimus testamur.

a ¶Omnis populus

a ¶A natura. b ¶Ab officio.

a ¶Quasi ream.

a ¶Cordis affectu, confessione pura & conscientia bona. Hæc est vox magna hominibus occulta, Deo autem.

a ¶Exaudiuit. hic ponitur Susannæ digna liberatio. Et dicitur in quatuor partes: quia primò ponitur Danielis appellatio à sententia iniqua. Secundò testium diligens examinatio ibi: Reuersus est populus, Tertiò, ipsorum condemnatio, ibi: Exclamauit itaq; Quartò: pro prædictis gratiarum actio, ibi: Helchias autē. In prima parte dicit sic: Exaudiuit aūt dominus uocē eius. cum affectu audiuit.

b Cumq; duceretur &c. Ex q̄ patet, quòd Daniel hoc non fecit ex hūana industria, sed ex diuino instictu. c ¶Et exclamauit uoce magna. vt posset ab omnibus audiri. d ¶Mūdus ego sum à san. h. hoc est dictum: nō assentio huic sentētiæ: sed magis ab ea appello tamq; ab iniqua, vt patet per verba sequētia. e ¶Reuersus est ergo pop. Ad locum. scilicet iudicij. f ¶Et dixerunt ei se. Non illi duo qui accusabant Susannam, sed alij senes populi Israel. g ¶Veni & sede. &c. in loco iudicij.

h ¶Et indica nobis qualiter possit veritas aperiri. i ¶Quia tibi de. &c. i. sapientiam quę solet esse in antiqs, vt dicitur Iob. xij. b. In antiquis est sapientia, & in multo tpe inuenitur prudentia. k ¶Et dixit ad eos Da. separate &c. ne confingāt aliud mendaciū simile præcedenti. Sequit: l ¶Inueterate dierum ma. Ex hoc patet, q̄ testes falsi sunt increpādi & terendi. vt ex hoc magis appareat eorū fraudulētia. m ¶Nunc uenerunt &c. id est ostendētur per pœnā tibi à deo inferendam. Sequitur:

n ¶Dicente do. inno. hoc dicitur Deutero. xxvij. o ¶Nunc ergo si ui. &c. Ex hoc patet, q̄ testes sunt interrogandi de circunstantijs: quia per hoc apprehenditur eorum falsitas & cōtradictio. p ¶Videris eos co. si. Curialiter loquit sicut homo castus & verecūdus, nō sicut senes impudici q̄ dixerant: Vidimus eos pariter commisceri.

q ¶Qui ait: sub schi. nomē est arboris, & est idē q̄ lētiscus arbor humilis: cuius fuce. foliorū cōsolidat labia, vt dicit hic glos. r ¶Dixit aūt Da. Recte mēti. &c. i. ad dānationē capitis tui quę ex hoc sequitur:

s ¶Ecce enī &c. i. iudex, q̄a iudices ppū & sacerdotes aliq̄n noīant angeli, sicut patet Malac. ij. b. Labia sacerdotis custodiūt sciam, & legē req̄rūt ex ore ei⁹: angel⁹ em dñi exercituū est. Vel angel⁹ ꝓ hoc accipit ibi, p angelo Susanne, q̄ diuinationē senū erga deū, pcurauit. t ¶Et amo. prius em amouit q̄ aliquē uerberaret, ne posset alteri significari qd diceret, v ¶Et dixit &c. licet em cēt de tribu Iuda secundū rēm imitabat mores Chananęorū, increpat aūt ipm Daniel sicut primū, & cadē ei, vt terminū ei⁹ deprehēdat. x ¶Spūs de. i. pulchritudo Susanne, y ¶Et cōcu. i. mētē tuā aut rtic. à rectitudine rōis & legis diuiq;. z ¶Sic facie. cas p terrores decipiēdo. a ¶Et ille. cōsentiendo vobis in opus nefariū. b Sed nō. Nobilis. l. gñe & moribꝰ. c ¶Susti. vobis assentiēdo. d Nūc et. Curialiter loquēdo de actu carnali, vt iam dictum est

c ¶Qui ait. Nomē ē arboris, necē arbor cadē cū lētisco, vt dicit aliq; & male, q̄a tūc nō erat discordia in testio eorū, cuiꝰ cōtrariū exprimit in lra, aliter nō erānt cōuicti sicut testes falsi. Et ideo dicēdū q̄ primꝰ idē est qđ pinꝰ, vt dicit in lib. de ꝓprietatibus rerū.

f ¶Dixit aūt. eodē mō expōit sicut priꝰ. g ¶Vt secet. separādo. Saliam à corpe p mortē: q̄a nō fuerūt interfecti gladio, vt dictū est. h ¶Exclama. q̄a videbat cōtradictionē eorū. i ¶Et cōsurre. &c. faciēdo eis secm legē talionis scriptā i lege Moysi. k ¶Et interfe. &c. dicit dignos morte regiura diderūt, q̄ habebāt altā iustitiā: sōpe fecit eos cōbu. H ri secm modū illꝰ ēre, vt dicit Le. xxix. vt s. allegatū est in co. c. Vel alē: Interfe. quia de voluntate regis ꝓpalis permissum est Iudæis vt eos interficerēt secm legē Moysi. Et sic fuerūt lapidati, quæ lapidatio pōt dici frictio i ignē. vt. s. dictū est. l ¶Elchias. Hic cōsequent ponit gratiarum actio ꝓ liberatiōe innocentis. Et hoc est qđ dicit: Elchias aūt & uxor &c. Sequit: m ¶Quia non est inuē. &c. licet em laudarent deū de liberatiōe Susannæ à morte, cū magis laudabāt eū de liberatiōne suæ innocentiæ, q̄a innocētia est maꝰ bonū, quàm sit corporalis vita.

n ¶Daniel autē factꝰ est &c. Quia ex hoc istō innotuit populo, q̄ spūs tus erat in illo & zelus legis diuinæ. Patet etiam ex hoc sollicitudo eius circa populū, quia licet esset in domo regis, tamē sollicitus erat de his quæ fiebāt apud filios Israel.

¶Innocentem. ¶Tamen.

fiant, tu scis quoniā falsum tulerunt cōtra me testimoniū, & ecce morior, cùm nihil horum fecerim quæ isti malicioſe cō-
a ¶Cuius aures in preces inclinatæ.
ꝓ posuerunt aduersum me. Exaudiuit autem dominus uocem
a ¶Non dedit, quia iam in eo erat sed propter ætatis infirmitatem quiescebat, nec opera sua demonstrabat, sed occasione data suscitauit pro famula fœmina.
b eius. Cumq; duceretur ad mortem, suscitāuit dominus spiri-
a ¶Spiritu suscitato & suggerente.
c tum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel: & ex-
a ¶Vix in scriptura sanctia vox peccatoris magis dicitur.
b ¶Quia non consentio.
d clamauit uōce magna: Mundus ego sum à sanguine huius.
¶Quid ibi velit.
Et conuersus omnis populus ad eum dixit: Quis est iste ser-
mo, quem tu loquutus es: Qui cùm staret in medio eorum
¶Indiscreti.
ait: Sic fatui filij Israël, non iudicantes, neq; quod uerum est
¶Ergo.
cognoscentes, condemnastis filiam Israël? Reuertimini ad
¶Presbyteri.
iudicium, quia falsum testimonium loquuti sunt aduersus
e eam. Reuersus est ergo populus cum festinatione. Et dixe-
¶Danieli.
f runt ei senes: Veni & sede in medio nostrum, & indica no-
a ¶Si non gratem.
g bis, quia tibi dedit deus hōnorem senectutis. Et dixit ad eos
a ¶Ne mendacium simul confingant.
Daniel: Sēparate illos abinuicem procul, & dijudicabo eos.
Cùm ergo diuisi essent alter ab altero, uocauit unum de eis:
l & dixit ad eum: Inueterate dierum malorum, nunc uene-
m runt peccata tua quæ operabaris prius, iudicans iudicia in-
n iusta, innocentes opprimens & dimittens noxios dicente do-
o mino, †Innocentem & iustum non interficies. Nunc ergo si
p uidisti eam, die sub qua arbore uideris eos colloquētes sibi?
a ¶Hice latine & forte Hebraice a Cyro scilio & a primo quod latine lentiscum dicunt sectio vel serratio, qđ ū non potest horum etymologia apud eos inueniri, cogimur Hebręis consentire qui hanc pericopen Græcam esse contendunt. Lentiscus est arbor humilis cuius foliorum succus sculturas labiorum vel manuum solidat.
q Qui ait: Sub Schinō. Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es
r in caput tuum. Ecce enim angelus domini accepta sententia
s ab eo, scindet te medium. Et amoto eo iussit uenire alium,
a ¶Sicut mentitis. ¶Pulchritudo.
t & dixit ei: Semen Chanaam, & non Iuda, species decepit te,
¶Alijs.
u & concupiscentia subuertit cor tuum. Sic faciebatis filiabus
¶Christi qui de Iuda.
a b Israël: & illę timentes loquebantur uobis. Sed non filia Iu-
c d da sustinuit iniquitatem uestram. Nunc ergo dic mihi sub
e qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi? Qui ait: Sub
a ¶In damnationem capitis tui.
f prino. Dixit autem ei Daniel: Rectè mētitus es & tu in caput
g tuum, manet enim angelus domini gladium habēs, ut secet
¶Ambos.
h te medium, & interficiat uos. Exclamauit itaq; omnis cœtus
uoce magna, & benedixerunt deum, qui saluat sperantes in
i se. Et consurrexerūt aduersus duos presbyteros. Conuicerat
enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium. Fe-
ceruntq; eis sicut malè egerant aduersus proximam, ut face-
a ¶Interficiendos tradiderunt Babylonio regi, alioquin non fuisset quod dictum est illos Achiam fuisse & Sedechiam secundum Ieremiam. &c. & Iudæi dominum occidere clamando: Crucifige, crucifige eum.
k rent secundum legem Moysi, & interfecerunt eos. Et salua-
l tus est sanguis innoxius in die illa. Elchias autem & uxor
eius laudauerunt deum pro filia sua Susanna cum Ioachim
¶Non quia liberata hoc enim parum est, nec a perfectis laudabile.
m marito eius, & cognatis omnibus: quia non esset inuenta in
n ea res turpis. Daniel autem factus est magnus in conspectu
populi à die illa & deinceps.

Cap. XIII.

ET rex Astya. Hic cõsequenter historia Belis & historia draconis ponit. Et diuidit in duas partes: qa prio ips q̃ historia accidit exprimit. Et secundo historia describit, ibi: Erat q̃q; idolũ. Circa primũ aduertendũ, q̃ aliq dicũt istã pt̃ pertinere ad ca. xiij. ita q̃ notat per hoc tempus q̃ accidit factum Susannæ. s. quãdo mortuus ẽ Astyages rex & Cyrus ei successit: nõ tñ ẽ itelligẽdũ, q̃ Astyages regnauerit in Babylone: qa nũq̃, imo fuit rex Medorũ & Persarũ, vt hĩ in Scholastica historia, sed qa Cyr⁹ multa bõa fecit ppõ Israel, iõ scd̃m istos hic notat tẽpus q̃ Cyrus accepit Astyagis regnũ. Ad euidẽtiã autẽ huius notãdũ q̃ sicut scribit in Scholastica historia: Astyages vidit in somnis de genitalib⁹ suæ filiæ vitem procedere quæ occupabat totã Asiam, & responsum ẽ ei à cõiectorib⁹, q̃ illa filiũ pareret, q̃ Asiã sibi subiugaret & Astyagẽ debellaret: quo audito dedit filiam suam cuidam plebeio militi, ne filius ex ea nascens nobilis & potens fieret: fecit etiã obseruari tẽpus partus filiæ suæ & puerũ natum fecit occidi. Illi uero quibus hoc p̃ceptũ est horrẽtes facinus istud, puerũ viuum in nemore proiecerunt: quẽ pastor inueniens secum portauit, nutriuit & in filium adoptauit: qui adultus factus, electus est è pastoribus in regem suum: & delinquentes grauiter puniebat, in tantũ q̃ clamor venit ad regem Astyagem, qui accersito iuuene quæsiuit quare talia faceret. Et ille constanter respondit, q̃ potestate, cum esset ab eis electus in regẽ. Astyages aũt vultũ iuuenis & ei⁹ cõstãtiã cõsiderãs, cognouit ipm esse de semine regio & nõ filiũ pastoris: & inquirẽs diligenter inuenit veritatẽ, q̃ ipe erat nepos su⁹ quẽ occidi mãdauerat: & diuĩa ẏ rute mutatus est anim⁹ ei⁹, & iuuenẽ recepit ĩ grãm: credẽs q̃ somniũ suum fuisset ipletũ ĩ regno p̃dicto puerorũ, & nepotẽ suũ tradidit ad custodiẽdũ & nutriẽdũ cuidã de principib⁹: posteà ẏ ò rebellantibus Persis cõtra Astyagẽ, missus ẽ ille princeps cõtra eos, & recordat⁹ cuiusdã iniuriæ quã fecerat sibi Astyages, suasit occulte Persis vt Cyrũ ĩ regẽ sibi eligerẽt, & ipe ptẽ eorũ adiuuaret cõtra Astyagẽ, & sic factũ ẽ. Q̃ audiẽs Astyages cõgregauit exercitũ vt debellaret Cyrũ nepotẽ suũ: ipe tñ finaliter à Cyro deuict⁹ ẽ, Cyr⁹ tñ eũ hũane tractauit, & ei regnũ Hircanorũ dimisit. Dario aũt filio Astyagis regnũ Medorũ ipe aũt regnũ Persarũ sibi retinuit, ita tñ q̃ regnũ Astyagis & Darĩ ipsis moriẽtib⁹ ad Cyrũ deueniret: & iõ Cyrus Astyage mortuo ei successit, vt hic dr̃. Sed q̃ dicũt aliq, q̃ tũc accidit historia Susannæ, vt dictũ est, nõ videt cẽ verũ: qa Cyr⁹ post Dariũ regnauit annis triginta vt dicũt historiographi: & tñ q̃n mortu⁹ est adhuc erat fortis & ꝓcedẽs ad bellũ, qa pugnãs cõtra Mageseras (alĩs) Massuetas mortu⁹ ẽ. Itẽ q̃n successit Astyagi iã ad min⁹ erat vigintigenq; annor⁹ vl circit, qa iã añ ipm ĩ bello deuicerat, vt dictũ ẽ. Et sic nõ videt q̃ Cyr⁹ añ mortẽ Darĩ succederet Astyagi p t̃ decẽ annos vl circa. Q̃n aũt Dari⁹ mortu⁹ ẽ Daniel iã erat octoginta annorũ scd̃m Latinos, scd̃m Hebræos septuagintatriũ: qa à tpe q̃ fuerat trãsmigratio ĩ Babyloniã trãsierãt septuaginta anni captiuitatis Babylonicæ scd̃m Latinos, scd̃m Hebrẽos aũt qnq̃gintaduo anni. Itẽ vnde cum de regno Sedechiæ añ captiuitatẽ dictã, & post trãsmigrationẽ Danielis Babylonẽ. Et Daniel qñ duct⁹ ẽ ĩ Babylonẽ, phabile est, q̃ eẽt decẽ ãnorũ vl circit ad min⁹, q̃ simul sũt ãni septuagintatres. Et sic nõ ꝑt dici, q̃ Daniel eẽt iuuenis illo tpe q̃ Astyages mortuus est: ergo nõ fuit tũc historia Susãnę, qa tũc iuuenis erat, vt dr̃ ĩ lra: Suscitauit de⁹ spm̃ iunioris cui nomẽ Daniel, &c. Itẽ ĩ lra dr̃, q̃ Daniel ã die illa & deinceps factus est magnus corã oi ppõ. Et sic patet, q̃ erat iuuenis ætate, qa à iuuẽtute sua fuit not⁹ ĩ sapia, vt patet. j. ca. Dañ. & iõ nõ valet solutio aliq̃rũ dicẽtiũ, q̃ Daniel hic dr̃ iuuenis nõ simplr, qa iã erat magnę ætatis: sed dr̃ iuuenis respectu senũ q̃ ac cusauerãt Susanã, qa iã erat Daniel. 80. annor⁹, vt patet ex p̃dictis. Senes aũt illi ñ videẽt tũc fuisse maioris ætatis, cũ adhuc ĩ eis vigeret tũra cõcupiscẽtia carnalis, qa iã añ p multos annos dixerat Dauid de vita hõis: Si aũt ĩ potẽtib⁹ octoginta anni & ãplius eorum labor & dolor. Sic igitur patet, q̃ historia Susannæ nõ accidit tpe q̃ Cyrus successit Astyagi. Et ideo dicendũ est, q̃ p mortẽ Astyagis q̃ hic notatur, cum dicitur: Et rex Astya. designatur tempus historiæ sequẽtis quæ facta est sub Balthasar vel Euilmerodach pr̃e suo, secundũ qd̃ dicitur in Scholastica historia: & ideo est principium xiij. cap. libri Danielis. Tũc aũt Daniel erat puerilis ætatis & amicus regis Babylonis ꝓpter sapiam suã frequẽter oĩsam, vt patet ex dictis ĩ libro Danielis, nec adhuc erat destructũ illud regnũ Babylonis p Cyrũ & Dariũ, ꝓpter qd̃ hęc historia põit iter scripturas nõ canonicas post historiã Susannæ, & añ historiã Iudith, quę contigit post destructionẽ Babylonis. b ¶ Erat quoq; idolum nomine Bel, & impendebantur in eo per dies singulos similę artabæ duodecim, & oues quadraginta, uinię; amphoræ sex. Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum. Porro Daniel adorabat deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed uiuentem deum: qui

Caput XIIII.

ET rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius. Erat autem Daniel conuiua regis, & honoratus super omnes amicos eius. Erat quoq; idolum apud Babylonios nomine Bel, & impendebantur in eo per dies singulos similę artabæ duodecim, & oues quadraginta, uinię; amphoræ sex. Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum. Porro Daniel adorabat deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed uiuentem deum: qui

a ¶ Id est venustus.

primum idolum vocatum est Belus, sicut vocabatur ille pro quo factum est idolum. Alĩ consimiliter nominauerũt, quia aliqui vocauerũt idolũ suũ Bel, aliqui Beel, aliqui Beelzebub, & alĩ Baal. Apud Babylonios autẽ vocabatur Bel. Et hoc est qd̃ dr̃ hic: Erat quoq; idolum apud Babylonios nomine Bel. Simila ẽ farina delicatissima. Artaba est genus mensuræ continens tres modios: sed cuius quãtitatis sit modi⁹ hic acceptus non hr̃ p certitudinẽ, qa q̃titas modĩ variatur scd̃m diuersas ciuitates & terras, sed possum⁹ hic aliqd cõiecturare p lram sequentẽ. Illę em̃ duodecim artabæ cotinebant tringintasex modios farinæ: & tñ faciebãt de pane q̃tũ sufficiebat sacerdotibus Belis & familiæ eorũ q dicũ fuisse septuaginta. infra eodẽ ca. c ¶ Vinię; amphoræ sex. Amphora est vas q̃dratũ hãs duas ansas ad modũ auriũ, vt dixit Isid. xv. etymol. Amphora aũt cõtinet apud Græcos pedẽ q̃dratũ de vino. & tũc non accipitur solũ pro vase in generali, sed etiam pro certa mẽsura: q̃tũ autẽ amphora teneat apud Babylonios de quibus ẽ hic sermo, non habetur per certitudinẽ in lra: sed solũ p cõiecturã secũdũ sufficientiã psonarũ gbus ministrabatur illud vinũ, sicut dictũ est de farina. d ¶ Rex quoq; colebat eum. Credens aliquid diuinũ esse in eo ex tãta cõmestiõe: omnes enim Gentes semp̃ estimauerũt deũ esse aliqd magnũ supra hoĩem, & ideo oĩa mirabilia excedentia ẏ rutem hũanã vel scd̃m rẽ vel scd̃m opinionẽ colebãt vt deos. e ¶ Porrò Daniel adorabat deũ suum. deum eẽ qui licet sit de⁹ omnium per creationem: dicitur tamen de⁹ Danielis spãliter p cultũ specialẽ. Sequitur: f ¶ Non colo idola manufacta, quia ĩ talib⁹ nihil potest esse diuinitatis, cũ sint infra hoĩem sicut q̃dã opa hũana. g ¶ Sed uiuentem deum, quia ipse est formaliter vita, cum deus sit suum intelligere qd̃ est nobilissimum viuere, vt habẽt duodecimo metaphysicę. Est etiã de⁹ vita effectiue causans in aliis

c ✠ vitam &

Moraliter. b ¶ Erat quoq; idolum nomine Bel, & impẽdebantur in eo per dies singulos, artabæ duodecim. Per istud idolum quod vt deus viues colebatur, eo quòd multa comedere credebatur, significatur gulæ vitium & ex consequenti luxurię. Dicit enim Hiero. Venter & genitalia sunt membra propiqua, & ex vicinitate membrorum delignatur vicinitas vitiorum. Igitur Bel vel deũ ventrem colunt gulosi & luxurioſi. sicut dicitur Phil. iij. d. Quorum⁹ deus venter est, & gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt. Et de cultu istius dei dicit Bern. Dijs solent templa construi, altaria erigi, ministri ad seruiendum deputari, immolari pecudes, & thura concremari: Deo ventri templum est coquina: altare, mensa: ministri, coquinarij: immolatæ pecudes, coctæ carnes: fumus incensorum, odor saporum. Cultores autem Belis deprehensi fuerunt per sapientiam Danielis, sicut dicitur infra.

Historia Belis & draconis.

Diuisio

Diuisio

Nota

Propinci

Moraliter

* Animaduerte

vitam & motum, vt dicitur Actu. xvij. E f. In ipso viuimus mouemur & sumus.
a ¶ Et hab. qa potest oia ad nihilum redigere, sicut de nihilo creauit omnia.
b ¶ Et dixit rex ad eum. Nonne uidetur. Argumentum ãt sumit, qp viuat ex comestione, quia nihil carẽs vita comedit cũ sit actus vegetatiuꝰ animæ.
c ¶ Et ait Da. & intrinsecus lu. & p cõsequens non hũs vitã nec viscera nec hmõi membra cibũ recipientia. & sic patet primũ. s. erroris accusatio p Danielẽ.
d ¶ Et iratus rex. hic cõsequenter ponit erroris accusati disquisitio. Et hoc est qd' dr: Et ira. r. Rõ fuit, quia illę expensæ fiebant de bursa regis, & alia necessaria sacerdotum dabantur à cõitate populi: & sic erãt in grauamen regni: hoc enim sunt obseruatum apud oẽs Gentes q̃s de iure Gentium, qp sacerdotes vacantes diuino cultui recipiebant necessaria à cõitate populi: vel ab illo qui præerat cõitati. vnde dicitur Gene. xlvij. qp sacerdotes Aegypti non sunt compulsi vẽdere possessiones suas tpe famis, qa eis victualia præbebantur de horreis publicis Qd' sequitur patet in litera vsque ibi:
e ¶ Tu rex pone escas. i. tempera aq̃ secundum modum illius terræ in qua propter vini fortitudinem non bibit sine aq̃ admixtione. f ¶ Et claude ostium. Hic enim erat modus sigillandi antiquitus, vt habetur Esther. viij. Et in anulo isto erat imago regis sculpta. Sequitur: g ¶ Contemnebãt autem. Hoc est pro nihilo habebant facere talem obligationem. Et causa subdit: h ¶ Quia
F fe. &c. int ab. Ad quem veniebant per viam subterraneam de domibus in qbꝰ manebãt extra templũ, qd' de leui poterat fieri i ciuitate Babylonica q̃ nõ erat habitata nisi valde diffuse: quia vt dictũ est supra Dañ. iij. ciuitas Babylonica tenebat octo leucas i quadrum, ita qõd intra ciuitatem erant agri, vineę & similia, in quibus crescebant terręnascentia de quibus poterant homines diu viuere obsidionis tempore. i ¶ Factum est igitur. Hic ponitur inquisiti erroris inuentio, quia. k ¶ Postquam egressi sunt. Scilicet sacerdotes de templo.
† primo
l ¶ Præcepit Daniel pueris suis. id ẽ seruis. m ¶ Et attulerunt cinerem & cribrauit p totum templũ coram rege. Ad hoc vt videret rex manifeste quod nulla vestigia erant ibi, qñ exiuit de templo & signatum est ostium vt deprehenderentur sacerdotes per viã aliam intrasse. Quod patet in litera vsq; ibi: n ¶ Statimq; cum aperuisset ostium intuitus rex mensam. Ad videndum si cibaria erant comesta.
o ¶ Exclamauit uoce magna. Ad laudandum deum suum. p ¶ Magnus es Bel. In virtute qui tanta comodisti. vidit enim mensam vacuam, qp totum comedisset. q ¶ Et non est apud te dolus quisquam. id est illa fraudulentia quam Daniel affirmabat.
r ¶ Et risit Daniel. Ex regis simplicitate. s ¶ Et tenuit regem, ne ingrederetur ffitro. donec vidisset vestigia illorum, qui de nocte intrabant ad comedendum ea quæ erant posita super mensam, propter quod sequitur:
t ¶ Et dixit. scilicet Daniel regi.
v ¶ Ecce pauimentum, animaduerte cuius uestigia sunt hæc. Et &c. Vesti

creauit cælum & terram, & habet potestatẽ omnis carnis. Et dixit rex ad eum: Nonne uidetur tibi esse Bel uitẽs deus? An non uides, q̃nta comedat & bibat quotidie? Et Daniel arridens: Ne errres rex. Iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus æreus, neque comedit aliquando. Et iratus rex uocauit sacerdotes eius, & ait eis: Nisi dixeritis mihi quis est qui comedat impensas has, moriemini. Si autẽ ostenderitis quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel: quia blasphemauit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat iuxta uerbũ tuum. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribꝰ & paruulis & filijs. Et uenit rex cũ Daniele in templũ Belis, & dixerunt sacerdotes Belis: Ecce nos egredimur foras, & tu rex pone escas & uinũ misce, & claude ostiũ & signa annulo tuo. Et cũ ingressus fueris mane, nisi inueneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, uel Daniel q mẽtitꝰ est aduersũ
¶ Alias: Confidebant.
nos. Contenebant autẽ, quia fecerant sub mensa introitũ absconditũ, & per illũ ingrediebantur semper & deuorabant ea. Factũ est igitur postq̃ egressi sunt illi, & rex posuit cibos ante Bel: precepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerẽ & cribrauit p totũ tẽplum corã rege & egressi clauserũt ostiũ: & signãtes annulo regis, abierũt. Sacerdotes autẽ ingressi sunt nocte iuxta cõsuetudinẽ suã, & uxores & filij eorũ, & comederũt oia & biberũt. Surrexit rex †sũmo diluculo & Daniel cũ eo, & ait rex: Saluane sũt signa Daniel? Qui respondit: Salua rex. Statimq; cũ aperuisset ostiũ: intuitus rex mensam, exa ¶ Videtur hic falli qd' solet dici: Magnã vocẽ nõ esse nisi in fine tantũ, sed hæc periocope apud Hebræos desinit non habeti.
clamauit uoce magna: Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquã. Et risit Daniel, & tenuit regẽ ne ingrederetur intro, & dixit: Ecce pauimentũ: animaduerte cuiꝰ uestigia sunt hæc. Et dixit rex: Video uestigia uirorum & mulierum & infantium. Et iratus est rex. Tunc apprehendit rex sacerdotes & uxores & filios eorum, & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebãt quæ erãt super mẽsam. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis, q subuertit eũ & tẽplũ eius. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonij. Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere, quia iste non sit deus uiuus. Vestigia infantium à vestigijs viro
&c. Vestigia infantium à vestigijs viro G rum distinxit per quantitatẽ pedis q̃ minor est in pueris q̃ in viris. Vestigia autem mulierum distinxit à vestigijs viro rum per figuram, quia mulieres habẽt calceamenta alterius figuræ q̃ viri i terra illa. y ¶ Et iratus est rex. Quia p euidens signum cognouit. s. fallitatem sacerdotum. z ¶ Tunc apprehendit rex sacerdotes. Tanquam consciros. a ¶ Et ostenderunt ei absco-
dita ostiola. Quia fuerunt positi in qstionibus & tormentis ad talia reuelandum. b ¶ Occidit ergo illos. Hic cõsequenter ponitur erroris inuenti exterpatio per mortem sacerdotũ, & destructionem Idoli & templi. Et hoc ẽ quod dicitur hic: Occidit ergo illos rex. i. occidi fecit. c ¶ Et tradidit Bel in potestatem Danielis. Ad faciendum qd quid veller. d ¶ Qui subuertit e. idolum comminuendo. e ¶ Et tẽplũ e. ipsum destruendo. f ¶ Et erat dra-
ma. Hic ostenditur Danielis audacia in Diuisio
inuasione draconis venenosi. Et diuidit in duas ptes, qa primo ponitur inuasionis rõ. Sed' ô, ipa inuasio, ibi: Tu ãt da. Rõ ãt inuasionis fuit, qa rex volebat vt Daniel draconem coleret. Et hoc quod dr hic: Et erat draco magnus in loco illo. a. in Babylone in quodam tẽplo, i quo locꝰ subterraneꝰ erat vbi ille draco erat. g ¶ Et colebant eũ Babyloñ. qia sicut dictũ est, qñ homines videbãt insolitũ qd & mirabile excedẽs hois vir-
tutẽ, reputabant illud tanq̃ deum. Mo- Modus co
dus autem colendi, vt dicunt aliq, erat lendi Bel.
per quędam instrumenta facta de corio vitulino plena aq̃. & ideo dicebant hydrulia, ab hydros quod est aq̃. Sacerdotes igitur illiꝰ templi ponebant illa hydrulia virgis, & sic reddebant sonitum terrib lẽ ad qđ excitatus draco emittebat aliquando fumũ, aliqñ ignem: qđ hoies vulgares vidẽtes ipsud reputabãt quasi sacrum. Et sic inclinari ad terram adorabant, quia in hoc decepti erãt à sacerdotibus colentibus illum draconem ꝓpter quæsitum temporalem quẽ inde reportabant. Et similiter aliquando fit in ecclesia maxia deceptio populi i miraculis fictis à sacerdotibꝰ vel eis adhęrẽtibus propter lucrum temporale. Et talia s. sunt extirpãda à bonis ꝓlatis, sicut ista extirpata sunt à Daniele. h ¶ Et dixit rex Danieli. quia iste non sit deus viuens. Adora ergo eum. Excusauit se Daniel, vt visum est de adoratione Belis, qp hoc qp non erat deus viuens, nõ poterat autem dicere de dracone, quin haberet
† vitam Mordax
x ¶ Animaduerte cuius uestigia. Et sic iuerũt puniti morte sicut ibi dr: b ¶ Occidit ergo illos. Daniel assit interpretaf iudiciũ dei. Et sic penas factũ significaf, qp cultores veteris. i. gentiloſi & luxuriosi per dei iudiciũ cõdemnabuntur, & igni gehennę tradẽ. f ¶ Et erat draco magnus in loco illo. Per draconẽ, de quo dicit Aug. i sermone de ḋb. leo aperte irascitur, draco occulte insidiat: fraus & malicia designat, & ideo draconẽ colõt illi qui p fraudẽ & malicią veritatem subuertere quęrũt cuiusmodi sunt detractores, adulatores, aduocati cupidi, & iudices iniqui & cõsimiles. Per sapientiam autẽ Daniel dat o fuit interfectus, sicut dicitur infra.

vitam. a ¶ Dixitq; Daniel regi. Domi. deū me. a. Non eñ negauit Daniel draconem habere vitam simpliciter, sed negauit vitam diuinam: quia solus deus est vita per essentiam, à quo omnia alia viuificantur, vt supra dictum est eodem ca. b ¶ Tu autē rex da mi. Hīc ponitur ipsius draconis inuasio, & primò Daniel petit huiꝰ inuasionis licentiā, dicēs: Tu aūt rex da mihi pote. i. licentiā talem, q̄ nullus me impediat. c ¶ Et inter. draconē absq; gla. Qđ videt impossibile nisi diuina virtute, ꝓpter hoc sequit: d ¶ Et ait rex: Do tibi. Tulit ergo Daniel picē & adipē &c. Propter odorē enim pinguedinis calefactæ libenter accepit draco ille massam illam sibi proiectā. f ¶ Et diruptus est draco. Quia cū momordisset massam illam, dentes eius inuoluti sunt ꝓpter picē & pilos, sic q̄ nō potuit os aperire & massam illā masticare: & p cōsequens nō potuit respirare: & est animal valde calidū: qđ patet per effectū, quia aliq̄n per os emittit fumum aliq̄n ignē, ideo diruptus est venter eius propter defectum respirationis. g ¶ Et dixit. Ecce quem colebatis. q. d. per effectum patet, quòd non erat deꝰ, nec aliquid diuinum erat in eo. h ¶ Qđ cū audissent Babylonij. Hīc describitur Danielis cōstātia in sustinēdo aduersa. Et diuiditur in duas partes. Quia primò describitur magnitudo pœnæ sibi inflictę. Secūdo, modus liberationis diuinę ibi: erat aūt Habacuc. Circa primū aduertendū, q̄ duplex pœna fuit inflicta Danieli. Vna fuit pœna mortis, quia missus est in lacum Leonum, vt ab ipsis deuoraretur. Secūda fuit pœna famis, quia subtractus est ei omnis cibus, vt li leones non tāgerent eum, saltē fame periclitaret: & hoc est qđ B dicit hic: Qđ cū au. Babylonij. s. bēlis destructionē & draconis interfectionē per ipsum Danielē. i ¶ Indignati sunt uehe. Quia fuerūt decepti & incitati per sacerdotes qui pro illo cultu zelabāt, quia ide viuebāt. Nec fuit mirū si citò fuerūt indignati contra Danielē qui erat alienigena & alterius legis, cū esset natione Iudæus. k ¶ Et congre. aduer. re. Quia facta est seditio & cōmotio populi cōtra eū ꝓ prędictis. l ¶ Dixerunt. Iudæus. fa. est rex. Quasi dicāt: apostata est à lege, & ritu nostro & Regum præcedentium, qđ probāt per factū. m ¶ Bel destruxit: draconē interfecit. quia dedit potestatē hoc faciendi Danieli qui erat Iudæus. Sequit: n ¶ Trade nobis Danielē. s. vt moriatur. o ¶ Alioqn inter. te & domū tuā. i. familiā tuā. p ¶ Vidit ergo rex, quod irruerēt in eū uehemēter. Quia furor multitudinis cōcitatæ est valde irrationabilis & periculosus. q ¶ Et necessitate cō. tra. eis Da. Nō enim poterat rex ita citò congregare exercitū ad cohibendū multitudinis cōcitatæ impetū: & ideo oportebat, q̄ traderet eis Danielem, vel q̄ moreretur cum tota familia sua. Item videbat, qđ ipso mortuo Daniel non euaderet mortem, quia propter ipsum insurgebat multitudo contra regē, minus autem malum videbatur prima facie, q̄ solus Daniel traderetur morti, quàm q̄ ipse & rex & familia sua morerentur. ideo tanq; minus malum secundū æstimationem tradidit eis Danielem: & maximè quia confidebat ipsum per diuinam potentiam liberari: sicut audiuerat liberationem sociorum Danielis de camino ignis. r ¶ Qui miserunt eum in la. leonum & erat ibi sex diebus. Ex hoc patet q̄ missio Danielis in lacū est alia ab illa quæ facta est tempore darij, vt dictum est suprà. cap. vj. qa tūc non fuit in lacu nisi per vnā noctem, vt patet ibidē. hic autem dicitur fuisse in lacu ꝓ sex dies. Similiter patet hic alia de causa, quia fuit positus in lacū tēpore darij, eo q̄ fuit imposita sibi transgressio regij edicti. qui (vt ibidē dicit) posuerat edictum vt nullus peteret aliquid à deo vel homine nisi à rege vsq; ad triginta dies. Daniel aūt infrà istud tēpus inuentus est adorare deū: propter quod missus fuit in lacū leonū causa aūt quare dicitur hic positus in lacū leonum, est alia scilicet destructio belis & interfectio draconis. s ¶ Porrò in lacu &c. Hīc tangitur pœna famis. Dimissus est in lacu per sex dies naturales sine cibo, & interim denegatus est leonibus cibus cōsueтus, vt citius deuorarēt Danielē. t ¶ Erat aūt aba. Hīc cōsequēter ponitur ipsius Danielis liberatio. & primo ponitur liberatio eiꝰ à pœna famis, secūdo à pœna missionis in lacū, ibi: Venit ergo rex. In prima parte dicit sic: Erat autē Ha. ꝓ. in Iudæa. Hic est vnus de. xij. prophetis, vt videt Iero. sentire in prologo. v ¶ Et ipse coxe. pul. &cę. Nomē est vasis facti ad reponendū cibos, & dicit ex similitudine alui. i. ventris vbi cibi reponuntur, & inde alimentū ad singula membra virtute caloris naturalis defert. x ¶ Di. xitq; ange domi. ad Abac. Fer. pran. qđ habes in Baby. Da. q. d. ipse indiget. Cibus est ei denegatꝰ. y ¶ Et dixit Abac. Do. Babylonē uidi. Et ideo nescirem illuc ire. z ¶ Et lacū nescio. Et ideo dato, q̄ ita essem in Babylone nescirē Danielem inuenire. Ista dixit se excusando. a ¶ Et appre. eū ange. do. in uer. eius. Angelꝰ autē apparebat in corpore assumpto, & ideo dicitur apprehendisse caput, quia posuit manū sup caput eius. b ¶ Et por. eū ca. capi. sui. Nō est sic intelligendū, qđ virtus angeli solūmodo tangeret capillos eius, sed totū corpus secūdum q̄ hic dicit: quia posuit manū super caput eius, vt dictū est. c ¶ Posuitq; eū in Baby. sup lacū in ipe. spi. sui. i. virtutis suæ. Nec est mirū, si angelus portauerit hominē per tātum spacium terræ in modico tēpore, qa vnus angelus reuoluit orbem circulariter in vno die: ad quē tota terra cōparata non nisi ad punctum. Sequit: d ¶ Et ait Daniel: Recordatus es mei deus. Priꝰ enim bñdixit deū q̄ sumeret cibū. Hæc est enim cōsuetudo laudabilis. e ¶ Venit ergo. Hīc ponitur liberatio Danielis de lacu cum dicitur: Venit ergo rex die sep. quia Daniel erat condēnatus ad hoc q̄ staret ibi ꝓ sex dies naturales. f ¶ Vt lu. Da. quia ꝓbabiliter credebat ipsum

uens. Adora ergo eum. Dixitq; Daniel regi: Dominum deum meum adoro, quia ipse est deus uiuēs. Iste autem non est deus uiuens. Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absq; gladio & fuste. Et ait rex: Do tibi. Tulit ergo Daniel picem & adipem & pilos & coxit pariter, fecitq; massas & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis. Quod cùm audissent Babylonij, indignati sunt uehementer, & congregati aduersum regem dixerunt: Iudæus factus est rex. Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit. Et dixerunt cùm uenissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te & domum tuam. Vidit ergo rex, quòd irruerent in eum uehementer, & necessitate compulsus tradidit eis Danielem. † Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex. Porrò in lacu erant leones septem, & dabātur eis quotidie duo corpora & duæ oues, & tunc non data sunt eis, ut deuorarēt Danielem. Erat autem Habacuc propheta in Iudæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriuerat panes in alueolo, & ibat in campum, ut ferret messoribus. Dixitq; angelus domini ad Habacuc: Fer prādium quod habes in Babylōem Danieli, qui est in lacu leonum. Et dixit Habacuc: Domine Babylonem non uidi, & lacum nescio. Et apprehendit eum angelus domini in uerticе eius, & portauit eum capillo capitis sui: posuitq; eum in Babylone super lacum, in impetu spiritꝰ sui. Et clamauit Habacuc, dicens: Daniel serue dei, tolle prandium quod misit tibi deus. Et ait Daniel: Recordatus es mei deus, & non dereliquisti diligentes te. Surgensq; Daniel comedit. Porrò āgelꝰ dñi restituit Habacuc cōfestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo, ut lugeret Danielē, & uenit ad lacum, & inuenit Danielem sedentem in medio leonum. Et exclamauit rex uoce magna, dicens: Magnus es dñe deus Daniel, & non est alius præter te. Et eduxit eum de lacu, & eos qui fuerant causa interitus eius misit in lacum, & deuorati sunt ab eis in conspectu eius. Tunc rex Cyrus scripsit uniuersis populis, tribubus & linguis habitantibus in uniuerso orbe terrarum: Pax uobis multiplicetur. A me decretum positum est, ut in uniuerso regno meo tremiscant & paueant coram deo Daniel. Ipse enim est deus saluans & faciens signa & mirabilia in terra, qui liberauit Danielem de lacu leonum. Nam & Habacuc propheta post dies septem quos comederat in Babylone, ductus est in Iudæam.

Finis

Moraliter * e ¶ Fecitq; massas & dedit in os draconis & diruptus est draco. Sic per dei iudicium condemnatur æternæ mortis fraus, & malicia prædictorum. Erat autem Habacuc pro. in iu. Habacuc autem interpretatur fortis luctator, & significat hominem sapientem ratione prophetiæ, & constantem pro defensione iusticię ratione interpretationis. Et sicut Habacuc consolatus fuit Danielē, missum in lacum iniustē, sic iste consolari nititur omnē qui iniustē patitur. d ¶ Porrò angelus do. restituit Habacuc confestim in lo. suo. Per quod significatur, q̄ defensor iusticiæ & oppressorum consolator, angelico ministerio ad locū sibi præparatū in empyreo deducet, qđ nobis concedat &cæ.

Prologus beati Hiero. in lib. duodecim prophe.

debat ipsum mortuum. a ¶Et ecce Daniel sedens. viuus & E sanus. b ¶Et exclamauit rex uo. ma. di. Magnuses domine deus Danie. Viso enim miraculo magnificauit diuinam potentiam. c ¶Et extraxit eum. Iam enim transierat seditio populi, & maxime quia videbant per effectum virtutem dei ipsi⁹ d ¶Porrò illos qui perditionis eius causa fuerunt. incitando multitudinem populi ad clamorem prę dictum & seditionē. e ¶Intromisit in lacū. Istud enim fuit iustū secū dū legem talionis, ex quo declarata fuit iustitia Danielis. f ¶Et deuo
†23.q.5.c.si propterea rati sunt in momē. quo apparuit saluario Danielis magis miraculosa. g ¶Tunc rex ait: Paueant ha. Viso enim miraculo prædicto rex voluit magnificare diuinam potentiam, non solū in Babylone, sed in to to regno sibi subdito. & hoc est qđ dicitur hic: Paueant. i. timeant blasphemare. Habitan. in uniuer. ter. Hyperbole est ad exprimendum magnitudinem sui regni, qa nō omnis terra erat sibi subiecta. Deū Danielis. licet enim sit deus omnium, dicitur tamen hic deus Danielis per cultum specialē, & quia ipsum Danielē specialiter saluauerat per euidens miraculū. & hoc est qđ subdit: Quia ipse liberator & saluator sa. sig. i. opera super naturam quę homines inducunt ad cognoscendū diuinam excellētiā, quia diuina potentia & misericordia cognita est in liberatione Danielis, & sua iustitia in suorū accusatorū deuoratione: & per hoc rex gētilis & popul⁹ ei subiectus fuit inductus ad laudandum deum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Incipit expositio fratris Britonis in prologum. xij. prophetarū.

NOn idē ordo est duo. de. prophetarū, iste prologus communis est duo decim paruis prophetis, & habet quatuor particulas. In pria tangitur apud Hebræos & Lxx. diuersitas ordinis prophetarum, cum dicitur: Nō idē ordo est &c. In secunda ostenditur, qp varium habent modum scribendi, ibi: Hoseæ cōmaticus est &c. In tertia subditur eorum collectio in vnū, ibi: Et quia longum est &c. In quarta distinguuntur tempora prophetationum ibi: Et Hoseę synchronō Isaię &c. His visis literę in sistam⁹. i ¶Apud He. qs Ieremias imitat. k ¶Qui est. &c. Latinos, secundum Lxx. interpretes. vnde dicit glo. Ordo. xij. p-

Ordo prophetarum phetarum secundum. Lxx, talis est, Hoseæ Amos, Michęas, Iohel, Abdias, Ionas Naum, Abacuk, Sophonias, Aggęus, Zacharias, Malachias. Secundum Hebræos verò quos Hieronymus sequit, talis est ordo: Hoseæ, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michęas, Naū, Abacuk, Sophonias, Aggęus, Zacharias, Malachias. l ¶Vnde. qa. s. apud Hebręos quos sequmur sunt taliter ordinati. m ¶Secū. id qđ &c. apud Hebræos. n ¶Hic. i. in ista trāslatione qua modo cōiter vsit ecclesia. o ¶Dis. sunt. Ante trāslationē istam cōiter currebat editio. Lxx. p ¶Hoseæ. Sicut ait Isid. Etymol. vij. saluator aut saluās interpretat: Dū enim irā dei in populum Israelē ob crimē Idololatriæ, pphetasse, domui Iude salutē, pnūciauit; ppter qđ Ezechias rex Iuda sublatis idolis quę prędecessores cōsecrauerant templum dñi purgasse ac purificasse mōstratur q ¶Cōma. est. interlinearis. i. abbreuiator: per qđ tangit proprietas cōmatis. Est enim cōma punctata, platio orationis per minores decisiones, vt ore, genis, oculis, paridē mētis adesse eloqo, forma nobilitate care: ecce qlibet decisio siue particula orationis parū valet p se, sed oēs insimul aggregatæ reddunt perfectū sensum. Colon sum. Colō aūt est pūctata platio secundū maiores decisiones, q̄ G perfectū reddunt sensum, sed non pefectā sententiā, sicut dictum est suprā. in Prologo super Isa. Dicit ergo abbreuiator, quia breues habet clausulas, quarū q̄libet per se nec perfectū sensum reddit nec perfectā sententiā. Vnde cū Hiero. dixisset Hoseæ cōmaticus est, exposuit seipm, dicēs: r ¶Et pro. i. s ¶Quasi p sen. loquent. Licet enim q̄libet clausula videatur completā representare sententiā, tamen suspendit sentētia usq; posit cōpletā totalē orationē: sicut patet in cōstructione suspēsiua. Verbi gratia Hoseæ. j. dicit: Vade. ecce quasi una sentētia; Sume tibi vxorē fornicationum, ecce quasi alia sententia; Et fac filios fornicationū, ecce quasi tertia sententia; & tamē nondū cōplet usq; ad finē versus, cum dicit: Quia fornicās fornicabit terra à dño. Vnde sic intelligēda est glo. q̄ dicit: Cōmaticus, i. diuisus, supple per clausulas, eo qđ in singulis clausulis diuersas vel plenas sentētias dicat. i. dicere videatur. ¶Aliter exponit: Et quasi per sententias loquēs. i. pfundas verborū intelligētias, secundū qp Hugo de sancto Victore diffinit sentētiā dicens: Sententia est profundior intelligētia, qę nisi expositione vel interpretatione nō inuenitur: vide in Prologo Isa. de colis & cōmatibus. t ¶Iohel planus in princi. i. in princi. Plurale ponitur p singulari. Nota, qp principiū & initiū differūt. Initiū, ppriē dicitur aū qđ nō est aliud. Principiū autem post qđ est aliud: & sic medium quodammodo dicit principiū respectu finis, & iō dicit: Pla. in prin. i. in initio & medio, & i fine est difficilis. v ¶Et usq; inclusiue. x ¶Proprietates. p prios modos scribendi. y ¶Esdra. scri. j. Esdrę. vij. Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox, eo qp legem Moysi combustam velociter reparauit, vel quasdā figuras inuenit in Hebræo quibus velociter scribitur. z ¶Autumāt. id est putant vel affirmāt. Autumo mas dicit putare, affirmare, considere: Et cōponit ab ab & timos qđ est mens, quasi à mente sic habeo. & inde dicitur hæc autuma. hui⁹ autumę, cōmate. Vñ: a ¶O Paula & Eu. de his inuenies suprà in prologo super Iosue versus finē: ad petitionē istorū transtulit Hier. istū librū. b ¶Admonitas. vos volo esse, supple hic. c ¶Vnū li. esse duo. p. q Hebraicē dicit Tarafara; Sed quare est vn⁹ liber in prologo sup libros Regū ponitur ratio, vt. s. apud Hebræos tot essent libri quot sunt literæ alphabeti, vel aliter secūdū Isid. q tū in. vj. Ety. Lib. vij. pphetarū autorū suorū noibus pnotani. Quā, ppterea dicunt minores, eo qp sermones eorū breues sunt, vñ & cōnexi sibimet inuicē in vno volūine cōtinent, s. ppter brevitatē suā. Sed q̄rit, q̄re lib⁹ vere. testa. rīdent in nūero lis alphabeti, & nō lib. noui test. Rīdeo, qa vet⁹ testamētū fuit initiale & q̄si elementale ad nouū: ad qđ designādū cuilibet libro rīdet vnū elemētū Hebraici alphabeti, sicut melit⁹ scribit in prologo sup Regum. d ¶Synehro. i. cōtēporaneū, à syn. qđ est cō, & chrono qđ est tps, qa in eisdē tpib⁹ & sub eisdē regibus ppheta uerunt, sicut patet in titulis eorūdē. e ¶Mala. ue. &c. Interlinearis, Esdrā fuisse autumāt q velox scriba fuit. Istos aūt tres. s. Malachiā, Aggęū & Zachariā cōiungit, qa ipsi ppheta uerūt de reædificatione Ierusalē. f ¶Fuit. tē. Interlinearis. posit reditū de captiuitate. In fine ponit regula p quā sciri pōt qbꝰ tpibus ppheę singuli ppheta uerūt, cū dicit: g ¶In qui. au. ppheris tē. &c. vos volo admoneo. h ¶Sub illis eos re. &c. an. eos habēt titulos. ad est reges in titulis nominatos, prophetauerunt.

a cum & introspexit, & ecce Daniel sedēs
b in medio leonum. Et exclamauit uoce
magna, rex dicens: Magnus es domine
c deus Danielis. Et extraxit eum de lacu
d leonum. † Porrò illos qui perditionis
e eius causa fuerant, intromisit in lacum:
f & deuorati sunt in momento coram eo.
g Tunc rex ait: Paueant habitantes uni-
uersam terram deum Danielis: quia ipe
est saluator & liberator, faciens signa &
mirabilia in cælo & in terra, qui libera-
uit Danielem de lacu leonum.

Finit Daniel propheta cum ad-
ditionibus quæ non sunt de canone.

Incipit prologus sancti Hieronymi in li-
brum duodecim prophetarum.

h i k l m n o p q NOn idem ordo est duodecim prophetarū apud Hebræos qui est apud nos. Vnde secundum id quod ibi legitur, hic quoque disposīti sunt. Hoseę r commaticus est, & quasi per sententias s loquens: Iohel planus in principijs, in fine obscurior: & usq; ad Malachiam habent singuli proprietates suas: quem Esdram scribam legis q doctorem Hebręi t autumant. Et quia longum est nunc de u omnibus dicere, hoc tm̄ uos ô Paula & x Eustochiū admonitas scire uolo, unum y librum esse duodecim prophetarum, z & Hoseæ συγχρονον synchronon Isaiæ: Ma- a lachiam uerò Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autē tempus b non præfert in titulo, sub illis eos regi- c bus prophetasse, sub qbus & hi qui ante d eos habent titulos prophetauerunt. e

A *Incipit expositio fratris Britonis super prologum Hoseæ prophetæ.*

Diuisio

IEmpo. Oziæ. Iste ꝓlogus qui principaliter ꝓponit Hoseæ duas habet ptiçulas principales. In prīa ostēdit quo tpe Hoseę ꝓphetauit, cū dicit: Tēpo. Oziæ. In secūda ponit causa motiua, q̄ eū ad ꝓphetandū induxit, ibi: De memorato itaq; nuvbi duplex tāgit inductiuū. Primum est malorū culpa & pœna illis infligēda. Secūdū est bonorū bonitas & promissio illis facta, ibi: Domui autē Iude. Itē in prīa parte secūdę partis prīcipalis primò tāgit culpa & signum. Iubet em̄ ꝓpheta accipere mulierem fornicariā ad designādā spūalē fornicationē populi Israel. Secūdò ponit signū pœnæ, ibi: Sed cū dei ꝓcepto &c. Iubet em̄ vocare filiū quē genuit Iezrahel, ad designādū ꝙ eadē vindicta accipiet de pctō Iehu, q̄ accepta est in Iezrahel de sanguine Naboth. tertiò tāgit ratio siue causa pœnę infligēdæ, ibi: Cuius ꝓmissionis hęc est causa &c. His visis literæ insistamus.

a ¶Tēpo. Oziæ &c. Qui idē est qđ Azarias. iiij. Regū. xv. sed. ij. Paral. xxvj. appellat Ozias, & in ꝓphetis similiter. b ¶Et Ioathe. iiij. Regū. xv. & ij. Para. xxvij. c ¶Achaz. de quo. iiij. Reg. xvj. & ij. Parali. xxviij. d ¶Et Ezechiæ. De quo. iiij. Reg. xviij. & ij. Parali. xxxix. e ¶Et Ieroboam filij Ioas. De quo habes. iiij. Reg. xiij. xiij. & xv. Et nota, ꝙ iste Ieroboā non est ille Ieroboam sub quo diuīs est Israā Iuda. De quo habet. iij. Reg. xj. quia ille fuit filius Nabath; iste fuit filius Ioas: nec descēdit ab eo sed à Iehu tertia generatione. f ¶Hoseæ filiꝰ Beeri. Iste fuit de tribu Isachar ortus in Bethlee-
B moth, vt dicit glo. g ¶Ad ꝓphetiā dicē. De qua dicit Hiero. in glo. Patet Hoseæ ante captiuitatē ꝓphetasse sub Ozia & Ioathā, & ipsam ingruentē sub Achaz luxisse, & præterita propter emendationē Iudæ retexuisse sub Ezechia rege, prophetauit enim ante captiuitatē qua decem tribus captiuatæ sunt à Salmanasar rege Chaldęorū, de qua. iiij. Reg. xviij. h ¶Achaz rex Iuda. De quo habetur, ꝙ deū dereliquerit. iij. Regū xvj. & ij. Para. xxviij. i ¶Vt historiæ Regum. iij. Regū. xiij. & xvj. k ¶Et Paralipomenon. ij. Paral. xxviij. De Ieroboam nulla fit mentio in Parali. in nostra translatione: forte editio. Lxx. de eo mētionem facit. Vel sic (vt historiæ Regum indicant) de Achaz & Ieroboam. Et Paralipomenon de Achaz. l ¶Admittere, id est peccare. m ¶Propter quod deus. Ecce causa propter quā prophetauit, scilicet malicia Regū & populi eorum. n ¶Et fac filios fornicationū. id est genera filios de fornicaria, prius non fornicando cū illa. Quidam malē habēt fornicationis. Lxx. etiam non habent. fac, sed tolle. o ¶Non elocati. id est extra locati. p ¶Corporis meretrí-

cem Quæ

Item alius prologus.

REgulę sunt hę sub quibus significatiōibus nominū ad quas tribus per ꝓphetas sermo dñi dirigatur. Quotiescūq; ad decē tribus tendit prophetia, sub his noīb⁹ designātur: id est Ephraim, Samaria, Israël, Ioseph, Iezrahel, Bethel, Bethauem, & interdū Iacob. Quādo autem ad duas loquitur tribus, sub his nominibus sermo profertur: id est Iuda, Ieruſalem, Beniamin, domus Dauid, & interdum Iacob. Aliquotiēs Israël ad totas duodecim tribꝰ refertur. Duplex est apud Hebræos sententia de his quatuor uersibꝰ, q̄ in capite sunt prænotati. Plericq; em̄ dicūt, quòd ab Esdra scriba in oībꝰ ꝓphetis sic fuerit titulatū, ut prescripto uniuscuiusq; noīe ꝓphetia cuiꝰ sit sequēs noscat. Ipse est aūt Esdras, qui ultimꝰ ꝓphetarū Malachię noīe scribitur. Alij uerò dicūt, ꝙ ab ipsis prophetis p spiritūsanctū, ut cętera sunt scripta.

Incipit prologus in librum Hoseæ prophetæ.

a b c d e f g

TEmporibus Ozię & Ioathæ Achaz & Ezechię regum Iuda & Ieroboam filij Iohas regis, Hoseę filij Beeri ad prophetiam dicendū spiritusancto repleꝰ est. De memorato itaq; nūero regū, Achaz rex Iuda, & Ieroboam rex Israël dñm derelin-
h i k l quętes (ut historię regū & Paralipomenon indicāt) etiā Israël idololatrię crimē imperio ac potestate sua admittere coēgerūt. Propter qđ deus ad Hoseę hęc lo-
m quutus est, dicens: † Accipe tibi uxorem fornicariā siue fornicationū, & fac filios fornicationis. Fornicariā itaq; nō† eloca-
n o p ti corporis meretricē, sed Gentilē deum ignorantem appellat, quæ dei creatoris sui amore contempto, simulacrorum se subiecit desideriꝭ. Sed cū dei præcepto propheta in hac re paruisset, conceptum ex ea filium Iezrahel præcepit nominare, deo pollicēte post breue tempus san-
q guinē Iezrahel in domo Iehu uindicare. Cuius promissionis hæc causa est, Iehu per Elisæum in regem inuncto ad defendendum sanguinem Naboth, ciuis Iezrahel (quæ tunc ꝓpis metropolis erat,)
r x quē Iezahel Achab regis Israꝫ uxor inter-
remerat, sicut regū historia exponit. Is cū grauiter iuxta diuinū ꝓceptū uindicandi sanguinis cā in oēm memorati do-
s t mū desęuiisset, hoc pacto dñm dereliqsse, inueniꝫ: cuiꝰ ꝓnepote Ieroboā (q lectiōe cōprehēsus est) originis suæ facta imitā-
b c te, ac cōtra dei ꝓcepta & religionē cum

cem. Quæ locat corpus suum ad turpes vsus, secundū ꝙ historicè accipit planus est sensus, & debet suppleri tantū: qa aliter cōtrariū dicit in glos. vbi dicit Hieron. Mirū videt secundū superficiē historiæ, cur hoc dominus iusserit, vel cur prophæta iussus accipere fornicariam paruerit. Sed neq; dominus rē turpem præcepit, neq; propheta obediendo peccauit, sed potius fornicariam ad pudicitiā reuocauit, & manens in sua bonitate de mala bonam fecit. Quod aūt i eo fit carnaliter, in domio accipit spiritualiter. qui accepit synagogam viri sui immemorem, & cum multis dīs gentium fornicantem Ezech. xvj. & xxxiij. per totum, quia ergo dicitur ī glosa, ꝙ fornicariam ad pudicitiam reuocauit: propter hoc supplendum est tantū, quia simul fuit & Gentilis & fornicaria, id est non tantum fuit fornicaria quæ locauit corpus suum, sed & Gētilis. q ¶Deo pollicente. post breue tēpus, i. promittente, supple cōminando. r ¶Sanguinē ie. in do. Iehu uindicare. i. timi lem vindictam acceptarum de Iehu qualē accepit de Iezrahel, id est sicut vltus fuit de interfectoribus Naboth qui fuit ciuis Iezrahel, sic vlciscet de Iehu. vel sanguinem Iezrahel. i. sanguinē fusum in agro Iezrahel vel ciuis Iezrahel. iij. Reg. xxj. s ¶Iehu ꝙ Eliseū in regē inuncto. iiij. Regū ix. hoc videtur falsum, quia ibi legit ꝙ Eliseus misit vnum de filijs ꝓphetarum qui vnxit eum. Respondeo, ipse dicitur inunxisse, quia autoritate eius vnctus est. t ¶Ad defendendum sanguinem: Id est vindicandum. Simile Iudith. j. d. iurauit Mabuchodonosor, quòd defenderet se de omnibꝰ his v ¶Metropolis erat. In regno Samariæ, id est ciuitas ad cuius mēsuram aliæ ciuitates disponebantur, à metros qđ est mensura, polis ꝙ est ciuitas. x ¶Interemerat &c. id est interimi præceperat. iij. Regum. xxj. y ¶Memorati. scilicet Achab. z ¶Desæuisset. interficiendo. iij. Regum. x. a ¶Dominum dereliquisse. iij. Regum. x. Non recessit à peccatis Ieroboam &c. b ¶Cuius pronepote. Ieroboam. Iste nō fuit filius Nabath, sed filiꝰ Ioas pronepos Iehu. Iehu enim genuit Ioachaz Ioachaz genuit Ioas, Ioas autem genuit Ieroboam. iij. Regū. xiij. c ¶Qui lectione comprehēsus est. idem scriptura comprehensus est sequi facta patrum suorum scilicet. iij. Regum xiij. Regnauit Ieroboam filius Ioas regis Israel in Samaria quadraginta & vno anno, & fecit quod malum est coram domino, non recessit ab omnibꝰ peccatis Ieroboā filij Nabath. ¶Vel melius: Qui lectione comprehensus. Hoseæ scilicet in titulo cum alijs regibus Iuda. d ¶Cum populo Israel agente: sanguis Naboth ꝙ. Nota quòd in libro isto nomine Israel decem tribus significantur, quia cum essent plures quàm aliæ, nomine patris vocatæ sunt duæ aliæ tribꝰ nomine Iuda. In quibusdam Bibliꝭ scribitur hæc notula quæ sequit. Regulæ sunt hę sub qbꝰ significationibꝰ noīm

†Infr. 14. b

† electione

Prologus Argumentũquế in librũ Hoſeæ

E ad quas tribus per prophetas ſermo domini dirigatur: quotieſcũq; ad decẽ tribus tendiť propheta ſub his nominibus deſignãtur.i.Ephraim Samaria,Iſrael Ioſeph,Iezrael,Bethel.& Bethauẽ & interdum Iacob.Quando autem ad duas loquitur tribus, ſub his nominibus ſermo profertur Iuda,Ieruſalem, Beniamin, domꝰ Dauid,& interdũ Iacob. Aliquoties autẽ Iſrael ad totas duodecim tribus referť. a ¶In loco cer.vel certè vel medius,terræ. b ¶Fue.pro fuſus.iĩj.Reg.xxj. c ¶Patris.i.pro aui.ſimile Dañ. v. Nabuchodonoſor pr̃ tuꝰ.i.auus tuꝰ,more ſcripturę, q̃ ſæpe auos & ꝓauos patres vocat, ſuprà proximo ponitur genealogia. d ¶Redũda.ſig.In hoc videť dñs iniuſtè egiſſe cũ Iehu:nõ enim peccauit in effuſiõe ſanguinis Naboth,imo meruit vindictã eã.vñ.iĩj. Regũ.x.Quia ſtudioſè egiſti,quod rectũ erat & placebat in oculis meis,& oĩa q̃ erãt in corde meo feciſti contra Achab:filij tui vſq; ad quartã generationẽ ſedebũt ſup thronũ Iſrael. Rũdeo.Hoc ꝓ ſimile dictũ eſt:ꝙa ſicut illi puniti ſunt,ꝙa Naboth interfecerũt,ſic & iſti quia dominũ dereliquerũt.vñ.iĩj.Reg.x.Porrò Iehu nõ cuſtodiuit vt ambularet in lege dñi dei Iſrael. e ¶Do.au.Iu.Hic tangitur ꝓmiſſio facta bonis. f ¶Miſe.leçõ.i.nota miſericordia,ſecundũ q̃ legitur.iĩj.Regũ.xx.b.De manu regis Aſſyriorũ liberabo te.&.iĩj.Reg.xix in multis locis. g ¶Ob hoc.i.propter hoc. h ¶Pro.eſt.i.facta ꝓmiſſio liberationis. i ¶Quia Ezec. rex &c.Aliter exponiť:Miſericordia ſec.compre.ſcilicet de qua legiť Hoſeæ.j.c.Domui Iuda miſerebor,& ſaluabo eos in domino deo ſuo. Hæc ſaluatio legitur iĩj.Reg.xix.g.quãdo vna nocte ꝑcuſſa ſunt in caſtris Aſſyriorum F clxxv.miłia.Ob hoc.ſ.Promiſſa eſt miſericordia.Quia Ezechias rex Iuda filius Achaz ſublatis idolis.iĩj.Regũ.xviĵ. k ¶Pater eius.Achaz. l ¶Tem.dei pur.per electionẽ ſordium,& ex hoc purificatum.vnde ſubdiť: m ¶Et purificaſſe.ĵ. Parali. xxix.a.Mũdate domũ domini dei patrũ noſtrorũ,& auferte oẽm immundiciã de omni ſanctuario.

Incipit poſtilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra ſuper librũ duodecim prophetarũ, Primo eiuſdẽ præfatio.

DVodecim ꝓphetarũ oſſa pullulãt de loco ſuo.Eccle.xlix.Sicut in libro pſalmorũ pſalmi à diuerſis autoribus compoſiti in vno libro complectuntur,qui diciť liber Pſalmorũ,vt ibidẽ fuit plenius declaratum, ſic propheticæ.xĩj.propherarum in hoc libro reponunť,qui dicitur liber.xĩj.prophetarum:de quo poteſt accipi verbũ propoſitum, Duodecim prophetarum &c.In quo duo notantur in generali ſ.autorum qualitas:cum dicitur: Duodecim prophetarum oſſa pullulant.& libri huius vnitas,cũ dicitur: De loco ſuo: quia hic coartanť quaſi in vno loco.Circa primũ in.xĩj.ꝓphetis quatuor fuiſſe notanť.ſ.Numerꝰ cõueniẽs,ibi Duodecim. Viſus inſpiciẽs: Prophetarũ. Virtus ſtabiliẽs:Oſſa. Et fructus proſiliens:Pullulãt Circa primum ſatis patet ex nomine,ꝙ numerus duodenarius ex denario & binario cõponiť.Per denarium verò decem præcepta decalogi.per binarium autẽ dilectio dei & proximi deſignanť, Iſti prophetæ decẽ præcepta decalogi ex dilectione dei & proximi ſtatuerũt,& alios ad hanc obſeruãtiam efficaciter induxerũt,vt patet ex proceſſu huius libri:propter qđ ſub numero duodenario cõuenienter colliguntť;& ideo in duodecim patriarchis figurãtur quia tanꝯ patres fideles populi ipſum ad obſeruantiam decalogi ex charitate dei & ꝓximi verbis & operibus inuitauerunt,ideo de ipſis põt dici illud Gene.xxxv.Erãt autẽ filij Iacob duodecim. Per Iacob(qui ſupplãtator interpretaťur)ipſe deus omniꝰ p̃ſidẽs & ſub pedibus ſuis tenẽs intelligitur,cuiꝰ filij per adoptionis gratiam fuerũt iſti.xĩj. ꝓphetæ:& ſic patet primũ.Circa ſecundũ cõſiderandũ,ꝙ ſicut viſus corporalis ſtat ad ſuperficiẽ viſi corporis & vltrà nõ ꝓgreditur,ſic intellectus naturali cognitione ſtat ad illud quod ex ſenſibilibus poteſt cognoſci,nec vltrà põt progredi.Sed

Quid ſignificat.ꝓ.xĩj. ꝓphetas

populo Iſraël agente: ſanguis Naboth, [a] [b] qui in loco certo Iezrael fuerat profuſus in domo Iehu †patris memorati Ieroboam pro peccato redundaturus ſignificatur. Hinc factũ eſt, ut ira dei uel populo Iſraël per denunciationem pro [d] phetæ proceſſura deberetur.Domui autem Iudę miſericordia lectione compre [f] [g] [h] [i] henſa ob hoc promiſſa eſt,†quia Ezechias rex Iuda filius Achaz ſublatis ido [k] [l] lis,quæ tam pater eius quàm cæteri re [m] ges conſecrauerunt, templum dei purgaſſe & purificaſſe monſtratur.

Incipit argumentum in eundem.

HOſeæ crebrò nominat Ephraim,Samariam Ioſeph,Iezrael & uxorem fornicariam & fornicationis filios,& adulterã cubiculo clauſam mariti,multo tempore ſedere uiduam, & ſub ueſte lugubri uiri ad ſe reditum præſtolari.

di.Sed intellectus ꝓpheticus lumine diuino confortaťꝰ progreditur vltrã.ſ.ad cognoſcendũ futura contingẽtia,cordiũ occulta, & ſimilia:ſicut plenius fuit declaratũ in principio libri Pſalmorũ.& ideo ꝓphetæ antiquitus appellabanť videntes,ꝙa videbant illa q̃ alijs erãt occulta,ſecundũ q̃ diciť.j.Reg.ix.Qui enim ꝓpheta diciť hodie,vocabaťolim videns.veriſtamen,ꝙa hoc fiebat virtute diuina.ideo diciť.iĵ.Petri.j.d.Nõ voluntate humana allata eſt aliquãdo prophetia,ſed ſpũcto inſpirati locuti ſunt ſancti dei hoies:& ſic patet ſecundũ. † ꝓcurans Circa tertiũ ſciendũ,ꝙ accipiẽdo generaliter eccleſiã,vna eſt veteris teſtamẽti,vñ.Quis patriſſamilias rectius ſimilitudinẽ tenet q̃ cõditor noſter,q̃ eos quos cõdidit ſic poſſidet,ſicut dominus ſubditos in domo q̃ habet vi [n] neã vniuerſalẽ. ſ. eccleſiã,q̃ à primo Abel iuſto vſq; ad vltimũ electũ qui in fine mundi naſcituꝰ eſt:quoſanctos ꝓtulit quaſi tot palmites miſtice: & ſicut eſt vna eccleſia,ſic eſt vnũ eccleſię corpꝰ,Huiꝰ autẽ corporis robur tẽpore vetere,cõſtitit in ſanctis prophetis,ꝓpter q̃ meritò dicunť huius corpis oſſa.& ideo in ꝑſona huiꝰ corporis dicit Myſticè Iſtius Iob.x.c.Oſſibus & neruis cõpegiſti me.Quia corpus eccleſiæ ve.te.cõpactũ fuit & ſortificatũ ꝓ ſanctos ꝓphetas,qui ꝓ veritate fidei & morũ cõſtanter ſteterũt cõtra idololatras:& plures eorũ per martyriũ trãſierũt,vt Amos & Iſtias & plures alij :& ideo meritò dicitur oſſa,ꝓpter actuũ fortitudinem:& etiã nerui,ꝓpter cõnexionẽ charitatis,& ſic patet tertiũ.Circa quartũ cõſiderandũ,ꝙ.xĩj. ꝓphetæ nõ ſolũ in vita verbis & exẽplis fecerũt fructũ optimũ,ſed etiã poſtmortem;& faciẽt vſq; ad finẽ mundi per doctrinã eorũ in hoc libro contentã,propter qđ meritò dicunť cõtinuè pullulare,ꝓpter q̃ de quolibet eorũ põt dici illud Eccle.l.b.Quaſi oliua pullulãs,& quaſi cypreſſus in altitudinẽ ſe extollẽs.Per pullulationẽ oliu ꝙn telligitur fructificatio pinguedinis gratiæ in vita preſenti,& ꝓl titudinẽ cypreſſi cõſequutio beatitudinis i futuro;& vtrũq; cõſequuntť fideles vitã eorũ imitando & doctrinã ſplendo,& ſic patet q̃rtũ,& per cõſequẽs tota pars prima princi.Circa ſecũdũ in quo notať libri vnitas,cõſiderãdũ q̃ iſti.xĩj. ꝓphetæ vno ſpũ fuerunt inſpirati,& ad vnũ finẽ ſimiliter ordinati,& ad inuicẽ Charitate vniti:propter qđ decẽter ſunt in eodẽ libro collocati, quantum ad eorũ doctrinã;quod notať in vnitate loci,cum dicitur. De loco ſuo,de quo poteſt exponi quod diciť Iob.xxxviĵ.a.Auro locꝰ eſt in quo conflatur.In ſacra ſcriptura per aurum intelligitur ſapientia diuina,quæ fuit in iſtis propheris:& ſicut inera auri pluribus portionibus colligitur,& in vna fornace ad conflandum ponitur,& ſic in vnam maſſam redigitur.ſic ſapientia diuina in iſtis pluribus prophetis refulgẽs in hoc libro colligitur ad inſtructionem fideliũ,vt in præſenti cognoſcant deum per fidem,& in futuro ꝙ aperram viſionem:Ad quam nos perducat qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

¶In ꝓlogò.xĩj. ꝓphetarum. vbi dicitur in poſtil. Sicut in libro Pſalmorũ pſalmi à diuerſis autoribus cõpoſiti &c.

ADDITIO. Secundũ ſententiam beati Auguſtini omniũ pſalmorũ in pſalterio conten [o] torũ autor fuit ipſe Dauid,licet quidã pſalmi ab alijs intituletur, vt ab Aſaph & filijs Chore,& huiuſmodi: Quæ quidem ſententia licet ei ab aliquibus contradicatur, nihilominus probabilior videtur & verior:prout ſufficiẽter fuit declaratum in additione ſup pſalmum primum.

REPLICA. In præfatione.xĩj. ꝓphetarũ poſtillator dicit:Sicut pſalmi à pluribus editi conti nentur in vno libro pſalmorum,ita iſtæ prophetiæ ponũtur in vno libro propherarum.Contra quod Burgen.dicit omnium pſalmorum Dauid fuiſſe autorem ſecundũ opinionẽ beati Auguſtini.Quid autem mihi videaturad cõcordandam opinionem ſanctorum doctorum Augu.& Hierony.vide ſuprà circa principiũ pſalmum in correctorio.

A

ORdo duodecim prophetarum secundum .Lxx. talis est: Hosee, Amos, Micheas, Iohel, Abdias, Ionas, Naum, Abacuk, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias. Secundum verò Hebræos quos & Hieronymus sequitur, talis est ordo: Hosee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuk, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias. Hic autē exponit trāslatio secūdū Hebraicā veritatē à Hieron. facta & cōposita. ¶ Noia Reg. x. tribuū: Ieroboā, Baasa, Zamri, Achab qui & Achaz, Ioram, Ioachaz, Ieroboā. Sellū, Phaceia, Hosee, Nadab, Hela, Amri, Hozias, Iehu, Ioas, Zacharias, Manahem, Phaceæ vltimus. ¶ Noia, Regū duarū tribuū: Roboā, Asa, Ioram, Athalia, Amasias, Ioathā, Ezechias, Amō, Ioachaz, Iechonias, q & Ioachin, Abia, Iosaphat, Ochozias, Ioas, Ozias, Achaz, Manasses, Iosias, Eliachim, Sedechias.

Ordo prophetarum

Ordo regū Israel & Iudæ

Incipit liber .xij. prophetarum & Primo Hoseæ.

Cap. I.

VEr. do. Hieroñ. Materia Hoseæ triplex est. Alia est em̄ secundū historiā, alia secūdū tropologiā, alia secūdū allegoriā. Loquit em̄ secūdū histo. de .x. tribus q̄ vocant Israel & Ephraim & Ioseph & Samaria & Iezrael ꝓpter diuersas causas, q̄ ex sequētibus patebūt. In quo intēdit p increpatiōē .x. tribuū duas tribus Iudā & Beniamin in mādatis dei stabilire. Secūdū tropologiā Materia sunt hęretici scripturā sacrā deprauātes, i quo ītēdit ecclīasticos viros cōtra eorū prauitatē munire. Vñ apparet, q̄ quęcūq; Hosee cōtra Ephraim loquit, ad psonā hęreticorū referunt. Sed'm allego. Materia, sūt eccl̄ia & ecclīastici viri. Propheauerūt aūt eisdē tpibus Hosee & Isaias & Iohel & Amos & Abdias & Ionas & Micheas, de captiuitate decē tribuū & destructiōne illius regni q̄dā eorū viderūt. Q̄d' iceptū à Ieroboā filio Nabath vsq; ad Hosee annis cel. pmāsit. ¶ Hiero. Hosee iterp̄tat' saluator. Fact' est aūt sermo dñi ad ꝓphetā, vt ꝓphetā q̄dāmō ispirādo deū faceret & saluatorē ppli sui, annūciādo illi v̄ba dei, & p̄bēdo exēpla bñ viuēdi. Sāct̄i aūt ad q̄s fit sermo dñi sunt dñs & saluatores p gr̄am, cū sit vn' de' & saluator p naturā, q̄ p oēs illos p̄figurat' est. Significat ergo Hosee Christū filiū ei' putei q de seip̄o dicit: Dereliquerūt me fōtē aq̄ viuę, & foderūt sibi sisternas q̄ aq̄s nō valēt cōtinere. Habet em̄ pute' aq̄s de viuo fōte manātes. Cisterna v̄ò exteri' aduenticias q̄s & refrigerat. b ¶ In die. Oziæ. Hiero. Hi reges regnābāt in ppło dei cui' nomē est cōsessio: sed in Isr̄l q̄ sibi idola fecerat, regnabat Ieroboā, q interp̄tat chronimos .i. tpalitas vel mora, qa mūdū amauit, & i ipō ip̄i' amore morari studuit, nō inq uitēs futurā. ¶ Hiero. Ozias q & Azarias regnauit i Ier'm sup duas tribus. Iñ. annis, cui succedēs Ioathā filī' regnauit annis .xvj. posq̄ filī' ei' Achaz siliter annis .xvj. cui' anno, xj. decē trib' capti uarę sunt à Salmanasar rege Assyriorū alias Chaldęorū & in mōtib' medorū locatæ. Post Achaz regnauit Ezechias filī' ei' annis xxix. Vñ patet Hosee & ante captiuitatē ꝓpheasse sub Ozia & Ioatha & ipsum ingruētē sub Achaz luxisse, & p̄teritā ꝓpter emēdationē Iudę retexuisse sub Ezechia rege. Eo aūt tpe, q̄ Ozias cœpit regnare sup Iudā, regnabat .xñ. anno sup Isr̄ Ieroboā ꝓnepos Iehu: cui Iehu dñs ꝓmiserat q̄ vsq; ad q̄rtā sobolē filī' ei' regnarēt eo q̄ interfeciss̄et Iezabel & duos ip̄ios reges, Ioram regē Iudę. & Achab regē Samariæ cū .lxx. ei' fratrib'. ¶ Hiero. Hosee de tribu Isachar fuit ortus i Bethsemez: hic p̄nūciās dedit signum: Venier dñs i terra sicut q̄re' est i Silo &c. Hicī terra sua sepult' placita qe te dormiuit. Gerit aūt figurā Christi, q ex fornicatiōe gētiū accepit i corpe suo ecclīā: ꝓphetauit v̄ò cōtra decē trib', pauca de duabus loquēs. Prophetauit aūt historialiter, Iudęos in vltio tpe ad Christū redituros. Tertiū quoq; diē dñicæ resurrectiōis prędixit. ¶ Hier. Mirū vī secūdū superficiē historię: cur vel dñs iusserit, vī cur ꝓpheta iussus accipere fornicariā paruerit. Sed neq; dominꝰ rem turpem p̄cepit, nec ꝓpheta obediēdo peccauit. sed potiꝰ fornicariā ad pudicitiā reuocauit, & manēs in bonitate sua de mala fecit bonā. Q̄d aūt i eo fit carnaliter, i deo fit spīaliter, q accepit Synagogā viri sui i memorē, & cū multis dñs gētiū fornicatē. Et notādū, q̄ & in hoc ꝓpheta & i alīs. ita de aduētu Christi & de vocatiōe gētiū p̄nūtiat, vt radix historię sed'm hoc q̄ līa sonat penit' nō deseras: sed q̄ dicunt à ꝓpheta suo tpi cōueniāt, ne cōtionē cui ꝓpheta loquit, nō docere ꝛc. his q̄ æstimat, sed de incertis & futuris ludere videat. Duę ergo mulieres quas Hosee accepit. s. Gomer meretrix q̄ tres filios pepit, & alia, q̄. xv. argēteis cōducit, & vocat Adultera, referunt ad Isr̄l & Iudā. ¶ Tradūt Hebrei oēs patres vl'tuos vel propinquos ꝓphetarū, quorū nōia in pricipijs illorū ꝓponūtur ꝓphetas extitisse, licet eorū nō legant vaticinia. Vñ patet, & Beeri pr̄ Hosee ꝓpheta fuit. ¶ Notandū, q̄ ad Hosee locut' est dñs ispirādo ei ꝓphetā. & i Hosee locut' est. i. p Hosee alīs ꝓponēs doctrinā. Prin. Io. in Ho. Quia ēt alīj ꝓpheteę sub Ozia Ioathā & Achaz ꝓpheraverūt, & noia eorū i suis titulis posuerunt, pōt dici, q̄ primum ad Hosee sit locutus, & postea ad cęteros: vl ad Hosee primū sit hęc locut' q̄ sequūtur de fornicaria: postea v̄ò cætera

Vade su

Incipit postilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super librū Hoseæ ꝓphetæ.

† Hoc primū loquutus est dñs in Hosee.

Cap. I.

D

VEr. do. Liber iste in .xñ. partes diuidit sed'm .xñ. ꝓphetas: & sunt ptes notæ. Pria aūt ps i q̄ continet ꝓphetia Hosee diuidit i ꝓemiū & tractatū q i capit ibi: Principiū loquēdi. In ꝓemio priò ostēdit ꝓpheę genꝰ, cū dr: b ¶ Ad Ho. fi. Be. Et fuit iste Beeri ꝓpheta sicut & filī', licet ei' ꝓphetia nō habeat: sicut nec de multis alīs q tñ i scriptura ꝓpheę noiant. habēt em̄ Hebrei p regula, q̄ qñ in pricipio alicui' ꝓphetię p̄is nomē exprimit, ꝓphetā fuisse itelligit. sed'ò ostēdit ꝓphetię tps, cū dr: c ¶ In di. Ozi. Io. Tpib' em̄ istorū q̄uor ꝓphetauit. d ¶ Et i di. Ie. fi. Io. Iste em̄ Ieroboā fuit rex Isr̄l, & noiat hic. qa regnauit cū Ozia rege Iuda. xiij. annis. e ¶ Pri. Io. Hic incipit tractat' & diuidit i duas ptes: qa priò ꝓphetat nō solū v̄bis, sed etiā sensibilib' factis. sed'ò simplicib' v̄bis ca. iij. Circa primā ptē in q̄ virtualit̄ cōtinent illa q̄ postea sequūt̄, cōsiderā dū, q̄ sicut dicit Aplīs ad Ro. xj. c. Cęcitas exp̄te cōtingit i Isr̄l, vt plenitudo gētiū intraret, & sic oīs Isr̄l salu' fieret: qd' iplebit circa finē mūdi q̄n Iudęi conuertent ad Christū generaliter detecta falsitate Antichristi: & secūdū hoc ꝓpheta tria facit. Priò em̄ denūciat futurā Iudęorū exęcutionē. Sed'ò Gentiū illūinationē, ibi: Et erit. Tertio Iudęorū finalē cōuersionē. ca. iij. Pria adhuc in duas: Quia priò tāgit Iudęorū captiuitas p̄cedēs Christi aduētū. Sed'ò eorū cęcitas i ei' aduētu, ibi: Et cōcepit. Pria adhuc i duas: qa primò ponit captiuitatis rō. sed'ò ipa captiuitas, ibi: Et abijt & accepit gomer. Circa primū dr: Pri. Io. do. i Hosee. ad ipm Hosee Et dicūt expositores aliqui, q̄ dr hic principiū loquēdi, ad denotādū q̄ dñs locut' est pri' ad Hosee, q̄m ad reliquos ꝓphetas seqntes: Sed hoc nō videt bene verū, qa Abdias est vnus de sequentibus, & tamē ipse fuit hō ꝓfect' à tpe Achab regis Isr̄l. cui' fuit discipulator secūdū oēs doctores Hebraicos & Latinos: à fine v̄o vitæ Achab vsq; ad principiū regni Oziæ sub quo Hosee cœpit ꝓphetizare, put dicit in textu. fluxerūt. cl̄j. anni, vt potest de facili

c ✠ videri in

Moraliter. a ¶ Verbū domi. qd' factū est ad Hosee filiū Beeri &c. Sequit: Et di. do. ad Hosee. Vade sume ti. uxoforni. &c. Per Hosee ꝓphetā, qui de mandato domini accepit vxorē Gētilem, & eius filios adoptauit, significatur homo bon' & literatus q de voluntate domini susc̄ipit eccl̄esiā regendā secularem vel religiosam, moribus tamen deformatam, & eam cum adiutorio dei in moribus reformat, & eius filios moribus de or-

Moraliter

Quō Hosee videt duxere lor meretrī

b b iij matos per

CAPVT I.

a ✠ Hoc est: & est quasi titulus libri. a ✠ Verbum quod erat in principio apud patrem factum est i. loquutum est, vel factum est vt loqueretur ad prophetam.

VERBVM domini quod factum est a

Saluator. b ✠ Puteimei. c ✠ Fortitudo domini. d ✠ Domini. consummatio.

b ad Hoseę filium Beeri in diebus Oziæ, Ioa, b c

a ✠ Virtus. b ✠ Imperium domini.

than, Achaz, Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israël. † Princi- d e

a ✠ Non ad eumsed per eum ad alios. b ✠ Pater ad filium.

pium loquēdi dominꝰ in Hosee, Et dixit dñs,

E a ¶Vade sume ti. vxo. Lxx. Tolle tibi vxorem fornicationis
F & filios fornicationis. Iubetur autem sumere fornicariam, & sumere filios eius: vt quos illa de fornicatione genuerat, iste de meretrice generet liberos. b ¶Terra à do. Potest ex eo, quod non additur omnis terra, non Iuda, sed decem tribus intelligi. ¶Gomer interpretat cōsummata & pfecta: Debelaim, palata, i. massa caricarū pinguiū, ꝙs in modū laterū figurātes, vt diu illęsæ pmanerāt, calcāt atq; cōpingūt, ꝙ Ezechiæ vlceri appositæ sunt. Vel debelaim voluptas dicit, pmissus verò saluator ex gēte Iudęorū candē gētē Israel in fornicatione † fornicationis, & voluptate, ꝙ dulcis videt fructibus, abominatā iubet accipere vxorē, & filiū ex ea genitū vocat Iezrael. i. semē dei, in figurā sui carnaliter ex ea geniti. c ¶Voca no. ei⁹, Quātū ad lītam Iezrael est metropolis in regno. x. tribuū, in qua occisus est
3. Reg. 21. d. Naboth, ad quē vindicādū suscitatus est Iehu, q deleuit Achab & Iezabel. Sed qa
4. Reg. 9. g. ipse & filij eius post cōuersi sunt ad idolatriā, regnū quoq; ei⁹ subuertendū dicit. Sub cui⁹ pnepote Ieroboā, cœpit pphetare Hosee, quo Ieroboā mortuo, filius ei⁹ Zacharias successit: quē sexto mēse imperij sui occidit Sellū de alia stirpe genit⁹: statimq; reges Assyrij cœperunt Rubē & Gad & dimidiā tribū Manasse, ꝙ erat trās Iordanē: deinde Neptalim: ad extremū oēs reliquas trib⁹, fuerūtq; Zacharia pnepote Iehu vsq; ad Hosee sub quo oēs tribus captiuæ sunt anno. xlix. Typus aūt seminis dei & vltio sanguinis ei⁹, referē ad dñi passionē: pter quā & domus Iuda & re-
F gnū tot⁹ Israel dicit subuertēdū. Vo. no. Idē valet acsi diuisset: Voca nomē ei⁹ Naboth, cuius sanguis erat vindicādus: Sed Naboth designatur noie loci, in quo sanguis ei⁹ effusus est, vt ibidē significet vindicādus, quasi diuisset: Voca Iezraelitem: Et hoc in figura Christi, cui⁹ sanguis contra crucifixores & irrisores eius erat vindicandus. ¶Hier. Iezrael est metropolis in regno Samarię, iuxta quā sunt cāpi latissimi & vallis vasta plus ꝙ
3. Reg. 12. d. x. milib⁹ cēdit passuū. In Hac cōmisso pliō ab Assyrijs cęsus est Israel. i. x. trib⁹. Quę dictę sūt Ephraim, pter Ieroboā de Ephraim genitū, q pri⁹ fecit schisma in populo. Dicunt & Ioseph, qa & Ioseph pater Ephraim. Dicunt & Samaria, ꝙ & ipsa altera metropolis fuit decē tribuū, ꝙ postea ab Augusto dicta est Augusta. i. Sebaste, in qua ossa Iohānis baptistę cōdita sunt. Post diuisionē verò decē tribuū à duab⁹, pter maximā multitudinē q Ieroboā secuta est, pristinum nomen Israel remāsit in. x. tribubus, & pter tribum Iuda. quæ regnauit in Ierusalem duę tribus dicuntur Iuda.

d ¶Super. dom. Ie. Hay mo: Iehu sup quē sanguis Naboth fusus in Iezrael, dicit visitari: significat Iudęos à quib⁹ sanguis Christi reqrit, qñ à romanis occisi & p totū mūdū sunt captiuati ¶In oīb⁹ pphetis, p decē trib⁹ significant hæretici, quorū maxia multi-
Psal. 77. b. tudo: sed pcipuē in Hosee duę trib⁹, in quib⁹ erit rex de Dauid, ad ecclię pſonā referunt. Arc⁹ ergo. i. fortitudo hęreticorū, de quib⁹
Ioh. 5. d. dr: Filij Ephrē mit. ar. cōuersi sunt in die belli. Cōfringetur in valle seminis dei. i. Christi; de quo hūilia & terrena senserūt: Quia pr̄ nō iudicat quēq; ꝙ, sed oē iudicium dedit filio. e ¶Vo. no. eius
Allego. absq; Allego. Qui, pter sanguinē seminis dei, vocantur absq;
Mat. 27. d. misericordia, Iudæi sunt, qui dixerunt: Sanguis ei⁹ super nos & sup filios no. Dom⁹ aūt Iuda, i. qui de Iudęis cōfessi sunt Christū, nō in fortitudine exercit⁹. sed euāgelica pdicatione saluantur: incredulis de eodē populo ppetua p romanos seruitute damnatis. ¶Qđ in Israel & Iuda secundū historiā dr, ad hæreticorū cōcilia bula, & ad ecclesiam refer, quia illis absq; misericordia relictis &

Nicolaus de Lyra. ☞ regno priuatis

c-† videri in. iiij. Reg. numerādo tēpora regū intermediorū: & iō nō est verisimile, ꝙ Abdias inceperit post ilium prophetare, sed magis ante propter quod dicit Rabi Solomō quōd istud principium loquendi refertur ad literam sequentem, cum dicitur:
a ¶Vade su. tibi. ita ꝙ istud fuit primū, qđ⁹ domin⁹ locut⁹ fuit ad Hosee. b ¶Vxorē for. Dicūt aliqui ꝙ ista mulier quam duxit propheta in vxorem, prius erat meretrix publica: & ꝙus vile esset eam

a minus ad Hosee: †Vade, sume tibi a
a ¶Non tantum fornicariam, sed quæ multas fornicationes fecit, quia tanto patientior prophetæ, quanto sordidiorem ducit.
uxorem fornicationum, & fac tibi b c
a ¶Quia de meretrice. b ¶Q. Non tam dicuntur hæc in re quam in significatione.
filios †fornicationum: quia fornid
a ¶Iuda, vel proprie Samaria & Israel. i. x. tribus, quæ receſſerant a domino, quando hæc dicebantur. b ¶Recedens.
cans fornicabitur terra à domino. e
b Et abiit, & accepit Gomer filiam f g h i
Debelaim, & concepit, & peperit
ei filium. Et dixit dominus ad eū:
a ¶Dei semen vel filius.
c Voca nomen eius Iezraël. Quo- k l
niam adhuc modicum, & uisitabo
a ¶Occisionem populi mei. b ¶Quæ tunc regnabat.
d sanguinem Iezraël super domum m n
a ¶Vt non sit. ¶Nec mirum, quia etiam quiescere faciam.
Iehu, & quiescere faciam regnum *
a ¶Quando vicissat Iezrael super domum Iehu, & regnum Israel. Assyrio vincente, deleuerō.
domus Israël. Et in illa die con- p q
¶Robur.
teram arcum Israël in valle Iezra-
a ¶Postquam confractus est Israel, & regnum eius destructum, non iam Iezrael. i. semen dei, nec massa lata, sed femina imbecillis sexus nascitur qui vicioram patent iniuriæ & habent femininum animum deum relinquens, & idola colens. vnde. & obliuioni data, quia vsq; hodie seruit Persarū regibus.
ēl. Et cōcepit adhuc, & pe- r
perit filiam. Et dixit ei: Voca * nomen eius absque miserī cordia:

quenter in scriptura dicuntur filiæ Israel mulieres inde natæ, i ¶Et concepit. de propheta. k ¶Voca no. eius Ie. Quia captiuationē regni decem tribuum per ipsum volebat significare, eo quōd Iezrael erat ciuitas regia, quia tamen ista punitio incepit à Zacharia abnepote Iehu, ideo subditur: l ¶Et uisitabo. id est puniam seu vindicabo. m ¶Sanguinem Ie. id est sanguinem innoxium effusum in Iezrael, quod exponunt aliqui de sanguine Naboth ibi effuso, vt habetur. iij. Regum. xxj. Sed huic dicto obuiat quod subditur: n ¶Super do. Iehu. quia dom⁹ eius non fuit punita propter sanguinem Naboth, sed magis exaltata: eo quōd Iehu in vindictam sanguinis Naboth deleuit domum Achab. propter quod & propter occisionem sacerdotum Baal dominus dixit ad eum. iij. Regum. x. f. Quia studiose egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsq; ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel: Sed quia Iehu postea fecit malum coram domino, vt ibidem habetur; & filij eius post eum, ideo istud malum dicitur hic sanguis Iezrael: Et quia isti vel eorum aliqui innocentes occiderunt, & illud dicitur hic vindicari super domum Iehu: qđ fuit impletum in Zacharia eius abnepote. vt habetur. iij. Regum. xv. & extunc multum fuit attritum regnum Israel quousq; fuit captiuatum per reges Assyriorum. scilicet Theglatphalatar & Salmanasar. ideo sequitur:
o ¶Et quiescere faciam regnum domus Israel. Hosee a⁹ rege captiuato. p ¶Et in il. die. id est illo tempore. q ¶Cōterā ar. Isr. quia tunc debellati fuerunt ab Assyrijs. r ¶Et cōcepit. Hic consequenter denunciatur captiuitatis diuturnitas g nomen filiæ natę, cū dicitur: s ¶Vo. no. eius. ideo subditur:

↷ Qui non ad

* matos per sanā doctrinā in filios adoptat. Vnde subdit f ¶Et Moralitas abijt & acce. go. quę interpretat fouea, quia fouea latronum est ecclesia moribus deformata, sicut dicit Mat. xxi. & Ioan. k ¶Vocā nomen eius Ie. &c. Sequitur: s ¶Voca nomen eius absq; mi. Secundū literalem sensum per ista nomina significatur *propheta punit*

13r regno priuatis, ecclesia dei virtute superat. a ¶Et domui iu. A Hiero. Quando decem tribus captiuatę sunt ab Assyriis, Iuda saluatur de manu Sennacherib, non humana virtute sed solo dei robore. qui misit angelum suum & percussit vna nocte de exercitu
4. Reg. 19. decem. v. milia. b ¶Et ablacta. Hiero. Qui vocabat semen dei, b
uersus in fœminā, & ꝓpter imbecillitatē uiriū, offensamq; dei, ductꝰ in captiui
tatē: qa dei misericordiā nō habebat, nō ablactatus, sed ablactata dicit, qa iā robur viri amiserat. ¶Haymo. Qui verò ablactaī nō vtit lacte mris, sed alienis sustentaī alimētis: Sic Israel à dño ꝓiectꝰ, & captiuatus in Babylone cibis sustētaī Gētiliū, comedēs idolothita, neciā vtit lacte legis, quo viuebat in terra sua. Vñ sic immisericorditer dr ablactata, vt nec legis superficiē intelligat. c ¶Nō populus meus. Haymo. Hoc ad eos pōt referri, q tunc tpis ab Assyriis sunt captiuati, & maxime ad eos, q post aduentū Christi, ipm Christū negādo & occidēdo, pdide
Iohan. 5. rūt locū & gentē: Et dicunt nō ppli dei, sed filii diaboli, qa nō habet filiū nec habet patrē. Potest & ad hæreticos referri, qui de deo malè sentientes, ab eo repelluntur, ne sit deus pars hęreditatis eorū.

GLOS. ORDI. Cap. II.

ET erit nu. Licet Iudæi vel tūc ꝑ Assyrios, vel nūc ꝑ Romanos sint captiuati, tñ hoibus sunt innūerabiles ad vtilitatem credentium modo reseruati, & vtin extremo intret plenitudo ex eis

Nicolaus de Lyra.

a ¶Quia nō addā ultrà &c. vltrà differēdo eiꝰ captiuita
B tē. b ¶Sed obl. obli. eo. dimittēdo in captiuitate, sicut dimittit res data obliuiōi. vñ etiā scꝺm Hebræos illa captiuitas nō est adhuc reuocata. c ¶Et do. iu. mi. eiꝰ captiuitatē differēdo, qa ꝓpter merita Ezechiæ q regnauit tpe Hoseę, ppli Iuda fuit saluatus de manibꝰ Sennacherib miraculosē: iō subdit: d ¶Et saluabo eos i do. deo suo. i. in ꝟtute dñi, q misit angelū & iterfecit in castris Assyriorū. cl. xxv. milia bellatorū. iiij. Reg. xix. ideo subdit:
e ¶Et nō sal. eos i ar. & nō solū misertus fuit dñs regni Iudæ, captiuitatē differēdo vsq; ad tpꝰ Sedechię, sed ēt iductā relaxādo, inspirādo Cyro regi dare lniam ppło redeūdi, vt habeī Esdræ. j.
f ¶Et ablac. i. a lacte amouit: & ꝑ hoc designaī, ꝙ oīs cōsolatio eēt regno Israel subtrahēda. g ¶Et cōce. Postq; egit de captiuitate regni Israel, quę præcessit Christi aduētū, hic i aduētu Christi describit ęcitas Iudęorū, & hoc ꝑ nomē filii nati cū dr: h ¶Vo.
Iohan. 19. no. qa negauerūt tpm ante pilatū dicētes: Nō habemus regē nisi Cęsarē. Et tūc ꝓprie facti sūt nō ppli eiꝰ, scꝺm ꝙ prędixerat Dañ. ix. g. Post hebdomades sexaginta duas occidet Christꝰ: & nō erit eiꝰ ppłs q eū negaturus est: & de illis dr hic: Quia vos nō ppłs meus.

Moraliter. ✻ propheta punitionē decē tribuū in idololatria obstinatorū. Et ꝑ hoc moraliter significaī, ꝙ bonus prelatus seu prædicator q ꝑ ꝓphetā intelligit, sicut pœnitētib⁹ debet dei misericordiā ostēdere, sic ēt obstinatis eiꝰ, sęueritatē in obstinatorū punitiōe. Quę q. dē sęueritas tripliciter ostēdit. Prīo i deiectiōe eorū de regno cælesti, qd notaī cū dr: Et q esse re facia regnū domꝰ Israel. i. vidētiū deū, ab obstinatis, qa iā sunt ab illo deiecti i prescia dei. Scꝺ'o, in dilogatiōe duinę misericordię ab eis quæ fit in morte corpali, qa tūc cessat tpꝰ merēdi: & hoc notaī cū dr: Voca nomē eiꝰ &c. Tertiō, ꝓlatiōe snię finaī iudicij, qñ dicet eis illud Mat. xxv. d. Ite maledicti i ignē &c. & hoc notaī cū dr: h ¶Voca no. eius nō po. qa tūc simpliciē erūt à dei ppło sepati. Per hoc aūt qd' iterponit:
c ¶Et do. iu. mi. significaī, ꝙ verè pœnitētes dei miām conse. ¶In ca. j. Hoseę vbi (quentur, eo ꝙ Iuda, cōfitens interpretaī, dicitur in postil. Et fuit iste Beeri propheta sicut & fi. &c.

ADDI. I.

Vt dictū fuit in additione supꝛ Ieremiā primō ca. licet in dictis cuiusdā doctoris Thalmudici repiaī, ꝙ qñ nomē pris alicuiꝰ ꝓphęte exprimit in principio ꝓphetię filij: pē etiā itelligit fuisse ꝓpheta, nō tñ hoc dictū reputaī vt regla apud eos: sed tāq; dictū, qd' eadē facilitate cōtēnit qua approbaī, cū nullū fundamētū habeat i sacra scriptura. Nec etiā in rōne: nā manifestū est, ꝙ deꝰ i differēter dat donū ꝓphetię cui vult etiā si nō sit filiꝰ ꝓphetæ. Itē ad nostrā eruditionē nō vī ginere nosse an Beeri pē Hoseæ fuerit ꝓpheta vł nō, cū ꝓphetia Beeri nō inueniaī. Si em̄ ꝓphetia Beeri inueniret, oporteret nos C
cognoscere, ꝙ esset ꝓpheta, vt eiꝰ ꝓphetiā reciperem⁹: sed cū talis ꝓphetia nō iueniaī, curiosum videt magis q; vtile, scire ipsum fuisse ꝓphetā vel nō. Idē dicēdū de alijs pribus ꝓphetarū, quorū noia i ꝓphetijs filiorū exprimunt: quę qdē noiatio patrū (vt dñt qdā Hebr. expositores) fit eo, ꝙ tales patres erāt suis tpibus famosi, qua rōne ēt noiant in aliqb⁹ ꝓphetijs nō solū pres, sed ēt aui & paui, vt de Zacharia & alijs.

¶In eo. cap. vbi dicitur in postil. Et in diebus Ieroboam filij Ioas.

ADDI. II.

Si quęraī quare in ꝓphetia Isa. ꝙ ꝓphetizauit tpib⁹ quatuor Regū Iudæ hic noiatorū, nō noiaī Ieroboā, qui regnauit cū Ozia rege Iuda. xiij. annis, vt dicitur in postil. & tñ noiatur hic in præmio Hoseę: quid ad hoc dicēdū sit, hr in additiōe prima supꝛ primū ca. Isaię.

¶In eodē cap. vbi dicitur in postil. Vxorem fornicationum.

ADDI. III.

Scꝺm trāslationem Iona als † dña. thæ. s. Chaldaicā, illud qd' hic dr: Sume tibi vxorē fornicationū: Et abijt & accepit Gomer filiam Debelaim, & cōcepit &c. similiter & illud qd'. j. iij. ca, dr: Adhuc vade & dilige mulierē tuā dilectam amico &c. Totū intelligitur in visiōe ꝓphetica factū, nō aūt i reqd' licet deuiet à cōi expositiōe doctorū nostrorū, & ēt Hebræorū, videt tñ aliquā ptē veritatis hīe. Primò ex hoc ꝙ accipe mulierē fornicariā mentis seu corpis: dato ꝙ postq; eā accepit ꝓpheta, neutro mō eēt fornicaria, tñ ad huc habet speciē mali: qd' deus nō prędipet facere, pśertim ꝓphetæ, cuius vita cederet alijs in exēplū. Itē istud factū nullo mō corrūdet rei figuratæ. Illa em̄ Gomer erat fornicaria tātūmō anteq; eā acciper ꝓpheta, sed post acceptionē erat vxor legitima, & casta cōiugali castitate scꝺm cōem expositionē, sed cōstat ꝙ regnū Isrł D
& etiā regnū Iudæ postq; deo fuerūt cōiuncti ꝑ legis acceptionē, fornicati sūt à deo. Scꝺm aūt expositionē Chaldaicā ꝓpheta accepit illā fornicariā, & fecit filios fornicationū, qd' ꝓprie correspōdet rei figuratæ: sed quia secūdū istā expositionē hoc solū fuit secundū visionē prophetică & nō realiter, iō nullā rōnē habet pētī nec mali exēpli. Sisr exponūt ali q illud qd' hr Gen. xv. b. Sume tibi vaccā triēnē & arietē triū an. &c. Qd' totū fuit factū in visione ꝓphetica, qd' satis sufficiebat ad certificationē Abrahę de his quę ibidē cōtinent, iā em̄ modicū aī de ipo dixerat: Credidit Abrahā deo & reputatū est ei ad iusticiā: & sic videt ꝙ iā nō optebat ostēdere sibi signa visibilia ad credēdū, cuius sisse pōt dici in ꝓpositō.

REPLI.

Circa primū Hoseę Burgen. mouet cōtra postil latorē dicētē, ꝙ patres ꝓpheratū in exordijs nominati fuerint etiā ꝓphetæ scꝺm regulā Hebr. de hoc vide correctoriū circa primū ca. Iere. Etiā circa idē ca. Burg. vt Ismahel, manū mouet cōtra oēs, nimirū ꝙ oīm contra eū moueant. Dicit em̄ illū passum: Accipe fornicariā &c. nō debere itelligi scꝺm rē, sed scꝺm ꝓphetică visionē, nō realiter: qa habet speciē mali quā deꝰ nō prędipet, vt ꝓpheta cederet alijs i malū exēplū: Huiꝰ correctionem vide Gen. xxj. i cor. pe. sed ꝙ Burgē. hic arguit ꝙ factū nullo mō corrūdet rei signatæ, nō valet, qa scꝺm materiā subiectā vtiq; corrūdet q; uis nō optet figurā & figuratū ꝑ oīa corrūdere, vt patet ꝑ totā legē veterē: imo & Burg. j. xj. ca. cū gl. dicit: Typus ꝑ tē indicat, ꝙ si totū prædicat in Typo, iam nō est Typꝰ, sed veritas. Corrūdet aūt scꝺm materiā fornicariæ, vt terra fornicās sit figurata, sed nō optet si fornicaria sumpta i mūmoriū fuit emēdata, ꝙ igit Isrł figuratꝰ debuit eē emēdatꝰ. Et dicūtur legitimi filij, filij fornicationū à denoiatiōe mris, qñ fuit posita in exēplo figurali. qa tūc deus etiā synagogā reciperet in vxorē legitimā, si auferret fornicatiōes suas à facie eius &c. ꝓut etiā Burgen. exponit.

Nicolaus de Lyra. Cap. II.

ET erit. Hic incipit scꝺm ca. scꝺm Heb. i q; post excæcationē Iudæorū, ponit illuiatio gētiū. Circa qd' sciēdū ꝙ iō hic incipit nouū ca. ad denotādū, ꝙ hic incipit alia Diuisio.
snia à præcedenti: Et diuidit in duas ptes: quia primò
↬ describit

Moraliter. i ¶Et erit nu. &c. Hic incipit secūdū cap. secūdū distinctionē Hebræorū, in q; ꝓpheta scꝺm sensum literalē iuxta Moraliter.

nitudo ex eis. a ¶Et erit in lo. Haymo. In Gentibus: quia in
E omnibus Gentibus, non dicuntur Iudæi, non serui dei, sed diabo
lo: sed quando credent prædicantibus Elia & Enoch, ab omnibus
filij vocabuntur dei. Vel locus Ierusalem, vbi longo tempore Iu
dæi colentes idola, dicebantur non populus dei: sed tempore in
carnationis Christi apostolis alijsq; fide
libus in de assumpris data potestas eis fi
lios dei fieri. b ¶Et congrega. filij
Iuda. Haymo. Per Iudam signant duæ
tribus illi cõiũctę, s. Beniamin & tribus
sacerdotalis. i. Læuitica. Per Israel decẽ
aliæ. Tempore verò incarnatiõ s Chri
sti, & de duabus & de decẽ tribubus q
reuersi erãt de captiuitate, morabant in
Iudæa: de quibus multi crediderunt in
Christũ. Vel p Israel hæretici, per Iudã
catholici viri, qui omnes ponẽt Christũ
sibi caput, & ascẽdent de terrẽnis sensi
bus, & humilitate literę occidẽtis, ad spi
ritualẽ intelligentiã. c ¶Quia ma
di. Iezra. quia tempus ab incarnatiõe
dñi vsq; ad finẽ seculi magnæ est charita
tis, vbi remissio peccatorũ datur, & adi
tus regni cęlorũ aperitur. d ¶Dicite
fra. ue. Hieron. Quia tãta charitas est in
die Christi & efficacia, homines de tri
bu Iuda: non desperent desalute. x. tri
busq; sed verbõ & voto & literis ad pœ
nitentiã, quocunq; eos: quia frater appellat,
ex eo q dicit: Popul⁹ meus. & soror.
ex eo q dicitur: misericordiã cõsecuta.
Potest hoc & ad omnes credẽtes refer
ri. Ita: Vos qui in Christũ creditis tam
Iudæi q̃ Gentiles, dicite fractis ramis. i.
populo priori, qui abiectus est, popul⁹
meus: quia frater tuus est, & misericor
diam cõsecuta, qa soror tua est. Cũ enim plenitudo gentiũ intra
uerit, tũc omnis Israel saluus fiet. Hoc dicit, ne de hereticis peni
tus desperemus. e ¶Iudicate ma. Haymo. Ostẽdite synago
gæ, q ipsa quæ abiecit me, iam nõ est vxor legitima, & ego abij
ciam eam, ne sim vir eius. Sed vt eam mihi possim cõiũgere, qui
sum vir animæ, pœniteat saltẽ post aduentũ meũ in carne, de im
mundicia & fornicatiõe, quã cũ idolis exercuit. Remoueat ergo
cultura idolorũ ab amore & præsentia sua, qa multorũ patebat
libidini, deos omniũ gẽtiũ colẽs. ¶Auferat etiã adul. de me
ube. i. de corde in quo prius malũ opus cõcipit. Cor quippe in
ter vbera est, de quo cogitatiões exeũt: quæ postea vsq; ad opera
perueniũt, hortat itaq;, ne, ppter scelera priuet gra diuinitus cõ
cessa. Post admonitionẽ supponit cõminationẽ. Ne for. ex. eã
nu. Vestis qua tegebat illa plebs intelligit dei auxilium, doctrina
legis & ꝓphetarũ, & tutela angelorũ, quæ oia minat auferre nisi
pœniteat à scelere, vt redeat ad diẽ natiuitatis suæ: id est, ethnicis
cõparet. Post aduentũ veritatis, etiã cultura legis in idololatriam
reputat. f ¶Auferat fornica. Hiero. Fornicaria, est quæ pluri
bus copulatur, adultera, quæ vno viro dimisso alteri coniũgit:
Vtroq; modo peccauit synagoga. ¶Hæc omnia aptantur Iu
dæis Christum negantibus, & hęreticis varia dogmata corde &
☞ opere sequen

a Et erit in loco ubi dicetur eis, nõ po a b
pulus meus uos: dicetur eis, filij dei c
b uiuentis. Et congregãbuntur filij d

a ¶Cum idola furda & muta abiicient.

a ¶Cum Gentibus in vnam fidem.

a ¶Conuersi ad fidem de duabus tribubus.
b ¶Decem tribuum. c ¶Omnes.

Iuda & filij Israel pariter, & põnent e f
sibimet capũt unum, & ascẽdent g h i

a ¶Christum. ¶Vnde Ezechiel: Et. princeps vnus in
medio David seruus meus. b ¶Iuda & Israel, qua
si ab inferis, quia in infida etate mortui.

a ¶In qua Iuda & Israel vnum principem habebunt.
¶Ioseph. b ¶Hæc est dies quam fecit dominus, exul-
temus & lætemur in ea. c ¶Seminis dei, qui est
Christus, in quo vere impletur quod per sanguisu
Naboth Israelitis præfiguratur.

c de terra: quia magnus dies Izrahel. k
a ¶Tribus Iuda. b ¶Decem tribubus, ne de
speretis de salute eorum.

d Dicitẽ frãtribus uestris populus l m
meus, & sorori uestræ misericor n o
a ¶Quia talis mater vestra est: vos autem filij redar
guite. ¶Quia de meretrice vxor facta priùtinos
mores non dereliquit. p
e diam cõsequutæ: † Iudicãte matrem q
a ¶Notã, patientiam & clementiam viri tam, repudia-
tam, iam ablectam, præcepit filijs ad penitentiam reuo
care, quasi matrẽ nõ insultare quasi a patre dimissã.
uestrã iudicate: quõniam ipsa non r
a ¶Hoc dicite.
f uxor mea: & ego nõ uir eius. Auferat s

† Corripite, aut, Cõtendite cũ matre vestra, cõtendite.

Roma. 11. d

F

Mat. 15. b.

Iudæi: ita q̃ ex Iudæis & Gentilib⁹ facta est vna ecclesia. ideo sub G
ditur: d ¶Et cõgre. si. Iuda. i. apostoli alijq; discipuli natiõe
Iudæi. e ¶Et filij Israel. i. Gentiles cõuersi, qui sic nominant,
vt prædictũ est. f ¶Pariter. i. in vna ecclesia. g ¶Et ponẽt
sibimet. i. vnanimiter cõfitebunt. h ¶Caput unũ. s. Christũ.
i ¶Et ascen. de ter. i. multiplicabunt fideles per orbẽ, sicut illa quæ pullulãt
de terra. vnde & de magna multitudi
ne populi cõueniẽte ad inuicẽ dicit vul
gariter: Videbat populus de terra pul
lulare. k ¶Quia mag. di. Iezrael.
i. magna cõgregatio seu multiplicatio
fideliũ, eo quòd Iezrael interpretatur se
men dei: & hoc modo exponit Ra. Sa.
licet vertat ad aliũ intellectũ. Nõ enim
potest conuenienter exponi pars ista de
populo redeũte de Babylone, vt volũt
aliqui dicere: quia ille populus redijt in
Ierusalẽ. Esdræ. 1. & nõ in Iezrael: quia
Samariã & alias ciuitates propinquas
decem tribuũ, dę quibus erat Iezrael, te
nebãt Gentiles ibi adducti de Assyria,
vt habẽt. 4ũ. Reg. xvij. c. & 1. Esdr. iij.
b. Et quia sicut dictũ est, p fideles de na
tione Iudæorũ facta est prima cõuersio
Gentiliũ, ideo alloquit eos dominꝰ di
cens: l ¶Dicite: vos apostoli & alij fi
deles de Iudæis. m ¶Fratribus ue
stris. i. cõuersis de Gentilibus, qui facti
sunt fratres vestri per susceptionẽ fidei.
n ¶Populus meus. i. q̃ sunt popul⁹
meus sicut & vos, sicut dicit apostolus
Ro. x. c. Nõ est distinctio Iudæi & grę
ci: nam idem dñs omniũ &c. o ¶Et
sorori uestræ. s. Gentilitati conuersæ.
p ¶Misericordiã consecutæ. Cum
enim esset ab antiquo idolatriæ dediratiam p misericordiã dei
merã, & nõ p merita patrũ vocata est ad fidẽ, sicut Iudæi p merita
Abrahę & aliorũ sanctorũ antiquorũ. q ¶Iudicate. Hic do. Hi
nunciat captiuitas duarũ tribuũ, quæ supra fuerat omissa, eo qd
captiuatiõi decẽ tribuũ, quæ sunt Israel secũm carnẽ iungebat vo
catio seu illuminatio gentiũ, quæ sunt Israel secũm spiritũ. Et dꝫ. Diuisa
uidit in duas ptes: qa primò denũciat captiuitas ratiõe culpæ, se
cundò, ratiõe ignorãtię, ibi: Et hęc nescierunt. Circa primũ alloquit
iustos q erãt in regno Iuda, vt Ieremiã, Baruch & alios, dicẽs: Iu
dicate matrẽ uestrã. i. Ierusalẽ, quæ erat metropolis in regno:
& sic erat mater aliarũ ciuitatũ & totiꝰ populi, sicut. ij. Reg. dicit
de abela: Cur quæris subuertere matrẽ ciuitatũ in Israel. r ¶Iu
dicate. i. ex malicia eius perpẽdite. s ¶Quoniã ipsa nõ uxor
mea. & hoc propter idololatriã per quam à me recessit & maxi
mè tempore Manassẽ, qui idola posuit in tẽplo domini. t ¶Et
ego nõ uir eius. qa vir & vxor correlatiuè dicunt: & ideo remo
to vno remouet reliquũ. v ¶Auferat for. &c. i. idololatrias

☞ A facie sua

Moralitas.

✠ reprobationẽ Iudæorũ obstinatorũ ostẽdit vocationẽ gentiũ
per fidẽ illuminatorũ. ppter qd̃ nomẽ Israel sortiuntur, sicut dicit
Ro. ij. d. Nõ enim q in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifes
sto in carne est circũcisio: sed q in abscõdito Iudæus est, & circũci
sio cordis in spũ, nõ litera: ideo dicit de eis ad literã: Et erit nu
merus filiorũ Israel, quasi arena ma. &c. per hãc autẽ multa
tudinem gentiũ vocatarũ ad fidẽ moraliter significat multitudo
peccatorũ ex dei misericordia reuocatorũ ad gratiã. De qbus sub
ditur: a ¶Et erit in loco ubi dicetur eis nõ po. &c. quia sic
reuocati efficiũtur populus dei, qui prius erãt populus diabeli.
g ¶Et ponẽt sibi caput unũ: scilicet dñm Iesum Christũ, ipsum
fideliter cõfitẽdo. i ¶Et ascendẽt de terra. i. amorẽtiũ ad terrã
viuẽtiũ. propter qd̃ despici nõ debẽt à iustis qui nõ peccauerũt:
sed magis reuereri & fratres vocari: quia sunt ad eandẽ gloriã vo
cati: ideo dicit: l ¶Dicite fratribus ue. populus meus &c.
Iudicate ma. ue. &c. Hic arguitur malicia clericorũ, qui per vi
tam malã sunt in scandalũ laicorũ. Circa qd̃ scidũ, q̃ licet eccle
sia gẽaliter sumpta sit clericorũ & laicorũ, tñ spãli modo est tan
tum clericorũ, eo modo loquẽdi quo cõiter dicit, q clerici sunt
ecclesia: & hoc mõ ecclesia dr̃ mater laicorũ, qa debẽt à clericis in
fide & moribus educari: & sic dr̃ laicis. q ¶Iudicate ma. ma
li cleri cõgregationẽ. s ¶Quoniã ipsa nõ ux. mea. q. d. dñc
ex eius opib⁹ malis potestis perpẽdere, q̃ nõ est vxor mea fidelis.
v ¶Auferat &c. i. vitia quæ vigent in ea. & sic erit vxor mea.

✠ Nescirũ

Nicolaus de Lyra.

✠ describitur Gentilitatis vocatio. secundò, vocatæ cõsolatio,
ibi: Propter hoc. Prima in duas: qa primò ponit dicta vocatio, se
cundò, interponit regni Iudæ captiuatio, ibi: Iudicate. Sciẽdum
etiã, q̃ Gentiles cõuersi ad fidẽ Christi nomine Israel nominãtur,
sicut fuit declaratum Isa. xliij. super illud: Iste dicet: domine ego
sum: & ille inuocabit in nomine Iacob: & hic scribet manu sua
domino, & in nomine Israel assimilabit: ideo dicitur hic: Et erit
nu. &c. i. in multitudine maxima: sicut videmus impletũ in con
uersiõe gentiũ. a ¶Et erit in loco. Hãc autoritatẽ allegat apo
stolus ad Ro. ix. dictã ad literã de cõuersione gentiũ: propter qd̃
exponẽtes hanc partẽ aliter videntur ab eo discordare: propter
quòd sicut dixi à principio, intelligitur de illuminatione gentiũ.
Dicit igitur: Et erit in lo. i. in orbe vniuerso, vbi habitãt Gentiles.
b ¶Vbi di. eis nõ &c. quia vsq; ad aduẽtum Christi fuerunt
idololatriæ dediti. c ¶Dicetur eis fi. dei. ui. Per susceptionẽ
fidei, secũdũ q̃ dicit Ioh. j. a. Quotquot autẽ receperunt eũ, dedit
eis potestatẽ filios dei fieri, his q̃ credũt in noĩe eiꝰ. Et qa cõuersi
sunt per prædicationẽ apostolorũ & aliorũ discipulorum, qui fuerũt
Iudæi

opere sequentibus, quorū fornicatio est inter vbera. i. in artificijs idolorum & variorum dogmatū corde versatur, qui nisi pœnituerint, infidelibus comparantur, & expoliati virtutibus quas in ecclesia perceperūt, vt etiā quòd falso habere videbātur: in nihilum redigatur. a ¶ Et ponam eam quasi solitudinē, & statuam eā uelut &c. Haymo. Hoc etiā plus faciam quia quando eduxi eos de Aegypto occisis patribus in deserto, filij eorū intrauerūt in terrā promissionis. Sed nūc filij cum patribus captiuabuntur, & extra terrā natiuitatis morietur, quia sunt filij filiorum, quia geniti sunt in cultura idolorū, qualem fidē habebant patres, talē tradebant filijs. Vnde sequit: b ¶ Quia for. est ma. &c. Vipera viperam generabat. quæ adeo impudens facta est, vt gloriā quærat in scelere dicēs: c ¶ Vadā post amatores. qui dant necessaria ad victū & vestimum. Hoc dixerūt Iudæi dum colerēt deos Gentiū, q̄ dona quæ à deo habebant à dæmonibus haberēt. Potest etiā referri ad eos, qui de filiū negantes autorem seditionis elegerūt. Ideo cōfusi sunt vt nō solū se, sed etiā posteros dānarent. dicendo: Sanguis eius sup nos, & super filios nostros. Potest referri & ad hæreticos, qui dicunt mater, quia generant alios in errore qui cū suis sequacibus cōfundunt, quādo in errore deprehenduntur: quia ꝓposuerāt sequi varia dogmata hæresis. d ¶ Qui dant panes mihi, & aquas meas lanam &c. Hierony. Panis hæreticorū, Iudaus ꝓpterus: Aqua, Cœnosa doctrina: quia etiā baptizatos suffocāt. Lana & linū, simulata sanctitas & mūdicia, quia veniunt in vestimentis ouium: Oleū, adulatio. vnde dicit: Oleum peccatoris nō impinguet caput meū. Potus, sacra scriptura quam illi peruertunt. e ¶ Propter hoc ecce ego sepiā uiam tuā spinis &c. Et spinas, punctio dolorū: per murum, obstaculum. Vias ergo. i. actiones tuas duris laboribus implicabo, & ponā obstaculū, ne ad hoc quod vis peruenias. f ¶ Et semitas suas. More prophetæ de alia ad aliā subito transit personā, vt ab imitatione istius auditores deterreat. g ¶ Et sequetur amatores suos. Prouidentia dei sæpe subtrahit nobis quod cupimus: Insuper & affligit, vt sic ad eum redire cogamur, vnde in libro Iudicum filij Israel sæpe pressi malis ad dominū clamant, qui suscitat eis saluatorē. Sequūtur etiam hæretici amatores, à quibus sæpe deserti ad sinū matris ecclesiæ reuertuntur: quia flagella per omnia erudiunt Israel. h ¶ Et hæc nescivit. quia ego dedi ei frumētum &c. Haymo. Ad hoc respicit quod. s. dixerat, quòd populus Israel tēporalia quæ à deo acceperat idolis deputabat: & ga nescivit deum esse autorē horum, ex illo auro & argēto fecit sibi Baal idolū sidomorū. Mystice: Per vinū, lætitia spiritualis signatur: quam nō in hoc seculo, sed in deo habere debuerūt. Per frumentum, lex, qua pasci debuerunt. Per oleū, sensus illuminatio. Per argentum, nitor eloquij. Per aurum, præceptum dilectionis dei & proximi. In quibus omnibus nō deum sed dæmones venerabantur. ¶ Oleum quod illuminat omnē hominē venientem in hunc mūdum. Hec omnia quia potius ad idololatriam, q̄ ad culturā dei referebant, decepti & alios decipientes. ideo hæc oīa deus auferet eis, vt qui non senserunt ex copia, sentiant ex inopia. i ¶ Quæ fecerūt Baal. Hiero. Baal singulari numero, Baalim pluralis masculino genere, eadem idola nominantur. Vbicunq; enim in fine Hebraici sermonis, im, syllabā legimus, numeri pluralis est masculini generis, vt Cherubim Seraphim. Vbi aūt oth, legitur, numeri pluralis est in fœminino genere, vt sabbaoth, qd' interpretatur militiarum, exercituum, virtutū. Quia verò Baal

☞ in multis

fornicationes suas à facie † sua, & a adulteria sua de medio uberum suorum, ne forte expoliem eā nudam, &

a ¶ Quando erat in Aegypto absq; deo & viro.

statuā eam secundū diem nātiuitatis

a ¶ Si noluerit converti. b ¶ Sicut fecit in solitudine, vt ducatur in captiuitatem patiens sitim omnium bonorum et ad patriam redire non valeat. vade. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

a sue. Et pōnā eam quasi solitūdinem, & statuā eam uelut terram inuiā, & interficiā eā siti, & filiorum illius nō miserebor: quoniā filij fornicationū sunt, quia fornicata est mater eorū.

a ¶ Obstupuit, versa est in admirationem sceleris. b ¶ Fecit diaboli filios.

Cōfusa est quæ cōcepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas: lanam meam & linum meū, oleum meum, & potū meum. Propter hoc ecce ego sepiam uiam tuā spinis, &

a ¶ Ne posita ire quo volebas. b ¶ Quas sæpe pede triuisti.

sepiam eā maceria. Et semitas suas

a ¶ Multo studio. b ¶ Assyrios vel Chaldæos quærens ab eis in tribulatione auxilium.

non inueniet, & sequetur amatores

a ¶ Ad hoc vt ferant auxilium, sed ab eis captiuabuntur

suos, & non apprehendet eos, & quæret eos & non inueniet. Et dicet:

a ¶ Sibi propitios. b ¶ Hac compulsa necessitate.

a ¶ Quanti mercenarij in do. pa. mei a. p. s. b ¶ Deum, qui per legem me sibi desponsauit.

Vadam, & reuertar ad uirum meū priorē: quia bene mihi erat tūc

a ¶ Quando preceptis eius obediui.

a ¶ Quando pro idololatria miserijs affligor. b ¶ Secūdum partem illam quę non reuertitur, vel etiam secundum partem illam quę prius reuersa, post deterius peccat.

magis quàm nunc. Et hęc nescivit, quia ego dedi ei frumentum & uinum

a ¶ Quod confirmat cor hominis b Quod letificat.

a ¶ Quod illuminat. b ¶ Igne examinatum p. t. p.

nū & oleum, & argentū multiplicaui ei, & aurum quę fecerunt Baal. Id circo conuertar, & sumā frumētum

a ¶ Sapientiam. b ¶ Vel quo. c ¶ Idolum Babyloniorum.

✣ a ¶ A facit sua. ita quòd ad eas amplius non attendat, sed magis retro dorsum proiciat. b ¶ Et adulteria &c. Loquit de Ierusalē per modū meretricis, quæ inter vbera sua ponit fragrantia aliqua, vt magis placeat adultero, sic habitatores Ierusalem offerebāt idolis fragrās Thymiama. c ¶ Ne for. expo. p Chaldæos, qui ciuitatē postea spoliauerunt omnibus bonis: Et dicitur hīc fortè, nō propter aliquod dubium existens in deo respectu futurorum, quæ sunt sibi certissima, sed ad denotandū libertatem arbitrij, per quam si perfectē pœniteret, deus parceret de pœna. d ¶ Et statuā eam secundū diem natiuitatis suæ: id est in magna cōfusione & vilitate, secūdū quod dicitur Ezech. xvj. In die ortus tui nō est præcisus vmbilicus tuus, & in aqua nō es lota. Et sequitur: Proiecta es super faciem terrę in abiectione. e ¶ Et ponam eam quasi solitudinem: destructis muris & cōbustis ædificijs. f ¶ Et statuā eam uelut terrā inuiam: propter multiplicationē serpentū & aliarum ferarum ex longa vastatiōe terrę. g ¶ Et interficiam eam siti: deficiē te potu in obsidione. h ¶ Et filiorū illius non miserebor: sed partim occidentur, & partim captiuabuntur. Et omnia ista passa est Ierusalē postea per Chaldæos. i ¶ Quoniam filij fornicationū sunt: id est multę idolatriæ, sicut viri sanguinum dicuntur multi sanguinis effusores. Genitiuus enim pluralis habet virtutē huius duplicis singularis. l ¶ Vadam post amatores meos, qui dāt panes mihi & cęid est post idola quibus victum & vestitum & alia necessaria attribuebant. n ¶ Propter hoc ecce ego sepiam uiam tuam spinis &cęid est Chaldæis obsidentibus Ierusalē in circumitu cum gladijs ad interficiēdum. o ¶ Et semitas suas nō inueniet: id est vias per quas possit effugere. p ¶ Et sequetur amatores suos. i. desiderabit aduentū Aegyptiorū, qui promiserant ei auxiliū. q ¶ Et non apprehendet eos: quia non fuerunt eis in auxilium, sed magis in nocumētum. r ¶ Et dicet: uadā & reuer. &c. quia ciuitas Ierusalem videns se in arto positā, & in puncto captiōis & destructiōis, percepit quòd malè fecerat colendo idola: & quærēdo humanum auxilium ex dei diffidentia: sed hoc fuit nimis tarde. s ¶ Et hęc nescivit qa ego dedi ei fru. &c. Hic cōsequēter denunciatur dicta captiuitas culpabilis ratione ignorātiæ, quæ causatur in anima ex peccatorū multiplicatiōe, secūdū q̄ dicitur Sapientiæ ij, d. Excæcauit illos malicia eorum. Et secūdū hoc dicitur hic: Et hæc nescivit quia ego dedi ei fru. & uinū & oleum. i. cibū & potum & indumentū, quæ sunt diuitiæ naturales. t ¶ Et argentum multipli. ei & au. id est diuitias artificiales: Magna ēm cæcitas fuit attribuere talia idolis surdis & mutis. v ¶ Quę fecerunt Baal: ei sacrificia offerendo, & prętiosis eum ornādo. x ¶ Idcirco conuertar, & sumam fru. meum in tempore &c. i. auferam ab ea omnia bona ad victū & vestitū pertinētia.

✣ Et liberabo

✣ c ¶ Ne fortè expolie meam: bonis tēporalibus, sicut ipsa se nudauit virtutibus: ideo subditur: k ¶ Quia dixit: uadā post ama. meos. i. post vitia consueta, quæ per cōsuetudinē effiunt, q̄si cōnaturalia & amicabilia, licet sint odibilia. m ¶ Qui dant panes mi. Gloriantur enim de vitijs suis, quæ sunt, fraus & dolus: attribuētes eis acquisitionē bonorū tēporaliū, de qbus & dolus: attribuētes eis acquisitionē bonorū tēporaliū, de qbus lautè viuūt, & nihil attribuūt diuinæ bonitati: ideo subdit in ꝑsona domini, x ¶ Idcirco conuertar, & sumam frumentū meū &c. s. auferendo ab eis bona temporalia faltem in morte.

Moraliter.

✣ Et nunc re

Num. 20. Hier. 3. d. Hier. 7. b. Hier. 40. b. Iudic. 3. b. Mystice. Ioha. 2. Regula grammatica de Hebreo

☞ in multis locis colebatur, ideo Baalim pluraliter enumeratur.
E ¶ Baal interpretatur superior, quia superiora dogmata putantur se habere, quàm ecclesia vel deuoratio, quia in ipsa falsę opinionis scientia deuoratur. a ¶ Liberabo la.me. Cum ipsi sūt serui diaboli, sub illa seruitute tenent lanam linū, sed liberat deus ne ab iniquis dominis possideātur.
b ¶ Quæ ope. Hiero. ignominiam quā operābāt idola ipsorū, sunt quorū altaria variis vestibus decorabāt.
† auferam. Spiritualis vestimēta sunt auxiliū dei & custodia angelorū, quę aufert dator deus ab ingratis, vt relicti in sua iniqtate tradant diabolo ad æternā pœnā. c ¶ Et nūc re. idola quæ colebāt Chaldæi amatores & assyriī, cū quibus Iudęi diu pacē habuerant. In quorū verò oculis stultitia Iudęorū reuelat, qñ capta Ierusalē & templo subuerso viderūt hostes Cherubim imagines & idolū Baal & dicebant: Quia Iudæi sicut aliæ gētes idola venerabant, p iniqtate sua nobis subiī ciunt. ¶ Hiero. Hæc Iudæa historialiter & allegorice passa est, quę & primū ab Assyriis & Chaldæis, tādem à Romanis irrepabiliter captiuata solēnitates sec'm ritū suū cū lætitia nō celebrat: quę oīa ab eis ablata in ecclesia à fidelib⁹ spūal' celebrant. vnde:
Mat. 21. d Auferet à vobis regnū dei, &. d. g. f. f. c. Hęc referunt ad hęreticos, q doctrinam & scientiā pmutātes egressi de ecclesia deserunt à deo: quorū turpitudo patet amatorib⁹, quos prius deceperāt, & tradiri bestiis. i. diabolis eorū morsibus relinquuntur. d ¶ Et
Hisio. corrūpā uineā eius. Historialis grādine, gelu, & ariditate, vt nullam habeant arborē fructiferā. Mysticè. Mysticè, per vinū lætitia cordis, per ficū, dulcedo
F gratis quasi à meretrice. e ¶ Et ponā eā. ne habeat arbores pomiferas, sed in solitudine redigat: qđ & prius
† alliciam. ab Assyriis & Chaldæis, & tandem à Romanis cōpletū est. vnde sequitur: Et comedet eam bestia agri: exercitus Romanorū, vel bestia, diabol⁹, qui hos comedit trahēdo ad cultură suā, pro qua in æternū exterminant. f ¶ Et uisitabo. Seruat personam meretricis, quę vt placeat amatorib⁹, ornat se auro & gēmis: & pulchritudinē quā natura non habet, arte exqrit. Inauris, doctrina qua aures ornantur: Monile colli, prædicatio, quæ aliis
Mat. 7. a. emittit. Hæc misit ante porcos, & sanctū dedit canib⁹, iuxta illud:
Prou. 11. c. Circulus aureus in naribus suis, mulier p. & fa. Sed & hæretici imolant Baalim incēsum, dum dogmata quæ quasi idola sibi finxerunt, sequunt: Ornant aures quibus verba audiunt, & collum quo proferūtur, vt eloqui venustare placeāt. Nō enim dignant ecclesiæ rusticā simplicitatē, quæ meretricia ornamēta abiicit, sed artificij & elegāti mendacio amatoribus suis hominibus vel dęmonibus placere intendūt. g ¶ Propter hoc. Quia misericors sum, blandiar illi, vt ad me conuertatur. promissio enim bono-
Mat. 11. b. rum mala mitigat. vnde: Venite ad me q laboratis. Et sicut pri⁹ de Aegypto eduxi & in deserto ab hostib⁹ protexi, sic facia cum eos de terra captiuitatis ad proprium solum reduxero. In aduentu enim filij aperiet spem salutis, & dabit locum pœnitentiæ, & blandietur ei. h ¶ Et loquar &c. Hiero. Loquit verba mollia, & consolatoria, vt tristiciam temperet gaudio. Ad cor loquitur, qui cordi tristato ex annunciato gaudio satisfacit. Hoc im-
Ioh. 15. b. pletum est, quando Christus discipulus dixit: Iam non dicam vos
Ibidē. 16. c. ser. sed amicos. Et iterū. Filioli, adhuc mul. ha. vo, di. i ¶ Et da
Isaiæ. 5. b. bo ei uinitores eius ex eo. Hiero. Vinea domini sabbaoth domus Israel est. Huic dati sunt principes de eodem populo,

☞ primum

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et liberabo lanam meā &c. De seruitute qua seruit idololatrię eorū ignominiā operiēdo. b ¶ Et nūc reuelabo stulti

a ¶ Messis vel arę, quā tunc maior erit dolor, cum quondam modo rapienter tenta e manibus.
b ¶ Vindemię vel torcularis.
a ¶ Liberata lana & lino. b ¶ Vt quam velatam amabant, nudatam conſitentur.
a ¶ Nullius fortitudo poterit eruere a potestate mea, sed iusto iudicio faciam captiuari ab hostibus.
a ¶ Cum fuerit in Babylonica seruitute.
a ¶ Paschę. Pentecostes. Tabernaculorum.
a ¶ Kalendæ. b ¶ In quo epulis & ocio vacabant.
a ¶ Ideo auferam, quia dixit. i. putabat hoc non a deo quasi a coniuge dari, sed a diabolo, quia colebat eum.
a ¶ Cum uisitare frequentius in bono soleat accipi, hic in malum ponitur pro afflictione.
b ¶ Id est pro diebus quibus coluit Baal affligam.
a ¶ In ipsa solennitatibus, quibus immolabat dęmonibus pœnis afflīgetur.
¶ Non deo sed dæmonibus.
a ¶ Oblita mariti legitimi adeo vt nec memorię eius haberet.
a ¶ Q. Non tamen desperes, licet superius minatus sim.
a ¶ Sicut in exitu Aegypti Moysen & Aaron.

stulticiam eius in oculis amatorū eius. i. coram idolis quibus seruiebat, & scientibus Aegyptiis, quibus confœderata erat. G
c ¶ Et uir nō e. eā. Aegyptii enim nō poterāt eā iuuare, sicut pmiserant. d ¶ Et cessare faciam omne gaudiū eius: ciuitatem & populū destruēdo. e ¶ Solennitatē eius. i. solennitates, ponendo singulare pro plurali, sicut Exo. viii. f. Venit musca grauissima. Et quæ sint illæ solēnitates, explicat magis dicēs: f ¶ Neomeniam eius. Quę fiebat in principio cuiuslibet mensis. g ¶ Sabbatū eius. in fine cuiuslibet hebdomadæ. h ¶ Et omnia festa tēpora eius. i. festa tēporalia quæ fiebāt semel in anno. s. paschæ & pentecostes, & similium.
i ¶ Et corrumpā uineā eius &c. i. vineas & alias arbores fructiferas, † quasquas præsciderunt Chaldæi in terris circa Ierusalē existentibus. k ¶ De quibus dixit: mercedes hæ &c. quia nō solū bona mobilia attribuebat beneficio idolorū, sed etiā bona immobilia. l ¶ Et ponam eam in saltū. Ierusalē enim destructa longo tpe fuit sine habitatoribus, & sic creuerūt ibi spinæ & fruteta. m ¶ Et comedet eā. i. bona eius. n ¶ Bestia agri. i. Nabuchodonosor, q versus in amentiā, eiectus fuit ab hominibus & cū feris fuit habitatio eius, vt habet Dan. iiii. c. o ¶ Et uisitabo super eā dies Baalim. i. in quibus seruiuit Baalim, debitę puniendo. p ¶ Et ornabatur inaure sua &c. Ad reuerētiā enim idolorū ornabant se habitatores Ierusalē, sicut catholici i festis sanctorū. q ¶ Propter hoc ecce ego lactabo eā. Partē istā exponit Ra. Sa. de captiuitate Babylonica, & eius relaxatione, vsq; ad finē cap. & aliqui expositores catholici eum sequūtur in parte exponentes de reductiōe captiuitatis Babylonicæ. Sed cōtra hoc obuiat litera in plurib⁹ locis, & potissimē in fine ca. qa ab Apostolo ad Roma. ix. e. allegatur dicta litera de conuersiō ne gentiliū ad fidem, vt videbitur. & sec'm hoc in parte ponitur gensita
H tis vocatæ diuina consolatio, vt supra dictū est in diuisiō. Propter hoc istud non copulatur ad literam immediate præcedentem, sed ad illud quod supra positum est: Dicite fratribus vestris populus meus: & sorori vestræ. i. gentilitati conuersę. Misericordiam consequta &c. Propter hoc ecce ego lac. eam. consolationibus spiritussancti. vnde Act. x. g. legitur, quòd prædicante Petro cecidit spiritussanctus super Cornelium & alios Gētiles, qui erant cum eo & loquebantur linguis. s ¶ Et ducam eam in solitudinē &c. quia à tempore apostolorum multi cōuersi ad fidē transferebant se ad loca solitaria, vt melius vacarēt cōtemplationi, & reficerētur cōsolatione diuina, ideo subdit: t ¶ Et loquar ad cor eius. Quod fit in secretorum reuelatiōe & spiritussancti consolatiōe. v ¶ Et dabo ei uinitores eius ex eodē loco.

✠ Isti sunt Moralitates.

✠ b ¶ Et nunc reuelabo stulticiam eius in oculis amatorum eius &c. id est dæmonum, quos dicuntur diligere corū suggestionibus acquiescendo. d ¶ Et cessare faciam omne gaudium eius: in tristiciam permutando. e ¶ Solennitatē eius. Per hoc significantur inepta festa, quæ prælati faciunt & clerici prębendati de bonis ecclesiæ, quæ deberēt pauperibus dare, vel potiꝰ vt sua reddere. q ¶ Propter hoc ecce ego lac. Hoc non refertur ad literam immediate præcedētem, sed ad vocationem Gentiū ante positam, per quam, sicut dictum est moraliter significatur reuocatio peccātium ad gratiam: qui sunt diuinis consolationibus nutrię. ideo dicitur in persona domini. r ¶ Lactabo eam &c. Et quia dominus non solum per seipsum consolatur pœnitentes, sed etiam per suos ministros, ideo subditur: v ¶ Et dabo eis uinitores &c. Quia tamen fit consolati debent de peccatis præteritis contristari, subditur:

✠ Et vallem

primum Moyses & Aaron, postea Zorobabel, Iesus, Neemias, A & Esdras, tandem apostoli. a ¶ Et uallē Achor. Cum filij Israel
Iosue. 7. a. cœpissent Hiericho, Achor furatus est de Anathemate, quo peccato Israel non potuit resistere hostibus suis, sed ipso Achor intersecto in valle quæ ex ipso nomen habet, mœror Israelitarum in gaudium conuertitur, & desperatio in spem: & sicut punito illo Israelitæ habuerūt spem vincēdi, sic destructa Ierusalē & tēplo per Romanos ex punitis his qui peccauerunt in Christo quasi destructis figuris, iam apostoli habēt gaudiū & spem q̄ totū mundum Christo subiiciēt. Achor, cōturbatio, q̄a turbauit Israel, & ipe postea turbatus est. b ¶ Et canet ibi: quādo egressa est de Aegypto, quo tēpore plebs illa in fide dei crescebat, ab idololatria Aegyptiorū cōuersa, & ad meliora ascendebat. Sic nūc canit & lętat ecclesia p̄ baptismū à diabolo liberata. & dicit: Cantemus do
Exo. 15. a. mino, gl. e. m. c. c ¶ Et erit in die. In memoriā beli consecratū est idolum, quōd Bel dicit: & hoc nomine à prophetis idolū Babylonis sæpe vocatur. Hunc sidonij sæpe Baal dicūt vel Baalim. Et interpretat Baal, habens, Baalim, habēs me. Vnde & mulieres vocāt maritos suos Baalim: id est vir meus. s. habēs me in cōiugio. Hebræa verò lingua: vir, dicitur is: & vxor, iſſa. Vnde hic dicitur: Plebs credens, volēs me ostēdere virum suum vocabit me is. i. vir nō Baalim: quod similiter interpretat vir meus: quia & si secundū Etymologiā posset dici, tamē idolorū odio nō debet: ne in cultu dei recordemur nominis idolorum, ne dum virū nominet, idolū togitet: quōd potest esse propter ambiguitatē verbi. Ex hoc habemus ex solis vocibus inordinatē prolatis hęresim posse incurri. d ¶ Cum bestia. Nomine bestiarū & volucrum Gentiles signantur, qui hæc pro deo
Ps. 67. a. colebant. Vnde purgati nō eisdē nominibus, sed rationales vocātur. In his iam cōfregit deus potentias arcū scilicet & gla. & bel. quibus armis fractis iam securè dormiunt, credētes sub vno pastore Christo. e ¶ Et sponsabo. Ter ponit sponsabo. Primò despōdit eam sibi in Abrā, vel cum eduxit eam de Aegypto, vt vxorē habeat sempiternā. Secundò, in monte sina, dans eis pro sponsalibus legis iusticiā & iudiciū & iunctā legi misericordiā, vt si peccauerit, captiuet: & si pœnituerit, reuocetur. Tertiò in aduentu filij, quōd est in fide trinitatis: in qua fide credentes statim sciunt, quia ille est deus quem prius negauerunt. Hæc ergo meretrix quæ ita fuerat coniuncta in exteros viri complexus, quia in Aegypto idola coluit, iterū per legē assumit: quā quia præterit, prophetis quasi spōsi sodalibus interfectis, tertiò venit filius: quo crucifixo & à mortuis resurgēte desponsatur nō iam in iusticia legis, sed in fide & gratia Euāgelij & cognitione veritatis. ¶ Hiero. Nota misericordiā viri dei: Meretrix diu fornicata ad virum reuertit, nec conciliari viro, sed sponsari dicitur: Et vide distantiā inter dei & hominū coniugia, homines de virgine nō virginē faciunt, deus iunctus meretricibus virgines reddit. f ¶ Et erit in die. Hyero. Secūdū literam potest
Ps. 8. a. intelligi, quōd in aduētu Christi bona tēporalia promittunt credentibus, vt ꝓpter ipsum qui semē dei est, omnia suo ordine currant, sicut ab initio sunt cōdita & vtilitati hominū deseruiant: & tamē Iudæi adhuc post tanta bona corporaliter Antichristū expectant. Spūaliter: Cœli (qui glorią dei enarrant) exauditi sunt,
Mat. 15. c. rogantes pro muliere Chananæa, q̄ pro socru Petri. Et cœli audiūt terrā. i. homines qui sunt in ecclesia. Terra audit triticū. i. ita
Luc. 4. f. præbet spirituālē intelligentiā veteris & noui testamēti, vt lætificet corda audientiū, modificando doctrinā secūdū capacitatem audientiū: Et hæc omnia. i. cœlū & terra, apostoli. s. & vniuersalis ecclesia, audiēt Iezrael, i. semē verbi dei perducēt ad effectū operis, vt faciat aliud semen fructū centesimū, aliud sexagesimū, aliud
Mat. 13. b. trigesimū. ¶ Asserunt Iudæi tēpore sui Messiæ hæc adimplēda, quæ vt omnia suo ordine currant, seruiet suo creatori creatura.

☞ Et hæc ex

a ¶ Vbi interfectus est Achor. ¶ Subauditur dabo.

a loco, & uallem Achor ↦ ad aperiendam a b
b spem. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis c d

a ¶ Quia Ierusalem est in montibus. Aegyptus in humili loco, de qua spiritualiter dicitur: Væ qui descendunt in Aegyptum propter auxilium.

suæ, & iuxta dies ascensionis suæ de ter-

a ¶ Posiū in me veraciter crediderit.

c ra Aegypti: Et erit in die illo, ait domi- e

a ¶ Et si rēcte posset dici, tamen propter similitudinem nominis idoli debet vitari.

nus uocabit me uir meus: et non uocabit f
me ultrà Baalim. Et auferā nomina Ba- g

a ¶ Cum abstulerim nomina idolorum. vnde Isaiæ:

alim de ore eius, & non recordabitur ul-

trà nominis eorum. Et percutiam eis fœ h

Habitabit lupus cum agno. Petro dictum est, vt omnes bestias macter & mandocet.

d dus in die illa, cū bestia agri, & cum uo- i k

a ¶ Omnem rebellionem, quæ erat inter Iudæos & Gētes: quia Christus veniens vtrosq; facit vnum, duos parietes cōiungēs in spe futuræ resurrectionis.

lucre cęli, & cum reptili terrę. Et arcum l m

a ¶ De ecclesia.

& gladium & bellum conteram de tēr-

a ¶ Vel modo quiescunt animæ sanctorum in spe futuræ resurrectionis. ¶ Securæ quiescere in mea fide & pace. ¶ Hanc septimā ætatem quiescentium fecit Christus veniens in carne.

ra, & dormire eos faciā fiducialiter. Et n o

a ¶ Circumcisio data Abrahæ fuit signum sempiternum inter deum & semen illius.

c sponsabo te mihi in sempiternū, & spon p q

a ¶ Vt iuste viuas. b ¶ Discretione inter bonū & malum.

sabo te mihi in iustitia & iudicio & in mi-

sericordia & miserationibus. Et spon-

sabo te mihi in fide, & scies quia ego

a ¶ Quando te mihi in fide spondeo. r s

f domin⁹. Et erit in die illa, & exaudiā, di- t

a ¶ Apostolos. b ¶ Vt illam cœlesti pluuia irriget.

cit domin⁹, & exaudiam cælos, & illi b x

↦ Isti sunt apostoli qui vinum doctrinæ Christi fidelibus propinauerunt: propter quod saluator dicit de ipso Ioh. xv. a. Ego sum vitis vera &c. Et istud vinum germinat virgines, Zach. ix. Et isti vinitores fuerunt ex eodem loco, quia nati in Iudæa, sicut & Christus. a ¶ Et uallem Achor. non est nomē loci, secundū quōd dicit Ra. Sa. quia Achor nō est nomē proprium, sed appellatiuum: & turbationem significat, vt probatum fuit Iosue. vij. & ideo per vallē † In ostiū Achor intelligitur humilis contritio spēt. de peccatis, sicut dicit idē Ra. Sa. propter quod Andreas & alij sequentes eum dicentes, quōd vallis Achor est hic nomen loci iuxta Iericho: quem primò intrauerunt redeuntes de Babylone, magis Iudaizant quantū ad hoc q̄ ipse Rabbi Sa. b ¶ Ad aperiendam spem. Humilis enim contritio de peccatis aperit spem salutis. c ¶ Et canet ibi: deum laudando. d ¶ Iuxta dies iuuentutis suæ. Et q̄ sint illi dies, subditur: Et iuxta. &: pro id est: id est, iuxta dies ascēsionis suæ de terra Aegypti. Tūc enim ascendens de mari rubro cecinit: Cātemus domino, glorioſe &c. Exo. xv. a. Sic primitiua ecclesia valde fuit diuinis laudibus intēta, vt patet in actibus apostolorum in pluribus locis. e ¶ In die illa. id est tempore noui testamenti. f ¶ Vocabit me uir meus, & non uocabit me ultrà Baalim. Dicūt hic aliqui, quōd Baalim idem significat quōd uir meus, & tamē redeuntes de captiuitate vitabant hoc nomē, eo quōd erat isse nomini idoli: scilicet Baal. Rabbi Sa. hoc exponit magis catholicè, q̄tum ad hoc, dicens quōd vir meus hic accipitur. i. sponsus meus, quæ est nominatio amoris. Baalim verò secundum proprietatē Hebraici sermonis, idem est quōd dominus meus: quæ nominatio est timoris: secundum illud Malach. j. b. Si ego do Dminus, vbi est timor meus? Et sic est sensus, quōd ex familiaritate cum deo, populus eius vocabit cū sub nomine amoris, & non timoris: & hoc propriè conuenit statui nouæ legis, quæ est lex amoris, secundum quod dicit Augu. Breuis differentia legis & Euangelij timor & amor. Sic igitur timori succesit amor. g ¶ Et auferam nomina Baalim de ore eius &c. sicut patet impletum per prædicationem apostolorum & aliorum credentiū, quōd cessauit idololatria quasi per totum mundum. h ¶ Et percutiam eis fœdus in die illa. i. tempore gratiæ. i ¶ Cum bestia agri. id est cum crudelibus tyrannis. k ¶ Et cum uolucre cœli: id est cum regibus superbis. l ¶ Et cum reptili terræ. id est cum eorū ministris: quia & isti qui in principio persequebantur fidē Christi: ad fidem sunt conuersi in magna parte totius mundi. & maxime à tēpore constantini. m ¶ Et arcum & gladium & bellum conte. quia Christianorum persecutores facti sunt eorum defensores, ideo sequitur: n ¶ Et dormire. i. quiescere. o ¶ Eos faciam: sedata persecutione. p ¶ Et sponsabo te mihi in sempiternum: quia ecclesię Christi sponsæ non succedit nisi status glorię. q ¶ Et sponsabo te mihi in iusticia &c. quia fides sine operibus mortua est. r ¶ Et erit in die illa exau. s preces fidelium: Et subditur modus: s ¶ Et, pro id est. t ¶ Exaudiam cæ. &c. quo: intelligitur de multiplicatione bonorum temporaliū & spiritualium in ecclesia. Dicuntur enim cœli exaudiri, quando dei voluntate rorem & pluuiam salutiferam infundūt: & terra, quando humectatur & fœcūdatur sic diffusa: & terręnas fœtia, qui terra ꝓfert ea in abundātia. Quę verò ad abundantiā bonorum spiritualiū cœli dicunt exaudiri, quādo angeli qui sunt dues

c ↦ cælestes

✻ a ¶ Et ual. Achor. quę tyrbatio interpretat. b ¶ Ad ape. Moraliter, spem. s. vitæ cælestis, quę p hæc aperit. c ¶ Et canet ibi iuxta di. &c. i. baptismalis gratiæ, quę p pniam recuperat q̄tū ad culpæ dimissionē. e ¶ In die illo ait dns uo. me uir meus. quia recognoscet me deum suū, ranq̄ illū à quo est omnis virtus eius.

a ¶ Et hæc exaudient. Hiero. Hoc ſpiritualiter ad apſos pertinet, qui incipiẽdo ab Ieruſm ſua prędicatione & miraculis corda audientiũ vbiq; fructificare faciunt: Qui ſunt ſemen, dũ audiunt à domino, ſeminatores, dum in omnem terrã exiuit ſonus eorũ.
b ¶ Et ſeminabo eam. Meretrix (quæ deo copulata fuerat & tres ediderat, primũ, Iezrael, ſecũdũ, abſq; miſericordia, tertiũ, non populus meus) iam videt propter fidẽ dei & ſemen dei mutata noĩa: Et poſſunt hæc omnia referri ſpũaliter ad decẽ tribꝰ, quę Iſrael dicũtur, quę ſub noĩe meretricis tres liberos ediderũt. Generaliter ad oẽs Iſraelitas q̃ crediderũt.

GLOS. ORDI.

CAP. III.

ET dixit ad me. c ¶ Adhuc uade. Sicut p̃ fornicariã decẽ tribus, ita p̃hãc adulterã Iudæam ſpãliter intelligimus, cui ꝓpheta iungi prędicit. Poteſt tũ & per illã & p̃ iſtã vniuerſaliter Iſraeliticus deſignari populus. d ¶ Vinacia uuarũ. Per vinacia dæmones, q̃ creati ſunt in magna pinguedine ſpiritusſancti, ſed p̃ ſuperbiã areſacti de cœlo ſunt, piecti: quos colũt Iudęi. Vel, vinacia, traditiones Iudæorũ ab omni veritate vacuæ, p̃ quibus Iudæi traditiões dei derelinquũt. Signat enim hæc adultera præſens tẽpus Iudęorũ quos diligit deus, qui omniũ expectat ſalutẽ & aperit ianuã pœnitẽtibꝰ. Sed illi relicto deo inutiles res ſequuntur. e ¶ Choro hor. i. triginta modiis, & dimidio. i.
† 32. q. 1. c. penulti. & vlti. quindecim q̃ reddũt. xlv. modios hac mercede cõducit. Quintadecima die mẽſis niſan, qui eſt martius, percuſſa
† Comparaui. ſunt primogenita Aegyptiorum, & Iſrael eductus eſt de Aegypto: & hac mercede in dei ſeruitute cõductus. & p̃ primogenitis Iſrael q̃ pla
F gam nõ ſenſerũt. xv. ſicli argẽtei in tẽpli donario offeruni. Quadrageſimaquinta die ad mõtẽ ſina puenit populus, & ſtatim altera die præcipit vt abſtineãt à coitu fœminarũ, & p̃ triduũ ſanctificati præparẽt ſe ad accipiẽdã legẽ: & q̃nquageſimo die Moyſes accepit decalogũ. Bene ergo. xlv. modiis hordei dicunt cõducti, qui poſt aduentũ Chriſti ſedẽt & expectãt aductũ viri ſui, do-
Ro. 11. d. nec plenitudo gentiũ introeat, & ſic omnis Iſrael ſaluus fiat, qui interim nec deũ habet, nec idolis ſeruit, nec vtiq; cibo hominũ, ſed hordeo iumentorũ, quia nil ſpirituali in lege habet, ſed litteram ſequit. ¶ Niſan dicitur mẽſis, in quo paſcha eſt ſiue martius ſiue
☞ aprilis

Nicolaus de Lyra.

cœleſtes imperãt apud deum etiã bona p̃ regnis & perſonis ſuæ cuſtodiæ cõmiſſis. & terra. i. habitatores eius, qũ exaudiũtur ab angelis. & bona ſpiritualia per triticũ, vinum & oleũ deſignata qũ multiplicãtur in fidelibus populis: ideo ſequitur. a ¶ Et hæc exaudient Iezrael. i. ſemen dei, cuiuſmodi ſunt fideles, ſicut. ẽ. dictũ eſt ca. j. propter qđ Ra. Sa. dicit hic q̃ per Iezrael intelliguntur filij captiuitatis in ſua reuerſione, qđ nõ poteſt intelligi de ciuitate Iezrael, ad quam nõ redierunt, vt dictũ eſt, ẽ. Iſta autem cõpleta ſunt in eccleſia fideliũ, quæ ex dei beneficio bonis ſpiritualibus & temporalibus eſt fœcunda. b ¶ Et miſerebor eius quæ fuit abſq; miſericordia. Tranſlatio. Lxx. habet: Et diligam non dilectam & ei. gentilitatẽ quæ ante vocationẽ non erat dilecta. & in hoc ſenſu allegat hãc ſcripturam Apoſtolus ad Ro. ix. propter quod ſic eſt intelligenda pars iſta, vt prædictũ eſt.

¶ In ca. ij. vbi dicitur in epiſtola: Et vallem Achor nõ eſt &c.

ADDITIO. I. Secũdum glo. Achor eſt nomen proprium, & ſignificat illũ tranſgreſſorem, de quo fit mentio Ioſuæ. vij. a quo vallis illa in qua fuit interfectus, vallis Achor nominat. & eſt ſenſus, q̃ ſicut puncto illo Achor Iſraelitæ habebãt ſpem vincendi: ſic deſtructa Ieruſalem & templo per Romanos, & punitis his qui peccauerunt in Chriſto, quaſi deſtructis figuris iam habent apoſtoli gaudium & ſpem, q̃ totum mundum Chriſto ſubijcient, vt in glo.

In eo. ca.

¶ In eo. ca. vbi dicit in poſtil. Et ſpõſabo te mihi in ſempiternũ. G

ADDITIO. II. Ter repetitur hic deſpõſatio. Primò cum dicit: Deſpõſabo te mihi in ſempiternũ. Secũdò cũ dicit: Et deſpõſabo te mihi in iuſticia & iudicio & in miſericordia & miſerationibus. Tertiò cũm dicit: Et deſpõſabo te mihi in fide, & ſcias quia ego dñs. Vnde ſecũm gloſam primo ſpõſauit deus eccleſiã antiquorũ in Abrahã, vel cũ eduxit eã de Aegypto, vt vxorẽ haberet ſempiternam. Secũdò, in monte Sinai, dãs eis pro ſpõſalibus legis iuſticiã & iudicium & iunctã ſibi miſericordiã, vt ſi peccauerit, captiuet, ſi pœnituerit, renouet. Tertiò ſpõſauit eã in aduentu filij, qđ eſt in fide trinitatis, in qua fide credentes ſtatim ſciunt, q̃ ille eſt deus, quẽ prius negauerũt. Hęc in gl. vnde ſubditur: Et ſcies, quia ego dñs.

† 31. q. 1. c. hactenus.

REPLICA. In capit. 5. vbi dr: Et

vallẽ Achor. Poſtillator dicit Achor nõ eſſe ꝓpriũ nomẽ, ſed appellatiuũ ſignificãs turbationẽ, & hoc clam̃ ex poſuit Ioſue. vij. Ibi Burg. ci nõ contradixit, hic aũt ꝓpter quãdam glo. Burg. ſe opponit: ſed videamus in aũtẽtica, quæ literæ ſõnant. Nam Ioſue. vij. ille trãſgreſſor de quo hĩc locũ exponit nõ eſt dictus Acher, ſed Achã. &. j. Paralip. dicit Achar. & in glo. interlineari Ioſue. vij. dicit hoc idẽ ſentire Be. Hiero. Cũ igit in nulla correcta Biblia nominẽ ille tranſgreſſor achor, videamus quo animo Burgẽſ. voluerit hãc glo. literæ non cõſonantẽ adducere, niſi in odiũ poſtillatoris. Non eſt igit verũ q̃ vallis iſta ſit ab illo trãſgreſſore dicta vallis achor, ſed eſt dicta à trãſgreſſione, & ſic eſt appellatiuũ nomen, nõ ꝓpriũ: quia ſignificat turbationẽ, prout etiam innuit gloſa in hoc loco.

† Dolium lagunas plenas vino.

NICOL. DE LYRA. CAP. III.

ET dixit. Poſt vocationẽ Gentiliũ hĩc cõſequitur denunciatur finalis conuerſio Iudæorũ. Circa quã primò ponit Iudæorũ ingratitudo, & tũdẽ eorũ excæcatio. Secũdò eorũ finalis cõuerſio, ibi: Et poſt hæc. Prima in duas, quia primò ponit ſignũ propheticũ: ſecundo ſignatum, ibi: Quia dies mł. Circa primum dicitur prophetæ à dño. d ¶ Adhuc ua. &c. In Heb. habet: ſocio. Ex quo patet, q̃ amicus hic dẽ eſſ ſpõſus vel mariꝰ, ſub quo tũ vt ingrata adulteraſ, & ſic iuſte à marito dimittiãideo ſubditur: e ¶ Si-di-do. eos de Aegypto educẽdo & legẽ diuinã aliaq; bñficia ſpãliter imbuẽdo, ſecm q̃ dẽ pẽ. cxlvij. b. Nõ fe. ta. oi na. & iu. &c. f ¶ Et ipſi. re. eos colẽdo. ſtatim em̃ poſt legẽ datã adorauerũt vitulũ conflatũ Exo. xxxij. b. & poſtea tribus iudicũ & regũ idola coluerũt, vt patet ex decurſu illiꝰ tpis. g ¶ Et di-ui. u. In Heb. hĩ: Dolia vel cyphos. ex quo patet, q̃ p̃ vinacia hic intelliguñ vaſa vinorũ ęcũ tua, quæ tũ diliguñ ꝓpter vinũ cõtẽtũ, & ſic notanr hic de ebrietate, quę ducit ad alia vicia. h ¶ Et fo. eã mi. In Heb. hĩ: Et conduxi eã mihi. ſ. adulterã à marito dimiſſam. ſed m aũt trãſlationẽ noſtrã loquit de plebe Iudaica p̃ modũ vineæ, eo q̃ dñ vineã dñi ſabbaoth, Iſa. v. a. Vica aũt colit cũ ſolliciẽ. i ¶ Quin. ar. qa ſecũ dũ doc. Heb. & Latinos eos ſequẽtes, p̃ hoc deſignat eductio ꝓpũ de Aegypto, quã fecit deus, xv. die mẽſis primi. Exo. xij. k ¶ Et cho. Chorus aut̃ xxx. modios cõtinet: & ſic chorus & dimidius
c continet

Moraliter. c. ¶ Et di. do. Per hoc moraliſ oſtẽdit. q̃ bonꝰ præ Moralitas
latus q̃ p̃ Hoſee ſignificat, debet diligere pſonã peccatricẽ, nõ quãtum ad culpã, ſed q̃tũ ad naturã, ad imaginẽ dei factã exẽplo Chriſti, q̃ ſe pẽtõribus oſtẽdit familiarẽ Lucæ. xv. a. Hic pẽtõres recipit, & mãducat cũ illis. Cuius cõtrarium reddidit Mat. ix. b. Nõ eſt opus valẽtibus medicꝰ, ſed male la. h ¶ Et fo. eã mi. In Heb. hĩ: Et cõduxi eã mihi &c. Ad literã eiũ tãtũ dedit Hoſee illi mulieri adulteræ ꝓ ſua familiaritate habẽda. & p̃ hoc moraliſ ſignificat, q̃ bonus prælatꝰ debet diligere pẽtẽtes, nõ ſolũ eorũ ſalutẽ affectãdo, ſed etiã ad hoc efficaciter operãdo vbo & exẽplo, & ẽt q̃tũ ad pauperes ſubſidio tpali. ꝓpter qđ Petro dictũ fuit à dño Ioh. xxj. c. Paſce
* oues meas

Aprilis. a Ego expectabo te. Ne putes me tibi inferre iniuriam par pari refero. Ego vir tu⁹ sedeo animo & expecto adulterę pœnitentiam, vt saltem in fine Israel credat, & fiat vnus pastor & vn⁹ grex. b ¶ Et sine ephod. Hier. Ephod proprie superhumerale, sed hîc pro omni vestimento sacerdotali accipi potest poni & pro lineis vestimẽtis, sicut Samuel Ephod lineo indutus legit: Hæc oĩa Iudæi ad.lxx. annos captiuitatis referũt, sed melius intelligit vel de p̃senti tpe, vel de vltima Iudæorũ cõuersione. Modo em̃ sedẽt Iudæi p dicto loco absq; oĩb⁹ ist̃is, sed nos habemus Christũ sacerdotẽ, & corpus ei⁹ & sanguinẽ, & vestẽ innocẽtię & teraphin i. signũ & memoriã dñi expressam ĩ cordib⁹ nostris. c ¶ Et sine tera. Teraphim dicunt figurę & simulacra, q̃ hic intelligimus: cherubim & seraphim, vel quęlibet alia tẽpli ornamenta. d ¶ Pauc. Stupebũt ad dñm p̃cem & ad bonũ filiũ de bono p̃e, cũ viderint in sua & p̃is maiestate regnãtẽ, vel ad bona de q̃bus dicit: Credo videre bona domini in terra viuẽtiũ. Vel ad bonũ. i. ad spiritũ sanctũ, qui cum patre & filio vnus est deus.

Ephod

Teraphim

Philast.b.

GLOS. ORDI.

Cap. IIII.

AVdite verbũ A principio p phetię vsq; ad hũc locum, sub meretricis descriptiõe & adulteræ (quarũ post graues pœnas & lõgã relictionẽ postea fit restitutio in prisinũ vel meliorẽ statũ) numerantur pcã decẽ tribuũ vel duarũ tribuũ. & i cõmune omniũ: nũc conuertit̃ sermo ad decẽ tribus, exponẽs deũ, nõ frustra iratũ, tã grauia comminari & inferre supplicia, ne cui videat nõ ex veritate iudicij, sed ex po

B tẽtia dei in eos q nõ peccauerũt iniuste illata sentẽtia. Maximẽ referuñ hæc oĩa ad eos qui Christum in carne noluerunt suscipere, & ad eorum posteros. f ¶ Cum habitat. id est, cum Iudæis terrena amantibus, agit dom⁹ iudicium damnãs eos quia non est in eis ille qui dicit: Ego sum ☞ veritas &

Nico. de Lyra.

a ¶Probac mercede. b ¶Lxx. sedebis.

Et dixit ad eam: Dies multos † ex a

a ¶Cum idolis.

pectabis me. Non fornicãberis, & b c

a ¶Nec mihi a quo conducta es legitime coniungeris.

a non eris uirũ, sed & ego expecta- d

a ¶Vsq; ad iudicij diem. b ¶Conradi.

bo te. Quia dies multos sedebũt e f

a ¶Pasti hordeo. b ¶Christo, qui constitutus est rex super Sion. c ¶De Iacob. i. ipso Christo saluatore & sacerdote, qa nõ veniet Christus donec deficiet princeps de Iuda, & regnet Herodes alienigena.

filij Israẽl sine rẽge, & sinẽ princi- g

a ¶Quia subuerso templo & Ierusalem incensa, nec sacrificium nec sacerdotium exercere possunt.

pe, & sine sacrificio, & sine altari, h

a ¶Superhumerale.

b c & sine ephod, & sine teraphin. Et i k l

a ¶Cum fuerint eis tempus excitatis quæ ex parte contigit in Israel, reuertentur fide per prædicationem Eliæ & Enoch.

post hęc reuertentur filij Israẽl, & m n

a ¶Patrem.

quærent dominũ deum suum, & o

a ¶Christum de stirpe Dauid qui manu forti solui t compeditos captiuitate populi sui.

d Dauid regem suum, & pauebunt p

a ¶Conuertũ.

ad dominum, & † ad bonum eius q

a ¶Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt.

in nouissimo dierum. r s

Cap. IIII.

AVdite uerbum do- t

a ¶Quia vult dominus cum populo suo iudicari, & aperire causas sue indignationis scilicet, quia Non est veri. &c.

mini filij Israẽl. quia u

iudiciũ dño cũ habitatorib⁹ terræ.

Cõtiner. xlv. modios, ad designãdũ. xlv. dies q fluxerũt à. xv. die mẽsis primi exclusiue, vsq; ad primã diẽ mẽsis tertij inclusiue: in q populus exiẽs de Aegypto venit ad mõtẽ Sinai, vbi recepit legẽ a deo, sc̃m q dicit Exo. xix. Mẽse aũt tertio egressionis Isr̃ de terra Aegypti in die hac. i. prima die mẽsis, sc̃m q exponũt oẽs catholici & Hebræi, venerũt i solitudinẽ Sinai. Quòd aũt fuerũt ibi. xlv. dies p̃cise, sic patet: qa Iudęi faciũt mẽses p lunationes. vna verò lũatio habet. xxix. dies cũ dimidia, ꝓpter q Iudęi faciũt primũ mẽsem. xxx. dierũ. & sc̃d̃m. xxix. & sic cõsequẽter cõbinando. Ex quo patet. q à. xv. die mẽsis primi exclusiue, vsq; ad primã tertij inclusiue fuerũt dies. xlv. Videt aũt mihi q per istos numeros possunt cõuenienter designari ꝓphetę sc̃ti pson̄, p quas plebs Iudaica vsq; ad Christũ fuit deducta: Ira q p. xv. argẽteos intelliguñt. xv. ꝓphetę, quorũ habent ꝓphetię. i. Isaias: Ieremias, Ezechiel, &c. xij. ꝓpheræ. Daniel em̃ apud Hebręos nõ reponit̃ inter ꝓphetas, sed inter agiographa, vt patet p Hieron̄ ꝓlogo galeato. Per. xlv. modios pson̄ in genealogia Christi cõtẽtę, q Matt. j. ponunt. xlij, sc̃d̃m tres quaterdenas ibidẽ positas, qb⁹ si addant tres reges, q omittunt̃ inter Ioram & Oziã, sc̃d̃m q declarat Hie. super Mat. habem⁹. xlv. a ¶ Et di. ad e. di. mul. ex. me. in signũ q plebs Iudaica expectaret messiã multis tpib⁹, adhuc em̃ expectat.

b Nõ for. qa nõ seruiuit idolis. c ¶ Et non e. ui. i. Christo, si quo est modo separata, ꝓpter suã incredulitatem. d ¶ Sed & ego expe. te. Loquitur in persona dei qui expectat Iudæorum finalẽ conuersionẽ, e ¶ Quia dies mul. Hic cõsequenter ponitur signatum per ꝓdigiale factũ, cum dicit: Quia dies multos. quasi dicẽ. factũ p̃dictũ, designat q dies multos. f ¶ Sedebi. manebũt. g ¶ Fi. Isra. si. rege &c. sicut videmus modo impletum, quia de suis non habent regem vel principem, sed alijs regibus & principibus seruiunt. h ¶ Et sine sacrificio &cæ. quia non qa nõ possunt sacrificare extra Ierusalẽ à q̃ sunt repulsi, & templũ est destructũ. i ¶ Et sine Ephod. i. sine veste sacerdotali, quia sublatis sacrificijs cessat vsus vestis sacerdotalis. k ¶ Et sine te. i. imaginibus, in quibus dæmones solẽt dare respõsa, & apud Iudæos nõ sunt talia. l ¶ Et post hæc. Hic vltimo ponit Iudęorũ finalis conuersio, cũ dicitur: ¶ Et post hæc. i. post Iudæorũ abiectionẽ & exacerbationẽ. m ¶ Reuerten. ab errore suo. † Expecta n ¶ Et q. do. deũ suũ. deuote. o ¶ Et me, ne sor. Dauid. i. dei filiũ Iesum Christũ. Et q sic niceris, & debeat intelligi patet p trãslationẽ Chaldaicã apud Hebręos autẽticã, q̃ sic habet: Et reuertẽtur filij Israel, & q̃rent cultũ dei sui, & obedient messiæ filio Dauid regi suo. p ¶ Et pauebũt ad do. ꝓpium reuerẽdo. q ¶ Et ad bo. eius. timendo declinare ab eo, qd̃ bonũ est in oculis ei⁹ Et subditur tẽpus. r ¶ In nouissi. die. id est circa finem mundi implebitur illud vt dictum est supra. j. ca.

s Noues meas. ter replicãdo. a ¶ Et dixit Moraliter ad eã: Di. &c. Olee sic loquẽs in persona domini lo q̃bat. q sua misericordia expectat peccatores ad pœnitẽtiã: & hîr ex sua misericordia ꝓcedit, q pctores nõ desperãt, sed dei misericordiã p spẽ expectant. e ¶ Quia di. mul. se. fi. Isra. sine rege. quasi dicat: Ista expectatio diuinæ misericordię in p̃senti, figura est existentiũ i purgatorio, quia nullũ auxiliũ habẽt ab inuicẽ seco, eo quòd sunt extra statum merendi. l ¶ Post hęc re. s. ab illa pœna ad dei clarã visionẽ, & eius fruitionẽ dulcissimam consequẽtur. † bonitatẽ.

¶ In ca. ij. vbi dicit in posti. Et post hęc Hic vltio ponit Iudęorũ finalis cõuerio.

ADDITIO. Hoc qd̃ dicit hic: Et post hęc reuertent̃ filij Israel, & quærẽt dominũ deũ suũ. Secundũ Hebręos refertur ad tẽpus, in quo spectat falsę messiã venturũ In quo tẽpore dicũt q reuertent̃ ad deũ p pœnitẽtiã, & erũt sub obedientia sui messię: Et sic tenẽt, q ex isto loco nõ est argumentũ efficax contra eos. Sed bene inspicienti manifestè patet, q ex hoc qd̃ dicit. Reuertent̃ filij Isr̃l, & q̃rẽt dñm deũ suũ, & Dauid regẽ suũ: plane intelligit q ille Dauid. s. de quo ibi loquit̃, iã venerat, nisi q ipsi nõ q̃rebãt eũ. Nõ em̃ dicit: Reuertent̃ filij Israel, & q̃rẽt dñm suũ: & veniet Dauid rex suus: sed, Et q̃rẽt Dauid regẽ suũ, quasi diceret: q̃rẽt illũ q iã venerat, vñ & hęc ꝓphetia implet̃ de his q quotidie cõuertunt̃ ex eis, respectu quorũ dicit: In nouissimo dierũ etiã si nõ sit in tpe circa finẽ mũdi. Nouissimi em̃ dies dicunt̃ tps nouæ legis, cui nõ succedit alia lex, vt habet. infra. Michęę. iij. in posti. vnde bene aspicienti hęc autoritas plane facit contra eos.

D

NYCO. DE LYRA.

Cap. IIII.

AVdite uer. Suprà Hosee ꝓphetizauit non solũ verbis, sed etiã sensibilibus factis: hic cõsequẽter ꝓphetizat sim plicib⁹ verbis, explicãdo magis p̃missa, q̃ sunt duo in generali. i. dei iustitia in peccatorũ punitione, & ei⁹ misericordia in pœnitentium susceptione. Et diuiditur in duas partes: quia prìo ponitur explicatio. secũdò, explicationis ꝓmulgatio. ca. vij. Prima in duas, quia primò explicatur dei iustitia in ꝓpunitione peccatorũ. secũdò, cõtra ꝓximũ eius misericordia in reuersione eorum ca. vj. Prima in duas, qa primo explicat iustitia erga populũ indistinctè. secũdò, magis distinctè. ca. sequenti. Prima adhuc in duas. quia primò explicat dei iusticia in punitione peccatorum contra proximũ. secũdò in punitione peccatorũ contra deum, ibi: Secũdũ multitudinẽ. Circa primũ dicitur: s ¶ Audite uer. qd̃ debetis intelligere. t ¶ Quia iu. domino cũ ha. id est vult ostẽdere, q iustè ꝓcedit in eorum punitiõe: propter quòd subditur:

Diuisio

Diuisio

Diuisio

c→ Non est enim

Moraliter. s ¶ Audi. uer. do. &c. In hoc ca. secundũ sensum literalẽ ostẽdit dei iustitia in punitione Iudęorũ propter multitudinẽ peccatorũ. Mysticè verò q hoc significat punitio malorum Christianorum: & primò ꝓpter peccata cõtra proximũ. cũ dicit:

Moraliter

Mysticè

c c ✱Maledictum

veritas. a ¶Et non est miseri. Nec pupillo nec viduę nec ipsi Christo miserentur & in mentibus eorum non habitat, scientia. i. fides & cognitio dei. vel ipsa sapientia patris. Maledictum. ad eos pertinet qui dicebant: Dæmonium ha. Mendaciū. qui dicebant: Reus est mortis. Homicidium. quia ipsum & propheras occiderunt. Furtū. q se & filios suos deo furant, dicendo: Sanguis ei⁹ sup nos & su. fi. no. Adulteriū. ad immū dicia vel idololatriā refert. San. sanctificat. cū peccatū peccato addit. Nomine enim sanguinis peccatū signat. ¶Habitatores terræ. i. nō aduenę & peregrini, sed incolæ tertę dicunt qui ad iudiciū prouocant. Qui autem vt aduena & peregrinus pertransit mūdum, ille sequit veritatem & misericordiam, & sic scientiā dei, ne maledicti & aliorū peccatorū inundatione obruat. b Lugebit terra. i. amaro res terræ, cum perdāt ea in qbus gloriabantur carnales Iudæi: Qui infirmati sunt, cōprehensi ab hostib⁹, qui & bestię fuerūt. i. feroces, & volucres. id est de meritis se efferētes. pisces in profundis vitiorū demersi, & aerē libe rū nō videntes. c ¶Verūtamen. Hiero. Q. Prouocaui ad iudicium, vt scirent nō per potentiā dei, sed ꝓpter peccata se hostib⁹ traditos. Sed quia negligentia correctione, in sceleribus impudenter permanēt, indigni sunt qui arguant. d ¶Hodie. nō fraude vl̄ iſidijs, sed aperta luce, vt omnes sciāt te pro peccatis captiuatam. e ¶Et corruet etiam pro. seu pseudo. vel oīs gra ꝓphetandi, quia ante captiuitatē. x. tribuum habuerūt prophetas Eliam & Eliseū & alios q in Samaria ꝓphetauerūt, sed post captiuitatē in x. tribub⁹ non legit fuisse ꝓpheta. vn de Amos qui erat de tribu Iuda, cogitur redire in patriā, ne in Samaria q̄si in alieno regno ꝓphetaret. f ¶Nocte ta. Omnia quæ dicunt de decem tribub⁹ possunt referi ad hæreticos⁹, qui relinquūt regnū Dauid & Ierusalem. i. Christū & ecclesiā, & ideo nocte cooperti tacent à laude dei. Et qa non habēt scientiam. i. veram fidem Christi, repelluntur plerūq; immatura morte à sacerdotio, ne indigni tractēt corpus & sanguinem domini, & ne diu viuēdo corrūpant aliosdoctrina vel exemplo: & qui à talibus gerantur; cū ipsis æterna damnatione prement. g ¶Matrē. Iudæa generaliter mater, singuli filij. h ¶Secun. mul. Alleg. Hę retici quanto plures, tāto magis delinquunt deo, & iuxta numerum suum ampliant dogmata errorum: Quorum gloria id est dignitas Christianitatis, mutatur in ignominiam: quando pro peccatis præteritis in ampliora labuntur & inde in pœnam. Qui comedunt peccata populi, dum per dulces sermones decipiunt corda, & deuorāt domos viduarum, dicendo: Deus nihil aliud quærit, nisi veritatem fidei: quam si custodieritis, non curat quid agatis. Et sic subleuant animas eorum in peccatis. vt non pœniteant sed in sceleribus gaudeant. Vnde & populus qui docetur, & sacerdos q sic docet, pariter peribunt. Vel: sacerdotes, adulātes hominib⁹ in pēcīs. pēcā eorū assumūt sibi. vñ Isa. Populę meus q beatū te dicunt. &c. Hi sacerdotes nō erāt de tribu Leui, sed ex q̄cūq; tribu, dātes mūera regib⁹ decē tribuū, fiebāt sacerdotes i tēpli idolorum ☞Comedent.

Io.7.c. Matt.26.g. Ibi.27.c.

Deceē trib⁹ q̄s ꝓpheras habuerunt

Amos.8.c.

†38. distin. c. oēs. De rēū.c. nisi

Allegorice

Isa.3.c.

a ¶Veritas sine misericordia non potest sustineri. Misericordia sine veritate (alias iustitia) negligentes facit, & qui his caret nec scientiam dei habet sed è contra pro veritate mendaciū, & pro misericordia, maledictum & homicidium.

a Non est enim ueritas, & non est misericordia, & non est scientia domini in terra. Maledictum & mendacium & homicidium & furtum & adulterium † inun-

a ¶Abundanter fiunt.

dauerunt, & sanguis sanguinē tetigit.

a ¶In captiuitate. x. tribuum. ¶Lugere videtur terra cum permanet inculta. b ¶Naturale est vt habitatore subtracto bestiæ quoq; & volucres & pisces deficiant, & iram dei etiam muta sentiant animalia. quę in vsus hominum a creatore ordinatur.

b Propter hoc lugebit terra, & † infirmabi-

a ¶Subaudi infirmabitur.

tur omnis qui habitat in ea. †In bestia a-

a ¶Subaudis in mortem. vbde alia translatio. pisces maris deficient. b ¶Iustus.

gri, & in uolucre cæli, sed & pisces maris congregabuntur. Veruntamen † unus-

a ¶Iniustus. b ¶Aprio.

quisque non iudicet: & non arguatur

a ¶Impius. b ¶Quia. ¶Quem vocabam ad iudicium. c ¶Sicut plebicula non obedit sacerdoti, sic populus tuus non obedit ori meo.

uir. Populus enim tuus sicut hi qui † con-

a ¶Ideo. b ¶Prius & ad prophetam de. x. tribubus, nunc ad ipsas loquitur. c ¶In præsenti.

tradicunt sacerdoti, et corrues hodie, &

a ¶Et tam grauescrit hoc malum, quod in hac nocte. i. in tene bris angaliti captiuitatis; non audebit quisquam proferre malum suum coram hostibus, sed populus comprehensus silentio tabet, non audens resilire hostibus: & hoc ideo quia non habuit scientiam legis dei, vt impleret: Et merito os quod clausum fuit a laude dei, claudituri a defensis malis suis.

corruet etiam propheta tecum. † Nocte

a ¶Domini.

tacere feci matrem tuam. † Conticuit po-

a ¶Domini: b ¶Adorabo idola. vnde in Dan, aliud in Bethel.

pulus meus, eo q̄ non habuerit scientiā.

a ¶Scilicet vel in delubris idolorum. b ¶Quia. c ¶Quę prohibet idola adorari.

† Quia tu scientiā repulisti, repellā te ne

a ¶Ideo. ¶Tradens æterno captiuitati, nec miserebor sicut olim in deserto, qui enim ignorat, ignorabitur.

sacerdotio fungaris mihi. Et oblita es lē-

a ¶Q. quotquot homines habuit, tot aras extruxit hominibus.

gis dei tui, obliuiscar filiorū tuorū & e.

go Secundū multitudinem eorū sic pec-

Comedent.

Nico. de Lyra.

a ¶Non est enim ueritas. ad proximum in verbis b ¶Et non est misericordia. erga pauperes in affectu cordis. c ¶Et non est scientia dei. directiua in agendis. d ¶In terra. in iudea. e ¶Maledictū. i. detractio proximi & vituperium. f ¶Et mendacium. nocendo ei in verbis. g ¶Homicidium. diū. inferendo nocumentū corporis. h ¶Et fur. in rebus possessis. i ¶Et adu. in persona coniuncta, & ꝓ consequens in hęredibus falsis qui ꝓ adulterium submittunt. k ¶Innū. i. vltra modum abūdauerūt, sicut aq̄ inundantes proprias ripas excunt. l ¶Et san. san. te. Ex prædictis enim vitijs secuta est tanta effusio sanguinis, q̄ homines mutuo sanguine sæ dabantur. m ¶Propter hoc lugebit terra. i. desolabit, sicut econtrario dicit ridere metaphoricè quādo floribus & fructib⁹ repletur. n ¶Et infirma. oīs q ha. in ea. nō solum homines, sed etiā bestię, & aues q̄ deseruiūt hominib⁹ ad solatiū & cibū per venationem & aucupium: & ideo eo puniunt homines in morte eorū, quando pestilētia moriuntur. q ¶Sed & pisces maris congregabū. Hebręi dicūt finientur. Verbū enim Hebraicū hic positū æquiuocū est ad cōgregari & finiri, & ex circumstantia literę vidēt Hebræi melius dicere. s ¶Verū. unus. i. nullus arguat peccatores hui⁹ populi: quia sacerdos frustra. ideo subditur: t ¶Populus enim tu. & in hoc ostendit eius incorrigibilitas. v ¶Et cor. ho. i. cito: Et mutat hic modus loquendi de tertia persona ad secūdam. x ¶Et corruet etiā pro. i. falsus. y ¶Tecū. qui te nutriuit in vitijs, adulationibus & mēdacijs suis. z ¶Nocte. fe. ma. tu. i. Ierusalē quę de nocte capta fuit. ij. Para. vlt. & sic cōfusa cōcuit. a ¶Conti. popu. meus. eo q̄ nō habuit scientiā. i. diuinæ legis, attendens magis falsis ꝓphetis. ideo subdit: b ¶Quia tu scientiā. repudiuinā ꝓphetis reuelatā. c ¶Repel lā te ne sa. fun. mi. Sacerdotes enim sanctos ꝓphetas persequebāt, vt patet de Ieremia. xxvj. & iō meritō fuerūt partim occisi, & partim captiuati in captione Ierusalē. d ¶Et ob. es. le. dei tui. legis studiū dimittēdo, & mēdacijs pseudo. ꝓphetarū intēdendo e ¶Obli. fi. tu. in necessitate eis nō succurrendo. f ¶Secū. mul. Hic cōsequēter declaratur diuina iustitia in punitiōe populi de peccatis contra deum. i. idololatria multiplici. Et diuidit in duas partes; quia primō circa hoc arguitur populus decē tribuum. secundò monetur populus duarū, ibi si fornicaris. Circa primum dicitur: Secundum multitudinē. peccata multiplicādo.

Diuisio

Succisio

Morialiter

c ¶Gloriam ✻ c ¶Maledictum & menda. &c. Hæc enim peccata multum abundant inter Christianos, & maximè temporibus istis propter guerras multiplices inter ipsos. k ¶Et sanguis sanguinē te. quia consanguineus consanguineam polluit per adulterium vel fornicationem, & subditur pœna cū dicitur: n ¶Propter. id est. homines terrenis cupiditatibus & delectationib⁹ immersū. o ¶In bestia. per quam significantur feroces vel potius ferocitas. bestia nam q̄ dicitur quasi vastia, à vastando. p ¶Et in volu. cæli. per quam significantur superbi. q ¶Sed & pi. id est aquis voluptatum demersi. r ¶Congregabuntur. in sagena diaboli. Et bene dicuntur voluptates aquæ maris quæ sunt amaræ. Dicit enim Boetius. ij. de consolatione. Tristes verò voluptatum esse exitus intelliger, quisquis libidinum suarum reminiscitur. Et subditur obstinatio cū dicitur: t ¶Populus enim tu⁹ &c. facerdo. id est sacram scripturam dantes. tales enim rebellāt vera prædicanti. z ¶Nocte &c. Mr. peccatorū est concupiscentia. nā omne peccatū contra proximum oritur ex concupiscentia mundi, vel ex concupiscentia carnis, vel ex superbia vitæ: quæ est concupiscentia excellentiæ in debitæ: hanc autem concupiscētiam dīnūtacere facit in mortis nocte. f ¶Secū. Hic ostēditur diuisio in punitione peccatorū, q̄ sunt contra ipsum. ideo subdit: Sicut peccauerunt & hoc ostēditur in speciali, primò q̄tū ad clerum, ideo subditur;

Peccata populi

A 2 ¶Come.Hiero.Hæretici suo errore nō saturant, nec cessant à turpitudine suæ fornicationis, & non custodiendo legē derelin quunt deū, insaniūt & inebriant, & pdita mente adorant idola, quę in corde suo finxerunt, & spiritu fornicationis possidentur. ¶Voluptas insatiabilis est, & habita famē, nō facietatē parit. Cō tra. Beati qui esuriunt & sitiūt iustitiam quoniā ipsi saturabunt: quia iustitia sub stantia est quæ satiat. Iniquitas nō habet substantiā, & ideo vētres deuorantiū vacuos relinquit. b ¶Et ui. & ebri. au se. cor. Sicut ebrietas vini peruertit mētē bibentis, ita fornicatio corporalis vel spiritualis de ratiōali homine quasi brutū animal efficit, vt lupanaria sectent, & ligna & lapides quasi deū adorent, vnde quasi admirās subdit. ppheta: c ¶Populus meus quasi quondā nomine meo vocabat. d ¶In lig. suo. i. genus erat diuinationis qđ fiebat in ligno & baculo, q̄ futurorū captabātur auguria. Vñ i Ezechiele legit, q̄ pergēs Nabuchodonosor cōtra Amō & Ieruſalē, inter cęteras diuinationes cōmiscuerit sagittas, & exierit virga cōtra Ieruſalē: Fortè si isti q̄sierūt q̄ vtilius esset, deū an idolū colere? vnde iusto iudicio dei per rēsionem baculi seducti sunt à diabolo. vnde sequit: Spiritus e. for. de. eos. e ¶Su. ca. In lege pręcipit vt in loco quē dominus elegerit sacrificet ei, & iuxta templū lucus & arbores nō plantent, nec voluptuosa loca religionē emolliāt: Ecōtra Israel excelsum relinquēs deum, in excelsis locis diligebat sacrificare, & quia perdiderat veritatē, q̄rebat vmbram. vnde in libris Reg. legit: Verūtamen excelsa nō abstulit, q̄a adhuc populꝰ immolabat in excelsis. ¶Hęretici sublimitatē dogmatū sibi repromittūt, & sacrificāt sub q̄r. & po. & te, arbores. s. infructuosas, quia ficū & vinea non habēt, sub qbus sētūs requiescere dicit. f ¶Ideo for. Filiæ & sponsæ hęreticorū sunt animę quas in errore genuerūt, & suis dogmatibꝰ despōsauerūt Huiusmodi indigni sunt correctione dei quoniā oīs cultus eorum fornicatio est, & turpes turpibꝰ cōmiscent, ideo vapulabūt, vt aliquādo per plagas intelligant, quoniā reliquerūt deū. g ¶Nō ui. Vt qui aliter intelligere nō vultis, ex dolore & opprobrio vestro intelligatis dolorē & iniuriā dei, cuius vxor & filij esse debuistis, q̄ intantū in vestro peccato irasc̄t, vt nec peccātes arguat. nec nō per extremā captiuitatem puniat grādis miseria, vt quia desperat emēdatio, non adhibetur correctio. Quæ colebāt Beelphegor, quem priapū possumus dicere ob magnitudinem obsceni mēbri. vnde dicit q̄ Asa fecit rectū in cōspectu domini, & abstulit effœminatū, & amouit matrē suam Maacham, ne esset princeps in sacrificijs priapi. h ¶Et cū effœ. Effœminati sunt sacerdotes in antris, nō deorū, sed dæmonū: q̄ galli dicunt, quia de hac gente captos romani effœminabāt, vt qui Romā ceperāt, hac ignominia ferent. i ¶Si for. Si decē trib⁹ cū meretricibꝰ idola colūt, ita vt q cūq; impleret manū suā, vel offerēdo, vel regimunera dando, fieret idolorum sacerdos saltē tu Iuda q possides Ieruſalem, & ex lege habes sacerdotes, leuitas & ceremōias tēpli, ne idola colas cū dño. ¶Alle. Si tu hęreticè fornicaris, saltē Iuda. i. ecclia nō fornicetur

Nico. de Lyra.

✠ a ¶Glo. eo. i. regiā dignitatem. b ¶In ignu. cō. regem cū populo captiuādo. c ¶Pec. popu. mei co. s. idolorū sacerdotes, quia recipiebant oblationes factas pro peccatis. Vel, potiꝰ quia ex, quia ex populi idololatria ex qua coōsequebant quęstū, sustentabant. d ¶Et ad ini. eo. suble. ani. co. inducendo eos ad idolatrandum ad maiorē quæstum consequendū. e ¶Et erit si. popu. sic sacer. i. similes in punitione: ideo subdit: f ¶Et uisita. sup eū uias eius, & co. eius red. ei. s. pœnā debitam inferēdo. g ¶For. su. idololatrādo. h ¶Et nō cessāue. idolatriā continuando. i ¶Quoniam dominum dereliq̄rūt. in non custodiēdo. s. legē eius. Cuiꝰ causa subditur: k ¶Fornicatio. s. corporalis & spiritualis. l ¶Et uinū & ebrietas aoferūt cor. Ista enim auertunt intellectū & voluntatē à studio legis diuinæ. m ¶Populus meus in ligno suo. i. i idolo ligneo. n ¶Interrogauit. cuentum de futuris. o ¶Et baculus eius annūtiauit ei. Erat enim quidā diuinandi modus per proiectionem baculi. Et omnia ista & similia ad idololatriam & superstitionem pertinēt ideo sequitur. p ¶Spiri. e. forni. de. eos. i. malignus spiritus tentans de idolatria & pertinētibus ad eā. q ¶Super capita montium. sacrificabant In talibus locis arduis & vmbrosis idolatriam exercebant. s ¶Et populū. Nomen est arboris vmbram magnam facientis. t ¶Ideo fornicabuntur filiæ uestræ. Id est permittentur sic decipi, & iustè ad vestrā punitionē. v ¶Nō uisitabo super filias uestras &c. impediendo eas à malis suis per punitionem. Cuius causa subditur: x ¶Quoniam ipsi. Id est patres eorum & mariti. y ¶Cum meretricibus conuersabantur. in fornicando & adulterādo corporaliter. z ¶Et cum effœminatis. Id est cultoribus idolorum eunuchizatis. Eunuchi enim sicut virgines deputabantur ad cultum deæ vesthæ. a ¶Sacrificabant. fornicando spiritualiter. b ¶Et populus non intelligens. i. intelligere nolens, q̄ ista sunt pessima. c ¶Vapulabit. id est verberabitur plagis à deo immissis. d ¶Si fornicaris. Hic monetur duarum tribuum populus talia cauere, cum dicit: Si fornica. tu Israel. Ponitur hic si pro ✠ quia, vt

* c Peccata populi mei comedēt: Moraliter
Quod faciunt palliantes peccata diuitū pro quæstu, & similiter dicentes peccata purgari oblationibus sine alio satisfactionis actu. & ideo subditur: e ¶Et erit sicut populus &c. s. condemnabilis ante deum eiusq̄ sanctos. Secundò quātum ad populum vulgarem, cum dicitur: m ¶Popu. us meus in ligno suo interro. Isti sunt recurrentes ad sortilegos, per lignum & baculum designatos, quia sicut in ligno sicco vel baculo non est aliqua virtus germinandi, sic nec in sortilegis occulta reuelādi. p ¶Spiritus fornica. dece. eos. id est diabol⁹ de idololatria tentans. Talia namq; pertinent ad idololatriam. q ¶Super capi. montium &c. Per montes & colles significantur mundi potētes, quibus adulatores sacrificant, quando diuinos honores eis exhubent, sicut legitur. iij. Paralip. xxiiij. de Ioas rege Iuda. r ¶Subtus quer. Per istas arbores frondosas & vmbrosas significantur habentes diuitias, quæ transeūt sicut vmbrę. Sap. v. d. Diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierūt omnia velut vmbra. Istis arboribus diuinos honores impendunt cupidi pro quæstu temporali. De hoc habet exemplum Act. xij. de Herode agrippa, cui populus acclamauit voces dei, & non homines: eo q̄ alerentur regiones eorum ab illo, vt dicitur ibidem.

Mat. 5. a.

Hieremię. 23. a. Diuinatio baculo facta. a.

Hoseę. 4. a. fornicari

Hoseę. 4. a. multiplicati sunt.

Moraliter

Hoseę. 4. a. Gilgal sacrificabant

Hoseę. 4. a. Bethauen.

Allegorice

† 20. q. 2. c. pastor. & 23. q. 1. c. nulli

† multiplicati sunt.

E fornicetur,& ne ingrediatur Galgala.i.hæreticorũ conciliabula,
☞ vbi peccata oĩm reuelãtur. Galgal eñ, reuelatio vel volutabrũ
interp̃tatur,& ad instar porcorũ volutantur in cœno viciorũ. Et
ne ascẽdat in Bethauẽ.i.ad supbas falsorũ dogmatum factiones.
Non est enim domus dei sed domus idoli: Nec iuret per nomen
Christi, cuius maiestatẽ de leo malẽ sentiens polluit. Sicut enim vacca percussa
asilo, percussi sunt hęretici ardentibus
diaboli sagittis,& legis noticiã reliquerunt,ideo pascent̃ in lata via,q̃ ducit ad
mortẽ,& patientia boni pastoris eos ad
mortẽ nutrit. a ¶Galgala.locus in
1.Reg.10.c. quo Saul i regẽ vnct̃, vbi & popul⁹ de
Ios.5.b. deserto veniẽs primũ castrametat⁹ est,se
1.Reg.12.g. cũda circũcisione purgat. Ex quo tẽpo-
† peruersa, re aduersę religiõis in loco celebri error
rebellis. inoleuit. b ¶Ne ascẽde.in Betha-
3.Reg.12.g. q̃ quondã Bethel dicebat̃,sed postq̃ au
rei vituli à Ieroboã ibi sunt positi, non
domus dei,sed dom⁹ inutilis & domus
idoli dicit. Porsitã & populus Israel iõ
in solitudine fecit sibi caput vituli qđ
coleret,& Ieroboã vitulos aureos,vt seruaret in sua superstitiõe quod didicerãt
apud AEgyptios,q sub figura boum
deos eolũt. c ¶Nũc pas.id est nõ mul
4.Reg.17.a to post,sed dũ spũs regat artus ,ppheran
tiũ,ducent̃ ab assyrijs in captiuitatẽ,& ĩ
latitudinẽ terrę medorũ dispersi, longo
tẽpore ibi morabunt̃. d ¶Parti.ido.
Ideo noĩe Ephraim decẽ tribus tẽperan
tur,qa de illa tribu fuit Ieroboã,q primus vitulos aureos,vnũ in Bethel,alterũ in Dã cõstituit. e ¶Dimit. Hortat̃
ppheta ecclesiasticũ virũ.vt contemnat
3.Reg.12.g. hæreticũ,q amicus est demonũ:& fructi
feram suæ doctrinæ vbertatẽ promittit
F cuius sacrificia ab ecclesia separata sunt,
dũ non rectẽ colebat mysteriũ corporis
& sanguinis Christi:& iõ varios errores
& immũdicią sequit: Et affert ignominiã.i.superfluas traditiones,& ligat eũ
diabolus,ne valeat stabilis manere,sed
†ipsi Mis- omni vento doctrinæ circũfertur,& cõ
pha. nomẽ fundet̃.s.quia retributio eius erit luct⁹.
montis. f ¶Prote.Reges qui populũ erudire
& defendere debuerunt,inducũt ad ido
lolatriã;& tũ reges q̃ populũ, immun-
†Et ad iu- dus spũs ligat,nec libere volitare patit,
gulãdũ de- sed in obũbrationib⁹ errorũ exęcat.& ideo confundent̃ cũ fuerint capti ab hodinãtes,i.p
fundũ po- stib⁹,intelligẽtes pœnam ,p idololatria
suerunt la- illatam.
cum.

†corrector

GLOS. ORDI.

Cap. V.

AVdite hoc sa.Sacerdotes,qui non de tribu Leui,sed
qui à populo ita vocabantur,& reges eorum,& subiectũ populum,omnes,nullo excepto vocat ad iudicium,vt simul omnes audiant,cur tradantur inimicis
¶Iuxta tropologiam accusatur populus, ne se excuset p hoc q
Tropo. inductus sit à regibus & sacerdotibus,quos hæreticorum principes intelligimus. Principes etiam accusantur,q̃ positi speculatores ad errorem illaqueent,& in pulchro mõte(qui interpretatur veniens lumen)ponunt insidias,vt trahãt in ,pfundum ad immolandũ dæmonibus,& victimas in baratrum declinant,ne decepti
ad ecclesiã quãdoq; respirẽt. Secũdũ quosdam Thabor lacus est
Thabor i.cisterna dicit.& hæretici lacũ fodiunt in quẽ incidũt. h ¶Sup
thabor. Thabor mons est in Galilæa rotund⁹ & sublimis,in quo
aues laqueis solebant capi. i ¶Et victi. Vt nullus ageret pœnitentiam,nec occisus eleuaret caput. Siquidem reges & sacerdotes ire populum ad templum Ierusalẽ prohibuerant. k ¶Ego
scio Ephraim. Nomine Ephraim,Ieroboam signat, & omnes
reges qui eum dignitate & scelere secuti populum deceperunt.
Nomine Israel,decem tribus deceptas. Q. Ego creaui reges & subiectum populum,& sup̃ opera mea semper intueor,ne desperẽt,
sed pœniteant. Ego scio Ephraim. Hieronymus. Principes per
uersorum dogmatum.i.hæreticos,& subiectum populũ scit dñs,
☞ non p

Israël, non delinquat saltem Iuda. a
a ¶Ne ibi adoretis idola.
Et nolite ingredi in Gãlgala, & ne b c
a ¶Ne per os vestrum(quod pollutum est)recordatione idolorum fiat mentio nominis mei.
ascenderitis in Bethauen, neq; iũ- d
raueritis,uiuit dominus. Quoniam e
a ¶Abiciens iugum.sic.v.tribus a iugo legis receserũt & dæmoniaco spiritu agitatæ latam arripuerunt viam quæ ducit ad mortem.
sicut uacca†lasciũiens declinauit Is- f
raël. Nunc pascet eos dominus qua g
¶Quia. ¶Factus est.
si agnũ in latitudine. Particeps ido- h
a ¶Ergo. ¶O Iuda: b ¶Impietatem eius.
c ¶Quia ¶Atuo conuiuio.
lorum Ephraim, dimittẽ eũ. † Sẽpa- i k
a ¶Cultus, religio,cibus. b ¶Idolis & dæmonibus. Immolant primum vitulis Ieroboam, posita idolis omnium gentium.
ratum est cõuiuium eorum, fornicatione fornicãti sunt: dilexerũt † af- l
ferre ignominiam protectores eius. m
a ¶Idolorum. b ¶Rationis. c ¶Israelis.
Ligauit eum spiritus in ãlis suis, & n
confundentur à sacrificiis suis. o p

Cap. V.

¶Aure corporis.
Vdite hoc sacerdo- q
¶Mentis intellectu reuinete.
tes, & attendite do- r
mus Israël & do- s
mus regis ausculta-
a ¶Iusto iudicio agit deus vobis, cũ dã pro peccato hostibus tradit.
te, quia uõbis iudiciũ est. Quoniam t v
a ¶Vos quos posui protectores populi, vt errantes regeretis facti estis laqueus captiuitatis & interfectionis, vt verbo exemplo & doctrina mortem ferretis.
laqueus f̃acti estis† speculationi, & x
sicut rete expansum super Thabor: y
† & uictimas declinastis in profun- z
a ¶Quamuis ita omnes & principes & populi, deliquistis, non tamẽ putetis vos penitus a me abiectos, quia adhuc nolo vos perdere, sed docere quid agere debeatis.
dum. Et ego †eruditor omnium eo- a
rum. Ego scio Ephraim, & Israël b

quia, vt patet per p̃dicta. a ¶Non delin.sal.Iu.quia habe G
bat templũ dei in Ierusalem. h Et no.ingre.gal.Locus est vbi
Iosue cirũcidit filios Israel, vt habetur Iosue.v.propter quod lo
eus venerabilior reputabatur: propter quod iodololatræ posita
ibi posuerunt idola. c ¶Et Et ne ascende.in Betha.Ibi eñ
Positus fuit vnus de vitulis aureis Ieroboã. d ¶Nec iura.ui.do.applicãdo
idolis modũ iurãdi per deũ. e ¶Quoniã sicut uac.lasci.quæ rumpit iugũ.
f ¶Decli.Israel,à iugo legis diuinæ.
g ¶Nunc pascet eos do.quasi.Quã
do enim agnus debet occidi,tautum pascitur. Et per hoc designat̃ q̃ decẽ tribus
citò essent gladio tradẽdæ. h ¶Particeps idolorũ Ephraim.id est dedituS
idololatriæ. i ¶Dimitte eum.tu Iu
da,ne cõsortio ei⁹ corrũparis. k ¶Separa. est.id est excõmunicatũ. l ¶Di
lexerunt afferre ignominiam.id est
idololatriã. m ¶Protecto.eius.i.re
ges & sacerdotes. n ¶Ligauit eum
s.malignis. o ¶In alis su.i.in intelle
ctu p obstinationẽ in effectu p executio
nẽ. p ¶Et con.i.ppter sacrificia sua
idolis & dæmonibus oblata.

†Hermi.

†id est ignominia ribus eius.

NYC. DELY.

Cap. V.

AVdite. Hic cõsequenter declarat̃ diuina iustitia in punitione peccatorũ magis diffinitẽ. Et diuidit in duas partes. Diuisio
qa prio declaratur culpa,secũdo determinatus pœna,ibi: Et respondebit. Circa primũ exprimuntur distincti status
populi,cũ dicitur: q ¶Audite hoc sacer.qui debebant præesse in spiritualibus. r ¶Et attẽ.do.Isr.q̃ tenebatur
deo vero seruire ex legis susceptione.
s ¶Et domus regis.q̃ per potẽtiam H
debebat mala cohibere. t ¶Quia uoiu.est.i.condemnatio iusta.& iubditur
causa: v ¶Quo.la.fa.e.spe.i.animalibus q̃ deberent p cõtẽplationẽ in deũ
eleuari. x ¶Et si.ibi enim reges ist
ponebãt custodiã militũ ad capiendũ illos,qui ibant in Ierusalẽ ex deuotione
ad offerẽdũ. y ¶Et ui.de.in pro.co
gẽtes offerre idolis,q̃ sunt domino offerẽda. z ¶Et ego eru.i.cognitor &
ostẽsor omniũ eorũ. a ¶Ego scio.Ephra.i.malicią: Et eius nominat hic &
in pluribus locis,& maxime in hoc propheta regnũ decẽ tribuũ,Ephraim,eo q̃
Ieroboam primus rex fuit de illa tribu. b ¶Et Israel nõ est.
Repetitio est eiusdẽ sub alio nomine ad maiorem assertionem.

¶Non dabunt

Moraliter. q ¶Audite hoc sacer.&c.Istud cap. literaliter Moraliter
intelligitur de sacerdotibus & principib⁹ qui temporibus Hoseæ
fuerunt. Mystice verò potest exponi de sacerdotibus iudæorum
& Romanis principibus,qui fuerunt Christi temporibus & apo- Mystice
stolorum,qui conati sunt extinguere Christi fidem, vt patet in
Actibus apostolorũ,& in gestis imperatorum. propter quod
eis dicitur: t ¶ Vobis iudicium est. scilicet dei ad veritatem
condemnationem. v ¶Quoniam laque.facti estis spe.id
est legi nouæ quæ docet cælestia speculari. x ¶Et sicut rete
expansum super montem thabor.qui interpretatur lux ve-
niens.propter quod significat nouum testamentum,de quo dicitur,Roma.xiij. d. Nox præcessit, dies autem appropinquauit.
z ¶Et uictimas. Per victimas veteris testamenti significatur
Eucharistia,quæ est victima noui: & potest dici victimæ in plurali,quia virtutem continet cuiuslibet sacrificij: & istæ victimæ declinatæ fuerunt in profundum per prædictos,quia propter acerbitatem persecutionis eorum,Christiani non audebant Eucharistiam offerre,nisi in cryptis martyrum,& in alijs locis occultis.
z ¶Et ego eruditor omnium eorum. Id est cognitor ad
vindicandum;quia sunt in malis obstinati.propter quod sequitur
*Non dabunt

A non quod approbet, sed quia non possunt latere eum cogitationes vel opera eorum, quia non cōgitant de pœnitentia, sed vt in peius proficiant, quia spiritus per quem fornicātur in ecclesia, & à verò matrimonio recedunt, aufert cognitionem dei à cordibus eorum. a ¶Non dabunt. Obstinati in malo non cogitabunt reuerti ad deum suum vt pœniteant: sed quod malè cogitauerūt perficiēt: & hoc ideo: quia spiritus malignus incentor vitiorum vel idololatriæ est in cordibus eorum, nec sinit reuerti. & ideo obliti sunt creatoris sui, ne eū sicut decet adorent. b ¶Et respondebit. Alle. Hæretici superbiam habent quasi matrem suæ iniquitatis, quia semper se iactant scire altiora, & in ecclesiæ contumeliam semper debachantur: sed arrogantia & populi & magistrorum pariter corruet. Iudas quoq; id est vir ecclesiasticus, qui corpore non mente in ecclesia versatur, & cum hæreticis eundem errorē tenet, frustra nomen ecclesiasticum cōfitetur. quia cum hæreticis punietur. c ¶Ruet etiam. In his verbis notatur, q; etiam duæ tribus iam idola colerent. d ¶In gregibus suis. Nū quid manducabit carnes taurorum, aut san. &c. Et iterum: Non accipiam de domo tua vitulos. ¶Allego. Hæretici putant, q; in multitudine sacrificiorum placent deum, & Iudas. i. ecclesiastici, q; faciēdo eleemosynas peccata redimant, in quibus permaneāt, cum sacrificiū præterita, non præsentia delere soleat. ideo non inueniunt deū qui à talibus aufertur. Prœuaricātes autem quādo dei præcepta negligūt, alienos filios generant, cum opera faciunt diaboli: ideo quotidie & sigillatim cum suis partibus, hoc est malis quæ egerunt, ad æternam damnationem properant. e ¶Quia fi. ali. Alij dicunt: Quia vxores alienigenas duxerunt: sicut in Esdra legitur: Et filios genuerunt, quos postea repudiare compulsi sunt. f ¶Nunc de. Legimus in libro Reg. & Parali. quia sub rege Phaceę, qui regnabat in decē tribub⁹, venit Teglatphalasar rex Assyriorum: & magnam partem populi Samariæ transtulit in Assyrios, secundo anno priæ Olympiadis apud Græcos nondum Roma condita albe. xx. anno imperabat Amulius, quem Romulus regno expulsit. g ¶In Gabaa. Gabaa collis interpretatur, Rama excelsa. Hę duæ ciuitates sunt in tribu Beniamin sibi vicinæ. In Gabaa natus est Saul. Rama, in. vij. miliario ab Ierusalem, quam rex Israel occupare voluit, vt exitum & introitum clauderet & tribui Iudæ. Bethauen quæ quondam Bethel, & est in tribu Ephraim, vbi erat vitulus aureus. Monet autem, vt destructionem tam decem tribuum quā duarum, nō humili voce defleant, sed omnibus qui in circumitu eius sunt, magno vlulatu annuntient. In Gabaa ergo. i. super colles, & Rama, id est in excelso monet nuntiari buccina pastorū, quæ fit ex recuruo cornu animalis, & tuba quæ fit ex ære vel argento, in vsus bellorū & solēnitatū. ¶Alle. Hæretici q; in Gabaa & rama excelsam sibi sapientiā pollicent, iubent vlulare in domo idoli. i. falsorum dogmatū, q; venerant, vt malū suū nō tegant, sed cūctis manifestēt, q; cū prius essent dom⁹ dei. nūc p errores sunt dom⁹ inutilis: & ideo ił nō sunt ante faciē Beniamin, q; interpretat filius dexteræ, & significat sanctos ad dexteram venturos, sed post tergum eius vbi oculos non habet, quia non æterna sicut iusti, sed temporalia petunt. Omnis enim iactantia Ephraim, qui interpretat vbertas, in breui in desolatione erit, & cum iudicij dies & tempus correctionis aduenerit, verba sua fuisse vera ostendet deus. h ¶Ephraim in desol. Israel & Ephraim ductis in captiuitatem: & terra eorum redacta in solitudinem, principes Iuda qui fiere debuerūt, & populū suū ab idololatria reuocare, ne & ipsi similia fusti nerēt, cœperūt lętari, q; terra eorū sibi pateret ad possidendum.

☞Facti sunt.

a ¶Id est in præsenti tēpore reges cœperunt a deo recedere adorando vitulos aureos, & fornicante rege, populus secutus est pari iudicio: & ideo pari pœna dignus.

non est absconditus à me. Quia nūnc fornicatus est Ephraim, contaminatus est
a Israēl. Non† dabunt cogitationes suas, a
¶Et hoc scio.
ut reuertantur ad deum suum, quia spiri b
a ¶Qui eos excæcat.
tus fornicationum in medio eorum: & c
¶Sed non impune quia.
a ¶Vt vel sic cogantur redire ad deum.
b dominum non cognouerunt. Et rēspon d
a ¶Quia superbe agunt contra deum colendo idola.
b ¶Ne sit impunitus.
debit arrogantia Israēl in fācie eius, & Is
a ¶Populus. b ¶Princeps. c ¶Quia exaltabantur.
rāel & Ephrāim rūent in iniquitate sua. e
a ¶Nec tantum. x. tribus & principes eorum captiuabuntur, sed etiam duæ sequentes scelera eorum, pariter infirmabuntur. ¶In hostijs maiorum & minorum animalium. Hoc factum est, quando pręsti ab hostibus placare deum intendebant, sera tamen pœnitentia, sed non vera.
c Rūet etiam Iudas cum eis. In gregibus f
a ¶Non tantum Israel & Ephraim, sed & Iudas.
suis & in armentis suis uādēt ad quæren h
a ¶Quem præuaricatione offenderant, hostijs placare nitentur.
b ¶Tamen. c ¶Placabilem. d ¶Recedentibus ipse fecerit.
dum dominum, & nō inuēnient. † Abla k
tus est ab eis. In dño prævaricati sunt, i
a ¶Non deo sed dæmonibus. b ¶In errore idolorum, vel quos per ignem ducentes idolis consecrauerunt. c ¶Et ideo. ¶Cito. ¶Prius solebant longe post, furuta pręcidere, sed nunc venient Assyrius & Chaldæus, & per singulos menses deuorabunt eos cum suis partibus. i. possessionibus quas in diuisione terræ ad mensuram funiculi susceperunt.
quia filiōs aliēnos genuerūt. Nūnc de m
uorabit eos mensis cum partibus suis. n
¶Lxx super colles
Clangite buccina in Gabaa, tuba in Ra o
a ¶Vbi vitulus aureus, pro cuius adoratione modo captiuabuntur. b ¶Quę est. c ¶Vbi finitur tribus Beniamin, & incipit tribus Ephraim.
ma. † Vlulate in Bethāuen, pōst tērgum p
a ¶Vlulate quia. ¶Tam domus regia quam decem tribus
b ¶Captiuitate.
tuū Beniamin. Ephrāim in desolātione r
a ¶Afflictionis per quam corrigi possunt.
erit. In die corrēptionis in tribub⁹ Isra s

a ¶Non dabunt &c. Multo nāq; tempore steterunt in persecutione Christianorum, Et subditur causa: b ¶Quia spiritus for. id est idololatriæ. c ¶In medio eorū. nam propter idola persequebantur Christum. g ¶In gregibus &c. Hic remouetur eorum falsum remedium. nam in morte Christi sacrificialegis, in quibus Iudæi sperabant saluari, mortua fuerunt in morte Christi. Sacrificia verò idolis facta de quibus confidebāt Romani, semper mortifera fuerunt. ideo dicitur de vtrisq; In gregibus suis & in ar. &c. & non inuenient. sed magis oppositum. l ¶In domino prævaricati sunt. quia filios alienos genuerunt. docentes eos errorem suum sequi, & sic à deo alienari. Et subditur pœna cum dicitur: m ¶Nunc deuorabit eos mensis. qui dicitur à mene quod est defectus. Maximus autem defectus est priuatio vitæ æternæ per pœnam gehennę, quæ deuorat obstinatos in malo culpæ. Sed quoniam inter malos dominus aliquādo permittit oriri dissensiones, sicut dicitur Isa. xix. 2. Concurrere faciam AEgyptios aduersus AEgyptios. ideo dominus permisit Iudæos rebellare contra Romanos. propter qd' Iudæi partim occisi, & patrim captiuati fuerunt. ideo subditur: o ¶Clangite buccina in Gabaa. Per quod significatur bellū Iudæorum contra Romanos, in q̄ Iudæi fuerunt destructi in vltionem mortis Christi.

☞Facti sunt

C Diuisio

† adhibent diligentiā, vt.

† separauit

D

Moraliter

E a ☞ Allego.

¶Facti sunt. Alleg. Ad principes ecclesiæ dicitur: quòd non debent exultare, & de Peditione hæreticorum salutem æstimare: sed de scandalo eorum vri: quia super tales principes: qui de aliorum miseria gloriabantur: & qui trãsferunt termios .i. aliud prædicãt q̃ ab apostolis acceperũt: effunder deus ꝑam sicut aquã

Tropolo. †certitudinẽ. †trãs trãsferẽtes.

b ¶Calũnia. Tro. Hæretici sæpe sophismatibus: & arte diabolica opprimũt ecclesiã: qui nõ mundiciã verę fidei, sed sordes sequunt mẽdacij: q̃ traditi diabolo & angelis eius: videntur sibi calũniã pati: & in se esse fractã iudicij veritatẽ. ¶Nõ ideo traditi sunt Chaldæis q̃ ipsi fuerint meliores: sed quia Ieroboã incipiente, & populo seq̃te Israel secutus est sordes idolorũ iusto dei iudicio fractꝰ est à Chaldæis.

†Vim

c ¶Et ego. Punitis hæreticis q̃ per Ephraim intelliguntꝰ etiam Iudas. i. q̃ in ecclesia permanẽt: si hæreticorũ erroribus vel vitijs implentꝰ: simili sniæ subiacebũt Nõ Iudas, sed domus eiꝰ

Genũ. 49. b.

cõsumit: quia de genere eiꝰ reseruant vnde nascat ille cui repositũ est: & ille erit expectatio gentiũ. d ¶Et ui. Hæretici vel etiã ecclesiastici aliquando se funibꝰ peccatorũ cõstrictos: nec dei auxiliũ q̃runt sed diaboli: q̃ est vltor peccatorũ: & ideo manẽt in vinculis peccatorũ: & cũ diabolo iustè damnanꝫ. Quidã per regẽ vltorẽ significãt Christũ: ad quẽ in iudicio damabũt: domine aperi nobis Sed eorũ ꝓhibente merito: nõ poterũt liberari: quia in iudicio nõ ex misericordia, sed ex iustitia agetur. vnde: In inferno quis cõfitebit tibi: Legitur q̃ sub Manahẽ rege. x. tribuũ Israel miserit dona Assyrijs: vt liberaret eũ à Damascenis. Iudas vero sub rege Achaz misit munera Theglatphalasar: vt liberaret de

Mat. 25. a.

†plagam suam.

Psal. 6. a.

4. Reg. 15. d

4. Reg. 16. b

manu Phacęæ regis Israel, & Rasin regis Damasci: q̃ tunc quidẽ liberauit: sed postea eosdẽ debellauit q̃ a cui deꝰ

2. Pa. 27. d.

F aduersatur: à nullo põt liberari. vñ & subdit: Et ipse nõ po. 5. a. v. c ¶Quoniã ego. Hiero. Lxx. Ego quasi pãthera Ephraim: & ꝙasi leo domui Iuda. Nihil leone fortius, nihil pãthera velocius. In pãthera ergo Velox per Assyrios interitꝰ regni Samarię In leone fortissimũ cõtra Israel & Iudã aliquãdo post regnũ ostẽdit Chaldæorum. Et q̃ a seris se simulauerat: seruat adhuc meaphorã in eorũ dãnatione: vt q̃ quid est sæuiꝰ: sciãt se passuros in eiꝰ indignatione. ¶Alleg. Hæreticis & ecclesiasticis peccãtibus: deꝰ clemẽs vertit in sęuitiã ferarũ: & tollit eis prędi. i. quos deceperant, reducit ad fidẽ: & nõ abitabit in cõiũctis peruersorũ: sed redit ad locũ suũ de quo ait: Ego

Allego.

Ioa. 10. g.

in patre, & pater in me est: & eos despicit donec deficiãt ab iniquitate: & q̃rant eum ꝑ pœnitentiã. f ¶Vadẽs. Locus dei magnificẽtia & maiestas ipsius. Vel si hæc verba ad filiũ ꝓpriè referant: locus filij pater. Ait ergo. Cũ traditi fueritis hostibus, securè residebo in mea maiestate, vel in patre: nec descẽdã ad vos vt vobis irascar vel miserear: Vel q̃ bestijs cõparor: nullo humano affectu mouebor: sed q̃si oblitꝰ vestri: quos ꝓtegebã: hostibus subiacere permittã: donec deficientes à malo: vrgente seruitute quæratis faciem meam pœnitendo.

GLOS. ORDI.

Cap. VI.

IN tri. Hęc ꝙba ex ꝑte possunt aptari hisq̃ tribulationi captiuitatis ꝓpinquæ ꝑmoniam deũ regrebãt & alios hortabãt. Gñaliꝫ possunt aptari eis ꝗbꝰ credẽtibꝰ in Christũ: q̃ afflicti tribulatiõibꝰ orto lumine veritatis in aduẽtu Christi ꝑ fidem surgũt de tenebris infidelitatis &

a ¶.i. verba quæ de eis prophetata sunt, ipso actu ostendam esse fidelia.

a ël ostẽndi † fidem . Facti sunt principes a

a ¶Lxx. transferentes. b ¶Fines captiuorum possidendo.

Iuda † quasi assumẽtes terminum: su b

a ¶Ideo. b ¶Quia venient Babylonij, & ita eos quasi aquæ impetus occupabunt non suis viribus, sed indignatione dei.

per eos effundam quasi aquam iram me c

a ¶Quis. ¶Non quarum ad deum qui iuste hoc facit, sed quarum ad hostes, qui quamuis peiores, tamen eos opprimit. primũ Phul, deinde Teglatphalasar, postea Salmanasar.

am. † Calũmniam patiens est Ephraim d

a ¶Pro hac causa. b ¶Ephraim & Ieroboam. c ¶Pro hac causa.

fractus iudicio, quoniam cępit abire e f

a ¶Addam. b ¶Sicut tinea vestimentum & putredo lignum consumunt, sic ego prius decem, & postea duabus tribubus longum tempus pœnitentiæ tribuens, tandem damnabo, & sicut tinea citius quam putredo consumit lignaria Ephraim prius captiuabitur q̃ Iudas.

c post sordes. Et ego quasi tinea Ephra g

d im: & quasi putredo domui Iuda. Et h i

a ¶Intelligens populos. x. tribuum iudicium iram suam: & sciens Iudam se ideo captiuum fore, q̃ consensuri illi in malo non à deo, sed à rege Assyriorum quæritur auxilium: & ideo multa missa de tribu Iuda per Phacęę & Rasin captiuata sunt.

uidit Ephraim lãguorem suum, & Iuk l

das † uinculum suum. Et abiit Ephra

a ¶A quo sperabant vltionem.

im ad Assur: & misit ad rẽgẽ † ultorem. m

a ¶Quia solius dei est liberare a tribulationes & soluere vincula peccatorum vel captiuitatis. b ¶Quin multa missa de Iuda per Rasin & Phacee captiuentur.

Et ipse non poterit sanare uos: nec† sol n o

a ¶Et ideo illi non poterunt soluere: Quia ego aduersor.

p q r

uere poterit uobis uinculum. Quo

niam ego quasi leœna Ephraim: & quasi

a ¶Comprehendã eŏ hostibus faciam, & etiam vadam cum eis, vt in ipsa captiuitate me præsentem vltorem sentiant.

catulus leonis domui Iuda. † Egò ca s

a ¶De propria terra. b ¶A potestate dei non est qui ꝑtest rapere, ꝑtest vero qui tenetur manu dei propria voluntate exire vt Iudas prodidit.

piam & uadam, tollam: & nõ est qui

¶Cælum.

t

eruat. Vadens reuertar ad locum meum

a ¶Vt. Offende nobis domine misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.

donec deficiatis: & quæratis faciem v

x

meam.

Cap. VI.

¶Aliter non resipiscent: sed sola vexatio dat intellectum auditui.

IN tribulatione sua y

Christi fuit declarata, ꝓpter qđ meritò ps ista de aduẽtu eŏ exponit à catholis & Hebręis diuersimodè. Dicit enim Ra. Sa. q̃ eũ dicit In tri. intelligit miseriã q̃ sunt mõ Iudęi ꝑ orbẽ dispersi q̃ petũt i suis orationibꝰ publicis & priuatis ꝑ messiã liberatorẽ: eorũ aduẽtũ expectant Iudæi. & iõ qđ subdit postea: viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos. Per primã diẽ intelligit dies primi tẽpli ꝑ Salomonẽ ędificati: Cui succellit nox destructiõis ꝑ Chaldæos. Per secũdã diẽ ꝑs facti tẽpli ꝑ Zorobabel reędificati: cui succellit nox destructiõis ꝑ Romãos. Per tertiã diẽ ꝑs ędificatiõis ter

☞ in templi

Moraliter. y ¶In tribu. Istud ca. literaliter exponi de pœnitentiam agentibus ad ꝑdicationẽ Iohannis baptistæ: & se disponentibus ad baptismũ & fidem Christi. Moraliter autem exponi potest de cũctis verè pœnitentibus, cum dicitur: In tri. tribulatione namq̃ corporalis frequenter inducit ad pœnitentiam peccatorum: quia vexatio dat intellectum reuertendi ad dominum. Et quoniam sic reuertẽtes debent alios ad idem inducere, subditur

Moralitas

*Venite &

a Facti sunt prin. Captiuatis eñ decẽ tribubꝰ per Salmanasar: illi de regno Iudæ cogitauerũt dilatare terminũ suũ intra metas decẽ tribuũ: cũ tamẽ sortes essent distinctæ secũdũ ordinationẽ dei, ꝓpter qđ in pœnã huiꝰ cupiditatis subdit: b ¶Sue. ef. i. abũdanter. c ¶Irã meã. s. ꝓ Nabuchodonosor. d ¶Ca pa. Licet eñ paterẽt iustè ex ꝑte sua: tamẽ Salmanasar inuasit iniuste & iniq̃ volũtate. e ¶Fra. ius. diuino iusto. rõ subdit: f ¶Quo. cę. i. posit idolũ. Et ponit hic singulare ꝓ plurali. g ¶Et ego. qua. ti. i. citò destruã eũ. h ¶Et qua. pu. i. tardi. punitã eũ. Tardꝰ eñ corripit pñ ꝓ seipsum qđ fit puto fiendo: q̃ corrũpat à tinea: q̃ corrũpit ipm aliquãdo etiã in nouitate sua: & ita regnũ Iuda tardiꝰ fuit captiuatum q̃ regnũ Israel: vt superius dictum est i ¶Et ui. Eph. lã. i. captiuitatẽ irreparabilẽ: sicut lãguor est infirmitas incurabilis. k ¶Et iu. uñ. i. captiuitatẽ reuersibilẽ: sicut vinculũ est solubile. l ¶Et a. Ephr. quia primo cõsuluit reddere tributum regi Assyriorum. m ¶Et mi. ad re. i. ad regẽ Aegypti vt per eũ liberaretꝰ à dicto tributo: q̃ quẽ misit Hosee. iij. Re. xvij. n ¶Et ip. n. po. ꝙmo ista missio fuit occasio destructiõis regni Israel: vt hĩ ibidem. o ¶Nec s. p. de regno Iuda. p ¶Vicu. captiuitatis vestrę. Exierũt eñ Aegyptũ de terra sua ad auxiliũ Iudæorũ: sed territi ex occursu Chaldæorũ redierũt i terrã suã, vt habẽt Hier. xxxvij. a. q ¶Quo. e. qua. le. citò deuo ꝓ Iarch. rãs eũ. r ¶Et qua. ca. le. qui mis crudeliter agit. Do. Iu. sõ subditur de vtraq̃ domo. s ¶Ego ca. &. quia vtraq̃ captiuitas facta est ꝑ tute diuia pricipaliter. t ¶Va. re. superabit do ab vtroq̃ regno subsidium meum. v ¶Donec. de. capti ab aduersarijs. x ¶Et q̃ra. f. m. vexatiõe dãte vobis intellectum.

¶In ca. v. vbi dicit in ꝑsti. Quia fi ꝓ Ego os lios alienos genuerũt &c.

ADDI. Hoc qđ dr: Quia filios alienos genuerũt. põt accipi sicut sonat. s. de gñatione carnali: eo ꝙ vxores alienigẽas ducebant: ex q̃bus filios generabãt contra dei ꝑceptum.

NYC. DELY. Cap. VI.

IN tri. Post declarationẽ diuinę iustitię: hic cõsequẽter ponit declaratio suę misericordię: & ostẽdit ꝓ quib mi sericordia cõcedat. sc. o, quibꝰ denegatur, ibi: Quid faciã tibi. Circa primũ sciẽdũ: ꝙ dei misericordia in aduentu Christi fuit declarata ꝓpter qđ meritò ps ista de aduẽtu eŏ exponit à catholis & Hebręis diuersimodè. Dicit enim Ra. Sa. q̃ eũ dicit In tri. intelligit miseriã q̃ sunt mõ Iudęi ꝑ orbẽ dispersi q̃ petũt i suis orationibꝰ publicis & priuatis ꝑ messiã liberatorẽ: eorũ aduẽtũ expectant Iudæi. & iõ qđ subdit postea: viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos. Per primã diẽ intelligit dies primi tẽpli ꝑ Salomonẽ ędificati: Cui succellit nox destructiõis ꝑ Chaldæos. Per secũdã diẽ ꝑs facti tẽpli ꝑ Zorobabel reędificati: cui succellit nox destructiõis ꝑ Romãos. Per tertiã diẽ ꝑs ędificatiõis ter

tris & alios hortantur: a ¶ Venite & reuertamur. a quo recessimus peccando: quia ipse cœpit quando verbum caro factum est in nobis: & sanabit nos: post dolorem vulnerum plenam salutem dabit. ¶ Hebrei sibi somniant salutem post circulū mille annorum: sed salus promittitur tertia die qua Christus resurrexit à mortuis. Illi verò referēt diē secūdū ad aduentum Christi sui, tertiā verò diē ad iudiciū q̄ sunt saluādi. Sed nōdeāt quæ sit prima dies. i. primus Saluatoris aduentus: sed qa respondere nō pōt: Nos dicamus primū esse diē hūilem saluatoris aduentū. Sed m qn in gīa ab oīb⁹ videbit. Tertiū quādo peracto iudicio gliam ampliorē suæ claritatis electis monstrabit. Iudæi q secundū & tertiū suscipiūt: primū se pdidisse fatent: qa secundus & tertius nisi respectu primi nō possunt appellari. Vel, primus dies primū seculi tps. secūdus in aduētu Christi q̄ viuificamur p fidē: vel ū p spē cōsidemus cū Christo i cęlestib⁹. tertiꝰ, dies resurrectionis: i q̄ p Christū resurgēt pariter cū illo resurgem⁹. Vel no bis primus dies quādo renascimur p baptismū, secūdus in requie aīarū. Tertiꝰ in generali resurrectiōe. b ¶ Quia ipse c. nos & Sal. n. De q̄ supra dixerat. Ego ego. In his ꝙ bis ostendit Israel & Iudā habituros vnum pastorē & regē Dauid: cū crediderint i dīm resurgētē: frustra autē Iudæi mille annorū somnia, sibi pollicentur: cū sal⁹ sit oīb⁹, pmissa die tertia qua dominus resurrexit. c ¶ Quasi. Diluculū, initiū lucis q̄ tenebræ fugātur. vñ ait: Sicut resurgēte diluculo tenebræ noctis fugantur. ita Christo egresso de thalamo incorrupti vteri: tenebræ pctōrū dissipantur: & lux veritatis apparet. Quasi. Quātū ad ifam. Tpaneus imber est q iacta semina calescere facit. Serotin⁹ est: q ad maturitatē fructꝰ pducit. vñ, ppheta: Dabo vobis pluuiā tpe suo. In terra verò promissionis bis tātū in anno daī pluuia de cælo. Spiritualiter: Christꝰ nobis tēporaneus est imber: dū fidē inspirat. Serotin⁹ dū post bona opera ducet ad horrea. Mane autē fur. s. c. est. d ¶ Quid fac. Hiero. Hæreticos & Iudā qui similia passur⁹ est prouocat deus ad pœnitentiam: & reuertī cupit ad salutem: sed illi delicias huius seculi & refrigeria: quasi nubem & rorē quæ cito transeūt, sequuntur. vnde: Stulte, hac nocte. repetent animam tuam à te. Prophetas autē hæreticorū semp occidit deus: dum æterna supplicia cōminat: & auert de vera vita morti scelerum relinquēs. Nos autē sequamur illā nubē quæ perpetua est: quę à mundi huius ardore nos protegit: cui insidēs dominus venit in Aegyptum: & omnia idola confregit & illū rotem de quo Moyses: Fluat vt ros eloqui. meum. e ¶ Propter hoc. Dolare fabrorum est: cū materiarū planatur asperitas. f ¶ Occidi eos. LXX. Succidi prophetas vestros. s. pseudo: vt qui causa erroris fuerant, prospera, pmittentes: occisi fierent occasio salutis. Q. Ne diceretis: prophetis credidimus: etiam ipsos occidi: vt vobis tolleretur occasio peccandi. Legimus. cccl. prophetas Baalim occisos sub Helia, & innumeram multitudinem sub Iehu: qui subuertit domum Achab. quidam dicunt istos prophetas, sicut Ieremiam: causa peccantis populi interfectos, & hostibus traditos. g ¶ Quia miseri. uo. Quotidie extra vel intra ecclesiā peccātes

Nicolaus de Lyra. ☞ deus prouocat ad

c+ in tēpli p messiā. de q̄ exponūt, ædificationē tēpli quæ hī i fine Ezech. sec⁹m errorē suū. Hoc āt dictum fundaī sup falso. s. q̄ Christus sit venturus: qđ ia trāsijt i pteritū: sicut dixi diffuse i q̄dā quæstiōe de q̄libet. & aliq̄ repetij sup librū psal. & super Isaiā. propter qđ hic omitto exponēdo literā sec⁹m catholicā itētionē. In tri. sua. i. pctōrū suorū pœnitentia: quia veris pœnitentibus concedi tur misericordia. a ¶ Mane con. & istud fuit tpe Iohānis bap. q prædicauit baptismū pœnitentiæ: & multi ad eius doctrinā egerē verā pœnitētiā: vt patet i quatuor euāgelijs: & dī tps ei⁹ mane: qa ptinet ad principiū tpis gr̄æ qđ dī dies: ad Roma. xiij. d. Nox præcessit: dies autē ap. b ¶ Venite & re. Baptizati cū à Iohanne inuitabāt alios ad pœnitētiam baptismi. c ¶ Quia ipse cœpit. In Hebrœo habetur: Diripuit. i. temporib⁹ prēteritis puniuit nos q̄si i peccatis captos. d ¶ Saluabit nos. spiritualiter & tēporaliter. e ¶ Percutiet. Repetitio est eiusdē sententię ad maiorē assertionē. f ¶ Viuificabit. quia post duos dies mortis suæ & sepulturæ resurrexit Christus: cuius resurrectio est principium resurrectionis nostræ ad vitam immortalitatis. j. Cor. xv. c. Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientiū qm̄ qdem p hoiem mors, & p hoiem resurrectio mortuorū. Et sicut in Adā oēs moriūtur: ita & in Chri. &c. Et hęc expositio magis cōsonat literæ q̄ præcedens quia accipit dies ,ppriè, illa autē valde improprię. g ¶ Et ui. in cō. e. vita gr̄æ, & postea gloriæ. h ¶ Sciemus. noticia fidei. i ¶ Sequemur q̄. imitando opera Christi. k ¶ Vt cō. do. facie ad faciem. Consequenter ponitur modus viuendi & cōuersandi, cū dī: l ¶ Quasi d. quia ipse est lux vera: Iohan. j. m ¶ Et ueni. & in hoc significat doctrina Christi sub metaphora imbris terrā fœcūdātis. licet autem ortus Christi & eius prædicatio & conuersatio præcesserint ei⁹ mortem & resurrectionem: tamen hic post scribūtur: qa frequenter in sacra scriptura priꝰ facta scribunt postea: vt patet i nouo & Diuisio
ue. test. n ¶ Quid fa. Hīc consequenter ostenditur quibus misericordia dei denegatur. s. hypocritis & apertè malis. & ostenditur hīc primò in duabus dominibus. s. Israel & Iuda simul. secūdo in regno Israel per se: sequē. ca. Circa primū dicitur: o ¶ Misē. ue. Q. d. sicut nubes matutina aliquando dissoluitur oriente sole sine pluuia: & ros matutin⁹ sine humectatione terræ: vt quādo est multum paruulus: sic misericordia vestra est sine effectu: & per consequens ficta: & ista hypocrisis notabiliter viguit in Iudæis tēpore Christi: vt patet in decursu Euāgelij. p ¶ Propter hoc. id est per prophetarum correctionem voluit eos reducere ad rectitudinem, sicut ligna p dolationem. q ¶ Occidi. occidendos prædixi per prophetas: qui sunt os meū † mea
verba mea proferendo. r ¶ Et iudicia. Id est punitiones tibi inferendo. s ¶ Quasi lux. i. manifestè apparebū t. iustè. t ¶ Quia misē. uo. i. acceptaui.
c+ Et nō sacri

z b ¶ Venite & r. Et subditur reuertendi modus, cùm dicitur: f ¶ Viuificabit n. Primus dies est veræ contritionis. secundus, Moraliter
perfectæ confessionis. & tertius, debitæ satisfactionis. Et subditur ad hoc exemplum cùm dicitur: l ¶ Quasi di. Diluculum principium est diei, per quam significatur iustificatio impij. Huius diei principium est gratia præueniens: quæ est præparatio ad gratiam formaliter iustificantem: de qua subditur: m ¶ Et ueniet. Sed quoniam non est dignus misericordia qui non facit misericordiam. ideo de talibus subditur: o ¶ Misericordia ue. id est sine effectu debito. de qua Iaco. ij. c. Si autem frater aut soror nudi sint aut indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis de vobis: Ite in pace: calefacimini & saturamini: nō autem dederitis ea quæ necessaria sunt corpori: quid proderit vobis? quasi dicat nihil.
p ¶ Propter hoc dolaui in prophetis. id est laboraui per prophetas ad hoc, quòd ad rectitudinem misericordiæ reducerentur sicut dolatur lignum vt rectificetur. q ¶ Et occidi eos in uer. id est eos occidendos dixi morte gehennæ. Matt. xxv. c. Ite maledicti in ignem æternum. Et subditur ibidem: Esuriui & non dedistis mihi man. &c. r ¶ Et iudicia quasi lux egredientur. nam in finali iudicio impiorum condemnatio, & iustorum præmiatio iustissima cunctis euidenter apparebit.

deus prouocat ad pœnitentiam, dicēs: Misericordiam uolui. E Illi autem offerunt panem sacrilegum, & dantes eleemosynam uidentur sequi humilitatem, sed truncato capite fidei & scientiæ dei, frustra se cętera mēbra habere iactant: qa sicut Adam pro prę uaricatione ejectus est de paradiso, sic & isti de ecclesia. a ¶ Galaad ciui. Galaad ciuitas sacerdotū trāsIordanem in tribu Gad, & ciuitas fugitiuorū. In hac primitus consecratū est idolum: & quanto prius celebrior, tanto postea p idololatriā facta est principium omniū malorū. & ideo isti primi capti uari sunt per Assyrios: Et est. b ¶ Supplantata. i. humiliata. sanguine. quem fudit Iehu vnctus in Ramoth Galaad, qñ iuxta præceptū dei deleuit oēm domum Achab. Vel. supplantata sanguine, qa uindicta sanguinis quem fundebat, supeam uenit: c ¶ Et quasi fau. ui. la. Fauces latronum sunt cauernæ, in quibus absconditi spoliant & occidunt transeuntes. Sic sacerdotes Galaad insidiabantur simplici populo, & spoliabant fidē, & interficiebant mente: & qs decipere nō poterant, uestibus priuabant, & corpore necabant unde subdit: d ¶ Particeps sacer. s. Per Sichem transitus erat, uolentibus de Israel sacrificare i tēplo Ierusalem. In hoc itinere sacerdotes idolorū ponebāt insidias, ut traherēt trāseūtes ad colēda idola in Dan vel Bethel. Cū his sacerdotibus cōiurauerāt sacerdotes Galaad, & similiter faciebant occidi. uolentes transire in Pascha vel Pēthecosten vel Scenophegia ad sacrificādū in Ierusalem secundū præceptū. ¶ Allegori. Galaad, transmigratio testimonij. hi sūt heretici qui cōrēnūt deū, peruertendo testimonia scripturarū, cui⁹ opa uana, quę turbat aquas ecclesię, & de puris fontib⁹ sordidos riuos facit: fortitudo eius quasi uiri piratę, id est diaboli in mari huius seculi, in quo naues seculi pertranseunt. ¶ Sychen, humeri, per quos intelligitur opus, unde: Da cor tuum in humerū, id est quæ intelligis operare. Hæretici autē intercludunt uiam ne de Sichen. i. bonis operibus pergamus in Ierusalē. Hi sunt quasi fauces uirorū latronū. i. interficientium eos, qui p uiā huius seculi ad ꝟitatem pergere uolunt. e ¶ In do. Israel. Hiero. In domo hæreticorū uidetur horrendum: cum magistris fornicātibus, populus seduct⁹ pariter sordidatur. Iudæ quoq; i. ecclesiæ præcipitur, vt paret messem sectionis, id est metendi secundū peccata in diem iudicij. Hoc nō optando sed ꝓphetando dicitur: quia si pœniteret, uenia à pio iudice cō sequerentur: Qui etiā hīc ideo corripit vt ibi parcat. unde subdit: Cum sana. f ¶ Sed & Iu. Ne putes te esse securū, para messem tibi. i. genera filios qui succedantur, quia prope est tempus iam, ut tu quoq; à Chaldæis ducaris captiuus in Babylonem, & tuæ messionis, id est intersectionis tempus ueniet. ¶ Q. Chaldę te metēt sed inde te reducam, quod sub Cyro erit & Artaxerxe. g ¶ Cum conuer. subaudis uidebis: quia multi qui captiui ducti sunt, uidebunt reuersionem, & cum illis qui nati fuerunt in Babylone redient in terram suam. De hac reuersione non fit promissio decem tribubus, quæ in perpetua captiuitate tenentur.

† fornicatione Allego.

uolui & non sacrificium: & scientiam dei plusq̄ holocausta. Ipsi autem sicut Adām trānsgressi sunt pāctum, ibi preuāricati sunt in me. Galaad ciuitas operātium idolū † supplantata sanguine: † & quasi fauces uirorum latronum. Particeps sacerdotum in uia interficientium pērgentes de Sichen: quia scelus operata est. Domo Israēl uidi horrendum. Ibi † fornicationes Ephraim: contaminatus est Israēl. Sed & Iuda pone messem tibi, cum conuerto captiuitatem populi mei.

a ¶ In paradiso. b ¶ Id est in terra. c ¶ Legem.
¶ In paradiso. ¶ Lex. ibi contempsit me. Galaad ciuitas, quę operatur uana, & conterbat aquam, & fornicatio eius uiri piratę. ¶ Parentes: Non ergo mirum, si qđ præceptis in parentibus damnatur in filijs imitātibus.
a ¶ Hęc ciuitas fuit initium idolatriæ hīs qui fūt trans Iordanem.
¶ Sacerdotum.
a ¶ Omnes falsi sacerdotes abscondūt uiam & occidunt homines malis operibus, ne perueniant in Ierusalem.
b ¶ Idolatrarum.
a ¶ In Ierusalem, vbi tantum licet immolare.
a ¶ Ideo comparo Galaad illis sacerdotibus, qui similē scelus operati sunt uel in interfectione hominum, uel in idolatria.
a ¶ Decem tribuum. b ¶ Vnde Iere. Obdupuit cęlum super hę, & exhorruit terra. ¶ Cultum idolorum.
a ¶ Quia. ¶ Ieroboam, quo duce contaminatus est populus Samarię, unde & ad Iudam semino conuertitur.

Cap. VII.

a ¶ Dimittere peccata idolatriq̄ quam in Ægypto uel in de serto exercuit.
a ¶ Aperte facta est idolatria a Ieroboam & a populo Samarię, qui secutus est regem suum, hæc malicia obstitit deo uolenti condonare priora peccata ultimo populi.
a ¶ Rex & populus.

Cap. VII.

Cum sanare uellē Is. Allego. Cum Saluator post effusionem sui sanguinis & ecclesiam de gentibus & populis congregatam, uellet populi peccata sanare p pœnitentiam, subito Ephaim, id est hęretici, qui falsorum dogmatum promittunt ubertatem, & populi⁹ Samarię, qui dicit se præcepta dei custodire, operati sunt idolum, falsorum dogmatum. & per illos ingressus est fur & latro. i. diabolus, uel ipsa falsa doctrina hęreticorum in ecclesia: Fur insidijs occulte decipit, latro audacter rapit. Signanter ergo ponit, fur clam ingressus est, latrū culus foris spolians, quia neminem uere Christi possunt spoliare, nisi prius ab ecclesia foris ad sua dogmata traxerint.

☞ Et ne for-

Israel, reuelata est iniquitas Ephraim & malicia Samariæ: quia operā ¶ Et non sa. Sacrificia enim ueteris legis non erant accepta de se, sed tantū ex offerentiū deuotione, sed ista cum hoc de se sint acceptabilia, inquantum sunt bona de genere, nō tamen sunt meritoria uitę ęternę, nisi fiant ex charitate. b ¶ Ipsi au. sicut Adā. Sicut enim Adam transgressus fuit mandatum domini de ligno uetito comedendo, sic Iudæi de utroque regno transgressi fuerunt legē domini datā in mōte Sinai. Et exprimitur cōsequenter quædā terra decē tribuum in hoc malo ualde notabilis, eā dicitur: c ¶ Galaad ciui. & sic transgrediebat mādatū legis ordinis ad deū. d ¶ Supplanta. san. Hebrei dicunt: Insidiatrix sanguini. Dictio em̄ Hebraica hic posita ad supplātationem & insidiationem est equiuoca, uiderur tamen hic magis accipi pro insidiatione, qui a subditur: e ¶ Et quasi fau. ui. la. qa quærunt glutire bona aliorum. f ¶ Particeps sacerdotum. In Hebræo haberur, locicras sacerdotum, id est maiorū, eo mō loquendi quo dicitur. ij. Regum. viij. d. Filij autem Dauid sacerdotes erant. g ¶ In uia interficienti. Per hoc designatur, qđ maiores de Galaad erant cōsentanei & participes in latrocinijs istis & homicidijs; & in hoc erat transgressio legis contra proximū. h ¶ Pergēt. ad alium locum, ubi erant nundinæ, ad qs portabantur pecuniæ pro emendis mercimonijs: & iō latrones prædicti ponebant se ibi i insidijs. i ¶ In do. ut hor. s. idolatriam & homicidiū. k ¶ Sed & Iuda. id est tempus tuæ collectionis & translationis de terra tua per Chaldæos. l ¶ Cum con. c. p. m. Hebrei autem dicunt: Cum conuertero ineptam lętitiā populi mei. Dictio enim Hebraica posita hic, æquiuoca est ad captiuitatem, & læticiam ineptam. & hoc secundo modo magis consonat literæ præcedenti, quia in captiuitate Babylonica conuersa fuit lætitia Iudæ in tristitiam. Translatio uerò nostra sic exponitur: Sed & Iu. q. d.: Licet cito debeas duci in captiuitatem, tamen adhuc erit messis tibi in terra tua. Cū reduxero captiuitatem populi mei, sub Zorobabel de licentia Cyri. & in hoc notatur distinctio captiuitatis Iudæ & Israel: quia ista reuersa fuit ad terram suam, captiuitas autem Israel non est reuersa.

GLOS. ORDINA.

Cap. VII.

Cum sana. uellem Is. Allego. Cum Saluator post effusionem sui sanguinis & ecclesiam de gentibus & populis congregatam, uellet populi peccata sanare p pœnitentiam, subito Ephaim, id est hęretici, qui falsorum dogmatum promittunt ubertatem, & populi⁹ Samarię, qui dicit se præcepta dei custodire, operati sunt idolum, falsorum dogmatum. & per illos ingressus est fur & latro. i. diabolus, uel ipsa falsa doctrina hęreticorum in ecclesia: Fur insidijs occulte decipit, latro audacter rapit. Signanter ergo ponit, fur clam ingressus est, latrū culus foris spolians, quia neminem uere Christi possunt spoliare, nisi prius ab ecclesia foris ad sua dogmata traxerint.

NICO. DE LYRA Cap. VII.

Cum sanare uellem. Hic incipit capitulum in Hebræo & in libris correctis in quo ostenditur negatio diuinę misericordiæ regno Israel, propter multitudinem & euidentiam suæ iniquitatis. Et primò ponitur euidentia, cùm dicitur in persona domini. Cum sana. uellem Is. eius captiuitatem reducendo. n ¶ Reuelata est ini. Eph. id est tam multiplex & manifesta, quòd hmōi beneficio est indigna. o ¶ Quia ope. sunt mē dacium. erga homines & deum per idolatriam & fallaciam.

☞ Et sic in Moraliter

Moraliter. Moraliter. Moraliter.

a ¶ Et ne for. Allego. Hęretici nō possunt A vetera peccata contra deum causari, cum antiquis operibus nouam addant impietatem, & Allegorice suis legentur peccatis, & cum deum celare se putant, oculos eius vitare non possunt: quia Allegorice Vultus domini super facientes mala. a ¶ In malicia sua &c. Allego. Qui malè operatur vel male de Christo sentit, regem id est diabolum lætificat, & in mendacijs prauæ doctrinæ principes huius mundi quorum sapientiam deus destruit. In nostris enim peccatis gaudēt principes tenebrarum. Vel, regem qui primū, hæresim repperit, principes, qui præpositi hæreticorum populis, falsum sibi vendicant sa- Allegorice cerdotium. c ¶ Quasi clibanus suc. &c. Allego. Hæreticorum corda igne diaboli succenduntur, vt in eis coquatur panis Antichri- †opera. sti, qui primum in ecclesia loquūtur occultè, & omnia pacificare promittunt & vt cancer paulatim serpit, fermentum doctrinæ eorum. de quo dicitur: Cauete à fermēto Pharisæorū. Matt. 16.a & cum intumuerit in cordibus deceptorū tūc in apertam prorumpunt insaniam, de quibus Ioh. 2.c dicitur: Ex nobis exierunt, sed ex nobis nō fuerunt. d ¶ Quieuit. Hiero. Fabricatis idolis non statim Ieroboam vim intulit populo, vt ea coleret, ne aliquibus resistētibus eorum cultura euacuaretur: & ideo paululum quieuit ciuitas, quia suæ voluntati relictus est populus, donec fermentaretur totum mendacijū, vt primùm principes, deinde satellites, tādem omnis populus propria voluntate regi cōsentiēs corrumperetur: quia, Quod necessitate fit cito soluitur, quod voluntate, perseuerat.

e ¶ Dies regis. Succensa massa populi in veneratione idoli cœperunt dicere ad fores Ieroboam: Iste est di.s regis nostri, quem noster imperator festiuum nobis constituit, in hoc gaudemus & ludimus & vitulos adoramus.

B Et populo ita clamāte, principes qui erant ad regimen ciuitatis & populi instituti cum populo amittentes intelligentiam mentis, cœperunt obliuisci dei, & in ligna idolorum impingere & morè phanaticorum quid agerent nescire. ¶ Allego. Populi à rege diabolo & ab eius principibus vel à principe hæreseos & ci- Allego. ducibus seducti, relicta ecclesia alias solemnitates colunt & clamant: Hic est dies regis nostri †ad illusio- valentini, arrij, martionis, Qui audiētes quòd nes præpositi sunt, non inebriantur vino ne leue putetur peccatum esse, sed insaniunt ex vino, de quo Moyses: Fel draconum vinum: & Deu. 32.d v.a.i. Vnde deceptis populis & ducibus princeps extendit manum cum illusoribus, quorū corda sunt succensa. Tota enim die hęretici nō videbunt solem iusticiæ: quia oppressus est eorum sensus: Horum corda varijs perturbationibus succensa sunt sicut ira & auaricia: Et deuorant iudices suos qui. s. aliquid virtutum & discretionis habent, quibus discernant mala à bonis: Vel, iudices hæreticorum à suis populis deuorantur, vt quorum domos deuorant turpis lucri gratia, eorum deuorentur assensu.

f ¶ Cum insidiaretur eis. Dolosè Ieroboam fecit vitulos, ne forte populus Israel pergens ad templum dei Ierosolymis, sumpta occasione reconciliaretur regi Iudæ. Insidiabatur ergo, ne ad templum domini ascenderent, sed vitulos quos fecerat adorarēt. g ¶ Omnes reges eorum. Omnes principes hæreticorum cadunt: quia q̄uis clamēt ad deum, nō Ioh. 2.g tamen dignè inuocant nomen eius. Quia quicumq; inuocauerit nomē domini, saluus erit. Allego. b ¶ Non est. Q. Hæc omnia passi sunt, vt deum quærant quem quærere noluerunt.

i ¶ Ephraim fa. Allego. Hæretici nihil differūt ab errore gētū. & q fuit princeps in ecclia, factꝰ est subcinericiꝰ, omni parte immūdo cine

re & ignium

a ¶ Idolum vel ista falsa verba: Isti sunt dii tui Israel. b ¶ Ieroboam qui ingressus est latenter ad decipiendum homines Israel, & non latro vt cogens eos populum ad idolatriā, spoliauit dei protectione.

rati sunt mēdacium. Et fūr a ingressus est spolians latrun-

a ¶ Et cum ita putarentur, ne cogerent q̄ pro veteribus peccatis patrum punīti eos, quia nunc. i. in præsenti pro malitijs suis quas inuenerunt circa dei vt sunt pœna & mala eorum sicut putant non possunt mala tere, le. i. potius ipse adinuentiones apertæ sunt corā facie mea, q̄ omnia clare videt.

a culus foris. Et † ne fortè dis- b cāt in cordibus suis omnem malitiam eorum me recor-

a ¶ Peccata præsentis.

datum. Nunc circūdede- c runt eos † adinuētiones suę

a ¶ Non reuerentur faciem meam.

coram facie mea factę sunt.

a ¶ Exponit quæ fecerint in facie dei, qui consentientes vitulatti Ieroboam idola coluerunt.

b In mālicia sua lætificauerūt d

a ¶ Quando dicebat: Isti sunt dii tui Israel.
b ¶ Qui sub Ieroboam populo præfuerunt.

regē & in mēdāciis suis prīn

¶ Quia lætificauerunt, omnes sunt adulteri a deo recedendo.

cipes. Omnes adūlterantes e

a ¶ Q̄si clibanus succenditur ad coquendos panes, ita illi per Ieroboam succensi sunt igne idololatriæ ad coquendum panem impietatis.

c quāsi clibanus succensus à f

d coquente. Quieuit paulu- g lum ciuitas à commixtione fermenti † donec fermenta- h

retur totum. Dies regis nos- h

a ¶ Pari mentium luxuriæ vel idolatriæ.

stri: Cēperunt principes † tu i

a ¶ Videns rex populum clamantem, & principes insanientes, extendit manum s. præbuit assensum his qui variis laudibus ei illudebāt, qui illusores cum rex suus insidiaretur eis, & a deo suo abduceret, præbuerūt ei cor suum quasi clibanum vt eos flammis idolatriæ ardere faceret. Ideo enim ascensus est populo, qui eū tota mea te videbat conuersum ad errorem.

rere à uino. Extēndit manū k l suam † cū illusoribus: quia m

applicauerunt quasi cliba- n

f num cor suum, cùm insidia- o

a ¶ Versatus in tenebris peccatorum, & misso igne in clibanum fecerus fuit, quia videt nullum relictum suæ voluntati, sed omnes coquere panem impietatis: mane vero succensus flamma sceleris aperte & impudenter recessit a cultu dei, & coram omnibus ad immolandum venit.

retur eis. Tōta nocte dor- p miuit coquēs eos, mane ipse succensus quasi ignis flāmę.

a ¶ Quid plura? ¶ Quia non tam per insidias sed impudenter a cultu dei recedunt.

Omnes calefacti sunt quasi q

a ¶ Occiderunt eos qui nolebant consentire. ¶ Vel bene intelligentes, prauo exemplo corrumpunt.

cliban⁹, & deuorauerūt iudi- r

¶ Denique omnes reges post Ieroboam recesserunt a religione dei, & ambulauerunt in vijs Ieroboā qui peccare fecit Israel.

ces suos: Oēs reges eorū ceci s

b derūt, non est in eis qui cla-

a ¶ Vt relictis idolis reuertatur b ¶ Regnum. x. tribuum.

met ad me. Ephraim in po- t

c ¶ Nationum, similis eis recedens a cultu dei.

pulis ipse cōmiscebat. Ephra- u

a ¶ Panis nō reuersatus omni parte plenus est fordibus, ita Ephraim nō agendo pœnitentiam circumdatur cineribus peccatorum.

f im factus est subcinēricius

a ¶ Et fur ingres. &c. i. parati sunt alsc C na rapere intus & extra, & sic patet euidentia multiplicis peccati eorum cōtra proximum. Cōsequēter ponitur eadem euidentia in peccatis contra deum, cū dicitur: b ¶ Et ne. q. d. nō possunt dicere q̄ eorū peccata antiqua latebant me, & nunc sum recordatus: quia.

c ¶ Nunc cir. e. adin. i. ita euidentes sunt circa eos, sicut furtum quod circundat collū latronis deprehensi. Dicuntur autem hic adinuentiones vituli aurei quos adinuenit Ie- † nō cogi- roboam rex primus in Israel de consilio falso tarunt in. rum prophetarū, ne populus regni Israel reuerteretur ad regnū Dauid, vt habet. iij. Reg. xij. f. vnde subditur. d ¶ In manu sua læ. scilicet prophetæ falsi & sacerdotes excelsorum. Cum enim venisset propheta dñi ad increpandum Ieroboam vitulis immolantem, & ad eius dictum altare fuisset scissum, & manus regis aresacta. propheta falsus iuit post virum dei, & reduxit eum per mendacia sua, propter quod fuit percussus à leone in itinere. iij. Reg. xiij. a. Et sic propheta falsus confirmauit regem in errore, dicens quòd ille non fuerat propheta domini, nec à deo missus cū in itinere fuisset à leone percussus, & sic rex & principes eius consentientes fuerunt lætificati: e ¶ Omnes adulterantes: id est idololatrantes. f ¶ Quasi clibanus succensus à coquente id est ad hoc incitati à rege: Secundum enim communem modum loquendi ille qui incitat alios ad malum, dicitur succendere furnum. g ¶ Quieuit paululum ciuitas à commixtione fermenti & cæte. quia à principio totus populus non fuit infectus illa idololatria: sed † Mat. 31.a paulatim ad hoc fuit tractus totus populus. & tunc fuerunt positæ custodiæ, ne aliqui irent in Ierusalem in diebus solemnibus. † egrotare

h ¶ Dies regis nostri. Sic dixit Ieroboam, quòd solemnitas dominierat celebranda in Bethel, vbi erat vnus vitulus. iij. Regū duodecimo. g. i ¶ Cœperunt principes furere: id est cum eo idolatrare.

k ¶ A uino. Fecerat enim principibus magna conuiuia, vt sic eos altraheret ad intentionem suam: ideo subditur: l ¶ Extendit manum suam cum illusoribus &c. in hoc enim illudebant deo. m ¶ Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum id est ex feruenti voluntate secuti sunt eum in idololatria.. n ¶ Cum insidiaretur eis. vt auerteret eos à deo suo. o ¶ Tota nocte dormiuit coquens eos, mane &c. id est in pace quieuit. quando vidit assentientes sibi: quia vltra non timuit occidi ab eis per reuersionem eorum ad regnum Dauid, propter quod audacius ad idololatriam eos inuitauit. ideo subditur: Mane ipse succensus. p Omnes calefacti sunt quasi clibanus. id est ardentes in idolatria.

q ¶ Et deuorauerunt iudices suos. interficiendo senes, vitulos illos reprobantes.

r ¶ Omnes reges eorum ceciderunt. non est in eis qui clamet ad me. in illam idololatriam: vnde de quolibet eorum dicitur. iij. Regum. &. iiij. A peccatis Ieroboam qui peccare fecit Isi ad non recessit & cætera.

s ¶ Ephraim. Hic ponitur idolatriæ multiplicitas. cum dicitur: Ephraim in populis ipse commisce. quia regnum Israel non solum fuit infectum idololatria Ieroboam sed etiam idolatrijs gentilium existentium circa regnum Israel, & non solum ad horam, sed etiam continuè: ideo subditur.

t ¶ Ephraim factus est subcinericius. Id est idololatrijs gentū infectus, sicut panis subcinericius contrahit fordes à cineribus.

cc v ¶ Qui non

re & ignium ardore circũdatus. vt nõ rede-
A ãt ad deũ, sed in errore permaneat, cuius ro
†nõ habet panis. bur comedunt dæmones, qui sunt alieni & hostes: sed ipsi non aduertũt inimicos esse.
a ¶Sed & cani effusi &c. Non paruo tempore in hac malicia fuit, sed vsq; ad senectutem & vltimam regni euersionem permansit in errore. Cani hæretici effundũtur, quando stultitia cordis eius vsq; ad finem vitæ in eo perseuerat. Sicut enim cani in iusto pro sapientia, sic in impio pro stulticia accipiuntur, & cum sic humiliet hæreticus,
Hebr. 8. d. ignorat vetustatem suæ maliciæ, de qua dicitur: Quod antiquatur & senescit propè
Allego. interitum est: & nõ reuertetur ad dñm per pœnitentiam. ¶Alleg. Hæretici qui ab ecclesia recedunt, excordi colũbæ cõparãtur: quia terrena desiderãtes Assyriis tradũtur: & cum profecti fuerint de ecclesia, expãdet super eos deus rete, & testimoniis scripturarum, & artifici sermone sapientiæ contextum, vt eleuantes se contra domini sapientiam ad humilia detrahat. comminãdo de pœna, vt sic correcti non pereant in ęternũ.
b ¶Væ eis. Hæreticis est væ æternum qui recedũt à creatore, qui redemit eos sanguine, & loquũtur cõtra deũ mendacia dogmara, & vlulant in conciliabulis suis, quæ cubilia appellantur quasi ferarum lustra, in quibus libidini & stupris vacant, & quid quid dicunt putant se in laudes dei dicere: Vlulatus est luporum & canum insanientium sonitus: Raro hæreticus diligit castitatem, & qui se amare simulat, sicut cataphygæ ore venenato mel promittit, sed turpe est dicere, quæ in occulto facit.
c ¶Vastabuntur. Omnes simul à rege vsque ad mendicum vastabuntur, sicut cõmuni consilio idola fabricata sunt: Possunt hæc verba ad tempus passionis Christi referri, quia
B sicut cõmuni cõsilio morrẽ eĩ tractauerũt,
†castigabo eos, quẽadmodũ audiuit congregatio eorum †dẽ poe. dist. 4. §. filius quoq;. ita pariter in festo Paschali ab hostibus cæsi sunt.
d ¶Super tri. &c. id est sup corpus & sanguinem Christi simulat se legẽ dei ruminare & meditari, & recedit à deo qui deuitat eum in ecclesia, & dedit sortitudinem qua aduersarijs resisteret, & cogitat contra deum maliciam instituẽdo hæresim.
¶Nõ sicut homines comederunt. sed quasi iumẽta ruminauerunt. i. abundantiam rerũ quã habebant sępius ad voluptatem quasi ad fauces reuocabant. vt inde delectabilius pascerentur, nihil nisi cibos & luxuriam quærentes.
¶Hæretici reuertuntur in ritum gentium, vt sint absque iugo Christi. & notitia dei facti sunt. vt arcus dolosus: Arcus dolosus qui vulnerat dirigentem, sic hæretici autoritate scripturarum autorem scripturarum impugnantes, sibi mortem infe-
†collegerunt se. runt. Vnde principes eorum. id est hæresiarchæ propter insaniam linguæ suæ qua deum blasphemant sententia dei iudicis ferientur, facientes hoc eadem in falsi nomi-
†nõ ad excelsum. i. nõ sũt consurgentes ad deum, sed ad Baal nis ecclesia quod ante fecerunt in Aegypto id est dum morabantur in tenebris gentilitatis: Hæreticorum enĩ & gẽtilium ecclesiæ sunt quæstiones, quia non sequũtur autoritatem scripturarum sed humanã rationem.

Nico. de Lyra.

a ¶Qui non reuer. per pœnitẽtiam.
b ¶Comederunt ali. ro. eius. quia propter peccata ista frequẽter fuit ab hostibus deprædatus.
c ¶Et ipse ne. quia hoc esset propter hãc idololatriã: & sic patet eĩ⁹ exęcratio. & nõ solum iuuenũ sed etiam senum, ideo subdit:
d ¶Sed & cani &c. i. dedui isti pẽnã, ideo subdit pœna.
e ¶Et humiliabitur

†panis, qui non reuersatur. Co
a ¶Interficiendo & bona eorum rapiendo.
b ¶Assyrii, Chaldæi. b ¶Fortes in illo populo vel thesauros in quibus fidebant.
mẽderũt alieni róbur eĩ⁹, & ipse
a ¶Deum sunm, vel causam cur sit traditus.
nẽsciuit. Sed & cani effusi sunt
a ¶Subaudis, finem regni imminere. ¶Nesciuit.
b ¶Qui se erexit, non in deo, sed in multitudine exercitus confisus est, ab eo qui superbis resistit, interficientur ab Assyriis principes exercitus in qui bus gloriabantur: & hoc in facie i. in præsenti.
in eo, & ipse ignõrauit. Et hũmi
liabitur superbia Israël in facie
a ¶Exponit quod obscure dixerat. Factus est Ephraim scilicet subcinericius panis.
b ¶Qui cito reuerterentur ad eos si fuissent reuersi vnde Iere. Reuerti. ad me, & ego re. ad vos.
eius. Nẽc reuersi sunt ad dõmi
a ¶Vt perfecte crederent, vel bene operarentur.
num deum suum, & non quæ-
¶Aduersitatibus.
sierunt eum in omnibus his. Et
a ¶Quasi in euangelio dicitur: Estote prudentes sicut serpentes & simplices sicut columbæ. Simplices ne alitiosa ceamus, prudentes, ne aliorum insidiis capiamur: prudẽtia sine simplicitate calliditas est, simplicitas sine prudentia stultitia est, vnde hic columba stultitiam populi designat, qui non deum, sed Ægyptum inuocat.
factus est Ephraim quasi colum
a ¶A diabolo. b ¶Intelligentiam, quæ suos fœtus non potest defendere.
ba sedũcta non habẽs cõr. Ægy
a ¶In auxilium, deos suos colendo.
ptum inuocabant, ad Assyrios
a ¶Et ideo ¶Non voluntarij sed captiui. b ¶In captiuitatem.
abierũnt, & cùm profecti fue-
a ¶Ibi non poterit latere meam potentiam, sed offendam super eos eam, ne redire possint ad terram suam donec ego velim.
b ¶Quo comprehendentur.
rint expãndam super eos retẽ
a ¶Ab altitudine fugbię fuę deponam eos.
meum: quasi uolucrem cæli de-
traham eos. †Cędam eos secundum auditionem cœtus eorum.
a ¶Id est damnatio æterna post præsentem tribulationem. b ¶Colendo idola.
Vę eis, quoniam rẽcesserunt à
a ¶Ideo. ¶Ab hostibus, & miseri erunt. b ¶A deorando vitulos & meam præceptum transgrediendo quo dixi: non facietis vobis deos alienos.
me. †Vastabuntur quia prętuari
a ¶Tamen. b ¶De Aegyptiaca seruitute.
cati sunt in me. Egò redemi eos,
& ipsi loquuti sunt cõtra me mẽ
a ¶Illi sunt dij tui Israel.
dacia. Et nõ clamauerũt ad me
a ¶Et si ore. b ¶Canticum idolatriæ vitulaũ vocat, quia amisso rationali sensu lupus, vel cani huc similes erant.
in cõrde suo: sed ululabãt in cu-
a ¶Luxurię vacantes. b ¶Falsis mysterijs cor poris & sanguinis Christi.
bilibus suis. Sup triticũ & uinũ
a ¶Dando se idolo.
truminabãt & recẽsserũt à me.
a Per Moysem & alios prophetas. b ¶Dedi fortitudinẽ bellandi sicut sæpe Iosue vel Machabæorũ.
Et ego erũdiui eos, & cõfortaui
a ¶Tamen. b ¶Qui tanta eis fecit. c ¶Cum, non possent nocere cogitatione sola, meam potentiam ad idola transtulerunt.
brachia eorũ, et in mẽ cõgitaue-
a ¶Ad id quod fuerãt antea eos vocarẽ g Abrahã & Moysen, vt ablq; iugo legis & notitię dirue-
rũt malicia. Reuersi sunt tut es-
rentur in præcipitia. a ¶Deus inuiderat eos contra aduersarios, ipsi cõtra deũ vertuntur & fugitz as blasphemiæ mittit. a ¶Ideo. b ¶Materiali vel spirituali
sent absq; iugo, facti sũt qsi arc⁹
dolosus. Cãdẽt in gladio princi
a ¶Qui alios deceperũt, ipsi primi ruũt. b ¶Quo vitulos auti sunt vocare deos. c ¶Q. Derisiose contra deũ in terra promissionis facilẽ quẽ in Ægypto didicerunt colũbo Apim & cætera portenta Aegyptiorũ.
pes eorũ, à furore linguę suę. Istã
subsãnatio eorũ in terra Ægypti.

humiliabitur su. Israel. quod implerum C fuit tempore Hoseę qui cũ populo Iesu ductus est captiuus in Assyrios, iiij. Regũ. xvij.
f ¶Nec reuersi sunt. per pœnitentiam debitam.
g ¶Et factus est Epraim quasi colum. sedus. id est retibus aucupis capax.
h ¶Non habens cor. id est fiduciam i domino.
i ¶Aegyptum inuocabant. confugientes ad humanum auxilium & dimittentes diuinum: & hoc tempore Hoseę. iiij. Regũ. xvij.
k ¶Ad Assyrios abie. tempore Manahẽ. iiij. Reg. xv.
l ¶Et cũ profe. fue. confidentes de auxilio humano & diffidentes de diuino.
m ¶Expandam super eos rete meum: quasi uolucrem cæli detraham eos. Cædam eos secundo eos in manibus aduersariorum: Et causa subditur:
n ¶Quoniam recesserũt à me. p. multiplicem idololatriam, vt vitium est.
o ¶Ego rede. eos: de seruitute Aegypti.
p ¶Et ipsi loquuti sunt con. me mẽdicentes de vitulis aureis: Ecce dñs tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. iij. Reg. xij.
q ¶Et non clamaue. ad me in cor. suo. me deuote deprecando.
r ¶Sed ululabãt. in culpa idolorum.
s ¶In cubili sua. in delubris.
t ¶Sup triti. & ui. ru. quia posit idololatriam gulam exercebãt.
v ¶Et ego erudiui, eos & confortaui brachia eorũ. mittendo eis prophetas ad erudiẽdum eorum & confortationem in bono.
x ¶Et in me cogita. maliciam. prophetas meos occidendo.
y ¶Reuersi sunt ut essent absque iugo. Primo enim subtraxerunt D se à iugo Roboam filij Salomonis, in. Regũ xij. & postea à iugo diuinæ legis seruiendo idolis.
z ¶Facti sunt quasi arcus dolosus. qui reflectit sagittam contra tenentem eum, sic populus Israel blasphemias retorquebat in deum sustẽtatorem suũ.
a ¶Cadet in gladio. scilicet Assyriorum.
b ¶A furore linguæ suæ. Id est propter blasphemias contra deum.
c ¶Ista subsannatio eorum. id est derisio dei.
d ¶In terra Aegypti. Id est dadicerunt ea cum essent inter Aegyptios.

¶ In capitulo septimo vbi dicitur in postilla. Cum sanare vellem.

ADDITIO.

Quod dicitur hîc: Cum sanare: vel Scripsi. vsque ibi: Coram facie mea fa. sunt. Aliter exponendum videtur. Ad quod sciendum, quòd in illo populo decem tribuum erant aliqua peccata occulta, & aliqua manifesta, de quibus loquitur prophęta in persona dei ad modum medici, qui intendens curare aliquem morbum patentem inuenit in infirmo alium morbum occultum, ex quo curatio redditur difficilior: & hoc est quod dicit: Cum sanare vellem Israel sollicet à morbo seu peccato publico: Reuelata est iniqtas Ephraim & malicia Samarię sollicet illę quę erãt occultæ: quã declarat cùm subditur: Quia operati sunt mendacium: Ista mendacio enim perniciosio duo communiter occurrunt vitia. Primum est patens scilicet falsa vocis significatio. Aliud est latens scilicet intentio fallendi: quæ in corde consistit, soli deo nota, qui secundum prophetam scrutatur corda & renes. Declarat enim propositum in eo quod sequitur: Et fur ingressus est spoliã s latrunculus foris. Cõtingit eĩ quandoq; , quòd aliquis aliena cupiens & non audens hoc publicè facere, furatur, & sic

A ratur:& sic est vitium latens,& cum habet oportunitatem in publico hæc rapit,& sic est patens vitium: & de hoc dicit. Et fur ingressus est.s.latens.Et est spolians latrunculus foris:& sic patens. Consequenter quia inter eos erant aliqui qui murmurãtes de diuina iustitia dicebãt, qđ mala quæ deus eis inferebat, nõ prouenièbãt ex culpa propria,sed ex demeritis antiquorũ parentũ, put etiã hodie Hebrei erronee asserũt, dicẽtes q̃ sunt in hac captiuitate ꝓpter pcãm vituli in deserto fabricati, qđ falsum est, ꝓput alibi est ostẽsum,iõ subdit: Ne forte dicãt in cordib⁹ suis oẽm malicia eorũ me recordatũ,sed oñdit,q̃ punitio eis illata seu cõtrahta correspondebat peccatis eorũ principaliter commissis.vnde subdit: C Nunc circũdederunt eos adinuentiones suæ,coram facie mea factæ sunt.q.d.non pro præteritis antiquorum vitijs puniuntur, sed pro eis quę per ipsos sunt principaliter perpetrata.

REPLICA. In cap.vñ.vbi dicitur:Cũ sanare vellẽ. Id quod Bur.vult addere super postil. videt simpliciter falsum,q̃ deo medico sit aliqs morb⁹ notus, & aliqs occultus,qa oĩa nuda & apta sunt oculis dei,& si dicere velit Bur.q̃ aliquis sit occultus hoibus nõ deo, tũc expositio nõ est ad propositũ literæ quæ est verbũ dñi dicẽtis: Cũ sanare vellem.

GLOS. ORDI.

Cap. VIII.

¶ IN gut. Sic exalta vocẽ tuã, vt sis filis tubæ vt multi audiant: qa multi peccauerunt. Hoc clama ira veniet Nabucho.aduersus Ierusalẽ & tẽplũ dei,cũ tãta velocitate & rapacitate, sicut aquila festinat ad prædã. ¶ Per aquilã, diabol⁹ qui cupit ponere nidũ super astra cæli. vnde:Si exaltatus fueris vt aquila, inde detrahã te dicit dñs. Vnde in lege præcipitur,ne comedamus aquilã:Hæc aquila venit sup hæreticorũ cõciliabula,qui quondã fuerãt domus dei : & hoc ideo, quia præuaricati sunt legẽ, & sine causa dicũt: Tu es deus me⁹. & nos q dicimur Israel,& Christiano noĩe cẽsemur scim⁹te:Sed hoc frustra dicit dñs, cũ ipsi cõsti tuerunt sibi reges,& principes habeant, aduersarios meos quos nõ cognouit;qa mei noticiã non merenẽ, & argentũ suu: & au.su.qđquid sermonis vel spiritualis intelligẽtiæ habebãt,naturaliter vertebant in idola, quæ in corde suo finxeruntideo interierũt. b ¶ Cognouimus.Nos qui dicimur Israel nomẽ Iacob,qui tibi placuit reseruantes, cũ aliæ gentes te ignorarent. c ¶ Ipsi regnauerũt,& non ex me: principes extiterunt, & non cognoui. Aru

Glos. ordi. Hoseæ Cap. VIII. De Lyra.

ipsi conflati vituli, & in captiuitatem dela-
E ti: quia furor meus vindicauit in eis vitulis
Allegori. vel cultoribus eorum. Allego. Hæretici, vi-
tuli, qui relictis cœlestibus proni sunt in ter
ram, & tamen dicūt se seruare præcepta le
gis: Hos vitulos proiecit deus, & irascit eis,
& miratur quæ tanta sit peruersitas, vt co
lant idola quę fecerūt. Hos vitulos nō acci
pit Israel, qui se videre deum fingit à cęteris
†.s.vitul⁹. gentibus: sed de sacris scripturis conflauit
prauum intellectū, & est artifex dei sui qui
cito peribit sicut Araneæ tela quæ leui fla
tu dirūpitur. ¶ Ista cōiter possunt legi tam
de hęreticis, q̄ de his q fecerūt vitulos in Sa
maria. a ¶ Quia uentum. Ventū semi
nat qui semina corrupta vēto, nec habētia
medullā spargit, vñ null⁹ fruct⁹ surgit. sic in
illis nulla spes boni opis. b ¶ Cul. stans.
Gre. Culmus germē nō habet, cū vita meri
tis caret: Farinā culm⁹ nō facit cū is q in præ
senti seculo, pficit, nihil subtilitatis itelligit.
nullū boni opis fructū reddit, sed si q̄n hy
pocritę bona opa oñdūt, de his malignorū
spiritū vota fatiant. c ¶ Nō faciet. Hę
reticus nō facit farinā. i. nō puenit ad fructū
boni opis. Quòd si aliq̄n bona opa agant,
alieni comedūt ea: qa fauorib⁹ hoīm elati,
remuneratiōe carebūt, & ab hostibus. i. dæ
monibus deuorant. Sunt em̄ sisses paganis,
vt nomē Christianitatis amittāt. Sunt & va
sa in cōtumeliā, q debuerāt esse in honorē.
Quid em̄ immūdi⁹ hęreticorū dogmatib⁹?
d ¶ Quòd & si. Si aliq̄n boni aliqd fece
rint, Assyrij vel dæmones auferent, qa iacta
semina volucres cœli comedēt. e ¶ Qua
si uas. Vas immūdū quo vtimur ad pñciē
da stercora, cui⁹ imūditiæ cōparat hęretic⁹,
vel qa sordibus illorū idolorū maculatur.
f ¶ Asce. ad assur. Assur interpretat ma
gnus sensus, ad hūc ascēdit hæretic⁹, cū pu
tat se aliqd magni præ cæteris itelligere, vñ
sibi vī quasi solitari⁹ ee, dat munera diabo
lo, & sicut gētes corpalia simulacra adorāt,
sic isti idola quæ in corde suo cōfinxerunt.
f g ¶ Ona. so. Siluestri asino, q domestica
pascua nō tenet, sed spōte p diuersa pascua
vagat, & solitariā diligit habitatiōnē: cōpa
rat recedētes à deo, & diuersa fabricātes ido
†Dolebūt. la: & iō à deo deserti sunt. h ¶ Nūc con
†Propter onus, gre. eos. Hiero. Qui hacten⁹ amabāt dare
munera aduersarijs q̄s diligebāt, nūc cessa
re facia, vt suis principib⁹ nulla tributa sol
uant donec captiuati nō tributa, sed seipsos
ad oēs cōtumelias tolerādas præbeāt. Nūc
congre. eos. in ecclesiā. s. q fuerāt asi dispsi
& qeicēt paulisp ab onere regis (vnde apls:
1. Corinth. 4. b. Sine nobis regnatis atq̄ vtinā re.) & princi
pum quos habēt in synagogis diaboli cōsti
tutos. i ¶ Quia multipli. Ephra. Alle
Allego. Eph. 4. a. go. Cum sit vnus deus, vna fides, vnum ba
† Scripti ei honorabi-lia, ptisma, hæretici multiplicāt altaria. i. varia
dogmata nō ad placādū deū, sed ad multi
plicādū pcūm. Vñ leges dei nō merent acci
pere, q accepeas cōtēnūt: & si qd dixerint de
scripturis, nō diuinis ÿbis, sed sensib⁹ Gen
tilium cōparandū est: Hi relicta vna hostia
Christi, multas immolāt & carnes comedūt:
& iō qcqd sacrificiorū vel virtutū vel elee
†Oblationum meārum, mosynarum fecerint, non suscipitur à deo.
k ¶ Scribā eis multi. le. me. quæ uelut
alie. cōpu. sunt. Dederā legē, vt vnū altare
esset in Ierusalē: sed q̄ fecerūt multas Aras,
& spreuerūt legē datā p Moysen, quo medi
camine potero eos corrigere. Posset videri,
vt si alias leges scriberē eis, corrigerent: sed
has quoq̄ ex nequitia sua negligerēt, vnde
nec addendę vident. l ¶ Nunc recorda-
Allego, bitur. Allego. Iniquas ante baptismū (quæ
in baptismo

a ¶ Q. De auro & argento fecerunt vitulum. vnde Israus est fa.

ria. Irātus est furor meus in
a ¶ Q. Quæ est h ec amentia? Dedi eis locū pœ
nitentiæ & ipsi noluerunt conuerti. Hīt expo
nit qui sit vitulus: a cuius sordibus non pos
sunt emundari: Non ab aliis acceperunt, sic
cut Baal a Sidonijs: sed Israel & populus Ie
roboam adinuenit. ¶ Fabura est infirma.

eis. Vsq̄quo non poterunt
†emūdari? Quia ex Israël & ip
se † est. Artifex fecit illū & non
a ¶ Quem manus formauit artificis. b ¶ Sicut
tela aranearum vento dissolutur, sic vitulus
ille in nihilum redigitur, quamuis speciosus
videatur ex hoc quod est aureus.

est deus: Quoniam in †aranea
rum telas erit uitulus Samarię,
a ¶. (inania opera faciunt, quia idolum nihil.
b ¶ Ideo. c ¶ Tempestatem captiuitatis.

quia uentum seminabūt, & turbinem metent. Culmus stans
a ¶ Circumferetur omni vento doctrinæ & de
carne corruptionem metent. ¶ Nec stipulam
nec spes fructus in illis.

binem metent. Culmus stans
non est in eis germen, non faci
a ¶ In quam mulier euangelica mittit
fermentum.

et farinam. quòd & si fecerit, alieni comedent eam. Deuora
a ¶ Factus est similis gentibus idola colenti
bus Israel vel Christiano nomine amisso.

tus est Israël. Nunc factus est
in nationibus quasi uas † im
a ¶ Non sponte sed inuita captiuitate.

mundum. Quia ipsi ascende
runt ad Assur: *Onager so
a ¶ Non oues pascuæ dei.
b ¶ Pro auxilio.

litarius sibi Ephraim. † Mu
a ¶ Assyriis quibus quondam in amicicia iun
cti fuerunt temporibus Manahem.

nera dederunt amatoribus su
a ¶ In auxilium. vnde supra: Abiit Ephraim
ad Assur, & misit ad regem vltorem.

is, sed & cū mercede condūxe
a ¶ Pariter ad pugnam, vt simul pugnetis,
& pariter victi capti uemini.

runt nationes: Nunc congre
a ¶ Ne dent munera vel tributa donec per
ueniant ad Assyrios, vbi non munera da
bunt quasi liberi, sed graui seruitute pre
mentur.

gabo eos, & † quiescent pau
lisper † ab onere regis & prin
a ¶ Ideo ducentur in captiuitatem vt desi
nant dare regibus munera.
b ¶ Non solum in Dan vel Bethel rex & po
pulus, sed in omnibus & in diuersis locis
idola coluerunt peccatum peccato addentes.

cipum: Quia multiplicauit
Ephraim altaria ad peccan
dum, factæ sunt ei aræ in de
a ¶ Pro modo ararum modus delicti.

lictum. † Scribam † ei multipli
ces leges meas, quæ uelut alie
a ¶ In his quæ tam dedit. Ex prima data
& negligentia, apparet quod & has negli
gerent.
b ¶ Potest videri altaria multiplicata esse
ad cultum dei, quod remouet.

næ cōputatæ sunt. Hostias
a ¶ Varia offerunt sacrificia, non vt deo
placeant, sed vt vtrumq̄ impleant, &
hāc deus non suscipit.

† offerēnt, immolabūt carnes,
& comedent: & dominus non
a ¶ Hīt quia permanent in delictis, ¶ In
præsenti.
b ¶ Ad vindictam.

suscipiet eas. Nunc recordabi
a ¶ Ante legem.
b ¶ Per flagella captiuitatis.

tur iniquitates eorum, & ultiā
bit peccata eorum. Ipsi in Ægy

in baptismo dimittitur) peccatum posi ba-
G prismum. Vnde dicit: Beati quorū remissæ Psal. 31.
sunt iniquitates, & quorū &c. Hæc omnia
imputabuntur hæreticis, vt & pro veteri-
bus & nouis puniantur, quia qui de Aegy-
pto per confessionē Christi exierūt, per infi-

¶ delitatem † Ieiunen
tia seruare

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Vsq̄quo non poterūt emun
dari. s. filij Israel ab hoc delicto. q. d. nunq̄
vsq̄ ad eorum captiuationem. b ¶ Quia
ex Israel, & ipse est. i. ipse vitul⁹ est de au-
ro & argento regni Israel. c ¶ Artifex † Fragili
fecit illum. Ex quo patet, q̄ non est deus, ta.
qui non est factus sed factor omnium.
d ¶ Quoniam in Aranearum telas
erit uitulus: proiectus in loco vili. In He
bræo habetur. Quasi hastile erit id est dissi-
patus in frusta, sicut ligna quæ ponuntur
in ignem. Ex quo videtur, quòd isti vituli
erant tantum aurei exterius & lignei inte-
rius, & sic subtracto auro p Assyrios ignis
factus fuit de ligno. e ¶ Quia uentum
seminabunt. Id est opera inania. f ¶ Et
turbinem metent. id est in captiuitatem
ibunt. g ¶ Culmus stans non est in
eo &c. id est si contingat eis aliqua appa-
rentia prosperitatis, non tamen veniet ad
effectum. & si veniat, ab aduersarijs rapie-
tur: h ¶ Nunc factus est in nation- † In quo
bus: Id est cito ducet in Assyrios captiuos. nō est cum
Loquitur enim de futuro per modum præ placenta.
teriti, propter certitudinem prophetiæ.
i ¶ Quasi uas immundum. Id est ibi
viliter tractabitur. k ¶ Quia ipsi ascē- * Va.
derunt ad Assur: Id est ibi in captiuita- † Cōdunt
tem cito ducentur: Et subditur causa: sibi amato
l ¶ Onager solitarius sibi Ephraim. rēs.
Onagri discurrentes per deserta attrahunt
ventum ad sui refrigerium, secūdum quod
dicitur Ierem. xiij. a. Onagri steterunt in ru-
pibus, traxerunt ventum quasi Dracones.
Sic isti discurrebant ad diuersa loca Gen-
tilium ad attrahendum sibi idololatras eo- H
rum, & in hoc delectabantur: ideo subdi-
tur: m ¶ Munera dederunt amatori-
bus. id est idolorum sacerdoib⁹. Et ad hoc
pertinet quod subditur: Sed & cum merce-
de &c. Et subditur pœna: n ¶ Nunc con
gregabo eos: id est modico tempore tene
bo ip̄ terra sua cōgregatos. o ¶ Et quie-
scent paulisper ab onere regis: scilicet
Assyriorum, in cuius regno opprimentur
dura seruitute, quasi diceret: Cito sunt de
terra sua dispergendi & in seruitutem dedu
cendi: Et subditur causa: p ¶ Quia mul
tiplicauit Ephraim altaria. scilicet ido-
lorum. q ¶ Scribam eis multiplices † Malaui
leges meas. per prophetas eis remittendo. † eis.
r ¶ Quæ uelut alienæ computa- † Despe
tæ sunt. ab eis eas transgrediendo: Secun- simpse.
dum aliquos istud legitur interrogantur. scribam
Scribam eis multiplices leges meas? addendo
do præcepta præceptis, quasi diceret Non,
eo quòd hoc esset frustra, vnde subditur:
Quæ uelut alienæ computatæ sunt.
s ¶ Hostias offerēt, immolabunt car-
nes. Circa hoc sciendum, quòd decem tri-
bus licet colerent idola, tamen cum hoc co-
lebant dominum, propter quod dicit est
Helias. iij. Reg. xviij. d. Vsquequo claudi-
catis in duas partes, nunc colendo Baal nūc
dominum? sed tali cultus non est deo acce-
ptus: adeo subditur: Et dominus non su-
scipiet eas. Et subditur punitionis acceleratā
tio, cū dicitur: t ¶ Nunc recordabitur
iniqui. eorum. pœnam debitā intendo.

¶ Ipsi in

deditatem in Aegyptum redeunt, & obliuiſcentes dei ſua multa A ſibi delubra faciunt. a ¶Iudas ue.i. vir eccleſiaſticus in malis operibus vel peruerſa ſcripturarum interpretatione ædificauit ſibi.vr.mu.non dei auxilio,ſed artifici mẽdacio,quos errores deus ſuccendet & deſtruet igne ſpirituſſancti.

GLOS. ORDI.

Cap. IX.

NOli lætari. Gentiles nõ habẽtes dei noticiã, i cultura deorum ſuorũ lętabant. Sicut ẽt Iſrael recedens à deo gaudebãt in cultu idolorũ,putãtes ſe p hoc pacem habituros,ait ergo: b ¶Noli læ. quia non habebis pacẽ quã æſtimas,ſed in captiuitate punieris,qa feciſti te ſimilem ignorãtib⁹ deũ. Ne lætent hęretici, nec putẽt ſe ſimiles alĳs nationibus. Illi enim nũq̃ in deũ crediderũt. Iſti (quòd grauius eſt) à deo apoſtataueruṅ, & areas & torcularia multiplicãt, & comedũt triticũ,de quo fit panis luctus: & bibũt vinũ ſodomorũ, qđ cũ felle aſpidũ calcatur. Et quia multas areas & torcularia ſibi præparãt, de area & torculari quòd calcauit Chriſtus nõ vtunt, ſed qęqd ſe habere putant mendacio deprauatur.

c ¶Area & tor. nõ paſ. Q. Pro mercede fornicatiõis putaſti tibi reddi abũdantiã rerũ, quæ ſignificat p areas & p vinũ: ſed qa data à me, p cultura idoli tibi reddi putaſti, immittã tibi inopiã famis, vt nõ ſit triticũ in area, nec vinũ in torculari: & hoc factũ eſt rpe Eliæ & eliſei, qñ matres in Samaria cogẽte fame 3.Reg.6.a. 4.Reg.6.i. comederũt filiorũ vrebant. d ¶Non habitabũt in terra do. Hiero. Hęretici qui ab eccleſia recedũt, & Aſſyriorũ i. dæmonũ ſacrificia comedunt, nõ habitant in eccleſia fideliũ, nec libãt domino vinũ, quia nõ ſpũaliter in eo lętant: vñ nõ placebũt ei, vel ipſi, vel ea quæ offe- B runt: ſed immũda reputabunt: & ſacrificia eorũ quaſi panis luct⁹ erũt, qa qęqd fecerũt vt placerẽt auditorib⁹, accipientes ab illis rpalia vertẽt illis in luctum & qui eorũ doctrinã ſuſceperũt cõtaminabuntur. Cõciliabula etiã hęreticorũ nõ domus dei ſed ſpelũca latronũ appellãtur. e ¶Non libabunt dño &c. In Chaldæa poſiti carebunt tẽplo & altari in quo ſolet deo offerri, & ei non placebunt qui libãt dĳs alienis. f ¶Sacrificia &c. Cũ apud Iudæos ſacrificium p mortuo offerebat, quæ oblatio panis lugẽtiũ dicit, quia à lugentibus offert: ſi qs de eo comederet, ipſe immũdus & ſacrificiũ immũdũ dicebat. Aliter: Corpa mortuorũ. vĳ. dieb⁹ lamẽtabant, & in hoc ſpacio ſi quis de domo mortui aliqd comederet, immundus fiebat. Sic & q offert, & q comedit, & quæ offerunt idolis immũda dicunt.

Quid

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Ipſi in Aegyptũ cõ.i. in ſeruitutẽ durã & vilem, ſicut fuerũt in Aegypto. b ¶Et oblitus eſt &c. Repetitio eſt cauſæ punitiõis dictæ. c ¶Et Iudas. Hic reuertit̃ prophęta ad declarãdũ diuinã iuſticiã cõtra Iudã di. Et Iudas multi urb. mu. Decem enim tribus in captiuitatẽ ductis, duæ tribus quæ remanſerant fortificauerũt terrã ſuam fortalitĳs, vt habetur. iĳ. Regũ. Et quia tempore Sedechiæ nimis confidebãt de illis & parum de deo, ideo puniti ſunt iuſto dei iudicio: propter quòd ſubditur.

d ¶Et mittã &c. qđ fuit adimplerũ per exercitũ Chaldæorũ.

NICO. DE LYRA.

Cap. IX.

NOli lætari. Poſtq̃ poſita eſt diuinæ iuſticiæ cõtra populum declaratio, hic cõſequenter ponitur eiuſdẽ increpatio, tanq̃ conuicti de multiplici delicto: Et diuiditur in duas partes, quia primò increpat̃ populus, vt viliter vt viliter peioratus, ſecũdò vt multipliciter ingratus capitulo ſequenti. Prima diuiditur in quinq̃ partes ſecundũ quinq̃ mutationes de bono in malum. Prima eſt, de abundãtia in penuriam. Secunda de mundicia in immundiciam, ibi: Reuerſus eſt. Tertia de ſcientia in ſtulticiam, ibi: Scito te: Quarta de bonitate in maliciam, ibi: Quaſi vuas: Quinta de ſœcun- Diuiſio. ditate in prolis carẽtiam, ibi: Ephraim. Circa primum dicitur: Noli lætari. in animo. e ¶Noli exultare. exteriꝰ in ſigno: Dicit enim exultatio quaſi extra ſaltatio. f ¶Sicut populi. q.d. magis habes materiã triſticiæ q̃ Gentiles, qui nõ ſunt trãſgreſſores legis Moſaicę ſicut & tu: qa non fuit eis data: g ¶Quia fornicatus es à deo tuo. idololatrando & legẽ eius trãſgrediẽdo: h ¶Dilexiſti mercedẽ &c. Pro cultu enim idolorũ conſequi ſperabãt abundantiã temporaliũ bonorũ, ſed accidit eis contrariũ: quia hæc abundãtia quã conſecuti fuerãt deum colẽdo, mutata eſt in penuriã, ideo ſubditur: i ¶Area &c. & uinum &c. qui nõ creſcet q̃tum ſperabant, & cum hoc ejiciẽtur de terra ſua captiui, ideo ſubditur: Non habitabunt in terra domini. l ¶Reuerſus. Hic increpatur de mutatiõe ſecũda, ſ. de mũdicia in immundiciã, cũ dicitur: Reuerſus eſt &c. i. de mũdicia vitę quàm lex tradidit in immundiciam cõuerſationis Aegyptiacæ. m ¶Et in Aſſi. ſcilicet ductus. n ¶Pollutum comedit. i. † Pluſquã comedet cito cibaria in lege prohibita. o ¶Non libabũt domino. q.d. propter ſui immunditiã ineptum eſt ad dei ſacrificium. p ¶Sacrificia eorũ &c. id eſt polluta: In domo eũ, in qua erat mortuus, oĩa cibaria reddebãtur pollutа, & illi qui comedebant ea: ideo ſequitur: Omnes q comedẽt &c. q ¶Quia panis eorum &c. q.d. ille panis poteſt reficere hominẽ, ſed ineptus eſt ad faciẽdum inde deo oblationẽ: ideo ſubditur. D

✠ Quid facieris

Moraliter. Moraliter. c ¶Noli lætari &c. In hoc ca. ponunt̃ quinq̃ mutationes malę circa populum Iſrael, quæ Myſticè reperiuntur in Chriſtianis. Prima mutatio fuit de victualium abundãtia ad penuriam eorum & defectum: & hoc notatur cum dicitur: f ¶Area & torcu. &c. Chriſtianorum area ſpiritualis eſt altare, vbi cõſecratur & miniſtratur ſacramentum euchariſtiæ, quod in præmitiua eccleſia abundanter miniſtrabatur Chriſtianis, quia communicabant quotidie: ſed poſtea refrigeſcẽte deuotione ordinatũ fuit q̃ ſufficeret populo cõmuni ſingulis diebus dñicis cõmunicare: poſtea verò ex cadẽ cauſa ordinatũ fuit, quòd ſufficeret bis in anno. ſ. in paſchate & natiuitate domini, & modo ſufficit ſemel. ſ. in paſcha te, & tamẽ multi diſponũt ſe ad hoc ſatis defectiuè: & ſic patet penuria reſpectu abũdãtiæ pręteritæ in populo cõmuni. k ¶Et ui. Sacramentũ euchariſtiæ ſub ſpecie, vini recipitur à ſacerdotibus, & cũ hoc aliquãdo à miniſtris altaris, tamẽ pluribus nõ .pſbĳcit, quia ſicut dicitur. j. Corint. xj. ſ. Qui mãducat & bibit indig. iu. ſi. man. &c. tamen ſacramentũ ſub ſpecie vini ſumptũ nõ mentitur eis, ſed ecõuerſo ipſi mentiunt̃ ſacramẽto: propter quòd cũ dicitur: Et vinũ mentietur eis, eſt hyppalage, ſicut cũ dicitur: Perflauit fiſtula buccas. i. bucca perflauit fiſtulas. Et Iere. xj. d. Mittamus lignũ in panem eius. i. Chriſtum qui eſt vitæ panis, mittam⁹ in lignũ crucis, vt exponũt aliqui doctores catholici. l ¶Reuerſus &c. Hic ponitur ſecũda mutatio. ſ. à mundicia in immũdiciam. Et hæc mutatio Myſticè reperitur in malis religioſis, qui poſt profeſſionẽ reuertũtur ad modũ viuendi ſeculariter. ideo ſubditur. m ¶Et in Aſ. per Aſſyrios q interpretant̃ facturę vigilantes dño, ſignificantur boni religioſi, qui vigilant in obſequĳs domini: Et in eis panem pollutum comedit, qui inter eos immunde viuit, & hoc eſt peſſimum, ſ. inter mundos viuere immundè.

✠ Scito te Iſrael

a ¶Cotendo deos eorum, vel pretendo auxilium ab eis, diffendendo a protectione dei vel etiam corporali, contra dei prohibitionem reuerſi abierunt in Aegyptum. ¶Poſt legem. b ¶Hoc ideo quia-

ptum cõuertentur. Et oblitus eſt a b
a ¶Decem tribus. ¶Idolis in excellis.
Iſrael factoris ſui, & ædificauit delu
a ¶Cum duę tribus vidiſſent. x. recedentes a deo punitas. non tamen conuerſi ſunt ad deum, ſed ædificauerunt vrbes per quas protegerentur ab hoſtibus: ſed nil profuit eis. quia quarto decimo anno Sedechiæ deſtruxit Sennacherib illas vrbes munitas, qui ſicut ignis tam publicas quam priuatas domus combuſſit.
a bra, & Iudas urbes munitas multi c
plicauit, Et mittam ignem in ciuita d
tes eius, & deuorabit ædes illius.

Cap. IX.

¶Aliter punitur ignorans deum, aliter recedens a deo. Seruus enim domini ſui voluntatem ſciens, non faciens plavapul.mul.

NOli lętari Iſrael, no e
a ¶Nationum deum ignorantes.
li exultare ſicut pò f
a ¶Ideo iuſte puniendus.
puli, quia fornicatus es à deo tuo. g
Dilexiſti mercedem †ſuper omnes h
areas tritici. Area & torcular non i
a ¶Quo potabant ſe inebriando. b ¶Deficiet.
paſcet eos, & uinum mentietur eis. k
a ¶Non ſolum fame atterentur in terra quam à deo acceperunt, ſed etiam ab ea captiuabuntur, quam ſuis ſceleribus polluerunt.
Non habitabunt in terra domini. l
a ¶Quia. ¶Corde, vel colendo idola eorum.
b ¶Sicut enim in terra ſua idololatrica comedebant ſuſcaptiuati ab Aſſyrĳs vrebantur ſacrificĳs eorum quæ polluuntur in hoc, quod idolis offeruntur.
Reuerſus eſt Ephraim in Ægyptum, m
& in Aſſyrĳs pollutum come n
a ¶Sed dæmonibus.
dit. Non libabunt domino ui o
num, & non placebunt ei. Sa p
crificia eorum quaſi panis lugen
tium. Omnes qui comedent eum, q
a ¶Quia panis pro quolibet cibo oblato accipitur.
cõtaminabũtur: quia panis eorum
a ¶Subaudis prępa ratur, quia ideo offerunt vt inde gę ſatiſfaciant. b ¶Polluti deo non placent. c ¶Quę igne Babyloniorum ſuccenſa eſt.
a animę ipſorum, nõ intrabunt in dõ

a ¶ Quid facietis. Cū venerit dies captiuitatis, quę dies erit mi
E hi solēnis, & quasi placens hostia: quia in ea vindicabor de hostibus & ponam finem iniurię eorum, & flagellabo ingratos filios.
O hæretici qd facietis cū venerit dies iudicij, quādo vitā suis mortē redditurus est inimicis? b ¶ Ecce enim. vastati estis à dæmonibus, qui vos spoliauerunt virtutibus, & imitati estis opera infidelitū: ppter hoc sepelict vos memphis, quia iuxta sententias & blasphemias oris vestri dānabimini: & quòd locuti estis, in supplicijs sentietis: & quicquid argenti in nitore eloquij & falsi dogmatis habuistis possidebit vrtica: quæ vos æterno ardore consumet, & in tabernaculis. i. in conscientijs vestris lappa. i. memoria præteritæ malæ cōuersationis torquębit. c ¶ Profecti sunt. i. proficiscētur, quia premētibus Chaldæis fugient ad Aegyptum, vt euadāt. d ¶ Memphis. Mēphis erat ciuitas metropolis Aegyptiorū, antecę Alexandria exaltaretur. Interfecto autē Godolia ab Hismaele, quē Nabuchodonosor rex terræ præfecerat, reliquiæ duarum tribuum fugiendo Chaldæos cum Ieremia propheta, cōtra præceptū domini ingressæ sunt Aegyptum: & ibi postea persequentibus Chaldæis, vel capti sunt, vel sepulti sunt in prædicta ciuitate. e ¶ Venerunt. Hiero. Dies iudicij veniet improbis, in quo affligetur Israel. i. qui iactat se nosse deum, & non sanctoſpiritu regitur: sed à dæmonio in varias partes circūfertur nesciens quid loquatur, dicens dei filiū creaturā, spiritum sanctum negans esse deum, & aliū deum bonum, aliū mūdi creatorē dicēs: quorum insania multiplex est, qa multæ iniquitates. Semel autem scīēdū, quicquid in hoc propheta de Israel & Ephraim dicitur, ad hæreticos referri, qui verè insanientes, contra deū loquunt mendaciū.
f ¶ Scito te: Vel O Israel qui promittebas tibi pacē, scito te in hoc stultū fuisse & insanū prophetā, qui putabas te eē spiritualē, sed nō venit pax secundū æstimationem tuam. ¶ Etiā scito prophetam quem ego misi tibi ad annunciādā veritatē, quem tu dicebas insanum, fuisse virū sanctoſpiritu plenū, & vera prophetātem. g ¶ Speculator. Deus cōstituit reges & sacerdotes, & prophetas, vt prouiderent ppło. vnde dicit ad Ezechiel: Speculatorē dedi te domui Israel. Dicit ergo propheta: Ephraim. i. Ieroboā, cū deo meo. i. soſm voluntatē dei mei cōstitutus est speculator ad hoc, vt & ipse & sequaces reges populo dei vtilia prouiderēt: & sicut prophetę ad bona erigerēt, sed in omnibus vijs, actionibus suis factus est laqueus: quia suadēdo & per potentiā cogendo ad idolatriā inducebat. Vnde dicitur: h ¶ Insania in domo eius. Prælati ecclesiarū aliquando in ecclesia dei cōfingunt insaniā, vel in scripturis prauè interpretando. vel in vnoquoq; credentium (qui domus dei rectè dicitur) errorē generādo, vt quicūq; sequitur eos, illaqueetur ad casum. i ¶ In diebus Ga. Reducit ad memoriā scelus filiorum Israel, qñ vxor Leuitę redeuntis de Bethleem nefando cōcubitu necata est, vel qñ relicto deo fecerunt sibi regē de vrbe Gabaa. i. Saul, & multo peius peccauerūt nunc eligēdo Ieroboā & adorādo idola: Tunc enim remāsit populus in cultu dei, nūc post Schisma secuta est idololatria: Possunt hæc & ad prælatos ecclesiæ referri q praua doctrina ledūt eos quibus pdesse debent. k ¶ Quasi uuas in deser. inue. Israel. Cū totus orbis esset desertus, & dei noticiā non haberet, alijs relictis in errore, elegi Israel ad sacrificādū. Nota, pprietatē, ppś inuenit, patres videtur. In vtroq; vinea est & siculnea sub quibus requiescere dicit, qui confidit in dño. ¶ Cū in deserto huius mūdi gentes ignorarent

mum domini. Quid facietis in die solenni, in die festiuitatis domini?
a ¶ Illis non respondentibus ipse respondet, imo quæ facturi sunt, diuinis oculis intuetur, & prædicit: Ecce enim &c.

b c Ecce enim profecti sunt à uastitate. d e
Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos. † Desiderabile ar
a ¶ Per argentum signatur omnis quæ argento emitur, vt villæ. b ¶ Signat autem longam vastitatem quia vbi prius erant delectabiles habitationes nascentur lappæ & vrticæ.

gentum eorum b urtica hæreditabit,
a ¶ De quibus supra. Quid facietis

c lappa in tabernaculis eorum. Vene f
¶ Afflictionis.

runt dies uisitationis, uenerunt dies g
a ¶ Vt qualia fecerunt, talia recipiant. b ¶ Nunc recognoscat verba tua, quę solebas dicere de meis prophetis.
c ¶ Elie. d ¶ O.

f retributionis. † Scitō tē Isrāēl stul h
a ¶ In me. ¶ Sine intellectu.

tum prophetam, insanum uirum i k
a ¶ Propter ergo innumera peccata, multam incurristi amentiam, vt nec per te scire quid ageres & eos qui per spiritum sanctum vera tibi prophetabant nō audires sed amentes vocasti.

† spirituālem. Prōpter multitudi l
¶ Eō.

nem iniquitatis tuæ, & multitudo
¶ Eō.

g † amentiæ. † Speculator Ephraim m
a ¶ Est et. ¶ Ipse est laqueus in quo populus capitur. n o p

cum deo meo propheta, lāqueus ru
inę factus est super omnes uias eius.
a ¶ Vitulus aureus. b ¶ In Bethel vbi prius domus dei. c ¶ Vsq; in barathrum impietatis.

h † Insaniā ī dōmo dei eius. † Prōfun q r
dē peccauerunt, sicut in diebus Ga
a ¶ Ideo. ¶ Deus, qui quia patitur obliuia putatur.
b ¶ In próxime separando ab ecclesia.

baa. Recōrdabitur iniquitates s
a ¶ In captiuitate occidet. ¶ Tandem damnando.
b ¶ Quæ in se

eorum, & uisitābit peccāta eorum.
a ¶ In Abraham.

k Quasi uuas in deserto inuēni Israēl, v

queus ruinæ. quia in dictis & factis talis prophetæ quærebant occasionem mortis suæ: Et quia regnum Israel nō solum hoc faciebat, sed etiam regnum Iuda in quo erat templum, ideo subditur: q ¶ Insania in do. dei eius: quia Zachariam interfecerunt in domo domini, ij. Para. xxiij. Et quia ista erant horrenda, ideo subditur: r ¶ Profundè peccauerūt sicut in diebus: Gabaa, in quo vxor Leuitæ mortua fuit vexara incredibili libidine, Iudic. xix. s ¶ Recordabitur iniquitates eorum. non quia obliuio cadat in deo. sed quia ad modum recordantis se habet, quando punit peccata diu dissimulata. t ¶ Quasi quarta mutatio uuas in deserto. Hīc increpatur quarta mutatio de virtute ratio, te in maliciam, cum dicitur in persona domini: Quasi uuas in de. quæ sunt ibi valde præciosæ, quia rarę. v ¶ Inueni Israel. in primis patribus Abraham, Isaac Iacob & similibus.

Quasi prima

* b ¶ Scito te Israel stultum. Hic ponitur tertia mutatio quę fuit à scientia in stulticiam: Et hæc mutatio reperitur in pluribus Theologis moderni temporis, qui sacram scripturam & sanctorum doctrinam studere negligunt, & vanis ac curiosis totaliter inhærent. t ¶ Quasi uuas in deserto. Hīc ponitur quarta mutatio quæ fuit in populo Israel, quæ fuit de bonitate in cōi in malitiam: nam primi patres vt Abraham & Iacob & similes cogitauerunt optimi & posteriores fuerunt idololatræ pessimi, sic ratione patet. iij. Regum. &. ij. Paralypomenō. Et sic est in ecclesia modo simili Christi: nam primi rectores eius optimi fuerunt, scilicet apostoli & discipuli & successores eorum multi, intantum quòd fere in omnibus eo na turique desijs deus miracula faciebat ex eorum meritis. Sed modo multum.

* ti faciunt

ad offerendū, & secūdū hīc sensum cōtinuat literę precedēti. Ra. G
Sa. aliter exponit dicens, qp alloquit duas tribus à Nabuchodonosor occidendas, dicens: Quid facietis in die solē. quādo dominus de cadaueribus vestris faciet solēne cōiuiū bestijs & auibus. q.d. nō habebitis effugiū, & sic cōiungitur cū litera sequēti, cum dicit: b ¶ Ecce enim profecti sunt &c. i. pauci q effugerūt in destructione Ierusalē iuerunt Aegyptū cōtra cōsiliū Ieremiæ. ſ. Iohannā filius charee & alij cum eo Ierem. xlij. ideo subditur: c ¶ Aegyptus cōgre. eos. ista tamen fuga nō valuit eis, quia cito post Nabuchodonosor intrauit Aegyptū, & eos occidit, ideo subdit: d ¶ Memphis sepeliet eos: ciuitas est Aegypti, quæ nunc dicitur damiata. e ¶ Desiderabile argen. Ierusalē enim destructa illo tempore fuit sine habitatorib⁹, vbi fugientes absconderāt sua prætiosa, & sic ibi creuerūt vrticæ & spinæ. f ¶ Venerunt dies uisitatio. i. punitionis. g ¶ Venerūt dies retribu. ſ. propter catis: & in hoc notat iusticia huius punitionis. h ¶ Scito te. Hic increpatur tertia pe tertia prioratio. ſ. de sapiētia in stulticiā

Dederat enim dñs illi populo legē: de qua dicitur Deut. iij. a. Hæc est sapiētia vestra & intellectus corā populis: sed propter trāsgressionē eius fuerūt excæcati: quia frequētatio peccatorū excæcat mētis oculū, ideo subditur: Scito te Israel stultum. Et dicūt aliqui correctores, qp sunt duæ dictiones, scito te: & sic Israel est vocatiui casus: sed in Hebręo est vna dictio: & tunc Israel est accusatiui casus, & sic est sensus: Scito &c. q.d. paret oibus qp populus Israel factus est stultus. i ¶ Prophetam insanū: qa propheę Israel erāt arreptitij à dęmonibus, ideo cū subditur: k ¶ Virum spiritalē. in H
telligitur maligno spiritu arreptum: Et † Odium. subdit causa huius: l ¶ Propter multi. &c. supple facta est à dæmonē, deo iustē sibi permittente. Consequēter subdit de bonis prophetis. m ¶ Speculator Ephraim. i. annūcians veritatem Ephraim. n ¶ Cum deo meo. i. loquens spiritu diuino. o ¶ Propheta. ſ. & secundū veritatē: Sed quia tales prophetas quærebant interficere sicut ſ. patebit de amos, ideo sequitur: p ¶ La

† Malispā citer contumaciæ.

Ezech. 3. d. Iudic. 19. g. 1. Reg. 10. d 3. Reg. 12.

a ¶ Quid facietis in die solen. in quo deberis apparere corā dño, cū oblationibus & non vacui, & nō habetis aliqd aptū ad offeren-

tes ignorarent deū, & ipse Israel excæcaretur, primū in apostolis & in apostolicis viris inuenit deus Christianum populum mente deum videntem, & dulcissimis eorum fructibus satiat⁹ est, qua si vua & ficus in deserto inueniantur. Sed hæretici vsurpantes ibi nomen Christi intrant ad Beelphegor, id est seruiunt libidini. Vix reperitur hæreticus q diligat castitatē, & si ore laudet. Ideo alieni à deo, confusioni. i. idolo mancipātur: Sicut enim qui gulæ seruit, seru⁹ est gulæ, sic qui libidini seruit, deū habet Beelphegor. a ¶Ephraim. Gloriabātur decem tribus & præferebant se fratri suo Iudæ, q multos haberēt filios, & exercitus: sed hi omnes vel captiuati vel interfecti sunt. Cito ergo recessit ab eis gloriatio eorū. Vel gloria eorū. i. auxilium dei cito recessit ab eis, & auolauit etiam à partu & ab vtero & à cōceptu: quia etiā filios & posteros eorū deseruit dei auxiliū: vñ subdit: b ¶Quòd si enu. ¶Hieron. Hæretici instabiles & lasciui ab ecclesia recedūt & gloriant: si multos prauo dogmate generēt, quos & si enutriti fuerint in fornicatiōe, dāminaf puniēdos cū magistris eorum & erit eis æternū ve. Replicat etiā qualis fuerit Ephraim. Qñ inquit erat in ecclesia inter fluctus huius seculi, firma p ma nebat in Christo fundata. sed nūc filios suos ab ecclesia ad diabolum ducit ad mortē. Moraliter. p filios malæ cogitationes, vel prauа dogmata intelliguntf. Quæ omnia interficiet dominus spiritu oris sui. Et in illa die peribūt omnes cogitatiōes & dogmata eorū. c ¶Tyrus in medio maris, abūdās omnibus diuitijs: Huic Tyro se fiſes putauerunt. xtribus in multitudine diuitiarū, & sicut Tyr⁹ nō timet circūuerberātes vndas, sic ille populus dei circūcinctus auxilio pro nihilo habebat iras aduersantium populorū. ¶Sic pulcher & validus dei auxilio vallatus, sicut Tyrus mari: Vel secūdū. Lxx. Quasi scopulus durissimus, qui contēnit omnes circūuerberantes procellas. d ¶Et Ephraim educet. Iste interfector intelligitur Azael rex Syriæ qui Samariā longa obsidione ita fame afflixit, vt illius habitatores intelligerēt vtilius esse ad eū exire, & gladio cito perire, q̄ longa inedia: Quia verò videt prophera: quia in abundantia donorum dei superbierant, precatur auferri causam superbiæ, prouocās deum ad auserendum. e ¶Da eis domine. Et statim ipse sibi respondet. f ¶Da eis uuluam. ne glorientur de multitudine filiorum. ¶Si his quæ deus dat pro benedictione in contrarium vtamur, aliquando iustè subtrahuntur, iuxta illud: Muta fiant labia dolosa: Et alibi: Disperdat dominus vniuersa labia dolosa.

☞ In Galgal.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Quasi prima poma ficulneæ: quę sunt alijs meliora. b ¶In cacumine eius uidi patres eorum. Sicut enim in cacumine arboris fructus citius maturantur & melius, eò quod à solę attinguntur liberius. sic dicti patres fuerunt meliores posterioribus, de quibus subditur: c ¶Ipsi autem intrauerunt ad Beelphegor. id est ad idololatriam filiorum Ammō & Moab. Num. xxv. d ¶Et abalienati sunt. à deo. e ¶In confusione. scilicet sua vt ibidem habetur. f ¶Et facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. id est sicut idola quæ abominationes nominantur frequenter in scriptura. g ¶Ephraim. Hic increpatur populus de quinta mutatione scilicet à fœcunditate prolis in carentiā: Et diuiditur in tres partes, quia primò proponitur prædicitur, secundò, incidens ponitur, ibi: Sed & ve. tertiò, scriptura ad primū refertur, ibi: Ephraim. Carentia verò prolis in magna parte fuit eius captiuatio, quod notatur cum dicit: Ephraim quasi auis auolans. de nido suo. b ¶Auolauit. ductus extra terram suam in captiuitatem: Et loquitur propheta de futuro per modū prēteriti, sicut frequēter dixi: & ideo sic intelligendū est in alijs vbi nō exprimitur. i ¶Gloria eorū à par. In hoc enim gloriabantur, q̄ vxores eorū faciliter cōcipiebant & sine periculo pariebant: ex quibus sequebatur abundāria prolis. C De mutatione huius gloriæ subditur. k ¶Quòd & si enutrierint filii. su. absq; liberis eos faciam: interficiendo eos per Assyrios. m ¶Sed & uæ eis. Hæc est pars incidentalis, in qua propheta in persona dei loquens denunciat futuram destructionem populi Iudaici per Romanos: habita occasione ex eius destructione per Assyrios, de qua ante imediate fuerat locutus. ¶Circa quod sciēdum, q̄ iste est vnus de passibus scripturæ veteris testamenti corupris à Iudæis, secundū qd̄ dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valde peritus. Ad cuius intellectum sciendum, q̄ sic in Hebræo habetur: Quia etiam vę eis desuri de eis. Hebræi verò habent duplicem literam scilicet Samech & sin in sono & charactere differentes: Quando verò Desuri per literam Samech scribitur, significat in recessu meo: quando verò scribitur per sin significat incarnationē meā: Hic autem scribitur per sin: & ideo hæc est vera litera. Quia etiam vę eis incarnatio mea de eis. Assumpsit enim de⁹ carnem de Iudęis, & ex hoc secutum est vę eis, quia pro maiori parte fuerūt increduli & persecutores Christi, & in vindicam mortis eius per romanos trucidati & captiuati fuerūt: Quod etiam designatur per hoc quod in principio dicitur: Quia etiam vę eis, etiam in latino additamentum significat, & in Hebræo loco eius ponit hæc dictio Gam per quam significatur additamentum consimilis, & diminutio populi Iudaici per Romanos fuit tanta, imo maior q̄ illa quę fuit facta p Assyrios & Chaldæos. A principio enim obsidiōis per Romanos vsq; ad finē, mortui fuerunt fame, pestilentia & gladio decies centū milia. Hanc autem veritatem fidei nostræ consonam nititur Ra. Sa. repellere dicens, q̄ litera sin quādo punctatur desuper in sinistra parte habet sonum & virtutem literæ Samech, & sic Desuri significat hic recessum & non incarnationem: quia sic punctatur litera sin in hoc loco. Sed istud videtur fuga veritatis primò quia hæc litera in toto veteri testamento non inuenitur alibi sic punctata, vt dicit prędictus frater Raymundus: & ego similiter nō recolo me vidisse alibi sic punctatā: propter quòd videtur hæc additio facta ad deprauandā sententiam: Secundò quia puncta non sunt de substantia literæ: nec à principio scripturæ fuerunt, vnde & rotuli qui in synagogis eorum leguntur sunt sine punctis, sed per magnum tempus postea inuenta sunt huiusmodi puncta ad facilius legendū. Cum igitur subtracto puncto prædicto, ipsi concedant q̄ Desuri per sin scriptum incarnationē meam signat: cōuincuntur concedere q̄ hic Desuri incarnationem signat. Et quoniā translatio nostra secundum dictū Ra. Sa. sequitur, quæ sic habet: Sed & vę eis cū recesserо ab eis, patet q̄ fuit facta post corruptionem dictā: potest tamē trahi nostra translatio ad prædictū intellectū. Sed vę eis &c. quia propter negationē incarnatiōis dei deus recessit ab eis dimittens eos in cæcitate eorū vsq; quo intrauerit plenitudo gentiū: secundum qd̄ deducit Apostolus satis diffusę in epistola ad Romanos Roma. 11. c n ¶Ephraim &c. Hic scriptura reuertitur ad prædictā carentiam prolis in regno decem tribuū tempore veteris testamēti: cū dicitur, Ephraim ut &c. i. similis tyro in filiorum multitudine: ideo subditur: o ¶Fundata in pulchritudine. &c. pulchritudo enim ciuitatis principaliter in multitudine plebis consistit: & consequenter ostendit mutationem in oppositum. p ¶Et Ephraim educet ad interfecto. &c. id est ad regem Assyriorum qui eos debellauit & captiuauit. q ¶Da eis. id est dabis e-✠-Vuluam sine ✠ ti faciunt mirabilia, quia per modos inexcogitatos & mirabiles surripiunt simplicium bona. g ¶Ephraim. q. a. e. Hic ponitur quinta mutatio, quæ fuit in populo Israel scilicet à fœcunditate prolis in sterilitatē, ideo subditur: l ¶Absq; li. e. fa. hoc autē mysticè reperitur in multis ministris ecclesiæ, qui nec verbò prædicationis: nec exemplo bonæ actionis faciunt liberos in ecclesia dei, sed magis per suam malam vitam faciūt filios inferni.

a ¶Quæ detestabilia sunt, & cum amore colliguntur, ob celeritatem maturitatis. b ¶In tritio ipsius populi per gratiam elegi Abraham Isaac & Iacob, qui mihi adhæserunt.

quasi † primā poma ficulneæ, in cacu a

a ¶Ficus. ¶Licet autem a bonis geniti & educati de Ægypto seruierunt idolis eius.

mine eius uidi patres † eorum. Ipsi au c

a ¶Idolum Moabitarum & deus tentiginis.

tem intrauerūt ad Bēelphegor, & ab

a ¶A deo. ¶In confusionem sui receserunt digni abiectione omnium.

aliēnati sunt in cōfusione, & facti sunt f

a ¶Vnde: Similes illis fi. qui fa. e. vt non idololatræ, sed ipsa idola vocentur.

abominabiles sicūt ea quæ dilexerūt.

a ¶Et ideo. ¶. e. tribus. b ¶Velociter de loco suo in captiuitatem abiit. c ¶Quæ erat.

a Ephrāim quasi auis auolauit. Gloria g h i

a ¶Quia facile pariebant. b ¶Quia facile in vtero gerebant. c ¶Quia facile concipiebant. ¶Subau. auolauit.

eorum à partu, & ab utero, & à cōnce

a ¶Si habuerint licentiam nutriendi multos filios, nō proderit eis, quia debent tradi neci vel captiuitati.

b ptu. Quòd & si enutrierint filios su k

a ¶Nec solum temporalis hæc pœna, sed æternum væ erit eis: destitutis a meo auxilio.

os, absq; liberis eos faciam † in homi l

a ¶Exponit qualis fuerit Ephraim vt magis appareat defectio. ¶Qui nunc deferens, erat olim.

nib⁹. Sēd & uę eis, cū recessero ab eis. m

c Epraim (ut uidi) Tyrus erat fundata n

d in pulchritudine. Et Ephraim edu o

f cet ad interfectorem filios suos. Da p

¶Vox prophetæ.

eis domine. Quid dabo eis? Da eis q

a ¶Quasi prima poma ficulneæ: quę sunt alijs meliora. b ¶In cacumine eius uidi patres eorum. Sicut enim in cacumine arboris fructus citius maturantur & melius, eò quod à solę attinguntur liberius. sic dicti patres fuerunt meliores posterioribus, de quibus subditur: c ¶Ipsi autem intrauerunt ad Beelphegor. id est ad idololatriam filiorum Ammō & Moab. Num. xxv. d ¶Et abalienati sunt. à deo. e ¶In confusione. scilicet sua vt ibidem habetur. f ¶Et facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. id est sicut idola quæ abominationes nominantur frequenter in scriptura. g ¶Ephraim. Hic increpatur populus de quinta mutatione scilicet à fœcunditate prolis in carentiā: Et diuiditur in tres partes, quia primò proponitur prædicitur, secundò, incidens ponitur, ibi: Sed & ve. tertiò, scriptura ad primū refertur, ibi: Ephraim. Carentia verò prolis in magna parte fuit eius captiuatio, quod notatur cum dicit: Ephraim quasi auis auolans. de nido suo. b ¶Auolauit. ductus extra terram suam in captiuitatem: Et loquitur propheta de futuro per modū prēteriti, sicut frequēter dixi: & ideo sic intelligendū est in alijs vbi nō exprimitur. i ¶Gloria eorū à par. In hoc enim gloriabantur, q̄ vxores eorū faciliter cōcipiebant & sine periculo pariebant: ex quibus sequebatur abundāria prolis. C De mutatione huius gloriæ subditur. k ¶Quòd & si enutrierint filii. su. absq; liberis eos faciam: interficiendo eos per Assyrios. m ¶Sed & uæ eis. Hæc est pars incidentalis, in qua propheta in persona dei loquens denunciat futuram destructionem populi Iudaici per Romanos: habita occasione ex eius destructione per Assyrios, de qua ante imediate fuerat locutus. ¶Circa quod sciēdum, q̄ iste est vnus de passibus scripturæ veteris testamenti corupris à Iudæis, secundū qd̄ dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valde peritus. Ad cuius intellectum sciendum, q̄ sic in Hebræo habetur: Quia etiam vę eis desuri de eis. Hebræi verò habent duplicem literam scilicet Samech & sin in sono & charactere differentes: Quando verò Desuri per literam Samech scribitur, significat in recessu meo: quando verò scribitur per sin significat incarnationē meā: Hic autem scribitur per sin: & ideo hæc est vera litera. Quia etiam vę eis incarnatio mea de eis. Assumpsit enim de⁹ carnem de Iudęis, & ex hoc secutum est vę eis, quia pro maiori parte fuerūt increduli & persecutores Christi, & in vindicam mortis eius per romanos trucidati & captiuati fuerūt: Quod etiam designatur per hoc quod in principio dicitur: Quia etiam vę eis, etiam in latino additamentum significat, & in Hebræo loco eius ponit hæc dictio Gam per quam significatur additamentum consimilis, & diminutio populi Iudaici per Romanos fuit tanta, imo maior q̄ illa quę fuit facta p Assyrios & Chaldæos. A principio enim obsidiōis per Romanos vsq; ad finē, mortui fuerunt fame, pestilentia & gladio decies centū milia. Hanc autem veritatem fidei nostræ consonam nititur Ra. Sa. repellere dicens, q̄ litera sin quādo punctatur desuper in sinistra parte habet sonum & virtutem literæ Samech, & sic Desuri significat hic recessum & non incarnationem: quia sic punctatur litera sin in hoc loco. Sed istud videtur fuga veritatis primò quia hæc litera in toto veteri testamento non inuenitur alibi sic punctata, vt dicit prędictus frater Raymundus: & ego similiter nō recolo me vidisse alibi sic punctatā: propter quòd videtur hæc additio facta ad deprauandā sententiam: Secundò quia puncta non sunt de substantia literæ: nec à principio scripturæ fuerunt, vnde & rotuli qui in synagogis eorum leguntur sunt sine punctis, sed per magnum tempus postea inuenta sunt huiusmodi puncta ad facilius legendū. Cum igitur subtracto puncto prædicto, ipsi concedant q̄ Desuri per sin scriptum incarnationē meam signat: cōuincuntur concedere q̄ hic Desuri incarnationem signat. Et quoniā translatio nostra secundum dictū Ra. Sa. sequitur, quæ sic habet: Sed & vę eis cū recesserо ab eis, patet q̄ fuit facta post corruptionem dictā: potest tamē trahi nostra translatio ad prædictū intellectū. Sed vę eis &c. quia propter negationē incarnatiōis dei deus recessit ab eis dimittens eos in cæcitate eorū vsq; quo intrauerit plenitudo gentiū: secundum qd̄ deducit Apostolus satis diffusę in epistola ad Romanos Roma. 11. c n ¶Ephraim &c. Hic scriptura reuertitur ad prædictā carentiam prolis in regno decem tribuū tempore veteris testamēti: cū dicitur, Ephraim ut &c. i. similis tyro in filiorum multitudine: ideo subditur: o ¶Fundata in pulchritudine. &c. pulchritudo enim ciuitatis principaliter in multitudine plebis consistit: & consequenter ostendit mutationem in oppositum. p ¶Et Ephraim educet ad interfecto. &c. id est ad regem Assyriorum qui eos debellauit & captiuauit. q ¶Da eis. id est dabis e-✠-Vuluam sine ✠ ti faciunt mirabilia, quia per modos inexcogitatos & mirabiles surripiunt simplicium bona. g ¶Ephraim. q. a. e. Hic ponitur quinta mutatio, quæ fuit in populo Israel scilicet à fœcunditate prolis in sterilitatē, ideo subditur: l ¶Absq; li. e. fa. hoc autē mysticè reperitur in multis ministris ecclesiæ, qui nec verbò prædicationis: nec exemplo bonæ actionis faciunt liberos in ecclesia dei, sed magis per suam malam vitam faciūt filios inferni.

Diuisio

Destructio ppli Iudaici per Romanos.

Passus hic per Iudeos de prauat⁹ est.

† Vestros.

† Vt non peruenīat ad virilem ætatem.

Hebręarū literarum punctationes de essen tia literæ non sunt.

Moraliter

Mysticè.

Primitias fructus.

Moraliter.

a Theo. ab Hugo.

Hugo.

Quia mutatio.

Glos. ordi. Hoseæ Cap. X. Additio.

a ¶In Galgal. Galgal, reuelatio vel volutabrum. Dicit ergo omnes malicias hæreticorum reuelandas esse, quando vulua eorum sterilis efficietur; quia videbunt ignominiam suam, & qui iactabāt se ad alta cōscendere detrudentur in infernū: quos ideo deus habet exosos, quia loquuntur contra eum mendaciū. Vnde sequit: b ¶Propter m. &c. cō hæretici de domo dei sunt eiecti. ¶Habet de⁹ ibi eos exosos, q⁹ hoiem regē eligētes, à dei rectisserūt impio, vel in Galgal vbi populus fuerat circūcisus sed ō: postea causa religiōis coluerūt idola, in quorū cultura oia scelera cōmiserūt. c ¶Non addā. Quòd non diligat eos clarū est, & q⁹ oēs reges Israel à deo fuerant recedētes, vsq; hodie enim permanent in captiuitate. d ¶Oēs prin. Reges decē tribuū oēs p idololatriā à deo recesserunt. Pōt dici de aduētu Christi, in quo tā Iudas q̄ Israel de domo dei eiect⁹ est, ne saluet cū credē-
Hierony. tibus. ¶Metaphora ab arbore, cui⁹ si radix siccat, nō fert fructū, & si etiā paululū fecerit, statim in ipso flore siccat. Pōt hoc dici de oībus Iudæis, q̄ mortē eius clamauerūt: iō deus repulit eos & exciccauit ne fructū possint ferre. Qui & si fecerint, & nisi fuerint legem dei meditati: & quasi amātissimos filios aliqd scientiæ & doctrinæ de corde suo, ptulerint: à deo succidētur, & erūt vagi in nationib⁹, nō habētes templū vel altare vel ciuitatē. Hæretici non possunt facere fructū virtutū, q̄ deū in quo radicari deberēt perdiderūt: & si aliquos genuerint, deo aduersante morientur, vel fructus eorū, oia q̄ fingūt & de corde suo generāt, q̄ areſiet & peribūt: hi abiecti à deo & ideo vagi in natiōib⁹: F nunc ad has nunc ad illas sententias trāsiundo, & Gentilium imitātur errores.

GLOS. ORDI.

Cap. X.

VItis frōdosa. Alia trāslatio. Vitis aquosa Israel: quod in malo accipit, quia sicut aquosa vitis plus in foliorū q̄ fructuum emissiōe solet luxuriari, sic Israel creuit in multitudine populorū, sed cum deberēt agricolæ ferre vuas, fecit labru-
Isa.5.a. scas. Hæretici qui dum sunt in domo dei, vocantur vinea domini, & afferunt vberes fructus, recedētes verò ab vno altari. i. vnitate fidei, plures errorū struūt aras, & iuxta vbertatē terræ suæ, iuxta acumē ingenij à deo dati exuberant simulacris, quia q̄to per naturā acutiores, tāto profundiora & inaudita proferūt dogmata. f ¶Diuisum est. Traduntur Hebræi, q̄ q̄dā pari consensu reges & populus colebant vitulos, non venit captiuitas, quia quodammodo poterat excusari populus, quòd per violētiam regum ad idololatriam traheretur: sed post q̄ Hosee qui fuit vltimus rex. x. tribuū populo permisit, vt si vellet, iret ad templum dei Ierosolymis, & ibi sacrificaret, diuisum est cor eorum: quia populus in hoc regi non consensit, vt ab idololatria reuocaretur: & ideo carens omni excusatione nono anno ipsius Hoseæ per

Nicolaus de Lyra.

a ¶Vluā si. li. i. vxores steriles. b ¶Et ubera Arētia, q̄ iam nati nō poterunt nutriri: Et subdit ea huius pœnæ. c ¶Oēs nequi. ibi enim circūcidit Iosue filios Israel, & tūc ibi primò quieuit arca aliquo tempore, propter quod prophetæ falsi dicebāt, q̄ erat loc⁹ Sanctior templo q̄d erat in Ierusalē: & docebāt populū ibi colere idola ex quo rēddebant deo exosi & à deo reprobati, iō sequitur: Nō addā ut diligā eos. d ¶Oēs principes eorū. recedent eo per idololatriā, & à terra sua per captiuitatē. e ¶Radix eorū exic. est. i. virtus ꝓlificandi. f ¶Quòd & si genuerint. nō tñ viuēt. g ¶Abijciet eos dñs deus me. de ter. sua. Verbū est prophetæ captiuitatē denunciātis. h ¶Quia non audierunt. reuocantem eos per prophetas ad bonum. i ¶Et erunt &c. i. captiuati in longinquis regionibus.

¶In cap. ix. vbi dē in post. Quia panis eorū animæ ipsorū &c. Q

ADDITIO. I.

Hoc qd̄ dicit, q̄ panis eorū aiæ eorū nō intrabunt in domo dñi: exponit ab Heb. sic, q̄ panis eorū quē offerēt seu offerre int dñō pro aiabus ipsorū. Non intrabūt in domū domini. s. acceptabilē.

¶In eo. ca. vbi dicit in posti. Circa q̄d sciēdū, q̄ iste est vn⁹ de passib⁹ scripturæ.

ADDITIO. II.

Expositio Raymūdi est vera. Ad cui⁹ maiorē declarationem sciēdū, q̄ litera penultima Alphabeti Hebraici dē Schin, quæ simplr scripta sonat sicut litera nostra. x. viij. scilicet s. Si aūt punctet desup in sinistra parte, habet sonū literæ tertiæ nostræ alphabeti. s. & in hoc dictū. Ra. Sa. hic in posti. allegatū cōtinet aliquid veritatis. Sed attēdēdū q̄ hæc dictio בְּשָׂר Bazar, in Hebræo significat carnē, ꝓprie, & cōiter: quæ quidē dictio Bazar vbicūq; scribit in Heb. scribit cū litera. s. prædicta punctuata desup in sinistra pte vt dictū est. Et ex hac dictiōe deriuatur hæc dictio becuri scripta cū cadē Schin sic punctuata & sic significat idē q̄d incarnatio mea in lingua nostra: vnde cauillatio Ra. Sa. non valet vt patet ex dictis, præsertim habēti noticiam in grammatica Hebraici sermonis.

NICO. DE LY. Cap. X.

VItis fr. Post increpationē ppli de sua peioratiōe, hic cōsequēter increpat de ingratitudine. Et diuidit in quatuor ptes sc. Diuisio. cūdū quatuor ingratitudines, quarū prima ponit in ca. p̄senti, aliæ tres in trib⁹ sequēnb⁹. Prima in duas, q̄ primò increpat ingratitudinis culpa. secdō subdit pœna, ibi: Diuisum est. Circa primū cōsiderandum, q̄ de⁹ fecit illi ppło magnū bñficii † Vacat. introducēdo eū in terrā lactē & melle manantē, Exo. iij. sed hoc bñficio ingrati cōuersi fuerūt ad idololatriā: ideo dicit hic.
k ¶Vitis &c. Vocat aūt popul⁹ Israel H vitis sicut dicitur Isa. v. b. Vinea dñi exer. † Memoriado. Israel est: & dē hic frōdosa, q̄a in multitudine ppli & abūdantia diuitiarū fuit ibi fortificata: & hoc ex terræ fertilitate, iō subdit: l ¶Fru. &c. q̄ tūcūq; populus creuisset, fructus terræ sufficiebant ad eius sustētationē: sed q̄a hęc abūdātia fuit eis occasio recedēdi à deo: sed m q̄ prędixerat Moyses, Deu. xxxij. b. Incrassat⁹ est, † Multiplidilectus & recalcitrauit &c. ideo subdit: cauit ibim ¶Secū. mul. i. diuiciarū naturaliū, & artificialiū. n ¶Multiplica. alta. ad idololatriā exercendā: Et nō solum vnus idoli, sed multorū, iō subdit: Iux. uber. ter. suæ ex ube. simu-
o ¶Diui. &c. Hic cōsequēter subdit pœna: Et priò ponit puntio decē tribuū: sec⁹ o, correctio duarū, ibi: Arabit Iudas. Prima in Diuisio. tres, q̄a primò ponit punitio populi: sec⁹ o, asportatio idoli, ibi: Vaccas: terriò, captiuatio sceptri regij, ibi: Confusio. Circa primū dicit: Diuisum est cor eorū. partim idola colendo, partim deū.

Nunc inter-

Morastr. k ¶Vi. frō. &c. In hoc ca. & trib⁹ alijs sequēnb⁹ arguit Moraltur ingratitudo ppli Iudaici de diuinis bñficijs sibi collatis, p quā significat ingratitudo Christianorū de bñficijs dei maioribus sibi collatis p Christū. In hoc aūt capło describit bñficiū diuinū, quo ppłm Iudaicū introduxit in terrā lactē & melle fluentē, de q̄ bñficio iste ppłs fuit ingrat⁹: Nā post mortē Iosue cito declinauit ad idololatriā, vt patet in libro Iudicū & in libris Reg. Per Iosue qui ppłm in terrā ꝓmissiōis introduxit, significat Christ⁹ q̄ p passionē suā aditū terræ viuētiū nobis aperuit: & illic in ascēsiōe sua vere, testa, pēs sceū duxit, sed postea satis cito aliqd de ppło Christiano rā q̄ ingrati tāto bñficio declinauerūt ad hęresim. s. Hebiō & Cherin tus & sequaces eorū: & hoc fuit à tpe apostolorū, ꝓpter qd̄ bōs Iohānes ad illā hæresim extinguēdā in principio sui Euāgelij declarat in Christo diuinā esse naturā, qd̄ illi negabāt: postea verò fuerūt Arriani, Manichęi & alij multi, q̄ diuersas hæreses cōtinuerūt.

¶In cap.

Vr us Hosee per Sennacherib est captiuatus & in Assyrios traductus
A habitans in ciuitatibus Medorum iuxta fluuium Gozan, vnde
ista. ¶Nunc.i. postquàm ablata est omnis occasio, statim interi
hunt æterna captiuitate. Idem Salmanasar qui & Sennacherib.
b ¶Quia nunc. Allego. Discipuli contrariorum dogmatum
Allego. cũ eorum fuerint contrita mẽdacia, sero di
cent: Non habemus regem. i. magistros qui
nobis prius imperauerãt; quibus decipien
tibus deum non timuimus. c ¶Et rex q
sa. Q. Quid, pfuit nobis seq q̃rũ i necessita
te nõ sentimus auxiliũ. Hæc dicunt quæren
† tunc tes aliquã occasionẽ, vt nõ p se, sed p docto
res errasse videant. Vñ & v̊ba, & visiões hę
reticorũ inutiles erunt & serient fœdus nõ
cũ deo sed cum amaritudine vt in die iudi
cij germinent super sulcos agri. i. cordis eo
rũ vt quę seminauerũt i gaudio meãnt i la
chrymis. ¶Quãdo. ix. anno. Hosee captus
Philos. 2. erit à Sennacherib: & cũ domin⁹ simulacra
fregerit dicent: Nõ habemus regem q nos
defẽdat quia omnes principes nostri capti
† Loquuti sunt v̊ba sunt: & inter secti: Et quare hoc: supponit causã.
inutile mẽ rũ regẽ deũ: sine cui⁹ auxilio quid valet hõ
dicter, fe rex. d ¶Loquimini. Vox pphetæ ex ser
rilo fœd⁹ mone dei irndẽtis eos q sibi pacẽ & prospe
germina bit. dicę. ra pollicebant. Loqui. Legi in libro Re
4 Reg. 17. d. gũ, Manahẽ regẽ Isrl regi Assyriorũ Phul
mulisse argenti talẽta mille, vt esset manus
eius cũ eo, inter quæ munera creduñt aurei
vituli transmissi. e ¶Vaccas. Hiero. Hæ
retici (qui dicũt se habitare in Samaria. i. in
B custodia mandatorũ dei) colunt vaccas. i.
† fœrrdos lasciuas sectas, sed i die iudicij cũ amarè pu
ros ruentur, lugebunt ppli sup eũ vitulũ. i. sup
dogma puersum qd̃ habẽbãt q̃si deũ. Sed
æditui non dixit exultabunt, sed exultauer
unt super gloria sua, quia quondam glo
riosa confinxerunt eo cp transmigrasset po
pulus à deo: siue gloria dei à populo à quo
fuerat relicta. Quidquid autẽ hæretici pul
chro sermone loquuntur regi suo. i. diabo
lo mittunt munera ad quem cuncta referũt
† fureb vnde confundentur in æternũ. f ¶Quia
luxit. Hiero. Mirum, quòd lugente popu
lo exultant sacerdotes, sed tradunt Hebræi
vitulos aureos à sacerdotib⁹ furto sublatos. & in eodem loco sup
positos fuisse æreos & deauratos. Lugente ergo populo, quòd in
ter cætera munera rex Israel misisset vitulos aureos Sennacherib
regi Assyriorum, exultabant æditui, quia fraus eorum non pote
rat deprehendi. Deprehensa fraude, quòd erei essent vituli rex As
syriorum putauit regẽ Israel voluisse illudere sibi, & munera quę
ad placandum eum data erant, magis reddiderunt iratum. Vnde
& postea eos debellauit: Ait ergo: g ¶Confusio. id est perditio
Ephra. ca. & erubesc. Israel in uolun. i. consilio q̃ auxiliũ petie
rat ab ali

a ¶Deus omnipotent. b ¶Per Assyrios sicut per simulos.

a ¶Sensus hæret i eorum inter se diuisos destruet, & ipsos
æternaliter damnabit.

c ¶Promittite vobis prospera sicut hucusq; fecistis,
sed omnia vobis in contrarium vertentur. vnde subdit:
Et seruate. i. non cum deo, sed cum mendacio dicentes:
Pax erit nobis. Et ideo ipsum fœdus mẽdacij non
germinabit bonos fructus qui bus fatiemini, sed in
dicium amaritudinis. i. captiuitatis & interfectionis
& hoc super sulcos agri. i. terrena corda, de quibus
malum semen exiuit.

a ¶Vituli. b ¶Sacerdotes.

a ¶Ideo populus luget, & sacerdotes exultant.

a ¶Trãslatus est a Assyrios. ¶Ideo populus luget, & sacerdotes exultant.

¶Quod charius erat populo.

a ¶Sennacherib, quia ini micus dei contra idolola trasvindicauit.

b ¶Accusatiuus.

a ¶Nunc interibunt. id est cito interficientur, & captiuabũtur per regem Assyriorum. b ¶Ipse confringet simu. eo. accipiẽdo inde aurũ & argentum. c ¶Depopulabitur aras eo rum. arripiendo sibi preciosa ornamenta eorũ. d ¶Quia nunc dicent. Israelitæ. e ¶Non est rex nobis. id est non potest nos defendere, sicut communiter de rege dicitur: qui nescit vel nõ po test populum defendere: Non habemus regem. Et subdit causam: f ¶Non enim timemus dominum. Sic enim dicebant aliqui boni inter eos, exquo non reuereamur dominum, rex non põt nos defendere. g ¶Loquimini uerba ui. inutilis. verbum est pro phetæ increpantis populum, cõ quòd credebant verbis falsorum prophetarum. In Hebræo habẽt: Loqmini verba iuramenti falsi id est quando juratis, falso juratis. h ¶Et ferietis fœdus. scilicet fallaciter cũ proximis vestris: & ideo aliqui libri habent: i ¶Cũ mendacio. sed non est in Hebræo, subintelligitur tamen: k ¶Et germinabit quasi amaritudo indicium super sulcos agri. id est peruertus iudiciũ pauperũ, qui vocantur sulci, agri eo qd̃ per potentiam diuitum opprimuntur & molestantur. l ¶Vaccas. Hîc consequenter describitur exportatio idoli: Et quia ista li tera est immutata, secundum Hebræos in parte corrupta, ideo ad eius intellectum sunt aliqua præmittẽda. Primum est, cp manahẽ rex Israel dabat singulis annis munera preciosa regi Assyriorum C vt confirmaret regnum suum quod inuauerat violenter. iiij. Reg. xv. & inter illa munera erant vituli aurei, quos fecerat Ieroboam vel saltem vnus illorum de quo fit hic mẽtio. s. ille q erat i Bethel, quæ alio nomine dicitur Bethauen, Iosue, viij. & in hoc conueni unt Hebræi & Latini: Dicunt vlterius aliq expositores Latini, cp sacerdotes il lius idoli seu idolorũ fecerunt occultè vitulos de cupro deauratos, & illi fue runt portati in terrã Assyriorum & ipi furtiuè retinuerunt sibi aureos. & cum postea rex Assyriorũ vidit fraudem, in dignatus afflixit grauiꝰ terram. & secũ dum hoc exponunt literam istam dicẽ tes: Vaccas Bethauen. i. vitulum qui erat in Bethel quẽ vocat propheta no mine vaccæ derisoriè. & in plura li vaccas eo modo loquendi quo di citur Exod. xxxij. b. Isti sunt dñi tui Isra el qui eduxerũt te de terra Aegypti: & tamẽ nõ erat ibi nisi vnus vitulus con flatilis. m ¶Coluerũt habitatores Samariæ. quæ erat metropolis, & sic † dicuta habitatores eius colebant idolum à re ge suo factum. n ¶Quia luxit sup eum. i. super vitulum populus eius q ✻Ob colebat eum: ideo luxit quando fuit ex portatus modo prędicto. o ¶Et ædi † timebũt tui eius. i. sacerdotes vituli: Et dicunt sibi ęditui ab ædẽ & tueor tueris, quasi tuẽ tes seu custodientes ædẽ idoli. p ¶Su per exultaue. propter suum lucrum, quia illi furtiuè retinuerunt: sed popu lus lugebat, quia ipsum sublatum cre debat. q ¶In glo. e. i. i vitulo q repu tabãt honor patriæ. r ¶Quia mi. ab eo. i. à populo secundum eius opinio nem. s ¶Si qui. & ipse in Assur de. est. cũ aliis muneribus, vt credebat po pulus. t ¶Munus regi ultori. quia vlciscebatur Manahen de contradicen tibus sibi. v ¶Confusio Ephraim capiet. Id est ex hoc confusionẽ repor tabit fraude detecta, vt prædictum est: x ¶Et con. Isra. in uo. sua. id est i vo luntate sacerdotum, qui fecerunt tale furtum, ex quo secuta est cõfusio regni modo supradicto. Hęc ex Diuisio positio non videtur valere, primò quia sat is videtur distorta. se cundò, quia cùm dicitur: Coluerunt habitatores Samariæ. quia luxit super eũ po. eius. li quia de suo significato est red dituum causę dicti immediatè præcedentis. Luctus verò populi de asportatiõe vituli non est aliquo modo causa vl ratio, cp habi tatores Samariæ colerent ipsum, sed magis est ad oppositum. Itẽ furtum sacerdotum videtur esse ficticium, quia in receptione & traditione rerum sic prætiosarũ adhibetur magna diligentia: Vas autem aureum à cupreo deaurato statim distinguitur per colorẽ & pondus. Item expositores isti dicũt hoc haberi ab Hebræis, qd̃ non videtur verum; quia Ra. Sa. maximus doctor inter Hebręos nihil penitus dicit de hoc furto vel fraude, sed ad contrarium sen sum exponit literam, Quantum ad hoc sciendum ergo, qd̃ hęc est litera Hebraica. Ad vaccas Bethauen timuerunt habitatores Sa mariæ, id est propter vitulum qui erat in Bethel, vt supra dictum est, Timuerunt habitatores Samariæ. s. ne infortunium & malum veniret super regnũ propter missionem vituli regi Assyriorum. Erat eim Samria metropolis regni, & iõ prę cęteris exprimit timor eius respectu ifortunij futuri. Translator verò noster videt credi disse hũc timorẽ fuisse reuerẽtiæ, & iõ trãstuli: Coluerũt, p timue rũt: Quia luxit sup eũ. i. sup vitulũ trãsportatũ. Populꝰ ei⁹. i. ppls regni Israel. Et ęditui. i. sacerdotes similiter luxerũt: qa habuerunt maiorẽ causam lugendi: & iste luctus mouit habitatores Samarię ad magis timẽdũ de infortunio futuro. Sup eũ exultauerũt i glo ria ei⁹. i. sup vitulũ exultauerũt sacerdotes & ppls, qũ glorioslę ve nerabat: & iõ luxerũt in ei⁹ deportatione, de q̃ subditur: Quia mi nerabat: & iõ luxerũt in ei⁹ deportatione, de q̃ subditur: Quia mi grauit, &c, ita cp li qa migrauit, refertur ad illud qd̃ prędicit de lu ctu sacerdotũ & ppli: Cætera patent ex supradictis. v ¶Confu sio. Hîc consequenter describitur captiuatio sceptri, cũ dr: Cõfu sio Ephr. capiet. id est regem Israel qui sic nominatur, qa primꝰ rex fuit de tribu Ephraim. x ¶Et confunde. Isra. i. ppls eius;

dd ✣In voluntate

Allego,

†, ppter cō fīliū suum.

Succidit

Luc.23.b.

† Auen

†Luc.23.c.

†peccasti Iudic.19.g. &.20.a.

Ibid.17.

Ibi d.20.d.

F

†assueta diligens

† equitare facit Ephraim.

† glebas.

Allego,

rat ab alienigena. a ¶ Transire. Allego, Samaria, i. spiritualis E nequitia quę se à populo dei diuiserat, facit regem suum. i. hęreticorum doctrinam velociter transire quasi spumam, quę dum videtur cito dissoluitur. Hæretici enim spumentibus verbis tumant, sed cito disperdentur in quibus peccauit Israel, & tāta erit solitudo prauæ doctrinæ, vt & spinę & tribuli quæ nascuntur in locis inculris ascendant sup aras eorum, & oīb⁹ subuersis in die iudicij dicēt mōtib⁹, i. magistris q̄s altos putabant, operite nos. b ¶ Et dicent. Hęc nō solū ad captuitatē. x. tribuū, sed etiā generaliter ad oēs Iudęos tēpore Romanorū pñe referri. Vñ dominus i euāgelio: Filiæ Ierusalē nolite flere sup me, sed sup filios. ve. Vel in die iudicij dicēt sctis q̄ altitudinē virtutū mōtes sunt, operite pētā nīa precibus vestris, & collibus qui nō habēt naturalē altitudinē, sed putabāt habere aliquid summitatis: mōtes operiēt, colles cadēt. V⁹ iuxta ſram imminēte iudicio tāto timore cōcutiētur, vt si fieri posset optarēt effugere pñtā iudicia, & q̄liter potius quàm æternaliter puniri. c ¶ Ex die. Ex quo Beniamin turpiter occidit vxorē Leuitæ peccauit Israel q̄ cōtra filios iniquitatis insurrexit, magis q̄ dā naturali impetu, q̄ vt deo placeret & agēs vindictā hois, iniuriā dei nō vindicauit, nec idolū i domo Michæ subuertit. Debuisset em̄ prius dei, & postea hois vindicare iniuriā. Sed qa sacrilegiū i deū vindicare cōtēpsit, cōprehēdit eos pīlū i Gabaa. i. iustè captiuari sunt in prælio Gabaa, nō qa vindictā exercuit cōtra filios Beniamin sicut ipsi putāt. Ibi em̄ bene fecerunt, quia scelus sanguine vindicauerūt, & sic plus fecerūt ex naturali dolore, q̄ ex amore iusticię. Ex di. Ga. Gabaa, collis interpretat. hęretic⁹ ät putat se doctiorē q̄ ecclesiam, & alīq̄d sublimius inuenisse. A diebus ergo collū peccat Isr. i. ex q̄ deserēs mōtes ecclesię desēdit ad hos colles, & in his collibus nō cōprehēdet eos prælū. Q. relictis mōtib⁹ ecclesię generāt filios iniquitatis in his collib⁹ cū persequutio venerit diabol⁹ suis parcit. Aliter sub iterrogatiōe legit: Peccauit Israel à dieb⁹ collū, & ibi stetit. Sed nōne per ecclesiasticos viros debet cōtra eos prælū fieri, & eorū error destrui super filios iniquitatis? Qui si supati fuerint, pmittit de⁹ eos corripat & eruditat: & contra magistros congrebabunt discipuli prius dīcepti, & videbunt correctionē propter duas iniquitates, quia ecclesiam reliquerunt, & falsas doctrinas adinuenerunt. d ¶ Ephraim. Allego. Ephraim. i. aliquis eruditus in lege dei, vt tereret aream scripturarū & meditaretur die ac nocte, cœpit abijcere iugum legis & contendere contra ecclesiasticos viros ad subuersionem audientium. vnde dominus eleuatam ceruicem & sibi sublimia promittentem & iugo premet, & ipse transiens calcabit pedibus suis, & ascendet super eam, vt sciat se habere dominū. Iudas autem. i. vir ecclesiasticus arabit terram cordis, in bono proficiens. & Iacob. i. supplantator vitiorum glebas. id est historiæ duriciem cōteret & in partes spiritualiter diuidet, vt possint fruges reddere spirituales. ¶ Hanc consuetudinem habet sermo diuinus vt per tropologiam & metaphoram historiæ exprimat veritatē. Igitur Ephraim similis est vaccæ quæ à iuuentute didicit in tritura grana à paleis separare, quæ aliquando fatigata labore prosilit ab area, sed mox amore consueti laboris & cibi ad aream redit. Sic Israel, ppter idololatriam sępe afflict⁹, tñ voluītate sua & iglutię vt ris ad idololatriā redit. e ¶ Arabit. Decem tribubus propter idololatriam captiuatis, duæ tribus, & Iacob. i. q̄ de alijs tribubus sunt relicti, cœperunt corda sua arare & duricias frangere, vt bonum fructum in cultura dei possent referre. f ¶ Semina. Adhuc seruat verba metaphoræ, & iubet vt seminent in iustitia, id est obseruationē legis, & metant in gratia euangelij, vnde est. Pœnitentiam agite, & benefacite his qui oderunt vos. ¶ His qui ab ecclesia

ecclia separati sūt, & falsi Christiani dicūt, ſcipiē vt agāt pniam & G veteris testamēti seminēt iusticiā, vt i nouo metāt misericordiā & inuęnt noualia bonorū operū: & q̄rāt deum. q eos doceat veram

Nicolaus de Lyra. V⁹ iusticiam.

a ¶ Sicut spuma & bulla aquæ cito dissoluitur, sic regnū x. tribuū cito finitur, quia noluerūt audire regē Hosee vt redirent ad Ierusalē. sed fecit eum perire fecerūt.

a †in uoluntate sua. Trānsire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aquæ. Et disperdentur

a ¶ In quibus idolis immolabant. b ¶ Quæ excelsa fuerunt peccata Israel.

excelsa †idoli peccàtum Israël. Lap

a ¶ Signum vltimæ desolationis. b ¶ Vt nec vestigia remaneant.

pā & tribulus ascēdent super aras

a ¶ Magis optantes mori quam videre ea quæ afferunt mortem. b ¶ Sanctis, qui vere alti. c ¶ Beati quorum tecta &c.

b eorum. †Et dicē nt mōntibus, operi

a ¶ Dicentes.

te nos: & collibus, cadite super nos.

a ¶ Quando ille icito concubitu vxorem Leuitæ crudeliter interfecit, vel quādo relicto deo Saul regem elegit.

c Ex diebus Gabaa †peccauit Israël.

a ¶ In ipsis peccatis perseuerauerunt. ¶ Quia nō est subuersum idolum de domo Michæ. ideo perseuerauit populus in idololatria ne reuerteretur ad dominū.

Ibi stēterunt. Non conprehendet e

a ¶ Voluaratem. b Tradam hostibus.

os in Gabaa prælium super filios in

a ¶ Et.

iquitatis iuxta desidēriū meum cōripiam eos. Congregābuntur super

a ¶ Multitudo Assyriorum per quam corripietur & corrigetur propter duas iniquitates. q̄p vindicauit iniuriam hominis, & non dei. vel q̄p primum peccauit in idolis Michæ. Secundo in vitulis, vel q̄p peccauit in duobus vitulis in Dan & in Bethel. vel etiam q̄p deum deseruit & idola coluit.

eos populi, cum corripientur pro

a ¶ Lxx. contentionem. b ¶ Ideo.

pter duas iniquitates suas. Ephraim uitula † docta diligere tritūram ēt

a ¶ Edomai. ¶ Quia ephraim non vult legem recipere ego ir. su. pul. tumentem tauros ceruicē eius, imposito iugo edomui. & Ascendam super Eph. conteram impositio iugo graui, vt discat lasciuiens vacca laborare, quod non vult. Vel, per iugum dominatio Gentium quam promittit a collo eius remouere, vt vel sic ad eum rediret.

ego trānsiui super pulchritudinem colli eius. † Ascendam super

Ephraim Arabit Iudas, confringet sibi † sulcos Iacob. Seminate

cor. e. per regem Assyriorum. l ¶ Cōgrega. su. e. po. i. multi cū rege Assyriorum venientes. m ¶ Cū cor. p. duas iniq. su. i. pter duos vitulos quos iniquē coluerunt. n ¶ Ephraim. id est regnum Israel. o ¶ Vitula doc. dili. i. similis est vitulæ quæ consueuit triturare, id est excutere granum in area ex conculcatione sua. Sic em̄ teruntur messis in terra illa. Vitula autem talis diligit locum triturę, qa cōsueuit ibi comedere ad libitū suū sc⁹m illud Deuteronom. xxv. a Non ligabis os bouis triturantis: & ideo nō vult exire de loco illo, licet percutiatur: & si exit cito reuertitur. sic populus Israel fuit frequenter flagellatus à deo propter idololatriam, & tamen non dimisit eam & si aliqui dimiserint, hoc fuit tātum ad horam. Litera autem Hebraica planior est, quæ talis est: Ephraim vitula sumulata diligit triturā, id est locum triturę nō dimittens illum pro stimuli punitione. p ¶ Et ego transiui super pulchritudinem colli eius. totaliter subiugando Assyriorum regi. q ¶ Ascendam super Ephraim. id est faciam ascendere regem Assyriorum super ipsum, ita quōd ponet pedes super eius collū. Ille enim qui est simpliciter debellatus dicitur suppeditatus. r ¶ Arabit Iudas confringet. Hic ponitur correctio duarum tribuum. Et diuiditur in duas partes: qa primò ponitur correctio duarum tribuum. Et diuiditur in duas partes: qa primò ponitur hic correctio. secundò. x. tribuum obstinatio. ibi: Arastis. Continuatur hic correctio. secundò. x. tribuum obstinatio. ibi: Arastis. Circa primum sciendum, q̄p duæ tribus videntes. x. tribus captiuatas propter peccata sua, disposuerunt se ad bonū adhortante eas Ezechia rege earū. ideo dicitur: Ara. Iu. i. disponet se ad laborē pniæ & ad opera veritatis & misericordiæ, ideo subditur: ¶ Semi. ti. & ad opera veritatis & misericordiæ, ideo subditur: ¶ Semi. ti.

Tempus autem

iustitiã.a ¶Arastis impie.Me hortãte ad bonũ,vos ecõtra coA girastis à me recedere & idola colere.Vnde,messuistis mortem & capnuitatem feciſtis venire.Hæretici erant impietatem malẽ docendo,& merito suæ iniquitatis & mendacij damnabuntur,quæ enim seminat homo hęc & metet. b ¶Quia confisus.Hæreticus in salsis sententijs suis confidit,& in illis quos falsa scientia roborauit:& iõ consurget tu.in po.qa quidquid loqẽ nõ rõ,sed clamor & tumul⁹ est,& oẽs mu.t.va.Nõ enim testimonijs scripturarũ sed arte diaboli & argumẽtis Philosophorũ cõfidit.¶In hoc notantur duces hęreticorũ,qui altare dei sibi conati sunt vendicare.Vnde qui dixerũt Hæreditate possideam⁹ san.dei. Falsa decepcis prędicãtes populis vt nõ quę rant verũ panẽ qui descendit de cælo.

d ¶Sic fe.uo.Be.Hoc ꝓpriè hæreticis aptaſ.Sicut faciet vobis ecclesia vestra,quã vocatis domũ dei.Sed exquo ꝑ vobis tenet,nõ dom⁹ dei sed Bethaven.i.domus idoli est vocanda ꝓpter malicią vestrã.e ¶Ma.su.fi.Vt quõ Salmana interfecit filios corã matrib⁹ ipsis quoq; matrib⁹ sup filios occisis, sic & filij tui ô Ephaim tecũ interficientur.Vnde & Gedeon dixit ad principẽ Madian: Qm̃ abscq; liberis fecit gladius multas matres,sic sine liberis erit mr̃ tua.

GLOS. ORDI.

Sicut ma.Superi⁹ Cap. XI. dixerat trãsire fecit Samaria regẽ sup faciẽ aquæ,eandẽ rẽ explicat sub alia similitudine.Est enim mane ort⁹ aurorę,& pricipiũ dici à fine no

Nicolaus de Lyra ⁊ eius vsq;

a ¶Tẽp.au.re.d.ꝑ bona opera.
b ¶Cũ.q d.uos Iu.s.rex Ezechias, sed qm̃ Ezechię successit Manasses filius eius,q fuit pessim⁹ & idola posuit i domo dñi.i.iõ subdit:e ¶Arastis imp. i.dispositis vos ad malẽ agendũ, hic exponunt alig continuando ad literã præcedentem,Sed quia in fine concludit:Sic fecit vobis Bethel,in qua adorabaſ vitul⁹ qui erat in regno Israel & non Iuda,patet quòd hęc litera non coniũgitur præcedenti,sed dirigitur ad populum decem tribuum .propter quod sciendũ ꝙ hic:Arastis.Incipit alia pars in qua post correctiõem duarũ tribuum prędictã reuertit propheta ad ostendendũ obstinationẽ in malo decẽ tribuũ,dicens:Arastis impi. cogitando malẽ agere. d¶Iniquitatem messui.implendo opere. e ¶Frugẽ mẽ. co. acquiescendo falso prophetæ.f ¶Quia cõfi.es in ui.tu.i.mittẽdo nuncios ad regem Aegypti,vt rebellares Assyrijs, quod fecit Ozee.iij.Reg.xxij. g ¶Et in mul.for.tuo.magis cõfidens de eis quã de deo,propter hoc supple. h ¶Consur.tu.in po.tuo.i.sonus confusus fugientium de prælio. i ¶Et oẽs muni.tuæ.in quibus confidebas. k ¶Vastabũ.si.ua.est sal.iudic.viij.d. scribit, quòd Gedeon debellauit Zebee & Salmana principes Madian, & captos occidit eo quòd interfecerant fratres suos in Thabor:& secundum hoc exponitur hæc litera:Sicut vastatus est Salmana.princeps Madian.l ¶A domo eius.ad est à Gedeone & sobolibus eius;le quo dicitur:m ¶Qui uindica.Baal. id est vindictam accepit de eo,quia suffodit altare eius & lucum succidit,Iudic.vj.e.n ¶In die prælij.refertur ad illud:Sicut vastatus est Salmana.scilicet In die prælij Gedeonis cum ipso.o ¶Matre super filios allisa. id est eo quòd occiderat fratres Gedeonis & matrem eorum cum ipsis secundum Heb.alia est hic sententia & literaliter ad eãdem conclusionem.Ad cuius intellectum sciendũ quòd in Hebræo,non habetur hic Salmana sed Salman : Nec est nomen proprium secundum eos sed appellatiuũ & significat pacificã seu quietam,hoc etiam videtur,quia Salmana quod est nomen proprium incipit per literam Sade.Salman verò hic scriptũ incipit per literam Sin.Item pro eo quòd habemus: A domo ei⁹ qui vindicauit Baal . In Hebræo habetur : A domo insidiatoris: Et igitur hæc litera : Sicut vastata est pacifica à domo insidiatoris,& est sensus:Sicut gens pacifica & quieta non timẽs sibi de periculo vastaſ ab insidiatore & eius familia irruente subito super gẽtem ĩprouisam quæ credebat esse in pace & quiete,sicut legitur de vastatiõe Iais,Iudi.xviij.g . In die prędicti sic insidiose commissi: Matre su.fi.tales eñ latrones nõ solũ solẽt interficere mares,sed etiam fœminas ne accusentur, & sic occidunt matres cũ filijs,& est intentio ꝓphetę,qđ sic fiet.x.tribubus pro peccatis suis ideo subditur:p ¶Sic fecit uo.i. sic meruistis. q ¶A facie ma.i.propter nequitias vestras ibidem factas adorando vitulum. ¶In ca.x.vbi dicit in postil. Circa primum dicit: Diuisum est cor eorum.

C

† secundũ misericordiam.

† arate vobis aration em.

ADDI. I.

Quod dicitur hîc: Diuisum est cor eorũ,nũc interibunt:videtur planè concordare dicto saluatoris,Luc.xxj.c.vbi dicit: Omne regnũ ĩn se diuisum desolabit.Ex q̃ eñ habebant multa & varia idola,vt paulo supra dicit: Iuxta vbertatem terræ suæ exuberauit simulacris,cõsequens erat,vt diuiderẽt in eorũ cultoris,& sic prędictũ peccatũ cõtrahebat secum diuisionem.

¶In eo.cap.vbi dicit i po.Ad vaccas be.

ADDI. II.

Vbi nos habemus ad vaccas Bethauen, in Heb.habeſ:Ad vitulos Bethauen:qđ magis concordat cum casu præsenti,quia Ephaim vitulos colebat.

† vastauit Salmam .i. Salmana . sar ipsam Bethiabel . i.Samariã.

¶In eo.cap.vbi dicitur in postilla:Seminate vobis in iusticia.

ADDI. III.

Vbi nos habem⁹ in hoc loco : Cũ venerit qui docebit vos iusticiã.i Heb.hĩ:Donec veniat q doceat vos iusticiã,qđ intelligẽdũ est ꝓpriè de Christo,q impios iustificat ipsius gratia,vñ ad Ro.iij.d.Iustificati gra ipsi⁹: & cõtinuaſ ad præcedentia sic Nã hic ꝓpheta hortaſ ppłm Israeliticum in generali,vt disponat se ad receptiõem Christi & hoc per obseruationẽ legis sub qua erat,de q̃ dicit:Seminate vobis in iusticia : qa ŷ a obseruatio legis disponebat ad legẽ Christi,sicut seminatio ad messem iõ subdit:Metite in ore misericordiæ:Lex enim Christi præcipuè ĩ misericordia cõmẽdaſ.vñ Mat.ix.b.Nõne legistis:Misericordiã volo & nõ sa.&c.& qa tp̃s aduent⁹

D

Cap. XI.

a ¶Ortus aurorę.

Sicut † mane transit, a ¶Ita celeriter. b ¶Hosee capitulo 8. c ¶Decẽ tribuũ. ¶Iuxponit biblia quę dẽ eis cõtulit in patriarchis. ¶Erat in Ægypto idola colens.

pertransit rex Israël quia puer Israël, &

Christi nõ erat ita ꝓpinquũ,sicut tp̃s seminatiõis' appropinquat tpi messis statim sequẽtis iõ subdit:Innouate vobis nouale. q.d. Hæc seminatio frequentanda est & cõtinuãda,donec veniat pleni tudo temporis,de quo dicit:Tempus autem requirendi dñm donec ve.&c.ſ.Christus sol iusticiæ.Sed quia ipsi exhortati oppositum fecerunt,cũ pro maiori parte legem Christi non receperunt, iõ subditur:Arastis impieta.iniquita.messuistis.q .d.non arastis iusticiã:put vos exhortabar i obseruatiõe legis,sed potiꝰ ipietatẽ, qa ŷ ba legis nõ ad declarationẽ ŷ itaris Christi,sed extorte exponebãt,vt pateret ĩ q̃plurimis locis :vñ & merito ĩiqtatẽ messuistis.

NICO. DE LYRA Cap. XI

Sicut mat.Hîc increpatur populus pro secunda ingratitudine,quę accipitur respectu beneficij eductionis populi de Aegypto & deductionis per desertum: & licet istud beneficium præcellerit tpe beneficium positũ ca.præceden. nõ tñ intẽtiõe,qa ad hoc hoc facta est eductio populi de Aegypto,vt iducereſ i terrã lacte & melle manantẽ.Preterea sicut frequẽter dictum est,in sacra scriptura frequenter prius facta posteri⁹ scribuntur Diuisio Pñs igitur cap.in duas partes diuidit:quia primò ponitur ppñi vastatio ,p̃ sua ingratitudine.scd'ò ponit eiusdem consolatio ex diuina dulcedine,ibi:Quomodo:Circa primum dicitur:Sicut ma.t. velociter.s ¶Pertransit rex Israel.id est regnũ Israel cito deficiet,& hoc pro ingratitudie beneficij accepti.quod notaſ cũ subdit: t ¶Quia p.Is.puericia hui⁹ ppłi attẽdit scd'm tp̃s exit⁹ de Aegypto , vt fre-

Moralis.a ¶Sicut m.Hic arguit ingratitudo secunda scd'm ordinẽ scribẽtis;fuit tñ prior scd'm ordinẽ tpis,s.de bñficio eductiõis de Aegypto, & deductionis per desertum,& nutritionis mãna cę Moraliter lestis qb⁹ ingrati fecerũt vitulũ cõflatilẽ & eũ adorauerunt,& po-

ctis vsq; ad ortum solis. ¶Hæretici sicut diluculum trāsibunt, & E rex eorū.i.diabolus, vel hæresiarcha, qs in infantia quādo crediderūt & erāt paruuli & Christiani dicebant, dilexit deus, & p doctores ecclīæ vocauit de tenebris Aegypti. Sed vocati recesserūt à facie eorū, & adorauerūt Beelphegor.i. vitijs suis & libidini seruierunt. & postea īmolabāt simulacris quæ sibi cōfinxerunt. Singuli em̄ hæretici habēt deos suos, & qd̄ cūq; fingūt colunt, quasi sculptile & constatile. ¶Hoc testimonio vtit Matth⁹, qū ex præcepto angeli ex Aegypto redit Ies⁹ cū mre ad terrā Israel. qa hęc typicè referunt ad Christū. tm̄ q typum habuēt saluatoris, nō p oia opa sua cū figurauerūt. Typus enim partē indicat. Quod si totum præcedat in typo, iā non est typ⁹ sed historię veritas appellanda. Spiritualit aūt de⁹ filiū ex Aegypto vocauit, qū i assēsione ad dexterā suam collocauit. a ¶Et ego qua. Alleg. Inrantū dilexi eos & tam clemēs pastor fui, vt morbidam ouem humeris meis portarem. Ipsi verò ignorauerunt, q̄ mea passione curarem eos. & qui amator sum omnium, vinculis charitatis traherem eos ad credendum, vnde: Nemo venit ad me nisi pater, &c. & arbitrati sunt iugum meum, qd̄ suaue est, esse grauissimū: & declinaui ad eū, deserens cęlū, vt cū eis habitarē, & assūpta hominis forma dedi eis escā corporis mei. b ¶In funi. Alia translatio. In funiculis hominū. i. ea charitate qua astrinxi mihi Abraham & Isaac & cæteros, coniūgam & istos mihi. c ¶Nō reuer. LXX. Habitabit Ephraim in Aegypto. ¶Hiero. Sub Manahen rege x. tribuum voluit fugere in Aegyptum à facie Sēnacherib: sed captus est ab illo qui & dominatus est ill⁹ iure victoris. Vel reuersus dicitur quando in terra sancta dcos Aegypti os adorauit. ¶Hæretici dicunt se habere terram sanctam & ecclesiam saluatoris. sed peruersa fide semper sunt in Aegypto. qa ergo habitauit in Aegypto, sensus magn⁹ id est Assyrius erit rex ei⁹. ¶Noluit enim Ephraim reuerti ad ecclesiam, & virtute. i. Christo perdita, semper in languore versatur, dæmonibus & perturbationibus subiacens. ideo gladius. i. sententia spiritualis, vel sermo ecclesiastici viri debellans eos, sē per versabitur in vrbibus eius quas impiè constituxit contra deum: & populus deceptus in cultu suo pendebit incertus quid agat. Et cum nullum remediū iuenire poterit, tūc sero pœnitens optabit meum reditū, hoste iā cūcta vastante, & tūc non proderit ei. d ¶Iugum au. Alijs gladio iteremptis, illis qui remanserint imponetur iugum grauissimę seruitutis, p magnitudine peccati, quia vsq; hodie sunt in montibus Persarum. ¶Potest hoc referri ad tempora Romanorū, qū Iudæi vltima captiuitate damnati sunt. e ¶Quomodo. Cū ex supradicta cōminatione videretur dura dei sīa nō relinquēs locū pnię, nūc affectu pij pīs loquit, q incorrigibili filio posit ẏba addit verbera. ¶Inter quinque subuersas vrbes, maiores in scelere & in pœna fuerūt Sodoma & Gomorra, quibus duabus cōparantur duę tribus peccantes. Vnde i Isa. Audite verbū dñi principes Sodomorū, & percipite legem dei populus Gomorrę. Et Ezechiel: Iustificata est Sodoma ex te. Quia ergo duę tribus templum habebant & ibi idola colebant, magis peccantes maiori pœna dignæ sunt, quā decem tribus quę longe à templo & ab Ierusalem erant. Duæ igitur tribus, Sodomæ & Gormorę iustè comparantur: decem verò Adame & Seboim, quæ minores, subiectæ maioribus, earum exemplo corrumpebantur: & ideo m n us

Matth.2.d. †Mat.2.d. Typicè

Allego.

Ioh.6.c.

4.Re.17.d.

† hominū.

†sicut q̄ aufert iugū à ceruice eorum.

† pabulū.

†furculos.

† suspēsus est propter auersionē.

†tradam † De pœnis.1.c. sed & cōtinuo Isa.1.c.

Ezec.16.f. † inualuit

dilexi eum, & † ex Ægypto a

a ¶Per Moysen. b ¶Primogenitus meus Israel.
c ¶Moysen & Aaron, vt exirent de Ægypto.

uocaui filium meum. Vocaue- b

a ¶Sed vocati terga verterunt in deserto idola colentes.

runt eos sic abiērunt à facie eo- c

a ¶Insuper tempore Achab in terra promissionis diuersis idolis immolabant.

rum. Bāalim immolabant, & si-

a ¶Quia pater eramper diem absconditeos nube, ne aduarent per nostrum illuminari, ne tenebris terrerentur.

mulacris sacrificabant. Et ego d

a ¶Ne lx detentur in solitudine. vnde: Expallit alas suas & alt. c.

quasi nutritius Ephraim pōrta

a ¶Cum fecissent caput vituli dedit eis locum pœnitentiæ, & ignorauerunt q̄ vellem eos mundare ab idolis suis.

bam eos in brachiis meis, & nē e

f

scierunt quòd curarē eos. In fu g

a ¶.i. quo affectu feci Adam sanctum, eadem dilectione voluit istos sanctificari. Quod exponendo subdit: in vinculis charitatis. i. affectu dilectionis.

niculis † Adam traham eos, in

uinculis charitatis. Et ero eis h

a ¶Auferens ab eis iugum cæterarum gentium.
b ¶.i. legem meam, quam sicut maximum iugi pondus portauerunt.

†quasi exaltās iugum super ma

a ¶Dedi eis manna in deserto, non q̄ deus ad eum declinauerit sed manna declinare fecit.

xillas eorum, & dēclinaui ad i

c

eum † ut uesceretur. Non re- k

a ¶Verba comminantis.

uertetur in terrā Ægypti, & Af l

a ¶Sennacherib. b ¶Si hoc ideo.

sur ipse rex eius quōniam no- m

a ¶Confidit potius in hominem quam in deum.
b ¶Per pœnitentiam. c ¶Ergo. ¶Subaudis in terficere.
d ¶Hostium.

fuerunt cōuerti. † Cœpit glā n

a ¶Non modo in agris & possessionibus.

dius in ciuitātibus eius, & con- o

a ¶Principes & robur exercitus.

sumet † electos eius, † & come- p

a ¶Ipsos principes qui iure capitis alios regunt, vel capita consilia eorum.

det cāpita eorum. Et populus q

r

meus † pendebit ad reditū me- s

d

um. Iugum autem imponetur t

eis simul, quod non auferetur. u

a ¶Quomodo sine dolore possum te dare in captiuitatem.

e Quomōdo dabo te Ephraim, f

a ¶Quomodo. ¶Si vt pater volo te protegere, non inuenitam te dignum protectione.

†protegā te Israel? Quomodo x

a ¶Licet non sine dolore, redigā te in solitudinē, & vsq; ad cineres, sicut Adama & Seboim, & cæteras ciuitates Sodomorum.

dabo te? † Sicut Adama ponā te, y

a ¶Misericordia vincitur, sufferitatem iudex mitigat pietas patris: vicerat misericordiæ nō potuisset pati vt deleretur populus.

ut Seboim. Cōuersum est in me z

a ¶Cum ira diceretur.

cor meū pariter † cōturbata est

a ¶Pœnitet me populum meum delere.
b ¶Ergo. c ¶Vt deleam.
¶Secundum.

pœnitūdo mea. Nōn faciā furo- b

dpto vt frequenter supra dictū est. ideo sequitur: a ¶Et ex Aegyp. uo. fi. m. vnde Exod. xiij. c. dicit dominus: Filius meus primogenitus Israel. b ¶Vocaue. eos. s. Moyses & Aaron & alij pphetæ sequentes exhortando ppłm ad bonū. c ¶Sic abiē à fa. eo. i. retrocedētes à monitis eorum, ideo sequitur: Baalim immol. d ¶Et ego quasi nu. sicut nutrix portat infantulum. e ¶Et n. beneficia exhibendo, & in hoc apparet ingratitudo eorum. g ¶In funiculis. id est in beneficijs exhibitis quæ attrahunt cor hōis & sunt quędam vincula dilectionis. h ¶Et ero eis. id est subleuans laborem eorum sicut auriga quando videt bouem onere depressum, subleuat iugum vt alleuiatus vires resumat ad laborandum. sic dominus filios Israel afflictos in deserto recreauit beneficijs, educendo eis aquam de petra, & similia, vt meli⁹ laborem itineris tolerarent. i ¶Et declinaui. dando de cælo manna, Exod. xvj. k ¶Non reuertetur in terrā Aegypt. sic enim fuit iniunctum populo, vt non reuerteretur amplius, in Aegyptum quærendo amicitias Aegyptiorum: sed qa transgressi fuerūt hoc, vt dictum est ca. præcedenti, ideo sequitur: l ¶Et Assur ipse rex ei⁹. ipsum subijciendo sibi & captiuando. m ¶Quoniā no. conuer. ad bonum secūdum monita prophetarum. n ¶Cœgla. s. deuorare habitatores ciuitatum ei⁹. o ¶Et consu. ele. i. bellatores robustos. p ¶Et popu. me. pen. i. suspensa & confusa mēte remedium expectabit. q ¶Ad reditum me. s. per exhibitum beneficiū, qd̄ ab eis subtraxi. Et quia ibi fuit longus temporis tract⁹, ideo subditur: r ¶Iugum autem. i. grauis seruitus ab Assyrijs. s ¶Qd̄ non aufere quia captiuitas. x. tribuum nō fuit reuocata de Assyrijs. sed captiuitas duarum fuit reducta de Babylone. t ¶Quō Hīc ponitur populi cōsolatio ex diuina pietate. Ad qd̄ o'tēdēdū primò excludit populi meritū, cū dicit in persona dei. Quo. date. Ep. in manib⁹ aduersarioū sicut meruisti. v ¶Protegā te. ab aduersarijs, qd̄ non meruisti. x ¶Quomo. da. te. & respōdet. y ¶Sicut ada. po. i. secundum dementia tua deberes in perpetuum deleri & subuerti absq; reparatione aliqua, sicut ista duxi uitates Adama & Seboim fuerunt funditus subuersę cū Sodoma & Gomorra. z ¶Cōuer. est in me. i. non punitu te secundū totū rigorē iusticię mę. a ¶Cōtur. est pœm. i. commota est sup te misericordia mea. b ¶Nō faciam fu. i. rigorē iusticiæ meæ.

↷Non con-

†Cadent mandata Gene. 2. d. † propter cōtra eos.

Moralitas

¶Sitea ad illū similitudinem Ieroboam rex Israel duos vitulos aureos fecit, & adorandum eos populum induxit, vt habetur. iij. Reg. xij. propter quod rex & populi translati fuerūt in Assyrios. iij. Reg. xvij. & sic dicitur hīc: Sicut ma. p. Per hanc autem ingratitudinem populi Israel significatur ingratitudo religiosorum, qui de seculo, teneris culpæ & ignorantiæ pleno, tamquam de Aegypto vocati sunt ad locum religionis sanctū, & ibi nutriti corporaliter, & frequenter magis lautè quā in domibus paternis, & etiam spiritualiter manna eucharistię, & spiritualibus documentis, & sanctorum virorū exemplis, & tamē aliqui beneficiorum illorum ingrati cōuertuntur ad idolatriā, cuiusmodi sunt carnales & gulosi, facientes de ventre suo deum suum, sicut dicit ad Philip. iij. d. Quorū de⁹ venter est, & gloriantia confusione eorum qui terrena sapiunt. Et ideo minus

A deo min⁹ puniendę.Similiter & ecclesiastici viri,si eisdē criminibus quibus hęretici cōtaminant,nō Adāę & Seboī q̄ miores sed Sodomæ & Gomorræ q̄ maiores sunt cōparant.Ad hęreticos aūt & ad populum deceptum dicit dñs,quia nō pœnitent ponentur sicut Adama & Seboim & nullam spem salutis habebunt.Sed ite

rū pius pater mutat sententiā & pœnitet,q̄ talia sit locurus.In quo ad cōuersionē & prīam vocat. a ¶Nō cō.ut dis-q̄tū in me est,de⁹ ego, tubaudis: lapsis manū porrigo, errātes reuoco. Et qa sctūs sum ideo nō ingrediar ciuitatē. i.cōciliabula hęreticorū, sed excūtes ab illis suscipiā.Vel,nō ingrediar ciuitatē, Gene.4.c. q̄ sanguine & scelere fabricata est, sicut Cai prim⁹ parricida,ędificauit ciuit arē Amos.1.a. noīe filij sui Enoch.Sed manebo in ciuitate q̄ cœpit ab Abel. b ¶Qua.leo. Mathæ.c. Vñ amos:Dñs ex Sīō rugiet, minando rugit dñscū dixit:Sicut adama ponā te. Luce.13.b. &iterū;Ois arbor q̄ nō facit fructū bonū excidet & in ignē mittet.Rugiet q̄ dicet:Discedite à me operarij iniquitatis. Cū leo rugit volatilia & bestiæ terrore vocis,gradu fixo se mouere nō possunt. Ita domino cōminante filij maris.i.huius seculi tempestuosi,pauēt & vadūt ad nidos suos.i.ecclesias in q̄bus cū eis habitabit.Hoc Iudæi ad aduētū Christi quem adhuc pstolanē referūt.Sed nos iā trāsacta videmus,q̄ & de AEgypto,& ab Assyrijs.i.ab oriēte & ab occidēte,ab aquilone,& meridie venīūt quotidie q̄ recūbūt cū Abrahā & Isaac & Iacob in cęlorū regno. ¶Aliter.Cū verus leo rugierit, falsus leo q̄ est aduersarius noster tremet & nō poterit os apire ad prauū dogma:&q̄ ab eo fuerāt capti rugitu.i.cōmi B nationē veri leonis soluti, sequenē deum suū:& filij maris,qui in amaritudine & salsis aquis hęreticorū sunt,pereati formidabūt & ab illis reuolabūt ad deū:vt q̄ sub hæreticis laborauerūt requiescant in ecclesijs à q̄bus aberrauerant. AEgyptus,tribulatio vel angustia: Assyrius, dirigēs vel arguēs;ab his liberabunē hæ Mat.3.d. retici,cū habitauerint in domibus suis & dixerint malis patrib⁹: Relinquet vobis domus vestra deserta.

GLOS.ORDI.

Allegaricè Circun.Alleg.Circūdāt hæretici dñm in ne- Cap.XII. gatiōe sua,q̄quid enim dicūt negatio & mēdaciū est & in dolo qa quærēcūq̄ simulāt aratificioso sermone cōponūt Iudas verò.i.vir ecclesiasticꝰ:nō superbit,nō insiaſ vt hęretici,sed hūiliaſ cū deo,& cū choro sanctorū fidelis est. d ¶Lu.au.Tradūt Hebręi,qa ī egressu de AEgypto,cū ex parte vna mōs altꝰ,ex alia mare rubrū,ex alia hostes ellent,cęteris tribub⁹ desperātib⁹,vł reuerti ī Aegyptū,vł bellare volētib⁹,solus Iudas ex pcepto dei fiducialiter est ingressus.mare cū sanctis fidelib⁹ Ioseph.lib. Moyse & Aaron.Vñ & regnū hæc trib⁹ meruit habere.Aliē.De xiij.ca.ii cē tribub⁹ idola colentibus,Iudas id est duę trib⁹ q̄ habebāt tēplū & legē deo credētes & ei seruiētes, descenderunt humiliādo se,se

Nicolaus de Lyra.

☞cuti vesti

✠ a ¶Nō cōuer.ab intētione misericordiæ. b ¶Vt disp. Eph.i.totaliter delēā absq̄ reparatione. c ¶Quo de.e. qui punitionē ad correctionē facio. d ¶Et nō ho.qui punit ad interitū & ad vindictā. e ¶In me.tui sā.te sctificās. f ¶Et nō in ci.i.cultū meū nō ponā in vna ciuitate tantū,sed p totū mundū: & est hoc impletū tpe gratię in quo sacrificiū ecclesię offerē vbiq̄, & nō in vna ciuitate tantū sicut fiebat tpe ve.te.extra enim Ierusalē nō erat locus sacrificij:& ppter hoc dixit dñs Mala.j.c.A solis ortu vsq̄ ad occasum magnū est nomē meū in gētibus,& i omni loco offerē & sacrificaſ nomini meo oblatio mūda:ppter q̄d dixit saluator Ioh.iij.a. Venit hora in qua nō in mōte hoc neq̄ Ierosolymis.s.tantū adorabitis patrē.sed vbiq̄.ideo subdit:Sed veri adoratores erūt qui adorabūt patrē in spū & veritate.Spiritus en̄ est deꝰ,qui loco nō circūscribitur nec ad locū determinatur. g ¶Post do.ambu.ei obediendo. h ¶Qua.leo ru.&c.hoc expōit Ra.Sa.de messia futuro: & q̄tū ad hoc q̄ de Christo exponit bene

a ¶Clementia mea. b ¶Non perdam quantum in me est. ¶Non percutiam vt disperdam in perpetuum sed vt emendem:crudelitas mea ponitēriæ & pietatis occasio est:hoc ideo,quoniam deus ego Homo punit vt perdat,deus vt emendet.Si ponitere volueris ero in medio tui sanctificans & saluans te.

a rem iræ meę.Nón conuertar ūt dis- b perdam Ephraim,quoniam deus e c go & non homo. In medio tui san- d ctus,& non ingrediar ciuitātē.Pōst e

a ¶Alieng Gentis.subaudis vt te deleram. b ¶Vox propheę.

b dōminum ambulabunt, Quasi leo f

a ¶Tunc. ¶Quia tagena domini capientur de mari huius seculi.

rugiet,quia ipse rugiet ēt formida- g bunt filij ł maris Et ł auolabunt qua h

a ¶De mundo ad cęlum tendentes. b ¶Simplicitatem columbę imitantes. ¶Quia dabit mihi pennas deut columbę.Ps.v.& x.

si aūis ex Ægypto, & quasi cōlūba i

a ¶Dæmonum.

de terra Assyriōrum, & collocabo k

a ¶In ecclesijs,vel in cęlestibus mansionibus.

eos in dōmibus suis, dicit domi- l nus. Cap. XII.

a ¶Negauit me Ieroboam idola colens,& nihil diuinū mihi attribuens.Decem quoq̄ tribus me deliudere volebant colendo idola,quasi diuinum aliq̄d ineſſet.

Circūdedit me in ł ne- m gatione Ephrāim, n & in dolo dōmus Isr o raēl.Iūdas aūt ł cōstis q̄ p virtutis dei.

a ¶Heroboam & reges post eum. a ¶Populus regibus seruiens. a ¶Dus trib⁹ b ¶Veritatis &

a ¶Angelis patriarchis prophetis. b ¶Deo.

descēdit cū deo,& cū sāctis ł fidēlib⁹; p

ł me dacijs

ł formida bunt.

ł mēdacijs

ł adhuc do minat. ł fidelis

NICO.DELY. Cap. XII

Circūscribit.Hic incipit.xij.ca.secūdū Hebraicā veritatem in quo populꝰ.x.tribuū increpat de tertia ingratitudine q̄ respicit nōficiū impēsum Iacob ptriarchę nō solū ꝓ se,sed enā ꝓ posteris quo bnficio abusæ sunt.x.tribus erga deū ipm ꝓ idolis dimittēdo,& erga ffes suos duarū tribuū eos multipliciter pſequēdo,vt patet.iij.Reg.&.iiij.in pluribꝰ locis,ppter q̄d in hoc ca.iuxta bnficiū Iacob impēsum describit in gratitudo seu malicia.x.tribuū.& primò generaliter.secò ꝓcipue iter,ibi:Si Galaad.pria in duas:qa primò ponit malicia populi,secūdò misericordia dñi,ibi:Et ego dns.Prima adhuc in tres:quia primò malicia populi ꝓmittit.secūdò bnficiū dei interponit,ibi: In vtero.tiò scriptura ad primū reuertit,ibi:Chanaā.Pria adhuc in duas.qa primò ponit.x.tribuū culpa,secūdò pœna,ibi:Ephraī pascit.Circa primū dicit in pſona dei:Circūde.me.i.me delusit. o ¶Ephra.i.Ieroboā primꝰ rex de tribu Ephraī. n ¶In ne. Dauid serui mei dicēdo:Nō est nobis ps i Dauid &c.iij.Re.xij.g. Et i negatiōe nōis mei,dicēdo de vitulis fabricatis.Isti sūt dñi tui Israel q̄ eduxerūt te de terra AEgy.Et qa Ieroboā iduxit ad hāc negationē duplicē.primò tribū Ephraī,& cōsequenter aſs nouē.tō subdit: p ¶Et i do.sed qa trib⁹ Iuda stetit in vnitate cultꝰ diuini p lōga tpa.tō subdit: q ¶Lu.a.te de.cū d.In Heb.hī:Iudas aūt adhuc potēs cū deo,qa licet diminutū fuerit regnū suū:tñ adhuc habuit ptātē sup tres trib⁹.s.Iudę Beniamī & Leui,qa sacerdotes & leuitę p regnū Isrl dispſi i ciuitatib⁹ sibi assignatis a Iosue,dimi Diuisio & leuitę p regnū Isrl dispſi i ciuitatib⁹ sibi assignatis a Iosue,dimi serūt eas nolētes vitulos colere,& habitauerūt i regno Iuda vbi remāserat dei cultꝰ,iō dī:Potēs cū deo.i.q̄ sctūs & fidelis iplēdo ꝓmissa,iō subdit:Et cū sctis fideli.q̄ expōit Ra.Sa.dicēs,i.cū deo sctō & bndicto:& hęc expositio est multū cōsona fidei nrę,licet ꝓter ēy.itētionē:Hic em̄ exprimit articul⁹ sctē trinitatis:p hoc em̄ q̄ de deo dī:Cū sctis fideli.p nomē pſe q̄d cōiungit singulari,innuitur rectè pſnarū i vnitate essentiæ.Ad hāc expositionem pōt trahi trāslatio nra cū dicit:Iu.au.te.s.veritatis per hoc q̄ retinuit cultum diuinū. r ¶Descendit per hoc q̄ eius regnum fuit diminutū,qa tamen cultū dei retinuit.subdit: s ¶Cū deo.

d d iij ✠Hic autem

E cuti vestigia dei, sicut sancti patriarchę & alij fideles. a ¶Ephraim pascit uentum. Refert historia Manahen \regem Israel pace
4.Reg.15.d facta cum Assur petisse auxilium ab Aegyptijs qđ est pascere ventos. i. decipere se vana spe ponendo spem in homine, & sequi æstum. i. ire ad meridianam plagam. & toto die. i. toto tempore nihil agere nisi ludere sibi & colędo mędacia i. idola dū huc vel illuc discurrit, vastitatem suis verbis pparat, & oleū in AEgyptū ferebat. Cū Manahē videret Sennacherib ex fœderato factū sibi aduersariū, auxilium à Pharaone petiuit mittēs ei inter cętera dona clarissimū oleū, quo Samaria abundat, nec inuenit tale in AEgypto. ¶Allegori. Hęretici malis operib⁹ ignificāt immūdum spiritū & sequunt æstū, q flores & germina discutit & mędacia. i. falsam doctrinam qua multos decipiant: & inde vastitatē: id est interitū sibi fuisq; multiplicāt. Fœd⁹ cū Assyrijs ineūt, qa cū dęmonib⁹ pacē habēt quorū volūtatē sequunt: quorū princeps est sensus magn⁹, vt q̄cunq; finxerint sapiēter simulasse videant. Oleū in Aegyptū ferūt, qa cū sint in tenebris, scītia sancti spūs se habere mētiunt. sed licet conent veritatē misscere mędatio, oleū ags & cæteris liquoribus nō misceť, semp veritas supest, mędacio deorsum. b ¶Iud. er. captiuitatis & miseriarū, quia decē tribubus p peccato captiuatis, Iudas non pœnituit: sed vt ait Ezechiel, sorores suas sceleribus vicit, & visitatio. i. flagella super duas trib⁹ q̄ de Iacob ortę. c ¶In ute. Exponit bñficia dei collata Iacob, & in eo Iudę filio, qa & in patre noiat filij, vt & dei misericordia in Iacob. i. Iudā: & duritia Iudę i deū cognoscat. ¶Allegori. Possunt hæc eadē dici viro ecclesiastico, q corripitur à deo.

☞ q̄ immemor

a ¶Circondedit me, Ideo-
b ¶Fluctuans inter duas gentes.

a Ephraim pascit uentum, & sequitur † æstum. Tota die mendacium & uastitatem multiplicat. Et fœdus cū Assyriis iniit, & oleum in Ægyptū ferebat.

b Iudicium ergo domini cum Iuda, & uisitatio super Iacob.

a ¶Qualia fecit, talia recipiet. b ¶Quia non casu sed de industria adinuenit in quibus peccaret.

Iuxta uias eius & iuxta adinuentiones eius reddet ei. † In

a ¶Quia. ¶Rebecce. ¶Non sua virtute, seo dispositione dei, qui eum sibi futurum prævidebat fidelem patriarcham. ¶Esau.

c uterō † supplantauit fratrē suū,

a ¶Quando cum angelo tota nocte pugnauit, vt benediceretur, vade Israel. i. directus vel rectus dicitur.

& in fortitudine sua † directus est

†eurum,

†tenuit plā tam fratris sui

Ezech.16.f.

Allego

Diuisio

F

Nicolaus de Lyra.

c↠Hāc aūt literā aliq expositores nostri exponūt de fidelitate tribus Iudæ, q̄ prima post Moysen intrauit mare rubrū, & sic dicit: Iu. autē te. ſ. veritatis à Moyse dictæ: Descen. ſ. post eum in mare rubrum. Cum deo. i. secundū mandatū diuinū. Et cum sanctis fideli. i. cum Moyse & Aaron. Sed hęc expositio videť falsa eo q̄ in Hebræo nō habeť fidelib⁹ in plurali, sed fideli in singulari. Hęc etiā expositio nō habet cōsequētiā ad pcedētē literam: Sed pria expositio est secūdū veritatē Hebraicā, & cōsona fidei catholicę, & cōsequenť se habēs ad literā imediate pcedētē. a ¶Eph. Hic consequēter ponit ppħa. x. tribuū pœna. & prīd i bonis possessis cū dē: Ephraim pa. uē. In pœnā enim pdictæ duplicis negationis fuit multū afflictus à circunstātibus populis. & maxime ab Assyrijs, à quib⁹ fuit primò sub tributo subiectus, & postea captiuatus iij. Reg. xvij. & secūdū hoc dī. Ephraim. i. ppħa. x. tribuū sic nominatus eo, q̄ Ieroboā primus rex fuit de illa tribu vt prędictum est. b ¶Pa. ua. superbis Assyrijs reddēdo tributū. c ¶Et se. ęstū. i. AEgyptū, quę est in plaga australi respectu Iudææ, & sic in caliđiori regione. Hosee enim rex Israel q̄rens liberari à tributo Assyriorū, misit nūcios ad regē AEgypti cū muneribus magnis, vt ei⁹ auxilio liberareť, vt habeť. iij. Re. xvij. d ¶To. die mē. & uamul. Mentit⁹ enim fuit regi Assyriorū cui iurauerat sub tributo seruire, & per hoc incurrit vastitatē & destructionē regni sui: qa rex Assyriorū perpēdēs, q̄ volebat ab ei⁹ seruitute recedere, terrā eius vastauit & ipsum finaliter captiuauit. e ¶Et fœ. cū Assyrijt. Hoc subdit ad exponendū qđ dictū est obsurus de pacto qđ firmauit cū rege Assyriorū de reddendo sibi tributū. f ¶Et oleū i AEgy. fe. i. per nūcios mittebat cū alijs muneribus, vt liberareť à prædicto tributo. Et quia ex hoc secuta est captiuitas regis & regni, vt dictum est: & quia hoc fuit in parte pſecutionis regni Iudæ quam regnū Israel sibi intulit, tō cōdudit: g ¶Iu. er. domini. in punitione Ephraim. h ¶Cum Iuda. i. pro Iuda. i ¶Et uisi. i. punitio dei. k ¶Super Iacob. i. super regnum Israel, eo q̄ Iacob & Isrł sunt noīa synonyma, Geñ. xxxij. l ¶Iuxta. ui. eius. i. opera. m ¶Ex iuxta. adin. eius in persecutione Iudæ & vitulorū fabricatione. n ¶Reddet ei. pœnā debitā inferēdo. o ¶In ute. Hic cōsequēter ponit beneficiū patriarchæ Iacob imp⁹sum cui⁹ decē tribus erāt ingratæ. Et pomit hic duplex bñficiū. vnū añ natiuitatē, cū dicit: In ute. supplā. fratrē suum. Colli debant enim in vtero matris, Geñ. xxv. & cū mater dominū cōsuleret de isto cōflictu, respondit dñs: Duo populi ex vētre tuo diuidenť, populusq; populū superabit, & maior seruiet minori &c minori &c. Secundum beneficium fuit post natiuitatem in ętate iam adulta. ideo subditur: p ¶Et in fortitudine sua directus est. De hac lucta dixi plenius Geñ. xxxij. Aliquid tamen est repetendum, eo qđ aliquid hic additur quod ibi dimittitur. Soť Ioſ. ſ. dum igitur qđ secundum Ra. Sa. & alios Hebræos ille angelus erat custos Esau: ppter qđ zelās p eo vocatus est. De hac lucta dixi plenius Geñ. xxxij. Aliquid tamen est repetendum, eo qđ aliquid hic additur quod ibi dimittitur. Soť Ioſ. ſ. dum igitur qđ secundum Ra. Sa. & alios Hebræos ille angelus erat custos Esau: ppter qđ zelās p eo vocatus est. Iacob

Iuit impedire Iacob ne trāsiret in terrā promissionis ab obtinēdū benedictiones & primogenital saac in prædictū Esau. sed dom⁹ tantā fortitudinē tunc cōtulit Iacob q̄ non potuit eū impedire, sed magis Iacob, pualuit. ideo dicit hic: Directus est cū ange. Id est † luctauit cum eo: Et inualuit ad ange. & cōfor. est. Qđ vidēs angelus fleuit, eo qđ nō poterat eū impedire. Et rogauit vt dimitteret eū, secundū q̄ dictū Gene. xxxij. ſ. Dimitte me iam aurora est &c. quærēs dilationē de sententia dei super iura benedictionis &q primogenituræ. ideo subdit in persona angeli: In Bethel inuenit m⁹ eum. ſ. deū. & ibi loquet nobiscum determinās hanc causam, & talis est litera Hebraica. Hęc autem expositio cōtinet aliqua inconuenientia. Primò quia secundū dictū Hebræorum ille angelus erat bonus, eo q̄ erat cūstos Esau, deus aūt iam ante disserat ipsi Iacob: Reuertere in terram natiuitatis tuæ, Ge. xxxij. c. Nullo autem modo verisimile est, q̄ angelus bonus vellet executo nē diuini mādati impedire, cū eius volūtas sit omnino cōformis angvolūtati diuinæ. Nec potest dici, q̄ angelus sanctus ignoraret revelationē factā ipsi Iacob. Tum quia reuelationes fiunt hominibus mediantib⁹ angelis, & ideo illa q̄ hoībus reuelanť, prius à sanctis angelis cognoscunť: Tū qa Iacob reuelarion seu mādatum dei pdictū narrauerat vxorib⁹ suis Rachel & Liæ, Geñ. xxxj. Talia verò nō latēt angelos quorū cognitio nō impediť per dūtāt localē. Itē angelus experiēs tantā fortitudinem in Iacob, vt dicit Hebræi, ignorare nō potuit, q̄ hoc esset à deo, & p cōsequēs nullo mō de hoc fleuisset, nec dilationē de iure bñdictionis & primogenituræ determinādo q̄siuisset, cū volūtas ei⁹ sit totaliter cōformis volūtati diuinæ: ppter qđ sicut dixi Gene. xxxij. ille angel⁹ fuit custos Iacob, & ex volūtate dei in corpe assumpto apparuit sibi, vt nō solū verbo sed etiā sensibili signo assecuraret eū de Esau fratre suo, quē nimis timebat: & iō post luctā in qua finxerat se nōposse pualere Iacob dixit: Si fortis fuisti cōtra deū. i. cōtra angelū à deo missum, ppter qđ dicit de⁹ participaturę, quāto magis cōtra homines pualebis. i. cōtra Esau cū filijs suis. Nec tamē illa fictio angeli fuit mendacium, sicut nec illa qua dās finxit se lōgius ire, Luc. xxiij. quia p fictionē angeli significabat veritas futura q̄ populus descēdens de Iacob pualeret populo descēdenti de Esau. sicut & per hoc q̄ dās finxit se lōgius ire, significauit q̄ adhuc erat longę seu peregrinus à discipulorū mēte, vt exponit beat⁹ Greg. homelia. xiij. Igit secūdū hoc exponēda est hęc litera. Et in fortit. sua. i. quam habebat à natura sua, & non datam à deo ad horam, vt dicunt Hebræi. q ¶Directus est cum ange. luctādo cū eo.

↠Et inualuit

Moraliter. a ¶Ephraim pa. uē. Hic arguit tertia ingratitudo populi Israel de duob⁹ beneficijs à deo patriarchæ Iacob collatis pro se & posteris suis. Primū est, quia in vtero matris supplantauit Esau fratrē suū. qđ notat cum dicit: o ¶In ute. sup. fratrē suū. Moraliter autē siue mystice per Rebeccā matrē ecclesia militās significat. Rebecca nāq; patientia interpretat, ecclesia verò militās exercitata fuit in patientia. primò in persecutione Iudæorū, secūdò, in persecutiōe tyrānorū. & tertio, magis erit in plecutione Antichristi & satellitū suorū: ppter q̄ dicit pōt patitia i abstracto. sicut notabiliter larg⁹, ipsa largitas noiať. licet autē omnes Christiani tā boni q̄ mali sint p baptismum regnati, tñ adhuc vsq; ad mortē quodāmō sunt in vtero ecclesiæ. nā mors sanctorū dicitur eorum natale: qa tūc ex ecclesia militante nascunť ad vitā gloriæ. Sic igit boni q p Iacob significanť, & mali p Esau significati, secūdū illud Malach. j. a. Iacob dilexi, Esau verò odio habui, dicit dō minus in vtero matris sese collidūt: quia moribus dissentiūt sed boni malos supplantāt, nā in præsenti merenť ad gloriā exaltari qua mali merenť priuari, Secundū beneficiū ipsi Iacob patriarchę collatū fuit in hoc q̄ iā adult⁹ † luctauit cū angelo, & benedictus nē obtinuit ab eo, Gene. xxxij. qđ notat hic cū dicitur: Et in fortitu. &c. ¶Moraliter hoc faciunt boni per Iacob significati, nā in præsenti merentur ad angelorū ordines exaltari.

Moraliter

Moraliter

Moraliter

†luctauit

quod immemor beneficiorum dei nō cessat addere peccatū pec-
A cato quando te nascentem ecclesia in fide parturiret, supplanta-
sti Iudæum siue Gentilem fratrem tuum & eius primogenita ac
cepisti, & in fortitudine tua directus es cum angelo, vel vincens
malignos spiritus, vel roboratus benedictionibus angeli .i. dei,

a ¶Contra.
cum angelo. Et inualuit ād angelum, & a b
a ¶Accepta benedictione a vīro. ¶Ne timeat fratrem.
b ¶Sed prius flens rogauit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.
†confortatus est. Flēuit & rogauit eum: c d
a ¶Cum patris & matris consilio fugit in Mesopotamiā. b ¶Eī dem angelum. c ¶In patre loquutus est nobis filia dicens: Tibi dabo terram in qua dormis & semini tuo.
In Bethel inuēnit eum, & ibi lōquut⁹ est e f
nobiscum. Et dominus de⁹ exercituum g h
dominus memoriale eius, Et tu ad † do- i k
minum deum tuum † conuerteris. Misē- l
ricordiam & iudicium custodi: & spera
a ¶Id est Ephraim. In cuius ma. est fra. do. b ¶Contra hoc qd dominus dicit: Sit tibi equus modius, iustusq; statera
in deo tuo semper, † Chānaam in mānu m
a ¶Calumniam dicit: quia non solum habet iniquam mensurā, sed & pauperes per potentiam opprimit.
eius statera dolosa. ¶Cālumniam dile- n
a ¶Aperit qd dixerit Chanaam, id est decem tribus.
xit, & dixit Ephrāim Veruntamen di- o
a ¶Sicut gulosus venter deus est, ita iurum auaro.
ues effectus sum: inueni † idolūm mihi. p
Omnes labores mei non inuenient mihi q
a ¶Q. tu ignaris in scelere & diuitiis: Ego autem.
iniquitatē † quā peccaui. Et ēgo dominus r
a ¶Vbi seruiebas in luto. b ¶Eduxi te. c ¶Adhuc punitas tiq; locum tribuo. & promissa vt ad me redeas inuito.
deus tuus ex terrā Aegypti: † adhūc s
sedere te faciam in tabernaculis, si- t
cut in diebus festiuitatis. Et loquu- u
a ¶Id est per. b ¶Moysen & Iosuam & alios.
tus sum sūper prōphetas, & ego v
a ¶Opere.
uisionem multiplicaui, & in mānu x

a ¶Et inualuit ad angelū. nō secūdū existentiā, sed secun C
dum apparentiā per angeli fictionē qui sic se habebat quasi eum superare nō posset, absq; tamen falsitate & mēdacio, vt dictū est.
b ¶Et cōforta. est. Per benedictionē angeli sibi datā. secundū q̄ dicitur Genē. xxxij. g. Et benedixit eū in eodē loco. c ¶Fleuit. f. Iacob. d ¶Et rog. eum. i. deuotē & cū lachrymis rogauit eū, vt dirigeret eū in via & custodiret: & sic factū est. Ideo subdit: e ¶In Bethel inuenit eum. s. deum cum angelo. f ¶Et ibi locu. est nobiscū. Quia ibi deus in p̄sentia angeli dixit ei: Ego deus omnipotēs: cresce & multiplicare. Et subditur: Terrāq; quā dedi Abraham & Isaac dabo tibi & semini tuo. Et ad hūc intellectū potest applicari litera Hebraica, cum dicit: In Bethel inueniemus eū, vt sit verbum angeli denunciantis Iacob sibi deū appariturū in Bethel, Genē. xxxv. a. Et ibi loquet nobiscū replicās benedictiones patrū tuorū sup te & semen tuū, pro quibus ego rogaui eū. Angeli enim ꝓcurāt bonū suæ custodiæ cōmissorum. g ¶Et do. deus &c. i. angelorū. h ¶Memoriale eius. s. ipsius Iacob: Tum qa habuit deū semp in memoria: Tum quia nomen dei sup Iacob memorabatur in ēqtū deus Iacob dicebaī, & est verbū ꝓphetæ rememorātis iusticiā Iacob patriarchæ, vt eā posteri imitent. Iō subdit: i ¶Et tu. s. populus Israel. k ¶Ad do. deū &c. si Iacob imitari studueris. Et subdit modus cōuersiōis: l ¶Misericor. & iudi. &c. quia misericordia sine iudicio pusillanimitas est, & iudicium sine misericordia crudelitas est. m ¶Chanaā. Hic scriptura reuertit ad scribēdum maliciā decē tribuū, ēqtū ad cupiditatis vitiū, di. Chanaā in ma. ei⁹ sta. do. Et nō est hic Chanaā nomē proꝓriū, qa Chananæi de terra illa erāt expulsi; sed est nomē appellatiuū significās mercatorē, sicut & Prouer. xxxj. d. Syndonē fecit & vendidit & cingulū tradidit Chananæo. n ¶Et di. &c. i. ꝓphē decē tribuū vt. s. dictū est. o ¶Verūta. di. ef. sum. Ablq; feruitute dei. p ¶Inue. ido. mi. i. aurū & argētū qd est idolū cupidi, secūdū q̄ dicit hic Glo. vnde in Hebræo habet hic: Inueni censum mihi. i. faciliter acqsiui. q ¶Oēs labo. mei &c. i. ēqtūcūq; laborassem corporaliter nō acqsiuissem tātā pecuniā: quā ꝓphetæ vocāt iniqtatē: maior em̄ pœna acqrit̄ p̄ fraudē vsuræ ēq̄ p laborē corporalē. Ra. Sa. aliter exponit dicēs, q̄ hic est mod⁹ loquēdi decurtatus, vbi oportet aliq̄d suppleri, sicut. xj. Reg. v. d. dicit: Proposuerat em̄ Dauid in die illa q̄ peuss̄et Iebusæū &c. Et nō fit ibi aliqua mētio de remuneratiōe secundū Hebraicā veritatē, sed supplēdū est: fiet magister militiæ, sicut exprimitur. j. Paral. x. Et eodē modo hic cōtinuādo literæ præcedēti: Inueni idolū &c. hi, supple dicis & tu deberes dicere: Oēs labores mei. i. diuitiæ meæ. r ¶Nō inue. mi. iniqui. i. nō poterunt expiare iniqtatē meā: & sic est verbū dei. vel ꝓphetæ arguēcis in ꝓpō Israel vitiū cupiditatis. s ¶Et ego. Posit̄q; descripta est malicia ꝓpō, hic iuxta eā ponit̄ gratia dei, vt maior appareat iuxta suū oppositū. Et cōtinuat sic literæ præcedēti. Licet iniqtates tuæ sint magnæ & inexpiabiles q̄ te. Et ego dīs deus tuus de terra Aegypti. i. ab illo tꝑe quo inde redemi te & legē tibi dedi, & pēta possum remittere tibi. t ¶Adhuc sede. &c. qd exponit Ra. Sa. sic: Tēp⁹ erit in quo auferā te à statheris dolosis, & faciā te sedere in synagogis & scholis cū auditoribus diuinæ legis: & hoc fuit adimpletū qn̄ dīs vocauit de telonæo Matthæū, Matth. ix. & de actib⁹ publicis Zachæū, Luc. xix. & constitues ad suū discipulatū. v ¶Sicut in die. &c. In sabbatis em̄ cōueniebāt in synagogis Iudæi ad audiendū doctrinā diuinæ legis; & sic faciebāt Christiani in primitiua eccle sia, & mō faciūt in dūticis dieb⁹. x ¶Et lo. sum su. ꝓphe. i. g. ꝓphetas de tꝑe huius vocatiōis qd est tꝑs gratiæ. y ¶Et ego ui. m. &c. qa sicut dicit Ra. Sa. sup Zacharīā: Vniuersi ꝓphetæ nō sunt locuti nisi ad dies Messiæ. s. principaliter ꝓpter tēpus Christi denūciandū. z ¶Et in manu prophe. i. in operibus eorū.

† Prepu-
tium.

Act. 2. g. 4. 2. † Neque peccatum

Esech. 16. 2 Allego.

Cethæa. ¶ Allegoricè In manu hæreticorum statheram dolosa, quia quoscunq; possunt decipiunt, & in innocentes calumnian-
2. Cor. 4. b tur, & cū deceperint solent dicere: Diuites facti sumus, turba discipulorū. Inuenimus idolū. Omnia figmēta hæreticorū idola sunt, nec differūt à simulacris gentiū. Solent etiā dicere: Quidquid fecero, nō poterit mihi imputari: quia habeo diuitias, argumēta philosophorum, multitudinē populi, quam qui viderit me peccare non putabit. c ¶Diues effectus sum. Q. Non curo vndecunq; habeam hoc: sufficit mihi vt habeā: quòd possideam, nec alijs erogare curo. f ¶Omnes labores. Q. Qui indigēt mea pecunia non accusabunt me, q̄ eam per peccatum acquisierim, sed potius me laudabunt, quia qui iniqua gerit benedicitur, & diuirum multi sunt amici. g ¶Et ego dominus deus tuus ex
Allego. terra Aegypti. Allego. Ad eos qui seducti sunt ab hęreticis dicit vt redeāt ad deum qui eduxit eos de Aegypto. i. tenebris & errore gentiū: Et ne fortè peccati memores tardius reuertātur: Adhuc inqt sedere vos faciā in tabernaculis, vt quod fecit baptisma hoc faciat pœnitentia, & habitēt in tabernaculis, id est ecclesijs. Et ne putent hæresiarchas spiritu dei locutos. Ego inquit sum qui locutus sum ad prophetas, non ad magistros vestros. h ¶Festiuitatis. Id est scœnophegiæ quæ septimo mēse celebrāt in memoriam egressiōis de Aegypto. Sicut inquit: De Aegypto liberaui, & habitasti quadraginta annis in tabernaculis ad sanctā terram festinans: sic nunc educam te de imminente captiuitate vt solennitates morē patrū celebres. Si tamen feceris quæ præcipio: Ego enim sum loquutus per prophetas. i ¶Et ego uisionē mul
tiplicaui. Omnis prophetia visio dicitur, vnde & prophetæ videntes dicebantur, quia quod loquebantur, spiritualiter intelligebant. Quibus non vno modo, sed multis generibus pro-
Isa. 6. 2. phetiæ ventura monstrauit deus. Multiplicatas visiones in prophetis legimus, quando Isaias vidit dominum sedentem super
Exo. 17. c. solium excelsum & eleuatum: Et quando Moyses in modū crucis extendebat manus, vt vinceretur Amalech: Quādo Ionas tri-
Ione. 2. b. bus diebus & tribus noctibus fuit in profundo, & in alijs multis.

☞ Si Galaad

dd iij ☙ Assimilatus

† Prepu-
tium.

† alīs non habet do minum

† Conuer-
tere.

† Mercato-
ris i manu.

† Oppri-
mere.

† Robur.

† Alīs ha-
bet eduxi
te.

Malicia de-
cē tribuū.

Gloſ. ordi. Hoſeæ Cap. XIII. De Lyra

Ra Si Galaad. Galaad ciuitas eſt trans Iordanē in tribu Gad. vn
E de ſupra. Galaad ciuitas operantiū idolū. Galgal verò ciuitas in
§.6.c. tribu Iuda iuxta Bethel, de qua ſupra. Oīs malicia eorū in Gal-
§.9.d. gal. Ait ergo: Si Galaad. i. decē trib⁹ colūt idolū quę tēplo & facer
dotib⁹ & religione dei carēt, tū ō Iuda frustra veneraris idola in
Galgal, cū habeas tēplū ſacerdotiū &c.

Allego. ¶ Allego. Galaad, trāſlatio teſtimoniī: Galgala verò volutabrū interpretatur. Pōt ergo dici, q̄ principes hęreticorū te
† Poſui ſi- ſtimonia veritatis trāſſerūt in mēdaciū, militudies & q̄q̄d colūt idolū eſt, & ſacrificia eo
rū hīt ſiſtitudinē aceruorū de lapidib⁹. Sicut ēm acerui de lapidib⁹ hic atq; illic cōgreganī vel de ſabulo, ita hæretici de ſeculari ſapia fraude & mēdacio ſimula cra cōponunt, & cū ſuis erroribꝫ immo lāt adorātes opa manuū ſuarū, ad inſtar boū cūcta p̄ terrenis cōmodis operanī.

Allego. b ¶ Fugit Iacob. Allego. Iacob ſup-
†Geñ.28.a plātator, vel vidēs deū Chriſtus eſt. Ra chel pri⁹ ſterilis; ſed formoſa quā diligit Iacob, eccleſia. Lia lippa, ſed fœtoſa, ſy nagoga eſt. Moyſes Chriſt⁹ q̄ pplm edu cit de Aegypto. i. de tenebris ſeculi, & ad Iordanis. i. baptiſmi fluēta perducit.

c ¶ In pphe. au. Mittit ad hiſtoriā Ge neſeos in quo iterū bīnīcia dei in pplo, & duriciā populi in deum cōmemorat.

d ¶ In pphe. In Moyſe q̄n ira dei pro
pcīō vituli cōtra illū pplm cōmota erat
Exo.32.b. tūc Moyſes p̄ſtrat⁹ dixit: Aut dimitte il lis, aut dele me de libro vitæ, & ſic ora tiōe ei⁹ ſeruat⁹ eſt ppls.

e ¶ Ad iracū
Allego. diā. Allego. Hæretici ad iracūdā p̄uo cāt deū, & q̄ vult pniam pl⁹ q̄ mortē, du ricia cōrdis punire cōpellunt, & ſanguis eorū qui ſuum & multorū ſanguinē fu derūt veniet ſup capita eorū: & oppro bria quibus deū blaſphemauerūt, reſti tuet eis dominus ſuus, non quòd modo ſit, ſed quia dominus eorum olim fuit.

GLOS. ORDI. Cap. XIII.

FLoquēte Ephraim. i. prin opib⁹ hęreticorū, horror in uaſit inſidelē pplm & deliqt i idolis quę de corde ſuo fin xit, & morieſ cū pplo quē ſeducit: Et nō ſufficit ei corrupiſſe niſi inſuplinguam quā acceperat ad laudandū deū, vertat in imagines idolorū, & artificioſa eloquen tia ſiſe veritati dogma cōponat: qđ nō eſt aliud q̄ prauitatis humanæ excogi tatio, & iubēt hæretici diſcipulis ſuis vt immolēt hoies. i. furenī de eccleſia: & ad hęreticū ducāt: & ſic interficiāt.

g ¶ Fe cerūtq̄. qa Ieroboā rex fecerat vitulos aureos: popul⁹ de argēto fecit vitulos, vt ſecūdū poſſibilitatē haberēt deos ar genteos ad ſiſtitudinē aureorū.

h ¶ Immolate ho. Q. Vos cul
Pſ.105.f. tores idolorū, qa hoſtiæ nō ſuppetūt: filios & filias vras idola vo biſeū colētes iſdē vitulis immolate. Hoc dixit Manaſſes & multi alī de qb⁹ ſcriptū eſt: Immolauerūt filios ſuos & filias ſuas dęmo nibus. Vel certe ſicut dicīt q̄dā: Vox dęmonū eſt ad populū. Q.
Allego. vos populi immolate hoies. ¶ Allegoricè. Hæretici deſiderant

Nicolaus de Lyra.

seducere

¶ a ¶ Aſſimi. ſum. i. pręfiguraī, vt i formatiōe Euæ de coſta Adæ, pręfigurata eſt formatio eccliæ de latere Chriſti dormiētis in cruce: Et p̄ deglutionē Ionæ in vētre ceti trib⁹ diebꝫ & trib⁹ no ctibus, ſepultura Chriſti, ſed m̄ q̄ dicit Matth. xij. Et ſic de multis alīs poſſet exēplificari.

b ¶ Si Galaad. Poſt increpationē ma liciæ pplī decē tribuū gñaliter, hic increpaſ ſpāliter cētū ad ciuita tē Galaad, cuius habitatores peſſimi erāt, vt dictū eſt. §. cap. vj. & ideo hic ſpāliter increpaſ de idololatria. Et primò arguit hoc vi tiū. Secūdò iuxta hoc ponit erga patriarchā Iacob dei beneficiū, ibi: Fugit Iacob. Circa primū dicit: Si Galaad idolū. Et accipit hic ſi, p̄ qa. ppter qđ cōcludit: c ¶ Ergo fruſta erāt &c. Erat enim Galaad vltra Iordanem: & Galgal citra. Et q̄uis in Galaad eſſent idola, tamē cū hoc trāſibāt Iordanē ad exercēdū ibi idolo latriā quæ ibi vigebat, vt dictū eſt. §. iij. ca. d ¶ Bob⁹ immo Ian. Sacerdotes ēm idolorū ad augmētādū queſtū ſuū, fecerūt ibi idola ad ſimilitudinem vitulorū in Bethel & in Dan exiſtentium.

e ¶ Nā & alta. eorū quaſi aci. totaliter deſtruent. f ¶ Fugit Iac. Hic iuxta pplī vitū deſcribit erga Iacob dei bīficiū. Et primò bīficiū exhibitū ei in perſona p̄pria, cū dicit: Fugit Iacob in regionē Syriæ. Et hoc de cōſilio matris, ne ab Eſau interficeret, Geñ. xxviij. c. Et de volūtate p̄tis, Geñ. xviij. & dīs ſibi appuit in via, dicēs: Ego cuſtos tu⁹ q̄cūq̄ pręteris, Geñ. xxviij. c.

g ¶ Et ſerui. Iſr. i. Iacob, alio noīe vocat⁹ Iſrael.

h ¶ In uxo. i. ppter vxorē habendā, Geñ. xxix. c. Et in vxorē ſeruauit. Hebraei dicūt: Erpe cauit, ſeruiendo ſeptē annis anteq̄ ſibi daret. Et ad idem refert litera noſtra, cū dicit: i ¶ Serua. ſ. pactū initū cū Labā de ſeruiēdo ſibi, p filiabus ſuis. Cōſequēter ponit dei bīfi ciū exhibitū Iacob in ſuis poſteris, cū dicit: k ¶ In pphe. autem. i. in Moyſe.

l ¶ Eduxit do. Iſr. de Aegy. vt patet in Exo.

m ¶ Et in pphe. ſeruauit. ſ. p orationē Moyſi deo volēte ipſum interficere, p fabricatiōe vituli, Exo. xxxij. Et de iſtis beneficiis ingrat⁹ fuit pplī decē tribuū. Ideo ſubdit: n ¶ Ad ira me puo. Ephraim in amari. ſuis. i. idolatriis.

o ¶ Et ſang. eius. ſ. quē effu dit de innocēt⁹.

p ¶ Sup eū ue per debitā & durā punitionē.

q ¶ Et op. ei⁹ reſti. &c. qa erit in vilitate magna.

¶ In capit. xij. vbi dicitur in pplīa: Verumtamen diues effectus ſum &c.

ADDITIO.

Hoc qđ dicit: Verūtamen diues effectus ſum, inueni incēſum mihi &c. vī continuari cū hoc qđ dixerat ſtatim. §. Chanaā in manu ei⁹ ſtathera do loſa &c. Iſto modo mercator q̄ fraudē ſtatheræ calūniaſ doloſe alios, gaudet er hoc, q̄ ſit diues ſine hoc q̄ inueniaſ eius iniqtas: quia hæc deceptio fit latēter. Et hoc eſt qđ ſonat ira planē cū dicit: Verū tū diues effect⁹ ſum, inueni cēſum mihi. ſ. mō prædicto. Et ſic oēs labores mei, in his quę laboraui, Nō inuenīt mihi iniqtatē. ſ. p̄pē occultationē prædicti dolī. Sed qa hoc nō ſufficit apd deū q̄ ſola ſtatera. Iō ſubdit: Ego dīs de⁹ tu⁹. q. d. licet hoīb⁹ iſta poſſes abſcōdere, nō tū mihi.

NICO. DE LYRA. Cap. XIII.

NOquēte. Hic increpaſ pplī de quarta ingratitudīe circa dei beneficiū. Et diuidī in duas p̄. Diuiſio.

17 A seducere hoïes.i.rationales christianos nō gētiles nec iudæos qui sunt quasi bruta animalia. a ¶Quasi nubes,Nubes & ros sole veniente fugantur,puluis & fumus in tenues auras dissoluunt. Sicut ergo hæc quatuor cito dilabuntur, sic illi cito ducentur in Assyrios. Vnde supra transire fecit Samaria regē suū quasi spumam super fa. ¶Allegoricè.Hæretici, nubi, rori, pulueri cōparant, de quib⁹ scriptū est.Hi sunt nubes sine aqua. Habent enim speciem ꝓphetiarū & apostolicarū nubiū, ad quas veritas dei peruenit,sed nō habent aquas.i.gratiam sancti spūs. b ¶Ego autem.Sicut superius ita hic replicat quę prę

Gen. Allego. Iudeā

Allego.

ſinestra

Psal.22

fiterit illi populo. ¶Allego.Hæreticos duxit dñs de tenebris infidelitatis,vbi pri⁹ deseruiebant pharaoni & ducibus eius:& prę cepit ne in ecclesia alū deū scirent,nisi eum qui creat & saluat. Et ipse sic pascit eos, vt possint dicere:Dñs pascit me, & nihil mihi deerit.Et dat eis panem qui de cælo descendit:quem in Aegypto non comederant,& aquas de Christo petra.Sed illi impleti pane scripturarum eleuauerūt cor cōtra creatorem & alium deum finxerunt, quidquid comederant & biberant suis meritis & non deo attribuentes obliti sunt dei qui prę cepérat eis vt verba legis ante oculos ligarēt & in manibus haberent,ne vnq̄ obliuiscerentur dei sui. Contra datorem ingrati fuerunt per tantam eremi vastitatem: vbi nec fruges, nec arbores, nec vineæ,nec herbæ, nec aquæ ardorem solis temperant per. xl. annos non poterat Israel peruenire ad terram iordanis, nisi dominus omnia præstitisset. c ¶Et ego ero.Cū traditi fuerint hostibus,ego qui erga illos semp clemētissimus fui,conuertar eis in ferocitatem omnium bestiarum.Et hoc non solum conuenit Israelitis,qui propter idololatriā in mōtibus Medorum sunt detenti,sed etiam hæreticis qui propter mentis superbiam falsi dogmatis nouitatem finxerūt,& obliti dei sui secuti sunt deos alienos. Tantæ iniquitatis sunt,vt etiam in captiuitate pōsiti sæuitiam meam merito sentiant,ne miserias suas fortitudini hostium ascribant. d ¶Perditio tua.Ironice loquitur illis qui contra dei voluntatem elegerunt sibi regem, in cuius fortitudine se victores fore iactabāt.Dicit ergo:Rex de quo ꝓmittebas tibi q̄ tua bella bellaret,nunc maximè te saluet cū immineat periculū ab Assyrijs:sed nō hoiem regem habes,qui me deū peciisti. ¶Perdit⁹ est oīs hæreticus & in nullo est ei auxilium, nisi in sola dei mia si pœnituerit: Rex huius & iudices,diabolus & dæmones vel hæresiarchæ,qui tpe angustiæ non poterunt liberare,qui dati sunt in furore, & auferētur in indignatione,nō ꝙ dñs tales eos vellet habere reges:quia nō auferet quod sponte derat,sed dimiserat eos voluptatibus suis. e ¶In su.In tantū vt in diebus messis plusā demonstrarē,contra morē palestinæ rem.i.Saul:& auferā in indigna.i.Sedechiā qui crutis oculis duc⁹ est in Babylonē.vel Ieroboā rex datus est in furore, & ablat⁹ est in indignatiōe Hosee vltimus regū decē tribuū, f ¶Colligata &c. Sicut qui ligat in sacculo conseruat ne pereat, sic iniqtas q̄ in deū peccauit ephraim q̄si ligata ꝓmanet vsq; ad diē captiuitatis.Et hoc ideo qa absconditū est pctm eius. ¶Cū venerit vltima captiuitas & iniqtas eius oīb⁹ manifestabit, tūc repētinis doloribus velut parturiens cruciabitur, ¶Hæreticis est iniqtas colligata,quā in excelso loquuti sunt & absconditū est pctm eorum: quia putant venenū cordis abscōdere,sed cū venerit dies tribulationis doloribus & eiulationibus pādetur:hic est filius insipiēs q dei sapientiā derelinquet,& in contritione filiorū quos occidit,iram dei sustinere non poterit.

Ecce vbi ſ. Maxime nunc. †.Reg.8.a. †Medi.

Perditio tua.

Ecce vbi ſ. Maxime nunc. †.Reg.8.a. †Medi.

Diuiſio

C

D

☞ De manu

a ¶O. ¶Vel accusatiuus.

molate hōmines uitulos ado- a

¶Quia homines vitulis immolant.

rantes.Idcirco erunt quasi nu- b c

bes matutina,& sicut ros matu

tinus prætereiens. Sicut puluis

turbine raptus ex area,& sicut

a ¶Per quod egreditur fumus. b ¶Sobtus dia fui.ex quo eduxi te de terra Ægypti.

b fumus de †fumário. Ego d autem dominus deus tuus ex ter- d

a ¶Non est deus præter me.

ra Ægypti, & deum absq; me e

a ¶Qui possit saluare. f

nescies,& saluator non est prę

a ¶Id est dilexi & elegi. b ¶Vbi pauit.

ter me.Ego cognoui te in deser g

b ¶Vbi erat penuria omnium rerum.

to,in terra solitudinis. luxta pa- h

a ¶Et tamen dedi eis mīna de cælo, fontes de petra; vnde.Impinguatus est, dilatatus & incrassatus est.

scua sua adimpleti sunt & satu- i

¶Tamen.

rati sunt. Et eleuauerunt cor- k

a ¶Qui tanta dedi. ¶Ideo.

suum,& obliti sunt mei.Et e go l

a ¶Ingratis. b ¶Quæ raptis catulis sæuissima est sicut & parsiæ.

ero eis quasi lęena,sicut pardus m

a ¶Quando ducentur captiui ab Assyria.

in uia Assyriorum. Occurram o p

a ¶Qua dicitur nihil esse sæuius cum catulos amiserit, vel cibo indigueris.

eis quasi ursa raptis catulis, & q

a ¶Per Assyrios. b ¶Vitalia eordis eorum auferam.

dirumpam interiora iecoris eo r

a ¶Sicut leo prædam deuorat.

rum.Et consumam eos ibi qua s

a ¶Sennacherib, vel diabolus in deserto seculi habitans.

si leo: bestia agri scindet eos. t

a ¶Imminet. ¶.i.tu ipse es causa tuę perditionis.

†Perditio tua Israël, tantum u

a ¶Non ex te vel quolibet alio. b ¶Si pœnitentiam egeris.

modo in mē auxilium tuum. x

a ¶Ieroboam, vel etiam Saul.

Vbi est rex tuus: Maximè nūc y

saluet te in omnibus urbibus

a ¶Sicut comites & cæteri principes sub regibus. ¶Vbi sunt, cæ non subiecerunt tibi.

tuis, & iudices tui, de quibus

dixisti: da mihi regem & prin- z

a ¶Q. Ego respondebam:Dabo tibi regem.

cipes. †Dabo tibi regem in a

furore meo,& auferam in indi- b

gnatione mea. Colligata est c

a ¶Non deo cui omnia aperta,sed ipsi qui nolunt habere in memoria.

iniquitas Ephraim, absconditum est peccatum eius. Dolo- d

a ¶Quia. ¶Primogenitus meus Israel.

b ¶Quia non cognouit patrem verum.

c ¶Cum captiuitas venerit.

res parturientis uenient ei. Ipse e

filius non sapiens. Nunc enim f

sed manifestabitur in punitione aperta. c ¶Dolores parturientis.qui sunt vehementes. d ¶Venient ei.per regem Assyriorum.Et subditur causa: e ¶Ipse filius non sapiens i, Assyriorum.Et subditur causa: e ¶Ipse filius non sapiens i, à deo patre per idololatriā recedēs f ¶Nunc enim non stabit.Contra regem Assyriorum,à quo populus eius conteretur.

c-d De manu

De manu mortis. Eis loquitur dominus, quos sua gratia liberare dignatur. Mors est, quando separatur anima à corpore. Infernus est locus, vbi recludūtur animę vel ad refrigerium, vel ad pœnam. Quidquid separat amorem fraternitatis, est infernus.

1. Cor. 15. c

b ¶Consolatio. Vidēs clementissimus pater, quòd ex sentētia prolata in Adam oēs morimur dicit cōsolationē habere nō possūm, p eo q̄ totum humanū genus ruit in mortē. Vel ipse propheta videns se ex cōi necessitate moriturū & ad infernū descēsurum, dicit: Non possum cōsolari, & quid qd mente concipio, nō potest meū mitigare dolorē: dū video ineuitabilē mortis necessitatē. ¶Quidā iuxta historiā illi? tpis dicunt duos fratres inter se diuisos, Israel & Iudā, vt quod tūc figurabatur in parte, nūc sentiat in toto: & cū omni hūano genere Israel redimē?, & Iudas liberādus sit. c ¶Adducet uentū. Vrens vētus, fermo ecclīasticus, q oīm hæreticorū dogmata arefacit, & diripit eos atq; dispergit q hæreticorū doctrīa in morte fuerāt congregati. d ¶De deser. hūani gñis in q̄ diabolus requiē quærens nō inuenit. Vel, de vtero ỹ ginis, quę sine virili semine cōcepit, & de simplici & pura ỹga flos ascēdit q nos secū ascendere facit. Hæc oīa acciderūt

Psal. 22, a.

iudęis tpe captiuitatis, qñ vel interfecti vel in ppetuā seruitutē deducti sunt. Al ligato forti, sctōs q in inferno erāt q̄si vasa p̄ciosa secū tulit in paradiso. vel vasa q̄ pri? diabol? tenere desiderabat auferre.

a ¶Non poterit sustinere tribulationem filiorum qui coram patribus interficientur, vel non stabit sed captiuus ducetur.

non stabit in contritione filiorum.

a ¶De opere peccati qđ trahit ad mortem. vnde dicitur: Mors & vita in manibus linguę. vel manus mortis potestas diaboli.

a De manu mortis liberabo eos, de a

a ¶De inferno. b ¶Pręcio sanguinis. c ¶Iudæos vel Gentiles credentes, vel etiam hæreticos respiciens. vnde subdit: Ero mors tua, d ¶Moriens te destruam.

morte redimam eos. Ero † mors tua b

a ¶Meos electos educendo, reprobos vero ibidem relinquendo. Vel mors & infernus diabolus quem momordit Christus vt potestatem amitteret, non vt penitus esse desisteret. b ¶Cuius faucibus omnes vorabantur.

o mors, ero morsus tuus inferne. c

Consolatio abscondita est ab ocu- d

a ¶Infernus. b ¶Dum vel recipit: alium superstitem relinquit.

lis meis, quia ipse inter fratres † diui f

a ¶Filium peccata tollentem, de quo Habacuc: Deus ab austro veniet & sanctus de monte Pharan.

det. Adducet uentum urentem do- e

¶Pater. a ¶De humilitate crucians carnem.

minus de deserto ascendentē, & sic- g h

a ¶Peccata. b ¶Mortis. c ¶Diabolum vel peccata: quibus arefactis ipsa mors siccabitur.

cabit uenas eius, & † desolabit fontem eius, & ipse diripiet thesaurum i k

omnis uasis desiderabilis.

GLO. ORDI.

CAP XIIII.

rebellat, † it in,

PEreat Samaria. Bellatores Samariæ interficiūtur, lactātes elidūtur, prægnātes dirūpūtur, vt pereūte malo semine & exuftis zizanijs remaneat solū triticum in horreo dei recondendū. ¶Allegorice. Pereāt hæretici qui iactant se præcepta dei seruare, & cum sint immūdissimi, semūdos vocant, negantes pœnitentiā per quam peccata purgantur. Quicquid aūt dicunt repugnat deo, & clementem faciunt sibi crudelem adeo, vt qui perfecti viri esse deberēt, spirituali gladio truncent, q̄si paruuli qui elidendi sunt ad petrā. De qua dicit: Btūs qui tenebit & allider paruulos suos ad petram. Feræ quoq; ei? quæ de malo semine conceperunt, discindentur, ne pessimos filios faciant.

Allego. † cadent † collident † discindē tur,

☞Conuertere

Nicolaus de Lyra.

Futuri dei bñficium,

a ¶De manu. Posīq̄ cum ingratitudine populi descripsit beneficium prætęritum, hic consequenter ponit futurum. Circa quod sciendū, q? hebrēi & aliqui christiani eos sequētes exponūt hoc de liberatione captiuitatis Babylonicę: Sed scd̄m quod dicit Hiero. Paulus apostolus in lege & prophetis humanitus & diuinitus instructus exponit hanc partem de resurrectione generali futura per Christum quæ erit ad vitam immortalē dicēs. j. Corin. xv. g. Cum autē mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria &c. Et allegat scripturā scd̄m translationem. Lxx. quæ, p eo q̄ habem? hic: Ero mors tua ô mors &c. habet: Absorpta est mors in victoria & cætę. prout dicit hic Glo. Et ideo nō debemus nec possumus aliter exponere scd̄m q̄ dicit Hiero. Hęc autē resurrectio ad vitam mortalem incępit in Christo, scd̄m q̄ dicitur. j. ad Corinth. xv. c. Christus resurrexit à mortuis primitię dormientiū, qm̄ quidē per hominē mors, & p hoiem resurrectio mortuorū. Et sicut in Adā oēs moriūtur, ita & in Christo oēs viuificabūtur. In resurrectione verò sua liberauit patres sanctos de manu mortis im limbo detētos. Ideo dicitur: De manu mortis liberabo eos &c. Quia in sua resurrectiōe de potestate mortis liberauit aliquos partialiter, & in resurrectione generali liberabit omnes generaliter. Et huic expositioni consonat quædam glos. hebraica Gene. xxiiij. dicit Rab. Iosue filius Leui: Iui cum angelo mortis vsq; ad portas gehennę,

hennæ, & iuit mecum Messias filius Dauid, & cū viderunt captiui G lucem Messiæ lætātes, dixerunt: Iste educet nos de hac obscuritate, sicut scriptum est in Hosee: De manu inferni redimet eos.

b ¶Ero mors tua &c. Hoc dicitur in p̄sona Christi qui mortem destruxit inchoatiuè in sua resurrectione. & in fine mūdi destruet consummatiuè, vt dictum est.

c ¶Ero morsus tuus inferne. quia aliquos inde eripuit. s. sctos. & aliquos ibi reliquit. s. dānatos, & sic erit in finali resurrectione, vt habetur Matth. xxv. d. Ibunt hi in supplicium æternū. iusti autem in vitam æternā. Et quia in p̄senti nullus scit de qua parte sit futurus. sc. cūdū illud Eccle. ix. a. Nescit homo vtrū odio vel amore dignus sit. Ideo subdit † eruisio. propheta in persona humani generis.

d ¶Consolatio. quæ fiet sanctis in iudicio. e ¶Abscōdita est ab oculis meis. Et subditur causa: f ¶Quia ipse. i. Christus solus. g ¶Inter fratres. i. homines qui omnes sunt fratres ab Adam primo patre descendentes.

h ¶Diuidet. separādo oues ab hœdis id est iustos à reprobis, Matth. xxv. c. Et † secer. quia illud iudiciū præcedet ignis cōflagrationis. Ideo subditur: i ¶Adducet urentem uentū. i. ignē conflagrationis ad modum venti discurrentem.

k ¶De deserto ascendentē. Quia tantum ascendet super terram, quantū ascenderunt aquę diluuij. l ¶Et sic- † siccabit. cabit uenas &c. quia cōburet omnia viuentia & siccabit humida. m ¶Et ipse diripiet thesaurum omnis uasis &c. id est omnia generaliter quęmodo concupiscuntur in præsenti vita. † desolabit

✻ a ¶De manu mortis liberabo eos de morte redimam eos &cætę. Quod exponunt Iudæi & aliqui doctores catholici literaliter de liberatione populi de captiuitate Babylonis. Ego autem ad literā exposui de liberatione naturæ humanæ à corruptione, quæ futura est per resurrectionem hominū ad vitam immortalē. Inchoata tamen fuit in resurrectione Christi, ppter quod cī eo surrexerunt multa corpora sanctorum, vt dicitur Matthe. xxvij. Et sic expositio mea respectu aliarū est spiritualis: Nec apparet multa alia conuenientior hic ponenda. Moraliter. H

CAP. I

n Pereat Samaria, quoniam

a ¶Vox prophetę non tam imprecātis quam prædicantis.

† Pereāt Samaria, quo n

a ¶Colendo idola illum qui erat dulcis & benefícus coegerunt ad vindictam.

niam † ad amāritudi o

a ¶Ideo. ¶Subaudis Assyriorum.

nē cōcitauit deū su- p q

a ¶Là est in terra conterantur. b ¶Pregnantes gladio dirumpantur in mortem.

um. In glādio † pereāt, paruuli eorū

† elidātur, & fœtē eius † scindantur.

Nicolaus de Lyra.

CAP. XIIII.

PEreat Samaria. Superius posita est promulgatio diuinæ iusticię, in hoc vltimo capitulo ponitur promulgatio suæ misericordiæ. Præmittitur tamē decem tribuū punitio temporalis, eò q̄ iste propheta scribebat principaliter contra decem tribus, dicens: n ¶Pereat Samaria. metropolis in regno decem tribuum. o ¶Quoniam ad ama. Per idolorū cultum. p ¶In gladio. scilicet. Assyriorū. q ¶Paruuli eorum &c. Propter eā rebellionē Hoseæ ita eruditer se habebāt q̄ etiā nec paruulis, nec prægnātibus parcebāt.

☞Conuertere Israel

Moraliter. n Pereat Samaria: quoniam ad amaritudinem concitauit deum suum. In gladio pereant & cætera Moraliter. Hic ad literam ponitur conclusio respectu præcedentium, quæ dicta sunt de captiuitate decem tribuum, in quorum regno Samaria metropolis erat, & in ea odolatria vigebat. ¶Moraliter autem per decē tribus idolatras, significatur idololatrantiū vniuersitas, eo q̄ denarius est numerus p̄fectus & limes numerorū, quia numeri sequentes sunt replicationes ipsius vel partium e?. Vndecim enim est vnus & decem, duodecim, duo & decem, & sic consequenter vsq; adviginti, id est bis decem, triginta, ter decem, & sic consequenter. Igitur per destructionem decem tribuum, significatur destructio omnium idololatrantium. Quod iam pro maiori parte factum est per prædicationem apostolorum & aliorum sequentiū. nā idololatria cessauit p mundū exceptis q̄busdā Barbaris, & paucis quæ dicūtur habitare iuxta polum arcticum.

✻Conuertere

a ¶Conuertere. Cum prędixisset ꝓpheta calamitates quę de-
cem tribus pro idololatria imminebant, nunc conuertens
Moraliter. ad illas, dat consilium vt pœniteant & orent deū. ¶Moraliter
Qui corruit in peccata, consurgat ad pœnitentiam, faciens fructꝰ
dignos pœnitentię & reuertatur à malis operibus. b ¶Tollite.
Posteꝙ hortatus est ad pœnitentiam, do-
cet qualiter ad deum fundant oratio-
nes. c ¶Omnem. Nihil languoris, ni
hil pristinæ ruinę relinquas, ne mali semi
nis pullulent rediuiua plantaria. & te au-
† Apprehendite verba ferente malum, poterimus offerre bonū.
Ad Ose. carnalibus hostijs reprobatis, placabilis
Allego. hostia est deo pura confessio. ¶Allego.
Vituli labiorū, confessio sanctæ trinita-
Rab. tis, & incarnationis, & passionis, & resurre
ctionis. Corde enim creditur ad iusticiam, ore
autē confessio fit ad salutē. Hanc hostiā
qui offert, nō sperat in rege Assyriorū.
Dicit ergo hęreticis: Cōuertimini ad deū
qui corruistis ꝑ falsitatē. Tollite verba, si
dei & cōfessionis, & dicite deo, auferi ini-
quitatē, quę versat in corde nostro, & ac-
cipe, bonā confessionē, & sic reddem⁹ vi
tulum labiorū, te laudando & gratias
agendo, & non ascēdemus ꝑ superbiam
super equos. i. illos quos genuimus in er
rore, & non dicemus vltra, operi manuū
nostrarū. i. dogmati quod artifici eloqo
conficimus: Tu es deus noster: Et qui sic
reuertitur ad deū placat pium patrem.
d ¶Pupilli. quia à malo patre diabolo
Ezech.4.f. recessit, & ideo saluat, vel, populi Israel.
Ioan misericordiam consequet populus. de quo dicitur: Filius meꝰ primogenitꝰ
Israel. e ¶Sanabo. Redeūtibus ad pa
trem ꝑ pœnitentiā rndet deus. Hoc capi
tulum, & tunc ad decem tribus, & nunc
in aduentu Christi⁹, & ad iudæos, & ad
hæreticos, & ad gentiles possumus refer
re, ga quicūꝙ pœnitentiā egerint, veniā
consequētur. Et notandū salutem Israe
lis & reuersionē ad deū, & redemptionē
Nota de captiuitate, nō carnaliter vt iudæi pu
tant accipi, sed spūaliter vt verissimè cō-
probatur. ¶Arbores libani excelsę q̄tū
in auras extollunt verticē, tantū ad ima
radicem demergunt vt nulla tempestate
moueantur. ¶Quia dixerat. Erumpet ra-ut libani. ne putem⁹
de cedris, & infructuosis arboribus loqui, virum ad deum con-
Philip. uersum comparat oliuæ fructiferæ, de quo alibi: Ego autem sicut
oliua fructifera in domo domini. Hæc oliua habet odorem vt li-
Allud. bani vel thuris, vt possit dicere: Christi bonus odor sumus deo.
Huius fructū sapientes virgines parauerunt, qui timorem miti-
gat, languentia membra recreat, lumē præbet in tenebris, in ago-
nę certātes vngit. ¶Libanus apud Græcos & Hebræos mons di
citur, & thus. Hic pro thure ponitur. Sicut enim odore thuris, sic de
lectamur vel fama iusti hois. Vel si ꝑ mōte ponitur: Libanus est
mons fertilissimus, densissimis arborū comis ꝓtectus. ¶Con-
uertentur. Vel viuent, tritico, id est corpe & sanguine domini.
Vel viuent, in æterna beatitudine ꝑ eum qui est frumentū verū.

☞Et germina-

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Conuertere. Hic subditur promulgatio diuinæ mise-
ricordiæ generaliter q̄tum est ex se. Sciendum tamē, ꝙ aliqui ex-
positores catholici residuum huius capituli reducunt ad tempus
Ezechiæ, in quo captiuatis iam decē tribubus populus regni Iu-
dæ timens egit pœnitentiam, Ezechia rege ad hoc eum exhortā-
te, propter quod deus eum misericorditer liberauit de manu Sē
nacherib miraculosē. iiij. Reg. xix. Alij verò reducunt ad tempus
liberationis de Babylonica captiuitate, quia vexatione dante iu-
dęis intellectum conuersi fuerunt ad dominum: propter quod
deus misericorditer eos liberauit per Cyrū. Et posset satis appli-
cari litera ad hunc sensum vel illū, sed isti videntur nimis iudaisa
re. Translatio enim Chaldaica vbi nostra sic habet in hoc capitu-
lo, Cōuertent sedentes in vmbra eius viuent tritico. & germina-
bunt quasi vinea. Talis est: Congregabunt de filijs captiuitatum
suarum, habitabunt in vmbra messis suæ vinificabuntur mor
rui & multiplicabitur bonū in terra. Ex quo patet, quòd residuū
huius capituli loquitur de tēpore Christi. Trāslatio enim chaldaica
declaratiua

a ¶Ne autem pereas. ¶Ab idololatriæ impietate.
b ¶Cuius factura es, cui seruitutem debes.

a ¶Conuertere Israēl ad dominum de- a
a ¶Corruisti per idololatriam consurge per cultū dei.
um tuum: quoniam cōrruisti in ini- b
a ¶Proferte preces, & delictorum veram cōfessionem.
b quitate tua. † Tollite uobiscum uer- c
a ¶Tam verbis quam operibus. b ¶Qui verus
medicus.
ba, & cōuertimini ad dominum,
a ¶Talia debet vnusquisq; fidelis dicere.
c & dicite ei: Omnem auferi iniquita- d
a ¶Confessionem, preces, gratiarum actiones. b ¶Sa-
crificiū deo spiritus cō. Carnalibus hostibus reproba-
tis, placabilis hostia est deo pura confessio.
tem, & accipe bonum, & rēddemus f g
a ¶Amodo non ponimus spem in Assyriis, sed in te
qui es verus adiutor.
uitulos labiorum nostrorū. Assūr h i
a ¶Ægyptiorum qui veloces habebant equos: sed fal-
lax equus ad sa.
non saluabit nos, super equos non
a ¶Id est vltra non adorabimus opera manuum nostra
rum. s. vitulos.
ascendemus, nēc dicemus ultrà: dñ k
a ¶Id est populi Israel qui te per infidelitatem amise-
rat, reuertetur ad te, sicut pater pius misereberis.
nostri opera manuū nostrarū, quia l
a ¶Alius populi.
d † eius qui in te est misereberis pupil- m
a ¶Dimittam peccata quibus contracti & vulnerati sunt.
b ¶Ego diligentes me diligo.
li. Sanabo contritiones eorum, dili- n
a ¶Sola misericordia, quia ipse prior dilexit nos.
b ¶Per pœnitentiam.
gam eos spōtanēe, quia auersus est *
a ¶Qui pro peccatis. b ¶Quia zelum zelantis iacen
dij & idolatriæ auferam.
furor meꝰ ab eis. Erò quasi ros. Et Isꝑ q
a ¶Infusus hoc rore. b ¶Imitans illum qui dixit. Ego
sum flos campi, & lilium conuallium. c ¶Id est volun
tas bona ad effectum boni operis ducetur.
rāel germinābit sicut liliū: & † erūpet, r

declaratiua est Hebraicę literæ in passib⁹ obscuris; tēpore ꝙ ò Chri C
sti maximè apparuit effectus diuinæ misericordiæ, & ideo sicut su
perius dicebatur, hīc de misericordia promulgat. Et secundū hūc Diuisio
sensum residuū hui⁹ capli in tres partes diuidit, ga prió ꝓpheta i-
citat ad pniæ veritatē. Sed ò manifestat diuinæ misericordię largi
tatē, ibi: Sanabo. Tertiò mirat credētiū
paucitatē, ibi: Quis sapiās. Circa primū
dicit: Cōuerte. Isra. ad do. Per pœni
tentiam verā, ita proclamauit Iohānes
præcursor Christi: Pœnitentiā agite, ꝙp
propinquabit enī regnū cælorū. vnde Mar.3.a.
& baptismus Iohannis baptisię fuit quę
dam protestatio pœnitētię agēdæ in ad
uentu Christi. b ¶Quoniam corrui
sti in iniq. tua. A statu gratię. c ¶Tol
lite uo. uer. Non dicit brutorū anima
lium sacrificia quæ cessauerunt in lege
noua, sed verba duplicis cōfessionis s.
peccatorum & diuine laudis, quib⁹ hō
cōuertitur ad deū. d ¶Et dicite ei. i.
Christo. e ¶Omnem au. iniq. Chri
stus enī absstulit peccatū originale ꝑ sa
cramētū baptismi, & actuale ꝑ sacramē
tum pœnitētiæ: propter qđ dicit de eo
Ioh. j. d. Ecce agn⁹ dei, ecce q tollit pec
cata mundi. f ¶Et accipe bonum. i.
bonum de genere ad quod se extēdit sa
cultas humana, fac acceptum deo patri
tua gratia. g ¶Et redde. uitu. i. sacri-
ficia, eo ꝙ in veteri lege de specie bouis
fiebant maiora sacrificia. h ¶Labiorū
no. i. laudes deuotas; quę sunt sacrificia
deo acceptissima. Psal. xlix. d. Sacrificiū D
laudis honorificabit me. i ¶Assur nō
salua. nos. i. in præsturis non recurra-
mus ad auxilium humanum sed diuinū
Et ita fuit in primitiua ecclesia, ꝙ Chri-
sti ani contra persequutiones Iudæorū
& etiam tyrannorum nō pugnabāt ar-
mis, sed orationibus deuotis: vnde per
orationes beati Basilij & sui populi, fā- Sanctus mer
ctus Mercurius miles iam diu defunct⁹ curius iter-
interfecit Iulianū apostatam, ecclesię ꝑ fecit Iulia-
sequutorem & ei⁹ lancea quæ in eccle- num.
sia beati Basilij seruabatur inuenta est † percutiet
sanguine Iuliani apostatæ persusa. radices su-
as sicut Li
k ¶Nec dicemus ultrà dñ no. quia per aduentum Christi de banus.
iecta est idololatria. l ¶Quia ei⁹ q in te est misere. pu. Erat enī
populus ante aduentum Christi pupillus, quia carens parentibus
sed nūc habet Christum & ecclesiam verum patrem & veram ma-
trem. m ¶Sanabo. Hic cōsequenter prophetat diuinæ miseri-
cordiæ largitatem, dicens in persona Christi: Sanabo contritio
nes eo. i. verè pœnitentes sanabo per gratiam. n ¶Diligā eos
spontan. quia amor inter hominem & deum primò procedit ex
parte dei; propter quod dicit Iohannes prima canonica. iij. b. Di
ligamus deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Et sic eius dilectio
est spontanea. o ¶Quia auersus est furor. Per mortem enim
Christi hominis placatus est deus pater, & per consequens filius,
qui est vnus deus cum ipso. Ideo subditur: p ¶Ero quasi ros.
Sicut enim ros inuisibiliter descendit & fœcundat terram, sic dei
filius inuisibiliter descendens fœcundauit virginem. Isa. xlv. b. Ro
rate cæli desuper, &cæ. q ¶Et Israel. id est populus Christianus
seu ecclesia. r ¶Germinabit sicut lilium. per puritatem
vitæ. s ¶Et erumpet. Radix enim ecclesiæ est ipse Christus.
secundum quòd declarat diffuse Augustin⁹. super Psalmos. Ista ra
dix erupit, quando apostolos aliosq; fideles protulit. Ideo subdit:

✠ Ibunt rami

✠ a ¶Conuertere Israel. Hic ad literam propheta denunciat Moraliter.
populo suauitatem diuinę misericordiæ, postquam denunciauer
rat ei multipliciter seueritatem suæ iusticiæ, more boni Samarita
ni, post vinum mordificatiuum, infundens oleum linitiuum. Sci
endum tamen, quòd Hebræi & aliqui doctores catholici totum
istud capitulum exponunt literaliter de liberatione populi Iudai
ci à captiuitate Babylonica. Ego autem ipsum expolīi ad literam
de liberatione populi per Christum facta. Et ideo mea expositio
spiritualis est respectu aliarum, propter quod de alia pertrāseo:
& quia mihi non occurrit conuenientior hic ponenda.

Vinum libani.

† Titū.3.b.

3 sub dicet

Ione †diligam †abies virens.

† Iere.9.d. Psal.118.c.

a ¶ Et germinabunt. Q. Electi bonis operibus germinant, si ecut Christus qui est vera vinea. b Memoriale. Vinum Libani potest dici diuersis pigmentis conditum, vt suauem odorē emittat. Sicut enim Pigmentatum vinum redolet suauiter. sic memoria iusti hominis, deum bonis operibus imitantis. Vel vinū Libani est quod deo in templo offerebatur. Sicut eñ delectabatur in vino quod ei offerebatur, sic gaudet ex odore, qui de fide & operibus credentium procedit. c ¶ Ephrai. i. omnis pœnitens q meus cœpisti esse per pœnitentiam, amodo cōtenne idola. d ¶ Ego ut abietem. Septuaginta. Ego sicut iuniperi cōdē sa ex me fru.e.m. De iuniperis iuxta Septuaginta Salomon ianuas tēpli fecit, quia Christus (per quem ad patrem ascendimus) hanc habet naturam, vt semper floreat & nouos fructus faciat, nūq̄ virorem deponat. Hæc iuniperus sub vmbra sua quiescentibus, ne mundi huius ardore seriantur, & ne percutiat caput eorum ęstus, sicut olim caput Ione, dat fruges & requiem & saturitatem. e ¶ Quis sapiens. His verbis prophetā obscuritatē voluminis, & difficultatem explanationis ostendit: Quis? Q. Rarus est qui hæc omnia possit scire, nisi per sanctos patres ex gratia Christi in carne aduenientis expositā fuerint. f ¶ Quia rectè, In his vijs non ambulat, nisi qui cōuertitur ad dominum: & à quo aufertur velamen, quod erat super faciem Moysi. Et qui dicit cū Dauid: Reuela oculos meos, & con. m. l. r. hic ambulabit & inueniet Christū.

Nico. de Lyra.

a ¶ Ibunt rami eius. scilicet de virtute in virtutem. b ¶ Et erit quasi oliua. quæ semper est in virore. c ¶ Gloria eius: qa gloria Christi non marcescat. d ¶ Et odor ei⁹. id est fama bonitatis Christi in se & eius discipulis diffundetur, sicut patet impletum per orbem vniuersum: propter quod dicit Apostolus. ij. Corinthio. ij. d. Christi bonus odor sumus in omni loco, e ¶ Conuertentur sedentes in umbra eius. scilicet Christū, vt patet per translationem Chaldaicam supra allegatam. f ¶ Viuēt tritico. id est eucharistiæ sacram. nto, quod conficitur de pane triticeo: & hic panis dat vitam mundo, Iohan. vj. c. Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in ęternum: Et propter hoc Ionathan filij⁹ Hozeę, qui fecit translationē chaldaicā, loco huius: Viuēt tritico: trāstulit: Viuificabūtur mortui. Christus eñ, & eius discipuli in nole eius leguntur multos mortuos suscitasse. g ¶ Et germinabūt. propter hoc dicit saluator Iohan. xv. a. Ego sum vitis vera, & vos palmites. h ¶ Memoriale eius. Prope eñ montē istū crescebat vinum optimū mēoria dignū. i ¶ Ephraim. supple dicet. k ¶ Quid mihi. Multi eñ de decē tribubus reuersi à regno Assyriorū crediderunt ad prædicationem apostolorū aliorūq̄ Christi discipulorū, omni idololatria & superstitione deiecta. Licet eñ Iudæi qui redierūt de Babylone, nō legātur postea idololatrasse, nisi aliqui pauci Machabæorū tēpore, illi tamē de decē tribubus qui non redierūt de captiuitate p Assyrios facta, idola coluerūt, saltē multi vt poterint inter idololatras commorantes. l ¶ Ego exaudiam, Orationes ei⁹. m ¶ Et dirigam eū. in via salutis. n ¶ Ego ut abie. i. faciā eū. o ¶ Ex me fructus dictū est ca. precedenti, tāmodo in me auxiliū tuū. Hic mutat modus loquēdi de tertia psona ad secundā. p ¶ Quis sa. Hic ppheta admiratur paucitatē credentiū tatem credentium. Licet eñ primi credentes Christo fuerint Iudei, tū fuerūt pauci cōparatiue respectu remanentiū in infidelitate: Qđ ppheta admirat, cū videret i spiritu Christum tot & tāta miracula facturū, q̄ merito sibi ab omnibus erat credendum. Ideo subditur: Quis sa. sapientia desursum descendēte, quæ est suadibilis & bonis consentiens, Iacobi. iij. q ¶ Et intel. ista. q.d. pauci cōparatiue intelligent dicta prophetarum. r ¶ Et sciet hæc. quæ dicta sunt. s ¶ Quia rectæ uiæ do. s. precepta decalogi & euangelij & consimilia. t ¶ Et iusti ambulabunt in eis. i. iustificati p fidem Christi procedent in eis de virtute in virtutem. v ¶ Præuaricatores uerò corruent in eis. Qui casus, & si exeat ordinem diuinæ misericordiæ, tamen intrat ordinem suæ iustitiæ secundū quē punitio peccatorum ad gloriam dei cedet & electorum, qui cū eo regnabunt in secula seculorum. Amen.

¶ In ca. xiij. vbi dicitur in posilla. Et reddemus vitulos.

ADDI. I. Quidā glo. Hebraica sup. istud verbū: Reddemus vitulos, sc dicit: Solem⁹ seu reddemus confessionem labiorū nostrorū, in loco vitulorū: Magis eñ placet pœnitentia deo (in qua regni confessio labiorum) q̄ sacrificia. vnde de capro emissario per quē expiabāt peccata totius populi, vt habetur Leuit. xvj. nihil accedebat ad altare nisi sola confessio. Dicitur enim ibi sic Confiteatur super eum omnia peccata filiorum Israel.

In eo. ca. vbi dicitur in posilla. Prę uaricatores verò corruent in eis.

ADDI. II. Pręuaricatores dicuntur prout in glosa, corruere in vijs domini eo modo q̄ dī Lu. ij. c. Ecce hic posit⁹ est in ruinā.

a De virtute in virtutem. b In quibus aues dei requiescunt.

radix eius ut Libani. Ibunt rāmi eius, & a b

a ¶ Id est operibus misericordię (quę signatur per oleum) lucerna ardet, & accenso lumine in tenebris lucet, aliis exemplum bene operandi tribuens.

erit quasi oliua gloria eius: & odor eius c d

a ¶ Qui primum a patre recesserant, & post conuersi: hoc accipiunt premium, vt sedeant sub vmbra eius. i. sub protectione ipsius habitent.

ut Libani. † Conuertentur sedētes in umbra eius, uiuent triticō. Et germinabunt e f g

a Et. ¶ Qui mortui fuerant. b ¶ Abundantia omniū rerū.

quasi uinea, memoriale eius quasi uinum h i k

a ¶ Q. Cum ex pœnitentia tanta bona percepturus sis. Quid vltra o Ephraim opponis mihi idola?

Libani. Ephraim quid mihi ultrà idola? l m n

a ¶ Qui aversum humiliat, pœnitentem suscipiens. b ¶ Per me vias rectę tuę faciam. c ¶ Subaudis, dedi eum, vt habeat virtutem fidei & operationis, & semper mente cælestia peteret.

Ego exaudiā & † dirigam eum: Ego ut o p q

a ¶ Omnis operatio eius vel noui Testamenti obseruatio, ex meo processit dono.

† abietem uirentem, ex me frūctus eius r s t

a ¶ Per se. b ¶ Quid significent duę mulieres & partes earum, & cetera quę in prophetia continentur.

inuentus est. † Quis sapiēs & intelliget u x y

a ¶ Per alios. b ¶ Scilicet hoc intelligendum est de omnibus: Quia tedę vi. do. c ¶ Mandata nouę & veteris Testa.

ista, intelligēs & sciet hæc? Quia rectę uię z a b

a ¶ Soli iusti recte intelligunt & opere adimplent. b ¶ In dei Hæresim, falsi Christiani qui in lege peccant, & per legem grauius punientur.

domini, & iusti ambulabūt in eis: prēuari c d

a ¶ Vnde: Ecce hic positus est in ruinā, & in resurrectionē multorum in Israel.

catores uerò corruent in eis. e

Incipit prologus sancti Hieronymi in Ioel prophetam.

SAnctus Ioel apud Hebręos post Hosee ponitus. Et sicut ibi sub nomine Ephraim ad decē tribus confertur uaticiniū, quæ uel Samaria uel Israēl sæpe memorantur, sic in hunc prophetam omne qđ dicitur ad tribum Iuda & ad Ierusalem pertinere credendū est, & nullam omnino Israēl, id est decē tribuū in hoc fieri mētionē. Tēpora quoq̄ quibus prophetauit eadem debemus accipere, Vbi duo facit. Primò enim exponit contenta in titulo, ibi: Porrò factum est, & cætc. Secundò exponit contenta in exordio, ibi: Audite autem, & cætc. His visis literæ insistamus. Ordo istius ppheiæ apud Hebręos & apud. LXX. habetur supra in principio primi ęlogi sup. Hosee. y ¶ Et sicut ibi sub nomine Ephraim ad de. tribus cōfertur. Id est Hosee prio. Vide notulā versus primum expositionis secundi prologi super Hosee de regulis scilicet sub quibus significationibus nominum ad quas tribus per prophetas sermo domini dirigatur: z ¶ Sic & in hunc prophetā omne quod dicitur ad tribum Iuda & ad Ierusalem pertinere &c. nullam omnino Israel. Id est decem tribuum in hoc fieri mentionem. Vnde & in sequenti prologo dicitur: Ioel filius Phatuel describit terram duarum tribuum: Vbi aliqui dicunt duodecimo non duarum, & exponunt quod supra positum est scilicet. Nullam omnino Israel. id est decem &c. sup ple ad corrigendum, ga qñq̄ de eis fit mentio, reducēdo mala eorum in exemplum, vt caueant duæ tribus. De hoc nolo cōtendere, sed cre-

Incipit expositio primi prologi fratris Britonis in Ioelem. prophetam.

SAnctus Io. iste ęlog⁹ quatuor habet partes. In quarū prima ordo istius ppheię ad Dñm aliosq̄ ostenditur, cū dicit: Sanctus Ioel &c. In secunda demonstratur ad quos ppheia eius dirigitur, ibi: Et sicut ibi sub nomie Ephraim ad decē, &c. Tertiò, tempus propheiationis eius subiungit, ibi: Tempora quoq̄. Quartò expositiones quorūdam verborū in prophetia cōtentorū exprimuntur, ibi: Porrò factum esse sermōem domini.

A sed credo Hieronymo, qui ait nullā oīno decē tribuū hīc fieri mētionē, supple principaliē, vt quidā volunt. a ¶In die. q alio noīe dī Azarias. de q̄ legī. iiij. Reg. xv. a. Ioathā. iiij. Re. g. b ¶Et Ezech. iiij. Reg. xvij. xix. & xx. c ¶Regū. i. duarū tribuū d ¶Et in di. iij. Re. xiij. iste non est Ieroboā filī⁹ Nabath. de quo. iij. Re. xiij. d. e ¶Filij Io. iste Ioas nō fuit ille q̄ fuit rex Iuda, quē Ioiada sacerdos iterfecta Athalia īstituit ī regnū de q̄. iiij. Re. xj. xij. & xiij. sed fuit rex Israel filī⁹ Ioathā regis Israel. de quo iij. Re. xiij. De his q̄tuor regib⁹ Iuda legī. i. iij. Para. xxvj. & xxvij. & xxviij. & xxix. & xxx. & xxxj. f ¶Por. Hīc exponit verba quę ponuntur in titu. Sic em̄ intitulat Ioel: Verbum dñi qd̄ factū est ad Ioel &c. & Hie. expōit sic: Porrò. i. certè. g ¶Sermo. i. verbū dei. i. filiū. h ¶Factū. q̄ ad effectū ꝓphetię ī ꝓpheta. i ¶Ad me. i. dei verbū dī ita factū ee ꝓpter meritū vel ꝓpter prępparationē. k ¶Ei⁹. i. ꝓphetę Ioel. l ¶Cui. i. meruit vt ista reuelatio ei fieret saltē prępparādo se. m ¶Nō ad cō. i. proprietatem. n ¶Eius. i. ꝓphetę dei. i. filij. o ¶Qui fuit. i. verbū dñi qd̄ factū est ad Ioel, q̄si diceret: Nō intelligit̄ p hoc q̄ dicit in ti. Ioelis q̄ filī⁹ dei factū⁹ est qd̄ a liq̄ cōditio vel ꝓprietas noteī inesse ipsi verbo, sed dicit̄ factū⁹ p inspiratiōnē in ꝓpheta. p ¶Dñs fa. i. dñs fecit in me salutē. q ¶Audi. Hīc expōit cōtēta in exordio vbi dicit: Audite hęc senes auribꝰ pcipite &c. r ¶Do

B mi. Io. Mat. xiij. f. Qui habet aures au- ℔Isaia. diendi &c. s ¶Quod au. ἐνωτίσασθε Grę. La. so. Pro. i. ꝓsecte. t ¶Non aure. In antiquis Bibliꝭ scribitur sic: Et dicitur Hebraicē האזינו haazinu Grecē. ἐνωτίσασθε Latinē sonat auribus pcipite. Hie. in originali: Qd̄ aūt nos iterptati sum⁹ auribꝰ pcipite: & apud Hebrǫs & apd̄ Grę. vnū verbū ē̄t, qd̄ ꝓpriē corde non aure pcipit. v ¶Qui se. moribꝰ Sap. iiij. b. Cani sunt sensus hoīs & ętas senectutis vita imaculata. Et hoc ptinet ad actiuā. x ¶Et cęlestes. cōuersatiō: hoc ptinet ad cōtēplatiuā: Phili. iij. d. Conuersatio nr̄a in cęlis est. y ¶Auri. tm̄ corporalib⁹ pcipiūt. z ¶Duo. Audite & auribus pcipite. a ¶Nō ad simp. i. exteriorē, sed ad. b ¶Recondi. i. interiorē. c ¶In gene. iij. d. d ¶Et Isaias. j. a.

Incipit expositio secūd⁹ Prologū in Ioel ꝓphe. p fra. Brito.

IOel filius. In isto prologo quatuor tāgūtur. Priò em̄ psona ꝓphetę describitur cū dicit: Ioel filius Phatuel &c. Scd̄o ꝓphetia tāgit̄, cū dicit̄ Describit errā &c. Tertiò mod⁹ agēdi subiūgit̄, ibi: Ex trib⁹ igit̄ generib⁹ rhetorū &c. Quartò ītētio ꝓphetæ imprimit̄ ibi: Hīc ergo propheta &c. Līa plana est. f ¶Eruca. Hęc tāguntur in primo ca. Eruca ab erodēdo dicit̄ vermis, q erodit frondes & maxīe olerū, vñ dicit̄ eruca q̄si eroda. Bruch⁹ appellat̄ fœtus locustę añq̄ habeat alas, vñ dicit̄ bruch⁹ q̄si brachus: a bracos qd̄ est breue, quia breuis quæ in Hosee legimus: in diebus Oziæ Ioathan & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filī⁹ Ioas regis Israēl. Porrò factum esse sermonem domini ad meritum eius refertur cui fit, non ad conditionem illius qui fieri dicitur, ut alibi legimus: † Dominus mihi factus est in salutem. Auditus autem in scripturis sanctis non est iste qui ad aures sonat, sed qui corde percipitur, iuxta illud quod dominus loquitur: † Qui habet aures audiendi audiat. Quod autem dicitur Hebraicē האזינו haazinu: Græcè ἐνωτίσασθε enotisasthe, Latinè sonat auribus percipite: propriè non aure sed corde percipitur. Qui senes sunt & cælestes audiunt spiritualiter, qui autem habitant in terra, appellanturq̄ terreni, auribus percipiunt. Vbicumque autem hæc duo uerba iuncta ponuntur, non ad simplicem tantum uerborum sonum, sed ad reconditam quoque dictorum intelligentiam pertinent. † In Genesi Lamech loquitur ad uxores suas, Ada & Sella: Audite uerba mea uxores Lamech, auribus percipite sermones meos: Quia uirum occidi in uulnus meum, & iuuenem in liuore meo. Et Isaias: † Audite cæli, & auribus percipe terra.

Item alius Prologus.

IOel de tribu Ruben natus in agro Bethorō, ubi etiā in pace mortuꝰ est & sepultus.

Item alius Prologus.

IOel filius Phatuel describit terram duodecim tribuū eruca, brucho, locusta, rubigine uastante consumptam, & post euersionem prioris populi effusum iri spiritum sanctum super seruos dei & ancillas, id est super centum uiginti credentium hominum, & fuerūt uiri in cœnaculo Sion. Qui cētum uiginti ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim gradum numerum efficiunt, qui in Psalterio misticè continentur. Ex tribus igitur generibus rhetorum hæc sumūtur principia, & tres sunt argumentorum partes, ex quibus incipere solet omnis orator. Aut enim dociles, aut benevolos, aut attentos auditores debet efficere. Hīc ergo propheta à magnitudine clādis sumens principium, eosq̄ qui audituri erant uolens ad pœnitentiam prouocare, reddit attentos admirans futuruis & puus est. vel à breuim qd̄ est cō C sumere qa cōsumit totū in circuitu suo: Iacet em̄ in vno loco. & radicit⁹ cōedit fructū⁹. Cū aūt volat appellat̄ locusta q̄si lōga hasta. Gręci verò hasticon appellāt. Rubigo ē frugū corruptio. qñ. s. tenerę fruges noxio rore p̄ustiūt, & tā spicę q̄ culmi vertūtur †Psa. 117. b in ruborē minij coloris vel synopidis. & dicit̄ à rubeo bes. vel dicit̄ à rodo dis. q̄si rodigo. g ¶Effusum. hoc tangit̄ in. ij. c. g. vel. iij. a. secūdum q̄sdā lib. h ¶Sup ser. Hīc tāgit̄ illud qd̄ scribit̄ Act. ij. c. Sup seruos meos & sup ancillas meas, in diebꝰ illis effūdā de spū meo &c. & sumit̄ de Ioel. ij. g. vel. iij. a. secūdū q̄sdā lib. i ¶Id est. hoc est qd̄ dicit̄ Act. j. c. Erat aūt turba hominum simul fere. cxx. &c. k ¶Et fue. &c. Actuum. j. b. Cū introisset in cœnaculū ascēderunt, vbi manebant Petrus & Iohannes &c. l ¶Qui cētum. surgēte. p incremēta. i. p aggregationē. m ¶Ab vno. qa oēs ꝓcule ab vno vsq̄ ad. xv. simul aggregate faciūt. cxx. n ¶Quide. s. in illis quindecim ꝓciulis, quæ graduales dicūtur: o ¶Qui in psa. qa significāt ꝓfectū virtutū, de qb⁹ agit̄ in illis quindecim Psal. quas qui habent, spūmsanctū habere merent †Gen. 4. d suprà in epistola ad Paulinū inuenies pleni⁹ expositionē omnium istorū. p ¶Ex tribus. Rhetor. i. orator. dicit̄ à rhetis qd̄ ē loquutio, qa debet ee copiosus in verbis. Sūt aūt tria genera causarū, circa quę versat̄ rhetor sicut dicit Isi. ij. ety. s. deliberatiuū, de D mōstratiuū, & iudiciale. Deliberatiuū gen⁹ est in q̄ de qbuslibet vtilitatib⁹ vitæ qd debeat, tractat̄. Demōstratiuū est in quo laudabilis ꝓsona aut vituperabilis ostēdit̄. Iudiciale, in quo de ipsius ꝓsonę facto aut pœnę aut præmij sūia datur. In primo ergo datur rectè viuēdi forma, in secūdo discutiunt̄ merita, in tertio retribuunt̄ singulis pœnę vel præmia. & in his tribus cōstat tota istius libri cōtinentia. Ex tribus. i. ex tribus generibus causarū circa quæ versantur rhetores. q ¶Hæc sumuntur. i. hęc de q bus principaliter agit̄ in hoc libro: quia hīc agit̄ sicut & in illis trib⁹ causarum generib⁹ de morū informatione, de meritorū discussione, de iusta oīm retributione: quorū primū auditores reddit dociles, qa docet vtilia. sc̄m reddit benevolos, qa agit de singulorū ꝓpalāda iustitia, tertiū reddit attētos ne incurrāt pœnas & amittāt prę mia. Et ista tria ptinēt ad officiū rhetorū. vnde subdit hīc: r ¶Et tres. Argumētū dicit̄ quasi argutē. i. callidē inuētū. vel q̄si arguēs mētē: arguit em̄ eā tāq̄ ignarā, vt intra se de ignorātia cōfūdat. s ¶Docil. instructo. t ¶Benevo. precādo. v ¶Atten. excitādo, multipliciter exponūt verba ista. x ¶Hic ergo. Hic tangitur intētio ꝓphetę, quę est puocare malos ad pniam. y ¶A magni. Hoc refert ad narrationē cū dī: Residuū eruce cō edit locusta, & residuū &c. qa ñsdē tēporib⁹ &c. iuxta illā regulam quæ dat̄ in fine illius prologi. l. Non idē est ordo &c. vbi dicit̄: In qb⁹ autē ꝓphetię tēpus nō prefert̄ in tit. sub il

cc lis cos

Elis eos regib⁹ ꝓphetasse sub qb⁹ & hi qui ante eos habẽt titulos ꝓphetauerũt. Cętera plana sunt. Qđ aũt addit in qbusdã Bibliis s. b ℂ Ioel inter. nõ est de ꝓlogo isto, sed postilla quędã est.

GLOS. ORDI.

ℂ Verbum Cap. I. Hiero. Phatuel propheta pater Ioel propheţa. Lxx. interpretibus Bathuel vocabaţ. Sed cũ Bathuel in Hebręo nihil oĩno sonet, meli⁹ ẽ vt legaţ Phatuel: qđ interpretaţ latitudo, vel aperiens de⁹. Vnde in Marco: Epheta qđ est adaperire. Et bene Iohel qui cum Apostolo poterat dicere: Os nostrum patet ad vos & cęţe. Cor nostrum dilatatum est. Et q audiebat à dño: Aperi os tuũ & ego a.i. b ℂ Filius Pha. dr i. dei, injcui⁹ ptãte est aperire os hoĩs, & dilatare ipsum hoĩem sãctũ, donec veniat ad perfectionẽ. Hui⁹ ergo Phatuel, filⁱ⁹ est Iohel i. incipiẽs, vel est de⁹, qa q se inciptẽ cognoscit, p hũilitatẽ crescere debet, vt cũ Moyse audiat: Qui est misit me. i. ver⁹ deus, ad distinctionẽ eorũ q nõ sunt veri dñi. Ad hũc ergo Ioel rectè factũ est verbũ dñi, qđ erat in principio apud deũ. Porrò factũ, nõ se cũdũ se, sed secũdũ eũ ad quẽ fit, dicit. Vñ fact⁹ est mihi in salutẽ: Factũ ẽ ergo verbũ. i. loquutũ ẽ verbũ ad ꝓphetã. c ℂ Senes. i. maturi in dño, q infantiã reliq stis spũali aure intelligite mysteria quæ dictur⁹ sum: & vos habitatores terrę, q spẽ in terrenis ponitis, si non potestis audire spũalia, saltẽ auribⁱ⁹ corporis percipite Iralẽ sensum. Facit aũt ꝓpheta exordiũ, in quo ex magnitudine dicẽdorũ facit auditorẽ attentũ: ℌa nec ĩ veteri historia, nec in prę senti ętate talia dicit contigisse. Post exordiũ sequitur narratio. d ℂ Residuum. Eruca vermis qui in oleribⁱ⁹ maxiẽ inuenit. brucus vocaţ fœt⁹ locustę anteq̃ habeat alas, deinde cũ incipit volare dicitur athelabus, cũ verò plnię volat dicit locusta: & est brucus multò grauior q̃ locusta vel athelabus: quia iacens in vno loco, radicit⁹ comedit fructⁱ⁹. Rubigo est quãdo tenerę fruges noxio rore pecuriũ, & ꝑ rũ tã culm⁹ q̃ spicę in ruborẽ minij coloris vel synopidis. Hæc si singula veniũt, noxia sunt. Si aũt simul oĩa venerit, oĩa penit⁹ auferũt. Potuit aũt historialr cõtigere, ꝙ hęc oĩa simł venerię tpib⁹ Achab regis & Elię, qũ fuit tãta fames trib⁹ annis & sex mẽsib⁹, vt mŕes cõmẽorarẽt filios suos comedisse. ℂ Alł. Per erucã Assyrij vł Chal. signanł. q decẽ tribus tempore Ezechiæ

Incipit Postil. uenera. Nicolai de Lyra in Ioelẽ ꝓphe.

ℂ Verbum do. Hîc in principio Ioelis ꝓphetæ. Cap. I. duo sunt præmittẽda. Primũ est, quib⁹ ꝓphetauerit: & dicit hîc Hiero, in primo ꝓlogo sup hũc ꝓphetam ꝙ ꝓphetauit ad tribũ Iuda & Ierusalẽ, & nullã oĩno fecit de decẽ tribub⁹ mẽtionẽ. Sed ipse in epła ad Paulinũ de studio sacrę scripturę, seu de oĩb⁹ diuinę scripturę libris, dicit cõtrariũ, sic dicẽs: Iohel filⁱ⁹ Phatuel describit terrã duodecim tribuum eruca, brucho, locusta, rubigine vastãte cõsũptã: ꝓpter qđ de eⁱ⁹ dicto salua sua reuerẽtia parũ vr tenendũ in ꝓpositio. Ra. Sa. verò dicit, ꝙ ꝓphetauit nõ solũ cõtra duas tribus, sed etiã cõtra alias decẽ, dicens ꝙ hęc sterilitas terrę ex dicta corrosiõe fuit in diebus Ioraꝫ filij Achab, de quo hr̃. iij. Re. & ꝙ ex hoc fames fuit in Iudęa gñaliꝫ ꝙ septẽ annos, sicut denũciauit Eliæus mulieri, cuⁱ⁹ filium

rum malum, ut considerantes uenturę cladis asperitatem, ocyus arriperent pœnitentiam. In hoc propheta idcirco nec reges nec tempora sunt prænotata, quia iisdem tẽporibus ac regibus quibus Hosee prophetauerat & ipse prophetauit. Ioel interpretatur incipiẽs, aut [2] domini descensus. Phatuel verò aut latitudo aut ostiũ dei. Tropologicè, hoc est quòd qui ostium dei & sciẽtiam domini habuerit apertam, rectè incipit prophetare.

Incipit Ioel propheta.

CAPVT I.

[a] ℣Patris. [b] ℣Non quantum ad sc.

[a] VERBVM dñi quod factũ est [a] ℣Incipiens, vel est deus. [b] ℣Latitudo vel aperiens deus.
[b] [c] ad Ioẽl filium Phatuel. Audite hæc se- [b] [c]
[d] nes, & auribus percipite omnes habitatores terrę, si factũ est istud in diebus uestris, aut in

[a] ℣Præteritum. [b] ℣Omni futurę sobole.

diebus pątrũ uestrorũ. Super hoc filiis uestris [e] narrate, & filij uestri filiis suis, & filij eorũ ge-

[a] ℣Hæc posse attenuat, qui ultra modum mœrore afficitur.

[f] nerationi alterę terrę. Residuũ erũcę comedit [f]

filium suscitauerat. iiij. Reg. viij. a. Propter qđ illa mulier cũ filio [g] suo iuit ad peregrinãdũ extra terrã duodecim tribuũ. s. in terram Philisthinorũ, vt ibidem habetur: Erat etiã ipsa de decẽ tribubus ꝓpter qđ in suo reditu accessit ad regẽ Israel petens agros suos sibi restitui, qui in eius absentia tãto tpe fuerant ab alijs occupati, vt ibidẽ dicit. Et sic patet ꝙ illa fames non solũ fuit in terra duarũ tribuũ, sed etiã decẽ: ꝓpter qđ aliq expositores catholici sequũt hãc sniam quã etiã itẽdo ꝓsequi. Sed m est, q̃ tpe ꝓphetauit: De q̃ dicit Hie, i sc'o ꝓlogo, ꝙ ꝓpheta uit iisdẽ tpib⁹ qb⁹ & Hosee. i. tpib⁹ Oziæ, Ioathã, Achab & Ezechię regũ Iuda: & secũdũ hoc dictũ ꝓphetauit post sterilitatẽ dictã, quia Ozias incœpit regnare ꝑ plures annos post mortẽ Ioraꝫ regis Israel, vt patet ex. iiij. Reg. & secũdũ hoc dictum Ioel non ꝓphetauit de vastatione terrę causata ab eruca & brucho &c, sed solũ de vastatione per illam figurata, quæ facta fuit posita per quatuor regna, vt plenius infra eo. c. apparebit. Ra. Sa. verò dicit, ꝙ ꝓphetauit tempore Ioraꝫ regis Israel. ita ꝙ sicut Elisęus prænũciauit famẽ futurã, ita iste ex presit modũ veniẽdi. s. per corrosionẽ erucę, bruchi, &c. Et quia hîc modus dicẽdi mihi videtur probabilior, intendo eum sequi, tamen sine prejudicio alterius. His igitur pręmissis ad literam accedamus, quæ in duas partes dijuiditur. s. in ꝓœmiũ & tractatũ, qui incipit ibi: Residuũ. In prologo verò ꝓpheta primò notificat ex nomine, cũ dicitur: a ℂ Verbum domini quod fa. & ex gñe cũ dr̃: b ℂ Filiũ. & fuit iste ꝓpheta sicut & filius, secũdũ regulã Hebręorũ quã posui in pricipio Hosee. Sc'o audiẽtiũ attẽtio excitat, cũ dicit: c ℂ Audi. Priò eos alloqt eò ꝙ sũt maioris reuerentiæ & intelligẽtię, & alios cõsequẽter, cũ dicit: d ℂ Et auri. perc. s. quod posita ponitur in tractatu: In diebⁱ⁹ vr̃is aut in diebus patrũ vr̃orũ. q. d. nõ, quia ibi accipitur si ꝙ nõ. Sed contra hoc videtur quod dicitur Exod. x. de locustis inductis super terram Aegypti. Et sederunt in vniuersis finibus eorũ innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant nec postea futuræ sunt. Ad hoc respondet Rabbi Salo. dicens: quòd licet locustæ fuerint plures & maiores quàm istæ, tamen quatuor plagæ hic positæ, scilicet de eructa, brucho, locusta & rubigine simul sumptæ fuerũt maiores, & sic intelligẽdum est dictum propheţ, quòd quatuor tales pestes simili modo sibi succedentes non fuerant temporibus præteritis. e ℂ Super hoc filijs vestris narrate, & filij vestri filijs suis: &c. quia hæc prophetia est memoriter tenẽda, & ꝑ successiones generationũ recolẽda, & hoc videm⁹ implerũ nõ solũ in Iudęis, sed etiã in Christianis. f ℂ Residuũ. Hîc incipit tractat⁹ in quo ꝓpheta primò prędicit desolatoria. Secũ dò denũciat consolatoria, ibi: Nũc ergo, circa mediũ sc'i ea. Circa primã partem considerãdũ, ꝙ de istis quatuor plagis eruca, brucho, locusta, & rubigine dicunt expositores nostri communiter, quòd non fuit res gesta, quia quartus liber Regum, & secundus Paral. nullam de hoc faciunt mentionẽ, sed est tãtũ parabola, sicut cẽm dicitur Iudicũ. ix. b. Dixerũt ligna ad rhãnũ &c. quia nunq̃ fuit in rerum

Marc. 7. d. 2. Cor. 6. c. Psal. 80 b. d. d. Psal. 117. b. F 3. Re. 8. a. Allego.

natura

Moraliter. a ℂ Verbum domini. Sequitur: f ℂ Residuũ Moraliter &c. Per ista quatuor corrodentia terrenalcentia in regno Iudææ significantur mysticè quatuor vastãtia viriditatem virtutum in regno animæ, quę sunt delectatio mala in appetitu, cõsentum in regno animæ, quę sunt delectatio mala in appetitu, cõsentum in opus pẽti, opis cõsũmatio, & sequẽs cõsuetudo, sũ subditus in opus pẽti, opis cõsũmatio, & sequẽs cõsuetudo, sũ subditus

* Expergisci

re Ezechię, et duas, cū tribu sacerdotali tpe Ioachin nepotis Iosię A captiuauerunt. Per locustam, Mœdi & Persę q subuerso imperio Chaldęorū Iudęos habuere captiuos, licet multi ꝓmittente Cyro ex duabus tribub⁹ cum Zorobabel sunt reuersi. Per brucū, Macedões & oēs Alexādri successores, maximè Antiochus cognomēto Epiphanes qui more bruchi sedit in Iudæa, & oēs reliquias priorū regū deuorauit, sub quo fuerāt bella Machabęorū. Per rubiginē, Romani, qui penit⁹ oēm Iudęam vastauerūt, & subuersis vrbibus tēplū dāi succēderūt, & oēm populū fame, gladio & captiuitate abstulerūt. ¶ Hie. Moraliter Moraliter Animę passiones quatuor malas, alteri locustæ genus Per hęc quatuor signant quatuor passiones animi. Quę si vltra modū dnant, auferūt salutē aiæ. Duæ sunt in pñti, tristicia de pñti aduersitate, gaudiū, de pñti ꝓsperitate. Duę verò sūt de futuro, timor de futuro malo, spes de futuro bono. Sed vir fortis ita debet se hre, vt nec pñti, vl separata ꝓsperitate in aliqua mala proruat, nec prędenti vel futura aduersitate vltra modū turbet. Aſr: Ego reor erucam esse incipientē in aio passionē, quę tarda est, & discurrere nō pōt, & pūnaci mora ebibit oēm virorē. Quā si imo bis nō occidim⁹. crescit & aduolat, & nūc deuorat qđq attingit; nunc semesa dimittens ad alia pergit reuertēsq; ad pristinā sedem, bruch⁹ efficit, vt nō solū soha & cortices, sed & medullā deuorat tarditate: Si verò qđ² rarū est aliqs vitalis spiritus post bruchum remanserit rubigo omnia vastat, vt stipulam & vile fœnum in nigredinem vertat, vt non solū eui, sed nec fimo vtilia sint, ¶ Greg. Per erucā notat libidinem. Per locustam inanem gloriam, per bruchum ingluuiem ventris, per rubiginem iram. Multi enim domant libidinem, sed inde eriguntur in superbiam. De superbia ruūt in ingluuiē. De nimia comestione & ebrietate in irā & furorē. Qui his perturbationib⁹ obuoluuntur, lumē sapiētiæ intueri nō possunt. a ¶ Expergiscimini. Prænotatis noxijs passionibus, cū illi in fece luxuriæ & oībus erroribus⁹ iacent, monet iacentes, vt surgāt à vicijs, & fletib⁹ pœnitentiæ dei misericordiam impetrēt, vel secūdum historiam vt liberentur à captiuitate hostium. b ¶ Ebrij: qui voluptatem vestrā in delectabilibus reb⁹ ponitis, & sensum ab oībus vtilibus auertitis, quia perijt, subaudis vinū. i. dulcedo, & delectatio vestra, deo id faciente, vt qui nō cognouerūt deū in ꝓsperis, cogātur cognoscere in aduersis: & qui diuitijs abusi sunt, per penuriam cogantur redire ad virtutes. ¶ Senes debent intelligere de B spirituali ebrietate, quæ hominē ducit ad mortē: Habitatores terræ auribus percipiāt de vino in quo est luxuria. Qui in ebrietate sopitus est euigilet, & ploret se ebriū fuisse, vt fletus eius in risum vertatur, & gaudeat se ebrietatis materiā non habere quæ eum per abūdantiā ebriū fecerat & vesanū. c ¶ Gens enim ascendet super terram &c. Ostendit per quid perient vinū & exultatio. d. per gentē locustarum. Et putant Iudæi tēpore huius prophetæ locustas historialiter omnia vastasse. Per locustarum metaphorā, designat hostium aduētum. s. Assyriorū & Chaldæorū & Mœdorū & Persarum & randē Romanorū. Et notandū, quia sic sub locustarum figura narratur feritas hostium, vt ipsas locustas hostibus cōparet, & cū locustas legeris hostes cogites, & cùm hostes cogitaueris, redeas ad locustas. ¶ Allegorice. Ascēdit gēs principum mundi huius, & tenebrarum super terram dei, id est humanā animā, quia omnis anima hominis, terra dei est. Vnde Allego. 1 Petr. 5. b. sicut anima patris, ita anima filij mea: Huius gentis dētes sunt vt dentes leonis, quia aduersarius noster diabolus circumit quęrēs &c. Catulus leonis, Antichristus, vel Peruersum dogma. Si hæc gens ascēderit super nos, statim in desertum ponit vineam. i. cor de quo debet exire vinum quod lętificat: & ficus nostras decorticat, ne habeamus dulcedinē spiritus sancti, ne sanct⁹ vir sub ficu nostra vel vinea requiescat, dū aduersariorū impetus timeat. Nec sufficit hoc genti, nisi scrutet & quidquid vitale fuerit in terticiat, vt oi virore cōsūpto albi & mortui remaneāt ramusculi, & com

Nicolaus de Lyra. ☞ pleatur in

a ¶ Hoc morbo laborat q nimia lętitia dei effluit.

locusta, & residuū locustę co, a

a ¶ Hoc vicium est, quando vltra modum aduersa timemus.

medit bruchus, & residuū bru b

a ¶ Hoc vicio de futuro bono immoderanter exultamus. b ¶ Qui in imo viciorū iacetis.

chi comedit † rubigo. Expergi c

a ¶ Nulla res ita inebriat vt animi ꝓturbatio.

scimini ebrij, & flete & ululate d

a ¶ Dulcia sunt vicia dū fiūt: & mel de labijs meretricis distillat: vnde in dei sacrificijs mel nō offerē.

omnes q bibitis uinum † in dul

a ¶ Preteritum pro futuro, quia tempore ꝓphetę ventura erat captiuitas.

cedine, quoniam perijt ab ore e

uestro. Gens enim ascendet sup f

a ¶ Quibus humana industria nō potest resistere.

terram meam fortis, & innu, h

C

† propter vinū nouū vel multū quia

D

Diuisio

c ✠ natura, sed ꝑ ligna parabolicè intelligūtur habitatores Sichē, per Rhamnū verò Abimelech. Sic in proposito per ista quatuor noia hic posita, scilicet eruca &c. intelliguntur parabolicè quatuor regna sibi succedētia quę Iudęā corroserūt & vastauerūt. s. Assyriorū, Chaldæorū, Græcorū & Romanorū. Regnū verò Persarū & Mœdorū sic nō legit Iudęā vastasse, imo plures reges fuerunt Iudæis beneuoli: vt Cyrus, Darius, Artaxerxes, & Assuer⁹, Ra. Sa. verò econtrariò dicit. quòd est tm̄ res gesta ita qđ terrenascentia Iudęę sic fuerūt quater successiuè vastata: & ex hoc sequuta est fames quā predixerat Elisęus durans septem annis. et ex hoc videtur quod istę quatuor pestes nō fuerunt in eodē anno, sed in diuersis, aliter nō videt ꝙ fames tamdiu duraret ꝓ sterilitate vnius anni. Qđ² aūt post ea subdit: Gens enim ascen. quasi exponēs pabolā ꝓpositā de eruca, brucho &c. dicit ꝙ eruca & bruch⁹ & locusta hīc metaphoricè dicūt gēs fortis, eò ꝙ destruxerāt terrā ad modū exercit⁹ trāseūtis: & sic exponit illa quę sequūt cōsimiliter de Gentib⁹ & populis terrā vastaturis: Sed vtrūq; dictū vī deficere. Primū, quia sit hīc ita ex pressa mētio de istis corrosionib⁹ terrena scentiū ꝑ erucā, bruchū &c. & de fame inde sequēte, ꝙ nullo mō vī esse tm̄ parabola: Nec valet argumētū inductū, quia. iij. Reg. Elisęus prēnūciauit hāc sterilitatē: licet nō exprimat causam quā exprimit Ioel ꝓpheta: sicut Ozia rege thurificante fact⁹ fuit terremot⁹ magn⁹ in Ierusalē: cui⁹ mētionē nō facit. iij. Reg. sed solū de plaga lepræ inflicta Ozię: Sed terremotus exprimit Amos. j. & Zachariæ. xiiij. Similiter secundū dictum, quia ita sit expressa mentio de Gentibus terrā inuasuris, ꝙ nullo modo videtur per hoc propheta significare parabolicè corrosionem terræ per erucam & bruchum &c. quia licet homines parabolicè nominibus animalium designantur, sicut vir constans dicitur leo, rapax lupus & huiusmodi: tamen non sic inuenitur econuerso in scriptura. s. bruta nominibus hominum vel Gentium designari, propter quod saluo meliori iudicio videtur mihi quòd cùm dicitur hīc: Residuum erucæ &c. id est simul parabola & res gesta, sicut Iere. xxvij. dicitur quòd portauit catenas ligneas in collo suo, & sic fecit secundùm rei veritatem & rem gestam: Per hoc tm̄ designat incatenatio populi in captiuitatem ducēdi, sicut fuit postea impletū tēpore Sedechiæ. Sic in ꝓposito secūdū rem gestam fuerunt quatuor destructiones terrenascentium per erucam, bruchum &c. Et per hoc significabantur vastationes maiores futuræ per quatuor regna prædicta. Igitur secūdum hanc sententiam residuū huius capituli diuiditur in duas partes, quia primò propheta prędicit vastationem, secundò, inducit ad lamētationem, ibi: Plange. Prima in duas: quia primò ponitur figura, secundò, res figurata, ibi: Gens enim. Figura enim fuit quadruplex corrosio terrenascentium, vt dictum est, quę fuit res in se & figura futuri. & quantum ad hoc dicitur: Residuum erucæ. Est autem eruca propriè vermis nascens in oleribus, a ¶ Comedit locusta residuum &c. Differunt autem locusta & bruch⁹ sicut perfectum & imperfectum in eadem specie. Fœtus enim locustæ anteq; habeat alas vocatur bruchus: sed quando est alatus, tunc dicitur locusta. b ¶ Et residuum bruchi comedit rubigo &c. Est autem rubigo vicium segetum, quando vento vrente percussæ non faciunt granum: & si faciunt est vanum. c ¶ Expergiscimini ebrij. id est aduertite & considerate imminens vobis malum, d ¶ Flete. Quia deficiet vobis vinum, in quo delectabamini ex vinearum corrosione. f ¶ Gens enim ascendet &c. Hic consequenter ponitur res figurata, scilicet vastatio Iudææ per quatuor regna suprædicta, cùm dicitur. Gens enim ascēdet. i. ascendit: Et loquitur de futuro per modum præsentis propter certitudinem prophetiæ. g ¶ Super terram meam. id est super Iudæā, quæ specialiter dicitur terra domini, eò ꝙ ibi vigebat cultus eius. h ¶ Fortis & innume. Talis em̄ fuit gens Assyriorū, Chaldęorū, Græcorū, ✠ & Romanorum

* c ¶ Expergiscimini ebrij. Quia sicut somnus tenet sensus ligatos, ita ebrietas rationē: sic consuetudo praua tenet hominē in peccato ligatum propter malū habitum inclinantem. Ideò subditur: d ¶ Flete & ululate omnes qui bibitis uinum in dulcedine. Per vini potationem quæ maximè decipit. metaphoricè intelligitur vsus indebitus aliorum delectabilium carnis & mundi. e ¶ Quoniam perijt ab ore uestro. id est licet ad horā delectent, tamen in perpetuum cruciant. f ¶ Gens. i. multitudo spirituū malignorū, quę dr̄ gēs, eò ꝙ Gētiles eos antiqt⁹ in idolis colebāt. h ¶ Fortis. Iob. xij. d. Nō est ptās sup terrā quæ ei cōparet. i ¶ Innumerabi. qa multitudo dęmonū est valde magna. dr̄ em̄ Mar. v. a. ꝙ in vno homine erat legio dęmonum.

Moraliter Somnus ebrietas ꝙ consuetudo quō & qualiter ligent

Luc.23.c. pleatur in nobis illud: Si in viridi ligno hoc faciūt, in arido quid fiet? a ¶Plange quasi uir. Sicut iuuencula sponsa, amittens E sponsum flore pubescentē iuuentutis, accingit se sacco & plorat, ita hortat, ppheta Israelitas, vt sicut plorēt de amissione sponsi oīpo tētis quē amiserūt, ex q̄ idola in AEgypto coluerūt: Fuit hęc plebs virgo in patriarchis, & pphetis virginitate mentis, & cognitione & cultu veri dei. Sed post idola adultera facta est. Sed etiam hanc meretricē in Hosee sponsus Hosee.1.a. iste duxit vxorē, quam. s. de Gētium sordibus eduxit. Potest hoc de qualibet anima dici, si à prima ætate crediderit deo, habet sponsum virginalē deū. Si de Iudæis vel paganis vel hæreticis aliqs ad lucē fidei reuertit, habet quidē spōsum, sed non virginalem. b ¶Periit. Quantū ad historiā, vastatis agris & vineis p Gentes (quæ in quattuor animalibus signantur) cessauit sacrificium: q̄d̄ de solidioribus est rebus, vt hordeo, tritico & carne, & libatio, quæ de liquoribus, vt vino & oleo quibus ablatis luxerūt sacerdotes, quia nō offerebant ea de quorū decimis viuebant. ¶Hiero. Possunt videri hęc oīa contigisse in populo Iudęorū ex p̄tō passionis Christi, qñ Ierusalem fame & gladio vastata est à Romanis & omne gaudium & omnia legalia defecerunt.

F Quotidie etiam, dū ecclesia Christi doctrina instituta, à sponso peccādo tarerit separata, perit ibi sacrificiū spūs cōtribulati, & vinū quod lætificat cor hominis, & abundante iniquitate, dolent doctores ecclesiæ virtutes deficere & vicia increscere, quia deficit triticū fidei, & vinū spūalis intelligentiæ & oleum misericor †desolata est diæ & hordeum simplicitatis vel obseruantiæ literalis. Quæ vastant per quattuor p̄dicta, libidinē, inanē gloriam, vētris inghuiē, iracūdiā. Vnde plāgit vniuersalis ecclesia, vt consolationē à deo accipiat. ¶Omnia vel infructuosa fuerūt, vel si fructuosa vastāte locusta fūt cōsumpta: & iō hæc oīa, vt gaudiū auferatur à filiis hominū. c ¶Vlulauerunt. Quia dū prę manibus tenerent fruges messionis & vindemiæ, venerunt inimicę Gentes & tulerunt omnia vnde deberent viuere, & ipsos fame & gladio p̄diderunt. Messis eccl'ę, virtutes, præmium, opera. d ¶Malo. Malogranatū cui' cortici cō parant in Canticis genę spōsę, & est arbor †succisa est medicinalis, cuius poma rubea, & ad edē dū amara. Vnde & malogranatū, eō q̄ multa grana fruct' eius habeat. e ¶Omnia. Oia sustinēt flagellū hoīs propter quem & facta sunt. f ¶Accingi. Sācti sacerdotes q̄ comedūt Pascha dñi, accīgā tur baltheo castitatis. vñ: Sint lumbi vestri p̄cincti & lucernę ardētes in manibus vestris. Peccatores quos remordet Luc.12.c. conscientia. cilicio induāt, vt plangant sua, & populi delicta. ¶Pri' monēt sacerdotes ad planctum, vt sicut ipsis peccantibus peccauit populus, ita pœniteat ipsis pœnitētib'

Nicolaus de Lyra.

†ablatū est c✠ & Romanorū, vt patet ex gestis eorū. a ¶Dentes. in hoc designat crudelitas eorū. b ¶Posuit ui. Isti em exercit' in Iudæa vineas exciderūt, & arbores fructiferas, & eas p pte dolauerūt ad faciendū machinamēta & alia exercitib' necessaria. ¶Vel aliter potest dici, q̄ hīc accipitur vinea dñi pro populo Israel, secundū illud Isaiæ. v. d. Vinea enim domini exercituum domus Israel est, quā domū isti exercitus spoliauerūt bonis, & afflixerunt in personis.

a ¶Quid locutus in innumerabilibus? b ¶Quos locutus in multitudine, leoni comparat in crudelitate, reges eorum leonibus comparat, principes catulis leonum, cū quibus innumerabilis multitudo venit.

merabilis. Dentes eius ut dentes a
leonis, & molares eius ut catuli
a ¶Hęc Gens. b ¶Quam de AEgypto eduxi & plantaui.
leonis. Posuit uineam meam in b
a ¶Populum Iudæorū: & in qua Saluator esuriens fructum non inuenit, & ideo maledixit & arescere.
desertum, & ficum meam decor
a ¶Serauit metaphoram locutarum.
b ¶Bona eorum diripiendo quodāmodo optauando, quodam interficiendo.
ticauit. Nudans spoliauit eam & c
proiecit: albi facti sunt rami eius. d
a ¶O plebs Israelitica. b ¶Plangit. c ¶Ulicio.

e Plange quasi uirgo accincta sacco e
a ¶Quia Abraham, Isaac & Iacob despōsauit sibi virginem nulla idololatria violatam.
b ¶Quia multiplicata iniquitate refrigescet charitas.
f
b super uirum pubertatis †suæ. Pe
a ¶Decimis. b ¶De vino. c ¶Ecclesia.
riit sacrificium & libatio de do g
a ¶Præcipue, quia decimæ non offerebantur.
mo domini, & luxerunt sacerdo i
¶Qui sunt. ¶Altaris. a ¶Quia. ¶Vallata est terra Iudæorum in aduentu hostium.
tes ministri domini. Depopulata k
a ¶Habitatores humi.
l
ta est regio, †luxit humus: quoni a
a ¶Sublatum ab illis.
m
am deuastatū est triticum. †Cōfu n
a ¶De quo dicitur: Calix inebrians quam præclarus es. b ¶Defecit. c ¶De quo dicitur: Oleū de capite tuo non defecit.
fusum est uinum & elanguit ole b
a ¶Deficiente fructu virtutum. b ¶Prædicatores.
o
p
um. Confusi sunt agricolæ, ulula
uerunt uinitores super frumen
a ¶Quo sustentantur infirmi.
to, uino & hordeo, quia periit q
a ¶Omnia quæ humus solet gignere. b ¶Quæ deberent facere vasa, fecit ia. c ¶Calcata multitudine hostium.
messis agri. Vinea †confusa est, & r
a ¶Miracula facta est. ¶Sub qua Nathanael anteqū crederet.
s
ficus † elanguit. Malogranatum
a ¶Iustus vt palma florebit. b ¶Sicut malum inter ligna.
t
& palma & malum & omnia li
a ¶Tam fructifera quam infructuosa. b ¶A turbatum & sublatum.
gna agri aruerūt, quia confusum u
a ¶Iudæa.
est gaudium à filiis hominum.
a ¶Virgo. ¶Subaudi, sacco pœnitentiæ.
b ¶Non ficto sed puro corde.
Accingite uos, & plangite sacerdo x
a ¶In ecclesiam per pœnitentiam, vt de & existis per culpam.
tes, ululate ministri altaris. Ingre
a ¶Diuitias quibus offendistis vitæ sufficientiæ cōpensate, vt ira dei possitis mitigare. Et hoc ideo præcipio, quia interiit.
dimini, cubate in sacco ministri
a ¶Nisi pœnituerit peribitis.
dei mei, qm̄ †intērit de domo dei y
a ¶Quia aliter non sufficit accipere habitum pœnitentiæ nisi iejunium aliis bonis operibus exornetur, & nisi abstinentur ab omnibus illicitis.
uestri sacrificiū & libatio, †Sancti z

dationem vitæ p̄ opera pœnitētię, cū dicitur: x ¶Accin. vestis alijs exēplum boni, sicut fuistis occasio mali. y ¶Quoniā interijt &c. id est eucharistiæ debita cōsecratio per indeuotio nem vestram. z ¶Sanctificate ie. &c. per intentionem re

Plange

a ¶Plange. Hīc cōsequēter propheta inducit pplm̄ ad lamēta, G rationē, & primō pro vastatiōe prima, secūdo pro secūda: in principio. 2a. sequentis. Prima in duas: qa primō inducit ad fletū populi generaliter, secūdo sacerdotes spiritualiter, ibi: Accingite vos. Circa primum dicit: Plange quasi uir. Virgo enim desponsata si moriatur eius sponsus anteqū fruatur eius amplexibus habet materiā magni luctus, iō ponit hīc pro exemplo ad designandum magnitudinem luctū imminentis, ideō subditur: f ¶Periit sa. de animalibus & terrenascentibus aridis. Licet enim de terrenascentibus aridis ppriē diceretur fieri oblatio, tamen hīc vocatur sacrificiū largē loquendo. g ¶Et libatio. de liquidis vt vino & oleo. h ¶De do. quia ppter corrosionē terrenascentium non habebātur vnde talia possent fieri. i ¶Et luxe. propter defectum diuini cultus, & etiam sui victus qui erat de decimis & oblationibus. k ¶Depopulata est. carens habitatoribus. l ¶Luxit humus. priuata fructib': Sicut ecōtrario dicitur ridere metaphoricē quando plena est fructibus. m ¶Quoniam deuastatū est. p quatuor plagas supradictas o ¶Confusi sunt. frustrati spe sui laboris. p ¶Vlulauerunt uinitores. si. †tur cut econtrario solent cantare in abundātia vindemiæ: Et ex hoc patet litera sequens. x ¶Accingite. Hīc consequēter inducit sacerdotes specialiter ad lamentum dicens: Accingite vos. solicetes licēs in signum humiliationis corā deo: H Et subditur causa: y ¶Quoniam interijt. & exponatur vt supra. z ¶Sanctifica. id est disponite vos ad deuotē

c-rabstinendum Moraliter

✠a ¶Dentes eius. p qđ̄ significatur †tarus crudelitas dæmonū. iō ¶Posuit uine. Per vineam significatur ecclesia quo ad deum, & religionis status per ficum, eō quōd dulcedo deuotionis esse debet in religiosis. c ¶Nudans spoliauit eam &c. videlicet bonis gratuitis. d ¶Albi facti sunt ra. eius &c. vulnerati in naturalibus, quantūm ad malos clericos & religiosos. ideō subditur: e ¶Plange quasi &c. id est priuata amplexibus sponsi tui Iesu Christi. f ¶Periit sacrificium & libatio. †tarus Per sacrificium intelligitur corpus domini, per libationem, sanguis, quæ quantūm ad malos sacerdotes qui indignē celebrāt, & iudicium sibi māducant & bibūt, peritiō subdit: i ¶Et luxe. i. deberent lugere. k ¶Depopulata est re. quia licet multi sunt de ecclesia numero, pauci tamen respectiue meritō. m ¶Qm̄ deuastatum est tri. id est ecclesiæ debitum nutrimentum propter bonæ prædicationis defectum. n ¶Confusum est &c. quia vinum charitatiuę correctionis & oleū pietatis multū deficiunt i pluribus ecclesiæ prælatis, ideō subdit̄: o ¶Confusi agri. id est prædicatores, doctores & sacramenta ministrantes. q ¶Quia pe. &c. s. bonorū operum ppter eorum defectum in vita pariter & doctrina, iō subdit̄: r ¶Vinea. d. eccla. s ¶Et fi. d. deuotio religionis euanuit, t ¶Malogra. per istas arbores signifi †infirmat cāt̄ psonę diuersę in bono diminutę iō concludit̄: v ¶Confu. est gau. &c. Hīc inducunt ecclesię ministri ad emen.

ipsis pœnitentibus. a ¶Congregate senes. Rectus ordo, primùm sapientes, posteà terrenis adhærentes. vnde supra: Audite hæc
Supra.to.2. senes & auscultate &c. ¶Non multò pòst. &.x. & duarũ tribuũ venit captiuitas p Assyrios & p Chaldæos. Quæ ideo prædicitur ventura, ne cũ venerit, putet casu accidisse, vel sæuitia hostiũ: sed ira & cõminatione dei: vel certè vt populo agenite pœnitẽtiã, nõ veniat quæ ventura erat. Possunt hæc oia referri ad diem iudicij, de qua retributione oẽs p pheтæ scripsẽrũt. vnde Isaias: Ecce dies dñi
Isaiæ.13. insanabilis venit, in quo æterna damnatio. b ¶Nunquid non. &c. Frumẽtum ipsis hordei, literæ quia peccantes patiuntur pro qualitate pctõrũ famẽ sermonis dei, & ita cõsequẽter perit lætitia, vt qui debuissent ab Apõlo audire: Gaudete in dño semper. nunc audiãt
Phil.4.2. Matth.5.2. à dño: Beati qui lugent, Frustra sunt horrea & apothecæ vbi triticũ deficit & vinũ. Hæc omnia possunt intelligi sub metaphora eruce, locuste, bruchi, rubiginis, q.s. sublatis frugibus & vastatis, fames & pestilentia cũcta possẽdunt, c ¶Quid ingemuit. Vel gemebant pecora exiccatis omnibus propter peccata hominum. d ¶Ad te cla. Prædictis malis quę erãt ventura, prophęta in sui & populi persona loquit ad deũ. Notãdũ q̃ nec ꝓpheta nec populus clamaret ad dñm, nisi p ablationem delictarũ. Quod ad virũ quondam
†Hebrei fic dicũt iustum põt referri, qui cũ à iustitia decliauerit & malũ fecerit, pristinę virtutes nõ ꝑderũt ei, sed iudicabit eũ de⁹ in q̃bus inuenerit. ¶Mystice, p desertũ figuratur Gentilitas per idololatriam flore virtutũ destituta. ¶Vel secundũ illud:
†Transit Psal.36. B Quia multi filij deserte magis q̃ ci⁹ quę habet virũ. Huius deserti speciosa. i. bona opa & virtutes, ignis. i. diabol⁹ deuorat, sicut flãma cõsumit stipulã. Sed contra has sagittas diaboli debemus clamare sicut area sitiens, vt eas extinguat ros diuinę misericordię. ¶Aliter: Per fontes qui exiccati sũt, potest intelligi doctrina Christi, quæ exiccata est in illis, ex quo à deo recesserũt p ignẽ libidinis inanis glorię, ĩgluuiei & iracũdię. Sicut area desiderat imbrẽ, sic oẽs illę bestiæ attritę siti & fame clamabant ad dñm.

Nicolaus de Lyra.

✠ abstinendum. a ¶Vocate cœtum. vt ex precibus multorum impetret diuina clementia. iõ subdit: b ¶Et clama. ad d. A. a, a. In Hebræo est vna dictio & sonat sic, aha, & est interiectio dolentis. c ¶Quia prope. i. dies sue vindictę inferẽdę, & iõ monebat ꝓpheta ad dñm clamare, vt saltẽ tẽperaretur rigor suæ iusticiæ. d ¶Et quasi uastitas à potente veniet. s. à deo, cuius vindicatio impediri non potest, nisi per suam clementiam. e ¶Nunquid &c. Alimenta perierunt. id est citò perient. f ¶De domo dei ue. lę. & exul. &c. quia Leuitæ non cantabant cantica lætitiæ. sed magis lamentationis pro miseria terræ. g ¶Computruerunt iumenta in stercore suo &c. quia propter sterilitatem terræ non habebantur stramenta ad sufficiendum eis. h ¶Demolita sunt horrea. id est contenta in horreis. i ¶Dissipatæ sunt apost. &c. i. consumpta sunt quæ erant reposita pro victu. k ¶Quid ingemuit animal &c. Respondet: l ¶Quia non est pascua eis. Omnia enim virentia fuerunt corrosa. Ideò exclamat propheta dicens: m ¶Ad te domine clamabo. in oratione pro subleuatione nostræ miseriæ. n ¶Quia ignis comedit speciosa deserti &c. Ignem autem & ignis flammã vocat vẽtũ vrẽtem segetes rubiginantem, & etiam erucam, bruchũ & locustã, quæ ex sua corrosione ita reddebant vegetabilia arida, ac si cucurrissent ibi ignis & flamma. q ¶Sed &.s. syl uestres. r ¶Quasi area. i. desiderãs. s ¶Suspe. præ sitis lassitudine. ideò

¶Synodum.

a ficate ieiunium, uocate cœtum, con
a ¶Qui morte venial & scitria mutari magis suscipiunt timorem & cultum dei. b ¶Subaudi, congregate.
gregate senes, omnes habitatores
a ¶Quæ ell ecclesia. b ¶Omnes simul. ¶Ore, corde, & opere.
terræ in dõmum dei uestri: & cla
a ¶Ter, quia trinitatem offenderat. b ¶Retributioni.
mate ad dominũ. †A, å, a, dici: quia
propè est dies domini, & quasi uasti
a ¶A quo omnia dispensantur. b ¶Operata alimenta quasi e manibus auferuntur in præsentia vestra in quibus vtebre debuisteris.
tas à potẽte veniet. Nũnquid non
coram oculis uestris alimenta perie
a ¶Insuper quod grauius est. ¶Perijt.
b ¶Quia iam nõ ibi offertur sacrificium.
runt de domo dei uestri lætitia &
a ¶Ablata alimenta & lætitia, illi quorum deus venter est, deficiũt in suis luxuria & idololatria & ingluie ventris & ibi virtus finiunt.
exultatio? Computruerunt †iumen
a ¶Quia defit triticum quod reponebatur.
ta in stercore suo demolita sunt hor
a ¶Vbi recondebatur triticũ. b ¶Cellaria. ¶Id est corda vel terrena abundantia.
rea, † dissipatæ sunt apothecæ, quo
a ¶Cum omnia fuerint cõ ingemiscent egestate bonorũ.
niam † confusum est triticum. Quid
a ¶Non homo, non imago dei vincentis. b ¶Et cur. c ¶Comparatus iumentis inlipientibus similis factus.
ingemuit animal, † mugierunt grẽ
¶Vitæ æternæ.
ges armẽti? Quia nõ est pascua eis.
Sed & greges pecorum disperie
a ¶Populus meus per me clamabit. b ¶Quod ignis solet facere in stipula & flamma in vepribus, hoc facit eruca & lo. bruchus.
runt. Ad te clamabo domine, quia
a ¶Plani camporum aut prata, vel quælibet loca herbis virentia, quæ pascua dabant iumentis.
ignis comedit speciosa deserti, &
a ¶Vt fruges & poma interirent.
flamma succendit omnia lignã re
a ¶Non solus propheta vel populus per prophetam. b ¶Non solum homines.
gionis. Sed & bestiæ agri † quasi area
a ¶Ad te, eorum miserricordiæ flagitantes.
sitiens imbrem suspexerunt ad te,
a ¶Ebibiti & exhausti a multitudine hostiũ. b ¶Me dereliquerunt fontem aquæ vi.
quoniam exiccati sunt fontes aqua
a ¶Vastatio locustarum. b ¶Omnem pascuum agri.
rum, & ignis deuorauit † speciosa
deserti.

dine. iõ sequitur: t ¶Quoniam exiccati sunt. &c. ex vehemẽtia venti vrentis siccitatem caulatus.
✠ Etiam ad deum, & non sicut hypocritæ qui exterminant facies suas, vt appareãt hoĩb⁹ ieiunãtes. vt dicit Mat. vj. a ¶Vocate cœtum &c. congregate subditos vestros in charitate. b ¶Et clamate ad dominum: per deuotam orationem. c ¶Quia prope est. id est dies mortis, in qua venit dominus ad particulare iudicium morientis. e ¶Nunquid. s. fatæ scripturæ & eucharistiæ perceptione. q.d. Sic. Nam in ecclesia primitiua fideles cõicabant quotidie, nũc aũt vix semel i anno. g ¶Cõputruer. Grego. Iumẽta in suo stercore putrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. h ¶Demolita. i. doctores & prædicatores per malã vitã, in quibus tamen debent reponi virtualia fidelium verbo & exemplo. ideò sequitur: k ¶Quid ingem. id est simplices fideles quare passi sunt detrimẽtũ bonũ? Et subdit respõsio. l ¶Quia. exemplum bonum vitæ & doctrinæ à superioribus suis. propter quod ꝓpheta recurrit ad dñm, dicens: m ¶Ad te clama. Et subditur causa, cũm dicitur: n ¶Quia ignis. s. auaritiæ & lasciuiæ. o ¶Comedit speciosa. s. ea desiæ, qui sunt clerici & religiosi: & per consequens alios. iõ subditur: p ¶Et flamma. Et qm̃ hoc malum prouenit à maioribus, ideò sequitur: t ¶Quoniã exiccati. id est prælati doctores & prædicatores qui per inde uotionẽ sunt exiccati, & sic non intendunt fidelium saluti.
¶In ca. j. Ioel vbi dicitur in posilla: Primum est quibus propheтæ &c.

ADDI. I. Verba Hiero. in hoc prologo posita sanè intellecta non cõtrariãtur verbis suis in epla ad Paulinum, put Postillator ęstimare videtur. Pro quo sciẽdũ, q̃ secũdũ q.d ponit Hie. in hoc ꝓlogo tpa in q̃b⁹ ꝓpheтauit Ioel eadẽ sunt q̃ib⁹ in q̃bus Oseas ꝓpheтauit. s. i diebꝰ Ozię, Ioathã & Achaz &c. Sed Oseas sępe nominat Ephraim & Samariã, ad designandũ q̃ ibi loquit de. x. tribubus, quarũ ciuitas metropolis erat Samaria, & primus rex s. Ieroboã fuit de tribu Ephraim: & qñ q̃ noĩat Iudã & Ierusalẽ vt designet q̃ ibi loqtur de duab⁹ tribub⁹. Sed ꝓpheta iste Ioel licet ista q̃ę ꝓpheтauit prę sertim de eruca & bruchо &c. in tota terra Iud. s. xij. tribuũ cõtigisse itelligãt. nũq̃trõ i sua ꝓpheтia fecit mẽtionẽ de. x. tribub⁹. s. noĩando Ephraĩ vl Samariã, sicut Oseas: sed solũ Iudã, Siõ & Ierusalẽ: vt patet currẽti p totã suam ꝓpheтiã. & iõ cũ dicit Hie. ĩ ꝓlogo sup. hũc ꝓpheтã q̃ ad tribũ Iuda & Ierusalẽ ꝓpheтauit: nullã oĩno faciẽs de. x. tribu b⁹ mentionẽ, itelligẽ dũ est q̃ in tota sua ꝓpheтia nõ noĩauit Ephraim nec Samariam nec aliq̃d hmõi ad. x. tr. b⁹ ĩm ptinẽs. Q.d aũt dicit in epla ad Paulinum q̃ Ioel describit terrã. xij. tribuũ eruca bruchо &c. vastatã & cõsumptã intelligendũ est, q̃ hæc vastatio ad totã terrã. xij. tribuũ se extẽdit, licet nõ nominasset Samariã & Ephraim & hmõi. Q.d aũt ista contigisset etiam in terra. x. tribuũ satis patet ex eo q.d allegatur in Postilla ex historia. iij. Regum. Vnde q̃ Postillator cõcludit, q̃ de dictis Hiero. parum videtur tenendum in proposito, manifestũ est minus rationabiliter esse dictum.
¶In eo. ca. vbi dicitur in Postilla: Similiter sed m dictum.

ADDI. II. Sed m dictũ seu sed a expositio nõ vẽ rõnabiliter ꝑobari à Postillatore: nã bruta aialia ĩueniuntur in sacra scriptura designari noĩbus hominum, præsertim sub noĩbus collectiuis, ꝓpter certas eorũ actiões seu ꝓprietates q̃b⁹ hoĩb⁹ assimilãt, vt cũ dr Prouer. xxx. d. Formicę ppls ifirm⁹. Lepuscul⁹ pleba ĩualida: iõ cũ dicitur: hic Gẽs enim asẽdet

C

Moraliter

†Aha

†granasub glebis suis

D

†clamabũt

†pascua

†cõfusi sũt

E sup terrā meā. Sīr ppls fortis & hmōi bā pōt intelligi de locusta
Prou.30.d. quę ascēdit ordinatę sicut acies in bello. vñ Pro. vbi suprà. Locusta regē nō habet, sed egredit̄ p turmas. Facit ēt, p̄ista expositione sctā, qa in multis locis loquēdo, ppheta de ista gēte ppso vt exercitu, adiungit hoc aduerbiū sīstrudinis. ſ. quasi, vt cū dicit: Quasi aspect⁹ equorū asp:ct⁹ eorū, & quasi equites sic currūt. Manifestū est aūt, qd' in exercitib⁹ Chaldęorum, Assyriorū & hmōi, veri equi erāt, et veri equites, & sic nō debebāt notari p sīstrudinē, sed per essentiā & realitatē. Sīr qd' dicit velut ppls fortis p̄parat⁹ ad prēliū, & quasi fortes currēt, & quasi bellatores ascēdēt murū. & multa sīlia quę hic ponunt magis, ppriè dicerent sine sīstrudine, posset em̄ dicere de ppło Chaldęorū, Greęorū & hmōi tpe sui dñi, q̄ erat ppls fortis p̄parat⁹ ad prēliū, & q̄ erant viri bellatores & hmōi. Vñ hęc secūda expositio videtur planior q̄tū ad sensum literalem. Si aūt quæraſ sensus figuratiuus, quod tamen nō est p̄sentis speculationis, per erucā notaſ libido, p locustam inanis gloria, per bruchū ingluuies vētris, p rubiginē ira: prout habeſ in glo. vbi multa alia figuratiua circa hęc traduntur.

REPLI. In primo ca. Ioel Postil. inquirēs quibus Ioel ppheta uerit: ostendit btm̄ Hiero. variè loqui in prologo huius ,pphetiæ, & ad Paulinum de omnib⁹ sacrę scripturæ libris, p cōsequēs ei⁹ dicta declinat. Sed Bur. saluās btm̄ Hiero. à cō tradictione & bene. dicit quædā quę non videnſ vera. Dicit nāq; q̄ de regno decem tribuum nulla fiat specialis mentio in tota ppheti Ioel, cuius falsitas videri potest. Nam sicut regnum decem tribuum designatur per Ephraim & Samariā, ita etiā in libris Regum. iij. & iiij. & Paral. ij. decē tribus significātur p regnū Israel, quia post recessum decē tribuū à regno Roboam, semp regnū Israel in scriptura est distinctū cōtra regnū Iuda. Nunc aūt in tertio cap. Ioel distinctē loquit̄ de vtroq; dicēs: Cū cōuertero captiuitatē Iuda & Israel. & infrà. Vocat de⁹ hereditatē suam Israel. Et capitulo vlti. Ioel. distinguit inter illa duo regna dicens: Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocē suam: & dīs̄ populi & fortitudo Isr̄l &c. Patet igit̄, q̄p falsum nititur defendere btm̄ Hiero. q nō indiget sua defensione, qa Postil. btm̄ Hieron. nō ſprobat, sed declinat: & nō īmoraſ, nec curat, pter rōnes quas ponit de vidu a in Israel &c. quę vide in Postil. Nec pōderāda est replicatio Burg: cōtra Postil. quia dicit de metaphoris quibus hoīes significantur per bestias & econuersō, tales enim translumptiones ad disputationem non pertinent.

GLOS. ORD.

☞ CAnite tu. Cap. II. Vox dei ad prophetā, & ad alios qui legem obseruabant, & iterum p metaphora locustarum describit impetus Chaldæorum. b ¶Quia pro. in quo auferet lumen lętitiæ à Iudæis p Chaldæos: quia oīa erāt plena pœnis & cruciatibus, vel damnatis etiā in inferno caligo tenebrarū reseruat. c ¶Quasi ma. Sicut aurora cōsurgēs primū occupat mōtes, sic iudiciū ab excelsis & potentib⁹ incipiet, vt potentes tormenta patiantur. Vel a dilectā. Sicut mane citò tenebras fugat & montes aurora collustrat, ita Babyloniorū sup terrā vestram fundetur exercitus. d ¶Populus. Chaldæorū. ne putetis turbā inualidam.

Sap.6.a.

F Vel popul⁹, angelorū, vt reddā Iynicuiq; iuxta opa sua, e ¶Simil. nō fuerūt Assyrij fortiores Romanis, nec Nabuchodonosor fortior Alexādro maximo rege. Sic ergo intelligendum est: Nō fuit Gens similis Assyriis, nec rex similis Nabuchodonosor. à principio. ſ. ex quo reges esse cœperunt, nec erit vsq; in annos generationis. i. vsq; ad Alexandrū, qui primus regnauit sup totā Greciā, & generatiōis. i. vsq; ad tēpus Romanorū. f ¶Ante fa. Describit aduētū Nabucho. qd quid attigerit quasi vorax flamma consumer, qa quęcūq; Gens rumorē eius audiebat, præ timore dissoluebaſ, & sup eā trāsiſſet sicut ignis oīa deuorabat, nihil integrū relinquēs. g ¶Quasi hor. Sicut paradisus repleſ oī amœnitate, sic terra Iudæorū plena erat oībus bonis anteq; ille vastaſſet, sed ille in desertū redegit. vñ sub-

4.Re.25.b. dit: h ¶Neq; est. Voluit fugere ab eo Sedechias & principes eius: sed deprehensi sunt ab exercitu eius, & principibus eius occisis, Sedechias orbatus est, & in cauea quasi leo ductus in Babylonē. i ¶Quasi equites. Non Babyloniį equitib⁹ cōparātur, sed locusię p trāslationē quasi equites hostiū dicūtur huc illucq; discurrere.

NICO. DE LY.

☞ Sicut so

CAnite tu. Hīc consequenter inducit Cap. II. propheta ad lamētū, p vastatione terrę fīēda p q̄tuor regna supradicta, di: a ¶Canite, nō canticū lętię, sed tristiciæ, iō subdit: Vlula. c ¶Conturbentur. i. totius Iudææ. d ¶Quia ue. i. tēpus suæ vltiōis. e ¶Quia pro. est &c. i. tempus multarū miseriarū & calamitatū: Quod potissimē habet locū in prima destructione tēpli p Chaldæos, & secūda p Romanos, & in ei⁹ pphanatiōe p Greęos qñ Antioch⁹ abominādū idolū posuit in tēplo dei. j. Mach. j. f ¶Quasi mane. Mane est principiū diei, qd' cū incipit lucescere super terrā, statim expanditur sup totā terrā ab oriente in occidentē: & in hoc notat

Cap. II.

¶ Vt omnis populus qui est in Ierusalem ut disc & timeat. ¶ O propheta tu & tui socij ma nifestę prędicate aduentum Nabuchodonosor vel Romanorum.

Anite tuba in a b

a ¶ In ecclesia, vnde: Supra mō. excelsa cē &c.

Sion, † ululate

a ¶ Templo quod mihi sanctificaui. vel Christo. b ¶ Vt. ¶ Per pœnitentiam.

in mōte sancto meo. Conturben c

c ¶ Dedīti terrenis. b ¶ Hoc clamate quia ve. dicto.

tur omnes habitātores terræ, quia d

a ¶ Vltimæ captiuitatis, vel iudicij, vel finis cuiusq;. b ¶ Et non differetur.

uenit diēs domini, quia prōpè est e

dies tenebrarum & caliginis, dies

nubis & †turbinis. Quasi † mane f

a ¶ Subito, sic veniet & expandetur super montes & valles Iudææ rum.

expansum super montes pōpulus

multus & fortis. Similis ei nō fuit g

a ¶ Nulla potest ei cōparari quæ erit in die iudicij.

à principio, & pōst eum non erit

usque in annos generationis & ge

a ¶ Deus noster ignis consumens est, qui exuret lignum, fœnum & stipulam.

nerationis. Ante faciem eius ignis h

a ¶ Vt nihil inultum relinquat.

uorans, & pōst eum exurens flam i

a ¶ Quē nō attigerit, vbi nō inuenit materiā cōbustionis.

ma. Quasi hortus †uoluptatis ter k

a ¶ Quem attigerit in cinerem redigit & fauillam.

ra coram eo: & pōst eū solitudo l

deserti, neq; est qui effugiat eum. m

Quasi aspectus equorū aspectus n

a ¶ Erucæ, locustarum, bruchorum & rubigi. b ¶ Ad cruciandos quos in potestatem acceperint.

eōrum, & quasi equites sic cūrrēt. o

nitionis eius per Antichristum, qui in dicta purgatione erit eius instrumentum: nam deus ita potens est & bonus, q̄ hominum malis voluntatibus vtitur ad bonum, vt ſsuitia tyrannorum ad gloriam martyrum. f ¶Quasi mane expansum &c. quod velociter videtur ab oriente in occidentem, & sic erit aduentus exercitus Antichristi. g ¶Similis ei non fu. quia nunq; talis persequutio fuit. h ¶Ante fa. eius. Hoc dicitur de primi eius Antichristi. i ¶Et post eum. nam post Antichristi mortē erit ignis conflagrationis elementorum. k ¶Quasi hor. nam status mundi erit valde delectabilis ante persequutionem Antichristi respectu tpis suæ persequutionis: Appositis em̄ iuxta se cōtrarijs maiora & minora videntur.) Elenchorū. m ¶Neq; est qui effu. eum. Hyperbole est, quia pauci effugient eius manū. n ¶Quasi aspectus equorum &c. nam Antichristus & eius exercitus erūt valde terribiles in aspectu & veloces in decursu.

Nicolaus de Lyra.

notat exercituū multitudinem, qui de q̄tuor regnis supradictis venerunt contra Iudæam. g ¶Similis ei non fu. quilibet enim in aliqua cōditione excessit alios, vt pote populus Assyriorū in cupiditate, Chaldæorū in ferocitate, Greęorū in dolositate, pl⁹ em̄ nocuit hoc regnū Iudęis dolositate q̄ptē, vt patet. j. & ij. Machab. Roma. verò i ptē: ppter qd' illud regnū vocaſ ferreū Dani. ij. quia sicut ferrum domat oīa, ita regnū Romanorū domauit alia regna. h ¶Ante fa. eius ignis uo. quia in primo ingressu Iudææ comburebant villas non clusas fugientibus inde habitatorib⁹. i ¶Et post eum exurens flam. quia habita victoria cōburebant ciuitates munitas & fortalicia, & maximè populus Chaldęorum & Romanorum, qui combusserunt Ierusalem & templum k ¶Quasi hor. quo. id est erat pulchra & plena fructibus bonis ante aduentum cuiuslibet exercitus. l ¶Et post eum solitudo &c. quia in recessu suo dimittebāt terram vastatam. m ¶Neq; est qui effu. eum &c. id est pauci poterunt effugere propter persequentium velocitatem, ideò sequitur: n ¶Quasi aspectus equorum &c. velociter currentium. o ¶Et quasi equites &cætera. solicet pedites

† tenebrosi tatis

† tantum pauci

† Sicut so

Moraliter

Moraliter. ja ¶Canite tuba in Sion &c. Præcedens capitulum expositum est mysticè de vastatione ecclię per culpā, iō præsens cap. consequenter est exponendum mysticè de eius expiatione per pœnam: quod maximè fiet in Antichristi persequutione, quæ erit ad purgationem electorum. Sic igitur dicitur: Canite tuba scilicet prædicationis, de qua Isaiæ. lviij. a. Quasi tuba exalta vocem tuā. b ¶In Sion. i. in ecclesia. & qd sit prędicandum subditur: d ¶Quia uenit di. do. i. pu

† Idem

☞ a ¶Sicut sonitus. Ita subaudis sonitus & terror vocis eorum
A cuncta populabitur, & sic cuncta vastabunt, sicut flamma stipulam. Vel. Sicut so. quadri. sic erit sonitus locustarum. Super capita montium exilient: vt omnia excelsa conscendant. Quando locustæ à deo mittuntur, intantũ magnũ sonũ faciũt, vt à sexto miliario audiri possit sonitus eorũ, sicut traditũ illi ĩ quorũ fines cõsueuerũt venire. b ¶A facie ei⁹ cruciabũtur populi omnes. i. à pœna exercit⁹ locustarũ cruciabũtur ppli, & oẽs vultus, subaudis, Iudæorũ redigent in similitudinẽ ollę: quę igni apposita nigredine & suligine circũdatur. c ¶Sicut. f. Cũ Chaldæi veniẽt ad portas Ierusalẽ, vnusquisq; via qua primũ venerit ad murũ ingredit, faciẽs sibi aditũ ĩ muro. d ¶Non declinabunt. Locustę implẽtes opus à deo sibi iniunctũ ordinatè volabunt nec declinabũt in alterã ptẽ, ne aliã videat ipedire aliũ. e ¶Sed &. Metaphorã exequitur locustarũ qb⁹ nihil inuiũ. dicit ẽm q; qũ locustę pro flagello à deo mittuntur, nõ solũ sup domos & muros discurrũt, sed etiã p interiora domorũ huc illucq; volãt. Fenestrę quinq; sensus, p quos mors intrauit phas ingredi cupiũt hostes & capere vrbẽ bonę cõsciæ. f ¶Intra. Sicut fur intrãs pfenestrã solet occulẽ rapere, sic illi clausis ianuis nõ timore sed præcipitata audacia p fenestras auiditate diripiẽdi intrant.
g ¶A fa. Qñ nutu dei locustæ de loco
†nusquisq; aut singuli
ad locũ transeũt sua multitudine solẽt radios solis à terra excludere, & eã q̃si nubes obũbrare. p similitudinẽ q̃rũ dicit: cũ venerit Assyrij, tãt⁹ pauor inuadet Iudæos in afflictiõe positos, vt nõ solũ terra, sed etiã cælũ & oĩa elemẽta videãt esse cõmota. ¶Aliter. Pñt per solem reges intelligi, Ioakim pñ, et Ioachin filij⁹: & maximè Sedechias, p lunã regina, p stellas principes Iudæorũ, quibus cũ caperẽt ab hostib⁹, oĩa versa sunt ĩ
†Sup. glã. tenebras. h ¶Sol & lu. Tãta miserorũ
dũ deficiẽt supplicia videre nõ poterũt. sed mœrebũt
sc. & nõ lo
quentur.
& p claro lumine horrẽdis opiẽt tenebris oĩa ista à loco vbi scriptũ est: Canite tuba in Siõ. pñt referri ad diẽ iudicij, quę erit terribilis cũ dãnabũt oẽs ipij. Tũc mouebunt cęli & terra, & sol & luna, & stellę ob
B
Matt. 24. c. tenebrabũt. Sicut dicit dñs: Cælũ & terra trãsibũt, & virtutes cęlorũ mouebuntur,
i ¶Et do. Et hoc non faciẽt locustę vel Chaldæi sua virtute, sed dei volũtate, qui in aduẽtu hostiũ incutiet terrorẽ nimium
†super ea. Iudæis. k ¶Magnus. A principio huius pphetię vsq; ad hũc locũ quo dr: Magnus. cõminatio ẽ & descriptio eorũ, quę de⁹ pplo pcturi illatur⁹ sit. Ab hoc aũt loco vsq; ą ait: Quare dicũt in pplis: vbi est de⁹ eorũ: Cohortatio est ad pœnitẽtiam.
l ¶Et qs. Q. Aut null⁹ aut rar⁹ diẽ iudicij poterit sustinere q nõ ĩ se præbeat materiã iudicij. m ¶Nũc. Prędicta captiuita te p similitudinẽ locustarũ iuitat Iudęos ad pniam, vt prędicta mala possint euitare. Q. d. Iõ hęc oĩa cõminat⁹ sum vobis, vt p terrorẽ supplicij adducam vos ad pniam
☞ peccati.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Sicut sonitus. In hoc etiã notat multitudo aduersariorũ ex magno sonitu qui causabat ex fragore armorũ & ĩcessu turbarũ. c ¶Velut po. i. munit⁹ oĩ genere armorũ. d ¶A fa. eius. ex solo aspectu. e ¶Omnes uultus redigentur in ollam. id est in ollæ nigredinem ex anxietate, & ex fumo procedente ex igne accenso ab eis p omnia loca Iudæ. f ¶Si cut for. current. non impediti armorum pondere. g ¶Quasi C
viri bel. id est exercitati in arte bellandi. h ¶Ascendent murum. id est ad ciuitates occupandum. i ¶Viri in vijs suis &c. i. ordinatè incedent, q̃p nõ nimis separabuntur ab inuicẽ, nec nimis cõiungentur. Dicit ẽm Vegetius lib. de re militari, q̃p ista est optima dispositio bellantiũ, ita q̃p nimiã separationem aduersarij nõ ingrediantur actẽ, & p nimiã cõiunctionẽ vnus non impediat aliũ ad inuadendum aduersarios.
k ¶Sed & p fe. i. si cõtingat eos p fenestras domorũ intra cadere, nõ lædent inde. In Hebręo tñ habẽt: In armis stabũt, & vrle nõ quærent. i. nõ quærẽt diuitias principaliter, sed interficere homines: & hæc videtur verior litera, quia de fenestris sequitur: l ¶Per fenestras. id est ita latenter, q̃p existentes intrà, sibi de defensiõe nõ poterunt prouidere. m ¶A facie eius
con. i. hoĩes in terra habitãtes. n ¶Moti sunt. i. angeli qui sunt ciues cælestes: Angeli ẽm ad custodiã diuersarũ Gẽtiũ deputati pugnãt adinuicem pro Gentibus suæ †nigrescẽt, vt olla
custodiæ commissis. vt habetur Dan. x. quam pugnam exponit Dionysi⁹ etiã de bonis angelis: tamen hæc pugna est inter eos sine discordia, vt ibidem plenius fuit dictũ. & hæc pugna vocat hîc motio cęlorum. o ¶Sol & luna. Loquutio est metaphorica. per quam intelligit hominũ tribulatio magna, eo mõ loquendi quo dicitur etiam vulgariter tempus nubilũ tenebrosum. vnde dicit poeta: Cũ fueris Ouidius. 1. tristium
fœlix multos numerabis amicos: Tempora si fuerint nubila, sol⁹ eris. p ¶Et dominus dedit uocem. immittendo Iudæis terrorẽ. q ¶Ante fa. exercitus. eò q̃p erant exequutores diuinę iustitię, licet hoc facerent iniqua volũtate, vt frequenter dictum est. suprà in Isaia & Iere. r ¶Quia multa sunt nimis. quilibet enim dictorum exercituum fuit valde magn⁹ in mul †Per vrbẽ incedent
titudine & fortitudine. s ¶Magnus enim di. do. ſin ostensione suæ vindictę. D
ideò subditur. t ¶Et quis susti. eum: q. d. propheta: nõ poterimus sustinere. & hoc maximè apparuit in ciuitatis & tẽpli destructione, primò p Chaldæos, & secũdò p Romanos. v ¶Nunc ergo dicit dominus. Diuisio
Postq; propheta prædixit desolatona, hîc incipit denunciare consolatoria. Et quia act⁹ actiuorum sunt in patiente & dispositio, ideò primò inducit populum ad debitam dispositionem. secundò, denunciat diuinam consolationem, ibi: Zelatus est. Debita verò dispositio ad perceptionẽ diuiuę consolationis est veritas pœnitentiæ & contritionis: Matthę. v. a. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Ideò dicitur in persona domini:
x ¶Conuertimini ad me. id est veraciter & integraliter. y ¶In ieiunio. vt carnem affligendo, spũs ad deũ eleuetur.
✠ Et scindite †valde
✠b ¶Si. so. qa sicut stipula nõ põt resistere flãmæ, sic nec fideles Antichristi violẽtię Moraliter
p corporalẽ defensionem, sed tantũ per patientiæ virtutem. i ¶Viri in uijs sugra. &c. quia satellites Antichristi in malis suis prosperabuntur. Sed quoniam pœna comminata aliquando per pœnitentiã tollitur vel minuitur, ideò subditur:
v ¶Nunc ergo in toto corde. Et qñ dñs post tẽpestatem trãquillũ facit, & post lachrymationem & fletum gaudiũ & exultationem infundit, vt dicitur Tobiæ. iij. ideò finita tribulatione Antichristi vel cuiuslibet alteri⁹ tyranni persequentis ecclesiam, potest dici quod postea subditur:

¶Subaudis: auditur.

a Sicut sonitus quadrigarum su a
a ¶Excelsos quosq; & in ecclesiæ culmine constitutos cruciare cupientes.
per cãpita montium exilient, si b
a ¶Sic fatẽ emittent ipsę locustę. b ¶Ita venit parati punire.
cut sonitus flammæ ignis deuo
a ¶Ita venient præparatę locustæ, & tamen dũ locustas legimus, Babylonios intelligimus.
rantis stipulam, uelut populus c
fortis præparatus ad prælium.
a ¶Tantus erit terror omnium, tanta conscientia peccatorum, vt nullus lucrat, nullus fulgorem gaudij habeat.
b A facie eius cruciabuntur po d
¶Præ timore.
puli, omnes uultus† redigentur e
a ¶Subaudis, viri. b ¶Locustæ per terram Iudæorum.
c in ollam. Sicut fortes current, f
a ¶Non per portas intrabunt.
quasi uiri bellatores ascendent g h
a ¶Ierusalem. ¶Omnem munitionem, nec altitudo murorum eas tenebit.
murum. † Viri in uiis suis gra i
d dientur, & non declinabunt à se
a ¶Credita sibi in peccatores supplicia persequitur.
mitis suis. Vnusquisq; fratrem
a ¶Proprium explentes officium.
suum non coartabit, singuli in
a ¶Ne sit mora clausis ianuis.
e calle suo ambulabunt. Sed & k
a ¶Id est non infirmabuntur.
† per fenestras cadẽt, & non dẽ
molientur. † Vrbem ingredi
a ¶In memimentis vestris. b ¶Quas bonis operibus æquiparabimus. ¶Iudæorum.
entur, in murum current. Do
a ¶Vt sagittent in obscuro rectos corde.
mos conscendent, per fenestras l
a ¶A præsentia exercitus locustarum.
f intrabunt quasi fur. A facie eius m
a ¶Hyperbolice. b ¶Cęlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.
contremuit terra, moti sunt cęli. n
h † Sol & luna obtenebrati sunt, o
a ¶Quia etiam qui sancti sunt præsentiam dei absq; formidine non videbũt.
& stellæ retraxerunt splendo p
a ¶Dabit.
i rem suum. Et dominus dedit p
a ¶In minimis quoq; animantibus magna dei virtus ostenditur. b ¶Id est dæmonum, qui sunt castra dei, quia etiã ei nolentes militant.
uocem suam ante faciem exer q r
citus sui, quia multa sunt† nimis
a ¶Hinc patet Babylonios dei voluntate ventutos, & eius imperio parituros.
castra eius, quia fortia & faciẽ a
k tia uerbum eius. Magnus enim s
¶Vindictæ.
a ¶Etiam bonis.
l dies dñi, & terribilis ualde. Et t
a ¶Quis Iudæorum potuit euadere de necessitate captiuitatis & mortis?
m quis sustinebit eum? Nunc ergo v
dicit dñs: Conuertimini ad me in x
a ¶Non solum in tabijs, sed toto intellectu & voluntate & operatione. b ¶Vt in futuro sæculo remini.
toto corde uestro, in ieiunio & y

pāi. a ¶Super m.i. afflictiõe pœni
E tentiũ iuxta illud: Sufficit dici malicia
Matt. 6. d. sua. Et: Si est malicia ī ciuitate, quã dñs
nõ fecerit. Quia verò dixerat, miseri-
cors deus & patiẽs, ne magnitudo cle-
mẽtię negligẽtes faceret ad pniam agẽ
dã, subdit ꝓpheta: Quis scit. Q. Hor-
tor vos ad pniam, prędico dei clemen-
tiã, sed tñ qa ꝓfundũ sapię & scię dei
penetrare nõ possum⁹, tẽpero sentẽtiã,
opto poti⁹ q̃ ꝓsumo. b ¶Canite.
Prędicatores & ꝓphetas hortat sermo
diu n⁹, vt prędicẽt pniam, anteq̃ ve-
niat hostilis gladius: Q. Superius vos
monui ad pniam & p cõmemoratio-
†pœnite- nẽ crudelitatis hostiũ & p cõmemora-
bit eũ mali tionẽ meę clemẽtię, nũc aũt iterũ & ite-
rũ prędicio: Canite. c ¶Coaduna
te. Qui sunt senes solũmodo ętate, iu-
benes adunari, vt saltẽ in extremo vitę
†Ionę. 3. d. termino pœniteant. Senes moribus &
†pœniteat scientia, vt alijs prębeant exẽplũ & do-
eũ mali ctrinã. d ¶Sugentes. Nulla ętas sit,
Iob. 15. b. quæ nõ cõuertat, qa null⁹ est sup' terrã
secũdũ aliã nec infans vnius diei sine peccato est:
lĩam Qui si non tenet actuali, tenet origina
li. e ¶Inter ue. Duo erãt altaria, v-
nũ in tẽplo qd' incẽsi dicit, aliud ī por
ticu añ fores tẽpli, qd' holocaustorum
dicit. vñ dr: Inter vestibulũ & altare in
cẽsi & holocaustorũ altare. f ¶Plo-
2. Cor. 11. g ra. dicentes: Quis infirmatur, & ego nõ
F infirmor? Aut qs scãdalizat, & ego nõ
vror? g ¶Eis natio. dæmones, q dũ
†prępara- sum⁹ impœnitẽtes. dñantur & dicunt:
te cõmuni Vbi est de⁹ eorũ? h ¶Zelatus. Qua
tatem si eũ prędicta implessent popul⁹ & sa-
cerdotes, amauit deus terrã suã, quam
Allego. prius cõtẽpserat. ¶Alleg. Ois anima
terra est dñi ī qua seminat. Sed si pe-
perit zizania, dñm offẽdit. Si verò pœ-
nitet & dicit. Parce dñe, zelat dñs terrã
suã & dignat suo allogo dicens: Mittã
vo. fru. & vi. i ¶Et respõ. populo
agẽte pniam intãtũ parcit deus vt eos
sua respõsione dignos faciat: Hoc quo
tidie videmus fieri in ecclesia. ¶Ab
†plorent ho: loco, vsq̃, nõ confundetur popu-
lus meus in ęternum, promissio est bo
norum eis qui pœnitentiam egerunt,
†dicant k ¶Ecce. Qui peccãtibus immisi vo
bis erucã, locusti. bru. ru. per quas o-
mnes fruges vestrę sunt vastatę. Iam p
pœnitẽtiã cõuersus sum ad clemẽtiã, &
☞ eruã vos

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et scindite corda. malas
cogitationes rescindendo. b ¶Et nõ
uestimenta. Mos erat Iudæis in tri-
stitia positis sua scindere vestimenta,
vt patet in pluribus locis veteris testa-
menti: sed hoc parum valet aut nihil,
nisi adsit scissio cordis modò dicto.
c ¶Et con. eius misericordiam im-
plorando. d ¶Quia benignus.
In affectu. e ¶Et misericors. in a-
fectu, Dicitur enim misericors qui mi-
seriam alterius cordi accipit ad releuã
dum. f ¶Patiens. cõuersionẽ pec
catorum expectãdo. g ¶Et mul.
mi. citra condignũ puniẽdo. h ¶Et
præstabi. &c. peccata condonando.
i ¶Quis scit si conuerta. Spũsa
ſ⁹ enim tangit corda propheratum se
cundũ suum arbitrium plus & minus:
& ideò aliquando per eos denunciat
sic pœnas futuras, ꝙ licet tunc sint cer
ti, ꝙ talis

a ¶Vt rideatis. b ¶Vt consolemini. c ¶Aperite
corda vestra per confessionem fidei, quæ quasi vtres
plena sunt peccatis, & nisi scissa fuerint sponte rum
pentur.

fletũ & in plãctu, & scindite cor a
a ¶Sicut mos erat Iudæis facere tempore tristitiæ
vel aduersitatis.
da uestra & nõ uestimẽta uestra. b
¶Sic. a ¶Quem fecerunt peccata alienum.
Et conuertimini ad dõminum de c
a ¶Et ne desperetis si peccata magna, quia maior
est misericordia, & non vult mortem peccato-
ris sed pœnitentiam.
um uestrum, qũia †benignus & mi d e
a ¶Non statim punit sed expectat.
sericors est, pãtiens & multæ mise f
a ¶Præstans misericordiam pœ pœnitentiam de
malicia.
a ricordiæ, & † præstãbilis super ma h
a ¶Q. Aut impossibile est sciri, aut difficile, ideo
tutius est agere pœnitentiam. b ¶Ab ira ad
misericordiam,
licia. † Quis scit si conuertatur & i
a ¶Peccatis nostris. b ¶Tribuat. c ¶.i. post
suum flagellum & vindictam.
†ignõscat, & relinquãt post sẽ be k
a ¶Remissionem peccatorũ. b ¶Et accepta remis
sione offeremus. ¶Vnde. Immola deo sacrificiũ
laudis, & red. al. vo. tua.
nẽdictionem: Sacrificium & liba l
a ¶Publice prædicate pœnitentiam in ecclesia.
b men domino deo nostro. † Cãnite m
a ¶Bona voluntate, oratione, & operatione.
tuba in Sion, sanctificãte iciunium, n
a ¶Synodum vel congregationem. b ¶Vt qui dis-
persus erravit a deo, congregatus in vnum deo
placeat.
uocate cœtũm, cõgregate popu o
a ¶Vt nullus sit in ea nisi sanctus, ne parvo fermen
to tota massa corrumpatur. b ¶LXX. eligite.
lum, †sanctificãte ecclesiam, coadu p
a ¶Non tam ætate q̃ sapientia. b ¶Quibus di
citur: Lac potum vobis dedi, non escam.
nate senes, congregate pãrvulos q
a ¶Ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem.
b ¶Vt tempore ieiunij non seruiant operi nuptiali
sed vacent orationi.
& sugẽtes ubera. Egrediatur spõ r
sus de cubili suo, & sponsa de tha s
a ¶.i. porticum, quæ vellit interiorem domum,
locus conuenies pœnitentiæ & confessioni.
lamo suo. Inter uestibulum & al t
a ¶Qui debent stare cum fletibus & aliis ad flet
tum mouere.
tare † plorabunt sacerdotes mini u
a ¶Docet quid sacerdotes dicere, & quomodo
deum debeant deprecari. ¶Dimitte pec
cata.
stri domini, & † dicent: Pãrce do v
a ¶Tam tuo, quia pœnitet. prius non tuus dum
peccaret.
mine, parce populo tuo, & ne des x
a ¶Hæreditas mea Israel. b ¶Vt seruiant Gentibus.
hæreditatem tuam in opprõbri, x
a ¶.i. b ¶Quæ comparantur crucis, i.o. quæ di-
cebant captiuitatis: Quare nõ iuuat vos deus
vestet
um, ut dominentur eis natiões. y
a ¶Id est quare permittis dici a populis.
Quare dicunt in põpulis: ubi est z
a ¶Quem defensorem putabant.
b ¶.i. vitus est primum, & flagellauit deus popu-
lum suum, sed postea placatus pœnitentia eorum,
pepercit populo suo.
deus eorum? Zelãtus est dominus a
a ¶Animam, in qua bonum semen seminat deus.
terrã suã, & pepercit populo suo.
a ¶Non tantum ad verba sed ad facta eorum.
Et respõdit dominus, & dixit popu b
lo suo: Ecce ego mittam uobis fru c
a ¶Panem qui de cælo descendit.
b ¶Quod tertiatur cor hominis.
¶Vt vinea tristicia peccatorum, frumenti, vi-
ni, olei. i. virtutum lætitia temperetur.
c ¶Quod exhilarat fa in o.
mẽtũ & uinũm & olẽum, & reple
¶Captiuos.
bimini in eis, & non dabo uos ul d

ti, ꝙ talis reuelatio est à deo, tamen ad G
huc ignorant aliquando verũ sit pro-
phetia prędestinationis, quę semp im-
pletur: vel solùm comminationis, quę
propter pœnitentiã impeditur, sicut
Ionas dixit: Adhuc. xl. dies & Ninive
subuertet. & tũc ignorauit ꝙ hoc esset
impediendum ꝓpter pniam Niniuita
rum, Et sic iste propheta de plagis su-
prapositis ignorabat: & iõ verbũ istud
Quis scit &c. Non dicitur in persona †miser
domini, qui certitudinaliter cognoscit tor
omnia futura, sed in persona ꝓphetæ.
k ¶Et relin. post se bene. id est suã
gratiam in beneficijs temporalibus &
spũalibus. l ¶Sacrificium & liba
men domino deo no. subintelligit
fiat ad placandũ eius irã. m ¶Canite
tuba in Sion. ad populi conuocatio-
nem. n ¶Sanctificate iciunium
per carnis mortificationẽ. o ¶Voca-
te, i. omnes vtriusq̃ sexus & ætatis, vt
ex cõmuni afflictione & deprecatione
citius placetur deus. & hoc modo fece
runt Niniuitæ. Ionæ. iij. p ¶Egredia
tur. q. d. non est tempus vacandi am-
plexibus, sed luctibus. q ¶Inter ue †ſuprà.c
stibulum. scilicet templi. r ¶Et al.
tare. scilicet holocausti. s ¶Plo-
rabunt. cum lachrymis & deuote de-
precantes. t ¶Parce domine
parce populo tuo. à pœna quam de-
meruit pro suo peccato. v ¶Et
ne des hæreditatem tuam. id est lu H
dæam, quæ dicitur dei hæreditas rõne
supradicta, cap. j. x ¶In oppro-
brium. scilicet seruituris Gentibus alie
nis. ideò subditur y ¶Vt dominẽ
tur eis na. Et hoc patet quod suprà
dictum est. scilicet ꝙ Ioel non solũ pro
phetauerat de vastatione terræ per eru
cam, bruchũ &c. vt dicit Ra. Sa. quę nõ
habent dominium super homines, sed
etiam de vastationibus futuris per qu
tuor regna supradicta, quæ successiue
acceperunt dñium in Iudea. z ¶Qua
re di. in po. &c. Sic eñ dixerunt Gẽti
les post vastationem Iudæorum, deriso
riè insultantes. ꝙ deus eorũ nõ poterat
eos saluare. a ¶Zelatus est do. Hic consequenter prophera prædicit Diuina
diuinam consolationem: & primò q̃ad
ad multiplicationem in bonis, secundò
q̃tũ ad vltionẽ de inimicis, sc. cap. ibi:
Verũ quid mihi. Prima in duas: quia
primò præmittit bona temporalia, secũ
do, spiritualia, vt ex sensibilibus ad in-
telligibilia deducantur, secũda ibi: Et
erit. Circa primum pro vastatione ter-
renascentium per erucam, bruchũ &c.
denunciat fertilitatem fructũ loquens
in persona dñi, dicens: c ¶Ecce ego
mit. dicit eñ Rab. Sa. ꝙ post illam ta-
mẽ quę fuit tempore Ioram sequuta est
à deo fertilitas magna ꝓpter quod mu
lier quæ cum filio peregrinata fuerat in
terra Philisthinorũ de cõsilio Eliseri
reuersa fuit in Iudæam fame translata.
iiij. Regum. viij. d ¶Et non da- ☞Ibo võ Moraliter
☞ a ¶Zelatus est do. i. ecclesiam
suam. b ¶Et pepercit. nam circa
condignum est eius punitio. c ¶Et
dixit: per quę significat diuinę conso
lationes. quę dant fidelibus post pres
quutiones. d ¶Et nõ da. qd' verũ
est singulariter de pręsquutõe Antichri
sti futura, quia post illã non erit alia.
☞Et cum

eruã vos ab Assyriis,& si in bonis perseueraueritis, replebo vos
A oibus bonis.a ¶In Gentibus.illis scilicet de quib⁹ suprà:Popu
supra eo dicta. lus multus & fortis.Vel Gentib⁹.i.dæmonib⁹.vñ: Nõ est nobis
collustatio aduersus eas.& sangui.sed ad.p.&.po.ad.m.re.
Ephe.ii.b. b ¶Ab aquilone. Iuxta literam nõ aquilo,sed auster solet lo-
custas adducere. Non enim ex frigore ve-
Locustæ vñ venit niunt, sed ex calore. Sed quia de Assyriis
per similitudinem locustarum loquebatur,aquilonem interponit, vt non veram
locustam,sed Assyrios & Chaldæos intelligamus.vnde: Ab aquilone exardescent
Ierem.vi. mala super habitatores terræ. c ¶Faciem eius.Iuxta literam factum est hoc de
4. Reg.xix. Chaldæis tempore Ezechiæ, quando vna
nocte,clxxv. milia ab angelo in castris
sunt percussi: Et interfecta est illa pars ca-
strorũ,quæ ad mare orien.respicit.ad Sodo-
mam,& posterior quæ respicit ad mare
quę ducit ad AEgyptum: Quorum corpo
ra,quia igne consumpta & in terram sunt
redacta:quod sequitur de fœtore non de
corporibus Assyriorum,sed mystice est in-
Mystice telligendum. d ¶Contra ma.&c.My
stice.In his qui ei aperuerunt ianuam
peccati,ad mare orien. apud quas vsquè
ad extremum vitæ permanserit Assyrius
id est diabolus. e ¶Mare orienta. Vbi
quondam Sodoma fuit, & aliæ ciuitates
quæ versæ sunt in mare, quod mortuum
dicitur:eò quòd ibi nulla viuunt anima-
lia. f ¶Et ascendet &c. Seruat meta-
phoram,& iuxta situm prouinciæ sic lo-
quitur:quasi de locustis & non hostibus
loqui videatur: Ait enim Hieronymus a-
De locustarũ agmine ge Hiero nymi gmen locustarum suo tempore totã Iudæã
texisse:quæ postea misericordia dei inter ve
stibulum & altare (id est inter crucis & re-
surrectionis locum) Sacerdotibus & popu
B lis clamantibus: Parce domine, parce po
pulo tuo: vento surgente in mare primũ
& nouissimum præcipitatæ sunt: Et cùm
acerui mortuarum ex vndis in littora vtri-
usque maris essent refusi, putredo & fœ-
tor noxius exiuit: & aere corrupto homi-
nibus & iumentis pestilentiam intulit. Et
ascendet fœtor in eos. qui sibi magna
promittunt & per superbiam cadunt ne sit
rarus homo fragilis quantò crescat in vir-
tutibus tantò timeat,ne corruat. g ¶Et
descendere faciet ad uos imbrem &c.
Quantum ad literam,matutinus imber est
qui tunc venit quando messis seritur.Sero
Mystice tinus,qui venit quando messis debet colli
gi. Mystice. Matutinus imber, est fides,
Serotinus perfectio operum. Vel, imber
matutinus: cognitio dei, quæ post fidem
datur. Serotinus, cognitionis eiusdem
plenitudo. h ¶Eruca. Quæ vix mo
uetur & leni cõtactu cõteritur:in quo for-
titudo dei magna & humana fragilitas mõ
stratur: sicut per cyniphes in Aegypto,
quæ tam paruæ sunt vt vix cernantur: Po-
terat quidem deus cuncta diluuio opire vl
fulmine cremare,sed potentiã suã,ad nostrã
Supra.ad Ephes.ii. fragilitatẽ,p hmõi oitẽdit.Si enim hęc sunt
hoie fortiora,vnde gloriatur terra &c inis:
† Isaiæ.xxxvi. Joelis gen⁹. p. Reg.xx. d. ¶Fortitudo mea magna. scilicet dæ-
mones qui victores sunt his qui opant ma
lum,sicut ille qui decepit Achab: & q Sau-
lem vexauit,huiusmodi tortoribus tradi-
Reg.xxii. d. 2. Cor.xi.b. dit Paulus peccatores in interitum carnis.
¶ Et laudabi

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et eum qui ad.i.regnum Assyriorum, vt dicũt alig:quia C
tpe Ezechiæ fugit cõfusibiliter de Iudæa.iiij.Reg.xix.Ra.Sa.hoc
exponit de cœtu aníaliũ prædictorũ.s.erucæ,bruchi & aliorum:
& hoc magis cõsonat lĩæ sequenti, eũ dicit:e ¶Et expellã &c.
vbi nõ est habitatio hoim.Sennacherib eñ fugiẽs redijt in terrã
suã ab hominibus habitatam. d ¶Faciẽ
eius con.&c.Istud est mare mortuum qđ
terminatur ad oriẽtalem angulũ terræ p o
missionis versus desertum Aegypti, & per
hoc insinuatur qđ ille cœtus erucarũ, bru
chorũ,& aliorum non intraret Iudæam: ex
quo prima pars haberet aspectũ ad extre-
mum angulũ Iudęę. e ¶Et extre.eius.
id est magis elongabitur à terra vestra quã
pars prima.f ¶Et ascendet fœtor eius.
quia quando talia animalia moriuntur in
magna multitudine,de putrefactione sur-
git magnus fœtor & aeris corruptio sicut
dicit Hiero.se vidisse in illa terra.Ex hoc pa
tet,quòd non loquitur hîc scriptura de
exercitu Sennacherib ab angelo percusso,
vt habetur,iiij.Regum.xix.quia illa per-
cussio talis fuit quòd corpora fuerunt in-
cinerata sub vestibus & armis, de talibus
autem non ascendit fœtor. g ¶Quia
superbè egit.Per hoc arguunt alij ad con
trarium scilicet quòd intelligatur de exer-
citu Sennacherib,quia superbia in brucho
& eruca & talibus non habet locum. Ad
quod dicendum,quòd licet virtutes & vi-
cia non sunt in bruchis & talibus propriè:
sunt tamen loquendo largè sicut agnus di-
citur mansuetus:vulpes dolosus: & equus D
recalcitrans & superbus:& hoc modo dici-
tur de cœtu locustæ, bruchi & aliorum q
superbè egit pro excessu in corrosione ter-
rę nascentium. Consequenter consolatur
habitatores terræ, di: h ¶Noli time-
re terra &c.animalia.bruta de terrę na-
scentium abundantia:& patet litera.
m ¶Et filij Sion exul.&c.non per dis
solutionem,sed per deuotionem.ideò sub
ditur:in domino &c.etera. n ¶Quia
dedit uobis &c.id est doctores accipien-
do singulare pro plurali, sicut Exo.viij.
f.Venit musca grauissima. Et vt dicit.Ra.
Sa.per hoc intelligiuntur prophetæ illius
temporis populum reuocantes ad bonum
scilicet Ioel & alij prophetæ sibi contem-
poranei scilicet Elisęus,Ionas & alij plures
secundum Ra.Sa.Secundum verò Hiero.
Ioel prophetauit tardius,& sic contempo-
ranei fuerunt sibi Hosee,Isaias & cæteri
illius temporis. In prędecessorib⁹ tamen se-
quutus fum dictum Ra.Sa,qui videtur mi
hi quantum ad hoc dicere probabilius.
sicut tetigi in principio huius prophetæ.
o ¶Et descendere faciet ad uos .ad
fœcunditatem terrę conuenientem.
p ¶Sicut in prin. &c.id est antequàm
fieret terra sterilis per corrosionem erucæ,
bruchi & aliorum.q ¶Et reddam uo-
an.&c..tanta erit fertilitas q recõpensabi
tur qđ fuit sic corrosum. r ¶Fortitu
do mea.q.d.illa corrosio fuit facta ex or
dine iustitiæ mę,& nõ locustarum vt tute.
c✠ Et laudabitis.

✱a ¶Et eũ.i.diabolũ.sed m illud lere.j.c. Moraliter
Ab aglone pũ.oẽ ma. Vl p hoc itelligitur
Antichristꝰ i q erit diabolꝰ,b ¶Pro.faci-
eos i infernũ detrudẽdo.d ¶Faciẽ qđ est
mare mortuũ ppẽ qđ significat infernũ.
s ¶Et ascẽ.fœ.i.ipsi⁹ Antichristi & exercitus sui q p magna pte
eũ ipso Antichristo fulminabit,& corpa fulminata horribilr fœ
tẽt.i ¶Exulta & læ.tu ecclesia.k ¶Nolite ti.i.vos simplices
Christiani. l ¶Quia ger.i.clerici.m ¶Et filij.i.vos filij ecclię.
n ¶Quia de.s. Eliã & Enoch.o ¶Et de.i.doctrinã salutiferã.
p ¶Sicuti.s.ecclię q tpe vigebat prędicatio Apsorũ.q ¶Et re-
qa post mortẽ Antichristi dabit tempus pœnitendi decẽpuis ab

ẽbo uos &c.Tẽpore eñ illi⁹ famis multi cogebãtur exire de
illa terra & sustinere opprobria in terra aliena.Sciẽdũ tñ,q p li vl
trã, nõ intelligit pperuitas:sed aliq tpis lõgitudo,sicut diffusius
fuit dictum super illud Isa. secundo.b. Non leuabit gens
contra gentem gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælium.
Et eum

☞ a ¶ Et laudabitis nomen do. Nouatianus & quidã alĩ hæ-
E retici dicunt hominẽ post peccatũ nõ posse p̃ pniam reformari in
Nouatiani hæresis pristinũ statũ. Hic error planẽ hĩc destruit, cũ dñs intantũ recipit
pœnitẽtes, vt vocet populũ suũ, & afferat nõ cõfundẽdos, & se in
medio eorũ habitaturũ, & eos nullum alium habituros dũm, sed
in eũ toto corde cõfisuros, q̃ in eis ma-
neat in ẽternũ. b ¶ Effundã spi. Hoc
Act.2.c. factũ est in die Pentecostes. vñ Petrus:
Neq; em̃ hi ebrĩ sunt, cũ sit ho. &c. sed
hoc est qd̃ p̃ Ioel ꝓpheta dictũ est: Ef-
fundã spi. meũ. Effusio largitatẽ deli-
gnat muneris: quę non in paucos vt in
Ro.10.c. veteri testamento, sed in oẽs credentes
sunt dona spũs, & in omnẽ carnẽ: qa nõ
est distinctio Iudæi & Græci, sed oẽs q̃
Sine spiri- credũt, vnũ sunt in Christo. Effundã
tusctõ ni- spi. meũ. Qui se dicit in Christũ crede-
hil pfectum re, & non credit in spiritũ sanctũ, nondũ
habet claros oculos, vt videat salutare
†Act.2.c. dei. Vñ baptizati à Iohãne in nomine
venturi. i. dñi Iesu, qa dixerũt. Sed neq;
si spũs sanctus est audiuimus, iterũ bapti
zantur, immo verũ baptisma accipiunt
quia sine spũsctõ & mysterio trinitatis
quidqd in vnã & alterã pſonã accipiẽ,
impfectũ est. Effun. spi. meũ. Cũ Pe-
trus tpe quo passus est dñs hãc ꝓphetiã
expleta dixerit, videndũ est quõ ea quæ
sequunt̃ prędictis conuenięter coapta-
ri possint. Cũ em̃ prœcessisset à princi-
F pio ꝓphetiæ cominatio, quã fecit deus
peccãti ppſo, & post cõminationẽ com
monitio ad pniam, & post cõmonitio-
nẽ fiat cõmemoratio præmiorũ quę da
►meos. turus est deus in futuro, videl cõfusio
ordinis q̃ hĩc in medio interponitur de
his quę facta sunt tpe resurrectiõis, quę
data etiã sunt in præmiũ fidei. Dicũt ãt
qdã ea quæ in vltimo tpe generaliter
ꝓmissa sunt, nunc ex parte compleri: &
qa præmiũ futurorũ, in primo aduẽtu
apostoli sentiebãt quasdã primitias mirabiliũ expleras cõmemo-
rat tã Petrus quã alĩ apostoli, vt donec veniat qd̃ pfectũ est, i. d
qd̃ ex parte præcessit sentiamus. Quidã dicũt esse apostolicæ cõ-
suetudinis, vt qdqd viderit vtile audiẽtibus: & non repugnare
pręsentibus, de testimoniis alterius tpis cõfirmẽt, nõ vt audien-
tiũ abutantur simplicitate & imperitia, sicut mẽtitur Porphyri⁹:
sed iuxta Apl̃m prędicãt oportunẽ, iportunẽ, & seq̃ntes regulã
propheratũ quidquid Iudæi in vltimo tempore sibi carnaliter
repromittũt, spiritualiter in primo aduẽtu domini dicũt esse cõ-
pletũ. c ¶ Iuue. ue. vel iuuenes. i. credẽtes, visiões. i. ꝓphetias in-
telligẽt. d ¶ Sed & sup ser. Nõ qdẽ ꝓphetabũt, nõ somniabũt
nõ videbũt visiões: sed sola effusiõe spũs contenti, fidei & salutis
Matth.2.a. gratiam prædicabunt. e ¶ Et dabo. Prodigia data sunt in cælo
Ibidẽ.27.f. tempore natiuitatis, quando noua stella visa est: & passionis, quã
do sol obscuratus est, ne videret dominum pendentem in cruce,
vel ne inimici fruerentur suo lumine. In terra signa dedit, quę
ſilo moriente cõtremuit, quo insolito motu petræ scissæ sunt, &
☞ monumenta

Nicolaus de Lyra.

c✠a ¶ Et lauda. no. do. dei ue. eõ q̃ reddidit vobis fertilitatẽ
mirabilẽ vltra spem humanã. b ¶ Et nõ cõfun. po. meus. ex si
mili sterilitate. c ¶ In sempiternum. In Heb. habetur: In seculũ
qd̃ nõ importat perpetuitatẽ seu tẽpus, nisi vsquẽ ad iubileum,
etiam si iubileus non distet p̃ multos annos. d ¶ Et scietis. per
expientiã boni à me collati. e ¶ Et non confunde. In Hebræo
habetur: In seculum. f. ¶ Et erit post. Hic incipit capl̃m in He-
bræo: Signatio verò capſorũ in Bibl̃s nostris est frequẽter defe-
ctiua, qa freq̃nter nõ sequit̃ signationẽ Hebraicã, nec etiã Hiero.
vt patet in antiqs Bibl̃s secũdũ Hiero. signatis. Posit̃q; denũcia-
uerat ꝓpheta ppſo multiplicationẽ in bonis tpalib⁹, hĩc cõseq̃n-
ter idẽ denũciat i spũalib⁹, & qa ve. test. ꝓmittebat tpalia. l. sis. j.
e. Si audientis me, bona terrę come. Nouũ aũt testamẽtũ ꝓmittit
spũalia. Mat. in. a. Pniam agite appropi. enim re. eę. ideò prœcedẽs
ꝓmissio de tpalibus fuit impleta tpe ve. te. vt prædictũ erat, ista ve
rò tpe nouĩ testamẽti, vt videbit. vñ & Ra. Sa. dicit q̃ istud est re-
ferendũ adtp̃s futurũ, p̃ qd̃ intelligit tp̃s Messiæ, quem dicit ad-
huc vẽturũ: & q̃ in tpe eius dabit abũdanẽ spũsctũs q̃rum ad do
nũ ꝓphetię

a ¶ Si permanseritis in incœpto opere.
a saturabimini, & laudabitis nomen a
¶ Et merito.
domini dei uestri, qui fecit uobiscũ
a ¶ Si permanseritis in incœpto opere.
mirabilia. Et non cõfundẽtur popu b
lus meus in sempiternum, & scietis c
quia in medio Israël ego sum. Et
a ¶ Quia pater in filio, & filius in patre, spũsanctus in vtroq.
ego dominꝰ deus uester, & nõn est
a ¶ Ideo. b ¶ Hęc quoq; promittun tur pœnitentibus.
amplius, & non confundetur po c
a, ¶ Vnde Isa. Et videbit omnis caro sa. deũ aliter enim
non videbit, nisi effundatur gratia spiritusanctꝰ.
pulus meus in æternũ. Et erit post d
b hæc, †effundam spiritum meum su e
a ¶ Post nõ statim. ¶ Agabus prophetauit in Cæsarea,
& in Antiochia propheræ plurimi, & quatuor filiæ Phi-
lippi euãgelistæ prophetizuerunt. ¶ Qui maioris meriti.
per omnem carnem. & prophetabunt b
a ¶ Qui minoris b ¶ Prouectioris ætatis. ¶ Senex erat
Paulus quando dictum est ei: Tranꝰ in Macedoniam.
filij uestri & filiæ uestræ. Senes
a ¶ Qui vincunt malignã. ¶ Iuuenis erat Paulus, quan-
do in via cæcatus, & postea in extasi sacra rapeus est in
Paradisum, & audiuit arcana verba.
c uestri somnia somniabũt, & iuu e i k
a ¶ Qui adhuc spiritum timoris habeat, quem perfecta
charitas foras mittit.
nes uestri uisiones uidebũt. Sed & l
super seruos meos & ancillas in die
¶ Resuscitatus a mortuis.
bus illis effundam spiritum me,
¶ Signa.
um, & dabo prodigia in cælo, & m

num ꝓphetię: & ad alia multa mirabilia: quod congregabit oẽs G
Iudæos p̃ orbẽ dispersos, & subiugabit eis oẽs Gẽtes terræ. Et hãc
sniam applicat ad cõsequentẽ literã, vsq; ad finẽ hui⁹ ꝓphetiæ. p-
pter quod alĩ expositores nostri exponẽtes hũc passum de redi
tu captiuitatis Babyloniæ tpe quo dat⁹ fuit spũs ꝓphetię Esdræ,
Aggęo & Zachariæ magis Iudaizant
q̃tũ ad hoc q̃ ipse. Dimittamus igitur Diuisio
dictum Ra. Sa. quãtum ad illud quod
est falsitatis. f. q̃ Christus sit venturus, &
quędam alia ad hoc consequẽtia, & ac-
cipiamus illud quod est veritatis. f. q̃
passus iste sit ad tempus Christi referen-
dus. Et secũdũ hoc pars ista in duas diuiditur: quia primò ponitur id qd̃
iam est impletum in aduẽtu Christi pri
mo, secundò qd̃ restat implendum in
aduentu eius secundo, ibi: Et dabo pro
digia. Circa primũ sciendum, q̃ hãc lite-
ram allegat petrus Apostolus. Act. ij. ꝛ
quã impleram ad literam in missione spi
ritussancti die Pẽtecostes super Aposto-
los alios q̃ credentes in signo visibili: p
pter quod non est exponenda aliter ad
literam à Catholicis, vt videtur, & secũ
dum hoc dicitur: Et erit post. f. positẽ
pus ve. testa. g ¶ Effundam spiritũ
meum super. qd̃ exponit Ra. Sa. sic.
i. super omnem hominem, cuius erat
cor tenerum ad modum carnis. i. non
obstinatum in peccatis, & secundũ hoc
dicitur Ezec. xxxvj. f. Auferam cor lapi
deũ de carne vestra, & dabo vobis cor
carneum. i. p̃ deuotionẽ dispositũ ad
gſam spũsanctũ: & talia erãt Apſorum
aliorũq; discipulorũ corda. ¶ Vel alit
põt dici: Sup oẽm. i. sup Iudæos & Gẽ-
tiles indifferẽter, sc̃m qd̃ hĩ Act. ꝓp̃ H
qd̃ dicit ad Ro. x. c. Nõ est distinctio Iu
dęi & Græci: nã idẽ dñs oĩm dues in om
nes q̃ inuocãt eũ, abũdanẽ dãdo eis spi-
ritũ sanctũ. h ¶ Et ꝓpheta. filij uesti.
id est indifferẽter dabitur spiritussanctus vtriq; sexui. vnde & in
die Pẽtecostes inter Apostolos erãt mulieres, sc̃m qd̃ dicit Act.
j. b. Hi erãt pseuerãtes vnanimiter in oratione cũ mulieribꝰ & Ma
ria matre Iesu. & statim subdit de spũssancti descensu: Et dũ com-
plerentur dies Pentecostes &c. & Act. xxj. b. dicit: Erãt aũt Philip-
po q̃tuor filiæ virgines ꝓpheтæ. i ¶ Et iuuenes. i. hominibꝰ
cuiuslibet ætatis dabitur spiritus ꝓphetię. k ¶ Sõnia sõniabũt.
i. reuelationes diuinas in somnis habebũt, ad q̃s anima est magis
tunc disposita, ꝓpter abstractionem ab exterioribus sensibus, vt
plenius dixi in principio libri Psalmorum. l ¶ Sed & super
seruos meos. In primitiua em̃ ecclesia oibus baptizatis dabat
spiritussanctus in signo visibili p̃ impositionẽ manũ Apſorũ,
vt habet Act. viij. & in plurib⁹ alĩs locis. Et adhuc oibus bapti-
tis, nisi obicẽ ponãt datur gra spũsanctꝰ, licet nõ in signo visibili.
m ¶ Et dabo. Hic cõsequnter ponit qd̃ restat adimplẽdum cir-
ca secũdũ Christi aduentũ. Aliq tũ exponũt tãq; impletũ in pri-
mo aduẽtu, sed nõ videt mihi, q̃ ita bene cõcordet, ꝓpter qd̃ re-
ducẽdũ est magis ad tẽp⁹ sc̃t aduent⁹. Circa qd̃ sciendũ, q̃ Chri
sto ascẽdente in cęlũ angeli apparẽtes denũciauerũt eĩ⁹ aduẽtum
ad iudiciũ, dicentes Act. j. b. Hic Iesus q̃ assumptus est à vobis in
cælum, sic veniet. f. ad iudiciũ, vt exponunt omnes doctores san-
cti. Datio verò spũssancti in signo visibili fuit manifestatio Chri
sti ad dexterã patris glorificati, sc̃m qd̃ dicitur Io. vij. f. Nõdum
em̃ erat spũs datus, quia Iesus nondũ erat glorificatus: & ideò fi-
cut angeli Christo ascendente denunciauerunt aduentũ eius ad
iudicium, sic Ioel propheta denuncians futurã missionem spiri-
tussancti in signo visibili, statim denunciauit tempus futuri iudi
cij. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponũtur signa præce- Diuisio
dentia iudicium, secundò iudicij exercitium, ibi: Quia ecce. Circa
primum dicitur: Et dabo ꝓdigia. Ista sunt terribilia signa ad-
uentũ iudicis præcedentia, put explicius dicit de ipsis Mat. xxiij. &
Mar. xiij. & Luc. xxj. c. Erunt signa in sole & luna & stellis &c.
✠ Sanguinẽ.
* ipso. b ¶ Et nõ. confun. populus. nã Antichristi plequuno Moraliter
erit victima. f ¶ Et erit post. nam Antichristo mortuo omnes
Gentes conuertentur ad Christum. m ¶ Et dabo. ꝓdi. solicet
in aduentu Christi ad iudicium vemens.

monumenta aperta. a ¶Et ignē.i.spiritūsanctum quē in Pentecoste super apostolos infudit,& quotidie in baptismo tribuit, qui ignis illuminat credētes & consumit vicia.Per vaporē cōpunctionē lachrymarū accipit:vñ quidā cōpuncti corde dixerūt apostolis:Quid faciem⁹ viri fratres? b ¶Et luna.Vel luna nō est versa in sanguinem historialiter, sed Iudæos blasphemiarum & negationis in Christū horrore cooptos,æterno testimonio sui sanguine cōdamnauit,dicentes: Sanguis eius super nos & super filios nostros.c ¶Dies &c.resurrectionis:est magnus credentib⁹ electis,diabolo & omnibus reprobis horribilis.Ante hūc diem sol vertetur in tenebras,& luna in sanguinem, dum dominus pendet in cruce: Vel illud restat faciē.lum ante diem iudicij,qui adeo magn⁹ & horribilis,vt in eo etiam columnę cęli dicantur contremiscere. d ¶Quia in monte Sion.Sion turris,Ierusalem reliqua pars vrbis,vnde:De Sion exibit lex,& verbum domini de Ierusalem,de qua dicitur etiā: Non capit propheta perire extra Ierusalem. ¶De Sion exierunt Apostoli & primitiua ecclesia,quia vno die crediderunt tria milia,& altera die quinq; milia:& deinceps multa milia,de quibus Isaias: Nisi dominus reliquisset nobis semen,quasi Sodoma fuissemus.Et q̄uis sint multa milia, dicit residuos & quasi reliquias vocari ,à deo,quia pauci vocati ad cōparationē eorum q in infiditate remāserūt. ¶Alleg. Principiū eorū qui saluati sunt, est in specula & visione pacis. ¶Videdū est vt hęc omnia p tropologiā ad tps passionis & resurrectionis referamus,sicut Petr⁹ & Paulus retulerūt. Nec; em̄ fieri pōt,vt supiora tpe passiōis,& quę sequūtur intellig amus in die iudicij.Cū infer.ora supiorib⁹ cōtēti,& vno tpe cuncta ppetrari,p hoc ostēdat qđ sequit:Quia ecce in diebus illis &c.

a ¶Quando iam mortuo Christo apertum est latus & contra naturam sanguis & aqua profluxit, videt; ignē ergo rubrum est indumentum tutē b ¶Hic ignis in credentibus habet lumen in incredulis tenebras,quæ dicuntur vapor fumi.

a in terra,sanguinē & ignem & ꝑua porem fumi. Sol conuertetur in

a ¶Non quod mutatus in tenebras,sed quia mundo induxit tenebras. b ¶Hoc & si euangelista non memorat,tamen ad literam factum esse credimus

b tenebras & luna in sanguinem, a antequàm ueniat dies domini c magnus & horribilis.Et erit, o/ a ¶Credendo & operando, quod perfectorum est,qui corde credunt & ore confitentur & opere impleant, alioqui non omnis qui dicit domine domine intrabit in re.cæ.

mnis qui inuocāuerit nomen domini saluus erit:quia in monte Si d

a ¶Spiritualis.

on & in Ierusalem erit saluātio, a ¶Loquens in illa prophetia per Ioel. sicut dixit dominus,& in residuis e quos dominus uocauerit.

Cap. III.

Via ecce in die/ bus illis,& in tē/ pore illo,cū conuertero captiuitatem Iuda & Ieru f salem,congregabo omnes Gen/ tes , & deducam eas in uallem g

a ¶Diudicabo. ¶Non potentia maiestatis, sed veritate rationis eos conuincens qui dissipatam hereditatem meam per diuersos errores.

Iosaphat, & disceptabo cum eis h ibi super populo meo & hæreditate mea Israël: quos disper/ i

B *GLOS.ORDI.* Cap. III.

Via ecce in diebus.Cū salutio fuerit facta in Siō & Ierlm, tā appropinq̄nte die iudicij, Iudęos q̄ ppter infiditatē fuerūt captiuati prędicātib⁹ Elia & Enoch,cōuertā ad fidē,& sic ois Isrl̄ salu⁹ fiet: nō tm̄ de duab⁹ ,sed etiā de decē tribub⁹.Et cū hoc ipletū fuerit. f ¶Cōgrega.Hoc q̄dā puerilit intelligūt,q̄ in valle quę est in latere montis Oliueti,descēdurus sit dñs ad iudiciū:Qđ friuolū est,qa nō in terra,sed in spacio huius aeris sedebit cōtra locū mōtis oliueti ex q̄ ascēdit:Et sicut Iohannes Chrisostom⁹ dicit,angeli deferent ante eū signū crucis.Iosaphat aūt interpretat iudiciū dñi:Ad iudiciū ergo dñi cōgregabūtur nō solū Iudæi q credere noluerūt,sed oēs impij qui ab initio mūdi fuerūt.Iusti ꝙ nō descendēt in vallē iudicij.i.dānationis, sed in nubib⁹ eleuabūtur obuiā Christo. ¶Postq̄ prędicauero eę eis visū,& captiuis remissionē, & liberauero eos q dñm cōfitentē & q ꝙ sanc in eccīa in q̄ visio est pacis:Cōgregabo oēs Gētes quę credere noluerūt: g ¶Et eas deduc.in.id est de sublimibus ad inferiora detrahā:ois em̄ qui ꝑ pctō suo iudicatur,in valle ponitur quæ dicit Iosaphat,i.iudiciū dñi. Qui em̄ credit in dñm, non iudicabitur:q nō credit tā iudicat⁹ est,i.damnatus. ¶Possunt hęc oia referri ad Assyrios & Chaldęos qui in iudicio dānabūtur propter hæc mala quę itulerūt Iudęis. Qui q̄uis legātur imissi à deo ad puniendos Iudæos,tñ iuste dānantur,quia victoriā nō virtuti dei,sed sibi attribuebant. Possunt etiam hæc verba referri ad hæreticos & superbos doctores, qui prauo verbo & exemplo dissipant, & ad ritus Gentilium deducunt. ¶Prælatus puerum in lupanari ponit,& pullum vendit pro vino,qui videt implicatos luxuria & alijs vicijs,& non arguit gratia turpis lucri.

Nicolaus de Lyra.

☞ Verūtamen

a ¶Sanguinē:qa añ aduentū Christi ad iudiciū erit persequutio Anticristi,q̄ effundet sanguis innocētū. b ¶Et ignē.s. cōflagrationis prędicentē aduentū iudicis. c ¶Sol conuertetur,non sc̄m rē,sed sc̄m apparentiā,qa absc̄dēt ei⁹ lumen.d ¶Et luna.similiter secūdū apparentiā,sicut cū patitur eclipsim,rubea videt, e ¶Antequam.ue.di.i.sui iudicij.f ¶Magnus.quia oēs ibi cōpare comparebūt. g ¶Et horribilis.s. peccatoribus & impiis Act. C ij.Petrus sic allegat:Et manifestus,quia tūc manifesta erūt abscondita cordis nostri. h ¶Et erit.non tēpore iudicij sed ante.Prophetę enim frequēter de vno tēpore trāseūt ad aliud. i ¶Ois qui inuo.no.do.secundum quod dicit ad Ro.x.b. Corde enim creditur ad iustitiā, ore aūt cōfessio fit ad salutē. k ¶Quia in mō.ibi em̄ Saluator nr̄ operat⁹ est salutē ꝑ suā prędicationē & hūdictā passionē.Pōt etiā hoc referri ad futurū tēp⁹ Antichristi,quē dñs Iesus interficiet iuxta Ierlm in mōte Oliueti cū magna ꝑte sibi adhęrētiū,& sic fidelib⁹ nomē eius inuocātib⁹,dicto mō erit ibi saluatio à persequutiōe eius.l ¶Et in resi.i.in illis qui decepti ab Antichristo tunc conuertentur ad Christum. † colūnas.

¶In ca.ij.vbi dicit in Posilla: Hīc cōsequenter inducit propheta ad Ia.

ADDI.I. Hoc quod dicit: Canite tuba: planē potest intelligi,q̄ ꝓpheta inducit ꝑsōn ad lamētū pro vastatiōe terrę fiēda p̄ q̄tuor alia prędicta,& adhuc magis ,ꝓprie de vastatiōe fiēda p̄ Chaldęos,cō q̄ parū infra de hac vastatiōe loq̄ns dicit:Prope ē dies tenebrarū. Cōstat aūt q̄ vastatiōes factę ꝑ Grǽcos & Romanos nō ita ꝓpe erat, sed satis longe.

¶In eodē ca.vbi dicitur in Posilla: Ex hoc patet,quod supra dictum est.

ADDI.II. Ex hoc qđ dr̄ hīc: Nedñentur eis nationes. D Nō hr̄ q̄ Ioel ꝓphetauerit de vastatiōib⁹ futuris ꝑ q̄tuor regna sup̄ dicta,nā ex vastatione terrę eruca & brucū sequebatur fames intātū q̄ viri Isrl̄uti cogeb.ī exire ad alias regiōes ad victū quęrendū, sicut legit de Elimelech & Noemi cū filijs ipsorum.s. Naalō & Cheliō. Ruth.j. Et sic dānabātur eis nationes,& etiam dicebant in populis; vbi est deus eorum?

REPLI. In secūdō capło Ioel.vbi dicit:Canite tuba in Sion &c.qđ exponit Posti.de lamēto ,ꝑ vastatione terrę fiēda ꝑ q̄tuor regna monarchica.Sed Burgēn.eodē mō exponēs de Chaldęis,de Grǽcis aūt & Romanis nō vult admittere ,ꝓpter id qđ dicitur ,ꝓpè esse tps,qa vt dicit tps illarū vastationū nō pōt dici ,ꝓpè,qa multū distās Sed si Burgē.attēdisset alios passus sacę scripturę,ita vilē & tētatiuā nō faceret obiectionē.Dicit em̄ Isaias:Propè est vt veniat tēpus,& dies eius non elōgabūtur,de Christo,q plus distabat à tempore Isaiæ q̄ vastatio Romanorū & Grǽcorū à tempore Ioel. Sicut igitur plus distans dicitur ,ꝓpè,sic & illud quod propinquius est. Isa.14.a.

NICO.DELY. Cap. III.

Via ecce.Hīc cōsequenter ponitur iudicij exercitiū, cū dicitur:n ¶In diebus illis.ad est citrò post Antichristi persequutionem. o ¶Cum cōuertero captiuitatem.ad est Iudæos ab Antichristo deceptos, qui detracta falsitate eius per Eliam & Enoch ad Christum feruidē conuertētur. p ¶Congregabo omnes Gentes.in generali iudicio. q ¶Et deducam eas in Iosaphat.quæ est inter mōtē Oliueti & Ierlm:nō q̄ oēs ibi capiātur,sed qa Christ⁹ descēdēs ad iudicium aparebit in aere sup̄ montē Oliueti vnde ascendit in cælum: & iudicādi apparebūt circa illū locū,ita q̄ aliqui erūt in valle Iosaphat,& alij circa.r ¶Et disceptabo i.ostendam iudicium meum iustū.quia tūc manifestabūtur oib⁹ merita & demerita oīm: & sic q̄tū ad electos & reprobos apparebit oībus Christi iudiciū esse iustum.s ¶Super populo meo.Ista hæreditas est vniuersalis ecclesia seu congregatio fidelium à primo Abel iusto vsquē ad vltimum electum qui in fine mundi nasciturus est, vt dicit Grǽgo.homil.vij. t ¶Quos disper. captiuando & in exilium mittendo,sicut potissime paret de Christianis per tyrannos in exilium & captiuitatem multoties & multiplicater missis.

☞ Et terram

Moraliter.m ¶Quia ecce in.In hoc capitulo ponitur processus iudicij finalis,in quo nō occurrit mihi alia expositio conueniens quā literalis,ideo pertrānseo. Moraliter

a ¶Verumtamen &c. Hoc iudęi cõtra Tyrũ & Sidonẽ & Palæst. nos dici arbitrant, quod tempore captiuitatis iudaicæ, quãdo victi sunt iudæi à Romanis, populũ dei pſequuti sũt. imo deũ in populo. Vltionẽ ergo sanguinis Christi, & subuersionẽ Ieruſalẽ, quę dei iudicio accidit cõtra Tyrũ & Sidonẽ, p se accidisse cõfirmãt. ¶Tyrus & Sidon ciuitates Gẽtilũ, sciantes se Philisthęis habitantibus in Palęſtina ſæpe afflixerunt populũ dei, ideò arguet eos dominus. Tyrus elt anguſtia, & ipſi angustiabant populum dei. Sidon venatio: & ipſi venabãtur populum ad mortẽ. ¶Per Tyrum & Sidonem pñt intelligi Gentes, & maximè Romani, q pſequuti sunt apostolos & martyres Christi. Vnde damnabũtur in die iudicij. Per eos qui argentum & aurum tulerunt, ſignificantur hæretici, qui auſerũt argẽtum de eccleſia diuini eloquij, aurum ſpiritualis intelligentię, & ad ſuos errores conuertunt, & filios eccleſiæ vendunt diabolo, & faciunt ethnicos, vt lõgè ſint ab electorum numero. b ¶Nunquid ultionem. Sicut deus in ſuis veſturi, paſci & refici dicitur, ſic & affligi & pati perſequutionem. c ¶Argentum enim. Hoc quod dicit, quia Tyrij & Sidonij abſtulerunt vaſa de domo dei, narrat hiſtoria, quia hoc fecerũt Chaldæi. In quibus vaſis cùm poſtea bibere Balthaſar pronepos Nabuchodonoſor, ſtatim regnum eius à Babyloniis tranſlatũ eſt ad Mœdos. Sed quia poſt diẽ domini magnum & horribilem hæc futura dicuntur, quę apoſtoli in reſurrectione domini interpretantur, & Hebræi in futurum iudicij tẽpus differunt, magis de Romanis intelligendum eſt. Quia Titus & Veſpaſian⁹ captiuatis iudæis Romæ templum pacis ædificare runt, in quo vaſa tẽpli & vniuerſa donaria conſecrauerunt. Eo etiam tẽpore filij Iuda & Ieruſalem (non filij decem tribuum quæ vſq; hodie apud Mœdos tenentur) venditi ſunt filijs Græcorum, & exterminati de finibus ſuis, & totus orbis Iudaica captiuitate complecus eſt. d ¶Ecce ego. Deirant iudæi, q in vltimo tempore congregandi ſũt à domino, & reducendi in Ieruſalem, & q dominus tradet manibus ipſorum filios & filias Romanorum, vt iudæi vendãt eos nõ vicinis, ſed Sabęis genti longinquę. ¶Poſt aduentum ſuum dominus quotidie iacentes in errore qui prius ſteterant in eccleſia ſuſcitat ad pœnitentiam, & reddit doctoribus eccleſiæ. In quo reddit hæreticis vicem, vt filios quos illi in myſticis erudierant & in carnalibus, tradat in manibus principũ eccleſiæ, vt cùm ceperint eos vendant Sabęis, & faciant eſſe captiuos & ad meliora conuerſi ſeruiant eccleſiaſticis inſtitutis. e ¶Et vendam filios veſtros & filias veſtras. Hoc ex parte impletũ eſt tempore Cyri, quando reuerſi iudæi de captiuitate multos Chaldæorum ſecum adduxerunt, tam eos qui ſponte ſe ſociauerũt, quàm etiam eos quos ipſi comparauerunt, & quos poſtea vendiderunt. Saba regio vltrà fines Aethiopię, de qua regina Saba fuit. f ¶Clamate hoc. Iudęi literatores dicunt, quia cùm venerit Chriſtus eorum, & aurea Ieruſalem de cœlo deſcenderit, feræ Gentes Gog & Magog venturæ ſunt contra iudæos in bellum, quas diuinus ſermo hortatur, vt dimiſſa agricultura præparent ſe in bellum contra iudæos, & contrahant ſecum auxilia omnium Gentium. Quos dominus ad hoc ironicè prouocat, quia non iudæi, ſed ipſi ſunt ibi interficiendi. Vnde dicit. Ibi dominus faciet occumbere robuſtos tuos ô Gog & Magog. Sed melius ad diem iudicij hæc referuntur ſecundum tropologiam, & monet deos ſuos vt præparent ſe ad vindicandum & pugnandum contra inimicos, iuxta tropologiam, Gentes dæmonum, & eos qui quotidie contra eccleſiam pugnant, & ſub Antichriſto pugnaturi ſunt poſſumus accipere, qui ideò congregantur, vt pereant.

☞ Conſurgant

a ¶Vbi ad motũ Gentiũ alij Iouem colerẽt, alij Iunonem & huiuſmodi. b ¶Væ vni parti terræ vni deo ſeruiret, alia alij: Creta Ioui, Thracia Marti.

ſerunt in nationibus, & terram a

a ¶Quot ex eis acciperet rex in ſeruos & ancillas, & quot vnuſquiſq; princeps.

meã diuiſerunt, & ſuper pop b

lum meũ miſerunt ſortem. Et c

a ¶Vt contra naturam operarentur turpitudinem in maſculos.

põſuerũt puerum † in proſtibu

a ¶Præponentes gulam & inghauiem veneris libidini, abutentes pueris loco fœminarum.

lo, & puellam uendiderũt pro d e

uino ut biberent. Verumtas f

a ¶Subaudis, cõmune eſt, vt ſemper impugnetis me in mea hæreditate! ¶Qui bibebant ſanguinem populi mei, alias, dei.

men quid mihi & uobis Tyrus

& Sidon, & omnis terminus

a ¶Id eſt nunq; ſemper pugnabitis contra me. ¶Subaudis, ad tempus.

b Palæſtinorum? Nunquid † ul g

tionem † uos reddetis mihi? h

Et ſi † ulciſcimini uos cõtra me, i

a ¶Quaſi feciſtis talia reddam vobis, interſe ciſtis, interficiemini: ſi ſequuti eſtis pſequutionem patiemini ab hoſtibus veſtris.

citò uelociter rẽddam † uiciſſis k

a ¶Hęc omnia & ad diem iudicij poſſunt referri non diſcrepante vindicta, licet in tempore a ſuo periodus diſcrepare videantur.

tũdinem uobis ſuper caput ue

a ¶Eloquia. b ¶Intelligentiam ſcripturarũ. k

ſtrũ. Argẽtũ enim meũ & aus

a ¶Sabaudis, vaſa vt ornamẽta tẽpli. ¶Quę in eccleſia. l

rũ tuliſtis & dẽſiderabilia mea,

a ¶Cõtroribus veſtris mancipaſtis.

b ¶In templa deorum.

& † pulcherrima intũliſtis in dẽ m

lubra ueſtra. Et filios Iuda & n

filios Ieruſalem uendidiſtis filijs

Græcorum, ut longè faceretis

¶Sed.

eos de finib⁹ ſuis. Ecce ego ſu o

a ¶Ab hæreſi. b ¶O hęretici.

ſcitabo eos de lõco in quo uẽn

¶Seductos.

didiſtis eos, & conuertam retri p

butionem ueſtram in caput ue

ſtrum. Et uendam filios ue q

ſtros & filias ueſtras in manib⁹ r

filiorum Iuda, & uenundabũt

eos Sabæis genti lõginquę, qa

a ¶O ſancti nõdicaturi Gentes. b ¶Quod dicturus ſum ego.

t dñs loquutus eſt. Clãmate hõc t

Ionica captiuitate, quia ſecũ adduxerunt de Babylone plos Gentiles, & illos poſtea vendiderũt. Sed hoc nõ videtur cõuenienter dictũ: quia Gẽtiles qui venerũt cũ eis de Babylone venerunt voluntariè ſaltem pro maiori parte, & erant ad Iudaiſmũ cõuerſi, ſicut dictũ fuit.). Eldræ. Præterea illi erãt Babylonij & nõ Tyrij, Sidonij & Philiſthęi: de qb⁹ agit hic. Et iõ videt mihi⁹ dicẽdũ hoc fuiſſe impletũ poſtea tpe Machabęorũ, q pugnãtes cõtra duces Antiochi freq̃nter eos debellauerũt, & mlta mancipia inde vẽdiderũt inter quę plura fuerũt de iſtis locis. vñ & inter duces debellatos à Iudęis pomũ Cẽdebe⁹ dux maritimæ. Tyri⁹ aũt Sidõ & Philiſthæa fuit loca maritima. t ¶Clamate. Hîc ponit alia vltio ſpiritalis iudicij, ſed ſũb vtroq; teſtamẽto, & dicũt aliq, q̃ erit vltio fin

a ¶ Consurgant. Alij dicunt Gentes damnandas moneri, vt surgant ad iudicium suę
† prepara- damnationis: Et ironicè monentur, vt præparent se ad bellum, in quo sunt interficiendi, quia consummata est malicia eorum. Quidam in bonũ hoc interpretant, & dicũt Gentes ascendere in vallem Iosaphat, quæ interpretat iudiciũ dñi, & ibi sedere dñm, ad remunerandos bonos qui de circũitu congregabuntur contra aduersarios dei, & succident messem hostium, & calcabunt eos, quia malicia eorum completa est, & in tantum ecuberant musta, id est malicia eorum vt torcularia capere non possint. Et vt sciamus de qua vindemia loquitur, addit:
† congrega- Multiplicata est ma. eorum: scilicet qui
te vos. contra deum congregati sunt. Iudæi hoc interpretantur de Gog & Magog, quas arbitrantur post mille annos restituta Ierusalem contra populum dei in vallem Iosaphat venturas, & ibi vindemiandas.

b ¶ In valle concisionis. Vallis concisionis dicitur sententia dei, qua concidet & separabit electos à reprobis.

c ¶ Sol & luna. In quo die tormenta pereuntium sol & cętera sidera nõ poterunt intueri, sed retrahent fulgorem, & seueritatem punientis aspicere non audebunt: non quòd damnanda sint dei iudicio, sed quia omnis creatura in tormentis aliorum, de
Luc. 21. c. suo iudicio pertimescat. vnde: Nam & virtutes cælorum mouebuntur. ¶ Aduenientę verò solę omnia luminaria videbuntur
Plut. 24. c. minorari à suo splendore: vnde dominus:
† Apo. 14. Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen
d. B suum, & stellæ cadent de cælo. Vel etiam reprobis omnia videbuntur obtenebrari.

d ¶ Et dominus de &c. Cùm omnia obtenebrata fuerint, dominus quasi leo de Sion (id est de ecclesia constante ex angelis & hominibus) tam excelsa & terribili voce
Iudicij vẽ- contra reprobos clamabit, vt cardines cæ-
ni horri- lorum & terrarum fundamenta quatiantur, & ipse seuerus malis, suis erit spes, liberans eos, & dabit eis fortitudinem, qui sunt filij Israel, contemplantes deum.

e ¶ Et scietis quia &c. In iudicio sci-
† sicut a. c ent, & qui punientur, & qui assumentur, Isaiæ. quòd dominus habitet in Sion & in Christo monte suo, vel in eo qui se dignum deo habitaculum præparauit. ¶ Hoc Iudæi ad fabulam mille annorum referunt, quando putant Christum habitaturum in Sion, & in Ierusalem aurea sanctorum populos congregandos, vt qui in isto seculo oppressi sunt ab alijs, in illo imperent cunctis na-
† Ierem. 5. Amos. 1. a. tionibus. f ¶ Et erit Ierusalem. Et post diem iudicij Ierusalem constans ex angelis & hominibus erit absque aliqua contaminatione quam prius contraxit in commixtione malorum, & alienus id est diabolus vel aliqua praua cogitatio, non reperiet viam iustis habentibus dei pacem.

g ¶ Et erit in die illa. Domino habitante in Sion post ascensionem ad cælos, vel post diem iudicij, montes id est Apostoli, & celsi prædicatores abundabunt suauitate, sapientiæ & diuini eloquij, & stillabunt ex eis spirituales gratiæ, & colles id est non habentes tantam plenitudinem intelligentiæ, emittent lac, quo nutritur infantia ecclesiæ: & per omnes riuos Iudæ, id est super credẽtes & filios ecclesiæ abundabunt aquę, id est spirituales gratiæ, quia nihil in eis aridum erit. h ¶ De domo domini egredietur, id est primitiua eccl:sia, egreditur. fons baptismatis & doctrinæ qui irrigat corda Gentilium, quæ spinis vicio-

¶ rũ, &

a Præparate vos ad bellum in iudicio:
in Gentibus, †sanctificate bel- a
a Ad prælium.
lum, suscitate robustos. Ascendant, accedant omnes ui- b
a Perfecti omnem studium quo alias suas excolebant, ad pugnandum pro aliis præparent.
ri bellatores. Cõcidite †aratra e
a Vnde terram fodiebatis.
tra uestra in gladios, & ligõnes uestros in lanceas. Infir- d
a Nec solos maiores moneo, sed etiam infirmus & simplex, id est mitis consalescat.
b Ad iudicandum.
mus dicat: quia fortis ego
a De sepulchris. b Ab iudicium dei,
sum. † Erumpite & uenite e
a Quæ populum dei persequuntur ciuitas.
omnes Gentes de circumitu, f
a In illo iudicio.
& congregamini: Ibi occum- g
a Mala generatio. b Dæmones qui sua virtute cogunt reces dere a lege dei.
bere faciet dominꝰ robustos
a De sepulchris.
b Mali semper descendunt.
tuos. Consurgant & ascen- h
dant Gentes in uallem Iosa- i
phat, quia ibi sedebo, ut iudi- k
a Quæ prævaricatæ sunt leges meas.
cem omnes Gentes in circũ- l
a Sententiam iudicij.
itu. † Mittite falces, quoniam maturauit messis. Veni- m
a Ad iudicandum vestros persequentes. b Per messem maiorum & torcularia & redundantia, consummatio peccatorum, & finis seculi ostenditur.
te & descendite, quia plenum n
est torcular. Exuberant tor- o
cularia, quia multiplicata est p
a Et ideo. b O.
malicia eorum. Populi po- q
a Congregamini ad damnationem vestram.
puli in uallem concisionis, quia r
a Vindictæ.
b Sententia iudicij domini.
iuxta est dies domini in uallem s
concisionis. † Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. t
† Et dominus de Sion rugiet, u
& de Ierusalem dabit uocem x
suam. Et mouebuntur cæli y
& terra, & dominus spes po- z
a
pulo suo, & fortitudo filiorum
a O electi,
Israël. Et scietis, quia ego do- b
minus deus uester habitans c
a In medio electorum mente cęlestia contemplantium & in culmine virtutum positorum.
in Sion in monte sancto meo. d
Et erit Ierusalem sancta, & e
alieni non transibunt per eam f
amplius. Et erit in die illa, stil- g
labunt montes † dulcedinem, h
& colles fluent lacte. Et † per i
omnes riuos Iuda ibũt aquę, k
& fons de domo domini egre- l
dietur, & irrigabit torren- m

sed ad pœnas & præmia recipiendum: C
& ideò videtur mihi, q̃ conueniẽter põt exponi de psequutione Antichristi, q violentia armorũ conabitur totaliter trãsferre dei cultum ad se. ij. ad Thessa. ij. ostendẽs se tanq̃ sit deus, & sec̃m hoc dicit: Clama. hæc. i. clamabitis vos ministri Antichristi, & sic erit exponẽdũ in sequẽtib⁹. a ¶ Sancti be- † bidentes
i. cõfirmate cõtra colẽtes deũ. In Hebręo ha in
bẽt: Præparate bellũ: Verbũ em̃ Hebraicum hîc positũ equocẽ est ad præparare & fabricare. b ¶ Suscitate. vt adhereãt Antichristo. c ¶ Cõcidite ara. i. alias occupationes dimittite, & ei adhærete. d ¶ Infirmꝰ dicat. i. nullus se excuset q̃n ei obediat ĩ Christianorũ persequutione. e ¶ Erũpite. i. venite cũ magno ipetu. f ¶ Et cõgregamini ad Antichristũ, & potissimè in Ierusalẽ vbi ondet se tãquã sit deꝰ. ij. ad Thessa. ij. g ¶ Ibi occũbere faciet interficiens Antichristum & maiorem partem sibi adhęrentiũ. h ¶ Consur. Hîc cõsequenter describitur mundi cõsum- Diuisio
matio, quę sequet dictã psequutionẽ. Et diuidit in duas ptes. Quia primò describit finale iudicium, vt addantur aliqua quæ suprà sunt omissa. Et secundò pœnæ & præmia, ibi: Et scietis. Circa primum dicitur: Consurgant & ascendant, scilicet de sepulchris suis per generalem resurrectionẽ. i ¶ In uallẽ. Circa enim illum locũ erit iudicium, vt præ dictum ẽ. k ¶ Mittite falces. i. mittetis: & hoc dicitur angelis q̃ erũt exequutores diuinę iustitię, sec̃m qđ dicit Mat. xiij. c. Messis vò cõ D
summatio seculi est, messores aũt sunt angeli. l ¶ Quoniã maturauit. i. venit tempus reddendi pœnas & præmia p meritis. m ¶ Venite. &. mecũ ad iudiciũ: tunc enim Christꝰ vẽtur⁹ ẽ cũ angelis suis. n ¶ Quia plenũ. Repetitio est ciusdẽ ad maiorẽ explicationẽ, qa qđ̃ signiſicauit p messẽ, hoc significat p vindemiam. o ¶ Quia multiplicata. est. q. d. pœna non est amplius differenda. p ¶ Populi po. &c. tunc enim fideles ppli ab infidelibus separabũtur. q ¶ Sol & luna obtẽe. Apparente enim claritate iudicis obfuscabitur claritas luminũ ad prę sentiã maioris luminis. r ¶ Et dom. de Si. contra impios sniam pferendo. s ¶ Et de Ierusalem dabit uocẽ. iustis dicẽdo: Venite bñdicti patris mei &c. Et dicit hic de Sion & de Ierlm, eò q̃ locus iudicij erit ibi, vt prędictũ est. t ¶ Et mouebũtur. ad receptionem reproborum, qa locus gehennę sub terra dicitur esse. x ¶ Et domi. spes po. quia tunc videbit dei populus, q̃ nõ est iua spe defraudatus. y ¶ Et scietis. Hîc consequenter describunt pœnæ & præmia iudiciũ generale sequẽtia, & priò pręmia, cũ dicit: Et scietis. vos iusti. z ¶ Quia ego domi. videntes me facie ad faciem. a ¶ Habitans in Sion. scælesti, de qua dicit Apostolus ad Hebr. xij. e. Accessistis ad Sion montem & ciuitatem dei viuẽtis Ierlm cęlestem, de qua subditur: Et erit Ierusalem sancta. b ¶ Et alieni non transibunt per. id est improbi amplius nõ erunt cõmixti cũ iustis, sicut fuit in Ierusalẽ terrena & militante ecclesia, quæ est etiam Ierusalẽ, vt dicitur in scripura. c ¶ Et erit in die illa, stillabunt montes dulc̃. Per ista intelligit suauitas, quę erit in cęlesti patria, sicut frequenter in pluribꝰ locis veteris testamẽti ac noui fruitio beata p sensi- † musium,
bilia delectabilia metaphoricè designatur. d ¶ Et fõs de. i. plenitudo beatitudinis si- † super
gnata nomie fontis. e ¶ Et irrigabit tor. i. illos qui in præsenti vita ad modũ spinarum fuerũt arefacti per carẽtiam delectabi-

¶ liũ: & hoc:

Gloſ. ordi: Prologus ſancti Hieronymi

rum, & aculeis malarū cogitationū pūgebantur, vt ibi oriantur E flores virtutū vbi prius oriebant pūctiones viciorū. a ¶ Aegyptus in deſola. Hęc etiā Iudæi referūt ad tēpus quo ſuū Meſiā expectāt, ſed meſ⁹ ad diē iudicij vel reſurrectiōis referūtur. Aegyptus interpretat mœror vel tenebræ vel perſequēs. Idumęa, terrena vel cruenta. Qui ergo ſanguinem martyrum fuderūr, & terrenis operib⁹ vacauerūt, perpetua damnatione opprimētur: quia quotidie cōtra filios ecclesię mala operātur, & ſanguinē corū decipiēdo effundūt. b ¶ Et Iudæa. puincia cōfeſſiōis & gloriæ, & vrbs in q̄ gloria dei cernit, erit ęterna dei habitatio. Nō in vnā tm̄ vel plures generationes, ſed in generationem & generationē, in duabus generationib⁹ eorū q̄ de Iudæis vel Gentibus crediderunt. c ¶ Et munda. Mundat dns ſanguinē peccatorū in Euangelio, quę pr⁹ in lege nō mūdauerat, pctōres & imūdos ibi relinquēdo. Concluſit em̄ omnia ſub peccato, vt omniū miſereretur.

Nicolaus de Lyra.

lium: & hoc ꝓpter Chriſtū. In Hebræo aūt habet: Et irrigabit torrētem Sethim, & p hoc pñt intelligi corpora ſanctorū, quę tūc erūt incorruptibilia, ſicut & ligna Sethim ſūt imputribilia: & hoc erit quia beatitudo animę redūdabit ad corpa. Cōſeqnter agit de pœnis reproborū, cū dicit: a ¶ Aegypt⁹ in deſo. erit ſ. infernalis. Et p iſtas duas Gentes intelligūtur genera'iter oēs peccatores, iſti tm̄ ſpecialiter exprimuntur, quia Aegypt⁹ filios Iſrl iniquē oppreſſit, & Eſau à q̄ dicta ē Idumæa, frātrē ſuū Iacob innocentē ꝓſequut⁹ fuit.

† Zac. 14. a † 2. Pa. 25. c. In cauſa ỹ ò dānationis reproborū ex primūtur ſpecialiē pēā crudelitatis, vt prędictū eſt. & ideò ſubditur: Pro eo quòd. ſubintelligunt tm̄ oīa alia pēā. Cōſeqnt reuertit ad pręmiū bonorū, dicēs: b ¶ Et Iud. Sicut ſup̄ p Ieꝛlm & Sīō metaphoricè intelligit ciuitas cęleſtiū, ſic hīc p Iudęā terra viuentiū ſicut Iere. xxxiij. c. In dieb⁹ illis ſaluabit Iuda. ibi p Iudęā intelligit oīs cōfitēs deū corde, & ore, & opib⁹ etiā ſcd'm dicta antiq̄rū Hebręorū, vt oñſum ſuit ibidē: ſic in propoſito p Iudęā quę interpretat cōfeſſio, intelligitur patria cæleſtis, vbi eſt iugis cōfeſſio diuinæ laudis Pſal. lxxxiij. a. Beati q̄ habitant in domo tua domine &c. c ¶ In generationē &c. i. ſine fine. d ¶ Et mundabo ſang. &c. De curſu cōi iuſti aſſiguntur in pūti: ꝓpter quod ab hominibus ſenſibilia bona attendentibus (quorū eſt maior numer⁹, ſcd'm illud Eccl. j. d. Stultorū infinitus eſt numer⁹) reputant deo odioſi, & ſic iniuſti: ſed in beatitudine cęleſti declarabit eorū iuſticia, & ſecūdum hoc dicit dns: Et mundabo ſanguinem. allos tunc fuiſſe mundos oſtendam. e ¶ Quos non mundaueram. i. quorum mundiciam non declarauerā in præſenti vita hoibus attendentibus tm̄ ſenſibilia bona. f ¶ Et dominus commorabitur. ſcilicet cæleſti, vbi clarè & perpetuò videbitur: & à ſanctis p ſua volūtate habebitur ad fruendū. Ad quā fruitionē nos pducat, q̄ cū patre & ſpūſctō viuit & regnat in ſecula ſeculorū. Amen.

¶ In ca. iij. vbi dicit in Poſtil. Et poſuerūt puerū in ꝓſtibulo.

ADDI. I. Vbi nos habemus: puerū in proſtibulo: in Hebræo habet: Poſuerūt puerū in meretricem.

¶ In eodē capitulo vbi dicitur in Poſtilla: Et Idumæa in deſer

ADDI. II. Per iſtas duas Gentes (tum perditionis. pūt intelligi generaliter omnes pctōres eccleſiam perturbātes, q̄ in duo genera diuidūtur. Quida em̄ eorū per ſequuntur eccleſiam eam violenter opprimēdo, q̄ p Aegyptū intelliguntur, quę filios Iſrl oppreſſit violenter. Alij ỹ ò pturbāt eccleſiā p falſas ſcripturarū interpretatiōes, & tales p Idumęā intelligūtur. Idumæa em̄ accipitur ſępe in ſcriptura, ꝓ ſynagoga Iudęorū quæ falſas interpretationes fingit in ſacra ſcriptura ad puertenda myſteria Chriſti, prout ſuprà. Iſa. xxxiij. in additionibus.

¶ In eodē ca. iij. vbi dicit in Poſtil. Et mūdabo ſanguinē eorum. c

ADDI. III. Super illud verbū: Et mundabo ſanguinem eorum, quem non mundaueram. Gloſ. Mūdat dominus ſanguinem peccatorum in Euangelio, quem prius in lege non mundauerat.

Incipit expoſitio primi prologi in Amos prophetam per uenerabilem ac deuotum fratrē Britonem.

OZias rex cùm &c. Iſti ꝓphetæ tres, ꝓlogi prmittūtur, quorū iſte prim⁹ eſt, in quo Hiero. ꝓcedit hoc mō Primò em̄ ponit q̄ddā incidēs p q̄d accedit ad principale, cū dicitur: Ozias rex. Principaliter aūt tria intēdit tāgere. Primò tps diuulgationis huius ꝓphetię cū cauſa efficiente, ibi: Aīs būcitaq̄ terremotum. Scd'o materiā, ibi: In eas Gētes quæ lectione &c. Tertiò quorūdā contēctorū in principali opponit expoſitionē, ibi: Et quia idē ꝓpheta. Dicit itaq̄: g ¶ Ozias re. de q̄ habet. ij. Paral. xxvj. h ¶ Cū dei religionem ſollici. i. amaret vel imitaret. Verſus: Aemulor, inflatur, amat, iuuidet, ac imitatur. In opuſculo de vocabulis Bibliæ inuenies exempla de iſtis ſignificationibus. De iſto dicit in. ij. Paral. xxvj. a. Fecit qd' rectū erat in conſpectu dñi iuxta oīa quæ fecerat Amaſias pater ejus. H

i ¶ Nimio religionis amore. Cōtra legiſ. ij. Paral. xxvj. c. vbi dicitur: Cū roborat⁹ eſſet, elatum eſt cor ei⁹ in interitum ſuum, & neglexit dominum deum ſuum, ingreſſusq̄ templum domini adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis. Solutio: In hoc ꝙ intendebat promouere diuinum cultum non neglexit dominum, ſed dilexit: propter hoc autem dicitur dominum neglexiſſe quòd præceptum non ſeruauit. vnde dicitur hīc. k ¶ Contra præceptum legis Moyſi &c. Nu. xviij. a. Tu & filij tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent & intra velū ſunt per ſacerdotes adminiſtrabuntur: ſi quis externus acceſſerit occidetur. †2. Pa.

Item Nu. j. inuenies ſimile. l ¶ Paralipomenon. xxvj. m ¶ Sacerdotale officium præſumere conatus eſt. vnde Azarias ſacerdos & alij ſacerdotes domini dicebant ei. ij. Paral. xxvj. c. Non eſt tui officij Ozia vt adoleas incenſum domino, ſed ſacerdotum domini, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſcemodi miniſterium. n ¶ Ob eam rem terremotum in templo dei &c. vnde Hiero. ſuper. j. Amos Ozias qui & Azarias q̄ indebitū ſacerdotium ſibi vendicans percuſſus eſt lepra in fronte, & terremotus factus eſt magnus per totam Ieruſalem. o ¶ Cuius. terremotus. p ¶ Etiam Zacharias ꝓpheta meminit. xiij. a. vbi dicit: Fugietis ſicut fugiſtis a facie terremotus in diebus Oziæ regis Iuda. Glo. Qui vſurpans ſacerdotium lepra percuſſus eſt: ad cuius impietatem tota terra mota eſt. q ¶ Ieroboam filij Ioas. Ad differentiam Ieroboam filij Nabath, de quo ij. Regū. xij. & deinceps: ſilr. ij. Para. x. & deinceps in multis locis. De Ieroboam aūt filio Ioas legitur. iij. Regū. xiij. r ¶ In eas Gentes quæ lectione comprehenſæ ſūt. infrà. j. & ij. c. legit, ibi de Gaza & de Tyro, de Edom, de filijs Ammō, & de pluribus alijs. s ¶ Quas memo. ſcilicet ibidem cū dicit: Super tribus ſceleribus &c. t ¶ Et quia idem propheta. i. q̄a dns p. ꝓpheta dicit ibi, q̄ non parcet ſuper ſceleribus eorū, ſignificat q̄ parcere potuit. v ¶ In ſequentibus. ſ. poſt tempus tactū in quo ꝓphetauit, q̄d tangitur in titulo, & poſt cōmina tionē dñi tactā in principio exordij, ibi: Dns de Sion rugiet &c. x ¶ Ait &c. tertij. quia priò tangit tps. ſcd'o comminatio. tertiò ſubiungit: Sup tribus ſceleribus &c. Vel tertiò, i. ter peccauit committētib⁹ ſiue iterātib⁹ ſignificat ſe poſſe indulgere, ſed nō q̄tē: qd' intelligi debet q̄tū ad ſenſū myſticū. ſ. ſecūdū quē q̄rē dī ire rare q

A rare q cõsuetudinariè finalit̃ iterat. Pctõ rum indulgentiã deũ dare posse signat. a ¶ Quẽ.scilicet deũ.b ¶ Quarto eadẽ.i.cõmittentibus &c. Hic posteà quã dixerat,q illos nõ conuerteret, subdit destructionẽ illorũ futurã p ignẽ, sicut patet in'singulis ptib⁹. vñ subiũgitur hic: c ¶ Nã p ignẽ.& dicit: Ignis similitudinẽ,nõ ignẽ:qa q̃ũ i nihilũ erãt postea redacti p̃sequutione illis ĩmissa à dño propter pcta eorũ.d ¶ Prædixit.ibidem.s. primò & secũdò.e ¶ Earũdẽ.s.q̃s prius noiauit.s.Gazam & Tyrum &c.

Incipit secundi prologi expositio eiusdem fratris Britonis.

Diuisio

AMos ꝓpheta. Iste secũdus plog⁹ tres habet ptes principales. In pria tãgũtur causæ opis.In scd'a ponit autoris cõmẽdatio specialis,ibi: Amos verò interpretat̃.In tertia subdit̃ ꝓphetię cõmẽdatio generalis ibi:In ỹitate eĩ vox oĩum ꝓphetarũ &c.In pria cã efficiẽs multipliciter describit̃.primò quãtũ ad nomẽ, cũ dr̃:Amos.scd'ò q̃tũ ad officiũ, cũ dicit: Propheta.tertiò q̃tũ ad cõditionẽ,cũ dicit:Rusticꝰ.q̃rtò q̃tũ ad opis cõsuetudinẽ,cũ dr̃:Ruborũ moros distringẽs. qntò q̃tũ ad modum agẽdi, cũ dr̃ Paucis ỹbis explicari nõ põt. In q̃ tãgit cã formalis,sextò q̃tũ ad actũ ꝓphetandi, ibi: Hic loqꝰ ad vaccas pingues &c.In q̃ tangit cã materiał.In scd'a ꝓtcautor spãliter à q̃uor cõmẽdat.primò ex abũdãtia grãe, ibi:interpretat̃ onust⁹.Secũdò ex officij dignitate,ibi:Prophetauit ĩter cę.&c. Tertiò ex debita ad ꝓphetã dispositiõe,ibi: Esse qppe ꝓpheta nõ po.&c. Quartò ex vtilitate & vniuersitate doctrinæ, ibi: Qui etiã tu.sua &c.His visis lr̃ę isistam⁹: Amos.ecce nomẽ ꝓphetæ. g ¶ Propheta.officio.h ¶ Rusticus.cõditione. i ¶ Ruborũ mo.operis cõsuetudine: istud sumit̃ de Amos,vñ.vbi scribit̃: Armẽtari⁹ ego sum vellicãs sycomoros.i.discerpẽs frõdes sycomori & aliarũ arborũ ad pastũ pecorũ,ita dicit glossa iterlinearis.vnde distringẽs vellicãs & discerpẽs,p eodẽ accipiũtur. Itẽ glossa marginalis dicit ibi. Sicomor⁹ idẽ est qd' rub⁹ afferẽs mora,quę pastorũ famẽ depellũt & folia esurię pecorum.In opusculo de vocabulis Bibliç pleni⁹ iuenies de rubo & sycomoro. k ¶ Paucis uer.ꝓpter verborũ ꝓfunditatem & ꝓlixitatẽ:Et ne mireris,q̃ dixi ꝓlixitatẽ,qa ꝓlixũ oportuit ipm esse.l ¶ Quis en.i.sufficiẽter & cõpetẽter.m ¶ Exprimat.i.exprime posit. n ¶ Quatuor scele. infrà.j. o ¶ Et sep. & oct.infrà.ij. Gradus appellat̃ hic locus, qa i septimo gradu.i.septimo loco inuehit̃ cõtra Iudã.i.contra duas trib⁹,relicto deo idolis deditas,& i octauo gradu.i.octauo loco cõtra Isrł. i.cõtra.i.x.trib⁹ q̃rũ mꝛta ptã enũerat. p ¶ Hic loqtur.infrà.iij.q ¶ Ad ua. Hic tãgit materia. r ¶ Ruitu.infrà. vj. s ¶ Domũ.x.tribuũ ꝓpẽ maiorẽ multitudinẽ. t ¶ Minorẽ.duarũ tribuũ scissiõb⁹.i.captiuitate.lxx.ãnorũ. Iere.xxv. &xxix. v ¶ Ipse cer.infrà.vij. Fictorẽ appellat dñm creatorẽ & spiratorẽ locustę.i.exercit⁹ Assyriorũ. vnde Hiero.ĩ originali: Ostendit dñs Sẽnaeherib regẽ Assyriorũ cũ infinita mꝛtudine exercitus istar locustę vniuersa comedẽtis esse vẽturũ,de cui⁹ aduẽtu hr̃.iiij.Re.xviij.& Isa.xxvj.

impietatibus,& sup quatuor nõ conuertam eum:tertiò peccatorũ indulgentiam deum dare posse significat: b quem quartò eadem peccata admittentibus,nec pœnitentiam nec indulc gentiam daturũ annunciat.Nam per ignis similitudinem,quẽ in prędictas d gentes immittẽdum prędixit,grauẽ atcꝫ irreuocabilem dei iram ad euere sionem earũdem ciuitatum processũ ram uoluit demonstrare.

Item alius Prologus ex epistola sancti Hieronymi ad Paulinum.

f g h i k l m n o p q r s t u x y z a

AMos propheta pastor & rusticus,& ruborũ moros distringens, paucis uerbis explicari non potest. Quis enim dignè exprimat, tria & quatuor scelera Damasci,Gazæ,Tyri,Idumęę,filiorum Ammon & Moab:& septimo octauoc̃ gradu Iudæ & Israël:Hic loquitur ad uaccas pingues,quæ sunt in monte Samarię,& ruituram domum maiorem minorẽc̃ testatur. Ipse cernit fictorem locustæ, & stantem dominũ sup murum litum,uel adamãtinum,& unicinum pomorũ attrahẽtem supplicia peccatoribus,& famem in terra:non famem panis,nec̃ sitim aquæ sed audiendi uerbum domini:nõ dixit uerba,sed uerbum.Amos uerò interpretatur onustus. Hic Amos spirituali gratia plenus prophetauit inter cæteros prophetas. Non enim ipse solus erat propheres,sed etiã alĩ.Esse quippe nõ poterat prophetes, nisi pastor antè fuisset.Qui etiam tuba sua clangit per singulos dies erudiens & docens in ecclesia. In ueritate enim uox omnium prophetarum tãquam tuba spiritualis est prędicans in ecclesia,secũdum quod scriptũ est: †Ascende in montem excelsum tu qui euangelizas Sion,exalta uocem tuam qui prædicas Ierusalem.

Item alius Prologus.

HIc Amos propheta & pastor nõ fuit pater Isaię prophetę,quãquàm & ille propheta extiterit. Nam aliis literis ille,aliis iste apud Hebræos scribitur, quæ differẽtia literarũ apud Latinos non habetur: & ille fortis uel robustus,hic uerò auulsus interpretatur: qui loquitur contra decem tribus,

Isa.xxvj. x ¶ Et stã.infrà.vij. y ¶ Sup C mu.Hęc est lr̃a Hiero.z ¶ Vel ad amã. hęc est lr̃a.Lxx.vide.sup expositionẽ positã in epl'a ad Paulinũ. a ¶ Et unci.infrà.viij.a.Attrahẽtẽ supplicia pctõrib⁹. b ¶ Et famẽ.vij.f.sup i epl'a ad Paulinũ hęc pleni⁹ exponũtur.c ¶ Nõ dixit. f.infrà.viij.vbi dicit: Sed audiẽdi verbũ dei,q̃ qd' inuit illã famẽ fore audiẽdi verbũ increatũ qd' vnicũ verbũ est,nõ verba creata quę plura sũt. d ¶ Onustus. onere g̃ę.i.gra spũali quę subleuat ad cę lũ,quę on⁹ dr̃.qa grauẽ reddit maturitate morũ:& de isto onere dr̃ Ma.xj.d.Iugũ eĩ meũ suaue ẽ,& on⁹ me.le.e ¶ Propheta.i.s.Ioelẽ Naũ,Ionã,Hosee,Isaiã, & cõmẽdat̃ in hoc q̃ dr̃ in alĩs ꝓphetas se:Qd' eĩ inter plures bonos opponit̃, nõ põt hr̃e latẽtia mali. f ¶ Esse qppe. ita bene & ita sufficientur.g ¶ Nili pa. qa in illo officio instruct⁹ fuit similitudinib⁹ & exẽplis,quę ꝓponit ꝓphetãdo,sicut tãgit i multis glosis.infrà vñ & hic q nõ erat pastor spũalis,magnũ habuit cõmodũ de materiali officio pastorali.qa p hoc fuit habilior ad officiũ ꝓphetandi, multò magis pastores spũales ad hoc sũt vtiles.h ¶ Tuba.i.prędicanõ:sonora & apta,Ioel.ij.b.Canite tuba in Sion Glo. Publicè prędicate pœnitẽtiã: Et bene dicit:publicè,ad modũ tubę quę cõiter audit à bonis & à malis & publica prędicatio publicè delectat bonos, offẽdit autẽ obstinatos. i ¶ Táquã.tu.ad differẽtiã materialiũ, de qb⁹ dicit Nume.x.a. Fac tibi duas tubas argẽteas. k ¶ Scriptũ ẽ. D Isa.xl.b.Sup montẽ excelsum ascẽde &c.

Incipit tertij prologi expositio.

HIc Amos propheta &c.In hoc tertio prologo procedit̃ per hunc modum. Primò eĩ ambiguitate remota notificatur propheræ persona, cũ dicitur: Hic Amos propheta.Secundò determinatur ꝓphetationis templus.ibi :Prophetauit autẽ &c.Tertiò ponitur prophetię materia,ibi:Maximę aũt &c. Quartò ex primitur diuinæ electiõis gratia,q̃ ad ꝓphetiã vocatus est,ibi: Hũc ablatũ. Quĩ tò subiungit̃ finalis ipsius pseuerantia, ibi:Quẽ Amasias &c. Sextò fit mẽtio de ipsius morte & sepultura,ibi:Post hęc semiuiuus &c.Item in prima parte notificatur propheta multipliciter.Primò,per psonalem discretionẽ,ibi: Nõ fuit pater Isaię.Scd'ò p scripturę distinctionẽ, ibi: †Isa.40.b Nã alĩs lr̃is ille.Tertiò p nois interpretationẽ,ibi: Et ille fortis vel robustus &c. Quartò p suã cognationẽ ibi: Fuit autẽ cognatio ei⁹ &c. Quintò,p officij cõsuetudinẽ.s.sollicitudinẽ pastoralẽ,ibi:Curã gerẽs pecorũ &c.Sextò,p cõuictũ ku per cõuersationẽ,ibi:Ex hoc nũero pastorũ. Septimò,q̃ntũ ad interp̃tatiuã,ibi:Impetitus sermone.Octauò quãtũ ad cognitiuã,ibi:Sed plenius scientia.His visis lr̃ę inisistamus.m ¶ Pater Isaiæ.De q̃ Isa.j.a.Visio Isaiæ filij Amos.n ¶ Quã quã & ille.s.pater Isaiæ. o ¶ Prophetа extite.Isa.xxxvij.p. ¶ Nam & alĩs lite.s. Amos pater Isaiæ.vnde dicit Hiero.in'originali:Ille scribitur per primam & vltimam sui nominis literam aleph & zade,& interpretatur fortis atquè robustus:hîc verò per ain & samech & interpretatur ppłs auulsus, mediæ literæ mem & vau vtrinquè conueniẽtes sunt.

A cultu

a ¶A cultu dei.iiij.Regum xij.b ¶Et a re.iiij Re.xvij:c ¶Distata Beth.ad meridianam plagã,sicut dicit Hierony.d ¶In q, campis, Nihil humo existente.Arida atque arenosa.Ista littera satis plana est Sed qa cõmunior litera est. e ¶Humi arid.ipsi' expositioni insistẽdũ est.Põt aũt exponi dupl'r.Põt em̃ dici,qp isti genitiui cõstruũt cũ hoc qd' dico cãpis,ex vi demõstratiõis essẽtiæ sic:In qb' cãpis.Humi aridę & arenosæ.i. humũ aridã & arenosã habẽtib'.i.q habẽthumũ aridã & arenosã.f ¶Nihil &c.sicut dr,magnę ẏtutis vir.i. hñs magnã ẏtutẽ,egregię pulchritudis mulier.i.habẽs egregiã pulchritudinẽ,& extremæ turpitudinis aĩal.i. hñs extremã turpitudinẽ:mlta talia exẽpla ponit Prisciañ'ĩ mĩori volumie circa pricipiũ scd'i libri. ¶Aliẽ expõiẽ ista lra,vthoc qd' dico hũi,ponaẽ aduerbialiẽ.Dicit Piscian'in.xv. maioris volumis.Sciẽdũ,qp ꝓpria ciuitatũ nomia si prię vl' scd'ę sint declinatiõis,genitiuo casu ꝓ aduerbio ĩ loco accipiũt:vt Romę sũ,Tarẽtiũ, Accusatiuo ẏ ad locũ cuiuscũqꝫ declinatiõis.vt Romã eo,vl' Tarẽtũ:vl' Carthaginẽ,vl' Athenas.Ablatiuo de loco vl' ꝑ locũ,vt Roma exeo,Tarẽto trãseo.Si sint tertię, ablatiuo tã in loco q̃ de loco vl' ꝑ locũ,vt Carthagie sũ,Carthagĩ veio,Carthagie trãseo. Idẽ etiã sup̃ ĩ plurib' ĩuenĩt,vt Athenis sũ,Athẽis venio,Athenis trãseo. & paucis iterpositis subdit:Inueniũt & quędã appellatiua sup̃dicta regulã seruantia,vt militię.tiã.tia.domi. mũ.mo.huĩ.mũ.mo.Itẽ nota, qp qñ nomẽ põit ꝓ aduerbio, aduerbiũ est scd'm qd,qa absolutẽ tenẽt. Nomẽ aũt simpl'r, vũ põt ei iũgi adiectiua vl' alia substãtiua noĩa ĩ cõformitate accidẽtiũ,sicut patet hĩc & in Oui.epl'arũ,ĩ scd'a epla scribit,atqꝫ aliqs hã nũc doctas eat inq t Athenas.Cõstruam' itaqꝫ lram:In qb' cãpis:Nihil oĩno frugũ gignit hu.ari.atqꝫ arenosę. i.ĩ humo arida atqꝫ arenosa.Itẽ ꝓ exẽpla Prisci.sup̃ posita patet,qp noĩa aduerbialit' posita qñqꝫ ponũt cũ ẏbis significatib' motũ, qñqꝫ cũ significatib' qetẽ.Itẽ oñdit ꝓ exẽpla Oui dñ dicẽtis ĩ.iij.metamor.Spargit humi iussos mortalia semia dẽtes.Itẽ ĩ eodẽ:Spectat hũi posit' geminũ ceu lumĩa fid'.Itẽ ĩ doctrinali scribit:Rothomagi studeas vl' Rõe deide moreris.Militię tñ atqꝫ domi residebis humiqꝫ.Itẽ Greçism' dicitific:Romę Rothomagi Vernone morat Athenis. Romã Rothomagũ Vernone tẽdit Athenas. Romã Rothomago Vernone redibat Athenis.Rure morat humi militiqꝫ domi. Rus tendebat humũ militiaqꝫ domũ.Rure redibat humo militiaqꝫ domo.Dicũtaũt grãmatici,qp ista q̃uor appellatiua sequũt regulas ꝓpriorũ noĩm, qa sũt appropriata ad necessaria sa'uatiõis vitę hũanę: Duo ad defẽtiõnẽ extrinsecã.Domus em̃ defẽdit à pluuia & grandine,militia ab hostib'.Et alia duo q̃ ad defẽtiõnẽ ĩtrinsecã. s.rus qd' necessariũ ẽ ad culturã,vt inde hõ alat'.hum'.i.terra humida & graminosa,vt iumẽta pascãtur.g ¶Hũc abla.Hoc habet infra,vŋ.ca.h ¶Quẽ Ama.Bethel.de q̃ legit infra.vŋ.ca.

Ouidius in epistolis

Ouidi'.30. metamor.

† Ier.25.f. Ioel.3.c.

a quę per idololatriam à cultu dei & à regno Dauid erãt auulsę. Fuit autem cognatio eius
c ex oppido Thecue,quod sex miliarib' distat à Bethleem,curam gerens pecorum in latitudine camporum,qui sunt proximi oppido
d e Thecue,in quibus humi aridæ atqꝫ arenosæ
f nihil omnino frugũ gignitur,sed uberrimis pascuis abundant:& ideo cuncta sunt plena pastoribus, & sterilitas terræ compensatur pecorũ multitudine.Ex hoc numero pastorũ fuit Amos imperitus sermone,sed plenus scientia.Prophetauit autem eisdem temporibus quibus Ioel,Naũ, Ionas,Hosee,Isaias. Sed aliquantulum exorsus est ꝓphetare antequàm Isaias.Maximè autem cõtra decem tribus loquutus est,interserens pauca de du-
g abus. Huncablatum de numero pastorum misit dominus ut in Samaria prophetaret:
h quem Amasias sacerdos frequenter plagis afflixit,tandem filius eius Ozias uecte per tempora tranfixit. Post hæc semiuiuus in terram suam euectus,post aliquot dies dolore uulneris expirauit,sepultusqꝫ est cum patribus suis.

Incipit Amos propheta.

CAPVT I.

VErba Amos, qui fuit in pastoribus a b
a ¶Illo vita quo prophetæ videntes dicuntur,qui quod prophetabant,per spiritum sanctum intelligebant.
b ¶Decem tribus.
Thecue, quæ ũidit sup̃ Isrãel in diebus c
a ¶Priusquam lepra percuteretur Ozias.
Oziæ regis Iuda,& in diebus Ieroboã filĩ Io d
a ¶Id est priusquam captiuitas omnia concuteret, quæ duobus annis dupticem oĩendit angustiam decem tribuum & duarum, vt agentes si reditent pœnitentiam, ꝛnõ terrã decipere non sentirent.
as regis Israël antẽ duos annos terræ motus. e f
a Et dixit: † Dominus de Siõ rugiet, & de Ieru- g h

GLOS. ORDI. Cap. I.

VErba Amos. Hiero. Amos nõ ad Ierlm, sed ad Isrl in Samaria ꝓphetat :qd' apparet ex eo qd' scriptũ est: Misit Amasias sacerdos Bethel ad Ieroboam regem Israel,dicens:Rebellauit cõtra te Amos in medio domus Israel. Et post

7.a

t',ad oñdẽdũ irã dei cõtra ipm.de q̃ terremotu dicẽt plen' Zac. xiij. Amos ẏ ò cœpit ꝓphetare p duos annos añ.s ¶Et dic. Hic incipit tractat': In q̃ Amos primò ꝓphetat cõtra plura regna in generali.sed ò magis in speciali,ibi: Hæc dicit. Circa primũ dicit: Et dixit.scilicet Amos à deo inspiratus. g ¶Domi.de Si. lrã eñ dñi cõtra regna in sequẽtibus expressa designat metaphorice per rugitũ leonis qui est terribilis.& dicit:h ¶De Sion rugiet. eò ꝙ ibi in templo erat propiciatoriũ, quod erat quasi sedes dei, vt dictum fuit Exo.xxv.& videbatur prophet ę imaginarię,quòd vox dei loquentis ad se ex illo loco procederet vsq; ad eum.

Et post paululum dixit Amasias ad Amos:O videṡ fuge in terrãm G da,& ibi ꝓphetabis,& in Bethel nõ adijcies,qa sctũificatio regis & dom' regni est.Cui respondit Amos:Nõ em̃ sũ ꝓpheta ,nec ꝓphetę filius,sed opilio,ruborũ moros distinguẽs:tulitq; me dñs cũ seq̃rer gregem ,& dixit:Vade & ꝓpheta ad ꝓplm meũ Isrl. ¶Hiero. Ozias imperiũ vel fortitudo dñi. Ieroboã iudicatio,vl' cã ꝓplã,vl' diuisio ꝓplũ,vel mora vel ꝛpalitas. Thecue dangẽs tuba,Amos auulsus.Tpe ergo q̃ ꝓplũ auulsus à dño erat , vel à regno Dauid, Amos sicut clãgẽs tuba, cecinit sup̃ Isrl. q̃ndã erat rectissim' deo,dũ Ozias regnaret in Iudea in q̃ ꝓpter tẽplũ & sctãsctorũ mãebat fortitudo domini,& regebat cõsitẽtẽ ꝓplm.Sed Ieroboã q̃ fuit causa diuisiõis ꝓpli, regnat in Isrl idolis seruiẽte. ¶Ozias idẽ est q̃ Azarias , q̃ indebitũ sacerdotiũ sibi vẽdicãs,pcuss' ẽ lepra in frõte, sed & terremot' factus est magn' p totã Ierlm.Ieroboã ẏ ò fuit ꝓnepos Iehu, cui Iehu dñs ꝓmiserat,q̃ vsq; ad quartã gñationẽ ex semine ei' essent reges sup̃ Isrl,& in hoc Ieroboã ꝓmissio illa cõpleta est. k ¶Domi.desi. Naturale est ☞ vt oẽs

4.Reg.15.c. 2.Par.26.c. 4.Reg.15.

Incipit Posti.uene.Nicolai de lyra sup̃ Amos pro. Ca.I.

VErba Amos. Hæc ꝓphetia quæ tertio loco ponit' ĩ duas ptes diuidit'ur ĩ ,pœmiũ & tractatũ q̃ incipit ibi: Et dixit. In prima ꝑte prĩò notificat autor ex noĩe, cũ dr: Verba Amos.& iste ẽ al' ab illo q̃ fuit pr̃ Isaię. licet vterq; fuerit ꝓpheta. Ille em̃ fuit nobilis & degẽs H regio.hic aũt rusticus'. Ille etiã scribit in Hebrẽo p̃ lram Aleph in pricipio, & sade in fine.iste ẏ ò p̃ lram ain in pricipio & samech i fine.propter qd' ille robust',hic auulsus interpretat' Notificat etiã ex officio, cũ dicitur: b ¶Qui fuit ĩ.Est aũt Thecue territoriũ ꝛgentibus ineptũ, sũt tamẽ ibi pascua aialiũ fœcida. secundò oñditur qbus ꝓphetauerit.cũ dicitur. c ¶Quæ ui.su.Isr. i.super regnum decem tribuum,õtra illud principalit' prophetauit, secundarió tamen contra plura alia regna ,vt videbitur. Tertiò ostenditur tempus in quo prophetauit.& primò in generali, cũm dicitur: d ¶In diebus &c.Isti enim simul regnauerunt partialiter: tamen quia vltima pars regni Ieroboã & prima regni Ozię simul cõcurrerunt , vt patet.iij°. Regum xv. Ozias tamen ibi nominatur Azarias, quia fuit binomius,sed ò in speciali, cũ dr. e ¶Ante.du. Ozias em̃ rex Iuda in supbiã elat' voluit offerre thymiama in tẽplo dñi sup̃ altare incẽsi,& tũc à dño fuit lepra pcuss',& fuit etiã tũc terremot'

Diuisio

Diuisio

vt omnes qui volunt rē ei comparare, ex eis rebus sumant cōparationes quas sunt experti, & in quib⁹ nutriti. Verbi gratia. Naue suos inimicos ventis, damnum naufragio, tristiciam tempestati, letitiam verō & prosperitatem placidissime auræ, æquora cāpis assimilant. Sic pastores rugitui leonis suum timorem simulāt inimicos dicūt leones, vrsos vel lupos. Sic iste q̄ fuit pastor pecorū timorē dei rugitui cōparat leonis. De Sīō. Vbi tēplū & religio dei, nō de Bethel vel Dā, vbi erāt aurei vituli. Rugiet. i. timorē sup. x. trib⁹ icutiet cōminās captiuitatē. Et iō lugebūt spe. pa. & exicabit ꝫ. car. p hæc signat terra. x. tribuū, quę fertilissima erat, quę i ꝓxio erat ab Assyrijs captiuanda sub Ozee vltimo rege eorum qui significatur perverticē Carmeli. quo ab ducto speciosa pas. principes seculi & potētes. x. tribuū luxerūt, quia euacuata est terra eorū rege abducto. ¶ Allego. Cū deus de specula ecclesia (in qua est visio pacis) p doctores vete. & no. test. dederit vocē, tunc speciosa pastorū, doctrīa. s. hęreticorū, quæ videbatur pulchra, & pollicebat scientiā vę circūcisionis lugebit & siccabit, & populi, qui propter simplicitatē greges vocant, subita ariditate marcescent. Speciosa. p. sūt planicies camporū, viriditas pratorū, loca diuersis herbis abundantia. Carmeli duo sunt montes, vnus de quo fuit Nabal Carmelites, alter in quo Elias orauit, & vterq; est vberrimus pascuis. a ¶ Super tribus. Damasc⁹ metropolis in Syria, quā cōdidit seruus Abrahæ Eliezer in campo vbi occisus est Abel. Galaad ciuitas & regio est trās Iordanē in sorte dimidię tribus Manasse. Tpe verō quo Amos cœpit ꝓphetare, Azahel rex Damasci illam regionem intantū B vastauit, vt superato Achab rege Israel in in Ramoth Galaad, omnē regionē illā ad instar tribulorum frumenta in areis triturantium cōtereret. ¶ Iō à Damasco incipit, quia quo tempore prophetauerat Amos, Azahel grauiter affligebat. decem tribus. ¶ Allegoricè Primū peccatum, mala cogitare, secundum consentire, tertium, opere implere, quartum, non pœnitere. Qui in tribus prioribus peccat, si pœnitet, conuertit eum deus ad vultum dementiæ suæ: si verō non pœniter, auertitur ab eo vultus clementiæ. b ¶ Eo q̄ tritu. Hiero. Alia translatio. eò q̄ triturauerit in serris ferreis prægnates Galaad. Prægnantes sunt animæ quæ nuper sunt verbo dei fœcundatæ: quas hæretici ab ecclesia retrahunt, & ferreis dentibus sicut escam commolunt. Pusillorum est enim, scandalizari, nō perfectorum. ¶ Allegoricè. Galaad, translatio vel trāsmigratio testimonij: & significat eos qui de ecclesia in hæresim translati, testimonia dei quæ prius acceperant, ad alienos terminos transferunt. Hos tales conterunt hæretici plaustris & rotis ferreis & dētatis. de quibus dicitur: Filij hominū dentes eorum arma & sagitę. Ipsi enim hæretici nō solū cogitant & faciunt mala, sed etiam praua doctrina simplices decipiunt, & sanguinem eorum bibunt. Damascus em̄ pot⁹ sanguinis interptat. Ab hmōi pētis dās faciem auertit, vt qui veritatē diuini dogmatis non vident auersione diuinę faciei obruantur tenebris: Et cū isti nitantur alios decipere, mittit dās ignē in domū quā ipsi vocant Azahel. i. visionē dei, & deuorat in illis lignū, stipulam, & etiā omnē domum. i. cōpositionē fraudis eorū insup & vectes. i. fortissimas argutiones dialecticę artis eorū. Quibus confractis disperdūt habitatores de campo idoli. i. destruitur idololatria. Qua destructa vilipenduntur, qui in illa sceptrū videbantur tenere, & captiuus ducetur populus excelsus & sublimis, qui erectus est in superbiā, & sibi cælestia repromittit, vt capiatur & transferatur in suam salutem. ¶ Pater Azahelis vocatus est Benadab, b. habens vltimam literam. Filius Azahelis vocatus est Benadar per. r. Qui mortuo Azahele in Syria, regnantibus Ozia & Ieroboam, successit patri in regnum: A quo vocati sunt posteà omnes reges Aran: id est Syriæ & Damasci Benadar, vt Pharaones à primo Pharaone, & Cæsares à Cæsare. Minatur ergo quòd conteret regiam domum Azahelis, & filium ei⁹ Benadar. Legitur enim quòd Theglathphalazar rex Assyriorum superata Aegypto, veniens deprædatus est decem tribus, & postea conuertit se ad Syriam, & occidit Rasin regem Syriæ. de quo in Isaia legit. Et populum Syriæ traduxit captiuum ☞ in Cyrenē:

a ¶Flebunt maiores in populo, quia conteretur & captiuabitur Ozee rex Israel.

salem dabit uocē suam. †Et lū a
xerunt speciosa pastorum, & b
a ¶Scientia circuncisionis.
exiccatus est uērtex Carmeli.

¶Si Azahel & populus eius semel & bis tantummodo populum meum esset persequutus, forsitan parcerem illi: sed quia diu expectaui ad pœnitentiam, vt conuersus reciperet sanitatem, & cōtra ipse abusus mea patientia, tertio & quarto affluxit, cogor mutare sententiam, vt plagis corripiam delinquentes.

a Hæc dicit dominus: † Super c
tribus sceleribus Damasci, & d
a ¶Ab insania ad misericordiam.
super quatuor non † conuer e
a ¶ i. contriuerit Galaad, sicut roris subter ferratis & dentatis excutiuntur frumenta in areis, & conteritur stipula in cibum iumentorum propter sumi sterilitatem.
b tam eum, eò quòd triturāue f
rit in plaustris ferreis Galaad.
¶Ideo. a ¶Captiuitatis. b ¶Super regiā stirpem eius.
Et mittam ignē in dōmum g
a ¶Illa captiuitas filium Azahelis Benadab cum domo sua.
Azahel, & deuorābit domos
a ¶Omnem Syrorum fortitudinē qua olim velut ollio & vectibus aduersariorum impetus summouebant.
Benadab. Et cōteram uectem h
Damasci, & disperdam habi i

c ¶Et luxerunt. i. habitationes & maneria populorū & regnorum infrascriptorum. b ¶Et exic. est uer. Car. i. citò deficiet ptās cuiuslibet regni: Sic em̄ sonat trāslatio Chaldaica, & iō non est hīc prophetia de sterilitate futura per nimiam siccitatem, vt credunt aliq, sed est loquutio metaphorica, ad designādū desolationem regnorum infrà scriptorum. c ¶Hæc dicit. Hic consequenter prophetizat magis in speciali. & primò contra extraneos. sed ò, contra Iudæos. seq. ca. ibi: Hæc dī. Prima diuiditur in sex partes secūdū sex regna contra quæ prophetizat, & pætebunt partes prosequendo. In prima p te prophetizat cōtra regnum Syriæ, dicēs: d ¶Super tribus. id est Syriæ, eò q̄ Damascus erat metropolis illius regni, secundū quod dicitur Isa. vij. b. Caput Syriæ Damascus. e ¶Et super quatuor non conuertam eum. Hic dicunt Hebræi, q̄ si homo peccauerit bis vel ter eodē genere peccati, remissibile est: sed non, si quater. Et si intelligāt de irremissibilitate simplr, hoc est erroneum & cōtra scripturam, sicut pater. iij. Reg. de Manasse rege, qui non solū vel susciꝑ quater, sed pluries peccatū idolatriæ & homicidij incurrit, & tamen finaliter veniā obtinuit. Et alia plura exempla possent adduci de scriptura. Si autem intelligatur irremissibile. i. de difficili remissibile, sic ve rū est. Ista tamen difficultas non est ex parte diuinæ potentiæ, sed ex pte pctōris, qui ex eo q̄ toties reiterat pctm̄, reddit se dei misericordia indignū sine qua non pōt à peccato resurgere, secūdū qđ dicitur Hosee. xiij. c. Perditio tua ex te Israel, tm̄mō ex me auxilium tuum. Per talem verò modum loquē di dicit Saluator Matth. xij. c. Qui autē dixerit verbum contra spi. non remit. ei. i. de difficili remittetur. Hoc etiam modò dicit Philosophus. v. metaph. q̄ impossibile dicitur vno modò qđ vix potest fieri. Regnum verò Syrię multoties afflixerat regnum x. tribuū & iniustè; ꝓpter quod dignū erat diuina punitione, & maximè quia victoria sibi concessa abusum fuerat in magna crudelitate. ideò subditur: f ¶Eò q̄. t. in pl. id est habitatores Galaad. Per plaustra non intelliguntur hīc curr⁹, sed quædam instrumenta dētes ferreos habentia, quæ voluebantur super segetes positas in area, nō solū ad excutiendū granū, sed etiā ad cōterendū sic stipulā, vt redigeret quasi in paleā, ad dandū aīalib⁹ in defectu melioris pabuli: & talibus instrumētis cōtriuerūt Syrij hoīes crudeliter de Galaad. g ¶Et mit. sic scribit cōiter in Bibliis nostris. In Hebr. tū scribit p līram res in fine sic, Benadar. Benadab autem script⁹ p. b. in fine, regnauit añ Azahel immediatè, & post Azahel Benadar filius eius. Et isti fuerūt ante tps Amos ꝓphetę, qui cœpit ꝓphetare tpe Ozię, vt dictū est. Et ꝓpter hoc cū dicitur hīc: Et mit. Per domū intelligūt posteri eorū à deo puniti, quæ punitio noīe ignis designat. Probabile est etiā, q̄ ædificia ab eis facta fuerūt tūc combusta. Exprimuntur aūt hīc inter Reges Syriæ Azahel & Benadar, quia crudeliter nimis se habuerūt erga filios Israel, vt patet ex. iij. Reg. h ¶Et conte. id est fortitudinem eius. i ¶Et disperdā. i. de Syria idololatrię subdita.

Diuisio

†De pœ. dis. ca. sup tribus

†parcā ei, & infrà

c ¶Et tenentem

Mora. d ¶Super tri. Per Damascū q̄ interpretat bibēs sanguinē significat opp̄ssor innocētū, qa māducat & bibit sanguinē eorū. Per tria & q̄tuor scelera quæ faciūt septē, significat vniuersitas septē viciorū, sicut dicit Grego. homil. xxv. Septē igit dęmonia Maria habuit, quæ vniuersis vicijs plena fuit. Et sic oppressor innocētū dē plen⁹ oībus vicijs. i. multis. e ¶Non cō. Quia talis q̄tū est de se, idign⁹ est mia dei, licet q̄nq; cōuertat eū ex gratia speciali. f ¶Eo q̄ tri. i. nimis crudeliter † trucidauerit. g ¶Galaad. i. cōitatē innocentū. Interpretat em̄ Galaad, acerus testimonij. Pro innnocentibus verò cōtra opp̄ssores eorū ē aceruus magnus testimoniorū in sacra scriptura & dictis sanctorum. g ¶Et mittam. Per Azahel q̄ erat rex Damasci, intelligitur principalis inter oppressores innocentū, & p domū eius satellites in opprimendo innocentes, & per Benadar qui fuit filius eius, oppressoris imitatores: omnes istos deuorabit ignis gehennę & cōsimiles. h ¶Et conte. i. fortitudinē oppressoris innocentum tpalem. i ¶Et disperdam habita. i. de possessione oppressoris dicti, qui tamē idolum honoratur à satellitib⁹ suis.

Moraliter

†tractauerit

☞ in Cyrenen, quę est in finib⁹ vltimis Aegypti. a ¶ Sup tribus.
E Gaza metropolis ciuitas Philisthinorum, qui nūc Palestini vocā
tur, & Azot⁹ &, Ascalō, & Acharō, & Geth quę hīc nō memorat.
b ¶ Captiuitatem per. i. integram dicit translatam ab eis i Idu
męam, ga quoscūq; de decem tribub⁹ poterāt cōprehēdere: vende
bant Idumæis in seruos & ancillas. Ideō
1.Reg.5. & 6.2. minatur eis ignē captiuitatis qui oīa de
uoret. Quia legim⁹ qnq; ciuitates Phili
sthinorū, quę ꝓpter arcę iniuriā peussę
sunt plagis. Post Gazā trāsit ad Azotū
& Ascalonē. Ascalō antiquit⁹ vocabat
†valle Amen Philisthiim, vñ & regio postea vocata
est Philisthæa, & habitatores eius Phili
sthiim. vñ ꝑ Ascalonē totū regnū Phi
listhinorū pōt intelligi. ¶ Hiero. Alleg.
Allego. Gaza fortitudo vel impiū. Idumęa, san
guinaria vel terræna, Azotus, ignis vbe
ris, Ascalō, ignis homicida, vel appensa,
vel ponderata, Acharō, sterilitas vel era
dicatio. Accusat autē Gaza, quę fortitu
dinem suæ scientię & imperiū sibi ꝓmit
tit quia captiuos conduxit in Idumæa.
Hi sunt magistri Iudæorū, qui nō spm̄
sed literā sequūt, & ad terrenitatē oīa in
terpretant. In muros ergo Gazæ ignis
immittit, quo destruūt oia argumēta q̄
bus mendacia sua tuent. Qui etiā confu
mūt ędes. i. quidqd arte dialectica cōstru
ctū videtur. Et de Azoto auferet habita
tor. qui lītam se quēs, vbera habe nō la
ctē sed igne plena: Et tollit sceptrū de A
scalone, vbi est ignis diaboli homicida
qui interficit quoscūq; afflauerit', sicut
ignis dei reficit quos penetrat. Transfer
tur etiam manus super Acharon, vbi est
sterilitas. quia q̄ nō recipit spūalē intelli
gētiā, dat ei vulua sterilis, & vbera arētia.
Insup etiā oēs reliqæ Philisthiim destru
untur: Vel Geth ciuitas, vbi est torcular
diaboli, vel oēs qui cadūt poculo. Cùm
enim inebriati fuerint, corruent, & i suo
vomitu volutabūt. c ¶ Super tribus
Tyrus F sce. Tyrus ciuitas est Phœnicię, & proxi
ma Sydonijs, cuius ciues negociatores
erant, & quoscūq; deprædari poterāt ex
Israel vendebant Idumæis & alijs Gen
Ezec. 26,b tibus. ¶ Legit⁹ in Ezechiele, ꝙ Nabucho
donosor fecit exercitum suū compor
tare aggerem in gyro Tyri, vt de insula
faceret continentē terræ: sed nō potuit
comprehendere illos, quia nauigio au
fugerūt. Postea Alexander Macedo suc
cidit arbores, & integras detulit, & pro
iecit in mare pariter cum terra & lapidi
Alllego'. bus, & æquauit eā terrę, & sic captā destruxit. ¶ Alleg. Tyr⁹ tri
bulatio vel coangustans. Qui veritatē terrenis sensib⁹ vult cōclu
dere, & nō recordat fratrū q̄s de litera ad spm̄ vocare, & de diui
na scriptura tripliciter debet instruere: mittet dns ignē destructio
nis in oēs munitiones & q̄dificatiōes illi⁹. ¶ Quatuor modis di
Fres qua tuor mo dis cūt fres, natura, vt Esau & Iacob, cognatiōe vt Abrahā & Loth,
gente, vt oēs Iudęi fratres dicūt, amicicia, vt Salomō & Hirā. Vñ
3.Reg.9.b. Hirā cū recusaret. xx. vrbes habere, quas Salomon dederat ei in
Bethsamęis, dixit ad eū: Hęccine sunt ciuitates quas dedisti mihi
frater? erant em̄ plenæ gramine. d ¶ Super tribus. Edō ipse est
q̄ & Esau & Seir: Vñ & mōtes Seir nominant, & regio Idumęa.
Gene.28.a. Iste ꝑsequit⁹ est †Iacob, vt timore ei⁹ fugeret i Mesopotamiā, &
nō seruauit eo viscera miæ, vt vinculo fraternitatis colligatū si
bi intelligeret: & odiū qd̄ fuit in patre seruauerunt Idumæi geni
Nu.20.c. ti ab eo contra filios Iacob. vt egredientibus de Aegypto ne trā
sitū quidem in terrā sanctā concederent: in hoc violantes miseri
Allego. cordiā, vt fratres esse eos nescirent. ¶ Allego. Iudæi terreni &
sanguinei persequuntur Christianū populū, diripientes substan
tia ei⁹, & nō seruāt in eo iura naturæ, & antiquū furorē vsq; hō
diæ tenēt in synagogis suis, volentes destrui Christianū nomen.
Sed dns mittit ignem i Themā, quod interpretat auster. id est Iu
dæa sicca, & non irrigata imbribus ꝓphetarū. Hoc igne destruūt
munitiones eius, vt cadēte sensu lr̄ę, ecclesia dei superędificetur.
¶ Hierony. Bosrę non sicut quidam putāt alterius ciuitatis, sed

☞ Idumęę

a ¶ Id est de Damasco quæ sita est in plano, & plena idolis. b ¶ Subaudi construam.

latorem de †campo idoli, & tenen- a
tem sceptrum de † domo uolupta- b

a ¶ A Theglathphalasar. b ¶ Id est sublimis.

tis, & transferētur populus Syrię c
Cyrenen, dicit dominus. Hæc di- d

a ¶ Quia non sufficit vobis, ꝙ semel & bis per
sequuti estis ꝙ̄ctum populum, sed sæpe hoc fecis
tis, non cōuertam vultum clementiæ ad vos,
sed venientibus Assyriis vel Nabuchodono
sor mittam ignem captiuitatis in murum Ga
zæ, qui deuorabit domos eius.

cit dominus: Sūper tribus sceleri- e
bus Gazæ, & super quatuor non f
conuertam eum, eò quòd transtu- g
lerint captiuitatem perfectam, ut h
concluderent eam in Idumæa. Et
mittam ignem in murum Gazę, &
deuorabit ędes eius: & disperdam

a ¶ Quæ est alia metropolis.

habitatorem de Azōto, & tenen-

a ¶ Regium dignitatem. b ¶ Alia ciuitate, vel loco regio Philisthinorum.

tem scēptrum de Ascalōlone: &

¶ Potentiam.

conuertam manum meam super

a ¶ Illam aliam ciuitatem. b ¶ Gethæi. i. omnes
tres, qui suprædictis vrbibus subiacebat.

Acharon, & peribūt rēliquię Phi- a

a ¶ Portione cadentium.

listhinōrum, dicit dominus deus.
c Hæc dicit dominus: Super tribus i
sceleribus Tyri, & super quatuor k
non conuertam eum, eò quòd con l
cluserint captiuitatem perfectam
in Idumæa, & non sint recordati m

a ¶ Id est amicitiæ quam habuit rex Tyri Hi
ram ad David & Salomonem.
b ¶ Per Nabuchodonosor vel Alexandrum magnum.

fœderis fratrū. Et mittām ignem n
in murum Tyri, & deuorabit
ædes eius. Hæc dicit dominus: o
d Super tribus sceleribus Edom, p

a ¶ Et tenentē sce. i. regem. b ¶ De domo v. i. de domo G
regia in qua vacabat delicijs. c ¶ Et transferentur. Hoc fuit
impletum tempore Achaz vt habetur. iiij. Regum. xvj. vbi dicit
quod Theglathphalasar rex Assyriorum interfecit Rasim regem
Syrię, & habitatores Damasci trāstulit Cyrenen. d ¶ Hæc dicit
do. Hæc est secūda pars, in qua prophe- 2.pars
tizat contra Philisthęos, di. e ¶ Super
tri. nomen est ciuitatis regię. f ¶ Et su- †Bethsa
per. Exponat sicut prię multiplici im
pugnatione Iudæorū in iusta: propter
qd̄ Philisthæi erant digni dei vindicta,
& maximè vi sunt erga eos crudelitate
nimia, ideò subditur: g ¶ Eò q̄. Destru
cta em̄ Samaria per Assyrios, & posita le
ruſalē ꝑ Chaldæos, aliqui euadētes fuge
runt versus terrā Philisthinorū, qb⁹ in ta
li casu erat cōpatiēdū: & Philisthæi eōs,
uersō eis insidiantes, capiebant eos, &
Idumæis vendebant in seruos: & sic trāſ
ferebant captiuitatem Iudæorum perfe
ctā. h ¶ Et mit. quę postea fuit succē
sa ꝑ Chaldæos. Et consequēter facit mē
tionē de destructione aliarū ciuitatū no
tabiliū in terra Philisthiim: & patet ſra
cū dicitur: Et disper. i ¶ Hæc di. Hęc ē Tertia pa
tertia pars in qua ꝓphetizat contra Ty
rū, quę est in parte aglonari iuxta Iudæ
am: & multis vicib⁹ Tyrij intulerūt Iu
dæis molestiā, propter qd̄ erant digni à
deo puniri. ō subdit: k ¶ Super tri.
& maximè: quia eadē crudelitate vsi sūt
erga Iudæos fugitiuos, quz & Philistæi.
ideō sequit: l ¶ Eò ꝙ. & exponit vt
suprà. m ¶ Et non. i. Salomonis regis
Israel, & Hirā regis Tyri, q fuerūt ad in
uicē confœderati. iij. Reg. v. & inter tū,
ꝙ vocabāt se mutuò fratres: ꝓpter qd̄
Hirā dixit Salomoni. iij. Reg. ix. c. Hæc
cine sunt ciuitates quas dedisti mihi fra
ter? n ¶ Et mittam. per Chaldæos,
o ¶ Hæc di. Hæc est quarta pars, in 4.pars
qua ꝓphetizat cōtra Idumęā, quę mul H
toties valde ꝑsequuta ē Iudęā: ꝓpter qd̄
meruerat sustinere vicinā, maxīe cū Idu
mæi & Iudæi de duob⁹ frib⁹ essent nati,
s. Iacob & Esau: propter qd̄ naturaliter
eos diligere debebant, & ipsi contra
riò eos odio habebant. ideò subditur:
Eò ꝙ in Moralit

a ¶ Et tenēi. dām. b ¶ De do i.
domo oppressoris in q̄ deliciosè vixit de
bonis alienis. Vñ cōiter dī de vino pre
cioso, ꝙ est vinū prędonū. c ¶ Et trans
fertur. Per Syriā quę sublimitas interpretat, ſupbia significatur.
Cyrene verò iterp̄tatur hæreditas. De supbo verò dicit Eccli. xx.
a. Putredo & vermes hæreditabūt illū. Igit populū Syriæ trans
fertur ad Cyrenē, quando superbus moritur, & tradit vermibus
corrodēd⁹. e ¶ Super trib. Exponat sicut in ꝑte præcedenti.
Per ciuitates Philisthinorū hīc expressas ad lītam significant ea
rū habitatores: q Iudæos fugiētes à facie Chaldęorū vendiderūt Moralit
Idumæis, cū tū debuissent eis dare patrocinium. Moraliter aūt per
istos Philisthæos significant illi qui recipiunt ad religionē fugiē
tes de seculo incentiua viciorū. & tñ faciūt eos peiores q̄ aū. Qd̄
si aliqū ꝑ nimiū rigorē, qui facit eos apostatare, & significatur
ꝑ Gazā, quæ interp̄tat robusta. Aliqū verò ꝑ nimiā relaxationē
ad carnalia, & significatur per Acharon quæ interp̄tat pascua. A
liqū verò malis exēplis supiorū: & significat ꝑ Ascalonē, quę in
terpretatur ignis insanis. Aliqū verò inordinato zelo, & figura
catur ꝑ Azotū quę interp̄tat ignis patruelis mei: ꝓpter qd̄ dīs
pœnā istis ciuitatib⁹ cōminat. k ¶ Super tri. Hoc exponatur
vt suprà. Sciēdū ꝙ Tyrij eādē crudelitatē fecerūt ad lītam fugiti
uis de Israel ad eos, ꝓpter qd̄ eādē pœnā meruerūt cū Philistæis:
Et eadē est moralitas quę ponit prędicti pte. Sed addit sup ma
licią Philisthinorū qd̄ sequitur: m ¶ Et non sint recorda.
id est Charitatis fraternæ in bene regendo, & nutriendo fugien
tes ad eos de seculo. p ¶ Super tribus sceleribus Edō.
&c. Exponatur vt suprà. Edom autem sanguineus interpretat.

☞ ꝓpter quod

Idumęę. Iuxta illud: Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? a ¶ Super tribus sceleribus filiorum Am. A Filij Ammō geniti de stirpe Loth habitāt in Arabia: Horū verò princeps Naas Ammonites temporibus Saul pugnauit cōtra Galaad, quę est ciuitas duarum tribuum & Manasse, & in tantum oppressit eā, vt etiā prægnantes mulieres secaret. ¶ Hiero. Hoc interest inter crudelitatem Damascenorū & filiorum Ammon, quia illi conterunt plaustris ferreis, isti dissecant prægnātes Galaad ad di. &c. Damasceni qui bibunt sangui nē, significant hæreticos, qui nuper credentes nō solū rūpūt ecclesiā, sed etiam conterunt & cōmolunt dentibus ferreis plebē dei sicut escā panis. Ammō qui interpretat populus mœroris, vl populus meus, significat schismaticos qui separant ab ecclesia rudes animas, quæ nuper conceperant sermonē dei. Sed tñ nō ita trucidant crudeliter abscisos sicut hæretici: sed in eadem regula fidei gmanentes volūt dilatare nomen glorię suę in posteris: ideō minatur deus munitiones eorū se incensurū, & autorē schismatis ire captiuum, & principes ecclesiæ iugo colla submittere. b ¶ Et in turbine. Sic venit super eos Nabuchodonosor, & sic mouit eos à sedibus suis sicut tempestas & turbo rapit stipulam. Melchon idolum eorū. i. rex eorum ferretur in Assyrios: & principes. i. sacerdotes eius cum eo ferentur: vel rex ciuitatis & principes eius cū eo captiuabunt.

*misericordiam eius suas

*in scculū

*ignem

B *GLOS. ORDIN.*

HAEc dicit do. Cap. II. c ¶ Eò q incēdē. Tradūt Hebræi q Idumęi fuerūt sub iecti Iosaphat regi Iuda, & Moabitæ Ioră regi Israel. Sed post modicum cū recessisset rex Moabitarū à Ioram petiuit ille auxiliū à Iosaphat rege Iuda. Qui veniens conduxit secū regem Idumæorum ad oppugnandā ciuitatē vbi rex Moab erat conclusus. Et cū rex Moab vellet fugere de ciuitate per eam partē quā obsidebat rex Idumęorū, nō est permissus ab eo. Tūc ascendens supmurum immolauit filium sum deo: propter immanitatem huius sceleris recesserunt filij Israel à ciuitate. Postea rege Idumæorū mortuo & sepulto, recordati Moabitæ qđ egerat contra eos in obsidione, extraxerūt eum de sepulchro, & combusserūt igni, & in cinerem redegerūt: vt quod non potuerunt in viuo, vlciscerentur in mortuo. ¶ Eò q incenderit ossa re. Vt ostendat deus cunctas aīas ūs creauit ad suū ptinere ipiū, minaī se vindicare cōtra Moabitas scelus, qđ cōmiserūt in rege Idumæorū, q̄ sęuitiā suā nec i morte ei finierūt. Qđ si de ita vlciscit i eos, q nō cognouerūt eū, qđ faciet de his q colūt eū? ¶ Alle. Ossa regis Idumęę ē spūalis ītelligētia solidissima & firmissima, quę ȳ saī i Isa. Sed hāc cōuertūt Iudęi in carnes, & redigunt i cineres, qñ dimisso vigore spūali, soli Ihę adhęrēt. Verbi grā. Nihil cogitātes i Hosee meretri cē accipi ēte nisi turpitudinē fabulę. sic & ī cęteris. Ossa regis Idumęę cōburit, q de maiestate dei malē sētiēs, deū i modū hūani corporis cogitat, q̄si mēbris distēdat, & videat & audiat sicut homo.

*Allego.

*Et morietur

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Eò q perse. Esau enim quęrebat occidere Iacob fratrē suū, Ge. xxvij. & similiter Idumęi ab Esau descendētes, filijs Isrl̄ pertinēb trāsitū p terrā eorū negauerūt, Nu. xx. c. dicētes populo Israel: Nō trāsibis p me, alioqui armat occurrā tibi. Et sic postea frequēter impugnauerūt eos in terra sua, iō subdit: b ¶ Et uio. i. quā debuit hīe erga populū Israel rōne dictę frīnitatis. c ¶ Et te. ul. i. irā & odiū ipsi Esau cōtra Iacob semp retinuit ppś Idumęorū cōtra populū Iudęorū. d ¶ Mittam. Nomen est loci in Idumæa, & sic Bosra: vnde fuit Ioab rex Edom, Gene. xxxvj. sed alia est Bosra in Moab. e ¶ Hæc di. Hæc est pars quinta in q̄ pphetizat

*quinta

prophetizat contra filios Ammon, qui debuerunt diligere filios Israel, eò quòd descenderūt à Loth nepote Abrahę primi patris Iudæorum & ipsi econtrariò habuerunt eos odio, & eos multis vicibus persequuti sunt crudeliter, vt patet j. Regum. xj. a. de Naas rege eorum qui nolebat facere fœdus cum eis, nisi erueret omnium oculos dextros. ideò subditur:

C

f ¶ Super tri. i. multoties replicatis.

g ¶ Non conuertam. dando sibi pœnitentiam vt consequatur veniam.

h ¶ Eò q disse. ne pueros parerent qui terrā patrū possiderēt. sed ipsi Ammonitæ eam habitarent: ideò subditur:

i ¶ Ad dila. id est terrā suę habitationis.

k ¶ Et succen. Hæc est ciuitas quę Deute. iij. vocatur Rabbath, & erat metropolis in regno Ammō.

m ¶ In ululatu. i. in sono confuso vulneratorū & morientium in prælio.

n ¶ Et ibit Mel. i. rex eorum: in captiuitatem.

*propter quod det rectorem significat q pascatur animarū sanguine, quas gladio linguæ necat. Psal. lvj. a. Lingua eorū gladius acut. ideò subdit:

a ¶ Eò q perse. i. proximum.

c ¶ Et tenuerit ul. Quia taliū ira non q̄etat q̄diu vixerint: propter qđ est ira dæmonis, & nō hominis.

f ¶ Super tri. Exponat vt suprà. Per Ammon qui interpretat populus meus, significant clerici & religiosi, q sunt vn ppś, inq̄tū clericatus diuidit contra laicatū: h ¶ Eò. Per ūs significātur pauperes religiosi parati structificare in ecclesia dei: Sed clerici & diuites religiosi mali dissecant eos impedientes prædicationes eorum & consilia confessionum.

i ¶ Ad dilatan. i. famā suam, principatum, vel quæstū.

k ¶ Et succen. s. gehēnę.

l ¶ In muro. i. superbię eorū. Nam Rabba magna interpretatur.

m ¶ In die. i. finalis iudicij in quo dñs pugnabit cōtra supbos.

n ¶ Et ibit Mel. Per Melchon qui rex eorū interpretat, diabolus significat, de quo dī Iob. xlj. d. Ipse ē rex sup oēs filios superbię.

o ¶ In capti. s. inferni. nā data sententia finalis iudicij, cū angelis suis & alijs damnatis in inferno retrudet.

¶ In ca. j. Amos: vbi dicit in Postil. Eò q discusserit prægnantes Galaad.

*Rabbath D

*parcā, suscipiam

ADDI. Vbi nos habem prægnātes, in Heb. habet הרות Haroth, quæ dictio vno mō significat prægnantes, & alio modo significat mōtanas. Et isto secūdo modo intelligendo sensus huius est, q Ammonitæ diuisipabant mōtanas, quæ diuidebant inter terrā Ammon & Galaad, & sic ampliarent terminos suos amotis inde limitibus. Et hoc videtur magis consonum rationi.

NICO. DE LYRA

HAEc dicit do. Hæc est sexta pars in qua Cap. II. pphetat cōtra populū Moab, q sibi descēdit à Loth: propter qđ debuit diligere Iudæos, & tñ econtrariò multoties ipugnauit eos, vt patet in lib. Iudicū & Reg. iō dicitur: p ¶ Super tribus. i. multotie s replicatis: propter qđ dignus erat sustinere supplicij, & cū hoc, quia dignitati regię intulit crudele supplicium. ideò subditur: q ¶ Eò q incenderit. Quis autē iste rex fuerit, non dicitur hīc, nec etiam alibi in scriptura. Aliqui tamen glossatores dicunt, q fuit ille rex Edom qui. iij. Regum. iij. dicit fuisse in exercitu cum regibus Israel & Iuda, contra Moabitas: & cùm rex Moab esset obsessus, voluit irrumpere ad regem Mora. p ¶ Hæc dicit do. Exponat sicut ca. præcedenti, q̄tū ad tria & quatuor scelera. q ¶ Eò q incende. ossa regis. Per Moab qui ex patre interpretatur, quilibet blasphemus significat. Vnde blasphemus dicitur Iohan. viij. c. Vos ex patre diabolo estis. Per regem Idumęę potest intelligi Christus, qui est rex oēs terræ. Per ossa verò intelligit fortitudo diuinitatis suæ: quā impugnāt blasphemi, & maximē Iudæi, Saraceni & hæretici multi,

*c-pere ad regem Moraliter

*Et mittā ignē

a ¶Et morietur in so. Non aliter morietur Moab i. hęretici, E nisi in clãgore tubę, vt excelsis sensibus opprimãtur qui in diuinis libris clangoribus tubę comparantur: & tunc omnes qui prę sunt terrenis operib⁹, iterficit sermo diuin⁹. prędpiẽs doctorib⁹ ecclesię:
Isa.40.b. In mõtem excelsum ascende tu qui euã. Sion. b ¶Sup tribus sce. Prædictis Gẽtibus nõ exprobrat qꝫ legẽ scriptã abiecerũt, sed tm̃ naturalẽ: vñ dicit vise ra mię violasse, vł i nimiã rabię eos exarsisse. Sed Iudæ obiẽcit, qꝫ susceptã legẽ non obser uauerit, & p transgressione tam naturalis qꝫ
Rom.2.b. scriptę legis miserią passurus sit. Cæterę Gẽ tes quæ sine lege peccauerũt, sine lege perie-
Allegorice rũt. ¶Allego. Quidquid de Iuda dicit, ad ec clesiã refer, i q̃ est cõgressio & pax dei, & visio ꝟitatis: quæ redarguit, qꝫ cõtẽpta lege dei qs qꝫ vicia sua adorat, vt auar⁹ auriũ, gulos⁹ vẽ
2.Petr.2.d. trẽ. A quo eñ qs supat⁹ est, huj⁹ & seru⁹ est. Vnde & dñs dãnat pessimas ædes & vicio sa fundamẽta, quę gloriã Ierusalẽ pdiderũt. ¶Qui deũ cõtemptur, & eũ videre se putat, si in pctõ mãserit nõ agẽs pniam: auertit deus vultũ clemẽtię ab eo. c ¶Pro eo. Simplex vir & iustus ecclĩasticus est, q non habet sciẽ tiã scripturarũ, sed quæ iubẽtur facit. Hunc hęreticus p pecunia vẽdit, cũ opa iustorũ agit, p reb⁹ mortalib⁹ quę per calciamẽta si-
Mat.10.b. gnificantur. Nõ eñ põt stare super sanctam terrã, sicut Iosue nudis pedibus, qa adhęret aliq̃d mortale in opib⁹ eius. Hũc puluerẽ ex F cutiunt Apli de pedibus suis. quẽ cõtraxe-rũt ex inhabitatione mortaliũ. d ¶Et pau perem. Lxx. Et percutiũt in capite pauperẽ, q̃ viã humilię declinauerũt, quia nolũt eũ se
Ioh.14.a. qui q̃ dixit: Ego sum via, veritas & vita: Et,
Mat.11.d. Venite ad me qui laboratis & onerati estis. e ¶Qui conterunt. Habebant huiusmo di consuetudines principes Iudæorum, vt si pauper in via se illis iungeret, flagellatum il lum super puluerem terræ proiecerũt, indi gnantes cũ simplicibus ire. Contigit etiã cre brõ in illis, vt filius vxorem patris pollueret (aßs vt pater vxorẽ filį polluꝛeret.) Illos etiã qui nolebant ire ad adorandos vitulos, in-terficiebant vel spoliabant, & partes vestimẽ torũ ponentes secus altaria deorum suorum superaccumbebant, & partem p vino dabãt quod bibebant ante altaria deorum: Quod spolium dicitur pignus. id est vadimonium quia pro interfectione corporis & liberatio ne animæ dabatur. In quibus omnibus vio-larur nomen domini. Quidquid ab illis fit turpiter, refertur ad iniurian dei, qui dicit:
Rom.2.d. Per vos blasphematur nomẽ domini in Gẽ
Allego. tibus. ¶Hieronymus. Allegoricẽ. Principes
Iaco.4.b. hæreticorum intumescunt superbia, declinã tes ab illo qui superbis resistit, humilibus dat gratiam. Qui ita ingreditur ecclesiam vt legem seruet cum Euangelio, cum patre Iudæo ingreditur ad puellam. id est circuncisionem & alias legis obseruantias. Ita & pater Iudæus & imitator Christianus, vna fornicatione contaminantur, Christum putantes sufficientem, de quibus Apos to-
Gal.5.a. lus: Si circũcidimini, Christus nihil vobis prodest. ¶Hæretici sub nomine Christiano fornicantes, suis erroribus obtendunt te-stimonia scripturarum, non substernentes ea vestigijs Saluatoris vt illi testimoniũ phibeant, sed illis peccata velant. Ecõtra Apli
Matt.21.a. sternũt pullũ asinę vestimẽtis, vt dñs mollius sedeat, & ex lege &
Deute.32.c. ꝓphetis stratã viã scandat. Bibũt etiam hæretici vinum dãnato-rũ, qui ex eo qꝫ egressi sunt de ecclesia damnati sunt, & delectanť
in vino Sodo.

Nicolaus de Lyra.

c-Ipere ad regẽ Edom, & non potuit: sed fuit cõpulsus in ciuitatẽ redire: propter qđ Moabitæ cõtra ipsum irati, post mortẽ eius effo derũt ossa de sepulchro eius & incenderũt ea. Ra. Sa. dicit, quòd quidam rex Edom pugnans contra Moabitas cecidit in manib⁹ eorum, & exercuerũt in eo hanc crudelem ignominiã: tñ non di-cit quis fuerit ille rex Edõ. b ¶Et deuora. ædes. Nomẽ est ci-

uitatis in Moab. c ¶Et morie. in sonitu. s. belli, vbi est sonitus q magnus ex fragore armorũ & clamore moriẽtiũ. d ¶Et dispe. iudices & omnes notabiles psonas. e ¶Hæc dicit. Posẽ pro phetauit contra Idumæos, hîc propheтat contra Iudæos: & pri-mò contra regnum Iuda. secundò contra regnum Israel, ibi: Hęc Diuisio
dicit dñs. Circa primũ sciendũ. qꝫ. x. tribubus separatis à regno Dauid. dñ. Roboam. cul⁹ dñi & doctrina legis per sacerdotes remansit in regno Iudæ. propter qđ illud regnum habuit maiorẽ oportunitatẽ seruãdi legẽ & culũ di uinũ. & p cõsequẽs magis reprehẽsibile fuit de transgressione, & tm̃ multories & multi-pliciter peccauit in vtroq; cõtrà cõdo legẽ & exercendo idololatriã, vt patet ex. iii. Reg. & ij. Para. Propter hoc meruit diuinã puniti-onẽ. ió subdit: f ¶Super tri. & patet ex di-ctis lĩa. k ¶Et mit. Hoc fuit impletũ qñ Nabuzardã succẽdit domũ dñi & domũ re-gis, & domos Ierusalẽ p circũitum. iiij. Regũ vlti. l ¶Hæc di. Hîc cõsequenter ꝓphe-tat contra regnũ Israel, & ponitur hęc ꝓphe-tia vltimo loco: quia ꝓpheta circa eũ diuꝰ immoratur. s. vsqꝫ ad finẽ. tm̃ aliqua interserit
aliquãdo de regno Iuda. Et diuidit in duas Diuisio
partes. Amos eñ priò denũciat suã ꝓphetiã. secũdò ex hoc patiẽ iniuriã ca. vij. Priã i tres, qa primò arguit populũ de auaricia. secũdò de idololatria ca. iiij. ibi: Venite ad Bethel. tertiò de carnalitate & Iasciuia. c. vi. Scidi- †Errare
tũ, qꝫ ista diuisio nõ est precisa, sed tm̃ à pluri tm̃ scripsit
mo: In qualiber eñ pte inserit de alijs vicijs. H
Prima in duas. qa primò arguit cupiditas vi rorũ. secũdò suarũ vxorũ, in principio. c. iij. Prima in tres: quia primò ponit populi fa gitia. secũdò recolunt dei beneficia, ibi. Ego sum. tertiò. prędicuntur futura supplicia, ibi: Ecce ego. Circa primũ dicitur: m ¶Super tri. Quod exponunt aliqui dicentes, qꝫ pri-mum scelus fuit venditio Ioseph, Ge. xxxvij. Secũdũ in adoratione vituli. Exo. xxxij. Ter-tiũ, in negatione Dauid. iii. Regũ. xij. d. Quę nobis pars in Dauidẽ &c. Quartum aũt in vẽ ditione ipsius Christi, propter quã sunt p or-bẽ captiuati. propter qđ dicitur: n ¶Nõ cõ uertam &c. reducendo ab hac captiuitate. o ¶Pro eo qꝫ. id est Christum antonoma-sicè iustum. Sed illud quod subditur: p ¶Et pauperem. Non videtur bene consonare. propter quod hæc expositio magis videtur mystica qꝫ Iralis. ideò dicendũ est aliter: Sup tribus sceleribus. id est pro vicijs infrà scri ptis multoties & multipliciter iteratis, sicut suprà dictũ est de alijs. Eò qꝫ uen. pro argẽ. iustum. i. iusticiam, subuertendo iudicij ꝓ precio. Et pauperem pro calciamen-. est ꝓ re parui valoris in q̃ apparet magnus contemptus pauperum. Hebrei dicunt:
Moraliter
c-Et pauperem

a ¶Qui est metropolis Moabitarum, a qua tota prouincia hîc appellatur, vel in totum prouinciam. ¶Quod interpretatur ex pa tre quia natus est ex deo, sed eũ reliquit.

rem. Et mittã ignem in Mõ- a
a ¶Illius ciuitatis, & interpretatur oppida, vnde & Carnathabe dicitur villa syluarũ.
ab, & deuorabit ædes Cãri- b
oth, & morietur in sonitu c
a ¶Vitiorum. b ¶Tunc. ¶Vrbibus duci bus q̃ successis erit vanũ iudicium princi pum iudicumq; consilium.
Moab in clangore tubę, & dis- d
perdam iudicem de medio e-
ius, & omnes principes eius
interficiam cum eo, dicit do-
minus. Hæc dicit dominus: e
Super tribus sceleribus Iuda f
& super quatuor non con-
uertam eum, eò quòd abiece g
¶Datam a Moyse.
rit legem dñi, & mandata e-
a ¶Nisi legem repulisset, ab idolis decipi non valeret.
ius non custodierit. † Dece- h
perunt enĩ eos idola sua, post i
a ¶In Aegypto. similacra Aegypti sibi fin gunt, adorãtes Beelphegor & Astaroth & Baalim.
quæ abierãt patres eorum.
¶Ideo. a ¶Per Nabuchodonosor. b ¶Ca-ptiuitatem. c ¶In regionem duarum tribuum.
Et mittã ignẽm in Iudã, k
a ¶Terrenæ, non illius in qua est visio pacis.
& deuorabit ędes Ierusalem.
Hæc dicit dominus. Super l
a ¶Decem tribus: Has in vltimo ponit sqꝫ pene omnia quæ sequuntur ad eas re ferunturs.
tribus sceleribus Israẽl, & su- m
per quatuor non conuertam
a ¶Vicinis Gentibus, non necessitate cibi vel potus, sed causa auaricię.
c eum: pro eo quòd uẽndide- o
a ¶Quemlibet simplicem.
d rit argẽto iustũm, & paupe- p
a ¶Nec paupertas ab iniquitate retrahit.
b ¶Non pro magna sed p vili re pretiosam animã hominis vendens. ¶Quibus calcant terram & situm.
e-rẽm, p calciamẽtis. Qui cõte-

a ¶Et mittam ignem in Mo. & deuo. ædes Ca. quæ so-nat oppida. per quæ significantur hæreticorum conuenticula.
c ¶Et morietur in so. mo. i. in sonitu belli spirituum mali gnorum contra ipsum. d ¶Et dis. iu. &c. id est hæresiarchã & discipulos eius. f ¶Super tribus sce. lu. per Iudam qui confitens interpretatur, quilibet hypocrita significatur, qui confi tetur se nosse deum, factis autem negat. g ¶Eò qꝫ abie. le-do. &c. Hypocrita enim abijcit legem domini per suas fictiones falsas. h ¶Deceperunt enim eos. s. ambitio & auaricia pro pter quæ fingit hypocrita. i ¶Post quæ abie. pa. eo. s. ꝓphe-tę falsi & pseudo Apostoli. k ¶Et mit. ignem in Iu. nam ignis gehennę deuorabit hypocritas & sequaces eorũ. m ¶Su per tribus &c. Per Israel qui deum videns interpretatur clerus generaliter coluit vitulos aureos, vt habetur. iij. Regũ. & xiij. sic modò clerus pro magna parte. Nam per vitulum significat car-nis petulantia, & p aurũ auaricia. quibus vicijs multi de clericis sunt intẽti, eò qꝫ p suã auaricią frequenter puertũt, iusticiã. ideò subditur: o ¶Pro eo. id est iustitiã, eam in iudicio peruerten-do ex allegatione falsa aduocatorum, & inclinatione mala iudi-cũ cupidorum. p ¶Et pauperẽ. id est ꝓ re modica pauperẽ
condemnantes

in vino Sodomorũ, & furore draconũ & aspidũ: qđ q biberit sanari non pōt: & hoc bibūt nō in domo dñi, vt tẽplũ & Ierusalẽ sed dei sui, quẽ sibi artifici sermone confixerũt. ¶ Iuxta. Lxx. Tãtus erat dei cõtempt' vt vestimenta in quib' dormiebãt, vel sornicabant iuxta altare funibus tẽderẽt, ne fornicantes videri possent. Hærerici aũt vestimenta sua quæ funibus pctõrũ ligauerũt. videntiũ oculis opponũt, ne eorũ flagitia videãt. Et qa vidẽt eos ante altare dei, stuprũ nõ suspicent. a ¶ Ego au. Vbi de studibus dei agit, nõ est curand' ordo historiæ. Mystice verò anteq̃ nos educat de fornace Aegypti ferrea, extermiat Amorrhæũ, qui interpretat' amarus, vel loquens vel famosus qui frequẽti sermone celebrat, qui est Seon. i. arbor infructuosa vel sterilis nõ quin fructũ qñq̃ faciat, sed quia malum facit: & iõ succidit à dño. ¶ Qui trãsit de seculo oportet vt vitet supbiã, quæ p cedrũ & concupiscentias carnis quæ p quercũ signantur. b ¶ Quercus. Arbor durissima & fortissima, ex cuius vocabulo Philo putat Esau vocari quercinũ & roboreũ: cuius Esau possit intelligi factura, vt ad mala opera sit factus. c ¶ Nazaræos. i. sanctificatos, qui deo aĩas suas immolãt, & vinũ (quod inebriare pōt, & mentis statũ subuertere) non attingunt, vt habeant comã sicut Samson, in cuius capite est fortitudo & victoria: quia caput viri Christus est. d ¶ Et propinaba. Ex hoc loco, & quia per legẽ dicit, ne Nazarei vinũ bibant. Titianus asserit vinũ non esse bibendũ. Sed intelligendũ, q̃ & hĩc & in lege ebrietas & cuiuscunq; seculi, phibent, quę vigorẽ animi obruunt. e ¶ Et prophe. Amasias sacerdos Bethel, phibuit Amos: Sedechias rex Iuda Ieremię interdixit, ne loqueretur in noie dñi & librũ eius igne combusit. f ¶ Ecce ego. Vltrà non sustinens peccata quibus diu prægrauatus sum, sicut plaustrum stipula vel fœno tradam vos incendio sicut stipulam. & damabo, dicens: Peribit ☞ fuga à veloce

Nicolaus de Lyra.

c✠ Et pauperem, pro clausuris. Dictio em̃ Hebraica hĩc posita æquiuoca est ad calcia menta & clausuras. Et exponit sic Rab. Sa. dicens, q̃ qñ pauper habebat vineam vel agrum iuxta diuitis possessionẽ, molestabat eum calũnijs, vt sic cogeretur sibi vendere possessionẽ suã: & diues sic auferebat clausuram mediã inter suã & pauperis possessionẽ, ponens totũ sub vna clausura: & hoc magis consonat literæ præcedenti. a ¶ Qui conterunt super puluerem. eum deijciendo totaliter à suo statu. sic em̃ dejectus vulgariter dicitur in puluere prostratus. b ¶ Et viam hu. decli. id est declinare faciunt: quia humiles talibus supbis cedunt in via, quando obuiauerint eis declinantes à latere. c ¶ Et filius ac pater eius &c. id est pater violauit puellam filio suo affidatam seu desponsatam: & in hoc tangitur crimen incestus. e ¶ Et sup uestimen. Faciebant enim isti aliquando magna conuiuia in locis vbi colebant idola: & de vestimentis pauperum apud eos ipignoratis faciebant sedes ad recumbendũ in mensa. Et quia conuiuia illa fiebant de substantia iniusta oppressorũ & damnatorum ab eis, ideò subditur: Et vinum damnato. f ¶ Ego autem ext. Hĩc consequenter recolunt diuina beneficia illi populo exhibita: vt ex hoc flagitia prędicta apparerent maiora, & supplicia sequentia iustiora: & dicitur in persona dei: Ego autem. i. ante faciẽ populi Israel, sicut patet in libr. Nu. & Iosuæ. g ¶ Cuius altitudo. id est valde excelsiua vltra cõem statum. Ideò de eis dicitur Nume. xiij. d. Quibus cõparati quasi locustæ videbamur. h ¶ Et fort. i. sicut excedebant populũ Israel in altitudine, ita & in fortitudine. i ¶ Et contri. id est principes & subiectos illius populi. Consequenter recolitur aliud beneficiũ prędicens, seductio de seruitute Aegypti, cũ dicitur: Ego sum. & patet litera. n ¶ Et suscita. ad docendũ populũ. & hoc patet p totũ vetus testamentũ. o ¶ Et de iuue. Aliquos ad semp, vt Sãsonẽ & Samuelem & aliquos ad tempus. p ¶ Nunqd. q. d. Non potestis negare ista bñficia, & vos eõ trario me prouocatis. ideò sequit: q ¶ Et propi. vt infringerent votũ mihi factum. r ¶ Et prophe. Sicut pater. infrà. vij. c. q̃ Amasias sacerdos Bethel nitebatur impedire Amos à propheria. s ¶ Ecce ego. Hĩc consequenter prædicuntur debita supplicia, & primò ostenditur hĩc punitio inevitabilis, sed ò rõnabilis. c. seq. Circa primũ dicitur: Ecce ego. Talis autem stridor caũsatur ex onere supra posito: & per hoc insinuatur, q̃ peccata populi erant ita grauia, quasi deus non posset vltrà tolerare absq̃ punitione debita. Hebræi sic dicũt: Ecce ego stridebo in locis vestris, quia dictio Hebraica est æquiuoca ad vtramq̃ significationẽ: & in hoc notat' mod' puniõis. Plaustrũ enim multũ oneratũ cõterit & stridere facit illa super quæ transit. q. d. non poteritis effugere

✠ condamnantes. b ¶ Et uſam &c. qa faciunt eos declinare à strata publica propter magnitudinem & multitudinem equorum suorum & famulorum. c ¶ Et filius. id est sacerdos & clericus declinauerũt ad luxuriam. d ¶ Vt uiolarent &c. Mirantur enim aliquando laici, & scandalizantur de hoc q̃ dominus permittit sibi seruiri à talibus ministris in altari. e ¶ Et super ue. pi. accu. Sunt enim aliqui sacerdotes intantũ cupidi, q̃ à pauperibus sibi satisfacere non potentibus, accipiunt ab eis vestimenta necessaria p pignore, cũ gratis eis deberent remittere. f ¶ Ego autem. Hĩc iuxta cleri maliciã, ponũt dei bñficia de ricis collata, vt oppolita iuxta se posita magis eluscescant. Et primò ponit vnũ bñficiũ cõe oĩm, cùm dicitur. Ego autem &c. Amorrhæus interpretatur amarè loquens. ideò significat diabolũ amaritudinem peccati hominibus psuadentẽ. Ipse etiã est fortis p potẽtiã & alt' p supbiã, tñ extermiat' fuit p Christi mortẽ, & subditur beneficiũ spũale clericorũ, cũ dr: k ¶ Ego. de statu laici tenebroso p ignorãtiã ad clericalẽ dignitatẽ & sciẽtiã. l ¶ Et edu. Per numerũ qua dragenarium significatur pfectio pniæ, quę debet eẽ i ministris ecclesię. m ¶ Vt posi. cęlũ empyreũ, à q̃ de' deiecit diabolũ per Amorrhęum significatũ, vt prędictum est. n ¶ Et sus. i. prędicatores. o ¶ Et de. i. religiosos. p ¶ Nũqd. q. d. sic est manifestũ q̃ nõ pōt negari. nã patet oĩbus q̃ de clero multi facti sunt prædicatores, & multi religiosi. n ¶ Et propina. id est religiosos inducebatis ad vota sua transgrediendum, sicut faciunt aliquando mali clerici. r ¶ Et pro. Nam aliquando prælati duri & sacerdotes curati, prædicatores pauperes impediũt ab actu prędicandi. & subditur pœna delicti eũ dicitur: s ¶ Ecce ego.

Nota

Mystice in pignore accipiũt

†deorũ suorum

Num. 6. d.

Iudic. 16. d

1. Cor. 11. a.

Leui. 10. b.

Titianus dixit vinũ nõ bibẽdũ

B

Ier. 36. c. & 38. f.

†tribulatos vos feci per desertũ

a ¶ Preciosam animam hominis.

runt super puluerẽ terręa / a ¶ Ego sum via, veritas & vita, quæ dicit: Venite ad me qui laboratis.

pita pauperum, & uiam hu / a ¶ Christianus.

milium declinant. Et filiusc / a ¶ Iudæorum populus, vnde: Patres nostri omnes sub nube fuerunt.

ac pater eius ierunt ad puellã / ut uiolarent nomen sanctum / meum: & super uestimentis e / †pignoratis accubuerunt iu / a ¶ Ebrietatem Sodomorum.

xta omne altare, & ũinũ dam / a ¶ Quos vi oppresserant. / b ¶ Quos deos putabãt, turpitudine & stupris polluebant.

natorum bibebant in dõmo / a ¶ Contra mala filiorum rememorat beneficia quæ illis fecerat.

a †dei sui. Egõ autem extermi / a ¶ Seon regem Amorrhæorum, qui erat excelsus & fortis, sicut cedrus & quercus.

naui Amorrhęũ à facie eorũ, / a ¶ Dicunt fectus illius habuisse nouem cubitos longitudinis & quatuor latitudinis. ¶ Vult impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani. ¶ Superbus.

cuius altitudo cedrorum alti / a ¶ Cum fortia armatus custodit atrium suum.

tudo eius, & fortis ipse quasi / a ¶ i. proiect superbiam eius in terram & radi. eius. i. prosapiam eius contri ui, ne procrearentur filij. / b ¶ Ne quis putans bonum comederet, & periret.

quercus. Et contriui fructum / eius desuper, & radices eius / ¶ Non alius. / a ¶ De valle lachrymarum.

subter. Ego sum qui ascende / a ¶ Ingratos. b ¶ Quæ est plana, cum terra promissionis sit mountuosa. ¶ Seculo tenebroso.

reuos feci de terra Ægypti, / a ¶ Longo circuitu.

& †eduxi uos in desertum / a ¶ Hic numerus afflictioni & seruitio & dolori conuenit, quia per hæc venitur ad sanctam terram. b ¶ Per pœnitentiam.

quadraginta annis, ut posi / a ¶ Primum illius regio fieret vestra possessio. b ¶ Quam diuisit Moyses filijs Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manasse.

deretis terram Amorrhęi: & / a ¶ Possea.

suscitaui de filijs uestris in / a ¶ Sicut Moysen & Aaron & alios qui acceperunt prophetalem gratiam.

prophetas, & de iuuenibus / uestris Nazaræos. Nunquid / ¶ Potestis negare quin ita fecerim?

non ita est filij Israel, dicit do / ¶ Vos econtra.

minus? Et propinabatis ui / a ¶ Quibus præceptum est quod omne quod inebriari potest non bibant. / b ¶ Iecuditis viris quos mirechim.

num Nazaræis, & prophetis / a ¶ Filx liuore superati.

mandabatis, dicentes: ne / a ¶ Sermonem domini qui fiebat ad vtilitatem audientium. / a ¶ Ideo comminando de pœna.

prophetetis. Ecce ego †stride / a ¶ Longo sonitu & vitulatu.

bo subter uos, sicut stridet / a ¶ Non frumento quod recondatur in horreo sed fœno, quod proiiçi & euelatur exaruit.

plaustrum onustum fœno.

C

Diuisio

D

Moraliter

Spũaliũ & secularium q̃ religiosorũ insatiabilis eructatio vorago ac ingluies i medium ꝓpalatur

†arctabo vos in loco vestro, sicut arctat plaustrum manipulis onustum

fuga à veloce. a ¶Et peri. Mystice. Periit fuga à me, quia sicut
E ait Apostol⁹, nō oēs qui currūt in stadio apprehendūt brauecum:
Psal. 41. b. quia peccata cursum eius prepediūt, & fortis opinione sua q in
1. Cor. 9. d. se confidit nō in dei mia & robust⁹, non armatura dei, quā enu-
Eph. 6. c. merat Ap̄s, sed mūdi virtute cōfisus, & tenens arcū, aliqs hæreti-
cus qui frustrā tendens arcum dei sa-
gittas sustinere non potest. & velox
pe. qui propter acumen ingenij discur
rit per testimonia scripturarum, &
opprimere nititur veritatem, nō sal.
sed corruit: quia non in deo, sed in
suis confidit pedibus & ascensor equi
de quo dicitur: Fallax equus ad salu-
Psal. 32. d. tem, non saluat animam, sed perīens
Ibi. 19. b. audiet: Hi in curribus & hi in e. nos
autem in no. d. no. in. Et robust⁹ cor
Col. 3. b. de in sor. nu. su. Expolians se veterē
hominem cū su. actis, & nulla sarcina
peccatorum grauatus, sed nudus &
fortis effugit mortē. Vel ecōtra, qui
nudus est perdito vestimento Christi
non saluatur sua fortitudine in die
3. Reg. 15. c. belli, sed coram hostib⁹ terga vertit.
b ¶Fortis. i. Baasa, qui fuit ad bel-
lum promptissimus, cū venerint As
syrij, non poterit resistere quin capia
tur. Et nota q omnes qui hīc nume-
rantur iam diu mortui erant, sed per
eos filij & tota eorum prosapia capti
uanda intelligitur. Possumus dicere
q venientibus Assyrijs, nemo robu
stus, nemo fortis, nemo velox sua vir
4. Re. 17. a tute poterit saluari. c ¶Robu
stus corde. Hosee qui vltimus Re-
gū. x. tribuū fuit, q i hoc fortis, q po
pulū ad dei cultū reuocare voluit sed
qa i hoc pseuerare noluit postea de i-
cēdio nud⁹ egressus est. Quōd nudus
quia sub ipso .x. tribus captæ sunt.

GLOS. ORDIN.

†Iob. 6. F Audite uer. Cap. III.
Super om. Ne ad solas
x. tribus. sermo dirigi vi-
deat, determinat, q ad o-
mnes dirigit qui ex Aegypto sunt, vt
Azotios. i. ad. xij. tribus. e ¶Tan-
tūmo. Cū sim creator oīm tm vos so
los elegi in peculiarem populū, vt co
†laqueos gnitionem mei haberetis. Et idcirco
qa vos solos habui, adhuc visitabo,
id est corrigā iniquitates idololatriæ
vestræ, vt cessetis, vel non cessantes
Sap. 6. a. grauius puniamini. Potentes enim
potenter tormēta patiētur. f ¶Nūquid ambu. Hiero. Quantū ad lite
ram, duo inimici eamdē viam ire no-
lunt. Mystice: Iudæi & Gentes non
Mystice possunt ire p Christū q via est, nisi pri⁹ cōsenserint vnīri in ipso
angulari lapide, vt vnū postulent à patre, & impetrent quidqd
rogauerint. & in hac vita nullū aduersarij impetū ptimescāt. Sed
si discordia separentur, statim leo rugiens eos inuadit: Et nō so-
lū patent morsib⁹ leonis, sed apprehendet eos catulus leonis, &
Pœnę dis- ducet ad tenebrosum cubile. Omnis enim qui male agit, amat te
cordātiū nebras. Tertia pœna discordantium est, vt perdāt alas quibus in
Ioh. 3. c. altū ferebantur, & sponte corruentes in terrena, meritō teneanē
ab aucupe diabolo. Quarta pœna est, vt discordes capiantur la-
queo, q nō in cælo, sed in terra tendit. de quo liberati dicunt: A-
nima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantiū. de quo
Psal. 123. a. Ap̄s: Conteret deus Satanā sub pedib⁹ vestris. Quinta pœna
Rom. 16. c. est, q in ciuitate dei cōstituti terreanē sonitu tubę. i. diuinę scriptu-
ræ, quæ grandi voce pcōnibus pœnam cōminat. Sexta pœna q
discordes à deo affliguntē: Leo qñ famē patiē si videt prędā, dat ru
gitū q voce audita, ferę stant fixo gradu stupefactę. g ¶Si erit.
Sicut ea quę supius memorata sunt, nō fiēt nisi certa cā exiterit:
ita non erit tribulatio, nisi à dño venerit, q ēt reuelat. h ¶Quia.
nō q oīa reuelet ꝓphetis quę i cælo facit vel fecerit, sed quę factur⁹
erat i ēris, reuelauit Noe, Abrahę, Loth. vt q audirēt vēturā supplicia
plicia, corrigāt, vel grauio⁹ puniāt. Sic mō q Amos nūciat ex mia ©
Hebræis pœnas ne puniant. ¶Hieronym⁹. Non reuelat deus
Nicolaus de Lyra. ℣ prophetis
ctis effugere, sicut nec illa sup quæ transit plaustrū onerati. iō
subditur: a ¶Et peribit fuga. qa
capietur antequām possit effugere.
b ¶Et tenens arcum non sta-
bit. contra hostes. c ¶Et robu-
stus corde. id est audax & constans
alias. d ¶Nudus effugiet. proie
ctis armis præ timore. Moraliter
℣ id est grauiter puniam. a ¶Et pe
ri. qa null⁹ dei punitionē pōt effuge
re per velocitatem vel fortitudinem
seu per armorū defensionem, vel eq
fortitudinē, seu per animositatem, vt
quēcūq; alīū modū siue viam.

NICO. DE LYRA.

Audite uer. Cap. III.
Posq̄ punitio regni Is-
rael ostensa est inexcusabi
lis. hīc consequenter ostē-
ditur rōnabilis. Et diuiditur in duas Diuisio
partes, quia primō hæc rationabili-
tas declaratur. secō, punitio iterum
ꝓclamat, ibi: Propterea. Prima i duas
quia primō ostenditur rōnabilitas ex
testimonio diuino, secō ex humano,
ibi: Auditū fa. Circa primū ꝓpheta
primo excitat attentionem, dicēs.
c ¶Audite. &c. f ¶Super o.
& sic alloquitur omnes Iudæos gene
raliter. g ¶Tantummo. exhiben-
do vobis legem diuinā & alia benefi
cia plura. Psa. cxvij. b. Nō fecit taliter
oī nationi, & iudi. sua nō manifes. H
h ¶Idcirco. acrius vos puniendo,
quātō maior fuit vestra ingratitudo
dicta ꝓphetarū spū dei loquentiū
repellendo, ideō subditur: i ¶Nū
quid am. duo pa. ad aliquem locū
determinatū. k ¶Nisi eis con. ta
le iter ex rōnabili causa. q. di. Nō. Et
p hoc metaphoricē designat cōuenīē
tia dei & ꝓphetę loquentis ex eius o
re. l ¶Nunquid. q. d. Nō. Leo ru-
giens est de⁹ p os prophetę pōtib⁹
cōminans: ad qđ sequit pœna, sicut
ad rugitum leonis prędа: & hoc nisi
pœnituerint. Et idē intelligit per hoc
qđ subditur: m ¶Nunqui. da. Est
ēm repetitio eiusdē sententiæ ad ma-
iorem assertionem. n ¶Nunquid.
i. absconditū in terra. o ¶Absq̄.
i. sine opere aucupis laqueū tendens.
q. d. nō: p aucupē intelligit de⁹ pōtē
rem capiens in laqueū pœnę. Psa. x. b. Pluet sup pctōres la. p ¶Nū
quid au. q. d. nō: sic intentio dei non frustrabit à punitione pec
catorum in malo pseuerantiū. q ¶Si clanget. pro aduersa
aduersariorū super eam. r ¶Et po. non expa. q. d. imo p
tubam intelligitur denūciatio prophetica diuinæ commina tio-
nis. ꝓpter hoc subditur: s ¶Si erit malū. s. pœnę. t ¶In ciui.
quod non fece. . id est ordinauerit fieri, vt dedecus culpæ pu
niat decore iusticię. q̄si diceret, aliter nō fiet. v ¶Quia. de his quæ
℣ sunt necessaria
Moraliter
Mora. e ¶Audite verbum &c. In fine precedentis capituli
ostensum est, q punitio clericorum malorum est inexcusabilis: hīc
ostenditur q est rationabilis: & hoc propter maiorem ingratitu
dinem eorum de beneficijs diuinis, cùm dicitur in persona do-
mini. g ¶Tantummodo vos cognoui. &c. id est ad
mihi ministrandum vos elegi. h ¶Idcirco visitabo in-
per uos. ita q nihil remanebit impunitum. i ¶Nunquid
ambu. pa. duo &c. quasi dicat. Sic clericus malus non potest
cum deo ambulare, quia non conformatur voluntati diuinæ.
l ¶Numquid rugi. leo in salt. &c. Totū illud ponit ꝓpter
illud qđ posite

a ℣ Hebrei dicunt Seroboam filium Nabath qui prius fugerat
in Aegyptum, & velox fuit ad faciendā idola.
b ℣ Amri.
c ℣ Venientibus Assyrijs. b ℣ Vitam. c ℣ Iehu qui occidit
Ioram regem Israel sagitta.
a ℣ Manahen qui fugit in Aegyptum, & Assyriorum regi mi
sit munera vt ab eis protegeretur, sed postea ab eisdem captiuatur.
a ℣ Phacee filius Romeliæ, qui sanctus Assyrijs sub rege Achaz
multa in Iudæa vastauit, sed postea cū filijs ab Assyrijs capti. sunt.
a ℣ Auribus intelligentiæ.
a ℣ Videntes deum, ad quos pro-
prie fit sermo dei.
a ℣ Vbi seruiebatis in luto & paleis.
a ℣ Vt nihil sit impunitum.
a ℣ Leo non versatur in conūctis agris vel vineis vel lignis
pomiferis quæ deum laudant, sed in sylvis & incultis humo.
a ℣ Nisi aceps tendat laqueum suis non illaqueatur.
℣ Non.
℣ Non.
a ℣ Id est afflictio quæ nō injusta, sed patienti grauis & mala vi
detur. vn de: Sufficit diei malicia sua. Br. Ego deus qui facio
pacem, & creo malum.

☞ prophetis omnia quę facit in cælo: vel quæ antè fecit, sed quæ fa-
A ctur⁹ est in terris. Reuelauit Noe diluuiū, Abrahę subuersionē So-
domæ Ioseph famē septē annorū. Sic Amos reuelauit nūc quid
Genes. 41 c. 19 c. 18 c. facturus esset x. tribub⁹, vt ad pœnitentiā cōuersę liberarētur à pe-
riculo. In quo clemētia dei ostēditur. Qui enim prędicit pœnam,
non vult punire peccātes. a ¶ Leo
rugiet. Hieron. Pastor iste solitus
timere leonē, timorem omnipoten-
tis comparat rugitui leonis. Qui-
dam per leonem rugientem diabo-
lum, per dominum loquentem in-
terpretantur Saluatorem, vt sicut
ille in malum a periturus, ita iste in
bonum audiatur à saluandis.
b ¶ Auditum fa. &c. Amos spe-
cialiter missus prophetare decem
tribubus, nunc etiam iubetur an-
† audire fa cit id. nūciare Azoto & Aegypto. c ¶ Cō-
gregamini. Quia vnusquisque
fingit sibi & adorat quod vult. Sic
hæretici varios errores sibi confin-
guntˢ, qui se custodes mandatorum
dei mentiuntur, & sunt in monte
superbiæ: ad quorum insaniam con
siderandam Gentes prouocantur,
quæ non habent dei noticiam. Ipsi
† compitio nes. enim calumniantur simplices credē-
tes, dum sub nomine veritatis co-
lunt mendacium, & quia sunt extra
limitem veritatis rectum facere ne-
scierunt, & thesaurizant sibi dogma
ta iniquitatis, & deceptos in ædibus
suis condudunt. d ¶ Thesauri-
zantes. Congregantes de idolola-
tria & miserorum calumnijs iniqui-
B tatem. i. peccatum in cordibus suis,
& rapinas pauperum congregantes
per violentiam in domibus suis, qa
Rad. d. enim cultum dei deseruerunt, dati
sunt in reprobum sensum, vt faciant
quod non oportet. e ¶ Quomo-
do si. Adhuc sumit propheta com-
parationes ex pastorali officio. Si-
cut paruæ reliquiæ relinquūtur à
leone ex oue vel ariete, sic de habita-
toribus Samariæ pauci remanebūt,
qui non capiuntur ab Assyrijs.
Mystice. ¶ Mystice: Cū diabolus oues eccle-
siæ laniat, sæpe de ore ei⁹ duo crura
aut extremū auriculæ eripitur, quā-
do & securo pede & tutis auribus de
um sequi possumus. Per crura enim
† angulo. Matt. 10. via doctrinarum. Per aures sacrāmē
ta dictorum significantur: vnde Apostoli sine calciamentis &
Luc. 10. aliqua pelle mortui animalis incedunt: Et credentibus dicitur:
Qui habet au. au. a. hoc iter hæreticus & diabolus impedit, vt in
via quæ Christus est, corruamus. Sed si venerit vir ecclesiasticus
Iudi. 14. b & homo dei & Samson leonem interfecerit, securo pede, & tu-
tis auribus ad deum possumus incedere. ¶ Legitur in historia
Iia. 7. a. & in Isaia quòd Phacea filius Romeliæ conduxit Rasim regem
Damasci, vt pugnaret secum contra Iudam, & in eo totam spem
suam posuit. Sicut ergo homo sessus labore quiescit in lecto, sic
decē tribus in auxilio Syrorum quiescebāt, & in securitate habi
tāti Damasci spē victorię hēbāt, & suas vires fractas vicinę Gē-
tis auxilio roborabāt sed frustra, qa ab Assyrijs vtrięq; captuati.

Nicolaus de Lyra.

☞ Alaria

c→ sūt necessaria hoib⁹ nūciari. a ¶ Nisi reue. quia sicut natura
nō deficit i necessarijs, ita autor naturę nō deficit nūciādo q. pphe
tas ea quę sūt necessaria cognosci, & nō possunt via hūana sciri.
Oia ista exēpla ad hoc posita sūt, vt vltio diuia p. pphetas, pclamata rōnabilis oñdat, nō subdit: b ¶ Leo ru. i. dñs p. pphetas cō
minat. c ¶ Quis nō. q. d. null⁹ est q nō debeat timere, & de malis
pœnitere: d ¶ Domi. de⁹. pphetas inspirādo. e ¶ Quis. nō. in-
spiratiōnē à deo acceptā pplo nūciādo. q. d. null⁹ debet tacere, p
q̄cūq; p̄sequtione. f ¶ Auditū. Hic cōsequnt oñdit rōnabilitas
punitiōis testimonio hūano, cū dr: Audi. faci. in. i. inter Gētiles
legē dei nō habentes. h ¶ Congregami. su. &c. i. idololatrias
cōtra deum
contra deū. k ¶ Et calumniā patiē. in quo notatur peccatū con C
tra proximū. q. d. si Gētiles talia viderent, sola ratiōe naturali du-
cti iuste puniēda dicerent. l ¶ Propterea. Ostensa rationabi-
litate puniriōis supradictę, hic ipsa iterū proclamatur, cū dicitur:
m ¶ Tribulabitur & circūietur ter. ita q nihil remaneat
absconditum. n ¶ Et detra-
hetur ex te fortitudo tua id
est rex, principes, & bellatores.
o ¶ Et diripientur ædes tuæ.
quia bona inde auferentur, & po-
stea incendentur: & hoc fuit im-
pletum tempore Hosee quarto Re-
gum decimooctauo. Verumtamen
quia aliqui pauci euaserunt, ideò
subditur: p ¶ Quomodo si
eruat pastor de ore leonis duo
crura, aut extremum auriculæ,
& cætera. sic eruentur filij Israel, id
est valde pauci ex eis. q ¶ In pla-
ga lectuli: id est in regione regni
Iudæ, quæ dicitur lectulus ratione
templi quod erat ibi, de quo dicitur
Cant. j. d. Lectulus noster floridus,
eò quòd ibi habitabat deus per spe-
cialem inhabitationem. Illi enim
qui prædicto modo euaserunt tem-
pore Ezechiæ venerunt in regnum,
Iudę redeuntes ad diuinum cultum.
r ¶ Et in Damasci grabato. quia
etiam aliqui ex dictis cadentibus in
Damascum refugerunt, & ibi fue-
runt occultati ad tempus. Sciendum
tamen, quòd aliqui Hebræi dicunt,
quòd Damasci est hic nomen appel-
latiuum, & non est nomen loci: & si-
gnificat victum: quia Ezechias dei
cultor, prędictis ad regnum suum re D
fugientibus prouidit modo conue-
nienti de victu: & quia non solùm
fuit populus Israel punitus, sed
etiam cultus idolatriæ ibidem
dissipatus, ideò subditur:

c→ Audite.

✻ illud qđ postea subdit. b ¶ Leo Moraliter
rugiet &c. Per leonem Christus
significatur, de quo dicitur Apoca.
v. b. Vicit leo de tribu Iuda. Ipse ve-
rò terribiliter rugiet in finali iudi-
cio. Et iste rugitus est valde timen-
dus, & specialiter clericis peccatori-
bus, quibus per scripturas prophe-
tarum est nunciatus: ideò subditur: † angulo
grabati.

d ¶ Dominus deus loquutus est, quis nō prophetabit. Pro-
phetæ enim fuerunt organa diuina: & ideò spiritu sancto inspira-
ti, non poterant non loqui, sicut nec organa materialia possunt
retinere sonum cum fuerint insufflata. f ¶ Auditum facite.
Hic ostenditur punitio malorum clericorum rationabilis in re-
spectu culpæ laicalis, cùm dicitur: Auditum facite in ædibus
Azoti. quæ interpretatur incendium. g ¶ Et in ædibus ter-
ræ Aegy. quæ interpretatur tenebræ: propter quod per ista
ædes significatur conuersatio laicorum qui carent luce scientiæ
& communiter incensi sunt igne cupiditatis & luxuriæ, sed
multò plus incensi sunt mali clerici: ideo sequitur: h ¶ Congre-
gamini super montes Samariæ: Per quos significatur eccle-
siæ prælati, eò q Samaria interpretatur custodia dñi. i ¶ Et vi-
dete insanias multas. quas faciunt mali prælati & eorū clerici.
Et subditur pœna, cū dicit: m ¶ Tribulabitur & circui. eo-
rum cupiditas terrena tribulabitur inferni pœna, quia ꝯ aliqui sunt
boni, subditur: p ¶ Quomodo si eruat pa. i. diabolus, sicut di-
citur. j. Pet. v. b. Aduersarius vester diabolus, tamquàm leo rugi
ens circuit quærens quem deuoret. De cuius ore eruūtur boni prę
lati & clerici: Qualiter autem eruantur, ostenditur cùm subditur:
q ¶ In plaga lectuli. i. in regione lectuli, per quam significatur
quies contemplationis. r ¶ Et in Damasci grabato. per qđ
intelligitur Eucharistiæ deuota sumptio, eò q Damascus inter-
pretatur victus: Illi nāq; eruuntur de dæmonis ore, qui vacant
contemplationi & Eucharistiæ sumptioni deuotè.

Ber a ¶ Altaria Bet. Quę fecit Ieroboā aureo vitulo, vbi dū offeret, venit ꝓpheta q̄ diceret, Altare altare, audi ꝙ bū dñi &c. tūc sciꝫ.Reg.13.a. ſſum eſt altare i duas ptes, & man⁹ Ieroboā aruit. Altare eccleſię vnū eſt, altaria hęreticorū tot ſūt q̄t ſchiſmata eorū: tū vnū ſeha bere iactāt ꝙ ſupbiā: cui⁹ cornu. i. arrogātia ꝭputabit. b ¶ Et p. Sic erāt diuites principes. x. tribuū, vt duas dom⁹ haberēt, vnā hyemalē verſā ad auſtrū, aliā eſtiuā verſā ad aq̄lonē i q̄b⁹ ꝙ vaꝫ.Reg.22.f. rietate tporū delicioſe habitarent. Achab etiā legit duas dom⁹ eburneas feciſſe. ¶ Myſti. Dom⁹ hyemal, regnū Iſrl, in q̄ religiōis frigus & cult⁹ dei, & varij turbies vētorū, Myſticè & ſęua tēpeſtas. Dom⁹ eſtiua, regnum Iudæ in quo calor religionis & templum & holocauſtum mane & veſpere.

GLOS. ORDI. Cap. IIII.

AVdite ue. Loquit ad opciates q̄ſcz. x. tribuū vt audiāt verba dñi, q̄s nō boues amatores, ſed irriſorie vaca. pin. vocat: qa reſi dētes domi, & vētri & gulæ ſeruiebāt, opprimēdo egenū, & cōſrigēdo i iudicio pauperē, vt bona illorū in ſuos redigerēt vſus. d ¶ Quæ di. ꝓmittite tm̄ & iubete: & nos ſpoliabim⁹ domos pauperū, vt bōa illorū in nros vſ⁹ redigam⁹. Nō ait comedemus, ſed bibem⁹: i q̄ notat deditos ebrietati, q̄ę mentē ſubuertit & errores libidinēq̄ generat. e ¶ Afferte, niſi maiores dederint ptā tē, miores q̄ę deuorēt nō habebūt. Siſr & de hęreticis itelligēdū, qa maiorū doctrina miores inebriātur. f ¶ Leua. uos. Seruat metaphorā vaccarū q̄rū carnes in veſtib⁹ ſolēt leuari. Significat aūt, qa cū veniēt Aſſyrij capienē in prędio, & portabunt iure victoriq. g ¶ In ol. In prędio ſupatos cōpellēt ad vrbes munitas, q̄ę ollis ſeruiētib⁹ cōparātur, qa fame & peſtilētia clauſos ppſos exF ire cōpellūt, & ire i captiuitatē. h ¶ Per api. ciuitatū, qa deſtructus vrbib⁹ ibūt i captiuitatē: Vel apturas, q̄ſi iā patę ſūt viæ p q̄s ducamini captiui i Armō q̄ę eſt regio vltra mōtes Mœdorū & Perſarū. i ¶ Alter. cō. Sc̄m idioma Hebręorū q̄d nos dicim⁹ mutuò vel viciſſi alt̄a cōtra alt̄ā pōit. k ¶ Veni. ad. Ironicè loquit. Q. Hucuſq̄ Ironia ſpōte imolatis idolis, mō iā iſtāte captiuitate: ꝓficte q̄d cœpiſtis, vt q̄ntò vobis eritis impudentiores, tantò mea vidicta ſuper vos iuſtior appareat. ¶ Ingrediuntur mali in Bethel, id eſt domum dei quæ eſt

Nicolaus de Lyra. ecclęſia:

c ✠ a ¶ Audite &c. In die cū viſitare cœpero prę ſuarcaūōes Iſrael, ppſm puniēdo. ✠ſanctitate ſua b ¶ Viſitab. Oia loca idololatrię ſubuertēdo. c ¶ Et p. &c. Potentes em̄ ex carnali tate habebāt varias domos, p hyeme & ęſtate. d ¶ Et pibūt. Nō q̄ totaliter eſſent ebriæ, ſed qa ibi erāt aliq̄ opa nimis curioſa eburnea: & hoc mō dr. iij. Re. vlti. f. de Achab rege Iſrl. Et dom⁹ eburnea quā ędi. In .c.iij. vbi dicit in Poſitiō ſubdit: Nūqd

ADDI. ambu. duo pariter.

Quòd hīc dicit: Nūqd ambu. &c. vide cōtinuari cū prędecēt⁹ & ſequētibus: Sic em̄ dixerat. ſup de⁹ ipſis filijs Iſrael. Tm̄ mō vos cognoui ex oībus natiōnib⁹ terrę. Idcirco viſitabo ſup vos oēs iq̄tates vſas. In q̄ deus vidē rūdere cuidā tacitæ quæſtioni. Poterāt em̄ q̄rere de filij Iſrl à deo q̄ eis cōminabat de tot ſupplicijs, ꝓpt̄ ſua pcta, q̄ę t̄ rō ſ̄re magis nos affligi: q̄ alias Gētes, cū multę alię Gētes hmōi pcta. ſ. idololatrię & homicidij & hmōi pampl⁹ cōmittāt: Ad q̄d de⁹ reſpōdet. Tm̄ mō vos cognoui ex oībus natiōibus terrę. vbi Glo. Cū ſim creator oīm, vos ſolos elegi in ppſm peculiarē, vt mei cognitionē haberetis. Et idcirco viſitabo. i. corrigā iniquates idololatriæ veſtrę, vt ceſſetis vel nō ceſſātes grauiꝰ puniami. Hęc in glo. G Sed q̄ erant aliqui de huiuſmodi diuina viſitatione, malē ſentiebāt, erroneē eſtimātes q̄d talia mſa pœnalia cōinata cū cōtingerēt euenire. nō à deo inflicta ſeu intēta erāt, ſed cōtingebāt caſualiter eo mō quo Philiſthæi. 1. Re. 6. b. dicebāt: nō manu ſua tetigit nos, ſed caſu cōtigit. Hos ꝭprobat ꝓpheta, dicēs: Nūqd ābu. duo pariſ, niſi cōueneriſt? Sic ē i Hebręo: Et q̄d addit, eis, nō ē de textu, & eſt ſenſ⁹, q̄ ſicut cū duo hoīes ex diuerſis partib⁹ veniētes cōcurrūt p̄ oia, vt pariſ ad vnū locū determinatū accedāt, ſignū ē q̄ hoc fit ex certa cōuentiōne vtriuſq̄ nō à caſu: & ſic cōuentiōis ꝓpheticæ prænūciatiōis cū reuētu eſt ſignū, q̄ talis euēt⁹ nō eſt caſualis ſed intēt⁹. Ad q̄d adducit aliud exēplū de naturali ſignificatiū⁹ ſicut ē rugit⁹ leu vocis eratio leonis quæ ſignificat prædā ſtā vl capiēdā, quæ q̄dē ſignificatio eſt nō à caſu: ſed ex iſtictu naturali. Siſr exēplificat de aue cadēte i laqueū terrę, q̄d nō caſualiter, ſed p̄ induſtriā aucupis fit, ſic etiā ablatio laqui. Siſr etiā adducit exēplū de cōiter cōſuetis. ſ. de clāgore tubę q̄ ſignificat aduētū aduerſariorū, q̄ę q̄dē ſignificatio nō eſt caſualis ſed ex more hoīm intēta, vū de oīb⁹ iſtis cōludit p̄ ſiſirudinē. Si erit malū i ciuitate, q̄d de⁹ nō fecit: hoc ē dicē: Sicut prędicti effect⁹ nō caſualiter ex ſuis cauſis ſed ordinatè ſeu itētè puenīūt, ſic cū mala pœnæ euenīunt in ciuitatibus, non ſūt cenſenda caſualia, ſed à deo intenta: & hoc eſt q̄d principaliter intendit deducere ex præmiſſis.

NICO. DELY. Ca. IIII.

AVdi. Poſtq̄ cupiditas viroꝝde clarata ē, hīc conſequit idē oñdit de vxorib⁹ eorū cū dr. ¶ Au ✠Baſan dite. i. potētū vxores, q̄ę dicūt H vaccæ ꝓpt̄ vitulos aureos q̄s adorabāt, & Diuiſ pingues rōne diuitiarū: ad q̄rū acq̄ſitionē in iquā viros incitabāt, iō ſubdit: t ¶ Quæ ca. i. p viros vſos fieri ꝓcuratis: ō ſequit. g ¶ Quæ &c. i. marinis. h ¶ Affer. &c. i. ſubām alioꝝ rapite, vt nos & familię nr̄æ poſsim⁹ lautè viuere, & ſubditur pœna: i ¶ Iura. &c. i. i ſcipo qui eſt ſtūl⁹ deum. k ¶ Ecce di. i. ad punctionē vīam. l ¶ Et le. &c. Portādo i captiuitatē. m ¶ In cō. Sicut portantur res ponderoſæ in tinellis. n ¶ Et re. i. cæteros ad fortalicia fugiētes ibidem cremabūt cū ædificijs. p ¶ Et per. i. multæ fiūt a pturę in muris p q̄s extrahemini. r ¶ Et p. Nomē ē regionis lōginq̄ vltra terrā Aſſyriorū. s ¶ Venite. Poſtq̄ ꝓphetā arguit ppſm de auaricia, hīc cōſeq̄ter arguit ipſm de idololatria. Et diuidit in Diuiſio tres partes: quia prīò ponit idolatriæ ſre ✠tolleretis hoſtis ſpōtis, & poq̄ntatio ſecōdò frequētatiū obſtiatio, ibi: Vnde & ego. tertiò ꝓphetæ monitio, ibi: Poſt ✠ſtrahetis ve quā ait. Circa primū dicitur: Venite. i. ve ſtrā hanietis frequētādo locum idololatrię, ita q̄ ✠ propheta nō Mora. c ¶ Audite. Hīc Amos ꝓphetat Pulcrorip. cōtra vxores principū Samariæ, p q̄s myſti Moraliter cè ſignificāt dericorū bñficiatorū ſocias, q̄ę volūt delicatè nutriri, & precioſi ornari de bonis eccliæ, iō ſeq̄t̄ g ¶ Quæ di. amaſijs vſis. h ¶ Affer. &c. i. lautè viuem⁹. Et ad ſatiſfaciēdū eis per malos clericos grauaſ ppls ſubiect⁹, iō ſeq̄t: f ¶ Quæ ca. & ſubdit pœna cū dr. l ¶ Et le. i. baſiliſq̄s ſignificāt pœnas tales q̄s icurſ aliq̄ ꝓ q̄s ſignificāt pœnę tales q̄s icurſ aliq̄ ꝓ malis ſuis. n ¶ Et re. i. alias à corpib⁹ exutas. o ¶ In ol. i. pœnis gehennalibus. o ¶ Exib. de vita pñti. p ¶ Per aper. i. per diſſolutiones harmoniæ corporalis. r ¶ Et proijciemini in. qui interpretatur acerui⁹ triſticiæ: ꝓpter q̄d ſignifi. at pœnam gehennę. s ¶ Venite ad. Hīc po itur dictæ punitionis duplex cauſa. Vna eſt pctōrū continuatio: ideò ſubditur: t ¶ Et imp i. agentis.

✠ Et ad Galg.

ecclesia,ibi impiè agunt in deū,eius pręce
A pta calcando:& in Galgalā,q̄ interpreta
tur reuelatio:quia vendicāt sibi scripturarum sciam, vnde supbientes in quęq; vicia defluūt:inferūt etiam mane hostias:& die tertia decimas, transfigurati in angelum lucis,& triplicem scripturarum intelligētiam in vnius diei sententiam coartāt.
Triplex intelligentia scripturæ
Debet enim scriptura primò secūdum literam intelligi, vt ide moralia præcepta sumantur.Secundò,iuxta allegoriā.i.spiritualē intelligentiā.Tertiò sec̄m futurorū beatitudinem. Hæretici verò primam & sec̄am diē cōtēnentes, quędā spiritualia figmenta sibi cōponunt sine fundamento
†sponte oblata congregarisacic.
& parietibus,tectū desup imponentes:& recedentes de ecclesia fermentū q̄ corde conceperūt,alijs prędicant: & hoc nō erro re sed amore mali.vnde comminatur de superbis vindictā dedi vobis stu.den.

a ¶Tribus dieb⁹. Erant quædā sacrificia.de quib⁹ siquid in alterum diem seruaretur,& oblatum & remanens immūdū iudicabatur.Erant & alia, de quibus si in tertiū diē aliquid remaneret,immundum fiebat: q̄ est offerre immundas hostias.

Ezech.8.a b ¶Dedi uo. Iuxta Ezechielem: Qui comederint vuam acerbam, stupescunt dentes eius. Sic hæretici testimonijs scripturarum abutentes,immatura & absque sua dulcedinè comedunt: & ideò perdunt robur dentium, ne possint dura comede-
B re:& in aluum tori corpori profutura
Ioh.6.d. transmittere:Et hunc stuporem & penuriam panis, qui de cælo descendit, dicit mittendam in cunctis locis eorum, vt patiantur indigentiam verbi dei.c ¶Et nō estis.Et cū hæc omnia nō pro crudelitate, sed pro correctione vestra facerem, non tamen estis correcti, iuxta illud: Frustra
Ier.2.f. percussi filios vestros,disciplinam non receperunt. d ¶Ego quo:prohi.Prohibet deus ab hæreticis rorem diuinæ sapientiæ,& mandat nubibus ne pluant super eos imbrem ante tres menses messis, ne perueniant ad mysticum fructum mysterij trinitatis, & pluit super vnam ecclesiam,non super conciliabula hæreticorum.Si quis etiā illorum penuria coactus ad ciuitatem dei regreditur vt hauriat,non satiatur: quia non voluntate sed necessitate accessit.e ¶Imbrem.quidicitur pluuia serotina agris Palestinæ.quæ herbam vt triticum pariat, debet irrigare illo tempore quo tres menses sunt vsq; ad messem id est Maius,Iunius,Iulius. Hoc tempe necessaria est pluuia: Et ne putetur lege nature & astrorum cursa contingere,
3.Reg.17.a. addit: f ¶Et plui su.hæc etiam penuria aquæ sub Elia contigit. g ¶Percussi
1.Cor.7.b. uos. Percutiuntur hæretici ardore libidinis.vnde Apostolus :h Melius est nubere quàm vri. Percutiuntur etiam ira & inuidia,quæ ruborem sanguinis cōmutant in pallorem:quia auferunt verā intelligētiam,& ita totū corrumpunt, vt etiā mella dulcia videantur amara,quia quidquid prius in ecclesia placuerat, iam factis hæreticis videntur amara. Ipsi multiplicant
3.Reg.21.a. hortos id est doctrinas, in quos Naboth noluit vineam suam mutari. Hæretici etiam bona faciunt,vt melli venena misceāt: ideò vineas & oliueta & fi.se habere iactant.Sed de vinea Sodomorum vinum
Deut.32.e. eorum est. ¶Aurugo id est rubigo vel Erugo quæ apud Ioel Eruca dicitur. Alij sic habent:Aurugo.id est Rubigo, quæ
Ioel.1.a. apud Ioel Erugo dicitur:Quæ ita fit cùm nocte ros

a ¶Venite,qui est locus idololatriæ. b ¶Ibi contra deum cui idola prętulistis. ¶Quidquid ibi faciris pręuaricatio est.

te:ad Galgālam & mūltiplicate a
pręuaricationem.Et offerte ma b
a ¶Cito anteq̄ veniat captiuitas.¶Ne sit dilatio in sclere. b ¶Secundum Symmachū: Tertia die decimas vestras subsaudis,offerre. ¶Quod prima die oblatitia reseruate in tertiā diem,vt sit immundū.

a nè uictimas uestras, tribūs die
bus decimas uestras. Et sacrifi c
a ¶Subaudi,panē quod prohibetur in lege.
b ¶Granarā achone. c ¶Huiusmodi oblationes.

cate de fermētato laudem,et uo
a ¶Spontaneas,quod ad læticiam pertinet.Non

cate † uōluntarias oblationes,
enim errore sed studio & curiositate hoc facitis.
a ¶Vt non solum fecisse,sed & alios docuisse videamini. b ¶Sic præcipio,quia sic volu.

& annūnciate. Sic ènim uoluid
¶.x.tribus.

istis filij Israël,dicit dominus de
a ¶Famem vbi per insolentiam comedendi fu' pescunt dentes,& amittit vires comedendi-

b us. Vnde & ego dedi uobis † fa tu
¶Hæc magna fames quæ terram x. tribuum attriuit, contigit temporibus Ichiæ.

porē dentium in cūctis urbibus
uestris,& indigentiā panū in o e
mnib⁹ locis uestris & nō estis re
a ¶Non tantum stuporem & penuriam panis dedi,sed etiam &..

d uersi ad me,dicit dominus. Ego h
a ¶Vt non solum famis sed etiam sitis periculum sustinerent.

quoq; phibui à uobis imbrēm
f cùm adhuc tres menses superesi
sent usque ad messem,& plui su i
¶Ecclesiam.
per ciuitatem unam, & super ci
a ¶Hæreticorum.

uitatem altēram non plui. Pars
a ¶Vnitas ecclesiæ quæ est pars dominī.
b ¶Reprotulit fructum.

unā cōmpluta est,& pars super
a ¶Siti coarctā.

quam nō plui,aruit.Et uēnerunt k
a ¶Diuersi hæretici. ¶Super quas non plui & in quibus cisternæ siccæ erant.
b ¶Super quam plui & quæ habebat aquam.

dūe &tres ciuitates ad ūnā ciuita
a ¶Ecclesiam de qua exierant.
b ¶De puteis & cisternis eius. c ¶Vinum.

tēm ut biberent aquā,& nō sunt
a ¶Deficiente aqua. b ¶Cum hoc ad correctionem vt medicus facerem. c ¶Quia non voluntate sed necessitate redeunt.

satiāte:et nōn reuistis ad me,di
a ¶Propter hoc, ¶Aflixi.Q.Quod superfuit siccatur, vento vrente consumpti,

l cit dominus. Pèrcussi uos in uen
to urēte,& in aurugine multitu
a ¶In his multiplicandis.x.tribus studebant & inde iram dei contra se concitabant. b ¶Non dei.

dinem hortorum ueitrorum,
a ¶Quæ non sunt de bonis oliuis.

& uinearum uestrarum : oliueta
a ¶Hæc est ficus quam Iesus maledixtam arescit.

uestra & ficēta uestra comedit
a ¶Grauior,quæ non auolat sed vniuersa cōsumit.
b ¶Hæc omnia passi,tamen non recū.

m erūca,et non reuistis ad me, di n
h cit dominus. Misi in uos † mor m
a ¶Dum ab Aegyptijs auxilia peteretis,gladio Syrorum occisi iuuenes vestros:quibus occisis equi eorum quos contra dei iussa multis pitiauerant a victoribus captiui ducti sunt: & fœtor morientium nocebat naribus ventium.

tēm in uia Ægypti, percussi in
gladio iuuenes uestros usque n
ad captiuitatem equorū uestro o
rum,& ascēdere feci † putredinē
castrorum uestrorū in nares ue
stras: & non reuistis ad me, di

nocte ros vel imber super teneras spicas C
cadit, incalescente sole vertuntur in rubeum colorem & inarescūt grana adhuc terrena. Aurugo etiam dicitur morbꝰ qui in homine nascitur ex abundātia corrupti fellis,quæ corrumpit sanguinem & vertit in pallorem,& quęq; dulcia vertit in amaritudinem.h ¶Misi in.Hiero.Quotidie ambulantibus in via Aegypti.i.per mala mundi,immittit deus mortem, vt mortui Col.3.a.
catis membris quæ sunt super terram, viuat in eis Christus.Percutit etiam deus in malis quidquid superbum & peruersum est in iuuentute, ne vsquè ad senectutem perueniat, & tradit equos captiuitati, ne per præcipitia labantur in infernum:& facit fœtorem ascendere, vt cognoscant peccata sua.Sed nec sic reuertuntur.

Nicolaus de Lyra.

c✠ppheta non inuitat ad idololatriā,sed magis arguit eam.a ¶Ad Gal.Ibi ēm similiter idololatria exercebaf, vt dictum est Hosee.xij. b ¶Et offerte id est offeretis tribus diebus, scilicet in anno, sicut in templo dñi,quod erat in Ierusalem,cultores dei debebant comparere ter in anno.Exod.xxiij. Ieroboam enim in cultu vitulorum quos fecit, statuit aliq̄ similia cultui diuino qui fiebat in Ierusalem, vt populus facilius assentiret.c ¶Et sacrifica.de.fermenta.sicut & Gentiles idoD
lolatræ. Oblationes enim deo factæ in Ierusalem erant absquè fermento.d ¶Sic enim uolu.fi.scilicet sacrificare vitulis aureis,& non mandato meo, sed voluntate vestra iniqua.e ¶Vnde.Hīc cōsequēter ponit obstinatio populi, q̄ pluries à deo fuit flagellatus,ꝑpter peccata,non rē emēdat⁹:& primò ponit flagellum famis,cùm dicitur: Vnde & ego &c. den. Famem Hebræi ēm dicunt Acutiē dētium: Vnde & famelici dicuntur vulgariter habere dētes acutos & ventrem vacuū, ideò sequit:e Et indigentiam.pa.Sc̄ò,flagellū sitis, cū subditur:h ¶Ego quoq;.&c.& hoc tribus mensibus añ messem,quę incipit in terra illa mēse Aprili:& sic fuit prohibitus imber tempore quo magis solet pluere.
i ¶Et plui super.i.quando dedi pluuiā, fuit ita modica, q̄ non sufficiebat vobis ad potum:ideò sequitur: k ¶Et venerunt duæ & tres ciuitates.&c. Et tertiò flagellum venti vrentis, terrenascentia corrūpentis & erucas generātis.cū dicitur:
l ¶Percussi vos in uen.ur.&c. Quartò flagellum occisionis ab aduersarijs,cū dicitur. m ¶Misi in uos &c.Miserūt enim iuuenes electos in AEgyptum ad adducendum inde auxilium cōtra Assyrios.q̄ prœoccupati ab Assyrijs fuerunt ęsi ab eis,& equi eorum ab aduersarijs capti, ideò subditur.n ¶Vsq; ad cap.equo. Et quia cadauera eorum remanserūt insepulta,subditur.o ¶Et ascendere feci putre.& cætera. Quintò flagellum subuersionis terrę per aduersarios, cū dicitur: † pestilenti
c✠ Subuertj am.
Moraliter

✠a ¶Ad Gal.&c.Ibi autem exercebatur idololatria:iō significat auaricia quæ dicitur idolorū seruitus, Eph.v.b.Alia cā est obstinatio,cū dicitur:f ¶Dedi uobis stupo. &c.i.famem acutā. g ¶Et non estis reuer.ad. Nam afflictio non dedit vobis intellectū,quod est obstinatiōis magnæ signū. Et idem significatur p alias pœnas quæ sequuntur,cū dicitur. h ¶Ego † fœtorem.
quoq; prohi.à uo.imbrem. vsquè ibi
✠ Posteā aū

a ¶ Subuerti vos. Mortui sunt Sodomitę corpore & anima, similiter & isti p eodem peccato. Loth solus liberat⁹ est cū filiabus suis, q̄si ticio semiustus amissa parte corporis sui, i. vxore cū q̄ vnū in carne erat. Sic comparatione eorū qui perierūt fame & gladio pauci remāserūt, qui & partē corporis sui amiserūt. i. temporalia quibus corpus sustentatur: & in quibus delectabantur. ¶ Extrema medicina est, &c. x. tribuum & hęreticorū & oīm peccatorū, vt postquā in multis percussi non resipuerint, tandē diuinus ignis ædificia subuertat. & ipsi liberētur quasi torr. rap. ab incen. & nudi euadant, iuxta illud. Si cuius opus arserit, detrimentū patietur. Qui em̄ habēs opa Sodomę p ignē saluatur, quasi torris de incēdio rapit. pri⁹ operib⁹ Sodomę igne destructis. Vñ in ꝓpheta legitur: Restituet Sodoma in antiquum, qa q suo vicio Sodomitis vnitus est, si in eo arserint opa Sodomæ, in antiquū statū restituet. b ¶ Quaprop. Quia p̄terita cōtēpsistis, saltē per hæc quę inferenda sūt corrigamini: Nec dicit qđ faciat, sed suspēsos relinqt, vt cogitēt sibi inferēda, quęcūq; deteriora iferri posint, & saltem hoc timore redeant.

Gene. 19. c.

†Gen. 19. c.

1. Cor. 3. c.

Ezec. 16. f.

†aurorā & tenebras.

c ¶ Præparare &c. Vt veniētem ad te p mysteriū incarnationis auide suscipias liberatorē: Vel præpare ad inuocādū dominū deū tuū, vt liberet te à pñti tribulatiōe: Quia oīs q̄ inuocauerit nomē domini salu⁹ erit. d ¶ Creans uē. Flatū hui⁹ aeris, vel aīam hoīs, & à se creatis nunci

Ro. 10. c.

F at eloquium suum, iuxta illud quod ait.

supra. 3. b. Nō faciet dominꝰ deꝰ ꝓbū, nisi reuelauerit secretū ꝓphetis suis. e ¶ Faciēs ma. Iuxta literam, matutino tpe facit nebulam venire sup̄ terrā: Et gradiet sup̄ ea. ter. q intra oīa est & extra oīa. ¶ Nebula pinguedo aeris est: & significat pinguedinē fidei, quę manet. i. tpe baptismi cōpsit. Excelsa terrę ꝓtutes vel sancti in culmine ꝓtutū cōstituti. Deꝰ ꝓ virtutes oīm trāscēdit, & ī cordib⁹ suorū ābulat.

GLOS. ORDI. Ca. V.

AVdite uerbū. Quātū ad literā ꝓpheta deplorat. x. trib⁹ ꝓ pēs, ita captiuādas vltra mōtes Persarū, vt amplius nō sint reuersurę ad ꝓpriū locū. Virgo vocant, sec̄m q̄ in Pharchis & ꝓphetis vni spōso casta mente copulati sūt. Quā virginitatē iam corruperant mœchantes cum idolis. Mysticē. Deflet illos qui mente deum cernunt, & posteā seruire desinūt, nec ad verum dei lumen redeunt.

Mysticè

g ¶ Domus Isr. Lxx. Cecidit amplius, si resurget virgo Isrl̄ in sua terra. Nō negat posse resurgere, sed nō resurget ꝓgo Isrl̄. qa semel aberrās, & si reportaſ hūeris pn̄ pastoris, non habet eā dē gḡiam cū illo q nūq̄ à deo aberrauit. Vnde p pheta: Malo pniam pēcātoris, q̄ mortem:

Ezec. 18. g.

pniam nō sc̄i. tati eccl̄ię cōpat, sed qa cōpata morti & inferis melior fit. h ¶ Nō est. Nō est q intercessiōe sua reducat ad vitā, sicut

Exo. 32. g.

Moyses placauit irā dei, & hoc q̄re: qa nō vult cōuerti ad deū per pniam: & hoc ē qđ dicit: Quia hęc dicit dñs deꝰ: Quia noluisus cōuerti ô decē tribus cū venerit Assyrij. x. ps vñ remanebit ī prima

4. Re. 17. d

captiuitate, ęteri captiuabunt. Quòd si ipa decimatio remanens in terra ꝓmissiōis nō pœnituerit, & ipsa veniēt⁹ Assyrijs ex toto captiuabit: Q̄ si ita factū est. i ¶ Vrbs. de qua. Hiero. Vnitas habet sacramentū vnius dei: Et esse in hoc nūero pria bti. dō ē, qa vn⁹ & ver⁹ deꝰ est, sec̄a in sec̄o est in decade. tertia in tertio. i. centenario. Sicut em̄ decas decima vniōe cōplet, sic centum. x. decadibus: sic & millenarius decem centenarijs, per quē quarta & sūma vel firma beatitudo notatur: de q̄ amissa si quis egerit pniam de illo q̄rto millenario vix redit ad tertiū centenarium: & si in centenario est, vix redit ad sec̄m. i. denariū, & ita fit vt ꝓgo Isrl̄ quæ errauerat

Vnitas laudatur

errauerat, nō habebat susc̄itātem: qa qui semel ab vnione discesse G rit, & virginitatē quam cū vno viro habebat p̄diderit. pristinum Mysticè statū, & vnionis bt̄itudinem recipere nō valebit, & vix cōcedit̄ur 2. Co. 11. ei vt de mille redeat ad cēt̄ū, & de cēt̄ū redeat ad decē. k ¶ Noli. Bethel interp̄tatur dom⁹ dei: Hāc quęrit qui dicit: Tēplū dñi ē: & in ędificijs quę destructa fūt cōsidit: Quę rit etiā q̄ sequit̄ hām occidērē, nō spiritū.

Nicolaus Lyra. Cap⁹ vivificantē.

a ¶ Subuerti uos. Quæ subuersio facta est ferro & igne: ideò sequitur:

b ¶ Et fa. estis &c. i. lignū semiustum: Et dicit à torreo torres. c ¶ Et non redi. ad me. Toties flagellati. d ¶ Quapropter hæc faciam tibi Israel. i. iterabo tibi pœnas consimiles & maiores.

c ¶ Postquā aūt. Hīc consequenter ponitur ꝓphetę monitio. s. vt ppls ad dñm cōuertat: Et ad hoc inducit duplex motiuū. Sec̄m ponit ca. seq. Primū aūt motiuū est cōsideratio diuinę potēt̄iæ, cui oīs creatura debet se subijcere ad dē. Postq. autē. i. afflictiones p̄dictas. f ¶ Præparare in &c. Per debitā pœnitentiam vexatione tibi intellectū dante. Et dicit ex- † opus positores nostri cōiter, & satis rōnabiliter, qp hęc est ꝓphetia de cōuersiōe Iudæorū circa finē mūdi futura: vñ &c. x. trib⁹ adhuc nō fūt liberatę à captiuitate: & sec̄dū hoc exponit: Præparare. i. præparari. Ad hāc aūt cōuersionē seu pniam dictā debet mouere excellētia diuinæ mis. dīæ, ideò sequit: Quia ec. fo. g ¶ Et annū. H homini elo. Dando ei ipm̄ prophetiæ. h ¶ Dominus deus. i. angelorum. Moraliter

*e ¶ Postquā aūt. Nā in pñi pēctōres possūt ad deū reuerti: p multiplices pœnas quę ipsis inferūtur aliq̄n reuertūtur.

NI. DE LYRA. Cap V.

AVdite. Hīc ponit sec̄m motiuū qđ est diuīę iustitiæ cōsiderationem aciter pēnā puniēt. † p. quasi Et diuidit ī duas partes: quia Paulus primò ponitur hęc cōsideratio: sec̄ò argu- Diuisio guitur populus de oppōsito, ibi: Quę cōuertitis. Prima in duas: quia primò inducit populum ad cōsiderationem pœnæ præteritæ, sec̄o ad euasiōem futurę, ibi: Quia hęc dī. Circa primū dicit ꝓpheta: i ¶ Audite uerbū. nō solùm aure sed etiam corde. k ¶ Quod ego. Comparātiōs miseriæ vobis inflictę. l ¶ Dom⁹ Isr. A statu prosperitatis, & hoc fuit à tempore Azahel regis Syriæ q sup̄ modū afflixit regnū Israel, sec̄m qđ dicitur. iii. Reg. xiii. Iratus q̄ est furor domini cōtra Isrl̄: & tradidit eos ī manu Azahel &c. & subdit: Attriuerat eos rex Syriæ. m ¶ Non adjciat ut resurgat. In præterita potestate. Et ad idem facit quod sequitur:

n ¶ Virgo Israel proiecta est. qa expressio est eiusdē ad maiorē assertionē: quod declaraſ per illud qđ subditur: Vrbs de qua. p ¶ Quia hæc. Hīc inducit ad euasionem pœnæ futurę dīa in persona dei: q ¶ Quæri. me. p opera bona. r ¶ Et ui. corpali & spirituali vita. s ¶ Et noli. &c. i. nolite colere idola quę colūtur ī Bethel in Galgala Moraliter

Moraliter. i ¶ Audite. p planctū quē dominꝰ leuat sup̄ casū domus Isrl̄ significat caꝰ militātis ecclę pligēd⁹ quę notabiliter declīat à pfectiōe patrū, tā in ppło q̄ in clero. Et maxiē pligēdus est qa nō appet remediū reuelatiōis ad primū statū, iō dī. m ¶ Nō adjj. vnde adhuc subditur. ¶ Vrbs &c. i. regnū vel diocesis: vel religio aliq̄ de qb⁹ erāt mille bellatores cōtra dęmones & vicia, pauci valde iuenīūtur respectiuè. Sed qm̄ em̄ datio nō ē simpliciter impossibilis, subditur: q ¶ Quærite. &c. vita gḡa. s ¶ Et no. In his aūt locis exercebat idololatria: ꝓpt̄ qđ significāt mala loca vt ꝓstibula, tabernas, & alia ī qb⁹ exercēt̄ur vilia quę fiūt à fidelibus ꝓ bus cantāda

vitificantem. Galgal locus vbi ppl̃s secundò est circũcisus: Hanc
A intrat qui post aduentum Christi rursum vult circũcidi. Galgal
Ios.5.c. etiam reuelatio dicitur: In hac intrat qui nititur ad maiora se, & reuelationis & superiorum scientiam sibi promittit: Transit etiã
Ioh.4.b. in Bersabee, vel secundum. Lxx. ad puteum iuramenti, de quo Sa
Ioh.7.f. maritana cupit haurire aquã quæ litim non expellit: ignorans eum de cuius ventre fluent aquę viuæ: quia Galgal. i. circũcisio carnis ducetur captiua à cordis circumcisione: & Bethel quam putatis dominum dei omnino non erit, vel inutilis erit. a ¶ Quærite do. Post verba domini subiungit prophęta admonitionem suã, incitans vt reuertantur ad dominũ. ¶ Ieroboam qui vitulos fecit, & separauit populum à domo Dauid, significat hæreticos q̃ sermone cõpositio quasi aurea simul̃ acra fingũt, & adorant qd̃ finxerunt: his dicitur: Quærite dominũ &. Qd̃ nisi fecerint comburũtur ardoribus diaboli: & hunc ignẽ nõ põt extinguere aliquis de magistris eorũ, q̃a & ipsi hæretici sunt qui falsò se domum dei vocant.
b ¶ Facientẽ arctu. Audientes hæc, nõ ad fabulas poetarum recurramus, sed intelligamus omnium creatorem & oĩpotentẽ. ¶ Per arcturũ, qui septẽ stellis constat, signatur ecclesia septiformi spũ repleta. Per orionem, qui hyeme oritur, & suo ortu tẽpestates excitat, signantur martyres qui tẽpore infidelitatis prædicant incredulis, & excitant cõtra se tẽpestatem pśequutionis. ¶ Loquens de arcturo & orione maluit ea vocare nominib⁹ inuentis à Gentilitate q̃m noibus Hebræorum,
B ne nobis ea Barbara viderentur. In quo notat etiã hanc ꝓphetiã à Gentibus legendam. c ¶ Et diem in. Ab hora sexta in typum Iudaicæ cæcitatis, dies conuersus est in noctem crucifixoribus: lux etiã quæ in lege & prophetis oriebatur versa
† tenebre- est in tenebras illis de quibus scriptum est: Obscurentur oculi eorum. d ¶ Qui uocat. Aquæ maris, peccatores quos effundit vt conuersi in dulcedinem alijs prędicent, In quibus quidq̃d terræ & amaritudinis inerat, ardore veri solis excoquitur.
† roborat c ¶ Qui subri. Ad præsens tempus reuertitur. Q. Qui creator omnium cõminatur captiuitatem Samariæ, subridet sicut q̃ irascitur, & aptis paululum labrijs ridere se simulat, vt magnitudinem iræ
Deut.16.d. ostẽdat. f ¶ Odio ha. In portis antiqui sedebant ad iudicia, ne agricola ad causas veniens nouo aspectu ciuium terreretur, vel ne ciuis longẽ ab vrbe discederet. ¶ Portæ mortis vicia. Portæ vitæ virtutes: habetur autem odio iustus existens in porta virtutum, si corripit malum exi
stentem in porta mortis. g ¶ Idcirco ꝓ eo &c. ne putaret Israel, quòd ꝓ sola ido
lolatria puniẽdus esset, addit & cætera mala. ¶ Hæretici diripiũt sensũ pauperũ, q̃ nesciũt cõtradicere, & q̃d̃q̃ boni opis parauerãt. Ædificãt etiã domos cõpoliti
one ỹ borũ sed ab ecclĩasticis virisubuertũt. Plãtãt etiã vineas, q̃ mysteria Christi se habere mẽtiũt. Sed nõ bibũt nisi vinum, qd̃ est draconum furor insanabilis.

Nicolaus de Lyra. ☞ Acci.

a ¶ Vt ibi adoretis vitulum. b ¶ Quæ est solitudo in fine possessionis duarum & decem tribuum, in quo loco exibant decem tribus adorare idola.

rere Bethel, & in Galgalam nolite
a ¶ Per hunc locum notantur etiam aliqui de duabus tribubus adorasse idola. b ¶ Alias intrabitis.

intrare, & in Bersabee non tranſi
a ¶ Et hoc ideo prohibeo, quia captiuabuntur habitatores harum duarum ciuitatum per Assyrios, & per has intelliguntur decem tribus captiuandæ.

bitis, quia Galgala captiua du- a
a ¶ De Bersabee tacet, quia vicina x. tribubus Bersabee quę erat in tribu Iuda, ito tẽpore nõ est destructa.
b ¶ Qui quęrit fide, incipit viuere operibus iusticię.

cetur, & Bethel erit † inutilis. Quę b
a ¶ Qui vita. b ¶ Per eum. ¶ Qui modo mortuus.

rite dominũ & viuite, ne forte † cõ c
a ¶ x. tribus. ¶ Diaboli.

buratur domus Ioseph ut ignis, d
a ¶ Ignis captiuitatis. b ¶ Qui liberet a captiuitate.

& deuorabit, & non erit qui extin
a ¶ Adoratus vitulum in Bethel. b ¶ In amaritudinem idolotriæ.

guat Bethel: qui conuertitis in ab e
a ¶ Quo discernere debetis inter creatorem & creaturam. b ¶ Iustum deum: alias enim iniquitatẽ vel adhærentes terrenis, relinquitis eum qui iudicaturus est orbem in æquitate.

sinthium iudicium, & iustitiam in f g
a ¶ Vestra potũ. ¶ Et. b ¶ Boetem.

b terrã relinquitis, † facientem arctũ h c
a ¶ Sanctos diuersa claritate fulgentes. ¶ Vel vt alij splendorem Laura fulgentia. b ¶ Suis electis.

rum & orionem & cõuertentem k
a ¶ In claram lucem vel prosperitatem.
b ¶ Ignorantiæ, vel tribulationis. c ¶ Follicitatis. ¶ Qui dies putabantur, in noctem peccatorum mutantur. d ¶ Tribulationis.

c in mane tenebras, & diem in nõ i
a ¶ Amaras aquas æthereo calore suspendit, & in dulcem pluuiarum saporem conuertas ad irrigationem terræ diffundit.

d ctem † mutantem. † Qui uocat a m
quas maris & effundit eas super fa n
ciem terræ: dominus nomen est
a ¶ Ridendo minatur. b ¶ Captiuitatis.
c ¶ Vt male sortis instrumentum bene.

eius. Qui † subridet ualtitatem fu o
a ¶ Rerum direptionem.

per robustum & † depopulatio p
a ¶ Populum. x. tribuum: sic & omnes qui in seculari potentia vel hæresi eminent. b ¶ Ipsi tamen.

q nem super potentem affert. Odiõ
a ¶ Quod graue peccatum est. b ¶ In iudicio vel virtutibus. c ¶ Aliquem propheticum missum a deo ad eorum correctionem.

habuerunt in porta corripientem, r
a ¶ Qui non odio sed sicut deus præcepit ex dilectione corripit.

& loquentem pefecte abomina s t
a ¶ Propter prædicta. b ¶ Et etiam.

u ti sunt: Idcirco pro eo quòd di x
a ¶ Non habentem necessaria vitæ.

ripiebatis pauperem & † præ y
a ¶ Siquid habebat quod vobis placeret.
b ¶ Ad vestros vsus.

dam electam tollebatis, ab eo † do z
a ¶ Vbi securi manebatis. b ¶ Expoliato paupere marmore vestitis parietibus.

mos quadro lapide † ædificabi
tis, non plantabitis vineas, & non bibetis vinum eorum. Quoniam cognoui multas iniquitates vestras, & fortes peccata vestra: hostes iustum, accipientes munera, & inopes deprimentes in iudicio. Propterea qui prudens est, tacebit tempore illo, quia tempus malum est. Quærite bonum & non malum, vt viuatis: & sit dominus deus exercituum vobiscum, sicut dicitis. Odite malum & diligite bonum, & constituite in iudicio: forsitan miserebitur dominus deus exercituum reliquiis Ioseph. Propterea hæc dicit dominus deus exercituum dominator: In omnibus plateis planctus, & in cunctis foris dicent væ væ: & vocabunt agricolam ad luctum, & eos qui norunt plangere ad planctum. Et in cunctis vineis planctus: quia pertransibo in medio tui, dicit dominus. Væ desiderantibus diem domini: quare hic dies domini vobis? ipse tenebræ & non lux. Quomodo si fugiat homo a facie leonis, & occurrat ei vrsus: aut ingressus domum suam reclinet manum suam super parietem, & mordeat eum coluber. Nonne tenebræ dies domini & non lux? & caligo & non splendor ei? Odiui, proiecit festiuitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum. Si enim holocausta offeretis mihi & munera vestra, non suscipiam, & victimas pacificorum vestrorum non respiciam. Auferte a me tumultum carminum vestrorum, & canticum lyrarum vestrarum non audiam. Et reuelabitur quasi aqua iudicium, & iustitia quasi torrens fortis. Numquid victimas & sacrificia obtulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israel? Et portastis tabernaculum Moloch vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sidus dei vestri, quæ fecistis vobis. Et transmigrare faciam vos vltra Damascum, dicit dominus, deus exercituum nomen eius. Væ qui opulenti estis in Sion, & confidentes in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientes principium gentium, quibus venit domus Israel. Transite in Chalanen, & videte, & inde ite in Emath magnam, & descendite in Geth Palæstinorum, & in cunctas regiones optimas earum, si latior terminus vester terminis eorum. Qui separatis in diem malum, & adpropinquare facitis solium iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris. Qui comedistis agnum de grege, & vitulum de medio armenti. Qui canitis ad sonum lyræ, sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Qui bibitis vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti estis, & non dolebitis super contritione Ioseph. Propterea nunc transmigrabunt cum principibus transmigrantium, & auferetur chorus lasciuientium. Iurauit dominus deus in anima sua, dicit dominus deus exercituum: Abominor ego superbiam Iacob, & domos eius odio habeo, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis. Et erit si remanserint decem viri in domo vna, & mortui fuerint, tollet eos propinquus eorum & exportabit ossa eorum de domo, & dicet ei qui in penetralibus domus est: Numquid adhuc est apud te? & dicet ei: Non. Et dicet ei: Tace, quia non recordabimur nominis domini. Ecce enim dominus præcipit, & percutiet domum grandem ruinis, & domum pusillam fissuris. Numquid current in petris equi? aut arabit in bobus mare? quia conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium. Lætantes in nihilo, qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Ecce enim suscitabo super vos, domus Israel, dicit dominus deus exercituum gentem, & affligent vos à introitu Emath vsque ad torrentem deserti. Hæc dicit dominus ostendens mihi: & ecce ipse formans locustas in principio germinationis serotinæ, & ecce germen serotinum post tonsionem regis & comestionem eius. Et factum est cum consummasset comedere herbam terræ, dixi: Domine deus, propitius esto, quis resurget Iacob? quoniam paruulus est. Pœnitentia super hoc, dixit dominus deus. Non erit. Hæc ostendit mihi dominus deus: & ecce vocabat ad iudicium ignem dominus deus, & deuorauit abyssum magnam, & deuorabat partem. Et dixi: Domine deus, quiesce, quis resurget Iacob? quoniam paruulus est. Pœnitentia super hoc, dixit dominus deus. Non erit & hoc. Hæc ostendit mihi: & ecce dominus stans super parietem litum, & in manu eius cementum. Et dixit dominus ad me: Quid tu videns Amos? Et dixi: Cementum. Et dixit dominus: Ecce ego ponam cementum in medio populi mei Israel, non adiciam ultra ut transeam eum amplius. Et disperdentur excelsa Isaac, & sanctuaria Israel desolabuntur, & consurgam super domum Ieroboam in gladio. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Ieroboam regem Israel, dicens: Conspirauit contra te Amos in medio domus Israel: non potest terra sustinere omnes sermones eius. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Ieroboam, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos: Vade, fuge tu in terram Iuda, & comede ibi panem, & ibi prophetabis. In Bethel autem non adiicies vltra prophetare, quoniam sanctificatio regis est, & templum regni est. Et respondens Amos dixit ad Amasiam: Non sum propheta, neque filius prophetæ, sed ego armentarius & vellicans sycomoros. Et tulit me dominus de pone gregem, & dixit mihi dominus: Vade, prophetare ad populum meum Israel. Nunc ergo audi verbum domini. Tu dicis: Non prophetes super Israel, & non stillabit super domum Isaac. Propterea hæc dicit dominus: Uxor tua in ciuitate fornicabitur, & filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo diuidetur, & tu in terra polluta morieris, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Hæc ostendit mihi dominus deus: & ecce canistrum pomorum æstatis. Et dixit: Quid tu videns Amos? Et dixi: Canistrum pomorum æstatis. Et dixit dominus ad me: Venit finis super populum meum Israel, non adiciam vltra vt transeam eum amplius. Stridebunt cardines templi in die illa, dicit dominus deus: plures mortui in omni loco, proiecti silebunt. Audite hoc qui conteritis egenum, & deficere facitis pauperes terræ, dicentes: Quando transibit mensis, & emptores aperiemus frumentum? & sabbatum, & vendemus triticum? Minuemus mensuram, & augebimus siclum, & adulterabimus stateras dolosas, & possidebimus in argento egenum, & pauperem pro calciamentis, & quisquilias frumenti vendemus. Iurauit dominus in superbia Iacob: Si oblitus fuero omnium operum eorum. Numquid non super hoc commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius? & ascendet quasi fluuius vniuersa, & conturbabitur & inundabit quasi fluuius Ægypti. Et erit in die illa, dicit dominus deus, occidet sol meridie, & tenebrescere faciam terram die lucis. Et conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnes cantores vestros in planctum, & inducam super omnes lumbos vestros saccum, & in omne caput calui, & dabo eum quasi luctum vnigeniti, & nouissima eius quasi diem amaram. Ecce dies venient, dicit dominus deus, & mittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum domini. Et mouebuntur de mari vsque ad mare, & ab aquilone vsque ad orientem circuibunt quærentes verbum domini, & non inuenient. In die illa deficient in siti virgines pulchræ & adolescentes in fame, qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt: Viuit deus tuus Dan, & viuit via Bersabee, & cadent & non resurgent vltra. Vidi dominum stantem super altare, & dixit: Percute cardines & commouebuntur superliminaria, & dirumpe eos in capite omnium, & residuum eorum in gladio interficiam. Non fugiet ex eis fugiens, & non saluabitur ex eis effugium. Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos, & si ascenderint in cælum, inde deducam eos. Si latuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos, & si occultati fuerint a conspectu meo in profundo maris, illic præcipiam serpenti, & mordebit eos. Si abierint in captiuitate coram inimicis suis, illic præcipiam gladio, & interficiet eos, & ponam oculos meos super eos in malum & non in bonum. Et dominus deus exercituum qui tangit terram, & tabescere eam facit, & lugebunt omnes habitatores eius, & ascendet quasi fluuius vniuersa, & defluet quasi fluuius Ægypti. Qui ædificat in cælo ascensionem suam, & fundamentum suum super terram, qui vocat aquas maris & effundit eas super faciem terræ, dominus nomen est. Quasi filios Æthiopum vos estis mihi filii Israel, dicit dominus. Numquid non Israel ascendere feci de terra Ægypti, & Philistiim de Cappadocia, & Syros de Cyrene? Ecce oculi domini deus super regnum peccans, & conteram illud de facie terræ, verumtamen non perdam domum Iacob, dicit dominus. Quoniam ecce ego præcipiam, & commouebo in omnibus gentibus domum Israel, sicut commouetur triticum in cribro, & non cadet lapis super terram. In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: Non adpropinquabit neque veniet super nos malum. In die illa suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas eius, & quæ ex parte destructa fuerant instaurabo, & reædificabo eam sicut dies sæculi. Vt possideant reliquiæ Idumææ & omnes gentes quæ inuocatum est nomen meum super eos, dicit dominus faciens hæc. Ecce dies venient, dicit dominus, & adprehendet arator messorem, & calcator uuæ mittentem semen, & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles lugebunt. Et reuertam captiuitatem populi mei Israel, & ædificabunt ciuitates desertas & habitabunt, & plantabunt vineas & bibent vinum earum, & facient hortos & comedent fructum eorum. Et plantabo eos super humum suam, & non euellam eos amplius de terra sua quam dedi eis, dicit dominus deus tuus.

Abdiæ prophetæ visio. Hæc dicit dominus deus Idumææ: Auditum audiuimus a domino, & legatus in gentibus missus est: Consurgite & consurgamus aduersus eam in prœlio. Ecce paruulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te habitantem in foraminibus petræ excelsa tenentem, dicentem in corde suo: Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris quasi aquila, & si inter sidera posuerit nidum tuum, inde detrahet te, dicit dominus. Si fures introissent tibi, si latrones nocte, quomodo conticuisti? nonne furati sunt sufficientia sibi? si vindemiatores introissent tibi, nonne reliquerunt racemum? Quomodo scrutati sunt Esau, inquisierunt thesauros eius absconditos? Usque ad terminum eiecerunt te omnes viri fœderis tui, seduxerunt te & præualuerunt tibi viri pacis tuæ, qui comedebant panem tuum, ponebant insidias subter te. Non est prudentia in eo. Numquid non in die illa, dicit dominus, perdam sapientes de Idumæa & prudentiam de monte Esau? Et contristabuntur fortes tui Theman, vt auferatur vir de monte Esau interfectione. Propter interfectionem & iniquitatem tuam quam operuisti confusione, & peribis in æternum. In die stantis tui contra aduersum, in die qua captiuos ducebant alienigenæ exercitum eius, & peregrini introibant portas eius, & super Hierusalem mittebant sortem, & tu quasi vnus ex eis. Et non aspicies die fratris tui die peregrinationis eius, & non lætaberis super filios Iuda die perditionis eorum, & non magnificabis os tuum in die tribulationis. Ne introeas portam populi mei die ruinæ eorum, & non aspicies tu & ipse malum eius die vastitatis eius, & non extendes manum tuam in substantiam eius die vastitatis eius. Et non stabis in biuio vt interficias eos qui euadunt eius, & non concludes reliquos eius die tribulationis. Quia iuxta est dies domini super omnes gentes, sicut fecisti, sic fiet tibi, retributionem tuam conuertet in caput tuum. Quia sicut bibistis in monte sancto meo, bibent omnes gentes semper, & bibent & deglutient, & erunt quasi non sint. In monte autem Sion erit saluatio, & erit sanctus, & possidebit domus Iacob eos qui se possederant. Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula, & succendent eos & deuorabunt eos, & non erit reliquiæ domui Esau, quia dominus locutus est. Et possidebunt hi qui ad meridiem montem Esau, & qui in campestribus Philistiim, & possidebunt agrum Ephraim & agrum Samariæ, & Beniamin possidebit Galaad. Et transmigratio exercitus filiorum Israel omnia Chanaanæorum usque ad Sarepta, & transmigratio Hierusalem quæ in Bosphoro est possidebit ciuitates australis. Et ascendent saluatores in montem Sion iudicare montem Esau, & erit regnum domini.

Hæc dicit dominus ad Hierusalem: Nuntium audiuimus a domino, & legatus ad gentes missus est: Consurgite & consurgamus aduersus eam in prœlio. Et nunc

Glos. ordi. Amos Cap. V. De Lyra

a ¶ Accipientes munus. Contra iudicij veritatem. vnde: Munera excæcant etiam oculos sapientium. Quæ accipiunt hæretici
Deut. 16. d. vt austeritatem scripturarum quæ peccatoribus tormenta promittunt, vertant in beatitudinem, & cùm diuitibus prospera promittunt, tamen pauperibus truculenti sunt & seueri. Quos vidēs
vir ecclesiasticus incorrigibiles, subtrahit correctionem, ne videatur sanctum dare canibus. b ¶ In tempore illo. Cùm videbit nihil prodesse suam correctionem iam imminente captiuitate à q̄ liberari non poterūt. c ¶ Quærite bonum. Deum qui est pastor bonus, & non idolum vel diabolum: Vel bonum. i. rectum iudicium iudicate, & non mendacium vel oppressionem.
d ¶ Odite malum. Odit malum, qui non solum voluptate non vincitur, sed odit opera voluptatis. Diligit bonum, qui non inuitus & metu legum quod bonum est operatur, sed dilectione ipsius boni. Vnde: Hilarem da. di. deus.
† mēdicos peruertentes. ¶ Allego. Præcepit deus hæreticis, vt relicto errore redeant ad ecclesiam, &
2. Cor. 9. b. odientes priora dogmata, diligant veritatem in ecclesia. Et verum iudicium faciant in portis, vel viciorum ea relinquendo, vel virtutum eas sequendo, & sic certi erunt de misericordia. e ¶ Plateis. Ciuitatum. x. tribuum, vel plateis per quas ducentur captiui, vel plateis. i. fluxibus voluntatum quæ per plateas signantur. ¶ Heretici & Gentiles in figmentis & fabulis suis habent latas plateas quę ducunt ad mortem: Quibus cō sequenter infertur.
Rom. 2. c.
f ¶ Et in cunctis quæ fo. sunt d. uæ. Qui enim sunt in ecclesia non audient væ æternæ damnationis: sed si peccauerint, super eos sumetur lamentum. Habent etiam hæretici agricolas, in quorum aruis spinæ nascūtur, qui vocantur ad planctum: quia noluerunt plangere sua vel aliorum peccata. ¶ Aliter. Vir ecclesiasticus potens prouocare ad pœnitentiam, plangit pietatis affectu super eos qui non egerunt pœnitentiam. g ¶ Væ desiderantibus. Ne iste propheta duas tribus ex toto neglexisse videretur, dirigit nunc
F ppheti ad ipsas. Prophetatū fi q̄ dēcrat ipsas captiuādas, & post. lxx. annos reuersuras, & maiorē fœlicitatem habituras, vnde solebant optare vt veniret captiuitas: qua peracta veniret & fœlicitas: Contra hoc obuiat propheta dicens illam prosperitatem non statim reuersis dandam, sed ipsos postea multa passuros, vel à Nabuchodonosor leone, vel ab Assuero quasi vrso, vel ab Antiocho Epi-
† vineis phane, qui quasi coluber in Iudæa illos mordebit. prophetia autem de illa prosperitate tempore Christi erat adimplēda. Væ desiderantibus. Allego. Multi
Allegorice superbi vt iusti videantur, dicunt se desiderare diem iudicij, vel suæ mortis, vt incipiant esse cum Christo. Sed istis dicit esse væ, quia nullus sine peccato, & in hoc q̄p sibi non timent, digni sunt supplicio: quòd si verè iusti essent, nō deberent desiderare iudicium. in quo pēā reproborum grauiter punient. Pro illis ergo deberēt esse solliciti, Sed iste similes hoi q possit in aliq̄ anguilla, totā patriā suā vult subrui, vt ipse solus possit liberari, non compatiens aliorum calamitati. Hic talis tradit leoni. i. diabolo, vrso. i. ministris diaboli, colubro. i. ppriæ conscientię accusanti de hoc q̄p in ỳtute sua cōfisꝰ fuerit. Vel p leonē, vrsū, colubrū, possūt intelligi diuersa genera tormētorū q̄bus hic superbꝰ & immisericors punietur in futuro. ¶ Cū reuersi fueritis & securi cœperitis. Dario præcipiēte templū ędificare, vt lassas manus super parietes reclinetis, tunc veniet Alexander Macedo, vel Antiochus Epiphanes, qui non in Babylone vel in Susis, sed in templo commorans & intra terminos sanctæ terræ, vos sicut coluber mordeat. Vbi ergo putabant remedium, ibi inueni-
¶ ent malus

a ¶ Quia de rapina pauperum ædificaria. ¶ Repentina captiuitate vel morte ablati. ¶ Iustum.

tis, & non habitabitis in eis. ¶ Vine-
a b
a ¶ Delectationi potuum prouidentes.

as amātissimas plātābitis, & nō bi-
a ¶ Ideo habitabitis non bibetis b ¶ Quem nihil lætebetis uinū earū quia cognoui mul-
c a ¶ Non solū multa, sed etiam fortia ad prouocandū in ira dei.
ta scelera uestra, & fortia peccata ue-
d a ¶ Quia. ¶ O principes. x. tribuum. vos ellis no.
b ¶ Hominis vel iustitiæ. c ¶ A potente vt pauperem in iudicio condamnetis. ¶ Dextera eorum re. est mune.
x stra. Hostes iusti accipientes munus,
e f
a ¶ Iudicio.

& † pauperes deprimētes in pōrta.
a ¶ Intelligens multas impietates in ea quæ vocatur domus dei.

b Ideo prudens in tempore illo tace-
g h
a ¶ Quia nullus est qui velit audire recte iudicantem.

bit, quia tempus malum est. Quę-
i k
a ¶ A mundum, qui in malitia positus est.

rite bonum & non malum, vt uiꝰ
l m
a ¶ Sic. ¶ Qui saluare potest.

uatis et erit dominus deus exerci-
n
a ¶ Sicut soletis iactare deum vobiscum esse per hoc q̄ estis de genere Abrahę. sed filij filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Id est odi. ma.

d tuum uobiscum, sicut dixistis: Odi
o p
a ¶ Non sufficit semel monuisse.

te malum & diligite bonum: & cō
q
a ¶ Post hæc. b ¶ Si hæc feceritis forte mi.

stituite in porta iudicium si forte
b r
misereatur dominus deus exerci-
a ¶ Vt decem tribus captiuitatem euadant. b ¶ Ego moui de bono, sed quia nolueritis facere mea præcepta, ideo affligemini.

tuum reliquiis Ioseph. Propterea
s t
hæc dicit dominus deus exercitu-
¶ Erit.

s um dominator: In omnibus plate-
v
a ¶ Villatis vel castellis, quæ sunt extra ciuitatem dicetur vę. Lin propria terra manētibus vel in captiuitatem euntibus: vel in corpore & anima, vel in præsenti & in futuro.

f is planctus, et in cunctis quæ foris
x y
a ¶ Cum venerint Assyrij. b ¶ More prouinciæ loquitur, vt qui sciunt præcinere ad concitandas lacrymas alios inuitent ad planctum, vt simul defleat suam miseriam, vt in omnibus locis vbi prius lætitia, fit origo lachrymarum.

sunt dicētur, uæ uæ. Et uocābunt
a a b
agricolam ad luctum, & ad plan-
b
ctum eos qui sciunt plāgere. Et in
c d
a ¶ Multas habet vias, non illā vnā quæ ducit ad vitā. b ¶ Hæc omnia fient, quia.

omnibus † uiis erit planctus, quia
e f
a ¶ Indignatus vobiscum remanere, punitam vos.

pertrātibo in medio tui, dicit domi
a ¶ Duabus tribus. ¶ Captiuitatis.

s nus. Vę desiderātibus diē domini.
g

a ¶ Et non habitabitis in eis. Quia in in captiuitatem ducemi G ni. c ¶ Quia cognoui multa scelera vestra. Ad puniendū, d ¶ Et fortia. i. grauia f ¶ Hostes iusti. iusticiæ, ita q̄ iusti est hīc neutri generis. g ¶ Accipientes munus. Pro subuertione iustitiæ. h ¶ Ideo prudens in tempore illo tacebit. Cessans à correctione vestra, videns quòd non esset ad vestram emendationē, sed magis ad peccatorū vestrorū aggrauationem, ideo sequitur, k ¶ Quia † Supra. tempus malum est. Non propter se, sed propter maliciam gentis: Et propter hoc ante tempus illud prophetia monet eos de correctione, dicens:
l ¶ Quęritæ bonum. Per emendationem vitæ. m ¶ Vt viuatis. Corporaliter & spiritualiter. n ¶ Et erit dominus &c. Per gratiam suam vos protegendo. o ¶ Sicut dixi. id est de fide rastis: Sed quia hoc desiderium non impletur nisi mala vita corrigatur, ideò subditur: p ¶ Odite malum. Duæ enim sunt partes iustitiæ scilicet declinare à malo, & facere bonum. q ¶ Et cōstituite &c. id est iudices in portis ciuitatum & villarum, sicut præcipitur Deut. xvj. ad hoc vt quilibet tam peregrinus quàm ciuis ponat statim iudices inuenire. r ¶ Si forte misereditur dominus. Non dicitur hīc forte propter aliquam mutabilitatem quæ sit in deo, sed in libero arbitrio hominis. s ¶ Reliquijs Ioseph. id est regno Ioseph: Q̄ dicitur hīc reliquię propter eius diminutionem, vt prædictum est Dicitur etiā hīc regnum. x. tribuum: regnum Ioseph, eò quòd Ieroboam primus rex fuit de tribu Ephraim filij Ioseph. t ¶ Propterea hæc dicit dominus. &c. Hęc sen- H tentia non refertur ad literam immediatè præcedentem, sed ad illud quod dicitur suprà. Hostes iusti accipientes munus & pau. &c. ex quo concluditur hic. Propterea. & subditur: v ¶ In omnibus plateis. scilicet ciuitatum. x ¶ Planctus. Morientium. y ¶ Et in cunctis &c. id est in villis & oppidis in campestri terræ situatis. z ¶ Dicetur væ propter multitudinem miseriæ. ¶ Et uocabūt &c. In villis & oppidis, in quibus non sunt habentes artem plangēdi.
b ¶ Et ad plan. In ciuitatibus. c ¶ Eos qui sciunt plan. id est Canere carmen lugubre: Tales enim solent in ciuitatibus manere. d ¶ Et in omnibus uijs. id est campestribus locis. e ¶ Erit plan. cuius causa subditur: f ¶ Quia pertran. &c. Faciens executionē iustitiæ meę p Assyrios. g ¶ Væ desi. Hanc
↷ fiam expo.
* a ¶ Et non habitabitis in eis. Quia sempēr Moralitas est Isa. xxxiij. a. Vę qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? Aliter potest exponi de doctore vano, qui ædificat ecclesiam, & non habitat in ea per gratiā. Eodem modo exponatur q̄d subditur: b ¶ Vineas amā. &c. Et subditur causa. c ¶ Quia cog. &c. i. peccata contra deum. d ¶ Et fortia. id est grauia. e ¶ Peccata uestra. contra proximum. f ¶ Hostes iu. iustitiæ: quia ponitur hic iustum neutraliter. h ¶ Ideo prudens. Prudētia mūdana q̄s est iudex malus & aduocat' fall'. i ¶ In tē. Quia dicit ideò prę monet eos ad bonū, dicens: l ¶ Quærite. & sequitur causa cū dicitur: r ¶ Si for. &c. re. i. pœnitentibus q̄ fuit reliquis Christi p Ioseph signati. Et q̄a verè pœnitētes fuit peccata lugētes sequit: v ¶ In oi. q̄rū ad ciues. y ¶ Et in &c. q̄rū ad cāpestres.
a ¶ Et uoca. religiosos laborantes circa agri ductū, vt adiuuēt eos suis ꝯonibus ad deletionē suorū pēcōrū. c ¶ Eos q̄ dicunt plā. i. pauperes qui cōiter sunt in planctu dādo eis elemosynas, sed m illud Dan. iij. f. Pēcā tua elemosynis redime, & iniquitates tuas in misericordijs pauperū. d ¶ Quia pertrāsiam. &c. Cordis compūctionem dādo tibi. g ¶ Væ de. die. Hoc mysticè potest
* exponi de

ent maius suppliciū. ¶ Tenebræ & caligo contraria sunt luci & A
splēdori, ita mœror & tristicia lętitia & fœlicitati, quæ cōtigerūt
euntibus in captiuitatē, vel cōtingēt hęrencis in die iudicij. ¶ Hęc
omnia cōgruūt hęrencis. Qui fugiūt leonē, & incurrūt in vrsum,
& ingressi domū quā putāt ecclesiā dei, innitūtur parietib⁹ quos
ipsi fecerunt, & à serpente mordentur,
quorū diē tenebræ eripiūt. Horū sacrifi-
cia deus odit, & quoties cōgreganī in no
mine dñi, à fortore eorū de⁹ nares auertit:
& si offerūt holocausta ieiunij, & multo
rū talīū, deus nō aspicit. a ¶ Odi &.
Propriē hoc cōtra Iudā & illos qui de Is
rael ceremonias deo obseruabant dicit,
qui manu deo, sed corde dæmonijs offe-
rebant, & iō potius in fœtorē ęi in suaui
tatē versus est odor sacrificij eorū. Non
aūt hīc agit de oblationib⁹ vitulorū, ęs
offerebant in Dan & Bethel sed de his
Moraliter quæ in templo offerebant. ¶ Moraliter.
Quocūq; tpe, nō redimūtur pœnā eleemo
synis, factis de rapinis. b ¶ Auser. Tu-
tq.q.6.c. multus son⁹ confusus, qualis in foro so-
odi let audiri: Cantica autem quę Dauid cō
lia.a. posuit & quibus ad laudādū deū Leuitę
solebant vti despectiuē, tumultū vocat,
qa cadē idolis offerre cōsueuerāt. Iudęo
rū etiā traditio, & Psalmi quos in synā
gogis canūt, & hæreticorū cōpositā lau-
Iudæi.b. dationē cōfusus son⁹ reputaī à dño. Quia
B nō est speciosa laus ī ore pctōris. c ¶ Et
re. Quia sacrificia quæ mihi debebātur,
idolis obtulistis: iudiciū meū & iustitiā
†pacificū meā oīb⁹ manifestabo, cū vobis in capti
sacrificia uitatē ductis, terra à suis habitatoribus
pacificorū. nuda relinquet, sicut aqua defluens, vbi
inuenit, pnū locū trāsit, & nuda relinqt
loca quæ prius operiebat: Quæ aqua
etiā torrēs dicit quia null⁹ ei resistere po
test. Ex quo tēpore factū est caput vituli
†voluit se in deserto oia quæ fecerūt vel obtulerūt
filij Israel, idolis & non deo secisse mon-
strant. Quod si etiā legūt postea deo aliq
obtulisse, non volūtate, sed metu pœna
rū offerebāt, & iō deo nō placebāt. Et nō
solū in deserto, sed etiā in terra, pmissio-
nis, vbicūq; occasio fuit, corde reuersi sūt
in Aegyptū: Moloch. idolū est Ammo
nitarū, & interpretaī rex, & significat lu-
Mysticè ciferū quē adhuc colūt Saraceni. ¶ Mysticè: Tabernacula portat
Moloch, qui se facit habitationē dęmonis, cū deberet esse tēplū
dei: & sub noīe Christi falsa dogmata cōfingit. Et sydus ei⁹ colit
qui se trāsformat in angelū lucis. ¶ Damasc⁹, sanguinē bibens,
vel sanguis cilicij: vt p pœnitētiā ad bibēdū sanguinē dñi puoce
mur. Ferūt aūt hæretici trās Damascū, vt nō sanguinē Christi bi
bant, sed aureo calice de manu Babylonis inebrientur.

Nicolaus de Lyra.

c ✠ literam exponūt aliqui de regno duarū tribuū, de quo pro-
phetauerat Iere. & alij prophetæ, ꝙ populus iturus esset in capti
uitatem Babylonicam: & inde post. lxx. annos rediturus & habi
turus maiora bona ęs antē: quod tamen non erat intelligendum
statim post reditū, sed lōgē post, s. in aduentu Christi, prout de-
claraui suprà in pluribus locis, Isa. Iere. & aliorum prophetarū.
Multi tamen de populo intelligebant ꝙ habituri essent talia sta
tim in reditu: ꝓpter quod desiderābāt accelerationē ipsius capti
uitatis, ꝓpter acceleratione, ꝓsperitatis in reditu. Et ad hoc appli
cāt literā sequētē in qua propheta eos increpat de tali desiderio,
vt dicūt ipsi: Sed istud non videtur conuenienter dictū, quia non
solū reges, s. Ioakim & Sedechias, sed etiā principes & sacerdo-
tes & pseudoprophetę & cōmunis popul⁹ psequebant Ieremiā
ad mortē, cō ꝙ ipse denūciabat illius captiuitatis accelerationē,
ex quo patet ꝙ nō desiderābāt eā sed magis abhorrebant: ꝓpter
qđ sicut dictū est, suprà, hīc ꝓpheta arguit illusores. Multi enim
in populo reputabāt dicta ꝓphetarū friuola de diuina punitiōe
futura: & sic deridēbant ea dicebāt. Ier. xvij. b. Vbi est verbū dñi?
Veniat. sicut fuit ibidē expositū ita dicitur hīc: Væ desiderantibus
&c. Et diuiditur in duas partes. quia prō prędicit suppliciū,
Diuisio sed ō auferturꝰ remediū, ibi: Odi. Circa primū dicitur: Væ de- C
siderātibus diē do. diē diuinæ vltionis denūciatā à ꝓphetis. de
qua ironicē dicebāt: Veniat dies illa: loquēdo ꝓ modū optatiuū.
a ¶ Ad qđ eā vos. i. qualis est vobis futura dies illa? Et respōdet:
b ¶ Dies do. ista tene. i. erit vobis tribulationis plena: quod
per tenebram metaphorice designaī, iō
subditur: c ¶ Quiō. i. tunc vobis oc
current tot pericula, ꝙ si aliquis euadat
vnum, incidet in aliud. iō concluditur:
g ¶ Nunquid. q.d. Sic & exponatur
vt suprà. h ¶ Odi. Hīc consequen-
ter auferꝰ remediū, quod posset esse ꝓ
diuinam placationem. quod tolli cū di-
citur in persona dei: Odi. & proie. pa-
ter lrāvsq; ibi: ¶ Auser. id est si offe-
ras mihi laudes vocibus humanis, seu
musicis instrumentis, nō acceptabo: qa
non est speciosa laus in ore pctōris. Eccl.
xv. b. k ¶ Et reue. id ē valde manifestē.
l ¶ Iudicium. id est executio iustitię
meæ. m ¶ Quasi torrens. qui suo im
petu rapit ea quæ inuenit. q.d. ita rapie-
mini in captiuitatem. n ¶ Nunquid.
istud refertur ad tempus in quo filij Isr̄
fuerunt in deserto: Et dicūt aliqui exposi
tores nostri, ꝙ à cōflatione vituli Exod.
xxxij. nō obtulerūt sacrificia & oblatiōes
dño, sed idolis quæ portābāt in itinere. †Mala.i.d.
sed hoc non videī verū, qa ꝓ adoratiōe
vituli ppl⁹ fuit grauiter punitus, vt ha-
betur ibidem: & similiter ꝓ peccato ido
lolatriæ & Phegor, Nu. xxv. & iō nō est
verisimile, ꝙ si tādiu exhibuissent idololā-
triā idolis quę secū portassent, quin po-
pulus fuisset multoties de hoc punitus: †multitu-
& quin de hoc esset expressa mentio in li dinem
bris Moysi. Et iō istud inducē ad ostēdē †Act. 7.c.
dū, ꝙ sacrificia nō sunt deo accepta, nisi D
adsit bona vita: & hoc per oppositum. s.
quia sacrificia ista fuerūt omissa longo
tēpore cū ppl⁹ Israel esset ī deserto, & tā
dīs quasi benign⁹ & placatus illi popu
lo contulit multa beneficia, prębendo
Manna cōtinuē, & ducatū ignis & nubis
de nocte & die, & multa alia beneficia.
De dicta verō omissione sacrificiorū di-
cit Ra. Sa. sup illud. Nu. xv. d. Fecerunt fi
li⁹ Israel Phase tpe suo: qđ toto tēpore ꝙ
fuit ppl⁹ in deserto non fecit nisi illud Phase tm: & tū erat princi-
palis solennitas anni, & in qua debebāt offerri sacrificia solennia,
& si illud fuit omissum multō fortius alia minus principalia. Fuit
em sup hoc cū populo dispēsatū, ꝓpter incertū nubis motū, sicut
& de omissione circūcisionis. Ista tū omissio sacrificiorum nō est
sic intelligēda generaliter, ꝙ illo tpe fuerint nulla sacrificia obla
ta: quia in dedicatione tabernaculi obtulerūt principes plura aīa
lia in sacrificiū dñi, Num. vij. Et idē contigit ex alij quib⁹ alijs cau
sis specialibus: & secundū hoc dicitur: Nunquid hostias & sa-
crificia. q.d. pauca obtulistis: & ideō nō cōputanī, secundū illud ꝙ
dicitur. ij. physicorum: Quod modicū est, quasi nihil reputatur. Philoso-
c ✠ Et portasti⁹ phus
* exponi de primo aduētu Christi ꝙ dicitur dies. Ro. xiij. d. Nox
præcessit, dies aūt ap. Hūc aūt diē Iudæi desiderauerunt, & tū in Moraliter
eius aduētu maiores ꝓ inuidiā, & minores ꝓ maiorū deceptionē
vt in plurib⁹ excęcati fuerūt. Et sic dies dñi ꝓpter eorū maliciam
fuit eis ad dānationē & etiā ad destructionē tpalē. ideō subditur:
c ¶ Quō si. Iudæi nāq; rebellauerunt Romanis tempore Ne-
ronis, qui ꝓpter crudelitatē dicitur leo. d ¶ Et occur. ei vr. ꝓ
quē significaī Vespasianus, qui ꝓpter dictā rebellionē venit cōtra Iudā. e ¶ Et inni. s. tēpli, ad quod vltimō fugerunt Iudæi.
f ¶ Et mor. ꝓ quē significaī Titus, qui capto templo iussit sa-
cerdotes occidi. h ¶ Odi &. nam à tēpore mortis Christi lega
lia fuerūt mortua. i ¶ Auser. id est carmina Leuitarum, quæ
cessauerunt templo combusto. k ¶ Et reue. quasi. i. punitio
iusta abundans & magna, quia tunc Iudæi partim fuerunt occisi
& partim captiuati. n ¶ Nunquid hos. i. in tēplo, ꝓpter mor
tē Christi, ꝓphanato. q.d. Nō. o ¶ Quadraginta. Tot em an
ni à passiōe Christi fluxerūt vsq; ad destructionē tēpli: & cū hoc
duo anni qui nō cōputanī, ꝓpter ꝓnicitatē vltra nūerū psectū.

Glos. ordi. Amos Cap. VI. De Lyra

Cap. VI.

Mystice

VAE uobis'&c. Hæc ad duas & decem tribus referun tur, maximè autem ad optimates de vrocę populo. Mystice hæreticis indicitur væ, qui videtur sibi opulẽ ti, cũ ecclesiam dei dicant esse pauperem & abiectam. & superbiũt quasi sint custodes manda torũ dei. Illis etiã præcipit, vt considerẽt philosophias diuersarũ Gentiũ, & inue nient esse angustiores terminis sacræ scri pturę, quæ totũ mũdũ impleuit. Suppo nit aũt à quibus malis iubeat transire. Scilicet. Qui venient ad diẽ dãnationis, malum patientibus. Qui in hoc mundo gaudetis sublimari per iniquitatẽ. Qui improuidi vestræ salutis torpetis in im mundicijs carnalibus. Qui comeditis nõ solidũ cibũ ad roborãdas vires, sed mol lem & tenerũ, qualis est agnus vel vitu lus solo lacte saginatus. Qui etiã vt oĩa voluptati vestræ seruiant, cõcrepatis ma nibus ad vocẽ organi non ad laudẽ dei, sicut fecit David. Qui de phalis diuinæ scripturæ potatis vinũ erroris. Qui etiã expertes diuinæ scientiæ vendicatis vo bis sacerdotij dignitatẽ, dicentes vos esse vnctos dei. Isti etiã nullo cruciatu afficiũ tur p interfectiõe eorũ quos deceperũt.

b ¶Transite. Lxx. dom⁹ Israel transi, & vide & perge ad muros plurimos, & descende ad torcular eorũ, qui cadũt bi bentes. c ¶In Emath. quæ est ciui tas Syriæ, & dicitur Antiochia magna. hoc dicit ad differentiã alterius Emath, quæ alio nomine dicitur Epiphania. In Emath iterfecit Nabuchodonosor filios Sedechiæ & ipsum cęcauit. d ¶Qui dor. Tantis abundant diuitijs, vt etiã in lectis eburneis vel aureis suã expleret li bidinem. e ¶Qui ca. Quib⁹ nõ sufficit luxuria & gulositas, nisi tibiarũ & psal terij & lyræ canticis aures mulceatis, vt quæ multiplicia Dauid inuenit ad cultũ dei, vos ad voluptates & luxuriã confe ratis. ¶Sicut Dauid habuit vasa, i. instru menta musicę artis, in quibus deo pla cuit, sic isti putant se placere deo pro pter solam concrepationem vocum, ĩcũ cor eorum longè sit à deo. Dauid ve rò & sono & maximè corde placebat.

☞ Et nihil

Emathque & Antiochia

†nominati à principio Gẽtium, & venerũt ad eos dom⁹ Israel.

Iere. 39. b.

F

†nunquid meliores sunt regnis istis? nũ amplior est terminus eorũ termino vestro?

Nicolaus de Lyra.

c-a ¶Et por. sed'm qđ dicit Ra. Sa. & secũdũ ea quę prędicta sunt de statu populi in deserto, istud non refert ad ĩam ĩ mediatè prędecedẽtẽ, sed ad illud qđ suprà dictũ est. Dies dñi tenebręs & nõ lux. i. dies punitionis vręs erit plena tribulatiõe cui cõiũgit: Et por. i. portabitis loquen do de futuro p modũ pręteriti, ppter cer titudinẽ, pphetię. b ¶Taber. Dicit eñ Ra. Sa. q. Assyrij ducẽtes. x. trib⁹ in capti uitatẽ posuerũt idola quę coluerãt sup humeros eorũ in itinere, vt sic appareret q. dij ąs colebãt nõ potuerãt eos saluare contra Assyrios, & huic expositioni cõso nat ĩa sequẽs. d ¶Et migra. i. vltra re gnũ Syriæ mittendo eos in captiuitatem in terram valde longinquam.

†saginarij.

†scietiam instrumẽtorum.

Moraliter

*a ¶Et porta. quę interpretatẽ rex. iõ per hoc significatur tributum, quod reddebant Cęsari, de quo dixerũt Iohan. xix. c. Non habemus regem nisi Cęsarem. c ¶Si dus dei ve. &c. quod potest exponi de quodam falso Messia quem receperunt pe st destructionem templi, de quo exponebant illud Nume. xxiij. c. Orietur stella ex Iacob &c. d ¶Et migra. &c. quæ interpretatur potus sanguinis, quia post eorũ occisionem per Romanos reliqui fuerunt venditi, & ad diuersas orbis partes deducti.

VAE uobis. In hoc aũt. c. arguit popu. Cap. VI. G
lũ de superbia & carnalitate: Et diuidit ĩ duas partes. qa primò exprimit culpa, secũdò subdit pœna, ibi: propter. Et in hoc ca. loquit̃ pphęta cõtra regnũ Ilra el, & cõtra regnũ Iuda. Dicit igit̃: e ¶Væ uo. qui. diuitijs malè acquisitis. f ¶In Sion. i. in regno Iuda sic nominato, eò q. Ierusalẽ ibi erat me tropolis, in qua erat templũ & domus re gia in monte Sion. g ¶Et con. in po tẽtia regni Israel, cuius metropolis erat Samaria in monte sita, vt habet. in. Reg. xvj. h ¶Optimates. i. principales in populo. i ¶Ingre. i. cũ supbia magna ostẽtates vos in populo. k ¶Trãsite. i. in Babylonia, vt dicit Ra. Sa. l ¶Et ite. quę nũc dicit Antiochia: m ¶Et desce di. quæ erat principalis inter quinq; ciuitates Philisthinorũ. n ¶Si latior. q. d. nõ. immo dedi vobis latiorem & me liorem terrã: & hoc est verũ si considerẽ tur principia istorũ regnorũ, quę fuerunt minora in extensione & bonitate à prin cipio q̃ regnũ Iudæ datũ populo Israel à deo, sed regnũ Babyloniæ & Antiochiæ postea fuerũt magis dilatata in spacio & fortitudine. o ¶Qui sepa. in dei præ sentia. p ¶In diem ma. id est ad pu nitionem magnã, eò q. vobis regno da to abusi estis, ideò subditur: q ¶Et ap. Consequenter arguit eos de carnalitate dicens: r ¶Qui dor. in lec. notans eos de nimia curiositate & luxuria, & si militer de gula, ibi: Qui comeditis agnũ &c. & de inepta lætitia, ibi: Qui cantis. v ¶Sicut da. put. id est instrumẽtis mu sicis vti. q. d. non est ita. eò q. Dauid in di uinis laudibus vtebat̃ istis, ipsi autem in H lasciuijs & dissolutionibus. x ¶Bibentes in phia. cũ excessu & nimietate. y ¶Et optimo unguento. id odorẽ suæ carnis præcurandum. Et dicit̃ hic ac liqui. q. vnguentũ optimũ dicitur illud q̃ vngebanẽ vasa diuino cultui applican da. de q̃ præcipit Exo. xxx. q. null⁹ sub pœ na mortis vtaẽ ipso ad odorẽ suę carnis.

†propter quã cogebant fedã

c-a ¶Et nihil

†lõge iquã putant. Moraliter

† propter quã cogebant fedã

Mora. e ¶Væ uobis. Hìc ad literam arguitur malicia maiorum regni Iudæ & Israel, & specialiter sacerdotum. Vnde &c. sequenti exprimitur Amasias sacerdos qui multis plagis afflixit Amos prophetam, cuius filius Osias ipsum per tpa vectẽ transfixit, vt dicit Hic. in prologo huius prophetæ. Mystice verò q. hoc significat malicia prælatorũ ecclę malorũ & aliorũ ciuẽ in malis ministratiũ, cũ dis

Mystice

† exhibet vos.

Væ uobis. de rapina. f ¶In Sion. ecclesia. g ¶Et cõfi. i. in regia pẽtate, eò q. in Samaria erat palatiũ regale, vt dicit in. Reg. xxj. Aliqui namq; prælati negocijs regalibus se ingerunt, & gregem suũ de relinquũt, vt liberius possint mala agere confidentes de regia potestate. i ¶Ingredien. vt patet in sequẽtibus, equis, & ex cessibus alijs: k ¶Transite. i. confide rate terras infidelium. n ¶Si la. si fuit magis diuites & magis honorati, q̃ vos estis iter Christianos. q. d. non nã prælati Christianorũ & clerici ditiores sũt & ma gis honorati q̃ aliarũ Gẽtiũ. & ppter hãc ingratitudinẽ grauiꝰ punięt. ideò sequit. o ¶Qui se. in dei præ sciẽtia ab electis. q ¶Et ap. vos subditos peruersè iudicando. r ¶Qui dor. id est nimis curiosè & superuole paratis, & ibidẽ luxuriã exercetis. s ¶Qui come. nimis carnaliter viuẽdo. t ¶Qui cani. &c. per mimos inepta lætitiã exercẽdo. v ¶Sicut Dauid quasi dicat non est ita. quia Dauid vtebatur psalterio ad laudes domini decantandas. x ¶Bibentes in phia. ut. excessus & nimis delicatę. y ¶Et optimo un. ad odorẽ carnis vestre.

† particula na habet cãtica scrũ dñi multũ instrumẽtũ Nichol.

a Et nihil

a ¶Quæ mihi facta erant a Moyse. b ¶Ad honorem.

Et portatis †tabernacula Mŏloch[a][b]

a ¶Alias deo. b ¶Subaudi portatis. c ¶Non enim tantum vnum idolum colebant, nec hæretici vnam hæresim.

rẽgi uestro, & †imaginem idŏlo[c]rum uestrorũ, sidus dei uestri Rem[c]pha, figuras quas fecistis uobis ad orare eas. Et migrare uos faciam[d] trans Damascum, dicit dominus, deus exercituum nomen eius.

a ¶Imaginem ĩderis. f. Lucifer tutilis.

a ¶Non enim a deo accepistis, sed vestra mẽte finxistis.

Cap. VI.

VÆ uobis qui †ŏpu[e]lenti estis in Siŏn, & cõfidentis in mŏn[g]te Samariæ, †optimates capita po[h]pulorum, ingredientes pompatice[i]

a ¶Qui vacatis diuitijs.

a ¶Duabus tribubus.

a ¶Fortitudine populi decem tribuum.

a ¶Qui estis. ¶. i. principes in populo.

a ¶Tumorem animi corpore ostendentes, vt honorificentiã ab hominibus.

a ¶Qui estis optimates & capita populorum. b ¶Quæ est ciuitas Peristia.

domum Israẽl. Trãsite in Călane[k] & uidete: & ite inde in Emath ma[l]gnam, ẽt descendite in Gĕth Pălę[m]stinorum, †& ad ŏptima† quęq; re[n]gna horum, si lătior terminus eo[o]rum termino uestro est. Qui †sepa[p]rati estis in diẽm malũ, & † appro[q]pinquatis solio iniquitatis. Qui[r] dormitis in lectis eburneis & †lasci[s]uitis in stratis uestris. Qui cõmedi[t]tis agnũ de grege, & †uitulos de[v] medio †armẽti. Qui †cănitis ad uo[x]cẽ psalterij. Sicut Dauid putauerũt[y] sibi habere †uasa cãtici, bibẽtes in phi[z]alis unum, & ŏptimo unguento[&]

a ¶Habitatis in monte Sion & in monte Samarię. b ¶Quattuor. c ¶Qui habitant in campestribus.

a ¶Subaudi, descendite. ¶Sicut Anon & Gaza.

a ¶Considerate si regnũ illorum est melius vel latius vestro. a ¶Vos inquam de populo Israel. b ¶A terra vestra.

a ¶Captiuitatis, quæ dura ferentibus mala. b ¶Qui cito estis subdendi imperio Sennacherib, vel Nabuchodonosor, vel Romanorum, sub quibus multa mala estis passuri. Et tamen nunc dor.

a ¶Mollibus & ornatis. ¶Vt lomnum libidini cõpulsemus.

a ¶Non ad sultentandam naturam, sed ad luxuriam, quia quidquid in gregibus optimum vel pingue est, gulæ vestræ deseruit.

a ¶Saginatos, & mihi languidos & debiles offertis.

a ¶. i. propter cantilenam putatis vos audiri.

a ¶Non ad sultentandam ĩtim, sed ad opprimendam animam.

a ¶Non ad refringendos dolores corporis puro oleo, sed carni vngentis.

ingratitudinẽ grauiꝰ punięt. ideò sequit. o ¶Qui se. in dei præ sciẽtia ab electis. q ¶Et ap. vos subditos peruersè iudicando. r ¶Qui dor. id est nimis curiosè & superuole paratis, & ibidẽ luxuriã exercetis. s ¶Qui come. nimis carnaliter viuẽdo. t ¶Qui cani. &c. per mimos inepta lætitiã exercẽdo. v ¶Sicut Dauid quasi dicat non est ita. quia Dauid vtebatur psalterio ad laudes domini decantandas. x ¶Bibentes in phia. ut. excessus & nimis delicatę. y ¶Et optimo un. ad odorẽ carnis vestre.

a Et nihil

a ¶Et nihil patiebãtur. Et cũ principes ita affluãt diuitijs, nõ curãt si quid de populo decẽ tribuũ perit. sed contemnũt quasi si moriãtur bruta animalia. b ¶Iurauit domi. Ois sermo eius iurare dicẽ nimã habeat sicut nos, sed noĩe animæ affectus diuinę volũtatis ostenditur. Iurauit ergo in sua volunta te. ¶Iurauit domin⁹ contumelias hęre ticorũ odisse, quia quidquid dicunt dignum est odio, & ꝙ destruet ciuitatem & habitatores, id est populũ & magistros. Quod si fuerint aliqui qui videntur dissentire à malicia eorum, per cõuersationem & colloquia eorum decepti, moriuntur morte quæ ducit ad tartara: quia ossa id est fortitudinem istorum sepeliunt vicini, de quibus dicitur:

Quũ deus pro iuramẽto debet accipi, & nostro more loquitur, non qđ' a-
†nõ cõdo-
lebant

Luc. 9. g. Sinite mortuos sepelire mor. suos. Sed
Here. 5. b. ille qui ex toto manet foris, non ingre-
infrà. 8. b. diens domum mortui, sed magis mortuos efficiens, & prouocans ad pœnitentiam: imperat ei qui mortuos commi-
nuit vt taceat: quia polluto ore non debet nominare bonum nomen dei. Vñ
Psal. 49. c. dicitur: Peccatori dixit deus: quare. t. e. i. mẽ &c. c ¶Ei. Qui remanserit in cubiculo domus, & qui eũ vocauit ad cõburenda ossa mortuorũ. ¶Ille qui extra corpus cremat antecẽ ille iuret se nõ habere quem tradat, imperat vt taceat, & non recordetur nominis domini. Quia apud Israel nomen dñi in tantam venerat obliuionem, ꝙ nec malis pressi, nec tribulationibus compulsi, dignabantur audire iuramentũ per nomen domini. d ¶Quia ecce. Per duas domos significatur ecclesia ad deũ collecta: De Iudæis quasi de domo maiore
B propter legem & prophetas, & de Gentibus quasi de minore domo, quia erãt alienę à testamento dei. Hæc ecclesia si non habuerit disciplinam & seruauerit mandata dei manum pœnitentis dei sentit, dum persequutionibus & hęresibus & schismatibus grauat. Quã manum si volumus effugere, de cõparationibus animaliũ accipiamus exẽplum. Petra, Christus vel summi doctores. Equi, dæmones, eũ qui in Christo est diabolus non potest attingere, sed colliditur soliditate petræ. e ¶Quoniam. Quare de equo vel bubalo dixit, manifestat. Quoniã. Cũ hæc ailia seruẽt naturam

Nicolaus de Lyra. ✠ filij Israel

✠ a ¶Et nihil. i. cõpatiebantur. b ¶Super cont. id est destructione populi Israel per prophetas nunciata, reputabant enim verba eorum friuola. c ¶Quapropter. Hîc consequenter subditur debita pœna: Et diuiditur in duas partes: quia primò prędicit pœna, secundò resumit culpa, ibi: Nũquid currere. Circa primũ dicit: Quapropter. i. propter prædictas culpas. d ¶Nunc migrabunt. i. citò migrabunt. e ¶In capite. i. optimates, qui sunt capitanei populi erũt i captiuitate primi. f ¶Et auferetur factio lasciuien. id est adulatio eorum qui nutriebant eos in facinoribus suis. g ¶Iurauit domi. i. firmiter statuit ꝙ hæc pœna erit, iõ subditur: h ¶Detestor ego. id est populi Israel. i ¶Et domos. id est domum. x. tribuum & domum duarum. k ¶Et tradam. id est ciuitates in manibus aduersariorũ. l ¶Quod si reliqui. cuidentes aduersarios p̃ abscõsionem sui in locis occultis. m ¶Et ipsi morientur. ibi fame vel fumo incendij. n ¶Et tollet. id est quemlibet sic mortuum. o ¶Propinquus suus. qui cuasit manus Assyriorũ. p ¶Et combu. non potẽs eũ deferre ad locũ sepulturę. q ¶Vt efferat ossa. quę facilius possunt portari ad loca sepulturę, q̃ totum corpus. r ¶Et dicet &c. scilicet dictus propinquus. s ¶Ei qui in penetrabilibus penetralibus domus est. quęrens mortuos in locis occultis. t ¶Nũqd adhuc est penes te. supple aliquis mortuꝰ? v ¶Et respondebit. i. non inuenio plures. x ¶Et dicet ei. i. proximo ab eo quærẽti. y ¶Tace & nõ recor. no. do. q nobis fecit mala ista, ita ꝙ est verbũ hominis impatientis, contra dominũ secundũ expositio, nostros: Secũdũ verò Hebræos hæc est litera: Et tollet eũ propinquus suus de combustione sua. i. de loco vbi fuerat combustus, vt efferat ossa de combustione remanentia, & sepeliat ea. Et dicet ei &c. & exponatur vt suprà vsq; ibi: Et dicet ei. i. proximo sibi loquẽti. Tace. i. non loquaris vltrà de ista inquisitione & sepelitione. & subditur ratio: Et non ad recordandum no. id est ista mors contingit eis, eò ꝙ non recordabantur nominis domini: & ideò non est curandum de eorum sepultura: Sic exponunt Hebræi. z ¶Quia ecce domi. manda. id est aduersarijs Iudęorum inspirauit voluntatẽ veniendi contra eos. a ¶Et percu. & c. per eos: b ¶Domum ma. rui. id est regnũ x. tribuum irreparabiliter. c ¶Et do. m. id est regnum duarũ tribuum. d ¶Scissionibus. quæ tamen sunt reparabiles vnde & captiuitas duarum tribuum relaxata fuit per Cyrum. Captiuitas verò. x. tribuum adhuc non est relaxata secundũ Hebræos. e ¶Nunquid. Hîc prophęta resumit populi malitiam, dicens: Nunquid currere queunt in petris? q. d. non: quia hoc esset contra solitum naturæ cursum, & tũ sic facitis in moralibus. ideò sequitur: f ¶Quoniam cõuertistis in amaritu. ducẽtes vitam pauperũ ad amaritudinem peruersione iusticię. Iõ subdit:

†appropi-
quabit Iu-
dæus exten-
dentiũ se ĩ
lectus.

†patruus
eius & auꝰ
cul⁹ eius

✠ Qui lęta

D Moraliter

✠a ¶Et nihil patiebãtur. id est populi sui temporaliter & spũaliter afflicti. c ¶Quaprop. Hîc cõsequenter ponitur pœna, cũ dicit: Quapropter nunc. s. de delectatiõe præsenti ad pœnã inferni. h ¶Detestor. i. illorum q alios volunt calcare, eò ꝙ Iacob supplãtator interpretatur. i ¶Et domos. sequaces superbię ipsorum. l ¶Quòd si reliqui. ad dandũ eis locũ pœnitendi. m ¶Et ipsi. in pœnis suis, eò ꝙ tpe concesso sunt abusi. n ¶Et tollet. i. dæmõ sibi suggerens mala die ac nocte tollet eum ad pœnã gehennę. p ¶Et combu. infernali igne. q ¶Vt effe. i. opera de genere bona quæ dicuntur efferri, quia non valent sic defuncto. r ¶Et dicet. id est dæmoni qui insidiatur viuentibus. t ¶Nunquid. scilicet aliquis adducendus ad ignem gehennæ. x ¶Et dicet ei. s. dæmoni sic quærenti. y ¶Tace & non recorde. i. non dicas aliquid vnde malus hõ viuens habeat occasionem pœnitendi. sicut per hoc ꝙ dæmon dixit Cypriano mago, ꝙ crucifix⁹ erat maior omnium. idem Cyprianus conuersus fuit ad Christum. z ¶Quia ecce mandauit domi. id est permisit, ꝙ mali permaneant in sedibus suis ex eorum demerito: Apocalip. xxij. c. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. b ¶Et domum maiorem percutiet ruinis. i. clerum malum permittet ruere de peccato in peccatum. c ¶Et domum minorem scissionibus id est laicorum communitatem in dissensionem, sicut videmus per guerras eorum adinuicem. e ¶Nunquid currere queunt in petris equi? &c. quasi dicat. Non, quoniam est contra solitum cursum. Et sic assueti malis non possunt agere bonum, Ieremiæ. xiij. d. Si potest Aethiops mutare pellem suã, aut pardus varietates suas, & vos poteri is bene facere, cũ dideceritis malum. f ¶Quoniam conuerti. in amaritudi. iudi. innocentes iniuste condamnando.

Diuisio

Glos. ordi. Amos Cap. VII. De Lyra

filij Israel naturā suam non seruāt, In furorem conuertit iudiciū, E qui iratus iudicat. & hic nullū vel amarum fructū capit de iustitia. a ¶ Nunqd nō. Dicebāt. x. tribus q̄ in sua fortitudine elegissent Ieroboam, & filios eius contra dei volūtatem. b ¶ Ecce ego. Quia mali vsq; adeo erigūtur in superbiam, vt ponāt in cælum os suum, deus suscitat sq̄am gentem quæ cōterat eos, nec sinat introire Emath vel torrentē. Emath murus vel murata. i. cælestis Ierusalē. In hāc nō pōt introire, vel saluari erectus in superbiā, neq; in torrentē, de quo dicitur: Torrente voluptatis tuæ po. e. Emath. i. Antiochia est i principio terrę promissionis ex alia parte terminat torrente deserti, qui decurrit inter Peluſiū & Rinocorulā ciuitates.

Psa. 35. c.

GLOS. ORDI. Cap. VII

HAEc ostēdit. Non tm̄ euentura post multa secula, sed etiam qd̄ proximus tpibus euenturū est, sermo prophetię prędicat. Solemus enī malis nostri tpis plus terreri q̄ futuri. Dicit ergo in primo futurū Sēnacherib cū infinita multitudine, & post eū Nabuchodonosor: Sicut locustæ si in principio serotini imbris. i. verno tpe venerint, qñ cūcta virent. & ois ager parturit. cūcta pene cōsumūt, sic Sennacherib aduenies dū floreret regnū. x. tribuum cuncta vastauit & captiuauit. Et sicut pilos qui remanent à tonsore, nouacula suppducta euellit, sic post Sennacherib veniēs

Isa. 7. d.

Nabuchodonosor (qui apud Isaiam nouacula vocat, & hoc per bruchū signat) duas tribus quæ ibi reliquæ erant in terra illa captiuauit. Tonsor autem vel tonsura regis dicitur exercitus Chaldæorum, qui nihil virentis herbę relict in terra.

Allego. †bruchus

¶ Allego. Cū post opera iustitię aliquis grauia committit, inducit sup eū genera F rio locustarū, veniens mane, qñ icipit peccata sua cognoscere. Et quia nō agit pœnitētiā, adducit bruchus. i. quædā superba & arrogans fortitudo, quę oia cōsumit. Sed

Mar. 5. c.

sancti pro huiusmodi precāt, dicendo: Dñe parce quia qs medicorū pōt istā emorroi dē sanare, nisi tu solus? Paruulus est, quia

†parce

nulla vel pauca vestigia virtutū in eo sūt: Hac prece placatur de⁹. d ¶ Domine. Nolo me electū esse de numero pastorū, vt nūcię ruinā. x. tribuū. e ¶ Paruulus.

†Pœnituit dñm & infrà

numero Gētiū, vel sanctorū, vel fortitudie sæpe ab hostibus deletus. f ¶ Miser. Captiuatis. x. tribub⁹ vltrà mōtē Persarū multi de eisdē remāserūt. duæ etiā tribus post. lxx. annos cùm pœniterent relaxatæ sunt: g ¶ Et ecce uo. Per destructionē

†ad iudiciū cū igne

quā fecit Sennacherib in. x. tribub⁹, significatur irreparabilis destructio hæreticorū. Per duas quas captiuauit Nabuchodonosor, significant pctōres i eccl'ia, q bene credūt, sed vicijs sordent.

1. Cor. 3. c.

His purgandis vocat deus iudicium ad ignem, vt quale sit opus vniuscuiusq; probet. Hīc ignis prius deuorat abyssum. i. omnia gene

a ¶ Iuste iudicantem. b ¶ Bonam operationem eius.

ritudinem iudicium, & fructū m

a ¶ Amaritudinem.

iusticiæ in absinthiū, qui lætami a

¶ In vitulis quibus nihil sunt, quia idolum nihil est, vel in nullo bono verbo

a ¶ Hereticus vel quilibet malus in sua fortitudine gloriatur, sed iustus in deo ventilat in e inimicos,

nii in nihili, qui dicitis: Nunquid b c non in fortitudine nostra assum

a ¶ Reges quibus ventilaremus inimicos?

b ¶ Propter hæc mala.

psimus nobis cornua? Ecce b ego su d

a ¶ Quæ dormire videntur. b ¶ O domus maior & domus minor.

scitabo super uos dōmus Israēl (di

a ¶ Assyriorum & Chaldæorum.

cit dominus deus exercituū) Gēn

a ¶ A principio terræ promissionis vsq; ad terminum eius.

tem, & conteret uos ab introitu E e

mathusq; ad torrentem deserti. f

Cap. VII.

a ¶ Non solum prędicta sed etiam hæc quæ dicturus sum.

HÆc ostēdit mi g
a ¶ Creator Assyriorum, qui p locustas significatur.
hi dominus de us. Et ecce fictor h i
locustę in principio † germinantiū k

a ¶ Subuadi, veniebat.

serotini imbris: & ecce † serotinus l

a ¶ Vel tonsuram regis. vel tonsorem.

post tōnsionem gregis. Et factum m n

a ¶ Bruchus qui veneratr post locustam. & oculo mentis intelligerem quid per bruchum signaretur, timens ne tota gens funditus extirparetur, versus sum ad preces.

est cùm consummasset comedere o
d herbam terræ, dixi: Domine de p
us † propicius esto obsecro. Quis

a ¶ De captiuitate, nisi tu

† suscitābit Iacob, quia paruul⁹ est? q

a ¶ Lachrymis deprecantis placatus.

† Misertus est autē dñs super hoc. r

a ¶ Non perdam omne genus Israel, sed reliquias saluabo. b ¶ Etiam quæ dicturus sum.

Non erit, dixit dominus deus. Hęc s
g ostendit mihi dominus deus. Et t

a ¶ Immittis deus ad vindictam Nabuchodonosor.

b ¶ Vt succendat ciuitatem & templum.

eccè uocabat † iudicium b ad ignem c

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Qui lę. in ni. id est in vana gloria mundi. b ¶ Qui dicitis. vos iactando. c ¶ Nunquid non in for. i. potestatem temporalem acquisiuimus nobis propria virtute & industria, quasi dicant: Sic. adeò subditur pœna. d ¶ Ecce ego. Gentem. s. Assyriorum contra regnum Israel, & Chaldæorū contra Iuda. e ¶ Et conteret uos ab initio. qui est iuxta terminum Iudæę in parte aquilonari. f ¶ Vsq; ad torrentem. qui est in extremitate australi. & sic cōminat destructionē ro⁹ Iudæę.

Moraliter

* a ¶ Qui lætam. i. in bonis terrenis. Iere. iii. f. Aspexi terram & ecce vastata erat & nihil. b ¶ Qui dicitis. &c. attribuentes vobis potestatē à deo vobis datam. & iubditur pœna. d ¶ Ecce ego fusci. super. id est dæmonū ferocitatē, qui nomine Gētis significantur, eò q̄ cantur, eò quòd à Gentibus in idolis colebantur. e ¶ Et con G te. vos. totaliter, primò per culpam: & post per pœnam.

NICOLAVS DE LYRA.

Cap. VII.

HAEc ostēdit. Superiùs Amos denunciauit suā prophetiam, nūc ex hoc patet calūniā, secundū qd̄ dicit Iohānes os aureū. Incurrit odiū qui arguit criminosos. Et diuidit i duas ptes, q̄ priò patit calūniā. Diuisio sed'ò resumit suā, pphetiā esse. Pria in duas, quia primò ponit calūniæ speciales occasio, secūdò calūniæ impositio, ibi: Et misit. Pria adhuc in duas, q̄ priò ponit occasio idirecta, secūdò directa, ibi: Hęc ostēdit. Licet autē tota prophetia Amos fuerit occasio calūniādi ipm̄ gñaliter, tū prophetia in hoc. c. posita fuit occasio specialis. Et ponūt hīc priò duæ visiones, quæ fuerūt huius calūniæ occasiones, indirectè tm̄. Secūda ponit ibi. Hęc ostēdit. Circa primū sciēdū, q̄ ppheta visione imaginaria videbat deū, pducētem locustas ad corrosionē terrę nascētiū. tm̄ ad preces eius nō, pduxit ad effectū. sicut ad pniam Niniuitarū ipedita fuit subuersio q̄ Ionā, prædamata. & hoc est qd̄ dr: g ¶ Hæc ostēdit. in visione imaginaria. cuius tm̄ significationē intellexit, ppheta, & sic intelligē dæ sunt aliæ visiones sequentes. h ¶ Et ecce. i. formator. i ¶ Locustæ. i. locustarū, sicut Exo. viij. f. Venit musca grauissima. i. multitudo muscarū. k ¶ In principio. id est in illo tpe quo solēt blada tuellare. l ¶ Et ecce. In Hebræo habetur: Post tonsionē regis. Et videt hęc litera falsificata per imperitiā scriptorū. q̄ debat hęc per similitudinē dictionū: vel per imagi- ha seronationē aliquorū correctorū, eò q̄ tōlio na: & est magis dicitur de gregibus q̄ de regibus. herba seo Ad intellectū huius literę sciendū, q̄ sicut tina siccin terra ista qñ blada adhuc sunt in herba, debat poni & nondum acceperūt tuellare, ponuntur tonsiones ibi agricolæ ad comedendum summitates herbarum sicin Iudæa tunc tondebantur blada: & quas extilla tonsio erat pro animalibus regis nu- deracetriendis, ideò dicebatur tonsio regis. & iocundū hoc dicit. Et ecce serotinus. id est tempus quo blada incipiunt tuellare. m ¶ Post tonsionē regis. quia si post ea tonderentur non possent sic fructificare. n ¶ Et factum est cùm consum. s. multitudo locustarū. Hoc tamen non erat in re, sed in visiōe imaginaria. o ¶ Dixi &c. deprecando ne inferretur hæc plaga populo. p ¶ Quis † susci. Iacob. releuabit populum Israel ab ista plaga, si in plagam feratur? q. d. Nullus, nisi tu. q ¶ Misertus est dominus super hoc. non inferēdo plagam ostensam. r ¶ Hæc ostendit. Hīc ponitur secunda visio de futuro incendio, quæ finaliter fuit Secūda visimpedita per orationem pphetę. Et q̄ctū ad hoc dicitur: s ¶ Et ecce uocabat iudicium. id est angelos executores suæ iustitiæ. t ¶ Ad ignem &c. Id est ad succendendum totam regionē.

↪ Et deuora

Mora. g ¶ Hæc ostendit. Hīc ad literam describitur duplex plaga, quam ostendit dñs Amos prophetę in terrā venturā. Prima fuit locustarum germinantia corrodentium. Secunda fuit ignis deuorantis, sed veraciter fuit impedita. ¶ Mystice per pro- Mystice phetam qui olim dicebatur videns, vt habetur primi Regum, significatur bonus religiosus contemplationi diuinæ intentus, qui tribulatione super populum imminente debet vt deus eam auertat, feruenter orare. Potest etiam per plagam locustarum significari plaga detractorum, qui rodere student veram & famā bonorum. Et per plagam ignis, culpa cupiditatis & carnalitatis, pro quarum auersione debent religiosi deum exorare, & tanto deuotius, quanto plaga spiritualis prior est corporali.

↪ Et ecce

nia genera peccatorū: & postea venit in eos qui sūt in parte dei, A vt à domo dei incipiat iudicium vt si cuius opus arserit detrimē tum patiatur: ipse autem saluetur: & sic humilitatis miseretur de us. Et quia paruuli & humiles sunt, suscitantur modo p virtutes, tandem in gloria. Nabuchodonosor dicitur iudicium, quia per eū iudicauit deus populū, qui noluit di scernere inter creatorem & creaturam.

a ¶ Et ecce domi. stans. Per mu rū hīc populus Iudaicus, qui litus per circūcisionem & dei cognitionem. Per trullā, quæ ornat murū, auxilium dei, q protegit sperantes in se. b ¶ Et sanctificationes. quia Assyrij non solùm principes & populū captiuauerunt, sed etiam vitulos aureos destructos in pre cium redegerunt. c ¶ Et misit. Q. Pō tifex audet mittere ad regem, timens ne si populus conuertat ad cultum dei, ipse sacerdotij amittat gloriam. ¶ Hæc ad hæreticos referuntur, quorū sacerdos Amasias solet mittere ad regē & patro nū hæreticorū, accusando iustos, & præ cipiens eis ne contra regis volūtatē præ dicent: quia Bethel. i. falsa eorū ecclesia & sanctificatio regis. Dicūt em̄: rex nobis consentit, & qui aliter prædicat, deū of fendit. d ¶ In gladio. Si dixisset, mo rietur Ieroboam: videretur nō suscipe re pœnitentiā, sed ait: Consurget dñs, q̄ si comminās pœnā vt agat pœnitentiā. e ¶ Et dixit. Prophetā vocat vel irri sorie quasi mendacē, vel quia videt eū à populo libenter audiri: non audet in ferre apertam iniuriam, ne auditores il lius lęderet. f ¶ Sanctificatio re. Nō ait sanctificatio dei nostri est, sed re gis: adulādo regali fastigio. Mos em̄ est colentibus falsos deos, vt quod faciunt suis regibus attribuāt. g ¶ Non sum B propheta. Spiritus non semper admi nistrat

Psalm. b.

Allego.

†Perpēdi culū & in tri

†sanctua ria

Nicolaus de Lyra.

c✠a ¶ Et deuorabit. Sic enim imaginarie videbat̄ ꝓphetę, ꝙ ignis esset ita fortis, vt consumeret etiam aquas profundas nomine abyssi signatas, & p hoc intellexit propheta cōminationē incendij futuri in terra. b ¶ Et dixi. deprecando vt nō fieret: & exponat vt suprà. Et dictis pater, ꝙ illa expositio quæ dicit exercitū Assyriorū, signatū per locustas in visiōe prima, ad destructionē regni Israel, & exercitū Chaldæorū p ignē in secūda quæ incendit Ierusalē, non est cōueniēs: quia plagę hīc ostēsæ reuocatę fuerunt. illæ verò non. Isti etiā duę visiones fuerunt indirectè causæ calūniæ contra Amos, inc̄tū, p plagis illis reuocandis, quæ tāgebant populū cōem, orauit, & p reuocatiōe sequētis nō orauit, quæ tangebant domū regiā. c ¶ Hæc ostē. Hīc ponitur tertia visio, quæ fuit directa occasio calūnię contra Amos, cū dicitur: d ¶ Et ecce domi. i. limitū. & per murū intelligitur robur regni. x. tribuū: per limitationem diuina ꝓtectio, eō ꝙ muri limitio protegit à niue & pluuia. e ¶ Et in ma. quæ est instrumentū ad limitēdū. Et sequit posit: f ¶ Ecce. i. deponā. g ¶ Trullā. subtrahēdo à regno. x. tribuū ꝓtectionē meā. h ¶ Nō ad. i. linire, p. qd̄ intelligit ꝓtegere secūdū prędicta. Hebręi aūt aliā lram habēt nō ad eandē sniam quæ est: Ecce dñs stās sup murū lineatū, & in manu eius linea: & accipitur hīc linea pro chorda la tomi, tomi, in cuius extremitate est plumbū. & cum qua considerat si C murus erigitur rectè super fundamentum, & si inuenit distorsionem, reducit eum ad rectitudinem. Et per hoc designatur diuina iusticia tortuositatem culpę emendans per pœnā. ideo sequitur: Ecce ego ponam lineam in medio populi mei Israel .i. rectitudinē iusticię meæ, eius peccata punię tis. Non adijciam vltrà pertransire eum, id est dissimulare eius peccata absq̄ punitione. i ¶ Et demol. id est Bethel & Dan, vbi colebantur vituli. k ¶ Et san. id est omnia loca vbi offerunt oblationes & sacrificia. l ¶ Desola. quod fuit impletū per regem Assyriorū. iij. Regū xvij. m ¶ Et con. quod fuit impletū per Sellum, qui interfecit Zachariā filiū huius Ieroboam, & regnauit pro eo. iij. Reg. xv. & hæc visio fuit directa occasio calūnię cōtra Amos. n ¶ Et misit. Hīc Diuisio cōsequēter ponit calūnia cōtra Amos: & primò ponit hęc calūnia. sed ò calūniatoris pœna, ibi: Et rādit. Prima in duas: q̄a primò Amos accusatur, secundò molestatur, ibi: Et dixit. Circa primū dicitur: Et misit. s. nūcios. o ¶ Amasias. qui erat locus principalis cultui vituli dedi †ppēdicu catus. p ¶ Ad Ieroboam. Iste fuit le li & i manu roboā filius Ioas. iij. Regū. xv. q ¶ Re eius perpē bellauit. excitans populū ad te odiēdū. diculū stan r ¶ Non poterit ter. id est non est di neum. gnum ipsum amplius viuere super terrā quia dicit hæc. s ¶ In gladio. Hæc accusatio fuit falsa: Amos em̄ non dixerat hoc de Ieroboam, sed de domo eius seu posteritate, vt patet per prędicta. t ¶ Et †vt. pertran dixit. Hīc consequenter Amos molesta seam. tur: vidit em̄ iste Amasias, ꝙ rex parū cu D rauit de sua accusatione, quia cognouit eam esse falsam, vel quia reputauit verba Amos friuolatiō tentauit Amos fugare de terra illa. d. v ¶ Qui uides. id est tu Amos qui dicis te habere dei visiones. x ¶ Fuge in terram Iuda. vbi audiuntur talia. y ¶ Et come. ibi panem. qui dabitur tibi pro tua. pphetia. z ¶ Et in Bethel non adij cies. id est locus dedicatus à rege ꝓ cultu †Contiura vituli, vt habetur .iij. Regū. xn. a ¶ Et uit respondit. Hīc consequēter prędicitur calumniatoris pœna. tū Amos primò respondet ironię sibi illatæ. s. ꝙ prophetaret in terra Iuda pro pane. d. b ¶ Nō sum propheta. i. Non sum de prophetis falsis, qui prophetant ꝓ talibus acqrendis, secūdū qd̄ dicit Ezech. xiij. c. Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis &c.

c✠ Sed ar- Moraliter

d ¶ Ecce dominus. Ad literā p lini tionē muri significat circa regnū Israel ꝓ tectio dei: & per cessationē limitionis, subtractio diuię ꝓtectiōis, & hoc ꝓpter idolatrię vicių indurātū. Per hoc aūt ꝙ Amos cōstanter hoc denūciauit, significat ꝙ bonus & constans prędicator denunciare debet pœnam debitā pctis magnatorū. Per Amasiā sacerdotem, qui voluit ipsum terrere, & sic de terra Israel effugare significantur mali sacerdotes, qui per se & alios nituntur repellere veritatis prędicatores. Et sicut in pœnam: huius vxor Amasiæ fuit adulterio pollura: & †palatium ipse captiuus ad terrā pollutā ductus, & ibidē mortuus, & filij eius, & filię gladio occisi sunt. Sic talis sacerdotis parochia polluit vicijs, & filij eius, & filię spirituales cadūt gladio dęmonis: & ipse ducitur ad terrā pollutam inferni, quę dicit terra tenebrosa, & ipse monē ibi morte sęcā.

a ¶ Delebit populum qui comparatur aquæ propter fluxum.

dominus de⁹, & dēuorabit abyssum a
a ¶ Subaudi, dei. i. templum & altare.
multam, & comedit simul pārtem.
¶ Orans pro populo a ¶ A vindicta quam incompetit exercere.
Et dixi: Domine deus quiēsce obse b
a ¶ Quia non est alius qui possit refouere humiliatum, nisi tu, qui captiuos potes in terram Iuda reducere.
cro. Quis suscitābit Iacob, quia par
uulus est? Misertus est dominus su
a ¶ Cum in supradicto capitulo dixisset, hoc non erit addit hoc etiam non est futurum quod timebat.
per hoc. Sēd & istud non erit, dicit
dominus deus. Hæc ostendit mihi c
dominus deus. Et ecce dominus d
a ¶ Fabrilium & ornatum & planum, contra inimicas plurimum munitum.
stans super murum †litum, & in ma e
nu eius trulla cementarij. Et dixit
dominus ad me: Quid tu uides A
mos? Et dixi: † Trullam cementa
rij. Et dixit dominus: Ecce ego po f
a ¶ Deponam, auferam auxilium meum.
nām trullam in medio populi mei Is g
a ¶ Ornare & protegere.
raël. Nō adiiciam ultrà † supērindu h
a ¶ Murum.
b ¶ Me desistente ab auxilio destruetur.
cere eum, & demōlientur excelsa i
a ¶ In Dan & in Bethel, & in omnibus collibus.
b ¶ i. vituli, per quos putabant se sanctificari.
b idōli, & † sanctificationes Israel de k l
solabuntur, & consurgam super do m
a ¶ i. familiam & filios eius: ipse enim non fuit gladio interfectus.
b ¶ Qui fuit nepos Iehu.
mum Ieroboam in gladio. Et misit n
Amasias sacerdos Bethel ad Iero o p
boam regem Israël, dicens: † Rebel q
a ¶ In hoc contumelia tua non mea.
lauit contra te Amos in mēdio do
r ¶ Tanta loquitur aduersum te & tuos, vt habitatores terræ non possint sustinere.
mus Israël. Nōn poterit terra sustine r
a ¶ Verba quæ deus per Amos loquebatur, non deo sed prophetæ attribuit, vt iram rei ꝙ in cōtra eū excitet.
re uniuersos sermones eius. Hęc e
a ¶ In hoc mentitur. Non enim dixit Amos, morietur Ieroboam, sed consurget super domum eius, nisi pœnitentiam egerit.
d nim dicit Amos: In gladio morietur s
Ieroboam, & Israël captiuus migra
a ¶ Nisi pœnituerit. ¶ Cum Ieroboam verba Amasiæ quasi vana respueret, ille assumit autoritatem sacerdotis dicens ad Amos.
t bit dē terra sua. Et dixit Amasias ad
a ¶ O propheta Amos.
Amos: Qui uides, gradere, fuge in v x
a ¶ In qua natus es, vbi libenter audiuntur insani.
b ¶ Exercet autem tyrannidē per quam cibos habeas.
tērrā Iuda, & cōmede ibi panē & ꝓ y
a ¶ Ve de prophetia vitam. ¶ Quia ibi habes multos quos confundendo seducere.
b ¶ Vbi ego sum sacerdos.
phētabis ibi, & in Bethel nō adicies z
a ¶ Hunc locū sanctificauit rex, hic sanctificatur populus.
f ultrà ut ꝓphetes: quia † sanctificatio
a ¶ Hic rex habet regiam domum.
regis est, & dōmus regni est. Et respō a
dit Amos, & dixit ad Amasiā: Non b
a ¶ Vel etiam. b ¶ Hoc humilitatis. c ¶ Hoc veritatis.
sum ꝓpheta, & nōn sum filius pro

nistrat prophetis ,pphetiã,sed ad tẽpus:& tũc rectè dicũt ,pphetæ cũ illuminant. Qui ergo ait: Non sum ,ppheta, intellexit mõ. Sycomorus idẽ est qđ rubus afferẽs mora, quæ pastorũ famem depellit.& folia esuriem pecorum. a ¶Vade & prophe. ad popu. Quia humiliauit se dicẽs: Nõ sum ,ppheta, statim meruit accipere spiritum prophetię. b ¶Non stillabis. Propheтę dicũtur stillare .i. quę dã parua de ira dei annũciare, quasi quasdam stillas mittere .Nulla enim creatura posset irã dei oĩpotentis quanta est sustinere. c ¶Vxor. Amasias interpretat robustus & frigidus, quia ferox & rebellis hæreticus ,phibet ecclesiasticũ virũ ne pferat dei doctrinã & corrigat populũ errãtẽ. Huius vxor.i. falsa ecclesia apparebit oĩbus ,& filij quos in errore genuit, gladio dei ferient. Humus illius & oĩa quę habet, erit possessio dæmonis. & ipse morit in terra polluta quæ nõ habet habitatorem deũ, sed multis erroribus cõtaminat. & populꝰ qui falsum nomen Israel sibi assumit, captiuat de terra, vt non deo sed dæmonibus & hæreticis seruiat. ¶Non est tantus dolor in filia stuprata quantus in vxore polluta. nec tantus in occisa vxore, quantus in filijs trucidatis, Maritus em̃ vxorẽ mallet interfici, q̃ pollui. d ¶Et Israel. Tandẽ captiuitas fiet, prius inspectis his malis, quia non prius morieris, q̃ videas captiuari, quos deceperas.

†colligens syluestres ficus.

GLOS. ORDI.

HAec ostendit. Cap. VIII. Sequit, Vncinũ. Sicut vncino trahunt rami arborũ ad carpẽda poma, ita proximare facit tẽpus captiuitatis, vt aptè ostendat, quid p vncinũ significet. subdit. Venit. Per vncinũ intelligit abbreuiatũ tps captiuitatis. f ¶Venit. Possunt hęc referri etiã ad tẽpus captiuitatis quæ p Romanos facta est in vltionẽ sanguinis Christi. Et hĩc est finis & vltima captiuitas, vltrà quã non parcit eis deus: & vlulant cardines templi, super occisum populũ † corruentes: Et in omni loco sparsum est silentiũ Iudæis literã legentibus Moysi & prophetarũ: sed quia amiserũt spũm nullam spiritualem intelligentiam habentibus. Vbicũq; fuerint Iudæi potius musitant, q̃ loquant. & ois interpretatio scripturarũ eis muta est & silens, quia non ponunt aures ad audiendũ. g ¶Et stridebunt. Vlulabũt prę nimia miseria habitantiũ. Et est hyperbolicè dictũ, qp cardines portarũ sentientes pondus miserię vlulent. Et quia facit mentionem templi, quod erat Ieroſolymis, hoc ad duas tribus pertinere videtur. h ¶Audite hoc. Ne fine causa videatur comminatio captiuitatis, commemorat offensas populi

† corruentis.

hyperbolicè

Nicolaus Lyra.

a ¶Sed armẽtarius .i. habẽs animã lã, quæ erant diuitiæ illius tẽporis. q.d. non indigeo victu necessario, vt illo prophetizem mendaciter, sed sum verus propheta. ideò subditur: b ¶Et tulit me dominus &c. ita quòd loquor ex inspiratione diuina. sic exponit Ra. Salo. Ali qui verò exponunt sic: Non sum propheta &c. Id est nõ sum tactus actualiter spiritu prophetiæ. Sed hæc expositio non videtur conueniens. Primò quia in toto veteri testamento & nouo non solùm dicitur propheta qui actu tangitur spiritu prophetiæ. sed etiam qui consueuit tangi q̃uis, actu non tangatur. Secundò, quia statim in eadem serie prædixit prophetice punitionẽ Amasiæ. d. c ¶Tu dicis. non prophetabis &c. volens impedire verbum dñi. d ¶Propter. hæc erit pœna tua.

† absorbetis

Vxor tua

e ¶Vxor tua in ciuitate fornicabitur. ab Assyriis ciuitatẽ capientibus, qui polluent in oculis tuis vxorẽ tuam, & occident prolem tuam. f ¶Et humus tua funiculo metietur, id est extraneis Gẽtibus diuidet. Rex em̃ Assyriorũ captiuato regno .x. tribuũ misit illuc Gẽtes alienas ad possidendum terram. iij. Reg. xvij. g ¶Et tu in terra polluta .i. in Assyriorũ terra multis idololatrijs polluta. Dicit aũt Hiero. in prologo huius prophetiæ. iij. qp Amasias sacerdos frequenter plagis afflixit Amos, & tandem filius eius Ozias eum vectè per tempora transfixit, & sic dolore vulneris expirauit, qđ hĩc non exprimitur.

NICO. DE LYRA.

Cap. VIII.

HAec ostẽdit mi. dominus. Posteq̃ Amos passus fuit iniuriã. Hĩc consequenter resumit suam prophetiam. Et diuiditur in duas partes. quia primò denunciat populi destructionem, secũdò, eius reædificationem post medium sequen. ca. ibi. In die illa. Prima in duas, quia primò ,pphetat contra regnum decem tribuum, secũdò contra regnum duarũ. ca. sequen. Prima in tres, quia primò contra decem tribus prędicit pœnã succinctè. secũdò arguit crimen auaricię, ibi: Audite. tertiò, resumit pœnam magis diffusè, ibi: Iurauit. Circa primum dicit: i ¶Ecce vncinum. Poma quæ possunt manu colligi primò colliguntur, & postea illa quę non possũt capi nisi cum vncino quo rami attrahuntur. & ideò per hanc visionem designabatur diuina vltio vltimata absq; retractione, ideò subdit: k ¶Venit finis super popu. vt pertranseam eum diuittendo absq; punitione. Hebraei dicũt, q hęc est litera. Ecce calathus ficuum scilicet pessimarum quæ nihil valent sed proiciunt. & per hoc captiuatio populi designatur. l ¶Et stridebunt cardines. in quo adoratur vitulus. & per stridorem cardinum intelligitur destructio ædificiorum. In Hebræo autem habetur: Et stridebunt cardines palatij: Id est palatiorũ regis & principum. m ¶Multi morientur. non tamen omnes, quia Assyrij aliquos reseruauerunt vt in captiuitatem ducerentur. n ¶In omni loco proiectur silentium. Id est ab omni loco repelletur. per clamorem morientium. p ¶Audite hoc qui conteritis pauperem & deficere facitis. Hĩc consequenter arguit in potentibus crimen auaricię, dicens: ✠Audite hoc

† canistri pleni fructibus ęstiui. † supr. 7. b. H

† in vltimã ꝟsionem cantica

Moralitèr

Mora. h ¶Hæc ostendit mihi dominus deus &c. Hĩc ad literam declaratur punitio Israelitarum per quam mystice significatur punitio malorũ Christianorum. Circa quam sciendum, q̃ per vncinum fit secunda collectio pomorum, scilicet illorum quæ sunt in alto. & sic nõ possunt colligi à sola manu. Vncinus vltimam punitionem significat. & sic dicitur: k ¶Venit finis super populum meum &c. scilicet peccatorem. l ¶Et stridebunt cardines templi &c. Id est prælati qui grauius peccant q̃ alij. Et dicit stridebunt, quia de pœna inferni dicitur Matthæi, octauo & decimoterтio, ibi erit fletus & stridor dentium. n ¶In omni loco &c. scilicet inferni: o ¶Proiectium. n ¶In omni loco &c. per clamorem cruciatorum. p ¶Audite hoc &c. aure mentis. vt pœniteamini ante tempus huius punitionis. q ¶Qui conteritis pauperem, & deficere fa. & cætera. eò quòd non potest se defendere.

a Dicentes

puli:ô Iuda & ô Israel audite,quæ scelera feceritis,conteritis pau
A perem in iudicio,vt fame & egestate consectus auferatur de terra.
¶Peruersi principes & doctores putant quęstum esse pietatem,
& sedentes in templo quasi numularij proponunt columbas,nō
in caueis sed in cathedris quasi magistri vendūt dona spiritussan-
ctī. Et faciūt mēsurā minorē & maiorē
vt pauperibus vel nihil vel parū dent,
sed diuitibus longo sermone loquuntur,& propter penuriā capita paupe-
rum conculcant,& non frumentū dei
quod confirmat cor hominis,sed vilis-
simum puluerē auidis faucib⁹ ingerūt;
Matt.10.a. Hæc etiā videntes,cū dīs dicat gratis
acce.gratis date. a ¶Et quisquil.
In tantā rabiē lucri pro filiusis,vt non
solū frumentū ad sustentationē corpo
†ephia rū vendatis,sed etiam purgamenta tru
menti,puluerē & paleas tritico cōmis
centes. b ¶Iurauit. Qui non cōmi-
†vendam⁹ nanti credat vel iuranti. c ¶Et ascē-
det.Ille habitator de captiuitate,si ege
rit pœnitētiā, sicut Nilus dispositione
dei semel in anno irrigat totā Aegyp-
tū,cumulis arenarū claudentibus ho
stia ei⁹ ne defluat in mare:Et sicut post
irrigationē solutis cumulis redit ad al
ueos,& ingressus mare absorbetur: sic
populus iste .si. perseuerauerit in deli-
ctis descendet in captiuitatem, vel etiā
æternam damnationē. d ¶Et erit.
Luce.23.f. Possunt hæc referri ad tempus passio-
nis Christi,qñ sexta hora sol non sustī-
nens dām videre in cruce retraxit ra-
dios:& cū obęcatis cordibus Iudæo-
rum in die luminis verus sol occubuit,
& aduenientibus Romanis festiuitates
& cantica eorū versa sunt in luctum:
& ex illa die omnia repleta sunt lachry
mis & pœnitudine & cilicio & decalua
†absorbe- tu sunt.quia Christū non habent, qui
bitur velu est operimentū omniū electorū,tūc po
t fluuius pulus Israel quondā primogenit⁹ dei,
Aegypti. B æterno luctui tradit⁹ est. c ¶Super.
Mos anci- omne caput.Loquitur secūdū cōsue
quorū i tri tudinē veterū,qui positi in tristicia ra-
stitia. debant sibi capita,vel quorū capita ab
hostibus in captiuitate radebantur.
f ¶Ecce dies ue.di.domi.Mittit
deus in eos qui terrena sapiunt famē
audiendi verbū dei,quando ꝓpter pec
cata populi deficit doctrina in ecclesijs,
& à mari.i. à salsis & amaris fluctibus,
veniunt rursus vsq; ad mare.i. ad ama
ra:quia nō occurrūt eis dulcissimi fon
tes,& ab aquilone vsq; ad ori. cupiunt
deferere aquilonē durissimū ventū, &
peruenire ad orientem,sed nō possunt
inuenire,quia nō recto itinere pergūt,
Nota de sa sed deuijs anfractibus circumeunt.
cra scriptu ra. ¶Sacra scriptura in quibusdam lo-
cis aqua est , vbi facile percipitur,
in quibusdam panis , vbi diffici-
lior intellectus , & conteri oportet.
☞In die illa

Nicolaus de Lyra.

✠¶Audite hoc qui conteritis
paupe.i.pauperes ad nihilum redigi-
tis. a ¶Dicentes &c. cū desiderio.
b ¶Quando transibit messis.
id est abundantiæ tempus.vt sic tempore caristiæ blada venda-
mus carius. c ¶Et sabbatum.in quo fit quies à vēditione.
d ¶Et aperiemus.i.horrea frumenti. e ¶Vt imminua.
mensuram.dolosē. f ¶Et augeamus siclum .i. precium.
g ¶Et supponamus stateras.in pōdere monetę. h ¶Vt
possideamus in argento egenos.quia cōpellent se nobis vē
dere in seruos. i ¶Et pauperes pro calciamentis.In He
bręo hr:Pro clausuris.& exponat vt suprā .ij. ca. circa medium.
Et quisquilias

k ¶Et quisquilias.i.purgamenta . quæ non debent vendi cū C
frumento,sed eiici. l ¶Iurauit.Hic resumit propheta pœnam
populi magis diffuse explicādo:& primō quantū ad pœnam cor Diuisio
poralem,secundò quantū ad spiritualem,ibi:Ecce dies.Circa pri
mum dicitur:Iurauit dominus.i.firmiter disposuit & irreuoca
biliter. m ¶In superbiam.i. cōtra
supbiā populi.x.tribuum. n ¶Si o-
blitus fuero. id est non obliuiscar,
sed puniam eorū opera mala. o ¶Nū
quid super isto non commouebi-
tur.q.d.immō cōmouebitur afflictio-
ne magna. p ¶Ascēdet quasi flu.
per hoc designat captiuitas populi futura,sicut aquæ fluminis transeunt de
loco suæ originis ad loca longinqua.
r ¶Occidet sol in meridie.i. tem
pore quo sperabant ꝓsperitatē supue-
niet aduersitas,& idē intelligitur per
hoc quod subditur: s ¶Et tene-
brescere faciam.Est enim expresio
eiusdem sententiæ per alia verba ad
maiorē exaggerationem. x ¶Et in-
ducam super omne dorsum.Sic cā
ducebātur captiui induti sacco,& capi
tа rasi,secundū quod dicitur Deutero.
xxxij.f.De captiuitate nudati inimico-
rum capitis . z ¶Et ponam eam,
quasi luctum vnigeniti.i. in tanta a †per celsi-
maritudine,sicut est mater lugens vni- tudinem
genitum. a ¶Ecce dies . Hic con- suam.
sequenter explicatur pœna spiritualis, D
cū dicitur: b ¶Et mit.fa. in terrā.
non famem panis.s. solū. c ¶Sed
audiendi uerbum . iusto enim dei
iudicio factum est , vt populus decem
tribuum qui prophetas partim fuga-
uerat,imminente tribulatione eorum
per Assyrios,quęreret cōsiliū à ꝓphe-
tis,& nō inueniret ,nō subdit: d ¶Et
commouebuntur à mari vsq; ad-
ma.id est à mari meditarraneo vsq; ad
e-†mare Gali

* a ¶Dicentes quando transi- Moraliter
bit messis.vt sic possimus mouere li-
tem cum innocentibus, qui tempore
messis sunt in pace. c ¶Et sabba-
tum.in quo non licet operari. d ¶Et
aperiemus frumentum. id est expo-
nemus venale cum multis tamen frau-
dibus,ideō subditur: e ¶Vt immi
nuamus mensuram.in seruos & an-
cillas, eō ꝙ non poterunt se liberare à
debito erga nos. k ¶Et quisquī-
lias frumenti vendamus. id est inu
tilia misc endo bono frumento. l ¶Iu
rauit.Hic ponitur doctorū pœna. Et
primō corporalis cū dicitur: Iurauit
dominus in superbiam Iacob &c.
id est firmiter statuit eam punire: & p †8. q.1. ca.
Iacob qui supplantator interpretatur, audaciter
supplantantes innocentes dictis frau-
dibus significantur. o ¶Nun-
quid super isto non commouebi-
tur terra?&c.quasi dicat sic per guer-
ras & pestilentias insurgentes ex dei iu
dicio. p ¶Et ascē.quasi flu.s.sup-
plantator malignus intumescens sup-
bè. q ¶Et ejcietur.de sua potestate.
r ¶Occidet. id est prosperitas sup
bi cadet in ætate sua virili, licut frequē
ter contingit. t ¶Et conuertam festiui.s. mundanas &
ineptas. v ¶In luctum. propter gaudium vestrum ineptū.
x ¶Et inducam super omne dor.vestrum . propter cu-
riositatis excessum. y ¶Et super omne.calui.pro crispa-
tione crinium. a ¶Ecce di. Hic secūdò ponit pœna spūa
lis,cū dicitur: b ¶Et mit.fa.quoniam propter mala poten-
tū aliquando terra supponitur interdicto: & sic cessat diuinorū
solennis celebratio,& verbi diuini prædicatio saltem in parte.

 *Deficient

Glos. ordi. Amos Cap. IX. De Lyra

Ya E

a ¶ In illa di. Cùm aufert deus in ecclesia intelligentiam diuini eloquij, moriuntur virgines. i. aïę subditorũ, quę habẽt prudẽtiam per abstinẽtiã malorũ, sed sunt fatuę: qa nõ habent lumẽ veritatis: Subtracto verbo vitali, perit prudẽtia, moritur castitas, cessãt virtutes deficiẽtibus virginibus: Etiã adolescẽtes. i. q fortiter, viri, cerũt mũdũ, deficiũt ideò, quia iurãt in idolo Samariæ. i. firmant in dogmatib⁹ hæreticorũ qui per Samariam intelligũtur. Qui hęretici etiã desiderãt viã Bersabeę quæ est in tribu Iuda, quia multi hęretici desiderant imitari sacramenta ecclesiæ. b ¶ Et uiuit. p quã im⁹ adorare deos eius. Adeo errabant decẽ tribus, vt non solũ adorarẽt vitulũ in Dã, quæ est ciuitas in vltimis finibus eorum sed longo itinere ibant in Bersabee quę

†32. qõ. 5. c. 6 paulus

est ciuitas in termino tribus Iudæ, adora re idola, quæ duæ tribus quõdam adorauerunt:

GLOS. ORDI.

VIdi domi. Cap. IX. Si descen. Cũ aïa corporeis vinculis laxata propter tenuitatem substantiæ volandi habeat libertatẽ, vel ad inferna ducitur (de

Psal. 9. b.

quibus scriptum est: Conuerrantur peccatores in infernũ. Et item: in inferno qs

Ibi. 6. b.

confitebitur tibi?) vel ad cęlestia subleuatur. (Sũt em̃ spũalia nequitię in cælestibus: & si sibi scientiam verę circũsisiõis vendicauerũt. Hoc em̃ interpretat Carmelus) & si humilitate contenta habitec in montibus, ibi scrutantẽ manum dei non euadit. Et si desperans salutem oculos dei vult vitare, & in vltimos falsorũ

Ephe. 6. c.

† suplinia re

fluctuũ terminos peruenire, ibi etiam mandat deus tortuoso serpenti, & ille vltor mordet. Capta quoque vicis gladio dei punitur, & ponit eos ocu-

† omnium

los super eam in malum & non in bonũ vt per cruciatus & supplicia reuertatur ad deum. In infernũ viciorũ descendit desperando. sed inde potentia dei educit. In cælum ascenditur, superbiendo sed inde detrahit. Duo sunt Carmeli:

3. Re. 18. g. 1. Reg. 25. a.

vnus inter Phœnicen & terrã pmissiõis vbi orauit Elias, alter in tribu Iuda ad austrũ vbi Nabal Carmelites fuit.

† Psa. 138. b

☞ Qui tan

Nicolaus de Lyra.

mare Galilęę. a ¶ Et ab aquilone. i. à termino aqlonari regni decẽ tribuũ. b ¶ Vsq; ad orien. i. vsq; ad terminũ oriẽtalẽ. c ¶ Quærẽtes, per omnes partes sui regni. d ¶ Et non inue. qa non sunt digni ratiõe prædicta. e ¶ In die illa defi. &c. à sua pulchritudine. f ¶ Et adolescen. à sua fortitudine. g ¶ In siti. s. corporali ex quo patet qđ dictũ est, q cũ defectu cibi & potus corporalis fuit etiã defectꝰ cibi spiritualis. h ¶ Qui iu. &c. i. in vitulo quẽ fecit Ieroboã rex Samarię. & in hoc faciebant ei reuerẽtiã, quia homines per maiorẽ sui iurant. ad Hebræ. vj. i. ¶ Et dicunt: Viuit ei enim fuit positus vnus de duobus vitulis à Ieroboã factis. iij. Reg. xij. & ei attribuebant deitatẽ, hoc modò iurando. k ¶ Viuit via Bersa. id est ille pro cuius adoratione itur in Bersabee: Ibi enim vigebat idololatria, vt dictum est suprà. v. ea. Sciendum tamen, q ista Bersabee est alia ab illa quæ est in termino australi terræ pmissionis, quę est in tribu Iuda, de qua dicitur. iij. Reg. xix. q Elias venit in Bersabee Iuda, ad differentiam istius quę nõ est in Iudea. l ¶ Et ca. i. illa captiuitas. x. tribuũ nõ fuit relaxata, vt frequẽter suprà dictũ est.

Moraliter

* e ¶ Deficient uirgines. mulieres minuẽtur à deuotione.
f ¶ Et adole. in siti. s. iusticiæ.
¶ In ca. viij. vbi dicitur. in postilla. Qñ transibit messis.

ADDI. Hoc qđ dicit: Quando trãsibit messis, & venũdabimus merces & sabbatũ, & aperiem⁹ frumentum, exponitur à quibusdam Hebręorũ de mẽse embolismali, q fiebat cõmuniter semel i triẽnio qñ faciebãt tredecim mẽses ãno: ex quo sumebãt diuites cupidi occasionẽ vẽdẽdi carius victualia ex mutatione festiuitatum. Similiter qđ dicit hic Sabbatũ, intelligunt de sabbato terræ quod fiebat in septimo anno, & tunc cessabant ab agricultura, vt habetur Leui. xxv. ex qua cessatione carius vẽdebãt victualia, & tũc sumebant cupidi occasionem ad minuendum mensurã, qua talia vendebant, augendũ fidũ. s. monetæ quã in preciũ recipere debebant. & sic dupliciter defraudabantur pauperes ementes ex tali carũsia occurrente.

NICO. DE LY.

VIdi domi. Cap. IX. Hic Amos propheta contra regnũ duarũ tribuũ. Et diuiditur in tres partes. quia primò ponitur acerbitas. secũdò eius in cuitabilitas, ibi: Non erit. tertiò rõnabilitas ibi: Nunquid. Circa primum dicit: m ¶ Vidi do. s. holocaustorum, qđ erat in Ierusalem metropoli duarũ tribuum. n ¶ Et dixit. executoribus suæ iusticiæ. o ¶ Percute cardinẽ. s. templi. p ¶ Et commoueantur superliminaria. per quod designabatur destructio tẽpli futura sub rege Sedechia. Et subditur causa tamen partialis cũ dicitur: q ¶ Auaricia enim in capi. om. i. in rege & principibus & sacerdotibus. r ¶ Et nouissimum. id est minimum de populo. s ¶ In gla

Diuisio

† pessa

dio inter. Per hoc designabat. q à maioribus vsq; ad minimos omnes subiacerentur regi Babylonis armorum vio lentia. & sic adimpletum fuit sub Sedechia. iiij. Reg. vl. t ¶ Non erit. Hic consequenter ponitur pœna intui abitabilitas cùm dicitur: Non erit fu-

† & in fra fia conciõi eos. in capi te oũ ẽpor H

gaeadum simpliciter, quia si fugerint ad horam postea capientur. ideò subdit Et qui fu. v ¶ Si descen. i. in locis subterraneis se abscondendo. x ¶ Inde manus mea &c. id est potestas mea. y ¶ Educet eos &c. per Chaldæos qui quærent eos ibi & inuenient eos. z ¶ Et si ascen. &c. fugiendo ad mõtes altos, quorũ cacumina videntur tangere cælos. a ¶ Inde detra. eos. per Chaldæos ibi eos insequentes. c ¶ Et si cælauerint. id est si posset hoc facere.

¶ Ibi man

Moraliter

Mora. m ¶ Vidi dominũ stantem. Hic Amos propheta contra regnum duarum tribuum in quo erat domini templum. Et per hoc significatur comminatio dei super ministros ecclesiæ militantis, cùm dicitur: Vidi dominum stantem. id est super ministros ecclesiæ ad punitionẽ suæ malicię. o ¶ Percute. id est malum pontificem. p ¶ Et commo. superliminaria. id est puniantur mali clerici ab eo supportati. & subditur causa, cùm dicitur: q ¶ Auaricia enim in ca. ho. qui caput est eorum. r ¶ Et nouissimum eorum in gla. & id est minimus de clero dei vindictam non euadet. t ¶ Non erit fu-

gitiuus ex eis. s. à dei vindicta. ideò sequitur: v ¶ Si descende. vsq; ad infer. id est si recurrerint ad consulendum dæmones. p sua euasione, sicut fecit Saul. j. Regũ. xxviij. x ¶ Inde manus mea. recursum suum frustrando. z ¶ Et si ascen. sanctos deprecãdo non iuuabũtur ab eis, quia sunt indigni. b ¶ Et si absco. si fuerint consili de orationibus religiosorũ eis nõ valebit, quia ponunt impedimentum. c ¶ Et si cæla. q. d. hoc est impossibile, quia nuda & aperta sunt oculis dei omnia, ad Hebræos. iiij. d.

* Et si abierint

a ¶Qui tangit terrā. Si terra insensibilis sentit, creatorē suum & ad nutū illū cōcutit, quātò magis homo fragilis, cui⁹ aīa vase fictilis corporis? ¶Alleg. Cū deus concutit terram alicuius, & concussus scelera sua intelligens, vertitur in luctū, & ita ascēdit dñs quasi fluuius cōsūmatiōis vt opera terrena cōsumat, & descendit super pctōrē quasi flumē Aegypti, vt in amaritudinem tormētorū impetu dei trudat. b ¶Qui ædificat. Quotidie dñs ædificat ascensionem in cælo, cùm sanctos suos de imo trahit ad cælestia quibus ipse præsidet, & in eis ascendit. Vocat etiā quēlibet incredulum ad fidem suā, & edomat & coquit ardore spūi sancti, & postea effundit, cùm ille longè lateq; prędicat magnalia dei, vt vbi abundauit delictum superabundet gratia. c ¶Et fasciculū. i. gregem credentium, Iste fasciculus vna dei religione cōstrictus est, vnde & ipsa religio à religādo & in fasce domini vinciendo nomen accepit. d ¶Nunquid nō ut. Gloriabantur Iudei, qp erant de stirpe patrū quib⁹ loquut⁹ est de⁹, p etiā de Aegypto educti, cōtra hoc dicit dñs: Sicut creaui vos, ita & Aethiopes. Sicut eduxi vos de Aegypto, ita & istos alios de diuersis ptibus adduxi: ergo nō supbiatis, qa æqli cōditiōe facti, eqli sententiæ subiacebunt. ¶Allego. Aethiopes nigri si pœnitent pāt yri in filios dei: Cappadoces qui iacebāt sub frigido aquilone vertuntur in Palæstinos, vt deposita superbia cadant bibentes. i. sentientes iudicium dei. Syri. i. sublimes transferuntur de Cyrene. i. infirmo pariete, qui erāt vicini amaro mari & syrtibus, & incipiunt sublimes esse in bono. Econtrà filij dei si aberrant, vertuntur in Aethiopes, qa oculi dñi supōia regna peccātia, quę ostendit diabolus domino. Vā Apōs: Nō regnet pctm in vestro mortali corpore. e ¶Verūtamē cōterēs. quāuis perseuerantes in malo conterat, illos qui supplantāt vicia & vincunt in certamine, nō occidet. f ¶Mandabo. vel mundabo. i. pro emundatione corripiam in pāti & concutiam in die iudicij domum Iacob. i. ecclesiam vbiq; dispersam. g ¶Et concutiam in cribro. Concutitur in cribro id est concussio fit vt frumentum in horrea condatur, & palea igni comburatur. ¶Sicut in cribro agitatos & concussos mundabo & eligā, vt qui fuerit lapis p pniam de cribro non excidat. Qui sicut pulvis ceciderit in terram, percutiatur gladio & moriatur. ¶Deus qui oīa pugillo concludit p magnitudinē suā, qui vtraque manu tenēs margines terræ quasi cribrum huc & illuc cōcutiet, vt paleis & sordibus cadentibus in terrā solū frumentum remaneat. Et hoc ciō, quia non credūt vaticinijs pphetarū quę peccātib⁹ pœnas comminātur. h ¶In die illa. Illato terrore pœnarum promittit ꝓspera & lęta more scripturæ pphetarū. i. ¶Iudæi oīa carnaliter intelligentes, hoc interpretantur de tempe Christi sui quē expectāt à q Ierusalē reędificandā, & Dauid regnū restituēdum putant. ¶Qđ cecidit & iacet in terra dicat suscitari, quia illi iacebant in terrenis.

Nicolaus de Lyra.

Reędificabo

a ¶Ibi mandabo. i. p hoc non saluarentur. b ¶Et si abierint &c. ibi enim tamq; viles pſonæ & abiectę occidebantur pro modica causa. c ¶Et ponā oculos &c. inducēdo super eos malum pœnæ.

Et dominus

lis meis in profundo maris,
a ¶Sicut mandauerat de Iona. b ¶Vt susciperet eos. ¶Leuiathan, vel cete.
ibi mandabo serpēnti & mor-
a ¶Faucibus deuorabit quasi hostia.
b ¶Quod sub æmigonate dixerat, apertius ponit.
dębit eos. Et si abierint in ca-
ptiuitatem coram inimicis su-
a ¶Ministris Sennacherib & Nabuch.
is, ibi mandabo gladio, & oc-
a ¶Nec seruitus liberabit a morte.
b ¶Quasi iratus.
cidēt eos. Et ponam oculos
a ¶Qui poterunt mortem effugere. b ¶Vt per tormenta ad pœnitentiam compellitur.
meos super eōs in mālum, &
¶Faciet hoc.
non in bonum, † & dominus
a ¶Qui est tantæ potentiæ ne puteris insuf ficientem ad hoc.
deus exercituū, qui tāgit ter-
a ¶i. Deficiet.
ram & tābescet, & lugebūt o-
a ¶De duodecim tribubus. b ¶De captiuitate omnia ille populus si pœnitentiam egerit, sicut Nilus ad irrigandam terram ascendit. Et si non pœnituerit, desiet de terra sua sicut Nilus cum impetu defecerat in mare.
mnes habitantes in ea. Et ascēn-
det sicut riuus omnis, & † de-
fluet sicut fluui⁹ Ægypti. Qui
a ¶Subaudi faciet hoc.
ædificāt in cælo ascēsionē suā,
& fasciculum suum super ter-
a ¶Fide & religione. b ¶In aëra & calore solis dulcoratas effecas fu. fa. ter.
ram fundāuit. † Qui uocat a-
quas maris, & effundit eas su-
per faciem terræ, dominus no-
men eius. Nunquid non ut fi-
lij Æthiopū uos estis mihi fi-
lij Israël, ait dominus? Nunqd
non Israël ascendere feci de ter-
¶Vel Philisthæos. a ¶Adduxi.
ra Ægypti, & Palæstinos dē
¶Qui modo habitant in Damasco.
Cappadocia, & Syros de Cy-
a ¶Quæ est ciuitas Lybiæ vltra Aegyptum. b ¶Qui non accipis personas.
rēne? Ecce oculi dōmini dei su-
a ¶Cuiuscumque Gentis.
per rēgnū peccans, & conterā
illud à facie terræ. Verūtamē
a ¶Puniens omnia regna terræ. b ¶Misericors dominus misericorditer loquitur de populo suo. ¶Ira vt penitus deleatur, sed reliquiæ saluæ erunt.
cōtērēs nō contērā domum Ia-
cob, dicit dominus. Ecce enim
a ¶Ministris meis Antiocho Epiphani, & successoribus Alexandri. b ¶Dispersā.
mandābo ego, & † cōcutiam
a ¶Ad quas dispersus erit.
in omnibus Gēntibus domū
Israël sicut cōcutitur triticum
a ¶In vindicta iudicij. b ¶Id est quilibet, iustus pondere fidei firmus.
in cribrō, & non cadet lāpil-
lus super terram. In gladio
a ¶Perseuerantes vsq; ad mortem in peccatis.
morientur omnes pēccatores
b ¶Confusi in dignitate generis promittunt sibi impunitatem malorum: ideo mala sustinebunt.
populi mei, qui dicunt: nō ap-
propinquabit, & non ueniet
a ¶Quod prophetæ minatur. b ¶Mez resurrectionis. ¶Confusionis. ¶i. concussionis.
super nos malūm. † In diē illa

d ¶Et domi. deus. i. angelorum ipse. s. est. e ¶Qui tangit. duarū tribuū virga iustitiæ suę. f ¶Et ascēdet sicut. Per hoc designabat duarū tribuū gēnalis exterminatio. i. p fluxū aquę, sicut dictū est ca. præcedēti de decē tribubus. g ¶Qui ædificat in cælo ascēsionem. Hoc dicit, qua licet deus sit vbiq; tamen eius maiestas reducet in cælo. h ¶Et fasciculū. Per fasciculū intelligit regio clementiæ, quę modica est respectu animāt⁹ cæleſtis. i ¶Qui uocat aquas mar. quia vapores humidi eleuantur inde, pro maiori parte. k ¶Effundit eas, reſoluendo vapores in pluuias. m ¶Nunqd. Hic cōsequēter oñdit prędictę punitiōis rōnabilitas, cū dicit. Nunqd non Israel ascendere feci de terra. q. d. sic, educendo eos de dura seruitute ad terram fluentē lacte & melle: & ideo huj⁹ beneficij ingrati sunt magis digni punitiōe. n ¶Et Palæstinos. id est Philisthęos. o ¶De Cappadoci. q. d. sic. & hoc habetur Ge. x. p ¶Et Sy. de Cy. q. d. trāsfero Gētē de terra ad terrā, put placet voluntati meę. & aliqū ꝓpē demeritum suę culpę, iō subditur. q ¶Ecce oculi domi. eius pctā cōsiderando & puniēdo, nō subdit. ¶Et cōterā &c. totaliter destruēdo: temperat cū istū rigorem quātum ad Iudęos, dicens:
s ¶Verūtamē. conte. nō. i. nō destruam oīno. t ¶Domū Iacob. sed per orbem dispergā. lō subditur: v ¶Ecce enī. sicut cōcutit triticū in cribro: Ad hoc cū concutitur granū in cribro, vt purgetur: sic cū, pœnę à deo inflictę fuit pctōrū purgatiue qū patienter tolerantur. x ¶Et nō ca. la. super ter. i. de verbis meis nihil transibit in vacuum, qn impleatur. y ¶In gladio morientur. qui fuit in peccatis suis obstinati. z ¶Qui dicūt nō. quia comminationes ꝓphetarum friuolas reputabant. a ¶In die illa. Postq; Amos denunciauit ppli Israel destructionē, hīc vltiō denunciat finalē reparationē p Christū. Dicūt tamē aliq ex positores catholici, qp ꝓpheta hīc denūciat reparationem populi Iudę quę facta est i reditu captiuitatis Babylonię super Zorobabel ducē, sed hoc non videtur verum, quia populus ille nunquàm fuit in tanta prosperitate quæ hīc describitur,

cū subditur:

* b ¶Et si abierint. q. d. ibi persequar eos superaddēdo afflictionē. d ¶Et do. q. d. nō pōt eius effectū impediri. f ¶Et ascēdet. Exponāt sicut in capīo prędicti. g ¶Qui ædifi. Hīc loquit de bonis ecclię ministris, dicēs: Qui ædificat ascen. su. diuina cōtemplādo. h ¶Et fasciculum. Opera pietatis exercendo. i ¶Qui uoc. aquas ma. id est verē pœnitentes ad sui cognitionem. k ¶Et effun. per sanam doctrinam, vt patet in Paulo. l ¶Nunquid nō ut fi. hoc dicitur ꝓpter aliqs qui post diuinā vocationē ad vomitū reuertūtur, & sic peiores fiūt q̄ prius. m ¶Nunquid nō Isra. ascē. i. de tenebris pcti. q. d. Sic: ꝓpter qđ redit⁹ ad vomitū aggrauat pctm. Et sequitur pœna, cū dicit: v ¶Ecce enī. mandabo ego, &c. a ¶In die illa suscitabo tabernaculū &c. Istud vsquè ad finem capituli exposui literaliter de aduentu Christi, quod alij doctores exponunt de reædificatione templi per Zorobabel & socios eius. Et sic expositio mea literalis est etiam spiritualis respectu illius expositionis. propter quod de alia pertranseo quo ad præsens.

Moraliter

†eōmouere faciam,

†Act. 15. c.

Allego.

† super ꝗs inuocatū est nomen meum.

† fluent.

† mustum.

† accedet aratorem messorē, & calcator vue uuā ementem.

H Prædicatio Euangelij accelerata

a ¶ Populum Iudaicum.

suscitabo tabernaculū Dauid a

a ¶ In Synagoga negando, vel prius per idolatriam. b ¶ In ecclesia per apostolos. c ¶ A filios qui dilapsi fuerant, vbi dissipati erant per idolatriam.

a quod cecidit, & reædificabo aperb c

a ¶ Loca. ¶ In illis.

turas murorum eius, & ea quæ cor d

a ¶ In ecclesia de Iudæis & Gentibus collecta.

ruerant instaurabo. Et reædificabo c

a ¶ Populum. Hier. Illud tabernaculum. b ¶ A tempo ribus Salomonis & Dauid fractorum patrum. c ¶ Apostoli & prædicatores.

eum sicut in diebus antiquis, ut pos e

a ¶ Gentilem populum qui terrenus & sanguinarius erat vt terrena mutetur in cœlestia.

sideāt reliquias Idumeæ, & omnes nationes, † eò quòd inuocatum sit

a ¶ A Christo Christiani. ¶ De quo: Pater manifestaui nomen tuum hominibus.

nomen meum super eos, dicit do- ¶ Quia.

b minus faciēs hęc. Ecce dies ueniūt f

dicit dominus, & † comprehendet g

¶ Per hos omnes significatur ordo prædicatorum.

arator messorem, & calcator uuæ i

a ¶ Sapienter disponendo b ¶ Apostoli alti in virtutibus.

mittētem semen. Et stillābūt mon- b k

a ¶ Eloquiorum ve. & no. t. ¶ Minores colendi.

tes † dulcēdinem, & omnes colles m

a ¶ Fide & confessione, vt nullus fructus eis deest. b ¶ Quia reliquiæ salue erunt quæ sub diabolo captiuæ ducebantur, vt deum mente videant.

† culti erunt: Et cōuertam captiui o p

a ¶ Reædificabo. Vt sicut ecclesia placuit in Iudæis cōstans ex patribus, sic placeat ecclesia de Iudæis & Gentibus congregata. b ¶ Ecce dies ueniunt. Iuxta literā hęc omnia contigerunt Iudæis post reuertionem de Babylone, quia arationi successit messis, & vindemiæ iactatio seminis, in quo ostenditur tanta fœlicitas eis data, vt omnis abundantia simul eis cōtingeret, nec esset dies vlla sine fru mento, vino & oleo, alias gaudio. ¶ Allego. Dies venient. s. post ascensionem domini in quibus arator, id est ille q suum & aliorum corda exarat fide & dilectione, repulsa duricia infidelitatis, vt fructum bonæ operationis afferat, apprehendit messorem. i. eum qui prędicando verbum dei, homines à curis seculi euellit, vt in ecclesia dei recondat. Calcator uuæ est martyr, qui mortem & ipsū diabolum calcans potius quā recedat à fide pro nomine Christi, patiēs musta sui sanguinis fundit, vt præbeat exemplū alijs: Hos omnes mittit deus in ecclesiam, vt semen in electorum cordibus seminent, & à curis seculi segregent, & ipsi pro sibi commissis animas ponāt, & apprehē dit alius alium, quia alius alij succedit. *Nicolaus de Lyra.* ☞ Et faciēt c ✠ cùm subditur: Vt posideāt reliquias Idumææ & omnes nationes, imo semper fuit in subiectione & seruitute. Primò Persarum. Secūdò Græcorū. Tertiò Romanorū. ꝓpter qd' bēūs Iacob⁹. Act. F xv. allegat hanc scripturā dictā de ędificatione ecclesię p fidē. Ra. Sa. etiā exponit quod dicitur hīc: Suscitabo tabernaculū Dauid &c. i. regnū Dauid, qd' sec'm oēs Hebrēos intelligitur suscitandū p aduētum Messię. Et hic sec'm Ra. Sa. scriptura hæc loquitur de tpe Christi q̄uis eret dicēdo hoc tps futurum, qd' iam est præteritum. Item in libro Canhedrin, qui apud Hebræos est authenticus, dicitur: Engam tabernaculum Dauid quod cecidit. Dicit Ra. Iohannam: In generatione in qua filius Dauid. i. Messias venturus est, sapientes magistri minorabuntur, & sic fuit tempore Christi, quia aliqui Iudæorum erant Saducæi qui negant spiritum & angelum & resurrectionem, quod est maximè erroneum. Alij ✠ Pharisęi q ꝓpter traditiōes suas irritauerāt mādata dei, qd' est valde fatuū. Patet etiā ꝙ hęc scriptura: Suscitabo tabernaculū Dauid &c. refertur ad tps Christi sec'm Hebręos: igit sequēdo dicta beati Iacobi, exponenda est hæc litera de reædificatione ecclesiæ per Christū in vnione Gentium & Iudęorū, sicut allegat Act. xv. Et diuiditur in duas ptes: quia primò describitur hęc reædificatio. Secundò reædificationis acceleratio, ibi: Ecce dies. Ad intelligentiā primi sciendum, ꝙ Christus Dauid noiat in scriptura veteris testamēti, Hosee. iij. b. Post hæc reuertentur filij Israel & quęrēt dām deū suū, & Dauid regem suum. Vbi habet translatio Chaldaica: Reuertētur filij Israel & quęrēt cultū dei sui, & obedięt Messiæ filio Dauid regi suo, sicut ibidem fuit expositum. Et similiter Iere. xxx. b. Serutent domino deo suo, & Dauid regi suo. Translatio Chaldaica habet: Colent coram Domino deo suo: & obedient Messiæ filio Dauid. Item sciendum, quòd vna est ecclesia quæ incœpit à primo Abel iusto vsq̄ ad vltimū electū qui in fine mūdi nasciturus est, sec'm qd' dicit beatus Grego, homilia. vij. Et ista ecclesia vocatur tabernaculū dei siue Christi, Isa. iij. b. Et erit tabernaculum in vmbraculū diei &c. Apoc. xxj. a. Ecce tabernaculum dei cū hominibus &c. Igitur tabernaculū istud in quo est verus dei cultus, cecidit post diluuium oibus ad idolatriā declinantibus à tpe Nemroth, qui coegit hoīes ignē adorare, paucis tñ exceptis, vt Abrahā & aliquib⁹ alijs fidelib⁹: Multi etiā de illis q discēdērūt ab Abrahām declinauerūt ad idolatriā, vt Ismaelitę filij Cethuræ, & Idumęi ab Isaac descēdētes. Et licet oēs filij Iacob fuerint fideles, tñ multi postea ab eis descendentes iuerunt idolatrę, vt patet Exo. xxxij. de adoratiōe vituli. Et in libris Iudicū & Regū de cultu idolorum. Sed casum huius tabernaculi reparauit Christus & ei⁹ discipuli, p quorū prędicationem cessauit idololatria p orbem, & vocati sunt Iudęi & Gētiles ad fidē. Et hoc est qd' dī hīc: In die illa. i. tempore gratiæ qd' dicitur. Ose. ad Ro. xiij. d. Nox præcessit, dies autē appropinquauit.

a ¶ Suscitabo tabernaculū Dauid. i. ecclesiam Christi, qui secundum deitatem est ab ęterno, ad Heb. xiij. b. Iesus Christus heri & hodie ipse & in secula. b ¶ Quod cecidit. per idolatriā modo prædicto. c ¶ Et reædificabo aperturas murorum. i. fissuras Gentium per diuersos ritus, quia aliquæ colebant Ioue, & aliæ Dianam, & alię Martem: & sic de alijs q ꝓ prędicationē Christi & apostolorū reductæ sunt ad vnum verū dei cultum. d ¶ Et ea quæ corruerant instaurabo. Quia multi qui corruerat à fide vnius dei, ad eam sunt reducti. e ¶ Et reædificabo eum sicut in diebus antiquis: id est sicut ante diluuium quando omnes communiter colebant vnum deū secūdū ipsius Adę institutionē, licet posteā corrupti fuerint communiter carnalitate & lasciuia, Gen. vj. b. Ois qppe caro corruperat viā suam. f ¶ Vt possideāt reliquias Idumææ, & omnes nationes, lita autem possessio non intelligitur ꝓ dominiū tēporale sed spirituale, i quātū apostoli & fideles alij colla Gentiū subiecerūt fideiadeo Act. xv. vbi allegat hęc scriptura sec'm trāslationem. Lxx. quæ tunc multùm erat authentica: pro eo quod dicit hīc: Vt possideāt reliquias Idumæę & omnes nationes, eò ꝙ inuocatum sit nomē meū super eos, dicitur ibi: Vt requirant cæteri hominum dominū & omnes Gētes sup ꝗs inuocatū est nomē meū. Et ō qd' dī hīc: Eò ꝙ inuocatū sit nomē meū super eos, refertur ad illos qui vocati sunt ad fidē. Exprimūtur aūt hīc specialiter Idumæi, qa ipsi & Iudęi de duobus fratribus descenderūt. i. Iacob & Esau: & Christ⁹ ex Iudæis descendit sec'm carnē, & similiter apli & primi credentes. g ¶ Ecce dies veni. Hīc cōsequenter describit dictę reædificatiōis acceleratio, quę facta ē ꝓ celerē Euangelij publicationem: quia viuente adhuc beato Petro & pluribus alijs apostolis, fides catholica fuit per totum orbem prędicata, sicut plenius declarauit super illud Psal. xviij. a. In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Et breuiter potest hīc resumi. Prędicatio enim Euangelij incœpit à Ierusalem, quæ est in medio terræ habitabilis, Act. j. Et inde deriuata est circumquaque, versus autem occidentem publicata fuit viuente Petro: quia discipuli ab eo missi in Franciam pro prædicatione Euangelij, ędificauerunt Senonis ecclesiam in honore beati Petri quem credebant passum: sed posteà audientes ipsum viuum, nominauerunt dictam ecclesiam sancti Petri viuiū qua pluries ego fui. Et eodem tempore fides catholica fuit prędicata per omnia loca notabilia regni Franciæ, vsque ad mare occeanum, quod est terminus terræ habitabilis secundum Astrologos. Et eadem ratione Euangelium tunc fuit prædicatum versus alias partes à Ierusalem, scilicet orientis, austri & aquilonis: immo probabilius hoc videtur, quia plures Apostoli & alij Christi discipuli dispersi fuerunt ad prædicandum Euangelium versus alias partes quàm versus occidentem: & sic patet accelerario Gentium ad fidem. Item sciendum, quòd conuersio Gentium ad fidem messis designatur nomine, Lucæ. x. a. Messis quidem multa, operarij verò pauci. Et similiter calcatio vuę, & seminatio parabolicè dicuntur. Prophetæ enim hoc modo frequenter loquūtur, & Christus in Euangelio. vnde Lucæ, viij. b. Semen est verbum dei. Est igitur sensus: Ecce dies veniunt: Id est tempus noui testamenti. h ¶ Et comprehendet arator messorem: Id est prædicator statim attinget ad fidelium conuersionē, sicut patet Act. ij. vbi ad prædicationem Petri statim conuersi sunt tria milia, & quarto capitulo quinq; milia. i ¶ Et calcator vuæ: Id est propinator sacræ doctrinæ. k ¶ Mittentes semen. Id est facient discipulos aptos ad prędicandum, sicut patet in Actibus Apostolorum in pluribus locis, quòd edocti ab eis prędicabant verbum dei. l ¶ Et stillabunt modo: Id est Apostoli cęteris pręeminentes. m ¶ Dulcedinem. Euangelicę doctrinę. n ¶ Et omnes colles: Id est minores doctores. o ¶ Culti erunt. Cultura spiritussancti ad profectum fructum in ecclesia dei. p ¶ Et conuertam captiuitatem populi mei Israel. Liberando eos de seruitute diaboli.

Suscitabo

c ✠ Et ędificabunt

a ¶Et faciẽt hortos. Nec cõtẽti hac fœlicitate rerũ, vt amplioribus deliciis affluãt, oĩa genera virtutũ in seipsis adimplebunt, vt variis floribus virtutũ ornati ad cęlestem paradisum pergant. b ¶Et planta. eos. Et post hæc ipsos plãtatores & plantatos plantabo super terrã viuentium, & ita radicem eorũ firmabo, vt non possint amplius euelli, vel in pñti, vel in futuro. nã cõtra oẽs tentationes ero cũ eis vsq; in finem seculi.

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et ædificabũt ciuitates &c. Per hæc intelligũtur vniuersi statꝰ eccłię. Per ciuitates status coniugatorũ, in q̃ requirit cõsensus aliorũ. Vñ & ciuitas dicit ciuiũ vnitas. Per vineas ỹ ò status prælatorũ & doctorũ. vñ & Christꝰ dixit Apostilis Ioh. xv. a. Ego sum vitis, & vos palmites. Per hortos verò status religiosorum, qui sunt clausi sub disciplina regulari. Isti eñ status sunt instituti à tpibus Apłorũ & discipulorũ Christi. Et percepto vtilitatis seu fructus cõsequentis est cõsequutio meriti in pñti, & prẽmij in futuro: Qđ nobis concedat &c.

¶In ca. ix. vbi dicitur in Postil. Nunquid. Hic cõsequẽter ostenditur.

ADDI. Postillator in hoc loco omisit illud exponere qđ dicitur in lra: Nunquid nõ, vt filij Aethiopũ vos estis mihi filij Israel, ait dñs. Cuius sensus cũ cõtinuatione ad seq̃ntia habetur in Glo. vbi sic dicit: Gloriabantur Iudęi, qa erant de stirpe patrũ, de quibus loquutꝰ est deus, & ꝙ etiam de Aegypto eos eduxit. Cõtra hoc quoq; dicit dñs: Sicut creaui vos, ita & Aethiopes, sicut eduxi vos de Aegypto, ita & istos alios de diuersis ptibus adduxi; ergo nõ superbiatis, qa equali cõditione facti ęq̃li sententię subiacebũt. Hęc in Glo. sedm quã ista dicuntur ad cõterendã supbiã eorũ, de qua subditur: Et ecce oculi dñi super regnũ peccans, & cõterã illud.

Incipit expositio prologi in Abdiam prophetam per uenerabilem fratrem Britonem.

Diuiſio

IAcob patriarcha &c. Iste prologus diuiditur in tres ptes. In prima ponitur materia opis seq̃ntis. s. ipsiꝰ ꝓphetę, cm dicitur: Iacob patriarcha &c. Et quia metaphoricè in persona Edõ contra Idumæos prophetia dirigitur. In secunda pte subdit rõ metaphoricè, ibi: Et qa ppłs Isrł. In tertia ỹ ò pte ponit notificatio ipsiꝰ ꝓphetę, ibi: Hebrei hũc dicũt: licet qdã icipiãt ibi ꝓlogũ, sed mihi videt, vt i eodẽ ꝓlogo prędictis cõtinuet. His visis ad litteram, & exponẽdo subdiuidam: b ¶Iacob patriarcha. i. patrum princeps. Habuit eñ. xij. filios à quibus tribus. xij. descenderũt. c ¶Qui ob ruborem corporis sui Edõ Hebræa lingua appellatus. Contrà, Gene. xxv. d. Cum venisset Esau lassus de agro, ait: Da mihi de coctione hac rusa, quia oppido lassꝰ sũ. Quãobrẽ vocatũ ẽ nomẽ eius Edõ. Rñdeo: ꝓpter vtrũq; sic appellatus est scilicet propter ruborem pulmenti & corporis. Sic ergo primò assignatur nominis ratio. Secundò subditur fratris ꝓsequutio, cũ dicitur: Is memoratum &c. Tertiò transfertur ad alios persequutionis similitudo, ibi: Qua de causa &c. d ¶Qui Israel nomen acceperat. Contrà Genesis, xxxij. f. Nequaquã vocabitur nomen tuum Iacob, sed Israel. Diu autẽ antè odio habitus fuerat, sicut patet Gen. xxvij. g. vbi dicit Esau: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. messi. Rñsio. Posset dici, ꝙ Israel est genitiui casus: & interpretatur vir videns deũ. Et ꝙ frater ipsius Esau nomẽ acceperat Iacob: qđ interpretat luctator vel supplãtator: Et istud nomẽ rectè est videtiũ deũ, qui diuino intuitu impugnãt vicia & supplãtãt. Vel potest dici, ꝙ acceperat in dispositione diuina. Planius & verius vt credo, potest dici ꝙ ad literam iam Israel vocatus fuerat, sicut dicitur Gene. xxxij. Cùm Esau venit ei obuiam, vt eum interficeret: sed placatus muneribus & humilitate Iacob, sicut habetur Gene. xxxi ñ. a. eum non interfecit. e ¶Qua de causa &c. Ex eo qđ dictum est ꝙ Edom persequutus est Iacob, infert ꝙ omnes persequutores filiorum Iacob Edom appellati sunt, ex quo relinquitur, ꝙ contra omnes tales est prophetia. s. contra Idumæos verè vel interpretatiuè. f ¶Et quia populꝰ Israel. Hic ponitur ratio methaphorę, quare. s. in persona Edom comminatur persequutoribus Israelis. Fit autem ista cõminatio propter duo. Primum est persequutio Israel. Secundum est superbia de victoria, quæ notatur ibi: Quod non dei indignatione &c. Dicit igitur: Et quia populus Israel. Id est duæ tribus. g ¶De captiuitate Chaldæorum. De qua legitur. iij. Regum. xxv. h ¶Reuocatus. Sicut habetur. ñ. Para. vl. &. j. Esdræ. i ¶Ab alio regno. Quoꝝ. s. Græcorum vel Babyloniorum vel Idumæorum. k ¶Ideò hoc regnum. s. Idumæę vel aliud quod cum ꝙ. l ¶Persequutum est Amos. j. eò qđ persequutus sit in gladio fratrem suum. m ¶Populum. Israel. n ¶Superatum gloriabatur. Quasi superasset propria virtute, non diuina. Diuiſio

a ¶Hi montes & colles.

tatem pꝰpuli mei Israël, & ędifica a ¶Multitudinem Gentium a deo derelictarum, vt sint ecclesia dei. b ¶Vt firmiter stent contra omnes impęgnationes.

bunt ciuitãtes desertas, ẽt habita a ¶Per totum orbem alias congregationes.

bunt, & plãtabunt uineas, & bi a ¶Delectabuntur fide & dilectione ædificatorum.

bẽnt uinum earum, & facient hor a ¶Qui enim plantat & rigat ipse comedet.

tos, & cõmedent fructus eorũ. Et plantabo eos super humũ suam, & nõ euellã eos ultrà de terra sua quã dedi eis, dicit dominus deus tuus.

Incipit prologus beati Hieronymi in Abdiam prophetam.

IAcob patriarcha fratrem habuit Esau, qui ob ruborẽ corporis sui Edõ Hebręa lingua appellatus est, quod latinè sanguineus dicitur. Is memoratũ fratrem suum (qui Israël nomẽ acceperat) graui odio commotus interimere conatus est. Qua de causa omnes qui populũ Israël, id est filios patriarchæ Iacob prædicti Esau odium imitati ꝓsequuti sunt, Esau & Edõ appellati sunt. Et quia populus Israël de captiuitate Chaldęorum per Cyrum regem Persarum nutu dei reuocatus in Ierusalẽ ab alio regno grauiter afflictꝰ atq; oppressus est ideo hoc regnũ quod more Esau prædictum populum persequutũ est, per denunciationẽ Abdię prophetę increpatur, quòd non dei indignatione, sed sua uirtute populum superatum gloriabatur. De quo regno olim per David in psalmo centesimo tricesimo sexto dictum est: Memorare domine filiorum Edom in die Ierusalem. Nam reliqua lectione comprehensa futurum in Gentes iudiciũ ob causas lectione cõprehẽsas regnũq; dei in populo Israël significant. † Hebræi hunc esse dicunt propheta multipliciter. Primò enim ostenditur quis sit, cùm dicitur: Hebræi hunc esse & cætera. Secundò ostenditur vbi sepultus fuit, ibi: Sepulchrum quoquè eius. Tertiò ostenditur meritum doni prophetiæ quod habuit, ibi: Igitur quia centum prophetas & cætera. Quartò ostenditur conuenientia nominationis quæ ei cum Paulo congruit, ibi: Et sicut Stephanus. Dicit igitur: Hebræi hunc esse dicunt. Hoc dicit, quia videtur ꝙ

Diuiſio

Abdię. e.

Pſal. 136. b.

Alij habẽt ibi duos logos: & sẽcũdũ incipiunt ibi: Hebręi hũc esse

Abdias qñ pauit

E detur ꝙ traditio Hebræorū hoc cōfinxerit, quia non videtur ꝙ poſſet pauiſſe prophetas ſub Achab, & propheraſſe ſub Ieroboā. a ¶Pauit centū ꝓphetas. iij. Reg. xviij. a. Abdias timebat dominum deū Iſrael valde. Nam cū interficeret Iezabel prophetas domini, tulit ille centum prophetas & abſcōdit eos quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, & pauit eos pane & aqua. Si ergo fuit ſub Achab, quō ꝓphetauit ſub Ieroboam filio Ioas? Cōſtat aūt ꝙ ſub eo prophetauerit: quia ſub eiſdē regib⁹ prophetauit ſub quib⁹ Amos, ſcd'm regulā Hieronymi, quā ponit in fine illius ꝓlogi. ſ. Non idē eſt ordo &c. vbi dicit: In qb⁹ aūt tempus nō prefertur in titulo ſub illis eos regibus ꝓphetaſſe, ſub qbus & hi qui ante eos habēt titulos ꝓphetauerunt. Abdias autem nō habet ēps determinatum in titulo. Quō autē tantū vixit? Ab Achab em̄ vſq; ad Ieroboā fuerūt ſeptem generationes. Rñdeo: Poſſet eſſe ꝙ Hieronymus non dixit hoc ſecūdū ſuā ſententiā, ſed ſcd'm Iudęorū traditionē, ſicut ſup ex poſitū eſt, ibi: Hebręi hūc dicūt &c. Vel pōt dici, ꝙ ſub Achab fuit multùm iuuenis, ſub Ieroboam verò ſenex. Ochozias em̄ fili⁹ Achab regnauit ſuper Iſrael duobus annis, iij. Regū. vlti. g. Et poſt eum Ioram frater eius. xij. annis. iij. Regū. iij. a. poſteā Iehu. xxviij. annis. iij. Regū. x. poſtea Ioachaz fili⁹ Iehu. xvij. annis. iij. Regū. xiij. a. poſt hūc Ioas filius eius. xvj. annis. iij. Reg. xiij. c. poſt hunc regnauit

F Ieroboam, ſicut legitur in eodem capitulo. & ſic ab Achab vſq; ad Ieroboā fuerunt. lxxv. anni. Fuit ergo iuuenis ſub Achab, & ſenex ſub Ieroboā, & tunc datū eſt ei donum prophetię. b ¶In ſpecubus: vel ſpelūcis. in originali tamen eſt: In ſpecubus, & conſtat ꝙ alterum ſuperfluit, cū idem ſignificent ſpecus & ſpelunca. c ¶Ante Baal. In originali nō eſt Ante, ſed Baal ibi eſt datiui caſus.

d ¶Et de ſe. iij. Re. xix. ſ. Et derelīquā mihi in Iſrl ſeptem milia virorū, quorū genua non ſunt curuata añ Baal. e ¶He

Tres Herodes,

rodes rex antipatris filius. Nota tres fuiſſe Herodes. Primus fuit Herodes Aſcalonita, filius Antipatris, qui pueros occidit, de quo Matthæi, ij. Secundus, Herodes Antipas, filius Herodis prædicti ſub quo paſſus eſt Chriſtus, de quo Lucæ. xxiij. Tertius fuit Herodes Agrippa, filius Ariſtoboli, filij Herodis magni, qui Iacobum fratrem Iohannis interfecit, & Petrum in carcerē truſit, de quo Act. xij. de primo agitur hīc.

Auguſtus Octauianus,

f ¶Auguſti. Ab augendo ſic dicti. Vnde Iſido. Etymoſ. ix. Auguſtus ideò apud Romanos nomen imperij eſt, eò ꝙ olim augerēt, rempublicā amplificādo, qđ nomē primū ſenatus Octauiano Cęſari tradidit, vt quia auxerat terras ipſo nomine & titulo conſecraretur, dum idem Octauian⁹ iam Cęſar & imperator appellaretur, vel Auguſtus. Item alibi legitur, ꝙ Romani adulantes Auguſto, menſem qui prius ſextilis dicebatur, à nomine Auguſti appellauerunt Auguſtū, g ¶Cæſaris. Sic dicti à

Cæſar in clytus

Iulio Cæſare primo imperatore. Vnde Iſido. Etymoſ. ix. Cęſarum nomen à Iulio incœpit, qui bello ciuili commoto primus Romanū ſingularem obtinuit principatū. Cæſar aūt dict⁹ eſt, ꝙ cæſo mortuę matris vtero prolatus eductuſq; fuerit. Vel qa cū cæſarie natus ſit, à q̄ impatores ſequētes dicti ſunt Cęſares, eò ꝙ comati eſſent. Qui enim ex ſecto matris vtero extrahebantur, Cęſones vel Cæſares appellabantur. h ¶Græco nomine vocauit Sebaſten. i. Auguſtā. Iſtā ſam habent libri correcti. Alij hñt ſic: Greco noie vocauit Auguſtā, Sebaſte Græcè, Auguſta latinè. i ¶Et ſicut Stephanus. De quo. Act. vj. &. vij. k ¶Coronam. luxta ſui nominis interpretationē. nā Stephanus Græcè, corona latinè. l ¶Sic hic de ſeruitutis dei cum Paulo Apoſtolo &c. Hoc dicit, qa Apſius Pauł ſemp i epſis ſuis ſe ſeruū apellauit. Q, dicat: Sicut Paulus gloriari poterat de hoc quòd G ſeruus dei erat, & ſeruum dei ſe dicebat. Sic & iſte ſecundum nominis interpretationem gloriari poterat, quia factus eſt ſeruus dei. Abdias enim ſeruus domini, vel ſeruiens deo interpretatur.

qui ſub rege Samariæ Achab, & impiiſſima Iezabel, pauit centum [a] prophetas in ſpecubus, qui non [b] curuauerunt genu ante Baal, & de [c d] ſeptem milibus erant, quos Elias arguit ignoraſſe. Sepulchrū quoque eius uſque hodie cum mauſoleo Eliſæi prophetæ, & Baptiſtę Iohannis in Sebaſte uenerationi habetur, quæ olim Samaria dicebatur. Hanc Herodes rex Antipatris filius in honore Auguſti Cæſaris Græco nomine uocauit Sebaſten, id eſt Auguſtā. Hic igitur quia centum prophetas pauerat, accepit gratiam prophetalem, & de duce exercitus fit dux eccleſiæ. Tunc in Samaria paruum gregem pauerat, nunc in toto orbe Chriſti paſcit eccleſias. Et ſicut Stephanus [i] coronam meruit paſſionis, ſic hic [k l] de ſeruitutis dei cum Paulo apoſtolo nomine gloriatur, quia Abdias ſeruus domini in noſtro ſonat eloquio.

Incipit Argumentum.

ABdias qui interpretatur ſeruus domini, perſonat contra Edom ſanguineum, terrenumq; fratrem, fratris quoque Iacob ſemper æmulum haſta percutit ſpiritali.

Incipit Abdias propheta.

CAP. I.

¶Intellectus verborum quæ fiunt a deo.

[a] VISIO Abdiæ. [m] Hęc dicit dominꝰ deus ad Edom.

GLOS. ORDI.

Incipit Abdias propheta. Cap. I.

VIſio Abdiæ. Abdias quantò breuior tantò profundior: ſeruus dei interpretatur, ſicut Moyſes famulus dei, & Apoſtolus ſeruus Chriſti: & ea vidit & audiuit quæ ſunt digna ꝓphetali ſeruitute. Eſt ergo hęc viſio Abdiæ quā videt in Gētib⁹, ad q̄s legatū miſit dñs: Deſtructio em̄ Idumeę viſio nationū ē: Cū aūt in titulo ponat Viſio, non ſequit ꝙ aliqd viderit, ſed tātū audierit. Viſio ergo ꝓ intellectu hīc ponit more ꝓphetarū qui qđ videt & audiūt intelligūt, à q̄ viſione ꝓphetæ. i. videntes dicuntur. Magna aūt ps huius ꝓphetiæ continet in libro Ieremiæ mutatis quibuldā verbis.

Eſau

Eſau filius Iſaac frater Iacob vocatus eſt etiam Edom, id eſt rufus, & Seir, id eſt pilo ſus. Hic poſſedit regionem, quæ nunc dicitur Gebalena, vbi prius habitauerūt Horręi, qui interpretantur liberi. Vrbs quę Hebraicè Edō, & Græcè Idumęa vocatur à nomine conditoris, viculus eſt Paleſtinæ, cui dicitur per Amos: Super tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non conuertam ego. Cum ergo idem homo tribus nominibus vocetur, ſic & terra eiuſdem Edom dicitur, & Idumæa & Seyr. Hęc regio nō computatur inter extraneas Gentes, quia poſſeſſa eſt à filio Iſaac, à fratre Iacob: nec data eſt filijs Iſrael in poſſeſſionem, ſed prohibitur filij Iſrael mouere arma contra fratrem ſuum. Sicut autem Eſau ex odio plequus eſt fratrem ſuum Iacob, ita Idumæi ſemper inimici fuerunt Iſraelitis. Contra Idumæos ergo loquitur hīc propheta.

Gebalena regio

Amos. i. H

¶Iuxta hiſtoriā: O Edom cùm ſis minimus ad cōparationem cęterarū Gentiū quę ſunt in circuitu, in ſuperbiā erigeris & cùm ſis contemptibilis & pauper, nec habens tecta ędificiorū, ſed habitans in

☞ ſpeluncis

Incipit poſtilla uenerabilis patris, fratris Nicolai de lyra ſuper Abdiam prophetam. Cap. I.

VIſio Abdiæ. Scd'm doctores Hebraicos & Latinos iſte Abdias fuit diſpēſator dom⁹ Achab regis Iſrael, qui cùm Iezabel interficeret prophetas domini, abſcondit ex eis quinquagenos, & quinquagenos in ſpeluncis, & pauit eos. iij. Regū. xviij. a. & ideò meruit à dominno ſpiritum prophetiæ ſecundum dictum Saluatoris, Matth. x. d. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Hic autem prophetat contra Idumæos, qui debuiſſent diligere Iudæos, eò ꝙ à duobus fratribus deſcendiſſent: & ipſi econtrariò habuerunt eos odio, & eorum perſequutoribus auxilium præbuerunt. Diuiditur ergo eius prophetia in duas partes, ga prima nūciat Idumæorū vaſtatio. Scd'ò Iudæorū cōſolatio, ibi: Et in monte. Prima in tres, qa primò denunciatur eorū vaſtatio ꝓpter culpā ſuppliq. Scd'ò propter culpam ſuperſtitioſę ſcientię, ibi: Non eſt prudentia. Tertiò propter culpam fraternæ inimicicię, ibi: Propter interfectionem. Circa primum dicitur: m ¶Viſio Abdiæ. i. eſt hęc quę ſequit:

Diuiſio

☞ Audiuimus

Moraliter. m ¶Viſio Abdiæ &c. Quæ literaliter in iſtō dicta eſt de deſtructione Idumęæ propter tria. Scilicet propter præſumptionem de ſua fortitudine ſpecialiter quantum ad litium terræ, & propter præſumption. m de magnitudine ſuę ſapiētiæ, ibi:

Moraliter

☞ Non eſt

☞ spelūcis quasi aquila in sublime eleuaris, A & ita tumescis corde, vt intra sidera credas te habitare. & omnes Gentes tuo subiuga-
Tropolo. re imperio. Secundū tropologiā, factus est sermo contra Iudæos carnales, qui inuidēt Christianis, & Iacob fratrē suum. i. populū supplantatorem qui illis primogenita prę ripuit, persequuntur. Vel sit contra hęreticos, qui cum videātur dicere, vicina nobis contraria sunt, & simplicē habitatorē de hę reditate patris nitūtur expellere. Vel cōtra
Isa. 63. a. mūdū q terren⁹ & cruēt⁹. Vñ Isaias: Quis est iste q venit de Edō tin. vesti. de Bosra? Quidā p Idumęā intelligūt carnē aduersus cuius ipugnationē putāt nuocari aīam, vt
Colos. 3. a. mortificatis mēbris quę sūt sup terrā, consequamur ęternā in Christo gloriā. Iudæi frustra sōniāt hāc pphetiā dirigi cōtra imperiū Romanū. a ¶ Surgite. Legatus loquit Gētibus ad quas missus est. Surgite q
Ephes. 5. d. dormitis, & ne timeatis inire grauē pugnā & insolitā, me habetis primū in acie: Ego
Iosue. 8. d. Exo. 17. c. q apparui Iosue tenēs gladiū, & Amalech in crucis meę vexillo Moyse pugnante superaui, ero vobiscum. b ¶ Ecce paru. Al
Allego. lego. O hæretice licet magnus videaris tibi & cōtemnas paucitatem ecclesiæ, tamē apud ecclesiasticos viros contemptibilis es, & tamen superbia cordis tui te eleuat, cum sis diuisus à petra Christo & eius ecclesia, & confisus in mysterijs & secretis tuis repromittis tibi regna cælorum. Possunt etiam dici hæc aduersus carnem, cu-
B ius vires imminutæ sunt in aduentu Christi, & contemptibilis sit, & animæ imperio subiecta, & frustra erigitur cùm habiter in cauernis id est sensibus vel cogitationibus, & vult dominari animæ exaltans solum, & opera sua non credit posse
Aquilę vi sus superari. c ¶ Si exaltatus. Aquila altius volat cæteris auibus, & habet tam acutum visum, vt in sublimibus volans pisciculos videat in mari natantes, ad quos rapiendos in modum tormenti descendit. Promittunt sibi hæretici aquilarum similitudinem, quæ solent ad cadauer dominicum congregari. Solent etiam inter sidera ecclesiæ dum dormit paterfamilias nidum suum ponere, confisi magnitudine corporis, & longo ductu alarum, sed tamē inde detrahit eos deus. Hoc etiam potest dici cōtra carnē quę quāuis se erigat, & aquile imitetur excelsa, & multos sanctorū decipiat, tamē à domino est exuperata & dejecta.
d ¶ Si fures in. Fures & latrones sunt hæretici, filij noctis, & tenebrarū qui puer-
Psal. 79. b. sa prędicant, & sufficientia sibi de ecclesia dei furantur. Hi ingrediūtur vineā dñi quā de Aegypto eduxit, & ita volunt oia vastare, vt vix racemos relinquant: Sed deus primum in hoc eos vincit, q p ecclesiasticos viros occulta priorū hæresiarchārū (q desi gnantur per Esau) aperit & mēdacia detegit. Qđ cū admiratione dicit: Quō. i. q̄ subtiliter sancti viri perscrutati sunt occulta Esau: vt appareat eius stultitia. e ¶ Non furati essent &c. Quæ sibi putarent sufficere, & aliquid in domibus reliquissent, vel per satietatem, vel ignorantiam. Sic & vindemiatores, vel hostili animo, vel conducti à te, si vellent metere vineam tuā, nō aliquos racemos vitibus solūmodo celatos relinquerēt, sed Babylonij à deo contra te missi, oia secreta tua scrutati sunt, nihil in foraminibus & cauernis relinquntes.
f ¶ Quō scru-sunt. Admirādo dicit: Q. nihil reliquerunt. Et mirū est, q hoies ill.

in cauernis

a ¶ Iungit se aliis prophetis, qui spiritu alter diuinam sententiam audierunt contra Idumæos.

Aūditum audiuimus à domi- a
a ¶ Legatus est Iesus Christus, homo qui mittitur ad Nabuchodonosor & exercitum eius, vt veniat ad destructionem Idumæorum.
no, & lēgatum ad Gentes mi- b
sit. Surgite & consurgamus
a ¶ Edom vel eam Idumæam.
b aduersus eum in prælium. Ec- c
¶ Numero hominum.
ce paruulum dedi te in Genti-
bus. Contemptibilis tu es val
de. Superbia cordis tui extulit d
a ¶ Terra Idumæorum sub nimio calore solis sita est, & ideo in cauernis & in scissura petrarum habitant.
te hābitātem in † scissuris petra e
rum, exaltantem solium † tu-
a ¶ Tale quid & David loquitur: Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.
um. Qui dicis in corde tuo: f
a ¶ Parenthesis de præsumentibus.
¶ q. nullus.
quis detrahet me in terram?
c Si exaltatus fueris ut aquila,
& si inter sidera posueris nidū
tuum, inde detraham te, di-
a ¶ Qui domos nocte fodere & quæ in domibus sunt rapere solent. ¶ Abscondit tenebris angulos domus tuæ cum circumissent quasi fures tunc taceres? subaudi: sic tacebis veniente Nabuchodonosor non audens resistere.
d cit dominus. Si furēs introis- e
sent ad te, si latrones per no-
ctem, quomodo conticuisses?
e Nonne furati essent sufficien-
tia sibi? Si uindemiatores in-
troissent ad te, nunquid saltem
f racemū reliquissent tibi? Quo
modo scrutati sunt Esau? In-
a ¶ Cauernas, foramina.
uestigauerūt abscōndita eius.
g Vsque ad terminos emiserunt
a ¶ Moabitæ & Ammonitę prius fœderati tecum, contuncti sunt Assyrijs ad te capessendum.
te, omnes uiri fœderis tui il- h
a ¶ Decendo in captiuitatem.
lūserunt tibi. Inualuerunt ad-
a ¶ Qui fuerant pacifici in præsidio vrbium tuarum. b ¶ Qui tanta affinitate erant contuncti, vt comederent panem tecum, inuitantur hīc qui ad te perfugiunt ne aliquis effugiat.
uersum te uiri pacis tuę. Qui cō i
medunt tecum, ponent † insi-
a ¶ Per hoc patet, quod stultus est Edom, qui non præuidit futuros hostes, quos habebat amicos. b ¶ Qui a esse debuerat.
b dias subter te. Nōn est prū- k
dentia in eo. Nunquid non l
a ¶ Cum hæc contigerint ibi.
in die illā dicit dominus, per-
a ¶ Philosophos. b ¶ Idom Hebraice Idumæa, Græce dicitur.
dam sapiēntes de Idūmæa, &
a ¶ Vt calliditas stultitiæ eius appareat, cum nullum consilium possit inuenire quo superuenientes malum possit vitare.
prudēntiam de monte Esau? m
a ¶ Cum cœperint audire aduentus hostium & tertiō prius pacificorum, tunc fortes regni tui qui habitant in meridie, qui solebant pugnare pro ciuitate & prudenter consilia dare, timebunt.
Et timębunt fortes tui ſ à me n
i ridie, ut intereat uir de mon-

in cauernis & foraminibus habitantes pro C
pter nimiū calorē, nihil abscondere potue-
runt, qđ nō inuenirēt ab hostib⁹. g ¶ Vs-
què ad ter. Non vna pars regionis p Ba-
bylonios vastata est, sed vsq; ad finē regni
tui pueniētes emiserūt te extra regnū tuū.
Vsq; ad terminos. Allego. Cū secreta hę Allego.
reticorū p sanctos fuerint ppalata, prius de
cepti deserent terminos Edō, & transibunt
ad ecclesiā, illudentes falsis eorū sententijs,
& pręualebūt credētes, cōterētes argumēta
eorū q cū hæreticis comedebāt panē luctus,
& ponent cōtra eos insidias de autoritate
scripturarū. Tūc apparebit q̄ hæreticis nul
la est vera scia. h ¶ Nūqd. Nūqd cū prius
decepti reuertentē ad ecclesiā deo pugnāte,
apparebūt stulti q sapiētes videbātur, qui
carnalia & terrena sapiebāt, q eleuātes se cō
tra sciam dei, p Esau pugnabāt arte diale- † munitio
ctica, & tūc magistri q putabāt se esse in me nibus.
ridie, cōuicti timebūt. i ¶ De mōte. Mons † suum
Esau idem est qui mons Seir, in quo mōte
sita est vrbs Idumæa. Bene ergo ab hoc
monte dicitur auferri sapientia. Vel quia
omnis regio illa vergēs ad austrum confi-
nis est eremo, & præruptis mōtibus edita:
eadem regio Heman dicitur ideſt meridies.

Nicolaus de Lyra. ☞ Propter

c✠ a ¶ Auditum audiuimus à domi
no. Ego & alij prophetæ inspirati ab eo.
b ¶ Et legatum ad Gen. misit. Iste le-
gatus est initinctus diuinus excitans aduer
sarios Idumæorū ad deuastandū eos pro-
pter peccata eorum. Ideò subditur confœ-
deratio eorum ad hoc agendum, cùm dici D
tur: Surgite & consurgamus &c.
c ¶ Ecce paruulū dedi te. Verbum est
domini loquentis de futuro qui modū prę
teriti propter certitudinem prophetię sup
Idumæam venturæ. d ¶ Superbia cor-
dis tui extulit te. vltrà modum virtutis
tuæ. e ¶ Habitantem in scissuris pe-
trarum. id est in locis vbi accessus est dif-
ficilis, in quibus nimis confidis. Ideò sudit:
f ¶ Qui dicis in corde tuo: quis detra
het me in terram? id est deijciet me à ma-
gnitudine mea, ac si non timens hominem
nec deum. Ideò subditur responsio diui-
na: Si exaltatus fueris & cætera. Et sub
ditur omnium bonorum direptio totalis,
cùm dicitur: g ¶ Si fures introissent
ad te, si latrones per noctem, quomo.
Et patet htera vsq; ibi: h ¶ Omnes
viri fœderis tui &c. In quo ostenditur,
quòd talia passura sit Idumæa non solùm
ab inimicis suis, sed etiam ab illis qui pri-
us erāt amici sui & sibi confœderati: quod
est satis grauius, secundum illud Psal. liij. † plagam.
b. Si inimicus meus maledixisset mihi, su-
stinuissem vtique &c. i ¶ Non est pru-
dentia in eo. Hic consequenter denun-
ciatur vastatio Edom propter scientiam su
perstitiosam. Intendebant enim diuina
tionibus & augurijs. Ideò subditur: Non
est prudentia in eo. Intendentes enim
talibus frequenter decipiuntur. Ideò sub-
ditur: k ¶ Nunquid non in die
illa dicit dominus. scilicet vastationis
Idumææ. l ¶ Perdam sapientes de
Idu. qui suis superstitionibus denūciabāt
ei securitatē, q̄si dicat: Sic p effectū cōtrariū.
m ¶ Et timebunt for. tui à me. Ab illa
enim pte intrauit exercitus aduersariorū.
c✠ Propter †ô Themā.
✠ i ¶ Non est prudentia in eo & cæ Moraliter
tera. Et propter odium fraternum, ibi:

✠ Propter

a ¶Propter interfectionē. Hæc tibi inferē
E tur, quia interfeciſti germanū cōiūctū Baby
lonijs, obſidētib' Ieruſalē, & ingrediētib' por
tas eius, & mittentib' ſortē p diuiſione præ
darū, quia odiū qđ habuit Eſau p bñdictio
ne cōtra Iacob, tu adhuc exerces in filios ipſi
us, quia dolens perdidiſſe quod habent Iu
dæi, & ideò hoſtibus eorum ſociaris. ¶O hę
retice terrene & crudelis prædicta patieris,
quia & mortifera doctrina linguę, & odio
cordis occidiſti quātū in te fuit Iacob, id eſt
Chriſtianum populum. Ideò confuſionem
patieris, & peribis in æternum: Et quādo ali
quis violētus perſequutor nititur abrūpere
pacē Ieruſalē, tu grauius q̄ aliqs Gētilis expu
gnas. Aliter. Portę Ieruſalē, aię geſcētis & vi
dētis deū, ſūt gnęę corporei ſenſ', p q̄s intrāt
hoſtes, i. peſsimę cogitatiōes, vt diuidāt ſpo
lia miſeræ Ieruſalē, ſicut q̄ apitur oculo ad cō
Iſa. 9. 2. cupiſcēdū. Cū ẏ ò p has portas aliqs de eccle
ſia corruerit, tūc Iudæ' vel hęreticꝰ gauder,
& grauiꝰ q̄ Ethnicus inſurgit. b ¶Et nō.
† aſpicere debebas, lā apte minat ſermo ꝓphetic' Edō, qa cū p
pter malitiā quā in fratrē exercuit, ducē ca
ptiuus de mōte Eſau, vltrā nō deſpiciet ſrem
euntē in captiuitatē, ſicut añ fecit: qa ipſe Edō
prius captiuabitur quàm Iſraelitæ tempo
re Ioakim vel tempore Sedechię per Nabu
chodonoſor captiuētur. ¶O hæretice cùm
videris fratrem tuū vel violētia pſequtiōis,
vel aliqua hæreſi ab eccleſia deuiare, non læ
taberis i ꝑditione eorū, quia & tu pibis, nec
magna loqueris ſup eū, qñ ille vel oppreſſus
negabit, vel voluptate abſtractus rigorem
mentis non ſeruabit. Soleꝫ autem hæreticus
cùm viderit aliquem, vel fuga vel pœniten
F tia elapſum à periculo, ſtare in diuerticulo
& ſophiſmata ꝓponere, & quaſi de ſcriptu
ris teſtimonia proferre ad refectionem laſſo
rum, intantū vt qui pſequutione victus nō
fuerat, prauo dogmate in carcerē errorū re
trudat. Et cum ſpecie fraternitatis decipiat,
grauior eſt eiꝰ pſequutio quā Gētilis. ¶Dū
aliquis vel in anguſtia negat, vel voluptate
rigorem priſtinum ꝑdit, tunc facile ad con
traria dogmata ſolet labi quæ non curant
vulnus, ſed blandiuntur errori & palpant.
c ¶Quoniā iux. Vniuerſas Gentes He
Herodotus † mittere debebas. rodoto teſte, vſquę ad Propontidem Scythi
cūq; mare, & Ioniū vel Aegeū Aſſyrij Baby
lonijq; ſibi ſubiugauerūt. Vnde ait: Si aliæ
Gentes quę nō adeò peccauerūt, biberunt de
calice iræ dei, quō tu quę magis peccaſti, im
punita remanebis. d ¶Sicut feciſti fiat.
Iſa. 34. f. Pſal. 136. Simile legitur in Pſal. Memor eſto domine
filiorum Edom in die Ieruſalem dicentium:
Exinanite exinanite vſq; ad fundamētum in
Ibidem ea. Vnde & cōtra Babylonē imprecat ꝓphe
ta: Filia Babylōis miſera, btūs qui retribuet ti
bi retri, tuā quā retribuiſti nobis: Btūs qui
tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram.
e ¶Quō enim bibiſti. Sicut cū Babylo
nijs letaberis de deſtructione Ieruſalem, vbi
erat templum meū & altare: ita delectabūtur
Nicolaus de Lyra. ☞ in effuſione

a te Eſau: Propter interfectio
nem & propter iniquitatem
in fratrem tuum Iacob o
a ¶Quando capieris ab hoſtibus.
b ¶Æternæ captiuitatis damnatus.
periet te cōfuſio, & peribis
a ¶In manifeſta captiuitate, ſcum Ioakim & Daniel, & alij per Nabuchodonoſor duci in captiuitatem.
in æternum. Indiē cùm ſta
res aduerſus eum, quando ca
a ¶A deo, & a progenie Iudæorum.
piebant alieni exercitum e
ius, & extranei ingrediebant
a ¶Ciuitatis Ieruſalem.
tur portas eius, & ſuper Ieru
a ¶Spolia ciuitatis, quia quid tolleret.
ſalē mittebant ſortem, tu
quoque eras quaſi unus ex
a ¶Cum venerit ſecunda, vel tertia capti
uitas Iudæorum tribuum, non iunges te
victoribus, nec irrideba captiuos, quia
& tu captiuus eris.
b eis. Et nōn † deſpicies in die
fratris tui, in die † peregri
nationis eius. Et non † læta
a ¶Duæ tribus quæ regnabāt in Ieruſa
lem, a Caldæis captæ. ¶Diſcipulos Chriſti.
beris ſuper filiōs Iuda in die
a ¶Captiuitatis.
perditionis eorum, & non
a ¶Magna loquendo, quaſi vanus de victoribus.
magnificabis os tuum in die
a ¶Corporalis, in perſequutionibus, vel ſpiritualis in peccatis.
b ¶Gratuł abundas, quia tu ſimilia patieris.
angustiæ. Neque ingrediēs
a ¶Quia & tu manibus Nabuchodonoſor traderis.
ris portam pōpuli mei in die
a ¶Captus a Babylonijs, nec quæ ſe ciuili facies, neque quæ ſequantur.
ruinæ eorum, nēque de
a ¶Perſequutione, negatione, in die quando aliqui in martyrio liberantur.
ſpicies & tu in mālis eius
in die uaſtitatis illius. Et
a ¶Cum exercitu ſ. Babyloniorum.
¶Quando ſuperatus aduerſarios ſugiet.
nōn † emitteris aduerſus ex
a ¶Iuda.
ercitum eius in die uaſtita
a ¶Cum fugere coperis per diuerti cula & calles tibi notos ad ſolitudinem, & non habis in diuitis, vt interficias venientes, vel captiuitati hoſtium reſeruēs.
tis illius. Nēque † ſtabis in
exitibus, ut interficias eos
a ¶In carcere captos.
qui fugerint. Et nōn con
cludes reliquos eius in die
a ¶Ideo.
¶O Idumæa, hæc facere ceſſabit quia veniet ſuper te vltio,
tribulationis, quōniam iux
a ¶Iudicium & vltio.
ta eſt diēs domini ſuper o
a ¶Sicut occiſiſti Iudæos, ita occidetis ab hoſtibus.
mnes Gentes. Sicut feci
a ¶Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.
ſti, fiat tibi: rētributionem
¶Dies domini.
tuam conuertet in caput tu
um. Quomodo enim bi

tione. d ¶In die cùm ſtares ad. i. pſēm Iu
daicū. e ¶Quando capi. i. Aſſyrij primò
& poſteà Chaldęi. f ¶Et extra. ingre. in Ie
ruſalē. & alijs ciuitatibus. g ¶Et ſuper Ie.
i. ſup. prędā Ieruſalē. h ¶Mittebāt ſor. vt qli
bet portaret ptē ſuam. i ¶Tu quoq; era.
ciuitates deſtruēdo & bona rapiēdo. k ¶Et
non &c. i. in die vaſtationis eius nō deſpici
es eū, qa tu eris magis cōtēptibilis. l ¶In die
pere. i. captiuationis ad terram extraneam.
m ¶Et nō. q habebis occaſionē maioris tri
ſticiæ. n ¶Et nō magni. iactādo te quòd
fueris in tēpli & ciuitatis cōbuſtione, ex quo
cōtigit maxima Iudæorū anguſtia: licet eīn
Idumęi pluries fuiſſēt cōtra regnū Iuda cum
Aſſyrijs & Chaldęis, vt dictū ēxt̄ ante cōbu
ſtionē ciuitatis & tēpli p Nabuzardā fuerūt
captiuati, vt dicūt expoſitores aliq, & ſic nō
fuerunt in illa. Ideò ſubditur: o ¶Neq; in
gre. por. Et patet litera. p ¶Et nō emitte.
i. ad perſequendum Sedechiam fugientem
cum viris bellatoribus. q ¶Neque ſtabis
in exi. ſcilicet ciuitatis ad interficiendum fu
gentes. r ¶Et non conclud. qui non po.
terunt effugere de ciuitate. s ¶Quoniā iu. † alienatio
xta. i. prope & ante dictā vaſtationē Ieruſ. nis,
t ¶Dies domi. i. tpſ ſuæ vindictę. v ¶Su † ſperan do
per omnes. ſ. regni Idumæę. Sed quia Iſa. bebaris
xxj. & xxxiij. & lxiij. & Iere. xlix. & Ezec. xxxv. in alijs.
videtur dicere textus, qp Idumæi fuerunt cū H
Chaldæis in deſtructiōe Ieruſ. p Chaldæos,
ſicut ibidē fuit dictū. Et: idē ſonat qđ hīc: pę
mittit. Et ſuper Ieruſalem mitte. i. ſuper
prædā de Ieruſ. vt quiſq; ptē ſuam tolleret.
Tu quoq; eras quaſi vnus. quę diuiſio pre
dæ maximè fuit in captiōe ciuitatis p Chal
dæos. ¶Aliter exponēda eſt Iſa ab illo loco. Alia expo
Et non deſpi. in die fra. d. e vaſtatione ſitio.
eius facta per Chaldæos, ſicut Prouer. xvij.
dicitur: Qui in ruina lętat alteri', i. de ruina
alterius nō erit impunit', q. d. mai' malū eue
niet tibi poſt deſtructionē Ieruſ, & ita ceſſa
bis deſpicere pſōn ſuā. Et non lęta.
Supeuenient enim tibi occaſiōes triſticię ma
ioris: mor' ēm maiores depōlunt minores.
Et non magnificabis os tu. vltrà te iactā
do, qp fuiſti in ciuitatis & tēpli captione, eaḍ
de cauſa. Neq; ingredieris portam. poſt
ciuitatis reædificationem per Neemiam. Et
non emitteris aduerſus exercitum ei'.
tunc ſicut miſsus fuiſti añ p Nabuchodono
ſor Neq; ſtabis in exitib. ſ. Ieruſ ad interfi
ciendū fugiētes de ea, ſicut feciſti tpe obſidi
onis eius per Chaldæos. Et nō cōcludes. † ſtare de
remanentes in ciuitate ſicut tunc feciſti. bebas in bi
Quoniā iux. i. prope, quia ſtaci poſt deſtru ũio.
ctionē Ieruſ fuerūt captiuati Idumæi. Die
es do. i. tpſ ſuę vindictę. Sup omnes. ſ. regni Id
dumæę, de qb' loquit ꝓpheta. x ¶Sicut fe.
pſeq̄ndo neq; filios Iudę, ita alij pſeq̄nter
te. y ¶Quō enim. bibiſti. i. laute vtiſti de
bonis acceptis de tēplo, quod erat in monte
☞ Moria Moraliter

a ¶Propter interfectionem. Myſticè verò p Edom ſignificatur ois pręſumēs de ſua fortitudine, ſiue pręſumens de ſua ſapia ſeculari, & ſimſe pſeuerās in odio fraternali. Qđ eſt ſatuū & iniquum. nā i morte deficit corpāl fortitudo. in tātū, q; mortēs non pōt ſe defendere de muſca. Similiter ſapientia, qđ ſicut dicit Auguſtin', in ſermone de innocen tibus: Hac animaduerſione percutitur pecca tor, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt dei. Similiter odium fraternum multùm nocet morienti, quia ꝓ pter hoc pauci valde compatiuntur ſibi. Et ſic patet deſtructio præſumentis malignī. Myſtice Nota con tra pecca tores.

a ¶Et in monte

17 A in effusione rui sanguinis Gētes quas tunc tecū habebat Babylonius in prēsidio. a ¶ Bibent om. Gē. iugi. Cōtrariæ fortitudines supplicijs deputatæ, vel quęcūq; virtutes aduersariæ b ¶ Et absor. Nec solùm lætabūtur in tua perditione, sed etiam absorbebunt occidendo, ita vt sint Idumæi quasi non sint, vel illæ Gētes erunt, quasi non sint: quia qui absorbent re, absorbebuntur à Mœdis: quia sicut Babylonij alias Gentes, ita Mœdi Babylonios vicerunt, & Mœdos Macedones, & Macedones Romani, Romanos Christus. c ¶ Et erunt quasi non sint. Quicumq; non adhæret illi qui dicit: Ego sum: nihil est. Hæretici ergo qui cū eo non sunt, peribunt: & in die iudicij ita retribuetur eis, sicut ipsis qui peccauerunt contra ecclesiam. d ¶ Et in mōte Sion. Allego. Destructis operibus carnis, & terreno imperio desolato: in ecclesia erit saluatio eorum qui à matre non exierunt, & in ipsa morabitur spiritus sanctorū, & domus supplantatiū vi cta possidebūt eos Christianos effectos, qui se prius possederant, & domus Esau id est terrenorum non poterit sustinere disputationem ignitam Catholicorum, sed deuorabuntur in suam salutem: Et non erunt reliquiæ Esau quando Christo flectetur omne genu, cælestium terrestrium & infernorum, & cum deus sit ignis consumens, sui vertuntur in naturam ignis, vt consumant stipulam peccatorum. e ¶ Et erit. dominus reuersus ad templum, quod pro peccatis dimiserat. Vel erit sanctus, ipse mons Sion propter cultum dei qui ibi celebrabitur, & tunc qui reuersi fuerint, vel de duabus, vel de decem tribubus pariter pugnabūt contra Idumæos: quibus Idumæi non poterunt resistere, sicut nec stipula igni. f ¶ Et erit domus Iacob. Per Iacob duæ tribus, per Ioseph decem, quia Ieroboam qui primus in illis regnauit de Ioseph fuit. Hæc omnia Iudæi de tempore Antichristi interpretantur, quem pro Christo recipient. Et quidquid contra Idumęam dicitur, ipsi de Romano imperio somniant dictum. Nos verò sub Zorobabel iam factum esse intelligimus, vel quotidie in ecclesia, & in regno animæ contra carnem in vnoquoq; compleri videmus. g ¶ Et hæreditabunt hi q ad austrum sunt, mōtem Esau. Reuerso Iuda in regnum hi qui in meridie habitabāt & hēbāt angustos termios, occupabāt mōtana Idumęorū, & q de duabus tribubus pri⁹ ī cāpestrib⁹ erāt in Lydda, Emaus, Diospoli, Nicopoli: possidebūt q̄q; vrbes Philisthinorū, Gazā, Ascalonē, Azotū, Acharō, Geth. Dilatabit etiā Iuda vsq; Ephrai vbi nūc est Neopolis & ad regionē. s. vbi nūc ē Sebaste. Beniamī ỳ ō cui termin⁹ ē ab Ierīn cōtra Septētrionē possidebit cīctā Arabiā quę pri⁹ Galaad dicebat. nūc Gerasa dr. ¶ Mysticè q sūt in ỳ olumie, & q tenēt cāpestria hūilitatis possidebūt magros Gētiliū q mōtib⁹ cōpant, ppē pphetiā & eloquētiā, & etiā Philisthīm diuīpulos illorū q alienigenę dicūtur. Possidebūt etiā hæreticos ecclię q fructificationē & custodiā mādatorū dei ꝓmittū r. Porrò Beniamin. i. filij dexterę. s. populus Christianus possidebat Galaad. i. Iudęos, à q̄bus transmigrauit testimoniū ad Christianos. h ¶ Et trāsmigratio. Allego. Sarepta angustia panis vel incendii. Chanaan motus, vel negociator, vel humilis. Quādo verò trāsmigratio filiorū Isr̄ dimissa occidente litera veniet ad spīm viuificantē, morebit cuncta quę legis sunt, de mulis margaritis vnam negociatur humilis effectus, & vbi fuit ante tribulatio panis, pastū prębebit. & vicia incender. Transmigratio verò Ierusalem vbi fuit visio quondam pacis, nunc toto orbe diffusa possidebit ecclesias veri luminis, & tunc ascēdent saluatores apostoli, de reliquijs Iudæorū electi, speculā montis ecclesiæ, & deponentes Iudaicam superbiam & vniuersorum montium qui se aduersus dei scientiam erigunt, dño regnū parabunt.

Quō ośa Gentiū regna absorpta.

Exod.

Allego.

Phil. 2. b. Deut. 4. d. B

¶ Reuers

†Hispania.

Mystice

Allego.

Matt. 13. f.

¶ Caliçem diaboli. a ¶ Ecclesiam.

bisti super mōntem sanctum mes ¶ Conuersæ contra te.
a um, bibent omnes Gēntes iugiter, a
b c & bibent & absorbebunt, & erunt b c
a ¶ Destructa Idumæa sub Zorobabel reuertentur duæ tribus ad Ierusalem in sua liberrate.
d quasi non sint. Et in mō. ite Sion d
e erit saluatio & erit sanctus. Et pos e
f sidebit domos Iacob † eos qui se f
possederant. Et erit domus Iacob g
a ¶ Idumæa. b ¶ Quę cito crematur. c ¶ Domus. Esau per eos.
& dōmus Esau stipula. Et succēn h
a ¶ Nec vnus vitabit subuersionem.
detur in eis & deuorabunt eos, & nō
non erunt reliquiæ domus Esau, ¶ Qui est veritas. a ¶ Cuius loquutio est operatio.
E quia dominus loq̄tus est. Et hæ i
reditabunt hi qui ad austrum sunt
montē Esau, & qui in campestri
bus Philisthiim, & possidebunt re
gionem Ephraim & regionem Sa
marię. Et Beniamin possidebit Ga
a ¶ Id est illi qui reuersi fuerint de decem tribubus a captiuitate possidebunt omnia regna Chananæorum vsq; ad Sareptam, vbi vidua quondā pauit Eliam.
h Iaad. Et trānsmigratio exercitus k
huius filiorum Isrāël omnia loca l
Chananęorum usque ad Sareptā, m
a ¶ Qui de Ierusalem metropoli ciuitate trāllati fuerunt in Bosphorum.
& trānsmigratio Ierusalem quę in n
a ¶ Qui sunt in tribu Iuda. reuersi enim vrbe suam & loca vrbi vicina obtinebunt.
†Bosphoro est, possidebit ciūitates o
a ¶ His expletis. b ¶ Sicut fuit Zorobabel. ¶ Sicut in libro Iudicum legitur dominus misisse saluatores ad liberationem populi sui.
austri. Et ascēndent saluātores in p
a ¶ Venient. b ¶ Qui iudicent ac discernant Idumæos sicut subiectos & seruientes.
mōntem Sion, iudicare montem
a ¶ Omnibus subiugatis. b ¶ Soli. c ¶ Parati per apostolos. ¶ Mirabilis deus in sanctis suis.
Esau, et erit dōmino rēgnum.

c ✠ Moria. a ¶ Bibēt oēs Gē. hauriendo bona tua. b ¶ Et absorbebūt. veniētes sup te tāta potestate, q̄ non poteris resistere. c ¶ Et erūt quasi non sint. alicuius virtutis gentes tuæ. Ideo sequitur: Sicut fecisti persequēdo nequiter filios Iudæ sic alij p̄sequētur te. Quō enim bibisti. i. lætāter fecisti. Super mō tem sanctum meum. i. de malo venien ti supra Ierusalem, vbi est templum nomini meo dedicatū. Bibēt omnes Gētes. hauriendo bona tua, & lætando de tua miseria. Et absorbe. te totaliter deuorando. Et erunt quasi non sint. s. gentes tuę. vnde istud refertur ad illud quod suprà dicitur: Dies domini super omnes Gentes. d ¶ Et in monte. Hīc post destructionem Idumæorum nūciat propheta consolationem Iudæorū. Et dicunt aliqui expositores nostri, q̄ residuū huius prophetiæ intelligitur ad literam de reditu captiuitatis Babylonicę. Et in monte Sion erit saluatio. quia liberati de captiuitate illuc, venerunt, vt habet. j. Esdræ. ij. e ¶ Et erit sanctus. quia ibi reædificatū fuit templum in loco sancto suo. f ¶ Et possidebit domos Iacob eos qui se possederant. Quod maxiè fuit impletum tempore Machabæorum, qui pugnantes viriliter suos aduersarios sibi subiecerunt. g ¶ Et erit domus Iacob ignis &c. Dicuntur hīc domus Iacob illi de regno Iudę, qui redierunt de captiuitate, & dom⁹ Ioseph illi de regno Israel, qui euadentes manus Assyriorū, D postea venerunt ad habitandū in regno Iudæ: & cum illis de regno Iuda captiuati fuerunt, & cum redeuntibus redierūt. h ¶ Et domus Esau stipula. i. Idumęa ita faciliter destruetur ab eis, sicut stipula abigne. i ¶ Et hæreditabunt hi qui ad austrū sunt. quia tempore Machabęorū dilatauerūt terminos habitatiōis suę circūquaq;. k ¶ Et trānsmigratio exercitus huius. s. illi qui de regno Iudæ transmigrauerunt in Babylonem, hæreditabunt supple. l ¶ Omnia loca Chaloca quæ fuerunt ā Chananæis possessa antequā filij Israel ingrederentur terram illam. m ¶ Vsq; ad Sareptam. Ciuitas est in qua mulier vidua pauit Eliam. n ¶ Et trāsmigratio Ierusalem quæ est in Bosphoro. Nomen est loci in regno Babyloniæ secundum illam expositionem, ad quem aliqui de Ierusalem fuerunt translati. o ¶ Et ascendent saluatores. i. Esdras & Neemias vel Machabæi vt dicunt aliqui. p ¶ Et erit domino regnum. id est virtute diuina fient ista, cui seruient à captiuitate liberati. In aliquibus autem libris additur in fine: Amen. sed non est in Hebræo nec in libris correctis. Ista expositio videtur habere aliqua dubia. Primò, quia non habetur planè de scriptura, q̄ termini Iudęorū fuerint ita dilatati ꝑ ipsos prędictis: & maximè quia dicit hīc: Possidebunt regionem Samariæ, quia Samaritani illuc missi à rege Assyriorum. iij. Regū. xvij. habitauerunt regionem illam vsq; ad tempus Christi, vt patet Ioh. iij. & in pluribus alijs locis ex Euangelio. Item quod dicitur: Et erit domi. regnum. videtur extortè exponi: quia interruptio regni Dauid quod dicitur regnū dei in scriptura à doctoribus Hebręorū & latinorū, dicit repanda per Christū. & hoc videt manifestè, sonare dicta pphetarū: ppter qd̄ Ra. Sa. & alij Hebręi exponunt totā partē istam de cōsolatiōe Iudęorū p̄ Christū, sed in hoc deficiūt q̄ dicūt esse futurū qd̄ iā est impletū. Et ideò pōt ista ps exponi de tēpore Christi, cùm dicitur: Et in mōte Sion. Quia Christus saluator noster ibi pluries prædicauit in templo, & plures infirmos curauit spiritualiter & corporaliter: Et erit sanctus: Quia ibi missus fuit spiritus sanctus in signo visibili in die ✠ Pentecostes Moraliter

* d ¶ Et in monte Sion erit saluatio. Istud vsq; ad finem capituli literaliter exposui de aduentu Christi: ppter qd̄ de alia expositione pertranseo, sicut in fine Amos prophetæ dictum est.

†possessiones suas.

†succendēt eos.

E ✠ Pentecoſtes ſecm qd dicit Hiero. in epla ad Paulinū. Et poſſidebit domus Iacob. i. apli primicij credentes q fuerūt de domo Iacob. Et iſta poſſeſſio nō eſt p tpale dñium, ſed qa potentes huius mundi poſuerunt colla ſua ſub iugo fidei. Et erit domus Iacob ignis &c. qa ſuper eos apparuit ſpūſanct' in ſpecie ignis: Act. ij. a. Et domus Eſau. i. generaliter Gentiles, ex hoc enim q Eſau perſequebatur Iacob, & deſcendentes ab eo, ſ. Idumei perſequebātur filios Iſrl à Iacob deſcēdētes: omnes qui populū Iſrl pſequuti ſūt cuiuſmodi erant Gentiles, vocati ſunt nomine Edom, vt dicunt Hebræi. Et vlteri' deductū eſt hoc nomē ad omnes pſequutores filiorū Iſrl. Et hoc idē dicit Hieronymus in primo prologo hui' pphetiæ. Et p qd' dicuntur hic ſtipula, & apoſtoli ignis, intelligit eorum conuerſio facilis ad fidem. Et deuorabunt eos. i. corpori Chriſti myſtico incorporabūt. Et hoc modo dicitur Act. x. b. Surge Petre, occide & manduca. ſ. de conuerſione Cornelij & aliorum Gētilium cum eo exiſtentiū ſtatim futura. Et non erunt reliquiæ. i. nō remanebit in eis aliquid idololatriæ precedētis, ſicut dicit Prouerb. xxj. a. Verte impios & non erunt. ſ. amplius impij: manebunt tñ ad pietatē cōuerſi. Et hæreditabūt &c. Act. j. a. dixit Ieſus diſcipulis ſuis: Eritis mihi teſtes in Ieruſalem & in omni Iudæa & Samaria & vſq; ad vltimū terræ: qa fidē Chriſti priò predicauerunt in Ieſm & poſtea in alijs gnibus circūquaq; ſubmittētes colla Gentiū iugo fidei. Et ſecm hoc dicūtur hīc aliqui hęreditare terras diuerſas ad quas iuerūt: Et exprimūtur ſpecialiē aliq; terræ propinquæ Ieſm & Iudææ, vt mons Eſau, terra Philiſthijm, Samaria & Galaad, & Sarepta Sidoniorū. Et p iſta loca intelliguntur oīa alia ad quæ deriuata eſt p apl'os fides Catholica.

F Sciendū tñ, qp vbi tranſlatio nr' habet: Vſq; ad Sareptam. In Hebręo habet: Vſq; צרפת Zarphat. i. vſq; in Fraciā, vt dicit Ra. Sa. & ſecm hoc exponit qd' dicit hic: Et trāſmigratio exercitus huius. i. collectiōis fideliū in Iudea exiſtētiū, q erāt exercit' fortis cōtra diabolū & pſequutionē infideliū, q̄rū aliq trāſmigrauerūt p varia loca infideliū, q hic Chananæi noīant, pcedētes vſq; in Fraciā. ſ. Sanctus Sauinianus, q fuit de. lxxij. diſcipulis vnus, & conuertit ad fidem ciuitatē Senonēſem, quę tūc erat metropolis in tota Francia, & ciuitas aurea vocabatur, & poſt ciuitatis cōuerſionem eam dñō dedicauit, faciens cruces in muro ciuitatis cum pollice, cui cedebat lapis ſicut cera mollis: & adhuc apparent in pluribus locis, ſicut ego vidi qui hęc ſcripſi & ſocij ſancti Sauiniani alias ciuitates Fracię plures ad fidē Chriſti cōuerterūt, vt ex actis eorū habet. Et trāſmigratio Ieſm quę in Boſphoro eſt. In Hebręo habetur ספרד Sephara. i. Hiſpania: vt dicit Ra. Sa. qd' fuit ſpletū p Iacobū apſm & eius diſcipulos ibi fidē Chriſti primitus prędicantes, & colla Gētū ſubiugantes. Ideò ſubditur: Poſſidebit ciuitates auſtri: licet eīm Hiſpania reſpectu Ieſm ſit in pte occidentali: tamē reſpectu Fracię de q̄ fecerat mētionē immediatē magis eſt ad Auſtrū. Et aſcēdēt ſaluatores. i. Petrus & Paulus qui dicuntur ſaluatores participatiuē, eò qp ſunt præcipui apli. In mōtē Siō. i. in eccleſiā quę mōs Siō dr. Iſa. ij. &. Heb. xij. vt ibidē dictū eſt: Iudicare montē Eſau. i. Romā, vt dicit Ra. Sa. quia apparētes Conſtantino, & eū arguentes de pſequutiōe Chriſtianorū induxerūt eū ad deſēſionē Chriſtianorū & ſ. ificationē eccleſiarū p Romanū imperiū. Et erit dño regnum, qa Romā caput mundi dimiſit vicario Chriſti tranſlatēs ſedē impij Cōſtātinopolim. Aliter etiam pōt exponi de tpe futuri iudicij, cū dicit: Et aſcēdēt ſaluatores. i. apoſtoli q erūt iudicis aſſeſſores ad pfectā ſalutē electorū tūc habendā. In mōtē Sion, qa circa illū locū erit finale iudiciū, vt dictū ē ſup. Iocl. iij. Iudicare montē Eſau. i. cōdānare ſuperbā infidelium, qui noīe Edom vl' Eſau deſignant, vt dictū eſt ſup. Et erit dño regnū: qa tūc oīa pfectē ſubijcient domino noſtro Ieſu Chriſto: Cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

¶ In capſo. j. Abdiæ: vbi dicitur in Poſtilla: Et ideò poteſt iſta pars exponi de tempore Chriſti.

ADDI. Per Idumæā de q̄ principaliē in prophetia Abdiæ agit, ſecm Hebręos intelligitur Romanū imperiū, put in gloſa nra in hoc loco habetur, vbi ſic habetur: Hæc oīa Iudei de tempe Antichriſti interpretātur, quē p Chriſto recipiēt. Et q d q d cōtra Idumæā dicit, ipſi de Romano impio ſomniūt dictum. Hæc in gloſſa. Circa quod notādum, qp per Romanum imperiū intelligūt cōmuniter Romana eccleſia quā dicūt deſtruendā per Meſsiā ab eis inaniter expectatū. Quā qdē eccleſiā Roma nam aſſerūt præfiguratā fuiſſe per quartam beſtiam viſam à Daniele, vij. ca. quā pphera deſtruēdā p quintū regnum incorruptibile à deo ſuſcitandam, quod falſum eſt & erroneū prout in additione ſuper Danielem capſo ſupradicto fuit ſufficienter oſtenſum. Similiter, qd' aſſerunt per Idumæā intelligi eccleſiā Chriſtianam ſeu Romanam improbarū fuit plene ſup. Iſa. xxxiij. in additione, vbi oſtenſum fuit qp in illo loco ſicut in quibuſdam aliis ſacræ ſcripturæ verificatur de eis illud Pſal. Gladij eorum intret in corda ipſorum. Si attentè enim conſiderētur ſcripturę, Idumea in illo capſo & in alijs ſimilibus ſignificat ad literam ſynagogam Iudæorum, quæ Apoca. ij. ſynagoga Satanæ dicitur, quæ per negationem & occiſionem Chriſti, & pſequutionem membrorū eius facta eſt verę eccleſiæ dei inimica, eo modo quo Idumæa ab Eſau deſcendens ſecundū carnem ſemp fuit aduerſatrix Ieruſalem materiali. Iſta autem conſideratio plenè oſtenditur in additionibus prælibatis ſcilicet, Iſa. xxxiij. & Danielis. vij. Vnde quę in hoc capitulo continentur de Idumæa, præſertim ab illo loco: Et in mōte Sion &c. intelligendū eſt de ſynagoga Iudęorū. Et qd' dicitur de Sion Ioſeph & Iacob, intelligēdum eſt de eccleſia & populo Chriſtiano. Et ideo concludit in fine: Et erit domino regnum, q ia Idumæa prædicta ſeparata à conſortio fideliū poſt paſſionē legitur Matth. vlti. d. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Item quod dicitur hīc circa finem: Et tranſmigratio Ieruſalem quæ eſt in Sepharad ſcilicet in Hiſpania, poſſidebit ciuitates auſtri, impletum fuit quādo Hiſpani ante ortum neſandę ſectæ Mahumeti poſſederunt multas ciuitates in Aphrica, vt in chronicis habetur. Aphrica autem eſt in parte auſtrali terræ habitabilis.

Sāctus Sauinianus.

Prologus ſancti Hieronymi in librum Ionæ prophetæ

Expoſitio Brito. Prologi in Ionam prophetam.

Diuiſio

SAnctum Ionā. Iſte prologus diuidit in quinque particulas. In prima pphet' perſona notificat, ibi: Sanctū Ionā &c. In ſecūda ſubdit cauſa cur ad prophetandū mittit, ibi: In condamnationē autē Iſrael. In tertia tēpus pphetationis exprimitur, ibi: Tēpore' quoq; Ieroboam. In quarta quędā eū à prophetādo retrahēcia innuūtur, ibi: Is cū prophetia illumināte. In quinta cōparatur Eliæo. Et cauſa fugæ monſtratur, ibi: Hoc illi acciderat &c. Item in prima parte notificatur perſona prophetæ p tria. Primò per declarationem originis. Secundò per euentum ſuſcitationis, ibi: Quem Elias. Tertiò per rationem agnominationis, ibi: Ob hanc cauſam dicit itaq; Sanctum Ionam. Hīc quæritur quare dicitur ſanctus pluſq; cęteri pphetæ qui omnes ſancti fuerunt. Reſpōſio, ne videat dānatus, qm. ſ. videl mādato dñi repugnaſſe & gnaſſe, & de miſericordia domini in Niniuitas cōtriſtatus fuiſſe.

a SAnctum Ionam Hebræi affirmant filium fuiſſe mulieris uiduæ Sareptanæ, quem Elias propheta mortuum ſuſcitauit, matre poſtea dicente ad eum: † Nunc cognoui quia uir dei es tu, & uerbū dei in ore tuo ueritas eſt. Ob hāc cauſam etiā ipſum puerum ſic uocatum Amathi. Amathi enim in noſtra lingua ueritatē ſonat. Et ex eo, qp uerū Elias loquutus eſt, ille q ſuſcitatus eſt, filius eſſe dicit' ueritatis: Ideo de ueritate colūba naſcitur: quia Ionas colūbam ſonat. In condānationem autem Iſraël Ionas ad

b ¶ Muli. vi. iij. Re. xvij. b. dicit de Elia: Apparuit ei mulier vidua colligēs ligna &c.

c ¶ Sarepta. à Sarepta ciuitate, quę ſita erat in ter Tyrū & Sidonē. De reſuſcitatione hūj iſti' viduæ dicit. iij. Reg. xvij. d. Exaudiuit dās vocē Eliæ, & reuerſa eſt aīa pueri intrauū, & reuixit. d ¶ Nūc. In iſto miraculo cognoui &c. e ¶ Ob hanc. Hīc nonficat p agnominationē. Et priò ipa agnominatio ponit. Secūdò ipſius cōgruēcia ſubūngitur, ibi: Ex eo qd' verū &c. Dicitur igitur: Ob hāc. ſ. quia mulier dixerat Eliæ. iij. Reg. xvij. g. Nūc in iſto cognoui, qa vir dei es tu & verbū dñi in ore tuo verū eſt. Dicēr. f ¶ Ipſū. pu. Id eſt Ionam. g ¶ Vocatū &c. Ita ſatis plana ē hic. h ¶ In cōdā. Hīc ſubditur ēr cur ad, phetāū mittitur. ſ. ipœnitētia Iſrael, pœnitē tib' Niniuitis, Ionę. iij. b. Crediderūt viri Niniuitę dño, & prędicauerūt ieiunū, & veſtiti ſūt ſaccis à maiore vſq; ad miorē. Et hoc ē qd' dr hic.

Qua Nini-

A a ¶Quòd Niniue agente. &c. Sicut dicit Hieronym⁹ in libro de locis: Ninive est urbs Assyriorum, quā ædificauit Assur egrediens de terra Sennaar: & de ista loquitur hîc. Est autem & alia vsque hodie ciuitas Iudæorum nomine Niniue in angulo Arabię, quam nunc corruptè Niniuen vocant. b ¶Temporibus. [a] gentem mittitur, quòd Niniue agente pœnitentiam illi in malicia perseuerant. [b] †Temporibus quippe Ieroboam regis Israël, qui deo derelicto cum populo suo in Samaria idolis sacrificabat, Ionā prophetā fuisse, quartus liber Regum indicat. Is cū prophetia illuminātę peccatores ciuitatis Niniue dei misericordiā consequuturos uideret, ne falsa prædicare uideretur, ad denunciandum interitum [c] eiusdem ciuitatis ire nolebat. Nam sicut deus ad Abraham de impietate Sodomorum & Gomorrę [f] [g] corū loquutus est, [h] †clamor Sodomorū & Gomorrę orum quenit ad me: Ita & de Niniue dicitur, eò quòd ascenderit clamor maliciæ eius ad deum. Et quia sententia dei de Sodomis facta minimè reuocata est, ita & Ionas aduersum Niniuen prolatam sententiam reuocari nolebat: diuinę dispen [i] sationis ignarus, † qui salutem hominum ad se cōuertentiū magis uult quàm interitum. Hoc illi acciderat, quod & [k] sancto Elisæo, † qui filium Sunamitidis mulieris mortuū ignorauit. Ideò à conspectu dei Ionas fugere se putabat: humanum aliquid passus, dicente Dauid: †Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? *Item alius Prologus.*

[m] IOnas colūba & dolens, filiꝰ Amathi, qui fuit de Geth quę est in Ophir, ad Gentiū præconium mittitur. Missus contēmnit, contēnens fugit, fugiens dormit. Propter quē periclitatur nauis, sed sors latentē reperit. Cetus abiectū deuorauit. & orantē reuomuit. Reiectus prędicauit subuersionē, sed cōtristatur in pœnitentia urbis, & saluti Gentiū inuidet. Gaudet etiā hederę uirētis umbraculo, & dolet subitò arescentis. Cuius sepulcrum in quadam urbiū Geth in uiculo demonstratur, qui est in secūdo miliario Sephorim itinere quo pergitur Tyberiadem.

4.Reg.14. & sequitur: Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath usque ad mare solitudinis iuxta sermonē dñi dei Israel quē loquutꝰ est p seruū suū Ionā filium Amathi, & ex hoc patet q multū senex erat quādo hæc scripta sunt.

c ¶Is cū pphe. Hîc ponunt quædā quæ eū retrahebāt, ne prædicaret Niniuitis, quæ tñ retrahere nō debebāt. Duo aūt retrahebāt eū. Primū ē, q cū p̄cuideret Niniuitas p pniam reuersuros, nolebat eis prædicare ne falsum prædicasse postea uideretur: & hoc est qđ dicit hîc: Is cum. Secūdū erat q sniam contra Niniuitas p latā reuocari nolebat. ipsam tñ reuocandi præuidebat. & hoc est qđ dicitur hîc: Nā sicut. sed in utroq; erabat: qđ notat eū dicit: Diuinæ. Dicit igit: Is cū pphetia illumināte &c. Cōtrà sup illud Isa. xxxviij. a. Dispone domui tuæ. dicit glos. Legerat Ionas in eod̄ libro q Niniuitarū nequitia secundū hoc qđ agebant die quadragesimo cōplēda erat, & ita ciuitas eorū destruenda: sed illud nō legerat, q p sui cōminationē acturi essent pœnitētiā, & ita miam cōsequuturi. Prętera infrà dicit: Diuinæ. Responsio: Aliqui dicūt, q legerat in speculo æternitatis eorū cōuersionē, sicut hîc dī, & q esset miam cōsequuturi, sed modū cōuersionis nō legerat. s. q p suā cōminationē deberēt cōuerti: sed per hoc nō posset respōderi ad secundū. Propter hoc dicendū, q ablatiuꝰ absolutus non importat hîc causalitatē, sed cōcomitātia: vt sit sensus: dū illuminaret, pphetia ad videndū subuersionē corporalē, supple vidit spiritualē cōuersionē, non spiritu prophetico, sed credulitate q̄dā: secūdum hoc exponitur litera sic: Is. i. Ionas. Cū pro. ad denunciandū interitum ciuitatis. i. cū illumināte luce cognitionis, pphetię, q deberet denūciare interitū ciuitatis. d ¶Videret. i. crederet. e ¶Pctōres ciui. qa sciuit deū misericordem. vñ Ionę. iij. a. Scio quia tu deus clemens & misericors es, patiēs & multę miserationis, & ignoscēs sup malicia. f ¶Ire no. ergo inobediēs erat: ergo peccabat. Rñdeo. Dicūt aliqui, q sic est: vñ post modū grauiter punit? ē & pœnituit, & cōfessꝰ est pctm̄ suū: Ionę. j. d. Scio qm̄ ppter me hęc tēpestas grandis est sup vos. Vel pōt dici, q nō erat recusatio præcepti, sed excusatio, sicut Moyses excusat se Exo. iij. c. di. Obsecro dñe nō sū eloquēs &c. g ¶Nā. Hîc tāgit secūdū ppter qđ nolebat eis prędicare, sed secūdū hoc vī inuidꝰ fuisse. Rñdeo: Nō dicit volebat nō reuocari, sed nolebat reuocari, ita q nec hoc nec ei? oppositū volebat sed sed'm hoc nulla esset rō. Propter hoc pōt dici, q nō seq̄t: sed volebat q nō dimitteret, q iuidꝰ esset vel iniquꝰ, qa hoc volebat, nō qa de malo eorū gaudebat, sed qa de malo ppli sui dolebat. Sciebat em̄ eorū cōuersionē i condānatione fore Iudęorū, vñ glos. Nouerat pphęta reuelāte spū, q pœnitentia Gentium ruina esset Iudæorum, & ideò amator patriæ non tam inuidet Niniue quàm cupit populum suum nō perire. Inde etiam q si vidisset in speculo eorum conuersionem, tenere tur conformare voluntatem suam voluntati diuinæ. Sed adhuc G ex verbo Glo. scilicet Reuelante spiritu &c. videturq eorum conuersionē videret reuelatione pphetica. Rñdeo, q nec̄q̄: sed hoc solū q horū pnia si cōtingeret, Iudęorū ruina esset. h ¶Loquu. Gene. xviij. i ¶Diuinæ. Hîc ostēdit q in duob⁹ errabat. s. propter ignorantiā duorū. Primo quia deū ignorabat magis diligere salutē q̄m mortē. Ezec. xviij. g. Nolo mortē In qb⁹ Iomorientis, sed vt cōuertat & viuat. Se nas erraue cundò, quia ignorabat eius p̄sentiā rit & potētiā esse vniuersalem, ibi: Ideò à conspectu dei. Primò ergo ostēdit ignorātia. Secūdò mod⁹ ignorādi ostendit, ibi: Hoc illi acciderat. Dicit igit: Diuinæ. Sed contra: Dictum est suprà q quia hoc sciebat q̄dā p̄sūptione, ppter hoc recusabat prædicare. Rñdeo Ignarus p illuminationem pphetiæ, & hoc probat secunda pars quæ sequit. k ¶Hoc illi. In qua ostēdit q loquit̄ de ignorātia quę est p̄carētiā spūs, pphetalis: Elisęꝰ em̄ sciebat illā mulierē, de q̄ agit. iiij. Reg. iiij. eē in amaritudie aię p signa quę videbat, & nesciebat spū, pphetico. Et sistit er hîc sciebat deū p̄stiturū indulgētiā habēs signū qđ ad prędicādū mittebat, sed nesciebat pphetica illuminatione. Præcędētes obiectiones satis possemus euadere tēperando expositionem literę, vt dicatur: Ire nolebat. i. quasi nolens ire erat. Et similiter. reuocari nolebat. i. quasi nolens q reuocaret: Et similiter: Diuinę dispensationis ignarꝰ. i. quasi diuinā ignoraret dispensationē: Et oia tūc respiciūt signa exteriora, secundū quæ iudicamus. j. Reg. xvj. b. Hō videt ea quæ patent, dñs aūt intuetur cor. Et istam expositionem videtur velle litera sequēs. s. quasi hūanū aliquid passꝰ &c. D l ¶Ideo. secūdū primā expositionē hîc notat secūda ignorātia, quę fuit specialiter causa fugę. Et nota q bene dicit humanū aliqd passus. Talis em̄ error inerat ei à natura corrupta, vt crederet, q quia exibat tertā in q̄ deus colebat, à præcepto absolueret. Dicit em̄ Aug. Approbare falsa p veris vī cōuersō nō ē natura hōis ista tuti, sed pœna dānati. Et no. q dī qđ Ionas posti? prædicauit Niniuitis confusus præ verecūdia, latēter ingressꝰ est terrā suā, & assumpta matre latenter egressꝰ annis septem exulauit, nolens redire præ verecūdia, tādē mortua matre rediit.

Item expositio secundi Prologi in Ionam.

IOnas col. In hoc sec'd̄ p logo, p̄cedit hoc mō: Primo em̄ notificat persona pphętę. Sec'd̄ ostēdit series siue historia, pphetię, ibi: Ad Gentium præconiū. Tertiò determinat locus sepulturę, pphetę, ibi: Cuius sepulcrū. Itē in prima parte notificat à tribus: A nois interpretatione, cū dicit: Ionas columba. A cognatione cū dicit: Filius Amathi. A loco vñ erat, cū dicitur: Qui fuit de Geth, Quid aūt significet Geth. exprimit Hier. dicens in originali: Geth in secūdo Sephorī miliario quæ hodie appellatur Dio. cęsaria eunt⁹ Tyberiadem haud grandis est viculus vbi & sepulchrū eius ostendi tur, q̄m alij iuxta Diapolim. i. Lyddā & eū natū & cōditū velint: Non intelligentes. hoc qđ additur, Ophir, ad distinctionē aliarū vrbium Geth p̄tinere: quæ iuxta Eleuteropolim siue Dispolim hodie demonstrantur. Item in secunda parte, in qua tangitur series siue historia prophetię. Primò tangit missio pphętę ad præ

Edicendum Niniuitis, ibi: Ad Gentium preconiū mittitur. Secundō, fuga prophetæ iniūctum officiū exequi contēnitis, ibi: Missus contēnit &c. Tertiō sequitur ad exequēdū cōpulsio, ibi: Propter quem periclitatur nauis &c. Quartō subiūgitur iniuncti exequutio, ibi: Reiectus prædicauit. Quintō ostēditur exequētis affectus-siue affectio, ibi: Sed contristat. &c. Ergo iniquus fuit. Respōsio Antecedēs ponit ꝓ cōsequēti. i. ꝓ exeçcatione Iudeorū, quā intellexit cōsequi ex Gentiū cōuersione. Inuidet, ergo inuidus fuit. Respōsio. Antecedēs ponit ꝓ cōsequēti. i. sustinet doloris passionē: quæ ad iuidiā solet cōseq. Sephorim oppidū fuit vñ fuit oriunda Anna mater beatę virginis Tybrias ciuitas fuit in Iudea in honorem Tyberij Cæsaris condita.

GLOS. ORDI.

NVllus typi sui melior interpres est q̄ ille q̄ prophetas inspirauit, & veritatis futuræ in seruis suis q̄sdā lineas añ signauit. Qui ad Iudæos Christū dei filiū Mart. 12. d. nescientes dixit: Viri Niniuitę surgent in iu. cū ge. & cō. eā: qa pœ. e. in præ. Io. Et ecce plus q̄ Ionas hic. Cōdānat carnalis Iudæ⁹ credente mūdo, & Niniue agente pnīam, Israel incredul⁹ ptrit.

GLOS. ORDI.

ET factū. Cap. I. Ad ea quę in mēte ꝓphetæ spū cōuoluebātur, cōtinuat hæc contūctio. s. et. Et fa. More prophetę multa in spū vidēs, de multis, in hæc verba prūpit. b ¶ Ciui. Mūdū, vt quē cōtēpsit Iudęus to⁹ mūdus recipiat. Quē q̄si pulchrā domū fecit de⁹ hōi sibi seruituro, qui qa ꝓ supbiā aberrauit ad pnīam reuocat. Ionas q̄ interpretat colūba, mittit ad Niniuē, quę speciosa dr. Sic Christus spū sc̄ō plen⁹ ad mūdū, q ex artificio creatoris secūdū Grecā ligua cosmos. i. ornat⁹ & pulcher dr. Vñ: Ge. 1. d. Vidit de⁹ cūcta quę fecerat, & erant valde bona. Quē ergo cōtēpsit Israel, tot⁹ mūd⁹ exaudit, vt deposita superbia q̄ corruit per desertū dētē dei filiū, hūilis in cælū ascēdat. ¶ Cū Ionas sec⁹m iterp̄tationē, ipi⁹ Christi figurā præferat, nō ē necesse vt totū ordinē historię sec⁹m allegoriā ad Christū nitamur referre, sed ea tm quę sine piculo iterp̄tatiōis sanē possūt intelligi. Cū em (sicut ait Aplūs) i primis parētib⁹ sacm Christi Ephę. 4. g. & ecclię præmissū sit, nō oīa quę de ipsis gētib⁹ dicūt ad hoc sacm pūt referri. Je ¶ Quia. Sit: in Ge. Clamor Sodomę & Gomorrę Genē. 18. g. multiplicat⁹ ē. Et ad Cain: Vox sangui. fra. tu. cl. a. m. d. t. d ¶ Et Ibidē. 4. b. sur. Nouerat ꝓpheta reuelāte spū ꝓ pnīa Gētiū ruina sit Iudeorū, & iō amator patrię, nō ei īuider Niniue q̄ cupit nō perire populū suū. Sciebat em Moyse orāte dñm occasionē liberatiōis Israelitarū habuisse. Viderat etiā ꝓpheras mitti ad Iudęos ad pœnitētiā puocādos: Balaam etiam diuinum de salute Iudæorū, ꝓphetasse. Dolet ergo se solū electū q̄ ad hostiū ciuitatē, mittatur, vbi est idolorū cult⁹ & dei cōtēpt⁹. Sciebat etiā ꝓ qñ Gētes crederēt, & Iudæa exeçaret. Timet ergo ne suo tpe ꝓ occasionē suę prędicatiōis cōuersis Gētib⁹ Iudęi penit⁹ relinq̄rent. & iō fugit in Ioseph⁹ antiqtā. lib. 1. ca. 11. Tharsis. ¶ Tharsis secūdū Iosephū ciuitas Cilicię. Sec⁹m qd̄ꝑ Paralip. legit, Joc⁹ est Indię. Hebrei verò putāt mare gñaliter Tharsis vocari. vñ: In spū vehementi conteres naues Tharsis. i. maris. 2. Para. 9. & 20. Qd̄ magis, cōuenit fugituo & timido, vt nō certū locū fugę eligeret, sed sufficeret ei q̄cūq; eū mare deferret. Vel secūdū ꝓ Tharsis, cōtēplatio dicit gaudij, ꝓpheta ad gaudiū q̄ris ire festinat magis volēs se totū tradere theoricę & pfrui pulchritudie & varietate scię (qđ significat ꝓ Ioppē quę speciosa dr) q̄ occasione salutis Gētiū Psa. 47. b. perire pplm, de q̄ Christ⁹ sec⁹m carnē erat nascitur⁹. ¶ Myſtice, Christ⁹ assūpta carne q̄dāmō fugiēs patriā. i. cęlestia, venit in Tharsis. i. mare huj⁹ secli i q̄ clamabat: Pr̄ si fi. p. trās. à m. c. aste. ne dānato Iudeorū pplo multitudo Gētiū credat. Et tm dilexit pplm illū, ꝓ dilectiōe patrū, & ꝓmissiōe ad Abrahā, vt i cruce diceret: Pr̄ ignoa il. q. n. q. f. Hac tm dilectione Myſtice Luce. 23.

Incipit argumentum.

IOnas columba pulcherrima naufragio suo passionē Domini præfigurans, mundum ad pœnitentiam reuocat, & sub nomine Niniue salutem Gentibus denunciat.

Incipit Ionas propheta.

CAPVT I.

ET FACTVM est uerbum domini
a ¶ Christum super quem spiritus in specie columbæ, qui & pro nobis dolens. b ¶ Veritatis, Deus veritas est. c ¶ Pater ad filium.
ad Ionā filium Amathi, dicēns: Surge
& uade in ciuitatem Niniuen † grandem: &
a ¶ Putans ꝓ iram dei vitare posset in alieno loco, si Iudæam relinquat, in qua spūmmodo deum notum putabat, & in hoc imitatus est Cāin.
prædica in ea, quia ascendit malicia eius co-
ram me. Et surrexit Ionas, ut fugeret in Thar
a ¶ Secundum finem loci. b ¶ Portum Iudææ in quo vñq; hodie mōstrantur saxa in quibus Andromeda ligata Persi auxilio est liberata.
sis à facie domini. Et dēscendit in Ioppen, & in-
a ¶ Mercedem subuentionis.
uenit nauem euntem in Tharsis. Et dedit nāu-
a ¶ Vt fugitiuus sollicite quærens latebras.
lum eius & dēscendit in eam, ut iret cum eis in

Dñs autem

Mora. a ¶ Et fa. Per Ionam quem dominus misit ad prædicandum contra Niniuē, significat Euangelij prędicator, & nomē cōsonat: qa Ionas interp̄tat colūba, predicator aūt debet eē simplicitatis colūbinę, & carēs amaritudis felle. b ¶ Fil. i. veritatis. Sicut fili⁹ dei dr q̄ ei⁹ instinctū seqt. Ro. viij. c, Qui spū dei agūtur, hi filij dei sunt. Ita fili⁹ veritatis debet eē prędicator, ꝓm simplr, sequendo. c ¶ Vade. quæ interp̄t. ꝓ spaciosa, nō significat mūdi vanitatē quę diffusa est p orbē. Vñ cuidā religioso prędicīti contra vanitates mūdi qdā mordaciter dixit: Frater cōpatiamini mūdo. nā emēdabit se. Et cū frater assereret oppositū ille subiunxit, imo qa religionē intrauit, & sic frater cōfusus obmutuit. f ¶ Et sur. nā prędicator ex hūana fragilitate declinat prædicti dilaboré & vt euitet magnatorū maleuolētiā. g ¶ Et des. in Ioppen. quæ interp̄tatur pulchra. Nā libēter declinat ad locū vbi sibi pulchra facies ostēdit & bonū conuiuiū pręparat. h ¶ Et inue. quæ interpretatur exploratio gaudij. & iō per hanc nauē intelliguntur personę quæ prædicatorē inducūt, vt transeat ad delectabilia mūdi, i ¶ Et dedit nau. supportando eos in aliquibus illicitis.

Floraliter

Quare Ionas fugit

☞ctione in extremo littore quod pulcherrimum dicebatur. eò q̃p
A in Iudæa erat,non vult tollere panem filiorum & dare canibus.
Marci.7.c. Sed quia venerat ad oues Israel,dat vectoribus precium vt qui primũ populũ suum venerat saluare,saluet accolas maris & inter tẽpestates .i.suã passionẽ, & crucis cõuicia submersis inin ferno,
Allego. saluet eos quos quasi in naui dormiẽdo ne gligebat.Per fugã,ppheteꝫ põt significari humanũ genꝰ, qñ cõtẽnens prẽcepta dei ab eiꝰ facie recessit & mũdo se tradidit,&postea sẽuiẽte cõtra se mũdi naufragio cõpellit reuerti ad eum quẽ fugiebat,& quę sibi salutaria putauerat vertũtur in pniciẽ,nec solũ non ꝓdest auxiliũ hoim his quibus prẽbet.sed etiam prębentes pariter conterunt,sicut legimus Aegyptũ vastatã ab Assyrijs. quia
ꝓputabat contra voluntatem dei prębebat auxilium Israelitis. a ¶Et clama-nescientes veritatẽ non ignorãt dei ꝓuidentiã,& sub errore religionis sciunt esse aliquid venerandũ: Israel contrà nec bonis nec malis intelligit deũ,& Christo plangente populũ siccos habet oculos. b ¶Et do. Alijs turbatis ꝓ pheta securus & tranquillus desẽbit,vt in interioribus nauis placido somno ꝓfruat. Vel põt dici q̃p conscius fugę & pcti,alijs ignorantibus cãm tẽpestatis,ipse fluct⁹ cõtra se intumescẽtes videre nõ audet.& dormit non ex securitate, sed ex tristicia, sicut Apostoli in passione domini. Grauis so-
Matt.26.c. mnus ꝓpheteꝫ significat hominẽ torpentẽ sopore erroris,cui non sufficit fugere à facie dñi,sed insuper quadã vecordia obrutus ignorat dei irã & securꝰ dormit,& ꝓsũ dũ somnium rauca nare sonat. ¶Tropo.
Tropo. ꝓsopora- Multi sunt qui eũ Iona nauigantes & habẽtes ꝓprios deos,ad cõtẽplationẽ gaudij ire
uit festinant.Sed postq̃ Ionas sorte fuerit dep̃hensus,& morte illius mũdi sedata tempestas & mari tranquillitas reddita,tunc vnus adorabitur deus, & immolabuntur spũales victimę,quas iuxta literã in medijs fluctibus non habebant. c ¶Et dixit vir. Sępe experti naturã ventorũ & tẽpestatũ, vident non ex solitis causis fluctus consurgere.Quod si esset sorte non quererent autorem naufragij,nec per rem incertam certũ periculũ vitare cuperent.Quod Marthias sorte eligitur,& hìc fugitiuus sorte dep̃henditur,non agitur virtute sortium sed voluntate dei,qui sorSors an ali qd operet? tes regebat incertas.Nõ ergo hoc exemplo debemus credere vel vti sortibus,quia priuilegia singulorũ non possunt legem facere cõem.Volũtate dei Pharao & Nabuchodonosor iudicio sõniorum futura cognoscũt, non tñ iõ vbiq̃ somnijs est credendum.

Nico.de Lyra.

☞Indica nobis

q̃ tũ spectat ad propositum.Vna quę dicitur prophetia prę
Duplex ꝓphetia destinationis.s.quãdo aliquid reuelatur futurum eo modo quo est in diuina præordinatione,&illud semper impletur.Hoc mõ reuelauit dominus Samueli delectionem Saulis.j.Reg.xv.s. propter quod dixit Samuel:Porrò triumphator in Israel non parcet & pœnitudine non flectetur,neq; em̃ homo est vt agat pœnitentiam.Alia est ꝓphetia comminationis.s.quando aliqua punitio reuelatur futura prout est in causis secundis secundũ earũ dispositionẽ:& secũdũ hoc Isaias de mandato dei dixit Ezech.iij. Reg.xx.a.Prępipe domui tuę,morieris em̃ tu & nõ viues.talis em̃ erat infirmitas,q̃p secundũ naturam non poterat euadere mortẽ: & hæc non semper implet: præordinauerat em̃ deꝰ eũ sanare miraculosè ꝓpter eius ꝓces & lachrymas.Itẽ sciẽdũ,q̃p spũs diuinus ꝓut vult tãgit corda ꝓphetarũ.s.minꝰ pfectè,vel pfectius, sicut Isaiæ fuit reuelata mors Ezechię futura secũdũ cursum naturę.iõ dixit:Morieris & nõ viues.postea verò eiꝰ sanatio miraculosa,sicut ibidẽ subdit:Reuertere,dic Ezechiæ &c.,Audiui orationem tuã & vidi lachrymã: & ecce sanaui te. Prophetia autem ista de subuersione Niniue fuit tãtũ cõminationis,qa tũc nõ fuit impleta ꝓpter pniam Niniuitarũ,verũtamẽ hoc nõ fuit reuelatũ Ionę à principio,sed solũ qd̃ denũciaret Ninjue subuersionem.Ionas verò cõsiderãs diuinę misericordię magnitudinẽ,& ex altera parte coniecturãs q̃p Niniuitæ pœnitererent ad eius denũciationem, timuit ne ꝓphetia sua non ipleret,& sic falsus propheta diceret: ꝓpter quod ꝓpter qd̃ voluit mãdatũ domini declinare.& hoc est qd̃ dicit.j. C
ca.iiij.,ꝓpter hoc prẽoccupaui,vt fugerem in Tharsis. scio enim quòd tu deus clemens & misericors es &c.Sed contra hoc posset dici,q̃p Ionas poterat nunciare destructionem Niniue conditionaliter.i.si non pœnitererent.& sic non posset vocari falsus ꝓpheta, ꝓpter qd̃ hæc ratio fugæ videtur nulla. Ad qd̃ dicẽdũ. qd̃ Ionas ꝓpheta sciebat, q̃p prolatio verbi prophetici magis sequit formam diuinę volũtatis q̃p humanę,sicut patet Numer.xxiij.de Balaã, qui volebat maledicere populo Israel. & ecõtrario benedicebat.Ionas aũt sciebat circa hoc diuinã volũtatẽ.s.q̃p subuersio Niniue nuncianretur absolutè:& iõ interponere condinonem nõ erat potestatis suæ. Secũdũ dubiũ Alia quę
est.quõ voluit fugere à facie dñi ,quẽ sciebat vbiq̃ prẽsẽtem? Ad qd̃ dicẽdũ ,q̃p licet sciret deũ esse prẽsentẽ vbiq̃ p essentiã & potentiã,sciebat tñ cũ hoc ipm eẽ spãliter in aliquo loco,& nõ in alio ad quẽ effectũ determinatũ:licut quãtũ ad missionẽ spũs sancti in signo visibili fuit i domo in q̃ erãt discipuli cõgregati,secũdũ qd̃ dr Act.ij .2. Et reple.totã domũ vbi erant sedẽtes,& nõ alia loca. Tpe vò Ionę ꝓpheteꝫ spũs ꝓphetiæ nõ dabat in terra Gẽtiliũ,sed tãtũ Iudeorũ: Nec valet cõtra hoc q̃p Ezechiel & Daniel ꝓphetauerũt in Chaldæa captiuitate qa hoc fuit longè post Ionę tpa: & iõ estimauit q̃p si esset extra terrã Isrl non fieret sibi mandatũ diuinũ de ꝓphetica nũciatiõe, sicut dr.j.Re.x.de Saule:q̃p existẽs cũ ꝓphetis ꝓphetabat & nõ alibi:licet hoc deus posset vbiq̃ facere:& iõ Ionas voluit extra terrã Isrl fugere.Hoc etiã à deo prmissũ est fieri,vt fugiẽs naufragiũ pateret,& à pisce deglutiret,i quo triduũ sepulturę Christi prę figuraret,secũdũ qd̃ dr Mat.xij.c.Sicut fuit Ionas in ventre ceti trib⁹ diebꝰ & trib⁹ noctib⁹,sic erit filiꝰ hoìs i corde terrę.a ¶Domi.Hìc cõsequẽter describit rebellãtis rep̃hẽsio.s.q̃p tẽpestatẽ à deo missam i mare,per quã coactꝰ fuit suã inobediẽtiã cõfiteri. & patet litera.b ¶Et cla.gliber eorũ ad deũ quem colebat.dicit enim Ra.Sa.q̃p ibi erãt homines de varijs Gentib⁹ & diuersorũ rituũ. c ¶Et Ionas. horrẽs videre maris tẽpestatẽ,& maximè q̃a sciuit eã ꝓpter se exortã. d ¶Et dormie. absorptus prę tristicia eucẽ, sicut Apostoli in passione Christi.Lu.xxij.c. ¶Et dixit.i.viri existentes in naui hoc inter se dixerunt: f ¶Venite.Dicit aũt Ra.Sa.q̃p videbant alias naues ab eis distantes ,ꝑperẽ nauigare,ita q̃p tẽpestas erat solũ circa nauẽ illã,& hoc videt ex eo quod dicit.infrà.Et remigabant viri,vt reuerterẽtur ad aridã,& non valebãt.quia mare ibat & intumescebat sup eos:ex quo videtur q̃p fluctus maris cõuenirẽt ad eos ad quãcũq̃ ptẽ se verterẽt & ex hoc ꝓperuit q̃p illa tẽpestas erat exorta ,ꝓpter maleficiũ alicuiꝰ exũtis i naui:& iõ miserũt sortes ad iueniẽdũ ipm.Qualr aũt licitũ sit vti sortibꝰ & qlr nõ,dictũ fuit diffusè Nu.xxxiij.Põt tamẽ hìc aliqd breuiter repeti.Circa qd̃ sciẽdũ,q̃p duplex est sors:quędã diuisoria,vt quãdo ad aliqd diuidẽdũ mittũt sortes,vt p hoc determinet qs quę ptẽ accipiat,cõmittẽdo totũ eutũ fortunę:& hoc nullũ est pctm. Alia cõsultoria,qua p sortes cõsuliũ qd sit agẽdũ vl dimittẽdũ.& An sortibꝰ vti liceat Duplex est sors
☞sic si expectet

✻a ¶Domi.au.mi.ventum mag.i.contritionis spiritũ qñ Moraliter
talis prędicator pcipit defectũ suũ,& hic pctm suũ verè recognoscens mittitur in mare.i.in amaritudinẽ pœnitẽtię: & piscis suscipit eũ ne submergatur,id est Christus per piscem significatus in cuius ore stateremꝰ inuenit Petrus:Matt.xvij.d.Suscipit pœnitẽtẽ ne desperans absorbeatur.

¶In ca.j.Ionę.vbi dicit in Postilla.Et tamẽ oportet hoc dicere si fuit pater Ionę.

ADDI. Et dictũ fuit suprà.Iere.j.ca.in additiõe & in alijs additionibus,nõ est regula apud Hebrços,q̃p quãdo exprimit in principio alicuiꝰ ꝓpheteę nomen patris,intelligitur pater fuisse ꝓpheta sicut & filius:sed est dictum vnius rabbi, qd̃ nõ habet aliquã ꝓbabilitatem,nec autoritatis fundamentũ. vnde non est necesse dicere,q̃p Amathi est nomen appellatiuum.

a ¶Indica. sub mira breuitate interrogatur, persona, regio, ciuitas, vt ex his causa periculi cognoscatur. b ¶Hebræus ego. Non dixit: Iudæus sum. qđ nomẽ imposuit populo scissura. x. tribuum à duab⁹ sed Hebręus qđ nomẽ generale erat tã duab⁹ q̃m. x. tribub⁹. ¶Cũ indicasset se dominũ timere indicauit se etiã à facie ipsius domini fugisse, & eius præceptа non fecisse: ideò timent viri q̃ intelligunt sanctum, & sanctę gentis virum, & magnum esse qui fugit, sed maiorem eum qui quęrit nõ audẽt tradere, celare non possunt. ¶Cũ confiteatur creatorẽ maris & aridę, cur aridã relinquẽs arbitratur se conditorẽ maris in mari se posse vitare? c ¶Et dixit increpando: Si times deum quem tã potentẽ prædicas, quomõ putas te eum posse euadere? Vel interrogantes dicunt volentes nosse causam fugę cur relicta propria terra in mari salutem quęrat? d ¶Quid faci. Rogant, vt ipse sit remedio qui fuit autor peccati. Q. Exposuisti causam morbi, indica & sanitatis. Ex tumore maris intelligimus irã dei contra nos, q̃ fugitiuum suscepimus. Sed occidamus te, vt hanc iram mitigemus. Cũ verò cultor dei sis, tuum est imperare, quid opus sit facto: nostrum est manus adhibere. vt sic auersa ira dei cesset mare. e ¶Et dixit. ad. Fugitiuus deprehensus nõ dissimulat, non negat, sed confessus culpã libenter assumit pœnã, malens ex suo peccato solus perire, q̃ alios secũ peccent & pereãt. Instruit etiã p salutẽ & conuersionẽ nautarũ, magnam Niniue multitudinẽ simili confessione posse saluari. ¶Alle. Hiventi, hi fluct⁹ ad Christũ & ad ecclesiã peridantẽ referunt, vel ad Apostolos suscitantes, qui eum in passione deserẽtes, in fluctibus turbant. Dicit ergo Christus, quia videt me mũdus vobiscũ ad cõtemplationẽ gaudij nauigare, vt vbi ego sum & vos sitis. ideo fremit, & me cupit deuorare, vt vos piter occidat, nec intelligit quia velut escã in hamo capit, vt mea morte moriatur. f ¶Tollite. Tẽpestas quæ propter me cõtra vos surgit, me moriente sedabitur: nõ est vestrũ mortẽ timere, sed aliãs ab alio libenter suscipere, nisi vbi charitas periditat. g ¶Et remi. Prolata contra se sniã, tamẽ in culpatorem deus non audent manũ mittere: ideò laborant ad terram reuerti, mallentes perire, q̃ sanguinẽ fundere. Remigãt aiũt quia putant absq̃ sacramẽto illius q̃ passurus erat, posse nauem de periculo liberari: cũ Ionæ submersio sit nauis reuelatio. h ¶Et clama. Contestantur deum, vt quod iacturi sunt, non imputeẽ eis ad culpam. Quasi dicatur, nolumus interficere tuum prophetam, sed ipse cõfessus est iram tuam, & tempestas tua eũ arguit, voluntas tua manibus nostris exigitur. Simile quid facit & dicit Pilatus, qui lauans manus, ait: Mundus ego sum à sanguine iusti huius. Nolunt Gentes perire Christum, innocentẽ resistant, & Iudæi dicũt: Sãguis eius sup nos & sup filios nostros. ¶Quòd eum suscepim⁹, q̃ mare sęuit, q̃ sorte deprehenditur, q̃ ipse in dicat quid de se fieri debeat opus est rugi voluntatis. Vnde Saluator in Psal. Dñe vt facerẽ volũtatẽ tuam dei⁹ me⁹ voluit. ¶Ante passionẽ Christi errores & diuersa dogmata q̃si cõtrarij fluct⁹ turbabãt nauiculã ecclię & totũ hũanũ genꝰ: sed post passionẽ & trãquillitas fidei, pax orbis, cõuersio ad deũ, oĩa secura. Ita post præcipitationẽ Ionę mare stat à feruore. i ¶Et timute. Añ passionẽ timẽtes clamabãt ad deos suos, post passionem timent deum venerando & colendo, & imolant hostias quas iuxta litteram in fluctibus non habebant, sed sacrificium spũs contribulati: & vouent vota se amplius à deo non recessuros, cernentes ex fuga tẽpestatis verba prophetę vera fuisse.

Nicolaus de Lyra.

sic expectetur ostensio per sortes à dęmone illicitum est. sicut si à corpe cælesti cuius effectus ad hoc nõ se extendit: & ideò non caret occulto pacto dæmonũ. Si aũt expectet à deo & signis angelis, nulli est pctm̃ nisi in casu, vt cũ hoc fit sine necessitate: quia tũc ad dei tentationẽ pertinet: vel si in necessitate debita dei reuerentia omittatur, propter quod prętermissa oratione Apostoli miserunt sortes in electione Matthię. vel si electiones ecclesiasticę quæ instinctu spiritus sancti debent fieri, fortunę sortiũ committatur. Rationes & autoritates omitto quia positę sunt loco supradicto. Istos tamen non oportet hĩc excusare de peccato, quia sicut dictum est, erant ibi diuersi homines diuersos deos colentes: & ideò videtur, q̃ miserunt sortes secundũ morem Gentiliũ, qui vtuntur superstitiosis. Deus tamen qui elicit bona de malis sic sortes temperauit, q̃ Ionas deprehensus fuit, & confiteri peccatũ suum compulꝰ fuit. secundum quod dicitur Proverb. xvj. d. Sortes mittũtur in sinum, sed à domino temperantur. ideò sequit: a ¶Et dixe. Et fecerunt sibi quatuor quæstiones, dicentes: b ¶Quod est opus tuum? quia ex opere malo homo est puniendus. c ¶Quæ terra tua? quia propter maliciam terræ aliquis aliquando punitur. d ¶Et quo vadis? quia aliquis puniendus est qui vadit ad locum malum seu prohibitum. Et ad istam quæstionem respondit se fugere in Tharsis, vt declinaret domini præceptum, vt habetur infrà. Cognouerunt enim viri, q̃ à facie domini fugeret, quia indicauerat eis, licet hĩc taceatur. e ¶Vel ex quo populo &c. quia aliquando filius punitur pro malo parentum. f ¶Et dixit ad eos: Hebræus ego sum &c. hoc enim nomen est commune omnibus descendentibus à Iacob patriarcha. g ¶Et timuerunt uiri timore magno. &c. propter offensam dei Ionæ quem confitebatur dominum maris & terræ. h ¶Et dixerunt ad eum. Hĩc consequenter ponitur Ionę deprehensi punitio: de qua primò quæritur. Quid faciemus tibi & cessabit mare à nobis? &c. Et subditur responsio. i ¶Tollite me. & mittite in mare. Magis enim voluit solus mori, q̃ cum eo alij morerentur occasione sui: volens etiam per mortẽ suam placare offensam dei. k ¶Et remigabant uiri ut reuerterentur ad aridam. tentantes si posset eu adere sine ei⁹ morte. l ¶Et clamauerunt ad dominum & dixerunt &c. ne imputaretur eis mors Ionę. m ¶Quia tu domine sicut uoluisti fecisti. Et tulerunt Ionam & miserunt eum. &c. Experientia enim tempestatis iã cognoscebant potestatem dei quem Ionas colebat. n ¶Et stetit mare à feruore suo & cætera. ex quo manifeste apparuit ipsius Ionæ transgressio, mandatum domini declinando. o ¶Et timuerunt uiri timore magno &c. ex signis visis fuerunt conuersi ad colendum verum deum, qui habet super omnem creaturam dominium: & hoc bonum elicuit deus de malo Ionæ. Dicit enim Augustinus in Enchiridio, quòd deus adeo est omnipotens & bonus, quòd non sineret mala fieri, nisi ex eis maiora bona eliceret.

a ¶Quem sors indicauerat cogunt propria voce confiteri.

a ¶Quid operis agas.

a ¶De qua regione vel de populo cuius ciuitatis.

a ¶Transitor, sicut Abrahã & alij patres qui fuerunt peregrini huius mundi.

a ¶Non deos quos colitis, sed eum qui omnia fecit, & in omnibus potens est.

a ¶Sed est colo quem vos ignoratis. vel timeo vt seruus, & si non diligo vt filius. b ¶In quo fugio. c ¶De qua fugio. ¶Ad distinctionem maris non terram sed aridam eleganter vocat.

a ¶Fecce causa quare hæc quærebant. b ¶Nunc dei persequens fugitiuum. c ¶Dum morantur nautæ aspectus sedat, offendens se vltionem creatoris non posse differre.

a ¶Me quærit tempestas, me perdite, vt mea morte viuatis.

a ¶Non ignoro in meam pœnam elementa turbari, si tenero tempestatem, vos recipietis tranquillitatem.

a ¶Qui me recepistis.

a ¶Scientes mortem peccati peiorem esse quam vitæ: & ex magna fide pro anima alterius præcantur, cum ipsi periclentur corpore.

a ¶Non rapiunt, sed cum obsequio & honore portãt b ¶Carinam. c ¶Non repugnantem, sed manus per voluntatem dei præbentem.

a ¶Mare quod absente Iona irascitur, tam desiderato apprehendens, tenet, gaudet & conlaudet, & ex gaudio tranquillitas redit.

a ¶Ex tota anima, ex toto corde, & ex tota virtute.

Allego.

Ioh. 17. d.

Mart. 27. c.

Ibidem.

Psal. 39. b.

† Deu. 21

Cap. II.

ET præparauit. Vel ab initio cū conderet, vel iuxta
nauem fecit venire, vt præcipitē susciperet, & pro mor
te habitaculum præberet, vt q̄ in naue iratum senserat
deum, in morte sentiret propicium.. b ¶ Et erat Io-
Sicut Ionas per hoc q̄ fuit tribus die-
bus, & tribus noctibus in ventre ceti,
indicat Christi passionē: sic & oratio e-
ius typ⁹ est oratiōis Christi. ¶ Qui ere
Danie.3.c. dit tres pueros ita de incendio libe-
ratos, vt nec vestimenta eorum ardor
ignis attingeret, nō debet dubitare de
salute Ionæ in ventre ceti. ¶ Dicunt q̄
dā in paraseeue, quīdo sole fugiēte à se
xta hora vsq̄ ad horā nonā nox succes-
sit dici: duas noctes & dies ibi cōputan-
das vsq̄ ad mane sabbati, & apposito
sabbato cū nocte sequēti tres dies & no
ctes cōputari alij intelligunt sine eo-
chicos. i. à parte totum. c ¶ Clama.
†Mat.12.c. Dū viderē i manē beluā, rictus apertos,
recordatus sum dei, & clamaui: Vel, in
aquis cedentibus: clamore locū inueniē
te, vel solo cordis affectu. Quārū ad Io
nā pater, q̄ clausus vtero in medio ma-
ris fuerit, Saluator verò i carne apparēs
habitationē huius terrę tēpestatib⁹ ple
ne expert⁹ est, quæ ad cōparationē cæle
stis habitationis mare & tēpestas dicit.
Psal.68.a. vnde: Infixus sum in limo pfun. & non
Idem est sub. Et iterū: Veni in altitudinē ma-
†Psa.n9.a. ris, & tē. demersit me. ¶ Iuxta anagogē
Anagoge in corde maris. i. in mediis † tēpestatib⁹
†tentationibus se esse commemorat, & tamen inter a-
maras aquas tentat⁹ iuxta oīa absq̄ pec
cato, non sensit amaritudinē aquarum
sed circumdatus & refocillat⁹ est dulce-
dine fluminis quę lætificat ciuitatē dei.
In persona Ionę patet hęc oīa ad literā
facta, In Christo omnis tētatio sine pec
cato, quæ dei volūtate contigit, nō op-
primens sed transiens fuit, quia in eo vi
res amisit, vt qui in ea periclitari solebāt
per istū vincentē liberarent. d ¶ Abie
Philip.2.b. ctus. Qui formā serui acceperā, fragili
tatē hominis imitatus, anteqū clamans
B exaudirer, dixi: Qui in te lumine lumen
eram, homo factus abiectus sum, vt per
hoc humanum genus ad te reducam.
e ¶ Videbo templum. Hoc Ionæ
conuenit, vel optanti vel confidenti,
qui prophetico spiritu hoc futurum cō
tēplabat. Christo aūt cōuenit iuxta q̄d
Iohūl.17.a. legit, Pr̄ clarifica me apud te, claritate
quā habui aūq̄ mundus fieret. Sicut
tēplum pr̄is est filij⁹, ita & templū filij est
Ibid.v.6.f. pater. de quo ipse dixit: Ego de patre
exiui, & veni in mūdū. f ¶ Abyssus
vallauit. Abyssus hīc accipiunt cōtra-
riæ fortitudines, vel tormētis deditę po
testates ad quas in Euāgelio rogāt dæ-
Matt.8.d. mones, ne coganť ire vt torqueantur.
g ¶ Pelagus. Historia patet, q̄ Ionas
venerit vsq̄ ad pfundū terrarū, quib⁹
quasi vectibus & colūnis dei voluntā-
Allegorice te terrę globus fustētatur. ¶ Allegori
†deficeret cē. In Christo homine principale & qua
si caput fuit aīa, quæ descendit ad infe-
riora loca, vbi aīæ hominū sub diabo-
li potestate tenebanť. Isti sunt vectes q̄
prohibent aīas ab inferis exire, hos ve-
ctes frangit dūs. & eos qui clausi tene-
Matt.16.d. banť liberat. h ¶ Cum anguſt. Hæc
Luc.23.f. Christo cōueniūt, dū dicit: Tristis est a-
†votum nima mea vsq̄ ad mortē. Et iterum: Pa
naturæ ter in manus tuas cōmendo spūm meū. i
ora. mea. Idcirco in tribulatione dei memor sui, vt de extremo
maris oratio ad cælos scandat: Vt veniat ad temp. san. tuum.
in quo eterna beatitudine frueris. Petit autē quasi pontifex, vt o C
ratio sua ascendat ad deū, vt in corpore suo populus liberetur.
k ¶ Qui custodiunt. Cū omnia sint vanitas, omnes ex neces- Eccle.1.a.
sitate faciunt vanitatem: Sed non omnes custodiunt quasi thesau
rum, nec diligunt quod faciunt, non ergo toti humano generi
misericordiam denegat. Deus natura mi
sericors paratus est vt saluet p demētiā
quos saluare nō pōt per iusticiā: sed nos
misericordiā sē offerentē vicio nostro re
linquimus. Et nota q̄ propheta in vētre
ceti sui periculi oblit⁹ de natura rerū gña
li sūia philosophat. Iudei dū seruant tra-
ditiōes hoim, mādata dei q̄ semp mīser⁹
¶ cōsūl fuerat

minum, & immolauerunt hostias
domino, & uouerunt uota.

Cap. II.

a ¶ Morti & inferno præci-
pit, vt prophetā fuscipiat,
sed quantum gaudent in
deuoratione, tantum lugēt
in vomitu.

a

ET præparauit dominus piscem gran
dem, ut deglutiret

a ¶ Sicut fuit Ionas tribus diebus & tribus noctibus
in ventre ceti, sic erat filius hominis tribus di-
& tribus noctibus. &c.

b Ionam. †Et erat Ionas in uentre pi b
scis tribus diebus & tribus nocti-

a ¶ Postquam se fospitem sensit in vtero cete, conuer-
titur ad exorandum misericordiam dei.

bus. Et orauit Ionas ad dominum c
deum suum de utero piscis, & di-

a ¶ Christus inter mortuos liber, in inferno viuens
clamat: Non derelinques in inferno animam me-
am nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

c
xit: †Clamaui de tribulatione mea
ad dominum, & exaudiuit me. De d e

a ¶ Id est de vtero ceti, qui pro magnitudine sua in-
star haberet inferni. ¶ Qui probat
renes & corda.

uentrē inferni clamaui: & exaudi-
sti uocem meam. Et proiecisti me f

a ¶ Id est in inferno, pro quo in Euangelio. i. in
corde terræ. Sicut enim cor animalis in medio
est, sic infernus in medio terræ esse perhibetur.

in profundum in cōrde maris, & g
flumen circumdedit me. Omnes
gurgites tui, & fluctus tui super me
transierunt. Et ego dixi: Abiectus
sum à conspectu oculorum tuo-

a ¶ Quamuis abiectus tempore. b ¶ In profundo
maris positus, prophetali spiritu astbi est.

rum, Verūtamē rursus † uidebo
templum sanctum tuum. Circum-

a ¶ Aquæ mundi quæ limum trahunt secum, corpus
fouent, sed animam occidunt: quæ tamen Christo
nocere non potuerunt, quia non necessitate sed
voluntate fuscepérat.

dederunt me aquæ usque ad aui- f
mam, abyssus uallauit me, † pela- g
gus operuit caput meum. Ad ex- h
trema montium descendi: terræ ue i

a ¶ Opinione hominum. ¶ Alia litera circumdederunt.

ctes conclūserunt me inæternum,

a ¶ Tamen. ¶ Non dabis sanctum tuum videre corr.
b ¶ Ne in morte corruptus, in inferni cibus trāseam.

& sublēuabis de corruptione uitā

a ¶ Hoc affectu blandieris, quia communem omnib⁹
deum, beneficij magnitudine sibi facit proprium.
b ¶ Cum in ventre ceti ex fragilitate carnis nihil
spei reliquum esset recordatione domini impositi
bilia vici.

h meam domine deus meus. Cum k
† angustiaretur in me anima mea, l
domini recordatus sum: † ut ueni- m
at ad te oratio mea ad tēplum san-

¶ Ego ita, sed qui.

k ctum tuum. Qui custodiunt uani- n

a ¶ Sibi paratam. ¶ Quæ non reliquit hominem
in vanitate, sed expectat vt redeat.

tates frustra, misericordiam suam

¶ Vt veniat ad te impetratione. Et si fuerit oratio perseuerans exaudietur: ideò
subditur: d ¶ Et exaudiuit me. De uentre inferni cla
maui & exaudisti uoc. propter quod post orationem sequit:

NICO. DE LYRA.

ET præpara. Cap. II.
Hīc consequenter ostenditur
ipsi⁹ Ionę pria: Et hoc ex duo
bus. Primò ex eius oratione, Diuisio
secundò ex mādati diuini psequutione,
cap. seq. Prima in tres, quia primò ponit
orantis locū, secūdò oratiōis modus, ibi:
Et orauit, tertiò exit⁹, ibi Et dixit. Circa
primū dicit: a ¶ Et præpa do. pi. qa
ei obedit omnis creatura ad nutum.
b ¶ Et erat. Nec mirum, si tamdiu ibi
vixit, quia hoc fuit diuina virtute, qui
potest vbi vult, & quomodo vult salua
re. c ¶ Et orauit Ionas. Hīc conse-
quenter describitur orationis mod⁹ cū
subditur: Clamaui ad do. Erat quidē
valde horridū sic deglutiri, & in ventre
piscis detineri. d ¶ Et exaudiuit. Io
nas em̄ adhuc existens in ventre piscis co
gnouit diuinitus se erituru. e ¶ De
uen. id est de ventre piscis qui dr̄ infern⁹
metaphoricè, quia valde horridum erat
ibi esse. f ¶ Et proiecisti me in pro
fun. in corde ma. quia pisces tā magni D
habitant in profundo maris, non enim
possunt natare prope litus. g ¶ Oēs
gurgites tui & fluctus tui. Transibāt
enim super piscem & per consequens su †aspicia ad
per Ionam in eo inclusum. Cætera patēt
ex dictis vsq̄ ibi: h ¶ Ad extrema
mon. Sicut em̄ dictū est, tales pisces ha
bitant in profundo maris, quod multū
distat à montibus in littore maris existē
tibus. i ¶ Terræ vectes. i. ita sum cō
clusus inter littora maris, q̄ in æternum
non potero exire nisi tua virtute iō sub- †alga alli-
ditur: Et sublevabis. k ¶ Cū angu- gata est ca-
stiaretur in me anima mea. desperans piti meo,
omni virtute humana. l ¶ Domi
ni recordatus sum. à quo solo expe-
cto remedium. m ¶ Qui custodi-
unt vanitates &c. in eis perseuerantes.
n ¶ Fruſtra misericordiam suam
delin. id est reddunt se indignos diuina
misericordia, pro vanitatibus suis
sequendis, quæ nullius sunt momenti.

c ✠ Ego autem Moraliter
Moraliter. Et præparauit b ¶ Et †& venit
erat Ionas in uentre piscis tribus
diebus. Per quos significantur amara
contritio, integra confessio, & debita
satisfactio. c ¶ Et orauit Ionas
ad dominum de utero piscis, & di-
xit: Clamaui & cætera. quia verè
pœnitere debent orare frequenter pro
peccati remissione, & pro diuinæ gratiæ
impetratione. Et si fuerit oratio perseuerans exaudietur: ideò
subditur: d ¶ Et exaudiuit me. De uentre inferni cla
maui & exaudisti uoc. propter quod post orationem sequit:

eorum fuerat, derelinquūt. a ¶Ego aūt. Christus ante passio
E nem quodāmodo fugerat obedire deo: dū dicit: Nō est bonū da
Matth. 7. c. re panē filiorū canib⁹. Et iterū: Pater si possibile est trāsi. à me ca. i.
Ibid. 26. d. ste. Sed post resurrectionē ꝑfidos relinquēs spōtē prædicat mun-
Ioh. 17. b. do qđ fuerat imperatū ante passionē. b ¶Quæcūq; voui. In
passione nos omnes vouit patri, vt non
periret aliqs de his q sibi erant dati. Pro
salute oīm promisit, ne faciamus eū mēn
dacē, mūdi simus, vt nos offerat patri.

GLOS. ORDI.

ET factum. Hoc Cap. III.
totū, ꝙ iubet, ꝙ obedit, ꝙ nō
vult, ꝙ iterū velle cogitur, ꝙ
secūdō patris volūtatē exequi
tur, Christo conuenit ex forma serui.
Allego. d ¶Et surre. Allego. Christus post in
feros, ꝓpriē surgere dicitur, & prædicare
Mat. 28. d. quando Apostolos mittit ad baptizan-
dum homines in nōe patris & filij & spi
ritussancti. hoc est iter triū dierū, hoc tē
sacramēti humanę salutis via vni⁹ dei.
i. vnius dei confessione perficit Iona. i.
Ibidem Christo in Apostolis prædicante, qui di
xit: Ego vobiscū sum vsq; ad consumma
tionem seculi. e ¶Et Niniue. Tam
ampla erat Niniue vt vix posset circumi
iri itinere dierum triū. at ille memor prę
cepti & sui naufragij iter trium dierum
festinatione vnius diei compleuit. Quī-
dam verō dicunt ꝙ in tertia parte ciui-
f tatis tm̄ prædicauerit. & statim prædica-
tionis sermo ad reliquos peruenit. ¶Nō
dixit tribus diebus & noctibus, vel vno
die & nocte, sed absolutē, diebus, & die:
vt ostenderet in mysterio trinitatis & cō
fessione vnius dei nihil esse tenebrosum.
f ¶Adhuc quadra. secūdū. Lxx. Siue
per. xl. dies, siue per triduū, idē Christus
significatus est. Per. xl. s. quia peregit cū
discipulis suis post resurrectionem. xl. di
es, & ascendit in cælum. Per triduū, quia
tertia die resurrexit. ¶Nō est ꝓphetia,
descendens de presciētia dei, vbi omnia
sicut sunt, ita permanent: sed est commi-
natio ad correctionem, proponens iustā
vltionem secundū presentia peccata Ni
niuitarum. ¶Quadragenarius cōuenit
†Mat. 12. d peccatoribus ad pniam & ieiuniū & ora
tionē, & saccū & lachrymas, & deprecan
di pseuerātiā: Hoc numero Moyses, &
Elias, & ipse Christus ieiunauerunt. Hīc
nūerus nobis inducit ad ꝓparādas aīas
nras ad esum corporis Christi. ¶Pul-
cher ordo. Prędicit deus ꝓphetę: ꝓpheta
prædicat ciuitati, prius viri credūt, illis
prædicātibus ieiuniū oīs ætas induit sac
co. Viri non saccum, sed ieiunū prædicant tm̄: sed illi quib⁹ pœ
nitētia prędicitur ieiunio saccū addūt, vt inanis venter, & luctuo
sus habitus, deū forrius deprecent. ¶Qui offenderāt deū luxu &
ambitione, eorū dānationem placant, per quæ prius offenderāt.
Prius ieiuniū, qđ deo in occulto offertur, deinde saccus qui exte
rius hoibus exhibet. ¶Hiero. Niniue. s. Euersa est Niniue quæ
mala erat, & bōa ædificata, quæ nō erat ſtrib⁹ mœnib⁹ & domi
bus, euersa est ciuitas in ꝓditis morib⁹. Et q̄uis nō sit factū quod
2. Cor. 1. d. illi hoīes timuerūt Iona ꝓphetāte futurū, factū est tamen qđ fue
rat deo prædicente prædictū. g ¶Et perue. Electis infirmis
& ignobilibus mūdi, tādē ad philosophos & potētes (qui mun-
dū regere videbant) puenit verbū Christi: Prius Petrus piscator
intrat, deide Cyprian⁹, pri⁹ idololatra, tandē credit & factus as-
sertor veritatis, post auditū sermonem Ionę Carthaginenses ad

Nicolaus de Lyra.

Cū pœnitētiā vo
cē ¶a ¶Ego au. in uo. s. cor meū ꝓ verā contritionē & pœni-
tentiam. b ¶Quæcūq;. Homines em̄ in magna necessitate
existentes solent emittere vota dño, & sic fecit Ionas in ventre pi
scis existens. c ¶Et dixit. Hīc consequēter ponit ipius Ionæ
exit⁹, cū dicit: Et dixit domi. pi. Dei dicere, est suū facere. Fe-
cit enim

a ¶Qui pro salute multorum deuoratus.

derelinquent. Egō autem in uoce [a]
a ¶Mersum, qui sum hostia & pontifex.
[b] laudis immolābo tibi, quæcum q̄ [b]
uoui reddam pro salute mea do-
mino. Et dixit dominus pisci: Et [c]
a ¶Præcipitur deto, abyssus & inferno, vt terris ter
ſtrisant Saluatorem, vt mortuos secum plurimos
educat, qui mortis vinculis tenebantur.
¶In ionis viralibus mortis victrix vita
processit.
cūomuit Ionam in aridam.

Cap. III.

¶Non dicitur propheta
quare non fecisti quod præ
ceperam, sufficit ad correc
tionem naufragij deuora
tio, vt qui imperantem non
senserat, sentiat dominum
liberantem.

ET factum est uer- [d]
bum domini ad
Ionam secundò, dicens: Surge &
¶Mundum.
uade in Niniuē ciuitatē magnam,
& prædica in ea prædicationem
a ¶Pater. b ¶Filium. ¶Ego a me ipso
non loquor.
c ¶A morte. ¶Sine mora obediens.
[d] quam ēgo loquor ad tē. Et surrē- [e]
a ¶Christus. b ¶Per apostolos.
xit Iōnas, & ābiit in Niniuen iux- [f]
¶Præceptum.
ta uerbum domini. Et Niniue e- [g]
rat ciuitas magna itinere dierum
trium. Et cœpit Ionas introire [h]
ciuitatem itinere diei unius, &
a ¶Christus stans in templo e amat: Qui sitit, veniat
ad me & bi. Omnis vero fermo Christi quia de
magnis agit, clamor dicitur.
[i] clamāuit & dixit: Adhuc qua- [i] [k]
draginta dies, & Niniue subuerte-
a ¶Præputium credit, circumcisio infidelis manet.
b ¶Qui veniunt in perfectum virum in ætatem
Christi.
tur. †Et credidērunt [b] uiri Niniuitę [l]
a ¶¶Saccus & ieiunium arma sunt pœnitentium.
in dño, & prædicauerunt ieiūniū, [m] [n]
¶Quia nullus sine peccato, nec infans vnius diei.
& uestiti sunt saccis à māiore usq;
[o] ad minorē. Et peruenit uerbū ad

huc. xl. d sic em̄ meruerāt ciuitū delicta vt dictū est supra, cōditio erat subin
telligēda. s. si nō agerēt pniam: sed nō erat à ꝓpheta exprimēda,
vt prędictū est. l ¶Et cre. Hīc cōsequēter ponit cōuersio ppli
ad prędicationē Ionę, cū dr: Et credi. qui pri⁹ em̄ colebāt idola.
m ¶Et prædi. i. solēniter indixerūt populo. n ¶Ieiu. vt
per carnis afflictionem, & humiliationē in victu & vestitu placa
rent dei iram. Et non solūm fecerūt hoc populares, sed etiam ma
iores. iō subditur de rege, vt sui exemplo magis animarent alij.

Mora. d ¶Et factum est uerbum. Quoniam prædica- Moraliter
tor cognoscens suum defectum, debet ardentius exercere prędi
catiōis officiū, ideò sequitur: e ¶Et surrexit Ionas, à somno
negligētiæ. f ¶Et abiit in Niniuen. per actum diligentiæ. &c.
i ¶Et clamauit & dixit: Adhuc quadraginta di. &c.
& subintelligitur, nisi pœnitentiā egerit, vt ex sequentib⁹ appare
bit. & ideò p istos quadraginta dies intelligit pœnitentia perfec
ta. Vñ Moyses legit ieiunasse diebus quadraginta. Exod. xxxiiij.
& Elias. iij. Regū. xix. & Christus. Matth. iiij. tamen Niniue sub-
uersa fuit à statu culpæ in statum gratiæ, secūdū illud Prouer. xxj.
a, Verte impios, & non erūt. s. impij, ideò sequitur in fine capitu.
¶Et vidit deus

pœnit'tiã vocat,& Christũ publicè prędi
A cat.Ecce rex Niniue de solio surgit,purpu
ram sacco,vngu'ta luto, mundicias sor-
dibus cõmutat.Difficile est potentes & elo
quentes in mundo ad Christi humilita-
tem conuerti. a ¶Et clamauit. Clama
uit dicens in Niniue, qđ erat cõstitutum
ex ore regis & principũ eius.vnde. Lxx.
Et prædicatũ est in Niniue à rege & ab oĩ-
bus maioribus eius. b ¶Quis scit.Sub
ambiguitate dicit.vt dum homines dubiĩ
sunt de salute,fortius agant pœnitentiam,
& deum magis ad misericordiam prouo-
cent.c ¶Et vidit deus.Et tunc Niniui-
tis,& q̃tidie ppls mũdi cõminatur deus
vt agãt pniam.Qui si cõuersi fuerint,ipse
quoq; sniam cõuertit,& ppli conuersione
Exo.24.b. Ezec.33.c. solebat ꝓmittere:Faciemus oĩa quęcumq;
dixerint nobis dñs,sed opa cõspexit,q mau-
uult vitã q̃ mortẽ pctõris. Vidẽs mutata
opa,libenter mutat sniam.Potẽ dicamus
q̃ pseuerauit in ꝓposito suo, à principio
volẽs misereri.Nõ em punire volebat,nec
punitus erat,qui comminabatur.

GLOS. ORDI. Cap. IIII.

ET afflictus est.Nõ contristãt
q̃ Gentiũ multitudo saluatur,
sed q̃ videt Gentẽ suã perire,
& se de tanto numero ꝓpheta
rũ electũ,q per salutem aliorum,ruinã po-
puli sui nunciaret,tam q̃dammõ de salute
B desperans Israelis. Sic dñs fleuit super Ie-
Luc.19.f. rusalẽ.Et noluit panẽ filiorũ mittere cani-
Matt.15.c. bus.Apostoli q̃q; primũ prædicãt Israeli.
Roma.9.a. Paulus etiam optat Anathema esse pro
Allego. fratribus suis. ¶Pulchrè Ionas id est do-
lens,tristis est vsq; ad mortem, qa ne peri-
ret ꝓpulus Iudęorũ quãtũ in se fuit,mul
†displicuit Ionę displi entia ma gna. ta perpessus fuit,laboriosus prophęta pe-
regrinatione & naufragio prægrauatus.
c ¶Scio enim quia.Sciebam te miseri-
cordem & hoc esse facturũ, nolui nuncia-
re truculentum,sed volui fugere in Thar
sis.i.vacare cõtemplationi, & in mari hu-
ius seculi quiete & ocio perfrui, dimisi do
mum meam egressus de tuo sinu. Si dice-
rem te ignoscentem & misericordẽ,nullus
ageret pœnitentiã, Si crudelem iudicem.
sciebam hoc non esse tuæ naturæ. In hoc
ergo ambiguo,malui fugere q̃ vel impœ-
nitentes lenitate decipere, vel de te prædi-
care quod nõ eras:tolle ergo aĩam meam.
¶Propheta tristatus vult mori, ne con-
†Psa.83.c. Iobe.3.c. uersa multitudine Gentium Israel pereat
in æternum. f ¶Putasne.Non ait malè
iratus es, ne videatur reprehendere con-
tristatũ.Nec ait,bene iratus es, ne suę sniæ
contrairet:sed interrogat ipsum iratum vt
vel causas iræ rẽdeat, vel li ille tacuerit, ve
rum dei iudicium ex eius silentio cõprobe
tur.g ¶Et egressus est Io.i.colliba vel
dolens egreditur de ciuitate, quã ædifica-
uit Cain & habitat cõtra oriẽtẽ vii sol orit,
& ibi est in tabernaculo suo,labẽtiaq; tpa
expectat cõẽplatus qđ ciuitati mũdi cue-
niat.Antequã Niniue saluaret ꝓ Euange-
liũ Christi,& areat cucurbita & verus ori-
ens manifestaretur, Ionas erat sub vm-
braculo,quia nondum erat aperta vĩtas.

Nicolaus de Lyra. ☞ Et præpa

a ¶Et abiecit ve.signa regalia de-
ponendo. b ¶Et indutus &c.in si-
gnum pœnitentiæ.c ¶Et sedit in cine
re in signum humiliationis magnæ.
d ¶Et clamauit:per os præconis.

Hoĩes

regem Niniue.Et surrexit de so-
a ¶Humiliauit se deponens altitudinem potes-
tiæ & eloquentiæ.
lio suo, & abiecit uestimentum a
a ¶Pœnitentiæ pro præteritis malis.
suum à se,& indutus est sacco,& b c
a ¶Sordibus,non sensuum sed verborũ.
sedit in cinere,& clamauit,& di- d
xit in Niniue ex ore regis & prin
a ¶Rationales.
cipum eius,dicens: Hõmines & e
a ¶Stulti. ¶Homines & iumenta saluabis do-
mine. b ¶Prudentes. c ¶Simplices.
iumenta & boues & pecora non
gustent quidquam nec pascan-
tur,& aquam non bibant,& o-
a ¶Lugubri habitu mœrore & tristicia,quæ me-
taphorice saccus dicitur.
periantur saccis homines & iu- f
menta,& clament ad dominum
¶Ad dominum.
in fortitudine,& cõuertatur †uir g
¶Quę ex se.
à uia sua mala,& ab iniquitate quę
a ¶Non tantum in cogitatione sed & in opere.
est in mãnibus eorũ. Quis scit si h
a ¶Conuertit. b ¶Sic.
conuertatur & ignoscat deus:& i
a ¶Quem tam pene cœpit effundere.
reuertatur à furore iræ suæ,& k
a ¶Eo conuerso
non peribimus? Et uidit deus o- l
pera eorum, quia conuersi sunt k
de uia sua mala, & † misertus est
¶Afflictionem.
deus super maliciam, quam lo-
quutus fuerat, ut faceret eis,& D
non fecit. Cap. IIII.

T† afflictus est l
Ionas afflictiõe
magna, & ira-
tus est,& orauit
ad dominum,&
a ¶Dicturus se iuste voluisse effugere, quodam
modo iniuriæ arguit deũ, querelas ergo suas
obsecrationis exordio temperat, qđ enim ait:
Obsecro, blandientis affectu legendum est: pro
quo in Hebræo legitur,ana, quæ ẽt interie-
ctio blandientis.
dixit: Obsecrõ domine,nũquid m
non hoc est uerbum meum,cùm
adhuc essem in terra mea? Pro-
pter hoc præoccupaui, ut fuge-
rem in Tharsis.† Scio enim,quia
tu deus clemens & misericors es,
patiens & multæ miserationis,
& ignoscens super malicia. † Et
a ¶Tristis est anima mea vsq; ad mortem Et ite-
rum,In manus tuas do.com.spi.meum.
nunc dõmine tolle quæso ani-
a ¶Vicens, vnam gentem Israelis saluare non po
tuisse mortuo,& totus mundus saluabitur.
mam mẽam à me, quia melior
est mihi mors quàm uita. Et n
dixit dominus: † Putasne bene o
iraſceris tu? Et egressus est Ionas p
¶Mundi.
de ciuitate, & sedit cõtra oriẽtẽ
a ¶Quia tũc de Niniuitis cõ eo nullus habitare poterat.
ciuitatis. Et fecit sibimẽt umbra q
a ¶Sedet tamq̃ iudex vel a maiestate sua contrahus.
culum ibi,& sedẽbat subter illud
a ¶More scripturę humanos deo iungit affectus.
in umbra,donec uideret qđ acci-

c ¶Homin. & iumẽta.Huiusmodi em C
aĩalia sunt hominis data in adiutoriũ:& iõ
afflictio eorum i hoies redundat.Propter
quod ad ostendendũ ꝓfectã pñiam nõ so-
lũ indixit rex afflictionẽ hoĩm,sed etiã aĩa
liũ.f ¶Clament ad domi.in.Deficien-
te enim pastu mugiebant, q mugitus dice
batur ad eũ clamare inquãtũ ꝓ hoĩes hoc
ordinabatur ad placationẽ suæ offensæ.
g ¶Conuertatur uir.i.qcumq; de po-
pulo de malo ad bonũ:Et subditur ratio:
h ¶Quis scit si cõ.quasi dicatur: Sicut
per pctã nostra est offensus ,ita forsitã per
nostram pniam erit placatus. i ¶Et vi-
dit deus.Hîc cõsequẽter ponit cõdescen-
sio miserationis diuinæ ,eũ dr: Et ui.&c.
accepauit & approbauit , sicut Gene.viij.
b.Et respexit deus ad Abel & ad mu.eius.
k ¶Et miser.est:pœnã cõminatam non
inferẽdo.Scienduũ tamẽ,q ꝓ posteà Niniuitę
reuersi fuerũt ad vomitũ, & sic ciuitas fuit
subuersa,de qua subuersione prophetauit †vnusquis
sanctus Tobias.xiiij.ca. que
*l ¶Et uidit deus opera eorũ.i appro Moraliter
bauit.Quia cõuersi sunt à uia sua ma.

NI. DELYRA. Cap. IIII. †pœniteat deum.

ET afflictus est.Hîc cõsequen-
ter ponit ipsius Ionæ sequens
afflictio: quæ priò ponit,sed ò
arguitur,ibi: Et dixi. Circa pri-
mũ dicitur.Et afflictus est. qa vidit ad-
huc ciuitatẽ stantẽ post terminũ.a.l.dierũ:
& sic timuit,diffamari & vilipẽdi sicut fal- D
sus ꝓpheta,qđ erat sibi afflictio maxima †pœnituit
intantũ q̃ magis volebat mori quã viue- deum.
re in statu tali. m ¶Nunquid nõ hoc.
s,quòd timebat dictum suum non impleri
,ꝓpter magnitudinem misericordiæ dei,ꝓ
pter qđ voluit fugere à facie dei, vt suprà
dictum est,& patet litera. n ¶Et dixit
do. Hîc consequenter impatientia Ionę
arguitur,cũ dicitur:Et dixit dñs: reprehen
dens eius impatientiam: o ¶Putasne
bene ira.&c.i.rationabiliter q̃.d. Non.
p ¶Et egressus est.i.ante terminum qua
draginta dierũ, ita q̃ hîc exitus eius ponit
ꝓ recapitulatione.q ¶Et fecit sibimet
um.contra solis æstum ,q est ibi multũ
intensus.Et ad melius arguẽdũ ipatiẽtiam
Ionæ ponitur exemplum sensibile,cũ dr:

☞ Et præpara

Moraliter. l ¶Et afflictus est Io.Si- Moraliter
cut dictũ est suprà.j.ca.per Ionam signifi-
catur prædicator, qui aliquando fugit la-
borem & plus debito fouet carnem suam,
nam aliquando bonus dormitat Homc-
rus.Et sicut proposito Ionas timens vo-
cari de falsitate ꝓphetiæ,desiderabat sub-
uersionem Niniue,ꝓpter qđ per ipsum si-
gnificatur prędicator, doctor vel prælatus †3.Re.19.a.
quicũq; , qui plus appetit cõmodũ suum.
s.famæ vel pecuniæ quã auditorũ vt sub-
ditorũ bonũ spũale.nã aliquando plus do-
lent de boni tporalis subtractione q̃ de
auditorũ vel plebis transgressiõe,iõ sequi
tur:p ¶Et egres.Egredit em prælatus de
sua ciuitate qn tam parũ curat de subdi- †Nõne ve
torũ suorũ salute,& tantũ anxiat de boni hemens ira
tpalis amissione.q ¶Et fecit si.um.&c. est tibi?
in delectatione tpaliũ: & idẽ significatur ꝓ
hederã citò productam & citò arefactam.
Nã huius mundi delectationes sunt valde
breues:ꝓpter qđ de subtractione earũ sa-
pientibus nõ est dolendũ: ꝓpter qđ Ionæ
dolenti de arefactione hederæ dicit ad do-
mino:o ¶Putasne bene.rationabiliter,q̃si
dicat nõ. sed valde irrationabiliter.

a ¶Et præ. In Hebręo קִיקָיוֹן kikaion legit, ꝑ cucurbita quæ citò surgit & citò arescit: Cōpatur Isrl̃ ꝑuas radices mittēti in terrā, & conanti vt in altū sustollat, sed altitudinē cedrorū dei vel abietū nō æquāti. Cucurbita vł hedera genus virgulti, vel arbusculę lata hūis folia, & densissimā vmbrā sustinētis, quę ꝑ terrā serpit, & sine adminiculis quib⁹ īnitat, altiora nō appetit. Sed hanc prępa rauit deus, vt sine aliquib⁹ sustētamentis in altū subitò cōsurgēs, vmbraculū prębęret, ꝓphetę. In q̄ oñsa dei virt⁹ ē. Huic hederę, vel cucurbitę cōparatur Israel, q̄ quōdā sub vmbra sua ꝓtexit Ionā. d. Christum, conuersionem Gentiū præstolantē, nec quā lętitiā tribuit ei, faciens vmbraculū poti⁹ q̄ domū, hūs tectorū imaginē, nō habēs fundamēta. b ¶Et parauit. Quidā vermē & ventū vrentē Romanos intellgūt, q̄ post resurrectionē Christi Israel deleuerūt. c ¶Putasne be. Suprà Niniuitis pœnitētib⁹ & saluatis, sīr interrogat⁹ ꝓpheta nihil rñdit, sed interrogatione dei silētio cōprobauit, sciens eū deū dementē & ignoscētē malicijs, de salute Gentiū nō dolebat: sed hīc quia insiccata cucurbita aret Isrl̃, & cum distinctione interrogat⁹ est. Bñ irasceris tu sup hederā? cōfidēter dicit: bene cōtristor ego vsq; ad mortē. Nō eī sic volui saluare alios, vt pirēt alį: nō sic lucrari alienos, vt ꝑderem meos. Sic Christus plangit Ierm vsq; ad mortē nō suā, sed Iudęorū, vt morianť negātes, & resurgant dei filium confitentes. d ¶Nō labora. q̄tū in ꝓpło Gētiū, vñ Isrl̃ cōfidēter loquit: Ecce tot annis seruio tibi, & nūq̄ dedisti mihi hœdūs: sed huic q̄ deuorauit substantiā cū meretricib⁹, occidisti vitulū saginatū. Qui nō cōfurat in hoc, sed audit: Oia mea tua sunt. Epulari aūt optebat, p reuertione fratris. Pro Gētib⁹ siquidē p̄ciosꝰ sanguis Christi effusꝰ ē. & ipe ad inferos descēdit, vt ꝑplš ille cælos ascēderet. Nullus tātus labor fuit, ꝑ filįs Israel, vnde & ipse minori fratri inuidet. e ¶Plus quā centū viginti. Hoc potest intelligi de ætate lactentium quæ innocens & simplex, & cùm tantus sit numerus paruulorum, pater ꝙ magna esset multitudo prouectionis ætatis. Vel cùm Niniue sit magna, vrbs & in domo magna sint vasa non solùm aurea, sed & fictilia, potest dici ꝙ erat plurima multitudo quæ ante actam pœnitentiam ignorabat, quid esset inter bonum & malū.

Lucę.15.g. † cupis par ei cucurbitæ. Ioh.17.b.

Nicolaus de Lyra.

c-e a ¶Et præ. domin⁹ hed. &c faciendo eam subitò crescere ꝑ cursum naturę. b ¶Et lætatus est Io. &c duplici de causa. s. quia faciebat sibi vmbraculum gratiosum, & quia ex eius miraculosa productione æstimauit, ꝙ deus suam prophetiam adimpleret. c. ¶Et para. ve. &c. Omnia enim quātūcūq; minima sua ꝑuidentia disponūtur. d ¶Et percuss. corrodendo eius radicem. e ¶Præcępit dominus vento calido. ad intēdēdum solis æstū. f ¶Et petiuit animæ. Tum quia æstu supra modū affligebat: Tū quia ex arefactione hederæ subita cōiecturauit, ꝙ sua ꝓphetia nō impleret, & sic fallus ꝓpheta crederet, qd̄ erat sibi grauiꝰ morte: ideo subdit:

† 4. Rd. 15. g. 2. Pa. 27. a. 4. Reg. 18. 2. † tam † & eruēret eū à malo eius. † ascenden te aurora in crastinū.

Melius

b deret ciuitati. Et præparauit dominus ª deus † hederam, & ascendit super caput Ionæ ut esset umbra super caput eius, † & protegeret eum: laborauerat enim. Et lætatus est Ionas super hedera lætitia magna. Et parauit deus uēr mem † ascensu diluculi in crastinum, & percussit hederam & exaruit, & cùm ortus fuisset sōl, præcepit dominus uento cālido & urenti, & percussit sol super caput Ionæ, & æstuabat.

ª ¶Christum, qui dicit: Ego sum vermis & non homo.

ª ¶Quæ antequam oriretur sol iusticiæ virebat, sed surgente Christo defertum est vmbraculum ab auxilio dei, & omnem vitorem perdidit.

ª ¶Cuius luce discussæ sunt tenebræ Niniuitarum.

ª ¶Vnde in Hoseę: Ad ducet dominus ventum vrentem de deserto ascendentem, & siccabit venas eius, & de fotabit fontes eius.

ª ¶Cum Israele.

ª ¶In baptismate vt in lauacro recipiat humorem, quem in negatione perdiderat. vñ de Petrus arentibus Iudæis loquitur: Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum, & accipietis donum spiritus sancti.

Et petiit animæ suæ, ut mōreretur. Et dixit: Melius est mihi mori, quàm uiuere. Et dixit dominus ad Ionam:

¶Pater.

¶Filii.

c Putásne bene iraſceris tu ſuper hederam? Et dixit: Bene iraſcor ego uſque ad mortem. Et dixit dominus. Tu

¶Iudæis damnatis.

† doles ſuper hederam, in qua non laborasti, neque feciſti ut creſceret: quæ

ª ¶Id est tempore ante aduentum Christi. b ¶Quando Sol iusticiæ occubuit ei.

ſub unā nocte nata eſt, & ſub una nocte

ª ¶Per quam signatur ecclesia, in qua maior est numerus quam duodecim tribuum Israel.

periit. Et ego non parcam Niniue ciui

c tati magnæ in qua ſunt plus quàm centum uiginti milia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſuam, & iumenta multa.

ª ¶Multus numerus irrationabilium.

Incipit Prologus ſancti Hieronymi in Michæam prophetam.

Temporibus Ioathæ & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, Michæam prophetā ad hanc prophetiam ſpiritu ſancto repletum fuiſſe lectio ipſa demōſtrat. Sed de ſupradicto numero regum Ioathan & Ezechiam deo ob religionem placuiſſe † hiſtoria quarti libri Regum, & ſecundi Paralipomenon indicat. Achaz uerò derelicto deo, idola Samariæ quibus etiam filios ſuos in ſacrificium igni conecremandos obtulerat, coluiſſe conſtat. Quam ob rem deus Samariam (quæ reges Iſraël & Iuda memoratorum ſimulacrorū ſuperſtitione fefellerat) increpans indignationem ſuam in ea proceſſuram

n o p

q

r

s

t

u

v

g ¶Melius est mi. mo. &c. ex quo eius impatientia irrōnabilis concludit, cùm dicitur h ¶Putasne bene iraſceris tu ſuper. G

tionabilis de arefactione ei?. i ¶Et dixit: Bene iraſcor. id est rōnabiliter ex causa prędicta. Et ex hoc cōcludit de us oppositū dr: k ¶Tu doles sup, & rōnabiliter sc̄m tuā æstimationē. l ¶Et ego non parcam. q̄d multò fortꝰ debeo cōpati & cōdolere tantæ ciuitati veraciꝰ pœnitēti, & ꝑcere de subuersiōe. m ¶Qui nesciunt qd. i. sunt adhuc infra annos discretionis, & per cōsequens adhuc innocentes. & ideo propter tantorū innocētiā rōnabile est tēperari iusticiæ meę rigorē.

Incipit expositio prologi in Michæā prophetā per fra. Brixiē.

Temporibus Ioathæ. In isto prologo procedit Hiero, per hunc modū. Primò dicit quib⁹ temporibus & sub quibus regibus est edita prophetia, secundò agit de regum differentia, ibi: Sed de supradicto, tertiò subditur contra malos comminatio diuina, ibi: Quāobrē &c. dicit igitur: n ¶Temporib⁹ Ioathæ &c. de quo. iij. Regū. xv. & ij. Para. xxvij. o ¶Achaz. de quo. iiij. Re. xvj. & ij. Paral. xxviij. p ¶Ezechiæ. de quo. iij. Re. xviij. & ij. Paral. xxix. q ¶Lectio ipsa demonstrat: Michææ. j. cùm dicitur: In diebus Ioa. &c. r ¶Sed de supradicto nu. Hic ponitur regum differētia: Quidam enim placuerunt deo ꝑpter religiositatem, sicut Ioathā & Ezechias, quidam displicuerūt ꝓpter idolatriam, sicut Achaz. Littera plana est. Dicit igitur: Sed de supradicto numero &c. Contrarium videt Eccl. xlix. b. vbi dicitur: Præter Dauid. Ezechiam & Iosiam omnes reges peccatum commiserunt. ergo Ioathan peccauit: ergo deo nō placuit. Respōdeo: nō placuit simpliciter, sed quo ad hoc placuit, ꝙ idola quæ erant in Ierusalē, destruxit. Displicuit autem quia excelsa non abstulit. iij. Regum. xv. Fecit quod placitum erat coram deo. Et sequitur: Verumtamen excelsa non abstulit. ij. Paral. xxvij. a. Fecit quod rectum erat corā domino iuxta omnia quæ fecerat pater eius, excepto ꝙ nō est ingressꝰ templum domini. & adhuc populus delinquebat. Item illud Eccl. Omnes reges peccarunt, commiserūt: intelligendum est de peccato idolatriæ vel in se vel in alijs. Vel hoc dicitur in comparatione Ezechię & Iosię, qui minus peccauerunt, & citò pœnituerūt. De Ezechia patet, ꝙ placuit deo iij. Reg. xviij. & xix. & xx. & ij. Paral. xxix. & xxx. & xxxj. s ¶Relicto de. ij. Paral. xxviij. a. Non fecit rectum in conspectu domini, sicut David pater eius &c. Item eodem capso: Tempore angustię suę auxit contemptum in deminū. Ipse ꝑ se rex Achaz immolauit dīs alienis &c. t ¶Quibus etiam filios. s. suos in sacrificiū. iij. Reg. xvj. Filiū suū cōcremauit trāsiens ꝑ ignē secundū idola Gētiū. ij. Par. xxviij. a. Lustrauit filios in igne iuxta ritum Gentium. v ¶Samariā &c. regionem Palestinæ vel ciuitatem, vnde Iisdo. Etym. xiij. Samaria regio Palestinæ ab oppi

ab oppido quodā nomē accepit, quod vocabaſ Samaria. Idem
A in. xv. vbi agit de nominibus verbiū cōditarū. Samariā (à qua oīs regio quæ circa eam fuit nomē accepit) Sennacherib rex Aſſyriorum cō ſtruxit, vocauitq; Samariā, i. cuſtodi ī, quia quādo Iſrael trāſtulit in Mœdos, ibi cuſtodes cōſtituit. Hanc obſidione captā Antiochus ſolo coęquauit; quā poſteà Herodes à fundamētis inſtaurans in honore Auguſti Sebaſten. i. Auguſtā Græco ſermone vocauit. Ibi ſiti ſunt Eliſęus & Abdias prophetę. & quo maior inter natos mulierum nō fuit Iohānes Baptiſta. Contra iſtam denūciatur diuina cōminatio p prophetam Michæę. j. a. vbi dicitur, quod vidit ſuper Samariā & Ieruſalem. Glo. Quia primū Samaria metropolis decē tribuū captiuata eſt, deinde Ierſm ,pphetię iponiť titul⁹, priò de Samaria, ſecď ò de Ieruſalem. iiij. Regū. inuenies de vtriuſq; captiuitate. Itē Michæę. j. ſit cōminatio cōtra Samariā. Populo etiam Iſrael. Michæe. iiij.

Quidam libri habent hic ſecundū prologum qui incipit ſic,

SErmo dei qui ſemper ad prophetas deſcendit. Et licet iſte prologus in Bibliis pluribus non ſcribatur, tamen ,ppter curioſos mihi videtur expedire q̄ breuiter tranſcurratur. Duo itaq; notantur in prologo iſto. Primò enim propheta commendaſ, cùm dicitur: Sermo dei. Secundò ratio impoſitionis nominis ſibi & aliis aſſignatur, ibi: Quomodo igitur apud nos &c. Cōmēdaſ aūt prophe
B ta à duobus. Primò à ſpiritu prophetię, ſecundò à cōgruentia proprij nominis, & nominis loci ortus ſui, ibi: Qui interpretatur humilitas. Ibi enim ponuntur interpretationes nominum. ſ. prophetę & loci ortus ſui, vt inſinuentur ſibi inuicem conuenire & prophetę. Dicit igitur: Sermo dei qui ſemper ad prophetas deſcendit. Contrà: Spiritus ſanctus non ſemper tāgit corda prophetarū. Reſpō deo: Semp. i. horis ſtatutis, ſicut. j. Theſſal. v. d. Sine intermiſsiōe orate. i. horis ſtatutis. De Moraſthi, vīculo quodā. Hūiliamini ſub potenti manu dei. ſ. Petri. v. b. Qui ſe hūliat exaltabiť, Lucę. xiiij. c. Diſcite à me: Matth. xj. d. Quō igiť. Hīc notatur ratio impoſitionis nois nō ſolū ſibi, ſed & aliis: & hoc tam apud nos quā apud Hebræos & Græcos. Votiua. i. ad votum impoſita., Auſpicium id eſt Augurium. Auſpex propriè dicitur diuinator. qui diuinat ex conſideratione volatus auium: vnde auſpex dicitur quaſi auiſpex, quia ſpecit, id eſt conſiderat aues volantes. vnde auſpicium dicitur diuinatio, quaſi auiſpidium: quia fit ex inſpectu auium. Michęas, qui interpretatur humilitas. Abdias. ſeruus dimini. Zacharias, memoria domini.

GLOS. ORDI.

Cap. I.

VErbum domini quod factum eſt ad Michæam. Præmittitur titulus prophetiæ. Humili & cohæredi Chriſti ſit reuelatio, & de peruerſis dogmatibus, & de eccleſia ſi aliqua peccata commiſerit. Sermo dei qui ſuper prophetas deſcendit, ſit quoque ad Michæam qui interpretatur humilitas. ad Michæam de Moraſthi, qui vſq; hodie iuxta Eleuteopolim vrbem Paleſtinę nō grādis vicul⁹ eſt: & interpretatur hæres: Pulchrè autem humilitas quæ inter
1 Petri. ſ. b virtutes pręcipua eſt de ipſe hæreditatis dei naſcitur. Humilitas
Luc. 14. c. hīc non intelligitur quæ venit de conſcientia peccatorum: ſed
Matt. 11. d. quæ inter virtutes ponitur. Vnde dicitur: Humiliamini ſub potenti manu dei. Et: Qui ſe humiliauerit exaltabitur. Et dominus: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Quomodo ergo apud nos votiua, & quaſi ad virtutis auſpicium imponuntur vocabula: verbi gratia, victoris, caſti, pij, probi. & appellatiua latiua vertūtur in propria: ſic & apud Hebræos Michæas & Abdias & Zacharias cæterorūq; ſimiliaꝫ ex virtutū vocabulo liberis à parentibus ſunt impoſita. ¶ Michæas ſecundum Hebraicā veritatē ſextus eſt, vū q̄ſi i corde voluminis poſitus debet, pſūda cōtinere myſteria. ¶ Sub Ozia cœperūt ,pphetare Hoſee, Amos & Iſaias. Sub Ioathā filio Ozię icipit ,pphetare Michęas, pphetat etiā ſub Achaz & ſub Ezechia ſub q̄. x. trib⁹ captiuatæ ſunt ab Aſſyriis. Et q̄a primū Samaria metropolis. x. tribuum captiuata eſt, deinde Ierſm ,pphetę iponiť titulus priò de Samaria. ſecď ò de Ierſm. ¶ Myſticé per Samariā hęreſes: p Ierſm eccleſia deſignatur. Samaria em̄ ſibi fecit de ,pprio ſenſu vitulos aureos pulchros in ſupficie, ſed vitalē ſpūm nō habētes: & hoc in domo dei, qđ interpretať Bethel. nō em̄ recipi et Iſrael deos, niſi q de ſcripturis & in domo dei fabricati ſūt, & q̄uis cōciliabula ſua vocent Bethel, tū poſt fabricationē idolorū nō Bethel, ſed domus idoli iure vocāť. b ¶ Audite. Aure audiēdi au liāt Catholici ſubuerſi etiā attēdāt & ſibi caueāt, ne vel iſti vel illi patiātur que poſteà ſermo dei cōminaſ. ¶ O Samaria & Ieruſalē intelligite, & attēdite dīm de tēplo ſuo vobis teſtificātē & prędicentē quęcūq; futura ſūt. ¶ Hęreſes iter oga carnis cōnūeranſ. c ¶ Quia ecce. Deus cuiⁿ natura clemⁿtia eſt, auſa t. ſi cogetur ſumere perſonā crudelitatis, cuiⁿ deſcēſio eſt maieſtatis eiⁿ ad inferiora decurſus. ¶ Pōt intelligi q̄ ,ppter ſcelera Iudęorum dominus egreſſus de cęlis p aſſumptam humanitatē, reliquit domū eorū deſertā, & venit ſup humiles de

D

Incipit poſtil. uene. patr. fra. Nicolai de hyra ſuper Michæā proph.

Diuiſio

VErbū do. Hīc icipit Ca. I. ophetia Michęe quę in duas ptes diuidiť. ſ. i pr̄ oēmiū & tractatū: q̄ icipit ibi: Audite. In ,pœmio priò notificaſ autor ex noie, cū dīt: Ad Michęā. & ex natiuitatis loco, cū dīt: ¶ Moraſthi. i. de Moraſthi. ſecūdò poniť tps ,pphetię, cū dīt: In diebus Ioathā &c. tertiò ad q̄s facta ē ,pphetia, ibi: ¶ Sup Sa. i. ſup regna. x. tribuū & duarū. Samaria aūt erat metropolis in vno, & Ierſm i alio. e ¶ Audite. Hīc ici Diuiſio
pit tractatus q̄ i duas ptes diuidiť: quia priò ,pphęta ppō cōminaſ, ſecď ò ipſum cōſolaſ. ca. iiij. Iſta tū diuiſio nō eſt præciſa, ſed tm̄ à primo. In pria em̄ pte ponūť aliq̄ cōſolatoria, & i ſecď a aliq̄ delolatoria. Pria diuiſio in duas: qa priò cōminaſ pœnā ,ppť culpā ipſi gnaliť, ſecď ò ,ppť culpā maiorū ſpecialiť, ca. iij. Pria adhuc i duas: qa priò poniť cōminatio pœnę ,ppť culpā idololatrię. ſecď ò ,ppť culpā auaricię. ca. ſe. Pria in duas: qa priò poniť cōminatio pœnę. ſecď ò cōpaſsio ,pphetę, ibi: Sup hoc. Pria i duas: qa priò fit cōminatio vtriq; regno cōiūcti. ſecď ò regno Iſrl ſeparati, ibi: & ponā. Pria adhuc in duas: qa priò denūciaſ pœna, ſecď ò declaraſ culpa, ibi: In ſcelere. priò excitat ,pphera ad attentionē, dicēs: Audi. po. ſecď ò iducit teſtimoniū pro veritate dicēda, ibi. ſ ¶ Et ſit &c. q fallere nō poteſt nec falli. g ¶ De tem. i. de cęlo empyreo, ibi cum eo ſunt angeli ſancti eius laudibus intenti. h ¶ Quia ec. &c. proprium enim ipſius dei eſt parcere & miſereri. & ideò loc⁹ eiⁿ dicit miſericordia: à ✠ q̄ quodāmō

Moraliter. b ¶ Verbū do. &c. Michęas q iterpretaſ hūilitas. Moraliter
hūilib⁹ em̄ diuia ſecreta reuelāť, Mat. xj. d. Ablcōdiſti hęc à ſapiētib⁹ & prudētib⁹ &c. b ¶ Moraſthi. q interpretaſ hęreditas. nā verē hūiles ſūt cęlorū hæredes. Mart. v. a. Bti pauperes ſpū, q̄m ipſorū eſt regnū cælorū. c ¶ Qđ vi. quę iterpretaſ cuſtodia dñi. ideò per eā ſignificātur prędicti. d ¶ Et Ieru. quę paciſcitur ſ. taſ. ideò per eam religio ſignificatur: Et de punitione iſtorū propter ſuam maliciam hīc agitur, ideò ſequiturb ¶ Quia ecce dominus. nō p localem motū, ſed p punitiōis effectum. Vnde ſequiť,

✠ Et cōſumētur

comminatus eſt. Populo etiam Iſ a
raēl præuaricatori, & principibus eius, qui eumdem populum fallaci ſuaſione ad colenda idola impulerant uerbis in ſequentibus captiuitatem & interitum affuturum denunciauit.

Incipit Argumentum.

MIchæas de Moraſthi cohæres Chriſti uaſtationem annunciat filiæ latronis, & obſidionē ponit contra eam, quia maxillam percuſſerit iudicis Iſraēl.

Incipit Michæas propheta.

CAPVT I.

a ¶ Hoc eſt, ¶ Quod erat in principio apud deum.
b ¶ Varia.

VErbum Dominī quod factum eſt
a ¶ Qui interpretatur humilitas. b ¶ Hereditas.
ad Michæam Mo
rasthiten in diebus Ioathā, Achaz
¶ Spiritualiter.
& Ezechiæ regum Iuda, quod uidit ſuper Samariam & Ieruſalem.
¶ Hoc. a ¶ Corde. b ¶ Eccleſiæ totius orbis.
Audite populi omnes & attendat
a ¶ Id eſt terreni, in quibus extructa ſunt hæretico rum dogmata. b ¶ Et omnes qui in ea.
terra & plenitudo eius, & ſit domi
a ¶ Teſtificans.
nus deus uobis in teſtem: domi
a ¶ Non aliunde, niſi de eccleſia, vel filio qui eſt templum patris.
nus de templo ſancto ſuo. Quia
¶ Pater. ¶ Coactus.
ecce dominus egredietur de loco

les de Gētibus qui excelsi vocantur,& cōmouet mōtes. i.dogmata philosophorū,& verè humiles cōsumuntur in aduētu Saluatoris bona cōtritione. Mysticè locus dei,vel filij in quo est pater,vel sancti in qbus habitat deus. hęc loca quę habent deū hospitem sursum cum Christo sunt posita,ab his descendit ad illos docendos,qui eum in monte audire non possunt,& conteret superbos in mundo:& montes id est alti in virtutibus:ad illius

Mysticè

† liquescēt pauebunt presentiam.& valles id est animę corporibus depressę à timore eius quidquid durum habuerint expellent. & ita fluent sicut aquæ per præceps.

a ¶Sicut aquæ &c.Sicut aqua prono cursu fertur i pręceps,&sicut cera fluit ante ignem,ita omnis superbia impiorum domino veniente soluetur & defluet.b ¶In scelere Ia. Et q̄ dominus terribilis veniet ad mouendos montes & valles resolūendas,est propter impietatem Iacob. i. conciliabula hęreticorum,qui dicunt se custodes mandatorū dei,& confessores eius nominis.c ¶Et ponam Sama. Sicut Samaria prius adorauit vitulos,prius perit,prior destruitur venientib⁹ Assyrijs. Tanta erit subuersio vrbis,vt non solum ædificia corruant,sed etiam fundamenta vsquè ad extremum lapidem effodiantur. Cū per Samariam ecclesia hæreticorum à deo separata soleat intelligi,minatur destructionem eius,vt Christi ecclesia plantari possit. Melius est enim subuerti inutilem ciuitatem,& lapides quibus extructa fuerat in præceps detrahi,quā in mala ędificatione manere. Cùm ēm reuelata fuerint mysteria in quibus fundata & firma videbaf.&idola pulchro sermone composita à viris ecclesię fuerint cōcisa,tūc ibi poterit vinea domini plātari,& gsia & diuitię quas de errore videbātur habere,igne dei in nihilū rediguntur:& sic intelligētes errorē suū, & in se reuersi plangēt,in quibus prius fornicantes lętabantur:& ponent de pectoribus qdqd mortiferū habebāt,& vestimēta fornicationis,pricient,vt ab his nudi Christi vestimēta suscipiāt,& plāgēt de his q̄ fuerūt sub dracone,qui captus hamo in æternū lugebit: & q̄s in errore genuerāt,sicut struthio iustis calcādo relinquēt.Iō Samaria ita lugebit, qa sermōe dei pacata errorē cognoscet, quē etiā vsq; ad portas.i.ad aures Iudę intulit.Sed in mediā ciuitatē intrare nō potuit,qa fidelē ppīm querere nō potuit,vt recederet ab ecclia dei.d ¶Et oēs &c. Oēs diuitiæ eius qus diuersi reges cōportauerāt in ea, q̄ ignē ad nihilū redigent. e ¶Quia de merc. Opes & multiplex supellex quę i fornicatione idolorū cōgregata fuerant,ducent ad aliā meretricē.i. Niniuē, vt sicut in terra sua fornicati sunt cū idolis quę fecerant,sic vadāt ad aliā terrā idolorū & fornicatiōis.i.ad Assyrios. f ¶Sup hoc plā. Lxc. Plāget Samaria.f.hęretici cognoscētes errorē suū. Sup hoc.Dicta culpa & pœna Samarię, qa Ierm sibi peccauit, & simil punięda erat,ppheta sub p̄sōa dei plangētis affectū inducit.

Nicolaus de Lyra.

☞ Faciā plā-

☞ q̄ quodāmodo videt egredi q̄n punit sc̄m rigorē iusticię, vt dicit Ra.Sa.& talis egress⁹ nō ē p̄ morū localē,sed qa cā efficiēs sistitudinarię dr egredi ineffectū,qn̄ p̄ducit ipm.a ¶Et descē.puniędo pcās hoim pcōrū.b ¶Et calca.&c.nō deterēs alicui personę ppter eius magnitudinē,iō subdit.c ¶Et cōsu.mon.i.maiores.d ¶Et valles.i.minores, e ¶Sicut cera. &c.id est citò & absq; resistentia,qa nō pōt resisti diuinę virtuti.g ¶In scele. Hīc cōsequnter subdit culpa,cū dicit:In scele.Ia.i.ppter scelus regni Isr̄,qd̄ notat etiā Iacob,sicut Pharcha Iacob fuit binomius. h ¶Oē istud.i. pœna supradicta & subsequns cōtinget.& de hoc scelere q̄ri,cū dicit:k ¶Qd̄ sce.Ia? & rōdetur:l ¶Nonne Sama? q.d.sic.& p̄ Samariā intelligit idololatriā, quę exercebaf in toto regno toto regno Israel,cuius metropolis erat Samaria, p̄ regnū potentiā:Ieroboā enim primus rex ad hoc induxit populū, vt habef. iij. Reg.xij. m ¶Et quæ excel.Iudæ: id est vnde ꝓcedit idololatria quæ exercef in montibus regni Iudæ: n ¶Nonne Ierusalem? q.d.ex potentia regū Iudæ quorū sedes regia erat in Ierusalem,processit ista malicia.Salomon ēm primò prope Ieruſalem ędificauit tēpla idolorū vxoribus suis.iij.Reg.xj. quod fuit prouocatiuum idololatrię alijs.Postea verò Achaz altare sacrilegū posuit in templo.iiij.Regū.xvj.Et posteā Manasses idola posuit in templo.iij. Reg. xxj.& sic potentia regū malorū induxit ppīm ad idololatriam. o ¶Et ponā. Hīc consequēter ponitur comminatio pœnę regni Israel separati cū dr:Et ponam.Sama.quasi aceruum lapidum. Per destructionem Samariæ metropolis in regno decem tribuum, intelligitur destructio totius regni, quod impletum fuit tempore Holee.iij. Regum. xvij. c ¶Et omnia sculptilia eius concidentur:vt inde aurum & argentum auferatur.x ¶Et omnes mercedes eius. id est illa quę non possunt bene portari à prædatorib⁹.y ¶Comburentur igni.cum domibus in quibus sunt, z ¶Quia de mercedibus meretricis:Id est idololatriæ gentis , quia idolatria vigebat in regno decem tribuum.a ¶Et vsq; ad.mer.i. Gētis Assyrium idololatræ. b ¶Reuertentur.Reportauerunt enim preciosa illius regni quasi pro mercede executionis diuinæ iusticiæ. sicut Ezech.xxxix.dicitur,quòd spolia AEgypti data fuerunt Chaldæis pro debellatione Tyri. c ¶Super hoc plangam & vlulabo.Hīc consequenter ponitur compassio prophetæ super populum suum, cùm dicitur:Super hoc plangam & vlulabo.Est autem vlulatus vox confusa procedens ex magno dolore. d ¶Vadam spolia.id est laceratus vestibus.Iudæi enim in dolore positi vestes suas lacerabant, vt patet in multis locis veteris & noui testamenti.

☞ Faciam planctū

* c ¶Consumentur montes &c. Moralitas id est principes & prælati. d ¶Et valles scin.id est mali religiosi in humilitatis statu locati. e ¶Sicut cera à fa ig.&c.scilicet infernalis adeò subditur: f ¶Sicut aquæ quæ descē. in per.id est in inferni profundum. g ¶In sce.Ia.omne istud.id est pro scelere superbiæ,eò quòd Iacob interpretatur supplantator :superbi verò principes & prælati alios volunt sub pedib⁹ tenere. i ¶Et in peccatis.do Isra el &c.i.malorum religiosorum,qui dicuntur domus Israel,eò quòd per contemplationem debent videre deum,& ipsi per intemperationem vident mundum. k ¶Quod scelus Ia.id est superbiæ. l ¶Nonne Samaria?id est ecclesia,eò quòd Samaria interpretatur custodia domini:nunc autem in ecclesia maxime viget superbia. m ¶Et quæ excel.Iudæ?id est offensiones plebis Christianæ. n ¶Nonne Ierusalem?q.d.sic & per Ierusalē significatur ecclesia,cuius mali clerici & religiosi suis exēplis dant popularibus occasionem peccandi. o ¶Et ponam Sama. i.ecclesiā.p ¶Quasi acer.p dispersionem mortū, p̄missæ tū. q ¶Et detraham in vallem,sinferni. r ¶Lapides eius.i.in duratos iniquitatibus. s ¶Et fundamenta eius.i. maliciam eius occultā manifestabo per pœnā apertā. t ¶Et ea scul.id est cōsiliarij mali q̄ interrogantur sicut idola. v ¶Cōscindētur. i.gladio diuinæ sniæ punientur. x ¶Et oēs mer eius.i. Simoniaci contractus. y ¶Cōburentur igne,sinfernali. z ¶Quia de mercedibus mere. ag. sunt id est sicut turpiter fuit acquisita.ita punientur pœna turpi. c ¶Super hoc plan. &c. Per magnum planctum prophetæ significat q̄ bonus Christianus flere debet peccata ecclesiæ: & maximè propter hoc quod subditur.

* Quia desperata

Mi. I. A Iob.39.b.

a ¶ Faciam planctū. Sicut draco victus ab elephanto sibilat, & sicut struthio immemor ouorum relinquit in arena foet⁹ suos calcandos pedibus bestiarū, sic ut in Iob legit: ita ego dispoliatus à filiis & nudus incedam. & hoc ideo, quia plaga. i. culpa & pœna Samariæ veniet vsq; ad Iudam & vsq; ad portam Ierusalem.

2.Reg.1.d. b ¶ In Geth nolite. Hunc planctum & dolorem meum ne nūcietis in Geth, quæ est vna de quinquè vrbibus Palæstinæ, ne inimici audita destructione Iudæorum lætentur. ¶ Geth, torcular. Putant aūt hæretici se de vinea domini vinū vitale exprimere, vñ extolli ūtur in superbiā. Ait ergo: Vos q estis in torcu lari. & non domini sed Sodomorū vinū bibitis, nolite extolli, sed relicto hoc torculari humiliamini sub deo. Quòd si etiam p Catholicos vinū vestrum exie catū fuerit, ne doleatis, sed dum estis in domo pulueris. i. hæreticorum, quæ su per arenā ędificatur. cōspergite vos pul uere pœnæ, & intelligentes vos captos à vicijs, transite ad virtutes qui videbami ni vobis pulchri in prima habitatione: quæ iam est cōfusa per ignominiā quā ecclesiæ inferebatis. Quæ ecclesia iā ha bitans in exitu vestrorū dogmatū & vi ciorum iam non est egressa de terminis diuinarum scripturarum. Et ipsa accipi et planctum, quia dolet vos remanere in hæresi in qua videmini similes & vi cini verę ecclesię quæ stat firma in fide. Quæ etiā dum vos plāgit, confirmata est in bonū sibi, & repletur amaritudine, p vño casu, quia contigit per dīm ordinā tem malum infidelitatis: nō intra por tas Ierusalem quas custodiunt apostoli: sed in hæreticis, qui verūtur añ portas Ierusalem, vt egredientes occidant. q etiā faciunt tumultū & cōfusum sonū vt oc cidāt vagātes & habitēt Lachis quę iter preteā ambulatio: qa oī vento doctrinę mouent: p q̄s q̄si p portā ipietas intrat ad ecclesiam: Et qa popsin seperāt à deo iusto iudicio, dat de⁹ vel diabolus emis sarios. i. dęmones, vt eis dīnent, qui sunt dom⁹ mēdacij & deceptionis. Sed ego educā hæredē. i. fideles qui possideant domus vras, ô hęretici, & hæreditas ve niet vsq; ad Odollā, quę interp̄tat testio niū hauritiōis eorū, vt & tu de ecclesia dei sis cū hauseris quę meruisti. c ¶ Et trāsite vo. Vel Transit à vobis habita tio Saphir: quæ interpretatur pulchra:

a tus & nudus. Faciam planctum a
uelut draconum, & luctum quasi
a ¶ Sicut Samaria subuersa est ab Assyrijs, ita Iuda & Ierusalem subuertetur a Chaldæis.
struthionum: quia desperata est pla b
a ¶ Samaria. b ¶ Quia errorem suum Samaria in ecclesia voluit introducere.
ga eius, quia uenit usque ad Iu c
dam, tetigit portam populi mei us
b que ad Ierusalem. In Geth nolite d
a ¶ Si cor dolet, ora nea habeant lachrymas, sed dissimulate flentem.
annunciare, lachrymis ne plorētis. f
a ¶ In domo conuersatę. b ¶ Cinere reuertimini.
† In domō puluēris puluere uos g
a ¶ Tantum ne inimicus audiat vocem tuam. ¶ In captiuitatem. ¶ O.
c conspergite. Et † trānsite uobis habi h
a ¶ Vel Saphir. b ¶ Quia in captiuitate confusa est.
tatio pulchrā, cōfusa ignominia. i
a ¶ Ideo supprime vocem, quia non voluntate sed coactione transibis. b ¶ Samaria quæ tam erat quasi in floribus captiuitatis.
Nōn est egressa quæ habitat in ex k
d itu. Planctum domus uicina ac l
cipiet ex uobis quæ stetit sibimet: m
† quia infirmata est in bonum quæ n o
¶ In Maroth.
e habitat in amaritudinibus. Quia
¶ Captiuitatis. ¶ Vique.
descendit malum à domino in por
a ¶ Et descendet. ¶ Quando vastata Samaria Rab saces venit vt insultaret Ezechiæ & populo eius.
tam Ierusalē. † Tumult⁹ quadrigæ p
¶ Ideo quia.
stuporis habitāti Lachis. Principiū q
a ¶ Ipsa Lachis. b ¶ Ab Israel venit idololatria ad Lachim, & a Lachis ad Iudam.
peccati est filię Sio, quia in tē inuen
tae sunt scelera Israël. Propterea † da r
a ¶ Assyria. b ¶ Latrunculos. c ¶ Terram possessam ab illa urbe.
bit emissarios sup hæreditātē Geth, s
a ¶ Scilicet quæ fuerant in decep.
dom⁹ mēdacij in deceptionē regib⁹
f Israel. Adhuc hęredē adducam tibi, v x

Ier.26.a. & 37.b.

4.Reg.18.d. Isa.36.a. & 37.b.

Iudic.18.g

Lachis quia Samaria in pulchro & vberrimo loco sita: cui dicitur sic: Transi in captiuitatem vt non ostendas dolorem. d ¶ Planctū do. Et te prius captiuata domus Iuda (quæ tibi vicina est) posteā consimili planctu captiuabitur. Quę ad tempus sub defensione dei tuta fuit, sed posteā infirmata est deserta à bono suo. i. deo: quia contra eum amaricata est. & ideò post vastatam Samariam Assyrius descendit vsq; ad captiuandam Ierusalem. e ¶ Quia descen. Legitur rex Assyrius misisse Rabsacē de Lachis in Ierusa lem, & capta Lachis trāsiuit ad oppugnādum Lobnam. vnde ait: Homini habitanti Lachis veniet tumultus & quadrigæ & equi tes Assyriorū: quia O Lachis quæ es ciuitas dedita idolis, per te q̄si p portā venit principiū idololatriæ. x. tribuū i Ierūm: Nec tm Lachis destruet, sed etiā metropolis Geth Palæstinę: qa mittet As sirius emissarios. i. latrūculos, & possidebit Geth vrbem idololatriæ & mēdacij quæ fuit in supplātationē regibus Isrl. f ¶ Adhuc hære. Nec solū Lachis & Geth, ppter idolatriā vastabunt sed etiā Maresa & Odolla, quę Odolla gliosa erat in vrb⁹ Isrl. Maresa interp̄tat hęreditas. Alludēs ergo ad nomen, ait: O Gens quæ habitas in Maresa adducā tibi alios hæredes. id est hostes qui te possidebūt, & vsq; ad Odollā adducā illos hæredes. Vsq; ad Odollam veniet gloria Isra. vel: Vsq; ad Odollā veniet glię Isrl. talla captiuitas coprehendet etiā Odollam ciuitatē gloriæ Israel.

Decalua

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Faciam plan. ve. dr. id est valde horribilē. b ¶ Quia despera. desp̄era &c. i. non est remediabilis malicia eius, nec per cōsequēs C pœna debita ad hoc sequēs. Et subditur etiā alia causa cū dicitur: c ¶ Quia ve. malicia regni Israel. & similiter sequetur pœna. d ¶ In Geth. ne Philisthęi lętent de miseriis huius populi. Per ta lem modū Dauid loquebat i plāctu sup Saul & Ion athā filiū ei⁹. ij. Reg. j. d. Nolite annun. in Geth &c. f ¶ Lachry. ne. i. signa tristiciæ in apto non ostēdatis, ne nūcietur Philisthię is. g ¶ In do. pulue. &c. i. in secreto fa ciatis tristiciæ vestrę signū. h ¶ Et trās site vo. &c. i. vos habitantes in regno. x. tribuum quod est pulchrę habitationis. Transite. id est citò transibitis duc ti in captiuitatem. i ¶ Confu. igno. id est habitatio vestra quę prius erat pulchra, citò confundetur prę ignomi nia sibi illata. & quia aliqui commina tiones prophetarum dendebant tāquā friuolas, dicentes: Adhuc nō sumus ejec ti de terra nostra, ideò dicit propheta: k ¶ Non est egre. id est quāuis Gens ista non sit expulsa, tamen est in tanuis exeundi. l ¶ Planctum do. &c. Dom⁹ vicina dicitur hic regnum duarum tri buum, quod immediate erat iunctum regno decem tribuum, & accepit malici am idololatrię ab eo, vt dictum est. & p consequens occasionem pœnę sequenti tis ac planctus. m ¶ Quæ ste. captiuato enim regno decem tribuum, regnū Iu da adhuc stetit propter bonitatem Eze chię regis, qui tunc regnabat. iij. Regū. xvij. Cui successit Manasses, qui fuit pes D sim⁹, ideo dicitur: n ¶ Quia infirma. Posuit enim Manasses idola in templo dei. iij. Reg. xxj. Et quia ex hoc sequuta est destructio Ierusalē. iij. Regū. vltim. iō subditur: o ¶ Quæ ha. ppter destru ctionem ciuitatis & templi imminentē. p ¶ Tumultus qua. i. quadrigarum. q ¶ Habi Lac. Nomē ē ciuitatis, quæ alio nōie dicta Dan, Iudic. xviij. & etiā termino aglonari respectu terrę, pmissi onis. Ex illa verò parte venit exercitus Chaldęorū cōtra Ierūm Iere. j. c. Cū tu multu magno q̄drigarū & armatorum timorē habitātibus incutientiū. Et iustè ab illa pte ięcpit pœna sicut & ięcpat culpa: qa in Lachis fuit positū idolū Mi chæ à principio tpis iudicū, vt habetur Iudic. xviij. & ide idololatria, pcessit ad terrā. x. tribuū: & de illa ad terrā duarū. & sic dicit: Principiū peccati est filiæ. &c. r ¶ Propterea. Istud refertur ad sequentia. Dicit Ra. Salo. quòd Gethæi conſœderati fuerūt cū Phacee rege Israel ad vexendum cōtra regnū Iuda cū rege Syrię. de q̄ habet Isa. vij. & tm̄ posteā fu erūt i cōspiratiōe occisionis Phacee cū Hozee filio Hela. iij. Reg. xv. & fuerūt mēdaces & deceptores: ppter qd' meruerūt q̄ terra eorū vastaret ab Assyrijs. Hoc est qd' dicit: Propterea. i. propter mēdaciū & deceptionē dictā. s ¶ Dabit. s. rex Assyriorū emissa rios. id est bellatores ab eo missos. t ¶ Super hære. & ea quòd p domos idē intelligit qd' p hęreditatē Geth, & qa nō solū Geth fuit destructa, sed Maresa & Odollam ideò subdit: v ¶ Adhuc hæ re. inimiciū terram tuā accipiētē & possidentem. x ¶ Aducam tibi quæ habitas in Maresa: id est Genti ibidem habitanti.

✠ Vsq; ad

✠ b ¶ Quia desperata est pla. eius &c. id est vsq; ad popu Moraliter lum ciuilem. c ¶ Nolite nunciare in Geth. quę interpretatur torcular, ideo significat religionem, in qua passio Christi debet in meditatione haberi, per quam Christi sanguis expressus fuit in torculari crucis. Est igitur sensus: Nolite nunciare in Geth. id est vtinam ignorarent religiosi clerici maliciam ne imitarentur ipsam. f ¶ Lachrymis ne plo. &c. vtinam nullo modo esset eis cognita, scilicet verbo vel signo. h ¶ Transite vobis ha bit. pulchra. id est vos clerici mali, qui gaudetis in delectatio nibus huius mundi transibitis ad ignominiam confusam inferni. k ¶ Non est egre. ista: à vsq; per pœnitentiam: ideò transeat ad pœnam.

Vae q̃ co Hîc cõsequẽter cõminat ppõ. ꝓpter Ca. II. G culpam auariciæ. Et diuiditur in tres ptes: quia primò ponit pœnę cõminationẽ, secũdò. ꝓphetę cõpassio, ibi: Vtinã. tertiò. ppõ consolatio, ibi: Congregatiõe. Prima in duas: quia priò ꝓpheta ponit ppõ culpã, secũdò. cõminat pœnam, ibi: Idcirco. Circa primũ dicit.

g ¶ Væ qui cogi. id est bona aliena rapere, qđ est magis nociuũ q̃ vsle: secũdũ illud Aug. Lucrũ in arca, dãnũ in cõscia, tulit vestem & pãdit fidem. h ¶ Et opami. i. operari dãponitis: ideò subditur: ¶ In lu-ma. exequendo in opere qđ̃ disposuerãt de nocte: Et quid sit illud subditur:

k ¶ Et concu. agros. alienos.

l ¶ Et vio. tu. fraudibus & violentijs. m ¶ Et calũ. persequendo pauperes in personis & in bonis suis.

n ¶ Idcir. Hîc cõsequenter prędicit pœnã, & sed ò remouet falsã estimationẽ, ibi: Ne loq̃mini. Circa primũ dicit: Idcirco. i. ꝓpt dictam malitiã.

o ¶ Ecce ego. i. sup regnũ. tribuum. p ¶ Malũ. s. pœnę. q ¶ Vnde non &c. quia erit graue qđ̃ nõ poteritis euadere. r ¶ Et non am-su. s magis depressi & hũiliati, vt captiui. s ¶ Quoniã tẽ. est. s. cõtra vos. t ¶ In die illa. &c. i. cõmunis destructio. x ¶ Et can. &c. ab aduersarijs vestris. z ¶ Dicentiũ in pson vã. a ¶ Depo. va. su. Theglathphalasar enim rex Assyriorum in parte de uastauit populũ. iiij. Reg. ideò subditur b ¶ Pars populi mei &c. quia captiuauit partẽ ppõi, q̃ facto recessit ad terrã suã. cius verò filius Salmanasar captiuauit residuum, & adduxit Gẽtes extraneas ad possidendũ illius regni terrã. iiij. Reg. quod prędixerat ꝓpheta dicit in persona populi sui. d ¶ Quõ rece. à me. q. d. quid valet mihi iste recessus? e ¶ Cùm reuertar. i. cũ citò sit reuersurus filius eius. f ¶ Qui regi. ve. di. Gene b° alienis. nõ cõcludit ꝓphera. g ¶ Propter hoc non erit. ô Isrl. h ¶ Mittens funiculum: id est habens hæreditatem in promissionis terra: qa Gentes illuc adductæ manserunt ibi vsq̃ post tpa Christi, vt frequenter suprà dictũ est. i ¶ Ne loqua. &c. Hîc cõsequnter excludit falsã estimationẽ ppõi credẽtis se nõ expelli de terra, quę erat sibi data à domino, dicẽs: Ne loquamini loquen-inter vos.

c-✠ Nõ stilla

Moraliter. g ¶ Væ q. Michęas ꝓphetauit contra psonas magnas, capręcede. hîc ꝓphetat cõtra cõstatẽ populi di. Væ q. Isti sũt q̃ de nocte malicias cõtra ꝓximos meditanť, & mane seq̃nti exequunť. Et quę sunt illa, subdit di. k ¶ Et cõcu. ꝓpõi qđ̃ sub

dit pœna, cũ dãn ¶ Idcirco. &c. Ecce ego. s. pœnę. q ¶ Vnde nõ. i. nõ poteritis euadere. v ¶ Sumetur su. i. cãtilena de vestra miseria. y ¶ Cum suauti. s. aduersariorum vestrorũ de vbis mi serijs gaudẽtiũ. a ¶ Depopu. &c. Hoc dicẽt in psonis vbis. E. g istã deuastatiõe ppõi Isrl tpalẽ, significat deuastatio spualis ppõi Christiani, de q̃ gaudẽt spũs malign. b ¶ Pars po. s. Christiani. c ¶ Cõmu. est. s. à ciuitate dei i ciuitatẽ diaboli: & hęc est ꝓpe cattrix. d ¶ Quõ re. Diabol° em aliqñ cessat à tẽtatione, vt tic hõ cõfidat de sua securitate. & tũc diabol° rediens, ꝓpcit eũ in hypocrisim, quę ẽ grauior culpa: qa sicut dicit Hiero. Simulata sanctitas duplex ẽ iniqtas. g ¶ Prop. hoc. i. nõ habebis pręt eũ electũ. i ¶ Ne loqua. Ad lram: Filij Isrl mali, nõ credebãt vbis ꝓphetis de sua punitiõe futura. & p istos significãť mali Christiani, q̃ ꝓpter dicationes de pœnis inferni reputãt fictiones. cõtra quos subdit

* Nunquid

Ir a ¶ Decalu. Allego. Possunt hæc accipi de euersione ludęorũ ꝓ E Romanos. O Iudęa, quę quõ dã apud Deũ floruisti, sed modo clamasti, crucifige crucifige, depone comã gloriæ tuæ, quia non habes ꝓphetas, nec prędicia angelorũ, nec legis doctores Põt referri & ad totum humanum genus, O anima humana, quæ prius in

Allego.

paradiso fruens delicijs hẽbas speciosam comã, & nunc deiecta in Babylonicam captiuitatem radere & assumẽ habitum pœnitentis: & quę sicut aquila in excelsis volabas, plange filios tuos qui captiuantur, quia cogitatio tua & cubilia tua plena sunt malis, nec leuas sanctas operationes ad deum: sed oblita paradisi, cogitas agros agris iungere, quasi paruo hominis corpusculo rura vrbium non sufficiant, propter quod dominus grauissimum malum contra te cogitat. Et quia gloria tua abrasa est, ô aĩa cadẽs de paradiso ꝓ Adã, vel de ecclesia per tuũ pcm̃, mirtunť sancti q plorãt te peccãtẽ & nõ pœnitentem: quia vidẽt alios fornicatione, auaricia, vel homicidio possessos, & agros quondam sanctos Assyrijs & regi Babylonio traditos, in quib° deꝰ funiculũ suum nõ extendit. Decalua. His q deum crucifixerũt hæc omnia euenerũt, quia in captiuitate per Romanos decaluati sunt, & omnia cõsilia quæ dormiẽte aĩa cogitauerunt, subuersa sunt statim, vt lux Christi

F & vltio apparuit, qa nõ leuauerunt

Exo. 17. c. manꝰ ad deũ sicut Moyses, sed cõtra dm̃, & domos & substãtias pauperũ rapiẽdo, ꝓpter qđ̃ deus depressit eos captiuitate ꝓ Romãos: de q̃ non poterũt euadere, qa tẽpꝰ malũ est, qa sicut cõtra dm̃ Iesũ mala opati sũt, sic ꝓpetua captiuitate premẽtur, in q̃ obliti priorũ cãticorũ, de sola miseria sua cantabũt: qa terra quę ꝓ Moysen & Iosue funiculo distributiõis fuit illis dispartita, modo Gentibus per Romanos est diuisa.

GLOS. ORDI. Cap. II.

Vae qui cogi. Sequitur: b ¶ Quõ rece. Cuius virtute poterit repelli, ne vastet meum populũ, cĩ nec ego velim prędicere ꝓpter pcã populi, nec alius possit. c ¶ Ne loquamini. Et cum istis ita captiuandi ô domus Iacob, nolite vos decipere, & ad consolationem mutuã dicere: Quia bonus est deꝰ, non imitet

Nicolaus de Lyra. Ir captiuita-

c-✠ a ¶ Vsq̃ ad Odol. i. confusio quę sic noiatur ironicè, sicut Michol

† Ipsi stilla

dixit Dauid, ij. Reg. vj. d. Quàm glorianť: ne stillabũt istis. riosus fuit rex Israel hodie. i. quã viletis, ꝓpter. Posset etiã aliter dici, quia dictio reà nõ sulHebraica hic posita prout variè pũctuatur signat gloriam & gra uitatem, & in hoc secundo sensu est litera plana. ¶ Vsque ad Odol. quæ est de terminis Israel. b ¶ Veniet: grauitas. id est destructio per aduersarios, ideò concludit propheta. c ¶ Decaluare & ton. id est in signum tristiciæ. d ¶ Super filios deli. id est nutritos in delicijs. e ¶ Dilata cal. tuum si. aq. cuius plumæ cadunt quando sunt nimis antiquæ. f ¶ Quoniam captiui. ducti sunt ex te. ideſt citò ducentur in terram Assyriorum.

¶ In ca. j. Michææ vbi dicitur in Postilla: Quia ecce dominus egredietur de loco suo.

ADDI. Ista expositio de egressu domini quã Postillator attribuit Ra. Sa. potius esset attribuenda glo. nostrę, quę super illud verbum: Egredietur de loco suo. interlineariter dicitur de loco suo. id est de misericordia ad iudicium.

a ¶ Per contrarium, gloria. i. ignominiosa captiuitas Isrælis.
b ¶ O Samaria & Israel, quia populus tuus ita captiuandus est ab Assyrijs, depone comam prisĩnæ gloriæ tuæ & plange filios habitus subditos, qui quondam delicioli erant. Et dilata cal. tuũ, talicut regina auium aquila certo tempore amissis pullis remanet implumis, sic tu spoliãris a gloria priorum filiorum pro peccatis puniendorum.

a Iam ueniet glória Isrãel. Decãluare, & b c tondere super filios deliciarum tuarum, d dilata caluicium tuum sicut aquila, quo e niam captiui ducti sunt ex te. Cap. II.

¶ O coetus Iudæorum, væ erit vobis.

Væ qui cogitatis †inutile, g
a ¶ Opere impletis.
& opẽramini malum in h
a ¶ Hîc cubilia ad quiescendum data stupris pollutis.
b ¶ Malum quod nocte tractatis, summo mane implere festinatis.
cũbilibus uestris. In lũ i
a ¶ Ideo væ, quia vestra operatio contraria deo est.
ce matutina faciunt illud, quoniam †con tra dominum est manus eorum. Et con k
a ¶ Ecce exponit per partes quod nocte cogitant, & die complent. b ¶ Obliti paradisi.
cupierunt agros, & uiolenter tulerunt,
a ¶ Obliti domus non manufactę in cęlis
b ¶ Concupierunt.
& domos rapuerunt, & †calumniaban l m
a ¶ Prouectæ ætatis. ¶ Hîc non solum prosecutores sed & patrocinosqui, ꝓpter ætatem erant digni misericordia, vastant.
tur uirum & domum eius, uirum & hæ
a ¶ Quia hæc cogitatis.
reditatem eius. Idcircò hæc dicit domi n
a ¶ Tribum malorum Iudæorum.
nus: Ecce ego cogito supẽr familiam o
a ¶ Pœnã grauem patientibus, qui ita premet ne possitis colla leuare,
istam mãlum, unde non auferetis colla p q
¶ Quos captiuitas premet.
uestra, & non ambulabitis superbi: quo r
¶ Dicetur.
niam tẽpus pessimũ est. In die illa sume s t
a ¶ Miseriæ vestræ vertentur in canticum.
tur sup uos parabola, & †cãtãbitur can x y z
ticum cum suauitate dicentium: Depo a
a ¶ Templum meum, quod in vobis & in aliis Gentibus habebam, mutabitur in ruinam.
pulatione uastati sumus. Pãrs populi b
mei commutata est. Quomodo † re c d
a ¶ Assyrius vel Romanus.
cedet à mẽ, cùm reuertatur qui regio e f
a ¶ Sibi sorte distributi.
b ¶ O Familia Israel super quam cogito malum non habebis partem in hęreditate sanctorum.
nes uestras diuidat? Propter hoc non g
erit tibi mittens funiculum sortis in coe h
a ¶ Maledictus qui peccat in spe. b ¶ Istud.
c tu domini. † Ne loquãmini loquentes: i

captiuitatē quā timemus, nunquid spūs domini qui oībus largus est, in nobis erit breuiatus & seuerus: aut taliter cogitare, vt homo qui furore percutit? a ¶Nonne verba. Bonus bonis, sed vobis nō: quia quantū in vobis est, contra me insurrexistis colendo idola & infœlicē populū spoliastis auxilio dei quasi protegente pallio: & simplices maiorū autoritati credentes vertistis in bellum contra me. ió stillabo super vos cōfusionē. b ¶Mulie. Nec solū hæc fecistis, sed etiā matronas olim delicatas captiuas ire fecistis. Vel per matronas vrbes Iudę metaphoricè captiuatę intelligūtur.

Mysticè c ¶Surgite. Mysticè iubemur non putare requiem in rebꝰ mūdi, & ire post dūm in paradisum: Qđ si noluerimus, non inueniemus hīc verā requiem, qa vbi Christus non lucet, non requies sed tribulatio est: & q se hīc voluptati applicant, graui contritione conterentur.

d ¶Vtinam. Et q̄uis dixi vobis imminentibus Babylonijs vel Romanis: Surgite & ite in captiuitatem, ne putetis q̄ gaudeā in annūciatione horū malorū, vtinā de spiritu meo qui falli posset, & nō de spū dei qui non mentitur, hoc prolatum esset, vt multitudo credens in filium dei non traderetur æternæ captiuitati. Sed quia à spū dei missus sum, prædico veritatem, stillo tibi sermonem, qui in modum vini te inebriat & corruere facit. e ¶Habens spiri. Vbicūq; in vetери vel nouo testamento spūs sine additamēto ponitur, in bonā p̄tē accipit. f ¶Congregatio.

B Et ne putetis me esse vatē solūmodò captiuitatis, quam per spūm dei prędico, ‡si fuerit sciatis me esse etiam vatē illorum bono q̄ spū q am rum quæ per Christum in primo vel in bulat p vīā secundò aduentu euentura sunt: Qui in vēu, & mē me vobis loquitur natꝰ de virgine. Cō dacū mētu gregabo Iacob in vnā ecclesiā, in vnā fitus fuerit, dē: & cū populo Gentiū reliquias Isradicēdo, Stil el in vno ouili copulabo, & tanta erit lubonibi de multitudo, q̄ tumulabunt communi vino & e voce bonum pastorem laudantes, qui bnetate, ta quasi dux itineris præcedet eos, planla erit con tans eis quęq; ardua. Quo præcedente uenies stil & iter diuidente, transibit credulū pecꝰ Iisi, pphe per eum qui est porta, & egredietur de t) populo mortalite ad immortalitatem, & ipse isti qui est Pastor, vt rex & dominus transibit ante eos, & erit in capite eorum: Hęc omnia, vel de primo vel de secundo aduentu possunt intelligi.

Nicolaus de Lyra.

c ✠ a ¶Non stillabit super istos. i. pœna comminata à prophetis non cadet super nos. b ¶Nunquid abbreuiatus est spiritus domini? Sic enim dicebāt: Spiritus domini. id est eius voluntas non est diminuta ad benefaciendum nobis, nec cogitat nobis facere quod dicunt prophetæ: Et subditur responsio in persona dei: c ¶Nonne uerba mea bona sunt? id est verba mea promissiua sunt & factiua b oni illis qui incedunt via recta, & non malis hominibus: De quibus subdit: d ¶Et econtrariò popu. meus in ad. i. contra me persequendo me in mēbris meis. ideò subditur: e ¶Desuper tunicam pallium sustu. Violenter & malè ab impotentibus se defendere. f ¶Et eos q tran. sine culpa. g ¶Conuertistis in bellum. inuadentes eos sine causa. h ¶Mulieres po. mei eie. de. do. de. Interficiendo viros earum cum quibus delectabiliter viuebant. i ¶A paruulis earum tulistis laudem meā &c. Quia orphani facti per vos: coguntur præ dolore clamare magis quàm laudare. k ¶Surgite & ite. i. de terra vestra citò ibitis in captiuitatē. l ¶Propter immū. ex peccatis supradictis. m ¶Corrūpe. putredine pessima. s. gens ista. n ¶Vtinam. Hīc consequenter pōnitur prophetæ compassio, ꝓpter malū populo suo superuenturū, dicentis. Vtinam nō essem &c. scilicet prophetiæ in malis quæ prædixi. o ¶Et mē. po. lo. i. q̄ illa quæ dixi nō euenirent. nō tñ est sic. p ¶Stillabo tibi. i. pœnā vēturā denūciabo. q ¶In uinum. i. pœnæ abundantiā, quæ per potum frequenter designatur in scriptura, & potissimè Ier. xxv. Accipere calicē &c. r ¶Et erit su. quem stil. i. super populū istum Israel descendet pœna à me prædicta. s ¶Congregatione. Hīc consequenter ponit populi consolatio, vt posi vinum mordificatiuū infundatur oleū lenitiuum. Et exponunt aliqui partem istam de reditu captiuitatis Babylonicę: Sed non videtur conuenienter dictum: quia dicit hīc: Congregabo. De captiuitate verō Babylonica redierunt tm̄ duæ tribꝰ, & pauci de. x. tribubus, qui euaserāt manus regis Assyriorum, & postea habitauerunt in regno Iudæ: & cum duabus tribubus captiuati fuerunt, & redierunt nō tñ oēs, sed plures de istis & de illis remanserunt in Babylonia, detenti amore vxorum quas ibi acceperant & prolis quā generant, & bonorū tpaliū quæ acquisierant. Pręterea quia in fine dicitur: Et transibit rex coram eis. Redeūtes em de captiuitate non habuerunt regē ducem, propter quod istud est referendū ad Christi tempus. Etiam exponunt alii qui de conuersione generali Iudæorū ad fidem circa finem mundi. Et potest ad hoc litera satis applicari. Videtur tamen mihi conuenientius exponi de congregatione patrum in limbo, & eorum eductione per Christum sic: Congregatione congregabo Iacob totum. Hoc dicitur eo modo loquendi quo maiores ciuitatis dicuntur tota ciuitas, propter quod factum eorum dicitur factum totius ciuitatis. Et quia secundum veritatem soli electi dicuntur de domo Iacob numero & merito, & omnes isti fuerūt ibi congregati à principio mundi vsq; ad resurrectionem Christi. t ¶Pariter ponam illum quasi gregem in. Quia erant ibi à deo custoditi vsq; ad tempus Christi, quo inde translati sunt ad gloriam. v ¶Tumultuabun. à multi. homi. &c. Per hanc tumultuationem non intelligitur aliqua commotio quieti contraria, sed per eam. s. designatur multitudo magna. x ¶Ascendet enim. s. ipse Christꝰ. vnde dicit Ra. Sal. Ascendet enim. s. Saluator eorum. y ¶Pandens iter. Quia sua morte aperuit cælum. z ¶Diuidet. s. existētes in inferno, quia electis inde eductis reprobi remanserunt. ideò subditur: a ¶Et transi. portam. s. inferni, inde egrediendo. b ¶Et transi. rex i. dñs Iesus verus homo & verus deus, q viuit & regnat in sęcla seculorū: Amē:

* b ¶Nunquid abbreuiatus est. Loquens in sanctis suis. Moraliter q. d. non, sed rempore suo habebit effectū. Cætera patēt vsq; ibi:

f ¶Et eos qui trāsi. i. pacificè. g ¶Conuertistis. eos iugulando. h ¶Mulieres pop. mei eiecistis. id est interfeciustis viros earū. i ¶A paruul. quia me laudabant de bonis actis viros earū. i ¶A paruul. quia me laudabant de bonis actis quisitis iustè p prēs eorū, iō sequit pœna cū dicit: k ¶Surgite. s. cū diabolo & angelis eiꝰ. Sed qm̄ bonꝰ vir de pctis dolet qbus merentur sic dānari. iō seqt in pſona viri boni: n ¶Vtinā. i. vtinā vt malū qđ video vel prędico super vos venturū, nō veniret. p ¶Stillabo. i. nūciabo tibi vēturā mala. s ¶Congregatio. Istud vsq; ad finem capitu. exponunt aliqui de prosperitate in reditu captiuitatis Babylonicę: Ego autem exposui

 * literaliter

a ¶Nō de improuiso veniet captiuitas. b ¶Per aperti.

Non stillābit super istos, nōn cōprehendet cōfusio, † dicit domus Iacob. Nunquid abbreuiatus est spiritus domini, aut † tāles sunt cogitationes eius? Nōnē uerba mea † bona sunt cū eo qui rectè graditur? Et econtrariò, populus meus in aduersarium cōsurrexit. † Desuper tunicā palliū sustulistis, & eos qui transibant simpliciter cōuertistis in bellum. Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarū suarum, à paruulis earum tulistis † laudem meam in perpetuum. Surgite & ite, quia nō habetis hic requiē. Prōpter immūditiam eius corrumpet † putredine pessima. † Vtinām nō essem uir pseudo prophetas solus peream nō pereunte populo. habens spiritum, & mendaciū potius loquerer. Stillabo tibi in uinum & in ebrietatem: & ērit super quem stillatur populus iste. Cōgregatione congregabo Iacob totum te, in unum conducam reliquias Israel, pariter ponām illum quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caula rum. Tumultuābuntur à multitudine hominum. Ascēdet enim † pandens iter dēs itēr antē eos. Diuidet & trānsibūt portām, & egredientur per eā. Et trānsibit rex eorum cōram eis, & dominus in cāpite eorum.

a ¶Tamquam princeps.

a ¶Sicut olim in columna ignis & nubis. b ¶Reges eos in virga ferrea. c ¶Apparens eis.

a ¶Idem pastor & porta. b ¶Iam perfecti.

a ¶Septim muro firmissimo, vt ex duobus parietibus fiat vnum ouile.

a ¶In loco pascuę ibi me collocauit.

a ¶Tumultus clamor est nimiæ multitudinis pari aspiratione emissus.

a ¶Ad paradisum. b ¶Vt dux. c ¶Proficiendo.

a ¶Qui alijs largus in bonitate, vobis erit brevis.

b ¶Quales hominum qui antiquā retinent iram.

a ¶Responsio domini cōtra præsumptionē eorū, bonus quidem sum, sed nō malis, sed illis qui rectè gradiuntur.

a ¶In populo meo cāctis, vel interfectis, vel captis, nulli erat qui caneret mea cantica.

¶Ergo. ¶In captiuitatem.

a ¶In hac terra, quæ ꝓpter scelera vestra pollura est, & iō corrūpetur putredine pessima Babylonica vel Romana ca

† Si dicta

† talia sunt opera

† ij bñfaciūt ei

† Econtrà eos qui cōfidēter trāsibant exuis tunica & pallio, ac si effugissēt ex prælio

† ornamentū meum

† corruptione fortis valde.

D

Moraliter

¶ E literaliter de bonis spiritualib⁹ in aduẽtu primo Christi, propter quod expositio mea non solum literalis, sed etiã spiritualis est respectu aliarum, nec occurrit conuenientior mihi hic ponenda.

¶ In ca. ij. vbi dicitur in postil. Ne loq̃mini. Hic cõsequẽter &c.

ADDITIO.I. Vbi nos habem⁹: Ne loq̃mini loquẽtes. &c. i Hebrẽo habetur sic: Ne loquamini, loquũtur: nõ stillabit sup istos, nec cõprehendet cõfusio: & ibi est finis versus: & sequit alius versus sic: Nũquid dicit domui Iacob: Nũquid abbreuiat⁹ est spũs dñi: &c. Et ẽ sensꝰ, qꝫ illi de populo, phibebant ꝓphetas veros ne ꝓphetarẽt, vt patet supra. Amos. vij. c. de q̃ dicit ꝓpheta: Ne loquamini, loquuntur istis rebelles loquũt ꝓphetis: Ne loquamini. Quã ꝓphibitionẽ ifundabant in duob⁹. Primò in cõminatiõe, dicẽdo, qꝫ q ꝓphetaret sup istos apphẽderet cõfusionẽ: & de hoc dicit: Nõ stillabit sup istos. i. nõ ꝓphetabit: & sic nõ apprehẽdet, s. ꝓphetãtẽ cõfusio: Et à sensu cõtrario, q stillaret sup illos. cõfunderet. Secũdò fundabãt prohibitionẽ suã ꝓsumẽdo de bonitate diuina. de q̃ dicit: Nunqd dicit domui Iacob: Nũquid abbreuiat⁹ est spũs dñi? &c. quasi dicerẽt vt in glo. Qui alijs largus est in bonitate, nũquid nobis erit breuis? Ad qd̃ rñdet ꝓpheta in ꝓsona dei: Nõne verba mea bona sunt? & sic nõ sunt dimittenda propter comminationes. Nec est dicẽdus spiritus domini abbreuiatus esse, quia largitas bonitatis diuiuꝫ est cũ bonis: & ideo eũ dixisset: Verba mea sunt bona, subdit: cum eo qui rectè gradietur.

¶ In eo. ca. vbi dicitur in Pos. Vtinam. Hic consequenter ponitur prophetę compassio.

ADDITIO .II. Vbi nos habem⁹: Vtinã: in Hebr. hĕ, quædã dictio quæ vno mõ signat idẽ qd̃ vtinã, & alio mõ significat idẽ qd̃ si. Vñ Psal. vbi dr̃ si populꝰ me⁹ audisset me, loco illi⁹ si ponit eadẽ dictio sicut hĩc. Et secũdũ hanc significationem. s. vltimã sensus talis vr̃ esse. Dicebat em̃ ꝓpheta illis qui eũ nitebant prohibere ab actu prophetandi, vt eis ostenderet, qꝫ erat ꝓpheta ver⁹ & nõ falsus: qꝫ si ipse esset vir nõ habẽs spũm. s. dei: sed mẽdaciũ poti⁹ loq̃rẽt, tunc ꝓphetaret ꝓ aliquo lucro seu delectatiõe. de quo dicit: Stillabo tibi. i. prophetabo tibi. In vinũ & ebrietatẽ. i. ꝓpter aliquod lucrũ delectabile. quia pseudoprophetę ꝓpter ista cõsueuerãt prophetare. iõ subdit: Et erit sup quẽ stillabit populus iste. vbi in Hebræo sic hĕ: Et erit stillator populo isto. q. d. talis stillator. s. in vinũ & ebrietatẽ erit ptinẽs stillator ppło isto. s. q mẽdacia potus volũt audire cẽ vera. Cõsequẽter ꝓpheta ostẽdit se nõ solũ esse prænũciatorem malorũ, sed etiam bonorũ vbi oportebat. ideò subdit, cõgregatione &c. Exponaꝫ vt in Postilla.

GLOS. ORDINA.

Cap III.

Ecce

ET dixit: Audite princip. Qui deũ præuiũ nõ vultis sequi, nec vocem meã audire: audite cõminationẽ hãc. s. qꝫ non estis digni scire iudicium dei, qd̃ est abyssus multa nec praua mẽs vestra penetrat, ꝓfundã eius iusticiã. ¶ Sub metaphora leonis vel latronis crudelitas prĩcipum Israel describit. ¶ Sequitia iudiciũ in subiectos describitur & crudelitas.

b ¶ Qui odio. Nota verborũ signifi cantiã: Bona nõ amare, & mala nõ fugere, viciũ est, quantò ꝑ magis odisse bonũ & amare malũ? c ¶ Qui violenter. Qui spoliatis pauperes & interficitis ꝺ & carnes eorũ & ossa eorũ conteritis. ¶ Sicut non sufficit illis spoliare subiectos, sed & corpora duro imperio affligunt, & ossa cõterũt, vt quidquid in eis fortè & decorũ erat, in feruenti olla conterẽt: quã rex Assyrius succẽdit, tradentes diabolo & angelis eius gregẽ sibi commissum: sic cũ venerit dies vltionis. nõ audientur à dño, qui rogãtes noluerũt audire: & qui auertũt faciem à paupere, sacie dei auersam sentiẽt: qui nõ fuerũt reges, sed tyranni: nec præpositi, sed leones: nec magistri, sed lupi omiũ. d ¶ Hęc dicit. Hucusq; cõtra malos principes: sequens sermo est contra pseudoprophetas & doctores: qui polliciendo scientiã & adulando seducunt populũ. ¶ Fuerunt pseudoprophetæ in Israel, qui, ꝓpter dona pacem nunciabãt. & nihil dãtibus iram dei venturam. ¶ Hæretici sunt pseudoprophetę, non missi à deo: qui populum quõdam dei seducunt & comedunt, vel munera accipiendo, vel occidendo animas, & promittunt pacẽ cælestis beatitudinis, dicentes: Nõ oportet vt contineas, habe fidem, & promissa dei consequeris. Et si quis non dederit in ore eorum illis qui vel nolunt credere, vel munera dare, minantur vindictam præsij diuini. Ideò ò hæretici, qui mẽtimini vos habere prophetiam, & imitamini ecclesiam dei, vbi estimatis esse visionẽ, ibi erit nox & vbi iactatis vaticiniũ ꝓphetale, ibi eloquetur spiritus inmundus: quia occidet supra huiusmodi prophetas sol iusticię: & videbunt tenebras suas & confundentur. Cũmq; magis diuini cẽ prophetæ probati fuerint, ridebunt eos populi decepti.

F Propterea no

NICO. DE LYRA.

Cap. III.

Ecce

ET dixi: Audite. Hĩc consequenter propheta comminatur pœnam propter peccata maiorũ, & primò spãliter, secundò magis generaliter, ibi: Verũtã. Diuisio

Prima in duas. quia primò ponit comminatio propter culpam principum. secundò propter culpam pseudoprophetarum, ibi: Hæc dicit. Circa primũ dicit:

a ¶ Qui annunciant deũ quasi regẽ & dominum ante suos præcessurum, annuncio etiam malos propter crudelitatem suã nõ exauditurum.

a Et dixit: Audite prĩcipes Iacob & duces domus Israẽl: Nunquid nõ uestrum est scire iudi-

b ciũm, qui odio habetis bonum, &

¶ Non.

c diligitis malum? qui uiolenter tol-

¶ Exteriora. ¶ Interiora.

litis pelles eorũ desuper eis, & carnes eorum desuper ossibus eorum?

a ¶ Qui deuorant plebem meam sicut escam panis.

b ¶ Quæ cito corrumpitur.

Qui comederunt carnem populi

a ¶ Opera, vestem animæ.

mei, & pellem eorum desuper ex-

a ¶ Quod forte & durabile, virtutes.

coriauerunt, & ossa eorum confregerunt, & cõciderunt sicut in lebe-

a ¶ Et sic miserabiliter plebem in medio Ierusalem affligunt. ¶ Diabolo.

te, & quasi carnem in medio ollæ.

a ¶ In die captiuitatis per Nabuchodonosor vel per Romanos clamabunt: sera pœnitentia.

Tunc clamabunt ad dominum, &

a ¶ Iudiciũ sine misericordia fiet ei qui nõ fecerit misericordiam.

nõ exaudiet eos, & abscõdet faciẽ suã ab eis in tẽpore illo: sicut nequiter egerũt in ꝓadinuentionibus suis.

¶ Promittendo pacem.

d Hæc dicit dñs, super prophetas qui

¶ Nunciando iram.

seducũt populum meũ: qui mordẽt dentibus suis, & prædicant pacem. Et si quis nõ dederit ĩ ore eorũ quid

a ¶ Affirmant prophetali auctoritate.

piam. ꝓsanctificãt super eũ præliũ.

et eos. Secũdũ illud Prouer. xxj. b. Qui obturat aurẽ suã ad clamorem pauperis: & ipse clamabit, & nõ exaudiẽt. k ¶ Hæc dicit. Hĩc loquitur cõtra prophetas falsos veteris testamẽti. ꝓ quos significantur falsi prædicatores noui, qui seducunt populũ peccata diuitũ excusantes propter quæstũ, qui mordent dentibus suis, diffamantes eos qui non tribuunt eis, & prædicant pacẽ malis ꝓpter suam beneficentiam. ideò subditur pœna, cùm dicitur:

* Propterea no

Moralitur

Mora. a ¶ Et dixi. Audite. Positq̃ ꝓpheta arguit vulgariũ peccata, hĩc consequenter arguit pcãta maiorũ populi Israel, ꝓ quos significant maiores Christiani norũ. Et primò arguũt prinopes, cũ dr̃: Audite. Sequitur: c ¶ Nunquid non. q. d. scire debetis nõ solũ speculatiue, sed etiã pcticè. & tã cõtrariũ est verũ ideò sequitur: d ¶ Qui odio habetis. Et patet sententia. Et sequitur cũ dicitur: h ¶ Tunc clamabunt. in afflictione sua. i ¶ Et non exaudiet. k ¶ Hæc di-

[a] ¶Propterea nox. Vbi putatis visionem esse: & vbi iactatis A vaticiniũ prophetale, ibi loquitur spiritus immũdus: nec habet lumen, sed tenebras & errorẽ. Clãdę mones nõ habebũt potestatem, vt eos sua fraude decipiãt, muta erunt oracula, tacebit spiritus immũdus. & illudere non audebit. b ¶Verumtamen ego. Hucusqꝫ contra pseudoprophetas, nunc de seipso ꝓpheta supponit. Illi loquẽtes falsa confusi fiebũt: ego verò q ꝑ spũm sanctũ loquor iudiciũ, & virtutẽ dei annuncio: & cũ alĩ mordeant & prædicent pacẽ, ego absqꝫ timore annuncio Iacob scelus, & Israel peccatum suũ. c ¶Audite. Prius distinctè malis iudicibus, & post pseudoprophetis comminatus est, nũc gñaliter arguit & iudices, & pseudoprophetas, & sacerdotes: & eos q dei

†erubescẽt — noticiã se habere pollicebãt, ꝓpter quorum scelera Sion vt ager aranda est, & Ierusalem vt aceruus lapidũ ruitura, mõs tẽpli in excelsa syluarũ futurus. ¶Allegoricè. Nisi doctores ecclesiæ seruauerint cor suum, vt in causis non iudicent secundũ ꝑsonas, abominanť iudiciũ & recta peruertũt. Possunt hæc etiam intelligi de his qui scripturas prauis interpretationibus deprauant. Hi ædificant Siõ in sanguinibus. quia non idoneos ordinant ad regimen ecclesiarum, quorum doctrina & vita scandalizatur ecclesia subditorum: & cũ debeant esse os dñi ad populũ, voces dñi venditãt, & de colũbis in templo mercanť, qui videntur sibi ꝓphetæ esse: sed quia pecuniam accipiunt, prophetia eorũ facta est diuinatio, quæ in diuinis scripturis semper in

Diuinatio — malam partem accipitur. Isti tamen in domino seminare præsumũt, nec visuros mala, sed tñ causa eorũ, locus quondam pacis impletur ruinis, & tẽplũ dei in habitaculum bestiarũ conuertatur. ¶Non debent ministri ecclesiæ propter pecuniam sua officia administrare: Nec tñ prohibetur qd' ex officio suo de

†dño inniti — betur, accipere, ad necessitatem. non ad luxuriam, alioqui culpa eorum in fine

Mat. 24. b. — qñ refrigescet charitas, & fides rara erit, vbi q̃ndã erãt amplę dom⁹ & absqꝫ nũero acerui frugũ, ibi ꝙa vix erit casula seruans speciẽ ciborũ refectionẽ aĩę nõ habentiũ. d ¶Et super. Nõ intelligentes mala sua, quasi sceleribus redimerent ciuitatem dei, se esse dei ministros iactabant dicentes: Deus est in medio nostri, & non venient super nos mala. e ¶Propter hoc. Verba hui⁹ ꝓphetiæ videmus cõpleta, & aspectus verum esse ꝓbat. Pro sceleribus prædictis, templo destructo, & domo Iudæorum deserta angelis etiam à sua sede recedentibus, pro monte destructo, mons dei eleuatus est.

GLOS. ORDIN.

ETerit in no. Ca. IIII. Oia scripta prophetarum ad comparationem prophetiæ de aduẽtu Saluatoris humilia sũt, nec vsq; ad ꝑticẽ mõtiũ pringentia. Ad cõuersationẽ em̃ Christi vniuersa vita hominũ cõparata

☞ campi dicunť

Nico. de Lyra.

[a] ¶Propterea. i. obscuritas ignorãtię. b ¶Vobis. s. tribulatiõis & angustiæ. c ¶Et oc. i. oĩs cognitio veritatis, & claritas ꝓsperitatis deficiet eis. e ¶Quia. s. verbũ eorũ, sed magis ab eis cõfictũ. f ¶Verũtamẽ. Hic cõminať ꝓpter pctã oĩm maiorum gñaliter dicẽs: g ¶Ego reple. i. spũs dei, q dedit mihi cõstãtiã ad arguẽdũ vicia maiorũ patẽter, iõ subdit: k ¶Audi. q habetis superiorẽ ptãtẽ in tpalib⁹. l ¶Et iudi. iusticiã i oibus peruertentes. n ¶Qui ædifica. Sion. i. d est de substãtia & sanguine inuocentũ, cõdẽnantes eos ad mortẽ, vt habeatis bona eorũ. o ¶Principes eius in mu. i. pro muneribus iniustã sententiã proferebant. p ¶Et sacerdotes eius in mer. &c. Qui tamen ex officio tenebantur docere legem liberaliter. q ¶Et prophetæ eius &c. i. pro pecunia mẽdacia cõfingebãt. r ¶Et super do. i. à dño requiẽ promittebãt. s ¶Dicentes: Nũ quid nõ do. q. d. Veraciter deus est in vobis, & iõ non habetis timere ab aduersarijs. t ¶Propter hoc cau. qui falsa promittitis. v ¶Siõ quasi ager. i. sic erit destructa. q̃ poterit arari propter defectũ habitãtiũ, quia propter ꝓmissa falsorũ prophetarũ Sedechias rebellauit regi Babylõis: & ex hoc sequuta est destructio templi & ciuitatis. iij. Reg. vl. x ¶Et mons. quia in locis destructis & derelictis longo tempore solent fruteta crescere, tempus verò capriuitatis durauit. lxj. annis, secundũ minorẽ cõputationẽ. in tanto tempore potuerunt bene crescere.

[a] Propterea nox uobis pro uisione erit, & tenebrę uobis pro diuinatione. [a] ¶Veritatis. [b] ¶Huiusmodi.

Et occũbet sõl super prophetas & obtenebrabitur super eos dies. [a] ¶Cum res contraria promissioni eorum euenerit, quia

Et cõfundentur qui uident uilione, & †confundentur diuini. Et operient uultus suos omnes, quia nõ est †respõsum dei. Verũtamen ego repletus sum fortitudine spiritus domini iudicio & uirtute, ut annunciem Iacob scelus suũ, & Israël peccatum suum. Audite hæc principes domus Iacob, & iudices domus Israël, qui abominamini iudicium, & omnia rẽcta peruertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus & Ierusalem in iniquitate. †Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant. Et prophetæ eius in pecunia diuinabant, & †super dominum requiescebãt, dicentes: Nunquid nõ dominus in medio nostrũ? Nõ uenient super nos mala. †Propter hoc causa uestri Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem †quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum.

[a] ¶Cum res contraria promissioni eorum euenerit, quia tunc apparebit, q nõ fuit respõsum dei in eis.

[a] ¶Nemo ambigit Ierusalẽ pro sceleribus hic descripta fuisse subuersam.

[b] ¶Quod pro deo idola coluerũt, vel dei filiũ crucifixerãt.

[a] ¶Ecclesiæ, presbyteri, diaconi.

[b] ¶Ecclesię. [c] ¶Duarum tribuum.

[a] ¶Decem tribuum. [b] ¶Non solum hoc facitis, sed etiã

[a] ¶Si quis de principibus iudicare videbatur quod rectũ erat, magis vendebant sententiam.

[a] ¶Quia non nisi accepto precio docebant populum.

[a] ¶Nec responsa dei nisi pro mercede proferebant.

[a] ¶Qui prophetare debebant.

[a] ¶Quia non egistis pœnitentiã, & populus vicia vestra

[a] ¶A Romanis hostili exercitu diuidetur.

[a] ¶In tumulos fossorum vertetur.

[a] ¶Templum quondam nobile in cineres comminutum,

Cap. IIII.

[a] ¶Vndecima hora, quãdo ad eõs ducendũ operarios Saluator venit. ¶In hoc loco. s. tpe gẽ.

ETerit in nouissimo

[a] ¶Propterea. i. inferni pœnę tenebrosæ. d ¶Et confun. extrema confusione. Et mutatur hîc modus loquendi de secunda persona ad tertiã. f ¶Verumta. Hîc arguit propheta cõmuniter omnes maiores, per quem significatur prædicator cõstans. iõ dicit: Veruntamen. ad arguendũ cõstanter peccata maiorũ, iõ subdit: h ¶Vt an. i. potenti supbo qui alios calcat. Iacob em̃ supplantator interpretatur. i ¶Et Israel. i. clero supbo. Et qm̃ isti frequenter constituuntur iudices in foro seculari & ecclesiastico, iõ subdit: Audite. Sequtur: m ¶Qui abomi. i. executionẽ iusticię. n ¶Qui ædifi. Per Siõ ecclesia, per Ierusalẽ metropolim regalis curia significat. r ¶Et super. promittentes diuinã ꝓfectionẽ, fallõ tñ. t ¶Propter. Ad literam: Propter pctã maiorũ populi Iudaici Ierusalem fuit destructa: & ifr ꝓpter peccata maiorũ populi Christiani, ecclesia spũaliter pro magna parte destructa est, & etiam corporaliter multũ diminuta. nã in Aphrica & in Iudæa pauci valde remanserunt Christiani; vt dicit, in Armenia sunt diminuti.

Moraliter — D †Ezec. 22. f. Sophon. 3. a. 1. q. 1. c. iudico. 35. di. cap. ecclesię princi.

NIC. DE LYRA.

†Iere. 26. f

ETerit in Cap. IIII. nouissimo &c. Hæc est pars secunda principalis, in qua propheta principaliter denunciat consolatoria, maxime verò cõsolatoriũ erat Christi mysteriũ, & ideo ꝓpheta primò describit hui⁹ bãsiĩ magnitudinẽ, secũdò, iuxta hoc arguit malorũ ingratitudinẽ, cap. vj. Prima in duas. q̃ primò describit ꝓpheta cõditionẽ corpis. secundò, capitis ea. seq. Corpus aũt mysticũ Christi est ecclesia: cui⁹ primò describit cõditionẽ, secũdò tyrãnorũ ꝑsecutionẽ, ibi: Nũc quare. Circa primũ sciẽdum, q̃ pars ista ab Hebrẽis & Latinis exponitur de tpe Christi, va

†supra. 1. b. — Diuisio — †Isai. 2. a.

riẽ tñ. Quia Iudæi dicũt adhuc Christũ venturũ, nos aũt dicim⁹ tps sui aduẽtus pręteritũ. Et ad cõfirmationẽ sui erroris accipiunt Iudæi aliq̃ argumẽta ex hoc loco. Primò q̃ dicit hîc: y ¶Et erit. Tps ꝑ Iesu Nazareni nõ fuit nouissimũ, vt patet. q̃ post eũ

[a] ¶Propterea. i. obscuritas ignorãtię. b ¶Vobis. s. tribulatiõis & angustiæ. c ¶Et oc. i. oĩs cognitio veritatis, & claritas ꝓsperitatis deficiet eis. e ¶Quia. s. verbũ eorũ, sed magis ab eis cõfictũ. f ¶Verũtamẽ. Hîc cõminať ꝓpter pctã oĩm maiorum gñaliter dicẽs: g ¶Ego reple. i. spũs dei, q̃ dedit mihi cõstãtiã ad arguẽdũ vicia maiorũ patẽter, iõ subdit: k ¶Audi. q̃ habetis superiorẽ ptãtẽ in tpalib⁹. l ¶Et iudi. iusticiã i oibus peruertentes. n ¶Qui ædifica. Sion. i. d est de substãtia & sanguine inuocentũ, cõdẽnantes eos ad mortẽ, vt habeatis bona eorũ. o ¶Principes eius in mu. i. pro muneribus iniustã sententiã proferebant. p ¶Et sacerdotes eius in mer. &c. Qui tamen ex officio tenebantur docere legem liberaliter. q ¶Et prophetæ eius &c. i. pro pecunia mẽdacia cõfingebãt. r ¶Et super do. i. à dño requiẽ promittebãt. s ¶Dicentes: Nũ quid nõ do. q. d. Veraciter deus est in vobis, & iõ non habetis timere ab aduersarijs. t ¶Propter hoc cau. qui falsa promittitis. v ¶Siõ quasi ager. i. sic erit destructa. q̃ poterit arari propter defectũ habitãtiũ, quia propter ꝓmissa falsorũ prophetarũ Sedechias rebellauit regi Babylõis: & ex hoc sequuta est destructio templi & ciuitatis. iij. Reg. vl. x ¶Et mons. quia in locis destructis & derelictis longo tempore solent fruteta crescere, tempus verò capriuitatis durauit. lxj. annis, secundũ minorẽ cõputationẽ. in tanto tempore potuerunt bene crescere.

[a] ¶Propterea. i. inferni pœnę tenebrosæ. d ¶Et confun. extrema confusione. Et mutatur hîc modus loquendi de secunda persona ad tertiã. f ¶Verumta. Hîc arguit propheta cõmuniter omnes maiores, per quem significatur prædicator cõstans. iõ dicit: Veruntamen. ad arguendũ cõstanter peccata maiorũ, iõ subdit: h ¶Vt an. i. potenti supbo qui alios calcat. Iacob em̃ supplantator interpretatur. i ¶Et Israel. i. clero supbo. Et qm̃ isti frequenter constituuntur iudices in foro seculari & ecclesiastico, iõ subdit: Audite. Sequtur: m ¶Qui abomi. i. executionẽ iusticię. n ¶Qui ædifi. Per Siõ ecclesia, per Ierusalẽ metropolim regalis curia significat. r ¶Et super. promittentes diuinã ꝓfectionẽ, fallõ tñ. t ¶Propter. Ad literam: Propter pctã maiorũ populi Iudaici Ierusalem fuit destructa: & ifr ꝓpter peccata maiorũ populi Christiani, ecclesia spũaliter pro magna parte destructa est, & etiam corporaliter multũ diminuta. nã in Aphrica & in Iudæa pauci valde remanserunt Christiani; vt dicit, in Armenia sunt diminuti.

Moraliter — mortẽ fluxerunt

Mora. y ¶Et erit in nouissimo. Capitulum istud & quintum literaliter expositi de profectu ecclesiæ sub eius capite domino nostro Iesu Christo. propter quod hæc expositio non solùm literalis est, sed etiam spiritualis; & ideò de alia pertrãseo. Et quia non occurrit mihi alia conueniẽtior hîc ponenda.

campi dicuntur & valles. a ¶Venite ascendam⁹ ad montem
E Ideò ascendamus vt doceat, vel per angelos prẽsidentes eccleſię
Allego. vel per ſcripturas. b ¶Et cõcident. Allegoricè. per fidẽ Chriſti
Luc. 9. g. ira effrenata & conuicia deponuntur,
vt ponat quiſq; manũ ſuam ad aratrũ,
nec reſpiciat poſt tergum: vt confractis
iaculis contumeliarũ mittat ſpũalẽ fruẽtũ. Nemo pugnet contra aliũ: quia le-
Matth. 5. a. gitur: Beati pacifici. Nemo pugnet ſub
uertere auditores, quia tempus plantan-
Pſal. 103. b. di eſt. Sedet vir ſub vinea, vt premat vi-
num, quod lætificat cor hominis: & ſub
ficu, vt inde dulcia poma ſpũſſancti de-
cerpat. Ante natiuitatem Chriſti totus
orbis plenus erat ſanguine. Roma etiã
ciuilibus bellis dilacerabat. Poſtq; verò
ad imperiũ Chriſti ſingulare imperium
Roma ſortita eſt, Apoſtolorũ itineri pa-
uius factus eſt orbis, apertæ ſunt eis por-
tæ vrbium, & ad prędicationẽ vni⁹ dei
ſingulare imperium conſtitutum eſt.
c ¶In die illa. Hæc vera ſunt de pri-
mitiua eccleſia Iudæorũ: de qua Apſi p
Act. 2. g. quos vna die quinq; milia, & alia die
Ibi. 4. b. tria milia, & poſtea multa milia credide-
rũt. ¶Pñt hęc de aĩa hũana intelligi, quę
añ aduẽtũ Chriſti q̃ſi erronea ouis va-
riis erroribꝰ & vicijs ſeruierat, ſed diu
attrita, tãdẽ hũeris pij paſtoris ad mon-
☞ tem priſtinum

Nicolaus de Lyra.

mortem fluxerunt multi anni: ergo
Ieſus Nazarenus non fuit Chriſtus, ſed
adhuc expectatur venturus. Item quia
ſub lic: Et erit mons domus domi.
Q. non eſt adhuc factũ, quia mõs Siõ
non eſt in aliquo eleuatus, & ſunt multi
montes illo altiores. Itẽ quia ſequitur:
F Et occident gla. Et ſequitur: Et diſ-
cent. Poſt verò tps Ieſu Nazareni fue-
runt bella grauia, & potiſsimè in Iudea
qñ p Romanos fuit deſtructa. ergo &c.
Iſta verò argumẽta & aliqua alia ſoluit
Iſa. xj. vbi conſimilis litera ponitur: põt
tñ aliquid repeti. Ad primũ dicendũ q⁹
Nouiſsi- tempus nouæ legis dicitur nouiſsimũ,
mũ tẽpus quia non ſucceder ei alia lex, ſicut ſucceſ-
ſit legi Moſaicæ: & ſecundũ hoc dicitur
1. Iohan. ij. c. Nouiſsima hora eſt. Item
Genẽ. xlix. a. Cõgregamini, vt annũciem
vobis quę vẽtura ſunt in nouiſsimis die-
bus. Et tũ ſcd⁹m Hebræos ſunt impleta
diu. ſ. ab ingreſſu terrę promiſsiõis ſub
Ioſue, p maiori pte, vt ibidẽ fuit, dictũ.
Scd⁹m ſoluit etiã p dictũ Ra. Sa. q dicit,
†Soph. 3. d quòd illa eleuatio nõ eſt intelligẽda cor-
poraliter, ſed qa debeant ibi fieri mira-
bilia. Qd fuit adimpletũ, qñ Chriſtus
dei & hõ fuit ibi præſentat⁹ in templo.
Ibi etiã poſtea prędicauit, & multa fecit
mirabilia ſuæ diuinitatis oſtenſiua. Ibi
etiã ſup apłos ſpiritum ſanctũ miſit in
ſigno viſibili, qd fuit mirabile maximũ
Ad tertiũ patebit ifrã. Igit̃ exponat hæc
litera de promotione eccleſiæ, ſicut &
☞ conſola- fuit expoſita. Iſa. ij. a. Et erit in nouiſsi-
bor mo dierũ. id eſt tempore gratiæ, quod
eſt nouiſsimũ, vt dictum eſt. a ¶Mõs
do. domi. præpa. in verti. mon. per
mirabilia ibi facta maiora quã alibi, vt
† dicta fue- dictũ eſt. b ¶Et fluẽt ad eũ po. &c.
rat. Quod videm⁹ impletũ p orbẽ in cõuer-
ſione Gentiũ. c ¶Et docebit nos de
viis ſuis. quantũ ad præcepta. d ¶Et
ibimus in ſe. quãtũ ad cõſilia Euange-
lica. e ¶Quia de Siõ egre. lex &c.
De Ieruſm enim proceſſerunt apſi alĩq;
diſcipuli diſcipuli ad prædicandum per orbẽ fidem Chriſti, Act. 1. f ¶Et G
iudicabit inter po. mul. iudicio diſcretiõis, aliquos vocando
ad fidẽ & gratiã, alijs omiſsis ſuo iuſto iudicio, licet nobis occul-
to. g ¶Et concident gladios ſuos
in vomeres &c. Chriſtus enim fuit
natus tpe maximæ pacis: propter quod
tũc fuit deſcriptus vniuerſus orbis, Lu.
ij. Et durauit illa pax per longũ tempus †aliter eis
propter quod in multis partib⁹ plura collibus
arma bellica quæ pro tunc non erant
neceſſaria, cõuerſa fuerũt in inſtrumen-
ta agriculturæ apta. h ¶Et non di-
ſcent vltrà belligerare. Iſtud vltrà,
nõ importat ſemper perpetuitatẽ à pte
pòſt: ſed aliqñ tps determinatum, & ali-
qñ nõ multũ longum, ſicut. iij. Reg. vj.
c. Et nõ venerũt vltrà latrones Syriæ in
terram Iſrael. ſ. tẽpore illius regis & Eli-
ſæi: tamen poſteà multoties venerunt.
i ¶Et ſedebit vir ſubtus vi. ſu. &c.
id eſt habebit pacẽ & ſecuritatẽ. Et hoc
impletũ eſt in eccleſia à tpe Conſtantini
& beati Silueſtri. k ¶Quia omnes
po. à fide Chriſti alieni. l ¶Ambu-
labunt vnuſ. in nomi. dei ſui. qa per
longum tempus poſt mortẽ Chriſti di-
uerſæ Gentes diuerſa idola coluerunt.
m ¶Nos autem ambulabi. in no-
dæi no. ſcilicet Ieſu Chriſti. n ¶In
æternũ & vltrà. i. vltra omnẽm⁹ ſuræ
quantũcumq; longã. o ¶In die illa.
id eſt. tpe gratię, quod dicit dies, ad Ro.
xiij. d. Nox præceſſit, dies aũt appropin-
quauit. p ¶Congregabo claudi. i.
Gentilitatẽ, quæ diſtorte inceſſerat per
idololatriam. q ¶Et eam quam eie-
cerã. quia legem nõ dederat Gentilib⁹
nec propheras, & ſic quodammodo eos
eiecerat. r ¶Colligam. in ouili eccle-
ſiæ p apoſtolorũ prædicationẽ. Vide-
tur tamen qd melius exponi hæc lite- H
ra de gente Iudaica quãtũ ad illam ptẽ
quæ adhæſit Chriſto, cùm dicit: Con- †vnuſquiſ
gregabo claudican. i. gentem Iudai- que
cam, quæ dicit claudicans ab antiquo.
iij. Regum. xviij. d. Vſq; quo claudicatis
in duas partes? Et ſimiliter in aduentu
Chriſti claudicauit, quia aliqui adhæ-
bant ſibi ſicut vero redemptori: alij aũt
reputabant eũ deceptorem, vt patet ex
decurſu Euangelij. Et eam quam eiece-
ram, dimittendo errare p diuerſa vicia.
Colligã. intra Chriſti eccleſiã. s ¶Et
quam afflixeram. ſcilicet per Chal-
dæos & Græcos & Romanos, & ſub-
intelligitur: Conſolabor. t ¶Et po-
nam claudicantem in reliquias.
quia pauci de Iudæis adhæſerunt Chri
ſto reſpectu adhærentium aliorum.
v ¶Et eam quæ laborauerat. Hoc
dicitur de primis credentibus, qui cum
Chriſto fuerunt in labore & afflictione,
& poſt mortem eius, vt patet in Actis
bus apoſtolorum in pluribus locis.
x ¶In gentem robuſtam. quia
tolerabant afflictiones & tormẽta, non
ſolùm patienter, ſed etiam gaudenter,
Act. v. g. ibant apoſtoli gaudentes à
conſpectu concilij: quoniam digni ha-
biti ſunt pro nomine Ieſu cõtumeliam
pati. y ¶Et regnabit dominus ſup
eos in mon. Sion. i. in eccleſia, quę di
cit mons Sion, eò q; ibi Chriſtus fidem
catholicam prædicauit, & ſpiritum ſan-
ctum ſup apoſtolos miſit. z ¶Ex hoc
nunc & vſq; in æternum. quia ſtarui
eccleſiæ militantis ſuccedet ſtatus eccle-
ſiæ triumphantis, cuius non erit finis.
☞ Et tu turris

---

dierum mons domus domini prę [x]
a ¶Alias manifeſtus, qui ante occultus.
b ¶Non ſolum in montibus, ſed ſuper vertices mon-
tium Moyſes & prophetæ qui de deo vati-
cinati ſunt.
parãtus in uertice mõtium, & †ſub [b]
a ¶Qui apparuit in forma ſeruĩ ſuper omne nomen
exaltabitur. b ¶In morem fluuiorum. multæ tur-
bæ congregabuntur Iudæorum.
limis ſuper colles. Et fluẽnt ad eum [b]
a ¶Credere in eum. b ¶De omni natione quæ ſub
cælo eſt.
populi, & prõperabunt Gẽtes
a ¶Ad vexillum patibuli mundo ſe prædicantes.
b ¶Aſcenſione opus eſt, vt quis ad Chriſtum valeat
peruenire.
multæ, & dicẽt: Venite aſcendã- [a]
a ¶Eccleſiam Saluatoris.
mus ad montem domini, & ad dõ- [c]
mum dei Iacob. Et docebit nos de
a ¶Ego ſum via. b ¶Credimus in Chriſtum per
apoſtolos.
ũijs ſuis, & ibimus in ſemitis eius. [d]
a ¶Ad Gentes. b ¶Spiritualis. c ¶Sermo
prædicationis.
Quia de Sion egrẽdietur lex & uer- [e]
a ¶Pareo omne iudicium dedit filio
bum domini de Ieruſalem. Et iudi- [f]
a ¶Iudęos qui ſalute digni vel indigni.
b ¶Non iudicabit, ſed comprehendet ſapientes in
aſtutia eorum, & cognoſcet cogitationes ſapientium,
quia vanę ſunt.
cabit inter populõs multos, & cõr-
ripiet Gentes fortes uſq; in longin-
a ¶In eius aduentu omne ſtudium bellandi confes-
b quũ. Et cõcident gladios ſuos in [g]
tur ad pacem.
uomeres, & haſtas ſuas in ligones.
Non ſumet Gens aduerſus Gen-
a ¶Nemo pugnandi neceſſitate pugna-
re diſcet.
tem gladiũ, & nõn diſcent vltrà bel- [h]
a ¶Tanta erit requies, vt non ſolum in vrbibus ſed
etiam in vicubis & agris quiſq; ſecurus ſtet.
ligerare. Et ſedẽbit †uir ſubtus ui- [i]
neam ſuam, & ſubtus ficum ſuam,
a ¶Et hoc fiet.
& non erit qui deterreat: quia os
a ¶Cuius verba ſunt vera, cuius dicere eſt facere.
dõmini exercituum locutum eſt.
a ¶Omnibus nationibus cunctibus in ſuum errorem
not ad montem qui eſt deus, aſcendamus.
quia omnes populi ambulabunt [k]
unuſquiſque in nomine dei ſui, nos [m]
autem ambulabimus in nomine do
mini dei noſtri in ęternum & ultrà. [n]
¶Qua lucebit ſol iuſticiæ.
c †In die illa dicit dominus, congre- [o]
[p]
a ¶Ad vnum deum, ad vnam fidem.
b ¶Quæ male ambulauerat, cuius pes ſcandalizatus
fuerat abſcißus.
c ¶Cui dederam libellum repudij.
gãbo claudicantem, & eam quam [q]
a ¶Variis captiuitatibus. ¶Vel tradideram
diabolo & angelis eius.
eiecceram colligam: & quam ãfflixi [r]
[s]
a ¶Non dixit ponam claudicantem totam
ſaluam, ſed in reliquias, vt reliquiæ & electio
ſaluæ fiant.
xeram conſolabor. Et põnam [t]
claudicantem in reliquias, & eã [v]
a ¶Sub iugo legis vel peccati.
b ¶Quam nec gladius nec tormenta ſeparare a
charitate Chriſti.
am quæ † laborãuerat in gẽtem ro- [x]
buſtam. Et regnabit dominus ſu- [y]
a ¶Multas Gentes & reliquias claudicantes.
b ¶In eccleſia, in ſpecula virtutum.
per eõs in mõte Sion, ex hoc nunc [z]

---

discipuli

☞ tem pristinum est relata. a ¶ Et tu turris gregis. Dicto q̃ per
A aduentum Christi credentes tam de Iudæis quam de Gentibus in
ecclesia congregandi & saluandi sunt, supponit q̃ propter exęcatio-
nem infidelium, Iudęorum templum & tota Ierusalem erat de-
struenda: Et sub figura captiuitatis quæ per Babylonios ventura
erat, loquitur de destructionie facta per
Romanos. ¶ Vinea domini domus Isrł
est, in qua ędificata est turris & torcular. i.
altare & maceria. i. auxilia angelorum.
Ad hanc turrim venit Christus, qui pri-
ma potestas ei⁹ fuit, tempore Patriarcha-
rum, sub quo veniente in carne, fuerũt a-
postoli secunda potestas vineę: Venit aũt
hęc potestas, vt in ea credentes faceret in
regnum. ¶ Quidam per turrim tenebro-
sam, & filiam Ierusalem, intelligunt cæle-
stem Ierlm, quę tãdiu squalet q̃diu filij e-
† arx. ius non reducũtur ad eam, nec habet cõsi
liariũ, sed dolores parturientis, dũ tot filios suos videt interfici. b ¶ Dole & sa-
Moraliter Occiso Christo p̃tauit Isrł se obnnere i-
periũ, sed vastat⁹ est repẽte, nec imminen
tem potuit fugere captiuitatem. ¶ Mora
liter. Aiæ pro pctõ de ecclesia pullęin in-
teritum carnis, dicitur à medico: Exi de ci
uitate in mõte sita, & habita in cãpo vbi
Assyrij vagantur, & erubesce p̃ vicijs do
nec recorderis abundãtię quę est in domo
patris, & ab eo suscipiaris q̃ te redimet de
manu durissimi domini. c ¶ Et nũc cõ-
Allegorice gregatæ. Allego, cõtra filiam Sion id est
ecclesiã, multę nationes dæmonum con-
gregãtur, & insultãt in morte filiorũ ei⁹,
1. Cor. 2. b. in quo ignorãt dei consilium. Si enim co-
B gnouissent dñm maiestatis, nec in mem-
bris nec in se crucifixissent. Congregabit
autem eos deus quasi fœnum areę, vt om
nia spinosa & aspera vngulis conterat, &
cornibus vẽtilet, & frumẽtum purum re-
manens deo offerat donaria. d ¶ Ipsi
aũt non. Dicunt Iudęi tẽpore Christi sui
omnes nationes Iudęis seruituras, & ip-
† peccauit sum Romanũ imperium vngulis suis &
cornibus conterendum. e ¶ Tritura.
Ventila & contere populos cornib⁹ ferre
is, quę tibi me⁹ dare spõ deo, & vngulis ęre
is quas à me accipies. f ¶ Et commi
nues, Legimus in libro Numeri & Iesu
☞ naue &

Nicolaus de Lyra.

† Apoc. 2. b. † manipulum ad aream.

a ✠ ¶ Et tu turris gregis. i. templũ, qđ erat factum ad modũ turris. Et dicitur gregis, quia in atrio juxta templum immolabant greges in altari holocaustorũ. b ¶ Nebulosa filia Sion. Ex nebula fumi cõsurgẽte de holocaustis quæ totaliter incendebantur ad honorem diuinũ. c ¶ Vsq; ad te. i. redẽptor. Quod impletũ fuit, qñ ibi oblatus fuit & prędicauit. Et subditur cõditio venientis, cũ dicitur: d ¶ Et veniet pote. ratione sue deitatis. e ¶ Nũc qua. Hic cõsequenter ponit ecclesiæ persequutio. Sciendum tamen, q̃ aliqui residuum huius capituli vsquè ibi: Nunc vastaberis exponunt de deductione Iudæorum in Babylonem & reductione. Et litera satis potest applicari vsquè ibi: Surge & tritura. Sed vltrà non potest bene applicari, quia redeuntes de captiuitate Babylonica nunquàm habuerunt talem potestatem qualis hîc describitur, sed semper fuerunt sub seruiture. primò Persarum & Mœdorum, secundò Grę corum, tertiò Romanorum. propter quod Ra. Sa. exponit hanc literam de tempore Christi, dicens quòd in aduentu Messię Iudęi erũt in maxima potestate, & subijcientur eis oẽs reges terræ. Literam verò prędecentẽ exponit de captiuitate Babylonica & eius reductione, sicut & prædecẽtes. Qđ autem sequitur: Nunc vastaberis &c. exponit de destructione Babylonis per Cyrum & Dariũ. Alij autem exponunt de vastatione Iudæę per Sennacherib tẽpore Ezechię. Istas autẽ expositiones nõ prosequor, quia videntur mihi distorte: ppter quod saluo meliori iudicio videtur mihi, quod hîc primò ponitur p̃secutio ecclesię, & secũdò synagogę, ibi: Nũc vastaberis. Et licet istę duę p̃secutiões fuerint eodem tempore, saltem pro parte: fines tamen contrarios habuerũt quia ex p̃secutione, ecclesia mirabiliter creuit. Ex p̃secutione enim eius quę facta est sub Stephano priò martyre, dispersi fuerunt fideles de Ierusalem per varias regiones, prædicando fidem Catholicam, Actuũ. viij. Synagoga verò ex persequutiõe sua defecit: quia captiuatis Iudæis per Romanos, cessauerunt legis sacrificia & oblationes, & similia quę non possunt ab eis offerri extra terram promissionis. Primò igitur agitur de persequutione ecclesiæ, cùm dicitur: Nunc † dominiũ quare mœrore con. Hoc dicitur quia primum. tũ ad debiliores fideles, qui in persequutione facta sub Stephano, fuerunt in afflictione & mœrore, Actuum. viij. f ¶ Nũ † vociferaquid rex non est tibi. q. d. immo Chri- bis vociferatus assistens tibi in pressuris, secundum rationẽ quòd dixit Matth. vlt. d. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsquè ad consummationem seculi. g ¶ Aut consiliarius tuus pe- &c. q. d. Non, quia spiritussanct⁹ docebit te de oibus. h ¶ Quia comprehendet te dolor. Primò in Iudæa, de persequutiõe Iudæorum, & postea in alijs partibus ex persequutiõe tyrãnorum. i ¶ Quia nunc egredieris de ciuitate. id est de Ierusalem. Quia sicut dictũ est in p̃secutiõe sancti Stephani, fideles p̃ maiori pte exierũt de Ierusalem, & dispersi sunt per regiones prædicando. k ¶ Et venies vsq; ad Babylonem. Et non loquitur ibi de Babylone, quæ est in terra Chaldeorũ, quę iam erat subuersa & inhabitabilis: sed de Babylone quæ est in Aegypto, i quia fuit fides Christi publicata per Matthęũ apostolũ, in cui⁹ sorte venit Aegyptus, vt dicit Hiero. in libro illustrium virorum. Vel per Babylonem hîc intelligitur Roma, sicut. i. Petri. v. d. † aspiciet Salutat vos ecclesia quæ est in Babylone collecta, id est Roma, secundum q̃ dicit Hiero. & omnes expositores, in qua publicatum fuit Euangeliũ p̃ apostolos Petrum & Paulum. l ¶ Ibi liberaberis &c. A persecutoribus tuis. Qđ fuit impletum tempore Constantini. m ¶ Et nunc congregatæ sunt super te Gentes multæ. Perlequentes ecclesiam primò in Iudæa, vt patet Actuum. viij. & pluribus alijs locis, postea per totum orbem per tyrannos, nitentes exinguere fidem Catholicam, ideò subditur. n ¶ Quæ dicunt lapidetur: & aspiciat in Sion oculus noster. Sed quia (si- † desideriscut dictum est) in persequutione maximè um. creuit fides Catholica, quod fuit figuratũ Exo. j. in filijs Israel, qui quantò magis opprimebantur, tanto magis multiplicabantur & crescebant, ideò subditur:

o ¶ Ipsi autem non cognouerunt cogitationes domini. Qui tyrannorum persequutiõem conuertit in ecclesiæ augmẽtationem per contrarium, sicut venditionem Ioseph in eius dominium, Gen. xxxvij. ideò subditur: p ¶ Quia congrega. &c. tibi subijciendo. Quia principes qui persequebantur fidẽ Catholicam, submiserũt colla sua iugo Christi, vt patet de Cõstãtino, & de alijs principib⁹ p̃ orbẽ. iõ subditur q ¶ Surge. & tri. &c. id est ecclesia, subijce tibi colla Gẽtium. r ¶ Qui cor. &c. i. dabo tibi ꝯtutẽ prędicãdi cõstãter fidẽ & cõfirmãdi p̃ miracula, ita q̃ multitudo Gentiũ subijciet tibi cõtrita ptãte diaboli. s ¶ Cõminues. inducendo eos ad verã cõtritionẽ suorũ pctõrũ. t ¶ Et interficies. In Heb. habet: Et sanctificabis: qa bona tpalia cõuersorum ad fidẽ, sũt diuino cultui applicata in plurib⁹ locis p̃ orbẽ. Et quia talia bona dicũtur amortizata, ideò trãslatio nra habet, interficies. v ¶ Et for. e-do. v. t. i. Christo, cui subiecta est Gẽtiũ fortitudo.

naue,& primo libro Regum,q̃ deuictis Gentibus,& ipsas & pecora & spolia eorum victores consecrauerunt.

GLOS. ORDIN.

Cap. V.

Ro.ii.d. Nunc vastaberis. Cũ plenitudo Gẽtiũ intrauerit,& ois Isr̃l saluus fiet,tũc habebis cornu ferreũ & vngulas ęreas, & cõminuta dęmonũ multitudine,offeres deo q̃d aũ possederãt:sed nũc interim ꝓ tuis meritis vastaberis. ¶ Cõtumelia fuit trinitatis,qñ faciẽtib⁹ Iudęis, Romani percusserũt caput iudicis Isr̃l,dicẽdo:Prophetiza nobis Christe,q̃s est q̃ te pcussit:& Mat.26.g. Ioh.18.d. qñ vn⁹ de ministris pcussit maxillã,dicẽs Sic rñdes pontifici:b ¶ Et tu Bet. Noiato iudice Isr̃l,determinat locũ natiuitatis eius:& q̃ hõ deus sit̃ futurus. Matthæus †Mat.2.a. hoc testimonium ponit, secundũ hoc q̃ scribæ in lectione scripturarum negligenter rñderũt Herodi.Bethleẽ Ephrata in tribu Iuda est,est & alia Bethleẽ in Galgala sita. Bethleem.i.dom⁹ panis,quę vocaris Ephrata.i.videns furorem Herodianę cędis:si compararis vrbibus Iuda in quo sũt tot milia,pu⁹ vicul⁹ es, sed tñ ex te egredieẽ dñator Isr̃l, q̃ & si scd̃m carnẽ de Dauid ẽ,de me tñ nat⁹ est ante scła:& tpm cõditor tpe nõ teneť,sed egres.ei⁹ ẽ abini. à die.ętermi.qa in principio erat verbũ apud deũ. c ¶ Propt hoc.qa de Bethleẽ scd̃m carnẽ nat⁹ ẽ Christ⁹,cui⁹ egress⁹ secũdũ diuinitatẽ ẽ ab initio scłi, sęp ꝓ prophetas loq̃ndo.iõ dabit.i.pmittet regnare Iudęos vsq; ad tps q̃ Gẽtilitas diu steriles exeçcatis Iudęis parere coꝑerit, & cũ plenitudo Gẽtiũ itrauerit, tũc ad prędicatione Elię reliqę Isr̃l cõuertenť ad ꝓpheta rũ fidẽ & ꝑiarcharũ. ¶ Aliter. Dabit dominꝰ tẽplũ & Ierosolymã & Iudęos vsq; ad tps q̃ ꝑgo pariet,i cui⁹ natiuitate excę catis Iudęis,reliqę.i.apłi,cõuertẽtur ad fidẽ ꝓpheratũ & Patriarcharũ.d ¶ Et stą. Egresso Christo à sũmi tate cælorũ ,reliquijs fratrũ cõuersis ad filios Isr̃l, tũc dominus q̃ prius ambulabat,nõ habẽs fixũ gradũ i hoĩb⁹ firmiť stabit, & pa Ioh.17.b. icet suos i fortitudie sua sicut de⁹,& i sublimitate noĩs pñsui.vn de:Ego seruabã eos i noĩe tuo.e ¶ Et cõ. ad ecclią dei,qa magni Psal.8.a. ficabit Christus vsq; ad extremũ terræ.vnde,In omnẽ terrã exiuit son⁹ eorũ,& in fines orbis terræ verba eorũ. f ¶ Et erit iste. Et iste Christus erit pax nobis,cũ Assyri⁹.i.diabolus arguẽs,superuenerit in terrã nostrã.i.i carnẽ,& quãdo sicut superb⁹ calcauerit in domibus.i.corꝑibus.q̃ sunt domus animarũ. ¶ Venit diabo- 2.Cor.11.c. lus supr̃ terrã Pauli,& calcauit eũ varijs tribulationibus,plagis & carceribus

NICO. DELYRA. Cap. V.

NVnc vastabe.Hic cõsequnter describit̃ pśequutio synagoge ꝓ Romãos i vltionẽ mortis Christi: Lu.xix. in q̃ qdẽ pśequutiõe defecit:qa destructo tẽplo & Iudęa,Iudęi pti trucidati & pti captiuati sũt:& sic cessauerũt legalia.Et qa hoc fuit satis citò post pśequutionẽ ecclię i Iudęa:de q̃ dictũ est i pte prędeẽti.iõ dr̃.a ¶ Nũc va.i.Gẽs Iudaica.vñ & dñs Mat.xxj.b.dixit de tẽplo qđ erat i Ierslm:Dom⁹ mea dom⁹ orõnis vocabit̃:vos aũt fecistis illam spelũcam latronum. b ¶ Obsidi.po.i.ponẽt:qa loqtur de futuro ꝓ modũ prętęriti ꝓpter certitudinẽ ꝓphetię.c ¶ Sup no.s.Iudęos.i q̃rũ pśona loquit̃ ꝓpheta:qa erat de Gẽte illa.d ¶ In vir.s.Romãi.e ¶ Maxillã iu.i.ita viliter tractabunt & affligẽt pśonas in statu dignitatis existẽtes sicut garciões. Vnde & Titus sacerdotes q̃ erãt i pśo principales,capta ciuitate iussit occidi:vt dicit Iosephus libro de Iudaico bello.f ¶ Et tu Beth.Hic incipit capitulum in Hebręo: in q̃ postquã ꝓpheta denũciauerat ecclię ꝓmotionẽ:hic cõsequnter denũciat capitis cõditionẽ.Et diuidit i duas: qa primò ponit cõditio Christi,secundò adherẽtiũ sibi,ibi: Propter hoc. Conditio eñ Christi est:q̃ i vna pśona est deus ver⁹ ab ęterno & homo in tpe:hoc eñ est sibi singulare.Primò igit̃ exprimit̃ eius humanitas ex loco natiuitatis, cùm dicitur: Et tu Bethleem.id est alio nomine sic noiata,vt habetur Gene.xxxv.g ¶ Paruulus es.s. locus

Cap. V.

NVnc tu astaberis a
a ¶ Non mea, quia contra me repugnasti, sed diaboli ad prædandum semper accincti. ¶ Ideo vastaberis,quia filij twi. O filiolo pec.s.u.i.pastę & filium & spiritũ sanctũ.
filia latronis. Ob b
sidionem posuerunt super nos, c
a ¶ Alieni genæ non de genere Israel.
in virga percutient maxillam iu- d e
a ¶ Vbi natus est panis vitæ.
dicis Israël. †Et tu Bethleẽ Ephra f g
ta paruulus es in milibus Iuda. h
Ex te mihi egredietur qui sit do- i
minator in Israel,& egressus eius k
ab initio à diebus ęternitatis. Pro l m n o p q r s t v x y
pter hoc dabit eos usque ad tem
pus in quo parturiens pariet. Et
reliquiæ fratrum eius conuerten
tur ad filios Israel. Et stabit & pa
scet in fortitudine domini,in sub
limitate nominis domini dei sui.
a ¶ Vel habitabunt, subaudi in ecclesia.
Et conuertẽtur,quia nũc magni z
ficabitur usq; ad terminos terræ. a b c
¶ Iudęi in aduentu Christi sui hæc omnia iuxta literam futura esse contendunt.
Et erit iste pax. Assyrius cùm ue-
nerit in terram nostram,& quan
do calcauerit in domib⁹ nostris:

† mane- bunt. F Ro.ii.d. Ioh.17.b. Psal.8.a. 2.Cor.11.c.

locus.h ¶ In mili.Iu.i.respectu populi tui in dignitate & multitudine:quia inde fuit tribus regia:inde enim fuit natus Dauid. ſ.Regum.xvj.Et quia nobilitas ciuitatis magis consistit in populo quàm in spacio.ideo Matthæus.ij, a.allegauit auctoritatẽ istã sic:Et tu Bethleem terra Iuda:nequaquam minima es in principibus Iuda.i ¶ Ex te mihi egre. q̃ sit domi in Israel.Glos. Ra.Sa.id est Messias filius Dauid.Et hoc idem dixerunt sacerdotes & legisperiti ab Herode requisiti.vbi Christus nascęretur: Matthęi.ij.a. † eremus dicentes:In Bethleem Iudæ:Sic enim scriptũ est ꝑ prophetam:Et tu Bethleem. Ex quo patet quòd aliqui catholici exponentes hanc scripturam de Ezechia rege, magis Iudaizant quàm Hebræi, & cum hoc diuertunt ab intentione Euangelij. Consequẽter exprimit̃ Christi diuinitas, cũ dicitur:k ¶ Et egressus eius.i.ematio.l ¶ Ab initio.i.à patre: qui est principium filij. m ¶ A diebus æter.quia hæc est emanatio æterna:semper enim nascitur filius à patre,& semper natus est. n ¶ Propter hoc.Hic cõsequnter agit̃ de adhęrẽtib⁹ Christo,quorũ prio ponit̃ ꝓfectus.secundò, ꝓficiendi modus, ibi:Et erunt reliquiæ. Prima in duas, qa prio ostẽditur ,ꝓpositũ.secũdò remouet̃ dubium ibi:Et erit iste. Circa primum ponit̃ cõtinuatio ad prędicta. Dictũ est ẽm, q̃ Christ⁹ scd̃m humanã naturam fuit de Bethleẽ, & sic Iudeꝰ,& legẽ seruauit,& ꝓpter hoc voluit deferre ppso & legi:quia q̃uis in morte eius lex cessauerit q̃tũ ad efficaciã,tamẽ ad tps potuit seruari,vt synagoga cum honore duceretur ad sepulcrum:vt dicit Aug.Sisr q̃uis ppś Iudaicus q̃tũ ad incredulos esset morte dign⁹ H propter mortẽ Christi:tamẽ ista punitio fuit dilata vsq; ad annũ.xlij.in q̃ destructa fuit ciuitas & tẽplũ:& ppłs captiuat⁹ ꝓ ercitũ Romãorũ, & hoc ẽ qđ dr̃.Propt. i.ꝓpter assũptionẽ hũanę naturę de Iudęis & honorabili terminatiõe legis,o ¶ Dabit eos.i.ꝑmittet Iudęos habitare i Ierslm & Iudęa.p ¶ Vsq; ad tempus.i. vsq; ad tps publicatiõis Euangelij:in quo p orbẽ nati sũt ecclię filij.Et hoc fuit impletũ etiã tpe apłorũ: sicut declaratũ fuit supr̃.Amos.ix.& diffusius sup illud Psal.xviij.a.In oẽm terrã exiuit sonus eorũ.Illud fuit tẽpus.xlij.annorũ prędictorũ in quo publicatũ fuit Euangelium & synagoga ducta ad sepulcrum. Et quia pauci cõparatiuè de Iudæis fidem receperũt:ideò sequitur: q ¶ Et reliquiæ.i.pauci comparatiuè.r ¶ Fratrum eius:idest Iudæorũ :qui dicũtur fratres Christi:quia fuit ex eis scd̃m carnẽ. s ¶ Conuertentur ad filios Israel.i.ad fidem.xij.Patriarcharum:qui fuerunt filij Iacob alio nomine dicti Israel : Vel ad xij. apostolos:qui dicũtur filij Israel.i.Christi videntis deũ in humanitate ab instãti cõceptionis:qa vocati ab eo fuerunt præ cęteris tempore & dignitate:& quia ad literã fuerunt de populo Israel. t ¶ Et stabit. Christi ecclesia quancũcumq; persequutionibus fuerit concussa. v ¶ Et pascet.filios suos fidei doctrinæ.x ¶ In fortitudine domini.id est miraculis confirmata.Mar.vltim. Prædicauerunt vbiq; domino cooperãte & sermonem confirmãte sequentibus signis:quæ non possunt fieri nisi virtute diuina. y ¶ In sublimitate nominis domini dei sui:id est Iesu Christi,in cuius nomine in primitiua ecclesia communiter fiebant miracula suæ deitatis ostensiua.Et quia de Gentilibus plures fuerunt cõuersi per orbẽ vniuersum,ideò subditur: z ¶ Et cõuertentur quia nunc magnifi.ſ.nomen Christi. Vsq; ad terminos terræ.a ¶ Et erit.Hic consequenter remouetur dubium. Possent enim Iudæi Michææ cõtemporanei credere ex eius prophetia de aduentu Christi & profectu adhærentium sibi,deberet citò impleri,ideò hoc remouet dicens: Et erit iste. ſ. Christus. b ¶ Pax.Et dicitur in abstracto:per excellentiã. Et hoc modo dicit apostolus Eph.ij.c.Ipse est pax nostra qui fecit vtraq; vnum. c ¶ Assyrius cùm venerit in terram nostrã &c.q.d.i.non erit citò ista pax:sed oportet prius terram nostram conculcari & deuastari per Assyrios & Chaldæos:de quibus subditur infrà. Assyrij ẽm primò vastauerunt Iudæã captiuando decem tribus. iij.Re.xvij.& postea Chaldęi alias reliquas duas.iij.Regũ vltim.

☞ Et susci tabimus

cr carcerib⁹ & ęteris quę ipse enũerat: sed
A nõ rupit pacẽ dei i illo: Charitas enim
†mittem⁹. oĩa vincebat. a ¶ Et suscita. Inducit
ppheta ipm dñm loq̃ntẽ. Q. verẽ erit
pax cũ cõuersę fuerit reliquię & facile
cõterẽt Assyr⁹: qa nos suscitabim⁹ ego
† confrin- & filꝰ & spũlcẽtis: sup. a. cõtra Assyri
gent. um. ¶ Nęroth interp. taę tẽtatio descẽ
dõ: significat illũ q vt fulgurde cęlo ce
cidit: & q̃si venator inter bestias semp
y'sat: & infructuosa ligna lustrat & sal-
tus. Sãcti aũt veteris testa. & noui pa-
stores a deo i missi: vastãt terrã diabo-
li arguẽtis & tẽtãtis: & ita liberat nos
dñs de manu Assur: q cupiẽs calcare ter
minos Isrl. vulneraꝫ & ligaꝫ in domo
sua. ¶ Liberatis nobis de Assur p deũ,
q cõtra eũ suscitat septẽ & octo pasto-
restũc reliqę. i. apli & primitiua eccla
Iudęorũ erũt i ppso q̃si ros ad extinguẽ
da ignea iacula diaboli in cordib⁹ ho
minũ. b ¶ Quasi leo. Christꝰ leo &
leonis catulus: hoc dedit aplis: vt sicut
leoni nõ põt resisti in raptu mortorũ iu
mẽtorũ vl ouiũ: sic apli liberati de ma
nu Assyrꝰ & diaboli rapiũt & separãt
ab infidelib⁹ iumẽta. i. simplices vt sal
uẽtur. c ¶ Et exalta. Leone ta i pecco
rib⁹ liberę quãgãte: man⁹ tua ô deꝰ ex
altabit sup. inimicos: q peribũt cessãtes
a malicia vitę in q̃ erãt vt amici fiant.
d ¶ Auferã. Quib⁹ tibi in vicijs placebas: & pẽtã pẽtis socijs: q̃si triũphator q̃drigis ferebaris. e ¶ Perite fac.
In lege pręcipit ne nobis sculptile faci
Bto.a. amus: & ne vitulos in terra nostra po-
B namus. ¶ Stultus homo fert dogma-
ta esse cõposita de suo sensu quasi ido
lum: & pro deo adorat opus manuũ.
†Israel

GLOS. ORDI. Cap. VI.

†interibũt

AVdite quæ dom. Dat deꝰ
ppso licẽtiã disputãdi cõtra
se. Qui sedes & iaces: vl ior
mis vl mortuꝰ es surge à
☞ terra vt

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et suscitabimus. i. suscitandos denũciabimus ego & alij ppheręs.
b ¶ Septẽ pasto. i. septem duces Per
sarũ & Mœdorũ. de q̃rũ cõsilio reges
cũcta faciebãt: Ester. j. Et isti dederũt
cõsiliũ Cyro & Dario de inuasione v-
triusq; regni. ſ. Assyriorũ & Chaldęo-
rũ: & qa ceperũt regnũ Babyloniæ vt
patet Dañ. v. p. cõsequẽs & regnũ As-
syriorũ: qđ erat iã sub prãte Babylo
nis redactũ. c ¶ Et octo prima. ſ. in
exercitu Persarũ & Mœdorũ: qui dice
bãtur c'stabularij vel mareſcalli bella-
torum directores. d ¶ Et pascent. id
est deuorabunt. e ¶ Terrã Assur.
In Hebræo habetur: Et confrigent. Et
ratio huiꝰ diuersitatis est: qa y' bũ He-
braicũ hîc positũ est ꝑquoꝫ ad pascere
& confrigere. f ¶ Et terram Nẽ.
Hæc est terra Babyloniæ: in qua pri-
mò regnauit Nemroth: Genꝭ. x. g ¶ Et li-
ab Assur. Ita q̃ non poterit venire
in terrã nostram sicut venerat antea.
h ¶ Et erũt. Remoto dubio, ppheta
reuertitur ad ostendendum circa ad-
hærentes Christo proficiendi modũ:
ostendens primò q̃ hoc erit virtute di
uina. secundò quòd non humana, ibi:
Et erit. Circa primũ dicitur: Et erũt.
i. apostoli & alij primi credẽtes: qui su-
prà dicũtur reliquię. i. ¶ In med. po-

Facientes

a ¶ Omnes patriarchæ & sanctos veteris te. in quo sab
barum celebratur.

a Et ſ suscitabimus super eum septẽm a
a ¶ Sanctos noui testamenti. b
pastores, & ôcto primates homines. c
a ¶ Lacerabunt & vastabunt.
b ¶ Sermonis diuini qui missus est in terram, vt diuidat
duos in tres.
Et ſ pãscent terram Assur in glãdio, & d
a ¶ Prædicationis eius qui est pax. e
Qui, Et liberabit.
terram Nemroth in † lancẽis eius. f
Et liberabit ab Assur cùm uenerit g
a ¶ Non in animam, sed in corpus, vnde: Et terra data
est in manus impij.
in tẽram nostram: & cùm calcaue-
a ¶ Alius finibus. ¶ Alij habent in monte nostro.
rit in tẽrminis nostris. Et erunt re-
a ¶ Quod in tribus pueris historialiter factum legi-
mus, hoc vniuersaliter in omnibus Gentibus do-
ctrina apostolorum fecit.
liquiæ Iacob in mẽdio populorum i
multorum, quasi ros à domino, & k
a ¶ Herba.
quasi stillæ super herbam, qũæ non
a ¶ Auxilium hominis sed foliũ dei.
expectat uirũm, & non præstolatur
¶ Sed dei ¶ Per hoc. ¶ Apostoli.
filios hominum. Et erunt reliquiæ l
Iacob in Gentibus in medio populo-
a ¶ Fortes, inuincibiles.
b rum multorum, quasi lẽo in iumen- m
tis syluarum, & quasi catulus leonis
a ¶ Vade Petre: Macta & manduca.
b ¶ Leo vel catulus. c ¶ Sollicite.
in gregibus pecorum. Qui cùm trans
a ¶ Superbos. b ¶ Retibus Petri. c ¶ Quia do
minus cum eis, contra quem nemo potest.
ierit, & conculcauerit & ceperit, nõ n
c est qui eruat. Et exaltabitur manus o
a ¶ Qui te & tuos tribulauerunt.
tua † super hostes tuos, & omnes ini- p
a ¶ Cum elevata manu perierent
inimici tui.
mici tui † peribunt. Et erit in diẽ illa, q
a ¶ Lasciuus imperat.
d dicit dominus, † auferam equos tuos r
a ¶ De principali cordia.
de mẽdio tui, & disperdam quadri-
a ¶ Ædificationes terrenis operibus instructas.
gas tuas. Et perdam ciuitates terræ s
a ¶ Diuitias & pompas seculi, & eloquentiæ
philosophorum.
tuæ, & destruam omnes mũnitio-
a ¶ Quibus ab aliis decipiebaris vel alios decipiebas
nes tuas. Et auferam mãlefícia de t
a ¶ Cum docuerit deus hominem scientiam, cessabit
præsumptio peruersę doctrinæ.
manu tua, & diuinãtiones non erunt
a ¶ Quæ vel a loquentibus facta sunt, vel quæ ipsũ
finximus nobis.
e in te. Et perire faciam sculptilia tua, u
& statuas tuas de medio tui. Et non
adorabis ultrà opera manuum tua-
a ¶ Addit ad promissionem, quæ sit ad reliquias.
b ¶ Quos in templo prohibitum est plantari.
rum, & euẽllam lucos tuos de medio
a ¶ Male extructas, quos nõ tetrifícat fluminis impetus.
tui. Et conteram ciuitatẽs tuas, & fa- v
a ¶ Postquam hoc fecero reliquiis Iacob, in illos
qui noluerunt recipere sermonem apostolorum
grauiter vlciscar.
ciam in furore & in indignatiõne ul- x
tionem in omnibus Gentibus quæ
non audierunt.

Cap. VI.

a ¶ Vox prophetæ.
VDITE * QVÆ y
a ¶ Mihi, dicens.
dominus loquitur.

Facientes ppłos fructificare. Qꝫ vide C
mꝰ imple: ũ p orbẽ vniuersũ. k ¶ A do
mino. Fructificatio eñ quę fit virtute
roris nõ fit humana, ꝓuidentia sed di-
uina. ideò subditur: Quæ nõ expe-
ctat virum. l ¶ Et erunt reliquiæ.
i. prędicti apli & discipuli. m ¶ Quasi leo &c. Quia sicut nõ impedit leo à
pſequutione prędę: sic nec apli à Gen-
tũ cõuersiõe. iõ subdit: Qui cũ &c. † gladijs
n ¶ Et exalta-man⁹ tua. i. potestas suis.
apłorũ. Et mutat hîc modꝰ loquendi
de tertia pſona ad ſcam. o ¶ Sup. ho
stes tuos. dæmones q̃s fugabant ab
idolis & corporibus obsessis. p ¶ Et
omnes inſ. tui peri. Qꝫ põt intelligi
de sacerdotib⁹ idolorũ vl de Iudęis cõ
tra Christũ obstinatis: q destructi fue-
rũt & captiuati p Romanos in vltio
nẽ mortis Christi & discipulorũ ei⁹: q̃-
rũ alijs occiderũt: vt Stephanũ, Iacobũ
fratrẽ Iohannis: vt habet i Actib⁹ apło-
rũ: & Iacobũ fratrẽ dñi: sed m qđ dicit
Iosephꝰ. xx. lib. antiqtatũ. q ¶ Et erit
in die illa. Hîc cõsequenter ostẽdit: q
ꝓfectus discipulorũ Christi nõ fuit vir
tute hũana: vt pote y' tute armorum &
munitionũ: per quẽ modum creuit lex
Mahumeti. ideò subdit: r ¶ Auferã D
equos. i. y' tute armorũ & cõsimilium
nõ, ꝓficies in cõuersiõe Gentiũ. s ¶ Et
perdã ci. terræ. id est in fortaliciis nõ
erit cõfidẽtia tua sed i pẽte diuina: per
talẽ modũ loquit Zacharias ꝓpheta.
ij. b Absq; muro habitabit Ierlm præ
multitudine hoim. Et loquitur de Ie-
rusalẽ post eiꝰ reędificationẽ p Neemi
am: vt videbit ibi dño concedẽte: & sic
cũ dicit: Absq; muro &c, nõ intelligit
q̃ careat muris: sed q̃ nõ erũt necessa-
rij, p defensiõe ciuitatis. t ¶ Et ause-
ram male. Quia idololatria & diuina
tiões & cõsimilia ad idololatriã ptinẽ † succidere
tia: p prędicationẽ apłorũ & aliorũ ere faciam
dẽtiũ: iunt à Gẽtilib⁹ credẽtib⁹ amota.
v ¶ Et faciam in fu. & in indi. pœ
næ in præsenti illæ sunt medicinæ. &
ideò non dicunt propriè vltio furoris
seu indignationis, sed pœnæ gehennę:
& ideò de ipsis hîc loquit. x ¶ In omi
bus Gentibus quæ non au. i. prędi
cationẽ apłorũ & doctorũ fideliũ:
q non solũ cõminantur pœnas tpales,
sed etiam futuras & æternas.

NI. DE LYRA. Ca. VI.

AVdite. Postq̃ ꝓpheta de- Diuiſio
nunciauit Christi aduentũ:
hîc cõsequẽter increpat po
pulũ incredulũ. Et priò po
nitur hæc increpatio. secundò cõsola-
tio: vt post vinum mordacitatiũ infun
darur oleum lenitiuũ. sequenti capło
ibi: Ne læteris. Prima in duas: quia pri
mò increpatur populus vt ingrat⁹ de
beneficijs. secundò vt irretitus vicijs,
ibi: Audite tribus. Prima in tres: quia
primò multiplex dei bñficiũ recolit. se
cundò falsitas gratitudinis excluditur,
ibi: Quid dignũ. tertiò y' tas cõcludit,
ibi: Indicabo. Circa primum dicitur:
y ¶ Audite quæ dominus. qđ ſ ut
☞ diligenter attẽ. Moraliter
Moraliter. y ¶ Audite quæ domi
nus loqui. Propheta hîc arguit incre * quæſo.
dulos Iudæorũ: ꝑ quos signi.ficantur
incredituli Christianorũ: qui sunt in du
plici gradu. Nã hæretici sunt incredu-

☞ terra, vt ambules in nouitate vitæ. ¶ Quidam Abraham & patriarchas montes vocant, quibus vocatis ad iudiciū negocium
Rom.6.a. Heb.3.d. populi sit ventilandum. a ¶ Audiant montes. Montes sunt administratorij spiritus, qbus cōmissa est, pcuratio humanarū rerū. Aduersus hos iubet contendere iudicio, vt si illi montes vel colles inuenti fuerint, non bene, pcurasse populum. videatur, si vel culpa dei sit qui non idoneos præposuit, vel ipsorum angelorum, si non egerint quæ ad officium eorum pertinebant, vel populi qui bonis obedire prælatis contempserint: Et cum nec in deo nec in angelis culpa posit inueniri, restat quòd in populo inueniatur, & iustè puniatur. Tamen non statim deus vult peccantibus inferri supplicia ex potestate, sed vt iustus videatur, prouocat peccatores ad iudicium, vt testimonio angelorum & totius creaturæ respondeant, si quid contra deum posint causari. b ¶ Popule meus quid fe. tibi?
Exo.1.c. Forsitan deliderans carnes AEgyptiorum, doles te de seruitute liberatum, vbi seruiebas Pharaoni & diabolo in luto & latere. Popule meus quid fe. ti. Qui aliquando seruiuit Pharaoni & Aegyptijs in luto & latere, si aliquando redemptor suus disputat cum illo, non negligat vocem arguentis, sed sciat quòd ante eum mittit deus Moysen. i. spiritualem legem, & Aarō id est summum sacerdotem Christum, & Mariā id est vaticinium propheratum, & etiam liberat de manu Balach (qui dingēs dicitur) id est diaboli delere cupientis. qui est rex lege aburētium: Balaam vanus populus, Beor expelle. Cum verò Diabolus per vanum populum Gentium, qui sortus est ex pelle id est carnis operibus deditus, maledicere, cupit hominem, deus econtrario benedicere compellit. Videt enim populus (quamuis vanus) diabolum nunquàm stabilem, sed semper vacillantem, donec veniat & alios inducat in Galgala. quod interpretatur volutabrum. c ¶ Populе meus memen.
Nume.22.b. Si hæc parua videntur, recordare illius temporis, quo Balach cō duxit contra te Balaam ariolum, quem coegi vt contra voluntatem suam tibi benediceret. Si viderimus aliquos qui sistiant nostrum sanguinem insurgentes contra nos, dicamus: Balaam venit de Sethim vsq; ad Galgalam, vt cognoscamus iusticiam dei liberantis. d ¶ De Sethim vsq; ad Gal. vt cog. iustici.
Sethim Iudei sic exponunt: Exquo fornicatus es cum Madian vsq; quo Saul in Galgala vnctus ē, memēto quę mala opatus es, & quæ bona fecerim tibi, & misericordiam meam in te cognoscas. ¶ Sethim locus est omonymos arboribus, quæ in mōte Sinai vsq; hodie gignūtur sitis albę spinę. In Sethim Balach contra Israel exercitum congregauit. e ¶ Quid &c. Cum de⁹ ad iudiciū puocasset populū, ille cōscius peccati nō audet cōtendere, sed rogare, nōtrā in precib⁹ cōfidit: Nihil em ē qđ⁹ dignè deo posit ꝓ pctō offerri, & nulla hūilitas, vel sanguis aialiū sufficit delere maculas criminū. Quid di. Nos ꝓ pctō pœnitētes, nō in nobis, nec in aliquib⁹ terrenis aliqđ dignū inuenim⁹, qđ⁹ ꝓ recōciliatiōe deo offeram⁹. nō pōt cōprehēdi in holocaustis, si toti incēdamur in sacrificium, nec in vitulis annalibus, vt hec deferentes, digni simus solido cibo in acceptabili anno dñi, si oēs Leuiticas hostias spiritualiter intelligens in me exhibuero, si etiam primogenita, i. qđ⁹ primū est in me obtulero, nihil tamē dignū magnitudine eius ☞ offerā: sed solus dendo suam benignitatē ꝓ hīficia & ꝓpū ingratitudinē. dō subditur. f ¶ Populе meus &c. patet litera vsque ibi. h ¶ Et mi. ante fa. tuam &c. quia Moyses erat dux populi, Aaron sacerdos, Maria ꝓphetissa. Exodi. xv. I ¶ Memento quæso qđ co. quia cogitauit debellare populum Israel per adiutorium maledictionis Balaam super ipsum. Num̄. xxij. m ¶ Et qđ respon. Quomodo maledicam cui non maledixerit dominus? Nume. xxiij. Et iterum ibidem: Ad maledicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. n ¶ De Sethim vsq; ad Galga. i. de exercitu Israel, qui tūc erat in Sethim, Nume. xxv. & protendebatur vsq; prope Iordanem iuxta quem est Galgala, ex opposito tamen in terra promissionis, Ra. Sa. exponit sic: De Sethim. i. cuius populus Israel in Sethim peccauerit peccato Phegor, Num̄. xxv. tamen dominus non dimisit eum, sed introduxit eum in Galgalam, quæ est in terra promissionis. o ¶ Vt cognosceres iust. domi. i. fidelitatem eius ad Abraham, Isaac & Iacob, implendo quod eis promiserat. p ¶ Quid dig. Hic consequēter excluditur falsitas gratitudinis, cum dicitur: Quid dignum offeram domino? ad reddendum gratias debitas de tantis beneficijs. q ¶ Curuabo genu deo ex. habendo deuotionis signa cum mala vita, qđi. non est hæc vera gratitudo. Isa. j. d. Cum multiplicaueritis orationē, nō exaudiam. r ¶ Nū. quid offeram ei ho. &c. q. di. talibus sacrificijs non placatur deus, quia talia secundum se non sunt accepta, sed ex fide & deuotione offerentis. s ¶ Nun quid dabo primo. meum. q. di. hoc non valet, quia mors innocētis deo nō placet: vnde & Abraham non præcepit deus immolare filium suum, Genesis. ✠ xxij. vt sic impleret
✻ li verbo & facto, mali Christiani facto. Ad Titum. j. d. Confitentur autem se nosse deum, factis autem negant. Et sic propheta, per quem prædicator Euangelij, significatur, dicit: Audite quæ loquitur dominus. scilicet mihi. a ¶ Surge & contende iudi. constanter prædicādo. c ¶ Aduersum mon. id est contra maiores. e ¶ Quia iudicium domini cum po. ꝓ peccato, ad ostendendā rationabilē & iustam eius punitionem, ideò subditur. f ¶ Populе meus &c. i. quā occasionem dedi à me recedēdi? q. di. non potes ostendere. g ¶ Quia eduxi te de terra &c. i. de tenebris peccatorū per mortē meā. h ¶ Et misi ante &c. i. Christū dantem Euangelicam legem. i ¶ Et Aaron. id est ecclesiæ sacramenta per sacerdotes administrata. k ¶ Et Mariam. domini matrem, cuius vita fidelibus est exemplar pergendi ad patriam. l ¶ Populе meus, memento. quid. scilicet nocere filijs Israel. ideò per ipsum significatur diabolus, qui vt dicit Iob. xlj. d. Rex est super omnes filios superbiæ, & semper quærit iustis nocere. m ¶ Et quid respondet ei &c. Id est dominus ꝓ Balaā, q. respōdit ei, pspera. ꝓ Isr, qđ⁹ erat cōtrariū intētiōi fug. Sic de⁹ mala quę quærit diabolus contra iustos, vertit ad diaboli cōfusionē, & iustorū gloriā: Sicut ꝓcurauit Christi mortem, quæ fuit ad eius exaltationē, Phil. ij. a. Propter quod deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Et ad diaboli deiectionē. Et similiter procurauit martyrū occisionem, quā deus vertit ad eorū gloriā & diaboli cōfusionē. p ¶ Quid dignum offeram domino? Hic inquit propheta quomodo deo pro suis beneficijs debeat fieri recompensatio digna. Circa quod excludit primò falsam recompensatiōem, dicēsq; ¶ Curuabo genu de. excels. &c. q. d. signa exteriora deuotionis, vt obationes & sacrificia, non placent deo sine deuotione mentis & vita virtutis: Et subditur modꝰ dignę recōpētationis, cū dicit,

✻ Indicabo tibi

✠ diligenter attendenda. a ¶ Surge. tu Michęa. b ¶ Contende iudicio aduer. modo. &c. id est aduersum super bos populi mei. d ¶ Fortia fun. ter. id est reges & principes, quorū officium est terram conseruare. e ¶ Quia iudi. domini cū. ostendendo

☞ offerã,sed sol⁹ sanguis Christi ad delenda
A omnia mala sufficit. a ¶Indicabo tibi.
O humanum genus tu quæris & nõ inue-
nis in te quid dignè possit offerri deo pro
abolitione peccatorum,ego inueniam suf
ficientem hostiam,& docebo te quid boni
postea debeas agere. b ¶Vtiq; fa.Ha-
be iudicium & misericordiam,sollicitè etiã
ambula in preceptis domini. c ¶Vox
domini.Quidam dicunt esse exordiũ se-
quentis capituli in quo corripit dñs Sama
riam,quæ pro iniquitate captiuanda erat:
ait ergo:Vox domini quæ cõminatur Sa-
mariæ peccanti plagam, dirigitur ad vtili
tatem ciuitatis Ierusalem,vt timore suppli
cij aliorum correpta saluetur. d ¶Au-
†humilia- dite tribus.Vultis audire per singula q
re se ambu bus malis vrbs vestra sit plena?discite per
lando. singula:mensura minor ,puocat iram dei.
Allego. ¶Allego.Audite vos qui significamini p
3.Reg.12.c. decẽ tribus quæ se diuiserunt à regno Da-
uid & cultu templi: Et quis approbabit
q vos separatis ab ecclesia dei? Adhuc est
in vobis ignis iræ & libidinis, q estis do-
mus impij diaboli,& sunt in vobis diabo
li thesauri.i.quia diuitias scripturarũ frau
dulenter congregatis,& in vobis est men-
†quæ sit sura iudicij minor q̃ deberet: & ideò iræ
virga, & dei plena,quia non iustificabo staterã,i.q
quis consti p̃sonatu aliquorũ peruertunt iudicia
tuit eam. vel p̃ pecunia,quod p̃ põdera saccelli in-
telligit,in qbus diuites replent.i.dũ turpis
lucri gr̃a non secũdũ negociũ sed secundũ
facultatũ diuersitatẽ iudicant. Insup & ha
B bitatores illi⁹ ciuitatis quã prauis dogma-
†ipsa par tibus extruunt mendaces sunt.Ideò ô ciui
uum,dete tas quam extruunt hæretici,percutiã te vt
stabile pereas à malicia tua,quæ comedis legendo
scripturas nec saturaris,quia vacua es à ve
ritate,& humiliatio tua in medio tui.quia
in conscientia tua sentis te deficere à spũali
cibo. Apprehendes quidem multa praua
dogmata,sed intelligens errorẽ,videbis te
in illis non posse saluari. Et quicumq; de
tuis ciuibus putauerint se in illis posse sal-
uari,dabo gladio.i. pœnis erudiã. Ergo ô
ciuitas pessima iniquitate.& statera dolo-
sa ab hæreticis extructa,seminabis peccan
do,& non metes in auditoribus proficien
do,calcabis oliuam, nec vnges caput tuũ
adulatione peccatorum,nec vino Sodo-
morum bibentes inebriabis:& hoc iõ quia
custodisti præ.am.& oẽ po.s.dęmonũ,vel
eorũ qui Hęresiarchę fuerũt,& ambulasti ī
vo.eo.praua.s.doctrina ,non dei volunta
te sed ipsorum conficta:& ideò peribis ab
hæresi tua,& habitatores tui congregabũ
tur ad me sibilãtẽ,& tũc portabitis.i. reco-
gnoscetis vos portasse opprobria & pecca
ta multorum populorũ. e ¶Et ego.Cũ
ita peccarent principes vestri nolui statim
subuertere, sed paulatim cœpi pcutere, vt
†Etiam si variis plagis admonerem ad pœnitentiã.
insequeris, Circa iniquitates & mensuras dolosas,&
nemanẽ po põdera fraudulenta, hęc intuli supplicia.
teris eripe- f ¶Et custo.&c. Quia custodisti cere-
re. monias idololatriæ, quas Amri impius
rex constituit, & omne opus domus
☞ Achab

Nicolaus de Lyra.

c ☞ xxij. vt sic impleret. sed vt obedientia
Abrahę manifestaret. a ¶Indi. Hic cõse-
quẽter veritas gratitudis, cõcludit, cũ dr̃:
Indica.quid sit bonũ deo per se accepiũ.
b ¶Et qd do. p̃ gratitudine de bũficijs
tibi datis. c ¶Vtiq;.i.habere iusticiam
non tantũ

¶Non.

a peccato animæ meæ? Indica a
a ¶Non mihi præcipiendi,sed tibi
facienti.
bo tibi ô homo, quid sit bõ
a ¶Vt prosit tibi.
num,& quid dominus requi b
a ¶Vt nihil absq; ratione,& consilio
agas.
b rat à te. Vtique facere iudici c
a ¶Vt non ex coactione,sed ex dilectione
faciãs opera misericordiæ.
um, & diligere misericordi d
a ¶Et in his nihil aliud præmij quærere,
nisi vt placeas deo,& cum eo ambules
sicut Enoch,& per eum cum Enoch trã
feraris.
am, & †sollicitum ambulare e
a ¶Quidam hoc capitulum faciunt finem
superioris sententię:ita,Non solum
qui facit iudicium, & diligit miseri
cordiam saluatur, sed etiam hęc vox
sit ad totam ecclesiam, vt quicumq;
timentes,licet in inferiori gradu per
misericordiam & doctrinam Christi
habeant salutem.
cum deo tuo. Vox domini ad f
¶In scripturis.
ciuitatem clamat, & † salus g
erit timentibus nomen †eius.
a ¶Quæ deus confitentur.s.tribubus Samarię.
b ¶Quis erit autor illorum verborum?
subaudi deus.
d Audite † tribus. Et quis ap h
a ¶Et. b ¶Iniquitas.
probabit illud? † Adhũc ignis k
a ¶Familia. b ¶Amri qui fuit pater Achab,
institutor idololatriæ.
c ¶Copiosa iniquitas. ¶Thesauri sunt in
regia domo.
in dõmo impij thesauri ini l
quitatis, †& mẽsura minor iręm n
a ¶Subaudi:Non,sed damnabo. b ¶Cum
alio põdere venditis,& alio emitis
mercimonia.
plena. Nũquid iustificabo stã p
teram impiã, & saccelli pon
dera dolosa? † In quibus di
a ¶Si pauperes hoc facerent,inopia scelus
defendere posset,sed nũc diuites ciuitatis non
tam diuitijs q̃ iniquitate pleni sunt cum alios
spolient.
uitẽs eius repleti sunt iniqui
tate & habitantes in ea loque
a ¶Diuitiarum congregationem sequitur
mendacium.mendacio enim diuitię augeri
solent.
bantur mendãcium,& lingua
eorum fraudulenta in ore eo
rum. Et ego ergo † cœpi per q
cutere te perditione super pec r
a ¶Missi in vos fames.
catis tuis. Tu comẽdes & nõ s
a ¶Missi hostẽ in circuitu vastantẽ &
morbos.
saturaberis,& hũmiliatio tua t
a ¶Afflictos his plagis niteris saluare sed
non valebis.
in medio tui. †Et apprehẽdes u
¶Si.
& non saluabis, & quos sal x
a ¶Si qui putauerint se saluari.
b ¶Hostium.
c ¶Vt pœnis eruditantur.
uãueris,in gladiũ dãbo. † Tu y
a ¶Seges frumenta non attulit.
seminabis,& nõ mẽtes, tu cal z
a ¶Oleum pressa oliua non fecit.
cãbis oliuã,& nõ ungeris oleo, a
a ¶Calcabis.
b ¶Steriles vindemiæ vinum
negabunt.
& mustũ & nõ bibes uinũ, b
a ¶Hic hoc ideo quia.
b ¶Mea abiecisti.
f & custodisti præceptã Amri, & c

non tantũ in habitu,sed etiam in effectu, C
& hoc ad omnes. d ¶Diligere.ad pau
peres:Et dicit diligere,quia opera pietatis
non sunt meritoria,nisi fiant ex charitate,
e ¶Et sollicitu.amb.mandata eius dili
genter adimplendo. f ¶Vox domi.
ad ciui.cla.per me & alios prophetas ista
prædicta. g ¶Et salus erit ti.timore fili Diuisio
ali,qui est annex⁹ charitati in via. h ¶Au
di. Hic consequenter arguitur populus
de vicijs,& primò de vicio fraudulentiæ,
secũdò de vicio fraternæ inimiciciæ in prin
cipio ca.seq.Prima in duas,quia primò ar
guitur culpa ,secũdò subdit pœna ibi: Et
ego.Circa primũ dicit propheta: Audi.s.
Israel generaliter vocem dñi prædictam.
i ¶Et quis ap.corde assentiendo. Et
opere adimplendo.q.d.,pauci aut nulli,
& subditur causa huius impedimenti.
k ¶Adhuc.s. concupiscentiæ ardentis.
l ¶In do.i.in ipsa vxore & familia tota.
m ¶Thesauri ini.i.iniquitate acquisiti.
n ¶Et mensura.ad decipiendũ emẽtes.
o Iræ ple.i.vindictę dei prouocatiua. †vir sapiẽs
p ¶Nũquid iusti.q.d.non,cũ sim iusti timebit
ciæ regula.Loquitur enim propheta in p̃ †tuũ
sona dñi.Cætera patent. q ¶Et ego. †iustã
Hic consequenter subditur pœna,cũ dicit:
Et ego.i.propter prædictam fraudulen
tiam. r ¶Cœpi percu.id est captiuatio †Nõne ad
ne de terra tua.Regnũ eñ.x.tribuũ. & re huc?
gnum duarũ.primò fuerunt afflicta multi D
pliciter propter peccata sua, & tandẽ capti
uata.vnũ p̃ Assyrios,aliud per Chaldæos.
s ¶Tu comedes & non saturabe.di
bo tibi deficiente: t ¶Et humilia. tua
in me.tui.i.in medio terræ tuæ confun-
deris ab aduersarijs tuis. v ¶Et ap.In
Hebræo habetur: Et attinges.s. aduersa-
rios tuos ducentes filios tuos secũ captos.
x ¶Et non sal.de manibus eorum,qa
eis non poteris præualere. y ¶Et quos. †cui⁹ diui-
i.si contingat te aliquos ex eis saluare,inter tes
ficietur aliunde. z ¶Tu semi.& non
me.quia aduersarij tui colligent messem,
vel destruent. a ¶Tu cal.oli.oleum ex
primendo. b ¶Et non vnge.pulmen-
ta tua inde condiendo. c ¶Et mustum
&c.q.labores tuos alij comedent & bibẽt
& tu famelicus & sitibundus remanebis.
d ¶Et custo.præce.qui fuerunt idolo-
latræ pessimi, vt habetur quarto Regum.
☞ Et ambulasti Moraliter
* a ¶Indicabo tibi.i. deo acceptum. † egrotare
c ¶Vtiq; fa.iu.i.iustè viuere cum om- sci te pecu
nibus. d ¶Dilige. cum indigentibus tiendo,te,
e ¶Et sollici. eius mandata diligenter desolando
custodiendo, ideò sequitur: f ¶Vox.i.in
sacra scriptura.g ¶Et salus.i.custodienti-
bus mãdata ei⁹. h ¶Audi.q.d.pauci fa
ciũt deo dictã recõpensationẽ: iõ suditur:
k ¶Adhuc.i.ardor fraudis & auariciæ.
m ¶Thesauri. In domibus eñ malorũ
Christianorum frequenter inueniuntur ta
lia.Et subditur pœna cũm dicit: s ¶Tu
co. &c.i.eucharistiam assumes,& non p̃ †Deu.28.d
ficiet tibi,sed nocebit. t ¶Et humi.i.li- Aggæ.1.b.
cet eleueris exterius,tũ deiect⁹ es corã deo
interius. v ¶Et appre.i. si facias bonũ
de genere,non erunt tibi ad salutem pro-
pter defectũ gratiæ. y ¶Et quos.i.bona
quæ fecisti dum adhuc esses in gr̃a, per pec
catum sequens sunt mortificata. z ¶Tu
se.Per semen intelligitur b num verbum,
per calcationem oliuę opera pietatis, per
mustum spũale gaudium, quæ non pro-
fuit si mortificata fuerint per mortale pec
catũ,ideò sequit: d ¶Et cust.i.diabol⁹

Glos. ordi. Michææ Cap. VII. De Lyra

Achab & Iezabel pro mea lege seruasti, tuo scelere impulsus sum
E vt te perderem: & tui habitantes dantur in sibilum, quia ꝓpter
eos nomen meum blasphematur in Gentibus, & opprobrium
po. mei. por. dum capti ab Assyriis, quasi populus dei vincimini.

GLOS. ORDI.

VAE mihi. Dicta Cap. VII. captiuitate. x. tribuū & duarum, dolet ꝓpheta ꝙ nullus de populo inuenitur iustus, qui possit iræ dei resistere. Q. Frustra loquut⁹ sum, frustra iam volui vindemiare, & lpditę ciuitatis saltem extremos racemos requirere, sed iam nō est botrus.

Allego. ¶ Allego. Plāgit sermo ꝓpheticus vel Apostolicus generaliter humanū gen⁹, ꝙ dū in eo sicut in vinea vel ficu labora uerit, nec paruos quidam racemos inuenire potuit: & ita reliqua vsq; ad finem capituli. Sunt qui hæc oīa legunt in p-

†16. q. 7. c. & hoc dixi mus. §. itē i pse ꝓ Michæam sona Saluatoris conquerentis, ꝙ in toto orbe vix inueniat opa digna suo sanguine. Et hoc qđ dicit, sicut qui colligit racemos in autūno, referunt ad cōsummationem seculi, qñ abūdante iniquitate, refrigescente charitate filius hominis rarā fidem inueniet super terrā. Tūc em̄ quasi post vindemiam racemi, vix in a-

Mat. 24. b. Luc. 18. b. liquibus poterunt reperiri, qui fidem in tāta vastitate seruauerint. b ¶ Princeps. Principes non expectāt, vt munera offerantur, sed cogunt subiectos dare. c ¶ Nolite cre. Diuersis prælatis in ecclesia debemus esse subiecti, & honorem deferre, sed in eis non est sperandū, quia vana salus hominis, sed certa in deo est. Achitophel contra Dauid, Iudas cōtra Christū surrexit. In amico po-

†primitiuū fructū Psal. 59. c. test haberi fiducia, qui pio & fidei amore coniungit. ¶ O simplices populi nolite credere iudicibus, qui se amicos & principes esse hæresis promittunt, qui non salutē vestram, sed sua lucra quæ-

Simplicitū cautela F †iudicat ꝓpter retributionem Iudicū. 9. a. runt, & ne credas ei quæ tecum dormit. i. carni blandienti, quæ mollit constantiam animi. ¶ Nolite credere amicis duobus vxoribus, quæ mutari possunt cū filius & filia obliti educatiōis contra autores vitæ suæ corporūq; consurgunt.

2. Tim. 3. a. Marc. 13. b. ¶ Abimelech à viris Sichen factus rex, ipsos oppressit. d ¶ Quia fi. In nouissimis dieb⁹ erūt hoīes seamātes, tūc tradet pr̄ filiū, sr̄em, mr̄ filiā in mortē. ¶ Si inter charorum nomina & consanguinitatis affectum rara est fides, quantō magis in adulatoribus? e ¶ Inimici

Mat. 10. d. hominis domesti. Filius q est nat⁹ est ex deo contempto creatore suo blasphemat, & aīa despicit cęlestē Ierusalē & matrē ecclesiā. Nurus con. so. Sermo & prædicatio dei sponsus est animę, & oritur de spiritu sancto. Hæretici ergo qui sermonē dei cōtēnūt, & ad varias doctrinas se transferunt, socrui suæ. i. spiritui sancto iniurią faciunt. Inimici hominis domesti. Caput ecclesiæ Christus. Hinc viro sępe inimicantur qui in domo eius. i. ecclesia esse putant, q à capite nō recedūt, sed tū ei cōtradicunt, dū scripturas eius, ꝓprio sensu cōuertunt.

Nico. de Lyra. E Ego autem

c-a ¶ Et in uo. Quia nō solū fuerunt idololatrę sed etiā carnalib⁹ vicijs subditi. b ¶ Vt. Istud vt, non tenetur hīc causatiuē, sed consecutiuē. quia captiuitas regni Israel ad hoc cōsequuta est, & derisio & opprobrium toti⁹ populi.

omne opus domus Achab, & in uo-
a ¶ Alias voluntatibus.
b ¶ Non meis. ¶ Amri & Achab.
luptatibus eorum ambulasti, ut
darem te in perditionem & habitan-
a ¶ In domo Achab.
tes in eā in sibilum, & opprobri-
a ¶ In Hebræo pro populi mei scriptum est Amri, quod idem sonat.
um pōpuli mei portabis.

Cap. VII.

¶ In admonendo.
a VÆ mihi, quia fa-
c-d ctus sum sicut † qui
¶ Post vindemias.
colligit in autum-
¶ Et quia.
no racemos uinde
miæ. Non est botrus ad comeden-
e
a ¶ Saltem immaturas ficus. i. grossos ficuum volui sumere in cibo.
dum: †præcōquas ficus desiderauit
f g
anima mea. Periit † sanctus de ter-
h
ra, & rectus in hominibus non est.
a ¶ Vbiq; insidiæ, vbiq; fraudulentia, præ auaritia & inuidine germanitas ignoratur.
Omnes in sanguine insidiantur, uir
i
fratrem suū uenatur † ad mort em.
a ¶ Non solum faciunt sed commutatis nominibus, bonum dicunt esse quod malum est.
Malum manuum suarum dicunt
k l m
b bonum. Princeps postulat, & iu-
a ¶ Mutuo fauore se defendunt, licet ab aliis iudicari volunt, sic alios iudicant-
b ¶ Quicunq; perirus in lege.
dex † in reddendo est. Et māgnus
n
a ¶ Non dei sed suam loquitur voluntatem.
b ¶ Ira.
loquut⁹ est desiderium animæ suæ, et
o
a ¶ Verbum vel ciuitatem vel terram.
b ¶ Eum.
conturbauerunt eam. Qui opti-
p
a ¶ Id est inter eos.
b ¶ Pungens appropinquantem.
mus in eis est quasi paliurus, & qui
q r
a ¶ Fuerit inuentus. b ¶ Aduoco de te retinens cum prehensum. c ¶ Et propter hæc mala o Samaria & Ierusalem, veniet tibi tempus captiuitatis, quam diu expectauerat & minuerat.
rectus quasi spinā de sepe. † Dies
s
speculationis tuæ, uisitatio tua ue-
a ¶ Exponit quæ visitatio. ¶ Sine dilatione.
b ¶ Habitatorum. b ¶ Ergo.
c nit. Nunc erit uastitas eorum. Noli
t x
a ¶ Vocibus pseudo prophetarum, vel diuinorum qui se fingunt amicos. b ¶ Qui de amicicia sequitur lucrum.
te credere amico, & nolite confide-
y
a ¶ Moriturę, sed in solo deo.
b ¶ Multi viri ab vxoribus decepti sunt, & vita eorum prodita.
re in duce: Ab ea quę dormit in sinu
z
a ¶ Ne patiaris ꝙ Samson a Dalila quæ archanum Samsonis septem dierum tabrymis extorsit, & simulato amore quod latebat inuenit. b ¶ Absalon regnum patris inuasit, & concubinis pollu.
d tuo custodi claustra oris tui, quia fi-
a
lius cōtumeliā facit patri, & filia cō-
a ¶ Vxor Elu contra Rebeccam surrexit matrem suam.
surgit aduersus matrē suā, nurus cōtra
¶ Ita. ¶ Sunt.
e socrū suā, inimici hominis domestici

Cap. VII.

VAE mihi. Hic cōsequēter arguitur populus de peccato fraternę inimicicię: & primò plangit ꝓpheta pro gentis suę malicia, dicens: c ¶ Væ mi. quia fa. &c. dimissos, eò quòd non potuerunt maturari, ideò subdit. est botrus ad comes. aptus. In Hebræo sic habetur: Factꝰ sum sicut qui colligit ficus, & subinteligitur malas, ita ꝙ comedi non possunt, ideò subditur: f ¶ Præcoquas fic. Quæ primò maturantur. g ¶ Desiderauit anima. Sed supple non inuenit, g hoc propheta metaphoricè exprimit in populo abūdātiā mali & defectū boni, iò subditur: h ¶ Periit sanctus de ter. interfectus à malis, ió subdit: i ¶ Oēs in san. Quærentes interficere iustos machinationibus diuersis. k ¶ Malum. ma. sua. Quia qualis vnusquisq; est, talis sibi finis videt. l ¶ Princeps. Leuari extorsionē à subditis. m ¶ Et iu. i. iudices sub rege constituti studēt ꝓ iniustitias ad satisfaciendū regi: iò subdit:
n ¶ Et magnus. i. rex suis ministris exprimit suā volūtatē. o ¶ Et cō. i. ministri durè tractauerūt Gentem subditam per iniusticiam. p ¶ Qui optimus. i. minus malus. q ¶ Quasi paliu. herba pungitiua. r ¶ Et qui. In cōparatione ad nequiores. s ¶ Quasi spina. Pungens & anxians populum iniustè. t ¶ Dies spe. i. captiuitatis tuæ à prophetis præuisę & prænunciatę. x ¶ Nolite cre. i. pseudoprophetæ ꝓmittenti vobis securitatē, quasi sit verè amicus. y ¶ Et no. con. i. in rege credētes, ꝙ posit vos ab aduersarijs liberare. z ¶ Ab ea &c. i. ab vxore propria. † fructus ficus, sicut racemi. † primitiuus fructus. † iudicat ꝓpter retributionem Iudicū. 9. a. † Visitatio tua. H

quasi dicat tanta imminet vobis miseria, ꝙ nullus poterit confidere de alia persona, q̄rumcūq; sibi sit coniuncta.

c-d Ego autem

Moral. c ¶ Væ mi. Verbum pōt esse boni prælati plāgētis in populo suo defectū boni & abūdātiā mali, iò sequit: d ¶ Quia fa. remanentes post vindemiā, qui sunt valde pauci. & minimi respectu prius collectorū. Et sic frequenter diabol⁹ colligit primò plures & maiores, vnde dicitur Mait. vij. b. Lata est porta & spaciosa via quæ ducit ad perditionē, & multi intrant ꝓ eā. e ¶ Non est bo. Quia pauci respectiue incorporantur Christo ꝓ fidem Charitate formatā. f ¶ Præco. i. habere bōas ꝓtas venter sonas in dioceſi mea, sed non est ita: iò sibi in die subditur: h ¶ Periit. Oēs in sanguine quasi insidiantur ad nocendum ꝓximis in corporalibus, fama, & in rebus possessis. k ¶ Malum. i. opera sua mala dicunt bona, sicut exactor dicit ꝙ facit zelo iusticiæ, vel propter bonū cōe. l ¶ Princeps po. Exactiones. m ¶ Et iudex. Nā eius balliui & prępositi reddūt qđ petit de grauamine populi. p ¶ Qui opti. i. minus malus. q ¶ Quasi paliu. quæ est herba pungitiua, qua tales pungit corda populi. r ¶ Et qui re. respectu peiorū. s ¶ Quasi. Hīc ponit prædictorū punitio diuina: tūc em̄ videt & visitat peccata ideò sequit: v ¶ Nunc erit. Nō solū extrinsecè, sed etiam ab intrinsecis. ideò subditur. x ¶ Nolite credere amico &c. quantumcunq; intimo: quia nulla pestis grauior adhuc endum, quàm familiaris inimicus.

a ¶ Quia fi. i. carnali, & etiā spirituali ideò sequitur in persona boni prælati:

a-d Ego autem.

Vr A a ¶Ego autem. Cùm videt sanctus vir hæc omnia perturbari in consummatione seculi, & alios credere amicis ducibus vxoribus, ipse fidem ponit in domino, & oculum suæ contemplationis contra pressuras huius mundi in suo saluatore figit. b ¶Ne læte. Iuxta literam: verba sunt Ierusalem respondẽtis contra Babylonem, & cæteras Gentes sibi insultantes. ¶Hoc de pœnitentibus dicitur, sed melius est nõ habere vulnera, nec egere medico: Curatio non beatitudo sanctorum est, sed consolatio sanctorum post dolorem. ¶Allegori. Per Ierusalem signat anima, in qua fuit ædificatum templum domini, visio pacis, & noticia scripturarum: Sed post à peccatis superata, ducta est captiua, & pœnis attrita, sed resipiscens loquitur contra confusionem huius mundi, & aduersus malignas potestates illi præsidentes. Noli insultare contra me inimica confusio, quia & si cecidi peccando, deo erigente consurgam: qui ideò infert tenebras pœnarum, vt correpto clariorẽ lucẽ immittat, & ideò patienter tolero flagella domini quibus purgor, donec causam peccati mei sufficienti pœna vindicet, & pro doloribus patienter toleratis dignam sanitatẽ iudicet: & sic tãdem in lucem educta, videbo iusti. Christum qui est præpositus nobis forma iustitiæ & sanctificatio. Cũ autem educta de tenebris, videbo iustitiã dei, tunc inimica Babylon quæ putat Ierusalem non posse sanari, post vulnera videbit sanatam & erubescet: & oculi mei videbunt illam conculcatam. i. mihi subditam & meo exemplo humiliatam vel in futuro dãnatam. c ¶Dies. Post verba resipiscentis animæ, supponitur vox dei promittentis bonam ædificationem illi reuersæ. Dies vt ædifi. Hactenus Ierusalem, vel propheta in persona populi, nunc deus ad Ierusalem respondet dicens: Dies ut ædi. d ¶In die illa. Dicũt Iudæi in die illa. i. qñ à Christo eorum ædificabuntur maceriæ Ierusalẽ, lex & ppheę quæ à nobis mõ tenent, tollent de manibus nostris & tradentur populo Iudæorum. e ¶Pasce po. me. Verba patris ad Christum, qui bonus pastor animam posuit pro ouibus. Monetur autem vt pascat

a ¶Ego au. ad do. ponendo in eo totam meam fiduciam. Verbum est propheę, p se & suis similibus in futuris tribulationibus. b ¶Ne læte. Post populi increpationem, hîc vltimò propheta redit ad eius consolationem: primò denunciando captiuitatis terminationem, secundò, post terminum dei consolationem, ibi: Pasce populũ. Circa primũ dicit: Ne læteris. i. tu Babylon ne lęteris de captiuitate Iuda. c ¶Quia ce. in manibus tuis. d ¶Consurgam. p Cyrum liberando: hoc enim non potest intelligi de captiuitate. x. tribuum quæ non redijt. e ¶Cũ se de. i. postęa fuero in tribulatione captiuitatis. f ¶Dominus lux mea est &c. afferens mihi lęticiam. g ¶Iram domini. id est pœnã ab eo inflictã mihi. h ¶Portabo. patienter. i ¶Donec cau. contra Babylonem: licet em regnum Iuda fuerit punitum iustè ex parte diuinæ iustitiæ, tamẽ hoc Chaldæi exequebantur iniqua voluntate. k ¶Educet me in luc. &c. consolationis. l ¶Videbo iusti. eius. de Chaldæis fiendam per Cyrum & Darium. m ¶Et aspiciet inimica mea &c. id est Babylonia. n ¶Et operietur confusione &c. id est vndiqę erit confusa. o ¶Quæ dicit ad me &c. derisorię. p ¶Vbi est dominus deus tuus? &c. quasi dicat non potest te de captiuitate liberare. q ¶Oculi mei videbunt eam &c. id est eius miseriam. r ¶Nunc. i. otò. s ¶Et erit in concul. vt lutũ. p Cyrũ & Darium. t ¶Dies. supple venient. v ¶Vt ædifi. mac. tu. Verbum est ppheę alloquentis captiuitatem Iudę de reditu captiuitatis Babylonięę. Sed quia ppheta loquebatur longè ante captiuitatem & eius reditum, ideo denunciat qp terra Iuda esset prius affligenda per regem Assyriorum, dicens: x ¶In die illa. i. tempore Achaz idololatręe. y ¶Longè fiet. quia fecit deponi altare domini, vbi offerebantur hostiæ secundum legẽ: & iussit eas offerri super altare sacrilegum iiij. Reg. xvj. c. z ¶In die illa. i. tempore Ezechiæ filij Achaz. a ¶Vsqę ad tempus Sennacherib regis Assyriorum, qui venit vsqę prope Ierusalẽ ad capiendũ. b ¶Et usqę ad ciuita. quia vastauit in circũitu totam terram. d ¶Vsqę ad flumen. s. Iordanem, qui est terminus terræ promissionis versus orientem. e ¶Et ad mare. id est de mari mortuo vsqę ad mare mediterraneum, f ¶Et ad montẽ. id est de monte Sion vsqę ad montem Libani, qui est in termino aquilonari Iudęę. g ¶Et terra. i. ppter peccatũ Achaz & aliorũ regũ idololatrarũ, qui fecerũt idolatrare populum. i ¶Pasce po. Hîc ppheta denũciat populo consolationem post reditum.

Moraliter

* a ¶Ego autem ad dominum. quia per ipsum solùm possunt tãta mala † remedi- † remẽdari. b ¶Ne lęteris &c. Omnis homo debet ex charitate diligi, quia q̃diu viuit potest ad bonum conuerti. sed multitudo dæmonum est in malo confirmata, & sic est humani generis inimica. propter quod de casu bonorum lętat: quorum tñ D aliqui resurgunt & sic in eorum persona dæmonibus dicitur: Ne lęteris inimica mea super me. quia cecidi. per culpam. d ¶Consurgam. per dei gratiam. g ¶Iram domini por. id est pœnam tẽporalem: hîc vel in purgatorio. i ¶Donec cau. meam. iudi. perfectè me iudicãdo. m ¶Et aspici. iniqui. mea. id est dęmonũ multitudo maligna. n ¶Et operietur con. &c. in exultatione mea. o ¶Quę dí. id est dicebat, dum adhuc essem in culpa. p ¶Vbi est domi. deus tu. quasi dicat. non liberauit te de manu mea. Et quia deiectio dęmonum cedit ad gloriam sanctorum. ideò subditur in persona eorum: q ¶Oculi mei vide. dies, s. venerunt. v ¶Vt ædi- † occidẽta- fi. ma. tu. &c. i. angelorum ruinæ quæ le de electis reparantur. x ¶In die illa lõ. fi. lex &c. s. scripta, nam omnes electi deũ videbũt immediatè. Iere. xxxj. f. Et nõ docebit vltrà vir proximum, & vir fratrem suum. di. Cognoscite dominum: omnes enim cognoscent me à minimo vsqę ad maximum, ait dñs. z ¶In die il. qui interpretatur fusi ollens angustiam: ideò dicitur Apoc. xxj. a. Et absterget deus omnẽ lachrymã ab ocu. sctõrũ, & mors nõ erit vltrà, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltrà, quæ prima abierũt. b ¶Et usqę ad ci. mu. i. mãsiones sanctorũ oĩb' bonis plenas. c ¶Et a ciui. usqę ad flu. i. spiritussancti abundantiam. Apocal. xxij. a. Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum sicut Chrystallum. e ¶Et ad mare de ma. id est ad plenitudinem lęticiæ. f ¶Et ad mon. i. ad altitudinem gloriæ de altitudine gratię, & per oppositum dicit de reprobis. g ¶Et ter. erit. in des. id est homines terreni erunt in damnationem. h ¶Propterea ha. su. &c. id est ppter dæmones quos in habitaculis suorũ cordium receperunt: & hoc etiam cedet ad gloriam electorum. i ¶Pasce popu. &c. quoniam perfectio vitæ cõtemplatiuę est quædam inchoatio vitę cælestis, de q̃ loquit' est in parte immediatè prędcedenti: iõ loquit' hîc de pfectione cõtẽplatiõis quę ptinet ad statũ religiõis. di. Pasce. po. per vos religiõs tibi cõsecratũ pabulo tuę recreationis, ideò subditur

In virga tua

¶Vox propheę in persona fidelium.

a eius. Ego autem † ad dominum aspiciam: expectabo deum saluatorem meũ. Audiet me deus a ¶Ne insultes mihi quia pro peccatis punior.

b meus. Nẽ lęteris inimica mea super me, quia cecidi. Cõsurgam. a ¶Deo miserante.

a ¶In captiuitate. b ¶Educens me de tenebris.

Cùm sedẽro in tenebris, dñs lux mea est. Iram domini a ¶Patienter. b ¶Scio me meruisse quod patior.

portãbo, quòniam peccaui ei, donec a ¶Tamdiu portabo. b ¶In morte, vel in iudicio. ¶Quia non quod edu. me in lu. vi iusti.

nẽc iudicet causam meam, & faciat iudicium meum. Educet me a ¶Tandem peracta pœnitentia.

a ¶Gaudij post tristiciam. b ¶Vel in hoc seculo vel in futuro. ¶Sciãt iusta esse iudicia eius.

in lucem, uidẽbo iusticiam eius. a ¶Gloriam meam. b ¶Babylon & cęteræ Gentes in circũitu.

Et aspiciẽt inimica mea, & operietur cõfusione, quæ dicit ad me: Vbi est dominus deus tuus? ¶Absque mora.

Oculi mei uidebunt eam. Nunc erit in conculcatione, ut lutum a ¶O Ierusalem. ¶Venerunt.

platearum. Diẽs ut ædificentur a ¶A Babyloniis destructæ.

b ¶Babyloniorum imperio non subiacebit.

† maceriæ tuæ. In die illa longè a ¶Babyloniorum.

b ¶Quando ædificabuntur macerię.

c ¶O Ierusalem. d ¶Relaxata captiuitas.

† parietes fiet † lex. In die illa usque ad tẽ uę a ¶De. b ¶Et postea ad alias ciuitates in habitandas.

niet * Assur, & usque ad ciuitates munitas, & à ciuitatibus munitis a ¶Extendetur habitatio redeuntium.

a ¶Iordanem, per quem ante transiuit populus.

b ¶Vsque. c ¶Mortuum. d ¶Rubre.

usqę ad flumẽ, & ad mare † de mã- a ¶Sion. b ¶Mendorum & Persarum, vbi captiui fuerant.

ri, & ad montẽ de mõte. Et a ¶Et reliqua terra Chaldęorum & eorum qui te vastauerunt. Chaldæorum fuit metropolis Babylon, Niniue Assyriorum.

terrã erit in desolationem propter habitatores suos, & propter frũctum cogitationum a ¶Mala opera.

a ¶Ratione vrentes.

eorum. Pasce populum tuum

Glos. ordi. Micheę Cap. VII. De Lyra

pascat. Ideo populus & oues percutientur virga, quia habitauerant soli in saltu. i. separati ab ecclesia cõtactus & amicitijs Gẽtilium se lociabant. Vel quia odio humani generis vitam appetebant solitariam, non dilectione eremiticę vitę, sed alios despicientes. Sed quia pastor bonus virga ad emendationem percutit, correcti pascentur in medio Carmeli, id est venient ad noticiam circuncisionis veręque sunt ab erroribus & vitijs ad virtutes. Et ideo dicit, quod Esdras non petiuit equites à rege, dicens quòd in via protegerentur diuina protectione. c ¶ In medio Carmeli pascentur Basan & Galaad. id est in loco fertili. f ¶ Videbunt Gentes, & confundentur super omni fortitudine sua. Samaritani enim videntes illos, qui de captiuitate venerunt prosperari, in reædificatione ciuitatis & templi & in alijs fuerunt multùm perturbati & confusi, vt habetur. j. Esdræ & Neemiæ. h ¶ Aures eorum surdæ erunt. id declinabunt audire prosperitatem eorum præ inuidia qua torquebuntur, sicut serpens in puluere volutatur: k ¶ Dominum deum nostrũ non desidera. Timore seruili, timentes à deo puniri, propter mala quę conabuntur facere populo tuo reuertẽti: & propter ista ad dei laudẽ assurgit, pphęta dicẽs. m ¶ Quis deus similis tui? q. d. nullus, quia tu es solus deus verus. n ¶ Qui aufers iniquitatem. o ¶ Non immittet. Mutat prophęta modum loquendi de secunda persona ad tertiam. p ¶ Vltrà fu. suum. Si perseuerent in bono: Talia enim sunt sub conditione intelligenda, sicut dictum fuit diffusè Iere. xviij. q ¶ Deponet ini. nostras. Quod erat onus nos grauans. r ¶ Et pro. i. pro. maris. i. faciet eos non apparere ad punitionem, & reuertitur ad loquendũ in secũda persona dicens: s ¶ Dabis ue. Iaa. ad implebis promissiones factas patribus nostris, quæ tunc implendæ erant; & modo ipletę sunt in domino Iesu Christo: Cui est honor & gloria in secula seculorũ: Amen.

† qui habitas confidẽter i sylua i medio Carmeli: pascẽtur, &cę.

Joh. 4. d.

Luc. 5. c.

† formidabunt

† reseruat

Genẽ. 3. c.

Exod. 12. d.

Gene. 32. f.

Gene. 17. a.

E rant soli in saltu. i. separati ab ecclesia cõtactus & amicitijs Gẽtilium se lociabant. Vel quia odio humani generis vitam appetebant solitariam, non dilectione eremiticę vitę, sed alios despicientes. Sed quia pastor bonus virga ad emendationem percutit, correcti pascentur in medio Carmeli, id est venient ad noticiam circuncisionis veręque sunt ab erroribus ad vnitatẽ ecclesiæ ad quam testimonia legis & prophetarum transmigrauerunt, & hoc fiet vobis secundum dies eorum vt recordãtes æternorum dierum non aspiciatis præsentia, sed cum Christo mente habitetis in cælestibus credentes, vos liberatos à diebus præsentis seculi. ¶ Moysen non solùm contra Aegyptios quos afflixit tulit virgam, sed etiam cõtra carnalem Israel in scelitudine vsus est virga legali & corripiẽte. Hęc virga excussa est de manibus apostolorum, qui sapientiã inter perfectos loquuntur, quia perfecta charitas foras mittit timorem. ¶ Christo pastori q maior apostolis & melior dicitur: Pasce i virga, Apostolis dicitur ne ferant virgam: sed Christo qui loquitur ad carneum Israel conueniebat correctio: apostoli verò succedentes Christo seueritatem legis temperant clemẽtia Euangelij. a ¶ Videbunt Gentes & confundentur. Ex confusione hic profectus sequetur, quòd ponẽt manus super os. Sicut autem impiarũ Gentium manus claudunt ora eorum, sic iustorum manus reserãt ora eorum, vt ex bono opere accipiant facultatem cum deo loquendi. ¶ Ideo deus populum Israel flagellat, & à malis abstractos ad meliora pascua reducit, vt Gentiles hoc intelligant, & timore verberum cõuertãtur ad dei timorem, qui est initium sapientiæ. b ¶ Aures eorum surdæ erunt. quas malicia obturauit, ne audirent veritatem, modo obturabuntur, ne audiant quod sit contra deum. Sed ante quàm accepto intellectu confundantur de malis, lingent terram, id est terrena opera facient, sicut serpens comedit terram omnibus diebus vitæ suæ. Sed deo exterius flagellante & lumen veritatis immittente turbabuntur ad pœnitentiam euntes de domibus suis, id est pravis conscientijs suis & erroribus, & sic timebunt dominum timore qui est initium sapientiæ, qui nondum est dicendus dominus deus eorum, sed noster credentium. Quidam de Gentibus intellecta veritate confundentur & ponẽt manum super os. Quidam verò permanebunt in carnalibus operibus, & ideò in die vltionis cogẽtur exire de corporib⁹ suis rapti ad pœnam in qua formidabũt deum. c ¶ Quis deus similis tui, q auferas iniquitatem? Videns prophetam Gentilium multitudinem ideò turbatam vt conuertatur, & timeat dominum & deum. ideo deseruire vt peccata auferat & salutem donet, cum admiratione laudat deum. Si non imputas Gentibus peccata sua quæ legem tuam non habentes quasi superflui & reliqui de populo tuo sunt relicti, qd facies gregi tuo, qui pascitur in medio Carmeli? d ¶ Transis peccatum reliquiarum. Non imponendo. Sicut exterminator in Aegypto populum Israel transiuit, non vastauit. e ¶ Dabis ueritatem Iacob. Nouo populo semper contra diabolum & peccata luctanti: Et dabis Abraham in multitudine Gentium (quarum pater interpretatur) misericordiam, sicut iurasti diebus, qui exierunt patres nostri per fidem.

a ¶ Tam populus quam duces indigent virga passorali. b ¶ Simpliciter contentos.

in virga tua, gregem hereditatis [a]
a ¶ Scilicet. ¶ Prius. b ¶ Victorum, sed posea.
tuæ †habitantes solos in saltu. In [b] [c]
a ¶ Scientia circuncisionis. b ¶ Confusi de peccatis. ¶ Facti.
medio Carmeli pascẽtur Basan, [d]
a ¶ Transmigrantes. b ¶ Aeternos.
& Galaad iuxta dies antiquos, [d]
a ¶ Remoti mente ab his diebus seculi. b ¶ Ohereditas.
secundum diẽs egressionis tuæ [e]
¶ Tunc ¶ Hereditati-
de terra Ægypti. Ostendam ei
¶ Tunc. a ¶ Quę prius vastauerant & prę vastauerant contra populum dei. [f]
mirabilia. Videbunt Gẽtes & [f]
a ¶ Intelligentes peccata sua.
b ¶ Quę vastauerant populum Israel.
cõfundẽtur super omni fortitu [b]
a ¶ Mala opera auferat eis omnem loquendi libertatem.
dine sua. Ponẽt mãnus super os, [g]
aures eorum surdæ erunt. Lin- [h] [i]
gent puluerem sicut serpẽtes, ue- [i]
lut reptilia terræ turbabuntur de
ædibus suis. Dominum deum [k]
¶ Non eorum.
a ¶ Vel formidabunt. ¶ Qui modo desiderant diem domini.
nostrum non †dẽsiderabunt, & ti [l]
a ¶ Apostropha ad Christum.
mebunt te. Quis deus similis tui, [m]
a ¶ Per hoc quod punis indulges hereditati nę. b ¶ Alta livera, & transfers peccatum.
qui aũfers iniquitatem, & trãsis [n]
peccatum reliquiarum hęredita-
¶ Ergo. ¶ Super vos.
tis tuæ? Non †immittet ultrà fu- [o] [p]
a ¶ Gehennæ. b ¶ Misericordiam volo & non sa. ¶ Misericordiam suam non nostram.
rõrem suum, quoniam uõlẽs mi-
a ¶ Ab ira ad clementiam quę est domus eius a qua qui per peccatum exciuit, per pœnitentiam ad eam reducitur.
sericordiam est. Reuẽrtetur & mi
a ¶ Miserorum. b ¶ Quæ opprimebant nos sicut talentum plumbi.
serebitur nõstri. †Deponet iniqui- [q]
a ¶ Faciet non apparere.
tates nostras, & prõiciet in pro-
fundum maris omnia peccata no
a ¶ Et sic o pater. ¶ In Christo. ¶ Viam.
stra. Dabis ueritatem Iacob, mi- [r]
a ¶ Quod de multitudine hominum alios salues in veritate, alios in misericordia.
sericordiam Abraham, quę iura
sti patribus nostris à diebus an-
tiquis.

Finit Micheas propheta.

c ¶ post reditum captiuitatis Babyloniçę, dirigens sermonem G ad deum dicens: Pasce populum tuum. i. pasces. a ¶ In uir. t. Id est, in directione tua, cum reducendo de captiuitate Babylonica. b ¶ Habitantes solos in saltu. i. ex tua protectione poterũt habitare securi in saltu, vbi habitant ferę. vnde. j. Esdrę. viij. dicitur, quod Esdras non petiuit equites à rege, dicens quòd in via protegerentur diuina protectione. c ¶ In medio Carmeli pascentur Basan & Galaad. id est in loco fertili. f ¶ Videbunt Gentes, & confundentur super omni fortitudine sua. Samaritani enim videntes illos, qui de captiuitate venerunt prosperari, in reædificatione ciuitatis & templi & in alijs fuerunt multùm perturbati & confusi, vt habetur. j. Esdræ & Neemiæ. h ¶ Aures eorum surdæ erunt. id declinabunt audire prosperitatem eorum præ inuidia qua torquebuntur, sicut serpens in puluere volutatur: k ¶ Dominum deum nostrũ non desidera. Timore seruili, timentes à deo puniri, propter mala quę conabuntur facere populo tuo reuertẽti: & propter ista ad dei laudẽ assurgit, pphęta dicẽs. m ¶ Quis deus similis tui? q. d. nullus, quia tu es solus deus verus. n ¶ Qui aufers iniquitatem. o ¶ Non immittet. Mutat prophęta modum loquendi de secunda persona ad tertiam. p ¶ Vltrà fu. suum. Si perseuerent in bono: Talia enim sunt sub conditione intelligenda, sicut dictum fuit diffusè Iere. xviij. q ¶ Deponet ini. nostras. Quod erat onus nos grauans. r ¶ Et pro. i. pro. maris. i. faciet eos non apparere ad punitionem, & reuertitur ad loquendũ in secũda persona dicens: s ¶ Dabis ue. Iaa. ad implebis promissiones factas patribus nostris, quæ tunc implendæ erant; & modo ipletę sunt in domino Iesu Christo: Cui est honor & gloria in secula seculorũ: Amen.

† mouebit se.

Moraliter

† subiicies

⁂ a ¶ In uirga tua. id est i possessiõe tua. Virga nãq; frequenter accipitur in scriptura & etiam in communi modo loquẽdi p mensura terræ vel hęreditatis: igitur in virga dei seu hæreditate pascuntur qui diuinis consolationibus recreantur, quod contemplatiuis conferitur. b ¶ Habitantes solo in salt. id est in loco à tumultu negociorum terrestrium separato. c ¶ In medio Car. pascẽt. In locis delectabilibus, nam cum deo & angelis spiritibus est talium conuersatio, secundum illud Phili. iij. d. Nostra autem conuersatio in cælis est. d ¶ Iuxta dies antiquos. i. ecclesiæ primitiuæ. tunc enim fuerunt excellenter contemplatiui. e ¶ Secundũ dies egres. t. de t. Aegyp. Nam in primitiua ecclesia fuerunt tanta & maiora miracula. f ¶ Videbun. Gen. & confunden. Nã Gentiles videntes miracula nomine Christi facta, confundebantur de idololatria sua, & taliter relinquẽtes eã, ideò subditur: g ¶ Ponent ma. super os. Nolẽtes loq; vl' audire aliqd de ea. e ¶ Lingẽt pul. i. accipiẽt magnã humiliationem sicut legitur de Constãtino, q officiũ strato ris exhibuit beato Syluestro. k ¶ Domi. d. i. ei' aduentũ ad'iudicium in opere donec fecerint opera pœnitentiæ, inde sequitur. l ¶ Et timebunt te. id est rigorem iusticiæ tuæ, & quia talium deus miseretur, subditur: m ¶ Quis deus similis tui, qui. s. verè pœnitentium. o ¶ Non immittet ultrà furorem suum. Si permanserint in bono. q ¶ Deponet iniquitates nostras, & proiciet in profundum. id est non apparebunt ad confusionem & punitionem vltrà. s ¶ Dabis ueritatem Iacob. Reddendo promissa in gloria sempiterna.

Explicit Postilla fratris Nicolai de Lyra sup. Matheũ.

In cap. vij

☞ ¶In ca.vñ.vbi dicitur in Posti. Malum manuū suarū dicunt &c.

A ADDI.I. Vbi nos habemus. Malum manuū suarū &c. in Hebrꝛo sic habeť: Super manuū suarū malum vt bene faciant: princeps quærit, & iudex in reddēdo eſt, &c. Et eſt ſenſus, quod tanta erat malicia populi, quod ꝓpter mala opera intendebant reddere bonū remunerationis intantùm, ꝙ princeps quærebat, an debebant remunerari aliqua mala, & iudex diffiniebat ꝙ ſic. Siſt quilibet magis tendebat in deſiderium ſuum etiam contra iuſticiam, & ſic ꝓturbabāt eā, de quo concludit & ꝓturbaue runt eā. ſ. iuſticiam.

¶In eo.ca.vbi dicit in Poſtilla: Dabis veritatem Iacob.

†ſ.3.a. ADDI.II. Attendendū eſt quare petiuit veritatē dari Iacob & miſericordiā Abrahę: Cuiꝰ rō videtur eſſe, nā Abrahę primò fuit facta ꝓmiſsio de Chriſto venturo cū iuramento, vt habetur Geñ.xxij. & hoc fuit ꝓ miſericordiā: qm̄ nulla merita hūana ſufficerēt ad hoc de

B cōdigno, vñ talis ꝓmiſsio ad miſericordiā ꝓtinetideò dicit: Dabis miſericordiā Abrahæ: ſed facta hmōi ꝓmiſsione iam deus debebat implere prędicta ex veritate: & ideò dicit: Dabis ỹ itatē Iacob: qa iā facta erat ꝓmiſsio miſericordię ipſi Abrahę vt dictū ē: quę qdē ꝓ miſsio vallata fuit iuramēto, & iō ſubdit: Sicut iuraſti &c.

Incipit expoſitio prologi in Naū prophe. ꝓfra. Brito.

Diuiſio

NAum ꝓphetam. Iſte ꝓlogus diuidit in tres ꝑtes. In pria ꝑs editionis ꝓphetię tangit: In ſecꝺa notat eorū demeritū vel peccatū cōtra q̄s ꝓphetia editꝰ, ibi: Sed cū habitatores &c. In tertia exprimit rō ſiue finis ꝓpter quē ꝓpheta tur, ibi: Iā em̄ decē trib⁹ &c. Itē in pria tangūtur duo. ſ. ꝑs expreſsio, & expreſsiōis cōfirmatio, ibi: Siquidem in fine Dicit igit:a ¶Naum ꝓph.i. Salmanaſar. b ¶Quipo.4.Re.xvij. c ¶Fuiſſe.non ꝓphetaſſe, ne cōtradicat ei qđ dicit infrà eo dē ꝓlogo. Iā em̄ decē trib⁹ ab Aſſyrijs ductę fuerāt in captiuitatē. Sed cōtrariū videť. ſ. ꝙ ipſe ꝓphetauit tēporibus Ioathę, Achaz & Ezechię regū Iuda, ſ. eo tꝑe quo Michęas, ſecū dū regulā Hieroynimi ſuꝑ poſitā in fine illi⁹ ꝓlogi. ſ. Nō idē eſt ordo &c. Reſpōſio: Regula illa intelligēda ē q̄ꝑtū ad aliqđ tꝑs, nō q̄ꝑtū ad oē: vñiſte ꝓphęta prophetauit tꝑe Ezechię q̄ Michęas ſiſſr ꝓphetauit. d ¶Si quidē. i. hui⁹ libri, hīc intēdit cōfirmare qđ dixit ꝓ textū. Sed cōtrà: In principio huius ꝓphetię agit de morte regis Aſſyriorū, nō ergo i fine agit de aduentu eius ad pręliū. Ad hoc reſpōdēt qdā, ꝙ de duob⁹ fit ſermo: C Priò em̄ agit de morte Sēnacherib, q obſedit Ieruſlm: i fine aūt agit de aduētu alterius ad pugnā, anteq̄ Niniue deſtructa fuit, vñ qđ dicit: e ¶Prædicti re. nō intelligit de illo de cuius morte habeť in primo capło: vñ ꝓpheta nō loquit de eodē nūero in illis duob⁹ locis, ſed rex Aſſyriorū fuit Salmanaſar, q ludęos decē tribuū captiuauit. iij. Re.18. & de iſto agit. Naū.3. ibi: Vox flagelli &c. ibi em̄ deſcribit aduētus regis ad pugnā. Itē rex Aſſyriorū fuit Sēnacherib, q obſedit Ieruſlm. iij. Re.xviij. & Iſa. xxxvj. de q̄ loquitur hīc in principio, de cui⁹ morte habeť. iij. † De pœ. Reg.xix. & Iſa. xxxvj. Qui ſic exponūt, dicūt ꝙ illa litera: Si quidē &c. ſuperfluit & cōtradicit Hiero. q dicit infrà eodem. Iā em̄ decē trib⁹ ab Aſſyrijs ductæ fuerant in captiuitatē. In hiſtorijs autē vbi tangitur hiſtoria quindecimi capli. iij. Reg. ſcribiť ſic: Sub Ioathā exorſus eſt ꝓphetare Naū de Elceſæi de tribu Symeon contra Niniuē prædicēs: Hęc dicit dominus ad Niniuen: Extermina bo te, & nequaq̄ ꝓgredientes de te imperabūt mūdo. Et Hiero. ſuper Naum dicit Herodotū dixiſſe ſubuerſam Niniuen à rege Mœdorū tꝑe Ionæ: De cuerſiōe quoq̄ finali Niniue prædixit Naum quę facta ē in hūc modū: Padus quę circūdabat eā ſuperinūdauit eā facto pariter terremotu, & igne de ſublimi emiſſo: De q̄ inundatione videť ſcripſiſſe in libro ſuo, ibi: Inundans nō faciet innocētē dñi tēpeſtate & turbine viæ ei⁹: Tamē ſecꝺm alīā literā legit ibi: Mūdās nō faciet innocentē: tamē librū ſcripſit poſt captiuitatē decē tribuum ſub Ezechia dū vaſtaret ab Aſſyrijs terra Iuda, in q̄ prophetauit pleni⁹ de deſtructiōe Aſſyriorū in cōſolatione gentis ſuæ. Secꝺm hoc diſtinguamus tꝑs quo ꝓphetare inceꝑit, & tꝑs quo librū ſcripſit, & ſic regula Hieronymi nō habebit inſtantiā: nec litera ſuperfluit, nec ſequēti literę contradicit. f ¶Sed cùm habita. Hęc eſt ſecūda pars in qua priò exprimitur peccatū eorū ſimpliciter cōtra quos editur, ꝓphetia: ſecundò oſtenditur cauſa editionis cōtra illos, ibi: g ¶Qua de cau. Prohetauit em̄ cōtra Niniuitas ꝓpter recidiuū illorū poſt prędicationem Ionæ. h ¶Iam enim decem tri. Ecce tertia pars prologi, ſcilicet, Ad quid contra illos ediť ꝓphetia, ſcilicet ad cōſolationē decē tribuū, Primò igit notatur cōſolatio ex editione ꝓphetiæ contra Niniuē, ſecūdo magnitudo cōſolationis, ibi: Nec erat parua conſolatio. Dicititaq̄. Iam enim decem tribus ab &c. iij. Regū. xvij. Cętera plana ſunt.

Incipit Prologus ſancti Hieronymi in Naum prophetam.

a b c d e f

NAum prophetam ante aduentum regis Aſſyriorum, qui populum Iſraël captiuum in ſuas regiones tranſtulerat, fuiſſe Hebræorum traditio confirmat. † Siquidem in fine huius lectionis prædicti regis aduentum i⁹dem propheta annunciare monſtratur. Sed cùm habitatores Niniue † Iona interitum ciuitatis prędicante, ne diuina ira denunciatum interitum ſuſtinerent, peccatorum & impietatis pœnitentiam egiſſent, accepta dei miſericordia grauioribus ſe criminibus implicuerunt. Qua de cauſa memoratus propheta ſpiritu ſancto plenus, iudiciū dei annuncians, ita eſt loquutus: † Deus zelans & ulciſcens dominus &c. Iam enim decem tribus ab Aſſyriis ductæ fuerant in captiuitatem ſub Ezechia rege Iuda, ſub quo etiam nunc in conſolatione populi trāſmigrati aduerſus Niniuen uiſio cernitur. Nec erat parua conſolatio, tam his qui iam Aſſyriis ſeruiebant, quàm reliquis qui ſub Ezechia de tribu Iuda & Beniamin ab eiſdem hoſtibus obſidebantur, ut audirent Aſſyrios quoque à Chaldęis eſſe capiendos, ſicut in conſequentibus libri huius demonſtrabitur.

Item alius Prologus.

SCiendum quoniam Niniue in noſtra lingua de Hebræo ſpecioſam ſonat. Specioſus autem hic dicitur mundus. Vnde & apud Græcos κόσμος ab ornatu nomen accepit. Et quidquid nunc aduerſus Niniue dicitur, de mundo figuraliter prædicari ſentiamus. Quam ob cauſam, & aſſumptio, quam Septuaginta interpretantur λῆμμα, & Aquila ἆρμα interpretatus eſt, apud Hebræos משא ponitur, id eſt graue onus, eò quòd eam aduerſus quam prophetatur, premat, nec ſinat eleuare ceruicem. Simulq̄ hoc attendendum, quòd hæc ipſa uel aſſumptio uel onus uel pondus prophetæ ſit uiſio. Nec enim loquitur in extaſi Propheta, ut Montanus & Priſcilla Maximillaq̄ delyrant: ſed quod prophetat liber eſt uiſionis intelligentis uniuerſa quæ loquitur, & pondus hoſtium facientis ſuo populo uiſionem. De conſummatione itaq̄ mundi ſecūdum anagogen in conſolationem ſanctorum prophetia texitur, ut quæcumq̄ in mundo uident, quaſi prætereuntia & caduca contemnant, & præparent ſe ad iudicij diem. Vbi ultor aduerſum ueros Aſſyrios futurus eſt dominus.

Glos. ordi. Naum Cap. I. De Lyra

Cap. I.

E NUs Niniue. Cùm Ionas & Naum de eadem Niniue quæ nũc Ninus dicitur, prophetarẽr, à. Lxx. Naum post Ionã ponitur: sed in Hebræo post Ionam Michæas, post Micheam sequitur Naum. Qui cõsolator interpretatur, qa &. x. tribubus iam captiuatis, & duabus iam ab Assyrio exercitu grauiter afflictis, destructionẽ ipsorũ Assyriorum per Chaldæos futuram pronunciauit. Graue pondus est hostibus, quod delectat, vel prophetam videre: vel Israelitas audire. ¶ Elcesi, viculus est in Galilæa ex quo Naũ fuit, licet qdã Elcesẽ patrem Naum, & ꝓpheta fuisse putauerunt. b ¶ Deus æmulator. Zelat dominus in salutẽ eorũ quos zelatur, vt quos non potuit eius seruare clemẽtia, seruet æmulatio. Vnde dicitur ad Ierusalem quę, ꝓpter peccata sua non meretur dei correptionem: Zelus meꝰ recessit à te: nõ irascar vltrà tibi. Quãdiu pœnitentiam aget mũdus, non fiet consummatio. Sed postq̃ multiplicata iniquitate & refrigescente charitate, etiam ipsi electi tentabuntur, tunc zelator dominus veniet in vltionẽ, nõ quasi inimicus, sed vt ligno, fœno, stipulæq; cõsumptis, purũ aurum recipiat, & quidquid hostile & cõtrarium sibi inuenerit tollat, & in pristinũ statum restituat, & reducat. Deus æmulator. Vox prophetæ laudantis deum, cꝑ de Assyrijs vltus est iniuriam populi sui. Vel cꝑ sanctorũ gemitũ audiat, & in cõsũmatione mũdi faciat aduersarios sentire supplicia. c ¶ Dominꝰ pati. Et meritò punit, qa magnanimitatis suę fortitudie iniqtates Assyriorũ diu sustinuit: sed qa corri F gi noluerũt, nõ faciet mũdos & innocẽtes, nec patiet inultos abire. ¶ Vel patiens & ma. for. qa sustẽtat ruẽtes, & erigit elisos, & ꝑ gr̃am mũdans nocẽtẽ, nõ patiet abire quasi innocentẽ, vt suo merito se possit dicere saluatũ: sed multis modis arguit peccantẽ & ignoscit, vt ꝑ solã gr̃am saluatꝰ apparear. d ¶ Dom. in tem. Qui in tpe prętis scłi ita se vlciscẽ de inmicis, i fine scłi cõmouebit & cõmutabit elementa: ꝑ quã cõmotionẽ credẽt ipm fuisse viã veniẽdi ad deũ iux

Ioh. 14. a. ta qđ ipse testatur: Ego sum via, veritas & vita: & tunc prophetæ & animæ iustorum prius graues ex carnis coniunctione tenuabuntur in puluerẽ, vt angelis iunctæ & in scabellum pedum dei redactæ extremis officijs humanitatis ministrent, & si ad caput diuinitatis nõ pertigãt. ¶ Si nebula accipiũ i malũ, eo cꝑ lumẽ soleat obscurare, diceẽ, qđ aiæ prauorũ potestati dei subiectę in pulueręm̃ si in nihilũ redigenẽ, & terra quę in eis pinguis est, dissoluetur. e ¶ Increpãs ma. Alleg. Siccabit deꝰ amaritudinẽ mũdi in

Allegorice quo regnat draco, & gurgites malicię & eloquẽtię mũdanæ destruer, i quibꝰ reptãt pua aĩalia. i. hęretici, Philosophi, Oratores.

☞ Infirmatus

Postilla venerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Naum prophetam incipit.

Cap. I.

Diuisio NUs Niniue. Prophetia Naum in duas partes diuiditur, scilicet procemium & tractatum, qui incipit ibi: Dominꝰ æmulator. In prologo primò tangitur materia huiꝰ prophetię in generali, cũ dicitur: a ¶ Onꝰ Niniue. i. prothetia de malo pœnæ venturo super Niniue, sicut dictum fuit Ionæ. iij. Niniuitis ad prædicationem agentibus pœnitentiam deus non intulit pœnam comminatam: sed quia postea redierunt ad vomitum, deus destruxit regnum Niniue ꝑ Nabuchodonosor regẽ Chaldæorũ: & hãc destructionẽ prędixit ꝓphetice scłus Tobias. xij. ca. & de ista loquit Naum propheta. Secũdò, notificatur autor cũ dicit: b ¶ Liber visionis Naum Elcesæi. Ita cꝑ notificatur exnomine, cùm dicitur: ¶ Naum. Qui interpretat cõsolator, & cõuenit suæ prophetię: quia destructionem Assyriorũ denũciauit ad cõsolationem decẽ tribuũ, quę G per Assyrios fuerant captiuatę: & duarũ tribuum, quę per eos fuerãt multum afflictę tẽpore Ezechię. Item ex loco natiuitatis suæ, eũ dicitur: Elcesæi. Tertiò, ex officio prophetandi nõ solũ verbo sed etiã scripto, cũ dicitur: Liber visionis. Licet enĩ. xij. prophetę sint collecti in vno volumine, tamen prophetia cuiuslibet posset dici vnus liber partialis. d ¶ Deus æmulator. Hîc incipit tractatus, in quo primò zelus diuinæ iusticiæ declaratur: secundò ad propositum applicatur, ibi: Bonus dominus. Prima in duas: quia priò ponitur rigor diuinę iusticiæ ad puniendum, secundò vigor suæ potentiæ ad exequendum, ibi: Dominus in tempestate. Circa primum dicitur: Deus æmulator. id est irascens seu vindictæ appetitor cõtra peccatores obstinatos. A Emulatio enim aliquãdo pro ira ponitur, sicut Ezech. viij. b. Erat statutum idolum zeli ad prouocandum æmulationem id est deũ iram, vt ibidem dictũ fuit. In Hebræo habetur: Dominus accensus. Ira enim dupliciter diffinitur à Philosophis. Vno modo materialiter, sic: Ira est accensio sanguinis circa cor: Et sic dicitur in Hebræo. Dominus accensus, scilicet ira. Alio modo formaliter sic: Ira est appetitꝰ vindictę, & sic habet translatio nostra: Deus æmulator id est vindictæ appetitor, vt dictum est. Sciendũ tãm, cꝑ passio iræ non est in H deo proprie, sed metaphorice, quia ad modum irati se habet quando punit, ideò subditur: c ¶ Et vlciscens dominus. id est puniens: Et repetitur prædicta sententia pluries, cùm dicitur: Vlciscens dominus &c. ad maiorem affirmationem diuinæ vindictę contra peccatores obstinatos. f ¶ Dominus patiens. Quia non statim punit peccatores, sed expectat eorum pœnitentiã, vt sequens punitio iustior ostendatur. g ¶ Et magnus fortitudine. q. d. talis expectatio punitionis non est ex defectu virtutis. h ¶ Et mundans non faciet innocentem: id est peccatores obstinatos non dimitteret transire sine debita punitione, ac sic essent innocentes continuando ad prędecessa. ¶ Vel aliter: Et mundãs. Peccatorem pœnitẽtẽ à culpa. i ¶ Non faciet inno. scilicet liberum à pœna: quia pœnæ sunt quædam medicinę peccatorum purgatiuę. k ¶ Dominus in tempestate & turbine viæ eius. Hîc consequenter ostenditur vigor diuinæ potentiæ, cùm dicitur: Dominꝰ in tempestate & turbine viæ. i. sic cõsueuit venire ad puniendũ peccatores obstinatos. De hoc habetur exemplum Exod. xiij. e. vbi dicitur, cꝑ punitionem Aegyptiorũ prædecessit ventus vehemens & vrens tota nocte, & in debellatione exercitus Sisarę venit in tẽpestate. Iudicũ. v. Et similiter in debellatione Philisthinorum orante Samuele. j. Regum. vij. & in pluribus alijs locis habetur simile. l ¶ Et nebulæ puluis pedum eius. Ex vento turbinis deuatur puluis obscurans aerem ad modum nebulæ. Et dicitur procedere ex dei pedibus, quia procedit ex terra, secũdum illum modum loquendi, quo dicitur Isa. lxvj. a. Cælum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. m ¶ Increpans mare & exiccans illud, & omnia flumina & cætera. Sua virtute, sicut patet Exo. xiij. de mari rubro. c-d Et omnia flumi.

Moraliter. a ¶ Onus Niniue &c. Sequitur: Deus æmulator & vlciscens dominus &c. Per hoc ostenditur rigor diuinæ iusticiæ, quo non dimittitur dedecus culpę sine decore punitionis iustæ, ideò subditur: h ¶ Et mundans non faciet innocentem. i. mundans peccatum nõ dimittit impunitum. k ¶ Dominus in tempestate & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pe. Hîc consequenter ostenditur vigor suæ potentiæ cui nullus põt resistere. Primũ debet nos mouere ad vitandam eius offensã scientes, cꝑ eã non dimittet impunitã. Secũm ad sustinendũ patienter pœnam, qa durum est cõtra stimulũ calcitrare.

† Et omnia flumi. Moraliter

† irã refe uans ini.

† innocẽt faciẽdo nõ faciet inno centẽ. s. eũ qui fuerit nocens.

a Bonus dñs

a ¶Infirmatus est Basan &c. Basan, confusio. Cum autē deus venerit, ad nihilū redigitur peccata quæ sunt digna concisione: & etiā illi qui mentiuntur se habere scientiam circuncisionis, qui etiā per hypocrisim videntur florere bonis operibus. ¶Hi montes vberes & consiti, per quos significatur populꝰ Assyriorū, quō dam potens & florens & pluribus imperans, deo irascente vastandus: vel in fine seculi potentes, nobiles, diuites repente peribunt. b ¶Montes cōmoti sunt. Allegorice Allego. Montes & colles sublimes & potentes, qui in aduentu domini depositi, terræ hærebunt, non audentes respicere faciem domini, quod erit eis pro summo cruciatu. c ¶Ante faciem. Cum venerit dominus in turbine siccās mare id est imperium Assyriorū & omnia flumina id est potentiam & vbertatem eorum destruens, & montes id est altitudinem imperij, & latitudinem (quæ orbis terrarum dicitur) concutiens, tunc nulla potentia poterit resistere deo irascenti, & suum populum vindicanti. d ¶In ira furoris eius. Per iram signatur diabolus, minister iræ qui ad plectendos malos mittetur: nec reperietur in fine mundi aliquis tam purus qui libera fronte contra eū resistat dicens: Ecce venit princeps mundi, & inuenit in me nihil. ¶Indignatio dei quæ diu sustentat peccantes, aliquando nō tota quidem prorumpit in pœnam: sed stillat in modum ignis ad dissoluendum duriciam cordium, quæ per petram signatur. e ¶Et in diluuio. Iuxta historiam: Cum deus vastauerit terram promissionis quasi per diluuium, faciet finem captiuitatis, reducens Israel ad pristinas sedes, sed Assyrios persequentur tenebræ: hoc idem potest dici in fine seculi, quòd sanctorum post iram misebitur: persequutores vel diabolos in tenebras mittet exteriores. f ¶Quid co. cō. Quando quidem deus est tacturus suis fidelibus finem diluuij: quid accusatis deum legis qui quasi nimis seuerus & austerus graues cruciatus ex præcepto legis irrogauit peccantibus? Si videtur cruentus, quòd genus humanum diluuio, Sodomitas igni, & AEgyptios mari, Israelitas in heremo perdidit: scitote ideō temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret: Quia non iudicabit deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt sufficienter, post non punientur: alioqui mentitur scriptura, quod nefas est dicere. ¶Si fidelis in adulterio deprehensus decollatur: videtur non amplius puniendus, ne bis in idipsum iudicetur. Sed sciendum deum sicut omnium rerum, ita supplicioꝝ quoq; scire mensuram: nec præuenire sententiam iudicis, nec illi in peccatorem exercendę de hinc pœne auferri potestatē: & magnum peccatum diuturnis sui cruciatibus, sed leuem culpam cōpensari leui supplicio. ¶Expositio Hebræorum. O Assyrij cur malē cogitatis cōtra deum cp duodecim tribus ex toto destructurus sit: nō consurget duplex tribulatio, non tradet vobis Iudam & Ierusalē, sicut tradidit. x. trib⁹ & Samariā. ¶Nō capiētur ab Assyrijs duę tribus sicut. x. quia dum adhuc in terra Iuda sunt Assyrij, & sicut spinæ se inuicē cōplectuntur, lętantes & gaudētes consumentur ab angelo, qui vna nocte, dxxxv. milia cæsa sunt. 4. Reg. 19. g. Quę multitudo ebriorū cōuiuio pulchre comparat, & spinis se cōplectētib⁹ quę igni solent tradi, & stipulę quę leui ardore cōburi. ¶Fœdera & cōiunctiones hęreticorū qui spinę se inuicē cōplectūtur, & cōuiuiū eorū. i. mysteria altaris, qa & ipi mēsā dñica se habere dicūt, spinarū fœdus est simul vescentiū pariterq; potatium: cùm enim ebrij de vinea Sodomorū cōtra deū blasphemāt, nonne

✠a ¶Et omnia flumina ad desertum dedu. Sicut enim siccauit alueum Iordanis, ita posset omnia flumina desiccare. b ¶Infirmatus est Basan & Carme. quæ sunt loca vberrima. c ¶Et flos Libani elanguit. vbi solet esse viror continuus: & hoc fuit tempore Eliæ ex hoc ita inducta virtute diuina tribus annis & mensibus sex, Iacobi. v. d ¶Montes commoti sunt &c. Hoc frequenter apparet in terremotibus. Omnia ista sunt inducta ad ostendendum magnitudinem virtutis diuinę, ideo concluditur: e ¶Ante faciem indignationis eius quis sta. q. d. nullus. f ¶Indignatio eius effusa est vt ignis. Hoc patuit in subuersione Sodomæ & Gomorrę igne sulphuris. g ¶Et petræ dissolsunt ab eo. ex vehementi igne resoluuntur lapides, vt patet in cæteris. h ¶Bonus dominus. Hic consequenter illud quod dictum est de rigore diuinę iustitię, & vigore suę potentię ad propositum applicatur in punitione regni Assyriorum, in quo metropolis erat Ninive. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur vnus regis, s. Sennacherib punitio, secundò totius regni destructio, capitulo sequenti. Prima in duas, quia primò circa Sennacherib ponitur vltio diuina, secundò exultatio in terra Iuda ibi: Ecce sup montes. Ad intellectum primi sciendum, quod sicut habetur. iij. Regum. xviij. Sennacherib venit in Iudæam, & de Lachis misit Rabsacen in Ierusalem ad terrēdum Ezechiam & suum populum, sed rege AEthiopum inuadente terram Sennacherib compulsus fuit dimittere Iudæam ad defendendum terram suam. sed habita victoria rediit in Iudęā ad destruendum Ierusalem: & tunc angelus domini percussit in exercitu eius. dxxxv. milia bellatorum, ipse cum paucis fugit ad terram suam, vbi interfectus fuit à filijs suis. iij. Regum. xix. & sic confortatus fuit Ezechias cum populo suo: & secundum hoc dicitur: Bonus domin⁹ & confortans. scilicet Ezechiam & populum suum. i ¶Et sciens. scientia approbationis. k ¶Sperantes in se. id est Ezechiam & Isaiam & alios iustos contra Sennacherib de diuino confidentes auxilio. l ¶Et in diluuio prætereun. id est in fortitudine exercitus Sennacherib, secundum quòd dicitur Isaię. viij. b. Adducet dominus super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum & cætera. Et sequitur ibidem: Et ibit per Iudam inundans & cętera. m ¶Consummationem faciet. id est destructionem per angelum, vt dictum est. p ¶Quid cogitatis contra dominum? tu Sennacherib & exercitus tuus: q. d. vos cogitatis contra dominum destructionem ciuitatis domini & templi, sed non poteritis: Et subditur causa: q ¶Consummationem ipse faciet. exercitus vestri. r ¶Non consurget duplex tribulatio. id est Sennacherib non tribulabit regnum Iuda, ipsum captiuando, sicut Salmanasar pater suus regnum Israel tribulauit. s ¶Quia sicut spinæ se inuicem complectuntur. & sic inuicem comburuntur.

✠ Sic cōiuiū

✠h ¶Bonus dominus. Hic prophetat destructionem regis Niniue, scilicet Sennacherib, qui deum blasphemauit & cultum dei de Ierusalem auferre voluit, vt habetur. iij. Regum. propter quod Antichristus significatur per ipsum, qui deum blasphemabit & eius cultum de ecclesia tollere tentabit: Quia tamen deus tunc electos confortabit, dicitur: Bonus dominus & con. &c. scilicet in Antichristi tribulatione futura. i ¶Et sciens sperantes in se. scientia approbationis. l ¶Et in diluuio prætereun. id est in Antichristi persecutione. Quæ dicitur diluuium prę teriens, quia grauis erit ad sustinēdum, sed breuiabitur propter electos, Matthęi. xxiij. m ¶Consummationem faciet. nam Antichristum & eius exercitum pro magna pte destruet. n ¶Et inimicos eius. s. Christi & ecclesię. o ¶Persequētur. s. inferni in quibus puniet Antichrist⁹ & satellites sui. p ¶Quid cogi. cō. do. &c. s. tu Antichriste & ministri tui. q ¶Cōsummationem ipse. i. destructionem tuæ ptis & imperij. r ¶Non consurget du. tri. quia post plecutionē Antichristi alia nō succedet. s ¶Quia sicut spinæ se &c. i. simul comburūtur, sic erit de Antichristo & alijs ptib⁹ sibi, quia sīl cōburent igne infernali.

✠ Et te enim

☞ cōuiuiū spinarū est. Quod tñ cū suis autoribus cōsumetur, quasi E stipula ari.ple. ab ipsis contra deū exit inimica cogitatio. a ¶ Ex
Isa.36.a. te enim ex. Hæc de Rabsace dicuntur. Qui egressus de Assyrijs blasphemauit deū persuadens Israelitis, vt desperantes de auxilio dei traderēt se Assyrijs. nō deo sed idolis seruiri. b ¶ Si perfecti fuerunt. Rursus ad Iudam & Ierusalem sermo dirigitur, quibus deus non perpetuam, sed illius temporis, & ab illis hostibus à quibus obsidebātur, securitatem pollicetur. Si perfecti fuerint. Benigna dei contra hæreticos cōminatio, qui & si fortes, & multi atterēntur, & transibit eorum impetus, sequit & promissio, permisi te affligi potestate diaboli, quo autore tanta confixeras, & vincula ad colligandas animas peccantium contexueras: Sed hęc omnia modo dirūpam, dicens his qui in vinculis tenebantur: Exite. c ¶ Et præcipiet. O assur quod passur? es ne putes fortui tu, & sine iudice cōtingere, quia deo præcipiente omnia fient. O hęretice animæ per te deceptorum non susċipient nomina quę prius in iocauerant super terras suas: sed cessabūt sectę hęreticorū, ne ab eis alij nominentur. Morientur ergo tibi errorū dogmata, sed & tu q tibi viuere videbaris, morieris errori, & bono tuo mortuꝰ, idola quę colebas habebis sepulcrum: & de pectore tuo auferētur errores, i q̄ priꝰ erat templū dei tui, quē
† vocabit semen. 1.Pa.32.a. simulabas, quem inhonoratus es dum colis vana idola, qui rōnalis es. d ¶ Ec
F ce super mon. Legitur in Paralipome non, cp Sennacherib obsidente Ierusalem primo mēse nō potuit Pascha fieri, sed cæso exercitu & nunciata morte Sēnacherib, secundò mense Pacha celebratum est. Inde ait: O Iuda ne sis sollicitꝰ occiso hoste tuo in tēplo dei sui, ecce venit tibi nuncius trāscurrēs mōtes & colIsa.37.g. les, & quasi de specula nūcians tibi mortę Sennacherib liberatam vrbem. Celebra Iuda. se.r. & re.vota tua, quæ pollicitus es deo, redde pro nece inimici, qa Belial .i. pręuaricator ille non pertransibit te, quia totus interijt, exercitꝰ & rex & imperium Assyriorum penitus conciderunt. ¶ Si quando fuerit grauis persecutio, & dei vltio in eius aduersarios apparuerit, dicamus ad ecclesiam: Celebra Iuda &c. ¶ Allegoricè. Destructis hęresibꝰ inducit vox ecclesiastici prędicatoris q hortatur ad gaudiū animas deū cōfitētes, p diabolo in idolis destructo.

† conterit dispergendo

GLOS. ORDI.

Cap. II.

ASCENDIT qui &c. Nunciato interitu Niniue, supponit p quē implēdꝰ sit, dirigēs ꝙba ad ipam Niniuē.

Nicolaus de Lyra. ☞ Cōtēpla

c✠ a ¶ Sic cōui.eo. In vespere eñ noctis, i q̄ angelꝰ percussit exercitū redigēdo in cineres corpa bellatorū, rex fecerat principibꝰ exercitꝰ cōuiuiū. b ¶ Ex te enim. Iste fuit Rabsaces missꝰ à rege ad terrēdū Ezechiā & ppłm suū, vt sic se redderēt, & ducerēturi terrā idololatrię subiectā. c ¶ Si pfe. &c. i. si bellatores fuerint pfecti in fortitudie & multitudie. d ¶ Sic quo. at. i, ab angelo pcutien tur, quę pcussio vocat rasio siue attōsio Isa. vij. d. In die illa radet dñs i nouacula acura i rege Assyriorū caput & pilos pedū & barbā vniuersā. e ¶ Afflixi te. Verbū est dñi ad Ezechiā, & ppłm suū q fuerūt afflicti p regē Assyriorū. f ¶ Et nō. af. f. p Assyrios: tū posteà tpe Sedechię ppłs fuit afflictus per Chaldęos. g ¶ Et nunc cō. &c. i. prātem. h ¶ Et vin. tua &c. quia cum exercitu poteris ire libere per Iudęam. i ¶ Et percipiet &c. Verbum est ꝓphętę ad Sennacherib, de q̄ præcepit dñs angelo, vt percuteret exercitū eius. k ¶ Non seminabitur. i. nō nascenę vltrà tibi filij, quia fugiēs ad terrā suam, citò fuit interfectus, i filijs suis. s. post xlv. dies à fuga sua, Tobiæ. j. l ¶ De do. dei tui inter. Quia in templo idoli sui fuit interfectus. iiij. Regum. xix. ideo subditur: n ¶ Sculptile & cō. po. se. &c. Quia inter idola fuit occisus, nec in sepultura fact? est ei honor regius, eo cp factus erat toti populo exosus imputanti destructionē exercitus prædictam superbiæ Sennacherib, deū Israel blasphemātis, iiij. Reg. xix. o ¶ Ecce super mon. Hīc consequenter ponitur exultatio populi Iudæ, cū dicitur: Ecce super mōtes &c. Quia percusso exercitu & Sennacherib fugiente, statim Ezechias misit cursores ad denunciandum dei auxilū sibi factum, & vt omnes venirent in Ierusalem ad reddendum gratias deo de tanto beneficio. p ¶ Quia nō adijciet vltrà vt pertranseat in te Belial ad est absq; iugo, per quod intelligitur Sennacherib, qui nec deum nec homines reuerebatur. q ¶ Vniuersus interijt &c. Quia post mortem sui exercitus occisus fuit, vt dictum est.

tur, sic conuiuiū eorū pariter potan a
tium: Consumētur quasi stipula ari
¶ Hęreses studiosę.
a ditate plena. Ex te enim exibit cogi b
a ¶ Vt figmenta tegat mendacium
tans contra dominū maliciā, mentē
pertractans prævaricationē. Hęc di
a ¶ In robore. ¶ Q. Licet Assyrij sortes sint & multi, nō prævalebunt tibi. b ¶ Assyrij.
cit dominus: † Si perfecti fuerint & c
a ¶ Adiunctis sibi multis Gentibus. b ¶. i. Assyrij.
¶ Sicut multi capilli forcipe, sic multitudo eorum facile succidetur. ¶ Angelo vastante.
ità plures, sic quoq; attondēntur, & d
a ¶ Assur vel esse desiit, vel vastato exercitu in patriā suā reuertetur, te solpitē relinquens.
pertrānsibit. Afflixi te, & non affli e f
gam te ultrà. Et nūc conteram † uir g
a ¶ Quia percutere te conabatur. ¶ Potestatem.
b ¶ Assyrij. c ¶ Quæ captiuis parabat, q̄q; posuit & oblidio accipi pro vinculis claustr' multitudinis.
gām eius de dorso tuo, & uincula h
a ¶ Contra te Assur. ¶ Facta promissione liberationis ad Israelitas, cōuertit uerba ad Assyrios cōminās eis pœnā.
c tua dirumpā. Et præcipiet super te i
a ¶ Id est nō fiet seminatio.
dominus. Nō † seminābitur ex no k
a ¶ Quia reuersus Sēnacherib Niniuen, statim a filijs occisus est in domo dei sui adorans. Ibi punitus vnde sperabat auxilium.
mine tuo amplius De dōmo dei tui l
¶ Te. a ¶ Inter aras & pulmaria adorātia idola, sanguis
interficiam. Scūlptile & conflatile m
nefarius effundetur.
ponā sepulcrum tuū, quia † inhono n
ratus es. Ecce super montes pedes o
euangelizantis, & annunciantis pa
cē. Celebra Iuda festiuitates tuas,
a ¶ Cum angelis domino canens.
& redde uōta tua, quia non adiiciet p
a ¶ Vnde Apostolus: Quæ conuentio Christi ad Belialē
b ¶ Prævaricator. c ¶ Quia.
ultrà, ut pertrāseat in te † Belial: ūni q
¶ Subuersa Niniue.
uersus interiit.

Cap. II.

a ¶ Quia. ¶ Nabuchodonosorq te obsideat, qui aere os tuum vastet agros, persequatur agricolas, te clausum teneat.

SCENDIT qui † dispergat co s

re regnū Iuda: & sic dicit: Non consurget scilicet in regno Iuda duplex tribulatio ex parte Assyriorum.

NI. DE LYRA. Ca. II.

ASCENDIT q disp. post̄q̄ ꝓpheta denūciauit perditionem Sēnacherib regis Assyriorū, hīc cōsequēter denūciat destructionē regni, in q̄ metropolis erat Niniue, quę destructio facta ē p Nabuchodonosor regē Babylonis post mortē Sēnacherib: Et priò ponit hęc destructio, secò destructionis ratio capło sequēti. Prima in tres, qa primò ponitur Niniue obsidio, secundò obsessę captio, ibi: Portæ fluuiorum: tertiò captæ de prædatio, ibi: Diripite. Circa primū allo quitur regem Assyriorum, dicens: Ascendit, id est ascendet curr? & equos scilicet exercitus Chaldæorum. s ¶ Qui dispergat coram te, Vastando terram tuam in oculis tuis, & non poteris resistere.
Duplex
c✠ Qui custodiat
Moraliter.r ¶ Ascendit qui dispergat & cætera. Hic ad literam describit destructio Niniue per Babylonios, per quā mystice potest intelligi destructio Iudææ per Romanos, & nomina cōsonant: Nā Niniue, germen pulchritudinis interpretatur: ideò per
Moraliter
† iugum.
G
H
† nihil reputat.
† impius
* ipsam Iudæa

a ¶ Contemplare. Videns propheta imminere bellum Niniue iam gaudens insultat ruituræ. ¶ Allego. Tria præcipiũtur Iudę. Primũ, vt aspiciat viã per quã ambuler ad eum qui dicit: Ego sum via. deinde, vt teneat lumbũ. i. mortificet carnẽ. tertiò, vt assumat virtutẽ ne deficiat in bello cõtra hostes. In quo bello ne deficiat, supponit in qua re spem ponit habere scilicet q̃ deus reddidit super Iacob iniurias quas solebat superbus alijs inferre: mõ dei gratia humiliat̃ ab Assyrijs patienter sustiner. Iacob supplantator, Israel vidẽs deũ. Sicut ergo videns deũ & semper cogitãs de deo, nescit alijs facere iniuriã, sic in luctamine supplantans inimicos desistit alijs inferre iniuriã per hoc q̃ vastatores. i. angeli singulorũ q̃ semp̃ vidẽt facie patris, dissipauerũt in Iacob & Israel quidquid pulueris eis inhæserat, & mẽtẽ quæ prius ad contumeliam prompta erat à vero Iacob & Israel auerterunt, & quidquid mali in cogitationibus eorũ propagabatur, extixerũt.

b ¶ Quia sicut. Lxx. Qm̃ auertit dñs captiuitatem Iacob, sicut contumeliam Israel. Vtrũq; & Iudam & Israel vastauerunt Assyrij. c ¶ Quia vastatores. Iuxta historiam contra Niniuen loquit̃ & describitur Babyloniorũ exercitus cõtra eam veniens. ¶ Allego. Clypeus. i. arma diaboli & membrorũ eius sunt accensa igne inuidiæ, iræ, furoris, &. vi. exerci. i cocci, sunt rubri sanguine martyrum. Igneæ. ha. cur. qui ferunt diabolũ p̃ mũdũ succensę sunt igne gehennę. Agitatores qui venanẽ diabolo prædam, consopiunt̃ & delectanẽ, & quasi dormiunt capta præda, sed isti omnes pro malis suis itineribus conturbabuntur in die iudicij, & quadri. col. sunt in pla. Quãuis spacioſa via sit quæ ducit ad mortẽ, tamen pressura temporis coarcti, rectũ iter iuenire nõ poterũt, sed in ipse inuicẽ collidentur. Ibi tamen spirabũt veterẽ furorem, & sicut fulgura hucillucq̃ discurrent. Et recordabit̃, ad pœnam suam diabolus & membra eius, eorum qui fortiter & violenter egerũt cõtra ecclesiam: & ruent in itine. non valẽtes implere conatus suos, & velo. ascendent mu. eius. Terrore venientis iudicis infirmati, fugient ad terminos mundi quibus quasi muris mundus includitur & ambitur, & vltrà nõ valentes progredi quasi ex necessitate cogentur contra instãtem repugnare. Sed illis hæc cogitantibus, cuncta quæ ab eis obtenta fuerãt dissipabuntur & aperientur portæ quæ clausæ fuerant, id est consientiæ singulorum reuelabuntur, & regna impiorum corruent & miles, diabolus, & ancillæ eius. i. molles, sub illo ducentur in tartara, gementes & indignantes contra se p̃ malis quæ gesserũt, & tamen murmurantes & indignantes contra deum pro pœnis quas paterentur nollent eum deũ habere punitorẽ. d ¶ Igneæ habenæ &c. In ardentibus loris, velocitas properantium signatur, & præparantium se ad bellum pompa narratur, & commixtim nunc de Israel, quæ olim passus sit, nunc de Assyrio quid secerit, nunc de Babyloniis quid in Assyrios exerceant scriptura cõtexitur. e ¶ In itineribus &c. Rursus redit ad ordinem descriptionis. Tanta est multitudo venientium, vt sit mixtũ agmen in itinere nec discerni possit. Quadrigæ etiam præ multitudine inter se collident̃ in plateis. f ¶ Portæ fluuiorũ apertæ. Quãuis Niniuitæ claudant portas, dño referante apertæ sunt Babyloniis, quæ ad instar fluminis habebant ciuium multitudinẽ, & cõplũ. i. regnũ ẽ destructũ. sub metaphora mulieris capturę vasti

Nahum. Cap. II.

1 a Contemplare. Videns propheta imminere bellum Niniue iam gaudens insultat ruituræ. Allego. Tria præcipiũtur Iudę. Primũ, vt aspiciat viã per quã ambuler ad eum qui dicit: Ego sum via. deinde, vt teneat lumbũ. i. mortificet carnẽ. tertiò, vt assumat virtutẽ ne deficiat in bello cõtra hostes. In quo bello ne deficiat, supponit in qua re spem ponit habere scilicet q̃ deus reddidit super Iacob iniurias quas solebat superbus alijs inferre: mõ dei gratia humiliat̃ ab Assyrijs patienter sustiner. Iacob supplantator, Israel vidẽs deũ. Sicut ergo videns deũ & semper cogitãs de deo, nescit alijs facere iniuriã, sic in luctamine supplantans inimicos desistit alijs inferre iniuriã per hoc q̃ vastatores. i. angeli singulorũ q̃ semp̃ vidẽt facie patris, dissipauerũt in Iacob & Israel quidquid pulueris eis inhæserat, & mẽtẽ quæ prius ad contumeliam prompta erat à vero Iacob & Israel auerterunt, & quidquid mali in cogitationibus eorũ propagabatur, extixerũt.

b ¶ Quia sicut. Lxx. Qm̃ auertit dñs captiuitatem Iacob, sicut contumeliam Israel. Vtrũq; & Iudam & Israel vastauerunt Assyrij. c ¶ Quia vastatores. Iuxta historiam contra Niniuen loquit̃ & describitur Babyloniorũ exercitus cõtra eam veniens. ¶ Allego. Clypeus. i. arma diaboli & membrorũ eius sunt accensa igne inuidiæ, iræ, furoris, &. vi. exerci. i cocci, sunt rubri sanguine martyrum. Igneæ. ha. cur. qui ferunt diabolũ p̃ mũdũ succensę sunt igne gehennę. Agitatores qui venanẽ diabolo prædam, consopiunt̃ & delectanẽ, & quasi dormiunt capta præda, sed isti omnes pro malis suis itineribus conturbabuntur in die iudicij, & quadri. col. sunt in pla. Quãuis spacioſa via sit quæ ducit ad mortẽ, tamen pressura temporis coarcti, rectũ iter iuenire nõ poterũt, sed in ipse inuicẽ collidentur. Ibi tamen spirabũt veterẽ furorem, & sicut fulgura hucillucq̃ discurrent. Et recordabit̃, ad pœnam suam diabolus & membra eius, eorum qui fortiter & violenter egerũt cõtra ecclesiam: & ruent in itine. non valẽtes implere conatus suos, & velo. ascendent mu. eius. Terrore venientis iudicis infirmati, fugient ad terminos mundi quibus quasi muris mundus includitur & ambitur, & vltrà nõ valentes progredi quasi ex necessitate cogentur contra instãtem repugnare. Sed illis hæc cogitantibus, cuncta quæ ab eis obtenta fuerãt dissipabuntur & aperientur portæ quæ clausæ fuerant, id est consientiæ singulorum reuelabuntur, & regna impiorum corruent & miles, diabolus, & ancillæ eius. i. molles, sub illo ducentur in tartara, gementes & indignantes contra se p̃ malis quæ gesserũt, & tamen murmurantes & indignantes contra deum pro pœnis quas paterentur nollent eum deũ habere punitorẽ. d ¶ Igneæ habenæ &c. In ardentibus loris, velocitas properantium signatur, & præparantium se ad bellum pompa narratur, & commixtim nunc de Israel, quæ olim passus sit, nunc de Assyrio quid secerit, nunc de Babyloniis quid in Assyrios exerceant scriptura cõtexitur. e ¶ In itineribus &c. Rursus redit ad ordinem descriptionis. Tanta est multitudo venientium, vt sit mixtũ agmen in itinere nec discerni possit. Quadrigæ etiam præ multitudine inter se collident̃ in plateis. f ¶ Portæ fluuiorũ apertæ. Quãuis Niniuitæ claudant portas, dño referante apertæ sunt Babyloniis, quæ ad instar fluminis habebant ciuium multitudinẽ, & cõplũ. i. regnũ ẽ destructũ. sub metaphora mulieris capturę vasti

tas Niniue

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Qui custodiat obsidionem. Circa Niniuẽ vsq; quò capiat eam. b ¶ Contemplare. id est dispone te ad occurrendum ei, tuos bellatores conforrando: quasi diceret: Hoc erit p nihilo, vt habetur infrà. Et subditur causa: c ¶ Quia si. reddidit dominus superbiam Iacob &c. dejiciendo Sennacherib, eò rib. eò q̃ superbè egerit cõtra duas tribus. d ¶ Sic superbiam Israel. supple citò redder destruendo totum regnum Assyriorũ eò q̃ superbè egerit contra regnũ decem tribuũ, ipsum viriliter captiuãdo. e ¶ Quia vastatores. i. Chaldæi venientes. f ¶ Dissipauerunt eos. ad est dissipabũt Assyrios. g ¶ Et propagines eorum. ad est filios & filias. h ¶ Clypeus fortium. s. Nabuchodonosor. i ¶ Ignitus. Erant enim ibi laminæ æreæ ad solis radios refulgẽtes sicut ignis ad terrorem Assyriorum, & ad offuscandũ oculos eorum. k ¶ Viri exercit̃ in. Habebant enim super arma ornamẽta rubea, ne si aliqs eorum vulneraretur ex apparentia sanguinis alij terrerẽtur. l ¶ Igneæ habe. cur. id est curruum Erant enim ibi habenæ limatæ, & sic in radio solis fulgebãt sicut ignis. n ¶ In die. s. ad prælium. Et econuersò erat de Assyrijs, de quibus dicitur: o ¶ Et agitatores. i. aurigæ. Propheta enim de vno exercitu loquendo transit ad alũ, & econuersò sicut solet fieri ĩ descriptione bellorum. p ¶ Consopiti sunt. i. attoniti præ stupore. iõ subdit. q ¶ In itineri. contur. nescientes currus ducere. ideò subditur. r ¶ Quadrigæ collisæ. ex defectu ductionis. Et subditur causa huius stuporis, cũ dicit: s ¶ Aspectus. i. Chaldęorum. t ¶ Quasi lampa. propter refulgentiam armorum, vt prædictum est. v ¶ Quasi fulgura. discurren. i. velociter & audacter currentes contra Assyrios. x ¶ Recordabi. s. rex Assyriorum. y ¶ Fortiũ suorum. qui solebant esse constantes & animosi, & facti sunt pauidi. ideò subditur: z ¶ Ruent in itineribus. non potentes resistere in campo Chaldæis. ideò subditur: a ¶ Velociter ascendent muros. In Hebræo habetur: Festinabunt ad muros suos. vt qui non poterant resistere in campo, defenderent se in muro. b ¶ Et præparabitur vmbraculum. i. tentoria Chaldæorum in circumitu ciuitatis ponentur ad eam obsidendũ. & sic pater ciuitatis obsidio. c ¶ Por. flu. Hic consequenter describitur ipsius captio, cùm dicitur: Portæ fluuiorũ. id est portę Niniue, quæ confidebat in munitione fluuiorum.

✠ Apertæ sunt ✠ ipsam Iudęa significat, eò q̃ ipsa nat̃ fuit Christus: de quo dr̃ Iere. xxiij. a. Ecce dies veni. dicit do. & suscitabo Dauid germen iustum &c. Similiter per Babylonios significantur Romani. vnde. j. Petri. v. d. Roma Babylon vocatur. Ibi enim dicitur: Salutat vos ecclesia in Babylone collecta, id est in Roma. Secundũ hoc ergo primò ponitur Iudęæ vastatio, cùm dicitur: Ascendat qui dispergat te &c. quia Romani veniendo versus Ierusalem destruxerunt terram, & post obsederunt Ierusalem. b ¶ Cõ templare viam &c. Iudæi enim considerabant qualiter possent Romanos impedire in via, & seipsos fortificare: sed eis non valuit: Et subditur causa cùm dicitur: c ¶ Quia sicut reddidit. s. ut. ia. &c. Propter duplicem enim superbiam, scilicet cõtra Christum, & contra Romanum imperium vastati fuerunt. h ¶ Clypeus fortium eius &c. scilicet Romani exercitus. i ¶ Ignitus &c. id est refulgens ad solem, & ad Iudæorum terrorem. k ¶ Viri exercitus in coccineis &c. id est rubeis ex sanguine Iudæorum. l ¶ Igneæ habenæ &c. id est refulgentes. m ¶ Currus. i. curruum. o ¶ Et agitatores eius consopiti sunt &c. Nam currus in quibus portabantur arma Romanorum, & victualia, erant in tanta multitudine, q̃ aliquando adinuicem collidebantur: & ductores ebrij videbantur. s ¶ Aspectus eorum quasi lampades. i. terribiles. b ¶ Et præparabitur vmbraculum &c. i. tentoria Romanorum circa Ierusalem. & sic patet obsidio. c ¶ Por. fluuio. Ezechias rex Ierusalem fecit ibi duplicem piscinam aquarum ad fortificationem ciuitatis, quæ dicuntur hic fluuij, sed non obstiterunt Romanis. ideò dicitur: Portæ fluui. in quo notatur captio ciuitatis & captiuatio populi, & deprędatio bonorũ, cũ dr̃:

k k ✠ Diripite

a ¶ Contemplare. Videns propheta imminere bellum Niniue iam gaudens insultat ruituræ. ¶ Allego. Tria præcipiũtur Iudę. Primũ, vt aspiciat viã per quã ambuler ad eum qui dicit: Ego sum via. deinde, vt teneat lumbũ. i. mortificet carnẽ. tertiò, vt assumat virtutẽ ne deficiat in bello cõtra hostes. In quo bello ne deficiat, supponit in qua re spem ponit habere scilicet q̃ deus reddidit super Iacob iniurias quas solebat superbus alijs inferre: mõ dei gratia humiliat̃ ab Assyrijs patienter sustiner. Iacob supplantator, Israel vidẽs deũ. Sicut ergo videns deũ & semper cogitãs de deo, nescit alijs facere iniuriã, sic in luctamine supplantans inimicos desistit alijs inferre iniuriã per hoc q̃ vastatores. i. angeli singulorũ q̃ semp̃ vidẽt facie patris, dissipauerũt in Iacob & Israel quidquid pulueris eis inhæserat, & mẽtẽ quæ prius ad contumeliam prompta erat à vero Iacob & Israel auerterunt, & quidquid mali in cogitationibus eorũ propagabatur, extixerũt.

b ¶ Quia sicut. Lxx. Qm̃ auertit dñs captiuitatem Iacob, sicut contumeliam Israel. Vtrũq; & Iudam & Israel vastauerunt Assyrij. c ¶ Quia vastatores. Iuxta historiam contra Niniuen loquit̃ & describitur Babyloniorũ exercitus cõtra eam veniens. ¶ Allego. Clypeus. i. arma diaboli & membrorũ eius sunt accensa igne inuidiæ, iræ, furoris, &. vi. exerci. i cocci, sunt rubri sanguine martyrum. Igneæ. ha. cur. qui ferunt diabolũ p̃ mũdũ succensę sunt igne gehennę. Agitatores qui venanẽ diabolo prædam, consopiunt̃ & delectanẽ, & quasi dormiunt capta præda, sed isti omnes pro malis suis itineribus conturbabuntur in die iudicij, & quadri. col. sunt in pla. Quãuis spacioſa via sit quæ ducit ad mortẽ, tamen pressura temporis coarcti, rectũ iter iuenire nõ poterũt, sed in ipse inuicẽ collidentur. Ibi tamen spirabũt veterẽ furorem, & sicut fulgura hucillucq̃ discurrent. Et recordabit̃, ad pœnam suam diabolus & membra eius, eorum qui fortiter & violenter egerũt cõtra ecclesiam: & ruent in itine. non valẽtes implere conatus suos, & velo. ascendent mu. eius. Terrore venientis iudicis infirmati, fugient ad terminos mundi quibus quasi muris mundus includitur & ambitur, & vltrà nõ valentes progredi quasi ex necessitate cogentur contra instãtem repugnare. Sed illis hæc cogitantibus, cuncta quæ ab eis obtenta fuerãt dissipabuntur & aperientur portæ quæ clausæ fuerant, id est consientiæ singulorum reuelabuntur, & regna impiorum corruent & miles, diabolus, & ancillæ eius. i. molles, sub illo ducentur in tartara, gementes & indignantes contra se p̃ malis quæ gesserũt, & tamen murmurantes & indignantes contra deum pro pœnis quas paterentur nollent eum deũ habere punitorẽ. d ¶ Igneæ habenæ &c. In ardentibus loris, velocitas properantium signatur, & præparantium se ad bellum pompa narratur, & commixtim nunc de Israel, quæ olim passus sit, nunc de Assyrio quid secerit, nunc de Babyloniis quid in Assyrios exerceant scriptura cõtexitur. e ¶ In itineribus &c. Rursus redit ad ordinem descriptionis. Tanta est multitudo venientium, vt sit mixtũ agmen in itinere nec discerni possit. Quadrigæ etiam præ multitudine inter se collident̃ in plateis. f ¶ Portæ fluuiorũ apertæ. Quãuis Niniuitæ claudant portas, dño referante apertæ sunt Babyloniis, quæ ad instar fluminis habebant ciuium multitudinẽ, & cõplũ. i. regnũ ẽ destructũ. sub metaphora mulieris capturę vasti

Moraliter.

a Terribilis. ¶ O Niniue quæ præcino tibi ventura.

a rã te, qui custodiat obsidionẽ: cõs / a b
a ¶ Accingere. b ¶ Congrega exercitus.
templare uiam, cõfortà lumbos, rõ
a ¶ Sicut vindicauit deus Iudam de superbia Sennacherib, sic vindicauit. x. tribus quæ a Niniue polsidebantur.
b
bora uirtutem ualde: quia sicut red c
a ¶ Quia in Iudam exercuit.
didit dominus superbiam Iacob, sic d
¶ Assyrijs.
c superbiam Israël: quia uastatores e f
a ¶ Iudam & Israel. ¶ Metaphorice. b ¶ Iudæ & Israel.
dissipauerũt eos, & propagines eo g
¶ Quia Niniuitæ vastauerunt Israel, ideo clypeus id est fortitudo Babyloniorum arsecet contra Niniuen.
rum corruperũt. Clypeus fortium h
a ¶ Parati ad effusionem sanguinis erant.
eius †ignitus, uiri exercitus ĩ cocci i k l
¶ Ab a.
d neis. †Igneę habenę currus ĩ die prę m n
a ¶ Nõ mirũ ẽ Babylonij tam velociter venisse ad vastandũ, quia Israelitæ vel Niniuitæ prius aliorum agitatores modo inutiles erant.
parationis eius: & †agitatores eius o
a ¶ Commixti.
e cõsopiti sunt. In itineribus †cõtur p q
¶ Id est collisæ ad inuicem.
bati sunt, quadrigæ cõuulsę sunt in r
a ¶ Babyloniorum scilicet vt ante hostili vultu terrerant q̃
plateis, Aspectus eorũ quasi lam s t
ense feriant.
pades, quasi fulgura discurrẽtia. v
a ¶ Tunc. ¶ Aliæ fugiens. b ¶ Requiret eos qui in fuga corruerunt. c ¶ Prius.
Recordabitur fortiũ suorum, rũ x y
a ¶ Non sustinentes z
ent in itineribus suis. Velociter a a
vim hostium, intrabunt muros Niniue. a ¶ Propter longam obsidionem, id pellendos ab eis hostes facient vias
scendent muros eius, & præpara b
bracula.
f bitur †umbraculum. Portæ fluuio c

quenter describitur ipsius captio, cùm dicitur: Portæ fluuiorũ. id est portę Niniue, quæ confidebat in munitione fluuiorum.

✠ Apertæ sunt ✠ ipsam Iudęa significat, eò q̃ ipsa nat̃ fuit Christus: de quo dr̃ Iere. xxiij. a. Ecce dies veni. dicit do. & suscitabo Dauid germen iustum &c. Similiter per Babylonios significantur Romani. vnde. j. Petri. v. d. Roma Babylon vocatur. Ibi enim dicitur: Salutat vos ecclesia in Babylone collecta, id est in Roma. Secundũ hoc ergo primò ponitur Iudęæ vastatio, cùm dicitur: Ascendat qui dispergat te &c. quia Romani veniendo versus Ierusalem destruxerunt terram, & post obsederunt Ierusalem. b ¶ Cõ templare viam &c. Iudæi enim considerabant qualiter possent Romanos impedire in via, & seipsos fortificare: sed eis non valuit: Et subditur causa cùm dicitur: c ¶ Quia sicut reddidit. s. ut. ia. &c. Propter duplicem enim superbiam, scilicet cõtra Christum, & contra Romanum imperium vastati fuerunt. h ¶ Clypeus fortium eius &c. scilicet Romani exercitus. i ¶ Ignitus &c. id est refulgens ad solem, & ad Iudæorum terrorem. k ¶ Viri exercitus in coccineis &c. id est rubeis ex sanguine Iudæorum. l ¶ Igneæ habenæ &c. id est refulgentes. m ¶ Currus. i. curruum. o ¶ Et agitatores eius consopiti sunt &c. Nam currus in quibus portabantur arma Romanorum, & victualia, erant in tanta multitudine, q̃ aliquando adinuicem collidebantur: & ductores ebrij videbantur. s ¶ Aspectus eorum quasi lampades. i. terribiles. b ¶ Et præparabitur vmbraculum &c. i. tentoria Romanorum circa Ierusalem. & sic patet obsidio. c ¶ Por. fluuio. Ezechias rex Ierusalem fecit ibi duplicem piscinam aquarum ad fortificationem ciuitatis, quæ dicuntur hic fluuij, sed non obstiterunt Romanis. ideò dicitur: Portæ fluui. in quo notatur captio ciuitatis & captiuatio populi, & deprędatio bonorũ, cũ dr̃:

k k ✠ Diripite

Allego. Iohã. 4. a.

Matt. 8. b.

†rubea. †Sicut fax ignis Allego.

†operimẽtum.

†abietes pauefactæ sunt

†insanient ascensores equorũ, sed stinãter ambulabũt p

plateas

D

tas Niniue describitur. a ¶ Et Niniue. Filiabus. i. minoribus vr
E bibus destructis, ipse populus Niniue qui pro multitudine com-
paratur piscinis aquarum ita inutilis erit, vt resistere non valens
Allego. hostibus, fugiat. ¶ Allego. Aquę Niniu. i. mūdi, sunt illi qui al-
tudinem cęli relinquētes. in ima lapsi sunt, qa oīa dogmata mūdi
quę sunt extra hortū signatū q̄uis magna videant, angusto tñ fi-
ne coartant. b ¶ State. Fugientibus populis inertibus clama
Niniue quasi mater: State, state, claudi-
te portas, saltē in muris resistite hostib⁹.
Sed nullus ex pietate matris reuertit, sed
eā deserunt prędā hostib⁹. Vñ vox ad
Babylonios dirigit, diripite argentum.
† Hussab ¶ Alleg. Primū est, vt habitatores mū
regina ca- di à deo peccādo nō fugiāt, qp si fugerit
ptiua du- ad vocē dei vel matris ecclesiæ reuocan
cta ē, iussa tis & dicentis: peccasti, quiesce, debet ces
est ascēde- sare à fuga. i. culpa, sed obstinatus non
re vult redire. Cui à diabolo dicit: Defer te
Eccle. 21. 2. cū argentū mundani eloquij, & aurum
mūdanę sapiētię. dogmata tua oīm sen-
† à diebus suū verborūq̄ cōpone flore. Sed vasa. i.
i. multo tē corda eorū adeo sunt pfunda in cupidi
pore. tate, vt quātalibet multitudo diuitiarū
ea non possit satiare. c ¶ Dissipata.
Hoc de his qui ad deū cōuertūt, q dissi-
pant calore fidei, pri⁹ infidelitate gelati,
† gsia præ & scindūt corda cōfitendo, & dilacerāt
omni vase pœnitendo, & cor prius durum tabescit
desiderabi calore spūllancti, & genua prius rigida
li flectunt deo, & deficiūt oēs voluptates
carnis. Quod aūt sequit: Et facies oīm
† Sic eua- &c. ad illos ptinet, qui nolūt reuerti, &
cuabitur & quorū facies operient cōfusiōe in sistitu
deuastabit dinem fuliginosę ollæ. d ¶ Vbi est.
qp deficient Allego. Cū transierit Niniue, i. mūdus,
corda, ge- tunc sancti admirantes & gaudentes di
nua collidē cent: Vbi est habitatio leonū, adquā iuit
tur & erit diabolus, & etiā catulus. i. Antichristus,
dolor i cū- & oīs puersę doctrinę sermo? Quem an-
ctis &c. te aduentū Christi nemo exterruit, sed
necauit plurimos suis dęmonib⁹, & spe-
luncas impleuit. i. ecclias suas cadaueri-
bus & sanguine mortuorum. e ¶ Leo
ce. Nabuchodonosor iure victorię cun
cta possidet. & vrbibus vel vxoribus
suis captiuos in seruitutem tradidit, &
rapinis & ornatu Niniue impleuit the-
sauros & ciuitates suas. f ¶ Ecce
ego ad te dicit dominus exercituū
&c. Allegoricē. Comminatur deus mū
Allego. do quòd multitudinem quæ lata via
ad mortem vadit, succendet & fumo ma
liciæ suæ suffocabit, & per bonitatem
suam etiam leones gladius. i. sermo dei
comedet, intantū vt nemo exinde per
eos ad mortē capiat, & comprimet oēm
Allego. strepitū malorū operū, qui mortē hoī-
bus nunciare solebat. ¶ Alleg. Pāt hęc
omnia de confusione futura dānando-
rum intelligi.

GLOS. ORDINA.

VAE ciui. Cap. III.
Describit potētia Niniue, &
sub lamētatiōe crudelitatis
Allego. arguit: Væ ciuitas san. Alle.
1. Johā. 5. d. mūd⁹ q i maligno posit⁹ liquis suis ho
mines iterficit. Ciuitas sāgui. dr q ē men
dax puritate doctrinarū, qb⁹ multos
dilacerat & rapit. In mūdo etiā est vox
† Ezec. 14. d. Habaca. c. ¶ flagellorum

Nicolaus de Lyra.

c ✠a ¶ Aper. sunt. i. fractę p ipetū Chaldęo. b ¶ Et tēp. s. tēplū
idoli Nesrach, qd' col. bāt reges Assyrio. iij. Re. xix. In Hebr. hī
Et palatiū. s. regis, ad solū dirutū, i regni cōtēptū. c ¶ Et miles.
i. milites regni Assyriorū. In scriptura ēm frequenter ponitur sin
gulare pro plurali. In Hebræo habetur: Et astans captiua addu-
cta est. Et dicitur hîc astans regina, vt dicit Ra. Sa. secundū illud G
Psal. xliij. c. Astitit regina à dextris tuis. & litera sequens cōcor-
dat cū dicitur: d ¶ Et an. eius. mi. captiuę à Chaldęis. e ¶ Ge
mentes &c. nō audentes altè clamare præ timore. f ¶ Et Nini
ue quasi pis. & ei. munitio fluuiorum de qua confidebant, non
resistit aduersarijs, sicut aquæ piscinæ resistere non possunt præ
sui paucitate. g ¶ Ipsi ve. s. de ciuitate quicumq̄ potuerūt fuge
re. h ¶ Diripite. Hîc consequēter de
scribit ciuitatis captæ depredatio, cū di-
citur: Diripite. vos Chaldei. i ¶ Argē.
i. quęcumq̄ preciosa. k ¶ Dissipa. s.
Niniue. l ¶ Et scissa. per fractionē
murorū in pluribus locis. m ¶ Et cor.
i. deficiens factum est bellatoribus viris.
n ¶ Et dissolu. i. genuū. quæ tremunt er
timore. & ideò dicitur genicula dimi- † percutiē
nutiuē. o ¶ Et defectio. ita q̄ non tes corda
poterant stare. p ¶ Et facies. ex fa- sua
me & ex fumo incendij Niniue, iō sub-
ditur derisorię. q ¶ Vbi est ha. i. Nini
ue, vbi solebant reges & principes habi
tare, qui erant feroces vt leones. r ¶ Et
pascua. i. filiorum. s ¶ Ad quam. i.
rex. i. quā ciuitatē ingressus est, vt ibi ha
bitet securè cū catulis suis, id est filijs &
famulis quasi dicat, nulla est, quia non
habet refugium à facie Chaldæorum.
t ¶ Leo. id est abundanter bona mul-
torum regnorum sibi diripiendo, secun
dū quod dicitur. iij. Regum. xix. d. Ve
rè domine dissipauerunt reges Assyrio
rum Gentes & terras omnū. v ¶ Et
neca. id est interfecit reges terrę, vt eorū
preciosa afferret vxoribus & concubi-
nis suis. x ¶ Et impleuit. id est do
mos suas. ideò subditur: Vltio diuina.
y ¶ Ecce ego ad te. cuius virtuti nō
potest resisti. z ¶ Et succendam
vsq̄ ad summum ✠ sūmum. id est
totaliter. a ¶ Quadrigas tuas. in
quibus alia regna deuastasti. b ¶ Et † & lyra
leunculos tuos come-gla. &c. i. fi-
lij tui occidentur. c ¶ Et exter-
mina. s. tua. d ¶ Prædam tuam.
dando eam Chaldæis. e ¶ Et non au
dietur vltrà vox nuncio. ad blas-
phemandū deū sicut Rabsaces, à te missus
blasphemauit. iij. Re. xviij. s. Stetit itaq̄
Rabsaces, & exclamauit voce magna Iu
daicè &c. Et sequitur ibidem: Nolite au
dire Sedechiam qui vos decipit dicens:
Dominus liberabit nos. Nunquid libe-
rauerunt dij Gētium? &c. q. d. nec deus Moralitas
vester poterit vos liberare.
* h ¶ Diripite argen. nam Romani † sumum
rapuerunt omnia. p ¶ Et fa-omni.
s. ludæorū. q ¶ Sicut nigre. ex fumo
incendij & fame. s ¶ Ad quam iuit.
id est abundantiam prædę iuit Titus li-
ber absq̄ impedimento, quia tamen po
stea dissipatum est imperium Romano
rum ex sua superbia, subditur: Ecce ad te
di. &c.

NIC. DE LYRA.

Cap. III.

VAE ciuitas. Post ciuitatis
Niniue destructionē, hîc pro
pheta declarat destructionis
rōnē quæ fuit ciuitatis mali Diuisio
cia, cū hoctñ interponitur de pœna. Et diuiditur in duas ptes, qa
primò propter maliciam nunciat eius depopulatio, & secundò
eius multiplex confusio, ibi: Ecce ego. Circa primum dicitur:
c ✠a Væ ciuitas

Mora. f ¶ Væ ciui. Sicut dictū est de Niniue, de qua loqui- Moralitas
tur ad literam ✠plicta, significat Ierusalem, quæ hñ dicit ciuitas
sanguinū, eò q̄ effudit sanguinem Christi, & discipulorum eius.
* Vniuersa

a ¶ Omnes ducti sunt in Babylonem.
rum apertæ sunt, & templū ad solū b
dirutum. Et † miles captiuus ductus c
a ¶ Captiuæ mulieres. ¶ Minores vrbes & castella.
b ¶ A victoribus. c ¶ Tantus erit terror, vt nec
est, & ancillæ eius minabantur ge- d e
singultus erumpat, sed more mulierantium columbarum ob-
scuro murmure lachrymas deuorabunt.
mentes ut columbæ, † murmuran-
¶ Mundus.
tes in cordibus suis. Et Niniue qua- f
si piscina aquarū ✠ aquæ eius, ipsi ue g
rò fugerunt. State state, & non est h
a ¶ Ad clamantem matrem.
b ¶ O Babylonij. ¶ Quia Niniuitę fugerunt.
qui reuertātur. Diripitē argentum, i k
a ¶ Tanto tempore congregata subito rapite. b ¶ Non
diripitē aurum: & nōn est finis diui
potestis tantum rapere, quantum illa ad rapiēdum prębet.
tiarum † ex omnibus uasis deside-
¶ Niniue.
rabilibus. † Dissipata est & scissa & l m
¶ Eius. ¶ In ea est.
dilacerata, & cor tabescens & disso n
a ¶ Confractio.
lutio geniculorum, & defectio in o
a ¶ Præ magnitudine metus facies habitatorum. in similis
cunctis renibus, & faciēs omnium p
tudinem ollarum videbuntur exustæ & deformes.
a ¶ Ad Niniuen verba exprobrantis dirigentur.
d sicut nigredo ollæ. Vbi ēst habita- q
a ¶ O Niniue fuisti habitatio regum & refectio nobilium,
sed tam nō es, qa inualit te rex Babylonis.
culūm leonum, & pascua catulorū r
a ¶ Expugnandam. b ¶ Nabuchodonosor.
leonum? Ad quam iuit leō? † ut in- s
a ¶ Nullo resistente. b ¶ Subreguli eius.
grederetur illuc, cātulus leonis, & t
nō est qui exterreat. Leo cepit suffi- u
cienter catulis suis, & necauit leœnis v
suis. Et impleuit præda speluncas x
a ¶ Ecce ego ad te mitto Babylonios. ¶ O Niniue cun
cta quę sunt dicta me autore patieris.
f suas, & cubile suum rapina. Eccē y
¶ Cuius dicere est facere.
ego ad te, dicit dns exercituum, & z
a ¶ Consummationem. b ¶ Currus.
succendam usq̄ ād † summum quā a
¶ Nobiles & subregulos gladio interficiam.
drigas tuas, & leunculos tuos co-
¶ Nō vltra vastabis terram, nec tributa exiges.
medet gladius. Et exterminabo de c
a ¶ Nec audientur emissarij tui per prouincias, vel nō ul-
terra prædam tuam, & non audie- d e
diū angelos qui præsident tibi pro te deprecantes.

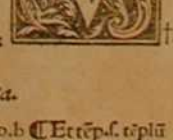

turultrà uox nun-
ciorum tuorum.

Cap. III.
¶ Tibi.
† Æ ciuitas sāguinū, f
g

flagellorū.i.tribulationū,quib⁹ iusti afflicti clamāt.quādo alius ira, alius libidine,alius odio vel inuidia torquetur. flagellum Assyrij regis in eis sonat.Quādoq; in morbis corporeis flagellū diaboli sentitur.Immittitur enim aliquando nō ex natura elemētorū:sed ex diabolo percutiēte vel regius morbus,vel hydrops vel labor calculi & huiusmodi. Est in mundo etiam impetus rotæ,cū homines ignari vbi salus,vbi periculū.huc & illuc discurrūt.Est & equus fremens.i. diabolus,qui fugiētes acriter insequit, cōculcat & illudit. Est & quadriga feruens,quæ cum Pharaone submergitur, quæ quatuor equis trahitur.i.quatuor animi passionibus.vñ:Hi cupiunt meruntq;,dolentq; gaudētq;. Sonat & in Niniue eques ascendēs.i.diabolus, cui⁹ gladius dialectica arte fulgidus, & hasta fulgida dū transfert se in angelū lucis & his armis multi interficiunt, qui nisi statim p̄ gratiā curent, fit grauis ruina in qua nō est finis,quia malicia nō habet finē.Hæc mala corruūt.i. contingūt in corporibus mortuorū, quæ multiplicatione fornicationis p̄strata sunt. Est autem in Niniue meretrix speciosa & grata,quæ ad amorem sui penè cunctos diuersis maleficijs trahit.Hæc vēdit Gētes in fornicationibus.s.dū amore tpaliū & tedio bonorū qui fuerāt mēbra Christi, fiunt membra meretricis,& alios secum trahūt. a ¶Vox. Describit exercitus Niniue præparantis se ad bellū. Quot sunt species pctorū, tot Gentes Niniue. b ¶Et corruent.Et anima peūt luxurioſi,& corpore cui seruiunt debilitātur in p̄senti. c ¶Ecce ego.Loquitur sub metaphora mulieris adulteræ quæ deprehensa,p̄ducit in medium,& ante oculos oīm depompat. ¶Loquit medicus veniēs è cælo ad sanandū mundum,qui vniuersos pōt curare morbos. d ¶Reuelabo.i.faciā te intelligere errores tuos,quos añ putabas esse virtutes,& Gentibus,quas vendidisti in fornicatione tua,ostendam nuditatē tuam, vt desināt fornicari tecū videntes turpe corpus tuum,cuius superficie pri⁹ ducebantur,& regnis,que maiora q̄ Gentes ignominiam quā tibi intulisti, & p̄jciā super te abominationes.i.ostēdā q̄ abominabilis esse debeas illis qui tecū pri⁹ vnū corpus efficiebant, & ponam te in exēplū, vt similitudo pœnę deterreat à similitudine culpæ. e ¶Et erit. Mysti cē qui falsa pulchritudine mundi non irretitur, & turpitudinē eius intrinsecus videt, resilit ab eo & oīa terrena bona digna plāctu iudicans dicet:Miser est mundus,qui tot homines alligat vicijs & retinet.Sed quis intelligens hāc miseriam cōdolet mundo:Quasi pauci sunt,qui etiam in morte sua à cōplexibus speciosę mererricis possint auelli. f ¶Vnde quæram. Quis disputans de cōuersatione tua instabili in qua oīa fluctuantia possunt in te aliquid inuenire,vnde cōsolationē tibi queat adhibere:vñ:Quis tu⁹ poterit eē cōsolator,qñ tua ptāte nulli⁹ misereberis,nec socīū tui luct⁹ p̄parasti,quę noluisti cōsortē hre regnādi? g ¶Nūqd. Nūqd melior es Alexādria,aut populosior aut potētior?ipsa quoq; capietur à rege Babylonis Nabuchodonosor sicut & tu.Post hoc describitur situs Alexandriæ, quæ sup Nilū & mare posita hinc inde aquis ambit. ¶Ciuitas quę nūc Alexādria vocat,ab Alexādro magno,prius No appellabat metropolis Aegypti,& ꝓpheta iste antiq̄ noīe vocauit eā no,sed translator vocauit eā Alexādriā:quę hoc noīe suo tēpore vocabatur. Nunqd.me.Alleg.Increpat amatorē mūdi. Vide quot ppos cōtinet eccl̄ia,quę habitat sup fluia ꝓphetarū,& habet i circuitu doctores

Nicolaus de Lyra.

Væ ciui.i.cui⁹ ppe fuit effusor multi sanguis. a ¶Vniuer. tota dedita mēdacio,q̄s em̄ nō poterat supare ꝙ tute,nisus est decipere fraude.b ¶Dilace.i.diuisiōib⁹ ītrinsecis,qd est signū ꝓpinquę subuersionis,Mat.xij.b. Oē regnū in seipsum.diui. desola, ¶Nō recedet à te ra.i.Chaldęi te obsidentes non recedēt à tedonec rapuerint oia bona tua. d ¶Vox fla.i.sonus flagelli incitantis equos currui & equitū super te venientiū. e ¶Et micā tis.ad te occidēdū. f ¶Et ful.i.veloci ter vibratę ad modū fulguris. g ¶Et mul.de ciuibus tuis. i ¶Et cor.i cor. q.d.tanta erit multitudo interfectorū, q̄ vnus interfect⁹ cadet super alium.Et subditur causa: k ¶Propter.spiritualiū quæ sunt idololatrię,& corporaliū. l ¶Mere. spe.i.Niniue attrahentis alias Gentes ad suas idololatrias p multas vias. n ¶Et ha.i.habentis in se maleficos & incantatores magicis artibus vtentes. o ¶Quæ vē. quia pulchras puellas aliarū Gentiū captas exponebant Niniuitę,p̄stibulis pro p̄cio,& idē faciebant de pulchris iuuenibus in vicio Sodomitico. q ¶Ecce ego. Hīc consequēter ostendit ipsius Niniue derisio, & sub nomine Niniue totius regni Assyriorū:Et diuidit in duas partes, quia primō ostendit ꝓpositū sub parabola fornicarię,secūdō sub parabola locutę ibi:Congregare.Prīa in duas, quia primō ponitur parabola:secūdō exēplū de ciuitate alia ibi: Nunquid. Circa primū dicitur in persona dei:Ecce.ponendam in vituperiū & derisionē. r ¶Et re.pu.Loquitur de ea sicut de muliere fornicaria deprehensa,cuius turpitudo omnibus manifestatur. t ¶Et proj. quia faciam te despici factis & verbis,sicut vilem & abominabilem. v ¶Et po.te in ex.s.correctionis aliorum tuā punitionem videntium:ideō subditur: y ¶Omnis qui vi.te resi. a te.i.à maleficijs tuis,ne sīr puniat. z ¶Quis commo. tibi compatiendo. q.d. nullus,sed dicent omnes, iustum dei super te iudicium. a ¶Nunquid. Hīc consequenter ponitur exemplum de alia ciuitate destructa per Nabuchodonosor in Aegypto qui prius vastauit Aegyptū q̄ regnum Assyriorum, cùm dicitur: Nunquid me. es Alexan. q.d. non. & ideō stare contra Nabuchodonosor non potes,sicut nec illa. In Hebrēo habetur:Nunquid melior es No nutrice. hæc enim ciuitas,vocabatur No quando destruxit eam Nabuchodonosor.& dicebatur nutrix,quia ibi nutriebantur pueri regis ꝓpter pulchritudinē & bonitatē sit⁹.sicut dicit Ra.Sa. postea p magnum tps Alexander magnus intrauit c-Aegyptum

* a ¶Vniuer. men. nam occidit Christum qui est ipsa veritas. b ¶Dilaceratio ple.quia sicut dicit Ioseph⁹ lib.de Iu.bel. ante aduentum Romanorum erat plena intestinis dissensionibus. c ¶Non re.quia maiores rapiebant minorū bona. Et subditur pœna p Rōanos inflicta.cū dr: d ¶Vox.in quo describit multitudo & fortitudo exercit⁹ Rōani,& multitudo interfectiōis ppli Iudaici,iō subdit:h ¶Nec ē.& subdit causa cū dr:k ¶Propter.i. Ierusalē,quę nō solū spōsū suū Christū negauit,sed etiam occidit. m ¶Specio.hoc dr,quia de⁹ illā ciuitatē suis gratijs añ decorauerat,& in ipsa ip̄m inhonorauit:iō subdit: n ¶Et ha.cōtra sponsum suū Christū. o ¶Quæ ven.Dr em̄.ij.Mach.iij.q̄ optimos Epheborū in lupanarib⁹ posuerūt.p ¶Et fami.quia sacerdotes docuerūt filios trāsgredi mādatū dei de honore parētū ex cupiditate sua. q ¶Ecce ego .s. puniendum propter dicta flagitia. r ¶Et reue.pu.tua.nam post cædem Iudæorum p Romanos remanebant corpora nuda. s ¶Et regnis igno. quia venditi & ducti fuerunt per diuersa regna. x ¶Et erit omnis qui vitam q̄ ab abominatione.Christiani enim & Saraceni abominantur eos sicut viles. z ¶Quis mo.super te ca.compatiendo tibi.q.d.pauci aut nulli. a ¶Nunquid melior es.i. fortior

†Mēdacio & rapinis plena

Ver.6. gne.

1.Cor.11.c.

†spacioſæ

B

1.Cor.6.c.

†fimbrias tuas

†nuditatem tuā

†nudabinq; nuditatem

Mystice

†saltantis

Diuisio

†populos

D

†Isa.47.a.

†turpitudinem

†condolebit ei

Moraliter

doctores de quorū ventre manant flumina, quæ ditant spūali sen
E su legis, quę sine fide Christi amara est, quæ habet muros, multi-
tudinē populorū vel scripturarū quā firmant prius nigri & tene-
brosi & aridi. Sed etiā hæc si nō attenderit se, & custodierit cor su
um, captiua ducetur: & planget filios suos qui allidentur antequ
veniant ad medium itineris, & hostes
diaboli, quæq; prælara eius sorte sibi
diuidere festinabūt, & optimates. i. prę
positi in compedibus pctorū ligabun-
tur. Quantò magis ergo vos infideles
†antemu- & mundo hærentes, sentietis supplicia
rale & despecti eritis. Et quæres auxiliū ab
inimicis vt vicia & dæmones desistant
te persequi sed oēs, mu, tu, dulcedo se-
cularis potētia, dogmata deuorabunt
à comedente diabolo prima concussio-
ne arboris. a ¶Et tu er. Cū Alexan
dria hæc sit passura, tu etiam ô Niniue
quondā diues & speciosa de eodē cali-
ce bibens inebriaberis, & cōsopita iacēs
ab omnibus despicieris, & in tantā ve-
niens necessitatē à Babyloniis siue con
tra Babylonios ab inimicis tuis auxiliū
Moraliter rogabis. b ¶Ecce po. Moraliter. Ni
niue quę speciosa dicit, animam notat,
natura pulchrā, quę voluptatib⁹ hērēs
effœminatur, & portas sensuū aperit vi
cijs & dæmonibus. Si quis em̄ est ama
tor voluptatū potius q̄ dei portas ter
ræ suæ aperuit inimicis, & vectes huius
Babylonię igne cōsumenī. i. naturale
bonū animę p qd̄ posset claudere hosti
bus iter corporeorū sensuū, hunc dicit
vt attrahat sibi aquā diuini sermonis
† muniti- quasi murū, & obtineat quasi naturale
onē fortē bonum animę ne hostis ad interiora p
pter ini- rūpat. Sequitur intra lutū. i. quæ diuer
micum. F sis malis te implicuisti, patienter tolera
iniurias tentationis, alioquin pibis, &
omne naturale bonum tuū amittes: Cō
tra hæc multiplicare tāto numero vir
tutum, quātus est numer⁹ bruchorum.
Ecce po. Allegoricè. O Niniue popu-
Allego. lus tuus. i. oēs seculares ita vicijs sunt
eneruati, vt nihil virile habeant. Vnde
† aperiēdo inimici. s. dæmones, vel vicia p apertos
corporeos sensus introgressi sunt, qui
etiam sicut ignis deuorant naturalē vir
tutē cognoscendi deū quæ portas sen-
suum offirmare debuisset. Contra hæc
† fortifica mala hauri tibi aquā, aspergo te sermo
ne & rōne, exerce te ad cognitionē dei
p virtutes tibi insitas: & de hoc q̄ cor-
† robora ruisti age pœnitentiā. Hoc est qd̄ dicit:
fornacem Intra in lutum: patienter tolera iniurīā,
& necessitatē corporis quo inuoluta es
& subigens. i. in seruiturē redigēs late-
rem. i. corpus, calca & tene, ne tibi dñēt:
quia si tibi. i. corpore remanseris, viuax
flamma vel hīc vicioriū, vel in futuro
gehennæ te cōsumet. & pibis gladio. i.
violenta diaboli impugnatione. Et sīl
tudine locustarū, quidquid in te virens
videbaī, & naturę bonū sponte germi-
nās à brucho comedente cōsumiē. Sed
ne hoc fiat multiplicare in virtutib⁹ tā innūerabilib⁹, vt bruchi
sunt. Quæ oēs pœnas iō ppessa es, qa Plu. se. ne. t. q̄ st. si. cę. qa di-
uitias perituras p nefas & fas tibi cōgregasti, vel diuersa dogma-
ta clariora stellis putasti, & per larā viā gradiēs, leuitate sniæ huc
illucq; discurrēs ad sublimia te erexisti: Et custodes. i. prępositi tui
fuerūt q̄si locustę erigētes se ad volatū hęresis, sed citò decidētes,
& paruuli tui. i. geniti à locustis, fuerūt quasi athelab⁹ parū à ter-
ra se subleuantes, vt tandē crescant in locustā. Qui carentes calo-
re veri solis sedent in spinosis sepibus. i. horridis philosophorum
sentētijs. Sed cū venerit ortus solis. i. iudiciū verę cognitionis, re
linquunt spinas suas & transcunt in purum & liberum volatū.
c ¶Congregare. Et cùm multiplicata fueris, vt bruchus, &
vt locusta in vnum congregata, & congregaueris diuitias sicut
astra cæli, sicut locusta & bruchus & athelabus (qui est fœ- G
tus locustę) caleſcente sole auolant nec reperiuntur, sic tu disper-
geris et fugies. ¶ Natura locustarum est, vt in frigore torpeant,
in calore volitēt. ¶ Porro athelab⁹ modicis pēnis poti⁹ repēs
q̄s volans, vbicumq; oritur vsq; ad pulueremeunēta consumit,
qa donec crescāt pēnę, abire nō potest.
☞ Dormita

Nico. de Lyra.

✠ Aegyptū, & reędificauit hanc ciuita
tem, vocās eā nomine suo Alexandriā.
Translator autem noster dimisit nomē
antiquū, quod iā erat quasi obliuioni
datū: & loco huj⁹ posuit nomen nouū,
qd̄ erat famosum. a ¶ Alexandria
populo. i. quæ multos populos habuit
sub se. ¶ Quæ habitat in flumini.
per hoc designatur amœnitas situs &
fortitudo. c ¶ Cuius di. mare. i. diui-
tiæ ibi apportanī per mare. d ¶ A.
quæ muri eius. i. circundant muros
eius ad maiorē fortitudinem. e ¶ Ae-
thiopia fortitudo. id est confœdera-
ta ad eius fortificationem. f ¶ Aegy
ptus. cuj⁹ tūc erat metropolis. g ¶ Et
non est fi. diuitiarū suarum & fortitu-
dinis. h ¶ Aphrica & Libyes. sūn
auxilio Alexandriæ: Mutatur enim mo
dus loquendi de tertia persona ad secū
dam. i ¶ Sed & ipsa. non obstanti-
bus prædictis. k ¶ In transmigra †alligati
tione. per Nabuchodonosor. l ¶ Par
uuli eius. quibus consuetum est lamę
parci in bellis: Et in hoc notatur crude- †absciōdita
litas Chaldæorum. m ¶ Et super in
clytos eius miserunt sortem. ad de-
terminandum quis quos haberet capti H
uos. n ¶ Et omnes optimates.
eius &c. qui tamen solent honestius
tractari propter reuerentiam status.
o ¶ Et tu ergo. Niniue. p ¶ Ine-
briaberis. i. similibus pœnis vel mali
ribus repleberis. q ¶ Et tu quæ
res auxilium ab inimico. i. illi à quī
bus speras habere auxilium, fient tibi
inimici. r ¶ Omnes munitiones.
tuæ sicut ficus &c. i. citò dejcientur
ad terram, quantumcumq; sint fortes.
s ¶ Ecce populus tuus mulieres.
id est factus est pauidus & impotens ad
resistendum, & sic intrabunt hostes.
t ¶ Deuorabit ignis ue. tuos. id
est tanta erit vehementia incendij, q̄ fa
ciet ferrum portarū liquefieri. v ¶ A-
quam propter obsidionem. Ironi-
cè loquitur. q. d. nulla munitio valebit
tibi victualium vel fortaliciorum: ideò
subditur: x ¶ Peribis gladio. scili-
cet Chaldæorum. y ¶ Deuorabit
te. idem ita faciliter ducet te ad mortē,
sicut bruchus moritur aduenientefri-
gore. z ¶ Congregare &c. Hic
consequenter ostenditur eius derisio &
destructio sub metaphora locustæ cū †grossus
dicitur: Congregare &c. id est sicut bru
chus & locusta congregantur in maxima multitudine ita quan Moraliter
tumcumq; magnam multitudinem bellatorum aggregaue-
ris tibi, tamen non poteris te defendere: ideò subditur. a ¶ Bru
chus expansus est. i. exercitus tu⁹ fugiet à facie Chaldęorum.
✠ Custodes

* a ¶ Alexandria populorum &c. quasi dicat, non: ideò
subditur de fortitudine Alexandriæ. b ¶ Quæ habuit &c.
tamen per Romanos fuit captiuata, ideò subditur: i ¶ Sed
& ipsa in transa. q. d. multò minus tu poteris resistere Roma
nis: ideò dicitur: o ¶ Et tu ergo inebrie. id. est miserijs reple
beris. Quæ describūtur cùm subditur: q ¶ Et eris despec.
vsq; ad finem capituli per eorum miserias significantur miseriæ
inimicorum Christi.

es Alexandria populorū, quę habi- a b
a ¶ Hinc enim rino Nili, inde lacu mareotico, ex alte
ra parte mari cingitur.
tat in fluminibus? Aquæ in circuitu c
a ¶ Bñ. b ¶ Sunt.
eius, cuius †diuitiæ mare, & quæ mu d
a ¶ Quod Aethiopia & Aegyptus & Aphrica sint in præ
fidio Alexandriæ ipse situs prouinciarū & vrbis ostendit,
ri eius. Aethiopia fortitudo eius, & e
¶ Hi populi fuerunt confœderati. f
Ægyptus, & nō est finis. Aphrica g
¶ Fortitudinis vel subsistiæ eius. a ¶ O Alexandria.
& Libyes fuerūt in auxilio tuo, sed h i
a ¶ Vrbs quā describo capient a rege Babylonio & ide
tuus & illius vastator erit.
& ipsa in transmigratione ducta est k
a ¶ Qui ingredi nō poterant. b ¶ Alexandriæ.
c ¶ Ab hostibus.
in captiuitatem. Paruuli eius elisi l
a ¶ Ante ora patrum. ¶ In compitis.
sunt in cāpite omniū uiarum, & su- m
a ¶ Nobiles forte viriorum diuidentur.
per inclytos eius miserunt sortem,
a ¶ Nullus de principibus euadet.
& omnes optimates eius † confixi n
sunt in compedibus. Et tu ergo ine- o p
briaberis. & eris † despecta, & tu q
quęres †auxiliū ab inimico. Omnes r
a ¶ Quas putas inexpugnabiles, & viri fortes primitis
munitiones tuæ sicut ficus cū gros- s
uis ficubus comparantur, quę leui tactu motæ sine labo
ris suis, si concussę fuerint cadent in
re cadunt in os deuorantis, ne si in terram caderēt labo
rem inferant colligenti.
a ¶ O Niniue, nō mirum si ita deuoraberis, cum popu
os comedentis. Eccè populus tuus, t
lus ita effœminatus resistere non valeat hostibus.
mulieres in medio tui. Inimicis tuis
¶ Vt. ¶ Vt ita debiles. ¶ Ideo. ¶ Hostibus pan-
detur ciuitas.
† ad apertionem pandētur portę ter
a ¶ Quibus claudebantur portę.
ræ tuę, deuorabit ignis uectes tuos. u
¶ Ergo. a ¶ Ne desit potus obsessis.
Aquā propter obsidionē hauri tibi, v
¶ Muros, turres.
† extrue munitiones tuas. Intra in lu- w
a ¶ Lateres confice vt interrupta murorum structa.
tū & calca, subigens † tene laterē. Ibi x
a ¶ Et cum hęc omnia feceris, sicut humus a bruchō, sta
cōmedet te ignis, peribis gladio, de y
tua gladio furentis exercitus deuoraberis.
c uoabit te ut bruchus. Congregare z
¶ Sicut.
ergo ut bruch⁹, multiplicare ut locu
sta. Plures feciſti negociationes tuas, a
a ¶ Et. ¶ Sicut. ¶ Ad volandum natis alis.
q̄s ſtellę sint cęli. Bruch⁹ † expā⁹ est, a

a ℂ Dormitauerunt &c. quia populus tuus vt mulieres, & portæ inimicis apertæ, & omnis multitudo sup̃ murum sedens sicut locustæ, quæ quasi illucente sole aduenięte Nabuchodonosor fugit de propugnaculis, & non reuersa est ad locum suum, quæ omnia tibi intulit deus iratus pro vastatione populi sui: ideò destructa est ciuitas tua. ℂ Dormitauerunt. Cũ hucusq; de mundi ruina dictum sit, in fine de vulnere ipsius diaboli dicitur, qui princeps fuit mundi, & in illo se gloriabatur dominari, ad quem sic fit apostropha. O lucifer contritus es, destructa est Ninive ciuitas tua speciosa & potens, in qua etiam filio dei aduersabaris: pastores qui nutriebãt populũ, nõ in salutẽ, sed vt eos deuorares defecerunt. Turba populi quæ te colebat, te & vrbẽ tuã deserens ad latibula montiũ. i. Apostolorũ cõfugit & nullus est tuorũ ducũ qui turbam olim tuam ad se reuocet. Plaga tua toto orbe psonuit. Omnes insultant tibi tua supplãtatione pri⁹ decepti. Quia vel nullus vel rarus est quẽ tu aliquãdo non deceperis. Ille in quo non ſiat, sed transit malicia diaboli, potest ei insultare & bonis operibus quasi directis manibus super eum concrepare. b ℂ Omnes qui audie. Gentes à te oppressę audita morte superbi Assyrij: & destructione potentis vrbis, præ admiratione inspirati nuncij, compriment man⁹, vel ex gaudio insultãtes tibi, plaudẽt manib⁹.

† Maiores cis apertæ, & omnis multitudo sup̃ mu
† præfecti

† dispersus est
† curata
† infirmata

† Id dici de te, cõplosę runt man⁹

B

Nicolaus de Lyra.

a ℂ Custodes tui quasi locustę. i. bellatores tui imporẽtes te custodire. b ℂ Quæ considunt. i. simul sedent. c. ℂ In sepibus. Modus est enim locustarum aduenięte frigore se in sepibus congregare, & ibi se occultare, quantũ possunt contra frigus, sed si superueniat ortus solis antequàm sint mortuę, statim euolant inde: & per hoc designatur metaphoricè, qd' Assyrij timore Nabuchodonosor in fortaliciis congregarentur, & posteà extra terrã suã in captiuitatẽ ducerẽtur. d ℂ Dormitauerunt pastores tui. id est cõsiliarij tui nescientes consulere tibi. e ℂ Sepelientur principes tui: sepultura asini, Ieremię xxij. e. f ℂ Latitauit populus tuus in montibus: fugiens ad loca inaccessibilia equitibus. g ℂ Non est obscura. id est occulta. h ℂ Contritio tua. Sed omnibus manifesta. i ℂ Pessima est plaga tua. quia nullus apponet remedium. Ideò subditur: k ℂ Omnes qui audierunt auditionẽ tuã. i. malum veniẽs super te quod audieſ vbiq;. l ℂ Compreſſerunt manus sup̃ te. i. magis studuerunt aggrauare q; alleuiare. Cuius causa subditur: m ℂ Quia super quẽ non trãſ. ma. tua semper? quasi dicat, nulli fuit ppl's, q nõ fuerunt à te afflicti & oppressi: ppter quod gaudẽt de tua oppressiõe, i hoc etiã applaudentes iusticię dei: Qui est benedictus in secula seculorum: Amen.

† †fra. c. a.

ℂ In cap. iij. vbi dicitur in Postilla: Sepelientur principes tui.

ADDI. Vbi dicitur: Sepelięntur principes tui. in Hebręo habeſ: Sepulti sunt seu habitauerunt in sepulcris principes tui. & est sensus qd' principes erãt non solũ dormiẽtes, sed q; si mortui sepulti, qui nõ pñt se iuuare.

& auolauit. † Custodes tui quasi locustię, & † paruuli tui quasi locustæ

a ¶ Eo q; auolare nequeunt.

locustarũ. quę considunt in sepibus

¶ Sed cum. a ¶ Calefactę ¶ Ad alias regiones.

in die frigoris. Sol ortus est, & auo

a ¶ Nõ meminerũt sepis in qua tempore frigoris sederãt.

lauerunt, & nõn est cognitus locus

¶ Torpore ignauię.

a earum, ubi fuerint. Dormitauerũt

a ¶ Reges qui tibi seruierunt ex aliis Gentibus. b ¶ Et interfecta principibus, qui resistere poterãt, populus imbellis

pastores tui rex Assur, † sepelięntur

dispersus est, & nullus de ducibus ponit eos congregare,

principes tui. † latitauit populus tuus

& iterum in bellum reducere.

us in mõtibus, & nõ est qui congreget. Nõ est † obscura contritio tua,

a ¶ Quia manu medici non poteſt curari.

b † pessimâ est plaga tua. Oẽs qui audierũt † auditionẽ tuã cõpresserũt

a ¶ Nullus tuo vulneri donabit lachrymas, quia nullus est

manum super te, quia super quẽm

super quem non fuerat tua malicia, quę non est magna sed transitoria.

non transiit malicia tua semper?

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l
m

Incipit prologus sancti Hieronymi. In Habacuc prophetam.

QVatuor prophetę in duodecim prophetarũ uolumine sunt, è quibus tres in principio λῆμμα, id est põdus titulũ habẽt: Naum, Habacuc, & Malachias. Porrò Zacharias in medio & circa finem duos huiusce modi ponit titulos, è quibus unus est, † onus uerbi domini in terra Adrach & Damasci requici eius, alter in fine, scilicet † onus uerbi domini super Israël. De Naum oratiõibus tuis iam liber un⁹ ęditus est. De Zacharia & Malachia, si uita comes fuerit, differetur. Nũc Habacuc habemus in manibus, qui uel ex eo q; amabilis domini est, uocatur amplexatio, uel q; in certamen & luctã (& ut ita dicã) amplexum cũ deo congreditur: amplexantis, id est luctantis: sortitus est nomẽ. Nullus enim tam audaci uoce ausus est deũ ad discęptationem iusticię prouocare & dicere ei. Cur in rebus humanis & mundi istius põpa tanta rerum uersatur iniquitas? † Vociferabor ad te uim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem uidere? Lacerata est lex, & non peruenit usque ad finem iudicium: quia impius prævalet aduersus iustũ. ideo egredietur iudicium peruersum. Vides q; temeraria uox sit, & quodammodo blasphemãtis,

n
o
p
q
r
s
t
u
v
x
y

Incipit expositio prologi in Habacuc prophetã p fratrẽ Britonem ordinis mino.

C

QVatuor prophe. In isto prologo quædam tangũt quę referuntur ad prophetiam, & quædã quæ pertinẽt ad prophetã, & primò tanguñ duo quæ referuntur ad prophetiam. Primum est cõuenientia quarũdam aliarum prophetiarum cũ ista: qd' notatur in prin. Secũ dò est conuenientiũ expeditionis differentia, qd' notaf ibi: De Naũ &c. Post modum tanguntur ea quæ pertinent ad prophetã, & primò tangitur nominis conuenientia. ibi: Qui vel ex eo. secũ dò, exprimitur conuenientię causa, ibi: Nullus enim tam audaci voce &c. vbi quasi inculpatur de blasphemia, cùm dicitur: Vide q; temeraria vox sit. Sed in fra versus finem prologi excusaf. tertiò, notaf q; spũ prophetico loquit cum prophetiæ intelligentia, ibi: Necnõ & hoc animaduertendũ, vbi elidit falsam Mõtani doctrinam dupliciter. Primò per se, cũ dicit Intelligit quod videt. Secundò Apostoli autoritate. ibi Vñ & Apostolus &c. Quartò ostẽdit cõtra quos intendit prophetare, ibi: Illud quoq; dicse &c. Quintò quo tpe fuit, ibi: Et vt scias quoq; eo &c. Sextò quia intelligentia dictorũ ex causis est sumenda dicẽdi, excusat eum Hieronym⁹, dum dicẽdi causas exponit ibi: Interim secundũ literã &c. Vltimò multipliciter ostenditur, q; nullus debet turbari contra dñm, si nõ statim de tribulatione eruit, ibi: Et quo modò si egrotus &c. His visis expositioni literę insistamus & pertranseuntes plana, exponam⁹ obscura. o ℂ Zacharias in medio. ix. & circa finẽ. xij. p ℂ Orationibus tuis. Loquitur ad Chromatium episcopum, ad cuius instantiam cõmẽtatus est librum istum: Et (sicut credo) commentario prępositus prologum istum. Vnde glos. in prin. libri. Commentatur Hieronym⁹ Hosee, Iohel & Amos, Abdiam & Ionam, Pãmachio super Naum, Micheam, Sophoniam, & Aggęum. Paulę & Eustochio: super Habacuc, Chromatio &c. Vnde in originali incipit sic, plogus: Primum Chromati episcoporũ doctissime &c. & infrà in eodem prologo dicitur: Illud quoq; dicse, qa semel à me violẽter exigis vt quasi quosdã gradus & scalas ad altiora intenti historiã tibi interpreter. q ℂ Ad discęptationem iusticiæ prouocare. id est ad cõtentionem vel disputationem de iusticia neglecta. r ℂ Quare ostendisti mihi &c. id est quare me tam diu viuere permisisti vt viderem. s ℂ Iniquitatem. impiorum. t ℂ Et laborem. oppressorum. v ℂ Non peruenit vsq; ad finem iudicium &c. Quia finis iudicij est iustè iudicare. x ℂ Vides quã temeraria vox. De ista temeritate excusat eum Hieronymus infrà sicut tactum est suprà in diuisione. & verè temeraria est quantùm ad superficiem literę. Vnde subditur: y ℂ Et quodã modo. id est superficialiter. z ℂ Blasphemantis &c. id est vituperantis vl' reprehendentis. Blasphemare tria significat, quæ habentur per hunc versum: Blasphemo, culpo vel detraho, vel

† quiescent sortes

† infrà. c. a.

k k ij reprehendo

B reprehendo.a ¶Aduersus figu.Rom.ix.e. Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit,quid me feciſti ſic?Ieremi.xviij.a. Sicut lutũ in manu figuli: ſic vos in manu mea dom⁹ Iſrael.b ¶Nec non & hoc animaduer.Hic oſtenditur q̃ ſpiritu prophetico loquitur,per quem ſibi dictorum ſuorum intelligẽtia reuelatur & hoc cõtra puerſum dogma Montani.hæretici:qui dogmatizauit prophetas nõ habere intelligentiã eorũ quæ prędixerunt,ſed more inſanientiũ loqui, Act. xxvj.f. Inſanis Paule, multæ te literæ ad inſaniã cõuertunt. Primò ergo oſtẽdit ꝓpheta loq ſpũ ꝓphetali,qd' notat in viſione ꝓphetica.cũ dicit:Nec nõ & hoc &c. Prophetiæ viſio eſt, qua ſe videbat prophetiæ myſteria p̃ intellectũ ad hoc à ſpũſancto reuelãte illuminatũ.Sed quia à vero Mõtanus hæreticus dupliciter errabat,primò dicendo q̃ ꝓphetæ non intelligebant quæ dicebant, ſecũdò q̃ quaſi amẽtes verba ſua ꝓferebant.Primũ errorem elidit Hie.dicẽs:Et aduer.Mõ.Sed m elidit ibi:c ¶Nec vt amẽs.nec more inſanientium fœminarũ .i. phythoniſſarũ. d ¶Dat,ſine mente. Id eſt ſine intellectu. e ¶Sonum. verborum,quaſi non valens in loquendo cohibere ſpiritum ſuũ.Prouer.xxv.b.Sicut vrbs patens & abſq; murorũ ambitu,ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.Et iſtum duplicem errorẽ elidit per autoritatẽ Apoſtoli ſumptã P de.j.Cor.xiiij.f.Continua literã ſic: Non loquitur vt amens, aut vt fœmina inſaniens. f ¶Vnde .ſ. vt apparet ꝓphetas & doctores nõ ita loqui. g ¶Et.i.etiam. h ¶Apoſto.j.Cor.xiiij. i ¶Vt ſi prophetantibus &c.Per hoc q̃ dicit reuelatum fuerit elidit primũ errorẽ.ſ.q̃ ꝓphetæ non intelligerent quæ dicebãt.Propheria eñ eſt rerũ latẽtium, præteritarũ,vel præſentiũ vel futurarum diuina inſpiratione manifeſtatio.Secũdũ aũt.ſ.q̃ prophetę loquerent,vt amẽtes cohibere ſpiritũ non valentes,conſequenter elidit argues ex his verbis Apoſtoli & dicens: k ¶Ex quo.per hoc.ſ.q̃ ſecundũ verbum Apoſtoli qui loquebatur, tacent & alios loqui permittunt. l ¶Cum quis ex uoluntate re. non inuitus aut coactus. m ¶Et alteri locum.intelligitur inquã huiuſmodi. n ¶Poſſe & loqui.vñ j.Cor.xiiij.g.Spiritus ꝓphetarũ pro phetis ſubiectu ſunt.Glo.Spirituſſanctus qui vnus eſt,ſed pluraliter dicit ꝓpter multos ꝓphetas quos replet, vel propter plura dona eis ſubditus eſt ꝓphetis,vt quando volunt loq poſsint,& non cogit eos ſicut phytonicus clamare aliqua vel ſubticere.De habente autem ſpiritum phytonicum dicitur hîc o ¶Qui autem in extaſi.ad eſt inuitus loquitur,ſupple coactus clamare,à phytonico ſpiritu ipſum agitante. p ¶Nec tacere nec loqui in ſua poteſtate habet &c.Sed contra ꝓmi Regum.xxviij.b. dicitur: Eſt mulier habens phytonem in Endor,& tñ poterat & loq & tacere cùm volebat. Reſpondeo quando phythonicus ſpiritus venit aduratus, vt aliquid reuelet, tunc non aufert poteſtatem loquendi vel tacendi, ſicut patet de muliere prædicta. Secus eſt de obſeſsis ad inſaniam deductis, de quibus loquitur hîc . Ratio autem diuerſitatis eſt, quia adiurantibus parcit vt ſæpius inuocetur, q̃s autem obſidet quaſi poteſtatem ſuper eos habẽs opprimit q̃tũ permittitur. Extaſis ſicut ait Papias dicitur exceſſus mentis qui fit ex pauore mentis: Et accipitur hîc in malo, ſicut & in quinto libro eccleſiaſticę hiſtoriç:vbi dicitur: Aiunt Montanum quemdam nomine qui nuper ad fidem Chriſti venerat,ſurrogaro Aſiæ proconſule auiditate nimia primatus accenſum contrarijs ſpiritibus in ſemetipſo locũ dediſſe, ac repente in quodam mentis exceſſu effectũ, & velut ſpiritu actum proloqui cœpiſſe noua quædam & diuerſa ab his quæ ex ſucceſsione maiorum eccleſiæ tradita fuerant, In bono autem dicitur extaſis,cũ mẽs nõ à pauore alienatur, ſed inſpiratione reuelationis aſſumit. q ¶Illud quoq;.Hîc oſtendit contra quos ꝓphetare intendit . Et ad euidentiã huius partis notãdũ q̃ ſicut ꝓpheta Naum vaticiniũ habuit contra Niniuę & Aſſyrios,qui decem tribus quæ vocãt Iſrael vaſtauerũt & captiuauerũt & hoc in cõſolationẽ ppũ captiuati,ita Habacuc habet vaticiniũ cõtra Nabuchodonoſor & Babyloñ à quibus terra Iuda vaſtata eſt,& Ieruſalem & templum eſt ſubuerſum: & hoc in conſolationem populi vaſtati & captiuati.ſ.duarũ tribuũ. Prop' etat itaq; contra Nabuchodonoſor & Chaldæos ſiue Babylonios,q̃ duas tribus captiuauerant. Dicit igit: ¶Illud quoq; di. r ¶Ad altiora.i. tendenti & aſcendenti ad ſenſum tropologicũ. s ¶Hiſto.i. exponã quãtũ ad ſenſũ literalẽ. t ¶Qui vaſta.iiij.Re.xvij. v ¶Aquibus iu.&c.iiij. Regum xxiiij. &.xxv.x ¶Et vt ſcias.Hîc oſtendit quo tempore propheta fuit.ſ. tempore captiuitatis duarũ tribuum: qd' ex hiſtoria Danie. xiij. probatur, H vbi narratur Habacuc propheta miſsus fuiſſe cum cibo ad Danielem in laccũ leonũ,qui erat in Babylone,angelo eum deportante. qui vtiq; Daniel de his qui à Nabuchodonoſor captiuati erant fuit,vt patet in prin.Danie. y ¶Quamquã apud Heb.non legatur hiſtoria,ſ.de miſsione Habacuc ad Danielẽ:ſed de Theodotionis editione tranſlata eſt,ſicut dicit Hieronymus Da.xij.g. z ¶Igitur ſiue qs reci.&c.quia quidã recipiũt dictam hiſtoriam & quidam nõ.oſtendit q̃ nihilomin⁹ verũ dixit ſiue recipiat ſiue non recipiat:Et q̃ vtroq; dato habet ſuum propoſitum.vnde dicit: Igitur quia quidam dictam hiſtoriam calũniantur,à quibuſdã recipitur. Igitur. id eſt propter hoc volo oſtendere q̃ a ¶Siue quis recipit ſcripturã illam :de miſsione Habacuc Danie. xiij. b ¶Siue non reci.utrumq; pro no⁹.&c. qui diximus ſuprà Habacuc prophetaſſe aduerſus Babylonem,& Nabuchodonoſor, qui captiuauerant duas tribus. c ¶Aut eñ recipit . & tunc planum eſt . quia d ¶Et iam poſt fa.rem.i. poſt ca- †Dan.6.

ptiuitatem duarum tribuũ. e ¶Liber Habacuc.contra captiuantes. ſ.contra Babylonem & Nabuchodonoſor. f ¶Aut non recipit.& tunc ſcribit propheticõ ſpiritu, qui ventura cognouit.ſ.captiuitatem duarum tribuũ per Babylonios, & ipſos Babylonios poſtea deſtruendo.Iſa.xxxiij.a. Vę qui prædaris, nõne & ipſe prædaberis ?Quod autem omnia iſta præuiderit.plane ſcribit in hiſtoriis,vbi dicit:Porrò Habacuc fuit de tribu Symeon.Hîc præuidit captiuitatem Ieruſalẽ vẽturã,& ai aduertẽtib⁹ Chaldæis fugit in Soſtrate.nã & erat ĩcola in terra Iſrl',deſcendẽtibus verò Iudæ reliquijs in Aegyptũ ĩſũ pegrinabat in terrã ſuã,& ſcripſit ĩ prĩcipio opis ſui cauſas aduerſus deũ cur ipſius vaſtaret populũ dei & ſanctuariũ eius,cur ipſe clamare & non exaudiret.Sed in conſolationẽ aperuit ei dominus calamitates eius cumſtantium nationum futuras per Nabuchodonoſor longè maiores;& tandem ipſum Nabuchodonoſor periturum:&

A HAbacuc amplexans q̄ vel ex eo q̄ amabilis fuit domini, vocat amplexatio, vel q̄ in certamen cū deo cōgredit amplexantis. i. luctātis fortit vocabulū. Nullus em̄ tā audaci voce deum ausus est ad disceptationem iustitię prouocare: cur in rebus humanis & mundi istius pompa tāta versatur iniqtas. Hīc i pricipio volumis sui describit diabolum cū membris suis: in fine verò, pnūciat aduentū, passionē q̄ dñi Saluatoris. Nā de quo alio q̄ de Christi aduentu qui futurus erat, intelligitur hoc diceret: s. Et respōdit dominus ad me & dixit mihi: Scribe visa apertè in buxo. i. tabula buxea, vt assequatur qui legit ea: qa ad huc visio differt ad temp⁹, & orietur in fine, & non in vacuū. Si tardaueris sustine eū, quia veniēs veniet & non morabitur. De passione autem in cāt. cui nisi domino dicit: Domine audiui auditiōem tuam & timui: Domine consideraui opera tua tua, & expaui: Quid enim hoc est nisi prēcognitę, nouę ac repentinę salutis ineffabilis hominum admiratio? In medio duum animalium cognosceris. Quid est nisi, aut in medio duorū testamentorū, aut in medio duorū latronum, aut in medio Moysi & Eliæ cum illo in monte sermocinantium? Dū appropinquant anni, cognoscens in aduentu temporis ostenderis. Q̄d autem dicit cornua in manibus eius, q̄d est nisi tropheū crucis? Vocabulū Saluatoris hīc, pphera, ppriè ponit, di

B cēs: Ego aūt in dño gaudebo, & exultabo in deo Iesu meo, q̄d⁹ est nobis amicū & dulce nominare & omnib⁹ prędicare. ¶ Mod⁹ agendi talis. Priò ostēditur cui⁹ sit hęc pphetia, deinde pphera ex persona populi impatientis cōquerit cōtra deū, quia p̄mittit se opprimi ab eis, q̄ sunt iniquiores q̄ ipſi, Vnde postea sequitur responsio domini dicentis, non solum hanc iniquitatē à Chaldęis Iudęis inferri, sed & oib⁹ nat̄ōib⁹ in circuitu, & Chaldęos tantę potētię tandē ruituros. Et qa totū videt, pphęta diuino & iusto p̄uenire iudicio, blandiēdo rādet to tū fieri iustè. Inde quia iterū petit à dño cur illud fiat, minus iniustum premi à magis iniusto, ostendit ei dominus iniquitatē Nabuchodonosor & aliorū vel ipsius diaboli nō esse cōsumendam donec veniat Christ⁹: & sic, pphetat de aduentu domini, oñdens ex fide eius esse iusticiam & salutem. Dein

† Iere. 20. a secundum Lxx. de supponit de destructione Chaldęorum. Deinde im̄properat generaliter omnib⁹ idolatris. Ad vltimū quia temerariè loquut⁹ fuerat cōtra dñm, rogat veniam: vel potius orat aduentum domini, in q̄ orōne oñdit, quę p illum fieri debeant aduentum. ¶ Cōmentatur Hiero. super Hosee, Ioel, & Amos & Abdiā & Ionā Pāmachio. super Naum, Michęam, Sophoniam, & Aggeum Paulæ & Eustochio. Super Habacuc Chromatio. Super Malachiam Exuperio Tholosanæ ecclesiæ pontifici & Minerio & Alexandro Monachis. Super Zachariam Exuperio Tholosano episcopo.

Expositio Britonis.

ideò à murmure cōuersus est ad precem. propheta scribit quę uentura cognoscit. Interim secundū literā causat aduersum deū propheta cur Nabuchodonosor tēplū dei uastet & Iudam, cur Ierusalem quōdam urbs dñi destruatur, quare clamet populus & nō audiatur, uocifertur ad dominū oppressus à Chaldæis & nō saluetur, quare etiā ipse propheta uel populus ex cuius persona loquitur ad hoc uixerit, & hucusq̄ perductus sit, ut iniquitatē hostium & suū uiderit laberē, cur iniusticia prævaleat aduersum se. Et hæc dicit præmentis angustia, nesciens aurū in igne conflari, † & tres pueros de camino ignis puriores exisse q̄s intrauerant. Sed & hoc generaliter accipere possumus, q̄ ex persona humanę impatientię loquatur, ut in querulā uocem & plenam doloris erūpat, dicens: † Quare respicis contēptores, & taces conculcante impio iustiorē se: Hæc autē loquitur nesciens iudicia dei inuestigabilia, † & profundū diuitiarū sapiētię & scientię eius, q̄ nō ita uideat deus ut uidet homo. Homo tantū præsentia respicit, deus futura & æterna cognoscit. Et quomodo si ęgrotans & æstuās febribus, aquā frigidā poſtulet, & dicat ad medicū: Vim patior, crucior, uror, exanimor: usq̄quo medice clamabo & non exaudies? & respondeat ei sapientissimus & clemētissimus medicus: scio quo tēpore debeam quod postulas dare. Nō misereor modo, quia misericordia ista crudelitas est, & uoluntas tua cōtra te petit. Ita & de⁹ noster sciens clemētiæ suę pondera atq̄ mēsuras, interdū nō exaudit clamantē, ut eū probet & magis eū prouocet ad rogādū, & quasi igne excoctū iustiorē & puriorē faciat. Quod intelligēs Apostol⁹, secūdū id quod misericordiā est cōsecutus à domino, ait: Sed nō deficimus. † Et benedicimus dñm in omni tēpore: † Et scit, q̄ q̄ perseuerauerit usq̄ in finē, hic salu⁹ erit & gloriatur in labore & dolore: Et cū Ieremia dicit: † Tribulationē & miseriā inuocabo: ut quomodo alius inuocat deū, sic sanctus uir & bellator inuictus ad exercendū se & probandū tribulationē & miseriam inuenire desiderat.

Incipit argumentum.

HAbacuc luctator fortis & rigidus stat super custodiā suā. & figit gradū super muniuonē, ut Christū in cruce cōtēplet, & dicat: Operuit cęlos gloria eius, & laudis eius plena est terra. Splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius. Ibi abscondita est fortitudo eius.

ces. a ¶ Interim secundū literam & cætera. Quia suprà eodem prologo videbatur propheta quasi de blasphemia inculpari, vbi dicitur: Vides quàm temeraria vox sit & cętera. Hīc subditur ipsius excusatio, & tanguntur hīc tria. Primò enim ponuntur verba prophetę quibus dicitur turbari aduersus dominum, vnde culpabilis videbatur. Secūdò tangitur loquutionis causa vel ratio vnde excusabilis iudicatur, ibi: Et hæc dicit præmentis angustia &c. Tertiò dicitur, quòd generaliter ex persona humanæ impatientiæ loquebatur, ibi: Sed & hoc generaliter accipe &c. Dicit igitur: Interim. id est inter alia quę dicunturin prologo isto. b ¶ Causatur ad- † Dañ. 3. g. uersus deum propheta. cur Nabuchodonosor. iiij. Regum. xxv. c ¶ Nesciens aurum. ergo non fuit prophetа: Respōdeo, ipse bene sciebat, sed hoc dicit in persona populi. d ¶ In igne conflari. Eccle. ij. a. In igne pro † 1. Pet. 1. a batur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis, Iob. xxviij. a. Auro locus est in quo conflatur. e ¶ Et tres pueros. † Rom. 11. Danielis. iij. f ¶ Inuestigabilia, d. Roma. xj. d. O altitudo &c. g ¶ Q̄d non ita videat deus. j. Regum. xvj. D b. Non iuxta intuitum hominis ego iudico, Homo enim videt ea quæ parent, dominus autem intuetur cor. h ¶ Et quomodo si ægrotās. Hīc ostendit, quòd propheta non debebat turbari aduersus dominum, si nō audiebat clamores oppressorum, qa non erant exaudiendi: Quod primò ostendit per similitudinem sumptam à prudenti medico. secundò hoc confirmat per auctoritatem ibi. Quod intelligens litera satis patet. i ¶ Sciēs clementiæ suæ pondera. secundū quod ordinat in finē. k ¶ Atq̄ mēsuras, id mq̄ mō debito ordinat. l ¶ Secundum id q̄d⁹ miseri. j. Timoh. j. c. Ideò misericordiam cōsequutus sū. vt in me primò ostenderet Christ⁹ Iesus omnē patientiā ad informationē eorū qui credituri sunt illi in vitā ętернam. m ¶ Sed non defi. ij. Cor. iiij. n ¶ Et benedicimus deum omnitem. ij. Corinth. j. a. Benedicē⁹ de- Psal. 33. a. us &c. Psal. Benedicam dñm in omni † 2. Cori. 4 tempore. Tobię. iiij. d. Omni tempore 2. benedicdeū. o ¶ Qui perseueraue † Mat. 10. c. rit. Matth. x. c. p ¶ Et gloriatur in labore & dolore. ij. Corint. xij. c. Libēter gloriabor in infirmitatib⁹ meis. q ¶ Et cum. Ieremia dicit: Iere. xx. a. vbi nos habemus: Iam enim loquor vociferans, iniquitatem & vastitatē clamito. dicit glossa Hiero. quę sic incipit. Lxx. quia amaro verbo modo ridebo prȝuaricationē, & miseriā inuocabo. r ¶ Vt quomodo. s. pusillanimis & carnalis. s ¶ Inuocat deū. vt à præsentibus tribulationibus eū eruat, & imminentes repellat. t ¶ Sic sanctus vir & bellator inui. sicut Ieremias & Paulus q̄ dicebat ad Roma. viij. g. Quis nos sępabit a charitate Christi? tribulatio an angustia? &c. v ¶ Ad exercēdum. quantùm ad sustinentiā. x ¶ Et probā. q̄ntū ad cōstatiā. y ¶ Tribulatio. Iob. vj. b. Hæc sit mihi cōsolatio vt affligens Psal. 37. d. me dolore non parcat. Psal. Ego in flagella paratus sum &c.

Glos. ordi. Habacuc Cap. I: De Lyra

☞ E ONus quod vi. משא Masa apud Hebræos ponitur. d est graue onus, eò q eos aduersus quos videt premat, nec ceruicē eleuare sinat. b ¶ Et factū est iudi. Adhuc loquitur propheta vel populus, q contra se nō veritate sed potentia iudicatur. ¶ Cōis sanctorū querela ad deū: Cur iudices scelares acceptis muneribus dānēt insontē, & liberēt reū: Sed & principes ecclię pro pē munera lacerāt legē. Sed nō debem⁹ sup hoc turbari. Videtes à

Gen. 4. b. principio mūdi ab ipio Cain occisū Abel iustū, exulante Iacob, regnāte in domo pris Esau. Ipe q̄q̄ cōtra quē hęc q̄rela dirigit à Iudę

Ibidem. 28. b. is crucifigit, & Barrabas latro eruit. c ¶ Iudicū per. Peruersū videt, vt Iosias rex iust⁹ à rege Aegyptio trucidet: Vt Daniel & tres pueri seruāt, & Babylonius ipe ret: Et Balthasar inter cōcubinas poter in phialis dei. d ¶ Aspicite in. Vox dūi respōdētis contra prędicta. q. d. Ne putetis soli Israeli hāc iniquitatē à Chaldęis inferri: sed etiā oīb⁹ nationib⁹ p circūitū, & ipos Chaldęos videte tantū valituros, & postea ruituros. Vt si qs prędixerit qd futurū est, p rei magnitudie videat incredulū.

Matt. 27. c. 2. Pa. 3. c. d. Dañ. 3. c. Ibidem. 5. a Iere. 12. a. ¶ Allego. Minatur deus contra contemptores suę prouidentię se susciturum angelos pessimos, per quos infert cruciatus vel, ☞ peccātib⁹ homini

Allego.

† propter iniquitatē † peruersitatem † & pateris me videre vastationē & iniquitatē exaduerso mihi: & est qui litē & contentionem suscitet.

Postilla uenerabilis Nicolai de Lyra super Habacuc prophetam incipit. Cap. I.

Diuisio F ONus. s. pphetia de malo pœnę vēturo sup regnū Babylonię. Sicut em̄ Naum ppheтauit cōtra Assyrios, q captiuauerūt regnū decē tribuū. iij. Regū. xvij. sic iste, pphetat cōtra Babylonios, q captiua

† corona cingit: uerūt regnū duarū tribuū. iij. Regū vlt. & hoc erat ad cōsolationē earū. qa destructo p Cyrū & Darū Babyloniorū regno duę trib⁹ fuerūt de captiuitate liberatæ. j. Esdrę. j. S. d ò notificat autor ex noie, cū dicit: Habacuc. Et ex officio, cùm dicitur: b ¶ Quod vidit &c. scilicet prophetice. De tpe verò huius ppheтiæ dicit Hiero. in prologo, & expositores nri cōiter, q Habacuc ppheтauit destructionē Babyloniæ post destructionē tēpli & ciuitatis Ierusalem per Chaldęos. c ¶ Vsq; quo. Hīc incipit tractar⁹. Et diuidit in duas ptes: qa primò ponit ppheтę denūciatio. sed ò euidē oño, ca. ij. Cira primū propheta admirās p̄speritatē Nabuchodonosor t̄poralē, cū ipe esset idolatra pessimus, & eius pp̄s. Circa hoc priò mouet dño quęstionē. sed ò audit⁹ rñsionē, ca. sequēti. Prima in duas: qa priò ponit ipsius Nabuchodonosor prosperatio. sed ò huius p̄speritatis abusio, ibi: Hæc est fortitudo. Prima in duas: quia primò quærit ppheta de p̄speritate Nabuchodonosor cōtra Iudæos. secundò cōtra pp̄os alios, ibi: Aspicite. Circa primū dicit ppheta, nō solū in persona sua, sed aliorū iustorū sui pp̄i, dicēs: Vsquequo clamabo domine. in oratione cōtra Nabuchodonosor, t̄pli & ciuitatis destructorem & populi in captiuitate detentorem.

Diuisio

d ¶ Vociferabor ad te vim patiens. i. est angustiā de oppressione populi mei. e ¶ Et nō saluabis. q. d. multū rardas saluare nos. f ¶ Quare ostēdisti mihi iniquitatē. Nabuchodonosor & exercitus & exercitus sui. g ¶ Et laborem. id est angustiam populi mei. G h ¶ Videre prædam. Quia Chaldęi secū portauerunt de Iudæa quæcumq; preciosa. i ¶ Et iniusticiā cōtra me. Licet em̄ Iudæi iustē punirentur ex parte dei, tamen Nabuchodonosor & eius exercit⁹ hoc exequebant iniusta volūtate & iniq. k ¶ Quare respicis cōtēptores. i. Chaldæos, q sunt tui nominis contemptores, & tamē respicis eos consentendo eis potestatem & gloriam temporalem. l ¶ Et taces cōculcante. i. Nabuchodonosor & eius exercitu. m ¶ Iustiorē se. id est populum Iudaicum colentem te. n ¶ Et facies hominis quasi permittendo, q maiores deuorēt minores, sicut est in piscibus maris. p ¶ Et quasi reptilia non habentia ducem. id est per hoc videtur q̄ non habeas curam pl⁹ de hominibus quàm de bestijs irrationabilibus. de quibus dicit Apostolus. j. ad Corint. ix. b. Nūquid est cura deo de bobus? q. ¶ Et factum est iudicium. scilicet peruersum. r ¶ Et contradictio. veritatis. s ¶ Potentior. quia veritas succumbit. t ¶ Proper hoc lacerata est. quia fit contra dictamen legis naturæ. Potest etiam hoc referri ad legem Mosaicam, quam combusserunt Chaldæi. v ¶ Et non peruenit vsq; ad finem. scilicet debitum. x ¶ Iudicium. id est executio iustitiæ, sed magis eius contrarium. y ¶ Quia impius. id est Nabuchodonosor. z ¶ Prævalet aduersus iustum. Iudęæ populum, in quo erant iusti multi, in populo autem Nabuchodonosor nulli, cùm omnes essent idololatræ. b ¶ Propterea egredietur iudicium peruersum. Iudæi enim in Babylonia H am ducti frequenter iniustè condemnabantur ad faciendum sua rum amissionem, & aliquando ad mortem. Hoc etiam aliter exponitur referendo ad deum. Propterea &c. id est propter prędicta videtur q̄ à te egrediatur iudiciū puersum: & hoc coram hoib⁹ profunditatē iudiciorū tuorū cōsiderare nesciētib⁹. c ¶ Aspicite. Hīc

† debilitata † perfectionem

† Assumptio. Moraliter

Moraliter. a ¶ Onus quod uidit Haba. &c. Secundum sensum literalem propheta denūciat regni Babylonis destructionem, eò q abusus fuerat à deo sibi data potestate, subjiciēs sibi regnū Iuda & alia plura nequiē & supbē. ¶ Moraliter aūt exponi pōt de q̄libet potēte potestate sua abutēte. Et priò ppheta quęstionē mouet loquēs in pśona iusti à supbo tribulati, quare deus hoc permittit, dicens: c ¶ Vsq; quo domi &c. & paret sententia. k ¶ Quare respi. con. eos t̄aliter exaltādo. n ¶ Et facies. fieri permittes. o ¶ Quasi pisces ma. quorum maiores deuorant minores. p ¶ Et quasi re. Ex hoc enim videt simplicib⁹ & infirmis, q de us nō hēat de hoibus curā spēalē. t ¶ Propter hoc. per adoctos dolosos & iudices iniquos. v ¶ Et nō p. &c. i. ad finē debitū. y ¶ Quia ipius &c. Ecce iniquitas exaltata. a ¶ Aduersus iu. Ecce bonitas cōculcata. b ¶ Propterea egre. Ecce æquitas condēnata, ppter qd quęsitū est, q̄re de⁹ eū sit iust⁹ talia pmittat. pōt aūt ad hoc rūderi ex pl̄ib⁹ sacræ scripturę locis, q de⁹ permittit hoc, ppē exercitiū patiētię bonorū, qd̄ vlterius valet ad augmētū gl̄iæ ipsorū: & cedit sīt ad honorē diuinū ad quē principali oīa ordinantur: Prouer. xvj. a. Vniuersa, ppter semetipsum operatus est dñs. c ¶ Aspicite in Gē. & vi. q. d. In omnibus Gentibus videbitis supbiā inq̄rū t̄aliter p̄spari ex diuia pmissione. Iō subditur:

★ Quia ecce

Incipit Habacuc propheta.

Cap. I.

a ¶ Vel assumptio. b ¶ Intellexit c ¶ Amplex⁹ vel amplexatio.

a ONus quod uidit Habacuc propheta: Vs b quequo domine clamabo, & nō exaudi- c

a ¶ Clamantes.

a ¶ Quod plus est. b ¶ Qui liberare potes. c ¶ Nabuchodonosor & impiorum. d ¶ Tamen.

es? Vociferabor ad tē † uim patiēs et non sal- d e

a ¶ Cum possis. b ¶ Ergo. ¶ Quare tamdiu vis, vt videi innumera mala? ¶ Malorum.

uabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & f g

a ¶ Bonorum. b ¶ Iniquorum bonos apprimentium.

† laborem, † uidere prædam & iniusticiam cō- h i

a ¶ Innocentū. b ¶ Qui respicis omnia solus. ¶ Non vindicas qui iustus es.

tra mē? † Quare respicis contemptores, & ta- k l

a ¶ Nec etiam corripis. ¶ Ab increpatione. b ¶ Quasi tacens.

c ¶ Nabuchodonosor vel quocūq. ¶ Q. q̄ male conuenit hoc. d. ¶ Iudæi vel quicūque. e ¶ Dimittes hæc cura, hæc prudentia ¶ Vade Boetius: Holm

cēs conculcante impiō iustiorem se? Et faciēs m n

solos respuis actus.

homines quasi pisces maris, & quasi reptilia o p

¶ Sic mentiuntur hæretici. ¶ Peruersum

b non habētia ducem? Et factum est iudicium & q r

a ¶ Quam iniuicia. b ¶ Accepris muneribus contra insontes, vt magis peccarum diuitis quam veritas pauperis defendatur.

contradictio pōtentior? Propter hoc † lacerata s

a ¶ Finis iudicij est iuste iudicare.

est lex, & nō peruenit usq; ad † finē iudiciū: qa t v

a ¶ Licet causa quare hoc audeat loqui. ¶ Nabuchodonosor. ¶ Iudam. ¶ Ideo dico quia.

impius † prēualet aduersus iustum: propterea x y

¶ Qui sunt. b

c egreditur iudicium peruersum. † Aspicite c

¶ Illa pęna vehitur.

in Gentibus, & uidete & admiramini, &

☞ peccantibus hominibus vel animabus pessimorũ hoim. Hi sunt
A amari, & nulli parcentes, & veloces, citò quod imperatur implẽtes, et ambulabant super latitu. ter. Latitudo terrę sunt carnales, quia lata via ad mortẽ tendunt. Hos calcãt dæmones, vt possideant alias quæ merito rõnis dei sunt, sed per culpã fiunt dæmonis, qui est terribilis propter multa & varia supplicia quæ infert: sed ex seipso id est ex propria iniquitate damnabitur. Sed si aliquis per pœnitẽtiam ab eo ad deum conuersus fuerit, onus id est iugum diaboli effugiet: & præbens tergum deo sessori, erit velocior lupis & pardis, id est hæreticis & raptoribus: Et equites id est ipsi dæmones (quos prius ferebat) depositi, allidẽtur, quia ipsi equites id est diaboli de longe venerant, rem non suam vsurpantes, quibus deiectis equi liberati non contenti cursu assument volatum aquilæ, vt carnibus sermonis dei vescant, & ali os sibi incorporent, facies eorum. q. ven. v. quia nulla malicia ei resistere poterit. Tunc sermo diuinus congregabit ad vnam fidem omnes, qui quasi arena à Chaldæis captiuabantur, & triumphabit de diabolo, vel prauis hominibus à regno suo deiectis, & tyranni ri. e. e. potentia malorum superata, vertitur in derisum. Ipse super omnem munitionem ri. Quidquid in sermonibus vel
†acutiores acriores diuinis seculi altum, & forte laudatur, sermo dei destruet & illuder: & mittet aggerem fragilitatis arguendo. Tunc mutabitur spiritus, ne puniat sicut punierat, sed pertransibit peccatores rogãs pro eis & reconcilians deo. Hæc est fortitudo eius diuini sermonis vel Christi, quam habet à deo suo deijciendo om-
†rapinam nia mala. ¶ Hierony. Nemo miretur, si
B quæ super Chaldæis iuxta literam in malum interpretati sumus, iuxta tropologiam videant sonare clementiam
Tropologię diffinitio †tridebit. historia stricta est, & euagandi non habet facultatem. Tropologia est libera & his tãtùm legibus circumscripta, vt pietatem sequatur intelligẽtiæ, sermonisq; †principes contextum. Nec in rebus multùm inter se contrarijs violenta sic copulandis. 2 ¶ Tabernacula. Non est opus eius arare terram, sed viuere rapto, & possidere vrbes non suas. b ¶ Ex semetipsa. De sua gente, non de aliena constituet principes & potestates, & gladius eius non habebit satellites aliarum Gentium. Vel sicut fecit fiet ei: sicut vastabit vastabitur. c ¶ Ventus vrens. ad cuius flatum virentia cuncta marcescunt, sic ad aspectum Chaldæorum omnia vastabuntur. d ¶ Ipse super omnes. Tantæ erit superbiæ, vt naturam locorum, & robora exercituum superare contendant. Hoc apud Ezechielem latius legitur. e ¶ Hæc est fortitudo. Ironicè. Quasi. Hęc est fortitudo eius quã dedit ei Bel deus suus, ad cui⁹ cultură oẽs cogebat.

☞ Domine in

Nicolaus de Lyra.

☞ cite &c. Hîc consequenter admiratur propheta potentiam Nabuchodonosor contra alias Gentes, cùm dicitur: Aspicite in Gentibus & videte & cætera. id est videbitis mirabilia. a ¶ Quia opus factum est in diebus vestris. id est citò fiet. b ¶ Quod nemo credet cum narrabitur. Nulli enim videbatur credibile, quòd regnum Nabuchodonosor ita dilataretur in tam paruo tempore, ideò subditur: c ¶ Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, q. d. istud mirabile non fiet humana virtute, sed mea. d ¶ Gentem amaram. id est valde crudelem. e ¶ Et velocem. ad ambulandum & pugnandum, & sic ad regna multa sibi subijciendum. g ¶ Horribilis. ex aspectu. h ¶ Et terribilis est, ex actu. i ¶ Ex semetipsa iudicium & onus

a ¶ Præ magnitudine miraculi. b ¶ Tam grande vt vestram opprimat cauillationem. ¶ Fiet in contritione aliarum Gentium per Chaldæos.

obstupescite, quia opus factum est [a]
a ¶ Vt videre possitis. b ¶ Tam magnum.

in diebus uestris quod nemo credet [b]
¶ Futurum. ¶ A quocunq;
a ¶ Licet opus quod factum se dixerat.

cùm narrabitur. Quia ecce ego su- [c]
a ¶ Angelos malos, vel homines qui merito cruciant.
b ¶ Quorum rex Nabuch. c ¶ Crudelem.

scitabo Chaldæos gentem amarã [d]
a ¶ Quia non contra suis finibus. b ¶ Ad implenda
& uelocem, ambulantem super la- [e f]
præcepta dei. a ¶ Non tantum super Iudæos.
¶ Spaciosa est via quę ducit ad mortem. nõ enim ama-
[a] titudinem terræ, ut possideat taber
bulant Chaldęi per angustã viã quæ ducit ad vitam.
a ¶ Terras hæreditas inferen. b ¶ Anteq;, inferat
nacula non sua. Horribilis & terri- [g h]
bellum, terrorem portat in vultu.
[b] bilis est, ex semetipsa iudicium, & [i]
a ¶ Ad persequendum.
onus eius egredietur. Leuiores par- [k]
a ¶ Lupi leuiores sunt vicina nocte ad rabiem concitati fame diuersa.

dis equi eius, & †uelociores lupis
uespertinis: & diffundẽtur equites
a ¶ Non ad repugnandum. quia nemo resistet, sed ad
eius. Equites nãq; eius de longè ue- [l]
discurrendum. a ¶ Cui in votãdo omnia subiacent.
nient, uolabunt quasi aquila festi- [l]
nans ad comedendum. Omnes ad [l]
¶ Non ad pugnam.
[c] † prædam uenient, facies eorũ uen- [m]
a ¶ Tantus erit numerus captiuorũ & prædæ vt hypertus urens. Et congrẽgabit quasi are- [n]
bolice arenæ possit æquari. a ¶ Quia Nabuch.
nam captiuitatem, & ipsẽ de regib⁹ [o]
in vniuerso orbe regnabit, & reges ante currũ ductos de-
† triumphabit: & † tyranni ridicu- [p q]
tus habebit & inter delicias computabit.
[d] li eius erunt. Ipse super omnem mu [r]
a ¶ Vrbes, natura locorũ, & viribus hominũ munitas.
b ¶ Fossis.
nitiõnem ridebit, & comportabit [s]
¶ Apud Tyrũ iacto aggere in mari, de insula peninsulã fecit.
a ¶ Munitionem, vel Tyrũ. b ¶ Cum nihil ei obstiterit.
c ¶ In superbiã vt deum se esse credat facientes sibi statuam auream.

aggerẽ, & capiet eã. Tunc mutabi- [v x]
a ¶ Post hæc omnia. b ¶ In figuram bestiæ.
c ¶ Desinet esse quod fuerat.
[e] tur spũs, et pertrãsibit & corruet. Hęc [y z a]
a ¶ Virgo ne tu es domine deus meus autor horum.
est fortitudo eius dei sui. Nunquid [b c]
on⁹ eius egre. i. ex actibus suis crudelibus merebit finaliter à domino iudicari & puniri, prout exprimitur diffuse capi. sequenti. k ¶ Leuiores pardis equi eius &c. Locutio est hyperbolica ad designandũ velocitatem equorũ & equitum. l ¶ Omnes ad prædã venient. i. ad capiendũ omnia preciosa aliorũ. m ¶ Facies eorum ventus vrens. id est sicut ventus vrens velociter consumit segetes, sic Chaldæi suo impetu subijcient sibi Gentes. ideò subditur: n ¶ Et congregabit quasi arenam captiuitatem, id est multitudinem captiuorum innumerabilem. o ¶ Et ipse de regibus triumphabit. & per consequens de subiectis eorum. p ¶ Et tyranni. qui alijs formidabiles & duri sunt. q ¶ Ridiculi eius erunt. id est materia derisionis, quia faciebat eos duci in catenis ad ostentationem suæ victoriæ. r ¶ Ipse super omnem munitionem ridebit. reputans se posse eam faciliter capere. ideò subditur: Et comportabit aggerem &c. x ¶ Tunc mutabitur spiritus. Quia Nabuchodonosor post multas victorias incurrit amẽtiam, & inter feras habitauit estimans se bestiam esse, ideò subdit: y ¶ Et pertransibit. scilicet à dignitate regni. Daniel. iiij. d. Tibi dicitur Nabuchodonosor, regnum tuũ trãlibit à te. a ¶ Hæc est fortitudo eius. Hîc consequenter describitur sibi datæ potestatis abusus, quia victorias sibi concessas diuina virtute ad puniendum peccata multarum Gentium non attribuebat deo, sed idolo suo. ideò subditur. Hæc est fortitudo eius. secundum suam reputationẽ. b ¶ Dei sui. Id est quòd sibi peruenerit à deo suo falso. c ¶ Nunquid non tu à principio. Id est ab æterno solus es deus tu qui es.

☞ Deus meus

* c ¶ Quia ecce ego suscitabo Chaldæos. qui interpretatur feroces: Moraliter quod competit superbis, quia nesciunt pacificè viuere cum alijs. d ¶ Gentẽ amaram. in conuersatiõe. e ¶ Et velocem. ad malè agendum. f ¶ Ambulantem super latitudinem terræ. ut possideat &c. quia superbis nihil sufficit, eò quòd superbię ambitio sit annexa. g ¶ Horribilis. auditu. h ¶ Terribilis. aspectu. i ¶ Ex semetipsa iudicium, & onus eius egredietur. nam ex suis operibus finaliter condemnabitur. k ¶ Leuiores pardis equi † deliquet ei⁹: & velociores lupis. Per hęc omnia significatur promptitudo eorum & facilię suę ad malè agẽdum. m ¶ Facies eorum uentus urens. id est simplices pro posse suo annihilãs. Et quoniam diabolus est rex super omnes filios superbię, vt dicitur Iob quadragesi. primo. d. ideò de superbis transit ad eorum regem & caput diabolum, dicens: n ¶ Et congregabit quasi arenam captiuitatem. scilicet peccatorum, quia sicut dicitur Matthę. vij. b. Spaciosa est porta quę ducit ad pditionem, & multi intrant per eam. o ¶ Et ipse de regibus triumphabit &c. eos ad tyrãnidem inducendo. p ¶ Et tyranni ridi. eius erũt. in inferno. r ¶ Ipse super omnem munitionem. scilicet virtutum. s ¶ Ridebit, sperans, quòd eam destruere possit. ideò subditur: t ¶ Et comportabit aggerem. per quod significatur eius studium ad virtuosos deijciendum, quorum aliquos deijcit, ideò subdit: v ¶ Et capiet eã. Tunc mutabi. nõ de malicia ad bonitatem, quia peccatum eius est irremediabile. sed hoc dicitur, quia in fine temporis cessabit actus suę tẽtationis. y ¶ Et pertransibit. ad locum gehennę. z ¶ Et corruet. in profundum pœnæ. a ¶ Hæc est fortitudo eius. id est nihil potuit facere nisi permissus dei voluntate: propter quę subdit propheta: c ¶ Nunquid, q. d, nõ poterit nobis nocere, qñ volueris, phibere.

* Domine in

a ¶Domine in iudi. Aliter: Suscitatur cōtra insinceredulos natio E dæmonū, amara ad puniendū, & vbiq; pñs ambulat vbicūq; est lantudo terræ. vt possideat in quibus Christus debuit habitare, ex semetipsa iudiciū & onus eius egredietur. Nō autē frangit, nisi cū magnitudine iniquitatis & pondere grauata ad cōsumma-

tionem venerit. Equi eius & equites sicut lupi & pardi sanguinem sitiunt, & prædas desiderant, & dum non sperantur de longe citō veniunt, volant vt aquila quę inter sydera ponere vult nidum, & festinat ad prędam. Null⁹ enim dæmonum parcit, quidquid aspexerint volunt vrere, & congregabit quasi aquila princeps dæmonum deceptos à suis: hincinde susciet quasi arenam, & multos qui potenter videbantur cōtra eum exercere tyrannidem eiiciendo ab obsessis corporibus subiciet sibi & ridebit: & quidquid munitum & forte vi debitur, nitetur euertere. Comportabit ag, in, gestis terrenis operib⁹ facile euertet munitionem. Post hanc victoriam commuta. spiri. eius, & pertransi. os ei⁹ vsquè ad cælum, quia facier se deum & post corruet, & ruina eius ostendet quā fortis eius diuinitas fuerit. Audiens ergo hæc propheta, quòd tantus sic sit destruendus, cùm se vel eos ex quorum persona propheta loquebatur conquerens iustos esse memorasset, nunc blandiēs dicit: Ergo ne tu à principio es domine, quòd non capimur à tanto hoste tuæ est dementiæ. Tu enim domine cō stituisti eum quasi carnificem & fortem fecisti, vt vl⁹ null⁹ vl⁹ rarus ei possit resiste re. ¶Ex responsione domini intelligēs propheta, ideò Nabuchodonosor contra Iudam vel diabolum contra credentes accipere potestatē, vt corripiat eos, F & post correptionem ipse quoquè puniatur in fine: respondet domino blandientis & pœnitentis affectu: Domine nesciebam Nabuchodonosor vel diabolum tantam in mundo accepisse potestatem, quorum viribus nemo potest resistere: sed tamen inter eos dat nobis misericordia tua viuere. ¶Allego. Redit ad generalem querimoniā, cur deo prouidente diabol⁹ in mundo tantùm dominetur. cum superioribus sic iungitur. Noui domine quia te protegente non morimur, & per aduersarium qua si per carnificem corripis, non occidis, nec placeat tibi aliquid iniusti, sed tū in uenire nō possum causā, cur iniust⁹ Cai iustū Abel occiderit. cur cet⁹ nō solū mīores pisces, sed etiā Ionā ꝓpheta deuorauit. Nec dico aliquē i tuo cōspectu iustū, sed tū iustior ē q̄ affligit, q̄ q affligit. Debuisset igit iustiori subiici. Cū aūt sis oīm dās, necesse ē vt facias qd⁹ sine te fieri nō pōt. b ¶Mūdi. Scio, qa malū nō libēt aspicis, nec pōt q̄sq̄ de tua dubitare iustitia, sed tū cur pateris ab īpio Nabuch. opprimi iustū Isr⁹q & si nō ex toto iust⁹, tū iustior est opprimēte. Sicut pisces & irrōnabilia aīalia, quę nō hñt ducē subiacēt virib⁹ fortiorū, sic hō rōnalis ad imaginē tuā factus non valet resistere corporeis viribꝰ idololatrarū. Scit ꝓpheta q̄ angeli singulorū q̄tidie videt faciē p̄is, nec de deo aliq̄d mali sentit, sed hūanā ipatiētiā i se exprimit. c ¶Totū. qa pisces noīnauerat. metaphorā piscīū seruat, vt quō piscator mittit hamū, rete & sagenā, vt qd⁹ ham⁹ nō capit, rete capiat: & qd⁹ rete euadit sagena latiori circūdet, ita Babyloniꝭ hūanū gen⁹ prędā suā fecerūt. ¶Allego. Diabol⁹ q cūcta vastat, misit hamū cui adhęsit Adā: & ita traxit eū de paradiso reti suo, & cooquit eū sagenis suis. i. varijs fallacijs. Iō lętabit eē aliud q̄ prȩceptū dñi, & īmolabit nō hamo q quer⁹ sermo intelligit: & adhuci principio cōstitut⁹, sed reti suo, qa in ipo pingues hostias cōprehēdit, qa p vnū hoiem pctōres cō stituti sunt plurimi, & cū Adam etiā sancti de Paradiso eiecti sūt. ¶Vñ & cibi ei⁹ electi sūt. Et qa primū hoiem decepit, vniuersū genus hūanū interficere non cessat. ¶Pōt & de hæreticis accipi, qui peruersa multiplicięq; doctrina quasi hamo & reti & sagenis multos pisces capiūt, & multa reptilia cōprehēdūt: vnde lętant, & sermonē suū quo decipere & suadere potuerūt quasi deū adorār, G colunt & poliunt, per quē sciunt à se tantas victimas interfectas & tot potentes deceptos, quos pinguem partē & electas escas nominat. Ideò sic bestiæ quæ semel gustatū sanguinem semp̄ sitiūt, expandūt rete, i. totū studium suū, vt plures interficiant.

a ¶Qui nos creasti.

nō tu à principio domine deus me- a
a ¶Cuius clementia subsistimus, b ¶Te protegente.
¶Sub tanto hoste.
us, sanctē meus, & nō moriemur: b
a ¶Ad iudicādū, vt ipse sit inimicus & victor, & per illū
corripias quicq̄ peccauerint tibi. c d
Domine in iudiciū posuisti eum, & e
a ¶Nabuch. vel diabolum. ¶Quasi carnificem.
fortem ut corriperes fundāsti eum f
a ¶Quibus nihil immundum placet. g
Mundi sunt oculi tui, ne uideas ma h
lum, & respicere ad iniquitatem nō i
poteris. †Quare non respicis super k
†iniqua agētes, & taces deuorante l
impio iustiorem se: Et facies homi m
nis quasi pisces maris, & quasi re-
a ¶Genus humanum in Adam.
ptile nō habens principem. Totum n
a ¶Nabucho. ¶Diabolus b ¶A paradiso.
in hamo subleuauit, & traxit illud
¶Varia & multiplici fallacia.
in sagena sua, & cōgregauit in rete
a ¶Nabuchodonosor vel diabolus.
suum. Super hoc lætabitur & exul- o
a ¶Idolo quod fecit in campo Duran, & simulacro Bellis
erat quasi grandi sagenæ immolauit pingues victimas. i.
omnes Gentes victas ad cultum eius cogens.
tabit, propterea immolabit sagēnę p
a ¶Idolis suis.
suæ, & sacrificabit rēti suo. Quia in q
a ¶Opinione sua, putabat enim se habere diuitias: quādo
principes & reges suo subiugabit imperio, quas ei quasi ele-
ipsis incrassata est pars eius, & cib⁹ r
ctas vocat. a ¶Quia semel opulenta piscatione saturatus
eius †electus. †Propter hoc ergo ex- s
a ¶Ei, & sicum sagenam. i. suum exercitum repleuit, non cessat
pandit sagenam suam, & semper t u
Gentes impugnare & iugulare.
interficere Gentes non cessat.

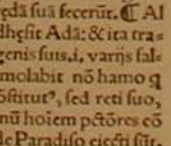

Cap. II.

a ¶Omni diligentia custodiam cor meum. v
Super custodiā me- v
am stabo, & figam

GLOS. ORDI.

Cap. II.

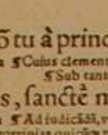

Super custodiam meam stabo: & figam gradum & cætera. Priq causationi responderat dominus: Aspicite in Gentibus, & videte, & admira ☞ mini, &

Nico. de Lyra.

a ¶Deus me. verbū est ꝓphetę cōfitētis ȳitatē diuiq naturę iuxta falsitatē idoli, vt oppositā iuxta se posita magis eluescāt. b ¶Et nō. i. p ptātē regis Babylōis, si saluare nos voluerit. c ¶Domine. id est executionem tuæ iustitiæ. c ¶Posuisti. i. dispposuisti. f ¶Et forid est dās ei fortitudinē. g ¶Vt corriperes. mstos pctōres peū. h ¶Mūdi sunt: quia nulla immūditia pot est in te esse. i ¶Ne vi. ma. ap probando. ideò subditur: k ¶Et respicere ad iniqui. non. eam approbādo. Ex q̄ conclusit. l ¶Quare non respi. super iniquę i. super Chadęos iniq̄ voluntate nos op primētes, eorum maliciam reprimēdo. m ¶Et tac. exponat sicut. s. n ¶To- H tū in. Loquitur hīc de rege Babyloniꝭ sub metaphora piscatoris, qui cum hamo paucos pisces capit, & pres in sagena & reti, sic rex Babylonis in principio paucos sibi subiecit, postea multos valde. o ¶Super hoc. id est sup victoria multas & magnas. p ¶Propterea immo. sa. id est idolo suo, qd⁹ vocatur hīc sagena sua & rete suū: qa victorias sibi † Nūquid cōcessas à deo attribuebat idolo suo, vt propterea prædictū est. q ¶Quia in ip. incrass. euacuabit est pars. i. sua ptās magnificata. r ¶Et sagenā suā, cibus eius. i. diuitiæ in qb⁹ delectabat & semp in sicut gluto in cibis & potib⁹. s ¶Pro- terea Gē pter hoc ergo expan. sa. suam. id est tes nō pas potestatem suam quam estimabat ab cet⁹ idolo suo sibi concessam. t ¶Et semper interficere. Vnam Gentem sibi subijciendo post aliam.

∗c ¶Domine in iudicium. Hīc o- Moralitas stenditur ad quid & quō de⁹ vtitur dæmonibus. s. ad executionem suæ iustitię.

Ideò dr: d ¶In iu. po. Iudiciū em est executio iustitię quā de⁹ approbat, nō tn malā dæmonū volūtatē q̄ hęc exequūtur, ideò sequtur: h ¶Mūdi sunt. Et qm̄ hoies mali sūt instra diaboli, iō subditur de eis: l ¶Quare non respi. Ad hoc aūt rnsum est suprā. n ¶Totum in hamo. scilicet diabolus per se & ministros eius. Et fit hīc mētio de tribus modis capiendi pisces, p quos significatur hoies. Hamo capiunt magni. s. principes & prælati. Principes capiuntur hamo tyrānidis & superbiæ. Prælati hamo simoniæ. Reti capiuntur mediocres, dolum & fraudem (quæ p rete significantur) in mutuis cōmutationibus exercentes. Sagena verò indifferenter capiuntur omnes. ideò significat luxuriā, per quam aliqui de quolibet statu capiuntur. Et quia diabolus gaudet de tali captione. Sequitur. o ¶Super hoc lætabitur, & exultabit. propterea immolabit sagenæ suæ. diligendo & colēdo. q ¶Quia in ipsis incrassata est pars eius. id est multiplicato peccantium. r ¶Et cibus eius electus. quia mali incorporantur sibi per mortale peccatum.

NI. DE LYRA. Cap. II.

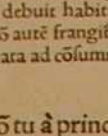

Super custodiam meam stabo, & figam. Hīc continuat ponit domini responsio ad quęstionē sibi ꝓpositā p ꝓpheta. Et diuidit in duas ptes: qa priū ꝓpheta Moralitas ☞ se disponit

Moraliter. v ¶Super custodiam meā. Hoc moraliter dicit in p̄sona boni prelati, qui stat super custodiam gregis sui, & non ☞ super negocia

mini & obstupescite. Ad quę verba propheta quasi agens pœnitentiã temperauit quęstionẽ suã, dicẽs: Dñe deus meus sanc. me⁹, & nõ mo. sed nõ minus cũ veneratione & laudib⁹ dei scisitabat. supra 2.c. Mundi sunt ocu. tui, ne vi. ma. & respi. ad ini. non po. Quare non respi. su. ini. Et quæ esset deu oratio iusti in quib⁹ partibus exequebatur, vt fierent homines quasi pisces maris &c. Nũc ergo quia propheta est, & propterea se dubitare dicit, vt quod sibi respondetur omnib⁹ dicatur: Stabo inquit su. cu. me. in sublimitate meę p phetiæ, vt videam quid sequatur post euersionem populi & templi. a ¶ Et contẽpla. Et sic videbo quid mihi post secundam quæstionem respondeat deus: & postquàm mihi respõderit, & me corripuerit malè fuisse conquestum: qd ego quoq; debeam ei respondere videbo. b ¶ Vt uideam. Eleganter describitur humana impatiẽtia, quã habem⁹ in disceptationibus, vt antequàm sciamus in quo à respondente arguamur ad rnd̃ẽdũ paremur: nõ quasi ex ratiõe, sed ex contentione. Si enim ratio esset, debuerat responsio expectari, & videri vtrum responderi deberet, an consentiri rationabili locutioni. c ¶ Et respõdit. Adhuc loquente propheta adest deus respõdens, vt scribat propheta apertè in tabulis. d Iatis cordibus audientiũ. d ¶ Scribe vi. Illum visum. i. visiõis expletionem. Manifestè de aduentu Christi prophetia est: vnde & proposita quæstio soluitur, qp donec ille veniat, iniquitas dominabitur in mundo: & iudiciũ non p. ueniet ad finem. Sed verus Nabuchodonosor capiet reti & sagena homines quasi pisciculos, & rationale animal quasi reptile non habens ducẽ. Vnde: Tempore accepto exaudiui te. Et iterum: Vbi venit plenitu. tem. misit deus filiũ suum. e ¶ Iustus autem &c. Apostolus: Ex fide mea viuet. Sed notandũ, qp vbicumq; aliter scriptum est in Hebraico, aliter in septuaginta, Apostolus vtitur his testimoniis quæ à Gamaliele doctore legis didicerat. Promisso aduentu Christi & auxilio de his qui crediderint, ostenditur Nabuchodonosor decipiendus superbia sua. f ¶ Vir superbus. Allego. Diabolus superbus credens se aliquid esse, sed nihil ducit ad finem, quia conatus & labor eius habebit interitum, qui ad modum inferni & mortis nõ satiatur occisis, & omnium Gentiũ deceptiõe lętat, & ad se ppos cõgregat: Qui cũ viderint eũ missũ in tartara, videtes in illo ipletas pabolas, pphetarũ, cõsono fletu dicẽt: Vę diabolo q mltiplicat quę nõ pepit. ¶ Post sũt etiã hęc de Antichristo itelligi, q supb⁹ sedẽs i tẽplo dei ostẽdi de⁹, sicut infern⁹ mortos occidet, & ad se cõgregabit i suũ errorẽ ducẽs. Sed postea videtes occisũ spũ oris Christi, itelligẽt y⁹a quę de eo erãt dicta: & dicẽt oĩa quę sequunt eadẽ intelligẽtia, quã exposui m⁹ sup diabolũ. Spoliabũt te oẽs qui re. su. de po. Relictos vocat fictos, qui Antichristo nõ seruierũt, à quibus spoliabitur: ppter iniquitatẽ quã exercuit in vniuersam terram, & vastationem ciuitatis ecclesię, & persecutionẽ omnium qui habitauerũt in ea. Potest etiam nomine superbi hærecicus appellari, consimili expositione, qui impietatem exercent in ecclesia. Sed reliqui populi, id est ecclesiastici viri eorum errore non decepti, subitò quasi è graui somno exurgent, & mordebunt eos & erũt eis in prędam.

Nicolaus de Lyra.

☞ Visq; quò ✠ se disponit ad audiendum. Secũdò describit diuinum responsum, ibi: Et respondit. Circa primũ dicit: Super custodiam meam stabo. Loquitur de seipso sub meraphora custodis fortalicij obsessi, talibus eĩ custodibus assignant loca diuersa ad defendẽdum: & vocantur custodię eorũ: Et qlibet est valde attẽtus super locũ suũ: quia si esset negligẽs periculũ primò veniret sup ipm: & hoc modo dicit, ppheta se diligenter attendere ad ppiẽdum diuinum respõsum. c ¶ Et quid re. ad. ar. me. si malè moui quęstionẽ & indiscretè. d ¶ Et resp. Hic cõsequẽter describitur diuina responsio. Circa quã dominus primò determinat sui responsi descriptionẽ, Scdò explicat ipsam rnsionem, ibi: Et q̃modo. Circa primũ dicit. f ¶ Scribe visum. i. visionẽ tibi ostendendã ad futuram memoriam. g ¶ Et explana. i. lucidè & intelligibiliter describe. h ¶ Vt percurrant qui le. eum. i. faciliter possit intelligere. i ¶ Quia adhuc vi. procul. Istud refertur ad hoc qd̃ prædicitur: Scribe visum. q. d. ideo scribenda est visio, ne detur obliuioni, quia nõ implebitur ita citò. k ¶ Et apparebit in finem. id est finaliter implebitur: & sic apparebit per effectum. l ¶ Et non mentietur: id est veritas eius ostendetur. m ¶ Si moram fecerit. tardando vltra tuum desiderium. n ¶ Expecta illum: id est impletionem visionis patienter. o ¶ Quia veniens veniet. secundum meam ordinationem. p ¶ Et non tardabit. vltra rationem, licet videatur tibi vel potius infirmis (quorum personam assumis) contrarium, propter impletionis desiderium, q ¶ Ecce qui incredulus est. verbis diuinis. r ¶ Non erit recta anima eius in semetipso. quia distorta est à rectitudine veritatis primæ. s ¶ Iustus autem in fide sua viuet. vita gratiæ: & ideò intelligitur de fide formata charitate. t ¶ Et quomodo vinum. Hìc consequenter describitur destructio regni Babyloniæ, & iustè, scilicet propter sex vicia in illo regnantia. Et secundum hoc diuiditur in sex partes, quæ patebunt prosequendo. Ad maiorem intelligentiam dictorum & dicendorum, sciendum quòd regnũ Babyloniæ esse cœpit multum potens tempore Nabuchodonosor: & durauit hæc potentia tempore suo & filij sui, & cœpit debilitari tempore nepotis sui Balthasar, sub quo destructum fuit regnum, Danielis quinto. Propheta igitur loquens de rege Babylonis, de tempore vnius istorum, transit ad loquendum de tempore alterius, quia quasi vna persona in hoc reputantur, licet pro maiori parte loquatur de tempore Nabuchodonosor. Vnum igitur vicium propter quod regnum Babylonis fuit destructum, est irreuerentia diuina quam fecit Balthasar: qui vasa consecrata diuino cultui humanis vsibus applicauit, & bibit in eis: & optimates eius & vxores & concubinæ, & interfectus fuit Balthasar eadem nocte, Danielis quinto. Ideò dicitur: Et quomodo vinum. in vasis sacris potatum. v ¶ Potantem decipit. quia per hoc iram dei meruit. x ¶ Sic erit vir superbus. scilicet Balthasar, qui in contemptum dei fecit dicta vasa in conuiuio apportari: & in hoc fuit deceptus. y ¶ Et non decorabitur. Minus dicit, & plus significat. i. inhonorabitur priuatus regno & vita.

✠ Quia dila.

✠ super negocia principum, nisi pro quanto hoc ordinatur ad salutem animarum. a ¶ Gradum meum super munitionem. studendo sacram scripturam, quæ turris Dauidica nominatur. b ¶ Vt videam quid dicatur mihi. scilicet à domino qui per sacram scripturam loquitur studentibus eam. c ¶ Et quid respondeam. scilicet domino pro me & populo mihi commisso. e ¶ Et dixit: scribe visum. quia studentes sacram scripturam non solum debent docere verbo, sed etiam scripto secundũ gratiam à dño sibi datam. g ¶ Et explana eũ: quia dicitur Prouer. xiiij. a. Doctrina prudentum facilis. i ¶ Quia adhuc visum procul. id est iudicium finale adhuc est longum, in quo Christus diabolum deijciet cùm omnibus membris suis. m ¶ Si moram fecerit, expecta illum &c. meditando iugiter de eius destructione. q ¶ Ecce qui incredulus. cuius modi sunt infideles & mali Christiani. r ¶ Non erit recta anima eius. sed magis distorta à deo & angelis. t ¶ Et quomodo. Hìc describitur deiectio superbi, quia sicut vinum primò potantem delectat, & posteà rationis vsu ipsum priuat, & ipsum ad terram deijcit, & vomentem deturpat, sic superbia superbum deijcit atque fœdat: Et subditur causa, cùm dicitur:

✠ Quia dila.

a ¶ Stabilitatem animi. b ¶ Christum.

a grãdum super mũnitionem: & con a

a ¶ Prophetica visio non exterius fit ad prophetas, sed in interiori homine.

b templabor, ut uidẽam quid dica b

tur mihi, & quid respondeam ad c

c arguentem me. Et respondit mihi d

a ¶ Qui locutus est in persona ambigentis populi. b ¶ Visionem.

d dominus, & dixit: Scribẽ uisũm & e

a ¶ Manifesta. b ¶ In tarditudine cordis. ¶ Nullis amigmatum obscuretur ambagibus.

explãna eũ super tabulas, ut † per f

a ¶ Sine impedimento intelligens. ¶ Q. quia propheta ea, scio re non ignorare, sed prealia dico.

cũrrat qui legerit eum. Quia adhuc i

¶ Ita hæc percipit. ¶ Visio. ¶ Tempore constituto.

uisus procul, & † apparebit in fi k

a ¶ Cum finis rerum venerit, tunc etiam ille veniet, & pro habitur visio vera explanatione rei.

nẽm, & non mentietur. Si moram l

a ¶ O lector si ardore videndæ visionis tarde videtur venire quod tibi promittitur, ne desperes, sed patienter expe

fecerit expẽcta illum: quia ueniens m n

cta quod promitto tibi quia ve. ve &c. a ¶ Quarum ad se, Quia nisi videatur tardare. b ¶ Si quis, quia hęc promis

ueniet, ẽt nõ tardabit. † Ecce † qui in p q

sio tardare non credit expectandam, non habet rectum fidem

credulus est, nõ erit recta anima eius r

in corde.

a ¶ Contrario. ¶ Quia meę promissioni credit. b ¶ Fides hoc impetrat.

e in semetipso. † Iustus autem in fidẽ s

a ¶ In ꝓpriam. ¶ Hoc est præmium fidei.

b ¶ Dum potatur placet & exhilarat, sed post, sua lętitia vertitur in ruinam.

sua uiuẽt. Et quomõ uinũ potantẽ t v

a ¶ Nabuchodonosor magnus fr credens, vel diabolus, vel Antichristus. b ¶ Vsq; ad finẽ.

f decipit, sic erit uir supb⁹, & nõn deco x y

¶ Vsq; ad finẽ. ¶ Vsq; quò non. ¶ Vsq; quò. ¶ Vsq; quò.

☞ E a ¶ Vsquequò & ag.s. ad diem iudicij: Et est increpatio, q̃ per luxosa opera pondus pœnarũ sibi aggrauat. b ¶ Nunquid nõ repẽ. cõsur. qui mor. te. vel, angeli quibus diabolus tradetur ad pœnã, vel, hi qui ab eo tẽtati agent pœnitentiã ad Christũ cõ-
Psal. 67. c. uersi, & susci. laceran. te illi quos inebriaueras regnũ tuũ vastabũt & spolia diuident speciei domus: quia Iudaicum populum vestib⁹ quas ei dederam spoliauit: iõ reliqui ppli q regno tuo non fuerint subiecti, te spoliabunt: quia sanguinẽ multarũ Gentiũ fudisti, & in caput tuũ reuerteẽ, & impietas Iudaicæ terræ & ciuitatis Ierusalem, & ha-
Luc. 23. c. bitatorũ eius qui dixerũt: Crucifige crucifige eum. ¶ Consurgent. Mœdi & Persę, qui Babylonicũ imperiũ destruẽtes prius mordebũt, posteà lacerabunt: quibus erit Nabuchodonosor in rapinam, & vastator orbis spoliabitur à populis, qui eius manũ effugere potuerũt: & hoc fiet ei, ppter sanguinẽ Iudę & iniquitatẽ terrę Israel & Ierusalem & toti⁹
† dicent populi Iudęorũ. c ¶ Væ qui cõ. Adhuc sermo fit ad illũ qui nõ intelligit cõ-
Iere. 49. d. gregatas diuitias esse causam ruinę domus suę: quẽ & arguit superbię, q̃ sicut
Allego. auis in excelso ponat nidũ, nec putat se
Bona auaricia venire in manus hostiũ. ¶ Væ qui cõgre. Allego. Ad diabolũ, vel Antichristũ, vel hęreticũ sermo dirigit: Est bona auaricia doctoris ecclesiastici, qui studioso labore plures sibi semp cupit facere discipulos. Sed vę illi qui auarè cõgregat domui suę puersa cõuenticula, qui
F & pollicet sectatores suos secũ posse ssu-
† rapinas quas exercuisti in terra, ros regna cælorũ, nec sensuros incẽdia gehẽnę: qd' cõsiliũ eorũ erit cõfusio & ignominia dom⁹ eorũ, cũ finis rerũ ostẽderit fuisse falsã, pmissionẽ. Hic puer⁹ doctor q̃tò plẽs habet in comitatu, tãtò plus delinqt cõtra aĩam suã, deniq; lapides ecclię ei⁹. i. decepti ab eo oñdẽt auaritiã suphi q̃ oẽs Gẽtes sua psuasiõe decepit. Et lignũ crucis dñi: ę ad quã cõiũgunt duo pietes, loquet doctrinã eorũ. Aliter em psuadere nõ possunt nisi crucis gloriam suę puersitati pferant.
d ¶ Væ qui ædificat. Adhuc loquit
Allego. contra Nabuchodonosor qui construit mœnia Babylonis ruinis & mortib⁹
† conciden do. multorum populorum. vnde sequitur vindicta à deo immissa. ¶ Væ qui ædificat. Allego. Diabolus & Antichristus & hæreticus ædificant ecclesiam suam interitu deceptorum, & prẽparant vrbem iniquitatum id est ponendo in cælo os suum: sed nunquid est talis ędificatio à domino? Non, quia q̃ius infinitę Gẽtes in eorũ errorẽ ducant, tñ ita
† Eze. 24. b deficiẽt vt ecclesię multitudini cõparari non possint. Sed vel deficiẽt & punient
Nau. 3. a. igne sui principis, vel certè succẽdentur
Luc. 12. f. igne quẽ Christus venit mittere in terPsal. 18. a. ram: & sic pœnitẽtibus replebit terra gl̃ia dei, qñ in oẽm terrã exiuit sonus eorũ. ¶ Sicut a. ope. i. vt oẽm amaritudinẽ quã diabolo plucte terra biberat, opiãt aquę dei, ne amplius valeat apparere.

Nicolaus de Lyra. ☞ Vę q̃ po

verbũ derisoriũ. q. d. Sic: quod partim fuit impletũ in Nabuchodonosor, qñ incurrit amentiam & eiectus fuit ab hoĩbus, partim in Balthasar, sub quo & de quo defecit regnũ. g ¶ Et dicetur. de rege Babylonis derisorię. h ¶ Væ ei qui multiplicat non sua. per violentiã. i ¶ Vsq; quò & aggrauat. contra se. den-

a ¶ Non satiatur occidit.

rabitur. Quia dilatauit quasi infer[a] nus animã suam, & ipse quasi mors, [b][c]

a ¶ Sed semper auarus eget.

b ¶ Vt omnes in vnum confundat errorem.

¶ Vt omnes suo deprimat imperio.

& nõ ădimpletur. Et congregauit [d]

a ¶ Id est malos. ¶ Quasi inanimata. [e]

ad se omnes Gẽtes, & coaceruauit

a ¶ Cũ inebriatus fuerit vastatione populi dei, & mor [f]

ad se omnes populos. Nũquid nõ

tifero calice confopitus. a ¶ Per cõparationem illius qui totum orbem vastauerat, cui spolia totius mundi non sufficiant, auaros derideburt.

omnes isti super eum parabõlam [g]

sument, & loquelam ænigmatum

eius? Et † dicet: Vę ei qui multipli- [h]

a ¶ Quę non peperit. b ¶ Onere prædarum quasi gra [i]

a catnõ suã. Vsquequò & aggrauat

ui torque se deprimit. a ¶ Illegãter multiplicatę diuitię luto comparantur. b ¶ Q. hoc idem quia Nunquid.

b contra se densum lutum? Nunquid [k]

non repente consurgent qui mor-

a ¶ Euigilabunt insidiatores tui.

deant te? Et suscitãbunt † laceran- [l]

tes te, & eris in rapinã eis. Quia tu

spoliasti gentes multas, spoliabunt [m]

¶ Par pari referent.

te omnes qui reliqui fuerint de po-

¶ Iudę.

pulis, propter sanguinẽ hominis, [n]

a ¶ Promissionis b ¶ Ierusalem.

& † iniquitatem terræ ciuitatis, & [o]

a ¶ Qui auare intendit possidere aegua vel diuitias. [p]

c omnium habitãtium in ea. Vę qui

a ¶ Quæ est causa ruinę domui suę.

congregat aũariciam malã domui

a ¶ Vbi secure dormiat.

suæ, ut sit in excelso nidus eius & li- [q]

a ¶ Per auaricã & superbiam.

b ¶ De potestate hostium.

berãri se putat de manu mali. Co- [r]

a ¶ Scilicet superba & arrogans cogitatio finem habet ignominiam. b ¶ Non salutem.

gitãsti cõfusionem domui tuæ,

a ¶ Et in desiderio aliorum occidendorum ignebas, & tanta crudelitate bacchatus es, vt ii dici possit lapides [s]

† cõcidisti populos multos, & pecca

ciuitatis, & ligna subuersorum parietum, tuam ferocita [t]

uit anima tua. Quia lapis de pariem clament.

a ¶ Q. ad cõtinẽdos parietes in medio structarę ponit.

te clamabit, & lignũ quod inter

iuncturas ædificiorum est respon-

¶ Babylonem.

d debit. † Væ qui ædificat ciuitatem [v]

in sanguinibus, & præparat urbẽ in

a ¶ Vere a domino sunt hęc quę sequuntur. Q. labora

iniquitate. Nũquid non hæc sunt [x]

bunt frustra populi, cum Babylon succenderur, & deficient populi Chaldaicę gentis.

a ¶ Et propter hec mala talis vindicta.

à domino exercituum? Laborãbũt [y]

verbũ derisoriũ. q. d. Sic: quod partim fuit impletũ in Nabuchodonosor, qñ incurrit amentiam & eiectus fuit ab hoĩbus, partim in Balthasar, sub quo & de quo defecit regnũ. g ¶ Et dicetur. de rege Babylonis derisorię. h ¶ Væ ei qui multiplicat non sua. per violentiã. i ¶ Vsq; quò & aggrauat. contra se. den-

lutum? Lutum quãtò est densius, tãtò põderosius. & sic est in rapina, quia nõ est ibi ablatio alieni tantum sicut est in simplici furto. sed cũ hoc fit iniuria personę cuius bona violẽter rapiuntur: & ppter talẽ aggrauationẽ denso luto cõparatur. k ¶ Nunquid non repen. consurgent qui mordẽ. quasi d⁹. Sic quia Mœdi & Persę regẽ interfecerunt, & pplm captiuauerũt, & bona rapuerũt. l ¶ Quia tu spo. Gẽtes. bõa eorũ violenter auferendo. m ¶ Spoliabunt te oẽs qui reliqui fuerint de. à te spoliatis quia cõiunxerunt se Mœdis & Persis cõtra Balthasar. n ¶ Propter sanguinẽ hominis. id est hominum à te occisorum. o ¶ Et iniquitatẽ ter. ci. i. propter iniquitatẽ quã cõmisisti in terra Iudææ, & in ciuitate Ierusalem, quorũ habitatores partim occidisti, & partim captiuasti. p ¶ Væ qui. Hic ponit tertium vicium qd' est auaricia, cùm dicit: Væ qui congregat. Dicitur autẽ aurus quasi auidus æris, qui non potest satiari. q ¶ Vt sit in excelso nidus eius. id est ciuitas regia sit potentissima & fortissima. Sic fecit Nabuchodonosor, de quo se iactauit, Dañ. iiij. f. Nõne hæc est Babylon ciuitas magna, quã ædificaui in domum regni in robore fortitudinis meæ & gloria decoris meæ? r ¶ Cogitasti confusionem domui tuæ. quia quantò fuit maior regni exaltatio, tantò fuit confusibilior eius depressio. tempore nepotis sui Balthasar. s ¶ Cõcidisti populos multos &c. vt de bonis eorum ædificares, quam ciuitatem contra animam tuam. t ¶ Quia lapis de pariete clambit &c. i. aperta erit dei vindicta, ac si tę accusarẽt lapides & ligna. v ¶ Væ qui edificat. Hic ponitur quartum vicium, quod est homicidium, cùm dicitur: Væ qui ędificat ciuitatem in sanguinibus. id est effundens sanguinem multum pro tali ædificatione. ideò subditur punitio, cũ dicitur: x ¶ Nunquid non hæc sunt à domi. exercituum? q. d. Sic, & quæ sint illa subdit. y ¶ Laborabunt em̃ populi. id est multitudo Babyloniorũ.

Auaricię vicium

H † commoueantur.

c-† In multo

*a ¶ Quia dilatauit quasi infern⁹ Moraliter animam suam. id est voluntatem suam ad dominandum contra rationem. c ¶ Et congregauit ad se omẽs Gẽ. quia quęrit ab omnibus honorari. Et frequenter accidit contrarium, quia à statu suo dejcitur, & sic ab omnibus cõtẽnitur. Ideò subditur: f ¶ Nunquid non omnes. id est verbum derisorũ. h ¶ Væ ei q multiplicat non. qd' facit superb⁹ vt crescat dñatio sua. i ¶ Vsquequò. id est cẽsum violẽter acqrit, qa p hoc acqrit odiũ multorũ. Iõ subditur: k ¶ Nunquid. Et quia tales quærunt ædificare fortalicia, vt ibi se tueantur. Ideò subdit: p ¶ Væ qui congregat. id est refugium eius. t ¶ Quia lapis. assumptus de sanguine pauperis, sicut dicitur Genñ. iij. b. Ecce vox sanguinis fratris tui cla. &c. ppter qd' subditur: v ¶ Væ qui edi. ci. in san. id est innocentũ. x ¶ Nunquid non. q̃si dicat Nõ: nisi permisisset: propter qd' nõ stabunt: Ideò sequitur: y ¶ Laborabunt. id est in multo zelo ad sustinendũ opa superbi ab eodẽ incitati, sed frustra: Et subdit cã:

*x Quia reple-

enim populi in multo igni, & Gen[tes †in uacuum, & deficient. Quia omnibus potentia virtutis dei.
replebitur terra, ut cognoſcāt glo[ria dñi, q̄uaſi aquæ operientes ma[re. Vę qui potū dat amico ſuo mit[tens † fel ſuum, & inebrians, ut aſpi[ciat nuditatem eius. † Repletus eſt[ignominia pro gloria. Bibē tu quo[que & † conſopire. Circundabit te[calix dextræ domini, & uomitus[ignominię ſupēr gloriam tuā. Quia[† iniquitas Libani operiet te, & uaſti[tas animaliū deterrebit eos, dē ſan[guinibus hominis, & iniquitate ter[ræ & ciuitatis, & omnium habitan[tium in ea. Quid prodeſt ſculptile,[quia ſculpſit illud fictor ſuus, con[flatile & † imaginem falſam, quia[ſperauit in figmento fictor eius, ut[faceret ſimulacra muta? Vę qui di[cit ligno, expergiſcere, surge lapidi

a ¶ Cum cōbuſta fuerit Babylon & euerſa, manifeſta fiet
a ¶ Sicut aquæ alueū & ſum lum maria conteguut, &c gloria domini uniuerſa complebit.
a ¶ Metaphora ebrij & nuditate turpati-
a ¶ Qui uinum o Nabuchodonoſor calicem bibit.
a ¶ Qui alios inebriaſti. ¶ Calicem dei.
a ¶ Vindicta potentiæ dei. b ¶ Quæ abſorbueras ege-
a ¶ De ſublimi gloria ad ultima mala ducteris.
a ¶ Superbia tua & euerſio templi & rapina ſanctuarij
uaſtabit te: & hoc totum patieris, quia uaſtaſti Iudam.
a ¶ Alia te. b ¶ Ire.
¶ Iudæ.
¶ Eccleſiæ uel Ieruſalem.
¶ Sculptile in lapidibus, cōflatile in metallis.

a ¶ Vę qui potum. Adhuc inuehitur contra Nabuchodonoſor, q̄ oblitus ſe eſſe hominem, alteri homini ſel & amaritudinē propinauit. Sedechias (ſiue ait Hebręus) à Nabuchodonoſor ęcatus in Reblata. i. Antiochia, et ductus in Babylonem, quadam die in celebri conuiuio accepit potionem qua in fluxum ventris ſolueretur, & introductus añ, hora epuIantiū, ſubito fluxu vētris ſolut⁹ eſt. Vñ cōminatur deus ipſi Nabuchodonoſor, q̄ ipſe bibiturus ſit huiuſmodi potionē, & oīa paſſurus quæ paſſus eſt Sedechias. Væ qui potū dat ami. Hīc amicus intelligitur vel Sedechias, vł q̄libet homo malis Nabuchodonoſor inebriat⁹, vt Sedechiæ & oīm captiuorū Nabuchodonoſor videret nuditatē i. cunctos ſpoliatos & captiuos & quōdam glorioſos ad ignominiā ſeruitutis redactos. Væ qui potum. Sciendū hoc capitulū: Væ qui potum dat amico ſuo, & ea in quibus dicitur: Vę qui multiplicat nō ſua, & vę qui congregat auariciam &c. & vę qui ædificat ciuitatē in ſanguinib⁹ &c. & iuxta hiſtoriam & iuxta anagogē cōtra Nabuchodonoſor vel diabolū vel Antichriſtum vel hęreticum poſſe ę̄ſliter accipi. Væ qui potum. Alleg. Vę tibi diabole vł Antichriſte vel hęretice, qui turbida doctrina tebrias deceptos, vt aſpicias nudos à fide & à bonis operibus & repletos ignominia errorum & malorum operum, qui prius erant glorioſi in imagine dei. Sed ō diabole vel hæretice, qui putas te habere aureum calicē, bibe & tu de calice qui eſt in manu dei, plenus muſto, & cōſopire, id eſt ceſſa à priori ſententia: & ne putes ſtabilia ea in quibus prius ſtabas, quia circūdabit te calix d. di. vindicta à deo immiſſa, & vomit⁹ ignominię ſuper gloriam tuam, gloriam quam iniuſtē hauſeras cum ignominia euomes, & hęc patieris quia iniquitas Libani operiet te. Libanus thus dicitur per quod cultus dei intelligis, quia non rectē colis deum, ideò confunderis. Vnde: Et oratio eius fiat in peccatum. Et vaſtitas animalium deterrebit te, cùm videris eos quos vaſtaſti, & ad errorem detraxiſti, pati tormenta: tunc terreberis de ſanguinibus hominis, & iniquitate terrę, quia nominaui Libanū & beſtias, ne de brutis putes me loqui, manifeſtē tibi diço, patieris pœnas propter ſanguinem hominum quos deo perire feciſti: & exercuiſti impietatem in terra viuentium & manſuetorum, & in ciuitate eccleſię dei, & multos in ea habitantes participes tuę ipietatis feciſti. b ¶ Quia iniquitas Libani operiet te. Quia ſemel nominauerat Libanum ſub eius trāſlatione victimas & ſacrificia vel multitudinem populorum quæ in Ieruſalem interfecta eſt, animalibus vel beſtijs comparat, dicens: Et vaſtitas animalium opprimet te. c ¶ Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud fictor ſuus, cōflatile & imaginem falſam. &c. Cōtra idololatras omnes, & ſpecialiter contra Nabuchodonoſor loquitur admirans ſtulticiam regis, qui iuſſit auream ſtatuam poni in campo Duran, & fictor confidit in ſimulacro quod fecit. Quid prodeſt. Quid prodeſt adorare ſculptile? hoc ideò dico, quia ſculpſit illud artificioſe fictor ſuus: & quid prodeſt adorare conflatile & imaginē falſam: & hoc ideò dico, quia ſperauit in figmento fictor eius, vt faceret ſimulacra muta. ¶ Allegoricè. Sculptili & conflatili comparantur dogmata peruerſa quę à fictoribus ſuis adorantur: & ſculptura quæ in lapide fit, in his dogmatibus intelligitur, quę ſtulticiam prima fronte demonſtrant. Conflatio quæ in metallis, vbi videtur eſſe aliqua ratio ſapientię ſecularis, quia veluti quodam auro, ita diſciplinis philoſophorum & ſplendore eloquentię idolum conflatum eſt. Non ergo proderit figmentum fictori, quia mutum & ſurdum ſimulacrum adoratorem non audit. d ¶ Væ qui dicit ligno. Deſcribitur error humanus qui aurum, argentum, gēmas & ſericum, quibus oblita vel coperta ſunt idola, pro fulgore materię deos eſtimat, quibus formam ſed vitam artifex dare non poteſt, ſed ecotrarió dominus in tēplo ſancto ſuo, i. in filio vel in cęlo, vel in anima iuſtu, vel in in creatura totius mū

ra totius mundi. ¶ Allego. in vniuerſis idolis hęreticorum & figmentis diaboli nulla eū gratia ſpirituſſancti: ſed cùm imaginem diuinitatis & pulchritudinem dogmatum pręferre videantur, nihil eſt in eis ſpirans & vitale. Vel ſpiritus. i. ventus. Rua enim apud Hebręos vtrumq; ſignificat: & animam & vētum, & vtrūque ab idolis remouetur.

C Allego.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ In multo igni. ſcilicet ad extinguendum vel impediendū ciuitatis incēdiū per Mœdos & Perſas futurum. b ¶ Et Gētes. ſ. Babylonię. c ¶ In vacu. ſ. laborabūt, quia incendiū impedire non poterūt. d ¶ Quia reple. Mœdis & Perſis in tanta multitudie, q̄ Babylonī non poterūt reſiſtere. e ¶ Vt co. glo. do. id eſt poteſtatē eius gloriam p̄ experientiā vindictę ſuę. Quę q̄dem ptās erit. f ¶ Quaſi aquæ operiid eſt fundū maris. q. d. Sic vindicta dei veniet ſup regnū Babylonis, q̄ nō apparebit vltra ſicut nec fundus maris. g ¶ Væ qui. Hīc ponit quintū vicium quod fuit ignominia illata dignitati regię. Dicunt enim Hebræi, q̄ Nabuchodonoſor ad oſtentationem ſuę victorię fecit adduci in conuiuio ſolenni Sedechiam incatenatū, & fecit ſibi dari potū valde laxatiuū, & ſic fœdatus fuit in cōſpectu oīm: quod ſentiens Sedechias ſe haberi in tanto ludibrio, mortuus fuit præ dolore, & hoc eſt q̄d dicit: Væ qui potum dat ami. ſuo. Fuerat enim Sedechias amicus Nabuchod. qui fecerat eum regem. iiij. Reg. xxiiij. h ¶ Mittēs fel ſuum. id eſt miſcens quid laxatiuū vltrà modum, quod dicit fel ex effectu, quia duxit Sedechiā ad mortis amaritudinē. Et quia ex corde fellco, pœſſit tale factū. i ¶ Vt aſpiciat nudita. eius. i. verecundiam. k ¶ Replet⁹ eſt ignominia. ſcilicet Sedechias. l ¶ Pro gloria. quę deberet ſibi fieri pro dignitate regia: propter quod Nabucholodonoſor conſiderans ſe male egiſſe, fecit eum ſepeliri honorificē, Ier. xxxiij. m ¶ Bibe tu quo D
que. id eſt tu bibes confuſionem à domino tibi pręparatam. n ¶ Et conſopire. id eſt cōſopieris verſus in amentiam. o ¶ Circundabit te ca. id eſt pœna à deo infligenda. p ¶ Et vomitus ignominiæ ſu. glo. tuam. id eſt poſt gloriam regni ignominia ſuperueniet tibi. Et ſubdit cauſa: q ¶ Quia iniquitas Liba. id eſt templi per te deſtructi. quod hīc in pluribus locis dicitur Libanus, eò quòd ſunt factum de lignis Libani. iij. Reg. v. r ¶ Et vaſtitas anima. id eſt ablatio ſacrificiorum. s ¶ Deterrebit e. ſcilicet deſtructores tēpli & cultus diuini. Propter hoc em̄ Chaldęi meruerūt deſtrui: Et nō ſolū hoc meruerūt, ꝓpter pctm̄ in deū, ſed etiā in pcmū. ideò ſubditur: t ¶ De ſanguinibus hominis. id eſt hominū per Chaldęos effuſis. v ¶ Et iniquitate terræ. id eſt exercitu in regno Iudæ. x ¶ Et ciuitatis. ſcilicet Ieruſalem à Chaldęis deſtructæ. y ¶ Et omnium habitanti. in ea. qui per Chaldæos fuerunt atrociter vulnerati & captiuati. z ¶ Quid prodeſt. Hīc ponitur ſextum vicii, propter quod regnum Babylonię fuit deſtructum, ſ. idololatrię vicium, cū dicit: Quid prodeſt. quaſi dicat: Nihil. a ¶ Quia ſculpſit illud fictor. & ideò nihil habet numinis aut virtutis. b ¶ Vt faceret ſimulacra. in quo notat ipſius Babylonię multiplex idololatria. Ex hoc patet, q̄ propheta nō loquitur hīc de ſtatua aurea in qua Nabucho. faciebat ſe adorari, Danielis. iij. vt dicunt aliqui, ſed de idolis quæ ipſe colebat.

c ✠ Nunquid ipſe

* d ¶ Quia replebi. ter. ut cog. glo. do. venientis ad iudiciū, & diſcernentis opera ſuperborum: g ¶ Væ qui potum dat. Superbus enim qui non poteſt aliquem ſuppeditare violentia, amiciciam fingit, vt eū proditorię occidere poſſit, & iō iuſtē bibet calicē irę diuinę. ideo ſubditur: m ¶ Bibe. &c. Quid prodeſt. Homines parui aut nullius valoris, ſimulacra dicuntur, quos tū ſuperbus potens, promouet ad ſtatum honoris, ſequens motum p̄prię voluntatis & nō rōnis. ideò ſubditur de ipſo: c ¶ Væ q dicit ligno exper. nam imponit ſibi ea quæ non pōt exercere.

Moraliter.

11 * Dūs autem

Pra ¶ Oratio Habacuc. Lxx, Oratio Habacuc ꝓphetę eū cātico.
E Quia orat aduentū vnde gaudet. & laudat deum tam mittentem patrē q̄ missum filiū. ¶ Ofo Habacuc ꝓ ignorantijs: quia errans de iudicijs dei temere dixerat: Vsquequo clamabo, & nō exaudies? Et, Quare nō respicis super iniqua agētes & taces cum impius se-
supra ibidem. Nūc ex rūlione dei itelligens, vel Nabuchodonosor, vel diabolū, vt Antichristū positū ad corripiendas Gentes: agit pœnitētiā, & petit veniā de hoc q̄ ignorās fecit. Vel orat vt per aduentū Christi error hoīm qui ex ignorātia est, auferatur & ablata vmbra dari veritatem. Nec est oratio quasi de incertis, sed certa enūciatio ꝓphetalis. Alij pro spōtaneis, quia ꝓpheta nulla necessitate, sed sponte peccauit, malè sentēs de iudicio dei. Vel Gētes prophetat sponte credituras in eum quę vēturū ꝓmittit. ¶ Oratio Habacuc pro ignorantijs. Habacuc dicit amplexus, eō q̄ dñm amauerit, illicq; se iūxerit. Siue luctans. Hęc est editio Hieronimi secūdū Hebrēū quæ hīc exponit. Septuaginta verò hīc multū discordant ab oībus & verbis & sensu, secundùm quos hīc non multa ponentur.

GLOS. ORDINA.

DOmine au. Lxx. Cap. III. Domine audiui auditū tuū & timui: Dñe cōsiderauī opa tua & obstupui, i medio duorū animaliū cognosceris. Dñe audi.
Histo. Historicè audiui pœnas quas diabolo & Nabuchodo. parasti, & sicut territus
F sum q̄ diabolus sic confodietur: sic precor quod ꝓmisisti imple, & finito tempore redde Christū, qd pollicitus es, nō moriat irritū, sed viuifica. i. imple, quod & de resurrectione potest accipi, vt mortuus pro nobis viuificetur. ¶ Secundū. Lxx. Domine audiui in scripturis sermonē tuū aure interiori, & cōtemplatus sum opera, vt ex creaturis intellige rem creatorem, & per ea obstupui sēsu hominis amisso, in stām amentiam versus sū, vel admiratione turbatus in laudem tuam erupi dicens: e ¶ In me. du. a. i. p filiū & spm̄ sanctū pater intelligit. Vel duo Cherubim, qui cōtra se respiciūt, & in medio habēt
Isa. 6. b oraculū. Vel duo Seraphim q̄rū alter ad alterū clamat mysteriū
Mar. 15. e trinitatis, quorū vnus missus mūdat labia ꝓphetę, & dicit: Ignē veni mittere in terrā, & quid volo, nisi vt ardeat? Sed simpliciter Christ⁹ inter duos latrones agnit⁹ est, Vel à Iudęis & Gētib⁹ hinc inde eū cingētibus. Vel inter duo testamenta quę vitalia spirant. d ¶ Deus ab. Agnitio dei pīs venit his q̄ digni fūt in pleno lumie. & agnitio sēti. i. filij dei de mōte vmbroso & condenso. i. patre, q̄ est plen⁹ & tutib⁹, & oīa protegit & fouet, vel de sublimitate eloquij vmbrosi & cōdensi, mīstis testimonijs contexti. Vel Pharan, os videntis dicit, & de sermone eruditi viri venit noticia filij. Vel veniet. i. nascet in Bethlee, quę sita est ad austrū. Et q̄ ipe est q̄ dedit legē in Sina, de Pharā venit, q̄ est locus vicin⁹ mōti Sina.

Nicolaus de Lyra.

Operuit.

c ✠ a ¶ Nunqd ipe docere po. Lapis sculpt⁹, quasi dicer. nō. b ¶ Et oīs spiri. non est in visceribus eius. i. nullus spiritus est ibi: qa oīs nō. eq̄pollet nullo. c ¶ Dominus au. in templo sctō suo. i. in cælo, vbi magis refulget eius gloria. d ¶ Sileat à facie eius omnis ter. diuinitatem eius nulli alij attribuendo.
Moraliter. *c ¶ Dñs autē in templo suo. vnde talia respicit competenti tempore puniturus. & tunc lętabitur iustus cū viderit vindictā.

NICO. DE LYR. Cap. III.

DOmine audiui. Hīc consequenter ponitur oratio ꝓphetæ, cui tamen præmittitur talis titulus in Hebrēo: & est de integritate textus, sicut sūt tituli in libro Psalmorum, vt ibidem fuit dictum. Oratio Habacuc prophetæ pro ignorantijs. Et dicunt hīc aliqui, quòd prophe ta peccauit ex ignorantia murmurando de diuinis iudicijs quasi minus rectis dicens suprà capitulo primo. Propter eà egredietur iudicium peruersum. & ideò audita diuina responsione suum peccatum cognouit, & pro eius remissione orauit. Sed non videtur mihi verisimile, q̄ propheta à deo illuminatus & inspiratus ignorauerit diuina iudicia fore recta, saltem in generali: licet modum rectitudinis forsitan ignorauerit i particulari: & per consequens nō est verisimile, q̄ de eis murmurauit in persona propria, sed assumens personā infirmorū de diuinis iudicijs murmurantiū, sicut ibidem fuit dictū, & hoc apparet ex eo quod dicit hīc, Pro ignorantijs in plurali. Si em̄ loqueretur in persona propria, cōueniētius diceret in singulari, ꝓ ignorantia. Igit sicut supra accepit ꝓ sonā infirmorū murmurādo, ita hīc orādo, vt pēm ignorātię eis remitteretur à dño. Dñe audiui. Hic cōsequēter ponit oratio in q̄ ꝓpheta sic ꝓcedit: qa primò denūciat destructionē Babylōis. Secūdò, modū captionis, ibi: Nunquid in fluminibus. Tertiò, ꝓpīt in laudē deuotionis, ibi: Ego aūt: Sicut sup̄ dictū ē, ꝓpheta desiderabat potentū Chaldęorū destrui ꝓpter eorū malicia. & de eius futura destructione audierat diuinam responsionē ca. ij. iō exclamat. e ¶ Do mine audiui auditionē tuā. ponam ꝛ lectur Chaldęorū futurā quā audire me fecisti.
f ¶ Et timui. prę admiratione rigoris tuę iustitię: Vel aliter: Timui. de pœna infirmorum populi mei de tuis iudicijs murmurantiū. g ¶ Dñe op⁹ tuū id est punitionē Chaldęorū, quę fiet virtute tua magis q̄ hūana. h ¶ In medio annorum uiuifica illud. i. viuificabis ponēdo in effectu. Et istud mediū annorū referūt alij ad Balthasar, qui interfect⁹ fuit in virili ętate, & sic in medio annorū suorū. Tū videt mihi, q̄ melius potest referri ad annos destructionis ęcclię cuius destructione vsq; ad primū annum Cyri fluxerūt. lxij. anni secūm Hebrēos. & inde vsq; ad eius reparationē sexto anno Darij, xlvj. anni: Iohā. xij. d. Quadraginta & sex annis ædificatū est templū hoc. Et certum est, quòd hoc dicebatur de templo per Zorobabel reædificato. Balthasar verò in quo Chaldęorum regnum defecit, per duos annos fuit occisus ante primum annum Cyri, in quibus regnauit Darius Mœdus. Danielis quinto. & sic occiso Balthasar fuit, quasi in medio dictorum annorum, quia quinquaginta sunt ex parte vna: & quadraginta octo ex altera, Sciendum tamen quòd, xlvj. anni à primo anno Cyri vsq; ad festum Darij accipiuntur secundum computationem Gręcorum & Latinorum, secundū Hebrēos autem sūt pauciores, vt pleni⁹ dixi Esther j. & Danie. ix. Per hoc tamē non infringitur expositio dicta: quia quod est inter duos terminos dicit esse in medio, licet plus satis distet ab vno termino q̄ ab alio. & hoc modo primus ann⁹ Cyri potest dici in medio annorum, licet propinquior satis fuerit reparationi templi, quàm eius destructioni. De verificatione illius verbi Iohan. secundo. d. Quadraginta & sex annis &c. non est multùm curandū, quia nō est verbum Christi nec Euāgelistę, nisi tm̄ referēdo: sed est verbū Iudęorū obijcētiū Christo, cōtra quē multa falsa dixerūt, vt patet ex Euāgelijs. h ¶ Cum iratus fueris. populū Iudę captiuādo. i ¶ Misericordiæ recordaberis. ipsum per Cyrum liberādo. m ¶ Deus ab austro. Hīc alludit ꝓpheta historię eductionis populi de Aegypto, quę est ad austrū respectu Iudęę. & est sensus. Deus ab austro veniet. id ē sicut de⁹ à ptę australi venit eū ꝓpło, pplm̄ ad terrā promis-
c ✠ honis de
Moraliter. Moraliter. e ¶ Dñe audiui. Secundū sensum literalem capitulum istud est oratio Habacuc pro gratiarum actiōe de potestati Babylonicę deiectione. ¶ Mystice verò est oratio pro gratia rum actione de deiectione potestatis diabolicę per Christum. & sic dicit: Domi. audi. per prędicationem tuam & discipulorum tuorū. e ¶ Auditionē tuā id est obedientiā tuam deo patri de salute generis humani. f ¶ Et timui. amore filiali: quia tanta pro me fecisti. g ¶ In medio annorum vitifica illud. Christus enim .xxxiij. anno quod est quasi medium ætatis humanæ passus est. & tunc per mortem suam viuificauit genus humanū.
i ¶ In medio annorum notū faci. &c. tunc cū liberando patres de limbo notā fecit misericordiā suam contra iram suam de peccato Adę. m ¶ Deus ab austro veniet. Hic ponitur modus, quo venit in mundum q̄ processit ex feruore dilectionis diuinę, Ioh. iij. b. Sic de⁹ dilexit mūdū, vt filiū suū vnigenitum daret &c. & hoc significat per austrū vnde ꝓcuit feruor caloris.
*Et sanctus

a ¶Operuit. In aduentu Christi omnia repleta sunt gloria. vñ: A Glona in excel. deo, & in terra pax ho. bo. vo. Et pacificās quę in
Luca. b cęlis & quę in terra. ¶Sela hebraice Hiero. super. Lxx. diapsalma
semper id est ipse qui natus est in Bethleem, qui dedit legē in Si-
na, oibus præteritis & prę̄sentibus & futuris autor est. b ¶Ibit.
id est exeunti de baptismo occurret dia-
bolus, & stabit añ pedes eius qui tērat. xl.
dieb⁹. ¶Strans Saluator & ocio suo om
nia metiens, Gētes dissipat, mōtes & col
les seculi cōterit. Vel montes sunt dęmo
Selah nes. c ¶Pro iniquitate. Lxx. Pro
laboribꝰ: qa laborant de diuitijs vel ho
noribus, fiūt hospitiū dęmonū, qui esse
debuerūt templū dei vndeturbant: quia
alti facti semp mortē & iudiciū timent.
Madiā. i. ex iudicio, quia metu iudicij iā
cruciant. ¶Et ego lōgē antę vidi qꝫ tur
babunt tēntoria Aethiopię, & hoc ꝓ iniq-
tate: & turbabunt pelles. i. tentoria terrę
Madian, & hoc fiet ꝓ mutatis fluminibus. Vetus testamentū trāsit in nouum.
Cuius auditoribꝰ lotis in rubro mari, iā
nō iraseris, vt in mari. i. mūdo tu (dico)
Allego. q aſœdis. ¶Aethiopes terri qui vescūt
† petita carne draconis dęmōes sunt q̄rū taber-
naculū fit, quicūq; in hoc seculo ꝓpter
† transire fecit honores & diuitias laborat: quas postq̄
cōsecutꝰ est tradit se luxurię & voluptā-
Laborātes ꝓpter ho nibꝰ, vt quod auaricia cōgregauit luxu-
nores & di uitias qd riā cōsumatisti se ꝓ laboribꝰ fit hospitiū
allequent. dęmonū. Sed postq̄ fuerit ditatus & ex
altatꝰ, tūc cōscientia ꝓteritorū sęp mortē
& iudiciū formidabit, & cruciatꝰ q̄s se fe
cit meruisse, q̄tidiano pauore sustinebit.
d ¶Nunqd in flu. Hoc est breuiter di
cere sc̄m iram: Sicut Iordanē & mare
rubrū siccasti pro nobis dimicās (nō em̄
insęsibilibꝰ irat⁹ es) ita nūc q̄drigas cōsę
dens arcūq; corripies, salutē dabis ppło,
& quę iurasti patribꝰ & tribubus exple-
B bis in sempiternū. Nūqd in flu. Ambi
guē dictū. Si mala sūt flumia & mare, ira
scit deus & pcurit ea. Eloquētia hęre-
ticorū flumē est: qui agunt oī vēto do-
ctrię, & semp malicia fluctuāt. Mare sūt
super quos impetus fit domini, vt sentiant eius aduentum, & sci-
ant quibꝰ terminis cōcludant. Si bona sūt, Jaudant vel leuatur in
illis Iesus, & ecclesiam suam super huiusmodi mare collocat.

☞ Super equos

Nicolaus de Lyra.

☞ sionis deducendo. secundùm illud Deute. ñ. b. Nouit dñs
nus iter tuum habitans tecum. xl. annis, sic veniet cum Mœdis &
Persis ad liberandum ipsum de captiuitate Babylonica. a ¶Et
sanctus. id est deus qui est sanctussctōrū. b ¶De mōte Pha.
id est sicut perduxit populū per locum illum, Num. x. ita deducet
populum illum reducendo in Iudęam. c ¶Operuit cælos glo
ria eius. id est potestas eius gloriosa in destructione Babyloni-
ca. d ¶Laudis eius ple. est terra. quia de illa destructiōe mul-
te regiones gauisę sunt, quę fuerant à Chaldæis afflictę, vt dictū
est capitu. prę̄ceden. e ¶Splendor eius. id est armorum exer
citus Cyri & Darij, qui dicitur splendor dei, eò quòd ille exercitus
erat executor diuinę iusticię. f ¶Cornua in ma. eius. id est ar-
cus extenti & balistę, quia Persæ & Mœdi erāt optimi sagittarij.
g ¶Ibi abscondita est for. eius, quia victoria illi exercitui con
cessa, magis fuit virtute diuina latente quàm humana. h ¶An
te faciem eius ibit mors. In Hebrę. habet: Pestilentia. Aduen-
tū em̄ Cyri & Darij cōtra Babyloniam prę̄cessit mortalitas de-
bilitans virtutē Chaldæorū. i ¶Egredie. diabo. an. pe. eius,
quia tales pcussiones frequēter fiūt ꝓ dęmones, sicut dicit de Ae-
gyptijs Psal. lxxviij. d. Immissiones ꝑ angelos malos. k ¶Stetit.
Hic incipit versus alius in Hebrę, & refert ad exercitū Cyri & Da
rij qui steterit in obsidione Babylonię vsq; ad eius captionē. ideò
subdit: l ¶Et mēsus est. quia terra Babyloniæ fuit diuisa prin
cipibus exercitus sc̄m suā portionē. m ¶Aspexit. s. aduersari
os cōsidenter. n ¶Et dissoluit Gen. s. Babylonis, & eam adiu
uantes. o ¶Et contriti sunt mon. seculi. id est maiores princi
pes Babylonię, qui añ erāt altiores in hoc seculo. p ¶Incurua-
ti sunt col. i. humiliati, & dejecti principes minores. q ¶Ab iti C
neribus æter. eius. i. à processibus exercituū Cyri & Darij, ab
æterno prę̄uisis à deo. r ¶Pro iniquitate. scilicet destructiōis
tēpli à Chaldæis, vt prædictū est ca. prę̄ced. s ¶Vidi tentoria
Aethiopiæ, scilicet turbata: & similiter Madian. vnde qđ dicit
hīc: Pelles. In Hebrę̄o habetur Cortinę. Isti em̄ ppli fuerūt cum Nabuchodono
sor in destructione templi, & cū nepote
eius Balthasar fuerūt debellati. v ¶Nū
quid. Hīc cōsequēter ponit modus ca- Diuisio
ptionis. Et diuidit in tres ptes, qa ꝓpheta
prìò denūciat captionis modū, sc̄dò
approbat diuinū iudicium, ibi: Audiui.
tertiò reuertit ad ꝓpositū, ibi: Ficus em̄.
Prima adhuc in duas. qa primò iste mo
dus exprimit, sc̄dò, historię solue alludi-
tur, ibi: Sol & luna. tertiò, reuertitur ad
narrandū captionis modū, ibi: Viam se †splēdores
cisti. Circa primū sciēdū, qꝫ Persę & Mœ de loco ei⁹
di videntes ciuitatē Babylonis inexpu- ꝓcedebant
gnabilē ꝓpter murorū altitudinē & for
titudinē lōgē à ciuitate diuiserūt fluuiū
Euphraten in plures alueos, & sic ꝑ al-
ueū principalē diminutum intrauerūt ci
uitatē, vbi nō erat murus. & hoc est qđ
dicit: Nunqd in fluminibus. i. in Eu
phrate. q dicit flumina in plurali. Tum
ꝓpter eius magnitudinē. Tum ꝓpter di
uisionē dictā. x ¶Iratus es dñe. inferendo Babyloniis effectum tuę vidictę
q. d. Sic. y ¶Vel in mari, id est in Eu
phrate qui nominat mare more Hebrai
co, qa omnis congregatio aquarū ma-
gna mare dicit, sc̄m illud Gen. j. a, Cō
gregationesq; aquarum appellauit ma
ria. z ¶Indignatio tua. contra Ba-
bylonios. q. dic, Sic: Non enim talis di-
uisio Euphratis videbat posse fieri nisi † vidit
☞ speciali ad-
uentu.

a ¶Ex Aegypto vocaui filiū meū. ¶A Theman quod in
terpretatur ab austro veniet, ergo a meridie a filijs
ab austrō. ueniet: & sanctus de mō- a b
clarę locis. a ¶Umbroso & condenso
b ¶Semp vel diapsalma. ¶Sedit a dextris virtu
te Pharan Operuit cælos gloria c
tis dei. a ¶Curret velociter sermo eius. ¶Quia
ad mirabile est nomen tuū in vniuersa terra.
eius, & laudis eius plena est terra. d
a ¶Quia splendor quoq; eius quasi sol iustitiæ radia-
uit. b ¶Trophea crucis. ¶Cornua pro regnis sæpe po
nuntur, vel positū miracula eius increuerunt vel cores-
cauerunt, manus ingentur in cornibus crucis.
¶Quasi.
Splendor eius, ut lux erit: † cornua e
¶In ipsis cornibus.
in manibus eius. Ibi abscondita est f
¶Exinanitus se vsq; ad mortem.
b fortitudo eius: ante faciem eius ibit h
a ¶Mortē destruet. b ¶Eo intrante, fugit diabolus.
† mors. Egredietur diabolus ante pe i
a ¶Subit & metiuntur, ab his diuidet quos assumet.
des eius, stetit & mēsus est terram. k l
¶A glacie,
Aspexit & † dissoluit Gentes, & cō- m n
¶Non dei.
a ¶Qui ante aduentū erant credū quorū superbiū ne
mo humiliare poterat.
triti sunt montes seculi. Incuruati o
a ¶Per prędicatores.
sunt colles mūdi ab itinēribus æter q
a ¶Dei, quia æternitas per carnem venit ad nos, vel
semper ab initio mundi ad sanctos venit per quos iter
superborum incurauit.
nitatis eius, Pro iniquitate † uidi ten r
a ¶Idem g tabernacula Aethiopum. i. dæmonum.
toria Æthiopiæ: turbabūtur pelles s
a ¶Scisciatur prophetia. ¶Verba dei quæ manifestio
ra sunt & dant potum, flumina dicuntur, sacramenta,
profundum mare.
terræ Madian. Nūnquid † in flumi- x
nibus iratus es dñe, aut in flumini- y
bus furor tuꝰ, uel in mari īdignatio z

ti sunt col. i. humiliati, & dejecti principes minores. q ¶Ab iti C
neribus æter. eius. i. à processibus exercituū Cyri & Darij, ab
æterno prę̄uisis à deo. r ¶Pro iniquitate. scilicet destructiōis
tēpli à Chaldæis, vt prædictū est ca. prę̄ced. s ¶Vidi tentoria
Aethiopiæ, scilicet turbata: & similiter Madian. vnde qđ dicit
hīc: Pelles. In Hebrę̄o habetur Cortinę. Isti em̄ ppli fuerūt cum Nabuchodono
sor in destructione templi, & cū nepote
eius Balthasar fuerūt debellati. v ¶Nū
quid. Hīc cōsequēter ponit modus ca- Diuisio
ptionis. Et diuidit in tres ptes, qa ꝓpheta
prìò denūciat captionis modū, sc̄dò
approbat diuinū iudicium, ibi: Audiui.
tertiò reuertit ad ꝓpositū, ibi: Ficus em̄.
Prima adhuc in duas. qa primò iste mo
dus exprimit, sc̄dò, historię solue alludi-
tur, ibi: Sol & luna. tertiò, reuertitur ad
narrandū captionis modū, ibi: Viam se †splēdores
cisti. Circa primū sciēdū, qꝫ Persę & Mœ de loco ei⁹
di videntes ciuitatē Babylonis inexpu- ꝓcedebant
gnabilē ꝓpter murorū altitudinē & for
titudinē lōgē à ciuitate diuiserūt fluuiū
Euphraten in plures alueos, & sic ꝑ al-
ueū principalē diminutum intrauerūt ci
uitatē, vbi nō erat murus. & hoc est qđ
dicit: Nunqd in fluminibus. i. in Eu
phrate. q dicit flumina in plurali. Tum
ꝓpter eius magnitudinē. Tum ꝓpter di
uisionē dictā. x ¶Iratus es dñe. inferendo Babyloniis effectum tuę vidictę
q. d. Sic. y ¶Vel in mari, id est in Eu
phrate qui nominat mare more Hebrai
co, qa omnis congregatio aquarū ma-
gna mare dicit, sc̄m illud Gen. j. a, Cō
gregationesq; aquarum appellauit ma
ria. z ¶Indignatio tua. contra Ba-
bylonios. q. dic, Sic: Non enim talis di-
uisio Euphratis videbat posse fieri nisi † vidit
☞ speciali ad-
uentu.

a ¶Et sanctus. i. Christus q dicit sā- D
ctusctōrū. Dañ. ix. b ¶De mon. Pha Moraliter
ran. q interptat frugifer: Christꝰ eum † contra
in humana natura ꝓcessit de ỹgine fru flumina
ctifera, quę dicit mōs, de q̄ abscisus est la
pis sine manibus. Dañ. ij. c ¶Operuit
cælos glo. & laudis eius plena est terra, nā in eius natiuitate an-
geli cantauerūt: Gloria in altissimis deo. Et in terra pax homini-
bus bonæ volūtatis. Luc. ij. b. e ¶Splendor eius vt lux erit.
scilicet in euidentia doctrinę miraculis cōfirmatæ. f ¶Cornua
in ma. ei. i. manus eius in cornibꝰ crucis fuerunt extensę. Et est ibi
figura quæ dicit Hypallage. sicut cùm dicit: Perflauit fistula buc-
cas. i. bucca perflauit fistulas. Et hoc modo exponūt alij docto-
res illud Ierc. xj. d. Mittam⁹ lignum in pa. eius. i. mittam⁹ Christū
qui est viuus panis in lignū crucis. g ¶Ibi abscondita est for
titudo eius. vñ Iudæi dicebant Matt. xxvij. c. Alios saluos fecit,
sęipsum non potest saluum facere. h ¶Ante faciem eius ibit
mors &c. quia per mortem Christi mors & diabolus fuerunt
expulsi. k ¶Stetit. Hic incipit versus in Hebræo. ideò non con-
iungitur literæ præcedenti, sed sequenti sic: Stetit & mensus
est terram. Christus enim stetit in medio discipulorum post su-
am resurrectionem, & misit eos prædicare per orbem: Matthęi
vltimo. d. Euntes docete omnes Gentes &c. ideò dicit: m ¶As-
pexit, & dissoluit Gentes: aspexit enim eas oculo misericor-
diæ, & dissoluit à vinculo idololatriæ. o ¶Et contriti sunt
montes seculi. id est maiores principes mundi. p ¶Incuruati
sunt colles. id est minores principes, quia multi de illis & de istis
submiserunt humiliter colla sua iugo Christi. & subditur causa.
q ¶Ab itineribus æternitatis eius. id est ex miraculis virtu
te diuina (quæ est æterna) factis. r ¶Pro iniquitate. Hīc ponitur punitio Iudæorum pro morte Christi, cùm dicitur: Pro iniqui-
ta. scilicet Iudæorum. s ¶Vidi tentoria Aethiopiæ. i. po
testatis Romanæ quæ dicit Aethiopia, eò q̄ erat idololatrīs olim
Gentiū denigrata: t ¶Turbabuntur pelles ter. Ma. i. Iudæę,
qa Madian interptat cōtentio. Iudæa namq; ꝓ Christi morte per
missa est à deo rebellare Romanis, ex q̄ secuta est eius destructio.
v ¶Nūqd in fluminibꝰ iratus es &c. q. dic. cōtra res insensi
biles quę peccare nō possūt, nō est ira tua, sed cōtra Iudęos, qbus

Gloſ. ordi. Habacuc Cap. III. De Lyra

☞ a ¶Super equos tuos. animas ſanctorũ. In his curribus equi-
E tans totũ luſtrat mundum & intẽdit arcũ & non interim emittit:
vt qui modõ territus fuerit, nõ ſentiat emiſſionẽ: & hoc facit ſem
per. Semp enim in ſanctis armatus ſedet, & diſcurrit in ſalutẽ or-
bis. & per hoc diuides & diſperges fluuios terrę dimicãtes aduer-
ſus tuũ populũ. vel fluuijs ſcindes terra,
†Quia aſcẽ diſti vt in terræmotu noui fontes emanent,
alij obturentur, ita per aduentũ Chriſti
orbe cõcuſſo, fontes Iſrael obturati ſũt,
Apoſtoli emanauerunt. Sicut venæ cor
poris ſanguinẽ habent, ſic venę terrarũ
aquas latentes quæ concuſsione erum-
punt. ſic & anima naturaliter habet aq̃s,
ſed per ſe concordiã latentes verbo dei
Gene. 26. c. concuſſæ erumpunt. hi ſunt putei Abra
ham, quos Philiſthęi obſtruũt. b ¶Flu
Gene. 9. b. uios. Quia ſuſcitauit dñs arcũ ſuum, vt
tribubus iuramenta redderet quæ locu-
tus eſt. Conſequenter dicit: Fluuios. ad
†ſciditi uerſus tuum populum dimicantes diui-
des atq; diſperges. c ¶Gurges aqua
rum. Sunt aquæ ſempiternę, quę fluunt
de fontibus Iſrael: Sunt breues quæ flu-
unt in mare, quarum finis p̃ditio eſt. hę
ſũt hæreſes, quę ad tp̃s florẽt. ¶Gurges
impetus & pſecutio eorũ ceſſauit, & tũc
abyſſus. i. inferi laudauerũt te. tũc etiam
ſuperbi. i. angeli quaſi plauſu manuũ ele
uatarũ victorẽ demõſtrarũt. d ¶Sol &
luna. Sol tuus & luna, quæ pondere ma
lorũ & errore tenebrarũ operiebãtur, re
ceperunt lumẽ ſuum priſtinũ. e ¶In lu
ce. Sagittæ leuiores. haſta maior. Sagit-
†ira calca ſti tæ ſunt plagę dei. haſta eruditio. f ¶In
fremitu. Quando populi tui vidicabis
F iniuriam terrena regna calcabis, & oẽs
Gentes admirari facies, quia egreſſus es
in ſa. po. tu. & veniſti ad eos cum Chri-
ſtio tuo: quo veniẽte percuſiſti Antichri
ſtum in hoc ſeculo. quod eſt in maligno
poſitum. vel ipſum diabolum qui impie
tatis caput eſt. quem eiecit de hoſpitio,
vt ibi habitet iuſtitia. g ¶Egreſſus
es in ſa. po. tui &c. quia ad te ingredi
non poterant. h ¶Percuſiſti caput de do. Sicut eccleſiæ
1. Cor. 11. a. & omnis viri Chriſtus caput, ita cunctorum dęmonũ, qui in hoc
ſeculo dimicant, eſt caput Beelzebub princeps dæmoniorum. &
ſingulæ eorum turmæ habent capita & principes ſuos, verbi gra
tia: Spiritus fornicationum habent præpoſitum ſuum, ſpiritũ va
næ gloriæ, ſpiritus mendacij, ſpiritus infidelitatis habent præſi-
des militiæ ſuæ. Sed clementiſsimus deus, vbi fuerat caput peſsi-
mum, eo abſciſſo ſæpe ponit caput optimum. Traduntur Hebręi
Reſeph ar chidęmo nis nomen ſecundum Hebræos, & quare Reſeph dæmonis eſſe nomen. qui principatum tenet inter alios:
& propter nimiam velocitatẽ atq; in diuerſa diſcurſum auis &
volatile nuncupat. ipſumq; eſſe qui in paradiſo ſub figura ſerpẽ
tis mulieri ſit locutꝰ, & ex maledictione qua à deo cõdẽnatus eſt
acceꝑiſſe nomen. Siquidem Reſeph reptãs ventre interpretatur.
i ¶Denuda. LXX. Suſciraſti vincula vſq; ad collũ in finem, vt
depoſito priori iugo, vincula charitatis leue iugũ ſubeamus in
curru Chriſti. Hîc compulſi pro Sdah poſuerunt in finẽ. Denu
da. i. abſcõdita eiꝰ apta feciſti, nõ ad breue tẽpus, ſed in perpetuũ
Matt. 11. d. Denudaſti fun. Fundamentũ Chriſti, qđ eſt in aia Allophyli
terra obruerant: ſed electa terra & optimum fundamẽtũ nudaſ,
vel ornaſ, vt alij ponunt, vt appareat & ſuam recipiat claritatẽ,
& hoc in ſempiternũ. k ¶Eius impij. Impiꝰ eſt vel Nabucho

Nicolaus de Lyra.

☞ dono-

c-✠ſpeciali adiutorio dei. a ¶Qui aſcen. ſic eſt in libris corre
ctis & in Hebræo. b ¶Super equos tuos. i. ſup. equos Mœ
dorũ & Perſarũ, dãdo eis & eq tibus virtutẽ capiẽdi Babyloniã.
c ¶Et quadrigæ. in qbus pugnabãt antiqꝰ. d ¶Salua. Ca
ptio eñ Babyloniæ fuit ſaluatio populi Iudæ p Cyrũ liberãtem
eũ à captiuitate. e ¶Suſcitans. i. arcus Mœdorum & Perſarũ,
qui dicuntur tui, quia ad executionem tuæ iuſticiæ extẽti. f ¶Iu
ramenta. i. ad ſeruandũ iuramẽta, quæ feciſti Abrahã Iſaac, & Ia
cob de terra à tribubus poſsidẽda, quia per hoc redierunt duę tri
bus, & aliqui de decẽ in Iudæam. g ¶Fluuios ſcin. i. Euphra
tẽ modo ſupradicto, ita cp eſt repetitio eiuſdem ad maiorem
expreſsionem,

expreſsionem. h ¶Viderunt te aquæ. in effectu poteſtatis tuæ. G,
i ¶Et dolu. mont. i. ſuperbi Babylonij. k ¶Gurges aquarũ
tranſ. i. impetus Euphratis à ſuo alueo diuerſi modo prędicto.
l ¶Dedit abyſ. vo. ſuam. i. fundus Euphratis denudatus aq̃s:
ita oſtendit dei virtutem ſuper Babylonios, ac ſi clamaret ſi cut
dicitur ca. pręce. Lapis de pariete clama-
bit. m ¶Altitudo. ſiue deus, qui nõ
ſolũ dicitur alt⁹ in concreto, ſed etiã al-
titudo in abſtracto, ſicut dicit veritas &
iuſticia, & hoc propter excellentiam ſuę
†ad ſalutẽ altitudinis. n ¶Manus. ad puniendũ
Chaldæos. o ¶Sol & lu. Hîc ꝓphera
alludit hiſtorię Ioſue eũ dr: Sol & lu.
ſicut ſteterunt pugnante Ioſue contra
*Selah Chananęos in ſignum diuinę virtutis ſi
bi aſsiſtentis, ſic aſsiſtet virtus dei Mœ-
dis & Perſis pugnantibus contra Chal
dęos ideò ſubditur: p ¶In luce ſa-
gittarum. id eſt eorum ſagittę à te diri
genꝫ ad interficiendũ Chaldæos, & ſimi
liter eorum haſtę, ꝓpter quod dicuntur
tuę quia à te directę in executionẽ tuæ
iuſticiæ. q ¶In fremi. exercitus Cyri &
Darij. r ¶Cõcul. ſ. Babylonis. s ¶Et
in fu. i. in vindicta tua. t ¶Obſtupe.
ad auxiliũ Baby. veniẽtes. v ¶Egreſ.
i. egredieris cũ Mœdis & Perſis eos di-
rigendo. x ¶In ſalutem. quia p
illam victoriam Cyrus dedit populo li
centiam reuertendi in Iudæam. ideò ſub
ditur. y ¶In ſalutem. id eſt Cyro, Quõ Cyr⁹
de quo dicitur Iſaię. xlv. a. Hæc dicit dñs dicẽt Chri-
Chriſto meo Cyro &c. Sciendũ tamen, ſtus.
cp Cyrus ibi non dicit Chriſtus, niſi in-
quantũ fuit figura Ieſu Chriſti. & ideò H
hæc litera ad Ieſum Chriſtum principa
liter eſt referenda, vt ſit ſenſus. Sicut fui
ſti cum Cyro ad liberationem populi
tui de Babylone, ſic eris cum Ieſu Chri
ſto ad liberationem populi de inferno,
quæ ſalus eſt figurata per ſalutem popu
li à Cyro datam. z ¶Percuſiſti
ca. id eſt Balthaſar regem. b ¶Denu-
daſti fun. eius vſq; ad collũ. i. manife
ſtè oſtendiſti multiplex eius vicium per vindictæ tuæ effectum.

c-✠Maledixiſti

✠ dediſti legem & prophetas, & ipſi occiderũt te. a ¶Qui aſcẽ-
des ſuper equos. i. ad faciendum vindictam de tãta nequitia. Moraliter
Et reſpondet dicens: e ¶Suſcitans ſuſci. ar. i. exercitum Ro-
manorum in quo ſagittarij multi erant. f ¶Iuramenta tri
bu. id eſt ad implendum patribus promiſſa quæ per Chriſtum
ſunt impleta in eius morte & reſurrectione, & crucifigentium Iu
dæorum deſtructione. g ¶Fluuios ſcindes. Hîc agitur de
diſcipulorum Chriſti prædicatione poſt eius aſcenſionem, cùm
dicitur: Fluuios ſcindes ter. &c. Dicuntur enim prædicatores
fluuij, mundum rigantes doctrina ſalutari, quia tunc fuerũt ſciſ-
ſi. i. diuiſi ad prædicandum in diuerſis partibus mundi. h ¶Vi
derunt te aquæ do. mon. id eſt principes Romani, qui viden-
tes fidem Chriſti augmentari doluerunt & eam extinguere vo
luerunt, ſicut patet de Nerone & pluribus alijs ſequentibus. ideò
ſequitur: k ¶Gurges aquarum. i. impetus perſecutionum
tranſiit ſuper Chriſtianos vſq; ad tempora Conſtantini, de quo
ſubditur: l ¶Dedit abyſſus &c. Per altitudinem intelligi-
tur Conſtantinus cui totus orbis erat ſubiectus. ſuſcipſe verò manũ
ſuam leuauit ad protegendum Chriſtianitatem: & tunc abyſſus
dedit vocem ſuam, quia Chriſtiani prius in abyſſo tribulationis
poſiti eruperũt ſolenniter in diuinam laudem. o ¶Sol & lu
na ſtete. id eſt Chriſtus & beata virgo patenter honorati fuerũt
in eccleſijs, qui prius colebant in criptis & locis occultis. p ¶In
luce ſagittarum tuarum ibunt &c. Tunc enim doctores ec-
cleſiæ liberè diſcurrerunt ad prædicationẽ fidei Chriſtianæ. Sed
quoniam perfecta victoria Chriſti erit in morte Antichriſti, ideò
ſubditur de ipſo: q ¶In fremitu. ſ. exercitus Antichriſti, qui
erit à deo permiſsiue. Sed quia deus illam tribulationem breuia-
bit, ideò ſubditur: v ¶Egreſſus es in ſalutem &c. ſcilicet
electorum. z ¶Percuſiſti caput &c. ſcilicet Antichriſtum.
a ¶De domo impij. id eſt diaboli. b ¶Denudaſti fun-
damentum eius. i. denudabis fallaciam eius per Enoch & Eliã.

✠ Maledixiſti

☞ donoſor vel oīs aduersarius populi nō dei solū sceptris sed & ca-
A piti quod percussēras bellatorum qui venerunt vt turbo ad dis-
pergendū.i.vt euerterent Israel & captiuarent.Ita autem exultāt
vorantes paupere Israel sibi subiectum.quasi hoc in abscondi
to facerent,id est te ignorante.Venisti itaq; ad prelium pro po-
pulo tuo,& quadrigas mittens in aquas
i.in Gētes multas.fecisti eis viā in luto.i.
vt conculces,& quasi lutū conteras eos.
a ¶Sicut eius.Sed ita vanè, sicut qui
occidit pauperem,quem putat diuitem.
b ¶Audiui.In persona sua de toto po
pulo.Audiui & con.Et ego per spiri-
tum audiui quæ patientur equi, & caro
tremuit: & ab hac voce contre.da.m.
c ¶Ingredia.Nunc libenter patimur
angustias oēs,& à tua comminatione to
tis visceribus tremimus:& non hoc solū
sed vltro appeto,Ingredia. d ¶In os-
sibus.Non solùm in carne, sed etiam in
medullis ossium & stratus putredine cor
poris & vermibus scateat, vt eū pro pec
catis sustinu ero angustias o mnes captiui
tatis,requiescam cum Abraham,Isaac &
Iacob,& cæteris qui sunt populus accin-
ctus.Hęc allegoricè,vt sit allegoria mixta
historiæ: quia aliquādo historia ipsa me
taphoricè texit,nec semper eius metapho
ra allegoriam sonat. Secundùm historiā
autem in persona populi dicit se libēter
in captiuitate pati quēlibet,vt eo tempo
re quiescat quo maledicet sceptris impij
& equi conculcabunt lutum, vt pòst eū
sanctis Zorobabel & Iesu reuertatur in
terram promissionis, sed hoc non vult
litera libri. ¶Videns hīc propheta de-
structionem inimicorum victoria dei
reuertitur ad seipsum, dicens se malle eū
iustis tribulari, q̄m cū malis æternaliter
cruciari. e ¶Tribulationis. quia tūc
omnia auferētur homini, secundū illud:
Psal.48.d Homo cū interierit non sumet oia, neq;
B descendet cum eo gloria eius. f ¶Ficus. Ideò hīc volo pari, &
post ascendere ad po.accin.quia veniet dies tribulationis, & cæte
ris in angustia constitutis,ego lętabor in tua maiestate:vel cū vene
rit dies Iudaicæ euersionis:ego pereunte populo electus sum, &
Ioh.6.a sociabo me discipulis Christi ascendens montana: quia in monte
Mat.11.b eos docet relictis inferius turbis,quia sic ad quam venit esuriens
i.populus Iudæorum non dat poma.& ideò maledicitur, nec fert
fructum non in secula seculorū:sed vsq; in seculum.i.cùm Gentes
intrauerint. Hæc est ficus,pro qua rogat agricola.i. Gabriel vel
Michael,cui commissus est populus Iudæorum, qui in passione
precatur, da eis spacium pœnitentiæ & noli subuertere, & si qui-
dem fecerit fru.suspensiue subaudiat,transferes in alteram vineam
i.ecclesiam. Venit tertiò per legem, per prophetas, per seipsum.
Post passionem data pœnitētia.xlij.annis,quia non fecit fructum
subuersa est.qui verò conuersi sunt ad populum Gentium trans-
lati sunt,ad quem propheta ascendit. Vinea.i. populus qui non
Luc.13.c fecit fructum,sed spinas: non iudicium,sed clamorem dicens:Cru
Ioh.9.c cifige crucifige eum.Et:Nō habemus regem nisi Cæsarem, qui oc
Psal.79.b. cidit post seruos filium :& ideò exterminauit eam aper de silua.
Rom.11.c Oliua.id est populus cuius ramis fractis oleaster inseritur: Vel:
Ioh.15.a Ficus,spiritussanctus pro pomorum dulcedine. Vinea, Christus
Iudi.9.b quæ dicit:Ego sum vitis: oliua pater à quo omne lumen. In li-
bro Iudicum dicuntur ligna siluarum venisse ad has arbores, vt
regnent super se quod nunc̄ fit,Sed rhamnus imperat eis quę ha-
ber spinas & ignem,vt vulneret & comburat aruа. Ieruſalē olim
in montibus sanctis,nunc campestris dicitur,quæ non solùm nō
alit rationales,sed nec pecora & boues qui portent iugū dei, hæc
omnia auferentur à populo,quia iniquè egit in deum. Si autem
diem tribulationis de cōsummatione accipis,omnia ad eos referes
qui dicunt se esse de ecclesia non habentes opera.& ficus, vinea,oli
ua,id est trinitas non auferet eis fructum suum,& non solùm non
habent frumenta hominum,sed nec cibos pecorum & iumento-
rum & pro montibus in humili versantur. g ¶Ego au-
tem in & cætera. Iudæis per orbem dispersis dicit propheta
ex persona credentium : Sed si de consummatione accipis sic di-
cetur:Sicut percussa Aegypto,ficus,vinea,oliua, campi non da
bant fructum & deficiebant pecora, quia non habebant cibos:
☞ & Israel

a ¶Vt præbeant colla equisi Christo.
b ¶Diminuendo. c ¶Regnia.

usque ad collum.*Maledixisti sce- a
ptris eius,capiti bellatorū eius ue- b c
nientibus,ut turbo ad dispergen- d
dum me.Exultatio eorū,sicut eius e
a ¶Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis.
qui deuorat pauperem in abscondi
a ¶Filius destructis. b ¶Huius seculi,vbi est iustū curarū.
to.Viam fecisti in mari equis tuis, f
¶Prædicta. g
b in †luto aquarū multarum. Audi- h i
¶Ne simile sustinerem.
ui,& conturbatus est uenter meus: k
¶Sollicet tua. a ¶Pauor mentis in ore signatur.
à uoce contremuerunt labia mea. l m
a ¶Sed. ¶Si libenter patiar quod passus est Iob.
c d †Ingrediat putredo in ossib⁹ meis, n
¶Vel tua. a ¶In consummatione mundi.
& subter me †scateat.† Vt requie- o
a ¶Dies illa dies irę, dies cala.& mi. b ¶Malorum.
c ¶Semp enim ascenditur a iusto.
scam in die tribulationis,ut ascen- p q
a ¶Fortem bellatorē. ¶Hæc audet dicere tribulatus.
dam ad pōpulum accinctū nostrū. r
f Ficus enī nō florebit,& nō erit ger- s
a ¶Aliud promittit:Omnia quæ dixerit deus faciemus,& aliud facit.
men in uineis.Mentiētur opus oli- t
uę,& arua non afferent cibū.Absci- u
detur de ouili pecus:& non erit ar- x
g mentum in præsepibus.Ego autem y

c ✝a ¶Maledixisti sceptris eius.i.dominationibus eius. C
b ¶Capiti bellatorum eius.i.principi suę militię,& subditur
causa:c ¶Venientibus vt tur.i.cum impetu & furore.d ¶Ad
dispergendum me.i.populum meum in Ierusalem & Iudæa.
e ¶Exultatio eorum.in destructione ciuitatis & templi capti-
uatiōe populi.Sicut eius. f ¶Viam
fecisti.Hīc propheta reuertit ad narran
dum captionis Babylonię modum *Selah.Per
sicut in cantilenis idem frequēter repetit, fodisti ba-
qui modus fuit per diminutionem Eu culiscius ca
phratis,qui dicit hīc mare, sicut & suprà put exerci-
cū dicit: Viā feci.i.in Euphrate.g ¶E- tuum eius.
quis tuis.i.equis Mœdorū & Persarū,
qui dicuntur tui,eò q̄ à te sunt directi in
executione tuæ iusticiæ. h ¶In luto
quia alueus Euphratis non erat totaliter
desiccatus,& sic erat ibi lutum derelictū
ab aquis multis, quæ ibi antè fuerant.
i ¶Audiui.Hīc consequenter ꝓphe-
ta approbat iudicium diuinum de capti
uatione populi sui ad purgationem pec
catorum,dicens: Audiui.i.populum in
firmum murmurantem contra tuum iu
dicium de eius captiuatione. k ¶Et
conturbatus.Timui enim, ne suo mur
mure ad iram prouocaret te. l ¶A uo-
ce.i.murmuris eorum. m ¶Contre- †Ex
muerunt.quasi loqui non potentia,sed
tantùm cum tremore moueri. n ¶In-
grediatur putredo.q.d.captiuitas sup
nos inducta qua aliquando putrefiunt
corpora,est patienter tolerāda .o ¶Vt
requiescāt.à labore captiuitatis. p ¶In
die tribulatio.i.tempore Babylonicæ
destructionis. q ¶Vt ascendam. de
Chaldęa in Iudæam per Cyri licentiam. D
r ¶Ad populum accinctum. id est
armis paratum. Sic enim ascenderunt fi-
lij Israel de Babylone ,propter pericu-
lum hostium in via. Vel dicitur populꝰ
accinctus.id est dispositus ad gradiendū
Et loquitur hīc propheta in persona populi de Babylone reditu-
ri,quia tempore illius captiuitatis ipse erat in Iudæa secundum hi
storiam Danie.xiiij.Quamuis enim non sit autentica,tamen pro-
babilis reputatur. s ¶Ficus.suprà posuit modū captionis Ba
bylonis ex debilitatione ciuium,hīc idem ostēdit ex defectu victua
lium.dominus enim ante aduentum Cyri & Darij contra Baby-
loniam induxit terræ sterilitatem, ita q̄ sortalicia non potuerunt
sufficienter muniri,ideò dicitur:Ficus enim non florebit.ideſt mo
dicùm florebit,ita q̄ faciet modicū fructū,quasi pro nihilo repu-
tandū,secundū qd dicitur.ij.Physicorum.Quod modicum est,q̄si
nihil reputat:& etiam secundū cōmunem modum loquendi quo
dī:nihil est in arboribus quādo ibi est modicꝰ fructus. & ita intel
ligit illud qd subdit de vineis,oliuis, & aruis. t ¶Abscidetur.
quia propter defectum pastus animalia poterūt parū fructificare.
v ¶Ego autem. Audita Babylonis destructione,& populi Iu-
dæ liberatione propheta exclamat,dicens:Ego autem in domi-
no gau.applaudens diuinæ iusticiæ & liberationi populi Iudæ.
c✝Et exulta
✝a ¶Maledixisti sceptris.i.regibus sibi adhærētibꝰ c ¶Ve Moraliter.
nientibus.s.impetuosè ad destructionem ecclesiæ. c ¶Exulta-
tio.secundùm illud Prouerbio.ij.c. Lætantur cùm malefecerint.
f ¶Viam fecisti in ma.huius mundi. g ¶Equis tuis.i.An
tichristo & sequacibus suis,qui erunt sicut equus & mulus.Dicū-
tur autem equi dei,quia discurrent ex eius permissione. h ¶In lu
to aquarum mul.i.carnalū fœditatum quas Antichristus cum
suis exercebit. i ¶Audiui.Multi namq; Christiani audientes a-
cerbitatē ꝑsecutionis Antichristi,& timētes de ꝓpria fragilitate
mori prælegerūt añ dictā tribulationē ne deficerēt in ea.& sic dicit
in eorum persona: Audiui.futurum Antichristum. k ¶Et con
turbatus.i.cor meum præ horrore.m ¶Cōtremuerunt labia
mea. non potentia loq; præ timore.n ¶Ingrediatur pu. &c.
i.vtinam sim mortuus anteqū veniat Antichristꝰ. o ¶Vt requie
scam.i. in sepulcro , qñ erit Antichristi tribulatio.q ¶Vt ascē-
dam ad populum accinctum. no.i. societatem sanctorum in
corpore & anima post iudicium Et quoniam tūc cessabit genera-
tio,sequitur: s ¶Ficus enim non flo.& subdit sanctorū vita,
cùm dicitur: v ¶Ego autem in domino.& patet sententia.

& Israel exultabat. sic in fine mundi, quando refrigescet charitas
E & non dabit fructus operū, tunc iustus lętus dicet: Ego autē in
Supra. 1. a. domino gaude. & eductus ad summum cantabo tropheū qui
in principio dixi: Clamabo et nō exaudies, qui de iusticia eius &
de iudicio causatus sum, laudabo equitatem.

Nicolaus de Lyra.

a in dño gaudebo, & exultabo in deo
a ¶Quia. b ¶Nō iusticia legis. ¶Nō aliud.
b †Iesu meo. Deus dns fortitudo mea
a ¶Vt calcem super aspidē & basiliscū. b ¶Inter cete
ros qui habent virtutē cerui, ponet me.
c & pōnet pedes meos quasi ceruo-
rum. & super excelsa mea deducet
a ¶Qui primus in agone vicit. b ¶Inter angelos ca
nam triumphū ejus, & in terra pacem hominibus.
d me †victor in psalmis canentem.

a ¶Et exultabo in deo &c. i. sa
lutari meo liberate populū meū de ca
ptiuitate Babylonica, & sed'm hoc Ie
†salute mea sus est nomē appellatiuū. sed quia di
ctum est q liberatio de captiuitate Ba
bylonica figura est liberationis patrū
de limbo inferni, sic fienda per Iesum
Christū, & vtrāq liberationē videbat
propheta futurā. ideo Iesus est hīc etiā
nomen ꝓprium. b ¶Deus dns for
mea. educendo me sua virtute. primō
†vt triumphē in mu de Babylone, secundō de inferno, vt dictū est. & sic est verbū ꝓ
sicis instru phetę loqntis in ꝑsona populi in Babylone captiuati, & in lym
mentis bo detēti. c ¶Et ponet. quia redeūtib⁹ de Babylone dedit vir
tutē & agilitatē gradiēdi, & liberatis de limbo virtutē egredien
di, & ad cælum ascendendi. ideō subditur: Et super excelsa. qa
popul⁹ de Babylone rediens ascēdit in Iudæam, quæ est terra
mōtuosa, & potissimē qa venit in Ierusalē, & ibi tēplū fundauit
in monte Sion. j. Esdræ. iij. & detēti in inferno ascenderūt in cæ
lū cū victore Christo. d ¶In psal. qa populus rediens de Baby
lone deū laudabat in via & magis in termino. j. Esdrę. iij. Et sācti
cū Christo ascendentes cū diuinis laudibus ascenderūt in illis si
ne fine perseuerantes. Psal. lxxxiij. a. Beati qui habitant in domo
tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Ad quā nos per
ducat &c.

¶In ca. Habacuc. iij. vbi dr̄ in postil. hīc cōsequēter ponitur
oratio prophetę.

ADDI. Circa materiā huius orationis propheticę ipsius
F Habacuc valde variē se habuerunt expositores. q
dam enim Hebręorū dicūt, qd' hęc orō fuit facta ꝓ q̄dā sterilitate
tūc futura. Ad qd' faciūt aliqua in hoc cātico cōtēta, vt cū dr̄: Nū
q d in fluminib⁹ irat⁹ es dñe? qa in sterilitate cessante pluuia dimi
nuunt̄ fluia. Sisr cū dicit: Suscitabis arcū tuū: intelligūt de iride,
de qua Ge. ix. b. Arcū meū ponā in nubibus: q q̄dem arc⁹ in tpe
pluuię solet apparere. vñ Ezech. j. g. Velut aspectū arc⁹ cū fuerit
in nube in die pluuiæ. vñ ꝓpheta orabat sc'm eos, vt apperet il
le arc⁹, & sic pluuię fluerent more solito. Sisr cū dicit: Ficus enim
non florebit, & non erit germē in vineis &c. Abscin. leſ de ouili
pecus &c. Totū attribuūt sterilitati prędictę, ꝑ qua dicūt ꝓphe
tā oralle ne popul⁹ periret ꝓ prædictā plagā. vñ dicit: In medio
annorū viuifica illud. i. in medio annorū sterilitatis prędictę: & su
per hoc petit: Cū irat⁹ fueris, mię recordaberis. ¶Alij verò hoc
cāticū exponūt de destructione Babyloniæ, & de mō captiōis ei⁹
sicut in postilla cū aliqb⁹ variatiōib⁹, de qbus nō est curandum.
¶Sed saluo semp meliori iudicio, hęc oratio magis vī ptinere
ad mysteriū Christi. & ad hoc videt tendere glossa ordina. ꝓ ma
iori ꝑte. qd' satis apparet ex eius deuota compositione. Est enim
cōposita ad modū psalmorū Dauid q inter ꝓphetas exꝑsius de
mysteriis Christi deuotē cecinit. & iō in tota sacra scriptura non
inuenit hæc dictio Selah in Hebræo nisi in Psalterio & in hoc cā
tico, vñ cū dr̄ hīc: Sctūs de mōte Pharā, & in aliis certis locis po
nit in Heb. Selah, qd' est diapsalma sc'm Lxx. Secūdū quā expo
sitionē hoc qd' dr̄ in tit. s. Oratio Habacuc, ꝓpheę, ꝓ ignorātis,
cōtinuat ad precedentia sic. Dixerat em̄ ꝓpheta superius increpā
do idololatras. Væ q dicit ligno expergiscere &c. & sequit̄: Ecce
iste q cooptus est auro & argēto, & ois spūs nō est in visceribus
eius, quia idola licet sint subtiliter & sumptuosē fabricata, nullā
tn spūalē gratiā seu virtutē vel vitā in se cōtinēt. Sed de deo ve
ro subdit ecōtrariō: Dns in tēplo sancto suo. s. de⁹ incarnat⁹, qui
cū sit in corpore sibi vnito dicitur esse in templo suo, iuxta illud
Ioh. ij. d. Soluite tēplū hoc, qui tantæ virtutis est, q cū sit in præ
dicto tēplo suo, eius dominio tota terra. i. totus mūdus sibi subn
citur. de quo subdit: Sileat à facie eius ois terra. Et quia ꝓpheta in
spū videbat, q circa cognitionem Christi incarnati de quo stati
dixerat: Dns in templo sancto suo: multi errores habebant cōsur
gere, ideō orat pro ignorantiis: de quo dicitur in tit. Oratio Ha
bacuc ꝓ ignorātis, ne iusti in hmōi caderent ignorātias. Et quia
mysteriū hoc habuerat nō ꝑ cognitionē naturalē, sed ex fide quę
est ex auditu. ideō in exordio sui cantici seu orationis dicit: Dñe
audiui auditū tuum & timui. s. timore filiali causato ex deuota
reuerētia tanti mysterij. ¶Consequenter petit auditū prædictū
impleri, dicens: Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud. Vbi notandum q hoc quod dicitur hīc: In medio annorū Nota
nō debet intelligi de medio rei geometricē loquendo seu arith.
meticē: sed de medio rationis. prout philosophus accipit mediū
in. ij. Ethicorum dicens, q virtus moralis in medio consistit. s. ꝑ
conformitatē ad rōnem rectā, & simi
liter in proposito mediū annorū intel
ligendū est sed'm conformitatē ad rō
nē diuinā (quæ summē recta est) præor
dinantē aduentū Christi in tpe cōfor
mi dictamini suæ rōnis. in quo quidē tē
pore est tpis plenitudo, de qua Apls ca.
iij. a. ad Gal. Cū venerit plenitudo tē
poris. & sic intelligēda est glo. interline
aris quæ sup istud verbū: In medio an
norū dicit. s. in plenitudine tpis. Et qa
nō suffecisset, q opus dei, scilicet incar
natio filij fieret, nisi hoibus notificaret,
ideō subdit: In medio annorū notū facies. Et quia timebat ꝓphe
ta ne ex humana malicia hoc bñficiū impediret, iō subdit: Cū ira
tus fueris, miæ recordaberis. Cōsequenter ostēdit, qūo illud op⁹
dei. s. incarnatio venit in noticiā seu cognitionē nostram, dicens:
De⁹ ab austro veniet. s. in meridie. Sicut enim in meridie sol ma
xime lucet, sic ad fidem incarnationis maxima lux saltē supnatu
ralis requirit̄. Et quia deu enitur ad huiusmodi fidem per scriptu
rarū testimoia, iō subdit: Et sctūs de mōte Pharā. s. de mōte vm
broso & dēso. ꝑ qd' sacra scriptura quę hoc mysteriū variis locu
tionib⁹ & vmbrosis figuris tradit, itelligit̄. ¶Cōsequēter de ei⁹
natiuitate dicit: Ope. cę. glo. ei⁹. Nato em̄ dño, angeli Gīa in
cel. cecinerūt. Et qa de ei⁹ prędicatiōe & vita & miraculis tot⁹ or
bis fuit repleꝛ, iō subdit: Et laudis ei⁹ plena est terra. ¶Cōsequnt
qa Christ⁹ q sol iusticię dicit̄, tā ꝑ lux ꝑ irradiat in mūdo, iō di
cit: Splēdor ei⁹ vt lux erit. Et qa hmōi splēdor fuit q̄dāmō occul
tat⁹ i cruce, iō subdit: Cornua i manib⁹ ei⁹, ibi abscōdita est for- H
titudo ei⁹: & ibi est finis ꝑ ius apud Hebrǫs. & est sensus: Cor
nua in manib⁹ ei⁹. i. trophęa crucis secūdū gl. qa ꝑ extēsionē ma
nuū Christi i cruce cornua arę crucis sunt exꝑssa: In q̄ qdē cruce
abscōdita est fortitudo ei⁹, qa extinaniuit semetipsum &c. vsq ad
mortē. ¶Cōsequnter de effectu passiōis ei⁹ dicit: Ā facie ei⁹ ibit
mors, qa moriēdo mortē nostrā destru. ¶Cōsequēter de effectu
passiōis dicit: Egrediet diabol⁹ añ pedes ei⁹. Qd' pōt itelligi de ex
poliatiōe inferni, qui diabolus pōt dici. vel secūdum gloss. quia
Christo ingrediēte in corde fugit diabol⁹. ¶Cōsequenter dicit:
Stetit & mēsus est terrā. & hīc incipit versus in Hebræo. Ad cu
ius intellectū in continuatiōe ad precedentia & sequētia sciendū
q qa ꝓpheta dixerat, q fortitudo Christi erat abscōdita i cruce:
iō hīc declarat quō sua potētia, put est de⁹, fuerat antea valde pa
tēs & ostēsa. & ꝑcialr in operib⁹ quæ fecerat in tpe veteris testa
mēti: Quorū aliq̄ precipua hīc narrat, ex qb⁹ vnū est q diuisit ter
rā Amorrhęorū & Chananęorū in hrēditatē filijs Israel. Quę qdē
diuisio facta fuit per mensuram in funiculo distributionis, vt ha
betur Iosue. xiij. de quo dicit: Stetit & mēsus est terrā. s. promis
sionis mō prędicto. Et sequtur: Aspexit & dissoluit Gentes. s. habi
tantes in illa, quia fuerūt ab ea separati per mortē & captiuitatē
& hmōi. Et quia reges eorū erāt magni & fortes ab antiquo, vt
dicitur in Psalmo: Qui occidit reges fortes &c. iō subdit: Contri
ti sunt mōtes seculi. Incuruati sunt colles mūdi &c. ¶Si aūt quę
ratur, quare in hmōi narratiōe incipit ꝓpheta ab acqsitione seu
diuisiōe terrę & prętermisit illa quę fuerūt in deserto & hmōi, di
cēdū, q de datione legis qd' fuit potissimū & principale, iā aliqd
tetigerat ꝓpheta, cū dixerat: Deus ab austro veniet &c. & hoc si
gnificādo principaliter aduentum Christi. vt suprā expositū est.
& alludendo illi historię de datione legis in monte Sinai q erat
vicin⁹ mōti Pharan, de quo fit hīc mētio. ¶Cōsequēter narrat
fortitudinē dei ostēsā i antiqs post acqsitionē & diuisionē terrę,
de q̄ dicit: Pro iniqtate vidi tēt⁹ria Aethiopię. Vbi notādum, q
vbi nos habem⁹ Aethiopię. in Hebr. hr̄ Chusan, qd' est nomē ꝑ
priū cuiusdā q afflixit filios Israel, cō q offenderāt deū colendo
idola: sed qa postea pœnituerūt & exclamauerūt ad dñm: de⁹ sal
uauit eos ꝑ Otoniel fratrē Caleb, vt hr̄ Iudi. iij. b. & sic de⁹ osten
dit potētiā suam puniēdo idololatras & miserēdo pœnitētibus.
¶Rō aūt q̄re trāslatio nā habet Aethiopię ē, qa Ch⁹ signat Ae
thiopes. & iō ꝑ Chusā trāsfulit Aethiopiā. sed ad veritatē Aethi
opia nō ē Chusā sed Ch⁹. Chusā em̄ ē nomē ꝓpriū hois vt dictū
est: & sic hr̄ i Chaldaica trāslatiōe. Cōsequnter dicit: Turbabūt̄ pel
les terrę Madiā: In q̄ tāgit historiā Gedeō cū Madianitis. q ab eo
fuerunt turbati & victi, vt hr̄ Iudic. vij. ¶Cōsequēter dicit: Nū
quid in fluminibus iratus es domine? &c. in quo ostendit po
tentiam dei

A tentiam dei alludendo hiſtoriis de diuiſione maris rubri & Iordanis, nō ſeruato tamen ordine temporis, nec exprimēdo factum, ſed more poetico tangendo. Et quia deus ſe habuit in iſtis, vt vir pugnator pro ſalute populi, ideō ſubdit: Qui aſcēdes ſup equos tuos, quadrigæ tuæ ſaluatio. Similiter quod ſubditur: Suſcitans ſuſcitabis arcū tuum, intelligitur eodem mō. ſ. cōſiderādo deū ac ſi eſſet ſortis eques, & expertus ſagittator. Et quia iſta & ſimilia fecit deus vt ſeruaret iuramēta quę fecit patribus, de hoc ꝙ ſemē eorū poſſideret terrā, pmiſſionis, iō dicit: Iuramēta tribuū quæ locutus es, & ſequitur: Fluuios ſcindes terrę &c. in quo eſt repli catio prędictorū ad maiorē cōfirmationē. Quod aūt ſeqē: Gurges aqrū trāſiit, intelligit de aqs Iordanis, quę deſcēdētes trāſierūt & ſic remāſit abyſſus diſcoopta. vnde de hoc dicitur Ioſue. iij. c. Aquæ quæ inferiores ſunt decurrent atq; deficiēt: ſed aquæ altę ſteterunt, quaſi immobiles, de quo dicitur ibi: Quæ autem deſu per veniunt in vna mole conſiſtunt. & hoc eſt quod hīc dicitur: Altitudo manus ſuas leuauit; per altitudinem intelliguntē aquæ altiores ſcilicet ſuperiores. Quæ leuauerunt manus ſuas, id eſt amouerūt poteſtates ſuas ne currerēt naturali curſu. ¶ Cōſequē ter alludit hiſtoriæ Ioſue de ſtatione ſolis & lunę, Ioſue. x. de quo dicit: Sol & luna ſteterunt. Et quia ibi deus miſit lapides grandinis magnos de cælo, quibus percuſſi fuerunt aduerſarij, ideō ſub dit: In luce ſagittarum tuarum ibunt. Lapides ēm illi qui nō, ſine fulgure mittūt eſtimanē vt ſagittę ſeu haſtę lucētes. Et quia ex hu iuſmodi pcuſſionib⁹ miraculoſis habitatores terrę Chanaā fremuerūt & ſtupuerūt, ideō dicit: In fremitu conculcabis terrā, & in furore obſtupefacies Gentes. ¶ Conſequenter reuertit ꝓpheta ad loquendū de Chriſto. Ad quod ſciendū, ꝙ ſuperius prophe ta dixerat ꝙ potētia Chriſti fuerat in cruce abſcōdita. de quo dixit ibi: Abſcondita eſt fortitudo eius. & poſtea oſtendit ꝙ eius po tentia in antiquis fuerat multipliciter publicata. Et hoc cū dicit: Stetit & mensus eſt terrā &c. vſq; ad iſtum locum. Nunc autem, oſtendit ꝙ licet potentia Chriſti in cruce abſcondita fuerit, tamen fuit magna & ſalutifera operans. Vnde dicit: Egreſſus es in ſalu tem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo, & ſequitur: Percuſſi ſti caput de domo impij, quia princeps dæmoniorum qui in li gno vincebat, in ligno victus fuit à Chriſto, & ſequitur: Denuda

B ſti fundamentum eius vſq; ad collum: quia vt dicitur in gloſſa: Abſcondita eius, aperta ſunt non ad breue tempus. ſed in perpe tuum, & ſequitur: Maledixiſti ſceptris eius &c. Totum exponitur de poteſtatibus diabolicis, quæ frequenter veniunt ad diſpergen dum iuſtos. Et ſequitur exultatio eorum ſicut eius qui deuorat &c. Iſti enim aduerſarij humani generis ſe habent vt exultantes cùm deuorant pauperem in abſcondito, eo modo quo dicitur in Pſalmo: Inſidiatē in abſcōdito, vt rapiat pauperē &c. & ſequit: Viā feciſti in mari equis tuis in luto aquarū multarū. Quod à multis exponitur de tranſitu maris rubri, ſed continuando ad prædicta videtur exponendū ſicut in gloſſa de mari huius ſeculi: vbi eſt lutum curarum & ſollicitudinum multarum, in quo ma ri Chriſtus fecit viam equis ſuis. i. iuſtis quos regit ſicut eques e quum ſuum: & hoc dando eis exempla vitæ & conſilia ſaluberrima, per quę poſſent vitare fluctuationes & pericula huiuſmo di curarum & ſollicitudinum. Prohibuit enim Chriſtus ſollicitu dinem futurorum & temporalium. Matt. vj. c. Et ſic facit viam in huiuſmodi mari turbulento. ¶ Conſequenter dicit; Audiui & con & conturbatus eſt venter meus &c. Ad cujus declarationem ſciē C dū, ꝙ ꝓpheta conſiderās ex præ dictis duo principaliter intēdit. Vnū eſt tribulatio quam Chriſtus paſſus eſt in cruce, vbi abſcon dita eſt fortitudo eiꝰ, vt dixerat. Secūdū eſt fructꝰ ſalutiferꝰ ſuæ paſsiōis, de quo dixit: Egreſſus es in ſalutē ppli &c. Cōturbatꝰ eſt in mēte & cōtremuerunt labia ſua, q̄ſi neſciēs loq ex turbatiōe tā tæ cōtrarietatis, iō dicit: Audiui. ſ. prędicta ex fide, quę ē ex audi tu. Et cōturbatꝰ eſt vēter meꝰ. ſ. mēs mea. quę eſt intrinſeca, ſicut vēter inter mēbra corporea intrinſecus eſt. Cōtremuerunt labia mea, quia loq̄la turbabaē ex vehemētia turbatiōis intrinſecę. Ingrediaē putredo &c. i. ingrediē quia turbatio mētis redundabat etiam in mēbra ſolida quę ſunt oſſa. Et reddēs rōnē tātæ turba tiōis & tremoris dicit Vt requieſcā in die tribulationis. & eſt ſenſus, ꝙ ꝓpheta habeat requieſcere & cōſolari in ſalute ab eo deſidera ta, quæ tamen facta eſt in die tribulationis. ſ. in tēpore paſsionis Chriſti: Et nimirū, ſi propheta de hoc tremebat & cōturbabatur de tribulatione paſsionis: etiam ſi ex ea ſequererur fructus ſalu tis, cū etiā Chriſtus imminēte paſsione contriſtabaē, & cœpit tædere & mœſtus eē. Mat. xxvj. d. Cōſequēter propheta turbabaē ex hoc ꝙ habebat cōmiſceri cū populo Iudaico qui ꝓcuraturus erat mortē Chriſti. Et de hoc dicit: Aſcendā ad populū accinctū noſtrū. i. aſcēdā in Iudeā ad poppulum illum qui paratus eſt cū armis ad occidendum Chriſtum. Et notandum, ꝙ vbi nos habe mus in hoc loco accinctum noſtrum. In Hebrꝛo dicitur: יגודנו Iegudenu. & eſt omnino ſimile verbum. Gene. xlix. c. circa bene dictionē Gad, in quo loco tranſlatio noſtra habet: Prędabit ante eum. vnde & in hoc loco ſic debuiſſet dicere: Et aſcendam ad po pulum, qui prædabitur ante eum. i. contra eū: & ſic ſentētia erit planior ad propoſitum. Et ſequitur: Ficus enim nō florebit &c. vbi videtur loqui propheta parabolicē de populo Iudaico aſsi milando eum ficui nō florenti, vel vineę nō germinanti, & huiuſ modi, ſicut Iſa. c. v. aſsimilat illum populum prophera ad literā vineę non fructuoſę. & eſt ſenſus: Ficus enim id eſt ille populus: Non florebit in illo tēpore: Nec erit germen in vineis, quia ꝓdi dit virorem gratiæ. Mentietur opus oliuę; quia de iuſto dicitur: Ego ſicut oliua fructifera in domo domini. Similiter & intelligē dum eſt hoc quod dicit: Et arua non afferent cibū. ſ. de cibo ſpi D rituali. Abſcīdetur de ouili pecus &c. quia iam tempore illo deſi net eſſe grex domini, ſicut nec populus. vnde Dane. ix. g. Occi detur Chriſtus, & nō erit ei populus qui eū negaturus eſt. ¶ Cō ſequenter propheta ex illis duobus cōſideratis. ſ. quorū vnum erat valde triſtabile. ſ. afflictio paſsionis, & aliud magni gaudij & exultationis. ſ. fructus ſalutiferus eius, inclinat ſe ad gaudium, quia perpetuum & indeficiens. & de hoc dicit: Ego autem in do mino gaudebo & exultabo in deo Ieſu meo. quaſi diceret, licet illam triſticiam conſidero quæ magna eſt, tamen quia trāſitoria, eam dimitto, & gaudebo in domino qui eſt æternus. Et exulta bo in deo Ieſu meo. ſ. in ſua ſaluatione quæ æterna eſt. & ſequit: Deus dominus fortitudo mea. ſ. ad tolerandū ꝓpter itatem ſpei. Et ponet pedes meos quaſi ceruorū, ad attingendum terminum deſideratum velociter. Et ſuper excelſa deducet me. ſ. ſuper alta & ſuperba quæ huic ſaluti contrariantē. Et ſic ero victor in Pſal mis canens. Et nota, ꝙ vbi dicitur hīc: Victor in Pſalmis canēs, ponuntur ſimilia verba ſicut in titulo quarti Pſal. vñ iſtud can ticū ꝓpriē eſt ſicut vnus de Pſalmis Dauid.

Prologus ſancti Hieronymi in Sophoniam prophetam.

Incipit expoſitio prologi in Sophoniam prophetam per venera bilem fratrem Britonem.

Diuiſio

IRadunt Hebræi &c. In iſto prologo ꝓcedit Hiero. per hunc modū. Primò ponens quādā regulā Hebrꝛorum prophetæ perſonā deſcribit. ſecūdò ponit interpretationē nominis quę propheræ cōgruit, ibi: Nomen Sophoniæ &c. tertiò repetit carnalē prophetæ genealogiā: ex qua ſpūalē elicit, ibi. Iſte ergo prophera &c. Quartò, dicit cuius regis tempore prophetauit, ibi: Ioſiam regem Iudæ &c. quintò prophetiæ ma teriam tāgit, ibi: Ideò deus per prophe tam. Itē in prima parte commendatur prophera ſiue deſcribitur à tribus. primò ab

Incipit Prologus ſancti Hieronymi in Sophoniam Prophetam.

a IRadunt Hebræi cu iuſcumq; prophetæ pater aut auus ponatur in titulo, ipſos quoq; ꝓphetas fuiſſe. Vñ & Amos unū de duodecim prophetis qui dixit: †Nō ſum propheta, nec filius ꝓphetæ, ſed paſtor caprarū uellicans ſycomoros: pa b tris nomē in titulo nō habere. Hoc c mò ab officij dignitate, ibi: Hoc ſi verū eſt, Sophonias prophera. ſecundò à nominis prefiguratione vel congruitate, ibi. Qui nomine (vt ita dicam) prophe tico. tertiò à generis nobilitate, ibi: Glorioſa maiorum &c. Alias diuiſiones ponemus in locis ſuis. Dicit igit. a ¶ Tradunt Hebræi. id eſt regulariter dicunt b ¶ Vellicans ſycomoros. id eſt diſcerpens folia ſycomorum & aliarum arborum ad paſtum pecorum vide ſupra in. ij. plogo ſuper Amos. c ¶ Hoc ſi verum eſt &c. Hīc deſcribitur perſona ꝓphetæ, quātū ad duo. ſ. quantū ad prefigurationem nois, cùm dicitur: Qui (vt ita dicā &c.) & quantū ad nobilitatē originis, ibi: Et glorioſa maiorū, Dicit igitur: Hoc ſi verum eſt. quod

† Amos 7. d.

Prolo. ſancti Hieronimi in Sopho prophe.

Hebræi tradunt. a ¶ Sophonias propheta. (vt ita dicã) per quãdã eſſentię demonſtrationẽ, ſicut dicitur mulier egregia forma. b ¶ Qui nomine prophetico. i. prophetalis officij præſiguratiuo. c ¶ Et. i. etiã. d ¶ Glorioſa maiorũ ſuorum ſtirpe generatus eſt. Hoc verbũ, eſt, ſumitur bis in conſtruendo, & ſæpe verba quæ pluries reſumuntur ponuntur in fine ſniæ, vt hîc & in Ouidio epiſtarũ.

Ouidius in epi. Hero. Tu dãs, tu vir, tu mihi frater eras, dicit Briſeis Achilli. dicitur ergo. Qui no. pro. i. pphetalis officij præfiguratiuo vel prophetæ cõgruo. In ipſa enim impoſitione noĩs huius præfiguratũ vt qd eſſet pphetæ futuri. Et ita videt exponere litera ſequẽs quæ dicit q vtraq; noĩs interpretatio pphetę cõuenit. & ſic videt litera ſequẽs exponere præcedẽtẽ. Alij dicũt, q quinione eſt ibi vna dictio, dicũt em q gnio quinionis dicit collectio gnis in vno ordine: ſed nõ eſt multũ invſu & pter hoc dicit Hiero. (vt ita dicã) ga ergo quatuor præcedẽtes, pphetę cõ numerant hîc Sophoniẽ: dicũt q ex his fit quinio. Eſt ergo ſenſus. Hoc ſi verum eſt. vt ſuprà Sophonias pphetа in quadã quiniõe pphetica & gñioſa ſtirpe maiorũ ſuorũ. i. præcedẽtiũ pphetarũ gñatus eſt. Quidqd ſit de veritate literę iſta lectura reprehẽdit de manifeſta icõgruitate: Eſt ibi em ſoloeciſm⁹ cũ gnio ſit tm̃ maſculini gñis teſte Priſciano q dicit in gnio maioris volumis: In gnio añceden te qñ nõ ſunt ỹ balia vel pticipalia⁹, maſculina ſunt. vt ſtellio, gurgulio. Qñ ſũt ỹ balia ſiue pticipalia, fœminina ſũt: vt oño, actio, cõiugatio, cõiũctio, inflectio. Quid erg dicem⁹ de vnio vniõis? Nõnẽ p cõiũctiõe vel cõgregatiõe inuenit in fœmininos dico q Sic: ſed tũc p ſyncopã dicit ab vnitio vnitiõis qd eſt nomen verbale deſcẽdẽs ab vnio vnis. nã ab vnus vna vnũ dicit hîc vnio lapis p ciosus ſic dic⁹: ga tm̃ vnus & nũq; duo vel tres ſimul inueniunt. Itẽ vnio dicit pũctũ vnũ in teſſera. & ſi fr credo, q quinio ſi aliqd ſignificet, ſignificat quinq; pũcta in teſſera. ſic ſenio ſignificat ſex. & & tunc deriuat à qnus qna qnũ. His dictis lectori iudiciũ relinquo. e ¶ Auũ. ab aueo aues. qd eſt cupio cupis, quia multũ auet nepotes. f ¶ Proauũ. patrẽ aui quaſi ꝓpe auũ. g ¶ Amariam. nõ amaſiã, vt qdã falſi libri habẽt. Alia cm̃ interpretatio habet Amarias, & alia amaſias. vide in interpretationib⁹. h ¶ Atauũ. paui patrẽ, qſi alterũ poſt auũ. & inde dicit abauus, quaſi longe ab auo. i ¶ Et talẽ. pphetę q̃drigis & aurigis cõparãt. vñ de Elia dr. iiij. Reg. ij. b. Pater mi curr⁹ Iſrael & auriga eius. Sic dicitur de Eliſeo. iij. Reg. xiij. Grego. Auriga agitat, currus portat. Doctor ergo qui mores populi p patientiã ſuſtinet, & ſacri eloquij verbũ docet, & curr⁹ dicit & auriga. Curr⁹, quia tolerando portat. auriga, quia exhortãdo agitat. k ¶ Nomen Sopho. Hîc ſecundũ interpretationem nominis commendatur prophetа à duobus. Primò ab officij ſublimitate, ibi: Alij ſpeculã. ſecundò à myſteriorum cognitione, ibi: Alij arcanũ domini. & tertiò commendatur à cõuenientia vtriuſq;, ibi: Siue igitur ſpecula. Dicit igitur: Nomen Sopho. id eſt hoc nomen Sophonias &c. l ¶ Vtrumq;. i. vtraq; interpretatio. m ¶ Prophe. conue. ſ. q habuit ſpeculandi officiũ & noticiam myſteriorum. & hoc probat Hiero. per verbum domini factum ad Ezechielem pphetã. ſ. Fili hominis &c. Ezech. iij. &. xxxiij. n ¶ Iſte ergo pro. Hîc repetitur prophetæ generatio carnalis cùm dicitur: Filius erat Chu. &c. ex qua dicitur generatio ſpiritualis. cùm dicitur: De fortitudine & cætera. Oſtenditur ergo hîc quòd ſicut pſona à perſona naſcitur, ſic & donum oritur à dono. litera plana eſt. o ¶ De fortitu. itaq; domini natus eſt ſermo. Hîc notatur q fortitudo vitæ debet præcedere ſermonem doctrinæ, vt prius doctrinæ. vt prius quis faciat q̃ doceat. A. f. j. a. Cœpit Ieſus facere & docere. Eccli. xxxiij. a. Conſeruabit diſciplinam & tunc reſpondebit. Eccli. xlviij. a. Surrexit Elias ꝓpheta quaſi ignis: & verbum ipſius quaſi facula ardebat. Iohã. v. dicitur de Iohãne: Ille erat lucerna ardens & lucens. Berñ. Tantũ lucere eſt vanũ: tantùm arere parũ, ardere & lucere pfectũ. p ¶ Et de ſermo. Hîc notat q doctor non debet ex doctrina ſua quærere magnificentiã, ppriã: ſed laudem dei & gloriam. j. Theſ. ij. a. Exhortatio noſtra non de errore neq; de imũditia neq; in dolo: ſed ſicut ꝓbati ſum⁹ à deo vt crederetur nobis Euangeliũ: ita & loq̃mur: non quaſi hominibus placẽtes: ſed deo qui ꝓbat corda noſtra, & ſequit ibi. Nec quærentes ab hoĩbus gñam &c. Colij. c. Oẽ qd̃cũq; facitis in verbo aut in ore &c. j. Cor. x. g. Oĩa in gñam dei fa. Eccle. li. d. Dedit mihi dãs linguã mercedẽ meam: & in ipſa laudabo eũ. q ¶ Et de ma. quia quò qs verius deũ magnificat tanto ſeipſum magis humiliat: Exod. iij. b. † Exo. 3.d Ex quo locutus es ad ſeruũ tuũ impeditioris & tardioris linguę ſum. Mar. j. a. Veniet fortior me poſt me: Ecce magnificatio dei: Cui⁹ nõ ſum dign⁹, pcũbens ſoluere corrigiã calciamẽtorũ eius. Ecce hũilitas ſui. Nata eſt ergo hũilitas ſed motũ: non ſecundũ eſſentiã. j. Cor. xv. H b. Nõ ſum dign⁹ vocari Apoſtolus. Et adde q. de Chriſti. i. de humilitate ortus eſt Sophonias. i. domini ſpeculator. ſublimatus ad arcem ſpeculationis qd̃ ſignificat Luc. xix. a. vbi dicitur de Zachęo qui ſtatura puſillus erat quod aſcẽdit in arborem ſycomorũ vt videret Ieſum. Sycomorus interpretatur ficus fatua Grego. Cõtemplari dei ſapiẽtiã nõ poſſunt qui ſibi ſapientes videnĩ quia tantò ab eius luce longè ſunt quãtò apud ſemetipſos humiles non ſunt: quia in eorum mentibus dũ tumor elationis creſcit: arcem contemplationis claudit. r ¶ Ioſiam reg. Hîc deſcribitur rex † Pſa. 131.a in cuius tempore Sophonias prophetauit. Commendatur autem hîc rex Ioſias à trib⁹. Primũ eſt q deũ precipuè coluit Secundũ q idolorũ ſimulacra & idolatriã deſtruxit. ibi Ioſias ſimulacra &c. Tertiũ eſt q feſtum Paſchę intermiſſum multis temporibus celebrauit. ibi: Idem cuſtodiſſe Paſcha &c. t ¶ Quarti libri Regum. xxiij. c. Similis illi non fuit ante eũ rex qui reuerteret ad dominum i omni corde ſuo & in tota anima ſua: & in vniuerſa virtute ſua iuxta omnem legem Moyſi: neq; poſt eum ſurrexit ſimilis illi. v ¶ Et ſecundi Paralipo. xxxiiij. a. Octauo anno regni ſui cùm adhuc eſſet puer cœpit quærere deum patris ſui Dauid. x ¶ Ioſias. ſimulacra cõminuiſſe. iiij. Reg. xxiij. fere per totum. iij. Paralipomenon. xxxiij. a. ſculptilia ſuccidit atq; comminuit. Item in eodem. b. Mundauit Iudam & Ieruſalem ab excelſis: & lucis, ſimulacris & ſculptilibus. y ¶ Quæ pater ſuus Amon &c. iij. Paralipomenon xxxiij. d. Cunctis idolis quæ Manaſſes fuerat fabricat⁹ immolauit atq; ſeruiuit. iiij. Regum. xxj. d. Seruiuit immundicijs quibus ſeruiebat pater eius & adorauit eas. z ¶ Vel auus Manaſſes. iiij. Regum. xxj. a. Ædificauit excelſa quæ diſſipauerat Ezechias pater eius: & erexit aras Baal: & fecit lucos ſicut fecit Achab rex Iſrael: & adorauit omnẽ militiam cæli & coluit eam. Et fere eadem verba dicuntur de eo. ij. Paralipomenon. xxxiij. a. s ¶ Præ omnibus regibus Iudæ &c. Contra Eccleſia. xlix. b. Præter Dauid & Ezechiã & Ioſiam omnes peccauerunt. Sic ergo videntur Ezechias & Dauid parificari Ioſiæ. Reſpondeo. Ezechias prærogatiuam habuit i miraclis, p eo ſctis. iij. Re. xx. & Iſa. xxxviij. Dauid i hũilitate & ſpũ. pphetico: Ioſias i cultu religiõis: Vl ꝓ̃ dici q ſimpliciter fuit melior & ſeruẽtior Ezechia, ſed nõ Dauid. & poſſ. t dici q Dauid non

Aliud nō fuit ꝓpriè rex Iudę. Reges ēm Iuda dicunt ꝓpriè q regnauerūt tātūm sup̄ duas trib⁹. Reges aūt Israel sup̄ decē trib⁹ in Samaria. Dauid verò sup̄ duodecim trib⁹ regnauit. vñ cōparatio ipſm nō recipit: sed illos qui tm̄ duabus tribubus prę̄fuerūt: quibus omnibus melior fuit Iosias. Item super illud. iiij. Regū. xviij. b. Non fuit similis ei de cunctis regib⁹ Iuda. Dicitur in historijs. Si quæritur de Iosia dicimus q̄ Iosias iste melior fuit eo: sed iste p̄ponitur ei in hoc q̄ magnificatus est prę̄claris bellorum titulis: & quòd tria inaudita fecit dominus ꝓ eo: solis regressum, additiōem annorū, stragem hostium per angelum. a ¶ In quibus etiam serpentem. Contra. iiij. Regū. xviij. a. dicitur de Ezechia: Confregit serpentem æneum quem fecerat Moyses. Item magister dicit in historijs q̄ Ezechias confregit serpentem æneum quem fecit Moyses, & puluerē eius dispersit in torrentem Cedron. Respondeo. Quidam dicunt q̄ hæc verba tracta sunt à Iosepho qui errauit hoc dicendo q̄ nec hoc inuenitur alio modo, nec in libro Regum, nec Paral. Potest & aliter dici. Dicitur enim in historijs de Iosia. Omnia vestigia idololatriæ redegit in puluerem: & vestigia serpentis q̄ nē quē contriuit Ezechias: ob hoc in prologo Sophoniæ legitur Iosias serpētem contriuisse. Vñ dicitur q̄ aliq̄d frustum relictum fuit ab Ezechia qđ pòst ab idololatrātib⁹ Iudæis habebat in reuerentia: quod cōminuit Iosias. Vel pōt dici hoc qđ dico minuit: nō est de textu ꝓlogi: licet inueniat in multis libris. Et tūc cōstruit līa sic: In quib⁹ .i. inter quæ simulacra. b ¶ Quē erro. i. ad quē erro rē. s. idolatriæ. c ¶ Inductus po. pp̄s dico. d ¶ Detent⁹ sup. Id est cū approbatiōe recepat. e ¶ Aeneū. serp. Nūe. xxj. nō dixit q̄ destruxerit: q̄ hoc legit de Ezechia, iiij. Reg. xviij. b. Si aūt inueniat Minuit: sicut in aliquib⁹ libris scribitur: tūc dicēdū est sicut prędiximus: q̄ Ezechias confregit serpentē quem Iosias cōminuit q̄tūm ad aliquā ptē: q̄ ad huc in reuerentia habebatur. Et tunc cōstruit litera sic: In quib⁹ .i. inter quæ simulacra. Minuit vel cōminuit: Serpētem &c. Quē errori in .i. peccauerat. Admittere enim dicit peccare vel recipe: Pp̄s (inq̄) detētus sup̄. i. viciosa religiōe vl̄ sup̄stitiosa obseruatiōe: Idolorū .i. in cultu idololatriæ. f ¶ Idē cu. iiij. Reg. xxiij. e. Nec ēm factū est tale Phase à diebus iudicū qui iudicauerūt Israel & omniū dierū regum Israel & regum Iuda: sicut in .xviij. anno regis Iosię &c. Eadem sententia legitur. iij. Paral. xxxv.

Iosephus errauit.

B

a.g ¶ Ideò deus per prophetam &c. Hīc tangitur materia ꝓphetię quę consistit in tribus: in Gentiū destructione, in Israelitici populi liberatione, in ciuitatis Ierusalem reparatiōe. Ista tria satis patent in litera. Dicit igitur: Ideò. s. ꝓpter bonitatē regis Iosię. h ¶ Gētibus. s. Philisthęis, Moabitis & Assyrijs. i ¶ Lectione compre. Soph. ij. Gaza destructa erit &c. Ibi nominantur ciuitates Philisthinorū quę destruēdę erant. Item in eodē capitulo. Moab vt Sodoma erit & filij Ammon q̄si Gomorra. Et sequitur in eodē capō. Et ꝑdet Assur & ponet speciosam in solitudinem. hoc dicit cōtra Niniuen. k ¶ Affuturū iudici. s. condemnationis & destructionis: quod sonāt verba cōminatiōis. Vñ dicitur: Gaza destructa erit. Moab vt Sodoma erit &c. l ¶ Populo uerò Isra. salu. i. liberationē à captiuitate. j. Esdrę. j. m ¶ Et ciuitati Ierusalem restauratio. j. Esdrę. vj. n ¶ Tunc tempo. tribuen. s. quādo Gentes quibus comminat destruentur: Ieremię. xxx. a. Ecce ego conuertam conuersionem tabernaculorū Iacob: & tectis eius miserebor: & ędificabitur ciuitas in excelso suo: & tēplum iuxta ordinem suum fundabitur. o ¶ Textu lectionis. Sophoniæ. ij.

monstratur. In quibus etiā serpentem æneū à Moyse factum, quem errori inductus populus superstitiosa idolorū detētus admiserat. Idem custodisse Pascha: & intermissis tēporibus multis solus celebrasse mō stratur. Ideò deus per prophetam temporibus memorati regis quæ prouentura erant ostēdens, Gentibus quidem lectione comprehensis affuturum iudicium: populo uerò Israël salutem & ciuitati Ierusalem restaurationem, tunc temporis tribuendā textu lectionis denūciauit.

Incipit argumentum.

Sophonias speculator & arcanorū dei cognitor, audit clamorē à porta piscium & eiulatum à secunda, & cōtritionem à collibus: Indicit quoq; ululatum habitatoribus pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan, & disperierunt uniuersi qui inuoluti erant argento.

Incipit Sophonias propheta.

Cap. I.

¶ Hoc est.

a Verbū domini quod factū est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechię, in diebus Iosię filii Amon regis Iuda. † Cōgregās cōgregabo oīa à facie terræ, dicit dns:

a ¶ Aethiops meus vel hūilitas. a ¶ Magnitudo dei. a ¶ Seruo domini. b ¶ Fortitudo domini. c ¶ Eleuatio domini. a ¶ Fides. b ¶ Non vltra tribuā locū pœnitentiæ sed a facie terræ confumā oīa.

monstratur. In quibus etiā serpentem æneū à Moyse factum, quem errori inductus populus superstitiosa idolorū detētus admiserat. Idem custodisse Pascha: & intermissis tēporibus multis solus celebrasse mō stratur. Ideò deus per prophetam temporibus memorati regis quæ prouentura erant ostēdens, Gentibus quidem lectione comprehensis affuturum iudicium: populo uerò Israël salutem & ciuitati Ierusalem restaurationem, tunc temporis tribuendā textu lectionis denūciauit.

Incipit argumentum.

Sophonias speculator & arcanorū dei cognitor, audit clamorē à porta piscium & eiulatum à secunda, & cōtritionem à collibus: Indicit quoq; ululatum habitatoribus pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan, & disperierunt uniuersi qui inuoluti erant argento.

Incipit Sophonias propheta.

Cap. I.

¶ Hoc est.

Verbū domini quod factū est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechię, in diebus Iosię filii Amon regis Iuda. † Cōgregās cōgregabo oīa à facie terræ, dicit dns:

a ¶ Aethiops meus vel hūilitas. a ¶ Magnitudo dei. a ¶ Seruo domini. b ¶ Fortitudo domini. c ¶ Eleuatio domini. a ¶ Fides. b ¶ Non vltra tribuā locū pœnitentiæ sed a facie terræ confumā oīa.

Ca.I. C

Verbum dominj: In titulo generatio prophetę & tempus notatur. Inter nomina patrū ponitur etiā Chusi quod interpretatur Aethiops m.⁹: in quo notatur q̄ ille qui quondam fuit Aethiops verj⁹ est in pœnitētiam, iuxta illud: Aethiopia prę̄uenit manus eius deo. Et recte Sophonias q̄si filius Aethiopis. In cōsequētib⁹ de pœnitentia scribit Aethiopum, dicēs: Trans flumina Aethiopię inde ferent hostias mihi in diebus Iosię. sicut dicunt dies Elię hi qui ab eo illuminati sūt: ira & dies Iosię q̄ se leuauerūt ad deū: qa Iosias deuauo dñi dicit: & fuit vir iustus. ¶ Simulq; notādū q̄ hīc nō ponūt reges Israel: sed reges Iuda tm̄: qa iā decē trib⁹ sub Ezechia ab Assyrijs captiuatę erāt. ¶ Prophetat de euersione Ierusalem & de captiuitate Iudę & Beniamin ꝓ Nabuchodonosor: quæ captiuitas interfecto Iosia, visa est incœpisse: qa filij ei⁹ & nepotes nō tā regnasse credēdi sūt q̄m ludibrio habiti ab Aegyptio rege & Chaldęis & diuersis casib⁹ cruciati. Et cū hęc captiuitas ꝓ scelerib⁹ ppli imineret: ne ppls dicat se ꝓmalos reges ad idololatriā cogi: dat⁹ ē ei rex iuste⁹: q̄ zelāte zelū dñi & ppło i cultu idolorū psęuerāte iusta irę cā ꝓferā dño. ¶ Sophonias, specta vl̄ arcanū. In specta ēm & i sublimi cōstitut⁹ erat sci m illud: Fili hois speculatorē posui te domui Isrl. Et mysteria dei nouerat. Vñ: Nō faciet dñs qđq; nisi reuelauerit ꝓpheris suis. b ¶ Amō re. Iu. Id est fides. Manasses post multa scelera, & post captiuitatē in Babyloniā egit pœnitētiā: vnde cōsecut⁹ est dei misericordiā. & ideò in argumētū fidei suę qua crediderat deo filiū suū vocauit Amō.

Ezechie. 3. d

Amos. 3. b

☞ Cōgregans

D

Postilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Sophoniā prophetam incipit.

Cap. I.

Diuisio.

Verbū d. Prophetia Sophoniæ in duas partes diuiditur: in ꝓmiū. & tractatū: qui incipit, ibi. Cōgregās. In prooemio notificat Sophoniæ stat⁹, genus & tempus. Status, cū dicit: Verbū domini qđ factū est &c. Per hoc ēm ostēdit ipſm fuisse ꝓphetā. ij. Petri. j. Nō volūtate humana allata est aliquādo ꝓphetia: sed spiritu sācto inspirati locuti sūt sancti dei homines. Et iste status est quasi medius inter deum & communē populum: propter quod propheta dicuntur dij participatiuè: secundum quod exponit Saluator illud Psalmī. Ego dixi dij estis. dicens Iohā. x. g. Illos dixit deos ad quos factus est sermo dei. Secundò: notificatur eius genus, cùm dicitur: q ¶ Filium Chu. &c. Secundū regulā Hebrę̄orū iste fuit ꝓpheta: eò q̄ exprimit nomē ei⁹ in principio ꝓphetię filij sui: sicut dictū ē Isa. j. Et idē est itelligendū de aliis tribub⁹ hīc notatis: licet nō habeātur eorū ꝓphetię. Et sic patet q̄ iste Sophonias nō solū fuit ꝓpheta: sed de genere ꝓphetarū: quia pater eius, auus, & pauus, & arauus, fuerūt prophetę. Tertiò: notificat tempus, cū dicit: r ¶ In diebus Io. Et quo patet q̄ iste ꝓphetauit ante tēpus Babylonicę captiuitatis. s ¶ Congregans. Hīc cōsequenter ponitur tractatus: Qui diuiditur in duas partes, scilicet in partem cōminatoriā, & cōsolatoriam quæ incipit in. iij. ca. Prima in duas: quia primò cōminatur peccatorib⁹ generaliter. Secundò: magis specialiter. ibi: Et extendā. Circa primū dicit propheta in persona domini: Congregans cōgre.

Diuisio

† deficiendo deficere faciam. Psal. 81. b

✠ gregatio non

Moraliter. p ¶ Verbū do. quod &c. qui primò cōminatur peccatorib⁹ generaliter, di. Cōgregās con. Per hoc ēm ratiōe abutentē, itelligūt cōtrarioli. j. Cor. iij. a. Cū zelus & cōtentio sit inter

Moraliter

✳ vos nōne

a ¶ Congregans ho. Etiam bruta animalia sentient iram dei, & subuersis vrbibus & interfectis hominibus solitudo erit & raritas bestiarum & volucrum. Et hoc ideò, quia impiorum fuit nimia multitudo, ideò vastabuntur. Potest & de consummatiõe seculi accipi quando homines & pecora & vniuersa deficient, & tolleẽ iniquitas à facie terræ. b ¶ Et extendã. Post ruinas impiorũ & iniquorum ablationes cõtra Iudã & Ierusalem dñs loquit. Iudas em & Beniamin in tẽplo dñi statuã Baal posuerũt, & in eodẽ sanctuario, idola sit & deũ venerati sũt. vnde idolorũ sacerdotes, nõ sacerdotes sed ædituos & phanaticos appellat. Per Iudam & Ierusalem secundũ interpretationem potest accipi anima cuiusq, à q̃ aufert dominus omnia prædicta, vel in cõsummatione seculi, vel in fine cuiusq; cùm videretur deum cõfiteri, & sensum pacis habuisse. De tali Ierusalem disperdet deus omnem superbiã, & falsos cultus in deum & variorũ errores dogmatũ & mundo & deo pariter seruientem: & per quotidiana pcã auersionẽ, à domino, & neglectũ in deum. ¶ Allego. Quãdo refrigescet charitas multorũ, & sca abũdabit iniquitas, vt filius hominis veniens vix inueniet fidẽ in terra: tunc deus percutiet eos qui videntur sibi nomen domini cõfiteri, & ecclesiam quæ à pace nomẽ habet, & auferet Baalim qui interpretatur in sublimioribus. i. tollet vanam gloriam quæ versat in ecclesia. & nomina eorum qui solo nomine dicẽpi & presbyteri gliant, & q adorãt super tecta militiæ cæli. qui deuantur cõtra scẽtiã dei, q̃d quid in mũdo gerit ad ortus & ad occasus siderũ referẽtes, & eos q adorant dominũ & Melchom qui duobus dñis simul volũt placere deo & mũdo: q perdito rege deo, habẽt regẽ mundũ & hoiem, & eos qui p mala opera declinant à domino, & non requirũt eum per pœnitentiã. c ¶ Auertuntur de post. Qui relinquẽtes cultũ eius, iurant in Melchom, & adorant militiam cæli. d ¶ Silete à facie. Iam ꝓphetata captiuitate cũctis impat silẽtiũ incutiẽs maiorẽ timorẽ ex vicinitate ipsi⁹ captiuitatis. ¶ Tropol. Oẽ tps ad cõpationẽ ẽternitatis breue est, vel exit⁹ singulorũ citò venit, ait ergo: Timeãt oẽs ne irata dei facies puniat eos vl in exitu cuiusq, vl i cõi iudicio: & si iusti voluerint eẽ, nõ ẽ vobis timẽdũ, q̃a impauit dñs & i veri testamẽto figurales hostias ad remediũ & i nouo sãguinẽ Christi mũdatorẽ olim p quẽ saluãt & sctificant vocati ab ẽterno, vl p sãguinẽ Christi sctificãt apli & cęteri q p eos sũt vocati. ¶ Põt dici q̃ sctificauit Babylonios i vltionẽ peccãtis ppli, vindicãtes dei iniuriam. e ¶ Et e. Mystice. visitabit de⁹ in die hostiæ filij sui sup põtifices Iudęorũ, & sup regiã domũ: q̃a vsq; ad illud tps fuerũt reges de Dauid, sed post hanc hostiã defecerũt: q̃a induti sũt. veste peregrina qui recesserũt à ꝓtectione & in dumẽto dei errore suo operti. Possit hęc de die iudicij accipi quo punit dñs principes q̃ lacerãt nec saluẽ gregis curant, & qui iactant se esse filios regis Christi, & q̃ induti sũt nõ Christo, sed indumẽto veteris hois. i. vicijs, & p hoc dicẽrũt se de ecclesia traditi Sathanæ & oẽs q̃ scelerib⁹ cõtaminãt ecclesiam. Possit hæc etiã de aĩa cuiusq; intelligi, cui⁹ sensꝰ & cogitatio debet esse hospitiũ regis dei qui iduit se vestimẽtis diuersorũ viciorũ, & ipleꝛ tẽplũ corpis sui ũqtate & dolo.

Nicolaus de Lyra.

☞ Ingredif gregatio nõ est ad salutẽ, sed ad pœnã: q̃d patet ex fine huius ꝓphe, vbi dicit: Et disper. Et hoc mõ accipit cõgregatio ab Habacuc. j. d. Totũ in hamo subleuauit, & cõgregauit i rete suũ. Et sic cõminat pœnã pętoribus generaliter, cũ dicit: ¶ Congregans. i. homines peccatores ad pœnã, & q̃a bruta ꝓpter hominẽ facta sunt, ideò cõminat q̃ hæc pœna extẽdi debeat ad ipsa, cùm dicit: Et pecus &c. b ¶ Et extendam. Hic cõsequenter cõminatur pętoribus specialiter, Et primò Iudęis. Secundò ppłis extraneis: capto seqnti. Prima diuidit in quinq; partes: quia priò fit cõminatio sacerdotibus, Secundò principibus. Tertiò, vulgaribus, Quartò se occultãtibꝰ. Quintò concluditur tribulationis põdus. Partes patebũt prosequendo. Ista tamen diuisio nõ est ita precisa quin de sententia vnius partis ponatur aliq̃d in alia: sicut fit cõmuniter in diuisionibus aliꝰ prophetarum. Circa primũ dicitur in persona dei: Et extendam manum meam super Iudã.

congregans hominẽ & pecus: congregãs uolatilia cæli & pisces maris. Et † ruinæ ipiorũ erũt, & disperdam homines à facie terræ, dicit dominus. Et extendã manũ meam super Iudam, & super omnes habitãtes Ieruſalem: & disperdã de loco hoc reliquias Baal, & nomina † ædituorum cum sacerdõtibus, & eos qui adorant super tecta militiãm cęli, & adorãt & iurant in domino, & iurant in Melchom, & qui auertuntur de post tergum domini, & qui non quęsierunt dominũ, nec inuestigauerunt eum. Silete à facie dñi dei, quia iuxtà est diẽs domini. Quia prepãrauit dñs hostiã, † sanctificauit uocatos suos. Et erit in diẽ hostię dñi uisitabo sup principes & sup filios regis, & super oẽs qui induti sunt veste peregrina.

a ¶ Homines & pecus congregans.
a ¶ Extensio manus gestũ percutientis ostendit.
b minus.
a ¶ Auferã. b ¶ Custodes Baal qui pauci de cede hostium remanserunt.
a ¶ Idolum Sidoniorum.
b ¶ Qui fuerunt autores idolatriæ.
a ¶ Id est illos destruam qui quondã sacerdotes domini, modo simul deum & idola colunt.
a ¶ Solem & lunam & alia astra.
a ¶ Simulã ¶ Idolo Ammonitarum, & illos etiã destruã.
a ¶ Timore. a ¶ Ab imminente captiuitate.
a ¶ Prope est captiuitas prophetata sub Ioũa.
b ¶ Captiuitatis & vltionis.
a ¶ Subuersionem Ierusalem. b ¶ Vt sibi immolentur quos dedicauit ad mortem quasi hęc hostia placet mihi.
a ¶ Captiuitatis Iudaicæ quãdo egressa ꝑplus immolãtium est.
a ¶ Qui mane bibebant sicerã.
a ¶ Vel omnes de regia stirpe, vel propriæ filios Ioũę.
b ¶ Qui pro cultu dei venerati sunt Idola.

Allego. Matt. 24. b Luc. 18. b

Tropo.

Mystice

Coloſ. 3. b.

Diuiſio

Quartò

Et visitabo

Moraliter

induti sunt veste peregrina: Id est vestibus cultui alienorum deorum deputatis: talibus enim vtebantur sacerdotes Iudęorũ aliquãdo, q̃a cùm domino etiã idola colebãt, vt prędictũ est.

☞ Et visitabo vos. nonne homines estis & secũdum hominem ambulatis? Per pecus voluptuosi significantur. Vnde j. Eth. Vita voluptuosa vita pecudum appellatur. Per volatilia vanę glorioſi qui petũt alta. Per pisces maris (q̃rũ maiores deuorãt minores) significãtur homicidę & raptores: & omnes isti congregabuntur in iudicio, vt cõburantur in inferno, Isa. xxiij. d. Congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere. b ¶ Et extendam. Hic prophęta comminatur peccatoribus specialiter. Et primò sacerdotibus, cùm dicitur: Et extendam manum meam. Ad puniendum. d ¶ Et disperdam de loco isto reliquias Baal. Per Baal qui deuorator interpretatur, gula significatur. Per reliquias eius luxuria: quia semen coitus est de superfluo alimenti, ideò dicit Hiero. Venter & genitalia sunt membra propinqua: & ex vicinitate mẽbrorum designãt vicinitas viciorũ. e ¶ Et nomina ædituorũ. Aeditui dicuntur quasi tuẽtes ędẽ. Et ideò significãt caupones & lenones q̃ prębẽt ędem gulosis & luxuriosis. Per sacerdotes intelliguntur mediatores & mediatrices fornicariꝰ communionis. f ¶ Et eos qui ado. &c. Isti sunt vanę glorioſi ſper tendentes ad superiora. g ¶ Et iurant in domi. Isti sunt falsi & duplices duabus vijs ingredientes. i ¶ Et qui auertuntur. Isti sunt apostatę à fide vel religione. o ¶ Et erit in. Hic comminatur principibus mũdi p quos significant spũs maligni qui dicũtur principes & potestates, Eph. vj. Et erit in die hostiæ domini. Hęc dies Paraſceue pòt dici, in qua Christus fuit immolatus, qui bene fuit hostia dñi. p ¶ Visitabo super princi. s. tenebrarum qui tunc fuerunt debellati. q ¶ Et super filios regis. s. ęterni, qui tunc de limbo fuerunt liberati. r ¶ Et super omnes &c. vest. pere. i. alienati à fide Christiana.

Aeditui ꝙ dicuntur

† Chemarim, peculiare genus sacerdotũ Baal, monachi ab Hebrea dicti, quasi gris indiscretis bantur vestibus.

† Prepara. da pars, in qua comminatur principibus, ut iniustos cùm dicitur: Et erit in die hostiæ do. id est occisionis peccatorũ secundũ ordinem diuinæ iustitię. p ¶ Visitabo sup principes & super filios. Principes ern Sedechiæ & filios eius fecit Nabuchodonosor occidi & oculos eius eruit. iij. Regum. vltimo. r ¶ Et super omẽs qui

☞ Et visitabo

☞ a ¶Ingreditur sup limen. Iuxta Hebraicā veritatē, q trāsiliūt
A limen quod historice sic dicitur: puniā illos qui iuxta librū regū
1. Reg. 5. b. nō calcant limē idolorū superstitionib⁹ seruiētes. b ¶Et erit in
Porta pisci die illa dicit dominus, vox cla. à por. pis. & vlu. Porta pi-
um. scīū vocatur quæ ducit Dios polim & Ioppem & vicinior est ma-
ri: à secunda signat portam secundi mu-
ri in eodem climate à collibus de mon-
te Sion, & de excelsiori parte vrbis, qua
ab hostibus occupata facilior descen-
sus erit ad pnā. Multi ad Babyloniorū
tempora hæc referunt. ¶Prima porta
Porta ocu oculorum qui aperiuntur ad concupi-
lorum & scendum. In iudicio ergo cùm aperien-
aurium. tur libri tota imago antiquorum scele-
rum exhibebitur ante oculos eorū. Post
clamorem huius portæ sequitur vlula-
tus secūdæ. i. aurium. In his duobus sen
sibus maximè peccat homo & punietur
videns & audiens totum ordinem suo-
rū malorum hoc terrore conteretur qd
quid in homine fuerit excelsum. ¶Vel
in fine mundi. A prima porta piscium lu-
gebunt, qui suum non seruauerunt ba-
ptismā: à secunda qui non egerūt pœni-
tentiam de peccatis, & tunc cōterentur,
quia noluerunt humiliari: Per has du-
as portas introitur vel reditur ad eccle-
†machthes i. viri mer catorij. am. c ¶Vlulate habitatores. Descri-
pto clamore qui erit in superiori porta vr
bis, supponit & de valle Siloe, quā cōpa
rat pilæ. i. vasi in quo rundūtur frumē
ta quia de porta piscium & de secunda
& de collibus, pruens exercitus contun-
det inferiora loca, Chanaan vocat po
Dañ. 13. f. pulum Iudæorū, vnde: Semen Chanā
& non Iuda. Vlulate. Vocantur ad plā
ctum qui in ima scelerū suorum sunt de
mersi. Quòd dicitur: Cōticuit omnis
Psal. 72. b. popu. signat in die iudicij cessaturā blas
†substātia phemiam eorum qui in cælū posuerūt
os suū: Chanā commotio. hoc nomīe
B vocantur Iudæi, quorū pedes nūquām
fixi sunt super petram. d ¶Et erit &c.
Captiuitatis per Babylonios vel Roma-
†Amos. 5. c. nos, quando nullū peccatum eorū qui
legem dei dimiserūt impunitū remane-
bit, quia nullus remanebit absconditus,
nec in cloacis, nec in spelūcis, in quibus
reges & sacerdotes se timore mortis ab-
sconderunt. e ¶Scrutabor Ierusalem. Tempore iudicij scruta
bitur deus cum lucerna ecclesiam suam, & punet contemptores
mandatorum suorum, q (quasi cū rōne se peccare dicentes) blas-
phemant deū, dicētes q nec præmia, nec pœnas posset reddere, &
illis in cæcitate depressis apponet lucernā verbi sui & rōnis, quia
omnia in medīū vicia, pferet. f ¶Qui di. In die iudicij vl mor-
te cuiusq, qd' malè erigebat contra deū vastabit, vt cessent à ma-
lo ope mēbra qb⁹ pri⁹ nō bñ vtebant: & domos q̄s ędificabāt in
sanguīe destru ēt, & nō i leprosa domo, sed in bñ ędificata habita
bit: Et qa plātabāt vineā Sodomorū & nō dei, ideò nō bibēt vinū
earū, vt inebrient cū Ioseph in meridie: his, ppe est dies dñi ad cō-
pationē ęternitatis, vl qa mors vniuscuiusq; cōsūmationē mūdi
facit. In vtraq; captiuitate exercit⁹ Iudæorū eq⁹ est, domus diruę
sunt, agri vineęq; vastarę: Et cū dicerēt ad ꝓphetas: Qd' vos cōmi
namini post longū tps eueniet. dñs vdeci plaga cito eos percus-
sit. g ¶Iuxta est dies do. In cōsummatione seculi vel in exitu
cuiusq, dies domini erit amara his qui malè sortes fuerunt (cùm
etiam iusti per ignem saluent) dies miserię cùm dicent: Vę nobis,
qa miseri sumus, dies tenebrarū, qa eos q lucem oderunt tenebrę

duti sunt ueste peregrina. Et uisita- a
a ¶Superbos qui quodam fastu & dignitatis superci-
lio gradus templi, & sanctuarij limen ascendunt.
bo super omnē qui arrōganter in- a
a ¶Lxx. qui sunt in vestibulis. i. qui egressi sunt de,
ecclesia propter peccata.
grēditur super limen in die illa, qui b
a ¶Non solum idolorum cultus, sed etiam omni gene-
re propriæ iniquitatis & dolo ad decipiendos fabricios
complēnt domum † domini dei sui
implent domum dei.
a ¶Quādo extenta manu dei super Ierusalem hostilis
b iniquitate & dolo. Et erit in diē illa c
exercitus eam vallauerit. a ¶Propter clamorē dicen-
tium: Sanguis eius super nos & super fi. no. circūdata
est a Romanis Ierusalem cuius captiuitatis typā præ-
cesserat captiuitas per Nabuchodonosor.
dicit dominus, uōx clamoris à por- d
ta piscium: & ululatus à † secunda, e
c & contritio magna à collibus. Vlu f
late habitatores † pilæ. Conticuit g
a ¶Peribunt qui tantas habent diuitias vt eis putent
omnis populus Chanaan, dispēri- i
se indutos & septos.
runt omnes inuoluti argento. Et k
c erit in tempore illo, scrutabor Ieru- l
salem in lucernis, & uisitabo super m
a ¶Considerēs in viribus suis quæ fecibus cōparantur
f uiros defixōs in fecibus suis, qui di- o
vel peccatis. a ¶Calumniant dei prouidentiam dis
cūnt in cordibus suis: Non faciet be p
centes q̄ nec bonis bona, nec malis mala possit redde-
re sed omnia casu regantur.
ne dominus, & non faciet malè. q
a ¶Si quis latronis vel furis vel piratę sortem linem di
ripit, dū intlemos reddit, prodest illis tur infirmitas.
Et erit † fortitūdo eorū in direpti- r
onem, & domus eorum in desertū. s
a ¶Immundas, & ideo non habitabant.
† Et ædificabunt domōs, & non ha-
¶Sodomorum.
bitabūt & plantabūt uineas, & nō t
t bibent uinū earū. Iuxtà est dies do- t

c ¶Et erit. Hæc est tertia pars in qua cōminatur uulgaribus, C
dicens. d ¶Vox cla. à por. pi. sic nominata, quia respiciebat ma
re & per illā pisces inferebantur in Ierusalem & erat in muro ex-
teriori. e ¶Et vlulatus à secunda. i. à porta sibi correspōdente
in muro secundo. f ¶Et contritio magna à collibus. i. a mō-
te Sion, in quo erat templum & domus
regia, quæ claudebantur tertiò muro.
Triplicem enim clausuram fecit Salomō
in Ierusalem, & per ista ostenditur q to
tus populus ciuitatis esset affligendus
in omni parte. g ¶Vlulate habitato-
res. id est Ierusalem, vt dicunt exposito
res nostri cōmuniter: quę dicitur pila, cò †domino-
q̄ est in medio Iudeæ, sicut pes pontis q rumsuorū.
p. la dicitur in medio eius. Vnde versꝰ: Versus de
Est pila pes pontis, pila ludus, pila ta- pila
berna, In Hebręo habetur: Habitatores
hamachthes & sonat profūdū in latino.
Et dicit Ra. Sa. q̄ illa est ciuitas quæ vo-
catur Tyberias, nominata profunda, cò
q̄ est in demissiori loco Iudææ. h ¶Cō
ticuit omnis populus Chanaan. id
est Iudæorū siue Iudęę, quia ibi habita-
uerūt Chananęi ante filios Israel, & quia †schola.
filij Israel secuti sūt mores Chananęorū.
i ¶Dispersierunt omnes inuoluti.
id est pleni diuitijs malè acquisitis, quæ
inuoluunt homines peccatis, secūdū il-
lud. j. Timo. vj. b. Qui volunt diuites fi
eri, incidunt in laqueū & tentationē dia
boli & desideria multa. &c. k ¶Et erit
Hęc est quarta pars ī qua cōminatur ꝓ
pheta lentibus, dicēs: l ¶Scrutabor
Ieruſa. quia capta ciuitate Chaldæi cū
luminaribus quærebant absconditos in
locis subterraneis & obstructis. m ¶Et
uisitabo. inferendo pœnā. n ¶Super
uiros defi. in fe. suis. id est obstinatos
in peccatis suis. o ¶Qui dicūt in cor
dib⁹ suis. malè de deo sētēdo. p ¶Nō
faciet bene domin⁹. suis cultoribus.
q ¶Et non faciet malè. suis contem- D
ptoribus. Ceciderant enim in errorem
illorum qui dicunt prouidentiam diui-
nam non extendi ad hęc inferiora: ex q̄-
rum pſona dicitur Iob, xxij. b. Circa car
dines cæli perambulat, nec nostra consi-
derat. r ¶Et erit fortitudo eorum.
id est diuitię eorum Vnde in Hebræo
habetur: Substantia eorum. In direptionē. Chaldæis. s ¶Et
domus eorum in desertum. Habitatoribus eorum occisis vel
captiuatis. Ideò subditur: Et ædificabunt do. &c. t ¶Iuxtà
est. Hęc est pars qnta, in q̄ cōcludit pō. d' tribulatiōis imminētis, cū
dicitur: Iuxtà est dies domini mag. magnitudie suę vindictę.

Nico. de Lyra. ☞ sequent

c✣ Vox diei

✣ a ¶Et ui. super om. s. ecclesię intrusus p potentiā secularem. Moraliter
de quibus subdit: b ¶Qui complent do. quia malè intrant &
pessimè gubernant: Et qm dolēt boni de malis, subdit: c ¶Et e.
uox cl. sic nominata, eò q̄ erat vers⁹ mare: & ideò significat ama
ritudinē doloris. e ¶Et ululatus à secunda. quia quantò ma
la reiterantur & multiplicantur, tantò magis dolor augetur.
g ¶Vlulate habitatores pilæ. id est tabernę. Vnde versus: Versus
Est pila pes pontis, pila ludus, pila taberna. Per istos significan-
tur ebriosi, quibus nisi pœniteant, reseruatur pœna inferni.
h ¶Conticuit omnis populus Chanaan &c. Quæ inter-
pretatur mercatio. Ideò per hoc significantur simoniaci, qui nō
habent frontem coram deo loquendi. i ¶Dispersierunt om-
nes inuoluti argento. scilicet malè acquisito. l ¶Scrutabor
Ierusalem in lucernis. quia nuda & aperta sūt omnia dei ocu-
lis, ꝓpter quod nullū bonū remanebit irremuneratū, nec malum
aliquod impunitū. m ¶Et uisitabo super uiros defi. &c. id
est obstinatos in malis. o ¶Qui dicunt in cordibus su. &c.
Credunt enī, q̄ dei prudentia se non extendat ad hęc inferiora.
Ideò subdit eorū pœna: & priò tempalis, cùm dicit: r ¶Et erit
fortitudo eorum in direptionem. Et secundò, ęterna, cùm di
citur: t ¶Iuxtà est dies domini: Id est condemnationis
ęternæ, quæ fit particulariter in morte cuiuslibet, & fiet ge-
neraliter in iudicio generali. Et acerbitas pœnę cùm subditur:

✣ Dies illa

Et erit

Gloſ. ordi. Sophonię Cap. II. De Lyra

☞ ſequentur, dies nebulæ & tur. veniet ſuper eos tẽpeſtas dei. vnde
E & uouiſsima tuba dei terrebit eos. Super ciuitates quas munierũt multitudine peccatorũ, & ſuper angulos. i. peruerſa opera & erecta erit ira dei. vnde & arguuntur Phariſæi qui adorãt in angulis platearũ, à via dei quæ arta & directa eſt declinantes & tor
Domini dies terribilis & nũc & in futuro † Ierc. 30. a. Iohel. 1. a. Amos. 5. a
tuoſos angulos ſectantes. Iuxta eſt dies domini. Dies vtriuſq; captiuitatis amara, quia ad amaritudinem deum pro uocauerunt. & ideò non ſolùm imbeciles, ſed fortiſſimi viri deprimentur & q lumen deo reſpuerunt tenebris obuoluentur, & qui noluerunt ſolennium dierum audire tubas, audient tubas bellantium. De excidio munitarum ciuitatum & excelſorum angulorum Iudęę, plus oculis quàm ſcriptis poteſt cognoſci. a ¶ Et tribula, homines. In fine ſeculi vel cuiuſq;. Tribulabũtur, qui vt homines vixerunt, & vt homines mortui ſũt, & qui perdiderunt lumen virtutũ, ibunt vt cæci, non inuenientes lumen pœnitẽtiæ. Qui peccauerunt domino dum relinquẽtes iuſticiam & alias virtutes quę dei ſunt, & iniuſticiam & alia vicia ſecuti ſunt. b ¶ Et ef. Per ſanguinem accipitur vitalis anima, qua vegetatur, & ſuſtentatur & viuit homo, quam qui effundit vel per ſcãdalum vel per peruerſam doctrinam, in iudicio effundetur ab eo & cogetur amittere quod ſibi videbaẽ habere vitale. Ridiculum autem videreẽ ſi in reſurrectione ſanguis cuiuſquàm effundendus diceretur. In conſummatiõe ergo vel generali vel ſpeciali ſanguis q effuſus eſt clamabit ad deum, & apparebit in medio, & opera ſanguinis, & terre na ſicut puluis iacebunt & ſtercora, in illo die quo diuites coguntur ex neceſſitate diuitias amittere per eas liberari nõ poterunt, quia omnia terrena zelo dei deuorabũtur. ¶ Diuites qui magna iniquitate cõgregauerũt diuitias p eas nõ poterunt liberari, quia ignis zeli dei fuc cenſus cõtra eos totam terrram deuorabit, ne longum tempus in medio, quia poſt. xlij. annos facta eſt conſummatio non ſolũ in Ierusalem, ſed cunctis Iudęã terram inhabitantibus. ¶ Dum ex zelo punit deus, oſtẽdit ſe amare humanã animam, niſi enim amaret non eam zelaret, ſed nec in ſimilitudine mariti peccatum vxoris vlciſceretur.
Diuitię Iudęą captiui tate prę ſeruare nõ valebant.
† Conquirentes conquirite,
† exeat decretũ, in q̃ vos eritis vt gluma quę daro die abit

GLOS. ORDI. Cap. II.

¶ Onuenite cõ. Poſt deſcriptionẽ malorũ futurorũ i vtra q; captiuitate prouocaẽ ppłs ad pœnitẽtiã. ¶ Vide clemẽtiã dei. poſt cõminationẽ ꝓuocat ad pœnitẽtiã, ne faciat qđ cõminaẽ. ¶ Alle. Miſitudini credẽtiũ dr: Cõuenite i eccleſiã ſociamini charitate & pace ô Gẽtes, quę nõ placetis deo cũ diſciplĩa & mãdata eius vobis nõ placeãt, ſed agite pñiam añq; ex prę ceptiõe deiveẽat diesiudiciĩ. i q̃ erũt mali ſicut pluis ptrãſiẽs, q̃ tpe nõ erit locꝰ pœnitẽdi ſed recipiẽdi qđ deus itulerit iratꝰ. Pñt etiã hęc aptari vnicuiq; de ſecło trãſeũti. c ¶ Quæri. O cuſtodes meorũ prę ceptorũ, q ad mei imitationẽ i mũdo hũiliati eſtis, q iudiciũ dei i mãſuetudi e opati eſtis, quęrite iuſtũ cui pr̃ dedit oẽ iudiciũ:
† iuſticiam Allego.
Ioh. 5. d.
quęrite mãſuetũ, vt qđq d i vĩa maſuetudie min⁹ ẽ ab eo q ſons mãſuetudis ẽ, ipſeaẽ. Quæri. Alleg. Quęrãt mãſueti eccłię dñm, vt i cõſũmatiõe mũdi vł exitu vniuſcuiuſq; ptegãt cõtra irã dei, qa diuerſi mali diuerſis malis puniẽtur. Hoc dicit Gaza, qđ dr̃ fortitudo eiꝰ. i. oẽs q de foritudi e corpis gñãtur, i die irę dei ad nihilũ redigent. Aſcalõ. i. põderata vł ignis hõicida, i ira dei menſurã ſui ſceleris ſtẽt. Et qa exarſit ad effũdẽdũ ſãguinẽ, nõ dimiſit vt Gaza, ſed i ſolitudinẽ redacta ignibꝰ gehẽnę vſq; ad puluerẽ cremabit. Et Azotꝰ. i. ignis gñatiõis. ſ. q ardẽt libidie & incẽdio gñatiõis, nõ occłio iudicio, ſed i meridie q̃ ſẽti plenã recipiẽt claritatẽ
Gaza

a ¶ Cui nullus põt reſiſtere.
mini mãgnus, iuxta eſt & uelox nimis. Vox diei dñi amara, † tribulabitur ibi fortis. † Dies irę, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miſerię, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulæ & turbi
¶ Erit.
nis, & dies tubæ & clangoris, ſuper
a ¶ Vbi vix ſunt parua veſtigia ruinarum.
ciuitãtes munitas, & ſup † angulos excelſos. Et tribulabo homines, &
a ¶ Præ magnitudine preſſurę ignorabunt quid agent.
b ¶ Et hoc ideo. c ¶ Propter crucẽ domini, ſuſtinuit Ieruſalem hæc mala. a ¶ Prius fundendo ſanguinẽ prophetarum: poſtea Chriſti, & ideo ſanguis eorum effunderetur in
ambulãbunt ut cęci, quia dñmo
b
peccãuerũt: Et effundetur ſanguis
tota regione. a ¶ Ita viliter quaſi puluis.
b ¶ Inſepulta ſuper faciem terrę.
eorum ſicut humus, & cõrpora eorũ ſicut ſtercora. Sed & argentũ eorum & aurum non poterit liberare eos in die iræ dñi. In igne zæli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationẽ cũ feſtinatione faciet
a ¶ Qui ſe totos terrenitati dederunt nec ſunt aduenę & peregrini in mundo.
cunctis habitantibus tẽrram.

Cap. II.

a ¶ In vnum locum.
b ¶ In vnam voluntatem eadem charitate copulati.

† Onuẽnite, cõgrẽ
c. ¶ Non digna dei amore.
gamini gens nõ † a
a ¶ Antęq; impleatur quod prophetatum eſt, anteq̃ præceptum dei præparet ſibi diẽ in quo effectus præcepti ſequatur, qui tam facile veniet ſicut puluis pertranſeat.
mabilis: priuſq; † pariat † iuſsio qua ſi puluerem trãſeuntẽ diem, anteq; ueniat ſuper uos ira furoris dñi, anteq; ueniat ſuper uos ira indignatio
a ¶ Ideo hoc vt aliquo modo poſſitis vitare vos manſue
nis domini. Quęrite dñm oẽs † mãti & iuſti captiuitatem quę per Nabuch. vel Romanos inſueti terræ, qui iudiciũ eius eſtis operenda eſt Iudęis quæ tanta erit vt potentiſſimas vrbes Parati, quęrite † iuſtum, quęrite † manſuetum, ſi quomodo abſcõdamini
b
in tenebras ꝓiciẽt. Et Acharõ. i. ſterilitas vł eradicatio. ſ. q fructũ Gnõ ferũt, ſed praua doctrina ꝑmos eradicãt, ipſi q̃q; eradicabũt.

Nicolaus de Lyra. ☞ Væ qui

✠ i ¶ Vox diei. qa oẽs clamabũt præ amaritudie angustiæ.
b ¶ Tribulabitur. Et mſtò magis alij.
c ¶ Dies fræ. i. dies vindictę. d ¶ Dies. Exteri⁹. e ¶ Et angu. interi⁹. f ¶ Dies. i. luctus. g ¶ Et miſe. i. cuiuſlibet boni † clamor, defectus. h ¶ Dies tene. q. d. tãta erit tribulatio, q̃ null⁹ poterit videre locũ vociferãdi tur fugiẽdi ſeu abſcõdẽdi ſe. i ¶ Et turbi. i. ꝑcꝰ Chaldęorũ oĩa rapiẽtis. k ¶ Dies. Chaldęos ad bellũ icitatis. l ¶ Et ſu. Id eſt turres excelſas, quę ſolẽt fieri i murorũ angulis. m ¶ Et amb. i. incidẽtes i picu lis vndiq;, ſicut oęꝰ ãbulãs cadit i foueã, † turres cæ & impingit ad lapidẽ. Et ſubdit cauſam: n ¶ Quia d. Multiplicit, vt pater p ſup dicta. o ¶ Et effũ. i. ita, q̃ tota erit opta ſanguie. p ¶ Et cor. Id eſt dimittent ſe pulta. q ¶ In igne. Id eſt vindictæ dei. r ¶ Deuo. ſ. Iudęę, de q̃ loquit̃ ꝓpheta. ✠ c ¶ Dies illa. vſq; ad finẽ capituli. Et applicari poteſt litera de facili.
celſa.
Moraliter

NI. DE LY.

Cap. II.

¶ Onuenite. Poſtq̃ ꝓpheta cõminatꝰ eſt Iudęis, hic cõſequẽter cõminatur extraneis. Et diuidit i duas, qa prĩò cõtinuat ſe ad dicta. Secundò exequit dicẽda ibi: Quia Gaza. Circa primũ poſt cõminationẽ capti prędictis poſitã induxit ꝑſin ſuum ad pœnitentiã, vt euadat pœnã cõminatam, dicẽs: ¶ Cõuenite. Per mutuã dilectionẽ. t ¶ Congrega. In locum diuini cultus ad imperrãdum peccatorum veſtrorum remiſsionem. v ¶ Gens non amabilis. i. deo odibi lis propter peccatorum multiplicationẽ. x ¶ Priuſquã pariat viſio. i. antequã pœna mihi oſtenſa reuelatione diuina ſuper vos veniat in effectu. Quaſi puluerem tranſeuntem diem. Iſta litera apud Hebræos dicitur decurtata, quia ad eius intellectũ oportet ſupplere aliq̃. Et continuatur ſic prędicte. litere: Priuſq̃ pareat iuſsio. i. pœna prędicta tollat vos de terra veſtra, ita velociter, ſicut vẽtus tollit puluerem: & ſicut ſol ſuo tranſitu veloci facit diẽ. y ¶ Antequã veſuper vos ira furoris & cætera. Id eſt pœna ſuę vindictæ. z ¶ Antequã veniat ſuper vos ira indig. domini. Repetitio eſt eiuſdem ſententię ad maiorem aſſertionem: & ſic eſt in Hebręo. propter quod aliqui malè corrigunt detrahentes, quaſi iſtud non ſit de textu. a ¶ Quærite dominum omnes
Diuiſio
† deſiderate.
† viſio.
† humiles
† humilitas
tem. manſueti terræ. vt per veſtram iuſticiam & orationem aliis parcatur à pœna comminata, ſicut Geneſis. xviij. dixit dominus ſe velle parcere toti ciuitati Sodomorum pro decem iuſtis ſi ibi inuenirentur. b ¶ Quærite iuſtum & cætera. id eſt ipſum deum conſiderando eius iuſticiam & manſuetudinem, quaſi dicat: Sicut comminatus eſt pœnam peccatoribus ex ſua iuſticia, ſic paratus eſt parcere pœnitentibus ex ſua miſericordia.
✠ Quia Gaza

Moraliter. s ¶ Conuenite, congregamini. Quoniam deus non vult mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat. Ideò dicitur: Conuenite & congregamini. Ad dei miſericordiam implorandam. v ¶ Gẽs non amabilis. i. peccatrix. x ¶ Priuſquã pariat. i. antequàm pœna vobis debita ponat in effectu. Sed qa cũ dei miſericordia ſẽp currit eius iuſticia. lõ ſequitur: b ¶ Quærite iuſtum: quærite. & ꝯid eſt confidẽtes de dei miſericordia ſimul timeatis eius iuſticiã cõtra illos q ſemp cogitãt de dei miſericordia tãtùm, & ſic licentius declinant ad peccatum.
Moraliter
✠ Quia Gaza

☞ a ¶ Væ qui habitatis fu. Prædicta vastitate quatuor magnarũ A
vrbium Palæstinę, ad ipsam ꝓuinciam generaliter sermo dirigi-
tur, & prædicit eis Vę in aduẽtu Babyloniorum, quia etiam illi
Tropo. qui iuxta mare habitant, tollentur per eos. Væ qui. Tropolo.
Vel in consummatione mundi, vel quotidie fit per ecclesiasticos
viros comminatio dei ad illos corrigen-
dos. qui cùm deberent habitare in Iu-
dæa id est terra promissionis vel confes
sionis, malunt habitare in mari & fluctı
bus seculi contundi. Et dicuntur etiam
terra Chanaan semper in motu suo, &
Philisthęi cadentes potione. Hos disper-
dit deus de priori habitatione, vt regio
quæ prius continebat gregem perditũ,
incipiat esse ouile pecorum Christi: & Iu
das. id est vera confessio habitet in funi-
culo maris, & cùm mundi vespera ad-
Matt. 22. b. uenerit, de multis vocatis pauci electi,
qui nunc reliqui vocantur de domo Iu
da, pascent eos qui prius in mari pasce-
bantur, & qui prius erãt in Ascalone. id
est, in quibus prius manabat cruor inter
fectorum. Ascalon enim ignis homicida
dicitur. Et hoc ideò, quia deus visitauit
populũ suum, & eos q facile sophismati
bus hęreticorum decipiebantur, ad veri
tatis cognitionẽ reductos facit inimico-
†regio, cõ- rum victores. b ¶ Requies pastorũ.
finium. In tantam venies vastitatem quę lętaba
ris in euersione Iudææ, vt omnes vrbes
tuę munitissimę etiam ouilia pastorum
sint. c ¶ Audiui. Post cõminationẽ quę
facta est cõtra Philisthiim, nũc aduersus
Moab & filios Ammõ, ꝓphetia texitur,
eò q iuncti Babylonijs vastauerũt san-
ctuarium dei, & subiugato populo Isrł,
B deum blasphemauerunt. Nabuchodo-
nosor enim subruta Iudæa, circũiacẽtes
vrbes Gẽtesq; oppressit, & qui putabãt
Iudã se habere subiectũ, habuere conser
uũ. Sub Iosia ergo dũ adhuc staret tẽplũ
dirigitur ꝓphetia cõtra insultatores, vt
Allego. mala q̃ndã populi dei cęterarũ Gẽtium
†magnifi- malo alleuiarẽt. ¶ Audiui. Allego. Per
cauerũt os filios Ammõ & Moab Iudęi & hęretici
suum notanẽ, & ipsi eũ videnẽ esse de genere A
Gen. 19. f. brahę, & effugisse incẽdium Sodomę &
Gomorræ, & hitare in Segor ꝓua, Sed
qa[s]gnatio eorũ i tenebris ẽ, & filij Loth.
i. à deo declinãtes, & de incestis nuptijs,
ideò filijs Iudæ. i. veris cõfessoribus insul
tãtes super possessionem illorũ, suos ter
minos cupiunt magnificare. Confidẽtes
enim in sophismatũ subtilitate ecclesia-
sticam rusticitatẽ contemnunt quasi indignã suis mysterijs, quæ
quasi idola, sibi confinxerunt, ideò ipsi erũt sicut Sodoma & Go-
morra. Videntur quidem in hoc q̃ Gentiles nõ sunt de Sodomis
exisse, sed quia blasphemant, in Sodomam relabuntur. & sunt
spinæ ariditate viciorum incendio præparatę. Sunt etiam multi-
plicatę viciorum aceruus infaruati salis. Quæ ergo terram eccle-
siæ noluerunt possidere, in æternum erunt destitutæ. d ¶ Quia
Moab. Vastatæ quidem sunt vrbes Moabitarum & filiorũ Am
mon, sed non possunt dicere Iudæi, quòd super eos deciderint
pluuiæ sulphuris, vel quòd redactæ sint in fauillã & cinerem. Sed
Iudæi quando in historia artantur, solent ad tempus sui Messiæ
Mysticè referre vel refugere. Quoties Sodoma & Gomorra & AEgy-
ptius & Damascus nominantur, nõ de his dicit ꝓuinctis q̃s oculis
cerminus, sed de alijs spũalib⁹ quib⁹ sermo ꝓphetic⁹ cõminatur.

☞ Magnificati

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Quia Gaza. Hîc cõsequẽter ꝓpheta exequitur dicenda
extraneis cõminando. Et priò, Philistæis. Scd'ò, Moabitis & Am
monitis, ibi: Audiui. Tertio AEthiopibus & Assyrijs, ibi: Sed &
vos. Circa primũ dicit: Quia Gaza destructa erit. q. d. ꝓpter
hoc monui vos ad pœnitentiam, quia terra Philistinorũ quę est
vestra fortior destruetur propter sui obstinationem in peccato. Et
exprimit hic nomina q̃tuor ciuitatum principaliũ. Consequenter
toti ꝓpso toti populo comminatur, dicẽs: e ¶ Væ qui habitatis funicu C
lum maris. i. partem terræ sitam supra mare. Terra enim Phili-
sthinorũ sita est supra mare mediterraneũ. f ¶ Verbum domi
ni super vos Chanaan. Terra enim Philisthinorũ dicitur Cha
naan. quia erat vna portio regnorum Chanaan, vt patet in li-
bro Iosue. g ¶ Et erit funiculus ma-
ris. i. terra Philisthinorum. h ¶ Requi
es pastorum. quia destructis ciuitatib⁹
& electis habitatorib⁹ terra manebit in
culta, & sic solis pascuis animalium a-
pta. i ¶ Et erit funiculus eius qui re
manserit de domo Iuda &c. i. reuer-
tentes de Babylone ibi pascẽt animalia
sua. k ¶ Ad vesperam requiescent. †confiniũ.
cum animalib⁹ suis i caulis. l ¶ Quia
uisitabit eos dominus. Liberãdo eos †Cerethęo
de captiuitate Babylonica per eorũ pœ- rum.
nitentiam. m ¶ Audiui. Hîc consequẽ
ter cõminatur Moabitis & Ammonitis,
dicens in persona dei: Audiui oppro-
brium Moab &c. Dicit hîc Ra. Sa. q̃
Iudæi cùm ducerentur in Babylonẽ ca-
ptiui gementes & flẽtes, Moabitę & Am
monitæ per quorũ terram ducebantur †habitatio
derisorię eis dicebant: Quare lugetis & tristamini, quia ad terram vestram duci-
mini? Inde enim natus fuit Abraham pa
ter vester, Genẽ. xj. n ¶ Et magnificati
sunt super terminos eorum. quia Iu
dæis in captiuitatem ductis Moabitæ &
Ammonitę occupauerunt partem terrę
eorum. Et subdit pœna. o ¶ Propterea
uiuo ego dicit dominus. i. sicut ve-
rum est, q̃ ego sum vita p essentiã, sic pu
nient Moabitę & Ammonitę. p ¶ Quia
Moab ut Sodoma erit &c. Li vt, nõ
dicit hîc æqualitatem, quia istę terræ nõ
fuerũt subuersæ, sed ad tempus fuerunt
desertæ, habitatoribus ei⁹ & cultoribus
partũ occisis & ꝑti captiuatis. q ¶ Sic
citas spina. i. nõ crescent ibi nisi spinę. D
✠ Et acerui

✠ a ¶ Quia Gaza &c. Hîc prædicit Moraliter
secundũ literalẽ sensum destructio terræ
Philisthinorum, Moraliter autẽ p Phi-
listæam quæ potione cadens interpreta
tur, ebrietas bene significatur, ad quam
sequitur destructio fortitudinis corpo-
ralis. Prouerbio. xxiij. c. Cui væ, cui⁹ pa
tri væ, cui rixę, cui foueę, cui sine cã vulne
ra, cui suffosio oculorum. nõne his q cõ
morantur in vino & studeant calicibus †exitus vr
epotandis? Et hoc significatur per destru ticæ.
ctionem Gazę, quæ fortitudo interpretatur. Item ad ebrietatem
sequitur hebetatio discretionis, quæ significatur, cùm subditur:
b ¶ Et Ascalon in deser. nam Ascalon interpretatur ponde-
ratio. actus autem humani debent discretionis iudicio ponderari. Item per ebrietatem destruitur amicicia charitatis. ij. Esdrę. iij-
a. Et non meminerunt cum biberint amiciciam nec fraternitatẽ,
sed post non modicum sumunt gladios. Et hoc significatur per,
destructionem Azoti, cùm dicitur: c ¶ Azotum in meridie.
Nam cõmuniter circa meridiem incurrunt homines ebrietatem.
Item per ebrietatem cõsumitur substantia corporalis, Eccl. xix. a.
Operarius ebriosus non ditabitur. Et hoc significatur, cùm dici-
tur: d ¶ Et Acharon eradicabitur. Acharon enim pascua gre
gis interpretatur, & cõuenit substãtię tpali, p quã oia ad victum
pertinẽtia habenẽ. m ¶ Audiui oppro. Hîc describit destructio
quatuor Gentiũ. Primi, sunt Moabitæ, qui interpretãtur ex pa-
tre, ideò significant blasphemos, quibus dicitur Ioh. viij. f., Vos
ex patre diabolo estis. Secundi sunt Ammonitæ, qui interpretã-
tur populi idolorum, ideò significant inuidos qui dolent de bo
nis aliorum. Tertij sunt Aethiopes, qui tenebrosi interpretantur,
& ideò significant hæreticos, qui tenebris errorum obfuscantur.
Quarti sunt Assyrij, qui interpretantur factuꝛæ vigilantes, ideò
significant latrones, qui de nocte vigilant ad malefaciendum.
Isti verò quatuor hominum modi sunt per diuinum iudicium
(nisi pœniteant) æternaliter condemnandi.

---

a ¶ Væ qui habitatis fu. Prædicta vastitate quatuor magnarũ
vrbium Palæstinę, ad ipsam ꝓuinciam generaliter sermo dirigi-
tur, & prædicit eis Vę in aduẽtu Babyloniorum, quia etiam illi
qui iuxta mare habitant, tollentur per eos. Væ qui. Tropolo.
Vel in consummatione mundi, vel quotidie fit per ecclesiasticos
viros comminatio dei ad illos corrigen-
dos. qui cùm deberent habitare in Iu-
dæa id est terra promissionis vel confes
sionis, malunt habitare in mari & fluctı
bus seculi contundi. Et dicuntur etiam
terra Chanaan semper in motu suo, &
Philisthęi cadentes potione. Hos disper-
dit deus de priori habitatione, vt regio
quæ prius continebat gregem perditũ,
incipiat esse ouile pecorum Christi: & Iu
das. id est vera confessio habitet in funi-
culo maris, & cùm mundi vespera ad-
Matt. 22. b. uenerit, de multis vocatis pauci electi,
qui nunc reliqui vocantur de domo Iu
da, pascent eos qui prius in mari pasce-
bantur, & qui prius erãt in Ascalone. id
est, in quibus prius manabat cruor inter
fectorum. Ascalon enim ignis homicida
dicitur. Et hoc ideò, quia deus visitauit
populũ suum, & eos q facile sophismati
bus hęreticorum decipiebantur, ad veri
tatis cognitionẽ reductos facit inimico-
†regio, cõ- rum victores. b ¶ Requies pastorũ.
finium. In tantam venies vastitatem quę lętaba
ris in euersione Iudææ, vt omnes vrbes
tuę munitissimę etiam ouilia pastorum
sint. c ¶ Audiui. Post cõminationẽ quę
facta est cõtra Philisthiim, nũc aduersus
Moab & filios Ammõ, ꝓphetia texitur,
eò q iuncti Babylonijs vastauerũt san-
ctuarium dei, & subiugato populo Isrł,
B deum blasphemauerunt. Nabuchodo-
nosor enim subruta Iudæa, circũiacẽtes
vrbes Gẽtesq; oppressit, & qui putabãt
Iudã se habere subiectũ, habuere conser
uũ. Sub Iosia ergo dũ adhuc staret tẽplũ
dirigitur ꝓphetia cõtra insultatores, vt
Allego. mala q̃ndã populi dei cęterarũ Gẽtium
†magnifi- malo alleuiarẽt. ¶ Audiui. Allego. Per
cauerũt os filios Ammõ & Moab Iudęi & hęretici
suum notanẽ, & ipsi eũ videnẽ esse de genere A
Gen. 19. f. brahę, & effugisse incẽdium Sodomę &
Gomorræ, & hitare in Segor ꝓua, Sed
qa[s]gnatio eorũ i tenebris ẽ, & filij Loth.
i. à deo declinãtes, & de incestis nuptijs,
ideò filijs Iudæ. i. veris cõfessoribus insul
tãtes super possessionem illorũ, suos ter
minos cupiunt magnificare. Confidẽtes
enim in sophismatũ subtilitate ecclesia-
sticam rusticitatẽ contemnunt quasi indignã suis mysterijs, quæ
quasi idola, sibi confinxerunt, ideò ipsi erũt sicut Sodoma & Go-
morra. Videntur quidem in hoc q̃ Gentiles nõ sunt de Sodomis
exisse, sed quia blasphemant, in Sodomam relabuntur. & sunt
spinæ ariditate viciorum incendio præparatę. Sunt etiam multi-
plicatę viciorum aceruus infaruati salis. Quæ ergo terram eccle-
siæ noluerunt possidere, in æternum erunt destitutæ. d ¶ Quia
Moab. Vastatæ quidem sunt vrbes Moabitarum & filiorũ Am
mon, sed non possunt dicere Iudæi, quòd super eos deciderint
pluuiæ sulphuris, vel quòd redactæ sint in fauillã & cinerem. Sed
Iudæi quando in historia artantur, solent ad tempus sui Messiæ
Mysticè referre vel refugere. Quoties Sodoma & Gomorra & AEgy-
ptius & Damascus nominantur, nõ de his dicit ꝓuinctis q̃s oculis
cerminus, sed de alijs spũalib⁹ quib⁹ sermo ꝓphetic⁹ cõminatur.

☞ Magnificati

in die furoris dñi, quia Gaza destru a
ẽta erit, & Ascalon in desertũ, Azo b c
a ¶ Non furto, sed manifesta luce. b ¶ In captiuita-
tem trahent.
tum in mẽridie eiicient, & Acharon d
a ¶ Hoc sustinebit quod vocabulo suo at: interpretatur eiũ
eradicatio. b ¶ Quorũ possessio, iuxta mare extenditur.
eradicabitur. Væ qui habitatis †fu- e
a ¶ Perditioni dedita.
niculum maris, gẽs † perditorũ. f
¶ Cõminatio. a ¶ O.
Verbum domini super uos Chãa g
a ¶ Quod terra Philisthinorũ terra Chanaan sit nulli du-
bium est.
an, terrã Philisthinorum, & disper dam te, ita ut non sit inhabitator.
a ¶ Maritima regio possessio eorũ qui de captiuitate Ba-
b Et erit funiculus maris †requies pa h i
bylonis reuertentur.
storum, & caulæ pecorum. Et erit k
a ¶ Post captiuitatem.
† funiculus eius qui remanserit de
a ¶ De duabus tribubus. b ¶ Greges pecorum.
domõ Iuda. Ibi pascentur in domi- l
a ¶ Quondã nobilis & superbę. b ¶ Post meridiem
pastores facient greges suos accubare.
bus Ascalonis ad uesperam requie m
¶ Et hoc ideo. ¶ Iudæos
scent, quia uisitabit eos dominus n
a ¶ Sub Zorobabel, sub quo etiam
deus eorum, & auertet captiuitatẽ templum & ciuitas restituta erit.
a ¶ Quæ nunc metropolis dicitur vel anopolis.
eorum. Audiui opprobriũ Moab o
a ¶ Quæ vrbs Arabiæ secunda post Philadelphiã dicitur.
& blasphemias filiorum Ammõn, q r
a ¶ Eiectis Iudæis in terram eorum
dilatauerunt fines suos.
& † magnificati sunt sup terminos s
a ¶ Quia me blasphemauerunt. q ¶ Per seipsum iurat, qui
vnus deus, cũ alij mortui. c ¶ Qui possum implere qd'
cõminor. ¶ Qui in populo meo patior iniuriam.
eorũ. Prõptereà uiuo egõ, dicit do t u
minus exercituum deus Isrãel, quia x
¶ Faciam vt Moab.
Moab ut Sodoma erit, & filii Am
mõ q̃si Gomorra, † siccitas spiarũ, y

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Quia Gaza. Hîc cõsequẽter ꝓpheta exequitur dicenda
extraneis cõminando. Et priò, Philistæis. Scd'ò, Moabitis & Am
monitis, ibi: Audiui. Tertio AEthiopibus & Assyrijs, ibi: Sed &
vos. Circa primũ dicit: Quia Gaza destructa erit. q. d. ꝓpter
hoc monui vos ad pœnitentiam, quia terra Philisthinorũ quę est
vestra fortior destruetur propter sui obstinationem in peccato. Et
exprimit hic nomina q̃tuor ciuitatum principaliũ. Consequenter

a ¶Magnificati sunt. Magna clementia dei contenitur: blasphematur, termini eius peruaduntur. Ipse econtrà mittit reliquias populi sui & in possessionem suam traducit, disperdēs omnia dogmata eorū, quibus destructis omnes Gētes conuertentur ad dominum, & adorabūt quem nesciebāt vnusquisq; in loco suo. b ¶Horribilis dominus sup. Non terreat hīc horror, quia non sundet sanguinem superborū & blasphemantium, sed attenuabit idola, vt qui prius in errore dei beneficia non senserāt, depressi necessitate sciant idola nil prodesse, & sic adorent eum etiam omnes remotissimę insulę Gētiū.

† probris affecerunt.

c ¶Sed & vos. Duo superiora capitula & hoc tertium referunt Iudęi ad aduētum sui Christi quem putant futurū, vt extruat Ierusalem, & liberet populū suum de manu Gentium, à quib⁹ modo tenētur. ¶Allego. Aethiopes sunt qui in vicia sunt demersi, qui etiam possunt ad meliora cōuerti, vt nullus desperet de salute qui pœnitere voluerit. Vñ & Moyses AEthiopissam duxit vxorē. Cōminatur autem sermo prophetieus his qui in vicijs permanētes tenebrarū colorem non sunt abluere, q⁹ interficiendi sunt illo gladio, qui vertitur ad custodiēdā viā ligni vitæ. Hęc cōminatio fit vt timentes pœnam pœniteant, ne quod cōminatur sustineant. Vnde in sequentibus dicet: Vltra flumina Aethiopię ide supplices mei deferent munus mihi. Extendet autē de⁹ manum inferentem supplicia, vt aquilo. i. frigidi & duri sentiant pœnas. Persecutiet etiam Assur. i. diabolum arguētem atq; cōuincentem. Suggerit enim peccata, & posteà arguit peccatores, q est princeps Assyriorū. & habet metropoli Niniuen. Perdito autē principe mundi, etiam Niniue, id est mundus cū suo principe in solitudinē redigetur, & nulli miserabilis erit, sed omnes ad ruinam eius sibilabunt & mouebunt manus. ¶Si quis per Niniuē ecclesiam accipiat, de vltimis temporib⁹ hæc dici intelligat, quādo regnāte Antichristo redigēda est in solitudinem & tradēda bestijs. & passura quæ propheta describit, quando erunt homines sc amantes &c. ¶Hodie frustra quidam iactant se esse de speciosa ecclesia, sed factis negāt in quibus viciorum greges habitant, & animalia ventri seruientia. & bestię quæ corda eorum comedant, & onocrotalus vel cameleōres, q habēt varios colores. i. diuersis diuitijs inhærentes, & ericius spinosum animal habitat in cordibus eorum. Coruus est immūda auis in fenestra id est in corporeis sensibus, vt semp audiant vel loquantur mala. Hęc oīa ideò patientur, quia cùm sint dediti malis operibus promittunt sibi beatitudinem, & alios despiciunt, & ideò cubile fiunt bestiarum, & vbi prius habitabant pater & filius & spiritussanctus, & angeli administratorij, modò habent dæmones locum, & angeli prius manētes in illis, sed mō trāscūtes mirabuntur & stupebunt: nec sustentabūt ruentem, sed leuabunt manus remouēdo à sustentatione eorum. ¶Si quis quęrat quomodò iuxta historiam ad tempora Nabuchodonosor hęc ⁊ pphetia referatur Aethiopibus etiam nūcupatis, & Assyrijs quib⁹ Mœdi & Persę nihil fecerunt: legat historias, & inueniet Assyrios quo q⁹ & Aethiopes Mœdis fuisse subiectos, & Cābysis regnū, & Cyri potentiam & omnia quę deinceps secuta sunt. d ¶Omnis q transit per eam sibilabit. De diabolo & angelis eius hæc possunt accipi: quia vastauerunt vineam quę de AEgypto translata fuerat: Transeunt ergo per animā quæ templum dei fuerat, & esse desijt, & serpens sibilando venena suæ maliciæ in eam euomit, & manus, id est opera mouet. Vnde Salomon: Mors & vita in manibus linguæ, id est in operibus.

†fœdatę & inquinatę ciuitati quæ spoliat.

Pſal. 79. b.

Prou. 18. d.

a ¶Destructionē regni eorum significat, quia a Chaldęis subuersi, postea sub Antiochis vel Ptolemęis vel tandem Romanis perpetuo iure seruierant.

& acerui salis, & desertum usq; in æternum. Reliquię populi mei diripient eos, residui gentis meę possidebunt illos. Hoc eis euenit pro superbia sua, qua †blasphemauerunt & magnificati sunt super populum domini exercituū. Horribilis dñs sup eos, & attenuabit omnes deos terræ. Et adorabunt eū uiri de loco

a ¶Non solum superiores Gētes, sed & Aethiopes & Assyrij & Niniue, quę speciosa dicitur in tpore venturi Messię ponentur in solitudinem & ibi accubabunt

suo, omnes insulæ Gētium. Sed & uos Æthiopes iterfecti gladio meo

¶Dominus.

eritis. Et extendet manum suam su-

¶Aquilonarem partem.

per aquilonem, & perdet Assur. Et

¶Niniuen.

ponet speciosam in solitudinem & in inuium, & quasi desertum. Et accubabunt in medio eius greges, oēs

a ¶Greges. ¶Maligni spiritus omnia lacerantes.

b ¶Onocrotalorum duo sunt genera, aliud aquatile, aliud solitudinis.

bestiæ Gentium: & onocrotalus &

a ¶Hæc omnia solitudinis sunt indicia.

†ericiūs in liminibus eius morabū-

a-¶Vel dęmones vel varia volucres intelligit, quæ solēt in desertis vrbibus commorari.

tur. †Vox cantātis in fenestra, †cor

¶Loquax mundus.

uus in superliminari, quoniam at-

a ¶Niniue, quia quidam Iudęorum ad Babylonem hæc referunt.

tenuabo robur eius. Hęc est ciuitas †gloriosa habitans in confidentia, quę dicebat in corde suo: Ego sum & extra me non est alia amplius,

a ¶Vel vere in deserta vrbe habitabūt bestiæ vel per bestias varię nationes signantur.

quomodò facta est in desertum, cubile bestiæ! Omnis qui trāsit per eā sibilabit, & mouebit manū suam.

Cap. III.

a ¶Quæ deū dulcem & misereri volentem in amaritudinem tibi conuertit. & punire cogit. b ¶A domino.

Væ, puocātrix & rē-

¶Olim simplex.

dempta ciuitas, cō-

Væ puocatrix. Sermo cōtra Ierusalē dirigi-tur, quę quondam columba posteà semper peccans, & captiuitatib⁹ tradita, rursūq; à dño redēpta. ¶Alleg. Ecclesia ciuitas est redempta sanguine Christi, & coliū-

Allego.

ba ppt

Nicolaus de Lyra.

a ¶Et acerui sal. Sal enim reddit terram sterilem. Et ideò per hoc designat sterilitas terræ propter defectū culturę, vt dictum est. b ¶Vsq; in æternum. In Hebręo habet: Vsq; in seculum. Et ideò æternum nō importat hīc perpetuitatem à parte finis, sed lōgitudinem temporis. c ¶Reliquiæ populi mei. i. reuertentes de Babylonia. d ¶Diripient eos. quod fuit impletum tēpore Machabęorum. Et causa huius replicatur, cùm dicitur: ¶Hoc eis eue. p su. &c. Et exponatur vt suprà. f ¶Horribilis dominus eos grauiter puniendo. g ¶Et attenuabit omnes deos. idola Moabitarū & Ammonitarū conterendo. h ¶Et adorabunt eum. i. dominum. i ¶Viri. i. Iudæi. k ¶De loco suo. i. de templo in Ierusalē p⁹ Zorobabel reędificando. l ¶Omnes insulæ. i. aliq de omnibus insulis, quia propter sanctitatē templi multi Gētiles de diuersis partibus veniebant adorare dominū in Ierusalem, vt habetur. iij. Regum. viij. & Iohā. xij. Vel potest istud. Et attenuabit. exponi, vt sit de tpe Christi prophetia, in quo deiecta est idololatria, & oēs Gētes adorāt vnum deū, licet diuersimodè exceptis aliqbus barbaris in quibus dicit ab aliquibus adhuc manere idololatria. m ¶Sed & uos. Hīc vltimò cōminatur AEthiopib⁹ & Assyrijs, dicens: Sed & uos AEthio. Qui frequēter populo meo molesti fuistis, n. Paralip. xiij. n ¶Interfe. Gladiū suū dicit gladiū regis Baby. qui in hoc erat executor diuinę iusticię, & victorias agebat diuina virtute. o ¶Et extendet. i. vindictę suæ ptātē. p ¶Sup aql. In illa ēm pte est regnū Assyriorū respectu Ierusalē. q. ¶Et po. i. Niniuē quæ erat metropolis in illo regno. vñ supius Naū. iij. assimilat meretrici speciosæ. r ¶Et accubabunt. q. d. ita diu manebit eius destructio q⁹ in plateis eius crescent herbæ animaliū pascuæ aptæ. s ¶Et onocrotales ēm aues & bestię solent in ædificijs destructis habitare. t ¶Hæc est. i. superba. v ¶Habitans. q⁹ propter magnitudinē suæ potentiæ nullū timebat. x ¶Quæ dicebat. præ nimia supbia. y ¶Ego sū. i. sola potēs. Aliq aūt ciuitates nullius reputationis sunt respectu mei. Et p ciuitatē metropolim intelligit regnū. z ¶Quō. q. nō est factū sola virtute hūana: sed magis diuina. a ¶Oīs. Designās q⁹ ea⁹ potestas sicut sibilus transijt. b ¶Et monotādo mala quæ regnis alijs sent.

†desolatio erit in limine, quemadcedrū eius nudauit.

NICO. DE LYRA. Cap. III.

Væ puoca. Hæc est secūda pars principalis, quæ est populi Israel cōsolatoria. Et exponūt aliq cōsolationē istā pro reditu de captiuitate Baby. sed aliq̄ ponuntur hīc quę nō videnť huic intellectui cōsona, vt videbit

c ¶prosequendo

Moraliter

Moraliter. c ¶Væ prouocatrix. Superius Sophonias ⁊ pphetauit Iudæis aduersa: hīc ⁊ pphetat eis ⁊ pspera. Et ponit cōiter de ⁊ speritate eorum in reditu de Babylonica captiuitate. Ego autem ostendi in expositione mea literali, q⁹ non potest sic conuenienter exponi: sed de prosperitate spirituali futura tempore Christi: & sic literaliter exposui: Quæ quidem expositio non solū literalis est, sed etiam spiritualis respectu aliarum: propter quod de alia pertranseo ad prȩsens.

Iba propter simplicitatē,& mulitudinē credentiū:cui fit cōmina
A tio:quia,pcaciter egit in deū,nec voluit audire legē dei,nec susci-
pere disciplinā,nec confisa est in dño,quia noluit appropinqua-
re ad eum bene operādo,dum deo & seculo se posse seruire credit
Cuius principes,dū desæuiūt in subiectos,magis leones q̄ pasto
res vocandi sunt.Iudices etiam sicut lu-
pi occidētes,semper in vespera tenebra
rum manentes,nec respicientes ad ortū
† attendit. solis q̄si in nocte nemīe vidēte populant
possessiones ecclesiæ, vt non habeant
pauperes quid comedant in mane verę
lucis:quia nec parui cibi relinquebantur egētibus.Prophetæ etiam id est ma
gistri,qui debent alios docere de scriptu
†Ezec.22.ſ. Mich.3.d. ris,vesani sunt in fide,& quasi infideles
dum fidem quam astruunt,factis destru
unt. Sacerdotes etiam qui sanguinem
domini populis diuidunt,impiè agunt
† vespertini in legem Christi,putantes in admini-
stratione eucharistię non esse inquiren-
dam vitam sacerdotum, sed tantū solen
Leuit.10. nē orationē,de quib⁹ dicitur: Sacerdos
in quacumq; fuerit macula, nō accedat
oblationem offerre deo. Et cū hæc ma-
la sint in ecclesia,dñs clemēs in hoc q̄ nō
recedit ab ecclia & iustus in hoc q̄ red
dit vnicuiq; iuxta merita sua: cūm post
mortem huius seculi mane aduenerit,
dabit in luce iudicium,& nō absconde-
tur vel ipse vel iudicium eius: Et cū exi-
† singulo mane,quo die. Plal.2.b. get à singulis cōmissam pecuniam, non
inique ageat,sed superbos principes de-
struet,&de cathedris detrahet,& dissipa
buntur anguli.i. tortuose cogitatiōes
in quibus Pharisæi orant contento an-
gulari lapide: Deserte etiam fient viæ.
Iuxta illud: Iter impiorum peribit, ne
ambulēt in superbia & prauitate,& vrbes
eorum malē ædificatę destruent,ne ha-
beāt malos habitatores. Hæc oīa cōmi-
natus sum ō ecclesia, vt suscipiens disci
B †vt non sit quisquā. plinam ex toto nō pereas. a ¶Disper-
didi. Aliter disperdidi ō Iuda omnes ci
uitates tuas & omnes pagos tibi subie-
ctos & tribus,& diuersa confinia,& tan
ta fuit hominū vastitas, vt nō esset qui
habitaret in tuis vrbibus. b ¶Verū
tamen diluculo.Sed econtrā habitan
tes Ierusalem quasi ex industria, & ex
contentione,diluculō surrexerunt, vt
in festinatione qua ad me redire debue
†nec omne malū quod fatui, erit super eam. rāt,opere demōstrarēt qđ mente malē
cōceperant. c ¶Quapropter.Iudæi
dicūt i aduētu Christi quē expectāt vni
uersis Gētib⁹ cōgre.& effuso su p eas fu
¶ror dei

a ¶Præceptum dei.

lumba.Nō † audiuit uōcem, & nō [b]
a ¶Cū corrigeretur.
suscēpit disciplinā.In domino non [c]
a ¶Erā prementibus mala. b ¶Cum dicat:Ego sum
deus appropinquans. c ¶Post vergil eius nō iuit.
est cōfisa,ad deum suum nōn ap- [d e]
b
a ¶Post generalem increpationē describit etiam vicia
prælatorum.
propinquauit. † Principes eius in [f]
a ¶Semper versantur in prędam sanguinē subiectorū.
medio eius,quasi leones rugientes.
¶Rapaces. a ¶Alijs quod possent rapere.
Iudices eius lupi † uespere,nō rēlin-
¶Loquebātur quasi ex ore dei,& cōtraria ei prędicab.iu-
quebāt in mane.Prophetæ eius ue [g]
sani,uiri infideles. † Sacerdotes eius [h]
a ¶In loco sanctuarij commiserūt sacrilegiū,& est sa-
pollūerunt sanctum,iniustē egerunt
cerent contra legē,extra legē victimas offerebant.
a ¶Quia illi iniuste egerūt,dīs nō erit iniustus contri-
contra legē.Dominus iūstus in me- [i]
buendo pœnas vbi quę meruit.
dio eius , non faciet iniquitatem . [k]
a ¶Cito & manifeste faciet iudicium de eam ec eis qđ
† Mane mane iudiciū suum dabit in [l m]
ab eo posset abscondi.
a ¶Hoc faciet deus,vt impia ciuitas conuertatur ad
melius:sed uniquus Israel non cognouit confusionem
luce, † & non abscondetur . Nēsci- [o]
suam nec intellexit ideo illatas plagas vt ageret pœ-
uit autem iniquus confusionē.Dis- [p q]
nitentiā. a ¶Postea vindicauit se de Gentibus,& de-
a perdidi Gentes,& dissipati sunt an- [r]
struxi imperium eorum :vt quę me per plagas nō sen
guli eorum.Desertas feci uias eorū, [s]
tirās:saltem per beneficia sciret.
† dum nō est qui transeat.Desolatę [t]
sunt ciuitates eorum,non remanen
¶Et postq̄ hæc feci,missi prophetas meos, ad poniten
te uiro,neq; ullo habitore.Dixi. [v]
tiam provocans,& dixi: O Ierusalem feci quidem
attamen timebis me : suscipies di- [x y]
hæc tibi,sed feci vt timeres me & susciperes disciplinā
ne perires pro scelere tuo habitaculum,id est templum.
sciplinam. Et non peribit habita- [z]
culum eius , † propter omnia in [a]
b quibus uisitaui eam. Verumtamen [b]
diluculō surgētes corruperūt † om- [c d]
e nes cogitationes suas.Quapropter [e]

consensserunt consilio Caiphę de morte Christi, ne venirent Ro- C
mani,& tollerent locū & gentē,d ¶Ad deū suum. ſ.Christum
e ¶Non appropinquauit.Per imitationē sed se magis elon-
gauit. f ¶Principes eius in medio eius &c. Populus enim
Iudaicus tūc per sacerdotes regebat,& secundū hoc erant princi-
pes & iudices populi.Qui dicuntur hīc
leones rugientes,propter cruditatem
contra Christū.Et lupi erga populum,
cuius bona partim violētia,partim frau
dulentia rapiebant:quia valde auari &
cupidi erant.vt pater ex Euangelio . Et
Iosephus hoc declarat multipliciter li- Iosephus
bro de Iudaico bello.g ¶Prophe. ei⁹ in lib.de Iu
vesani.sicut pater de Caipha,qui pro- daico bello
phetauit de morte Christi. Ioh.xj.& tñ
fuit pessimus & infidelis. Licet em̄ pro
phetia sua vera fuerit,hanc tamen non
intellexit ,vt ibi declarabitur. h ¶Sa-
cerdotes eius &c.id est legem & tē-
plum,quia legem dei irritauerunt pro
peer suas traditiones,Matth.xv.& tem
plum polluerunt permittendo & facien
do ibi seculares negociationes, Ioh.ij. †8t.dist.c.o
quę tamen hīt annexa mendacia & do portet,ibi,
losītates.i ¶Dominus iust.Hīc cōse sacerdotes
q̄nter ponitur debita pœna, circa quā cōtaminat
primò ponit Christi iusticia ex qua pro &c.
cessit punitio ista,cūm dicitur: Domi-
nus iustus in me.Id est dīs Iesus Chri
stus,qui fuit in medio ppli nō solū dei-
tate,sed & assūpta hūanitate.k ¶Non
faci.ini.in psona propria,nec dimittet
impunitatē in alia. l ¶Mane mane:
Id est celeriter. m ¶Iudicium suum
da.i.punitionem suam contra ciuitatē
& populum incredulum. Quadragesi-
mo sc̄d'o em̄ anno à passione Christi p
Romanos fuit Ierusalem destructa,&
populus incredulus partim occisus &
partim captiuatus. n ¶In luce. quia
punitio ista tori orbi fuit manifesta.
o ¶Nesciuit.i. populus incredulus. D
p ¶Confusio. sibi venturam pro
morte Christi, quia si prescisset, non
eam petiuisset. q ¶Disperdidi. de
Iudęa. r ¶Et dissipati.i. principes
quibus adhærebant sicut parietes an-
gulo.Vel quia tota terra Iudę fuit dis
sipata p Romanos vsq; ad extremos ei⁹
angulos. s ¶Desertas.populo Iudę
captiuato. Ideò subditur. t ¶Deso-
latæ sunt ciuitates &c.Et patet lite-
ra. v ¶Dixi.Hīc cōlequēter ponitur †omnia o-
primò Iudęorum finalis conuersio.Se- pera sua.
cundò circa hoc remouetur dubitatio,
ibi:Verumtamen.Circa primum dicit:
x ¶Attamen time.me.timore filiali
pro tempore isto. y ¶Suscipies disciplinam.salicet Christi,
detecta per Enoch & Eliam falsitate Antichristi. z ¶Et non pe-
ribit ha.eius.id est habitaculum bonorum non tolletur à cōuer
sis. a ¶Propter omnia in quibus visitaui eam.id est ꝓpter
longam captiuitatem,quam induxi super gentem Iudaicam,ex
qua videbatur à deo totaliter reprobata.b ¶Verūtamen.Hīc Quōd prin
remouet dubiū:Posset em̄ aliquis credere,q̄ Iudę essent generali cipes Iudęo
ter ad deum cōuertēdi tēpore suę prędicatiōis:ideò hoc remouet rū cognoscent
ostendens,q̄ erit hoc circa finem mundi.Ad cuius intellectū scien uerū Christum.
dū,q̄ secūdum glossā super illud Marci.xij.a.hīc est hęres:princi-
pes sacerdotum cognouerunt Iesum Nazarenū esse Christū: sed
quia postea manifestē prędicauit cōtra eorū vicia,invidiā & odiū
cōceperūt cōtra ipm̄ ꝓpter qđ' precedens cognitio fuit subuersa
& exęcatio secuta,& exęcatio sacerdotū cā fuit exęcatiōis alio-
rū,& ex hoc cōuersio generalis Iudęorū est dilata, & Gētilitas ad
fidē vocata, sc̄d'm qđ' dicit apls ad Ro.xj.c.Cęcitas ex parte con-
tigit in Israel donec plenitudo Gētiū intraret &c.Et hoc ē qđ' dici
tur hīc: Verūtamē dilu.i.tpe prędicatiōis Christi,quod dicit di
luculū supra Hosee.vj.a.Quasi diluculū preparatus est egressus
eius &c.c ¶Surgētes.ſ.Iudei contra Christum.d ¶Corrupe-
runt om.id est cogitationes quas habebāt de Christo.e ¶Qua
propter expecta me.id est expectabis manens in tua cęcitate.
¶In die

Nico. de Lyra.

¶prosequendo:propter quod mihi videtur sine prędicio , q̄ istud sit referendum ad consolationem factam & fiendam per Christum.Sciendum tamen,q̄ licet aduentus Christi fuerit oīb⁹ consolabilis q̄tū est de se,fact⁹ est tñ tristabil is plurib⁹ Iudæorū Diuisio pro sua incredulitate.Et ideò prędens capl̄m in duas partes diuiditur:quia primò ponitur incredulorum increpatio. Secūdò credentium consolatio,ibi:In die illa. Prima in duas: quia primò increpatur incredulitas Iudæorum.Secundò ponitur conuersio finalis eorum,ibi:Dixi. Prima adhuc in duas,quia primò increpatur culpa.Secundò subditur pœna.ibi : Dominus iustus . Circa primum dicitur: Væ prouocatrix & redempta ciuitas columba.&c.Ista ciuitas intelligitur Ierusalem secundum omnes expositores Hebraicos & Latinos, quæ dicitur prouocatrix iræ diuinæ,propter maliciam sacerdotum & Scribarum contra Christum insurgentium.Et redempta quantùm ad bonos per Christi aduentum.Et columba propter simplices qui imp⁹tēdo mortem Christi fuerunt decepti per sacerdotes,Mar.xxvij. a ¶Nō audiuit uocem.ſ.Christi prædicantis. b ¶Et non suscepit disciplinam &c. Recedendo à peccatis. c ¶In domino non est confisa.sed magis in hominibus.Vnde Iohan.xj.ſ.

cōsenserunt

Ferore dei igne zeli eius terram deuorandam: & sicut ante ędificationē turris omnes vna lingua loquebātur, ita omnibus conuersis ad cultum dei veri omnes locuturos Hebraicē & totum orbem domino seruituros. ¶ Allego. Expecta me, vt paratus dicas: Paratum cor meum deus &c. Possunt autem hæc de primo

Genē.1.a. Allego. Psal.56.b.

aduentu legi, quando dęmone calcato & omni errore sublato, terrenis etiā operibus destructis, omnibus linguis apostoli locuti sunt, quando post vicia & peccata, deꝰ in nobis resurgere visus est, quando etiam omnes Gentes congregantur ad fidem, & timore ire dei accenduntur igne dei, quo igne deuorātur in illis omnia terrena opera, & restituit omnibus vna lingua, vt vnusquisquę depositō suo errore ad antiquum eloquium cōfessionis dei reuertatur, vt vno ore inuocent deum confitendo qꝺ dominus Iesus est in gloria dei patris, in cuius nomine omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Possunt etiam & hęc de secundo aduentu dici quando post vicia prędictis seculi ecclesia expectā te aduentū sponsi, Gentes congregabūtur ad iudicium, & reges colligentur in

Phil.2.b. †dabo

locum suppliciorum: & tunc effundet

Sap.6.b.

furor dei puniens omnia mala, vbi potē tes potenter tormenta substinebunt: & qui minus peccauit citō veniam merebit. vn de subdit: ¶ In igne. qa Gentibꝰ ad iudicium congregatis & regibus ad supplicia, cōsumetur in toto orbe quidqd terrenum est, & ad opera carnis pertinet vt in saluandis omnibus vepribus & spinis combustis, vnusquisquę eorum ad

†exaltantē superbiam tuam,

antiquum confessionis dei reuertatur eloquium, in secula seculorum laudās deum, & coniuncto studio seruiant ei assiduę in templo eius. b ¶ Quia tunc. Reddito labio electo ois nigredo aię, & teter color & venenū draconis, q̄ tincti eramꝰ, relinquet & in fluminibus Aethiopię magīs quersorū dogmatū qbꝰ antē irrigabamur relictis, dispersi Isrl Christo mūera offerēr. In die, q̄ lumē Christi fuerit exortū dicet singulis, nō cōsideris super cūctis adinuētiōibꝰ cogitatiōibus. s. pessimis qbꝰ opabaris cōtra deū, & tollet superbia quę engebat cōtra deū, & cōtra mōrē sctm eiꝰ. i. Christū. Et p supbis relinquet ppm̄ hūilis, qui nihil cogitet qd deo displiceat. Et nota q̄ in cōsūmatiōe mūdi oia noia dignitatū tollent, & vnꝰ grex hūilis sub māsueto pastore mębit, tūc reliqę Isrl nō negabunt dm̄, nec lo q̄nt mēdaciū. i. ineptas fabulas, & nō iuniet in ore eorū lingua dolosa Christo p eis loqnte q est vitas: Q̄mipi pastores in vno grege. i. ī ecclia accubabūt, & ide nō exterrebit eos Nabuch. i. Diaboli ipe tꝰ. Quia tūc. Cū reddito labio oēs iuocauerit, nomē dñi & portauerit iugū eiꝰ, tūc ô filia. i. ô. synagoga q̄ndā filia quam toto orbe dispsi, licet iuideas, tunc tū de Aethiopia. i. ppło Gētiliū, in die illa cū crediderit mſtudo gētiū, deferent mihi victię, & ꝺo legifero nubet Aethiopissa, & tūc etiā tu nō cōfūderis penitus supNota Dignitatū noia in seculi fine tol lentur,

errorib⁹ tuis. c ¶ Q̄m ipsi. Hęc de prio aduētu itelligūtur: sed Iudęi fingūt le i fine habitaturos Ierm̄, & more pecorum

†debiliten tur

herbis virētib⁹ pascēdos, & cūctis Gētibꝰ deletis & sibi subiectis nō posse esse q eos exterreat. d ¶ Lauda. Iudęi cū Christo suo vēturo hęc oia sibi repromittūt, quę nos cū Christo iā sumꝰ cōsecuti. ¶ Posteą dixit, iudiciū meū vt cōgregē Gētes, & supposuit etiam de Aethiopia venturos ad fidem reliquias etiā Isrl crediturās & saluādas, nūc agit de genera

li con-

a ¶ In die resur. meæ in futurum. i. vsq̄ prope finem mūdi, in quo resurgēt mortui: quę dicitur hic resurrectio domini, quia fiet virtute diuina. b ¶ Quia iudiciū. scilicet finale. c ¶ Vt congregem Gentes. generaliter. d ¶ Et effundam super eos indignationem meam. qd intelligitur q̄tūm ad malos, qui erūt in maiori numero, totū autē a maiore parte determinatur. e ¶ In igne †ad finem enim. i. zelo meo ac censo. f ¶ Deuorabitur omnis terra. Iste erit ignis conflagrationis prędictę precedēs iudiciū. g ¶ Quia tunc. tempore prędicti iudiciū Antichristo interfecto. h ¶ Reddam populis. quia omnes cōfitebūtur Christū. i ¶ Vt iuocent omnes no. do. scilcet Iesu Christi. k ¶ Et ser. ei hu. uno. id est vno cultu Christiano: & qꝺ hoc itelligatur de Christo secundum doctores antiquos Hebreorum, patet p glo. super Genē. xlj. vbi allegatur hęc scriptura, sicut scriptum est: Tunc cōuertam ad ppłos labiū electū ad inuocādum nomē dñi, & ad colendū eū hūero vno. Et sequit exponēdo, nō ē aūt dictū hīc nomē domini, nisi rex Messias, & ad colendū eū humero vno: quia erit principatus super humerū eiꝰ. l ¶ Vltra flu. i. omnes Gentes quātūcūq̄ logiquę deuotē credent Christo & seruient. m ¶ In die illa. Post increpationē incredulorum Iudęorū, hīc cōsequēter ponit cōsolatio credentiū, qui in aduentu Christi fuerunt pauci cōparative, vt prędictum est, cū dicitur: In die illa. hoc nō refertur ad Ilam immediatē precedētē, sed ad illud qd suprā dictū est de tempore prędicatiōis Christi in quo principes Iudęorū fuerunt prędicto mō excecati, & cōsequnter mſtitudo ppli. Apli ꝺo & alię credētes illuminati, de qbus dicitur hīc: n ¶ Non cōfu. id est pctis preteritis p passionem Christi totaliter deletis. o ¶ Quia tunc. id est principes sacerdotum & Scribas superbos, qui in vltionem mortis Christi sīr cum ppło eis adhęrente fuerūt destructi per Romanos. p ¶ Et non adij. id est superbē eleuari. q ¶ In monte sancto meo. id est in mōte Sion, vbi erat templū qd fuit p Romanos destructum, & ante, eius destructiōem multū gloriabātur Iudęi de ipso. r ¶ Et derelinquam in me. tui po. s. apostolos & alios fideles contemptores terrenorum. s ¶ Et sperabunt in nomine domini. non potētia mundi, vt patet in Actib⁹ apostolorū in plurib⁹ locis. t ¶ Non fa. iniqui. & cę quia valde mundē & iustē viuebant in primitiua ecclesia. v ¶ Quoniam ipsi pasce. apostolorum doctrina. x ¶ Et accu. in vnitate ecclesiastica. y ¶ Et non. terrore deijciente a fide vera: Et quia multi eorum non timebant tormēta. Ideò subditur: z ¶ Lauda filia Sion. i. ecclesia militans. a ¶ Iubila. Repetitio est eiusdē sniæ ad maiorē expressionē. b ¶ Abstulit. i. pœnā, p peccato Adæ inflictam q̄tū ad descensum in ifernū. c ¶ Auertit ini. Reprimendo potentiā dęmonū. d ¶ Rex Isra. f. Iesus Christus. e ¶ In me. t. secundū qd dicit Matth. vltimo. Ecce ego vo. sum omni. di. vsq̄ ad cōsecu. f ¶ In die illa di. Ie. i. ecclesię militanti, quę nomine Ierusalem designat, Isaię. Et hoc p Apłos & alios prędicatores cōfortādo fideles infirmiores. g ¶ Nolite ti. A persecutionibus Iudæorū & tyran-

a ¶ Principes peruersorum dogmatum, qui diuino zelo
b ¶ Ad fidem.
c ¶ Principes Iudæorum, qui tunc erant
d ¶ Vnitatem non differendi
e ¶ Vnde Lxx. sub vno iugo. b ¶ Vnitatem non differendi
f ¶ Vnde: Regina Saba venit audire sapientiam Salomonis.
g ¶ Omnino o Iudæa.
h ¶ Omnino o Iudæa.
i ¶ Barrabam eligendo, dei filium crucifigendo.
k ¶ Exacerbando.
l ¶ Qui. m ¶ Scribas, Pharisæos, Sacerdotes.
n ¶ Superbire.
o ¶ Sed tamen.
p ¶ Homines illiteratos & piscatores.
q ¶ Non multitudo, q̄ę clamauit crucifige: non optimates, non pontifices. r ¶ Et isti.
s ¶ In Christi veritate credentes.
t ¶ Quia scient omne mendacium ex diabolo esse.
u ¶ Dicentes: Dominus regit me, & nihil mihi &c.
v ¶ Fide credentiū vincēte superbiam hęreticorum etiam persecutorum.
x ¶ Dimitte iniquitate.
y ¶ Redempta a domino. b ¶ Non tam voce.
z ¶ Cui dictum est: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. b ¶ In fine auferet.
a ¶ Liberę quæ est mater sanctorū. b ¶ Amplius.
b ¶ Non facias vltra quod post dissolutas punitendo.
b ¶ Opera.
¶ Quia. a ¶ Cui resistere nemo potuit.

norū. h ¶ Nō dissolu. manus tu. Retrahendo te à bono opere.
i ¶ Dominus deus. Scilicet Iesus Christus. k ¶ In medio. Sicut iam expositum est. l ¶ Ipse saluabit. Tein pressuris.

↷ Gaudebit

rali consummatione mūdi. ¶ Ecclesia vel quælibet anima in specula cōstituta lętatur iniquitates à se sublatas, & se redemptā ab eo qui omnia redemit. Possunt hęc omnia de secūdo aduētu accipi: sed cum in Aggęo & Zacharia & Sophonia similis prophetia sit, & Matthęus prophetā Zacharię in primo aduentu completā testet, qua dicit: Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierūm, ecce rex tu⁹ vēit tibi iust⁹ & Saluator. ordīe veritatis ducimur nō futurū spare, sed factū. a ¶ Nugas. Scia m⁹ in Hebręo eādē esse vocē: & ideo sicut est in Hebręo, hic ponit, vt appareat. Hebręa linguā matrē esse omniū linguarū. b ¶ Ecce ego. Hoc ꝓmittit sibi Iudęi in aduētu Christi sui, & putāt oēs Gētes interficiēdas à dño quę afflixerūt Isrl, & synagogā saluādā: & quę libellū repudij acceperat, colligendā: & ponēdo eos in laudē & i nomē in oīm terra in q̄ fuerāt añ captiui & cōfusi: & hoc fore cū Ierūm rędificata fuerit, & tēplū & oīs ordo cerimoniarū restitut⁹: & ideo nō agūt pœnitentiā: Nec mirum, qa lippiscit lia, nec amat à Iacob: sed Rachel succedente negligit. ¶ Videt nos de⁹ repellere & ejicere, qū relinqt tētationi. c ¶ Cū cōuer. Cernent captiuitatē eorū ꝑ quā in hoc seculo duro fuerāt imperio subiugati, reduci in cælestē⁹ Ierusalem, seq̄ resurgere in confusionem æternam.

Matt. 21. a Zach. 9. b

Hebręa lingua mater aliarum † propter amorē suū sub. in te.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Gaudebit super te. propter ꝑ seuerentiam in fide. b ¶ Silebit in dilectione. scilicet pēā tua prēterita. c ¶ Nugas. i. homines vanos. d ¶ Qui à lege re. i. à fide Christi & deuotiōe, decepti ꝑ sacerdotes & scribas, vt prędictū est. e ¶ Cōgregabo. ad fidē Christi reducendo: vñ prędicāte Petro sic reducti sūt ex illis tria milia die vna, Act. ij. & alia die quīq̄ milia, Act. iiij. f ¶ Quia ex te erāt. id est de numero prædestinatorum ad fidem. g ¶ Vt nō vl. ha. super eis op. scilicet suæ infidelitatis. h ¶ Ecce ego inter oēs q̄ affli. Primitus em̄ ecclesia valde afflicta fuit à Iudæis in ꝑsecutiōe quę facta est sub Stephano Act. vij. & ibi fuerūt oēs interfecti ꝑ Romanos, vel in seruitutē redacti ꝑ captiuitatē, quæ seruit⁹ est mors ciuilis. i ¶ Et saluabo claudicantē. In ꝑsecutiōe em̄ sub Stephano credētes ꝑ maiori ꝑte dispsi fuerunt ꝑ regiones. apīs in Ierūm remanētibus, qui erāt fortiores: & sic ecclia videbatur quodammodo claudicare i debiliori ꝑte. k ¶ Et eam quæ ejecta fu. per dispersionem prædictam. l ¶ Congregabo in uni. charita. Vel quia post destructionem Ierusalem per Titum Aelius Adrianus eam rędificauit, & solis Christianis habitare cōcessit: & sic mīsti de Christianis qui erant dispersi per regiones, ibi fuerunt iterum congregati. m ¶ Et ponam eos in lau. quod maximè fuit impletum à tempore Constantini, & citrā. n ¶ In omni terra confusionis eorum. id est vbi prius fuerāt confusi, quia ante reputabant malefici & sacrilegi, vt patet ex gestis apīs & martyrū. o ¶ In tēpore &c. de locis occultis ad publicū, sicut patet de sancto Silvestro, & multis alijs latētibus ꝓpter rabiem ꝑsecutionis, qui per Constantinum & alios principes fideles fuerunt assecurati, & valde exaltati. ꝑ ¶ Cum conuertero. &c. Prius em̄ illi qui deꝑhē debant tanq̄ Christiani, occidebantur vel damnabant sicut capti ui, ad fodiendū arenam & alia opera seruilia & dura, vt patet ex gestis multorum martyrum. q ¶ Dicit dominus. qui est ipa veritas, & regnat in secula seculorum Amen.

¶ In ca. iij. Sophoniæ. vbi dicitur in Posti. Vę prouocatrix & redempta ciuitas columba.

ADDI. I. Vbi in trāslatione nostra dicitur redempta: in Hebręo ponit quędā dictio ęquoca, quę vno mō signat redemptā, & alio mō signat pollutā. Similiter em̄ dictio ponit hīc & Malach. j. vbi dicit: Offertis super altare meum pollutum panem. vnde & in secūda significatiōe accipiūt hīc Hebręi istā dictionem, quod videtur magis consonū literę. ¶ In eodem ca. vbi dicitur in postil. Disperdidi Gentes &c.

ADDITIO. II. Hoc quod dicitur hīc, Disperdidi Gētes &c. aliē posset exponi, & forte melius. Ad qd̄ sciendū, q̄ ꝓput puerbialiter dicit: Fœlix quē faciūt aliena picula cautū: Sic deus intendēs correctionē populi Israelitici, puniebat alias Gētes manifestē ꝓ peccatis eorū, vt inde sumeret ppōs ille eruditionē ad timēdū deū, ne similit eis contingeret. & hoc ē qd̄ dicit ꝓpheta in ꝑsona dei: Dispdidi Gentes. i. alias Gentiliū nationes. Dissipati sunt anguli eorū, ad oīēdendū, q̄ acriter fuerūt puniti, & totaliter desolati, sic q̄ nullus remaneret ibi. vnde dicit: Nō remanēte viro nec vllo habitatore. Et quia ex hoc exemplo debuissent eruditi ad timendū deum, saltē timore seruili, ne eis similia cōtingerent. Ideo subdit in persona dei: Dixi attamē timebis me, suscipies disciplinam. s. ex flagellis aliorū. Et non peribit habitaculū eius &c. Sed qa talē disciplinā nō susceperūt, sed magis obdurati sūt, ideo subdit: Diluculò surgentes. i. sollicitē. Corruperūt omnes cogitatiōes suas. Et quia taliū obstinatorū pœna correspōdens præcipuē ad finale iudicium reseruatur: ideo subdit: Quiapropter expecta me in die resurrectionis meę in futurum. s. in die resurrectionis gñalis, quę dicit resurrectio dei inc̄tū à deo mirificè efficit. Et exponant cętera, ꝓut in Postil. ¶ In eodē ca. vbi dicitur in postilla: Vltra flumina Aethiopiæ.

Poeta

†Afflictos de cœtu auferam.

ADDI. III. Hoc qd̄ dicit hīc Vltra flumina Aethiopię, ꝓpriè dicit de terra illa vbi decē tribus fuerūt trāsmigrate ꝑ Salmanasar regē Assyriorū, qui posuit eos iuxta fluuiū Gozā, vt habet. iij. Reg. xvij. qui tēpore Alexādri magni reclusi fuerūt miraculosē. credit tn̄ ipsos egressuros circa finē mūdi, ꝓut habet in hīstoria Scholastica. & tūc reducēdi sūt ad verū cultū diuinū, sicut & alię Gētes remanētes, sicut dicit sup̄. Tūc reddā oībus labiū electū, vt inuocēt oēs in nōie dñi. Qui quidē sic trāsmigrati dicūtur hic supplices mei. s. dei, inc̄tū ꝑ pœnitētiā de prēteritis humiliatū. Dicunt etiā filij dispsorū meorū, eò q̄ descēderūt ab illis q̄ dispsi fuerūt ꝑ diuinā sentētiā. De istis ergo concludit hīc ꝓpheta, q̄ deferēt deo munera, sicut sup̄ Isa. xviij. dicit de eisdē. In tpe illo deferetur munus domino exercituum à populo diuulso &c. Quod intelligit de prędictis, vt ibidē fuit largi⁹ in additione declaratū.

D

REPLIG. In tertio cap. Sophoniæ vbi dicit: disperdidi Gētes &c. Postilla. exponit de Iudæa, sicut totum capitulum de ea loquit. Burg. aūt per viam digressionis exponit pro cautela Iudæorum de punitione Gentiliū, iuxta illud: Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum. Sed modicum colorem habet illa digressio, quia per oppositum Iudæi ex punitione Gentium raro vel nunq̄ facti sunt cautiores, sed securiores per consequens ad vicia procaces, iuxta illud Deu. xxxij. b. Incrassatus populus recalcitrauit. Et sequitur: Dereliquit deum factorem suum &c. tempore enim prosperitatis quæ ortum habuit ex Gentium destitutione, ad vicia defluentes, in tribulationibus ad deum recurrerunt, p̄ out videri potest ex serie veteris testamenti.

Incipit prologus sancti Hieronymi in Aggæum Prophetam.

Eremias prophe⁊ ta ob causam periurij Sedechiæ regis: ut historia secundi libri Paralipomenon indicat,

Incipit expositio prologi in Aggæum prophetam.

Eremias propheta ob causam periurij Sedechiæ regis, ut histor. &c. Iste prologus dniditur in duas partes. In quarum prima insinuatur missio prophetæ, ad denunciandum tempus domus domini ædificandę populo reuerso de Babylonica captiuitate.

Diuisio

Prologus ſancti Hieronymi in Aggęum

E uitate, In ſecunda oſtenditur materia prophetię, ibi, Omnia aũt quę textu. In prima proceditur ſic. Primò tãgitur de captiuitate, ſecundò, de reuerſione, ibi: Sexageſimo itaq; ſecundo anno, Tertiò tãgitur miſsio prophętę, ibi: Cũq; à populo Iſrael & à ſeniori bus &c. Item in prima parte primò tangitur diuerſa cà captiuita tis, ſecundò, tangit cauſa durationis, ibi:

Diuiſio

Sed cũ memoratus populus. Dicit igitur: Ieremias. libri ſecũdi Parali. xxxvj. vbi dicit: A rege q̃q; Nabuchodonoſor receſ ſit q adiurauerat eũ p deũ. a ¶ Populũ. Iere. xxxiij. Nec intelligendũ eſt, q̃ refe rat cauſam. ſ. periurij Sedechiæ, ſed trãſ lationẽ in captiuitatẽ. vnde ſic dicit ibi: Hæc dicit dñs ego tradã ciuitatem hanc in manu regis Babylonis, & ſuccẽdet eã igni, & tu nõ effugies de manu eius: ſed cõ prehenſione cõprehenderis, & in manu eius traderis. b ¶ Sed cum me. Hîc tã git cauſa durationis captiuitatis. primò ergo exprimit cauſa meritoria, ſecundò, cauſa efficiens. ibi: Nolens deus. Tertio cauſa finalis, ibi: Hac rõne. Dicit igitur: Sed cum memo. po. ſ. populus Iſrael Hoc refertur ad duas tribus vel ad aliqs relictos de decẽ. c ¶ Multis tempo. Iere. ij. d. A ſeculo cõfregiſti iugũ, rupiſti vincula, & dixiſti, non ſeruiã. In omni col le ſublimi & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. d ¶ Et effu ſione ſanguĩ. & maximè in tpe Manaſ. ſe. iij. Reg. xxj. c. Inſuꝑ ſanguinẽ innoxiũ fudit Manaſſes multũ nimis, donec imple retur Ieruſalẽ vſq; ad os, Iere. xix. b. Liba uerũt dñs alienis in Ennon, quos neſcie rũt ipſi & patres eorum & reges Iuda: & repleuerunt locum iſtum ſanguine inno centum. e ¶ Se grauiter impiaſ. i. im pium feciſſet. Et ſumit hîc impietas, put dicit oppoſitum pietati, quæ eſt cult⁹ dei f ¶ Ob cau. me. ſ. culturã idolorũ & effuſionẽ ſanguinis Innocentiũ. g ¶ Se ptuaginta annorum. de quibus dici tur Iere. xxix. c. Cũ cœperint impleri in Ba bylõe. ſeptuagĩta anni, viſitabo vos &c. h ¶ Hac ra. &c. lxx. i ¶ Nouus po pulus. quia vita hominis raro excedebat lxx. annos. Pſal. Dies annorum noſtrorũ in ipſis. lxx. anni. k ¶ Sexageſimo itaq; ſecundo anno. Hîc tãgit reuerſio à captiuitate Babylonica: Et primò tãgit occaſio reuerſiõis. ſ. ſubuerſio regni Chal dæorũ, & ſucceſsio regis Mœdorũ in re gnũ Babylonicũ. ſed ò tangit cauſa meri toria reuerſiõis ibi Cui⁹ prio anno, tertio euẽt⁹ reuerſiõis ibi: Nã moriẽte. Item in pria pte priò tãgit deſtructio regni Chal dęorum, ſecundò, ſucceſsio regis Mœ dorum, ibi: Darius qui Mœdis &c. Dicit igitur: Sexageſimo itaq; ſecundo an no &c. durationis captiuitatis Iudæo rum. ecce tempus ſubuerſionis. l ¶ Re gno Chaldæorum ſubuerſo. i. deſtru cto: & hoc interfecto Balthaſar rege, Da nie. v. Cui regno ſcilicet Chaldæorum. m ¶ Adhuc oct. id eſt ad perſiſtendũ in honore regio. n ¶ Reſtabant & cætera, ſecundum p̃æuiſionem Ieremiæ. vnde Ieremię. xxv. capitu. Cumq; completi fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis: ſed blaſphemia & alia peccata abbreuiaue runt tempus iſtud. o ¶ Quod etiam &cætera. ſcilicet re gnum. p ¶ Sexta viſio Danielis oſtendit cum propter cauſam viſio. &c. Danie. v. De prima enim viſione habetur Da nie. ij. De ſecunda. iij. cap. quæ ſicut dicit magiſter in hiſtorijs, ob hoc viſio dicitur q̃ vidit in ea rex in fornace quartum ſimilem fi lio dei: Et dicitur viſio Danielis, quia ſcribitur in libro Danielis. De tertia habetur. iiij. capi. quam non ſcripſit Daniel, ſed eſt epi ſtola regis quam ſcripſit in vniuerſo regno ſuo poſtquam de beſtia reſtitutus eſt in hominem & in regnũ. De quarta habetur vij. ca. quę dicitur quarta viſio Danielis, nõ ſecundum ordinem libri, ſed ſecundũ hiſtoriam. ſ. anno primo Balthaſar. De quinta habetur. viij. ca. ſ. anno tertio Balthaſar: & hęc ſcripta fuit Hebrai cè. præcedẽtes verò Chaldaicè. De ſexta habetur. v. ca. de qua dicit magiſter in hiſtorijs. Sequitur: Sexta viſio Da. quę quarta eſt in Daniele, ſed Hieronymus ſextam vocat eam in prologo Aggæi: & hęc Chaldai cè ſcripta eſt, & dicitur ſexta viſio ſecun dũ ordinem hiſtorię, nõ ſecundũ ordinẽ libri. q ¶ Propter cauſam ſacri. Ecce cauſa ſubuerſionis. Sacrilegium enim cõ miſit Balthaſar, bibens vinum in vaſis tẽ pli diuino cultui mancipatis, cum vxore & concubinis ſuis, Dañ. v. r ¶ Quæ. ſ. cauſa. s ¶ Eadem viſio. quinto ca, vel in loco in quo tãgitur ſexta viſio, quę ex primitur cõſequenter ibidem, cum dicit: In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra cande labrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ, & rex aſpiciebat articulos manus ſcriben tis. t ¶ Cuius primo. Hîc tangit cau ſa meritoria reuerſionis. ſ. oratio Danie. Primò aũt tangitur, hîc tẽpus in quo fa ctæ eſt oratio. Secũdò orationis occaſio, ibi. Supputatis annis. Tertiò tangit ora tionis actio, ibi: Orãs tam pro ſe. Quartò orationis exauditio, ibi: Cui per Gabrie lẽ, Dicit igit: Cuius. ſ. Darij. Nota q̃ mul ti fuerũt Darij. Primus fuit filius Aſtya gis, qui Darius fuit auunculus Cyri, qui regnum Chaldæorũ expugnatũ Dario, vt potè maiori ætate reddidit: quo mor tuo regnum Chaldæorũ ad Cyrũ nepo tem eius deuolutum eſt. Alius fuit Darij fili⁹ Hyſtaſpis, qui regnauit. xxxvij. annis cuius anno ſexto renouatum eſt templũ & conſummatum eſt. j. Eſdræ. vj. Senio res Iudæorum ædificabant & proſpera bant iuxta ꝓphętiã Aggæi & Zacharię filij Addo, & ædificauerunt & conſtruxe runt iubente deo Iſrael, & Iubente Cyro & Dario & Artaxerxe regibus Perſarum & compleuerunt domum dei &c. Huius Darij Hyſtaſpis filius Xerxes. in cuius ocu lis Eſdras inueniẽs gratiã obtinuit: vt in Ieruſalem reuerteretur cum multis dona rijs. j. Eſdræ. vij. Huius etiam regis pincer na fuit Neemias, qui cũ multa turba re uerſus eſt in Ieruſalem. data ſibi licentia à rege ad inſtaurandum Ieruſalem & muros eius dirutos, Neemię. j. Tertius Darius dict⁹ eſt cognomento No thus, quẽ præceſsit ſecũdus Xerxes. Quar tus fuit Darius filij⁹ Araſami, quem inter fecit Alexander macedo, qui Darius vlti mus fuit de regibus Mœdorum & Perſa rum. Quod ergo hîc dicitur, intelligitur de primo Dario. ſ. cui ſucceſsit Cyrus in regnum. v ¶ Vt decima viſio Da nielis ma. & cætera. Danielis nono. x ¶ Supputatis annis & cætera. ca priuitatis Iudæorum. y ¶ Quæ ꝑ Iere miam fue. premiſſa. Iere. xxv. &. xxix. z ¶ Orans tam pro ſe quàm pro po pulo, eamdem promiſ. &c. Danie. ix.

a ¶ Per Ga. ar. Dañ. ix. Adhuc loquente me in oratione mea, ec ce vir Gabriel quem videram in viſione in principio, citò volãs tetigit me &c. b ¶ In eadem viſione Danie. ix. c ¶ Nam mo riente ſupradicto Dario rege &c. Hîc tangitur actus reuerſi onis ſiue euentus. Primò igitur notatur ordo reuerſionis, cùm di citur: Nam morien. ſupradicto rege Mœ. ſcilicet Dario: Et ſuccedente in regno Cyro. Secundò notatur efficiens cauſa cùm dicit: d ¶ Per eumdẽ re. i. Cyrũ. j. Eſdræ. j. Tertiò notatur ipſa reuerſio, ibi: Populumq; Iſrael in Ieruſalem reductum. Quar tò ſubditur ipſius reuerſionis certificatio, ibi: e ¶ Hiſtoria ſe cundi libri Paralí. vlti. f ¶ Et initium. Eſdræ. j. ca. g ¶ Cũq; a popu. Iſ. Hîc ſubdit de miſsione ꝓphętę. & primò tangit quòd eſt miſſus

Malii Darij

A est missus. secundo tangitur missionis actus vel eu̇ctus, ibi: Propter quod in secundo anno. tertiò, ad quid est missus, ibi: Vt credãt completo numero. Itẽ in prima parte duo tãguntur impedimentum restaurationis ciuitatis & tẽpli, & incredulitas populi, de instantia temporis reædificationis, ibi: Quia igitur: Cũq; à populo Israel & à senioribus tẽplũ dei ædificari cœpisset. j. Esdræ iij. a ¶Mortuo Cyro. s. dolo circunuentũ interfecit regina Scytharũ. Legit emĩ chronicis, q̃ Cyrus mstis regnis impugnatis & principib⁹ supatis, Scythas bello impetebat. Tamyris autem regina Scytharum, dissimulato dolore filij sui, quẽ iã Cyrus in bello trũcauerat, doloſe cõuiuium prꝑarauit, vbi temulentũ cũ ducẽtis militib⁹ Persarũ enecauit: caput verò Cyri amputari, atq; in vtrẽ humano sanguine plenum proĩci iussit, non muliebriter inerepitãs: Satia te, ĩquit, sanguine quẽ sitisti. b ¶Ac reg. Da. filio Hystaspis. de q. j. Esdr. v. &. vj. c ¶Qui memo. s. Cyro successit. licet plures fuerint intermedij. s. Cãbyses, siue Artaxerxes, & Ermides, & frater Ermeidis quem Ermeides moriẽs sibi substituit, sicut scribitur in historijs. d ¶Vt idẽ. j. Esdræ iij. &. iiij. e ¶Qua ratione. i. qua causa f ¶Deterritus. vel detẽtus secũdũ aliã literã: vnde impeditus fuit. vnde credebat nondũ aduenisse tẽs reædificationis. vnde Aggæi. j. a. Populus iste dicit: Nõ dũ venit tẽpus dom⁹ domini ædificandæ. g ¶Propter. Hîc notat euẽt⁹ siue act⁹ missionis. Tãgitur ergo tẽpus missionis, cũ dicit: In sexto anno regni memorati Darij filij Hystaspis. Qui missus. s. Aggæus ꝓpheta. & à quo, quia à deo: & ad quem qa ad Zorobabel &c. Illud habetur in principio Aggæi, vbi dicit: In anno sexto Darij regis Persarũ in mẽse. vj. ĩ die vna
B mensis, factũ est verbũ dñi in manu Aggæi ꝓphetæ ad Zorobabel filiũ Salathiel ducẽ Iuda &c. h ¶Vt cre. Hîc tangit ad qd sit missus: & sunt duo. Primũ est admonitio de credulitate cõpletionis numeri annorũ reparationis Ierusalẽ. Secũ dũ est dissuasio imitationis populi non credẽtis, ibi: i ¶Hoc etiã. Litera plana est. k ¶Omnia au. Hîc tangit materia ꝓphetiæ. l ¶Reuer. po. Hoc non dicit, quia aliquid tangatur de reuersione populi actuali. Sed qa populo reuerso fiebat prophetia ad ædificationẽ tẽpli, Aggæi cap. j. b. Ascendite in mortem: portate ligna & ædificate domum. Et in fine eiusdem capituli habetur de hoc. Et ingressi sunt, & faciebant opus in domo domini. m ¶Renouationẽ. Aggæi. j. a. Nunquid tps est, vt habitetis in domibus laq̃tis? &c. n ¶Obseruantiã. Aggæi. ij. Interroga sacerdotes legẽ &c. o ¶Et interitum. Aggæi. ij. Subuertã solũ regnorũ: & conterã fortitudinem regni Gentium.

GLOS. ORDIN. Cap. I.

Historice

IN anno secun. Cũ Cyrus rex Persarum occiso Balthasar occupasset regnum Babyloniorum cũ Dario patruo suo rege Mœdorum, primo anno regni sui remisit in Ierusalẽ circiter
a. Esdræ 3. a l. milia Iudæorũ qbus prꝑfecit Zorobabel & Iesum filiũ Iosedech, & pꝑcepit vt reædificarẽt tẽplũ dñi. Illi aũt extructo altari, fũdamẽta tẽpli iecerũt. Sed interea mortuo Cyro, Artaxerxes illi succedens, mandauit Gentibus quę erãt circa Ierm̃ ne tẽplũ ne templum reædificari permitterent. Remansit itaq; opus imperfectum vsq; ad annũ secũdũ Darij filij Hystaspis. Hoc anno Aggæus & Zacharias prophetæ, nõ timẽtes ĩdictũ regis, nec inimicias circũiacentiũ populorum, horrati sunt Zorobabel & populum qui cum eo erat, vt templum reædificarẽt, quia iam erat tempus quo Ieremias ꝓphetauerat. tẽplũ eẽ reædificandũ. Zorobabel aũt & popul⁹ magis obedierũt ꝓphetis hortantibus q̃ regi vl̃ popl̃s ꝓhibentibus. ¶Dari⁹ interpretat gnationes, & signat amatorem coitus & carnalis gnationis. Cõgruè ergo tẽpore Darij hæc visio cernit̃ populo. q reuersus de captiuitate, nõdũ extruxerat tẽplũ, nec habebat gliam pristinæ Ierusalẽ: sed habitabat in domibus concauis & depressis. Meritò etiã cernit̃ in anno secũdo: qa binarius immũdus numer⁹ est, q primus à virginitate vnitatis discedens, princeps est totius alternitatis. Vñ in Genesi nõ dr̃ post cõsummationẽ operũ sex dierũ dici, qd̃ addit̃ post cõsummationẽ operũ aliorũ dierũ. Et vidit deus q̃ esset bonũ. Mensis etiã sextus congruit, quia hic mẽsis non habet aliquas solẽnitates dei sicut septimus: similis est sex dierum quibus factus est mundus, in quo laboratur, & panis sub sudore comedit̃. Sed qa altare iã erat extructũ, in vna die fit verbũ, vt popul⁹ deferens phanũ Darij & sextũ mensem, reuertat̃ ad vnitatem fidei. ¶Aggæus solemnis, in manu cuius fit sermo dei. Sic omnis qui celebrat festiuitates dei in azymis sinceritatis, potest recipere sermonem dei. Non sit ad eos sermo dei qui occiderunt ser-
Allegorice

Geñ. 1. d

monem. i. filium

Posilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Aggæum prophetam incipit.

Cap. I.

IN anno secundo. Incipit ꝓphetia Aggæi. quę diuiditur in duas partes. s. in prooemium & tractatũ: quę ĩcipit, ibi: Hęc dicit. In ꝓmio verò ponit prius ꝙui⁹ ꝓphetię tẽpus cũ dicit: In anno secundo Darij regis. Secundum Iosephum. xj. li. antiquitatis Iudaicæ: iste Darius fuit filius Hystaspis & fuit amicus Zorobabel & fauorabilis Iudæis, vt patet. j. Esdr. vj. Et hoc maximè fuit vt dixit Iosephus qa anteqũ promoueretur ad regnũ Persarũ, fecit votũ, q̃ si cõtingeret eũ sic ꝓmoueri, faceret tẽplũ in Ierusalẽ ædificari, & ibi vasa deferri. Sed m verò Ra. Sa. iste Darius fuit filius Assueri regis, & Esther⁹ reginæ: & sic fuit fauorabilis Iudęis ratiõe matris suę quę fuit Iudæa. Et istud secundò dictum videtur mihi probabilius: sicut declaraui diffusius super primum capitulum libri Esther: tamen secũ dũ verumq; dictũ Aggæ⁹ ꝓphetauit post reditũ captiuitatis Babylonicæ: quoniã vterq; (si tamen duo fuerunt) regnauit post Cyrũ. q ¶In die vna men. id est prima die illius mensis, eo modo loquẽdi, quo dicitur Geneſis. j. a. Et factum est vespere & mane dies vnus. id est primus. Secundò ponitur nomen prophetæ, cũ dicitur: r ¶Factum est verbum domini in ma. Ag. id est per. ipsum Aggæum tanq̃ p dei ministrũ. Iste enim est modus loquendi Hebraicus. Põt etiã dici q̃ in hoc exprimit̃ donũ prophetię datũ Aggæo p̃ fistulinæ doni corpalis, quod ponitur in manu recipientis. Ter-

mm ij c-trtiò ponit̃

Iosephus. li. antiq. c. 4.

C

D

a ¶Quęrit ad quid veniret, & quę doceret.

s

t

¶Inspirat deus ꝓphetã bona opera habẽtẽ, vt per eũ doceatur. populi princeps.

ribus templũ dei ædificari cœpisset, mortuo Cyro rege ac regnante Dario rege Persarũ qui memorato Cyro successerat, uicinę Gentes ciuitatis Ierusalem (vt idẽ Esdras refert) restaurationem templi & ciuitatis resistendo impedire cœperũt. Quaratione deterritus populus Israël, reparationem supradicti tẽpli domini, necdũ iuxta promissionem concessam esse credebat. Propter quod in secũdo anno regni memorati Darii regis Persarũ, Aggæus propheta à deo missus ad Zorobabel, qui de tribu Iuda erat, qui potestatem regni susceptur⁹ erat, & Iesum filium Iosedech summũ sacerdotem admonet, ut credant cõpleto numero annorũ tempus restaurationis Ierusalẽ aduenisse: hoc etiã addito, ne incredulitatẽ populi uellent imitari, de quo deus dixit per eũ: Populus hic dicit: nondũ uenit tempus ut ædificetur domus dei. Omnia autẽ quæ in textu huius prophetiæ continẽtur, reuersionẽ populi, ędificationẽ templi, renouationẽ ciuitatis, obseruãtiã sacerdotalẽ, & interitum regnorum Gentiũ exterarum significant.

a b c d e f g h i k l m n o

Incipit argumentum.

AGgęus festiuus & lętus, qui semiauit in lachrymis ut in gaudio meteret, destructũ templũ reędificat, deũq; patrem inducit loquentẽ: Adhuc unum modicũ est, & ego cõmouebo cælũ & terrã, mare & aridã, & mouebo omnes Gẽtes, & desideratus ueniet cunctis Gẽtibus.

Incipit Aggæus Propheta.

Cap. I.

IN anno secũdo Darii regis in mẽse sexto in die una mensis, factũ est uerbũ dñi in manu Aggęi pro-

Allegoricè

Tamyris Cyrũ occidit.

monē,id est filiū dei:quia manꝰ eorū plenę sunt sanguine. ¶Zorobabel typus est Saluatoris:qui destructum patri ędificat tabernaculū,tā de reliquijs ludęorū,q̄ de multitudine Gētiū. Zo,iste: ro, magister: Babel.i. Babylonię.id est, Iste magister Babilonię qui natus est in Babylone. De Babylone reducit populū in terrā promissionis,de qua fuerāt abducti captiui. Vel Zorobabel, fluxus exponit. Hic est fluxus Iesu,qui nobis de largissimo fonte expositus est ad bibendum.

Iohā.7.f Vñ ipse ait:Si quis sitit,veniat ad me & bibat. Hunc fontē concipimus pñs petitionibus. Vñ Zorobabel filius est Salathiel,qui interpretat petitio dei. ¶Iosedech,iustus dominus.i.deus pater, cuiꝰ filius eius Iesus,id est Saluator,ad cuius comparationē omnes sacerdotes minimi inueniunt. a ¶Populꝰ iste dicit. Qui captiui tenent extra Ierusalē, dixerunt ædificare templum domini, & dicunt:Nondum uenit tps domꝰ domini ædi. ¶Cū aliquis p̄ vicīū egressus de ecclesia disponit reędifiare tēplū dei in se,& tamē de die in diem,ptrahit, de eo potest dici:Iste dicit.Nondū tempus est ędificandę domus dei.Sed omē tps ędificationi est cōgruū:Nec possūt hostes impedire eū qui cōuersus ad deū clamauerit. b ¶Et fac.est ver.In eadē die qua suprà rursus videtur hæc visio: & ,pficientibꝰ ,pphetę operibꝰ, ,pphetię quoq; dona succrescūt,& habito pauli per silētio quasi cogitata dñi fit responsio. c ¶Nunqd tēpus.Ergo ne tēpus F est,vt vos habitetis in domibus in valle positus,& mea domꝰ quę in mōte est deserta erit:Vel, vt habitetis in domibus laquea.id est ornatis & delicio sis,& sanctasanctorū pluuijs & iniurijs omnibus patebūt. ¶Omne tēpus quo in valle.i.in vicijs & luxu seculi habitare eligimus,q̄si nihilū reputatur, & nō inuenit in nobis deus vbi caput suū reclinet. d ¶Ponite corda. Nihil sine cō silio & prę cogitatione faciatis, sed lux diuinę legis lucear ante pedes vestros. e ¶Seminastis multum. Non ideò venit fames,quòd agricola cessauerit ab agricultura. ¶Mysticè. Qui de Babylone reuersi sunt,& ædificationem domus dei differunt,dicentes:Nondum est tempus ædificandę domus domini,nec captiui sunt,nec plenè liberi,sed velut in medio positi. Seminant & parum metunt,quia si inter multa peccata aliqua iusta opera faciunt,non est deus itą iustus,vt propter multa mala paucorum bonorum obliuiscatur, sed faciet eum metere,& in horrea congregare,quæ in bona terra seminauit. Qui penitus nihil operatur,nil comedit,sed fame perit. Qui verò seminat multa & infert pauca.parum comedet non in satietate vel suauitate.Sanctus verò vsque ad satietatem comedet. f ¶Operuistis uos,& non estis calefacti. Qui habet pallium id est occultam scientiam mysteriorum dei, sensibus verbisq; contextum,non finit feruentes spiritu amittere dilectionis calorem, & pari frigus.Qui verò non adeo feruet, habet quidem pallium sensuum & operum suorum,sed non calefit,nec totus cooperitur.Qui verò propter animę paupertatem non habet pallium: quia ex multiplicata iniquitate charitas in eo refrixit, ideò frigore perit. g ¶Et qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum.Qui operatur bona quæ remunerationē digna sunt,& bona bonis adiungere non desistit, mittit mercedes in saccum non pertusum. Qui verò priora bona vicijs sequentibus sordidat, in saccum congregat pertusum. h ¶Ponite corda uestra super vias vestras.Ascendite in montem,por.lig.&c, Mentiuntur Hebræi sola tantùm ligna ad congregandum fuisse necessaria, stantibus muris templi post incendium. ¶Mysticè. Postquàm posita sunt corda super vias, præcipimur ascendere in montem, id est in altitudinem diuini sermonis, vt ex eo præcidamus nobis ligna, id est testimonia,& varia virtutum genera, ad ædificandam in nobis domū sapiētię,vt deo placeat,& glorificet i nobis.

☞ Considerate cuncta

a ¶Qui natus est in Babylone, & Christus in mūdi cōsu-
phetæ ad Zorobabel filiū Salathiel a
sione. a ¶Quia de stirpe erat David. b ¶Qui de tribu sacerdotali. ¶In his duobus vnus Christus figuratur rex & pontifex.
dūcem Iuda,& ad Iesum filiū Iosedech sacerdotem magnum dicens: b c
a ¶Non Zorobabel,nō Iesus, sed populus dicit. qui sub
a Hæc ait dñs exercituū dicens: Pō d e
Dario iugū seruitutis nondum recusat.
pulus iste dicit:Nōdum uenit tempus domus domini ædificandæ.
b Et factum est uerbū domini in manu Aggæi propheræ,dicens: Nunc f
a ¶Lxx.concauit.
quid tempus uobis est, ut habitetis in domibꝰ lāqueatis: & domus ista g
a ¶Absq; mora prę cepta mea in opus vertite.
deserta? Et nunc hęc dicit dominus exercituum: Ponite corda ue h
a ¶Cuius nō iesse est imperium. b ¶Quæ hucusq; per di-
uersa vicia distrahebantur.
stra super uiàs uestras. † Seminastis i
a ¶In memoriā reducite quæ fecistis & quæ passi estis.
a ¶In horrea. b ¶Minus recepistis q̄ seminastis.
multùm, & intulistis parum. Cō k
c ¶Ne quis dicat voluntarium fuisse ieiunium.
a ¶Quia paruos fructus habuistis.
medistis, & nō estis satiati. Bibistis l
a ¶Exhilarati. b ¶Habuistis pallia: sed quod nec re-
stis, & nō estis inebriati. Operuistis m
pellerent frigus,nec feruaret calorem.
a ¶Si quis vel negociatione,vel mercenaria manu mer-
uos, & nō estis calefacti. Et † q mēr n o
cedes congregauit, illę pecuniꝰ ita deffluunt,acsi mitterentur in saccum pertusum.
cedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Hæc dicit dominus exercituū: Ponite corda uestra p q r
a ¶Idem dominus ad idem quod prius hortatur.

Luc.9.g

Ecclę.32.d

Mysticè

Saccus pertusus

Mysticè

vt habetur infrà.ideò sequitur: i ¶Seminastis multum. scilicet respectu fructus inde sequentis, ita quòd non habuistis cibum ad sufficientiam,nec potum,nec operimentum. o ¶Et qui mercedes congregauit.vt inde lucraretur. p ¶Misit eas in sacculum pertusum. Id est paruum aut nullum habuit inde lucrum propter negligentiam ædificandi domini templum.Ideò consequenter inducit ad hoc ædificandum dicēs:

c✝Ascendite in montem

Moraliter. e ¶Populus iste dicit: nondum uenit tempus domus domini ædificandæ &c. Prophetat ad literam contra eos qui negligebant opus domus domini,& de proprijs negocijs erant valde solliciti: per quos mystice significantur illi prælati qui de spirituali ædificio ecclesiæ, quod sit per sanam doctrinam & bonam vitam, parum curant: & de leuandis pecunijs magnam sollicitudinem habent. Sed quoniam aliqui doctrinæ & prædicationi intendunt sollicitè, principaliter propter quæstum vel famam hominum, ideò ipsis dicitur: i ¶Seminastis multùm,& intulistis parum. quia cupiditas & vana gloria abstulerunt fructum. k ¶Comedistis, & non estis satiati. in comparando vobis curiosa, auditoribus placita, quæ mentem non reficiunt, sed famelicam relinquunt: eò quòd talis scientia inflat, & non ædificat. l ¶Bibistis, & non estis inebriati. nam aqua sapientiæ terrenę litim non sedat, sed magis augmentat. m ¶Operuistis vos. verborum curiositate. n ¶Et non estis calefacti. charitate o ¶Et qui mercedes congregauit. id est opera bona de genere. p ¶Misit eas in sacculum. propter defectum intentionis rectę. q ¶Hæc dicit domi. Hic inducit ad spūale ædificium domus dei di. r ¶Ponite corda uestra super uias uestras. ad dei opera dirigendo. Et subdit modum dicens:

✝Ascendite in montem

Templi reparatio

Iosephus

†Deus.d Michæ.4.d

H †qui sic locauit mercedes.

Moralitas.

☞ A ¶Considerate cuncta quæ geritis,& relinquentes studium domorum vestrarum humilium, ascendite in montem, vbi sunt ligna quę nõn cõburantur,sed ad opera domꝰ meę proficiant,& vt hoc libentius agatis,scitote qꝺ in his mihi placebitis.a ¶Respexistis ad amplius,& ecce factum &c. Sępe multa bona de multis sperantur, quorum doctrina & cõuersatio bona videtur. Sed vbi tempus messium venerit,id est cùm tempꝰ docendi habent,& exemplo vitæ alios instruendi oportunitatem consequuntur,vel parum vel nihil est in eis inuentum,& surrepente paulatim negligentia,hoc parum quod videbantur habere,perdunt.Quod ideò eis euenit, quia in pristinis domibus suis securi fuerunt & non ascenderunt in montem scripturarum,nec se in domum domini extruxerunt.b ¶Et intulistis in domum. Ecce aliud incommodum quod contigit differentibus ędificationem, cùm in tempore messis putarent se tenere frumenta in manibus,vacuos culmos sine frugibꝰ cõgregabant,& illud tãtillũ qd' superat,inferebãt in domũ:sed dei virtꝰ exufflabat,i. ad nihilũ redigebat,qa folliculi vacui & frumentũ vacuũ farinã nõ habebat.c ¶Rorẽ.Mysticè.Ros est cęlestis gratię bñdictio,quę nõ de aere, vbi multę perturbationes sunt, sed de cælo descendit ad rigãdas aias iaculo diaboli vulneratas,vel in persecutione ęstuãtes. d ¶Et vocaui siccitatem super terquidqd sine autoritate scripture, quasi apostolica traditione spõte cõfingũt hęretici,gerunt gladius dei. ¶Mysticè.Gladius vel vrẽs ventus,sermo dei,acutior omni gladio,qui aridã terrã.i.negligentiam aiam,& in concauis habitantem,ne fructũ ferat,dispergit.Vocat & sup mõtes,qui cõtra scientiã dei se eleuant. Destruit etiã triticũ & vinũ & oleũ,quibus qñ cibo & potu hęretici deceptis populis blandiunt:Panis eorum panis doloris.vinũ eorũ fel draconũ,oleũ eorũ qd' impinguat caput pẽtõris.Per homines sensus & cogitationes eorũ,vel p hoies, docti,per iumenta,indocti, qui cũ opibus manuũ.i.ieiunijs & varijs obseruationibus pereunt.Possũt hęc intelligi de malis doctoribꝰ ecclię,qui carnalia quę rẽtes,nec in se nec in alijs domũ dei diruta querũt reędificare,sed mstos verbo & exẽplo scãdalizant.e ¶Et audiuit. Per Zorobabel & Iesũ,signat vnꝰ Christus rex & sacerdos,& ideò illi nõ timent sed solus populus timet. f ¶Et dixit Aggæus.Hie.Quidã putant Iohannẽ baptistam,& Malachiã,qui angelus domini interpretat,& Aggæũ fuisse angelos,& ob dispẽsationẽ iussu dei assũptisse humana corpora,& inter homines cõuersatos.vnde dicunt Iohannẽ baptistã ad vocem Marię in vtero matris exultasse.Nos verò dicimus nuncium dei id est angelum qui Hebraicè Malachi dicitur, propheta appellari, quia dei voluntatem nunciat hominibus. g ¶Ego vobiscum sum dicit dominus.Ego ero vester adiutor: Aedificate domum meam quæ in vobis est destructa, me in medio vestri constituite, nemo ædificationem vestram poterit prohibere. h ¶Et suscitauit dominus spiritum Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda,& spiritum Iesu filij Iosedech sacerdotis magni,& spiritum reli.&c.Iam verus Zorobabel, de genere Dauid,& Iesus sacerdos in æternũ, suscitatus est virtute patris,quo adiuuante debemus suscitari ad ædificandam spiritualem domũ dei,In quam ingressi spirituales hostias offerre debemus.& opa digna templo dei facere debemus,quæ tamen facere nõ possumꝰ,nisi prius dominũ timuerimus.Quia verò in seculo sumꝰ & sub Dario generationi cõiugñsqꝫ seruientes ædificamus. ideò

super uias uestras:Ascendite in mõ a
tem,portate ligna,& ędificate do/ b
mum,& acceptabilis mihi erit,& c
a glorificabor,dicit dominus.Respe/ d
xistis ad amplius,& ecce factum est
b minus. Et intulistis in domum &
a ¶Hæc mala contingunt vobis.
exufflaui illud:quam ob causam di
a ¶Sit vos habitatis vnusquisq; in domo sua.
cit dominus exercituũ.Quia dom
mea deserta est, & uos † festinatis e
unusquisqꝫ in domũ suam.Propter f
a ¶Nõ solũ nõ dant pluuiã suã,sed nec nocturnã rorẽ
hoc super uos prohibiti sunt cęli ne g
vt saltem modico humore,agri temperentur.
a ¶Quæ spõte solet gignere,amaro sinu credita retinet.
c darent rorem,& terrã prohibita est h
d ne daret germen suũ. Et uocaui sic i
a ¶Vtrumne ventũ.Lxx.gladium,quod melius.
b ¶Super montes vocatur siccitas,ne gignant triticũ,
citãtẽ super terrã & super mõntes,
vinã &oleã, vel quæcũq; humus sponte generat.
& super triticũ,& super uinũ,& su/
per oleum:& quęcunqꝫ profert hu
a ¶Prędicente famẽ,consequuntur super homines & iumenta mors venit.
mus,& super hõmines,& super iu/
a ¶Id cũ vrens ventus omnia consumit,quæ manus hominum laborauerunt.
menta,& super õmnem laborem k
a ¶Illi qui venerũ in virũ plectũ,audiunt,obediunt,nõ timent,quia charitas foras mittit timorẽ.
c manuũ. Et audiuit Zorobabel fi/ l
lius Salathiel,& Iesus filiꝰ Iosedech
sacerdos magnus,& omnes † reli/ D
quię populi uocem dei sui, & uer/ † reliqui
ba Aggei prophetę,sicut misit eum
dominus deus eorum ad eos,& ti/
a ¶Qui nõ peruenerunt in virũ perfectũ.
b ¶Scitens quia facies dñi super facientes malã:vt perdat de terra memoriã eorum.
f mũit populus à facie domini.Et di/ m
a ¶Vnus de nunciis,propheta de prophetis.
xit Aggæus nũncius domini de nũ/
a ¶Non loquitur ad Zorobabel,vel Iesum, cũ quibus & in quibus semp erat,sed populo timenti qui accepit mercedẽ pro timore dei,vt dñs in eis cum eis.
g ciis dñi populo,dicens:Ego uõbi/ n
a ¶Quasi prius dormientem.
h scũ sum,dicit dñs.Et suscitãuit dñs o
a ¶Nõ corpus,non animã,sed spiritum:qui magis scit ædificare templum domino.
spiritũ Zorobabel filii Salathiel
¶Vt regnum & sacerdotiũ deo ædificarent ẽplũ.
ducis Iuda,& spiritũ Iesu filii Iose/
dech sacerdotis magni,& spm̃ reli/

id est angeli,qui sunt ciues cæli,retraxerunt à vobis auxilium suum.sicut Ieremi.lj. dicitur in persona angelorum: Curauimus Babylonem,& non est curata: derelinquamus eam. h ¶Et terra prohibita est,ne daret germen suum.Per terram significatur laici terrenis intenti.ipli verò frequenter retrahunt à bono propter maliciam eleri. i ¶Et uocaui siccitatem super terram & super montes,& super triticum, & super uinum,& super oleum:& quęcunqꝫ profert humus &c. quasi dicat propter hoc venit defectus deuotionis in paruis,mediocribus,& magnis. l ¶Et audiuit Zorobabel filius Sala.Per hoc autem quòd principes & pontifex primò acquieuerunt monitioni prophetę,& alij cõsequẽter,vt hîc dicit: ostenditꝫ qꝫ principes & prælati incipiunt bonum opus,alij de facili eos cõsequuntur.ideò sequit: Et faciebant opus in domo domini.

ideò sexto numero quo factus est mundus.et secundo anno qui C
diuiditur ab vnitate,ingredimur dõmum dei. Cùm verò in senario factus sit mũdus,duplicari oportet senariũ,vt reędificetur mundus:& sic in duodenario est sobolis humanę reparatio,quę vt de vtroqꝫ populo factaꝝ fiẽ dabatur,duodenarium duplicamꝰ: & sic in vicesimaquarta die ædificata est ecclesia,tam de Gentibus quàm de circumcisione. Vel octonarius ad circumcisionem, ternarius ad fidem trinitatis refertur.Per fidem trinitatis fit vera circuncisio viciorum. Ideò multiplicato octonario per ternarium in vicesimaquarta die ædficamus domũ.

☞ In die

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Ascendite in montem &c. scilicet Libani,vbi erant ligna huic ædificio apta.Cætera patent in litera vsqꝫ ibi:e ¶Et vos festinatis unusquisqꝫ in domum suam. id est cum magna diligentia intenditis vtilitatibus vestris. Et quia nonvalet talis diligentia sine dei prouidẽtia,ideò subditur: f ¶Propter hoc.id est propter nimiam diligẽtiam in operibꝰ vestris, & negligentiã in diuinis. g ¶Super vos.prohibiti sunt cæli &c.sufficientem ad terrę fœcundationem, & per cõsequens impedita sunt terrę nascentia,& per cõsequens homines & iumenta sufficiens nutrimẽtum nõ habentia: quod requirit ad mltiplicationẽ hominũ & iumentorũ, qa semẽ eorũ est de superfluo alimenti. Virtus em̃ nutritiua materiã ministrat generatiuę.ij.de aia.k ¶Et super omnem labo.&c.quia homines nõ possunt bene laborare nisi habeant sufficiẽs nutrimentũ. l ¶Et audiuit Zoro.Hîc cõsequẽter ponit argutionis effectꝰ, quia ad vocẽ ꝓphetę dux populi & sacerdos magnus,& cõsequẽter totꝰ ppls cõcepẽrũt voluntatẽ & constantiã ædificandi domum dñi.Et patet litera paucis exceptis quę discurrenti.m ¶Et dixit Ag. id est de numero prophetarũ à deo missorũ. n ¶Ego vobiscum sum.paratus vos auxiliari in ædificio templi. o ¶Et suscitauit dñs spm̃.id est vo luntatem & cõstãtiam ad ędificandum.

☞ In die

☞ a ¶Ascendite in montem. scilicet perfectionis vitæ.b ¶Portate ligna. id est sacra verba & exempla ad ædificationem ecclesię. c ¶Et acceptabilis mihi erit.licilicet ædificatio vestra. Et reuertitur ad arguendum negligentiam pristinandi. d ¶Respexistis ad amplius,& ecce factum est minus &c.Et est eadem sententia cum illa quæ posita est parte præcedenti. Et subditur pœna cùm dicitur. f ¶Propter hoc super vos prohibiti &c. Moraliter.

a ¶ In die vicesima. Eodē anno Darij & eodē mēse qui in principio positus est, sed nō eodē die. Ibi em̄ dicitur: In vna die mensis: hīc dicitur in vicesimaquarta: vt inter primū diē quo dñs loquit per Aggæū, & vicesimūquartū, quo ingressi sunt. xxij, dies medij fuerint quibus timuit populus dominū.

GLOS. ORDIN. Cap. II.

IN septimo mense. Eodem anno, sed in mense septimo in quo sunt solēnitates dei vicesima prima die mēsis. i. tribus hebdomadibus completis, & p̄fecta requie in mysterio trinitatis, tertiō fit verbum dei ad Aggæū qui semp ad hoc laborabat, vt sermo domini in eo fieret. Fit sermo dei ad eos qui cœperāt operari in domo dei iam in requie, id est in mēse septimo, & in pleno trinitatis sacramento. i. xxj. mēsis ad Aggeum festa dei celebrantē: ad Zorobabel filium Salathiel, qui pro nobis homo fieri dignat⁹ est, & sacerdos, & ad reliquos populi. Ad comparationē totius mundi parua pars fuit in principio credentium. ¶ Quis in vobis. Quondā fuit Iudæa dom⁹ dei seruiens vni deo sc̄m præcepta legis, & dilecta in patribus Abraham, Dauid & cæteris: sed iam excęcata cœpit esse, nō dilecta, nec populus dei. Hæc domus in conspectu Christi & populi credentis reputatur qnasi non fit. Prouocat ergo Christus, vt regnum suū & sacerdotium corroboret. Vocatur ergo & populus qui in concauis terrenorū habitabat, vt faciat opus spūale in domo dei, & sciat deū

F esse præsentem sibi, & facientem spiritualiter in ipsis: quod quondam in figura pacisebatur de Aegypto egredientibus. Promittit etiam spm̄ suū adiutorē eorū qui operanē in domo sua, implēs sermonē pacti sui. Moui cælū, qñ de cælo audita est vox mea: & terrā, qñ priori ppō dedi testamentū: & in aduentu meo caligo, turbo, tenebræ, cernebant. Moui mare, qñ prēstiti viā populo transeūti. Moui aridā. i. Aegyptū p plagas, cùm esset à cultu dei vacua. vel solitudinē quā populus. xl. annis circūiuit. Et qui hęc feci in datione veteris legis, adhuc mouebo

Mat. 27. f cælū & terrā tpe passionis. Cælum, quā do sole obscurato tenebræ factæ sūt. Terrā, qñ petræ scissæ sunt, & monumēta aperta sunt. Mare, interfecto dracone qui in eo erat. Aridam, infructuosam Gentiū

†Heb. 12. g multitudinē: Et illis commotis mouebo ad fidē oēs Gētes, quia in omnē terrā exiuit sonus eorum. Et hoc erit, quādo veniet desiderat⁹ cūctis Gētibus. In cuius aduētu implebit ecclīa gloria maiore q̄ fuit in synagoga, sicut maior est Christ⁹

Hebr. 3. a filij⁹ in ecclesia, q̄ Moyses seru⁹ in synagoga. Et hęc glīa dabit̄ p argentū. i. doquia scripturarū, & aurū. i. occultū sensū, qui versat̄ in pectore sanctorū. c ¶ Quis in vobis est. Fuit olim in Israel domus dei, quę tūc ita deserta erat, vt in aspectu videntium reputaretur q̄si nō fuerit. Q̄t nō solū de ædificijs templi debet accipi, sed de oibus quę quōdā prēclara habuerunt Iudæi. d ¶ Et ego

Exo. 19. d mouebo cælum & ter. Qñ dedi primum testamētum in Sina. Moui cælum & terrā, & mare rubrū & desertū, vt vobiscum ponerem testamentū. nūc autem polliceor, q̄ adhuc semel mouebo cælum & terram, vt illis commotis moueantur omnes Gentes:

Nicolaus de Lyra.

☞ & tunc veniet

✠ a ¶ In die vicesima. Posit̄ q̄ reprehensa est populi negligentia. hīc cōsequēter cōsortat̄ eius sequens diligentia. Et diuiditur in duas partes; quia primò consortat̄ de opis profectu. secundò, de Christi aduentu, ibi: Nolite timere. Circa primū ponitur primò cōtinuatio respectu prędicti. secundò executio ppositi, ibi: In septimo. Circa primū dicit: In die vicesima & quarta &c. Immediatè em̄ præmiserat ꝓpheta: Et faciebāt op⁹ in domo domini

Diuisio exercituū dei sui. & non dixerat quo tpe inceperant illud opus, G
i deò hīc manifestat quātùm ad annū, cū dicitur. In anno secundo
Darij: & quātū ad mensem, cū dicitur. b ¶ In sexto mense. Et
dicunt aliqui. q̄ iste fuit mēsis Septēbris, quia secundū eos primus
mensis apud Hebræos est Aprilis. Sed ostensum fuit Gene. viij,
& Exo. xij. q̄ primus mensis apud Hebrę
os est Martius, tamē aliqū concurrit cū
Aprili nostro, qa faciunt mēses p lunationes: & secundū hoc iste mēsis esset Augustus, qui est sext⁹ à Martio. Sed quia
xxiiij. dies Augusti nō est tempus in quo
solent ædificia magna inchoari, sed magis circa principiū veris: & adhuc min⁹
est apta. xxiiij. dies mēsis Septēbris, ideò
aliter dicendum, q̄ licet Martius sit primus mensis apud Hebrēos, secundū ordinē festorum p anni circulum, tamē September est primus secundū ordinē negociorū: quia est prim⁹ simpliciter secūdū eos: eò q̄ in ipso fuit creatus mūdus,
sicut declaratū fuit diffusius Gen. vij. Et
sc̄m hoc mēsis sextus hīc accipitur Februarius, cuius. xxiij. dies est in principio
veris, quia est tertia dies eius, & in illo tē
pore solet materia disponi ædificiorum
in vere exequendorum.

NIC. DE LYR. Cap. II.

IN septimo mense. Hīc consequēter exequit ꝓpositum,
circa quod priò ponit tēpus
cū dicit: In septimo mense, se
cundò subditur cōsortatio operantiū, † qualem
cùm dicit: d ¶ Loquere ad Zoro. dirigendo primò sermonē ad principales:
& secundò ad totū populū. e ¶ Quis
in vo. &c. s. in vita. Qui vidit domum
istam à Salomone ædificatam, nunc tū
destructā? f ¶ In gloria sua pri. s. tempore Sedechię. Viuebant em̄ adhuc ali- H
qui reuersi de captiuitate Babylonica,
q̄ tpe Sedechię viderāt templū à Salomone ędificatū, añq̄ destrueret̄ p Nabuzardā, vt habet̄. j. Esd. iij. g ¶ Nunqd
non ita. quasi dic. Sic, quia redeūtes de
Babylone, statim inceperūt reędificare
tēplum: sed impediti ab aduersarijs modicum fecerunt vsq; ad secūdā Darij annum, ita q̄ illud quasi nihil erat computandum. h ¶ Et nunc cōsortare &c. quasi diceret proficietis in opere meo assistentia. i ¶ Verbum quod pepigi vobiscum. id est cum patribus vestris.
k ¶ Cum egrederemini de ter. Aegypti. in ipsis: quia filij⁹ prędixitū in patribus virtualiter seu originaliter. Promisit em̄ ppō assistere, dū tū seruiret ei
fideliter, vt patet in Exo. & Deut. in pluribus locis. l ¶ Nolite ti. Hīc consequēter ponit ppō cōsolatio de aduētu Chri

Diuisio sti: Et diuidit̄ in duas ptes, qa primò ponit cōsolatio ppō de Christi aduētu: sc̄dò, de multiplici terrę fructu, ibi. In vicesima. Circa primū dicit: m ¶ Adhuc v. id est tempus breue respectu præcedentis duratiōis mundi. n ¶ Et ego cōmoue. cæ. Istud fuit
impletū, qñ stella noua in nativitate Christi apparuit. Matth. ij.

✠ Et terram

Moraliter. c ¶ In septimo men. In hoc capitulo sc̄m sensū literalem describit ꝓfectus ædificationis domus dei per Zoro- Moraliter.
babel & socios eius. Mystice verò significat ꝓfectus ecclesiæ per
Christū, qui vocat̄ Zorobabel in fine hui⁹ capituli, & p Christi
discipulos. Circa quod sciendū, q̄ domus prima ędificata per Salomonē, significauit synagogā, cui⁹ legislator fuit Moyses. Secūda verò domus ędificata p Zorobabel, significat ecclesiam, cui⁹
legislator fuit Christus; ꝓpter quod ecclesia dignior est synagoga, q̄ntò Christ⁹ dignior est Moyse. Et hoc declarat apō Hebrę-
os. ij. 2. Amplioris em̄ glię iste prę Moyse dign⁹ habit⁹ est &c. Et iō
de aduentu eius subditur: m ¶ Adhuc vnum modicum est.
Quod fuit adimpletū in orbis descriptione imminente Christi
ꝑ nativitate

☞ & tunc veniet desideratus cunctis Gentibus. i. Saluator: & tũc im
A plebo domum istã maiore gloria ꝙ prius. a ¶Et in loco isto.
Quia ad ędificationem inclyrę domus nihil tantùm valet ꝙtùm
Phil. 4. b. pax. ſpondeo pacem dãdam in loco isto: vt in pace quę exuperat
omnem sensum, sit locus meus. b ¶Noni mensis. Hîc nume-
rus nunquàm in bono accipitur: Om-
nis solennitas finitur octauo die, nec ad
Nonus nu merus nonũ puenit. Ieruſalẽ apud Ieremiã no-
no mense à Babyloniis expugnat. Quia
ergo de immũdicia populi, propheria
erat futura, secundo anno Darij iungitur
nonus mensis: sed quia datur locus poe-
nitẽtiæ post correctionẽ immũdicię, die
xxiiij. sit sermo dñi ad Aggæũ, vt quasi
ex persona domini quęstionẽ à sacerdo-
tibus scisciteť ex lege veniẽtẽ. ¶Viginti
per quaternarium multiplica & erũt o-
ctoginta, qui numerus bis habet. xl. qua
dragenarius verò pœnitẽtiã notat: quæ
non solũ debet esse corporis, sed etiam
spiritus, quod octogenarius prætendit.
c ¶Ad Aggæum. Nõ in manu Ag
gæi vt suprà. Ibi em̃ profectum habebat
& tm̃ munda opera. Cor verò eius nec-
dũ plenã sapiam receperat. Vel quia ad
huc habitabat inter eos qui dicebãt: Nõ
dũ venit tempus do. do. ędi. In operibus
tũ eius factus est sermo dñi. Nunc verò
facta sunt fundamenta templi: & ingres
sus populus cũ principibus, facit opus
dei, & audit mysteria. Mouebo oẽs Gen
tes, & plenus est vaticinio, & ideò ad to
tum Aggæũ fit sermo, d ¶Si tulerit.
Carnes oblatas in altari, alias sacerdotes
in abditis templi comedebãt, alias pro-
pinqui eorũ domi. alias qui de sacerdoti
bus videbãtur maculati. alias Israelitæ
qui nullam habebant immundiciam. Immundus verò diceba-
tur qui hominem mortuum tetigerat. Quàmdiu enim anima
est in corpore corpus humanum non est immundum, sed quàm
B citò anima recedit. Quærit autem propheta, si quilibet homo
tulerit carnem sanctificatam, & ligauerit eam in summitate ve-
stimenti, & ipsa summitas tetigerit panem vel aliquid quo pos-
sit homo vesci, nunquid ex illo tactu cibus ille sanctificari po-
test: Respondetur, quòd non sanctificatur. ¶Anagoge. Vir
Anago. ecclesiasticus qui immolat agnum immaculatum & indutus est
Christo, ligat sanctam carnem in pallio, quando de exterioribus
sacramentis auditores informare intendit. Et hoc pallio contin-
git, exponendo diuinam scripturam. Quæ est panis, confirmans
cor hominis: Et est pulmentum id est coctio sicut sunt apostoli-
cæ epulæ, quæ condiunt & decoquunt carnes veteris legis, &
conditas præbent esui. Est etiam scriptura, vinum lętificans
Psal. 103. b. cor hominis. Est etiam oleum, exhilarans faciem: Est etiam cibus
lactis, quo aluntur & paruuli, & alia huiusmodi. Sed dũ auditores
p scripturam de exterioribus sacramẽtis erudiũt, nõ vt sẽtificatũ
☞ cibum comedunt

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Et terram & mare. &c. quod fuit impletum per vi-
ctoriam Romanorum in omni terra, & in insulis maris. b ¶Et
mouebo omnes Gentes. & hoc fuit impletum imminente
Christi natiuitate: propter quod tunc exijt ędictum à Cęsare
Augusto vt describeretur vniuersus orbis redactus sub domi-
nio Romani imperatoris, propter quod ibant singuli ad ciui-
tatem suam, & tunc Christus fuit natus, Lucę secundo. ideò sub-
ditur: c ¶Et ueniet desideratus cunctis Gentibus.
id est Christus pro salute omnium Gentium mittendus. d ¶Et
implebo domum istam gloria. quia in templo per Zoro-
babel reædificato Christus fuit à matre oblatus, & ibi pluries
prædicauit & multa miracula fecit: ex quibus domus illa fuit
summè glorificata. Et huic dicto concordat expositio Rabbi
Aaquiba, de quo dicitur in libro Canhedrin, qui apud Hebrœos
autenticus est: qui sic exponebat passum istum. Adhuc vnũ modi-
cũ est scilicet regni venturi Israel post destructionẽ primę dom̃:
& post illud regnũ: Commouebo cælum & terrã, & mouebo o-
mnes Gentes, & veniet Messias: quia post paucos reges de gene-
re Machabæorum Christus venit tempore Herodis, oibus terris
sub dominio

[a] ¶Et terram & mare & aridã, & mo[g]
[a] ¶Contrarias potestates, splendorem domini fulsisse nõ valentes.
uebo ômnes Gentes, & ueniet desi[c]
deratus cunctis Gentibus. Et imple[d]
bo domum istam gloria, dicit do[e]
[a] ¶Ne pateris sponsorem infirmum.
[b] ¶Dest omnes opes, quas ego donabo vobis in ornatũ
minus exercituum. Meum est argẽ[f]
tum templi, vt gloria huius domus sit maior ꝙ prioris.
tum, & meum est aurum, dicit do[g]
minus exercituum. Magna erit glo[h]
ria domus istius nouissimę plusꝙ[i]
primæ dicit dominus exercituum.
¶Quæ exuperat omnem sensum.
[a] Et in loco isto dabo pacem, dicit do[k]
¶Vt supra.
minus exercituum. In uicesima &[l]
¶Vt supra.
[b] quarta noni mensis in anno secũdo
Darii regis factum est uerbum do[m]
[c] mini ad Aggæum prophetã, dicẽs:
Hæc dicit dominus deus exercitu[n]
[a] ¶Sacerdotis est legẽ domini scire, & ad interrogationẽ
domini de lege respondere. si sacerdos est, legẽ sciat domini,
si ignorat legẽ, ipse se arguit nõ esse sacerdotem dñi.
um: Interrogà sacerdotes legem, di[o]
[d] cens: Si tulerit homo carnem san[p]

sub dominio Romani imperatoris redactis. Ioannes enim Hirca C
nus Simonis Machabęi filius imposuit sibi diadema regium: &
durauit illud regnũ vsqꝫ ad Herodem, qui fuit alienigena: prout
diffusè declaratur in Scholastica historia. e ¶Meum est argẽtũ
& meum est aurũ. q. d. vobis prouidebo de expensis pro ędifi-
cio domus meę. f ¶Magna erit. quã
incœpistis reędificare. g ¶Plusquàm
primæ. per Salomonem ædificatæ: ista
verò gloria maior non potest intelligi
de ædificijs, nec de ornamentis seu diui
tijs: Ista enim modica fuerunt in secun-
da domo respectu primæ. Arca enim te-
stamenti de qua summæ gloriabantur Iudæi, fuit in prima & non in secun-
da, secundùm catholicos & Hebræos:
& ideò in nullo potuit dici gloria do-
mus secundæ maior gloria domus pri-
mæ, nisi ex præsentia Christi, vt prædi-
ctum est qui est sanctus sanctorum: Dañ.
ix. h ¶Et in loco isto dabo. pa. vnde
nato Christo angeli cantauerunt: Glo-
ria in altissimis deo, & in terra pax ho-
minibus &c. Lucæ. ij. Respondẽt tamen
aliqui Hebræi ad hoc, qꝺ ista maior glo-
ria intelligitur de annis, quia ista secun-
da durauit. ccccc. ãnis, pria verò. cccc.
Sed hoc non valet: quia si computẽtur
anni per tempora regum ab anno in
quo Salomon consummauit templum
vsqꝫ ad destructionem ei⁹ per Nabuzar
dã, inueniũtur anni. ccccxxij. & sic prima
domus plus durauit ꝙꝫ secũda duobus an-
nis. Deductionẽ aũt hui⁹ omitto ꝓpter
ꝓlixitatẽ: Et qa põt faciliter videri dis-
currẽdo p. iij. & iiij. Reg. ꝙtũ ad annos
intermedios regũ Iuda. Prętereà dato, qꝺ
secũda dom⁹ duraſſet pl⁹ ꝙꝫ pria decẽ an.
vt isti dicũt, ista tñ glia q̃si nulla esset reputãda, maxie qa p plu- D
res annos ista dom⁹ fuit vilificata rpe Antiochi, q posuit ibi abo
minãdũ idolũ, vt habet. j. Macha. Et iõ alij exponũt de tẽplo p re
gẽ Messiã ędificãdo, quẽ Iudęi expectãt vẽturũ. Sed patet falsũ p
hoc qꝺ hîc dicit: Et implebo domũ istã glia. Ex q̃ patet, qꝺ ꝓpheta
loquebat de domo quæ ędificabatur, & quam digito ostẽdebat.
Item p hoc qꝺ subditur: Istius domus nouissimę: ex q̃ patet qꝺ
nõ est alia tertia domus materialis expectanda. Ex hoc manifestè
ostenditur primo aduẽtus Christi cõplet⁹, q ꝓphetæ hic ventur⁹
domo illa stãte & eã sua præsentia glorificatur⁹. Ipsa autẽ destru- Diuisio
cta fuit p Romanos iam diu est. s. anno. xlij. post passionem Chri
sti. i ¶In vicesima quarta die. Hîc consequenter ponit ppñs cõ-
solatio de multiplicatione fructuum terę: Et diuidit in duas par
tes, qa primò oñdit multiplicationẽ fructuũ: secꝺ ò redit ad denũ
ciãdũ Christi aduẽtũ, ibi: Et factũ est. Pria in duas: qa primò quæ
dã parabola ponit: secꝺ ò ad ꝓpositum applicat ibi: Et respondit.
Circa primũ ponit primò ips determinatũ, cũ dicitur: In vicesi
ma & quarta die mẽ. &c. secundò subdit parabola p mũdũ in
terrogationis, cũ dicitur: k ¶Interroga &c. quia ex officio te-
nentur scire eam. l ¶Si tulerit &c. & patet lra: Et subdit rñsio,
Dixerũt Nõ: Et subdit secũda quæstio de oppositio, cùm dicitur:
☞ Si tetigerit
* natiuitate, ideò subditur: c ¶Et veniet desideratus cũctis Moraliter
Gentibus, & implebo domum istam gloria. Quod fuit
impletum, quando Christus fuit oblatus in ea: & sic modò imple
tur ecclesia gloria, quotidie per oblationem Christi in sacramẽto
eucharistiæ. e ¶Meum est argentum, & meum est au-
rum, dicit domi. Per aurum sapientia, per argentum eloquen-
tia designatur: quibus ornata fuit ecclesia in sui principio, quan-
do spiritussanctus descendit in signo visibili super centum vi-
ginti credentes, replens eos auro sapientiæ: & argento eloquen-
tiæ, intantùm, quòd intelligebant sacras scripturas lucidè, & lo-
quebantur omni idiomate, vt habetur Actu. ij. ideò subditur:
f ¶Magna erit gloria domus istius nouissmæ &c. Id
est ecclesiæ. h ¶Et in loco isto dabo pacem: propter
quod Christo nato pacem istam angeli clamauerunt dicentes:
Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ volun
tatis. k ¶Interroga sacerdotes, legem dicens. Hîc se-
cundùm sensum literalem ponitur interrogatio & duplex re-
spõsio facta ad ostendendum, quòd nulla oblatio extra domum
ædificatam per Zorobabel esset deo accepta: Ideò sequitur:

☞ cibum comedunt, quia interiori pinguedine sacramentorum in-
E tus non reficiuntur. E contra autor peruersę doctrinę quęcunq;
doctrina sua inficit, immundum reddit. Habent autem & mali in
doctrina sua panem, sed luctus. & vinum, sed insanę ebrietatis, &
oleum adulationis. Habent & pulmentum dum ad confirmatio-
nem suæ peruersitatis, quæsi ad condi-
mentum mystica de scripturis interse-
runt: Habent & alios cibos id est diuer-
sos tractatus, quos quia ab immundis
sunt scripti, & immundo ore prolati, qui
tetigerit immundus fit, & in eorum du-
cetur errorem. a ¶Si tetigerit pollu-
Alia quæ- Aliam quæstionem proponit, quia ad
stio priorem bene respondernnt: & in hac fa
cile potest capi imperitus: Potest enim
videri vt sicut non sanctificatur, ita nec
contaminetur. b ¶Et respondet. De
superiori quæstione tacens, de secunda
sui sermonis contexit occasionem: Sic
populus iste. ¶Iuxta literam ô populę
qui adhuc diruta domo in iam extructo
altari offers hostias, & illis carnibus san
ctificari putas, scito te non tam his sancti
ficari, quàm oia opera cōtaminari, ex eo
† 1. q. c. sic populus quòd tuam domum magis quàm meam co
naris construere. Nec iuuat te sanctum
in altari oblatum, dum in conuallibus
habitas & mortuis operibus polluer is.
c ¶Et nnnc po. Q. Licet hæc polluta
sint quæ obtulistis in alteri nondum æ-
dificato templo, tamen ô populę hortor
te, vt sensu ad præterita reuertaris, quan
tis malis te afflixi antequā inciperes iace-
re fundamenta templi, vt cùm recogita-
ueris mala quæ passus es propter destru
F ctionem templi, postea ponas corad co-
gitanda bona quę cœperis habere à pri
ma die ędificationis, & quę in futuro ple
nius sunt tibi danda post plenam ædifi-
cationem templi. ¶Alle. Vos qui credi-
distis in Iesum, considerate tempus quo
in Gentilitate vicijs seruiuistis: nec in vo
bis templum ædificastis, cuius fundamē-
tum est Christus, super quem videat v-
nusquisq; quomodo superædificet. Cō-
siderate quæ antèa passi estis. cùm acce
deretis ad aceruum. xx. modiorum, quid
quid ante Christum videbamini habere
virtutum & bonorum operum, præter
vestram spem erat insœcundum, vt vo-
bis posset dici: Quāta passi estis sine cau-
sa? Et cùm ex vinea quinquaginta lage-
nas expectaretis qui numer? completis,
vij. hebdomadibus vnione diuinitatis
perficitur, & putaretis vos habere vi-
num quod letificat cor hominis, subera
ctus est facer numerus. xxx. in quo bapti
zatus est Christ?: & in quo sacerdotes ac
cedunt ad mysterium dei, & reliquitur.
Gen. 32. d. xx. Quem numerum videns Iacob dili-
gi ab Esau, mittit ei animalia numero.
xx. & xx. Cùm apud incredulos nullus
in æternum sit fructus bonorum operū,
tamen mediam partem laboris percipe-
re dicuntur, dum sperantes viginti decem inueniunt id est:
fructum & gloriam in præsenti tempore pro expensо labore
& hoc ideò ne penitus desperent, sed aliquando conuersi ponāt
lapidem super lapidem, alioqui etiam medium perdant. Vn-
de sequitur: Percussi vos vento vrente: Quidquid vrente ven-
to & vredine & grandine percutitur, in puluerem & fauillam
redigitur, nihilq; in eo vtile inuenitur: & hoc ideò quia ad de-
um non reuertuntur. Reuersi verò, à domino benedicentur. Vn-
de sequitur: A die ista benedicam & cætera. d ¶Percussi
vos. Frustra putat se aliqui posse deum eleemosynis & oblatio-
Eleemosy- nibus placare, cùm ipse non instruxerit in se templum spiritu-
nę & obla- sancto. e ¶Ponite corda. & cætera. Exposui quæ pas-
tio. nes frustrā si estis antequàm ædificare cœperitis, nunc exponam quæ bona
turnisi &c. vobis danda sunt, postquam ædificare cœpistis. ¶Nonus mēsis
ab Aprili (qui primus est apud Hebræos) Decēber est apud nos. G
Hoc mense semina latitant in terra, nec futura fœcunditas conie
ctari potest. ¶Nonū mensem non accipi in bonā partē, & liber
Regum, & Ieremię narrat historia, in quo Ierusalem obsessa fuit:
quia tamen in fine noni mensis fundamenta templi iacta sunt,
intelligimus, quòd in nobis domus dei
non ædificetur, nisi prius mala opera
finiantur. Quicumquè verò se cultui dei
dedicauerit studiosè iste nesciat mēsurā
frugū & mercedis suę: qa in spūsctō semi
nans, de spūsctō metet vitam æternam.
☞ Nunquid

ectificatam in ora uestimēti sui, & te
tigerit de summitate eius panē, aut
¶Aliquem coctum cibum ad comedendum.
pulmentū, aut uinū, aut oleum, aut
omnē cibū, nunquid sanctificabit?
Respondētes autē sacerdotes dixe-
¶Sanctificabitur, sed ita manet vnū quodq;, vt fuerat.
a runt: Nō. Et dixit Aggæus: Si teti- a
a ¶Qui contagione mortui immundus effectus est.
gerit pollutus in anima ex omnib?
his, nunquid cōtaminabitur? Et re
a ¶Quorum princeps Iesus per quē legem noueranr.
spōderunt sacerdōtes & dixerunt:
a ¶Polluitur tactu polluti.
b Contāminabitur. Et respōdit Ag- b c
a ¶Qui scit solennitatum differentias, & ideo festiuus
appellatur. b ¶Qui immūdus est in anima,
omne quod tangit, & qđ offert mihi immundum erit.
gæus & dixit: † Sic pōpulus iste, &
a ¶Gentiles & hęretici. b ¶Quamuis hominibus sui specie sancta videatur.
sic gēns ista ante faciem meā̄, dis- d
a ¶Vota, preces, ieiunium, eleemosyng, continentia etiam in corpore.
cit dominus: & sic omnē opus ma- e
¶Supradicta.
nuum eorū, & omnia quæ obtule- f
¶Ad cogitandum.
c runt ibi, contaminata erunt: Et nūc g
a ¶Vicesima quarta noni mensis.
ponite corda uestra à diē hac & su-
a ¶Cogitatate etiam quæ retro gesta sunt, qnq & quā
prà antēq; poneretur lapis super la
ta sustinueritis vt cum postea prospera euenerint: cau
sam ipsorum per oppositum cognoscere possitis.
pidem in templo domini, † cū acce- i
¶Scilicet hoc cogitate.
a ¶Vbi putabatis esse. xx. modios, vix mediā partem
colligere potestis.
deretis ad aceruum uiginti mōdios, k
a ¶Visis vineis oculis. Lamphoras pollicebantur sed
nec medium habuistis.
rum & fierent decem & intrāretis
ad torcular, ut exprimeretis quin-
quaginta lagenas, & fiebant uigin-
a ¶Et hoc feci percutiens vos ven. vren. etaura. vt
d ti. Pērcussi uos uento † urēte & † au l
malarum pondere ad noticiā mei vos provocarem: sed
rugine & grādine omnia opera ma
nec sic voluistis reuerti.
nuum uestrarū̄, & nō fuit in uobis
qui reuerteretur ad me, dicit domin?.
a ¶Considerate quæ abundantia futura sit
e Pōnite corda uestra ex die ista, & in m
futurū à die uicesima & quarta noni
mēsis: à die qua fundamēta † iactata n
sunt tēpli domini, ponite sup cor ue o

hūc: A die qua fundamenta iactata sunt templi domini
ponite super &c. non est intelligendum de fundamentis infe-
rioribus & primis, quæ iam antè facta fuerant. Sed dicuntur hīc
fundamenta illa quæ suprà prius ædificata primò posita fue-
runt: quia respectu superiorum partium habebant rationem
fundamenti. o ¶Ponite super corda uestra & cætera.
id est attendite diligenter mutationem terrenascentium.
✠ Nunqud

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Si tetigerit pollutus in anima. id est qui incurrit pollutionem ex
tactu mortui, vel aliud huiusmodi. Et
subditur responsio. b ¶Contaminabi
tur. Ratio verò quare pannus ex tactu
carnis sanctificatæ sanctificatus, per ta-
ctum suum non sanctificat aliud ad ci-
bum vel potum pertinens: & tamen ho
mo pollutus ex tactu rei immundæ pol-
luit illud: potest causa duplex assignari:
Vna quia sicut facilius est destruere quā
construere, ita facilius est polluere quàm
sanctificare. Alia, quia homo est magis
susceptiuus sanctificationis & pollutio
nis, quàm res inanimata, quæ non est su
sceptiua vicij & virtutis sicut homo: pro
pter quod homo pollutus modo præ- H
dicto magis polluit aliud tactu suo quā
pannus sanctificatus aliud sanctificet.
c ¶Et respondit. Hīc applicatur ad
propositum, cùm dicitur: d ¶Sic po
pulus iste. qui est virtutis & vicij susce-
ptiuus. e ¶Ante faciem meam. pol
lutus reputatur, vsquè quò templum ę-
dificetur. f ¶Et omnia quæ obtu-
lerunt ibi. extra locum templi. g ¶Cō
taminata erunt. quod statim declarat
per effectum, cùm dicit: h ¶Et nunc † cum acce
derer quis
ponite corda uestra. id est diligenter piam ad
considerate tempus præcedens inchoa- aceruum
tionem ædificationis templi. i ¶Cum frumenti
accederetis ad aceruum. scilicet sege- quem puta
tum. k ¶Viginti modiorum. id est barrediur
quæ secundum humanam estimatio- rum vigin
nem deberent facere. xx. modios, & face ti modios,
bant tantùm decem, & ita de vnis in dicebat
torculari. l ¶Percussi uos uēto urē tantū decē.
te. id est immisi pestilentias pro magna †vredine
parte vastantes vel impedientes terre-
nascentia: & ista sunt diuinæ iræ contra
populum signa. m ¶Ponite cor-
da uestra ex die ista &c. & subditur:
n ¶A die qua fundamenta iacta-
ta sunt templi domini. Circa quod
sciendum, quòd redeuntes de Babylo- † erugine
ne statim fundauerunt templum, vt su-
prà dictum est, sed propter impedien- †iacta
tes opus fuit intermissum vsquè ad se-
cundum Darij annū: & ideò cum dicitur
hūc: A die qua fundamenta iactata sunt templi domini
ponite super &c. non est intelligendum de fundamentis infe-
rioribus & primis, quæ iam antè facta fuerant. Sed dicuntur hīc
fundamenta illa quæ suprà prius ædificata primò posita fue-
runt: quia respectu superiorum partium habebant rationem
fundamenti. o ¶Ponite super corda uestra & cætera.
id est attendite diligenter mutationem terrenascentium.
✠ Nunqud

✠ f ¶Et omnia quæ obtulerunt ibi contaminata erunt.
Per hoc autem significatur, quòd omnis oblatio extra ecclesiam
Christi facta corā deo est imunda, cuiusmodi est oblatio infideli Moraliter
um & hęreticorū. Sed oblatio intra Christi ecclesiam facta per fi-
dem charitate formatam est deo accepta: ideò concludit postea.
✠ Ex die

a ¶Nunquid iam semen in germine est. Ne dicatis me pru
A denti rõne hoc conijcere, & futurã iocunditatem de floribus ar-
borũ herbisq; segetũ suspicari: quia in hoc mense nulla signa sunt
& tamẽ præsico uobis, quia cœpistis tẽplũ meũ ædificare, ad hũ-
dictionẽ meã omniũ frugũ fœcũditatẽ. ¶Vinea, sermo domini,
Ioh.15.a. cuius pater agricola est. Ficus, spiritus sancti dona dulcissima. Malogra-
natum, ecclesiastica dogmata & scripturarum scientia, quæ omnia in Canticis
Can.4.a. sponsæ genis comparantur. Lignum oliuæ dat refectionem & illuminatio-
nem his qui cœperunt ædificare templũ dei in vinea Saluatoris: in ficu spiritus
sancti, in oliua persona patris intelligitur. Sicut in libro Iudicum legitur, vbi
Iudi.9.b. infructuosa ligna rogant vitem & ficũ & oliuam, vt regnent super se: sed recu-
sant imperium super infructuosa. Vnde illa veniunt ad rhamnũ fruticem spi-
nosum. Qui quidquid attigerit quasi uncis affligit & vulnerat, & suo igne
subditos consumit: id est Diabolus qui in sterilibus regnat. Pater & filius & spi
ritussanctus, ibi regnant, vbi malo granatum fuerit. Quæ arbor propter
nimiam multitudinem granorum & intertextis membranis diuersas cellas, sed
omnes vno cortice comprehensas, semper in scripturis sanctis in persona eccle
siæ ponitur. b ¶Ad Aggæum. Non in manu sicut prius, neque ad Ag
gæum prophetam, sicut in visione quarta, sed tantùm ad Aggæum id est domi
ni festa celebrãtem, qui non venturum
Ioh.8.g. sed venientem nunciat & cernit: Quo-
Ioh.12.d. B modo Abraham vidit diem Christi, & lætatus est, & Iohannes agnum dei digi-
to demonstrauit: Sic & Aggeus videns
Nota regnum filij dei, habet in se vniuersas
solennitates. c ¶Vicesima quarta
men. Notandum quòd in eadem die,
hoc est vicesima & quarta nom mensis,
tacito mensis numero, quia de Christi propheratur aduentu, & de regno ei⁹. d ¶Loquere ad &c. De vtroq; aduentu hæc
possunt dici, quia regnauit Christus cùm venit, & regnabit cùm
venerit. Si de fine mundi voluerimus accipere, dicemus destruen
dum omnem principatum & omnem potestatem & virtutem,
2.Cor.15.d vt sit deus omnia in omnibus: Quia mysticum est quod dicitur,
& ad finem rerum pertinet: ideò iubetur propheta ad solum
Zorobabel loqui (qui signat Christum qui est de semine Da-
uid) quomodo transeat figura huius mundi, & faciat cæl ꝫ nouum & terrã nouam. e ¶Et ponam te. Et cùm hoc fuerit im-
pletum, ponam te ô Christe fili in manu mea, quasi signaculum.
Hunc signauit deus pater, & hic est imago dei inuisibilis, & for-
ma substantiæ eius vt quicunque crediderit in deum, hoc quasi
anulo consignetur.

Nico. de Lyra.

c-f a ¶Nunquid iam semen &c. ita q; nõ põt videri sequẽs
fertilitas vel sterilitas: & idem de fructu arborum. b ¶Ex die
ista. id est à die resumptionis ædificij templi operãdo in tẽpli mu
ro, qd⁹ fuit mense. ix. tamen ante a. xxiij⁹. die mẽsis. vj⁹. opari cœpe
rant materiã prẽparando, vt dictum est in principio huius capli.
c ¶Benedicam. i. multiplicabo fructus terrę. q. d. hoc erit vo-
bis signum manifestum acceptationis meę. d ¶Et factum est.
Hic vltimò redit propheta ad denunciandũ Christi aduentũ, qd⁹
erat principale, ppositũ: qa sicut dicit] Ra. Sa. Vniuersi prophe-
tæ nõ sunt locuti nisi ad dies Messię, qd⁹ est intelligendũ de prin-
cipali intentione, sicut plenius fuit dictum in principio Isaiæ &
Ieremiæ. Primò igitur ponitur tps huius reuelationis, cùm dicit:
e ¶In vicesima & quar. Secundò explicatur reuelatio, cũ dr:
f ¶Loque. ad. quia de ipso erat Christ⁹ nasciturus⁹ secundũ car-
nem. g ¶Ego moue. &c. exponatur sicut suprà. h ¶Subuer
tã. subijcẽdo regno Romanorũ, & qa tũc venit Christ⁹, vt sup.
dictũ est, ideò subdit: i ¶In die. i. tempore gratiæ qd⁹ dicit dies,
ad Ro. xiij. d. Nox præcessit: dies aũt appropinquauit. Assumã te
Zorobabel. Ra. Sa. expõit hoc ad lram de ipso Zorobabel, Et
cùm subdit

a ¶Hoc mense de grano emittitur germen.

a strum. Nunquid iam semen in ţgẽr a
a ¶Q. Non. b ¶Hoc mense.
mine est? Et adhuc uinea, & ficus &
a ¶Vt ex flore intelligatur fructus.
malogranatũ & lignum oliuæ non
floruit? Ex die ista benedicam. Et b c
factum est uerbum domini secũdò d
b ad Aggæum in uicesima & quarta e
c mẽsis, dicens: Loquere ad Zoroba f
bel ducem Iuda, dicens: Ego moue g
bo cælum pariter & terram, & sub
a ¶Sedes regum.
uertã solium regnorũ & conteram
a ¶Contrarium vt ipsa quoq; qui ante regnauerant p-
sit regni eorum destructio.
a h
fortitudinẽ regni Gentium. Et sub
a ¶Omni prẽliandi studio disparato sequetur pax.
b ¶Principatum, potestatem, virtutem.
uertam quadrigam & ascensorem
a ¶Vt hoc sit. b ¶Finito studio bellandi fiet vnus ouile
& vnus pastor: vnde agmen tam de Gentibus q̃m de Iudęis
sub pacifico pastore remebitur.
eius: et descendent equi & ascenso i
¶Id est sermone dei acutissimo consurget aduersus fra-
trem suum amputans omne contrarium.
res eorum, uir in gladio fratris sui.
a ¶Ecce finis omnium optimus.
In die illo, dicit dominus exercituũ, l
assumam te Zorobabel fili Sala, k l
a ¶Seruus patris Christus secundum carnem.
thiel serue meus dicit dominus, & m n
ponam te quasi signaculum, quia te o
elegi, dicit dominus exercituum. p

cũ subditur: Et ponã te quasi signaculũ, hoc dicit scd⁹m ipm cõ- C
tra illud qd⁹ de Iechonia auo ipsius dicit, Iere. xxij. f Viuo ego di
cit dns, quia si fuerit Iechonias filius Ioakim regis Iuda anulus in
manu dextera mea, inde euellã eũ. Hic aũt accipitur signaculũ p
anulo, quia antiquitus signabantur literę principũ anulis suis, vt
habetur Esther, vij. Est igitur sensus se-
cundum Ra. Sa. quòd sicut Iechonias
fuit à deo repulsus propter eius malici- thorreo
am, sic Zorobabel nepos eius à deo ac-
ceptus propter suam iusticiam. Quia te
elegi, scilicet ad opus reædificationis tẽ-
pli. Sed hæc expositio non videtur con-
ueniens, quia illud quod præmittitur:
Ecce ego mouebo cælum pariter & ter
ram & c. ab omnibus doctorib⁹ Latinis
& Hebraicis exponitur de mutatione re
gnorum longè post tempus Zorobabel. vñ & ipse Ra. Sa. exponit hoc de ter
minatione regni Græcorum, quod per
longũ tps fuit post tps Zorobabel: &
ideò qd⁹ imediatè subditur: In die illo di
cit dominus exercituum: Assũ. te. Zo-
non videtur conuenienter exponi de ip
so in persona propria: sed de Christo
vt dictum est, qui designatur hic nomine Zorobabel, eò quòd descendit ab eo
secundum carnem: & in eo fuit figura-
tus, sicut Iere. xxx. nominatur Dauid, v-
bi dicitur: Seruient domino deo suo, &
Dauid regi suo, & sif. Hosee. iij. b. Re-
uertentur filij Israel, & quærent dom-
num deum suum, & Dauid regem suũ, D
sicut ibidem fuit plenius declaratum.
Dicit ergo: k ¶Assumam te Zoro-
babel. quia humana natura Christi as-
sumpta fuit à verbo diuino in vnitate
personæ. l ¶Fili Salathiel. Christus
enim secundũ carnẽ dicitur filius Sala-
thiel, sicut & Dauid & aliorum in genea
logia Christi positorum. m ¶Serue.
secundum humanam naturam, in qua
minor est patre, n ¶Et ponam te.
&c. id est signum fœderis inter deum & genus humanum: pro-
pę qd⁹ sctus Symeõ dixit de eo Luc. ij. c. Ecce posit⁹ est hic i ruinã
& resurrectionẽ multorũ in Israel, & in signũ cui cõtradicet. ꝫ Sa
cerdotib⁹ & Scribis. o ¶Quia. ad op⁹ redẽptiõis hũanę. p ¶Di
cit. q est ipa veritas, & viuit & regnat in scła sęculorum. Amen.
* b ¶Ex di. Residuũ hui⁹ capli intelligit ad lram de Christo, ppę Moraliter
qd⁹ pertrãseo. ¶In c. ij. Aggei, vbi dicitur in Postil. Ideò aliter
dicendum, quòd licet Martius sit primus mensis.

ADDI. I. Apud Hebręos nõ est solùm vnũ principiũ an-
ni, sed plura. Prim⁹ cũ mẽsis secũdũ ordinem
festorũ est mẽsis nouarũ frugũ, qui semp est circa ęquoctiũ ver-
nale in q tpe exiuerint de Aegypto. Ali⁹ mẽsis prim⁹ est scd⁹m cõ
putationẽ iubilei, & est mẽsis septim⁹ à prędicto prio mẽse. & iste
mẽsis cõiter est circa ęquinoctiũ autũnale. Ratio aũt diuersitatis
horũ principiorũ declaratur suprà in additione sup. Exo. xij.

¶In eo ca. vbi dicitur in Postilla. Et ego mouebo cælum.

ADDITI. II. Qd⁹ dicit hic: Mouebo cælũ & terrã &c.
põt intelligi de terrę motu magno q secũ
dũ Iosephũ tpe Herodis sub q̃ nat⁹ est dns, cõtigit. Et qa cũ terra
mouet totũ mũdũ estimãt homes moueri, ꝺ dicit. Mouebo ę &c.

¶In eo ca. vbi dicit in Postil. Meũ est argentũ & meũ est aurũ.

ADDIT. III. Per hoc ꝙ dicitur. Meum est argentum
&c, intelligitur, quòd maioritas gloriæ
secundi templi non est accipienda secũdùm diuitias temporales,
sed quia prædixerat immediatè: Implebo domum istam gloria,
ne forte aliquis intelligeret esse dictum de gloria diuitiarũ: ideò
subdit: Meum est argentũ, & meum est aurum &c. eo modo quo
Psalmista dixit: Non in sacrificijs tuis arguam te &c. Meæ enim Psa.49.b.
sunt omnes bestię siluarum &c. quasi diceret, nõ est intelligenda
hęc gloria de multitudine diuitiarum, quia talem gloriam non
reputo nec requiro, quia meum est argentum.

¶In eodem ca. vbi dicitur in Postil. Alia: quia homo est ma-
gis susceptiuus sanctificationis & pollutionis.

ADDI. IIII. Sicut pãnus sanctificat⁹ nõ sanctificat ex ta
ctu suo id qd⁹ tangit, ita nec homo sctifica
tus solo tactu sctificat illud qd⁹ tangit. Vñ hæc rõ scd⁹a Postillato
ris non

Additio Prologus in Zachariam Replica

Eris nō uidetur valere, nec etiā ad intentū ꝓpheteꝫ ptinere videtur. Intendit enim propheta ex resp̄sionib⁹ sacerdotū ostendere populo, ꝙ licet facerent aliqua bona ex genere, tamen exquo ipsi non erant boni ꝙ sua opera nō debebant censeri bona: sicut per primam resp̄sionē sacerdotes dixerunt, ꝙ caro sanctificata tāgēs aliquē cibū, nō sanctificabat eū: & nō solū debebāt cēseri bōa, sed potius debebāt cēseri mala, inquātū ip̄i erāt mali, qđ patet p secūdā rūsionē sacerdotū, vbi dixerūt: Si tetigerit pollutus &c. Et ideō ꝓpheta applicās rūsiones sacerdotū ad suū ꝓpositū dicit: Sic ꝓp̄s iste &c. vsq; ibi: & oia quę obtulerit mihi cōtaminata erunt. q.d. Sicut homo pollutus tangens rem mundam contaminat eā: sic quia populus iste pollutus est: ideō omne opus manuum eorum & omnia quę obtulerint cōtaminata erūt, cui⁹ cōtrariū ipsi putabāt. s. ꝙ ex tactu bonarum seu sanctarū rerum sanctificaban tur quod excudit per primam responsionem sacerdotum.

REPLICA. In ca. ij. Aggei Posti. reddit rationes, quare sanctificatū ex tactu sacrę rei nō sanctificat vlterius: sed pollutū ex tactu rei pollutę polluit vlterius: Prima quia facilius est destruere q̄ construere. Secūda quia homo plus est susceptiuus sanctificatiōis & pollutiōis q̄ res inanimata. Cōtra quā rōnē obiicit Burg. qđ si nō voluisset intelligere Posti. putās, ꝙ voluit dicere hoiem sanctificatū solo tactu sctificare, sicut pollut⁹ solo tactu polluit Sed hoc non dicit vt patet: sed solū cōparat pollutionē aiaę rei ad sanctificationē inaiaę. Ideō in litera in quęstione de sanctificatiōe fit mētio de rebus inaiatis: In quęstiōe aūt de pollutiōe fit mētio de reb⁹ aiatis qa dicit: Si qs pollut⁹ in aia, talis enim pollutio est formaliter in aia, ideō magis cōtagiosa. In rebus aūt inaiatis nō est formaliter illa pollutio vel sanctificatio sed solum, ex legis dictamine: in rebus autem rationalibus aniatis ex legis obseruantia.

Incipit expositio prologi in Zachariam prophetā per fratrem Guilhelmum Britonem.

2. Esdrę. 6. a

In anno secundo Darij regis Mœdorum Aggæi & Zac. &c. Iste prologus duas habet partes principales: In quarum

Diuisio

prima tanguntur quædam Aggæo & Zacharię communia: in secūda tanguntur quædam Zachariæ & eius prophetiæ specialia, ibi: Nam & populum Israel. Item in prima parte tanguntur tria. Prīò tangit tp̄s ꝓphetatiōis istorū prophetarū, cū dicit: In sc̄do anno Darij &c. Sc̄ò tangitur ordo ꝓphetationū ibi: Sed hac de causa &c. vbi dicitur ꝙ Aggęus pręcesit Zachariā duob⁹ mēsib⁹. Tertiò tāgit intentio ꝓphetantiū ibi: Ad restauratiōnē etiam tēpli. Item in secunda parte principali, in qua tāguntur quę Zacharię & eius ꝓphetiæ sūt specialia, tria notātur. Primum est prophetę intentio, ibi: Nam & populum &c. vbi dicit, ꝙ intendebat reuocare populū ab imitatiōe scelerum paternorū: Secundò tangitur populi consolatio, ibi: Vidit ꝓpheta virum &c. Tertiò tangit dubiū cuius in prophetia sequitur expositio ibi: Sed hanc visionē &c.

† Iud.

Itē in illa particula in qua notatur consolatio, tria tāguntur: primū est consolatoria visio, cūm dicit: Vidit ꝓphera &c. Sc̄'m, ē visiōis solutio, ibi: Cuius visiōis hęc solutio est: Tertiū est solutionis confirmatio, ibi: Nam & Isaias &c. Sic patet diuisio & continentia istius prologi. Dicit igitur: In secūdo anno, ꝙ fuit quadragesimus à primo anno Cyri. b ¶ Darij. Histaspis vnde Glossa. Cyro qui triginta annis regnauit in Persis interfecto apud Massagetas à Tamyride regia Massagetarū, Cambyses fili⁹ Cyri maior successit in regnū. qui expletis octo annis duos magos fratres habuit successores, qbus occisis à populo, Dari⁹ filius Hystaspis rex Persarum constitutus est, cuius regni anno secundo factus est sermo domini ad Zachariā filiū Barachiæ filij Addo prophetā. Ergo à prio anno Cyri vsq; ad sc̄'m annū Darij supputanſ anni, xl. &c. c ¶ Lectiones eorūdem declarant. Aggei, j. a. & Zachariæ, j. tamen

Aggę⁹ prœcesit

Incipit Prologus sancti Hieronymi in Zachariam Prophetam.

a

b

c

IN anno secundo Darii regis Mœdorum, Aggęū & Zachariam prophetasse, lectiones eorūdem declarant. Sed hac de causa Aggęus Zacharię in ordine prophetarum prælatus esse uidetur, ꝙ cū duobus mēsibus (ut prędictorū lectiones ostendunt) in prophetia prœcesisse inuenitur: & ad reparationē templi prœcepto dei populū animasse, ut Esdras refert, dicēs: d In secūdo anno Darij regis Persarū prophetauerūt Aggęus & Zacharias filius Addo prophetæ super Iudæos qui erant in Iudæa & Ierusalē, super Israēl in nomine dei super eos. Tunc surrexerūt Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedech, & principes eius, inchoaueruntq; ędificare domum dei quę est in Ierusalē. Quibus cum † adessent prophetæ, exhortatione sua adiuuerūt eos. Nam & populū Israēl ab imitatione paternorū delictorū, per suam admonitiōem idē propheta cupiēs reuocare, uerbis lectione cōprehensis usus est. † Vidi nocte, & ecce uir

d

e

f

g

ascenderat super equum rubeum &c. Vidit propheta uirum equo rubeo sedentem, & stantem in medio myrteti umbrosi: Cuius

h

uisionis hæc solutio est secundū Hebrœorū traditionem. Vir ascendēs super equum rubeū, licet angelus intelligat, tamen quia predicti coloris equū conscendere uisus est, uindictam sanguinis in eā Gentē significat assendā, quę populum Israēl in captiuitatem redegerat: Nā & Isaias ꝓpheta per ruborē

i

k

uestimentorū inter Gētes uindictā cum sanguine à deo proferendam demonstrans, his uerbis usus est dicens: † Quis est iste qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra? &c. Stantem uerò in medio myrteti umbrantis quod dixit lætitiam populo affuturam, per myrteti significationem uoluit designari: Eius ligni Moyses in † Leuitico cum faceret

l

mentionem, ait: Accipietis die prima

Expositio prologi.

Aggęus prœcesit duobus mēsibus in prophetādo: vnde in principio Aggei dicitur: Mense. vj. In principio Zacharię dicitur Mense. viij. d ¶ Vt Esdras refert. j. Esdrę. v. c ¶ In anno se. illud accipit † 1. Esd. 4. de. j. Esdræ. v. a. vbi dicit. Prophetauerūt aūt Aggę⁹ ꝓpheta & Zacharias filius Addo ꝓphetātes ad Iudęos qui erāt in Iudęa, & Ierusalem in nomine dei Israel. Tūc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel & Iosue filius Iosedech & cœperunt ædificare templum dei in Ierusalem & prophetę cum eis adiuuantes eos. f ¶ Verbis lectiōe comprehensis. Aggei. i. quę verba subiunguntur hic, cūm dicitur: g ¶ Vidi nocte, & ecce uir ascenderat sup. Ille vir angelus fuit apparens in specie viri insidentis in equo rubeo, ex quo patet quòd visio fuit imaginaria: Vide glossā marginalem quæ exponit totam autoritatem. h ¶ In medio myrteti & cætera. Hīc mirtetum dicitur locus in quo crescunt myrti. Est autem myrus species arboris, de qua dicit Isidorus in decimoseptimo Etymologi. Myrtus à mari dicta eo quòd magis littorea arbor sit. Vergilius: Et amantes littora myrti. Hinc est quòd à Græcis myrtene dicitur. Medicorum autem libri hanc arborem aptam scribunt mulierum necessitatib⁹ plurimis. Item in glossa Isa. xlj. dicitur sic: Myrtus arbor aromatica imputribilis fellis membra consolidat & reparat. Mystice per myrtum signantur prophetæ, & aliqui, qui odore virtutum & spirituali gaudio sunt respersi inter quos quasi eos consolans dicitur fiare angelus. i ¶ In eam Gentem &c. id est Assyrios & Chaldęos & alias nationes, quæ afflixerant Iudæos, vt patet Zacha. ix. k ¶ Nam & Isaias ꝓ. Isa. xiij. a. l ¶ In Leuitico. Leu. xxiij. g. Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, † Ma. 21. a. spatulāsque palmarum, & ramos ligni densarum frondium & salices de torrente, & lætabimini &c. arborem pulcherrimam appellat myrtum, sicut patet hīc in litera, cūm dicitur: Fructus ligni speciosi, lignum autē densarū frōdiū appellat oleā. m ¶ Accipietis. i. eū celebrabitis festum Scenophegiæ.

† audiens Vergilio Georgicis

Mystice

secundū Hebræorū traditionē

† Leuit. 23.

Fructus

a ¶ Fructus ligni ſpecioſi. i. frondes myrti, ad deſignandam lęticiam per bene olentis ligni fragrantiā. Scœnophegia erat feſtum Hebręorum, interpretatur tabernaculorū dedicatio, quæ celebrabatur à Iudęis in memoriā expeditionis, cū ab Ægypto promoti vel moti in tabernaculis agebantur, vide in opuſculo de vocabulis Biblię. b ¶ Sed hanc uiſionem. Hīc exponit Hieronym⁹ quare dicatur hæc viſio nocte fieri. Et ponitur ratio, ſcilicet conuenientia liberationis populi ab vltima captiuitate, cum illa quæ fuit de Ægypto: quia ſicut in illa liberatione in parte erant in tenebris, quātūm ad tempus prępara-
tionis ad exeundum, & in parte erant in luce quātūm ad ipſum exitum, quia de nocte prępararuerunt ſe ad exeundum, ſicut patet Exo. xij. & mane egreſſi ſunt: ſic in iſta liberatione quātūm ad aliquā partem erant in tenebris captiuitatis. quantūm ad aliam partem erant in lumine libertatis: quia primo egreſſu de captiuitate cum Zorobabel. j. Eſdræ. ij. multi morari ſunt in terra Chaldæorum, qui poſtea egreſſi ſunt cum Eſdra ſecundo anno Artaxerxis, vt habetur. j. Eſdræ. vij. & adhuc multi remanſerunt, qui cum Neemię egreſſi ſunt viceſimo anno eiuſdem Artaxerxis, vt habetur Neemia ſecundo. a. Sed videtur dubitatio de hoc quod dicit: ¶ Ob hoc nocte propheta ſe vidiſſe memorauit: quia populum Iſrael in prima liberatione de terra Ægypti, nocte diſceſſiſſe conſtabat. Contra Exo. xij. In eadē ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti. Item eodem. d. Nullus
B veſtrum egredietur oſtium domus ſuæ vſquè mane. Item eodem. f. Eadem die egreſſus eſt omnis exercitus domini de terra Ægypti. Contrarium videtur hīc in prologo. Item Exo. duodecimo f. Nox eſt iſta obſeruabilis domini, quando eduxit eos de terra Ægypti. Et ad idem valet vſus eccleſiæ quę in benedictione cerei Paſchalis populum de nocte egreſſum fuiſſe decantat. Reſpondeo veritas eſt ſicut ſuprà dictum eſt, quia de die exierunt: Quòd autem dicuntur exiſſe de nocte referendum eſt ad cauſam exitus & prępara-
tionem: de nocte enim vrgebant Ægyptij populum de terra Ægypti exire, ſicut legitur Exo. xij. c. & de nocte ſe prępararuerūt ad exitum, ſicut dicitur ibidem.

¶ Explicit qualiſcumquè expoſitio iſtius prologi.

GLO. ORDI.

Ca. I.

Cyri vaſa reddidit

IN menſe octauo. Cyrus rex Perſarum qui Chaldæorum imperium deſtruxit, primo anno regni ſui. l. circiter milia hominum captiuorum de Babylone remiſit in Iudęam & vaſa quę Nabuchodonoſor abſtulerat reddidit, & templum reædificare præcepit, principeſq; reuertentium conſtituit Zorobabel & Ieſum magnum ſacerdotem. Cyro (qui triginta annis regnauit Perſis) apud Maſſagetas interfecto à Tamyride regina Maſſagetarum, Cambyſes filius Cyri ſucceſsit in regnum, qui expletis octo annis duos magos fratres habuit ſucceſſores, quibus occiſis à populo Darius filius Hyſtaſpis rex Perſarum conſtitutus eſt. Cuius regni anno ſecundo factus eſt ſermo domini ad Zachariam Barachiæ, filij Addo. Ergo à primo anno Cyri vſquè ad ſecundum annum Darij ſupputantur anni quadraginta in quibus tantum altare fuerat extructum, & iacta fundamenta templi, vicinis in circumitu nationibus & Cambyſe rege Perſarum opus prohibentibus, ſicut Eſdras ſcribit. Secundo ergo anno Darij Aggæus & Zacharias cœperunt exhortari populū ad reſtaurationē tęmpli tanto tępore inteꝛmiſſam. a ¶ In menſe octauo. Nouębri: qui cōſumpto calore æſtatis, initiū eſt hyemis, quo tpe ex lege nulla ſolēnitas celebrat. Erāt ſiquidē tres celebres ſolēnitates: prima quę dicitur Paſcha: ſecūda Pētecoſtes, tertia mēſe Septębri, ſolēnitas Tabernaculorū. Mēſe ergo Nouębri hyemali mittit ꝓpheta ad ppſin adhuc frigore tribulationū depreſſū. ¶ Zacharias memoria dñi, Barachia bñdictio dñi, Addo teſtimoniū ei⁹. Qui ergo ppſs ab ędificatiōe templi prępedit⁹, mēoriā tū dei hębat, & ꝓpter mēoriā bñdictionē, & ꝓpē bñdictionē teſtimoniū, iō Zacharias filij⁹ Barachiæ filij⁹ Addo ad cōſolationē ppli mittitur.

Tres celebres feſtiuitates.

b ¶ Addo. Ipſe ē Ananias q miſſ⁹ ē ad Ieroboā filiū Nabaioth, ſub q̄ altare dirutū ē: & man⁹ ei⁹ aruit rurſūq; ei reſtituta ſ̄ē ad ꝑces ei⁹. c ¶ Iratus. Ira dei nō ꝑturbationē ei⁹, ſed merita & pēnā puniēdorū ſignat, q ideò puniūtur à deo, vt emēdētur: Ira. eſto d. Ira dei non perturbationē ei⁹ ſigmficat q nō iraſcit, ſed ☞ eorū peccata

3. Re. 13. b.

ira dei

Poſtil. Nicolai de Lyra ſuper Zachariam prophetam incipit.

IN men. Hīc incipit ꝓphetia Zacharię: Et diuidit i duas ptes. ſ. in ꝓmiū & tractatū: q incipit ſbi: Irat⁹ eſt. Circa primū priò ponit huiꝰ ꝓphetię tēp⁹, cū dicit: In mē. & ſic patet ꝙ hoc fuit poſtq̄ reſūpſerat op⁹ tęmpli dñi, qa reſūpſerūt illd anno. ij. Darij. vj. mēſe, xxiij. die mēſis, vt habet. Aggei. j. e ¶ In an. ſec⁹m Ioſephū iſte fuit Dari⁹ filij⁹ Hyſtaſpis, & fuit fauorabilis Iudęis, eò ꝙ añq̄ ꝓmoueret ad regnū fuit familiaris Zorobabel, & fecit votū de reędificatiōe tēpli i Ier⁹m ſi eū ꝓmoueri cōtingeret ad regnū: Sec⁹m verò Ra. Sa. iſte Dari⁹ fuit filij⁹ Aſſueri & Eſther reginæ, & ideo fuit fauorabilis Iudęis rōne matris ſuę. Quę autē iſtarum opinionū ſit verioꝛ, tractaui diffuſi⁹ i principio libri Eſther, tenēdo ꝙ ſecūda. Sed ò hīc in ꝓlogo notificatur autor inſtrumētalis hui⁹ ꝓphetiæ: & primò ex ꝓphetiæ dono, cū dicit Factū eſt ỹ bū dñi. Sed ò ex noīe ꝓrio, cū dicit. Ad Zachariā, q interpretat⁹ memor dei. Tertio, ex patre & auo cū dicit: Filiū Barachię &c: & ſec⁹m regulā Hebręorū iſti duo fuerūt ꝓphetę ſicut & Zacharias, licet nō habeāt eorū ꝓphetię. Dicūt aūt hīc aliq, ꝙ iſte Addo fuit ille ꝓpheta q miſſus fuit ad Ieroboā. ij. Re. xiij. & ſec⁹m hoc nō fuit auus Zacharię, ſed magis remot⁹: qa inē illū & Zachariā fluxit valde lōgū tps. Dicit tū filij⁹ ei⁹, qa fuit de genere ipſi⁹, ſicut Chriſtus in Euāgelio dicit filij⁹ Dauid: qa de ei⁹ genere deſcēdit ſec⁹m carnē. Sed hoc dictū de ſcriptura nō habet autoritatē: qa. iij. Re. xiij. nō exprimitur ꝙ ille fuerit vocatus †filius Addo. nec. ij. Paral. xij. niſi cōiecturaliter, ſed nō certitudinaliter: Et dato ꝙ ſic exprimereꝰ, adhuc nō valeret, quia plures ꝓphetæ nominati ſunt eodē noīe, ſicut Zacharias filius Ioiadę, & Zacharias filius Barachię: & ſic iſte Addo videꝰ eſſe alij⁹ ab illo etiam ſi vocatus fuerit Addo: nō enim conſuetū eſt ꝙ ꝓphetæ ſic genealogizētur, videlicet per patrē, & ꝑ alium ſic remotū à parte intermedijs omiſſis. f ¶ Iratus eſt domin⁹ ſuper patres veſtros iracun. Hīc conſequenter ponitur tractatus, in quo primò agitur de templi & ciuitatis reædificatione. Secundò de reædificatę habitatę

Diuiſio

Diuiſio

Moraliter. d ¶ In menſe octauo. In hoc ca. ponuntur duæ viſiones. Prima pręmiſſis quibuſdam præambulis incipit ibi:

Moraliter

* Vbi ꝙ nocte

a ¶ Fructus ligni ſpecioſi. i. frondes myrti, ad deſignandam lęticiam per bene olentis ligni fragrantiā. Scœnophegia erat feſtum Hebręorum, interpretatur tabernaculorū dedicatio, quæ celebrabatur à Iudęis in memoriā expeditionis, cū ab Ægypto promoti vel moti in tabernaculis agebantur, vide in opuſculo de vocabulis Biblię. b ¶ Sed hanc uiſionem. Hīc exponit Hieronym⁹ quare dicatur hæc viſio nocte fieri. Et ponitur ratio, ſcilicet conuenientia liberationis populi ab vltima captiuitate, cum illa quæ fuit de Ægypto: quia ſicut in illa liberatione in parte erant in tenebris, quātūm ad tempus prępara-
tionis ad exeundum, & in parte erant in luce quātūm ad ipſum exitum, quia de nocte prępararuerunt ſe ad exeundum, ſicut patet Exo. xij. & mane egreſſi ſunt: ſic in iſta liberatione quātūm ad aliquā partem erant in tenebris captiuitatis. quantūm ad aliam partem erant in lumine libertatis: quia primo egreſſu de captiuitate cum Zorobabel. j. Eſdræ. ij. multi morari ſunt in terra Chaldæorum, qui poſtea egreſſi ſunt cum Eſdra ſecundo anno Artaxerxis, vt habetur. j. Eſdræ. vij. & adhuc multi remanſerunt, qui cum Neemię egreſſi ſunt viceſimo anno eiuſdem Artaxerxis, vt habetur Neemia ſecundo. a. Sed videtur dubitatio de hoc quod dicit: ¶ Ob hoc nocte propheta ſe vidiſſe memorauit: quia populum Iſrael in prima liberatione de terra Ægypti, nocte diſceſſiſſe conſtabat. Contra Exo. xij. In eadē ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti. Item eodem. d. Nullus
B veſtrum egredietur oſtium domus ſuæ vſquè mane. Item eodem. f. Eadem die egreſſus eſt omnis exercitus domini de terra Ægypti. Contrarium videtur hīc in prologo. Item Exo. duodecimo f. Nox eſt iſta obſeruabilis domini, quando eduxit eos de terra Ægypti. Et ad idem valet vſus eccleſiæ quę in benedictione cerei Paſchalis populum de nocte egreſſum fuiſſe decantat. Reſpondeo veritas eſt ſicut ſuprà dictum eſt, quia de die exierunt: Quòd autem dicuntur exiſſe de nocte referendum eſt ad cauſam exitus & prępara-
tionem: de nocte enim vrgebant Ægyptij populum de terra Ægypti exire, ſicut legitur Exo. xij. c. & de nocte ſe prępararuerūt ad exitum, ſicut dicitur ibidem.

¶ Explicit qualiſcumquè expoſitio iſtius prologi.

GLO. ORDI.

Ca. I.

Cyri vaſa reddidit

IN menſe octauo. Cyrus rex Perſarum qui Chaldæorum imperium deſtruxit, primo anno regni ſui. l. circiter milia hominum captiuorum de Babylone remiſit in Iudęam & vaſa quę Nabuchodonoſor abſtulerat reddidit, & templum reædificare præcepit, principeſq; reuertentium conſtituit Zorobabel & Ieſum magnum ſacerdotem. Cyro (qui triginta annis regnauit Perſis) apud Maſſagetas interfecto à Tamyride regina Maſſagetarum, Cambyſes filius Cyri ſucceſsit in regnum, qui expletis octo annis duos magos fratres habuit ſucceſſores, quibus occiſis à populo Darius filius Hyſtaſpis rex Perſarum conſtitutus eſt. Cuius regni anno ſecundo factus eſt ſermo domini ad Zachariam Barachiæ, filij Addo. Ergo à primo anno Cyri vſquè ad ſecundum annum Darij ſupputantur anni quadraginta in quibus tantum altare fuerat extructum, & iacta fundamenta templi, vicinis in circumitu nationibus & Cambyſe rege Perſarum opus prohibentibus, ſicut Eſdras ſcribit. Secundo ergo anno Darij Aggæus & Zacharias cœperunt exhortari populū ad reſtaurationē tęmpli tanto tępore inteꝛmiſſam. a ¶ In menſe octauo. Nouębri: qui cōſumpto calore æſtatis, initiū eſt hyemis, quo tpe ex lege nulla ſolēnitas celebrat. Erāt ſiquidē tres celebres ſolēnitates: prima quę dicitur Paſcha: ſecūda Pētecoſtes, tertia mēſe Septębri, ſolēnitas Tabernaculorū. Mēſe ergo Nouębri hyemali mittit ꝓpheta ad ppſin adhuc frigore tribulationū depreſſū. ¶ Zacharias memoria dñi, Barachia bñdictio dñi, Addo teſtimoniū ei⁹. Qui ergo ppſs ab ędificatiōe templi prępedit⁹, mēoriā tū dei hębat, & ꝓpter mēoriā bñdictionē, & ꝓpē bñdictionē teſtimoniū, iō Zacharias filij⁹ Barachiæ filij⁹ Addo ad cōſolationē ppli mittitur.

Tres celebres feſtiuitates.

b ¶ Addo. Ipſe ē Ananias q miſſ⁹ ē ad Ieroboā filiū Nabaioth, ſub q̄ altare dirutū ē: & man⁹ ei⁹ aruit rurſūq; ei reſtituta ſ̄ē ad ꝑces ei⁹. c ¶ Iratus. Ira dei nō ꝑturbationē ei⁹, ſed merita & pēnā puniēdorū ſignat, q ideò puniūtur à deo, vt emēdētur: Ira. eſto d. Ira dei non perturbationē ei⁹ ſigmficat q nō iraſcit, ſed ☞ eorū peccata

3. Re. 13. b.

ira dei

Poſtil. Nicolai de Lyra ſuper Zachariam prophetam incipit.

IN men. Hīc incipit ꝓphetia Zacharię: Et diuidit i duas ptes. ſ. in ꝓmiū & tractatū: q incipit ſbi: Irat⁹ eſt. Circa primū priò ponit huiꝰ ꝓphetię tēp⁹, cū dicit: In mē. & ſic patet ꝙ hoc fuit poſtq̄ reſūpſerat op⁹ tęmpli dñi, qa reſūpſerūt illd anno. ij. Darij. vj. mēſe, xxiij. die mēſis, vt habet. Aggei. j. e ¶ In an. ſec⁹m Ioſephū iſte fuit Dari⁹ filij⁹ Hyſtaſpis, & fuit fauorabilis Iudęis, eò ꝙ añq̄ ꝓmoueret ad regnū fuit familiaris Zorobabel, & fecit votū de reędificatiōe tēpli i Ier⁹m ſi eū ꝓmoueri cōtingeret ad regnū: Sec⁹m verò Ra. Sa. iſte Dari⁹ fuit filij⁹ Aſſueri & Eſther reginæ, & ideo fuit fauorabilis Iudęis rōne matris ſuę. Quę autē iſtarum opinionū ſit verioꝛ, tractaui diffuſi⁹ i principio libri Eſther, tenēdo ꝙ ſecūda. Sed ò hīc in ꝓlogo notificatur autor inſtrumētalis hui⁹ ꝓphetiæ: & primò ex ꝓphetiæ dono, cū dicit Factū eſt ỹ bū dñi. Sed ò ex noīe ꝓrio, cū dicit. Ad Zachariā, q interpretat⁹ memor dei. Tertio, ex patre & auo cū dicit: Filiū Barachię &c: & ſec⁹m regulā Hebręorū iſti duo fuerūt ꝓphetę ſicut & Zacharias, licet nō habeāt eorū ꝓphetię. Dicūt aūt hīc aliq, ꝙ iſte Addo fuit ille ꝓpheta q miſſus fuit ad Ieroboā. ij. Re. xiij. & ſec⁹m hoc nō fuit auus Zacharię, ſed magis remot⁹: qa inē illū & Zachariā fluxit valde lōgū tps. Dicit tū filij⁹ ei⁹, qa fuit de genere ipſi⁹, ſicut Chriſtus in Euāgelio dicit filij⁹ Dauid: qa de ei⁹ genere deſcēdit ſec⁹m carnē. Sed hoc dictū de ſcriptura nō habet autoritatē: qa. iij. Re. xiij. nō exprimitur ꝙ ille fuerit vocatus †filius Addo. nec. ij. Paral. xij. niſi cōiecturaliter, ſed nō certitudinaliter: Et dato ꝙ ſic exprimereꝰ, adhuc nō valeret, quia plures ꝓphetæ nominati ſunt eodē noīe, ſicut Zacharias filius Ioiadę, & Zacharias filius Barachię: & ſic iſte Addo videꝰ eſſe alij⁹ ab illo etiam ſi vocatus fuerit Addo: nō enim conſuetū eſt ꝙ ꝓphetæ ſic genealogizētur, videlicet per patrē, & ꝑ alium ſic remotū à parte intermedijs omiſſis. f ¶ Iratus eſt domin⁹ ſuper patres veſtros iracun. Hīc conſequenter ponitur tractatus, in quo primò agitur de templi & ciuitatis reædificatione. Secundò de reædificatę habitatę

Diuiſio

Diuiſio

Moraliter. d ¶ In menſe octauo. In hoc ca. ponuntur duæ viſiones. Prima pręmiſſis quibuſdam præambulis incipit ibi:

Moraliter

* Vbi ꝙ nocte

corũ peccata in quos desęuit, nec iratus vlciscitur, sed corripit vt emendet, vnde: Domine ne in furore tuo arguas me &c. Et alibi:
Psal. 6. a. Jere. 10. d. Corripe nos domine verũtamen non in furore tuo, sed in misericordia. a ¶ Hæc dicit do. Notandũ ꝙ in paucis versiculis & breuibus sententijs in Aggęo & Zacharia superadditur: Hęc dicit dñs exercituũ, vt sciant deum esse qui præcipit, & aduersus regis imperium & hostes circũfrementes ad ædificationem templi hac fiducia concitentur. b ¶ Cõuertimi. Precipit vt reuersi de Babylõia conuertant ad deum: & deus cõuertatur ad eos ne sustineant filij qd' patres pro peccatis eorum sustinuerũt. c ¶ Verũtamen. Et his qui conuerti noluerunt, & his qui falsis pollicitationibus decepe-runt, morte subtractis: verba quæ per ꝓphetas meos locutus sum, permanent in ęternum, quę comprehenderunt patres vestros & ostenderunt vera esse quæ dixi & vŕi patres exitu rerũ varijs mea vera in se comprobãtes pœnitẽtes, dixerũt: Secundũ opera nostra, & peccata nostra reddidit nobis dñs, & iuste acciderũt quę patimur. d ¶ Vndecimo men. Vndenarij immũdi est, & ad carnis coniũctionẽ ptinet. Merito aũt hoc męse vident cõuenire, Iudaico populo quæ sequuntur quia sicut Februarius est acerrimus in frigore hyemis, & sicut vicesima quarta dies mensis luna deficiente in tenebras, obscuriorẽ habet nocte, sic populus cui hæc annũciabant ex maiore parte sui, in Mœdis & in Chaldæis & Assyrijs exulabat, quasi ęco & perpetuo noctis & frigoris horrore depressus. Sabat interpretatur virga, & signat austeram correptionem qua populus adhuc deprimebat. e ¶ Vidi per noc. Antęq̃ populus dei duceret in captiuitatẽ, & Ierusalem destrueretur, Moyses facie ad faciem: Isaias super thronum excelsum & eleuatũ dñm videbant sed populo sub graui seruitute constituto, hæc visio nocte facta refertur. ¶ Alle. Per noctem in qua cernitur visio, significatur mysticorum obscuritas. Vir super equum rusum Saluator est, cuius vestimẽta. i. caro rubea est sanguine passionis, q̃ captiuo populo in equo rufo ostenditur In Apocalypsi Iohannis iã liberato populo in albis monstrat. Hic stat inter myrtea. i. angelicas potestates, quę ei etiã in ꝓfundo. i. in carne posito ministrabant, & post eum equi rufi & varij & albi, s. apostoli & apostolici viri qui totũ mũdũ pagrant, quorum & alij martyrio rufi, alij operibus & doctrina & diuersitate signorum varij, alij virginitate & doctrinæ integritate & cordis puritate albi. Cùm verò propheta interrogaret Saluatorem de reuelatiõe secretorum prophetalis sensus, promittit se ostensurum quod cernit illo promittente non ipse sed stans inter myrteta respondet: Isti sunt apostoli qui à domino mittuntur, vt sua doctrina totum orbem repleant, qui expleto officio redeunt ad magni consilij angelum cum gratiarum actione, dicentes: Impleuimus opus iniunctum & terra ante deserta habitatur à deo & quiescit à bellis viciorum. Quòd aũt plena misericordia posuerit, ad hoc refert, ꝙ nec Ierusalẽ. i. ecclia nec vrbes Iudæ. i. aię deũ cõfitentes recipiẽt verã libertatẽ donec transactis lxx. annis huius seculi, vera pax veniat & sabbatismꝰ impleatur. Deniq; dñs rñdet verba bona & cõsolatoria. ꝙ. s. ex pte cognoscimus, & ex pte ꝓpheramus. Cũ aũt venerit qd' perfectũ est, e. q. ex pte esi, & liberati de Babylone huius seculi clamabimus: In conuertendo dñs cap. Sion. f ¶ Et ecce uir. Hunc virũ putãt Hebręi Michaelem angelum, q̃ vltor sit peccatorũ in Israel: & stabat

Nicolaus de Lyra.

Vndecima rius numerus

† statura Exo. 33. b.

Isa. 6. a.

Allego.

Apo. 6. a. † vndecimi mensis

1. Cor. 15. c. Psa. 12 5. a.

dominus super patres uestros ira
a ¶ Qui non corripiuntur. ¶ Tamen. b ¶ O Zacharia. c ¶ Quãtus iratus.
cundia. Et dices ad eos: Hęc dicit
a ¶ Non homo, non Zacharias. b ¶ Qui timendes est. ¶ In Hebrꝛo Sabaoth. c ¶ Vnde: Accedite ad dominum, & accedet ad vos: & econtra recedisitis a me, & ego recedam a vobis. ¶ Reuersi de Babylone.
dominus exercituum: Cõuertimini ad me, ait dominus exercituum: Et conuertar ad uos, dicit dominus
a ¶ Similes in pœna ꝙ in culpa. Q. facite vobis periculum in alijs.
exercituum. Nè sitis sicut patres ue
a ¶ Corrigendos. b ¶ Aperte. c ¶ Quia tunc rẽ poris, Isaias, Hosee, Ioel, & alij.
stri ad quos clamabant prophetæ
a ¶ Hoc. s. b ¶ Cui resistere insanire est.
priores, dicentes: Hęc dicit dominus exercituum: Cõuertimini de
a ¶ Actionum.
uijs uestris malis, & † cogitationis
a ¶ Non loquentes prophetas, sed me qui eram in prophetis, contemnebant.
bus uestris pessimis, & non audierunt, nec attenderunt ad me dicit
a ¶ Qui noluerunt conuerti.
dominus. Pâtres uestri ubi sunt, &
a ¶ Pseudo qui decepernnt eos.
Prophętæ? Nunquid in sempiternum uiuent? Verumtamen uerba mea & † legitima mea, quæ mandaui seruis meis prophetis, nunquid non comprehenderunt patres uestros? Et conuersi sunt, & dixerunt: Sicut cogitauit dominus exercituũ facere nobis, secundũ uias nostras, & secundum adinuẽtiones nostras
¶ Sic.
fecit nobis. In die uicesima & quar
a ¶ Tertio. Post octauum in quo prima visio facta est.
ta † undecimo mense Sabat, in an
¶ Iterum.
no secundo Darij, factum est uerbum domini ad Zachariã filium Barachiæ filij Addo prophetam dicens: Vidi per noctem, & ecce

tione, secũdò, de ciuitatis operatione ca. sc. Prima adhuc in duas: quia primò ponitur populi monitio, secundò cius cõsolatio ibi: In die vicesima. Monitio autẽ in hoc cõsistit, ꝙ nõ sint increduli verbo domini, & in peccatis obstinati, sicut fuerunt patres eorũ: propter qd' dominus permisit destrui ciuitatẽ & templũ. & hoc est qd' dicitur: Iratus est dominus super patres vestros, permittendo eos captiuari & ciuitatem & templum vastari ꝓpter eorum peccata: ideo subditur in persona dei: a ¶ Cõuertimi. per veram pœnitentiam. b ¶ Et cõuertar ad uos, per clementiam. c ¶ Ne sitis. in peccatis obstinati. d ¶ Ad quos clama. tempore Sedechię & antè. e ¶ Et non audie. sed magis contempserunt, propter quod iustè puniti fuerunt, iõ subditur: f ¶ Patres uestri. q. d. partim fuerunt occisi à Chaldæis, partim in captiuitate mortui. g ¶ Et prophe. s. falsi promittentes eis pacem & victoriam, q. d. incurrerunt eã-dẽ sententiam. Ra. Sa. aliter exponit de prophetis domini, vt sit quædam obiectio contra dicta: quia possent dicere illi quibus loquebatur propheta: sicut pres nostri sunt mortui, ita & prophetæ domini: & sic non habuerunt aliquã prerogatiuã ante patres suos propter suam iustiam. Et subditur rñsio domini. h ¶ Nũ quid in sempiternum ui. q. d. Natura mortalis non permittit ꝙ semper viuãt. i ¶ Verumtamen uerba mea. quãtùm ad mores. k ¶ Et legi. mea. quãtùm ad legem. l ¶ Quæ manda. ser. vt dicerent patribus vestris, ꝙ captiuarẽtur & interficerentur, nisi se corrigerent à moribus malis, & transgressionibus legis. m ¶ Nunquid non cõprehen-pa. ue. q. d. Sic: quia sic accidit eis vt prędixerunt, & per consequens fuerunt veri ꝓphetę: & iõ viuunt in anima, licet mortui sint corpore. n ¶ Et conuersi sunt. s. aliqui de patribus vestris in captiuitatem ducti, afflictione dante eis intellectum. o ¶ Et dixerunt. confitentes dei iustiam in sua punitione. p ¶ Sicut cogi. dominus: secundum ordinem sapientię suæ. q ¶ Facere nobis. secundùm ordinem suæ iustitiæ, ideo subdit: r ¶ Secundum uias nostras Et dicuntur hîc viæ peccata consueta: Adinuentiones autem enormia & insolita quæ adinuenit humana malicia. s ¶ In die Hic consequenter ponitur populi consolatio: Et diuiditur in duas partes, secundum duplicem visionem consolatoriam, sed' a ibi: Et leuaui. Prima in duas: quia primò ponitur visio: secundò, eius expositio, ibi: Et

Diuisio

dixi. Circa primum ponitur tempus huius visionis, cùm dicitur: In die uigesimo. & iiij. mensis. xj. sic ista visio facta est post prędictum quę facta fuit męse. viij. anni, ij. Darij regis. t ¶ Sabat. In Hebræo habetur Sebeth, & respondet Ianuario, exposito res tamen dicunt communiter, ꝙ Februario: & hoc esequia aliqñ concurrit cum eo in parte vel in toto: Iudęi enim faciunt menses per lunationes: & ideo in tertio anno mensis duodecimus qui dicitur Adar duplicatur. Martius enim secundùm cursum festorum est primus apud Hebrꝛos, vt diffusius declarauí Genesis. vij. & Exodi. xij. Primus enim mensis secundùm ordinem festorum semper incipit apud Hebræos à prima lunatione quæ est propinquior æquinoctio vernali, siue sit antè, siue post, siue in ipso ꝙ noctio: Quod quidem ęquinoctium modo est. xij. die Martij. Cõsequenter ponitur ipsa visio, cùm dicitur: v ¶ Vidi per noc. quę ratione quietis est magis apta reuelationibus prophetícis ꝙ dies. x ¶ Et ecce uir & cætera. Id est angelus in specie viri

Inter myrteta

c-✠ Ascendens

cate habitatione ca. v. Prima in duas, quia primò agitur de dicta reędificatione, secundò de ædificantium consolatione capitu. iij. Prima adhuc in duas, quia primò agitur de templi reędificatione

* v ¶ Vidi per no. & ecce uir. i. angel⁹ i spẽ viri ꝓ quẽ mystícè significat Christ⁹, q dñ magni cõsilij angel⁹ Isa. ix. secundum transl. Moralis Iationẽ. Lxx. & vl. Luc, dicitur: Vir potens in opere & sermone.

* Ascendens

¶ inter myrteta quæ erant in profundo.s.inter propheras & sanctos qui erant in profundo captiuitatis populi.Hunc virum sequebantur equi rufi, varij et albi.Quidam ordine mutato per albos significant Persas & Mœdos sub quibus captiuitas dimissa,& templum instauratū est.Per varios, Macedones quorū quidam amici,alij p̄secutores fuerūt.Per rufos, Romanos sanguineos & cruentos q populū occiderūt,& tēplum subuerterūt.Alij sēm tertiū ordinē literę,virū q ascendit sup equū Rufum,& cæteros qui sequūtur,quatuor regna interpretant. Primū & secūdū sanguinariū,Assyrios & Chaldæos, q̄rū primi decē tribus sub Salmanasar duxere captiuas.sed'i Iudā & Bēiamin incensa Ieruſalē & tēplo subuerso. Tertios & q̄rtos varios & albos, Mœdos & Persas,quorū a Iij demētes vt Cyrus & Dariꝰ filius Histaspis & Assuerus quē Græci Artaxerxē vocant.Alij crudeles,vt Cambyses & cæteri. a ¶ Et ec.o.te.Oia sub nobis regna tuta sunt & pacata,nec aliq̄ premunt angustia. Ex rāsiōe illorū,angelus qui interpellat p Israel,accipit occasionē precandi ꝓ ppło, & dicit;cū totus orbis quietus sit & pacatꝰ q̄re domine non miſereris Ieruſalē,maxiè cū secundū ꝓmissa tua tps captiuitatis expletū sit: b ¶ Clama dicens. Ecce ꝝba bona & cōsolatoria quibꝰ p̄cipit ꝓpheta clamare. c ¶ Zela. sum Ie.Cū Ieruſalem ab amore meo deficeret,ego sicut spōsus amator castitatis p moderata flagella eā ad castitatē meæ dilectiōis reuocare volebā,si nō amassem nō zelassem. Vñ ex op B posito sup Ezechielē dicit ex toto despiciē Ezech.8.c. ti virū.Iam non irascar tibi & zelus meus recessit à te. Zela. sum Ier.Ierām , visio pacis,Sion,speculatio siue specula.Hęc est quæ non bella seculi,nec humana & terrena,sed pacē & cōcordiam sētōrū:ceſorūq̄ excelsa desiderat.Cui propter vicia & refrigescentē charitatē quotidie irascens dominus tradit eam p̄secutoribus. Aduersarij verò adimplentes suā crudelitatē,non dei voluntatē,à porta vsq̄ ad portā implent eā cruore occisorū. Sed dominus ex misericordia se eā reædificaturū ꝓmittit;& perpendiculū vel funiculū secundum mensurā & ordines singulorū in ea esse tēdendū. Templum autē est corpus domini, quod in passione destruxerūt impij,sed in resurrectione suscitatū est,qđ fuit seminarium & exordiū oīm domorum,de quibus apostolus loquitur:Vos estis tēplum dei,& spūs sanctus habitat in vobis. d ¶ Super Gentes. Isti sunt eq̄s superā nomiauit eōs rufos , albos & varios,quibus tradidit Iudęos ad corripiendū,sicut pedagogo Eliū. Illę verò Gentes dei consilium ignorantes, punierunt vt hostes, sæuierunt q̄ in traditos.

¶ Adhuc cla-

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Ascen.su.equū.ru.In Heb.habetur:Rubeū & p hoc designabatur vindicta diuina de aduersarijs Iudęorum p colorē sanguineū. b ¶ Et ip.sta.int.myr. Est autē Myrtetū locus in q̄ crescūt myrti.Est āt myrtus arbor sacīs pulcherria & odorifiera poma.vnde & Leui. xxiij.g. vbi translatio nostra habet:Fructus arboris pulcherrimæ.loco arboris pulcherrimæ in Hebræo ponit eadem dictio quæ & hīc habetur,& idē significat.Hiero. i ꝓlogo huius ꝓphetiæ dicit,qđ p pulchritudinē ligni & odorē fructꝰ designatur gaudium affuturū de reędificatione templi & ciuitatis,& de represione aduersariorū suorū. c ¶ Quæ e.in p.id est in valle.In vallibꝰ em̄ magis crescūt myrti & pulchriores & fœcundiores q̄ alibi:d ¶ Et po. e.eq ru.ua.& al.p hoc itelligūtur Persæ Græci.& Romani,qui afflixerunt populum Iudæorum secundū successionē regnorū,ita qđ per equos intelliguntur isti ppli , p ascensores eorum angeli eis p̄lati,vt dicūt expositores cōiter.Ra. Sa.verò dicit qđ per hoc intelligūtur angeli diuersorū ordinū patriarchati ad exequendum volūtatē domini. Et huic dicto videt līa secūdū quēs cōcordare,vt videbit. f ¶ Et di.Hīc ponit dictę visionis q̄tū ad aliquā partē expositio.Et diuiditur in duas partes:qa primò ponit hęc expositio.secundò ex hoc subditur angeli dēpcatio,ibi:

Diuisio

Domine ex-

Domine exercituum.Circa primū dicitur:Et dixi. Ego Zacha- C
rias.g ¶ Qui sunt isti.i.quid significant isti equi rufi & varij & albi:h ¶ Et dixit ad me an.qui loq.in me.i. mihi deputatus ad custodiam.i ¶ Ego ostendam tibi.i.faciam ostendi per angelum superiorē,qui præest toti populo Iudęorū: & iste dicitur esse Michael,Da.x.ideo subdit.k ¶ Et respō.uir q sta.int.myr.id est angelꝰ toti populo prælatus. l ¶ Isti sunt q. mi.do.ad exequēdum suam voluntatē.m ¶ Et re.an.d.q sta.int.myr.tā quā superiori. n ¶ Perambu.ter.cōsiderando statum regnorū. o ¶ Et ec ce o.t.ha.& quieſcit. Illo em̄ tpe nō erant bella notabilia i regnis prędictis. p ¶ Et resp.Hīc conseq̄nter pōit angeli Iudęis prælati deprecatio,cùm dicitur:q ¶ Domine exe.usquequo.q. d.ex quo aliæ terræ sunt in pace,in quibus sunt Gentes & idololatræ: quare tardas restituere Ieruſalē & tēplū & alia loca Iudæę in statū suum:Et ad hoc inducit rōnem ex ꝓmissiōe dei,quę habet Ier.xxix.c.Cū cœperint impleri in Babylone.lxx.annī,visitabo vos & suscitabo sup vos ꝝbū bonū,qđ tps erat ibi trāsactū à tēpore Cyri regis Persarū, q̄dedit populo licentiā redeundi.ibī dicit: r ¶ Iste iam sep.annꝰ est.supplediu transactꝰ:& tamē Ieruſalē & tēplū adhuc non sunt reædificata. s ¶ Et respō.do.an.q lo.in me.vt mihi denū ciaret bonū nuncium. Ideo sequitur: t ¶ Hæc di.do.exe.Cuius verbū nō potest esse falsum. v ¶ Zelat. sum Ie D
rusalem & Sion.id est in mōtē,i quo erat templum. x ¶ Zelo ma. Est autē ꝓprię zelus amor singularis, q̄ vir diligit vxorem, nolens in ea habere participem,& ideo quādo in hoc delinquit, asperē eam castigat:Et per hoc insinuat qđ dominus castigauerat populū Iu- † Infr. 8.a.
daicum,non ex odio, sed ex amore,vt reduceret ad cultum latriæ;& sic factū fuit:quia post reditum captiuitatis Babylonicæ non legitur populus Iudaicꝰ ad idololatriā declinasse, nisi alq̄ pauci tempore Antiochi illustris. y ¶ Et ira magna ego irascor super Gentes opulentas.id est regna vos affligētia.Et dicit:Ira magna . quia fuerunt

puniti à deo,non tantùm temporaliter , sed etiam æternaliter.
z ¶ Quia ego iratus sum parum.scilicet vobis Iudæis puniēdo vos pœna temporali.a ¶ Ipsi,verò.id est Assyrij & Chaldęi.
b ¶ Adiura.in ma.s. pœnæ vestræ.quia fuerunt i hoc executores diuinæ iustitię.c ¶ Propterea.scilicet quia fuistis puniti sed'm ✠ ordinem meæ

✠ a ¶ Ascendens equum rufum .[In Hebræo habetur Moraliter
Rubeum.igitur per equum rubeum significatur corpus Christi in suo sanguine rubricatum. b ¶ Et ipse stabat inter myrteta quę erant in profundo.id est inter sanctos patres ad quos descendit in limbo & transiluit ad cælestia. d ¶ Et post eum equi rufi.Hebręus habet,rubei. e ¶ Varij & albi.De quibꝰ dicitur postea. l ¶ Isti sunt quos misit dominus.ut perambulent terram.Ideo per istos significantur apostoli alīq̄ discipuli quos misit dominus ad prędicādum per orbem vniuersum, vt habetur Mat.vl.d.Euntes ergo docete oēs Gētes,&c.& Act.j. a.Eritis mihi testes in Ieruſalē & i omni Iudæa & Samaria,& vsq̄ ad vltimum terræ. Istorum autem sic missorum aliqui fuerunt per martyrium suo sanguine rubricati: propter quod significant per equos rubeos.Alij verò variis spiritusſancti donis decorati,& significantur per equos varios. Alij verò candore virginitatis dealbati: Et significantur per equos albos. In istorum autem personis subditur: n ¶ Perambulauimus terram . exequentes prædicationem. o ¶ Et ecce o.ter.ha.& quie . sub cultu vnius dei,diuersimodè tñ:Nā idololatria cessauit p orbē exceptis paucis barbaris i aquilone habitātibꝰ .Secūda visio ponitur hīc:

✠ n ✠ Et leua.

Glos. ordi. Zachariæ Cap. II. De Lyra

☞ a ¶Adhuc ela. Angelus qui dixerat prophetæ: Clama. adhuc impellit ad clamandum. b ¶Ciuitates. Allego. Ciuitates, ecclesiæ, vel animę sanctorum, quibus vera bona. vnde: Credo videre bona domini in terra viuentiū. His bonis post incendia persecutionis quę à Gentilibus vel hæreticis ecclesiæ pertulerunt pace reddita affluunt in multitudie virtutū, & quę abiectę erāt, p culpa, nūc ędificatę in virtutibus cōsolationē habēt spe æternorū. c ¶Et ec. quat. Cōsuetudo scripturarū est, p cornua regna significare. Hęc ☞tuor cornua itelligūt ☞tuor Gētiū regna. Vnū, Babylōiorū, qđ iā præterierat, qū hæc visio cernebat. Secūdū, Mœdorū & Persarū, qđ tūc instabat. Tertiū, Græcorū & Macedonū. Quartū, Romanorum, Ista cornua ventilauerunt & dispersérunt Iudam. Quatuor fabri intelliguntur angeli, qui obedictes deo reędificant quod Gētes dispersérāt. ¶Allego. Per quatuor cornua quæ regnant contra populū dei, quatuor passiones & perturbationes animi signātur. vnde: Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent, gaudentq;. Contra has, quatuor fabri & quasi boni medici non cernūtur à propheta. Per se enim videre nō poterat, sed ostenduntur à deo, quatuor scilicet virtutes, prudētia, iustitia, fortitudo, temperātia. Hę virtutes ędificant quidquid vicia destruūt. Sācti quoq; qui hæc remedia posidētes ecclesiam instaurant, fabri appellātur. vñ Apostolus: Vt sapiens architector fūdamentū posui. Vel, quatuor fabri, Euāgelistę, qui oppressum Israel, id est sensū videntē deū, & Iudā id est deū cōtentem, & Ierusalē, i. pacis visionē, in pristinā sedem restituunt: & quos Gētes viciorum disperierant, retrahunt ad salutem.

Allego. Pſal. 16. d.

Per cornua quid signetur.

† dispergē. Vergilius 6. Aeneid.

1. Cor. 3. b

GLOS. ORDIN.

† ita q; nemo auderet leuare.

ET leuaui oculos. Cap. II. Quidā putāt hoc ex pte completū sub Zorobabel & ālnis lucibus, qui vsq; ad aduentū Saluatoris populū Iſrl rexerūt. Iudęi in mille annorū fabulā interpretant, corpales corporalia requirētes. Hęretici suspicantur cęlestē Ierusalē quę passa erat ruinam peccatricum animarū, de eis esse restituendum. Sed melius intelligitur per ☞ Ierusalem

Nicolaus de Lyra.

ordinem meæ iusticiæ. a ¶Reuertar ad Ierusalem. per viam misericordiæ. b ¶Et domus mea ædificabitur in ea. quod fuit impletum sub Zorobabel duce & Dario regnante. c ¶Et perpendiculum. id est instrumentum ligneum, in cuius medio pendet chorda habens plumbum in extremitate sua, cum quo perpendit si murus directè ædificatur. d ¶Adhuc clama. non solum de ædificatione templi, sed etiam de prosperitate populi. e ¶Adhuc affluent ciuitates meæ. id est Iudææ. f ¶Bonis. qđ in pte fuit impletum tempore Zorobabel & Neemię & Machabæi: sed perfectius tempore Christi ibi prædicantis & miracula facientis, & plenitudinem spiritus sancti concedentis. g ¶Et leuaui. Hīc ponitur secunda visio de deiectione aduersariorum populi Iudaici, cùm dicitur: Et leuaui oculos &c. imaginaria visione. h ¶Et ecce quatuor cor. Sic enim videbatur ei imaginaria visione. i ¶Et dixi ad ang. meę custodię d; putatum. k ¶Quid sunt hæc: id est quid significant hęc quatuor cornua. l ¶Hæc sunt cor. quæ venti. &c. id est quatuor regna quę afflixerunt Iudæos successiue. s. Chaldæorū, Persarū, Græcorū, & Romanorum, vt communiter exponitur. Ra. Sa. per quatuor cornua intelligit aduersarios Iudæorum secundum quatuor partes mundi: quia ab oriente fuerunt afflicti & ab occidente, à meridie & ab aquilone, & hoc p diuersas Gentes circa Iudęam habitantes, vt patet ex. iij. Regum. & iij. Paral. m ¶Et ostendit mihi dominus quat. fa. i. quatuor angelos paratos frangere dicta cornua, quia sunt executores diuinæ iusticiæ. n ¶Et nemo eorum. i. Iudæorum. o ¶Leuauit ea. & c. i. potuit resistere aduersarijs prędictis. p ¶Et venerūt isti. i. dicti fabri. q ¶Deterrere ea. i. prędicta regna: vel aduersarios secundum quatuor partes mundi, vt dictum est. r ¶Vt deijciant cornua Gentium: id est protestates earū, quod in Christo videmus impletum, cuius imperio submiserunt colla principes Gentium.

Cap. II.

ET leuaui oculos meos & uidi: & ecce uir

& in manu eius funiculus men-

a ⁋Quia aduersarij plus q; voluerant depresserunt quā relabam, ideo Reuertar.

minus: Rēuertar ad Ierusalem in a

a ⁋Non in vna misericordia, sed in multis.

b ⁋Desit templum. c ⁋Sub Zorobabel & Iesu filio Iosedech. ⁋Cementariorum.

misericordijs: & domus mea ędificā b

bitur in ea, ait dominus exercituū, & perpendiculum extendetur su- c

a ⁋Non vocis intentione, sed mentis.

per Ierusalem. Adhūc clama dicēs: d

Hæc dicit dominus exercituū. Ad e

a ⁋Quas vides Babylonio igne vastatas: sed rursum omnibus bonis abūdabunt, & prę cęteris bonis præcrita

b huc † affluent ciuitātes meę † bonis, f

miseriam consolabitur deus,

& cōsolabitur adhuc dominus Siō, g

⁋Quam paulo ante protexerat.

& eliget adhuc Ierusalem. † Et leua- g

cui oculos meos, & uidi, & ecce qua- h

tuor cornua. Et dixi ad angelū qui i

loquebatur in me: Quid sunt hæc: k

Et dixit ad me: Hæc sunt cornua l

c ⁋Non omnes simul, sed sibi inuicem succedendo.

quæ uentilauerunt Iudam & Israēl

a ⁋Ego non conspexi.

& Ierusalem. Et ostēdit mihi domi- m

⁋Destructores malorum, ædificatores bonorum.

nus quatuor fabros, & dixi: Quid isti ueniunt facere: Qui ait, dicens:

⁋Quidem.

Hæc sunt cornua quæ uentilauerūt

a ⁋Intantum q; nemo. ⁋Tanto maiorū pondere depressus.

Iudā † per singulos uiros, & nēmo n

eorum leuauit caput suū. Et uene- o p

⁋Scilicet Fabri.

rūt isti deterrere ea, ut deijciant cor q r

⁋Regna. ⁋Subijciant deo.

nua Gentium, que leuauerunt cor-

⁋Super populum dei.

nua super terram Iuda, ut dispergerent eam.

a ⁋Christus.

b ⁋Operatione & potestate.

c ⁋Mensura diuidens singulis prout vult.

Moralitas.

¶Et leuaui oculos. Hīc consequenter denū- Cap. II. Diuisio
ciat reędificatio ciuitatis Ierlm. Circa qđ sciendū, q; illa ędificatio quę fctā est p Zorobabel fuit figura ędificationis ecclię p Christū quę dicit spūal Ierlm, vt freq̄nter sup̄ dictū est: & iō de vno ędificio fit trāsitus ad aliud: licet priō nū ciat materiale, secūdō spūale, ibi: Et ecce. Circa primū dicit. t ¶Vidi. visione imaginaria & intellectuali. v ¶Et ecce vir. i. angel' in specie viri. x ¶Et in ma. eius fu. men. id est aptus ad mensurandum

Moraliter. s ¶Et le. Capūm istud exponūt Hebrei & catholici cōiter ad litam de ędificatiōe dom' de, p Zorobabel & eius socios ędificatę i reditu captiuitatis Babylōicę. Ego aūt expono ad litam de spūali ędificatiōe ecclię p Christū: ppter qđ de alia spūali expositiōe ptrāseo, & quia mihi nō occurrit alia melior hīc ponenda.

Moralitas.

Tpre multitudie bonorum

† infra 2. & 3. a.

a

H

¶In ca. j. Zacharię vbi dicitur in postil. Et secundum regulam Hebræorum isti duo fuerunt prophetę.

ADDI. I. Sicut dictū fuit in additione Ier. j. capi. & Hosee. j. ca. hoc dictū quod dicit Postillator esse regulam apud Hebręos, non est regula sed dictū vnius singularis, q non habet autoritatem, & iquirere circa hoc videtur magis curiosum q; vtile: cùm prophetię de huiusmodi patribus prophetarū nō inueniantur, vt dictum fuit in prędictis additionibus,

¶In eodem capitulo vbi dicitur in postilla: Est autem myrtus arbor faciens pulcherrima poma.

ADDI. II. Licet myrtus sit arbor pulchra & faciat folia & grana odorifera, non tamen facit fructum pulchrum, sed quædam grana minuta nigra. vnde Leui. xxiij. g. vbi dicit: Fructus arboris pulcherrimę, nō ponit in Hebraico dictio significans myrtū, sed alia quæ significat citrū, qđ est pomū pulcherrimum. Et in eodem loco, vbi ponitur eadem dictio, quęlibe habetur in translatione nostra, dicitur: Lignum densarum frondium, quod g- tinet propriè ad myrtum. vnde in dicto Hieronimi, in prologo allegato à Postilla, non dicitur de myrto, quòd habeat fructum pulchrum sed odoriferum, quia (vt dictum est) grana myrti, quę sūt eius fructus, non sunt pulchra sed odorifera: ligno verò attribuit pulchritudinem, quia sic est in re.

NICO. DELYR.

A Ierusalē ecclīaq̄ in passione & resurrectiōe Christi & q̄tidie ædificat ab eo qui nouit mēsuras & merira singulorū qui pri⁹ eleuatis oculi in q̄tuor cornib⁹ tristia vidit, nunc rursum leuat oculos vt videat virū cui oriēs nomē est, de quo suprà. Ecce vir as. &c. Hīc
suſ.1.b ędificat ciuitatē cuius artifex & cōditor deus est. ¶ Hoc moraliter
Moraliter de animab⁹ credēciū pōt accipi, quę q̄tidie ædificant à domino, & cernūt ei⁹ pacē. ¶ Allego. Ierusalē est ecclīa, de q̄ dicta sūt gloīosa, in qua magn⁹ dūs & laudabilis nimis. Hęc habitat ab hoībus. i.
Allego. Psal.86.a ppło legis ad fidē cōuerso, & à iumentis id est à Gētibus ab idololatria ad fidē cōuersis. Vel p hoīes rōnales & eruditi in
Ibidē.95.a † Iudæam scripturis. p iumēta simplices intelligūt: Istis Christ⁹ est murus, ignis in circūitu, vt habitātes in medio calefiāt, q̄ prius tepidi, & per illum comburant aduersarij. a ¶ Et ecce ange. Hūc Hebręi putant Michaelē aliū qui occurrit Gabrielem: qui loquit ad Michaelē, vt loquat pphę, quantā abūdantiā oīm rerū & multitudinē hominū & iumētorū & firmitatē murorū sit habitura Ierl'm, quę i prętēti vsq; ad fauillas & cinerem destructa fit. Hęc oīa Iudęi ad literā futura fabulātur, vt pę multitudine hoīm & iumētorū Ierl'm nō possit habere murū, sed murus illius dīi sit defēsio, & illi⁹ in medio habitantis pfruat gloria. b ¶ O o o fugite. Iuxta sitū Ierl'm, Assyrij & Babylonij qui dei pplm vastauerūt, in terra aq-
lonis habitabāt, Angelus qui loquebat ad angelū pphetātem in Zacharia, nūc loquit ad illos qui habitabā in Babylōe
† erue te B vt à quatuor ventis in quos fuerant toto orbe dispersi, reuertantur in Sion: & ô Sion quæ nunc habitas in Babylone,
† 2.q.7.c. accusatio. reuertere ad pristinā sedē. ¶ Aquilo vē tus frigidissim⁹, qui corda quę afflat dura reddit. Prępit his q̄ erant ad frigus
† eius aquilonis, & in toto orbe dispersi erant, & in nocte hui⁹ seculi versabant, vt fugiant ad ecclesiā, & humilia relinquentes, in sublimitate dogmatū consistant. c ¶ Post gloriam misit ad Gentes. Vox Saluatoris missi à patre inducitur, qui assumpta carne post gloriam diuinę maiestatis mittitur ad Gentes, quę spoliauerunt populum dei, vt qui ante eos fuerāt prędati, prędę sint seruientibus sibi: & cognoscet turba seruientium, qđ deus omnipotens miserit eum. d ¶ Tetigerit vos. Tactus pro vexatione accipitur: Qui ergo sanctos dei tangit, sic est quasi vexare cupiat pupillam eius oculi, vt illum priuet dara luce: vnde in Euāgelio:
Matth.5.b Vos estis lux mundi. e ¶ Quia ecce ego leuo manum. Leuat deus manum, vt percutiat Gētes aduersarias, & populum suum ad Ierusalem reducat vel in ecclesiam: & nūc intelligunt per Gētes cōtrarię fortitudies, quę pctōres q̄tidie suę subiectiōt ptāti,

☞ Lauda

Nicolaus de Lyra.

☞ surandum loca in quibus debēt fieri ædificia. Ideo subditur. a ¶ Vt metiar Ierusalem. quantùm ad ciuitatem Metropolim. b ¶ Et Iudæam. quantū ad alia loca in Iudæa. c ¶ Quāta sit latitudo eius, & quanta longitudo eius. Antequàm enim ædificentur ciuitates & loca accipiuntur mensuræ ędificiorum secundum longitudinem & latitudinem, vt exponūt aliqui & malè: quia in Hebræo habetur, vt videam, quia angelus solū loquitur de Ierusalem. d ¶ Et ecce angelus qui loquebatur in me. Hīc consequenter intendit vt metiatur ædificium spiritualis Ierusalem. illa quæ sequuntur nunq̄ fuerunt in Ierusalē p Neemiā reędificata: sed semp fuit in timore aduersariorum & subiectiōe extraneorū vsq; ad eius destructionē p exercitum Romanorū. dicit ergo: Et ecce angelus. mihi pro custodia deputatus. e ¶ Egrediebatur. Ad habendū reuelationē nouam de futuris ab angelo superiori: qa scđm ordinē hierarchicū supiores angeli illumināt medios, & medij inferiores. & ex hoc patet q̄ hęc reuelatio est de alia re q̄ præcedēs: quia est de Ierl'm spūali. Ideo sequit. f ¶ Absq; muro &c. Quia ecclesia nō cōfidit in murorū fortitudine, sed in diuina ptectione. g ¶ Præ multitudine. Qđ impletū videt in fideliū multiplicatione p orbē vniuersum.

Hominum

h ¶ Hominum & iumentorum. Quia credentiū aliqui sunt sapientes & literati qui homines dicuntur, alij verò simplices & illiterati, qui iumēta nominātur, Psal. lxxij. d. Vt iumentū factus sum apud te, & ego semper tecum. i ¶ Et ego ero ei ait dominus murus. i. protector & defensor. k ¶ Et in gloria ero in medio eius. Quia de⁹ in ecclesia honorat, & ideo ad eā hoīes inuitant, cū subdit. l ¶ O o o fu. de terra aq. i. de ptāte diaboli. m ¶ Qm in quat. ven. cæ. dispersi vos. i. spargi pmisi p varios errores ante aduentū Christi. n ¶ Siō id est ppłs prędestinatus ad fidē: Noīe em Ierusalē & nomie Sion intelligit ecclesia, vt declaratū fuit Isa. ij. quę est idē qđ fidelis popul⁹, qa ecclia nō est ipsi pietes, sed fideles. o ¶ Fuge. de ptāte diaboli. p ¶ Quæ habitas apud filiā Babylonis. i. cultū idololatriç: nō em potest hīc intelligi cōuenienter p filiā Babylōis ciuitas vel terra Babylonię, quia longè ante tęs hui⁹ pphetię ciuitas Babylōis fuerat destructa p Cyrū & Darīū: & Iudęi remissi in Iudęam, vt habet. j. Esdrę. Et licet aliqui remānerūt in terra Babylonis detēti amore vxorū quas ibi acceperāt, & plis quā ibi fecerāt, vt dictū fuit ibidē, tñ illi vident, pbabilit fuisse pauci cōparatiuè, quia oēs naturaliter inclinant ad reuertēdū in terrā originis suę, & maximè de terra in q̄ detinent in captiuitate & seruitute. Nec rōnabiliter potest dici, q̄ illi qui remāserunt monent hīc fugere ppter vastationē imminentem illi terre: qa ät tpe Cyri legit regnū ei⁹ & successorū suorū satis quietū fuisse vsq; ad tęs Alexādri magni, qui regnū illud vi armorū subiecit sibi. Itē quia terra quę hīc dicit filia Babylonis, imediatè suprà dicit terra aqlonis. Babylonia verò nō est ad aquilonē respectu Iudęæ sed magis ad orientē: Et ideo p Babylonē quę cōfusio interpretat: & p aquilonē de q̄ dicit Iere. j. c. Ab aqlone pandet omne malum: potestas dæmonis metaphoricè seu figuraliter designatur. sicut & beatus Petrus in fine primę canonicę suæ dicit: Salutat vos ecclesia in Babylone collecta. id est i Roma: quia tūc tępore Neronis ibi vigebat potestas dæmonis. q ¶ Quia hæc dicit dominus exercituum. id est angelorū. vnde in Hebręo ponitur hīc nomen domini tetragrammaton soli deo appropriatum: vbi translatio nostra habet dominus. r ¶ Post gloriam misit me. Secundum seriem textus non est verbum Zachariæ, sed dei dicentis se mitti: quod verificatur in Christo, qui est verus deus à patre missus pro salute generis humani, & huic consonat quædam glo. Hebraica hīc à Ra. Sa. inducta, quæ talis est. Post gloriam misit me. Glo. post honorem redditum Esau veniet Messias. In antiquis etiam glosis Hebraicis princeps Romanus frequenter Esau, & Roma mons Seir nominantur: & sic impletum est in domino Iesu Christo, quia post gloriam monarchiæ adeptam à Romano principe Cæsare Augusto. propter quod fecit describi orbem vniuersum tanquam sibi subiectum, natus fuit Christus, vt patet Luce secundo. s ¶ Ad Gentes quæ spoliauerunt vos. id est ad Iudæos qui fideles primitiuæ ecclesiæ grauiter tractauerunt. Act. octauo quibus prædicauit dominus in persona propria. Et dicuntur hīc Gentes, quia tunc non viuebant secundum legem vt Iudæi, sed transgredientes propter mandata hominum, vt patet in Euangelio. Vel, ad Gentes. id est Romanos principes qui in primitiua ecclesia fideles plequebant in corporib⁹ suis & bonis: quib⁹ prędicauit Christus p apostolos Petrū & Paulū & alios doctores sequētes. t ¶ Qui em tetigerit. id est solicitè vos custodiā: sicut custodit oculi pupillā: licet enim tūc Christ⁹ pmiserit fideles corpaliter pturbari, tñ custodiuit eos sollicite in spūalib⁹ bonis, in qbus tūc creuit ecclia, merito & nūero fideliū magis q̄ tpe pacis. Qđ fuit figuratū in filijs Isrl', q̄ tò magis affligebant ab Aegptijs, tàtò magis mltiplicabant & crescebāt, Exo. j. Ideo subdit: v ¶ Quia ec. &c. i. y tutē. x ¶ Super eos. i. principes romanos & eorū ministros. y ¶ Et erunt præda principes Romani & alij ei subiecti, qui in primitiua ecclia affligebāt fideles seruitute dura, & eis abstulerūt bona sua. mō suppo

n n ij ☞ fuerunt col.

a ¶ Lauda & læ. Rectè post captiuitatem filia Sion prouocatur
E ad gaudiū. vnde dicit: Cū cōuerterit dñs cap. &c. ¶ Adhuc verba
Psal.51.d domini hortatis populū, vt post captiuitatē in sede pristina resti
tutus gaudeat, & laudet deū habitantē in medio eius, in quē Gē
tes sunt credituræ. b ¶ Ierusalem. Quā tētatiōi dereliquerat in
psecutionibus Iudęorum: Alij putant
sub Zorobabel & Iesu hęc esse cōpleta,
quādo duę tribus (quæ dicunt Iuda) re
uersæ sūt de captiuitate Babylonis, de
cem retētis in ppetuo exilio. c ¶ Quia
Surgere qñ deus di consurrexit. Surgere dicitur deus, qñ
catur. quasi de somno euigilat ad vindictam
populi sui, & hoc de habitaculo. i. patri
archis, & pphetis, apostolis, in qbus &
cum quibus dominus ad iudicium ad
vindictam se venturum testatur.

GLOS. ORDINA.

ET ostendit mihi. Ca. III.
Prophetata restauratione
Ierſm cui⁹ ministęr erat Iesꝰ
sacerdos, & p qua etiā ipse
deū exorabat, inducit diabolus aduersa
ri⁹, volens populū retinere in captiuita
te, sed nō potuit pręualere. ¶ Dominus
Psal.109.a Iesus Christus sacerdos est in æternum
secundū ordinē Melchisedech. Qui qm̄
per se videri nō poterat, à domio ,ppherę
ostēdit p carnis assūptionē, stās corā an
gelo, p quē angelus magni cōsilij intel
ligit, nō q duas psonas in filio ꝓpias
m⁹, sed q vn⁹ & idē quasi homo sordi
datus ostēdat, & quasi angel⁹ mediator
dei & hoim apparere dicat. Stat aūt qui
stabili cōsistit gradu. Et Satan stabat à
dex. &c. quia dñs tētatus est p oīa absq;
peccato, & tētator à dextris stat: qa vir
tutib⁹ Christi cōtraire conat. Increpet
in te domin⁹ pater: nō q ipse q loquit
increpare nō posit, sed quia ex vnitate
naturę, cùm alter increpauerit, increpet
& ipse q loquit: qa pater & filius vnus
Ioh.14.b. est domin⁹. vnde: Qui videt me, vid. &
F pa. Iste eligit ecclesiā quę dri pacē cōtē
plat. Hic est torris erut⁹ ab igne, quia in
sęculo fuit, nec ei⁹ incēdio est attact⁹. Ar
det em̄ rub⁹, & nō cōburit. Hic est etiā
2.Cor.5.d indut⁹ sordidis vestib⁹: quia q peccatū
nō fecit, p nobis peccatū factus est. Sed
hæc sordida vestis est ei ablata, cū no
stra deleuit p̄cā, vt quia ille sordidis in
dutus est vestib⁹, nos resurgentes in eo
sempꝫ candida habeam⁹ vestimēta. Mu
tatoria, sunt caro iam imortalis & ipas
sibilis. Cidaris super caput, splendor est
diuinę maiestatis, vt idē homo & deus
intelligat. e ¶ Satan stabat à dex. ei⁹.
Allego. Allego. Quia illū populum ei rapuit, q
dudū ei dilect⁹ fuit. Gētilitas quę, p fini
stro habita fuerat, credidit: & Iudaicus
Roma.9.f. ppl⁹, q p dextro, ad perfidiā declinauit:
Sed qa reliqę in fine salu⁹ fiēt. dñs remo
uet Satā à dextris suis dicens. f ¶ Increpet do. &c. el. Ie. Eiusdē ppli liberationē ĩdicat q elegit Ierſm.
Iste est tor. eru. Id est ab ęterni ignis incēdio liberat⁹, ĩ quē duce
ppłia defluebat. ¶ Legit i Esd. & in Malach. q Iesus cùm cæteris
1.Esd.14.c alienigenā duxit vxorē, vñ verè accusat. Cū ergo de cūctis Iudęæ
vrbibus nunc Ierſm sit electa, deo non imputante ei peccata quę

Nicolaus de Lyra.

fecit: cur

c suerūt colla sua iugo Christi & ei⁹ mīstris, dotātes ecclīas ipa
lib⁹ bonis. a ¶ Et co. p experientiā bonorum & miraculorum.
b ¶ Quia do. ex. i. deus pater dominus angelorum. c ¶ Misit
me. p generis humani salute: & ideo ,p tāto bñficio inuitatur ec
clīa ad laudē diuinā, cùm dicitur: Lauda & læ. &c. d ¶ Quia
ecce ego ve. p carnis assumptionem. e ¶ Et habita. in medio
tui. cōuersando & prędicādo. Ioh. j. a. Verbum caro factum est,
& habitauit in nobis. f ¶ Et appli. Gen. mul. ad dominum.
qđ patet impletū p cōuersionē Gētiū ad fidē Christi p orbē vni
uersum. g ¶ Et erunt mihi in po. Quia inter credentes non est G
distinctio Iudęi & Gręci: nā idē domin⁹ oīm ad Rom. x. c. h ¶ Et
possidebit do. Iudam. i. confitentes deū: quia corde creditur ad iu Rom.x.c
sticiā: & ore cōfessio fit ad salutē. Et q per domū Iuda tales intelli
gantur, etiā secundū doctores Hebræorū, fuit ostēsum Ier. xxiij.
& xxxiij. i ¶ Partē su. i. prīmū suū.
k ¶ In terra sanc. in cęlo. quod vocat
terra viuentiū. l ¶ Et eliget adhuc
Ierusa. cælestem. m ¶ Sileat om. ca.
à blasphemijs domini nī Iesu Christi.
n ¶ Quia consur. de ha. san. &c. i.
consurget in finali iudicio ad mala pu
niendum, & bona prēmiandum.
¶ In ca. ij. vbi dī in po. Et ego ero &c.

ADDI. Sup hoc quod dicitur:
Et ego ero ei, ait dñs, mu
rus ignis. Glossa interlinearis. Murus i.
defensio suis, ignis hostibus.

NIC. DE LYR.

ET ostendit. Post Ca. III.
ciuitatis & templi reędificatio
nē, hīc ,ppheta cōsequenter
denūciat ędificantiū consō
lationē, & primò Iesu sūmi sacerdotis, †to.dic.le
secūdò Zorobabel ducis, cap. sequēti. fus. De pte
Circa quod sciēdū q sicut dicit Ra. Sa. ni. dic. ci
Prophetę principaliter locuti sūt de di enim. vers.
ebus Messię: Ideo ,ppheta primò denū Iesus q.
ciat cōsolationem summi sacerdotis de
eius emūdatione. secūdò, de Christi in
carnatione, ibi: Audi Iesu. Circa primū
sciendum, q Iudęi redeūtes de Babylo
ne peccauerūt grauiter accipiendo alie
nigenas vxores, vt habet. j. Esd. x. Et sa
cerdotes sicut alij in hoc peccauerunt,
& cū eis Iesus filius Iosedech sacerdos sū
m⁹: sed ad exhortationē Esdrę eiecerunt
eas, & hoc est qđ dicit. o ¶ Et ostēdit
mihi &c. co. an. s. Michaele prędicto H
toti Iudęorū populo, vt prędictum est.
p ¶ Et sa. sta. &c. vt ad. accusādo eū
de trāsgressiōe filiorū suorum: sicut Ei
fuit reprehensus à dño & punitus de trās
gressiōe filiorū suorū. j. Reg. xij. nō em̄
legit, q ipse Iesus in psona ,ppria vxorē
alienigenā acceperit. q ¶ Et dixit do
mi. &c. Hīc in Hebræo habet nomen
domini Tetragrāmatō soli deo appro
priatū, vbi translatio nostra habet: dñs.
Et quia ponit hīc ter, & loquēdo ūsi de
psona alia, satis aptē ostēdit in deo tri
nitas psonarum. r ¶ Nunqd nō iste
scilicet Iesus. s ¶ Torris est erutus
de igne. id est quasi ticio semicombu
stus in tribulatione captiuitatis Baby
lonicę quasi diceret Sic: & adhuc vīs eū
totaliter totum comburere? ¶ Et Ie
sus erat indutus vestibus sordidis.
quia culpam incurrerat ex negligentia
arguendi filios suos, & etiam alios ad
quod tenebatur ex officio, cū esset pōti
fex sūm⁹. v ¶ Et a. s. Michael. x ¶ Ad e. i. alijs ągelis supiorib⁹.
↪ Auferte

Moraliter. o ¶ Et ostendit mihi sacerdotem magnum. Moralia.
Ad literam iste fuit Iesus filius Iosedech, qui fuit bonæ vitæ: sed
negligens in regimine, quia filij sui ipso sciente acceperunt vxo
res alienigenas: propter quod imputatum fuit sibi in peccatum,
nam hoc erat contra diuinæ legis pręceptum, Exo. xxxiij. Igitur
per istum significatur prælatus bonę vitæ, sed negligens in subdi
torum correptione: propter quod peccata quæ per suam negli
gentiam committunt sibi imputant. vñ Hiero. dicit de Eli qui si
militer fuit negligens in correctione filiorum: Eli pro iniquitate
filiorū suorū dānatus est. Corripuit quidē eos sed lenitate patris,
nō aūt autoritate pontificis. Et hoc notatur de isto cùm dicitur.
r ¶ Et Iesus erat indutus uestibus sordidis. Sed quia Iesus
iste correctionē adhibuit ad morationem Eldrę: Ideo sequitur:
✱ Auferte

fecit: cur Iesum conaris obruere qui quasi ticio semiustus de Babylonia eualiet. ¶ Si in uijs meis. Post ablutionem sordidę vestis & restitutam dignitatem mūdi sacerdotij. prędicitur Iesu filio Iosedech, vt custodiat vias dei, & præponitur præmiū, q̄ ideo sit perseueraturus iudex & pontifex in templo dei, & habiturus de numero angelorum qui eo tēpore ibi astabant quorū auxilia cōtra hostes circumallarent. ¶ Allego. Dirigit sermo ad Christum, p nobis in carne pauperē factū, ad quē refert sicut ad caput quidqd de mēbris eius dicit, & noster, pfect⁹, ei⁹ est victoria. Cū ergo quenerim⁹ in virū pfectū in mēsura. plę. Christi: ille iudicabit domum dei. i. nos qui sum⁹ ecclesia, pro meritis singulorū cōstituens in ecclesijs, pphetas, apostos, doctores, & huiusmodi. Vñ: De⁹ stetit in synagoga deorum, in me. aūt de. di. diuidens singul⁹ put vult. Et tūc dabunt ei angeli ad ministrandum. i. homines qui in carne cōstituti angelicā vitam ducent: qui non fluctuabūt, sed assistent ei in eccla cum Iesu stante stabiles. b ¶ Audi Iesu sacerdos ma. Promiserat Iesu filio Iosedech, q̄ iudicaret & domū eius, & custodiret atria, & haberet angelos ministros angelicę dignitatis. Nūc dicit ei & amicis eius. i. discipulis eius & pphetis, qui sunt viri portēdentes. i. positi in signū futurorū q̄ plenā fœlicitatē & perfectā beatitudinē sint habituri, q̄ñ ille venerit cui nomē est oriēs. Qui etiā lapis angularis dicit, cōiungēs duos parietes in vnū: Sup quē septē oculi, de quib⁹ Isa. Et requiescet sup eum spūs sapię & intellectus, spūs cōsilij & fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, & repleuit eum spūs tuus dñe. ¶ Alleg. Iesus magn⁹ sacerdos, dominus Saluator: Amici eius, apostoli, qui sūt portēdentes viri, id est facta eius mystice accipiētes vel aspicientes, & de pręsentib⁹ futura cognoscētes, quicęcū natū sub populo Gentilū iterpretat. Qui etiā secundū aliā figurā oriens dicit pro lumine, & lapis, qui sec'm Danielē de mōte abscisus est, p robore, quo oia regna cōterit. Dicit ergo Christo: Tu & apostoli tui, audite, pmissiones quas feci implēdas in vobis: & stati vertit sermo ad auditores loquens de ipso Christo: Ecce enim ego addu. ser. meū, dominum scilicet Christum: Qui etiam lapis est conterens inimicos. Quem ego de. co. Iesu filio Iosedech, quia post illum venit, & in facie eius datus est, quia p se intelligebat illum prefigurari: In quo vno septē oculi, quia in illo fuit plenitudo totius gratię spiritualis. ¶ Seruat metaphoram lapidis: Q. dicat: Hunc lapidem clauis crucis, & lancea militis faciam vulnerari: Et in eius passiōe delebitur iniquitas terrę, in vna die, de qua dicit: Hæc est dies quā fecit dominus, exultemus & lętemur in ea. Et in illa die passionis vocabit vir. i. perfectus vir in Christo, amicum suū. i. credentes ex Iudęis vel Gentibus, vt sint sub vinea cui⁹ fructus lætificat cor hominis, & qui ait: Ego sum vitis, & subter sicum id est dulcissimam refectionem spiritussancti. ¶ Lxx. Ecce ego soueam fodiā. Hoc Iudæi ad finem mundi referunt, quando veniet iudicaturus Christus qui fodiet. i. in medium, pferet opera singulorum, & in illa die vocabit vnusquisq; sanctorum amicos. i. alios sanctos ad requiem, vt operum suorum virtute gaudeant.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Auferte uestimenta sordida ab eo. Per hoc designabat remissio culpę de qua pœnituit: & filios suos & populum ad abijciendum vxores alienigenas induxit. b ¶ Et indui te mutatorijs. i. gratię & virtutum indumētis. c ¶ Ponite cidarim. i. mitrā, qua vtebat sūm⁹ pōtifex: & p hoc designabat q̄ digne exerceret officiū, culpa p gratiam delcta. d ¶ Et angelus dñi. s. Michael. e ¶ Contestabatur Iesum in bono ipsū confirmando. f ¶ Hęc dicit dñs. qui est ipsa veritas. g ¶ Si in vijs meis ambu. legem meam custodiendo, h ¶ Et custodiam meā cu. reuerenter & debitè officiū pontificis exercendo. i ¶ Tu quoq; iudicabis &c. i. in officio pontificis pseuerabis. k ¶ Et dabo tibi am. de his qui nūc hic assi. i. de angelis hic assistētibus dabo tibi adiutores & directores in officio tuo. l ¶ Audi Ie. Hīc consequēter ponit cōsolatio Iesu sacerdotis de Christi incarnatiōe, quā sūmē desiderābāt patres veteris test. Ideo subditur: Audi Iesu. q. d. rē valde grandē ego sū tibi dictur⁹. m ¶ Tu & amici tui. i. illi qui sunt parati ad abijciendū alienigenas vxores & legem seruare. n ¶ Quia viri por. sunt. Id est in futurū expectantes scilicet Christi mysteriū. Dicit enim portendēs à portēdo dis: qd' est aliquid in lōginquum designare vel expectare. Ra. Sa. dicit, q̄ isti fuerūt Ananias, Misael, & Azarias, qui de Babylone redierūt cū Zorobabel & Iesu sacerdote, & erāt ei familiares & amici. Et dicunt hīc, viri portendētes, quia in eis fuit factū portētū. i. mirabile signū, q̄ñ de camino ignis exierāt illęsi, vt habet Dañ. iij. o ¶ Ecce eī ego addu. ser. me. oriē. In Hebręo habet. germinantē, & exponit hoc Ra. Sa. de Zorobabel qui dicit hīc germinās, eō q̄ genuit Neemiā, vt ipse dicit, qui ædificauit ciuitatē Ierusalē, sicut pater suus templū antē cōstruxerat. Sed hoc nō videt verū, quia. ij. Macha. dicit qd' iste Neemias erat sacerdos, & sic de tribu Leuitica. Zorobabel autē fuit de tribu Iuda, vt patet Mat. j. Et ideo aliq expositores catholici dicētes cū Ra. Sa. qd' hæc scriptura intelligit ad literā de Zorobabel. dicūt q̄ hīc vocat oriēs, qa fuit ort⁹ de tribu regia, & qa pſperat⁹ fuit ī ędificio tēpli: sed isti cū Ra. Sa. videt iudaizare, & magis q̄ ātiqui Hebręi. vñ ibi trāslatio nostra habet: Ecce ei ego adducā seruum. meū oriē. &c. trāslatio Chaldaica apud Iudęos autentica sic habet: Ecce ego adducā seruū meum Messiam, & reuelabit. Ex quo patet, qd' de Christo ad literā itelligit. p ¶ Quia ecce lapis. i. Christus, qui dicit lapis abscisus de mōte sine manibus. Danie. ij. c. q ¶ Quē dedi corā Iesu. Quia vidit eum p fidē futurū, sicut Saluator dicit Ioh. viij. g. Abrahā pater vester exultauit, vt videret diē meū: vidit & gauisus est. r ¶ Super lapidem vnum. id est Christum qui est vnus in persona, licet in eo sit duplex natura. s ¶ Septem oculi sunt. id est septem dona spiritussancti, quę in plenitudine quieuerunt in Christo homine, secundū quòd dicitur Esa. xj. a. Requiescet super eum spiritus domini &c. Quod ad literam intelligit de Christo etiam secundum dicta Hebręorum, vt ibidem fuit diffusius declaratum. t ¶ Ecce ego cęlabo sculp. eius. quia corp⁹ Christi fuit formatum & figuratum in vtero virginis virtute diuina. v ¶ Et auferam iniq. terræ illius. id est mundi tot⁹. Vel per septē oculos vniuersitas angelorū designat. vñ Dañ. iij. angeli dicūt vigiles. & Mat. xviij. b. Angeli eorū sēper videt faciē patris. Et isti septē oculi sūt sup Christū, qa sēp sūt attēti ad exeqndū ei⁹ mādatū, qa ipse ē rex angelorū. & hęc expositio magis cōcordat literę sequēti. In

* a ¶ Auferte uestimenta sordida. ab eo. Et per hoc significat q̄ prelat⁹ bonę vitę si fuerit bñ correctus de defectibus negligētię, vestimēta recuperat virtutis & gratię: cùm hoc promittit sibi directio diuina, & angelorū custodia, cū dicitur. d ¶ Et angelus dñi stabat & cōtestabatur. & patet sentētia. l ¶ Aud. Iesu sacerdos magne. Per hoc ostēdit, q̄ bon⁹ prelat⁹ p Iesum significat⁹ habere debet amicos & familiares q sūt viri portēdentes. i. aliqd in lōgū expectātes: & tales sūt illi, q nō ponunt finem suum in bonis pręsentib⁹ & transitorijs, sed in futuris & æternis. o ¶ Ecce enim ego adducā &c. Hīc ad literam ponit revelatio de aduētu Christi prio: ppter qd' de alia expositiōe p trāseo.

Allego. Ephe. 4. c. Psal. 81. a Infrà. 6. c. Ephe. 2. d. Isaiæ. 9 † vijs inter hos qui Allego. † portenti B Iohā. 9. a † germen Dani. 2. e Psal. 117. d Ibidē. 105. b Iohā. 15. a † apio aperturā. cęlo cęlaturam. eius.

☞ E Treuerſus eſt. Nuſq; videtur abiiſſe qui lo. Ca. IIII. quebatur in propheta: ſed ſciendū quoties hūana fragilitas ſuę relinquit imbecillitati, deū à nobis, & angelorū eius auxiliū abſre. Ergo & propheta ſtupore magnę viſionis attonitus tota mente torpebat, & clarū lumē veritatis videre non poterat. Vñ ad aliā viſionē cernendā quaſi de ſōno excitat. Qui dormit illo ſomno, de quo dicit: Si dormit, ſaluus erit: pōt citare cū ſpōſa: Ego dormio, & cor meū vigilat. ¶ Ideo angelus interrogat excitatum, vt illo rūdente ſe neſcire, nos ab angelo diſcam⁹. b ¶ Et ecce candelabrum. Hebræus dicit, per candelabrum aureū, legē ſignificari. Per lampadem (quę eſt in capite) Chriſtū, qui eſt caput legis, & illuminat mundū. Per ſeptem lucernas, ſanctū ſpiritus ſeptē lucernas quæ in Chriſto plenę, quę ſu p cādelabrū, quia dictante ſpiritu ſācto lex ſcripta eſt. Per ſeptem infuſoria (quibus mittit oleū in lucernas, vt luceant in cādelabro) intelligit, qđ per legē ſeptē gratię de cęlo deſcendūt ad hoīes. Per duas oliuas, quę à dextris & à ſiniſtris inter quas media lampas lucet, legem & ꝓphetas interpretat: Angelum quē ꝓpheta interrogat, ſenſum intelligit à deo illuminatum, qui nobis volūtatem dei indicat, qui nō reſpōdet, ſed iterrogat: nō exignorātia, ſed vt ad intelligendū excitet. Non in exercitu, nec in robore verbum domini ad Zorobabel ipſa eſt interpretatio viſiōis de reductiōe pplī, quæ nō fiet multitudine bellatorū, ſed ſpū dei reductus eſt popul⁹, & aduerſarij deuaſtati. Per montem magnum qui ſtat corā Zorobabel, diabolus interpretat, qui aduerſatur Ieſu, & eleuatur contra Zorobabel & populum Iudęorum: ſed videt in plano, quia ꝓſtratus & humiliat⁹ ſub pedib⁹ Iſrael, quo inuito educit deus lapidē primarium. i. Chriſtū filium ſuum, qui ſemp auxiliū fuit populo Iſrael: & gratia ei⁹ lapidis, in eos quos reduxit de captiuitate, exequauit gratiam quā in patres eorum exercuit. ¶ Allego. Candelabrum, eccleſia aurea, propter ſpiritalē intelligētū ſcripturarū. Lampas Chriſtus qui in eccleſia fulget. Septem lucernę & infuſoria earū, gratiæ ſpiritusſancti, per quas oleū miſericordię dei ſuſcipit eccleſia. Duę oliuę, Moyſes & Elias. i. lex & ꝓphetię quę de Chriſti paſſione prędicabāt. Vel, oliuæ Euāgelij, qđ à dextris, & lex, quę à ſiniſtris. Mons, diabolus, & Antichriſt⁹ qui audet ſe erigere contra Chriſtū, ad Zorobabel dicens: Hęc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me: quē dñs calcauit, dicens: Vade retro Satanas: Scriptū ē ēm: Dñm d eū tuū adorabis, & illi ſoli ſeruies. Lapis primarius verbum

Ioh̄s. 1. b
Cañ. 5. a

Allego.

† infra. 5. a

†Ieſticula

F

Allego.

Matt. 4. b
Deut. 6. b

Nicolaus de Lyra.

☞ ſequēti. a ¶ In die una. i. in die paſſionis ſuæ. ſcđm qđ dicit Ioh. 1. d. Ecce agnus dei, ecce q tollit pcā mundi. Conſiderādum aūt, qđ hīc dicit Ra. Sa. cp iple neſcat quę ſit iſta dies, qa nō pōt aſsignare aliquā diē, ſup ꝑdictā Iudaicā (quæ negat Chriſtū veniſſe) in qua terra Iudæ fuerit abſcę iniquitate, & iō ex hoc cp cōfitetur hāc ignorantiā, præter eius intētionē cōfirmat catholicā veritatē. b ¶ In die illa. i. tpe Chriſti. c ¶ Vocabit uir ami. ſuū. Per talē modū loquēdi ſignificat tps magnę pacis in plurib⁹ locis ſacrę ſcripturę: & ſic fuit in natiuitate Chriſti, ꝓpter quod tunc deſcriptus fuit orbis, vt dictum eſt ſuprà omnibus terris ſub imperio Romanorum pacatis.

NIC. DE LYR. Ca. IIII.

Diuiſio

ET reuer. eſt. Hīc cōſequēt ponit cōſolatio Zorobabel ducis de cōſummatiōe tēpli futura qđ ipſe fundauerat: ſed poſtea opus impeditū fuerat vſq; ad ſcđm annum Darij regis Perſarū, in q Zorobabel & ei adhęrētes reſumpſerūt opus, vt dictū eſt ſup Aggęi. 1. Igit præſens capl̄m in duas ptes diuidit: qa primō huius cōſummationis ponitur prophetica viſio in die una. In die illa, dicit dñs exercituum: uocabit uir amicum, ſuum ſubter uineam & ſubter ficū. c

Cap. IIII.

a ¶ Qrietis vel ignorātię.

ET reuerſus eſt angelus qui loquebat in me, & ſuſcitauit me quaſi uirum qui ſuſcitatur de ſomnō ſuo. Et dixit ad me: †Quid tu uides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrū aureum totum, & †lāpas eius ſuper caput

¶ Candelabri. a ¶ Lampadis.

ipſius, & ſeptē lucernę eiūs ſuper

a ¶ Candelabrū. b ¶ Erant. ¶ Quibus oleum infunditur in lucernis. ¶ Erant.

illūd, & ſeptē infūſoria lucernis

¶ Euangelium.

quę erant ſuper caput eius: & duę

¶ Lex. ¶ Lampadis.

oliuę ſup illud: una à dextris †lampadis, & una à ſiniſtris eius. Et reſpondi, & aio ad angelum qui loquebatur in me, dicens: Quid ſunt hæc domine mi? Et reſpondit angelus qui loquebatur in me, & dixit ad me: Nunquid neſcis quid ſunt hæc? Et dixi: Non domine mi. Et reſpondit & ait

a ¶ Hęc eſt interpretatio viſionis quā deus reuelat.

ad me, dicens: Hōc eſt uerbum

¶ Illud.

dñi ad Zorobabel, dicens: Non

a ¶ i. multitudine. b ¶ Bellatorum.

in exercitu nec in rōbore, ſed in

a ¶ Fit reductio populi & vaſta io ſinimicorum.

ſpiritū meo, dicit dominus exercituū. Quis tu mons magne corā

¶ Sed. ¶ Es. ¶ Alias contra.

a ¶ Proſtratus ab alio. b ¶ Dominus. c ¶ Chriſtū qui primogenitus mortuorum.

Zorobabel in plānū? & edūcet lā-

a ¶ Qietis vel ignorātię.

a ¶ Candelabri. a ¶ Lampadis.

a ¶ Candelabrū. b ¶ Erant. ¶ Quibus oleum infunditur in lucernis. ¶ Erant.

¶ Euangelium.

¶ Lex. ¶ Lampadis.

a ¶ Hęc eſt interpretatio viſionis quā deus reuelat.

¶ Illud.

a ¶ i. multitudine. b ¶ Bellatorum.

a ¶ Fit reductio populi & vaſta io ſinimicorum.

¶ Sed. ¶ Es. ¶ Alias contra.

a ¶ Proſtratus ab alio. b ¶ Dominus. c ¶ Chriſtū qui primogenitus mortuorum.

Ca. IIII.

ET reuer. eſt. Hīc cōſequēt ponit cōſolatio Zorobabel ducis de cōſummatiōe tēpli futura qđ ipſe fundauerat: ſed poſtea opus impeditū fuerat vſq; ad ſcđm annum Darij regis Perſarū, in q Zorobabel & ei adhęrētes reſumpſerūt opus, vt dictū eſt ſup Aggęi. 1. Igit præſens capl̄m in duas ptes diuidit: qa primō huius cōſummationis ponitur prophetica viſio. ſecundō, huius viſionis expoſitio, ibi: Et reſpondi. ¶ Circa primū dicitur: d ¶ Et reuerſus eſt angelus. mihi pro cuſtodia depuratus, qui ad horā diſparuerat. e ¶ Et ſuſcitauit me. Ad, viſionē enim prophetică oportet excitari & eleuari mētem, & ſequitur viſio, cum dicitur: f ¶ Vidi & ecce candelabrum aureum. Videbat enim viſione imaginaria candelabrum aureum ſimile illi, qđ fuerat in tabernaculo Moyſi, de cuius materia & forma dictū fuit plenarie Exo. xxv. g ¶ Et lampas eius. i. ſedes lucernę quę erat de auro mundiſſimo. h ¶ Sup caput ipſius. id eſt in ſummitate candelabri: Et accipitur hīc lampas in ſingulari ꝓ plurali, ſicut Exod. viij. ſ. Venit muſca grauiſſima. i. multitudo muſcarum, quia ſeptē erant ſedes lucernarū, ſicut & ſeptē lucernę. Vel poteſt dici, cp hīc ſit ſpecialis mentio de vna illarū quę erat in medio ſtipitis candelabri: & tres hinc & tres inde ſuper ſex calamos eius. k ¶ Et ſeptē infuſoria. i. vaſa aurea cum quibus infundebat oleum in lucernis. l ¶ Et duæ oliuæ. id eſt rami oliuarum in ſuperiori pte quaſi formā ſpicarum habentes. m ¶ Et reſpon. Hic ponit prędicte viſionis expoſitio: Et primo de ſignificatione cādelabri. ſecūdō: de ſpicis oliuarū, ibi: Et reſpondi. Circa primū ſciendū, cp candelabrū erat vnū de principalibus ornamentis templi: & ideo nō ponebat ibi niſi poſt completionē ipſius tēpli: & ideo p viſionē candelabri deſignabat futura cōſummatio tēpli ſub Zorobabel, à quo fuerat inchoatum: & hoc eſt qđ dicit. n ¶ Hoc eſt verbum dñi ad Zorobabel. id eſt viſio prędicta eſt ſignificatiua cōſummatiōis templi, ſicut & verbum ſenſibile eſt ſignum rei ſignificatę. o ¶ Non in exercitu. i. nō virtute hūana cōſūmabit tēplū, ſed diuina. ideo ſubdit: p ¶ Sed in ſpiritu meo. quia deus inſpirauit Dario cō ſummare tēplū in Ieſm inchoatū: & ad hoc prębere neceſſaria, & remouere impedimēta, vt habet. ſ. Eſdr. vj. q ¶ Quis tu mons magne? id eſt diabole per ſuppiam eleuate qui opus templi impediſti, incitando ad hoc Gentiles & Cambyſem filium Cyri. r ¶ Coram Zorobabel in planum. id eſt deijcieris ab intento, ita quōd amplius impedire non poteris. s ¶ Et educet lapi. primarium: id eſt Zorobabel ſuper lapidem fundamēti iā ante poſitum, educet ędificium in altum.

Moraliter. d ¶ Et reuerſus eſt angelus. Sequitur: f ¶ Vidi & ecce &c. Per qđ ſignificat vniuerſalis eccleſia & etiā quęlibet cathedralis, Apoc. j. d. Septem candelabra aurea, ſeptem eccleſię ſunt. g ¶ Et lampas eius. id eſt lampades: quia ponitur ſingulare pro plurali, ſicut Exo. viij. ſ. Venit muſca grauiſſima. i. multitudo muſcarum. Et ponitur hīc lampas ꝓ ſede lucernæ: & ideo ſicut erant ſeptē lucernę, ita ſeptē lampades: ꝑ quas ſignificat vniuerſitas doctorum & prędicatorū eccleſię, qui nō docent vt prędicant ꝓpter quæſitū vel laudis humanę applauſum, ſed propter honorem dei & ſalutem animarū. Et de iſtis ſedibus lucernarum dicitur: Anima iuſti ſedes eſt ſapiētię. i ¶ Et ſe. lu. per quas ſignificant. vij. virtutes, tres theologicę, & quatuor cardinales. k ¶ Et ſeptem infu. in lu. per quæ ſignificantur ſeptem dona ſpiritus ſācti: Et iſta ſunt in doctorib⁹ & prædicatoribus bonis. l ¶ Et duæ oliuæ ſup il. per quas ſignificātur dilectio dei, & ꝓximi: quę debet eſſe in prædicatorib⁹, qđ dñs deſignauit Lu. x. qñ miſit diſcipulos binos ad prædicādū: Qđ expōnēs Gre. dicit: Binos ergo diſcipulos mittit in prædicationē, vt ꝑ hoc tacitus innuat, qđ q̄ erga alterū charitatē nō habet, prædicatiōis officiū nullatenus ſuſcipere debet. m ¶ Et reſpondi &c. Ab hoc loco vſq; ad finē capituli ponitur expoſitio līalis dictæ viſiōis. Ego aūt in hoc opere non ago de expoſitione literali, ſed tm̄ de myſtica vel morali: & ego iam ipſam poſui, vt patet: & ideo pertranſeo.

marius verbū quod eſt in principio apud patrē, quod educitur de ſinu patris in carne, qui ęquat gratiā legis gratię Euāgelij, vt equale munus accipiant, & credentes ex Iſrael & populus Gētiū.
a ¶ Manus Zorobabel. Principes reuertentiū fundamētū tēpli iecerunt & cōſummauerūt: & cū videritis in tēplo quod nunc ędificatis culmē ipoſitum, vos qui tunc dubitatis, nūc ſcietis qp ego Zacharias qdquid dixi, deo inſpirāte annunciaui.
Allego. ¶ Alleg. Zorobabel, Chriſtū: qui fūdat & gficat eccłiam, in cuius manu corpus ipſius nō plumbeū ſed ſtanneū & ab oīni pēō puriſſimū. Septē oculi qui diſcurrūt in vniuerſā terrā, ſeptē ſūt ſpūs: quia nihil latet dñm: ſed prēteritorū & futurorū & prēſentiū cōſcius eſt, & reddet vnicuię ſecm ogā ſua. b ¶ Quis enim.
Apoc.21.c Vere Zorobabel & ſocij eius conſilij de auxilio dei, p nihilo habebūt dies regū opus dei impedire volētiū: quia q̄uis in purpura videāt illos ſplēdere, & exercitu circūdatos, tn intelligēt vitā eorū puā & malā, & nihil cōtra deū poſſe. & iō lętabunt in expletione opis, & videbūt auxiliū Saluatoris, q de ſurpe Zorobabel, pmittit, qui lapi. p fortitudine ſtanne⁹, murus fortis & robuſtus: Sicut em̄ ſtannū alia metalla ab igne defendit: Et cū ſit ęs vel ferrū natura duriſsimum, ſi abſq; ſtāno fuerit vriē & cremat: ſic omnis angelorū & hominū fortitudo, ſi nō habet auxiliū Saluatoris imbecilla eſt, & fragilis. c ¶ Quid ſūt duo. Quia hoc qđ̄ queſierā nō reſpōdit, qa ſuprā me erat & audire nō merui, miora interrogaui, ſed'm illud: Pulſate, & aperietur vobis. ¶ Supius dictū erat de duabus oliuis, qđ̄ qa ꝓpheta nō retinuit, hīc interrogās audire nō meruit: vel quod ibi obſcuri⁹ dictū eſt, hīc manifeſti⁹ audire deſiderat. Vel certē, fictio angeli confutat eius audacia, qa maiora ſe ſcire confīdat. Hebrei dicūt, quia nō totū quęſierat qđ̄ ſcire debuerat: ideo nihil hīc rn̄ dēt ei de oliuis, ſed ipſe pleni⁹ quęrit addens ſpicas, vel ramos oliuarū, de quib⁹ ſup̄ tacuerat. ¶ Alleg. Per duas oliuas, duo teſtāmēta, Euangelium ſpirituale à dextris, lex corpalis à ſiniſtris: & qa nec totū Euangeliū nec totā legē explanare poſſumus. q̄ſi ramuſculos ex eis excerpimus, quia ex pte cognoſcim⁹, & ex pte ꝓphetam⁹. Alij duos ramos oliuarū, vł ſpicas & filios olei. i. pinguedinis vł ſplēdoris, ſacerdotiū interp̄tant, & legē, quę prębeāt gaudiū viuentiq; ęrę. Alij Enoch & Eliam: quorum alter in pręputio, alter in circunciſiōe placuit deo, & cum corpore raptus eſt in cęlum.

Lucę.11.b
ſup̄ eodē.a
B
Allego.
1.Cor.15.c

per impletionē verbi m.i.e ¶ Quia dñs exmi. me ad vos. C de ædificatione templi exhortando, per impletionē enim ſuę prophetiæ apparuit mānifeſtē, qp fuerat à deo miſſus ſicut propheta verus. f ¶ Quis enim deſpe. dies par. i. ſtatū reduntiū de Babylone, qui deſpiciebantur & affligebantur à Gentibus circumſtātibus, vt patet. j. Eſdrę. iiij, quia tamē his nō obſtātibus tēplū fuit p Zorobabel cōſūmatū, ideo ſubdit. g ¶ Et lętabun. ſcilicet iudei prius deſpecti & impediti. h ¶ Et uide. la. ſtā. In Hebr. habet, plūbatū, p qđ̄ deſignat ędificiū templi rectē ſublimatū. i ¶ In ma. Zoro. id eſt p ſollicitudinē & diligētiā ei⁹. Cō ſequēter expōit qđ̄ dictū eſt ſup̄ de oculis ſup̄ lapidē vnū. cū dicit: k ¶ Septē ſunt iſti ocu. i. vniuerſitas angelorum deſignata p ſeptenariū, eo mō loquēdi q̄ dixit Raphael angel⁹, Tobi. xij. c. Ego ſū vn⁹ ex ſeptē qui ſtam⁹ ante dominū: oēs em̄ angeli aſsiſtūt corā deo inquātū facē ei⁹ clarē vidēt, & oēs mittunt̄ in miniſteriū, ſecm qđ̄ dicit Hebr. j. d. Oēs ad miniſtratorij ſpūs ſūt &c. inc̄tū volūtē eius exequūtur: licet em̄ ſupiores angeli nō mittātur ad exteriora exequēda, ꝓpter qđ̄ dicūt aſsiſtēres, alij adminiſtrātes. tū etiā ſupiores mittunt̄ ad inferiora: qa ſupiores illumināt medios, & medij inferiores de agēdis ſecm ordinē diuinę voluntatis. Ideo ſubdit: l ¶ Qui diſcurrunt in uni. ter. qua oēs agunt ad ea quę fiunt circa humanā naturam. m ¶ Et rndi. Hīc cōſeqnter ponit expoſitio de duab⁹ oliuis & ſpicis earū, & roſtris cādelabri: & quia eadē eſt eorū ſignificatio: ideo daſ vna reſpōſio eī ſub dit in fine ca. cū dicit. n ¶ Iſti ſunt d. filij o. i. Zorobabel & Ieſus pōtifex, qui dicunt filij olei. qa Zorobabel erat de tribu regia, Ieſus aūt de ſacerdotali. dignitas aūt vtriuſq; officij p inunctionē debebat cōferri: tamen iſta vnctio non fuit tēpore ſecūdi tēpli ſecm Hebræos. o ¶ Qui aſsiſtunt do. &c. fideliter inſiſtētes opi eius in tēpli ędificatione. Roſtra aurea ſecūdū viſionē imaginanam erāt duę recuruationes in cādelabro, in quibus pendebant infuſoria. De oliuis autem & ſpicis earum dictum eſt ſuprā.

Caput. V.

ET conuerſus ſum, & p ł leuaui oculos meos, & uidi: & ecce uō q lumen uolās. Et dixit ad me: Quid tu uides? Et dixi: Ecce ego uideo uolumen uolās: lōgitudo eius uiginti

a ¶ Ad aliam viſionem a ligatu ad triſtia.

Lxx. Falſum vel intellectum dici artium dei ſententiam qę ſanctorum delicta ſuccidit.

NICO. DELYR.

ET conuer. Hęc eſt ſe Ca. V. cunda pars principalis huius ꝓphetię in q̄ ponunt̄ ꝓphetię ſpectātes ad tempus habitationis ciuitatis iam reędificatę. & priō ſub regno Perſarum. ſecundò, Grecorum, ca. ix. tertiò Romanorum. ca. xj. Sciendum tamē, qp hæc diuiſio non eſt pręciſa: ſed frequēter de alio tempore inuenit̄ in vna parte & ecōuerſo: quia ſicut frequēter dictū eſt ſuprā talis diuiſio ſic pręciſa non inuenit̄ in ꝓpheris, q ſecm tactū variū ſpūſanctī de vno trāſeūt ad aliud, aliq̄ occaſiōe habita. Et diuidit in tres pres, qa priō ponit̄ expulſio multiplicis vicij, ſecdō, ſucceſsio ſeptemplicis ipern ca. ſequē. tertiò, ſolutio dubij. ca. vij. Priā in duas ſecm duplicē viſionē. ſecda ibi: Et egreſſus eſt. Circa primū dr. Et cōuer. ad capiēda diuinā reuelationē. q ¶ Et vidi. viſiōe imaginaria. r ¶ Et ecce. i. exiēs de tēplo & ciuitate, cui⁹ q̄ſtitas ſubdit. s ¶ Lōgi. ſecm latitudinem tem-

†oēs dicēt Gratia gratia illi. i. hei quam pulcher eſt illec

†in medio duarū ſiſtularū aurearū. quę à ſe ipſis effunduntur in aurum.

† ſup̄. r. d, & 2. a. iſrā. 6. 2.

Diuiſio.

Diuiſio.

Moraliter

Sanni natura

Dañ.7.c.

Mat.19.d

Nicolaus de Lyra.

c-† a ¶ Et exequa. gra. id eſt ſicut Cyrus dedit licentiam ędificādi, ita p ipetratione Zorobab. l Dar⁹ dabit gratiā cōſummādi. Ideo ſequit: b ¶ Manus Zorobabel fun. domū iſtā: ſub Cyro. c ¶ Et man⁹ eius ꝓfi. eam. ſub Dario. d ¶ Et ſcietis. per impleſeculo r. in titudinem tem-

Moraliter. p ¶ Et conuer. &c. Sequitur: r ¶ Et ecce vol. Per quod ſignificatur ſacra ſcriptura, quæ modo loquitur de diuinis, mō de hūanis, modò de virtutib⁹, modò de diuitijs, mō de prēmijs, modò de ſupplicijs, q̄ſi volās de vno ad aliud. s ¶ Lōgitu. &c. Per lōgitudinē verò vita futura quę ęterna eſt ſignificat. Per latitudinē ỹ ò vita pñs quę tpalis eſt. Et qa ꝓpe virtuoſo vł vicioſo qđ̄ tpali trāſit prēmiū vł pœna, ꝓtendit i ęternū. Et qm̄ i ea bñdicunt̄ adimplētes eā, & trālgredētes maledicūtur q ſūt multō pl̄es, ſecūdū qđ̄ dicit Eccle. j. d. Stultorū infinit⁹ eſt nūerus. & Mat. vij. b. Lata eſt via & ſpacioſa eſt porta quę ducit

seculo &.in.f.&c. Cẽtenarius numerus, decemplicato denario fit perfectus: Hic ita q̃ centuplũ accipit qui & si nihil habuerit, ipsa tamẽ perfectione mentis iam in hoc seculo nihil habere quęrit. Quia ergo per hãc duplum pro simplo nobis redditur, rectẽ hoc volumen per .xx. cubitos in longum tenditur quod per .x. dilatatur. Sed quia hæc ipsa sacra eloquia ad æternã dãnationẽ sũt eis qui illa vel scire nolũt, vel certè scẽdo cõtẽnunt, rectè de hoc volumĩe dicit: a ¶Hęc est maledictur adiũgit: quia omnis fur sicut ibi scriptum est, iudicabit. ¶Dicunt quidam viginti & .x. quę sũt .xxx. ad ætatem Christi referri, quia pater nõ iudicat quẽq̃: sed oẽ iudiciũ dedit filio. ¶In viginti q̃ ex duab⁹ decadib⁹ efficit, austera & tristia nũciant. In .x. i. vna decade meliora & pspera. In his ergo oĩbus nũcris prius tristia & postea læta dicunt, qa ad hoc corripit deus vt emẽdet, & p oĩa supplicia erudiat Isrl. Hæc est maledictio cõtra eos qui putãt furtũ & piuriũ esse pua crimina. Dicit q̃ maledictio quę in volumine vel falce descripta est, veniat sup domũ furis & piuri, ibi cõmorans, & oĩa deuastãs: quid ergo de his quęma iora reputant crimina, sicut adulteriũ, homicidiũ, sacrilegium? b ¶Et egressus est ange. Angelus qui loq̃bat in pheta est egressus de eo, & q̃si cominus loquẽs præcipit vt leuatis oculis videat peccata pluriũ, mẽsuram coaceruatã, perfecta & impleta delicta cũctorũ, hæc amphora est oculus. i. ostẽsio peccatorum, vt quorũ vicia primitus latitabãt dissa, in vnũ coaceruata oculis oĩm pandentur. Quia dũ egredit Isrl de loco suo F p captiuitatẽ cũctis Gẽtibus, q̃bs in terra sua fuerit mõstrat. Per massam plũbi significat grauissimũ põdus pctõrũ, & sup hãc amphorã oĩm delictorũ, media sedebat impietas. i. idololatria: quę excidit oĩa pcta Isrl, & i suo scelere gloriabat sed mittit in medio Babylonis & malo captiuitatis premit ab ãgelo dei, vt quę prius lætabat in scelere, ęterno silẽtio cõticescat. c ¶Leua ocu. Volẽs de⁹ ostẽdere ,pphetę humanũ gen⁹ ex qua culpa maximè à deo dilabatur, p imaginẽ amphorę q̃si patẽs os auaricię designauit. Auaricia quippe velut amphora est, quæ os cordis in ambitu apertũ tenet. d ¶Hæc est amph. Amphora vel mẽsura ferebatur in aere, cui ipse angelus nomẽ imposuit: hic est oculus id est ostensio omnium peccatorum: & ecce mulier sedens in medio amphorę vel mensuræ, quæ est impietas: & cum hæc ita cerneret, ecce massa plũbi instar lapidis ferebatur, vel suo impetu, vel dei iussione, vel ab alio cuius nomen tacetur. Angelus autem qui loquebatur in propheta exiens ab eo vniuersa monstrabat, q̃ mulierẽ præcipitẽ misit in medio amphorę, quę prę⁹ ferebat liberè, & sup amphoram sedẽs oĩbus apparebat: & ne fortè rursus eleuaret caput & de sua ipietate gauderet, talentũ plumbi in modũ lapidis mittit in os amphorę opprimẽs impietatem, & cõcludẽs ne posit erumpere. e ¶Et dixit: Hæc est oculus eorum in vniuer. ter. Multos obtusi sensus homines cernimus & tamen in his quæ appetunt auaricię stimulis excitãtur: & qui ad bona videnda cęci sunt, excitantibus præmijs ad peragenda vigilantes fiunt. Et ecce talentum plumbi por. Quid est talẽtum plumbi, nisi eadem auaricia pondus peccati? Impietas in medio amphorę proijcitur, quia nimirum in auaricia semper impietas tenetur. Massa plumbi in os mulieris mittitur, quia scilicet impietas auaricię peccati sui pondere grauatur. f ¶Et ecce duæ mulieres. Per duas mulieres, Iudęi interpretãtur regnũ Mœdorũ & Macedonũ, quorũ vtrũq; afflixit ppm Babyloniũ, & ibi impietas eorũ sedẽ posuit. Hoc fingũt, ne qđ de se dictũ est, in se intelligat. ¶Duę mulieres quę egrediunt de terra sua Iuda, sũt decẽ tribus quę ab Assyrijs, & duę quę à Chaldęis captę sũt. In alis q̃rum erat ips. i. ptãs diaboli, q à spũ malo q̃si vento flatuq; raptæ celeri volatu ferebant. Milu⁹ auis rapacissima, p quẽ diabol⁹ signat, cuius prãti traditur Iuda & Israel, vt ab eo in captiuitatem ducantur. Et illę mulieres tulerunt amphoram vel mensuram ,in qua clausa

cubitorũ, & latitudo eius decem cu
a bitorũ, & dixit ad me: Hęc est male
dictio quæ egreditur super faciem
omnis terrę: quia omnis fur, sicut
¶In volumine. ¶Damnabitur.
ibi scriptũ est, † iudicabit: & omnis
¶Quia.
iurans ex hoc similiter iudicabitur.
Educam illud, dicit dominus exer
cituũ, & ueniet ad domum furis, &
ad domum iurantis in nomine meo
¶Diu.
mendaciter: & commorabitur in
¶Interius.
medio domus eius, & consumet eã
¶Per simile.
b & ligna eius, & lapides eius. Et egres
sus est angelus qui loquebatur
c in me, et dixit ad me: Leua oculos
tuos, & uide. Quid est hoc quod
egreditur? et dixi: Quidnam est? Et
¶Alia mensura.
d ait: Hęc est † amphora egrediẽs. Et
a ¶Per hanc amphoram ostendo tibi peccata popula-
¶Lex iniquitas.
c dixit: Hęc est oculus eorum in uni
uersa terra. Et ecce talentum plum
bi portabatur, & ecce mulier una
a sedens in medio amphorę. Et di
¶Angelus.
xit: Hæc est impietas. Et proiecit
eam in medio amphoræ, & misit
¶Quo autem & quibus portenta concluſa sequens lo-
cutio docet. ¶Amphorę.
massam plumbeam in os eius. Et
f leuaui oculos meos, & uidi, & ecce

qua clausa tenebatur impietas sub massa plumbi depressa per aerẽ inter cælũ & terrã. Supra autẽ eruditus propheta de amphora, nõ quęrit quid portent, videns amphorã deferri, sed quo portent: Et respõdetur ab angelo, vt ędificetur ei domus in terra Sennaar. Sennaar campus Chaldęorum, vbi ędificata est Babylon. In Babylonẽ ergo deferũt hæ mulieres impietatẽ, vt ibi ędificet ei certa domus. Verè em in Babylone certa sedes est impietatis. ¶Grego. Quid aliud in his duabus mulierib⁹ accipim⁹, nisi duo principalia vicia, superbiã. s. & inanẽ gliam, quæ ipietati absq; vlla dubitatione coniũcta sunt? Quę & in alis suis spm habere narrant, qa in nationib⁹ suis Satanæ volũtati deseruiũt. Spm appellãt de q̃ in Euãgelio: Cũ imũ. s. exi. &c. Et hẽbãt alas q̃si alas milui. Milu⁹ scp rapturę studet pullorum. Istę mulieres ergo alas habẽt q̃si alas milui, qa actiones ei⁹ diabolo ,pculdubio sibi ses sunt: qa insidiant scp rapturæ pullorũ. Et leuauerũt am. i. t. & cæ. Superbia & vana gl̃ia habẽt hoc p priũ, vt eũ quẽ infecerũt in cogitatione sua, sup cæteros extollãt: & mõ p ambitũ rerũ, mõ p desideriũ dignitatũ quem semel captũ tenuerint, i honoris altitudinẽ eleuent. Qui aũt inter cælũ & terrã est in ima deserit, & ad supna minimè p tingit. Istę mulieres. s. superbia & inanis gl̃ia mentẽ captã ita leuãt, vt quoslibet ,pximos q̃si despicientes deserant, & alta glorãtes petant: sic nec æqualitatem fraternitatis in ,primis, nec tñ summa ptingere prævalẽt. Sennaar fœtor eorum: sicut bonus odor ex virtute, ita ecõtrario fœtor ex vicio. Radix em oĩm malorum est cupiditas: & qa q̃dlibet malũ p auaricię generat, dignũ est vt domus auariciæ in fœtore cõstruat. Sẽnaar vallis est latissima, quæ p cõfusiõe mẽtiũ atq; linguarũ Babylõ dicta est: & qa p auaricię & ipietatẽ certũ ẽ oĩa mala exurgere, meritò hę in cõfusiõe phibentur habitare.

Nicolaus de Lyra.

a titudinẽ templi. a ¶Et latitu. eius x. ante faciẽ tẽpli, ita q̃ volumẽ illud videbat de templo egredi. b ¶Et dixit ad me. exponendo significationem voluminis. c ¶Hæc est maledictio. id est pœna pro peccatis inflicta, sicut Ezechi. ij. vidit librum in quo erant scriptæ lamentationes. d ¶Quæ egr. su. fa. &c. cum Iudæis peccatoribus de Ierusalem & Iudęa captiuatis ad diuersas ptes orbis propter peccata furti & piurij, quæ ante destructionem ciuitatis vigebãt, ibi: vnde & Sedechias rex tradit⁹ fuit in manus Nabuchodonosor propter peccatum periurij quod incurrerat ergà ipsũ, vt habet. ij. Paral. vl. e ¶Quia omnis fur &c. id est in volumine volante. f ¶Iudicabitur. id est punietur. g ¶Educam il. extra Ierusalem & Iudæam: & per hoc designatur q̃ reædificata Ierusalem talia peccata nõ abũdauerunt in Iudæa. h ¶Et veni &c. id est vltio diuina veniet super Iudæos captiuatos propter peccata ista. i ¶Et cõsumet. i. totam progeniem transgressorum. k ¶Et egressus est angelus qui loq̃. Hîc ponitur secũda visio: videbat enim prophe-
a ta visione
ad perditionẽ: & multi intrant p eam. Ideò subditur. c ¶Hæc est male. &c. i. omnis viuentis in terrenis cupiditatib⁹ ideò subditur. e ¶Quia omnis fur &c. Exprimit autẽ punitionẽ furti & periurij quæ communius accidunt inter homines & p hoc designatur aliorũ punitio peccatorum. k ¶Et egressus est an. &c. Sequitur. l ¶Et ait: hæc est am. &c. Per amphoram, quæ habet os latum & aptum, significatur gula, ideò subdit. m ¶Hęc est ocu. &c. nam omnes oculum habent ad obum & ad potũ. n ¶Et ec. mulier &c. per quam significatur luxuria: quia ,venter & genitalia mẽbra sunt vicina. & ex vicinitate mẽbrorum de signatur ,pping̃as viciorũ. o ¶Et dixit: hæc est. nam immundicia luxurię & gulę repugnat diuino cultui q̃ pietas nom̃atur. p ¶Et mi. mas. per quã significatur falsitas quæ luxurię est annexa. q ¶Et ec. duæ mu. p quas significatur copia rpalium & libertas ad libitum, quæ gulã & luxuriã portant per mundum.

Moraliter.

Lucę. 2.c

1. Tim. 6.b

Ieremi. 5.b

Iohã. 5.d

Ezechie. 18.b

Genesis

ceꝑta visione imaginaria quādā amphorā de templo & ciuitate
A egredientē:in qua ſedebat quædā mulier,ita ꝙ per os amphoræ
apparebat deſuper. Videbat etiā talentū plūbi portari ab ange-
lo,qui depreſsit mulierē intra amphorā,oppilans os amphoręta
lento vel maſſa plūbi:ne mulier poſſet egredi inde & deſuper ap
parere. Videbat vlterius duas mulieres
alatas portantes illā amphorā ad Baby-
lonis terrā. Per amphorā autē quę eſt ge-
nus mēſuræ deſignabaſcꝫ populus regni
†iconiæ Iudæ doloſe egerat in mēſurando ea quę
vendebat:& ꝓpter hoc ductus fuit capti-
uus in Babylonē,vt dicit Ra.Sa.ſed quia
principaliter fuit ibi ductus ꝓpter idolo
latriā, vt patet.iiij. Reg.&.ij. Paralip.in
pluribus locis,ideò alīꝫ dicunt, & melius
vt videtur,ꝙ per amphorā quæ genꝰ eſt
mēſuræ,intelligit multiplicatio pctōrū in
regno Iuda:& in tāta menſura ꝙ diuina
iuſticia exigebat,vt vltio inferretur ſcd'm
menſurā pctōrū,ſcd'm illud Deute.xxv.
c.Scd'm mēſurā plāgē erit:& plagarū mo-
dus. Per mulierē in amphora ſedentē & deſuper apparentem, in
telligit idololatria,quę eſt directē contra deum: & iō excedit pctā
quæ ſunt cōtra ꝓximū:iō vocaſ impietas:qa ſicut cultꝰ dei vocaſ
pietas ſcd'm Tullīū:ita & idololatria impietas. Talētū verò plūbi
ſignat grauitatē pctī. Duæ mulieres amphorā portātes in terram
Sēnaar quę eſt eadē cū terra Babyl. vt patet Ge.xj. ſignificāt duas
tribus à qbus regnū Iuda noīaſ regnū duarū tribuū, quę propter
pctm idololatrię principaliter & alia cōſequēter fuerūt captiuatę
& ductę in Babylonē. & his dictis patet līa vſq; ibi: a ¶Vt ædi
fi.i.idololatrię & cæterę malicię. b ¶Domus.i.māſio. c ¶In
ter.Sen.i.Babylonis cū pctōribꝰ ibi captiuatis. d ¶Et pona
B tur ibi ſuper baſem .i.ſic ſituetur, ꝙ nō reuertāt in Iudęam,&
ſic factū fuit,qa poſt reditū captiuitatis Babylonię non legitur
iſte populꝰ ad idololatriam declinaſſe,niſi aliqui pauci tempore
Antiochi,& magis timore tormenti, quā libidine peccandi.

¶In.c.v.abdicit in Poſtilla:Ecce volumen volans &c.

ADDI. Expoſitio Poſtilatoris de duabꝰ viſionibus in hoc
ca.cōtentis non videtur cōſonare rōni nec literæ,
Tū qa ppīi pctā quę iā trāſiuerāt in prēteritū,ſiſſr & pœnę quę ꝓ
eiſdē pctis fuerūt ppſo iā publicè inflictę,irrōnabile videt ꝙ pro
pheta ea denūciaret ſub viſione imaginaria ſeu ænigmatica: cū
iam eſſent oībus quibꝰ loq̄baſ patenter nota. Tū quia captiuitas
Babylonica non legit fuiſſe facta in pœnā furti,ſed potꝰ idolola
trię & homicidīj.vt patet.iiij.Re.&.ij.Paraſ. Tū qa illa quę ſequū
tur de amphora & de muliere & de alīs in ſecunda viſione cōten
tis impropriè applicant ꝓpoſito & inutiliter traderentur obſcu
rę,cū iā oībus erant maximè manifeſta. Vū ad hmōi viſiones ꝓ
priè exponēdas quędam videtur eſſe prēmittēda. ¶Primū eſt, ꝙ
Iudęi durāte tēplo ſcd'o,& poſt tps Machabęorū cū incępit ſecta
Phariſaica oriri,finxerunt ꝙ deus dederat Moyſi in monte Sinai
duas leges. Vnā.ſ.ſcriptā,quæ cōtinet in duabus tabulis & in to-
to Pētateucho:& aliā quā dederat Moyſi nō in ſcriptis ſed orete-
nus:Et hęc lex oretenꝰ(vt dicūt)data,vocaſ apud eos ſcd'a lex: &
in ea cōtinēt traditiones Phariſaicæ.q̄s dicūt deuteroſas tāq̄ in ſe
†prætenſa cūda lege prędicta cōtētas:Quę qdē †querſa lex fuit redacta ī ſcri
ptis poſt deſtructionē tēpli ſecūdi ꝓ cētū annos ferè ꝓ quēdā q dē
†Monoa Rab.Iuda† Naa:ꝓ quē fuit collecta ſeu cōpilata ī q̄dā volumi.in
multis libris diuiſo:Quod qdē volumē vocaſ apud eos Myſtia.i.
ſecūda lex. Poſt verò ꝓ trecētos annos ferè prędictū volumē.ſ.illa
Myſtia fuit expoſitū valde ꝓlixè & diſpēdioſè ꝓ multos libros, q
cōmuniter dicit Thalmud:Et eſt duplex. Primum dicit Ieroſoly
mitanū:quia fuit cōpoſitum Ieroſolymis:& ſecūdū dicit Babylo
nicū:quia fuit cōpoſitū in terra Babylonis:& iſtud ſcd'm eſt ma-
ioris autoritatis q̄ primū:& tenet cōmuniter apud Hebręos tam
q̄ expoſitio vera & irrefragabilis diuinę legis,quę cōtinet in Pen
tateucho & in predicta Myſtia. ¶Scd'm prædictū eſt,ꝙ in q̄li
bet prædictorū operū prędictim in ſecūdo cōtinētur multa falſa
†enormia & †erronea & iniqua & etiam abſurda:quæ repugnant nō ſolū
diuinę legi ſed etiā naturali:& q̄tū poſſunt nituntꝰ doctrinę Chri
ſti(quę cęleſtis & imaculata eſt)repugnare & eā deturpare. ¶De
ortu prędictę falſæ doctrinæ,& quāta ſit autoritas eiꝰ apud He-
bræos diffuſe hīt in libris eorū:ſed breuiter & determinatè hīt in
ꝓlogo.xiij.librorū Rab.Moy.AEgyptij. ¶Tertiū prædictū eſt,ꝙ prædictū Thalmud cōtinet miſtas abſurdas doctrinas circa
credibilia,ꝑut dictū fuit ſuprà in additione circa Iſaiam. xxxiij.
¶Quartū prædictū eſt,ꝙ in dicto Thalmud cōtinentꝰ multa
iniq̄ & enormia & inimica iuri & rōni circa agibilia. de qbus .j.
aliquid dicetur. ¶Cōſequenter circa expoſitionē harū viſionū C
dicendū,ꝙ poſitꝫ prophęta oſtenderat ꝓpheticè regimē ſecun-
di templi in ſuo primordio eſſe bonū ſub Zerobabel duce & Ie-
ſu pontifice:de quibus dixerat:Iſti ſunt duo filij oliuæ qui aſsiſtūt
dominatori vniuerſæ terræ,ſcilicet iuſtè & fideliter operādo in
ędificatione tēpli,& in regimine populi:
nūc aūt ꝓphetat quō circa finē duratiōis
huius tēpli deteriorād' erat ſtatus popu-
li ꝑ doctrinā legis nefandā,quæ in illis tē
pꝭ debebat oriri,& poſt deſtructionē
tēpli in ſcriptis redigi:& de hoc dicit: Et
cōuerſus ſum.ſ.ad videndū nouiſſima hu
ius tēpli. Et leuaui oculos meos rancꝫ re
ſpiciēs à lōgē. Et vidi imaginaria viſiōe.
Et ecce volumē:ꝑ qd' intelligit illud vo
lumen de q̄ ſupra dictū eſt,qd' vocaſ fal
ſe apud Hebręos lex ſecunda:Et qa nullā
habet autoritatē in ſcriptura ſacra, ideò
ſubdit:Volās.q.d.nullū habet fundamē
tū. Vel qa ī ſcriptura dęmones volucres
dicunt, vt in cap.viij. Luc.iō illud volu-

ce duæ mulieres egredientes,& ſpi-
ritus in alis earum. Et habebāt alas
quaſi alas †miluī,& leuauerūt am-
phorā inter terrā & cælum. Et dixi
ad angelum qui loquebatur in me:
Quo iſtę deferunt amphoram? Et
a dixit ad me: Vt ędificetur ei domus
a ¶Excuſatio dictium.
b in terra Sennāar, & ſtabiliatur &
a ¶Vt ibi æterna ſtatione quieſcat.
ponatur ibi ſuper bāſem ſuam.

mē dicit volare q̄ſi habēs motū dęmoniacū. Fuit em̄ hoc opus
nefandū ꝙ dæmones ſemel recuperatū, vt dictū fuit in prædicta
additiōe Iſa.xxxiij. Et qa hoc volumē prę̄t prę̄cepta decalogi i ve
ra lege Moſaica contenta addit alia ficta,aſſerens fuiſſe à deo data
Moyſi oretenus:& à Moyſe alīs ſucceſſoribꝰ,ideò dicit:Longitu
do eius.xx.cubitorū:& latitudo eius.x.cubitorū.ꝙ qd' intelligit
ꝙ licet in tota latitudine legis diuinę decē prædicta cōtinentꝰ prin
cipalia:tn̄ hoc volumen ſe extēdit vſq; ad decē alia:quia in q̄libet
præcepto dicit eſſe aliqd de lege ſcripta ꝑ Moyſen,& aliqd addi-
tū de lege oretenꝰ data:& ſecūdū hoc prę̄cepta dicunt eſſe duplia-
cata. Sequtur:Hęc eſt maledictio quæ egredietſup faciē oīs terræ.
Vocaſ em̄ hæc doctrina nefanda maledictio:qa vt dīr Iere.xl viij.
b.Maledictus q facit opus dn̄i fraudulēter. Cōſtat aūt ꝙ hui' vo
luminis ſeu doctrinę fabricatores opꝰ dn̄i,ſ.legē eiꝰ fraudulēter fa D
ciūt,fingētes prę̄cepta ſeu expoſitiōes præceptorū legis non ſicut
deꝰ prę̄ceperatiō ipſm opus dī maledictio. Quę egredietſup faciē
oīs terręꝫ hęc doctrina vbiq; terrarū infundit: vbi Iudæi ſunt
diſpſi. Qualiter aūt maledictio hæc defraudat diuinā legē oſten-
dit in duobꝰ dicēs:Quia oīs fur(ſicut ibi ſcriptū eſt)iudicabit.&c.
Ad qd' ſciēdū ꝙ licet furtū ſuit gñaſr ꝓhibitū inter præcepta de
calogi Exo.xxj. tn̄ in hac falſa doctrina cōtinet,ꝙ licitū eſt furari
à Paganis ſeu Gentilibꝰ:& ſic exponunt ꝓ bū iſtud Abacuk.ij.b.
vidit & diſſoluit Gētes. Similr licet piuriū ſit à deo ꝓhibitū inter
præcepta in decalogo vbi ſuprà & iterū Nu.xxx.de hoc amplius
dicitur: Vir cùm iurauerit iuramentū ad obligādū obligationē
ſuper animam ſuam,non irritabit verbū ſuū totū: ſed qd' egreſ
ſum fuerit ex ore ſuo faciet:tn̄ iſti falſi interpretatores dicunt, ꝙ
quicunq; vnus ſapiens vel tres idiotæ poſſunt abſoluere homi-
nem à voto vel iuramento,quod eſt manifeſtè contra diuinam le
gē. vnde q faceret ſecundū ſuam falſam interptationē cōmittēdo
furtū, eſſet dānatꝰ:& hoc eſt qd' dicitur:Quia omnis fur ſicut ibi
ſcriptū eſt.ſ.in volumine nefando prædicto,iudicabitur.i. dam-
nabitur. Similiter dicēdū eſt de periurio:& de hoc dicit:Et oīs iu
rans &c.Et ſequitur de damnatione furis & piuri prædictorū:E-
ducā illud dicit dn̄s.ſ.illud volumē:Et veniet ad domū furis &ad
domū iurātis &c.i.iſtud volumē erit cā deſtructiōis illorū q talia
fingūt & ſequūtur.vñ prout ipſi tradunt ſup illud verbū furis,&
Thren.ij.c.Sedebūt ad terrā ſeniores filiæ Siō,rota ordinatio ma
gna iudicū illiꝰ populi,qui dicunt Cāhedica,fuerunt interfecti à
Nabuch.tpe Sedechię,eō ꝙ abſoluerunt Sedechiā à iuramento,
quod iurauit ipſi Nabuch.de q̄ iuramēto hīt.iij. Regum.xxiij.
Similiter ꝓpter fraudes & vſuras q̄s cōmittūt cōtra Chriſtianos
& etiā Paganos,inter q̄s cōmorantur frequenter,occidūtur & de
uaſtanē in diuerſis regiōibꝰ:& de hoc dicit:Et cōſumet eū & ligna
eiꝰ & lapides. ¶Cōſequenter agit ꝓpheta ī ſcd'a viſiōe de ſcd'o ope
nefando.ſ. Thalmud,de quo dicit: Et egreſſus eſt angelꝰ & dixit:
Leua oculos tuos:quia(vt dictū eſt) ꝑ longū tēpus poſt compi-
lationē prędicti voluminis fuit Thalmud cōpoſitū. De q̄ ſubdit:
Hæc eſt amphora egrediēs,& vbi trāſlatio nīa habet,amphora,
in Hebræo hīt Ephi.eadē enim dictio ponit hīc & Exo.xvj. vbi
dicit:Gomor decima ps eſt Ephi:& ſic hęc amphora ſeu Ephi eſt
quædā menſura,& eſt ſenſus:quia Thalmud iſtud eſt expoſitio
voluminis ſupradicti,vt dictū eſt,& ſic eſt mēſura qua contenta
in illo volumine menſurātur,& ſequit:Hæc eſt oculus eorum in
vniuerſa terra. Et notandū,ꝙ vbi nos habemꝰ in hoc loco Ocu-
lus:ī Hebræo hīt quędā dictiō quę vno mō ſignificat idē qd' ocu
lus,& alio mō ſignificat idē qd' color: & alio modo ſignificat idē

Additio Zachariæ Cap. V. Additio

E qđ iniquitas. Et isto tertio mō intelligit scd'm. Lxx. interpretes. & sic est sēsus, ꝙ sicut angel⁹ dixerat ꝙ suprà dictū volumē erat male dictio, sic de ista amphora seu mēsura seu ephi, angel⁹ declarat ꝙ est quędā iniquitas sicut prīa: iō post pauca dicit: Hęc ē īpietas &c. & est qa hęc doctrīa Thalmudica cōtinet mīstas iniqtates iquātū ponit multa iura iniq̄ iter ꝓximos, & multo magis iter extraneos. Est etiā ipia erga deū & parētes, qđ ꝓpriè dicit ipietas, vt in scd'a scd'ę. q. cxj. ꝙ totū. De iniqtate iuriū Thalmudicorū, q̄ q̄si inumerabilia sunt, ponā q̄dā quę occurrūt ex quib⁹ pōt legēs de aliqs aliqđ estimare. Dicūt em̄ in libro q dicit Cāhedrin, vbi agit de testibus, ꝙ cū aliq testes testātur falsū cōtra ꝓximū, sic ꝙ si nō cōstaret de falsitate eorū corā iudice, ꝓxim⁹ occideretur ꝓ iusticiā, ꝙ tūc si ꝓximus fuerit occisus ꝓ falsa testimonia prædictorū, nō sunt occidēdi testes: sed si reperta fuerit falsitas eorum per iudices antę ꝙ occideret reus, tunc occidendi sunt testes falsi. Et hęc nituntur ꝓbare per lrām Deute. xix. d. vbi dicit: Si steterit testis mēdax cōtra hominē &c. & ifrā. Cūq; diligentissimè perscrutātes inuenerit falsū testē dixisse cōtra fratrē suū mēdaciū, reddēt ei sicut fratri suo facere cogitauit. Hęc lra: Ex qua arguūt, ꝙ reddendū est falso testi sicut facere cogitauit. Non aūt reddēdum est ei sicut fecit. & ideo si cogitauit tantū & nō fecit, dicūt ꝙ est occidēdus testis falsus: sed si nō solū cogitauit, sed etiā fecit sic ꝙ occisus fuit ille contra quē mēdaciū testatus: tūc non est occidēdus testis falsus. Ex quo potest lector cōsiderare quanta sit insania fabricantiū hanc doctrinam, q̄ asserunt maiorē pœnā deberi cogitāti aliqđ malū tm̄ seu loqnti, q̄ cogitāti, & loquēti: & explēti: cū tm̄ à fortiori possūt cōtrariū deducere: qa si cogitāri tātū & loquēti pœna talionis debetur: multo magis cogitanti loqnti & explenti, ꝑsertim cū in eodē loco scriptura de huiusmodi teste falso dicit: Nōmisereberis ei⁹ sed animā pro aīa, oculū ꝓ oculo &c. Ex quo patet manifestè, ꝙ si ꝙ falsum testimoniū proxim⁹ perdidit oculū, ꝙ falsus testis debet pati simliter. ¶ Item in libro Cāhedrin vbi de homicidijs agit determināt, ꝙ crimē homicidij debet diffiniri per certum numerū iudicū qui dicūtur Canhedrin, ꝙ si nō fuerint concordes in condemnādo vel liberādo reū, sicut contingit in multis causis inter
F iudices, ꝙ tūc stabitur iudicio majoris partis, sic ꝙ si maior pars condēnauerit reū, tūc reus est occidendus, & econtra. Dicūt tamē ibidē, ꝙ si omnes canhedrin, ſ. iudices ordinarij cōcorditer cōdēnauerint reū ad mortē, ꝙ in illocasu reus est liberādus. Ad quod arguunt de quodā textu friuolè sicut in prędcēti. Ex quo habet maxima insania prędictorū hoc Thalmud fabricantiū, q̄ maiorē autoritatē dant parti ꝙ toti, cōtra illud principiū indemōstrabile. ſ. ꝙ Totū sua ꝑte est maius. ¶ Item determinant in libro qui dicitur Babainecia, ꝙ si aliqs inuenit rem à ꝓximo suo ꝓditā in loco vbi rationabiliter ꝓsumendū est, ꝙ dñs illius rei desperat de recuperatione eius: vt puta cū perdit eā in loco in q̄ concurrit magna multitudo hoīm ſchmōi, ꝙ tūc inuēctor nō tenetur restituere rem inuentā dño suo, cū tamē litera generaliter mandat restitui res perditas diligenter: Deut. xxij. Etiā ex dictamine naturaMatt. 7. b. lis rationis, quæ dictat: Quod tibi non vis fieri, alteri facere noli: talis restitutio est facienda. ¶ Contra alienigenas etiam habent iura iniquissima: Determinant enim, ꝙ si corā aliquo iudice Hebręo Gentilis seu paganus cōtēdat in iudicio cū aliquo Iudęo, ꝙ tunc si iudex per aliquā legē Iudaicā posset Iudæum liberare seu ei fauere, qđ faciat dicēdo: Ista est lex nra. Si aūt hoc nō posset nisi ꝙ lege paganorū, tūc iudicet eū secūdū leges paganorū, dicendo: Hęc est lex vra. Si autem nec sic nec sic posset Iudæo fauere, dicūt ꝙ tūc Iudex debet quęrere cauillationes seu dilationes, taliter ꝙ nūq̄ sententiā ferat cōtra Iudęū in causis Gētilū. ¶ Itē qđ detentus est, determinant, ꝙ sicut bonū est, vt homo conterat caput serpentis quātūcumq; serpens sit pulcher: sic bonum est occidere Gentilem seu Paganū q̄tūcūq; bonus videat: hoc ius tamen non exequūtur ꝓpter timorē periculi. Quanta sit iniquitas huius iuris, satis notum est de se: & repugnat etiā manifestè iuri diuino. In decalogo enim homicidium ꝓhibetur simpliciter seu indifferenter, non excipiendo Gentiles nec Paganos. Item Gen. ix. a Quicū quę effuderit humanum sanguinē, fundetur sangnis eius: ad imaginem quippe dei factus est homo. Cōstat aūt quòd quilibet homo factus est ad imaginē dei, siue Hebræus siue Gētilis. ¶ De impietate verò huius doctrinæ erga diuinū honorē & reuerentiam, patet ex his quæ dicta fuerūt in additione supradicta scilicet Isaiæ xxxiij. vbi inter alia dictum fuit, ꝙ ipsi asserunt in libro qui dicitur Barahoth, alias Bamhor, ꝙ deus in certis temporibus dolens de destructione Ierusalem & dispersione ppli Israelitici, dicit: Væ mihi, quia destruxi ciuitatē, meā & combusi templū meū, & trās migrare feci filios meos inter natiōes: Qđ maximè insanum est. Væ enim miseriam significat, quę nullo modo attribuenda est deo, nec planè nec metaphoricè. Miseria enim nedum deo sed nec etiā beatis attribuitur. ¶ Erga parentes verò patet impietas eorum per hoc quod dicit Matth. xv. a. Munus quodcūq; ex me est proderit tibi &c. vbi Christus confutat Phariseos de inhonoratione parētum propter suas traditiones, vt ibidem in additione fuit sufficienter expositum. Ex quibus & alijs quàm plurimis quę valde difficile esset enarrare in huiusmodi doctrina contentis. de Pharisæis & Scribis, qui mendaciter eam finxerunt ꝓpriè verificatur illud Ieremiæ o. tauo. c. Quomodò dicitis sapientes sumus, & lex domini nobiscum est: Verè mendacium est operatus stylus mandax Scribarum. Et ad insinuandum causam suæ tantæ insaniæ subdit: Verbum domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Nam postquàm verbum domini. ſ. filium dei proiecerunt, in tantum caruerunt vera sapientia, ꝙ ad huiusmodi nefandam doctrinam in scriptis ponendam modo prædicto processerunt. ¶ Si autem obijciatur contra prædicta de hoc quòd dominus dicit Matth. vigesimotertio, a. Super cathedram Moysi sederunt Pharisęi & Scribę, quidquid dixerint vobis facite. Ex quo videtur ꝙ doctrina eorū sana erat: exquo erat opere adimplēda, dicendum, ꝙ illud verbum domini intelligitur de doctrina Mosaicæ legis in quātùm eam non excedebant nec mutabant per eorum traditiones: non autem de lege secunda per eos ficta, vt suprà dictum est. vnde notanter dixit. Super cathedrā Moysi, vt de signaret ꝙ loquitur de doctrina in lege Mosaica contenta. ¶ Sequitur in litera: Et ecce talentum plumbi portabit &c. vsque ibi: In os eius. Ad quod sciendum, quòd hæc doctrina Thalmudica à Pharisæis inuenta seu scripta non solùm in sententia habet magnos defectus, vt dictum est, sed etiam in modo tradendi: Et hoc dupliciter. Vno modo, quia valde obscurè & obfuscatè tradit, ea quæ ibi continentur. vnde quidam eorum de ipsa dicebat intelligēdum esse illud quod dicitur in Psa. cxlij. a. Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi. Secundò quia ratiōes & motiua sua vt plurimùm sunt inualida & infirma, prout habetur ex supradictis eorū argumentis. Et ideo ad ostēdēdū primū dicit propheta: Ecce talentum plumbi portabatur. Et infrà: Misit massam plumbeam in os eius. q. d. Sic obscurè & obfuscatè loquitur, ac si haberet magnum pondus plumbi in ore. Secundum aūt ostendit dicens, quòd mulier sedebat in medio amphoræ. Et infrà: Et proiecit eam in medio eius: per quod designat ꝙ eius rationes & motiua quę sunt media ex quibus deducuntur cōclusiones, sunt infirH ma & inualida, sicut mulier detēta & proiecta. ¶ Sequitur. Et leuaui oculos meos, & vidi, & ecce duę mulieres &c. Pro quo sciendum, ꝙ ꝑ istas duas mulieres intelligūtur prędictę duę expositiones quarū quęlibet dicit Thalmud, qđ intelligit ꝑ amphorā modo prędicto: Quę qdē mulieres dicūtur egredientes. ſ. de tēplo: qa ibi habuit primordiū hęc doctrina, vt dictū est. Dicitur aūt quòd habebāt alas quasi milui. Miluus aūt est auis fraudulenta: & rapax impotentiū auiū, quod pertinet ad hanc doctrinā, quę hoies imbecilles in potentia intellectiua fraudulenter decipit. Dicitur aūt quòd leuauerūt amphoram inter terrā & tęlū. Nā vt dicit in glo. Qui inter cælū & terram est, ima deserit & ad superna minimè pertingit. & sic doctrina Pharisaica per inanem glorā mentē eleuat, vt proximos quasi despiciēs deserat, nec tamē summa pertingere valet. Et sequitur in litera: Et dixit ad angelū: Quo iste deferūt amphoram? &c. vsq; in finē capli. Per qđ oīdit, ꝙ hęc Thalmudica & Pharisaica doctrina fuit stabilita in terra Babylonis quę est terra Sennaar, vbi tāq; super basem suā qescit. Thalmud cūlicet duplex sit, vt dictū est, Babylonicū tamē est principalē & maioris autoritatis tanq; ab omnibus Hebræis vniuersaliter approbatum, vt dictum est. ¶ Et notandū, ꝙ Iudęi qui sępe in suis scripturis prophetant nescientes, exponūt istud verbū: Ecce duæ mulieres, de duobus vicijs, quib⁹ Pharisæi erant maximè implicati, quorū vnum dicunt esse hypocrisim, aliud verò elationem seu superbiam mentis. De quibus quidem duobus vicijs cōfutabat eos Christus in Euangelio. De hypocrisi enim Matth. xxiij. b. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ &c. & sic in multis alijs locis. De elatione seu superbia mentis Lucæ. xviij. b. vbi dicitur: Duo homines ascenderunt in templū, vn⁹ Pharisæ⁹ &c. vbi Pharisæos increpat tanquā confidētes de sua iusticia, & alios spernentes: & sic notanter de elatione superba mentis: vnde ibidem concludit: Qui se exaltat humiliabitur.

REPLI. In c. v. Zacharię, vbi posuit, exponit adhuc visiōes ibi cōtētas sed'm intētionē glosę ordinarię. Burgēn. derelicta glos. quā cōtra posit, grādipēdere consueuit, mira imaginat de Thalmudicis li. de qb⁹ hīc facit lōgū tractatū: quę qa fidei fauent & traditiōes cōtra legē reprobāt, nō reijcio: sed solū ad ei⁹ obiectiōes cōtra Posi. veri⁹ cōtra glo. dico. Cū em̄ prīò arguit q nō vidēt cōgruè tradi sub figuris & ęnigmatib⁹ obscuris quę trās ierūt ī prēteritū. Dico ꝙ ī mīstis sacrę scripturę passib⁹ prēterita tra dunt obscurè

A dñtur obscurè sicut Moyses in Genñ. Nathan ꝓpheta præteritū peccatū Dauid sub methaphora diuitis & paupis & ouiculę tra-ctauit, vt patet. ij. Reg. xij. & in multis alijs locis. Et cū secūdò arguit ꝙ captiuitas Babylonica nō fuit facta in pœnā furti, de quo hīc dicitur in litera. Respōdeo ꝙ Isaias à principio suæ ꝓphetiæ dixit: Principes tui socij furum. & generaliter idololatrĺa furum dici potest, qa per ipsam subtrahitur deo sibi debitus cultus &c.

GLO. ORDI.

Cap. VI.

† suprà. a. b. Zach. ☞

ET conuersus sum &c. a ¶ Isti sunt &c. Notandū, quòd climata mūdi in scriptu-ris sanctis secūdū situm Ieruſa lem & templi appellantur. ¶ Quidam di cunt quatuor quadrigas, quatuor Euan-gelia, equos apostolos, quorum alij rufi martyrio, alij obscuri & nigri profundi-tate & cognitione mysterij, alij albi gra-tia virginali, alij varij & fortes, gratiam curationum & diuersarum virtutum ha bentes. Hæ quadrigę mittuntur in quatu or mundi cardines ad explendam dei vo luntatem, quibus dicitur ab angelo: Ite & perambulate terram, in cunctis terrę fi-nibus Euangelium seminate. Ecce qui e-gre. in ter. aqui. requieuisse dicitur ſpiri-tus domini vel angeli, quando in terra a-quilōis durissima Diaboli regna apostō-lica prędicatione subuersa sunt. b ¶ In qua erant equi nigri. Prima quadriga in qua equi rufi quid egerint, non dicit: Quando enim propheta hoc referebat, iam Babyloniorum regnum prę terierat, & totam Asiam Mœdi possidebant, sub quorum rege Dario anno eius secundo omnia visa sunt quę suprà exposuimus. Nigri ergo equi egrediebantur in terrā aquilonis ad euertendum, scilicet regnū Chaldęorum. c ¶ Et varij egres. Reges Macedonum sequuntur vestigia Mœdo rum: & sicuti Mœdi Chaldæos, ita Mace dones, Mœdos & Persas, & Chaldęos sibi subiugauerunt. d ¶ Ecce qui egre-diun &c. Tradunt Hebræi ꝙ albi eq. i.

☞ Alexander

† ālocovbi fecerunt. B

NICO. DELYR.

ET conuersus &c. Cap. VI. Hic ponitur successio quadru plicis regni, cui succedunt ser-uierunt Iudęi. i. regni Chaldę orum, Persarū, Grecorum & Romano-rū. Et diuiditur in duas partes, quia prio ponitur dicta successio, secūdò Iudæorū prosperatio, tū sub seruitute. secūda ibi: Et factum est. Prima in duas: quia primò ponitur regnorū conditio, secundò eorū dilatatio, ibi: In qua. Circa primū dicitur: b ¶ Vidi: visiōe imagi naria. c ¶ Et ecce. i. quatuor regna prędicta. d ¶ Egredientes. i. succedētes sibi in orbe scd'm dicta ꝓphetarū sctorum, q de ipis ꝓphetauerūt, vt patet hīc & Dañ. ij. & in plīb⁹ alijs locis. Et dicū tur isti ꝓpheteˌmōtes, ꝓpter altitudinē cōtēplatiōis, & ꝛrei ꝓpter stabilitatem ꝓrutis: & duo qa fuerūt de duob⁹ regnis. Aliq enim fuerūt de regno Iudę: & aliq de regno Isrl, vt patet in libris. Re. & Paral. f ¶ In qua. i. in regno Chaldęorū. g ¶ Equi rufi. In He-brēo habet Rubei: qa Chaldęi mltū sanguinē effuderūt, qa potisi mē de Iudęis ī obsidiōe Ierlm & ei⁹ captiōe. h ¶ In qua. i. regno Persarū & Mœdorū. i ¶ Equi. ꝓpē horrorē: quē incusserūt Per-sæ & Mœdi Iudęis tēpore Assueri, qui suadente Aman præcepit omnes Iudæos per totum regnum suum interfici. k ¶ In qua-driga tertia. id est in regno Græcorum. l ¶ Equi albi. qua prim⁹ rex Alexander magnus licet veniret cōtra Ierlm ad destrue-ndū eā: tamen versus fuit in mānsuetudinem, eo ꝙ summus sacer dos & alij sacerdotes ex reuelatione diuina exierūt obuiā sibi in pōtificalibus & sacerdotalibus indumētis: & descendens de equo deum cœli in sūmo pōtificē adorauit dicēs: ꝙ cūm adhuc esset in terra sua deus apparuit sibi in tali effigie, promittens ei victorias de regibus terrę, vt habetur in Scholastica historia. m ¶ Et in quadri. quar. i. in regno Romanorū. n ¶ Equi varij. quia ali-qui imperatores fuerunt Iudæis mansueti, vt Augustus & Tybe rius, & aliqui feroces, vt Gaius, Nero, & Vespasianus. o ¶ Et for. quia regnum Romanorum in sorti-tudinē excesit præcedentia regna. p ¶ Quid sunt hæc domine mi? &c. id est quid significant hæ quadrigę & e-quiſq ¶ Et ait ad me: visionem expo-nendo: r ¶ Isti sunt quatuor. uen. cæ. id est quatuor regna ad modum vētorū per terras discurrentia, vel quia orta fue-runt in quatuor partibus mundi, vnde oriuntur venti. s ¶ Vt stent in potesta-te & dominio temporibus sibi præfixis à deo, à quo est omnis potestas terrena. t ¶ In qua. Hīc consequenter oñdit vbi incœperunt bellare ad se dilatandū, tamē de quadriga prima in qua erāt equi rufi non fit hīc mentio. quia regnum Chaldę orum iam erat destructum per Cyrū & Darium. In qua erant equi nigri. i. Persæ & Mœdi, vt dictū est. v ¶ Egredie. ad ter. aqui. licet enim Chaldęa non esset in aquilonari parte respectu Mœdię & Per-sidis, vt in superioribꝰ dictū est, tū regnū Chaldæorū extendebatur vsq; ad partes aquilonares. vnde & ex illa parte collegit Nabuchodonosor exercitū ad veniendū contra Ieruſalem, vt dictum fuit Iere. j. & in illis partibus quæ sunt ꝓpinquę Mœ-dię & Persidi, incœperūt Persę & Mœdi ī pugnare regnum Chaldæorū. x ¶ Et al bi. i. Græci. y ¶ Egressi sunt post eos. quia Alexander magnus ibi debellauit Darium regem Persarū, & Porū regem Indorum. z ¶ Et varij. id est Romani. a ¶ Egressi sūt ad ter. au. ibi se dilatā-tes respectu situs Romæ. b ¶ Qui autē erant ro. isti sunt etiam Romani, qui suprà dicti sunt varij & fortes. c ¶ Exie runt & quære. &c. qua senon dilata-uerunt tantū ad vnam partem, sed ad omnes partes orbis, ideo sequit. d ¶ Et dixit. s. dominus à quo est omnis potꝰ. e ¶ Ite perambulate ter. ex omni pte subiugādo eam. f ¶ Ecce qui egredi-untur in. impugnando regē Chaldęorū.

c-† Requiescere

Moraliter. a ¶ Et cōuersus sum &c. Sequitur: c ¶ Ecce quatuor quadri. Per ꝙas mystice quatuor Euangelia de-signantur: & per equos Euangelij prędi-catores, qui dicuntur egredi de medio duorum montiū de. i. studio diligēti du-orum testamentorum. e ¶ Et mon. per quod significatur stabilitas & sonoritas vtriusquè testamenti. f ¶ In quadri. pri. equi ru. In Heb. habet rubei, per quos significatur prędicatores Euangelij tribus primi tiuæ ecclesię, q pro maiori pte fuerūt p martyrū suo sanguinē ru bricati. h ¶ In qua. per ꝙs significantur prædicatores Euangelij tanq malefici reputati, & sic in fama denigrati & in exilium de portati. k ¶ In qua. p ꝙs significātur prędicatores tpe pacis puri tate mētis & corpis dealbati. m ¶ In quadri. quar &c. per ꝙs significant doctores ecclesiastici varijs ſpiritusſcti donis dotati. Et de istis ꝙtuor modis subdit: r ¶ Isti sunt quat. sic nominati nō à vanitate, sed ab obediēdi velocitate. r ¶ In qua erāt eq. i. idololatriæ subditam. scd'm illud Iere. j. ca. Ab aquilone pādet oīe malū. Idololatria verò maximū malum. Et de istis dicit̄ sra. f ¶ Ecce qui egre. idololatria inde sublata. x ¶ Et albi &c. nam vbi idololatria remota est, pax est ibi reddita: & sic doctores castitate dealbati ibi pacifice habitauerūt. z ¶ Et ua. egres. &c. a ¶ Egressi sūt ad ter. au. ibi se dilatā-tes respectu situs Romæ. b ¶ Qui autē erant ro. ex. &c. sanctigratijs decorati. h ¶ Qui autem erant ro. ex. &c.

* Isti fuerūt

Diuisio

Cap. VI.

¶ Trāsit ad alīā visionē.

ET cōuersus sum, a

a ¶ Altius ad cælum.
b ¶ Cordis.

† & leuaui oculos meos, & uidi: & b c ecce quatuor qua drigę egredientes de medio duo, d

a ¶ Isti. ¶ Quos supra myrtea siue montes umbrosos, hic greos vocat.

rum montium: & mōntes, mon- e

a ¶ Erant. b ¶ Qui nulla vetustate possunt consumi.

tēs æreī. In quadriga prima equi f b g

a ¶ Cruenti & sanguinarij erant & Babylonica crude litate terribiles. b ¶ Regnum Mœdorum & Per-

rūfi, in quadriga secunda equi ni- h b i

farum quod egrediens per Assueri regis edictū mortē omniū Iudęorum tristi nuncio præferebat.

a ¶ Macedones sub quorum rege Antiocho Macha-bæorum victorias legimus.

gri, & in quadriga tertia equi al- k l

a ¶ Romani reges quorum alij clementes in Iudæos vt Iulius Cæsar. alij persecutores: vt Vespasianus.

bi: & in quadriga quarta equi uā m n

rij & fortes. Et respōdi & dixi ad o

a ¶ Quid significant.

angelum qui loquebatur in me: p

Quid sunt hæc domine mi? Et re q

spondit angelus, & ait ad me: Isti r

a ¶ Id est quatuor plagę mundi quę affluunt & pariē

sunt quatuor uēnti cæli, qui egre s

dominonihil enim hæc quatuor regna ab his dei fece

diuntur † ut stent coram domi- t

runt voluntate.

natore omnis terræ. In qua erant u

equi nigri egrediebantur in terrā v

aquilōis, & albi egressi sunt post x y

a ¶ Id est Romani fortes & robusti egressi sunt ad au-stralem plagam, & totā terrā celeri impetu vastauerūt.

eos, & uārii egressi sunt ad terrā z a

austri. Qui autē erant robustissi- b

mi exierunt, & quærebant ire & c

a ¶ Alias discedere, ¶ Angelus qui loquebatur in me.

discurrēre per omnem terram. Et d

clamat ad Romanum imperium.

a ¶ Vestris pedibus cuncta subiternite.

dixit: Ite & perāmbulate terram. e

Et perambulauerunt terram. Et

uocauit me, & locutus est ad f

me, dicens: Ecce qui egrediun-

C

D

Alexãder & Macedones, qui poſt Mœdos ſunt egreſſi in terrã aq-
E lonis. requieſcere fecerũt ſpiritũ prohetalẽ in terra aqlonis, eò q̃
cõtra Mœdos dei impleuerũt voluntatẽ: & in breui iperiũ Mœdo-
rũ & Perſarũ à Macedonibus ſit deletũ. Grãdis enim illorũ qui
premuntur conſolatio eſt ſi ſciant hoſtes ſuos citò eſſe perituros.

a ¶ Sume, munera quæ offerunt au-
rum & argentum. ¶ Oldai deprecatio
domini. Tobias bon⁹ domini. Idaia no-
tus domini. Pro Oldai poſtea ponetur
Helem. i. ſomnium: & in quarto loco ad
derur Hen, id eſt gratia. Captiuitas autẽ
Iudæorum. i. populi deum confitentis:
ſunt vicia & peccata. Qui verò pœnitẽt
reuertuntur in Ieruſalem. i. eccleſiam, ab
his in pœnitentia deum deprecantibus &
beneplacentibus deo, & notis. i. appro-
batis à deo, offertur aurum & argentũ,
de quibus fiunt coronæ in domo Ioſię.
qui dicitur ſaluatus, & eſt filius Sopho-
niæ. i. viſitationis domini, quia viſitat
à domino qui prius ęgrotauerat & ſal-
uatur. Hæc coronæ imponuntur Ieſu id
eſt Chriſto, qui in membris reuertẽtib⁹
coronatur, qui eſt filius Ioſedech, qui in
terpretatur dominus iuſticię: quia Chri
Matt. 16. d. ſtus reddit vnicuiq; iuxta opera ſua. Ipſi
dicitur: Ecce uir oriens nomen ei⁹.
Non Ieſum diuidimus nec duas perſo-
nas de vna facimus. Sed qui Ieſus dicit,
quia ſeruat, ipſe eſt oriens: quia in dieb⁹
Pſal. 71. b. eius orta eſt iuſticia. Sub hoc oriẽte ori-
etur multitudo credentium quę ędifica-
bit eccleſiam deo, & ipſe in ſingulis mẽ-
bris coronatus portabit gloriam illorũ
& ipe rex & põtifex ſedebit in throno, tã
regali quã pontificali, & cõſilium pacis
erit inter vtrũq; quia vtraq; gloria con
F ſentiet in domino Ieſu. Poſt coronatum
Chriſtum promittit corona etiam his q̃
ſomniant eum per ſpeculũ in ęnigmate,
& quibus bonus eſt dominus, qui noti
ſunt à deo & eius gratia repleti viſitãtur
ab eo, & qui prius in Babylõe gemebãt,
longè à Iudæa per ſingulos profectus ę-
dificabunt domũ dei, & omnes pari men
te cognoſcent q̃ deus miſerit prophetã
ad eos. b ¶ Et coronæ erunt. Hebræi
dicunt Ananiam Azariam & Miſaelẽ de
captiuitate reuertẽtes aurũ & argentum
in munera tẽpli, & coronas pontificis & ducis attuliſſe, & Hen quẽ ſuprà nõ dixe
rat. i. gratiã: Danielem. i. cũ munere ve-
niſſe, & ideo Helem pro Oldai poſitum
eſt, vt ex interpretatiõe noĩs qd̃ ſomniũ
dicitur, oñdatur Danielẽ in captiuitate
politũ, & tres pueros regalis ſomnij my
ſteria cognouiſſe. Ipſe enim Daniel &
tres pueri orauerũt dominum, & ita cõ-
ſecut⁹ eſt Daniel interpretationem ſom
nij. ¶ Coronę prius ipoſitę capitibus duorum noĩbus illorũ à q̃
bus oblatę ſunt conſecrabũtur in tẽplo dei in ſempiternã memo-
riam, & tunc de toto orbe Gẽtes quę ,peul poſitę ſunt venient &
ædificabunt in templo domini vnuſquiſq; ,p viribus ſuis.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Requieſcere &c. i. irã meã. Loquitur ẽm deus de ſeipo
ad modũ hois irati, cui⁹ ira qeſcit qñ punit. De⁹ autem puniuit
Chaldęos p̃ Perſas & Mœdos q̃ Balthaſar regẽ iterfeceẽt, & regnũ
eius occupauerũt, Dañ. v. b ¶ Et factũ. Hic cõſequẽter ponitur
Iudæorũ conſolatio de ædificatione tẽpli & honore ędificati. Cir
ca quod ſciendũ, q̃ aliqui Iudæi de Babylone venerãt apportan
tes munera aur & argẽti pro templi ædificatiõe & ei⁹ veneratio
ne, & in reuelatione diuina prȩceptũ eſt Zacharię, q̃ ex illo au-
ro & argẽto faceret coronas, & poneret eas in capite Ieſu pontifi
cis, ad denotandum profectum in ædificatione templi: & admi
niſtratione pontificalis officij, & q̃ poſtea illæ coronæ ſuſpende-
rentur in templo ædificato, in loco patenti ad templi decorem,
& offerentium memoriam. Ex his dictis patet litera paucis
excepit

tur in terram aquilonis, requieſcere a
fecerũt ſpiritum meũ in terra aqui-
lonis. Et factum eſt uerbũ domini b
a ¶ Ab illis qui de trãſmigratione redierunt. ſ. ab Oldai &
ad me dicens: Sume à tranſmigrã- a
ab alijs. a ¶ Deprecatio domini.
tione ab Oldai & a Tobia & ab Ie-
daia: & uenies tu in die illa, & intra
a ¶ Qui cuſtos & ædituus erat templi domini, & ibi co-
ronæ æternã ſtatione quieſcent.
bis domũ Iоſię filij Sophoniæ, qui
uenerũt de Babylone, & ſumes au-
a ¶ In domo Ioſiæ. b ¶ Non tnam ſed duas auri & argẽ
ti varietate diſtinctas.
rum & argentum, & fãcies coronas b c
¶ Vnam ex illis.
& ponesĩ capite Ieſu filij Ioſedech
ſacerdotis magni, & loqueris ad
eum dicens: Hæc dicit dominus ex-
a ¶ Id eſt Zorobabel qui ideo vocatur oriens, q̃ ex humi-
li & captiuo in ducem populi conſurget.
ercit uũ dicens: Ecce uir † oriens no d
a ¶ Multitudo fidelium.
mẽ eius. Et ſubter eũ † orietur, & ędi e
ficabit templũ domino, & ipſe ex-
a ¶ Poſt extructum templum.
truet templũ domino. Et ipſe põrta
a ¶ Alteram coronã. ¶ Per principis potẽtiam.
bit glõriam & ſedebit, & dominabi
a ¶ Sed & Ieſus filius Ioſedech ſedebit ſuper ſacerdo-
tur ſuper ſolio ſuo. Et erit ſacẽrdos
rali ſede. a ¶ Iunctis animis & conſilijs populum dei
gubernabit.
ſuper ſolio ſuo, & conſiliũ pacis f
b ¶ Qui de regia & Leuitica tribu deſcenderunt.
b erit inter illos dũos, & coronę erũt
a ¶ Pro Oldai Helem ponitur. ¶ Alias Heleti.
b ¶ Notus domini. c ¶ Gratia. ¶ Hic quar-
tum additur cum tria tantum poſuit.
Helẽ & Tobię & Idãię & Hẽ fi-
a ¶ Viſitatio domini. b ¶ Et hoc erit. ¶ In ſem-
lio Sõphoniæ memoriãle in tem-
plũ. a ¶ A deo per peccata.
plo domini. Et qui procul ſunt ue- g h
a ¶ Vbi habitat deus.
nient, & ędificabunt in tẽplõ dñi, & i k
a ¶ Tunc ex euentu rerum & proſperitate cognoſce-
tis, q̃ domino iubente omnia prędixi.
ſciẽtis. quia dñs exercituũ miſit me
¶ Hæc omnia erunt ſi prȩceptis domini obedieritis.
ad uos. Erit autẽ hoc, ſi auditu audi l
eritis uocem domini dei ueſtri.

exceptis, quæ diſcurrentur. d ¶ Ecce uir oriens nomen eius: G
Id eſt Ieſus pontifex in bono proficiens. e ¶ Et ſubter eũ orie-
tur. i. ſub eo ędificium tẽpli proſperabitur. f ¶ Et conſi. pa. erit
inter illos duos. i. inter Ieſum pontificem & Zorobabel ducẽ.
g ¶ Et qui procul ſunt. non ſolùm Iudæi ſed etiam Gẽtiles.
h ¶ Venient, in Ieruſalem ex deuotio
ne. i ¶ Et ędificabunt in templo do
mini: offerendo munera preciola ad tẽ
pli ędificationem neceſſaria, ſecũdũ qd̃
habetur. ij. Machabęorum. iij. Fiebat vt
& ipſi reges & principes locum ſummo
honore dignum ducerent, & templum
maximis muneribus illuſtrarent. k ¶ Et
ſcietis: per impletionem ,pphetiæ meę.
& ſic eſt verbum Zacharię. l ¶ Erit au
tem hoc ſi auditu audieritis uo. do.
Per hoc patet quòd hęc promiſsio debo
no futuro & aliæ cõſimiles frequẽter in
telliguntur in ſcriptura tali cõditione. ſ.
ſi illi quibus fiũt, in bono perſeuerẽt. Et
ſimiliſ cõminationes de malo pœnę ſi ,p
maneant in peccatis. Sciendum autẽ, q̃
vbi tranſlatio nẽa hîc habet: Ecce uir
oriens nomen eius. Tranſlatio Chal-
daica apud Hebrẽos autentica ſic habet:
Ecce vir Meſsias nomẽ eius: & ſic intelli
gitur ad literã de Ieſu Nazareno, qui ẽ
verè Meſsias in lege & pphetis ,promiſſus.
Qui dicitur hic oriens: quia ſecundũ dei † germen.
tatẽ æternaliter oriẽ à pẽ. Et ſubter eũ
orietur. quia tunc erat naſciturus ſecũ- † germina
dũ humanitatem tẽporaliter de matre. bit
Et ipſe ædificabit templũ domini. i. eccle H
ſiam de fidelibus ſuis tanq̃ de lapidibus
viuis. Et ipe ex. tem. Repetitio eſt eiuſ
dẽ ad maiorem aſſertionẽ. Et ipſe por.
in ſua reſurrectione. Et ſe. & do. &c.
in ſua aſcenſione ad dexterã dei patris,
vt dicitur Mar. vlt. d. Aſſumptus eſt in
cęlũ & ſedet à dextris dei. Et erit ſacer.
vnde dicitur de eo ad Heb. vij. d. Hic au
tem eò q̃ maneat in æternũ, ſempiternũ
habet ſacerdotium. Et conſilium pa-
cis erit inter &c. i. inter Iudæos & Gẽ
tiles: ex quibus facta eſt vna eccleſia ſub
vno paſtore Ieſu Chriſto. Cętera expo-
nantur ſicut prius. Nec mirandum, q̃
in principio huius partis loquitur ſcri-
ptura de Ieſu filio Ioſedech, qui fuit figu
ra re & nomine Ieſu Chriſti filij dei: quia
propter ſimilitudinem figuræ ad figura
tum ſacra ſcriptura frequẽter tranſit ſub
vno contextu de vno ad alterum, ſicut
dictum fuit Iſa. xiij. quòd ſcriptura lo-
quendo de rege Babylonis tranſit ad
loquendum de demone per eum figu-
rato: & ſiſr fit ſn pluribus alijs locis.

Moraliter

¶ Iſti fuerũt apoſtolici viri, de quib⁹ ſcri-
bitur Pſal. xviij. a. In omnem terrã ex.
ſo. eorum. b ¶ Et factum. Sume. Per viros hîc nominatos, q̃ ac
tulerunt aurum & argentũ in templo domini offerendum ſignifi
cãtur doctores eccleę q̃ offerunt in ea aurũ ſapientię ſcribẽdo, &
argentum eloquentiæ docendo in ſcholis & populis prædican-
do. c ¶ Et facies co. &c. Ex doctrina enim eorum facti ſunt, &
fient opa perfectiõis, quę coronę dicũtur, eò q̃ ,p figurã circula-
rem perfectio ſignificatur: & quia propter opera perfectionis co
ronæ cæleſtes redduntur: & totum hoc cedet ad honorem Ieſu
Chriſti pontificis ſummi & ad ædificationẽ eccleſię ſuæ ſanctæ.

¶ In cap. vj. vbi dicitur in poſtilla: Hîc ponitur ſucceſsio qua
druplicis regni.

ADDI. Hoc capitulum ſextũ ſecũdũ cõtinuationẽ ad prę
dicta videtur ſic exponendũ. Nam poſtquã pro-
pheta ſcripſerat de bono regimine ſecũdi tẽpli in ſuo principio,
& hoc in. iiij. ca. vbi dixit: Iſti ſũt duo filij oliuę &c. vt. 8. expoſitũ
eſt. & cõſequẽter i. v. ca. tractauit de doctrĩa Phariſaica ſeu Thal-
mudica neſada, ſub q̃ regimẽ ſecũdi tẽpli fuit poſt tp̃s Machab. vſq̃
in finẽ ĩ hoc. c. vj. agit de regimie ppli dei ,p verã Euãgelicã legem
quę diuulgata fuit ,ppe deſtructionẽ tẽpli & poſtea. de q̃ dicit. Et

c ¶ uerſus

A conuersus sum,& leuaui oculos meos.i. transiui ad aliā visionē altiorē,& ecce quatuor quadrigę scilicet q̄tuor Euangelia. Quorum equi alij rufi,scilicet martyric. Alij nigri.i.obscuri profunditate mysterij. Alij albi gratia virginali. Alij varij & forte,gatiā curationū & diuersarū virtutū habentes. Dicūtur autē istę quadrigę egredi de medio duorū montium.s.de medio duorū testamentorum. Qui mōtes ex firmitate & soliditate suę doctrinę ꝛrei dicuntur:& quia nulla vetustate cōsumi possunt. Et hi dicuntur quatuor venti,egredientes vt stent corā dñatore vniuersę terrę: quia ad quatuor partes mūdi prędicatio Euangelica discurrit,qa in omnem terrā exiuit sonus eorum &c. Sed robustissimus eorū dixit q̄ pambulauerūt terrā & requieuerunt seu requiescere fecerunt spiritū in terra aquilonis,p̄ qd' designat' q̄ sedes apostolica in q̄ residet plenitudo ecclesiastici roboris debebat quiescere.i.sedere Romæ quę est in terra aquilonis.s.respectu Ierusalē: vel qa licet in oēm terrā exiuit Euāgelica prędicatio:tñ in Europa quę est aglonaris respectu terrę habitabilis requiuit spūs dñi.s.ecclesiastica ptās quę p̄ spīm dñi exercef. Et notādū q̄ licet hęc expositio videatur esse allegorica,presuppositio tñ sc̄'m cōtinuationē ad p̄cedētia,q̄ in hoc ca. loquitur propheta de regimine ecclesiæ post destructionem templi,vt dictū est, litteralis debet censeri secundū regulas suprà in quęstione super prologum Genē. positas. C

Psal.18.a.

REPLICA. In capitulo sexto quatuor q̄drigas Burg. exponit de q̄tuor Euāgelijs: quæ & si promystica expositione sustineri potest,tamen secundum literam nō possunt reddi singula singulis. Nam non est ratio, quare vnum Euangelium habuerit equos rufos,aliud albos,aliud nigros, aliud varios:quia quamuis Euangelia sunt in stylo diuersa, est tamē vna omnium materia,vt patet per beatum Augu.de concordia Euangelistarum:& per beatum Grego.super Ezech. Et specialiter quadriga cum rubeis equis non dicitur processisse alijs procedētibus quasi per martyres equis rubeis significatos Euangelium nō sic,p̄speratū. Alię enim quadrigę cū suis equis ad diuersas mundi partes dicuntur in litera processisse:cūm tamen Euangelium & eius sonus in omnem terram per has & illas indifferenter exiuit. Vnde si expositio Burgen. accipitur vt mystica, non oportet figuram & figuratum per omnia concordare, vt dictum est suprà circa capitulum primum Hosee.

GLOS. ORDI.

☞ ET factū est. Ca. VII. Hebræi autumant Sarasar & Rogomelech & cæteros, qui cum eis erant, fuisse Persas & duces regis Darij timentes deum,qui audiētes tēplum esse cōstructum per legatos quęrebant à sacerdotibus & prophetis si secūdum priorem cōsuetudinem quinto mēse q̄ à Nabuch. Ierusalem subuersa est, adhuc duraret cā ieiunij & fletus: cūm iā esset restituta Ierusalem,an potius causa restitutiōis mutassent tristiciā in gaudium. Vt Persę timentes deū sicut cum flentibus Iudęis fleuerūt, ita cum gaudēntibus gaudeāt. Post quā autem scisitantium expleta est legatio, fit sermo dei ad Zachariam,imperās,vt loquatur ad vulgus & ad sacerdotes quid respondere debeant legatis. b ¶Nūqd nō sunt. Q. Cur tanta scrupulositate quęritis,quando debeatis ieiunare & plangere:cūm ego iam p̄ Isaiam & per alios prophetas māndaui oīm rpe ecē ieiunandū à malis, & studēdū in operib⁹ misericordię.

B

† separare, scil cibis

Isaię.58.a.

NI. DE LY. ☞ Iudicū

ET factū est. Ca. VII. Hic interponitur solutio cuiusdam dubij. & diuiditur in duas,quia primò quęstio proponitur: & secundò soluitur,ibi: Et factum est Circa primum sciēdum,q̄ post destructionē ciuitatis & templi tpe Sedechiæ,Iudæi posita ieiunauerunt annuatim illa die:& quia populus redierat de captiuitate,& tēplum erat prope cōsummationē, ideo Iudęi qui remāserant in Babylone miserūt nuncios in Ierusalem ad prophetas & sacerdotes,quęrēdo si deberent ab illo ieiunio cessare.& hoc est qd' dicit:a ¶Et fa. est.in cuius anno sexto tēplū fuit cōsummatū.b ¶In quarta.s.die mensis.ix.qui est Casleu,cui apud nos corrūdet Nouember:Et sic accipit hic non⁹ mēsis secūdū ordinē festorū,in quo ordine Marti⁹ est prim⁹: vt declaratū fuit diffusè Genē. vn̄.& Exo.xij.c ¶Et mise. de Babylone.d ¶Ad domum dei Sarasar. Iste principalis erat inter nūcios.e ¶Ad precandū faciē do. quia omni bono negocio p̄mittenda est oratio. f ¶Vt dicerent sacer.&c. qui debent respondere de lege & de alijs dubijs. g ¶Nunquid flēdum est mihi.i.populo Iudaico. h ¶In qn.me. licet enim ciuitas fuerit capta q̄rto mēse,tñ nō fuit cōbusta vsq; ad mensem quintū, vt dictū est supr̄.Iere.xxxix.& hīj.iij.Reg.vlt. i ¶Et factum est. Hic consequenter

Diuisio

Cap. VII.

a ET factum est in anno quarto a Darii regis, factū est uerbū b dñi ad Zachariam,in quarta b noni mensis, qui est Casleu.

a ¶..ad templū quod iam erat inchoatum.

Et miserunt ad domū dei Sa- c
rasar & Rogomelech,& uiri qui erāt cū † eis

a ¶Scisciterentur a sacerdotibus.

ad precandū faciem dñi,ut dicerent sacerdo- d
tibus domus domini exercituū & pphetis

a ¶Modo cā restituta est Ierusalem. ¶Propter memoriā destructiōis.

b ¶Qui appellatur Iulius.

loquentes:Nunquid flēndū est mihi in mēse

a ¶Fletus & ieiunij sanctificatio dicitur; quia per abstinentiam curati sanctificantur.

quinto,uel † sanctificāre me debeo sicut fe- e
ci iam multis annis? Et factum est uerbum f

a ¶Tu propheta ex persona mea.

domini exercituum ad me dicens: Loquēre

a ¶Qui terreno affectu ieiunat vel comedit.

ad omnem populū terræ,& ad Sacerdotes g

a ¶Abstinerent a cibis. b ¶Planctu exteriori amissa temporali lætitia. c ¶Quando capta Ierusalem.

dicens.Cū ieiunāretis & plāgerētis ī quintō h

a ¶Quando Godolias occisus est ab Ismahele.

b ¶Desolationis templi & subuersionis Ierusalem.

c ¶Nunquid proderat mihi q̄ ieiunabatis?

& septimō per hos septuaginta ānos,nūqd i
a ¶Econtrario si quando comedistis vel manducastis.

ieiuniū ieiunastis mihi? Et cū cōmedistis & k

a ¶Non mihi inq̄ enim his rebus placatur deus,sed bonis operibus,quia esca non commendat nos deo,sed p̄cepta faciamus.

b bibistis,nūquid nō uobis comedistis & uos l
a ¶Q. Non motu sententiam,quæ dixi adhuc stante Ierusalem, dibisme ipsis bibistis? Nunqd nō † sunt uerba m

eo post reædificatam.

quę locut⁹ est dñs in manu pphetarū priorū n
cū adhuc Ierusalē habitarē & esset † opulen

a ¶In montana regione.

ta,& ipsa & urbes in circuitu ei⁹,& ad austrū

cōsequēter quęstio ꝓposita soluit, in qua solutione sic proceditur:qa primò increpātur de modo ieiunandi p̄terito.secundò consolātur de bono futuro.ca.se.tertiò cōpletur quęstionis solutio,versus finem eiusdem ca.ibi: Et factum est. Prima in duas:quia primò ꝓpheta arguit modū indebitum ieiunādi.secundò inducit ad rectum modū viuendi ibi:Et factum est.Circa primū sciendū q̄ licet Iudæi in diebus ieiuniorū suorum abstinerent ab aliquibus cibis, nō tamen abstinebant à vicijs:ꝓpter qd' erant reprehensibiles,secūdū qd' diffusè oītur Isa.lviij.a.adeo ibidem dicitur:Nolite ieiunare sicut ad hanc diem:& hoc modo arguit eos propheta dicēs:k ¶Cum ieiuna.& plan.in quint.s. mēse ꝓ ciuitatis & templi destructione.l ¶Et septimo:pro interfectione Godoliæ, ad quam secuta est dispersio reliquiarum populi Iudæ. m ¶Per hos.lxx.annos.scilicet captiuitatis. n ¶Nunquid ieiu.ieiu.mihi est ad honorem meum ?q.d.nō: quia non abstinuistis à peccatis. o ¶Et come.& bi.lauté post ieiunium. p ¶Nunquid non vobis comedistis,& uobismet.id est ad vestrā voluntatem ? quasi diceret:Sic,& nihil pauperibus dedistis. q ¶Nunquid non sunt uerba quæ locutus est dominus?de modo ieiunādi indebito. r ¶In manu prophetarum priorū. sicut allegatū est de Isaia, q̄ suo tpe arguit ieiunantes malè.

D

† eo

† hæc

c ✠ Et factum est † quieta.

Moraliter. a ¶Et factum est &c. Sequitur: f ¶Vt dicerent. Moraliter

Per hoc ostenditur,q̄ illi q̄ sunt diuinę legis ignari recurrere debent ad prelatos & doctores ad quęrēdū in dubijs veritatē,& illi tenētur rūdere,Malach.ij.d. Labia sacerdotis custodiunt scientiam. i ¶Et factum est uerbum &c. Sequitur: Nunquid ieiunium ieiunastis mihi? q.d. Non. Et per hoc ostenditur quōd abstinentia à cibis nō est deo accepta,misi cum hoc sit abstinentia à vicijs,& ieiunium comitent opa pietatis. Ideo subditur. p ¶Nunquid .post ieiuniū vos lauté reficiēdo & nihil pauperibus conferendo.q ¶Nūqd nō sunt uerba quæ.q.d. Non:immo cōtrariū. vñ Isaię.lviij.a. Quare ieiunauimus & nō aspexisti? Et subditur ibidem ratio cū dicitur: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce, ad lites & ad contentiones ieiunastis, & percutitis pugno impie:ideo subditur de operibus iusticiæ & misericordiæ.

☞ Iudicium

☞ a ¶Iudicium verum iudi. Moyses.
E Sic magnum iudicabis vt puum, nec ac
Leuiti.19.c cipies psonā,& paupi nō misereberis in
iudicio,qa iudicium dei est. Hæc magis
volui,hæc quęsiui:hęc faciūt cōmēdabi
†Leu. 19.c le ieiuniū,quę nō facientes traditi estis ca
ptiuitati:Nō quæro ieiuniū desolatiōis
& mortis qnti & septimi mēsis. b ¶Et
noluerunt attendere. Possunt hæc
referri ad eos quī ecclesia nolūt audire
deum,sed cor aggrauāt,& ideo delinqn
tes in ecclesia ꝓnciunt de terra cōfessio
nis,& fit indignatio dei super eos,& di
sperſi sunt per oīa regna viciorū: & de
†opprime re: solata ē terra eorū. Vel aīa vł corp⁹ nō
hīs deum habitatorem,nec in se spm re
uertētē & terra q̄ndā desiderabilis,quæ
erat hospitiū trinitatis,versa est in deser
tum & habitationem draconū. c ¶Vt
adamātem,Adamas lapis fortissim⁹,
qui omnia metalla confringit,& à nul
lo cōfringitur:vnde idomabilis dicit.

GLOS. ORDI. Cap. VIII.

ET factum est ve. Israelitic⁹
ppls ī captiuitate cū Assyrijs
& Chaldęis fornicat⁹ est: sed
postq̄ ab amatorib⁹ suis illu
sus,& pristino decore nudat⁹ ē,memor
Hosee.2.b pristinæ fœlicitatis dicit:Reuertar ad vi
rū meum priorem,& ille suscipiēs in cō
F jugio dicit:e ¶Zelatus sum.Quantō
prius indignat⁹ fū,cp à mstis amatorib⁹
deturpata mactauerit thorū meū,tātō
amplius nunc zelo eā cp egit pœnitētiā,
& ædificauit tēplū in q̄ habitabo in me
dio eius. f ¶Reuersus sum.Per Sion
& Ierusalem accipiuntur animę fideliū:
speculantes deū,& videtes pacē,quibus
peccātibus irasci⁹ deus,tradēs eas capti
uitati,vt deū p mala sentiāt,quem p.p
spera & bona nō senserāt. Et cū ipsi pœ
nitentiā egerint,dns ad eos reuertet,& in quibus prius regnabāt mendacia vi
ciorū,habitabit Christus veritas,& vo
cabūtur mōs domus dñi. g ¶Adhuc
ha. Tanta erit ꝓsperitas oīm rerum, vt
nullo hoste remanente vterq; sexus vs
què ad vltimā q̄ueniat ętatē:& tremen
tes artus baculo regēte sustentent. Pla
teę Ierusalem.i.ecclię sunt virtutes in q̄
bus habitāt senes,nō ętate,sed q̄rū cani
Sap.4.b. sūt sensus:Hi habēt & baculos in mani
b⁹.i.correptionē dicētes discipulis suis:
Quid vultis? in virga veniam ad vos,
1.Cor.4.d. an in spū lenitatis? Et cū senibus habita
bunt anus,de quibus Paulus: Honora
1.Timo.5. viduas,quæ veræ viduę sūt.Implebitur
2. etiam ciuitas pueris & puellis ludenti
bus,quos Psalmista ad canendum do
Psa.148.b mino hortatur dicēs:Iuuenes & ỹ gines
senes cū iunioribus laudent nomē dñi.

Nico. de Lyra. ☞ Si videbit

✠ a ¶Et factum est. Hīc cōseqūnter
inducit pplm ad debitū viuēdi modū,
cū subdit:b ¶Iudicium verum,non
deserētes alicui cōtra iusticiā timore aut
fauore,c ¶Et misericordiam ⁊ cętum
ad mētis affectū, d ¶Et miserationes
cętum ad multiplicē effectū. e ¶Facite
cū psonis indigētibus cuiuscumquè
conditionis aut sexus. f ¶Vir fratri
suo.i.proximo suo.g ¶Non cogitet
in cor.suo. malum.Ex q̄ patet falsitas
Iosephi dicētis lib.antiq̄tatū.xij.cp co
gitatio nō est pctm̄, nisi ꝓcedat ad effe
ctum,h ¶Et no.attē.ad ỹba ꝓpheta
rū pa

& in campestribus habitare.Et fa
ctum est uerbū dñi ad Zachariam,
dicens:Hæc ait dominus exercituū,
a ¶Ne vobis improperetur.Vsq;quo iudicatis iniquitatē
dicens:† Iudiciū uerum iudicate, & b c
a ¶Posā iudicij veritatē sequatur clementia in cōiōes,ma
ximē in fratres, vel eiusdem sanguinis, vel eusdē fidei.
misericordiam & miserationes faci d e
te,unusquisq; cum fratre suo.Et† ui
a ¶Quorum cura a deo vobis committitur. b ¶Hunc
dūam,& pupillum,& adūenam & a
peregrinatio,hunc egestas humilem facit.
pauperē nolite † calumniari:& ma
a ¶Omnis homo frater,quia omnes ex vno patre.
b ¶Nedum faciat.
lū uir frātri suo nō cōgitet in corde f g
a ¶Cum hæc præceperā illi no attende. b ¶Ex habitu
corporis mei imperia recipientes.
suo.Et noluerunt attendere,& uer b h
a ¶Sicut aspis surda,& obturans aures suas.
¶Cordis.
terunt scapulā recedentes: & aures
a ¶Non dei. b ¶Onere. c ¶Deum præcipientē.
suas aggrauauerunt ne audirent,& a b
¶Ponte. ¶Quasi. ¶Durum lapidem.
cor suum posuerunt ut adamantē c
ne audirent legem:& uerba quę mi
sit dominus exercituū in spiritu suo
a ¶Isaię.Hosee,qui mundas habuerūt manus.
sancto per manū prophetārū prio
¶Ideo. ¶Pro magnis peccatis.
rum.Et facta est indignatio magna d
a ¶Cōpleta sunt verba domini par pari referētis, vt iu
à domino exercituum.Et fāctū est
cut illi ambulauerūt ad eum peruersi,& ipse ad eos peruer
sus in pœnam.
a ¶Dominus præmiando. b ¶Me.
sicut lōcutus sum,& sicut nō a b
¶Ad me. ¶Eos.
runt,sic clamabunt & nō audiam, c
¶Immo.
dicit dominus exercituū.Et disper k
a ¶Assyriorū,Moabitarū,Chaldęorū,Persarū & aliorū.
si eos per omnia regna quæ nesciūt,
a ¶Omnia Iudæa. b ¶A suis habitationibus.
¶Regnis.
& terrā desolata est† ab eis,eò cp nō l
esset transiens & reuertēs:& posue m
a ¶Quæ ad comparationē aliarum propter abundantiæ
multitudinē facte & melle manabat verterūt in solitudinē.
runt tērram desiderabilē in desertū.

Cap. VIII.

d a
ET factū est uerbum
domini exercituum
ad me,dicens. Hæc
dicit dns exercituū:
a ¶Affixi Iudęos qui me di
Zēlatus sum Sion o
misso idolo coluerunt. a ¶Quia magna peccata eorum.
b ¶Quia cū multis amatoribus prostituta maculauit tho
zelo magnō,& indignātiōe magna b
rum meum. a ¶Sed quia pœnituit.
zelatus sum eā.Hēc dicit dns exer p
¶Sed. a ¶In templo ædificato.
cituū: Reuersus sum ad Sion,& hā q r
bitabo in medio Ierusalem. Et uo
a ¶Quę ante erat vrbs mendacij.
cabitur Ierusalem ciuitās ueritatis,
a ¶In quo immolantur victimę & cerimōiārū ordo seruatur.
& mons dñi exercituū mōns sancti
ficatus. Hæc dicit dominus exerci s
tuum: Adhuc habitabunt senes & t
anus in plateis Ierusalem,& uiri u
baculus in manu eius præ multitu x
dine dierum.Et plateæ ciuitatis cō y
rū patres vīi q erāt in Ierusalē & regno G
Iudę ante destructionē Ierēm: sed magis
ꝓphetas ꝓsecuti sunt ad mortē.i ¶Et
facta est indig.ma.à.qui per Chald
os ciuitatem & tēplū destruxit, populū
partim occidēdo & partim captiuādo.
ideo sequit:k ¶Et dispersi eos p om
nia. per multa,vt p regna Assyriorum
Chaldęorū,Persarū & Macedorū.l ¶Et †Ezech.2.
terra de.i.ppł eorū demerita.m ¶Et Ierem.3.
po.i.Iudā,quę fuit desiderabilis pīb⁹
sanctis,nō tam ꝓpter eius fertilitatē,qa
terra AEgypti est fertilior,cū ꝓpter mū
di redēptorē,q in ea opat⁹ est salutem.
✠ b ¶Iudicium verum iudicate,&
misericordiam &c. Et patet litera.

NIC. DE LYR. Moraliter

ET factum est. Cap. VIII.
Hīc post ppli increparionē
ponit,ꝓpheta boni ꝓmissio
nē,vt bon⁹ Samaritan⁹ post
vinū mordicatiuū infundēs oleū lenitiu. Diuisio
uū. Et diuidit in duas ptes:qa prīò po
nit dicta,ꝓmissio scd̄ò.,ꝓmissionis cōfir
matio,ibi:Hæc dicit. Promissio ỹ ō ista
est de.ꝓspa habitatiōe ciuitatis Ierēm re
ædificatę. Prǫmittit tamē prętorita casti
gatio,cū dicit in ꝓsona dei:o ¶Zelat⁹
sum Sion:sicut vir vxorē,q acriter cor
ripit eā delinquentē. Et accipit hīc Sion
,ꝓpꝓso qui ibi conueniebat ad tēplū,& H
etiā ,p tēplo,quia ppłus castigat⁹ fuit ꝓ
captiuitatē,& templū incensum ,ꝓpter
populi maliciam.q ¶Reuersus sum
ad Sion.in dulcedine demūtę. r ¶Et
habitabo in medio Ierēm. quia post
reædificationē tēpli ibi viguit cult⁹ dei,
& etiā ibi erat multitudo ppłi:ō sequit
t ¶Adhuc habitābūt senes & an⁹
&c. Quia non interficientur in iuuētu
te sicut antea. Cætera patent in litera.

✠ Hæc dicit
Moraliter. n ¶Et factum est ver Moraliter
bum domini exercituū dicēs:Hæc
dicit domi.Sequitur ꝓ ¶Hæc dicit †post eos,
dominus exercituū:Reuersus sum ita quòd
ad Sion & ha. &c. Nominibus Sion
& Ierēm secm̄ sensum allegoricū signifi
cāt eccl̄a,vt frequēter dictū est sup̄,quæ
dupliciter pōt accipi. Vno mō p eccl̄a vni
uersali:& sic de⁹ nō recedet ab ea, Mat
thæi.vl.d. Ecce ego vobiscū sum oībus
dieb⁹ vsq; ad cōsūmationē seculi. Alio
mō ,p aliq̄ ꝑticulari eccl̄ia:& sic de⁹ di
cit recedere ab ea,qn̄ ꝓpł defectū hōi ꝓ
lati vicia multiplicant:Et ad eā reuertit,
qn̄ ꝓuidet ei de bono ꝓlato ꝑ cui⁹ sol
licitudinē refecant vicia,& ỹtutes refor
mātur.& tūc illa eccl̄ia dī ciuitas ỹta
tis,qa bon⁹ ꝓlat⁹ studet ibi stabilire tri
plicem veritatē.s.vitæ,iusticię & doctri
næ.s ¶Et mons.nam ibi debitē cele
brat officium diuinū. t ¶Adhuc ha.
&c.nā viri & mulieres morū maturita
tē hīnes habitāt in dioecesi illa. Et de tali
vera senectute dicit Sap.iiij.b. AEtas se
nectutis vita imaculata. v ¶Et uir ba.
Vir dicit à ỹtute,iō significati morib⁹
ỹtuosis:Baculus in manu significat pote
statem iudicādi:tales aūt iudices statuit
bon⁹ ꝓlat⁹ i sua dioecesi.x ¶Præ mu.
i.noticiarum diuinę legis & hūanę,quę
debent in bonis iudicibus esse. y ¶Et
plateæ ciuita.comple.id est iuuenis
bus tacturnis & modestis, Ecc.xxvij.b.
Adolescens loquere in causa tua vix.Iō
tales dicūtur infantes, quasi nō fantes.
✠ Et puellis

☞ a ¶Si videbitur. Cùm tẽpore persecutionis conciliabula Christianorum destruerentur, insulę exiliȝ fidelitū implerentur, diuini libri cremabantur: quis tunc crederet ecclesias cõstruendas ab ipsis qui eas destruxerunt? ¶Cũ reliquȝs populi, qui de captiuitate venerant tantã fœlicitatem prophetasset, videbatur incredibile. Contra quod propheta: Non sunt mea quæ rã. leo, nec mea voce vtor, dei sunt, ꝓmissa quæ repleo. b ¶Ecce ego sal. Quidam Iudæorũ dicunt hęc esse cõpleta sub Zorobabel & Neemia ædificato tẽplo, & muris ciuitatis extructis, & statu Iudaici ppli restituto à Machabęis & diuersis principib⁹ qui fuerũt ad Herodem regem Iudææ. Alij ad consummationẽ seculi referunt, & sub Christo quę frustra præstolantur explenda commemorant. ¶Possumus dicere hæc ex parte esse completa tempore Zorobabel, quãdo reducto populo sub figura futuri, deus habitauit in Ierusalem. Vnde appellatus est populus dei, & dominus appellatus est deus eorũ: non in mendacio & iniquitate, sed i veritate & iusticia. Et in ecclesia sub Christo maximè implentur, quando multi de oriente & occidente veniunt & accũbũt
Matt. 8. d. cũ Abrahã & Isaac & Iacob in regno cęlorum, & discedente vmbra
B veteris legis, veritas Euãgelij & iusticia Christi declaratur. c ¶Confortentur manus ve. Cùm Aggæus & Zacharias iam exhortati fuissent populum ad ædificãdum, nunc iam secundũ admonitiõem eorum extructo templo, hortãtur nũc iterũ & duces & pplm, vt exacti veritatem in his quæ pri⁹ audierant, nunc etiam accommodent fidem his quę modo promittuntur: nec timeãt imperum Mœdorum, nec insidias nationum per circũitũ impedire volentium: sed cõfortentur per os ꝓphetarum ex die quo iacta fũt fundamẽta tẽpli, vsquè ad diẽ quo superædificatũ est templum, & audiant quæ sequuntur, dicitur ecclesię: Confortẽtur ma. &c. per bona opa in qbus fiũdatur domus dei, quando iaciũtur fundamẽta fidei, & extruiẽ tẽplum qñ multitudo fidelium roboraf, & ita viuit, & templum dei esse meretur. Sed ante hãc ędificationẽ qdquid boni operis habere videbaní, vt hoies. i. rõnabiles, vt iumẽta. i. simplices, ide nullã mercedẽ apud deũ
Mich. 7. b. cõsequẽbanẽ: sed erãt in eis bella & discordiæ & tribulatio: frater fratrem supplãtabat, & inimici hois domestici eius: quia carebãt pace, quam
Ioh. 14. d. Christus vadẽs ad patrem reliquit apostolis. Quidquid boni operis facit, vel Iudęus vel hęreticus, vel Gentilis absquè fide Christi, sine mercede agit: sed recepta fide Christi, qui pro peccatis captiui tenebantur in mundo, & Babylonio igne vrebantur, iam habent fructum vineæ quæ dicit: Ego sum vitis vera. His dat terra
Ioh. 17. a. Psal. 125. a. fructum, vt qui in lachrymis seminauerunt, in gaudio metant, & cæli qui enarrant gloriam dei, dabant rorem diuini eloquij, & hæc omnia id est pacem & abundantiam terræ, habebunt reliquiæ populi, quas reliquit nobis dominus Sabaoth. d ¶Et erit si. eratis. Promittit quæ ventura erant post ædificationem templi, vt sicut prius inter Gentes erant in maledictione & sibilo, sic saluatæ & reuersæ in Iudæam, erunt in benedictione. ¶Tempore persecutionis, Christiani Gentib⁹ ꝓ circũitũ fũt in maledictũ & in exemplum, quia, offenderunt in deum suum sed postea reddita pace sunt in benedictiõe, quia deus miseretur Ierusalem. i. visioni pacis: & Iudæ, id est fidem domini confitentibus. Singuli etiã credentiũ qui propter vicia traduntur Sathanę, cũ egerint pœnitentiam, reuertentur in pristinum statum, & vi
C 2. Cor. 5. a. debunt pacem dei & confessionis suæ gloriam possidebunt.

☞ Sicut togi

a ¶In pace vrbium solet fieri, vt lasciua ætas ludibus & choris gaudia uitatis cõplebũtur infãtibus, & puellis lu- a
concelebrer. a ¶Gestu corporis mentis lætitiam indicantes.
dẽntibus in plateis eius. Hęc dicit dñs exer- b
a ¶Ab his qui vident vrbem penitus destructam.
b ¶Et quasi impossibile est quod spondeo.
cituũ. Si uidẽbitur difficile c in oculis reliquia
a ¶Pusillanimis. b ¶Quando ædificata est Ierusalem.
c ¶Qui ore meo promitto cui nihil impossibile.
rũ pôpuli huius in diẽb⁹ illis: nũquid in ôculis meis difficile erit, dicit dominus exercitu- d
um? Hæc dicit dñs exercituũ: Ecce ego sal- e
a ¶Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abrahã & Isaac & Iacob in regno cęlorum.
uabo populum meũ de terra oriẽtis, & de
a ¶Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat iniquitatem a Iacob.
terra occasus solis, & addũcam eos, & habi- f
¶Ecclesię.
tabunt in medio Ierusalem: & erunt mihi in
a ¶Obedientes. b ¶Erit vnus grex & vnus pastor.
c ¶Protegarem.
pôpulum, & ego erô eis in deũm in ueritate
& in iusticia. Hæc dicit dominus exercituũ: g
¶Ad cætera.
e Confortentur manus uestræ qui auditis in h
a ¶Quarto anno Darij, quarto die mensis, qui dicitur Casleu.
b ¶De promissione futurorum.
c ¶Qui cœperunt loqui a die quo fundari cœpit domus domini.
diẽbus his sermõnes istos per os prophẽta- i
¶Qui prophetauerunt vt tem. ædifi.
rum: in die qua fundata est domus domini
exercituum, ut templum ædificaretur. Si
a ¶Audire debetis quia. ¶Certe. b ¶Antęꝙ ædificaretur domus dei omnia labor vester irritus, & tam homines ꝙ iumenta in diuersa operiquidẽm antè dies illos merces hominum
bus cassis conatibus frustrabãtur, foris aduersarij, domi seditio, frater fratri insidiabatur: per hæc omnia pax rumpebatur. k
non erat, nec merces iumentorum erat, neqꝫ
introeunti & exeunti erat pax prę tribula- l
a ¶Omnes inter se hostili odio dissidebant.
tione: & dimisi omnes homines unumquẽ
a ¶Quia iam domus domini fundamenta sunt iacta & tẽplum ædificarã. l
que contra proximum suum. Nũc autem
a ¶Reuersis de captiuitate Babylonia.
nõ iuxta dies priores ego faciã reliquȝs po- m
puli huius, dicit dominus exercituum: sed se- n
a ¶Christus. b ¶Quæ prius sterilia. ¶Aristarcum & famẽ pristini temporis futura abundantia compensabit. c ¶Salutem humani generis.
men pacis erit. Vineã dabit fructũm suum, o
a ¶Quę prius auferebat.
& tẽrra dabit germen suum. Et cæli dabunt p q
a ¶Contra priorem aridinarẽ. ¶Irrigatione pluuiarum & rore nocturno omnia pullulabant. b ¶Pro adificatione.
rôrem suum, & pôssidere faciam reliquias
¶Quæ dixi.
populi huius uniuersa hæc. Et erit, sicut eras r
¶O duæ tribus.
tis maledictio in Gentibus domus Iuda &
¶Decem tribus.
domus Israel, sic saluabo uos, & eritis bñdi- s

Nicolaus de Lyra.

b ¶Hæc dí. Hîc consequẽter sequitur dictę promissionis confir Diuisio
matio. Et diuiditur in duas partes, quia primò confirmatur ratione, secundò exemplo, ibi: Hęc dicit: Ratio autem accipitur ex dei potẽtia, cui nihil est difficile: & hoc est qd̃ dicitur: ¶Si uidebitur. dí. ꝓpter paucitatem enim plebis tempore Zachariæ vilebatur hominibus, qꝫ de cętero Ierusalem non posset sufficienter populari: sed hoc non obstat potentię dei, ideo subditur: d ¶Nunquid in oculis meis. Et subditur modus populationis, cùm dicitur: e ¶Ecce ego sal. quia reędificata ciuitate & statu ei⁹ prosperante multi Iudęi de diuersis partibus mundi instictu dei venerũt ad habitandũ ibi. f ¶Hæc dicit. Hîc consequenter confirmatur exemplo ꝓ hoc qd̃ antequam resumeretur reędificatio tẽpli, populus erat in miserio statu: & opere resumpto cœpit meliorari, ideo dicitur: g ¶Cõfortentur manus. D
in templi opere. h ¶Qui audi. & cætera. ꝓ os prophetarum. scilicet Aggæi & Zachariæ ędificium templi exhortãtium. i ¶Si quidẽ ante illos merces hominum nõ erat & cætera. id est homines & iumenta laborabant quasi frustra: quia non cedebat eis ad lucrum. k ¶Neque introeunti. neque exeunti erat pax. propter insidias aduersariorum. l ¶Nunc autem. id est post operis resumptionem. m ¶Non iuxta dies priores. in quibus populus erat in miseria magna. n ¶Sed semen pacis erit. id est populus potent pacificè seminare & metere, & erit etiam abundantia fructuum, ideo subditur: Vinea dabit fructum suum & cætera. r ¶Et erit sicut eratis maledictio in Gentibus domus Iuda & domus Israel: quia quando Gentiles maledicebant alicui, dicebant: Sic tibi contingat. sicut miseris Iudæis. s ¶Sic saluabo. de malis. t ¶Et eritis benedicens. quia benedicens alicui dicet: Fiat tibi sicut Iudæis. Licet autem istud aliqualiter fuerit impletũ tẽ-
c ✠ pore

✠ a ¶Et puellis ludentibus in plateis. id est deum deuote laudantibus. De tali ludo dixit Dauid. ꝛ. Reg. vj. d. Viuit dominus, quia ludam ante dominum &c. l ¶Nunc autem &c. Sequitur: n ¶Sed semen pacis erit. scilicet interną, & fraternę: & postea supernę. o ¶Vinea dabit fructum suũ. id est ecclesia quantũm ad deum. p ¶Et terra dabit germen suũ. quantũm ad communem populum. q ¶Et cæli dabunt rorem suum & possidere faciam reliquias populi huius vniuersa hæc. id est doctores dabunt saluiferam doctrinam. r ¶Et erit, sicut eratis maledictio. scilicet tempore mali prælati. s ¶Sic saluabo vos, & eritis benedictio, scilicet tempore boni. Residuum huius capituli exponatur, sicut in expositione literali. Moraliter

Glos. ordi. Zacharię Cap. VIII. De Lyra

a ¶ Sicut cogitaui. Iratus. xij. tribubus tradidit captiuitati: conuersus ad misericordiam, reliquo Israel in captiuitate, benefacit Ierusalem & domui Iuda. ¶ Cogitaui ut benefaciam: vt igitur permaneat mea sententia: & non fiat irrita pollicitatio, facite hęc quæ præcipio. b ¶ Veritatem & iudicium. In iudicio prima est veritas & iustitia: deinde sequitur misericordia. hoc enim est iudicium pacis, vt iudex propositum habeat pacificare discordes. In præceptis quæ ad vitam ptinent, & sunt periticia: non debemus quærere allegoriam, ne iuxta Comicum quæramus nodum in scirpo. c ¶ Et factum est uerbum domini. Ad id quod suprà Saraſar & Rogomelech per legatos quæsierant vtrum in mense. v. &. vij. deberent ieiunare & plangere: an post ædificationem templi finire ieiunium, luctumq; deponere: mittis in medio positis quæ facere & spera re deberent: Tandem ex pśona domini respondet prophęta: Ieiunium quarti mensis Iudæi arbitrantur, id est Iulij esse die septimo & decima ejusdem mensis, quando Moyses de monte descēdēs tabulas legis fregit: & iuxta Ieremiam muri ciuitatis tunc primùm sunt rupti. In quinto. id est in Augusto propter exploratores terræ sanctæ orta est seditio in populo, & iussi sunt montem non ascendere: sed per quadraginta annos lōgis à terra sancta circūire dispendijs, vt exceptis duobus, Iosue & Caleb omnes in deserto morerentur. In hoc etiā mense prius Nabuchodonosor & postea Titus templum Ierosolymis destruxit, & vrbem Bethel cepit: ad quā confugerāt multa milia Iudæorum, Aratum etiam templum in ignominiam oppressæ Gētis à Tito Annio Ruso. In septimo, id ē Octobri, occisus est Godolias & tribus Iudæ, & Ierusalem reliquæ dissipatæ. Decimo id est Ianuario, Ezechiel in captiuitate positus, & ppłs captiuorum audiuit templum esse subuersum. v. mense. Hę sunt causę luctꝰ & ieiuniorum, quæ hactenus habuerunt: sed deus pollicet hos dies vertendos in gaudium, & solēnitates si pacē & vēritatē dilexerint. ¶ Ieiunium q̄rti & quinti, septimi & decimi vertet in solennitates in tantū vt ciuitates Iudęę quæ prius deserte frequēti habitatione celebrentur, & vna ciuitas pgat ad alterā & se mutuò cohortentur dicentes: Per septuaginta annos Ierusalem est oppłsa luctu & amaritudine: sed nūc pace reddita pgam⁹ Ierūm, & iuxta præceptū legis victimas immolemus. Et rūdet alia ciuitas: Vadam etiā. & tunc ppłi multi cōiuncti, & Gentes innumerabiles & fortes adorabūt dām. ¶ Misti cē tūc ieiunam⁹, qū auferē à nobis sponsus nec meremur ei⁹ pręsentiā: sed cū reuersus cogitat bñfacere, trisicia vertit in gaudiū, & fames pristina sermōis dei præsentia doctrinę eius & cælestis panis saturitate pensabatur. d ¶ Vsquequò. Quod secundum literam de Ierusalem & Zorobabel dicitur, ad Christum & ecclesiam refertur. ad quam de toto orbe ppli cōcurrunt, vt offerant in templo sacrificia deo, & tempore persecutiōis magri ecclesię, pmittunt credentibꝰ q̄ rursum ædificādę sint pochię, & pax reddēda & facies domini deprecāda. e ¶ In diebus illis. in ad vētu Christi decē viri q̄s regrit dñs in Sodoma, apprehendēt Christū in carne cupientes hærere eius vestigijs: quia deus est cum eo. Vel q̄cūq; de linguis & nationibus crediderint, apprehendent apostolos qui de Iudęis sunt, & dicent: Ibimus vobiscū, quia audiuimus per pphetas, q̄ Christus dei filius vobiscū est. Quōd in Isaia legitur: Septē mulieres apprehendent virum vnum: id est ecclesię Christum: in Zacharia q̄ decemviros idem

a ¶ Aduersarios rebellantes. b ¶ Promissione dei.

ctio. Nōlite timere: Confortēntur a ¶ Vt impleant opera quę cœperunt. ¶ Qui potest impleremānus uestræ, quia hæc dicit dñs re quę promittit. a ¶ Captiuitati traderem.
exercituum. Sicut cogitaui, ut affligerē uos, cū ad iracūdiam me, puocassent patres uestri dicit dñs, & nō ¶ Vt vel sic vos erudirem. ¶ In pręsenti tempore.
sū misertus: sic cōuersus cogitaui in diebus istis, ut benefaciā Ierusalem & domui Iuda. Nolite timere. Hæc a
sunt ergo uerba quę facietis. Loqui b
a ¶ Proximus omnis homo.
mini ueritatem unusquisq; cū prōximo suo. Veritatē & iudiciū pacis iu c
a ¶ Vbi sedebant ad iudicandū. b ¶ Qui sanctus est, nec
dicate in pōrtis uestris, & unusquis d
affligit amicum, nec contra eum malignitatem machinatur
que malū contra amicum suū ne co
in corde.
gitetis in cordibus uestris, & iuramentū mendax ne diligatis. Omnia
enim hæc sunt quę odi, dicit domi e
nus. Et factum est uerbum domini f
exercituū ad me, dicens: Hæc dicit
dominus exercituū: Ieiunium quar g
ti, & ieiunium quinti, & ieiunium
¶ Vertentur.
septimi, & ieiuniū decimi erit do k
mui Iudę in gaudium & in lætitiā
¶ Hoc tantum quærit deus.
& in solēnitates pręclaras. Veritatē l
tātùm & pacem diligite. Hæc dicit m
dominus exercituū. † Vsqquo ue a
¶ Vndię. ¶ Ecclesijs prius desolatis.
niant populi, & habitent in ciuitati o
bus multis, & uadant habitatores p
unus ad alterum, dicentes: Eamus
¶ Qui audit dicat veni. a ¶ Filium qui imago patris, qui videt me, videt & patrē. ¶ Bene operando.
& deprecemur faciē dñi, & quę q
ramus dominum exercituum. Va
¶ Prece, fide, opere. a ¶ Vt martyres.
dam etiam ego. Et uenient pōpuli
¶ Immolando.
multi & Gēntes robustę ad quęrē
a ¶ Non est locus veri sacrificij extra ecclesiam.
dum dominū exercituum in Ierusalem, & deprecandam faciem domini. Hæc dicit dominus exerci
¶ Hæc prædicta fient.
tuum: In diebus illis, in quibus r

Ieiunia Iudęi quot & quare obseruabant.

Isa. 4. a.

pore templi consummati, & ciuitatis reædificatę: tamen multò plectius impletum fuit tpe Christi & apostolorū. Cętera patent vsq; ibi: a ¶ Hæc sunt ergo uerba quæ facietis. Vbi concludit, q̄ pmissio dictorum bonorum implebitur in eis, si permaneant in iustitia. ideo subditur: b ¶ Loquimini ueritatem: sine dolo & deceptiōe. c ¶ Veritatē & iudicium pacis iudicate. sine personarū acceptiōe. d ¶ In portis uestris. In portis ēm ciuitatis sedebant antiquit⁹ iudices, vt omēs tam indigenę q̄ aduenę in pmptu possent eos inuenire. Cętera patent. e ¶ Et factum est. Hīc consequenter ponit impletio solutiōis de quęstione suprà posita. Et dividit in duas partes, quia primò ponitur solutionis cōpletio, scd'ò aductus Christi denūciatio. ibi: Hęc dicit. quia principalis intentio pphetarū est nunciare dies Messiæ, vt dicit Ra. Sa. infrà. c. a. & alij doctores Hebræi: ideo frequēter loquēdo de alijs interserūt de ptinentibus ad aduētū Christi. Circa primum sciendū, q̄ quæstio fuit mota de ieiunijs quarto mense & septio: & occasiōe huius fit mentio de alijs ieiunijs quę apud Iudæos fiebant per anni circulū, cū dicit: ¶ Ieiunium. s. mēsis, in quo capta fuit ciuitas Ierūm, vt patet. xiij. Re. vl. g ¶ Et ie. in quo templo & ciuitas Ierusalē fuerūt cōbusta. h ¶ Et ieiu. sep. in die expiationis: & ppter mortē Godolię, vt prędictū est. i ¶ Et ieiu. de. q. tūc Ezechiel & ppłs existēs i Babylonia audierūt rumores de subuersiōe Ierusalē & templi. k ¶ Erit domui Iudæa. vertet ad eorum pśperitatem & solatiū, si tū ieiunēt debitē. l. à vicijs abstinēdo, & opa iustitiæ faciēdo, iō sequit: l ¶ Veritatē tantum. iustē & pacificē cū proximo conuersando. m ¶ Hæc di. Hic consequenter denūciatur multiplicatio fidelium in aductu Christi, cū dīt in pśona dei: n ¶ Vsq; quo. cōtinuat sic cū præcedēti lra: Veritatem tantū & pa. iuste & pacifice cōuersando. Vsqquo ue. multi ad fidem Christi i lege & pphetis, pmisso. o ¶ Et habi. in ci. per orbem diffusis, sicut videm⁹ impletum per orbem vniuersum. p ¶ Et uadant ha. &c. se inuicem ex hortātes ad bona opera. q ¶ Vadam etiam ego, quia deus in humana natura assumpta venit in Ierusalem, vbi oblatus fuit in templo, vbi frequenter lorauit & prædicauit populum exhortando. r ¶ In diebus illis. in quibus & cætera. Et quia sunt. lxx. liguæ, quæ multiplicatæ per decem faciunt septingentos, & iterum in pallijs Iudæorum erant quatuor fimbriæ per quatuor angulos. Septigenti verò ducti per quatermarium faciunt duo milia octingentos. Et dicit hīc Rab. Sa. quòd tot Gentiles de omnibus linguis sequentur quemlibet Iudæum conuersi ad Iudaismum: Et quia hoc non fuit impletum, à reditu captiuitatis Babylonicæ vsquè ad tempus istud secundū ipsum, ideo cogitur hoc reducere ad temp⁹ futurū, in q dicit Messias

G Matthæ.

H † Adhoc tempus, q̄ venit populi & habitatores vrbiū magnarū & habitatores

A a ¶Decē homines.i.ecclesię,quæ cōparātur virginibus, quia quinariū numerū duplicāt,& sunt sanctę corpore & spiritu. qui Matt.25.b etiā in presenti bene regit sensus corporis,duplicato nūero accipiet in futuro decē ciuitates.

GLOS. ORDI. Cap. IX.

ONus verbi domini. Lxx. assumptio. Omnis hęc visio,siue pōdus & onus verbi dei, ptinet ad vocationē Gentiū & extructionē ecclesię: Et est ordo ȳ borum: Hoc on⁹ verbi dñi,est in terra Adrach. Ad acutum. Nota. Rach.molle. Notat ergo verbū domini,austerū nō credētibus: Molle & Clemēs iustis de Iudęa assumptis. Quidam Adrach. ad Iudæos exęcatos, Damascum ad Gentes assūptas referūt. Super Adrach ergo on⁹ est austeritatis,in Damasco demēs,reges dñi. Quia quę aū cōuersionē bibēs sanguinē interpretat, iā cōuersa a dpœnitētiā reges dñi dicit. Ideo aūt de vt rocę pplo cōstruet tēplū quia dñi est,quęcunq; de Gētibus,vel de Iudęis respicit deum & credit in eum.

c ¶Quia dñs &c. Lxx. Quia dñs respicit hoies & oēs tribus Isrł: qui dñs,& †ad dominum respiciet fidē Gentiū,& pfidiā Iudęorū absq; personarū acceptione respicit:illi sententię pōdus iponēs in credētiū fide quiescēs.

d ¶Emath quoq;. Emath ipsa est eadē quæ Antiochia,ciuitas Syrię. Vt impleat hoc. Adorabūt eū filię Tyri in muneribus. Et mulier Chananęa à finibus Tyri & Sidonis egressa est occurrēs domino. Iudęi dicūt oēs pplos hīc noīatos magno regi suo Christo quē expectāt seruituros,ita vt null⁹ audeat eleuare manū contra,oībus in circūitu pacatis. e ¶Assumpserūt q;ppe. Intantū, vt sophismatib⁹ & dialecticis argumētationib⁹ resisterēt verbis veri pacifici Christi:& argētū.i. nitorē eloquētię,& B aurū.i.sensuū calliditatē (quę cōparant †cōperit. pulueri & luto cōculcato) congregauit vt regnū idololatrię qđ munierat firmiter possideret. Sed nihil cōtra veritatē possūt: q.a: Ecce dominus possidebat eā,euertēs oēm altitudinē erigentem se cōtra sciētiā dei,& in amarissimo mari hui⁹ sęculi peutiet,vt nihil pristinę sapien †spuri⁹ alię tię & tumoris in ea remaneat: sed excoquet & mūdabit igne quē dominus venit mittere in terrā. f ¶Vi debit Ascalon & timebit,& Gaza & dolebit &c. Ascalon Luca.f. quæ pri⁹ erat ignis ignobilis,& vsq; ad mensurā & pōdus pctōrū

☞ excreuerat:

Nicolaus de Lyra.

dicit Messiā futurū: sed qđ dicit iplēdū,iā ipletū ē à tpe apl̄orū q fuerūt Iudęi natiōe,q.a ad prędicationē eorū i sortib⁹ suis nō solū de Gētilib⁹ adhęsērūt vni apl̄o duo milia octingēti. sed etiā mīto plēs ad fidē Christi cōuersi. dē tū hīc.a ¶Appre. Quia denari⁹ est prim⁹ limes nūerorū,vt hī.iij. physi.& sequntes nūeri sūt replicatiōes denarij,vt.xx.bis decē.xxx.ter decē:& sic consequnt: & iō p denariū notat mīt̄itudo adhęrētiū apl̄is ad seqndū Christū. b ¶Ex oī. Propt̄ hoc donū linguarū in die Pētecostes fuit datū apostolis,vt fidem Christi prędicare possent in omnibus linguis.

NIC. DE LYRA.

Caput. IX.

Diuisio

ONus ver. Positę positę sūt pphetię respicētes tps Ierusalē reędificatę sub dñatu Persarū,hīc ponūt pphetię ad idē sub tpe regni Grecorū:& diuidit i duas ptes, q.a prīo nūciat cōsolatio Iudæis ex aduersariorū deiectiōe. Iterō,ex Christi missiōe,ibi: Exulta satis. Tertiō,ex bonorū multiplicatiōe seq.ca. Primā ȳ ō ptē expōit Ra. Sa. de subiectiōe terrarū & ciuitatū quę nomināt hīc tpe Messię,quē expectant Iudæi vēturū: sed q.a iā hoc trāsiit in præteritū,ideo alij exponūt de victoriis Machabæorū. Sed q.a victorię eorū nō vident alīqliter trāsę extēdisse,vt līa sonat,ideo alij exponūt & melius vt credo de victoriis Alexādri magni,q fuit prim⁹ rex in monarchia Grecorū: & destruxit monarchiā Persarū & Mœdorū: igit̄ scđm hāc sniam

exponē

exponit sic līa. Onus ver.i.pphetia de malo pœnæ superuenturo terris infrà nominatis,& deficiente earū potestatē, sicut onus graue deiicit hominis portantis virtutē. d ¶In terra Adrach. Id est Syrię. e ¶Et Damasci requiei eius. Quia Damascus erat caput Syrię,vt habet Isa.vij.& ideo in ipsa quiescebat Syria sicut in metropoli & fortiori ciuitate. f ¶Quia dominus & oculus homi. Id est quia dñs pręuidet & disponit omnia super homines ventura.& potissimè respicit populū Israel inçptū assumpturus erat humanā naturā de eo. Hoc aūt hīc introducit ad significandū, q.a tribulationes hīc nunciatæ super terras istas venturæ per Alexandrum magnum,venerūt propter mala quæ fecerunt populo Iudæorū, saltem pro parte. g ¶Emath quoq;. Nomē est ciuitatis Syriæ prope terminos Iudææ. h ¶Et Tyrus & Sidonis. Similiter vt pater ex.ij.Reg. k ¶Assumpserunt.s. terrenam. ideo subdit: l ¶Et ædificauit. Ty. Vt non timeret hominem. m ¶Et coacernauit. Id est in magna valde abundantia: & hoc ex mercibus quæ afferebantur ibi p mare ex terris diuersarum Gētium, vt habetur Ezech.xxvij. Sed quia sapientia terrena non valet contra dominū, ideo subditur: n ¶Ecce do. Per Alexādrū o ¶Et percutiet. Tyrus em̄ erat vndiq; mari circunclusa: sed Alexāder magnus,lignis & lapidibus & terra impositis contiguauit eam propinquo littori, & sic cepit eā & combussit. p ¶Videbit Ascalon. Istæ enim ciuitates Philisthinorum erant sitæ super mare Mediterraneū & propinquæ Tyro & ei confœderatæ:& ideo videntes destructionē eius timuerunt destructionem propriā. ideo subditur: s ¶Quoniam confusa est spes eius. Quam habebat in fortitudine & auxilio Tyri. t ¶Et se.se.in Azo. &c. Quæ est ciuitas Philisthinorum. Et dicitur hīc separator Alexander, qui bona terræ separauit & diuisit suis bellatoribus: In Hebræo habetur: Et sedebit spur⁹ in Azoto:& hoc conuenit Alexandro qui fuit natus de adulterio. Nectanebus enim per illusiones magicas sub speciæ Ammonis dei Libiæ cognouit matrem Alexandri,& eum genuit, vt habetur in historia Alexandri

c-†Et auferam

Moraliter. c ¶Onus verbi domini. Secūdum sensum literalem hīc describit destructio trium ciuitatū in Syria, per Alexandrum magnū, per quem significat deus ratione regiæ maiestatis & liberalitatis: quia sicut dicit Iaco.j.a. Ipse dat omnibus affluenter & non improperat.& Apocalip.xix.c. dicit, qp est rex regum & dominus dominātiū. Et sicut Alexander pugnauit contra Syriā, sic deus contra superbiā. Sic ergo dicitur: Onus verbi do. id est pōdus punitionis eius. d ¶In terra Adrach.i.in Syria, quæ sublimis interpretatur. iō superbiā significat, quæ semper tendere facit ad sublimiora q̄ debeat. e ¶Et Damasci. quæ interpretatur bibēs sanguinē: qđ etiā cōperit superbiæ quia facit sanguinem inferiorum bibere. g ¶Emath. Quæ interpretatur indignans quæ proprietas est superbiæ. h ¶Et Tyrus Quæ interpretatur angustia. Superbus enim angustiatur de hoc q; non potest attingere excellentiam maiorum. i ¶Et Sidon. Quæ venatio interpretatur. nam excellentiam maiorum attingere inquantū potest conatur. p ¶Videbit Ascalon. Quæ interpretatur ignobilis. superbia verō omnem destruit nobilitatem. Vnde versus: Si tibi copia, si sapiētia formaq; detur, Destruit omnia sola superbia si comitetur. q ¶Et Gaza. Quæ interpretatur fortitudo. Superbus enim fortiorem se æstimat, q̄ sit in veritate. r ¶Et Acharon &c. Versus Quæ interpretatur turbans populum, quod facit superbia. Prouerb.xiij.b. Inter superbos semper iurgia sunt. t ¶Et sedebit &c. in Azo. Quæ interpretatur incendium. & hoc competit superbiæ quæ semper accendit animum superbi, per iram & inuidiam: & ipsum finaliter inducit in gehennæ flammam. Istas su-

☞ excreuerat,& Gaza quæ sortis & indomabilis ,imperiū sibi omniū ,pmittebat,& Accarquę ꝙsterilis & absq; lege videbūt percussas Emath& alias ciuitates prędictas,& dolebūt,& terrebūt agētes pœnitētiā,qa spes eorū destruetur:& nō erit rex in Gaza,& Ascalō habitatores nō habebit.& sedebit separator.i.dominus qui se-

Luc.12.f parat grana à paleis in Azoto,vbi ignis quē domin⁹ mittit in terrā, generat baptizatos in spūsctō,vbi est etiā fratruelis & patruus,quē i Cātico spōsa desiderat: Vbi est etiā ignis mīmillę. Vñ apls:

1.Cor.3.a Lac vobis po.de.nō escā. His expletis. ¶Disperdā su.Philistīm cadentes poculo,q inebriati erāt calice Babylōis:sed in aduētu Christi deposita supbia humilem Iesum sequent,de quorū ore auferet sanguis,i.verba blasphemię,& abominationes.i.cultura idolorū,& esus idololaticorū de medio dentiū:Et his ablatis ipse ppūs Philistīm relinquet domio, vt repudiatis Iudæis,ipse sit dux in Iuda.i. in populo confitēte,& Accaron quōdā sterilis,& eradicata erit sicut Iebusęus.i. Ierusalem.Eadem ciuitas tribus nominibus dicitur:a ¶Et cir.inquit,domum

†Isa.26.b Matt.21.a meam.id est ecclesiam munia per hos q militāt mihi variis ministerijs,& ad meū

†humilis imperium huc illucq; discurrūt,vel munia auxilio angelorū.b ¶Et nō transu.eos ul.i.q soras seducit,& victos tra-

†asinum hit in captiuitatem.c ¶Quia nunc vi id est per pphetas & sanctos vidi Gentium aduocationē:& ecclesię securitatem.d ¶Exulta satis.Hoc impletū est quādo exierūt Christo obuiā cum ramis palmarū clamādo:Bñdict⁹ qui venit in no-

Mat.21.a F domini osan.in excel. Sion & Ierusalem eadē ciuitas,qa Siō arx est in Ierusalem.e ¶Et disper.Iuxta literā ,pmittit de⁹ pater,q nō erūt prelia, oībus in Christi natiuitate pacatis.f ¶Ephraim, fructificatio:& signat multitudinē hęreticorū,

Psal.77.b de qbus dicit:Filij Ephraim intē. & mittē,ar.cō.fuit in di.De his etiam dicit: Hi ī

Ibi.19.b curribus,& hi in equis,n.a.in n. dei nostri.Sed equus eorum fallax.ideo dispergitur de Ierusalē,& vocatur ad pœnitē

Ibi.31.d tiam per dicentes:Nolite fieri sicut equ⁹ & mulus,Hoc non est extenuandum per

Ibi.31.c allegoriam,sed credendum est verē esse completum,iuxta illud: Postula à me,& dabo tibi Gē.hæ.t.& p.t.ter.t.g ¶Tu verò.Postq; pater nunciauit Sion & Ierusalē de aduentu Christi,ꝙ mitis & potēs eēt aduēturꝰ,facit apostrophā ad ipm Christū,de q ē vaticiniū ¶Iudæi ita dicūt: O Christe quē expectam⁹ vēturū,q regnatur⁹

Psal.2.b es in oī terra in sang.test.tui,hostiarum scilicet quæ ex præcepto legis præcipiebantur offerri,in qua lege testabaris bona danda filijs tuis,emissū Israel populū tuum de lacu captiuitatis Chaldęorum,in quib⁹ nulla misericordia.Propterea ò Israelitę qui vincti eratis,& sperabatis in dño,reuertimini ad munitissimā Ierusalem,quoniā hodie habetis dñm pollicentē vobis,ꝙ pro breui in iuria captiuitatis,omnia duplicia recipiatis. Quoniam extēdam mihi Iudam:hoc ad Machabæorum tempora referunt,qui vicerunt Macedones,& templum sordidatum idololatria post tres annos & dimidium mundauerunt.Quasi arcum impleui Ephraim,eos hīc significari putant,qui de decem tribubus quę dicunt Israel venerunt sub Ezechia,quibus etiam Iosias regnasse memorat .

Matt.27.f ¶In resurrectione Christi,iusti qui pro peccato Adę vincti

Genē.37.e in inferno tenebant resurrexerūt & apparuerūt in Ierusalē multis.In signū hui⁹ laci Ioseph à fratribus missus est in lacum, vbi

Dañ.6.e non erat aqua, Daniel à Chaldæis ,Ieremias à Iudęis, Banaias

Iere.30.b ☞ quoq; tempore

Nicolaus de Lyra.

superbiam Philisthinorū. Et auferam sanguinem eius de ore eius, & abominationes eius de medio dentium eius.Et relinquetur etiam ipse deo nostro,& erit quasi dux ī Iuda, ¶Concutcara.

& Accaron quasi Iebusęus.Et† circūdabo domū meā ex his qui militant mihi eūtes & reuertētes, & nō transibit sup eos ultrà exactor,quia a ¶Quia per meam operationē mala illa sanctia te cessatura fixulta.

nunc uidi in oculis meis. Exūlta satis filia Sion,iubila filia Ierusalem. a ¶Omnium prophetarum vaticinia repromissa. b ¶Dominus iustus & iusticias dilexit æquitatem vi.

†Eccè rex tuus ueniet tibi iūstus,& vul.eius.a ¶Iesus. b ¶Cum diues esset.

saluatōr,ipse†pauper & ascendens a ¶Populum circūcisionis iugo legis pressum.

sup †āsinā,& sup pūllū filiū asinę. b ¶Populum Gētium nulla lege gubernatum , sed in prępcipitia Idolatrię,etiam sed modo seditione domini rectos grediis facientem.

Et disperdā quadrigā ex Ephraim, a ¶Vt non mittantur ignita iacula ad percutiēda corda voluptuosorum.

& equū de Ierusalem, & dissipābitur arcus belli.Et lōquetur pācem Gentibus , & potestas eius à mari usq; ad mare , & à flūmine usq; ad fines terræ. Tu †uerò in sanguine a ¶Filius b ¶Pacē do vobis,pacem relinquo vobis. a ¶Alias fluminibus. ¶O Christe fili.

testāmenti tui †emisisti uinctos tuos de lacu in quo non est aqua. a ¶Passionis tuę eos qui tenebantur vincti in carcere bus inferni,in quo non est vita refrigerans misericordia.quam diues quęrebat,liberalis tua misericordia.

Reuertimini ad munitionem, a ¶Ergo. ¶Rursus dirigitur sermo ad eos qui vincti erant.& Christi misericordia liberandi. ¶Qui nunc tenemini terribili inferno,qui in aduentu Christi spe rutis solutionem peccatorum.Conuertimini.id est habitationem paradisi,vt pro breui tribulatione eterna recipiatis præmia.

qua. Cōuertimini ad munitionem multitudinem Gentium:Sed erroneæ dicit futurum, quod iam est præteritū per prędicationē apostolorū.ideo subdit:c ¶Et loquetur pa.quę conuersę sunt,nō violentia sed persuasione pacifica. v ¶Et ptās eius.quia in oībus gtibus orbis sunt aliqui fideles Christum cōfitentes:& Matt.vlti.d.dicit:Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra.x ¶Tu uero. ò Christe:Et mutat modus loquēdi de tertia psona ad secundā.y ¶In sanguine.i. in virtute sanguinis tui in cruce effusi. z ¶Testamēti tui.quia sanguis ille est confirmatio noui testa.Mat.xvj.a ¶Emisisti vitu.&c.Id est patres in inferni limbo detentos eduxisti.b ¶Conuertimini.Hic cōsequēter inducunt ppli ad fidē Christi.Aliqui tñ exponunt residuū hui⁹ cap.de Iudęis q fugerāt tpe persecutionis regis Antiochi:sed audito,ꝙ Iudas Machabæus & fratres eius prævaluerant aduersus duces Antiochi,redierunt de diuersis pribus cum Iuda fortiter contra aduersarios præliantes:& ad hoc satis potest applicari litera.Sed saluo meliori iudicio mihi videtur melius exponi cōsequnē ad literā precedentē de vocatōe ad Christi fidē,cūm dicitur:

a ¶Et auferam sanguinem eius de ore eius.scilicet Alexandri , qui indignatus contra Iudæos dixit se velle destruere Ierusalem & Iudæorum effundere sanguinem: sed viso summo sacerdote versus fuit in mānsuetudinem:vt dictū est suprà.capitu.vj. b ¶Et abominationes eius. id est blasphemias de deo Israel,quibus dicebat ipsum impotentē ad defendēdū populū Israel cōtra ipsum.c ¶De medio den.eius.i.de lingua eius, quę est in medio dentium. d ¶Et relinquetur.i.seruabitur. e ¶Etiā ipe de.quia Alexander deo sacrificauit in Ierusalē secūdū pōtificis osiē sionē,put dicit Iosephus libro antiquatū.xj.f ¶Et erit quasi dux ín.quia libertates ppō dedit,vt ibidem habetur. g ¶Et Accaron.qua.quia illam ciuitatem subiecit Iudæis,sicut Iebusęus fuit subdita per expugnationē Dauid.ij. Reg.v.h ¶Et circun.do.id est tēplū. i ¶Ex his q mili.id est ex Iuda Machabæo & fratribus ei⁹ ,qui templū contra duces Antiochi illustris recuperauerūt & mūdauerūt.j.Mach.iij. k ¶Euntes & reuer.id est ad bella contra aduersarios iniurgētes:& hoc fuit post tempus Alexandri,vt patet.j.Machab.j. l ¶Et non transibit super eos vltrà exactor tributi. vnde.j. Mach.xiij. dicit: Anno clxx.ablatum est iugum Gentū ab Israel.m ¶Quia nunc uidi in oculis meis.Id est ex clementię affīctionem ppli:& dicit in psona dei.n ¶Exulta. Hic cōsequenter annunciat aduentus Christi quē iummè desiderābat patres antiqui:Et diuiditur in duas.quia primò denunciat aduentū Christi,secūdò multiplicatio fidelis ppli ibi.Conuertimini.Circa primum dicit: Exulta satis filia Sion.quod patet impletū de dño Iesu Christo. Matt.xxj.vbi allegat hæc autoritas tūc impleta,qñ Christus veniēs in Ierusalē ad passionē suā,fuit receptus in ciuitate & in templo cum lętitia & exultatione ppli.o ¶Ecce rex tu⁹ ue.ti. id est ad salutem tuā, vñ dicit hic Ra.Sa.ꝙ scriptura ista non potest itelligi,nisi de rege Messia.p ¶Iustus & sal.Saluauit em nos per viā iusticiæ,scipsum morti offerēdo.q ¶Ipe pau.Pauperem em vitā duxit a principio natiuitatis suę vsq; ad horā mortis, vt patet ex decursu Euāgelij. r ¶Et ascendēs.sup asi.& sup pul.sup vtrūq; em ascendit succedsiue tūc veniens in Ierusalem,vt patet Matt.xxj. s ¶Et disperdam quadri.ex.quia non vi armoru triūphauit,sed euidentia miraculorum. vñ dicit hīc Ra.Sal.qd⁹ Messias nō indigebit bellatoribus ad subiugādum sibi

✠ perbiæ conditiones dictas destruit de⁹,q est nē Alexander magnus.n ¶Exulta satis fi.Sion. iubila filia Ierusalem. &c. Istud literaliter exposui de aduē tu primo Christi.ideo de alia ex Moralitate positione pertranseo.

2.Reg.13.b quoq; tẽpore niuis & frigoris descẽdit in lacũ, vt ibi leones inter
A ☞ ficerent. a ¶ Duplicia reddam. In terra sua duplicia possidebũt.
Roma.8.b Et Apostol⁹: Nõ sunt condigne passiones huius tẽporis ad fu.g,
quæ r.in n. b ¶ Quoniã extẽdi. Per Iudã Saluator, qui à pa
Psal.44.b tre mittitur in mundũ, qui est Sagittarius & arcus. Vnde: Sagittę
Isa.49.a tuæ accute po. Ipse est & sagitta, vnde:
Posuit sagittã electã, & in pharetra sua
abscondit me. i. verbum in carne. Hac im
plet Ephraim, vt cũ armatus fuerit ad
bellũ, ipse cũ Gentibus dñi sagittis vul
neret. Ex cuius tribu prim⁹ Ieroboã po
pulũ scidit qui hæreticos signat, & ô Si
on. i. ecclesia, suscitabo fi. tu. ad vigiliã
super ecclesiam, p quos cõtraria dog
mata & Gẽtiliũ Philosophorũ assertio
destruet: quia ipse domin⁹ gladi⁹ fortiũ
est, quo vulnerati inimici, fiunt amici.
Qm extendã. Extenso Iuda in arcũ: &
Gentibus & hæreticis occisis à filijs Siõ
apparet glia dñi, & egrediet vt ful. ia. e.
Hic fulgur & splendor, & tuba, & clan
† vt turbo gor dicit q excitant ad audiẽdũ aures
vẽti austra prius surdæ. Et vadet in. t. a. terret & cõ
lis. minat, vt pnia misereat, & postea prote
git quos prius terruerat. c ¶ Et do.
Hæc etiã referũt Iudæi ad tpa Macha
bæorũ, quibus vincentib⁹ Antiochum,
dñi fuit pugna & victoria, cuius poten
tia sicut fulgur apparuit, & victis hosti
† tumultu bus more turbinis dispersis protexit Iu
abuntur. dæos. d ¶ Et deuora. Protectis filijs
Sion, & dño terrẽte aduersarios tanta
erit ruina Græcorũ, vt nõ tm gladijs, sed
iactibus lapidũ obruant, & fiant prẽda
hostiũ. Filij Siõ. i. gẽs æ ptecta à deo suo
deuorabũt inimicos, & subijcient la. fũ.
B cõminationibus scripturæ roratu oris
emissis, de superbis humiles faciunt:
e ¶ Et bibent. amore ęternorũ obli
uiscent terrena & seip'os. Ebrietasq; illa
placebit deo, sicut sacrificium altaris.
f ¶ Saluabit eos. id est sancti quãuis
graues onere carnis, ita alleuiabunt, vt
Iohũ.6.d in alto possint poni in ædificio Christi.
g ¶ Frumentum electorum. Fru
Cañ.2.a mentum, Saluator, quia ipse est panis
Apo.14.a qui de ęlo descendit, & confirmat cor
electorũ q bibit ab his qui scti sunt cor
pore & spũ, qui introducti in cellã vi
nariã gaudẽtes sequũtur agnum quo
cũq; ierit. Ideo Machabæi auxiliãte deo
ejiciẽt Macedones de terra Israel, vt mũ
dest tẽplũ, & legis præcepta seruent, &
eruditio scripturarũ rursus germinet virgines. i. populum creden
tẽ in vnum deum, qui prius cultibus idololatrię constuprabatur.

GLOS. ORDINA.

Cap. X.

PEtite. plu. Promittit magna fœlicitas quæ tpe Macha
bęorũ videt ipleta quãdo lex Israelitica creuit in mai⁹,
& dominus cũcta, pspera concessit destructis idolis &
sacerdotib⁹ eorũ falsificatis. Alij Iudæi dicũt hęc esse im
plẽda tpe Christi sui. h ¶ Peti. plu. Extremo tpe iã mũdo decli
nãte ad finẽ, qñ iã debẽt impleri, pmissa, pphetarũ: Peti. ã deo pa
tre. plu. i. Christũ, cui⁹ doctria corda nutriũt: & ipe domin⁹ Chri
st⁹ miss⁹ à patre faciet niues ad refrigerãdũ: & pluuiã. i. abũdantiã
Euãgeli. imbris ad irriga ndã sitientẽ terrę: p quã dabit singulis
fidelibus herbã boni opis in agro mũdi, & tũc credẽtes in Christũ
tam de Gẽtibus q̃ de Iudæis intelligẽt se frustra colluisse simula
cra & diuinorũ vel somniantium frustrã audisse mẽdacia: & ideo
☞ à Diabolo

Nicolaus de Lyra.

c✠ fidẽ cũ dicit: Conuertimini ad munitionẽ. i. ad Christi fi
dẽ quæ est rãq; fortaliciũ credẽtib⁹, secundũ illud Prouer. xviij. b
Turris fortissima nomẽ domini, ad ipam currit iust⁹ & saluabit.
a ¶ Vincti spei. i. vincti ad inuicẽ charitate & spe retributionis
æternę. b ¶ Hodie quoq;. i. noui testa. tpe: quod dicit dies, ad
Rom. xiij. d. Nox præcessit, dies autẽ appropinquauit. c ¶ An
nuncians dupli. Tempore eñ noui testamenti prędicat publi
cẽ duplex gloria fidelibus reddẽdi. s. aiæ & corporis. d ¶ Qm C
extendam mihi Iudã. i. Iesum christũ de tribu Iuda secundũ
carnem natũ. e ¶ Quasi arcum. In cruce: quo arcu est percussus
dæmõ. f ¶ Impleui Ephraim. i. apostolos, qui omnes vel fere
omnes fuerũt de regno decem tribuum, quod vocatur Ephraim
frequẽter in scriptura veteris testamẽ
ti, eo q̃ Ieroboam prim⁹ rex fuit de tri
bu Ephraim: Hos aũt apstos ipl euit do
min⁹ spũlancto, Act. ij. g ¶ Et suscita. tu. Sion. i. apstos. h ¶ Sup filios tu.
In q̃ pses apli prędicauerũt fidẽ Chri
stũ sõ legit: i ¶ Et po. te &c. Prędicã
do dei verbũ qd' est gladi⁹ spũs, Ephe.
vj. c. k ¶ Et do. de⁹ su. &c. In mira
culis visibilibus diuina virtute fiendis
ad iuocationẽ apostolorũ. l ¶ Et exi
bit ut ful. &c. i. effectus suę ptãtis ira
manifestabit, sicut fulgur egredies de
nubibus. m ¶ Et domi. deus in tu.
In tuba, s. prædicatiõis per apstos, de q̃
dicit Isa. lviij. a. Quasi tuba exal. vocẽ
tuã. n ¶ Et vadet in turbi. austri. i.
idola auferet, sicut vent⁹ turbinis stipu
lam. o ¶ Dñs exerc. i. angelorum.
p ¶ Proteget eos. Dando eis constã
tiã cõtra psecutiões tyrãnorũ. q ¶ Et
deuorabũt. i. incorporabũt Christo
Gẽtes p̃ susceptionẽ fidei. r ¶ Et subi
jcient. Iugo Christi. s ¶ Lapidib⁹ D
fundæ. i. prędicationib⁹ pcedentibus
ex charitate quę p̃ sũdã designat, eo q̃
de chorda effici. t ¶ Et biben. i. dele
ctabunt in cõuersione Gẽtiũ, sicut de
lectant illi q̃ bibũt vinũ. v ¶ Et repl.
ut phia. Meritis in dicta conuersione.
x ¶ Et quasi cor. scilicet holocausto
rum, vbi iter cornua ponebant carnes
cõcremãdæ ad honorẽ diuinũ. y ¶ Et † precioſi.
sal. in die illa. i. tpe noui testa. vt præ
dictũ est. z ¶ Vt gre. &c. i. sicut bon⁹ † Quanta
pastor diligẽter custodit gregem suũ. bonitas ei⁹
a ¶ Quia la. sancti. Id est electi dei. & q̃ta pul
b ¶ Eleuabuntur super terrã. Prio chritudo
per meritum gratię, & postea per præ iuuẽtus
mium gloriæ. Ex hoc autẽ quod dicit tũ iuuenes
hic: Lapi. sancti. apparet manifestẽ, q̃ & vinũ no
propheta loquit̃ metaphorice: quia la uum cresce
pides materiales non sunt sanctitatis re faciens
vel vicẽ capaces. ideo subditur adhuc virgines.
metaphoricẽ. c ¶ Quid enim bo. i.
quid est placens coram deo? d ¶ Nisi
fru. ele. id est corpus Christi consecra
tum in pane frumenti, quo nutriuntur
spiritualiter electi. e ¶ Et vinum. i. sanguis Christi sub specie vi
ni. f ¶ Germinãs vir. i. multiplicans virgines in Ecclesia dei, se
quentes vestigia Christi pasi.

NICO. DELYR.

Cap. X.

PEtite pluuiam Hic cõsequẽter consolatur populũ de Diuisio
bonorũ multiplicatiõe: Et diuidit in duas partes: quia
primò, ppheta denũciat bonorũ mltiplicationẽ, sed ò
dispersorum cõgregationẽ, ibi: Sibilabo eis. Pria pars ab
Hebręis expositorib⁹ & catholicis cõiter exponit de abũdãtia ter
rẽnascẽtiũ, & de victorijs Machabęorũ: & satis põt ad hoc applica
ri litera: sed saluo meliori iudicio videt mihi exponẽda de bonis
spũalib⁹ hîc p̃ corpalia metaphoricè designatis, dicẽdo cõsequẽnt ad
præcedẽtia & subsequntia, vt videbit. In pte eñ imediatè præcedẽ
ti locut⁹ fuerat, ppheta de vocatiõe ad fidẽ Christi & nutritiõe in
ea, cibo & potu sacramẽtali, ad quę dispõit verbũ diuinũ. Ideo cõ
sequẽnt dicit, ppheta: g ¶ Peti. i. doctrinã Euãgelicã, sicut dicitur
Deut. xxxij. a. Cõrescat vt pluuia doctria mea: fluat vt ros eloq̃
meũ &c. h ¶ In tẽ. se. i. tpe noui testa. qd' dicit serotinũ respectu
tpis vete. testa. vnde dicit, j. Ioh. ij. c. Nouissima hora est: per hoc
c✠ quod dicitur hîc:
Moraliter. g ¶ Peti. plu. Capit̃ istud exponit ad litẽrã Iudæi Moraliter.
& alij doctores catholici de mltiplicatiõe bonorũ tpalũ i Iudæa
post reditũ de captiuitate Babylonica. Ego autẽ literaliter expo
tui de mltiplicatiõe bonorũ spũaliũ in aduẽtu Christi, ꝓpter qd'
expositio mea literal'ẽ etiã spũal' respectu aliarũ, ꝺ de illa ptẽsco.

☞ E à diabolo ducti sunt in captiuitatē & afflicti, nō habentes deum pastorem. Petite pluuiam. Potest dici, ꝙ credentes in Christum adhortatur deus, vt petāt pluuiam in cōsummatiōe seculi, quādo plenitudo gratię danda est, quia tūc destruēda sunt omnia simulacra. Quod de hęreticis etiam intelligitur & eorū dogmatibus qui cùm Christi nomē habeant, tamen nō habent Christum pastorem: & ideo affligent diabolica captiuitate. a ¶ Super pastor. ira. Quidam Iudęi hæc in aduentu Christi implenda dicunt. Alij tempore Machabæorum dicunt impleta hoc modo. Vicio sacerdotum populus ille traditus fuerat in manus persecutorum: sed postea suscitauit deus Iudam Machabæū, & alios quos posuit quasi equum glorię in prælio. Ex ipso Iuda id est ex stirpe illius fuerunt duces in populo, qui erant angulus, quia regia potestate populū cōtinebāt: & erāt paxillus id est sacerdotes fixi in domini templo, & arc⁹ prelij quia primi ad prę lium prosiliebāt. b ¶ Ex ipso egre. omnis exa. Nulla dignitas erit in exercitu, quæ non illius arbitrio disponatur: & ipsi fortes conculcabūt Macedones in bello quasi lutum viarū: & hoc poterunt, quia dominus erit cum eis. Super pasto. Nostri hæc referunt ad tempora pśecutionis: quia pro vicijs sacerdotū sępe tradit ppś aduersarijs: & ramē postea miserēt deus domui Iuda, id est ore & corde cōfitentibus deum: ꝗs facit equos qui deū ferāt contra hostes in bellū, & angelos nūcios diuinę volūtatis, & paxillum colūnā & firmamentum in domo dei: per ꝗs etiā disponet ois ecclesiastica dignitas, & ipsi in martyrio cōculcant aduersarios dicendo: Psalm .11. a Non timebo quid faciat mihi homo. c ¶ Et erunt &c. Hæc quoq; Iudęi vł sub Machabæis dicūt trāsacta, vel sub Christo implēda, cū Iudas ita cōculcauerit aduersarios, tūc omnis equitatus Grecię corruet, & dom⁹ Iuda .i. tribuū duarū, & Ioseph .i. decē cōuertent de captiuitate in qua fuerāt, & erūt sicut añ captiuitatē: per hoc ꝙ exaudiā deprecātes, & Ephraim qui nūc captiui tenent, postea laxati ad tantā lætitiam venient vt eos vino madidos arbitreris & filij eorū cernētes triūphos patrū lætabunt in domino p quē victoriā cōsecuti sūt. ¶ Cum de⁹ visitat domū Iuda id est ecclesiā cōfitentē, submergit in mari rubro pōpa diaboli & supbia huiꝰ seculi, quę q̄tuor q̄rubatiōibꝰ quasi q̄tuor rotis ad precipitia trahunt, nisi p bonum aurigam regantur, tunc dominus confortat domum Iuda, & dom. Io. vt qui regnante Ieroboam diuisi sunt, imperante Christo socięt̄ur in vnum gregē. d ¶ Sibila. Habebūt signū cōgregatiōis suę. vł sub Macedōibꝰ, vł i cōsummatiōe mūdi meū sibilū, ꝙ me pręsētē oñdā ad cōgregādū. Sibil. Allego. His q captiui erāt in peccatis signat dominus per clementiam, vt congregentur ad eum, sicut ad redemptorem di. Tollite iugum meum super v. Hos multiplicat non carnali, sed spirituali benedictione. Hi seminantur in populis quibus dicitur: Euntes docete omnes Gentes. Et per illos seminatos populi longē positi per idololatriam, recordabuntur domini, in cuius conspectu adorabunt vniuersę familię Gentium. Et viuent cum fi. & reuertet. vt prius mortui in infidelitate viuant fide. Hi sunt filij quibus Paulus lac ministrabat in potum. Et reducam eos de terra Aegypti &c. de terra in qua imperabat rex Pharao qui dicebat: Mea sunt flumina: & ego feci ea: & i qua terra dominabatur rex Assyrijs id est magnus sensus, scilicet superbus Diabolus, qui etiā arguens vel conuincens interpretatur. Hi tales ducuntur in terram Galaad id est de carnalibus ad spiritualia. Galaad enim

† coruscationes

† ad agnos

† ipsos tā honorabiles faciet, sicut equū in prelio.

† platearū.

Allego.

Mat. 11. d

Mat. 28. d

Psal. 21. f

1. Cor. 3. a

Eccle. 29. a

sed m Lxx.

& dns faciet † niues & pluuiā imbris. a

a ¶ Sic.

Et dabit eis singulis herbam in agro. b c

a ¶ Hęretici qui attendunt.

Quia simulacra locuta sunt inutile, d

¶ Populo. a ¶ Alias somniatores.

& diuini uiderunt mendaciū, & sē mi e

a ¶ Vana promittebant.

natores locuti sunt frustra, & uānè

a ¶ A diabolo in captiuitatē Babylōis quasi grex diaboli.

consolabantur. Idcirco ābducti sunt f

a ¶ Sicut oues in inferno positi sunt.

quasi grex: affligentur quia non g h

a ¶ Qui dicit ego sum pastor bonus.

est eis pastor. Super pastores iratus i k

a ¶ Qui applaudebant, peccatis pastorum. ¶ Petulcos, luxuriosos. ¶ Punitam.

est furor meus, & † super hircos uisi- l

¶ Positea vere.

tabo. Quia uisitauit dominus exercituum gregem suum domum Iuda, m n o

& † posuit eos quasi equum gloriæ p

suæ in † bello. Ex ipso † angulus, ex q r

ipso paxillus, ex ipso arcus prælij, ex s t

ipso egredietur omnis exactor simul. Et erunt quasi fortes † conculcantes lutum † uiarum in prælio. Et v x

bellabunt, quia dominus cum eis, y

& confundentur ascensores equorū. z

a ¶ Christi, qui de Iuda.

Et confortabo domum Iuda, & do- a

a ¶ Christi qui famem mundi sua sanctæ præsentia, sicut Ioseph famem Aegypti. b ¶ De captiuitate.

mum Ioseph saluabo. Et conuertam b

a ¶ Vnum in fide. ¶ Hęc omnia in persecutionibus possunt accipi. Q. Desperatis omnibus seruos suos exaudit deus.

eos, quia miserebor eorum, & erunt c

sicut fuerunt, quando non proiecerā

eos. Ego enim dns deus eorū & exau

a ¶ Qui prius infirmi & debiles facti sortes fructificabūt.

diā eos. Et erūt quasi fortes Ephraim d

a ¶ Cum biberint vinum de Sorech.

& lętabitur cor eorum quasi à uinō.

¶ Imitatores eorum.

Et filij eorum uidebunt & lętabun- e

a ¶ Qui præbet omnia bona.

tur, & exultabit cor eorū in dominō.

a ¶ Quasi pastor. b ¶ De captiuitate.

¶ Ad idem. c ¶ Dispersos.

Sibilabō eis, & congregabo illos, g

a ¶ Sanguine agni. ¶ Extento brachio.

b ¶ Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli.

quia redēmi eos. Et multiplicabo i k

eos, sicut ante fuerant multiplicati:

& conuertam eos ꝙ dicitur hīc. In tēpore ser. uidet, ꝙ nō loquatur de pluuia materiali pro terrenascentibus, quibus pluuia primitiua ipsa est tantū vel plus necessaria. a ¶ Et dominus faciet ni. & pluid est doctrinam Euāgelicam, quæ dicitur nix, quia refrigerat cupiscentię ęstū: & pluuia, quia multiplicat boni operis fructum

b ¶ Dabit eis sin. her. Sicut ēm frumentum primò facit herbā, positea spicam, & vltimò granum: sic fructificatio spiritualis de minus perfecto proceditad debitum argumentū. c ¶ In agro. scilicet dominico, qui est ecclesia. Matth. xiij. d ¶ Quia simula. locuti sunt inuti. Gentilibꝰ ēm ante cōuerbonem in idolis dabant responsa, quę nō solum erāt inutilia, sed etiam nocua. e ¶ Et diuini &c. talibus enim erant intenti Gentiles añ cōuersionē ad fidē. f ¶ Idcirco abducti sūt. à recta via per varios errores. g ¶ Affligentur. remanentes in erroribus. h ¶ Quia non est eis pa. id est doctor verus, sed falsus. ideo subditur: i ¶ Super pa. i. sacerdotes idolorum & doctores Gentium. k ¶ Iratus est furor me. quia nō solū sūt mali, sed etiā alios gerahunt ad malum. de quibꝰ subdit. l ¶ Et super hircos. id est sup reprobos qui dicunt hœdi vł hirci. Matt xxv. Et accipit hic visitatio ꝓ malo pœnę. Quod aūt subdit: m ¶ Quia visi. do. accipit visitatio in bonū: Vtroq; modo frequēter accipit visitatio i scriptura. n ¶ Domum tu. i. cœtū apłorū Christum confitētium, quia per domū Iuda intelligū tur Christū confitentes, etiā secundum Hebræos: vt dictum fuit Ierem. xxiij, & xxiiij. o ¶ Et posu. eos &c. quia duxit eos, ꝓ sua voluntate ad declarandum gloriam maiestatis suę per opera miraculosa. p ¶ In bello. cōtra humani generis inimicum. q ¶ Ex ipso. apostolorū cœtu & successorū eorū. r ¶ Angulus. coniungens Iudæos & Gentiles in vna ecclesia. s ¶ Ex ipso. sustentans debiles & infirmos. t ¶ Ex ipso ar. cōtra hęreses & errores insurgētes, & maxiē tpe Antichristi. v ¶ Ex ipso egre. id est abijci. t. x ¶ Omnis exa. i. Antichristus cū suis satellitibus: qui à domino Iesu Christo interficiēt, ij. ad Tessalon. ij. adeo sequitur positea: y ¶ Quia domi. cum eis. scilicet dominꝰ Iesus Christus. z ¶ Et cō. ascendequi. id est milites Antichristi. a ¶ Et confortabo. Iu. &c. quia aliqui apłi fuerunt de vtroq; regno, vel per domū Iuda intelliguntur fideles de Iudæa credentes: & per domum Ioseph qui interpretatur accrescens, fideles de Gentibus qui sunt in magno numero. b ¶ Et conuertam eos. reducendo ad veram fidei aliquos auersos ab ea tempore Antichristi. c ¶ Et erunt sicut fue

† angulus

† pręlio

runt &c. id est ante persecutionem Antichristi, in qua videbuntur fideles quasi à deo proiecti. d ¶ Et erunt quasi fortes Ephraim. in fide firmati. e ¶ Et filij eorū vi. id est ab eis edocti & regenerati per baptismum. f ¶ Et læta. de deiectione Antichristi. g ¶ Sibi. eis. hīc prophęta denunciat dispersorum congregationē. & dicit hīc Ra. Sa. ꝙ hęc cōgregatio referēda est ad tps futurū, qđ vocat tps Messię: & i hoc dicit verū sed qđ dicit futurū, iā ipletū est ꝓ Christū in vocatiōe fidelū, q cōgregati sūt in vna eccłia, nō locali motiōe, sed fidei & charitatis vnitōe. & hoc est qđ dicit: Sibila. e. i spirādo spm deuotionis. h ¶ Et cōgre. fide & charitate. i ¶ Quia rede. mea passiōe. vñ dicit Ioha. xj. g. ꝙ Iesus moriturꝰ erat, nō tm ꝓ Gente, sed vt filios dei q erāt dispersi ꝓ varios errores Gētilium, cōgregaret in vnū modo prędicto. k ¶ Et multiplicabo eos &c. tępore Dauid & Salomōis

☞ testimonium

↪ in quo fue-

testimoniū transmigratiōis interpretatur. Et ad Libanū. i. dealbationē, vt de tenebris mūdi educti dealbētur. Et tūc nō inuenietur locus in illis, quia nō stringentur angustijs terræ, sed cæli latitudine perfruētur. a ¶ Et seminabo eos in populis. Vt dispersio in populis nō videatur esse diuisio, sed semētis operatio, et filiorū segete multiplicata, viuent cū filijs suis, & reuertentur: non tantū de Aegypto, sed etiam de Assyrijs ad Iudęam & Galaad & Libanum: quę loca decē tribꝰ prius possederant: & tātus erit numerus reductorū, vt multitudinē terra nō capiat. b ¶ Et transibit in maris freto. Dicunt Hebrei Iudęos nō solū in Persas & Mœdos, sed etiā i Bosphorū & septētrionalē plagam ab Assyrijs & Chaldęis esse translatos, & inde eos ex parte dei clementia reductos vel reuocatos. vnde ait: Transibit in maris fre. id est angustias Propōtidis, quę Cōstantinopolim & Calcedonē diuidit, & percutiet dās, vadens ante populū suū fluctꝰ maris, & cō fundent oia pro. flu. vt olim factū est sicato Iordane, vel rubro mari, & sic humiliatis inimicis gloriabuntur in terra Israel in noie dri. ¶ Allego. Prędędęte domino trāsimus fretū huiꝰ scli. In hoc mare vbi coartant sancti, descenderunt apli: & primꝰ dominꝰ descēdit, vt nos de amaris fluctibꝰ liberaret, & calcato freto cōfundent o. pro. flu. vt i fluminibꝰ mūdi prędicātes pede transeant, & humiliato diabolo imperiū eius à fidelibus recedat & liberati cōfortabunt, & gliabunt i domino dicētes: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.

Ioſu. 3. c
Exo. 14. c
Allego.
†Roborabo.
Gal. 6. d
B

GLOS. ORDINA.

APeri Libane. Prędi Ca. XI. cta captiuitate Israeliticę ppli per Assyrios & Babylonios, supposuit etiā de restauratione templi, & sequēti ppli fœlicitate: nūc trāsit ad ea quę per Romanos facta sunt in tęplo & Ierlm, ppter vindictā sanguinis Christi. Per Libanū itaq; tęplū figuratur qđ apertū est, vt intret Romanꝰ exercitꝰ. Per noia arborū quæ supponūtur significant principes & sacerdotes illius ppli. d ¶ Vox vlulatus pastorū. Per aliū metaphoram, quos magnificos vocauerat, nunc pastores id est principes & doctores vocat, quos iuitat ad luctū, quia magnificētia eorum vastatur, id est templum, de quo gloriabantur. e ¶ Vox rugitus. Sicut altitudinem templi, iuxta situm Iudęæ, terrę altitudini Libani comparauit, quia Libano in terra promissionis nihil est excelsius aut nemorosius, sic Iordani qui maximus in Iudęa est, iuxta quem morantur leones, fremitum iungit leonum propter ardorem sitis, vel ob deserti viciniam. vnde dicitur: Ascendit leo de Iordane. i. Nabuchodo. contra Ierusalem de sedibꝰ suis, tāq; leo de cubili.

Metaphora
Ieremꝰ 50. g

¶ Vox ergo

Nicolaus de Lyra.

✠ in quo fuerūt multi fideles ecclesiæ, quia vna est ecclesia fidelium à primo Abel iusto vsq; ad vltimū electū, q in fine mūdi nasciturus est, vt dicit Grego. homil. vn. & nō solū tot immo multò plures fideles multiplicati sūt tempore noui testamēti, q̄ veteris. f ¶ Et seminabo &c. Per prędicatores missos ad diuersas partes orbis. b ¶ Et de longe. id est de longinquis partibꝰ. c ¶ Recordabuntur mei. id est beneficiorum meorum. d ¶ Et vivent. vita gratiæ. e ¶ Cum filijs suis. id est imitatoribus suis. f ¶ Et reuertentur & redu. &c. Quia de diuersis partibus orbis ante tempus Antichristi venient fideles & occupabunt Ierusalem & terram promissionis. g ¶ Et nō inuenietur eis locus. Hoc dicitur ad designandum magnā multitudinem venientium. h ¶ Et transibit. i. dominus. i ¶ In maris freto. Dando eis trāsitum p̄ peccatum. ideo sequit. k ¶ Et percutiet in mari flu. Facięs eos quiescere. l ¶ Et confundētur omnia. id est terra Aegypti, vt dicit hic Ra. Sa. eo q̄ inundatur inundatione Nili. m ¶ Et humiliabitur su. &c. In his terris habitāt Saraceni, qui à Christianis debellabūtur: quia lex Mahumeti à gladio incepit, & per gladium tenetur, & gladio terminabitur. n ¶ Contortabo eos in domino. i. Christianos. o ¶ Et in nomine eius ambulabunt. Non præsumentes de sua potentia, sed diuina.

C

† in lōginquis locis positi

NIC. DE LYR. Caput. XI.

APeri Libane. Istud capm variè exponitur ab Hebręis & latinis. & omnes expositores mihi videnti in aliquibus à litera dissouare, ppter quod sine prędicio intēdo de diuersis expositionibꝰ aliq̄ assumere & aliq addere adfirmā cōcordādā. Prędes igitur capitulum in tres partes diuiditur: quia primò describitur secundi templi destructio, secundò, destructionis ratio. ibi: Hæc dicit. tertiò, Antichristi persecutio, ibi: Et dixit dominus. Prima pars non solum à latinis, sed etiā ab Hebręis antiquis exponitur de destructione templi facta per Romanos. vnde in libro qui dicitur Ioma apud Hebræos, dicit q̄ ante destructionem templi portę eius de nocte aperiebantur sine homine. & dixit Ra. Iohannam: templum quare destruis teipsum? Scio enim de te, quòd finis tuus erit destructio: Super te nāq; prophetauit Zacharias: p ¶ Aperi Li. portas tuas. & comedet ignis ce. &c. Romani enim capta ciuitate incenderunt templum. s ¶ Vlula abies &c. Quæ est te maior. Et subditur expositio: t ¶ Quoniam magnifici vastati sunt. Id est illi qui erant maiores in populo Iudęorum in Ierusalem existentes: & ideo alij existentes in locis alijs debebāt diffidere de seipsis. v ¶ Vlulate quercus Basan: Id est habitatores vltrā Iordanem, vbi erat terra Basan, in qua tunc habitabant aliqui Iudæi. x ¶ Quoniam succidit est saltꝰ munitus. id est Ierusalem, quę tanquā metropolis erat magis munita cōtra Romanos alijs ciuitatibus. y ¶ Vox vlulatus pastorum. Id est sacerdotum, q tunc regebant populum. z ¶ Quia vastata est magnificē eorum. id est templum de quo gloriabantur, & magnificē viuebant. a ¶ Vox rugitus leonum. id est prædonum, qui ante destructionē tēpli habitabāt in Iudęa, vt dicit Ios. p. lib. de Iudaico bello. b ¶ Quoniā ua. i. diuitię quę fuit materia superbiendi.

D

✠ Iordanis Moraliter. p ¶ Aperi Libane &c. Capitulum istud exponit ad literā Iudæi & doctores catholici communiter de combustione templi domini per exercitum Romanorum. Moraliter autem potest exponi de combustione dei p cupiditatis incēdiū, qui tñ prę cæteris debent esse dei templum. Et sic dicit: Aperi Libane portas tuas. i. aperuisti omnes vias tuas cupiditati. q ¶ Comedet ignis. scilicet cupiditatis & carnalitatis. r ¶ Cedros tuas. id est maiores ecclesiæ. s ¶ Vlula abies. id est inferiores clerici cupiditatem superiorum imitantes. v ¶ Vlulate quercus Basan. Quæ pinguedo interpretat. Ideo per istos religiosi pingues reditibus, significant qui frequēter cupiditatem similē imitantur. y ¶ Vox vlulatus pastorum. qui deberent clamare contra vicia. z ¶ Quia vastata est magni. eo. scilicet in viruosis operibus & miraculosis. nam ante annos istos in ecclesijs cathedralibus erāt homines tātarū virtutū, q̄ deus p eos faciebat opera miraculorū, sed modo fiūt opa spoliationū. ad o subditur: a ¶ Vox rugi. leonū. i. crudelium pastorum. b ¶ Qm̄ vastata est sup. Iordanis. i. vitæ clericalis. Iordanis em̄ interpretatur riuus iudicij. Clerici verò modo sunt in omni iudicio ecclesiastico & seculari, & corū superbia dejcit. in morte cuiuslibet: tūc em̄ cōmuniter deficit eis sensus, nec mirū quia vendiderunt ipsum.

Moraliter

Gloſ. ordi. Zachariæ Cap. XI. De Lyra

☞ Vox ergo leonũ, i. frementiũ Romanorũ auditur contra Ieruſa
E lem. ¶ Hæc dicit dominus. Quia apertus eſt Liban⁹, & ois ſu
perbia Iordanis vaſtata. Idcirco: Hæc dicit dñs deus meus:
Paſce peco. occi. i. nunc interim nutriatur, & creſcat: quia poſt
ea ab hoſtibus occidendus eſt quaſi oues & pecora. ¶ Quicunq;
doctores tã in ver. te. q̃ in nouo negli
gẽtius agũt, & minimos ſcãdalizãt, ipſi
pecora occiſionis nutriũt, nec cõpatiũt
ſuper illos, ſed vendunt ſibi creditos, &
ex mortib⁹ aliorũ diuicias cõſequunt,
laudantes eos q̃ prædã agunt, miſeris &
iniqs bñdicentes. ¶ Nec mirũ ſi hoſtes
occidebant & vẽdebãt, cũ ipſi eorũ pa
ſtores nõ pepercerũt eis, & p culpa eorũ
grex lupis traditus eſt. b ¶ Ecce ego
tradã. Poſt euerſionẽ templi quę ideo
accidit, quia p. xlij. annos pœnitere no
luerũt, traditi ſũt vnuſquiſq; in manu
proximi ſui, quia mutua ſe nece truci
dabant. Ecce ego tra. Qñ Ieruſalẽ ob
ſidebat à Romanis tanta inter ipſos Iu
dæos erãt bella, & diſcordię ciuiles, vt
in tres ptes populus diuideret, ſicut in
hiſtorijs legit. c ¶ Et concidẽt. i. de
ſtruẽt Romani oẽm terrã, & vniuerſas
vrbes Iudęorũ. d ¶ Et nõ e. eos de ma
nu Rõanorũ, ſed ſub eis ęterna captiui
tate deprimẽt: e ¶ Et de paſ. vt ſęp
Iudęi nutriãtur ad mortẽ, qa dñi eſt ſen
tentia. f ¶ O paupe. i. iuſti de Iſrł,
qui ſuſcepiſtis dei filiũ, audite quę dicũ
tur, & ſequẽtis capſi ſacramẽta cogno
ſcite. g ¶ Et aſſumpſi. Quia ſuperius
dixerat irreparabilẽ vaſtitatẽ templi &
Ieruſm: qa poterat hoc videri de ſolo Iu
daico ppſo dictũ (q̃ iterfectis, ppheris,
etiã ipm dei filiũ occidit dicẽs: Sanguis
eius ſuper nos & ſup filios noſtros) nũc
creator vniuerſitatis exponit myſteria
ſui orbis dicẽs ſe habuiſſe duas virgas:
& in illis vinctũ ppłm pauiſſe. Et alſũ.
Creator vt paſtoris habitũ demonſtra
ret, aſſumpſit virgas duas vel baculos.
h ¶ Vnã vo. decorem. id eſt omne
humanũ genus, inſtaurato mundo ſub
Noe, anteq̃ peccatis ſorderet, ſua bñdi
ctione protexit. Et ideo vocatio cũcta
rum Gentiũ decora dicit, quia nihil iuſti⁹ q̃ vt oĩm patrẽ, oĩes
inuocent q̃liter ab eo geniti. i ¶ Et alte. vo. fu. Cùm eſſent ter
mini Gentiũ iuxta numerũ angelorũ dei. Iacob fuit populus dei,
& funicul⁹ hęreditatis ei⁹. k ¶ Et paui. gre. Iſrael, & cũ Iſraele to
tã humanũ gen⁹. l ¶ Et ſuccidi tres paſtor. Moyſes & Aaron
& Maria. Quorum Maria in prio menſe (q̃ niſan dicitur) mor
tua eſt in deſerto Sin: & in eodẽ loco & in eodẽ mẽſe, ppter aquã
cõtradictionis, Moyſes & Aaron condẽnati ſunt, nę intrarent in
terrã, pmiſſionis. Sic factũ eſt, vt de tribu Iuda, prędicti morte, ſuc
ciderent duo ſętia futurę mortis: m ¶ Et con. eſt ani. mea in
eis, ſup tres paſtores q̃s prępoſuerã gregi meo. n ¶ Siquidẽ &
ani. eo. va. in me. quia non glorificauerũt me ad aquã contradi
☞ ctionis. Vel

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Iordanis. i. Iudęæ ſuper Iordanẽ ſitę. b ¶ Hæc dicit
dñs. Hic cõſequẽter deſcribit prędictę deſtructiõis ratio, quę fuit
Iudæorũ ingratitudo: Et diuidit in duas ptes, qa prio põit magni
tudo bñficiorũ diuinorũ. Sed⁹ ingratitudo Iudæorũ, ibi: Et di
xi: Pria in duas. qa prio, ponũt bñficia dei in exitu de Aegypto.
ſed⁹ in Iudęæ territorio, ibi: Et aſſumpſi. Circa primũ dr: Hæc
dicit dñs de⁹ meus: recolẽdo bñficia Iudęis præſtita. c ¶ Pa
ſce pecora occi. i. dic eę paui filios Iſrael q̃ dicebant pecora occi
ſionis in Aegypto, quia maſculi naſcentes, in flumĩe pjciebant:
& adulti duris laboribus affligebant, intãtũ eę vita eorũ ad ama
ritudinẽ deducebat, vt hr Exo. j. d ¶ Quæ qui poſſederant,
ſ. Aegyptij. e ¶ Occidebãt. mõ prędicto. f ¶ Vendebant ea.
qa principes Aegypti habebãt eos ſeruos, & vn⁹ aliq̃ vendebat
alij. g ¶ Dicentes: bñdictus dñs. qui tradidit iſtos manibus
noſtris. h ¶ Diuites facti ſu. quia vendẽs gllabatur de precio,
& emens de mancipio. i ¶ Et paſtores eo. id eſt domini eorũ.

Non parcebant

¶ Aquæ decurrentis.

a ſuperbia Iordanis. Hæc dicit dñs a b

¶ O Zacharia.

deus meus: Paſce pecora occiſionis c

a ¶ Romani. b ¶ Iure victoriæ. c ¶ Immiſericorditer.

quæ qui poſſederant occidebant d e

a ¶ Pro tanta crudelitate. b ¶ Quoſdam reſeruabãt non propter clementiam ſed propter pretium.

& † nõ dolebant: & † uendebant ea, f

a ¶ Hoc dicebant Romani: Iudæi deum peccatis ſuis offenderunt: ideo oppreſſimus eos & precio eorum di

dicentes: Benedictus dominus, di g h

uites facti ſumus. i

uites facti ſumus. Et paſtores eorũ i

a ¶ Quia paſtores eorum non parcebant eis, & ideo

non parcebant eis, & ego non par k l

ego non parcam habitatoribus Iudæę.

cam ultrà ſuper habitantes terram, m

b dicit dominus. Ecce ego tradam n

homines, unumquemq; in manu o

proximi ſui, & in manu regis ſui: & p q

concident terram, & non eruam de r

a manu eorum: & depaſcam pecus s

occiſionis, propter hoc ô pauperes t u

¶ Ad regendum.

c gregis. Et aſſumpſi mihi duas uir x

¶ Humanum genus.

h i gas, unam uocaui † decorem, & al y

¶ Scilicet Iudęos.

k teram uocaui † funiculum, & paui z

l gregem. Et ſuccidi tres paſtores in a

m menſe uno: & † contracta eſt anima b

n mea in eis. Siquidem & anima eo c

rum † uariauit in me. Et dixi: Non d

paſcã uos. † Quod moritur moriat: e

& quod ſuccliditur ſuccidat: & reli f

qui deuorẽt unuſquiſq; carnẽ proxi

k ¶ Nõ parcebant eis. à laboribus duris. l ¶ Et ego nõ par. G
cã ultrà ſuper habi. ter. i. Aegyptios quos multis plagis afflixit
& poſtea in mare ſubmerſit, Exo. xiij. m ¶ Ecce ego tradam
ho. &c. quia multi eorum ſequentes regẽ ſubmerſi ſunt cũ eo, &
remanẽtes poſtea contendebant adiuuicẽ, quia vnus imponebat
alteri quod fuerat in cauſa detentionis
filiorum Iſrael in Aegypto cõtra prę
ptũ dñi, ex qua ſecutę fuerãt plagę Aegy
pti. o ¶ Et conci. ter. i. lacerabũt ſe in
uicẽ. p ¶ Et paſcã pecus. i. filios Iſrael,
q̃s pauit in deſerto manna cęleſti. xl. an
nis. q ¶ Propter hoc. i. ppter afflictio
nẽ quã ſuſtinuerũt ab Aegyptijs. r ¶ O
pauperes gre. i. ô vos Hebræi q̃ fuiſtis †venũdatę
in Aegypto depauperati. s ¶ Et aſſum
pſe. Hîc cõſeq̃nt recolũt beneficia in Iu
dęa præſtita, in q̃ pduxit ppłm ad hono
rẽ regiũ tpe Dauid & Salomõis: Et q̃is
Salomõ demeruiſſet annihilationem re
gni, tñ de⁹ hoc nõ fecit, ſed regnũ i duo
diuiſit. iij. Reg. xj. & hoc eſt qđ dr: Et aſ
ſũ. mi. du. utr. i. duos reges. t ¶ Vnã
voca. de. ſ. Ier oboã q̃ locut⁹ fuit ppło
pulchrẽ, pmittẽs ei hbertatẽ. v ¶ Et alte
rã voca. ſ. Roboam q̃ locut⁹ fuit ppło
durẽ: di. Pater meus eęcidit vos flagellis
ego autẽ cædã vos ſcorpionib⁹. Elt aũt Scorpio
ſcorpio gen⁹ flagelli, à cuius manubrio
depẽdẽt chordulę nodulos habẽtes ferre
os aut plũbeos in extremitate: & iõ vo
catur ſcorpio: Tũ qa grauiſ pcutit: Tũ
qa in pcutiẽdo, finẽ chordularũ ſup cor
pus pcuſsi reflecũt, ſicut ſcorpio reflectẽ
do caudam pungit: propter qđ Roboã
hîc vocatur funiculus. x ¶ Et paui gre. H
id eſt ſuſtentaui populum Iudaicum in
vtroq; regno ablq; meritis eorum, cùm
declinarent ad idololatriam: ppter quã
ſubdit. y ¶ Et ſucci. t. pa. &c. qui fuc
rũt ſcilicet Ioram rex Iſrael, & Ochozias
rex Iuda, & Iezabel: quæ cũ Ioram filio
ſuo regnum adminiſtrabat, vt habẽt ex
iij. & iiij. Regum. Iſtos enim tres interfe
cit dominus per Iehu filium Namſi, eo
quòd erant idololatrę peſſimi, vt pater
iij. Reg. ix. ideo ſubditur: a ¶ Et cõtra.
id eſt retractа ab eis propter nimiam eo
rum maliciam. ideo ſubditur: b ¶ Siquidem &c. in multiplici
actu idololatrię. c ¶ Et dixi: non pa. vos. id eſt dementa ve Ieremias
ſtra exigunt, quòd non ſuſtentem vos. vnde. iij. Reg. x. g. dicit:
In diebus illis cœpit dominus tædere &c. ideo ſubditur: Quod
moritur moriatur, & quod ſucciditur &c. g ¶ Reliqui
deuorent unuſquiſq; quia nõ ſolũ occidebãtur ab extraneis,

☞ immo etiã

☞ b ¶ Hęc dicit. qm̃ ppłs eõis nõ paſcitur à dero pabulo ver
bi & exẽpli, vt deberet: ſed magis occidit verbis malis, & exẽplis. Moraliter
ideo dicit domin⁹ ppheę, p quę ſignificat prædicator bonę vitę
& doctrinæ. c ¶ Paſce peco. occi. quæ &c. curati & prælati
mali. c ¶ Occidebant. exemplis malis. f ¶ Et uẽdebant: quæ
rentes ex eis pecunias leuare. g ¶ Dicen. Benedictus de⁹ di.
Gaudent eñ de ſumma pecunię leuatæ, & non de eorum ſalute.
l ¶ Et ego non par. &c. ſed puniam tales paſtores. ¶ Ecce
ego &c. permittendo diſſenſiones fieri inter eos. n ¶ Et in ma
nu regis. id eſt diaboli qui eſt rex ſuper oẽs filios ſuperbię, vt dici
tur Iob. xlj. d. p ¶ Et pa. pe. i. ſimplices laicos dure tractatos à
malis clericis. Et ſubditur modus paſcendi cùm dicitur. s ¶ Et
aſſum mi. du. utr. i. duos ordines. ſ. prędicatorũ & minorum. de
q̃bus ſubdit. t ¶ Vnã uo. &c. Et ſucci. & c. ſubtrahendo grãm
meã ab eis. z ¶ In mẽ. i. p eodem defectu. Menſis enim dicitur
à mene qđ ẽ defect⁹. Et p iſtos tres paſtores poſſũt itelligi ępi, ar
chidiaconi, & curati mali, q̃ deficiũt in cura regiminis ppłi, quę
rẽtes ei⁹ pecuniã & nõ ſalutẽ. iõ ſubdit: b ¶ Siquidẽ, qa nõ quę
rit honorẽ diuinũ principaliter ſed queſtũ ſuũ. c ¶ Et di. ſcilicet eis
ppter ſuam maliciã. d ¶ Non paſcam uos. pabulo gręę meæ,
e ¶ Quod mori. i. qui moritur de vobis morte culpæ, moriatur
morte gehẽnę. f ¶ Et quod ſucciditur. ſuc. i. ſuccidatur de vita
pñti, ſuccidat, ppetuò de ſocietate dei. g ¶ Et re. de. &c. inter

☞ clericos

† nõ delin quebãt. i. dicebãt ſe nõ peccare

Ioſephus

† iucũdita tem Mat. 27. c

† deuaſta torem ſeu diſſipantes

† afflicta

† abomina bilis fuit mihi.

Pſal. 104. a

Nu. 20. a

Diuiſio

ctionis. Vel populus variis modis cōtra me pugnauit, huc & illuc inter me & idola fluctuans. Ideo indignat⁹ dixi ad Moysen: Nō pas. vos sed quod mo. m. & qđ &c. Corpora omnium ruant in solitudine & versi in seditionē quasi bestiq mutuis lacerentur morsibus nullusq; terrā promissionis intret. a ¶ Et tuli uirgā. Assumpto Israel, equi funicul⁹ est domini, totius orbis nationes à cultu dei separatæ, idola coluerunt. b ¶ Et appendē. Iudæi malitiosi interpretantur: Per triginta argenteos, triginta mandata legis quæ facere iubebantur, & rursum. xxxvj. alia quæ prohibebantur: & dicit eis vt argentum mandatorum domini reddant deo suo plastæ & factori: quod quia facere noluerunt, proiecti sunt. c ¶ Proijce illos. Statuariū vel statuarius pondus. Inde statuarius, id est ponderator. d ¶ Ad statuarium. id est ad fusorē statuarum, quod alij plasten dicunt id est fictorem vel figulum: vbi omnium creator de precio iudicet: quod decorum ironicè vocat. q. d. Populus quem elegi in filios tam vili precio me vendendum emendumq; iudicauit. e ¶ Et proieci illos in do. Feci eos à proditore reddi sacerdotibus & Phariseis qui ex eo emerunt agrū figuli id est creatoris omnium in quo sepeliunt peregrini & aduenę legis siguine Christi redempti. f ¶ Vt dissoluerem. Sicut prius Israel & Iudas ab inuicem fuerunt separati, sic post Christum apostoli & illi qui pœnitentiam egerunt, rursum diuntur Iudas, id est dominum confitentes. Qui verò permanserunt in duricia cordis, dicendo: Non habemus regem nisi Cæsarem, vocantur Israel Ephraim Ioseph: Sic de eodem populo credentes diuidit, quibus non facit irritum testamentum dei: sed vsquè hodiè manum porrigit, alios in infidelitate relinquit.

Nicolaus de Lyra. ☞ Adhuc

immo etiā dissensionibus intestinis & propter hęc mala subditur: a ¶ Et tuli uirgam meam quæ uo. de. id est regnum Israel quod dominus per Salmanasar tpe Hosee abstulit. iiij. Regū. xvij. b ¶ Et abscidi eam. qa illud regnū nō fuit restitutū, nec captiuitas illa rediit. c ¶ Vt irritū. Li vt teneā hīc cōsecutiuè, qa hęc irritatio secuta. ē. d ¶ Qđ per. quòd. s. nō dīarētur Iudęis, q̄diu Iudę seruirēt fideliter mihi, & p talē modū loq̄ndi dr̄ Hosee. ij. d. Et pcutiā eis fœd⁹ meū in die illa cū bestia agri, & cū volucre cęli &c. s. q̄ nō noceant pplo meo, vt patet ibidē. e ¶ Et in irritum. Qñ enim regnū Isrl fuit translatum in Assyrios, manifestè patuit, q̄ fœdus prędictum erat irritū. f ¶ Et cogno. sic. pau. gre. id est pauperes populi Israel. g ¶ Qui custodiunt. s. legē. h ¶ Mihi. i. vt obedient mihi: & isti erāt iusti in pplo illo, qui à maiorib⁹ erāt depauperati: qa iustos pśequebātur. i ¶ Quia uerbum domi. s. talis trāslatio regis & pplī, ppt pctā. Hoc em prędixit dñs p Moysen, Deut. xxviij. d. Duceat te dñs & regē tuū quē cōstitueris sup te in Gentē, quā ignoras tu & pres tui &c. Iusti em de pplo Israel q custodiebant legem Moysi, viderūt tunc hoc dñi verbū esse impletum. k ¶ Et dixi. Hīc cōsęnter ponit Iudęorū ingratitudo, quę maxime apparuit in pœuratione mortis Christi: & q̄tū ad hoc dicit: Et dixi. ad. i. ad Iudæos remanētes post captiuitatē prędictā, & etiā post captiuitatem Babylonicā. l ¶ Si bonum. id est seruite mihi de cætero fideliter pro beneficijs vobis à me collatis. m ¶ Et si non quiescite. s. à mea seruitute: hoc non dixit inducendo ad malū, sed p hoc insinuās, q̄ dimittit homines in libertate arbitrij bonum vel malum faciendi. Per hoc tamen q̄ dicit hīc: Et si non. secundū. modū loquēdi dr̄ intelligi, q̄ nō seruirēt deo sicut grati, sed magis agerēt cōtra eū vt ingrati ipm in natura assumpta pśequndo: Iō subdit: n ¶ Et appē. mer. id est precium, p corpore meo sibi tradendo, sicut merces equi dicit precium, quo vēditur & emitur. o ¶ Triginta arg. ipsi Iudæ proditori, secūdum qđ hī Matth. xxvj. & xxvij. vbi Matthæus spūs. scō illuminatus dicit hanc, pphetiam tūc fuisse impletā. p ¶ Et dixit do. ad me. Zachariam. Proijc

a mi sui. Et tuli uirgā meā quę uoca- a
a ¶ Exponit quid per virgam decorem intellexerit. s.
bat † decus, & abscidi eā, ut irritū fa- b
omnes nationes, quę a deo abijciuntur.
cerē fœdus meū qđ percussi cū o- d
mnib⁹ populis, & in irritū deducū e
a ¶ Quando assumptus est Israel. b ¶ Populus Israel.
est in diē illa. Et cognouerūt sic pau- f
a ¶ Mandata mea ad meum honorem.
peres gregis qui cūstodiunt † mihi, g h
a ¶ Quia voluntas dei est abijcere Gentes negantes &
quia uerbū dñi est. Et dixi ad eos: i k
in Abrahā assumere Israel confitentem. a ¶ Si placet il
Si bonum est in oculis uestris, † af- l
bero arbitrio. a ¶ Quia vos paucos assumpsi, & Gētes abiecisseruate mea præcepta. b ¶ Vultis reddere mercedem, nec meo nomine cessetis aperte renuere.
ferte mercedem meam: & si nō, m
a ¶ Facite quod vultis. b ¶ Qui dixerunt Omnia quæ præcepit dus faciemus, posse. xxx. argenteos de-
quiescite. † Et appenderunt merce- n
derunt Iudæ proditori pro meo sanguine.
dem meam triginta argēteos. Et di- c
¶ Pater ad filium, vel deus ad prophetā. a ¶ Non dixit deposue. sed proijce. vt indicio sit eorum merces do-
xit dñs ad me: prōijce † illos ad † sta- q r
mini ponderetur. a ¶ Alij conflatorum.
tuārium. Decorum preciū, quo ap- s
a ¶ Ait dominus p pphetā ¶ Sicut mihi fuerat impe-
preciatus sum ab eis. Et tuli trigin- v
ratum. a ¶ Proiectis argenteis in templo abiens laqueo
ta argenteos, & proieci illos in do- e x
se suspendit. a ¶ Crucifixo dño & precio eius dato in
mo domini ad statuarium. Et præsci
sepulturā nō differt deus dare sententiā contra Ierusalem quæ erat propriè pars eius & funiculus sed modo proijcitur. a ¶ Populum peculiarem.
di uirgā m meam secundā quę appel- z
a ¶ Nō enim veni pacem mittere in terrā, sed gladiū.
labatur † funiculus, ut dissoluerem y

Scholastica historia. sed, ppriè fuit prędictū ideo structiōe Ierl p Titū & Vespasianū: qm tūc Iudęi fuerūt p orbē captiuati nō habētes ducē nec pricipē: & illa captiuitas adhuc manet. y ¶ Vt dissoluerē. id est inter Christianos Christo de tribu Iuda secūdū carnem adhęrentes, quorū plures fuerūt ad literā de tribu Iuda: & Iudæos in ifidelitate pmanētes: & hoc fuit figuratū. ij. Re. xij. vbi dicit, q Isrl separauit se à Iuda, dicēs: Nō ē ps nobis ī Dauid, vl quę hęreditas in filio Isai &c. Vñ & Iudęi sūt odiosi Christianis & ecōuerso.

☞ Et dixit

dericos em malos frequenter oriunt dissensiōes. a ¶ Et tuli uir- Moraliter
nam libertas prędicādi & confessiones audiendi pauperum religiosorū freqnter rescindit & impedit i pręiudiciū cōis pplī. Iō sequitur: ¶ Et cognouerunt. id est pplis cōis. i ¶ Quia uerbum. id est eius vicarij pōtificis summi, qui dedit paupertibus religiosis potestatē prędicādi & cōfessiones audiēdi, quā rescindūt prout pūt pastores inferiores duri. k ¶ Et dixi. i. ad populares Christianos qbus deus loquit p prædicatores suos. l ¶ Si bo. est &c. mihi seruiēdo fideliter & deuotè. m ¶ Et si. triginta seruitutū deo nō placet, nisi fiat liberè. n ¶ Et ap. triginta cōsurgunt ex ductu denarij p ternarium: & sic significat ipletionē decalogi in fide trinitatis. p ¶ Et dixit dom. i. pone añ deū q est formator omnium, vt remuneret ipletionē dictā decē mādatorum. s ¶ Decorum, in quo seruierūt mihi: & istud pciū pōt dici decorū absolutè, qa deo placitū: Pōt etiā dici iuxta sensū Isaiæ decorū p oppositū. i. vile respectu obseruatiōis decalogi cum consilijs Euangelij. x ¶ Et præ. i. vidi eam præscindēdā qđ factū est p recisionem emolumēti qđ prędicti religiosi de sepulturis habēt. y ¶ Vt dissoluerem. ger. Li, vt, tenetur consecutiuè. nam ex hoc secuta est diminutio charitatis inter fratres qui significant nōie Israel, eò quòd sunt intenti studio, & sacerdotes curatos qui significantur nomine Iudæ, eò quòd audire cōfessiones ad eos pertinet de iure.

Gloſ. ordi. Zachariæ Cap. XII. De Lyra

Ro. 11. c.

† fraternitatem,

ſuprà eodem. b. 2. Theſſal. 2. b.

† ſuccisa, perdita

Ioſephus

Allego. Iere. 25. d.

† calicē ſo poniſerū

Diuiſio

Moraliter

Fœdus & concordiā quę inter Iudam & Iſrael fuerat.

Prophetam.

Inſignia & habitū Antichriſti, vt qualis venturus eſt, nō ſolum voce, ſed & habitu oſtendat.

Peram, baculum, ſiſtulam, ſibilum.

Paſtor bonus gratiā pecora viſitat, diſperſa perquirit, relicta affert, laſſa ſuſtentat. Malus paſtor econtrario omnia peruerſa agit.

Deſcripto paſtore ad ipſum ſermo prophetalis cōuertitur.

Quo ſe acutius omnibus prophetis iactabat cernere ſacramenta dei intantū vt dei filium ſe vocaret.

In ſequentibus verbis oſtenditur quāto onere deus preſſus ſit Ieruſalem.

Sicut pellem.

Alta mole ſolidauit.

Id eſt animam.

† parum, vel nouel lū agnum.

Moraliter

Baciū amari.

Moraliter

a ¶ Adhuc ſume. qui prius ſumpſerat virgas, quæ ſuo vicio diuerſis tēporibus pręcęſſunt: & tandē ſoluta germanitate, Gētiles in bonā oliuā ſunt inſerti: rurſus pręcipitur aſſumere vaſa ſtulti paſtoris, i. vaticiniū Antichriſti. b ¶ Et carnes pinguedine vigebat, deuorabit & vngulas arietū & ouium diſſoluet, & peruertet ne recto pede gradiantur. c ¶ O paſtor & idolū. Tā ſceleratus es, vt nō cultor idolorū, ſed idolū noīeris, dū vis ab hominibus adorari, q derelinquis gregē à beſtijs deuorari, quē dominus toto tempore cuſtodierat. ¶ Iſte paſtor ideo cōſurgit in Iſrael, qa verus paſtor dixerat: Iam nō paſcā vos: hīc alio nomine abominatio deſolatiōis vocat, ſeſſur⁹ in tēplo dei tanq̄ ſit deus. ¶ Cō gladius dñi ſup̄ brachiū & oculū dextrū erit, vt robur ei⁹, & oīs iactantia fortitudis eius ariditate ſiccet: & ſciam quā ſibi falſo noīe ꝓmittebat, æternis tenebris obſcuretur.

GLOS. ORDI. Ca. XII.

ONus verbi domi. Ab hoc loco vſq; ad illū locū vbi dr: Framea ſuſcitare: triplex expoſitio fit. Quidam enim Iudæorū putant hæc iam ex parte cōpleta à Zorobabel vſq; ad Cnęum Pōpeium, q primus Romanorū Iudæā cepit, & tēplum ſicut dicit Ioſeph⁹. Alij in fine mūdi cōplenda qū inſtaurata erit Ieruſalē. Chriſtiani verò quotidie hæc in eccſia compleri dicūt vſq; ad finē mūdi. Quid aut cui aptandū ſit, ex interpoſitiōis varietate prudēs lector intelligat. c ¶ Ecce ego ponam. Vt quicunq; limē eius inhabitando attrigerit, inebrietur: & crapula preſſus corruat. Vel ipſum ſuperliminare corruet, & opprimet eū à q̄ contingetur. ¶ Allego. Perſecutores qui cōtra domum dei dimicāt inebriātur ea lice, quē Ieremias vniuerſis Gentibus ꝓpinat, vt bibant & inebrietur & cadēt, & vomant & inſaniāt. Tempore enim perſecutionis multi Chriſtiani pugnare cōtra eccleſiam compulſi ſunt: & leuāt quidem lapidem & manibus ſuis, ſuſcētāt priora dei qua corripit peccatores: ſed ipſe, qui eleuat non erit impunitus, dei gladio contra ſe dimicante

Nico. de Lyra.

☞ Lapidem.

✠ a ¶ Et dixit. Hīc cōſequēter agit de pſecutiōe Antichriſti: Et cōtinuat ſic lr̄ę pręcedenti: quia Iudæi pro maiori pte negauerūt verum Chriſtum ipſum repellentes, ideo iuſtè permittentur à deo recipe Antichriſtū qui falſo dicet ſe eſſe Chriſtum, & ſic ab eo decipi. Et hoc prædixit Chriſtus, Ioh. v. g. Ego veni in nomine patris mei, & nō accepiſtis me: ſi aūt alius venerit in nomine ſuo, illū accipieris. Sic ergo, ꝓcedit, qa priò ponit pſecutio Antichriſti breuiter & ſuccinctè. Sed ò, magis diffuſè ſeqnti ea. Circa primū dicitur: b ¶ Sume tibi. id eſt inſtrā, vt virgā & perā paſtoralē, & huiuſmodi. Inſtrā em̄ cuiuſlibet artis dicūt vaſa ſecūdū proprietatē idiomatis Hebræi. c ¶ Paſtoris ſtulti. In ſignum q̄ Iudæi recepturi ſunt Antichriſtū qui erit tāte amētiæ, q̄ dicet ſe eſſe deū. ij. Theſſal. ij. a. Qui extollitur ſup̄ oē qd̄ dicitur de⁹ aut qd̄ colitur. d ¶ Quia ecce ego ſuſcita. id eſt ſuſcitari permittam. e ¶ Paſtorē in terra. i. Antichriſtū dñaturū in ea. f ¶ Qui derelicta non viſitabit. i. nullū opus pietatis exhibebit, ſed erit maximę crudelitatis erga iuſtos. Iō ſubditur: g ¶ Et carnes pinguium comedet. eorū bona rapiēdo. h ¶ Et ungulas eorū diſſoluet. Corporaliē eos affligēdo & occidendo. i ¶ O paſtor & idolum. Idolum dicitur qd̄, ꝓ deo colit & nō eſt. Et ſic erit de Antichriſto q ſedebit in templo dei tanq̄ ſit deus. ij. Theſſal. ij. b. k ¶ Gladius. id eſt ſnia dei. l ¶ Super brachium. i. ſuper virtutem eius corpalē. m ¶ Et ſuper oculi. i. ſup aīam in qua eſt intellectus, q dicit oculus. n ¶ Brachium. quia corpus eius ꝓ Michaelem de præcepto Chriſti fulminabitur. o ¶ Et oculus dexter eius. quia eius aīa ad tenebras exteriores in ifernū deducet. ✠ a ¶ Adhuc ſume &c. Iſtud vſquè ad finē capli literaliē expoſui de Antichriſto. pōt etiā exponi de Liberio papa, qui dicit⁹ fuit ſtultus, eo ꝙ fuit finaliter Arrianus: & illo tpe per ipſum & Luciū epiſcopū Arrianū facta eſt grauis pſecutio Chriſtianorū: de qua ſcribit Ruſinus ſic: Eo quoq; tempore Lucius Arrianę partis epiſcopus poſt fugas ciuium & exilia poſt cędes & tormenta flāmaſq; quibus innumeros cōdemnauit ad monaſteria ſui furoris arma conuertit, vaſtat eremū & bella q̄ſcentib⁹ indicit: tria milia ſimul aut eo ampli⁹ viros ꝓ totam eremum ſecreta & ſolitaria habitatiōe diſperſos oppugnare pariter aggreditur: mittit armatam peditū & equitum manum, & illi econtra gladijs obiectabant ceruices, & nihil aliud dicebāt: Amice ad quid veniſti? Et ideo de iſto paſtore ſtulto ſubditur. g ¶ Carnes pinguium come. &c. Et de pœna eius ſubditur: k ¶ Gladius ſuper. Id eſt domini ſnia pręſcindetur de pręſenti vita & obſcurabitur in gehenna.

NIC. DE LYR. Ca. XII.

ONus verbi dom. Iſtud capitulum aliquibus doctoribus noſtris quantum ad ſui prīncipium exponitur de deſtructione Ieruſalem ꝓ Romanos: ſed huic videtur obuiare quod hīc dicitur: Sed & Iuda erit in obſidione contra Ieruſalem. Item quod ſubditur: In die illa dicit dominus: Percutiā omnem equum in ſtuporem, & aſcenſorem eius in amētiam: quia nō legitur tribus Iuda fuiſſe cū Romanis in obſidione Ieruſalem cōtra Iudæos obſeſſos: nec quòd exercitus Romanorū à deo tunc fuerit ſic percuſſus: immo valde, pſperè triumphauit de Iudæis, ſecundum qd̄ declarat diffuſe Ioſephus in libro de Iudaico bello. Propter quod alij expoſitores noſtri exponunt hoc de pſecutione eccleſię primitiuę à Iudæis & principib⁹ Romanis. Sed hæc expoſitio videtur magis myſtica q̄ literalis. Ponuntur etiam hīc in textu aliq̄ quæ videntur ad hoc eſſe diſſona, vt vidēbitur. Ra. Sa. verò exponit hoc capitulum & quaſi omnia ſequētia vſq; ad finem huius prophetię de bello Gog & Magog contra Iudęos quos dicit per regem Meſſiam venturum debellandos. Sed hoc fundatur ſup̄ falſum fūdamentum, ſicut dixi de Gog & Magog, Ezech. xxxviij. Et qa ibidē dixi. ꝙ ꝓ Gog & ꝓ Magog intelligitur Antichriſt⁹ & ei⁹ exercit⁹: ideo hīc cōſimiliter, ſaluo tamē meliori iudicio videt text⁹ de pſecutione Antichriſti exponēdus vſq; ad finē huius ꝓphetę, licet aliqua alia interſerātur: & iō ſicut dixi ea ꝓ pręcedēti hīc deſcribit pſecutio Antichriſti magis diffuſe. Et diuidit in tres ptes: qa priò pſecutio Antichriſti deſcribit. Sed ò, quęſtio tacita ſoluit, cap̄ò ſequēti, ibi: Framea ſuſcitare. Tertio ꝓpoſitum reſumit: ca. xiij. Prima adhuc in tres, qa priò ponitur Antichriſti pſecutio. Secundò eius deiectio, ibi: In die illa. Tertiò, Iudæorum cōuerſio, ibi: Et effundam. Circa primum dicitur: p ¶ Onus verbi do. i. prophetia de afflictione futura ex ordinatione dei. q ¶ Super Iſrael. i. congregationem fidelium: ad quam nomē Iſrael in nouo teſtamento eſt tranſlatum, ſicut declaraui diffuſe Iſa. xlviij. & habetur ad Ro. ij. r ¶ Dixit dominus &c. Hoc dicit: quia cęlū ad modū centrum ſup̄ terrā extēdi videtur. s ¶ Et fundens terrā. qa nihil ē ſub ea, cū ſit infimū elementum. t ¶ Et fingens quia aīa à deo creat & infundit corpori organizato. v ¶ Ecce ego ponam. i. eccleſiam, quę vocatur Ieruſalem: Iſa. ij. vt ibidē dictū fuit diffuſe, & Apocal. xxj. a. Vidi ciuitatem ſctām Ieruſalem deſcēdentē de cælo ſicut ſpōſam &c. x ¶ Super. Ad qd̄ Hebræi ipingunt, qa Antichriſt⁹ & eius exercitus poſt pſecutionē eccleſię deijcięt, vt dictum eſt. In Hebræo hī:

✠ Baciū amari.

Moaliter. p ¶ Onus verbi. Iſtud literaliter expoſui de perſecutione Antichriſti. Moraliter aūt pōt exponi de grauamine ppſi Chriſtiani ex malicia cleri puerſi, cū dicitur: Onus verbi &c. i. graue pōdus à deo pręuiſum ſup̄ populū Chriſtianū. Et quid ſit iſtud ſubdit, cū dicit: v ¶ Ecce ego ponam Ieruſalē. i. eccſiam pro clero acceptam, x ¶ Superliminare crapulæ. id eſt exceſſuam in cibis

a ¶ Lapidem oneris. Mos erat in Iudæa, in aliquo celebri loco
A ponī lapides rotūdi grauissimi pōderis, quos iuuenes pro varietate virium probi darū, alij vsq; ad genua, alij vsq; ad vmbilicū
Lapidū electio, iuuenū exercitium vel etiā super ceruicē extollebant, nec prius ad agonē descēdebāt ex eleuatione ponderis sciretur quis cui cōparari deberet. Est ergo sensus: Ponam Ierusalem Gentibus quasi grauem lapidem subleuamentū, & leuabunt eam, & pro virium varietate vastabunt. Sed grauis lapis dum leuabitur in leuantium corporibus scissionem vel rasuram relinquet. b ¶ In die illa. id est quando obsessa erit Ierusalem, ita vt Iudas quoque obsidere eam cogatur, percutiet dominus & carnaliter & spiritualiter equos aduersariorum, ita vt qui viderint percussos stupeant, & ascensores eorum pressi magnitudine periculi vertuntur in amentiam. Et super domum Iuda, qui cogebantur pugnare contra suam metropolim aperiet os suum, quia misertus eorum suo dignos facit aspectu: sed equos populorum percutiet æterna captiuitate. ¶ Allego. Ecce laceratio lapidis quam in aduersarios (qui Ierusalem vexare conati sunt) dominus cōminatur: quòd & equos malos qui pronī sunt ad currendum in malum, & ascensores id est dæmones vel falsos magistros vertet in stuporem & in amentiam, vt nihil sapere conuincantur: sed palpabiles premant eos tenebræ, quales fuerunt quando AEgyptiorum primitiua percussa sunt: Sed super populum confitentem qui timore videbatur esse in numero persequentium, aperiet oculos vt electos respiciat, & sit eis lumen æternum.

Allego.

Exo. 10. c. † robora- bunt me

†lampadē ardentē in ter manipulos,

c ¶ Et dicent duces. Apertis oculis domini super Iudam, & hostibus percussis cæcitate: duces Iuda qui cogebantur pugnare contra Ierusalem facient vota in cordibus vt Ierusalem vincat, & ipsi victi cum hostibus vincant cum suis ciuibus. ¶ Mysticè. Duces & tribuni sunt apostoli & apostolici viri, qui nolunt sibi coniungi, nisi habitantes Ierusalem, id est in visione pacis, & qui habitant in domino deo suo. d ¶ In die illa ponam duces Iuda. Cùm dominus interfecto aduersario spiritu oris sui pacem reddiderit ecclesiæ, tunc duces Christiani nominis deuorabunt infructuosas arbores, sicut caminus ligna. & sicut fax stipulam quę caret fructu, & omni vento circumfertur à dextera & à sinistra. Via dextera parcitas quæ σωφροσυνη Græcè, sinistra luxuries, media rectaq; frugalitas. Omnes ergo quales in dextra vel in sinistra sunt flāma consumet, quibus sublatis ecclesia ad pristinum redibit statum: & Tabernacula idest coniabula Christianorum toto orbe dispersa saluabit deus, de quibus quasi tentoriis cupimus ire ad Ierusalem non manufactam.

B

Mysticè

2. Tess. 2. b. †magnificetur gloria

e ¶ Vt non magnificè glorietur. Non potest dicere domus regia, & inclyti, & magnifici de tribu Iuda, & habitatore Ierusalem, q̄ suo cōsilio vel virtute gubernet tota tribus Iudę, sed sciāt q̄ dñi sit in vtriusq; victoria. ¶ Ō obsessis principibus ecclesiæ & in fugā vertis saluat deus oēs q̄ Christiano cēsent nomine, ne putēt doctores ecclesię suā sapientia, sed dei auxilio pacē ecclesijs redditā.

Nicolaus de Lyra.

☞ In die illa

☩ Bacinum amaritudinis, qa ecclia amaricabit i psecutiōe Antichristi: & postea ipse & ei⁹ exercit⁹. Ió subdit: a ¶ Oibus pp. quia de oibus pplis aliq adhęrebūt Antichristo. Ideo subditur:
b ¶ Sed à Iuda. qa tūc aliq Christiani timore ducti erūt in exercitu Antichristi. c ¶ Et erit in illa die. Lapis cū pōderosus qñ mouetur de loco suo affligit motores, sic Antichristus & eius exercitus quęrētes tollere stabilitatē ecclię, affligēt & turbabūt fideles. Et hoc est q̄d subditur: Oēs qui leuabunt &c. d ¶ Et colligentur aduersus. &c. id est aliqui de oibus regnis adhærentes Antichristo. e ¶ In die illa. Hic cōsequēter ponit Antichristi & sui exercit⁹ deiectio, cùm dicit: f ¶ Percutiā. qa ipe fulminabitur omnibus populis in circuitu: sed [a] & Iuda erit in obsidione contra Ie- [o] rusalem. Et erit in die illa, ponam [c] Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui leuabunt eum [d] †concisione lacerabūtur, & cōlligē- [d] tur aduersus eā omnia regna terræ. [e] b In die illa dicit dominus, percutiā [f] omnem equum in stupore, & ascen- [g] sorē eius in amentiam. Et super do- [h] mum Iuda aperiam oculos meos, [i] & omnem equum populorū percu- [k] tiā cęcitate. Et dicent duces Iuda [k] in cordē suo: † confortentur mihi [l] habitatores Ierusalē in domino ex- [m] ercituum deo eorū. In die illa ponā [m] duces Iuda sicut caminū ignis in lignis: & sicut † facem ignis in fœ- [n] no: & deuorabunt ad dexteram [n] & ad sinistram omnes populos in circuitu. Et habitabitur Ierusalē [o] rursus in loco suo in Ierusalē: & sal- [p] uabit dñs tabernacula Iuda sicut in [q] principio: ut nō † magnificè glorietur [r] domus Dauid, & gloria habitātiūle

a ¶ Captus ab hostibus, & in alterū transiens societatē.
o cogetur obsidere suā metropolim Ierusalem
¶ Præter supradicta. ¶ Hoc. f.
a ¶ Lapidem.
a ¶ Nō impune ferit. b ¶ Obsere lapidis. c ¶ Quia congregabuntur contra Ierusalem.
a ¶ Quia loqui libere nō audebant. b ¶ Nec capti- uantur. ¶ Pro meo velle.
b ¶ Obsessi vt qui sua imbecillitate victi sunt, tuo superent auxilio.
a ¶ Quando hæc dicent duces Iuda.
a ¶ Vt deuorent aduersarios quibus simulata amicitia iungebantur.
a ¶ Vel stipula. ¶ Viri Iuda.
¶ Eos qui declinauerunt ad dexteram.
a ¶ Vitra nō timens hostiles impetus.
a ¶ Vrbes & oppida & villas tribus Iudæ quæ vasta- te facta tunc saluabit, sicut fuerant antequā vastarentur.

minabitur, vt dictū est, & magna ps sui exercitus peribit. h ¶ Et C
super domū Iuda. i. super Christiānos in eius exercitu existentes ex timore. i ¶ Aperiam oculos meos. misericordię: quia non peribūt cū cęteris, Antichristo adhęrētibus volūtarie. Ideo subditur: l: ¶ Et dicent duces Iuda. i. principales in illis Christianis nisi Antichristo timore adhęrētibus.
l ¶ Confortentur mihi habitatores Ierusalem. quia Christiani timore Antichristi in eius exercitu futuri, desiderabūt corde prosperitatem Christianorū obsessorū licet hoc oīdere nō audeāt manifestē. Hæc autem litera videtur dissona illi expositioni, quæ exponit passum illum de persecutione primitiuę ecclesię per principes Iudęorum, vt patet in Actibus apostolorum. Item illud quod postea dicitur hīc: Et saluabit dominus Tabernaculum Iuda: quia Iudęi persequentes ecclesiam primitiuam, nō desiderauerunt prosperitatem Christianorum, nec fuerunt saluati aduenientibus Romanis contra Ierusalem: sed magis occisi & destructi. m ¶ In die illa ponam duces Iuda & cætera. Quia Christiani existentes in exercitu Antichristi, Antichristo fulminato, & pereunte exercitus eius parte, timore depositō contra reliquos remanentes de parte Antichristi pugnabunt. o ¶ Et habitabitur Ierusalē rursus. A Christianis pacificē mortuo Antichristo, & eius exercitu dissipato. Et accipitur hīc Ierusalem non solūm pro ecclesia militante, sed etiam pro ipsa ciuitate ad literam in D
quantum Antichristus veniet ante ipsam, & ibidem interficiet, obtenta tamē prius ciuitate & templo. p ¶ Et saluta. dominus Tabernaculum Iuda: Id est res & corpora Christianorum cū Antichristo timore existentium, vt prædictum est. q ¶ Sicut in principio. Id est antequàm essent cum Antichristo. r ¶ Vt non magnificè glorietur domus Dauid & cætera. Id est ne fideles impugnati ab Antichristo ex timore sequentes Antichristum desperiant Christianos, dicendo quòd meritò perissent sicut infideles, si fuissent mortui cū alia Gēte Antichristi: non em̄ cōtra suos veniēt volūtarie sed coacti timore: q̄ remoto ad suos reuertent. Ideo sequit:

☞ In die illa

☩ Et habitabitur Ierusalem rursus in loco suo. Moraliter
nā per bonā emendationē cleri restituet ecclesia ad statū debitū.

☞ Et erit q̄ offenderit

☩ Et erit in die illa: ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Tan- Christiani
tūm enim pondus citationum, excommunicationum, interdi- tatis liber-
ctorum, & aliorum grauaminum ponitur super populum Chri- tas p
stianum, quòd sub onere iacet depressus. Vnde dicit Augusti- præsiden-
nus ad inquisitiones Ianuarij. Ipsam religionem nostram quam tes iudaica
in paucissimis celebrationibus voluit esse liberam, seruitute i-
quidam adeo seruilibus premunt oneribus, vt tolerabilior sit tolerabili-
conditio Iudæorum, qui non humanis præsumptionibus, sed or reddi
diuinis subiiciuntur institutis. c ¶ In die illa dicit dominus. scilicet mortis, quæ dicitur dies illa, quia debet esse cunctis memorabilis. f ¶ Percutiam omnem equum. id est brutaliter viuentem, sicut equus & mulus. g ¶ Et ascensorem eius. id est inducentem eum ad vitia. h ¶ Et super domum Iuda. i. confitentium veritatem verbo & facto. i ¶ Aperiam oculos meos. scilicet misericordiæ. k ¶ Et dicent duces Iuda in corde suo confortentur &c. Hoc fit quando boni religiosi & alij deuoti orant deuotè pro emendatiōe cleri. m ¶ In die illa ponam duces Iuda sicut caminum ignis: Id est prædicatores exferuore charitatis. n ¶ Et deuorabunt ad dexteram & ad sinistram: Id est indifferenter sine acceptione destruent vicia. o ¶ Et habitabitur Ierusalem rursus in loco suo.

☞ Et erit q̄ offenderit

Glos. ordi. Zachariæ Cap. XIII. De Lyra

ECce a ¶In die illa &c. In illo tempore, quando domino protegẽte Iudas à dextris & à sinistris percutiet aduersarios, proteget deus obsessos Ieruſalem, & tantam prosperitatem dabit, vt qui vilissimus putabatur, sit quasi domus regia: & qui de domo regia erit, quasi de domo dei, quasi nũcius dei & angelicæ dignitatis in conspectu eorũ q eo tpe erunt saluati.

¶Proteget deus habitatores eccliç pace post plecutionẽ reddita, & ita glorificabit eos qui p ecclesia militauerũt, vt etiã minimus q quasi hõ in aliq̃ suo facto vel ẏbo offẽdit, i ordie magistrorũ ponat: & magn q suũ seruauerũt gradum sint q̃si dom' dei, & quasi angeli dei: hoc enim in terra positi oĩ studio quẽrim' vt angelis in cælis æquales simus. b ¶Et erit in die. Hæc Iudæi ex parte iam facta & pleniùs in cõsummatione mũdi futura cõmemorãt. ¶Qñ Christus protegit ecclesiam, quẽrit etiã conterere Gentes aduersarias, vt incipiãt esse de ecclesia, quia creator diligit creaturã, & copiosè illuminat sensum eorum p spũm sctũm quẽ diffundit in cordibus eorũ q sunt domus dei: p quem multas gratias & effectũ orãdi prẽstat. vnde qui postulat p sctis gemitib' inenarrabilibus. c ¶Et aspicient ad me. Cum Iudæi videbũt Christũ regnantẽ in sua & patris daritate, dolebunt à se crucifixum, intelligentes fuisse vnigenitum, & primogenitũ totius creaturæ. d ¶In die il. Adadremmõ vrbs est iuxta Iezrael quæ Maximianopolis hodie vocatur in capo Mageddõ. In quo Iosias rex iustus à Pharaone Nechao vulneratus est, super q̃ lamentationes scribit Ieremias. Sicut ergo eo tpe post reges peccatores, omnis spes populi erat in Iosia, & illo occiso magnus planctus in vrbe commotus est, ita crucifixo Saluatore renouabitur planctus in Ierlm. ¶In die iudicij, quando oĩa noĩa dignitatũ dẽponentur, & impletum fuerit qd' scriptũ est: Ecce hõ & opa eius: & paleę à tritico erũt separatę, tũc erit plãctus magn', nõ i alio loco, sed i Ierlm. Plaga em à sctis incipiet, & reges & sacerdotes & pphetę & doctores tundẽt pectora manib' cũ viderint eũ quẽ crucifixerũt, regnãtẽ i sua & ptis maiestate. e ¶Familiæ domus. In Dauid, trib' regia accipit. In Nathan, pphetalis ordo. In Leui, sacerdotes. In Semei doctores. Ex hac em tribu magistrorũ agmina pullularũt: reliquę trib' docentes, quæ nõ hãt aliqd' priuilegium dignitatis. ¶Quòd ẏ̀ò Ieorsum plãgũt, significat q̃ tpe tribulatiõis nõ debem' seruire cõiugĩs & opib' nuptis, vt plangãt dominũ Iesum, de q̃ dixerant: Sanguis eius super nos & super filios nostros.

Qñ abstinẽdum ab vxoribus. Mar. 27. c.

GLO. ORDI. Cap. XIII.

IN die illa &c. Vt omes renascamur in Christo, & in aqua baptismatis nobis pcã condonentur, & in aq̃ spiritualis doctrinæ scientia scripturarum tribuatur.

Nicolaus de Lyra. ☞ Et erit

✠ a ¶In die &c. Ab ipugnatione Antichristi. b ¶Et erit, q. Timore ductus modo prædicto, vel decept' ab Antichristo: quia multi Christiani tũc decipient, credẽtes ipm esse verè Christum. c ¶Quasi. i. citò misericordiã cõsequẽtur, sicut Dauid si verè pœniteat sicut ipe Dauid, vt patet. ij. Re. xij. d. vbi dr, q ipo cõficente pcm̃ ppetratũ eũ Bethsabee, Nathã ppheta stati dixit ei: Dñs trãstulit pcm̃ tuum. d ¶Et do. i. sicut illi q̃ stabũt in fide Christi. f ¶Et erit in die illa quæ. conte. omnes. id est Antichristũ, & ei adhrẽtes, ita q̃ est repetitio eius, qd' supra dictũ est ad maiorem assertionẽ. g ¶Et effu. Hìc cõsequẽter describit Iudæorũ cõuersio. Et secũdò eorũ regeneratio, in principio capituli sequentis.

Diuisio

Circa primũ sciẽdũ, q̃ sicut dicit sanctus Methodius martyr, detecta falsitate Antichristi per Enoch & Eliã, Iudæi qui prius adhæserunt sibi, cõuertentur ad Christũ fideliter parati pro eius fide mori, ita q̃ cdiiij. milia coronabuntur martyrio ex omnibus filiorum Israel, dicitur Apoc. vij. a. Et hoc est qd' dicitur: Et effun. super. i. Iudæos reuertentes ad Christum. h ¶Et super habitatores Ierlm. i. super omnes generaliter credentes in Christũ. i ¶Spiritum. in quantum illos reducet ad fidẽ veram. k ¶Et precũ. quia alios fideles protegetab ipugnatione Antichristi exaudiens preces eorum. l ¶Et aspicient. scilicet Iudæi qui tunc verè cõuertẽt. m ¶Quem confi. Tunc enim cõstabuntur, q̃ Iesus Nazarenus ab eis crucifixus. i. a patrib' eorum fuit & est verus Christus in lege & pphetis promiss'. n ¶Et plangent eum. i. dolebũt de hoc, q̃ eũ offenderunt in ope. Et mutatur hic modus loquendi de prima persona ad tertiam, qd' frequẽter fit in pphetis, vt. ℟. visum est. o ¶Quasi super unige. i. ita dolebũt ex vera contritione, sicut solet homo dolere de primogeniti sui morte, q̃ dolor apud homines solet esse maximus. p ¶Et dolebunt super. Repetitio est eiusdẽ ad maiorem expressionẽ. Et quia tunc in ecclesia nõ solum erit planct' de Christo mõ prædicto, sed etiam de Iudæis martyrizatis ab Antichristo, qui plãgẽt tur à cõtribulibus suis remanentibus, Ideo sequitur: q ¶In die illa magn' erit plan. Sicut plã & Adadremmõnonẽ est ciuitatis propinquæ campo Mageddon, in quo fuit Iosias occisus, de cuius morte fuit magnus plãctus in tota terra Israel, vt patet. ij. Paral. xxxv. d. & incepit i illa ciuitate Adadremmõ, quæ erat propinqua loco occisionis. s ¶Et plan. terræ familiæ &c. id est quælibet tribus mortuos de sua tribu. Ra. Sa. verò dicit hìc, q̃ quælibet trib' planget specialiter mortuos suos in bello Gog & Magog, & in hoc conuenit mecũ qualtũ ad aliquid, quia per Gog & Magog intelligo Antichristũ & eius exercitum, vt dictum est supra. t ¶Faquia in loco orõnis vbi solet fieri talis plãctus, mulieres erãt segregatæ à viris apud Hebræos. Et hoc est apud Christianos i eccla, ppẽ honestatẽ seruandã. & noiant hìc exprimi familię principaliores. Primò Regũ cũ dẽ Familię dom' Dauid seorsũ &c. Secũdò, pphetarũ ibi: Familię dom' Nathã &c. tertiò, sacerdotũ & Leuitarũ ibi: Familię dom' Leui. Et q̃rtò cuiusdã, notabilis viri, ibi: Familię Semei. Quintò, reliquę i generali ibi: Oês familię &c.

Moraliter.

✠b ¶Et. i. remissionẽ inuenient p suã pœnitẽtiã, sicut Dauid q̃ graue ẽcurrerat offẽsã. c ¶Et. i. pœnitẽtiũ. e ¶Sicut. nã verè pœnitẽtes erũt angeli i cælo qd' ẽ dom' dei. f ¶Et. i. dæmões. Qui Gentes dicũt eo q̃ i idol' à Gẽtib' colebant: ipi ẏ̀ò p opa bõa pœnitẽtiũ affligũt. g ¶Et. qa pces ifusionẽ gr̃æ sequentes sunt efficaces. l ¶Et af. Deuotè depcãdo. m ¶Quẽ. i. prius pctis offendendo. n ¶Et pl. ppẽ offẽsas pteritas. r ¶Sicu. i. sicut plãct' p morte Iosię. e ¶Et plã. Per hoc notat q̃ plãct' p pctis esse debet in locis occisis & seqstratis. v ¶Et. Tpe nãq; plãct' ab ãplecb' ẽ cauẽdũ.

NIC. DE LYRA. Cap. XIII.

IN die illa. Hìc consequẽter describit Iudæorũ regeneratio p baptismũ. Et diuidit i duas ptes, qa priò ponit hęc regeneratio. Secũdò, idololatriæ & falsitatis remotio, ibi Et erit. Circa primũ di' ✠ In di. In q̃ detegit falsitas Antichristi. y ¶Erit. qa oês Iudæi tunc confluẽt ad baptismũ.

Diuisio

✠ In alia tionẽ

Moraliter. x ¶In die illa erit fons. Per fontẽ istum intelligitur largitas misericordiæ diuinæ, quæ aperitur omnibus ad deũ reuertentibus

Moraliter

A a ¶ Et erit cum propheta &c. Sublatis nominibus idolorum de terra & immūdo spiritu qui loquebatur in ps. udo prophetis, si quis illorum amplius aliquid ex persona domini voluerit prophetare. parētes ipsius ,pferant in illū sententiā mortis. b ¶ Nec operientur sacco. Mos erat prophetis indui sacco, quando populum ad pœnitentiam prouocabant. vnde Isaiæ præcipitur vt auferat saccum de lumbis, & nudus incedat, quia non erat tps pœnitentiæ, imminēte iam captiuitate. Non ergo prophetali habitu simplices decipiet, sed agricultur̄e dirus ,phabit se subiectum dei sententię qua Adę dicitur: Maledicta terra in operibus tuis. c ¶ His plagatus sum. Nō mirū si pater oblitus carnalis affectus ,pfert sententiam mortis contra peccantē filium, cùm ex volūtate dei patris vnic⁹ filius, licet immunis à malo, traditus fuit in mortem ,p delictis hominū. d ¶ Framea suscitare &c. Prophetata destructione idolorum & pseudo ,pphetarū, & totius mendacij, subiungit de passione Christi, quæ patris volūtate adipleta est, per quam p̄ssionē reprobatio falsitatis, & illuminatio facta est credētium.

Nicolaus de Lyra. ☞ Percute ✠ a ¶ In ablutionem peccato. &. Per menstruatam intelligitur peccatum originale, qd' cōtrahitur in matris ventre. Per peccatorē, peccatū veniale. vtrū què enim lauat baptismus in adultis ad baptismum venientibus, q̄les erunt tunc B veniētes ,p maiori pte, vt patet ex prædictis. b ¶ Et erit in die illa dicit dominus. Hic consequēter ponit abiectio idolatriæ. Et sed'ò falsę prophetię ibi: Et erit. Circa primū sciendū, q̄ licet p̄ prędicationē apl̄orum aliorūq; succedentiū doctorū idololatria cessauerit p̄ mundum ,p maiori pte, vt frequēter sup. dictū est. tū adhuc aliquid remānsit: quia in ptib⁹ aquilonaribus sūt aliq ppli & i magna multitudine, qui dicūtur Viuitarij, & illud viuum qd' eis primò occurrit qualibet die veneranr̄, vt deū suū ,p illa die: sicut relatione fide digna intellext. Antichristus etiā faciet se adorari sicut deū, vt habet̄. ij. ad Thessal. ij. Et ideo vsquè post mortem eius nō cessabit totalit̄ idolatria, tunc em̄ omnes viuent in fide catholica. Et hoc est qd' dicitur: Et erit in die illa. s. mortis Antichristi. c ¶ Disperdam nomina idolorum de terra. quia sicut dictū est, tunc oīno cessabit idololatria. Et secundū ista, illud qd' ego dixi in' aliquibus locis suprà. s. q̄ ad prædicationē apl̄orū & aliorū doctorū sequētiū cessauit idololatria p mūdū, intelligendū est simplicit̄, nō tū totaliter sicut æthiops dicit̄ niger simpliciter, q̄uis sit albus secundū dētes: quæ albedo est modica respectu nigredinis: & ideo q̄si nihil cōputat̄ secūdū sententiā Phi. ij. Physicorum: vbi dicitur qd' illud qd' est modicum, quasi nihil reputatur. Et etiam secundum communem modum loquendi: Illud quod est modicū, nihil dicitur. Et sic est in proposito: quia illa idololatria quæ remansit in aliquibus Gentibus barbaris, vt asseritur: alla est modica & quasi ,pro nihilo computanda respectu illius quæ cessauit per alias partes orbis. d ¶ Et pseudo prophetas. Hic consequenter ponitur cessatio falsæ prophetiæ, cùm dicitur: Et pseudo prophetas. id est fallos, qui per suam maliciam fingunt se esse prophetas propter quæstum. e ¶ Et spiritum immundum. id est prophetantes per prophetias à dæmone acceptas, & omnibus alijs modis per responsa dæmonum. f ¶ Auferā. Quia nihil remanebit de tali prophetia. g ¶ Et erit cū prophetaue. &c. id est si aliquis vel

Isaiæ. 20. a.

†peccati & menstrui.

Genē. 3. c.

†Ezech. 30. d.

Diuisio

†piloso Viuitarij: vbi & q̄lis Gens sit

† vt essem pastor docuit me ab

Lyrę dicta de totali abolitione idolatriæ quō modo randa.

† ō gladi, surge

& habitantibus Ierusalem, in ab- a
a ¶ Minorum peccatorum.
b ¶ Maiorum: nihil enim immūdius menstruata, quę
lutionem † peccatōris & menstrūa b
quidquid attigerit ,immundum facit. & huius tamen
sordes abluūntur in Christi baptismate.
a ¶ Quam crebro commemorati.
tæ. Et erit in diē illa, dicit dominus
a ¶ Simulacra Idolorum vel figmenta hęreticorum:
Sicut enim Idola manu artificis fiunt, ita peruersa do-
ctrina hęreticorum quidquid simulat veritē in ideā &
facit pro Christo adorari Antichristum.
exercituum, † disperdam nōmina c
idolorū de terra, & nō memorabū-
a ¶ Pseudo, & ab ethnicis facerdotes idoloꝝ prophe-
tæ vocantur.
tur ultrà. Et pseudo ,pphetās & spi- d
ritum immundum auferam de ter- e f
¶ Pseudo.
a ra. Et erit cū prophetauerit quispiā f
a ¶ Oblita paternæ pietatis & ardore diuinæ seruitu-
tis, nō expectans tex publicum iudicium,
ultrà, dicēnt ei pater eius & mater
eius qui genuerunt eū: Non uiues:
a ¶ Quasi ex amore.
quia mendacium locutus es in nō-
a ¶ Verberibus & compedibus.
mine domini. Et configēnt eum pa
ter eius & mater eius, genitores e-
a ¶ Cum falso prophetæ iudicio parentū condēnabi-
ius cùm prophetauerit. Et ērit in a
tur, confundentur ex mendacio falsę visionis.
die illa, confundentur prophetæ
unusquisq; ex uisione sua, cū pro- b
phetauerint, nec cooperientur pal- i
lio † saccino, ut mentiantur. Sed di-
¶ Ipse comitat.
cet: non sum propheta. Homo a-
a ¶ Humani generis princeps.
gricola ego sum, quoniam Adām k
a ¶ Vt comedā panem meū in sudore vultus &c.
† exēmplum meum ab adolescen-
a ¶ Ab alijs. b ¶ Cum ille offenderit se natū ad
hoc, vt in sudore comedat panem. ¶ Quid commi.
tia mea. Et dicētur ei: Quid sunt
fili, vt manus tuæ configerentur clauis?
plagæ istæ in medio manuum tua-
a ¶ In tertā fugabitur mendacia, & veritas obtine
bit locū, vt erit ipse qui suo punitus est vicio, se isse
perpessum fateatur. ¶ Hæc vulnera accepi, iudicio pa-
rum: Et dicet: His plagātus sum l
rentum condēnatus, qui nō oderunt me, sed diligebāt
etiam dum punirent.
in domo eorum qui diligebant
a ¶ Augustia mortis. ¶ Quæ occidit seruos, occidas
& hæredem.
me. m Frāmea suscitare super pa- m n
a ¶ Qui dicit, Ego sum pastor bonus.
stōrem meum, & super uirum † co- o
¶ Qui idem mecum. Vnde: Ego in patre, & pater
herentem mihi, dicit dominus ex-

let prædicto modo ,pphetare, amici sui etiam intimi nō permitterent, sed ipsum grauiter punirēt, Ideo sequitur. h ¶ In die illa cōfun. pro. quia nullus audebit prophetā se dicere, nec etiā ostēdere, Ideo subditur: i ¶ Nec cooperiētur pallio sac. Id est veste aspera. Tali enim veste vtebātur antiquitus prophetæ saltem aliqui, vt patet de Elia. iij. Reg. j. b. Et consimilem habitum accipiebant falsi prophetæ, vt magis crederetur eis. k ¶ Adam exemplum meum. id est intentus agriculturæ exemplo ipsius, Adæ, de quo dicitur. Genesis tertio. Emisitq; eum dominus deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. In Hebrœo habetur: Homo pecudi auit me id est conduxit me ad custodiendum pecora, quasi dicat: Non sum propheta. Quid sunt in domo eorum qui diligebāt me plagæ istæ. l ¶ Et dicet: His plagatus sum &c. id est, ista non sunt mihi facta ex odio, sed ex amore pro mea correctione. m ¶ Framea. Hic soluitur tacita quæstio. Et primò quæstio soluitur. Secundò, ex hoc multiplicatio fidelium concluditur, ibi: Et erunt. Quæstio verò ortum habet ex præmissis: Quia dictum est quòd fideles grauiter affligentur ab Antichristo & fallidi bus fuis: ex hoc posset aliquis admirari & quærere: quomodo deus sic permitteret iustos affligi ab iniquissimo homine. Et respōdetur quòd non est mirandum: quia proprio filio suo non peper cit deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum morte acerbissima condemnandum. Et hoc est quod dicitur: Framea. id est gladius acerbæ afflictionis. n ¶ Suscitare super pastorem meum. id est super Christum qui dicit de ipso Iohanni decimo. c. Ego sum pastor bonus & cætera. o ¶ Et super virum cohærentem mihi. Quia humanitas Christi inseparabiliter iuncta est deitati. Rab. Sa. D hoc exponit de imperio Romano per Messiam destruendo: propter mala quæ fecit Romanum imperium populo Iudaico & apparet quòd valde extorte & male exponit: quia imperatorē Romanum vocat nequam & pessimū, & sic secundum eum non poterit dici pastor dei, nec inhærens sibi: quia talis inhærētia amicitiā significat. Vñ i Hebræo dicit. Sup. virū mihi alloquatum qd' de Christo optime exponitur, vt dictū est.

☞ Percute

✠ reuertentibus per opera pœnitentiæ.
b ¶ Et erit in die illa, dicit dominus exercituum, disperdam nomina, idolorum. id est vitiorum quorum nomina à verè pœnitentibus sunt exclusa. Ephesi. quinto. a. Fornicatio † socium autem & omnis immundicia aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos &c. d ¶ Et pseudo prophetas & spiritum immūdum auferam de ter. Per istos significantur hæretici, qui cùm deprehenduntur à patre spirituali, & à matre grauiter puniuntur: & si fuerint obstinati traduntur iusticiæ seculari: & si reuertantur ad veritatem ecclesię, confitentur se fuisse punitos non ex odio, sed ex charitate. m ¶ Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi. Hoc ad literam exponitur de Christo, Matthęi vigesimosexto. c. Moraliter autem potest exponi de bono prælato, quem deus aliquando permittit temporaliter affligi ad augmentum sui meriti. Quia tamen ad hoc sequitur frequenter dispersio gregis per diuersa vicia. Sequitur.

✠ Et erunt in

Moraliter

Moraliter

Ua ¶Percute pastorē, & diſ.oues. Cū paſsione domini territi
E fugerunt apostoli, vt dicit Matth;us. tunc prophetiā iſtā impletā
Matt..29.c fuisse inducens deum patrem loquentē: Percutiam paſtorem, &
dispergentur oues gregis. Voluītate enim dei patris, celebrata est
paſsio Christi, in quo & iſte prophera cōsenit dicens ex voce dei,
O framea pcute pastorē, & dispergen.
oues gre. b ¶Et duc. Iudęi hę ad
Christū referūt. & in vltimo tpe futura
†Mat.29.c. contēdūt. Sed hoc inter nōs & illos est,
quia nos iā expleta dicimus, illi explen-
Luc.12.f. da cōmēorāt. Ignē veni mittere in terrā
& Apli baptizati in spū dei, & igne di-
Psal.95.b. cūt: Probasti nos deus, igne nos exami
nasti.

GLOS.ORDI.

†succidenſ ECce dies. Cap. XIIII.
Solet accidere, vt quæ subi-
to impetu in ciuitate dei sūt
direpta, extra ciuitatem dei
sunt direpta, extra ciuitatē diuidanſ ne
forte hostes supueniāt. Hīc aūt tāta de
pressio incūbit vt rapina raptorib⁹ in
medio ciuitatis diuidat, p securitate vi-
†conflabo ctorię. ¶Iudęi hęc sub Gog & Magog
eos, sicut dicūt esse cōpręda: Alij tpibus Macedo
conflatur nū & AEgyptiorū & aliarū Gētiū ex p
te esse transacta. d ¶Et uastabun.
Nō solū capiet Ierusalē, cūctis Gētibus
cōtra eā in pręliū susciatis, sed etiā do-
m⁹ in dolore dñorū vastabūt, & mulie
res in dolore maritorū polluent: qa ita
timebunt mortē, vt necsalutē puerorū,
nec pudicitiā vxorū defendere audeāt.
F c ¶Et egre.me. Et ī captiuitate quę
per Romanos, & in alijs captiuitatib⁹
septentrionalis inferiorquè pars vrbis
capta est. Mons verò templi & Sion,
in quo arx erat regni integra mansit.
☞Et egredietur

Nico.de Lyra.

☞a ¶Percute pasto. Hoc fuit ipletū qn Apli in passione reliquerūt Christū, vt dicit Saluator Matt.xxvj. ex quo patet q hīc passus intelligit de Christo.
b ¶Et conuer.ma.me.i. ptātē meā.
c ¶Ad paruu.i. ad Aplos q dicunt hīc paruuli, eò q timore fugerūt in passione Christi. q postea ꝑ ture diuina sic fuerūt firmati & solidati. q gaudebant in tormētis secūdū qđ dr Act.v.g. Ibāt Aposioli gaudentes à cōspectu concilij, qm digni habiti sunt p nomine Iesu contumeliam pati.
d ¶Et erunt. Hīc incipit versus in Hæbrēo, vbi agit de fidelium multiplicatione ad passionem Christi sequente, secundum quod dicitur Iohan.xij.d. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit. multum fructum affert. Sciendum igitur, quòd post passionem Christi & publicationē Euangelij, populus totius mundi in tres partes diuisus est: ꝝrum vna est Iudæorū obstinatorū, alia ē Gētiliū in infidelitate remanētiū. Et de istis dr:
e ¶Partes duæ in.i.in terra.
f ¶Dispergētur. Et hic defectus potest dupliciter intelligi. Vno mō de defectu gratiæ & virtutis. & sic à tpe publicationis Euāgelij, in q̄ oēs tenent ad fidē catholicā, defecerūt duæ ptes istæ. Alio mō de cessatione vtriusq; sectæ, & sic deficiēt in morte Antichristi, qn oēs Iudæi & Gētiles cōuertētur ad fidē Christi. Tertio ꝙ ò ps ē Christianorū, de q̄ dicit: g ¶Et tertia.i.in terra aljs duab⁹ deficiētibus modis prædictis. h ¶Et ducam ter. s. acerbæ tribulatiōis quia Christiani primò fuerūt afflicti à Iudæis, vt patet in Actib⁹ apsorū in plib⁹ locis: & postea à Romāis principib⁹ & aljs tyrānis: & grauius afflīgētur in psecutiōe Antichristi. Verūtn quia hęc tribulatio est ad ꝓbationē electorū & augmentū gloriæ ipsorū, ideo subdit:
i ¶Et vram &c. vt nulla in eis remaneat immundicia: Et quia preces talium sunt exaudibiles, tō sequitur:
k ¶Ipse vocabit nomen meum. i. inuocauit me in oratione deuota.
l ¶Et ego &c. Ad nutum.
m ¶Et ipse dicet. Quia confitebitur me per fidem, & ego eum per approbationem.

* d ¶Et erunt in omni terra. Scilicet dioceſi dicti prelati. G
e ¶Partes duæ in ea diſ. & defi. Quia maior pars populi di- Moraliter
mittit prælatū in persecutione tyranni.
g ¶Et tertia pars &c. id est minor pars adhęrens sibi: quæ cū cōuritur igne tribulationis, si cut contigit de sancto Thoma Cantuariense, cuius cognatio tota post ipsum de Anglia fuit crudeliter eiecta.

¶In ca.xiij. vbi dicitur in posil. Perdam nomina idolorum &c.

ADDI. Quòd autem idolola- Qū idolo-
tria post aduentū Chri- latria ceſſa
sti primùm ceſſauit per mundum, nō so uit
lum simpliciter, sed etiā totaliter, sata
habet in multis locis, specialiter Isa.ij.
d. vbi dicitur: Et idola penit⁹ cōterent.
Nec obstat quod dicitur de aliquibus barbaris, quia hæc cessatio intelligitur secūdum cōstitutiones seu consuetudines reipublicę: quia nulla ē Gēs quę cogat colere idola, sicut fiebat ante aduentum Christi, licet in multis partibus remaneāt aliqui nō solū apud Barbaros, sed etiam apud alias nationes peccātes in idololatria, sicut etiā inter fideles mīti errant superstitiosa facientes: cū hoc tamē stat quòd idololatria penitus ceſſauit, cùm nullus sit rex nec aliqua potestas publica quæ ad cultum idolorum cōpellat, sicut ante aduentum Christi.

REPLI. In capso. xiij. vbi dicitur: Perdam nomina idolorum. Exponit Postillator de tēpore Antichristi, ante cuius mortē nō ceſſabit in tota idololatria. Burgen. aūt per modū redargutionis dicit, q̄ post aduentum Christū primū ceſſauerit ois idololatria nō solùm simpliciter, sed etiam totaliter. Sed illud nō videtur verum ante tē pora Siluestri & Constantini. quando tota respublica Romana fuit idololatrię dedita, & cogebat ad idololatrandum: cui compulsioni restiterunt sancti mar H
tyres vsquè ad mortem inclusiue. Vide huius materię correctionem. sup. Dan. ij. & vij. de statua percussa.

NICO.DELYR.

Cap. XIIII.

ECce dies domini veni. Hīc consequēter resumitur Diuiſio
psecutio Antichristi ad hoc
q̄ aliquid explicet qđ nō est
supra explicatū. Et diuidit in duas ptes,
quia primò ponitur dicta psecutio. Secò: ponūtur aliqua ad ipsā sequentia, ibi: Et veniet. Circa primū dicitur: Ecce dies do.
Id ē à deo dispositi & prędicti.o ¶Et di. Ab Antichristo & exercitu ei⁹.p ¶In medio: capta. s. ciuitate. De q̄ subdit. q ¶Et congregabo omnes Gentes &c. Quia de omnibus Gentibus aliqui erunt in exercitu Antichristi.
r ¶Et vastabuntur domus. Quia inde bona rapientur.
s ¶Et mulieres. Antichrist⁹ enī ad hærentibus sibi laxabit habenas cōcupiscētiæ.
t ¶Et egredietur pars ciuitatis in captiu. Vendita per satellites Antichristi.
v ¶Et reliquum populi non auferetur ex vrbe. Quia aliqui ibi morientur, & aliqui obedięt Antichristo, partim timore, & partim decepti ab eo, vt dictum est supra. Et, quoniam vbi deficit humanum remedium, solet adesse diuinū. Ideo subditur:
☞Et egredieſ dñs Moraliter
Moraliter. n ¶Ecce dies domini ueniunt, dicit dñs &c. Istud capłm ad literam exposui de Antichristi persecutōe, cuius figura fuit & est omnium fidelium persecutor propter quod exponi potest de persecutione facta sub Cosdroe rege Persarum, & de psecutiōe Homar rege Arabum, nam vterq; cepit Ierusalem succesiuè tamē, & populum bonis spoliauit, & partim occidit & captiuauit, partem tñ in ciuitate dimisit sub afflictione grauī & seruitute. Ideo sequitur: v ¶Et reliquum populi non auferetur &c. Et hæc seruitus grauis durauit vsq; ad tps Godefridi de Bullone, & aliorū principum qui ciuitatē & populū liberauerūt à seruitute dicta cum auxilio diuino vi armorum. Ideo subditur:
* Et egredietur

a ¶ Et egredietur &c. Egredietur dominus de loco quietis. & clementię iuę, quando exigentibus meritis quietem interrumpere, & flagella ad emendationem inferre cogitur. b ¶ Et stabunt pedes eius. Iudęi literam sequentes dicunt dominū stare super montem olyueti, & ipsum montem in duas partes esse diuisum. vt contra orientē vni⁹ ptis scissura habeat principiū, & altera ps finē tēdat ad occidētē. Et i media valle prępcipiti, alia ps mōtis ad aqlonē, alia ad austrū diuidat. Rursꝰ alia scissura fiet ab aqlone in austrū. & qtuor plagas oriētis, occidētis, aqlonis & austri scissura tēdat, & ita mōte oliueti in quattuor ptibus diuiso, fugietis in quit ad vallē quæ est iter tēplū & Sion. Hi ēm duo mōtes tępli & Sion appellāt montes dei, quia illa vallis mōtis olyueti quę prępruptis hinc & inde mōtib⁹ cingit, vsq; ad mōtē templi qui sanctus est. scissurā suā tendit. Et stabunt. Cū stetерit, nō stabit in valle & locis humētib⁹, sed in mōte qui nō ifructuosas arbores habet: sed olyueta in qbus lumē ętemū alitur, & soluitur infirmitas, & requies lapsis datur. c ¶ Et scinde. mōs. Scindet media ps mōtis ad orientē, in q̄ sūt arbores plātatę de Gētibus, de quib⁹ vna loquit: Ego aūt sicut oliua fructificaui in domo dñi. & alia media ps quę est circūcisionis incredulę, scindet ad occidentē, ipsa dico diuisa valde grandi prępruptione. d ¶ Et sepabi. mon. Postq̄ mons oliuarū, ad orientē & occidentē vocatione Gētiū & abiectiōe Iudæorū fuerit sepatus, fiet alia scissura aqlonis & austri, vt circūcisio quæ in occidēte est, stet ad aqlonē, a. sinistra ptę, & Christianus ppls qui in oriente, stet ad austrū. i. ad dexterā ptē. e ¶ Et fu. Cū tanta erit duorū ppłorū i toto orbe diuisio, vt alij ad dextrā, alij ad sistrā, sępenē tūc qcūq; sanct⁹ est, fugiet ad vallē mōtiū dei. i. duorū testamētorū, quia illa vallis. i. qeta sedes & cōcordia duorū testamētorum tēdit, nō vsq; adeo vt idē sint, sed vsq; ad primū. Duo ei testamē tamagis vicina & cōuenięntia q̄ vnita, multa ēm vetꝰ amisim⁹, & nouę gratię mſta suscepim⁹. f ¶ Et fugi. si. fu. Sicut sub Ozia terręmotus mortalium corda pterruit, & territos huc illucq; dispersit, ita duorū populorū seperatio, & rursum in vnā fidē societas credentiū, inter duos montes placabili sede requiesceт, quia vetꝰ & nouū testamentū sibi cōiungent. g ¶ Et veniet dominus. Post impletionē horum veniet dominus ad iudicium, & sācti (qui alibi nubes vocantur) cum ipso. Cum dies aduentus ei⁹ fuerit impletus, non erit lux impṛa, sed frigus & gelu, pro refrigerata charitate & malorum multitudine: quibus depressis erit iusti⁹ vna & perpetua dies, nequaq̄ luce & tenebris sibi succedētibus, sed domin⁹ erit lux omniū. h ¶ Et erit dies una. Quasi vna dies & vnum tempus est à primo aduentu vsq; ad secūdū, i ¶ Et erit in die il. Aquę quę de Ierusalē. i. Ecclesia exeunt, doctria est Saluatoris, & baptismus quarū vna pars, vadit ad mare orientale. i. populū circūcisionis, qui in apłis & per apostolos electus est, & pars ad mare nouiss. quia ab oriēte & ab occidente veniēt q recūbēt cū Abr. & Isa. & Ia. Hę aquę nec ęstate, pśpitatis, nec hyeme pśecutiōis cessabūt. Cū tales aquę vtrūq; mare fuerit ☞ ingressæ &

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et egredietur dominus. per effectum suę iusticię. b ¶ Et prælіabitur contra Gētes illas. id est contra Antichristum & eius exercitum. c ¶ Sicut prælіatus est in die certaminis. quādo regem Aegypti Pharaonem cum exercitu suo filios Israel insequentem submersit in mari rubro. Exodi. xiiij. d ¶ Et stabunt pedes eius in die illa &c. quia in mōte Oliueti fulminabitur Antichristus, vt dictum est suprā. Et quia in talibus dei vindictis solet cum fulgure esse terręmotus. ideo probabiliter potest dici, quòd in fulminatione Antichristi erit etiā terręmotus, quo peribit aliqua pars sui exercitus. ideo subditur: e ¶ Et scindetur mons Oliuarum ex media par. &c. Exponūt aliq hāc scissionē in quatuor ptes fieri, s. ad orientē, occidentem, aquilonem & meridiem. Ra. Sa. verò dicit ipsam fieri in duas partes, ita q̄ vna pars montis inclinabitur ad aquilonem, alia ad meridiem: & scissura erit intermedia, ita q̄ longitudo eius erit ab oriente in occidentem: & hoc cōsonat ei quod postea subditur. h ¶ Quoniam coniungetur vallis mon. i. vallis Iosaphat quæ est inter montē Sion & montem Olyueti, ita q̄ habet mōtē Oliueti ab oriēte, & montē Sion ab occidente. i ¶ Vsq; ad. pxi. s. locū dictę scissurę, quæ scisio mōtis Oliueti iūget vallі Iosaphar. k ¶ Et fugietis. timore ducti. l ¶ Sicut fugistis &c. qui secundum qd̄ habet. ij. Para. xxvj. voluit sibi vsurpare pōtificis officiū, & tunc fuit pcuss⁹ lepra, & factus est terręmotus, vt de tali prę̄suptiōe ostēderet ira diuia. m ¶ Et veniet. Hīc cōsequēter ponunt tria sequētia mortē Antichristi. s. finale iudicium, & bonorū præmiū, ibi: Et erit. & status ecclię post Antichristi exterminium, ibi: Et reuertet. Circa primū dicit: Et veniet do. de. me. s. ad iudiciū, nō tū immediatè post mortē Antichristi, sed erit ibi tęs mediū, vt plenius dixi Ezechi. xxxix. n ¶ Oēsq; sancti. quia cū ipso iudicabūt reprobos, & maxiè apli qbus dicit Mat. xix. d. Sedebitis & vos super sedes duodecim iudicātes &c. o ¶ In die il. siudicij. p ¶ Non erit lux. scilicet reprobis, quorū erit maior numer⁹, sed m qd̄ dicit Mat. viij. b. Lata est via quæ ducit ad perditionē, & multi intrant per eam. q ¶ Sed frig⁹. i. horror & timor, quæ per gelu & frigus designant, eo q̄ ex frigore timor causat, refugiēte sanguie ad cor: & sic mēbra exteriora redduntur frigida & tremētia. r ¶ Et erit. scilicet iudicij. s ¶ Quæ nota est. sed m qd̄ dicitur Mat. xxiiij. c. De die illa & hora nēo scit, neq; angeli in celo, sed pater solus: q̄ hoc tū nō excludunt filiꝰ & spiritussanctus, quorū est vna noticia cum patre. t ¶ Non dies neq; nox. s. proprie. Dies enim propriè est latio solis super terram, & nox latio eius sub terra. In generali verò resurrectione mortuorum corpora erūt incorruptibilia, & sic cessabit generatio & corruptio in elementis. & motus cæli qui est causa generationis & corruptionis, & sic non erit dies & nox proprie quæ causantur ex motu solis. v ¶ Et in tempore ve. erit lux. Id est cessante tempore quod causantur ex motu cæli erit lux perfecta beatis in gloria celesti, sicut dictum est de reprobis, quòd non erit eis lux, sed frigus & gelu. x ¶ Et erit. Hīc ponitur secundum scilicet retributio prę̄mij, cum dicitur: y ¶ In die illa exibunt aquæ viuæ de Ierusalem. scilicet cælesti, cū dicitur Heb. xij. f. Accessistis ad Sion montem & ciuitatem dei viuentis Ierusalem cælestem. Et per aquas viuas intelligit hic vita beata. secūdū q̄ dicit Apoc. vij. d. Agnus qui reget eos, deducet eos ad vitæ fontes aquarum: Quæ dicuntur hic exire de Ierusalem, quia de eius abūd ad omnes ✠ beatos. ideo

✠ a ¶ Et egre. &c. s. Saracenicas q̄s debellauit q̄ prīcipes Christianos. c ¶ Sicut præ. quādo in vltionē mortis Christi capta fuit Ierūm à Romanis. d ¶ Et sta. Illa nāq; die q̄ dicti principes Christiani ceperūt Ierūm, & prę labore fatigati vellēt cessare ab insultu, visus fuit vnꝰ in specie militis sup montē Oliueti, qui cū clypeo faciebat signū ne discederēt, sed fortius insultarēt. Et illd̄ signū fuit à deo datū. nā eadē die ciuitas fuit capta. e ¶ Et scin. Istud potest exponi de scismate Grecorū. Per montē ēm Oliuarū potest eccla militans intelligi, de qua dicit Isa. xj. a. In nouissimis dieb⁹ erit mons dom⁹ dñi supra verticē montiū &c. & sic dicitur: Et scindetur mons &c. in qua parte habitant Greci. s. ¶ Et ad occi. vbi sunt latini. k ¶ Et fugietis ad uallem montium &c. i. fugere debetis ad obediētiam eccłię Romanæ, cuius montes magni. s. Petrus & Paulus sunt patroni. m ¶ Et veniet dominus deus meus. & omnes sancti eius cum eo &c. Hoc ad literam exponitur de aduentu Christi ad iudicium finale. Nec occurrit mihi alia spiritualis expositio conuenientior hic ponenda.

Mons Oliueti i q̄tuor diuisus, † succidet: Psal. 94.b Psal. 84.c Psal. 24.a Math. 24.c Math. 8.b. † preciosa, & nox congelatiua. i. tenebrosa a. Pa. 26.c

† vallis magna. Diuisio † Asal.

ingreſſę, & amaras aquas dulci flumie mitigauerint, tūc dñs erit
E rex ſu. o. r. ¶ Vel per duo maria duo teſtamēta, quæ niſi flumine
2. Cor. 3. b ſpiritualis intelligentię fuerint dulcorata, amara ſunt, litera occidente & ſpiritu viuificante. a ¶ In die illa erit. Dicunt Iudęi: quando Chriſtus in aurea Ieruſalē regnabit, nō erūt idola, nec diuerſa cultura, ſed vn⁹ domin⁹. & reuertetur oīs terra ad hoc quod deſeruerat, vt oēs vnū deum colāt: & ponit noia locorū, à quo loco vſq; ad quē locū Ieruſm ſic ędificāda. In qua dicūt circūciſionē excrcendam, & legales hoſtias offerēdas.

Allegoricè ¶ Alle. Cū dñs Ieſus rex fuerit ſup omnē terrā, tunc erit vn⁹ dñs: de q̄ ſcribit:

Pſal. 99. a Scitote q̄m dñs ipe eſt de⁹, & vnū nomē oīm, praua religione calcata. tūc reuertet oīs terra in qua habitauerunt Iudęi, vſq; ad deſertū. i. vſq; ad ppſin Gētium, qui pri⁹ deſert⁹ erat: qa line noticia legis, & de colle ad Rēmon. i. ad excelſū: quia de terra & de deſerto ad colles, & de collib⁹ vſq; ad mōtana cōſurgem⁹. & ide vſq; ad auſtrū, plenę lucis, & ſic exaltabit, aſcendendo Eccliā, & habitabit in loco, vbi ſcriptū eſt: In loco paſcuę ibi me collo. & à porta Bē. incipiēdo à virtute quā dextra ſignificat, puenient ad portā priorē, vt p eā ingrediant ad ęternas. Pōſt occurrit porta angu. vbi eſt lapis angularis, qui coniūgit duos parietes in vnum. Pōſt occurrit turris Ananahel, qui dicit gratiſimus dei. De hac turre dicit ſanctus ad dñm: Factꝰ es ſpes mea, turris for. à fa. in. q̄ turre nihil gratius eſt homini de laborib⁹ mūdi ad deum ſuſpirāti. Inde venię ad torcularia regis, vt imitatores paſſionis Chriſti bibant vinū quod lętificat cor, introducti in cellam vinariā dei. Et qui huiuſmodi torcularibus inebriabunt, habitabūt in cęleſti Ieruſm, in qua nō erit anathema, id eſt maledictio & ſeparatio à deo, ſed ſecura quies cōfidentibus in deo. b ¶ Et hæc erit pla. Deſcribit pœnas quas paſſuri ſūt qui cōtra vrbē dei pugnabunt.

†in circuitu erit. †veluti planicies. Pſal. 121. a

Pſal. 117. c

Pſal. 60. a

† occiſio F †habitabit Ieruſm cōfidenter.

ſtabunt ſup pedes, & caro eorū tabeſcet & defluet, & oculi eorū putridi de ſuis foraminibus excidēt, & lingua, quæ dei populū blaſphemabat, intra dentes cō putreſcet, arbitrant Iudęi Gētes quę Ieruſalē impugnabūt tempore Chriſti ſui talia mala paſſuras. ¶ Iuxta literam in hiſtorijs legimus hæc mala perſecutoribus Eccleſię cōtigiſſe. Caro Herodis & oculi eius cōtabuerūt: linguę multorū in factorē & ſanię diſſolutę ſūt: prętereа reſtāt eis tormēta in futuro. ¶ Alle. Deficientibus malis ſuccreſcunt bona. Qui ſtant cum deo, illis defluūt carnalia, oriunt ſpūalia. Defluentibus oculis qui terrena concupierāt, ponunt alij, quos propheta leuat ad habitantem in cęlis. Putreſcente lingua blaſphema, naſcitur illa quæ tota die meditabitur iuſticiam dei & laudē.

c ¶ In die illa erit tumultus domini magnus in eis, &c. Cuncti qui in Eccleſia fuerint, mirabuntur ſubiectionem hoſtiū & ſuā fœlicitatem:, & manus mutua fide & neceſſitudine copulabunt, & Iudas qui prius confeſſus nomen dei, & poſtea coactus à perſecutoribus dei populum eſt perſecutus, & ipſe poſtea vertetur ad lętitiam, & congregabit diuitias Gentium, aurum ſenſus ſpiritualis, argentum diuinæ eloquentiæ, & veſtes diuerſarum virtutum, quibus induat populum dei. ¶ Hæc ſibi infelix Iudęa promittit, ſperans accipere aurum, quæ dominum triginta argēteis appretiauit. d ¶ Sic erit ruina equi. Hæc Iudæi carnaliter implenda contendunt, quōd per domini victoriam admirabilem, ſicut homines corruerunt, ſic etiam bruta animalia in caſtris ſupperent. ¶ Iumēta quæ vno nomine cōprehēdit, p ſingulorū peccantiū natura interpretāda ſunt. ¶ Corruentib⁹ à priori ſtatu, & in melioꝛē cōſurgentibus, qui prius erat equus hinnitus ad vxorem

a ¶ Quæ dant vitam.

aquę uiuę de Ieruſalem: medium ea a

a ¶ Quod mortuum dicitur, eo q̄ in eis aquis nihil poſſit viuere.

rum ad mare Orientale, & mediū ea

a ¶ Quod ducit ad Ægyptum. b ¶ Nec calore ficcabuntur, nec hyeme conſtringentur.

rum ad mare nouiſſimum. In eſtate b

a ¶ Tūc cognoſcent: Dominus deus noſter eſt admirabile

& in hyeme erunt, & erit dominus c

eſt nomen ęius.

rex ſuper omnem terram. In die illa d

erit dominus unus, & erit nomen e

ius unum. Et † reuertetur omnis ter f

ra † uſq; ad deſertum, de colle ad g

a ¶ Vbi eſt arbor maligna trati. b ¶ Vſq; ad auſtralem plagam.

Remmōn ad auſtrum. Ieruſalem

a ¶ Extenderur. b ¶ In loco priſtino ædificabitur.

exaltābitur, & habitābitur in loco h

ſuo à porta Beniamin uſq; ad locū

¶ Orientalis.

portę prioris, & uſq; ad portam angulorum, & à turre Ananehel uſq;

¶ Ieruſalem.

ad torcularia regis. Et habitabunt

a ¶ Nullus impetus hoſtilis, nulla formido.

in ea: & † anathema non erit ampli- k

b us, ſed † ſedebit Ieruſalem ſecura. Et l

hæc erit plaga, qua percutiet dñs oēs m

Gētes quę pugnauerūt aduerſus Ieruſalem. Tabeſcet caro uniuſcuiuſ- n

q̄ ſtantis ſuper pedes ſuos, & oculi o

eius contabeſcent in foraminibus ſuis, & lingua eorū cōtabeſcet in ore p

a ¶ Cum hęc miracula in cōfuſione hoſtiū fuerint expleta.

b ¶ Alij ſtupor.

ſuo. In die illa erit † tumultus dñi q

magn⁹ in eis. & apprehēdet uir ma- r

a ¶ Præ formidine malorū ponderet quæ ſuperauerūt.

num proximi ſui, & cōſeretur manus eius ſup manū proximi ſui. Sed s

a ¶ Cōtra metropolim ſuā, de qua ſupra dictū eſt.

& Iudas pugnābit aduerſus Ieruſa t

a ¶ A domino conceſſa victoria.

lem, & cōgrēgabunt diuitię oīm u

a ¶ Quæ militauerāt contra Ieruſalem. b ¶ Hęc in ultijs preciohora reputabuntur.

Gētiū in circūitu, aurū & argētū, &

¶ Et.

ueſtes multę ſatis. Sic erit ruina eq̄ x

¶ Diuiſio H

† contrario dñi magna

d ¶ Sic erit ruina equi. quia animalia exercitus Antichriſti percutiētur

e ✠ peſtilentia, ſicut & beatos, ideo ſubditur. a ¶ Mediū earū &c. quia btā vita deriuabitur æqualiter, ſuppoſita æqualitate meritorū ad electos G qui in principio mūdi nati ſunt, & ad alios qui in fine mūdi ſunt naſcituri. Quod autē per mare intelligatur cōgregatio hominū patet Apocal. xvij. vbi dicitur, q̄ per aquas multas intelliguntur ppli multi: mare verō dicit cōgregatio aquarū, Gen. j. Cōgregatiōesq; aquarū appellauit maria. b ¶ In æſtate. i. ppetuò. Duratio em̄ ppetua à parte finis eſt de rōne btitudinis, quę ppetuitas hīc deſignat̄ per ſucceſſionē ſtatis & hyemis. Nō qa tūc ſint, ppriè, cùm ſint differētię tpis q̄d⁹ tūc ceſſabit, ſed qa ppetuitas nō pōt ſignificari à nobis niſi per ptes tpis. Sic em̄ dicit de ęternitate diuina, Apoc. j. Qui eſt & qui erat & qui vēturus eſt. c ¶ Et erit do. qa tūc ceſſabit prelatio & dominiū, nō ſolū in hoībus, ſed etiā i angelis: inquātū reſpicit officiū adminiſtratiōis, ſecūm q̄d dicit. j. ad Cor. xv. q̄ Chriſt⁹ euacuabit oēm principātū & poteſtatē, cū tradiderit regnū deo & patri. ideo ſubdit: d ¶ In die il. hominū & angelorū. e ¶ Et erit nomen eius. In preſenti em̄ nominat̄ à nobis plurib⁹ nominib⁹: quia nominam⁹ eum ſicut cognoſcim⁹. In cognitionē aūt dei deuenim⁹ ex effectionibus creaturarū, quę ſūt plures & diſtinctę, ſed in patria videb̄ perſe ipſum imediatè, & ſic nominab̄ vno ſimplici nomine ab vna ſimplici effectione. f ¶ Et reuer. Hīc cōſequēter ponitur tertiū. ſ. ſtat⁹ Ecclię poſt mortē Antichriſti, qui licet præcedat iudiciū & beatorū præmiū, tñ ponit hīc pōſt. qa ſacra ſcriptura nō ſemp̄ ſequit ordinem tpis, ſed frequēter prius facta vltiò narrāt. Et diuidit in tres ptes: quia priò, ppheta deſcribit hunc ſtatū. Secūdò, reſumit pœnā Antichriſti & ſui exercitus, vt addat aliq̄d quod ſup̄ nō eſt explicatū, ibi: Et hæc erit plaga. Tertiò, redit ad ppoſitū ibi: Et oēs. Circa primū dicit: Et reuertetur oīs terra. i. omnes habitātes in terra ad dominū Ieſum Chriſtū mortu o Antichriſto, vt ſuprà dictum eſt. g ¶ Vſq; ad deſertū id eſt à quocūq; loco quantūcunq; parū ab hominibus habitato. h ¶ Exaltabitur. ſcilicet ab Eccleſia, quæ fuerat ab Antichriſto & ſuis depreſſa, vt ſuprà dictū eſt. Poteſt etiā intelligi de Ieruſalem ad literā, quæ capietur & deprimet̄ ab Antichriſto, vt prędictū eſt, & poſt mortē eius exaltabit. i ¶ Et habitabitur in loco ſuo &c. quia mīti de Ieruſalem captiuabuntur per Antichriſtū: & timore eius fugient multi, qui ipſo mortuo reuertent̄, ita q̄d ciuitas in omnibus ſuis partib⁹ habitabit. k ¶ Et anathema. id eſt maledictio. l ¶ Non erit amplius. qualis fuit tempore Antichriſti. m ¶ Sed ſedebit Ieruſalē ſecu. quia pſecutio Antichriſti erit vltima. n ¶ Et hęc. Hīc propheta reſumit exercitus Antichriſti exterminiū, cùm dicitur: Et hæc erit pla. &c. ſcilicet Antichriſti & ſui exercitus, qui pugnabunt contra Ieruſalem, vt dictum eſt ſuprà in principio huius capituli. o ¶ Tabeſcet caro vniuſcuiuſq; id eſt deficiet peſtilentia & morte. p ¶ Et oculi eius contabeſcent. deficiente virtute viſiua. q ¶ In foraminib⁹ ſuis. i. in locis ſuis, quæ ſunt quædam foramina in capite. r ¶ In die illa erit tumultus domini. id eſt immiſſus à domino. & quis ille ſit, ſubdit: s ¶ Et apprehendet vir ma. proxi. ſui. quia mutuis gladijs ſe interficient quantum ad aliquam partem illius exercitus, ſicut de Phaliſthęis turbatis dicitur. j. Regū. xiij. t ¶ Sed & Iudas &c. expoſitiō turbatis dicitur. j. Regū. xiij. t ¶ Sed & Iudas &c. expoſitiō natur, vt ſuprà. xij. cap. v ¶ Et congrega. &c. ſcilicet Ieruſalē. ibi enim apportabuntur diuitię quas alibi rapiet Antichriſtus & eius exercitus: & ibi erit vitæ ſuæ termin⁹, vt dictum eſt. x ¶ Sic erit ruina equi. quia animalia exercitus Antichriſti percutiētur

Vens ad vxorē ꝓximi sui, ꝓhębebit mollia terga Christo equiti. Qui A mulus, idest sterilis virgo carne, nō spū: cōuersus ad deū nō erit ignis aridum, sed habebit locū in domo dei & muris eius. Qui camelus, i. grauibus peccatis depressus, meditans legē dei. Sed quia vngulā nō findit, negligēs quæ legit portabit onera Christi. Qui asin⁹ infrenis multos dños pri⁹ ferebat, stratus vestibus apſorū Saluatorem pōr tat in Ierusalē. a ¶ Et celebrēt se. Tabernacula ꝗꝫ Iudęi in mille annorū regno futura ꝓmittūt, quod debeat celebrari festiuitas Tabernaculorū in memoriā bñficiorū dei, quæ facta patribus eorū sūt habitantibus in Tabernaculis in deserto. Qui est in profectu & certamīe, habitat in Tabernaculo, tanꝗ aduena & peregrinus: sed submerſo Pharaone peruenuit ī terram promissionis, hic debet celebrare solēnitatem Tabernaculorum, vt de Tabernaculo ad atria dei, & de atrijs ad domum, & à domo ad templum festinet.

† veniunt

b ¶ Et erit qui non ascen. Ierusalem id est Ecclesia, nō est in locis humilibus, sed in monte sita, vt vndecūꝗ posit videri. qui ergo vult adorare dñm, ascēdat ad montana. Qui verò de familijs terrę est. i. aliqua occupatione terrenę vitę depressus. & ideo deū nō potest adorare in montibus, terra illius nō irrigat cęli imbribus. c ¶ Quod & si fa. Hæc omia Iudęi carnaliter sperāt futura, circūcisionem sibi & coniugia in mille annorum imperio ꝓmittentes, ne ipleat in illis maledictio quę sterilib⁹ per legem idicitur. Quādiu aliquis ꝑmanet Aegyptius vel Ethnicus, non potest subrigere gradū ad excelsa, ideo caret imbre dei: & hoc peccatū erit maximum Aegyptio & Assyrio, Chaldęo, Syro, Moabitę, & cęteris Gentibus: si noluerint exire de terris suis, vt desinant esse hoſes & effecti Israelitę ī qbus dolus nō est: ascēdant in Ierusalē vt

Vbi adorādus dñs

B per Tabernacula veniāt ad domū ęternā. d ¶ In die illa &c. Iuxta literā tpe perpetuę solēnitatis & regni Ierusalē, pacatis omnib⁹ nō erit opus equitatui, sed

† frontale equi

† pelues.

oñis ornatus & decor phalerarū ad cultū dei est cōferēdus, & multis vndicꝗ cōfluētibus ad sacrificia assiduè erūt lebetes in cultu sacrificiorū. sicut phialę solēt assiduè lucere corā altari, nec erit aliqs lebes ad aliū vsum dedicatus. ¶ Cū lebetes fuerint versi ī phialas, tunc ꝙ relicti fuerint de vniuersis Gētibus, carnes coquent victimarum, ne crudā comedant carnē, sed oīs humor excoquat, nec erit

†Chananęus

necessari⁹ mercator qui de loco ad locū merces deferat. Per eꝗs insania libidinis intelligit: ꝓ frenos sermo dei, auro sapiētię. argēto eloquij cōpositus. Hoc freno retinetur libidinosus, ne in prœceps corruat: sed recto itinere pergens, mollia terga domino ad sedendum præbeat, & cultui illius pronē sit consecratus, & lebetes in quibus coquebantur carnes sacrificiorum vertuntur in phialas, quia illi qui carnaliter intelligebant de sacrificijs legalibus versi in spiritualem intelligentiam, fiunt lampades ardentes & lucentes in domo dei. ¶ Cum mentes

Apoc. 4. b

credentium erunt versæ in spirituales phialas ad susciꝑienda diuersa aromata virtutum, tunc immolantes deo sacrificium laudis, coquent illud igne spiritussancti, nec erit in domo orationis mer-

Matt. 21. b.

cator, quia dominus de Ecclesia sua emētes & vendētes eiecit &c.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Populus Iudæorū est camelus, qui legem dei ruminat, sed non findit vngulam, vt credat in patrem & filium nec diuidit literam a spiritu, & onere legis premitur.

& muli & cāmeli & asini & omniū iumētorū quę fuerit in castris illis,

¶ Hominum.

sicut ruina hęc. Et omnes qui relicti qui fuerint de uniuersis Gentibus, quæ † uenerunt contra Ierusalem,

a ¶ Per singulos annos.

ascendent ab anno in ānnū, ut adorent regem dominum exercituū, & celebrent festiuitatem Tabernaculorum. Et erit: qui non ascenderint de familijs terræ ad Ierusalem, ut adorent regem dominum exercituum, non erit super eos imbēr.

a ¶ Dominicę benedictionis.

Quod etsi familia Ægypti non ascenderit & non uenerit, nec super

a ¶ Imber. b ¶ Reputabitur.

eos ērit. Sed ērit ruina qua percutiet dominus omnes Gentes quæ non ascenderint ad celebrandam festiuitatem Tabernaculorū. † Hoc

¶ Reputabitur.

erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omniū Gentium quæ non ascenderint ad celebrandam festiuitatem Tabernaculorū. In die illa

c ¶ Aurā & argentū quo frenum solet ornari.

erit † quod super frēnum equi est

a ¶ Mentes prius sacrificia legalia carnaliter affectantes.

sanctū domino, & erunt lebētes in

pro virulentia carnium gustabunt flores virtutum, &

domo dñi quasi † phialę corā alta

ista consecrabuntur domino in visione pacis & cō

ri. Et erit oīs lebes in Ierusalē & in

festione veritatis.

Iuda sanctificatus dño exercituū. Et uenient oēs immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis. Et non erit † mercator ultrà in domo domini exercituum in die illa.

¶ Lebenbus.

Finit Zacharias Propheta.

C

† Hæc erit pœna pēi

D

c ¶ Vt adorent regē dominū ex. i. Christū, qui est rex nō solū hoim, sed etiā angelorū. d ¶ Et celebrēt festiui. Taberna. Non accipitur hīc festū Tabernaculorū prout Iudæi celebrabāt, quia cultus ille cessāuit à tēpore publicatiōis Euāgelij. extūc em̄ ille cultus fuit mortifer: & est in cultū spūalē mutatus. Illa autē festiuitas Tabernaculorū fiebat in lege in mēmoriā qd̄ filij Isr̄l in deserto habitauerūt in tabernaculis: & sic ꝓcedendo intrauerūt terrā ꝓmissiōis, & figurabatur ꝑ hoc futurū tpe nouę legis, quōd fideles ꝓcedēdo de v̄tute in virtutē tpe peregrinatiōis hui⁹ vitę intrarēt terrā viuētium apta ianua ꝑ Christū, & hoc mō celebrāt boni Christiani ꝑ hunc mundū trāseuntes tanꝗ pegrini, vt deueniāt ad patriam paradisi, & magis celebrabitur post mortē Antichristi oībus Gēt⁹ ad fidē Christi cōuersis. Potest etiā dici, qd̄ sicut Christiani celebrāt festū Paschę & Pētecostes, alio tñ modo ꝗꝫ Iudęi, sic etiā festū Tabernaculorū celebrādo, officium & ieiunia q̄ttuor tēporū in sēptēbri. in q̄ mēse â Iudęis celebrabat festū Tabernaculorū. xv. die mensis. Et ista obseruatio Christianorū magis vigebit post mortē Antichristi, sicut & alię obseruātię nouę legis, vt dictū est. e ¶ Et erit qui non ascen. de familijs ter. patet qnōd non loqr̄ hīc de Ier̄l'm historicè, sed metaphorice, in ꝗtum per Ierusalē significat militans Ecclesia, sicut dictū fuit diffuse Isa. ij. Non em̄ poterūt cōuenire oēs familię terręin ciuitate Ierusalem historicè: quia de oībus partibus mundi nō possent sic singulis annis cōuenire, nec etiam ibi capi. propter quod quædā glo. Hebraica sup illud capitulū dicit, qd̄ ciuitas in aduentu Messię dilatabit vsꝗ ad fines terrę. Quod nō potest intelligi de aliqua ciuitate materiali, sed iam est adimpletū, quia Ecclesia nomine Ier̄l'm est significata, & vsꝗ ad fines terrę est dilatata: quia in oībus terrę partib⁹ sūt aliqui Christiani, & magis implebit mortuo Antichristo, quia tunc oēs venient ad fidem Christi. f ¶ Non erit sup eos imber. scilicet diuinę gratię & Euāgelicę doctrinę, eo modo loquendi quo dicit Deute. xxxij. a. Concrescat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquiū meū, q̄si imber super terrā &c. g ¶ Quod & si familia Aegypti. id est Gētiles, quia ꝑ Aegyptios intelliguntur etiā alij. h ¶ Sed erit ruina. scilicet imbris prędicti carētia. & per Aegyptios intelliguntur alij Gentiles, subdit. i ¶ Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc pecca. omni. Genti. quasi dicat. Hoc quod dicta est de Aegypto, extenditur ad alias Gētes. k ¶ In die illa e. &c. Quod exponit glossa quia mortuo Antichristo tanta erit pax, quōd non erit necessarius vsus armorum & equorum: & ideo aurum & argērum quod ante ponebatur in frenis, offeretur ad cultum diuinum, qui valde augmentabitur mortuo Antichristo, vt dictum est. l ¶ Et erunt lebetes in domo domi. i. vasa ad diuinum cultum apta, vt calices & huiusmodi, qui hic vocātur lebetes. quia hic propheta metaphoricè loquens exprimit cultum noui testamenti per ea quæ erant in cultu veteris testamenti, vt dictum est de festo Tabernaculorū Ierusalē. Et ad hoc designandū subditur. m ¶ Quasi phialæ corā. Phialę sūt vasa ad vini poculū apta. Amos. vj. b. Bibentes in phialis vinum. n ¶ Et venient omnes immolantes. sacrificium nouę legis, quod est eucharistia. o ¶ Et coquent in eis. i. hoc sacrificium offerēt in ardore charitatis, qui tunc vigebit in Christianis, & est hic metaphorica locutio, sicut & sup̄. p ¶ Et nō erit. q. a vicio simonię totaliter cessabit in Ecclia. Sciēdū autē, qd̄ expositores nostri cōmuniter tres vltimas ꝓtes huius ca. exponūt aliter. Ab illo enim loco: Et reuertetur omnis

c-b pestilētia, sicut & hoies & ista duo nō fuerūt superi⁹ explicata. a ¶ Et oēs. Hīc ꝓpheta resumit ꝓpositū. s. statum Ecclesię post Antichristū, qñ oēs generaliter cōuertent ad Christū, vt suprà dictū est. & ideo dicit: Et oēs. quia aliqui venīet cū Antichristo magis coacti ꝗꝫ volūtarię. & isti conuertent ad Christū vita aliorum morte. ideo subdit: b ¶ Ascendēt ab an. in. id est singulis annis diebus

De Lyra Prolo. beati Hiero. in Malach. Additio

Et tetur omnis terra &c. vsq; ibi: Sed sedebit Ierusalem secura: inclusiue exponunt de præmio beatorū post iudiciū, cōiungēdo literę præcedenti. Et quod subdit: Et hæc erit plaga. vsq; ad illum locū inclusiue. Sicut ruina, exponunt de supplicio reproborū. Et quod subdit: Et oēs qui reliqui fuerint &c. vsq; ad finem cap. exponūt de ꝓfectu Eccl̄ię post mortē Christi, ita ꝙ illud qd̄ dicit: In die illa erit qd̄ sup frenū equi est, scīm dño, exponūt de tpe Cōstātini, in q̄ mltū fuit dilatata eccl̄ia, i cui⁹ freno, mr̄ ei⁹ Helena dicit fecisse vnū de clauis Christi, & aliū i ei⁹ galea, vt sic eēt secur⁹ iter prelioꝝ pricā. Istas expositiōes nō, ꝓfectr i ꝑticulari, ga i glosis & aliorū posuit ꝑnt à q̄libet videri. Videt tn̄ mihi saluo meliori iudicio, ꝙ expositio quā posui sup istas tres ꝑtes magis lr̄ę istarū ꝓtium consonat, & etiam præcedenti.

¶ In ca. xiij. vbi dicit in postilla Et scindetur mons Oliuarum.

ADDI. I. Prout lra sonat plane: Scissura mōtis Olueti in quattuor ptes ē itelligēda. Dicit em̄: Scindet mons oliuarū ex media pte sui ad oriētē & ad occidētē. Et sic i hac pria scissura, media ps mōtis Olueti erit oriētal⁹, & media ps occidētal⁹. Nō em̄ dixit ab oriēte i occidētē, sed ad oriētē & ad occidētē. & sequit: Separabit mōtis mediū ad aq̄lonē, & mediū ei⁹ ad meridiē. Ex quo habetur alia scissura, secundum quam media pars montis erit aquilonaris, & media meridionalis. & sic patet manifestē, quōd hæc diuisio fiet in quattuor partes ad modum crucis. Ra. Sa. verō sugit hanc planam expositionem, ne intelligatur mons Oliueti in forma crucis scindi: fugit enim signum crucis, sicut & diabolus pater eius. G

¶ In eodē ca. vbi dicitur in postilla: Potest etiā dici, ꝙ sicut Christiani celebrant festa Paschę.

ADDI. II. Quidā expositores Hebręorū dicunt, qd̄ bellū de q̄ hīc loquit erit, tpe festi Tabernaculorum: & ꝓpter hoc illud festū celebrabit postea cū multo maiori solēnitate q̄ antea. & hoc potest applicari ad ꝓpositum nostrū, quia si ista miracula fient tpe huius festi, fideles remanētes inter tēpus huius belli & diē iudicij, rōnabiliter debent statuere qd̄ fiat illud festū de nouo celeberrimū, sic quōd oēs teneant ad ecclesiam venire quæ est Ierusalem spiritualis &c.

REPLIC. In capitulo. xiij. vbi dicit: Et scindet mons Oliuarū. vbi Postillator allegat q̄dam qui exponūt de scissura mōtis in quattuor ptes per modum crucis. Allegat etiam Ra. Sa. qui dicit scissurā solū fieri ab oriente in occidentē. Cui videtur litera consonare, vt patet in postil. Sed Burg. motus contra Ra. Sa. dicit eum fugere planā expositionē, quia fugit signū crucis sicut & Diabolus pater eius. Sed tamen intentioni Burgen. videtur obuiare fuga de qua dicit in litera, quia crucis mysterium qd̄ ad literā putat Burg. describere, nō est matia fugę sed refugij.

Incipit expositio ꝓlogi i Malachiā ꝓphetā p fratrē Bri.

DEus per Moysen &c. In isto ꝓlogo ꝓhetia dicunt, ostendit ppli Israelitici ingratitudo, & eius dē increpatio. Procedit aūt in isto ꝓlogo ꝑ hūc modū. Prio, exprimit beneficiū dei ꝓstitū ppło. Scdo, oñdit ppli ingratitudo, ibi: Sed qa tāti muneris. Tertiō, subdit diuia icrepatio, ibi: Ideo ꝙ Malachiā ꝓphetā &c. Beneficiū autē domini exprimit i duob⁹, prio in officio prestito sacerdotib⁹, scdo, in dignitate officij ipsi⁹: & ista dignitas notatur ibi: Vn̄ & sacerdotes &c. Officiū aūt est mediatiōis, qd̄ est duplex. s. ppli ad deum, qd̄ notat prio. & dei ad ppłm, qd̄ notat scdo, ibi: Quib⁹ legē &c. In hoc em̄ qd̄ instituit sacerdotes in officio offerēdi sacrificia, dat officiū mediationis ppli ad deū: In hoc, qd̄ dedit legē secū dū quā debebāt regere ppłm, dat officium mediationis dei ad ppłm. Dicit igitur: Deus ꝙ Mo. Nota quōd post reditū Iuda de captiuitate Babylonica q fuerāt reuersi, ędificabāt sibi domos & habitabāt in illis, nōdū tēplo reędificato, vt habet Aggei. j. b. Missi sūt ergo à domino Aggę⁹ & Zacharias ꝓphetę ad increpandum eos, ꝓpter negligentiā & morā reędificationis tēpli, & ad exhortandum ad ędificandum. Qui taliter exhortati, statim templū & altare reędificarunt. Quibus reędificatis emersit aliud peccatū. s. quōd sacerdotes maculam habentes sacrificabāt contra illam prohibitionē Leuiti. xxj. Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculā, nō offeret panes domino deo suo, nec accedet ad ministeriū eius. Item offerebant sacrificia maculam habentia, contra illam ꝓhibitionē Leui. xxij. c. Si maculam habuerit non offeretis &c. ꝓpter qd̄ dominus subtraxit illis temporalia beneficia. Vnde missus fuit Malachias à domino ad increpandum eos, & ostendit beneficia diuina & eorū ingratitudinem, ex hoc quod ꝓcepta domini contēnebant: & hæc tāguntur hīc. Dicit igitur: ¶ Deus per Moysen populo Isra. præce. sacer. tabernaculi sui omni corpora. &c. Leuiti. xxij. b ¶ Hostias omni vicio vacuas sibi offerre. Leuiti. xxij. c. Qui obtulerit oblationē suā, vel vota soluens, vel sponte offerens: quidquid illud obtulerit in holocaustū dāi vt offerat, masculū imaculatū erit ex bobus vel ouib⁹ vł ex capris: si maculā habuerit, nō offeretis &c. Duo ergo ꝓceperat dominus scilicet sacerdotes esse sine macula, sicut dicit. j. Macha. iij. c. Elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege dei, offerre etiam hostias carētes macula, sicut scribitur Leuitici. xxij. in multis locis. c ¶ Quibus legem suā. Hīc tangit de officio mediationis, ꝑut erat domini ad populum.

Incipit prologus in Malachiam Prophetam.

a DEus per Moysen populo Israēl præcepe-
rat sacerdotes taber-
naculi sui omni cor-
porali uicio liberos,
hostias omni uicio uacuas sibi offer-
b re. Quibus legem suā ad regendū po-
d pulum ob hoc dederat, ut per sacrifi-
e ciorum oblationem internūcii dei &
hominū facti, populū ꝓceptis cæle-
f stibus facerent obedire. † Vnde sacer-
g dotes angelos dei esse, hoc i loco scri-
h ptura testatur. Sed quia tāti muneris
i gratiā contēnētes, supradictus popu-
lus ac sacerdotes sacrificia uicio detur-
pata, ipsi criminibus atq; impietatib⁹
maculati deo offerre cœperunt. Ideo

Diuisio † Leui. 21. d & 22. a

F

Sa. verō sugit hanc planam expositionem, ne intelligatur mons Oliueti in forma crucis scindi: fugit enim signum crucis, sicut & diabolus pater eius. G

¶ In eodē ca. vbi dicitur in postilla: Potest etiā dici, ꝙ sicut Christiani celebrant festa Paschę.

ADDI. II. Quidā expositores Hebręorū dicunt, qd̄ bellū de q̄ hīc loquit erit, tpe festi Tabernaculorum: & ꝓpter hoc illud festū celebrabit postea cū multo maiori solēnitate q̄ antea. & hoc potest applicari ad ꝓpositum nostrū, quia si ista miracula fient tpe huius festi, fideles remanētes inter tēpus huius belli & diē iudicij, rōnabiliter debent statuere qd̄ fiat illud festū de nouo celeberrimū, sic quōd oēs teneant ad ecclesiam venire quæ est Ierusalem spiritualis &c.

REPLIC. In capitulo. xiij. vbi dicit: Et scindet mons Oliuarū. vbi Postillator allegat q̄dam qui exponūt de scissura mōtis in quattuor ptes per modum crucis. Allegat etiam Ra. Sa. qui dicit scissurā solū fieri ab oriente in occidentē. Cui videtur litera consonare, vt patet in postil. Sed Burg. motus contra Ra. Sa. dicit eum fugere planā expositionē, quia fugit signū crucis sicut & Diabolus pater eius. Sed tamen intentioni Burgen. videtur obuiare fuga de qua dicit in litera, quia crucis mysterium qd̄ ad literā putat Burg. describere, nō est matia fugę sed refugij.

Expositio prologi.

populū. Quod quidem officiū erat, vt intimādo ppło legē & ꝓcepta domini: popul⁹ viueret in obedientia dei. Prio ergo exprimit officiū. secūdō, vtilitas siue finis officij, ibi: Vt ꝑ sacrificiorum. Dicit igit: Quibus sacerdo. d ¶ Legē suā ad regēdum. Ezechi. xliij. f. Populum meū docebūt quid sit inter sanctū & pollutū, inter mūdum & immundū, & ostendēt eis, & cū fuerit cōtrouersia stabūt in iudicijs meis, & iudicabūt leges meas. Sed Daniel. xiij. a. dicit: Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, q videbantur regere ppłm. e ¶ Vt per sacrificiorum oblatio. &c. Deuter. v. a. Ego sequester & medi⁹ fui inter deū & vos, ad Heb. v. a. Ois pontifex ex hominib⁹ assumptus ꝓ hoibus constituitur in his quę sūt ad deū, vt offerat dona & sacrificia ꝓ peccatis. f ¶ Populū præce. Iudith. viij. c. Quoniā vos qui estis presbyteri i populo dei, & ex vobis pēdet aīa illorū, ad cloqū vestrū corda eorū dirigite. g ¶ Vnde sacerdotes ange. Malachi. secundō. b. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legē requirūt ex ore ei⁹, qa angelus domini exercituū est. Sed Ezech. vij. dicit: Quærent visionem de ꝓpheta, & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus. h ¶ Sed quia tanti muneris gratiam. Hīc exprimitur ingratitudo populi ex duobus solicet ex cōtēptu diuini muneris, ibi: Sed quia tanti muneris &c. & ex inobedientia diuini ꝓcepti, ibi: Supradictus populus &c. Vbi notatur inobedientia populi, & etiam sacerdotū in duobus circa hoc quōd animalia maculam habētia offerebant, ibi: Sacrificia vicio deturpata: & in hoc qd̄ ipsi offerētes maculosi erāt, ibi: Ipsi criminibus &c. Dicit igit: Sed quia tanti muneris gratiam contemnen. supra. popu. ac sacer. sacri. vici. detur. Malachi. j. d. Intulistis de rapinis claudū & languidū, & intulistis mun⁹. Et ideo dicit eodē. c. Nō mihi volūtas in vobis dicit domin⁹ exercituū, & mun⁹ nō suscipiā de manu vra. ipsis criminib⁹ atq; ipsi criminib⁹ maculati deo offerre cœperunt Malachi. ij. b. Vos recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege. Item eodē. c. Operabatis lachrymis altare domini fletu & gemitu, ita vt vltra non respiciam ad sacrificium, nec accipiā placabile quid de manu vestra. i ¶ Ideo per Malachi. Hīc subditur diuina increpatio propter eorum ingratitudinē. Fit autē hīc duplex increpatio. Primō enim fit improperatio peccatorum & malicię, ibi: Nā reliqua lectionis cōprehensa. Ite in pria pte notāt duo. s. A⁹ siue verba ipropatiōis, & iustificia improperātis. secūdū rāgit ibi: Et dixistis. Et ibi tāgit primō, quæstio ppli. secūdō, rūsio dñi, ibi: Nōnne frater fuit Esau &c. Quæstio est indicium

Diuisio

Diuisio

Onus verbi domini. Malachi interpretatur angelus meus. vnde Origenes cū angelū fuisse putat, secundū qđ de iohanne dicitur: Ecce mitto angelum meū ante faciē tuam: quod nos omnino nō recipimus, vt angelus de cælo veniens assumpserit corpus humanū, vt Israeli quę à dño mādata fiūt loquerē. Dicunt verò Hebręi hūc fuisse Esdrā sacerdotē, & post Aggęū & Zachariā, pphetasse: & ideo nō hīc titulū. quia liber Esdrę dicit ipsū Esdrā & alios secū ascēdisse de Babylōe anno. vij. Artaxerxis regis Persarū. Et ideo putant ipm Esdrā (qui & Malachias) sub Artaxerxe hanc pphetiam cōtexuisse.

☞ Malachi.

Expositio prologi.

ciū bñficij: respōsio est manifestatio iustięę dei bñfacientis, & illorū ingratitudinē increpātis vel iproperantis. Dicit igit: Ideo. d. ppter prænotatā ingratitudinē. a ¶ Per Malachiā p. de' populum Israel. san. pphetia sequēn id ē inchoans increpare. Hīc est em inchoatio increpationis. infrà aūt vbi tangit eorū malicia. s. Nā reliqua. ponitur cōsummatio. Inchoat em in ostēsione bñficiorū, cōsūmat in improperatiōe malicię ingratorum. b ¶ Dilexi vos dicit dñs. Ecce manifestatio beneficij. Vide Malach. j. vbi ponūtur vba ista.

c ¶ Nōne frater erat Esau Iacob. †Gen. xxv. d Hīc insinuatur iustitia increpantis ex duob⁹, scilicet ex condecētia diuinę iustięę, reprobando Esau & eligendo Iacob, & ex congruentia verbi propositi ad eorum increpationē, ibi: Cuius rei gratia &c. Iustus em fuit reprobando Esau, & eligendo Iacob. Similiter iustè fecit increpando eos, neglecto tāto beneficio eis præstito in electiōe eorū in patre suo Iacob. Dicit igit: Nōne frater erat Esau Iacob, dicit dominꝰ. quasi diceret: Sic: Gen. xxv. d. d ¶ Et dilexi Iacob: Esau autē odio habui. Malach. j. Q. d. In hoc dilexi vos, quòd cū Esau & Iacob essēt fratres, dilexi Iacob patrē vestrū, & non Esau fratrē eius: nō tamē iniustus fui, nec iniustè egi: & hoc est quod sequi: e ¶ Esau autē frater Iacob nō iniqua. i. iniusta. f ¶ Aut spontanea voluntate. quin aliq̄ fuerit ratio, scilicet mala opera Esau in prescientia. Licet em demerita simpliciter nō sint causa reprobationis, dico causa ppriè loquēdo in prescitis, nihilominus causa est quare semp præsciūtur q̄tum ad hoc qđ nō apponitur eis gratia, nec confertur gloria.

g ¶ Vel sine meriti gratia. congrui supple. Non est enim causa prædestinationis ex parte prædestinati, eius operatio bona, vel quòd se præparat, sed cōgruum est, & quasi quodammodo motiuum conferentis, vt gratiam infundat. Sic inquam Iacob electum nō sine gratia meriti. id est non sine prępparatione. Quod intelligendum est quātum ad præparationem gratiæ in presenti, vel non sine gratia meriti, id est operis meritorij quo ad gloriam in futuro. Manifestium est, & probat hoc dicens: h ¶ Cum secundum præscientiam suā. vidisset mala Esau & prępparatiōem Iacob ad bonū & ad opa meritoria. i ¶ Esau qui. effusio. san. fra. concu. Gen. xxvij. g. Oderat semp Esau Iacob, pro benedictione qua benedixerat ei pater, dixitq; in corde suo: Venient dies luctus patris mei, & occidā Iacob fratrem meum. k ¶ Iacob autem sui. id est dei. l ¶ Cognitionem obseruandā legē. Gen. xxxij. g. Vidi dñm facie ad faciē, & salua facta est aia mea: ac si diceret: Cognoui dominum quia ipse me cognoscere dignat⁹ est. m ¶ Cuius rei gratia. Hīc ostēdenditur verbū propositū congruere ad increpationē illorū. Primò igitur insinuatur ipsa congruētia, quæ fuit electio Iacob. Secundo innuitur ratio electionis, ibi: Quamuis ex operibus. Dicit igitur: Cuius rei gratia. id est gratia electionis Iacob, & reprobatiōis Esau. n ¶ Supradicto vsus est exē. s. exemplo Iacob & Esau ad increpationē Iudęorū, hoc inquam exemplo. o ¶ Dilexi Iacob. quasi diceret: quia sic dilexi patrem vestrum & fratrē eius reprobaui, magnum vobis beneficium præstiti. Inde est, qđ pphęta vsus est exēplo dilectionis Iacob, & reprobationis Esau ad increpationem Iudęorū. p ¶ Quamuis ex opibus. Continua sic: Ita modo vsus est suprà dicto exēplo ad ppli Israel increpationē, quo ostēditur grana quā fecit deus illi. Quamuis &c. licet ex illis quæ de Iacob & Esau scripta sunt Gene. xxv. patēat Esau dignū fuisse reprobatione, & Iacob electione. Dicit igit: Quāuis ex operibus memora. s. Esau & Iacob. q ¶ Quorū. memoratorū, & operū eorundē. r ¶ Liber Geneseos meminit: Gene. xxv. & infrà in pluribus capitulis. Vel sic: Cuius rei gratia. Q. Ad ostendendū, qđ de factis eorū prescientiā suā habuerit supradicto exemplo vsus est, quia tales cōstat sic diuisos secūdū reprobationē & electionē antecęssinatos. Quamuis &c. q. d. Cōstat qđ deus facta eorū prescierit, quę in Genesi determinantē aptè Gen. xxv. d. vbi dicit: Quib⁹ adultis factus est Esau vir gnar⁹ venādi, & homo agricola: Iacob aūt vir simplex habitabat in Tabernaculis. s ¶ Nā reli. Hīc subditur de improperatione malicię eorum quę ostēditur in duobus, scilicet in prevaricatione diuinorū mandatorū quo ad rtum sacrificiorū, & quo ad cultū idolorū. Cōtinuat sic: In principio pphetię vs⁹ est exēplo dilectiōis Iacob & odij Esau ad insinuādū gratiā Iudæis præstitā, & ingratitudinē increpandā. Et cōsequē in prophetia manifestata est eorū trāsgressio. Nam reli. scilicet ab eo quod dictū est in principio. s. Dilexi vos &c.

s ¶ Quæ electione comprehensa sunt. id est dicta consequenter in prophema. v ¶ Prævaricationem populi Israel in obseruandis sacrificijs dei. Malach. j. b. Offeretis super altare meum pollutum panem &c. Item in eodem. d. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, & votū faciens immolat debile domino &c.

x ¶ Increpationem q̄ in eundem. scilicet populum Israel. y ¶ Quod deos alienos coluerūt significant. Malachię secundo. c. Transgressus est Iuda, & abominatio facta est in Isr', & in Ierusalē: quā contaminauit Iudas sanctificationē domini quā dilexit, & habuit filiam dei alieni. Item Malachi. tertio. b. A diebus patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodistis.

per Malachiā prophetā deus populū suū Israël īcrepās ait. † Dilexi uos dicit dñs. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nōne frater erat Esau Iacob, dicit dñs: & dilexi Iacob, Esau autem odio habui? Esau autē fratrē Iacob non iniqua aut spontanea uoluntate odio habitum à deo, uel sine meriti gratia Iacob dilectū manifestū est: cū secundū prescientiā suā Esau quidē effusionē fraterni sanguinis cōcupiscere, Iacob autē sui cognitione obseruādā legē desiderare cognosceret. Cuius rei gratia, supradicto usus est exemplo, dicēs. Dilexi Iacob, Esau autē odio habui. Quāuis ex operib⁹ memoratorū, quorū liber Geneseos meminit, in quo unusquisq; eorū futurus erat proposito manifestè constet, ut scriptū est. † Creuerunt pueri, & erat Esau homo agrestis, sciens uenari: Iacob autē homo simplex manēs ī Tabernaculo. Nā reliqua quę lectione cōprehēsa sunt, prēuaricatiōnē populi Israēl in obseruādis sacrifiſciis dei increpationēq; in eundem (q̄ deos alienos coluerit) significant.

Incipit argumentum.

MAlachias apertè & in fine omniū propheta rū dicit de abiectione Israēl, & uocatiōe Gētiū. Nō est mihi, ait, uoluntas in uobis, dicit dñs exercituum: & munus nō suscipiā de manu uestra. Ab ortu enim solis usq; ad occasum magnū est nomen meū in Gētibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mūda.

Incipit Malachias Propheta.

Cap. I.

¶ Alij sic: Onus verbi domini ad Israel in manu Malachi ꝙ Propheræ.

ONus uerbi domini

Postilla uenerabilis patris fratris Nicolai de Lyra super Malachiam prophetam incipit. Caput. I.

ONus ver. Hīc incipit pphetia Malachię. Et diuidit i duas ptes. s. i. prooniū & tractatū. Tractat⁹ incipit ibi: Dilexi vos &c. In pria pte describit ipositio officij pphętādi ipi Malachię, cū dicit: ¶ On⁹ ver. i. officiū denūciādi verbum

Moraliter. ¶ Onus verbi domini ad Israel. Sequitur: Moraliter.

* Nonne frater

Glos.ordi. Malachię Cap. I. De Lyra

Malachias latinè interpretatur angelus.i.nũcius. Quidquid enim E dicebat, quasi à domino esset mãdatum ita credebatur: & ita nomen eius septuaginta interpretes trãstulerũt, dicentes: Assumptio verbi domini super Israel in manu angeli eius. Prophetauit aũt nouissimus in Babylone, quando & Aggeus. ¶ Sciẽdũ q̃ abduIsrael cto Israel.i.decem tribubus in captiuitate, indifferenter pristino nomine & duę tribus (.i. Iudas & Beniamin) appellantur Israel. ¶ Hìc ꝓphetæ graue põdus, quod Iudas ꝑ peccatis portare compellit, vt grauiora peccata deponat, vt sentiat per tormenta quem nõ senserat ꝑ beneficia: & ne pœna videatur in suos iniusta, subiicit dominus: Dilexi vos. & ex dilectiõe eorIpsi † 47. di. c. q̃tũlibet. † Seir † pauper sacti sumus. ripio vos. a ¶ Ad Israel. Quia pondus appellat, graue quidẽ significat. Sed quia subdit, ad Israel.i.ad emẽdationẽ illius populi. in altero apta inimiciciarũ cõfessio est. in altero cõsolationis pars & amicicię. In manu.i. operibus. In quorũ em̃ manibus est iniqtas, & quorũ manus plenę sunt sãguine, in his nõ fit sermo dei, sed in his q̃ Iauant manus inter inocẽtes. vñ dicit:

Aggei.1.a Sermo dei factus est in manu Aggæi vel Ierenię: vt cętera tacẽā. Et q̃d de Babylonica captiuitate nup reduxi, tractabo nũc quæ opatus sum in vo-

Rom.9.a † quẽ dete status est. F bis ab ipsis cunabulis: Añq̃ Rebecca Esau & Iacob peperisset. in Iacob vos dilexi, in Esau Idumęos odio habui. Nec solum dilexi Iacob, & Esau odio habui anteqũ nascerẽt, sed posteros eorũ amorẽ & odiũ reseruaui. Quia mõtes Esau qui dicunt Seir, redegi in solitudinẽ, & vrbes desertas à serpẽtibus & bestijs obtineri feci. ¶ Dilectio & odiũ dei vel ex præscientia nascit futurorum, vel ex operibus: alioqui diligit deus cuncta quę creauit, sed eos ꝓpriè diligit, qui viciorum sunt hostes, & illos odit qui vicia amant. & destructa à deo reędificare laborant. ¶ Iudæi falso sibi blandiũtur, per Edom Romanos, per Israel se propheta ri: quòd in consummatione seculi destructo Romano imperio

Allego id est Idumęo: regnum orbis veniat ad Iudæos. ¶ Allego. Israel, vir, vel sensus cernens deum, vel direct⁹ cum deo. A deo diligit, qui vult dilectiõis dei in se scire rationem. Cui respondet deus: Esau id est vicia, & Iacob id est virtutes, ex vno cordis fonte procedere: quia ex libertate arbitrij in vtramq̃ partem vt volumus declinamus: sed priora nascuntur vicia per infantiam & pueritiam & iuuentutẽ, quæ post sequens ętas corripit & supplantat. Maior frater hispidus, sanguinarius, venatione, siluis & bestijs delectatur. Minor enim simplex, innocenter habitat domum. Deus fines Idumęę id est terrenę mentis & sanguineę redigit in solitudinẽ, & nihil de terra sinit crescere & esse perpetuũ. Quòd si impudens malicia quæ sũt dei sermone destructa, rursus ędificare velit: deus instaurata à vicijs destruit, & terminis hostiũ sub

Mich.5.b uerũ⁹ [illegible] videt oculus Israelis, & sancti qui dicunt: Magnificetur dominus in terminis eorũ, qui deũ mẽte cõspiciũt. b ¶ Filius honorat pa. Loquit ad eos qui reuersi de Babylone, nõdũ ędificato templo, nec extructa ciuitate pmanebãt in prisunis peccatis: deũ nec amore nec timore venerãtes. Vult aũt primũ de⁹,

Dei filij⁹ seruicię q̃ mõ efficiatur vt filij eius sim⁹, & bonũ volũtate faciam⁹, q̃d cõsequi volum⁹: Si aũt hoc volum⁹, saltẽ vt seruos nos habeat, & à malis per tormentorũ formidinẽ recedam⁹. ¶ Per spiritũ adoptionis efficit homo filius dei, per spũ seruitutis in timore fit dei seruus. Fi-

Math.5.b lius honorat patrẽ, sicut scriptũ est: Sic luceat lux vestra coram hominib⁹, vt videant opa vestra bona, & glorificent patrẽ qui in cęlis est. Seruus etiã honorat dñm nõ eadẽ charitate qua fili⁹.

Sed deus

Nicolaus de Lyra.

di verbum diuinum. Officium em̃ alicui impositũ dicit⁹ eius sẽm cõem modũ loquẽdi quo frequẽter vtuntur ꝓphetę. Secundò ostendit cui verbum hmõi sit denũciandũ, cùm dicit:

a ¶ Ad Israel. Post reditũ em̃ captiuitatis Babylonicę q̃ tpe ꝓphetauit Malachias, ppłs redẽs nomẽ Isrł obtinuit, qa captiuitas decẽ tribuũ nõ rediit. Tertiò nonficat ꝓpheta ex noie, cùm dicitur

a ¶Iudam & Beniamin ad quos solebat fieri sermo & visio dei.

b ad Israẽl in manu Malachiæ ꝓphetæ.

a ¶Dum boni a malis amorem remouit. ¶Temeritate qua peccant oblti beneficiorum dei respondent.

Dilexi uos dicit dominus. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob dicit dñs, † & dilexi Iacob, Esau autẽ odio habui? Et posui † montes eius in solitudinẽ, & hęreditatẽ eius in dracones deserti. † Qd'

¶Ad iram dei.

si dixerit Idumęa, † dẽstructi sumus, a ¶Quidem. b ¶Rursum. c ¶Cuttaces. sed reuertentes ędificabimus quę dẽ-

a ¶Domino prędicente, scitatis q̃ iram mẽã æternã eorũ vastitas approbabit.

structa sunt: hęc dicit dominus exercituum: Isti ædificabunt, & ego destruam. Et uocabũtur termini impietatis,

a ¶Odio meo rebus in Esau ostenso, amorem in vos. & in Iacob tãtis approbabo, quia illis destructis videbãt ocu

& populus † cui iratus est dñs usq; in

li vestri, & ex cõparatione malorum quæ frater veller patitur, dei in vobis beneficia sentietis.

æternum. Et oculi uestri uidebũt, & uos dicetis: Magnificetur dñs super

a ¶Quãuis primùq̃ nãsceremini, in Iacob sicut filios vos amare cupit, tamen eligite quo vocabulo me nominetis, an patrẽ veller sim, an dominum. Si pater veller sum, offerte honorem & pietatem. Si dominus, ne contemnatis, sed timete.

b terminũ Israẽl. Filius hõnorat patrẽ, dicitur: b ¶In manu Ma.i. per ipm Malachiã. Malachias aũt interpretatur angelus domini. Ex hoc aũt dixerũt aliqui, q̃ fuit angelus in corpore assumpto, alii verò, q̃ fuit Esdras scriba: Sed ista nõ habent autoritatẽ ex scriptura, ideo eadẽ facilitate cõtemnuntur, qua probantur. c ¶Dilexi uos. Hic incipit tractatus. Circa quę sciendũ, qd' principalis intentio ꝓpheratũ fuit denũciare Christi aduẽtũ, vt diffusi⁹ dictũ fuit in prici pio Ieremię: & ideo Malachias primò arguit multiplex pctũ populi. Secundò denũciat aduentũ Christi. c.iij. Et quia pœnitentia de peccatis est dispositio ad receptionẽ redẽptoris, sed'm q̃ dicit Matth.iij.a. Pœnitẽtiã agite: appropinquabit em̃ regnũ cęlorũ. Ideo prima diuisiõ in duas partes: quia primò propheta arguit sacerdotes & populum cõiunctim. Sed'ò magis diuisim, ibi: Filius. Igit̃ primò arguit omnes simul de ingratitudine, in persona dei di. Dilexi vos. Et hæc ingrætitudo patet ex rãsione ppłi, cũ dicit: d ¶In quo dilexisti nos: quasi dicat: Non apparet erga nos tua dilectio specialis præ cęteris. Sed hæc rãsio tãq̃ falsa excludit, cũ subdit in psona dei: e ¶Nõne frater &c. quasi dicat, Sic: quia fuerũt filij eiusdẽ patris & matris, vt patet Geneſi. xxv. f ¶Et dilexi Ia. dãdo ei benedictionẽ paternã & hęreditatis, pmissionẽ, quæ tũ annexę erant tũc tpis primogenituręg ¶Esau autẽ. denegãdo ista sibi cũ tamẽ esset primogenit⁹, vt patet Geñ. xxv. & xxvij. Hæc aũt dilectio Iacob & odiũ Esau, fuerũt signa electionis & reprobatiõis ętern̄. Et sic allegat apłs Rom. ix. Et ī hoc appet dilectio dei spetialis ad populũ Israel, qui descẽdit à Iacob. & alio nomine dictus est Israel, Gene. xxxij. Secũdò ostenditur specialis dilectio ad Israel, & odiũ ad ppłm descendentẽ ab Esau per effectum. h ¶Et posui montes eius. id est terrã Esau montuosã. i ¶In solitudinem. per Nabuchodonosor regẽ. k ¶Et hæreditatem eius &c. Talia enim aialia solent habitare in terra deserta & etiã in ruinis ędificiorũ. l ¶Quod si dix. Idu. id est populus Idumeę. m ¶Destructi su. &c. destr. sunt. terrã nostram melius q̃ Iudæi reuersi ædificauerunt suã. Hoc excluditur cùm subdit in persona dei. n ¶Isti ædifica. & ego destruam: & uocabuntur termini impietatis. Id est terra in qua viguit impietas: propter quam iratus est dominus contra terrã & populum in ea habitantem. p ¶Et oculi uestri. ô Iudæi, q ¶Videbunt. vindictam meam in Idumæis, qui semper fuerunt vobis molesti. r ¶Et uos dicetis magnificetur dñs. Id est appareat magnitudo eius. s ¶Super terminum Israel. Id est super terram Israel, ipsam & habitatores eius ab hostibus protegendo, & in bonis multiplicando. t ¶Filius. Hìc consequenter arguit sacerdotes & populum diuisim. & primò de peccatis in deum, secundò in proximum. cap. sequẽ. Primum in duas.

quia primò

Diuisio

Diuisio

H

Moraliter

* e ¶Nonne frater erat Esau Iacob &c. Per Esau qui vanus interpretatur, homo vanę gloriosus & virtutibus vacuus significatur, Iob. xj. c. Vir vanus in superbiam erigitur &c. Per Iacob qui interpretatur supplantator, intelligitur vir virtutes, qui sensualitatem ponit sub planta rationis. Primum deus odit, & secundum diligit, Iacobi quarto. b. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Dicuntur tamen fratres quantum ad naturam, nam vterq; est ad dei imaginem. prę ter quod natura est diligenda, sed vicia detestanda. h ¶Et posui montes eius in solitudinẽ. conatus suæ superbiæ frustrando. k ¶Et hæreditatem eius in dracones. Id est in dæmones: cum quibus superbus æternaliter damnabitur. l ¶Quod si dixerit Idumæa &c. Hìc ponitur si pro quia, quia superbus dejectus nititur resurgere, & contra stimulum calcitrare. o ¶Et uocabuntur termini eius impietatis, & populus cui &c. nam finis superbiæ est iniquitas. t ¶Filius honorat patrem &c. Licet oẽs Christiani sint dei filij ꝑ baptismũ, tamẽ sacerdotes dicuntur eius filij speciales: propter quod debent prę cęteris deum

* patrẽ honorare:

☞ A Sed deus sciens differentiam serui & filij, à filio gloriam, à seruo timorem qui est initium sapiētię experit, vt de timore serui ad gloriam filij transeamus. a ¶ Ad uos ô sacerdotes. Corripit sermo diuinus episcopos & ministros ecclesię negligētes: vel omnes qui in Christo baptizati, Christi nomine cēsentur, cur nomē eius

Mensā dñi polluunt Epi &c. dotes. descręg.

despiciāt, quibus aperte causas offēdēdi: polluit panē. i. corpus Christi, qui indignus accedit ad altare & mensā dñi, & si nō scelerata voce, scelerato ope despicit. vel, doctor ecclię mēlā diuinę scripturę polluit, si vel ꝓ hūana gloria, vel ꝓ lucro tpali, vel fauore seculi auditorib⁹ illā expedit. Iuxta traditionē Hebręorū debebāt sacerdotes panē ꝓpositiōis serere, metere, molere, coquere: & nūc sumitis quoscūq; de medio, & temerarię dicitis: b ¶ In quo polluim⁹? Sed dū sacramēta violant, ipse cuius est sacrm violat. ¶ Vel potest dici, qđ reuersi de Babylone nondū extructo tēplo habitātes in ruinis Ierūm: nō habētes altare prioris glorię, putabant deesse sācti monię religionis, quia deerat ambitio sćificatiōis. c ¶ Si offeratis cęcum ad immo. Reuersi de Babylone illicitas deo victias offerebāt, cęcas & claudas quę in Leuitico ꝓhibebant offerri. ¶ Allego. Cęca est aię victia, quę nō illustrat Christi lumine. Clauda est rogātis oratio, quę duplici mēte accedit ad orandum. Lāguida & omi infirmitate depressa, quę nō habet Christū dei virtutē & dei sapiētiā. Huiusmōi preces si offerāt ecclię arū principi, aut cuilibet erudito sapiēti ęg doctori, nō ne repudiabunt? d ¶ Et nunc. Quia obtulistis debiles hostias, & oia quę dixi fecistis, agite pœnitētiā, si quo mō misereat nostri de⁹. Null⁹ em ex ministris meis est, à maiore vsq; ad minimū: qui nō accipiat à me mercedē laboris sui de decimis & de his quę à ppło offerunt. e ¶ Non est.

† vilis Leuit. 22. d & 22. c.

Allego.

† 49. dist. c. sacerdotes

B

* quæso.

Regła theologica

Regula scripturarū est, vbi manifestū sit a prophetia de futuris texitur, per incerta allegorię nō extenuare quę scripta sunt. Increpat ergo sacerdotes Iudęorū, q offerunt nō idonea ad immolandū, vt sciant carnalibus victimis spūales successuras.

† nunquid recipiet ex vobis faciem? † Ll. q. 3. c. 1.

☞ Et vos

Nicolaus de Lyra.

✠ quia primò arguit sacerdotes, secundò populares, ibi: Et vos. Prima adhuc in duas: quia primò sacrificium sacerdotū excluditur tanq; malum, secundò sacrificium nouę legis concluditur tanquā deo acceptissimum, ibi: Non est. Circa primū sciendum, quòd licet totus populus Isrl eligeretur dei filius, Exod. iiij. f. Filius meus primogenitus Isrl, tamen sacerdotes ad eius ministerium deputati, dicebantur dei filij & serui modo speciali: & sic loquit hīc Filius honorat patrem id est tenetur honorare, quia habet ab eo esse, nutrimentum & documentum. a ¶ Et seruus dominum suum. supple timebit, quia non est in Hebræo nec in libris correctis, sed subintelligitur. b ¶ Si ergo pater ego sum. Et accipitur hīc si pro quia: quia deus est pater omnium per creationem, & specialiter Iudæorum per legis datione, quæ non fuit data aliis populis, Psalm. cxl vij. b. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis: & adhuc specialius sacerdotum quos elegit ad suum ministerium. c ¶ Vbi est honor meus. quasi diceret, non defertis mihi honorem, vt debeus. d ¶ Et si dominus ego sum. scilicet per gubernationem vestri specialem. e ¶ Vbi est timor meus. quasi dicat non apparet in vobis. Et sciendum quòd vbi dicitur hīc: Et si domin⁹ ego sum. In Hebræo habetur: Si domini, pluraliter: Ego sum. In quo designatur in deo pluralitas personarum in vnitate essentię quia nomen plurale coniungitur cum pronomine singulari. f ¶ Dicit dominus exercituum ad vos o sacerdotes qui despicitis nomen me. Ab illo enim loco: Filius honorat &c. vsq; ibi inclusiuè. In quo despeximus nomen tuum: totum est sub vno C uersu in Hebręo. Ex quo patet, ꝙ ab illo loco incipit arguere sacerdotes: Et sub dirur respōsio domini. h ¶ Offertis super altare meum panē pollutū. Panes enim propositionis debebant per manus sacerdotum pistari, formari, & decoqui: & ipsi ad euitandum laborem faciebant p alios hoc fieri, vt dicunt aliqui. Alij verò dicūt, qđ dicitur hīc panis pollutus, eo quòd erat de tritico per rapinam acquisito formatus. i ¶ Et dicitis. vos malè excusādo. In quo polluimus te: Et subditur do- † 6. dist. c. mini responsio. k ¶ In eo quod dici- oportet tis. id est facto ostēditis. l ¶ Mensa domini despecta est. Per hoc em qđ ponitis ibi panem prædictō modo formatum, dehonoratis eam. Et ad hoc induxit exemplum, dicens. n ¶ Et si offeratis claudum & languidum. scilicet a'al in debitum super altare holocaustorum. o ¶ Nonne malum est? q. d. Sic: quia hoc est ꝓhibitum in lege. p ¶ Offer illud du. tuo &c. q. d. si offeres illud principi terreno qui est cinis & puluis, non placeret sibi: nec propter hoc exaudiret preces tuas. & multo minus ꝺebēt talia deo offerri. adeo ducit eos ad pœnitētiā, dicēs: Et nūc deprecamini vultū dei &c. r ¶ Quis est in uo. quasi diceret: Nullus de vobis impēdit mihi officia ista gratis, quia ostiarij templi & illi qui nutriebant ignē in altari, habebāt inde magnū emolumētum. s ¶ Non est mihi. Hīc cōsequēter cōcludit sacrificiū deo gratū, excludēdo prędictū offerēdi modū, cùm dicit: Non est mi. id est beneplacitū ꝓpter malū vestrū. t ¶ Et munus non D suscipiā de manu vestra. Quia sacrificia veteris legis non erāt accepta, nisi ex † nostri. bonitate offerētis. ideo dicit Gen. iiij. a. Respexit domin⁹ ad Abel & ad munera eius. id est ad bonitatem Abel principaliter, & ad ei⁹ mūera cōsequēter. v ¶ Ab ortu em solis usq; ad occasum. id est per orbē vniuersū. x ¶ Magnum est nomē meū in Gen. Quod exponit Ra. Da. dupliciter. Vno mo, qa licet Gētiles adorarēt idola vt deos, tamē dicebāt deum eęli & terrę excellentiorē illis dīs: sed ab hac expositione discordat qđ subdit:

✠ Et in omni

* patrem honorare, & frequēter prę cęteris eū ihonorāt. ideo subdit. f ¶ Dicit dīs ex. ad uos &c. inquātū polluti labijs nōiant ipsum, & despici faciunt ab aliis ꝓ suum malū exemplū. g ¶ Et dixistis in quo despe. no. tuum. nā sacerdotes mali nituntē excusare peccatum suum. Et subdit dei respōsio cùm dicit.

† Pſa. 49. a & 112. a

h ¶ Offertis super altare meum panem pollu. id est euchari stiam, quæ licet in se sit mundissima, tamē indigne offerenti cedit ad graue peccatum. Vel per panem potest hīc accipi dei verbum, quod ab eis propositum dicitur pollutum: quia sicut dicit Gregor. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnat. m ¶ Si offeratis cæcum &c. Cęcum offerre, est facere bonum opus de genere, tamen indiscrete, Claudum offerre, est facere bonū opus praua intentiōe, sicut eleemosynā dare pauperi mulieri, vt scilicet ad fornicationem pertrahatur. Languidum offerre, est bonum opus de genere facere, tamen cum hoc viuere luxuriosē. Talis aūt oblatio nō est accepta corā deo. adeo seqt. q ¶ Et nunc depre. vt misereat vestri. & pater. r ¶ Quis est in &c. Hīc arguit ingratitudinē sacerdotū, di. Quis est in uo. i. seruiat in ecclesia gratis. quasi diceret nullus. quia de patrimonio crucifixi lautè viuunt, & pauci officium debitum faciunt. adeo de ipsis subditur. s ¶ Non est mihi voluntas &c. id est, officium vestrum nō est mihi gratum. t ¶ Et munus id est inquātū est à vobis: tū acceptū est ic̄tum est à deo: sicut eucharistia est accepta deo, licet sit à malo sacerdote oblata. v ¶ Ab or. em so. vsq; ad occa. &c. i. oēs simplicū bene viuentū accepte mihi sunt vbiq; terrarū.

✠ Et vos pol

Glos. ordi. Malachi. Cap. II. De Lyra

a ¶ Et vos polluistis illud. Propterea ò sacerdotes Iudęorum in omni loco offertur mihi oblatio mūda, & est magnū nomen in Gētibus, quia dicitis, Mēsa domini cōta. est, quia deerat ornatus tēpli. Putabant reuersi de Babylone minorē esse cultū religionis, quos dñs redarguit. Vel ita potest dici: Polluistis nomen meum in eo qp dicitis: Quid prodest si offeramus optima? qualiacunq; offerā tur, igne sunt deuoranda. b ¶ Et dixistis. Dixistis de captiuitate reuersi sumus, prędę hostibus fuimus, labore vię & paupertate attriti sum⁹, qualiacunq; habemus offerimus, & hoc dicē do exufflastis. i. p exufflationē indigna fecistis uestra sacrificia: & ideo nō susci piā. c ¶ Maledictus. Quidquid humanus animus in excusatione sui pcti pōt inuenire, & falsa satisfactione defendere, hoc prouidens diuinus ser mo, corrigit & condemnat. Q. Quia of fertis languida: & hæc de rapinis & fle tibus miserorū, & insup dicitis de labo re & paupertate offerim⁹ qđ habem⁹, ppterea audite qđ infero. Maledi. do. His verbis ostēdit habere eos quæ optima sunt, & offerre quæ mala sunt. ¶ Alit. Pōt p maledictū & dolosum de signari populus Iudęorū, qui de grege suę gētis habebat masculū, agnū. s. qui tollit pctā mūdi, de quo fecerat votū, qp venientē susciperet. Sed qū vidit hę rentē cornib⁹ inter virgulta, noluit eū īmolare. s. susciperе, sed obtulit debile eligens Barrabā: p quē signat diabol⁹. Sed qa Christus erat rex magnus sup oīa, iō Gētes nomē ei⁹ cū formidoloso honore venerātur. Aliter. Aliqū homo bene creatus ā deo habet ingeniū a ptū sacris disciplinis, sed tradit luxurię & iertię & habēs masculū, offert debile, i. orationē aliqua animi perturbatione corruptā: hīc sentiet in se esse cōpletū qđ scriptū est: Potentes potēter tormenta patientur.

† incēsum offertur

* &

† ab⁹ ei⁹ cō tēptibilis ē ad manducandum.

† Ecce qlis labor & qrū hostiā flatu poteratis dęjcere.

Allegoricē Iohā. 1. d Gen. 22. b Mat. 27. c.

Sap⁹. 6. a

F

GLOS. ORDINA.

Ezechi. 18. g

ET nunc. Fecistis Cap. II. qđ impiū est ad cōtemptū mei. Sed quia malo pniam pctōris q̄ mortē, etiā nunc p cōminationē vos reuoco. Sed si noluerit, po. su. cor. mittam in vos veram penuriam, vt non mentientes, sed omnium rerum egestate coacti, dicatis vos non habere optima quæ offeratis. Vnde propriè sacerdotibus dicitur, quòd ☞ si nō dederint

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Et in omni lo. quia si Gentiles cū deo cæli idola colētes deo facerēt oblationē, illa nō esset mūda corā deo, qa ab idololatris cēt oblata. & iō cū hoc pōit aliā expositionē dicēs, qp iste pass⁹ intelligit de Iudæis inter Gētiles p orbē dispsis, deū adorātibus de uote: quorū oratio dr hīc mūda oblatio, & p eos nomē dīi prædicat magnū in terris Gētilium. Sed istud non videtur verum. Non em̄ est verisimile, qp illi q erāt dispsi iter Gētiles idololatras, tpe Malachię essent iustiores & mūdiores q̄ illi sacerdotes, qui redierāt de Babylonica captiuitate: quos hīc arguit, vt dictū est: sed magis sequebant mores Gentilū inter quos habitabāt. Propter qđ dicendū, qp iste passus loquit ad literam de sacrificio nouę legis quod est eucharistia, qđ est mundissimum & deo acceptissimum. In omnibus etiam terrę nationibus sunt aliqui Christiani hoc sacrificiū offerētes. & cū dicit hīc: b ¶ Quia ma. est. Loquitur propheta de futuro p modū prēsentis, ppter certitudinem prophetię. c ¶ Et vos pol. Hīc cōsequenter, ppheta arguit populares. quia illi qui debebāt offerre oblationes mūdas & electas, offerebant de peioribus, vt videbit ifrā. & ideo hīc arguūtur cū dicit: Et vos polluistis illud. scilicet nomen meū, quātū in vobis est. d ¶ In eo quod dicitis. sicut & sacerdotes. e ¶ Mensa domini contaminata est. i. potest ibi fieri licitè oblatio de minoribus bonis. f ¶ Cum igne qui il. deuo. Id est cū igne qui seruat semp in altari holocaustorum

meum in Gentibus, & in omni loco a

a ¶ In ceremonijs Christianorum.

† sacrificatur & offertur nomini meo

* oblatio munda, quia magnum est b

nomen meum in Gētibus, dicit dñs

a ¶ Et cum nomen meum sit ita magnum futurū in Gentibus, vos principes Iudęorum illud polluistis. Sic enim variciniū futurorū texit, vt prętens tempus non deseruat.

a exercituum. Et uos polluistis illud in c d

a ¶ Altare pollutum putatis: & holocausta superposita,

eo qđ dicitis, mēnsa domini contamie

& ignem qui deuorat: Nec intelligitis deum non quęrere

nata est, & † quod supponitur contē f

arum & gemmas & multitudinem hostiarum, sed offerentis deuotionem.

ptibile est cū igne qui illud deuorat:

¶ Nec sufficit prioris sermonis, implętas sed dixistis etiam.

b & dixistis: † Ecce de labore, & exuf g h

flastis illud, dicit dominus exercituū. i

Et intulistis de rapinis claudū & lan k

¶ Ergo.

guidū, & intulistis munus. † Nūquid l

¶ Tale.

suscipiam illud de manu uestra, dicit

dominus exercituū? Maledictus do m

a ¶ Si non habes masculum, non noceris tibi maledicto.

losus qui habet in grege suo masculū, n

& uotum faciens immolat debile do o

mino. Quia rex magnus ego, dicit p

a ¶ Et si iudex condemnat.

dominus exercituum: & nō men meū q

horribile in Gentibus.

Cap. II.

¶ Figur. ¶ O sacerdotes.

r

T nunc ad uos manda

¶ Et. a ¶ Qui maioris dignitatis & cui plus committitur, plus ab eo exigitur.

tum ô sacerdotes. Si

d

bis qui clauderet ostia tēpli. Et nō incendatis altare meū. i. sic clausō tēplo, nō incēdet sup altare meū aliqd gratis. i. frustrā. Rō aūt q̄re de⁹ volebat, qp clauderent ostia tēpli, subdit cū dicit. Non est mihi volū. in vo. & munus non accipiam de manu vestra, qualī dicat non sunt accepti offerentes nec oblata.

G

quibuscūq; lignis. Et eodē modo arguebāt de sacrificijs ibi offerendis. g ¶ Et dixistis. vos mendaciter excusando. h ¶ Ecce de la. id est cū magno labore potuimus talia sacrificia offerre propter paupertatē nostram. i ¶ Et exuf. il. id est bonū quod debebat offerri, reduxistis ęqlī ad nihilum. k ¶ Et intu. de ra. &c. ita qđ erat ibi duplex pctm̄, vnū cōtra, primū. s., rapina, & aliud cōtra deū. s. offerēdo lege phibitū. ideo sequit: l ¶ Nunqd suscipiam. acceptādo. Et qđ ista intelligant de popularibus offerētib⁹, ostēditur p hoc qđ subdit: m ¶ Maledictus do. &c. mas. i. aīal bonū & aptū ad sacrificādū deo. n ¶ Et uo. fa. de sacrificio deo offerēdo. o ¶ Immo. de. Id est aīal lāguidū, vel alias inept⁹ ad offerēdū. p ¶ Quia rex ma. ego. s. super omnē creaturam. q ¶ Et nomen meum hor. id est timendum.

* c ¶ Et uos pol. exponat vt suprà. Moraliter

¶ In ca. j. Malachiæ vbi dicit in posil a: Ego autem dilexi Iacob &c.

ADDI. I. Per dilectionem Iacob, videt intelligi poti⁹ in hoc loco ipa electio Iacob seu prædestinatio quę fuit ab ętemo. Sic p. odiū Esau itelligit ei⁹ reprobatio ętema seu ab ętno. & hoc videt ex verbis apli ad Ro. ix. c, dicētis: Cū em̄ nōdum nati fuissēt, aut aliqd bōi aut mali egissent &c. & sic dilectio Iacob & odium Esau i hoc loco nō videt dicēda signa electiōis & reprobatiōis, put i posil. sed poti⁹ p ea itelligūtur ipa electio & reprobatio. H

† Amos. j.

¶ In eo. ca. vbi dicit in posil. Quis in vobis claudat ostia? &c.

ADDI. II. Litera Hebraica sic habet in hoc loco: Quis i vobis q claudat ostia, & nō iccdatis altare meū gratis seu frustrā? non em̄ est mihi volūtas i vobis &c. qđ qa ex demeritis eorū mūera sua & sacrificia nō erāt deo grata, iō de⁹ ql̄i appetebat qp aliqs clauderet ostia tēpli: hīc qđ null⁹ itraret ad inçēndū altare. s. cū sacrificijs. & hoc ē qđ dicit lra: Quis in vobis q claudat ostia? i. vtinā ēt in vobis qui clauderet ostia tēpli. Et nō incendatis altare meū. i. sic clauso tēplo, nō incēdet sup altare meū aliqd gratis. i. frustrā. Rō aūt q̄re de⁹ volebat, qp clauderent ostia tēpli, subdit cū dicit. Non est mihi volū. in vo. & munus non accipiam de manu vestra, qualī dicat non sunt accepti offerentes nec oblata.

REPLIC. Posil. exponit vt assūptū à deo ad. pbādū ingratitudinē filiorū Isrl. Assūptū aūt illud expōit p modū effect⁹ manifesti. s. qa Iacob obtinuit bñdictionē paternā & hęreditatis gemf sionē, quę erāt ānexa prīogenituræ Esau abiecto, qđ fine dei dilectiōe exptę vna, & odio ex ptę altera fieri nō potuit: q sūt effect⁹ dilectiōis dei mānifesti, Burgē. aūt vult qp dilectio & odiū debeant hic recipi p prędestinatiōe & reprobatiōe, nō p eorū effectibus, vt Posil. Ad. pbandū suū, ppositū: Burgē. adducit apm ad Ro. ix. Ibi dico, qp apl's adducit hoc dictū nō qđ ad effectū, sed admirās de cā: oñdēs p. pcessū, qp illi⁹ nō sit cā quęrēda. Sic i ppōito: si ppheta i pson̄a dei volēs pplo oñdere, qp cū diligeret, odisset deret p talia occulta sapiētię dei, ql̄ia sūt prędestinatio & reprobatio, p bassēt pplo dubiū & ignotū p ignoti⁹: sicut si hodie ingratis & de dilectiōe dei dubitātibus, dilectio dei p vnā prędestinationis persuaderi deberet, plus dubitarēt de antecedente quā cōsequente.

NIC. DE LYR.

T nūc ad. Hīc cōsequenter arguit, ppheta sacerdotes & pplm de pctis cōtra, primū, licet cū hoc aliqd pōat de pctis cōtra deū. Et dividit i duas pres, qa primo arguit

Diuisio

c* sacerdotes.

Moraliter. r ¶ Et nunc ad vos. Secundum sensum literalem

* hic arguit

A ſi nō dederit gloriā nomini domini per ſuā bonā cōuerſationē, patienſ egeſtatē omniū bonorū: Hi quia nō benedicūt ſanctis ex vero corde, ſed per dulces ſermones ſeducunt corda innocentiū, non merētur dei bñdictionē. a ¶ Ecce ego pro. Pro peccatis ò ſacerdotes auferā à vobis quæ ſecundū legē ex hoſtijs accipiebatis. ſcilicet brachium id eſt armum animalis dextrum, & diſper. ſu. vul. i. facies veſtras fœtētes reddā putrida cō mixtiōe ſtercoris, vt tales ſitis q̄lia ſūt illa quæ offerūtur, & ipſum ſterc⁹ aſſumet vos. ſic vt nō differatis ab ipō ſtercore: & ex eo q̄ vos abijcio, intelligetis me eſſe qui quondam elegi patrem veſtrum Leui: & per Leui Aarō & dedi vobis gloriam ſacerdotis, vt firmo pacto mihi in ęternū miſtrarētis. Voluit deus homines & maximè ſacerdotes maculā nō habere, & brachium bonis operib⁹ ornare. Sed qa nos omnia in cōtrarium vertim⁹, p. ñcit & ſepat deus brachium. i. opera noſtra à ſanctorū operibus: & eū pręcipiatur nobis vngere caput, & lauare faciem vel lauatis oculis deum videamus: habemus facies pollutas ſtercore viciorum: & illud ſtercus quo liętſunt facies aſſumit nos ſecum: quia omnia nr̄a etiam in ſtercus verſa ſūt. cùm debuiſſemus mundi eſſe in ſolēnitatib⁹ dei, & carnes agni comedere calciati. b ¶ Pactū. Deſcribit de⁹ q̄le habeat offi. iū, & qualis debeat eſſe ſacerdos. c ¶ Vos autē. Ego volui, vt haberetis doctrinā & veritatē, Vos autem receſſiſtis. Quidquid dictū eſt priori populo, nobis dictum putem⁹: vt q̄ fuim⁹ cultores dei, veritati mendaciū non pręferamus. d ¶ Nū quid. Sicut ex lectionibus Eſdrę colligitur, reuerſi de Babylonia tam prīcipes & ſacerdotes q̄ reliquus ppl⁹, vxores ſui generis quę paupertate & labore viæ infirmitatem cōtraxerūt, eiecerunt, & filiabus alienigenarum ætate.

† Leui. 26. b. † 18. di. c. ſi quis. † corrūpā vobis ſemen, B 1. Eſdr. 9. a.

Nicolaus de Lyra.

c✠ ſacerdotes: ſecūdò populares, ibi: Nunquid. Circa primum ponit monitio, cùm dicitur: Et nunc ad uos. q.d. debetis diligenter attēdere. a ¶ Et ſi no-puniam vos, ideo ſequitur: b ¶ Mittam in uos ege. quam ſupra modum timebant, quia auari & cupidi erant. c ¶ Et ma. &c. i. illis quę cōſueuiſtis benedicere. ſ. vineis & bladis & huiuſmodi, ita q̄ erit penuria, ita' exponit Ra. Sa. Et ſubditur cā: d ¶ Quoniam nō potuiſtis &c. ſ. exercere officium veſtrū, debito modo colēdo deum, & populum inſtruendo. e ¶ Ecce ego, prij. &c. auferendo à vobis virtutem & ſuſtentationem. f ¶ Et diſpergam ſuper uultū &c. Id eſt ex celebrationib⁹ huiuſmodi nō reportabitis honorem, ſed cōfuſionem. g ¶ Et aſſumet uos ſecum. ſcilicet ſtercus, ita quòd eritis contemptibiles, ſicut & ipſum. h ¶ Et ſcietis &c. per experientiam meæ punitionis. i ¶ Quia miſi ad uos. ſacerdotes & Leuitas. k ¶ Mandatum iſtud. de cultu dei & doctrina populi. l ¶ Vt eſſet pactum & cætera. id eſt cum tribu Leui, quæ fuit ad hoc electa à deo Nu. ij. m ¶ Pactum meum. id eſt lex. n ¶ Fuit cum eo uitæ & pacis &c. Fuit ēm promiſſum à deo, quòd populus in pace viueret ſi legem ſeruaret, & ſic fuit adimpletum quandiu hoc ſeruauit, vt patet ex deſcurſu vete. te. o ¶ Et dedi in timorem. ſcilicet Moyſi & Aaron, & pluribus ab eis deſcendētibus, qui deum timuerunt. p ¶ Lex ueritatis fuit in. ad docendū populū. q ¶ Et iniqtas non eſt inuenta &c. quod enim Aaron fecit vitulū conflatilē, fuit ex timore mortis vt dictū fuit plenius, Exo. xxxij. nec ipſi nec C alij Leuitę crediderunt, q̄ in vitulo eſſet aliquid numinis. Quod patet ex hoc q̄ tota tribus Leui iunxit ſe Moyſi ad interficiēdum illos qui peccauerāt in idololatria vituli. Exo. xxxij. r ¶ In pace, & in æquitate. &c. iuſtè viuendo & me deuotè colēdo. s ¶ Et mul. &c. populum docendo: hoc enim pertinet ad officium Leuiticum, & potiſſimè ſacerdotum, ideo ſubditur. t ¶ Labia enim ſa. & ſubditur cauſa. x ¶ Quia an. &c. Habet enim officium angelicum ſcilicet colere deum & diligere populum, ſicut angeli in miniſterium miſſi propter ſalutē electorum ſemper vident faciem patris qui eſt in cælis Mat. xviij. y ¶ Vos autem. ſacerdotes & Leuitæ huius temporis. z ¶ Receſſiſtis. quam tenuerunt Moyſes & Aaron & alij iuſti. a ¶ Et ſcandaliza. i. fuiſtis eis occaſio delinquendi. Eſt enim ſcandalum impactio pedis ad aliqd, quod facit incedētem ruere: malicia autem ſacerdotum & doctorum facit errare populū: vnde dicit Saluator: Cæci ſunt & duces cæcorum: ſi autē cæcus cæco ducatum pręſtet, ambo in foueam cadunt. Propter quod dicit Gre. in paſtorali. Cùm paſtor per abrupta graditur, conſequens eſt vt grex ad præcipitium ſequatur. b ¶ Irritum fe. pa. de officio ſacerdotij. c ¶ Propter quod &c. contē. &. i. abiectos. d ¶ Et ac. fa. in le. iuſtificātes impium pro mūere, ſacerdotes enim iudicabant populum maximè poſt reditum de Babylōe. e ¶ Nunquid. Poſtquam reprehendit ſacerdotes & Lęuitas de malo regimine populi, hīc conſequēter arguit cætEros de contemptu proximi & primò in generali, cùm dicitur. Nunquid non. q.d. Sic. ſ. Adā, vt dicūt aliq, vel Abrahā ſecūm alios, & ęy bū, ppheţę.

Moraliter

c✠ Nunquid nō ✠ hīc arguit ppheta ſacerdotes Iudæ orū de negligētia diuini cult⁹ & regimis ſubditorū, qd' nūc cōtigit ī prælatis & curatis pīb⁹ Chriſtianorū: p pē qd' eis dī in pœnā: b ¶ Mittā. i. carēriā ſcię & gr̄ę. ppē ingrantudinē ēm de⁹ iuſtē ſubtrahit dōatua à pmotis ī eccl'ia, qñ negligūt officia diuina. c ¶ Et. freqnt ēm abſoluūt ab illis de qb⁹ nō pūt ppē ignorātiā, vel qd' pei⁹ ē, ppē quęſtū vl' fauorē. e ¶ Ecce. ſubtrahēdo à vobis pfectionē angelicā. f ¶ Et diſ. quia ſolēnitates eorū hodie ſūt cōiter ī cōiuijs & potatiōib⁹ exceſſiuis & diſſolutionibus ineptis. h ¶ Et ſci. p experientiā pœnę gehēnalis. i ¶ Quia. qd' tm̄ nō ſeruatis: & qd ſit iſtud, oñdit, cū dr̄. l ¶ Vt eſſet. i. cū Gēte ſacerdotali. m ¶ Pactum. id eſt lex. n ¶ Fuit cum eo uitæ & pacis. Fuit ēm promiſſum à deo, quòd populus in pace viueret ſi legem ſeruaret, & ſic fuit adimpletum quandiu hoc ſeruauit, vt patet ex deſcurſu vete. te. o ¶ Et dedi in timorem. ſcilicet Moyſi & Aaron, & pluribus ab eis deſcendētibus, qui deum timuerunt. p ¶ Lex ueritatis fuit in. ad docendū populū. q ¶ Et iniqtas non eſt inuenta &c. quod enim Aaron fecit vitulū conflatilē, fuit ex timore mortis vt dictū fuit plenius, Exo. xxxij. nec ipſi nec alij Leuitę crediderunt, q̄ in vitulo eſſet aliquid numinis. Quod patet ex hoc q̄ tota tribus Leui iunxit ſe Moyſi ad interficiēdum illos qui peccauerāt in idololatria vituli. Exo. xxxij. r ¶ In pace, & in æquitate. &c. iuſtè viuendo & me deuotè colēdo. s ¶ Et mul. &c. populum docendo: hoc enim pertinet ad officium Leuiticum, & potiſſimè ſacerdotum, ideo ſubditur. t ¶ Labia enim ſa. & ſubditur cauſa. x ¶ Quia an. &c. Habet enim officium angelicum ſcilicet colere deum & diligere populum, ſicut angeli in miniſterium miſſi propter ſalutē electorum ſemper vident faciem patris qui eſt in cælis Mat. xviij. y ¶ Vos autem. ſacerdotes & Leuitæ huius temporis. z ¶ Receſſiſtis. quam tenuerunt Moyſes & Aaron & alij iuſti. a ¶ Et ſcandaliza. i. fuiſtis eis occaſio delinquendi. Eſt enim ſcandalum impactio pedis ad aliqd, quod facit incedētem ruere: malicia autem ſacerdotum & doctorum facit errare populū: vnde dicit Saluator: Cæci ſunt & duces cæcorum: ſi autē cæcus cæco ducatum pręſtet, ambo in foueam cadunt. Propter quod dicit Gre. in paſtorali. Cùm paſtor per abrupta graditur, conſequens eſt vt grex ad præcipitium ſequatur. b ¶ Irritum fe. pa. de officio ſacerdotij. c ¶ Propter quod &c. contē. &. i. abiectos. d ¶ Et ac. fa. in le. iuſtificātes impium pro mūere, ſacerdotes enim iudicabant populum maximè poſt reditum de Babylōe. e ¶ Nunquid. Poſtquam reprehendit ſacerdotes & Lęuitas de malo regimine populi, hīc conſequēter arguit cætEros de contemptu proximi & primò in generali, cùm dicitur. Nunquid non. q.d. Sic. ſ. Adā, vt dicūt aliq, vel Abrahā ſecūm alios, & ęy bū, ppheţę.

Matt. 15. b.

Deu. 28. b. † maledictionem.

c✠ Nunquid nō

ætate & diuitijs floretibus ſe copulauerunt. Sicut ergo Eſdras cor
E ripiebat peccãtes. ſic iſte Malachias eos prouocat, vt electis alie-
2. Eſd. 10. b. nigenis antiquas vxores recipiant. a ¶ Qui fecerit. Non ait, qui
fecit, ne abſcidat veniam errori, ſed qui deinceps fecerit, vt timo-
re maledictionis peccatores reuocet ad pœnitẽtiam. b ¶ Et hoc
rur. ſe. Operuiſtis altare meum lachry-
mis innocẽtiũ, dũ offerebatis hoſtias de
rapina lugẽtiũ pauperũ. Similiter nũc
eſtis cã, quare altare meũ lachrymis co
operiat, quia relictę dũ viderẽt alienige
nas in thoris ſuis collocatas, ad auxilũ
Oblationes de lachry-mis vidua-rũ atq; pu-pillorũ de-us reſpuit factas dei confugiebant, lachrymis & gemitu
deo iuuidiã facientes: cp humana non re
ſpiceret, & miſerias nõ iuuaret. Quidã
putãt hęc eſſe dicta gñaliter cõtra eos q
aliena rapiũt & diuitias cõgregãt, de q
bus & offerũt deo munera, ſed de⁹ non
ſuſcipit, phibẽt⁹ lachrymis ſpoliatorũ.
Poſſunt & hęc dici cõtra eos qui, ppter
amiſsionẽ tpaliũ rerũ nõ dirigũt ſpẽ in
deũ nec quęrũt ętterna, ſed in decoris &
fœmineis plãctib⁹ orationẽ ſuã detur-
pãt, ne à deo ſuſcipiãt. Iſti hñt vxorem
† cõnubio ſibi iunxit adoleſcẽtię. i. naturalẽ legẽ ſcriptã i cor
de, quę etiã incredulos ipellit dicere: De
us iudicet, de⁹ videat: & ipſi cũcta inter
me & te dijudicãda permitto. Hęc vxor
reſiduũ eſt ſpũs noſtri, quia nr̃o ſpiritui
ſemp copulat, quæ ſi recedet à nobis, ſta
tim offendimus deũ, vñ ingeminat. Cu
ſtodite, non carnẽ quæ deo placere nõ
† Operiũt vxores vr̃ę 1. Cor. 12. d. Rom. 8. c. poteſt: non animalem animam, quę nõ
percipit quæ ſunt dei: ſed rõnalem ſpiri
tum, qui inter pellas gemitibus inenar-
rabilibus. c ¶ Et quid vnus. Cũ vn⁹
vtrũq; fecerit, iõ etiã iunxit vt liberi na
ſcanẽ & filij dei de ſtirpe Iſraelitica. Cũ
ergo fecũdas vxores habeatis, & libe-
ris gaudeatis, cur pulchritudinem vxo
rum quæritis quæ meretricib⁹ apta eſt,
nõ vxoribꝫ d ¶ Cũ odio. Q. Sed di
ces mihi: Præcipiſti i lege, cũ odio habui
mus vxores, dimittamus eas. Ad quod
reſpõdeo tibi, non eſſe pręceptũ, ſed pro
pter duritiam cordis tui permiſſum, qa
Matt. 19. a. quecunq; excepta cauſa fornicationis ini-
quæ dimiſerit vxorẽ, veſtimẽtũ eius. i.
† ſocia corpus quo aia veſtit operiet iniquitas
i. pœna peccati, vt in quo peccauit, in
ipſo moriatur.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Nunquid non unus. q.d. Sic: quia oẽs animæ humanę creantur à deo immediatẽ. b ¶ Quare ergo deſpi. propter paupertatem ſuã. q.d. nõ habemus cauſam. c ¶ Violans pa
ctum pa. no. id eſt legem datam patri-
bus noſtris, quæ pręcipit proximũ di-
ligere: ſecundò in ſpeciali arguit contẽ-
ptũ vxoris, quę debet eſſe vna caro cũ
viro cũ dr̃. d ¶ Tranſgreſſus &c. & iſta tranſgreſsio ſpecifica-
tur, cũ ſubditur: e ¶ Quia cõ. iu. ſan. do. ſ. latriã. f ¶ Quã
di. ſ. dominus. g ¶ Et habuit. ſ. Iudas. i. illi de regno Iudæ.
h ¶ Filiam dei alię. Reuertentes enim de Babylone contem
pſerunt vxores ſuas Iudęas, quę ex frequenti partu & labore itine
ris erant deturpatę, & duxerũt vxores alienigenas, vt patet primi
Eſdræ. ix. & primas tenebant in domibus ſuis quaſi ancillas, mu
lieres verò docent pueros ſuos proprios mores, & ſic alienigenę
vxores docebãt filios à Iudęis genitos idololatrare, qđ erat peſsi
mum, ideo ſequitur. Diſperdet dominus uirum qui fe. hoc.
k ¶ Magiſtrum & diſcipu. i. magnum ſiue paruum. l ¶ Et
offerentem mu. i. de tribu ſacerdotali, quia in illa tribu inuenti
ſunt viri qui acceperant vxores alienigenas. j. Eſdrę. x. Et hoc rur
ſum feciſtis. n ¶ Operiebatis la. &c. credentes expiare hoc
pãm̃ abſq; emiſsione alienigenarũ, qđ tũ eſt falſum, ideo ſubdi:
Ita vt non reſpiciam &c. o ¶ Et dixiſtis &c. Quam ob cauſam non
ſam non dimittitur iſtud delictum per ſolum ſacrificiũ. Ad quod G
reſpondetur, cũm dicitur: p ¶ Quia dominus. te. eſt inter te
& vxo. de mutua cohabitatione & dilectione, dicens per Adam
propheticẽ Geneſis. ij. vt ibidem fuit declaratum: quam ob rem
relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori
ſuæ, & erũt duo i carne vna. q ¶ Quã
tu. de. tenendo eam vt ancillã. r ¶ Et
hæc particeps tua. Id eſt ſocia, nõ an
cilla. s ¶ Et uxor fœderis tui. per
conſenſum animorum qui facit matri-
monium. t ¶ Nonne unus ſe. q.
d. Sic quia vnus deus fecit Adã & Euã.
v ¶ Et reſiduum. Ad hoc em̃ fecit de
us mulierẽ de coſta viri, vt ſicut vna ca
ro ſunt, ita ſunt vn⁹ ſpũs & vna anima
per veram dilectionẽ. x ¶ Et quid
unus. q.d. Ad hoc eſt vnitio ſeu con-
iunctio matrimonij, vt inde ꝓcreetur
ſemen ad cultũ dei, iõ ſubdit: y ¶ Cu-
ſtodite. i. bonã voluntatem ad vxorẽ.
a ¶ Cum odio ha. di. dando ei li-
bellum repudij, vt poſsit alteri nubere:
& nõ ſicut ancilla à te violenter teneri:
hoc enim eſt minus malum, q̃ affligere
vxorem ſine cã, vt ancillam. Libell⁹ em̃
repudij nõ fuit cõceſſus, vt p ſe eſſet lici-
tus, ſed ad maius malũ euitandũ, vt diſ
fuſe declarauit Deu. te. xxiij. a. c ¶ O-
periet autem ini. ue. e. i. veſtimentum
viri. Sic em̃ ſonat litera Hebraica, quæ
nõ põt referri niſi ad maſculum, & non
ad fœminam ſecũdum modum loquẽ-
di Hebraicum: & eſt ſenſus. Operiet. q.d. per dei vidictam ſic apparebit iniquitas viri deſpicientis vxorem modo prædicto ſicut apparet illud quod po-nitur ſuper veſtimẽtum eius. † gemitu
H Moraliter
* a ¶ Nũquid non deus unus crea
uit nos. quaſi diceret. Sic: Et ad imagi-
nem ſuam, ideo concludit: b ¶ Qua-
re ergo deſpicit unuſquiſq; fratrem
ſuum. quia non habetur cauſa ex par-
te principũ naturalis nec ſupernaturalis.
c ¶ Violans pactum patrũ no
ſtrorum, nam in veteri teſtamento prę
ceptum eſt: Diliges proximum tuum ſi
cut teipſum: & in nouo replicatur.
c ¶ Quia contaminauit &c. Hic e
cundò arguitur contemptus proximi
ſpiritualiter. ſcilicet vxoris ideo ſubdit:
g ¶ Et habuit filiam dei alieni. †Abrahã †ſub. fecit queſiuit ſemen dei.
Hoc ad literam dicitur de reuerſis à ca-
ptiuitate Babylonis qui acceperũt vxo
res alienigenas, vt dicitur Eſdræ. j. & fu
as Hebręas contemnebant. Et idem ſit
hodie quia multi Chriſtiani ſunt adule
ri vxores proprias contemnentes. Et
idem myſticè ſit in prælatis & curatis, q̃
circa negocia principũ & magnatum
ſunt occupati, ſuas eccleſias & parochia-
as ſine ſufficienti regimine relinquen-
tes ideo ſubditur pœna cũm dicitur:
i ¶ Diſperdat do. uirum. qui fecerit ho. ſiue paruus fue-
rit, ſiue magnus. m ¶ Et hoc rurſum feciſtis operieba. lachr.
Hoc dicitur propter aliquos qui ad horam pœnitẽt, ſed de facto
nõ emendant. t ¶ Nonne unus fecit. q.d. Sicut de⁹ eſt vni
tatis & pacis, fecit virum & vxorem vt ſint duo in carne vna, ſic
ordinauit, cp vnus epiſcopus habeat vnam eccleſiam. & ſacerdos
vnam parochiam, cui totaliter inhæreat cuſtodiens ipſam, ideo
ſubditur: x ¶ Et quid unus quærit, niſi ſemen dei & cæ
tera. Id eſt vnus epiſcopus. in dioceſi ſua, & ſacerdos in paro-
chia: non enim debet quærere extraneam occupationem,
ſed ſuos ſubditos facere dei filios per deuotionem, ideo ſub-
ditur: z ¶ Vxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpice-
re & cætera. Id eſt curam eccleſiæ tuæ noli negligere. a ¶ Cũ
odio eam habueris &c. in ea nolendo morari. b ¶ Di-
mitte eam dicit dominus deus Iſrael & cætera. re-
ſignando ſuperiori, vt ſic alteri detur, qui fructificet ibi:
* Cuſtodite ſpũ

A ✻a ¶Custodite spi. uestrum. s. à dei blasphemia. ideo subditur: Laborare fecistis dominū in sermonibus uestris &c.
Moraliter ¶In ca. ij. vbi dicitur in postil. Et maledicā benedictiōib⁹ uestris.

ADDITIO I. Hoc qd dicit hīc: Et maledicā bñdictionibus uestris, secundū magistrū in. iiij. dist. xix. qdā referūt ad hæreticos q sunt ab ecclesia præcisi, & ad excōicatos, quorū bñdictiones fiunt maledictiōes his qui eorū sequuntur errores. Aliā etiā expositionē ponit, quā credo esse Gre. & ē talis. s. q à malis sacerdotib⁹ bñdicitur, à deo erit maledict⁹: qa bñdicūt iniquè agētib⁹, & adulant peccātibus, dū mō diuites sint: Hæc ille.
¶In eodē ca. vbi dicit in postilla. Nōne vnus fecit.

ADDI. II. Hoc qd dicit hīc: Nōne vn⁹ fecit &c. aliter exponit secūdū quosdā Hebræorū expositores & magis cōsonū ⁊ę, vt videt. Ad qd sciēdū, q Abrahā habēs ī vxorē liberam Sarā de gñe suo, accepit
† Alioqui vbi tn aliā vxorē alienigenā. s. Agar ancillā Aegyptiacā Genē. xvj. ex q volebāt se excusare à pēō illi q alienigenas vxores acceperāt hūtes alias ꝓprias: & hoc est
†Mat. ii. b. Marci. i. a. Luc. 7. d. qd dr: Nōne vnus fecit. s. Abrahā qui erat vn⁹ pater oīm Israelitarū. Et resi-
† expurgabit. duū spūs ei⁹: q hoc qd dr: Residuū intelligit supabūdās, eò q residuū cuiuscunq; rei supabūdat sup ipsam rē. q. d. nō sum⁹ ī culpādi ꝓpt vxores alienigenas eò q Abrahā hoc fecit vt dictū est: & tn spūs ei⁹. s. ꝓphetię & sctitatis, sup abūdās fuit: & sic gesta ei⁹ sūt trahēda ad cōsequētiā. Ad qd rndet ꝓ ꝓphetā. Et qd vn⁹ quęrit nisi semē dei? q. d. ille vn⁹ hoc fecit nō ex libidine carnali, sed qa Sara erat sterilis. ipamet ꝓcurāte hoc fecit Abrahā cā ꝓlis hñdę, vt i. c. Ge. supradicto. Et qa nō fecit hoc Abrahā solū ad instātiā Sarę, vt dictū est: sed etiā nutu seu inspiratiōe diuina, iō dicit: Et
B quid vnus quęrit nisi semē dei? hoc est dicere illud quod quærebat Abrahā nō est intelligēdū semē seu ꝓlē simplr. sed semē dei, quia à deo inspirat⁹ hoc faciebat: & sic ostēdit q non erant excusati ꝓ exēplum Abrahæ: & ideo hortat eos: Custodite ergo spūm vestrū, & vxorē adolescētię tuæ noli despicere: quia Abrahā non fecit hoc despiciēdo vxorē, sed rōnib⁹ prędictis. Et sequit: Cū odio habueris, dimitte ꝓ libellū repudij qui erat simpliciter licitus tpe ve. te. vt declaratū fuit in additione. Deu. xxiiij.

REPLI. In ca. ij. vbi dicit. Nōne vn⁹ fecit &c. Bur. assumit cōtra Posil. & glo. quā aliqñ nō scit nimis pōdera re, q ille passus debeat exponi de Abrahā cōtra excusationē friuolam populi in litera positā, vt sit verbū populi cōtra deū arguentis. Nōne. s. Abrahā habuit alienigenā vxorē sine reꝓhensiōe. q. d. quare reprehēdit in nobis? Sed in lra & in eius ꝓcessu est ỹ hū ꝓphetę in pſona dei arguētis ppſm, & ita dicit glo. vñ posset hīc Bur. multipliciter culpari: sed nō est pūtis ꝓpoliti nisi ostendere, eū malè cōtra Postillatorē moueri. Sed circa illū passum eiusdem ca. Si odio habueris vxorē, dimitte. Burgē. de materia illa se remittit ad. xxiij. c. Deut. & ibi vide correctoriū satis latum dirigi ad ca. xix. Matthęi.

GLO. ORDI.

Prosperitate malorū Iudęorum populus omnia casu agi, nō dei iudicio ęstimabat

LAborare feci. Populꝰ alit, reuersus de Babylōe vidēs Babylonios & cęteras Gētes idolatras valere corporū sanitate, & oīm mūdana ꝓsperitate affluere, se aūt cultores vnius dei infirmos esse corpore, nec habere etiā quæ ad cibū necessaria sunt, dicebat non esse dei ꝓuidētiā in reb⁹ hūanis, sed oīa casu agi, non dei iudicio, cui placēt mali: & displicēt boni, aut si de⁹ cuncta diiudicat, vbi est illi⁹ æquū & iustū iudiciū? b ¶Ecce. Iudęi hoc de Elia ꝓphetā dictū intelligūt: Et qd sequit: Et statim veni. ad tē. s. ad suū Christū referūt in vltio tpe vēturū, sed qd tēplū inueniet? Ia enī destructū est oīno, aut si alius ante cum restituet, quid Christus eorū amplius facturus est, cū ab alio restituta sunt omnia? Quidam ex pſona Christi legunt, q mittat angelum. i. Iohānē prædicare baptismū pœnitentiæ, qui Christus statim de se quasi de alio subdit: Et statim veniet. Alij ex persona patris legunt. Ecce mitto ange. meū qui præ. v. & quod sequitur: statim veniet ad tēplum sanctū, s. de Saluatore intelligūt, cui Ioānes præparat viā in cordibus credentiū, in quibus non poterat prius deꝰ ambulare pro-
C Matth. i. a. Saluatoris apſorūq; phetas alle gantia nō sam sed sē tentiā ex pressere
pter prauitatē & incredulitatē. ¶Nō tādū q dns vel euāgelistę vl Apli alij, scripta ꝓ eū de hoc ꝓpheta vel de alijs testimoia ꝓferāt, nō sequūt ỹ ba vulgatarū translationū, sed hūtes sciam Hebręę liguæ ex Hebręo trāsferūt, nō curātes de syllabis & punctis verborum, dummodo sententiarum veritas transferatur.
☞Ipse eīm

NIC. DE LYR.

LAbora. se. Cap. III. Hīc incipit cap. in Hebræo vbi incipit aduētus Christi denūciatio. Et diuidit in duas partes: ga priō ponit occasio huius denūciatiōis: sed ò ipa denūciatio subdit, ibi: Ecce ego mit. ang. Circa primū sciēdū, q ppſs Iudęorū saltē ꝓ magna pte videt alias Gētes ī hoc mūdo ꝓsperari, vt Chaldęos & Persas & Mœdos q erāt idololatręs. & se frequēt deprimi, & captiuari dicebat q de⁹ diligebat malos: & de seruitorib⁹ suis nō curabat, vl q de ipsis iferiorib⁹ puidētiā nō habebat: ex q seruiētes sibi sic negligebāt & alij exaltabāt, & sic deo ipōebat malicię malos diligēdo, vel ignorantiā, merita & demerita hoīm non videndo: & vtrū q est erroneum & deo odiosum, ideo
† nuncium † fœderis dicitur: b ¶Laborare fe. blasphematoris: Et logt scriptura de deo quasi de homine afflicto de malo quod audit. c ¶In eo qd di. &c. erroneē. d ¶Omnis qui fa. ex dictis pater sententia. e ¶Aut certe. i. dīudicans inter bonos & malos. f ¶Ecce ego. hīc cōsequēter denūciat Christi ad
D † ferre uētus, in q sit bonorū & malorum diuisio Diuisio
scretio: quia in primo aduentu Christi factum est iudicium discretionis, vocando aliquos ad gratiam cæteris dimissis iusto dei iudicio, licet nobis occulto: sed in secūdo aduētu fiet iudiciū discussionis malos puniēdo, & bonos prēmiādo. Sic ergo proceditur: quia primò vterq; aduentus denūciatur, & secūdò prędictus error euacuat, ibi: Iuualuerunt. Prima in duas: quia primò ponitur dicta denūciatio: sed ò, populi monitio, ibi: Ego eīm. Pria adhuc in duas: quia primò nūciat vterq; aduētus. secūdò vtriusq; effectus, ibi: Ipse eīm. Circa primum primò denunciatur primus aduentus Christi, cùm dicitur in persona Christi: Ecce ego mitto ange. i. Iohannem Baptistam, qui magis duxit in terris vitā angelicā q; humanā. Quia eīm hęc scriptura dicat de ipso ad literā patet Matth. xj. b. vbi dicit Saluator de Iohāne: Hic est de quo scriptū est: Ecce ego mitto &c. Et præpara. quia prędicatio & baptismus Iohannis fuerunt quędam præparationes ad baptismum & prędicationem Christi. h ¶Et statim ueniet ad templū suum. quia ibi Christus oblatus fuit, & ibi pluries prædicauit, & miracula fecit. i ¶Dominator quem uos quæritis. Id est Christus cuius aduentum summè desiderabant patres antiqui.
k ¶Et angelus testamenti. quia Christus fuit nuncius noui testamenti, vt prędixerat Ieremiæ. xxxj. Secundò denunciatur ad uentus Christi secundus, cùm dicitur: l ¶Ecce uenit. id est veniet certitudinaliter ad iudicium. m ¶Et quis poterit. q. d. null⁹. vnde dicitur Matth. 24. c. De die illa & hora & cætera.
✻Et quis

Moraliter. b ¶Laborare fecistis dominum in sermonibus uestris. contra ipsum: Et qui sint sermones illi, subditur: c ¶In eo q dicitis: oīs qui facit malū bonus est. Multi nā Moraliter
q; videntes malos hoies tpaliter ꝓsperari & bonos affligi, dicūt deū delirare vel dormire, quod est falsum, nam iudicia eius vera sunt semp & iusta, licet nobis sint occulta. f ¶Ecce. Istud litera liter exponit de Iohanne Baptista. Moraliter autem ꝓponi potest de bono prędicatore qui dē dei angel⁹. i. eius nuncius, qui præparat mentes audientium ad hoc, q ibi veniat Christus tanq; ad tēplum suum. ȷ. Cor. iij. d. Templū dei sanctum est, qd estis vos.
✻Et quis stabit

E a ☞ Hebr.12.g. ¶Ipse enim. Dñs est ignis cõsumens, lignũ, fœnum, stipulam, gravia pctã grauiter puniẽs: & his qui parua & leuia cõmittũt, est herba fullonũ, vt lotis mundiciã restituat & lauet sordes filiorum Sion. Per filios Leui sacerdotalis intelligit dignitas, & si sacerdotes colandi sunt & purgandi, quid de cæteris dicendũ est, cũm iudicii incipiat à domo dei? b ¶Et accedam. Quæ illo tpe dicebãtur ad principes Iudęorũ, nũc verò dicũt ad principes ecclesiarũ. c ¶Et q calũ. Pari ordine post maleficia & adulteria & periuria ponũtur, q non reddũt mercedẽ mercenariis, vt q opprimũt pupillã & viduã: ne ergo parua crimĩa putent, quę periurio & adulterio cõparantur. d ¶Ego. Quia dixerat, dñs est qsi ignis cõflat, & quasi herba fullonũ, ne forte dicerent, cùm p nobis noiet angelus, vel ignis, vel aliud, ne ideo putetur aliquid mutabilitatis esse in natura ipsius, unde dicit, Ego enim. Q. Vos quotidie mutamini per adulteria & per cætera mala vestra: ego verò in iudicio nulla personarum varietate commutor, & cùm seuerum & iustũ iudicẽ me esse fatear, tũ ô filij Iacob: nec diuersitate tormentorũ estis cõsumpti in malicia, quia per pœnã malicia in vobis non est purgata, sed sine causa perculsi vos disciplinam non recipientes. ¶Mysticè. Per filios Iacob qui sequũtur mala patrũ, nec custodiũt mãdata dei, significãt illũ q cõstituti in ecclesia nõ recedũt à vicijs, sed falsum nomẽ Christianitatis sibi allumũt. c ¶Reuertimini. Magna clementia, eos qui à se recesserãt, ad reditũ prouocat, vt ipse quoq; ad eos redeat. f ¶Si affligit ho. &c. Lxx. supplantat, alq: Si fraudat: qđ secũdum historiã sanè de decimis põt accipi. Sed secũdũ qđ ponit affligit hõ deũ, põt ad mysteriũ palmoũ dominicę referri: configitis me cruci qui modo decimas subtrahitis. g ¶Configitis. Tempore Esdræ tanta fuit fames, vt multi pro penuria filios & filias vẽdentes & frumẽta emẽtes, Leuitis decimas non soluerẽt. Quiẽtã fruges in horreis egesserũt p magnitudine prędi decimas non soluebãt, vñ cõpulsi ministri templi fugerũt vnusquisq; in regionem suam. Vnde dicit dominus se in suis afflictum, & nõ accepisse decimas.

☞ Inserte

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶Et quis stabit. id est poterit stare? b ¶A videndum eum. qa sicut primus eius aduentus fuit in humilitate & mansuetudine, ita secundus erit in potestate & terrore. c ¶Ipse enim quasi ignis conflans: Hic consequenter ponitur effectus vtriusque aduentus, tamen in quodam generali, & primò primi, secundò secundi ibi: Et accedam. Effectus autem primi fuit vocatio aliquorum ad fidem, quos in primitiua ecclesia probauit quasi aurum in fornace per tribulationes in Iudæa, vt patet in actibus apostolorum in pluribus locis: & postea per tyrannos in oĩbus partibus orbis, & hoc est quod dicitur: Ipse enim & cætera. ad probationem electorum. d ¶Et quasi herba fullonum. quã vtuntur fullones ad purificandas vestes & eas nitidas fiẽdas. e ¶Et purgabit filios Leui. id est apostolos quorũ aliqui fuerũt de tribu Leui, & oẽs fuerũt nouæ legis episcopi. f ¶Et colabit. ad pfectã mundiciã deducẽdo. g ¶Et erunt dño &c. i. eucharistiam. per varia legis sacrificia figuratã, sicut perfectũ p plura imperfecta. h ¶Et placebit domino. quia istud sacrificium est deo acceptissimũ. ¶Sicut dies &c. vñ in canone Missæ dicitur. Sicuti accepta hãc dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificiũ patriarchæ nostri Abrahę, & qđ tibi obtulit sũm? sacerdos tu? Melchi e dech. Sciendũ tñ q̃ istud, sicut nõ designat ęqualitatem, sed correspondet.

a ¶Si nemo potest cogitare pro potentia maiestatis eius, quia eum poterit sapientibus occulta in sua claritate contspicere, qui est sui iusticię.

tuentus eius? Et qs stãbit † ad uidẽdũ a b eum? Ipse enim quasi ignis cõflans, & c d quasi † herba fullonũ. Et sedebit con

a ¶Quidquid in auro, i. fessu nostro, & argento, i. eloquio cõmixtũ est ęre, ferro, plumbo, camino dei excoquitur, vt purum remaneat aurum & argentum.

flans & ẽmundans argentũ † & pur e gabit filios Leui. Et † colabit eos f quasi aurũ & quasi argentũ, & erũt g

a ¶Et cum colati fuerint, offerent deo iusta sacrificia.

dño ô ffẽrentes † sacrificia in iusticia. h

a ¶Eorum qui offerunt, i. deum confitentibus: & pro Ierusalem pacem dei conspicientibus.

Et placebit dño sacrificium Iuda, & i

¶Placuerunt. ¶Quomodo in prin

Ierusalẽ, sicut † dies seculi, & sicut an k

cipio placuere deo, sic post peccatũ & pœnitentiã placebit cum incipiet omni sorde peccatorũ purgata.

a ¶Magna fortitudo iudicii, cum ipse sit testis & iudex.

b ni antiqui. Et accedã ad uos in iudi k

a ¶Qui modo tardus videor, dum differo.

b ¶Hæc omnia finis ecquitet, sed a deo proferũtur in mediem ne cito tateant.

cio, & ero testis uelox maleficis & l m

adulteris & periuris, & qui † calũniã

¶Nolentes reddere.

tur mercedẽ mercenarii, & † humilis ant uiduas & pupillos, & opprimũt

a ¶Aduersã vel cathecumini, qui adhuc ad effectus est Christi in ecclesia Christi. b ¶Quod ideo iudicii ad damnationem.

peregrinũ, nec timuerunt me, dicit n o

d dñs exercituũ. Ego enim dñs & non p

mutor, & uos filij Iacob nõ estis cõ q r

a ¶Nec temei nec nug hoc faciãs vt erroris venia mereamur. Sed nec desistam a uobis patrum impietatem reuocans.

sumpti. A diebꝰ enim patru uestro. u s

do a uestris legitimis nec custodiendo quæ præcepi.

recessistis † a legitimis meis, & nõ cu t

¶Sed mox faciem.

e stodiuistis. † Reuertimini ad me, & re u

uertar ad uos dicit dñs exercituum.

a ¶Nõ intelligentes se recessisse, impudenter quærunt.

b ¶Q. Quo nos discessimus.

f Et dixistis, in quo reuertẽmur? † Si x

a ¶In hoc recessistis a me, quia cõtra me, si homo, & deum contra. b ¶Nõ reddendo decimas secundo dicto mandatis meis qui præcepi dari.

affligit homo deum, quia uos cõfi y

g gius me. Et dixistis: In quo configis

respondet iam rei figuratę ad figurã: Sicut enim res figurata excellit figuratam, sic sacrificium nouæ legis quod est eucharistia, excellit omnia veteris legis sacrificia. ¶Et accedã. Hic ponitur effectus aduẽtus secũdi, cũ dicit: Et accedã ad uos in iu. quia Christus veniet in iudiciũ forma humana tamẽ glorioſa. l ¶Et ero testis velox. quia illud iudicium breui tempore expedietur. m ¶Maleficis † cũ appa- &c. id est quibuscunque peccatoribus: ruerit. quia virtute Christi nota fient omnibꝰ eorum peccata, & sentẽtia iudicis iusta: ista tamen peccata specialiter exprimuntur quæ crudelitatem important, sicut & Matth. vigesimo quinto vbi processus illius iudicij ponitur à Saluatore. n ¶Ego enim dominus. Hic conse- † ꝑ. diſ. 4. quenter post effectum extremi iudicij purgatio. ponitur monitio populi, quę tunc non habebit locum sed ante. Dicit igitur: Ego enim dominus: ad quem spectat † cõſtabit. omnium generale iudicium. o ¶Et nõ † mutus mutor. in meipso, licet sit mutatio in effectibus meis secundum varietatem meritorum & demeritorum hominum. p ¶Et vos filij Iacob non estis cõsumpti. licet hoc meruisset mala vestra tamẽ saluaui aliquos ex mea misericordia. q ¶A diebus enim patrum uestrorum recessistis: quia citò post dationem legis in monte Sinai peccauerũt in adoratione vituli, Exo. xxxij. r ¶Reuerti. ad me. per veram pœnitentiam. s ¶Et reuertar ad uos. per clementiam. t ¶Et dixistis. vos male excusando. v ¶In quo reuerte. q. d. Non declinauimus a deo: Cuius contrarium ostenditur, cùm subditur: ¶Si affigit homo deum: quia uos contigi. me. in Hebræo habetur: Si violentabit homo deum, quia vos violentatis me: Loquitur enim scriptura de deo sicut de homine, cuius bona per violentiam capiuntur. Decimę verò ipsius dei, sũt pro fusile tanõ: minister ꝰ suorũ quę retinebãt iniuste à iudęis laicis, ideo subditur: ☞ In decimis. H

☞ a ¶Et quis stabit ad ui. eum. q. d. Moraliter. nullus in p. ꝓsentia: quia nemo stat vtrũ amore vel odio dignꝰ sit. & sic in seipso nõ videt deũ. c ¶Ipse enim. a. peccata consumẽs. d ¶Et quasi. præbens nitorẽ virtutum. e ¶Et purgabit. de quibus dicitur Deut. xxxiij. a. qui dixerunt patri suo & matri suæ, nescio vos: & isti sunt boni religiosi omnia dimittentes amore Christi: ideo debẽt esse purgati & colati ab omni puritate pctí: ideo subditur: g ¶Et erunt domino &c. i. eucharistiam. per varia legis sacrificia figuratã, sicut perfectũ p plura imperfecta. h ¶Et placebit domino &c. i. Ecclesiæ. ¶Sicut dies &c. vñ in canone Missæ dicitur: Sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech. Sciendum tamen, quòd licet nõ importet æqualitatẽ: sed correspondentiam figuræ ad rem. figuratam. Sicut enim res figurata præcellit figuram & veritas umbrã, sic eucharistia quæ sacrificium est nouæ legis præcellit omnia veteris testamenti sacrificia. k ¶Et accedam ad uos in iudicio. Hoc fit in mortẽ: quia tũc venit deus ad iudicium cuiuslibet particulare. l ¶Et ero testis uelox male. Hoc dicit, quia vita cuiuslibet hominis ad iudicio cõmuniter breuiatur. n ¶Ego enim dominus & non mutor. à rectitudine iusticiæ. p ¶Et uos filij Iacob non estis consumpti. i. a vestra malignitate consumpti. Per talem modũ dicit Prouer. xij. a. Verte impios, & nõ erũt. Sed econtrario isti mandates in sua malicia dicũtur nõ cõsumpti. nõ subdit: q ¶A diebus enim. quia tamen deus semp suscepit pœnitentẽ subditur: ¶Reuertimini &c. Ecce magna dei clementia, qui cùm sit omnipotens, tamen rogat pctõres de concordia.

☞ Inserte oẽm

Deberet rapere homo quędã fuit, quòd vos capitis meas. Et dixistis, in quo rapuimus ruat. Indecimis &c.

A a ¶Inferte. Vt sciatis vos ideo perdidisse abundantiam, quia fraudastis me parte mea: moneo, vt reddatis mihi mea, & ego restituam vobis vestra. Quod dictum est de decimis, potest intelligi in populis Ecclesiæ, quibus præcipitur non solum dare decimas, sed & omnia vendere & dare pauperibus: Quod si facere

Nota qua re ira dei toties desęuit

noluerimus, saltem in hoc Iudæos imitemur, vt pauperibus saltem aliquam partem demus, & sacerdotibus & viduis debitum honorem deferamus: hoc qui non fecerit, dominum supplantare conuincitur. Si quando fames & egestas omnium rerum opprimit mundum, hoc ex ira dei sciamus descendere, qui in pauperibus si elemosynas nō accipiat, se priuari affirmat sua possessione. ¶Possumus & sic interpretari decimas & primitias. Si quis doctus in lege potest alios erudire, non debet sibi attribuere sed primum gratias agat deo à quo omnia: deinde sacerdotibus eius ac magistris à quibus doctus est: alioquin penuria maledicetur. Si autem deum largitorem intellexerit, & his per quos à deo eruditus est se humiliauerit, & in horreum dei cibos tulerit id est scripturæ alimenta populis ministrauerit, mandabit de us nubibus suis, vt pluant super eum imbrē. Increpabit etiam pro eo contrarias potestates, nec erit sterilis vinea: ille scilicet qui dicit: Ego sum vitis vera. Et afferet ei fœcunditatem: & tantam ex merito humilitatis beatitudinem consequetur, vt omnes Gentes dicant eum beatum: & in terra id est doctrina illius de siderent habitare. b ¶Et beatos. Cunctæ nationes per circuitum mirabuntur fertilitatem terræ vestræ, intantum vt omnes habitare in ea desiderent, & abundantiæ rerum omniū Gē tibus exemplo sitis. c ¶Inualuerunt. Reperit plenius quod dixerat: Labora re fecistis do.in ser. Et exponit latius querimoniam populi reuersi de captiuitate, qui existens in cultu vnius dei, multis miseriis affligebatur, videns idololatras in omnibus prosperari. Infirmato ergo & dicenti: frustra colo deum, occurrit propheta in persona domini & resedit verba blasphemiæ quæ ab infirmis dicūtur in creatorē. d ¶Ergo. Possunt hæc de hæreticis intelligi, Martione & Valentino, & cunctis qui non recipientes vetus testa. contra creatorem loquuntur, & proficiunt in sua impietate, & multos socios sceleris habent. e ¶Tunc lo. &c. Verba prophetæ. Q. illis blasphemantibus de iudicio dei, iusti qui casto timore deum timent, loquentur adinuicem, cohortantes se, quòd retributio bonorum vel malorum non sit in præsenti, sed in futuro: & quòd homo non possit scire iudicia dei, & de æquitate eius disputare.

Nico. de Lyra.

a ¶In decimis. quæ debebantur Leuitis. b ¶Et, in primitijs: quæ debebantur sacerdotibus: & ad hanc sententiam reducitur translatio nostra. Homo enim dicto modo violentatus secūdum communem modum loquēdi dicitur vsquè ad cor cōfixus. c ¶Et in pen. &c. In pœnam enim dicti peccati deus immittebat sterilitatē terrenascentium, id. o subditur: d ¶Inferte omnem decimam in horreum meum, vt sit cibus in domo mea: scilicet Leuitarum. e ¶Et probate me. id est effectum bonitatis meæ, si de dictis decimis feceritis quod debetis: ideo subditur: ¶Si non aperuero vo. & cætera. d. n C do vobis pluuias & rores ad fœcundationem terrę conuenientes. g ¶Et effudero vo. & cætera. id est bonorum temporalium multiplicationem. h ¶Et increpabo pro uobis deuoran. id est faciā quòd ventus vrens. Iustæ, & huiusmodi nō deuorabūt seu peiorabūt terrę naſcētia. i ¶Et beatos uos & cætera. quæ sunt in circuitu vestro ex bonorū vestrorum multiplicatione: ista tamen promissio est sub conditione scilicet si fecerint benē, quod quia non fecerunt, promissio non fuit implera. k ¶Inualuerunt. Hic error supra positus remouetur: Et diuiditur in duas partes: quia primò dictus error repetitur, vt aliquid additur: & secundò euacuatur, ibi: Tūc locuti sunt timentes. Circa primum dicitur in persona dei: Inualuerunt super me uer. id est contra me sunt multiplicata: Et quæ sint illa, subditur: l ¶Vanus est qui seruit deo. quia ad hoc non sequitur aliqua eius retributio, quia sicut dictum est superius, negabant deum habere prouidentiam de actibus humanis vel iusticiam. Et ad vtrūque sequitur defectus bonæ retributionis, ideo subditur in persona talium: m ¶Et quod emolu. & cætera. q. d. i. Nullum. n ¶Et quia ambulauimus tristes. id est ieiunijs afflicti: vnde in Hebræo habetur. Et quia ambulauimus denigrati. & ideo vlterius concludebant. o ¶Ergo nunc. id est in præsenti vita. p ¶Beatos dicimus ar. id est eleuatos in pompa & potentia, quia benè est eis in hac vita. nec expectatur alia. q ¶Siquidem. in domibus & possessionibus. r ¶Et tentauerunt deum. ipsum prouocādo & contemnendo. s ¶Et salui fac. sunt. Ex quo concluditur quòd non habeat de malis eorum noticiam, vel si habet quòd de talib⁹ nō fecit iusticiā. t ¶Tunc locuti s. Hic cōsequenter dictus error: tollit & priùs fuccitē, secū dò magis diffuse capitu. vltimo. Circa primū dicitur: Tunc locuti sunt timentes deum: qui confitentur diuinam prouidentiam & eius iusticiā ad omnia se extendere. v ¶Vnusquisq; cum proximo suo. de præmiatione bonorum & punitione malorum in seculo futuro: & subditur. x ¶Et attē dit dominus & cætera. Hic accipitur & pro id est: Si enim loquebantur adinuicem. Attendit dominus. scilicet bona & mala quæ fiunt in præsenti vita. y ¶Et scriptus &c. id est ista sunt i diuina scientia indelebiliter. z ¶Et. q nō potest mētiri. a ¶In die. id est in die iudicij. b ¶In pecu. Id est in pplm amicabilē & familiarē. c ¶Et parcā. à pœnis æternis. d ¶Sicut parcit. q castigat eū ne incurrat maius malum. e ¶Et conuer. s. ad me vos q estis in supradicto errore. f ¶Et. qa licet iust⁹ in præsti castiget, tñ p hoc cōseruat in bonis gr̄ię. & postea i bōa gr̄ię deducet. * d ¶Inferte. Decimare & decimā ptē dare & nouē sibi retinere: Denar⁹ aūt numerus est pfectus, & ideo significat pfectionē: nouenarius aūt imperfect⁹. & ideo significat imperfectionē. Igitur ille moralitē infert ex dictis dominationē in horreū dei, q de oibus opib⁹ suis qd.qd est ibi pfectiōis attribuit diuię bōitati: & qd.qd est defect⁹, pprię fragilitati: & istis rāc̄ gratis de⁹ aperit cataractas suę gr̄ię, vlq; dū eis abūdātiā suę gr̄ię, & tūc increpat vermē deuorantē: qa nihil tristabile poterit ibi esse.

a ¶Quia nō reddidistis decimas & primitias ideireo in fame mus te. In decimis & ī primitiis. † Et & penuria male.licti estis a.fame, & dum parua superabitis, vbertatem possessionum vestrarum & totam abundantiam frugum perdidistis.

in penuria uos maledicti estis, & me

a ¶Non pauci sed omnes communiter.

uos † configitis gēs tota. Inferte o/

a ¶In thesauris templi vt habeant ministri mei cibos.

mnem decimā in † hŏrreū meū, ut sit cibus in domo mea: & ,phate me sup

a ¶Tantas pluuias effundā vt catarractę cęli creditur aperę.

hoc, dicit dns. Si nō aperuero uobis

¶Et sic. ¶Large & bene.

cataractas cæli, & effudero uobis bñ/

a ¶Ad sufficientiā. b ¶Posset fieri vt magis per pluuias esset fœcunditas sed locusta vt Brucus posset corrumpere ideo adsit increpabo.

dictionē † usq; ad âbundātiā. & increpabo pro uobis dēuorantē, & nō cor

a ¶Vermes vel vitium aeris.

a ¶Sed implebit torcularia.

rūpet fructū terræ uestrę, nec erit ste/ris uinea in agro, dicit dns exercituū.

Et beatos uos dicent omnes Gentes. Eritis enim uos terra desiderabilis di

a ¶Semper plus & plus accusatis deūq; cultores suos ne

cit dominus exercituū. Inuâluerūt su

gligat. ¶Non intelligentes q̄ grauis est vestra blasphemia.

per me uerba uestra dicit dns. Et dixistis: quid locuti sumus contra te?

¶Respondentes. a ¶Ab vtilitate. b ¶Obseruando legem.

Dixistis: † Vânus est qui seruit deo:

a ¶In præsenti pro dei seruitute: exigunt mercedē ideo non recipiunt.

Et qd' emôlumentū, qa custodiuim⁹

a ¶Cōtritione cordis. vnde: Tota die cōteri. ingredi.

præcepta ei⁹, quia ambulauim⁹ tristes

corā dño exercituū? Ergo nūc beatos

a ¶Qui contra deum superbiunt & blasphemant. b ¶Posse

dicimus arrogātes. Siquidē ędificāti

scelera & blasphemias prosperis perfruitur.

sunt faciētes impietates, & † tētauerūt

a ¶Felicitate præsentis seculi. b ¶Verba prophetæ. ¶Non dicit quia locuti sunt sed ex eo q̄ addit timentes deum: datur

deum, & salui facti sunt. Tunc lŏcuti

intelligi. quid sint locuti. s. quod ad timorem dei pertinet.

sunt timentes deum, unusquisq; cum

a ¶Iustis loquentibus & cohortantibus se contra blasphemias aliorū.

proximo suo. Et attēndit dns & au/

a ¶Verba quæ dicunt nic blasphemiinde deum timentes: scripta sunt vt sint in memoria præscientiæ dei: vt in die iudicij

diuit & scriptus est liber monimenti

blasphemię pœnas, & timentibus pręmia reddat.

corā eo timētibus dn̄m, & cogitātib⁹

a ¶Timentes me quid responderunt ad verba blasphemiæ.

nomē eius. Et erunt mihi, ait dns exer

a ¶Iudicium. b ¶Peculiarem populum.

cituū in die qua ego fâciā in peculiū,

a ¶Quia omnis homo sub peccato. b ¶In quo duplex affectus est & pietatis in filium & seruitutis in famulum.

& pârcā eis sicut parcit ŭir filio suo ser

a ¶Per pœnitentiam. b ¶Qui nunc blasphematis, ex beatis

uiēti sibi. Et cōuertimini, & uidēbitis

tudine timentibus & vestra miseria cognoscetis, quid sit inter

quid sit inter iustū & impiū:, & inter

iustum & impium,

seruientem deo, & nō seruientem ei.

Additio Malachiæ Cap. IIII. De Lyra

E ¶In ca.iiij.vbi dicitur in postil. Ista tamē pctā spāliter exprimunt. ADDITIO. Ratio quare exprimuntur ista peccata. s. malefidī & adulteriū & periurīū sed'm glo. quia cōmuniter ista peccata fiūt occultē: sed à deo proferunt in mediū. ne diu lateāt. & ideo prēmisit, Et ero testis. Q. di. Licet de simlib⁹ peccatis nō inueniāt, vt in plurimū testes, tū ego ero testis. Adiūgit ēt prēdictis peccatis ista quę sequūtur. s. q nō reddūt mercedē mercenarij, & viduas & pupillos opprimūt & pegrinū: ne parua putēt quę piurio & adulterio cōparantur, vt in glossa.

GLOSORDI.

Gen. 18. d. Ecce enim di. Ca. IIII. a ¶Cū fu. Abrahā cooperatiōe diuinę maiestatis dicit. Ego sum terra & cinis iō vidit solem iusticię. Qui v̄ò superbè dixit: Ponā sup side. se. &c. deducēt Isa. 14. c. † ramum ad terrā: & erit cinis sub pedibus sctōrū in die iudicij. b ¶Memēto. Loquit ad Israel. i. ad oēs q deū sensu cernūt. vñ: Beari mūdo cor. q. ip. de. vid. Matth. 5. a. c ¶Oreb sic. quia p legē oīm vicioru humor excoqī. d ¶Ecce. Iudæi dicūt aī suū Christū Eliā esse vēturū & oīa restauraturū. Vñ & Christo in Euāgelio ꝓponit quęstio: Quid est q Pharisæi dicūt, q. Elias vēturꝰ est? Cui ipe rñdit: Elias qdē veniet, & iā venit, in Elia Iohānē telligēs. Posi Moysen i. legē spūaliter seruādā dicit mittēdū Eliā in q̄ ꝓpheria signaī, qa añq̄ dīs in iudicio ꝓcuriat terrā anathemate, mittet chorū ꝓphetarum, q significat in Elia q interpt̄at deꝰ meꝰ, & est de oppido Thesbi qd' sonat cōuersio ad pœnitētiā: hīc Elias cōuertet cor patrum Abrahā Isaac & Iacob & cæterorū ꝓphetarū ad instructionē posterorū de fide Saluatoris, in quē & ipsi crediderunt. & cor fi. ad pa. eorū. qa suscipiēt fidē quā illi habuerūt. Vel cor pīs ad filiū. i. dei ad oēs q spm̄ adoptiōis acceperit: & cor filiorū ad pēs eorū. Vnde Iudæi & Christiani, q nūc iter se discrepāt, parī Christū religione cōsentiēt.

Mar. 9. b. † crescetis impinguabimini. † vituli saginati.

NIC. DE LYR.

F Ecce enim. Hīc prędictꝰ error remou ēt magis explicē ex prēmiatiōe bonorū & punitiōe malorū & prīd, pōit malorū punitio: sed'ò, bonorū retributio, ibi: Et orie. Circa primū dr: a ¶Ecce. s. iudicij. b ¶Succēsa. qa illā diē prēcedet ignis cōflagrationis ad purgationē elemētorū, & eā seqtur ignis gehēnæ ad punitionē reproborū, iō subdit. c ¶Et erunt. peccātes cōtra deū. d ¶Et om. sa. im. per peccata contra proximū. e ¶Stipu. incendio gehennæ deputata. f ¶Quæ non dere. quia post finalem sententiam non erit tempus nec locus reuertendi ad gratiam. h ¶Et orietur. Hīc consequenter ponitur bonorū retributio, cū dicitur: Et orietur vo. ti. no. meum. timore filiali, quia habet charitatē ann exam. i ¶Sol iusticiæ. i. Christus qui tūc apparebit electis retributor & saluator iustus. k ¶Et sa. s. orietur quia per ipsum electi gloriam animę & corporis consequentur. m ¶Egre. ad considerationē pœnæ reproborum quam euadetis. n ¶Et salietis. quia talis visio erit eis exultatiōis occasio: Tū ꝓpter eius euasionē: Tū ꝓpter diuinę iusticiæ ipletionē, secundum q dicit Psal. lvij. b. Lætabitur iustus cū viderit vindictam &c. o ¶Et calcabitis impios cum fuerit. i. afflictiōi pœna ignis gehennalis, quia corpora damnatorum non incinerabunt, sed semp viuēt vt semper crucientur. p ¶In die qua ego fa. i. in die iudicij. q ¶Mementote. Hīc cōsequēter ponit gnalis monitio & maxīe Iudęorū quorū plures cōuertent aī iudiciū, iō dicit: Memento legis Moysi. in qua fit mentio de aduētu Christi secundum q dicit Saluator Ioh. v. g. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. r ¶Quam mā. ei Oreb. Exo. xx. s ¶Præcepta. s. decalogi, quæ seruāda sunt tem G pore no. testa. t ¶Et iudicia. i. alla quæ cōūnēt iustū modū viuēdi ad proximū: quæ similiter seruātur in noua lege: licet nō eo dē modo ꝯrum ad omnia: quia præcepta iudicialia quę seruātur in noua lege obligāt vt de nouo instituta. De ceremonialibus verō nō fit hīc mētio: quia illa, sunt totaliter exclusa in noua lege: ita q non pōnt licitē, eō q erāt respectu no. testa. figurę & iō cessauerūt aduenīēte veritate. v ¶Ecce ego mit. Eliā ꝓphetā q ad hoc reseruat in vita cū Enoch: † dybar⁹ vt prædicēt cōtra psidiā Antichristi, iō subdit. x ¶Antequā ve. di. i. dies iudicij: quā diē prēcedet persecutio Antichristi. y ¶Et cōuer. cor. pa. reducēdo illos q tūc erūt incredituli ad fidē Christi, in quē crediderūt pīes antiq: & sic illi pīes diligūt filios & conuersō in charitate Christi. z ¶Ne for. In Hebræo, nō est forte, q. a. aduentus Christi ad iudiciū certꝰ est: Pōt etiā dici secūdū trāslationē nostrā, q. nō ponit hīc forte ꝓpter īcertitudinē aduēt⁹: qm̄ verus sed ꝓpē incertitudinē determinati tpis. Decōse. di. vñ Christus dicit Act. j. a. Non est vr. 4. cap. nec strū nosse tpa vł momēta &c. a ¶Et quę quā. percu. i. habitātes i terra generaliter. b ¶Anathema. i. sempiterna separatione ab ea: qa nullꝰ hō habitabit terrā vltrā, sed alig. s. electi adhęrebunt deo sempiterna fruitione. Quā nobis cōcedat q cū pre & spūsctō viuit & regnat deꝰ in secula seculorū Amen.

Moraliter. a ¶Ecce enim: Hoc ad Moraliter
lram exponi de die iudicij gnalis. Moraliter autē pōt exponi de die mortis, E
quę est dies iudicij particularis: iō subdit. b ¶Succensa. s. reprobis qui sic tim portant ad pœnā ignis infernalis, † mitto
iō subditur. c ¶Et erūt &c. quæ nō dere. i. spē reuertēdi ad vitā pīnē. g ¶Et germen. i. merendi virtutē. h ¶Et orietur uo. scilicet. electis. i ¶Sol iusticiæ. i, lumen glorię perfecta tamē purgatione. k ¶Et sani. p dotē impassibilitatis in corporibus resumptis. l ¶In pennis eius. per dotē agilitatis, iō subdit: m ¶Egre- † occisiõe diemini. hoc dicitur, quia damnatorum pœna electis est consolationis materia. Et qm̄ ad gliam cōsequēdā requiritur prēcedēs meritū. ideo subditur: q ¶Mementote le. Moy. i. Christi ꝓ Moysen figurati. r ¶Quā mā. Ibi em̄ audiēte populo deus decē præcepta dedit: quæ Christus in Euāgelio repetit, etiam ad eorum obseruantiā inducit di. Mat. xix. c. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. Et ad idē faciendū instituit Apostolos & alios discipulos & successores eorū, ideo subditur: v ¶Ecce ego mittam vobis. Quilibet em̄ prędicator habens dei zelū & salutis animarū Elias spiritualiter potest dici. x ¶Antequam ueniet dies domini magnus. i. ante diem iudicij generalis, qui magnus erit electis propter magnitudinem boni quod tunc consequentur, & horribilis reprobis propter horrorem pœnæ ad quam damnabūtur. y ¶Et cōuertet cor. pa. ad fi. Multi em̄ patres conuersi sunt ad fidem catholicam per filios, & econuersō multi filij per patres: & sic erit de futuro ante iudicium generale. z ¶Ne for. ve. Istud forte non importat dubium de aduentu Christi ad iudicium, quia certum est q̄ veniet: sed importat dubium tēporis iudicij, quod omnib⁹ est ignotū. a ¶Et percu. ter. ana. Per terram intelliguntur homines terreni in amore terrenorum totaliter fixi, qui tunc excōicabuntur penitus à dei societate & electorum.

Cap. IIII.

¶Plenius inculcat de pœnis blasphemantium, & de prēmijs timentiū. a ¶Iudicij, quæ sanctis iux. peccatoribus tenebræ.

Ecce enim diēs ueniet a
a ¶Ad cremādos malos vt stipula.
succēnsa quasi † camin⁹ b
& erunt oēs superbi, & c
omnes facientes impietatē stipula. Et in d
¶Cum combusserit eos, nō relinquet in eis radi. cē malicię. e
flammabit eos dies ueniens, dicit dominus exercituum: quæ nō derelinquet eis f
a ¶Illa impijs contrario.
radicem & † germen † Et ōrietur uobis g
a ¶Qui vere eis iudicabit, nec bona nec mala, nec virtutes nec vicia latere patietur.
timentibus nomen meum sōl iusticię, & i
a ¶Vt suatos per pœnitentiā in humeris suis portet. ¶Tunc. b ¶Qui nunc seculo, quasi carcere inclusi estis.
sanitās in pennis eius. Egrēdiemini & k
a ¶Vnde Cupio dis. & esse cū Christo. ¶Vel de vinculis relaxari. m
† saliētis sicut † uitulus de armēto, & cal n o
a ¶Nec hoc sine īcitię cōtēti calcabitis impios.
cābitis impios cùm fuerint cinis sub plā a
¶Dissoluti, aridi, impotentes resistere.
ta pedum uestrorum: in die qua ego fa p
a ¶Ad spiritualem intelligentiā inuitat. ¶In futuro iuxta merita erit retributio: ergo dum est tempus merendi obseruate legem.
b
cio dicit dominus exercituum. Mēmen q
tote legis Moysi serui mei, quam man r
a ¶Quæ est Sina. b ¶Dirigendam.
c daui ei in Orēb ad omnēm Israēl præ s
a ¶In qua sunt. ¶Quid agant. b ¶Recipiant.
4 cēpta & iūdicia. Ecce ego † mittam uo t v
bis Eliam prophetā, anteq̄ ueniat dies x
a ¶Si Elias nō ante cor patrum conuertetur ad filii. & cor fi. ad pa. eorum. cum veniet dies domini magnus tustis, horribilis impijs percutiet vnus, iudex nō cęli, nō eos qui in cælo uersantur, sed terram anathemate. i. eos qui faciunt opera terrena.
domini magnus & horribilis. Et cōn y
uertet cor patrum ad filios, & cor filiorū z
ad patres eorum, ne forte † ueniā & per a
¶Iudicantes. a ¶Separando oues ab hœdis.
cutiam terram † anathemate. a b

Finit Malachias Propheta.

¶In ca.iiij. vbi dr in postil. Præcepta. s. decalogi.

ADDI. Vbi nos habem⁹ in hoc loco præcepta & iudicia, in Hæbræo habetur ceremonias & iudicia: vnde ex hoc loco ęstimant Hebræi habere contra nos validum argumentum ad probandum, q ceremonialia non debent cessare tempore Messiæ, vt habetur communiter in expositionibus eorum: sed bene

A sed bene aspicienti verā & propriē literę significationē ex hac auto ritate nō habēt intentū: sed forte ex ea potest oppositū, pbari. Ad qđ sciendū q̄ aliud est dicere: Memētote legis Moysi, & aliud est dicere: Seruate legē Moysi &c. Nā ad seruādā legē requiritur face te ea quę in lege pręcipiunt, & vitare ea quę in lege, phibēt. Ad me moriā verò legis habēdā hoc nō requirit: sed sufficit habere memo riā de lege ī mēte ad ei⁹ spūalē itelligētiā pcipiēdā: Vñ i hoc loco, ppheta ad spūalē legis intelligētiā inuitat sed m glo. iterlinearē, nō aūt exhortat ad obseruātiā legis: & sic ex ista autoritate habet q̄ ceremonialia & iudicialia legis Mosaicę de qb⁹ hîc tm̄ fit mētio sūt habēda in mēoria mō prædicto, nō aūt seruāda, qđ cōtra eos. Si em̄ ppheta itēderet exhortari ppm̄ ad legē Mosaicā perpe tuò obseruādā, vtiq̄ dixisset: Seruate seu custodite legē Moysi: sed hoc nō dixit: sed memētote legis ad inuēdū qđ sup. dictū est: Et notādū, q̄ hāc differētiā inē custodire pręceptū, & memoriā ha bere de pręcepto seu de lege, ponit Ra. Moyses Gerūdien. ī exposi tione sup Pētateuch. sup illud ỹ bū: Exo. xx. b. Memēto vt diē sab bati sanctifices: & illud ỹ bū Deut. v. Obserua diē sabbati, dicēs q̄ primū ỹ bū iportat pręceptū affirmatiuū solū de memoria sabba ti habēda: & sed m verbū iportat pręceptū de custodiēdis oībus quæ custodienda sunt in sabbato.

¶ In eodē ca. vbi dr̄ in postil. Et cōuertet cor patrū ad filios.

ADDI. III. Hoc quod dr̄ de Elia: Et conuerter cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum

GLO. ORDI.

☞ *Epla Rabani ad Ludouicū regē.*

DOmino excellentissimo & in cultu Christianę religionis strenuissimo Ludoico regi: Raban⁹ vilissim⁹ seruorū dei ī dño dñorū ꝑpetuā optat salutem: Cū sim, pmpt⁹ aio ad parēdū at q̄ seruiēdū vestrę volūtati: q̄tidiè cogito qd hono rificētię vr̄æ gratū exhibeā, vt mei me moria sedulò apud vos maneat: & de uotio mentis meę erga obsequium ve strum appareat. Vnde grandis mi hi quęstionis

B *Incipit expositio frīs Britonis or dinis minorū sup prologū Machab.*

Machabæorū libri q̄ mō ī eccle sięvsu vsur pentur.

MAchabæorum libri duo prænotant &c. Antequā exponamus, plogū prælibe mus quædā antecedētia quę necessaria iudicamus: & primò notādū q̄ lib. Machabæorū non sunt de Cano ne leguntur tū in ecclesijs per constitu tionē Romanę eccl̄ię. Itē duæ epl̄æ Rabani q̄rū vna scribit Ludo uico regi Frācorū, & altera Geroldo archidiacono, nūq̄ ī Biblia fuit scribēdę, nec, plogi fuit dicēdę q̄rū occasiōe nōnulli hic errāt vt libros istos credāt à Rabano fuisse trāslatos cū ipse nō trāstulerit sed tm̄ fuerit cōmendatus. De his duob⁹ libris dicit Hie. ī prolo go galeato Machabęorū: primū Hebraicū repperi: sed ⁹s Grę⁹ est, qđ ex ipa phrasi, pbari pōt. Itē nullā video ī dictis eplis difficul tatē nisi q̄ aliq̄ dubitāt de significatione hui⁹ nois Vāgiōū. Sunt autem Vangiones populi quidam de quibus dicit Lucan⁹, ī pri mo. Et qui de laxis imitanē sarmata brachis Vangiones, batauiq̄ truces &c. ¶ His visis ad prologum accedamus. Diuisio istius, p logi currit per continentia & contenta: & primò tangit de conti nentibus, s. de duob⁹ libris Machabęorū, secūdò, de contentis, s. de diuersitatibus contentorū ibi: Prenotant prelia &c. Itē in prima pte primò ponit Hiero. opis titulū, cū dicit: Machabęorū li bri: sed ⁹ō ponit distinctionē librorū vel nūerū, cū dicit: Duo in pte secūda tāguntur cōtēta sub triplici differentia: Quędā em̄ dicunt de maioribus principaliter: quędā de oīb⁹ cōiter, quędā de aliqb⁹ singlariter: Principaliter de maioribus recitantur ducū prelia, ibi: Pre notāt prelia &c. & Iudæ trophea, ibi: Et nobiles Machabæi ducis triūphos: & ei⁹ præeminētia, ibi: Ex cui⁹ noie &c. Cōiter de oīb⁹ recitat sabbatorum pugna, ibi: Pugnā q̄q̄ sabbatorū. vñ. j. Macha. ñ. c. dr̄. Dixit vir, pxio suo, ecce cōtas oīm, & seqt ibidē Oīs hō q̄cūq̄ venerit aduersus nos ī bello die sabbatorum pugne mus aduersus eū &c. Singulariter de aliqb⁹ recitat septē fratrū mar tyrū gesta, & eorū mris cōstātia, ibi: Hæc quoq̄ historia. Dicit igit Hierony. a ¶ Machabæorum li. duo. Nota q̄ in historijs scri bit, q̄ in sed⁹ libro Macha. nō est historię, pfecutio sed, pfecutę recapitula.

Incipit Prologus beati Hieronymi presbyteri in libros Machabæorum.

MAchabæorum libri a duo prænotant præ lia inter Hebræo b rum duces gentēq̄ c Persarum: pugnam quoq̄ sabbatorum, & nobiles Ma d chabæi ducis triumphos: ex cuius e nomine & libri ĩdem sunt nūcupa ti † Hæc quo q̄ historia continet etiā inclyta illa gesta Machabæorū fra f trū, qui sub Antiocho rege, p sacris legibus dira tormēta perpessi sunt. Quos mater pia dum diuersis sup

C eorū: videtur propriè exponēdū de sancto Iohāne Baptista qui pręcessit Christū in spū & virtute Elię, Luc. j. Iste enim conuertit cor patrū ad filios, inquātū digito demōstrauit filijs Christum in quem eor patrū fide & desiderio tēdebat: sed hoc in singulari vago, nō autē in singulari demōstrato. Similiter cōuertit cor filiorū ad pres eorū, inq̄tū Christus quē filijs digito demōstrauit, est illi in quē patrū fides & desideriū tēdebat saltē ī singulari vago, ☞ se q⁹: Ne forte veniā & peutiā terrā anathemate. q. d. si sine pręcur sore pręcedēte venissem, deficiēte demonstrāte me deficeret fides mea: & sic terra esset percutienda anathemate &c.

REPLI. In ca. iij. vbi dr̄. Et cōuertet cor patrū ad filios: po sui. exponit de Elia: quia hoc faciet pręcurrēdo se cūdū aduētū Christi. Bur. aūt exponit de sancto Iohāne Baptista: Sed illa expositio est mystica, sicut Iohānes fuit myst⁹ Eliæ: qa venit in spiritu & virtute Elię: Expositioni autē Bur. si ĩralis esse debeat occurrūt incōueniētia: Primū qa in lra dr̄ de die pręueniē da magna & horribili: Iohānes aūt nō pręuenit diē horribilē, sed desiderabilē. Itē dr̄ de nō cōuersis p Eliā cōminatorie. Ne forte ve niā & peutiā terrā anathemate: Iohānes aūt non pręcurrit ralem percussorē, quia Christus nō venit post Iohānem iudicare, sed iu dicari: Nec venit, vt iudicet terrā vel percutiat. sed vt saluet mun dus per ipsum. Huius salutis participes nos faciat Christus ipse Iesus in secula seculorum benedictus, Amen.

Expositio prologi

recapitulatio. Est em̄ epla quā scribit Iu das Machabęus & senat⁹ Iudęorū Iero solymę dispsioni Iudęorū quę exula bat in diuersis regiōib⁹ oriētis &c. Ra ban⁹ magis lucidat veritatē sup princi piū sed⁹ libri: Dicit em̄, q̄ sed⁹ liber di uersam habet à priore narrationē, sed tū historię nō destruit ỹitatē: quę licet multa prioris cōtineat testimonia, tū pplura interserit quæ in illo nō inueniū tur. b ¶ Hebræorum du. scilicet Ma thathiam, de quo. j. Mach. ij. & Simonē de q̄ habet eodē G. & Iudā Machab. de q̄. j. Mach. iij. & ī pluribus sequ⁹tib⁹ ca. & Ionathā. de q̄. j. Mach. ix. c ¶ Gent. Isidor⁹ i. ix. Etim. ol. dicit q̄ Persę à Perseo rege vocati sūt, q̄ è Gręcia Asiā trā siēs ibi barbaras Gētes graui diuturno q̄ bello pdomuit: nouissimè victor nomē subiectę Gēti dedit: vide ī. xiij. Mœdia & Persia à regib⁹ Mœdo & Perseo cognoīa tę sūt: ex qb⁹ Mœdia ab occasu, trāsuer sa Parthia regna aplectit, à septēt riōe Ar menia circundat, ab ortu Caspios videt: à meridie Persia. Persia āt tēdēs ab ortu vsq̄ ad Indos: ab occasu rubrū mare habet: ab aq lone ỹò Mœdia trāgit, ab austro Armenia quę Persię annectit: De pręlijs ducū hr̄ ī mīstis locis. De Matathia & suis dr̄. j. Mach. ij. c: Collegerē exercitū & pcusserūt pāōres ī ira sua. Itē de Iuda & su is dr̄. j. Mach. iij. a. Pręliabāt pręlia Isr̄ēl cū lętitia: Et ibidē sequit quō Iudas iuit obuiā Apollonio & pcussit & occidit eū, & mul ta alia exępla patēt. d ¶ Nobil. qa cū paucis deuicit mītos & for tes. j. Mach. iij. b. Quō poterim⁹ pauci pugnare aduersū mīstitu dinē tantā & tā fortē: & sequit ibi: Insiluit i eos subitò, & cōtrit⁹ est Serō & exercit⁹ ipi⁹ ī cōspectu ei⁹. Itē eodē. iij. a. Ait Iudas vi ris q̄ secū erāt: ne timueritis mīstitudinē eorū, & ipetū eorū ne for midetis: & seqt: Cōgresi sūt, & cōtrit̄ sūt Gētes & fugerūt ī cāpū &c. Itē ī eodē: Cōmiserūt pręlū & ceciderūt de exercitu Lysię qn̄ q̄ milia virorū &c. e ¶ Mach. i. Iudę. de q̄ dr̄. j. Mach. iij. a. Surre xit Iudas q̄ vocat⁹ Mach. Interpretatur autem Machabęus prote gēs vel, ptectio. Et de ipo dicit. j. Mach. iij. q̄ pregedebat castra gla dio suo: & ab isto Machabæo denoīanē libri Machabæorū, ī quo notatur eius præeminētia: vnde sequitur: Ex cuius nomine libri ĩdem nuncupati sunt. f ¶ Gesta Macha. de quibus legitur. ij. Macha. vij. a. Contigit septē fratres vna cum matre apprehensos cōpelli à rege edere contra fas carnes porcinas. Item in quodam, plogo qui in quibusdam Biblijs inuenitur & incipit: Machabęo rum libri &c. dicitur sic: Machabæi septem fratres ab vna matre Machabæa noīe gemti custodiētes legem, patris traditionem, nō manducantes carnem porcinā: ob hoc ab Antiocho rege sęuissimo in Antiochia martyrij gloria coronati sunt cum matre sua, atquè sepulti cum magna veneratione ibi requiescunt. De eorum sup plicijs & de constantia matris legitur. ij. Macha. septimo.

Vangiões Lucanus

Diuisio

Machabæorum fratres

Hi quęstionis angustia in animo versatur, cogitandi quid potissimum reuerentię vestrę offeram: quando alij iuxta id quod sibi condecet, & opulentia rerum vires illis ministrat, multiplicia munera vobis deferunt. Ego autē ita per me hoc non efficere posse sentio, sed tamen vacuus à munere penitus non ero: quia iuxta paupertatē viriū meorū & ingenij tenuitatē, ea quę in meditatiōe sctārū scripturarū elaborauī offerre decerno: quę licet nō sunt cōdigna prudētię vrę, tn̄ credo non sunt vbiq; spernēda. Prętērito siquidē anno trāsmisi vobis tractatū i Danielē prophetā, quē nō solū ex dictis maiorū, qnetiā ex nr̄ę paruitatis sensu cōfecerā. Nūc verò qa ips est illud q̄ Romana ecclia cōstituit libros legi Machabęorū in ecclia: eorūdē librorū expositionem quā añ annos aliq̄t rogātib⁹ amicis sensu hystorico simul & allegorico dictauerā, excellentię vrę defero, vt si aliqñ sensum mysticū in eis vos dignoscere delectet, habeatis in prōptu q̄ illū explicitū inuenire valeatis: nō dico valde diserte & oīone rethorica, sed lucido sermōe & catholica fide. Vos quoq; si qd ī prædicto ope reperiatis vobis gratū & ritē, platū, ei⁹ gr̄ę hoc deputetis à q̄ est oē bonū. Si qd aūt minus rectē vel icōueniēter positum vobis ibidem videat: ipertię meæ magis, deputetis q̄ malicię: q q̄diu in hoc corpusculo vixero, in Christi seruitio, put possibilitas fuerit laborare cōrēdo. Ipius em̄ est mię, vt q mihi ī aīo hoc dedit velle ipm, F me bono ope faciat consummare. De q̄ Psa.144.d. ppheta ait: Propè est dns oībus iuocātibus se ī vitate: & nō derelinq̄t oēs q̄ sperant in se. Diuinitas dñi nr̄i Iesu Christi diu vos hīc incolumes, & legis dei veritatē amātes ad multorū salutē custodiat: & post hui⁹ vitę cursum ad verā & ętern̄ beatitudinē peruenire concedat.

Item alia epistola Rabani.

REuerēdissimo & oī charitatis officio dignissimo Geroldo sacri palatij archidiacono. Rabanus vilis seruorū dei seruus ī Christo salutē. Memini me in palatio Vāgionū ciuitatis cōstitutū, tecū hr̄e sermonē de eminētia scripturarū sctārū, & de difficultate diuinarū hystoriarū: in qb⁹ nō solū p aliquāta loca, ppter varietatē rerū & sitū, puinciarū obscur⁹ est sensus, qnetiā p tropos figurarū occult⁹ est intellect⁹. Et qa eodē tpe cōmētarios ī libros Regū nup à nobis editos, venerabili abbati Hilduino tradiderā: tu qdē puitatē meā exhortat⁹ es q̄ten⁹ in lib. Paralipo, atq; Macha. cōmētarios iuxta vestigia maiorū pari studio cōderē: feci q̄tū potui, & prioris libri expositionē. Ludoico regi editū dedi', sequētis ỳò tuę sctitati tradēdā reseuaui, vt petitio tua nō eēt vana, neq; hr̄es me suggillādū: q̄si tibi rogāti nollē cōferre, qd', alijs gratis cōtuleri. Proide qa iā cōfectū op⁹ habes, vtere eo sicut decet seruū Christi cū cōione mstorū, & qd' sol⁹ impetraueras, ad pfimorū vtilitatē pueuire facias. De cętero q̄q; volo scire sctitatē tuā, qm̄ ipm op⁹ iō parti de diuīa hystoria, ptī de Iosephi Iudęorū historici traditiōe: ptim ỳò de aliarū Gētū historijs cōtexui: vt qa nō tm̄ gētis Iudæę ac pricipū ei⁹: sed & aliarū Gētū fier ī ipo lib. mētio fit, ex mstorū libro, collone ỳitas sacrę historię pateat, & fīus narratiōis ei⁹ lectori lucidior fiat. Tu ỳò si qd ī memorato tpe tibi gratū atq; vtile iueneris, largitori oium bonorū ide gr̄as referas. Si qd aūt reprhēsibile in eo eē, pspexeris, nr̄ę ifirmitati & iperitię deputes: & apud clemētē iudicē veniā ipetrare nobis p sacras oīones festies. Sicq; optio largitori dignū honoretu, & fragili opifici oportunū cōferes solatiū. Fraternitatem tuam diuīa maiestas, p̄speris succesl⁹ pollētē: & ętern̄ beatitudinis gaudia, pmerētē, oī tpe nr̄i memorē cōseruare dignetur.

GLO. ORDI. Cap. I.

Ezech. 1. 2. ET factū est. Initiū libri Machab. sīe est pricipio libri Ezechielis, ppheę: vbi scriptū est: Et factū est in t iceſimo anno ī q̄rto mēse &c. Vñ primū nobis quęstio orif. Cur is q adhuc nihil adhuc nihil dixerat, ita exors⁹ est dicēs. a ¶ Et fa. est postquā. q ℣ &c. Et

Postilla uenerabilis patris, fratris Nicolai de Lyra siu per libros Machabæorum, incipit.

Cap. I.

ET factum est postquam. Post historiam Iudith quantum ad hystorias in sacra scriptura contentas sequitur historia in libro Machabęorum descripta ratione dicta in principio libri Thobię, licet per magnū temp⁹ cōtigerit post ea, nā historiā lib. Iudith cōtigit tpe Cambysis filij Cyri, sed'm cōem expositionē doctorū nr̄orū, quā secut⁹ sū exponēdo lib. illū, historia ỳò Machab. cōtigit tpe Anthiochi Epiphanis regis Syrię, vt patet i pri cap. primi lib. Verūtn̄ historia vr̄ intricata ppter duos frēs. s. Seleucū & Anthiochū Epiphanē & eorū posteros, q̄ se mutuò expulerūt de regno, guerra inter eos q̄si iplacabili cōmota. Ad euidētiā igitur historię aliq̄d est hīc prēmittendū de dictu regni successiōe. Sciēdū igit, q̄ post mortē Alexādri magni ei⁹ monarchia ī q̄uor regna fuit diuīsa. s. Macedonię, Asię, Egypti & Syrię, sicut Dañ. vij. fuerat ppheratū: sed duobus primis regnis nō fit mētio i. j. Macha. lib. sed ꝓcedit seq; cūdū, ꝓcessū regni Syrię q̄d' multū Iudę am afflixit resistiētib⁹, put poterā Machabęis: & aliq̄ de regno Egypti occasiōaliter interpōit. Sciēdū igit, q̄ mortuo Alexādro magno prim⁹ regnauit ī Syria Seleuch⁹, & aliq̄ q̄tuor post ipsū: & post⁹ fuit Antioch⁹ magn⁹ q duos habuit filios. s. Seleucū Philoparorē q sibi successit in regno tāq̄ primogenit⁹ & Antiochū Epiphanē q tradit⁹ fuit Romanis Obsęs, & audita morte patris & tertia Seleuci fratris venit ī Syriā, & ab aliq⁹ ciuitatibus receptꝰ fuit, & tādē Syrię regnū obtinuit, ꝓpē qd' iter posteros eius & posteros fratris sui de Syrię regno fuit lōga cōcertatio: & aliq̄n prēualebat vna pars, aliq̄n ỳò altera, & Syria de vna posteritate ad aliā trāsibat: vt patet in figura hīc posita, in cui⁹ summitate pōit Antioch⁹ magn⁹ & ei⁹ duo filij in duob⁹ laterib⁹ descēdēdo, & sub eis eorū posteri. processus ỳò regni ꝓcipiēdo ab Antiocho magno de posteritate vni⁹ filij ad alteri⁹ posteritatē vsq; eadē posteritate de pēe ad filiū vel ad aliū successorē pēm linea trāsuersali de minio facta. Et ad maiorē euidētiā sup quēlibet successiuē regnū obtinentem posui ītas alphabeti secūdū, ꝓcessus ordinem dicti regni: Et qm̄ de sūmis sacerdotib⁹ Iudęorum in lib. Macha. fit mētio: lō sciēdū: q⁹ Iadus Alexādri tpe fuit sacerdos summus, post eū Onias sub q̄ Ptolemæ⁹ Sother rex Egypti missos Iudęos captiuauit, post eū Simō iust⁹, deide Eleazar⁹ frē ei⁹, deinde Onias Simonis iusti filij⁹ q vsq; tūc fuerat puer: post eū Simō fil⁹ eius: deinde Onias fili⁹ ei⁹ tpe Antiochi magni & Seleuci ei⁹ filij: cui⁹ tēpore Heliodorus ad spoliādū ærariū in Ieruſalē fuit missus: & hic Onias secūdū Iosephū lib. xij. antiqtatis Iudaicę ca. vj. habuit duos frēs. s. Iasonē & Menelaū qui successiuē licet vsurpatiuē tenuerūt summum sacerdotiū quib⁹ successit Alcimus per institutionē violentā Antiochi Epiphanis: quia non erat de linea sacerdotali licet descendisset ab Aaron, vt habet. infra. ca. vij. & tūc sacerdotiū deuenit ad Machabæos q Antiocho regi & ei⁹ factus quātum poterant resistebant. Habebant etiam ibi aliquid iuris. nam Matathias pater eorum descenderat de illis. xxiij. quos Dauid instituerat ☞

Moral. a ¶ Et fact. Per istū Alexādrū q largissimus fuit, & de terræ principibus triumphauit. Mystice significari potest dominus noster Iesus Christus, qui ex libertate maxima non solum suam, sed etiam seipm, nobis donauit: & de principibus & de ptā tibus malignis potenter triūphauit, Col. ij. c. Expoliās principatus & ptātes, traduxit confidēter palam triumphans illos in semetipso. ✻ Deinde in

Quid post mortē Alexandri magni.

Summi sacerdotis Iudęorum

Iosephus

Moraliter

Mysticè

Philippi rex Macedo, qui primus regnauit in Grǽcia, egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum & Mœdorum, constituit prælia multa: & omnium obtinuit munitiones, & interfecit reges terræ. Et pertransijt usque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis gentium: & siluit terra in conspectu eius. Et congregauit uirtutem & exercitum fortem nimis, & exaltatum est

℣ &c. Et, nāq; sermo coniunctionis est, & scimus quia non cōiungitur sermo subsequens, nisi sermoni præcedēti. Qui igitur nihil dixerat, cur dicit: Et factum est: cū non sit sermo cui hoc quod incipit subiungatur? Quia in re intuendū est, quia sicut nos corporalia, sic prophetæ & scriptores diuinorū librorum sensu spiritualia aspiciūt: eisq; et illa sunt p̄sentia quę nostræ ignorantiæ absentia videnť. Vnde fit vt in mente prophetarū ita cōiuncta sint exterioribus interiora, quatenus simul veraq; videāt, simulq; in eis fiat & intus verbum quod audiunt, & foris quod dicunt. Patet igitur causa cur qui nihil dixerat, inchoauit dicens: Et factum est. Deinde subiungit: ¶ Postquā percussit Alexan. Philippi rex Macedo, qui primus regna. in Grǽcia, egres. de ter. Cethim, Darium Persarum regem & Mœdo. Itaq; Alexandrum Philippi & Olympiadis filium, Darium regem Persarum atq; Mœdorum occidisse omnibus manifestū est. Quod & Daniel in visione sua qua hircum caprarum arietem vētilantem cornibus contriuisse describit, euidenter expressit. Sed q̄ritur quomodo dicatur Alexander primus regnasse in Grǽcia, cū multi ibidem in diuersis locis fit regnasse reperiantur. Multo ēm ante argiuis, Atheniēsib⁹, Lacedomonijs, Corinthijs & Lydis reges præfuerunt, necnon i Macedœnia, non primus rex esse Alexander inuenitur, sed vicesimus quartus. Primus enim rex Macedonum carranus erat, eo tempore quo Hebræorum Iuda Azarias q & Ozias rex fuit, & Hebræorum Israel rex Ieroboam, Latinorum quoq; Procas Siluⁱ⁹, & Lacedęmoniorū Alcamęus: Corinthiorūq; Alexāder, & Atheniēsiū Theseⁱ⁹. Sed iō primⁱ⁹ regnasse dr i Grǽcia Alexāder, qa cęteris regib⁹ i singulis pub⁹ antea regnātib⁹, primⁱ⁹ ipse & solⁱ⁹ i tota grę cia regnauit. Nā subuersis Thebis, in Persas arma corripiēs apud granicū fluuium inito certamine Darij duces superauit, & ad extremum ipsum percussit arietē, & duo eius cornua cōfregit, Mœdos atq; Persas: misitq; eū sub pedibus suis, & vtrūq; cornu suo subiugauit iperio. ¶ Qđ ait dicit egressⁱ⁹ de Cethim, de ipsa Grǽcia signat. Cethim enim fuit de posteris Noe hoc est de filiis Iauam, filij Iaphet, filij Noe. Et Scythimā insulam habuit, quæ nunc dicitur cyprus, vt Iosephus testis est: & ab ea omnes insulę & maritima loca Cethim Hebraicè nominātur. Legamus Varronis de antiquitatib⁹ libros: & Sinnij Capitonis & Grǽcum Flegonta, cæterosq; eruditissimos viros: & videbim⁹ omnes penè insulas, & totius orbis litora & terras mari vicinas, à Grǽcis accolis occupatas, qui ab Amano & tauro montibus omnia maritima loca vsq; ad oceanum possedere britannicū.

a ¶ Constituit, inquit, prælia mul. & oim obti. muni. & interfecit reges ter. & accepit spolia multitu. gen. & siluit ter. in cō spe. e. Igit Alexander magnus (sicut traditur historię) post Darij mortē hircanos ac Gyrodomanos subegit. Post hæc parthorū pugnā aggressus est, quos diu renitentes deleuit propemodum anteq; vicit. Inde Thraces euertit, atq; Apamenos ac sopios cæterosq; populos qui in caucasi radice morabantur subegit: vrbe ibi Alexandria super amnem Thanaim constituta. Sed humani sanguinis inexaturabilis siue hostium siue etiam sociorū recentem tamen semper sitiebat cruorem. Itaque pertinaci impetu in bella procurrens, Choroasmos & Aciatas indomitam gētē in deditionem accepit. Calisthenem philosophū sibiq; apud Aristotelem condiscipulum cū plurimis alijs principib⁹, cū eū depositō salutādi more, vt deum nō adoraret, occidit. Post hæc indiā petit vt oceano vltimoq; oriente finiret imperium, Nisan vrbē abiit, Dedalos montes regnaq; Theophilis reginæ expugnauit. Quæ cū se dedisset, concubitui regio, regnū redemit. Peragrata perdomitaq; Alexander India, cū ad saxum mirę asperitatis & altitudinis in quo multi populi loci eo cōfugerant peruenisset, cognouit Herculem ab impugnatione eiusdem saxi terremotu, prohibitū, emulatiōe permot⁹, vt Herculis acta superaret, cū summo labore ac periculo saxo potius, omnes loci eius gentes in deditionem accepit. Cum poro fortissimo Indorum rege eruentissimū bellum gessit. Postea cum orientales populos singularum puinciarum non sine cruenta victoria cepisset, conscensis nauibus cum oceani littora peragraret, ad vrbem quandam cui rex Ambira præerat peruenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā partem exercitus sagitis hostium veneno illitis amisit. Ac post herba quæ per somnum sibi ostensa est, in potum saucijs data cum reliquis subueniretur, vrbē expugnauit & cepit. Post quam circūactam ad oceanum & Indum flumen ingressus Babyloniam celeriter rediit. vbi eum cum externarum totius orbis prouinciarum legati expectarent, hoc est Carthaginensium, & totius Aphricę ciuitatum, sed & Hispanorum, gallorum, Siciliæ, Sardinięq;, plurimæ præterea partes Italiæ, tantus timor in summo oriente cōstituti ductis populos vltimi occidentis inuaserat: vt inde peregrinam cerneres toto mūdo legationem, q̄ vix crederes peruenisse rumorem. vñ bene scriptū est. b ¶ Et siluit terra in conspectu eius. quia nullus audebat sibi resistere verbo vel facto. h ¶ Et congregauit uirtutem & exercitum fortem. Hoc ponitur ad respondendum tacitæ quæstioni, qua posset q̄ri: Quomodo fecit tanta cū paruum esset regnum Macedonię? & respondetur, qđ congregauit sibi exercitum valde fortem non solū de Macedonia, sed etiam de alijs locijs, & bellatores undecūq; sibi libenter

Nicolaus de Lyra. ℣ eius

uid instituerat ad deseruiendum tēplo domini per vices suas. ſ. Parali. Sed quia huius primi libri & secundi Machabæorū maior est autoritas quām Iosephi, cū ab ecclesia recepti sint ad legendum: ideo non est dimittendus textus propter Iosephū, sed magis econuerso. Secūdò ꝓ libro. iiij. ca. dicitur expresse qđ Iason fuerit frater Onię, & quòd Menelaus & Lysimachus fuerit frater Symeonis præpositi templi, & de tribu Beniamin, sicut & iste Symeon, vt habet. ij. libro. c. iij. De Alchimo verò habetur. ij. lib, xiij. qđ fuerat summus sacerdos tempore Antiochi Epiphanis, sed electus fuit indè, eò qđ ritu Gentilium fuerat inquinatus, quē tamen restituit Demetrius Seleuci: vt habetur ibi, &. vij. ca. primi libri, & ideo secundum textum intendo exponere libros machabęorum.

¶ Per figuram igitur præpositam patet processus regni Syriæ quantum ad principes qui Iudæorum populum afflixerunt. Diuisio tamen libri accipienda est secundum duces qui populum Israel liberauerūt. tamen liber totalis primò in duas partes diuiditur, secūdū duos libros partiales, primum scilicet & secundum. Primus autem liber diuiditur i quatuor partes quia primò p̄mitur liberatio populi sub Mathathia. secundò, sub Iuda, iij. ca. tertio, sub Ionatha. ix. ca. quartò, sub Symeone. xiij. Pria i duas: quia primò ponitur deiectio populi & templi facta per Antiochum Epiphanem. secundo, defensio facta per Mathathiam, cap. sequen. Prima adhuc in tres secundum triplicē percussionem per Antiochum factam. pria facta fuit per ipsum personaliter. secunda p eius ducem, quę ponitur ibi: Et post duos annos. tertia per eius nuntios & scripturam, ibi Et scripsit. Circa primum primò describitur afflugentis origo. secundò, afflictionis occasio, ibi: In diebus illis. tertio, afflictionis tempus & ordo, ibi: Et præparatum est. quàrtò multiplex afflictorum oppressio, ibi: Et conuertit. Circa primum dicitur: a ¶ Et factū est postquā percussit Alexander. scilicet magnus. a ¶ Philippi r. Macedo. qui primus regnauit in Grǽcia. scilicet tota, nam in Macedonia quæ est quædam ps Grǽciæ, prius regnauerat pater eius & plures alij: sed iste fuit primus monarcha non solùm Grǽciæ, sed etiam totius orientis: propter quod ab eo incipit regnum Grǽcorum. b ¶ Darium regem Persarum. Iste Darius secundum Hebræos fuit filius Asueri & Esther reginæ, sicut dictum est in principio libri Esther & Daniel. & pluribus alijs locis. secundum alios vero historiographos fuit alius Darius, qui postea regnauit per longum tps. c ¶ Constituit prælia mul. contra regna resistentia sibi. d ¶ Et omnium obtinuit. sibi resistentium. e ¶ Munitiones. id est castra & fortalitia & bona in eis reposita. f ¶ Et pertransijt usque ad fines terræ. habitabilis ex parte orientis. g ¶ Et siluit terra in conspectu eius. quia nullus audebat sibi resistere verbo vel facto. h ¶ Et congregauit uirtutem & exercitum fortem. Hoc ponitur ad respondendum tacitæ quæstioni, qua posset q̄ri: Quomodo fecit tanta cū paruum esset regnum Macedonię? & respondetur, qđ congregauit sibi exercitum valde fortem non solū de Macedonia, sed etiam de alijs locijs, & bellatores undecūq;

Sequitur figura regū cū suis attinētijs.

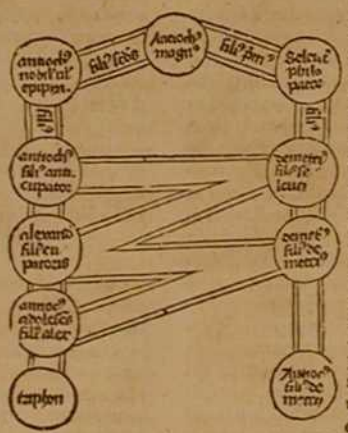

eius, quia nullus el rebellare audebat. a ¶Et post hæc. Deuictis vbiq; gẽtibus vndiq; thesauros & opes earũ Alexander absumpsit. Vnde eo mortuo satellites atq; milites eius propter opũ magnitudinẽ quas cõgregatas habebat, ac potentiã regni, ab inuicem dissentiebãt, sicut Põpei⁹ Trog⁹ eiusq; breuiator Iustinus in libris historiarũ suarũ oñdunt, scribentes qđ defuncto Alexandro in thesauris ei⁹ cẽtũ milia talẽta auri reperta sunt, & in annuo vectigalis tributo trecenta milia. Deniq; Alexãder inter pericula præliorũ dei nutu seruat⁹, ad extremũ cũ i Babylone vrbe moraretur per insidias suorũ interfectus est, & maximẽ factiõe Antipatris ducis ei⁹, q̃ per Cassandrũ filiũ suũ eius veneno extinxit: sicut prędict⁹ Pompei⁹ Trogus narrat dicẽs: Quia cũ Babylonẽ reuertens multis dieb⁹ otio datis intermissum olim conuiuiũ sollerter Alexãder institueret, totusq; in lætitiã effusus, cũ diei noctẽ puigilẽ iumxisset, recedẽtẽ iã à cõuiuio medic⁹ thessalus istaurata comessatione, & ipsũ ac soboles ei⁹ inuitauit vbi accepto poculo media potione repente velut telo cõfixus ingemuit: celatusq; à cõuiuio semianimis ita excruciat⁹ est, vt serrũ in remedia poscerẽt, tactumq; hoim velut vulnera indolescerẽt, amici causas morbi intemperiem ebrietatis disseminauerunt. Reuera autẽ insidiæ fuerunt. Nam memoratus Antipater cũ charissimos amicos suos interfectos videret ab Alexandro, seq; magnis rebus in Græcia gestis, non tam gratũ apud regem quã inuidiosum esse. à matre quoq; eius Olympiade varijs se criminationib⁹ vexatũ: ad occupandum regem Cassandrum filium dato veneno suborn at, qui cum fratribus Philippo & Iolla ministrare regi solebat: cuius veneni tanta vis fuit, vt non ære, non ferro, non testa conti neret, nec aliter ferri nisi i vngula equi potuerit. præmonito filio ne alij q̃ Thessalo & fratrib⁹ crederet. Hac igit causa apud Thessalũ paratũ repetitũq; conuiuium est Philippus & Iollas, prægusta re ac tẽtare potũ regis soliti, in aqua frigida venenum habuerũt quã pręgustatæ iã potioni supermiserunt. Quarta die Alexander indubitatã mortẽ sentiens agnoscere se fatum domus maiorũ suorũ ait: Nã plerosq; Aeacidarũ intra tricesimũ annũ defunctos. Tumultuantes deinde milites insidiisq; perire regẽ suspicãtes ipse sedauit, eosq; omnes cũ prolat⁹ in editissimũ locũ vrbis esset ad cõspectum suum admisit, osculandãq; dexterã suã flẽtibus porrexit. Cũ lachrymarentẽ oẽs, ipse verò sine lachrymis tm̃: verũ sine vllo tristioris mẽtis argumento fuit, vt quosdam impatienti⁹ dolentes consolat⁹ sit, qb⁹ mãdata ad parẽtes eorũ dedit: adeo sicut in hoste, ita & in morte inuict⁹ ei anim⁹ fuit. Cũ deficere eũ amici viderẽt, quęrũt quẽ imp̃j faciãt hęredẽ: Respondit: Dignissimũ. Tãta illi magnitudo animi fuit, vt cũ Herculẽ filium, cũ fratrẽ Aridęum, cũ Roxanẽ vxorẽ pręgnãtẽ relinqueret, oblitus necessitudinẽ, dignissimũ nũcupauit hęredem prorsus quasi nefas esset viro forti aliũ q̃ virũ fortẽ succedere, aut tanti regni opes aliis q̃ probatis relĩqui. Hac voce veluti bellicũ inter amicos cecinisset, aut malũ discordiæ misisset, ita vt oẽs i ęmulationẽ cõsurgunt: & ambitione vulgi tacitũ sermonẽ & fauorẽ militũ quęrunt. Sexta die prędusa voce exẽptũ digito annulũ Perdiccę tradidit. Quæ res gli scẽtẽ amicorũ dissensionem sedauit. Nam & si non voce nuncupatus est hęres, indicio tñ electus videbatur. Decessit Alexander habẽs annos trigintatres & vnum mensem. Hæc aũt quia i historia Machabæorũ regni Alexandri mentio est facta, iõ ex libris Gentilium interposui, vt lector agnoscerẽt nõ frustra virtutẽ Alexandri enarrari, sed magnanimitate atq; actiõe esse ipsum præcipuũ. Quod aũt Alexander dicit diuisisse regnũ suũ, cũ adhuc viueret pueris suis q secũ erãt à iuuẽtute nutriti, nõ tam ipse hoc diuisit q̃ illi diuidẽdũ reliquit. Igitur Alexander p. xij. annos trementẽ sub se orbẽ oppressit, principes verò ei⁹. xiij. dominati sunt. & ve lut opimã prædã â magno leone prostratam auidi discerpsere ceteri, seq; ipsos i rixã irritatos prædæ æmulatione fregerũt. Itaq; Ptolemæo prio Aegyptus & Aphricæ Arabiæq; pars sorte puenit. Cõsinẽ huic puinciq; Syriã Laomedon Mytelenę⁹, Ciliciã Philotos cũ filio & illyrios accipiũt, medię maiori, Acropatos, minori Alcęta, Perdiccę prępõit. Susania gẽs Syno, Phrygia maior Antigono Philippi filio assignat. Lytiã & Päphiliã Learch⁹, Cariã Cassider, Lydiã Menãder sortiũtur, Leonato minor Phrygia euenit. Thracia & regiões pontifici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni dat, sũnus castrorũ tribunat⁹ Seleuco Antiochi filio

Iustin⁹ lib. 12. &13.

Alexandri constantia in morte.

& eleuatum cor eius, & obtinuit regiones gentiũ, & tyrannos, & facti sunt illi in tributum. Et post decidit in lectum, & cognouit quia moreretur. Et uocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuentute sua, & diuisit illis regnum suum, cùm adhuc uiueret. Et regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus est. Et obtinuerũt pueri eius regnum unusquisq; in loco suo, & imposuerunt sibi omnes diademata post mortem eius, & filij eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt ma-

a b c d e f g h i k l

tiochi filio cessit. Stipatorib⁹ regis satellitibusq; Cassander filius Antipatri prefficitur. In Bactriana vlteriore, & Indiæ regionibus præfecti priores q sub Alexãdro esse cœperũt, permanserũt. Seres inter duos amnes Hydaspẽ & Indũ cõstitutos Thaxiles habebat, in Colonias in Indis cõditas Phytõ Agenoris filius mittit, Parapomenos fines Caucasi montis Ariachen accepit. Aracusi Gedrosiq; Fibuntes decernuntur, Draitas & Argeos Stratanor Bactrianos Amyntas sortitur. Sagilitanos Scythq;, Nicanor Parthos, Philippus Hircanos, Phratrasernes Armenios, Neoptolemus Persas, Peucestes, Babylonios Arthous, Pelagon Archelaus Mesopotamiam adepti sũt. Sed tamen inter cætera hęc regna quatuor tm̃ eminebant: hoc est Aegypti, quod tenebat Ptolemę⁹ Lagi filius, Macedonũ qđ Philippus, qui & Aride⁹ frater Alexandri possedit, Syriæ & Babylonis, quod Seleucus Nicanor sibi vindicauit. Asiæ: quod tenuit Antigonus. Sicut in visiõe Danielis præmõstratum est, quòd facto vno cornu maiore i capite hirci illius insignis, orta sint p eo quatuor cornua minora. vnde sequit:

Dani. 8.

b ¶Et obtinuerunt. Decedẽte igitur Alexandro magno totũ corpus regni Macedonum quod ipse non sine grandi labore coadunauerat, pueri eius per tyrannidẽ diripuerunt, & multis atq; grauib⁹ prelijs dilaniauerũt, sicut i historijs gẽtiũ copiosissimè scriptũ inuenit. Sed ex his plurimis omissis, scriptor præsentis historię ad Antiochũ Epiphanẽ peruenit, qui plurima in Iudęos cõmisit mala

Nicolaus de Lyra.

sibi libenter adhærebant: nam in victorijs non retinebat sibi nisi bonum honorabile, cõcedens alijs bonum vtile ex sua liberalitate. a ¶Et facti sunt illi in tributum. ad sui exercitus sustentamẽtũ. b ¶Et post hæc decidit in lectum. ggriudine. H valida. c ¶Et cognouit quia moreretur. Habuerat enim de hoc respõnsum ab arboribus Solis & Lunę consecratis, à quib⁹ quę sierat si deuicto orbe terrarum rediret ad matrem suã & sorores charissimas, & responsum est quòd non, quia citò esset moritur⁹. d ¶Et uocauit pueros suos nobiles. id est socios familiares. nullus enim de filijs suis si tamen aliquos habuit, legitur post eũ regnasse. l ¶Et multiplicata sunt mala in terra. quia regnum Syriæ & regnum Aegypti ab Alexandro descendentia afflixerunt populum Israel colentem dominum, & quia præmissa dicta sunt vt ad Antiochum illustrem deueniret, iõ subdit:

Et exit

*b ¶Decidit in lectum. assumens nostræ passibilitatis defectum. c ¶Et cognouit quia moreretur. nam ante mortem suam pluries prędixit, & voluntariè suscepit. d ¶Et uocauit pueros suos nobiles. scilicet apostolos, qui licet de humili plebe fuerunt progeniti, tamen fuerunt nobiles virtute, & spiritussancti charismatibus adornati, de qua nobilitate dicitur: Nobilitas sola est animum quæ moribus ornat. e ¶Qui secum erant nutriti. pabulo verbi diuini. f ¶Et diuisit illis regnum suum, dum adhuc uiueret. nam imminente passione sua dixit eis Lucæ vicesimosecundo. c. Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum. Item illud: Et diuisit illis regnum suum. dicit glo. id est diuidendum tradidit. Et hoc modo potest exponi de ecclesia militante, quæ frequenter dicitur Christi regnum, cuius ordinationem & distinctionem per diuersos status & dioceses Christus apostolis & eorum successoribus commisit. g ¶Et obtinuerunt pueri eius regnum unusquisque in loco suo. Nãquilibet regimen spirituale accepit in sorte sua. h ¶Et imposuerunt sibi omnes diademata. scilicet diadema martyrij & doctrinę. i ¶Et filij eorum post eos. quia post apostolos fuerunt multi episcopi, qui sunt successores apostolorum, qui meruerunt diadema martyrum & doctorum. k ¶Annis multis. Hoc dicitur, quia postea per longum tempus paulatim refriguit Charitas, in ministris ecclesiæ, intantum, quòd multi sunt magis intenti pompis & carnalitatibus, quàm defensioni fidei & doctrinæ: ideo subditur: l ¶Et multiplicata sunt mala. in t. i populis ex superiorũ malis exẽplis. Greg. i pastio. Cũ pastor p abrupta gradit, cõsequens est vt ad præcipitiũ grex sequatur

Moraliter

Et exit

fit mala, & locum sanctum polluit ac legē ꝓphanauit. De quo
A sequitur: a ¶ Et exiit ex eis ra. pec. Primus itaq; post Alexā
drū magnū regnauit in Syria Seleuc⁹ cognomēto Nicanor an-
nis. xxxj. Secundus Antiochus, qui vocabatur sother annis. xix.
Tert⁹ Antioch⁹, q vocabat theos annis. xv. Quartus Seleucus,
† gallinic⁹ q cognominat⁹ est † Gallenic⁹ filj⁹ Anti
ochi annis. xx. Quint⁹ Seleucus Ceraunos filj⁹ Seleuci Gallerici, annis trib⁹. Se
xt⁹ Antiochus magn⁹, quem scriptura hic dicit Antiochi illustris patrē esse, q
frater erat Seleuci Cerauni & filj⁹ Seleu ci Gallerici regnauit annis trigintasex.
Septim⁹ Seleuc⁹, q & Philopator noīa tus est annis. xij. Post quē Antioch⁹ Epi
phanes, q & p̄clar⁹ siue nobilis dr̄ frater Seleuci Philopatoris, & filj⁹ Antiochi
magni annis. xj. De q̄ mō scriptura nar rat, qd' ex eis exierit radix peccatrix, An
tiochus illustris filj⁹ Antiochi regis qui fuerat Romæ obses. Qui merito radix
peccatrix dr̄, q stirps inutilis, ad pctā, p-
diuis, & ad impietatē erat prōptisim⁹,
sub q̄ legis dei psecutio, & Machabęorū
bella narran t. Colligit em̄ oē tp̄s regni
Grecorū à prio anno Seleuci Nicano-
ris vsq; ad initiū regni Antiochi Epi-
phanis, anni. cxxxvij. b ¶ In die. il. exi.
Græca ac Romana narrat historia: qd'
Antiochus Epiphanes cōtra Ptolemæū
Philometorē Cleopatrę sororis suę filj-
um, cuj⁹ ipse auuncul⁹ erat, dolos con-
struxerit, vt eū regno Aegypti priuaret,
Et cū post mortem Cleopatræ Alauius
eunuchus nutriti⁹ Philometoris & Lene
us AEgyptū regerēt, & repeterēt Syriā,
quā Antioch⁹ fraude occupauerat, or-
B tū est inter auūculū & puerū Ptolomeū
p̄liū. Cūq; inter Pelusiū & mōtē Casiū
p̄liū cōmisissent, victi sunt duces Ptole-
mei. Porrò Antioch⁹ parēs puero, & a
micitias simulās, ascēdit Mēphis & ibi ex more Aegypti regnū ac
cipiēs. puerq; reb⁹ ꝓuidere se dicēs, cū modico ppō oēm Aegy-
ptū subiugauit, & abūdātes atq; vberrimas ingressus est ciuitates,

Nicolaus de Lyra.

☞ fecitq; quę

sit mala, & locum sanctum polluit ac legē ꝓphanauit. De quo
A sequitur: a ¶ Et exiit ex eis ra. pec. Primus itaq; post Alexā
drū magnū regnauit in Syria Seleuc⁹ cognomēto Nicanor an-
nis. xxxj. Secundus Antiochus, qui vocabatur sother annis. xix.
Tert⁹ Antioch⁹, q vocabat theos annis. xv. Quartus Seleucus,
† gallinic⁹ q cognominat⁹ est † Gallenic⁹ filj⁹ Anti
ochi annis. xx. Quint⁹ Seleucus Ceraunos filj⁹ Seleuci Gallerici, annis trib⁹. Se
xt⁹ Antiochus magn⁹, quem scriptura hic dicit Antiochi illustris patrē esse, q
frater erat Seleuci Cerauni & filj⁹ Seleu ci Gallerici regnauit annis trigintasex.
Septim⁹ Seleuc⁹, q & Philopator noīa tus est annis. xij. Post quē Antioch⁹ Epi
phanes, q & p̄clar⁹ siue nobilis dr̄ frater Seleuci Philopatoris, & filj⁹ Antiochi
magni annis. xj. De q̄ mō scriptura nar rat, qd' ex eis exierit radix peccatrix, An
tiochus illustris filj⁹ Antiochi regis qui fuerat Romæ obses. Qui merito radix
peccatrix dr̄, q stirps inutilis, ad pctā, p-
diuis, & ad impietatē erat prōptisim⁹,
sub q̄ legis dei psecutio, & Machabęorū
bella narran t. Colligit em̄ oē tp̄s regni
Grecorū à prio anno Seleuci Nicano-
ris vsq; ad initiū regni Antiochi Epi-
phanis, anni. cxxxvij. b ¶ In die. il. exi.
Græca ac Romana narrat historia: qd'
Antiochus Epiphanes cōtra Ptolemæū
Philometorē Cleopatrę sororis suę filj-
um, cuj⁹ ipse auuncul⁹ erat, dolos con-
struxerit, vt eū regno Aegypti priuaret,
Et cū post mortem Cleopatræ Alauius
eunuchus nutriti⁹ Philometoris & Lene
us AEgyptū regerēt, & repeterēt Syriā,
quā Antioch⁹ fraude occupauerat, or-
B tū est inter auūculū & puerū Ptolomeū
p̄liū. Cūq; inter Pelusiū & mōtē Casiū
p̄liū cōmisissent, victi sunt duces Ptole-
mei. Porrò Antioch⁹ parēs puero, & a
micitias simulās, ascēdit Mēphis & ibi ex more Aegypti regnū ac
cipiēs. puerq; reb⁹ ꝓuidere se dicēs, cū modico ppō oēm Aegy-
ptū subiugauit, & abūdātes atq; vberrimas ingressus est ciuitates,

Nicolaus de Lyra.

☞ fecitq; quę

la in terra. Et exiit ex eis radix peccati, Antiochus illustris filius, Antio-
chi regis qui fuerat Romę obses: & regnauit in anno centesimo tricesi-
mo & septimo regni Grecorum. In diebus illis exierunt ex Israēl filj ini
qui: & suaserunt multis, dicentes: Eamus & disponamus testamentū
cum gentibus, quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inue-
nerunt nos multa mala. Et bonus uisus est sermo in oculis eorum. Et
destinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad regem, & dedit illis po
testatem ut facerent iustitiam gen-
tium. Et ædificauerūt gymnasium
in Hierosolimis secūdum leges na-
tionum: & fecerunt sibi præputia
& recesserunt à testamento sancto,
& iuncti sunt nationibus, & uenū-
dati sunt ut facerent malum. Et pa-
ratum est regnū in conspectu Anti-
ochi, & cœpit regnare in terra Ægy
pti, ut regnaret super duo regna.
Et intrauit in Ægyptum in multi-

ptiuitatē Babylonicā ppł Israel multū declinauit ad idolatriā, C
vt patet. iij. &. iiij. reg. & tamē habuit reges potētes, s. in Samaria
& Ierusalem. Post reditū verò captiuitatis Babylonicæ vsq; ad
hoc tempus, ad idolatriam nō declinauerat, & tamē regē nō ha-
buerat; & sub tributo regū aliorū seruiebat. Sed isti tacebāt illud
ex q̄ psuasio talis erat iniqua. s. qd' ꝓpt̄ idolatriā regū Israel & Iuda & subdi-
torū suorū dicta regna fuerāt defuncta & reges Israel & Iuda cum suis populis
captiuati. l ¶ Et bonus uisus est s. in oculis eorū. qa respiciebāt quantū
ad illud qd' ꝓponebat, & nō quātū ad illud qd' tacebat. m ¶ Et destinaue.
i. firmiter ordinauerūt. n ¶ Aliqui de populo. id est pauci respectu aliorū.
o ¶ Et abierunt ad regē. s. Antio-
chū idolatrā. p ¶ Et dedit illis po-
testatē. ut faceret iustitiā gentium.
i. vt secundū ritū incircūcisorū viuerēt
& ad hoc alios liberè possent induce-
re. q ¶ Et ædificauerunt gymnasi.
id est scholam, in qua docerent & addi
scerēt leges & statuta Gentiliū. Et dicit
gymnasiū, nā in schola disputat vnus
cōtra aliū, sicut in gymnasio exercētur
hoies ad luctā corporalē. t ¶ Et iun-
cti sunt nati. cōformādo se eis in vita
& morib⁹. r ¶ Et fecer. sibi præ. di-
mittēdo filios suos incircūcisos. v ¶ Et
uenūdati sunt. id est totaliter dediti.
x ¶ Vt facerēt malū. Sicut de Achab
dicit. iij. Reg. xxj. eò qd' venūdatus fis,
vt faceres malū in conspectu domini.
y ¶ Et paratū est regnum i cōspe- D
ctu Antiochi. Hīc consequenē ponit
afflictiōis tp̄s & ordo. Nā eā fecit An-
tiochus i egressu de Aegypto. Ad cui⁹
intellectū sciēdū, qd' sicut dixi sup̄ Da-
niel. x. Antiochus magn⁹ ad cōfœdera
tionē ipsi⁹ cū rege Aegypti, & ecōuer-
so, dedit filiā suā Cleopatrā Ptolemęo Epiphani, ex q̄b⁹ nat⁹ fuit
Ptolemę⁹ Philometor: agit̄ mortuo Ptolomęo Epiphane Antio
ch⁹ illustris rex Syrię accepit aliq̄s ciuitates regni Aegypti regno
suo ꝓpīquas, q̄si tutor nepotis sui, q puer adhuc erat; q̄s cū duces
Aegypti repeterēt ꝓ puero, & ipse nollet reddere, motū fuit bel
lum inter ipsos & Antiochum, in quo deuicti fuerunt duces Ae-
gypti: & per cōsequens Ptolemęus Philometor cum eis qui erat
adhuc multum iuuenis, & Aegypto spoliata Antiochus venit in
Ierusalem, vbi fecit multa mala, vt habetur in parte sequenti. In
hac autem parte describitur bellum dictum, cùm dicitur: Et pa-
ratū est re. in conspe. An. s. regnū Aegypti mō iā dicto. & pa-
tet lr̄a paucis exceptis. a ¶ In multitudine gra. s. ad sustinendū.

✠ Inₒcurrib⁹

✠ a ¶ Et exiit ex eis radix peccati Antioc. i. p̄clarus cupidus Moraliter
& superbus. Nā cupiditas est radix oīm malorū, vt dicit. j. ad Ti-
moth. vj. b. & Eccle. x. b. Initium oīs peccati, est superbia. Et radix
ista multū diabolo ꝓ curāte germinauit in ecclesia. c ¶ Antioc.
illustris. Tales enim quia promouentur ad ecclesiæ dignitates,
licet sint de infimo genere, tamen reputari volunt nobiles & illu
stres. Berñ. super Missus est. Videas plerosque in ecclesia dei de i-
gnobilibus nobiles, de pauperibus diuites factos subito intume-
scere, pristinę abiectionis obliuisci; genus quoque suum erubesce
re, & infimos dedignari parentes. g ¶ In diebus illis exierūt
ex Is. filj⁹ iniq. Israel interpretatur videns deum ideo per istos si
gnificantur mali religiosi, qui per vitam contemplatiuam esse de
bent inclusi, sed discurrere quærunt, & dissolutis secularibus fa-
miliaritate coniungi, & per consequens in moribus conformari,
sicut dicitur Psal. cv. f. & cōmisti sunt inter gentes, & didicerunt
opera eorum, & seruierūt sculptilibus eorum, & factum est illis
in scandalum: ideo sequitur: s ¶ Et recesserunt à testa. testa.
sancto. id est à religionis voto. v ¶ Et uenundati sunt. ut fa-
cerent malum. id est total iter dediti. Vnde dicit August. Sicut
non inueni meliores illis qui in monasteriis profecerunt, ita non
inueni deteriores, qui in eis defecerunt. y ¶ Et paratum est re.
in conspe. Antio. sicut dictum est per Antiochum significatur
prælatus cupidus & superbus: Et iam intantū aliqui sunt cupidi
& superbi, qui volunt tenere plures ecclesias. ideo subdit: ¶ Vt
regnaret super duo re. vnde contingunt cōtentiones & prę-

 ✠ Et conuer-

secitq; quę nō fecerāt patres ei⁹,& patres patrū illius,sicut in Da
E nie.de eo scriptū est.Nullus cm̄ in regno Syrię ita vastauit AE
gyptū,& oēs diuitias eorū dissipauit,& tā callidus fuit, vt pru
dētes cogitationes eorū q; duces pueri erāt sua fraude subuerte
ret. a ¶ Et con. Antio. Consequēter autem de eodem rege in
prædictis historiis narratur,qd' postq; reuersus est expulsus ab Aegyptiis ve
nisse eum in Iudeā:hoc est aduersus te
stamentum sanctum,& spoliasse tem
plum & aurū tulisse quā plurimū. Po
litoq; in arce presidio Macedonū, re
uersum in terrā suā, & post biennium
rursū cōtra Ptolemeū exercitū congre
gasse ad austrū. Cūq; duo fratres Pto
lemæi Cleopatrę filij quorū auuncul⁹
erat Antioch⁹,obsiderent Alexādriæ,
legatos venisse Romanos, quorū vn⁹
Marcus Publius Leuinas, cū eum stan
tē inuenisset in litore,& senatusconsul
tū dedisset quo iubebat ab amicis po
puli Romani recedere, & suo imperio
cōtentū esse.& ille responsum ad ami
corū cōsiliū detulisset,orbē dicit fecisse
Marcus in arenis baculo quē tenebat
manu,& circūscripsisse regem atq; di
xisse:Senatus & popul⁹ Romanus præ
cipiunt,vt in isto loco respondeas qd
cōsiliū geras. Quibus dictis ille pterrit⁹
ait: Si hoc placet senatui & pplo Ro
mano,recedendū est hinc, atq; ita sta
tim mouit exercitum. His cōsentanea
Iosephus scripsit,qd' reuersus propter
antiquita Romanorū timorem ab Aegypto rex
libr. 12.c.6. Antiochus ad Ierosolymā duxerit ex
ercitū,quo peruenies anno.cxliij. post
regnū primi Seleuci cētesimaquinqua
F gesimatertia Olympiade die vigesi
ma & quarta mensis Casleu,quem Macedones Appelleon nomi
nant,ceperit eā sine conflictione cuiuspiam,aperientibus ei por
tas his qui voluntati eius consentiebant,ingressusq; ciuitatē Iero
solymarum multos interemit,sibi contraria sapientes. Necnon e
tiam eos qui portam aperientes ciuitatem ei tradiderunt propter
templi diuitias interfecerit,multasq; auferens ab eo pecunias ad
Antiochiam reuersus sit.post q; autem spoliauit templum,ita vt
vasa dei & lucernas aureas asportaret,& aram auream & mēsam
& sacrarium, neque de velis abstinuerit, quæ ex byssо & cocco
erant:exhauriens autem & thesauros nil penitus derelinquens,ad
maximum Iudæos luctum propter hæc vsq; perduxerit, nam &
quotidianas immolationes quas deo secundum leges offerebant
celebrare prohibuit. Deprædans autem totam ciuitatem quosdā
interfecit,alios captiuos cum vxoribus & filiis deduxit,ita vt nu
merus multitudinis captiuorum vsq; decem milia existere videre
Mystice tur. Mystice autem Antiochus hic qui intrauit in terram sanctam
cum superbia & deuastauit templum,& locum sanctum polluit
superstitione Gentili, Typum tenet Antichristi,qui contra eccle
siam Christi crudeliter bellum gerit,& animas credentium (quæ
verè templum dei sunt)errore suo polluere contēdit. De quo in
Dañ.11.c. Danielis prophetia sub figura istius Antiochi ita scriptū est: Cor
eius aduersus testamentum sanctuarij, & faciet ac reuertetur: &
cogitabit aduersus eos qui dereliquerunt testamentum, brachia
ex eo stabunt,& polluent sanctuarium fortitudinis,& auferēt iu
ge sacrificium,& dabunt abominationem in desolationem, & i
pſi testamenta simulabunt fraudulenter.populus autem scięs deū
suum obtinebit & faciet,& reliqua. Nulli dubiū est quin hęc quę
sub Antiocho Epiphane in imagine præcesserunt, hoc est vt rex
sceleratissimus persecutus sit populum dei,sed itidem præfigurent
Antichristi,qui Christi populum persequetur, qui indignabitur
contra testamentum dei:& cogitabit aduersus illos quos vult le
gem dei relinquere,polluetq; sanctuarium dei,homines videlicet
ad imaginem dei creatos diuersis vitiis corrumpendo,auferet iu
ge sacrificium quando hostiam laudis Christo dei filio offerre in
ecclesia prohibebit,abominationem desolationis in loco sancto
statuet,quando diuinum cultum à Christianis sibi extorquebit
exhiberi, ita vt in templo dei sedens ostendat se tanquàm ipse sit
deus. Vnde multi nostrorum putant ob sęuitiæ & turpitudi
nis magnitudinem Domicianum siue Neronem Antichristū fo
re.Sed licet ipsi Antichristi fuerint ,quantū ad eius corpus perti
nent,& membra ipsius sunt;tamē ipse omniū iniquorū caput iu
☞ xta finem

a ¶ In curr.in quibus pugnabant reges antiquitus. b ¶ Et C
elep.Portantibus castra lignea, in quibus erant homines arma
ti desuper proicientes iacula. c ¶ Et equi. Circa elephantos or
dinatis, ne occiderentur ab aduersarius. d ¶ Et copiosa na
uium multitudine.inuadēs Aegyptum per terrā,& per mare.
e ¶ Et conuertit.Hic consequenter
ponitur Iudæorum multiplex oppres
sio,cùm dicitur:Et cōuertit Antio
chus. iter suum. f ¶ Postquam per
cussit Aegyp.modo dicto.g ¶ In cē
tesimo & quadragesimo & tertio
an.s.regni Grecorum.& per cōsequēs
anno sexto regis Antiochi,vt patet ex
prędictis.h ¶ Et ascendit ad Israel.
quia parata erat ad faciendum mala.
i ¶ Et intrauit in sanctificationē.
id est in templum quod iamdiu erat p
Zorobabel & socios eius rędificatū.
k ¶ Cum superbia.tractans contem
ptibiliter vasa sacra: ideo subditur:
l ¶ Et accepit altare aureum. in q̄
cremabatur thymiama ad honorē di
uinum.m ¶ Et candelabrum lu.nā
super illo erant septem lucernæ aureę.
n ¶ Et uniuers.ua.e.s. forcipes & e
munctoria, quæ omnia erant aurea,
Exod.xxv.o ¶ Et mensam proposi
tionis.super quā ponebantur duode
cim panes calidi in die sabbathi,p duo
decim tribub⁹ Israel.& in hoc signabat
qd' sacerdotibus debebatur à populo
victus. p ¶ Et libatoria.i.vasa,in q
bus probabantur liquida, de quibus
fiebant Libamina,quæ sunt oblatiōes
de liquidis. q ¶ Et phialas.id est va
sa,in quib⁹ reponebātur vnguenta & H
thymiamata. r ¶ Et mortariola au
rea.in quibus terebantur illa ex quibus componebant. s ¶ Et
uelum.diuidens inter sanctum & sanctumsanctorū. t ¶ Et co
ronas.existentes ibi ad ornamentum templi. v ¶ Et ornamen
tum aureum.id est cortinam aurifrigiatam. x ¶ Et commi
nuit omnia & accepit.id est in puluerem redegit,vt dicunt ali
qui expositores,sed non est verisimile, quòd tam pretiosa vellet
sic contererетiō dicitur qd' comminuit.i. à propria forma trans
mutauit, materiam retinens ad alios vsus ad suam vtilitatem.

✠ Et ingemuerunt

✠e ¶ Et conuertit Antiochus.Sequitur: h ¶ Et ascendit Moraliter
ad Israel.per quod significatur claustrum religionis,vt dictum
est.Dicit autem Gregorius homil.x. Certe iniquorum omnium
diabolus caput est:propter quod caput est iniqui prælati,& ideo
de vno sit transitus ad alium propter cōnexionem eorum. Ideo
Antiochus qui prius significauit prælatum iniquum, hic signifi
care potest diabolum,qui ascendit ad Israel subuertendo statum
religiosum,ideo sequitur: l ¶ Et accepit altare aureum.in
quo cremabatur incensum:ideo significat orationem deuotam,
sicut dicitur Psalmo.cd.a. Dirigatur oratio mea sicut incensum
in conspectu tuo. quæ multum est diminuta in locis religioso
rum. m ¶ Et candelabrum luminis. Per quod significatur
sacræ scripturæ studium, sicut dicitur Psal.cxviij.o. Lucerna pe
dibus meis verbum tuum,& lumen semitis meis:quod est multū
diminutum in religione,& quasi ablatum.Nam multi libentius
student iura ciuilia,& aliqui philosophica,& aliqui curiosa & in
utilia.Et quod deterius est superstitiosa. o ¶ Et mensam pro
positionis.in qua ponebantur panes ideo significat celebratio
nem missæ,in qua consecratur panis vitæ.Hæc autem est oblata
pro magna parte,quia sacerdotes religiosi solebant celebrare q̄
si quotidie: nunc autem multi celebrant valde raro & sine debi
ta præparatione. p ¶ Et libatoria & phialas & mortario
la aurea, & uelum & coronas & ornamentum aureum.
per ista significantur illa quæ valent ad tria prædicta,scilicet ora
tionem,sacræ scripturę lectionem,& missę celebrationē. x ¶ Et
accepit argētum.locutionis mundæ;Psal.xj.b. Eloquia domi
ni eloquia casta, argentum igne examinatum. y ¶ Et aurum.
charitatis fraternæ,quæ tanquam aurum, est pretiosior inter vir
tutes ad proximum. z ¶ Occultos thesauros. scilicet
pœnitentiæ occultæ & orationes priuatæ. Ista nanque nititur
diabolus à religiosis auferre. & absulit pro magna parte.

✠ Et ingemuerunt

Extra finē mundi venturus est,qñ iuxta veritatis sententiā erit tribulatio talis qualis non fuit ab initio mūdi vsq; modò, nec fiet
Mat.24.b. 1.Ioh.2.c. postea. Verū iuxta Iohannis vocē Antichristi iā multi sunt,quia per mēbra sua idē malignus hostis iam mysteriū opat iniqtatis, p hæreticos videlicet schismaticos atq; paganos, & seducit multos:tunc etiā si fieri potest ipse scādalizat electos,qa soluit Satanas de carcere suo,& totū furorē suum quantū permittit,in Christolicas pfundit. Tollit ergo Antiochus de Ierusalē altare aureū:qñ eos qui perfectiores esse videbāt,& p populi statu non mediocriter dominum exorare,suasu maligno euellit de ecclesia. Tollit & candelabrum luminis & vniuersa vasa eius,qñ eos q̄ prędicatiōis officio fūgebant,& veluti luminaria per diuersas species dogmatum in populo dei lucere debuerūt,siue p metū siue per cupiditatē terrenā de ordie suo pręcipitauit. Tollit ergo, mensam ppositionis ac vasa ei⁹,quando scripturas sacras cū iniqua interpretatione confundere p hæreticos satagit,& eos q̄ in meditatiōe legis dei velut vasa mēsę dei,ac panes ppositionis cōmanere videbant,astutia nequitiæ suę corB rumpere,atq; in errorem seducere cōtendit. Velū quoq; & coronas & ornamētū aureū,qd in facie templi erat,idē antiquus hostis tollit:& cōminuito mnia,quando literā legis dei,i qua sapīa diuina ac mysteria cælestia latent,& vbi corona ppetuæ mercedis,& bene laborātibus,& præceptā dei seruantib⁹,in regno cęlesti,ac claritate ppetua pcipienda ,pmittit)cōtritis sentētiis ac sensu deprauato in alienū itellectum cōuertit, animasq; sibi obedientes hoc mō decipit. Nam aurū argētūq; & thesauros occultos nihil aliud intelligo q̄ eloquiū ventūrę ac sensuū puritatē, cū thesauro ÿtuū,quę in occultis cordis apud fideles collocant. Hęc oīa diabolus de regno Christi auferre molit, cū possessores eorū his bonis spoliatos in baratrū suæ pditiōis secū trahere conat. Hinc q̄tidie planct⁹ & gemit⁹ in ecclesia nascāt,cū de casu ,pximorū p cōpassionē cœt⁹ fideliū nō mediocriter cōtristat. vnde sequit: a ¶ Et fecæ. Ois dignitas & ois ętas atq; ois sexus dolet tumultuāte pśecutore, qa nulla psona īmunis est à persecutiōe. Gemit q̄q; tā ,p suę trāquilitatis detrimento,q̄ etiā de fide cadentiū dāno. Quia sicut Paul⁹ ait:Sollicita sūt
†Tob.12.b. 1.Co.12.d. in Christi corpore ,p se inuicē mēbra, & si patitur vnū mēbrū,cōpatiuntur omnia membra. Vnde & idem apostolus contra eos scribens.qui vanā gloriam amabant,enumeratis laboribus suis quos ipse corporaliter sufferebat,subiunxit dicens:Prēter illa quæ intrinsecus sunt instantia mea quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum: Quis infirmatur,& ego non infir
2.Cor.11.f. Rom.12.c. mor? Quis scādalizatur,& ego nō vror? Si gloriari oportet,quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor. Et alibi: Gaudēte ait cū gaudentibus,flete cum flentibus,idipsum inuicem sentientes, non alta sapientes,sed humilibus consentientes. b ¶ ¶ Et post duos annos dierum misit rex principē. Diximus superius,quòd Antiochus teneret Typum Antichristi:similiter idem perditionis filius hoc in loco,princeps tributorū accipi potest:quem princeps huius mundi & rector tenebrarum harum diabolus ad hoc incitat,vt in ciuitatibus Iudę(hoc est in ecclesijs Christi) tributū peccatorū sibi soluere exigat. Tamen hoc non vbiq; vim agēdo pśecutionū expostulat,sed aliqñ tormētis:aliqñ blandimētis, aliqñ minis & aperta sęuitia,aliquando autem fraude & dolo. Vnde scriptum est: Locutus est ad eos uer-pa-in do. Sed q̄ credidерit ei

[a] ram suam. Et fecit cędem hominum,& locutus est in superbia magna. Et factus est plāctus magnus in Israēl,& in omni loco eorum. Et ingemuerūt principes, [a] & seniores,& iuuenes & uirgines infirmati sunt,& speciositas mulierum immutata est. Omnis maritus sumpsit lamentum,& quæ sedebant in thoro maritali,lugebāt. Et commota est terra su[b] per habitantes in ea,& uniuersa domus [b] Iacob induit confusionem. Et post duos annos dierum misit rex principem tributorum in ciuitates Iuda, & uenit [c] Ierusalem cum turba magna. Et loquutus est ad eos uerba pacifica in dolo,& [c] crediderunt ei. Et irruit super ciuitatem [d] repentē,& percussit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Israēl, Et accepit spolia ciuitatis, & succendit eam igni, & destruxit domos eus, & [e] muros eius in circumitu,& captiuas duxerunt mulieres & natos,& pecora possederunt. Et ædificauerūt ciuitatem Da[f] uid muro magno & firmo & turribus firmis,& facta est illis in arcem. Et posuerunt illic gentem peccatricem,uiros in [k] iquos,& conualuerunt in ea. Et posuerunt arma & escas, & congregauerunt spolia Ierusalem, & reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum. Et fa[l] [m] ctum hoc ad insidias sanctificationi, & [n] in diabolum malum in Israēl. Et effuderunt sanguinem innocentē per circumitum sanctificationis. Et contaminauerunt sanctificationem,& fugerunt habitatores Ierusalē propter eos,& facta est [o] habitatio exterorum,& facta est extera semini suo,& nati eius reliquerunt eam. Sanctificatio eius desolata est, sicut soli [p] tudo: †dies festi eius conuersi sunt in luctum. Sabbatha⁹ eius in opprobrium,

rit ei sibimetipsi pditionē prępărat. Agit em̄ hoc idē hostis nefan C
dissimus suasu maligno,& signis atq; prodigiis mendacibus, vt eum homines deum esse credant, & diuiuū cultū illi exhibeant. Qui ergo sibi credunt,hos in anima spiritualiter occidit. Qui aūt reluctant corporali cruciatu eos affligit. Vnde euenit, qd cū magno dolore mentis legēdum est, vt per dat populum multū ex Israel,cū plurimos de Christiana religione in aposiam conuertit. Accipit spolia ciuitatis,cū ornamenta ecclesię tollit. Succē ditq; eā igne, cū pśecutione deuastat. Destruit domos eius & muros in circumitu⁹, cū plebes credentiū dissipat ac defensores eorū:hoc est doctores enecat:captiuasq; ducit mulieres & natos & pecora:qa illi qui molliciē animi habēt,& pueri sunt sensibus: ac carnalibus desiderijs seruientes more brutorū animaliū viuunt,captiuati ac laqueo antiqui hostis maxiē patent. Deuastatis ecclesijs Christi & dispersis ,pter persecutionē ministris ipsius hostis malignus in loco eorū arcē impietatis erigere, & blasphemos cultores substituere molit quatenus si possibile sit p prauos hoies nomen Christianum (qd solū in orbe prędualuit) funditꝰ deleat;& diaboli volūtas ī pollutiōe idolorū & multiplicitate pctōrū expleat. vñ seqt: c ¶ Et effuderunt. Igit habitatores Ierusalē fugiunt qñ persecutione seruēte alij corporaliter fugiūt,vt nō scādalizent,alij mēte fugiunt & scandalū graue ī aiabus suis pa-
Extiunt:alij vsq;

Nicolaus de Lyra.

a Et ingemue.prin.& se. rantis malis occurrere nō valētes.b ¶ Et cō mo.est ter.su.ha.ī ea.i.i suo decore trāsmutata ,pter miseriā habitātium in ea.c ¶ Et post du.an.hīc cōsequēter ponit pśecutio quā fecit Antioch⁹ p suū ducē fallaciā:ō subdit:d ¶ Et locu.significās q̄ venisset ,p bono statu ciuitatis reformādo,e ¶ Et cre.ei.cū intra recipiēdo. f ¶ Et ir.su.ci.re.ciuibus non cogitātibus de defensione. g ¶ Et destruxit.notabiles & fortes ne post eius recessum Iudei possent ibi tueri. h ¶ Et muros eius i circumitu & captiuas duxer. faciendo ibi multas aperturas, per quas equites & pedites multi possent ingredi liberē si Iudei vellēt in aliquo rebellare.i ¶ Et ædifi.ci.Da.i.arcē Sion. k ¶ Et fa.est il.ī ar.i.in fortaliriū cōtra ciuitatis populum ,ideo subdit postea: l ¶ Et fa.sunt in la.ma.ad capiendum ciues & spoliandum. m ¶ Et factum est hoc ad insidias sanctificationi. id est loco tēpli:ne cult⁹ diuin⁹ ibi posset exerceri,nā de arce poterāt super deum colentes iacula proiicere.eò quòd erat prope tēplū. Amos.8.c.
o ¶ Et in diabolum malum alias magnum.homines enim pessimi dicuntur diaboli per quandam similitudinem.& accipit hic singulare pro plurali, diabolum,id est diabolos. o ¶ Et fa.est ha.exte.i.extraneorū. p ¶ Sanctificatio e.defo.est sicut solitudo.In loco em̄ tēpli creuerunt arbusta,vt dicit infrà.iii.c.

Secundum glo

[*] a ¶ Et ingemuerunt principes & seniores. Nam valentes viri qui viderunt in religione sua feruorem deuotionis,& modo vident reporem relaxationis,molestē ferunt in cordibus suis. Moraliter
c ¶ Et post duos annos dierum misit rex principem tributo. Per istum principem tributorum significatur princeps vel prælat⁹,q̄ studet vi vel fraude rapere bona subditorū. Et iste mittitur à diabolo,qui dicitur rex super omnes filios superbię: qa promouetur vel instituitur ipso procurante. Et ad hoc subditur de structio cultus diuini & pacis populi, sicut describit hic diffuse. Ioh.41.d.

 [*] Et scripsit

Ur tiunt, alij vsq; ad mortē in cōfessione Christi pseuerāt, & liberi à
E persecutorū manibus in cęlos effugiūt, vt remunerent. Fitq; ter-
ra sancta habitatio exterorū, qñ mēbris Christi per martyriū co-
ronādis in toto mūdo multiplicat numerus psecutorū, dies fe-
sti eius cōuertunt in luctū, qñ ritus celeberrimus religiōis Christi
anę nō pmittit habere sui fulgoris orna
tum: Et Sabbatha ei⁹ in opprobrium, cū
spes quā habēt in futura aiarum requie
aboletur, vt ab hoste eliditur fidelium.
Sed m gloriā eius multiplicata est
ignominia eius. Fœdatur em gīa ec-
clesiæ infidelium ignominia, qñ inimi-
co dñante gloria cælestiū sacramētorū
& honestas diuinorum officiorū impijs
blasphemātib⁹ maximū sustinet oppro
briū. a ¶ Et scripsit. Scriptura & epi-
stola spiritalis Antiochi, Philosophi sūt
Gētiliū, & hęretici atq; schismatici Chri
stianorū, q veritatē legis Christi atq; sa
tū catholicę Fidei subuertere cupiūt, q-
bus dolor est cultus diuinus & religio
Christiana: sed q magis p errorē studēt
sibi hoies adunare, eo magis faciūt illos
ab inuicē discordare, qa nec ipsi inter se
inuicē cōeordāt, sed varijs sectis dissenti
entes discrepant; & ideo minus se obsc-
quētes, & in vnitate cōsociare prealēt.
Inter supbos em (scriptura teste) semp
iurgia sunt. Et iuxta veritatis sententiā.
Omne regnū in seipsum diuisum deso-
labit, & domus super domū cadet. Mā-
dāt libri & epistolę Antiochi, in Ieruſa-
lē & in ciuitatib⁹ Iudę, vt sequant leges
gentiū terrę, & desināt holocausta & sa
crificia & placationes facere in templo
dei: qa maxia cura maximūq; studiū est
hęreticis atq; paganis, vt in ecclesia Chri
sti cultū diuinū seu cōfundant seu peni-
tus extinguant: ne synceritas rectę fidei
quę p dilectionē operat, i ara cordis cre
dentis gratū holocaustū deo offeratur:
nec sacrificia mystica corporis & sangui
nis dñi cū sacra fideliū oratione atq; pla
catione bonorū actuū in verò templo
dei oim creatori & bonorū largitori di
gne exhibeantur. Prohibent celebrare
Sabbathū qa negāt in cęlesti regno sāc-
tā rum requiem futurā esse animarū. Iu-
bēt ędificari aras & tēpla & idola, qa mē
tes fideliū malignorū spirituū cupiūt ef
ficere vasa. Immolari carnes suillas &
pecora cōia: hoc est immundam ducere
vitam, & brutorū animaliū more in lu
xuria atq; cōcupiscentiis carnis conuer-
sari. Relinquere filios suos incircūcisos:
hoc est nulla custodia, nulla cōtinentia,
nullaq; discretione cogitationes sermo
nes atq; opera temperare, ita vt obliui-
scantur legē diuinā, & immutēt iustifi-
cationes dei in diuersorū scelerū factu-
rā. Et hęc omnia nō solū sermonū, sed e-
tiā diuersarū pœnarū fieri cogūt tormē
to. Vnde sequitur: b ¶ Et quicunque. Incandescit crudelitas
quando seruet impietas, sæuit immanitas: quando ęstuat cupidi-
tas. Omni regno suo Antiochus per scripturas indicit tormenta
& mortem ingerere cultoribus dei. Sic & Antichristus per mini-
stros suos scelestissimos varia exquiret pœnarum genera, quate-
nus Christicolas à statu religionis sanctissimæ euellat, conterat
atque disperdat. c ¶ Die quintadecima Mensis Casleu, idem
est apud Græcos qui apud Latinos dicitur december. In huius
mensis die quintadecima, anno centesimo quadragesimo quin-
to regni Græcorum: quod à primo anno Seleuci computa-
re incipiunt, Antiochus Epiphanes abominandum idolum deso
lationis, in templo statuit dei, hoc est simulachrum Iouis Olym-
pij. Principatus autem sui anno octauo quo videlicet anno in
Samaria super verticem montis Garizim, Iouis peregrini siue ho
spitalis delubrum ædificauit, ipsis Samaritanis, vt id faceret per
epistolam precantibus, sicut Iosephus testis est. Sed legimus in
Euangelio

Mystice

Prou.13. b.

Matt.12.b.

Ioseph⁹ libr.12.anti qui.ca.7.

honores eius in nihilū. Secundum a
gloriam eius multiplicata est igno b
minia eius, & sublimitas eius con-
uersa est in luctū. Et scripsit rex An c
tiochus omni regno suo, ut esset o- d
mnis populus unus. Et reliquerūt e
unusquisq; legē suam, & consense
runt omnes gentes secundū uerbū
regis Antiochi. Et multi ex Israël g
consenserūt ei, & sacrificauerūt ido
lis, & coinquinauerūt Sabbathū.
Et misit rex Antiochus libros per h
manus nuntiorū in Ieruſalē, & in
omnes ciuitates Iudę, ut sequeren- i
tur leges gentiū terræ, & prohibe- k
rent holocausta & sacrificia, & pla l
cationes fieri in templo dei, & pro- m
hiberent celebrari Sabbathū & di- n
es solennes. Et iusſit coinquinari o
sancta, & sanctū populū Israël. Et p
iusſit ædificari aras & tēpla & ido-
la, & immolari carnes suillas & pe r
cora cōmunia, & relinquere filios
suos incircunciſos, & coinquina- s
ri animas eorū in omnibus immun
diciis & abominationibus, ita ut t
obliuiſcerentur legē, & immuta- x
b rent oēs iustificationes dei. Et qui-
cunq; nō feciſſent secūdū uerbū re-
gis Antiochi, morerent. Secundū
omnia uerba hæc scripſit omni re-
gno suo, & prepoſuit principes po
pulo qui hæc fieri cogerent. Et iuſ-
serunt ciuitatibus Iudę sacrificare.
Et congregati sunt multi de popu
lo ad eos q dereliquerāt legem dñi,
& fecerunt mala super terrā, & effu y
gauerunt populū Israël in abditis
& in abſconditis fugitiuorum lo-
c cis. Die quintadecima mensis Caſ
leu, qnto & quadrageſimo & cēteſi z
mo anno, ędificauit rex Antiochus a
super

Euangelio Matthęū, ſaluatorē diſcipulis interrogātibus C
de ſigno aduētus ſui & cōſummatione ſeculi, inter alia reſpōdiſ
ſe: Cùm ergo videritis deſolatiōis abominationē quæ dicta eſt à Mat.24.b.
Daniele propheta, ſtantē in loco ſancto, q legit intelligat, qñ ad
intelligentiā ſuorum, myſticū mōſtrat eſſe qđ dictū eſt. Scri-
ptum eſt autem ī Daniele hoc modo: Et Dani.9.g.
in medio hebdomadis auferet ſacrificiū
meū & Libamina, & ī tēplo deſolationū
abominatio erit vſq; ad cōſummationē
tēporis: & cōſummatio dabit ſup ſolitu
dinē. De hoc apſtis loquit qđ homo iniq- 2.Theſſa.2.a.
Nicolaus de Lyra. Vr tatis ad

a ¶ Secund. gloriam ei⁹. ſpe Salo
monis. b ¶ Multiplicata eſt igno. e.
tempore Antiochi illuſtris. c ¶ Et ſcri-
rex. Hic conſequęter deſcribit pſecutio
regis Antiochi per nuntios & ſcripturā:
In qua prię præcepit legē Moſaicā abole
ri. ideo dicit: Et ſcripſit rex. per decretū
firmum: d ¶ Vt eſſet omnis populus,
regni ſui. e ¶ Vnus. i. vni⁹ legis & ri⁹. Vide Ioſe-
f ¶ Et reli-unuſ. Gentiliū, aliū ritū ha- phum libr.
bentiū q̄; Antiochus. g ¶ Et multi ex 12.cap.6.7.
Iſrael cō. ei. aliqui timore, aliqui fauo- 8.9.
re. h ¶ Et miſit r. An. libros. i. epiſto-
las decretū ſuū cōtinentes. i ¶ Vt ſeque
ren. le. gen. idololatrarū. k ¶ Et pro-
holaucauſta. quæ roraliter incendeban
tur ad honorem diuinum. l ¶ Et ſacri-
ficia. pro peccatis oblata. m ¶ Et pla-
ca. id eſt ſacrificia pacifica, de quibus ha-
betur in Leuit. n ¶ Et prohi. cele. Sab.
pro beneficio creationis omniū. o ¶ Et
dies ſolennes. vt Paſchę, Pentecoſtes &
huiuſmodi. p ¶ Et iuſsit coinquina-
ri ſan. i. templi loca. q ¶ Et ſanctum
populum Iſrael. q dicit ſanctus, q̄ præ H
cæteris populis erat ad diuinū cultū de-
putatus, vnde & res inanimatæ quę diui
no cultui deputant, dicunt ſanctæ, vt veſ-
tes & vaſa & ſimilia. r ¶ Et pecora
cō. i. immunda ſecūdum legem Moyſi.
s ¶ Et coinquina. ani. eo. in omni. i-
mun. i. cibis lege. phibitis. t ¶ Et abo-
minationibus. i. idololatrijs, quæ abo-
minatiōes dicūtur in ve. teſta. v ¶ Eta ut
obliuiſceren. le. per conſuetudinem le-
gi contrariam. x ¶ Et immutarent o.
iuſti dei. id eſt oblationes & ſacrifica,
quæ offerebantur deo cęli. Cętera patēt
vſq; ibi. y ¶ Et effuga. po. dei in ab.
quia nolentes idololatrare fugiebāt oc-
cultē ad ſpelūcas montiū, vt habeē infrà
ſe. c. Sed o, præcepit idololatriā .pfiteri:
iō dicit: z ¶ Die quinta menſis Caſ.
id eſt decembris, vt dicunt aliq; ſed me-
lius videt qđ corrūdet nouēbrinā apud
Heb. eſt tertiꝰ à ſeptimo menſe cōputato
vtroq;, qui ſeptimus correſpondet ſepte-
bri noſtro. aliq; tamen pro parte cōcur-
rit cū octobri nō. & p cōſequens Caſleu
ſimiliter cū decembri. Et ratio huius eſt. quia Iudei faciunt men-
ſes per lunatiōes, ſicut plenius declaraui Geneſis ſeptimo & Exo.
duodecimo. a ¶ Quito & quadrāgeſimo & centeſimo an
no. ſcilicet regni Græcorum: b ¶ Aedificauit. id eſt ſtatui fecit.
Abominandum Moraliter
c ¶ Et ſcripſit rex Anti. Iſta diaboli ſcriptura eſt infidelium
& hæreticorum peruerſa doctrina: qua ſi quis imbuitur, de po-
pulo diaboli efficitur. & ad hoc diuinę legis deſtructio ſequitur:
& eius obſeruatores miſerabiliter affligunt. b ¶ Aedificau-
rex Antiochus. per quod ſignificatur prælatus abominabilis p
pter defectū ſcientię & vitę, qui diaboli procuratiōe ponit ſup ec-
deſiam dei, de quo dicitur Zacha. xj. d. O paſtor & idolum dere-
lin. gre. ideo dicitur idolum deſolationis: nā p eū deſolat eccleſia
in ſpiritualib⁹ & tēporalib⁹ bonis, & huic idolo ſacrificāt ſuſtinē
tes cum & miniſtrantes ſibi in operibus malis: q remūt ſacrifica-
re, occidunt: qa bona de quibus debēt viuere, vi vſtraude rapiūt.

Ioseph. li. 12. antiq. c. 6.

Psal. 11. b.

Matt. 7. b.

Allego.

1. Cor. 8. g.

tatis aduersarius eleuādus sit cōtra omne qđ dicit deus & colit, ita vt audeat stare in tēplo dei, & ostēdere qp ipse dūs sit: cui⁹ ad uētus secundū operationē Sathanę destruet eos, & ad solitudinē rediget qui susceperint. Potest autē simpliciter aut de Antichristo accipi, aut de imagine Cęsaris quam Pilatus posuit in tēplo, aut de Adriani cōsari statua, quę in ipso sctō sctōrū loco vsq; in presentē diē sterit. Abominatio quoq; secūdū veritatē scripturarū idolū nūcupat: & id circo addit desolatio, qp in desolato tēplo atq; deserto idolū positū sit. Statuto aūt idolo zelii tēplo dei p vniuersas ciuitates Iudæ, ministri regis neqssimi ędificāt aras in cīuitu, & ante ianuas domorū & i plateis incēdūt thura & sacrificāt. qa regnante in mūdo antichristo, astipulatores ei⁹ & oēs iniq reiecto vero vni⁹ dei cultu. & spreta dei domo quę est sctā eccīa, confusa mēte turbatoq; ordine, in diuersis locis variorū errorū & multipliciū scelerū, dæmonis funesta deferrēt sacrificia. Et bene dicit, qp in circuitu ędificauerūt aras, quia simplicitate vitatis relicta errūneas ipietatis sequūt sectas. In circuitu eīn (vt psalmista testat) oēs ipī ambulāt, & anteianuas ędiculorū, atq; in plateis incēdūt thura & sacrificāt q introire ad altare dei, ibi dęq; inēsum purę orōnis deo inferre nō merēt, sed in lata ac spaciosa via quę ducit ad mortē actus suos ac verba secū hosti detulerūt maligno. Et libros inqt legis dei cōbusserūt igni scindētes eos. Libros dei scindūt cōburūtq; igni, q p cupiditatis ignē legis dei synceritatē, hæretica pravitate à rectitudis suæ statu discindere cupiūt, sanctosq; prædicatores qb⁹ thesaurus testamētorū dei commēdatus est, malitiæ suæ mucrone trucidare gestiunt.

a ¶ Et qn. & vice. die. Quid p vicenariū numerū & qntū nisi illi designāt qui qnq; sensib⁹ corpis, carnalibus desideriis ipliciti, legi dei quæ in duob⁹ testamētis & in duob⁹ pręceptis, dilectiōe videlicet dei & pximi cōstat, cōtraria faciūt ac sapiūt: Viginti ergo & qnq;, qnario nūero i semetipo multiplicato cōficiūt. Meritoq; hic nūerus desertorib⁹ legis dei cōparat, q p vnumquęq; sensum corporis, hoc est p visū, auditū, gustū, odoratū. & tactū pręceptis diuinis quæ in Pētateucho cōscripta sunt aduersant: & iō dicit qp sacrificauerūt sup arā quæ erat contra altare: qa in altari ipietatis (qđ superbia erexerat cōtra altare Fidei catholicæ) oēs iniq actuū, ac verborum suorū diabolo infausta īmolāt sacrificia. b ¶ Et mulie. Patet historiæ sensus q exponit; tormēta quę pśecutores nefandi & tūc in veteri testamēto, & nūc similiter in nouo cultoribus dei ingerūt. Nec facile est cuiq; enumerare oīa suppliciorū genera quæ tortores neqssimi martirib⁹ Christi infligebāt. Sed iuxta allegoriā qđ p mulieres quę circūcidebāt filios suos nisi honestæ fideliū pśonæ mōstrant: quæ actū⁹ suos & sermones atq; cogitatus sūma discretiōe circūspicerēt, qđquid in eis superfluū reperiunt gladio spūs amputare festināt. Has spiritalis Antiochus trucidare desiderat: qa aut corporaliter eas p tormēta ferire: aut spiritualiter p abnegationē in aīa necare decertat. Interpretat aūt Antiochus pauptatis sīlētiū: Et merito hoc nomine cēsef q expers spiritalis scientiæ, inops sacrarū virtutū est: hoc qđ ipse minime in se habet p inuidētiā in alīs pśequitur. Vū bñ subiungit: c ¶ Et suspendebāt (inqt) pueros suos a cer. p do. eo. Quia illos qui non sensu sed malitia sunt parvuli & humiles spū: propter cōfessionē fidei interimere nō tardāt. Similiter & illos q circūciderunt eos trucidabāt: qa prędicatores sanctos q cultrę pietatis ac verbo Euāgelicæ doctrinæ subditos suos coercētes castigāt: maxime persecutionum molestīs infestāt. d ¶ Et multi &c. Nulla pśecutio nullaq; tribulatio sanctos dei qui prædestinati sunt & vocati secūdū præscientiā dei patris, a fide Christi vnq; euellere potuit, sed in veritate persistentes, nec idolothita manducabāt, nec immundicia peccatorū coinquirari consentiebant, nec etiam legem dei sanctam hęretica pravitate infringere atq; corrumpere C patiebātur, sed magis eligebāt pro nomine Christi mori, quā cōsentirei mpietati. Vnde quidā illorū hac cōfidētia fretus ad discipulos scribēs ita testatus est dicēs: Certus sum eīn qa neq; mors, neq; vita, neq; āgel⁹, neq; principat⁹, neq; istātia, neq; futura, neq; virt⁹, neq; altitudo, neq; pfūdū, neq; cretura alia poterit nos separare à Charitate dei quæ est in Christo Iesu domino nostro. Sed quæ consolatio laborantibus seruis dei missa sit, videamus. Rom. 8. g.

GLO S. ORDI. Cap. II.

IN diebus illis. In libro Danielis (vbi huius loci mentio sub amigmare facta est) ita scriptū reperit; Et ipī in testamentī simulabūt fraudulēter. Populꝰ autem sciēs deū suū obtinebit & faciet: & docti in populo docebūt plurimos: & ruēt in gladio, & in flāma, & in captiuitate, & in rapina dierū: Cūq; corruerint subleuabūtur auxilio paruulo: & applicabūt ei⁹ plurimi fraudulēter: & de eruditis ruēt vt cōflent & eligāt & dealbēt vsq; ad tempus præfinitū: qa adhuc aliud tēpus erit. Quāta Iudei ab Antiocho passi sunt pręsens historia Machabęorū refert: & trium phi eorū testimonio sunt: q p custodia legis dei flāmas & gladios & seruitutem ac rapinas & pœnas vltimas sustinuerunt, quę futura sub Antichristo nemo ē q dubitet: multis resistentib⁹ potēcię ei⁹: & i diuersa fugientib⁹. Quę Hebrei in vltima euersiōe tēpli quę sub Vespasiano & Tito accidit interpretāt fuisse de ppō plurimos q scirēt deū suū: & p custodia legis dei interfecti sūt. Cūq; corruerit (inqt) subleua D bunt auxilio puulo: & applicabūt eis plu

Dan. 11. c. † Suprā

Nico. de Lyra.

rimi fraudulēter. a ¶ Abo. ido. s. Iouis olīpii. b ¶ Dę sola. qa erat signū desolationis tēpli. Tertio præcepit legē Mosaicā destrui. Ideo dicit. c ¶ Et li. le. dei cōb. igni. Quarto præcepit oēs legis obseruatores trucidari. iō dicit. d ¶ Et qui. Et patet litera vsq; ibi. e ¶ Et quin. & ui. die men. Casseu. f ¶ Sacri. su. aram quæ erat con. alta. scilicet dei: super quod erat idolū positū & sic ara in qua sacrificabāt idolo erat posita contra altare dei. g ¶ Et suspendebant pue. a cer. i. per colla sumibus iuxta ceruices trāseuntibus. Cætera patent.

NI. DE LYRA.

CAP. II.

IN dieb. illis surr. Mata. Posita deiectione populi p Antiochum Epiphanē. Hic consequenter ponitur aliqualis eius releuatio per Matathiā: vbi primo ponitur audacia zelantis. Secundo consilia tolerantis ibi: Et exclamauit. Tertio prouidētia moriētis ibi: Et appropinquauerunt. Circa primū: Primo ponit⁹ humiliationis. Secundo ausus cōfessionis ibi: Et venerūt illud. Tertio zelus emulationis ibi: Et vt cessauit: Circa primum præmittitur genus Matathiæ cùm dicitur: h ¶ In diebus illis surrexit Matathias. Iohannis. Et eius officium cum dicitur. i ¶ Sacerdos ex filiis Ioarim. Iste fuit vnus de viginti quatuor sacerdotibus quos instituit David ad augmentationem diuini cultus primo Paralipomenon. xxiiij. c. Et dicunt aliqui qp iste vocatur ibi Ioachin qui habuit sortē vicesimā primā. Videt tū mihi qmeli⁹ dicit ibi † Ioarib qui habuit sortem primā. Nomina enim hebræa frequēter mutant in vltima litera sicut & latina: & hoc patet ex hoc

Diuisio

† Ioarib

Moraliter. h ¶ In diebus illis surrexit Matathias &c. Matathias qui interpretatur deo datus vel donum dei, bonum prælatum significat qui datus est a deo per sanctam volūtatem & donum dei: qa promotus est p istinctum spiritus sancti

Moraliter

abominādum idolum desolationis super altare dei, & per uniuersas ciuitates Iudę in circuitu ędificauerunt aras, & ante ianuas domorū, & in plateis incēdebāt thura & sacrificabant. Et libros legis dei cōbusserūt igni scindētes eos, & apud quēcunq; inueniebantur libri testamēti domini, & quicūq; obseruabat legē dñi, secundū ędictum regis trucidabāt eum. In uirtute sua faciebāt hęc populo Israēl, qui inueniebātur in omni mense in ciuitatibus. Et quinta & uicesima die mensis sacrificabāt super aram quę erat † cōtra altare. Et mulieres quę circūcidebāt filios suos trucidabātur secundū iussum regis Antiochi, & suspēdebant pueros à ceruicibus per uniuersas domos eorum, & eos qui circuncidebant illos trucidabāt. Et multi de populo Israēl diffinierūt apud se, ut non manducarēt immunda, & elegerūt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis. Et nolue runt infringere legē dei sanctam, & trucidati sunt. Et facta est ira magna super populum ualde.

a b c d e f

Cap. II.

IN diebus illis surrexit Matathias filius Iohannis, filij Simonis sacerdos

rimi fraudulenter, & de eruditis ruent vt cōsilenē & eligantur & E dealbenē vsq; ad præfinitū tps,qa adhuc aliud tēpus erit.Paruū auxiliū Matathiā historialiter significat,de vico Modin,qui aduersum duces Antiochi rebellauit, & cultū veri dei seruare conatus est.Paruū autē cōsiliū inde vocat,qa nō lōgo tpe post in choatā defensionē vixit,sed vno euoluto anno defunct⁹ est.Et postea Iudas filiꝰ eius q vocabat Machabęꝰ pugnans cecidit,& cæteri fratres eius aduersariorū fraude decepti sunt. ¶Mystice aūt Matathias dñm saluatorē significat,q princeps est populi dei,& defensor electorū suorū,cuiꝰ filij pugnāt,p domo Israel,descenderūt sanctuariū dei ac legē diuinā.Interpretat aūt Matathias,donū dei.cuiꝰ nominis arcanū ipsiꝰ incarnationis nobis patefecit sacramētum. Mystice

Iohā.3.b. Vñ & ipe ait in Euāgelio: Sic em deus dilexit mūdū,vt filiū suū vnigenitū daret,vt omnis qui credit in eū nō pereat sed habeat vitā ęternā. Qui em datus à deo est,pfectō dei donū est. Sed hęc de incarnatiōe ipsiꝰ tātū dicta sunt.Cæterum de diuinitate eiꝰ,qua ęqualis est pri &spūisctō:simul cū patre &spūisctō ipam dispēsationē facere credi oportet Sicut & spūssanctꝰ donū dei legit, sed tū cū pre & filio vnꝰ deꝰ credit atq; adoraf. Vñ in Euangelio,& missus legit,&

Iohā.14.b. spōte venisse,vt est illud dñicum: Ro-

Ibid.15.d. gabo patrē,& aliū paraclētū dabit vobis.Et itē:Cū aūt venerit ingt paraclet⁹,quē ego mittā vobis à pre spm veritatis,q à pre ꝓcedit,ille testimoniū p hibebit de me.Et alibi ipsa veritas ad

Iohā.3.a. Nicodemū ait:Spūs vbi vult spirat,& vocē eius audis,& nescis vnde veniat, aut q̄ vadat.Hic ergo Matathias narraf filiꝰ eē Iohānis filij Simeonis sacerdos ex filiis Ioarim, Iohānes interp̄taf F gra dei.Simeon audiens, Ioarim dñs exaltās,Recte ergo hæ interpretatiōes huic mysterio cōpetūt,qa

Ebre.2.c. mediator dei & hoim gra dei dici pōt.Vt est illud Apli:Gra dei pro omnis gustauit mortem. Et audiens quia ipse in Euange-

Iohā.8.d. lio ait:Quę audiui à patre,hæc loquor in mundo. Et dominus

Psal.20.c. exaltās,de quo ꝓpheta ait:Exaltare domine in virtute tua. Ipse

ibid.109.a. enim merito sacerdos nominatur,de quo scriptum est: Iurauit

Quare qn. dominus & nō pœnitebit eum,tu es sacerdos in æternum &c.

cp filij Matathiæ Huius Matathiæ filij sunt omnes sancti,qui & corpus eius & mēbra dicuntur.Sed quomō quinario numero designari possint non inconuenienter quæritur.Tot em leguntur filij Matathiæ historice fuisse, hoc est Iohannam, qui cognominabaf Gaddis, & Simeon q cognominabatur Thasi,&Iudas q cognominabatur Machabęus & Eleazar q cognominabatur Abaron,& Ionathas q cognominabaf Apphus.Videam⁹ ergo si alicubi iste numerus

Eph.4.b. in nouo testamento eandē rem exprimere inueniatur. Legimus quoq; Paulum apostolū ad Ephesios de Christo itadicentē: Qui descendit ipse est,& q ascendit super omnes cælos vt impleret omnia:& ipse dedit quosdā qdem apostolos, quosdā aūt prophetas,alios verò euāgelistas,alios aūt pastores & doctores,adcō summationē sanctorū in opꝰ ministerij ad ędificationē corporis Christi. Ecce hic qnq; species denotanē in illis psonis quas diuina vocatio ad magisteriū ordinauit ecclesiæ.Sed consideremus, quomodo ipsi filij Matathiæ cū interpretationibus nominū suorū his speciebus possint aptari.Primꝰ ergo filiorū illius nūcupatur Iohānan,qui cognominabatur Gaddis,Ioannan quoq; dominus gratia eius.Gaddi autē hædus siue tentatio mea.Bene ergo hęc nomina ordini apostolorū(nisi fallor) conueniunt, qui per domini gratiā ad culmen honoris huius electi sunt, sed tū à peccatoribus multas ꝓpessi sunt tentationes atq; iniurias, quod

Iohan.15.c. idem saluator prędicere eis videtur,cū in Euangelio ait:Ego vos

Matt.10.b. elegi de mūdo vt eatis & fructū plurimū afferatis,& fru.ve.mane at.Et item:Ecce ego mitto vos sicut oues in medio lupo. Estote ergo prudentes sicut serpentes,& simplices sicut columbæ & reliqua.Ecce q gratia dñi sunt repleti malorū oīm demōstrantur cōtumeliis nō mediocriter afflicti,Sed's aūt filiorum Matathiæ fuit Symeon,q cognominabaf Thasi:q in sequētib⁹ plerisq; locis Simō noiaf.Simon ergo siue Symeon interpretaf audiens siue audiuit tristi riam.Thasi exploratio gaudñ.Nec inconuenien G ter hęc ꝓphetarū ordini cōuenit,q spūssancti gra illuminari,& futuras pœnas malorū prędicēt,& vēturā præmia sanctorū cōsolatiōe interna gustādo prænoscūt,aliisq; & futura mala prędicere & futura bōa appetere & psuadēt.Tertius in ordine ilis⁹ Iudas Machabęꝰ fuit.Iudas em confitens vel glorificās interpretatur, & Machabęus bellator.Satisq; bene hęc denominatio conuenit euangelistis,qui Euāgeliū pacis & glorię Christi ꝓdicant toto orbe terrarū expugnātq; errores nefādos paganorū atq; hęreticorū.Quartus autē filius hoc est Eleazar,q cognominabaf Abarō:& in priore nomine dei adiutoriū.in sequenti verò generationē excelsam sonat:nō immerito pastorib⁹ per figuram assimilatur,qui adiutorio dei satis roborati,excelsiq; fide ac virtutibus,prępositi in ecclesia cōstituuntur, vt oues dei sana fide bonisq; exēplis ad viriditatē cælestis patrię rite pascendo perducant.Nouissimus autem horū filiorū vocatus est Ionathas,cognomen habens Apphus,optime scīs doctoribus iuxta interpretationē noīm suorū cōueniens:Interpretatur em Ionathas, columbæ donum:siue dñi spontane⁹. Apphus autē fugitiuus siue millesim⁹. Et bene his nominibus doctores Christi exprimunf,q spūssancti gra repleti mēte spōtanea dño se subiiciunt,vt eiusvice legatiōe fūcti,legē dei prędicēt imū dol, & hoies terrena desideria fugere, atq; sēpiterna gaudia quęrere docēt: ☞ quaten⁹ ibi

Ni. de Lyra.

✠ ter ex hoc qd' infrà.xiiij.ca.dicit ꝙ Matathias fuerit ex filiis Iarib, qd' idē nomē est qd' Ioarib. a ¶Ab Ierusa. Istud refertur ad illud quod suprà ponitur.Surrexit.nam inde recessit propter tēpli cōtaminationem.

b ¶Et conse.in mon.mo.vnde erat oriundus.Consequenter describit,ples eiꝰ,cū dicit. c ¶Et ha.fi. qn.&c.interpretationes H cognominū hic omitto:quia Hieron,in libro suo de interpretationibus nominum Hebręorū nōnullas ponit de libris Machabęorū:Et istę quę sunt Remigij & i fine bibliæ cōmuniter ponūf sunt in pluribus iproprię & frequenter ab Hieronymo reprobatę. h ¶Hi uiderū mala.oculo cōpassionis & doloris.i ¶Et dixit Matathias: Væ mihi &c.q.d. Minus malū esset mihi simpliciter nō esse,quā tanta mala populi & cōtemptū cultus diuini videre,k ¶Sācta.s.loca & vasa.l ¶In manu extraneo. id est gentilium idololatrarū. m ¶Templum eius sicut homo igno. Ignobiles enim vilibus operibus deputantur, & sic tēplum idololatria & luxuria erat plenum, vt haberur infrà.ij. lib.vj.ca. n ¶Vasa gloriæ eius captiua abdu.sunt. Nam Antiochus ea asportauerat,vt dictū est ca.ꝓcedēti. o ¶Quæ gens non hære. &c.hoc dicitur eo ꝙ in exercitu Antiochi erāt multi de diuersis nationibus collecti. p ¶Omnis compositio eius.tā spiritualis quā corporalis.q ¶Quæ erat libera.tēpore Dauid & Salomonis & pluriū regum aliorū. r ¶Facta est anci.sub Antiocho puerso. s ¶Et ec.sancta nostra.quantū ad dei cultū. t ¶Et pulchritudo no.quātū ad tēpli ornatū. v ¶Et clari no.quātū ad legē,quę illuminat intellectum.

✠ Desolata est.

✠ c ¶Et habebatfilios quinq; &c.Qui interpretatur inquo est gratia.s.dei bonorū.d ¶Et Symeonē.qui interpretatur audiens mœrorē aure cordis & corporis,afflictionē innocētum audiens p verā compassionē.e ¶Et Iudā.qui interpretatur confitens vel gloriās,intētus ad diuinā laudē. f ¶Et Eleazarum. qui interpretatur dei mei adiutorium,& significat deuotum prędicatorem.vñ dicit Paulus de se & aliis prędicatoribus.j.Co.iij. c.Dei sumus adiutores. g ¶Et Ionathan.qui interpretaf columba veniens.Ideo p columbā significat in vera simplicitate cordis ambulans & amaritudinis felle carens:Et omnes istos habet bonus prælatus tanq; filios charissimos i ¶Et dixit Matathias &c.Bonꝰ em prælatꝰ cū filiis prędictis plāgit mala q̄ fiūt i ecclia p instinctū dęmonis,& p malos homines qui sunt eius membra. Moraliter

*Et scidit

timus ibi iuxta millenariū numerl significantiā deo retribuēte & plenitudinē mercedis accipiāt, vt veram beatitudinē cū Christo & angelis eius sine fine possideāt. Sequitur: Hi uiderunt mala quæ fiebant in populo Iuda & Ieru salem. Quia isti vnq; scandala diuersa quę ab iniquis in ecclesia dei perpetrantur condolendo agnoscūt, ac mucrone spiritali vindicare gestiūt, seme tipos hostiam ponere, ac p suorū salute morti tradere nō metuūt. vñ sequitur: a ¶ Et scidit Mata. ue. &c. Quid est ergo vestimenta scindere, nisi corpora suppliciis tradere? Et quid opiri cilicio, nisi iustos quasi peccatores puniri tormēto? Cilitium quoq; fit ex hœdis asperū setigerūq; tegumētum. Nā hœdi ad delicta iure referunt, qm̄ & in iudicio dñi in pctorum partes sunt positi. Ergo dominus quia carnē pcti assumpsit, ciliciū se induisse cōmemorat. Nā si historicē accipimus nusq; eum legimus vsum fuisse cilicio. Ergo dū Iudęi p contumelias & insidias essent molesti, ille diuinitatem suam carnis velamine tenebrosis mētibus occulebat, qa nō merebantur agnoscere, quē tali impietate tractabant: Propter enim pcta populorū redemptor humani generis carnē suā tradidit ad mortē, & condoluit nostrę infirmitati. De quo ipse dñs p Isaiā ait: Propter scelus populi mei percussi eū Et iniquitates eorū ipse portabit. ideo dispartiā ei plurimos, & fortiū diuidet spolia: p eo q; tradidit in mortē animā suam, & cū sceleratis deputatus est: & ipse peccata multorū tulit, & pro trāsgressoribꝰ rogauit. Similiter & filij eiꝰ hoc est apostoli & martyres ipsiꝰ exemplo edocti nō dubitabāt pro legitimis dei & fratrū suorū salute temporaliter mori, quatenus regni cęlestis gaudia cū sanctis angelis, p hoc possent mereri. Vñ Ioh. apostolꝰ ait: In hoc cognoscimꝰ charitatē dei: qm̄ ille, p nobis animā suā posuit, & nos debemꝰ, p fratribus animā ponere. b ¶ Et ue. &c. Mittit nāq; Antiochus spirituale in ciuitatē Modin, quę intęptatur iudiciū, in ecclesiā videlicet sanctā, vbi iudicia legis dei diligētissime custodiūt, vt eos q cōfugerāt illuc remediū animarū suarū quęrētes à lege dei discedere cogāt: peccatorūq; victimā & cultū ipietatis diabolo exoluāt. Sed hoc qđ subiūgit, nō sine gemitu legere possumꝰ: quamulti de populo Israel cōsentientes accesserūt ad eos, cū alios videmꝰ tormentis coactos à religione pietatis apostatare, alios cupiditate istiꝰ mūdi illectos retrorsum relabi, alios hęreticorū astutia seductos decipi, alios etiā luxuria atq; libidine, ppria ad pristinas vitiorū sordes reuerti. Attū illud valde lętificat qđ sequitur: qa Matathias & filij eius cō. stetерunt. cū fine dubio illi in veritate, atq; iustitia psistūt, q veri Mathię, hoc est Iesu Christi filij esse meruerūt, eiusq; fidē atq; mandata seruātes, ęternę vitę præmia cōstāti animo p eius grām adipisci cōcupiscūt. e ¶ Et res. &c. et am. eris. Siue per dolum siue per vim semp machinaꝰ antiquus hostis quō euertat cultum pietatis in ecclesia Christi. Ipse em̄ q ad tentandū redēptorē nostrū in deserto accessit, dicēs: Si filiꝰ dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Et posteaquā eum super pinnaculum templi in sanctam ciuitatem constituit, dixit: Si filius dei es, mitte te deorsum: Scriptū est enim, quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendant ad lapi. pe. tuū. Indeq; eum transferens in montem excelsum, ostendit ei omnia regna mundi ac gloriam eorum, & dixit ei: Hęc oīa tibi dabo, si procidēs adoraueris me. Idem quotidie membris ciꝰ per ministros suos dolose suggerit, quatenus pro ambitione seculari deserant viam iusticiæ, & faciant iussum regis nequissimi, qui regnat super vniuersos filios superbię. d ¶ Et respondit &c. Constantia Matathię confortabat animos filiorum suorum, sic & patientia & longanimitas dñi nostra desolata est, & coinquinauerunt eam gentes. Quo ergo nobis adhuc uiuere? Et scidit Matathias & filij eius uestimenta sua, & operuerūt se ciliciis, & planxerunt ualde. Et uenerunt illuc qui missi erant à rege Antiocho, ut cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modin immolare & accendere thura, & à lege dei discedere. Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos, sed Mathias & filij eius constanter stetерunt. Et respōdentes qui missi erant ab Antiocho, dixerūt Matathię: Princeps & clarissimus & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filiis & fratribus. Ergo accede prior & fac iussum regis, sicut fecerunt omnes gentes & uiri Iuda, & qui remanserunt in Ierusalem, & eris tu & filij tui inter amicos regis, & amplificatus auro & argento & muneribus multis. Et respōdit Matathias, & dixit magna uoce: Et si omnes gentes regi Antiocho obediunt, ut discedant unusquisq; à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mādatis eius, ego & filij mei & fratres mei obediemus legi patrū nostrorum. Propitius sit nobis deus, non est nobis utile relinquere legem & iustitias dei. Non audiemus uerba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera uia. Et ut cessauit loqui uerba hæc, accessit quidam Iudæus in omnium oculis sacrificare idolis immolantem. Et patet litera vsq; ibi:

c✠ Et contra.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Desolata est. Hęc em̄ tria dissipauerat Antiochus p suum decretū vt patet ca. præcedēti. b ¶ Quo ergo nobis adhuc &c. quasi dicat melius est nobis mori quā talia videre. c ¶ Et scidit ma. & si. e. uestimēta sua &c. in signū doloris. d ¶ Et ope. se cilicio in signū humiliationis. e ¶ Et planxerunt ualde. pro malis prędictis. f ¶ Et uenerunt illuc. Hic cōsequēter ponitur ausus cōfessionis dei cultꝰ & diuinæ legis: & hoc præsentibus aduersariis. ideo dicitur: Et uenerunt illuc qui missi erant à rege. & parer. g ¶ Et mult. de populo Israel consentientes. timore mortis. h ¶ Sed Matathi. & si. eius constanter stetерunt. in cōfessione dei & legis. i ¶ Dixerunt Matathiæ. volētes eum primō verbis adulatoriis subuertere. k ¶ Princeps. dignitate. l ¶ Et clarissimus. famæ celebritate. m ¶ Et ma. es. potestate. n ¶ Et or. filiis. qn q. o ¶ Et fratribus. id est magna cognatione. p ¶ Ergo ac. prior. q. d. decet te. Secundō verbis permissoriis, cū dicit: q ¶ Et eris t. & si. tui quātū ad bonū honorabile. r ¶ Et am. auro. & ar. quātū ad bonū vtile. s ¶ Et res. &c. ma. uo. vt magis appareret eiꝰ cōstātia. Et si oēs gētes &c. Sequtur. t ¶ Ego & si. &c. & fr. i. cognati. v ¶ Obedie. &c. colētes vnū deū verū. Cętera patēt. x ¶ Et ut ces. Hic cōsequenter ponit zelus æmulationis, quo interfecit Iudęū idolis immolantem. Et patet litera vsq; ibi:

✠ Et contra.

Moraliter

✠ ¶ Et scidit Mata. &c. quia bonus prælatus & fideles sui crescentibus malis debēt affligere corpora sua pro dei misericordia impetranda, & stare viriliter in veritate diuina. ideo sequitur: h ¶ Matathias & filij eius &c. Princeps clarissimus &c. Per hoc significatur diabolꝰ malitia, qui non potens per apertas tentationes eos deijcere in peccata per quandam adulationem, quęrit eos subuertere infigendo eorum memoriæ sua merita, sicut legitur in Collationibus patrum de quodam quem induxit ad prońciendum se in puteum asserens, q; tanti erat meriti apud deum, quod nō ledereť, ppter casum, s ¶ Et respondit Matathias &c. Per hoc significatur, q; vir sapiens & bonus non adquiescit dęmonis psuasionibus, sed magis repellit, sicut legit de beato Martino, q; diabolꝰ apparuit ei i specie regis magnifice adornati, suadēs Martino, vt adoraret eū eo q; esset Christus. Cui rndit: Christus nō purpuratū, nec diademate renitentem, se vēturū esse prędixit: & tūc diabolus cōfusus recessit. x ¶ Et ut cessauit loqui &c. Per hoc q; Matathias Iudæū idolis sacrificātē in-

✠ terfecit

Moraliter

1. Ioh. 3. c.

Mat. 10. c.

Luc. 21. d.

Eph. 5. b.

Isa. 53. c.

Isidē. d.

Matt. 4. a.

Psal. 90. a.

catorum instigatores maligni videlicet spiritus æternę dānatio-
E nis meritā recipient pœnā. Simul & ara impia tis destruet, quia
post peractū iudicium vlterius peccādi facultas vlla nō tribuet
Num.25.b iniquis. Quod aūt sequitur: Zelatus est legē sicut fecit Phi-
nees Zam. filio Salomi: ostendit q̄ fortia facta sanctorū pa-
trū p̄figurabāt redēptoris nostri in no
uissimis temporibus nobilissimū actū.
a ¶ Et exclamauit Ma. uo. ma. in
ci. d. Hęc verba Matathiæ p̄figurabāt
dñi nostri Iesu Christi doctrinā, qua ex
hortat nos quotidie relinq̄re vanitatē
huius mūdi, & quęrere gaudia cælestis
Luc.14.g regni. Dicit enim ipse in euāgelio: Qui
nō renūtiauerit omnibus quæ possidet,
Matt.10.d. nō pōt esse meus discipulus. Qui amat
patrē suū aut matrē suā pl⁹ quàm me,
Luc.14.f. nō est me dign⁹. Et qui nō baiulat cru-
cē suā quotidie & sequit me, nō est me
Matt.16.d dignus. Qui em̄ voluerit aīam suā sal-
uā facere, p̄det eā. Qui autē perdiderit
Lucæ.9.c. animā suā, p̄pter me, inueniet eā. Quid
em̄ p̄dest homini si vniuersum mūdū
lucret, aīæ verò suæ detrimentū patia-
tur? Aut quā dabit homo cōmutatio-
nē p̄ aīa sua? Filius em̄ hois vēturus est
Matt.16.d in gloria patris sui cū angelis suis, & red-
det vnicuiq; secūdū opa sua. Fugit em̄
redēptor noster & filij eius in mōtes, &
relinquūt quęcūq; habēt in ciuitate, qñ
p̄ducatū ipsius veritatis altitudinē vir
tutū ascēdere cupimus, & ea q̄ ad luxū
seculi p̄tinēt, quasi supflua spnētes ab-
icimus. Inde est qd' legit in euangelio,
Matt.5.a. idē dñs duxisse discipulos suos in mon
tes, & ibi sedisse, ibiq; docere eos, ibi o-
rabat, ibiq; pascebat turbas, vt semper
ad altiora & p̄fectiora suis exēplis nos
prouocaret. b ¶ Tunc dec. Istos qui
Allegoricè nō cū Matathia & filiis eius ascendebāt
E in mōtes, sed descenderūt in desertū, vt
ibi sedētes quęrerent iudiciū & iustitiā,
quos meli⁹ per allegoriā accipere pos-
sumus quàm Iudæos, qui post acceptā
gratiā baptismatis Christi, circūcisionē
& legē veterē obseruandā putabāt. Et
bene hi in desertū isse memorātur, qui
luce scēte euāgelij veritate desertā legis
vmbrā quasi adhuc sibi necessariā repe
tebāt. Sabbathū legale obseruari debe
re p̄dicabāt. Cū oia hęc tēporibus le-
gis in figura p̄cesserint, & spiritualiter
in nouo testamēto obseruāda sint. Cō
tra quos apl's in epl's suis copiosissi-
Rom.10.a. mè disputat, asserēs finē legis esse Chri-
stum ad iustitiā omni credēti. Isti ergo
spūaliū hostiū gladio meritò feriunt q
Christi gratiā sufficere sibi ad salutē nō
arbitrant. ¶ Possunt quoq; iuxta tro-
Moraliter pologiā i ipsis appetitorib⁹ deserti de-
sidiosi quiq; intelligi, q̄ post perceptā
gratiā Christianę religionis satis sibi fie
ri ęstimāt q̄ p̄ceperunt charismata diui
na & inūdationē baptismatis, nec volūt
post ablutionē sordiū, opa exercere vir
tutū: Neq; recordant illi⁹ euāgelicę pa
Matt.13.d. rabolę, qua saluator in euāgelio de im
mūdo spū narrando disserebat, vbi di-
cit spiritū immūdū exisse de hoie & am
bulasse p̄ loca inaquosa quærēdo req-
em & nō inuenit. Iterū cū septē spiritī-
bus negotiis se pristinā domū vacan
tē ac scopis mūdatā & ornatā repetisse.
Tales quippe ab hostibus spiritalibus facilè obruūtur, q̄a scuto
fidei, galea saluris, lorica iustitiæ, & gladio spiritus, cū quibus, in-
Ephes.6.c. imicis resistere debuerant, armari nō curabant. V. ñ subiungit, q̄
Matathias & amici eius luctū habue. sup. horū inter. quia
grandi dolore afficit ecclesia, qñ aliquos de numero suorū p̄ insi
dias atq; persecutionem malignorū hostiū in peccatorū p̄eci-
pitium agnoscit corruisse. c ¶ Et dixit uir. Valde igit̄ dete-
stantur boni ociositatē quę inimica est aīæ, & ideo potius eli-
gunt cōtra inimicos spirituales quotidie virtutib⁹ cōflgere, q̄ de
fidia inerti ociose torpere, maximè cū spē victoriæ nō à se, sed p̄
auxiliū præsumāt habere diuinū. Nec sibi securitatē in præsenti
sed i futuro p̄mittūt, qñ destructis cun
ctis aduersitatib⁹, nouissimè ipsa destru
etur mors nec erit vltrà luct⁹ neq; da- Apoc.21.c.
mor neq; dolor, quoniam prima abie t.Cor.15.g
runt, qñ lętificabūtur sancti in gaudio
vultus dei, & delectatione saluberrima
fruentur in dextera eius vsq; ad finem.
☞ Tunc congre-

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et cōtremue. re. e. Quia for-
tis motus cordis redundat ad corpus.
b ¶ Et accensus est fu. e. i. ira per ze-
lū, q̄a tñ excitabaī secundū rōnis iudici
um, ideo subdit: c ¶ Sed' m iud. le. si-
cut fortis, irę passione vtū laudabiliter
ad prompti⁹ exequendū actū virtutis,
iñ. ethic. d ¶ Et zelatus est le. si. fe.
Phi. q ex zelo legis interfecit Zambri
cum scorto Madianitide, Numer. xxv.
e ¶ Et exclamauit Mat. uoce ma-
in ci. dicēs. Postquā descripta est zelā
tis audacia, hîc cōsequenter describitur
ipsius tolerātis cōstantia, q̄ primò de-
claraī in hoc q̄ Matathias cū filiis suis
nō fuit fract⁹ rigore aspitatis, magis e-
ligēs herbis viuere in deserto, q̄ legem
trāsgredi. iō subdit: f ¶ Et fu. ipse &
fi. e. in m. bona sua tpalia p̄pter zelū
dei cōtenentes. g ¶ Tūc descēderūt
mul. q iā ante fugerant ad loca magis
mōtuosa. h ¶ Qui dissi. mādata re.
ipsum implere denegādo, & virū indu
centē ad regis obedietiā occidēdo. Cę
tera patēt vsq; ibi. i ¶ Et nō respon.
eis ad uotū. s. eorū, sed ad cōtrariū iō
premittit: Et dixerūt: nō exibimus &c.
k ¶ Nec lap. mi. in eos. ad sui defen
sionē. l ¶ Neq; oppila. ad lo. ne gręt
sabbathi violarēt. m ¶ Dicē. moria.
oēs in sim. no. Et sine dubio istud p̄-
cessit ex quadā simplici deuotione, q̄a
licitū erat eis in die sabbathi se defende
re. vñ & Iosue. vj. dicit q̄ cūcti bellato
res de voluntate dñi circūierūt vrbem
Iericho semel in die, & hoc septē diēb⁹
in q̄b⁹ dies sabbati erat iclusus: p̄pter
quod Matathias q̄ erat in lege p̄itus de
clarauit, q̄ licitū erat Iudęis i sabbatho
pugbare i necessitatis casib⁹. n ¶ Et
cogno. ma. Hic oñdit secūdò cōsilium
Matathię & eorū q̄ cū eo erat in hoc q̄
non fuerunt fracti terrore aduersitatis
exaudita morte mille hoīm, iō subdit:
Et cog. Matathias & ami. e. morte
p̄dictorū. o ¶ Et luctū &c. q̄a mor
tui erāt ex indiscreta deuotiōe iō subdi
tur: ¶ Et dixit uir proxi. suo &c.
✣ Pro aīabus Moraliter
✣ terfecit, significat q̄ bon⁹ p̄lat⁹ debet
Christianū à veritate fidei declinantē se
rire gladio spūali: & si p̄mere fuerit, tra
dere iustitię seculari, feriēdū gladio ma
teriali. & similiter fidelē Christianū se
ducētē populū debet iudex secularis ad
isinuationē ecclesię exterminare. e ¶ Et
excla. ma. &c. q̄ pastor ecclesię debet
fideles i fide cōfirmare, & cū eis diuinū auxiliū & sanctorū iplora
re, iō subdit: f ¶ Et fugit ipse & fi. e. in mon. De quib⁹ dicit
Psal. cxx. a. Leuaui oculos meos in mōtes vnde venit auxilium
mihi &c. g ¶ Tunc descenderunt, multi &c. Per quos si-
gnificantur simplices Christiani habentes zelum dei, sed nō fecū
dū sciam; & ex hoc incurrunt dānū tēporale, & aliquādo spūale.
✣ Tunc con-

a ¶ Tūc cōgre. &c. Narrante scriptura manifestū est, ꝙ saluato re & apostolis ei⁹ prędicātib⁹ Euāgeliū multi de Iudęorū populo veniebāt ad fidē credētes legi & prophetis de aduētu Christi testātib⁹; nec nō de ꝓselytis atq; de aduenis plurimi relinq̄ntes idola sua ac superstitionē gētilitatis cōsuebāt vndiq; ad audiēdū verbū dei: & additi sunt ad numerū credētiū, percussērūtq; pctōres in ira sua, & viros iniquos i indignatiōe sua cū zelo fidei istigati malignos spūs ab obsessis p errorē hoib⁹ ejcientes expulerūt, & fraudis suę venena ipsis patefecerūt. Inde quoq; cōpulsi fugerūt ad
Mat. 8. d. natiōes, iuxta illud Euāgelij, quo sanatis hoib⁹ dęmones ꝓmissi sunt à saluatore ire in porcos, vt imūdi possessores vasa imunditię possiderēt. b ¶ Et obtinuē. &c. Obtinebāt milites Christi legē de manibus gētiū, & de manibus regū, q̄ in veritate Euāgelij persistentes nullo cedebāt errori. q̄ postq⁹ errātes prædicatiōe sua subiugiebāt veritati. Inde factū est, ꝙ plurimi eorum q̄ p fastū mūdanū elati ꝓsecutores ante fuerāt Christianę religiōis, ꝑdē post modū cōuersi essent assertores firmissimę ꝟitatis. Et nō dederūt cornu peccatori: qa nō cōsentiebāt iniqtati. Iuxta illud Esther † quo i oratiōe sua dicit: Ne tradas dñe sceptrū tuū his qnō sunt. c ¶ Et appro. &c. Exhortatio hęc Matathię qua exhortabatur filios suos vt ęmulatores essent legis dei, & darēt aīas suas ꝓ testamēto patrū, bū cōuenit Euāgelicę doctrinæ, qua ipsa
B veritas discipulos suos verbis & exemplis instruebat, quomō resisterent vniuersis erroribus Iudęorū, paganorum, atq; hęreticorū, & nūdū ꝑdicatiōib⁹ suis ad fidē cōuerterēt. Ipsamq; doctrinā suam attestatiōe legis & prophetarū affirmabat, ostendēs eūdem esse autorē noui q & veteris testamenti.

† qua Esth. 14. c.

℣ Vos ergo

Nico. de Lyra.

a ¶ Pro aiabus no. i. pro vitis nostris, vt ita liceat loq. b ¶ Et iustifid est legis obseruationibus. c ¶ Cis tius dispersi nos. & sic sequētur maiora mala. d ¶ Et cogitaue. &c. Istud ordinauerūt de cōsilio Matathię
ibid. 19. c. & 14. c. vt dictū est. e ¶ Tūc cōgregata est. Hic tertio declarat eorū cōstātia, quia nō fuerūt fracti labore anxietatis, quo viriliter hostibus restiterunt, iō dicit:
† Nu. 25. c. † Ios. 24. c. Tūc cōgre. est ad eos. s. ad Matathiā & eius amicos. f ¶ Synago. iu-
† Nu. 24. a. stor. uiri. quātū ad robur corpis & spirit⁹, iō subdit: g ¶ Cis uolun. in le-
† Re. 24. d ge. i. habēs volūtatem seruādi legem. h ¶ Et facti sunt &c. eligētes Matathiā in principē suū. i ¶ Et percusse.
† 3 Re. 19. b. 4 Re. 2. b. &c. p zelū legis excitata. k ¶ Et cætera ad natio. gētiliū extra Iudęā existētes. l ¶ Et circū. &c. p loca Iudęę
† Dañ. 3. c. idololatria polluta. m ¶ Et circū. pue. incircū. quos parētes eorū non
† Dañ. 6. f. fuerāt ausi circūcidere mortis timore. n ¶ Et perse. sunt. fi. supbiæ. i. homines valde superbos, sicut homines digni morte dicuntur filij mortis. j. Reg. xxj. o ¶ Et prospe. est opus in ma. eorum. id est Matathiæ & filiorum suorum. p ¶ Et obtinuerunt legem. id est legis obseruantiā. q ¶ De manibus gentium. id est repressa

repressa eorū potentia. r ¶ Et nō dederunt &c. sed magis repressi eorū potentia. r ¶ Et nō dederunt &c. sed magis re- C
preſſerunt: & sic nunus dicēdo plus significat. s ¶ Et appropinquauerūt &c. Descripta Matathię cōstātia, hic cōsequenter describitur eius ꝓuidētia: nā vidēs appropinquare tēpus suæ mortis, ordinauit in posterū de defensione legis: & primò ad eā filios suos aimat, dicēs: ¶ Nūc consorta. est superb. scilicet Antiochi regis, vt patet ex prędictis. v ¶ Et castigatio. nostra pro peccatis nostris. x ¶ Et tempus euersionis. diuini cultus & legis. y ¶ Et ira. id est pœna. z ¶ Indignationis. scilicet diuinę suo iusto iudicio, licet nobis occulto. a ¶ Nunc ergo o fi. æmuesto legis. i. zelatores & defensores ipsius, qa nunc est necessitatis temp⁹. b ¶ Et date animas &c. periculo mortis vos exponēdo. c ¶ Pro testamento patrū. i. patribus dato, Exo. Diuisio xx. Secūdō exēpla patrū allegat, & primò in generali, dicens: Et memento-
te operū patrū &c. d ¶ Et accipietis glo. magnam. id est virtutis famam in presenti, & nomen ęternum in futuro, Consequenter ponit exempla in particulari, dicens: e ¶ Abraham non in tē. immolationis Isaac
Genes. xxj. c. f ¶ Inuentus est fide. quasi dicat: Sic. qa paratus fuit ipsum immolare propter bonum obediētię. g ¶ Et reputatū est &c. propter bonam voluntatem. h ¶ Ioseph in tē pore &c. quia tunc erat venditus in seruū. i ¶ Custodiuit man. renuēs D adulterium, Genē. xxxix. c. k ¶ Et fa. est d. æg. Genē. xlj. e. l ¶ Phinees pa. no. &c. sicut dictū est suprā. m ¶ Iesus. i. Ioſue. n ¶ Dū impleuit &c. p Moysen sibi dictū. o, ¶ Factus est dux i Is. Ioſue. j. p ¶ Caleb dū testin ec. ꝟ turē dei cōtra alios exploratores, Nu. xiiij. a. q ¶ Acce. hæred. Ioſue. xiiij. c. r ¶ Dauid i sua misericordia pepercit Sauli qui bis cecidit in manu sua. j. Reg. xxiiij. & xxvj. s ¶ Consefest se. reg. i se. ij. Reg. vj. t ¶ Elias dū zelat. ze. le. occidendo ꝓphetas Baal. iij. Re. xviij. f. x ¶ Ana. az. mi-
cre. corde vnū verū deū & confitētes ore. y ¶ Libe. sunt de flāma. Danielis. iij. z ¶ Daniel i sua simp. i. orās deū simplici corde. a ¶ Libe. ē de ore leo. Dañ. vj. Cætera patēt vsq; ibi: b ¶ Et a uer. s. cōminatoris. c ¶ Viri pec. s. Antiochi regis. d ¶ Ne timore vestros animos deficiente. e ¶ Quia glo. eius sterc⁹ & uermis est: id est, in stercus & vermē conuertetur. Et videtur hic Matathias ꝓpheticè loq, nā in lāgore postea posito Antiocho vermes viuētes de carne ei⁹ scaturiebāt, & ex fœtore ei⁹ exercitus grauabat, vt habet. infrā li. ij. ca. ix.

c Hodie ex

Moraliter

d ¶ Tunc congre. est ad eos syn. Iudæorum fortis &c. scilicet ad Matathiam & filios eius, per quos significatur ꝙ ad bonū prælatū & socios ei⁹ debent fideles per charitatē & obediē tiā suam adunari, & cūm ipsis cōtra fidei & morū ipugnatores fideliter prę liari. s ¶ Et Appropinqua. dies Matathiæ moriendi &c. Per hoc dedit exemplum principibus & prælatis vt faciant testamentum de obseruātia fidei & morū posteris suis & amicis,

a ¶Vos ergo. Legimus in euangelio Iohānis, q̄ saluator ad
E passionem ꝓperans eadē nocte qua traditus est, post cœnā mysti
cam & lauationē pedū quā discipulis suis p̄cinctus lintheo exhi
Iohā. 13. a. buit, plurima exhortationis suę p̄buerit documēta, inter quæ &
passionem q̄ eis in mūdo erat futura p̄dixit, & gloriam futuri re
gni ac gaudiū cęlestis patrię promisit.
Sed qa mors Matathię passionē p̄figurat redēptoris, quō ecclesię magiste
riū ordinauerit ꝓ omē tp̄s p̄sentis vi
tę audiamus. b ¶Et ecce Si. Suprà
† Simon diximus q̄ † Symeon, audiēs interpre
tatur. Et bene dixit Simonē virū esse
cōsilij, qa q̄ spūssēti gr̄a docēte auditu
instruunt̄ iterno, vtiles ꝓ oīa atq; ha
Psal. 84. b. biles sunt cōsilio. vñ Psalmista ait: Au
diā qd loquat̄ dñs ī me, qm̄ lo. p. in p.
Apo. 22. d. s. &c. Et in Apoc. Qui audit (inqt) di
cat veni. Hortat̄ nos magister cęlestis,
quatenꝰ illos audiamꝰ, quos ipse inte
rius docēs salubres nobis esse fecit ma
gistros. c ¶Et Iudas (inqt) Mach.
for. uiri sit uo. pr. mi. ip. age. Quid
per Iudā Machabēū, nisi primi p̄dicatores designant̄ euangelij, q̄ ab ipso
saluatore eruditi, idonei fuerūt ad agē
dū bellū Christiani populi. Sed qa Iu
das cōfessio iterp̄tat̄, & plerisq; ī locis
typū tenet ipsi⁹ saluatoris, sciam⁹ tūc
ordinaliter agi bellū nostrū, qm̄ ipse
dignat̄ dirigere cōsiliū & actū nostrū.
Iohā. 15. a. Vñ ipsa veritas discipulis ait: Manete
in me & ego in vobis. Sicut palmes
non pōt ferre fructū à seme ipso, nisi
mānserit ī vite, sic nec vos, nisi i me mā
seritis, qa sine me nihil potestis face
re. Et ecce ego sum vobiscū oibus die
bus vsq; ad consummationem seculi.
d ¶Et bene. Scriptū inuenit̄ in euā
gelio, quō saluator postq; finiuit cœ
F nā (quā cū discipulis suis ante passio
nē suā habuit) vltimā p̄dicationē qua
instruebat ipsa nocte discipulos ad ex
tremū oīone ad patrē directa finierit,
suosq; discipulos ipsi seruādos cōmē
Iohā. 17. b. dauerit, dicēs: Pater sancte serua eos in
nōie tuo, quos dedisti mihi, vt sint v
nū, sicut & nos, & paulò pòst: Sanctifi
Ibidem. b. ca (inqt) eos in ꝟitate, sermo tu⁹ verita
s est, sicut me misisti in mundū, & ego
misi eos in mundū, & ꝓ eis sctifico
meipsum, vt sint & ipsi sctificati i ꝟita
te. Et reliqua. Talib⁹ em̄ locutionib⁹
Matathias noster suos alūnos instru
xit ac būdixit. Sicq; positus est ad p̄es
suos, qa oīa sicut de eo scriptū erat, sctōrū patrū dicta passione
sua ac resurrectione atq; ascēsione implēdo cōfirmauit. e ¶Et
defu. Suprà dictū est, q̄ matathias in. cxlv. anno gētibus templū
dei, pphanātibus surrexerit, & filij eius zelare legē dei & vindica
re sancta. Nunc quoq; scriptura refert eundē Matathiā. cxlvj. an
Ioseph. li. 12. antiqui 12. cap. 7. & 8. no defunctū esse. Vñ apparet, q̄ nō amplius q̄ vno anno cū fili
is suis post inceptā vltionē pariter vixerit, sicq; defunctus est. Iste
em̄ numerus annorū bene cōuenit ꝓ mysteriū dñicę passioni, qa
post plenitudinē tēporis, qua deus filiū mittere decreuit, secūdū
attestationē legis & euāgelij sexta ętate seculi, hominē q̄ sexto die
creat⁹ est sexta die passus sanguinis sui p̄tio pfectē redemit ac re
parauit. Quòd autē sepult⁹ dicit̄ à filiis i sepulchro patrū suorū ī
Modin, significat passiōis suę memoriā q̄ndie à fidelib⁹ in sctā ec
clesia, vbi iudicij & ęqtatis loc⁹ est cōgrue venerari plāctūq; salu
brē ibidē celebrari, qā ętern̄ vitæ desiderio sti viri accēsi, ꝓ eius
adeptu ī cordiū suorū cubiculis studēt saluti seris lachrymis com
pungi. Cap. III.

NI. DE LYRA.

ET surrexit Iud. Matathias decedente & Iudas Ma
chabęus filius eius succesit in locum ipsius, quē adiu
uabant omnes fratres eius & vniuersi qui se iunxerāt
patri eius. Quid ergo in hoc facto nobis innuitur, ni
si quòd redempor noster posquā passione ac resurrectione sua
completa ascendit in cælos, successores sibi in euangelica prædi
catione

Hodie extollitur, & cras nō inueniē a b c
tur: quia conuersus est in terrā suam, d
a & cogitatio eius periit. Vos ergo filij, e
confortamini, & uiriliter agite in le f
ge, quia cū feceritis quę uobis pręce g h i
pta sunt in lege à domino deo uestro,
b in ipso glorioſi eritis. Et ecce Simon g h i
frater uester, scio q̄ uir consilij est. k l m
Ipsum audite semper, & ipse erit uo
c bis pater. Et Iudas Machabęus for n
tis uiribus à iuuentute sua sit uobis
princeps militiæ, & ipse aget bellum o
populi. Et adducetis ad uos omnes
factores legis, & uindicate uindictā p
populi uestri. Retribuite retributio
nem gentibus, & intendite in præce
d ptum legis. Et benedixit eos, & appo
e situs est ad patres suos. Et defunctus
est centesimo quadragesimo sexto an
no, & sepultus est à filiis suis in sepul
chris patrum suorum in Modin, & q r
planxerunt eum omnis Israël plan s t
ctu magno. Cap. III.

ET surrexit Iudas qui u
uocabatur Machabę x
us filius eius pro eo, y
& adiuuabant eum z
omnes fratres eius, a
& uniuersi qui se coniunxerant patri b
f eius, & præliabantur prælium Israël c
cum lætitia. Et dilatauit gloriam po d
pulo suo, & induit se loricam sicut e
gigas, & succinxit se arma bellica f
sua in præliis, & protegebat castra g
h gladio suo. Similis factus est leo h

G Iohā. 14. g. Luc. 24. g.

Ephe. 6. c.

Apoc. 5. b.

H

dētia in bellis est magis necessaria q̄ fortitudo. m ¶Et Iu. M.
fo. uti. ideo ad principatū militę aptus. n ¶Et ipse A. de consi
lio tū Simonis. o ¶Et ad. qa ꝟtus vnita fortior est seipsa disp
sa. p ¶Re. ipsas puniēdo, ꝓ malis illatis fidelib⁹. Cętera patent.

NI. DE LYRA. Cap. III.

ET surrexit Iudas q uo. Post liberationē populi sub
Matathia, cōsequēter describit̄ eiusdē liberatio sub Iu
da. Circa quā primò describitur virtus ducis, secūdò
cōflictus eius cū aduersariis, ibi: Et persecutus est. Cir
ca primū dicitur: q ¶Et surre. Iudas. ad populi defensionem
post suum patrē. r ¶Et adiuuabant eū. obedientes ei tanquā
exercitus duci. s ¶E præliaban. præ. Isr. cū. Iæ. Signū em̄ ha
bitus generati est delectatio in opere. ꝙ. Ethico. & ꝓ hoc patet, q̄
habebat habitū fortitudinis. t ¶Et dilatauit gloriā po. suo.
ad facta patris sui notabiliter addendo v ¶Et induit se lori
cam sicut gi. id est fortiter & audacter. x ¶Et succinxit se.
nam agilis erat & expeditus ad bellandū, sicut homo succinctus
ad ambulandum. y ¶Et protegebat castra. scilicet Israel.
z ¶Similis factus est leoni. de quo scribitur Prouerb. xxx.
d. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum.

Et sicut ca

Moraliter. q ¶Et surrex. Iu. Per quē significatur successor Allegoria
idoneus boni principis vel prælati malos viriliter impugnādo.

* Et congre

triarcha per figurā in benedictione mystica filiorū suorū inter
A ęctera ait: Catulus leonis Iuda ad prędā fili mi ascēdisti: requiescē-
Gen.49.b. accubuisti vt leo, & quasi leæna: quis suscitabit eū? Venatio itaq; illa spiritalis fuit, quādo spirituales venatores retibus euāgelij homines ad fidē rapiebāt. Taliter ergo Iudas mysticus psecutus est iniquos, & q cōturbabāt pplm suū, succendit flammis, qa siue psecutores homines siue etiā malignos spiritus tali studio taliq; actu psequēdo cōturbationem nō minimā flāmis inuidiæ successis ingerebat. a ¶ Et repulsi sunt &c. Et exacerbauit. m. Illos videlicet q resistere euangelio Christi moliebant. b ¶ Et lætifica. Ia. in operibus suis. qñ credentium populū cōfortauit verbo & exemplis: & in seculū misericordia eius in benedictione, secundum illud
Eccl.44.c. Sap. Sapientiam, inquit, sanctorū narrabunt omnes populi, & laudem eorū pronūtiabit omnis ecclesia sanctorum. c ¶ Et perambu. ciuit. & perdidit impios ex eis. qa explorando ecclesiarum fidem hæreticos qui contraria rectę fidei sapiebāt anathemate pculerat, & nominatus est vsque ad nouissimū terrę, qa in oēm terrā exiit sonus
Psal.18.a. eorū, & in fines orbis terræ verba eorū. d ¶ Et congregauit. Quid per
Mystice Iolepus antiquit.lib. 12.ca.9. Apolloniū, nisi Iudæorū scientia exprimit, q ex Samaria virtutē multā cōtra Israel cōgregauerāt, qa p obseruātiā literæ legalis fidē Christi q̄si cōtrariam preceptis dei debellare certabāt. Sed obuiā Apollonio Iuda exijt, pcussitq; & occidit eū, qa Christ⁹ i aplis suis Iudęorū errorē attestatione ipsius legis & pphetarū debellās contriuit, ostēdēdo qd vmbra legis & pphetarū
B pfigurabat veritatē euangelij. e ¶ Ceciderunt q̄; ex eis vul. mult. Quia p inuidiam sauciati multi ex Iudæis corruerūt. Reliqui verò fugerunt, hoc est salutem sibi ab ecclesiastico dogmate requisierūt. Quorū spolia accepit Iudas, cū omnes ceremonias legis quas illi carnaliter habuerāt, discipuli Christi ad spiritalem vsum conuertebant. f ¶ Et gla. Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnās in eo omnib⁹ diebus. Gladium Apollonij non aliū intelligim⁹, q̄; sermonē legis & pphetarū, quē prędicatores sancti tollētes omnibus in eo pugnant, cū à carnali pplo historiā diuię legis spiritali sensu apostolica traditione interpretatā auferentes oīm gentium debellāt errores: omnibusq; diebus seculi huius gaudij virtus sanctę ecclesiæ glorioſissimā parit victoriā.
Seron princeps Syriæ g ¶ Et au. Seron. Per Seron principē exercitus Syrię, significatur potentatus istius mūdi, q bene nomine Syrię censet. Syria eñ interpretatur sublimis siue humectās, quia mūdus iste supbia extollit, luxuriaq; grauat: Disponit itaq; Seron debellare Iudā, & eos q cū ipso sunt, cū fast⁹ mūdan⁹ doctoribus sanctis & fidelium populo insidias molitur: castraq; impiorum ad hoc congregat, vt per plurimorum solatium, opprimat innocentes, cōfidens magis in potentia regni quā in virtute dei. Sed contra opinionē suā
Dan.2.e. illi euenit, qa lapis abscisus de mōte sine manib⁹ cōteret statuā superbā, cōminuetq; aurū argētū æs & ferrū dabit regnū populo
Apoc.5.b. sctōrū. Vicit leo de tribu Iuda radix Dauid, cui ois potestas i cælo data est & in terra. h ¶ Et appropin. usq; Bethoron. & exiit Iudas obuiam illi cum pau. Bene dicit q̄ exercitus Seron
Matt.28.d. appropinquaret Bethoron, quia vniuersum suū actum profert cū tumultu. Bethoron enim interpretat domus irę. Cui Iudas obuiauit cū paucis, qa cœtus sanctorū nō p irā, sed per patiētiā atq; humiliratē respondet inimicis, cui pceptum est à dño dicente: Esto consentiens aduersario tuo citò cū eris in via cū eo. Ego aūt dico vobis non resistere malo. Sed si quis te percusserit in dexteram maxillā, prębe ei & alteram. Et ei q vult tecū contendere i iudicio, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. i ¶ Vt uide-

runt &c. Verba timētium fragilitatem exprimūt quorundam C
subditorū, qui magis imbecillitatē suam considerantes pertimescunt casum, q̄; per robur fidei fiduciam habeāt in deum. Sed talium formidinem doctorum solertia piis exhortationibus cōpescens de futuro dei adiutorio certam illis tribuit spem, qui ꝓtector est omniū fideliter in se sperātiū.
Nicolaus de Lyra. ☞ Et contritus

a ¶ Et sicut catulus leonis rugiens i uena. Cuius rugitu terrentur bestiæ & fiūt stupidę, & sic gētes idololatræ audito nōie Iudæ. b ¶ Et psecest iniq. Hīc cōsequēter describit conflictus Iudæ cū aduersarijs: & primò i Diuisio
generali. scd'ò in speciali, ibi: Et cōgregauit Apollonius. Circa primū dicit: Et pers. est iniq. p. e. In locis abditis vbi se absconderāt fugiendo. c ¶ Et dicta est sa. s. Israel. d ¶ In manu eius. i. in potētia eius. e ¶ Et exacerba. r. mul. Eorū gentes debellando. f ¶ Et lætifica. Iacob. i. populū Israel ipsū liberando. g ¶ Et in seculum m. e. Quod patet adimpletum. nam ad ei⁹ cōmendationem narrrātur eius facta p orbē vniuersum. h ¶ Et cō. pereū tes. s. factores legis quos interficiebāt Gentiles. i ¶ Et cong. Apol. Hīc cō Diuisio
sequēter describit eius cōflictus cū aduersarijs magis in speciali. Et priò, tpe Antiochi Epiphanis. scd'ò, tpe filij sui Antiochi Eupatoris, ca. vj. tertiò, tpe Demetrij filij alterius fratris. s. Seleuci primogeniti Antiochi magni. vij. ca. Prima in tres secūdum triplex bellum qd' habuit Iudas tpe Antiochi. Primū D
fuit cū regni ducib⁹. Scd'm cū regis principib⁹, ibi: Vt audiuit autē rex. Tertiū cū finitimis gētib⁹, ca. v. Pria adhuc in duas: qa priò ponit bellū Iudæ cū Apollonio duce Samariæ. scd'ò, cū Seron duce Syrię, ibi: Et audiuit Serō. Circa primū dicit: Et cōgreg. Apol. gentes. Vt faceret sibi nomē debellādo Iudam. k ¶ Et cogno. Iu. Per exploratores suos. l ¶ Et exijt obuiā illi. Non permittēs ei fines suos ingredi. m ¶ Et gladiū Apo. abstu. In signum victorię, sicut Dauid gladiū Goliæ. j. Reg. xvij. n ¶ Et erat pu. in eo omnibus diebus. Hoc dicit ad denotandū gladij bonitatē. o ¶ Et audi. Diuisio
Serō. Hīc cōsequenter describit bellū Iudę cū Seron duce Syrię. Circa quod primò ponit ipsius Seron apparatus, & patet litera. Scd'ò Iudæorū metus, & patet litera. Scd'ò Iudæorū metus, ibi: Et exiuit Iudas obuiam illis cū paucis. ideo nimuerunt scilicet multitudinē fortē cōtra se venientē. Tertiò ponit ꝓba Iudę ppli consolatio, ibi: Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manu paucorum, & hoc virtute dei cui nō potest resisti, quā eis assistere affirmat, dicens:

i ¶ Et cōg. ap. gē. Per Samaritanos q partim legē tenebāt, & Moraliter
partim repudiabāt, significatur hęretici q ptim tenēt legē Christi, & ptim cōtemnūt. hos aūt cōgregat Apollonius. i. diabolus ad impugnandū bonū platū & eius populū de fide & morib⁹, sicut legitur esse factū temporib⁹ Arrij & aliorū hæreticorū, sed bon⁹ platus eis occurrit gladio ỹbi dei & excōicatiōis sentētia eos dispdēs. Accipit autē gladiū Apollonij, & cū eo pugnat cōtra cęteros hæreticos. Est eñ gladius iste sacra scriptura, itellectu falso deprauata: quā bonus plat⁹ accepit secundū intellectū, & sic confutat errores hęreticorū. o ¶ Et audiuit Seron princeps exercit⁹ Syriæ. Per Syriam quæ sublimitas interpretatur, superbia significatur. vnde de diabolo q rex est super filios superbiæ, dicit Iob xlj. d. Omne sublime videt, & cdō per Seron principē exercit⁹ Syriæ significatur spiritus malignus qui specialiter tentat de vitio superbię. Et iste insurgit contra bonum prælatum nitens ex conuersatione morum & fidei & hæreticorum confutatione eū inducere in elationis fastum; sed bonus prælatus eū debellat p humilitatis virtutem, deo attribuens totam victoriam, dicēs qd' sequit:

☞ a ¶ Et contrit. est. qa sæpe patien tia E ssŏrū furorē mitigat psequētiū, & mā suetudo humiliū prosternit audaciā superborū. Inde est qđ Paul⁹ docet dicēs:
Rom.12.d. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: Si sitit, potum da illi. Hęc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius.
Ibidem Noli vinci à malo, sed vince i bono malū. b ¶ Et cecidē. Bene p octonarium numerū summa concludit salubriter eadentiū, qa illi qui volūtarie cedunt veritati, & circūcisione spiritali oēs à se abscidunt spiritaliter voluptates, & octo brūtudinum studēt in se recolligere virtutes. Cæteri aūt q fugerūt, venerunt i terrā Philisthiim, qa cū qdam psecutorū licet resistere nullo mō veritati possint, tū magis eligūt cōfugere ad latibula errorū
† credere vel cedere suorū q̄ † ecclesię atq; obedire vtili cōsilio spiritaliū magistrorū. Et bene dictū est fugisse eos in terrā Philisthiim. Philisthiim enim interpretatur ruina duplex. Duplicē enim habet ruinā is q primūm concidit pctō: & deinde p semetipsū desperās perseuerat in malo. c ¶ Et cecidit. Timor Iudæ & fratrū eius super oēs gentes cecidit cū potentia Christi p virtutes atq; miracula in membris eius emicuit. Et peruenit ad regē nomē eius, qa potentatui huius mundi innotuit prędicatio euangelij eius: & de prœliis Iudæ narrabant oēs gentes cū victoriā redemptoris nostri, de morte ac mortis autore totius orbis p̄dicant natiōes. d ¶ Vt
Mysticè autem audi. Antiochi huius historici affectus quib⁹ non mediocriter æstuabat, hoc est ira & cupiditas, & superbia: bene exprimunt Antiochi spiritalis mores, quibus validissimè totū infestat mūdū: sed nūc p membra sua iuxta autē finē mūdi p semetipsum qū tribulatio tanta
F Mat.24.b. lis erit q̄lis non fuit antea, nec post futura erit. Irascit autē qū audit glōriā sctōrū & virtutē atq; cōstantiā eorū. Cōgregat autē exercitum, dans illi stipendia in annū, cū per p̄mijs vitæ cōmoda & honores, ambitiosos q̄sq; incitat ad psecutionē fideliū. Intentus q; fastu mundano ac cupiditate optimates suos eligit, vt prouideant regni negotia, qū ministros suos atque sequaces ad hoc ordinat, vt p̄mūtū rerū illecebras suggerāt, ac, puocādo ad voluptates terrenas cōsentientes sibi pertrahāt. Filiorum enim nomine illi censentur q imitatores sunt Antichristi. Hos enim per optimates suos nutrit, cū per scelestissimos q̄sq; varijs vitijs corrumpendo pabulū ignis æterni efficit. Hocq; præcipuē suis magistratibus præcipit, vt extirpēt virtutē Israel & reliquas Ierlm, & cōstituant alienigenas p eis: qa nulla intentio nullūq; studiū magis diaboli est q̄ vt euertat ecclesiam Christi, & robur fidei in electis mollificet, atq; in loco virtutum vitia subintroducat.

☞ Et elegit

Nicolaus de Lyra.

☞ affirmat, dicens: b ¶ Ipsi ueniunt ad nos in multitudine contu. id est in malis obstinati. c ¶ Et superbia. quā deus à principio mundi detecit in angelis superbientibus. d ¶ Vt disperdāt nos & uxores nostras. iniustē nocumentū nobis inferendo in personis proprijs & nobis coniūctis & rebus possessis, propter quod habent iniustum bellum, nos autem iustum. ideo subditur:
e ¶ Nos uerò pugnabimus pro animabus

citum uenientem sibi obuiam, dixerunt Iudæ: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem hanc tantam, & tam fortem? Et nos fatigati sumus ieiunio hodie. Et ait Iudas: Facile est cōcludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu dei cæli liberare in multis, & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cęlo fortitudo est. Ipsi ueniunt ad nos in multitudine contumaci & superbia, ut disperdant nos & uxores nostras & filios nostros, & ut spolient nos. Nos uerò pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris, & ipse dominus conteret eos ante faciem nostram. Vos autem ne timueritis eos. Vt cessauit autem loqui, insiluit in eos subitò. Et contritus est Seron & exercitus eius in conspectu ipsius, & persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum. Et ceciderunt ex eis octingenti uiri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim. Et cecidit timor Iudæ ac fratrum eius, & formido super omnes gentes in circumitu eorum, & peruenit ad regem nomen eius, & de prœliis Iudæ narrabant omnes gentes. Vt audiuit autem Antiochus rex sermones istos, iratus est animo, & misit, & congregauit exercitum uniuersi regni sui, castra fortia ualde. Et aperuit ærarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum, & mandauit illis ut essent parati ad omnia. Et uidit quòd defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter dissensionem & plagam quam fecit in terra, ut tolleret legitima quæ erant à primis diebus. Et timuit ne non haberet & semel & bis in sumptus & donaria quæ dederat antè larga manu: & abundauerat super reges qui ante eum fuerant. Et consternatus erat animo ualde, & cogitauit ire in
° Persidem, & accipere tributa regionum & congregare argentum multum. Et reliquit Lysiam hominem
P nobilem de genere regali super negotia regia à flumine Euphrate usque ad flumen Ægypti, & ut nutriret Antiochum filium suum donec rediret. Et tradidit ei medium
q exercitum & elephantos, & mandauit de omnibus quę uolebat, & de

mabus nostris. i. vitijs nostris defendē Q
dis. f ¶ Et legi. nostris. à deo datis. ād
concludit: Et ipse dominus. Quarē
ponit aduersariorum debellatio, cū dicitur: g ¶ Vt cessauit au. lo. & patet litera vsq; ibi: h ¶ Et peruenit ad re. f.
Antiochū Epiphanem. i ¶ Vt audi.
au. r. Hīc consequenter describitur bellum Iudæ cū regis principibus ad hoc specialiter destinatis: præcedentes verò non fuerunt ab bellandū missi, sed cū essent positi ad custodiam terrarū Iudęæ
a propinquarum, intulerunt Iudæis bel-
b lū, vt sic ostenderent se zelare p rege. Et Diuisio
diuiditur in duas partes: quia primò ponitur belli apparatus. Secundò conflictus ca. se. Prima i duas: quia primò ponitur apparatus ex parte regalium, scrū
c dò, ex parte Iudęorū, ibi: Et vidit Iudas.
Et notādum, qđ apparatus ex parte regaliū semper est cū ira & cupiditate, cū
d multitudie supba & ptāte; ex parte verò Iudæorū cū oīone & humilitate, cū
dei fiducia & pietate. Circa primū priò
g ponit regis ordinatio, secdò, ordinationis executio, ibi: Et rex assumpsit. Circa primū dr: Vt audiuit au. rex. duces suos à Iudæis deuictos. Cętera patent vsq; ibi: ¶ Et uidit qđ defecit pecunia de th. su. qa nō sufficiebat ad tantū exercitū diu sustinendū. m ¶ Et tributa
regio. mo. prop. dis. non em̄ soli Iudęi
rebellauerant, eō q̄ cogitabat eos ad co H
lendum Iouis idolum, vt suprà dictum est: sed etiā multi Gētiles aliū ntū habentes, quorum aliqui colebant Herculem,
alij Dianam, & sic de alijs; quib⁹ scripse
b rat per decretum, vt dimitterent ritus suos propter Antiochi cultum, vt esset po
i pul⁹ vnus: vt dictū est suprà. j. ca. quod erat eis graue, ideo negauerāt Antiocho tributa consueta. n ¶ Et timuit ne nha. & semel & bis. i. vt nō posset con
k tinuare sumptus militum sicut prius.
o ¶ Et cogitauit ire in Persid. i. qua erant diuitiæ multæ, vt posset inde defectum suum supplere; dimisit tamē Antiochia quæ erat metropolis regni sui
Lysiam ad custodiā regni sui & filij sui, & ad destruendum habitatores Iudęę &
l populandū eam alienis gentibus: hęc autem ordinauit, sed non in omnibus sic
m euenit; & his dictis patet littera, paucis exceptis quę discurrentur. p ¶ Et relict
Lysiam hominem nobilē de ge. re. in quo notat eius aptitudo ad custodiā
n regni. q ¶ Et tradidit ei medium exercitum & elephan. quia tradidit sibi medietatem exercit⁹ tam in hoīb⁹ q̄ in
aīalib⁹, aliā ȳ dō medietatē secum duxit.

☞ Et rex

Moraliter

✻ a ¶ Non in multitudine ex. &c.
Sequit. ¶ Vt audiuit autem Antiochus rex sermo. istos iratus est animo. qa diabolus qui per Antiochum significat, vt suprà dictū est, qū cognoscit
victoriam iustorum, & cōfusionē suorū
p valde turbat, & q̄rit vias q̄ quas possit
iustos deijcere, & suorū debellationē vidicare, ideo subdi tur: k ¶ Et congregauit exercitum uniuersi regni sui
&c. Et reliqui Lysi. Per istum quem
reliquit Antiochus super negotia regia,
significat tyrannus p. curationem diaboli constitutus in potestate terrena, &
persequitur Iudam & ei⁹ exercitū. i. bonum prælatum & eius populū in bonis
spiritualib⁹ & temporalib⁹, & etiā i cor-

✻ poribus &

a ¶ Et elegit Lysias. Quid per Lysiã nisi fastus mũdanus designatur, q̃ per tres viros, hoc est p̃ tres ordines p̃secutorũ bellum Christi ecclesiæ ingerit: hoc est p̃ paganos, p̃ hæreticos, & p̃ falsos Christianos, qb⁹ subrogãtur quadraginta milia virorũ & septẽ milia equitũ, vt dispdãt Iudã secundũ verbũ regis. Quid p̃ quadraginta? numerũ, nisi vniuersitas tẽporis designat, q̃ p̃secutionẽ i mundo tolerat ecclia? Quatuor em̃ principales ptes sũt orbis, hoc est oriẽs, occasus, septẽtrio, & meridies, i qb⁹ dilatata cõsistit ecclia, quã vt cõgregaret filius dei descendit in mũdũ: vbi añ passionẽ suam q̃draginta dieb⁹ & q̃draginta noctib⁹ ieiunauit, vt oñderet tẽtationem nr̃am i carne sua (quã de nr̃a mortalitate assumere dignat⁹ est p̃ticipari voluisse. Vñ ab hora mortis ei⁹ vsque ad diluculũ resurrectiõis cõstit horæ quadragita si ipsa nona cõnũeret. Post resurrectiõem q̃q; nõ ampli⁹ q̃m dies quadraginta cũ discipulis in hac terra esse voluit: huic eorũ vitæ adhuc hũana cõuersatiõe cõmistus: & cũ illis alimenta mortaliũ (q̃uis iã nõ moritur⁹) accipiens, vt p̃ ipos q̃draginta dies significaret se occulta p̃scientia, qd̃ p̃miserat ipleturũ qñ ait: Ecce ego sũ vobiscũ oĩb⁹ dieb⁹ vsq; ad cõsũmationẽ seculi. Per septenariũ ỹ ô numerũ q̃ equitũ milia describũt, nõ aliud q̃ plenitudo p̃secutionũ demõstrat, qa sicut p̃ septenariũ nũerũ septiformis gra spũscti oñdit, sic & ecõtrario legit i euãgelio, q̃ spũs nequã i hoiem secũ itroduxerat septẽ spũs neq̃ores se. Et alibi: A muliere peccatrice legit dñs septẽ dæmõia eiecisse.

B Oẽs ergo p̃secutores rectẽ diabolo instigãte ad hoc coadunãtur: vt ecclam Christi destruãt, & cõfessores oĩpotentis dei blasphemare cõpellãt: & hoc nõ segniter, sed tota ỹtute p̃ficiũt. b ¶ Et p. Quid p̃ Ammaũ nisi amatores mũdi exprimũt, q̃ p̃ cupiditatẽ scĩ negligũt hñre amicitiã dei? Vñ scriptũ ẽ: Qui vult amic⁹ esse hui⁹ seculi, inimic⁹ dei cõstituit. Et Iohãnes ingr: Qui diligit mũdũ, nõ est charitas dei in eo: Et meritoh̃ noĩe tales nũcupãt. Interpretat enim Ammaus, ppls abiect⁹. Abiectione q̃ppe digni sũt, q̃ amorẽ p̃sentis seculi p̃tulerũt dilectiõi dei. Vñ ipsa veritas i euãgelio ait: Qui amat patrẽ suũ aut matrẽ suã plus q̃m me, nõ est me dignus. Nec incõgrue Ammaus i terra campestri esse dr̃, qa lata ac spatiosa est via quæ ducit ad mortẽ: & multi itrãt p̃ eã. c ¶ Et audie. Mercatores istos q̃ ambiunt seruitiũ Hebræorũ nõ alios melius significare arbitror q̃m malignos spũs, q̃ desiderãt interitũ fideliũ, & hoc gestiunt, vt p̃ cupiditatẽ terrenã cælestẽ nobis auferãt gr̃iam, & libertatem quã habemus in gratia Christi, i cultũ ac seruitutẽ cõuertãt diaboli. Vñ i euãgelio legit, qd̃ ipse diabolus caput nr̃m, mediatorẽ videlicet dei & hominũ: ducẽs in mõtẽ excelsũ, ostẽderit ei oĩa regna mũdi ac gloriã eorũ atq; tentando dixerit: Hæc oĩa tibi dabo, si, p̃cidẽs adoraueris me. Et bene dicit, qd̃ additi sũt ad eos exercit⁹ Syriæ & terræ alienigenarũ, qa luxuriosi quiq; & alieni à vero dei cultu iũgũtur inimicis nr̃is, & moliẽdo interitũ nr̃m, cooperatores sũt immundorũ spirituũ, d ¶ Et ui. Iu. A Estuantib⁹ p̃secutoribus & pugnã contra fideles disponentibus, ipsi magis ad exemplũ Iudæ ac fratrum eius incitantur ad augmentum fidei & profectũ ỹtutum. iuxta illud Psalmistæ, qui ait: Dũ superbit ipius, incendit̃ pauper. Talis ergo intento debet esse seruorũ dei, vt pugnẽt pro populo & sanctis suis, quia p̃ statu fidei Christianæ religiõis, atq; p̃ fraterna salute debẽt cõtra spiritales nequitias & contra prauos hoies instãter dimicare, adiutoriũq; dei assidua oratione implorare, quia ipse est, de quo scriptũ est: Adiutor i opportunitatibus in tribulatione, cui soli derelictus est pauper, & pupillo tu eris adiutor, qa paterna pietate laborẽ & dolorem considerat suorum, conteret brachium peccatoris & maligni: iudicat pupillo & humili, vt non apponat vltrã magnificare se homo sup terrã. ☞ Et congrega

C

Psal.9.b.

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶ Et rex assumpsit partẽ. Hĩc consequenter ponitur ordinationis regis executio, & primõ ex parte regis, cũ dicit: b ¶ Et exiuit ab antiocia regni sui. s.m. tropoli. c ¶ Anno centesimo & quadragesimo septimo. s. regni Græcorũ, regni ỹ ô sui anno decimo: qa cœpit regnare anno centesimo tricesimo septimo regni Græcorũ, vt dictũ est suprà capi. j. Secũdõ ponit executio ex parte Lysiæ custodis regni, cũ dicit: Et elegit Lysias, &c. s ¶ Viros potẽtes ex amicis regis. Vt sic esset magis volũtariã ordinationẽ regis exequi. g ¶ Et misit cũ quadra. milia. uiro. s. peditum. Cætera patẽt vsq; ibi: h ¶ Et audi. mer. re. no. eo. In multitudine & fortitudine, & credentes qd̃ statim deberẽt Iudæos capere, p̃parauerunt se ad emendum illos in seruos & ancillas: propter qd̃ venerunt ad castra eorum. i ¶ Et uidit Iudas. Hĩc cõsequẽter ponit apparatus belli ex parte Iudæorũ. & primõ p̃ humilem & deuotã orationẽ. scdõ p̃ bellatorum dispositionẽ, ibi: Et post hæc. Circa primũ patet litera ex p̃dictis vsq; ibi: l ¶ Et Ierusalem non habitaba. Hoc interponitur ad reddẽdũ causam quare nõ iuerẽt in Ierusalem ad orandũ, cũ ibi esset locus diuini cultus. m ¶ Et sanctũ. i. tẽpli locus. n ¶ Conculcaba. Et subdit à quib⁹: o ¶ Et filij alienigenarum erant in arce. Propinqua templo.

Diuisio D

✠ Et congrega

✻porib⁹. & hoc significat̃ p̃ hoc qd̃ subdit: ¶ Et elegit Lysias Ptole. Qui interpretatur sulpendens aquas. ideo p̃ ipsum significatur persecutio in spiritu alibus impediendo studium vel doctrinam sacræ scripturæ: qd̃ legitur Iulian⁹ apostata Christianis fecisse. e ¶ Et Nicanorem. Qui interpretat̃ stans lucerna, per quã significatur intelligentia tyranni ad malum intenta, secundũ illud Prouer. xxj. a. Lucerna impiorum peccatum, & per hoc significatur astutia tyranni, in temporalibus rapiendis, sicut legitur de Iuliano apostata, qũdã facultates & patrimonia auferebãt Christianis sub colore verbi Christi, Luc. xii ñ. g. Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possider, non potest meus esse discipulus. f ¶ Et Gorgiam. Qui interpretatur diuisio, & significat persecutionem in corporalibus, per quã passi diuidũt à p̃senti vita. h ¶ Et audierũt merca. re. Per quos significant̃ filij q̃ tyrannos excitant ad affligendũ populum exactionibus & alijs grauaminibus, sperãtes inde reportare temporalia lucra, quod frequenter cõtingit, qa multa de talib⁹ detinẽt̃ à ministris, & non veniunt ad manũ tyrannicæ præsidẽtis. i ¶ Et uidit Iudas & fratres eius. Hĩc ponit̃ defensio boni prælati & populi deuoti. ideo subditur: k ¶ Et congregatus est conuentus ut essent parati in prælium. Orationibus deuotis implorãtes auxiliũ diuinũ.

Moraliter

Ecclesię bona distrahere cupiẽtes quo colore attẽtent.

rr ñ ✻ Et congrega

Allego.

Quadragenarius numerus & q̃ ternarius quid mysticè significent.

Mat.4.a.

Act.1.a.

Mat.28.d.

Septenarij numerus

Mat.12.d. Luc.8.a.

Iaco.4.a.

1.Iohã.2.c.

Mat.10.d.

Ibidẽ.7.b.

Mysticè

Mat.4.b.

Psal.9.d.

inhabitantibus Iudæã & Ierusalẽ, & ut mitteret ad eos exercitum ad cõterendã & extirpãdam uirtutẽ Israël, & reliquias Ierusalẽ, & auferẽdam memoriam eorũ de loco, & ut cõstitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorũ, & sorte distribueret terrã eorum. Et rex assumpsit [a] partem exercitus residui, & exiuit ab [b] Antiochia ciuitate regni sui, anno cẽ[c]tesimo & quadragesimoseptimo, & transfretauit Euphraten flumen, & perambulabat superiores regiones.

[d] Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorẽ, & Gorgiam, [e] [f] uiros potentes ex amicis regis, & misit cum eis quadraginta milia uirorum, & septem milia equitum, ut uenirent in terram Iuda, & dissiperderẽt [b] eam secũdum uerbum regis. Et processerũt, ut irẽt cum uniuersa uirtute sua, & uenerũt & applicuerunt Em[c]maum in terra campestri. Et audie[h]runt mercatores regionũ nomen eorum, & acceperunt argentum & aurum multum ualde & pueros, & uenerunt in castra ut acciperent filios Israël in seruos, & additi sunt ad eos exercitus Syriæ & terræ alienigenarũ. Et uisdit Iudas & fratres eius, quia [i] [d] multiplicata sunt mala, & exercitus applicabat ad fines eorũ, & cognouerunt uerba regis, quę mãdauit populo facere in interitum & cõsummationem. Et dixerũt unusquisq; ad proximum suũ: Erigamus deiectionẽ populi nostri, & pugnem⁹ pro populo nostro & sanctis nostris. Et cõgregatus est conuentus, ut essent parati in [k] prẽliũ, ut orarẽt, & peterẽt misericordiam & miserationes. Et Ierusalem [l] non habitabatur, sed erat sicut desertum. Non erat qui ingrederetur & [m] egrederetur de natis eius, & sanctum conculcabatur. Et filij alieni[n] [o] genarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium. Et ablata est uoluptas à Iacob, & defecit ibi tibia, &

Cōtra ¶ Et cōgregati sunt. Illi qui ad dimicādum cōtra hostes con
E gregati fuerāt, venerunt in Masphat cōtra Ierusalem. Et qd per Masphat (q iudiciū interp̄tat) nisi vet⁹ testa. significat: loc⁹ orationis erat in Masphat, qd⁹ prospicit semp ad nouū testamētum: & testimoniū p̄bet euāgelio Christi. Illuc enim necesse est vt spiritales milites dei cordis intētionē habeāt, q̄tenus ex lectione diuina instruātur, q̄liter cōtra hostes spirituales præliari debeant. Locus em̄ orationis erat i Masphat ante i Israel: qa oracula diuina p̄ libros legis & p̄phetarū primū nobis innotuerūt, deinde p euāgelium. b ¶ Ieiunauerūt illa die, qa cōtinentię operā dabāt. Induerunt se ciliciis & cinere in capite suo: qa pœnitētiā p̄ p̄ctis suis, q̄ p carnis fragilitatē cōtraxerūt, agere deo dignè decernūt. Et † sciderūt vestimēta sua, cū corpus castigant, & carnalia in se desideria mortificāt. Quod āt sequitur qa, c ¶ Expanderūt libros legis de quibus scrutabātur gētes similitudinē simulachrorum suorum, & attulerunt ornamēta & sacerdotalia, & primitias & decimas, & suscitauerunt Nazareos qui impleuerant dies. Et clamauerunt uoce magna in cœlum dicētes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? Et sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt: & sacerdotes tui facti sunt in luctum & in humilitatem. Et ecce nationes cōuenerunt aduersum nos, ut nos disperdant. Tu scis quę cogitant in nos. Quomodo poterimus subsistere ante faciem illorum, nisi tu deus adiuues nos? Et tubis exclamauerunt uoce magna. Et post hæc constituit Iudas duces populi, tribunos & centuriones, & pētacontarchos & decuriones. Et dixit his qui ędificabāt domos, & spōsabāt uxores & plātabāt uineas & formidolosis, ut redirēt unusquisq; in domū suā secundū legem.

† desituerunt

F dilectionē operat, maiestatē diuinam i oī tpe placat. d ¶ Et post hæc. Tribunos appellat eos qui militib⁹ mille p̄erāt, q̄s Græci, χιλιάρχους, vocāt. Cēturiones q centum, πεντηκοντάρχους qui quinquaginta, & decuriones qui decē. Ordināt em̄ p̄ dicatores sācti subiectos suos quatenus nil in eis inordinatū reperiat, sed militia Christi rōnabiliter p̄sunganť. Vñ Paulus auditorib⁹ suis ait: Oīa autem honestè & secūdum ordinē fiāt. Et iterū: Nemo, inq̄t, coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. e ¶ Et dixit his. Scriptum est enim in Deuteronomio: Homo formidolosus & corde pauido non egrediatur ad bellum: vadat & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorū, sicut & ipse timore perterritus est. Quibus verbis edocet non posse quenq̄ professionem contemplationis, vel spiritalis militię arripere exercitum, q adhuc nudari terrenis opibus pertimescit: Ne rursus infirmitate mentis ad pristinas sordes reuertatur, suosq; exemplo alios ab euangelica perfectione reuocet & fidelium vigorem infirmet. Iubentur itaq; tales, vt discedentes à pugna reuertantur in domum suam, quia non possunt duplici corde bella domini præliari. Vir enim duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis. Tales quippe oportet vt nec initium † renouationis arripiant, quibus melius est vt in actiua vita consistant, quàm tepidè contemplationem exequentes maiori discrimine seipsos inuoluant. Melius est enim non vouere quàm vouere, & non reddere. Similiter & ille à tali militia suspenditur, qui vxorem duxerit, qui plantauerit vineam velut propagines filiorum. Non enim potest seruire diuinæ militiæ seruus vxoris: Nec potest assequi studium contemplationis, qui adhuc in delectatione configitur carnis. Nemo, inquit Apostol⁹, militans deo, implicat se negotijs secularib⁹, vt ei

☞ placeat

i. Co. 14. g. 2. Tim. 2. a.

Deu. 20. b.

Iacob. 1. b. † renuntiationis Eccle. 5. a.

Actiuā vitam cōtemplatiuæ p̄eligere q̄busdam cōsulēdū est. 2. Tim. 2. a.

Nicolaus de Lyra.

☞ a ¶ Et congregati sunt. Iudæi. b ¶ Et uenerunt in Masphat contra Ierusalem. i. venerunt adorare ibi versa facie ad Ierusalem, sicut dicit de Daniele qd⁹ orabat versus Ierusalem, Dani. vj. Et subdit causa orandi in Masphat, cū dicit: c ¶ Quia locus erat orationis in Masphat an. i. prioribus temporib⁹. d ¶ In Israel. Ibi em̄ cōgregabat⁹ populus, Israel ad orandum dominū, vt habet. j. Reg. vij. e ¶ Et ieiunauerūt die illa. ad se G corā domino affligendum in victu. f ¶ Et induerūt se ciliad se affligendū in vestitu. g ¶ Et cinerē imposuerūt capiti suo. in signum humiliationis. h ¶ Et dissuerūt uestimēta sua. i. sciderunt in signum afflictionis. i ¶ Et expanderunt libros legis. ad estendendū, quòd parati erant pro lege se exponere periculis mortis. k ¶ De quib⁹ scrutabantur gentes similitudinem simulachrorum suo. Aliqui em̄ Gētiles magis subtiles & literati volebant arguere cultum idolorum ex libris Moysi: nam Exod. xxv. præcipit, qd⁹ intra sanctum sanctorū ponerent imagines cherubi: † desituerunt Sed hoc non valet: qa non ponebant ibi ad hoc qd⁹ colerent, sed vt ostenderet † librum qd⁹ angeli p̄ cherubim repræsentari seruitūt deo: cuius sedes figurabat p̄ propitiatoriū qd⁹ remanebat vacuū: ad significādū, qd⁹ deitas nō pōt p̄ imaginē repræsentari vt diffusius dictum fuit ibidem. l ¶ Et attulerunt ornamenta sacerdotalia. Et subditur causa quare ista adduxerūt ad illum locum, cū dicitur: n ¶ Et clamauerunt uoce magna. ad impetrandum dei misericordiam. o ¶ Quid faciem⁹ istis. nam extra Ierusalem non erat locus sacrificii. Nazarei verò tenebant offerre sacrificia in expletione voti sui, Nume. vj. Similit sacerdotes nō poterant vti vestibus sacerdotalibus, nisi in ministerio templi: ad quod non poterant accedere propter Gētiles q erant in arce, vt prædictū est, ideo subditur: p ¶ Et quo eos ducemus. q.d. non est alius loc⁹. q ¶ Et sancta tua. Id est templi loca. r ¶ Cōculcata sunt. à Gentilibus. s ¶ Et cōta. s. ex luxuriis & idololatrijs ibidē exercitis. t ¶ Et sacerdotes tui facti sunt in luctum. non potentes ibi ministrare, sed solùm miseriam suam luge H re. v ¶ Et in humilitatem. id est dejectionem. x ¶ Et ecce nationes cō. &c. ut nos disperdant. quasi dicant, non sufficiunt eis mala nobis illata, nisi nos penitus deleant de terra. y ¶ Et tubis exclamauerunt uoce magna. vt misericordiam implorarent, non solùm vocibus humanis, sed etiam musicis instrumentis, sicut aliquando pulsantur ecclesiæ campanæ contra periculum fulguris & tempestatis. z ¶ Et post hæc constituit Iudas duces populi. Hìc consequenter ponitur apparatus Iudęorum per exercit⁹ dispositionem, cùm dicitur: Et post hæc cōstituit Iudas duces populi. nam in periculis non est omittendum scienter, quod secūdum humanam prouidētiā potest fieri: aliter videret q̄dā tēratio dei. a ¶ Tribunos. q præessent mille bellatoribus. b ¶ Et centuriones. qui centum. c ¶ Et pentacontarchos. qui quinquaginta: & dicitur à penta, quod est quinque, & cōtes decem, & archos princeps, quia quinque decennariis præsidebant. d ¶ Et decuriones. qui decem præessent. e ¶ Et dixit his qui ædificabāt domos, & sponsabant uxores & plantab. Sequitur, secundum legem, quę habet Deu. xx. Et horum ratio fuit ibi dicta.

☞ Et collocauerunt

☞ a ¶ Et congregati sunt, & uenerunt in Masphat. qui interpretatur iudicium. nam homines boni in tribulatiōe positi iudicio dei iusto reputant se pati. e ¶ Et ieiunauerunt. se affligendo. g ¶ Et cinerem posuerunt super capita sua. se humiliando. Hæc enim debent fieri tempore tribulationis, vt oratio de liberatione populi apud deum sit magis exaudibilis. m ¶ Et suscitauerunt Nazareos. Per quos significantur religiosi qui separati sunt ab alijs in modo viuendi & tempore tribulationis debent ad orandum præ cæteris excitari. Et ideo subdit: n ¶ Et clamauerunt uoce magna in cælum. y ¶ Post hæc constituit Iudas duces populi. quia non solùm debent esse orationibus intenti, sed etiam in statibus suis bene ordinati. e ¶ Et dixit his qui ædificabant domos. Per istos significantur illi qui sūt temporalibus nimis intenti, & in delectatione carnali nimis effusi, propter quod ad spirituale præliū non sunt apti, & cæte.

Moraliter

placeat cui se probauit. a ¶Et mouerunt castra & colloca. Recte exercitus Iudæ ad austrum Emmaum castra collocare dicuntur, quia milites Christi cū cōtra hostes suos ꝑliari disponūt, calore fidei magis se aniare ꝙ frigore ifidelitatis torpore eligūt. b ¶Et ait Iudas: Accingimini. Talis debet esse doctrina sanctorum prædicatorū, talisq; exhortatio vt incitent animos auditorum suorū, roborentq; corda illorum ad resistendum diabolo & exercitui eius: spē quo que victoriæ soli deo committant.

GLOS.ORD. Cap.IIII.

Mysticè

ET assum. Gorg. Gorgias quinq; milia in exercitū sum assumit, cū diabol⁹ carnales quinq; sensibus corporis deditos illecebra voluptatū sibi adunare cōtēdit. Mille equites secū tollit, cū oē bellū suum in superbia & cōtemptu mādatorū dei agere disponit ꝙtenus contrariæ partis in hoc agmina superet, cū eos prꝙuaricare præcepta dei suader. Initiū em̄ oīs pcti supbia ē,

Eccle.10.b. vbi autor mortis sibi, & sequacib⁹ suis inuenit ruinam. Et bñ dicit, qđ nocte ꝓmouerit castra, ga totā nequitiā suā pcipitatē mittis in sibi subiectis explere cōcupiscit, vt nullo mō ꝓuideāt, quabis sibi ruina ex cōsensu peccati imminear. d ¶Et fi. g. e. ex ar. Arx hīc non altitudinē virtutū, sed extollentiā vanæ gloriæ significat. Illę em̄ peccatoribus ducatū pbēt, q in superbiam se erigere audēt. Possunt & maligni spūs in his ducibus aduerti, q ad ei⁹ ptē pertinēt q dixit: In cælum ascēdā, & ponam

Isa.14.d. soliū meū ad aquilonē, & ero similis altissimo. Isti em̄ duces iniquitatis i foueā & voraginē scelerū cōsentientes sibi nūq; trahere desistunt. e ¶Et audiuit Iudas & surrexit ipse. Nota lē-

B ctor, quōd pars aduersa quæ iuncta fuit Gorgię totam dispositionem sui belli in nocte facit, & Iudas atque sui seq̄ces in die, quia operatores scelerum & executores errorum comitantur semp rectores tenebrarum, lucem odiendo diuinorum præceptorum, & obscuritatem diligendo secularium voluptatum. Vnde per Paulum dicitur: Qui

1.Tes.5.d. dormiunt, nocte dormiūt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui

†Exod.14.g. dei sumus, non sumus noctis filij, nec; tenebrarum. Verum Iudas hoc est cōfessor dei omnem apparatum belli in luce fidei atq; meditatiōe legis dei ordinat. Vñ cū trib⁹ milibus virorū tm̄ i cāpo apparet, cū illis videlicet qui nō in mundana potentia, sed in fide patris & filij & spiritussancti fiducialiter agētes, cū simplicitate mentis vitā honestam in hoc mundo ducere studeant. f ¶Et leuauerunt alienigenæ oculos suos, & uiderunt eos uenientes. Venientibus ex aduerso hostibus in ꝑlium socij Iudæ tuba canunt, & conteruntur gentes, quia per tubę sonitum vox prædicationis exprimitur. Milites Iudæ tuba canunt, cùm prædicatores Christi euangelium in toto mūdo annūtiant. Vñ cōteruntˀ hostes: quia huic fidei Christi subiiciuntˀ gentes, neenō & spiritales inimici virtutę cōteruntˀ Christi, atq; gladio spūlēti trucidati mergūt i ꝓfundum abyssi.

Nicolaus de Lyra.

☞Et persecu-

✠ ¶Et colloc. Iosephus dicit Emmaus q̄ distat à Ierusalē sexaginta stadiis, vt hꝫ Lucę vltio. b ¶Meli⁹ ē n. mo. i b. Iusto, quę mors est virtuosa. c ¶Quā uidere mala gentis nostræ & sanctorū. Quæ est vita probrosa, cui bona mors est prꝙligēda.

Iosephus

ET assum. Gorgias q. mi. Posteꝙ descriptus est pugnæ apparatus, hīc cōsequēter describitur cōflictus. Circa quē primō ponitur Iudæ deceratio, secūdō deuictis aduersarijs tēpli purificatio, ibi: Dixit autem Iudas. Prima in duas, quia primō ponitur conflictus Iudę cū exercitu misso à Lysia. Secundō cū ipso ī persona propria, ibi: Quicunq; autem alienigenarum. Prima adhuc in tres, quia primō ponitur Gorgię in fidiatio. Secundō insidiantis delusio, ibi: Et audiuit Iudas. Tertiō delusi fugientis confusio, ibi: Et adhuc loquente. Insidiatio verō Gorgiæ fuit, quia disposuit de nocte venire ad castra Iudæorū & eos occidere ex improuiso. Et patet litera vsq; ibi: c ¶Et filij. Scilicet alienigenarum. f ¶Qui erāt ex arce. Id est de numero illorum qui erant in arce Sion, ad nocendum Iudeis quantūcūq; poterant. g ¶Erant illis duces. Quia sciebant loca circa Ierusalem per quę frequenter discurrebant ad deprędandū Iudæos. h ¶Et audiuit Iudas & surrexit ipse & potentes percutere uirtutem exercituum regis. Hīc consequenter ponitur insidiātis delusio, qa fraus Gorgię fuit reuelata Iudę: & tunc eū omnibus bellatoribus suis exiuit de tentoriis ad perecutiendum partem exercitˀ regis, quæ remanserat in castris anteq; Gorgias cū alia parte rediret: qui credens fugisse Iudęos in montib⁹, quę- D bat eos, & interim Iudas aliam partē exercitus debellauit, & sic artem arte delusit: & his dictis patet litera paucis exceptis quæ discurrentur. i ¶Adhuc enim dispersus erat exercitˀ à castris. Quia illa pars exercitus quā Gorgias secum duxerat, adhuc non rederat ad castra regis. l ¶Quia tegumenta. Id est arma ad se protegendū. m ¶Et gladios. Ad inuadendum. n ¶Non habebant. Propter inopiam, vt dicunt aliqui. Sed hoc nō videtur verum: quia de spoliis exercitus Apollonij & exercitus Seron acquisierant arma in bona quātitate, vt patet capite præcedenti. & ideo libri correcti sic habent: quia tegumenta & gladios non habebāt. & in hoc reddit causa quare Iudas apparuit i cāpo cū tribus milibus mīm: quia licet acquisiuissent arma in præcedentib⁹ victoriis, non tamen in tanta copia, qđ possent armare vltra tria milia virorū bellatorū, & sic est sens⁹, quia tegumēta & gladios nō habebant scilicet ad armādū plures ꝙ tria milia. o ¶Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur e. Exo. decimoquarto. g.

✠ Et tuba ce- † Inf.9.b.

Mora. d ¶Assum. Gor. q. m. Quia Moraliter interpretatur diuisio, & ideo significat dæmonem, qui per se & per homines malos dissensionem ponere nititur inter bonos: sed cū bonus prælatus hoc audit, debet velociter occurrere ad remedium adhibēdum ne dissensionis ignis crescat, intantum quōd non possit extingui, Ideo sequitur: h ¶Et audiuit Iudas & surrexit ipse & potentes percutere uirtutem exercituum regis. Ad tollendum dissensiones, quod facilius fieri potest in principio, quod significatur per hoc quod subditur: i ¶Adhuc enim erat dispersus exercitus. Et subditur pugnandi modus, cùm dicitur: k ¶Et cum dies factus esset apparuit Iudas in campo cum tribus milibus. Per quod significatur, quōd talis pugna debet esse i cōfidētia sanctissimę trinitatis corde credēdo, & ore cōfitēdo. iō subdit:

 ✠ Et tuba ce-

a ¶Et persecuti sunt eos usq; G a. Nomina locorum vsque E quo pſecutus est Iudas hostes suos, demōstrant virtutis suæ effi-
Allego. caciam. Gazeron enim interpraſ iuxta lumē meū. Idumæa, rufa siue terrena. Azot? ignis patruelis. Iānia, mare siue dextera eius. Et quid per Gazeron, nisi lumen fidei: & quid per Idumęam, nisi Gētilitas? Quid autem per ignem patrue nisi ardor charitatis? & qd p Iāniam nisi ꝓfunditas sciæ, & effectus boni operis demōstraſ? Tādiu ergo pſequtur chorus sctōrū doctorū Gētilē pplm, donec illū ab errore Gentilitatis ad lumē fidei ꝓducat, & ignē charitatis in eo accēdat, ꝓuocetq; eū ad meditationē diuinæ legis, atq; ad studiū boni operis. Hæc eīn pſecutio salutifera est, & interfectio salubris. Vñ subiungit: b ¶Et ceci. ex ill. usq; ad tria mi. uir. Sicut enim tria milia fuerūt sociorū Iudæ q pſequebāt: sic & cæciderūt ex hostiū parte tria milia virorū. Cęciderūt eīn nō vt fundi tus interirēt, sed vt post casū erecti melius starent: quia imbuti sanctæ trinitatis fide ad eorū societatem ꝓpingere studebāt, quos se pio animo persecutos es-
Vita pſens bello contra aliter in futura. se agnoscebant. c ¶Et re. est Iu. Milites quoq; Christi nequā imminēte bello citò debent esse securi de victoria, sed tandiu debent pliari, donec certi sint de conuersione hostiū spiritualiū. Cū eīn persequendo hoies peccatores, seu infideles, eos cōuerterint ad pœnitētiā pec catorū, & ad fidē Christi q p dilectionē operaſ bona opera, tūc oportet vt eorū colligāt spolia, hoc est eorū vtant scien
F tia, ac pn laboris cōmunicent industria. In auro enim possumus accipere sapiētiā. In argēto, eloquētiā. In hiacyntho, cælestem cōuersationē. In purpura, per martyrium sanguinis effusionē. Tunc eīn fructuosæ colligimus has opes cum in fide recta inuenimus eas esse acceptabiles. Si autē ad spiritales hostes hāc trāſferimus victoriā, tūc debemus esse securi, cū post finē pſentis vitę non est necesse hostium insidias vereri. Tūc enim salubriter colligimus spolia, qñ laboris nostri à Christo cōdigna accipiemus ꝓmia. Vñ bñ dicit Iudas suos exhortari, vt non concupiscerent spolia, cū inimicorum sęua imminebāt bella. Cū penitus inimici superati erāt, tūc cū suis reuersus est ad spolia castrorum colligenda: quia necesse est vt prædicator quisq; admoneat auditores suos, vt inimicorum præcaueant iacula, q̄diu tēpus est belli. Cū autem peruenerit tempus
Iohā.14.d. pacis, ipsius videlicet pacis, quā saluator discipulis suis promisit dicens: Pacē meam do vobis: tunc prælati simul & subditi gaudiū ęternū habebunt de pręcepta remuneratione, quia nequaq; vltrā pertimescent de sequēti labore lachrymarū dolore: Tunc q; deo adiutori suo laudes canēdi tēpus ē. Vnde scriptū est: c ¶Et
De quo mō agnoscit & glorificatur. conuersi hymnum. Salus magna est in Israel, quando numer? credentiū multiplicaſ in dño populorū, qui saluatorē agnoscunt fide, confitentur ore, atq; in bona glorificant operatione. Siue aliter: Tunc in Israel salus erit magna, quando in ecclesia Christi aduersitas erit nulla. Et signāter additum est. e ¶In die il. In die victę resurrectionis, quando sponsa nobilissima in cęlesti regno sui perno iungetur sponso, quando omnes sancti in conspectu dei non solū de animarum requie suarū, sed etiā de corporum gaudebunt immortalitate. f ¶Quicunq; alienige. Denicq; alienigenæ euadentes victoriam Iudę annuntiant Lysiæ, quia qui nō per sanctorum doctorum ministeria, Christi saluberrima capiuntur pręda, pręceptoribus suis à quibus nutriuntur ad mortē (licet inuiti, qz ꝓpter vitate coacti) glorię annūtiāt Christi. Lysias eīn qui interpretaſ generās, significat mundi potentes, qui licet sint generati, nō tamē baptismate Christi meruerunt regenerari. Hi ergo militum Christi

de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et con-
b greſsi sunt, & contritæ sunt gētes, & fugerunt in campum. Nouissimi au-
a tem ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos usq; Gazerō, & usq; in cā-
b pos Idumæę, & Azoti & Iāniæ: & ceciderunt ex illis usq; ad tria milia uirorum. Et reuersus est Iudas, & exer-
c citus eius sequēs eum. Dixitq; ad po-
d pulum: Non concupiscatis spolia, quia bellum contra nos est: & Gorgias & exercitus eiꝰ prope nos in mōtibus, sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos, & post hęc sumetis spolia securi. Et adhuc lo-
e f quente Iuda hæc, ecce apparuit pars q̄dam prospiciens de mōte. Et uidit
g Gorgias q; in fugam cōuersi sunt sui,
h & succensa sunt castra. Fumus enim
i qui uidebatur declarabat quod factū est. Quibus illi cōspectis timuerunt
k ualde, aspicientes simul & Iudam, & exercitum in campo paratum ad prę-
l lium. Et fugerunt omnes in campo alienigenarum, & Iudas reuersus est ad spolia castrorum. Et acceperūt au-
m rum multum & argentum, & hiacynthum, & purpuram marinā, & opes magnas. Et conuersi hymnum cane-
n bant, & benedicebāt deum in cælum, quoniam bonus est, quoniam in secu-
o lum misericordia eius. Et facta est sa-
p lus magna in Israēl in die illa. Quicūque autem alienigenarū euaserūt, uenerunt & nūtiauerunt Lysię uniuersa quę acciderant. Quibus auditis il-
q le cōsternatus animo deficiebat, quia nō qualia uoluit, talia contigerunt in Israēl, & qualia mandauit rex. Et se-
quēti anno cōgregauit Lysias electo-

tum Christi audiētes victoriā, cōsternūt animo deficiūtq;, qa non G
qualia voluerūt, talia cōtigerūt in Israel. Et qualia mādauit rex. eorū eīn volūtas talis erat, vt nō p ualeret euāgelij, p sanctos doctores pdicatio: neq; in dño credētiū augereī multitudo. Et talia etiam suis rectoribus hoc est immūdis spiritibus placere sciebant: quia in prophanis idolorum simulachris diuīo cultu ab hominibus venerati, hoc eis persuadebāt, vt fidē Christi non reciperāt, sed non prætualebāt, quia pater gloriam filij sui in vniuersis nationibus lōgē lateq; manifestabat. g ¶ Et sequenti a. c. Eligit Lysias sexaginta milia virorū, & equitū quinq; milia, ad bellandū contra Isra
el: cū oī tēpore isti? mūdi (qd' sex etatib? distinguit per quinq; sensus corporeos, princeps hui? sęculi incitanti Ephe.6.b.
bus tenebrarū harū rectoribꝰ milites Christi diuersis virijs laniando superare contendit: ac per malos homines bonorū meditatur necem. Sed occurrit illis Iudas cū decem milibus viris, quia regis nostri exercitus in hoc est validior cęteris, quòd per omnia studet diuinis obtemperare ꝓceptis, assiduasq; preces ad dominum mittens eius confortatur manu, in cuius maximè confidit potentatu, & tādiu insistit ꝓlio, donec inimici sui atq; aduersaria turma spiritali ad pfectū jugulēt gladio. vñ i pce Iudæ subiūgit:

Nico. de Lyra. Deuce eos

a ¶Et tuba ceci. q erāt cū Iud. H
ad animandum bellatores suos ad pli
um. Cætera patent. c ¶Et adhuc l. Iuda. Hīc consequenter ponit Gorgiæ delusi confusio, quia fugit tumēs cōfligere cū exercitu Iudę. iō dicitur:
f ¶Ecce apparuit pars q̄dā. scilicet illa pars exercitus regis quā secū duxerat Gorgias, vt prædictū est. g ¶Prospiciens de monte. in quo Gorgias quęrierat Iudęos. h ¶Et uidit Gorgias, quod in & cæ. scilicet illi quos reliquerat in castris. i ¶Et succensa sunt castra. eorū à Iudęis. k ¶Quibus ille conspectis &c. Et fugerunt audētes cū Iudęis confligere. Cętera patent. n ¶Quicūq; autem. Descripto conflictu Iudę cū exercitu misso à Lysia, hīc cōsequenter ponitur eius conflictus cū exercitu Lysiæ ī persona propria. Circa qd' priō ponitur motiuū Lysię. Et patet eius apparatus cū subditur: q ¶Congrega. Lysias ele. ui. scilicet peditū. Secundō ponit Iudę occursus, ibi: Et occurrit eis Iudas, &cę. & oō ei?, cū subdit:

Benedictus es Moraliter

* a ¶Et tuba ceci. Per quod significatur clamor fidelis confessionis & deuotę orationis. Et sęqtur effectus debellationis, cū subdit: b ¶Et contritæ sunt gēt. Vere nāq; cōteruntur, quando de malis suis pœnitēt, & cōsilio pacis acquiescunt. c ¶Dixitq; ad po. s. Iudas. d ¶Non concupiscatis spo. Per hoc significatur, qd' plarus bonus debet inducere populū suū, vt nō q̄rat in vita præsenti pmiū de bellantię aliq̄rū victorū. nā adhuc imminet bellum: sed finito bello contra vitia recipietur præmium in securitate magna, quod quidem bellum in morte iusti finitur, & tunc pręmium securè accipitur. l ¶Et acceperunt aurum multum. per quod significatur remuneratio dei pretiosa. m ¶Et conuersi hymnum canebāt. nam in remuneratione patriæ est laus perpetua. o ¶Quibus auditis il le consternatus animo deficiebat. Sicut dictum est suprà per Lysiam significatur tyrannus, qui de victoria bonorum turbat: & ideo quærit vias, quomodo possit eis amplius nocere: quod ꝓ gnificatur cùm dicitur: p ¶Et sequenti anno congrega. Lysiā. sed Iudas eū debellabat cū decem milibus virorū p qd' signi

* catur obseruatio

a ¶ Deiice eos. Quinq; sunt libri legis dei, & quinq; sunt sensus (vt prędiximus) corporei: Qui enim secūdū doctrinā legis restringit cō cupiscentiā carnis auertēdo oculos suos, ne videāt vanitatē, obturādo aures suas, ne audiāt linguā detrahentem, & obscena carmina ac lusus mundanos, quibus frequenter auditis inquinatur interior homo, q odoratum atq; gustū suū cōtinet, ne illecebra voluptatū, q coercet linguā suā à malo, & labia sua ne loquaē dolū. Diuertit à malo & facit bonū, iquirit pacē, & psequit eā. Iste inimicos suos superās victoriā capiet saluberrimā, & triūpho gaudebit largissimo. Sed Lysias spiritalis licet semel, bis, terq; cōtritus fugā inierit, tū nō desistit à cœpta negtia, sed rediuiua iterū resuscitat plua. vū scriptū est: b ¶ Vidēs au. Lysias. Bū dicit q; Iudas cōtritis hostib⁹ atq; sopitis ad tps bellis, hortat, suos q; mūdarent sctā ac renouarēt: qa maximū studiū habēt scti doctores, vt in qbuscūq; lęsa ab hostib⁹ subiectorū sibi fuerit ecclia, ad pristinū statū sanctę cōuersatiōis iterū restaureē. Iuxta tropologiā aūt necesse est, vt vnusq; fidelis mentē suā quā bene mōtis Sion vocabulo designatā possumus accipere, qa Sion speculū interpretat. Et bti sūt mūdo corde, qm ipsi deū videbūt. Si aliqd p fraudē hostis in ea pollutū est factū instāti nisu expurget, donec ad integrū remoueē. Ibi em & desertā sctificationē & altare, pphanatum, & portas exustas intelligere possum⁹, qa ibi laudis hostia i altāt fidei deo imolabat, & ingressus cælestis vitæ meditabat. In atriis vò virgulta nascūt: cū in cordib⁹ humanis supfluarū cogitationū multitudo generat. c ¶ Pastophoria (inquit) uide. di. Pastophoria Grece dicunt thalami vt cubicula, in qb⁹ Leuitæ excubabāt in atriis domus domini, qrū cōmemoratio fit in vltima visione Ezechielis, pphetæ. Pastophoria ergo diruunt, cū secreta mentis per desideria illicita dilaniant. Sed hęc oīa maximè opus est, vt p pœnitētiā pctōrū & emūdationē morū, ac pias p̄ces ad dīm instātissimè purificent. Vū recte de exercitu Iudæ scriptū est: Quod cū videret sctificationē desertā, scinderūt vestimēta sua: & plāxerūt planctu magno, &c. d ¶ Tunc ordinauit Iudas ui. Aptè dictū est, qd ordinauerit Iudas viros, vt pugnarēt aduersus eos qui erant i arce, donec emūdarēt sctā: qa hoc ordinat redemptor noster p p̄dicatores suos, q̄tenus milites ipsi⁹ aduersus eos qui inhabitant in arce supbię, hoc est hoīes inflationis spū elatos vel etiā malignos spiritus superbia tumentes instanter pugnent donec corda electorum ab omni labe iniquitatis expurgent. e ¶ Et elegit sacer. sine ma. uolun'. haben. in lege dei & mundaue. sancta. quia electus his de officio ecclesiastico qui erroris lepram, vel scelerū maculā in se habebant, voluntarios atq; moribus probos in fidē dei elegit ad ministratores verbi, vt sanctę ecclesię conuenticula ab omni erroris cōtagione efficiat aliena. Ideo subiunctum est, qd tulerit lapides contami. in locum immund. qa hęreticos q noluerūt p cōuersationē rectę fidei & sanę doctrię lapides p̄tiosi fieri iana themate percussos atq; de cōione ecclię electos oibus patefecit,

Nicolaus de Lyra.

qd essent

a ¶ Benedictus es saluator Israel. qui cō. ipie. poten. i. Goliæ. hoc habetur. j. Regum. xvij. b ¶ Et tradidisti castra alienigenarū. j. Reg. xiiij. Tertiò ponitur vtrorūq; conflictus, cū dicitur cū dicitur: Et cōmiserūt pręliū: &c, & patet litera. c ¶ Dixit autē Iudas & fratres eius. Positę descripta est Iudę decertatio, hīc cōsequēter repsis hostibus describit tēpli purificatio. Et secundò purificatę renouatio, ibi: Et acceperūt lapides. Tertiò, altaris dedicatio, ibi: Et fecerūt dedicationē. Circa primū primò ponit amē tū destructiōis, cùm dicit: f ¶ Et uidesancti. sipsum templū. g ¶ Et altar. s. holocaustorū. h ¶ Prophanatum. Nam ibi positum fuerat idolū, vt dictū est suprā, j. c. k ¶ Et in atriis. s. i atrio sacerdotū, & in atrio virorū mundorū, & i atrio immūdorū. l ¶ Et pastophoria diruta. s. domūculas circa atria sacerdotū ędificatas, i qb⁹ offerentes hostias pacificas comedebāt coram dño partē sibi contingentē. Nā de hostijs pacificis vna pars incendebatur ad honorē diuinū, alia cedebat in vsus sacerdotū. Tertia in vsus offerentium. m ¶ Et sci. uesti. sua. In signū doloris & humiliationis. n ¶ Et clamaue. De quibus habetur Nume. x. Et dicuntur tubę signorū, qa per illas significabant plura. s. cōuocatio ad cōsilium, & congregatio ad festum, & motio castrorum & exercitatio ad bellū. o ¶ Tunc ordinauit. Hīc secundò tollitur impedimentū purificationis, cū dicit: Tūc ordinauit Iudas &c. Vt sic essent occupati in sua defensione, vt non possent proijcere sagittas vel spicula ad eos qui emundabant loca sancta. Et consequenter ponitur ipsa purificatio, cū dr: p ¶ Et elegit sacerdo. id est sanctæ vitæ & integræ famæ,

✠ Et tulerunt

✠ catur obseruatio decem decalogi mādatorum, p quā cōterit exercitus viciorum. c ¶ Dixit autem Iudas. Sequitur: d ¶ Ascendamus nunc. Bonus enim prælatus videns ecclesiam vitijs deformatam habito competenti tempore, debet statim eam visitare & ei⁹ reformātioni instare. ideo subdit: e ¶ Et ascenderunt in montē Sion. p quē significatur ecclesia. f ¶ Et uiderunt sanctifi. dese. Tunc enim sanctificatio deserta efficit cū ecclesia malè frequentatur. g ¶ Et altare. Per qd significatur sacerdotiū, qa sicut mun⁹ sup altare offertur, sic eucharistia quæ est sacrificiū nouæ legis super caput sacerdotū eleuatur: sic ergo altare prophanatur, quando sacerdotium carnis vitio polluitur. i ¶ Et portas exustas. Quod fit, quādo per cupiditatem simoniacam aliqui ingrediuntur: k ¶ Et in atriis &c. sicut in sal'. In quo nascuntur arbores infructuosę. Igitur per hæc virgulta, significantur infructuosi clerici, non facientes fructum in ecclesia dei propter defectum scientiæ & vitæ. l ¶ Et pastophoria diruta. Loca erant in quibus offerentes comedebant de sacrificijs pacificis coram domino. & ideo per ipsa significatur fidelium cōio, quę tunc dirui tur, quando Christi corpus indignè sumitur. m ¶ Et scide. uestimenta sua. Quia boni talia videntes in ecclesia tristantur & lamentantur. o ¶ Tunc ordinauit Iudas. Bonus enim prælatus non solùm debet ecclesiæ dissipationem lamentari, sed etiam insistere eius reformationi in quo primò sunt impedimenta remouenda. & hoc significatur p hoc qd Iudas ordiauit bellatores contra illos qui in arce erant. per quos significantur dæmones, qui sunt in arce superbię: & q̄tū possunt impediunt reformationem ecclesię, contra quos pugnatur' continua & feruida oratione. p ¶ Et ele. sacerdotes sine macula. Culpę grauis & infamię. q ¶ Voluntatem habentes in lege dei. Tales enim debent esse confessores & prædicatores euangelij, vt apti sint ad emundationem populi Christiani.

Moraliter

Bonus prę latus

 ✠ Et tulerunt

quòd essent reprobi. a ¶ Et cogitauit. Altare holocaustorū
E est fides pura, doctrina recta, & conuersatio munda Christi ministrorum. Sed hoc altare si pphanatum fuerit hæretica prauitate, vel scelerū immanitate iam destruēdum erit: hoc est à sacerdotij dignitate deponēdum, ne fortè opprobrium sit sanctæ ecclesiæ, & adoleuerūt holocausta quę obtulerūt in nouo altari. Hęc aūt G facta sunt post tres annos eodē die quo mutata est eorū religio ad prophanā idolorum cōsuetudinē. Nā tēplum destructum ab Antiocho sic tribus annis permansit. Quinto enim anno & quadragesimo & cētesimo ī tēplo facta sūt. Quīta & vicesima die ap-

Nicolaus de Lyra. pellei mē

in lege dei, & mundauerunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis [a] [b]
[c] in locum immundum. Et cogitauit de altari holocaustorum, quod prophanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit illi consilium bonum, ut destrueret illud, ne fortè esset illis in opprobrium: quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti sunt illud. Et [d]
reposuerunt lapides in mōte domus in loco apto, quoadusq; ueniret pro- [e]
pheta, & responderet de eis. Et acce- [f]
perunt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt altare nouum [g]
[b] secundū illud quod fuit prius, & ædi- [h]
ficauerunt sancta, & quæ intra domū [i]
erant intrinsecus & ędem, & atria san- [k] [l]
ctificauerunt. Et fecerunt uasa sancta [m]
noua, & intulerunt candelabrum & [n]
altare incensorum & mensam in tem- [o]
plum. Et incensum posuerunt super [p]
altare, & accenderunt lucernas quæ super cādelabrum erant, & lucebant in templo. Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt† uela, & [q]
consummauerunt omnia opera quæ [r]
fecerāt. Et ante matutinū surrexerunt [s]
quinta & uicesima die mēsis noui: hic est mensis Casleu, centesimi quadragesimo octaui anni, & obtulerūt sacrificium secundū legem sup altare holocaustorū nouum quod fecerūt. Secū- [t]
dum tēpus & secundum diem in qua contaminauerunt illud gētes, in ipsa renouatū est in cāticis & citharis & ci- [v]
naris, & cymbalis. Et cecidit omnis

Matt.5.b. Vos estis sal terræ: Quod si sal euanuerit, ī q̄ saliet̄ ad nihilū valet vltra nisi vt mittat̄ foras, & cōculcet̄ ab hoibus.

Titū.5.c. De q̄ & Paulus scribēs ad titū ait: Hęreticū hoiem post primā & sec'am increpationē deuita. Sciēs q̄a subuersus est q hmōi est, & deliquit, cū sit pprio iudicio cōdemnatus. Hinc & ad quosdam

Rom.3.d. delinquentes ait: Per vos nomē dei blasphematur inter gētes. Taliter ergo depositō altari mystico reponi debēt lapides isti, in monte domus, in loco apto, quoadusq; ue. prophe. respōdeat de eis. Quia peccantes redigi debēt sub pœnitentia, donec per sanctos doctores diuudicetur, p cōmisso crimine cōueniens satisfactio perpetrata. In loco aūt eorū lapides integri secūdum legē substitui debēt, vt fiat altare nouū secūdum illud qd' fuit prius: q̄a hoies fide catholica sani scientia sc̄ārum scripturarū imbuti: bōis morib⁹ religiosi, in locū regiminis vnde eciderūt pręuaricatores surrogari debēt secūdū autoritates vtiq; diuinæ legis vt sine reprehensione in nouitate vitę & norma iustitię exhibeatur ministeriū deo in sancta ecclesia quā sibi acquisiuit Christus pretio sanguinis sui sponsā, nō habētē maculā neq; rugā. b ¶ Et ædifi. san. Edificāt sancti p̄dicatores sc̄ā intra domū

Mystice F intrinsecus & ædē, q̄n subiect̄a plebē & intrinsec⁹ ornāt scia sanę fidei & forinsec⁹ honesta cōuersatiōe. Atria sc̄ificāt q̄n nouiter venientes ad fidē sacramentis diuinis imbuendo dedicāt. Faciunt vasa sancta noua, quando corda hoīm ad accipiendum verbū dei reddūt habilia. Inferunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum, q̄n doctrinæ spiritalis lucern, sanctę orationis puritatem, & scripturarum sc̄ārū meditationē in ecclesia dei exusitant. In candelabro ergo in qua lucere debent lucernæ, rectē sermonē euangelicæ doctrinæ possumus aduertere, in q̄

Luc.ii.c. sancti doctores igne sanctiſpiritus accensi lucere debent, vt qui ingrediuntur lumen videant. Vnde veritas ipsa ī euangelio ait: Nemo accendit lucernā, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat oibus q̄ in domo sunt. Per altare incensorum nihil meli⁹, q̄ perfectā sanctorum vitā accipere possumus. vnde q̄tidie fragrat odor virtutum & sacri orationis in conspectu altiſsimi. Mensam ergo dñi nō aliam q̄ sacram scripturam intelligimus, in qua refectio animarum consistit. Quod autem dicit qd',

c ¶ Appenderūt uela, & cōsum. oia opera q̄ fece. In appensione velorū exprimitur occultatio mysteriorū. Nō em̄ oib⁹ oia patefacięda sunt diuinę legis mysteria, sed pro captu ingenij quo

Matt.7.a. rūlibet & pfectu scientię atq; virtutum. Vnde dñs apostolis p̄cepit dicēs: Nolite sanctū dare canib⁹, neq; mittatis margaritas vestras añ porcos. Et Paulus rudib⁹ discipulis ait: Lac vobis dedi potū, nō escam. Nondū em̄ poteratis, sed nec adhuc quidē poteſ.Cor.3.d. stis. De pfectorū ergo scientia alibi ait: Et nos reuelata facie gloriā dei cōtēplamur in eandē imaginē trāsformati tanq̄ à domini spiritu. Consummant ergo omnia opera quę facienda sunt in domo dei, qui fide sermone & opere studēt secūdum ordinem implere omnia mandata dñi: Nec deest quicq̄ in perfectione, vbi

Ioſephus lib. antiq. humana voluntas diuinæ per omnia obtemperat voluntati. d ¶ Et ante matuti. & cæ. De hac autem renouatione Ioſephus ita narrat dicēs: Quinta verò & vicesima mensis casleu, quē macedones appellęon vocāt, accenderūt lumina sup candelabrum & adoleuerunt

a ¶ Et tulerunt lapides contamina. id est lapides altaris, qd' fecerant Gentiles ad immolandum idolo super altare holocaustorum posito, vt dictū est supra .j. capi. b ¶ In locum immūdum. Lapides autem altaris domini contaminatos posuerūt in loco mūdo sicut subditur: Et cogitauit de altari holocaustorum &c. ¶ Et reposuerunt lapides in monte domus. id est in monte Sion vbi erat domus domini. c ¶ Quoadusq; ueniret propheta. docēs quid esset agēdum de illis. f ¶ Et acceperunt lapides integros secundum legem. Hīc consequenter describitur templi purificati renouatio. & primò quantū ad altare holocaustorum, cùm dicitur: Et acceperunt lapides integr. se. legem. quę habetur Exod. xx. & Deuter. xxvij. g ¶ Et ædificauerunt altare nouum secundum illud. id est ad similitudinem illius quod fuerat dissipatum. h ¶ Et ædificauerunt sancta. reparando ruinas q̄ erant in prima parte templi, q̄ vocabat sancta. i ¶ Et q̄ intra d. erāt int. reparando defectus existentes in secunda parte templi, quæ dicebat sancta sanctorū. k ¶ Et ædem. id est ædificia quæ erant extra pro habi H taculis sacerdotum. l ¶ Et atria sanctificauerunt. eradicando virgulta & † velamina aspergentes lustrationis aqua. m ¶ Et intulerunt candela. & alta. incen. Hæc enim tria erant in prima parte tēpli, mensa propositionis in parte aquilonari, candelabrum in australi, altare incensi in medio cōtra sanctum sanctorum. p ¶ Et incensum posuerunt. id est cremauerunt sup altare. q ¶ Et appenderunt uela. vnum in introitu templi, aliud ante sanctum sanctorum. s ¶ Cente. quadra. an. regni Græcorum. t ¶ Secūd. tē. & sec. diē, in qua cōtami. il. nā anno centesimo quadragesimo quito, die vicesima quinta mēsis casleu sacrificauerūt idololatræ super aram vt habet supra .j. ca. & anno. cxlviij. di. xxv. mēsis casleu obtulerūt. Iudęi sacrificium in tēplo purificato: & sic reuolutis trib⁹ annis eadē die renouatū est tēplū qua fuerat añ contaminatum:

↬ sicut fuerat ante Moraliter

✻ a ¶ Et tule. cōta. i. altaris ab idololatris ædificati. b ¶ In loc. immund. quia quicquid ad idololatriam pertinet, est abominādum. lapides autē altaris templi reposuerunt in loco mundo, vt dicitur hīc consequēter. c ¶ Et cogitauit de alta. holo. quousque surgeret propheta qui diceret quid agendum esset de ipsis, p quod significatur quod si aliqui Christiani contaminent aliquo peccato publico & enormi reludendi sunt in clausiro ad agendum pœnitentiam secundum determinationē sapientis prælati. f ¶ Et acceperunt lapi. integros. i. integræ famæ clericos. ex talibus enim debet ecclesia reformari. g ¶ Et ædificaue. sanct. quæ intra domum erant. Sequitur: l ¶ Et atria. q̄ erāt extra templum. per qd' significatur quòd in viris ecclesiasticis requiritur munditia mentis interioris & cōuersationis exterioris. m ¶ Et intulerunt cādelabrum. i. sanctę prędicationis verbū. n ¶ Et altare incensorum. id est celebrationem diuinorum. o ¶ Et mēsam. id est eucharistię consecrationem. q ¶ Et appenderunt uela. cauendo ab elatione surgente ex laude humana. r ¶ Et ante matuti. surre. quia non solùm de die, sed etiam de nocte celebrandę sunt laudes diuinæ. v ¶ Et citharis & cynaris & cym. per quę significantur variæ deuotiones mētis, q̄ sūt ī eccla.

✻ Et ornauerunt

Dcm. 22. d.

Festum luminum.

Mystice

Luce. 15. b.

Pro. 14. d.

Tim. 2. a.

F ohan. 10. e

Encenia.

†iustorum

pelleꝛ mensis olympiadę centesima quinquagesimatertia. Renouatū verò est eodē die quinta & vicesima appellei mēsis, octauo & quadragesimo ac centesimo anno, olympiade cētesima & quinquagesimaquarta. Desolationē verò tēpli contigit fieri secundū Danielis prȩfationē, quā ante quadringentesimo & octauo p̄dixerat anno, p quā significauit qđ Macedones illud destruerent. Celebrauit autē Iudas cū ciuib⁹ suis, p renouatione tēpli sacrificia p dies octo, nullū genus deliciarū relinquēs, sed prętiosissimis dapibus eos pascēs. Deū autē laudib⁹ & psalmis glorificabāt, sesęq; mutuò cānib⁹ delectabāt. Pro renouatione verò solēniū post multū tps inspērata religione, receptores legis posuerūt vt posteri p octo dies hāc renouationē tēpli celebrarēt. Vñ & ab illo tēpore hactenus hanc festiuitatē celebram⁹, vocātes eā, lumina, eò q; pter spē hoc nobis splēdidū lumē colēdæ religionis apparuit. Mystice autē renouatio tēpli, cōuersio ex hoīm ad pœnitentiā peccatorū, q aliquib⁹ errorib⁹ atq; facinoribus cōtaminati erāt. Tūc em̄ cātandū, gaudendū, lætandū atq; iubilandū, atq; laudandū quibusq; fidelib⁹ est, qñ viderint, proximos suos p correctionē morū atq; meditationē legis dei i semetipsis instaurare, quod antè iam p negligētiā deciderat. Vnde etiā sacrū euāgelīū narrat saluatorem dixisse, in cælis gaudiū nasci sup vno peccatore pœnitētiā agēte. Si de vno, quātò magis de multis exultatio erit conuersis ad veracē cultū deiꝰ qa sicut scriptū est: In multitudie plebis dignitas est principis: illius videlicet principis, q vult oēs homines saluos esse, & ad agnitionē veritatis peruenire. a ¶ Et statuit Iudas. Hanc quidē solēnitatē ipse saluator in euāgelio prędicatione sua legit decorasse, vbi scriptū est: Facta sunt encenia in Ierosolimis, & hyems erat, & ambulabat Iesus in tēplo in porticu Salomonis &c. Vnde sciendū est, quòd encenia hæc quę lectioni euāgelica facta cognouimus, nō ad primā tēpli dedicationē, sed ad vltimā pertinent, qđ ex eo facile colligit, qa hyeme facta referunt. Prima siquidē eius dedicatio à Salomone tēpore autūni. Media à Zorobabel & Iesu sacerdote tēpore veris. Vltima à Iuda Machabęo tē pore hyemis est facta, qñ specialiter cōstituūt esse legit, vt eadem dedicatio p oēs annos in memoriā solēnibus reuocaret officiis, iuxta qđ vsq; ad tēpus dominicę incarnationis obseruatū fuisse supradicta sentētia euāgelīj agnouimus. Hæc autē fuit causa secundę & tertię dedicationis, quia Salomon quidē tēpli opus qđ dño lcōdidit, septē annis pfecit, octauo autē anno decima die septimi mēsis (qui à nobis october appellat) in magna gloria dedicauit. Sed hoc templū post annos quadringētos triginta incenderūt Chaldæi, & Ierosolymorū vrbe destructa, populū Israel in Babyloniā abduxere captiuū, qui post annos septuaginta regnātibus Persis in patriā est remissus. Rursusq; ædificatū est templū per annos quadragītasex, & tertia die mēsis duodecimi, quē nos vocamus Martiū, opus ad finē vsq; perductū. Cui videlicet tunc operi prefuere duces plebis strenuissimi vt diximus, Zorobabel de regio genere, & Iesus sacerdos magnus, sed & prophetę Aggęus & Zacharias adiuuantes eos atq; aduersus insidias impedientium opus hostiū, cor populi roborāres. Inde post annos fermè trecentos & quinquagintasex nefandissimus Greçorū Antioch⁹ fraude capta Ierusalem templū idem sordibus idolorū prophanauit, auferens inde & confringens altare dñi aureū, mēsam propositionis, candelabrū luminis, & cætera quæ supra cōmemorata sunt. Sed & Iudas Machabæus, cū esset de genere sacerdotali collecto exercitu †Iudæorū aduersus Antiochi duces arma corripiens, eosq; de Iudęa expellens, persecutioni sæuissimę finē imposuit, ac templū ab idolorū imaginibus emūdans, noua rursus altaria & cętera vasa vel ornamenta faciens, atq; in templo reponens, dedicauit ea simul cum templo. Quod purificauit & renouauit. xxv. die mensis noni, qui apud nos appellatur December, & ad hyemem pertinere nulli dubium constat. Statuitq; decretum, vt prędiximus annis oībus diem enceniorū. i. innouationis ac dedicationis templi festa deuotione celebrari sicut locus iste nunc testatur,

populus in faciem, & adorauerunt, & benedixerunt in cælum eum qui prosperauit eis. Et fecerunt dedicatio[a] nem altaris diebus octo, & obtulerūt holocausta cum lætitia, & salutaria laudis. Et ornauerunt faciem templi[b] coronis aureis & scutulis, & dedica[c]uerunt portas & pastophoria, & im[d]posuerunt eis ianuas. Et facta est læ[e]tia in populo magna ualde, & auer[f]sum est opprobrium gentium. Et sta[g]tuit Iudas & fratres eius & uniuersa ecclesia Israël, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per octo dies, à quinta & uicesima die mensis casleu cum b lætitia & gaudio. Et ædificauerunt in[c] tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos & turres firmas: ne quando uenirent gentes & conculcarent eum sicut antea fecerūt. Et collocauit illic exercitum, ut seruarent eum, & muniuit eū ad custodiendam

nūc testatur: Quę p fectò oīa sicut Apostol⁹ docet in figura facta sunt nostri: & propter nos vtiq; scripta. Ideoq; nobis solerti⁹ spiritali ratione discutiēda. Salomō qppe rex q interp̄tat pacificus ipsum redēptorē nostrū typicè designat. De quo Isaias ait: Multiplicabit eius imperiū, & pacis nō erit finis. Tēplū quod ędificauit catholica eius ecclesia est, quā de vniuersis p orbē credētibus, quasi de viuis lapidibus in vnā suæ fidei & charitatis compagē aggregat. Quòd autē septē annis ędificatū est tēplū, significat, qa p totū huius seculi tps (qđ septē diēb⁹ euoluit) sanctę structura ecclesię nunq; crescere desinit. Quòd octauo anno dedicatum est, & celeberrima illa ac maxima solēnitas à Salomone rege cūctis filiis Israel tēpore cōpletę dedicationis exhibita, insinuat mystice, qa pfecto in fine mūdi nūero electorū, diu desiderate immortalitatis securata est festiuitas & peracto vniuersalis resurrectiōis miraculo, mox oēs q ad pacifici veri regis S. Salomonis regnū p tinent, ęterna cū eo gaudia patriæ cęlestis intrabūt. Nā quia dñs noster octaua die. i. post septimā sabbathi resuscitari à morte voluit: rectè nūerus octonarius nīæ quoq; resurrectionis festa ventura designat. Quòd tēplū ab hostibus incēsum, rursum dño miserāte construit. Quòd ab idololatris coinquinatū denuo superne pietatis auxilio mūdat, varios sāctę ecclesię ilsinuat eu ctus, quę nūc infidelitū p̄secutione p̄mit, nūc à persecutoribus reddita liberior trāquilla dño seruitute famulat. Nūc in qbusdā suis mēbris hostis antiq; p̄liat insidiis. Nūc instā te solertia doctorū fideliū, quos ad horā p̄dere videbat, p pœnitētiā iam castigatos recipit. Quò d verò tēplū secūdò quadraginta & sex annis ędificatū est, ad significationē dñci corporis qđ de virgie assum p̄sit, spiritualiter respicit. De quo ipse Iudęis ait: Soluite (inquit) templū hoc, & in trib⁹ diebus excitabo illud, quia videlicet solutum passione corpus suum, ipse tertia die resuscitauit ad vitā. Ferunt siquidē physici, quòd corpus hominis quadragesimoseXto die post cōceptionis initiū in membrorū distinctione formetur, atq; ideo nō casu gestū, sed diuinitus procuratū est, vt eo annorū numero templū ædificaret, quo dierū numero corpus dominicū qđ p templū figurabat in vtero virginali p̄sci oportebat. Quòd autē encenia per omnes annos celebrare sancitum est, hoc profectò nos admonet, vt memoriam dominicæ resurrectionis quam iam factam credimus, semper animo retinentes, nostram resurrectionem futuram sperando taliter agamus, vt non ad iudiciū, sed sicut dñs his qui bona egerint promisit, resurgere mereamur ad vitam. b ¶ Et ædificauerūt in te. A Edificant sancti doctores montē Sion, quando sanctam ecclesiam verbo atq;

Ni. de Lyra.

☞ exemplo ad ☞ sicut fuerat antè ꝓphetatū, Dan. viij. a ¶ Et fece. ded. al. dieb. o. Hīc cōsequēter describit tēpli renouati dedicatio. Et primò quātū ad altare, cū dicit: Et fecerūt ded. al. die. oct. Et in de tractū fuit, quòd festa solēnia octauā habēt in nouo testamēto. b ¶ Et ornauerunt faciē templi coronis aur. & scutu. Pro victoriis à deo sibi datis. f ¶ Et statuit Iudas & fratres eius uniuersa ecclesia Is. ut ag. di. ded. Iste est dies de qua dicitur, Iohā. x. c. Encenia facta sunt in Ierosolymis & hyems erat, Incipiebat enī hæc solēnitas à vigesimaquinta die casleu, cui respōdet nouēber, & aliqū decēber in parte. Prima nanq; dedicatio tēpore Salomonis facta fuit in septēbri. iñ, Re. viij. Alia in reditu Babylonicę captiuitatis fuit in vere. Cętera patent vsq; ibi: ☞ Vt haberet

Diuisio

Moraliter

✻ b ¶ Et ornauerūt sa. tē. Id est aureolis martyrum, virginum & doctorum. c ¶ Et dedic. por. ingressum simoniacū auferendo. d ¶ Et pastophoria. Ad communionē deuotā inducēdo. e ¶ Et facta est læt. in po. ma. Nam ex talibus debet gaudere populus Christianus. g ¶ Et ædificauerūt. Per muros altos turres firmas, sanæ doctrinæ, ad defensionem fidei Christianæ.

exẽplo ad pfectum virtutũ puocãt. Per circumitũ muros altos E cõstruunt, quãdo eã tutamine catholicæ fidei ac opere p̃cum vndiq; muniũt. Turres firmas erigũt, qũ spem totã in dei bonitate eã ponere p̃cipiunt. ¶Ne quãdo gẽ. eã more pristino concul cent, vt non malignorũ. s. spirituũ neq; tia: vel prauorũ hoim malitia eos amplius nocere prævaleat.

Et collocauit (inquit) illic exer. ut s. eo. exercitus in Sion ad seruandũ eã locat, cũ ministrorũ turba, ad seruãdæ legis dei, ac sacramẽtorũ cęlestiũ ritum in ecclesia subministrat. Muniunt eã ad cu. Beth. cũ exhortationibus validis incitãt ecclesiasticos, vt regulariter culturã obseruẽt diuinã. Bethsura ẽm dom⁹ robusti interpretat. a ¶Vt haheat po. mu. cõ. fa. Idu. hoc est vt fidei cõstantiã seruet aduersus hostes spiritales, & cõtra furẽtis mũdi ptinaciã.

GLO S. ORDI. Cap. V.

ET factũ est. Irritãtur gẽtes cũ viderit culturę dei renouari facturã, qa siue hostes visibiles seu etiã inuisibiles, q inuidię gẽtibus cõtra fidei ac virtutũ pfectũ anhelãt, irascũtur, cruciant, ac pſequunt seruos dei, ad nihilũ eos redigere volẽtes, qũ cõsiderãt illos in altari rectæ fidei bonorũ operũ restaurare velle obseruantiã. Inde dicitur quod:

c ¶Cogitabãt t. genus Iacob qui erãt inter eos, & cœ. eũ oc. qa clarescẽte in mũdo euãgelio Christi, & hoĩbus fidẽ dei recipiẽtibus, torquebãtur pſecutores, & pœnis eos tractãtes inde auertere studebãt. Similiter & hostes spũales cũ viderint aliquos ex desidia negligentiæ se restaurari velle in cultu pietatis moliunt eos gladio impietatis occidere, ac morte peccatorũ trucidare. Sed Iudas fortiter cũ scuto fidei hostibus resistẽs debellat filios Esau in Idumæa, qa chorus sanctorũ doctorũ idololatras q spineis vitiorũ sunt asprimi, & funestis sacrificiis atq; luxuria mũdana fœdissimi, gladio spiritus interimẽs, de cõtrariis efficit subiectos, ac de hostib⁹ facit amicos. d ¶Et eos q e. Hi q in memoratis locis, hoc est in Arabathane & Bean habitabãt & circũsedẽtes filios Israel i laqueũ & scãdalũ fuerũt insidiãtes eis, significãt Iudęos atq; hęreticos, q cõtra ecclesiã dei scãdala & insidias semp disponũt. Sed tales à Iuda & sociis eius in turrib⁹ suis cõcludunt, cũ in suphiæ suę machinationib⁹ p doctorũ industriã capiunt, & errores eorũ anathematizant. Quorũ turres incẽdunt igni, cũ oĩbus q in eis sunt, qñ autores sceleriũ & iuẽtores errorũ p pẽtis suis, & nũc excurunt ardore diuini sermonis, & in futuro examine, nisi condigną pœnitẽtiã antè egerint, igne cõcremabunt pperuę vltionis.

e ¶Et trãsiuit. Quid p filios Ammon (q interpretat filius populi mei) nisi schismarici & hęretici exprimunt, q quõdã filij sanctæ ecclesię esse videbãt, sed ide recedẽtes, & in errorẽ se mittẽtes facti sunt filij diaboli. Vũ Iohãnes apostolus ait: Ex nobis exierũt, sed 1. Iohã. 3. c. nõ erãt ex nobis. Si ergo essent ex nobis, pmãnissent vtiq; nobiscũ. Hi habẽt Timothẽũ ducẽ, hoc est hęresiarcas, q iuxta nois sui interpẽtationẽ apud eos laudant. Sed iuxta intelligẽtiæ veritatẽ, apud nos nequã esse deprehẽdunt. Timothæus ẽm bũficus interpretat. Sed hęc opinio de hæresiarchis apud deceptos est. Apud nos autẽ venefici melius, q; bũfici nũcupant, qa maleficiis suis venenũ erroris auditoribus suis miscẽt. Cõtra quos Iudas consurgẽs & superior existẽs victoriã capit, errores; eorũ destruendo, in Iudeã, hoc est in cõfessionẽ laudis dei cũ triũpho hostiũ re gredit. f ¶Et cõgrega. sunt. Gẽtes q̃ sunt in Galaad aduersus Israelitas cõgregant, vt tollãt eos, cũ multitudo hæreticorũ atq; schismaticorũ ad hoc conuenit, vt scripturarũ testimoniis secundum sensum suũ deprauatis, expugnẽt catholicã fidẽ q̃ est in sctã ecclesia. Galaad ẽm interpretat acervus testimonij. Qđ nomẽ bñ cõuenit his q scripturarũ mediatiõi insistũt. Sed fugiũt Israelitę in munitionẽ, cũ fideles qq; ad fidei cõfugiunt veritatẽ, auxiliũq; sibi afferri poscũt à Iuda & fratrib⁹ eius, qa euãgelio Christi per sanctorum p rædicatorũ ministeria defendi gestiunt cõtra Timothę G um spiritalem (de quo suprà diximus) & socios eius. Quòd autẽ conqrunt Israelitę de interfectione suorũ & captiuitate, ostẽdit non modicum apud fideles esse gemitum, quando viderint aliquos suorum à veritate secedere, & in errorẽ prauorũ corruere.

Ni. de Lyra. ☞ Et ecce

a ¶Vt haberet po. mu. con. Sicut enim Esau persequebatur Iacob, Gene. xxv ij. sic Idumæi ab Esau descendentes semper molesti fuerunt Iudæis descendentibus à Iacob.

NI. DELY. Cap. V.

ET factũ est. Hîc ponit̃ tertius cõflictus Iudę Antiochi tẽpore, quẽ habuit Iudas cũ finitimis gẽtibus inuidentibus, pſperitati Iudęorũ, quæ facta est p Iudã & fratres eius, ppter quod Iudæos habitãtes inter eos occidebãt, & propinquos terminis suis inuadebant & obsidebant, ppter qđ Iudas & fratres eius cõtra gẽtes istas pugnabant. Circa quod sic, pcedit. Quia primò ponitur afflictorũ liberatio. Secũdò aliquorũ Israelitarũ præsumptio, ibi: Et in diebus. Prima in duas, qa primò ponit cõ Diuisio flictus Iudę cõtra aliquos speciales aduersarios. Secũdò cõtra alios ex diuersis gentibus cõmistos, ibi: Et cõgrega. *&accepit spolia eorum.

tæ sunt gentes. Circa primũ præmittitur causa conflictus Iudæ in generali, cũ dicit: b ¶Et factũ est. i. Gẽtiles in circumitu Iudę habitãtes. c ¶Iratæ s. Prosperitatẽ Iudęorũ inuidentes. Et simile habet. j. Esdrę. iiij. & Nehem. iiij. d ¶Et cogitabãt tol. ge. Iacob. Id est filios Israel. e ¶Qui erãt in eos. Plures ẽm de filiis Israel fugientes persecutionẽ Antiochi Epiphanis, latẽter iuerãt ad habitandũ inter Gẽtiles ppe Iudęã habitãtes. Secũdò ponit cõflict⁹ H Iudæ in speciali. Et primò cõtra Idumęos & Arabathanęos & filios Bean. Nã isti, put poterãt Iudęis nocebãt. Et patet litera vsq; ibi: f ¶Anathema. Sicut dicit de Iosue, q; anathematizauit vrbẽ Iericho, Iosue. vj. c. cuius habitatores omnes interfect, & metalla quę p ignẽ purgari poterant, diuino cultui deputauit pro necessariis tabernaculi. vnde anathematizatio est nomẽ Greũ. Et dicit ab ana, qđ est sursum, & thesis positio: qa talia separãtur ab vsibus humanis, & depurant̃ cultui diuino. g ¶Et tran. ad fi. Am. Isti etiã fuerũt molesti Iudęis quamuis eis debuissent esse benęuoli, eò quòd descenderant de Loth nepote Abrahæ, h ¶Et cepit Iazer &c. id est villas sub dñio Iazer existentes. i ¶Congregatæ sunt gen. Hîc cõsequẽter ponitur conflictus Iudę contra aduersarios ex diuersis gentibus commistos. Circa Diuisio quod primò ponitur causa conflictus. Secundò belli apparatus, ibi: Vt autem audiuit. Tertiò bellantium virtus, ibi: Et abiit Simon. Causa verò conflgendi fuit oppressio Iudæorum à cõmistis gentibus in Galaad & in Galilæa: propter quod Iudari ☞ in illis

Moraliter. b ¶Et factũ est, ut au. gentes. Sequitur: Et debel. Iudas fi. Esau. Quę interpretat terrena, ideo per istos significant̃ principes terreni tyrãnizantes, cõtra quos bonus prælatus debet pugnare primò per monitiones sacras, & postea per ecclesiasticas censuras. Ideo sequit̃: f ¶Anathematizau. eos &c. Et transiuit. Qui interpretat, populus meus, ideo p filios Ammon significant̃ hęretici q fuerũt ecclesię filij, sed ab ea recesserũt per errorẽ circa aliquẽ vel plures articulorũ fidei. j. Iohan. ij. c. A nobis, pdierũt, sed nõ ex nobis erãt. s. permanẽtes. Cõtra istos bonus prælatus vel doctor pugnat errorẽ eorũ cõfutando per sacrę scripturę veritatẽ, & si manerẽt obstinati, p ecclesiæ censurã eos ex communicãdo & iustitię seculari tradẽdo. i ¶Et congregatæ sunt g. Per quas significantur infideles in aliqua terra vel ciuitate cũ fidelibus manẽtes, & quãdo incipiũt eos inducere ad fuam infidelitatẽ, debẽt fideles recurrere pro cõsilio & auxilio habẽdo ad superiores suos, sicut isti recurrerũt ad Iudã & eius fratres.

☞ Et ecce

☞ a ¶Et ecce alij. Illi qui de variis locis alienigenæ cõuenerunt ad consumendũ populũ dei manifestè designant gẽtium plebes quę in infidelitate adhuc sunt bella ac pſecutiones aduersus Christianos cõmouere. Sed auditis sermonibus quos diuersæ legationes ad Iudã & socios eius detulerunt. b ¶Conuenit ecclesia magna cogitare, qd facerẽt de fratribus suis, qui in tribulatio. erãt, & ex. Quia totius sanctę ecclesiæ solicitudo ac cura est maxima, quõ contra diuersos hostes, hoc est Iudæos, paganos, hæreticos atq; schismaticos filios suos defendat. Hoc quoq; prudẽti cõsilio ac toto nisu cũ his qui eruditiores ac fortiores videnť esse in fide ac virtutũ ope agit, qualiter hostiũ resistat, & suos opportunè defendat. c ¶Dixitque Iudas. Sicut diuersæ sunt impugnationes ecclesię ab hostib⁹, sic & distincta debẽt esse prelia spũaliũ bellatorũ. Dirigit Simon in Galilęã cũ tribus milibus viris, sicut in sequẽtibus ostenditť, vt liberet fratres suos. Iudas autẽ & Ionathas eunt in Galaadithim cum octo milibus. Et qd per Simonẽ, q in Galilęã, hoc est rotã mittitť, nisi prędicatores in gẽtes directi insinuanť? Qui cũ tribus milibus, hoc est cũ plurimis sententiis de sanctę trinitatis fide prolatis cõtra aduersarios ire parẽtes p euãgeli cã prædicationẽ hostes deiicere, & credentes liberare decertant. Iudas autẽ & Ionathas illos doctores exprimũt, q in Iudęa verba dei prędicãtes, & siue Iudęos, siue etiã hęreticos scripturarũ testimonijs abutẽtes, p veritatẽ sani intellectũ debellare studẽt. Et nota, cp cõtra Gẽtiles sol⁹ Simon cũ suis mittitť. Cõtra Iudęos autẽ & hęreticos duo pgere cũ pluribus moliunť, qa in gẽtibus sola idololatria cũ errore paganico debellãda erat. In Iudęis quoq; & hæreticis, partim veteranus vsus, partim noua superstitio p duorũ testamẽtorũ spiritalem scientiã corrigẽda fuerũt. Vbi octo milia virorũ sumunť, qa ibi siue circũcisio legis spiritaliter obseruãda, siue resurrectio Christi veraciter credẽda esse docetť. d ¶Et abiit Si. Committit Simon prelia multa cũ gẽtibus, cũ prędicatores sancti per totũ mundũ idololatriã & cõsusus gẽtiũ debellare certant errores. e ¶Contritæ sunt gẽtes. cũ pertinaciã resistẽdi euãgelio dei deponũt. f ¶Persecutus est eũsq; ad por. Pto. Cũ in suis adinuentionibus, qbus per studia vana machinabanť cõtradicere ✠bo dei ipsa veritate superati capiunť atq; confessioni recẽ fidei subiiciunť. Vnde aptè subiungitur: g ¶Et ceciderunt de gentibus fere tria mi. Qui de superbię nequissimo statu in peccatorũ pœnitentiam decidentes melius per fidẽ rectã resurgẽdo in bonorũ operũ statu erigi merentur. Quorum spolia accipit Simon, cùm quicquid in literarum scientia vel inuestigatione veritatis elaborauerũt, totũ in seruitium dei doctor catholicus cõuertere studet. Vnde plurimi eorum qui liberalibus artib⁹ sub Gẽtili conuersatione instituti fuerũt, ad dogma catholicum cõuersi gloriosissimè effulserunt. h ¶Illos autem qui erant in Gali. cum uxoribus & natis & omnibus quæ erant cũ illis, adduxit in Iu. cũ læ. ma. Cũ catholicos quoslibet seculi actibus implicitos p doctrinã euãgeli inde eruẽs ea q̃ sunt dei tota solicitudine, totoq; nisu appetere docet. d ¶Et Iudas Machabæus &c. chabæus. Contra eos qui captiuos Iudæos in Galaaditide retinuerunt, Iudas Machabæus & frater eius Ionathas cum comitibus suis directi transierũt Iordanem. Et abierunt uiam trium dierum per de. Ita prędicatores sancti ad conuocandos homines ad fidem Christi & ad expugnandos Iudaicos atque schismaticos errores in mundum directi. C

☞ Primũ transeũt

uersus Israëlitas qui erant in finibus eorum, ut tollerẽt eos & fugerunt in Datheman munitionem, & miserunt literas ad Iudam & fratres eius, dicentes: Congregatæ sunt aduersum nos gentes per circumitum, ut nos auferant, & parant uenire & occupare munitionem in quam confugimus: & Timothæus est dux exercitus eorum. Nunc ergo ueni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis. Et omnes fratres nostri qui erãt in locis Tubin interfecti sunt, & captiuas duxerunt uxores eorum & natos & spolia, & peremerunt illic ferè mille uiros. Et adhuc epistolæ legebantur. Et ecce alij nuntij uenerũt de Galilęa, consciscis tunicis nuntiantes secundum uerba hæc, dicentes conuenisse aduersum se à Ptolomaide & Tyro & Sidone, & repleta est omnis Galilæa alienigenis, ut nos cõsumant. Vt audiuit autem Iudas & populus sermones istos, conuenit ecclesia magna cogitare quid facerẽt fratribus suis qui in tribulatione erãt, & expugnabantur ab eis. Dixitq; Iudas Simoni fratri suo: Elige tibi uiros, & uade & libera fratres tuos in Galilæa, ego autem & frater meus Ionathas ibimus in Galadithim. Et reliquit Iosephum filium Zachariæ & Azariam duces populi cũ residuo exercitu in Iudæa ad custodiam, & præcepit illis, dicẽs: Præstote populo huic, & nolite bellum cõmittere aduersus gentes, donec reuertamur. Et dati sunt Simoni uiri tria milia ut iret in Galilæam, Iudæ autem octo milia in Galadithim. Et abiit Simon in Galilęam, & commisit prælia multa cum gentibus. Et contritæ sunt gẽtes à facie eius, & persecutus est eos usq; ad portam Ptolomaidis. Et ceciderunt de gentibus ferè tria milia uirorum, & accepit spolia eorũ. Et assumpsit eos qui erãt in Galilæa & in Arbatis cum uxoribus & natis, & omnibus quę erãt in illis, & adduxit in Iudęã cũ lętitia magna. Et Iudas Machabę⁹ & Ionathas frater eius ab infidelitate per donũ sapientię. Quòd si nõ fiat procedatur contra eos per robur militię, sicut dicitur hîc diffusè de infidelium debellatione multiplici per robur militię Iudę Machabęi.

Nicolaus de Lyra.

✠ in illis gtibus positi petierũt à Iuda & eius fratribus adiuuari. Et patet litera paucis exceptis. a ¶Et fugerũt in Dath. sic nominabatur illa munitio. b ¶Et Timothæus est dux exercitus eorum. qui erat homo bellicosus & Iudęis molestus. d ¶Ptolo. ciuitate q̃ post ea dicta est Achon. e ¶Vt audi. au. Hîc cõsequẽter ponit belli apparatus. Habito enim cõsilio Iudas cũ vna parte exercitus iuit ad liberandũ Iudęos qui erãt in Galaad, & Simon cũ alia parte ad liberandũ eos q erãt in Galilæa, & Iosephũ filiũ Zachariæ & Azariã reliqt Iudas cũ residuo exercitu in Iudæa p custodia populi manentis in sua absentia. g ¶Et dati sunt Simoni ui. Quia cũ pauciorib⁹ aduersarijs habebat cõfligere q̃ Iudas. h ¶Et abiit Si. in Ga. Hîc cõsequẽter ponit bellã tiũ virtus, & primò Simonis & sui exercitus. Et patet litera vsq; ibi: i ¶Et ass. eos q e. in Ga. vt essent magis remoti ab aduersarijs, & p cõsequẽs magis tuti. k ¶Et Iu. Hîc cõsequẽter po D nit virtus Iudę & eorũ q cũ eo erãt. Et Allegoricè diuidit in duas partes, qa primò ponit aduersariorum debellatio. Secundò Iudæorum assecuratio, ibi: Et congregauit Iudas. Prima in duas secundum duplicem Timothæi debellationem. Secunda, ibi: Post hæc autẽ verba. Circa primã partem patet litera vsq; ibi:

✠ Constituerunt

✠ c ¶Et ecce &c. de Ga. Quæ interpretat trãsmigratio: ideo significat re- Moraliter ligionẽ in qua fit trãsmigratio de vita seculari ad regularẽ, & q̃ impugnãt ab hoibus malis vel spũs malignis, ita cp imminet periculũ cõmunitati, recurrẽdũ est ad superiores p tuitione habẽda, sicut fecerunt isti manentes in Galilæa. f ¶Dixitq; Iud. Si. f. su. Elige ti. u. Per hoc ostẽditť, cp ecclesię doctores & prelati debẽt succurrere velociter existentibus in periculo peccati, siue laici sint siue religiosi. h ¶Et abiit Sim. Simõ autẽ interpretat audiẽs siue obediẽs. Et ideo p hoc cp iuit ad succurrendũ Galilęis, significat, cp talis reformator debet mitti, q sciat eos inducere ad obediẽdũ hũiliter i his q̃ pẽnẽt ad statũ religiõis, & sic habet trũphus de spiritib⁹ malignis, Pro. xxj. Vir obediens loquet victorias. k ¶Et Iu. Ma. & Io. de Iuda Machabęo dicitť su. ĥ. cap. cp erat fortis viribus, ppter qd factus est princeps militię. Ionathas ✠ò iterp trat donũ colũbæ, ppter qd significat hoiẽm sapiẽtẽ, qa sapia est primũ & pricipale donũ spũsci, q p colũbã designat. vñ dicitť, Isa. xj. a. Et requiescet su. e. spũs ſa. & in. Per hoc igitť, cp Iudas Machabęus & Ionathas iuerũt ad reprimẽdum infideles, significat qd eos mittẽdi sunt homines literati, q reprimant

✠ Et congregauit

☞ primùm transeunt Iordanē cū p baptismi sacramentum de tenebris infidelitatis in gratiam Christi primū transeundum docent.

Iohan. 3.a. Attestāte ipsa veritate, q̄ nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non possit introire in regnū dei. ¶ Deinde viā triū dierum per desertum abeūt: quia sanctæ trinitatis fidē, quam in baptismate fideles quiq; profitentur, toto tēpore incolatus ipsius mūdi cum bonis operibus obseruandā esse affirmant. ¶ Quòd autē Nabuthęi occurrerūt eis pacificè, & narrauerūt quę acciderāt fratrib⁹ in Galaaditide, significat quòd dicta sanctorū prophetarū doctoribus sanctis opportunè solatiū conferūt, cùm omnia quæ credētes in Christū passuri sunt tormēta, attestatione sua manifesta faciūt. Nabuthæi em̄ ꝓphetātes interpretant, errores q̄ quos filij ꝓditionis cōtra veritatē euāgelij Christi opponere machinant, vero vaticinio prędicūt. Vñ Osee: Vacas Bethauen & habitatores Samarię insequit. Et Amos: Sacrificātes de fer mētato laudē vituperat, necnō eos q̄ cōuertūt in absynthiū iudiciū & iustitiā, & accipiūt mun⁹, deprimūtq; pauperes in porta, detestat. ¶ Quòd autem cōprehensos esse quosdā ex Iudęis in Barasa & Bosor, Nabuthæi indicat: Bene nominis eorū interpretatio effectū rei exprimit. Interpretat enim Barasa & Bosor, tribulatio vel angustia, quia omnes iuxta Pauli vocē qui volūt piè viuere in Christo ꝑsecutionē patiunt, nec effugiet hæreticorū iurią q̄ sanæ fidei seruare cōtendit dotrinā. Quos Iohannes apostolus in Apocalypsi sua cruciatū facere (sicut cruciatus est scorpionis, cùm percutit hominē) describit, quia sicut scorpiones venenū in cauda portāt, ita hæretici in cōsummatione fraudis malitiā occultāt, quò magis icautos nō aptā frōte, sed latentibus insidiis noceant.

Osee. 10.b.

Amos. 4.b

2. Tim. 3.c.

Apoc. 9.b.

a ¶ Et conuer. In superioribus narrat ciuitates Galaaditidis, in quib⁹ cōprehensi sunt Iudæi munitas fuisse & magnas, quas Iudas statuis in vna die comprehēdere & tollere, q̄a per vnitatē fidei prædicatores sancti destruere disponunt oēs munitiones falsarū doctrinarū, quas hæretici constituunt ad decipiēdas aīas innocentū, & captiuandas erroribus suis. ¶ Nunc autē dicit Iudā in deserto Bosor occupasse ciuitatē, & occidere omnē masculū in ore gladij, & auferre spolia eorū & succendere eā igni, q̄a hoc magnopere student sancti doctores, vt occupata munitione hæreticorū omnē vigorem iniquarū sectarū quē per mundi philosophiā & inanē fallaciam †constituūt gladio spiritus sancti (quod est verbū dei) destruant, quatenus id q̄d per ostentationem suam illi finxerūt esse præcipuū, isti demōstrent nugas esse & friuolum. Accipiunt autē spolia eorum, cùm testimonia scripturarum sanctarū, quibus illi abusi sunt, ab eis quasi ab iniustis possessorib⁹ auferūt, ipsamq; †cōfessionē iniquarū doctrinarū, quā illi nequiter cōposuerunt, per ignem iustæ vltionis anathemate perpetuo cōburunt. ¶ Quòd autem sequitur, quia surrexerūt inde nocte, demōstrat eos fuisse in tenebris erroris sui relictos. b ¶ Et factū est. quid p scalas atq; machinas gētiū nisi exaltatio atq; cōtumacia superborū exprimit, p quā ecclesiā Christi expugnare & subuertere cupiūt. Sed Iudas noster q̄ totū apparatū belli in luce disponit, tribus ordinibus cōtra eos pugnat, hoc est sanctæ trinitatis fide, siue triplici dogmate. i. historico, allegorico, atq; tropologico. Exclamat tubis in cęlū, q̄a forti ꝑdicatione exaltat vocē, & intimo cordis clamore deū auxiliatorē aduocat in oꝛone. c ¶ Et cog. castra Timothęi cognito Machabęo fugerūt à facie eius, q̄a hę retici agnita virtute & veritate dñi nostri Iesu Christi ꝓterriti fugiūt, & ꝓcutiūtur plaga magna, q̄a in eis secundū iustitiā p doctores sctōs exercetur anathematis vindicta. Cadūtq; ex illis ferè octo milia virorū, cū ois cumul⁹ errorū q̄ cōtra veracē intellectū spiritalis circūcisionis, seu cōtra fidē resurrectionis dñi nostri Iesu Christi & mē brorū ei⁹ cōtraire moliebant, ipsa veritate vincēte destruūt. Hic est q̄ saluator in euangelio soluēs typicū sabbathū, prima sabbathu q̄ & octaua dies est post septimā, resurrectionis suę nobis patefecit sacramentū. Hinc & Paulus apostolus docet circūcisionē, non manufactā in expoliatione corporis carnis, sed spū dei viui in cordib⁹ credentiū agi debere. vñ & lex vetus pręputiū cordis docuit esse circūcidēdū. d ¶ Post hæc. Postq; autē Timothe⁹ semel atq; iterū victus est, nō cessauit augere nequitiā suā, sed multiplicauit malitiā denuo instaurās exercitū contra Iudā & socios ei⁹, q̄a hæreticis non satis est semel atq; iterū in paruo numero cōtēuōes agere, sed noua aduersus ecclesiā semp̄ excitāt bella, ac persidiæ suę multiplicia effundūt venena, castra ponūt cōtra Raphon trās torrētē, q̄a summo nisu supbiæ suę excitant furorē, mouētq; bellorū tēpestatem. Necnō & Arabas q̄ interpretant cāpestres ducūt i auxiliū, q̄a voluptuosos q̄ luxuriā hui⁹ seculi sequunt, i auxilium erroris sui assumūt. Vñ & Iouiniani stę nō mediocrē cōtra ecclesiā erroris sui extruxere neqtiā. Sed Iudas horū mittit speculari exercitū, cū doctores sćti auditores suos admonēt prauorū p̄cauere tumultū, ne fraudis suę †astū ad internecionē simpliciū pducāt aīarū. ¶ Quòd aūt Timothe⁹ quasi collecturā faciēs air principibus exercit⁹ sui. Cū appropiquauerit Iudas & exercit⁹ ei⁹ ad torrētē aq̄, si trāsierit ad nos prior nō poterimus sustinere eū, q̄a potēs poterit aduersum nos. Si verò timuerit trāsire, & posuerit castra extra flumē trāsfretem⁹ ad eos, & poterim⁹ aduersus illū, ostēdit q̄ oēs hæretici fiduciā atq; cōstantiā pertimescūt rectè credētis populi, & eos se infirmiores agnoscāt, q̄ illos in vnitate fidei considerāt fortiores. Si aūt aliq̄s de catholicis, p̄spexerint i cogitatione legis dei, atq; in exercitio boni operis fieri tardiores, horū sibi triūphū atq; captiuitatem pollicentur gratulātes.

† actum

† cōstruūt

† cōfectionem

Nico. de Lyra. ☞ Vt aūt ap

a ¶ Cōstituerunt ad. i. ipsum applicare ad inuadendū. b ¶ Et surrexe. Vt ex improuiso inuerent sup eos, q̄ obsederant Iudæos inclusos in munitione. c ¶ Et uidit Iu. Ad capiendū dictā munitionē. d ¶ Et uenit tri. or. post e. Diuisit em̄ exercitū suū in tres partes, itruēs super aduersa rios à tergo. e ¶ Et diuertit Iudas in Ma. Aliqui libri habēt Masphat, & Malē, q̄a Masphat est locus i Iudęa, in quo fuerūt cōgregati Iudas & ppls ad dñm deprecādū. su. in. ca. f ¶ Post hæc. Hīc cōse. ponit sed a Timothæi debellatio. Et patet littera vsq; ibi: ✠ Et ait Timo.

G

H

a ¶Vt aũt appro. Transiẽs Iudas torrentem aquę statuit scri
A bas populi qui turbã post se exhortarent ire in prelium. Cũ redem
ptor noster audiẽs passionẽ crucis, apostolos ordinauit, q credẽ
tes in se doceret contẽnere tormentũ corporeę mortis, & cõside
re de potẽtia supnę virtutis. Vñ est illud qd in euãgelio discipu-
Luc. 11.c. lis precepit, dicẽs: Cũ audieritis prælia
Matt. 10.c. & seditiões, nolite terreri. Et iterũ: No
lite timere eos q occidãt corpus, aiam
autẽ nõ possunt occidere. Sed potius
eũ timete, q potest animam & corpus
Luc. 21.d. pdere i gehẽnã: Et iterũ. In patiẽtia (in
Matt. 10.c. quit) vestra possidebitis aias vras. Qui
autẽ pseuerauerit vsq; in finẽ, hic salu⁹
Matth. 5.a. erit. Et alibi: Beati (ait) q persecutionẽ
patiunt̃ ,ppter iustitiã, qm ipsorũ est re
gnũ cẽlorũ. Hinc bñ subiũgit: Trãsfre
tauit ad illos prior, & ois popul⁹ post
eũ, quia oportebat vt mediator dei &
hoim primũ passiõis suę expleret my-
sterium. & sic ex⁹ exẽplo cõfortati iure cũ
p ipso patiẽdo mortẽ contẽnere disce
rẽt ex vniuersis gẽtib⁹ fideles. b ¶Et
contr. sunt an. fa. eo. o. gẽ. cũ diuersi
hoim potẽtia virtutis dei conterũtur
errores. Proiecerunt arma sua, & fuge
runt ad phanũ qd est in Carnaim, cũ
desertis contẽtionũ obstaculis, pse-
cutores veritatis resistere non audẽtes in
delubris errorũ suorũ se condendo in-
de q̃rũt tutelã, vñ habẽt ruinã. Carna-
im autẽ interpretat̃ cornua. Cornua ve
rò aptẽ p regno atq; defensione accipi
possunt. Sed nõ adiuuit eos eorũ opi-
nio, imõ fefellit, quia occupauit Iudas
ipsam ciuitatẽ, & phanũ succẽdit igni
cũ oibus q̃ erãt in ipso, qñ non solũ o-
mnẽ machinationẽ errorũ hęreticorũ
atq; psecutorũ destruit, imõ oẽs q ẽ eo
cõfidũt saluator noster igne iustę com
burit vltionis. ✠ ñ dñs in Deutero
Deut. 13. c. mio precepit, dicẽs: Si audieris i vna vr
B biũ tuarũ quas dñs deus tuus dabit ti-
bi ad habitandũ, dicẽtes aliquos, egres
si sunt filij Belial de medio tui, & auer
terũt habitatores vrbis tuę, atq; dixe-
rũt: Eamus & seruiamus diis alienis q̃s
ignoratis, quare solicite & diligẽter rei
veritate pspecta. Si inueneris certũ esse
qd dicit̃ & abominationẽ hãc ope per
petratã, statim pcuties habitatores vr-
bis illius in ore gladij, & delebis eã o-
mniaq; quę in illa sunt vsq; ad pecora.
Quicquid etiã supellectilis fuerit, con-
gregabis in medio platearũ eius, & cũ
ipsa ciuitate succẽdens, ita vt vniuersa
consumas dño deo tuo, & sic tumulus
sempiternus. c ¶Et congrega. Iu.
Iudas, Israelitas de Galaaditide cõgre-
gat, cùm redẽptor noster per doctores
suos verbo euãgelij eos q ab hæreticis
ẽpti sunt, ad catholicã fidẽ reuocat:
hoc est enim venire in terrã Iuda, recta fide & bonis operibus de-
um laudare. d ¶Et uenerunt usq; ad Ephron. Diuersa gen-
tium prelia, varia vitiorũ atq; errorũ significãt bella. Diximus,
quòd gentes illæ quæ fuerunt in terra Galaad & Israelitas capti
Varia vi- uare contendebãt, significarent hæreticos atq; Iudæos. Sed mo-
tiorũ præ- dò his oppressis qui fuerunt in Carnaim, iterũ illi qui fuerũt in
lia. Ephron resistere Iudę & sociis eius moliuntur, qa cõtritis diuer-
sis hęreticis, adhuc illi qui literã sequũtur veteris testamẽti, aditũ
spiritalis intellectus aperire nolunt. Quid enim per Ephron (quę
puluis mœroris siue puluis inutilis interpretatur) nisi superua-
cua obseruantia legis, tẽporibus gratiæ insinuatur? In qua Iudæi
confidentes se includunt & obstruunt portas lapidibus, qui vin
bræ dediti, historicam traditionem legis (quæ in lapidibus scri-
pta est) euangelij prædicatoribus opponunt, nec consentiunt ab
ea vllo modo diuelli, nec alios rectiorem sensum concedunt se-
qui. Vnde ipsa veritas ad tales in euangelio ait: Væ vobis legis-
Luc. 11.g. peritis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos
qui introibãt, phibuistis. Sed mittit ad eos Iudas uer. pacifi- C
cis, dicens: c ¶Transeamus p terrã uestrã, ut eamus in ter
rã nostrã: & ne.uo.no. Quia pdicatores sancti iuxta mandatũ
dñi primũ pacẽ offerũt aduersæ parti, vt fiat illud qd̃ scriptũ est:
Si ibi fuerit filius pacis, requiescet sup illũ pax vestra. Sinautem, ad
vos reuertetur. Transeamus (inquiunt) per terrã uestrã, ut eam. in ter. Luc. 10.a
nost. Ac si dicãt: legamus librorũ ve
strorũ historiã, vt ibi allegorico sensu
promissam in cælis reperiamus nobis
patriam. Et nemo vobis nocebit, quia
noster transitus innoxius vobis erit.
Tantũ pedibus transibimus, quando
gressu bonorum operum regnum su-
pernum adire cupimus. Qui nolebant
aperire, cùm in tradita sibi lege nole-
bãt cum euãgelij prędicatoribus com-
municare. f ¶Et præcep. Iu. Quid
est quòd Iudas p̃dicare precepit in ca-
stris, vt applicarẽt ad ciuitatẽ vnusquis-
que, in quo erat loco, nisi quòd docto
res sancti auditoribus suis liberam in
scripturis sacris tribuunt intelligenti-
am, & vnusquisq; quod in lectione di
uina siue per allegoriã, siue per tropo
logiam, siue per anagogen iuxta vo-
tum desiderij sui sibi aperiri quærit, su
perna gratia annuente intrandi accipi
at facultatẽ. ¶Et nota, quòd viri vir-
tutis ibi applicare dicuntur, & oppu-
gnare ciuitatem tota die & tota nocte,
qa nisi q̃s virtutis sit, vt id opere im-
plere desideret, qd̃ didicerit magistro
rum traditione, & instanter legem dei
meditetur tota die & tota nocte, hoc
est omni tẽpore, victor prædicte ciuita
tis non erit. Vnde Psalmista beatũ vi-
rum ait, qui in lege dñi meditatur die Psal. 1.a.
ac nocte, & nõ abiit in cõsilio impio- D
rũ, & in via peccatorũ nõ stetit, & in ca
thedra pestilentię nõ sedit. Quòd autẽ
dicit peremisse eos omnẽ masculũ in
ore gladij & eradicasse ciuitatẽ, siccq; ac
cepisse spolia eius cũ trãsirent per totã
ciuitatẽ sup interfectos, & deinde trãs-
gredi Iordanẽ, oñdit nobis vt si legis
dñi velim⁹ esse possessores, & eius spo
lia, hoc est diuersos itellect⁹ sect'm fidẽ
☞ rectam percipere

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Et ait Timothæus princi. exer. Erat enim sortilegus, & per hoc factũ sortilegizauerat de victoria sui contra Iudã vel eouersõ. b ¶Sta-
tuit scribas. Ista enim habebant in scriptis nomina bellatorũ, & per hoc poterant scire si omnes transirent.
c ¶Et transfretauit. Vt daret aliis audaciam transeundi. d ¶Et proie-
cerunt. Vt fugerent magis expeditè.

c ¶Et congregauit. Postquam descripta est aduersariorũ de
bellatio, hîc conlequẽter describitur Iudęorũ assecuratio. Nam
liberatos ab obsidione noluit inter aduersarios dimittere, sed ad
ducere eos in Iudæam, vt essent ibi tuti. Et patet litera vsq; ibi:
f ¶Et uenerunt. Vbi ponitur impedimentum superueniens
in via. Nam habitatores Ephron negauerunt eis transitum per
suam ciuitatẽ, & non poterant transire per aliam viam. Ideo sub
ditur: g ¶Sed per mediam. scilicet ciuitatẽ Ephron. h ¶Iter
erat. s. Iudæ & populo eius. i ¶Et obstruxerunt. Id est mu-
rauerunt eas. k ¶Et præcepit Iudas præ. Id est per præconẽ
dicere. l ¶Vt applicarẽt. i. vt stultũ facerent contra ciuitatem.

✠ Et eradicauit eam

✠ e ¶Et con. Iu. uni. per hoc quòd Iudas eduxit filios Israel de Moraliter
Galaad, vbi erãt in periculo, ppter infideles circũstãtes & adduxit eos in terrã Israel cũ fratribus suis, ostẽdit q̃libet bonus su-
perior si videat subditos suos esse periculosę quãtùm ad fidẽ vel
mores in aliquo loco, debet eos ad locum securitatis transferre.

✠ Et in diebus

☞ ectā percipere studeamus. primū cōterere superficiē literæ, & cō
dēnare oēs hæreticorū errores, sicq; trāsgrediamur Iordanē in eā
pum magnū, hoc est p baptismi mūdationē, in libertatem glorię
trāseam⁹, vbi nobis luceat sol iustitiæ, in cui⁹ p̄mis vera est sani-
tas, qui & illuminat abscondita tenebrarum, & reuelat occulta
mysteriorū, his q eū nō simulationis fi
ctione, sed fidei requirūt veritate. vñ sa
Sapiē. 1. a. pientia admonet, dicēs: Sentite de dño
in bonitate, & in simplicitate cordis q̄
rite illū, q̄m inuenit ab his q nō tentāt
illū, apparet autē eis q fidē habēt ī illū.
Ibidem. Peruerſę em̄ cogitatiōes sepant à deo,
ꝓbata autē virtus corripit insipientes,
qm̄ in maleuolā animā nō introibit sa
Ibidem. pientia, nec habitabit ī corpore subdito
pctis. Spūs em̄ sc̄tūs disciplinæ effugiet
fictū, & auferet se à cogitationibus quę
sunt sine intellectu. a ¶ Et erat iu.
Quod Iudas regrediēs cū exercitu suo
Ecclesię do ctores qua luce fulge re debent Christifide ibus. in terra Iuda cōgregās extremos, exhor
tabat populū p totā viā donec veni-
ent in terrā Iuda, doctores sanctę eccle-
siæ suo exēplo instruit, qualē solicitudi
nē quātūcq; studiū debeāt habere erga
subiectos, vt in via p̄sentis vitæ verbū
exhortationis illis impēdere nō negli-
gāt, sed docēdo, admonēdo, increpādo,
atq; cōsolādo semp eis ꝓdesse studeāt,
nullūq; relabi à suo comitatu atq; de-
perire, quātū ī ipsis est ꝓmittāt, sed ma
gis festinēt, vt cōseruato nūero ī suā cu
ram susceptorū, lęti in terrā Iuda iuxta
Hebr. 12. f. Pauli sentētiā ad mōtē Sion ac ciuitatē
F dei viuētis Ierusalē cęlestē ac multorū
milliū angelorū frequētiā, & ecclesiam
primitiuorū q cōscripti sunt ī cælis, &
iudicē oīm dñm reuertant, e ic̄q; tūc di-
gnis laudib⁹ gras agāt, cuius dono ad
sedē quietis ac pacis peruenire poterūt.
b ¶ Et in diebus qu. e. Iu. Quid per
hos duos principes, Iosephū. s. & Aza-
riā q emulatione virtutū Iudæ ꝓuoca
ti p iactātiā sibi nomen in p̄his acquiri
voluerūt, nisi hypocritarū p̄sona desi
gnat, q nō simplici intētione, sed fastu
arrogātię virtutes sanctorū imitari ap
petūt? Sed sicut illis non ꝓsperē euene-
rūt ea q nō bono animo gesserūt, ita &
istis de conatu suo nō vera gloria, sed
sempiterna sequit ignominia, quia de
suorū nō merent victoria gaudere, sed
magis lugebūt de sua suorūq; dānatio
ne ꝑpetua. vñ rectē subiungit: c ¶ Et
facta e. Meritō ergo magnę plagę pa-
tit casum, q nō Iudæ spiritalis salubre
audit cōsiliū, & qa nō erāt de numero
electorū, q spū dei instigati opa virtu-
tū gerunt, p sua impudēti audacia tur
piter cōfusi in extremis cum pctōribus
gemūt. d ¶ Et uiri Iuda. Bene dicit,
q uiri Iuda magnificati sunt valde in
cōspectu omniū gentiū, qa illi q rectē
fidei verā ita tenēt cōfessionē, vt id im-
pleant opere qd̄ prędicāt ore, meritō
oīm gentiū voce laudātur, & veniunt
ad eos fausta acclamantes, hoc est ser-
uos dei pro custodia mādatorum eius
beatificātes, laudes Iudæ referunt regi
cęlesti, iuxta illud Psalmistæ, quo cōsideratis bonis ecclesiæ, ait:
Psa. 145. c. Beatum dixerunt populū cui hæc sunt, beatus populus cuius est
dominus deus eorū. Hinc & saluator noster in euāgelio discipu-
Matt. 5. b. lis suis præcepit, dicens: Sic luceat lux vestra coram hominibus,
vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum, qui
in cęlis est. e ¶ Et exiuit Iu. Quid per Esau, qui per cupiditatē
Gen. 25. d. escæ vendidit primogenita sua minori fratri Iacob, nisi prior po
pulus qui propter cupiditatem terrenā, indignum se primoge-
niti honore ostendit. Et ob hoc dignitas tota ad gentū populū
translata est. Et bene in terra quæ ad austrum est filij Esau mane-
re dicuntur,

applicuerunt se uiri uirtutis, & oppu
gnauit ciuitatem illam tota die & to
ta nocte, & tradita est ciuitas in ma
nu eius. Et peremerunt omnem ma
sculū in ore gladij, & eradicauit eam, a
& accepit spolia eius, & transiuit per
totam ciuitatem super interfectos.
Et transgressi sunt Iordanem in cam
po magno contra faciem Bethsan.
a Et erat Iudas congregans extremos, b
& exhortabatur populū per totam
uiam, donec uenirent in terram Iuda.
Et ascenderunt in montem Sion cum
lætitia & gaudio, & obtulerunt holo c
causta, q̄ nemo ex eis cecidisset do
b nec reuerterentur in pace. Et in die d
bus quibus erat Iudas & Ionathas in
terra Galaad, & Simon frater eius in
Galilæa contra faciem Ptolemaidis,
audiuit Iosephus Zachariæ filius, & e i
Azarias princeps uirtutis res bene ge
stas, & prælia quę facta sunt, & dixit:
Faciamus & ipsi nobis nomen, & ea g
mus pugnare aduersus gentes quæ
in circumitu nostro sunt. Et præce
pit his qui erant in exercitu suo, &
abierūt Iamniam, & exiuit Gorgias h
de ciuitate & uiri eius obuiam illis in
pugnam. Et fugati sunt Iosephus &
Azarias usq; in fines Iudææ, & cecide
runt illa die de populo Israël ad duo
c milia uiri. Et facta est † plaga magna
in populo: quia non audierūt Iudam
& fratres eius, existimantes se fortiter
facturos. Ipsi autem non erant de se i
mine uirorum illorum, per quos sa
d lus facta est in Israël. Et uiri Iuda ma k
gnificati sunt ualde in conspectu o
mnis Israël & gentium omnium, ubi
audiebatur nomen eorum. Et conue l
nerunt ad eos fausta acclamantes.
e Et exiuit Iudas & fratres eius & ex
pugnabant filios Esau in terra quæ
ad austrum est, & percussit Chebron
& filias eius, & muros eius, & turres
f succendit igni in circumitu. Et mouit

re dicuntur Iudaicus popul⁹ ꝓpter acceptā legē & scripta ꝓphe G
tarū, q̄ illis tradita sunt, appropinquare videbātur lumini solis
æterni. Sed quia mēte exeęcati sunt, & iuxta lucē positi illā videli
cet lucē q̄ illuminat oēm hominē venientē in hūc mundū, eā co-
rā positā reopere noluerūt. Inde aptē p Iudā & fratres eius expu
gnati memorātur, qa doctores sancti Iohan. 1. a.
errorē illorū eis improperātes, p iobe-
dientia iustē spretis acq; dānatis, ad gētiū
p̄dicationē cōuersi sunt, errorēq; persi
dorū, tā in ipsa synagoga q̄ extra in sin-
gulis p̄sonis mucrone verbi dei pcuti-
entes turres superbiæ quas illi aduersus
euāgelium Christi elata mēte erexerunt,
igne debitæ damnationis exurebant.
f ¶ Et mo. ca. Nota lector, q̄ omnes
illas species aduersariorū quas antē cō
memorauerat, nunc breuiter attingen
do recapitulat, hoc est Iudæorū, Genti
lium, atq; hæreticorū. Nam cū paulò an
tē expugnatos esse filios Esau narra-
uit, mox castra alienigenarū simul cū
aris & spoliis deorū ipsorū succēsa esse
subiūxit. Deide pambulatā nūc Sama
riā cōmēorat, qa nō solū Iudaica sup-
stitio, sed & Gētilium error atq; hęretica

Nico. de Lyra. ☞ prauitas p

a ¶ Et eradicauit e. i. subuertit.
b ¶ Et erat Iu. Faciebat enim vltimā
custodiā, ne aliqs ex debilitate seu alia
occasione remaneret post armatos, &
ab aduersariis insidiātibus caperetur.
c ¶ Et obtulerūt ho. quod ne. ex.
i. quōd bellatores sani redierant & in-
tegro numero. d ¶ Et in die. Hīc cō
sequēter describitur quorundā Iudæo
rū præsumptio, s. illorū, q̄ in absentia
Iudę & fratrū suorū remānerāt ad po-
puli custodiā, & p̄sumētes de sua virtu
te exierūt ad prędiandā reū Gētilibus cō
tra Iudę, phibitionē q̄ habeē supra. Et
patet litera vsq; ibi: f ¶ Et Azarias H
prin. uir. i. partis exercit⁹ q̄ remānerat
ad custodiā Iudę trā, & nō ad bella cō
tra extraneos cōgrandū. g ¶ Faciā-
mus & ipsi nobis no. Ex quo patet,
q̄ mouebant ex p̄sumptione & lau-
dis cupiditate. h ¶ Et abierūt Iam. †fugit
& exiuit Gor. vbi habitabat Gorgi-
as cum exercitu suo. i ¶ Ipsi autem
non erāt de semine ui. il. Id est Ma-
thathiæ & filiorum suorum & consan-
guineorum eorum. k ¶ Et uiri Iu-
da magnifica. sunt ualde. Propter
crebras & magnas victorias. l ¶ Et
conuenerunt ad eos fausta accla-
mātes. id est eufortunia siue laudes de
eufortuniis magnificātes. Et dicuntur
fausta, à faueo faues, quasi fortunæ fa-
uores. Plures em̄ de gētibus circa Iudę
am habitātibus vidētes & audiētes Iu-
dæ fratrumq; suorum bonas. s. fortu-
nas, venerunt ad eos facere amicitias.

✠ Et perambula-

✠ d ¶ Et in diebus quibus erat Iu Moraliter
das & Ionathas in & cæ. Sequitur:
e ¶ Audiuit Iosephus Zachariæ
filius. Per istos qui audientes facta
magnifica Iudæ & Ionathæ ex ambitione acquirēdi sibi famam
constituerunt prælia contra gentes, de quo reportauerunt con-
fusionem & populus Israel plagam magnam, significantur illi
qui præsumunt exercere actum legendi vel prædicādi, quo com
mittitur bellum cum vitiis & spiritibus malignis, & tamen sunt
ad hoc inepti propter defectum scientiæ vel vitæ. & sic reportāt
confusionem, quia de facili dicunt falsa, & propter vitæ defe-
ctum populus audiens scandalizatur, quia sicut dicit Gregorius
homil. xxxvij. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio
contemnatur.

prauitas prædicãtibus apostolis p
A euãgeliũ Christi superaſ, cõfundiſ,
destruiſ, atq; ad nihilũ redigiſ, præ-
sertim cũ vicit leo de tribu Iuda ra
Apoc.5.b. dix Dauid, & qs resistet ei? De cælo
Psal.75.b. iudiciũ iaculatũ est, terra tremuit
& quiit, dũ exurgeret in iudicio de
us, vt saluos faceret oẽs q; eroſterrę.
Quòd autẽ iter alia dicit cecidisse
sacerdotes ĩ bello, dũ sine cõsilio
exeũt in prẽliũ, nimis formidanda
sentẽtia est, ac puidendũ, ne qs dũ
attendit aliorũ errores expugnare,
petulantia sua atq; incautela mor-
tem sibi acquirat perpetuam.

GLOS. ORDI. Ca. VI.

ET rex Ant. Post impi
etatis opa plurima quę
gesſit Antioch⁹ ĩ loco
sctõ & ĩ populo dei di
uino iudicio iustè perẽpt⁹ est, sicut
ipse ĩ sequẽtibus testaſ dicẽs se co-
gnouisse, qa ꝓpterea iuenissent se
mala, & ide periret tristitia in terra
Polybius aliena, licet Polybius Magalopoli
Iosephus ta historic⁹ Iosepho teste scribat, iõ
12.li.antiq eũ pisse, qa voluit tẽplũ Dianæ in
Iuda.c.13. Perside deuastare, hoc est in Elimai
de Persarũ ciuitate. Sed hęc opinio
nullo mõ à fidelib⁹ recipiſ, q sciũt
Psal.113.b. q oẽs dij gẽtiũ dęmonia, & simula
chra gẽtiũ argẽtũ & aurũ opa ma-
nuũ hoĩm sunt. Qui aũt cõtra deũ
oĩpotentẽ supbia intumuit, condi
B gnã vltionẽ recepit, sic & oẽs impĩ
necnõ & ipse nouissimè filius pdi-
tionis, qa extolliſ sup oẽ qd dicit
deus aut coliſ: cui⁹ hîc Antiochus
typus fuit, ꝓpter ĩpietatis opa q̃ fe
cit, supno visitat⁹ iudicio iteriret,
2. Tes.2.b. quẽ dñs Iesus iuxta Pauli vocẽ in-
terficiet spũ oris sui, & destruet illu
stratione aduẽt⁹ sui. b ¶ Et mor.
Vñ & typũ tenet pſecutorũ Chri
sti & eccleſię, nõ mirũ q; ex crudeli
pẽ truculẽt⁹ filĩ⁹ est genit⁹, q opa
nefanda neq;simi pẽis imitat⁹ sit.
De quo in euãgelio dñs ad Iudęos
Iohan.8.f. sęuos ac superbos ait: Vos ex patre
diabolo estis, & desideria patris ve
stri vultis facere. Ille eĩ ab initio
homicida erat. Et rectè homicidæ
filius homicidiũ facere meditatur,
non solũ corporale sed etiam spũa
le, hoc est necẽ animarum, quæ in
peccato & in impietate moriũtur.

Nic. de Lyra.

☞ Et hi q

a ¶ Et per. Sa. vbi habitabãt
Gẽtiles illuc missi de Perside, q fue
rũt semp molesti Iudęis, vt patet
Esd. & Nehem. Et reuertiſ scriptu
ra ad loquendũ de pdictis q ꝓcesse
rãt ad bellũ ex pręsumptione, cùm
dicit: b ¶ In illo die i. illo tẽpore.
c ¶ Ceciderũt sac. s. Iosephus &
Azarias supradicti, q licet esſẽt de
sacerdotali genere, nõ tamẽ erãt de
sorte Ioacim, de q̃ fuit Matathias,
vt habeẽ supra in principio cap. ij.

NI. DELY. Cap. VI.

ET rex Anthiochus.
Descriptis victoriis Iu-
dæ tempore Antiochi
Epiphanis, hîc cõsequẽ
ter describitur conflictus Iudę tem
pore filĩ sui
castra, ut iret in terram alienigenarum,
& perambulabat Samariam. In illa die ce-
ciderunt sacerdotes in bello, dum uoluit
fortiter facere, dum sine consilio exeunt in
prælium. Et declinauit Iudas in Azotum,
in terram alienigenarum, & diruit aras eo-
rum, & spolia deorum ipsorum succendit
igni, & cepit spolia ciuitatum, & reuersus
est in terram Iuda.

Cap. VI.

ET rex Antiochus perambu
lauit superiores regiones.
Et audiuit esse ciuitatem Eli
maidem in Persidę nobiliſsi
mam & copioſam in argen-
to & auro, templumq; in ea locuplex ualde.
Et illic uelamina aurea, & loricæ & scuta,
quæ reliquit Alexander Philippi rex Mace
do qui regnauit primus in Grẽcia. Et uẽnit
& quęrebat ciuitatem capere, & deprædari
eam, & nõ potuit: quoniam innotuit sermo
his qui erant in ciuitate. Et surrexerũt in prę
lium & fugit inde, & abiit cum triſtitia ma-
gna, & reuersus est in Babyloniam. Et uẽnit
qui nuntiaret ei in Persidę, quia fugata sunt
castra quę erãt in terra Iuda, & quia abiit Ly
sias cum uirtute forti in primis, & fugatus
est à facie Iudæorũ: & inualuerunt armis &
uiribus, & spoliis multis, quæ ceperũt de ca
ſtris quę exciderunt: & quia diruerunt abo-
minationem quã ædificauerũt super altare,
quod erat in Ierusalem: & sanctificationem
sicut prius circũdederunt muris excelſis: sed
& Bethsuram ciuitatem suam. Et factũ est ut
audiuit rex sermones istos, expauit, & cõmo
tus est ualde, & decidit in lectulum, & incidit
in langorem pręt triſtitia, quia nõ est factũ si
cut cogitabat. Et erat illic per dies multos:
quia renouata est in eo triſtitia magna, & ar-
bitratus est se mori. Et uocauit omnes amí
cos suos, & dixit illis: Receſsit somnus ab o-
culis meis, & concidi, & corrui corde pręſo-
licitudine. Et dixi in corde meo: In quantam
tribulationem deueni, & in quos fluctus tri-
ſtitiæ, in qua nunc sum, qui iucundus eram,
& dilectus in potestate mea. Nunc uerò re-
miniſcor malorum quę feci in Ierusalem: tun
de & abſtuli omnia spolia aurea & argen-
tea quæ erant in ea, & miſi auferre habitan-
tes Iudæam sine causa. Cognoui ergo, quia
propterea inuenerunt me mala iſta, & ecce
pereo triſtitia magna in terra aliena. Et
uocauit Philippum unum de amicis suis,
& pręposuit eum super uniuersum regnum
suum, & dedit ei diadema, & ſtolam suam,
& annulũ, ut adduceret Antiochum filium
b suum, & nutriret eum, ut regnaret. Et mor-

pore filĩ sui Antiochi Eupatoris. Diuiſio
Et quia corruptio vnius est genera C
tio alteri⁹. Ideo primò ponit mors
Antiochi illustris, Secũdò subſtitu
tio filĩ eius Antiochi Eupatoris,
ibi: Et cognouit Lysias. Circa pri-
mũ primò ponit suæ mortis occa-
sio q̃ fuit duplex. Vna: qa fuit tur-
piter repulſus à quadã ciuitate Per
ſidis valde opulẽta, quã quęrebat
subitò deprędari. Et hoc est qd di-
citur: e ¶ Et audiuit esse ei. Eli.
hoc audiuit ab exploratoribus, q̃s
miſerat ad inquirendũ de ciuitati-
bus, in quib⁹ posset accipe diuitias
& pecunias multas. nã ad hoc iue-
rat in Persidẽ, vt dictũ est su. iĩ. ca.
f ¶ Et il. Fuerũt velamina aurea,
ad decorem templi diuitiis pleni.
g ¶ Et lo. scu. ad memoriã suarũ
victoriarũ. h ¶ Et quærebat ci-
ca. dolosẽ. i ¶ Et nõ po. qa ciui-
bus reuelat⁹ fuit eius dol⁹. k ¶ Et
abiit cũ tri. m. q̃ fuit occasio suæ
mortis. Prima. nã spũs triſtis exic-
cat ossa, Prou. xvij. d. Secunda suæ
mortis occaſio fuit triſtitia, sup prę Triſtitia
dictã veniẽs de audita debellatio- mortiscau
ne principũ suorũ ĩ Iudæa, & pspe sa.
ritate Iudęorũ. Et hoc est qd dicit:
l ¶ Et uenit q nũ. in Per. qa fu-
sunt castr. Et patet litera vsq; ibi:
m ¶ Et qa dirue. abo. i. idolum
Iouis qd ædificauerat Antiochus
sup altare dñi, vt sup. ca. j. n ¶ Et D
sanct. i. tẽplũ. o ¶ Et Bethsurã
ci. su. vt esſet eis in fortalitiũ cõtra
impulsus gẽtiũ. p ¶ Vt audiuit
rex se. iſt. ex. qa debellatus fuerat
in Elimaide & principes sui ĩ terra
Iudę. q ¶ Et arb. se m. desperans
de infirmitate sanari. Cætera patẽt
vsq; ibi: r ¶ Et dile. in po. mea.
sed hoc erat à satellitibus suis, sed
erat odiosus gẽtibus aliis ꝓpter su
perbiã & malitiã suã. s ¶ Nũc ue
ro re. pœna debita docente culpã.
t ¶ Et pr. vidẽs imminere de pro
pinquo suũ interitũ. v ¶ Et de-
dit ei di. ſinsignia regalia ad inſi-
gniendum filium suum. x ¶ Et
mortuus est. Cœpit autem re-
gnare anno. cxxxvĩj. vt sup. primo
☞ ca. primus

Mor. d ¶ Et rex An. Per ipsum
significaſ diabolus, vt dictũ est su. Moraliter
Et sicut iſte conat⁹ fuit spoliare ci-
uitatẽ & templũ diuitiis temporali
bus & iocalib⁹ ꝓtiosis, sic diabolus
conaſ spoliare clerũ & populum
Christianũ virtutũ diuitiis & spũſ-
ſcti donis. Et sicut ciuib⁹ resistenti
bus Antiochus fuit turpiter repul-
ſus, sic diabol⁹ cõfusibiliter repelli
tur, qñ sibi viriliter resiſtiſ, Iac. iiij.
b. Resiſtite diab. & fu. à vo. p ¶ Et
factũ e. ut au. Diabolus eĩ valde
triſtaſ de ꝓsperitate bonorũ, & de
cõfusione satellitũ suorũ, & quam
uis sit immortalis, tñ dici põt mo-
ri in Anthiocho, cuius mors hîc de
scribiſ, sicut Christus post resurre-
ctionẽ immortalis fact⁹ quantũ ad
naturã hũanã dixit se iterũ crucifi-
gẽdũ ĩ Petro. Et sic illi q sũt mẽbra
diaboli, vt raptores, & vsurarij qñ
moriunt faciũt testamentũ Antio-
chi, qui moriens de rapinis nihil
& restituit, sed

a ¶ Et hi qui erant. Qui aũt sunt illi qui in arce cõcludebant Israel in circumitu sanctorũ, & q̃rebãt eis mala semp ad firmamẽtũ gentiũ, nisi q in arce supbiæ se erigẽtes, verã religionẽ in Christicolis psequunt, quatenꝰ verbũ dei suffocẽt, & errorẽ atq; idolatriã instaurẽt? Cõtra quos Iudas p̃liari disponit, quia tota intẽtio sanctorũ doctorum hoc disponere maximè satagit, vt errores expugnentur, & errantes veritatis eminentia superent. Sed hoc studio cõmoti quidã de gẽtibus vt sunt Philo: quidã etiã ex impiis Israel qui sunt hæretici, prouocant principatũ istius mũdi in odiũ seruorũ dei, quatenus hoc solatio adiuti impietatẽ suã facilius explere possint. Vñ legit quòd isti adeuntes regẽ, dixerunt ei: b ¶ Quousq; nõ facies iudicium & uindicas fratres nostros? Nos decreuimus seruire patri tuo, & ambulare in præceptis eius, & obsequ edictis eius, & filij populi nostri, ppter hoc abalienabãt se a nobis. Et qcũq; inueniebãtur ex nobis iterficiebãtur: & hæreditates nostræ diripiebãtur. c ¶ Et iratus est. Congregat typicus Antiochus exercitũ nõ solũ à ppriis, sed etiã de extraneis: qa sæuitia psecutorũ nõ contenta est seditione interna, sed etiã forinsec̃ seruis Christi immania excitat bella. Instituunt pedites, ordinant equites, prẽparant elephantes, vt nihil desit̃ corũ crudelitati: sed quicqd excogitare potest impietas, totũ prẽparat atrocitas. Sed & figuraliter sicut pedites & equites possunt designare lictores & carnifices, ita & elephãti propter enormitatẽ corporũ ac crudelitatẽ animorũ possunt designare fastũ principũ. Quibus bene cõuenit, qp bestiis ad exacerbandã irã, ostẽderũt sanguinẽ vuę & mori, qa in effusione sanguinis martyrũ excitata est sæuitia psecutorũ. Et bñ dicit, qp astiterũt singulis elephãtis mille viri in loricis cõcatenatis & galeę in capitibus eorũ, & equites ordinati vnicuiq; bestię, qa plures sunt q fauẽt adulationi principũ. Quorũ loricæ concatenatæ sunt, hoc est doli prauorũ cõsiliorũ in uicẽ pplexi sunt. Et galeæ gneã habent in capitibus suis, cũ iniqtatis duritiam circũdant mẽtibus suis. Vbi etiã eqtes adsunt ordinati, qa superbię elatio ibi nõ deerit, vbi cõmunis naturæ per misericordiã

Nico. de Lyra.

cap. primꝰ tũ annus & vltimꝰ fuerũt impfecti, & anno. vij. regni sui cepit filios Israel grauiter affligere, & anno. ix. posuit idolũ sup altare, vt patet ex p̃dictis sup. j. ca. a ¶ Et cogno. de scripta morte Antiochi, hîc cõsequenter describit substitutio filij sui, q primò sublimat̃ i regnũ. Sed ò, puocatur cõtra dei populũ, ibi: Et hi q erãt. Circa primũ dicit: Et co. Lysias. quã reliq̃rat Antiochus ad custodiã regni & nutritionẽ filij sui, vt sup. ij. cap. b ¶ Quoniã mor. est r. Hoc cognouit p nuntiũ pueniẽtẽ Philippũ, quẽ rex moriẽs instituerat tutorẽ filij sui. c ¶ Et cõstituit. Vt sic priuaret Philippũ officio tutoris & regni negotiis in seipsum retorquẽdo. d ¶ Et hi qui erant in. Hîc consequẽter rex nouus cõtra Iudæos prouocat. Et primò ponitur huius puocationis occasio. Secũdò ipsa prouocatio, ibi: Et irat⁹ est rex. Occasio verò prouocationis fuit accusatio Iudæorum ergã ipsum de obsidione Macedonũ & qbusdã aliis. Et hoc est qd dicit: Et hi qui e. in arcẽ. Ad nocendũ Iudęis, vt habet sup. j. cap. c ¶ Concluserãt Israel. i. sic eos arctauerũt, qp nõ poterãt libere exequi cultum diuinũ. f ¶ Et cogitauit Iudas disperdere eos. Vt diuinus cultus liberè posset exerceri. g ¶ Et fecerunt balistas. Ad faciendum spicula contra arcis ppugnacula. h ¶ Et machinas. Ad destruendũ muros eor⁹. i ¶ Et exierũt q dã ex eis qui obsi. Occulte, & impiorũ ex Israel fauore. lõ subdit: Et adiunxerũt se illis. l ¶ Nos decre. ser. pa. tuo & ambulare &c. Isti fuerũt de illis qui iuerũt ad Antiochũ Epiphanẽ impetrantes ab eo, vt faceret iustitias gentiũ in Ierusalẽ, vt sup. ca. j. m ¶ Et filij populi n. s. Mathatias & filij eius & amici eius, q p̃uaricatores legis obsidebant vel occidebant. n ¶ Et non ad nos tantũ ex. manũ. Inferendo nobis mala. o ¶ Sed & in omnes fines n. Persequendo amicos & sectatores legis. p ¶ Et ecce applicuerũt ho. Id est isto tempore. q ¶ Ad arcẽ in Ieruſa. Impugnando gentẽ ruam. r ¶ Et munitionẽ in Beth. muni. contra te & regnum tuum. s ¶ Et nisi prævenieris eos u. m. quã hæc f. contra te. t ¶ Nec poteris obtinere e. Quoniam erunt nimis fortificati. v ¶ Et iratus est rex. Hîc cõsequenter ponit̃ ipsius regis puocatio, ex qua primò disponit̃ belli apparat⁹. Sed ò, cõflictus, ibi: Et venerũt. Circa primũ dicit: Et iratus est rex, ut hæc aud. Quia videbant esse cõtra honorẽ suũ & bonũ reipublicæ. x ¶ Et conuocauit omnes amicos s. Vt ei assisterent. y ¶ Et principes exercitus sui & eos qui super. Vt se ad bellum disponerent. z ¶ Et elephanti trigintaduo docti ad prælium. Dicit enim Philosophus libro de animalibus, quòd elephas est animal maximè disciplinabile. a ¶ Et uenerũt per. Hîc cõsequẽter ponit̃ belli cõgressus. Et primò in munitione. Secũdò in clapo, ibi: Et surrexit rex. Circa primũ dicitur: Et uenerunt per Idum. Quæ terra erat Iudæis aduersaria, vt patet p prędicta quinq; capita. b ¶ Et applicuerunt ad Bethsu. Vbiq; erant Iudæi pro defensione loci. c ¶ Et pugnauerunt dies multos. Contra Bethsuram. d ¶ Et fecerunt machinas. Ad destruendum eam. e ¶ Et exierunt. Scilicet Iudæi qui erant in munitione obsessi. f ¶ Et succenderunt eas igni & pugnauerunt uiriliter. Reuertentes ad munitionem, & restituit, sed de coronatione filij sui diligẽter ordinauit. Et similiter isti nõ cogitãt de restitutionibus faciẽdis, sed solũ de filiabus & filiis promouendis. a ¶ Et cogno. Ly. Per istũ q ex ambitione & inuidia coronauit Antiochũ, s. vt post regẽ esset sup regni negotia, & sic istis priuaret Philippũ, cui dicta coronatio fuerat cõmissa, significat̃ qlibet inuidus & ambitiosus. Et sicut iste Lysias ex hoc facto fuit occisus eũ Antiocho, vt habet ca. se. sic iusto dei iudicio similia faciẽtibus frequẽter cõtingit similia pati. d ¶ Et hi q e. s. ab accessu ad tẽplũ, & cõ istos significant̃ mali p̃lati, q licet sint in arce dignitatis ecclesiasticę, tñ impediũt aliq̃ populũ catholicũ ab accessu ad ecclesiã p excõicationes & interdicta irrõnabiliter fulminata. Et sicut Iudas cõmisit p̃liũ cõtra illos, sic summꝰ p̃tifex reprimere debet istos. k ¶ Et adiunxerũt se illis ali. ex ini. Is. Per istos significant̃ apostatæ à fide, vel à religione, seu à societate ciuitatis, vel regni. & iungũt se cum aduersariis istarũ cõmunitatũ, vt possint eis inferre maꝰ malũ, qa nulla pestis grauior ad nocẽdũ quã familiaris amicus. v ¶ Et iratus est. Per regẽ istũ paterni sceleris imitatorẽ, significatur diabolus, sicut & p parrẽ q tristat̃ de psectu bonorũ. Ideo cõcitat cõtra eos exercitũ fortẽ & magnũ, s. peditũ & eqtũ & elephantorũ. Per pedites significant̃ homines mali & hęretici, laici & tamen per equites

Typicè

Mysticè

Diuisio

Diuisio

Diuisio

Moraliter

Misericordiā nō consideraē equalitas, sed mū
A dani fauoris appetitur vanitas. a ¶ Sed
Allego. & tur. li. q̄ impositæ bestiis triginta duos in se continebant viros, exprimūt fragilita
tem potētiæ q̄ semper se p̄secutores p̄uale
re martyribus confidunt. Et rectè dicitur:
b ¶ Intus e. ma. be. & re. eq. hinc. & īde sta. qa crudelitas mētiū q̄ totū machinabaē malū intus ēstuabat ī cordib⁹ p̄secu
torū cui etiā actⁿ supbi forinsec⁹ ammini
culabanē in tortura innocētū. His quoque
ita dispositis Iudas statuit tubis exercitū su
um cōmouere: qa p̄dicatores sc̄ti cū iisistūt
bella p̄secutionū, nō cessant ꝑ bis confor
tare animos auditorū. Et licet terrena glo
ria resplēdeat in pōpa mūdana, seu varia ī
cruciatib⁹ tormētorū icādescāt genera, tū
†& veri du martyres Christi imperterriti manēt † vin
cis sui dicis sui Iudæ vtiq̄ spiritalis adhærentes
lateri vincunt, atq̄ prosternunt ipiorū au
dacīā. c ¶ Et ui. Elea. Notādū aūt q̄ hūc
Eleazarū Ioseph⁹ fratrē esse Iudæ affirmat
de q̄ suprà narratū est qd̄ esset vnus de qn
Eleazarus que filiis Matathiæ vocatus hoc noīe. Sed
cui⁹ filius. q̄ri pōt quō dicatur esse filius Saura si fili⁹
fuit Matathiæ, nisi forte Matathias ipse a
lio noīe Saura vocatus sit. Et quid p Eleazarū qui¹ elephātē interficiēs occubuit, nisi
p̄sona arrogātiū designat, q dū volūt for
titer aliqd gerere, & tū nō simplici aīo sed
elato ī suis conatib⁹ deuicti, p̄sternunt. Po
test & nō incōuenienter hæc res ad hypo
B critarū significationē transferri. Dū em̄ hy
pocritę cōtra luxuriā, aut cōtra gulam, aut
contra corporalia delicta p abstinētiā con
fligūt carnēq̄ p iciuniū seu p vigilias & cę
tera abstinētię opa domātes, nō se à spirita
lib⁹ neqtijs bū obseruāt, ita vt aut ab ela
tione, aut ab inuidia, aut à cupiditate non
caueāt, quasi vincēdo vincunt, qa dū alia
vitia superāt, in ipsa victoria incauti ab a
Mystice liis cōterunt. d ¶ Et applicuerunt. Pro
mouet castra mysticus Antioch⁹ ad Iudę
am & montē Sion: qa totū apparatū belli
vertit ad subuersionē eccl̄ię Christi: Et facit
pacē cū his q erāt ī Bethsura, cū non verā
pacē, sed fallā offert his quos vult decipe
re, & p simulationē fallere. Sed illi trīmō
ad eū exeunt de ciuitate, quib⁹ non erāt a
limenta conclusis, quia illi solūmō de eccle
siæ munimine seducti recedunt, q non ha
bent pabulū scientię atq̄ charitatis quo in
animo pascant: Qui & malè sabbathizāt,
cū non virtutū studiū sed segnicie otiū di
ligūt: ipsiq̄ ab hoste captiuati in ei⁹ domi
†auaram niū redeūt: q p̄cauere, eius insidias nolunt.

Nicolaus de Lyra. ✠ Qd̄ autē

✠nitionē: & defendēres eam. a ¶ Et re
cesśit Iu. ab arce. vt succurreret Iudęis in
Bethsura obsesśis. b ¶ Et surrexit rex
Mystice ante lucem. Hīc consequenter describit
bellū in cāpo. Circa qd̄ primò ponit belli
præparatio, sed ò belli congressio, ibi: Et
appropinquauit, tertiò populi liberatio,
ibi: Et audiuit Lysias. Circa primū dicitur:
Et surrexit rex ante lucem. vt iret ad
pugnandum cōtra Iudā. c ¶ Et cōparauerunt se exercitus in prælio. i. dispositi
erunt se ad pugnādum. d ¶ Et astiterūt
singulis elephātis mille uiri. s. pedites.
e ¶ In loricis concatenatis. nam macu
læ loricarū sese complectūtur ad modum
catenarum. f ¶ Hi ante tempus ubiq̄.
eam velociter præcedendo. g ¶ Et quo.
ibat ibant. subsequendo. h ¶ Et nō di
cedeb. ab ea. ne ab aduersarijs vulnerare
tur bestia. i ¶ Et super eas machinæ. ad
proijcien

eas igni, & pugnauerūt uiriliter. Et recessit Iudas ab arce, & mo[a]
uit castra ad Bethzacharan con
tra castra regis. Et surrexit rex [b]
ante lucem, & concitauit exerci
tus impetum contra uiā Bethza
charan. Et cōparauerūt se exer[c]
citus in prēliū, & tubis cecinerūt.
Et elephātis ostenderūt sanguinē
uuæ & mori, ad acuendos eos in
prēliū. Et diuiserūt bestias per le
giones, & astiterunt singulis ele[d]
phātis mille uiri in loricis cōcate[e]
natis, & galeę ęreę in capitib⁹ eo
rum. Et quingēti eqtes ordinati
unicuiq̄ bestię electi erant. Hi an [f]
te tempus ubicūq̄ erat bestia ibi
erāt, & quocūq̄ ibat ibāt, & non
discedebāt ab ea. Sed & turres li
gneę sup eos firmę protegētes, su
per singulas bestias, & super eas
machinę. Et sup singulas uirtutis
uiri triginta duo q pugnabant de
super, & int⁹ magister bestiæ. Et [k l]
residuū equitatū hinc & inde sta[m]
tuit in duas partes, tubis exercitū
cōmouere, & purgere cōstipatos [n o]
in legionib⁹ eius. Et ut refulsit sol
in clypeos aureos & ęreos, resplē
duerūt mōtes ab eis: & resplēdue
runt sicut lāpades ignis. Et distin [p]
cta est pars exercitus regis p mon
tes excelsos & alia per loca humi
lia, & ibant cautè & ordinatè. Et [q]
cōmouebantur omnes inhabitā[r]
tes terrā à uoce multitudinis eo
rum, & incessu turbæ & collisio
ne armorū. Erat enim exercitus
magnus ualde & fortis. Et appro [s]
piauit Iudas & exercit⁹ eius in p̄
lium. Et ceciderūt de exercitu re[t]
gis sexcēti uiri. Et uidit Eleazar fi [v]
lius †Saura unā de bestiis lorica
tam loricis regis, & erat eminens [x]
super cęteras bestias. Et uisum est [y]
ei, q̄ in ea esset rex, & dedit se ut li [z]
beraret populum suum, & acqui [a]
reret sibi nomen æternū. Et cucur
rit ad eam audacter in medio le
gionis, interficiens à dextris & à
sinistris: & cadebant ab eo huc &
illuc. Et iuit sub pedes elephantis [b]
& suppositus est se ei, & occidit eum,
& cecidit in terrā super ipsum &
mortuus est illic. Et uidentes uir [c d]
tutem regis, & impetum exerci
tus eius, diuerterunt se ab eis. [e]
Castra autem regis ascenderunt
contra eos in Ierusalem, & appli [f]
cuerunt castra regis ad Iudæam

proijciendum iacula. k ¶ Et intus mag. C
bestiæ. Regens gressus eius. l ¶ Et resid.
equitatum. scilicet à dextris & sinistris ani
malium. m ¶ Statuit in duas partes
tubis exercitum commouere. nam so
nus tubarum excitat ad audaciā. n ¶ Et
perurgere. ad bellum. o ¶ Constipat.
in legionibus. id est coniunctos ne acies
& legiones rumpantur ab aduersarijs.
p ¶ Et distincta est pars exer. regis p
mo exce. vt si Iudas qui paucos habebat
bellatores cōparatiuè, fugeret ad montes,
non euaderet. q ¶ Et cōmouebantur.
admiratione vel quodā tremore. r ¶ Oēs
inhab. scilicet illam vbi poterat talis soni
tus & cōmotio percipi. s ¶ Et appropia Diuisio
uit. Hīc cōsequēter ponit cōflict⁹: & priò
ī cāpo. sed ò ī fortalitio, ibi: Castra aūt re
gis. Circa primū priò ponit cōflict⁹ ī gene
rali, vt patet, sed ò ī speciali, cū dr: t ¶ Et
ui. Elea. Dicit Iosephus qd̄ ille fuit frater
Iudę, vñ & suprà. ij. c. q̄rtus filⁱ Matathiæ
Eleazarus nominat: & idē est nomē qd̄ E
leazar. Noīa em̄ Hebręa ad Latinū tracta Nomina
frequēter accipiūt hāc syllabā us ī fine, vt Hebraica
Iacob, Iacob⁹, Saul, Saul⁹, & sic de multis quomodo
alijs. Sed cōtra hoc videt, qa iste dr filⁱ Sau efficiantur
ra. Sequēdo dictū Iosephi pōt dici, qd̄ hic declinabilia
ponit nomē mātis, vt suprà. ij. ca. nomē pa
tris. Vt⁹ Matathias fuit binomi⁹, & alio
noīe Saura dictus. v ¶ Vnā de be. lori D
catam loricis regis. per signa regia ibi
dē posita. x ¶ Et ui. est ei qd̄ in ea esset
rex. in turre lignea super eam existēte pro
pter signa dicta, non tamē erat ita. x ¶ Et
dedit se. s. vitam suā corporalem. z ¶ Vt
liberaret popu. suum. Bonum em̄ ppri
um corporale, ppter salutē boni cōmunis
est exponendū. Ideo subdit: a ¶ Et acqui
reret sibi nomen æternum. virtuose
moriendo. Credebat enim, pbabilit̄, qd̄ si
rex esset mortuus, statim fugeret ei⁹ exerci
tus. b ¶ Et occidit eum. percutiens ī vē
tre, vbi non erat armatus. c ¶ Et uiden
tes. scilicet Iudas & ei⁹ exercitus. d ¶ Vir
tutē re. cui non poterāt resistere. e ¶ Di
uerterunt se ab eis. caute recedentes, vt
possent templum domini quod erat in Ie
rusalem seruare. f ¶ Castra autem re
gis. Hīc consequenter ponitur bellū ī for
talicio: & priò ponitur de fortalicio, qd̄ e
rat in Ierusalē, & patet. Et interponitur de
fortalicio Bethsuræ, quod priò cœpit rex
antequàm iret in Ierusalem. Ideo dicitur:
✠ Et fecit pa
✠ trū. Per eqtes verò ītari, qa pōt plus no- Moraliter
cere. p elephantes significant̄ spiritus mali
gni, qui plus nocere possunt quā homines
mali. Sequit̄ infrà. p ¶ Et distincta est
pars exe. re. Nam aliqui ibant p montes,
per quos significantur superbi inducentes
ad malū p terrores, & alij ibant p loca hu
milia: p qs significant̄ subdoli inducentes
ad malū p ꝓmissa & falsas † deceptiones. † tentatio-
t ¶ Et ui. Elea. fi. Saul. Per istum q mo nes
ri voluit, vt malos deuinceret: significant̄
martyres, qui moriendo tyrannos deui
cerūt. vnde dixit beatus Vincentius dacia
no: Vberiorem mihi præstas glorią cū a
cerbiora & exquisitoria tormenta tecum
fuerint superata. Et etiam Dacianus cōfes
sus fuit se victum, dicens: Et quid huic am
plius faciemus qui ī omnib⁹ q̄cūq̄ fecim⁹
victi sumus. c ¶ Et uidentes uirtutem
regis & impetum exer. Per hoc signifi
cātur prudēter fugiētes à sęculo: vbi nō pōt
resistere diaboli tēptationib⁹ vt in claustro
saluent̄ adiuti bonorū cōsiliis & oīonib⁹.

ss ✠ Et cōuerūt

Quòd autem dicitur q̄ a ¶ Conuerterit castra, rex, ad lo. E sanctifi. dies mul. significat persecutores fidelium non facilè cessare à psecutionis crudelitate, sed omnibus diebus vsq; ad cō summationem seculi bella ingerere credentibus, quibusdam ad probationem, quibusdam verò ad deceptionem. Quia dum my Gene.3.c. stica mulier (quę p figurā Euę expressa est (caput conterit serpentis ipse anguis venenatus nunq; cessabit insidiari calcaneo eius. Quod autem subiungitur: b ¶ Et remanserunt in sanctis uiri pauci, quoniam obtinuerat eos fa. & dispersi sunt unusq; sque in Io. su. Significat quòd persecutione infidelium feruente, plurimi eorum qui facie tenus in ecclesia & non fidei constantia perseuerabant in illa, disperguntur propter timorem pœnarum: Iuxta illud quod dominus in euāgelio prædixit nouissimis temporibus Luc.21.d. futuris: Erit enim inquit pressura magna super terram & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducētur in omnes gentes, & Ierusalem calcabitur à gentibus donec impleantur tēpora nationū: & nisi breuiati fuissent dies illi, nō fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. c ¶ Et audiuit Lysias. Quid Iose- Iosephus phus hic referat non indignum videt antiquita. huic operi inserere, nec graue debet vi lib.11.c.14. deri lectori, si diuersarum historiarum inuiecē cōferuntur narrationes: quia alterutrum se iuuare videntur ad explanandum rei certitudinē historię retexere veritatē. Narrat autē Iosephus hoc modo: Lysias verò dux, & rex Antiochus cū Philippus à Perside veniēs nūtiat⁹ est eis cōmendatū sibi p̄sumpsisse īperiū, & rēpublicā Antiochi sibi velle defendere: Prætermittentes obsidionē ire aduersū Philippū decreuerūt: Q; cōsiliū neq; manifestū cęteris ducib⁹ F facere voluerūt. Sed iussit rex Lysiā ducib⁹ dicere, diuturnā obsessionē, nihil eis posse p̄ficere: qñ & locū aduersariorū cōstaret esse mūitū, & sibi victualiū necessitas irrogareret, & expediret pacē facere cū Iudæis, eosq; relinquere p̄priis vti ceremoniis: vnde hactenus à nobis p̄hibiti, existere videntur aduersi. Hęc dicēs de Philippi tyrannide tacēdum esse decreuit, ne exercitus sui dubia corda perciperet. Hęc Lysia dicente, exercitui & ducib⁹ sententia placuit. Tunc mittēs rex ad Iudā, pacē p̄misit obsessis, & patriis legibus eos viuere pollicet. Hi verò susciptes verba, & cōfirmatis sacramentis, & fide exierūt à tēplo. Intrans verò Antiochus, & inspiciēs munitū locū, imprudēter sacramenta trāsgressus est iussitq; oēm exercitū i circumitu stātē, deponere muros vsq; ad solū. Post hęc reuers⁹ ē ad Antiochiā, ducēs secū oniam principē sacerdotū, q & Menelaus dicebat. Nā Lysias p̄suasit regi Menelaum occidere, si vellet pacatos esse Iudæos, dicēs hunc fuisse initiū malorum, qui flexit patrē suū cogere Iudęos religionē patriā relinquere. Mittens ergo rex Menelaum ad Veriā Syriæ ciuitatē interfecit eū post decimū annū principatus sacerdotij eius, & vt ipse principatū habuit, impleuit Iudæos trāsgredi leges. Princeps y ò ordinatus eū post Menelai interitū Alchim⁹, q & Ioacim vocatus est. Rex autē Antiochus inueniens Philippū reb⁹ imperantē debellabat est, quē sub sua faciens ptāte occidit. Filius aūt principis sacerdotū oniq; de quo p̄diximus adhuc puerulus desūctio patre relictus est, videns q̄ auunculū suum Menelaum rex interfecisset, & principatum sacerdotij Alchimo dedisset, & nō existenti de genere sacerdotū: sed à Lysia flexus vt G transponeret honorē ab ea familia ad aliam d mū, fugit ad ptolemæum regē AEgypti, & honorē meruit ab ipso & Cleopatra vxore eius, locūq; petijt in regione eliopolitana vbi simile Ierosolymorū ędificaret tēplū. Quod aūt Antiochus fœdus pepigit

Nico. de Lyra. cū Israelitis,

a ¶ Et fecit pa. Per talē modū q̄d dimitterēt fortalitiū saluis suis p̄sonis: Et subdit rō talis pacis ex parte Iudæorū, cū dicit: b ¶ Quia non erant. i. ob sessis in Bethsura: Et subdit causā cū dr: c ¶ Quia sabbatha erant ter. i. ann⁹ septimus, in quo terra non colebatur nec seminabatur, vt habetur Leui. xxv. a. Sed cōtra hoc videt q̄d dicitur ibidē: Dabo vobis benedictionē meā anno sexto, & faciet fructū⁹ triū annorū: propē q̄d nō videt q̄d annus septim⁹ faceret aliquē defectū cibi, sed magis abundantiā. Dicendum q̄d istud dei beneficium fuit ante captiuitatē Babylonicā, in q̄ cessauerūt aliqua dei beneficia: Nō em postea legunt habuisse Iudæi arcā testamēti, nec p̄piciatoriū, nec rāsa in rōnali summi sacerdotis, nec vnctionē regū & pontificū: & hoc etiā confitent Iudęi moderni, & habet i libro Heb. nomine Canhedrin Ierosolymitano. Et idē videt fuisse de duplicatione fructuū anno sexto. Et cōsequenter reuertit ad obsidionē fortalicij Ierosolymitani, cùm dicitur: d ¶ Et cō. i. tēpli. e ¶ Dies mul. qa loc⁹ erat fortis & munit⁹ p̄pter q̄d nō poterat cito expugnari. f ¶ Et statuit. ad defensores sagittādum. g ¶ Et machi. ad muros cōcutiendū. h ¶ Et ignis iacula. id est instrumēta ad ignē græcū iaciēdū. i ¶ Et tormenta. id est petrarias & magonnellos. k ¶ Et sco. id est instrumenta ad mittendum sagit- H tas venenatas. m ¶ Escæ autem nō † quærebat erāt in ciuitate. Hoc subditur ad ostēdendum, q̄d non poterant diu tenere fortalicium. n ¶ Et audiuit. Hīc cōsequenter ponit liberatio ppli ex bñficio dei, qa facit eī tētatione p̄uentū, & iō misit rumores Lysię, p q̄s fuit cōpulsus solutionē obsidiōis p̄curare. & hoc est q̄d dr: Et au. Ly. ad q̄d sequebat elōgatio Lysiæ à familiaritate regis & regni negotijs q̄ formidabat iō dissolue re obsidionē, p̄curabat, dicēs: o ¶ De ficim. quot. nā aliq interficiebant, & aliq ifimabāt, sicut solet accidere in obsidiōe. p ¶ Et esca. ita q̄ nō poterimus diu tenere obsidionem. q ¶ Et locus. scilicet hominibus armis & cibis: hoc dicebat ad habendum intentum: tamen erat falsum sicut præmittitur parte præcedenti, vbi dicitur: Et remanserunt in sanctis. quoniam obtinuerat eos fames. r ¶ Et incumbit nobis ordinare de regno. q. d. maiora negotia nos vrgent ad dimittendum hāc obsidionem, ideo concludit: s ¶ Nunc itaque demus. Modus enim hominū facientium pacem ad inuicem erat dare mutuo dexteras manus. Cætera patent vsque ibi: t ¶ Et uidit munitionem loci. id est fortitudinem. v ¶ Et rupit citius iuramentum. destruendo locum ne si Iudęi rebellarent haberent ibi recursum. Moraliter ✻ d ¶ Et conuertit castra. quia non sufficit diabolo subiicere sibi simplices laicos, sed inuadit etiam clericos & religiosos. f ¶ Et statuit illic balistas. id est omnium tentationum modos & genera. Sequitur: l ¶ Fecerunt autem & ipsi machinas aduersus. nam clerici & religiosi debent esse magis solliciti se munire contra malicias inimici.

cū Israelitis, & iurauit illis & principes ei⁹, nec tamen iuramentū seruauit, sed rupit iusiurandū, & violauit pactū: significat qd' cū hęreticis & infidelib⁹ nullo modo firma erit pactio fœderis: qa ne quaquā apud eos fixa est obseruatio iuris. Vñ nullo mō cū victis & victorū autore feriēdū est fœdus, licet pacē, ꝓmittāt & ꝓsperita

Mystice

A

B

neret ad eū recipiētes ipsū tāq; regē & dōm. Tū qa regnū sibi debebat ex successiōe paterna. Tū, ꝓpē diuisionē ꝓdictā. c ¶ Et sic ēut ingressus est do. re. scilicet palatiū Antiochiæ quę erat metropolis. f ¶ Cōprehendit exercitus Antio. & Ly. in Demetrij fauorem. g ¶ Et uene. Hīc consequenter ponitur occasio belli, q̄ fuit accusatio Iudę & amicorū suorum per iniquos de Israel. & patet litera. h ¶ Et elegit rex. Hīc consequenter describitur cōgressio belli: & primò contra Alchimum sacerdotē, secundò, cōtra Nicanorē, ibi: Vidit aūt Alchimus. Pria ī duas, quia primò describitur Bachidis & Alchimi dolus. secundò Iudę conflictus, ibi: Et vidit Iudas. Prima adhuc in duas, qa primò describitur perceptio doli, secundò, deceptio populi, ibi: Et cōuenerunt ad Alchimum. Circa primū dicit: Et elegit rex ex amicis suis Bachiden. qui dominabatur trāsflumē. erat em à rege constitutus ad illius terrę custodiā. i ¶ Sed & Alchimum impium constituit in sacerdotium. i. constituit eum summum sacerdotem: cū tamen nō esset de genere sacerdotali, vt dicūt aliqui. Alij verò dicūt ꝙ erat, sicut infrà dicit de eo: Homo sacer. de se. Aa. u. tñ nō erat de linea sūmorū pōtificū ab Eleazar descendentium. k ¶ Et locuti sunt ad Iudā & ad fra. eius uer. paci. in do. dicentes, qd' venerant propter bonū statū terrę vt posset Iudā ꝛ& fratres eius occidere dolosè, sed eorū dol⁹ nō habuit effectū. l ¶ Et cōuene runt ad Alchimum & Bachi. Hīc cōsequēter subditur deceptio populi. m ¶ Congregatio scribarum. quantùm ad legisperitos. n ¶ Et primi assidæi. i. quasi assiduè assistētes diuino cultui, & hoc per deceptionē Alchimi: Cuius rō subdit cū dī: o ¶ Homo sacerd. de semi. ue. Aaron ue. non denos. Nō tñ de familia sūmi sacerdotis. Sed m alios verò nec de semine Aaron erat, licet isti crederēt in hoc decepti, sed primum videt verius; qa magis est cōsonū textui in hoc loco, & etiam. ij. libro. xiij. ca. Cętera patent vsq; ibi: p ¶ Sexaginta ui. notabiles ī ppſo in fama & virtute. lō subdit: q ¶ Secund. uer. quod scri. est. Psal. lxxviij. a. r ¶ Carnes sanctorum tuorum & san. ipso. effu. s ¶ Nō est in e. ue. in verbo. t ¶ Et iudicium. in facto. Et subdit causa: v ¶ Transgressi sunt enim constitutum. eos occidendo quibus iurauerant pacē. x ¶ Et m. homines armatos. y ¶ Et cōprehēdit m. ex e. ꝓpter infidelitatē quā i eis viderāt.

o ✣ Et cōmisit

Moraliter

Mora. a ¶ Anno cē. Sequitur: g ¶ Et u. ad e. u. ini. Per istū q̄ ambiebat sacerdotiū, & p mēdacia & regiā ptātē obtinuit ipm, significat qlibet ambitiosū ecclīasticę dignitatis, & p mēdacia & brachio secłari intrusū. Et sicut dicti ifrà iste Alchimus plura mala fecit Isrł, qm occidit valētes viros & ꝓmouit ipiq⁹, & similiē intrusus p modū ꝓdictū bonos occidit eos ꝓsequendo, & à statu honoris deijciendo, & sic facit

ss ñ ✣ in ecclesia

Diuisio

Iustinus libro. 34.

Mystice

religionē

Diuisio

† Psal. 78. a.

Diuisio

GLOS. ORDI.

ANno cēte. Cap. VII. quinqua. exiuit De. De hoc autē Demetrio Pompeius trogus ī sua historia ita narrat, dicēs: Cū Antiochus recederet relicto paruulo admodū filio suo, qui cum tutores à populo dati essent, patruus ei⁹ Demetrius qui obses Romæ erat cognita morte fratris Antiochi senatū adijt, obfidē se viuo fratre venisse; q̄ mortuo, cui⁹ obses sit se ignorare. Dimitti ergo se ad regnū petē dum æquū esse: qd' sicuti iure gentiū maiori cesserit fratri, ita nūc sibi qui pupillum antecedebat ætate deberi: Cum se non dimitti animaduerteret à senatu, tacito iudicio tuti⁹ apud pupillū q̄ apud eū regnum futurū arbitrante: specie venandi ab vrbe profectus hostis tacitus, cū fugæ comitibus nauem ascendit. Delatus in Syriam sed'o fauore oīm accipit, regnūq; ei occiso pupillo à tutoribus traditur. b ¶ Et uen. Quid per Demetriū regē nisi principes gentium qui p secutionē mouent contra ecclesiā Christi designantur. Quod hñ minus interpretatio ita explanat. Interpretatur enim vehementer inectens siue nimium persequens. Ad hūc ergo principē veniunt viri iniqui, & impij ex Israel, & Alchimus dux eorum, cū illi q̄ post fidē Christi ꝓceptā ad apostasiā redierāt

NIC. DE LY. Cap. VII.

ANno cēteſi. Postq̄ descriptus est cōflictus Iudæ tpe Antiochi Eupatoris: Hīc consequēter describit ei⁹ cōflictus tpe Demetrij filij alteri⁹ fratris, ſ. Seleuci. Et diuidit in duas partes, qa primò describitur ipsius Iudæ pugna. secundò cū Romanis amicitia cōtracta. viij. c. Prima in tres. Nā primò circa Demetriū ostendit adeptio regni. secūdò occasio belli, ibi: Et venerūt ad eū. Tertiò cōgressio plij, ibi: Et elegit rex. Circa primū dī: Anno cē. qn. ſ. regni Græcorū. b ¶ Exijt Dem. Videſ em se priuatū regno pris sui ꝓ patruū suū Antiochū Epiphanē, abiit Romā ad conq̄rēdū de eo, sed ipso viuente nihil ꝓfecit, ꝓpē qd' ipo mortuo rediit ad obtinēdū regnū cōtra cognatū suū, maxime qa tūc regnū erat q̄dāmō diuisū ꝓ Lysiā & Philippū, eò ꝙ qlibet volebat esse tutor Antiochi Eupatoris, & agere negotia regni, vt patet ex ꝓdictis. c ¶ Et ascū pui. ī ct. mari. ſ. tyrū, vt dicit Iosephus. d ¶ Et re. il. Quia multi venerunt

uersus est Antiochiam, & inuenit Philippū dominantem ciuitati, & pugnauit aduersus eū, & occupauit ciuitatē. Cap. VII.

ANno centesimo quinquagesimo & primo exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis uiris in ciuitatem maritimam, & regnauit illic. Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum & Lysiam, ut adducerent eos ad eum, & res ei innotuit, & ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum, & occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni

suī, & uenerunt ad eum uiri iniqui & impij ex Israēl: & Alchimus dux eorum, qui uolebat fieri sacerdos. Et accusauerunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Iudas & fratres eius amicos tuos, & nos disperdidit de terra nostra. Nunc ergo mitte uirum cui credis, ut eat & uideat exterminium omne quod fecit nobis in regionibus regis & puniat omnes amicos eius & adiutores eorum. Et elegit rex ex amicis suis Bachiden qui dominabatur transflumen magnum in regno & fidelem regi, & misit eum ut uideret exterminium quod fecit Iudas. Sed & Alchimum impium constituit in sacerdotium, & mandauit ei facere ultionem in filios Israēl. Et surrexerunt & uenerunt cum exercitu magno in terram Iuda, & miserunt nuntios & locuti sunt ad Iudam & ad fratres eius uerbis pacificis in dolo, & non intenderunt sermonibus eorum. Viderunt enim quia uenerunt cum exercitu magno, & conuenerunt ad Alchimum & Bachidē cōgregatio scribarū requirere quę iusta sunt. Et primi assidęi qui erāt in filijs Israel & exquirebāt ab eis pacem. Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron uenit, non decipiet nos. Et locutus est cum eis uerba pacifica, & iurauit illis, dicens: Non inferemus uobis malum, neq; amicis uestris. Et crediderunt ei, & comprehendit ex eis sexaginta uiros & occidit eos una die secundū uerbū quod scriptū est †. Carnes sanctorum tuorum & sanguinē ipsorum effuderūt in circuitu Ierusalē, & nō erat qui sepeliret. Et incubuit timor & tremor in oēm populū, quia dixerūt: Nō est in eis ueritas & iudiciū. Trāsgressi sunt enim constitutum, & iusiurandum quod iurauerunt. Et mouit Bachides castra ab Ierusalem, & applicuit in Bethzecha, & misit, & comprehendit multos

religionē Christianā blasphemāt & ecclesiastico detrahunt cultui. Quorū duces sunt hęretici, q̄ p̄ am bitionē sublimitatis volunt ab oī bus magni videri. Sed ꝓditiōe hu iuscemodi susceptā mittit Deme tri⁹ typicē Bachidē q̄ dñabat trās flumē i regno, vt Alchimū impiū cōstituat in sacerdotiū & vltionē faciat in filios Israel: cū ꝓ paganos quoslibet apud seculum potentes (qui nedū meruerūt Christi baptis mate tingi, & i numero fideliū cōputari hęreticis fastus sui p̄bet am miniculū & veris cōfessorib⁹ Chri sti tormētorum ingerit cruciatū. Sed licet tales p̄sonę Iudę & fratri bus ei⁹ ÿ bis pacificis loquātur in dolo, nō tñ intendunt sermonib⁹ eorū, qa nullo mō cōsentiūt p̄fidię eorū. a ¶ Et uid. Iu. Quid est qđ Iudas vltionē i p̄uaricatorib⁹ fa cit, nisi qđ redēptor nr̄ vindicat e lectos suos, nec quēq̄ suorū i va cuum perire p̄mittit: Sed duobus modis vindictā in his q̄ merentur exercet: Alios em̄ de fonte magnę pietatis suæ ad p̄niam erroris sui ꝓuocās, facit eos aduersus semeri p̄sos exurgere, vt puniāt lamentis q̄ prauis egerāt cōmissis. Alios ÿ ò iusto iudicio post ꝑpetrata scelera incorrectos i duritia sua perseue rare dimittit: vt eis postmodū di gnis rependat pœnis, qđ operibus meruerunt iniquis. b ¶ Et mi. r. Per Nicanorē istū quē i alio loco ꝓpositum elephantorū fuisse legi mus, falsos apl̄os siue p̄seudopro phetas q̄ ex Iudęis supbię suæ fun ctioni nitentes ad ecclesiam genti um veniebant, possum⁹ intellige re. Hi ergo p̄ simulationē in eccle siam Christi errorem introducere molientes, fingebant se esse pacifi cos, sed vt in fine apparebit hostes sęuissimos. De quibus Iohannes apl̄s i Apoca. sua scribēs ait: Qui dicunt se Iudęos esse, & non sunt: sed sunt synagoga sathanæ. Quos magister gentium in epistola

Nic. de Lyra. ¶ sua p̄seudo

primò ponit Nicanoris & Alchi mi dolus, secundò, cōflictus ibi: Et cognouit Nicanor. Circa primū p̄mittitur dolus Alchimi accu sando Iudam & fratres eius, cū dr: o ¶ Et accusauit eos. falso tamē & iniustē. secundò ponitur dolus Nicanoris nitentis capere Iudam dolosē & paret ira vsq; ibi: p ¶ Et saluti. veraciter ex parte Iudæ, sed ex parte Nicanoris dolosē sub dit: q ¶ Et hostes. dū tū haberēt ꝑs aptū & horā. r ¶ Et cōter. ē ab. cautē recedendo. s ¶ Et cog. Hīc cōsequenter ponit conflictus Nicanoris contra Iudam. Et diui ditur in duas partes secundum du plicem conflictum. secunda ponit ibi: Et exiit Nicanor. In primo ve ro conflictu Nicanor debellarus fugit: Et patet litera vsq; ibi: t ¶ Et fug. in qua erant Gentiles aduersarij Iudæorum. v ¶ Et p. hæc uerba .i. facta sicut. ñ. Regū ꝭ. dicitur: Quod est verbum quod factum est. x ¶ Ascendit Nica nor in montem Sion. ad locum templi quod erat in altiori parte montis quā turris Dauid. y ¶ Et exierunt de sacer. quia repręsen tabat p̄sonam regis. z ¶ Et de monstrare ei. Orandum est enim pro regibus, non solùm pro bonis sed etiam pro malis, vt deus con uertat eos ad se, nam ex eis depen det cōe bonum. a ¶ Et irridens spreuit eos. eorum salutationem non recipiens. b ¶ Et polluit. i. eorum sacrificia polluta reputa uit. Cętera patet vsq; ibi: c ¶ Vt esset domus orationis. quæ fit verbis simplicibus. d ¶ Et obse. quę fit per inuocationem alicuius rei sacræ, vt, cū dicit: Per passionē tuam libera nos domie. vel aliqd simile. e ¶ Et exiit Nicano. Hīc consequenter ponitur secūdus cōflictus, in quo Nicanor interfectus fuit. Sic ergo dicitur: Exiit Nica nor ab Ierusalem & castra. i. ad pugnandum cōtra Iudam. f ¶ Et occurrit ille exercitus Syriæ. ad fortificandum Nicanoris exer citum. g ¶ Qui missi erant à rege Sennacherib. vt habetur iiij. Regum. xviij. h ¶ Exiit an gelus & percussit ex eis cen tum .iiij. Regum decimonono. i ¶ Et commiserunt & cæte. adar. i. martij, vt dicit aliq; & hoc qa aliquādo pro vna parte cōcur rit cum martio, sed communius cōcurrit cum februario, nam est vl timus mensis Hebræorum: primꝰ autem mensis magis correspōdet martio, sicut plenius declarauit. ✠ Gene. viij.

✻ in ecclesia plagā magnā. h ¶ Et uidit Iud. per quem significatur superior potestas ad reprimendū tanta mala, & sicut Alchimus non potens sustinere virtutem Iudę fu git ad regē, sic talis intrusus refu git ad brachiū seculare, vt cōtra ec clesiam defendatur. & sicut auxili um Alchimi gladio Iudę fuit dele ctum, sic sustentatores intrusi sunt excōmunicationis gladio feriendi.

Quō salua tor exercet vindictam

Mystičē a. Mach. 14. b.

† quingen ti viri.

✻ ex sanctis & à seniori bus.

b Apoca. 3. c.

2. Cor. 11. c.

Diuisio

ex eis qui à se refugerant, & quosdam de populo mactauit, & in puteum magnū proiecit. Et com misit regionem Alchimo, & reliquit cum eo au xilium in adiutoriū ipsi. Et abiit Bachides ad re gem. Et satis agebat Alchim⁹ pro principatu sa cerdotij sui. Et cōuenerunt ad eū omnes qui per turbabāt populum suū, & obtinuerūt terrā Iuda & fecerūt plagam magnā in Israēl. Et uidit Iudas omnia mala quę fecit Alchimus, & qui cū eo erāt filiis Israēl multo plus cę gētes. Et exiit in omnes fines Iudęę in circuitu, & fecit uindictā in uiros desertores, & cessauerūt ultrà exire in regionem. Vidit aūt Alchimus q̄ p̄ualuit Iudas & qui cū eo erāt, & cognouit quia nō potest sustinere eos, & regressus est ad regem, & accusauit eos multis criminibus. Et misit rex Nicanorem unū ex prin cipibus suis nobilioribus, qui erat inimicitias ex ercens contra Israēl, & mandauit ei euertere po pulum. Et uenit Nicanor in Ierusalem cum exer citu magno, & misit ad Iudam & ad fratres eius cum dolo uerbis pacificis, dicens: Non sit pugna inter me & uos. Veniam cum uiris paucis, ut ui deam facies uestras cum pace. Et uēnit ad Iudam & salutauerunt se inuicem pacificè, & hostes pa rati erant rapere Iudam. Et innotuit sermo Iudę, quoniam cum dolo uenerat ad eum, & conterri tus est ab eo, & amplius noluit uidere faciē eius. Et cognouit Nicanor, quoniam denudatum est consilium eius: & exiuit obuiā Iudæ in pugnam iuxta Capharsalama. Et ceciderunt de Nicano ris exercitu ferè † quinq; milia uiri, & fugerunt in ciuitatem Dauid. Et post hęc uerba ascendit Ni canor in montem Sion, & exierunt de sacerdoti bus* populi salutare eum in pace, & demonstra re ei holocaustomata quæ offerebantur pro re ge. Et irridens spreuit eos, & polluit & locutus est superbè, & iurauit cum ira dicens: Nisi tradi tus fuerit Iudas & exercitus eius in manus meas, continuò cùm regressus fuero in pace, succēdam domum istam. Et exiit cum ira magna, & intra uerunt sacerdotes & steterunt ante faciem altaris templi, & flentes dixerunt: Tu elegisti domum istam domine ad inuocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis po pulo tuo. Fac uindictam in homine isto & exer citu eius, & cadant gladio. Memento blasphe mias eorum, & ne dederis eis ut permaneant. Et exiit Nicanor ab Ierusalem, & castra applicuit ad Bethoron: & occurrit illi exercitus Syriæ. Et Iudas applicuit in Adarsa cum tribus mili bus uiris. Et orauit Iudas, & dixit: Qui miss i erant, à rege Sennacherib domine, quia bla sphemauerant te, exiit angelus & percussit ex eis centum octogintaquinque milia: sic conte re exercitum istum in conspectu nostro hodie, & scient cæteri, quia malè locutus est super san cta tua, & iudica illū secundum malitiam illius. Et commiserunt exercitus prælium tertiadeci mo die mensis adar, & contrita sunt castra Ni

Diuisio

Pro regib⁹ orandum

Moraliter

sua pseudoapstos nomiat, oppari-
A os subdolos, qui trãsfigurãt in
apstos Christi: & nõ mirũ cũ ipse
sathanas trãsfiguret se i angelũ lu-
cis: vñ, nõ magnũ est si ministri e-
ius trãsfigurẽt velut ministri iu-
stitiæ, qrũ finis erit sec'm opera
ipsorũ. Hi ergo velut Nicanor
extẽdentes manũ cõtra tẽplũ dñi
blasphemãt, qa potentię Christi
(q est i eccla) velut minus vali-
dę derogãt dicẽtes fratrib', quia
nisi circũdamini secũdũ mortem
Moysi, non potestis saluari. Sic
Act. 15. a. eñ in actib' apstorũ eos docuisse
legit. Sed victoria p Iudã nostrũ
& socios ei' adepta, caput blas-
phemũ huic errori simul cũ Ni-
canore & dextera prauę actionis
absciditur, ne vltra maiestati di
Ephe. 2. b. uinæ iniuria talis blasphemię ir
rogẽt. Dicit eñ nobis Paul' apo
stolus: Gra estis saluati p fidẽ: &
Ibidem hoc nõ ex vobis. Donũ eñ dei ẽ,
nõ ex operib', vt ne qs gloriẽt. Ipsi
us eñ sumus factura in Christo
Iesu in operib' bonis quę prępa
parauit de', vt i illis ambulem'.

Ni. de Lyra. ✠ Et elegit

✠ Gene. viñ. & Exo. xij. a ¶ Et tu-
ce. p. e. Per sonũ eñ tubarũ si
gnificabãt exercitũ Nicanoris de
uictũ, vt Iudęi i castellis existẽtes
securi egrederẽtur & psequerẽt
fugientes. b ¶ Et uẽtila. Diuide
bant eñ in diuersas ptes fugien-
do. c ¶ Et cõuerte. quãlibet p-
B temfugientiũ inuadẽdo. d ¶ Et
dexteram eius. Cõtra templũ
cõminando, qd' in suo regressu
succẽderet ipsum. e ¶ Et siluit
terra Iuda. à plñs. f ¶ Dies p.
Nã audita morte Nicanoris, De
metri' rex misit Bachiden ad im
pugnandum Iudææ, vt habeẽ
in principio capituli. ix.

NI. DELY. Cap. VIII.

ET audiuit Iu. Descri
pra Iudæ multiplici
victoria, hîc cõsequẽ
ter describit ipsius cũ
Romanis amicitia cõtracta. Et di
uidit i tres ptes. Nã priò describi
tur Romanorũ fama laudabilis,
sed'ò Iudęorũ legatio fidelis, ibi,
Et elegit Iudas. tertiò, vtrorũq;
Diuisio. confœderatio amicabilis, ibi: Et
placuit. Prima adhuc in tres. Nã
priò describit eorũ fama ex cre-
bris victorijs, sed'ò ex fidelib' a-
micitijs, ibi: Cũ an icis aũt. tertiò
ex prudentib' eorum modestijs,
ibi: Et in oibus istis. Circa primũ
primò ponit Romanorũ laus in
generali, cũ dicit: g ¶ Et audiu.
Iud. p publicã famã. h ¶ Quia
sunt potentes uiribus. Iam
eñ sibi subiugauerant multa re-
gna. i ¶ Et acquiescunt ad o-
dũ tñ sint rationabilia. k ¶ Et
qui. accesi. ad e. nullorum ami-
citiã respuẽtes. l ¶ Et audier.
præli. Hîc cõsequenter ponit fa-
ma Romanorũ, magis in speciali
& priò i Gręcia, cũ dr: m ¶ Et u.
&c. in gala quæ est qdam pars
Græciæ

canoris, & cecidit ipse primus in prælio. Vt
uidit autem exercitus eius, quia cecidisset Ni-
canor, proiecerunt arma sua & fugerunt: &
persecuti sunt eos uiam unius diei ab Adazer
usquequo ueniatur in Gazara, & tubis ceci-
nerunt post eos cum significationibus. Et exie-
runt de omnibus castellis Iudææ in circumitu,
& uentilabant eos cornibus, & conuertebãtur
iterum ad eos. Et ceciderunt omnes gladio, &
non est relictus ex eis nec unus. Et acceperunt
spolia eorum in prædam, & caput Nicanoris
amputauerunt, & dexteram eius, quam exten-
derat superbè, & attulerunt & suspenderũt con
tra Ierusalem. Et lætatus est populus ualde, &
egerunt diem illam in lætitia magna. Et consti-
tuit agi omnibus annis diẽ istã tertiadecima die
mensis adar, & siluit terra Iuda dies paucos.

Cap. VIII.

ET audiuit Iudas nomen Roma
norum, quia sunt potẽtes uiri-
bus, & acqescunt ad omnia quę
postulãtur ab eis: & quicũq; ac-
cesserũt ad eos, statuerunt cũ eis
amicitias, & quia sunt potẽtes uiribus. Et audie
erunt prelia eorum, & uirtutes bonas quas fece
rũt in Galacia, quia obtinuerũt eos, & duxerũt
sub tributũ. Et quãta fecerũt in regiõe Hispaniç,
& cp in potestatẽ redegerũt metalla argẽti & au
ri q̃ illic sunt: & possederũt omnẽ locũ cõsilio
suo, & patiẽtia locaq; quę ualde lõge erãt ab eis
& reges qui supuenerãt eis ab extremis terrę cõ-
triuerũt, & percusserũt eos plaga magna. Cęte
ri autẽ dant eis tributũ omnib' annis. Et philip-
pum persen cethęorũ regẽ, & cęteros qui aduer
sus eos arma tulerũt, contriuerũt in bello, & ob
tinuerũt eos. Et Antiochũ magnum regẽ Asię,
qui eis pugnã intulerat, habẽs centũ uiginti ele
phãtes & equitatũ & currus & exercitũ magnũ
ualde cõtritum ab eis: & quia cœperũt eũ uiuũ,
& statuerũt ei ut daret ipse & qui regnarẽt post
ipsum tributũ magnũ, & daret obsides & cõsti-
tutũ, & regionẽ Indorũ, & Lydos, & Mœdos,
de optimis regionibus corũ: & acceptas eas ab
eis dederũt Eumeni regi. Et quia qui erãt apud
Helladã uoluerũt ire & tollere eos, & innotuit
sermo his, & miserũt ad eos ducẽ unũ, & pugna
uerunt cõtra illos, & ceciderũt ex eis multi, & ca
ptiuas duxerũt uxores eorũ, & filios, & diripue
runt eos, & terrã eorũ possederũt, & destruxe-
runt muros eorum, & in seruitutẽ illos redege
runt usq; in hunc diem. Et residua regna & insu
las q̃ aliquãdo restiterant illis, exterminauerũt,
& in potestate redegerunt. Cũ amicis autẽ suis,
& qui in ipsis requiẽ habebãt, conseruauerunt
amicitiã, & obtinuerunt regna quę erãt proxi-
ma & quę erãt longè: quia quicũq; audiebãt no
men eorũ, timebãt eos. Quibus uerò uellent au
xilio esse, ut regnarent, regnabãt. Quos autem
uellẽt regno deturbabãt, & exaltati sunt ualde:

Græciæ, quã senones galli acqui C
sierũt sub brennio duce, & eã gal
liciã nominauerũt q̃si gallogrę
ciam. Sed'ò in Hispania, cũ dicit:
n ¶ Et quanta. ad subiectionẽ,
cuius mõtes pyreneos imeabile
añ fecerũt sere puios cũ maximis
sumptib' & labore. o ¶ Et qd'
i po. s. suã, p ¶ Redege. me ta.
i. mineras. q ¶ Argẽti & au. q̃
sunt i Hispania. r ¶ Et po. i. pru
dẽtia sua bellica. vñ dicit Vegeti
us lib. de re militari; q̃ i nullo le
guñ Romani orbẽ terræ subie-
cisse sibi, nisi prudẽtia bellica &
exercitio armorũ. Nã Gręci erãt
eisastutiores, Hispani ferociores,
teutonici corpore maiores & for
tiores: Gallici verò pluriores, vt
ibidẽ deducit Vegetius. s ¶ Pa-
tiẽtia. Tolerãdo patienter labo-
rẽ, q est i exercitio armorũ. Cæte
ra patẽt vsq; ibi: ¶ Et Philip.
Persen Cet. re. Iosephus dicit:
Cethæorũ reges ita qd' vterq; e-
rat rex i diuersis tũ prib' terrę il-
li', sicut alij qñ i Gallia fuerẽt plu
res reges: & iõ videt qd' hîc po-
nat' singulare p plurali. s. regẽ, p
reges, sicut frequent fit i scriptu-
ra. vñ Exod. viij. f. Venit musca
grauissima. i. multitudo muscę-
rũ. v ¶ Et Antiochũ m. q fuit D
pater Seleuci & Antiochi Epi-
phanis, vt dictũ est suprà. x ¶ Et
daret obsides. quorũ vnus fuit
Antiochus illustris filius eius, vt
suprà. j. cap. y ¶ Et consti. i. il-
lud qd' ordinauerũt vltrà annu-
um tributũ. z ¶ Et regionem
Indorum. supple obtinuerunt.
a ¶ Et Mœdos de opt. supple
expulerunt. b ¶ Et acceptas
eas ab il. vi armorum. c ¶ De-
derunt Eumeni regi. confœ-
derato sibi. d ¶ Et quia qui
erant. scilicet Eumenem regem
& populum suum de dictis regi-
onib', quas dederunt eis Roma-
ni. e ¶ Et innotuit sermo his.
id est Romanis. f ¶ Et miserũt
ad eos. defendendos. g ¶ Du-
cem unum. cũ exercitu Roma-
norum. h ¶ Et pugnauerunt
contra illos. qui erant apud El
ladam. i ¶ Et ceciderunt ex
eis multi. & capti. Et patet lite
ra. k ¶ Cum amicis. Hîc con-
sequenter ponitur fama Roma
norum ex fidelitate amicitiarum
cũm dicitur: Cum amicis autẽ
suis. qui fœdus inierunt cũ ipsis.
l ¶ Et q in ipsis re. Fœdus initi
um cõseruantes. Cætera patent.

✠ Et in omni Moraliter
Moraliter. g ¶ Et audiuit Iu
das nomen Rom. Istud caput
expõit glosa allegoricè de Chri-
sto, q misit apstos ad p̃dicãdũ gẽ-
tib', tanq̃ legatos pacis æternæ.
¶ Moraliter autem potest ex po
ni vt per Romanos, qui sublimes interpretantur, quorũ pro
bitas & fidelitas hîc describi: si-
gnificẽt ciues cælestes, q sũt hono
re sublimes, & q̃rũ i ecclia, p̃bitas
& fidelitas enarrat: Ad ipsos autẽ
bon' ecclię militãtis plat' mittit

ss in ✠ prose & po-

Glos. ordi. I Machab. Cap. IX. De Lyra

Allego.

Isa.62.d.

Ibidē.63.c.

Ibidē49.b.

Ibidem. c.

Luc.10.a.

Ibidem

E

F

a ¶ Et ele. Iu. Qđ Iudas Cap. VIII. q mittit legatos ad Romanos constituere cum illis amicitiā & societatē, significat redēptorē nr̄m p p̄dicatores suos euāgeliū pacis gētib⁹ offerre & cōuocare eas ad fidē suā. Quib⁹ il lu.b ¶ Rescrip. in ta. ære. qđ postulati fuerāt, & mise. in Ier. ut es. ibi apud eos me. pa. & socie. q agētes ad crudelitatē Christi cōuersę, firmū fidei suæ statuūt pactū (qđ signat ęs lōgo tpe duraturū, & uerę cōfessiōis monimētū tradūt i eccl̄ia catholica, vt ibi sit memoriale societatis eorū i perpetuū. Vñ p. pphetā dr: Ecce dñs auditū fecit, & legatos ad gētes misit & angelus faciem eius saluabit eos in dilectione sua: & indulgētia sua ipse redemit eos. Et itē: Paratū est, inquit vt sis mihi seruus ad suscitādas trib⁹ Iacob, & facies Isr̄l cōuertēdas: Dedit te i lucē gētiū, vt sis sal⁹ mea vsq; ad extremū terrę. Et iterū: Dedi te i fœd⁹ ppli, vt suscitares terrā, & possideres hęreditates dissipatas. Et qđ est q̄ Iudas duos legatos cōponēdę pacis gratia ad Romanos misit, nisi qđ redemptor nr̄ ad cōuocādas ad fidē & societatē pacis gētes, duo testamēta i mūdū direxit. Siue aliē. Binos nūtios mittit, ppē sacrm charitatis, qa duo sunt p̄cepta charitatis, hoc est dilectionis dei & ꝓximi. Et oīs charitas minus q̄ inter duos haberi nō pōt. Nemo em̄ ꝓprie ad seipsū habere charitatē dicitur, sed dilectione se i alterū tēdit, vt esse charitas possit. Binos ad p̄dicandū euāgelio mittit dñs discipulos q̄ten⁹ hoc nobis tacit⁹ inuat: qa q charitatē erga adulterū nō habet, p̄dicatiōis officiū suscipere nullatenus debet. Bū aūt dr̄, qa milit eos añ faciem suā i oēm ciuitatē & locū q̄ erat ipse vēturus. Prędicatores em̄ suos dñs sequitur, qa p̄dicatio peruenit, & rūc ad mētis nr̄æ habitaculū dñs venit. Verba ꝯhortationis præcurrunt, atque per hæc veritas in mente suscipitur.

GLOS. OR. Cap. IX.

INterea ut au. Instaurat rursū Demetri⁹ bellū per Bachidē & Alchimū contra Iudā, qa p. paganos atque hęreticos de fide Christi relapsos mūdi prīceps contra eccl̄iam q̄die nouis artibus veteres insidias ad nocēdū instaurat: Cū qb⁹ & de. c. misit, cū ad tale nefas ꝓperādū validā auxiliatorū manū tradit: Cōtra q̄s Iudas cū tribus milib⁹ vadit, quia cōtra hostes oēs fidei cœt⁹ doctorū eū fidelib⁹ ꝓliari dispōit, vt p. sāctę trinitatis fidē hostium cateruam sternat, quæ vana præsumptione superbiendo contra autorem suū se erigere auder. Sed videamus quid hinc scriptum seq̄t:

Nicolaus de Lyra. ☞ Et vide

✠ a ¶ Etī oī. i. Hīc cōsequēt̄ describit fama romanorū ex modesto vsu circa culmē honorū, eū dr̄: b ¶ Nemo p. dia. i. null⁹ vtebat insignijs regalib⁹. A principio em̄ vrbis cōditæ fuerit reges Romę vsq; ad tarquiniū superbū. Quo deiecto, ppē ei⁹ superbiā & tyrānidē ppli cōsules p̄fecit regimini reipublicę, deinde tribunos plebis & dictatores, & rursus cōsules rempublicā gubernauerūt

Et in omnibus istis nemo portabat diademate, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecenti soliginti consiliū agētes semper de multitudine, ut quę digna sunt gerant, & cōmittunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari uniuersæ terræ suæ, & omnes obediūt uni, & non est inuidia, nec zelus inter eos. Et elegit Iudas Eupolemi⁹ filium Iohānis filij Iacob, & Iasonem filiū Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam & societatē, & ut auferrent ab eis iugū Græcorum, quia uiderūt q̄ in seruitutem premerent regnum Israēl. Et abierūt Romam uiam multam ualde, & introierūt curiam & dixerunt: Iudas Machabęus & fratres eius, & populus Iudæorum, miserunt nos ad uos statuere uobiscū societatē & pacem, & conscribere nos socios & amicos uestros. Et placuit sermo in conspectu eorū. Et hoc rescriptū q̄ rescripserūt in tabulis æreis, & miserūt in Ierusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis & societatis. Bene sit Romanis & gēti Iudęorum in mari & in terra in æternū, gladius q̄ & hostis procul sit ab eis. Quòd si institerit bellū Romanis prius aut omnibus sociis eorū in omni dominatione eorū, auxiliū feret gens Iudęorū prout tēpus dictauerit, corde pleno. Et præliātibus non dabūt nec̄ subministrabūt triticum, arma, pecuniā, naues, sicut placuit Romanis, & custodiēt mandata eorū nihil ab eis accipientes. Similiter autem etsi genti Iudæorum prius acciderit bellum, & adiuuabunt Romani ex animo, prout eis tēpus p̄miserit, & adiuuātibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naues sicut placuit Romanis, & custodient mandata eorum absq; dolo. Secundum hęc uerba constituerunt Romani populo Iudęorum. Quòd si post hæc uerba hi aut illi addere uel demere ad hęc aliquid uoluerint, faciēt ex proposito suo: & quæcunq; addiderint uel dēpserint, rata erunt. Sed & de malis q̄ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei dicentes: Quare grauasti iugum tuum super amicos nostros, & socios Iudęos? Si ergo iterum adierint nos, aduersum te faciemus illis iudicium, & pugnabimus tecum terra, marique.

Cap. IX.

INterea ut audiuit Demetrius, quia cecidit Nicanor, & exercitus eius in prælio, apposuit Bachiden & Alchimū rursum

gubernauerūt vsq; ad Iuliū Cæsarē, q primus arripuit ī periū singulare. Patet igit qđ tpe Machabæorū cōsules pērāt reipublicę. c ¶ Et qa curiā. i. locū solēnē, vbi cōueniebāt cōsules de bono regimine reipublicę tractātes. d ¶ Et cōmit. q vocābāt cōsules ad cōsiliū, sicut ī multis ciuitatibus singulis annis vnus constituit maior super alios consules. e ¶ Et n. ē in. Sic à principio fuit ī Romana republica: ꝓpter qđ intātū creuit augmentū, sed postea fuit oppositū ꝓpē qđ ad tātū venit detrimentū, sicut patet ad sensū. vñ dicit Iohānes os aureum: Sicut cōcordia res paruæ crescūt ita discordia maxiē collabūt. f ¶ Et e. Hīc cōsequēter describit Iudęorū legatio fidelis: & patet ītā vsq; ibi. g ¶ Et ut ause. Regnū em̄ Syrię deriuatū est à græcis, vt dictū est in principio libri: propter qđ in illo regno & eius exercitu p̄ erant multi Græci, sicut pater ex supradictis, cętera patent. h ¶ Et placuit. Hīc cōsequēter ponitur Romanorū & iudęorum confœderatio amicabilis: & pater vsq; ibi: i ¶ In tabulis æreis. vt scriptura posset diutius permanere. k ¶ Gladius q̄ & hostis. nocens eis. l ¶ ¶ Auxilium se. i., prout tempus oportunū fuerit. m ¶ Corde ple. i. veracit̄ absq; dolo. Cætera patēt vsq; ibi: n ¶ Quod si &c. hi aut il. i. Romani vel Iudæi. o ¶ Addere &c. quæ scripta sunt. p ¶ Aliqui uolu. id est ex cōmuni cōsensu vtrorūq;. Cætera patent.

✠ ꝓpse & ppō suo duos legatos ad quę rendū pacē & amicitiā sempiternā. Vn⁹ legatus est humilis oratio, de quo dicit Eccle. xxxv. c. Oratio humiliātis se nubes penetrabit, donec appropīquet nō cōsolabit. Alius legatus est elemosyna charitatiua. Tobiæ. iiij. b. Fiducia magna erit elemosyna corā sūmo deo: qa fideliter facit legationē suā. Et isti duo legati ꝓcurāt illis à q̄bus mittunt̄ cum cælestibus ciuibus cōscribiō pōt eis dici illud Lucæ. x. c. Gaudete & exultate, qm̄ nomina vestra scripta sunt in cęlis.

Moraliter

H

NIC. DELY. Cap. IX.

INterea ut audiuit Demet. Descripto ducatu Iudæ Machabęi, hīc cōseqūnter describit ducat⁹ Ionathę fratris sui. Circa qđ primò describitur mors Iudę. Secūdò substitutio Ionathæ, ibi: Et factum est post obitum Iudę. Circa primum primò ponitur belli apparatus, secundò, conflictus, ibi: Et mouit exercitus. Prima in duas. Quia primò ponitur apparatus ex parte Gētiliū. secūdò, ex parte Iudęorum, ibi: Et Iudas. Circa primum dicitur: q ¶ Interea ut audiuit Demetrius. id est dum legati Iudęorū cū Romanis tractarent de fœdere & amicitia.

Diuisio

✠ Et dextrum

q ¶ Interea ubi audiuit Demetri⁹. Per Demetrium qui interpretatur nimis persequens, significatur diabolus q quando non potest prędare iustis per occultam tentationem, excitat contra eos corporalem tribulationem. vnde dixit sancto Martino: Quocunq; perexeris diabolus aduersabitur tibi. Et tūc excitabit contra eum latrones eum ferociter capientes. vnde subdit: r ¶ Apposuit Bachid. & Alchimum. Per quos significantur princeps iniquus et

✠ pontifex

a ℂEt ui. mul. Quia licet multi in cōfessione catholicę fidei vi-
A deant manere, tū pſecutione exardescēte apparebit, q̄ fixi fuerint
in fide, & q̄ facietenus in ea esse videbant. Vñ scriptū est i euāgeli
Matt. 13.a. ca pabola, q̄p exorto sole aruerūt segetes, quę fuerāt in petrosa, &
terrā multā nō habuerūt, ḡa qui firmas in corde credulitatis radices nō
tenēt, ad tps credētes, i tpe tētationis recedūt, de trib⁹ ergo milibus nō remāserūt cū Iuda, nisi tantūmō octingēti viri, ḡa reprobis ab ecclesię societate defluctub⁹ soli electi q̄ p̄destinati sunt ad ęternā beatitudinē p̄spiendā in stabilitate sanæ fidei pmanebunt.
Mystice b ℂEt exe. Quid est, q̄p pmotoę exercitu de castris eętes in duas partes diuisi narrant, nisi q̄p inter supbos & arrogātes nunc̄ꝫ vnitas & firma concordia seruari. pōt. Testāte scriptura
Prou. 13.b. q̄ dicit: Inter supbos semp iurgia sūt.
c ℂEt fundi. (inqt) & sa. præ. ex. Quid p̄ fundibularios & sagittarios, nisi hi q̄ ad alliciēdas hoīm mētes ad idolatriam siue apostasiā, aut vanis ꝓsperitatū ꝓmissionib⁹ blandiēdo, velut rotatu fundæ fideles quertere cupiūt, aut minis tormentorum eos quasi sagittarū ictib⁹ terrēdo decipe cōtendūt? Apteq̄ hi p̄ire exercitū describunt, q̄ mos semp fuit pſecutorū talib⁹ studiis præuenire exactionē tormētorū. d ℂEt cō e. cōmota est (inqt) terra à voce exercituū, hoc est carnaliū corda concussa sunt pauore pſecutionū. e ℂEt cō. e. pr. a. ma. cū ab ortu lucescentis fidei vſq̄ ad finē mundi castra diaboli aduersus ecclesiā dei cōfligere non cessant, & aduersitates tribulationū nunc̄ꝫ bonis
B monere desistūt, q̄a iuxta Pauli sen-
2. Tim. 3.c. tētiā: Oēs q̄ piè viuere volūt in Christo pſecutionē patiunt. f ℂVidit Iu. q̄a fir. er. pa. ex. in Ba. in. coad unatis secū omnib⁹ q̄ fuerāt cōstantes corde, cōtriuit illi, dū cōiūctis oportunis fideliū solatiis doctores sancti, Gētiliū impetū verbo fidei expugnare, & ad trāquillitatē fidei pducere satagūt. Firmior em̄ illorū ps esse videbat, q̄ apte paganico errore per tormētorū imanitatē contra ecclesiā sęuiebāt, c̄ꝫ illorū qui fictis amicitiis dolose fratribus īsidias disponebāt. Sed Bachidis exercitū Iudas vſq̄ ad finē Azoti pſequit, cū Gētiliū furorē
p̄dicatores euāgelij ad incēdiū p̄j
† sup. 4.b. amoris pducere cōtendūt. Interp̄tat em̄ Azotus ignis patruelis vel incendiū. Et bene ignis patruelis amor ille q̄ in patriarcharū cordib⁹ seruebat dici pōt, quē in filiorū mentibus sirenuitas doctorum formare desiderat,
Lucæ. 1.b. vt fiat illud qd⁹ de Elia scriptū est, vt cōuertat corda patrū i filios, & incredulos ad prudentiā iustorū, p̄parato dño plebē pfectā. g ℂEt q̄ in sin. Dextro cornu, qd⁹ validi⁹ fuit decidē te, sinistrū cornu à tergo Iudā pſequitur, q̄a sopita quodāmō Gētiliū gravi pſecutione, hęretici sinistra intentiōe sectām ecclesiā dolose insidiādo, atq̄ occultē quasi à tergo lędēdo, ne quaq̄ pſequi desinūt, inde sequitur:
h ℂEt ing. est p. Ingrauatū est prę liū, q̄n pagani apta pſecutiōe, & hęretici subdola seductiōe ecclesiā Christi iperunt. Cadūtq̄ multi vulnerati ex his & illis, cū mali inuidēt bonis, negotiæ suæ telis sauciati decidunt. Et quidam de quidā de credentiū numero tormētis malorū coacti blasphemare cōpellunt. Q̄d ibi sp̄issimē euenit, vbi plebs auxilio magistrorū destituunt. vñ subiūgit: i ℂEt Iu. Quia trucidatis pastorib⁹ greges i diuersa fugere cogūt. Sicut in Zacharia ꝓpheta in præsagio passiōis Christi scriptū est: Percute (inq) pastorē, & diſſ. o. gr. Q̄d euā-
Zach. 13.c. gelista in passione dñi, vbi ipso comprehēso à turbis, discipuli oēs relicto fugerūt, ad testimoniū itroduxit. ga q̄d⁹ præcessit i capite necesse est vt sequat in corpe. k ℂEt Ion. Nō pōt transire sine discipulorū tristitia, bonorū magistrorū p occasum mortis tpalis ruina. Inde dicit, q̄p fleuisse Iudā o. po. Is. pl. ma. Hunc quoq̄ simile in passione Stephani inuenit scriptum, q̄p curauerūt Stephanū viri timorati, & fecerunt super eo planctū
Actu. 8. a. magnum. Sed licet dolor abscessus suorum tangat fidelium mentes, per compassionē, tñ nō deerit eis consolatio, quā habent de futura animarū requie p̄ certā spē. Tristant em̄ sēti aliquo mō in corpis sui dolore, sed
☞ nimium
Ni. de Lyra.

a ℂEt dex. co. i. acie fortē q̄ solebat astare regi à dextris. b ℂEt a. ui. vbi Iosue filios Israel circuncidit, Iosu. v. Cętera patēt. c ℂEt Iu. hīc cōsequēter ponit apparatus belli ex pte Iudęorū. & patet vſq̄ ibi: d ℂEt mu. s. Iudę, recedētes occulte timore mortis. e ℂEt bel. p. ita q̄ nō poterat cōueni ter recedere absq̄ aliquo extermīo suorū p aduersarios isequē D
tes eū. f ℂEt cō. e. vidēs periculū v-
trobiq̄. g ℂQuia nō ha. t. q̄ recessērat de castris suis, ꝓpter dictā cām.
h ℂMoria. i. ui. p̄iustitia certādo.
i ℂEt nō in. si moriamur fugiēdo.
k ℂEt mo. ex. hīc cōsequēter ponitur cōflict⁹, cū dicit: Et mou. ex. s. Iudę. l ℂEt di. su. e. exercitus Bachidis. m ℂIn du. p. vt facerē duo cornua siue duas alas eq̄tū. n ℂEt pri. cer. ad aduersarios deterrendū & penetrādū. o ℂEt p. l. exercit⁹ Bachidis. p ℂEt cō. est ter. tirus em̄ erat strepit⁹ clamoris & ictuū & collisionis armorū, q̄p terra videbat cōmoueri. q ℂEt ing. est. nā Iudas & sui erāt inter aduersarios ieiusi, & sic pugnabāt acriter sicut de vita desperati.
r ℂEt Iona. non tunc sed post prælium corpus eius ab hostibus redi-
✠ mendo.

✠ pōtifex ꝓphan⁹, & q̄n cōiungit ad
Moraliter
inuicē faciūt i ecclesia magnā stragē, sicut cōtigit tpe Arrij, quo Lucius episcopus fuit familiaritate cōiunctus principi Arriano, qui catholicos per sequebat. Vñ dicit Rufin⁹ in historia ecclesiastica. Eo quoq̄ tpe Luci⁹ Arrianę partis episcopus post fugas ciuiū & exilia, post cędes & tormēta q̄ bus innumeros condēnauit, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremū & bella quiescētibus inducit: tria milia simul aut ampli⁹ viros per totā eremū solitaria habitatiōe dispsos aggredi, mittens armatā peditū & equitū manū, & illi gladiis obiectabant ceruices, & nihil aliud dicebant nisi, Amice ad quid venistis? Sicut per Baduden & Alchimum describitur hīc facta strages magna Iudæ Machabæi & suorum.

nimiũ lętẽtur animo de cõsignata sibi in cælesti regno mercede.
E Vnde saluator discipulis suis de passiõis magnitudine, & de trũ
Matth.5.a. phi sui certa remuneratione in euãgelio p̃dicẽs ait: Beati estis cũ maledixerint homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersum vos mẽtiẽtes, ꝓpter nomẽ meũ. Gaudete in illa die & exultate, qm̃ merces vestra multa est in cęlo. a ¶ Et cætera u. Multa sunt bella & virtutes quas faciunt sc̃ti, imò dñs in eis: quarũ oĩm notitiã nemo potuerit pẽr, sed in soli⁹ agnitione p̃manẽt autoris. Vñ de ipsis dñs in euã
Iohñ. 10.c. gelio ait: Oues meę vocẽ meã audiũt,
Lucę.10.d. & ego dñs agnosco eas. Et itẽ: Gaudete(inqt)& exultate, qa nomina uestra
Matt.10.d. scripta sunt i cęlo. Et itẽ: Vestri(ait)capilli capitis oẽs nũerati sunt, & capill⁹ de capite vestro nõ pibit. De quo & ali
1.Tim.2.c. bi scriptũ est: Nouit dñs q sunt eius. Et
2.Para.6.f. itẽ: Ipse solus nouit corda oĩm filiorũ
Actu.1.d. Adã. Hinc & in Psal. ꝓpheta ait: Qui
Psal.146.a numerat multitudinẽ stellarũ, & oĩb⁹
Ibid.67.g. eis noĩa vocat. Et itẽ: Mirabilis (inqt) deus in sc̃tis suis, ipse dabit ỹ tutẽ & fortitudinẽ plebi suę. Vñ necesse est, vt di-
Ibid. 71.d. cãt singuli: Dicãt & oẽs: B̃dictus dñs q fecit mirabilia magna solus. Et b̃dictũ nomẽ maiestatis eius in æternũ, & in seculũ seculi. b ¶ Et factũ est p. In prioribus vbi de Matathię morte commemoratũ est, scriptũ reperiẽs, q̃ ipse cẽtesimo & quadragesimosexto anno defunct⁹ sit, in cuius locũ surrexit Iudas filius ei⁹, & pliabat pliũ Israel. Similiter etiã in sequẽtib⁹ scriptũ inuenies, q̃ Ionathas post Iudã fratrẽ suũ sumpserit principatũ, post quẽ Alchim⁹ anno cẽtesimo qnquagesimotertio p̃cepit destrui muros dom⁹ sanctę & opa ꝓpharũ, qui & mortuus est tpe illo. Iosephus autẽ narrat, q̃ postquã Alchim⁹ (q & Ioachin, tenẽs principatũ sacerdo-
F tiũ quatuor annis) iterierit, sacerdotiũ Iudę popul⁹ cõtradiderit, ipsũq; dicit, postq̃ principatũ sacerdotiũ tribus annis ministrauerit esse defunctũ. In his oĩbus cõijci dat, q̃ Iudas post mortẽ Mathatiæ patris sui ducatũ populi gereret septẽ annis, in qbus p quadriennũ Antiochi duces de Iudęa dimicãdo expellẽs, & tẽplũ ab idolorũ imaginibus emundãs, patrias leges post hæc suis ciuibus reddidit olympiade centesimaquinquagesimaquarta. Sicq; accepit principatũ sacerdotiũ, & tres annos in eo expleuit. Vnde & in chronicis inuenitur Ionathas sexto anno Demetrij Sotheris, Iudęorũ ducatum accepisse, quę tenuit decẽ & nouẽ annis post mortẽ videlicet patris sui, Matathię, decẽ annis, olympiade cẽtesimaqnquagesima quinta. ¶ Illa ergo prauorũ infestatio q̃ post obitũ Iudę inquie
Mystice tauerat filios Israel, mystice significat, q̃ ablatis bonis doctorib⁹, dispendiũ nõ minimũ fideles sentiãt auditores, cũ occasione p̃cepta non solũ pagani, sed etiã hęretici grauibus persecutionib⁹
Act.20.c. fatigent ecclesiã dei. Hinc Paulus Ierosolymã profecturus cõuocatis maioribus Ephesiorum inter alia dixit: Nunc ecce ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes per quos transiui p̃dicãs regnũ dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omniũ. Non enim subterfugi quo minus annuntiarẽ omne consiliũ dei vobis. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritussanctus posuit episcopos regere ecclesiã dei, quã acquisiuit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meã lupi rapaces in vos, non parcentes gregi, & ex vobis ipsis exurgent viri loquẽtes peruersa, vt adducãt discipulos post se. propter qđ vigilate, memoria retinentes, q̃ per trienniũ die ac nocte non cessaui lachrymis, monens vnũquẽq; vestrũ, & nunc commendo vos deo & verbo gratię ipsius, qa potens est ędificare & dare hæreditatẽ in sanctificationibus. ¶ In diebus illis facta est fames m. Fame obortа tradidit se Bachidi omnis regio, quia deficientibus prædicatoribus propter famem verbi dei (vnde animæ saginari debuerunt, quia secundum veritatis sententiam: Non in solo pane
Matt. 4.a. uiuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore dei) quidam tormentis coacti, quidam verò vanis suasionibus illecti de eccle-

din. Et fleuerunt eum omnis populus Israël planctu magno, & lugebãt dies multos, & dixerunt: Quomodo cecidit potẽs, qui saluum faciebat po
a pulum Israel? Et cætera uerba bellorum Iudæ & uirtutum, quas fecit, & magnitudinis eius, nõ sunt descripta:
b multa enim erãt ualde. Et factum est b post obitum Iudæ emiserunt iniqui
c in omnibus finibus Israël, & exorti c sunt omnes qui operabantur iniquitatem. In diebus illis facta est d fames
e magna ualde, & tradidit se Bachidi e
f omnis regio eorum cum ipsis. Et elegit Bachides impios uiros, & constituit eos dominos regionis, & exqui-
g rebant & perscrutabantur am eos Iudæ, & adducebant eos ad Bachidẽ,
d & uindicabat in illos, & illudebat. Et h i facta est tribulatio magna in Israël, qualis non fuit ex die qua non est ui-
e sus propheta in Israël. Et congregati k sunt omnes amici Iudę, & dixerunt Ionathę: Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, uir similis ei non est qui exeat contra inimicos nostros, Bachiden & eos qui inimici sunt gentis nostræ. Nunc itaq; te elegimus hodie pro eo esse nobis in principem & du-

ęti de ecclesiasticorũ numero tradũt se gentibus. Qui amicos ve G ri Iudæ (quem testante scriptura laudant) omnes fratres sui persecutantur: & cũ inuenerint, illudentes vindictam exercent in illos. Hanc ergo interpretationem cognoscit euenisse primis temporibus ecclesiæ cultorib⁹ Christi, omnis qui ecclesiasticã historiã legit. Sed & spirituales nequitię quæ antiqui hostis deseruiũt voluntati, cùm viderit animas hominum pane verbi dei carere, studet eos in errorem mittere, & ad vitia p̃trahere, quatenus de amicis Iudę efficiant prædã satanæ, & vasa dei pabulũ ignis ęterni. d ¶ Et facta est. Postquã em̃ nõ est visus propheta in Israel, facta est tribulatio magna, quia cessante doctrina in populo dei, peccatorũ excreuit plaga, & ide in eos verberũ processit vindicta. Vnde necesse est vt doctores ecclesię sint studiosi ad docendum subiectos, & auditores sint intẽti ad audiendũ verbum dei. Hinc quoq; per Salomonẽ dicitur: Doctrina bona dabit gratiã. Labia au- Prou.13.c.
tẽ sapientiũ custodiũt eos. Vbi nõ sunt Ibid.14.a.
boues, p̃sepe vacuũ est, vbi plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. In omni ope bono erit abundãtia, misericordia & veritas præparant bona. e ¶ Et congreg. Quid est quòd post obitũ Iudę legit Ionathas à populo ad sacerdotiũ eligi, vt suppleat locum fratris sui, nisi quòd obeuntibus per martyriũ primũ doctoribus ecclesię, successores eorũ administrãte spiritussancti gratia i locũ ipsorũ substituunt? Cuius administrationis efficaciã nominis Ionathę iterpretatio demõstrat. Interpretatur enim colũbę donũ, sicut superius demõstratũ est, admonẽs prędicatores verbi, quatenus dignè ducatus sui officiũ in plebe dei gerãt, & defensionẽ cõgruã cõtra hostes subditis impendant. Sed sicut prionib⁹, ita & sequẽtib⁹ po- H
puli dei doctorib⁹ ab ifidelib⁹ atq; hæreticis truculẽta nascunt bella, & sæua hostiũ aduersaꝛ inimicitia. Vñ sequit:
☞ Et suscepit

Nicolaus de Lyra.

mendo, vt dicit Ioseph̃us libro antiquitatis Iudaię. xii.
b ¶ Et factum est post obitũ. Descripta morte Iudę, hìc consequenter describitur substitutio Ionathæ. Circa quã primò po- Diuisio
nitur institutionis necessitas, secũdò, institutionis solennitas, ibi: Et congregati sunt. tertiò, inde consurgens aduersitas, ibi: Et cognouit Bachides. Circa primum dicitur: Et factum est &c. Percusso enim pastore inuaserunt gregẽ lupi rapaces. c ¶ Et exorti sunt. Viuente enim Iuda erant quasi mortui, sed ipso mortuo erexerunt sua cornua. d ¶ In diebus illis &c. Tum ex defectu culturæ propter guerram. e ¶ Et tradidit se Bachidi. Ad seruiendum sub tributo regi. f ¶ Et elegit Bachides &c. De Israel. g ¶ Et perscrutabantur amicos. Quia cognoscebant eos, & sciebant latibula eorum. h ¶ Et uindicabant. Contemptibiliter eos jugulando. i ¶ Et facta est. Et hæc fuit necessitas instituendi ducem loco Iudæ. k ¶ Et cong. sunt. Hìc consequẽter describit institutionis solennitas. nã ad hoc fuit populus Diuisio
cõgregatus, vt electio Ionathę fieret certa⁹ & solẽni⁹, & pacẽtior.
☞ Et cogno-

✻ a ¶ Et fleuerũt eũ o. p. Per quod significat, quòd mors boni Moraliter
principis vel prelati debet ab omibus plangi. d ¶ In diebus illis facta est fames magna ualde. & tradidit se Bachi. o. r. Per qđ significatur, quòd ꝓpter defectũ prædicationis verbi diuini, & sumptionis eucharistię sacramẽti, quibus homo spũaliter viuit, populus tradit̃ demonis potestati. k ¶ Et cong. sunt o. Per hoc q̃ Iuda defuncto substitut⁹ est Ionathas, q̃ interpꝛtat colũbę donũ, significat q̃ post mort⁹ boni prelati electores debent esse multũ soliciti, vt habeãt successorẽ q̃ sit plen⁹ gratia spũsci, q̃ in specie colũbę apparuit in baptismo Christi. Per hoc autẽ q̃ Bachides quęrebat Ionathã occidere, significatur quòd diabol⁹ multũ est solicitus qualiter posit bonum prælatum subuertere, sicut dictum est su. iij. c. de Andrea episcopo Fundanę ciuitatis.
✻ Et exierunt

a ¶ Et succe. iona. Fugit ionathas imminēte bello cū suis in desertum thecue, quia exardescēte hostiū persecutione doctores sancti enim suis sequacibus cælestis aulę pcib⁹ penetrāt secretū, vt ibi inuocādo omnipotētis dei iuuentā auxiliū: quē tota intētione cordis venire sibi postulant in adiutoriū. Thecue em̄ interp̄tat tuba siue clāgor. Qđ aūt subiūgit: b ¶ Et consede. ad aq. la. af. Significat vacare cōpūctionis lachrymis eos, quo facilius oīpotētis dei impetrare satagāt solatiū, qñ nō alibi, sed eius pietatis solū mō expetūt refugiū. Vñ Asphar interp̄tat, fodit siue hum⁹, qa qñ cor int⁹ salubriter cōpūgit, humor lachrymarū ab oculis ad ,puocandū mīam dei largius foris effundit. c ¶ Et co. ba. Quid est q̄ Bachides ī die sabbathorū trans Iordanē cū exercitu venit cōtra Iudęos, nisi q̄ psecutores Christianorū paci & getī ecclesię inuidētes, cū tumultu irrum pēdo baptismi sacramentū cōturbare, & fidei statū subuertere student? Et ad hoc Nabutheos amicos suos in auxilium ,puocāt, qa hęreticos ad cōtritionē fidelīū, equè maliuolos sibi assotiant. Nabuthei em̄, vt qdā affirmāt, ,pphetātes interp̄tant. Et aptè hæretici hoc in loco ,pphetātes dici possunt, nō vt sanæ fidei docēdo cōmēdēt veritatē, sed erroris secūdū cordis sui negtiā depromāt falsitatē. Vñ & ī lege ,pphetę qui vana somniabāt, & diuinabāt mēdacia, secundū sentētiā dñi morti diiudicabātur. Qđ certissmū est hęreticis euenire, q se pschismaras & secta inutiles separāt à deo, & p errorē atq; blasphemiā cōiungūt diabolo. e ¶ Et exier. fil. Quid p filios Iābri, nisi voluptuosi isti us mūdi exprimunt, q exire ex Madaba, hoc est ex natiuitate dicunt, cū concupiscentiā carnalē quā originaliter ex pte carnis cōtraxerūt, sine ,mutatione vsitare cōtendūt. Hi ergo e ¶ Compre. Io. & oīa q̄ ha. & abierūt habentes ea, cū aliquē de filiis ecclesię iam baptismatis vnda ablutū, & gratia dei renatū, ,pllicita desideria ad se rapiūt, & studia bona quib⁹ militabat deo puertētes ad illecebras voluptatū puertūt. Sed Ionathas & Simō vlcisci ea cupiētes, spōsum q duxit filiā vnius de magnis principibus Chanaan in ambitione magna cū oī suo apparatu & amicis suis subuertit atq; occidit, qñ doctores sctī aliquos eorū quos toto nisu cōspiciūt voluptatibus mūdi inhiare, & ad luxuriā ,pclines esse (quā princeps eius seculi ad decipiendū ardētes quoscq; in cōcupiscētia carnis ,pponit, ad societatē suā eos ptrahēdo) ab intētione praua eripiūt, atq; in eis hoc qđ nociuū fuit & reluctans diuinis mādatis mucrone diuini verbi occidūt. Talis em̄ victoria bene his conderet, q ex magisterio cęlesti didicerūt diligere inimicos suos, & benefacere hisqui oderunt se, orare ,p psequentibus, & calumniantibus sibi benedicere maledicentibus, & nō remaledicere. Qui cæsorū spolia accipiunt, quando totos nisus eorū in vsum ecclesiasticū conuertūt. Vñ aptè subiūgit: f ¶ Et cōuersæ sunt in luc. & uox mu. ip. i la. qa vanā lętitiā mūdi ī luctū pœnitētiæ, & vanos iocos ac carmina ĩutilia, ī psalmodiā diuinā cū cōpūctione lachrymarū sancti p̄dicatores docēt eos cōmutare, quos salutifera præda rapiūt, & à vita carnali ac veteris actūb⁹ hoīs fundit⁹ occidūt. Sicq; reuertunt ad ripā Iordanis, cùm eos p ducūt ad statū Christianę religionis, atq; ad perceptionē sacri baptismatis, vt ibi eū gelicus expleatur ritus, pro quo labor exercebatur tot⁹. g ¶ Et audiuit Bachi. Cùm persecutores fidelium sabbatho spirituali quo vacant ipsi cultores Christi à terrenis cupiditatibus ad audiendum verbū dei, & laudē dño cōcinendū, per inuidiam concitati perturbare eos contendūt, & sacramētū baptismi p potentiā se Celare contaminare nituntur. Ionathas mysticos suos incitat ad pugnā spiritualem, hoc est, vt per constantiam mentis & robur fidei pugnēt ex aduerso cōtra inimicos suos: non q̄ dimicando aut feriendo eos, lędant sed per patientiam & māsuetudinē tolerando

Mystice

Mystici

Lucæ. 6. d.

Nico. de Lyra.

cem ad bellandum bellum nostrum.
a Et suscepit Ionathas tēpore illo principatum, & surrexit loco Iudę fratris sui. Et cogouit Bachides, & quęrebat eum occidere. Et cognouit Ionathas & Simon frater eius, & omnes qui cū eo erant, & fugerūt in desertum Thecue: & consederunt ad aquam lacus Asphar, & cognouit Bachides, & die sabbathorum uenit ipse & omnis exercitus eius trans Iordanem. Et Ionathas misit fratrem suum ducē populi, & rogauit Nabutheos amicos suos, ut commēdaret illis apparatū, suum qui erat copiosus. Et exierūt filij Iambri ex Madaba, & cōprehenderūt Iohannē, & omnia quæ habebat, & abierūt habētes ea. Post hęc uerba renūtiatum est Ionathæ & Simoni fratri eius, quia filij Iambri faciunt nuptias magnas, & ducunt spōsam ex Madaba filiā unius de magnis principibus Chanaā cū ambitione magna. Et recordati sunt sanguinis Iohannis fratris sui, & ascēderunt & abscōderunt se sub tegumēto montis, eleuauerunt oculos suos & uiderūt, & ecce tumultus & apparatus multus, & sponsus processit & amici eius & fratres eius obuiam illis cum tympanis & musicis & armis multis. Et surrexerunt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt uulnerati multi: & reliqui fugerunt in montes, & acceperūt omnia spolia eorum, & conuersæ sunt nuptiæ in luctum, & uox musicorum ipsorum in lamentum. Et uindicauerūt uindictā sanguinis fratris sui, & reuersi sunt ad ripam Iordanis.
g Et audiuit Bachides, & uenit die sabbathorum usque ad oram Iordanis in uirtute magna. Et dixit ad suos

a ¶ Et co. Ba. Hīc cōsequēter de Diuiso scribitur insurgēs aduersus. Et diuidit in tres partes, qa primō psecutio Ionathę ,pponit. scd'ō, mors Iohānis fratris sui interponit, ibi: Et misit fratrē suū, tertiō, scriptura ad primū reuertit, ibi: Et audiuit Bachides. Circa primū dicitur: Et cog. Bachi. institutionē Ionathę. b ¶ Et quæ. eū occi. diuersis vitiis & machinationib⁹, quas cognoscēs Ionathas declinauit cautē, ideo subditur: c ¶ Et fug. quousq; possent exercitū aggregare. d ¶ Et cōs ad aq. i. iuxta aquā. e ¶ Lacus Asphar iste lacus est mare mortuū, qđ alibi dicit⁹ Asphalti. f ¶ Et co. B. p suos exploratores. g ¶ Et die sub. in contēptū festiuitatis Iudaicę, & vt Iudęi nō defenderent se, sicut de qbusdā dictū est Iu. ij. ca. vel saltē vt minꝰ volūtarie sumerēt arma illa die. h ¶ Et Io. mi. hīc cōsequēter mors Iohānis fratris Ionathę interponitur, & primō ponit eius occisio dolosa p insidias sibi positas in via, ideo dicit: Et Io. mi. mittēs aliquos de populo eū Iohāne ipsum p̄cedēte. i ¶ Et ro. na. vt habet Iu. v. c. k ¶ Vt cō. p modū custodię vsq; ad diē belli cū Bachide. Aliq libri sic habēt: Vt cōmodarēt illis, &c. i. vt Nabuthei accōmodarent Ionathę & fratrib⁹ ei⁹ tētoria sua & arma. l ¶ Et exierūt fi. Iā. insidiātes Iohanni. m ¶ Et cō. I. & etiā occiderūt eū, vt habet i pte sequēti. n ¶ Post h. Hīc cōsequēter ponit vidicatio Iohannis, & patet litera vsq; ibi: o ¶ Cum am. m. i. cū apparatu magno & pompa. p ¶ Et re. sunt. ex quo patet, q. Iohānē occiderāt, vt dictū est. q ¶ Et ecc. tu. ex multitudine veniētiū. r ¶ Et s. pro. obuiā illis q adducebāt spōsam. Cętera patēt vsq; ibi: s ¶ Et re. sunt. s. ad mare mortuū i loco p̄dicto, qđ dicit hīc ripa Iordanis, nā Iordanis trāsit p ipsum mare mortuū, vt habet Iosue iij. t ¶ Et au. hīc cōsequēter scriptura reuertit ad illud qđ su. ,ppositū est. s. ,psecutio Ionathę ab ipso Bachide, & primō ponit eorū cōflictus. scd'ō, Alchimi decessus, ibi: Et anno. cē. tertiō, Bachidis recessus, ibi: Et vidit Bach. Circa primū patet litera ex prędictis vsq; ibi:

✠ Non est

Moraliter

✠ l ¶ Et exie. fi. I. Iambri dies amaricās interp̄tat, & iō p Iambri voluptas carnalis significat, quo dies dicit: qa delectabilis est in principio. sed dicit amaricās, eō q̄ tristabilis est in termino. vñ dicit Boeci⁹. ij. de cō. Tristes verò voluptatū esse exitus quisq; libidinū suarū reminisci volet, intelliget. Igit filij Iambri sunt hoīes voluptatibus corpis dediti, & isti capiūt Iohannē, qñ malis psuasionib⁹ gratiosū iuuenē ad luxuriā pertrahūt, & sic eū spūaliter occidūt. Sed Ionathas & Simō vindicāt istud factū, qā sacri prędicatores gladio v̄bi dei, luxuriosos occidūt q̄tū ad vitā malā pristinā, ipsos pertrahēdo ad mūditię castitatē. De tali occisione dicit, Act. x. g. Surge Petre oc. & mā. de cōuersiōe Cornelij & amicorū suorum de Gētilitate ad Christianitatis statum. t ¶ Et au. Ba. Per hoc significat, q̄ diabolus fortius impugnat hoīes sctōs in solēnib⁹ dieb⁹, eò q̄ pctm̄ ex sctitate tēporis aggrauat, & ,pter hoc hoīes deuoti tūc debēt diaboli tētatiōib⁹ resisti, & ad hoc alios exhortari, sicut Ionathas se & suos disposuit ad resistendum fortiter Bachidi, vt dicitur in litera sequenti.

✠ Et anno

rādo ac beneficiis remunerādo melius vindicāt, secundū illā sententiā saluatoris qua discipulis suis ait: Audistis qa dictū est anti-
Matth. 5. f. quis: Oculū pro oculo, & dentē pro dēte: Ego autem dico vobis nō resistere malo, sed si quis te percusserit in dexterā maxillā, præbe ei & alterā. Et ei q vult tecū in iudicio cōtendere & tunicā tuā tollere, di-
Luc. 21. d. mitte ei & palliū. Et itē: In patiētia vestra possidebitis animas vestras. Hinc
Rom. 12. d. & Paulus ait: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potū da illi. Hoc enim faciēs carbōes ignis cōgeres sup-
Ibidem caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malū. Talibus enim hostiis promeret deus, q dat victoriā suis seruis, & pternit inimicos eorū sub pedibus ipsorū. Vñ in posterioribus scriptū est, qp Ionathas cū Bachide cōposuerit pacē, & qp iurauerit Bachides nihil se ei facturū mali oībus diebus vi-
Infrā. 10. f. tæ ei⁹, reddideritq; ei captiuitatē, quā pri⁹ erat pdatus de terra Iuda. a ¶ Et an. cen. Dixim⁹ supeⁿ, qp Alchimus cōtaminator legis &, pditor pīę signi ficaret hęreticos, q testamētū dei sectis nefandis, pphanare & ecclesiā dei pturbare nō meruīt. Hīc mō: Destrui m. domus. san. int. & opa pr. demoliri cōmemorat, qd' conuenīter aptari pōt ipsis hęreticis, q nō solū oracula pphetarū vanis traditiōib⁹ deprauare, sed etiā munimētū fidei qd' in cordib⁹ credētiū ad cōseruationē iustitiæ legis dei intēta mēte custodiē, qualicūq; mō possint violare atq; dissipare cōtēdūt,
B sed videam⁹ qd sequt: b ¶ In tpe i. qa licet nimio fastu supbiāt hęretici, licet ad tp̄s pualere fidelib⁹ p subsidia potētū huius mūdi videāt, tñ oīpotēs dei iudicio i finę subuertēt, & dissolueť vigor prauę volūtatis eorū, qñ qd' volūt ad effectū pducere nō pīt: Nec etiā de domo sua, hoc est de subsequēti cōuersatiōe sua imināte iā supni iudicis snia ordinare licet, sed fiet illud qd' p
Psal. 11. a. Psal. dicit: Disp̄det dās vniuersa labia dol. & lin. m. Qui dixerūt, linguā nostrā magnificabim⁹, labia nra à nobis sunt, qs nr dās est? c ¶ Et mor. est. qa pdurātib⁹ hęreticis in sua nequitia vsq; in finē pītis vitæ mors subsequtur scā'a, & mittent iuxta sentētiā Apoca-
Apoc. 20. d. lypsis Ioh. i stagnū ignis ęterni. Et cru-
Ibid. 14. b. ciabūt i igne & sulphure i cōspectu angelorū sctorū & i cōspectu agni, & fum⁹ tormētorū eorū alcēdet i secula seculorū. Nec habebūt requiē die ac nocte, q adorauerūt bestiā & imaginē ei⁹. Et cōmāducāt liguas suas p̄ dolore,
Ibid. 16. b. & blasphemāt deū cęli pr̄ doloribꝰ & vulneribus suis, & nō egerūt fructuosam pniam ex opibus suis, qa se añ dū licuit, purgare noluerūt ab erroribus suis. d ¶ Et uidit Ba. q. mo. est al. & r. est ad re. & si. t. a. d. Annis duobus siluit terra, cū à psecutiōe infidelių & hęreticorū ifestatiōe pacē habuit ad tp̄s ecclesia, secūdū illud qd' i Actibus
Actu. 9. c. apostolorū legit: Ecclesia q dē per totā Iud eā & Galilæā & Samariā habebat pacē, & ędificabat ambulās in timore dñi, & consolatione sc̄i⁹ pūs replebat. Sed qa diuturna & pmās. nō erit pax & securitas in pīti vita, manifestat sequēs snia, vbi ita scriptū est: e ¶ Et c. Inuidēs hostes vniuersi paci & qeti ecclesię dei. Vñ extorti successu felici bonorū, ę̄runt ad nocēdū auxilia prauorū, qd' delīnat epistola Bachidis occultē missa so-

Ionathas. Surgamus & pugnemus contra inimicos nostros. Nō est enim
a hodie sicut heri & nudiustertius. Ecce enim bellum ex aduerso: aqua uerō Iordanis hīc & inde & ripę, & paludes, & saltus: & non est locus diuertēdi. Nunc ergo clamate in cęlum, ut liberemini de manu inimicorū uestrorum. Et commissum est bellum. Et
b extendit Ionathas manum suam percutere Bachiden, & diuertit ab eo retro, & dissiluit Ionathas, & qui cū eo
c erant in Iordanem, & transnatauerunt ad eos Iordanem. Et ceciderunt de parte Bachidis die illa mille uiri,
d & reuersi sunt in Ierusalem. Et ędificauerunt ciuitates munitas in Iudęa, munitionem quæ erat in Iericho, &
e in Ammaum, & in Bethoron, & Bethel, & Thannathā, & Phara, & Thopo muris excelsis, & portis & seris. Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israël. Et muni-
f uit ciuitatem Bethsuram & Gazaram & arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatum escarum, & acce-
g pit filios principum regionis obsides, & posuit eos in arce in Ierusalem
h in custodiā. Et anno centesimo quinquagesimotertio mense secundo prę-
i cepit Alchimus destrui muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum. Et cœpit destrue-
k re. In tempore illo percussus est Alchim⁹, & impedita sunt opera illius, & occlusum est os eius, & dissolutus
l est paralysi, nec ultrà potuit loqui uer-
m bum, & mādare de domo sua. Et mor-
n tuus est Alchimus in tēpore illo cum
o tormento magno. Et uidit Bachides p quoniā mortuus est Alchimus, & reuersus est ad regē, & siluit terra annis
q duobus. Et cogitauerunt omnes inir qui dicentes: Ecce Ionathas & qui cū
s eo sunt in silentio, habitant cōfidenter. Nūc ergo adducamus Bachiden, & comprehendet eos omnes una nocte. Et abierunt & consilium ei dederunt. Et surrexit, ut ueniret cum exercitu multo. Et misit epistolas socijs
t suis occulte, qui erant in Iudæa, ut comprehenderent Ionatham, & eos
u qui cum eo erant, sed non potuerunt
x quia innotuit eis consiliū eorum. Et apprehendit de uiris regionis, qui
y principes erant militiæ quinquagin-

C
tē missa sociis suis q erāt in Iudęa, vt cōprehēderēt Ionathā & eos q cū eo erāt i Iudęa, qa cū psecutores sęui extinsec⁹ nō pualēt tormētis subuertere cōsessores Christi, cōstruūt dolos intrinsec⁹ p falsos fratres q videt in ecclesia cōmanere, vt quos illi nō potuerunt gladio, hos illi decipiant dolo, vñ & Paulus apostolus sępe i epistolis suis conquerit falsorū fratrū fraudē, q subintroierūt vt puerterēt ȳitatē euāgelij, sed nō potuerūt, qa innotuit eis 2. Cor. 11. f.
eorū cōsiliū. Agit em̄ idustria boni doctoris vt plebs sibi subiectorū p̄uidere & cauere scia: astutiā peruersorum.
f ¶ Et appr. (inqt) de ui. re. q prin. et. mi. qn. ui. & occ. eo. Qui sunt illi quinquaginta de viris regionis, qui principes erant militiæ & occidebant

Nico. de Lyra. ☞ à Bachide

✠ a ¶ Non est en h. hoc dixit Ionathas ad animandū suos, ostendēs q nō patebat locus fugę. b ¶ Et extendit Io. Tantū em̄ valuit, qp eū interfecisset, nisi retrocessisset. c ¶ Et dissiliit Iona. ad pśequendū Bachidē & eius gētem. d ¶ Et reuersi sū. in Ie. s. Bachides & sui. Cętē. patēt vsq; ibi: e ¶ Et accepit filios p. i. principaliū Iudeorū. f ¶ Obsides. ne rebellarēt se Ionathę socīādo. g ¶ Et anno centesimo quinquagesimo. Hīc cōsequēt describitur Alchimi decessus, & primò ponit cā, cū dicit: h ¶ Præcepit Al-
chi. dest. mu. i. sanctiscētorū, qd' erat D
interior pars tēpli. i ¶ Et destr. opa prop. nā secundū tēplū de quo loquitur, ędificatū fuit p exhortationē & adiutoriū Aggei & Zacharię pphetarū. 5. Esdrę. vj. k ¶ In tēpore illo pcu. à dei. l ¶ Et impedita sunt op. maligna. m ¶ Et occursum est os. quia factus est murus. n ¶ Et manda. de do. sua. i. nō potuit ordinare de reb⁹ suis & familia. o ¶ Et mor. est &c. in tormē. magno. Dei iudicio iusto. p ¶ Et uidit Ba. Hīc cōsequēter describit recessus Bachidis de terra Iuda, cū dicit: ¶ Et uidit Bac. propter cui⁹ institutionē i sacerdotē venerat in Iudęā, vt habeť in prin. huius ca. & sic habuit cām reuertēdi. q ¶ Et cogita. Hīc cōse. primò ponit eius reditus ad Iudeā, & sc̄ò totalis eius recessus ab ea, ibi: Et iratus. Circa primū dicit: Et cogitauer. oēs ini. de populo Israel.
r ¶ Ecce Io. no. &c. habit. cōf. non pręcauētes sibi de bello, ꝓpter qd' de facili poterūt capi. Cętera patent vsq; ibi: s ¶ Vt cō. Io. & eos q latenter & dolosē. t ¶ Et apprehēdit. scilicet Ionathas. v ¶ De uiris re. Id est Iudæis. x ¶ Qui principes erāt militiæ. Id est ductores illorum qui volebant Ionatham & socios eius capere.

✠ Et recessit

* g ¶ Et anno cē. p hoc qd' Alchim⁹ pcepit destrui muros dom⁹ sanctę significat, qp mali⁹ placuis destruere nitti tur sacras obseruatiōes ecclesię, & per opa pphetarū significant opa apostolorū, nā & ipsi pphetię spū habuerūt. Destruit em̄ eorū pauptatē bona pauperū sibi retinēdo, & eorū humiliratē vltra modū superbiendo, & eorū exēplaritatem statum apostolicū, qui status est episcopalis fœdis operibus maculando. Ideo subditur eius finis, cùm dicitur: o ¶ Et mor. est. Al. Quia cū diuite epulone sepelitur in inferno. Moraliter

* Et recessit

☞ A à Bachide,niſi hi qui ſupficie literę legalis contẽti,Pẽtateuchum legis nõ ſpiritaliter ſed carnaliter in circũciſione &ceremoniis ſuperuacuis obſeruare volũt?Quos redarguit doctor gentiũ ſcribens ad Gal.vbi ait: O inſenſati Galathæ, quis vos faſcinauit? Gala .3.a. Quomodo cõuertimini iterũ ad infirma & egena elemẽta quibus denuo ſeruire vultis? Dies obſeruatis & mẽſes & tpa & annos. Timeo ne ſorte ſine cã laborauerim in vobis. Ibidẽ.4.b. Currebatis bene: Quis vos impediuit veritati nõ obedire? Perſuaſio hęc non eſt ex eo q vocat vos. Modicũ enim fermẽti totã maſſam corrũpit. Ibidẽ.5.b. Ego confido de vobis in dño,q̃ nihil aliud ſapietis. Ibidem vt ſuprà. Qui autẽ conturbat vos,portabit iudiciũ quicũq; eſt ille. Talib⁹ autẽ per fraudẽ hoſtis antiq in aĩæ morte pemptis videamus qđ ſequit: a ¶Et ſec. Io. Quid eſt q̃ Ionathas tumultuante Bachide ſe recolligit cũ ſuis in Bethbeſſen,q̃ eſt ĩ deſerto,& extruit diruta ei⁹, cõfirmãs eã,niſi cũ p̃dicatores ſcti cũm viderint pſecutorũ p̃ualere manũ, ita vt nõ poſſit cũ p̃dicatiõis verbo ꝓcedere ĩ publicũ,ad rẽpus ſecedũt in loca ſecreta: quatenꝰ ibi ieiuniis & oſonibus operã dẽt,& qcqđ p̃ incuriã inter populares cõuerſando de rectitudie vitæ ſuę relabebaſ, hoc ſeparatim p̃ inſtãtiã boni ſtudij iterũ ad integrum renoueſ. Bethbeſſe em̃ domus oris florẽtis interp̃taſ. Flores em̃ os cũ p̃cibus atq; pſalmodiis hymnisq; in laudib⁹ dei † conſertis dignè reſonat. † confectis Qđ videſ etiã dñs in euãgelio diſcipulis mãdare,vbi ait: Matt.10.c. Cũ pſecuti vos fuerint in vna ciui. &c. Vñ ipſa ỹitas cũ Iudęi cogitarẽt interfi cere eũ,iã nõ in palã ambulabat apud Iohã. 11.g. B Iudęos,ſed abiit in regionẽ iuxta deſertũ in ciuitatẽ q̃ dicit̃ Ephrem,& ibi morabaſ cũ diſcipulis ſuis. Et alibi legitur Lucæ.6.c. ipſe exiſſe nõ in mõtẽ orare vbi erat pnoctãs in oratione dei. Sic & Paulus & Actu.14.a Barnabas cũ ĩ Iconio p̃dicarẽt ỹ bũ dei & facẽt⁹ eſſet ĩpet⁹ Gẽtiliũ & Iudæorũ cũ pricipib⁹ ſuis, & cõtumeliis & lapidib⁹ afficerẽt,& lapidarẽt eos intelligẽtes cõfugerũt ad ciuitates Lycaonię & Lyſtrã & Therben & vniuerſam in circumitu regionẽ: & ibi euãgelizauerũt. Sed negtia hoſtis antiqui nullũ locũ in mũdo tutũ ab inſidiis fieri pmittit,hinc & Bachides ſup Bethbeſſen ducit exercitũ vt oppugnet eũ & cultores dei qte viuere nõ pmittat. b ¶Et reli. Io. Quid eſt q̃ Ionathas Simonẽ fratrẽ ſuum ĩ ciuitate reliqt,ipſeq; exiit ĩ regionẽ vt aduerſarios pſequereſ, niſi q̃ ſancti doctores int⁹ operã dãt virtutibus, & tũ foris cũ fidei ſcuto & gladio ſpũs cõtra hoſtes dimicare non ceſſant? Sed ipſi hoſtes eccleſiæ nõ ſunt vniformes, qn potius variis pſecutionũ generibus multiplices,eũ Iudęi,pagani,hęretici at q; ſchiſmatici,necnõ & falſi Chriſtiani ad nocendũ bonos cõſtruũt calamitates,ſicut ſuperi⁹ demõſtratũ eſt. Allegoricè Qđ & ipſa nomina ſuis iterp̃tationib⁹ nõ incõuen iẽter exponũt. Odaren em̃ generatio eius,&; Phaſeron cõciſio iterpretaſ. Vñ p Odaren & frẽs eius,illi denotari poſſũt q q p vnitatẽ catholicę cõfeſſionis,ciuſdẽ ſe cũ bonis & ſimplicib⁹ fingũt eſſe gñationib⁹,ſed alienos ſe ab ipſorũ ſocietate oñdũt factis iniqs. De qb⁹ dicit Apſs: Titũ. 1. d. Cõfitenẽ qdẽ ſe noſſe deũ,fa.aũt negãt. Per Phaſeron autẽ ęteri q ab eccleſię vnitate nõ ſolũ religione ſed etiã pfeſſione fidei diſcrepãt,deſignanẽ. Tales ſchiſmata & lites atq; calamitates veris Chriſtianis parare nunq̃ deſiſtũt, ſed eorũ machinamẽta & dolos duces ſpiritales ĩ ipſos retorquẽt, nec eos milites Chriſti fraudibus ſuis nocere pmittũt. c ¶Et cõ.e. Ceſſãt⁹ turbinib⁹ bel li Ionathas ĩ machmas ingrediẽ,ibiq; inhabitãs iudicat populũ,& exterminat impios ex Iſrael: quia ſopitis prauorum bellis p̃dicatores ſancti hoc q uod pri⁹ de moralitate ſubditorũ ,ppter immi nẽtes tẽpeſtates ſili orũ minuebaſ reſtaurare cõtendũt,& iuſtę ſeruituris pãſum bonis moribus creatori ſuo reddere oĩ modo ſatagũt. Machmas em̃ hiſtorialiter vic⁹ eſt grãdis,q vſq; nũc in finib⁹ Elię oſtẽdit̃,antiquũ nomẽ retinẽs, no uũq; ab ea milibus diſtãs iuxta villã Rama. Interp̃taſ em̃ Machmas villę tributũ vel decretũ,quo videlicet ſancta ſignificaſ eccleſia, vbi inſtãter deo quotidie ſeruitur, & vbi iuxta decreta legis dei,iuſta iudicia per doctores fideliũ ſedulo exercenſ,atq; prauorũ nequitia à vero Iſrael procul exterminatur.

GLOS. ORDI. Cap. X.

ET anno cen. aſ. Alexan. Antio. Antiochũ nobilem ipſum dicit, quẽ Græci appellãt Epiphanẽ,filiũ Antiochi magni, de q̃ ſuperi⁹ plura narranſ.

Nico. de Lyra. ☞ Et audiuit

✠ a ¶Et ſeceſsit Io. in Beth. &c. Vt haberent fortalicium pro refugio. b ¶Et reliquit Ion. ſ. Bethbeſſen ad eius cuſtodiã. c ¶Et exiuit in reg. & ue. cũ nu. ſ. ſufficienti bellatorum. d ¶Et percuſsit Od. q erãt aduerſarij Ionathę & populi ſui. e ¶Simon ue. quas fecerat Bachides ad impugnationẽ ciuitatis,& ſic Simon p̃ualuit in ciuitate,& Ionathas in regione. f ¶Et afflixerũt eum ua. nã homini ſuperbo magna eſt afflictio ſuperare nõ poſſe. h ¶Et ira. Hĩc cõſequẽter deſcribiſ totalis receſſus Bachidis à Iudæa, cũ dicit̃: Et iratus cõtra ui. iuſto dei iudicio, cũ eſſent proditores patriæ & deſertores legis diuinę. i ¶Ipſe autẽ cogitauit cũ reliquis. nam probroſum erat ſibi in Iudęa manere. k ¶Et cognouit Ionathas. eius receſſum & iram contra illos qui eum adduxerant in Iudęam. l ¶Et miſit ad eum legatos comp. id eſt ad cõponendum. m ¶Pacem cũ ip. ſperans quòd reciperet eam ſicut & fecit. Cętera patent vſq; ibi: n ¶Et abi. Io. in ma. Alias, machmas,loc⁹ eſt Iudęę,vt patet. ſ. Re. xiij. o ¶Et cœpit Iona. bonos exaltando & impios puniendo, ex quo patet quòd habitabat ſatis pacificè.

✠ a ¶Et ſeceſ. Io. & q cũ eo er. &c. Moraliter in Be. q domus oris florẽtis interp̃taſ: Os verò florẽs eſt os deuotẽ deũ orãs: & ideo p Bethbeſſen domus orationis ſignificatur, ad quam refugiũt deuoti & ſic ab impugnationibus dæmones ſunt tuti: ideo ſubditur de Bachide dæmonum ſignificante. g ¶Et cõ. eius er. qa non pręualet oſonibus deuotis.

DELY. Cap. X.

IN anno. Hĩc conſequenter deſcribitur ducatus Ionathę cũ Alexandro, ſecundò, congreſſus Alexandri cũ Demetrio,ibi: Diuiſio Et cõgregauit. Tertio, cõgreſſus Ionathę contra Apolloniũ pro Alexandro rege,ibi: In anno centeſimo. Circa primũ Demetrius pręuenit Iudæos ſuis epiſtolis fictè,quibus rũ Ionathas bene vtitur. Secũdò Alexander ſcribit pacificè, cui creditur, ibi: Et audi. Alex. Tertiò, Demetrius ſcribit mẽdoſè & nõ auditur,ibi: Et audi. Deme. Circa primũ dicit̃: o ¶Et anno. cẽ. ſ. regni Grẽcorũ.

✠ Qui cog.

Moraliter. o ¶Et anno centeſimo ſexageſimo aſcendit Alexan. Per guerrã inter Alexandrum & Demetrium Gentiles Moraliter

✠ ex qua

Cap. X.

IN anno centeſimo ſexageſimo aſcẽdit Alexãder Antiochi filius tempore Alexandri filij Antiochi Eupatoris,cùm quo Ionathas habuit pacem,& ideo deſcribitur primò confœderatio Ionathę cũ Alexandro, ſecundò, congreſſus Alexandri cũ Demetrio,ibi: Et cõgregauit. Tertio, cõgreſſus Ionathę contra Apolloniũ pro Alexandro rege,ibi: In anno centeſimo. Circa primũ Demetrius pręuenit Iudæos ſuis epiſtolis fictè,quibus rũ Ionathas bene vtitur. Secũdò Alexander ſcribit pacificè, cui creditur, ibi: Et audi. Alex. Tertiò, Demetrius ſcribit mẽdoſè & nõ auditur,ibi: Et audi. Deme. Circa primũ dicit̃: o ¶Et anno. cẽ. ſ. regni Grẽcorũ.

✠ Qui cog.

Moraliter. o ¶Et anno centeſimo ſexageſimo aſcendit Alexan. Per guerrã inter Alexandrum & Demetrium Gentiles Moraliter

✠ ex qua

☞ a ¶ Et audiuit De. De hoc autē bello
E Demetrij atq; Alexandri quid Pomptius
Iustinus Trogus eiusq; breuiator Iustinus referāt,
non absurdū uidetur considerare. Sic enī
in epitomate eiusdē Pompei Trogi libr.
xxxv. scriptū est: Demetrius occupato Sy
riç regno, nouitatis suæ otium periculo
sum rat⁹, ampliare fines regni, & opes au
gere finitimorū bellis statuit. Itaq; Aria
rathi regi Cappadociæ propter fastiditas
† Holofer pera sororis nuptias infestus, fratrē eius † Ho
rofernē per iniuriā regno pulsum suppli
cem recepit, datūq; sibi honestū belli titu
lum, gratulatus restituere eū in regnum
statuit. Sed Horofernes ingrato animo
inita cū Antiochensibus pactione, offen
sis tūc Demetrio, pellere eū regno à quo
restituebatur consiliū cœpit. Quo cogni
to Demetrius vitę quidem, ne Ariarathes
metu belli fraterni liberaretur pepercit,
ipsum autē cōprehēsum vinctū Seleuciæ
custodiri iubet. Nec Antiochēses indicio
territi, à defectione destiterūt. Itaq; adiu
uantibus & Ptolemæo rege AEgypti &
Attalo rege Asię, & Ariarathe rege Cap
padocię bello à Demetrio lacessiti subor
nant. Prompalū quendā sortis extremæ
iuuenē, q Syriæ regnū velut paternū ar
mis repeteret, & ne quid contumeliç deef
set, nomen ei Alexandri indicitur, geni
tusq; ab Antiocho rege dicitur. Tantum
odiū Demetrij apud oēs erat, vt æmulo
eius nō vires tantū regię, verūetiā generis
nobilitas cōsensu omniū tribueretur. Igi
tur Alexander admirabili rerū varietate,
pristinarum sordiū oblitus, totius fermē
orientis viribus succinctus, bellū Deme
trio infert, victumq; vita pariter ac regno
F spoliat, quāquā nec Demetrio animus in
propulsando bello defuit. Nā & primo
pręlio hostē fugauit, & regibus bellū resti
tuentibus, multa milia in acie cecidit. Ad
postremum tamen inuicto animo inter
† fortissi mos † cōfertissimos hostes fortissimē dimicās
cecidit. In initio belli Demetrius duos fi
lios apud Gnidium hospitē suū cum ma
gno pondere auri dēmādauerat, vt à bel
li periculis eximerent, & si ita fors tulisset,
paternę vltioni seruarentur. Ex his maior
Demetrius annos egressus pubertatis au
dita Alexandri luxuria, quem insperatæ
opes & alienæ felicitatis ornamenta ve
lut captū inter scortorū greges desidem
in regia tenebāt, auxiliantibus Cretensi
bus securū ac nihil hostile metuentem ag
greditur. Antiochenses quoq; veterē pa
tris offensam nouis meritis correcturi se
ei tradūt. Sed & milites paterni fauore iu
uenis accensi prioris sacramenti religionē
noui regis superbiæ præferentes, signa ad
Demetriū transferunt, atq; ita Alexander
non minori impetu fortunę destitutus quā
elatus primo pręlio victus interficitur, de
ditq; pœnas & Demetrio quē occiderat,
& Antiocho cui⁹ mēritus originē fuerat.
b ¶ Et uenit Io. Demetrio pacē per epi
stolā deferēti, Ionathas Ierusalē inhabitās
Moraliter cœpit innouare ciuitatē, quia licet perse
cutores aliquando minis fideles terreant,
aliquando verò blandimētis foueant, do
ctores sancti tamen assiduè insistunt spiri
tali ędificationi, & innouāt ciuitatē eccle
siç, quaten⁹ eā hostes sui neq; vi irrūpere,
neq; fraude circumuenire possit. Inde est
q̄ montē Sion Ionathas iussit faciētibus
opera lapidib⁹ quadratis vndiq; munire.
qa prędicatores eu⁹ geliį pręcipuè studeant
castra ecclesiç sanctis ac forub⁹ viris circū
dare, quos qui cognominatus est nobilis, &
occupauit Ptolomaidam, & rece
perunt eum, & regnauit illic. Et
audiuit Demetrius rex, & con
gregauit exercitum ualde copio
sum, & exiuit obuiam illi in prę
lium. Et misit Demetrius epi
stolam ad Ionatham uerbis pa
cificis, ut magnificaret eum. Di
xit enim: Anticipemus pacem fa
cere cum eo, prius q̄ faciet cum
Alexandro aduersus nos. Recor
dabitur enim omnium malorum
quę fecimus in eum & in fratrem
eius & in gentem eius. Et dedit ei
potestatem congregandi exer
citum, & fabricare arma, & esse
ipsum socium eius, & obsides
qui erant in arce iussit tradi ei.
b Et uēnit Ionathas in Ierusalem,
& legit epistolas in auditu omnis
populi, & eorum qui in arce
erant. Et timuerunt timore ma
gno, quoniam audierunt, quòd
dedit ei rex potestatem congre
gandi exercitum. Et traditi sunt
Ionathæ obsides, & reddidit eos
parentibus suis, & habitauit Io
nathas in Ierusalem, & cœpit ędi
ficare, & innouare ciuitatem. Et
dixit facientibus opera, ut extru
erent muros, & montem Sion
in circumitu lapidibus quadra
tis ad munitionem, & ita fece
runt. Et fugerunt alienigenæ
qui erant in munitionibus, quas
Bachides ædificauerat, & reli
quit unusquisque locum suum,
& abiit in terram suam: tantùm
in Bethsura remanserunt aliqui
ex his qui reliquerant legem &
præcepta dei. Erat enim hæc eis
c ad refugium. Et audiuit Ale
xāder rex promissa, quę ꝓmisit
Demetrius Ionathæ, & narra
uerunt ei prælia & uirtutes quas
ipse fecit & fratres eius, & labo
res quos laborauerunt. Et ait:
Nunquid inueniemus aliquem
uirum talem? Et nunc faciemus
eum amicum & sociū nostrum:
& scripsit epistolam, & misit ei se
cundum hęc uerba, dicens: Rex
Alexander fratri Ionathę salutē.
Audiuimus de te, quòd uir po
tens sis uiribus, & aptus es ut sis
amicus noster. Et nunc constitui
mus te hodie summum sacerdo
tem gentis tuæ, & ut amicus uo
ceris regis. Et misit ei purpuram

dare, quos quadrati lapides designant, ne G
facilē hostib⁹ pateat locus ciuitatē sanctā
inuadēdi. Quadratū nāq; omne quocūq;
vertis fixum stare cōsueuit, cui nimirū figu
rę corda assimilātur electorū, q̄ ita in fidei
firmitate cōsistere didicerunt, vt nulla oc
currentiū rerū aduersitate, nec ipsa etiam
morte à sui rectitudie status inclinari pos
sint. Per Bethsurā quæ domus robusto
rū, interpretatur, aliqū ecclesia, aliqū verò Mystice
scriptura sacra designatur, in qua robusti,
hoc est doctores sancti & apostolici viri
cōmonere vident. Sed sicut in ecclesia prę
senti boni & mali cōsistunt, donec sagena
dīuibonos & malos pisces trahēs ad littus,
hoc est ad finē mūdi, & ad iudiciū extre
mę discretionis pducat, ita scriptura sāa
& lectores habet pios q̄ eā catholico sen
su rimant, & prauos q̄ eā ad sensum suū
p vim trahendo deprauare conant. Vñ
Paulus apostol⁹ scribēs ad Timotheū ait:
Ois scriptura diuinitus inspirata est vtilis
ad docendū, ad arguēdū, ad corrigendū, 2.Tim.3.d.
ad erudiendū, ad audiendū in iustitia, vt
perfect⁹ sit homo dei ad oīne opus bonū
instructus. Mali autē homines & seductores
pficiūt in peius errātes & in errorē mitten
tes. Hinc & princeps apostolorū dicit in
doctos & instabiles scripturas sacras de 2.Pet.3.d.
prauare ad suā ipsorū pditionē. Desinen
tibus ergo Gētiliū psecutionibus forinse
cus hactenus hęretici atq; schismatici moli
untur bonis catholicis bella intrinsecus.
qa reliquerūt legē dīi & viā veritatis ob
seruare noluerūt. Idcirco dicit Bethsura
eis ad refugiū fieri, qa quicquid sensu ne
quam excogitauerint aut prauo eloquio
protulerint, totū testimoniis scripturę sacrę
non rectè intellectis cōfirmare satagunt.
c ¶ Et aud. ꝙ reges Syriç atq; AEgypti
cōtēdētes de regno auxiliū & amicitiā Io
nathę singuli expetebant, nō aliud signifi- H
☞ care arbi.

Nico. de Lyra.

✠ a ¶ Qui cognominatus est nob.
s. Alexander sicut auus suus Antiochus
Epiphanes. b ¶ Epistolam uerbis pa.
Fictè, & hoc Alexandri timore. ideo sub
ditur: c ¶ Recordabitur e. & sic iuua
bit contra nos Alexandrū, Ionathas tamē
illis epistolis vsus est ad bonum suę gētis,
quia per eas incussit timorē alienigenis,
& recuperauit obsides de ludæis quos ac
ceperat Bachides, vt dictū est capite præ
cedenti. & patet litera vsque ibi: d ¶ Et
habitauit Ionathas in Ierusalem. Et
subditur causa cùm dicitur: e ¶ Et cœ
pit ædificare & innouare ciuitatem.
Ad dei cultum electam. f ¶ Et fuge
runt. Extra Ierusalem. g ¶ Tantum in
Bethsura remanserunt aliqui ex his.
Id est de filiis Israel, qui erant apostatę à le
ge dei. h ¶ Et audiuit Alexāder. Hic
consequenter rex Alexander scribit Iona
thæ veraciter. Et patet litera vsque ibi:
i ¶ Rex Alexander fratri Ionathæ
salutem. Fraternitatis nomine apparet
veritas amicitiæ. k ¶ Et misit ei pur
puram. Id est vestem purpuream.
✠ Et coronam
✠ ex qua Ionathas & alij fideles melius Moraliter
habuerūt, significatur quòd dīs aliquan
do inter malos suscitat brigam, vt boni
maiorē habeant quietē. Et sic dicit Augu.
quòd guerra dæmonū est pax homium.
Et dominus per Isaiā. xix. a. Concurrere
faciam AEgyptios aduersus AEgyptios.

✠ Vt audiui

care arbitror, nisi q̄ carnales quiq̄ superbi & auari atq̄ voluptuo
A si, licet inter se semp dissentiāt, & veræ pacis fœdus nequaquā fir
miter seruare possint, nōnunq̄ tñ videtes vnanimitatē & cōcor
diā sacræ scripturę vel sanctę ecclesię, ipsi deferūt honorē, qa do
nū qd̄ se nō hr̄e cōspiciūt, i ipsa habitū veneranť. Nōnullię pro
hoc ei⁹ quęrūt opitulationē, eiusq̄ optāt habe
re amicitiā, vt inde opportunis solatiis adiuti
per imitationem virtutum & ipsi meliorētur.

☞ In anno

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et coro. aur. q
bus licitum erat vti illis & non aliis qui erāt spe
ciales regis amici. Et sic patet, qd̄ salutauit eum nō solū ỳ his fictis sicut Demetri⁹, sed etiā donis honorabilib⁹ & precio
sis. b ¶ Vt quæ nost. in prosperis & aduersis, qd̄ ꝓprium est veraciū amicorū. c ¶ Et indu
se Io. i. vestē pontifica
lē. d ¶ In die solenni
scœno. id est dedicatio
nis tēpli primi, qd̄ fecit Salomō. nā illa dedicatio fuit septimo mēse. q correspōdet septembri. Dedicatio ỳ ò templi se
cundi fuit mense adar. ſ. Esdr. vſ. q est. xij. apud Heb. & correspōdet februario, licet aliq̄n con
currat saltē pro magna parte cū martio. e ¶ Et
B fecit arma copiosa. tē
pore quo erat in pace p
pter contentionem Demetrij & Alexandri ad inuicem. f ¶ Et audi
uit Demetrius. Hīc consequenter ponitur epistola secunda Demetrij ad Iudæos adulatoria & ficta. propter qd̄ non fuit ei adhibita fides. & patet vsque ibi: g ¶ Quoniam seruasti ad nos pa. Ficte loquitur: quia non legit Ionathas cum eo fecisse aliquod pactum, sed tm̄ epistola sua vsus fuisse ad bonum, vt prædictū est. h ¶ Et remitte. uobis præsta. multa. id est multa quæ consueuistis nobis reddere. i ¶ Et dabimus uob. donati. ita quōd non solū remittemus vobis debita, sed etiam dabimus vobis ampla dona. k ¶ Et pretia salis indulgeo. id est pecuniam quam debebatis regibus pro sale fiendo. Est enim terra Iudęę pro magna parte super mare, & in aliquibus locis faciebāt effluere aq̄s maris per alueos super terrā salē quę cōuertebantur in sal ad calorem solis. Et illa loca dicebantur salinæ, de quibus fit mentio infrā. ca. xj. l ¶ Et c. re. q̄s nobis debebatis. m ¶ Et ter. se. i. frugū.

& coronam auream, ut quæ nostra sunt, sentias nobiscum, & conserues amicitias ad nos, & induit se Ionathas stolam sanctam septimo mense anno centesimo sexagesimo in die solen
ni Scœnophegię. Et congregauit exercitum, & fecit arma co
piosa. Et audiuit Demetrius uerba ista, & contristatus est ni
mis, & ait: Quid hoc fecimus, quòd præoccupauit nos Alexander apprehendere amicitiam Iudęorum ad munimen sui? Scribam & ego illis uerba deprecatoria & dignitates & dona, ut sint mecū in adiutorio. Et scripsit eis in hæc uerba: Rex Demetrius genti Iudæorum salutem. Quoniam seruastis ad nos pactum, & mansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audiuimus & gauisi sumus. Et nunc per seuerate adhuc conseruare ad nos hdem, & retribuemus uobis bona pro his quæ fecistis nobiscum, & remittemus uobis prestationes multas, & dabimus uobis donationes, & nūc absoluo uos & omnes Iudæos à tributis, & pretia salis indulgeo, & coronas remitto, & tertias seminis & dimidiā partem fructus ligni, quod est portionis meæ, relinquo uobis ex hodierno die & deinceps, ne accipiatur à terra Iuda, & à tribus ciuitatibus quæ additæ sunt illi ex Samaria & Galilęa, ex hodierna die & in totum tēpus. Et Ierusalem sit sancta & libera cum finibus suis, & decimę & tributa ipsius sint. Remitto etiam potestatem arcis quę est in Ierusalem, & do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea uiros quoscunq̄ ipse elegerit, qui custodiant eam, & omnem animam Iudęorū quę captiua est à terra Iuda in omni regno meo relinquo liberam gratis, ut omnes à tributis soluantur etiam pecorū suorum. Et omnes dies solennes & Sabbatha & Neomenię & dies decreti & tres dies ante diem solennē, & tres post diem solennē, sint omnes immunitatis & remissionis omnibus Iudęis qui sunt in regno meo. Et nemo habebit potestatē agere aliquid & mouere negotia aduersus aliquem illorum in omni causa. Et ut adscribātur ex Iudęis in exercitu regis ad triginta milia uirorū. Et dabuntur illis copię ut oportet, omnibus exercitibus regis, & ex ipsis ordinabūtur qui sint in munitionibus regis magni. Et ex his constituentur super negotia regni quę aguntur ex fide, & principes sint ex eis, & ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Iuda. Et tres ciuitates quę additę sunt Iudææ ex regione Samarię, cum Iudęa reputentur, ut sint sub uno, & non obediant alienæ potestati nisi summo sacerdoti, Ptolæmaida, & confines eius quas dedi donum sanctis qui sunt in Ierusalem ad necessarios sumptus sanctorum. Et ego dabo singulis annis quindecim milia siclorum argenti de rationibus regis quę me contingunt, & omne quod reliquum fuerit quod non rediderant qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus. Et super hæc quinque milia siclorum argenti quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos, & hæc ad sacerdotes pertineant qui ministerio funguntur. Et quicunq̄ confugerint in templum quod est Ierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij regi in omni negotio dimittantur, & uniuersa quæ sunt eis in regno meo libera habeant. Et ad ædificanda uel restauranda opera san

n ¶ Et dimidiā par. fru. i. Id est arborum. o ¶ Quod est C
por. meæ. De consuetudine mihi debitæ. p ¶ Et Ierusalē sit
san. Ab omni tributo & exactione. q ¶ Et decimæ & trib.
Quæ solent nobis reddi. r ¶ Ipsius sint. Ad bonum ciuita
tis. s ¶ Remitto. Sequitur: Qui custodiāt eam. ſ. pro rege,
vt dicit Iosephus. vnde Iosephus
& ca. sequenti dicit, q Ionathas congregauit
gētē ad expugnādū ar
cē illam. Ex quo patet qd̄ nō erat sibi tradita. t ¶ Et oēm ani. id est personā. v ¶ Vt
oēs à tributa q̄ nō so
li sint liberi à tributo debito ꝓ personis suis sed etiā ꝓ animalibus brutis. x ¶ Et omnes dies solen. q celebrā
tur semel in anno, vt Pascha & Pentheco
ste, & hmōi. y ¶ Et sabbatha. q̄libet hebdomada. z ¶ Et neo
me. i quolibet mēse. a ¶ Et dies decreti. ad solennizandum, ti
cut dies victoriæ de interfectiōe Holofernis & sui exercit⁹, vt habetur Iudith vlt. & de interfectiōe Amā. Esther ix. b ¶ Sint oēs im
ab oī exactiōe & vexatiōe. c ¶ Oībus Iud. q. qa multi valde remanserūt in ciuitatib⁹ Babylonię, Persidis & Mœdiæ. q cū Zoroba D
bel i Iudęā nō redierūt detenti amore vxorū q̄s acceperāt ibi, & p
lis quā genuerant, & bonorū tēporaliū quę ibi acq̄sierant. d ¶ Et nemo habebit. scilicet in diebus prędictis. e ¶ Et ut adscribāt. ex Iu. i exer. re. ad t
mi. ui. quæ erāt valde honorifica, & ad tutelā aliorū Iudęorum p regnum Syrię dispersorū. f ¶ Et ambul. in legibus suis. id est ita libere custodiant legitima sua per totū regnum meum, sicut in Iudęa. g ¶ Ptolæmaida. i. Achon. h ¶ Et Confines eius. Id est villæ sibi adiunctæ. i ¶ Quas dedi douum. Id est gratis. k ¶ Sanctis qui sūt in Ierusalem. Id est sacerdotibus & Leuitis diuino cultui deputatis. l ¶ Ex hoc dabunt in opera domus. scilicet domini, pro eius reparatione, & sacrificiorum oblatione. Consequenter ran
gitur de immunitate templi, cùm dicitur: Et quicunque fugerint i templum &c. m ¶ Obnoxij. id est obligati pœnæ ꝓpter aliquā noxā. n ¶ Et ad ædific. &c. Sumpt. da. de rō. re. i. de suis reddit⁹ ꝓpriis.

E uenit, Demetr. Quid per Apollonii prefectū Cœlessyrię (quē Demetri⁹ cum exercitu direxit i Iudeā) nisi lictores & terrenæ ptātis ministri designātur, quib⁹ cōmissum est à dūis suis, vt fidē Christi expugnent, atq; cōfessores ei⁹ blasphemare cōpellāt? Hi in equitū suorū numero cōfidentes, de adminiculo. s. fugborū se extollentes insultāt Ionathę, qđ ptātē exerceat i mortibus cū fictis doctorib⁹ de spe quā habent de superno adiutorio illudunt prouocantq; eos in cīpū, hoc est ad terrena desideria & delitias mūdi, q̄ facilius eos i imis cōuersātes obruere possint. Lata est em̄ via quæ ducit ad mortē, & multi sūt q intrāt per eā. Sed Ionathas & Simō cū decē milib⁹ cōtra Apollonii & castra ei⁹ cōfligūt cūq; superātes, psternūt, cū sīt ei predicatores Christi, associato sibi fideliū nūero, q māmysticè data decalogi rite custodiunt cōtra psecutores fidei cōstanter dimicāt, & freti diuīo adiutorio oēs inimicos suos q cogitāt eis mala vincētes supant. Ioppe em̄ quę interpretat pulchritudo aptē mundū significat, cui⁹ spēs carnalibus videt esse pulchra, qa carnis suę i eo explere cupiunt desideria. Ibi quippe Ionathas custodiā Apollonij expugnat, cū vanam Philosophiā mūdi & sectatores ei⁹ p vitatē Euāgelij turba doctorū debellādo cōculcat. Pugnat & idē cōtra⁹ sctōrū prędicatorū cōtra Azotū, q interpretatur ignis patruelis, cū cupiditatem terrenarum rerum *Nico. de Ly.* in hoībus

F

a ¶ In anno cēte. sexagesi. b ¶ Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxilium ferebant omnibus diebus. Et congregauit rex Alexander exercitum magnum, & admouit castra contra Demetrium. Et commiserunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrij, & insecutus est eum Alexander, & incubuit super eos, & inualuit prælium nimis, donec occidit sol. Et cecidit Demetrius in illa die. Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundū hæc uerba dicens: Quoniam regressus sum in regnum meum, & sedi in sede patrum meorum, & obtinui principatum, & contriui Demetrium, & possedi regionem nostrā, & cōmisi cum eo pugnam, & contritus est ipse & castra eius à nobis, & sedimus in sede regni eius: & nunc statuamus adinuicē amicitiam, & da mihi filiam tuā uxorē, & ero gener tuus, & dabo dona tibi, & ipsi dignitatē. Et respondit rex Ptolemęus dicēs: Fœlix dies in qua reuersus es ad terram patrum tuorū, & sedisti in sede regni eorum. Et nunc faciā tibi quod scripsisti. Sed occurre mihi Ptolemaidam, ut uideamus nos inuicem, & spondeā tibi sicut dixisti. Et exiuit Ptolemæus de Ægypto, ipse & Cleopatra filia eius, & uenit Ptolemaidam anno centesimosexagesimosecūdo. Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam, & fecit nuptias eius Ptolemaidæ sicut reges in magna gloria. Et scripsit rex Alexander Ionathæ, ut ueniret obuiam sibi. Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum & aurum & dona, & inuenit gratiam in conspectu eorum. Et conuenerunt aduersus eum uiri pestilentes ex Israēl, uiri iniqui interpellantes aduersus eum, & non intendit ad eos rex. Et iussit spoliari Ionatham uestimentis suis, & indui eum purpura. Et ita fecerunt. Et collocauit eum rex sedere secum, dixítque principibus suis: Exite cum eo in medium ciuitatis, & prędicate, ut nemo interpellet aduersus eum de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

Et factum est, ut uiderunt qui interpellabant eius gloriam quæ prædicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes. Et magnificauit eum rex & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem & participem principatus. Et reuersus est Ionathas in Ierusalem cum pace & lætitia. In anno centesimo sexagesimoquinto uenit Demetrius filius Demetrij à Creta in terram patrum suorum. Et audiuit Alexander rex, & contristatus est ualde, & reuersus est Antiochiam. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem qui præerat Cœlessyriæ, & congregauit exercitum magnū, & accessit ad Iamniam, & misit ad Ionatham summum sacerdotem, dicens: Tu solus resistis nobis: Ego autem factus sum

Mystice

Diuisio

a ¶ Vt au. ātē Io. & poser. istos nō cre. e. reputātes eos falsos, & merito, ppē malitiā suā præcedētē. b ¶ Et c. eis i Ale. seruare cū eo fœd⁹ amicitiæ. c ¶ Et cōgre. rex Alex. Hīc cōsequēter describit cōgressus Alexādri cū Demetrio: & patet litera vsq; ibi: d ¶ Et mi. Alex. vbi ex Alexādri victoria cōtrahit amicitia. & sed⁹ ò subditur Ionathæ gloria, ibi: Et scripsit rex Alexander. Prima pars patet paucis exceptis quæ discurrent. e ¶ Et sedi in sede pa. meo tum an Antiochia, quæ erat metropolis illi⁹ regni. f ¶ Et dabo tibi dona. regiæ maiestati condigna. g ¶ Et ipsi dignitat. quia vocabitur & erit regina. h ¶ Et scripsit. Hīc consequenter describitur Ionathæ gloria, cùm dicitur: Et scripsit rex Alexander Ionathæ. Frustra amicus amico. i ¶ Et abiit cū gloria. i. cū apparatu magno. k ¶ Et occurrit ibi duobus regibus, scilicet

Diuisio

bus. s. Alexādro & Ptolemęo. G
l ¶ Et conuenerunt aduersum uiri pestilentes ex Is. Nā à lege apostatauerūt, & alios ad apostasiā quantū poterant inuitabāt. m ¶ Et collocauit eū rex sedere secum. in iudicio in cōuiuio. n ¶ Exite cum eo in medium. ad ei⁹ honorē, & aduersariorū suorum confusionem. o ¶ Et prædicate. i. per prēconē publicate. p ¶ Vt nemo interpellet. aduersum eum de ullo ne. Et patet litera. q ¶ In anno cente. Hīc cōsequenter describit cōflictus Ionathę pro Alexādro. Vbi primò ponitur Apollonij cōminatio. Secūdò Ionathæ animatio, ibi: Vt audiuit autem Ionathas. Tertiò, Alexandri congratulatio, ibi: Et factū est. Circa primum dicitur: In anno centesimo sexagesimoquinto. regni Græcorū. r ¶ Venit Demetr. fili⁹ Deme. à Cre. vbi occiso patre suo ab Alexandro, ad parentes matris suæ iuerat pro refugio. s ¶ In terrā patrum suo. per Cretensiū, inter quos creuerat, auxilium. t ¶ Et reuersus est Antiochiā. metropolim ciuitatē vt ibi cōgregaret exercitū ad pugnandum contra Alexādrum. v ¶ Et cons. rex Demetr. Apoll. ducē. in vna parte regni quę vocabatur Cœlessyria & erat regio maritima. x ¶ Et accessit ad Iamniam. quæ similiter est ppe mare in Iudæa. Et ideo videtur illuc uenisse per nauigium. y ¶ Et misit H ad Ionatham. inuitādo eum ad pugnam. z ¶ Tu solus resistis no. q. d. Credis tu diu resistere? quasi di. Nō. a ¶ Ego au. factus sum in di. eò q̄ nō habeo te statim ad nutū meū.

Propterea

* a ¶ Vt audiuit au. Io. Per Moraliter
Demetrium significat diabol⁹, sicut dictum est de Bachide, & ideo licet falsa multa, pmittat, vt fideles decipiat, tamen non est credendū sibi, sicut nec Ionathas & populus Israel credidērunt, pmissis Demetrij. Sed ille qui princeps est sermonū pacis, cuiusmodi est deuotus prædicator vel confessor, credēdū est eò q̄ annuntiat Euangeliū veræ pacis. v ¶ Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem qui præerat Cœlessyriæ, & congregauit. Per istum Apollonium, qui prouocauit Ionathan ad descendendum de montibus & pugnandum cum eo in campo plano, potest intelligi diabolus, qui suggerit aliquando homini de uoto descendere de monte contemplationis ad campum actionis, ībsūmans cū ibi facilius superare, sed sicut Apollonius fuit deceptus. nam in campo per Ionathan fuit cōfusibiliter debellatus. Sic diabol⁹ aliquādo

* decipietur

in hominibus extinguere cupit. Sed fugiũt exercit⁹ Apollonij in A Azotũ ad Dagon idolũ suũ, vt se liberẽt, cũ infideles à dęmoniis quę supstitiosę colũt querũt, protectionẽ. Dagon enĩ interpretatur piscis tristitię significãs diabolũ, qui in pelago istius seculi latitãs, ꝙs valet decipe certat. Sed: a ¶ Ionathas suc. Azo. & tẽ. Dag. & eos q fu. i il. oc. gla. ga doctores sẽti incẽdio districti anathematis, diabolũ simul cũ cupidita te mũdi i ppetuũ dãnãt, idololatrasq; gladio diuini y bi pcutiũt, qa pœnã quæ eos i gehẽnã sub sequet prędicãt. b ¶ Et fuerũt. Per octonarium nũerũ, & circũcisio spiritalis, & dies resurrectionis (sicut sępe dixim⁹) oñ dic, vbi oẽs q hic non circũciduntur spũ dei viui, i pœnã traduntur ignis ppetui. c ¶ Et m. ide. Ionathas, pmouit castra & applicuit ea Ascalonã, cũ prædicatores sẽti apparatũ pñ certaminis ad debellãdũ gẽtũ errores, & ipsas ad fidẽ Christi cõuertẽdas disponũt, ꝙsilę cũ deuotione suscipiũt, qñ eis obedictiã i Euãgelio gratãter impẽdũt. vñ rectè subiungit: d ¶ Et reuer. Iona. i Ie. cũ suhabẽti. spo. mul. qa cũ doctores no. testa. prædicãtes gẽtib⁹ verbũ dei, se ditatos fide credẽtiũ cõspiciũt, mox ad referendas deo gratias in ecclesiam Christi redeunt, vt ei dignas laudes referãt, cui⁹ gratia donũ hoc ac ceperit: de ꝙ grãdi tripudio exultãt. e ¶ Et fa. Quid est qd' Alexander audiẽs factũ Ionathę, ad didit glorificare eũ, dans ei regalẽ ornatũ, nisi qd' principes gẽtiũ agnoscẽtes magnanimitatem & fortitudinẽ ecclę, regiæ dignitatis ei deferũt honorẽ, qa illã regisq; estis cognoscunt veracit esse spõsã, & tribuũt ei vrbes in possessiões, qñ finiũ suarũ traduũt

B

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Propterea qa t. po. q. di. hoc nõ. puenit ex tua, pbitate, sed ex mõtiũ aspitate ad ꝙs tu refugis, qa sunt inaccessibiles equitatib⁹ nostris. iõ sequit: b ¶ Descẽde ad nos in cam. i. ad terrã planã. c ¶ Interroga & di. qs sũ ego. quasi dicat, si hoc scires, te mihi subiiceres. d ¶ Quia non pot sta. pes ue. a. fa. no. in prelio, sed conuertit ad fugã. e ¶ Et nũc quo po. su. impediẽs iter equitũ & peditũ meorũ. f ¶ Nec⁹ lo. ubi & tuis. qa statim caperemini ab equitatib⁹ meis. g ¶ Vt audi. au. Io. Hic consequẽter ponit ipsius Ionathæ puocatio: & patet vsq; ibi: h ¶ Et exclusit eum à ciuitate. id est populus Ioppe Ionathan exclusit ab ingressu ciuitatis Ioppensis. Et subditur causa, cũ dicitur: i ¶ Quia custodia Apollonij. id est homines armati ex parte ipsius ibidem positi. k ¶ Et oppugnauit eam. scilicet Ionathas Ioppen. Cætera patent vsq; ibi: l ¶ Et abiit Azotum tanquam. Id est plane procedendo. m ¶ Et statim exiit. de castris. n ¶ In campũ. Quasi paratus ad prælium. Et subditur causa: o ¶ Eo quod haberet mul. Et prælii commiserunt, non tamen statim, sed postea, & subditur causa: p ¶ Et reliquit Apol. in castr. mil. e. post e. Id est post recessum suum de castris. q ¶ Occulte. Vt Ionathas & eius exercitus ignoranter includerentur inter aduersarios. r ¶ Et circũierunt ca. ei⁹. ad euadendũ i fidias. s ¶ Populus autẽ stabat sicut præceperat Iona. Dicit enĩ Iosephus, ꝙ exercit⁹ erat ordinat⁹ in quadro facta testudine de scutis ad excipiendũ sagittas aduersariorũ, donec eorum pharetræ essent euacuatæ, vt sagittarij eqtes essẽt fatigati & eorũ equi: quo facto fuit qd' seqt: t ¶ Et eiecit Simon exerci. suum. faciẽs cõtra aduersarios fatigatos impetũ. v ¶ Et int. in Bethagõ. i. domũ Dagon siue tẽplum. Erat autẽ Dagon idolũ habẽs caput ꝙsi piscis, vt dicũt Hebræi ideo sic noiabatur à Dag, qd' in Hebreo significat piscẽ in Latino. x ¶ Exier. de ciuita. resistere non audentes Ionathæ. y ¶ Et factum est. Hic consequenter ponitur Alexandri regis cõgratulatio. Nã congressus Ionathæ fuerat p eo, vt patet ex prędictis. z ¶ Et mi. ei fib. au. Erant enim quatuor insignia regalia, s. purpura, corona, fibula aurea, & sceptrũ. Duo prima miserat ante ipsi Ionathæ, vt dictũ est circa principiũ huius ca. & nunc misit sibi tertium, quartum verò sibi soli seruabat, quod est proprium regiæ maiestatis.

Ioseph⁹

H

* decipit circa virũ bonũ, q nõ solũ prętaret diabolo in monte cõtemplationis, sed etiã in campo actionis: quia quando descendit de contemplatione ad regendũ vel docẽdũ pplm ex charitate facit maiorẽ fructum & sic magis confundit diabolum, & reportat maius prẽmium apud deũ. & hoc notat cùm subditur infrà: y ¶ Et fa. est ut au. Deus enĩ dici põt Alexander magnus, qui sicut dicit beatus Iacobus: dat omnibus affluenter, & non improperat.

Moraliter

NI. DELY.

CAP. XI.

Diuisio

Moraliter

Caput XI.

a Trex Ægypti congregauit exercitum sicut arenam, quæ est circa oram maris,

ETrex AEgyp. Hic consequenter describitur ducat⁹ Ionathę tempore regis Demetrij secundi. Circa quod primò describitur Alexandri regis obitus, secũdò. Demetrij successus, ibi: Et regnauit. tertiò, Antiochi adolescẽtis aductus, ibi: Triphon autẽ. Pria in tres. quia primò ponit proditio Ptolemæi, secundò, cõfœderatio Demetrij: ibi, Et misit legatos. tertiò, pstratio Alexandri, ibi: Et audiuit. Circa primum dicitur: Et rex Aeg. Hyppole est, ad designãdũ sui exercit⁹ magnã multitudinem

Moraliter. a ¶ Et rex Aegyp. Aegyptus tenebra interpretatur. ideo p regẽ Aegypti diabol⁹ q est rex tenebrarum, significat. Ipse verò filiam habet spiritualem. s. crudelitatẽ, sicut p oppositũ misericordia cælestis regis est spiritualis filia. prout in legenda sẽti Iohãnis eleemosynarij declarat. vnde Christus Iudæis crudeliter

suarū tradunt illi in habitationē a
E getes qui post Ptolemæū Philometorē regnauit in Alexandria
Ptolemęus Euergetes vt chronicorū libri testātur, Alexandro filio Balo regi Syriæ filiam suā tradidit vxorē, quā postea inimicitia inter se & generū exorta abstulit, & tradidit Demetrio filio Demetrij in vxorē cū regno quod abstu'erat ab Alexā dro, quod nunc scriptura cō memorare videtur. b ¶ In d. il. Quid est quòd Ionathas eos qui erant in arce Ierosolymitana expugnat per eos qui sūt in Iudæa, nisi quòd doctores sancti sectantur eorum contumaciam qui exultatione cordis atq; superbię innitētes, diuinis præceptis resistere parant? Cōtra q̄s facit machinas multas: quia multiplici disciplina ac diuersa scripturarū doctria eos oppugnare, & ad humilitatē prouocare studēt. Sed sicut tunc q̄dam de his qui oderant gentem suā viri iniqui, adierūt regē accusantes Ionathā, sic & nunc hi qui disciplinā ecclesiasticā recipere nolūt, abominātē eos q̄ sibi iniquitatē suam auferre conantur, accusantes eos apud seculi potestates: quatenus eos in odium illorum conuertant, & persecutionem eis īcitent, sed non prævalent, quoniā deus adiutor & protector suorum est, & ex omnibus tribulatiōib⁹ eorū liberauit eos.

☞ Et postula-

Nicolaus de Lyra.

gnā multitudinē. a ¶ Et naues mul. quia regnum Alexandri quod quærebat acquirere dolose, partim erat super
F mare. b ¶ Et exiit. de Aegypto. c ¶ In Syriam. pergēs. d ¶ Verbis pacī. cū habitatoribus Syrię vtens quasi quęrēs bonum regni p̄ genero suo. e ¶ Cum autē introiret ciuitates. f ¶ Ponebat custodias militum. ad obtinendū terram contra Alexandrum. Cætera patēt vsq; ibi: g ¶ Et eorum qui cæsi. in quibus erant sepulti notabiles viri. h ¶ Et narrauerunt regi. vt habetur ca. præce. i ¶ Vt inface. ei. prouocando eum cōtra Ionathan. k ¶ Et tacuit rex. sub dissimulatiōe transeūdo. Cætera patent vsque ibi: l ¶ Rex autem Ptolemęus &c. regni Syriæ per custodias militum ibi positas, vt dictum est. m ¶ Et cogitabat in Alexandrum. generum suum. n ¶ Consilia mala. quærens eum priuare regno & vita. o ¶ Et misit legatos. Hic ponitur confœderatio Ptolomæi cum Demetrio Alexandri inimico. Et patet litera vsque ibi: p ¶ Quæsiuit enim me occidere. Dicunt aliquæ glosæ & aliqui historiographi, quòd hoc verū erat q̄a eū intoxicare quęsierat. Sed hoc videretur falsum per literam præcedentem in qua dicitur, quòd Alexander mandauerat Ptolemęum honorificē recipi, similiter per literā imediatē sequētē, cū dicitur: q ¶ Et uituperauit eum. Ex quo patet, quòd crimen sibi falso imposuit cupiditate ductus, Prouerbi. xviij. a. Occasiones quęrit q̄ vult recedere ab amico. Sciēdū etiam quòd Ioseph⁹ circa historias huj⁹ libri multa dicit, quæ sūt dissona textui.

propter

,ppter qd' illa tanquā friuola dimitto, quia q̄uis liber iste non sit G
canonicus, tamen maioris autoritatis est q̄ sit Iosephus. r ¶ Alexander autē rex erat in Cilicia il. tem. q.d. propter hoc tales proditiones facilius facere poterat Ptolemęus. s ¶ Quia rebellabant qui erant in lo. il. Propter qd' iuerat rex ad reprimendum illos vel sedandū. t ¶ Et audi. Hic consequēter ponit̄ ,pstratio Alexandri p̄ proditiones soceri sui. Cætera patēt vsq; ibi: v ¶ Et r. Pto. Post̄q̄ receperat caput Alexādri; & sic videt̄ mortu⁹ subito iusto dei iudicio. Iosephus tamē dicit, quòd equ⁹ Ptolemæi ī bello cōtra Alexandrū territus elephātis voce, piecit eū, & tūc fuit lęsaliter vulnerat⁹; Sed viso capite Alexandri fuit aliquātulū cōsolat⁹, sed posita cito mortuus. Sed cōtra hoc videt̄ qd' de prædicto bello præmittit. Rex au. Ptole. exal. est. & qd' subdit: Et abstulit Za. Arabs caput Ale. Quod non fecisset in fauorē Ptolemæi si fuisset ex vulneratiōe ita ,ppinquus morti. x ¶ Et q̄ erāt in mu. Syriæ à Ptolemæo positi, vt prædictū est. y ¶ Perierunt ab his. s. Alexandri, vt dicunt aliq. Sed hoc nō videt̄ verū, q̄a debellat⁹ erat à Ptolemęo, & ideo qd' dicitur hic: z ¶ Intra ca. Intelligēdū est Demetrij qui nolebat hoies extraneos possidere fortalicia regni sui. H
a ¶ Et re. Hic cōsequēter ponitur successio Demetrij, & Diuisio
primò q̄tū ab obtentum dominium, cùm dicitur: Et regnauit Demetri⁹, &c. secūdò quantum ad prouocationē contra Ionathan per accusationem iniquorum Iudæorū, eò q̄ obsideret arcē: & patet lī̄a. Tertiò q̄tū ad Demetrij placationē, cū dī: c ¶ Vt aud. aut. Io. mandatū regis.

☞ Iussit obside

Moraliter ✠ in mortem suam machinā tib⁹, dixit Ioh. viij. s. Vos ex pr̄e diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ex q̄ patet crudelitatē filiam diaboli esse. Et sicut rex Aegypti dedit filiā suam Demetrio. vt priuaret Alexandrū regno, sicut diabolus crudelitatē dedit Neroni & alijs īperatoribus sibi similib⁹, vt priuaret Christū regno suo qd' est eccl'a. intēdebāt eū īstinctu diaboli totaliter destruere fidē Christi. Et sicut dicit. ifrà. Rex Ptolemę⁹ mortuus est ī die tertia mortis Alexandri: sicut diabol⁹ tertia die mortis Christi i q̄ resurrexit & infernū spoliauit; diabol⁹ fuit turpiter cōfus⁹, quæ cōfusio pōt dici mortis ei⁹, sicut vulgariē dicit de hoie notabiliter cōfuso, q̄ ipse est mortuus. b ¶ In die il. Per Ionathā q̄ iterpretat colūbę donū & p ei⁹ socios: pōt itelligi viri religiosi, q̄ morib⁹ & scia ipugnāt arcē supbię quę est ī oī pctō mortali. Sed aliq̄ ✠ his malignātiū apud superiores ipediūt ab hac ipugnatiōe. s. q̄ pūs eorū in prædicādo & cōfessiones audiendo restringit vel suspēdit, p q̄ virtutū ,fectus impedit. Sed cū superior potestas hæc considerat, verba malignātiū cōtēnit, & dictos religiosos honorat, ideo subdit inferius:

✠ Ex exaltauit

a ℂ Et post. Toparchias, hoc est villarū vel oppidorū principa
A tum ea loca nuncupat quę Demetrius ex regno Samarię addidit
ad Iudęā, de qbus ī sequēnt⁹ narrat, hoc est Liddā & Ramathā.
Lidda enī ciuitas est Palestinæ in littore maris magni sita, & Ra-
matha vrbs est Samuelis, de qua in li. Reg. narrat iure ergo ami-
citiæ rex Demetri⁹ Ionathę cōcedēs immunitatē Iudęę, addidit ei
uitates prædictas, remittēs decimarū & tributorū cēsum, & are-
as salinarū ī qb⁹ salis cōfectio reipublicæ debebat, necnō & alia debi
ta quæ illi regio fastu deferebant uit autē Ionathas iussit obsidere. Et elegit de
turiuxta cōfessionē cū Ionatha seniōribus Israēl & de sacerdotib⁹, & dedit se
habitam omnia condonauit. periculo: & accepit aurū & argentū & uestem,
b ℂ Triphon au. Qualiter aūt & alia xenia multa, & abiit ad regē Ptolemaī-
Demetrius in odiū exercitui suo dam, & inuenit gratiā in conspectu eius. Et in
venerit. Pompeius Trogus ostē terpellabāt aduersus eū quidā iniqui ex gente
Pompeius Trogus li. 36. dit dicens: Recuperato paterno sua. Et fecit ei rex sicut fecerāt ei qui ante eū fue
regno Demetrius & ipse rerum rant. Et exaltauit eū in cōspectu omniū amico
successu corrupt⁹, vitiis adolescē rum eius, & statuit ei principatū sacerdotij, &
tiæ in segnitiē labit, tantūq; cōtē quęcūq; alia habuit prius pretiosa, & fecit eū
ptū apud oēs inertia, q̄tū odiū principē amicorū. Et postulauit Ionathas à re
ex superbia pater habuerat, con- ge ut immunē faceret Iudæā & tres toparchi-
traxit. Itaq; cū ab impio ei⁹ pas- as, id est Samariā & cōfines eius, & promisit ei
sim ciuitates deficerent, ad abolē talēta trecenta. Et cōsensit rex, & scripsit Iona
dā segnitię maculā, bellū Parthis thę epistolas de his omnibus hunc modū con
inferre statuit. Cui⁹ aduentū nō tinētes: Rex Demetrius fratri Ionathæ salutē
inuiti orientis populi videre, & & genti Iudęorū. Exemplū epistolę quā scripsi-
ꝓpter Arsacydæ regis Parthorū mus Lastheni parēti nostro de uobis, misimus
crudelitatē, & q̄ veteri Macedo ad uos ut sciretis. Rex Demetrius, Lastheni pa
nū imperio assueti noui popu- renti salutē. Genti Iudæorū amicis nostris &
li supbiā indigne ferebāt. Itaque conseruatibus quę iusta sunt apud nos decre-
cū Persarū & Elimæorū Bactria uimus benefacere propter benignitatē ipsorū
norūq; auxilijs iuuaretur, multis quā erga nos habent. Statuimus ergo illis o-
prælijs Parthos vastatos fudit, mnes fines Iudęę & tres ciuitates, †Liddam &
ad postremū tamen pacis simu- Ramathæ, quæ additæ sunt Iudææ ex Sama-
latiōe decept⁹ capit, traductusq; ria & omnes cōfines earū sequestrari omnibus
† desæuie- per ora ciuitatū, populis q̄ † de- sacrificantibus in Ierosolymis pro his quę ab
rant scierant in ludibriū fauoris ostē eis prius rex accipiebat per singulos annos, &
dit. Missus deīd⁹ in Hyrcaniā, pro fructibus terrę & pomorū. Et alia quæ ad
benignē & iuxta cultū pristinæ nos pertinebant decimarū & tributorum, ex
Mystice fortunæ habeat. c ℂ Et mi. Ion- hoc tēpore remittimus eis, & areas Salinarum
B Quid est qd' Ionathas à rege De & coronas quę nobis deferebātur, omnia ipsis
metrio petit, vt ejiceret eos qui cōcedimus, & nihil horū irritum erit ex hoc &
erant in arce in Ierusalē & i præ- in omne tempus. Nunc ergo curate facere ho
sidijs q & ipugnabant Israel, à q̄ rum exemplum, & detur Ionathę, & ponatur
econtrario postulat Demetrius in monte sancto & in loco celebri. Et uidēs De-
auxilia aduersus inimicos, nisi q̄ metrius rex, quòd siluit terra in cōspectu suo,
doctores sancti expetunt à gen- & nihil ei resistit, dimisit totum exercitum su-
tium principibus, & ab oī popu- um, unumquemq; in locum suum, excepto per
lo erroris & superbię debellatio grino exercitu quē traxit ab insulis gentium,
nē, & ipsi similiter à sanctis do- & inimici erant ei omnes exercitus patrum e-
ctoribus postulant suffragiū do- ius. Triphon autē erat quidā partium Alexan-
ctrinæ & orationis ad superan- dri prius, & uidit quoniā omnis exercit⁹ mur-
dos spiritales inimicos? Neuter murauit contra Demetrium, & iuit ad Emal-
enī ordo sine alterius opitulatio chuel Arabem, qui nutriebat Antiochum fili-
ne effectū ministerij sui rite perfi um Alexandri, & assidebat ei ut traderet eum
cere valet, quia nec doctores san ipsi, ut regnaret in loco patris sui. Et enuntia-
cti meritum lucrificandi sine cō- uit ei quanta fecit Demetrius, & inimicitias ex
uersione & obedientia subdito- ercituum eius aduersus illum. Et mansit ibi
rum, nec ipsi subditi salutem ꝓ diebus multis. Et misit Ionathas ad Demetri-
mereri possunt sine documēto um regem, ut eiiceret eos qui in arce erant in
& īstructiōe magistrorū. Vterq; Ierusalem, & qui in præsidiis erant, quia im-
Nicol. de Lyra. Cū enī ordo, pugnabant Israēl. Et misit Demetrius ad Io-

a ℂ Iussit obsid ere. i. obsi dionē arcis per alios cōmuare. Aliqui tamen libri habēt: iussit nō obsidere. i. obsidionē dimittere. Et hoc magis cōsonat literę prędicti & subsequēti. b ℂ Et elegit de senioribus. vt venerabili societate & munerū multitudine & preciositate placaret regem, quod & fecit. & patet ītā vsq; ibi. c ℂ Exēplū e. Iste Lasthenes erat Cretēsis, amicus Demetrio ex pte mris, & q Demetrio ꝓuiderat de exercitu ad obtinēdū Syriæ regnū cōtra Alexādrū. ꝓpt qd' Demetri⁹ reputabat eum sicut patrē eū sicut patrē, & de factis notabilib⁹ sibi scribebat. & iō de gratiis Ionathæ factis scripsit epistolas Ionathæ & Lastheni cīdē formā cōtinētes, pri⁹ tū scripsit Lastheni, & hoc est qd' dicit: Exēplū e. & sequit epistolę cōtinētia, cū dicit: f ℂ Statuimus er. Possidendos pacificē. g ℂ Et tres ci. Tertia non nominatur hīc. h ℂ Ex Samaria. in qua habitabāt Gentiles ibi translati de Persida. iij. Reg. xvij. Cætera patent vsq; ibi: i ℂ Et areas Sali. id est loca in quib⁹ fiebat sal modo supradicto ex. k ℂ Et pona. in mōt. san. l ℂ Et uid. Demetri. & patet litera vsq; ibi: m ℂ Et inimici erant. qui erāt de regno Syriæ. nā à regnis prę cedentibus consueuerant annonā accipere, non solū tpe belli, sed etiā pacis, vt sic essēt parati pugnare ꝓ rege tpe necessitatis. n ℂ Triphō au. Postquā descript⁹ est Demetrij status, hīc consequenter describitur Antiochi adolescētis aduentus. Et diuidit in tres partes: quia priō ponitur aduentus Antiochi procuratio. Secundò, falsitatis Demetrij denudatio, ibi: Et misit Ionathas. Tertiò, aduentus Antiochi executio, ibi: Post hæc autē. Circa primū dicitur: Triphon au. quia prius fuerat cum Alexandro, postea verò ipso decapitato fuit cū Demetrio. o ℂ Et uidit quoniā omnis exercitus dimissionē, cū dicitur: l ℂ Et ad memoriā in futurū. Quartò describit status Demetrij q̄tū ad exercitus dimissionē, cū dicitur: l ℂ Et Diuisio

Moraliter

* c ℂ Et exaltauit eum in conspectu omnium amicorum ei⁹, & statuit ei principatum sacerdotij. Sequitur: d ℂ Et postulauit Ionathas à rege ut immunē faceret Iudæam. sequitur autem post petitio regis à Ionatha, ibi:

em ordo, vt prædictū est ab alio sulcis & ab alio adiuuas. vñ Paulus Thessalonicē
1.Tes.3.c. sib⁹ ait: Tūc viuem⁹ si vos stat̄is in dño: qm̄ gaudem⁹ ,ppter vos añ deū nostrū.
2.Cor.1.c. Et ait ad Corinth. Gloria inquit, vra su-
m⁹ sicut & vos nra, i die dñi nri Iesu Chri
sti. a ¶ Et uide. Quòd Iudęi victoriā ca
pętes de hostibus cogebant eos pacē po-
stulare, & dextras sibi dari, signat qđ ro-
bur sanctę ecclesię hostibus pręeminet v-
niuersis, & siue eos p cōuersionē salubri-
ter cedere facit, siue cōtēptores in sua p-
tinacia insistentes iustē punit, quia ipsa à
saluatore suo dño nro Iesu Christo pt̄-
Luc.10.c. tē accepit calcandi sup serpentes & scor-
piones, & sup oēm vrtutē inimici. De q̄ a-
Matt.16.c. libi i Euāgelio loquēs ad apłm suū Petrū
ait: Tu es Petr⁹, & sup hāc petrā ædifica-
bo ecclīam meā, & portæ iferi nō pręua-
lebūt aduersꝰ eā. b ¶ Et no. sūt, inquit,
Iudæi in reg. qa cōsellores Christi gño-
si apparēt i toto mūdo. Sed hāc gliam nō
sibi ascribūt sc̄ti viri, sed regi suo, oīm vi-
delicet bonorū largitori deo. vñ & subdi
tur: c ¶ Regressi sūt in Ie. habē. spo.
mult. Huiusćmodi grates & Psalmista
Psal.39.b. deo se referre testat dicēs: Annūciaui iusti
tiā tuā i ecclīa magna, ecce labia mea nō
,phibebo. In ecclesia ergo fideles qui cę
habētes spolia virtutū, regrediunt vt lau
des dicāt deo, cū nō suis virib⁹, sed gr̄ę di
uinę victoriā quā adepti sūt, deputāt, di-
Psal.113.b. centes cū ,ppheta: Nō nobis domine non
nobis, sed nomini tuo da gloriā: Sup mi-
Moraliter sericordia tua & veritate tua. d ¶ Et se-
Deme. Quòd Demetrius Ionathæ ,p bñ
ficiis retribuit mala, significat carnales &
stultos: cū eis cōsulit ad salutē, nō rndere
benefactoribus suis secundū debita bene-
F ficia, sed secundum obtusi cordis sui pra-
ua cōsilia. Quidquid enim eis agit ad vti
litatem, illi totum reputant ad noxietatē
& inuidiæ stimulo incitati, nequissimæ
suæ eligūt deseruire voluntati. e ¶ Et
Mystičē exiit Ionathas. Per Ionathę transitum
vltra flumen prædicationē verbi ad eos
qui nondum baptismate Christi abluti
sunt, possumus accipere, quia prædicato
res sancti aliqn̄ Gētiles ad sacrum baptis-
ma prouocant, aliqn̄ fideles ad profectū
virtutū excitant. Cū ergo trāsflumē regre
dit Ionathas. ¶ Venit ad eū exer. Syr.
in au. quia qn̄ apostoli de Iudęis ad Gēti
um prędicationē migrauerant. mox plu-
rimi de Gētib⁹ ad fidē & baptismū Chri-
sti cōueniebāt, q adiutores prędicatorib⁹
sctis i Euāgelio dei fuerūt, q̄tenus paga-
nos ad crudelitatē pducerent. ¶ Perre-
xit Asca. quæ interpretat̄ ,ppēsa, vel
ignis infamis. ¶ Et occurrerunt de ci-
ho. cū prędicatorib⁹ sctis hi q ambitione
seculi deseruiębant, audientes verbū dei
statim relicta cupiditate mundi, ad obe-
dientiā concurrebant Euāgelij. ¶ Et a.
inde Ga. & obse. eā. & concl. se q e.
Ga. Per Gazam quę interp̄tat̄ fortitudo
exprimit obstinatio infidelium, i q̄ se du
rę mētes prauorū includūt: qa cedere ve-
ritati non

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Nūc ergo rectè fec. Ad hoc em
cōcessit petitionem, vt Ionathas sibi mit-
teret bellatores ad sui defensiōem, timēs
probabiliter insurgere contra se rebellio
nem, sicut & factū est. vnde subdit: Et cō
fine. &c. c ¶ Et uole. propter eius inerti
am & maliciam. d ¶ Et fugit rex in
aulam nathan dicens: Non hæc tantùm fa
ciam tibi & genti tuæ, sed gloria il-
lustrabo te, & gentem tuā, cùm fue-
rit oportunum. Nunc ergo rectè fe
ceris si miseris uiros mihi in auxili-
um, quia discessit omnis exercitus
meus. Et misit ei Ionathas tria milia
uirorum fortium Antiochiā. Et ue-
nerunt ad regē, & delectatus est rex
in aduentu eorum. Et conuenerunt
qui erant de ciuitate, centum uiginti
milia uirorum, & uolebant interfi-
cere regē. Et fugit rex in aulam, &
occupauerunt qui erant de ciuitate
itinera ciuitatis, & cœperūt pugna-
re. Et uocauit rex Iudęos in auxiliū,
& conuenerunt omnes simul ad e-
um. Et dispersi sunt omnes per ciui
tatem, & occiderūt in illa die centū
milia hominū. Et succenderunt ciui
tatē, & ceperunt spolia multa in illa
die & liberauerūt regē. Et uiderunt
qui erant de ciuitate, quòd obtinuis
sent Iudęi ciuitatē sicut uolebant, &
infirmati sunt mēte sua, & clamaue
runt ad regē cum precibus dicētes:
Da nobis dextras, & cessent Iudæi
oppugnare nos & ciuitatē, & proie
cerūt arma sua & fecerunt pacē. Et
glorificati sunt Iudęi in cōspectu re
gis, & in conspectu omniū qui erant
in regno eius, & nominati sunt in
regno. Et regressi sunt in Ierusalem
habentes spolia multa. Et sedit De-
metrius rex in sede regni sui, & silu-
it terra in conspectu eius, & mētitus
est omnia quęcunq; dixit. Et abalie
nauit se à Ionatha, & non retribuit
ei secundū beneficia quæ sibi tribue
rat, & uexabat eum ualde. Post hæc
autem reuersus est Triphon & An
tiochus cum eo puer adolescens,
& regnauit, & imposuit sibi diade-
ma. Et congregati sunt ad eum o
mnes exercitus quos † dispersérat
Demetrius, & pugnauerūt contra
eum, & fugit & terga uertit. Et acce
pit Triphon bestias, & obtinuit An
tiochiam. Et scripsit Antiochus ado
lescens Ionathæ dicens: Constituo
tibi sacerdotium, & constituo te su
per quatuor ciuitates, ut sis de ami
cis regis. Et misit illi uasa aurea in
ministerium, & dedit ei potestatem
bibendi iu auro & esse in purpu
ra, & habere fibulam auream. Et
Simonem fratrem eius constituit
ducem à terminis Tyri usque ad fi
nes AEgypti. Et exiit Ionathas
aulam. tanq̄ in locū tutiorē. e ¶ Et oc- G
cupaue. ne aliquis ab extra posset ingre-
di ciuitatem i auxilium regis. f ¶ Et cœ-
perunt pugnare. id est ad pugnam se di
sponere. g ¶ Et uoca. rex Iu. antequā
ciues essent congregati ad ipsum impu-
gnandum, ideo subditur: h ¶ Et disper
si sunt. interficiendo eos qui volebant i-
terficere regem. i ¶ Et occiderunt. prę
uenientes eos, anteq̄ essent uniti & dispo
siti ad pugnandū, & sic poterant multos
occidere. k ¶ Et succend. ciui. nō totā
sed in vna parte ponentes ignem ad ciui
um terrorē. ideo subditur: l ¶ Et infir.
& per consequens virtute corporis, nā à
corde procedit sensus & mot⁹ ad alia mē
bra: propter quod deficiente corde defi-
ciunt exteriora membra. Cætera patent.
m ¶ Et sedit Deme. Hīc consequēter
describit salsitatis Demetrij denudatio, nā
habita pace denegauit oīa ,pmissa Iona-
thæ. & hoc est qđ ddicit: Et sedit Dem.
i. in Antiochia metropoli. repressa rebel-
lione ciuium per auxilium Iudæorum.
n ¶ Et siluit. qa nō erat qui auderet si-
bi rebellare depressa metropoli ciuitate.
o ¶ Et mēt. est oīa. de gratiis Ionathæ
gentiq̄ Iudæorū fiendis. p ¶ Et ue. eū
ualde. per principes suos, inuadendo ter
minos Iudęę. q ¶ Post hæc au. Hīc con
sequēter describit aduentus Antiochi a- H
dolescentis in regnum Alexandri patris
sui. Circa quod primò ponit regni obtē-
tus. Secundò, cum Ionatha fœdus, ibi: Et
scripsit Antiochus. Tertiò, huius fœderis
effectus, ibi: Et exiuit Ionathas. Circa pri-
mum dicitur: Post hæc autem. scilicet
de Arabia in Syriam. Cætera patent vsq̄
ibi: r ¶ Et accepit. id est elephantos exer-
citꝰ Demetrij. s ¶ Et obtinuit Anti-
metropolim ciuitatem. & per consequēs
alias multas. t ¶ Et scripsit. Hīc con-
sequenter ponitur confœderatio Antio-
chi cum Ionatha. erat enim rex nouus, &
adhuc vnam magnam partem regni te-
nebat Demetrius: propter quod indige-
bat Ionathæ confœderatione. v ¶ Et
consti. te super. extra Iudæam existen-
tes. x ¶ Et misit illi uasa aurea in mi-
nisterium. scilicet mensæ. ideo subdit:
Et dedit ei potestatem bibendi &c.
y ¶ Et Simon fratrem eius constitu
it decem à terminis Tyri usque ad fi
nes. inter quos includitur terra Phili-
sthęm. z ¶ Et exiit Ionathas. Hīc cō
sequēter ponit dicti fœderis effectꝰ, & pri
mò Antiochi dominiū dilatando, cū dr: † desperc-
↷ Et perambulabat rat

* a ¶ Nunc ergo rectè fe. Per quod si- Moraliter
gnificatur, quòd pauperes religiosi neces
se habent petere à potentibus huius mū-
di eleemosynarum subsidia, & econuer-
so potentes à religiosis orationum suffra
gia, quæ frequenter plus eis valent † q̄ † contra
arma bellica, sicut patet Exo. xvij. c. Cūq̄
eleuaret Moyses manus, superabat Israel:
si autē paululū remisisset, superabat A-
malech. b ¶ Et misit ei Ionathas t-
milia uirorum. per quos significantur
religiosi, ad pugnādū cōtra diabolū ora-
tionibus virtuosi in vrtute vni⁹ dei & tri
ni: z ¶ Et exiit Ionathas. & peram
bulabat trans flumen ciuitatis &c.
Per quod significantur religiosi, qui zelo
fidei accensi transeunt ad prædican-
dum gentibus nōdum renouatis per flu
uium baptismatis, vbi multum proficiūt
aliquādo, sicut Ionathas in exercitu suo.
* Et applicuit

ritati non consentiunt. Quam: a ¶ Obsedit eam, & succen-
A ci.in cir.cùm doctores Christi undiq; testimoniis sanctarũ scri-
pturarũ perfidos coarctãt,& errorũ illorũ machinationes debel-
lando vastant. vnde: b ¶ Rogauerunt Ionathã dex.sibi da
re Gazen.quo.ac.filios ob.mit. Cùm prauitate deuicta su-
perborũ iã diuti⁹ vitati resistere nõ va
lêtes,pacis sibi fœdera magistros eccle-
się dare d.poscunt,suosq; filios eis obsi
des tradunt,hoc est,fidei pignora,erro
ris videlicet abnegationẽ,& obedientię
subiectionẽ in ecclesiam prẽmittũt,q;te
nus conuersionis suæ ad fidẽ spes certa
reddatur. c ¶ Et au.Io.Demetrij pri-
cipes q; prguaricati sunt i Cades Galileę
nõ incõgruè potestates seculares itelli-
gi pñt, quę licet inter fideles ꝓpter ca-
tholicã cõfessionem annumerẽt(hæc
eñ Cades quę interpretatur sancta,vel
mutata,& Galilæa, hoc est transmigra
tio facta p figurã exprimũt)sępe tñ ta-
les fraudẽ moliũtur negotio regni ter-
restri.Quib⁹ occurrit Ionathas,qa ne-
cesse est,vt istis solertia sãctorũ doctorũ
occurrat,ne fraudẽ quã disponũt aio,
expleãt facto.d ¶ Simonẽ ta.fra.su.
reli.intra pro.vt tueretẽ a intrinsecus
cõtra perulantiã insolentiũ.Sic etenim
sancti prædicatores,licet aliqñ ad secu-
li actus moderandos,& indisciplinato
rũ insectationes tẽperãdas se porrigant:
tamen nullo mõ sui iuris ministerium
ordiare intra ecclesiã cessant, sed habẽt
ibidẽ semp qui regulariter oib⁹ cõser-
uent disciplinã,vt sicut in exterioribus
vtiles,sic in interioribus vbiq; inueniantur salubres. e ¶ Et appli.Si.Quid p
Bethsurã nisi lectio sctarũ scripturã de
B notatę qa Bethsura dom⁹ robustorũ in
terpretat. Et bñ scriptura sacra domus
robustorũ dici potest,quia ibi quiq; ro
busti & fortes viri semper discẽdo & be
ne operãdo inhabitãt,q; cũ Psalmista in
lege dñi meditaní die ac nocte. In hac
eñ domo aliqñ hæretici falsõ inhabita
re videntur,cũ scripturas legere,sed nõ
intelligere oĩno ꝓbant. Vñ dicit quod
Simon. f ¶ Expugna.Bethsu.die-
mul.& cæ.ciui.& eie.pra.ha.ide-
po.ibi præsi.qa doctores sẽti hoc ha-
bent maxiẽ in conatu,hoc toto agũt ni
su,vt hæreticos expugnent,falsam eorũ
opinionẽ destruendo,scripturãq; legis
dei ab eorũ manib⁹ eruãt, ponẽtes i ea
præsidiũ,hoc est pios scrutatores & meditatores sapię diuiæ.g stu
deant rectè intelligere & rite proferre diuinum sermonẽ. g ¶ Et
Ionathas.Quid est quòd Ionathas ad aquam Genesar castra ap
plicuit,nisi quod cœtus sanctorũ prædicatorum spiritu dei accẽ
sus,mundanus fluctibus & infidelium persecutionib⁹ obuiare pa-
ratꝰ Stagnum Genasareth idem dicunt esse quod mare Galileę vt
mare Tyberiadis.Sed mare Galileę ab adiacente prouincia dictũ.
Mare verò Tyberiadis â proxima ciuitate quę olim Cenereth vo
cata,sed ab Herode tetrarcha instaurata,in honorem Tyberij Cę-
saris Tyberias est appellata. Porrò Genesar à laci ipsius natura q̃
crispantibus aquis de se sibi excitare auram perhibetur Græco vo
cabulo,quasi generans sibi auram dicit. Neq; enim in stagni mo
rem sternitur aqua,sed frequentib⁹ auris spirantibus agitat,hau
stu dulcis,& ad potandum habilis.Sed Hebręę linguę consuetudi
ne omnis aquarum congregatio,siue dulcis siue salsa,mare nun-
cupatur.Qui lacus influente Iordane, clx. stadiis in longitudine,
& lx.extenditur in latitudine.Quia ergo Stagnum siue mare prę
sens seculum designat,Ionathas noster eum suis seculari tumultu
resistere ꝓperat.h ¶ Et an.qi.cer.i cã.Asor.hoc est,contra insi
dias diabolo vigilanti studio se obseruare curat,Asor enim inter
pretatur sagitta luminis.Et apostolus de eodem apostata angelo
2.Cor.11.c. scribens ait: Ipse enim Satanas transfigurat se in ange.lu. Vnde
non mirum,si ministri eius transfigurẽtur velut ministri iustitiæ.
Ibi: i ¶ Alienigenarũ oc.in campo tend.insi.in mon. quia
siue maligni spũs se etiã puersi homines in luxuria siue superbia
præsentis

& perambulabat trans flumen ciuita-
tes,& congregatus est ad eum omnis
exercitus Syriæ in auxilium. Et uenit
Ascalonem,& occurerunt ei de ciuita
te honorificè. Et abiit inde Gazam,&
concluserũt se qui erant Gazę,& obse
dit eam,& succẽdit quę erãt in circũitu
ciuitatis,& prędatus est eã. Et rogaue
runt Gazenses Ionathan,& dedit illis
dextram,& accepit filios eorum obsi-
des,& misit illos in Ierusalẽ,& peram-
bulauit regionem usq; ad Damascum.
Et audiuit Ionathas, quia prævarica-
ti sunt principes Demetrij in Cades
quę est in Galilęa cum exercitu multo,
uolentes eum remouere à negotio re-
gni,& occurrit illis,fratrem autem su
um Simonẽ reliquit intra prouiciam.
Et applicuit Simon ad Bethsuram,&
expugnabat eã diebus multis,& con-
clusit eos. Et postulauerunt ab eo de-
xtras accipere,& dedit illis,& eiecit e-
os inde,& cepit ciuitatem & posuit in
ea præsidium. Et Ionathas & castra e-
ius applicuerunt ad aquam Genesar,
& ante lucem uigilauerunt in campo
Asor,& ecce castra alienigenarum oc
currebant ei in campo,& tendebant
ei insidias in montibus,ipse autẽ occur
rit ex aduerso. Insidię uerò exurrexe-
runt de locis suis,& cõmiserunt pręli-
um. Et fugerunt qui erant ex parte Io
nathę omnes & nemo relictus ex eis ni
si Matathias filiꝰ Absalomi,& Iudas
filius Calphi, princeps militiæ exerci-

C
re cõtẽdũt. Quib⁹ necesse est vt milites Christi currãt ex aduerso,
& cõfligãt fortiter cũ illis,ne fortè cõsentiãt psuasionib⁹ eorũ. &
voluptatib⁹ atq; illecebris dissoluant. Sed cõmisso prælio. k ¶ Et
fuge.lii q ex par.fue.Iona.oẽs,& ne.re.est ex eis nisi Mata
thias Abs.& Iu.si. Calphi prin. Quia Proh dolor multi de ecclesiasti-
cis per ambitionem & voluptatẽ ist⁹ mundi subuertuntur. Vnde in para-
bola Euangelica dominus ait,qd' ex-
ortæ spinæ suffocauerunt segetẽ,hoc
est diuitiæ & voluptates vitę suffocãt Luc.8.a.
verbum,ita vt nõ ferat fructum. Sed
tamen Matathias, qui interpretatur
donum dei,& Iudas,hoc est confitens
restant cum Ionatha,qa illi qui dono
dei illuminati atque confortati sunt,
& rite credendo atque bene operan-
do veraciter sunt dei confessores, &
hi perseuerant in castris ecclesię,& ho
stem fortiter premunt donec eũ con-
terant,& suos qui cedendo hostibus
fugerant,castris pristinis iterum resti-
tuant. Sed videamus qd fecerit Iona-
thas,qñ milites sui versi sunt in fugã.

Nicol.de Lyra. ✠ Et scidit Io-

✠a ¶ Et per ambulabat.eas indu
cẽdo,vt obedirẽt Antiocho. b ¶ Et
congregatus est ad eum omnis
exercitus Syriæ. qui oderat De-
metrium, vt prædictum est. c ¶ Et
concluserunt se qui erant Gazæ.
nolentes eum respece, nec à Dime-
trio recedere. d ¶ Et prædatus est
eam.nã animalia & plura Gazæ bo-
na erant extra ciuitatem in suburbiis
& villulis. e ¶ Et.accepit fi.eo.ob D
si.ne postea rebellarent. f ¶ Et audi
uit.Hîc secundò ponitur effectus prę
dicti fœderis Demetrio repugnante,
cum dicitur: Et audiuit Ionathas.
contra Antiochum ab ipso recedẽ-
do & adhærendo Demetrio. g ¶ In
Ca.quæ est in Gali.Hoc dicitur ad
differentiam alterius,quæ dicitur Ca
desbernę,vbi sederunt filij Israel mul
tò tempore.Deutero.j. h ¶ Volen-
tes eum remouere.sicut ei constitu
erat Antiochus. i ¶ Fratrem autẽ
suum.ad Iudææ custodiam. k ¶ Et
applicuit Simon.in qua erant ad-
uersarij Iudęorum à Demetrio posi-
ti. l ¶ Et concluſit eos.ita qd' non poterant exire, nec aliquid
ab extra habere. m ¶ Et postulauerunt ab eo.vt saluis perso-
nis recederent inde. n ¶ Et posuit in ea præ.id est armatos de
genere Iudęorum. o ¶ Et Iona.& cast.e.applicuerunt ad a-
quam Genesar.i.ad mare Galilææ,quod etiam dicitur mare Ge
nesar siue Genezareth,quasi generans auram. Nam illud mare est
ventosum. p ¶ Et tendebant.ignorante Ionatha. q ¶ Ipse
autem occurrit ex aduerso.illorum qui erant in cãpo. r ¶ Et
fugerunt qui e.territi ex insidiarum repentina insurrectione.

✠ Et scidit Io-

✠k ¶ Et appli.Si.ad Bethsu.quæ domus fortitudinis inter- Moraliter
pretat. ideo per ipsam sacra scriptura,quæ Cañ.iiij.b dicit Tur-
ris Dauid ædificata cũ ꝓpugnaculis,ex q̃ mille clypei pendent,o-
mnis armatura fortium. Hîc autem domũ interãt hæretici,errorẽ
suum confirmantes p sacrã scripturã puerse,sed per Simonẽ ejici
untur qñ p doctorem catholicũ ecrũ falsitas cõfutatur,& boni i-
troducunt,quòdo docti discipuli p ipsũ eruditi sunt. o ¶ Et Io.
& ca.ejus ap.ad aquam Ge.i.generantẽ aurã.ideo per hanc a-
quam significatur aqua sapientiæ salutaris, quæ generat sibilum
auræ lenis,vbi dominus(vt dicitur.iij.Reg.xix.ad hãc aquã appli
cat Ionathas & socij eius.i.viri religiosi.qui hũc pugnare contra
hæreticos per scripturam sacram,& contra spiritus malignos per
oĩonẽ deuotã. Sed qñ in hac pugna multi fiunt ignari,iõ sequit
ur ¶ Et fugerunt q.Sed qñ videnr exempla magnę virtutis in su
perioribus suis,ad pugnam viriliter reuertuntur, idco subditur:

 ✠ Et vt viderũt

Glos. ordi. I Machab. Cap. XII. De Lyra

a ¶ Et scidit Io. Sic em̃ prepositi & magistri ecclesię agere debẽt, qñ suos lacescere in prelio, ac terga hostib⁹ vertere cõspiciũt, scindere uestimẽta sua, hoc est corpus ieiuniis ac lachrymis afflige re, & ponere terrã in capite suo, hoc est fragilitatẽ corporis reuoluere in mente sua & orare deũ pro delictis suis vel populi, vt ipse qui oĩpotens est, operet̃ salutẽ erga infirmos. & reducat eos ad pristinã sanitatẽ. Sicq; exhortari vnunquẽque oportet, vt resipiscat à diaboli laqueis qui captiuus fuerat ad eius voluntatẽ, & reuertatur ad dominum & miserebitur ei⁹, & ad deũ nostrũ, qm̃ multus est ad ignoscendum. b ¶ Et cecide. Nota qd̃ alienigenæ ternario numero ꝓsternuntur, qa per sanctę trinitatis fidẽ vniuersi hostes ecclesiæ cõterunt, superant, atq; ꝓsternunt. Et turba credẽtiũ regredit cũ duce suo in Ierusalẽ mysticã, quæ est mater oĩm nostrorũ, vt ibi gratias & laudes referãt deo nostro in æternum & in seculum seculi.

Esa.55.b.

Nota de ternario numero.

GLOS. ORDI. Cap. XII.

ET uidit Io. Qũd mittit Ionathas epistolas ad Romanos & ad Spartiatas & ad alia loca, vt renouet pactũ & amicitiã cũ eis, quã frater suus Iudas prior cũ illis sponte iniit, demonstrat, qd̃ magna sollicitudo sanctis debet esse prędicatorib⁹, vt pacẽ quã Christus ĩ mũdo obtulit, ipsi toto studio renouare atq; cõseruare vbiq; cõtẽdãt, qa ipse filius dei, q venit in terrã, vt pacificaret ĩ carne sua cęlestia atque terrestria, statim in exortu natiuitatis suæ voluit ab angelis decantari: Gloria in excelsis deo, & ĩ terra pax hoĩb⁹ bonę volũtatis. Quã vtiq; pacẽ mediator dei & hoĩm iã hõ facẽ⁹ suis discipulis cõmẽdauit dicens: Habete sal, & pacẽ habete inter vos, Pacẽ meã do vobis, pa. me. relin. vo. Pacẽ etem̃ & cõcordia vniuersũ corp⁹ Christi adunaf, regit ac stabilit. Qui aũt cũ ꝓximis suis nõ vult hr̃e pacẽ, ĩ corpore Christi nullã habet societatẽ, nec iã ad æternã põt venire requiẽ: vñ se separauit ꝓ cõtẽtionẽ. d ¶ Et hoc est † exẽplũ. Quõ aũt Spartiatæ fuerint de genere Abrahã, facilẽ nõ iuenit. potuit tñ fieri qa Abraham, plures filios excepto Isaac, quẽ peperit ei Sara, habuit: de Agar videlicet & Cethura, sicut scriptura manifestat, vt ab aliquo eorum origo processerit Sparciatarum. Sed Iosephus Iosephꝰ hui⁹ loci mẽtionẽ faciẽs, nõ videt tm̃ cognationẽ Sparciatarũ cũ Iudęis, verũetiã aliquã societatẽ velle exprimere, qa Lacedæmoniorũ epistolã scriptã taliter refert: Rex Lacedęmoniorũ Arius Onię salutẽ. Legẽtes aliquam scripturã inuenim⁹ ex vno genere Iudæos & Lacedæmones extitisse, & familiaritatẽ cũ Abrahã socialit̃ habuisse. Iustum ergo est dum fratres existatis, & trãsmittere ad nos & petere quæ vobis necessaria iudicaris: faciemus verò & nos idem, & vestra ꝓpria simul & nostra cõmunia reputam⁹. Portitor lr̃arũ Dimoci⁹

Mystice

Luc.2.b.

Mar.9.g. Ioh.14.d.

† rescriptũ

Iosephus

Nicolaus de Lyra.

ET uidit Ionathas quia tempus eum iuuat, & elegit uiros, & misit eos Romam statuere & renouare cũ eis amicitiam. Et ad Sparciatas & ad alia loca misit epistolas secũdũ eandẽ formam. Et abierunt Romam, & intrauerũt curiam, & dixerunt: Ionathas summus sacerdos, & Iudęorum gens miserunt nos, ut renouemus amicitiã & societatem secundum pristinũ. Et dederũt illis epistolas ad ipsos per loca, ut reducerent eos in terrã Iuda cum pace. Et hoc est exemplũ epistolarũ, quas scripsit Ionathas Sparciatis. Ionathas sũmus sacerdos, & seniores gentis & sacerdotes & reliquus populus Iudæorum, Sparciatis fratribus salutẽ. Iam pridẽ missæ erant epistolę ad Oniam summum sacerdotem à Dario qui regnabat apud uos, quoniã estis fratres nostri, sicut scriptũ continet quod subiectum est. Et suscepit Onias uirũ qui missus fuerat cum honore, & accepit epistolas, in quibus significabatur de societate & amicitia. Nos enim cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, maluimus mittere ad uos renouare fraternitatem & amicitiam, ne fortè alieni efficiamur à uobis. Multa enim tempora trãsierunt,

Iosephus. Hæc litera: Nos cum nullo horum indigerimus, &c. refertur ad scripturam quam Lacedęmones dicebant se inuenisse continentem, quòd erant de genere Abraham: de qua dicit Ionathas, quòd non indigebant illa scriptura ad propositum probandum: quia per libros sanctos, quos habebant Iudæi apud se hoc sciebant: Sed qui sint illi libri, non dicit Iosephus in particulari tamen infrã eodem capitu. dicam quid super hoc mihi videtur.

✠ Nos ergo

Moraliter. i ¶ Et uidit Ionathas quòd tempus eũ. Per hoc autem qd̃ Ionathas misit nuncios ad diuersa loca & longinqua, significata fuit missio apostolorum & aliorum discipulorũ per Christũ ad diuersas partes orbis ad prędicandum Gẽtib⁹ Euangeliũ pacis.

Moraliter

✠ Et audiuit Io-

epistolas

a ¶ Et scidit Io. i. paramẽta quę ponũt ad decorẽ sup arma. & hoc fecit ĩ signũ doloris. b ¶ Et po. ter. se humiliãdo. c ¶ Et reuer. est. i. aduersarios suos. d ¶ Et cõuer. il. Iã em̃ recedebant tãq; victores fugientib⁹ Iudæis, sed Ionathas inuitãs eos ad prelium, fecit eos cõuertere ad se. e ¶ Et ui. q fu. partis illius. s. Ionathæ. f ¶ Et reuersi sunt ad eum. eius exẽplo animati. g ¶ Et ĩ seque. cũ eo. aduersarios. h ¶ Vsq; Ca. vñ venerãt ad prelium.

Moraliter ✠ e ¶ Et ut uiderũt q fugie. partis illi⁹ & reuersi sunt &c.

epistolas vobis defert quadrāgulo scriptas, signaculū habentes, aquilā draconē vnguibus deportantē. Epistola igitur à Lacedæmoniorū rege destinata textum huiusmodi cōtinebat. a ¶ Et au. Io. Quid autē significat, q̄ Ionathas aduersus Demetrij principes qui aduersus eū egressi sunt pugnare, exiit ab Ierusalē, & occurrit eis in Amatithę regione. nisi q̄ sacer ordo doctorū aduersus psecutores ecclesiæ, hoc est Iudęos, Paganos & Hęreticos semper paratus prælіari & eorum pfidiæ resistere? Quibus egredięs ab Ierusalē occurrit in Amatithæ regione: q̄a licet à quiete internæ contēplatiōis qua animi oculo intuenť celsitudinē creatoris, & supnorū magnitudinē præmiorū, ad tps exeant, vt cōfligāt cū hostibus, tñ à rectitudine veritatis nullo modo declināt. Nam Amathi, vita mea iterpretatur. Sed siue i cōflictu disputationū cōtra errores eorū cōtendāt, siue flagella eorū ac cædes patiēter tolerent, iusticię tñ vitatē nullo modo relinquūt, nec eis tribuunt facultatē vt p fraudē aliquo mō in regionē ecclesię sic ingrediantur: sed summopere nituntur vt statim in initio doli prauitatē eorū cōterant, & castra ecclesiæ il lęsa conseruent. b ¶ Et mi. spe. Missis speculatoribus castra hostium Ionathas explorat, cùm prædicatores sancti per viros industrios fraudem inimicorum inuestigant, quatēn eorum consiliis prauis compertis, dolū ipsorum facilius præcauere possint. c ¶ Qui renū. eis sup. ipsos adeos uelle nocte. Illi enim nocte parant venire qui cæco corde opera meditātur tenebrarū agere. At cōtra. d ¶ Ionathas suos ui. & eē in ar. par. ad pu. iu. to. no. q̄a proprium est electorum magistrorū, vt pugiles ac cautos doceant esse subditos suos omni tēpore istius vitæ. quo incerto degētes ad certum finem tendūt. e ¶ Et audi. aduersarij. q̄a para. est Iona. cū suis in bel. ti. ual. & accē. fo. in ca. & medi. sunt fu. Quos sec. est Ionathas ta. nō cō. q̄a trās flu. iā pōinuenit. Formidāt aduersarij, quod se præparant in spiritale prælium ecclesiastici, & accēdunt focos in castris suis, hoc est fingunt fortitudinem belli in turmis suis: sed in mane lucentis fidei persequitur spiritalis Ionathas hostes suos, quos tamen non cōprehendit id est ad credulitatem non perduxit, quia in amore fluctuantis seculi illos æstuantes conspiciens, irreuocabiles esse iudicauit.

Et reuer.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Nos ergo. Hīc tertiò in epistola dicta fit mentio de fidelitate Iudæorum erga Sparciatas, cū dicitur: Nos ergo in omni tpe, ex quo missis ad nos pro amicitia & fraternitate. b ¶ Memores su. ue. in sacrifi. quæ fiebant de animalibus c ¶ Et in obseruationibus. id est aliis oblationibus, & vigiliis & orationibus. d ¶ Nos autem. Hīc quarto ponit ratio, quare non scripserāt Sparciatis tempore tribulationis & bellorū quę acciderant Iudęis, cum dicitur: Nos autem &c. vt patet per prædicta. e ¶ Noluimus ergo uo. mo. eē. petendo à vobis auxilium. f ¶ Neq; cæteris sociis & amicis nostris. Et subditur causa cū dicitur: g ¶ Habuimus enim de cælo au. Quasi dicerent: Non dimisimus à vobis petere auxilium ex diffidentia de uobis, sed quia non fuit nobis necesse deo nobis auxiliante. h ¶ Elegimus itaq; Numenių. Hīc q̄ntò fit mentio de nunciis epistolæ. Per eosdem enim nuntios scripsit Ionathas Romanis & Sparciatis: sed quia Romani maiores erāt ideo prius iuerūt ad Romanos, & postea ad Sparciatas, & hoc est quod dicitur: Elegimus ita quod numerus Antiochi fi. Cætera patēt ex dictis. i ¶ Et hoc rescriptū epistolarū quod misit Onias. Hīc cōsequenter ponit epistola responsiua regis Sparciatarū ad Ionatham. k ¶ Rex Sparciatarū Onias. Iona. sacerdoti magno. Sic enim vocabatur rex Sparciatarum tempore Ionathæ, ille verò qui prius regnauerat Oniæ tempore, Darius vocabatur, vt dictum est suprà. l ¶ Inuentum est in scripta de Sparti. Non dicitur hīc nec etiam in Iosepho quę sit illa, sed pōt dici probabiliter q̄ sit scriptura Genesis, in quā fit mentio de Abrahā & eius genere: Et dicunt aliqui, q̄ Sparciatæ descenderūt de Abraham per vnū de filiis eius ex Cethura natū, qui ponuntur Gen. xxv. Sed huic dicto dissonare videtur quod suprà dicitur eodē capitulo scilicet Lacedęmones cum Abraham familiaritatem sociale habuisse: propter quod magis videtur, q̄ descenderint à Nachor fratre Abrahæ, qui cum Abraham socialiter vixit longò tempore: cuius etiā generatio scribitur Gen. xxxii. Cętera patent ex prædictis. m ¶ Et audiuit Ionathas, quoniā regressi sunt. Postq̄ descripta est consideratio Ionathæ cum aliis gētibus, hic consequenter ponitur eius cōflictus cum Demetrij principib⁹. Et primò ponitur eorum debellatio. Secundò Iudææ munitio, ibi: Et reuersus est Ionathas. Prima in duas, quia primo ponitur Ionathę conflictus. Secundò Simonis fratris eius, ibi: Simon autem. Circa primū dicitur: Et audiuit Ionathas quoniā regressi sunt. ad vindicandum opprobrium, eo q̄ fuerant à Jonatha debellati, vt habetur capitulo prędcēti. Cętera patent vsq; ibi. o ¶ Quod cō. superuenire illic nocte: id est ad castra Ionathę, vt ea peuterēt repętere: ppter qd Ionathas præcepit suis vigilare. & ad pugnā paratos esse. q ¶ Et accende. simulantes, q̄ ibi manerēt tota nocte, sed eis accēsis fugerūt.

Ionathas

Moraliter

m ¶ Et audiuit Ionathas quoniam iugressi sunt principes de. Sequitur. n ¶ Non enim dederat eis spacium, ut ingrederentur regionem. Per quod significatur, q̄ pugnans prudēter cōtra dęmonem, nō dat sibi ingressum tēptatiōis per delectationē maximè morosam, sed in principio repellit eū. p ¶ Cū occidisset au. sol præcepit Ionasuis uigi. Per noctem intelligitur torum prędens temp⁹ propter obscuritatē ignorantię, in qua nocte diabolus insidiatur fidelib⁹, vt possit eis nocere, propter quod bon⁹ prędlatus q p Ionathā significat, hortat eos ad vigilantiā virtutū, vt valeāt resistere cōtra dęmonis insultū sed m illud j. Petri. v. b. Ętes sobrij estote, & vi-

gilate qa

Mysticè

Matt. 7.a.

Mar.14.d.

Mat.7.c.

Typicę

a ¶ Et reuer. Quòd Ionathas reuersus disposuit ædificare muros Ierusalē & cōsilio inito cū senioribus populi prędicta cōstruxit, & altitudinē magnā inter mediū arcis & ciuitatē vt separaret eā à ciuitate, significat sanctos doctores postquā forēsibus bellis ad tēpus occupāti fuerint, intus de ecclesię munitione cum spiritalibus viris tractare, ne fortè per hostes internos lædat ergo qui in arce ciuitatis erant, & insidiabant ciuibus Ierosolymitanis, signāt hæreticos q in arce supbiæ suæ collocati nunq̄ aduersus ecclesiā dolos machinari desistunt: quos intercludit Ionathas mysticus spiritali prędicto, vt sint singulariter & nō emāt neq̄ vendāt, qa excōmunicatione validissima ab ecclesiæ vnitate ejecti sunt, nec eorū secta recipit, nec ecclesiastica doctrina illis tanq̄ spurcissimis & oēm fœditate turpissimis porcis ad cōtaminandū vllo modo cōmittit. cōtradicente hoc ipsum & prohibēte dño saluatore in Euāgelio. vbi ait: Nolite sanctum dare canibus, neq̄ mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte cōculcent eas, & cōuersi dirūpant vos. Mur⁹ ergo q cecidit sup torrentē ab ortu solis quē & reparauit Ionathas, significat eos q videbant in ecclesia aliquā custodiā gregis sibi cōmissi gerere, sed in rebus trāsitoriis initētes atq; ambitioni

F seculi deseruientes. prolapsi sunt in voluptatibus isti⁹ vitæ, & à proprio statu ceciderūt, quos ne cesse est, vt sctōrum solertia restaurare cōtendat, & ad priorem firmitatē ecclesiastico dogmate roborādo reducere. b ¶ Et cū co. Triphō ist: hypocritarū atq; hæreticorū figuram tenet q aliter agūt, aliter q̄ loqūtur atq; aliud intentiōe moliūtur. Contra quē Ionathas cū quadraginta milibus occurrit, qa cōtra tales Euāgelica doctrina, & custodia mādatorū dei nefaria est. Quisq; em̄ secūdū Euāgelij documēta legis prēcepta seruauerit, hostium cuneos secur⁹ penetrabit. Sed q Triphō dolo psuasit Ionathæ, vt remiserit à se exercitū, secūq; pacificè prexit, siq; eum delusum captiuauit, atq; secū cōmeantes occidit: significat eorū ruinā q legiti me se nō obseruāt, neq; cautelā in circūspectione cordis, & cōseruatione corporis habent. Hos enim qa illam Euāgelij doctrinā non attendūt (vbi saluator discipulis suis præcepit dicens: Vigilate & orate, vt nō intretis intētationē. Et itē Attēdite inqt vobis à falsis ꝓphetis, q veniūt ad vos in vestimētis ouiū: intrinsecus aūt sunt lupi rapaces) merito hostiū supat atq; interimit exercitus, quia magistri cælestis doctrina ab illis nō cōdigne seruat. Porrò loco Ionathæ Simon frater eius sacerdotio fungit, & populi ducatū gerit, cū in pūti ecclia aliis decedētib⁹ alij substituunt. q locū regiminis tenēt, & in castris spiritalibus milites Christi sedulò exerceāt, quatenꝰ hostib⁹ vniuersis belligerādo oportune resistere valeāt. Sed Triphō typicè sim̄ mō Simonē fictionib⁹ falsis, vt frem ei⁹ deluserat decipe conat: qa nūq̄ antiqu⁹ hostis p se suosq; ministros cultorib⁹ Christi insidias disponere cessat. Sed q Simonis hoc est obedientis & diuinis præceptis rite obtemperantis di

Nicolaus de Lyra.

gnē gerit

a ¶ Iona. &c. s. fugā eorū: Et subdit causa. b ¶ Vide. &c. ac si essent ibi hostes. c ¶ Et diuer. &c. secūdū Iosephū isti sūt q suprà. ix. ca dicūt filij Iabri, & occiderūt Iohānē Ionathę fratrem. d ¶ Et iun. exercitū suū vnicdo. e ¶ Et ue. da. ad confi mādū populū cū Antiocho. f ¶ Simon aūt. Hīc cōsequēter describit cōflict⁹ Simonis cū aduersariis, cū dicit: Simon autē exiit de Ierusalē vbi remānserat ad terrę custodiam. g ¶ Et uenit usque ad Ascolanē &c. in quibus erāt homines Demetrij tenētes ea.

Et dina

accēderūt focos in castris suis. Ionathas autem & qui cum eo erant, non cognouerunt usq̄ mane. Videbant b autem luminaria ardētia, & secutus est eos Ionathas, & non comprehendit eos. Transierūt enim flumen Eleutherū. Et diuertit Ionathas ad A c rabas qui uocabantur Zabedęi, & percussit eos & accepit spolia eorū. Et iunxit & uenit Damascū, & per d ambulabat omnē regionem illam. e Simon autem exiit, & uenit usq̄ ad f Ascalonē, & ad proxima prędicta, & g declinauit in Ioppen, & occupauit eam. Audiuit enim, quòd uellēt prę h sidiū tradere partibus Demetrij, & i posuit ibi custodes, ut custodirēt eā. k Et reuersus est Ionathas, & conuo l cauit seniores populi, & cogitauit m cū eis ędificare prędicta in Iudęa, & n ædificare muros in Ierusalem, & exaltare altitudinē magnā inter medium arcis & ciuitatis, ut separaret eā à ciuitate, ut esset ipsa singulariter, & neq̄ emant neq̄ uēdant. Et cōuenerunt, ut ędificarēt ciuitatē, & ceciderūt muri q erāt sup torrentē ab ortu o p solis, & reparauit eū qui uocatur Caq phetheta. Et Simon ędificauit Adiada & Sephela, & muniuit eā, & im r posuit portas & seras. Et cū cogitass t set Triphon regnare Asię, & assumere diadema, & extēdere manū in Antiochum regem, timēs ne fortè non permitteret eū Ionathas, sed pugnaret aduersus eum, quęrebat comprehendere eum, & occidere. Et exur v gens abiit in Bethsan, & exiuit Ionathas obuiam illi cum quadraginta milibus uirorum electorum in prælium, & uenit Bethsan. Et uidit Triphon, quia uenit Ionathas cum ex

h ¶ Et declinauit in Iop. Et subditur causa: i ¶ Audiuit e. G quod uel. præ. Id est ciuitatis forfalitium. k ¶ Tradere par. De. propterea festinauit capere ipsum ꝓ parte Antiochi. l ¶ Et re. est. Hīc cōsequēter ponit Iudæ munitio, cùm dicitur: Et reuersus est Ionat. Aduersariis partim fugatis & partim occisis.

m ¶ Et conuo. senio. populi. pro cō silio habēdo. n ¶ Et cogi. cū eis ædi fica. ad terræ fortificationē. o ¶ Et ædifi. mu. in Ieru. Disposuit enim facere murū magnū, & altū inter arcem & reliquā ciuitatis partē, vt illi qui erāt in arce, nō possent habere victualia de ciuitate, iō subditur. Et neq̄ emant. p ¶ Et ceci. mu. i. murus: licta q ponitur ibi plurale ꝓ singulari. sicut frequēter clausura ciuitatis dicitur murus & muri in plurali. q ¶ Sup torren. Cedrō, qui currit ex latere orientali Ierusalē. r ¶ Et reparauit eū. s. murū qui ceciderat. s ¶ Et Simon ædificauit. Nomina sunt fortiliciorūvel portā rū portarū vni⁹ fortalicij: iō subdit. Et muniuit eam. t ¶ Et cū cogi. Hīc vltimo describit Ionathæ deceptio. Circa qd̄ sciendū, q Triphon audiēs Demetriū esse captū & incarceratū ab Arsace rege Persidis & Medię, & etiā mortuū, vt dicit Iosephus antiquitatis Iudaicæ Iosephus libro. xiij. ca. ix. & x. cogitauit interfice re Antiochū regm assumere sibi regnū H sed qa timuit ne Ionathas qui zelabat pro Antiocho, impediret eū, iō primò disposuit interficere Ionathan. Et secundum hoc illa quę dicūt hic, & ca. sequēti ponunt hic ꝓ anticipationē: qa contigerunt post incarcerationē Demetrij quę scribitur infrà in principio. xiij. ca. Sed hoc stare nō potest, cū textu huius libri, quia ibi dicitur, q̄ hęc captio fuit anno. clxxij. & ca. xiij. dicit q̄ anno. clxx. ablatū est iugū gentiū ab Israel & cœpit populꝰ scribere i tabulis & gestis publicis anno primō sub Simone sūmo sacerdote magno duce & principe Iudęorū. Simon autem in ducatu Ionathæ successit, & ideo cùm liber iste sit maioris autoritatis quā dictum Iosephi: dicendum, q̄ illa quæ dicuntur hic & cap. sequēti, non ponuntur per anticipationem, sed secundū tēporis ordinē. Sic ergo ꝓceditur: Quia primò ponit Tri- Diuisio phonis fraudulēta malignitas. Secūdò Ionathæ nimia credulitas. ibi: Et credidit ei. Circa primum patet ex dictis litera vsq̄ ibi. v ¶ Et exurgens abiit in Bethan, vt caperet & interficeret Ionathan: sed videns, quod non poterat hoc facere per bellum, convertit se ad fraudem & dolum, ideo subditur.

excepit

Moraliter

gilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circūit quærens quem deuoret. cui resistite fortes in fide, l ¶ Et reuersus est Ionathas & conuoca. &c. per hoc quod Ionathas de prælio reuersus post victoriā fuit solicitus ædificare prędicta, significatur quod bonꝰ prælatus licet vitia debellauerit tñ debet esse solicitus de præsidiis virtutum faciendis contra futuros insultus tēptationū, non solū ꝓ ppso, sed etiā ꝓ seipso, ne ex prēterita victoria insurgat elatio, quæ ipsum dejiciat à virtute: & sic victoriæ gaudiū cōuertatur in lamētationē & luctū. t ¶ Et cū cogitallet Triphon. Per Triphonem qui quærebat occidere Ionathan, ne ipm impediret ab Antiocho adolescētis occisione dolosa, significat dęmonis dolositas, qua quęrit bonū prælatū vel doctorē gladio pēti mortalis occidere, & sic infamare. ne per doctrinā suā impediat eum à simplicis populi subuersione. Quia cuius vita despicitur, restat vt eius prędicatio contēnat, vt dicit Grego. Homi. xxxvij.

Et credidit

gnè erit officiū, vniuersorū hostiū supno adiut⁹ auxilio pōt de-
A uitare scādalū. ¶ Triphon verò, simul cū Ionatha filios ipsius q̄s
obsides accepit interfecit, licet eos ꝓmiserit simul cū patre seruā-
dos, qa antiqu⁹ hostis quocūq; seducēdo in peccati mortē impel
lit. Horū ꝓfecto filios, hoc est opera, licet antea pacē blandiēdo
simulauerit, in fine ęterno cruciatui digna manifestabit. Pōt &
iā Ionathas simpliciū qui sunt i ecclesia Typū gerere, q̄s⁹ sutia
callidorū ad tēpus captiuare videt, cū corporalibus dānis eos af
fligit, quorū aię trī in fidei ⁊ vitate pfitētes, libere post mortem
carnis in lucē euadēt ppetuā.

Vñ & plurimi ipōrum post obitū pñtis vitę, victricia si-
gna iuxta sua sepulchra hr̄e meruerūt, sicut Simō i seq̄n-
tib⁹ legit patri & mr̄i & frīb⁹ mēoriale i sepulchris ipōrū
cōdidisse. Porrò scīi q̄s saluā-
tor i simplicitate & inocētia
sua pmanētes cōfortat dicēs: b
Mat.10.c. Nolite timere eos q̄ corpus
occidūt, & post hęc nō habēt
qd faciāt vobis: sed potiꝰ eū
timete q̄ post̄q occiderit, ha d
Mat.5.a. bet pōtē mittere in Gehēnā
ignis. & itē: Beati estis ait cū
maledixerīt vobis hoies, & c
psecuti vos fuerīt: & ꝙ dixerīt
oē malū aduersꝰ vos mētien
tes ꝓpter me. Gaudete i illa f
die & exul. qm̄ mer. vr̄a mlta
est i cęlo. Et iterū: Gaudete in g
Luc.10.c. qr̄ & exultate, qm̄ noīa vr̄a
scripta sūt i cęlo. De qbus &
psalmista ait: In mēoria ęter
na erit iu. ab au. ma. nōtime.
Hi. s. post mortē magis vale
Psal.111.b. re & fęlicꝰ viuere credūt, cū
B ipe rex & dñs eorū Iesꝰ videli
cet Christꝰ triūphos eorū si-
gnis ac miraculis coruscātib⁹
in toto orbe declarare cogno
scīt. Ita vt iuxta mēoriā reli-
quiarū ipōrū cęcis tribuat vi
sus, surdis audit⁹, & claudis
gressꝰ, & muris loq̄la, ac va-
riis egritudinibus cura salu-
bris p eorū oīones pręstet. Et
ecōtrario ibidē ꝓiuri ac mali
ciosi à dęmoniis iuadāt, flagi
tiosi & icreduli puniāt, ꝓpīcq;
dęmones validis tormētis iu
xta id qd̄ palā rugiēdo ꝓfite
ri coguntur excrutientur.

Nico. de Lyra. ☞ Et ędi

a ¶ Et exce. vt melius
posset eū decipere: vt patet li
tera vsq; ibi: b ¶ Et ue. me-
id est Achō quæ erat ciuitas
magna de regno Syriæ.
c ¶ Et trad. eā &c. & re-
præ. vel custodias noīe re-
gis. Et cō. abi. d ¶ Et cre-
ei. Hic cōsequēter describit
ipī⁹ Ionathę nimia credulī-
tas, cū dicit: Et cre ei. quia
principalior erat i domo re-
gis Antiochi, cui Ionathas e
rat cōfœderat⁹ & amicus, vt
patet ex supradictis: & igno-
rabat machinatiōes Tripho
nis i mortē Antiochi. e ¶ Ex
qb. re. eo ꝙ principes Deme
trij aliquando faciebāt insul
tum i ꝓte illa, vt dictū est su
prā. xj. capite versus finem.
f ¶ Clau. &c. sicut mādauer
at eis Triphō. g ¶ Et com
prehen. e. uiuū. Cętera patēt vsq; ibi: h ¶ Et uidē. socios Iona C
thę. i ¶ Quia, ꝓ a. Id est vita. k ¶ Res est il. s. Ionathæ socis.
l ¶ Reuersi s. nō audētes cū eis confligere, ꝓter hoc dixit Abner
ipli Ioab. ij. Reg. cap. iij. An ignoras qa periculosa sit desperatio?
✻ d ¶ Et credidit. per hunc Io- Moralite
nathę defectū q̄ credidit Triphoni doloso, ex quo fuit captꝰ & oc
cisus, significat defectꝰ illorū q̄ post opa magna ⁊ turū delusi vi
sionibꝰ fictis credūt dęmonū ⁊ bis sicut dicit i libro de collatio-
nibus patrū abbatis Moysi collatione. ix. de illo q̄ se ꝓiecit in pu
teum, vt dictū est suprā. c. j. li. j.

NI. DE LY. Cap. XIII.

ET au. si. Hic incipit Diuisio
quarta ps principalis
huiꝰ libri primi, i qua
agit de ducatu Simo
nis. Et diuidit i duas pres: qa pri
mò describit eiꝰ ducatꝰ sub An
tiocho adolescēte, & Demetrio
q̄ simul regnauerūt certātes de
regno. Sedò sub Antiocho De
metrij filio ca. xv. Prima i duas:
qa primò describit Iudęæ paci-
ficatio sub regimīe Simōis. Se-
cūdò fœderis renouatio cū ex-
traneis ca. sc. Prima i tres: nā pri
mò Simō in ducē elegit. Sedò
Triphon repellit ibi: Et mouit
Triphō. Tertiò Iudæis libertas
reddit, ibi: Et elegit Simō. Circa
Simōis electionē primò ponit
eligēdi causa. Sedò electiōis for
ma, ibi: Et accēpꝰ est. Tertio ele-
cti idustria, ibi: Et cōgregās &c.
Causa ⁊ò eligēdi ducē fuit, qa
capto Ionatha Triphō cōgrega
uit exercitū magnū ad delendū D
Iudęę ppīm, q̄ carēs duce disso-
lutꝰ erat timore. Qd̄ audiēs Si-
mō voluit tāto malo obuiare,
iō subdit. m ¶ Et cō. adiīm cō
fortādū. n ¶ Vos sc. ꝓ legibus
seruādis. o ¶ Et ꝓ sc. i. tēplo &
cultu diuino venerādis. p ¶ Prę
lia. i. labores prędictorū. q ¶ Et
ang. cordis & corpis. r ¶ Qua-
ui. i. expti sumꝰ & sustinuimus.
s ¶ Horū gr. vt patet ꝓ prędi-
cta. t ¶ Et nūc nō mi. i. vitæ
meę corpali. v ¶ In o. tē. ppīi
mei. x ¶ Vind. ita. occisi & ca
ptiuatī. y ¶ Et san. à gētib⁹ cō
taminata. z ¶ Quia cō. & est
hyꝑbole, ad designādū q̄ Tri-
phonis exercit⁹ erat cōgregatus
ex multis gētib⁹. a ¶ Con. nos-
i. odio solo sine culpa nostra.
b ¶ Et ac. Hic cōsequenter ponit
electiōis forma, cū dicit: Et ac-
nā pari cōsensu & voluntate elegę
runt ꝓ duce, iō subdit. c ¶ Et
om. obediēdo ibi vsq; ad mor
tē. d ¶ Et cō. Hic cōsequenter pōit
electi idustria, cū dicit Et cōgr.
vt essent parati cōtra Triphonē.
e ¶ Accele. quos inceperat Io
nathas, vt habetꝰ i ca. precedēti.

✻ Et misit

Mora. m ¶ Et au. Per hoc āt
q̄ Simō mortuo frē suo onꝰ ac
cepit ꝓ gētis suę defensiōe, signifi
cat q̄ bonꝰ religiosꝰ q̄ ꝓ Simo-
nem significat eo q̄ Simō obe-
diēs interpretat, nō debet fuge-
re laborē in mōasterij vel eccl̄ę
regimīe, qñ ex bōi prędicti mor
te imiet̄ piculū religiōis mōaste
rij vel eccl̄ę ex dęmonis dolosi
tate vel tyranni malignitate.

✻ Et misit

T audiuit Simon, quòd cōgregauit
Triphon exercitum copiosum, ut ue
niret in terrā Iuda, & attereret eam:
uidens quia in timore populus est, &
in timore ascēdit Ierusalē & congre
gauit populū & adhortans dixit: Vos scitis quāta e
go & fratres mei & domus patris mei fecimus pro le
gibus & pro sanctis prędicta, & angustias quales uidi
mus. Horum gratia perierūt fratres mei omnes pro
pter Israēl, & relictus sum ego solus. Et nunc non mi
hi contingat parcere animæ meæ in omni tēpore tri
bulationis. Non enim melior sum fratribus meis.
Vindicabo itaq; gentē meam & sanctā, natos quoq;
nostros & uxores, quia cōgregatę sunt uniuersę gen
tes conterere nos inimicitiæ gratia. Et accensus est
spiritus populi simul, ut audiuit sermones istos, & re
sponderunt uoce magna dicentes: Tu es dux noster
loco Iudæ & Ionathæ fratris tui. Pugna prælium
nostrum, & omnia quæcunque dixeris nobis, facie
mus. Et congregans omnes uiros bellatores
accelerauit omnes muros in Ierusalem con-

Et a ¶ Et ædi. Si. Simō patri & matri & fratribus ex lapide polito memoriā sup sepulchra fabricat, cū sancti prædicatores facta precedentiū patrū ac finē glorioſum ad exemplū precedentibus commemorādo magna autoritate oſtendunt. Hoc eſt enim ante & retro lapidem politū ponere, vt qualiter ante finem vitæ pio dogmate & sancta cōuersatione vixerint, & quale exēplū patientię ac longanimitatisſuę poſt obitū poſteris reliquerint. manifeſtē auditoribꝰ ſuis ſtudeāt fida narratione declarare. Quod autē sancti viri, pīis ac matris atq; fratrū noīe nūcupentur, oñdit ſaluator in Euāgelio dicens: Quicūq; fecerit voluntatē patris mei qui in cęlis eſt ipſe meus frater ſoror & mater eſt. Hinc & apoſtolus Paulus ad Cor. ſcribens ait: Nā ſi decem milia pędagogorum habeatis in Chriſto, ſed nō multos patres. Nā in Chriſto Ieſu per Euāgelīū ego vos genui. Et de Timotheo ad Philipenſes ait: Experimentū autē eius cognoſcite, quoniam ſicut patri filius mecū ſeruiuit in Euangelio. b ¶ Statuit & Simon ſep. pyra. unā. cō. unā: pa. ac ma. ac qua. fra. cū doctor qlibet qualiter vnicuiq; preſonę priorū patrū luxſapientię, quæ per ſeptiformē ſpiritū fidelibus tribuitur collata ſit demonſtrat. c ¶ Et circūpoſ. his colun. ma. & ſup colū. ar. ad memoriā æter. cùm firmitatē & rectitudinē fidei eorū, & in ipſa fide quo modo armis ſpiritalibus cōtra hoſtes pugnauerint inſinuat. d ¶ Et iuxta ar. na. ſculp. quæ uide. ab homi. naui. mare. quia qualiter pręcedēcies iuſti preſentis vitæ pelagus naufigio crucis Chriſti tranſierint, omnibus in mundi iſtius fluctibus laborantibus, ad ſpem ſolatij ipſorum docēdo intimant, vt cognoſcant quoniā ſicut illis prędictū naufigiū ſalubriter cōtulit lignus q̄etis, ita & ſibi credulitas paſſionis Chriſti, & nīę redēptiōis in ipa, ſi cō digna eidē credulitati opera habere velit, portū ſalutis ęternę cōferat.

Nico. de Lyra. ☞ Triphō

Mat. 12.

1. Co. 4. d.

Phil. 2. c.

F

G

summare, & muniuit eam in gyro. Et miſit Ionathan filium Abſalomi, & cum eo exercitum nouum in Ioppē, & eiectis his qui erant in arce remanſit illic ipſe. Et mouit Triphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut ueniret in terrā Iuda, & Ionathas cū eo in cuſtodia. Simon autē applicuit in Addus cōtra faciē cāpi. Et ut cognouit Triphon, quia ſurrexit Simon loco fratris ſui Ionathę, & quia cōmiſſurus eſſet cum eo pręliū, miſit ad eum legatos dicens: Pro argento quod debebat frater tuus Ionathas in ratione regis propter negotia quę habuit, detinuimus eū. Et nunc mitte argenti talenta centū, & duos filios eius obſides, ut non dimiſſus fugiat à nobis, & remittemus eum. Et cognouit Simon, quia cū dolo loqueretur ſecū. Iuſsit tamen dari argentū & pueros, ne inimicitiam magnā ſumeret ad populum Iſraēl dicentem: Quia non miſit ei argentum & pueros, propterea periit. Et miſit pueros & centum talenta. Et mentitus eſt, & non dimiſit Ionathan. Et poſt hęc uenit Triphon intra regionē, ut contereret eam, & gyrauerunt per uiā quę ducit Ador. Et Simon & caſtra eius ambulabant in omnē locum quocūq; ibant. Qui autem in arce erant, miſerunt ad Triphonē legatos, ut feſtinaret uenire per deſertū, & mitteret illis alimonias. Et parauit Triphon omnē equitatū, ut ueniret illa nocte. Erat enim nix ualde multa, & non uenit in Galadithim. Et cū appropinquaſſet, Baſchamā, occidit Ionathan & filios eius illic. Et conuertit Triphon, & abiit in terrā ſuam. Et miſit Simon, & accepit oſſa fratris ſui Ionathę & ſepeliuit ea in Modin ciuitate patrū eius. Et plāxerūt eū omnis Iſraēl planctu magno, & luxerūt eum dies multos.

a Et ædificauit Simon ſuper ſepulchrum patris ſui & fratrum ſuorū ædificiū altum b uiſu lapide polito retro & antè, & ſtatuit ſeptem pyramidas unam contra unam, c patri & matri, & quatuor fratribus. Et his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma ad memoriam æd ternam, & iuxta arma naues ſculptas, quæ uiderentur ab hominibus nauigantibus mare. Hoc eſt ſepulchrum quod

H

Ioſeph⁹ li. antiq. 8. 9.

Meraliter

puli ab eo per odium, & ſic populus de facili periiſſet exiſtens ſine duce & diſperſus, & per cōſequēs periiſſet cultus diuinus, ideo ſub. ditur: k ¶ Ne inimicitiā magnā ſum. Et ſic pater, quōd bene fecit, ſicut bene proiiciuntur merces in mari propter ſalutem corporum quod eſt maius bonum, & patet litera. l ¶ Et poſt hęc. Hīc cōſequenter ponitur ſecūda Triphonis repulſio. Secūdò innocentū ab eo occiſio, ibi: Et cū appropiaſſet. Circa primū dicitur. Et poſt hæc uenit Triphon intra regionē ſ. Iudęę. m ¶ Et Sim. in o. lo. quo ib. ſ. Triphō & caſtra eius, vt obuiarent eis in prelīū ante quā vaſtarāt terram Iudęę. n ¶ Qui au. ar. erant ſ. in munitiōe Ieroſolymitana contra populum Iſrael. o ¶ Miſerunt. occultē. p ¶ Vt ſe. ueni. p deſert. vbi non obſeruabat Simon. q ¶ Erat e. hīc ponit ad oſtēdendū aduentus ſui impedimentū: nam ſicut dicit Ioſephus, Tā nix cecidit in deſerto, q̄ non potuit venire ſicut diſpoſuerat. x ¶ Et cū appropin. Hīc cōſequēter oſtēditur malignitas Triphonis in occiſione innocentū, & primò Ionathę ducis: Secundò Antiochi regis, ibi: Triphon autem. Circa primū dicit. s ¶ Occi. Iona. in odiū Iudęorū: & vt poſtea liberius occideret dīm ſuum vt dictū eſt capitulo pręcedēti: Cętera patēt vſq; ibi: v ¶ Et ſta. ſep. pyra. Eſt autē pyramis ędificiū latius in inferiori parte. tēdens ſuperius in acutū, & dicit à pyr, qđ eſt ignis q̄ eſt talis figuræ. Fecit autem duas pyramides pro patre ſuo & matre, & quatuor p fratribus, ſeptimam autē p ſe, & ſic adhuc viuens fuit ſollicitus de ſua ſepultura. x ¶ Et his cir. colū. ad ſuſtentamētū ędificij. y ¶ Et ſu. co. ar. ſculpta vt dicunt: aliqui verò arma vera ſicut ſuprà ſepulchra militū ponūt ſcuta & vexilla ad memoriā ęternā, q̄ mortui erāt i defenſiōe g̃tis ſuę.

✠ Triphon

✠ a ¶ Et miſit Ionathan filium Abſalo. &c. Ioppe quę pulchra interpretatur, animam rationalem ſignificat, quæ dei imagine inſignitur: ſed aliquando deceptione dæmonis vitiis deturpatur. Sed ad eam mittitur Ionathas qui columbæ donum interpretatur, propter quod ſpiritūſanctum ſignificat qui ,peutatione angeli ſancti, ad veram pœnitentiam animę peccatricis ad eam mittitur, & ſic electis inde vitiis à ſpirituſancto inhabitatur. m ¶ Et. ſi. & ca. & cū o. lo. quo ibāt. ſcilicet Triphō & exercitus ei⁹ per qđ ſignificat q̄ bon⁹ prelatus debet eſſe ſollicitus cōſiderare per quā partē diabolus ipm iuuadit vt populū ſuū: & ſic occurrere per ſui & populi diligentē cuſtodiā, ne diabolus inueniat intrādi viā. r ¶ Et ædifi. Si. ſu. ſe. pa. ſui. Sepulchra patrū ędificare, eſt eorū merita ad aliorū informationē ſcribere vel prędicare. Per ſeptem verò pyramides ſignificātur donaſpiritusſancti, & ſeptē virtutes. Per arma ỹ ò q̄htet cō

Triphon.

---

a ¶ Et æd. Si. ſi. ſe. pa. ſui. Sepulchra patrū ędificare, eſt eorū merita ad aliorū informationē ſcribere vel prędicare. Per ſeptem verò pyramides ſignificātur donaſpiritusſancti, & ſeptē virtutes. Per arma ỹ ò q̄htet cō

a ¶ Et æd. Si. Simō patri & matri & fratribus ex lapide polito memoriā ſup ſepulchra fabricat, cū ſancti prædicatores facta precedentiū patrū ac finē glorioſum ad exemplū precedentibus commemorādo magna autoritate oſtendunt. Hoc eſt enim ante & retro lapidem politū ponere, vt qualiter ante finem vitæ pio dogmate & ſancta cōuerſatione vixerint, & quale exēplū patientię ac longanimitatisſuę poſt obitū poſteris reliquerint. manifeſtē auditoribꝰ ſuis ſtudeāt fida narratione declarare. Quod autē ſancti viri, pīis ac matris atq; fratrū noīe nūcupentur, oñdit ſaluator in Euāgelio dicens: Quicūq; fecerit voluntatē patris mei qui in cęlis eſt ipſe meus frater ſoror & mater eſt. Hinc & apoſtolus Paulus ad Cor. ſcribens ait: Nā ſi decem milia pędagogorum habeatis in Chriſto, ſed nō multos patres. Nā in Chriſto Ieſu per Euāgelīū ego vos genui. Et de Timotheo ad Philipenſes ait: Experimentū autē eius cognoſcite, quoniam ſicut patri filius mecū ſeruiuit in Euangelio. b ¶ Statuit & Simon ſep. pyra. unā. cō. unā: pa. ac ma. ac qua. fra. cū doctor qlibet qualiter vnicuiq; preſonę priorū patrū luxſapientię, quæ per ſeptiformē ſpiritū fidelibus tribuitur collata ſit demonſtrat. c ¶ Et circūpoſ. his colun. ma. & ſup colū. ar. ad memoriā æter. cùm firmitatē & rectitudinē fidei eorū, & in ipſa fide quo modo armis ſpiritalibus cōtra hoſtes pugnauerint inſinuat. d ¶ Et iuxta ar. na. ſculp. quæ uide. ab homi. naui. mare. quia qualiter pręcedēcies iuſti preſentis vitæ pelagus naufigio crucis Chriſti tranſierint, omnibus in mundi iſtius fluctibus laborantibus, ad ſpem ſolatij ipſorum docēdo intimant, vt cognoſcant quoniā ſicut illis prędictū naufigiū ſalubriter cōtulit lignus q̄etis, ita & ſibi credulitas paſſionis Chriſti, & nīę redēptiōis in ipa, ſi cō digna eidē credulitati opera habere velit, portū ſalutis ęternę cōferat.

Nico. de Lyra. ☞ Triphō

e ✠ a ¶ Et miſit Ionathan filiū Abſalomi. qui erat fidelis amicus ſibi. b ¶ Et cum eo exerci. Et dicit nouum: nam ante poſuerat ibi Simon cuſtodes, vt habetur capite pręcedenti: ſed timebat ne traderent Ioppen Triphoni, propter qđ miſit alios de quibus magis confidebat. c ¶ Et mouit Triphō. Hīc conſequēter ponitur repulſio conatus Triphonis & hęc fuit duplex. Secūda ibi: Et poſt hęc venit. Circa primū patet lra vſq; ibi: Simō au. ap. cū exercitu ſuo. d ¶ In Ad. con. fa. cā. Erat enim locꝰ, vnde poterat planicies terrę à longe videri. e ¶ Et ut co. Trip. inſtitutus dux populi. f ¶ Et quia commiſſurus eſſet aduerſus eum prælium, ipſum reformidans conuertit ſe ad dolum. g ¶ Dicens pro argento quod debebat frater. id eſt in computo de vectigalibus ab eo receptis, qđ debebat reddere regi. h ¶ Et cogno. Si. quia cū do. loqueretur. nam erat homo prudens: p̄ter qđ ſuprà. ij. ca. dicit: Vir cōſilij. i ¶ Iuſ. ta. da. ar. ad euitādū maius malū. ſ. diſceſſū populi ab eo

summare, & muniuit eam in gyro. Et miſit Ionathan filium Abſalomi, & cum eo exercitum nouum in Ioppē, & eiectis his qui erant in arce remanſit illic ipſe. Et mouit Triphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut ueniret in terrā Iuda, & Ionathas cū eo in cuſtodia. Simon autē applicuit in Addus cōtra faciē cāpi. Et ut cognouit Triphon, quia ſurrexit Simon loco fratris ſui Ionathę, & quia cōmiſſurus eſſet cum eo pręliū, miſit ad eum legatos dicens: Pro argento quod debebat frater tuus Ionathas in ratione regis propter negotia quę habuit, detinuimus eū. Et nunc mitte argenti talenta centū, & duos filios eius obſides, ut non dimiſſus fugiat à nobis, & remittemus eum. Et cognouit Simon, quia cū dolo loqueretur ſecū. Iuſsit tamen dari argentū & pueros, ne inimicitiam magnā ſumeret ad populum Iſraēl dicentem: Quia non miſit ei argentum & pueros, propterea periit. Et miſit pueros & centum talenta. Et mentitus eſt, & non dimiſit Ionathan. Et poſt hęc uenit Triphon intra regionē, ut contereret eam, & gyrauerunt per uiā quę ducit Ador. Et Simon & caſtra eius ambulabant in omnē locum quocūq; ibant. Qui autem in arce erant, miſerunt ad Triphonē legatos, ut feſtinaret uenire per deſertū, & mitteret illis alimonias. Et parauit Triphon omnē equitatū, ut ueniret illa nocte. Erat enim nix ualde multa, & non uenit in Galadithim. Et cū appropinquaſſet, Baſchamā, occidit Ionathan & filios eius illic. Et conuertit Triphon, & abiit in terrā ſuam. Et miſit Simon, & accepit oſſa fratris ſui Ionathę & ſepeliuit ea in Modin ciuitate patrū eius. Et plāxerūt eū omnis Iſraēl planctu magno, & luxerūt eum dies multos.

a Et ædificauit Simon ſuper ſepulchrum patris ſui & fratrum ſuorū ædificiū altum b uiſu lapide polito retro & antè, & ſtatuit ſeptem pyramidas unam contra unam, c patri & matri, & quatuor fratribus. Et his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma ad memoriam æd ternam, & iuxta arma naues ſculptas, quæ uiderentur ab hominibus nauigantibus mare. Hoc eſt ſepulchrum quod

tra mūdū carnē & diabolū. viriliter pugnauerūt. Per naues aūt qualiter p̄ mare pręſētis ſeculi ad portū ſalutis feliciter tranſierūt & hæc ſunt ad informationē viuētiū, ō ſubdit. z ¶ Quæ uiderē. &c. ad inſtructionē futurorū, ō prēmittit ad mēoriā ęternā

✠ Triphon.

A a ¶ Triphō aū. De hoc Pōpei⁹ ita refert. Dū hęc agūtur interim in Syriæ partib⁹, Triphō, q se tutorē Antiocho Demetrij priuigno subiūtui à pplo laborauerat, occiso pupillo regnū Syriç iuadit. Quo diu potitus, tādē exoleſcēte fauore recentis ipērij, ab Antiocho puero admodū, Demetrij fratre q in Asiaeducabaf bello vincif. rursumq; regnū Syrię ad ſobolē Demetrij reuertif. b. ¶ Et ele. Qđ Simō ad Demetriū regē viros miſit vt faceret remiſsionē regioni: hoc (ni fallor) ſignificat q; ſcīā eccliā prędicatores ſuos ad principes iſtius mūdi dirigit, q;te n⁹ eos ẏ bo ſibi fideicōciliet, & act⁹ Triphonis figuralis hoc ē hęreticorū atq; ſchiſmaticorū in irritū ducat, eorūq; ſuperbiā, ppē quam noluerūt māſueru dini eccliaſticę cedere, p rigorē extera rū poteſtatū cōterāt. Quib⁹ & coronā aureā ipi legati deferūt, & Bainē (qđ tradūt ee ornamētū colliex anulis aureis cōfectū ſcđm morē, puincię) cū eis p bono certamine ęternę vitę coronā, & p ſolatio oportuno q eccliā ſuis edictis atq; defēſionib⁹ adiuuēt prēmia ę leſtia repromittūt. c ¶ In di. il. Quid eſt q; Simō Gazā oppugnare aggredif, niſi q; prędicatores ſcti mūdi errores debellare conāf? Gaza quę iterpretaf fortitudo eius ſignificat gētiū rigorē atq; duriciā. Cōſtruit ergo machinas multas Simō aduerſ⁹ Gazā, cū doctores ſcti diuerſas ſpecies dogmatum ad capiēdas gētiū munitiōes cōſtruūt, quaten⁹ eas prędā ſalutifera in dñiū regis ſui Ieſu videlicet Chriſti redigant.

Miſticè

B Qui pcuſsit turrē vnā & cōprehēdit. cū ſuperbiā gētiliū ſtrauit, eorūq; corda in obedētiā Euāgelij adduxit. Qui aūt eruperāt capiebāt inter machinā i ciuitate, q; iſolētia barbarorū licet euadere Euāgelij rete quęrerit, tū veridiciſte ſtimonijs legis dei circūligata atq; cōpreſſa eſt. d ¶ Et fa. &c. cū tot⁹ mūd⁹ cōcuſſ⁹ eſt Euāgelica prędicatiōe. Motⁿ ēm magn⁹ fact⁹ ē i ciuitate, qū gētilis feritas excitata eſt ad pſequēdū cōfeſſores Chriſti, vt veri efficerēf martyres, q fidei ac dogmatis Chriſti fidi erāt aſſertores. e ¶ Et aſcē. Qui ſūt illi q cū vxorib⁹ & filiis ſupra murū ſciſis tunicis aſcēderūt, & à Simōe dextras ſibi dari poſtulauerūt, niſi illi q ſollicitudinibus & cupiditatib⁹ hui⁹ mūdi diutius impliciti, poſtmodū cōuerſi nō veſtimēta ſua, ſed corda p pœnitētiā ſcindētes dextras recōciliatiōis ac ſocietatis ab eccleſiaſticis ſibi dari expetūt? Quorū petitiōi miſerādo Simon ſpiritalis cōſentiēs, nō anathematis gladio eos peutit, ſed de ſuperſtitiōe gētilitatis edu cens errores eorum abſcidēdo amouit, quatenus habitationē condignam in eorū pectorib⁹ dño Chriſto pręparet.

Nico. de Lyra.

☞ Et tunc

✠ a ¶ Triphon. aūt. Hīc cōſequenter ponif malignitas Triphonis i occiſiōe dñi ſui regis: & patet litera vſq; ibi. c ¶ Et ſe. pla. ſicut dicif Pro. xxix. a. Cùm impij ſumpſerint principatū, gemet populus. d ¶ Et ædi. &c. pſ. xiij. Triphonis malitię reſiſtēdo. e ¶ Et ele. Sim. Hīc cōſequēter circa Iudęos deſcribif libertatis reſtitutio. Et priō ponitur eius adeptio. Secundò executio, ibi: In diebus illis. Circa primū ſciendū, q; licet rex Demetrij fugiſſet de prælio ſicut victus, vt ſuprà. xij. cap. tū poſtea recollegit ſe i vna parte regni & aliqui

[a] fecit in Modin uſq; in hunc diē. Triphon autē cùm iter faceret cum Antiocho rege adoleſcente dolo occidit cum, & regnauit in loco eius. Et im[b] poſuit ſibi diadema Aſię, & fecit pla[c]gam magnā in terra, Et ædificauit Si[d]mon prędia Iudęę, muniēs eam turribus excelſis, & muris magnis & portis & ſeris, & poſuit alimēta in muni[b]tionib⁹. Et elegit Simon uiros, & mi[e]ſit ad Demetriu regē, ut faceret remiſ[f]ſionē regioni, quia actus omnes Tri[h]phonis per direptionem fuerant geſti. Et Demetrius rex ad uerba iſta reſpōdit ei, & ſcripſit epiſtolam talem:

Rex Demetrius Simoni ſummo ſacerdoti, & amico regū, & ſenioribus, & genti Iudęorum ſalutem. Coro[i]nam aureā, & bainen quam miſiſtis, ſuſcepimus, & parati ſum⁹ facere uobiſcum pacem magnā, & ſcribere prę[k]poſitis regis, remittere uobis quæ in[l]dulſimus. Quęcunq; enim cōſtituimus, uobis cōſtant. Munitiōes quas[n] ædificaſtis, uobis ſint. Remittimus[o] quoq; ignorantias & peccata uſq; in hodiernum diem, & coronam quam debebatis. Et ſi quid aliud erat tributariū in Ieruſalem iam non ſit tributarium, & ſiqui ex uobis apti ſunt conſcribi inter noſtros, conſcribantur, & ſit inter nos pax. Anno centeſimo ſeptuageſimo ablatum eſt iugum gentium ab Iſrael. Et cœpit populus Iſrael ſcribere in tabulis & geſtis publicis, anno primo ſub Simone ſūmo ſacerdote magno duce & principe Iudæorum. In diebus illis ap[u]plicuit Simon ad Gazam, & circun[v]dedit eam caſtris, & fecit machinas & applicuit ad ciuitatem, & percuſ[x]ſit turrem unam, & comprehendit e[y]am. Et qui eruperunt erant intra ma[z]chinam & ciuitatem, & factus eſt mo[a]tus magnus in ciuitate. Et aſcendeerunt qui erant in ciuitate cum uxoribus & filiis ſupra murum ſciſis tunicis ſuis & clamauerunt magna uoce à Simone poſtulantes dextras ſibi dari, & dixerunt: Non nobis reddas ſecundum malitias noſtras, ſed ſecundum miſericordias tuas, & ſeruiemus tibi. Et flexus Simon non [b]debellauit eos, eiecit tamen eos de

& aliqui principes & milites recedētes ab Antiocho adhæſerūt C ſibi pugnātes, p eo cōtra Ionathā, vt dictū eſt ſup. xj. cap. &. xij. ſed poſtea Antiocho occiſo & Triphone regnāte, p eo, Iudęi magis elegerūt adhęrere Demetrio, à q̄ pri⁹ receſſerāt eo q; mēri⁹ fuerat Ionathæ, pmiſſa, vt habet ſuprà ca. xj. ¶ Triphoni, q Ionahā doloſe ceperat & ipm cū filiis ſuis neqter occiderat & Demetri⁹ libēter recepit eorum recōciliationē, vt cōtra Triphonē iuuarēt eū q doloſe occupauerat regnū: & ſic cōdeſcēdit Iudęis ad eorū volūtatē: & hoc eſt qđ dicif. Et ele. adnegotiū aptos. f ¶ Et mirogādo. g ¶ Vt ſa. re. re. ſcilicet Iudęę de tributis & exactionib⁹ impoſitis ā Syrię regibus. h ¶ Quia ac. omnes &c. tr. p dī. alia litera habet Per decoptionē erāt geſti. Hęc clauſula ponitur ad oſtēdendū quare Simō miſit legatos ad Demetriū, qa oēs act⁹ Triphonis erāt p deceptionē & dolū, vt patet ex prędictis vel p direptionē. i. diſsipationē iuſtitię & veritatis: & in idē redit, p pter qđ Simō cū eo fœdus noluit cōtrahere, ſed magis cōtra eū. ſ. Demetrio adiuuare. Cætera patēt vſq; ibi. i ¶ Coro. i. ornamētū colli ex aureis anulis cōtextū, hoc miſit Simō Demetrio, & ipe ſuſcepit in ſignū factę recōciliatiōis. k ¶ Et ſcrib. præ. re. i. præpoſitis nris. ¶ Remit. à tpe Ionathę. m ¶ Quæ. enim. tunc. n ¶ Cōſtāt. id eſt firmiter ſtant. nūc & in futurum. o ¶ Remit. quoq; &c. i. ſi p ignorantiam feciſtis aliquid contra me, p Antiocho. p ¶ Et ſi qd. ſcilicet amicos. q ¶ Cōſcri. ſ. firma & libera: iō ſubditur. r ¶ Abla. eſt. ſ. plenariè antè verò fuerat ablatū ptialiter & iperfectè. Et quia iſtud fuit factū notabile, ideo ſubditur. s ¶ Et cœ. tales ēm annotationes temporū incipiūt ab aliquo euentu notabili, ſicut Iudęi primò ſcripſerūt ab exitu de AEgypto, poſtea de reditu à Babylone, & cōſimiliter hīc à pōtificatu Simonis & eius ducatu: ſub q̄ libertas fuit eis reſtituta. t ¶ In die. il. Hīc cōſequenter ponif executio dictę libertatis: & primò impugnādo Gazā, ſecūdò arcē ibi: Qui autē erant. Circa primū dicif. In die. il. Siap. ad. Ga. quę multū erat nociua Iudęis. v ¶ Et circū. eā ca. id eſt bellatorū cuneis. x ¶ Et q erupe. id eſt effugerant de turre capta. y ¶ Erāt intra. id eſt refugerant ad quādam munitionē ciuitatis ſic nominatā. y ¶ Et factus. ſcilicet timoris: ideo ſequitur. a ¶ Et aſcende. & patet litera vſq; ibi. b ¶ Nō debel. eos. ſocciendo.

☞ Et emūdauit

✠ a ¶ Tri. &c. p regē Anthiochū adoleſcētē itelligi pōt ipe Adā q̄ à deo formaf ſupra cęteras creaturas ſtati fuit rex iſtitut⁹, vt dicif Ge. j. Hūc aūt Triphō doloſ⁹. i. diabol⁹ ipm doloſe occidit p pctm̄ mortale. c. ¶ Et ip. &c. id eſt poteſtatē ſup gen⁹ humanū, qđ ppē pctm̄ Adę tenuit captiuū q̄uſq; p Chriſtū q dicif ſcd⁹ Adā. j. Co. xv. ſuit redēptū. t ¶ In die. &c. p quā intelligi pōt Simonica, pmotio, quæ non acqrif p ſciētiā & ẏtutē, ſed p Gazā, Per arcē ẏ ò quę erat in Ieruſalē, ſignificatur, pmotio eccleſiaſtica quę ſimiliter nō fit p ſciētiā & virtutē ſed p generis nobilitatē. Simō autē eiecit de Gaza & arce malos habitatores & poſuit ibi bonos: p qđ ſignificatur q; bonus

Moraliter

* prlatus

a ¶Et tunc int. Tunc etiam qñ errores electi fuerit Gentilium E cum laudibus dei, doctores sancti in cõuenticula intrabunt gentium. Tunc quoq; viros qui legẽ faciũt, ibidẽ ponũt, quia viros cultores Christi piis prędicatoribus ibi esse faciũt. Et muniũt eã, faciuntq; sibi ibidẽ habitationẽ. cũ p Euangeliũ vndiq; fidei muro mine ecclesiã firmãtes, in ei⁹ domicilio ipi magistri cõmorãdo, p labore pio, æterna prçmia quę, p cõfessiõe ipsorũ ipenderãt. à iudice viuorũ ac mortuorũ in fine sibi retribuẽda expectãt. b ¶Qui ãt erãt. Hi qui erãt in arce Ierusalẽ & sæpius infestabant Iudæos, significãt hæreticos & schismaticos, qui in arce superbiæ suæ se collocantes, lites & bella mouẽt contra catholicos. Quos vetat Simon egredi & ingredi in regionẽ, & emere & vendere, qa talibus doctores sancti cum catholicis cõtradicũt omnẽ societatis habere cõmunionẽ. Propter qđ: c ¶Mul. ex eis fa. periqa multi ex istis cũ anatematizati extra cõmunionẽ ecclesiæ sequestrati fuerint fame, ꝓbi dei, & inedia spiritalis scientię dispereũt. Sed qa necessitate extrema cõpulsi, huiusceomodi sibi dextras cõmunionis dari ab ecclesia postulauerũt, hoc eis ab ipsis indicit pactũ, vt relinquãt errores suos, & anathematizent sectas nefarias, qbus antea adhęserũt, & mũdent cõscięntiã suã ab omi neqtia hęresem, & sic cõmunioni ecclesię restituãt. vñ cõuenięter subiungit. d ¶Et intra. Numeri isti, hoc est, cẽtesim⁹ septuagesi- Gen. 21. a.
mus & prim⁹, & vicesimus tertiꝰ sacris pleni sunt mysteriis. Nã cẽtesim⁹, in quo Abrahã Isaac ꝓmissionis filium genuit, vitæ significat pfectionẽ. Se- †Ierosoly
ptuagesim⁹ in quo captiuitas † Israelitarum resoluta est pctorum signifi- mitarum
F cat remissionẽ, Sed quia hoc non. nisi in ecclesiæ cõsistit vnitate; ꝓpterea super septuagenariũ numerũ monas addita est. Porrò vicesim⁹ tertiꝰ nũerus sanctæ trinitatis fidẽ cũ duobus Matt. 22. d.
prçceptis charitatis in qbus tota legis plenitudo cõsistit, designat. Secũdus autẽ mẽsis (in quo pasca facere iubebant, illi q super animã hois imundi Mistice
erant) tẽpus gratię & vocatiõis gentium ostẽdit. Cũ ergo secũdũ hãc distinctionẽ atq; significãtiã mysticorũ numerorũ victoria à fidelibus capit hoc est vt sanctæ trinitatis fidem cũ duobus prçceptis charitatis secũdũ Euangelicã doctrinã integrã seruẽt, & vitę pfectionẽ, ꝓmodulo suo habẽtes in ecclesię vnitate, intellectu & fide permanẽdo ad plenitudinẽ remissionis pueniãt. Sic tũc rite cum cantico & ramis palmarũ, hoc est cũ laude vera & certa victoria cęlestẽ intrabũt Ierusalẽ, vbi multiplices gratias & laudes, p adepta salute & securitate creatori suo perpetualiter referẽt. e ¶Quia cõ. est ini. mag. & mors cũ ipso mortis autore in perpetuũ extat dãnata. Nec refugit hãc expositionẽ sequẽtis sensus sententię, vbi scriptũ est. f ¶Quod cõ. Sȷ. ut omni. an. diei. hu. læt. agere tur. & quod mu. mõ. tẽ. q e. se. ar. & habita. ibi ipse & q. quia omni tẽpore istius vitæ illius diei memoria in spe retinenda est, in qua triũphantes de morte per gratiam redemptoris nostri vitæ restituemur ętern æ, Ideo enim singulis annis resurrectionis dominicæ solennia celebramus, vt indicemus nos per eius resurrectionem & victoriam de morte sperare, & nostrorum corporum resurrectionem, in fine seculi futuram, & viram in eę Iesu regno perpetuam. Propter qđ montem templi, qui est secus arcẽ munire debemus, hoc est Christi incarnationẽ, quę oẽm altitudinẽ perfectionis sanctorũ pfectione sua transcendit, firma fide in corde tenere. & in hoc omni tẽpore vitę nostrę tã per nos quã etiã p nobis cõmissos siue per societatẽ coniunctos pie laborare, quatenus eius corpori coniuncti atque coadunati simul cum ipso capite, regni cælestis efficiamur hæredes. Cuius videlicet

ciuitate, & emundauit ædes in qui- a
a bus fuerant simulachra, & tunc intra- b
uit in eam cum hymnis dominum benedicẽs. Et electa ab ea omni immun- c
dicia collocauit in ea uiros qui legem d
facerent, & muniuit eam, & fecit sibi e
b habitationem. Qui autem erant in ar- f
ce Ierusalem prohibebãtur egredi & ingredi regionem, & emere ac uendere, & esurierunt ualde, & multi ex eis
c fame perierunt. Et clamauerunt ad Simonem, ut dextras acciperẽt, & dederunt illis. Et eiecit eos inde, & munda
d uit arcem à contaminationibus. Et intraũerunt in eam tertia & uicesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo cum laude, & ramis palmarũ, & citharis, & cinaris, & cym- g
balis, & nablis, & hymnis, & canticis, h
e quia contritus est inimicus magnus i
ex Israël. Et constituit, ut omnibus an- k
nis agerentur dies hi cum lætitia. Et
muniuit montem templi, qui erat se- l
cus arcem, & habitauit ibi ipse & qui
g cum eo erant. Et uidit Simon Iohan- m
nem filium suũ, quòd fortis prælij uir esset, & posuit eum ducem uniuersarum uirtutũ, & habitauit in Gazaris.

Caput XIIII.

ANno centesimo septuagesimo secundo congregauit rex Demetrius exercitũ suum, & abiit in Mediã ad

videlicet diei lętitiã atq; memoriã beatus Petrus apostolus in epistola sua nobis cõmendat dicens: Vnum verò hoc non lateat vos charissimi, qa vnus dies apud deũ sicut mille anni, & mille anni sicut vnus dies. Nõ tardat dñs ꝓmissionẽ suã, sed patiẽter agit ꝓpter vos, nolẽs aliquẽ ꝑire, sed oẽs ad pniam reuerti. Adueniet aũt dies dñi sicut fur, ĩ quo cęli magno ĩpetu trãsiẽt, elemẽta ꝩ ò calore soluẽtur. Cũ hęc igitur dissoluẽda sint oĩa, quales oportet vos esse ĩ sctis cõuersatiõib⁹ & pietatib⁹ expectãtes & ꝓperãtes ĩ aduẽtũ diei dñi, ꝑ quem cęli ardẽtes soluẽt, & elemẽta ignis ardore tabescẽt. Nouos ꝩ ò cęlos & nouã terrã & ꝓmissa ipi⁹ expectamus, in qb⁹ iustitia habitat: Propter qđ charissimi hęc expectãtes satagite imaculati Vbi supra
& inuiolati ei inueniri in pace, & dñi nri lõganimitatẽ salutẽ arbitramini.
g ¶Et ui. Sȷ. Simõ Iohãni filio suo cũ videret, cp vir cẽt, ducatũ ꝩ tutũ vniuersarũ cõmisit, vt ostẽderet, cp nullus magistrorũ filio vel discipulo suo debet cõmittere ptãtẽ ac ordinẽ ecclesiastici regiminis, nisi antea eũ videat esse virũ, hoc est sensu, ꝓbatũ, & virtutũ opib⁹ studiosũ. Sed qa ĩ supiorib⁹ dixim⁹ Simonẽ sctorũ gerere figuram doctorũ, pot ĩ hoc loco p significationẽ exprimere pricipẽ pastorũ q ppso catholico sacri regiminis mĩsteriũ & oĩm ꝩ tutũ dedit noticiã atq; effectũ cui & optũe cõuẽit qđ ĩ seq̃ntib⁹ scriptũ est.

Ni. de Lyra. ☞Anno cẽte.

a ¶Et emun. ædes ĩ q. nã habitatores erãt idololatrę. b ¶Et tũc int. H
in e. cũ hym. attribuẽdo illã victoriã
deo. c ¶Et eie. ab oĩ. mũ. ĩ. idololatria. d ¶Co. in ea uiros. i. Iudęos.
e ¶Et mu. eam. cõtra aduersarios.
f ¶Qui au. Hic cõsequẽter ponit impugnatio arcis, cũ dicit: Qui au. e. in ar. Ie. phi. ſ. p murũ inter arcẽ & ciuitatẽ ędificatũ, vt dictũ suprà ca. prędẽti: & p custodias armatorũ supaddi tas à Simone. Cætera patẽt vsq; ibi.
g ¶Et ci. Cinara cinarę est instrumẽtum musicũ. Dictũ a ciro cies, qđ idẽ est qđ moueo moues, qa suo sono notabiliter mouet aerẽ. h ¶Et na. Id est citharis. i ¶Quia cõ. est ini. ma. Id est populus existẽs in arce, q multum grauabat populũ, & ipediebat cultũ diuinũ. Cætera patẽt vsq; ibi. k ¶Et ui. Sȷ. idẽ fortis et iustus, & iudustrius ad bellandũ. l ¶Et poeũ du. uir. Id est bellatorũ. m ¶Et ha. in Gaza. in gaza & ei⁹ suburbiis. scilicet Iohannes, vt resisteret aduersariis,

✠ prelatus dictas ꝓmotiones debet repellere, & idoneos ratione virtutis & sciẽtię ꝓmouere. k ¶Et ui. Sȷ. Io. fi. suũ qđ uir. Moraliter
for. pre. e. & po. eũ du. Per hoc oñditur, cp iuuenes nõ sunt ad honores ꝓmouẽdi, donec fuerint virtutibus ꝓbati. Vñ refert Helynãd⁹
Helinãd⁹ cp Aelius Adrian⁹ cũ Romę prefecturã splẽdidi⁹ ageret, ex senatore iperator est creat⁹, q oblecrãte senatu vt filium quẽ habebat Cęsarẽ Augustũ appellaret: Sufficere ingt debet, cp ego inuit⁹ regnauerĩ, cũ nõ mererer. Principat⁹ eñ sanguine nõ merẽ sed meritis, & inutiliter regnat q rex nascit, & nõ meretur: & ꝓculdubio parẽtis affectũ exuit, q puulos suos ĩportabili subiecta mole extiguit. Hoc eqdẽ est suffocare liberos nõ ꝓmouere alendi pri⁹ sunt & in ꝩ rutib⁹ exercẽdi, & cũ ĩ eo ꝓfecerit (vt ꝓbetur illos ꝩ rutibus antecedere q debẽt honoribus anteire) inuiti ascẽdãt & se ciuium suorũ votis non subtrahant.

NI. DE LYRA.

CAP. XIIII.

AN. cẽ. Post adeptionẽ libertatis, hic cõsequẽnt agit de renouatiõe amicitię et familiaritatis. Et diuidit ĩ tres p Diuisio
tes, qa primò ponũt duo prçambula. Sed ò renoua-

tio ipsa

☞ ¶Anno cente. &c. congregauit rex Dem. Cap. XIIII.

A exer. su. Scriptum est in Isaia propheta de ipso dño saluatore:
Isa.9.b. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis, super solium Dauid & super regnū eius sedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio, & iustitia amodo & vsq; in sempiternū. Principat⁹ aūt illi⁹ & ip̄eriū erit sup̄ soliū & sup̄ regnū Dauid post captiuitatem Babylonicā fuerat dissipatū, vt cōfirmet illud & corroboret, & doceat esse ppetuū, ne cassa dei ꝓmissio iudicetur
Psal.17.b. Et in psalmo ꝓpheta dicit: Oriet̄ in diebus⁹ eius iustitia, & abūdātia pacis, donec tollat̄ luna. Nemini em̄ alteri hęc cōuenit ꝓmissio, nisi soli mediatori dei & hoim Christo Iesu, q ꝓ nobis incarnat⁹ & obediēt̄ crucis eḡs terr̄q; possessor est factus. Cui pater in psal. p. pphetā ait: Postula à me, & dabo tibi gētes
Psal.2.b. hæreditatē tuā, & possessionē tuā terminos terr̄. a ¶Si. o. t. iu. om. dies. i. q̄a terra ecclesię à tp̄e incarnationis Christi⁹ vsq; in sempiternū, licet̄ forinsec⁹ ꝓsecutiones ab inimicis toleret in tus tū pace fruit̄ vera. Cui idē̄ saluator in Euāgelio ait: Pacē meā do vobis, pacē meā relinq̄ vobis. Ipse. b ¶Quesi.
Iohā.14.d. bo. gen. suæ, & pla. il. po. e. & glo. Omia videlicet bōa ab ipso collata sūt ecclesiæ in remissionē p̄cōrū, & dominationē ⁊ tutū. Vñ cōplacet illis prās ei⁹ & gloria ei⁹, q̄a illi soli seruire omi tp̄e elegit. Ip̄e. c ¶Acce. Iop. in por. & fe. introi. cū ex gentiū populo sibi fundauit ecclesiā, vñ introitū Fidei ꝓ Euāgeliū pāderet gētibus totius orbi. Ioppe pulchritudo interpretat̄: Et quę
Cañ.4.a. pulchrior est sc̄tā ecclesiā? cui spōsus in Canticocanticorū ait Quā pulchra es amica mea, q̄ pulchra es, oculi tui colbarū, absq; eo q⁹ intrinsec⁹ latet, vñ:

B d ¶Dila. fi. gē. ecclesiæ. s. e ¶Et ob ti. re. toti⁹ mundi. f ¶Et cō. ca. mul.
Psal.67.d. De quo in psalmo scriptū est. Ascēdēs in altū captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hoibus. g ¶Et do. est Ga. & Beth. & arci. q̄a mūdi fastū ꝓ Euāgeliū domādo, in proximū redigit dominiū. h ¶Et abs. imū. p̄cōrum atq; vitiorū, mūdans eā lauacro regenerationis. i ¶Et nō e. q re. ei. De q̄ scriEsther.13.c ptū est, In volūtate tua dñe vniuersa sunt posita, & nō est q̄ possit resistere volūtati tuę. Tu em̄ fecisti eḡs & terrā, & vniuersa quę cœli ambitu cōtinētur: dñs vniuersorū tu es. k ¶Et unusquis. co. ter. cū pace corp⁹ suū. s. ⁊ tutibus exercēs, vel terrā ecclesiæ bonis operib⁹ singuli quiq; sc̄tōrum ꝓ viribus colūt. l ¶Et ter. da. fru. su. caro videlicet nostra fruct⁹ bonorū operū affert. Similiter, m ¶Et lig. hoc est homines viriditate fidei semp̄ florentes germina virtutū ꝓferunt. n ¶Seni. i pla. sede. om. & de bo. In senioribus possumus accipere prophetas & apostolos & doctores sanctę ecclesiæ, qui auditores suos consiliis iuuant & sermonibus roborant. Iuuenes autem cœtus fidelium, quia gloria confessionis Christi freti, induunt se armis virtutum quo facil⁹ possint conterere hostium exercitum. o ¶Ciuitatibus tr. alimo. hoc est ecclesiis impendebat sermones doctrinæ: Quas ꝓ ¶Constituit ecce uasa mu. vt scilicet thesaurum sapientię spiritalis seruarent in conscientia pura & fide non ficta. Quod tandiu fecit q ¶Quoadusq; nominatum est nomen glo-
Psal.18.a. riæ eius usq; ad extremum terr̄q; quia in omnem terram exiit sonus prædicationis apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Vnde per Isaiam dicitur: Auditam faciet dominus gloriam vocis suæ, & terrorem brachij ostendet. r ¶Fa-
Isa.30.g. cit pacem super terram. quia ipse est pax nostra, qui fecit vEphe.2.c. traq; vnum. s ¶Et læta. est. Israel læ. ma. quia lætabit⁹ iust⁹
Psal.63.b. in dño & ꝑabit in eo, & laudabūt oēs rectū corde. t ¶Et sedit vnusq;q; sub ui. sua. & sub fic. nec erat qui e. te. Iuxta C illud qd̄ in Michea dicit: Requiescet vnusquisq; sub vinea sua, Mich.4. & sub ficulnea sua, & non erit qui exterreat. Hæc est uinea quę in Euangelio loquebat̄: Ego sum vitis, & vos palmites, & pater me Iohū.15.a. us agricola. Omnis qui nō facit fructū bonū excidet̄, & in ignem mittet̄. Huius fruct⁹ bibūtur & comedunt̄ & lætificāt cor hois, & inebriā tamicos spōsę, & i regno dei noui bibunt̄ q̄ndie. Sub ficu aūt reqescit & nullas insidias formidat, q dulcedine sc̄tispūs fruit̄, & illi⁹ fructib⁹ saturat̄, charitate, gaudio, pace, cōtinentia, patientia, demnōi dicit̄ plātatore: Qui plātauerit fi-

Nico. de Lyra. ☞ cum co. Pro.27.c

cus ipsa, ibi: Et auditū est. Tertiō dignitas pontificalis Simoni cōstituta, ibi: Et hoc exc̄plum. Primū p̄ambulum est captio Demetrij regis, cui⁹ notat̄ tp̄us cū dicitur: An. cente. septu. secū. regni Græcorū: & sic est in aliis intelligēdū: Cætera patent. a ¶Et sil. Hic ponitur secundū præambulū, q̄d̄ est pacificatio Iudææ sub Simonis regimine, cum dicitur: Et silu. scilicet à prælijs nociuis. b ¶Et que. bo. gen. suæ. principalius q̄ sibi, quia bonum quanto cōmunis tanto diuini⁹. c ¶Et pla. illis. scilicet Iudęis potestas Simonis q̄tum ad ducatū. d ¶Et gloria. q̄tum ad pontificatum. e ¶Et cum om. gl. sua. id est cum omnibus aliis quæ fecerat glorioſe. f ¶Acce. Iop. in portum. scilicet maris, ideo subdit. g ¶Et fecit introitum. ad quas Iu D dæi habebant liberum accessum per illum portum. h ¶Et congre. cap. mul. Hoc intelligitur dupliciter: Vno modo de gentilibus quorum multos captiuauit. Alio modo de Iudęis, quorum multos de captiuitate redemit. & ad Iudęam reduxit. i ¶Et domina tus est. sicut patet capite præcedenti. k ¶Et unusq. cole. ter. suā cū pace. In quo notatur pacis securitas. l ¶Et terra Iuda dabat fructus suos. Ecce terr̄ fertilitas. m ¶Seniores in plateis. in quo apparet hominum lōgeuitas. n ¶Et de bonis terræ tractabant. ecce iustitię veritas. o ¶Et iuuenes induebāt se gloriam. Ecce populi incūditas. p ¶Et stolas bel. Id est arma bellica. Ecce sirenuitas. Nam tempore pacis vtebatur talib⁹, vt si bellū insurgeret, scirent se armare & possent facili⁹ arma portare. q ¶Ciuitatibus. id est ciuitatum pauperibus. r ¶Tribuebat. Simon. s ¶Alimonias. id apte ad sui defensionē, si esset necesse. Et quia tot bona prouenerūt sub Simonis regimine, ideo subditur de ipso. t ¶Quo. nomi. est noglo. eius usq; ad ext. terræ. i. valde lōge: & est hyꝑbole: Cęterra patēt vsq; ibi: v ¶Sancta glori. i. tēplum & atria. x ¶Et mul. uasa sc̄tōrum. q⁹ vtebant̄ sacerdotes ad diuinum cultū.

☞ Et auditum

Moraliter

Moraliter. a ¶Et siluit terra Iuda omnibus diebus Simonis &c. Hic describuntur bonæ conditiones Simonis satis diffuse, tamen videntur reduci ad tres in generali. Habuit enim magnum zelum de cultus dei conseruatione, & de populi sui promotione in bonum, & eius obseruatione. Habuit etiam constantiam & fortitudinem in represione aduersariorum & eorum debellatiōe. Et sic fuit deuotus deo, vtilis populo suo, & terribilis aduersario; & ad ista meli⁹ faciēda fuit sollicit⁹ quęrere mīas amicitias bonorū & potentū: Et q̄n fuit dux ꝑpli & sacerdos, i istis dedit exēplū principib⁹ & prelatis, vt ip̄si sint soliciti de prędictis. Et hoc ꝓ moralitate huius ca. sufficiat.

☞ cùm comedet fructus eius. Qui tales ædificauerit domos. & plã-
E tauerit vineas, de quibus Apostol⁹ loquit: Ego plãtaui, Apollo
1.Cor.3.b. rigauit, deus incrementũ dedit. Comedet labores manuũ suarũ.
Psal.127.a. Et seminãs in spiritu, de spiritu metet vitã æternã. Nec diaboli
Gal.6.b. & satellitum eius fraudibus supplãtabitur. Et con. omnes humiles populi sui, & le. exgsi uit. Humiles populi sunt sancti quos in Euãgelio pauperes
Matt.5.a. spiritu appellat. Opa quoqpopuli dei nõ veterascẽt, sed innouabunt & cõsummabutur vel cõfirmabũtur quotidie, vt nõ ambulẽt in vetustate literę, sed i nouitate spiritus. Talem legẽ exgsiuit Simõ noster, & abstulit oẽm iniquitũ & malũ, cũ modo p sanctos doctores excõmunicat hęreticos atqꝫ schismaticos & oẽs ipios: & i fine mundi mittet angelos. & colligent oĩa scandala de regno eius. ¶ Sctã glorificauit, & multiplicanit ua. sanct. cũ religionẽ noui testamẽti ordinabiliter & ritẽ ecclesia sua seruare facit, & multiplicat numerũ credentiũ ac bene operãtiũ: qa ipi sunt vasa sctõrum apta in ministeriũ dei ad accipiẽdũ diuina charismata & dona sanctispiritus
Mystice a ¶ Et audi. est &c. Quõd Simone sacerdotiũ accipiẽte, diuersę gẽtes ad cũ legatos mittũt, rogãtes ea quę pacis sunt, signficat, qp apostolis atqꝫ doctoF ribꝰ noui testamẽti post passionẽ Christi, & resurrectionẽ atqꝫ ascẽsionẽ ad eęlos, Euãgeliũ in mũdo prædicãtibꝰ, multitudo gẽtiũ ad fidẽ cõfluxerit, & pacẽ magnopere cũ ecclesia habere postulauerit, mittẽtes epistolas hoc est secreta cordis sui p cõfessionẽ illis patefaciẽtes, quatenus verbũ veritatis accipiendo regulã iusticię abeis ediscerent, Tabulę greę significãt mẽoriale ppetuũ. Scriptũ est enĩ: In memPsal.111.b. moria ęterna erit iustꝰ, ab auditiõe mala nõ timebit. Aeris qp pe merallũ diu durabile est atqꝫ sonorũ, sic amicitia atqꝫ societas sanctorũ firmissimum atqꝫ clarissimũ mãsiõis suę habet statũ. b ¶ Post hoc aũt &c. Simõ Romanis clypeũ aureũ, habentẽ pondus mnarum mille ad statuẽdã cũ eis societatẽ, significat doctores sanctos in prędicatione Euãgelij gẽtibꝰ, pmittere regnũ ęleste, & ętrnã beatitudinẽ si fidẽ Christi recipere voluerint Euãgelicãqꝫ doctrinã vsqꝫ in finẽ vitę seruare. Clypei em rotunditas, & auri splẽdor, nec non & millenarij numeri perfectio, per figurã ęternæ quietis coronã significãt. c ¶ Et statuerunt ei libertatem &c. Ebul mensis est sextus apud hebrẽos, q apud Græcos dicit ϛρατιὼς apud latinos vero septẽber, sed dispari ordine numerorum propter diuersas inchoationes annorũ quę apud singulas gentes exĩstunt. Nã hebrei qui primum mensem habent Nisen, hoc est aprilem in sexto loco habent suprà memoratum Ebul. Græci autem qui suum annum inchoant à primo mense eorum aprileos, hoc est à kalendis decembribus, decimum mensem habent Gorpeium, Latini autem qui antiquitus primordium anni sui à kalendis Martiis habuere septembrem, septimum mensem computauerunt.

☞ Et suscepit Simõ

a Et auditum est Romæ, quia defunctus esset Ionathas, & usqꝫ in Spartiatas, & contristati sunt valde. Vt audierunt autẽ, quòd Simon frater eius factus esset summus sacerdos loco eius, & ipse obtineret omnẽ regionẽ & ciuitates in ea, scripserũt b ad cũ tabulis ęreis, ut renouarent amicitias & societatem quã fecerant cum Iuda & cum Ionatha fratribus eius. Et lectæ sunt in cõspectu ecclesiæ in Ierusalẽ. Et hoc exemplũ epistolarũ quas miserũt Spartiatę. Spartianorũ principes & ciuitac tes, Simoni sacerdoti magno & senioribus & sacerdotibus, & reliquo populo Iudęorum fratribus salutem. Legati qui missi sunt ad populum nostrum nuntiauerunt nobis de uestra gloria & d honore & lętitia, & gauisi sumus in introitu eorum. Et scripsimus quæ ab eis erãt dicta in concie liis populi sic: Numeniꝰ Antiochi, & Antipater Iasonis filius, legati Iudęorum uenerunt ad nos, renouantes nobiscum amicitiam prisũnã. Et placuit populo excipere uiros gloriose, & ponere exf emplum sermonũ eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriã populo Spartiatarum. Exemplum autẽ horum scripsimus Simoni magno
b sacerdoti. Post hæc autẽ misit Simon Numeni- g um Romam habentem clypeum aureũ magnum pondo mnarũ mille, ad statuendã cum eis societatẽ. Cùm autẽ audisset populus Romanus sermones istos, dixerunt: Quam gratiarũ actionem h reddem⁹ Simoni & filiis eius? Restituit enim ipse fratres suos & expugnauit inimicos Israël ab eis.
c Et statuerunt ei libertatẽ, & descripserũt in tabu k lis ęreis, & posuerunt in titulis in monte Sion. Et l m hoc est exemplum scripturæ. Octauadecima die n mensis Ebul, anno cẽtesimo septuagesimosecun o do, & anno tertio sub Simone sacerdote magno p in Assaremel in conuentu magno sacerdotum & q populi & principum gentis, & seniorũ regionis r nota facta sunt hæc. Quoniã frequẽter facta sunt prælia in regioine nostra. Simon autẽ Matathiæ s filius ex filiis Iarib, & fratres eius dederunt se pet riculo, & restiterunt aduersariis gentis suæ, ut starent sancta ipsorum, & lex, & gloria magna glo x rificauerunt gentem suam. Et congregauit y Ionathas gentem suam, & factus est illis sa-

a ¶ Et auditũ est R. Hic consequẽter describitur renouatio amicitię, & primò scribẽtibꝰ extraneis, & secũdò, scribẽtibus Iudęis ibi: Post hoc autẽ. Circa primũ dicitur: Et audi. est Ro. Et patet vsq; ibi. b ¶ Scripserunt. Vbi ponitur scriptura Romanorũ de renouatione amicitię cũ Iudæis, quã fecerunt cũ Iuda, vt habet suprà ca. viij. & cũ Ionatha. xij. ca. secũdò ponitur scriptura Spartiatarũ de renouatione amicitiæ cũ Iudęis, cũ dicit. c ¶ Spartiata. princi. & ciuitates: id est ciuitatum rectores, d ¶ Nunciauerunt nobis de uestra glo. & honore. ex aduersariorũ vestrorum debellatione, & restitutiõe libertatis, & pacis cõsecutione. e ¶ Et scripsimus quæ ab eis &c. id est in libris autẽticis, in quibus erant scripta populi decreta. Et sequtur forma scribẽdi, cũ dicit. Numenius Antiochi & an. ia. fi. &c. f ¶ Ponere exemplum sermonũ eorum &c. i. in libris ad partem diligentissime reseruatis. g ¶ Post hæc autem. Hic cõsequenter ponitur renouatio amicitię per nuncios Iudęorũ. Et patet litera vsq; ibi. h ¶ Quã gratiarũ actionem. quasi dicãt, nõ solũ reddendę sunt sibi gratię & honores pro amicitia quã à nobis requisiuit, & propter xenium notabile qd̃ misit, sed etiã ꝓpter eius probitates quibus aduersarios populi sui viriliter expugnauit. i ¶ Et H statuerunt ei libertatẽ. ab oĩ tributo. k ¶ Et descripserũt in tabulis æreis. & ad memoriã in futuro. l ¶ Et posu. s. Iudęi tabulas illas. m ¶ In titu. Id est cum aliis scriptis ad memoriã reseruatis. n ¶ Et hoc exẽp. Hic cõsequenter describitur põtificalis dignitas Simoni & eius hęredibus constitura ab oĩ populo Iudęorũ p scripturam autenticã vel decretum, de quo dicit: Et hoc est exẽ. Circa quã cõstitutionem primò p modum cuiusdam prologi ponit tps, cũ dicit o ¶ Octauadecima die mensis Ebu. an. Id est Augusti. p ¶ Anno cente. septuagesimosecund. regni Gręcorum. q ¶ Et anno tertio sub Simo. sacer. magno. Et sic patet, qp descriptio huius institutionis vel decreti factæ est valde solẽniter. s. p tempora regum & pontificũ, sicut prędicatio beati Iohãnis baptistę Luc. iij. r ¶ In conuentu magno sacerdotũ po. in quo describitur notabilis cœtus populi. s ¶ Simon autem Matathiæ. Hic secundò consequenter describitur multiplex ratio, propter quam pontificalis dignitas concessa est Simoni & eius filiis, cùm dicitur: Simon autem Matathiæ filius ex filiis Iarib. Fuit enim iste Mathias sacerdos de sorte seu vice Iarib, sicut dictum est suprà capite secundo sicut Zacharias pater Iohannis dicitur de vice Abia, Luę primo. t ¶ Dederunt se periculo. vt patet ex prædictis. v ¶ Vt starent sancta ipsorum. id est templum. x ¶ Et lex. quam volebat Antiochus abolere. y ¶ Et gloria magna. id est diuinus cultus quẽ volebat destruere. Cætera patẽt ex prędictis vsq; ibi

☞ Tũc resilut

Diuisio

Diuisio

a ¶ Et fuscepit Simon, & placuit ei vt summo sacerdotio
A fungeretur. &c. in peribolo. περίβολον Græcè dicitur mu-
Eccle. 42. b rus atrij domꝰ domini, qui totū templū per quadrū ambiebat in
circumitu: sicut beatus Hiero. in expositiōe Ezechielis prophetę li-
bro. xiij. ostendit. In loco ergo celebri atrij interioris domꝰ domi-
ni ponebantur tabulæ ęreę, in qui-
bus confirmatum fuerat per scri-
pturam sacerdotium Simonis & fi-
liorum eius. ¶ Mystice autem
Mystice Christi sacerdotium & filiorum
eius, hoc est populi Christiani in
atrio domus domini, hoc est in
presenti ecclesia scriptura testifi-
cante confirmatur, & in omnibus
Gentibus stabile & perpetuum
esse declaratur. Vnde est illud qđ
Psal. 109. a in Psalmo scriptum est: Iurauit do-
minus, & non pœnitebit eum,
tu es Sacerdos in ęternum secun-
dum ordinem Melchisedech. Et
iterum: Semel (inquit) iuraui in
Ibi. 88. c sancto meo, si Dauid mentiar, se-
men eius in ęternum manebit. Et
sedes eius sicut sol in conspectu
meo, & sicut luna perfecta in ęter-
num & testis in cælo fidelis &c.
Hominum cōsuetudo est frequēter iurare, vt eis possit aliquis cre-
Deus ꝓpre ꝓ se & nō ꝓ a dere. Deus enim semel iurauit, qa
lium iuret. nulla varietate temporis immu-
tatur. Iurare enim illius diximus
esse ventura promittere. Nam eiꝰ
se religioni constringit, qui non
habet sortiorem. Dicit etiam in
sancto suo, id est in Christo qui di-
xit: Custodi animam meam quo-
Psal. 85. a niam sanctus sum. Addit quoque
B Si Dauid mentiatur, si negatiuè
positum est, quod etiam commu-
nis vsus habet. Semen Christi sūt
omnes qui ei fideli mente credide-
rint, quia in ipsis futurum regnū
seminatum est, quod futura mes-
sis ostendit. Sicut & in vicesimo
Psal. 21. g. primo psalmo ipse dicit: Semen
meum seruiet illi. Manebunt ergo
sancti in ęternum qui in excellen-
ti ac beata conuersatione demo-
rantur, vnde illos proprię mane-
re non dicimus, qui à regno do-
mini repelluntur. Thronus autē
dei hic intelligenda est anima fi-
delis, in qua reuera incidet, quā-
do eam maiestatis suę illuminati-
one compleuerit. Sic enim scri-
Sap. 7. d. ptum est: Sedes sapientię anima
secm̄ aliā iusti. Addidit: Sicut sol in conspe-
literam. ctu meo. Lucida quippe erat ani-
ma illa iusti, quam sedem dixitꝰ
Saluatoris. Dicendo autem sicut
sol comparationem rerum visibi-
lium facit. Nam si magnum est
de creatura claruisse, multo me-
lius de creatore lucere. Luna per-
fecta significat transmutationem
corporum de corruptione in in-
corruptionem. Tunc enim perfe-
cta erit corporum nostrorum na-
tura quando mortalitas vel cor-
ruptio iam non erit vlla. Quōd
enim ipsa luna quęritur & de-
crescat, carnis humanę mutabili-
tatem significet, in multis scriptu-
rarum locis demonstrari potest.
Hę quidem testimonia de Psal-
mis posuimꝰ ad ostendendū veri
Simonis firmissimum & sēp. ter-
num esse sacerdotium.

cerdos magnus, & appositus est ad populū
suū. Et uoluerunt inimici eorū calcare sancta
& atterere regionē ipsorū, & extendere ma-
nus in sancta sanctorū. Tunc restitit Simō, & a
pugnauit pro gente sua, & erogauit multas b
pecunias, & armauit uiros uirtutis gētis suę,
& dedit eis stipendia, & munitit ciuitates Iu-
dę & Bethsurā quæ erat in finibus Iudę, ubi
erāt arma hostiū antea, & posuit illic presidiū
uiros Iudæos. Et Ioppen munitit quæ erat
ad mare, & Gazarā quæ est in finibus Azoti
in qua hostes antea habitabant, & collocauit
illic Iudæos, & quæcunq; apta erant ad cor- c
reptionem eorum posuit in eis. Et uidit popu- d
lus actū Simonis & gloriā quā cogitabat fa-
cere genti suæ, & posuerunt eū ducem suū & e
principē sacerdotū, eo qꝺ ipse fecerat hęc oīa,
& iusticiā & fidem quam conseruauit genti
suæ: & exquisiuit omni modo exaltare popu
lū suum. Et in diebus eius prosperatū est in
manibus eius, ut tollerentur gētes de regiōe
ipsorū, & quæ in ciuitate Dauid in Ierusalē
erāt in arce: de qua procedebāt & cōtamina- f
bāt oīa quę in circuitu sanctorū sunt, & in fe- g
rebāt plagā magnā castitati. Et collocauit in
ea uiros Iudęos ad tutamētū regionis & ciui-
tatis: & exaltauit muros Ierusalē. Et rex De-
metriꝰ statuit illi smmū sacerdotium, Secun-
dum hęc fecit eum amicū suum, & glificauit
eū gloria magna. Audiuit enim, qꝺ appellati h
sunt Iudęi à romanis amici & socij & fratres: i
& quia suscepерūt legatos Simōis gloriosè: k
& quia Iudęi & sacerdotes eorū consenserūt
eum esse ducē suū, & summū sacerdotem in l
æternū, donec surgat propheta fidelis, & ut m
sit super eos dux, & ut cura esset illi pro san- n
ctis, & ut constituеret præpositos supra ope- o
ra eorum, & super regionē, & super arma & p
super præsidia, & cura sit illi de sanctis, & ut q
audiatur ab oībus, & scribantur in noīe eius r
omnes cōscriptiones in regione, & ut operia- s
tur purpura & auro, & ne liceat ulli ex popu- t
lo & ex sacerdotibus irritū facere aliquid ho- v
rum, & contradicere his quæ ab eo dicūtur,
aut cōuocare conuentū in regione sine ipso,
& uestiri purpura & uti fibula aurea. Qui x
autē fecerit extra hæc, aut irritū fecerit aliqd
horū reus erit. Et cōplacuit omni populo sta- y
tuere Simonē: & facere secūdū uerba ista. Et
a suscepit Simō, & placuit ei ut summo sacer-
dotio fungeretur: & esset dux & princeps gē
tis Iudęorū & sacerdotū: & prędesset omnib⁹. z
Et scripturā istā decreuit ponere in tabulis
æreis: & pōere eas in peribolo sctōrū in loco a
celebri. Exēplū autē eorū ponere in ęrario: ut b

b ¶ Et erogauit pe. multas. de substantia sua pro sua gente
defendenda. c ¶ Et quæcūq; apta erant ad cor. eorū: id est
ad repressionem aduersariorum: vt balistas arcus & cōsimilia.
d ¶ Et uidit populus. Hic tertio cōsequēter ponitur dictæ con-
stitutionis siue institutionis actus,
cùm dicit: Et vidit populꝰ actū
Simonis. i. eiꝰ factū valde notabi
lia. e ¶ Et posuerunt. Supra ca.
prędeden. posuerunt eum ducem
suū, pro ꝑsona sua & simplici ver
bo, hic autē posuerūt eū ducem &
pōtificē, nō solū ꝓ se, sed ꝓ poste-
ritate sua. & hoc firmauerūt imu-
tabili decreto. Cętera patent vsq;
ibi: f ¶ Et inferebant pla. ma-
id est mūdiciā & ēpli & cultus diui
ni: & quia mulieres Hebręas rapie
bant aliquando, illis abutentes.
g ¶ Et rex Deme. &c. capitu-
lo prędę. h ¶ Audiuit enim qꝺ
appellati sunt Iudæi. i. nō solū
honorauit eū ex amore, vt ab eo
iuuarer vt dictū est expso prędē
tis: sed ne à Romanis puniret si oīē
deret se aduersarium Simoni & Iu-
dęorū genti. i ¶ Et quia Iudæi
& sacer. &c. Repetitio est eiusdē
quod prędictum est, ad maiorem
affirmationē. k ¶ In æternum.
Id est pro se & sua posteritate.
l ¶ Donec surgat ꝓpheta fi. i.
Messias à Iudęis expectatus, & ꝓ-
pheta eis promissus Deut. xviij. c.
Prophetā suscitabo eis &c. & tūc
est adimplētū, qa filij Simonis te-
nuerūt principatū & sacerdotiū vs-
q; ad Herodē Ascalonitā, cuiꝰ tpe
natus est Christus Matt. ij. qui est D
rex & Sacerdos in ęternū. m ¶ Et
vt sit super eos dux. in regimine
tēporalium. n ¶ Et vt cu. esset
illi ꝓ sanctis. in regimine spiri-
talium. o ¶ Et constituе. præ-
posi. sub se in vtroque regimine.
p ¶ Et super arma & sit. vt nul
lus moueat bellum sine eius licen
tia. q ¶ Et vt audiatur ab om-
nibus. i. ei obediatur in omnib⁹.
r ¶ Et scribantur &c. i. acta pu
blica, dicēdo: Actū ano tali Simo
nis. s ¶ Et vt operiatur purpu
ra & auro. id est vestibus auro te
xtis, vel aurea corona. t ¶ Et ne
liceat. Hic quarto ponitur dictę
concessionis confirmatio, cum dr.
Et ne liceat vlli. de populo cuiꝰ
cunq; cōditionis aut statꝰ. v ¶ Ir
ritum facere aliquid horum.
& subdit cōsequēter pœna transi-
gressorū, cū dr. x ¶ Qui autē fe-
cerit cōtra hæc &c. re⁹ e. i. mor
tis vel alterius pœnę secm̄ modū
& quāntatē culpę. y ¶ Et com-
placuit omni populo. dicta or-
dinatio. Et qa ad hoc requirebat
consensus Simonis, subdit: Et su-
scepit Simon &c. z ¶ Et scri-
pturam istam decreuit ponе-
re in tabulis æreis. ad perpetu-
am memoriam. a ¶ Et ponere
eas in peribolo sancto. Id est in
muro cingente templum. Aperi
quod est circum. b ¶ Exēplum
autē eorum ponere in ærario.
Id est in loco magis publico.
c ¶ Vt habeat Simon & filij
eius. Id est vt deant cū voluerint.

Cap. XV.

ET misit rex &c. Antiochus hic qui Asidetes cognominatus est, filius fuit Demetrij Sotheris, frater autem Demetrij † minoris qui post Alexādrum Philobalem regem in Syria regnauit. Demetrius autem Sother post Antiochū Eupatorē filiū Antiochi Epiphanis, vt Chronicon Eusebij & Hieronymi testat, regnauit annis. xij. Post quē Alexāder Philopalus annos regnauit. x. Post hūc Demetrij filij Demetrij annos tres, q̄ capt⁹ à Parthis in Hircania ab Arsacide rege retrudit. Post quē Antioch⁹ Asidetes frater eiusdē demetrij tenuit regnū annis. xiij. Post cui⁹ interitū iterū restituit Demetrio, qd' postea tenuit annis. iij. ¶ Qualiter aūt Demetrio & Antiocho fribus regni successus, pueniret, non graue videri debet lectori, si aliqua hinc de hystoria Põpeij Trogi intromittam⁹: Qui in li. xxxvj. de hoc ita refert: Igit Antiochus memor, q̄ & pater, pter superbiā inuisus, & frater, ppē legni cie contēptus fuisset, ne in eadē vitia incideret, recepta in matrimoniū Cleopatra vxore frīs, ciuitates quę in initio fraterni imperij defecerant, summa industria p̄sequit, domitasq; rursus regni termis adiecit. Iudęos quoq; q̄ in Macedonico imperio sub Demetrio patre armis se in libertatē vēdicauerāt, subegit: Quorū vires tantę fuere, vt post hęc nullū Macedonū regē tulerint, domesticisq; imperijs vsi Syriam magnis infestauerāt bellis. ¶ Itē in libro. xxxvij. atq;. xxxix. Priori narrationi suę ista subnectit. Namq; Demetrius sicut. supra dictū est, cū bellum Parthis intulisset, multisq; cōgressionibus victor fuisset, repente insidijs circū F uētus, amisso exercitu capit, cui Arsacides in Hircania nō cultū tm regiū p̄sti tit, sed & filiam in matrimoniū dedit, regnūq; Syrię qd' per eius absentiam Triphon occupauerat, restituturū, p̄mittit. Post hui⁹ mortē desperato reditu, nō ferēs captiuitatē Demetri⁹, priuata & sine populēta vita pertesus, tacitus in regnum fugam meditat. Hortator illi & comes Gallimāder amicus erat, q̄ post captiui tatē eius à Syria p Arabię deserta ducibus pecunia cōparatis Parthico habitu Babylonē peruenerat. Sed effugientem Phrahartes qui Arsacide successerat, eq tum celeritate per cōpēdiosos tramites occupatū retrahit. Vt est deductus ad regem, Gallimandro, quidē non tm venia verūetiam p̄miū fidei datū. Demetrium aūt & grauiter castigatum ad cōiugē in Hircaniā remittit, arctioribusq; custodijs obseruari iubet. Interiecto tpe eū fidem illi etiam fecepit liberi facerēt eodem amico comite repetita fuga est. Sed pari infelicitate, ppe fines regni sui deprehenditur, ac denuo perductus ad regem, vt inuisus à cōspectu submouet. Tunc quoq; vxori & liberis donatus in Hircaniam pœnalem sibi ciuitatē remittitur. taliscq; aureis in exprobrationē puerilis leuitatis donatur. Sed hāc Parthorum ram mitem in Demetriū clementiā non misericordia gentis faciebat, nec respect⁹ cognationis, sed q̄ Syrię regnū affectabāt, vsuri Demetrio aduers⁹ Antiochū frēm., put res vl' tps vel fortuna belli exegisset. His auditis Antiochus occupandū bellū ratus exercitum quē multis finitimorū bellis indurauerat aduersus Parthos duc it, Sed luxurię nō minor apparat⁹ q̄ militię fuit. Quippe octomilia armatorū secuta fūt trecē tamilia lixarū, ē quib⁹ cocorū pisciorūq; maior nūerus fuit. Argēti certe auriq; tm, vt etiā gregarij milites auro caligas figerent, proculcarentq; materiam cuius amore populi ferro dimicant. Culinarum quoq; argentea instrumenta fuere prorsus, quasi ad epulas non ad bellum pergerent. Aduenienti Antiocho multi orientales reges occurrere trademtes se regnaq; sua cū execratione superbię Parthicę. Nec mora cō gressioni fuit: Antiochus tribus prælijs victor cū Babyloniā occupasset magnus haberi cœpit. Itaq; ad eū oib⁹ pp̄ls † defluentib⁹ nihil Parthus reliq; p̄ter pños fines fuit. Cū Phrahartes Demetriū in Syriā ad occupādū regnū cū Parthico p̄sidio mittit, vt eo pacto Antioch⁹ ad sua tuēda ad Parthiā reuocaret. Interi qm virib⁹ nō poterat, isidijs Antiochū vbiq; tēptabat, ppē mstitudinē hoīm oēm exercitū suū Antioch⁹ p ciuitatē in Hiberna diuis⁹ erat, quæ res exitij ei fuit. Nā cū grauari se copiarum p̄bitione & iurijs militū ciuitates viderēt, ad Parthos deficiūt, & in die statuta oēs apd' se diuisū exercitū p insidias ne inuicē ferre auxilia possēt aggrediūtur. Quę cū nūciata Antiocho eēnt, auxiliū p̄ximis latur⁹ cum ea manu quę secum hyemebat, p̄gredit. In itinere obuiū regē Parthorū habuit, aduers⁹ quē fortē q̄ exercit⁹ ei⁹ dimicauit. Sed postremū tñ cū ÿ tute hostes vincerēt, metu suorū desert⁹ occidit. Cui Phrahartes exeqas regio more fecit, filiamquæ Demetrij quam secum Antiochus adduxerat, capt⁹ amore virginis vxorē duxit. Pœnitere deīde dimissi Demetrij cœpit ad quē

NIC. DELYR. ☞ retrahē.

habeat Simon & filij eius.

Cap. XV.

ET misit rex Antiochus filij⁹ Demetrij epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti & principi gentis Iudæorum & uniuersæ genti, & erant continētes hunc modū: Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno & Genti Iudæorū salutē. Quoniāquidem pestilentes obtinuerūt regnum patrū nostrorū, uolo autem uendicare regnum, & restituere illud sicut erat antea, & electā feci multitudinem exercitus, & feci naues bellicas. Volo autem procedere per regionē, ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionē nostrā, & qui desolauerūt ciuitates multas in regno meo. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes quas remiserūt tibi ante me oēs reges, & quæcūq; alia dona remiserunt tibi, & permitto tibi facere percussurā proprij numismatis in regione tua. Ierusalem autē sanctā esse & liberā, & omnia arma quę fabricata sunt, & p̄sidia quę cōstruxisti quæ tenes, maneant tibi. Et omne debitū regis & quę futura sunt regi, ex hoc & in totū tempus remittūtur tibi. Cū autem obtinuerimus regnū nostrū, glorificabimus te, & gētē tuā, & templū gloria magna, ita ut manifestetur gloria uestra in uniuersa terra. Anno cēteſimo septuageſimo quarto, exiit Antiochus in terrā patrum suorū, & cōuenerunt ad eū omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum Triphone. Et insecutus est eum Antiochus rex, & uenit Dorā fugiens per maritimā. Sciebat em, q̄ cōgregata sunt in eū mala: & reliquit eū exercitus. Et applicuit Antiochus super Dorā cū centū uiginti milib⁹ uirorum bellatorum & octo milibus equitum. Et circūiuit ciuitatem. Et accesserunt ad eum. Et dixit ad eos: Si uultis esse mecum, & sustinere bellum, dabo uobis stipendia, & mittam uos in expeditionem meam. Et audierunt eum, & dimisit eos. Et pugnauerunt contra eum, & fugauit eos, & persequutus est eos. Et uenit Dorā, & fugerunt per uiam quę est ad mare. Et uidit quoniam cecidit malitia sua, & ait: Appropinquauit fugę meę, & ego persequar eos. Et dixit ad pueros suos: Ubi est Simon? Et uidit eum, & ait: Quid fecit senex iste? Et ait: Quid faciet nisi quę sunt in corde suo? Et dixit: Ecce ego mittam ei munera, & recipiam ab eo quę misit, & mittam ei ultra, & ille mittet mihi. Et misit ad eum nuntios, & dixit: Ego mitto tibi

☞ retrahendū cùm turmas equitū se
A stinatò misisset, Demetriū hoc ip-
sū metuẽtem iã in regno misi in
uenerūt, frustraq; oĩa conati ad re
gẽ suū reuersi sunt, Antiocho in
Parthia cū exercitu deleto, frater
ei⁹ Demetrius obsidiõe Parthorū
liberat⁹ ac restitutus in regnū, cū
oĩs Syria in luctu ꝓpter amissum
exercitū esset, quasi Parthica ipsi⁹
ac fratris bella quib⁹ alter captus,
alter occisus erat, prosperè gessis-
sent, ita Aegypto bellū inferre sta
tuit regnū Aegypti Cleopatra so
cru ꝑcium auxiliꝝ aduersꝰ fratrem
suū pollicente. Sed dū aliena affe-
ctat (vt assolet fieri) ꝓpria ꝑ defe-
ctionẽ Syriæ amisit. Siquidẽ Anti
ochẽses primi duce Triphone exe
crates supbiã regis quęcũuersatio
ne crudelitatis Parthicę intolera-
bilis facta erat, mox Apeneñ cęte
req; ciuitates exẽplũ secutę ꝑ ab
sciam regis à Demetrio defecere.
Ptolemęꝰ q̃q; rex Aegypti bello
ab eodẽ petit⁹, cũ cognouisset Cle
opatrã sororẽ suã opib⁹ Aegypti
nauib⁹ ꝑpositis ad filiã & Demetri
um generũ suũ in Syriã ꝓfugisse,
ĩmittit iuuenẽ q̃ndã Aegyptium,
Protarchi negotiatoris filiũ q; re
gnũ Syriæ & armis peteret, & cõ-
posita fabula q̃si ꝑ adoptionẽ An
tiochi regis recept⁹ ĩ familiã regiã
esset: nec Syrijs quẽlibet regẽ asꝑ
nãtib⁹ ne Demetrij supbiã paterẽ
tur, nomẽ iuueni Alexãder ĩponi
tur, auxiliaq; ab Aegypto ingẽtia
B mittũt. Interea corꝑ Antiochi in-
terfecti à rege Parthorũ in loculo
argenteo ad sepulturã in Syriã re
missum puenit. Qđ cũ ingẽti stu-
dio ciuitatũ & regis Alexãdri ad
cõfirmandã fabulæ fidẽ excipitur:
quę res illi magnũ fauorẽ popula
riũ cõciliauit, oĩbus nõ fictas ineo
sed veras effũdi lachrymas existi-
mantib⁹. Demetrꝰ aũt victus ab
Alexãdro, cũ vndiq; circũsitãtibus
malis ꝓmereꝛ, ad postremũ etiam
ab vxore filijsq; deseꝛit. Relictus
igit cũ paucis seruulis, cũ Tyrũ re
ligionẽ se tẽpli defensur⁹ petisset,
naui egrediẽs ꝓfecti iussu iterfi-
ciũt. ¶ Prędictis aũt causis exãtib⁹
rex Antioch⁹, qa cõmot⁹ est vndi
q; ab aduersãtib⁹ varijs, q̃si blan
diẽs ꝑ epĩas loqtur Simoni, q̃ten⁹
sibi eũ cõciliet ne maiori mĩitu-
die hostiũ oppss⁹ vim sufferre nõ
posset. a ¶ Et misit ad eũ &c.
sed ir.om. &c. diuersas calũnias
per Athenobiũ missũ suũ falso op
ponẽs illi q̃si inuasor eẽt iuris ali
eni, ĩdicẽs insup ei tributũ de pos-
sessa hęreditate. Sed Simon inimi
co talia postulãti huiusmodi ver-
ba rãdit: b ¶ Neq; alie.ter.sum
Mystice psi. &c. Quòd Antioch⁹ posses-
sas ꝑ prędia ciuitates à Simone re-
petit, significat antiquũ hostẽ sem
per sãctorũ virtutib⁹ inuidere, &
iniusto seruitio sibi eos subjuga-
re velle, sed eas Simon spiritalis
sibi vẽdicãdo sui iuris esse dixit ac
patrũ suorum hęreditatẽ, nec vl-
lam ibi hostem habere debere cõ
☞ munionem:

tem, & naues à mari accesserũt, & uexabant ciui '
tatem à terra & mari, & neminẽ sinebãt ingredi
uel egredi. Venit autem Numenius & qui cũ eo ᵇ
fuerant ab urbe Roma, habentes epistolas regi-
bus & regionibus scriptas, in quibus contine-
bantur hęc: Lucius consul Romanorũ, Ptole-
meo regi salutem. Legati Iudęorũ uenerunt ad
nos amici nostri renouantes pristinam amicitiã
& societatem, missi à Simone principe sacerdo
tum & populo Iudæorũ. Attulerunt autẽ & cly
peum aureum mnarum mille. Placuit itaq; no-
bis scribere regibus & regionibus: ut nõ inferãt
illis mala, neq; impugnẽt eos & ciuitates eorũ
& regiones eorũ: & ut non ferant auxilium pu-
gnãtibus aduersus eos. Visum est autem nobis '
ab eis accipere clypeum. Si qui ergo pestilentes '
fugerint de regione ipsorum ad uos, tradite eos
Simoni principi sacerdotũ, ut uindicet in eos '
secundũ legẽ suã. Hæc eadẽ scripta sunt Deme-
trio regi & Attalo & Arabæ & Arsaci: & in oẽs
regiões & Sãsamæ & Spartanis & Delo & My
do & Sidoni & Cariæ & Samũ & Pãphyliã &
Lyciã & Alicarnasim & Rhodũ & Phaselida &
Choo & Sidẽ & Arado & Gortinã & Cnidũ &
Cyprũ & Cyrenẽ. Exẽplũ autem eorũ scripserũt ᵏ
Simõi prĩcipi sacerdotũ & populo Iudęorũ. An '
tiochꝰ autẽ rex applicuit cãstra in Dorã secũdò ᵐ
admouẽs ei semper manus & machinas faciẽs:
& conclusit Triphonẽ ne procederet. Et misit '
ad eũ Simõ duo milia uirorũ electorũ in auxiliũ
& argentum & aurũ & uasa copiosa: & noluit
ea accipere, sed rupit omnia quę pactus est cũ eo
antea, & alienauit se ab eo. Et misit ad eũ Athe '
nobiũ unum de amicis suis, ut tractaret cũ ipso
dicẽs: Vos tenetis Ioppẽ & Gazaram & arcem
quæ est in Ierusalem ciuitates regni mei: fines '
earum desolastis: & fecistis plagã magnam in
terra, & dominati estis per loca multa in regno
meo: Nunc ergo tradite ciuitates quas occupa-
stis: & tributa locorũ quibus dñati estis extra fi
nes Iudęæ. Sinautẽ, date pro eis quingenta ta-
lenta argenti, & exterminꝝ quod exterminastis, '
& tributorum ciuitatũ alia talenta quingenta.
Sinautẽ ueniemus & expugnabimus uos. Et uẽ
nit Athenobius amicus regis in Ierusalem, &
uidit glorĩam Simonis & claritatem in auro &
argẽto, & apparatum copiosum & obstupuit, '
& retulit ei uerba regis. Et respondit ei Simon,
ᵖ & dixit ei: Neq; alienam terrã sumpsimus, ne-
q; alienam detinemus: sed hæreditatem patrum
nostrorum quæ iniuste ab inimicis nostris ali-
quo tempore possessa est. Nos uero tempus ha
bentes uendicamus hæreditatem patrum no-
strorum. Nam de Ioppe & Gazara, quæ expo-
stulas, ipsi faciebant in populo plagam magnã,
& in regione nostra: horum damus talenta cen
tũ. Et nõ respondit ei Athenobius uerbũ. Reuer '
sus autem cum ira ad regem renunciauit ei uer-

q aecesserũt, & sic fuit obsessa ci- C
uitas ꝑ terrã & per mare. a ¶ Et
vexabãt ciuit. telis & machinis, Diuisio
b ¶ Venit autẽ. Hĩc ponitur cu
iusdam supradicti declaratio. Di-
ctũ em̃ fuit capĩo precedẽti qꝺ sta-
tuerunt Romani Simoni liberta-
tẽ, & descripserũt in tabulis ęreis,
& non fuit ibi dictũ qꝺ esset tenor
illius scripturę, & quis fuit nunci-
us: ideo hic declarantur ista, & pri
mò quãtum ad nunciũ cùm dicit:
Venit autẽ Numenius & qui
cum. secundò q̃tum ad scripturę
tenorẽ, cũ dicit: c ¶ Lucij cõsul
Romano. Tunc em̃ Romana ci-
uitas per cõsules regebat⁹. ¶ Pto
lemæo re. salicet Aegyptij. Cętе
ra patent vsque ibi: e ¶ Visum
est autem no. acci. ab eis clyp-
eum. in fœderis & amicitiæ li-
gnũ. f ¶ Si q̃ ergo pestilentes.
Iudæi. g ¶ Vt vindicet in eos
secun. le. suã. inferendo debitam
pœnam. h ¶ Hæc eadem scri.
sunt &c. s. Syrię, Ex quo patet, qꝺ
istud ponitur hĩc per recapitulati
onem, nam hoc cõtigit Demetrio
ꝑse Antiochi adhuc regnãte. hoc
etiã patet ꝑ illud qꝺ hĩ. c. prece. s.
qꝺ rex Demetrius fecit Simonem
amicũ suũ & glorificauit eũ, & sub-
dit ad hoc vna ratio, cũ dicit: Au-
diuit em̃, qꝺ appellati sunt Iudęi à
Romanis amici &c. ex q̃ patet qꝺ
iam receperat literas istas de reno
uatione amicitiæ inter Romanos
& Iudæos. i ¶ Attalo & Ara- D
be &c. vbi ponuntur plures re-
ges & terræ, quibus Romani scri-
pserunt pro Iudæis in forma pre-
missa. k ¶ Exemplum autem
eorum scripserunt Simoni, vt
sciret quid regibus esset scriptum
pro ꝓpio Iudęorũ. l ¶ Antio-
chus autẽ. Hĩc ponitur fœderis
Antiochi cum Simone, ruptio. Et
hoc tripliciter. prio ꝑ signũ qa re
futauit Simonis donũ & auxiliũ.
& hoc est qđ dicit: Antiochus
autẽ rex applicuit cast. in do.
secum. Obsidionẽ enim soluerat
ꝓpter hyemẽ vel aliam causam.
m ¶ Admouens ei semper
manus ad est faciens ei insultus.
n ¶ Et misit ei Simon duo
milia vi. &c. ar. & au. & va. co
piosa: & nolu. ea acci. vt osten
deret dissolutionem fœderis & a-
micitiæ. o ¶ Et misit ad eum.
Hĩc ponit ruptio fœderis verbo:
quia misit solennẽ nunciũ ad repe
tendũ ciuitates plures & tributa.
& pate. ĩra vsq; ibi: ꝑ ¶ Fines e.
deso. incendẽdo. q ¶ Et feciſtis
pla. ma. homines interficiendo.
r ¶ Et extermi. id est ꝓ extermi
nio locorũ & hoim. Cętera patẽt
vsq; ibi: s ¶ Et obstupuit. id est
admiratus fuit de tanto statu Si-
monis. Cętera patent vsque ibi:
t ¶ Reuersꝰ autẽ cum ira ad
regem: eo qꝺ Simon non respon-
derat secũdum suam voluntatem
c✣ Et iratus Moraliter.
o ¶ Et misit ad eum Athe-
nobi. q interptat pãtõr latrans,

munitionem: quia possessio virtutum, propri electorum est: non reproborũ. Vnde terras Chananęorum in quas introducuntur filii Israel, filij Sem fuerant quondã in orbis diuisione sortiti, quas deinceps per vim atq; potentiam posteritas Cham † persuasionis iniquitate possedit. In quo & dei iudicium rectissimum compro

† persuasiõis

baũ, q& illos de locis alienis qui malè occupauerãt expulit, & istis tẽtis tãq; patrũ possessionẽ quę, pfapię eorũ in diuisiõe orbis fuerat deputata restituit. Quę figura in nobis ꝺq; stare certissima rõne cognoscit. Nã uolũtas dñi possessionẽ cordis nr̃i, nõ vicijs sed ẏtutib⁹ naturaliẽ deputauit. Quę post pręuaricationẽ Adę isolescẽtib⁹ vicijs i. ppris Chananęis, ã, ppria † regiõe depulsę, cũ eis rursũ pdei grãm, diligẽtia nr̃a, ac labore fuerit restituẽ: nõ tã alienas occupasse terras, quã, pprias credẽdę sũt recepisse. a ¶ Et cõsti. Quid p Cẽdebeũ ducẽ maritimũ quẽ Antiochꝰ ad debellãdum Iudęos mittit, nisi potẽtatꝰ ifiꝰ mũdi & psecutores religiõis Chriane designãt: Quos Antiochus mysticeꝰ, Antichristꝰ videlicet in exterminiũ ppli Christiani cũ exercitu lictorũ atq; carnificũ trãsmittit, vt cõculcent verã Iudã, hoc est ecclam & captiuẽt p errorẽ, siue iterficiãt per blasphemiã fideliũ ppli. Iubet pręterea Cẽdebeo, vt ędificet Cedronẽ. Cedron em̃ torrẽs siue vallis iuxta Ierusalẽ est ad oriẽtalẽ plagã, cuiꝰ & Iohãnes euãgelista in passiõe dñi meminit. Ob hoc aũt ędificari iussus est Cẽdrõ vt obstrueręt portę ciuitatis & coãgustaręt ppłs. Interp̃tat aũt Cedron, tristicia siue mœror siue dolor. Et aptè ille iussus est Cedronẽ ędificare, cui cõmẽdatum est Christi confessoribꝰ pœnarum dolorem infligere.

Iohã. 18. a

F

GLOS. ORDINA.

ET ascẽ. Iohã. Ca. XVI. de Ga. Diximus supius, q; Simon sũmus sacerdos significaret principẽ sacerdotũ illũ videlicet, qui p obediẽtiã crucis obtulit semetipm̃ patri, p nobis: Cuiꝰ duo filij, duo sũt ppli credẽtiũ. ex Iudęis. s. & Gẽtibus: his cõmendat virtutẽ belli cõtra hostes vniuersos & inimicos veritatis, hoc est cõtra Iudęos Paganos & hęreticos, necnõ & cõtra malignos spũs, q̃tenus defẽdãt fidẽ Christianã, & ptegãt veros cõfessores dei. c ¶ Estote, inquit, loco meo fratres &c. Qui sũt fratres isti nisi illi de quibus ipsa veritas redurgens à mortuis ad mulieres ipsius sepulchrum visitantes in Euangelio ait: Ite nuncia te fratribus meis, vt eant in Galilẽã: ibi me videbunt: In loco ergo Christi & apostolorũ eius sunt sancti qui facientes voluntatẽ cælestis patris & veritatis, victoriã & animarũ quærũt salutem. Quibus auxilium de cælo est, ab ipso vtiq; de q̃ in psalmo scriptum est: Mirabilis deus in sanctis suis, deus Israel ipse dabit virtutẽ & fortitudinẽ plebi suę, bñdictꝰ deꝰ. Isti, d ¶ Et elegit viginti mi. viro. bel. quia eos solũmo habiles aũ spiritalẽ militiã deputãt, q in duobꝰ pręceptis charitatis mãdatorũ dei executores atq; opatores fiũt. e ¶ Et admo. Quòd dux ipe cũ videret populũ trepidãt ad trãsfretãdũ torrẽtẽ, trãsfretauerat primꝰ, ondit quòd illi qui magistrorum loco & doctoris officio in ecclesia fũguntur, timiditatem subiectorum suę fidei atque constantiæ exemplo consortare debent, ac sacris tubis, hoc est dogmatibus diuinis in aciem contra hostes exacuere. Sicq; Cendebeus spiritalis & castra eius fugantur, & cadunt ex eis multi vulnerati, q̃a diuinæ maiestatis virtutẽ tandem sentiũt timore cõcussi.

Mat. 28. b

Psal. 67. g

G

Nico. de Lyra. ☞ Tuu c vulnera

c-a ¶ Et iratus est rex. Hic consequenter ponitur ruptio fœderis facto, quia rex pręcepit inuadẽre Iudæos. ideo suddit: b ¶ Et cõsti. rex. mari. i. in terra sup̃ mare mediterraneum sita & Iudææ propinqua. c ¶ Et manda. il. Id est acies armatorũ ducere. d ¶ Et mã. ei &c. Ce. i. fortaliciũ sic nomiatum: ex eo q; super torrentẽ Cedron esset situ, vt ex hoc posset meli⁹ ipugnare Iudęam. e ¶ Et obstrue. s. lersm hoib⁹ armatis. f ¶ Rex au. pseq̃. qui de Doran latenẽ fugerat p nauẽ. g ¶ Et pue. ad inuadendũ Iudã. nõ subditur: Et cœpit ir. h ¶ Vt egress. de Cedrone ex iprouiso ad deprędandũ ppłm & occidendum.

a ¶ Iratus est rex ira magna. Triphon autẽ fugit naui ĩ Orthosaido. b Et cõstituit rex Cendebeũ ducem maritimum, & exercitũ equitum & peditum dedit illi. Et mandauit illi castra mouere cõtra faciem Iudææ, & mãdauit ei ędificare Cedronẽ: & obstruere portas ciuitatis: & debellare populum. Rex autem persequebatur Triphonem. Et peruenit Cẽdebeus Ianniam, & cœpit irritare plebem, & conculcare Iudęam, & captiuare populũ, & interficere, & ædificare Cedronẽ. Et collocauit illic equites & exercitum, ut egressi perambularẽt uiam Iudææ sicut constituit ei rex.

Cap. XVI.

ASCENDIT Ioãnes de Gazaris, & nunciauit patri suo Simoni quę fecit Cẽdebeus in populo ipsorum. Et uocauit Simon duos filios suos seniores Iudam & Ioannem, & ait illis: Ego & fratres mei & domus patris mei expugnauimus hostes Israël ab adolescentia usq; in hunc diem. Et prosperatum est in manibus nostris liberare Israël aliquoties. Nunc autem senui, sed estote loco meo & † fratres mei & egressi pugnate pro gente nostra. Auxilium uerò de cælo uobiscum sit. Et elegit de regione uiginti milia uirorum belligeratorum & equites, & profecti sunt ad Cendebeum, & dormierunt in Modim. Et surrexerunt mane, & abierunt in campum. Et ecce exercitus copiosus in obuiam illis: peditum & equitum, & fluuius torrens erat inter medium ipsorum. Et admouit castra contra faciem eorum ipse & populus eius, & uidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transfretauit primus. Et uiderunt eum uiri & transierunt post eũ. Et diuisit populum & equites in medio peditum. Erat autem equitatus aduersariorum copiosus nimis. Et exclamauerunt sacris tubis, & in fugam conuersus est Cẽdebeus & castra eius: & ceciderũt ex eis multi uulnerati: residui autẽ

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

v

x

y

Moraliter.

H

† fratris

NIC. DE LYRA.

ET ascen. Hic Ca. XVI. consequẽter describit prędictę ruptiõis fœderis punitio. circa quã primò ponitur dispositio exercitus. secũdò cõsecutus, ibi: Et surrexerũt. Circa primum dicit⁹ ¶ Et ascendit Iohãnes &c. in Ierusalem quæ est in altiori situ q̃ Gaza. k ¶ Et nunciauit pa. &c. quia sine eius licentia nolebat pugnare cum Cendebeo, sicut fuerat ordiatũ sup̃ ca. xiiij. per sacerdotes & populum. l ¶ Et vocauit Simon duos fili. &c. qui poterant ad bellum ꝓcedere. Cętera patent vsq; ibi: m ¶ Et elegit de regi. &c. vi. m. peditum. n ¶ Et dormierunt &c. accipientes requiem, vt essent magis expediti ad belli laborem. o ¶ Et surrexerunt mane. Hic consequenter ponitur belli conflictus, cùm dicit: p ¶ Et abierunt in campum. parati ad bellum. q ¶ Et fluuius torrens erat inter medium ipsorum. scilicet duorum exercituum. r ¶ Et admouit castra contra faciẽ eorum ipse & popul⁹ eius. scilicet ipse Iohannes. s ¶ Et transfretauit primus. vt daret alijs audaciam transfrerandi. t ¶ Et diuisit populum. per acies. v ¶ Et equites in medio peditum. scilicet posuit ne equi ab aduersarijs vulnerarentur. x ¶ Et exclamauerunt: sacris tubis. secundum pręceptum legis Numeri. x. y ¶ Residui autem in muniti. fu. scilicet in Cedronẽ.

c-a Tunc vulneratus

a ¶Tunc vulneratus &c. Qđ Iudas vulneratus est in prælio, & Ioannes insecutus est hostes, illud (ni fallor) significat q̃ Paulus ait: Ex parte cæcitas cõtigit in Israel donec plenitudo gẽtium subintraret, & tũc ois Israel saluus fiet: qa tardante in fide Christi plebe Iudaica, gentiũ eccl'ia fortiter hostes premit, donec eos aut salubri compunctiõe ad pœnitentiã cõuertat, aut perseuerãtes in nequitia minis futurã pœnã prędicãdo puniat. Cũ autẽ tota gentium cõplebũtur: & ip̃arũ plenitudo ad fidem subintrauerit, tũc ois Israel. hoc est ois eccl'ia exvtroq; vi delicet populo salubri cõfessiõe per fidẽ, ip̃em, & charitatẽ Christi munere salua erit. b ¶Et Ptolemę. Quid p Ptolemęũ nisi Hypocritę atq; versuti homines figurãtur? Hi ergo ficto disciplinatu bonis magistris adhęrentes, simulãtesq; pietatem cuius virtutẽ penitus ignorant, plærumq; ad honorẽ eccl'iasticæ dignitatis ipsis magistris tribuentibus perueniunt, hoc est em̃ summi sacerdotis generũ esse: illas vtiq; p̃sonas quas boni magistri aqua & verbo regenerãt in potestatẽ regiminis sui accipere. Sed cum accepto gradu proprię potestatis esse cœperint, seculi cupiditatibus seruientes, ipsos sui honoris autores doli circũuentionibus supplantare atq; subuertere studeant: Occidunt q; filios eorum ac pueros pariter, cum nulli p̃sonæ secum cohabitanti parcũt, sed per pecunias atq; adulationes, sibi seculares potestates eccl'esiam occultis insidijs seu manifestis persecutionibus infestant. Nec mirum talem nequitiam aliquando prævalere in eccl'esia posse, cũ legimus eccl'esiæ caput per dolum Iudę proditoris Iudęis traditum atq; captiuatum. Simon magus à Philippo baptizatus est, sed nõ à nequitia mentis purgatus. Iulianus apostata à lectore ad persecutionẽ ipsius eccl'esiæ excitatus vsq; ad finẽ vitę hostis truculentus incœpta malicia perseuerauit. Quales etiam istius temporis ætas nonnullos habet, qui licet magistros suos non occidant gladio, tamen inuidia atq; odijs persequi nõ cessant.

c ¶Et prævrrens &c. Iohãnes qdẽ patre per dolũ necato se cautius ab hoste obseruat. ac viros qui eum venerãt perdere, occidit. cũ quilibet ex fidelibus numero gratia dei saluatus, ꝓnudus ac sollicitus de sua salute seruanda, audita deceptiõe aliorum, hostiũ insidias prævaluere ac machinationes eorũ peruersas conterere studet. Non em̃ solũ simplicitas cuiq; sufficit ad salutem seruãdam, sed cũ simplicitate pariter debet esse prudentia. Vnde saluator in Euãgelio ait discipl'is suis: Estote ergo prudentes sicut serpẽtes, & simplices sicut colũbæ. Et Apostolus ait: Nolite pueri effici sensib', sed malicia paruuli estote. Debet ergo simplicitas à nobis haberi, vt nemini noceam'. Debet & prudẽtia, ne decipiamur ab alijs. Nec multum distat inter decipere quemlibet & ab alio decipi posse. d ¶Et cætera sermo. Io. Iste Iohannes dux Iudæorũ simul & Põtifex virtutum vir fuit, ac multa opera mirifica confecit. Hic quoq; aduersum Hyrcanos bellum gerens, & deuincens, Hyrcani nomen accepit: ac à Romanis ius amicitiæ postulans, decreto Senatus inter amicos relatus est. Qualiter autem Iosephus de eodem Hyrcano narret ad manifestãda ea quę in fine libri Machabęorũ breuiter dicta sunt, nõ incongruũ videtur nobis hic ponendũ. Posteq; em̃ de Simonis victoria aliq̃ cõmẽorauit, de fine ei' taliter refert. Et hic autẽ moritur

Romã.11.c.

Mysticè.

Actu.8.c.

Simplicitas cũ prudentia.

Mat.10.b.

1.Co.14.d

Iosephus.

morit' in cõuiuio captus insidijs Ptolemęi generi sui. q ei' cõiuge duobusq; filijs in custodiã cõclusis, certos amicos misit. vt Iohãnẽ tertiũ cui & Hyrcan' fuit nomẽ interficerẽt. Cognito aũt ipetu q parabat, adolescẽs ad ciuit atẽ ꝓperabat multoq; pplo fret': & ꝓpter me»

Nico. de Lyra.

a in munitionem fugerunt. Tunc vulneratus est Iudas frater Iohannis. Iohãnes autem insecutus est eos, donec b uenit Cedronem quam ædificauit: & c fugerunt usq; ad turres quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et d ceciderunt ex illis duo milia uirorũ, & reuersus est in Iudæam in pace. Et b Ptolemęus filius Abobi constitutus e erat dux in campo Iericho, & habe- f bat argentum & aurum multũ. Erat enim gener summi Sacerdotis. Et exaltatum est cor eius, & uolebat obti- g nere regionem, & cogitabat dolum h aduersus Simonem & filios eius, ut i tolleret eos. Simon autem perambulans ciuitates quæ erãt in regione Iudęæ, & sollicitudinem gerens earum descẽdit in Iericho ipse & Matathias filius eius & Iudas anno centesimo septuagesimo septimo mẽse undecimo. Hic est mensis Sabath. Et susk cepit eos filius Abobi in munitiun- l culam quæ uocatur Doch, cum dolo quã ædificauit, & fecit eis cõuiuium m magnum, & abscondit illic uiros. Et n cum inebriatus esset Simon & filij eius, surrexit Ptolemęus cum suis, & o sumpserunt arma sua, & intrauerunt in conuiuium, & occiderunt eum & duos filios eius: & quosdam pueros eius. Et fecit deceptionem magnam in Israel, & reddidit mala pro bonis. Et scripsit hęc Ptolemęus, & misit re- p gi ut mitteret ei exercitum in auxiliũ. & traderet ei regionem & ciuitates eorũ & tributa, Et misit alios in Gazaram tollere Iohannem, & tribunis q misit epistolas, ut uenirent ad se, & da- r ret eis argẽtum & aurum & dona. Et alios misit occupare Ierusalem, & c montem templi. Et prævrrens qui- s dam nunciauit Iohanni in Gazara quia perijt pater ei' & fratres eius, & quia misit te quoq; interfici. Vt audi- t uit autem uehementer expauit, & u comprehendit uiros qui uenerant perdere eum, & occidit eos. Cognouit enim quia quęrebant eum perde- x re. Et cætera sermonem Iohannis y

C

a ¶Tũc vulnerat est Iu. hoc exprimit ad denotãdũ aiositatẽ Iohãnis, q non dimisit aduersarios pseq; ꝓpter vulnerationẽ sui fratris. b ¶Donec ve. Cẽd. i. Cẽdebe', qđ paret ex hoc qđ sequit: c ¶Quã æditi. & fug. &c. i. alij: qa fugientes de bello vadũt p vias plures dispersi. d ¶Et succẽ. eas ign. i. Iohãnes & ei' exercit'. e ¶Et Ptole. filius Abo. Descripta supi' vita Simonis ꝑ tuosa, hic cõsequẽter describit mors ei', ꝑditiosa, cui' motiuũ fuit ambitio quę ponit, cũ dicit: Et Ptole. fi. Abo. & c. à socero suo Simone. f ¶In cãpo. Ier. i. in vna parte Iudęę. g ¶Et exal. est. p superbiã. h ¶Et vole. &c. i. totã Iudęã p ambitionẽ suã. i ¶Et cogit. Hic secũdo ponit obtinẽdi mediũ, qđ fuit nequissima proditio, ideo dicit. Et cogita. do. Simon autẽ pambulãs ciuitates, vt videret & q̃liter essent gubernatę & contra aduersarios munitę. k ¶Descẽdit in Ieric. vbi gener suus erat dux ab eo cõstitutus. l ¶Hic est mẽ. Sa. Debet scribi Sebeth, & correspõdet Ianuario. m ¶Et susce. &c. simulãs amicitiã cũ socero suo & filijs ei', vt magis eos deciperet. n ¶Et fec. ei cõ. &c. vt facilꝰ eos occideret, ideo subdit: o ¶Et cũ ine. &c. cõuenięter satiat' cibo & potu eo modo loquẽdi q̃ dicit Cãt. v. a. Comedite & bibite & inebriamini. Cętera patẽt. p ¶Et misit &c. Hic tertio ponit intentiõis Ptolemęi frustratio p Iohannẽ, qui euadens ei' dolũ pugnauit fortiter postea cõtra eũ, & defendit & tenuit Iudæã valde magnifice post patrẽ suũ: ideo dicit: Et misit. alios satellites suos. q ¶In Ga. to Io. i. eũ capere & occidere. r ¶Et tribu. exercit' Iohãnis. s ¶Misit epist. vt ve. ad se. &c. &ꝓcu. i. satellites Ptolemęi missos ad prędicta loca. t ¶Quidã. de pueris Si D monis, qa Ptolemæ' nõ oẽs occiderat, sed aliquos ex eis, vt dictum est suprà. v ¶Nũciauit Io. vt euaderet dicta pericula. x ¶Vt audi. aũt vehe. ex. i. admirat' fuit de dolositate tanta. y ¶Et cõprehendit vi. q. ve. pdere eũ. & eodem modo prævidit alijs periculis Io. letter & prouide, & sic Ptolemæus defraudatus fuit à sua pessima intentione. z ¶Et cætera sermonum Iohannis quibus docuit populum.

Moraliter. g ¶Et exaltatum est cor eius & volebat &c. ideo per istum significat homo malus in superbiã eleuatus: Et dicitur filius Abobi, qui interpretatur pater incantator, & significat diabolũ qui nititur incãtare illuliõib' suis mentes hominũ. Huius autẽ patris filij sunt omnes maligni, quibus dicit Iohã. viij. f. Vos ex patre diabolo estis. Et sicut diabolus aliquãdo transfigurat se in angelum lucis vt decipiat, sic homo malignus fingit aliquãdo sanctitatem vt alcendat, & sic efficitur gener regis quãdo obtinet dignitatem ecclesiasticã ꝑ deceptionẽ boni prælatis, q per Simonẽ significatur. Sed quando inualescit diutius, mortem machinatur sui promotoris intoxicatione vel alijs modis malis. Per Iohannem autem filiũ bonũ Simonis qui remanet, significari potest ꝑsũ boni prælati q nõ morit', sed à deo magnifice prę. iaf.

Moraliter

1.Cor.11.c

☞ & ꝓpter memoriā paternę ꝟ rutis,& ꝙ iniq̃as Ptolemæi cūctis
E essет inuisa. Voluit autē Ptolemæus aliā portā ciuitatis ingredi,
sed à populo reiect⁹ est ꝙ maturius Hyrcanū suscepерat. Et is ꝙ-
Ioseph⁹ an dem statim recessit in aliqđ ulтra Ierichontā castellū qđ Dagon
tiq.lib.13. vocat. Hyrcan⁹ aūt paternū honorē pōtificis assecut⁹ est. Posteą
capsis.13. deo sacrificia reddidit velociter Ptolemæū petит,& matri simul
& seqntib⁹ & fratrib⁹ adiumēto futurus,castellūq̃ aggressus,aliꝭ quidē re
bus superior erat.iusto autē dolori cedebat. Ptolemęus em̄ quo
ties premeret,matrē eius,fratresq̃ in murū ꝺductos palā,vt pos
sent cōspici, ꝟ berabat: eosdēq̃ præcipitatur⁹, nisi quàm primū
recederēt minabat. V ñ Hyrcanū quidē plus timor ac mia quàm
iracūdia cōmouebat. Mater ꝟ ō ei⁹ nihil plagis aut intētata nece
pterrita man⁹ prętendēs filiū precabat, ne vel suis frat⁹ iniurijs
pareeret impio. Siquidē ipa mortē sibi à Ptolemęo ꝓpositā im-
mortalitate duceret meliorē, dū modo ille pœnas eorū quæ in
domū suā cōtrà fas admisisset expēderet. Iohānes aūt nūc obsti-
nationē mīs cogitās,ac preces ei⁹ audiens ad irruendū,impelle-
Feriatus bat,modo ꝟ berari eā lacerariq̃ cōspiciēs effœminabat totusq̃
annus. plen⁹ doloris erat. Ob hoc aūt diu tracta obsidiōe feriat⁹ annus
aduenit,quē septimo quoq̃ orbe apud Iudęos cessare moris est
exēplo septimorū dierū. Et in hoc Ptolemæus obsidiōis regē na
ctus,fratrib⁹ Iohānis vna cū matre occisis,ad Zenonē cōfugit,ꝙ
Cothila cognoiatus est, Philadelphię tyrannū. Antioch⁹ autē ad
Thesaurus ea quę ꝓ Simonē passus fuerat irat⁹,in Iudęā ducit exercitū,ibiq̃
Dauid. assidens Ierosolymis Hyrcanū obsidebat. Ille autē patefacto se-
pulchro Dauid,ꝙ regū ditissimus fuerat,ablatisq̃ inde pecuniæ
plus ꝙ trib⁹ milib⁹ talētorū: & Antiocho ꝓsuasit trecētis ei talē
tis datis ab obsidiōe discedere: primusq̃ Iudæorū priuatis opib⁹
alere ꝓgrina cœpit auxilia. Rursusq̃ tūc qñ Antioch⁹ cōtra Mœ-
dos bello suscepto tps ei vindictę præbuit,cōfestim aduersus ci-
uitates Syrię prexit, vacuas ꝓpugnatorib⁹ esse rat⁹, qđ erat ve-
rū. Medabā quidē & Samogā cū ꝓximis,necnō & Sicimā & Gari
zim ipe capit,& sup his Cutheorū gen⁹ adiacētia fano,loca inco
lētiū exēplo ei⁹ qđ est Ierosolymis ædificato. Capit autē Idumęę
quoq̃ nō paucas alias ciuitates,& prętereа Aboracū & Marissam.
In Samariā verò vsq̃ ꝓgressus (vbi nūc est Sebaste ciuitas ab He
rode rege condita) ex omni parte eā cōclusit,filiosq̃ suos Aristo
bolū & Antigonū obsidioni præfecit. Quib⁹ nihil renitētib⁹ ad
hoc famis necessitate ꝙ erāt intra ciuitatē venerūt, vt etiā insuetā
carnē cogerent attingere. Igit̄ Antiochū adiutorē sibi aduocant
Spōdiū cognoiatū,qui cùm prompta eis volūtate paruisset,ab
F Aristobolo & Antigono superatur,& ille quidē ad Scytopolim
vsq̃ ꝓsequētib⁹ cōmemoratis fratrib⁹ effugit. Hi verò in Sama-
riā reuerū,& multitudinē intra murū iterū cōpellūt,& expugna
ta ciuitate ipamq̃ diruūt,& habitatores captos abducunt. Pro-
sperè autē gestis ita cedentib⁹ alacritatē refrigescere nō sinebāt:
sed cū exercitu Scytopolim vsq̃ processi & ipsam percusserūt. &
agros intra Carmelū oēs inter se partiti sunt. Secundarū rerū Io
hannis & filiorū eius inuidia seditionē Gentiū cōcitauit,multiq̃
Iohannes aduersus eos collecti nō quiescebant,donec aperto bello deuicti
morit & ei⁹ sunt. Reliquum verò tps Iohānis,cū fortunatissimè viueret,&
laus. optimè res ꝓ annos.xxxij. administrasset,qnq̃ relictis liberis mo
ritur vir planè beatissimus, & qui nullā dedisset occasionē cur
eius causa de fortuna qspiā quereret. Deniq̃ tria vel præcipua
maximè solus habebat. Nā & gentis princeps & Pōtifex erat, &
prætereа ꝓpheta cū quo de⁹ colloquebat,vt futurorū nihil peni
tus ignoraret: qa etiā de duob⁹ maiorib⁹ filijs suis ꝙ rerū dñi ꝑ
mānsurijs nō essent ante vidit atq̃ prædixit. Tenuit autē ipm pon
tificatū post patris obitū (sc̄m Chronicorū fidem) annis.xxvj.
Aristobol⁹ Pater aūt eius Simon ante Pōtifex fuit annis.viij. Añ quē Iona
rex factus. thas frater ei⁹.xviij. Iudas quoq̃ frater Ionathę & Simonis trib⁹
tm annis pōtificatū habuit,licet bella plura cū ducibus regū Sy-
riæ ante gesserit. Post Iohānē qppe Aristobolus filius eius pon
tificatū apud Iudæos accepit,ꝙ & rex pariter fieri volens diade-
matis sumpsit insigne post quadringētos octogintaquatuor an-
nos Babylonicæ captiuitatis. Hic Antigonū fratrē suū dolo in-
terfecit,& vno anno in regno expleto miserabili morte fratricī-
da vitā finiuit. Cui succesit frater eius Anneus ꝙ & Alexāder in
regnū,qđ tenuit.xxvij. annis tā crudeliter, vt etiā irritata plebe
sibi quęrenti ab his,quidnā faciēs animos sibi plebis recōciliaret:
respōsum est,si moreret. Vix em̄ forte cū mortuo tam grauia per
pessi in grām reuerereт,vt odia aduersus defunctū deponerent.
Quibus excitatus rebellandicq̃ assuetudine multis necatis reliq̃s
coegit in vrbem,cui nomen Besłel: cui expugnatio acerbiorem
solito pestem inuexit,tam sæuo crudelitatis ꝓcessu, vt ex eo nu-
mero octingentos in medio ciuitatis crucifigeret. Quorū in con
spectu coniuges eorū filiosq̃ iugulari iussit. Hæc spectabat accu
bās in medio concubinarū lætus inter vina & pocula: sed magis
sanguine q̃ vino inebriat⁹. Hoc solo facto,amplius populum q̃
bello terruit,ita vt ꝓxima nocte Iudæorū. viij. milia vltra Iudęā
desce enderent,
descenderent,quib⁹ fugæ finis mors Alexādri foret. Eo mortuo G
Alexandra Alexādra vxor eius quæ & Salima cognoiata est regnauit Iero-
Pompeius solymis annis.ix. Deinc duob⁹ fratrib⁹ filijs Alexādri Hyrcano
& Aristobolo de imperio dimicātib⁹, occasionē habuere Roma Ierusalem
ni vt Iudæā inuaderēt. Itaq̃ Pompeius Hyrcano inuitāte Ieroso venit.
lymā venit, capta vrbe & tēplo referato vsq̃ in sctāsctōrum, ac-
cessit. Aristobolū iuniorē fratrē suū secū ducit, pontificatū verò
cōfirmat Hyrcano, atq̃ Antipatrū Herodis Ascalonitę filiū ꝓcu
ratorē Palestinę facit. Sicq̃ Hyrcanus aīo deses adiuuāte Antipa
tro prædicto ꝓcuratore tenuit pontificatū annis. xxxiij. Postea
aūt Antipatro per venenū in conuiuio necato, Herodes filius ei⁹ Herodes
succesit in regnū, qui etiā Hyrcanū interfecit. Hinc etiā Herodes Ascalonita
prędicti Antipatri Ascalonitę & matris Cypridis Arabicę fili⁹ à
Romanis Iudęorū suscepit principatū, cuius tpe Christi natiui-
tate vicina regnū & sacerdotiū Iudęæ quod prius per succesiо-
nes minorū tenebat, destructū est, completa ꝓphetia, quæ ita per
Moysen loquit: Non deficiet princeps ex Iuda, necq̃ dux de fœmo
ribus eius, donec veniat cui repositum est: & ipse erit expectatio Gen.49.b.
gentiū. In hoc loco etiā Christus quē Danielis scriptura prefatur
accipit finē. Nam vsq̃ ad Herodē Christi. i. sacerdotes erāt reges
Iudęorū, qui impare cœperunt a. lxv. olympiade: & ab instaura-
tione templi sub Dario vsq̃ ad Hyrcanū, & centesimā & octoge
simam sextā Olympiadem, annis quadringentis octoginta trib⁹
in medio transactis, quos Daniel quoq̃ signat dicens: Et scies &
intelliges ab initio sermonis respōdendi & ædificādi Ierm vsq̃
ad Christi principatū hebdomades. vij. & hebdomades. lxij. Quę Dan.9.g.
lxix. hebdomadæ faciunt annos quadringentos octoginta tres,
in quibus Christi. i. sacerdotes per vnctionem consecrati regna-
uerunt vsq̃ ad Hyrcanū, quo extremo omniū à Parthis capto,
Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinentē Iudęā ab Augu
sto & senatu accepit: filijq̃ eius post eum regnauerūt vsq̃ ad no
uissimā captiuitatem Ierosolymorū nequaq̃ ex succesiōe facer-
dotalis generis pontificibus constitutis, necq̃ ꝓpriitate vitæ se-
cundū legē Moysi seruientib⁹ deo, Ignobiles verò quidā & alio
tpe alij & nōnulli vni⁹ anni siue modico ampli⁹ à Romanis im-
peratorib⁹ sacerdotiū emebāt. Quæ oia etiā Daniel ꝓphera va-
ticinatur ita dicēs: Et post hebdomadas septē & septuagita duas
iteribit Chrisma, & iudictū nō erit in eo, & tēplū sctm corrūpet
ppls duce veniēte, & cædent in cataclismo belli. Et in sequētib⁹. Ibidem.
Et sup templū, ingt, & abominatio desolationū & vsq̃ ad cōsum-
mationē tpis cōsūmatio dabit sup desolationē. Herodes Anane
lum quędā de Babylone accitū pōtificē constituit Iudęorum, &
post exiguū tpis Aristobolū fratrē vxoris suę nepotem Hyrcani
succesiorē ei dedit. Quo post annū interfecto rursum Ananelo
reddidit sacerdotiū. Nec ia fuit succesio legalis in sacerdotiū. sed
fine ipsius legis & sacerdotij appropinquāte cōfusa erāt oia. Hic
autē Herodes strenuus fuit in actib⁹ belli, & in gubernatione re-
gni, atq̃ in restauratione ędificiorū: sed in fœlicissimis ac crudeliſ H
simis morib⁹. Apud Ierosolymā multas & magnas ędes cōstru-
xit: Samariā olim in cineribus sedentē à fundamentis suscitans in
honorē Augusti, Augustā. i. Sebastē appellauit, & in Pamide id
tēplū qđ Pamon vocatur extruxit. Cæsareā autē in noie Cęsaris
condidit, quæ prius turris strationis vocabat. Cōdidit prętereа
Antidanā & Antipatridā atq̃ Herodianā in honorē patris Anti
patri & suū extruxit. Innumerabilia quoq̃ opera in singulis vr-
bibus quas regebat solertissimè ædificauit. Sed inter hæc Hyr-
canum qui olim sacerdos Iudæorum fuerat, de captiuitate Par-
thica regressum, & filiū eius qui sacerdotio patri successerat, in-
terfecit. Sororem quoq̃ eius vxorem suam cū duobus filijs pro-
prijs iam adolescētib⁹, & matrē vxoris occisę socrū suam crude-
lissimè necauit. Siquidē ipse Herodes ne ignobilis fortē & à Iu
dæorū semine argueret extraneus, cōbusit libros oēs quib⁹ no
bilitas gētis Iudęę in tēplo seruabat ascripta, vt deficiētib⁹ pro-
bamētis & ipse ad hanc ptinere putaret. Insup etiā vt suā sobolē
regio illorū generi cōmisceret, piecta Doside fœmina Ierosoly-
mitana quā priuatus acceperat vxorē, & nato ex ea filio Antipa
tro, sociat sibi Mariānā filiā Alexandri neptē Aristoboli fratris
Hyrcani, qui ante eū rex erat genti Iudæorū. Hæc quinq̃ filios ei
genuit: quorū duos Alexandrū & Aristobolū ipse necauit in Sa-
maria, nec mora, post etiā matrē illorū qua nil charius nouerat,
simili scelere ꝑmit. E quib⁹ Aristobol⁹ Herodē ex Beronice su-
sceperat filiū, quē in actib⁹ apostolorū ab angelo percussum legi
mus. Necnō ad ea quæ suprà crudeliter gesserat, etiā hoc addi-
dit, vt virū sororis suæ Salome interficeret. Et cū eam aliꝭ tradi-
disset vxorē etiā hūc necauit. Scribas quoq̃ & interpretes diuinę
legis simili scelere occidit. Cū aūt Christi dñi nostri natiuitatē, ꝙ
in anno.xxxij. regni eius in Bethlē natus est, Magorū indicio co
gnouisset, vniuersos paruulos iussit interfici. Sed postquā regni
sui.xxxvij. annū expleuerat, morbo intercutaneo & scaturiētibus
toto corpe vermib⁹, ꝟ miserabiliter dignè moriū. Qualiter autē de
☞ fine Herodis

☞ fine Herodis Iosephus narret, nō incōgruū videt huic opusculo
A nostro inferere: q hoc mō refert: Nā febris quidē nō mediocris
Iosephꝰ li. 17. c. 8 erat, prurigo aūt intolerabil' hēbat oēm corpis supficiē: assiduis
āt vexabaſ colli tormētis, pedesq; tāquā ex intercutis aquę vicio
tumuerāt, qn etiā inflatio vēticuli putredoq; testiculorū vermi
culos generās, ac pręterea creber anhelitꝰ & interrupta eū suspi
ria, mēbrorumq; oim contractio fatigabat, vt q hęc ad diuinita
tē referrēt, pœnas eas esse dicerēt Sophistarū. Illic autē quāuis cū
tot viciorū cruciatibus luctareſ, vitę tn cupidus erat, & remedijs
†Collyrā. excogitatis salutē sperabat. Deniq; Iordanē trāsgressus apd †Cal
liorā aquis calidis vtebaſ, quę in lacū feracē bituminis qui Asphal
ditis vocaſ effluentes, p dulcedine potiti sunt. Ibi autem corpus
eius qđ medicis oleo calidiore foueri placuerat, in arcam plenam
demersum ita dissolutū est, vt etiam lumina quasi mortuus reso
luta torqueret. Deinde pturbatis q eū curabāt, ad clamorē qdem
illorū respicere visus est. Desp ata verò salute & militibꝰ gnąq; e
nas drachmas multamq; pecuniam rectoribus atq; amicis diuidi
iussit. Cū aūt rediēs ad Ierechōta venisset atra iā bili correptus, &
tpe pene morti imutabaſ, factum nefarium ex cogitauit: collectos
em cuiusq; vici ex oi Iudęa nobiliores in locū cui nomē est Ypo
†Iexam. dromio cōcludi præcepit Deide sorore Salome: & † Alexādro
marito ei ad se vocatis: Scio inqt mortē meā festis gaudiis cele
braturos eē Iudęos: verum p alios lugeri potero: & clarissimos
honores aliequi sepulturę, si quæ ipse præcipio feceritis. Hos vi
ros qui habenē in custodia cū aīam efflauero, statim militibꝰ cir
†Inuita cūdatos occidite, vt etiā †inuīa mihi omnis Iudęa, omniq; do
mus illachrymet: & simul his mandatis legatorū quos Romā mi
serat epistolæ sunt allatę, q̄bus Acinē ancillā iussu Cęsaris inter
emptā, & Antipatrū morte dānatū esse indicabaſ. Quin & si paſ
cū in exiliū dare mallet, idq; pmisisse Cæsarē scriptū erat. Hero
des aūt paululū hoc nūcio recreatꝰ, rursumq; dolorib' victꝰ, nā
inedia tulsisq; pariter violētia distendebaſ, flatū præueniri cona
tus est. Sūptoq; malo etiā cultellū poposcit, sectū em comedere
cōsueuerat. Deinde circūspecto ne qs arbiter impediret, tanq; se
pcussurus dextrā sustulit. Cū verò Adabꝰ cōsobrinꝰ eiꝰ accurriſ
†Ariabus set & manū cōtinuisset, vlulatus maximꝰ in regia statim, quasi rex
esset mortuus, excitatꝰ est. Eoq; ppere audito Antipater fiduciā
repetit, lætusq; tam custodes, pmissa etiā pecunia rogabat, vt se
B soluerēt, atq; dimitterēt. Qđ eorū princeps nō solū ne fieret ob
stitit, sed etiā regi velociter nūciauit. Ille aūt fortius exclamās, q̄
Mors Her vires ægrotātis valebāt, continuo satellitibꝰ missis occidit Anti
rodis. patrū, mortuumq; sepelire pręcepit in Hircania. Deinde rursum
corrigit testamentū, & successorē quidē Archelaū natu maximū
Antipatri fratrē scribit, tetrarchā verò Antipā. Post interitū aūt
filij. v. diebus exactis moriē, annos quidē. xxxiij. ex quo interfecit
Antigonū regno potitus. xxx. verò. &. vij. postquā rex à Romāis
declaratus est. Anno itaq; Imperij Augusti. xlvij. mortuus est, p
quo substitutus ab Augusto filius eiꝰ Archelaus regnauit annis.
ix. id est vsq; ad ipsius Augusti finem. Tunc em nō ferētibus vi
tra, sed accusantibus apud Augustū, ferocitatē eius Iudęis: in Vi
ennā vrbē Gallię relegaſ, & ad minuendā Iudaici regni potentiā
insolentiāq; domandā quatuor fratres, p eo sunt tetrarchę crea
ti Herodes, Antipater, Lysias, & Philippus. Quorū Philippus &
Herodes qui Antipas prius nuncupabaſ, etiā viuente Archelao
tetrarchiæ fuerant ordinati. Post Archelaū verò Herodes tetrar
cha Iudęæ gentis tenuit principatum, annis. xxiij. Cui Tyberius
Imperator hanc dederat potestatē: Cuius anno. xij. Pilatus Iudęę
pcurator ab eodē dirigit, atq; inibi per. x. annos continuos vsq;
ad ipsum penē finē Tyberij perdurauit. Anno autē. xv. Tyberij
Herodes Cæsaris similiter & regni Herodis. xv. (vt historiæ pdūt) Iohā
Agrippa nes filius Zachariæ in deserto iuxta Iordanē fluuiū prædicans,
Iohan. 1. d. Christū filū dei in medio eorum adesse testaſ: quē prædicā. He
rodes Herodia vxore Philippi fratris sui suadente in cōuiuio ob
Matt. 14. a. saltatricis puellæ petitionē decollare iussit, sicut sacrū Euāgeliū
manifeste demōstrat. Ipse quoq; dns Iesus Christus hinc in ppło
salutarē viā annūciat, signis atq; vtutib' vera cōprobās esse quę
diceret. Similiter & octauodecimo anno vtriusq; principat' Ie
sus Christus (sed'm pphetias quę de eo fuerāt pręlocutę) ad pas
sionē venit. Vbi huic Herodi p Pilati missos pītaꝰ nō fide rece
ptus, sed p fastū mūdanū spreꝰ indutus veste alba, iterū remissus
Luc. 23. a. est ad Pilatū, à quo p militū officiū crucifixꝰ, tertia die resurrexit
à mortuis. Refert autē diuina scriptura initiū Euāgelicę prædica
tiōis anno. xv. Tyberij Cęsaris inchoasse, & ipm Iesum oē doctri
næ suæ tps exegisse sub pōtificibꝰ, Anna & Caipha, quo. s. Annę
Pōtificat' tpe incipiēte docere cœpat, & vsq; ad initiū Caiphę p
tēderat. In qb' spatijs vix ton q̄tuor cōcludunt anni. Legalibus
porrò pręceptis iā p illud tps & ambitiōe cessantib', nulli qppe
Pōtificat' honor vitę vel generis merito reddebaſ, sed Romana
potestate alijs nūc, jtē alijs summa sacerdotij pręstabaſ, ita vt an
Iosephus. nuis successiōib' mutarent. Deniq; iam idē Iosephus refert qua
tuor p ordinē vsq; ad Caiphā Pōtificatꝰ officio post Annā esse C
pfunctus. his ỳ bis scribēs: Valeriꝰ Graccꝰ Anna sacerdotio de- Valerius.
turpato Ismaelē Pontificē designauit filiū Bassi: sed & hunc nō Graccus.
multo post abijciēs Eleazarū Ananiā Pōtificis filium Pōtificatui
surrogauit. Post annū ỳ ò etiā hunc arcet officio & Simoni cui
dam Camiſi filio Pōtificatus tradidit ministeriū. Quo nō ampliꝰ
& ipse quām vnius anni spacio pfunctꝰ, Iosephū aſs Iosippū cui
& Caiphas nomē fuit accepit successorē, ac p hoc oē tps qđ dns
& saluator noster in terris docuisse describit, intra q̄driēnij tpis
spacia coartaſ: In quo quatuor (ifiq quas Iosephus mēorat) suc
cessiones Pontificū describūtur, vix p annos singulos ministrare.
Qualiter autē Herodes tetrarcha regnū amiserit, Iosephus pdit
dicens: Accusator Herodis tetrarchæ Agrippa filius Aristoboli
quē pater Herodis interfecit, ad Tyberiū venit. Illo autē non su
scipiente accusationē residens Romæ, ad aliquorū quidē porētiū
notitias ambiebat. Maximis aūt colebat officijs Germanici filiū
Gaium, cùm adhuc esset priuatus: & quodā die inter copiosum
epularum apparatū, quib' apud eūdem edebaſ, ad vltimū exten
sis manib' apte cœpit deū precari celeriter: illū mortuo Tyberio
dūm cunctorū videre. Hoc cū qdā de familiarib' eius Tyberio
nūciasset, statim cōcludi iussit Agrippam. Qui sub grādi erūna
vsq; ad mortē Tyberij in carcere p mēses sex tenebaſ. Sed defun
cto eo post regnū annorū. xxij. dierū triū succedēs in impiū, Gaiꝰ
Cæsar, absoluit Agrippā à vinculis & Tetrarchiā Philippi (iā em
ipse decesserat) ei tradidit, regēq; appellauit. Cūq; venisset in re
gnū Agrippa, Herodis tetrarchæ cupiditates p inuidiā suscita
uit. Irritabat autē eū maxie in spem regni Herodias vxor expro
bras ei cōcordiā & dicens, q̄a per id qđ noluerat ad Cæsarē na
uigare careret ptāte maiore. nā cùm Agrippā ex priuato regem
fecisset quō dubitaret illū ex tetrarcha eodē honore donare? His
adductꝰ Herodes venit ad Gaiū, à quo ob auariciā vehementer
increpatꝰ ad Hispaniā fugit. Secutꝰ qppe fuerat accusator Agrip
pa, cui etiā tetrarchiā illiꝰ Gaius adiecit. Atq; in Herode qppe in
Hispania pegrināte secū etiā vxore Herodiade decessit. Pōtius
autē Pilatꝰ pręses eodē anno quo Saluator passus est, secreto no
ctis imagines Cęsaris in tēplo statuit, vt Iosephꝰ tradit. Et hęc pri
mæ seditiōis & turbarū Iudęis causa extitit. Postea ỳ ò sacrū the
saurū quē Corbanā Iudæi vocāt in aqueductū Ierosolymorū ex
pēdens sedq; seditiōis prębuit semia. Sed cū de Christianorū do
gmate idē Pilat' ad Tyberiū referret, & de ipsius redēptoris ge
ttis paſsiōe ac resurrectiōe aliq̄ mēoraret, Tyberiꝰ retulit ad Se
natū, vt inter sacra cæta recipenī. Verū cū ex cōsulto patrū Chri D
stianos eliminari vrbe placuisset, Tyberiꝰ p gdictū, accusatoribꝰ
Christianorū cōminatꝰ est mortē. Scribit Tertulianꝰ in apologe Tertulianꝰ
tico multos senatorū & eqtū Romanorū ab eodē interfectos. Igit
Iudæos p cōmisso scelere vltio diuina dānabat. Sed & ipe Pila
tus, q in Saluatorē iniq iudicis fumā officio est, ipsdē tpib' Gaij
tāus & talib' malorū cladib' cruciatꝰ est, vt à patria se manu trā
uerberasse, & nefariā vitā vi abiecisse referaſ. Nec em potat tā
piaculi minister ipunitꝰ euadere, sicut in historijs Græcorū inue
nimꝰ, eorū dūtaxat q olympiades scribūt, & annales rerū gestarū
libros ad posteritatis mēoriā cōdūt. Agrippa autē & q Herodes
filiꝰ Aristoboli post interfectionē Iacobi filij Zebedei Petrū apost.
misit in carcerē, & plecutionē credētib' in Christū excitauit, sed Actu. 12. a
nō ipunitꝰ euasit, sicut Lucas i actib' apo. manifestat, & Iosephꝰ i
xviij. li. 18 tiq tatū cōmēorat: q de eodē refert hoc mō: Tertiū inqt Iosephꝰ. li.
annū Impij Iudęę totꝰ expleuerat, cū sortē Cęsareā quę prius tur 18 tiq. c. 7
ris stratiōis vocabaſ aduenit, vbi cū in honorē Cęsaris spectacu
la ciuib' erexit votiuo vt videbaſ salutis Cæsaris die. Cūq; illuc
totiꝰ, puiciq; viri honore & facultatib' prędicti cōuenissent, sed'o
spectaculorū die iduꝰ vestę fulgēti ex auro argēteoq; mirabiliter
cōtexta, icipiēte die, pcedit ad theatrū, vbi cū priò solis radios ar
gēteq; vestis gremio susceptisset, repcusso splēdore duplicata spe
cātib' lucē, fulgor metallū vibrātis effudit, vt intuētib' pstringe
ret aciē terror alpectꝰ: & p hoc plꝰ aliq̄d de eo q̄ hūanæ naturæ
est artifex arrogātia mētireť. Illico adulātis vulgi cōcrepāt voces
honorē sonātes, sed exitiū cōferētes, & hinc atq; inde ab eis cōcla
mātib' deꝰ appellareť: vtq; fieret, ppicꝰ suppliciter exoraſ, dicē
tib' populis q nūc vsq; vt hoiem te tenuimꝰ, sed ex hoc iā suprà
hūanā te esse naturā fatemur. Sed rex acclamationē cōtra Fas ha
bitā nō represit, nec ipieratē illicitę adulatiōis exhorruit, donec
respiciēs paulopost iminētē atq; insistentē capiti suo videret an
gelū, eūq; sensit cōtinuo exitꝰ sui ministrū, quē prius nō nouerat
pulsorē honorū. Et ecce repēte cruciatꝰ eū ex dolore incredibili
ventris atq; inflatiōe corripuit. Respicienſq; ad amicos: En inqt
ille ego deus vester. Ecce ppellor confessim & deturbor ex vita,
qm quidam diuina virtus nuper collatas in me falsas arguit vo
ces, & q modo dicebar imortalis à vobis pceps iāiāq; rapior in
mortē. Sed suscipiēda est sententia, quā deus statuit. Nā & vixim
haud cōtemnēdi & longęuitatē quę beata putabaſ, expleuimus.

 ☞ Et cum hæc

Et cum hęc dixisset, vi doloris vehemēti⁹ agitat⁹ instāter ad pala
tiū reportat. Cūq; diuulgatū eēt eum ꝓpediē moriturum, igēs
multitudo tot⁹ ętatis & sexus cōueniēs, more patrio supcilia stra
ti oipotēti deo ꝓ regis incolumitate supplicabāt. Ois autē dom⁹
regia plāctib⁹ & gemitib⁹ psonabat. Cum iteri rex ipe in excelso
solario recubās, & deorsum respiciēs ac
ꝓnos, pstratosq; omnes cum fletib⁹ prę
uidēs, nec ipse qdem tēperabat à lachry
mis: verum cōtinuis qnq; diebus vēris
doloribꝰ cruciat⁹, vitā violēter abrupit,
qnquagesimum ętatis & q̄rtum agēs an
nū, regni v̄ō septimum. Quatuor etem
sub Gaio Cęsare annis regnauerat, Philip
pi Tetrachiā trib⁹ annis obtinēs, q̄rto au
tē etiā Herodis sibi adiungēs, trib⁹ autē
reliq; annis sub Claudio Cęlare exactis.
Post Agrippam patrē regnum Iudęę te
nentē annis septem, filius ei⁹ Agrippa à
Claudio substituit i regnū qđ tenuit an
nis.xxvj. hoc est vsq; ad ꝑm annū Vespa
siani, qū vrbis excidium factum est. Qua
liter autē Iosephus de hoc narret, hoc in
loco ponēdum esse censemus. Claudius
igt Agrippā filium Agrippę Iudęorū re
gē cōstituit, Felicē verō tot⁹ puicię Sa
marię q̄q; & Galileę, & reglōis quę dicit
trās Iordanem, ꝓcuratorē misit. Et post
pauca addidit hęc etiā. Inflāmat autē & se
ditio acerbissima à pōtificib⁹ aduersum
sacerdotes & primos plebis Ierosolymo
rum: Quorum singuli cōq̄rentes sibimet
ꝓtorum iuuenū & nouis rebus gaudē
tiū man⁹, duces semetipsos ꝓprię factiōis instituebāt. Qui cōsli-
gētes ad inuicē, primō cōuitꝰ lacessere: Tū deide & saxis inuicē
sternere, nec q̄sq; erat q coerceret, sed agebant oia tāquā in vrbe
nō hāte rectorē. Igit pōtifices in tātā venere penuriā, vt seruis su
is ad areas missis, iuaderēt decimas quę sacerdotib⁹ debebāt, & ac
cidebat, vt nōnulli ex minorib⁹ sacerdotib⁹, quorum alimoniæ
direptę vi fuerāt, inedia depirēt, ita seditionum violētia ius fasq;
cōsu ierat. Itē post pauca subiungit etiā hęc. Nōnunq; autē etiā
in media ciuitate occurrētes sibi, trucidabāt, prcipuē in diebus
festis sicarij plebib⁹ admixti, occultatis pugionib⁹ oberrātes, vt
q̄sq; delignat⁹ eis si comin⁹ incederet eum ꝑimebāt, & arte nefa-
ria cum corruisset is quē occulto vulnere strauerāt, tumidē ipli p
cussores velut idigнari se simulabāt, aduersus eos q hęc in media
vrbe cōmitterēt, atq; hoc mō occulta eorum facinora ꝓmēbāt
& primum oim ab his Ionathas pontifex interficit. Post illū quā
plurimi tugulant, ita vt iā ipis mortib⁹ eēt grauior met⁹ mortis,
dū vnusq̄sq; quasi i ꝓcinctu semp posit⁹, ꝓ mercēda singula spe
raret itertici. Cū aūt Claudi⁹ annis.xiij. in impio expletis mēsib⁹
septē, diebꝰ .xxviij. defunct⁹ est, Nero accepit imperium qđ tenuit
annis.xiij. mēsib⁹.vj. & diebꝰ .xxviij. Hui⁹ secdo anno Feli⁹ Iudęę
ꝓcurator successit Felici, à q̄ Paul⁹ Romā vinct⁹ mittit, & biēniū
in libera manēs custodia. Post hoc ad prędicandum dimittit, nec
dum Nerone in tāta erūpēte scelera, q̄ta de eo narrāt Historiæ.
Iacob⁹ frater dñi cū .xxx. annis Ierosolymorū rexisset ecclesiā, se-
ptimo Neronis anno lapidat⁹ à Iudæis, vidicātib⁹ in illo, q̄ Pau
lum interficere nequerūt. Festo magistratui Iudęę successit Albi
nus, Albino Florus, cui⁹ luxuriā & auariciā, ceteraq; flagicia nō
ferētes Iudęi cōtra Romanos rebellauerūt. Aduersum q̄s Vespa
sian⁹ magr militię trāsmissus, plurimas vrbes Iudęę cepit. Prim⁹
Nero sup oia scelera sua etiā Christianos psequit. Quorū eximios
Romæ Petrū cruce, Paulū occidit gladio. Hīc in re militari ni
hil oīno ausus, Britanniā penē amisit. Nā duo sub eo nobilissima
oppida illic capta atq; euersa sunt. Deniq; Nero cū à senatu quę
reret ad pœnā è palatio fugiēs ad quartū vrbis miliariū in subur
bano libertini sui iter Salariā & Numētanā viā semet interfecit
anno ętatis, xxxij. atq; in eo ois familia cōsūpta est. Post
Neronē v̄ō Galba in Hiberia, Vitellius in Germania, Otho Ro
mæ impiū arripuerūt. Galba. vij. mēse imperij sui in medio Ro
manæ vrbis foro capite truncat. Vespasianus duob⁹ prælijs su-
peratos Iudæos ad muros cōpulit. Otho tertio regni sui mense
apud Vitriacū, alias Venariū, ꝓpria manu occubuit. Vitellius à
Vespasiani ducib⁹ occisus in Tyberim ꝓicitur. Romanorū se-
ptim⁹ regnauit Vespasian⁹ annis. viij. mēsib⁹. xj. diebꝰ. xxij. Qui
apud Iudæos impator ab exercitu appellatus, & bellū Tito filio
cōmēdās Romā p Alexādriā, ꝓficiscit. Cui⁹ secdo anno Tit⁹ Iudęa
capta & Ierosolymis subuersis sexcēta milia virorū interfecit. Io-
sephus verō sciēs affirmat sexcenta milia virorū gladio & fame
periisse, & alia cētum milia captiuorum publicē venundata. Vt
aūt tanta
aūt tāta multitudo Ierosolymis repirēt cām Azymorū fuisse re- G
fert. Ob quę ex oī gēte Iudęi ad tēplū cōfluentes, vrbe q̄si carcere
sūt recluſi. Oportebat em i ipsđe dieꝰ Paschę eos iterfici: in qb⁹
Saluatorē crucifixerāt. Colligit aūt oē tps in ꝑm annū Vespasiā
& nouissimā Ierosolymorum euersionem à qntodecimo anno
Tyberij Cęsaris, & ab exordio Euāgelicę
prędicatiōis anni. xlij. A captiuitate aūt
quā ab Antiocho ꝓpsi sūt, anni. cccxx.
viij. Porrō à Darij secdo anno sub q̄ rur-
sum tēplū ędificatū est, anni qngēti nona
gita. A prima aūt ędificatiōe tēpli sub Sa
lomōe vsq; ad nouissimā ei⁹ ruinā quę
sub Vespasiano facta est an. mil. cēt. .ij.

& bellorum eius, & bonorum uir a
tutum quibus fortiter gessit, & ędi b
ficij murorū quos extruxit, & re- c
rum gestarū eius, ecce hęc scriptu d
ta sunt in libro dierum sacerdotij e
eius, ex quo factus est princeps
sacerdotum post patrem suum.
Finit liber primus Macha-
bęorum habens uersus
duo milia trecentos.
Incipit liber secundus Machabæ
orum qui non est de canone.

Incipit Secūdꝰ liber Machabæorū.

Secund⁹ liber historię Macha
bęorū licet breuior sit priori
cuſdē opis libro in historica
narratiōe, antiqora tñ quodā
mōrepli cta tpa, excepto qđ ille Alexādri
magni Macedōis in pricipio sui facit bre
uē cōmēorationē. Nā & Seleuci re gisco
gnomēto Nicānoris Iudęos cōmemorat
iste bñficia, quē historia antiquitatū Iose
phi & chronicō Eusebij testāt Iudęos re
publica sua dignos efficere, & ęquum eis
honorē cum hitatorib⁹ Macedonib⁹ &
Gręcis deputasse. Similiter & Antioch⁹
magn⁹ (testātib⁹ supra mēoratis autori
tatib⁹) eos crebris epīs laudat & multi-
plicibus munerib⁹ donat. Habet quoq;
idē liber diuersā à priore narrationē, sed
tñ historię nō destruit veritatē, q̄ licet multa prioris libri cōtineat
testionia, tñ ꝓ plura iterserit quę in illo nō inueniūt. Scriptus em
ab his videtur q morati sunt in terra Iudæ, ad eos qui in exteris fu
erūt regionib⁹, vnde ita idē incipit. GLOS. ORDI.

Ioſephus, de Agrip,

Cap. I.

Ratribus q̄ sunt ꝓ AEgyptū Iudæis,

F

Ratribus qui sunt per AEgyp. Demetrius Cap. I. H
hic sub quo le orasse pro Iudæis in AEgypto consti-
turis Ierosolimitæ commemorant, iple est qui post
Antiochum Eupatorem Asię & Syriæ regnauit, qui

Nicolaus de Lyra. ☞ & ipse co

a ¶ Et bellorū eius. qbus defendit cū. b ¶ Et bonarū vir. quibus fortiter gesit. inter quas fuit victoria notabilis quā ha-
buit de Hyrcanis, ex qua cognominat⁹ est Hyrcan⁹. c ¶ Et ędifi
cij mu. q̄s ex. in Ierm & i Iudęa ad terrę fortificationē. d ¶ Et
rerū ge. ei⁹. quę fuerūt mirabiles & multę, vñ dicit Iosephꝰ liij. ñ.
qđ ipe habuit spm ꝓphetię. e ¶ Ecce hęc scrip. sunt in li. die-
rū. sacerdotij eius. Hunc autem librum non habemus. sicut nec
plures alios de qbus fit mētio in libris Regum & Paralipomenō.

Postilla Nicolai de Lyra super secundum librum
Machabæorum incipit. Cap. I.

Ratribus &c. Liber iste secund⁹ Machabęorū quędā
est abbreuiatio cuiusdā magni voluminis à Iasōe Cy
renęo cōscripti hūtis. v. libros partiales, in qbus facta
Iudę Machabęi & sociorū eius diffuse tractant: sed in
hoc libro ponunt breuiter & succinctē, vt patet in fine capli ſcđi
vt q̄ ꝓpter pauptatē prędictū volumē magnū cōpare nō posset
vel ꝓpter ei⁹ ꝓlixitatē ętę diati essent, legere istud cōpēdiū pos-
sent hīe de facili & sine tędio percurrere legendo. Fuit autē cōpi
latio hęc facta tpe Demetrij secūdi, vt magis videbit infrā. Et mis
sa Iudęis hītantib⁹ in AEgypto ab illꝰ q̄ erāt in Iudęa. Qui cū hoc
in huius libri prefatiōe, rogauerunt eos aliquas solēnitates susci-
pe, quę ab eis fuerāt rōnabiliter instituꝰ. Igit iste liber i duas ptes
diuidit scilicet in ꝓlogum & tractatum, q̄ incipit. iñ. ca. In prima Diuiſio
verō pte ponit inuitatio ad obseruātiā duplicis festi. Secdo bre-
uiter tāgit materia hui⁹ libri, ca. se. ibi: De Iuda verō Macha. Cir
ca primū primō scribētes captāt illorum qbus scribūt beneuolē
tiā. Secdō inuitāt eos ad festi duplicis obseruātiā, ibi: Regnāte De
me. Tertiō suā iferūt intētionē, ibi: Facturi igitur. Circa primum
captāt dupliciter eorū beneuolētiā scilicet eos amicabiliter salu-
tādo & cđ eis hūiliter exorando, ibi: Bū faciat vobis. Circa primū
dicit: f ¶ Fratrib⁹. qđ est nomē amicabile: nā frater dicit q̄si fere
alter ipe. Et vocāt eos frēs, eo qđ erāt de eadē gēte, & sub eadem
lege. g ¶ Qui sunt ꝓ AEgy. Iudęis. scilicet dispſis. Ptolemęus
☞ em Lagi filius
Moraliter. f ¶ Fratribus qui sunt &c. Hīc ponitur quędam Moraliter
prefatio hui⁹ secđi libri, & durat vsq; ad tertiū capitulū exclusiuē
Hęc aūt prefatio est quędā epistola à Iudęis habitātib⁹ i Ierusalē
✕ & Iudęa

Ioſephus,

Galba. Veſpaſianus. Otho. Vitellius.

Neronis imperium. Act. 25. a. & .29. a.

☞ & ipse cognominatus est Sother, hoc est Saluator. In hunc enim A annorū numerus qui cōputatus est, hoc est cētesimus sexagesim⁹ nonus decurrit. Nam Antiochus Epiphanes qui post centesimū triceſimūseptimū annū regni Græcorū cœpit regnare: regnauit annis vndecim, Antiochus Eupator annis duobus, & Demetrius Sother annis duodecim: q̄ sunt anni à principio regni Seleuci Nicanoris regis Syriæ, à q̄ regni Græcorū cōputātur tēpa vsq; ad finē Demetrij. cētū sexagintaduo. Quib⁹ si adiiciant anni septē de regno Alexandri q̄ ignobilis & vicios⁹ indignus q̄ regia dignitate à Pōpeio Trogo describitur: sed tamē regnū tenuisse narrat annis decē, fiūt centū sexagintanouem. Dicamus & aliter. Primus post Alexdrū Asiæ regnauit Antigonus ānis decē & octo, post quē Demetri⁹ q̄ & Poliaretas regnauit. xvij. ānis. Hic ergo Demetri⁹. xvij. anno regni sui semetipm Seleuco tradidit, & cōiūcta est Asia regno Syriæ ano Seleuci Nicanoris. xxvij. Si ergo cœperimus cōputare nūc serie annorū à prīo anno regni Antigoni q̄ regnauit in Asia annis septē anteq̄ Seleucus in Syria regnare cœpisset præponētes eos dē septē annos regni Seleuci, & eo modo computū ānorūr egnū Syriæ vsq; ad nouissimū annū Demetrij Sotheris p̄duxerimus, ſūma prioris numeri tota ibi inuenif. Sed mirū quō in sequētibus dicat Iudas centesimo octagesimo octauo cū senatu Anistobolo magistro Ptolemei regis dixisse salut⁹, & mādasse de purificatiōe tēpli, quā ipsi facturi erāt quinta & vicesima die mēsis Casleu, cū Iudas in priori libro supradicto Demetrio legif multo ante esse defunct⁹. Siquidē sexto āno Demetrij idē sc̄m chronicorū fidē inuenif occisⁿ. Sed q̄a incerti sūt ipsi autores librorū, nō absurde videtur in cōputatiōe tēporū discrepare. Maxie cū in legalibus libris Septuagita interptū editio, cū Hebraica veritate in cōputo ānorū mukū discordet. a ¶ Nos. Iason aūt ipse est frater Onię pōtificis, quem seq̄ntia ist⁹ libri narrāt ad Antiochū Epiphanē. hoc est nobilem, ppter ambitionē summi sacerdotij conuolasse, B eiq; persuadere vt Gentilem ritum Ierosolymis instituerer.

NICO. DE LYRA.

☞ Populus q̄ eī Lagi filius qui post Alexandrum magnum primus regnauit in Aegypto, sicut suprà dictum est in primi libri principio multos Iudæos captiuauit, quorum aliquos Ptolemæus Philadelphus ei succedens relaxauit in fauorem. Lxx. interpretum q̄ sibi libros Moysi: & secundum aliquos totum vetus testamētum transtulerunt de Hebræo in Græcum, multi tamen in Aegypto remanserunt & procedente tempore acquisierunt bona t̄palia, & p̄ plis ,p̄creationē multiplicati sunt, q̄bus Iudæi manentes in Iudæa scripserūt. Ideo subditur: a ¶ Salutē dicunt &c. Et pacē bonam. nā bona guerra eligibilior est pace mala, b ¶ Benefaciat. Hīc cōsequenter captāt eorū beneuolentiā p̄ eis exorādo, dicētes Benefaciat uobis deus. In spūalibus & temporalibus. c ¶ Et meminerit testamenti sui. Id est firmæ promissionis. d ¶ Quod locut⁹ est ad Abrahā: Genē. xij. e ¶ Et Isaac. xxvj. f ¶ Et Iacob. xxviij. Et supplendū est, q̄ sunt de numero seruorū suorum fideliū. ¶ Vel aliter l'am sic iungēdo: Et meminerit testamenti sui. i. promissionis firmæ. Seruorum suorum fidelium. i. p̄ suis seruis fidelibus factę. Qd' ad Abrāā, Isaac, & Iacob locutus est. Primō quantum ad p̄es illius testamenti. g ¶ Et det uobis &c. ut cola, fide, spe, & charitate, quib⁹ colit deus cultu interiori, vt dicit Augustinus in Enchiridio. h ¶ Et faciatis eius uoluntatem &c. per effectum in cultu exteriori. i ¶ Corde magno & animo uolenti: quia deo non placent sacrificia coacta, sed voluntaria. k ¶ Adaperiat cor uestrum in lege sua. Studenda & intelligenda. l ¶ Et in præceptis &c. Opere adimplendis. m ¶ Et faciat pacem. Vt vacare talibus valeatis. n ¶ Exaudiat orationes uestras. Vobis condescendendo. o ¶ Et reconcilietur uobis. Peccata præterita remittendo. p ¶ Nec uos deserat in tempore malo Vos in tribulationibus consolando. q ¶ Et nunc hic .i. in Ierusalem & Iudæa. r ¶ Sumus orantes pro uobis. Quasi dicat: Ita debetis orare pro nobis, & acquiescere petitionibus nostris, maxime de soleunitatibus deuotis. s ¶ Regnante Demetrio anno cētesimo sexagesimo. Hic consequenter inuitant eos ad obser

salutem dicunt fratres qui sunt in Ierosolymis Iudæi, & qui in regione Iudęa, & pacem bonam. Benefaciat uobis deus, & meminerit testamenti sui quod locutus est ad Abraham & Isaac & Iacob seruorum suorum fidelium, & det uobis cor omnibus ut colatis eum, & faciatis eius uoluntatem corde magno & animo uolenti. Adaperiat cor uestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacē. Exaudiat oratiōes uestras, & recōcilietur uobis, nec uos deserat in tēpore malo. Et nūc hic sum⁹ orātes pro uobis. Regnāte Demetrio anno cētesimo sexagesimo nono, nos Iudęi scripsim⁹ uobis

onem suam cum Simone summo sacerdote & Gente Iudęorum renouauit amiciciam, & concesit ei plures libertates, & priuilegia quam ante concesserat tempore Ionathæ, nec alij reges prædecessores sui, vt habetur. decimo tertio capſo primi libri. propter hoc subditur ibi: Ablatum est iugum gentium ab Israel. Et fuit populus in magna lætitia, & pace bona toto tempore Simonis. Et sic est verisimile vt dicit super locum istum dominus Hugo cardinalis, quòd illo tempore scripserunt Iudęis habitantibus in Aegypto de solennitatibus istis recipiendis. Licet enim tempore Iudæ primum festum fuerit institutum, non tamen à Iudęis in Aegypto manentibus receptum, vt patet ex eius epistola sequente, in qua nulla fit mentio de hoc festo, licet scribatur Iudæis manentibus in Aegypto. t ¶ Nos Iudæi. Manentes in Ierusalem & Iudæa. v ¶ Scripsimus uobis. De solennitatibus hīc contentis & de alīs in hoc libro scriptis. Sed contra hoc D obijcitur, quia sicut dictum est hæc scripserunt adepta libertate tempore Simonis & Demetrio regnante, hoc fuit anno. dxx. vt habetur capitulo tertio primi libri. Ad hoc potest dici, quòd hoc negocium fuit inchoatum anno centesimo sexagesimonono, & consummatum anno sequenti. Hīc autem ponitur data pro tempore inchoationis: ibi verò pro tempore consummationis. Dicitur autem: Nos Iudæi & cætera. Quia idem populus fuit tempore Iudæ & Simonis, & cum hoc etiam eędem personæ numero in multis, vt patet de Iuda & Simone q̄ fuerūt ſtes & cōtemporanei, vt patet. ij. ca. primi li. Et idem erat de multis alīs. Moraliter

✠ In tribulatione & Iudęa ad eos q̄ habitabāt in Aegypto missa. ¶ Moraliter autem p̄ Iudęos habitantes in Aegypto, quę tenebras interpretatur, significant catholici q̄ sunt simpſi laici carentes lumine scripturarū. Per habitātes aūt in Ierusalē & Iudæa, vbi viguit cognitio p̄phetica, significant clerici in sacra pagina ſrati, à quib⁹ laici salutantur cū ad eos prędicatores mittunt, pacē & salutē gloriæ fidelit nūciantes. t ¶ Nos Iudæi &c. Scriplerūt autem de duob⁹ p̄cipaliter, licet aliqua alia in hac præfatione quæ interponantur non multū sunt ad p̄positum: ideo ea dimitto. Primum autē est exhortatio ad obseruationem diei Scœnophegię seu dedicatio- Moraliter nis templi. ¶ Moraliter autem templū dñi est quilibet fidelis, ſicut dicit. j. Cor. iij. f. Templū domini sēctm est, qd' eſus vos. Et hoc templū debet dedicari ad similitudinē materialis templi, in qua dedicatione eps templū vel ecclesiam circūit, & aqua aſpergit. Et iste circūitus significat in nobis diligentem conſcientiæ discussionem per peccatorū ,p̄riorū recordationē, & aſpersio aquę bene dictæ, effusionē lachrymarum per veram contritionem. de quibus dicitur Isaię. xxxviij. c. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. ¶ Item in pauimento ecclesiæ scribitur alphabetum Græcū ab angulo in angulū transuersaliter, p̄ qd' significatur descriptio mandatorū in corde iusti. Prouer. vij. a. Scribe ea in tabulis cordis tui. ¶ Item in parietibus pingitur crucis signum, p̄r qd' in nobis significat mortificatio carnis. ij. Cor. iiij. a. Semper mortificationem Iesu in corpore nostro circunferentes, vt & vita eius in nobis manifestetur. ¶ Iterum po-

✠ nunt candelæ

Glos. ordi. II Machab. Cap. I. De Lyra

☞ a ¶ Populus qui &c. Aristobolus hic fuit natione Iudæus, sed E Peripatheticus philosophus esse agnoscitur, qui ad Philometorem Ptolemæum explanationū in Moysen cōmentarios scripsit vt Chronographi produnt, quo etiā tēpore Syrię & Asiæ regnabat Anthiochus Epiphanes. b ¶ De magnis periculis &c. Qualiter aūt Anthiochus Epiphanes qui mala Iudęis vltra oēs reges qui añ se fuerūt in Syria infligebat, regnū pdiderit & vitā finierit, & liber prior historię isti⁹ cōmēorat, & Ioseph⁹ in historiarū, ātiqtatis Iudaicę libro duodecio testat, dicēs: Rex Antioch⁹ superē puiciā pcurrēs, audiuit ciuitatē Persarū diuitijs excellētē Eliaidā noīe, pciosiss imūq; tēplū ieā Dianę & oī specie ornamētorū plenū, isup & arma & loricas reliqsse audierat filiū Philippi regē Macedonū Alexādrū. Cōmot⁹ ergo egredit cōtra Elimaidā, & obsidebat eā. His verō q i ea erāt minime territis ipetu ei⁹ neq; obsidiōe, sed ptina citer repugnātib⁹ pene decept⁹ discessit. Nā exeūtes ciuitatē fugauerūt & p̄seq̄bant eū vsq; Babylōiā, vbi cū post mīstā suorū militū amissionē, venisset qdā de Iudęis nūciauit illi, & ducū pditionē q̄s pugnare cōtra Iudęos reliq̄rat & creuisse fortitudinē Iudęorū. Sup priorē itaq; curā, hoc crescēte malo in curritī gritudinē. Quo diu tenēte & crescētibus passiōib⁹ intellexit q̄ more ret. Cōuocāsq; amicos morbū suū eis atrocē esse indicauit, cōfessus hęc ideo se pati q̄ Iudęorū gentē affligens tem plū spoliasset, deūq; cōtēpsisset, q̄ dictoillico expirauit. Vū miror Polybiū Megalopolitā (q̄ vir bonus existēs) dixit ideo perisse Antiochum, quia voluit templum Dianæ in Perside deuastare. Nam qui nullaten⁹ egit peccatū, sed tātum cogitauit, nullo reatu tenetur. Si autem Polybio videtur, ideo Antiochum vitam finisse multo plus verisimile creditur propter templi Ierosolymitani sacrilegium regem perisse.

Iosephus Lib. 12. antiquita. ca. 13.

Polybius

F

Nicolaus de Lyra.

☞ Facturi

in tribulatione & impetu qui superuenit nobis in istis annis, ex quo recessit Iason à sancta terra, & à regno. Portam succenderunt & effuderunt sanguinē innocentem. Et orauimus ad dominum & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium & similaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes. Et nunc frequētate dies Scenophegię mēsis Casleu. Anno cēteſimo octogesimo octauo, populus qui est Ierosolymis & in Iudęa senatusq; & Iudas, Aristobolo magistro Ptolemæi regis qui est de genere Christorum sacerdotum, & his qui in Ægypto sunt Iudæis, salutem & sanitatem. De magnis periculis à deo liberati magnificè gratias agim⁹ ipsi, utpote q̄ aduersus talē regē dimicauimus. Ipse em̄ ebullire fecit de Perside eos qui pugnauerūt contra nos & sanctam ciuitatem. Nam cū in Perside esset dux ipse, & cum ipso immēsus exercit⁹ cecidit in tēplo Naneę,

dò, quia liberatio illa fuit similis isti temporibus Antiochi. propter quæ epistola Iudæ loquens de hac liberatione incipit ab illa numerare. Assuerus verò secundum computationem quā posui Dañ. ix. regnauit annis. xl. circiter, & sic à. xij. anno regni eius indusiue in quo fuit facta liberatio populi ab Aman persecutiōe remanent de regno eius. xxix. anni, cui secundum Hebręos quos in hoc secutus sum in prędecessibus successit Darius, ip̄si⁹ & Esther reginę filius, qui regnauit sex annis vsq; ad cō summationem templi secundi, vt patet. j. Esdræ. vj. Neemiæ. xv. vsq; ad debellationem eius per Alexandrum magnum secundū Hebræos, sicut dixi plenius super librū Dañ. A quo Alexandro incipit regnum Græcorum, vt dictum est in principio primi libri, cuius regni fuerāt. cxl viij. anni, quando purificatum fuit templum per Iudam Machabęū, vt habetur, supra. j. lib. iiij. ca. ducibus Antiochi debellatis. Isti verò anni simul iuncti faciunt annos. cl. xxx. viij. in epla Iudæ nūeratos. m ¶ Aristobolo magistro Ptolemæi. f. Philometoris qui fuit nepos Antiochi Epiphanis, vt oñsum fuit Dan. xj. & adhuc ostēdet. j. iij. ca. & p cōsequēs fuit tpe Iudæ Machabęi, vt patet ex supradictis. j. libro. Huius aūt Ptolemæi dicit Aristobolus magister, quia fecit sibi commentarios super libros Moysi, & erat natione Iudęus. Iō. subdit. n ¶ Qui est de genere. i. vnctorū: Christus em̄ à Chrismate dicit, descēdit em̄ ab Aarō tamē linea recta sacerdotalis nō peruenit vsq; ad eū. o ¶ Salutem. .s. animæ. p ¶ Et sanitatē. corporis. Et subditur epłæ narratio. In qua ponit primò euasio sui periculi. Secūdò, p̄stratio Antiochi, ibi: Nam cùm in Perside. Circa primum dicit: q ¶ De magnis periculis. Tempore Antiochi Epiphāis. r ¶ A deo. sua gra, nō virtute nīa vel meritis. s ¶ Magnificè. tanq; de beneficijs eius grati. t ¶ Vtpote qui. .s. Syriæ & Persidis, cuius regnum erat valde magnę potētiæ & virtutis. v ¶ Dimicauimus, debellatis eius ducibus. x ¶ Ipse enim ebullire. i in magna multitudine venire. y ¶ Fecit de Perside eos &c. Et patet ex dictis primo libro. z ¶ Nam cum in Perside consequenter fit narratio de Antiochi p̄stratiōe, cū subdit: a ¶ Cecidit in templo. Dicunt aliqui q̄ hoc dicitur de Antiocho Epiphane qui fuit cōtemporaneus Iudę Machabęo. Et sic videt hęc expositio prędictū cōcordare. Sed huic obuiat qd̄ dictū est supra. j. li. ca. vj. q̄ Antiochus Epiphanes mortu⁹ fuit languore in lecto suo, nō in tēplo nec gladio, sicut dicitur hīc. Simile. infra. ix. ca. dicit q̄ mortu⁹ fuit in mōtib⁹ miserrimè reuertēdo de Perside. Ad hoc aūt respōdēt doctores dicti, q̄ p tāto dicit hic ī tēplo Naneę cecidisse, eo q̄ bimortui fuerit amici ei⁹, vt hīc dicit

☞ qui erat ro-

nunc Candelæ ardentes iuxta crucē, p quod significatur q̄ carnis mortificatio seu quodcunq; aliud bonū qd̄ apparet exterius debet fieri ad honorē dei & ædificationē p̄ximi, Matt. v. b Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videāt opera vra bona & glorificent patrē vrm qui in cęlis est. Et Gregorius, in homil. Sit aūt opus bonum in publico quatenus intentio maneat in occulto, vt de bono ope p̄ximis prębeamus exemplū, tamē intētiōe qua soli deo placere quęrimus semp optemus secretū. ¶ Sedm autē est exhortatio ad obseruationē solēnitatis de datione ignis de cælo tpe Neemiæ, de qua datione dicit q̄ orōnē faciebāt Sacerdotes & sol qui prius erat in nubilo refulsit, & accēsus est ignis magn⁹. Per solem istum significat dom⁹ noster Iesus Christus de quo dicit Malach. iij. a. Orietur vobis timētibus deū sol iusticię. Iste sol fuit in nubilo quādiu fuit in corpe mortali, sed postea refulsit: & maximè quādo ad p̄ris dexterā fuit assumptus. Per Sacerdotes orātes significant apostoli & qui cum illis erāt fideles: quibus orātibus Christus misit sp̄m sctm in specie ignis super oēs in die Pentecostes: quo igne fuerunt illuminati intellectu scripturarum & eloquētes effecti per donum linguarū, & sic ardentes in amore Christi, vt non timerent, sed magis gauderēt, p̄ ipso cōtumeliam pati. Et sic patet, q̄ ignis iste fuit valde magnus virtute.

Moraliter

a ¶Facturi igitur. Hæc quippe quæ Ierosolymitani Iudæi scribêtes ad eos q̃ p̃ Aegyptũ fuerũt Iudæos, de igne repto in puteo in similitudinẽ aquæ crassę conuerso: neq; in Esdre: neq; in Neemiæ scriptis aut dictis alicubi reperire potuimus: Sicut nec illud qđ in posterioribus de arcę tabernaculi abscõsione per Ieremiã asserũt nullo mõ in ipsius Ieremiæ libro scriptũ inueniri põt. vñ cõstat hęc illos aut maiorũ suorũ traditione didicisse, aut in apocryphis eorũ libris exarata repsisse. Nosergo qđ incertum est relinquẽtes, ad ea quę certa canonicorum librorũ attestatione esse manifestũ est, calamum conuertamus.

Nicolaus de Lyra.

c+ q erãt robur sui exercit⁹, sicut de hoie cui contigit magnum infortuniũ, dicit cõiter qđ est mortuus, licet ī p̃sona sua sit viu⁹, & sic dicũt q̃ de illo tẽplo euasit Antiochus. Sed huic rñsioni videt obuiare qđ subdit: Clauserunt templum: cũm intrasset Antiochus: & sic nõ videt q̃ euaserit, quia sacerdotes mortẽ ei⁹ magis quę rebãt q̃ aliorũ. Ideo subdit: Percusserunt ducem. primò & principaliter. Et eos qui cũ eo erant. consequenter. Et diuiserunt membratim. Quòd autem per ducem intelligatur rex Antiochus, patet ex principio partis huius, vbi dicitur: Nam cum in Persida esset dux ipse. i. Antiochus Epiphanes, vt dicunt isti. igitur propter ista dicũt aliqui q̃ scriptura loquitur hîc de morte Antiochi magni, qui fuit pater Antiochi Epiphanis. Et quia pater & filius sunt quasi vna persona. nam pater quodãmodo manet in filio, secundum illud

B Ecc. xxx. a. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Ideo nõ est mirandum si scriptura antè loquens immediate transit de filio ad patrem. Frequenter enim in sacra scriptura fit talis trãsitus de vna p̃sona ad aliam ꝓpter affinitatem, sicut ostẽdi in principio Genẽ. loquẽdo de modis exponẽdi scripturã sacrã. Sic igitur intelligendo dicitur: Nam cum in Persida esset dux. i. Antiochus magn⁹. cecidit in tẽplo Naneæ. nam fugatus de bello à Scipione Aphricano rediens ad terram suam, mortuus fuit in hoc templo, vt dixi plenius Danie. xj. a ¶Consilio deceptus &c, nam vt interficerent eũ, eò q̃ esset prędator templorum induxerunt ad illud quod subditur: b ¶Etenim cũ ea. i. Nanea. c ¶Habitaturus venit. i. sacrurus ei reuerentiam. d ¶Et vt accipe. pe. Hoc em̃ sibi promiserant sacerdotes, q̃ facta Dianæ debita reuerentia traderẽt ei pecunias quę erant in templo. e ¶Dotis nomine, id est quibus dotatum erat templum, nec erant necessariæ ad

†Deu. 38. d sumptus templi vel sacrificiorum. f ¶Cumq; propo. vt magis alli cerent eum. g ¶Clause. quasi habentes ad eum negociũ secretũ. h ¶Apertoq; oc. ꝓ quẽ itroierũt hoies ad ei⁹ mortẽ parati. i ¶Et diuise. ꝓpter qđ corp⁹ ei⁹ nõ fuit cognitũ, nec honore regio sepultũ, sicut dixi Da. xj. k ¶Per om. de. bñ. Hoc dixerũt nõ zelo vidicte sed iusticię diuinæ, & in hoc terminat epistola Iudę. l ¶Factu. Hîc ponit cõclusio Iudeorũ qui scripserũt Iudęis habitãtibus in Aegypto tẽpore Demetrij intendẽtes eos inducere ad celebrationem purificationis templi: vt dictum est suprà, ꝓpter quod sic concludunt: Fact. igitur. i. nos celebraturi, vicesima quin. mẽ. Casleu. i. nouẽbris. m ¶Purí. sicut statuit Iudas & fres ei⁹. iij. ca. j. lib. n ¶Necessi. vtile. o ¶Duxi. sig. vo. amicis &frib⁹ nris p ¶Vt & vos quoq; agatis sicut & nos. q ¶Diẽ Scænoꝑ. i. purificatiõis dictę. r ¶Et diẽ ign. Hîc cõsequẽter põit inuitatio ad festũ sequẽtem. Circa qđ priò ponit festi rõ. Secđò ei⁹ celebratio, ibi. Orõnẽ autẽ Tertiò eiusdẽ approbatio. ibi: Vt ꝓ ò manifestata. Circa primũ dr: Et di. ign. A deo de cęlo similiter celebretis. Et sub dit datiõis tẽpus: Qñ Nee. De hoc tñ nulla fit mẽtio ī Esdra & Neemia. Et subditur dationis modus cũ dicitur.

Diuisio

s ¶Nã cũ ī Persi. Iudęi ꝓ ò de regno decẽ tribuũ fuerunt ducti captiui in regnũ Assy. & Persidis, vtht. 4. Re. xvij. a. Sed de illis nõ vt hîc scriptura log: sed de illis de regno Iuda in q̃ erat tẽplũ & isti translati fuerũt ī Babylo. ꝓpter qđ dicũt aliq̃ q̃ noie Persidis hîc intelligit totũ regnũ Nabuchodonosor regis: sicut totũ ītelligit ꝓ ptẽ. ¶Põt ẽt aliter dici q̃ cũ Nabuchodonosor cõtra

†1. qõ. 1. fi cut eunuchus.

D Ierusalẽ venerũt multi de regno Persidis qui habuerũt ꝓ tẽ fuã de captiuis, & sic duxerũt illos in Persidẽ. t ¶Accepti. Hol ocaustorũ. v ¶Abscõ. i. Iosaphat, vt dicunt aliq̃ eò q̃ est ꝓpinq̃ loco templi. x ¶Alt⁹. i. pfund⁹. y ¶Et siccus. i. aq̃ carẽs. Cętera patẽt in lra vsq; ibi. z ¶Accẽ. Nõ hũanit⁹, sed diuinit⁹. Iõ subdit. a ¶Ita. Nõ em̃ esset mirabile, si accẽsus fuisset ab hoie. b ¶Orõnẽ. Hîc cõsequẽter põit festi celebratio q̃ tũ ad ei⁹ initiũ, cũ dr: Orõ. ꝓpter sacrificium & dationem ignis ad ei⁹ cõsũptionẽ, sicut dat⁹ fuerat tpe Eliq̃ post aspsionẽ aquę. iij. Re. xviij. c ¶Iona. qa principalis erat iter cãtores. d ¶Terri. peccatori rib⁹. e ¶Iustus. Nã iusticia & mia relucẽt ī oib⁹ dei opibus. f ¶Qui so. Per esse tiã alij ꝓ ò p̃ticipati onẽ tantũ. g ¶Solus præ. s. bñficia. nã alij p̃stat niti ꝓ tute diuina. h ¶Qui feci. s. Abrahã Isaac & Iacob, quos elegisti per tuam misericordiam. i ¶Et sanctificasti eos &c. Per tuam gratiam. k ¶Et custodi partem tuam &c. id est populum Israel qui in pluribus locis veteris testamenti dicitur pars & hæreditas dñi. l ¶Cõgrega. Non enim redierant omnes de Babylone, & in alijs regnis multi erant dispsi. m ¶Afflige opprimentes nos. Hoc dixit Neemias nõ zelo vindictę, sed iustitię. n ¶Constitue pop. i. in Ierusalẽ & ludęat

c+ Sicut dixi

Et a ¶ Sicut dixit Moyses. Deut. xxx. Si ad cardines cęli fueris dissipat⁹, inde retrahet te dñs deus tuus &c. b ¶ Cũ autem consum. per ignem cælitus datũ, erat em̃ oblatũ in holocaustũ, qđ incẽdebat totaliter ad honorẽ diuinum. c ¶ Ex residua. quę non fuerat aspersa super sacrificia & ligna. d ¶ Neemias. s. lapides laterales altaris. e ¶ Ex. similiter diuinitus. f ¶ Sed ex. quia maior flamma cõsumit minorẽ. g ¶ Vt. Hîc consequẽter ponit dictę celebratiõis approbatio, cùm dicit Vt uero. i. dicta cõsumptio sacrificiorũ per ignẽ cęlitus datũ. h ¶ Cõsiderans &c. hoc non erat factum humanum. sed diuinum. i ¶ Et rem. ne forte fuisset ibi aliqđ fictitiũ: k ¶ Fe. Si accipiat hic factio, p priẽ. iste rex fuit Darius, cui⁹ ãno. vj. cõsummatũ est tẽplũ sc̃m. j. Esdræ. vj. & hoc cõsonat dictis Hebræorũ, q inter Cyrũ & hũc Dariũ ponũt tm̃ duos reges. s. Cãbysem & Assuerũ, vt dictũ fuit. j. Esdrę &. ix. Dañ. Nec obuiat qđ alibi dicit rex iste Artaxerxes: quia sc̃m Hebręos illo tpe oẽs reges Persarũ noie regni vocabũt Artaxerxes, & cũ hoc hẽbãt nomẽ ꝓpriũ personę, vt Cyr⁹, Cãbyses, & hmõi. sicut reges Romãi dicũt Cęsares noie cõi, & cũ hoc hñt nomẽ ꝑsonale, vt Iuli⁹, August⁹. Tyberi⁹ &c. Sc̃m alios historiographos Neemias fuit missus post tẽplicõsũmationẽ. & sc̃m hoc factio accipit large, cũ dicit: Fecit. i. factũ decorauit & honorauit. Non em̃ põt dici, q rex in Perside fecerit tẽplũ sacerdoti Neemię. nã extra Ierlm̃ nõ erat licitũ Iudęis tẽplũ erigere seu sacrificare, ꝓpter qđ Neemias q sanct⁹ erat, hoc nõ sustinuisset. l ¶ Vt proi. vt facto approbaret tanq̃ verũ dictũ miraculũ in Ierlm̃ factũ. m ¶ Et. i. approbasset. n ¶ Sacer. q ducẽ nomie ipsi⁹ Iudęã regentẽ. o ¶ Et. i. nõ solũ ꝑ prędictũ ducẽ dedit eis mũera, sed etiã in ꝑsona ꝓpria. qđ tripliciter põt intelligi. Vno mõ veniẽdo in Ierusalẽ ex deuotiõe. Alio mõ q semet ipm̃ disponẽdo in Perside dona sacerdotib⁹ in Ierlm̃ transmittẽda. Tertio modo, quia ciuitate reædificata Neemias sacerdos rediit ad regẽ & cũ eo aliqui-alij sacerdotes, quib⁹ manu ꝓpria dona dedit. p ¶ Appellauit autem Neemias hunc locum. d. festũ in hoc loco notatum. q ¶ Nepthar. quod interpretatur purificatio. Et idem significat Nephi: Idẽ enim Idioma variatur sc̃m diuersas partes terræ. sicut Idioma gallicum Parisius & in Picardia aliter pronunciatur.

† 1. q. 1. si. cut eunuchus.

NIC. DELYRA.

Cap. II.

†2. Re. 8. g

INuenitur. Posita inuitatione ad obseruantiã duplicis festi, & hoc per verba, hîc consequenter ponitur inuitatio ad idem per prophetarum dicta. Et diuiditur in duas partes, fin̄ partem principalem & incidentalẽ, quę incipit ibi: Et qualiter cõstituẽ. Prima in duas, quia inducit primò ad secundum festum, vt continuẽ dicta dicendis. Secundò ad primũ ibi:

Diuisio

a cto tuo, sicut dixit Moyses. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usq̃quo cõ
b sumptum esset sacrificium. Cùm autem
c d cõsumptum esset sacrificium, ex residua
e aqua Neemias iussit lapides maiores
f perfundi. Quod ut factum est, ex eis flãma accensa est, sed ex lumine quod refulsit ab altari consumpta est. Vt uerò manifestata est res, renunciatũ est regi Persarum, q̃ in loco in quo ignem absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes: a qua apparuit, de qua Neemias &
g h i k l m qui cum eo erãt purificauerũt sacrificia.
n Considerans autem rex & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut proo baret quod factũ erat. Et cùm probasset,
p sacerdotib⁹ donauit multa bona & alia
q atq̃ alia munera, & accipiens manu sua, & tribuebat eis. † Appellauit autẽ Neemias hunc locum Nepthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi. Cap. II.

r INuenitur autem in descriptionib⁹ Ieremiæ prophetę, q̃ iussit eos ignem accipere qui transmigrabantur, ut significatum
s est, & ut mandauit transmigratis. Et dedit illis legem l ne obliuiscerẽtur præceptа domini, & ut nõ exerrarent mẽtibus uidentes simulacra aurea & argentea & ornamenta eorum. Et alia huiusmodi dicens, hortabatur ne legẽ amouerẽt à cor
t de suo. Erat autem in ipsa scriptura, quo
u modo Tabernaculũ & Arcã iussit pro
x y pheta diuino respõso ad se facto comitari secum, usq̃quo exiit in montẽ † in quo
z Moyses ascendit, & uidit dei hereditatẽ.
a b Et ueniens ibi Ieremias, inuenit locũ speluncę, & tabernaculum & arcam & altare incensi intulit illuc, & ostiũ obstruxit.
c Et accesserunt quidã simul qui sequebãtur, ut notarent sibi locũ, & nõ potuerũt inuenire. Vt autem cognouit Ieremias:
d culpans illos dixit, q̃ ignotus erit locus
e donec congreget deus congregationẽ populi, & propicius fiat. Et tunc dominus ostendet hæc & apparebit maiestas
f domini, & nubes erit sicut & Moysi manifestabatur, † & sicut cùm Salomõ
g petijt, ut locus sanctificaret magno deo, manifestabat hæc. Magnificè etem̃ sapiẽ
h tiam tractabat, & ut sapientiam habens obtulit sacrificium dedicationis & con
i summationis templi. Sicut & Moyses orabat ad dominum, & descendit ignis
k de cęlo, & cõsumpsit holocaustũ, sicut &
l Salomõ orauit, & descẽdit ignis de cęlo, & cõsũpsit holocaustũ. Et dixit Moyses

mũ, ibi: Sisr & Salomõ. Circa primũ G primò ponunt Ieremiæ dicta, cũ dicitur: ¶ Inuenitur autẽ. Istas descriptiões nõ hẽbamus, nec etiã Hebręi. s ¶ Et ut mãdauit &c. Hoc bene habet in epła quæ denominat à Baruch, eo q̃ fuit eius scriptor & portitor, tñ tenet cõiter q̃ Ieremias fuit ei⁹ auctor. t ¶ Erat autem in &c. s. descriptionũ prędictarũ q̃s nõ habem⁹. v ¶ Quõ tabernaculũ. quę fecit Beseleel i deserto. Exo. xxxvj. x ¶ Iusit, pphe. s. Ieremias. y ¶ Diuino responso &c. i. ex diuino mãdato. z ¶ Comitari secun. p aliq̃s q portabãt ista. a ¶ Vsquequo exijt in. s. Nebo in vertice Phasga, vt hĩ Deute. vlti. b ¶ Inuenit. locum. spelũ. nõ à casu, sed ex diuina oñsiõe sc̃m istã scripturã. c ¶ Et ostium. i. introitũ illi⁹ spelũcę incognoscibilẽ sua oratione reddidit. Iõ subdit: Et accesserunt qdam. d ¶ Ignotus erit. Hãc autẽ cõgregationẽ & ꝓpiciationem expectãt Iudæi futurã in aduẽtu Messiæ, & nos intelligimus esse factam in aduẽtu Christi, sc̃m qđ dicit Ioh. xj. g. q̃ Caiphas cũ esset pontifex anni illius ꝓpherauit, quia Iesus erat moriturus ꝓ Gẽte: & nõ tm̃ ꝓ Gẽte, sed vt filios dei qui erãt di spersi cõgregaret in vnum. e ¶ Et tunc domin⁹. Cũ igit ista non sint oñsa in aduentu Christi, quia sc̃m Hebręos à tpe captiui tatis Babylonicę vsq̃ nũc habita nõ fuit Arca dñi. ꝓpęqđ hoc istevidet aliqb⁹ fall⁹, vt saltẽ dubi⁹. posset tñ ad hoc dici, q̃ prędicta apparebũt i fine mũdi in cõuersiõe Iudęorũ ad fidẽ Christi. Sed hoc videt esse cõtra dictũ Iere. ca. xij. Et nõ dicẽt vltrà Arca dñi, neq̃ ascẽdet sup cor, neq̃ fiet vltrà. Itẽ qđ hîc dicit de absciõe Arcę & altaris incẽsi ꝑ Ieremiã, non habet magnã apparẽtiã, quia Ieremias i carcere fuit clauꝰ vsq̃ ad diẽ captiõis Ierlm̃ ꝑ Chaldęos, vt patet Iere. xxxvij. &. 38. & sicut añ captionẽ ciuitatis ista nõ fecit, nec post captionẽ vt videtur: quia capta ciuitate stari Chaldæi oĩa pciosa nõ solũ aurea & argentea, sed etiã ærea cõfregerũt, & rorũ rapuerũt, & asportauerũt. 4. Reg. 25. & Iere. vlti. ꝓpt qđ nõ videt verisimile, q̃ Ieremię dimiserint Arcã domini & altare incẽsi, quę erãt de auro purissimo, vt habet in Exo. igit ꝓpt ista & alia sup̃ dicta de morte Antiochi atpe Demetrij, quę cũ difficultate magna pñt cũ alijs scripturę locis cõcordari, vt patet ex supradictis. Liber iste secũd⁹ & maxiẽ q̃tũ ad prefationẽ reputat à multis multũ Apocryph⁹. Iñud tamẽ maiorũ iudicio derelinq̃. f ¶ Et sicut cum. Hîc cõsequnt inducunt ad ꝓpositũ dicta Salomõis & Moysi, cũ dicit: Et sicut. n. Paral. 9. &. 3. Reg. 8. g ¶ Manifestabat hæc. s. nubes implẽs domum domini. iij. Regum. viij. &. ij. Paral. v. h ¶ Et ut sapientiam habens obtulit sacrificium dedicationis. pọt dicationem. iij. Reg. viij. i ¶ Sicut & Moyses orabat ad dominum, & descendit ignis de &c. Leuitic. ix. k ¶ Sicut & Salomõ. ij. Paral. vij. l ¶ Et ut & Salomõ orauit, & descẽdit ignis de cęlo, & cõsũpsit holocaustũ. Et dixit Moyses eo. hoc habetur Leuitici. x. vbi dicit ꝙ Moyses increpauit.

† Deuter. 34. a.

† Eleazar

A c✠ Eleazar & Ithamar, eo q̃ hostiam p̃ p̃cto nõ comederãt, sed inuenit eã exustã. & iõ cũ dicitur hîc. Et dixit. subintelligẽdũ est increpatiões cõtra Aarõ & filios eius. a ¶ Sisr. Hîc inducit ad primũ festũ. s. dedicatiõis p Iudã & fratres eius institutũ per factũ Salomonis & dicta Neemię, cũ dicit: Similiter &c. b ¶ Inferebãtur. &c. q̃s non habemus, nec etiã Hebręi. c ¶ Et qualit. Hîc addit incidẽs de libris cõscriptis & congregatis tẽpore Neemię. nã illo tpe Esdras sacerdos repauit libros veteris testamẽti, q̃ fuerãt cõbusti per Chaldęos. d ¶ Similiter &c. ex q̃ videt, q̃ eius tpe & etiã autoritate, fuerunt eius facta & fratrũ suorum descripta. e. ¶ Acturi. Hîc vltimò ponit intẽta cõclusio. s. inductio Iudęorũ habitantiũ i Aegypto ad celebrationẽ duorũ festorũ p̃dictorũ. de q̃bus dicitur: f ¶ Bene ergo. eos solẽnizãtes, & vt hoc libẽ eius faciãt, dant eis spem de diuinis beneficijs ãplioribꝰ obtinẽdis, cũ dicit: g ¶ Deꝰ &c. dans eis plenã libertatẽ tẽpore Simonis filij Mathathię vt dictũ est supra lib. j. ca. xiij. q̃ tẽ-
B pore isti videnť scripsisse Iudæis cõmorãtibus in Aegypto, vt dictũ est ca. p̃ece. h ¶ Et reddidit hæredita. s. habitantibꝰ in Iudæa. nam habita pace q̃libet poterat habitare in hęreditate sua. i ¶ Et regnũ. i. locũ regni, q̃ est Ierm. vel p̃ regnũ intelligitur regimen ppli quod habuerũt successiuè fratres Machabæi sic cũ sacerdotio. Nõ em̃ põt dici, q̃ tunc habuerunt regnũ proprię. nam à captione regis Sedechiæ nullus fuit rex de Iudęis vsq̃ ad Aristobolũ nepotẽ Simonis p̃dicti, qui post captiuitatẽ Babylonicã primus sibi imposuit diadema regni, vt dicit Iosephus. lib. xiij. k ¶ E sãctificationẽ. i., templũ, & dei cultum. l ¶ Sicut promisit &c. Deu. xxx. a. Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde retrahet te dominus deus &c. m ¶ Speramus, ex hac p̃missiõe. n ¶ Quod cito &c. maiora bona tribuẽdo. o ¶ Et cõgregabit de sub cælo in locum &c. vos & alios Iudæos qui estis dispsi p mũdũ. & hoc impletũ fuit p Christũ, quia sc̃m q̃d dicit Ioh. xj. g. Christus passus est vt filios dei q̃ dispersi erãt, cõgregaret in vnũ. i. in vnã ecclesiam charitate vnitam. Isti verò intelligebãt de cõgregatione corpali Iudæorũ in Ierusalem & Iudæa, sicut & Iudęi moderni expectant hoc fieri in aduẽtu Messiæ. Intentio tamẽ legis & ꝓphetarũ de cõgregatione fideliũ fiẽda per Christũ est de spiritali congregatiõe, quæ iã partim ꝓpleta est mõ dicto, & pfectiꝰ implebit circa finẽ mundi, q̃n oẽs gentes conuertentur ad fidem Christi. p ¶ Eripuit enim. vt patet ex

processu

eò q̃ nõ sit comestũ, quod erat pro peccato, & a consumptũ est. † Similiter & Salomon octo diebus celebrauit dedicationẽ. Inferebãtur autẽ in b descriptionibus & cõmentarijs Neemię hęc eadem: & qualiter cõstruens bibliothecã congregauit de regionibus libros & prophetarum, & c Dauid, & epistolas regũ, & de donarijs. Similiter autẽ & Iudas ea quæ didicerat per bellũ q̃d nobis acciderat congregauit omnia, & sunt apud nos. Si ergo desideratis hęc, mittite qui perd ferant uobis. Acturi itaq̃ purificationem scripsimus uobis. Bene ergo facietis, si egeritis e hos dies. Deus autem qui liberauit populum f suum & reddidit hęreditatem omnibus, & regnum & sacerdotium & sanctificationẽ, sicut g promisit in lege, speramus q̃ citò nostri miserebitur, & congregabit de sub cælo in locũ sanh ctum. Eripuit enim nos de magnis periculis, & i locũ purgauit. De Iuda uerò Machabęo & fratribus eius, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione: sed & de prælijs quę pertinent ad Antiochum nobilẽ & filium eius Eupatorem, & de illuminationibus quæ de cælo k factæ sunt ad eos qui pro Iudæis fortiter fecerũt, ita ut uniuersam regionẽ cũ pauci essent uindicarent, & Barbaram multitudinẽ fugarent, l & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & ciuitatem liberarent, ut leges quæ abm olitæ erant restituerentur domino cum omni n tranquillitate propicio facto illis. Itemq̃ ab Iasone Cyrenæo quinq̃ libris comprehensa tenp tauimus nos uno uolumine breuiare. Considerantes enim multitudinem librorum & difficultatem uolentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum curauimus uolentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio, studiosis uerò, ut facilius possint memoriæ commendare, omnibus autem legentibus utilitas conferatur. Et nobis quidem ipsis qui opus hoc breuiandi causa suscepimus, non facilem laborem, imo uerò negocium plenum uigiliarum & sudoris assumpsimus. Sicut hi qui præparant conuiuium, & quærũt aliorum uoluntati parere propter multorum gratiam libenter laborem sustinemus: ueritatem quidem de singulis autoribus concedentes: ipsi autem secundum datam formam breuitati studẽtes. Sicut enim nouæ domus architecto de uniuersa structura curandum est, ei uerò qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum exquirenda sunt, ita æstimandum est & in nobis. Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosius partes singulas quasq̃ disquirere historiæ congruit autoritati: breuitatem uerò dictionis sectari, & executiones rerum citare breuianti concedendũ est. Hinc igitur narrationẽ incipiemus, de prefatiõe tantũ dixisse sufficiat. Stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

q ¶ Et loc. C vt habeť. sup̃. primo libro. c. iiij. † 2. Pa. 7. d

r ¶ De iuda. Præmissa inuitatione ad obseruãtiã duplicis festi, hîc cõpẽdiosè ponit ꝓcessus huius libri secũdi: Et diuidit in tres Diuisio partes: quia primò tangit breuit eius materia, secũdò scribẽtium ratio motiua ibi: Cõsiderantes em̃. tertiò scribẽdi modus & forma, ibi: Veritatẽ q̃dẽ. Prĩa ps patet ex dictis in primo libro vsq̃ ibi: ¶ Et de. i. diuinis reuelationibꝰ & angelicis apparitiõibꝰ quę in hoc sc̃o libro magis explicãtur, vt patebit locis suis, p sequẽdo. t ¶ Cum pauci: malos puniẽdo. v ¶ Et Barbarã. Iudæi em̃ Barbaros reputabant oẽs q̃ non erant de lege sua. x ¶ Vt leges quæ. p edictum regis Antiochi, vt patet. j. ca. primi. lib. y ¶ Restituerẽtur. per Iudã Machabæũ & socios eius. z ¶ Dño, id est, hęc nõ fuerunt facta virtute humana sed diuina. a ¶ Itẽq̃ ab. quia scripsit diffuse Iudæ & sociorum eius facta. b ¶ Tentauimus. ex q̃ videtur q̃ fuerit plures in hac cõpilatione. c ¶ Vno uolu. s. in hoc secundo libro qui est satis breuis. d ¶ Cõsiderantes. Hîc consequẽter describit scribẽtiũ motiD ua ratio, quæ est vtilitas legẽtiũ q̃ gaudẽt breuitate, & iõ descripta breuiter legũt libẽtius & memorię cõmẽdant melius, ꝓpter q̃d isti si plures fuerint laborem abbreuiãdi sumpserũt. & idem fuit motiuũ si vn⁹ tm̃ abbreuiauit. & his dictis patet lĩa. e ¶ Veritatẽ. Hîc cõsequẽter ponit scribẽdi modꝰ & forma, cũ dicitur: Veritatem quidẽ de singulis autoribus concedentes. i. concedimus vera esse quę scripserũt alij diffuse. f ¶ Ipsi autẽ. i. nos g ¶ Scd̃m datam. quã breuitatis formã explicat p exemplũ, dicens. h ¶ Sicut enim. i. principali artifici. i ¶ De uniuersa structura curandum: scilicet de dispositiõe fundamẽti, parietum, & tecti. k ¶ Ei uerò qui pingere curat &c. nã ad eum non pertinet factio domꝰ sed eius ornatus. l ¶ Ita æstimandum est & in nobis &c. qui non habemus historiã scribere, sed iam scriptam ab alijs abbreuiare. & ideo subdit opus historiographi, cùm dicitur: m ¶ Etenim itellectum colligere & ordi. & cætera. Et similiter subdit officium abbreuiantis historiographi dicta, cùm dicit: n ¶ Breuitatem uerò. id est sententiã longã in breuibus verbis colligere. o ¶ Et executiones. s. gestarũ. p ¶ Vitare. Quando faciunt magnã digressionẽ à principali intẽtione. Breui. &c. q ¶ Hinc igitur. sin principio sequẽ. cap. De præfa. tãtum dixisse sufficiat. r ¶ Stultum etenim. Videť autem q̃ iste v el isti si plures

xx c✠ fuerunt

fuerint confiteãtur suã stulticiam, quia multa posita sunt hic ante narrationẽ respectu sequentium. Dicendũ, ꝙ præfatio propriè dicitur illud quod narrationi vel executioni prẽmittitur per modum prologi, in quo breuiter continetur materia libri: & hoc incipit ab illo loco. De Iuda verò Machabæo &c. vbi satis breuiter tãgitur materia libri breuiãdi causa & scribẽdi forma, vt dictũ ẽ. Qđ autẽ ponit de inuitatione ad duorũ festorum obseruantiã, nõ ꝓpriè ptinet ad huiꝰ libri prefationẽ, sed magis est aliqđ ad ſũctũ vt prãbulũ, sicut dictũ est supꝝ.

GLO. ORDI. Cap. III.

IGitur cum &c. Igit quia varij sub diuersis regibus erãt põtifices, necessariũ iudicauimus iuxta narrationẽ historiographorũ noĩa recitare illorũ põtificũ qui põtificatum regum tpibus habuerũt, necnon & eorũ qui post captiuitatẽ Babyloniæ in gente Iudæa fuerũt, vt eo clarior appeat historię veritas. Primꝰ siquidẽ Sadoch põtifex fuit tẽpli qđ Salomõ ædificauit. Post eũ verò Achimaas filiꝰ in eiꝰ honorẽ successit, post hũc autẽ Ioră, & posteũ Auxieramꝰ. Deinde Nideas, post Nideã verò Sudeas, post hũc Hilꝰ, Helo verò successit, Ioathã cui rurisꝰ Vrias, Vrię verò Nerias, post Neriã autẽ Odeas fuit, post hũc verò Seliũ, deinde Helchias post hũc Zara, & host hunc fuit Iosedech, ꝙ captiuꝰ in Babyloniã deducẽꝰ est. Isti siquidẽ oẽs in põtificatũ Ellꝰ patribꝰ ꝓ ordinem successerunt. Post Iosedech aũt filiꝰ eiꝰ Iesus sacerdotiũ accepit. Sub ꝙ templũ reædificatũ est: & post hunc Ioachim filius eiꝰ. Defuncto aũt & hoc Iohãnes filiꝰ eiꝰ honorẽ susçepit, finiẽte verò vitã Iohãne succedit primatui sacerdotũ filius eiꝰ Iaddus, sub ꝙ Alexãder rex Macedo Ierosolymã venit. Post quẽ Onias filius eiꝰ darꝰ habeẽ, post hũc Simõ filius eius cui cognomẽtũ iustꝰ fuit, ꝓpter sollicitã in deum religionẽ, & in ciues suos ꝓnã demẽtiam. Deinde Iudęorũ pontifex Eleazarus frater Simonis susçepit templi ministerium, filio Simonis Onia paruo admodũ derelicto, qui Eleazarus Ptolemæo Philadelpho petente septuaginta interpretes ad interpretandum legem diuinam transmisit. Post Eleazarũ autem annuculus eius Manasses accepit sacerdotium: post Manassen verò Iudæorum pontifex Onias Simonis iusti filius clarus habetur, qui consueta Ptolemæo regni tributa non reddens ad iram eum impulit. Verum Iosephus vir inter suos nobilis legatus à Iudęis ad Ptolemęum missus, cũ familiaritatem regis ob plurima meruisset in eũ obsequia, dux Iudęæ & regionum finitimarũ constituit. Post Oniã aũt Simon Oniæ filius Iudæorũ pontifex clarus hꝫ. Sub ꝙ Iesus filius Syrach sapiẽtiæ librũ cõponẽs, quẽ vocauit panarethon. i. virtutũ oĩm capacẽ. etiam Simonis in eo fecit mentionẽ. Post Simonẽ aũt Onias filius eiusdẽ Simonis insignisꝫ. Ad quẽ Lacedæmoniorum rex Aruis legatos mittit, ꝙ sacerdotiũ habuit regnãte Syrię & Asiæ Antiocho magno, &

Ecclę. 50. a.

NICO. DELYRA.

IGitur cum. Sicut patet ex prędictis in libro Ca. III. sedo tangit breuiter liberatio Iudęorũ ab afflictionibus ꝙ Iudam Machabæũ & socios eiꝰ. In ꝙ etiã aliqua ponunt quę supraꝰ in prio li. sũt omissa. Sciẽdũ etiã, ꝙ historiographi cõsueuerunt incipiunt ab aliquo prędecedenti historiam quam intendunt principaliter describere, vt sic conueniẽtius descendãt ad suũ ꝓpositũ: & ideo verisimile est, ꝙ Iason Cyreneus qui historiam Iudæ & sociorũ eius scripsit diffuse, incepit à tempore pontificis Onię: & eodẽ modo liber iste, ꝙ est abbreuiatio illius historiæ, vt dictũ est, incipit simili mõ. Propter quod in duas partes diuidit: quia primò ponit quędã liberatio templi tempore Oniæ. secdo subdit liberatio tẽpli & populi facta tpe Iudæ, ca. se. ibi: Sed post Seleuci. Circa primũ sciendum, ꝙ opposita iuxta se posita magis dilucescũt: & ideo primò ponit templi veneratio præcedens. secundò eius conculcatio sequens, ibi: Simon autem. Circa primum dicitur. b ¶ Igitur cum sancta ciui. scilicet Ierusalem. c Quæ dicitur sancta, eo ꝙ ibi vigebat cultus diuinus. c ¶ Habitaretur in omni pace. sub tributo tamen regũ Syrię. d ¶ Leges etiam. scilicet dataæ Moysi. e ¶ Adhuc optimè. nam à reditu captiuitatis Babyloniçę vsçq; ad tẽpus Antiochi Epiphanis, nõ leguntur Iudęi ad idololatriã seu ritũ Gentilium declinasse. f ¶ Propter Oniæ pontificis pietatem. i. diligẽtiam in diuino cultu. nam secundum Tulliũ pietas est cultꝰ solidi debitꝰ. Qđ autẽ in aliquibus libris prẽmittit, dispositionẽ, nõ ẽ de textu nec in libris correctis. g ¶ Et animos. s. aliorũ Onię adhęrentiũ. h ¶ Fiebat vt & ipsi reges. Ierusalẽ ad diuinum cultũ electum. i ¶ Summo honore digꝝ. in ea ædificatum. k ¶ Maximis muneribus illustrarent ita ꝙ non solũ honorabant verbo, sed etiã facto. Et ponit exemplum cm dicit: l ¶ Ita vt Seleucus. iste fuit filiꝰ Antiochi magni, & ei successit in regno, sicut ostẽsum est in principio primi libri. m ¶ Simon. Hic cõsequenter describit ipsius templi conculcatio: Cuiꝰ primò ponit occasio, & secdò subdit executio ibi: Cum ꝙ retulisset. Circa primũ dicit: Simõ. ꝙtum ad res exteriores, ꝙa nõ fuit sacerdos, cũ esset de tribu Bẽiamin. n ¶ Contrẽdebat. s. Onia. o ¶ Iniquum. id est cũ difficultate aliqđ attẽtare. Et dicit à molo is, vnde etiam infra. iiij. ca dicit, ꝙ amici huius Simõis sub alis ipsiꝰ homicidia ꝓpetrabãt. p ¶ Sed cum vin. per se & suos cogitauit hoc facere ꝓ regiã potestatẽ ideo subdit: q ¶ Venit ad Apollonium qui Gentilis erat: vt hic ꝓducẽ regẽ induceret ad templi spoliationem. r ¶ Et nunciauit ei pec. locus erat prope templum, in quo custodiebãtur depositа valẽtiũ pśonarũ & etiã bona ꝓ sustẽtatiõe pauperũ collecta. s ¶ Communes copias immensas, esse quæ non pertinent ad rationẽ sacrificiorum. s. in illo ærario. Et dicuntur hîc communes copiæ bona seruata ꝓ communitate, quæ nõ pertinent ad rationem sacrificiorum, hoc addidit iste proditor, quia faciebat ꝙ rex qui pro sacrificijs sumptus dabat vt prẽmissum ẽ, nõ libenter acciperet bona pro sacrificijs custodita: ideo subdit: t ¶ Esse autẽ possibile: sine offensa dei. v ¶ Sub po. regis ca. uni. id est filco regio applicari pro bono regni. x ¶ Cumque. Hic consequenter ponitur dicti contemptus executio, circa quam primò ponitur mandatum regis, cùm dicitur: Cumque retulisset ad regem &c. & paret. Secdò obediẽtia ducis, cùm dicit:

Diuisio

Diuisio

Diuisio

Statim ꝙ

Moraliter. b ¶ Igitur cum sancta ciuitas. Per hoc paret ꝙ sacerdotũ bona cõuersatio, & deuota diuinorũ celebratio principes inducit ad dei reuerentiã & honorẽ ecclię, & diuini cultus ampliationem. m ¶ Simõ autẽ de tri. Ben. &c. Per istum qui ꝓsuasit spoliare tẽplũ. significant illi ꝙ ꝓsuadẽt tyrannis ecclesias spoliare. Per regẽ ꝙ ad hoc misit Heliodorũ, significat ꝓcipiens hoc fieri. Per Heliodorũ executor huius mali. Per Oniã verò põtificẽ significat bonꝰ prẽlatus, ꝙ quãtũ põt cõseruat ecclię libertatem. Per equitẽ verò armis aureis adornatũ, significat Christꝰ tutor ecclięsuæ & defensor, sicut dicit Apoc. vj. a. Ecce equus albus, & ꝙ sedebat sup eũ habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. Per hoc autem ꝙ Heliodori priores calces elisit & in terrã deiecit, significat ꝙ Christus dãnificantes ecclesiam & ei inferẽtes cõtumeliã punit grauiter in hoc seculo, vel grauius in futuro. Per duos iuuenes ipsm Heliodorũ flagellãtes, significatur virtus angelica fortiter & ꝙdiẽ exequens mandata diuina. Per hoc aũt, ꝙ dominus ad preces Onię Heliodorum liberauit à morte, significatur ꝙ ad prælati deuoti deprecationem peccantes liberat non solũ à malo temporali, sed etiam spũali. vnde subdit ꝙ Heliodorus hostia deo oblata testabatur omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magna dei.

Cap. III.

IGitur cùm sancta ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, ꝓpter Oniæ pontificis pietatẽ & animos odio habentes mala: fiebat ut & ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducerent, & templũ maximis muneribus illustrarẽt, ita ut Seleucus Asiæ rex de reditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministeriũ sacrificiorũ pertinẽtes. Simon autem de tribu Beniamin præpositus templi constitutus contendebat obsistente sibi principe sacerdotũ iniquum aliquid in ciuitate moliri. Sed cùm uincere Oniã nõ posset, uenit ad Apolloniũ Tharseæ filium, qui illo tempore erat dux Cœlesyrie & Phœnicis, & nunciauit ei pecunijs innumerabilibus plenum esse ęrarium Ierosolymis, & communes copias immẽsas esse, quę non pertinent ad rationem sacrificiorum, esse autem possibile sub potestate regis cadere uniuersa. Cumꝙ retulisset ad regem Apollonius de

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x

H

gno,& Seleuco Philopatore filio eius usq; ad Antiochū Epipha
A nem,sub quo pontifice omnia hæc quæ de Simone præpositō templi narrantur,facta sunt regnante Syriæ & Asię Seleuco Philopatore,cui successit in regnum Antiochus Epiphanes. Simon autem præpositus templi Ierosolymorū ad Apollonium Phœnicis ducē cōfugiēs,mittis ei mūeribꝰ repmissis sacerdotiū sibi vēdicare cœpit: Quo Seleucꝰ audito,Heliodorū mittit ad negociū quidendū:q cū in Iudeā peruenisset,iniq; dnjudicās,&mlta pperā gerēs diuinis aduersū se signis deterreꝛ,& ad Seleucū reuertit,Onias aūt sacerdos curauerat,vt Simon ꝓfugus fieret &c.

† Vsq; sed post Seleuci vitæ excessum &c. vbi incipit quartū capitulū secū dū Raba.

C Cumq; retu.&c. † Deniq; hæc historia scꝺm Tropologię regulā insinuat: qa oēs qui superbia atq; auaricia instigati sctificationē dñi cōtamiare pollutis manibꝰ indignè tractare presūpserit,celesti iudicio sūt punitꝰdi,qa ꝓ itate attestāte: Domꝰ dei domꝰ oīonis est cūctis gētibꝰ Nec licet eā cuiq; facere spelūcam latronū. Hinc & Psal. ait: Domū tuā de.sā.d. in lō.di. Nec licet ibi aliqd gerere vl cōdere.sed soliꝰ dei laudibꝰ & oīonibꝰ vacare.vñ & ipe dñs in Euāgelio eliminauit de tēplo vēdētes & emētes in illo,& numulariorū effudit ęs, & cathedras vēdētū colūbas euertit. Hisq; pactis erat q̄tidie docēs in tēplo. C Iuxta allegoriā aūt,Onias sacerdos dei magnus & figuralis tēpli custos,significat dñm Saluatorē,qui à deo pre pōtifex factꝰ in ęternū scꝺm ordinē Melchisedech, veri dei templi qđ est eccl̄ia, custos & inhabitator ē,qđ nomē Oniq; satis exprimere vi deꝛ.Interꝑtaꝛ em Onias,dolor dñi, siue dolēs dñs.Et quis dolēs dominꝰ melius dici pōt q̄ redēptor noster:De q̄ ꝓ Isaiā dicit: Vidimꝰ eū & nō erat aspectus,& desiderauimꝰ eū despectū,& nouissimū virorū & virū dolorū,& sciētē infirmitatē. Verè lāguores nostros ipe tulit,& dolores nostros ipe portauit. Heliodorus aūt inuasor aut spoliator ęrarij dñi, Paganos siue Iudæos siue etiā hęreticos significat,q sine reuerētia dei donis abuti & in nefariū actū ea cōuertere volūt, Inuadūt em Pagani thesaurū tēpli dei cū fidē ac cultū Christi destruere conāt, Inuadūt & Iudęi,cū religionē Christiānā veteris legis ceremonijs cōfūdere cupiūt.Inuadunt etiā hęretici, qñ veritatē Euāgelij & sinceritatē legis dei falsis dogmatibꝰ corrūpere gestiunt. Sed Onias orāte descēdit eques terribilꝭ, arma hūs aurea.ille videlicet de quo Ioh.in apocali.sua scripsit dicens: Vidi cælum aptum,& ecce equus albus,& qui sedebat sup eū vocabatur fidelis & verax,& cū iusticia iudicat. Oculi eius sicut flāma ignis,i capite eiꝰ diademata mlta,habēs nomē scriptū qđ nēo nouit nisi ipe,& vestitꝰ erat veste aspsa sāguīe,& vocat nomē eiꝰ ꝙ bū dei.Orātibꝰ qdē mēbris Christi succurrit ipe eis i auxiliū,q est via, veritas,& vita,& ad debellandos inimicos,& terrēdas prauorum præsumptiones.Cuiꝰ equus erat albus,qa natiuitas eius erat incorrupta,& vestis sanguinolēta,quia mors carnis eius erat innoxia,ipsęq; terribilis,quia valde mirabilis atq; iudex iustissimꝰ est. Hic erat optimis operimētis adornatus,quia oīm virtutū decore splendet clarissimꝰ.Cui arma erant aurea,quia opa eius mirifica.Ipsius em dono habet Ecclia sua scutū fidei,loricā iusticię,galeam salutis:& gladiū spūs,qđ est verbū dei:Quibus armis ipse q̄tidie in mēbris suis pugnat cōtra hostes suos.Hic videlicet eques cū impetu Heliodoro priores calces elisit,quia eius incarnationis sacramētum oēs ,pstrnit hostes,hoc est Paganos,Iudęos, & hæreticos,quatenus confusi ab immanitate scelerū aliquādo desistāt. Illi ergo duo iuuenes qui cum ipo equite apparuerunt,decori virtute,optimi gloria,speciosiq; amictu,qui circunsteterūt Oniam ex vtraq; pte,& flagellabāt sine intermissione Heliodorum multis plagis verberantes, significant doctores vtriusq; testamenti, qui circunstantes Christi incarnationem virtute fidei ac bonorū operum decori,gloria miraculorum optimi,& amictu sanctæ scientiæ,& sapientiæ speciosissimi,variis tēporibus existentibus,prædicationibus suis verberant prauorū insensibilitatem,& ad terram decidere compellunt. Sicq; fiet,vt iste q ante tēplum aggressus est supbus ,p correctionē disciplinę appeat iualidꝰ:Quia nō est sapiētia,nō est prudētia ,nō est cōsiliū cōtra dñm,qa oīa quęcūq; voluit fecit i cęlo,& in terra,& in mari & in oībꝰ abyssis,& nō est qui possit resistere volūtati eius. Dominus vniuersorū ipe est.Quōd aūt Onias offerens hostiā salutarē ,p salute viri, saluauit ipm Heliodorū multa caligie eius cūfusum, significat q̄ misericordiā redemptoris nostri sæpe ingratis & imeritis confert beneficiū cōuersionis,q̄tenus p eius grām(qui semetipsū obtulit hostā salutarē ,p mūdi peccatis)excuant ab erroribus suis,& liberent à ptāte Sathanę(cui nequitia quōdam captiuati erant,ad ipsius voluntatem) vt referāt gratias redemptori suo,& laudem eiꝰ prædicent in vniuersa terra.

Psal.134.

Nicolaus de Lyra.

pecunijs quæ delatæ erant,ille accitū Heliodorū qui erat sup negocia eius, misit cum mandatis,ut prędictam pecuniam trāsportaret. Statimq; Heliodorus iter est aggressus specie quidē quasi per Cœlesyriā & Phœnicē ciuitates esset peragraturus,re autē uera regis propositū perfecturus. Sed cū uenisset Ierosolymam & benignè à summo sacerdote in ciuitate esset exceptus: narrauit de dato iudicio pecuniarum: & cuius rei gratia adesset apertē ruit. Interrogabat autem si uere hæc ita essent. Tūc summus sacerdos ostēdit depositā esse hæc ad uictualia uiduarum & pupillorum: quędam uerò esse Hircani Tobię uiri ualde eminentis: in his quæ detulerat impius Simon,uniuersa autem argenti talenta esse quadringēta, & auri ducenta. Decipi uerò eos qui credidissent loco & tēplo quod per uniuersum mūdū honoratur pro sui ueneratione & sanctitate impossibile omnino esse. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege,dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Cōstituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Nō modica uerò per uniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eum qui de depositis legem posuit,ut his qui deposuerāt ea salua custodiret. Iam uerò qui uideret summi sacerdotis uultū mēte uulnerabāt,Facie

a C Statimq; Helio.&c. Vbi primò ponit eiꝰ attēratio.secūdò, populi trepidatio,ibi: Nō modica verò.tertiò attentātis percussio,ibi: Heliodrus aūt. quartò percussi sanatio,ibi: Tūc verò. Circa primū dicit: Statimq; Helio. ad exequēdum regis mandatū. b C Specie qui.i. simulatorię. c C Quasi g. ad sciendum earū dispositionē,tantum ne Iuꝺi se munirent ad defendēdū ęgriū cōtra ipm. Cætera patent vsq; ibi: d C Ostē.de.&c. In tribus ,em annis fiebat quædā decima paupꝝ distribuenda,quæ aliquando vēdebat,& preciū in templū ad custodiā mittebat. Fiebant etiā cū hoc aliquæ collectiones à diuitibus,quæ similiter ibi ꝓseruabantur. e C Quædā vero.&c.id est depositā ab eo. f C Viri valde. In virtute & fama:& hoc dicit ad ostēdendū,q ibi nō reseruabant depositā malorū hoim vl infideliū. Vnde & Neemias fecit ,ꝓpici vasa Tobię Gentilis de gazophylacio domꝰ domini,Neemię.xiij.b. g C Decipi ue.&c.id est cōmendassent depositā sua ibi custodiēda,& supplendum est,si portarent regi. h C Impossibi. Hæc est cōstructio suspensiua propter quod refertur ad interrogationē Heliodori quæ præmittitur. Si verè hæc ita essent,scilicet quæ dixerat Simon,scilicet q̄ sine offensa dei posset ad regem dicta deportari, & propter hoc Onias in sua responsione dicit impossibile esse, quia hoc non solum erat aliena rapere,sed etiam dei templo contumeliam inferre. i C At ille.s. Heliodorus. k C Pro his &c. Cui volebat simpliciter obedire. l C Dicebat omni generi.id est omnibus modis. m C Regi ea esse deferenda.ideo subditur: n C Constituta autē die intrabat.ad exequendum regis mandatum. o C Non modica uero per uniuer. Hic consequenter ponitur populi trepidatio,ne contemptus inferreꝛ dei templo,ad quod euitandū subditur cōmunis oratio. Et primò sacerdotum cū dicit: p C Sacerdotes autem ante altare.s. holocaustorū. q C Cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se. in signum humiliationis,vt preces eorum essent magis exaudibiles,secundū illud Ecclesiasti.xxxv.c. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. r C Et inuocabant de cælo. id est vt exaudirentur de cælo. s C Eum qui de depositis legem posuit. Exodi vigesimo secundo. t C Vt his qui deposuerant ea salua custodiret. ab inuasione Eliodori. v C Iam uero qui videret summi sacerdotis vultum. supple sibi compateretur. Et subditur ratio cū dicit: x C Mēte. Qđ cōsequnt declarat ꝓ mutationē faciei,in qua magis quā in alijs ptibus corporis relucet dispositio animi,

E ✠ a ℂ Pro eo q̄ in cō
tē. &c. nisi deus adiuua
ret: ꝓpter quod eius au-
xiliū sup̄ hoc ꝑplorabāt.
b ℂ Accinctæq; mu-
cilicijs pe. se macerādo
pro ſublidio dei impe-
trādo. c ℂ Sed & vir-
gines quæ cōcl. erāt.
id est de domib⁹ parētū,
nō exibāt rōne verecun
die & pudicicię ꝑginalis:
tñ in illa turbatione exi-
bāt ꝓter morē ſolitum
currentes ad Oniā. Aliq
tñ exponūt hoc dicētes,
q̄ aliquę virgines nobi-
les ꝓpe tēplū cuſtodiebā
tur incluſę vſq; quo nu-
ptui traderēt. d ℂ Erat
enim miſe. com. mul.
Iudęorum cuiuſcūq; ſta-
tus & ſexus. e ℂ Et ma
gni ſacerdotis in ago
ne conſtitu. i. in anxie-
tate mentis. f ℂ Expe-
ctatio. ꝑ contemptu tē-
pli futuro. Cętera patēt.
Diuiſio g ℂ Heliodor. Hīc cō-
ſequēter deſcribit exequē
tis percuſsio, cū dicitur:
Heliodorus au. i. ꝓfice
re intendebat. h ℂ Sed
ſpiri. oīnipo. dei. id eſt
eius virtus. i ℂ Magnā
F fecit: conuertēdo Helio
dorū & ſuos ſatellites in
tantam mentis formidi-
nē & roboris diſſolutio-
nem, q̄ nō poterāt ꝓficere illam executionem. Et
ſubditur cauſa cū dicit:
k ℂ Apparuit em̄ illis
quidē equus terribilē
habens ſeſſorem. id eſt
angelū loci defenſorē in
ſpecie hois equitis appa
rētem. l ℂ Heliodoro
priores &c. id eſt prio-
res ꝓtes pedū. & inde di-
cit calcitrare. m ℂ Alij
etiā apparuerunt duo
iuuenes. i. angeli in ſpe
cie iuuenum apparētes.
n ℂ Virtute deco. &c.
Apparebāt enim ſortes
& pulchri & bene ornati
ad deſignandum angelo
rum ſortitudinē & pul-
chritudinē naturę & or-
natū glorię. o ℂ Subi-
to autē Helio. conci-
in ter. ex eorū percuſsio
ne. p ℂ Eumq; mul. ca
ligine cir. ad deſignan-
du tenebroſitatē mentis
ſuę. q ℂ Rapuerunt.
ſ. ſacerdotes, de loco ſa-
cro eum amouētes, eo q̄
videbāt mortuū vī mor
ti, ꝑpinquū, ne ex cadaue
re mortui contaminarēt
locus. Cætera patent.
Diuiſio r ℂ Tunc vero. Hīc cō
ſequēter deſcribit ipſius
ꝓcuſsi ſanatio, & ſecūdō
ſubdit ſanantis infama-
tio.

cies em̄ & color īmutatus declarabat internū animi dolorē.
Circūfuſa em̄ erat mœſticia quędā uiro, & horror corporis
per quē manifeſtus aſpiciētib⁹ dolor cordis eius efficiebāt.
Alij etiā congregati de domibus cōfluebant publica ſuppli
a catione obſecrātes: pro eo q̄ in contēptū locus eſſet uēturus.
b Accinctęq; mulieres cilicijs pectus per plateas cōfluebant:
c ſed & uirgines quæ cōcluſę erant, procurrebāt ad Oniam,
alię autē ad muros: quędā uerò per feneſtras aſpiciebāt: uni
d uerſę autē protendētes manus in cælū deprecabantur. Erat
e aūt miſera cōmixtę multitudinis: & magni ſacerdotis ī ago
ne conſtituti expectatio. Et hi quidē inuocabant deū omni-
potentē, ut credita ſibi his qui crediderāt cū omni integrita-
f te cōſeruarētur. Heliodorus autē quod decreuerat perficie-
g bat, eodē loco ipſe cū ſatellitibus circa ꝓriū ꝑſens. Sed
h ſpūs omnipotētis dei magnā fecit ſuæ oſtēſionis euidentiā,
ita ut omnes qui auſi fuerant parere ei, ruentes dei uirtute in
i diſſolutionē & formidinē conuerterētur. Apparuit em̄ illis
quidā equus terribilē habens ſeſſorē, optimis operimentis
l adornatus, iſq; cum impetu Heliodoro priores calces eliſit.
m Qui autē ei ſedebat uidebatur arma habere aurea. Alij etiā
n apparuerunt duo iuuenes uirtute decori, optimi gloria, ſpe
cioſiq; amictu, qui circūſteterunt eum, & ex utraq; parte flā
gellabant, ſine intermiſsione multis plagis uerberantes.
o Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumq; multa
p caligine circumfuſum rapuerunt, atq; in ſella geſtatoria po
ſitum eiecerunt. Et is qui cum multis curſoribus & ſatel-
litibus prędictū ingreſſus eſt ꝓriū, portabat nullo ſibi au-
xiliū ferente, manifeſta dei cognita uirtute. Et ille quidē per
diuinā uirtutē iacebat mutus, atq; omni ſpe & ſalute priua-
tus. Hi autē dīm benedicebāt, quia magnificabat locū ſuū,
& templū quod pauloāte timore ac tumultu erat plenū, ap-
r parente omnipotēte dño gaudio & lętitia impletū eſt. Tūc
uero ex amicis Heliodori quidā rogabāt cōfeſtim Oniā, ut
inuocaret altiſsimū, ut uitam donaret ei qui in ſupremo ſpū
erat cōſtitutus. Cōſiderans autē ſummus ſacerdos, ne forte
rex ſuſpicaretur maliciā aliquā ex Iudęis circa Heliodorū,
conſummatā obtulit pro ſalute uiri hoſtiam ſalutarē. Cūq;
ſummus ſacerdos exoraret, ijdē iuuenes eiſdē ueſtibus ami
cti aſtātes Heliodoro dixerunt: Onię ſacerdoti gratias age.
Nā propter eū tibi dñs uitam donauit. Tu autē à deo flagel-
latus nūcia omnibus magnalia dei & poteſtatē. Et his dictis
nō comparuerūt. Heliodorus autē hoſtia deo oblata, & uo
tis magnis promiſsis ei qui uiuere illi conceſsit, & Onię gra
tias agens, recepto exercitu repedabat ad regē. Teſtabatur
autē oībus ea quę ſub oculis ſuis uiderat opera magna dei.
Cū autē rex ĩterrogaſſet Heliodorū, quis eſſet aptus adhuc
ſemel Ieroſolymā mitti, ait: Si quem habes hoſtē aut regni
tui inſidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, ſi
tñ euaſerit: eo q̄ in loco ſit uerè dei quædā uirtus. Nam ipſe
q habet in cęlis habitationē, uiſitator & adiutor eſt loci illi⁹:
& uenientes ad malefaciendū percutit ac ꝓdit. Igitur de He
liodoro & ærarij cuſtodia ita res ſe habet.

Cap. IIII.

SImon autem prædictus pecuniarum & pa-
triæ delator malè loquebatur de Onia, tan-
q̄ ipſe Heliodorū inſtigaſſet ad hęc, & ipſe
fuiſſet incentor malorum: prouiſoremq; ci-
uitatis, ac defenſorem gētis ſuæ, & ęmulato-
rem legis dei audebat inſidiatorē regni di-

tio. in principio ſeq. ca. G
Circa primū priò ponit percuſsi ſanatio, cū dicit: Tunc uero ex amicis Helio. qui. ro. Et patet litera. Secūdò ponit ſanati gratiarū actio, cū dicit: Teſtabat aūt. Et priò generaliter, cūm ſubditur:
s ℂ Oīb⁹ ea quę ſub oculis. i. in ſua flagellatione & mirabili ſanatione, ſecūdò, corā rege ſpecialiter, dicēs: t ℂ Si quem habes ho. aut re. &c. de quo cautē velis te expedire. v ℂ Mitte illuc & ſtagel. eum rec. hoc enim erat expertus in ſe ipſo. x ℂ Si tamē eua. ſ. mortē. Hoc autē addidit, quia firmiter tenebat ſe mortē nō euaſiſſe, niſi ꝑ p̄ces Onię. Cętera patēt.

NIC. DE LY.

SI. Cap. IIII. mon autem prędi. Poſtq̄ deſcripta eſt Heliodori ſanatio, hic cō ſequēter ponit ſanātis in famatio, cū dicit: y ℂ Si mon autē præ. de tribu Beniamin, de quo ſit mē H tio prope principiū cap. præcedē. z ℂ Pecuniarum & patri. de. i. accuſator, vt habetur ibidem. a ℂ Male loq̄bat de Onia. volēs cū infamare, & p̄ hoc odioſū redde re ꝑplō. b ℂ Tanq̄ ipſe: ſ. Onias. c ℂ Heliodorum inſtigaſ. ad. ſolicet ad ſpoliandū ꝓriū, licet exterius fingeret cōtrarium. d ℂ Prouiſoremq; ciuita. Ieruſalē. e ℂ Ac defēſorem gē tis ſuæ, ſ. Iudaicę. f ℂ Et æmulatorem legis. id eſt eius amatorē. vñ verſus: Aemulor, iſtaſ, amat, ĩuidet ac imitaſ. g ℂ Au debat inſidiat. regni. ſ. Iudęę, quæ licet tūc nō haberet regē, tñ erat vnū regnū. h ℂ Dicere mē dacium. proprium eſt mē retorquens in Oniā.

✠ Sed cum Moraliter. Moraliter. y ℂ Simō autem prædi. pecuni. & patriæ delator &c. Per iſtum qui malè loq̄batur de Onia viro ſancto ſignificant detractores peſsimi, qui libentius denigrare nituntur famā bonorum quā malorū: De quibus dicitur Proverbiorum. ij. capi. Qui lętantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſsimis, quorum viæ peruerſæ & infames greſſus eorum.

A S. d poſt

☞ a ¶Sed post Seleu. &c. De Ca. IIII.
A hoc Ioseph⁹ ita narrat: Per idē tp̄s Onia defūcto princip⁹ sacerdotū ffi ei⁹ Antiochus sacerdotij cōtulit principatū. nā filij⁹ quē Onias reliquerat, adhuc infans erat. Demōstrabim⁹ aūt singla in loco p̄prio quę ad hūc puerū ptinere videbāt.
Ieſu verò (nā hic erat frat̄ Onię) p̄cipatū sacerdotij rex abstulit iratus, & dedit eū miori ffi ei⁹ noīe Onię. Simoni nāq; tres filij hi fuerūt ad q̄s p̄cipat⁹ sacerdotij sicut p̄dixim⁹ puenit. Et Ies⁹ qdē Iasonē noīauit se, Onias aūt Menela⁹ est noīat⁹. Seditionē itaq; pri⁹ princeps sacerdotū Ies⁹ aduersⁱ Menelaū cōmouit, & diuisa in vtrūq; ppli multitudie filij p̄pte Menelai, Tobię cōsistebāt. Ppli verò ps plurima Iasonē adiuuabat. vñ laborātes Menela⁹ & filij Tobię ad Antiochū discesserūt, ad noticiā ei⁹ p̄ducētes, q; vellēt p̄tas relinq̄re leges, & cōuersationē & mores obseruare Greçorū. Rogauerūt ergo eū vt p̄mitteret eis ędificare gymnasiū Ierosolimis. Cūq; cōclusisset, circūcisionē suā velauerūt, vt nō apparerēt in denudatiōe Greçis eē dissimiles: cęteraq; oīa relinq̄ntes quę illis mos patri⁹ iponebat, aliarū fēt̄ Gētiū rituſq; sectabāt. Hęc ioseph⁹. Sed miror, quō ipe Onia defūcto dicat Antiochū fratri Iasonis sacerdotiū cōtulisse, cū hę historia huic narratiōi nō cōcorder, sicut in seq̄ntib⁹ demōstrabit̄. Deniq; Antioch⁹ Epiphanes, cū de regione Ptolemęorū quā subito iuaserat senat⁹ p̄cepto recessisset, Iudęā venit, ibiq; Ieſu q & Iason fratri Onię pōtificatū tradiditq; deinde expulso, Oniā cognomento Menelaū successorē ei dedit. Ita q; ob sacerdotij dignitatē orta seditiōe int̄ principes, ig̃tiū mi
B ſeriarū semia pullulauerit. Hęc aūt factio supborū atq; trāsgressorū legis dei, non allegoriā aliquā ad ędificationē vtilē nobis igerit, sed, ꝓhdolor istio tp̄e Iasō imitatores facinoris sui p̄s iuenit, cū hi q; i eccłia pp̄lo dei & ſāguine filij ei⁹ vnigeniti redēpto p̄ponūtur, deserta Euāgelij doctrina & vera religiōe à cultu vnius dei q ibi cōmēdat̄, ac ifinuat̄ puis moribus ad occultā cōuolāt idololatriā, cū p̄ abitionē pecuniarū & diuitias pñtis vitę luxuriosā vitā & deo detestabilē ducēdo adulatorū attēdētes fauorē, mōstos se cū trahūt ad p̄ditionē. Isti ꝓfecto sed̄m ap̄lm: Cōfitēt̄ur qdē se nosse deū, fa. aūt ne. Nā qa victu & vestitu moderato nō
Titū.1.d. 1.Tim.6.b ſūt cōtēti, sed volētes diuites fieri, inci. in tēta. & in la. dia. & deside. mīta & inuti. & noci. quę mer. hoies in ite. &c. Radix
Ibidem. eī oīm malorū ē auaricia quā qdā appetētes, errauerūt à fide, & ſeruerūt se dolo-

Nicolaus de Lyra.

☞ ribus multis.

✠ a ¶Sed cū, nō solū verbis sed etiā factis. b ¶Vt. i. familiares amicos. & dicūt̄ à nectoris, qa tales ad inuicē cōnectunt̄. c ¶Homi. fi. Occidebāt em̄ alios q̄s de amicis Onię. d ¶Cōsi. o. intrinsece, quę periculosior est illa quę est cōtra extraneos. e ¶Et Apol. i. ardēter & male conari. f ¶Ad re. i. Seleucū, q adhuc viuebat, apd̄ quē sperabat grām & remediū iuenire p̄ Heliodorū, quē suis p̄cib⁹
Diuiſio sanauerat. g ¶Sed post. Descripta liberatiōe tēpli p̄ Oniā, hic cōsequēt̄ describitur liberatio tēpli & ppli p̄ Iudā. Et primō tp̄e Antiochi Epiphanis, sic̄o. Antiochi Eupatoris, ca. x. ibi: Nunc aūt de Eupa. cere. Sed cū inimicitię intantū procederent, ut etiā per quosdā Simonis necessarios homicidia fierent: considerans Onias periculum contentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Cœlesyriæ & Phœnicis, ad augendam maliciam Simonis, ad regem se contulit: non ut ciuium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum uniuersæ multitudinis cōsiderans. Videbat enim sine regali prouidentia impossibile esse pacē rebus dari, nec Simonem posse cessare à
a stulticia sua. Sed post Seleuci uitæ excessum, cùm suscepisset regnum Antiochus, qui nobilis appellabatur, ambiebat Iason frater Oniæ summum sacerdotium adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex reditibus aliis talenta octoginta. Super hoc promittebat & alia centum quinquaginta, si potestati eius concederetur gymnasium & Ephebiam sibi constituere, & eos qui in Ierosolymis erant Antiochenos scribere. Quod cùm rex annuisset & obtinuisset principatum statim ad Gentilem ritum contribules suos transferre cœpit, & amotis his quæ humanitatis causa Iudæis à regibus fuerant constituta, per Ioannem patrem Eupolemii, qui apud Romanos de amicicia & societate functus est legatione, legitima ciuium iura destituens prava instituta sanciebat. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosq; Ephęborum in lupanaribus ponere. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus Gentilis & alienigenæ cōuersationis, propter impii & nō sacerdotis Iasonis nefarium & inaudi-
tum scelus, ita ut sacerdotes iam nō circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo & sacrificiis neglectis festinarent participes fieri palestræ & præbitionis eius iniustæ, & in exerciciis disci, & patrios quidem honores nihil habentes Græcas glorias optimas arbitrabantur. Quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebat,

Eupa. tertiò, rge Demetrij filij Seleuci, c. xiij. Prima in duas, qa priò describit populi tribulatio, sed'ò, tribulati liberatio, ca. viij. Prima adhuc in duas: qa primò ponit inchoatio tribulatiōis p̄ abitionē sacerdotij, sed'ò, tribulatiōis cōsūmatio p̄ inuasionē regis Antiochi, c. se. ibi: His itaq; gestis. Prima diuidit in duas: qa primò ponit triū ambitio, secūdò vnⁱ⁹. I. Iasonis m. ferabilis terminatio in prin. se. ca. Pria diuidit adhuc in tres sed'm ābitionē triū in p̄cipatu sacerdotij sibi succedentiū. sed'a ibi. Et post triēnij tp̄s. tertia, ibi: Quā ob cām. Pria adhuc in duas, in grē. I. principalē & incidētalē, quę incipit ibi: Misso aūt. Pria adhuc in duas, qa primò p̄ ambitionē Iasonis ponit Gētilitatis introductio. sed'ò, eiusdē consūmatio, ibi: Cū aūt gnquēnalis. Circa prim dicitur. Sed post Seleuci. i. ipso mortuo.
h ¶Cum susce. frater eius priuans regno neptē suū, vt declaratū fuit in p̄ci. primi lib. i ¶Ambiebat. ipō adhuc viuēte. k ¶Sum. sa. & quia nō poterat hoc licite, ꝓ quę fuit p̄ vias illicitas obtinere. s. p̄ pecuniā. ad. o subdit: l ¶Adito re. & p̄ trāslationē ppli ad ritū Gētiliū. ideo seq̄t̄: m ¶Si ptāti. i. scholā Gētilitatis, sicut dictū fuit. j. li. ca. j. n ¶Et Ephe. i. p̄ibulū pulcherrimorū iuuenū. o ¶Et eos. i. q; p̄sitere se Gentilē viuere. p ¶Quod cum. Tū ꝓpter p̄missa, tū ꝓpter dilationē Gentilis ritus, q sibi placebat, eo q; Gētilis erat. q ¶Et obti. i. sacerdotū. r ¶Statim. Iste em̄ libēter ei obediēbat, eo q; de sua tribu e-
D rāt, & per istos intēdebat trahere alios. ideo subdit: s ¶Et amotis &c. à re. Syrię. t ¶Fuerāt con. ista imperantem. v ¶Patrē Eu. s. Eupolemu⁹. x ¶Apud Ro. vt habet̄ supra. j. li. viij. ca. Prędicta ei fauorabilia Iudęis auferebat ab illis qui nolebāt recipere vitā Gentilitatis, vt sic cogeret eos ad recipiendū. y ¶Eteñ au. ꝑpe templū dñi. z ¶Gymnasiū. i. scholā Gētilitatis. a ¶Et op. quosq; Ephe. i. pulcherrimos iuuenes. b ¶In lupa. vt exerceret̄ in eis viciū cōtra naturam. Dicit em̄ Ephebus q̄si valde lucid⁹. c ¶Erat autem hoc. tantū. s. d ¶Sed cū hoc. e ¶Incremē. Gētilitatis apud Iudæos. Cætera patent vsq; ibi: f ¶Festinarent pti. q̄it autē palestra loc⁹ vbi exercet̄ lucta, sicut & gymnasiū, & vtrūque trahit̄ ad signandū scholā, eo q; ibi disputant studētes adinuicē. Et idē signatur hic nomine palestrę, qd̄ supra nomie gymnasij. g ¶Et præbitionis eius iniu. i. traditionis suę pessimę doctrinę. Et dicit̄ præbitio à præbeo bes. h ¶Et in exer. i. informari in exercicio talis doctrinæ. i ¶Et patrios. i. diuinū cultū, in quo gl̄iabant patres eorū. k ¶Greçcas glo. i. rit⁹ & modos viuēdi in q̄bus gl̄iabant Greçi. l ¶Quarum gratia. Aliquibus Iasoni assentientibus, alijs dissentientibus, & sic schisma erat in populo, quod est valde periculosum.

✠ In leges

g ¶Sed post. Sequit̄ ¶Ambie. p̄ Moraliter.
isti q̄ dona mīta & magna ꝓcurauit sacerdotiū, significāt simoniace ꝓmoti in eccłia dei, ex q̄rū vita pessia sequūt̄ mīta mala. s. diuini cult⁹ negligētia q̄tū ad clerum, & dissolutionis multimodæ, & luxurię exercicium, & per cōsequens recessus à Christiana cōuersatiōe & vita q̄tū ad pp̄lm, sicut tāgit̄ in litera cōsequēter.

xx ij ✠ Cum aūt quin

E

4.Re.15.b
2.Pa.26.c.

a ¶ Cum autem. Regnāte apud Iudęam Ozia: qui & Azarias, rege leproso & apud Israel Phacea, apud Athenięles quoq; Aeschylo, & apud Latinos Amulio, secundo anno Aeschyli iudicis Athenięsiū. Prima olympias acta in qua Chorębus Helięnsis victor extitit. Helij agunt quinquēnales certamen quatuor annis in medio expletis, in quib⁹ principes annui cōstituūtur q̄uor: quā olympiadem Iphitus filius Praxonidis siue Aemonis prim⁹ instituit. Ab hoc tpe Greca de tēporib⁹ historia vera credit: nā ante hoc vt cuiq; visū est, diuersas sentētias ꝓtulerunt. Hūe em̄ quiquēnalē agonē tūc Antioch⁹ apud Tyrū celebrasse describit, & ea quę deinde cōmemorant de Iasone & Menelao postea facta fuit. Iason qdē qui ꝓpriū fratrē (hoc est Oniā seniorē Simonis filiū) captiuauerat ab Menelao (hoc est minore Onia, q̄ Binomi⁹ fuit) accusatus apd̄ regē atq; decept⁹ ꝓfugus i Ammanitē expulsus est regionē. Menelaus aūt principatū obtinuit: sed de pecunijs ꝓ pōtificatu regi ꝓmissis nihil agebat, quā ob causā similiter & ipe remot⁹ est à sacerdotio, succedēte sibi Lysimacho: q̄ tenēte sacerdotiū Menelaus Antiocho absēte ꝓpter sedādos Tharsenses & Malotas, ratus se accepisse tps oportunum: aurea quędā vasa tēplo furatus donauit Andronico comiti, quē rex reliq̄t ad tuēdam regionē. Vñ cōmot⁹ Onias senior frater eius, quē Iason captiuauerat, arguebat Menelaū, ꝓ impietate ꝓ̄ tratā: ipse in loco tuto se cōtinens Antiochię secus Daphnē. Vñ Menelaus accedēs ad Andronicū, rogauit vt Oniam iterficeret. Qui cū venisset ad Oniā & datis dextris cū iureiurando, q̄uis esset ei susp̄ect⁹, & suasisset de alio ꝓcedere, statim eū ꝓmit, nō verit⁹ iusticiā. Ob quā causā nō solū Iudęi sed & alię q̄q; ꝓ nationes indignabanē, & molestē ferebāt de nece tāti viri iniusta. Hinc Iudęi simul & Greci regressum regē de Cilicię locis adierūt ꝓdentes quod factū fuerat. Ex hoc cōmotus Antiochus, vsq; ad lachrymarū effusionē recordat⁹ defuncti sobrietatē & modestiā: accēsusq; alio, Andronicū exutū purpura circūduci ꝑ totam ciuitatē iubet, & in eodē loco quo in Oniā impietatē cōmiserat, sacri legum vita priuari: domino illi dignā pœnā retribuente. Multis enim sacrilegijs in templo à Lysimacho cōmissis Menelai cōsilio, diuulgata fama cōgregata est multitudo aduersum Lysimachū, alij lapides, alij verò fustes validos arripuere: quidā vero cinerē in Lysimachū iecere, & multi q̄dem vulnerati, qdē etiā ꝓstrati: oc⁹ver, in fugā cōuersi sūt, ipsum etiā sacrilegū lecus graiū interfecerunt. De his ergo cœpit iudiciū aduersus Menelaū agitari. Et cū venisset rex Tyrū, ad ipsum negociū d̄tulerūt, viri tres missi à senioribus. Et cū superaret Menelaus, ꝓmisit Ptolemęo multas pecunias ad suadendum regi, Itaq; Ptolemęus in quodam atrio positum quasi refrigerādi gratia regē adiit, & à sententia deduxit, & Menelaum quidē vniuersę malicię reū criminibus absoluit, miseros aut̄ (qui etiā si apud Scythas causam dixissent, innocētes iudicar̄ent) morte dānauit. Sed cū falsus rumor exisset, tanq; à vita excessisset Antiochus, assumptis Iasone nō minus mille viris, repēte aggressus est ciuitatem, & ciuibus ad murū cōuolantib⁹, ad vltimum cōprehēsa ciuitate Menelaus fugit in arcē. Iason verò non parcebat in eod̄: ciuibus suis, nec cogitabat prosperitatē aduersū cognatos, malū esse maximū, arbitrans hostium & nō ciuiū se trophęa capturum. Et pricipatum quidem nō obtinuit: finē verò infidiarum suarum confusione cepit, & ꝓfugus iterum abijt i Ammanitem. Ad vltimū in exitium sui conclusus ab Aretha Arabū tyranno, fugiens de ciuitate in ciuitatem omnib⁹ odiosus, vt refuga legum & execrabilis, vt patrię & ciuium hostis, in Aegyptū extrusus est: & qui multos de patria expulerat, peregre perijt, Lacedęmonas profectus. Menelaus autē cū apud Antiochum Eupatorē simili modo vt antea apud Antiochū nobilem dolos machinaretur, rex regū suscitauit animos Antiochi in peccatorē, & suggerēte Lysia hunc esse causā omnium malorum iussit (vt eis est cōsuetudo) cōprehēsum eodē loco necari. Erat aūt in ipso loco turris q̄nquaginta cubitorū, aggestum vndiq; habens cineris: Hanc prospectum habebat in præceps: in le in cinerē deijci iussit sacrilegū omnibus eī propalētib⁹ ad interitū: & tali lege prȩuaricatorē legis contigit mori, nec terræ dari Menelaū. Et quidē satis iustē. Nam quia multa erga aram dei delicta cōmisit, cuius ignis & cinis erat sanctus, ipse in cineris morte dānatus est. Refert autē Iosephus sicut in superiori libro ostendimus, q̄ filius principis sacerdotum Oniæ, cū adhuc puerulus defuncto patre relictus sit, videns quia auūculū suū Menelaum rex interfecisset, & principatū sacerdotij Alchimo dedisset, nō existenti de genere sacerdotū: sed à Lysia flex⁹, vt transponeret honorē ab ea familia ad aliā domū, fugit ad Ptolemęū regē Aegypti, & honorem meruit ab ipso & vxore eius Cleopatra, locūq; petijt in regione Eliopolitana, vbi ciuitatē nominis sui cōdidit, templo ad similitudinē templi patris cōstructo. Alchimus verò aduersū Iudā Machabęum inimicicias gerēs post nō multū temporis ira dei pulsus interijt: ac sic cū omniū Iudęorum fauore Iudę Machabęo sacerdotiū decernit. Quę q̄dē omnia magis moralē q̄ allegoricū ędificare videnē intellectū, cùm manifestē designent iustissimū iudicem, atq; equissimū retributorem singulis ꝓut debita eorū postulauerint mercedē condignā restituere. hoc est, prijs ac deū timētibus præmia ęterna, impijs aūt & peccatorib⁹ & blasphemis pœnā ignis ꝓpetui. Nec vllus debet sibi blandiri pro terrena felicitate, ac p̄sentis vitę ꝓsperitate si in peccatis degere voluerit, quasi impune posit euadere: Nec etiā ille q̄ bene agēs validis tormētis aut varijs tribulationibus in p̄senti vita coangustat, desperare debet de futura salute, si in iustitię p̄ seuerauerit tramite: q̄a scriptū est: Multę tribulationes iustorū, & de omnibus his liberabit eos dom⁹. Et: Multa flagella peccatorū: sperantes aūt in dño misericordia circūdabit. Lętamini in dño, & exultate iusti, & gliamini omnes recti corde.

Hoc seqns Daphnē. Vñ Menelaus accedēs ad Andronicū, rogauit vt Oniam iterficeret. Qui cū venisset ad Oniā & datis dextris cū iureiurando, q̄uis esset ei susp̄ect⁹, & suasisset de alio ꝓcedere, statim eū ꝓmit, nō verit⁹ iusticiā. Ob quā causā nō solū Iudęi sed & alię q̄q; ꝓ nationes indignabanē, & molestē ferebāt de nece tāti viri iniusta. Hinc Iudęi simul & Greci regressum regē de Cilicię locis adierūt ꝓdentes quod factū fuerat. Ex hoc cōmotus Antiochus, vsq; ad lachrymarū effusionē recordat⁹ defuncti sobrietatē & modestiā: accēsusq; alio, Andronicū exutū purpura circūduci ꝑ totam ciuitatē iubet, & in eodē loco quo in Oniā impietatē cōmiserat, sacri legum vita priuari: domino illi dignā pœnā retribuente. Multis enim sacrilegijs in templo à Lysimacho cōmissis Menelai cōsilio, diuulgata fama cōgregata est multitudo aduersum Lysimachū, alij lapides, alij verò fustes validos arripuere: quidā vero cinerē in Lysimachū iecere, & multi q̄dem vulnerati, qdē etiā ꝓstrati: oc⁹ver, in fugā cōuersi sūt, ipsum etiā sacrilegū lecus graiū interfecerunt. De his ergo cœpit iudiciū aduersus Menelaū agitari. Et cū venisset rex Tyrū, ad ipsum negociū d̄tulerūt, viri tres missi à senioribus. Et cū superaret Menelaus, ꝓmisit Ptolemęo multas pecunias ad suadendum regi, Itaq; Ptolemęus in quodam atrio positum quasi refrigerādi gratia regē adiit, & à sententia deduxit, & Menelaum quidē vniuersę malicię reū criminibus absoluit, miseros aut̄ (qui etiā si apud Scythas causam dixissent, innocētes iudicar̄ent) morte dānauit. Sed cū falsus rumor exisset, tanq; à vita excessisset Antiochus, assumptis Iasone nō minus mille viris, repēte aggressus est ciuitatem, & ciuibus ad murū cōuolantib⁹, ad vltimum cōprehēsa ciuitate Menelaus fugit in arcē. Iason verò non parcebat in eod̄: ciuibus suis, nec cogitabat prosperitatē aduersū cognatos, malū esse maximū, arbitrans hostium & nō ciuiū se trophęa capturum. Et pricipatum quidem nō obtinuit: finē verò infidiarum suarum confusione cepit, & ꝓfugus iterum abijt i Ammanitem. Ad vltimū in exitium sui conclusus ab Aretha Arabū tyranno, fugiens de ciuitate in ciuitatem omnib⁹ odiosus, vt refuga legum & execrabilis, vt patrię & ciuium hostis, in Aegyptū extrusus est: & qui multos de patria expulerat, peregre perijt, Lacedęmonas profectus. Menelaus autē cū apud Antiochum Eupatorē simili modo vt antea apud Antiochū nobilem dolos machinaretur, rex regū suscitauit animos Antiochi in peccatorē, & suggerēte Lysia hunc esse causā omnium malorum iussit (vt eis est cōsuetudo) cōprehēsum eodē loco necari. Erat aūt in ipso loco turris q̄nquaginta cubitorū, aggestum vndiq; habens cineris: Hanc prospectum habebat in præceps: in le in cinerē deijci iussit sacrilegū omnibus eī propalētib⁹ ad interitū: & tali lege prȩuaricatorē legis

quos hostes & peremptores habuerant. In leges enim diuinas impiè [a] agere impunè nō cedit: sed hoc se- [b] quens tempus declarabit. Cùm au- [c] tem quinquennalis agon Tyro celebrarē, & rex p̄sens eēt, misit Ia- [e] son facinorosos ab Ierosolymis uiros pctōres portātes argenti didrachmas trecētas in sacrificium Herculis, quas postulauerunt hi qui asportauerant, ne in sacrificijs eroga- [g] rentur, quia nō oporteret, sed in alios sumptus eas deputari. Sed hęc oblata sunt quidem ab eo qui misserat in sacrificium Herculis: propter [h] p̄sentes autem datę sunt in fabricam nauium triremium. Missō [i] autem in Ægyptum Apollonio Nesthei filio propter primates Ptolemæi Philometoris regis. Cùm cognouisset Antiochus alienum se à negocijs regni effectū, proprijs uti [l] litatibus consulens, profectus inde

Iosephus antiq.li.12.ca.6

Moraliter.

Psalm.33.d

Ibidē,31.c.

H

Nicolaus de Lyra.

a ¶ In leges em̄. Sicut em̄ pietas est cultus diuinus, ita impietas est contraria diuino cultui. b ¶ Impune nō ce. quia non dimittitur dedec⁹ culpę sine decore iusticię. c ¶ Sed hoc. in sequētibus em̄ exprimunt̄ multa grauia, quę venerūt sup ppm̄ ꝓpter istas trāsgressiones. d ¶ Cū autē. Postq̄ posita est Gētilitatis introductio, hic cōsequēter ponit ei⁹ cōsummatio saltē quātū ad Iasonē sacerdotē, q̄ misit magnā pecuniā in sacrificijs Herculis expēdendā: tale verò sacrificiū est Gētilitatis sūmū malū. Ideo dicitur: Cum autem quinquen. &c. i. Iucta vīhastiludiū seu aliqd huiusmodi qđ semel fiebat in q̄nq; annis. Et istud de q̄ hic agit, fiebat in veneratione Herculis. e ¶ Et rex præ. i. Antiochus nobis. f ¶ Misit Ia. faci. i. facinorosos plenos: vnde versꝰ: Osus plena notat, bundus similat, bilis apetat. g ¶ Viros pec. de sua secta: ꝓpter quod de illis cōfidebat: tamē erāt minus mali q̄ ipse, quia pecuniam quā portabant, ꝓ sacrificijs Herculis, rogauerunt expēdi in vsibus alijs: ideo sequitur postea: h ¶ Propter prę. i. propter p̄sentātes dictam pecuniā. i ¶ Datę sunt &c. trire. A tris qđ est tres & remus mi. habebāt em̄ ille naues tres ordines remorum. h ¶ Missō autem. Hæc est pars in id̄ tolis, in qua ponit̄ quoddam in id̄s illius tēporis. Ptolemęus em̄ Philometor cū adhuc esset puer, successit patri in regnū Aegypti: & quia erat nepos Antiochi Epiphanis, vt pote filiꝰ sue sororis, sicut ostēdit pleniꝰ Dan. x. ideo Antiochus accepit alijs ciuitates de regno Aegypti, q̄si cura gerēs de regno nepotis sui: sed cū postea nollet eas reddere, principes Aegypti mouerunt cōtra eum bellū zelantes pro suo rege: & sic fuit alienatus à negocijs nepotis sui: & hoc est qđ dicit: Missō autem &c. Iste fuit missus à rege Antiocho. l ¶ Propter pri. Ptole. nolentes quòd Antiochus se intromitteret de negocijs Aegypti. De hoc enim audierat Antiochus rumores & voluit scire veritatem per istum Apollonium, quod & factum fuit: ideo subditur: Cum cognouisset Antio. &c. m ¶ Proprijs vti. i. vt ciuitates quas prius acceperat tenere posset in augmēntum sui regni. Cętera

Moraliter.

d ¶ Cum autem. Per Iasonem pessimū pōtificē mittēt pecunias in sacrificiū Herculis: q̄ sicut dicit Isi. d. etymol. li. viij. dicit deus fortitudinis, significant mali pontifices & prælati qui bona

* ecclesię

A ✠ gni. Cętera patent. a ¶ Et post triennij tempus. post ambitionem Iasonis hîc consequęter ponitur ambitio Menelai, cũ dicitur: b ¶ Misit Iason menelaũ. qui de sua mala secta erat: & sic in eo cõfidebat. c ¶ Supradicti Simonis. De tribu Beniamin, vt habetur ca. prędęti. d ¶ Fratrem. id est in malicia sibi parẽ, vt exponũt aliqui sęqntes dictũ Iosephi dicẽtis ꝙ iste Menelaus & Iason fuerunt fratres Onię põtificis: sed quia ,ppter dictũ Iosephi quod certũ est ꝙ mꝫta falsa ponit, nõ videt autoritas huj⁹ libri dimittẽda, nec ei⁹ litera extorte exponẽda, maximè cũ ad legendũ sit recepꝫ ab Ecclia: ,ppter qđ' saluo meliori iudicio videt mihi, ꝙ iste Menelaus ,ppriè dicat frater Simõis de tribu Beniamin. Si verò cõtra hoc obijciat, ꝙ iste Menelaus factus fuit sũmus sacerdos, vt dicit in litera: ꝙ retorsit in semetipsum summũ sacerdotiũ, qđ' debebat filijs Aaron tm̃. Dicẽdũ, ꝙ hoc nõ valet: nã hoc sacerdotiũ obtinuit ꝑ Antiochũ regẽ idololatrã & Gẽtilẽ: ,ppter quod nõ curabat de qua tribu Iudęorũ pontifex esset, sed solũ de vtilitate tẽporali quã inde haberet: ideo sub dit: e ¶ At ille cõmẽdat⁹. ꝑ ministros assistentes sibi, ꝙbus munera dederat Menelaꝰ. f ¶ Cum magni &c. per munera quæ apportauerat, & noie suo magis ꝙm Iasonis obtulerat, & alia mittere de futuro ,promiserat, vt hĩ ista. g ¶ In semetipsum retor, &c. à rege sibi cõcessũ. Cætera patent vsq; ibi: h ¶ Et Iason B quidem q ,pprium fra. s. Oniã. ¶ Captiuauerat: ipso existẽte in Antiochia officiũ eius malè ipetrauerat. k ¶ Ipse deceptus per Menelaũ. l ¶ Profugꝰ. Tũ quia priuatus erat sacerdotio, tũ qa solucre nõ poterat ipositam sibi sũmam. m ¶ Menelaus autem pri. scilicet sacerdotij. n ¶ De pecunijs &c. vt dictũ est. o ¶ Nihil agebat & subdit causa, cũ dicitur: ꝑ ¶ Cum exactionem faceret. Ideo nõ ꝓmittebat, ꝙ de leuatione pecuniæ se intromitteret Menelaus. q ¶ Quã ob causam. Diuisio Hîc cõsequęter agit de abitiõe Lysimachi: cuj⁹ ꝓriò ponit institutio, secundò, eius destitutio, ibi: Multis autem sacrilegijs. Prima in duas: quia primò ponitur institutio Lysimachi. secundò, mors Onię iusti, ibi: Et cum hæc agerẽtur. Circa primum dicitur: Quam ob causam vtrique: scilicet, Menelaus & Sostratus. r ¶ Ad regem sunt euocati. eo quòd pecuniam promissam non mittebat. Sostratus verò quia Menelaum exactionem facere non sinebat. propter quod Menelaus ipsũ accusabat. s ¶ Et Menelaus amo. hoc ,pcurãte Sostrato & alijs modis, ꝙbus poterat ꝑ ambitionẽ, sicut dictũ est sup̃ de Iasone: ꝙ officiũ sui fratris Onię male ,pcurauerat. Dicunt tamẽ hîc expositores aliqui sequẽtes dicta Iosephi, ꝙ iste Lysimachus nõ fuit frater Menelai, sed dicit hic eius frater, eo ꝙ fuit sibi similis in malicia, sicut dicit ꝙ nihil & Chimera sũt fratres sed hæc expositio vid. t extorta, maxiè quãdo scribit historia, vbi nõ est vtẽdũ methaphora, sicut est in ꝓposito, ,ppter qđ' meli⁹ vidẽt dici sęqndo textũ libri, ꝙ isti tres. s. Lysimachus, Menelaꝰ & Simon t' pli ꝓpositꝰ fres fuerũt. t ¶ Sostra. au. &c. sicut frequẽter mutantur Balliui regis, insula verò Cypri subiecta tunc erat Antiocho regi. v ¶ Et cum hæc. hic interponitur mors Onię C cuius primò describitur occisio, secundò vindicatio, ibi: Ob quã Diuisio causam. Circa primum ꝓmittitur tẽporis oportunitas, cũ dicitur: x ¶ Contigit Thar. & Mal. id est ciues duarũ ciuitatum. y ¶ Seditionem mo. contra regem Antiochũ. z ¶ Eo ꝙ anre. con. in datiuo casu. a ¶ Dono. es. da. dolebant emẽ. ꝙ sub dominio talis mulieris essent positi. b ¶ Festinãter &c. ne maius malũ oriret eõrta ipsum, sed per quẽ modũ nõ dicit hîc. sed verisimile est, ꝙ donũ illud retractauit, & cõcubinæ suę aliter ,puidit. c ¶ Relisuffe i. sub se facto, loco eius tenẽte. d ¶ Vno ex &c. in Antiochena ciuitate. e ¶ Ratus. i. opinatꝰ. & dicit à reor ris. f ¶ Menelaus accepisse se tempꝰ oportu. aurea &c. ad mortem Onię ,pcurandum in regis absentia per Andronicum cupidũ. Cętera patent vsq; ibi: g ¶ Arguebat eum de facto notabili rei sacrę. h ¶ In loco tuto se conti. &c. in quo nullus sub pœna mortis audebat aliquẽ lędere: ,ppter quod dicebat asilum ab à quod est sine, & silen qđ' est tactus, quia non est fas alicui ibi tangere & offendere aliũ. Cætera patent. i ¶ Ob quam cau. Hîc consequęter ponitur occisionis dictæ vindicatio. Et patet litera vsq; ibi: k ¶ Defuncti sobrietatem. in potibus & cibis. l ¶ Et modestiam. in verbis & factis. m ¶ Andronicum purpu. tanq; de statu dignitatis depositũ & degradatũ.

✠ Per to D

* Ecclesiæ expendunt in curijs regum & principum, vt per hoc in suis maleficijs sustinẽtur. Moraliter:

a ¶ Et post triennij tempus misit Iason Menelaum supradicti Simonis fratrem portantem pecunias regi. &c. Per hoc autem, ꝙ iste Menelaus à Iasone missus eũ defraudauit à sacerdotio, & pœnam pecuniariam imposuit, ostenditur, ꝙ deus iuste ꝓmittit aliquãdo malos homines defraudari & supplantari ab his qui sunt de sua familia, vt sic de suis maleficijs grauius puniatur. v ¶ Et cum hæc agerentur. contigit Tharsenses & Mallotas seditionẽ mouere, eo ꝙ Antiochi regis &c. Per istos rebellantes regi superbo, eo ꝙ dedignabant subijci mulieris cõcubinę dominio, significant illi qui resistunt Diabolo regi superbię, eo ꝙ nolũt subijci sẽsualitati: Quæ mulier dicit ab Augu. super Gen̄. Et est lubrica ad corporis voluptatem. e ¶ Ratus autem Menelaus accepisse se tempus oportunum, aurea quædam vasa e tẽplo furatus donauit Andronico, & alia uendiderat Tyro, & per uicinas ciuitates. Per istum qui machinabatur in mortem Oniæ, eo quòd cum eum arguebat de sacrilegijs suis, significatur quilibet criminosus, qui odit corripientem se de suis facinoribus. Vnde dicit Iohannes os aureum: Incurrit odium qui arguit criminosos. Per Andronicum verò qui falsis promissionibus eum extra asilum exire fecit, & sic eum crudeliter interfecit, significatur Diabolus, qui viros iustos aliquando multis illusionibus pertrahit extra discretionis asilum, & sic eos iugulat per peccatum. & ad hoc ponuntur exempla plurima in collatione Moysi ab.

 * Multis

Diuisio

Erat ☞ a ¶ Per totā ciui. &c. vt vindicta sceleris omnibus appareret. b ¶ Et in eo loco. &c. vt sic culpę responderet pœna. c ¶ Multis autē. Positę supra posita est Lysimachi institutio, hīc ponitur eius destitutio. & secūdò Menelai restitutio, ibi: De his ergo, Circa primum dicitur: Multis autem &c. cō. s, in diuini cultꝰ dissipatiōe & vasorū aureorū furtiua subtractione. d ¶ Menelai cō. vt de auro ptē haberet, & vt ppłō cōtra Lysimachū cōcitato ipse sacerdotiū recuperaret, sicut & factū fuit, vt ex sequētibꝰ patebit. e ¶ Et diuul. fa. de dictis sacrilegijs à Lysimacho cōmissis. f ¶ Congre. est mul. &c. iniqs manibus vti cœpit, mśtitudinē cōtra se cōmotā interficiendo p̄ iniqs quos armauerat. Cętera patent vsq; ibi: g ¶ Oēs uero in fu. con. sunt. s. qui erāt cum Lysimacho. h ¶ Ipm etiā sā. s. Lysimachum secꝰ grariū interfecerunt. i ¶ De his ergo. Hīc cō sequēter describit Menelai restitutio, qui cū prędictis debuisset ad mortem condēnari: per pecunias tū fuit restitutus ad principatū sacerdotij. Dicit igitur: De his ergo. s. de auro furtiuē sublato de tēplo. k ¶ Cœpit iudi. &c. quia factū fuerat eiꝰ cōsilio. Et quia ad hoc secuta fuerat pluriū occisio. l ¶ Et cum superare. Menelaus &c. id ē conuinceret de dictis criminibꝰ. m ¶ Promisit Ptole. regi familiari. n ¶ Ad suadendum. pro Menelao & contra aduersarios suos. o ¶ Et dedu. à sententia. quam cogitauerat dare contra Menelaum dans sentētiā p̄ cōtrariū. p ¶ Miseros autem. s. accusantes Menelaum. q ¶ Qui etiam si apud. qui sunt barbari irrōnales & crudeles ppłī. r ¶ Citò er. i. p̄cipitanter & malè. s ¶ Iniustam pœ. de. supple eis. t ¶ Qui, p ciuita. Ierusalem. v ¶ Et pofideli. x ¶ Et sa. va. furto sublatis. y ¶ Causam prose. contra Menelaum. z ¶ Menelaꝰ autem &c. quia propter dona eius commēdabant eum apud regem. a ¶ Permanebat in potestate. summi sacerdotij.

exutū per totā ciuitatē iubet circūduci, & in eo loco in quo in Oniā impietatē cōmiserat, sacrilegum uita priuari, dño illi cōdignā pœnā tribuēre. Multis autē sacrilegijs in templo à Lysimacho cōmissis Menelai consilio, & diuulgata fama, congregata est multitudo aduersum Lysimachū, multo iam auro exportato. Turbis aūt insurgētibus & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus milibꝰ, iniquis manibus uti cœpit, duce quodā tyranno ætate pariter & dementia prouecto. Sed ut intellexerunt conatū Lysimachi, alii lapides, alii fustes ualidos arripuere: quidā uerò cinerē in Lysimachū iecere. Et multi quidē uulnerati, quidā autē & ꝓstrati, omnes uerò in fugā conuersi sunt. Ipsum etiā sacrilegum secus ærarium interfecerūt. De his ergo cœpit iudiciū aduersus Menelaū agitari. Et cùm uenisset rex Tyrū, ad ipsum negocium detulerunt missi uiri tres à senioribus. Et cū superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dari ad suadendū regi. Itaq; Ptolemęus in quodā atrio positū quasi refrigerandi gratia regem adiit, & deduxit à sententia, & Menelaum quidē uniuersę maliciæ reum criminibus absoluit: miseros autē, qui etiā si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte dānauit. Citò ergo iniustā pœnā dederūt, qui ꝓ ciuitate & populo & sacris uasis causam prosecuti sunt. Quā ob rē Tyrii quoq; indignati, erga sepulturā eorum liberalissimi extitērūt. Menelaus autē, ꝓpter eorū qui in potētia erant auariciā, permanebat in potestate, crescēs in malicia ad insidias ciuium.

Cap. V.

Odē tēpore Antiochus secundā profectionē parauit in Ægyptū. Cōtigit autē per uniuersam le-

F

H

metes prēterea exitialibus flāmis ardere per totum uisus est annū. G
Sed ante excidij tēpus ac belli cū populi ad diem festū Azymorū conuenirent octaua die mēsis Xandici, qui est aprilis, noctis tempore hora nona tantus luminis fulgor aram tēplumq; circunde dit, vt putarent omnes, diem clarissimum factū, & permansit spacio horę dimidię. Qđ ꝑ peritis q dē & ignaris, ꝑsperū videbatur. Sed legisperitos & probos ꝗsq; doctores nō latuit exitiale portentū. In eadē ꝗq; festiuitate vitula sacrificijs admota & aris assistens, inter ipsas ministrorum manus enixa est agnā. Sed & ianua interioris ędis quæ respicie bat oriētē, cū esset solido ære induta, ac pinde imensi ponderis: quæ vix vigiti viris sūmo conatu impellētibꝰ claudereť, ferreis ꝗq; vectibus & seris munita, ac peissulis in altū demissis tenereť obstricta: Et repēte hora noctis sexta appuit spōte pateſctā. Sed & transacto die festo, post alīqt dies, prīa & vicesima die mensis Artemisi, q Maius apđ nos vocať, ꝓdigiosꝰ appuit visus, & fidē pene excedens: qđ ferè falsū putareť, nisi oculorū fidē confirmasset, malorū eorū cōsecuta p nicies. Etenī ꝓpe solis occasū visi sūt curreꝰ & q̄drige in omni regiōe p aerē ferri, & armatorum cohortes miscerinubibꝰ, & urbes circūdari agminibꝰ iprouisis. In alio itidē festo die q Pētecostes appellať, noctu sacerdotes īgressi tēplū ad misteria ex more cōplēda: priò qdē, motꝰ ꝗsdā strepitusq; senserunt, deinde voces subitas audiūt dicentes: Migremꝰ hinc. Addiť etiā his aliud terribili. Etenī qđā Ananię filiꝰ, Iesus noīe, vir plebeiꝰ & rusticus, añ q̄rtū belli ānū, cū ciuitas ī pace & abūdātia pduraret, ī die festo Tabernaculorū repēte clamare cœpit: Vox ab oriēte, vox ab occidente, vox à q̄tuor ventis, vox sup Ierosolimā & sup tēplū, vox sup spōsos & sup sponsas, vox sup ppłm: & indesinēť die noctuq; p oēs plateas circūiens hęc clamabat, vsq; q̄ quam priores ex ppło, viri velut ifausti prænagni idignatiōe cōmoti, correptū hoīem mīltis ꝙbenbꝰ afficiūt. At ille nequaq; p se aliquid loquens, sed nec eos qđē qui circūsteterant depcans easdem voces pari obstinatione & clamore repetebat. Tunc principes intelligentes (vt res erat) qđ immunis esset motus in viro, perducūt eū ad iudicē Romanū, apud quē flagris ad ossa vsq; laniatus, neq; preces neq; lachrymas fudit. sed eandē vocem miserabiliter & cū q̄dā vlulatu emittens p singula pene verba proferebat. Addens etiā hoc

NIC. DE LYRA. ☞

Ca. V.

Diuisio

Eodē tē. Positę supius est descripta Iasonis fuga, hīc describit is eiꝰ miserabilis terminatio: cui priò signū prærmittit, secđò signatū subdit, ibi: Sed cū falsus rumor. Circa primū dicit: b ¶ Eodē tēꝑ. s. Epiphanes. c ¶ Secundā, ꝑse. Prius enī intrauerat Aegyptū quasi curā gerens nepotis sui. Sed alienatꝰ à negocijs eius p primates Aegypti, vt dictum est cap. prēce. secđò præpauit exercitū ad intrandū, ibi: d ¶ Contigit au. illo tpe. e ¶ Per vni. Non est per hoc intelligendum, qđ singulis diebꝰ fieret apparitio ista: sed qđ ista spaciū

Moraliter: ✻ c ¶ Multis autē sa. in tēplo Per istum Lysimachum qui duce tyrāno, ætate & demētia, puecto, cōcives suos impugnabat, vt templū dīi spoliaret, significat quilibet sacrilegus crudelis, qui sequitur instinctū dęmonis, qui est tyrannꝰ crudelis, & puectus ętate & demētia. s. à principio sui casus. Per hoc autē quōd Lysimachus iuxta ærariū fuit interfectꝰ, significat, qđ hoīes raptores & cupidi frequēter iuxta suas diuitias iugulanť. l ¶ Et cum superaretur Menelaus. Per istum Ptolemęum qui pro pecunijs seduxit regē ad dandū iniquā sententiā, significant cupidi principū consiliarij, qui propter munera inducunt eos suis falsis persuasionibus ad liberandum iniquos, & ad condemnandum iustos.

GLOS. ORDINAR.

Ca. V.

☞ Eodē tpe. Portēta ergo aliqñ portēdūt ꝓspera, aliqñ uerò præfigurāt aduersa: sed semp iuxta id qđ ſūmus arbiter singulis rebꝰ ac tpibus cōuenire dꝰ iudicat. Nec mirū, qđ ī Machabęorū tpibus equites auratas stolas habētes, & hastis armatæ cohortes per aerē discurrere visi, ac armorū aureorū splendor fulgens aduersitatem prænunciare futuram, & cladem Iudæis uenturā, cū ante subuersionem Ierosolymorū sub Vespasiano & Tito, Iosepho testante, didicimꝰ qđ stella ꝑfulgens gladio p oīa simlis iminere desuper ciuitati & Cometes

Moraliter. b ¶ Eodē tēpo. Sequitur: Contigit autem. Secđm sensū literalē, significabāt cladē Iudęorū de futuro, ꝓpinquā vt ex sequētibꝰ patet. Moraliter aūt significant dęmones, qui dicunt aereę ptātes fidelē populum crudeliter impugnantes, Ephe. vi. d.

✻ Non est no-

☞ etiã hoc:Vę vę Ieroſolymis.Hæc ergo omnia prodigia miſera ci
A uitas perpeſſa ideo eſt:quia ſemper ſecundum legiſlatoris teſtimo
niũ ſeditioſe egit contra dominũ, & ingrata beneficiorũ eius,ſer
uos ſummi patriſſamilias qui ad eã ab illo miſsi ſunt cõuiciose tra
ctabãt,atq; interimebãt,Nouiſſime verò ipſũ interficiẽtes hęredẽ
extra caſtra ,piecerũt.Vñ ipſe dñs i E-

Matt.23.d. uãgelio increpãs incredulã ciuitatẽ ait:
Ierſm Ierſm quę occidis ,pphetas,&
lapidas eos q ad te miſsi ſũt:Quoties
volui cõgregare filios tuos, quemad
modũ gallina congregat pullos ſuos
ſub alas ſuas, & noluiſti ? Ecce relin-
quet vobis do.vrã deſerta.Hoc enim
prędsagiebat ãtiquit⁹:hoc poſteriõib⁹
cõpletũ ẽ tpib⁹, vt homicidę truculẽ-
tiſsii cõdignã reat⁹ ſui peperẽt merce
dẽ:ita vt ptim fame necarentˀ,pti pe-
ſtilẽtia pirẽt, ptiq; occiſi & captiui in
toti⁹ orbis ptes ab hoſtib⁹ ducerentˀ.
Sicq; ĩpletũ ẽ illud Ieremię qđ de ea-
dẽ gẽte & ciuitate ,ppherauit dicẽs:
Treñ.1.a. Migrauit Iuda ,ppt afflictionẽ & mĩ-
titudinẽ ſeruitutis:Habitauit iter Gẽ
tes,nec iuenit requiẽ.Oẽs pſecutores
ei⁹ apphẽderũt eã iter ãguſtias. Vię
Siõ lugẽt,eo q; nõ ſint q veniãt ad ſo
lẽnitatẽ.Oẽs portę ei⁹ deſtructę, ſacer
dotes ei⁹ gemẽtes:Virgines ei⁹ ſquali
dę,& ipa oppſſa amaritudie.a ¶His
itaq; Poſtq; ſcriptor hiſtorię narra-
uit de Lyſimachi & Iaſonis ĩpiorũ &
ſacrilegorũ iteritu,cõmẽorata iſup ſi
gnorũ & ,pdigiorũ viſiõe in aere,ad
narratiõis ordinẽ redĩt,hoc ẽ ad An-
tiochi Epiphanis ,pfectionẽ de Aegy
B pto:q irritat⁹ ide eo,q; ſenat⁹ præce-
pto de regiõe Ptolemęorũ quã ſubito
ĩuaſerat,juſſ⁹ ẽ recedere, efferatis ani-
mis Iudęã venit,ſicut ſuperiori,libro
demõſtratũ ẽ,& ciuitatẽ Ierſm armis
cepit, gẽtẽq; mulctauit, tẽplũ ſpolia
uit,& mĩta nefaria ĩ ipa terra cõmiſit.
¶Quòd aũt Antioch⁹ ipe ãtichriſti
figurã pręferat,ſctorũ patrũ traditiõe
manifeſtiſsimũ ẽ.Quia ſicut Saluator
habet Salomonẽ & cęteros ſctos ĩ ty-
pũ aduẽtus ſui.ſic ãtichriſt⁹ peſsimũ
regem Antiochum qui ſanctos per-
ſecutus eſt , templumq; violauit,re-
cte typum ſui habuiſſe credẽdus eſt.

Nico.de Lyra. ☞Cũq;

c✣xl.dierũ pluries fuit viſa,ſicut Ac
ctu.j.c.dicit,qđ Chriſt⁹ poſt reſurrecti
onẽ ſuã p dies.xl. apparuit diſcipulis
ſuis,& tñ nõ apparuit eis ſingulis die
bus.a ¶Aurea.i. tunicas, quæ iduũt
ſup arma ad decorẽ.b ¶Et cur.i.di
ſpoſitos ſcđm artẽ militarẽ.c ¶Et.
i.de ,ppe.d ¶Et ſcu. quę ĩ pugna ali
qñ leuãt ſurſũ.aliqñ ad dexterã,aliqñ
ad ſiniſtrã mouẽt.e ¶Et gal.i.hoim
galeas hãtiũ.f ¶Multi.i.diuerſimo
dè motis,nũc ferièdo pũctim,nũc ce-
ſim.g ¶Qua,ppt.i.q; talia eſſent ſig-
na futuri boni,fuerũt tñ ſigna mali.
ſ.depopulatiõis ciuita.priò p Iaſonẽ,
poſtea p Antiochũ Epiphanẽ,ſicut añ
ſubuerſionẽ Ierſm p Romanos , ap-
Ioſephus uerũt ſigna mĩta,ſicut narrat Ioſeph⁹
li.de Iudaico bello,quę tñ hic ,ppt pli
xitatẽ omitto,& qa eorũ aliq; ponũt
hic in glo. h ¶Sed.Hîc cõſequẽnt po-
nit ſignatũ q̃tũ ad Iaſõis ĩpietũ,cũ dr:
Sed cumfal.ſ. de morte Antiochi.
i ¶Aſſumptis.immo magis pluri-
bus. k ¶Aggreſſus,Ierſm vñ fuerat ,pfug⁹ p ſctm Menelai ,vt
dictum eſt ea.pręce. Credebat enim Iaſon regẽ mortuũ,& ſcieba
eius filium

roſolymorũ ciuitatẽ uideri dieb⁹ quadra
ginta per aera equites diſcurrentes,aura
tas ſtolas habẽtes,& haſtas quaſi cohor
tes armatas, & curſus equorũ per ordi
nes digeſtos,& cõgreſsiones fieri comi
nus:& ſcutorũ motus & galeatorũ mul
titudinẽ gladĩs diſtrictis & telorũ iact⁹,
& aureorũ armorũ ſplendorẽ, omnisq;
generis loricarũ. Quapropter oẽs roga
bant in bonũ monſtra cõuerti. Sed cũ fal
ſus rumor exiſſet, tanq; uita exceſsiſſet
Antiochus,aſſumptis Iaſon non minus
mille uiris repẽte aggreſſus eſt ciuitatẽ,
& ciuibus ad murũ cõuolantibus ad ul
timũ apprehenſa ciuitate Menelaus fu
git in arcẽ. Iaſon uerò nõ parcebat in cę
de ciuibus ſuis, nec cogitabat ,pſperitatẽ
aduerſum cognatos malũ eſſe maximũ,
arbitrans hoſtiũ & nõ ciuiũ trophęa ſe
capturũ. Et principatũ quidem nõ obti
nuit,finẽ uero inſidiarũ ſuarũ cõfuſionẽ
accepit,& ,pfugus iterũ abiit in Amma
nitẽ. Ad ultimũ in exitiũ ſui cõcluſus ab
Aretha Arabũ tyrãno fugiens de ciuita
te in ciuitatẽ omnib⁹ odioſus, ut refuga
legũ & execrabilis,ut patriæ & ciuſũ ho
ſtis,in Ægyptũ extruſus eſt:& qui mul
tos de patria ſua expulerat,peregre ꝑ pe-
rijt Lacedemonas ,pfectus quaſi pro co
gnatione ibi refugiũ habiturus:& qui in
ſepultus multos abiecerat,ipſe & illamẽ
tatus & inſepultus abiiciẽ,ſepultura ne
q; peregrina uſus,neq; patrio ſepulchro
participãs. His itaq; geſtis ſuſpicatus eſt
rex,ſocietatem deſerturos Iudęos,& ob
hoc profectus ex Ægypto efferatis ani
mis ciuitatẽ quidẽ armis cepit. Iuſsit au
tem militibus interficere,nec parcere oc
curſantib⁹ ,& per domos aſcendẽtes tru
cidare. Fiebant ergo cędes iuuenũ ac ſe
niorũ, mulierum & natorũ exterminia,
uirginũq; & paruulorũ neces. Erãt autẽ
toto triduo, octoginta milia interfecti,
quadraginta milia uincti,nõ minus aũt
uenũdati,ſed nec iſta ſufficiũt. Auſus eſt
etiã ĩtrare templũ uniuerſa terra ſancti⁹,
Menelao ductore,qui legũ & patrię fuit
,pditor,& ſceleſtis manibus ſumens ſan
cta uaſa,quę ab aliis regib⁹ & ciuitatib⁹
erant poſita ad ornatũ loci & gloriã,con
trectabat indignè & cõtaminabat. Ita a
lienatus mẽte Antiochus, nõ conſidera-

finẽ mũdi mĩo plura mala ẽ factur⁹. i ¶Menelao. Similiter an
tichriſtus p ptẽtes fidei & religiõis, mĩta mala faciẽt Chriſtianis.

eius filiũ adhuc eſſe puerũ,& ſic credebat habere tempus aptũ ad C
recuperandũ ſacerdotiũ,quo priuatus fuerat per Antiochũ. Cę-
tera patent vſq; ibi:] ¶Abiit in Am.vnde venerat Ieruſalem.
m ¶Ad vl.in exiſtui.ad ſuum exterminiũ.n ¶Concluſus
q; pſequebat eũ. Et ſic patet,qđ nõ ſolũ erat odioſus Iudęis,ſed eti-
am Gẽtib⁹ extraneis. o ¶Vt refu.i.
apoſtata à lege diuina. p ¶Peregr.
i.i aliena terra.q ¶Lacedæmonas.
Iſti erãt Spartiatę,q erãt Iudęis cõfœ-
derati, vt dictũ ẽ ſup.j.li.c.xij. ,ppt qđ
credidit ibidẽ hîc refugiũ:ſed inuenit
cõtrariũ,qa Spartiatę cognouerũt ma
la quę fecerat Gẽti Iudęorũ,iõ ſubdit:
r ¶Ipſe &c.& ſic videt qđ ibi fuerit
occiſus,& corp⁹ eius ,piectũ beſtiis &
auib⁹ deuorãdũ.s ¶His itaq;. Poſt- Diuiſio
q̃ deſcripta ẽ ichoatio tribulatiõis Iu
dęorũ ,ppter ãbitionẽ ſacerdotij,hîc
cõſequẽnt ponit ei⁹ cõſummatio p oppſ-
ſionẽ regis Antiochi. Circa qđ priò
ponit vaſtatio plebis,ſecđ ò ſubuerſio
legis ca.ſe.Pria ĩ duas.qa priò ponit
vaſtatio plebis ĩ regis pñtia.ſecđ ò ei⁹
abſentia ibi:Igit Antioch⁹. Circa pri-
mũ.priò ponit vaſtatio ppli.ſecđ ò vi
olatio tẽpli,ibi:Sed neciſta. Circa pri-
mũ dr:His.ſ.qđ ciuitas Ierſm à Iaſõe
capta fuiſſet,& qđ Menelaus ab eo põ
tifex deſtitut⁹ ĩ arcẽ cõfugiſſet,vt præ
dictũ ẽ.t ¶Suſpica.ẽ rex Antioch⁹.
v ¶Societ.i.tributum ſibi negaru-
ros.x ¶Et ob.vñ reuertebat ſe mã
dato Romanorũ,y ¶Efferatis. Tũ
,ppt repulſionẽ ſui de Aegypto:Tum D
qa credebat Iudęos receſsiſſe à ſuo do
minio.z ¶Ciuita.q.Ierſm.a ¶Ar-
mis.eo qđ erat ĩtra ſe diuiſa ,vt patet
p prędicta.b ¶Iuſsit. gñal.ſ.abſq; ſe-
x⁹ vel ętatis diſtinctiõe. c ¶Erãt aũt.
q̃ durauit illa occiſio. d ¶Octogin.
qa quęrebãt ĩ locis occultis vbi ſe ab
ſcondebant.e ¶Quadraginta mi-
lia uincti.vt ducerentur in captiui-
tatem. f ¶Non minus autem ve- †pergit
nundati &c.in ſeruos & ancillas
mercatoribus qui ad hoc venerant.
g ¶Sed nec iſta.Hîc conſequenter
ponit templi violatio.cũ dr:h ¶Au
ſus eſt &c.quia dedicatũ erat cultui
diuino,cętera verò cultibus idolorũ.
i ¶Menælao du.q ecõtrario debu
iſſet pro immunitate templi zelare,iõ
ſequitur:k ¶Qui ,diuinarũ. l ¶Et
patr.ſ. Iudæę. m ¶Fuit pro &c.ſu
mens ſan.vaſa que ab aliis re.&c.
ſ.Cyro & Dario, vt patet.j. Eſdrę.&
Seleuco.ſup.iij.ca. n ¶Contrecta
bat indi.,pprijs manib⁹.o ¶Et cõt.
applicando aliis vſibus. p ¶Ita alie.
non quia pdidiſſet vſum rõnis, ſed
qa nõ cõſiderabat potẽtiã dei q Helio
dorũ flagellauerat ,ppter inuaſionẽ
tẽpli.ẽ.j.c.qđ factũ erat p regnũ Aſſy
rię notoriũ,ppt qđ nõ ẽ ꝓſiſſe qn ad
c✣ noticiã

✱Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus Moraliter
carnẽ &c. i ¶Aſſump Iaſon nõ mi
nus mil.vi.&c. p iſtũ Iaſonẽ, q tot
mala fecit ſui⁹ ciuibus,& finaliter mor
tuus eſt illamẽtatus & inſepultus, ſigni
ficat qlibet odioſus deo & hominib⁹,
de cui⁹ morte null⁹ triſtatur, ſed magis gaudet & ętat. a ¶Iuſsit ãt. Per
iſtũ regẽ Antiochũ.q tot & tãta ma
la fecit dei cultorib⁹, ſignificat anti-
chriſt⁹, ſicut dictũ fuit Dañ.xj.q circa

✱Qui cum

☞ a ¶ Cumq; appositus &c. Huius loci & superior liber meminit vbi & Iudęorum in sabbathi quiete interfectio, & Apollonij nequitia simul & interitus eius per Iudā narratur. Quōd autem Antiochus præcepit Apollonio omnes perfectę ętatis interficere, mulieres ac iuuenes vendere, signat q̄ antiquus hostis eorū ne-

Mystice

Eccl. 17.b.

cē maxīe meditat, q̄s pfectos in religione Christiana esse cōspexerit. Eos aūt q̄ mollis atq; instabiles sūt, de q̄b⁹ scriptū est: Stult⁹ vt luna mutat: ipsos varijs erroribꝰ implicitos, p̄ diuersa vicia vētilādo de terra Eccl̄ie ieparās i pfūdū sceleru, peculiata.

Mystice

b ¶ Iudas Quō aūt dicat Iudā Machabęū esse decimū nō inuenio, nisi forte p̄ enūeratione pōtificū q̄ fuerūt i gēte Iudęa tp̄ib⁹ regni Gręcorū. fuerat aūt tp̄ib⁹ Seleuci Nicanoris (à q̄ regni Gręcorū historia cōputat ānos) prim⁹ pōtifex Onias Iaddi filⁱ⁹, sc̄d's Simō Onię filⁱ⁹, tert⁹ Eleazar⁹ frat Simōis, q̄rtus Manasses auūcul⁹ Eleazari, q̄nt⁹ Onias Simōis iusti filⁱ⁹, sext⁹ Simō Onię filⁱ⁹, septim⁹ Onias Simōis filⁱ⁹, octau⁹ alter Onias q̄ Iason ē nūcupat⁹ frat Onię prioris, nonus Menela⁹ frater Iasonis, decim⁹ Iudas q̄ Alchimo tēpe pōnificatū Iudęorū iuadere diuinoq; iudicio destructo mirabili cōfusu oīm primi sacerdotij accepit dignitatē. Spiritaliť aūt Iudas merito dr̄ ē decim⁹, quia decalogi p̄cepta in fide & deuotiōe pfectē inuenit̄ seruasse, ip̄amq; legē zelādo ab hostiū manib⁹ primus post p̄em armis defedisse, qui bñ inter feras scribit̄ cū suis, i mōtib⁹ vitā duxisse & fœni cibo vesci quia sctōrū exēpla secut⁹ (ip si em̄ sūt mōtes dei) bestiales p̄secutorū mores cōtēnēdo, vitā deo placitā elegit, ꝑ tutū sp̄ virētibus pabulo se pauisse optimū duxit, q̄un⁹ ideliciēti aię victu nutrit⁹ fame nō sētiter ꝓpetuā. Nobis āt lectio actuū Iudę ita solūmō p̄ficit, si cōstātię et ac sobrietatis ꝑtutes imitari voluerim⁹: nec p̄ponam⁹ delitias mūdi ac pōpā huius scī iustitię & ꝑitati dei, mēores sp̄ istius snię dñice q̄ ait: Quid em̄ ꝓderit hoi, si vniuersū mūdū lucret, aię ꝑò suę detrimētū papiaſ: Et iterū: Qui amat aiam suā, perdet. Qui odit aiam suā in hoc mūdo, in vitam æternam custodit eam.

Mystice

F

Matt. 16.d.

Ioh. 12. d.

GLOS. ORDI. Ca. VI.

SEd. Hęc eadē i libro priori referunt̄, q̄ Antioch⁹ p legatos suos cōtaminauerit tēplū, ędificādo in illo idolū desolatiōis sup altare dei, cui⁹ loci alle. ibi. posuim⁹.

☞ Nec sim

Nico. de Lyra.

✠ notitiā Antiochi deuenisset, sed dñs ꝓpter pctā ppli p̄mittebat locū cōtēni, sicut dixerat dñs Salomōi. 3. Re. 9. Cętera patēt. a ¶ Igit. Hic cōsequēt̄ describit̄ vastatio ppli i regis absētia. Et diuidit̄ i duas ꝑtes. 1. in principalē & incidentalem quę incipit ibi Iudas aut̄. Circa primum primō ponitur recessus Antiochi de Iudea spoliato tēplo. Et patet litera vsque ibi: b ¶ Existimās. Hyppolica locutio est, ad exprimēdū sup̄bię suę magnitudinē. c ¶ Reliquit. Iudęorū posti suū recessum. d ¶ Ierosolimā. i. oriūdū de Phrygia i q̄ regiōe ē Troia. e ¶ Moriḃ⁹. s. Antiocho. f ¶ In Gaza. q̄ est mōs i regiōe Samarię. g ¶ Qui. qa Samaritani sp̄ fuerūt molesti Iudęis, vt patet i Esdra & Nemia. h ¶ Cūq; i. firmat⁹ i ꝓposito nocēdi eis. i ¶ Misit. de cui⁹ nequitia & morte hr̄. i. lib. 3. ca. l ¶ Pācē. Vt haberet ingressum in ciuitatē. m ¶ Oēsq; &c. Et hoc videtur

Diuisio

hoc videtur, q̄ p armationem illam simularet fieri ad aliquem ludum exercendū, vt hastiludium & huiusmodi, ad quod videndū conuenerūt plurimi: & illos primō iussit interfici, quātum ad viros ętatis perfectę secūdum iussum regis. n ¶ Iudas. Hęc est pars incidētalis in qua ponitur fuga Iudę cū pluribus alijs ad loca deserta, eo q̄ non poterāt mala quę fiebāt i Ierūsalē ꝑpedire, Sic ergo dr̄: Iudas q̄ de. nō inuero fratrū suorū sed magis q̄nt⁹, vt hr̄ sup̄. j. di. ca. ij. sed i nūero sūmorū sacerdotū, vt dicit glo. nō tū icipiēdo ab Aarō, q̄a mīsto pñs fuerūt, sed à pricipio regni Gręcorū, q̄d⁹ vt dicūt glosato. aliq; icepit à Seleuco q̄ in Syria successit Alexandro magno, & tūc sūm⁹ sacerdos fuit Onias Iaddi filⁱ⁹ q̄ sc̄d'm hoc dictū fuit prim⁹, Simō iust⁹ sc̄d's, Eleazar⁹ filⁱ⁹ Onię tert⁹ q̄rt⁹ Manasses Eleazari auūcul⁹, q̄ntus Onias Simōis iusti filⁱ⁹, sext⁹ Simō Onię filⁱ⁹. 7. Onias huⁱ⁹ Simōis filⁱ⁹ quēiter fecit Andronic⁹: vt dictū ē ca. præce. 8. Iasō. 9. Menelaus. x. Iudas Machabęus. Hoc accipit̄ degloſ. Rabani sup̄ locū istū, q̄s accipit̄ de dictis Iosephi: sed videť i duob⁹ differe. qa. Prīò Lysimach⁹ successit Menelao sc̄d'm textū huⁱ⁹ li. sup̄. 4. ca. q̄ maioris ē autoritatis q̄ dictū Iosephi⁹ Rabani: & sic eadēr̄one q̄ nūerāt hic Iason & Menelaus numerari debet Lysimach⁹ i decimoloco & nō Iudas. Sc̄d'ō deficit, qa pō. i regnū Gręcorū icipe à Seleuco: q̄d⁹ tū icepit ab Alexādro magno, vt dictū ē sup̄. j. ca. j. li. ꝓt̄ q̄d⁹ videť q̄ hęc enūeratio icipe debeat tp̄e Alexādri magni: & tūc sc̄d'm oēs historiographos Iadd⁹ erat sūm⁹ pōtifex Iudęorū, cuius cōnūeret Onias filⁱ⁹ ei⁹, & alij cōsequēt̄ notati vsq; ad Oniā quē interfecit Andronic⁹, i. uenit̄ q̄ iste vltim⁹ Onias fuit non⁹, & p cōsequēs Iudas decim⁹ quātū ad intrātes legitimē. Iasō āt Menelaus & Lysimach⁹ sūt ab hoc nūero ejiciēdi: Tū qa mak⁹ in trauerūt. Tū qa ciuitatū diuinū dissipauerūt vt patet ex supradictis. & sic nō fuerunt sūmi sacerdotes sc̄d'm rēi sed tm̄ sc̄d'm romē & vsurpationē. o ¶ Et fœni. d. terre. nascētib⁹ quę poterat in deserto reperiri: quia solo fœno non poterant sustentar⁹.

H

✠ k ¶ Qui. cum venisset. perisium Apollonij q̄ Iudæos grauit̄ impugnauit in die sabbathorū, significat Diabol⁹ q̄ dicit⁹ f. suus fideles d. ñcere nitit̄ i pētā, eo q̄ tūc duplicat̄. s. pctm̄ duplicat̄, si opus pctī & trāsgressio sequit̄. n ¶ Iudas. Per quem significat̄ bon⁹ sc̄aris decē p̄ceptorū observator. sed qa maiorē desiderat pfectionē, secedit i desertū religiōs. ibi viuēs ustere, ne coinquinet̄ mūdana pollutiōe.

Moraliter

NICO. DE LYR. Ca. VI.

Diuisio

SEd nō. Posquā descripta est plebis vastatio. Hic cōsequēter describit̄ legis abolitio, & primō i regis absētia, sc̄d'ō ie⁹ pūnia ca. se. Prima ꝑ duas, qa primō introducit̄ Gētilitatis forma. sc̄d'ō rebellib⁹ imponit̄ pœna ibi: Erat aūt. Circa primū introducit̄ forma Gētilitatis & primō quā tū ad modū viuendi, cū dr̄. q ¶ Milit. i. vnū sacerdot⁹ Gētil⁹ mādem cū signat senex in Gręco q̄d⁹ presbyter in latino.

✠ Vnde. ſ. de anima

Moraliter

Morast̄. p ¶ Sed. p istū regē significat̄ antichrist⁹, q̄ p senes & stātes decipiet iuniores & simplices, eos auertendo à religione Christiana, & faciet contaminari Ecclesiam quæ est templū dei, & in tātū inualescet eius p̄secutio, q̄ pauci audebunt in publico se Christianos fateri.

* Et cū liberi

Cap. VI.

SEd non post multū tēporis misit rex senē quendā Antio

c

p

q

Liber pat

a ¶Nec simpliciter &c.& cum Li. &c. Liberū patrē, deū A vini Gentiles esse dixerūt:cuius sacra Antiochus in natali suo maxime celebrari iussit,eo q illū natali suo fauere credebat.Nam liberum à liberamento appellari voluit,q quasi mares in coeundo per eius beneficium emissis seminib⁹ liberētur.Propter quod idē Liber muliebri & delicato corpore depingit.Dicūt em̄ mseres ei attributas & vinū,ppter excitādā libidinē. Vnde & frōs eius pāpino cingit.Sed ideo coronā vitē & cornu habet,qa cum grate & moderatē vinū bibit,lętitiā prętiat:cū vltra modū,excitat lites.i.q̄si cornua dat. Idē aūt & Lyę⁹ à potu Lyęi,q mlto vino mēbra soluāt.Isie & Gręce Nysius à mōte Indię Nyso,vbi dr̄ eē nutritus.Cęterū est &Nysa ciuitas,i q̄ colit idē Liber vn Nyse⁹ dict⁹ est.Sacra Liberi pris.j.Orphę⁹ iduxit ī Grǽciā, primusq̄ celebrauit ī mōte Boetię ac Thebis vbi Liber nat⁹ est ,pximo,q cū freq̄nt̄ citharæ cātu psonaret Citherō appellat⁹ ē,ea sacra etiā nūc Orphica noiant,ī qb⁹ ipe postea dilacerat⁹ & capt⁹ ē,& fuit p eadē fere tpa qb⁹ Faun⁹:sed qs tate præcesserit dubitari pōt.Siqdē p eosdē ānos Latin⁹ Priamusq̄ regnauerūt.Idē pres eorū Picus& Laomedō,q̄ regnāte Orphæus cum Argonautis ad Iliensium littus accesit.

Nicolaus de Lyra. Igitur

b Vnde.j.de aīa, vbi trāslatio nra habet:Si senex hret oculū iuuenis, videret vricę vt iuuenis:ī ātiq̄ translatiōe habet: Si p̄sbyter haberet oculum iuuenis &c.

a ¶Qui cōp. Priò ȳbis p suasiuis,postea tormētis. b ¶Vt se.i.à legib⁹ datis

B ī mōte Sinai prib⁹.sed ò q̄ntū ad cōtami nationē tēpli, cū dr̄: c ¶Cōtami.dedicādo ipm cultui Iouis Olimpn̄, qd⁹ pri⁹ erat dedicatū cultui veri dei. d ¶Et in. Ad itellectū hui⁹ sciēdū,qd⁹ sicut dicit Iosephus ātiquitatis Iudaicę li.xij.Sanaballath Samaritan⁹ dedit filiā suā vxorē Manasse fratri sūmi sacerdotis Iudęorū,qui volēs hre honorē sacerdotalē,rogauit socerū vt ędificaret sibi in mōte Garizim tēplū,qd⁹ nominauit tēplū sūmi dei,& hoc fuit tpe Alexādri magni:sed postea vidētes Samaritani,q Antioch⁹ rex hret Iudæos exosos sc̄ipserūt Antiocho se nihil habere cōe cū Iudæis,petētes q̄ templū apud eos ædificatū in mōte Garizim Ioui dedicaret:& hoc ē qd⁹ dr̄:Et in.sup ple postulātes. e ¶Hi q.s. Samaritani. f ¶Iouis.idē erat cū Ioue Olympio:sed dupliciter nominabatur pro duobus locis in quibus solenniter colebatur ,sicut apud nos dicitur,sanctus Michael monte Gargano,& de monte tūba,licet sint alia multa loca in quibus sanctus Michael veneraī.g ¶Pessima autem &c.verē Iudæis. h ¶Grauis erat ma.&c.nam eis multa fiēbant occurrebant mala.

i ¶Nam tem.deo dedicatum.k ¶Luxuria & eo.&c.introferentes &c.scilicet oblationes idololatricas.l ¶Altare etiā holocaustorum. m ¶Plenum erat il.id est hostijs Gentilium immundis.n ¶Neque autem.Hīc tertio ponitur Gentilitatis introductio in violatione temporis sacri,cūm dicitur:Nec̄ autem sab.custo.quod tamen erat pręceptum Exo. xx.in memoriam beneficij creationis.o ¶Neque dies so.pa.id est à patribus obseruati: sicut dies Paschæ in memoriam liberationis populi de Aegypto,& Penteco stes in memoriam dationis legis in monte Sinai:& sic de alijs,vt plenius fuit dictum in Exo.& Leui. p ¶Nec simpliciter.id est manifestē.q ¶Se quisquam iu. & cætera mortis timore,erant tamen aliqui qui hoc cōfitēter & manifestē confitebantur,vt ex sequentib⁹ apparebit,qa tamē erāt pauci cōparatiuē,iō ,p nullis reputant̄,sicut dr̄ cōiter q̄ nullus est in Ecclia quādo sūt ibi pauci respectu mltitudinis quę deberet ibi eē.&.ñ.Physicorū dr̄,q illud qd⁹ modicū ē q̄si nihil reputaī.

Ducebantur

chenū,qui compelleret Iudęos,ut b
se transferrēt à patrijs & dei legib⁹ c
cōtaminare etiā q in Ierosolymis d
erat templū,& cognominare Iouis e
Olympn̄,& in Garizim,,prit erant f
hi qui locū inhabitabāt Iouis hospi- g
talis:pessima autē & uniuersis gra- h
uis erat malorū incursio.Nā tem- i
plū luxuria & comessationib⁹ Gen- k
tiū erat plenū,& scortantiū cū me- l
retricibus:sacratisq̄ ædibus mulie- m
res se ultrò ingerebāt, introferētes
ea quę non licebat.Altare etiā ple- n
num erat illicitis,quę legib⁹ prohi- o
bebātur.Neq̄ autē sabbata custo- p
diebantur,neq̄ dies solēnes patrij q
seruabanī,nec simpliciter se quisq̄ r
Iudæū cōfitebatur.Ducebātur au- s
tem cū amara necessitate in die na- t
talis regis ad sacrificia,& cū Liberi u
sacra celebrarētur,cogebātur hede- x
ra coronati Libero circūire.Decre- y
tū autē exiit in ,pximas Gētiliū ciui- z
tates suggerētib⁹ Ptolemęis,ut pa- a
ri modo & ipsi aduersus Iudęos a- b
gerēt,ut sacrificarēt:eos autē q nol- c
lent transire ad instituta Gētiliū in- d
terficerēt. Erat ergo uidere miseriā. e
Duę em̄ mulieres delatę sunt natos f
suos circūcidisse,quas ad ubera in- g
fantib⁹ suspēsis cū publicè per ciui- h
tatē circūduxissent,per muros pręci- i
pitauerunt.Alii uerò ad ,pximas k
coeūtes spelūcas,& latenter sabba- l
ti diē celebrantes,cū indicati essent m
Philippo,flāmis succēsi sunt: eo q̄ n
uerebātur,ppter religionē & obser- o
uantiā,manu sibimet auxiliū ferre.
Obsecro autē eos qui hūc librū le-

r ¶Ducebantur autem.Hīc quartò ponitur Gētilitatis introductio in veneratione idoli,cū dicitur.Ducebantur autem.scilicet Iudæi.s ¶Cum amara ne.Nam hoc faciebant mortis timore. t ¶In die na.re.Antiochi.v ¶Ad sa.quæ tunc fiebant solēniter ad honorē Bacchi,nā rex credebat eū fauisse suę natiui tati. x ¶Et cū.i.Bacchi:vnde vers⁹:Liber id est Bacchus,vel vir sine cōpede natus.y ¶Cogebantur .Iudæi.z ¶Hedera coro.i.habentes serta in capitibus de hedera:eo q̄ habet similitudinē cum vite,& inuenitur viridis omni tēpore, nō sic autē vitis & maximē t̄pore natalis dicti regis. a ¶Libero cir.i.ad honorē eius chorizare. b ¶Decretum. Hīc quintò ponit introductio Gentilitatis in oblatione sacrificij:nā multi Iudæi nō solū in Ierusalē & Iudæa,sed etiā in ciuitatibus Gentiliū habitabāt dispersi:& illis ciuitatibus mādatū fuit p regis decretū,vt Iudæos habitātes ibi cōpellerent ad dimissionē suæ legis,& suscepti- C
onē ritus Gentilis:& hoc est qd⁹ dicitur: Decretum autem,& patet ex dictis litera hoc excepto. c ¶Suggerētib⁹. id est sequacibus Ptolemæi qui per falsam suggestionem deduxit regem à sententia contra Menelaum ferēda supra. iij.ca.d ¶Erat ergo. Introducta Gentilitatis forma. Hīc consequenter renitē- Diuiſio
tibus infligitur pœna.& primò p circūcisionis tenore,secundò ,p sabbati honore ibi:Alij ȳ ò tertiò pro illiciti cibi horrore ibi:Igitur Eleazar⁹. Circa primū dicitur:Erat ergo videre miseriam. Sic habent libri correcti: & est sensus: Erat autem,i. contingebat nunc omnibus afsistentibus videre miseriā quæ D
subditur:e ¶Duæ enim mulieres dela.sunt.i.accusatæ. f ¶Natos suos circun.quod apparebat ex præputij præcisione.g ¶Quas.sic habent libri correcti. h ¶Ad vbera infantibus. qd⁹ erat valde miserabile.s. q̄ pueri suspēdio necarenī ad vbera,qbus deberēt nutriri: ppter qd⁹ præceptū fuit Iudæis Exo.xxiij.c.Nō coq̄s hœdū in lacte matris suæ:videbat em̄ nimis durū & crudele q̄ hœdus coqueret̄ in lacte vnde solebat viuere, sicut ibidē plenius fuit dictū ¶Alij verò. Hīc consequēter ponitur pœna obseruantiū sabbatū & primò ponit hæc pœna,secundò remouet opinio falsa ibi: Obsecro autem. Circa primū dicitur. k ¶Ad ,pximas coeuntes.id est cōuenientes.l ¶Speluncas & Iudæa.ibidem meditationibus diuinis & orationib⁹ vacando.m ¶Cum indicati essent.q̄ positus erat in Iersln ad affligēdū Iudæorū gentem, vt habetur ca. Diuiſio
præcedēti.n ¶Flammis succensi sunt:scilicet fumiferis ,vt dicit Iosephus,quibus necati sunt in speluncis. o ¶Eo q̄ ve.&c. propter quod per Matathiam & alios sapientes fuit declaratū supra.j.libro.ñ.ca.q̄ licitum erat eis se defendere in diebus sabbatorum. p ¶Obsecro autem eos.Hīc consequenter remouetur opinio falsa: quia posset aliquis credere quòd deus permitteret Ioſephus anti. Iuda. lib.12.c.7.

Moraliter

x ¶Et cum Liberi sacra .&c. Liber idē est qd⁹ Bacchus, q dicitur vini deus:ideo Liberi sacra celebrant qui vinum excessiue potant. Et dicuntur Libero circūire.i.chorizare,quia vini potatio excessiua inducit ad lætitiā ineptā & ad luxuriam. Dicūtur etiam hedera coronati,quæ dicit ab hæreo hæres,eo qd⁹ arbor⁹ in hærēdo ascendit sursum:similiter ex nimio potu vini fumus ascēdit ad cerebrum.e ¶Duæ enim mulieres dela &c. Per istas duas mulieres,quę cum parruulis suis fuerūt crudeliter iterfectę, significantur martyres in sexu muliebri & ætate puerili titulo fidei Christianæ.k ¶Alij verò ad ,pxi. &c. Hoc fuit moralizatum supra.j.libro.ñ.ca.p ¶Obsecro autem vos qui hunc librum lecturi sūt ne ab.&c. Hoc est de se morale,ideo prætēseo.

x Igitur Elea

E a ¶Igit Eleazarus. Eleazar hic quē Antiochi crudelissimi regis impietas porcinā carnē i sene ctute sua edere cogebat, significat ppm Christianū, quē Antichristi seuicia iuxta finē mūdi ad idololatriā atq; spurciciā vitę cōuertere sataget. Interpretat aūt Eleazar, de⁹ meus adiutor, qd nomē aptissime cōuenit fidelitū populo: Qui cū Psalmista dño dicere nouit: Auditor me⁹ es tu deus ne derelinq;s me. Et rursum: Liberator me⁹ deus me⁹, sperabo in eū, Sed sicut nequissii regis īmanitas Eleazarū ad esum porcinæ carnis compellere ne quit, ita nec electorū cœtū antichristi crudelitas cōtaminare aliqua immundicia vllo modo poterit.

Psal. 26. c.

Ibidē. 27. a

Nicolaus de Lyra.

c-Permitteret iudeis talia cōtigisse, ex ei⁹ odio cōtra eos: ad qd remouēdū dr hic q talia nō fuit signū odij dei, sed dilectiōis: sicut pius pr̄ ppriū filiū quē diligit, p defectibus suis p flagella corripit, nō aūt alienū quē negligit. Et ex his patet lr̄a paucis exceptis quę discurrent. a ¶Ne abhorre. gen⁹ nūm. s. Iudaicū. b ¶Etenī multo. i. put sentiūt sc̄m pte irrōnabilē pt̄ā cōtinuare. c ¶Sed F statim. per flagella cohibentia. d ¶Magni beneficij. s. q non seruanē ad pœnā futurā: sed purganē ad vitā beatā. e ¶Nō enī sicut in alijs nationibus &c. idola colentib⁹. f ¶Dominus. Earum punitionē differendo, vt sic appareat dei misericordia maior expectādo eorū pnām, & p cōsequēs ei⁹ punitio iustior post talē expectationē. Ideo cōcludit: g ¶Propter qd quidem nunquā. nam ex amore corripit, vt dictū est. h ¶In aduersis &c. ei patētiā tribuēdo. i ¶Sed hæc. idem à nobis ad cōmonitionem legentiū, ne credāt pœnas nobis īflictas ex odio p̄cessisse. k ¶Dicta sint. s. verbis, quia mīto plura possent induci ad ppositū ostendendū. l ¶Iam autē venīē dū est. s. pœnarum quas electi, p legis obseruantia pertulerunt. m ¶Igitur. Hīc cōsequēter, describitur pœna, p horrore illiciti cibi inflicta. nā Eleazarus magis elegit mori q̄ cibo lege prohibito coinquinari, nō solū ex eius comestione, sed etiā ex comestionis fictione: nā ex hoc, p̄babiliter vibebat sequi trāsgressionē multorū. & hoc est qd dr. n ¶Eleazarus. i. de excellētioribus in scia virtute & fama. o ¶Aperto. p violētiā carnificū. p ¶Cōpellebatur. qd est, p̄hibitū in lege, Leui. 11. q ¶At ille. i. gl̄ia meritorū, Christi tā tpe cōsequēdę. r ¶Magis qua odibilē vitā. id est vitiosam. s ¶Voluntariē propter sequēs præmiū. t ¶Intuens. oculis cordis. v ¶Quēadmodum. oporteret. ad beatitudinē. x ¶Destinauit non i. perpetrare.

cturi sunt, ne abhorrescant propter aduersos casus, sed reputent ea quæ acciderunt nō ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri. Etenim multo tempore nō sinere peccatoribus ex sentētia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij est indicium. Non enim sicut in alijs nationibus dns patiēter expectat, ut eas cū iudicii dies aduenerit, in plenitudine peccatorū puniat, ita & in nobis statuit, ut peccatis nostris in finē deuolutis, ita demū in nos uindicet, propter quod quidē nūq; à nobis misericordiā suā amouet, corripiens uerò in aduersis populū suū nō derelinquit. Sed hæc nobis ad cōmonitionē legentiū dicta sint paucis. Iam autē ueniendū est ad narrationem. Igitur Eleazarus unus de primoribus Scribarum uir ętate prouectus, & uultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare: at ille glorioſissimam mortem magis q̄ odibilem uitam complectens, uoluntarie pr̄cipiebat ad supplicium. Intuens autem quemadmodū oporteret accedere patienter sustinēs destinauit nō admittere illicita propter uitæ amorem. Hi autem qui astabant iniqua miseratione cōmoti propter antiquam uiri amiciciam, tollētes eū secreto rogabāt, afferri carnes quibus uesci ei licebat, ut similaretur manducasse sicut rex imperauerat de sacrificii carnib⁹, ut hoc facto à morte liberaretur: & propter ueterem uiri amiciciam hāc in eo faciebant humanitatē. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiā dignam, & ingenitæ nobilitatis caniciē, atq; à puero optimę cōuersationis actus, & secundū sanctę & à deo conditæ legis constituta: respondit citò dicens: pr̄emitti se uelle in infernum. Nō enim ętatem nostram dignum est, inquit, fingere ut multi adolescentiū arbitrantes Eleazarū nonaginta annorū transisse ad uitam alienigenarum, & ipsi propter meā simulationem, & propter modicū corruptibilis uitæ tēpus decipiantur: & per hoc maculā atq; execrationē meæ senectuti conquiram. Nā & si in pr̄senti tempore suppliciis hominū eripiar, sed manum omnipotentis nec uiuus nec defunctus effugiā. Quamobrē uitā fortiter excedendo senectute quidem dignus apparebo, adolescentibus autem exemplum forte relinquam: si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis cōfestim ad supplicium trahebatur. Hi autē qui eum ducebant, & paulo ante fuerant mitiores, in iram conuersi sunt, ppter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiā prolatos arbitrabantur. Sed cū plagis perimeretur, ingemuit & dixit: Domine qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores. Secūdum animam uero propter timorem tuum libēter hæc patior. Et iste quidem hoc modo uita decessit, nō solū iuuenibus, sed & uniuersę gēti

i. perpetrare. y ¶Illicita, p parte vitę. s. p̄sentis. z ¶Amorē. nā bonū virtutis mai⁹ est q̄ bonū vitę corporalis: mai⁹ aūt bonū nō ē exponēdū, p saluatione minoris boni, sed magis ecōuerso. a ¶Hi autē. ad exeq̄ndū regis mādatū. b ¶Iniqua miser. Dicit aūt iniqua miseratio, eo q̄ inducebat ad iniqtatē: licet enim comedere carnes illas de quibus suadebāt comedere Eleazaro eēt ei licitū absolute, tamē i illo casu erat illicitū: nā in tali fictione erat falsitas & mendaciū facto, & aliorū seductio ex eo quia doctor legis erat: & iō p illud factū alij tracti fuissent ad trāsgrediēdū legē. Ideo sequit: c ¶At ille. propter virtutis & scientiæ cōcomitantiā. d ¶Et ingenitæ Nobilitas ēm generis, puenit ex generatiōe, nobilitas vero virtutis ex operatiōe q̄ntū ad virtutes acquisitas, & ex datione diuina q̄ntū ad infusas: Et istę virtutes reddūt canicię nobilē in ingenita nobilitate. e ¶Respondit. nā in habentibus habitū nō requirit lōga⁹ deliberatio. f ¶Dicens. pon⁹ sustinere pœnā oēm q̄ facere talē fictionē. & subdit ad hoc rōnem dicens: g ¶Non enim ætati nostræ dignum est iquit &c. & q̄ hoc maculā infamię q̄ntū ad homies. h ¶Atq; execrationē apud deum & angelos sanctos. i ¶Meæ senectuti cōquirā. & diuinū iudicii incurram. Ideo subditur. k ¶Nā & si in præper talē fictionē. Sed manum omnipotentis. Iō concluditur. l ¶Quam obrē uitam fortiter excedendo. id est eā pro lege dei exponēdo. m ¶Senectute quidem dign⁹ apparebo. ad glorā dei, & ædificationem pximi. n ¶Prograuissimis. i. honestissimis, sicut homo honestus dicit grauis moribus. Cætera patēt vsq; ibi. o ¶Per arrogantiā prolatos arbitraban. Quod non erat verum, sed hoc dixerat per constantiam mentis ad dei gloriam & proximorum ædificationē. p ¶Cum à morte possem liberari. per fictam fictionem. q ¶Duros corporis sustineo dolores. secundū partem sensitiuam. r ¶Sc̄m animam uerò. intellectiuam. s ¶Libenter hæc patior. Sicut patiens pro sanitate consequenda, libenter accipit potionē sensui gustⁿ amarā. Cętera patēt.

Moraliter

¶Igitur Eleazarus un⁹ de primorib⁹ scribarum uir, ætate prouectus, & uultu decorus &c. Per istum significatur homo virtuosus & constans qui magis eligit mori pro Christiana veritate, q̄ fictionē trāsgressionis fingere. Per carnifices autem constantiam eius imponentes superbiæ, significantur maleuoli qui virtutes bonorum hypocrisi attribuunt seu vanitati.

A 17 CONtigit au. Quid. Ca. VII. p hāc matrē septē filiorū, nisi mīs Ecclię sotiū ditas quæ p septiformis spūs grām adoptiuos deo pī filios generat, designat. Quos Antiochi typici, hoc est ātichristi atrocitas, licet pī p mīstros suos, pī p semetipm, sit cū mīe diuersis cruciatib⁹ laniet: ad blasphemiā tn eos neq; ptrahere valet. Quę aūt huic mulieri & filijs ei⁹, p labore quē i pūti ppesi sunt, merces maneat i futuro, Isaias oñdit dicēs:
Isa. 54. a. Lauda sterilis quę nō paris, decāta laudē & hymnū quę nō pariebas, qm̄ mlti filij desertę, magis q̄ ei⁹ quę habet virū, dicit dñs: Dilata locū tētorij tui & pelles tabernaculorū tuorū extēde: ne parcas, lōgos fac funiculos tuos, & clauos tuos cōsolida: Ad dexterā em̄ & ad sinistrā penetrabis, & semē tuū Gētes hęreditabit.
Ibidem. b. Noli timere, qa cōfūderis, neq; erubescas. Nō enī te pudebit, qa cōfusiōis adolescētię tuę obliuiscēris, & opprobrij viduitatis tuę nō recordaberis āpli⁹: qa dñabit tui q fecit te, dñs exercituū nomē ei⁹, & redēptor tu⁹ sctūs Isrł, dñs oīs terrę vocabit: Quia vt mulierē derelictā & mœrētē spū vocauit te dñs, & vxorē adolescētia abiectā dixit de⁹ tu⁹ Ad pū
Vbi supra ctū imodico dereliq te, & i miserationib⁹ magnis cōgregabo tei momētoidignatiōis absc̄ōdi faciē meā parūp à te, & in misc̄ia sēpiterna misert⁹ sū tui: Dixit redēptor tu⁹ dñs paupcula tēpestate cōuulsa absq; vlla cōsolatiōe. Ecceego sternā p ordinē lapides tuos, & fūdabo te i Saphyris, & ponā Iaspidē ppugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos & oēs termios tuos in lapides desidera
B biles. Vniuersos filios doctos à dño, &
†Deu. 32. mltitudinē pacis filjs tuis, & in iusticia fūdaberis: recede ppcul à calūnia. Quōd aūt nouissimē post filios & mē cōsupta ē, demōstrat q̄ post triūphos singulorū filiorū ecclię, qbus hostes vincētes liberis aiab⁹ requiē itrabūt ęternā, nouissimē ipsa mē fidelīū oīm in fine mūdi cōsūmabit & trophæū glię de oīb⁹ inimicis suis capiens, regnum possidebit perpetuū.
Cyprian⁹ de septē fratribus ¶ Quasr aūt btūsim⁹ doctor Cyprianus de eisdē septē frīb⁹ scribēs ad Fortunatū more rhetorū, facūdo sermōe dissereret, hoc loco īserēdū cēsuim⁹: q inter ętera sic ait: Quid ÿ ò in Machabęis septē frēs & natalīū, & ÿ tutū sorte cōsimiles significēt, nisi septenariū nūerū sacro pfectę cōsūmatiōis īplētes? Sic em̄ septē frēs in martyrio cohęrētes, vt primi fuerūt i dispositiōe diuia septē dies, ānorū
Apoc. 8. a. septē milia cōtinētes, vt septē spūs, vt angeli septē q̄ assistūt & cōuersant añ faciē dei, & lucerna septiformis i tabernaculo
Apoc. 1. d. martyrij. & in Apocalypsi septē cādelabra aurea, & apud Salomonē colūne septē, sup̄ qs ędificat domū sapia. ita & iste septē fratrū nūer⁹, ecclias septē nūeri
Prouer. 9. a. sui q̄ritate cōplexus, sc̄m q̄ i prīo libro regnorū legim⁹ sterilē septē pepisse. Et apud Isaiā septē mulieres vnū hominē appēhēdūt, cui⁹ iuocari sup̄ se nomē expostūt. & appls Paul⁹ q huj⁹ nūeri legitimi & certi meminit ad septē ecclias scribit. Et i Apocalipsi dñs mādata sua diuia, & pręcepta cęlestia ad septē ecclias & ad earū angelos dirigit. Qui nūc istic, nūc iuenit i frīb⁹, vt cōsūmatio legitia cōpleat cū septē liberis planē copulat & mē & origo & radix, quę ecclias septē postmodū pepit, ipa pria & vna supra petrā

1. Reg. 2. d. Isa. 4. a. Apoc. 2. c.

memoria mortis suæ ad exēplum uirtutis & fortitudinis derelīquēs.

Cap. VII.

CONtigit autem se, a ptem fratres una cū matre sua apprehēsos compelli à rege contra fas edere carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat b primus sic ait: Quid quęris & quid uis discere à nobis? Parati sumus c magis mori q̄ patrias dei leges pręuaricari. Iratus itaq; rex iussit sartagines & ollas ęneas succēdi, quib⁹ statim succensis iussit ei qui prior d locutus fuerat amputari linguam, & cute capitis abstracta, summas quoq; manus & pedes ei pręcidi, cęteris eius fratribus & matre inspiciētibus. Et cū iam per omnia inutilis factus esset, iussit ignē admoueri e & adhuc spirantē torreri in sartagine, in qua cū diu cruciaretur, cęteri una cum matre inuicem se hortabantur mori fortiter, dicentes: Dominus deus aspiciet ueritatē, & cōsolabitur in nobis, quemadmodū f in protestatione cantici declarauit Moyses. †Et in seruis suis cōsolabitur. Mortuo itaq; illo primo hoc modo sequentem deducebant ad illudendum, & cute capitis eius cum capillis abstracta, interrogabant si manducaret priusq; toto corpore per mēbra singula puniretur. At ille respondēs patria uoce dixit: Nō faciam. propter quod & iste sequēti loco primi tormenta susceptit, & in ultimo spiritu cōstitutus sic ait: Tu quidē scelestissime in pręsenti g uita nos perdis sed rex mūdi defunctos nos pro suis legib⁹ in ętern̄ uitæ resurrectiōe suscitabit. Post hūc h tertius illuditur, & linguam postulatus citò protulit, & manus cōstanter extendit, & cum fiducia ait: E cælo ista possideo: sed ppter dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam abipso me ea recepturū spero, ita ut rex & qui cū ipso erant mirarentur adolescentis animū, q̄ tan q̄ nihilū duceret cruciatus. Et hoc ita defuncto, quartū uexabant, si i militer torquētes. Et cùm iam esset k ad mortem sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare à deo iterum ab ipso resuscisup̄ petrā dñi uoce fūdata. Nec uacat, C q̄ i passiōib⁹ sola cū liberis mr̄ est. Martyres em̄ q se dei filios i passiōe testāt, iā nō nisi deo pre cēsent, sicut in euāgelio Matt. 23. a. dñs docet, dicēs: Ne uocaueritis uobis pr̄em sup̄ terā: Vn⁹ ē em̄ pr̄ vr̄ q in cęlis. Quę ÿ ò ediderūt cōfessionū pręconia, q̄ pręclara q̄ magna documēta fidei prębuerūt. Rex Antioch⁹ ifest⁹, imo i Antiocho ātichrist⁹ exp̄ll⁹, ora martyrū gliosa & spū cōfessiōis inuicta cōtagio suię, uęrebat carnis maculare: Et cū flagell⁹ grauiť ÿ berasset, ac nihil pmouere potuisset, sartagines iussit igniri qb⁹ igniti & accēsis eū qui prim⁹ locut⁹ fuerat & magis irā regis ÿ tutis ac fidei cōstātia puocauerat, admoueri pręcepit & frigi pducta & extracta pri⁹ lingua quę cōfessa dñm fuerat. Quid martyro gliosi⁹ cōtigit? Lingua em̄ cōfessā nomē dñi priori ipa ad dñm debuit pficisci. Post i secūdo excogitatis acriorib⁹ pœnis, añq; ętera membra torq̄ret cutē capitis cū capillis detraxit odio. s. certo. Nā cū viri caput Chris⁹ est, & caput Christi de⁹ q caput la- 1. Cor. 11. c. niabat i martyre, deū & Christū pfitebat i capite. At ille i martyrio suo, & refurre ctiōis sibi pmiū dedei remūeratiōe, pmittens, exclamauit & dixit: Tu qdē ipotes

NI. DE LYRA. ex hac

CONti. au. Postq̄ Ca. VII. descripta est cōpulsio ad Gē Diuisio tilitatē i regis absētia, vt patet ex dictis, hīc cōsequnter fit idē i ei⁹ pūtia, vt ex seqntib⁹ app̄ebit, & prīò fit hoc i gnāli, sed ò i spāli, ibi: Vn⁹ aūt. Circa primū dr: Cōtigit. hoc nō videt cōtigisse i Ierlm vl Iudęa: qa rex An D tioch⁹ nō legit ibi rediisse, postq̄ ide recesserat facta strage ppli & spoliatiōe tēpli, vt hr. ē. v. ca. ppt qd videt hoc cōtigisse in Antiochia seu alīq̄ alia ciuitate notabili, ad quā venerat ędictū regis de cōpulsiōe Iudęorū ibidē habitātiū ad ritū Gētiliū, vt habet ca. pręce. b ¶ Fla. Flagrū flagri ē sūmitas virgularū adiui cē ligatarū, quę facit strepitū pcutiēdo & pruritū p calefactiōis modū. Taurea tauriq̄ ē flagellū de corio rauri factum. c ¶ Vn⁹. Hīc cōsequnt pomt cōpulsio i spāli: & prīò pomt afflictio frīs p̄rogeniti q̄ p se & alijs dixit. d ¶ Parati. s. leges à deo datas pr̄ib⁹ nr̄is i mōte Sinai. e ¶ Iussi. ppt ÿtatis cōfessionē. f ¶ Iussit. i. a. habiti seu apponi. g ¶ Quēad. Deu. 32. h ¶ Et in. Hīc cōsequnter pomt afflictio sexti: & patet lr̄a vsq; ibi: Pria. i. sc̄m doctinā sctōrū patrū. i ¶ Tu q̄. i. est in supremo gradu sceleris existens. k ¶ Post. hīc pomt tormētatio tertij. l ¶ Et li. nō abhorrēs ei⁹ pręcisionē, p pter diuię legis obseruātiam, sętera patent. m ¶ Et hoc ita defuncto. Hīc pomt vexatio quarti: & patet vsque ibi: Moraliter

✠ Tibi enim

Moral⁹. a ¶ Cōti. Per septenariū nūerū vniuersitas figurat, eo q. vij. dieb⁹ reuoluit totū tps: & iō p istos. vij. frēs q erāt durissimè cruciati, p lege Mosaica, figurata fuit vniuersitas martyrū, p lege Christiana; ppt qd eorū martyriū i ecclia celebrat: p mr̄em āt ipsorū quę singulos hortabat, vt cruciatū, p lege sortū tolerarēt, significat sctā mr̄ ecclia quę filios suos hortat vbiq; p lege Christi & iusticia constāter grauia sustiere p hoc āt q̄ipa etiā passa ē significat, q ecclia patit i filijs suis, sicut & Christ⁹ eorū pr̄ pati dr in ipsis.

ex hac pñti vita nos ꝓfis, sed mundi rex defunctos nos ꝑ suis legibus in æterne vitę resurrectiõe resuscitabit. Tertius linguã postulatus cito ꝓtulit. Nã pœnã linguæ execãdę iam didicerat à fratre suo cõtẽnere: manus q̃q; amputãdas cõsãter oñdit. Multũ bẽus genere isto suplicñ cui contigit extensis ad pœnã manibus passionis dñicæ instar imitari. Nec non & ꝯrtus pari virtute tormẽta cõtẽnens ad retundendũ regẽ cælesti voce respondens exclamauit & dixit: Potius est ab hõibus morti daros expectare spem à deo iterũ ab eo resuscitãdos, tibi enim resurrectio ad vitã non erit. Quint⁹ prẽter q̃q; carnificinã rabiẽ & duros varios; cruciatus fidei vigore calcabat, ad prẽsciẽtiã q̃q; & noticiã futurorũ spũ diuinitatis armat⁹ vt Isaias, pphetauit regi indignationẽ dei & vltionẽ velocẽ secuturã. a ¶Potẽstatẽ (inquit) inter hoies habẽs eũ sis corruptibilis facis qd̃ vis. Noli autẽ putare genus nostrũ à deo esse derelictum sustine & videbis magnã ptãtem eius qualiter te & semẽ tuum. Quale illud leuam⁹tũ martyrũ fuit, q̃ magnũ q̃ grãde solatiũ in cruciatib⁹ suis, non tormẽta ꝓpria cogitare: sed tortoris sui supplicia prẽdicare: In sexto verò F nõ virtus sola, sed & hũilitas prędicãda ẽ, nihil sibi marryrẽ vẽdicasse: sed cõfessiõis suę honorẽ suplis vocib⁹ vẽtilasse, pẽas ꝓ⁹ suis adscripsisse, q̃ persecutionem à rege pateret: deo vero dedisse q̃d⁹ postmodũ vindicare tur. Docuit e⁹ martyres verecũdos, de vltõe fidere & nihil in passione iactare. b ¶Noli (inqt) frustra exnos enim ꝓpter nosmetipsos hæc patimur peccãtes in deũ nostrũ: tu autẽ ne te existimes tibi impunefuturum. Aggredi pugnare cũ deo. Admirabil⁹ q̃q; mr̃ quę nec sex⁹ infirmitate fracta, nec mult⁹ plici orbitate cõmota, morientes liberos spectabat libenter, nec pœnas illas pignorũ: sed glias cõparauit tã grãde martyrium deo prębẽs virtute oculorũ suorũ q̃q; prębuerũt filij ei⁹ tormẽtis & passiõe mẽbrorũ. Cũ lex occisis & punitis superesset vn⁹ ex fratribus, cui rex diuitias & potẽtatus & multa pollicebat vt crudelitas eius ac feritas vel vnius subiecti solatio foueret, & pateret vt ad filiũ deficiendũ secũ deprecaretur: & mr̃ dẽpcata est filiũ, sed vt decebat martyrum mrem, vt decebat legis & dei memorẽ, vt decebat filios suos nõ delicate, sed fortr̃ diligẽtẽ. Dẽpcata ẽ cñ sed vt dñm cõfiteret, dẽpcata ẽ ne à trib⁹ suis, frat⁹ i cõsortio laudis

† à te

 glorię

tandos. Tibi enim resurrectio ad uitam non erit, & cũ admouissent quintũ uexabant eũ. At ille respiciens in eũ dixit: Potestatem inter homines habẽs cũ sis corruptibilis, facis quod uis. Noli aũt putare genus nostrũ à deo esse derelictũ. Tu autẽ patienter sustine, & uidebis magnã potestatẽ ipsius, qualiter te & semen tuũ torquebit. Post hunc sextum ducebant, & is mori incipiens sic ait. Noli frustra errare. Nos enim propter nosmetipsos hoc patimur peccantes in deũ nostrũ, & digna admiratione facta sunt in nobis. Tu autem ne existimes tibi impune futurum, quòd contra deũ pugnare tentaueris. Supra modũ autẽ mater mirabilis & bonorũ memoria digna, quę pereuntes septem filios sub unius diei tẽpore cõspiciẽs, bono animo ferebat, propter spem quã in deo habebat: singulos illorũ hortabatur uoce patria fortiter repleta sapientia, & fœmineę cogitationi masculinũ animũ inserens dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuistis. Neq; enim ego spiritum & animam donaui uobis & uitam, & singulorũ membra non ego ipsa cõpegi. Sed enim mũdi creator qui formauit hominis natiuitatẽ, quiq; † omnium inuenit originem, & spiritũ uobis iterum cum misericordia reddet & uitã: sicut nunc uosmetipsos despicitis ꝓpter leges eius. Antiochus autem contẽni se arbitratus, simul & exprobrantis uoce despecta, cùm adhuc adolescentior supereſſet: non solum uerbis hortabatur, sed & cum iuramento affirmabat diuitem se & beatum facturũ: & translatum à patrijs legibus amicum habiturũ, & res necessarias ei prębiturum. Sed ad hæc cũ adolescens nequaq; inclinaretur, uocauit rex matrẽ, & suadebat ei ut adolescenti fieret in salutem. Cũ autem multis eam uerbis esset hortatus: promisit se suasuram filio suo. Itaq; inclinata ad illum irridens crudelem tyrannum, ait patria uoce: Fili mi, miserere mei quæ te in utero nouẽ mẽsibus portaui, & lac triennio dedi, & alui & inętatẽ istã perduxi. Peto † nate, ut aspicias ad cælum & terrã & ad omnia quæ in eis sunt: & intelligas quia ex nihilo fecit illa deus & hominũ genus: ita fiet, ut nõ timeas carnificẽ istũ: sed dignus fratribus tuis effectus ꝓticeps susci pe mortẽ, ut in illa miseratiõe cum fratribus tuis te recipiam. Cũ hęc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? Non obedio præcepto regis, sed præcepto legis quæ data est nobis per Moysen. Tu uero qui inuentor omnis

a ¶Tibi enim resurre. ad vi non erit. Licet em̃ oẽs in fine mundi resurgant immortales, quia tũc cessabit generatio & corruptio, tñ soli bo rm resurgẽt ad vitã immortalẽ, quę erit ꝑ gliam aię redũdantẽ ad corp⁹ ꝑ dotẽ ipassibilitatis. Corpa v̄ò malorũ erũt immortalia, vt sp crucientẽ igne gehẽnę, vt habet Matth. xxv. quę est mors sc̃da Apoca. xx. b ¶Et cum ad. Hic ponit tormẽtario quinti, cũ dicit &c. Et cum. i. applicassent quintum.

tũ. c ¶Vexabãt. sili mõ sicut præcedentes. d ¶Facis quod. voluntate nequissima. e ¶Noli autem. eo q̃ ꝑmittit nos à te cruciari, quia hoc facit ad augm⁹tũ meriti nr̃i. f ¶Patiẽter. i. modicũ expecta, ita q̃ li patiẽt nõ est hĩc nota v̄tutis, sed breuitatis vitę tpalis. lõ subdit: g ¶Et vi. citò. h ¶Magnam. cui nõ potest resisti. i ¶Qualiter &. i. imitatores tuos. k ¶Torquebit. æternaliter in gehẽna. l ¶Post. Hĩc cõsequẽtẽ ponit vexatio sexti. & patet vsque ibi: m ¶Nos enim. licet em̃ scĩi essent & innocẽtes, tñ cõfitent se pati ꝓpter pcã, ĩputãtes sibi aliorũ delicta, eo q̃ essent de eodẽ pplo. & sic facit Dan. ix. n ¶Tu au. eius cultũ auferẽdo, & ei⁹ pplm̃ e rudel. f occidẽdo. o ¶Suprà. Hęc ẽ ps septima q̃ iterponit matris cõstãtia, cũ dr̃: Supra. Nã antea nõ legit fuiss⁹ aliq̃ tantę constantiæ. p ¶Que ꝓ eum. quãtũ ad vitã pñtẽ, sed saluatos quãtũ ad futurã, ideo subdit: q ¶Bono. s. alterius vitæ. r ¶Singulo. i. sctõrũ patrũ doctrinæ consona, ideo subdit: s ¶Repleta. sctõrũ patrũ. t ¶Et fœmineæ. quæ est mollicie & remissiõe. v ¶Masculinum. Qui tendit ad ardua & difficilia. x ¶Dixit ad. ex magno feruore. y ¶Nescio qua. tũc enim apparet puer esse i vtero mr̃is, qñ incipit se movere: motus aũt & sensus sunt ab aia quę ẽ i puero ꝓ infusionẽ. mod⁹ autẽ † hominũ H ifusiõis est soli deo cognit⁹, ideo subdit: z ¶Neq; enim. i. aĩam intellectiuã quę est spũalis naturæ. a ¶Et aiam. i. potẽtiã sensitiuã quę est ipsius cõũcti. b ¶Et vitam. i. operationes vitæ. c ¶Singulorum. quia v̄tus forma tiua nõ est à mr̃e, sed à pr̃e: & illa etiã nihil agit nisi in v̄tute priæ causę. lõ subdit: d ¶Sed enim. & patet ex dictis vsq; ibi: e ¶Sicut nunc. quãtũ ad vitã corpalẽ. f ¶Antioch⁹. Hęc est octaua ps, in q̃ ponit martyriũ septimi: prẽmittit tñ ei⁹ psuasio, sc̃d̃ò ponit ei⁹ vexatio, ibi: Cũ hęc illa. Circa primũ prid̃ ponit psuasio à rege, cũ dr̃: Antiochus. g dictos filios q̃ dicebãt eũ sceleſtũ, & incendio gehẽnę reseruatũ. g ¶Simul &c. quia vocẽ dictorũ fratrũ reputabat despectam, sicut psonas eorũ despicabiles reputabat, & sic duplici rõne reputabat se contẽptũ. s. rõne verborũ, & psonarũ despicabiliũ. h ¶Cum &c. vt saltẽ illũ superet. i ¶Nõ solum. Et patet lr̃a vsq; ibi: k ¶Cum aũt. Hĩc ponit psuasio iuuenis à mr̃e quę promisit suasurã se filio suo, & verum dixit: quia ꝓmissio absoluta sicut est, ista intelligẽda est de bono. Ideo subdit: l ¶Irridens &c. Quia psuasio sua erat ad virtutis bonũ, & patet lr̃a vsq; ibi: m ¶Sed dig. i. eorũ cõsortio ꝑ palmã martyrij. n ¶Vt in illo quę fiet sanctis i resurrectiõe. t ¶Cũ fratrib⁹. ad augmentũ gliæ vestr̃æ & meę. p ¶Cum hæc illa & cætera. Hic consequenter ponitur eius vexatio, cum dicitur: Cum illa adhuc & cætera. Ex magno feruore non expectauit finem verborum matris completæ. q ¶Quem sustinetis. id est differtis vexare sub spe vana, quòd debeam regi obedire.

☞ & glorię separet: tũc se septẽ filiorũ cõputãs matrẽ, si sibi cõtingeret filios septem deo peperisse, potius nõ seculo: Armãs itaq; eũ & corroborãs, & fœliciori partu filium generans: Fili inqt miserere mei, quæ in utero te nouẽ mẽsibus portaui, & lac triẽnio dedi & alui, & ad ętatẽ istã pduxi. Oro fili vt aspicias in cęlum & in terrã, & oibus quę in eis sũt aspectis ītelligas: quia ex nihilo fecit illa deus, & hominũ gen⁹ ita fecit. Ne timeas carnificẽ istũ: sed dign⁹ fratrib⁹ tuis effectus susципias mortẽ, vt in illa miseratiõe cũ frib⁹ tuis te recipiã. Magna laus est matris in exhortatiõe virtutis, sed maior in dei timore, & in fidei veritate, q̃ nihil sibi aut filio de sex martyrũ honore pmisit, nec fratrũ precẽ, pfuturã credidit abneganti ad salutẽ, pfuit pori⁹ passionis gticipẽ fieri, vt in iudicij die posśit cũ fratrib⁹ in ueniri. Post hæc aũt cũ liberis suis cõmoritur & mater. Neq; em̃ aliud iã licebat, q̃ vt quæ martyres peperat & fecerat, vt cõsortio illis glorię iungeret, & quos ad deũ pręmiserat, ipsa quoq; sequeret.

GLOS. ORDINA.

IVdas vero Ma. Ca. VIII. Ea quę de Matathia pre Machabęi & fratrũ eius prioris libri narrat historia, scriptor pręsentis libri bruitati studendo omittẽs: ad Iudę actũ & prelia narrãda se cõtulit, aliũ de eis narrans, sed plurima more suo omittẽs. Sed qa iã allegoriã ipsi⁹ supplurima ex pte exposuim⁹, qđ semel dictũ est, non necesse credim⁹ iterari. Si qs autẽ quęrierit qđ sex milia virorũ q Iudæ in principio associati sunt significentẽ Agnoscat p senarij & millenarij numeri pfectionẽ, militũ Christi in fide & sinceritate perfectã designari deuotionem. Vñ in actib⁹ apl̃orũ de primitiua eccl̃ia in Iudęis scriptũ est: Multitudinis autem credẽtium erat cor vnũ & aia vna: Nec q̃squã eorũ quę possidebat aliq̃d esse suum dicebat, sed erãt illis oĩa cõmunia, & virtute magna reddebant apl̃i testimoniũ resurrectionis domini nr̃i Iesu Christi, & gra magna erat in omnibus illis. b ☾ Vidēs autẽ Phi. In priori libro scriptum est, q̃ Antiochus, pfecturus in Persidem reliquerit intra regnũ Lysiã hoĩem nobilem de genere regali super negocia regia, & vt nutriret Antiochũ filiũ suũ, & q̃ ipse Lysias elegerit Ptolemęũ filium Dorimi, & Nicanorẽ & Gorgiam viros potẽtes ex amicis regis, & miserit eos cũ q̃draginta milib⁹ virorũ vt dispderent Iudęos sc̃dm verbũ regis. Nunc aũt hic referẽ, q̃ Philipp⁹ scripserit ad Ptolemęum ducẽ, vt auxilium ferret regnis negocijs, ipęq; miserit ad hoc Nicanorẽ, datis ei viginti milib⁹ armatorũ, adiuncto ei & Gorgia viro militari. Hũc em̃ Philipp⁹ memorat⁹ rex Antiochus reuertens de Perside in Babyloñ. pręposuit super vniuersũ regnũ suũ, & dedit ei diadema & stolã suã & anulũ. vt educaret Antiochũ filiũ suũ, & nutriret eũ & regnaret. Quẽ prędictus Lysias simł cũ Antiocho iuniore reuertẽs Antiochiã & inueniens dominantẽ ciuitati expugnauit. Vñ quę rit, quõ dicatur Philippus ordinare per Ptolemęũ transitum Nicanoris & Gorgię ad Iudęã, cùm prior historia narret morãte Antiocho seniore i Perside, & eundẽ Gorgiã ducẽ, simul & Lysiam ordinatorem suum à Iudęis esse superatos, atq; fugatos, & hæc inotuisse Antiocho reuertenti, ipsumq; ob hoc incidisse in ☞ langorem

malicię factus es in Hebrẽos, nõ effugies manum dei. Nos enim pro peccatis nostris hęc patimur. Et si nobis propter increpationẽ & correptionẽ dñs deus noster modicum iratus est, sed iterũ recõciliabitur seruis suis. Tu autem ô sceleste & omniũ hominũ flagicios̃sime, noli frustra extolli uanis spebus in seruos eius inflãmatus. Nõdũ em̃ omnipotẽtis dei & omnia inspiciẽtis iudicium effugisti. Nã fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamento ętęrnæ uitæ effecti sunt, tu uerò iudicio dei iustas superbię tuæ pœnas exolues. Ego autẽ sicut & fratres mei animã & corpus meũ trado pro patrijs legibus inuocans deũ maturius genti nostrę, ppicium fieri, teq; cũ tormentis & uerberibus confiteri, q̃ ipse est solus deus. In me uerò & in fratribus meis desinet omnipotẽtis ira, quę sup omne genus nostrũ iustè superducta est. Tũc rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desęuit, indignè ferẽs se derisum. Et hic ita q̃ mundus obijt, per omnia in dño cõfidẽs. Nouissimè aũt post filios & mater cõsumpta est. Igit̃ de sacrificijs & de nimijs crudelitatibus satis dictũ est. Ca. VIII.

IVdas uerò Machabęus, & qui cũ illo erãt, introibãt latẽter in castella, & cõuocãtes cognatos & amicos, & eos qui permanserant in Iudaismo assumẽtes, ad duxerũt ad se sex milia uiros, Et inuocabãt dominũ, ut respiceret in populũ qui ab omnib⁹ calcabatur, & misereretur tẽplo quod cõtaminabatur ab impiis. Misereretur etiam exterminio ciuitatis, quæ esset illico cõplanãda, & uocẽ sãguinis ad se clamãtis audiret: memoraretq; quoq; iniquissimas mortes innocẽtũ paruulorũ, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaretur sup his. At Machabęus cõgregata multitudine intolerabilis gẽtibus efficiebatur. Ira em̃ dñi in misericordiam cõuersa est. Et superueniens castellis & ciuitatibus improuisus succẽdebat eas: & oportuna loca occupans non paucas hostium strages dabat: maximè autem noctib⁹ ad huiusce modi excursus ferebat̃: & fama uirtutis eius ubiq; difundebatur. Vidēs autem Philippus paulatim uirũ ad profectũ uenire, ac frequentius res ei cedere, pspere: ad

Nico. de Lyra.

a ✠ a ☾ Nos enim, p pctis nost. &c. exponatur sicut supra de sexto fratre. b ☾ Domin. de. no. mo. est ira. Nam omnis pœna in prsẽti modica est respectu futurę. c ☾ Noli frust. extol. &c. Sic habẽt libri correcti, quasi dicat, nõ p tiges ad illud quod speras dei iudicio impeditus. d ☾ Nam fra. mei &c. mo. respectu doloris futuri. e ☾ Sub testamẽ. id est promissione firma. f ☾ Aeternæ uitæ esse. sunt. quam sine dubio cõsequentur. g ☾ Inuocans deum ma. id cum pondere affectus. h ☾ Teq; cum tor. &c. In hoc videtur pphetice loqui quia sic fuit impletum de futuro, vt patet infra, ix. ca. Cętera patent.

NICO. DE LYRA.

IVdas uero &c. Ca. VIII. Descripta Iudęorũ tribulatione per regem Antiochũ hîc cõsequẽter describitur liberatio eorum p Iudã Machabęũ. circa quã primò ponit liberatio populi, secundò, purgatio templi. x. capit. Prima in duas. Quia primò ponit liberatio populi à regis ducibus, secundò, à psona eius, sequẽti capitu. Prima adhuc in duas. Quia primò ponitur Iudæ prosperatio, secundò, principum Antiochi debellatio, ibi: Videns autẽ Philippus. Circa primũ dicit: i ☾ Iudas vero Machabæus &c. ab aduersarijs occupara. Nõ enim habebãt tantum populũ, q̃ possent patenter cõmittere bellum. k ☾ Et conuocantes cognatos. de quibus magis confidebãt & qui ad hoc erant magis periti. l ☾ Et eos qui permãserant &c. nam ad pugnandum pro lege erant voluntarij. m ☾ Et inuocabant dominum &c. sine cuius auxilio non poterant resistere tanto aduersariorũ numero: Allegantes ad hoc rationes ex pte populi conculcati, & templi cõtaminati, & ciuitatis electę ad cultum dei, & sanguinis innocẽtis effusi, & nominis sui blasphemati: & patet litera vsq; ibi: n ☾ Intolerabilis gen. quia nõ poterant ipsius impetus sustinere, & subdit causa cũ dicitur: o ☾ Ira em̃ domini in. &c. & sic habebant auxiliũ dei. p ☾ Et supue. ca. id est ab aduersarijs qui nõ ꝓuiderant sibi cõtra aduentum ipsius. q ☾ Maxime autem. quia tũc hostes minus poterãt sibi prouidere: r ☾ Videns au. Hîc cõsequẽter describit principũ regis debellatio: & primò ponitur belli

Moraliter. i ☾ Iudas uer. & qui cũ illo e. &c. Sequit: Adduxerunt ad se sex mili. Senarius est numerus pfectus, nã resultat ex suis ptib⁹, vnũ em̃ duo & tria faciũt sex, similiter millenarij⁹ est numerus perfectus, quia resultat ex ductu centenarij per denariũ qui est limes numerorũ, ideo per istos significatur perfectio apostolorũ & aliorũ doctorũ Ecclesię primitiuę, qui deuotissimè pcibus signis & virtutibus pugnantes cõtra infidelitatẽ Gẽtiũ & Iudęorũ: & ita pspere cõtigit eis, q̃ in breui tpe p orbẽ publicauerunt fidẽ Christianã. nã viuentibus apl̃is hoc fuit impletum, sicut diffusius declarauit super illud Psalm̃. xviij. a. In omnẽ terrã exiuit sonus eorum &c.

Moraliter.

Diuisio

Diuisio

✠ Constitut

Quæstio

languorem præ tristitia, quia nō est factum de Iudæis sicut cogitabat. Hoc (nisi fallor) haud aliter soluitur, nisi vt Philippus cōmendato sibi imperio hoc idem statutum rescripsit ducibus Syriæ faciendum quod Lysias antea iam facere moliendo incipiebat. sed non perficiebat. Nec etiam ita vt disposuit ipse per suā missionē in Iudeis efficere valebat, vt sequēs historia demōstrat. a ¶ Cōstitu. au. &c. Hoc in suplori libro breuiter cōmēoratū est. Tm̄ q; mercatores cōuenerūt cū auro & argento, vt coemerēt filios Isr̄ sibi in seruos. hīc aūt māifestē narrāt, q; ab Nicanore q regi ꝓmisit de Mācipijs Iudæorū supplere tributū Romanis dādū, inuitati sūt ipsi mercatores ad coemptionē Iudaicorū mācipiorū. b ¶ Iud. autē. De isto Nicanoris aductu in Iudeā q sub Antiocho fctūs est, prior liber māifestē nō dicit: tm̄ narrās p Lysiā eū electū esse sīl cum Ptolemæo & Gorgia viris potētib⁹ adiūcta sīl comitū turba, vt inuaderēt & disperderēt Iudeā. Sub Demetrio aūt eū esse illuc missū asserit. & p dolū velle capere Iudā atq; inuadere iudeā, sed nō prevalere. Quōd aūt ipse Nicanor hypocritarū q oīa fictē faciunt, typū tenerat, iā supi⁹ dictū est. Sed Iudas cū septē milib⁹ cōtra Nicanorē & socios ei⁹ cōfligit ac vicit, qa p septiformis grām spūs ppls ecclīe cū rectorib⁹ suis vincit hostes vniuersos: nec de eo vnq; victoriā capit Iude⁹, siue Pagan⁹, seu hereticus, vl schismaticus, siue vll⁹ hypocritarū aut nequam: imo ipse vero rege suo vincente trophēum glorię posidebit in æternum.

Nicolaus de Lyra. ☞ Et cū

✠ nit̄ belli apparatus. sed ō, cōflict⁹ ibi: Ad hoc etiā. Prima in duas. Quia F prīo describit̄ apparat⁹ ex pte Gētiliū, sed ō ex pte Iudeorū, ibi: Iudas autē. Circa primū dicit: Vidēs au. quē. s. rex Antioch⁹ reliq̄rat Ierosolimis ad affligēdū ppm̄ Iudeorū, vt hī supr. v. ca. Et dicūt aliq; q; iste est Philipp⁹ ille de q̄ dicit in fine capīs seq̄n. q; trāsferebat corp⁹ Antiochi defūcti. Sed hoc nō videt verū: prīo, qa iste erat ī Ierūm, ali⁹ aūt in Perside cū Antiocho rege q̄n fuit istī⁹ bellū. Sec ō qa iste fuit Phryges gñe, vt hī supr. v. ca. ali⁹ verō regis collactane⁹, vt habet in fi. ca. seq̄ntis. Cętera patēt vsq; ibi: a ¶ Misit Ni. f. filij. b ¶ De prim. ami. sic hīt libri correcti. Erat em̄ de pricipalib⁹ amicis suis. c ¶ Datis ei de p. Erāt em̄ collecti de diuersis locis & ciuitatib⁹. d ¶ Cōst. au. i. firmiter ꝓmisit. e ¶ Nica. re. i. locū regis in hoc tenēti, nā rex erat ī Perside. vt dictū est. f ¶ Vt tribut. Erat em̄ rex Antiochus tūc tributari⁹ Romanorū. g ¶ De captiuita. Iud. supi. de precio Iudeorū, q; in seruos & ancillas vēderet. l deo subdit. h ¶ Statiq; ad mari &c. supr. f. lib. iij. ca. non dicit, q; miserit, tm̄ dat intelligi per hoc qd̄ dicit: Et audierunt merca. &c. i ¶ Nonaginta mā. ta. s. vno. k ¶ Distractu. Dicit aūt Mācipiū q; manu captū qa p bellū capiebāt, & in seruos vēdebant, seu redigebāt. l ¶ Iudas au. Hīc cōsequēter describit apparatus belli ex parte Iudeorū: & primō ponitur aliquorū pusillanimitas, cū dicit: m ¶ Ex q; bus qui. formi. magnitudinē & fortitudinē exercitus venientis cū Nicanore. n ¶ Et non cre. dei iusti. id est minus debito cōsidētes de auxilio diuino: & sic nō credebāt diuinę iusticię, qa nō credebāt q; de⁹ faceret iusticiā. i. vindictā de aduersarijs eorū. o ¶ In fugam vertebantur. subtrahentes se occultē de so-

cietate Iudæ. p ¶ Alij uerò. Hīc consequenter ponitur aliorum animositas, & primò in generali. secundò, ipsius Iudæ in speciali ibi. Conuocatis autem. Circa primum dicitur. Alij uero &c. accipitur hīc si pro quia, quia cum Iuda remanserunt septem milia, vt habetur infra. q ¶ Veniebant &c. cū Iuda ad pugnandū. r ¶ Simulq; domi. depre. magis initentes diuinę protectioni quā suæ virtuti. s ¶ Qui eos prī. co. ve. i. priusquā ad bellandū appropinquaret. t ¶ Vendide. vt prædictum est. v ¶ Et si non p. i. ꝓpter eorū merita eriperet eos à Nicanore: saltē hoc faceret. x ¶ Propter te. i. ꝓpter promissionē factā à deo patrib⁹ sīctis de cōseruatione seminis eorū. ¶ Vel aliter: Propter testa. i. ꝓpter legem data m̄ pribus quā volebat destruere totaliter Antiochus, vt patet ex supra dictis. & similiter volebāt hæc facere duces eius. y ¶ Et ꝓpter inuocat. quia dicebantur præ gentib⁹ cæteris dei populus. z ¶ Conuoca. au. Hīc cōsequenter ponit aīositas Iudæ in speciali, & primò suos animādo, secūdò, exercitum ordinādo ibi: Cōstituit itaq;. Prima in duas, quia prīò Iudas suos animat rationibus, secūdò exemplis, ibi: Admonuit autē. Circa primū dicit: Conuocatis au. Ma. vt existētes ꝓpe eū magis intelligerēt eius verba. a ¶ Septē mil. j. Mach. iij. dicitur q; fuerūt tantū tria milia. dicendū, q; ibi loquitur de sufficient armatis, vnde ibidē subdit, qa regulāta & gladios nō habebant. f. ad armandū plures sufficiēter, sed mīti ex magno desiderio moti ad pugnandū ꝓ patria & lege dei fuerūt ibi q̄si inermes, & maximē, qa dixerat Iudas melius esse mori q̄; videre mala gentis & sanctorū: & sic ī vniuerso fuerūt septē milia, vt hīc dicitur. Et primò allegat rōnē supīā ex parte aduersariorū, cū dicit. b ¶ Rogabat ne hosti. recōcilia. reddendo se eis sub aliquib⁹ cōditionibus. c ¶ Neq; metu. q. d. in suis iniquitatibus capiēbat. secundò adducitur rō ex pte dei, cùm dicitur: d ¶ Sed fortiter contende. dimicando. e ¶ An. oc. Mātis. f ¶ Habē. vndē f. s. p. j. lib. iij. cap. vbi tangit ista materia dixit Iudas: Melius est nobis mori in bello, quā videre mala gētis nostrę & sanctorū. g ¶ Itemq; & ludibrio habitæ ciuitatis. scilicet Ierusalem ad dei cultū electę. h ¶ Adhuc etiam veterum &c. Habebāt enim Iudei aliquas ordinationes extra legē Moysi factas à senioribus, ꝓpter bonum regimen populi. Tertiò ponitur ratio ex parte auxilij, cùm dicitur: i ¶ Nam illi quidē ar. conid est tantum in virtute humana quę est deectiua. k ¶ Nos autē in oī po. do. cuius virt⁹ est firmitas infinita. l ¶ Admo. au. Hīc cōsequit Iudas suos animat exemplis, cum dicit:

Admonuit autē eos. in exitu Isr̄ de Aegypto, Exo. xiij. capit. ✠ Et q; sub Moralitas

d ¶ Constituit autem Nicanor regi &c. Iste qui Iudeos vendidit antequā eos cepisset reputēs aī bellū eos quasi captos significat quēlibet vltra modū de sua potētia prēsumentē: qui victorem se reputat ante belli congressum: cui bene dicitur illud. iij. Regū. xx. b. Non glorietur accinctus scilicet armis pugnaturꝰ est vt distinctus. s. depositis armis post victoriā. Et qa sicut dicit beatus Iaco. iij. b. Deus superbis resistit, humilib⁹ autē dat gratiā. Frequenter autem cōtingit, q; tales prēsūptores, à paucis de deo & nō de se confidētibus debellātur, sicut contigit in proposito.

a ¶ Et cum epinichia. Pro epinichijs legi in alia editione dies victoriæ. Superis ergo hostibus Iudas festū celebrat, qa cū sanctis quilibet p gratiam Christi de hoste antiquo triumphat, gaudio spirituali repletus laudes condignas canere, ac grates multiplices autori suo debet referre: nec decet fieri ingratū, qui se meminit diuina ope esse adiutum.

Nicolaus de Lyra.

a ¶ Et qd sub &c. Ab āgelo dei pcussa, vt habet. iij. Regū. xix. b ¶ Et de prælio. Istud bellū nō habet i scriptura sacra, nec alibi potui repire. ppter qd nō possum dicere, nisi illud quod hic est in textu. c ¶ Vbi ad rē &c. i. ad pugnandū actu. d ¶ Macedonibus socijs. in eodē exercitu existētibus cū Iudæis. e ¶ Hæsitātibus. i. formidātibus pugnare. f ¶ Ipsi sex milia soli. s. Iudæi. g ¶ Peremerūt cē. uigī. nō, ppria virtute sed diuina. h ¶ Et b. &c. con. s. à rege. Cōsequēter ponit admonitiōis effectus, cum dicit: His uerbis &c. i ¶ Cōsti. itaq;. Hic cōsequēter ponit exercitꝰ ordinatio, cū dr: Cōstituit ita. &c. qa de eorū fortitudine & fidelitate magis confidebat. k ¶ Vtriq; or. s. equitū & peditū: tñ in q̄libet etiā acie erāt aliq; eqtes & pedites & hoc sc̄m doctrinā Vegetij li. de re militari potissime qñ bellū cōmittit i loco aspero, vbi eqtes nō pñt bñ cōiūgi. l ¶ Simonem & Io. &c. s. j. li. ij. ca. vbi ponunt fratres Iudæ non noīat. ibi aliquis Iosephus. Propter qd dicunt aliq, q̄ iste nō fuit frater carnalis Iudæ, sed tñ legalis, vt de eadē lege, vel de eadē cognatione. Sed nō est verisimile, q̄ inter duos frēs Iudæ carnales. s. Simonē & Ionathan ponat tanq̄ fratrē eiꝰ alius, q tñ sit extraneus. Propter qd videt melius dicendū, q̄ iste fuit frater carnalis Iudæ, q primo lib. noīat Eleazarꝰ, vñ xij. lib. antiqtatis Iudaicæ dr, q̄ iste Eleazarus cognoīatꝰ est Saphus, & videt idem nomē qd Iosephus, ab breuiatū tñ, sicut Nicolaus p abbreuiationē aliq̄n dr Colaꝰ. m ¶ Subiectis unicuiq; mil. &c. Retinēs in acie sua duo milia quingentos. n ¶ Ad hoc etiā. Postq̄ descriptus est belli apparatꝰ, hic cōsequēter describit cōflictus, & prīo ponit cōflictus cū Nicanore, sc̄dō iterponit cōflictꝰ cū Timo. & Bachide, ibi: Et ex his. Tertiō reuertit autor ad loquendū de Nicanoris confusione ibi: Facinorosissimus autē &c. Prima adhuc in duas: qa primō ponit Nicanoris debellatio, sc̄ūdō, gratiarumactio, ibi: Arma autē. Circa primum dicit: Ad hoc. s. ad bellandum viriliter. o ¶ Ab Esdra lecto &c. Vt prēcipit Deute. xx. Iste Esdras nō fuit ille qui legē reparauit, nā ille mortuus fuerat diu añ: sed fuit vnus de sacerdotibus, ciusdē tamen nominis tempore Iudæ. p ¶ Et dato signo adiutorij dei. Nō dr hic quale fuerit: sed p habiliter dei quæ facta sunt erga parentes, & q̄ sub Sennacherib centum octogintaquinq; milia perierunt, & de prælio, quod eis aduersus Galathas fuit in Babylonia, ut omnes ubi ad rem uētum est Macedonibus socijs hæsitantibus, ipsi sex milia soli peremerunt centum uiginti milia propter auxilium illis datum de cælo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt. His uerbis constantes effecti sunt, & pro legibꝰ & patria mori parati. Cōstituit itaq; fratres suos duces utriq; ordini, Simonē, & Iosephū, & Ionathā, subiectis unicuiq; millenis, & quingētenis, ad hoc etiā ab Esdra lecto illis sancto libro, & dato signo adiutorij dei, in prima acie ipse dux cōmisit cum Nicanore. Et facto sibi adiutore omnipotente, interfecerunt super nouem milia hominum, maiorem autem partem exercitus Nicanoris uulneribus debilem factam fugere compulerūt. Pecunijs uerò eorum qui ad emptionē ipsorum uenerant sublatis, ipsos usquequaq; persecuti sunt, sed reuersi sunt ora conclusi. Nam erat ante sabbatum, quā ob causam nō persequi uoluerūt insequētes. Arma autem ipsorum & spolia cōgregātes, sabbatū agebāt, benedicētes dominum, qui liberauit eos in isto die, misericordiæ initium stillās in eos. Post sabbatū uerò debilibus & orphanis & uiduis dimiserūt spolia, & residua ipsi cum suis habuere. His itaq; gestis, & cōmuniter ab omnibus facta obsecratione, misericordem dominum postulabant, ut in finem seruis suis reconciliaretur. Et ex his qui cum Timotheo & Bachide erant contra se contendentes, super uiginti milia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt, & plures prædas diuiserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & uiduis, sed & senioribus facientes. Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis oportunis. Residua uerò spolia Ierosolymam detulerunt, & Philarcen qui cum Timothæo erat interfecerunt, uirum scelestum, qui in multis Iudæos afflixerat. Et cum epinichia agerent in Ierosolymis eos qui sacras ianuas incenderunt, id est Calisthenem, cum in quoddam domicilium refugissent incenderunt, digna eis mercede pro impietatibus suis reddita. Facinorosissimus autem Nicanor qui mille negociantes ad Iudæorum uēditionem adduxerat, humiliatus auxilio domini, ab his quos nullos existimauerat, deposita uestē gloriæ per mediterranea fugiens, solus uenit Antiochiā, summā infelicitatē de interitu sui exercitus cōsecutus. Et qui pmiserat Romanis strbutū restituere, de captiuitate Ierosolymorū prædicabat nunc protectorem deū habere Iudæos, habiliter potest dici, q̄ fuit dīgor, sacrarum rubarū in aggressu belli. q ¶ In prima acie ipse dux cōmisit &c. s. Iudas Machabæus. r ¶ Interfecerūt super nouem milia hoīm. Sed in primo lib. iij. ca. dicit, q̄ ceciderunt vsq; ad tria milia. Dicendū, q̄ illa tria milia ceciderūt i primo cōgressu belli, & in psecutiōe fugientiū tot alij cecidērūt, ita q̄ in vniuerso fuerūt nouē milia & amplius, vt hic dr. Cætera patēt vsq; ibi: s ¶ Sed reuersi sunt hora conclusi. i. repressi. nā imminebat hora decima à qua incipiebat obseruatio sabbati. Sed hoc non videbat impedire. qa. s. j. libro ij. ca. iam erat declaratum, q̄ licitū erat eis i sabbato bellare. Dicendū, q̄ verū est se defendendo. nam hoc est necessitatis, non aūt inuadendo seu psequēdo. t ¶ Arma autem ipsorum & spolia cōgregātes &c. Hic ob victoriā subditi grārū actio, cū subdit: v ¶ Sabbatum agebāt. ab opibꝰ seruilibꝰ qescendo, & diuinis laudibus vacando. iō subdit: benedicen. domi. &c. x ¶ Post sabbatum uerò debi. & orpha. diui. sp. &c. Quia partē prēdæ debilibus & paupibus derunt. Cætera patent. y ¶ Et ex his qui cū Timotheo & Bachide &c. Hic cōsequēter interponitur de cōflictu cū Timotheo & Bachide, qui plenius habetur. j. lib. v. ca. Videtur tamen q̄ iste Bachides sit alius ab illo quē misit demetrius cū Alchimo cōtra Iudæos, vt habet. s. j. lib. vij. ca. nam plures erant principes & milites eiusdem noīs sicut & mō. Cætera patēt vsq; ibi: z ¶ Et cū Epinichia ageret in Ierosolymis. i. solennitates de victoriis cōtra Timotheum & Bachidem obtentis. Et dicit ab epi quod ē supra: & Nichos qd est victoria. vñ alia trāslatio habet: Dies victoriæ, vt dicitur in glo. a ¶ Eos qui sacras ianuas. scilicet tēpli, b ¶ Incenderunt: id est Calisthenem. Inter istos principalem. c ¶ Cum in quoddā domicilium refugissent. pro sui tuitione. d ¶ Incēderūt. & sic pœna correspōdet culpæ. e ¶ Facinorosissimus aūt. Hic reuertit autor ad loquendū de supradicti Nicanoris confusione, cū dr: f ¶ Qui mille &c. i. multos, ita q̄ ponitur hic numerus determinatus, p numero indetermīato, sicut aliq̄n fit i scriptura, put fuit ostensū in Apocalypsi. g ¶ Humi. au. ab his &c. s. Iudæis. h ¶ Quos nullos existimauerat. i. nulliꝰ esse virtutis. i ¶ Deposita uestē gloriæ. ne cognosceret. k ¶ Per mediterranea fugiens. i. p loca occulta. l ¶ Solus uenit Antiochiā. i. cū valde paucis. Hoc em̄ modo dicitur princeps solus, qñ habet paucos secū. m ¶ Prædicabat nunc &c. Hoc dicebat magis ad excusationē sui de sua deiectiōe & exercitus sui debellatiōe, q̄ ad exaltationem diuini noīs & cōmēdationē diuinæ legis & obseruatorum ipsius.

Vegetius de re militari

Diuisio

Diuisio

℣ EOdē tē. Ca.IX. Anti.iho. Quæ in
E supiori libro de fine
Antiochi breuiť an-
notata sūt,ī hoc pleni⁹ explicāť.
Mysticè Mysticè aūt oñdit.q̄p pſecutores
Christianorū ,p malefactis suis
atq; iniusticiæ opib⁹ quæ gesse
rāt,ī futuro iustā à dño pœnarū
recepturos retributionē:Et qui
hic cōturbare fideliū corda non
metuebāt,ī extrema vltiōe iter-
nis doloribꝫ sera cruciari pœni-
tētia de q̄ ī Sapiæ libro ſcriptū
Sap.5.a. est:Tūc stabūt iusti ī magna cō-
stātia aduersus eos q̄ se angustia
uerūt,& q̄ abstulerūt labores il-
lorū.Videtes turbabunť timore
horribili,& mirabunť in subita
tiōe insperatæ salutis gemētes p̄
angustia spūs,dicētes ītra se,pœ
Ibidem. b.a nitētiā agētes. Hi sunt quos ali-
q̄n habuim⁹ ī derisum,& in sīli
tudinē improperij. Nos insensa
ti vitā illorum ęstimabam⁹ insa
niā,& finē illorum sine honore.
Quō cōputati sūt iter filios dei,
& inter sanctos sors illorum est.
Ergo errauim⁹ à via veritatis,&
iusticię lumē nō illuxit nobis,&
sol itelligētię nō est ort⁹ nobis.
Ibidem. b. Lassati sum⁹ ī via iniquitatis &
pditionis,& ambulauimusvias
difficiles,viā domini ignorāui-
mus.Quid nobis supbia ,pfuit,
aut qd diuitiarū iactātia cōtulit
F nobis? Trāsie.oia il.ve.vm &c.
℣ Qua die

NICO.DE LY.

℣ EOdē tem. Ca.IX. Descripta liberatio
ne ppli ab Antio-
chi ducib⁹, hic cōse-
quēť describit liberatio ppli à
Diuisio' pſona ipi⁹:& hoc p diuinā pcus
sionē.Circa quā prīò ponit hui⁹
pcussiōis rō. sed'ò ipa pcussio,
ibi:Sed q vniuersa.tertiò pcussi
hūiliatio,ibi:Hic igit. q̄rtò,hūi-
liati exterminatio,ibi:Igit homi-
cidia.Rō v̄ ò pcussiōis Antiochi
fuit,qa nō sufficiebāt sibi mala
quæ Iudæis fecerat, vt patet ex
supradictis,sed cū hoc Anhela-
bat ad Gentē Iudæorū totaliter
destruēdā,& ciuitatē dei Ieruſa-
lē fundit⁹ subuertēdam,vt sic re
pulsionē sui de pside,& debella-
tionē ducū suorū in Iudæos vin
dicaret.Et his dictis patet litera
paucis exceptis quæ ,discurrent.
b ¶ Quæ di.&c. Hęc est illa ci
uitas quę prīo li.vj.ca.dē Elimai
da:& hoc ,pprio noīe,& hic pſe-
polis,eo q̄p erat metropolis Persi
dis. c ¶ Circa Egba. Hęc est ci
uitas quę vocabāť Egbathanis.j.
Esdrę.vj.& Iudith.j.d ¶ Cæl.
iudi.perurgente: id est impel-
lente. Ad cuius intelligentiam
sciendū,q̄p in hac festinatiōe duo
erant.s.intentio Antiochi puer-
sa ad populi deletionē,& ciuita-
tis subuersionē:Et hoc non erat
à deo impellente,qui non est au
tor mali culpę:sed erat ab Antio
chi malicia.Aliud erat velocitas
motionis
& ob ipsum inuulnerabiles esse, eò q̄p seque-
rētur leges ab ipso cōstitutas.

Cap. IX.

IOdem tempore Antiochus [a]
inhoneſtè reuertebatur de
Perside.Intrauerat enim in [b]
eā quæ dicitur Persepolis &
tentauit expoliare tēplum &
ciuitatē opprimere, sed multitudine ad ar- [i]
ma cōcurrente in fugā uersi sunt,& ita conti-
git,ut Antiochus poſt fugā turpiter rediret,
& cū circa Egbathanan uenisset, recognouit [c]
quæ erga Nicanorem & Timotheum gesta
sunt.Elatus autem in ira,arbitrabatur se in-
iuriam illorū qui se fugauerant,posse in Iu-
dæos retorquere.Ideoq̄ iussit agitari currū
suū,sine intermissione agēs iter,cæleſti eum [d]
iudicio perurgēte,eò q̄p ita superbe loquutus
est se uenturū Ieroſolymam,& cōgeriem se
pulchri Iudæorū eam facturū.† Sed qui uni [e]
uersa cōspicit,dominus deus Israēl percussit [f]
eum insanabili & inuisibili plaga.Vt enim fi
niuit hūc ipsum sermonē,apprehēdit eū do-
lor dirus uiscerū,& amara internorū tormē-
ta.Et quidē satis iustē: quippe qui multis & [g]
nouis cruciatibus aliorum torserat uiscera,li [h]
cet ille nullo modo à sua malicia cessaret.Su
per hoc aūt repletus superbia,ignē spirās ani
mo in Iudæos,& pcipiēs accelerari negociū,
cōtigit illū impetu euntē de curru cadere,& [t]
graui corporis collisiōe mēbra uexari.Isq̄ q [k]
sibi uidebať etiā fluctib⁹ maris impare,supra
hūanū modū supbia replet⁹,& mōtiū altitu-
dines in stathera appēdere,nūc hūiliat⁹ ad ter
rā in gestatorio portabať,manifestā dei uirtu [l]
tē in semetipso cōtestās,ita ut de corpe impī [m]
uermes scaturirēt,ac uiuētes in doloribꝫ car- [n]
nes ei⁹ efflueret,odore ētilli⁹ ac fœtore exer-
cit⁹ grauareť.Et q̄ paulo ante sidera cęli cōtin- [o]
gere se arbitrabať,eū nemo poterat ,pter in
tolerantiā fœtoris portare.Hinc igit cœpit [p]
ex graui supbia deductus ad agnitionē sui ue [q]
nire diuina admonit⁹ plaga,p momēta singu
la doloribꝫ suis augmēta capiētib⁹.Et cū nec
ipse iam fœtorē suū ferre posset,ita ait:Iustū
est subditū esse deo,& mortalē nō paria deo
sentire.Orabat autē hic sceleſtus dominū,à [r]
quo nō esset misericordiā cōsecuturus,& ci-
uitatē ad quā festinās ueniebat,ut eā ad solū
deduceret,ac sepulchrū cōgestorum faceret,
nunc optat liberam reddere,& Iudęos quos
nec sepultura quidē se dignos habiturū,sed
auibus ac feris diripiendos traditurum, ac [s]
cum paruulis exterminaturū dixerat,æqua-
les nunc Atheniēsibus facturum pollicetur,
tēplum etiā sanctū quod prius expoliauerat,
optimis dōis ornaturū,& sancta uasa multi-
plicaturū,& pertinentes ad sacrificia sum-
ptus, de redditibus suis præstaturū:sup hæc
& Iudæū se futurū,& omnē locū terræ pam-
bulaturū,& prædicaturum dei potestatem, [t]

motionis,ad quam secutus fuit G
casus Antiochi,& eius quassa-
tio grauis,& hoc fuit deo ipel
lente,qui est autor mali pœnę.
de q̄ dicit Amos.iij. b Non est
malū in ciuitate quod non fece
rit dās, c ¶ Sed qui uniuer
sa.Hic consequēter ponit An-
tiochi pcussio,cū dr: f ¶ Per
cussit eum insana. nam erat
intra uiscera,& mortuus fuit ex
ea. g ¶ Qui mul.& no.cru.
vt supra patuit in septem fratri
bus. h ¶ Licet ille &c.pro
pter dictam plagā,ideo dās ad
didit secūdū cū subdit: i ¶ Cō
tigit illum impe.euntē.per
versationē currus ex tali festina
tione. k ¶ Isq̄ qui sibi uide
batur &c.Hyperbole est. ad
designādū supbię suę magnitu
dinē. l ¶ Manifestam dei
uirtutē.s. facto ex duplici per
cussiōe. m ¶ Ita ut de cor- †2.Para.c.
pore im.uer.ex putrefactione
intestinorum. n ¶ Ac uiuē-
tes in do.car. eius. per sanē
apostematū. o ¶ Et q̄ Pau-
lo ante fide.cæ.cōtin.se.Hy
perbole est,ad exprimendū ei⁹
superbiā. p ¶ Hinc igitur.
Hic cōsequēter describit pcussi
hūiliatio.& prīò corā deo,secū
dò corā hoīb⁹,ibi:Sed nō ces. Diuisio
santib⁹.Circa primū dr: Hinc
igitur cœ.ex gra. su. dedu. H
su.ab alto ad infimū. q ¶ Ad
agnitionē sui ue.qa vexatio
dat intellectū,Isa.xxviij.c. Cęte
ra patēt vsq̄ ibi: r ¶ Orabat
autē &c.misericordiā cōse
cuturus. Qđ dupliciter pōt
intelligi.Vno mō q̄tū ad rela-
xationē pœnę corpalis,q̄ non
semp remittit orātib⁹,etiā verē
pœnitētib⁹.Nā aliqū nō expe-
dit eis:& sic licet forsitā v̄e pœ
nituerit,tamē,q̄tum ad euasio
nem mortis corpalis nō fuit mi
sericordiā consecutus, sed tm
q̄tū ad veniā peccatorū. Alio
mō etiā q̄tū ad remissionē pec
catorū.quod teneť cōmuniter
dicēdo,q̄p ei⁹ pœnitētia nō fuit
vera:qa nō fuit ,pter offēsam
dei,sed tm ,pter euasionē cor-
poralis flagelli:& sic nō fuit mi
sericordiā cōsecut⁹, q̄tū ad re-
missionē culpę nec pœnę. Cęte
ra patēt vsq̄ ibi:s ¶ A Equa-
nūc Atheni.qui multas liber
tates habebant ,pter sapiētiæ
studium, quod vigebat ibidē.
t ¶ Et prædicatu.dei pote
statē:omnia hęc ad euasionem
c→pœnę ,pmittebat.

Moraliter. a ¶ Eodē tem Moraliter
po.Antio.iho.In hoc capitu
lo describit mors Antiochi,q̄
(vt supra dictū est) figura fuit
antichristi.Et sicut iste mortu⁹
fuit ī mōtib⁹ miserabiliter,intā
tū q̄p de ei⁹ fœtore su⁹ exercitus
grauabať: sic(vt dicūt nī do-
ctores)antichrist⁹ ī mōte Oliue
ti ictu fulminis morieť:qui qdē
ict⁹ solet eē valde fœtid⁹,& ibi
dē pibit magna ps sui exercit⁹.

cꝛ pœnę ꝓmittebat sed'm com-
A munẽ opinionem. a ¶Sed
nõ cessantib⁹. Hic conseq̃nẽ
describit ei⁹ hũiliatio corã ho
minib⁹ .s. Iudęis, q̃s añ su p̃mo
dũ cõtẽpserat, scribens eis epl̃a
deꝓcatoriã. Et patet vsq; ibi:
b ¶Et ex sẽ.i. ad volũtatẽ ve
strã vobis eueniũt. c ¶Non
de memeti. De infirmitate cu
rari; i hoc videt manifestemẽti
ri. qa. ꝫ. dr̃ q nõ cessantib⁹ do
lorib⁹ desperãs scripsit ad Iu
dęos &c. Ex hoc ei videt verũ
qd'. ꝫ. dictũ ẽ. s. q ei⁹ pnia nõ
fuit vera. d ¶Respiciẽs ãt
q & pa. m. adhuc viuẽs ordi
nauit de suo successore, vt ĩ ca
sib⁹ magnis & dubiis scirẽt ho
mines regni ad quẽ deberẽt de
terminate recurrere. e ¶Ad
hæc cõside. i. iuxta hæc cogi
Mystice tãs. f ¶De ꝓxio. i. q̃ princi
pes potentes iuxta regnũ nr̃m
existẽtes diligẽt attẽdãt oppor
tunitatẽ tpis, i q̃ possint noce
re regno: qd' potissime cõtigit
qñ hoies regni sũt ĩ dubio ad
quẽ debeãt recurrere ꝓ regni
desẽsiõe. g ¶Desygnaui An
tio. Qui adhuc iuuenis erat.
h ¶Quẽ sepe re. s. Mediç &
Persidis. i ¶Multis ue. Tali
B mõ logt̃, ne mẽdaciũ ei⁹ ꝑcipi
atur; quia si diceret se scripsisse
cõitati vl' aliq̃b⁹ psonis eas no
minãdo, stati posset ꝑcipi falsi
tas dicti sui: sed qa dicit mltis
nullũ noĩando, nõ poterat sic
ꝑcipi, qa poterat q̃liber opina
ri talẽ cõmiationẽ eum feciss
ĩ secreto, & hoc ꝙ bo vl' scripto
k ¶Et scripsi ad eũ. s. de sub
stitutiõe ipi⁹ ĩ regnũ, & de eius
recõmẽdatiõe. l ¶Memo
res be. Tũ ex supiorib⁹ nõ ap
paret aliqd' bñficiũ ab eo Iudę
is p̃stitũ, nisi vnũ. s. de vindicta
mortis Oniç. ꝫ. posita ca. iiij.
& q̃tũ ad hoc subdit. m ¶Pu
blice. Hoc em̃ fuit publicum.
n ¶Et priuati. Licet hoc vi
deat falsũ, ꝓpt̃ magna mala q̃
fecit Iudęis, vt patet ex supradi
ctis, tñ nõ poterat ꝑcipi ĩ hoc
suũ mẽdaciũ, nã bñficia priua
ta ñ sic veniũt ad noticiã alio
rũ. o ¶Sequẽtẽ ꝓ. m. i. vo
lũtatẽ meam erga vos bonam
p ¶Cõem. i. cõdescẽdẽtẽ vo
bis fore. q ¶Igitur. Hic vlti
mo ponit ei⁹ exterminatio, cũ
dr̃: Igitur h. vt patet ex supra
dictis ĩ mltis casib⁹. r ¶Pessi
me per. Nã ex hoc nõ fuit per
verãpniam emẽdat⁹. iõ subdit
s ¶Miserabili. Si em̃ emen
dat⁹ fuisset, ci⁹ obit⁹ miserabi
lis nõ diceret. t ¶Transfere.
&c. Ei⁹ ad locũ sepulturę pa
trũ suorũ. v ¶Philipp⁹ col
lactane⁹ ei⁹. i. de eodem lacte
nutrit⁹. Hic ẽ Philipp⁹ cui tra
didit diadema & stolã suã &
anulũ, vt ĩstitueret regẽ filium
suũ, vt habet primo lib. vj. ca.
x ¶Qui me. fi. Tũ qa Lysias
q̃ filiũ Antiochi nutrierat, eũ
contra

Sed nõ cessantibus doloribus, (superuenerat enim [a]
in eum iustum iudicium dei) desperans scripsit ad
Iudęos in hunc modum deprecationis epistolã hęc
continentem: Optimis ciuibus Iudæis, plurimam
salutem & bene ualere & esse fœlices, rex & prin-
ceps Antiochus. Si bene ualetis & filij uestri, & ex [b]
sententia uobis cuncta sunt, maximas agimus gra-
tias. Et ego in infirmitate constitutus, uestri autẽ be-
nigne memor, reuersus de Persidis locis & infirmi-
tate graui apprehensus, necessarium duxi pro com
muni utilitate curam habere, non desperans me- [c]
metipsum, sed spem multam habens effugiendi in
firmitatem. Respiciens autem, quòd & pater meus [d]
quibus temporibus in locis superioribus ducebat
exercitum, ostendit qui post se susciperet principa
tum, ut si quid cõtrarium accideret aut difficile nun
ciaretur, scientes hi qui in regionibus erant cui esset
summa rerum derelicta, non turbarentur: ad hæc [e]
considerans de proximo potentes quosq; & uicinos [f]
temporibus insidiantes, & euentum expectantes,
designaui Antiochum filium meum regem, quem [g h i]
sæpe recurrens in superiora regna multis uestrum [k]
commendabã, & scripsi ad eum quæ subiecta sunt.
Oro itaq; uos & peto memores beneficiorum pu- [l m]
blice & priuatim, ut unusquisque conseruet fidem [n]
ad me & ad filium meum. Confido enim modestè [o]
eum & humanè acturum, & sequentem propositũ [p q r]
meum, communem uobis fore. Igitur uobis homi [s]
cida & blasphemus, pessime percussus, & ut ipse ali [t v x]
os tractauerat, peregre in montibus miserabili obi
tu uita functus est. Trãsferebat autem corpus Phi-
lippus collactaneus eius, qui metuens filium Antio
chi ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum
abijt.

Cap. X.

Machabæus autem & qui cum illo [y]
erãt domino se protegente tẽplum
quidem & ciuitatem recepit. Aras
autem quas alienigenæ per plateas
extruxerant, itemque delubra de-
molitus est. Et purgato templo ali- [z]
ud altare fecerunt, & de ignitis lapidibus igne con- [a]
cepto obtulerunt sacrificia post biennium: & incen-
sum & lucernas & panes propositionis posuerunt.
Quibus gestis rogabant dominum prostrati in ter
ram, ne amplius talibus malis inciderent. Sed etsi
quando peccassent, ut ab ipso mitius corriperentur
& non Barbaris ac blasphemis hominibus trade-
rentur. Qua die autem templum ab alienigenis pol
lutum fuerat, contigit eadem die purgationem fieri
uicesima & quinta mensis qui fuit Casleu. Et cum
lætitia diebus octo egerunt in modum tabernacu-
lorum, recordãtes quòd ante modicum temporis
diem solennem tabernaculorum in montibus & in
speluncis more bestiarum egerant: propter quod
thyrsos & ramos uirides & palmas præferebant ei,
qui prosperauit mundare locum suum: & decreue
runt communi præcepto & decreto uniuersæ gen-
ti Iudęorum omnibus annis agere dies festos istos.

cõtra Philippũ incitauerat, ne C
ꝓpt̃ eũ à negocijs regni elõga-
ret. & qa Philipp⁹ ciuitatẽ re-
giã occupauerat, vt hr̃ ibidem
&. j. xiij. ca. quã nõ potẽs desẽ
dere cõtra regẽ, fugit ad Ptole
mæum Aegypti regem.

GLOS. ORDI.

Machabæ⁹ Cap. X. M
aũt q &c. a ¶Qua
die aũt. Hæc festiui-
tas q̃ vicesima quarta die mensis
Casleu, q̃ apud Latinos vocat
Decẽber, legit celebrata, simili
mõ & in priori libro cõmemo
rat. Qd' aũt tabernaculorũ fe-
stiuitatẽ eos añ in mõtib⁹ & in
spelũcis egisse narrat, ꝓpt̃ qd'
thyrsos & ramos virides & pal
mas p̃ferebãt ei q̃ ꝑparabat mũ
dari locũ suũ, oñdit nobis ĩ pñ
ti vita, vbi tribulatiõis & do-
loris loc⁹ ẽ pegrinos nosmeti-
psos agnoscere debere, & vt ibi
certem⁹ flores ꝙ tutũ & ramos
honor; operũ sẽp virẽtes deo
pñi. p̃ eternę vitę adeptu, & cæ
lesti remũeratiõis mercede of-
ferre. Thyrsus ei gñal'r, est oĩs
herbarũ vl' olerũ medi⁹ frutex
dict⁹ eo q̃ ꝑ ĩra surs̃ cõscẽdit.
Sic & ex ĩrena nr̃i copis mate-
ria germẽ vtile debet ascẽdere,
vt cultori cordis nr̃i q̃ p̃spũs
sui donũ nos colit fructũ acce
ptabilem semper reddamus. D
℣ Et Antio

NICO DE LY.

Machabę⁹. Cap. X. M
Descripta liberatione
ꝓpt̃, hic cõsequnter de
scribit purgatio tẽpli, q̃ diffu-
si⁹ describit. ꝫ. prio li. iiij. ca. &
ibidẽ exposita ẽ, ꝓpt̃ qd' ĩ hac
pte restat nisi breuit̃ aliq̃ voca
bula discurrere. z ¶Et de ig-
lap. i. aptis ad hoc q̃ ide excu-
tiat ignis. a ¶Post biẽ. Sũ ter
tio ãno à pollutiõe ei⁹ eadem
die q̃ fuerat añ pollutũ, vt hr̃
prio li. iiij. c. &. j. pte ista, & sic
hoc fuit ĩ cõpletiõe triẽnij, sed
ñ post triẽniũ. Põt etiã aliter dici
post biẽniũ, nõ ĩcipiẽdo à pol
lutiõe tẽpli, sed à pricipio bel-
lorũ Iudę Machabęi, qb⁹ post
regis recessũ debellauit aduer
sarios Iudęorũ. b ¶Propter
qd' thyr. Est aũt thyrsus fru-
tex medius quarumcunq; her
barum, vnde procedunt ra-
mi hinc & inde. & est nomẽ cõ
cꝛ positum
Moral. y ¶Macha. &c. ꝓ Moraliter
istos q̃ recuperauerũt tẽplũ de
manibus aduersariorũ, & ipm
diligẽter mũdauerẽt, significãt
vere pœnitẽtes catholici, q̃ ma
lignis spiritib⁹ virilr repugnã
tes, de manib⁹ eorũ liberãt se-
metipos, q̃ sũt tẽplũ dei. ꝙ. Co.
iij. d. Tẽplũ dei sctũ ẽ, qd' estis
vos. Et hoc tẽplũ emundãt ab
oi pollutiõe cordis & corpis
p̃ verã & purã confessiõẽ, &
sic deo gras agũt de victoria
cõtra diabolum, & deo satisfa-

a ℂ Et Antiochi quidẽ. Prioris libri historia narrat, qꝑ Antiochus nobilis profecturus in Persidẽ cõstituerit Lysiam super negocia regia à flumine Euphrate vsque ad flumen Aegypti, & vt nutriret Actiochum filium suũ, donec rediret. Nunc aũt narratur ipsũ Antiochũ filiũ Antiochi nobilis, hoc est Eupatorẽ eundẽ Lysiã sup negocia regia cõstituere. Sed qa dicit se breuiasse i narratiõe mala q̃ ibi gesta sũt ea q̃ Antiochus iunior, bella per semetipm gessit contra Iudæos, qñ cũ elephãtis & multitudine magna, tam de suis q̃ de alijs nationib⁹ cõgregata ibidẽ venit, & qñ Eleazar filiꝰ Saura maximũ elephãtorũ interfecit, arbitrat⁹ in eo regẽ cõsistere, oñdit se in ordine historiæ præteriisse. b ℂ Gorgias aũt. Hũc Gorgiã vt iã supra ostẽdim⁹, prior liber narrat Lysiam simul cũ Ptolemæo & Nicanore elegisse ad impugnãdã Iudeã, cuius adimpugnationẽ q̃liter fuerit in priore & in præsenti libro refert: sed victoriã ad Iudæos cessisse declarat. Nam qꝑ ipse Gorgias q̃ gẽtes diuersas ꝓuocabat ad bellã dũ cõtra Iudæos, diaboli typũ teneat, superius iã dictũ est, q incitat infideles contra ecclesiam Christi, & mouet bellũ fidelibus eius. Sed qa ibi qnq; milia virorum Gorgiã elegisse in pliũ scribit, etiã hic se cũdũ qnarũ numeri i semetipo mltiplicationẽ vigintiqnq; milia trucidara refe runt, significat, qꝑ oẽs q qnq; sensib⁹ corporis p carnalia desideria diabolo militant, morte condigna mulctentur.

Mystice

c ℂ Quidã aũt. Machabęo spiritali dimicãte cõ pulsi hostes in duas turres confugiũt, cũ hi q fidẽ Christi expugnare niteban (licet nullo mõ veritati euangelij resiste valẽtes, tũ salubriter credẽtes ne sciẽdo nec iudiciũ dñi futurũ ptimescentes) magis eligũt isuphię atq; idololatrię turres effugere. q̃ pœnitẽtiæ doloribus cõpuncti errores suos relinq̃re: cõtra q̃s Iudas cũ Simone & Ioſepho milites mittit, sed pecuniarũ amore aliq eorũ detẽti bellũ cõmilitũ pagere neglexerũt, qa sæpe cõtingit vt hi qb⁹ sacerdotalis dignitas, ac spiritalis agonis militia cõmissa ẽ, p cupiditatẽ terrenã decepti, magis auari tię suę satisfacere velint, q̃ cõtẽptis terrenis cõmodis Christi voluntatẽ legitime pugnado explere. Sed tales pœnas meritas non euadent: quin potius cum veri doctores spiritu dei consortati hostes pliãdo ac sup: ido extixerint, ipi ab eis anathemaris vltiõe iuste punientur.

℣ Et Timotheus

Nico. de Lyra.

ꝓpositũ à terra & sursum, eo qꝑ à terra surſum cõscendit. a ℂ Nũc autẽ. Descripta liberatiõe ppli p Iudã tpe Antiochi nobilis, hic cõsequẽter ponit eiꝰ liberatio tempe Antiochi Eupatoris. Et diuidit i duas ptes, qa prio prmittitur duplex prçambulum, secundo accedit ad ꝓpositum, ibi: Gorgias autem, primũ prçambulum est de modo scribendi ea quæ sequuntur, cum dicitur:

b ℂ Narrabimus, breuiantes ma- qui in bell- gesta sunt Per hoc vt dicit glo. Rabani, innuitur, quòd bellum huius Antiochi contra Iudæos, quod .j. lib. vſq; ca. diffuse scribitur: hic ab ordine historiꝑ ptermittitur. Sed si Rabanus intelligat, quòd in hoc secundo libro prætermittatur simpliciter, non videtur verum. nã infra .xiij. ca. plenius ponitur, vt ibidem videbitur domino concedente. Si autem intelligat, quòd prętermittatur secundum ordinẽ historiæ tantum, sic habet apparentiam dictum suum: nam hoc bellum videtur fuisse in principio regni sui: quod tamẽ ponit hic in fine. ℂ Hic ẽm. Hic ponitur sec'm prçambulum, qd' est de regni ordinatione: nam principes à rege ordinati mouerũt bella contra Iudæos, & ex sequẽtibus apparebit. Sic ergo dicitur: Hic ẽm. s. Antiochus Eupator. d ℂ Cõstituit sup &c. Prius ẽm à patre eius fuerat constitutus super negocia regni in parte. s. à flumine Euphrate vsq; ad flumẽ Aegypti, vt habet .iij. c. primi libri: G sed iste cõstituis cum ꝓcuratorem suum sup negocia regni generalit. Et subdit causa huius institutionis, cũ dicit: e ℂ Nã Ptolemæus &c. Iste ẽm videtur fuisse in eodem officio, sed fuit depositus duplici rõne. Prima est, quia erga Iudæos se habebat mode- Quare ste contra intentionem Antiochi Epi- Ptolemꝰ phanis. Sed'a est, quia notabatur apud regem de ꝓditiõe: qꝑ cũ esset primo cum tu- fuit depoſ rege Aegypti, relinquẽdo Cyprum sibi traditam ad custodiam, & postea trãsiẽs ad Antiochum regẽ, non fideliter se habuisset: & sic daro sibi veneno periit, & loco eius Lysias institutus fuit: & hoc est qd' dicit hic: Nam Ptolemęus &c. q. d. ideo Lysias institutꝰ fuit, quia Ptolemæus fuit destitutus, & veneno interfectus. Et quia hęc ĩa intricata est & in aliquo detruncata, ideo iungatur sic: Nã Ptolemęus qui dicebatur Macer: sic scilicet cognominatus, ad differẽtiam illiꝰ Ptolemæi qui supra .xiij. ca. induxit Antiochum Epiphanẽ ad dandum sententiam iniquam. f ℂ Iusti tenax erga Iu. i. firmus seruator iustitiæ ad eos. Et subdit causa cum dicitur: g ℂ Et tpræcipue, ꝓpter iniqui. quæ facta erat in eos. ꝑ Antiochũ Epiphanẽ, vt patet per supradicta. h ℂ Esse confti. scilicet cum Iudæis iuste & modeste. i ℂ Et pacifice agere cum eis. in aliquam re compensationem dictæ maliciæ contra eos factæ. k ℂ Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupato. scilicet ab amicis Eupatoris. l ℂ Cum frequenter proditor audiret. id est cum frequenter diceretur Eupatori: hic Ptolemæus est vnus proditor. m ℂ Eo quòd Cyprum creditam sibi. id est traditam suæ custodiæ. n ℂ A Philometore. Aegypti rege. o ℂ Deseruisset. infideliter eã custodiẽdo. p ℂ Et ad Antiochum nobilem trãslatus. de eius familia factus. q ℂ Etiam ab eo recessisset. non exequendo circa Iudæos eius intentionem. r ℂ Veneno periit, scilicet iniuste quãrum ad causam de Iudæis qd quid sit de alia. s ℂ Gorgias aũt. Hic consequenter accedit ad propositum. s. ad describendum cõflictus Iudę pro liberatione populi tẽpore Eupatoris. Et diuiditur in duas partes: quia primo describitur hic cõflictus cũ regis ducib⁹. secundo cum persona ipsius .xiij. cap. Primo diuiditur in quinq; partes secundũ numerum ducum & gentiũ, cũ qbus Iudas & eius socij pugnauerunt. Igitur primo ponitur eius conflictus cũ Gorgia, & adhærẽtib⁹ sibi, cũ dicit: Gorgias ãt cũ esset dux locorũ. ꝓinquorum Iudæ. s. Idumæę, vt videt ꝑ sequẽtia, & habet expresse .xij. ca. t ℂ Iu-ue. g te. opmu. iter Iudeã & Idumeã. v ℂ Fugã Gẽtiles. x ℂ Ab Iero. Per Iudęos ibidẽ existẽtes. y ℂ Suscipiebãt. eis viriliꝰ repugnãdo. z ℂ Impe. f. moti, ꝓpt iniuriaseoꝝ. Cęsa patẽt vsq; ibi:

Accusarit qꝑ

& ciũt de cõmissis p mltiplicationẽ bonorũ opũ qd' significat per palmarũ deportationẽ & thyrsorũ & viridiũ ramorũ. s ℂ Gorãũt &c. Iste qui multitudinẽ Gẽtium prçparabat ad pugnã, figura fuit Arrij, qui multitudine populi stipatus disponebat se ad disputandum contra Alexandrum Alexandriæ episcopum, qui tota nocte præcedenti orationibus deuotis & lachrymis disponebant se ad resistendum. propter quod figuratus fuit per Iudam & populum suum: & sicut pars Gorgię fuit confusa, ita pars Arrij sicut dicitur in Ecclesiastica historia. Per hoc autem quòd aliqui Iudæi dimiserũt pro pecunia aliquos de socijs Gorgiæ effugere: ꝓpter qd' Iudas puniuit eos morte, significatur, qꝑ mali Christiani qui faucẽt ifidelib⁹ i sua malignitate, punienẽ morte gehẽnę, sec'm illud .iij. Re. xx. g. Quia dimi. vi. mor. di. erit aĩa t. ꝓ anima illius.

Moraliter

℣ Et Timotheꝰ

a ¶Et Timo. Timothæus iste tenet Typũ Hereticorũ, sicut in superiori libro demõstrauim⁹, q tã p se quã p aliorũ etiã suffragia fidẽ Christi ac ȳitatẽ Euãgelij destruere sẽp nitũr. Sed cõtra istorũ nequã doctores sẽti â dño auxilium petũt, ipiq; spe certa de cælesti cõfidẽtes adiutorio cõtra hostes fortiẽ pugnãt. ¶Eqtes ãt qn q̃q in eqs apparuerũt cũ frenis aureis decori, ac Iudæis ducatũ præstabant, qnq; libros legis signãt, qb⁹ ad spũalẽ scientiã reducãtis, ac de typico velamine ſſę ad sensũ Euãgelij spũali scientia retractis, oportunũ solatiũ suis prębẽt exequutorib⁹, ac verosc̃ssores Christi p duo præcepta charitatis dextra leuaq; tuẽtes, ĩ aduersarios ignita sẽtẽtiarũ tela iacẽte, è qbus cæcitate mẽtis cõfusi, & repleti p turbatiõe sens⁹ cadũt. Ex his aũt vigiti millia & qngẽti, pfectũ, cũ oẽs q catholicæ doctrinę, quę in duob⁹ testamẽtis ẽ, & spũsẽti gratiæ cõtraria sapiũt, ȳitate vicẽte supant atq; deiiciũt. Sitr & eqtes sexcẽti cõterunt, cũ superbia mẽtis eorũ q̃ se prævalere catholicis sperabãt, supno'nutu pfectẽ destruiũt. b ¶Timo. ãt. Quid est qd̃ Timothæ⁹ à Iuda supat⁹, in Gazarę præsidiũ munitũ cũ suis cõfugiẽs, inde maledictiões cõfi⁹ loci firmitate iactabat in'pp̃m nisi qđ hæretici ab vnitate rectę fidei diuisi ac sepati, errorũ suorũ latibulis se cõmittẽtes, cõfidẽdo ȳ sutiæ suæ munimine, male dictiõis ȳba iactãt cõtra catholicos? Interpretat cm̃ Timothæus bũsic⁹, siue magis venefic⁹ & Gaza, diuisio siue præcisio. Sed Iudas cũ sociis q̃tuor dieb⁹ prędi um obsidẽs, tãdẽ p viginti iuuenes animis accẽsis, ppẽ blasphemiã munitionem irrupit, turres portasq; succẽdit atq; ipos maledicos viuos cõcremauit. Cũ doctores sẽti q̃tuor Euãgelij libris hostes vndiq; obcludẽdo, p eos q legis mãdata p duo præcepta charitatis custodiunt, illorũ machinas destruũt, atq; ipsos signe doloris ac pœnitẽtiæ viuos conburũt, sicq; biduo duorũ testamẽtorũ prædiũ cũctorũ errorum deuastates, verũ Timothęũ, hoc est diabolũ, caput oĩs erroris, atq; autorẽ totiꝰ mali in sua nequitia latitare volẽtem, gladio verbi dei interficiunt.

Mystice

B

Mystice

GLO. ORDI. Ca. XI.

SEd pa. In priore hui⁹ historię libro scriptũ ẽ, qd Lysias cõmẽdato sibi ab Antiocho q cognominat⁹

Nico. de Ly.

a ¶Accu. qd̃ &c. Dimittẽdo effugere aduersarios Iudæorũ, qui postea plures de Iudęis interfecerunt, & plures captiuauerũt. b ¶Hos igi. ſ. Iudæos de dicta pditione cõuictos. c ¶Interfecit. sicut uersus est. Hi uerò qui cũ Simone erãt cupiditate ducti, à quibusdam qui in turribus erant suasi sunt pecunia, & septuaginta milibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere. Cùm autem Machabæo nunciatum esset quod factum est, congregatis prĩcipibus populi, accusauit, quòd pecunia fratres uendidissent aduersarijs eorum dimissis. Hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupauit. Armis autem ac manibus omnia prosperè agendo in duabus munitionibus plusquã uiginti milia peremit. Et Timothæus qui prius fuerat à Iudæis superatus, conuocato exercitu peregrinę multitudinis, & congregato equitatu Asiano aduenit, quasi armis Iudæam capturus. Machabæus autem & qui cum ipso erant appropiante illo deprecabãtur dominum caput terra aspergẽtes, lumboſque ciliciis præcincti, ad altaris crepidinem prouoluti, ut sibi propicius, inimicis autem eorum esset inimicus & aduersarijs aduersaretur, sicut lex dicit. Et ita post orationem sumptis armis longius de ciuitate procedentes, proximi hostibus effecti resederunt. Primo autem solis ortu utrique commiserunt, isti quidem uictoriæ & prosperitatis sponsorem cum uirtute dominum habentes, illi autẽ ducem belli animum habebãt. Sed cùm uehemẽs pugna esset, apparuerũt aduersarijs de cælo uiri quinq; in equis, frenis aureis decori ducatũ Iudæis præstãtes, ex quib⁹ duo Machabæum medium habentes armis suis circũseptũ incolumem conseruabãt in aduersarios autẽ tela & fulmina iaciebant, ex quo & cæcitate cõfusi & repleti perturbatione cadebant. Interfecti sunt autem uiginti milia quingenti peditũ & equites sexcenti. Timothæus autem cõfugit in Gazarã præsidiũ munitũ cui præerat Chereas. Machabæus autem & qui cum eo erant lętantes, obsederunt præsidium diebus quatuor. At hi qui intus erant loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, & sermones nefandos iactabant. Sed cùm dies quinta illuceſceret, uiginti iuuenes ex his qui cum Machabæo erant accensi animis propter blasphemiam uiriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incendentes turres ascendebant. sed & alĩ similiter ascendentes turres, portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos uiuos concremare. Per continuum autem biduum præsidio uastato Timothæum occultantem se in quodam repertum loco peremerunt, & fratrẽ illius Chæream & Apollophanẽ occiderunt. Quibus gestis ĩ hymnis & cõfessionib⁹ benedicebãt dñm qui magna fecit in Israël, & uictoriã dedit illis.

Cap. XI

SED PARVO POST TEMpore Lysias procurator regis & propinquus, ac negociorum præpositus, grauiter fe

fecit, sicut meruerãt. d ¶Et Timo. Hæc ẽ sẽd̃a pars in qua agit de cõstitu Iudæ cũ Timothæo, cũ dicit Et Timo. vt dictũ est suprã. viñ. ca. e ¶Cõuo. ex. per. i. Gẽtiũ extrancorũ. ſ ¶Et cõg. Asia. i. eq⁹ de Asia. g ¶Macha. ãt. &c. Videntes qđ ȳtute propria resistere non poterant. h ¶Appro. il. de. vt ferret eis auxiliũ. i ¶Caput ter. asp. ſ. in signũ hũiliatiõis & afflictiõis, qa sicut dicit Ecc. xxxv. c Oratio humiliantis se nubes penetrabit. k ¶Ad alta. scilcet. holocausti. l ¶Crepi. puo. vt eorũ orati o esset magis exaudibilis. m ¶Si cut lex dí. Deu, vñ. a. vbi dicit: Tradetq; reges eorũ in manꝰ tuas, nullꝰ poterit resistere tibi. n ¶Longi. de ciui. ſ. Iersm. o ¶Proce. nõ gmittẽtes aduersarios terrã intrare. p ¶Resed. ad aliquãtulũ q̃escẽdũ, & ad bellatores ordinãdũ. q ¶Isti qdẽ. i. Iudęi cõfidebãt de ȳtute diuĩa: Gẽtiles ȳò de sui ducis aiositate & sic de pẽte hũana. r ¶Appa. aduer. i. angeli in specie virorũ. Cætera patẽt vsq; ibi. s ¶Cui præe. Che. frater Timothæi, vt patet ex litera sequenti: t ¶Sup. mo. Iudę & sociis eiꝰ. v ¶Et D ser. ne. i. blasphemias cõtra deũ. x ¶Iactabãt. id est supbẽ ꝓnũciabãt. y ¶Accẽ. ani. contra deũ, quas magis horrebant, quã ꝓpriã mortẽ. z ¶Quibus gestis fortiter. In hymnis & cõfessionibus benedi. do. attribuendo sibi totaliter victoriam.

*d ¶Et Timo. In pugna huiꝰ Moraliter Timothæi cõtra Iudęos apparuerunt de cælo quinq; viri in equis frenis aureis decori, quorũ duo Iudã Machabæũ incolumẽ seruabant, & in aduersarios tela iactabãt. Per hoc significat qđ angeli sancti dirigunt homines iussũ bellũ habẽtes, & eos adiuuãt, & psonã principis spectaliter cõseruãt, & nõ solũ in cãpo. sed etiã in refugio malorũ destruendo. Et p quinq; viros in adiutorio exercitꝰ Iudæ apparẽtes, ſi gnific ãtur quinq; inferiores ordines angelorũ. ſ. ȳtutes, potestates, principat⁹, archãgeli, angeli, qui secundum doctores nostros mittũtur ad exequẽdũ circa creaturas domini voluntatem.

NI. DE LY.

Cap. XI.

SEd par. Hęc ẽ tertia pars, in q̃ ponit consiliũꝰ contra Lysiam. Et diuiditur in duas partes: qa primò describit Lysię debellatio, secũdò, ipsiꝰ cũ Iudæis fœderatio, ibi: Et qa nõ insensatus. Circa primũ dicit. b ¶Lysias, pcu. regis. generaliter in regni negociis, vt habeẽ ca. pręce. c ¶Et propin. Nam erat de c–ȳ generej regali

Moraliter. a ¶Sed paruo post tẽ. In egressu Iudæ & sui ex

Moraliter

¶ gnominat⁹ est Epiphanes siue nobilis, negocio regni dimicauerit
E cōtra Iudęos; vbi cōmisso pręlio interfecta sūt i exercitu Lysię qnq;
milia virorū. Videńs; Lysias suorū fugā et Iudęorū audaciā, abiit
i Antiochiā vt iterū cōgregaret copias exercit⁹ ꝓfectur⁹ rursū in
Iudęā, Nūc āt qa referē, qđ iterū
sub Antiocho Eupatore veniret i
Iudęā, & ibi bello infœliciē gesto fu
giēs turpiē euaserit, apparet, qđ
idē Lysias sub vtroq; rege Antio
cho, hoc est patre & filio cōtra Iu
dęos pugnauerit, & in vtraq; pu
gna à Iudæis victꝰ fuerit: sed tādē
sua cōfusiōe coactꝰ, ac Philippi ir
ruptiōe in regnū ꝓterritꝰ (licut a
libi demōstratū est) ꝓsuasit regi pa
cē facere cū Hebręis, quā tn nō cō
Bethsura seruauit. a ¶ Et appro. Bethsu
ra ciuitas in tribu Iuda siue Benia
min fuit, & ē vsq; hodie Bethsura
vicꝰ cūtibꝰ nobis ab Elia Chebrō
vicesimo lapide, iuxta quē fōs ad
radicē mōtis ebulliens, ab eadē in
Act. 8. c. qua gignit sorbetur humo. Et A
postolorū actꝰ referūt Eunuchū
candacis reginæ in hoc esse à Phi
Mystice lippo baptizatū. b ¶ Vt āt Ma.
Quid Lysias Iudęorū hostis ꝙsiſſi
mꝰ, q Paganorū tenet pricipatū q
ecclām dei grauissimis infestāt ꝓse
quutionibꝰ significet iā dictū ē. Is
cū confessores Christi grauissimis
scandalis ꝓsequit, ac fastu supbiæ
suæ innitēs, inani fauore sibi sub
sequētiū extollit dei sctūariū pro
F phanare, & legē dei cōculcare cor
de molit, sed in actibꝰ suis sctm
dispositā fraudē nō ꝓsperat: qn
potiꝰ à militibꝰ Christi, q humili
mis precibꝰ supnū quęrūt auxiliū
fugat atq; ꝓsternitur. Quibꝰ du
ctor eques i veste cādida & armis
aureis mittit, qa ipsis mundissima
dei & hoim incarnatio, ad cōteren
dā vniuersorū hostiū cōtumaciā
cōcedit. cuiꝰ arma aurea, hoc ē dic
ta & exēpla clarissima atq; precio
sissima sūt: nec est potestas in ęlo
neq; in terra neq; subtus terrā, quę
huic possit resistere. Sed sicut in
Dan. 2. g. Daniele ꝓphetica visiōe prędigna
tū est, lapis de mōte præcisus sine
manibꝰ, cōminuit aurū, argētū, ęs,
ferrū; & factꝰ est mōs magnꝰ, q im
plet vniuersā terrā, cuiꝰ regnū in
ęternū nō dissipabit, & regnū eius
ppło alteri nō tradet; cōminuet &
cōsumet vniuersa regna, & ipm sta
bit i ęternū. Susciṗet āt regnū sctī
dei altissimi, & obtinebūt illud vs
q; in seculū, & in seculū seculorū.

¶ Anno cēte.

Nico. de Lyra.

✠ genere regali, vt habetur pri
mo libro. iij. ca. a ¶ Graui. ferēs
de his quæ acci. scilicet de debel
latione ducum regis. b ¶ Existi
mās se ciuita. qui. scilicet Ieruſa
lem. c ¶ Gentibus habita. Iu
dæis interfectis, vel inde electis.
d ¶ Templum uerò. nam obla
tiones & omnes ꝓuentus intende
bat conuertere in lucrum regis.
e ¶ Nusquā recog. sed solum hu
manā. f ¶ Sed mēte i. sine freno
rationis in superbiam eleuatus.
g ¶ Interuallo quinq; sta. quæ
faciunt dimidium miliare, & quar
tam partem tam partem vltrà, nam stadia octo faciunt miliare. Cætera patēt G
vsq; ibi: h ¶ Apparuit præce. eos. ad est angelus in specie ho
minis equitis, per hastæ vibrationem designans eis victoriam
assuturam. i ¶ Et muros ferre para. Hyperbole est: ad expri
mendū magnitudinē cōstātię, quā
conceperūt ex dicta apparitione.
k ¶ Plures autē ex eis. proiicē
tes arma sua, vt sic velocius curre
rent. l ¶ Et qa. Hīc cōsequenter
describitur ipsius Lysiæ reconcili Diuisio
atio cū Iudæis. Et diuiditur in du
as partes: quia primò ponitur hæc
recōciliatio, secundò eiusdē confir
matio, ibi: Lysias. Circa primū di
cē. Et qa nō. minꝰ dicendo plus
significat. s. qđ iste Lysias erat val
de sensatus. m ¶ Secū ip. re. i. in
animo suo considerans. n ¶ Fa
ctā erga se dimi. sui exercitus in
bellatoribus, armis, tentoriis, & si
milibus, quæ fugientes solēt pde
re. o ¶ Et intelli. inui. non vir
tute propria, sed diuina. p ¶ Mi
sit ad eos, pro pace reformāda.
nolēs pugnare cōtra deū. q ¶ Et
regem compul. non vi sed preci
bus & consilio, nam erat eiꝰ nutri
tius, vt patet pximo libro, iij. ca. &
eius procurator generalis, vt dictū
est ca. præcedēti: & ita factū fuit.
ideo sequitur: r ¶ Ea rex cōces.
quæ tamē decēs erat cōcedi pro tē
pore, vt patet ex litera sequenti. Diuisio
s ¶ Lysias. Hīc consequenter po
nit recōciliationis confirmatio, &
hoc per literas. Et diuiditur in qua
tuor ptes secundū literas quadru
plices, quæ patebūt prosequēdo.
Primò igit ponitur tenor literarū
Lysię ad Iudęos, Et patet litera vs
q; ibi: t ¶ Quæcūq; igitur re. H
bono modo. v ¶ Exposui. per
literas vel nūciū, qđ patet ex relati
pto regis ad Lysiam, quod habet
in parte sequenti: & sic respondit
sibi sicut absenti. x ¶ Et quæ
res permit. Id est quod decens &
iustum erat concessit, scilicet rex.
Sic enim habetur in libris correc
ctis. y ¶ Si igitur in nego. scili
cet regni. z ¶ Fidem concer. id est fidelitatem. a ¶ Bonorū.
vobiscū: alias: bonorū uobis
causa est apud regē q uobis inter
pellando. De cæteris verò quæ rex
non concessit. b ¶ Manda. &
istis. quos ad me misistis. c ¶ Et
his qui à me missi sunt. ad vos.

c ✠ Colloqui Moraliter
ercitus de Ieruſalem, vt irent
obuiam Lysiæ, qui cum exercitu
magno veniebat ad destruendum
Iudæam, apparuit præcedēs eos
quidam eques in veste candida
hastam vibrans, per quem signifi
catur Christus, q describit Apoc.
vj. a. sedens super equum album,
& exiens vincens vt vinceret. Ipe
enim est qui præbet triumphum
suis fidelibus, nō solū de inimicis
inuisibilibꝰ, cuiusmodi sūt dæmo
nes, sed etiā de visibilibꝰ, cuiusmo
di sunt infideles. Per hoc autē qđ
Lysias cōsiderās ꝑ tutē dei pacē ife
cit cū Iudęis, significatur qđ qn rn
fideles considerāt in opibus mia
culosis virtutē dei, ad pacē & fidē
catholicam conuertuntur.

rens de his quæ acciderant, congregatis octo a
ginta milibus & equitatu uniuerso ueniebat
aduersum Iudæos, existimans se ciuitatem b
quidem captam Gentibus habitaculum fa c
cturum, templum uerò in pecuniæ quæstum d
sicut cętera delubra Gentium habiturum, &
per singulos annos uenale sacerdotium: nus e
quam recogitans dei potestatem: sed mente ef f
frenatus in multitudine peditum, & in mili
bus equitum, & in octoginta elephantis con
fidebat. Ingressus autem Iudæam, & appro
pians Bethsurę, quæ erat in angusto loco ab g
Ieroſolyma interuallo quinque stadiorum,
b illud præsidium expugnabat. Vt autem Ma
chabæus, & qui cū eo erant, cognouerunt ex
pugnari præsidia, cum fletu & lachrymis ro
gabant dominum, & omnis turba simul, ut
bonum angelum mitteret ad salutem Israēl.
Et ipse primus Machabæus sumptis armis
cæteros adhortatus est simul secū periculum
subire, & ferre auxilium fratribus suis. Cùm
que pariter prompto animo procederent le
roſolymis, apparuit præcedens eos eques in h
ueste candida, armis aureis hastam uibrans.
Tunc omnes simul benedixerunt misericor
dem dominum, & conualuerunt animis, non
solum homines, sed & bestias ferocissimas,
& muros ferreos parati penetrare. Ibant igi i
tur prompti de ęlo habentes adiutorem &
miserantem super eos dominū. Leonum au
tē more impetu irruentes in hostes prostra
uerunt ex eis undecim milia peditum, & equi
tum mille sexcentos: uniuersos autem in fu
gam uerterunt: plures uerò ex eis uulnerati, k
nudi euaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fu l
giens euasit, & quia non insensatus erat, se m n
cum ipse reputans factā erga se diminutio
nem, & intelligēs inuictos esse Hebræos om o
nipotentis dei auxilio initentes, misit ad eos, p
promisitq; se consensurum omnibus quæ iu
sta sunt, & regem compulsurum amicum fie q
ri. Annuit autē Machabæꝰ precibus Lysiæ
in omnibus utilitati consulens. Et quęcūque
Machabęus scripsit Lysię de Iudęis, ea rex r
cōcessit. Nā erāt Iudæis epistolę scriptę à Ly
sia hunc si quidem modū cōtinentes. Lysias s
populo Iudæorum salutem. Iohannes & A
bessalon qui missi sunt à uobis tradentes scri
pta postulabant, ut ea quę per illos significa
bantur implerem. Quęcūq; igit regi potue t
runt ꝓferri, exposui, & quę res ꝓmittebat, cō v x
cessi. Si igitur in negocijs fidem conseruaue y z
ritis, & deinceps bonorum uobis causa es a
se tentabo. De cæteris autem per singula uer b
ba mandaui, & istis & his qui à me missi c

A a ¶ Anno cēteſi. Mēſis ille q apud græcos dicit Dioſcor⁹, idē eſt q & apud Latinos vocat Iuni⁹. Huic ergo mēſi ſigna geminorū aſcribūt: Vnde Ouidius poeta ait: Iuni⁹ equatos cęli videt ire laconas. Nā gemini .i. Caſtor & Pollux Græcę dioſcori vocāt, cui⁹ rei teſtis ē vrbs Cholcorū, quę Amphio & Circio geminorū aurigis facta, ex eo rū noīe Dioſcori cognomiata ē. Nā Dioſcori plęriq; aurigæ interpretāt. Sūt āt gemini vt dixim⁹ Caſtor & Pollux. Qd' āt Lyſias timore Iudęorū coact⁹ Antiocho ꝓſuaſit cū Iudæis pactū inire, demōſtrat hoſtes eccliæ ỹ tute diuina ſæpe ſuperatos: & licet nō volūtate, tñ neceſsitate, illi cedere: cū id qd' volūt ad effectū ꝓducere nō pñt. b ¶ Anno cēte. Mēſis Xandic⁹ apud Athenięſes, ipſe ē q apud nos Aprilis nūcupat, & apud Hebręos Niſan: apud ꝙs iuxta legis præceptū idē mēſis prim⁹ eſt ī mēſib⁹ anni, in q̄ etiā Paſca celebrāt. Xandicus menſis

GLO. OR. Cap. XII.

Ioppitę IIs ſa. Ioppi. &c. Ioppitæ ỹ ò iſti de qbus narrat ſcriptura, habitatores fuērūt oppidi Paleſtinæ qd' dicit Ioppe: & ē maritimū, ītribu Dā cōſtitutū. Et vt de Gētiliū fabulis aliqd ꝓſtrigā, ibi vſq; hodie ſaxa monſtrāt prędeſsa ī littore maris ſita īgb⁹

B Andromeda relegata Perſęi q̄ndā viri ſui ferē liberata fuiſſe prędidio. Secū dū āt myſticū ſenſū iidē Ioppitę q habitātes iuxta mare Iudęis ſędalū fecerāt, ſignificāt hęreticos, ppe fluctus turbulēti ſeculi hītātes, q Iudęis, hoc eſt veris confeſſoribus Chriſti ſemp Myſticè

Nico. de Ly. ☞ inſidiātur:

c ¶ Collo. uo. Propē cōmūe bonū. Et ſubditur data epiſtę, cū dicitur. b ¶ Anno cēte. regni Gręcorum. c ¶ Dioſco .i. Iunio. q ſic noīat, eo qd' ſol in illo mēſe ītrat ſignū Geminorū, q Gręcē Dioſcori noīant. & ab eis mēſis Iunij Dioſcor⁹ appellat. Sed cōtra dicta videt ee qd' dicit prīò lib. vj. ca. qd' Antioch⁹ Epiphanes mortuus fuit ānō cēteſimo q̄drageſimo nono. Hæc āt lra data fuit poſt eius mortē. vñ in rñſiōe filij ſui ſubditur: Pre nro iter deos trāſlato &c. Sīr lra ei⁹ ad Iudęos data fuit ānō. cxlviij. vt hr. ifrà eodē ca dicēdū, qd' idē annus fuit q prīo libro dicit cēteſim⁹ quadrageſimuſnon⁹, et hic cēteſimuſquadrageſimuſoctau⁹. Nā ann⁹ alit incipit apud diuerſos, ſicut patet qd' renouatio datæ anni, incipit in Italia à natiuitate dñi, in Frācia ỹ ò ab ei⁹ reſurrectiōe. ppt qd' illud qd' fit tpe in t er medio anno dñi. M. ccc. xxix. ſecū dū numerationē Frāciæ dicere ee ſactū anno dñi. M. cccxxx. ſecūdū nūerationē Italię. Et ſi renouatio datę retardaret vſq; ad feſtū oim ſctōrū, totū tps intermediū eēt hui⁹ cōditiōis. Sic āt fuit in ꝓpoſito, nam mortuo Antiocho Epiphane, fili⁹ ei⁹ Antioch⁹ Eupator ſtatī regnare cœpit: & ſcd'm diuerſas ineptiōes anni ille an⁹ cēteſim⁹ quadrageſimuſnon⁹, & cēteſim⁹ q̄drageſimuſoctau⁹ dicitur. Et eodē modo in ſeq̄ntibus ſoluat. d ¶ Regis āt. Hęc ē ſcd'a ps, in qua ponitur

a ſunt colloqui uobiſcum,. Bene ualete. a
Anno cēteſimo quadrageſimo octauo b
Dioſcori menſis die uiceſima & quarta. c
Regis autē epiſtola iſta cōtinebat. Rex d
Antiochus Lyſię fratri ſalutē. Patre no- e
ſtro inter deos trāslato, nos uolētes eos
qui ſunt in regno noſtro ſine tumultu a- f
gere, & rebus ſuis adhibere diligētiam, g
audiuimus Iudæos non conſenſiſſe pa- h
tri meo, ut transferrentur ad ritū Gręco i
rum ſed tenere uelle ſuum inſtitutum: ac
propterea poſtulare à nobis concedi ſi-
bi legitima ſua. Volentes igitur hāc quo
que gentem quietam eſſe, ſtatuētes iudi k
cauimus templum reſtitui illis ut age-
rent ſecundum ſuorum maiorū conſue
tudinem. Bene ergo feceris, ſi miſeris ad
eos, & dexterā dederis, ut cognita noſtra
uolūtate bono animo ſint, & utilitatibus
ꝓpriis deſeruiāt. Ad Iudęos uerò regis e l
piſtola talis erat. Rex Antiochus ſenatui m
Iudæorum & cęteris Iudęis, ſalutē. Si ua n
letis, ſic eſt ut uolumus: ſed & ipſi bene
ualem⁹. Adiṅt nos Menela⁹ dicens, uelle o
uos deſcēdere ad ueſtros q̄ ſūt apud nos, p
His ergo qui cōmeāt uſq; ad diem trice-
ſimum menſis Xandici, dam⁹ dextras ſe
curitatis, ut Iudæi utantur cibis & legi-
bus ſuis ſicut & pri⁹: & nemo eorum ul- q
lo modo moleſtiā patiat de his quæ per
ignorantiam geſta ſunt. Miſimus autem
& Menelaum qui uos alloquatur. Vale
te. Anno centeſimo quadrageſimo octa r
uo Xandici menſis quintadecima die.
Miſerunt autem etiam Romani epiſto- s
lam ita ſe habētem: Quint⁹ Mēni⁹ & Ti
tus Manilius legati Romanorum, po-
pulo Iudæorū ſalutem. De his quæ Ly-
ſias cognatus regis cōceſſit uobis, & nos
conceſſimus: de quibus autem ad regem
iudicauit referendum, cōfeſtim aliquem
mittite diligentius inter uos conferētes,
ut decernamus ſicut cōgruit uobis. Nos
enim Antiochiam accedimus. Ideoq; feſ-
tinate reſcribere, ut nos quoq; ſciamus
cuius eſtis uolūtatis. Bene ualete. Anno
centeſimo quadrageſimo octauo quinta
decima die menſis Xandici. Cap. XII.

HIs factis pactionibus Ly- t
ſias pergebat ad regem: u
Iudęi autem agricultu- x
rę operam dabant. Sed y
hi qui reſederant Timo-
thæus & Apollonius Gennei filius: ſed z
& Hieronym⁹ & Demophon ſuperbus & a
Nicanor Cypriaches non ſinebant eos b
in ſilentio agere & quiete. Ioppitæ uerò c
tale quoddam flagitium pepetrarunt.
Rogauerūt Iudęos cū quib⁹ habitabant,

ponit rñſio regis Lyſiæ de negocio C
prædicto, cū dicit. c ¶ Lyſiæ fra. ſa.
Erat ēn de cognatiōe ei⁹ ſicut prædictū ē: ꝓpter qd' uocat eum fratrem.
f ¶ Patre no. Erat ēn opinio Gētiliū, qd' pres eorū in morte trāſſerebant ad cōſortiū deorū, ſicut de bōis Chriſtianis dicim⁹, qd' trāſferunt ad cōſortiū angelorū. g ¶ Sine tu. i. in pace viuere. h ¶ Et re. Qd' non pñt niſi habeāt pacē. i ¶ Audi. Sed magis volebāt ſuſtinere martyriū, vt patet p prædicta ca. vj. &. vñ. k ¶ Iudi. i. cultū tēpli liberū, nā iā tēplū habebāt. Cætera patēt. l ¶ Ad Iu. Hæc ē tertia ps, ī qua ponit tenor līæ regis ad Iudęos, cū dicit: m ¶ Rex An. ſe. i. collegio ſeniorū populum regētiū. Et dicit ſenat⁹ à ſenes & narus quia ſenes ætate & moribus ad hoc eligebāt. n ¶ Si uale. i. volūtas nra eſt, vt bene ſit vobis. o ¶ Adiit nos. A vobis miſſ⁹, & ē hic ali⁹ à Menelao, q̄ vſurpauit ſibi ſacerdotiū, vt dictū ē ſuprà ca. iiij. p ¶ Dicēs uel. Sicut ēn dictū ē ſuprà. j. cap. p reges Aegypti & Syriæ multi Iudæi erant diſpſi extra Iudæā inter idololatras habitātes, ꝓpter qd' aliq̄ piti in lege D habitātes in Iudæa volebāt eos viſitare, ad cōfirmādū eos in legis obſeruātia, petētes ad hoc ſecuritatē à rege quā ipe cōceſſit vſq; ad tps. q ¶ De his quæ Hoc dicit, ꝓpter bella cōtra duces ſuos geſta. Et ſubdit hu⁹ līæ data, cū dicit: r ¶ Anno. cxlviij. q eor reſpōdet Aprili, decimagnta. ſ. die. s ¶ Miſe āt. Hīc cōſequit ponit tenor līæ Romanorū ad Iudęos, & patet līa, & ē eiuſdē datę cū līa regis prędēte. Ex iſtis paret, qd' Lyſias iſtas līas regis & Romanorū ad Iudæos p curauit, & poſtea ſcripſit Iudęis līam ſuā, ē. poſitū, quę data fuit eodē ānō xxiij. die mēſis Iunij: & ſic poſt illas.
✻ r ¶ Anno cē. qua. Hīc ponit līæ de cōfirmatiōe dictę pacis, vbi nō ap Moraliter paret noua moralitas, iō ptrāſeo.

NI. DELY. Cap. XII.

IIs ſa. Hæc ē ſīrta ps in q̄ deſcribit cōflict⁹ Iudæ cū Timotheo & ſociis eius. Et diuidit ī tres ptes. quia Diuiſio prīò hui⁹ cōflict⁹ cā ponit. ſcd'ò dilatio iterponit, ibi: Ioppitę ỹ ò. tertiò ꝓpoſitū reſumit, ibi: Inde diſceſſerūt. Circa primū, prīò pōit cōtinuatio ad ca. præce. cū dicit: t ¶ His ſa. ſcripturis ca. præce. v ¶ Iu. āt. Datis treugis & pactiōib⁹ prædictis. q. d. añ nō poterāt vacare, ppt vrgētia bella. Conſequēter ſubdit occaſio cōflict⁹ Iudæ cū Timotheo, cū dicit: x ¶ Sed hi. i. remāſerūt i locis circa Iudæā poſt re ceſſū Lyſię. y ¶ Timo. Iſte eſt ali⁹ ab illo q. ē. x. ca. legit occiſ⁹. Multi ēn duces & milites erāt eiuſdē noīs, ſicut & mō. z ¶ Demo. ſu. Cognomē ei⁹ ē. a ¶ Et Ni, Cy. i. priceps Cypri. b ¶ Nō ſine. nā inſult⁹ faciebāt ppō in extremitatib⁹ Iudęę ī abſētia Lyſię, ppt qd' Iudas decreuit debellare ipſm. c ¶ Iop. ue. Hīc cōſequēter ponit dilatio conflictus Iudæ cū Timotheo ꝓpter quędā inſurgētia,
c ✻ in qb⁹ Iudas
✻ c ¶ Ioppitæ uerò. Per Ioppi- Moraliter

☞ insidiantur, & quoscūq; possunt de eorum numero in erroris sui
E foueā ꝓtrahere satagūt quasi scaphas ergo Ioppitę cōstituūt in q
bus Iudęos à littore abductos in ꝓfundum demergūt, cū hęretici
dogmata iniqua cōdētes, pulchro sermone ea adornāt. Qđ bñ si
Typicè gnificare pōt Ioppitarū nomē. Interp̄tat em̄ pulchritudo, quate-
nus facili⁹ simplices quosq; linguę vo-
lubilitate decipiāt, ꝺs cū à stabilitate re
ctę fidei abstrahētes sibi coadunāt, in p
ditionis baratrū incautos ꝓcipitant.
Sed Iudas typic⁹ hoc inultū fore nō si-
nit, qnpotius homicidas in erroris sui
tenebris latitantes reperiens: iustę vltio
nis exercuciat vindicta: eorūq; fraudes
perpetuo igni debitas manifestans, cū
ipsis autoribus prauitatis anathematis
gladio rectè ꝓcutit, nec eorū malicię vi
rus vlterius occultatū latere permittit.
Mysticè a ¶Sed cū. Per Iamniā quę interpreta
tur mare schismaticorū conciliabulū, q
semp̄ in tēpestate sunt intelligi pōt. Scil
ma ergo (vt quidam volūt) ab scissura
aiorū est vocatū. Eodē em̄ cultu, eodē
ritu credit vt cęteri, solo cōgregationis
delectatur dissidio. Fit aūt schisma cùm
dicūt, oēs nos sanctificamus immūdos,
& cætera similia. Cognoscit Iudas lāni-
tas pari mō facere, vt Ioppitę: machina-
ri insidias Iudęis secū habitātibus, cùm
doctores sancti dolum schismaticorū,
fraudi hęreticorū similē cōpientes, dece
ptionē ab eis metuūt fideliū, contra ꝺs
F bellū mouēt, & in tenebris superstitiōis
eos inueniētes, simul cū machinis eorū
ꝓ ignē exēcrationis exurūt, ita vt incē
dium eorū appareat Ierosolymis. i. vt
eorū erroris manifestarē dānatio oīb⁹
cultorib⁹ verę religionis. vñ & Paulus
scribit ad Timothęū, ac insipiētiū erro-
2. Tim.3.a res manifestādo ait: Hoc aūt scitote, qđ
in nouissimis dieb⁹ instabūt tp̄a ꝑiculo
sa, & erūt hoies seipos amantes, cupidi,
elati, superbi, blasphemi, parētib⁹ inobe-
diētes, ingrati, scelesti, sine affectiōe, sine
pace, criminatores, incōtinētes, īmites,
sine benignitate, ꝓditores, ꝓterui, timi
di, voluptatū amatores magis q̄ dei:
habētes qdē speciē pietatis, ỹ tutē autē
eius abnegātes, & hos deuita. Ex his em̄
sunt q̄ penetrāt domos, & captiuas du
cūt mulierculas, oneratas pctis quę du-
cūtur varijs desideriis, semp̄ discētes, &
Ibidem.b. nūq̄ ad sciam ỹritatis pueniētes: quēad
modū Iānes & Mābres restiterūt Moy-
si, ita & isti resistūt veritati, hoies corru
pti mēte, reprobi circa fidē: sed vltrà nō
proficiēt. Insipiētia em̄ eorum manife-
sta erit omnibus, sicut & illorū fuit. Si-
milit & princeps apłorū cōmonēs dolū
nefādorū hoim ꝓcauēdū, ad fideles ait: Vos ergo frēs ꝓsciētes
2.Pe.3.d. custodite vos, ne insipiētiū errore trāsducti, excidatis à ꝓpria fir-
mitate. Crescite aūt ỹ in gra, & cognitiōe dñi nr̄i: ipsi gla & nūc &
in die ęternitatis Amē. b ¶Inde cū. Arabes q interpretant hūiles
siue occidētales, pñt eos significare q mūdanā atq; secularē sapiē-
tiā diligūt, quę meritò hūilis & occidētalis dr, qa verā sapiētiam
quę de cęlestib⁹ venit, imitari nescit. Huic ergo intēti cōtra Iudā &
socios ei⁹ cū qnq; milib⁹ virorū & equitib⁹ qngētis cōfligūt, qa car
nis sensib⁹ ac studijs impliciti, oīa qđ' eis ꝓ doctores sanctos spi-
ritalis sensus ingeritur, quasi contrariū ac ꝓphanū esse videt: vñ
& rebellare eis cōtēdūt. Sed clarescētę veritate deuicti, ac constan
tia sanctorū prędicatorū superati, sibi dextras dare petūt, ita vt erro
res suos relinq̄ntes, catholicę fidei vnitatē appetāt, secq; confessori
bus Christi associare desiderent. Quibus spiritalis Iudas vidēs eos
in multis vtiles fieri posse, ꝑmittit pacē, dat dextras, & illæsos abi
re permittit. qa sępe tales q philosophia mundi imbuti fuerāt, cū
ad fidē Christi cōuertūtur ad destruendā stulticiam atq; errorem
Gentilitū aptiores atq; habiliores fiunt, & cū eis ỹ bū fidei pleniter
prædicatum fuerit, vtraq; armatura instructi, cōtra pfidiam sor-
3.Reg.5.b. tius pugnant. Hinc Salomō in ędificationem templi, Hiram regis
Tyri ad

ascendere scaphas, quas parauerant, a
cum uxorib⁹ & filiis, quasi nullis ini b
micitiis inter eos subiacentibus. Se- c
cundum commune itaq; decretum ci d
uitatis, & ipsis acquiescētib⁹, pacisq;
causa nihil suspectum habentibus, cū
in altum processissent submerserunt
non minus ducentos. Quam crude-
litatem Iudas in suæ gentis homines
factam, ut cognouit, præcepit uiris
qui cum ipso erant, & inuocato iusto
iudice deo, uenit aduersus interfecto- e
res fratrum, & portum quidem no-
cte succendit, scaphas exussit, eos
autem qui ab igne refugerant gladio
peremit. Et cùm hæc ita egisset, discес-
sit quasi iterum reuersurus, & uniuer
sos Ioppitas eradicaturus. Sed cùm
cognouisset, & eos qui erant Iamniæ
uelle pari modo facere habitantibus
secum Iudæis, Iamnitis quoq; nocte
superuenit, & portum cum nauibus
succendit, ita ut lumen ignis appare- f
ret Ierosolymis ab stadiis ducentis
b quadraginta. Inde cùm iam abissent g
nouem stadiis, & iter facerent ad Ti-
mothæū, commiserunt cum eo Ara
bes quinq; milia uiri & equites quin-
genti. Cùmq; pugna ualida fieret, & h
auxilio dei prosperè cessisset, residui
uicti Arabes petebant à Iuda dextras
sibi dari, promittentes se pascua da- i
turos, & in cæteris profuturos. Iu-
das autem arbitratus uerè in multis
eos utiles, promisit pacem, dextrisq; k
acceptis discessere ad tabernacu- l
c la sua. Aggressus est autem ciuita-
tem quamdam firmam, pontibus &

Tyri ad cędēda ligna de Libano auxiliū petit: quia in hac arte do G
ctiores erāt, serui Hirā seruis suis: sed nō ꝓ se ipsi soli huic operi in
stabāt, quinetiā ✝ associari seruis Salomōis, strenuē ac decēter illd' † associa-
ꝓficiebāt. Cui⁹ rei figura in prōptu est: qa nimirū apostoli certius tis
verbū Euāgelij qđ' à dño audire nouerūt. Sed Gentiles ab errore
cōuersi, atq; ad ỹritatē Euāgelij ꝓsdē
apostolos trāsformati, melius ipsos Gē
tium errores nouerant: & quò certius
nouerunt, eò artificiosius eos expugna
re atq; euacuare didicerunt. c ¶Ag-
gressus est &c. Ciuitatem hanc sub Mysticè
cuius munitione plurimæ turbæ diuer
sarū Gentium conuenientes, habitauе-
rūt, nihil melius quā mūdi istius potē-
tarū significare arbitror: sub cui⁹ dñati
onē diuersę adierūt Gētes, vt sub eorū
defensīe ne corpaliter tuerent, carnisq;
suę libitu fruerent. Hmōi ergo conuen
tus cōfisus in stabilitate murorum,
maledictis lacessērūt Iudā ac blasphe-
☞ mātes loq-

Nicolaus de Lyra.

c ✠ in qbus Iudas fuit occupat⁹: & pri-
mū fuit flagitiū Gētiliū in Ioppe habi-
tantiū, cū qbus habitabāt multi Iudęi,
quorū Ioppitę plures submersērūt ꝓ-
ditiosē, facientes eos ascendere nauicu-
las sub specie pacis & amicitię, ad vidē-
dum ludū quē debebāt in mari exerce- H
re, quod flagitium voluit Iudas ante
omnia vindicare. Et patet litera paucis
exceptis. a ¶Ascendere scaph.
id est paruas nauiculas. b ¶Quas
parauerant. Ioppitæ. c ¶Cū uxo
ribus & filijs. Iudæorum. d ¶Secū-
dum commune itaq; decr. Decreue
rant enim Ioppitæ latenti dolo Iudęos
sic submergere. e ¶Sed cùm co-
gno. Hīc consequenter ponitur vindi
cta de Iamnitis, qui similē dolum vole
bant facere. Et patet litera vsq; ibi:
f ¶Ab stadijs ducentis qua. Faci-
unt autem octo stadia vnum miliare,
& sedecim vnam leucam. g ¶Inde
cùm iam abissent. Hīc consequenter
ponitur aliud impedimentum seu dila
tio conflictus Iudæ cū Timothæo per
Arabes mouentes in via bellum cōtra
Iudam & socios eius. Et patet vsq; ibi:
i ¶Promittentes se pascua datu-
ros. Terra enim illorū erat multum
pascualis, & Iudæi prope illam terram
habitantes habebant plura animalia:
& sic pax cum illis vtilis erat Iudęis.
k ¶Discessere ad tabernacula sua.
scilicet Arabes qui non habitant in ciui
tatibus, sed in tēt orijs. l ¶Aggressus
est autem. Hīc ponitur alia dilationis causa ex obsidione cuius-
dam ciuitatis nociuæ Iudæis, cuius nomen erat Casphin, & patet
c ✠ vsq; ibi: Moraliter
✠ tas, qui pulchri seu decori interpretat, qdam hæretici qui ma-
gnam sanctitatē exterius prętendūt significātur, q ꝓ verba dulcia
incautos ad se trahūt, & sic eos in errorē damnabilē demergunt.
Per hoc autē, q Iudas eos succendit, significatur, qđ' isti hæretici
igne gehennæ sunt concremandi. e ¶Sed cū cogno. Per Iam-
nitas qui marini interpretantur, schismatici qui sunt in tumultu
tāquā in mari, significantur, & ipsi simulantes qđ' zelo iustitiæ
mouentur incautos ad schisma suum trahere nituntur, & ꝓ hoc
incauti aliquando decipiuntur. h ¶Cumq; pugna ue. fieret.
Per istā pugnā inter Arabes & Iudęos, significatur disputatio in
ter doctos Gentiles, & catholicos, & cū rationibus & scripturis su
perantur, ad fidem & pacem catholicam conuertuntur, & vtiles
ecclesiæ efficiuntur, sicut patet de Augustino, & multis alijs.
l ¶Aggressus est autem in ciui. qua. Per quā figurata fuit
Ierusalem, qua dux Godefridus cū exercitu Christiano viriliter
aggressus fuit, & eā cōprehēdēs magnā stragē Saracenorum fecit,
intantum qđ' sanguis effusus ferē vsq; ad equorum genua attin-
✠ geret, vt dicit

Act.10.b.

Ibidem

†Iosue.6.c

Gal.2.d.

Ibidem

†cōfectas

Col.3.b.

Psal.23.b.

Quæstio

Ibidem

Diuisio

Moraliter

†Carnion

Mantes loquebātur ea quæ fas nō erat: cū diuersę psonę hoim sa-
A uentes adulatiōi principū, eorūq; būficiis gaudētes cōtraria face-
re sanctis prædicatorib⁹, atq; idola laudātes, verba blasphemiæ
cōtra ipsam diuinitatē iactauerūt. Iudas ergo inuocato mundi
principe, p ipsius adiutoriū cepit ciuitatē: quia sancti doctores
p artim oratiōibus, ptim etiā dogma-
tib⁹ cōtra aduersarios suos cōflixerūt,
donec ipos dei ỹ bo p dñi volūtatē ca
ptauerūt principes: ficq; inenarrabiles
cędes cōficiebāt hoim, non vt interitu
ęterno fundit⁹ pirēt, sed vt mūdo mo-
riētes, Christo fœlici⁹ viuerent. Hmōi
quoq; cædes Petro in actibus apl̄orū
iussum ē cōficere, qñ vas illud mysticū
q̄tuor initiis summitti de cælo i terrā
in extasi cōspexerat, in quo erant oīa
quadrupedia & serpētia terrę & vola-
tilia cæli: & dictū ē ei: Surge Petre, oc-
cide & māduca. Aīalia ergo illa oēs
Gētes significabāt erroribⁿ immūdas,
sed i noie sanctę trinitatis sacro baptis-
mate mūdādas, quę hoīs imaginē re-
linquētes, p imitatiōnē bestiarū & ser-
pentiū sumpsere figuras, qs iubet vox
illa cęlestis Petro occidere & māduca-
re: ga illū occidere i Gētib⁹ id qd⁹ fue-
rāt, & facere eos id qd⁹ ipse erat prę-
cipiebat. Qui cm̄ māducat cibū foris po
sitū, in suū corp⁹ traiicit. Præcepit ergo
vt natiōes p incredulitatē añ fores po
sitę, interfecta prēterita vita(societati
ecclię quā significat Pet⁹) inserātur.
Iuxta qd⁹ de seipso apl̄s Paul⁹ ait: Ego
em̄ p legē legi mortu⁹ sum, vt dño vi
uam Christo. Et itē: Viuo añ iā non
ego: viuit ỹ ō in me Christus. Nec il-
lud etiā sine mysterio ē qd⁹ adiacēs sta
gnū propter cædes hoim †cōfectū san
B guine fluere videbat, qa sanguinis ef-
fusio cruentæ vitæ amissionē signat.
Quasi sanguine aq̄ infecta fluere vi-
deat, cū ni baptismatis sacramēto, vbi
peccato fideles moriunt, sanguinolēta
opera, & carnalis vitę sordes ablui co-
gnoscunt, qñ exuit vetus hō cū actib⁹
suis, & inducit nou⁹ q sec⁹m deū crea
tus est in iustitia & sanctitate ỹitatis.
a ¶ Et uene. in Cara. Audiui quem
dā Hebrēū disserētem Tubianęos Iudę
os illos nūcupari, q ex alienigenis con
uocati in adiutoriū Iudę venerunt, &
dictos Tubianęos quasi alienis tubis
cōductos. b ¶ Dosithe. &c. Isti duo
duces, hoc est Dositheus & Sosipater,
sanctos prędicatores designant, q viri
Machabęi dispositione, hoc est fortis-
simi prælatoris, de q̄ in Psalmo scri-
ptū est: Dñs fortis & potens in pręlio:
cōtra oēs errores pfidorū belligerare
designātur. Qui aptē binario numero
notant, quia duorū testamētorū spiri
tali scientia satis instructi, prędictū dñi ri
tē cōficere nosc̄unt. Hi ergo à Thimo
thęo relictos in prędicto decē milia vi
rorū interimūt, cū socios hęresiarcha-
rū ad tuendā nequitiā suā, ab ipsis cō-
stitutos legi dei cōtraria sentiētes, per
ejusdē legis autoritatē atq; seueritatē
spiritali gladio iustē interfi- ūt. c ¶ Iu
das autē uehe. Quęritur quō Timo
thęus hic narret ob precū suarū humi
litatē à Iudæ ducibus viuus dimissus,
eò qd⁹ multorū ex Iudæis parētes ha-
beret ac fratres, quos morte ei⁹ decipi
cōtingeret, si ipse esset occisus, & Paulo antè narrat, qd⁹ ipse fuis
set in Gazarę prędicto à Iudę militib⁹ pempt⁹? Si em̄ ibi tūc fuis-
set occisus, nullo mō tūc hic viu⁹ esset dimissus. Qd⁹ haud aliter
(ni fallor) solui pōt, nisi qd⁹ aut ibi p anticipationē dicatur occi-
sus, aut

muris circumseptam, quę à turbis ha
bitabatur Gētium promiscuarū, cui
nomen Casphin. Hi uerò qui int⁹ erāt
confidentes in stabilitate murorum
& apparatu alimoniarum, remissius a
agebāt, maledictis lacessētes Iudam,
ac blasphemātes, & loquētes quę fas b
non est. Machabæus autem inuocato
magno mūdi principe, qui sine arieti-
bus & machinis† tēporibus Iesu præ c
cipitauit Iericho, irruit ferociter mu-
ris, & capta ciuitate per domini uolū-
tatem innumerabiles cædes fecit, ita
ut adiacens stagnum stadiorum duo-
rum latitudinis, sanguine interfecto-
rum fluere uideretur. Inde discesserūt d
a stadia septingenta quinquaginta. Et e
uenerunt in Caracha ad eos, qui dicū f
tur Tibianęi, Iudæos, & Timothęum g
quidem in illis locis non cōprehende
runt, nullo q negocio perfecto regres- h
sus est, relicto in quodam loco firmis- i
simo præsidio. Dositheus autē & So- k
sipater, qui erant duces cum Macha-
bæo, peremerūt à Timothæo relictos
in præsidio decē milia uiros. At Ma-
chabæus ordinatis circum se sex mili
bus & constitutis per cohortes, aduer
sus Timothæum processit habentem
secum cētum uiginti milia peditum,
equitūq; duo milia quingentos. Co- l
gnito autem Iudæ aduētu Timothæ
us prēmisit mulieres & filios, & reli
quū apparatū in prędium qd⁹† Car
mon dicitur. Erat autem inexpugna-
bile, & accessu difficile propter loco-
rum angustias. Cúmq; cohors Iudæ m
prima apparuisset, timor hostibus in-
cussus est ex præsentia dei, qui uniuer
sa conspicit, & in fugam uersi sunt ali n
us ab alio, ita ut magis à suis deijcerē
tur, & gladiorum suorum ictibus de o
bilitarentur. Iudas autem uehemen-
ter instabat puniēs prophanos, & pro
strauit ex eis triginta milia uirorum.
Ipse uerò Timothæus incidit in par- p
tes Dosithei & Sosipatris, & multis
precibus postulabat ut uiuus dimitte
ret, eò quòd multorum ex Iudęis pa- q
rentes haberet ac fratres, quos mor- r
sus aut alⁱ⁹ ille Timothę⁹ ītelligat q in Gazarę prędicto ē interfe- C
ctus, & alius iste q p Dositheū & Sosipatrē legit dimissⁱ⁹. Quòd
aūt Iudæ duces cōsiderātes fratrū vtilitatē, ac suorū redēptionē,
Timothæo pepercerūt, ostēdit, qd⁹ aliqñ cū errātib⁹ miti⁹ ē agen
dū: Nō dico, vt eorū cōsentiat iniqtati, sed pietate paterna cōso-
lat illorū infirmitati, & maxīe i illis locis,
vbi fruct⁹ aliqs de errātiū cōuersiōe spe
rat, q̄ten⁹ māsuetudine ecclīastica, quo
cens à diaboli laqueis, effugere, & cōue
nire ad catholicā libertatē. Vñ i Aphri
cano cōcilio de Donatistis Hęreticis cō
stitutū est, vt Ieui⁹ cū eis ageret, vbi ita
scriptū est: Pertractatis & cōsideratis oī
bus vtilitati ecclīæ conuenire videban-
tur, annuēte atq; admonēte spū dei, e-
legim⁹ cū memoratis hominibus quā-
uis de dñici corporis vnitate inquieta
dissēsiōe prędictis, leniē & pacificē agere,
vt quātū i nobis ē, oib⁹ q eorū cōmu-
nione & societate irretiti sunt, per vni-
uersas prouincias Aphricanas penitus
innotescat

Nico. de Lyra.

c ✣ vsq; ibi: a ¶ Remi. age. Quasi pa
rū curātes de obsidiōe, reputātes inex-
pugnabilē ciuitatē. b ¶ Et lo. quę &c.
i. blasphemias contra deū Iudęorum.
c ¶ Tēpo. Iesu. i. Iosue. q alio noīe di
ctus ē Iesus Naue. d ¶ Præci. Ieri. Vt
habet Iosue, vj. Cętera patēt. e ¶ Inde
disce. Hīc resumit qd⁹ suprà ꝓpositū
fuit de cōflictu Iudę cū Timothæo. Et D
prīò ponit cōflict⁹ cōtra Timothęū. Se
cūdò debellatio cuiusdā ciuitatis aduer
sariæ Iudęorū, ibi: Post horū fugā. Cir-
ca primū ponit Timothæi insequutio,
cū dicit: Inde dis. s. Iudas & exercitus
ei⁹. f ¶ Vene. in ca. credētes inuenire
Timothęū in locis illis. g ¶ Ad eos
q di. Sed⁹m glo. erāt q dāpp̄s cū Iudęis
fœderati, & inde dicebant Iudęi Tibia-
nęi q̄si Tubianęi. i. aliena tuba vocati
seu cōducti. h ¶ Regres. ē. s. Timo thę
us. i ¶ Reli. i quo. i. multitudine arma
torū ad resistēdū Iudęis. Cętera patent
vsq; ibi: l ¶ Timothæ. præmi. Quia
de facili ab aduersariis capiuntur.
m ¶ Timor hosti. in. est &c. & nō
ex magnitudine vel fortitudine exerci
tus Iudæ Machabæi. n ¶ Ita ut ma.
Sicut contigit in exercitu Zebee &
Salmana, Iudicū. vij. & viij. & in statio
ne Philistinorū. j. Reg. xiij. o ¶ Iudas
au. insta. fugiētes plequndo. p ¶ Ipse
ue. ti. in. par. do. i. in illam partem ex
ercitus quā regebant. Et ceperunt eū
viuum. Et multis precibus postu
labat &c. allegans quod subditur:
q ¶ Eò quòd mul. ex Iudæis pa-
ha. ac. fratres. in suis vinculis deren-
tos. r ¶ Quos morte eius. id est occi
di in vindictā mortis ei⁹. Cętera patēt.
✣ Post horū

ygeret, vt dicitur in historiali speculo
Vincētij, sicut in hac ciuitate scribitur
hæc effusio magna sanguinis fuisse.
k ¶ Dositheus autem &c. Per i-
stos duos duces significantur ecclesiæ
prædicatores, qui charitate combina
ti magnam stragem faciunt aduersariis
Christi eos occidendo i. à pristina mala
vita: de qua occisione dictum fuit Pe-
tro Act. x. b. Surge Petre, occide & mā
duca: de conuersione Cornelij & eorū q cū eo erāt à Gentilitate
ad fidē Christianā. p ¶ Ipse ue. ti. Per hoc autem qd⁹ iste licet
esset idololatra pessimus, tū fuit viuens dimissius, ne Iudæi quos
tenebat captiuos, occiderētur, ostēdit qd⁹ mala mīora pmittēda

innoteſcat,quã miſerabili errore deuicti ſunt,ne fortè ſicut dicit
E Apls,nobis in mãſuetudine corripiẽtibus diuerſa ſentientes,det
Eph.4.a. illis deus pœnitentiã ad cognoſcendã veritatẽ, & reſipiſcant de
diaboli laqueis captiuati ab ipſo in ipſius voluntatem. a ¶Iu-
Myſticè das autẽ regre. Diximus in prioris libri expoſitione,vbi de Ti-
motheo tractatũ eſt,qd' ei⁹ exercitus ſignificaret turbã hæreticorũ, ſimiliter &
de Ephron vrbis habitatorib⁹, qd' illos figuraliter exprimerent q ritũ Iudaiſmi
tpibus gẽe ſeq exiſtimauerũt, vt fuerũt ipi Iudei & Ebionitæ Hęretici, & cæteri
q cũ Euãgelio legis ceremonias ſeruare volebãt. Sed qa iſti carnaliter ſentientes
ſpũalẽ ſcientiã diſcere nolebãt,nec intel-
Ro.10.a. ligere poterãt,qd' finis legis eſt Chriſtus
ad iuſtitiã omni credẽti, Iudæo. ſ. atq;
Gẽtili.iõ viginti quinq; milia ꝓſtrata in
bello Ephronitico leguntˊ ſicut in illo
1.Cor.3.d. bello qd' in Carmõ cõfectũ eſt,qa ſapia
hui⁹ mũdi ſtultitia eſt apud deũ,& pru-
dẽtia carnis mors eſt. Litera enim occidit
2.Cor.3.b. ſpũs autẽ viuificat. Vñ ibidẽ ꝓ Paulum
dicitur: Stultã fecit deus ſapiam huius
2.Cor.1.c. mũdi. Et iterũ: Aialis hõ non percipit ea
Ibidẽ. 2.d. quę ſunt ſpũs dei. Stultitia em̃ eſt illi, &
nõ poteſt ea intelligere quę ſpiritualiter
Iac.3.d. examinãtur. Hinc Iacob⁹ apls ſcribẽs ad
diſperſos ait: Quòd ſi zelũ amarũ habe-
tis,& cõtenſiões in cordib⁹ veſtris,noli-
te gloriari,& mendaces eſſe aduerſus ve
ritatẽ. Nõ eſt iſta ſapia deſurſum deſcen
dens à patre luminũ,ſed terrena,anima-
2.Pe.2.d. lis & diabolica. Cuius ſectatores prin-
ceps apſorũ fontes ſine aqua,& nebulas
turbinibus exagitatas appellat,qb⁹ cali-
go tenebrarũ reſeruaẽ. Sunt em̃ vanita-
tes loquentes,pelliciũt in deſideriis car-
nis luxuriæ eos q paululũ effugiũt, q in
errore cõuerſanẽ,libertatẽ illis promittẽ
tes,cũ ipſi ſerui ſint corruptionis. Iudas
em̃ cũſuis vſquequaq; hoſtiũ turbas ſtra
uit,& victoriã habuit,qa doctores ſan-
F cti veritatis aſſertores,& vniuerſi erro-
ris expugnatores,diuia ope adiuti, vbi
q; de hoſtibus ſuis trophæũ victorię ca-
piunt. Vñ dicere cũ Paulo poſſunt: Deo
autẽ gratias, q ſemꝑ triumphat nos in
Chriſto Ieſu,& odorem notitiæ ſuæ ma
niteſtat ꝑ nos in omni loco. b ¶Inde
Myſticè ad ciui. Scythopolitę q Iudęos benignè
tractãtes,pro beneficiis ſuis à Iuda gra-
tiã & laudẽ ꝓmeruerũt,ſignificant eos q
ꝑ doctores ſanctos & cõfeſſores rectæ fi
dei recipiũt,& ſolatiis corpalibus ꝓ viri
bus adiuuant,quorũ merces in vacuũ
nõ peribit. maximè cũ dñs in Euãgelio
detalib⁹ ad apſos dicat: Qui recipit vos,
me recipit: & q recipit ꝓphetã in nomi-
Mat.10.c. ne prophetæ mercedẽ ꝓphetę accipiet:
& quicũq; recipit iuſtum in nomine iu-
ſti,mercedem iuſti accipiet: & quicq;
potum dederit vni ex minimis iſtis cali-
cem aquę frigidę tm̃ in nomine diſcipu-
li amen dico vobis,non perdet mercedẽ
3.Ioh.b. ſuam. Vnde & Iohannes ſcribens ad
Gaiũ in epla ſua,ait: Chariſsime,fideliter facis quidquid opera-
ris in fratres: & hoc in peregrinos q teſtimoniũ reddiderũt cha-
ritati tuę i cõſpectu eccleſiæ: quos benefaciẽs deduces dignè deo,
q ꝓnoie eius ꝓfecti ſunt,nihil accipiẽtes à Gẽtib⁹, Nos ergo de
bemus ſuſcipere hmõi vt cooperatores ſimus veritatis. Sic &
3.Co.16.c. Paulus hmõi laudauit ſcribens ad Corinthios: Obſecro fratres
noſtis domũ Stephanæ & Fortunati,qm̃ ſunt primitiæ Achaię,
& in miniſteriũ ſanctorũ ordinauerunt ſe ipſos, vt & vos ſubie-
cti ſitis hmõi,& omni cooperanti & laboranti. Gaudeo autem
in preſẽtia Stephanę & Fortunati & Achaici,qm̃ id qd' vobis de
erat, ipſi ſuppleuerũt,refecerũt em̃ ſpm̃ noſtrũ & veſtrũ,Cogno
Myſticè ſcite ergo q hmõi ſunt. c ¶Et poſt Pen. Gorgias præpolitus
Idumęę bñ poteſt typũ gerere diaboli, qui rubea atq; ſanguino
lenta ſemper delectatus conuerſatione,ſpeciẽ tm̃ aliquando ꝑ tu G
tum ſimulat,licet ipſe per vicia ſedulò cõtra ꝑ tures pugnet: vñ
ſimplices quoſlibet de fideliũ numero aſtu deludẽs interficit,ſed
tm̃ victoria diuturna nõ potiť,qn poti⁹ ꝓ ducatũ veri Iudæ mili
tibus ipſi⁹ dñm inuocãtib⁹ adiutorẽ,ac precib⁹ atq; hymnis inſi-
ſtentibus,ꝑs aduerſa timore cõfuſa in fu
gã ꝑ tiť,& totius triumphi honor veris
dei cultoribus tribuiť. vnde Petr⁹ ſcribẽs
ad credẽtes in epla ſua ait: Humiliamini 1.Pe.5.b.
igiť ſub potẽti manu dei: vt vos exaltet
in tpe viſitatiõis,omnẽ ſollicitudinẽ ve
ſtrã ꝓiicientes in eũ: qm̃, ipſi curae eſt de vo
bis. Sobrij eſtote & vigilate,qa aduerſa † Carnion
rius veſter diabol⁹ tãq; leo rugiẽs circuit
quęrẽs quẽ deuoret,cui reſiſtite fortes in
fide. Hinc & ꝓ Iacobũ dicit: Reſiſtite dia- Iaco.4.b.
bolo; & fugiet à vobis. Quòd ꝑ ò Doſi
theus Gorgiã volebat capere viuũ, ſed
nõ poterat qa humero ei⁹ ãputato ho-
ſtis de mãibus ei⁹ euaſit. hoc ꝓ figurã o-
ſtẽdit,qa nõ hũana fortitudine, ſed ope
diuina hoſtis antiqu⁹ vinciť. Nã q pro-
pria ꝑ tute cũ Pelagianiſtis cõfidẽs victo-
riam ſe adipiſci poſſe ſperat de diabolo,
is ꝓfecto nõ hoſtẽ vincit,ſed nec ſanita-
☞ tis ſuę ſtatũ

Nico. de Ly.

a ¶Poſt ho.fu. Hìc cõſequẽter de
ſcribiť captio cuiuſdã ciuitatis, quę mul
ta mala fecerat Iudęis. b ¶Et robu. iu.
de ciuitate. c ¶Pro mu. defendendis.
d ¶Cõſi-forti-re. exercitui Iudę. Et ſub
ditur repugnãdi facultas,cũ dicit. e ¶In
hac autẽ. quibus poterãt inuadẽtes re
pellere. f ¶Sed cũ omni. Ex quo patet
qd' ciuitas illa nõ fuit capta virtute hu
mana ſed diuina. g ¶Inde ad ci. cuius
habitatores erãt benevoli Iudęis, licet eſ
ſent Gentiles ꝓpter qd' Iudas eis regra
tiãdo ptrãſiit,rogãdo vt eſſent benevoli H
de futuro,ſicut fuerãt de prætcrito,& ſic
patet litera vſq; ibi: h ¶Die ſolẽ. ſepti.
i. die Pẽtecoſtes quæ enumeratis ſeptẽ
hebdomadibus plenis ab altero die ſab
bati,in quo obtulerũt manipulũ primi-
tiarũ,pręcipiť celebrari Leu.xxiij.i ¶Et Diuiſio
poſt Pẽte. Hęc eſt pars qnta, in qua de
ſcribiť bellũ cõtra Gorgiã, & primò po
niť hec pugna, ſecꝺ de Iudęis mortuis
cura,ibi,Et ſequẽti die. Circa primũ pa
retlr̃a vſq; ibi: Cõtigit paucos ruere Iu
dæorũ. Cui⁹ cã ponit infrà eodem. cap.
k ¶Doſi.ue.qdã. Dicũt aliqui qd' Ba
chinori erãt Gentiles cõfœderati Iudæ
vel ab eo cõducti: ſed melius videtur q
fuerũt Iudęi à ciuitate vnde erant ſic no
minati. l ¶Atq; ita Gor. nomen eſt
fortalicij. m ¶At illis qui cũ eſ. erãt
Iſte Eſdrin fuit de ſocijs Gorgię,& remã
ſit in bello ipſo fugiẽte. n ¶Et fa. ſſo
cis Eſdrin, vt dicunt aliqui. Sed
melius videtur

Ma. ix. d. Hoc genus dęmoniorum non eiicitur, niſi oratione & ieiunio.

*Et ſequẽti die

te eius decipi eueniret. Et cũ fidem
dediſſet reſtituturũ ſe eos ſecũdũ
conſtitutum,illęſũ eum dimiſerũt
a propter fratrum ſalutẽ. Iudas au-
tem regreſſus eſt à † Carmon inter
fectis uiginti quinq; milib⁹. Poſt a
horum fugam & necẽ mouit exer
citum ad Ephron ciuitatem muni
tam, in qua multitudo diuerſarũ
Gentiũ habitabat, & robuſti iuue b
nes pro muris conſiſtẽtes fortiter c d
repugnabant. In hac autem machi c
nę multę,& telorum erat appara-
tus. Sed cùm oĩpotentem inuocaſ
ſent,qui poteſtate ſua uires hoſti-
um confringit,ceperũt ciuitatem,
& ex eis qui intus erãt, uigĩtiquin
q; milia proſtrauerunt. Inde ad ci g
b uitatem Scytharum abierũt, quæ
ab Ieroſolimis ſexcentis ſtadꝺs a-
berat. Conteſtantibus autẽ his qui
apud Scythopolitas erant Iudęis,
quòd benignè ab eis haberẽtur, e-
tiam tẽporibus infœlicitatis q mo
deſtè ſecũ egerint,gratias agentes
eis,& exhortati etiã de cętero erga
genus ſuum benignos eſſe,uene- h
runt Ieroſolymã die ſolenni ſepti- i
c manarũ inſtante. Et poſt Penteco-
ſten abierũt contra Gorgiã prępo
ſitum Idumæę. Exiuit autẽ cũ pedi
tibus tribus milibus & equitibus
quadringẽtis. Quibus congreſſis
contigit paucos ruere Iudęorum.
Doſitheus uerò quidam de Bachi- k
noris eques uir fortis Gorgiã tene
bat,& cùm illum uellet capere ui-
uum, eques quidam de Thraci
bus irruit in eum, humerum que l
eius amputauit, atque ita Gor- m
gias effugit ĩ Mareſa. At illis qui
cum Eſdrin erãt, diutius pugnan- n
tibus & fatigatis, inuocauit Iudas

*ſunt vt maiora euitenẽ. a ¶Poſt horum fugam & necem Moraliter
mo. exer. ad Ephron. quæ interpretať puluis mœroris. iõ per
ipſam ſignificať mũdana vanitas,quæ vt puluis euaneſcit, & ad
inferni mœrorẽ deducit. Hęc tm̃ ciuitas dei oratione capitur,
qñ qs à mũdana vanitate ad hũilitatẽ verę pœnitẽtiæ conuerti
tur. g ¶Inde ad ciui. Iſtis qui benevoli Iudæis Iudas & eius
ſocij gratias egerũt,quia ſicut ad bonum principẽ pertinet ad-
uerſarios impugnare,ſic ad benevolos agere grates, & amici
ciam conſeruare. i ¶Et poſt Pente. abierunt contra Gor-
giam præpo. Idumææ &c. quæ terrena interpretatur. iõ ꝓ ei⁹
prępolitũ diabol⁹ ſignificať,qui licet gladio materiali non vin
carur,tamẽ hymnis & orationibus effugatur. Mar.ix.d. Hoc

tis suæ statū illæ sum custodit. a ¶ Sequēti die. Hi qui ab hoste
A propter idololatriā occultam prostrati sunt, quos melius significant, quā eos q se in secreto cordis p cupiditatē atq; auaricīā cōtamināt. Quasi de idolorū donarijs sub tunica gestant, qui virtutum opa causa cupiditatis terrenæ seu ambitione humanæ laudis foris agitant: sed sub velamine pietatis, dolum nequitiq; intus celant: Tales meritō ab hostibus prosternuntur, quia vir⁹ doli quod corā aspectu hominum latuit, interni iudicis intuitū nō fefellit. Quōd autē cupiditas atq; auaricia idolatria sunt, ostendit Paulus dicens: Radix omnium malorum est cupiditas: quā quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Et iterum. Hoc autem inquit scitote intelligentes, qd' ois fornicator aut immūdus aut auarus, qd' est idolorū seruitus, nō habet hæreditatē in regno Christi & dei: propter hæc enim venit ira dei in filios diffidentiæ. Contra hoc vicium Salvator humanis mentibus medicari volens, in Euangelio docet dicēs: Attēdite ne iusticiam vestram faciatis coram hominib⁹, vt videamini ab eis: Alioq; mercedē non habebitis apud patrem vestrū qui in cælis est. Et item: Videte inquit, & cauete ab omni auaricia, quia non in abundantia cuiusquā vita est ex his quæ possidet. ¶ Mysticus Iudas militib⁹ suis propter simulationem casum eurnire considerans, non deserit eos sed paterna pietate cōsulit, tā precibus pro peccatis eorum interueniēdo, quā etiam verbo prædicatiōis atq; exhortatiōis errorē illorū corrigendo, quatenꝰ pietatis cultui
B iterum restituti, cautius deinceps se obseruēt, ne simili ruina iterum in deterius cadāt, iuxta illud Euāgelicū: Ecce sanus factus es, noli vltrà peccare, ne deterius tibi aliqd cōtingat. b ¶ At uerò fortissimus &c. Quōd verò post extū vitæ præsentis p fidelū pctis exorādū sit, & eleemosynarū opus agendū, quaten⁹ hi p q̄rū remedio res agit à pctis soluant, & presens loc⁹ ostēdit, & i Euāgelio dns vbi de spiritussancti blasphemia disputauit, irremissibile peccatū illud esse ostē dēs ait: Qui dixerit verbū contra spiritū sanctū nō remittet ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Cū em̄ dixerit vnū illud irremissibile esse pctm̄, oñdit alia tam in presenti q̄ etiā i futura vita posse remitti. Qualr aūt p defunctorū salute agendum sit, ostendūt sancti pres in scripturis suis. Vñ placuit vnū caplm de opusculis sci Augustini huic operi inserendum, lectori viā dātes his similia i aliorum patrū dictis requirēda. Refert enim memorat⁹ pater in ope qd' ad Laurētiū de fide, & spe & charitate cōscripsit ita dicens: Tps autē qd' inter hois mortem & vltimā resurrectionē interpositū est animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæq; digna est vel requie vel erūna p eō qd' sortit⁹ est in carne cùm viueret. Neq; negandū est defunctorū aias pietate suorū viuentiū releuari, cū p illis sacrificiū mediatoris offert, vel eleemosynæ quę in eccl'ia fiunt, sed p̄sunt eis q cū viuerēt hęc sibi vt postea possint p̄desse meruerūt. Est em̄ qdā viuēdi mod⁹, nec tā bon⁹ vt nō regrat ista post mortē, nec tā mal⁹, cui nō prosint ista post mortē. Et ergo talis in bono vt hęc nō requirat. Et est rursus talis i malis, vt nec his valeat, cū hęc vita trāsierit adiuuari: quo circa hīc omne meritū cōparat quo possit post hāc vitā releuari qspiā vel grauari. Nemo aūt putet se qd' hīc neglexerit cū obierit à dño p̄mereri. Nō igit̄ ista quę p defunctis cōmendādis frequētat eccl'ia, illi aplicæ sunt aduersa snīę qua dictū est: Oēs em̄ stabim⁹ añ tribunal Christi, vt referat vnusq; sed m ea quę p corp⁹ gessit, siue bonū siue C
malū ga etiā hoc meritū sibi q̄sq; cū i corpe viueret cōparauit vt ei possint ita p̄desse. Nō em̄ oib⁹ p̄sunt. Et quare nō oib⁹ p̄sunt, nisi p̄pter differētiā vitę quā q̄sq; gessit in corpe? Cū ergo sacrificia siue altaris siue quarūcūq; eleemosynarū p baptizatis defunctis offerunt, p valde bonis, grārū actiōes sunt, p non valde malis, ppitiatiōes sūt p valde malis etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescumq; viuorum consolatiōes sunt: Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt plena sit remissio, aut certè vt tolerabilior sit damnatio.

Nicolaus de Lyra. ☞ Sed rex

dominum adiutorē & ducem belli fieri, incipiēs uoce patria, & cum [a] hymnis clamorē extollens, fugam Gorgię militib⁹ incussit: Iudas autem collecto exercitu uenit ciuitatem Odollā. Et cū septima dies su[b] peruenireꝰ secundū cōsuetudinem [c] purificati, in eodē loco sabbatum [d] egerunt. Et sequēti die uenit cum [e] suis Iudas, ut corpora prostratorum tolleret, & cū parentibus poneret in sepulchris paternis. Inue[f]nerunt autē sub tunicis interfectorum de donarijs idolorum quę a[g] pud Iamniā fuerunt, à quibus lex [h] prohibet Iudeos. Omnibus ergo manifestū factum est ob hanc causam eos corruisse. Omnes itaq; benedixerūt iustum iudicium domini q occulta fecerat manifesta. At[k]q; ita ad preces cōuersi, rogauerūt [i] ut id quod factū fuerat delictum [b] obliuioni traderetur. At uerò fortissimus Iudas hortabatur populū conseruare se sine peccato, sub oculis uidentes quę facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Ieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè de resurrectiōe cogitās. Nisi enim eos qui ceciderāt resurrecturos speraret, superfluum uideretur & uanum orare pro mortuis. Et quia considerabat, qd' hi qui cum pietate dormitionem acceperant optimam haberent repositā gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur.

Cap. XIII.

ANNO CENTE[k]simo quadragesimonono cognouit Iudas Antiochū Eupatorē uetus, scd'ò Menelai interit⁹, ibi: Commisceuit aūt. Circa primū aūt sciēdū, qd' iste belli apparat⁹ & etiā cōflict⁹ magis diffuse ponit ☞ primo lib.

Moraliter. k ¶ Anno cente. Sequitur. Cōmiscuit autem Moraliter
se illis Mene. &c. Per Iſiū q se cōiūxit cū aduersarijs suę gētis, vt p hoc obtineret sūmū sacerdotiū, significat̄ q̄libet ambitiosus q̄ p sua p̄motiōe cōsequēda flagitia facere nō formidat; sed deo

 * iuste facięte

☞ a ¶Sed rex men. Hi. Cap. XIII.

Historicè

Estoria quę bellū Antiochi Eupatoris & Lysię ꝓcuratoris eiꝰ contra Iudęos narrat in priori libro cōmemorata simul & iuxta allegoriā explicita ē. Sed illud qđ cōsequēter narraf, qđ in castris regis nocte interfecta fuissent ꝑ Iudæos xiiij. milia, & maximꝰ elephātorū cū his q superpositi erāt, in priore narratiōe manifestiꝰ exprimit, vbi referf, qđ Eleazarꝰ filiꝰ Saura vidēs vnā de bestijs loricatā loricis regis, & eminētē sup cętteras bestias, cū estimaret, qđ in ea cēt rex irrūpens in legionē, subtꝰ pedes elephātis cucurrerit, eūq; interfecerit. Qui cadens sup ipsum pōdere suo eū oppressit, & mortuus est. Cuiꝰ significatio spiritualis ibi explanata est, cùm iactanna superborū proprio nisu cōtrita monstraf, dicēte scriptura: Ois arrogās abominatio est apud deū. Et itē: Ante ruinā exaltaf cor, & añ gloriā humiliaf. Et alibi: Superbis aūt resistit deꝰ, & humilibus dat gr̄am. Et in euāgelio dās dicit: Ois q se exaltat humiliabit, & q se humiliat. Post hęc aūt historia explicat qualiter Demetrius filiꝰ Seleuci Iudęā veniēs, & regno potitꝰ, ꝑ Alchimū incitatus aduersus Iudam & socios eius, vbi ita scriptum est: Alchi. autem &c.

1. Mac. 6. c.

Prou. 16. a. Ibidē. 18. b. Iaco. 4. b.

Luc. 14. c.

☞ Alchimus

Nicolaus de Lyra.

Diuisio

✠ primo li. vj. ca. tū hīc aliqua ponūtur quę videnf dictis ibidem dissonare. Primò qđ dicit, peditū centū & decē milia, & equitū quinq; milia, & elephantes viginti duos: nam ibi habetur: Centū milia peditum & viginti milia equitū & elephāti trigintaduo. Pōt dici, qđ primò fuerūt cētū milia peditū tm̄, vt dicit primo libro, & postea fuerūt additi decē milia, quę cū primis hīc numeranf. De equitibꝰ ỹ dicēdū, qđ in vniuerso fuerūt viginti milia, sed tm̄ erāt qui nq; milia electi prę cęteris existētes in acie regis, & illi soli hīc numeranf & alij tacenf &c. Et de elephantis pōt dici eodem modo, qđ viginti duo erāt prę cęteris fortiores, q numeranf hīc, & residui. x. tacenf, in talibꝰ em̄ frequēter numeratio diuersimodè accipitur. a ¶Currus cum fal. tre. Talibus em̄ antiquitꝰ in pręlijs vtebanf, vt habef in libris Iosue & Iudicū in pluribꝰ locis: tū de istis curribꝰ nō fit mētio in primo libro, sicut etiā in Euāgelijs: qđ vnus euangelista tacet, alius exprimit. b ¶Commi. au. Hīc cōsequēter describit Menelai interitꝰ, q retorsit in se summum sacerdotium suprà. iij. ca. de quo dr̄ hīc: Cōmi. au. i. Iudęorum aduersarijs. c ¶Depre. Anti. Pugnare fortiter cōtra Iudā Machabæū; ideo subdit: d ¶Non pro pa. sa. Sed pro cōtrario: nō subdit: e ¶Sperās se cōsti. in prin. s. summi sacerdotij per victoriā Antiochi, à quo fuerat amotꝰ ꝑ patrē eiꝰ suprà. iij. ca. f ¶Sed rex regum. Qui iudex est cordium. g ¶Suscitauit aīos An. in pec. Menelaum. h ¶Et sug. Lysia hūe esse causam. Nā ꝓpter eius ambitionem & sacrilegia in templo cōmissa ꝑ eius cōsilium, vt habef. ij. ca., sequuta est rebellio Iudęorum cōtra regē. Cętera patent vsque ibi. i ¶Sed rex. Nam ex morte Menelai posset aliquis credere regem Iudęis pacatū ee, nō remouef hoc cū dr̄:

† quatuor milia

Sed

nire cū multitudine aduersus Iudæā, & cum eo Lysiam, ꝓcuratorē & prępositum negociorum, secum habentem peditum cētum decē milia, & equitum quinq; milia, & elephātos ui gintiduos, currus cū falcibus trecētos. Cōmiscuit autem se illis & Menelaus, & cum multa fallacia deprecabatur Antiochū, non pro patriæ salute sed sperans se constitui in principatum. Sed rex regum suscitauit animos Antiochi in peccatorē, & suggerente Lysia hunc esse causā omniū malorum, iussit ut eis est cōsuetudo, comprehēsum in eodem loco necari. Erat autē in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undiq; habens cineris. Hæc ꝓspectū habebat in præceps. Inde in cinerem deꝓci iussit sacri legum omnibus eum ꝓpellētibus ad interitum. Et tali lege prævaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaū. Et quidē satis iustè: Nam quia multa erga arā dei delicta commisit, cuius ignis & cinis erat sāctus, ipse in cineris morte dānatus est. Sed rex mente effrenatus ueniebat nequi orem se patre suo Iudæis † ostēsurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, ut die ac nocte dominum inuocarent, qđ sicut semp & nunc adiuuaret eos, quippe qui lege & patria sanctoq; tēplo priuari uererentur, ac populum qui nuper paululum respiraſset, ne sineret rursus blaſphemis nationibus subdi. Omnibus itaq; id simul facientibus & petētibus à domino misericordiam cū fletu & ieiunijs per triduū continuum ꝓstratis, hortatꝰ est eos Iudas, ut se prępararēt. Ipse uerò cum senioribus cogitauit prius q; rex admoueret exercitum ad Iudæā & obtineret ciuitatē exire, & domini iudicio cōmittere exitū rei. Dās igitur postestatem omnium deo mūdi creatori, & hortatus suos, ut fortiter dimicarent, & usq; ad mortem ꝓ legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus, starent, circa Modin exercitū cōstituit. Et dato signo suis dei uictoriæ, iuuenibus fortissimis electis, noctē aggressꝰ aulā regiā in castris interfecit uiros † quatuor decī milia, & maximū elephātorū cū his q suppositi erant. Sūmoq; metu ac ꝑturbatione hostiū repleuerunt castra, rebusq; ꝓsperè gestis abierunt. Hoc autem factum est die illuscēte adiuuante eum

Sed rex mente effrenatus. i. sine fre no rōnis in supbiā elatus. k ¶Veniebat. Contra Iudeā. l ¶Nequiorē se pa. Sed ꝑ rumores cōtrarios ab hoc fuit impeditꝰ, vt hr̄. j. eo. ca. m ¶Quibus iu. cognitis. hic consequēter describit apparatꝰ Iudę Machabęi. Et primò ꝑ orōnes deuotas: de quibꝰ magis quā de armis confidebat, & patet vsq; ibi: n ¶Ac po. &c. pau. re. i. consolatꝰ fuisset ꝑ ciuitatis & tēpli recuperationē, & aduersariorū multiplicē repſsionē vt patet ex supradictis. o ¶Per tri. con. pro. Horis. s. ad hoc apris, qa in illo triduo oportuit eos refectionē accipe & somnū tpe cōpetēti. Sed ò ponit apparatꝰ ꝑ arma & cōsimilia, cū dr̄: p ¶Hor. est &c. præ. Et p arma & victualia. q ¶Ipse ue. cū. Occurrere regi, añq; vastaſſet terrā: Tertiò ponit apparatꝰ ꝑ exhortatiōes optīas ad cōfortādū animos bellatorū ad fortiē dimicādū, & patet lr̄a. r ¶Et da. si. Hīc cōsequēter ponit cōflictꝰ. Ad cuiꝰ intellectū sciēdū, qđ Iudas cū rege habuit in cāpo duplicē cōflictū. Vnū circa finem noctis, de q̄ tacef in primo libro. Aliū de clara die & sole refulgēte ī clypeos aureos & ęreos, q diffuse scribit primo libro. vj. ca. Hīc aūt de vtroq; cōflictu breuit & cōmistim fit mētio: nā hic liber sccꝰ ē quędā abbreuiatio, vt dictū est. ē. ij. ca. Igit de primo cōflictu dicit: Et da. si. i. victorię à deo cōsequēndę qđ aūt fuerit hoc signū nō dr̄ hīc, sed videt fuisse quędā reuelatio facta Iudæ quæ nō explicaf, ꝓpter breuitatē sectādam. s ¶Iuueni. Ex hoc vī qđ iisto primo cōflictu nō fuerīt oēs Iudę socij, sed alij ad hoc specialr electi. ā sccꝰ verò cōflictu fuerūt oēs Iudę bellatores, vt hr̄. j. li. vj. ca. t ¶Nocte. i. ꝑtē exercitꝰ ī qua erāt regis tentoria. v ¶Et ma. Istud fuit factū ī eo cōflictu q fuit clara die, vt scribit primo li. vj. ca. satis diffuse. x ¶Hoc au. Quia hoc fuit cōpletū ī fine noctis. s. cętū ad iterfectionē duorū miliū de hostibꝰ. Alij tū libri habent, Duodecim milia: & cętū ad ꝑturbationem castrorū, non aūt quātum ad elephantorum interfectionē, vt dictū est.

G

H

† ostēsurū

✠ Sed rex

✠ iustè faciēte nō obtinuit ꝓpositū sed magis iteritū, qa de turre fuit ꝓcipitatꝰ ī cineris aceruū, ꝑ qđ signifícaf q tales ābitiosi ꝓcipitādi sunt finaliꝰ ī cineres iferni. i ¶Sed rex. Per illū signifícaf diabolꝰ, q Iob. xlj. d. dr̄ rex sup oēs filios supbię, & quærit cętū pōt fideles subuertere, ꝑ Iudā ỹò q malitiā eiꝰ cognoscēs monuit ppm̄ suū orationibꝰ deuotis auxiliū quęrere diuinū, significaf bonꝰ prælatus, q monet ppm̄ sibi subditū resistere spiritibꝰ malignis per orationū suffragia, procedentiū ex fide firma. j. Pe. v. b. Fratres sobrij estote & vigilate, qa aduersarius vester diabolus tamq; leo rugiens circuit querēs quē deuoret: cui resistite fortes in fide. Per hoc aūt qđ Iudas occurrit regi antecē intraret terrā Iudę, significaf, qđ bonꝰ pugnator cōtra diabolū non debet ꝑmittere, qđ ingrediaf terrā cordis ꝑ delectationē vī cōsensum, sed ī principio tētatiōis ipm̄ repellere sccm̄ poetā cum dictum: Principijs obsta, sero medicina paratur: Et Iacobi. iij. b. Resistite diabolo, & fugiet à vobis.

Moraliter

✠ Vt aūt eo.

☞ a ¶ Alchimus au. &c. Q; dicit regi talos simul cū corona aurea & palma Alchim⁹ obtulisse, ostēdit q; ei regni dignitatē & victoriā hostiū simul cū tēpli cultu ꝓ indiciū munerū suorū portando promisit. Tales em dicūt vasa offertoria esse iuxta modū turriū facta cū qb⁹ in prēcipuis festiuitatib⁹ offerebāt, quorū similitudo hacten⁹ in qbusdā locis habet. Asidæi aūt dicunt illi esse Iudæi, q semp cultui diuino insudabāt, ab assiduitate vocati, dictiq; Asidæi, q̄si assidui q̄les Iudas & sui auxiliatores i cultura dei & obseruatiōe legis ipsi⁹ fuere. Alij y ò Assideos ab mundicia vocatos asserūt quasi mūdos Iudæos, eò q; se ab idololatria & à ritu Gentiliū separabant. Demetri⁹ autē audita relatione Alchimi, cui & cæteri qui inimici erant Iudæ in accusatiōe fauebant, statī Nicanorē prepositū elephātorū ducē misit in Iudeā, datis mandatis vt ip̄m quidē Iudā caperet, & eos q cum illo erāt dispergeret, & vt cōstitueret Alchimū maximi tēpli sūmū sacerdotē, q Iudææ veniēs primū pacis se finxit fœd⁹ cū Iudeis hīe velle: postea manifestata inimicicia monstrauit se esse hostē negligentissimū magis quā fidelē amicū. Sed diuina y tute ꝓstrat⁹, blasphemiæ cōtra deū, platę, & principię suę pœnas luit quę oīa in prioris libri historia cōtinent, licet aliq̄ quę ibi ꝓpter festinationē narrātis omissa sunt, i hui⁹ libri narratiōe iserta reperiant. Allegoriæ aūt sensus iuxta modum ingenioli mei de hac eadem re ibi expositus est, nec iteare modo necesse est.

Tali

† machinis Assidæi

Allego.

B

Nico. de Lyra

☞ Razias

☞ a ¶ Sed rex ac. nā per dictā inuasionē habuit experiētiam de audacia eorum. b ¶ Arte. i. prudenter & cautē. c ¶ Difficul. lo. id est fortalicia. d ¶ Tentabat. supple capeiō subdit: e ¶ Et Beth. &c. præ. mu. Iudæis armatis. f ¶ Castra ad. id est applicabat ad ip̄m capiēdū. g ¶ Sed fu. nā intus existētes aliq̄n exeuntes subitō repellebāt, ꝓpē existētes, & aliquos occidebant, & redibāt ad fortalicium antequā tot⁹ exercitus posset armari. h ¶ Enunciauit aūt. id est secreta Iudæ & eorū qui erant Bethsuræ. i ¶ Rodochus quidā &c. qui captus ab aduersarijs ꝓ tormenta ad hoc fuit compulsus. k ¶ Iterum rex ser. &c. de fortalicio reddendo saluis suis corporib⁹, q cōsenserūt, eò q victualia eis deficiebant, vt habet. j. li. vj. ca. l ¶ Abiit. s. rex de Bethsura relicta ibi suorum custodia: vt hī. j. li. vj. ca. m ¶ Commisit cum Iu. In hoc tāgit scd's cōflict⁹ q fuit de die clara, & alia die vt videtur, quā prim⁹. n ¶ Superatus est. s. Iudas & eius exercitus: nā videntes virtutē regis & impetū exercitus eius, diuerterūt se ab eis, vt habetur. j. li. vj. ca. o ¶ Vt autem co. Hīc consequenter describitur regis recessus de Iudæa, vt iret cōtra Philippum, q occupauerat Antiochiā: ex quo patet, q̄ istud bellū Antiochi cōtra Iudæā est idem cū illo q̄ scribit primo li. vj. ca. nam ibidē ponitur recessus regis ꝓpter eamdem causam. Aliqua tū hīc ponunt quę ibi tacent, & econuerso, nam hīc tacet fractio iuramenti regis, quę ibidē exprimit i destructiōe munitionis. p ¶ Et reconciliatus ob. sa. per sacerdotes tū. Cætera verò vsq; ꝓpe finē hui⁹ capli tacent primo lib. q ¶ Machabæum ample. est in signum recōciliationis. Cætera patent vsq; ibi: r ¶ Ne fortē fœdus irrum. s. Iudas, & eos grauaret: q̄ tū nō fecit: sed magis rex fœdus rupit, vt dictum est. s ¶ Tunc ascendit Lysias tribunal. i. locū eminētē ad psuadēdū Gentem Gētē, & exposuit rōnē, dicēdo q̄ ꝓpter bonū cōe facta est cōuentio regis & Iud;. t ¶ Regressusq;. Hic aūt omittit q̄liter ide fugauit Philippū, qa. supra. xv. ca. per anticipationem positum fuit.

C

Moraliter

* o ¶ Vt autem. Per hoc ostenditur q̄ dñs aliq̄n brigam suscitat inter malos, vt per hoc boni pacē habeāt. Et sic dicit Aug. quòd guerra dæmonum pax est hominū.

NICO. DE LY.

Cap. XIIII.

Sed post. Descriptio Iudæ conflictu tpe Antiochi nobilis & Eupatoris ei⁹ filij, hīc tertiò ponit ei⁹ cōflict⁹ tpe Demetrij. Et diuisit i tres partes: qa primò ponit Demetrij sublimatio, sed ò Iudę⁹ sociorūq; ei⁹ accusatio, ibi: Alchim⁹ aūt: tertiò eorū exterminij iussio, ibi: Qui statim. Circa primū dicitur: v ¶ Sed post. Istud triennium accipitur à morte Antiochi Epiphanis & inthronizatione filij sui Eupatoris. Quod secūdū nūerationē in hoc libro positā cōtigit anno centesimoquadragesimooctauo, vt dictū est. ē. xj. ca. Demetrius aūt regnū obtinuit āno cētesimognquagesimo q est. i. ann⁹. cl;. quo dē Demetri⁹ itrasse regnū sed m cōputationē positū primo. li. c. vij: & sic trienniū nō fuit cōpletū, sed itelligē ꝓ Syneedochē, sicut corpus Christi dē fuisse ꝓ triduū i sepulchro. x ¶ Ascendi. ad lo. i. fortia & munita. y ¶ Et tenuis. quos ad mandatum Demetrij exercit⁹ interfecit, vt habetur. j. li. vij. ca. z ¶ Alchimus au. Hīc consequenter describitur Iudæ sociorūq; eius accusatio, cùm dicit: Alchimus au. nō de iure, sed de facto intrusus, primò per Antiochum Epiphanem, qa licet esset de genere Aaron, tū nō descēderat ab eo ꝓ lineā sacerdotalē, vt dictum fuit suprā. j. lib. cavij. a ¶ Sed uolun. coin. cibis & sacrificijs Gentilium. b ¶ Temporibus. id est quādo Antiochus illustris cogebat Iudęos ad suscipiendum ritū Gētiliū ita q̄ inter Iudęos & Gētiles nulla eēt distinctio. c ¶ Considerans nul. modo sibi esse sa. corporis. d ¶ Nec access. ad altare. quādiu Iudas staret in potestate. e ¶ Venit ad. &c. & sic in regni sui principio. f ¶ Offerens ei. in signū victoriæ & dignitatis regię. g ¶ Super hæc &c. i. vasa offertoria in modū turriū facta qb⁹ vtebant sacerdotes in solēnitatib⁹ magnis.

Diuisio

† Rodoth⁹

D

☞ Et ipsa quidē

Moraliter. v ¶ Sed post triēnij tem. Per regē Demetriū qui fuit aduersarius fideliū, significat diabol⁹ qui per portū Tripolis. i. ꝓ cōcupiscentiā tripertitam. s. carnis, oculorū, & vitæ superbiā, ascēdit ad regnādū sup mūdū, ꝓpter q̄ hui⁹ mūdi princeps noīat Ioh. xij. Per Alchimū verò qui Demetrio coronā aureā, & palmā obtulit vt ꝓ hoc sūmū sacerdotiū obtineret, significat ambitiosus ītātū, q̄ facit diabolo sacrificiū, vt ꝓ hoc ꝓmoueat ad dignitatē, sicut refert Guillerm⁹ i chronica de quodā noīe Gebert⁹, q ꝓ hoc ascendit ad archiepiscopatū Remensem, & postea ad Rauennēsē, & post ad statū papalē. Vñ fact⁹ fuit palis y us. Scādit ad. r. Gebertus ad. r. post papa manens. r. Et ꝓ triplicem. r. significat Remis, Rauenna, & Roma. Et de Theophilo legit, q̄ homagiū fecit diabolo, vt ad pristinā dignitatē restitueret. Per hoc āt q̄ iste Alchim⁹ accusauit falso Iudā & socios ei⁹ & amicicia iter Iudā & Nicanorē dissolui, pcurauit, significat q̄ ꝓmoti ꝓ diabolū i eccla, cuiusmodi sunt omnes malē ꝓmoti, bonos infamāt & psequunt, & ꝓ eos pax & cōcordia inter principes dissipatur.

Moraliter

Gebert⁹ ꝓmot⁹ i ep̄m ꝓ diabolū

Theophil⁹

☞ Razias aūt

Sed post triennij tempus cognouit Iudas & qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine ualida & nauibus per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna, & tenuisse regiones aduersus Anthiochum & eius ducem Lysiam.

Ca. XIIII.

2 Alchimus autem quidam qui summus sacerdos fuerat, sed uoluntariè coinquinatus est tempore commixtionis, cōsiderans nullo modo sibi esse salutē neq; accessum ad altare, uenit ad Demetriū regē cēteſimo quinquagesimo anno, offerens ei auream coronam & palmā, super hęc & ta-

domini protectione. Sed rex accepto gustu audaciæ Iudæorum ꝓ arte difficultatem locorum tentabat, & Bethsuræ quæ erat Iudæorum præsidium munitū castra admouebat, sed fugabatur, impingebatur, minorabatur. His autem qui intus erant Iudas necessaria mittebat. Enunciauit autem mysteria hostibus ꝓ Rodochus quidam de Iudaico exercitu, qui requisitus, comprehensus est & conclusus. Iterum rex sermonem habuit ad eos qui erant in Bethsuris, dexteram dedit, accepit, abiit, commisit cum Iuda, superatus est. Vt autem cognouit rebellasse Philippum Anthiochiæ, qui relictus erat super negocia, mente consternatus, Iudæos deprecans, subditusq; eis, iurat de omnibus quibus iustum uisum est, & reconciliatus obtulit sacrificium, honorauit templum & munera posuit, Machabæum amplexatus est, & fecit eū à Ptolemaide usq; ad Gerrenos ducem & principem. Vt autem uenit Ptolemaidam grauiter ferebant Ptolemenses amiciciæ conuētionem, qui indignantes ne fortè fœdus irrumperet. Tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedauit, regressusq; est Antiochiam. Et hoc modo regis profectio & reditus processit. Cap. XIIII.

a

b c d e f

g

h

i

k

l m n o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

☞ a ¶ Razias. hoc E quidē legētes & inueniētes ibi scriptū quod Razias propriamanu sibi inse ☞ rēs mor. *Nicolaus de Ly.*

a ¶ Et ipsa q. Vt donū suū regi magis cēt gratiosū. Cętera patent vsq; ibi: b ¶ Ipsi q dī. Assi.i.assidue vacātes diuino cultui rpib⁹ tū ad hoc aptis. c ¶ Pri.q. Mētis sicut hō fallax venerat ad obtinēdū summū sacerdotiū. d ¶ Se.hu.tuā. p.i.sec'm benignitatē tuā vbiq; famosā. e ¶ Et cæ.a. s. Alchimi. f ¶ Qui sta. Hīc cōsequēter ponit̄ iussio regis de exterminio Iudaicæ gētis: Et diuidit̄ in tres partes: nā ad hoc agēdū prīò Nicanor mittit̄, secūdò cū Iuda fœdere iungit̄, ibi: Nicanor tū. Tertiò fœd⁹ huiusmodi rumpit̄, ibi: Alchim⁹ āt. Primū patet vsq; ibi: g ¶ Tūc Gē. Eò q̄ erāt pręuaricatores legis: Cętera patent vsq;, ibi: h ¶ Cō.ter. Nā in precib⁹ deuotis magis cū armis cōfidēbāt. i ¶ Qui po.s. duraturū, nā lex vet⁹ nō est amota per Christū, sed magis perfecta, Mat.v.b. Nō veni soluere legē sed adiplere: nec p cōsequēs ppls ei⁹ est amot⁹ sed perfectior fact⁹, sicut frequēter oſtēdi in libris noui ac veteris testamēti. k ¶ Quę q; suā. Sicut dictū est pluries in hoc libro. Cętera patent. l ¶ Ni.ta. Hīc cōsequēter ponit̄ cōsederatio Nicanoris & Iudę, & patet litera paucis exceptis. m ¶ Sā.iu.i. p effusionē sāguis Iudęorū: ppter q̄ elegit pacē facere cū eo. Et patet vsq; ibi: n ¶ Gre.tur.i. bellatorū. o ¶ Quę cō. Ad bellādū cōtra Iudā & socios ei⁹. p ¶ Di.re ad loca sua, eò q̄ pax esset facta. q ¶ Al. au. Hīc cōsequēter ponitur

Diuisio

los qui templi esse uidebantur. Et ipsa quidem die siluit. Tempus autem opportunum dementiæ suæ nactus, cōuocatus à Demetrio ad consilium: & interrogatus quibus rebus & consiliis Iudæi niterentur, respondit: Ipsi qui dicuntur Assidæi Iudęorū, quibus prę- b est Iudas Machabæus, bella nutriunt, & seditiones mouent, nec patiuntur regnū esse quietum. Nam & ego defraudatus parentum gloria, dico autē summo sacerdotio, huc ueni primò quidem c utilitatibus regis fidē seruans, secūdò autem etiā ciuibus cōsulens. Nam illorū prauitate uniuersum genus nostrū non minimè uexatur. Sed oro his singulis ô rex cognitis, & regiōi & generi secundū d humanitatē tuam, pmulgatā omnibus prospice. Nā quādiu superest Iudas, impossibile est pacē esse negociis. Talibus aūt ab hoc dic- e tis, & cęteri amici hostiliter se habētes aduersus Iudā inflāmauerunt Demetriū. Qui statim Nicanorē prępositū elephantorū ducē f misit in Iudæā, datis mādatis ut ipsū qdem Iudā caperet uiuū: eos uerò qui cū illo erāt dispęgeret, & cōstitueret Alchimū maximi tēpli summū sacerdotē. Tūc Gētes quę de Iudęa fugerant Iudā, segregatim se Nicanori miscebāt, miserias & clades Iudęorū, psperitates g rerū suarū existimātes. Audito itaq; Iudęi Nicanoris aduētu, & cō h uētu nationū, cōspsi terra rogabāt eū qui populū suū cōstituit, in ę- i ternū custodiret, quicq; suā portionē signis euidētib⁹ ptegit. Impe- k rāte aūt duce, statim inde mouerūt, cōuenerūtq; ad castellū Dessau. Simō uerò frater Iudę cōmiserat cū Nicanore, sed cōterrit⁹ est re- l pētino aduētu aduersariorū: Nicanor tamē audiēs uirtutē comitū m Iudę & animi magnitudinē quā pro patrię certaminibus habebāt sanguine iudiciū facere metuebat. Quāobrē pręmisit Posidoniū & Theodotiū & Matthiā, ut darēt dextras atq; acciperēt. Et cū diu de his cōsiliū ageretur, & ipse dux ad multitudinē retulisset omniū una fuit sentētia amiciciis annuere. Itaq; diē cōstituerūt, qua secretò inter se agerēt, & singulis sellę, platę sunt & positę. Pręcepit aūt Iudas armatos esse locis oportunis, ne fortè ab hostibus repēte mali aliquid oriretur, & cōgruū colloquiū fecerūt. Morabatur autem n Nicanor Ierosolymis nihilq; iniquè agebat, gregesq; turbarū quę o cōgregatæ fuerāt dimisit. Habebat aūt Iudā semp charū ex animo p & erat uiro inclinatus. Rogauitq; eū ducere uxorē, filiosq; procreare. Nuptias fecit, quietè egit, cōmuniterq; uiuebāt. Alchim⁹ aūt ui- q dēs charitatem illorū adinuicē & cōuētiones, uenit ad Demetriū, r & dicebat Nicanorē rebus alienis assentire, Iudāq; regni insidiatorem successorē sibi destinasse. Itaq; rex exasperatus & pessimis hu- s iius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori dicēs, grauiter quidem se ferre de amicicię cōuentione, iussitq; Machabæū citius mittere uinctū Antiochiā. Quibus cognitis Nicanor cōsternabatur & t grauiter ferebat, si ea quę cōuenerāt irrita faceret: nihil læsus à uiro, sed qa regi resistere nō poterat, opportunitatē obseruabat qua u pręceptū perficeret. At Machabæus uidens austerius secū agere x Nicanorem, & consuetum concursum ferocius exhibentē intelli- y gens non ex bono esse austeritatē istam, paucis suorū congregatis z occultauit se à Nicanore. Quod cū ille cognouit fortiter se à uiro a præuentum, uenit ad maximū & sanctissimū tēplum, & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, iussit tradi sibi uirū. Quibus cū iu- b ramento dicētibus nescire se ubi esset, qui quærebatur, extendens manum ad templum iurauit dicens: Nisi mihi Iudam uinctum tra- c dideritis, istud dei phanum in planicię deducā, & altare effodiam, & templū hoc libero patri consecrabo. Et his dictis abiit. Sacerdotes autem protendentes manus in cælum inuocabant deum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, hæc dicētes: Tu domi- d ne uniuersorum qui nullius indiges, uoluisti templum habitationis tuæ in nobis fieri. Et nunc sancte sanctorum omnium domine e conserua in æternum domum istam impollutam nuper quę mū- f data est. Razias autem quidam de senioribus ab Ierosolymis

pōit̄ ruptio dicti fœ G deris: Et prīò ponit̄ hui⁹ ruptiōis, pcuratio, ei⁹ sect'ò manifestatio ibi: At Machab⁹. Circa primū dī. Alchi.au. Quæsiuit eā rūpere: eò q̄ haberet Iudā odiosū. r ¶ Et d.s. abvtilitate regni. s ¶ Assentire. falso eū notāscrimie, asserebat. t ¶ Succe. Q̄ sibi erat falsū. Cętera patent. v ¶ At Mahīc cōsequnter describit̄ fœderis violati manifestatio. Et primò signis, cū dicit: x ¶ Vid.au. Quia dispositio cordis vix pōt celari qn appareat i exteriorib⁹ signis vt in gestu, vultu, & aspectu. y ¶ Pau. Quib⁹ dixit cōceptū sui animi. z ¶ Occul. ne subitò caperet̄ ab ipo: sect'ò manifestat̄ ÿbis, cū dī: Q̄ cū ille cogno. &c. & sequit̄. a ¶ Iussit. s. Iudā. b ¶ Et tē. i. Baccho, sicut dictū est. S. ca.vj. c ¶ Et his. Cū idignatiōe de tēplo. d ¶ Con H serua. cōtra Nichanoris cōtaminationē. e ¶ Quæ nu. A sordib⁹ luxurię & idololatriæ, vt hī. S.x.ca. f ¶ Razias au. Hīc cōsequēter ponit̄ fœderis

✻ f ¶ Razias au. Moraliter De isto q cōmēdari videt̄ hīc, de hoc q̄ seipsum interfecit, dictum fuit diffuse in expositiōe literali. Mystice vero per Mystice istum qui continentiā longo tpe seruauit, & p vita bona & affectu pīno ad pplm suū pr̄ Iudęorū vocat⁹ fuit, signi cat̄ bon⁹ prælat⁹ hūs ad pplm sibi cōmēdatum paternæ pietatis affectum & vitā exēplarē ad opa ÿtutū iducētē, ppē q̄ occidit seipsum sec'm hoiem exteriorē p pniā aspitatē, vt viuificet̄ hō iterior & ppt. ędificet̄. Et sic dicit Saluator Ioh.xij.d. Qui odit aiam suā in hoc mūdo, in vitā ętemā custodit eam: per animam intelligens sensualitatem.

rens mortē, eligisset nobiliter mori potius quā subdit⁹ fieri peca-
A catoribus, & contra natales suos indignis iniurijs agi: ne fortè
simplicioris animi credant cùm necessitas vrserit potius sibimet
ipsis primo actu aliquo modo inferendā esse mortē quā incidendum viuum in manus peccatorū, vtile fore arbitratus sum ex dictis venerandi patris Augustini huic operi nostro aliqua inserere, vnde lector sobrius quid sibi de talibus rebus agendum sit intelligeret. Refert autem memoratus
Aug. de ci. ui. dei. c. 23. pater in prio suo libro de ciuitate dei vbi vtrum alicui liceat seip⁹m interficere, copioso tractatu disputauit ita dicēs: At em̄ multi se interemerūt ne in manus hostiū pueniret. Nō mō quærimus vtrū sit factū, sed vtrū fuerit faciendum. Sana quippe ratio etiā exēplis anteponēda est, cui qdē exēpla cōcordāt: sed illa quæ tātò digniora sūt imitatiōe, quātò excellentiora pietate. Nō fecerūt patriarchę, nō prophetæ, nō Apostoli: qa & ipe dñs Christ⁹ qñ eos i psequutionē paterent, fugere admonuit de ciuitate i ciuitatē, potuit admonere, vt sibi man⁹ inferrēt, ne in man⁹ psequētiū pueniret. Porrò si hoc ille nō iussit, aut monuit: vt eo mō sui ex hac vita emigrarent, qb⁹ emigrātib⁹ se mansiones ęternas prępararū esse promisit, quælibet exēpla opponant Gentes quæ ignorāt deū manifestū est hoc nō licere colētibus
Aug. de ci. ui. dei. c. 20. & 21. vnū verū deū. Restat vt de hoīe intelligam⁹, qd dictū est: Nō occides: Ne alterū, ergo nec te. Neq; em̄ q se occidit aliud quā hoīem occidit. Quasdā ÿò exceptiones, eadē ipa diuina fecit
B autoritas vt nō liceat hoīem occidi: Sed his exceptis quos deus occidi iubet, siue data lege siue ad personā ꝓ tpe expressa iussione: Nō aūt ipe occidit, qui ministeriū debet iubenti, sicut adminiculū gladi⁹ est vtēti. Et iō nequaq; cōtra hoc præceptū fecerūt
Exo. 20. c. qd dictū est: Nō occides, q deo auctore bella gesserūt, aut psonam gerētes publicę potestatis sec̄m diuinas leges hoc est institutissimę ratiōis imperiū sceleratos morte punierūt. Et Abrahā nō
Gene. 22. b. Heb. 11. b. solū nō est culpat⁹ crudelitatis crimine, verū etiā laudat⁹ est noie pietatis, qd voluit filiū nequaq; sceleratē, sed obedienter occidere. Et meritò quęrit vtrū ꝓ dei iussu sit habēdū qꝺ Iepthe
Iudi. 11. f. An Iepthe sec̄m dei volūtatē filiā immolauerit. filiā quę patri occurrito occidit, cū id se vouisset immolatū deo qd ei redeūti de prelio victori primit⁹ occurrisset.
Iudi. 16. g. Nec Samson aliʒ excusat q semeip⁹m cū hostib⁹ ruina dom⁹ oppressit, nisi qa spirit⁹ latenter hoc iusserat, q p illū miracula faciebat. His ergo exceptis quos vel lex generaliter iusta, vel ipse fons iusticiæ deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem vel seipsum vel quemlibet occiderit, homicidij crimine innectitur. Et quicumq; hoc in seipsis perperauerunt,
Aug. de ciui. dei: ca. 22. animi magnitudine fortasse mirandi, non sapientiæ sanitate laudandi sunt: quamquam si rationem diligētius consulas, nec ipsa quidem animi magnitudo rectè nominatur, vbi qsq; nō valēdo tolerare vl quęq; aspera vl aliena pctā seipsū intereme-
rit. Magis em̄ mēs infirma deprehēdit quæ ferre non potest vel duram sui corporis seruitutem, vel stultam vulgi opinionem. Maiorq; animus merito dicendus est, qui vitam erumnosam magis potest ferre quàm fugere, & humanum iudicium maximęque vulgare, quod plerumque caligine erroris inuoluitur, præ conscientiæ luce ac puritate contemnere.

Erat aūt

† audens

Vtrū liceat alicui se ipsum interficere.

Mat. 10. c.

Exo. 20. c.

Gene. 22. b. Heb. 11. b.

delat⁹ est Nicanori, uir amator ciuitatis & bene † audiēs qui ꝓ affectu pater Iudæorum appellabatur. Hic multis temporibus cōtinentiæ propositum tenuit in Iudaismo, corpusq; & animam † contentus tradere pro perseuerantia.. Volens autē Nicanor manifestare odium quod habebat in Iudæos, misit milites quingentos ut eum comprehenderent. Putabat enim si illum decepisset, sese cladem maximam Iudæis illaturum. Turbis autem irruere in domum eius & ianuam disrumpere, atq; ignem admouere cupientibus, cùm iam comprehenderetur gladio se petijt, eligens nobiliter mori potius, quàm subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis iniurijs agi. Sed cùm per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbę intra ostia irrumperent, audacter recurrens ad murum, præcipitauit semetipsum uiriliter in turbas, quibus locum uelociter dantibus casui eius, uenit per mediam ceruicem. Et cùm adhuc spiraret accensus animo surrexit, & cùm sanguis eius magno fluxu defluueret, & grauissimis uulneribus esset saucius, cursu turbā pertransijt, & stans supra petram quamdam præruptam, & iam exanguis effectus, complexu sintestinasua utrisq; manib⁹ proiecit supra turbas, inuocās dominatorem uitæ ac spiritus, ut hęc illi iterū redderet, atq; ita uita defunctus est.

Cap. XV.

Nicanor autem ut comperit Iudā esse in locis Samariæ, cogitauit die sabbati cum omni impetu committere bellum, Iudæis uerò qui illum per necessitatem sequebantur, dicētibus ne ita ferociter & barbarè feceris, sed honorem tribue dici sanctificationis, & honora eum qui uniuersa conspicit. At ille infœlix interogauit, si est potens in cęlo qui imperauit agi diem sabbatorum. Et respondentibus

ponitur fœderis violati manifestatio factis, & primò in inuasione Razię, secundò in impugnatione Iudæ cap. vltimo. Circa primum dicitur: Razias autem quidam de seniorib⁹ ciuitatis, scientia & moribus. a Delatus est Nicanori, id est accusatus, quòd esset amicus & fautor Iudæ. b Vir amator ciuitatis, id est boni cōmunis. c Et bene audiens, pauperes sicut & diuites ad eos instruendum & dirigendum. d Hic multis temporibus. Ex quo patet, qd̄ continentia carnis tempore veteris testamenti fuit laudabilis. e Putabat enim si illum decepisset, alias deperisset, pertrahendo ad Gentilem ritum. f Sese eadem maximam Iudæis illa. nam eius exemplo multi fuissent ad hoc pertracti. g Cùm iam compre. id est esset prope ad comprehensionem. h Gladio se pe. seipsum puniendo. i Eligens no. po. mo. Cuius duplex erat causa. Vna, ne fortè vi tormentorū inclinaret ad Gentilem ritum, quod erat maximum malum. ideo subditur. k Quàm subditus fie. pec. ipsum ad idololatriā trahere quærentibus. Alia ne in contemptū dei cæli eius vita in ludibrio haberetur, sicut Samson se interfecit Iudic. xvj. & Saul. j. Reg. vlti. vt dictum fuit ibidem. Et in his duobus casibus dicunt Hebræi, quod non solum licitū est, sed etiam meritorium interficere seipsum: quia talis interfectio ordinatur in deum. Si autē hoc faciat aliquis propter semetipsum, vt pote ad euadendum longum vel grauem cruciatum, vel infamiam sui & seruorum, si moriatur vtili morte, hoc semper est illicitū. Et vt dicunt aliqui, hoc modo intelligendum est dictum Augustini quod habetur hīc in glosa quæ talis est: His exceptis qꝫ lex iusta generaliter & ipse fons iusticiæ deus specialiter occidi iubet, quisquis hominū vel seipsum vel quemlibet alium occiderit, homicidij crimine innectetur. Vnde & scriptura libri huius quæ recepta est ab ecclesia ad legēdū ꝓ informatiōe morū, non vt hīc Raziā arguere, sed magis cōmēdare de suijpsi⁹ interfectione. Si aūt prędicta nō sufficiūt ad eius excusationē, pōt dici q̄ fecit hoc p specialē instinctū spiritus sancti. Oēs em̄ hoīes sūt deo mortis debitores: qd̄ debitū de⁹ de quolibet pōt repetere, qñcūq; vult & quōcunq;, vtpote p manū, ꝓpriā, siue p aliā. Cętera patēt in litera.

Quō licitū est alicui se ipsum interficere

Aug. de ciui. dei. c. 21.

Heb. 9. g.

Diuisio

NIC. DE LY. Cap. XV.

Nica. au. Hīc cōsequenter ponit manifestatio violati fœderis in ipugnatione Iudę. Circa qd̄ ponit primò belli apparat⁹, sed̄ conflict⁹, ibi: Nicanor āt. tertiò laudabilis termin⁹ ibi: Cūq; cessassent. Pria i duas, qa primò ponit apparat⁹ ex pte Nicanoris, sed̄ ex pte Iudæ Machabæi, ibi: Machabę⁹ aūt: Circa primū dī: m Co. die sab. i. potestate sua. n Cō. bel. credēs q̄ Iudas & socij sui min⁹ se defenderēt, ꝓpē getē dici sabbati. o Iudæis ue. nī ad hoc sub pœna mortis cogebantur: Dicētibus &c. Sequitur:

Est dominus

Moraliter. l Nicanor autem ut com. &c. Per istum qui contemnens actualiter dei præceptum de obseruatione sabbati, præcepit arma sumi, significantur illi qui actualiter & ex certa malicia contemnunt dei præcepta, vt suam

faciant

Moraliter

☞ a ¶Erat aũt hominis uisus. Si quis aũt quæsierit utrum hæc E visio ad mysteriũ aliquod referri possit: Hoc (ni fallor) in ea sen-
Quæstio tire potest qd Onias sacerdos sacerdotalẽ significaret ordinẽ, &
Deu. 18. c. Ieremias ꝓpheta q iterpretaf excelsus domini, ipm dominũ & ca-
put exprimat ꝓpheratũ. De quo Moyses dicit: Prophetam suscitabit vobis dominꝰ de fratribus
Isa. 2. d. vestris, ipsum tãq̃ me audietis. Et Isaias: Quiescite inquit ab homine cuius spũs in naribus eius,
quia excelsus reputatus est ipse. Sacerdotalis ergo ordo per homines qui in templo dei sub vete-
ri testamento diuino officio rite fungebant, nõ solũ ꝓ populi delictis exorabat, sed etiã incarnationem mediatoris nostri futuram demonstrabat: cuiꝰ ope mũ-
J. Ioh. 2. a. dus saluandus erat. De quo Iohannes Apls in epfa sua ait: Aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christũ iustũ, & ipe est ꝓpiciano pro pctis nostris, & non
tm̃ pro peccatis nostris, sed etiam
Gladiꝰ aureus Iudæ traditur pro totius mundi. Hic ergo dedit gladium aureum Iudæ, cùm diuinam scripturam sensu spirituali fulgentem ad munimen totius ecclesiæ, defensionẽq̃ populi sui sctis cõcessit doctoribꝰ, quatenus contra hostes vniuersos armatura vterentur cœlesti & hostium ꝓsternerent multitudinẽ.

☞ Ita

Nicolaus de Lyra.

✠ a ¶Est dominus agi septimam diẽ. scilicet celebrem & quietarum, vt habef Exod. xx.
b ¶Tamen non ob-ut consi- F solicet de captione Iudę & socio rũ suorũ dispersione, sed m regis mandatũ ca. præceden. c ¶Ma-
Diuisio chabeus autem. Hic cõsequenter ponitur apparatus ex parte Iudæ, & primò ꝓ bonã exhortationẽ, sed ò ꝓ deuotã orõnẽ, ibi: Et cũ iam omnes. Prima in duas quias primò ponif exhortatiõis actus. sed ò effect, ibi: Exhortati itaq̃. Prima in duas: quia primò ponitur exhortatio generalis, cùm dicitur: d ¶Confidebat semper cum omni spe. s. victoriæ affuturæ, non virtute humana, sed diuina: ideo subditur:
e ¶Et hor- suos ne formidarent. Allegans quòd maiꝰ auxiliũ haberẽt. s. diuinum. f ¶Sed in mente haberent ad. sibi facta de cælo. Et sic ex beneficijs præstitis sperarent de præstãdis.
g ¶Et alloquutus eos de lege &c. Admonentibus pugnare pro patria & legibus diuinis.
h ¶Admonens etiã cer-quę fecerat prius. Quorum perderent laudem & meritũ, si fugerẽt vt effœminati. i ¶Simul ostendebat Gentium fallaciam, & iuramentorum. scilicet Nicanoris & suorũ, qui fœdus fregerunt iuramento firmatũ. k ¶Singulos autem. Hic consequenter ponitur exhortatio specialis per expositionẽ cuiusdam visionis factæ Iudæ. Cuius series ponif, cùm dicitur: l ¶Erat autem huiusmodi uisus. i. visio in somnis Iudæ ostensa. m ¶Oniam qui fuerat summus sacerdos: vt habetur suprã. iij. ca.
n ¶Virum bonum. quantùm ad mentis virtutem. o ¶Et benignum. Erga pauperes. p ¶Verecundum uisu. i. horrentem omnem turpitudinẽ. q ¶Modestũ moribus. id est in omni actu & gestu. r ¶Manus protendentẽ orare &c. Supplendum est illis: est dominus uiuus, ipse in cælo potens, qui
a iussit agi septimam diem. At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma,
b & negocia regis impleri. Tamen non obtinuit,
c ut consilium perficeret. Et Nicanor quidẽ cum
d summa superbia erectus cogitauerat commune trophæum statuere de Iuda. Machabæus autem cõfidebat semper cum omi spe auxilium si-
e bi â deo affuturũ, & hortabatur suos ne formi-
f darent ad aduentum nationum, sed in mente haberent adiutoria sibi de cælo facta, & nunc sperarent ab omnipotente affuturam sibi victoriam. Et alloquutus eos de lege & prophetis, ad-
g monens etiam certamina quæ fecerant prius,
promptiores cõstituit eos: Et ita animis eorum
h erectis simul ostendebat Gentium fallaciam, &
k iuramentorum præuaricationem. Singulos autem eorum armauit non clypei & hastæ muniti-
one, sed sermonibꝰ optimis & exhortationibus
a expositio digno fide somnio, per quod uniuer-
l sos lætificauit. Erat autem huiusmodi uisus. O-
m niam qui fuerat summus sacerdos uirũ bonum
n & benignum, uerecundũ uisu, modestum mori-
o bus, & eloquio decorum, & qui à puero in uir-
p tutibus exercitatus sit, manus protendentem, o-
q rare pro omni populo Iudæorum. Post hoc ap-
r paruisse & alium uirum ætate & gloria mirabi-
s lem, & magni decoris habitudinem circa illum.
Respondentem uerò Oniam dixisse: Hic est fra-
t x trum amator & populi Israël, hic est qui multum orat pro populo, & uniuersa sancta ciuita-
y te Ieremias propheta dei. Extendisse autem Ieremiam dexteram & dedisse Iudæ gladium aure-
z um dicentem: Accipe sanctum gladium munus
a à deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israël. Exhortati itaq̃ Iudę sermonibꝰ bonis ual-
b de, de quibus extolli posset impetus, & animi
c iuuenũ confortari, statuerunt dimicare & confli-
gere fortiter, ut uirtus de negocijs iudicaret, eò
d quòd ciuitas sancta & templum periclitarẽtur.
Erat enim pro uxoribꝰ & filijs, itemq̃ pro fratri-
bus & cognatis mior solicitudo: maximꝰ uerò
e & primꝰ, ꝓ sanctitate timor erat tẽpli, sed & eos
qui in ciuitate erãt nõ minima solicitudo habebat pro his qui cõgressuri erãt. Et cùm iam om-
f nes sperarent iudicium futurũ. i. prælii, cõtentionẽ determinis Iudę &
✠ aduersario
✠ faciant uoluntatem. Per Iu- Moraliter
dam Machabæum qui cum Nicanore pugnaturus armauit suos optimis sermonibus, ostenditur, quòd bonꝰ dux tam in spiritualibus quã in corporalibus debet suos subditos monere, & munire exhortationibus sanctis & bonorum operum exemplis.
l ¶Erat autem huiusmodi uisus. per hoc qd Onias pontifex apparuit protendens manũ in cælũ orãdo pro ppło Iudęorũ significaf qd qlibet bonꝰ pontifex & curatꝰ in oratiõe debet esse assiduꝰ orãdo deuotè ꝓ populo Christiano. Per Ieremiam prophetã significaf dominus noster Iesus Christus, qui Luc. vij. c. dicit propheta magnus: & ipse dat Iudę gladium aureum. i. prlato vel doctori sacrã scripturã, quæ sec̃m Apostolum Ep. vj. dr gladius. Et gladium spiritus quod est verbum dei. Dicitur autem aureus charitate quæ finis est totius sacræ scripturæ. j. Timoth. j. a. Finis præcepti est charitas. Et Mat. xxij. d. dicit, qd in duobus præceptis charitatis tota lex pendet & propheræ. Charitas autem quæ maior est cæteris virtutibus, per aurum significatur, quod preciosius est alijs metallis. In hoc autem gladio per prælatos & doctores cum auxilio diuinæ gratiæ deijciuntur aduersarij tam visibles quàm inuisibles fidei Christianæ. e ¶Sed & eos qui in ciuitate erant non minima &c. Per hoc ostendit, qd inferiores populi debent sollicitè pro prælatis & doctoribus dominum exorare, qui pugnat fideliter pro sua & populi salute.

✠ Præcepit

Esther.3.b. At a ¶Itaq; omnes com.&c. Narrat liber Esther, q Aman Agagite suadente, rex Assuerus iussit omnes Iudæos in regno suo interfici, & ad hanc necem conficiendam decreta fuit dies.xiij.mensis.xij qui vocatur Adar: bonaque eorum diriperent. sed domini nutu eadem sententia conuersa est in percussores eorum, ita vt memoratus rex mediante Mardochæo Iudæo pòst veteres conscriptiones nouis epistolis missis mandaret, vt Iudæi ipso die quo sibi ab hostibus suis occisio parabat illi hostes ac persecutores suos interficerent. Quod & fecerunt in tertiadecima & quartadecima eiusdem mensis die, de quo in ea

Esther.9.d. dem historia scriptum est ita: Dies tertiusdecimus mensis Adar vnus apud omnes interfectionis fuit, & xiiij. die cedere desierunt, quem constituerunt esse solennem vt in eo deinceps omni tempore vacarent epulis, gaudio atque conuiuijs. Vnde modo scriptum est, quòd interfecto

† 8.8.d. 4.Re.19. Eccl.48.d' Nicanore & manifeste auxilio dei ostenso omnes Iudæi communi consilio decreuerunt tertiamdecimam diem mensis Adar qui voce Syriaca pridie Mardochæi dies dicitur omni tempore solennem habere, & ita hæ duæ solennitates inuicem sibi conueniebant. Hæc est ista quæ in Machabæorũ, & illa quæ in Esther legitur, vt in tertiadecima die & in quartadecima mensis Adar habitæ pariter iungerentur.

B

Nicolaus de Lyra.

nes sperarent iudicium futurum, hostesq; adessent, atq; exercit⁹ esset ordinatus, bestiæ equitesq; oppor[b] tuno in loco compositi: considerans Machabæus [d] aduẽtum multitudinis, & apparatũ uarium armo[e]rum, ac ferocitatem bestiarum, extendens manus in cælum, prodigia facientem dominum inuocauit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. Dixit autem inuo[f]cans hoc modo: † Tu domine qui misisti angelũ tuum sub Ezechia rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque milia, & nunc dominator cælorum mitte angelum tuum bonum ante nos in timore & tremore magnitudi[g]nis brachij tui, ut metuant qui cum blasphemia ueniunt aduersus populum sanctum tuum. Et hic quidem ita perorauit. Nicanor autẽ & qui cũ eo erant, cum tubis & canticis admouebant. Iudas uerò & [h] qui cum eo erant, inuocato deo per orationes congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed & domi[i]num cordibus orantes, prostrauerunt non minus trigintaquinque milia, præsentia dei magnificè delectati. Cumque cessassent & cum gaudio redirent, [k] cognouerunt Nicanorem ruisse cum armis suis. Facto itaque clamore & perturbatiõe excitata, patria uoce omnipotentem dominum benedicebant. Præ[l]cepit autem Iudas, qui per omnia corpore & ani[m]mo mori pro ciuibus paratus erat, caput Nicanoris & manum cum humero abscisam Ierosolymam perferri. Quo cum peruenisset, conuocatis con tribulibus & sacerdotibus ad altare, accersijt & eos [n o] qui in arce erant. Et ostẽso capite Nicanoris, & manu nefaria quam extenderat contra domũ sanctam omnipotentis dei, magnificè gloriatus est. Lin[p]guam etiã impij Nicanoris præcisam iussit particulatim auibus dari, manum autem dementis contra templum suspendi. Omnes igitur cœli benedixerũt dominum dicentes: Benedictus qui locum suum in contaminatum conseruauit. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut euidens esset & manifestum signum auxilij dei. Itaque omnes commu[q]ni consilio decreuerunt nullo modo diem istũ absq; celebritate præterire: habere autem celebritatem tertiadecima die mẽsis Adar, quę dicitur uoce Syriaca, pridie Mardochæi die. Igitur his erga Nicanorẽ [r] gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis ciuitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermõis. Et siquidem bene, & ut historiæ competit, & hoc ipse uelim: si autem minus digne, concedendum est mihi. Sicut enim uinum semper bibere aut semper aquam contrarium est, alternis autem uti delectabile: ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus: hic ergo erit consummatus.

a ¶Itaque omnes communi consilio decreuerunt nullo modo diem istũ absque celebritate præte. &c. Hic consequẽter ponitur celebritatis institutio pro dicta victoria: Et patet litera. Notandũ tamen, q hic nõ fit aliqua mentio de inuitatione Iudęorum in Aegypto habitantiũ ad huius solennitatis obseruantiam, similiter nec primo libro ca.vij. vbi de hac solennitate fit mentio. Nota

b Propter quod non videntur bene dicere illi qui dicunt, q post est à principio tertij ca. huius secundi libri vsque huc, posita est principaliter ad inuitandum Iudæos in Aegypto habitantes ad obseruationem huius solennitatis, propter quod processus quem tenui videtur mihi consonus literæ huius libri.

c ¶Igitur. Hic in fine ponitur breuis epilogatio circa prędicta. Et patet litera vsque ibi: s ¶Ita legentibus si semper exactus id est disquisitus vsque ad partes singulas, qualis est sermo historicus cui competit partes singulas diligenter inquirere, vt dictũ est supra cap.ij. t ¶Non erit gratus. propter prolixitatem scripturæ, & vnitatem materiæ, quæ solent fastidium ge[D]nerare, sed sermo abbreuiatus (qualis est in hoc secundo libro qui est quædam historiarum abbreuiatio, vt ibidem dictum fuit) est magis delectabilis: propter quod ibidem dicitur, vt legentibus sit animi oblectatio &c.

d Considerans Machabæus aduentũ multitudinis, &c. videns se non posse resistere virtute humana.

e ¶Extendens man⁹ in cæ. inuocans diuinum auxilium.

f ¶Tu do. qui misisti ange. tu. sub Ezech. re. Iu. &c. Hæc historia habetur. iij. Regũ. xix.

g ¶Nicanor autem. Præmisso apparatu, hic consequenter ponitur conflictus qui erat ex parte Nicanoris proteruus & superbus & pomposus. ideo subditur: h ¶Cum tubis & can. admouebant. i. applicabant ad congressum ita lætanter, ac si Iudam & socios suos iam tenerent comprehensos. ex parte vero Iudæ humilis & deuot⁹, ideo subditur: i ¶Manu &c. pugnante in eis dei dextera, ideo subditur: Præsentia dei &c.

k ¶Cumque cessassent. Hic

Diuisio consequẽter ponitur laudabilis terminus. primo in gratiarum actione; secundo, in celebritatis institutione, ibi: Itaque omnes. Circa primum primo ponitur laus diuina verbo, & patet. Secundo, facto, cum dicitur:

l ¶Præcepit autem Iudas &c. Motus enim animi fortis redundat ad membra corporis. m num cum humero abscisam Ierosolymam perferri. sicut Dauid ad dei laudem ibi portauit caput Gohath Philisthæi, vt habetur. j. Regum

n ¶Caput Nicanoris & ma patibulo condemnatur. Per hoc autem q hæc victoria instituta fuit solẽniter celebrari, ostenditur q pro victoria cõtra diabolũ habita debent à populo Christiano laudes & gratiæ Christo persolui; Cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

o ¶Ad altare. ad offerendum deo sacrificium. C

p ¶Accersijt & eos qui in arce erant. Et ostenso capite Nica. ad eos deterrendum.

q ¶Linguam etiam impij Nicanoris &c. iussit particulatim auibus dari. propter blasphemiam ab eo prolatam. Cætera patent.

r ¶Itaque omnes communi consilio decreuerunt nullo modo diem istũ absque celebritate præterire: habere autem celebritatem tertiadecima die mẽsis Adar, quę dicitur uoce Syriaca, pridie Mardochæi die. Igitur his erga Nicanorẽ gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis ciuitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermõis. Et siquidem bene, & ut historiæ competit, & hoc ipse uelim: si autem minus digne, concedendum est mihi. Sicut enim uinum semper bibere aut semper aquam contrarium est, alternis autem uti delectabile: ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus: hic ergo erit consummatus.

s ¶Præcepit autem Iudas qui per omnia corpore & animo mori pro ciuibus paratus erat, caput Nicanoris & manum cum humero abscisam Ierosolymã perferri. Per hoc autem q lingua Nicanoris fuit præcisa & particulatim auibus data, significatur q anima blasphemi sit à dæmonibus grauiter punienda, qui nominantur aues Matthæi. xiij. a. in parabola seminantis. Per hoc autem q manus Nicanoris cum humero fuit præcisa & contra templum suspensa: significatur q potestas superbi qua impie vtitur (saltem in morte si nõ ante deficit) & eius anima inferni

Moraliter

t u v

Litera prima docet, quo pacto colligere omnes:
Quas cernis chartas lector amice potes.

a
Vacat
Hiero. Non sicut
Magis ex collatiõe.
Attende cælum
sitentes tibi

b
Iutem Gentium
Equis & in numine
Ecce enim
Populum me &c.

c
Et pascentur.
Aspiciemus
Sanctus sanctus
Semen sanctorum
Tabeel

d
Ne dicatis
trum inueniebant.
Principatus super
superbiq; inuoluent

e
mundi plagis
Franciæ in honore
Militiq; p̃dicatorib⁹
Vlule. Magni
Qui mane ori.

f
generat: vt omnis
Germẽ alienum
ro remissa
Stulti

g
Si me quæritis
Armentarium
Auferetur paxillus
Transfreta.
Attrita est

h
An potius &c.
Iudam qui de
Lapidem
tionem audiui

i
Plorans ne
mantem suffocat
profundo
Donec effundatur
ergo debemus

k
Viror calami
obseruatione
Vere enim domine
In diebus illis

l
Quasi puluis
prophera dicitur
vere in me Christus
non semen Iacob
Gentilis in proprie

m
turum quia ve.
re aquilonari
puellam
Audite hæc

n
Omnes isti
similia operari
quis tu
Induere vestimẽtis
bria à blasphemijs

o
na vnde Psal.
super quem
lege & sanaui
hortus irriguus

p
Pro lignis es
sunt nec magis
ticis Paganis
miserationum
In eo. ca.

q
Vulg⁹. Pugnabãt.
Ego autem
vestrum non placet
Prætermisimus

r
quæ sunt domini
Quomõ dicis &c.
Tamen reuertere
Conuertimini &c.
Si absturleris

s
Vocem tu
Ecce vos cõ.
Tonde capillum
In tempore salua.

t
manifesti fiant
Inuenta est cõiura.
Et tu domine
morsibus pateant
in naturam transit

v
Ad te Gẽtes veniẽt
Perdix fouit
fex errore suo
li (quæ Hebraice

x
Væ qui ædificat
siores &c.
A prophetis enim
respondit mihi
Et misit dominus

y
cit iniuriam
Septuaginta anni
Vocẽ terroris &c.
longe dominus ap.

z
In eodem ca.
Misericordiã suam
Et factum est
sio dei immobilis
Verbũ quod fa.

A
Sermo qui
diuinis rebus
Vt prosternerem
Responderunt

B
Iunt saluare.
A Segor
meam ad carnem
Ecce ego confringã
Cuiusq; ois gloria

C
Sic submergetur
De colũnis autem
plenus ait
Omnes amici eius

D
Expandit
xisti diem coso.
neribus antea
Ibi puteus aquarũ
Defecerunt

E
Vrsus insidians
bet misericordiæ
Mem. ex intimis
Inimicis formido

F
die iudicij
Recede &c.
is quia quæ non
tem quæ saluare
tatem dominantur

G
Hic liber mãdato⁹
plicem statum
lapidibus de mõte
dicitur ex orsus

H
natiuitas & resurre.
Cunq; starent
pater, non dicitur
des meos
vita remordet

I
Et eo &c.
nias possumus
Vias tuas &c.
Fac conclusionem

K
Cherubin vt sanctę
tatem ædificate
Tu ergo fil.
eorum propheta
In multitudinem

L
Quia effusum est
Et tu confundere
domino assumente
Humiliaui lignum

M
In terram quam
boni autorem
lone sunt ab
erat. De his
Et conflabo

N
Cũ eo qui fugit
mea transeat
Ego sum vita
Eburneos &

O
Et scient quia
Et disperdam
Per hoc multi
Solem nube tegam
rena vel

P
Fructum Hiero.
Confundimini
nouum hominem
Contra Gog

Q
quo pro
siendum
em iudicij
linguam exprimere
Et celatæ palmæ

R
figura
Ostium vnum &c.
& interioribus
Tristega

S
Hiero. in hirco
Vestibus lineis
Captum
hoc coaptari
Et sacrificium

T
Sed & Ieuitis
Et hi egressus
tholicã cõuertẽdos
fraterna ideo.

V
Vt doceret literas
In anno secundo
Sapiẽtes iterficiebã
cõsũmationẽ mũdi
retro cecidit

X
A me ergo
se tenere cælum
Cum adhuc esset
dito absconduntur

Y
Quatuor venti
ligi Alexandrum
Et sermones
vnde & similiter
Et orta sunt

Z
quia ego sanctus
Confirmabit autẽ
Danielis & trium
durauit. xl.

aa
Rex aus.
missus est
historiam stare
Deum autem ma.
ferri

bb
vitam. Dixitq;
Incipit expositio
Ordo duodecim p
regno primatis

cc
Aprilis
Comedent.
non q̃ approbet
tatis & alios
Et ne for.

dd
us Osee per
arastis iusticiam
ideo minus puni.
q̃ immemor

ee
sed credo
re Ezechiæ
ipsis pœnitentibus
Sicut sonitus
Eruam vos ab

ff
vt omnes qui
Idumęæ: Iuxta
in vino Sodo.
prophetis omnia

gg
ent maius suppli.
Et nihil patie.
nia genera
puli: õ Iuda &
Qui tangit

hh
Quòd Niniue
ctione in extre.
Et prąparauit
Pœnitentiam vo.

ii
captiuitatem
Propterea nox.
tem pristinum
carceribus &
offeram: sed solus

kk
Contemplare
flagellorum. i.
Dormitauerunt
Abacuk amplex.

ll
Vę qui potum
Operuit in ad.
donosor vel omnis
tentiam dei
uid non fuit

mm
tali consumma.
est missus
Considerate
& tunc veniet

nn
inter myrteta
Ierusalem ecclesia
fecit: cur Iesum
marius verbum
ta visione

oo
Decem homines
quoq; tempore
testimonium trans.
tionis: Vel populus

pp
Et egredietur
ens ad vxorem
Onus verbi
Sed deus sciens
si non dederint

qq
&c. Et nãq; ser.
fit mala & locum
xta finem mundi
tatis aduersarius

rr
triarcha per figu.
Et elegit Lysias
placeat
Deijce eos &c.
pellei mensis

ss
sericordiam non
cum Israhelitis
sua pseudo
Et viderunt

tt
care arbitror
in hominibus
Et postulauit
ritati non consenti.
epistolas vobis

vv
Et susceptt
retrahendum
Tunc vulneratus
fine Herodis

xx
Eleazar & filia.
gno: & Seleuco
Sed pòst Seleuci
gni cætera patent
etiam hoc. Ve.

yy
Et cum epi.
pœnę promittebat
Et Timotheus
Anno centesimo
mantes loque.
tis suæ statum

FINIS

Pertenece al Colegio de
Agustinos descalzos de
S. Millan de la Cogolla.

94/5

G.O.T.